

Universidad de Puerto Rico
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

OPERA

D. AMBROSII MEdiolanenſis epiſcopi quatenus in hunc vſque diem vbi vbi extare noſcuntur,

omnia & eadem quantis maximis uixque ulli æſtimandis ſudoribus fieri potuit, ad collationem exemplarium uenerandæ antiquitatis recognita locis adeò multis, ut meritò dicas primùm nunc renatum Ambroſium.

Quæ præter ſuperiores editiones in lucem exeunt beneficio potiſſimùm Cartuſiæ Pariſienſis, contiguæ paginæ elenchus te docebit.

DISTICHON AD LECTOREM.

Ambroſij Doctoris opes eme candide Lector:
Ambroſiam ſpirant, nil niſi nectar habent.

PARISIIS,

Apud *Ioannem* Roigny uia *Iacobea, ſub inſigni Baſiliſci, & quatuor Elementorum.*

1549.

Des. Erasmus Roterodamus
PIO LECTORI S. D.

PRimus hic tomus continet τὰ ἠθικά, hoc est, quæ ad mores Christianorum instituendos faciunt: quorum oportet primam esse curam. Quæ uidebantur νόθα, non semouimus, uel quia pauca sunt, uel quia nõ indigna lectu, cuiuscunque sunt, Libellus cui titulus, Ad uirginem deuotam, nihil prorsus habet Ambrosii, nec in phrasi, nec in sententiis. Ad id persuadendum satis arbitror monuisse lectorem ut inspiciat. At uerò qui hunc proximè sequitur, titulo, Ad uirginem lapsam, uidetur non ineruditus. Apparet declamationem esse, qualis est illa sancti Hieronymi de matre & filia reconciliandis: & habetur inter huius opera, si titulis habenda fides: quanquã hic, ne deprehenderetur fucus, scriba omisit, principium, & in fine quædam adiecit, aliáque nonnulla uariauit. Huius extrema pars, in qua consolatur uirginem, non est nouus libellus, ut à typographis distinctus est, sed extremum caput superioris. Bene uale.

ELENCHVS EORVM LEMMATVM QVAE VSVI TVO FVTVRA
sperabamus Lector optime, per nos primùm nunc exeunt in lucem, & hæc sunt.

1 Vitæ D. Ambrosij per Paulinum priùs Presbyterum ac ταχύγραφον scribã Doctoris subtexuimus Elogia pro sancto e Græcis aliquot illustribus biographis selecta & eadem Latio donata per Godefridum Tilmannum Cartusiæ Parisiensis monachum.

2 His subiunximus Epistolam S. Patris Basilij Cæsarien. Archiepiscopi & eandem Latinam per Godef.

3 Carmẽ Encomiasticum καὶ ἐκτύπιστον è quarto fastorum F. Baptistæ Mantuani Carmelitæ decerptũ, cui accessit Decastichon eodem conspirans, sed ἀνώνυμον καὶ ἀδίστακτον. Vice coronidis appressum est & Diodecastichon F. Conradi Leontorij.

4 Tomo. 2. col. 486. operi toties priùs impresso de resurrectione cõtinẽter subiecimus alterum eiusdẽ argumenti nempe de fide resurrectionis, ἐκκέφαλον licet.

Tomo. 3. col. 795. Sermonibus hactenus impressis primi substituim⁹ eum qui per S. Doctorem habitus videtur in die natali S. martyrum Nazarij & Celsi, ex bibliotheca Cluniacensi desumptum.

Quæ calci operum appressimus, sunt hæc.

1 Commentarioli in epistolam B. Pauli ad Hebræos ad finem vsque decimi capitis.

2 Orationes aut si mauis μελετήματα ad sacrosanctam Trinitatẽ, itémq; ad Christum. His appressa est oratio compendiaria συμβολικὴ comprehendens articulos dominicæ dispensationis, vnà cum Exomologesi.

3 Hymni aliquot è quàm plurimis quos ediderat S. Doctor.

4 Pro Catastrophe totius texturæ operũ visum est subnectere Canticũ illud ἐπινίκιον, Te deum laudamus, quod velint, nolint nostræ istius ætatis Academici, alternis cecinêre Ambrosius & Augustinus.

PRIMI TOMI CATALOGVS.

Officiorum libri.	III.	De viduis.	I.
De virginibus.	III.	De pœnitentia.	II.
Ad virgines exhortatio	I.	Exhortatio ad pœnitentiam.	
Institutio virginis.	I.	De fuga seculi.	I.
Ad virginem deuotam.		De bono mortis.	I.
Ad virginem lapsam.			

Universidad de Deusto Biblioteca

Reuerendissimo DOMINO, D. IOANNI A LASCO, archiepiscopo Gnesnensi, ac totius Poloniæ primati, Des. Erasmus Roter. S.D.

PRisci mortales, ornatissime præsul, quod æternum, cunctisq; venerandum esse volebant, numini cuipiã dedicabãt, vt vel religio petulantiã hominũ deterreret ab iniuria. Exemplũ hoc à lucis ac tẽplis paulatim demigrauit ad studia, vt si quid noui operis pararetur editioni, celebri cuipiã gratiosóq; nomini cõsecraretur. Id tot iã seculis adeò receptũ est, vt aduersus rationis exactores vel sola sufficiat præscriptio. Illud tamen ineptũ videri potest, quòd quidã aliena dicãt viris primatibus, nec aliena modò, verũetiã ea quibus ipsorũ opera nihil prorsus accessit, nisi forte ꝙ eadẽ deprauatiora reddiderũt. Alioqui quum nũc nouorũ librorũ γάργαρα, vt habet vetus comœdia, penè nos obruãt: mihi præclarius esse facinus videtur, veterum authorũ monumenta temporũ iniuria scribarúmq; temeritate collapsa restituere, q̃ noua cudere volumina, præsertim quum quod sua ætate vere dixit Ecclesiastes, nihil esse nouum sub sole, & scribendi plures libros nullum esse finẽ, in hoc seculum multo verius dici possit. Inter priscos autẽ ecclesiæ doctores Latinos vix aliũ arbitror esse digniorẽ cuius extent integrę lucubrationes, q̃ diuum Ambrosiũ. Hoc & ex animo dictũ videri velim, & citra cuiusquam contumeliã. Sit linguarũ ac scripturarũ peritior Hieronymus, sit elaboratioris φράσεως Hilarius, sit in quæstionum nodis explicandis argutior Augustinus, aliis item dotibus excelluerint alij: sed quẽ mihi dabis qui pari synceritate tractet sacras literas? qui cauti' vitarit suspecta dogmata? qui sic vbiq; gerat Christianũ episcopum? qui sic spiret paterna viscera? qui summã præsulis authoritatẽ cũ summa mansuetudine coniunxerit? Vbique sentias illum hoc affici quod loquitur. Et adest dictioni modesta quædã ac pia iucunditas grataq; ciuilitas. Est quẽ nõ omnino sine causa doctorem mellifluum vocant. At hic iuxta nomen suum verè cœlesti manat Ambrosia, dignus qui sit quod dicitur, Ambrosius, hoc est immortalis, non solum apud Christum, verumetiã apud homines. Quantum autẽ sudoris exhaustũ sit in hoc restituendo, dum collatione veterũ codicũ emendãtur deprauata, restituuntur amputata, resecantur assuta, reponuntur Græca, quæ vel aberant prorsus, vel figuris nihil significantibus fuerant addita, tuæ prudentiæ fuerit æstimare. Vt autem tam insignẽ ecclesiæ doctorẽ tui nominis auspicio potissimũ veluti renatum in lucẽ prodire vellem, cũ primis in causa fuit Ioannes à Lasco, te patruum non minus morum ornamẽtis q̃ nomine referens. Nam iuuenis senem sic exprimit, vt in eo veluti renatus videri queas. Is tui simulacrum quoties mihi depingebat oratione, toties agnoscebam in narrante imaginis expressæ antitypõ. Adeò dum patruũ depingit, seipsum depingebat imprudens. Hũc mihi conuictorẽ pauculos licet menses contigisse, nõ in postrema felicitatis parte pono. Vtinã mihi liceret per adulationis inuidiã prædicare dei dotes quas in illo & amaui & veneratus sum. Illud nõ possum nõ fateri, senex iuuenis cõuictu factus sum melior, ac sobrietatem, tẽperantiam, verecundiã, linguæ moderationẽ, modestiam, pudicitiã, integritatẽ, quã iuuenis à sene discere debuerat, à iuuene senex didicĩ. O gẽtem pietati natã. Nec alio nomine mihi videtur felicior Polonia, quàm ꝙ talem regẽ, talem sortita sit Archiepiscopũ, quorũ insignis pietas pari studio certat hos fatales bellorũ & opinionũ tumultus cõponere, prolapsosq; Christiani populi mores instaurare. Quumq; eò processerit tua veneranda senectus, vt meritò possit à negociis impetrare dimissionem, tamẽ ad ecclesię patriæq; cõmoda procuranda iuuenis es. Hìc igitur veteris prouerbij venit in mentẽ, ὡς αἰεὶ τὸν ὅμοιον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὅμοιον. Itaq; visum est pulchrè cõgruere vt proficisceretur Ambrosius præsul ad præsulẽ, claris natalibus insignis ad nobilissimũ, pius ad pietatis antistitem, eruditus ad eruditionis eximium patronũ, virgo & virginitatis præco facundissimus ad omnis pudicitiæ exemplar incõparabile, denique pacificator ad episcopũ pacis ac tranquillitatis publicę studiosissimũ: cui rei dicas Ambrosium diuinitus fuisse datũ. Hoc agebat illa facunda lingua quum Liguriæ consularem ageret præsidẽ, sedabat tumultus, sarciebat concordiam non minùs accuratè quàm dextrè ac feliciter: nec id solùm in his regionibus vbi fungebatur magistratu, verumetiã quoties res apud alios spectabant ad seditionem, Ambrosius veluti peritus ac felix nauclerus ad sedandam tempestatem accersebatur. Ac ne multa cõmemorans, plus æquo præfationem extendã: Quum extincto Auxentio, qui fouerat Arianos, Mediolani per episcopos ageretur de præsule subrogando, tantáque studiorum variantium contentione flagrarent comitia, dum pars Arianæ factionis, pars orthodoxorum flagitat episcopum, vt res ad extremos tumultus tendere videretur, Theodosius Cæsarum piissimus eò legat Ambrosium, vt rerũ exitiales motus componeret. Is dum pro delegato munere templum ingressus, singulari facundia suadet concordiam, subitò cuncta populi modò dissidentis studia in vnum conuersa sunt, iámque iunctis vocibus suffragiisque cõcordibus Ambrosium episcopum flagitant. Multa causatur ille, se prophanæ functionis hominem esse, sacrarum rerum imperitum, nondum sacro lauacro renatum, quum Paulus vetet etiam neophytum ad ecclesiæ gubernacula admoueri. Sed hìc frustra facundus erat. Quò vehementiùs ille detrectat, hoc magis accenduntur populi studia. Quid multis? imperator perspiciens diuinitus geri negocium, populi constãtem approbat voluntatem. Ambrosius frustra reluctans, pro pręside consulari fit præsul insulatus, pro fascibus sumit pedum, antè præfectus gregi dominico, quàm in gregem dominicum cõoptatus. exitiabile dissidiũ extinguitur, & ecclesiæ sua redditur concordia. Sed quod Insubrium vni gratulamur ecclesiæ, hoc iam dudum optamus ecclesiæ catholicæ, videlicet vt exoriatur aliquis Ambrosio similis, qui paribus auspiciis hunc miserandum orbis tumultum, quo nulla ætas vidit quicquam perniciosius, redigat in tranquillitatem. Saltem talis quispiam nobis exoriatur ex pontificum, theologorum aut monachorum ordine, qualis tunc prodiit Ambrosius è classe catechumenorũ, éque prophano magistratu. Magnum pondus habet morum integritas, magnam habet authoritatem coniuncta mansuetudini constantia. Denique plurimum valet eloquentiæ copulata prudentia. Sed hoc malum non simplex, hęc lues quæ non solum ecclesiam tot opinionibus discidit, verumetiam principum animos implacabili dissidio committit, hominem requirit datum cœlitus, cuius authoritatem reuereatur populus, cuius constãtiæ cedat & principum sublimitas. Nulla ex victoria armis parta plus laudis tulit Theodosius, quàm quòd ab Ambrosio se vinci passus est. Babylæ parum feliciter cessit quòd imperatorem impia cæde funestatum templo prohibuit, immo feliciter cessit ipsi, qui præsulis authoritatem sua morte confirmauit. At Ambrosio cessit felicius, qui summa constantia suam tuens authoritatem, ipsum etiam Cæsarem Christo lucrifecit, ac pulcherrimum exemplum omnibus monarchis edidit quanta sit episcoporum dignitas, si modo vere sint quod audiunt. Nec dubito quin tales simus habituri principes aliquot qualis fuit Theodosius, si tales haberemus episcopos qualis erat Ambrosius: & haberemus, opinor, nisi populi mores alienarẽt benigni numinis fauorem. Quóque magis liqueat quod dicimus, primùm rem, deinde personas expendamus. Thessalonicæ quidam è comitatu Cæsaris per populi tumultum fuerat interfectus. Cæsar ira dissimulata plebem ad ludos Circenses euocat. Ibi repentè circunfusa militibus inermi multitudine, promiscuè sæuitum est in noxios iuxtà & innoxios, pœnáque non meritis est data, sed furori. Id factum hodie iustum videri posset. Quoties enim in bello trucidantur quibus ex pacto deditionis erat promissa incolumitas? Quoties oppido capto se-

ἐγκώμιον' à potioribus naturæ, vitæ ac scriptorũ bonis, ex collatione.

Ἀμβρόσιος, Ἄμβροτος, Ἀθανάσιος, Ἀθάνατος.

Vt semper

similẽ ad sibi similem. Ex Odyssæa Homeri.

Ab homœosi petita laus.

Non Theodosius sed Valentinianus senior.

Hermias Sozomenus ἐν τῷ ἕκτῳ τόμῳ. κεφ. κδ. Socr. Schol. ἐν τῇ τετάρτῃ βίβλῳ κεφ. λ. Theodor. ἐν τῷ λόγῳ δ. κεφ. ς. ζ. In decretis. distin. 63. c. Valentinianus.

γνώμη.

Theod. ἐν τῷ λόγῳ ε. κεφ. ιε. Chrysost. ἐν τῷ καθ' ἑλλήνων.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uitur propemodum atrociùs in immerẽtes, q̃ in nocentes? & ſæuitiã excuſat odiũ criminis. Hæc de re. Iam mihi cogita Ambroſiũ vnius ciuitatis epiſcopũ, quæ tum, vt opinor, minus erat ampla minúſq; frequens quã nunc eſt, nullis aliis armatũ præſidiis, q̃ quæ decent epiſcopũ, lingua, precibus, & vitæ ſanctimonia. Ex aduerſo cõſidera Cæſarũ illius tẽporis potentiãtcui ſi conferas horũ temporũ ditionẽ, eã dũtaxat quã Cæſaris titulus addit electis (nam Carolus & ſine Cæſaris titulo principũ maximus eſt) rẽ vix ſeriã eſſe dicas: & tamẽ talis epiſcopus talẽ Cæſarẽ ob præcipitatũ vindictę ius ab eccleſiæ foribus ſubmouit, exprobrans crudelitatis immanitatẽ, docénſq; illũ à cõſortio Chriſtiani gregis alienum eſſe. Reuerſus eſt in regiã Cęſar, agnoſcens æquiſſimũ eſſe vt Chriſti legibus cedat humanæ potentiæ faſtigiũ. Ibi poſt ſex menſes mœrore lachrymiſq; tranſactos, per Ruffinum aulæ præfectũ agit vt anathematis vinculo ſolueretur, quòd ſaltẽ feriis natalitiis, nam inſtabãt, liceret intereſſe. Nihil agit Ruffinus: ipſe Cæſar impatiens non iræ, ſed mœroris, adit Ambroſiũ, non in templũ, ne iterũ repelleretur, ſed in locũ quẽ Græci domũ ſalutatoriã appellãt. Nam ibi forte tum ſedebat epiſcopus omnibus expoſitus, ſi quis quid vellet conſulere. Patiẽter fert obiurgantẽ, nec prius abſoluitur, q̃, præter ſolennẽ pœnitentibus ſatisfactionẽ, etiã legẽ aduerſus edictorũ imperialiũ ſæuitiã polliceretur. Illico prodita lex, vt ſi qui per edictũ Cęſaris iuberẽtur occidi, in triceſimũ vſq; diẽ proferretur executio, quò ſpatiũ eſſet cognoſcẽdi, locúſq; daretur vel Chriſtianæ clemẽtiæ, vel neceſſariæ ſeueritati. Mox poſito regio diademate, Cęſaris pſonã exuit, pœnitentis ſuſcepit, humi proſtratus, ac lachrymis vbertim effuſis rigans ſolum, ſupplici voce precatus eſt domini miſericordiã. Cui hæc nõ viderẽtur in Cæſare plus q̃ ſatis? Sed mane dum auditurus, quod & inuictam epiſcopi conſtantiã, & Cæſaris non fucatam pietatẽ magis illuſtret. Quum ex more munus detuliſſet ad altare, rediens cõſtitit intra cancellos. Id videns Ambroſius, per diaconũ percontatur quur ibi moraretur. Reſpondenti, vt videã peragi myſteria: rurſum miſſo diacono renunciauit vt agnoſceret ſuũ locum: nam eũ in quo cõſiſteret, eſſe ſacerdotibus deſignatũ. Purpura, inquit, imperatorẽ facit, ſacerdotẽ nequaquã. Quid expectas? vt Cæſari victa lenitas tandẽ excandeſcatẽ Nequaquã, verũ excuſat ſe, quòd nõ in contemptũ loci reſtiterit illic, ſed quòd quoniam Conſtantinopoli reperiſſet hunc morẽ, vt Cæſar intra cancellos videret peragi myſteria, credidiſſet idem eſſe receptum Mediolani. His placidè dictis, biit in locum præſcriptum. Nec eo contẽtus, vbi reuerſus eſt Conſtantinopolim, etiã quum inuitaretur vt intra cancellos ex more conſiſteret dum peraguntur myſteria, negauit ſe facturũ, addens ſe neminẽ noſſe qui vere ſit epiſcopũ gerere, præter vnũ Ambroſium. O noſtri ſeculi prolapſos mores. Si nũc dignetur princeps quilibet tẽplũ adire, extruitur illi tabernaculũ altari ſublimi: & intra cãcellos nõ modo conſiſtunt proceres aulæ, verũetiã ſordidi negociatores (quos Cicero vix recipit inter honeſtos ciues) decanos & eccleſiæ primores è ſellis ſuis deturbant. Quantò minùs faſtus addebat Theodoſio ſceptrũ ac diadema, q̃ iſtis addit ſordido queſtu nec ſemper iuſto pauxillum partũ pecuniæ. Simili conſtãtia reſtitit Iuſtinæ Auguſtæ minitãti vt aut Arrianos reciperet, aut iret in exiliũ. Ille verò nihil pauefactus, nõ prodã, inquit, lupis gregẽ mihi cõmiſſum. Hic occide ſi libet. Sed nemo poteſt Ambroſiũ agere, niſi qui pro pietate mori paratus eſt. Imò difficillimum eſt cuiquã vere ſacerdotem agere, qui libẽter aliud eſt q̃ ſacerdos. Onera ſunt verius q̃ ornamenta, quæ liberratẽ adimũt cũ dignitate: ſitq; nõmunquã vt dũ vtrúmq; volunt eſſe, nec principes ſint, nec ſacerdotes. Sed deſino, ne vitæ Ambroſianæ videar hiſtoriã texere. In hoc diuerticulũ me deduxit horum temporũ miſeranda calamitas. Nunc ad inſtitutũ reuertimur. Quemadmodũ ſingularis quædã huius viri integritas cum ſumma conſtãtia pariſq; manſuetudine cõiuncta fecit vt nec regali faſtigio cederet, nec malorũ improbitati ſuccumberet, gratus autẽ eſſet ac venerandus etiam alienis, ac parum amicis: ita nullius vnquã ſcripta latius inclaruerunt, aut minus obnoxia fuerunt inuidiæ, q̃ huius. Quibuſdam ſero contigit ſua gloria, nonnullis diu luctamen fuit cum æmulis, complurium labores penitus interciderunt. Ne quid horum accideret Ambroſio, cauſam ego præcipuã arbitror, perpetuã quandã in ſcriptis omnibus moderationẽ, quæ nec in redarguendis hominum vitiis obliuiſcitur Chriſtianæ manſuetudinis. dicas eum dolere, non iraſci: nec vſquam excurrit in leuitatis aut oſtentationis ſpeciem, vt vbique pectus vere Romanum, imò Chriſtianum agnoſcas. Erant qui Cyprianum verterent in Caprianum. Origenes ne mortuus quidẽ hydram inuidiæ potuit effugere. Hieronymo ad extremum vſq; vitæ diem amarulenta cum æmulis rixa fuit. Tertullianus bis perierat, primùm deprauatione, deinde ſitu, niſi nuper Beatus Rhenanus eũ luci reddidiſſet. Idem euenerat propemodum Irenæo, tam indigno qui periret. Ambroſius à nemine non honorificè citatur, etiam ab hęreticis. tãta erat nominis authoritas viuo, quę vix aliis à rogo exemit. Alius fortaſſe diſertius laudauit virginitatem, ſed huius mellita facundia virgines ex vltimis mũdi regionibus, hoc eſt è Mauritania Mediolanum pellexit, ambientes illic ſacro velo decorari. Alius fortaſſe vehemẽtiùs diſputauit. ſed hic grandem illum cetum in eccleſiæ ſat

veluti luminibus distinctã, non velut emblematibus cõpactam, frequenter & diuisionem, & argumentũ, & transitũ & conclusionẽ siue clausulam argumentationis per sententiã efferat. Interdũ totus apparatus collectionis, hoc est propositio, assũptio, ratio, cõfirmatio, expolitio meris cõstat sententiis. Passim accinũtur epiphonemata, vixq; alius crebrius aut frequentius vtitur sententiarũ genere, quas appellãt κατ' ἐξοχήν, in quibus latet aliquid arguti sensus, quod quũ nõ exprimatur, intelligitur, ob hoc ipsum gratius, quia dictum obscurius. Porrò densitatis satietatem ac tædium excludit varietas tam fœlix, vt naturæ rem esse dicas, nõ affectationis, quod hoc dicẽdi genus à puero imbiberat. Nõnunquã eandẽ sententiã aliter atq; aliter variatam repetẽs, velut infigit animis, qđ elabi nõ vult. Interim plurimũ addit iucunditatis illa paucis verbis modulata breuitas. Nusquã enim sermo longis ambagibus vix tandẽ absoluens periodũ, obscuritate molestus est, quod in Augustini scriptis offendit Hieronymũ, sed cõmatibus, & colis, concẽtu nõnunquam, numero plerũq; iucundus, tinnulus & compositus incedit. Horum omniũ nõ pigeret ex ipsius libris exẽpla proferre, nisi nõ solum perlongũ videretur, verũetiam hic intẽpestiuum. Augustinus in libris de doctrina Christiana quædam huius generis cõmonstrauit. In summa, hæc rhetorices imperitis frustra dicerẽtur, peritis in procliui fuerit animaduertere, præsertim si legant huius libros de virginib⁹ & viduis. Nam hic velut in argumẽto plausibili magis expromit, ne dicam ostentat, dictionis ornamẽta. Igitur Ambrosium si minùs omni ex parte restitutum, certè multò minùs deprauatum dedimus. Superest vt huic conatui faueat Roma, quæ genuit Ambrosium: faueat Liguria, quæ præsidem meruit: faueat Insubria, quæ præsulem asciuit: deniq; faueat quacunq; patet orbis Christianus, insigni Christianæ pietatis doctori. Vixit Insubribus, sed scripsit omnibus. Proinde hoc quicquid est studij nostri, præsulũ sanctissime, si tua celsitudo comiter approbarit, alios, qui plùs quàm ego præstare valent, ad similẽ industriã extimulabit. Bene vale. Datum Basileæ. Id. Auguſt. Anno M. D. xxvij.

DESIDERII ERASMI ROterodami censura.

Nihil ex iis quæ prius fuerãt excusa, detraxi. Quæ videbantur esse notha, suis temis indicaui. Primus nihil habet in quod cadat vlla suspicio. Nam libros de vocatione gentiũ, in aliud semouimus volumẽ, de quo nostrã opinionem & illud confirmat, quòd Augustinus libris ad Bonifacium, quum ex Ambrosianis lucubrationibus recenseat aliquot testimonia aduersus Pelagianam hæresim multo pũit exortam q̃ illa scriberet Ambrosius, tamẽ ex iis libris, qui velut ex professo pugnant aduersus illorum dogmata, nullum adfert: vt alterutrum fuerit necesse, aut Ambrosiũ extrema senectute cõgressum cũ Pelagianis, aut opus alteri⁹ esse: quod mihi fit probabilius. Extra controuersiũ est, Ambrosiũ iam vita defunctũ cũ Augustinus scriberet aduersus Iulianum. lege primum librum. Creditur Hegesippũ de excidio vrbis Hierosolymitanæ vertisse è Græco, quod opus non addidimus, vel quia vix credibile est esse Ambrosij, vel quia iã toties excusum nusquã non est ad manũ. Sãctus Augustinus libro ad Bonifaciũ quarto, capite vndecimo, nõ semel profert testimoniũ ex Ambrosij cõmentariis quibus exposuit Esaiam, quod opus sanè dolemus hactenus inueniri nõ potuisse. Rursus contra Iulianũ Pelagianæ hæreseos instauratorem refert eius verba ex cõmentariis in psalmũ quadragesimum octauũ: nec hos hactenus inuenire licuit. Idẽ aduersus eundẽ libro secũdo crebrò refert Ambrosij testimoniũ ex libro de sacramento regenerationis, vel de philosophia. Ioãnes Tritẽhemius abbas in Catalogo refert illius in psalmos libros vndecim, quos tamen negat sibi conspectos esse. Idem recenset librũ de iudiciis, de quadraginta duabus mãsionibus, nec hos repertos. Addit librum Hymnorum, & Prefationum, quem intercidisse doleo. Declarant enim hec fragmenta quę nunc in templis canuntur deprauatissima, illum in modulandis lyricis haud quanquam infœlici fuisse vena. Et tamen his submotis quidam maluerunt nugaces nęnias, fortasse deliri cuiuspiam, in quibus nec sensus est sanus, nec latinitas pura, nec vlla metri ratio. Hoc tantũ præferuntur Ambrosianis, quod ab eiusdem ordinis sodali venerint. Ex Anglia quidam docti miserunt ad me speciminis loco paginam descriptam ex commẽtariis in epistо. ad Hebræos, quibus prefixũ erat Ambrosij nomen, sed tota phrasis magis referebat Remigium, aut Anselmum, aut aliũ eius notæ scriptorem, quàm Ambrosium. Qui vitam Ambrosij descripsit titulo S. Paulini, meminit cuiusdam libri quem Ambrosius scripserit infanti quem excitarat à mortuis, de quo sentiẽs nescio. Porro si quis me roget quid de hoc historico sentiam, dicam paucis, hac lege, vt nihilo secius suo quisque fruatur iudicio. Idem est: artifex, qui tam multa cõtaminauit in scriptis Hieronymianis, & Augustinianis, natus ad hũc ludum. Habebat historiam Ambrosianæ vitæ, ei attexuit præfationẽ, vt vides, lepidam, intertexuit interlocutiones, addidit coronidem, & affinxit aliquot prodigia. Adiungerem cauſsas cur ita sentiam sed apud imperitos id frustra fecero, peritos monuisse satis fuerit. Conferat qui volet Paulini stylum cum huius assutis pannis, deinde perpẽdat quanta sit orationis inæqualitas. Postremò quot locis sic frigeat, vt facilè appareat illũ fingere. Bene vale lector, & fruere quod damus, bonis auspicijs.

In cẽsendis aliorũ libris ludus hic perpetuus tibi fuit Erasmie.

Diui Ambrosij MEDIOLANENSIS EPIscopi vita, titulo Paulini episcopi ad beatum Augustinum conscripta.

Ortaris, venerabilis pater Augustine, vt sicut beati viri, Athanasius episcopus, & Hieronym⁹ presbyter, stylo prosecuti sunt vitas sanctorũ Pauli & Antonij in eremo positorum, sicut etiam Martini venerabilis episcopi Turonẽsis ecclesiæ, Seuerus seruus dei sermone cõtexuit, sic etiã ego beati Ambrosij episcopi Mediolanẽn. ecclesiæ, meo prosequar stylo. Sed ego vt meritis tantorũ virorũ, qui muri ecclesiarũ sunt, & eloquẽtiæ fontes, ita etiã sermone me imparẽ noui. Tamẽ quia absurdum esse opinor quod præcipis declinare: ea quæ à probatissimis viris, qui illi ante me affuerunt & maximè ab sorore ipsius venerabili Marcellina didici, vel quæ ipse vidi cũ illi astarẽ, vel quæ ab iis agnoui qui illũ in diuersis prouinciis post obitũ ipsius se vidisse narrarunt, vel quæ ad illum scripta sunt cũ adhuc obiisse nesciretur, adiutus orationibus tuis, & meritis tanti viri, licet inculto sermone, breuiter strictiq; describã: vt lectoris animũ etsi sermo offendit, tamen breuitas ad legendũ prouocet, ne verborũ fucis veritatem obducã: ne dũ scriptor elegãtiæ pompã requirit, lector tantarũ virtutũ amittat scientiã: quẽ non magis verborum phaleras, põpásq; sermonũ, q̃ virtutes rerũ, gratiamq; spiritus sancti spectare conuenit. Siquidem nouimus viatores gratiorem habere aquã breui vena stillantem forte cum sitiunt, q̃ profluentis fontis riuos, quorum copiam non sitis tempore reperire possunt. Et hordeaceus panis dulcis solet esse etiam iis qui centenis vicibus ferculorũ quotidiani cõuiuij copias ructare consuerunt. Sed & hortorũ amœna mirantibus, herbæ agrestes placere consuerunt. Quamobrem obsecro vos omnes in quorũ manibus liber iste versabitur, vt credatis vera esse quæ dicimus: nec putet me quisquam studio amoris aliquid quod fide careat posuisse: quãdoquidem melius sit penitus nihil dicere: q̃ aliquid falsi proferre: cum sciamus nos omnium sermonũ nostrorum reddituros esse rationem. Nec dubitẽ, etsi non ab omnibus omnia, tamen ab diuersis diuersa sciri, & ea cognita nõnullis esse, quę etiam minùs ipse aut audire aut videre potui. Vnde ab die natiuitatis eius narrãdi initium sumam, vt gratia viri ab incunabuli-

Paulin⁹ exemplo maiorum prouocatus aggredit Ambrosij vitam.

Lege epistolam. 35. to. 2. apud Augu.

Styli tenuitatem excusat homœoſibus.

Matth. 12

En hodie ex hibemus cũ aliis aliquã multis.

Hymnorũ aliquot habes in operũ calce.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aggressio narrationis.

cunabulis quę fuerit agnoscatur. Igitur posito in administratione præfecturæ Galliarū patre eius Ambrosio, natus est Ambrosius, qui infās in area prętorij in cunabulis positus, cū dormiret aperto ore, subito examē apū aduenięs, facię eius atq; ora cōpleuit, ita vt ingrediēdi egrediēdiq; frequētarent vices. Quę pater qui prope cū matre vel filia desolitissimum omē de Ambrof. ambulabat, ne abigerētur ab ancilla quę curā nutriendi infantis susceperat prohibens (solicita enim erat ne infanti noceret) expectabat tamen patrio affectu quo fine illud miraculum clauderetur. At illæ post aliquandiu euolantes, in tantam aēris altitudinem subleuatæ sunt, vt humanis oculis minime viderentur. Quo facto territus pater ait: Si vixerit infantulus iste, aliquid magni erit. Operabatur enim iā tunc dominus in seruuli sui infantia, vt impleretur quod dictum

Prou. 16. d. est: Fauum mellis, sermones boni. Illud enim examē apum, scriptorum ipsius nobis generabat fauos, qui cœlestia dona annunciarent, & mētes hominum de terrenis ad cœlum erigerent. Postea verò cum adoleuisset, & esset in vrbe Roma constitutus cum matre vidua, & sorore quæ virginitatem iam fuerat professa, comite alia virgine, cuius virginis soror Candida, & ipsa eiusdem professionis, quæ nunc Carthagine degit iam anus, cū videret sacerdotibus à domestica sororis vel matris manus osculari, ipse ludens offerebat dexteram, dicens & sibi id ab eis fieri oportere, siquidē episcopum se futurū esse memoraret. Loquębatur enī in illo spi-

Pręfaga vox futuri sacerdotij. ritus sanctus, qui illum ad sacerdotiū nutriebat. Illa verò, vt adolescentem & nescientem quid diceret, respuebat. Sed postquā edoctus est liberalibus disciplinis, ex vrbe egressus est: professusq; in auditorio prefecturæ prętorij, ita splē didè causas perorabat, vt eligeretur à viro illustri Probo, tūc præfecto prętorij, ad consiliū tribuendum. Post quod consularitatis suscepit insignia, vt regeret Liguriam Aemiliamque prouincias: venitq; Mediolanum. per idem tempus mortuo Auxētio Arianæ perfidiæ episcopo (qui Dionysio beatæ memoriæ confessore ad exiliū destinato, incubabat ecclesiæ) cum populus ad seditionē esset cōmotus, quæ illi cura sedandæ seditionis, ne populus ciuitatis in periculum sui verteretur, perrexit ad ecclesiam. Ibique cū alloqueretur plebē, subitò vox fertur infantis in populo sonuisse, Ambrosium episcopū. Itaq; qui antea turbulentissimè dissidebant, quia & Ariani sibi & Catholici sibi episcopum cupiebant: superatis alterutris, ordinari repente hūc vnum mirabili & incredibili concordia consenserunt. Quo ille cognito, egressus ecclesiam tribunal sibi parari fecit, quippe mox futurus episcopus altiora conscēdit. Tunc contra consuetudinem suā, tormenta iussit personis adhibere. Quod cū faceret, populus nihilominus acclamabat: Peccatū tuum super nos. Sed nō similiter is populus tunc clamauit sicut populus Iudæorū. Illi enim vocibus suis sanguinē dominicū effuderunt, dicentes, Sāguis huius super nos. Isti verò catechumenum scientes, fideli voce remissionē illi peccatorū omnium per baptismatis gratiā promittebant. Tunc ille turbatus reuertens domū, philosophiā profiteri voluit, futurus quidē, sed verus philosophus Christi, qui cōtēptis secularibus pōpis, piscatorū secuturus esset vestigia, qui Christo populos cōgregarūt, nō fucis verborū, sed simplici sermone, & verę fidei ratione, missi sine pera, sine virga, etiam ipsos philosophos conuerterūt. Quod vbi ne faceret reuocatus est, publicas mulieres publicè ad se ingredi fecit, ad hoc tantū, vt visis his, populi intentio reuocaretur. At verò populus magis magísq; clamabat: Peccatum tuum super nos. At ille cū videret nihil intentionē suam proficere posse, fugam parauit. Egressus noctis medio ciuitatem, cum Ticinum se pergere putaret, manè ad portam ciuitatis Mediolanensis, quæ Romana dicitur, inuenitur. Deus enim qui ecclesiæ suæ catholicæ murum parabat aduersus inimicos suos, & turrem erigebat contra faciem Damasci, hoc est perfidiam hæreticorum, fugam illius impediuit. Qui inuentus cum custodiretur à populo, missa relatio est ad clemētissimum imperatorem tunc Valentinianum, qui summo gaudio accepit quod Iudices à se directi ad sacerdotium peterentur. Lætabatur etiam Probus præfectus, quod verbum eius impleretur in Ambrosio. Dixerat enim proficiscenti cum mandata ab eodem darentur, vt moris est: Vade age non vt iudex, sed vt episcopus. Pendente itaque relatione iterū fugam parauit, atque in possessione cuiusdā Leontij clarissimi viri aliquādiu delituit. Sed vbi relationi responsum est, ab eodē Leontio proditur. præceptum enim erat vicario, vt insisteret rebus perficiendis. Qui iuncta sibi cū vellet implere, proposito edicto cōuenit omnes, vt si vellēt sibi cōsulere, rebusque suis, prouerent virum. Productus itaque & adductus Mediolanum, cum intelligeret circa se dei voluntatem, nec se diutius posse resistere, postulauit se nō nisi à catholico episcopo debere baptizari. Solicitam enim habebat perfidiam Arianorum. Baptizatus itaque fertur omnia Ecclesiastica officia impleſſe, ad quæ octaua die episcopus ordinatus est cum summa gratia & lætitia cunctorum. Igitur post annos aliquot ordinationis suæ, ad vrbem Romam, hoc est ad proprium solum perrexit, ibiq; sanctam puellam, de qua suprà memorauimus, cui manum offerre solitus erat, in domo propria cū germana sicut reliquerat inuenit, iam matre defuncta. Atq; cū illa dexteram illius oscularetur, subridēs ait illi: Ecce, vt dicebā tibi, sacerdotis manū oscularis. Per idem tempus cū trans Tyberim apud quandā clarissimā inuitatur vt sacrificiū in domo offerret, quędā balneatrix quę Paralytica curatur. paralytica in lecto iacebat, cū cognouisset ibidē esse domini sacerdotem, in sellula se ad eandē domū ad quā ille inuitatus aduenerat, portari fecit, atq; oranti & imponēti manū, vestimēta attigit. Quæ cū exoscularetur, statim sanitate recepta ambulare cœpit: vt impleretur illud dominicū dictū ad apostolos: Etiam maiora iis facietis credentes in nomine Ioan. 14. meo. Quod tamen signū sanitatis vt mirabile fuit, ita etiam Gionē post annos plurimos sanctis viris referētibus positus in vrbe cognoui. Sirmiū verò cū ad ordinandū episcopum Anemmiū perrexissēt, ibiq; Iustinæ tunc tēporis reginæ potentia & multitudine coadunata de ecclesia pelleretur, vt nō ab ipso, sed ab hæreticis Arianis episcopus in eadem ecclesia ordinaretur, essētq; constitutus in tribunali, nihil curans eorum quæ à muliere excitabantur, vna de virginibus Arianorū impudentior cæteris, tribunal conscendēs apprehenso vestimēto sacerdotis, cū illū attrahere vellet ad partem mulierū, vt ab ipsis cæsus de ecclesia pelleretur, audiuit (vt ipse solitus erat referre.) Et si ego indignus tāto sacerdotio sum, tamen te nō conuenit vel professionē tuā in qualemcunq; sacerdotē manus iniicere: vnde debes vereri dei iudiciū, ne tibi aliquid eueniat. Quod dictum exitus cōfirmauit. Nam alio die mortuā ad sepulchrū vsq; deduxit, gra Repēsio gratię pro contumelia. tiam pro contumelia rependens. Sed hoc factū non leuē aduersariis incussit metū, pacémq; magnā ecclesiæ catholicæ in ordinando episcopo tribuit. Ordinato itaq; catholico sacerdote Mediolanum reuertitur, ibiq; supradictæ Iustinæ mulieris innumeras insidias sustinuit, quæ muneribus atque honoribus aduersus sanctum virum oblatis, populū excitabat: sed infirmorū mentes talibus promissis decipiebantur. Promittebat enim tribunatus, & diuersas alias dignitates iis qui illum de ecclesia raptum ad exiliū perduxissent. Quod cum multi conarentur, sed deo præsule perficere non valerent, vnus infœlicior cæteris nomine Euthymius, tanto furore excitatus est, vt iuxta ecclesiā sibi domū pararet, atque in eadem carrū constitueret, quò facilius raptū superpositū carpento ad exiliū perduxisset. Sed iniquitas eius in verticē Psalm. 7. d. ipsius descendit. Post annū eodē die quo illū rapere se arbitrabatur, in eodē carpento impositus, de eadē domo ipse ad exiliū destinatus est, reputans sibi iusto iudicio dei id in se esse conuersum, vt in eodē carpento dirigeretur ad exiliū, quod ipse parauerat sacerdoti. Cui non minimū solatij sacerdos præbuit dādo sumptus, vel alia quæ erāt necessaria. Sed hæc cōfessio hominis nec mulieris furorē, nec voces fororum Arianorū clementia represit. Maiore enim accēsi dementia, basilicā Portianam inuadere nitebantur. Exercitus etiam armatus ad custodiēdas fores ecclesiæ est directus, vt nemo auderet catholicā ecclesiā ingredi. Sed dominus qui de aduersariis suis ecclesiæ suæ triūphos donare consueuit, ad ecclesiæ suæ munimentū, militiū corda conuertit, vt aduersis scutis ecclesiæ fores seruarēt, nec egredi dimitterent, sed īgredi ecclesiā plebē catholicā minime prohiberēt. Sed

Non ad Theod. ô Fraime. Vox prædæ futuri.

nec

nec hoc satis erat missis militibus, nisi vt etiã pro catholica fide cum plebe pariter acclamaretur. Hoc in tẽpore primò antiphonæ, hymni ac vigiliæ in ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt. Cuius celebritatis deuotio vsq; in hodiernum diem non solum in eadẽ ecclesia, verum per omnes pene prouincias occidentis manet. Per idem tẽpus sancti martyres Protasius & Geruasius se sacerdoti reuelauerunt. erãt enim in basilica positi in qua sunt hodie corpora Naboris & Felicis martyrum. Sed sancti martyres Nabor & Felix celeberrime frequentabãtur: Protasij verò & Geruasij martyrum vt nomina, ita etiam sepultura incognita erant: in tãtum vt supra ipsorũ sepulchra ambularent omnes qui vellent ad cancellos peruenire quibus sanctorum Naboris & Felicis martyrum corpora ab iniuria sepulchri defendebãtur: sed vbi sanctorum martyrum sunt corpora leuata, & in lectis posita, multorum ibi sanatæ ægritudines perdocẽtur. Cæcus etiam Seuerus nomine, qui nunc vsq; in eadẽ basilica quæ dicitur Ambrosiana, in quam martyrum corpora sunt translata, religiosè seruit, vbi vestem martyrũ attigit, statim lumen recepit. Obsessa etiã corpora ab spiritibus immundis curata, summa cum gratia domum repetebant. Sed iis beneficiis martyrũ in quantũ crescebat fides ecclesiæ catholicæ, intantũ Arianorum perfidia minuebatur. Denique ex hoc tẽpore sedari cœpit persecutio quæ Iustinæ furore accendebatur, vt sacerdos de ecclesia pelleretur. Tamen adhuc intra palatium multitudo Arianorum cũ Iustina cõstituta deridebat tantã dei gratiã, quam ecclesiæ suæ catholicę dominus Iesus meritis martyrum suorũ conferre dignatus est, venerabilémq; virũ Ambrosium narrabat pecunia comparasse homines qui se vexari ab immundis spiritibus mentirentur, atq; vt ab illo, sicut & à martyribus se torqueri diceret. Sed hoc Iudaico ore loquebãtur Ariani, suppares scicet eorũ. Illi enim de domino dicebãt: Quoniã in Beelzebub principe dæmoniorũ eiicit dæmonia. Isti de martyribus, vel de domini sacerdote loquebantur, quòd nõ dei gratia quæ per ipsos operabatur, immundi spiritus pellerentur, sed accepta pecunia se torqueri mentirẽtur. Clamabãt enim dæmones, Scimus vos martyres. Et Ariani dicebant: Nescimus esse martyres. Iam hoc & in euangelio legimus vbi dixerunt dæmones ad dominũ: Scimus te quia sis dei filius. Et Iudæi dixerũt: Hic autẽ vnde sit, nescimus. Sed non hic testimoniũ accipitur dæmonũ, sed confessio. Vnde miseriores Ariani vel Iudæi, vt quod confitẽtur dæmones, illi negant. Deus tamen, qui gratiã ecclesiæ suæ augere consueuit, non passus est diu insultari à perfidis, sanctis suis. Vnus itaque ex ipsa multitudine subitò arreptus spiritu immundo, clamare cœpit, ita optare se torqueri eos, vt ipse torquebatur, qui negarent martyres, vel qui non crederent in trinitatis vnitatem, quam docet Ambrosius. At illi hac voce confusi, qui conuerti debuerant, & dignã tali confusione agere pœnitẽtiam, in piscinã demersum hominẽ necauerunt, perfidię homicidiũ iungentes. Deduxit enim illos ad hunc finẽ digna necessitas. Sanctus verò Ambrosius episcopus maioris humilitatis vir factus, donatã sibi à domino gratiã reseruauit, crescebátq; quotidie fide & amore corã deo & hominibus. Per idem tempus erat quidã vir de hæresi Arianorum, acerrimus nimium disputator, & durus, atq; incouuertibilis ad fidẽ catholicã. Is constitutus in ecclesia tractãte episcopo, vidit (vt ipse postmodũ loquebatur) angelum ad aures episcopi tractãtis loquentẽ, vt verba angeli populo episcopus renunciare videretur. Quo viso conuersus, fidem quam expugnabat, cœpit ipse defendere. Fuerunt etiam duo cubicularij tũc temporis Gratiani imperatoris, de hæresi Arianorum, qui tractandam episcopo quæstionẽ proponerent. Ad quam audiendam altero die ad Basilicam Portianam se affuturos promiserant. Erat enim quæstio de incarnatione domini. Sed alio die miserandi homines superbiæ tumore completi, nec memores promissorum, contemnentes deum in sacerdote ipsius, nec plebis expectantis considerantes iniuriam, immemores etiam dictorũ dominicorũ: Quoniam qui scandalizauerit vnum ex minimis istis, oportet vt mola asinaria collo eius alligetur, & demergatur in profundũ maris: conscendentes in equos quasi gratia gestandi, ciuitatem egressi sunt, expectante sacerdote, & plebe in ecclesia constituta. Sed huius contumaciæ qui finis fuerit horresco referens. Subito enim præcipitati, miseræ animas emiserunt, atque corpora illorum sepulturæ sunt tradita. Sanctus verò Ambrosius cum ignorasset quod factum esset, nec diutius posset plebem tenere, ascendẽs pro tribunali, de eadẽ quæstione quæ fuerat proposita sermonem adorsus est, dicens: Debitũ fratres curo soluendũ, sed hesternos meos non inuenio creditores. & reliqua quæ scripta sunt in libro, qui * de incarnatione dominj intitulatur. Occiso itaq; Gratiano imperatore, recipiendi corporis eius causa secundã ad Maximũ suscepit legationẽ. Apud quemq; constãter egerit, qui voluerit cognoscere, ipsius legationis epistolã ad Valentinianum iuniorẽ datã cũ legerit, approbabit. Nobis enim alienum à promissione visum est illa inserere, ne adiunctæ epistolæ prolixitas fastidiũ legenti afferret. Ipsum verò Maximũ à cõmunionis consortio segregauit, admonẽs vt effusi sanguinis domini sui, & (quod est grauius) innocẽtis, ageret pœnitentiã, si sibi apud deũ vellet esse consultũ. Sed ille cũ pœnitentiã declinat superbo spiritu, non solũ futurã, sed etiam præsentẽ salutẽ amisit, regnúmq; quod arripuerat, fœmineo quodã timore deposuit, vt procuratorẽ se reipublicæ nomine præfuisse cõfiteretur. Mortua verò Iustina quidam aruspex Innocẽtius nomine, nõ opere, in causa maleficiorum cũ à iudice torqueretur, aliud q̃ interrogaretur fateri cœpit. Clamabat enim, ab angelo maiora tormenta sibi adhiberi eo qui custodiret Ambrosiũ, quoniã tẽporibus Iustinæ ad excitanda odia populorũ in episcopũ, cacumẽ tecti ecclesiæ conscendens medio noctis sacrificauerit. Sed quãtò instantiùs & solicitiùs opera maligna exercebat, tãtò magis amor populi circa fidẽ catholicã, & domini sacerdotem conualescebat. Misisse etiã se & dæmones qui illũ interneca rent, fatebatur: sed dæmones renunciasse, se nõ solũ ad ipsum appropinquare minime posse, verùm etiã nec ad fores domus in qua manebat episcopus: quia ignis insuperabilis omne illud ædificiũ cõmuniret, vt etiã longè positi vrerentur: atq; ita cessasse artes suas, quibus aduersus domini sacerdotẽ se aliquid posse arbitrabatur. Alius etiã gladiũ ferẽs ad cubiculũ vsq; peruenit, vt interficeret sacerdotẽ: sed cũ elevasset manũ districto gladio, dextera obrigẽte remãsit. Tunc se missum à Iustina postquã confessus est, brachiũ quod iniquè cũ extẽderetur, riguerat, sanatũ est cõfessione. Per idẽ tẽpus cũ vir illustris Probus puerũ suũ notariũ, qui spiritu immũdo grauiter vexabatur, direxisset ad episcopũ, egressum vrbe dimisit diabolus, timens ad virũ sanctũ perduci. Atq; ita puer quãdiu Mediolani apud episcopum fuit, nulla cõminatio diaboli apparuit. Sed vbi egressus de Mediolano est, & prope vrbẽ peruenit, idem spiritus qui illum antea habuerat, vexare cœpit. Qui cum interrogaretur ab exorcistis, cur quãdiu Mediolani fuit, non in illo apparuisset, confessus est diabolus timuisse se Ambrosiũ, & ideo recessisse ad tempus, atque expectasse in illo loco vbi ab illo recesserat, donec reuertereturquo reuertẽte, vas quod deseruerat repetisset. Extincto itaq; Maximo, posito Theodosio imperatore Mediolani, Ambrosio vero episcopo cõstituto Aquileiæ, in partibus Orientis in quodã Castello à Christianis viris synagoga Iudæorum & lucus. Valentinianorum incendio concremata sunt, propterea quòd Iudæi vel Valentiniani insultarent monachis Christianis, Valentinianorum enim hæreses triginta deos colunt. Sed de huiusmodi facto comes orientis ad imperatorem relationem direxit. Qua acta imperator præceperat vt synagoga ab episcopo reædificaretur. Sed huius præcepti tenor cum ad aures peruenisset venerabilis viri Ambrosij episcopi, direxit ad Imperatorem epistolam, quia ipse in tempore excurrere non poterat, qua illum conuẽit vt id quod ab eodem statutum fuerat, reuocaretur, seruaríque sibi deberi ab eo audientiam: quoniã si dignus non esset, qui ab eo audiretur, dignus etiã nõ esset qui pro illo audiretur, vel cui preces suas, aut cui vota sua cõmitteret. Paratum etiã se esse pro tali negocio mortem subire, ne dissimulatione sui prævaricatorẽ faceret imperatorem, qui tam iniusta contra ecclesiam præcepisset. Postea verò cũ Mediolanũ reuertitur, posito im-

In occidẽte per Ambrosiũ hymni.

De his erat ser. 91.

Seuerꝰ à cæcitate liberatus.

Matth. 12.b

Marcj. 1.c.

Matth. 18.

Att. inclemẽtem & præfractã perfidiam Arianorum.

* habes Tomo 2. cap. 1.

Tomo. 3. epistola 27. li. 5

Att. magicã goëtiam.

De Valent. Irenæꝰ, Tertull. & Epipha. To. 2. lib. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

peratore in ecclesia, de eadem caussa tractauit in populo. In quo tractatu introduxit domini personam loquentis imperatori: Ego te ex vltimo imperatorem feci, ego tibi exercitũ inimici tui tradidi, ego copias quas ille aduersum te exercitui suo preparauerat, dedi, ego inimicum tuum in potestatem tuam redegi, ego de semine tuo supra solium regni cõstitui, ego te triumphare sine labore feci: & tu de me inimicis meis donas triumphos? Cui descendenti exhedrã, imperator ait, Contra nos posuisti hodie episcope. At ille respondens ait non se contra ipsum, sed cõ ipso fuisse locutum. Tunc imperator: Reuera, inquit, dura præceperã contra episcopum de synagoga reparanda. In monachos verò vindicandum esse à comitibus qui in tempore aderant, dicebatur. Quibus episcopus: Ego quidem cum Imperatore nunc ago, vobiscum verò mihi aliter agendum est. Atque ita obtinuit vt illa quæ statuta fuerant, reuocarentur. Nec priùs ad altare accedere voluit, nisi fide sua imperator illũ agere debere testaretur. Cui episcopus: Ergo ago fide tua. Respondit Imperator: Age fide mea. Qua ipõsione iterata, iam securus peregit sacerdos diuina mysteria. Hæc autem scripta sunt in epistola quam ad germanã suam fecit, in qua tractatum inseruit quem eodẽ die habuit de baculo nuceo qui à propheta Hieremia visus esse describitur. Per idẽ tẽpus caussa Thessalonicensis ciuitatis non minima successit tribulatio sacerdoti, cum penè comperisset ciuitatem delectam. Promiserat enim illi imperator se veniam daturum ciuibus supradictæ ciuitatis, sed agentibus comitibus occultè cum imperatore, ignorante sacerdote vsque in horam tertiam gladio ciuitas est donata, atque plurimi interempti innocentes. Quod factum vbi comperisset sacerdos, copiam imperatori ingrediendi ecclesiam denegauit: nec priùs dignum iudicauit cœtui ecclesiæ, vel sacramentorum cõmunioni, quàm publicam ageret pœnitentiam. Cui imperator contrà asserebat, Dauid adulterium simul & homicidium perpetrasse. Sed responsum illico est: Qui secutus es errantem, sequere se corrigentem. Quod vbi audiuit clemẽtissimus imperator: ita suscepit animo, vt publicam pœnitentiã non abhorreret. Cuius correctionis profectus secundã illi parauit victoriam. Per idem tempus duo potentissimi & sapientissimi viri Persarum ad famam sacerdotis venere Mediolanum, deferẽtes secum plurimas quæstiones, vt ex illis probarent sapientiam viri. Cum quo ab hora diei prima vsque ad horam ferè tertiam noctis per interpretem disputauerunt, admirantésque discesserunt ab eo. Et vt se probarẽt non ob aliam caussam veniisse, nisi vt certo certiùs noscerẽt virum quem fama compererant: alia dic vale faciẽtes imperatori, profecti sunt ad vrbem Romam, illic volentes cognoscere potentiã illustris viri Probi. qua cognita ad propria reuerterunt. Sed egresso Theodosio de Italia, & Constantinopoli constituto, Valentiniano Augusto intra Gallias posito, directa relatio est sub nomine senatus à Symmacho tunc præfecto vrbis de repetenda ara victoriæ, & sumptibus cæremoniarum. Sed vbi comperit sacerdos, misso libello ad imperatorem postulauit vt ad se relationis exemplaria dirigerentur, quibus ipse pro partibus suis responsurus esset. Qua relatione accepta, præclarissimum libellum conscripsit, vt contrà nihil vnquam auderet Symmachus vir eloquentissimus respõdere. Sed postquam augustæ memoriæ Valentinianus in Viennensi ciuitate (quæ est Galliarum ciuitas) vitam finiuit, Eugenius suscepit imperium: qui vbi imperare cœpit, non multò pòst petentibus tunc Flauiano præfecto, & Arbogaste comite, arã victoriæ, & sumptus cæremoniarum (quod Valentinianus augustæ memoriæ adhuc in iunioribus annis constitutus petentibus denegauerat) oblitus fidei suæ concessit. Hoc vbi audiuit sacerdos, relicta ciuitate Mediolanẽsi, ad quam ille festinatò vediebat, ad Bononiensem ciuitatem emigrauit, atque inde Fabentiam vsque perrexit. Vbi cum aliquantis degeret diebus, inuitatus à Florentinis, ad Thusciam vsque descendit, dẽclinans magis aspectum sacrilegi viri, non formidans imperantis iniuriam. Nam epistolam ad eundem dedit, in qua conuẽnit conscientiam illius, de qua pauca de multis ponẽda duxi. Etsi imperatoria potestas magna sit, tamen considerato quantus sit deus, qui corda hominum videt, conscientiam interiorem interrogat. Nouit omnia antequam fiãt, nouit interna pectoris tui. Ipsi falli vos non patimini, & deũ vultis celare? Non cecidit in animum tuum quicquam? Si illi agebant tam perseueranter, nõnne tuum fuit imperator pro dei summi & veri & viui veneratione perseuerantius obsistere, & negare q̃ erat iniuria sacrilegis? Et iterũ. Quomodo igitur meis vocibus & apud deũ & apud omnes homines teneor? Aliud mihi nõ licere intellexi, aliud nõ oportere nisi consulerẽ mihi, quia nõ potui tibi. In supradicta itaq; ciuitate Florẽtinorũ, cũ in domo clarissimi quondã viri Decẽtis, & quod est amplius, Christiani, maneret filius ipsius Pãsophius nomine, admodũ paruulus, cum spiritu immũdo laboraret, frequenti oratione, & impositione manus sacerdotis ipsius est sanatus. Sed post aliquãtos dies subita infirmitate correptus infantulus exhalauit spiritum. Cuius mater valde religiosa, & plena fide, ac timore dei, ablatò illo de superiore parte domus, ad inferiora descendit, ac in lecto sacerdotis ipso absente composuit. Quem cum reuertens sacerdos in lectulo inuenisset (erat enim illo in tẽpore extra domum positus) miseratus matrem, & fidem ipsius contemplatus, Helisæo similis supra corpus infantis se ipse composuit, atque orando meruit viuum reddere matri, quem mortuum inuenerat. Ad quem etiam infantulum libellum conscripsit, vt quod ætatis infantia scire non poterat, legendo agnosceret. Veruntamen factum scriptis suis non commemorauit. sed quo affectu declinauerit cõmemorare, non est nostrum iudicare. In eadem etiam ciuitate Basilicam constituit, in qua deposuit reliquias martyrum Vitalis & Agricolæ, quorum corpora in Bononiensi ciuitate leuauerat. Posita enim erant corpora martyrum inter corpora Iudæorum. nec erat cognitum populo Christiano, nisi se sancti martyres sacerdoti ipsi reuelarẽt. Quæ cum deponerentur sub altari quod in eadem Basilica constitutum est, magna illic totius plebis sanctæ lætitia atque exultatio fuit, pœnæ dæmonum confitentium martyrum merita. Per idem tempus Arbogastes comes aduersum gentem suam, hoc est Francorũ, bellum parauit, atque pugnando nõ paruam multitudinem manu fudit, cum residuis verò pacem firmauit. Sed cum in conuiuio à regibus gentis suæ interrogaretur vtrum sciret Ambrosium, & respondisset nosse se virum, & diligi ab eo, atque frequenter cum illo conuiuari solitum, audiuit: Inde hoc vincis omnes, quia ab illo viro diligeris, qui dicit Soli, sta: & stat. Quod ego ideo posui, vt cuius famę fuerit vir sanctus etiam apud Barbaras gentes, legentes agnoscant. Nam & nos referente iuuene quodam Arbogastis, admodum religiosum cognouimus, qui tunc interfuit. Erat enim in tempore quo hæc loquebatur, vini minister. Profectus itaque sacerdos de Thusciæ partibus Mediolanum reuertitur, iam inde egresso Eugenio contra Theodosium imperatorem: ibique Christiani imperatoris præstolabatur aduentum, securus de dei potentia quòd non traderet credentẽ in se, hominibus iniustis, nec relinqueret virgam peccatorum super sortem iustorum, ne extenderent iusti ad iniquitates manus suas. Promiserat enim Arbogastes tunc comes, & Fabianus præfectus de Mediolano egredientes, cum victores reuertissent, stabulũ se esse facturos in Basilica ecclesiæ Mediolanensis, atque clericos sub armis probaturos. Sed miserandi homines cum dæmonibus suis male crediduli sunt, & aperiũt os suum in blasphemiam ad deum, spem sibi victoriæ ademerunt. Caussa autem commotionis hæc fuit, quia munera imperatoris, qui se sacrilegio commiscuerat, ab ecclesia respuebantur, nec orandi illi cũ ecclesia societas tribuebatur. Sed dominus qui ecclesiam suam tueri consueuit, de cœlo iaculatus est iudicium, atque omnem victoriam ad religiosum imperatorem traustulit Theodosium. Extincto itaque Eugenio à satellitibus eius, cũ scripta acciperet imperatoris, nõ illi alia cura maior fuit, quàm vt pro iis interueniret, quos renatos inuenerat. Obsecratus est primo scriptis imperatorem misso diacono: postea verò quàm directus est Ioãnes tunc tribunus & notarius, qui nunc præfectus est, ad tuitionem eorum qui ad ecclesiam confugerunt, etiam ipse Aquileiã perrexit precatus pro eis: quibus sceleris venia impetrata

Vide elogia pro Ambrosio.

γνῶσις memorabilis.

Vide epistolas 32. & 31.

Att. quàm efficax & Ambrosij oratio & matris fides.

Vitalis & Agricolæ λείψανα reperta.

Att. quàm apud omnes bene audierit Ambros.

petrata est, quòd Christianus imperator prouolutus pedibus sacerdotis testabatur meritis & orationibus eius saluatum se esse. Reuertens itaque de vrbe Aquileiensi, vno die præcessit imperatorẽ. Nec diu clementissimę memoriæ Theodosius imperator susceptis filiis in ecclesia, & traditis sacerdoti, in hac luce fuit. Post cuius obitum ferè triennium superuixit. Quo in tempore sancti Nazarii martyris corpus, quod erat in horto positum extra ciuitatem, leuatum ad basilicam Apostolorũ quæ est in Romana, transtulit. Vidimus enim in sepulchro quo iacebat corpus martyris, (qui quando sit passus, vsque in hodiernum diem scire nõ possumus) sanguinem martyris ita recentem, quasi eadẽ die fuisset effusus. Caput etiam ita integrum atque incorruptum cum capillis capitis atque barba, vt nobis videretur eodem tẽpore quo leuabatur, lotum atque compositum in sepulchro. Et quid mirum? quandoquidem dominus hoc in euangelio antè promisit, quòd capillus de capite eorum nõ periret. Etiã odore tanto repleti sumus, vt omnium aromatum vinceret suauitatem. Leuato corpore martyris, & in lectica composito, statim ad sanctum Celsum martyrem, qui in eodẽ horto positus est, cum sancto sacerdote ad orationem perreximus. Nunquam tamen illum antea orasse in eodem loco cõpertum habemus. Sed hoc erat signum reuelati martyris, si sanctus sacerdos ad locum ad quem nunquam antea fuerat oratum isset. Cognouimus tamen à custodibus loci ipsius, quod à parentibus illis traditum sit, non discedere de loco illo per omnem generationem & progeniem suorum, eò quòd thesauri magni in eodẽ loco positi essent. Et vere magni thesauri, quos non ærugo, neque tinea exterminat: neq; fures effodiunt & furantur, quia custos eorum Christus est, & locus eorum aula cœlestis est, quibus viuere Christus fuit & mori lucrum. Translato corpore martyris ad Basilicam Apostolorum, vbi pridie sanctorum apostolorum reliquiæ summa omnium deuotione positæ fuerant, cùm tractaret episcopus, quidam de populo repletus spiritu immũdo clamare cœpit se torqueri ab Ambrosio. At ille conuersus ad eum ait: Obmutesce diabole, quia non te torquet Ambrosius: sed fides sanctorum, & inuidia tua, quoniam illò vides ascendere homines, vnde tu deiectus es. Nam Ambrosius non scit inflari. Quo dicto, ille qui clamabat obmutuit, prostratúsque in terram est, nec amplius vocem qua obstrepi posset, emisit. Per idem tempus cum cõsulatus sui tempore imperator Honorius in vrbe Mediolanensi Libycarum ferarum exhiberet munus, populo illuc concurrẽte data copia est missis militibus ab Stilicone comite, hortatu Eusebij præfecti, vt Cresconius quidam de ecclesia raperetur. Quem confugientẽ ad altare domini sanctus episcopus cum clericis qui in tempore aderant, defendendum circundedit. Sed multitudo militum, quæ duces suos habebat de perfidia Arrianorum, præualuit aduersum paucos, atque ablato Crescenio exultantes ad amphiteatrum reuerterunt, ecclesiæ luctum non modicum relinquẽtes. Nam sacerdos prostratus ante altare domini factum diu fleuit. Sed in tempore cum reuertissent, & renunciassent iis à quibus fuerant destinati milites, dimissi leopardi saltu celeri ad eundem locum in quo sederant qui de ecclesia triumphabant, ascendentes grauiter laniatos reliquerunt. Quod vbi vidit tunc Stilico comes, pœnitentia motus est, ita vt per multos dies satisfaceret sacerdoti, & illæsum quidem illum qui ablatus fuerat, dimiserat. sed quia grauissimorũ criminũ erat reus, & aliter emendari non poterat, ad exilium destinatur, non multò pòst indulgentia prosequente. Per idem tempus cũ ad palatium pergeret, quem pro loco officij nostri sequeremur, Theodolo tunc notario, qui postea summa cum gratia Vtinensem rexit ecclesiam, cum ęsu quidam pedẽ esset lapsus, atque prostratus iaceret in terra, ridente, conuersus sacerdos ait: Et tu qui sta, vide ne cadas. Quo dicto, statim is qui alienum lapsum riserat, suum doluit. Per idem tẽpus Fritigil quædam regina Marcomannorum, cum à quodam Christiano viro, qui ad illam forte de Italiæ partibus aduenerat, referente sibi, audiret famam viri, Christo credidit, cuius illum seruulũ recognouerat: missísq; muneribus placatos ab ecclesia postulauit, vt scriptis ipsius qualiter credere deberet, informaretur. Ad quã ille epistolam fecit præclaram in modum catechismi, in qua etiam admonet vt suaderet viro Romanis pacem seruare. Qua accepta epistola mulier suasit viro, & cum populo suo se Romanis tradidit. Quæ cum aduenissent Mediolanum, plurimum doluit quòd sanctum sacerdotem ad quem festinarat, minime reperissent. Iam enim de hac luce migrauerat. Temporibus vero Gratiani (vt retro redeam) cum ad prætorium Macedonij tunc magistri officiorum pro quodam intercedẽdo perrexissem, atque præcepto eradicti viri fores inuenissem clausas, nec copiam ingrediendi adeptus esset, ait: Et tu quidem venies ad ecclesiam, quam (nec clausas ianuas inueniens) ingredieris*. Quod factum est mortuo Gratiano. cõfugiens etenim Macedonius ad ecclesiam, patentibus ianuis aditum reperire non poterat. Ipse autem vir venerabilis episcopus erat multæ abstinentiæ, & vigiliarum multarũ & laborum, quotidiano ieiunio macerans corpus. Cui prandendi nunquam consuetudo fuit nisi die sabbato & dominico, vel cum natalitia celeberrimorum martyrum essent. Orandi etiam assiduitas magna die ac nocte. Nec operam declinabat scribẽdi propria manu libros, nisi cũ aliqua infirmitate corpus eius attenuaretur. Erat enim in illo solicitudo omnium ecclesiarum, interueniendi etiam magna assiduitas & constantia. In rebus etiam diuinis implendis fortissimus labor, in tantũ vt quod implere solitus erat circa bapizandos, quinque postea episcopi à tempore quo decessit, vix implerent. Solicitus etiam pro pauperibus & captiuis nimium. Nam in tempore quo episcopus ordinatus est, aurum omne atque argentum quod habere poterat, ecclesiæ vel pauperibus cõtulit. Prædia etiam quæ habebat, reseruato vsu fructu germanæ suæ, donauit ecclesiæ: nihil sibi quod hic suum diceret, derelinquens: vt *nudus* atque expeditus miles Christi dominũ suũ sequeretur, qui cum diues esset, propter nos pauper factus est, vt nos eius inopia ditaremur. Erat enim gaudens cum gaudentibus, & flens cum flentibus. Siquidem quotiescũque illi aliquis ob percipiendam pœnitentiam lapsus suos confessus esset, ita flebat, vt & illum flere compelleret. Videbatur etiam sibi cum iacente iacere. Causas autem criminum quas illi confitebantur, nulli nisi domino soli apud quẽ intercedebat, loquebatur: bonum relinquẽs exemplum posteris sacerdotibus, vt intercessores apud deum sint, magis quàm accusatores apud homines. Nam & secundum apostolum, circa huiusmodi hominẽ confirmanda charitas est: quia ipse sui accusator est, nec expectat accusatorem, sed præuenit, vt confitẽdo suum alleuet ipse delictum, nec habeat quod aduersarius criminetur. Ideoque scriptura licit: Iustus in principio sermonis accusator est sui. Vocem enim eripit aduersario, & quasi dentes quosdam paratos ad prædam criminationis infestæ, peccatorum suorum confessione confringit, dans honorem deo, cui nuda sunt omnia, & qui vult vitam magis peccatoris quàm mortem. Nam ipsi pœnitenti non sufficit sola confessio, nisi subsequatur emẽdatio facti, vt pœnitens non faciat pœnitenda. Humiliet etiam animam suam sicut Dauid sanctus, qui postquàm audiuit à propheta, Dimissum est peccatum tuum: humilior factus est in emendatione peccati, ita vt cinerem sicut panẽ manducaret, & potum suum cum fletu misceret. Flebat etiã amarissimè quotiescunque forte nunciatum illi fuerat de cuiuscunque sancti obitu sacerdotis, in tantum vt nos illum consolari niteremur, ignorãtes pium affectum viri, nec qua ratione ita fleret intelligẽtes. Quibus ille huiusmodi respõsum reddebat, Non se flere quia recesserat qui fuerat mortuus nunciatus, sed quia se præcesserat, vel quia difficile esset inuenire virũ qui summo sacerdotio dignus haberetur. Ipse autem de sua morte antè prædixit quòd vsque pascha nobiscum futurus esset. quod quidem meruit dominũ obsecrãdo, quò maturius hinc liberaretur. Ingemiscebat enim vehementer cum videret radicem omnium malorum auaritiam pullulare, quæ neque copia, neque inopia minui potest, magis magísque increscere in hominibus, & maximè in iis qui in potestatibus erant constituri, ita vt interueniendi illi apud illos grauissimus labor esset, quia omnia precio distrahebantur. Quæ res primo omne malum inuexit Italiæ, & exinde

Nazarij ab Ambrosio reuelatum.

Luce. 21. d.

Att. modestiam mentẽ Ambrosij.

Ambr. oratione libertas ecclesiæ reddita.

Ambr. præsagium.

* aliàs, quã nec tu ingredi licet nõ clausis.

Ad recẽsionem virtutũ Ambrosij calamũ flectit.

Ambr. In rebus mundi verè pauper in Christo diues.

2. Cor. 2. b.

Prou. 18. c.

βεβαίωσις excellatiõe.

παρέλευγμα.

Mortis suæ præsci⁹ fuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& exinde omnia verguntin peius. Et quid dicam si in huiusmodi personis ita rabiem suam exercet, qui solent aut filiorum aut propinquorum causas prætendere ad excusandas excusationes in peccatis, quandoquidem plerosque ceperit etiam cœlibes sacerdotes vel leuitas, quibus portio deus est, vt etiam ipsi illam appetant. Et væ mihi misero, quia nec sine mundi prouocamur, vt tam graui iugo seruitutis liberari velimus, quo demergimur ad profundum inferni, vt faciamus nobis amicos de mammona iniquitatis, qui nos recipiant in æterna tabernacula. Attamen beatus ille, qui quãdoq; conuersus diruptis vinculis, atque proiecto iugo huiusmodi dominationis, tenebit & allidet paruulos eius ad petram, hoc est, omnes intentiones eius allidet ad Christum, qui secundum Apostolum petra est, quæ omnes ad se allisos interimit, ipsa inuiolabilis manens, nec reum faciens eum qui ad se alliserit nequissimi vteri deteriores partus, sed innocentem: ita vt securus possit dicere: portio mea dominus. Quia cui nihil in seculo est, illi portio est Christus. Et qui contempserit pauca, multa percipiet, insuper & vitam æternam possidebit. Ante paucos verò dies quàm lectulo detineretur, cum quadragesimum tertium psalmum dictaret, me excipiente & vidente, subitò in modum scuti breuis ignis caput eius cooperuit, atque paulatim per os ipsius tanquam in domum habitator ingressus est. post quod facta est facies eius velut nix. postea verò reuersus est vultus eius ad speciem suam. Quod cum fieret, stupore percussus obrigui, nec potui scribere quæ ab illo dicebantur, nisi posteaquam visio ipsa transibat. Dicebat enim in eo tempore testimonium scripturæ diuinæ, quod ego optime retinebam. Nam scribendi vel dictandi ipso die finem fecit. Sed quidem ipsum psalmum explere non potuit. Ego verò id quod visum à me fuerat, honorabili viro Casto diacono (sub cuius cura degebam) statim retuli. At ille repletus gratia dei, spiritus sancti aduentum me in illo vidisse edocuit lectione Actuum apostolorum. Superioribus autem diebus cum Stiliconis tũc comitis seruus qui dæmonio laborauerat, in Ambrosiana Basilica iam sanus maneret, commendatus à domino suo, (ferebatur enim quòd libenter ab eodem haberetur) facere falsas epistolas tribunatus compertum est, in tantum vt tenerentur homines qui ad ministrandum pergebant. Sed vbi ad personam serui sui peruenit comes Stilico, ipse in seruo suo noluit vindicare. Homines etiam qui decepti fuerant, interuentu sacerdotis dimisit, de ipso vero seruo sacerdoti questus est. Quem vir sanctus cum de ecclesia Ambrosiana egrederetur, requiri fecit, atque ad se perduci. Quem cum interrogasset, & deprehendisset authorem tanti flagitij, ait. Oportet illum tradi sathanæ in interitum carnis, ne talia aliquis in posterum audeat admittere. Quem eodẽ momẽto cum adhuc sermo esset in ore sacerdotis sancti, spiritus immũdus arreptum discerpere cœpit. Quo viso, non minimo timore repleti sumus & admiratione. Multos etiam diebus ipsis imponente illo manus & imperante, ab spiritibus immundis vidimus esse purgatos. Per idem tempus Nicentius quidam ex tribuno & notario, quodam pedum dolore tenebatur, vt raro in publico videretur. Cum ad altare accessisset vt sacramenta perciperet, calcatúsque casu à sacerdote exclamaret, audiuimus: Vade, & amodo saluus eris. Nec se ampliùs doluisse pedes, tẽpore quo sanctus sacerdos de hac luce migrauit, lachrymis testabatur. Sed post dies hos ordinato sacerdote ecclesiæ Ticinensi, incidit in infirmitatem. Qua cum plurimis diebꝰ detineretur in lectulo, comes Stilico dixisse fertur quod tanto viro recedente de corpore, interitus immineret Italiæ. Vnde cõuocatis ad se nobilibus viris illius ciuitatis, quos diligi à sancto sacerdote cognouerat, partim interminatus est illis, partim blãdo sermone persuasit vt pergerent ad sanctum sacerdotem, suaderent illi vt sibi viuendi peteret à domino commeatum. Quod ille vbi ab illis audiuit, respondit: Non ita inter vos vixi, vt pudeat me viuere: nec timeo mori, quoniam dominum bonum habemus. Per idem tempus cum in extrema parte porticus in qua iacebat, in vno positi, Castus, Polemius, Venerius & Felix tunc diaconi secum tractarẽt voce ita repressa vt vix inuicem se audirent, qui post obitum illius episcopus ordinãdus esset, atque cum de nomine sancti loquerentur Simpliciani: tanquam interesset tractui, cum longè positus ab ipsis iaceret, approbans exclamauit tertiò: Senex, sed bonus. Erat enim Simplicianus æui maturior. Qua voce audita expauescentes fugerunt. Defuncto tamen eo non alius illi successit in sacerdotio nisi is quem ille bonum senem trina voce signauerat. Cui Simpliciano Venerius quem suprà memorauimus, successor fuit. Felix verò nunc vsq; Bononiẽsem regit ecclesiam. Castus autem & Polemius nutriti ab Ambrosio bonæ arboris boni fructus, in ecclesia Mediolanensi diaconij funguntur officio. In eodem tamen loco in quo iacebat (sicut referente sancto Basiano episcopo Laudensis ecclesiæ, qui ab eodem audierat, didicimus) cum oraret vnà cum supradicto sacerdote, viderat dominum Iesum aduenisse ad se, & arridẽtem sibi. Nec multos post dies ablatus est. Sed eodẽ tempore quo à nobis migrauit ad dominum, ab hora circiter vndecima diei vsque ad illam horam qua emisit spiritum, expãsis manibus in modum crucis orauit: nos vero labia illius moueri videbamus, vocem autẽ non audiebamus. Horatus autem sacerdos ecclesiæ Vercellensis, cum in superiora domus sequi eum cõposuisset, tertiò vocem vocantis se audiuit, dicentísque sibi: Surge, festina: quia modo est recessurus. Qui descendẽs obtulit sancto domini corpus. Quo accepto vbi glutiuit, emisit spiritum, bonum viaticum secum ferens, vt in virtute escæ anima refectior, angelorum nunc consortio, quorum vita vixit in terris, & Heliæ societate lætetur: quia vt Helias nunquã regibus vel vllis potestatibus, ita nec iste præ dei timore loqui veritus est. Atq; inde ad ecclesiã maiorem antelucana hora qua defunctus est, corpus ipsius portatum est. Ibique eadem fuit nocte quam vigilamus in pascha: quem plurimi infantes baptizati cum à fonte venirent, viderunt, ita vt aliqui sedẽtem in cathedra tribunali dicerent, alij vero ascendentẽ suis parentibus digito ostenderent: sed illi videntes videre non poterant, quia mundatos oculos non habebant. Plurimi autem stellam suprà corpus eius se videre narrabãt. Sed lucescente die dominico cum corpus illius peractis sacramentis diuinis de ecclesia leuaretur portandum ad Basilicã Ambrosianam in qua positus est, ita ibi dæmonum turba clamabat se ab illo torqueri, vt eiulatus eorũ ferri nõ posset. Quę gratia sacerdotis nõ solũ in illo loco, verumetiã in plurimis prouinciis vsq; in hodiernum manet. Iactabant etiam turba virorum ac mulierũ oraria vel semicinctia sua, vt corpus sancti aliquatenus ab ipsis contingeretur. Erat enĩ exequiarum turba innumerabilis totius dignitatis, totiúsque sexus, omniúmque penè ætatum, non solum Christianorum, sed etiam Iudæorum & Paganorum: maiore tamen gratia ordo præcedebat eorum qui fuerant baptizati. Eadem qua obiit die, sicut textus epistolæ loquitur quę à successore eius venerabili viro Simpliciano susceptа est, de parœbus Orientis ad ipsum tanquam adhuc nobiscum viuentem directa, quæ nunc vsque Mediolani habetur, in monasterio cuiusdã viri sancti apparuit orans cum illis, & imponẽs illis manus. Habet enim diem epistola quo directa est: qua lecta inuenimus diem esse quo ille defunctus est. Intra Thusciã ciuitate Florentiana, vbi nunc vir sanctus Zenobius nomine, episcopus est, quia ꝓmiserat se petẽtibus illis illos se sæpius visitaturum, frequenter ad altare quod est in Basilica Ambrosiana, quæ ibidem ab ipso constituta est, visum orare, ipso sancto viro sacerdote Zenobio referente didicimus. In eadem etiam domo in quam declinans Eugenium misit tẽpore quo Ragadaisus supra dictam ciuitatem obsidebat, cum iam de se penitus desperassent viri ciuitatis, per visum cuidam apparuit, & promisit alio die salutem illis affuturam. Quo referente ciuium animi sunt erecti. Nam altero die aduenĩẽte Stilicone tunc comite cũ exercitu, facta est de hoste victoria. Hæc Pansophia religiosa fœmina matre pueri Pãsophij referente cognouimus. Mascezele etiam desperante de salute sua vel exercitus quem ducebat contra Gildonem, baculum tenens manu in visu noctis apparuit, atque cum prouolueretur ad pedes sancti viri Mascezel, percutiens in terra senex baculo quo regebatur, tertiò, (hac enim illi specie appa-

Quid hodie diceres Paulinet

Verè paupe rum portio Christus.

Et hãc enarrationẽ exhibemus.

Posidonius eadẽ sub finẽ vitæ Augustini.

1. Corin. 5. Aut. in Ambros. apostolicam authoritatem.

Beati mundo corde.

Forsã ea est Basilij, quã substituum elogiis nostris,

Mirabilia opera tua domine in sanctis tuis.

apparuerat) ait: Hic, hic, hic. signans locum: dedítque intellectum viro quem visitatione dignum fuerat arbitratus, vt agnosceret in ipso loco in quo sanctum domin. viderat sacerdotem, die tertia victoriam adepturum. atque ita securus bellum & inchoauit, & consummauit. Nos tamé ea Mediolani positi ipso Mascezele referête cognouimus. Nam & in hac prouincia in qua nũc positi describim', plurimis hoc ipsum retulit sacerdotibus, quibus etiam referentibus securiùs antè nobis cognita huic libro adiũgere arbitrati sum'. Sisinni etiam & Alexandri martyrum, qui nostris temporibus, hoc est, post obitũ sancti Ambrosij in Annaniæ partibus, persequentibus gentilibus viris martyrij coronã adepti sunt, cum reliquias Mediolanẽses summa cum deuotione suscepissent, adueniente quodam cæco & referente cognouimus, qui eodem tacto lectulo in quo sanctorum reliquiæ portabantur, lumẽ recepit, eò quòd per visum noctis vidisset nauem appropinquare littori in qua erat multitudo albatorum. Quibus descendentibus ad terrã, cũ vnũ de turba precaretur vt sciret qui essent ij viri, audierit Ambrosiũ, eiúsque consortes. Quo audito nomine, cum deprecaretur vt lumen reciperet, audierit ab eo, Perge Mediolanum, & occurre fratribus meis qui illò venturi sunt (designans diẽ) & recipies lumen. Erat enim vir (vt ipse differebat) de littore Dalmateno, nec se ante venisse in ciuitatem asserebat, priusquam recto itinere reliquiis sanctorũ occurrisset nondum videns: sed tacto loculo videre cœpisse. Hic itaq; decursis, non arbitror graue videri si paululum promissi nostri metas excesserimus, vt domini dictum quod per os sanctorum prophetarum locutus est, completũ esse doceamus: Sedentem aduersus fratrem suum, & detrahentem occultè, persequebar. Et alibi, Noli diligere detrahere, ne eradiceris. Vt quicunque forte huiusmodi captus est cõsuetudine, cum legerit qualiter in iis qui sancto viro detrahere ausi sunt, fuerit vindicatum, ipse etiam in aliis emẽdetur. Igitur Donatus quidam natione Apher, presbyter tamen ecclesiæ Mediolanensis, cum in conuiuio positus, in quo erant nonnulli militares religiosi, detraheret memoriæ sacerdotis, aspernantibus illis, & deserentibus linguam nequam, subito vulnere percussus graui, de eodem loco in quo iacebat, alienis manibus subleuatus, in lectulum positus est, atque inde ad sepulchrum vsque perductus. In vrbe etiam Carthaginensi, cum apud Fortunatum diaconum fratrem venerabilis viri Aurelij episcopi ad conuiuium conuenissem vnà cum Vincentio Colositano episcopo, Maurano etiam episcopo Bolitano, sed & aliis episcopis & diaconibus, tunc Maurano episcopo detrahenti sancto viro, retuli exitũ presbyteri superiùs memorati: quod ille de alio dictum, de se oraculum, maturo suo exitu comprobauit. Nam de eodem loco in quo iacebat, cum subitò vulnere ingẽti esset percussus, alienis manibus ad lectũ portatus est, atque inde ad domum in qua hospitabatur reductus, diem clausit. Is finis virorum detrahentium fuit: quem videntes qui tunc aderant, admirati sunt. Vnde hortor & obsecro omnem hominẽ qui hunc librum legerit, vt imitetur vitam viri, laudet dei gratiam, declinet detrahentium linguas, si vult magis consortium habere cũ Ambrosio in resurrectione vitæ, quàm cum detrahẽtibus illi subire supplicium, quod nullus sapiẽs non declinat. Tuam etiam precor beatitudinem pater Augustine, vt pro me humillimo peccatore Paulino cum omnibus sanctis qui tecum inuocant nomen domini nostri Iesu Christi, in veritate orare digneris, vt quia in adipiscẽda gratia cum tanto viro nõ fum dignus habere consortium, acceptus meorum veniam peccatorum, sit mihi præmium fugisse supplicium.

παραίνεσις vitandæ detractioni ac commoda.

Am. Paulini modestiam.

Psalm. 49.
Psalm. 100.

Elogia aliquot pro eximio Christi confessore, Doctore clarissimo, necnon ecclesiae dei acerrimo propugnatore D. Ambrosio, Antistite Mediolanensi, è monimentis scriptorum facundissimæ quondam Græciæ cum primis illustrium selecta, iudicio deprompta ac Latinè reddita per Godefridum Tilmannum Cartusiæ Parisiensis monachum.

Ex Hermia Sozomeno genere Salaminio.

To.6.& c.6

ET quidem Iouianus dum abit Constantinopolin, repentina morte præreptus est in vico Bithyniæ secùs viam sito, cui nomen Dadastana.

Sub finẽ.3. to.& initiũ. 4.

Ex Socrate Scholastico.) Inauguratus primũ cõsulatu, vnà cum filio suo Baroniano, die Februarii mẽsis septima decima, quũ mẽses septẽ imperasset, vixisset item annos tres & triginta.

Vbi sup.

Hermias Sozomenus.) Exercitus simul atq; attigit Nicæam Bithynię, imperatorẽ declarant Valẽtinianũ, virũ vtiq; probum nec tanto indignum principatu. Sanè tũ aderat redux ab exilio. Fama enim est Iulianum quũ Romano potiretur imperio, exauthorasse hunc militiæ sacramento ac perpetis fugæ ignominia malè multasse, qui eatenus præfuisset ductando exercitui, & ei catálogo militũ datus dux qui Iouiani vocantur. Prætexebat Iulianus minus iusto seruatũ illi de quorũ in ductãdis militibus aduersum hostes. Rẽi autem veritas hinc colligitur. Apud occiduos Galatas degens adhuc Iulianus, venit in templum quoddam immolaturus. Erat tum cũ eo & Valentinianus.

Iouianorũ actes altera ab Heraclianis.

li.3.ca.16.

Theodoritus Cyrensis episcopus.) Hic, Tribunus cùm esset, quo ferueret zelo pro tuẽda pietate, palã exeruit. Etenĩ stupid' ille ac planè delyrus fanum Fortunæ ingressurus choreas agebat. Proinde ad ianuas vtrinque cõstiterant æditui, qui aquulæ asperginibus, sua quidẽ opinione, præpurgabant adyta templi ingressuros. Valẽtinianus verò imperatoris prędux vt vidit chlamydi inspersam aquæ guttulã, id molitus est, quo vtrũq; ꝑmeruit imperiũ. Pugnum siquidẽ infregit ędituo, hinc se inquinatũ astruẽs, nõ itẽ expurgatũ. Impurus ille factũ conspicatus, relegat hominẽ in oppidum quoddã deserto in loco sitũ illic vitã peracturũ. Atqui Valẽtinianus post annũ quidẽ cũ mẽsib' aliquot,

γνώμη.

suę cõfessionis recepit mercedẽ, nẽpe imperiũ. Neq; enim in ita tãtũ vita iustus ille iudex eos merito afficit honore, qui ꝑspicit circa diuinũ cultũ obsequẽtes esse & officiosos: sed & nõnũq; in præsenti suã piis laborib' resoluit mercedẽ, quò donis hic interim munificè collatis, certiorẽ concipiamus spem futurorũ.

li.4.cap.1.

Theodor.) Proinde fratrẽ è Pęonia accitũ in consortiũ assũpsit imperii, quod vtinã nũq; admisisset nõdum licet lue attactum Ariani dogmatis. Vẽdicato sibi Europæ imperio, mox vt se occidentẽ versus recepit, subditos ꝑdocuit omnẽ vitæ æquitatem à prædicatione exorsus tuẽdæ pietatis. Auxẽtius enim Mediolanẽsis ecclesiæ episcop' qui corruptelã in se receperat Arianæ ꝑfidiæ ac ꝑinde fuerat abdicat' cõpluriũ synodorũ decretis, cũ emigrasset vita, Impator accitos ad se episcopos hisce vsus verbis ꝑloquitur: Perspicuè nostis, vrpote diuinis innutriti sermonibus, cuiusmodi esse cõueniat eũ qui dignus cẽseatur apice tãti põtificatus,, Nemo vestrũ cõtrouerterit talẽ expeti, qui non sermone modò, sed integritate potius vitę mores debeat subditorũ cõponere ac moderari, qui illis se exẽplar exhibeat virutis totius, vt doctrinã ipse suã sanciat ac firmet proprię testimonio conuersationis. Quare nũc quæso, in throno põtificiæ istius dignitatis cõstituite talẽ cui nos q habenas moderamur imperii, citra omnimodã simulationẽ capita nostra succlinem', & eius monita quãlibet increpatoria, perinde ac medelam è medicãtis manu nihil grauatim excipiamus. Homines enim quum simus, necesse prorsum, vt offendamus alicubi aut labamur.

γνώμη.

Cap.6. O imperatoris modestiam sapiẽtiæ & æquitati cõiunctam.

His dictis, Imperatorẽ orabat synod', suo magis vt suffragio cõprobaret ac decerneret ꝑficiẽdũ quẽ ornamẽtis sapiẽtię iuxtà ac pietatis cognosceret prælucere. Quib' ille, sanè rei tãtæ moli tio augustior est, q̃ vt ei subeũdę possim esse par. Iustius est de re tãta vos decernere, quos diuina gratia declarauit dignos, suoq; splẽdore illustrauit. Egressis itaq; epis, vt seorsim de re præsenti consilį

ἐκ τ῀ Ἑρμείου Σωζομένου τ῀ Σαλαμινίου.

Διὲ Ἰοβιανὸς ἀπιὼν ὑπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐξαπίνης ἐν Δαδαστάνοις, χωρίῳ τ῀ Βιθυνίας, ἀπ' ὀλίγου ἐτελεύτησεν.

ἐν τῷ τμή ματι.5. κεφ.5.

ἐκ τ῀ Σωκράτους σχολαστικοῦ.) Τῇ ἑαυτ῀ ὑπατείᾳ καὶ Βαρωνιανῷ τ῀ υἱῷ αὐτοῦ, τῇ ἑπταικαιδεκάτῃ τ῀ Φεβρουαρίου μηνὸς, βασιλεύσας μῆνας ἑπτὰ, ζήσας ἔτη τριάκοντα δύο.

ἐν τῷ τόμῳ.δ. κεφ.α.

Ἑρμείας Σωζόμενος.) Ἐπεὶ δὲ εἰς Νίκαιαν τ῀ Βιθυνίας ἀφίκετο ἡ στρατιὰ, ἀναγορεύουσι βασιλέα Οὐαλεντινιανὸν ἄνδρα ἀγαθὸν καὶ τ῀ ἡγεμονίας ἄξιον. Ἔτυχε δὲ τότε παρὼν ἀπὸ τ῀ ἐπαρχίας Φρυγίας. λέγεται γάρ ὡς ἡνίκα Ἰουλιανὸς ἐκράτει τῶν Γαλατῶν, σωματοφύλαξ ἀυτοῦ ὤν, καὶ τ῀ καταλόγου τῶν καλουμένων Ἰοβιανῶν, τ῀ στρατιᾶς ἀπῳκοδόμει, καὶ αὐτὸς Φρυγῶν ἐχιλιάρχησε. πεύσασθαι οὖν ὡς ἂν δέοντος ἔταξε τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας πρὸς τοὺς πολεμίους. ἦν δ' ἀληθὴς, εἰπεῖν. Ἔτι δέ φασιν Ἰουλιανὸν εἰ τῆς πρὸς Πέρσας μελλήσεως ἥκειν εἰς Ἔδεσσαν ἀναστρεφόμενον αὐτῷ καὶ Οὐαλεντινιανόν.

εἰ τῷ λόγῳ.γ. κεφ. 15.

Θεοδώριτος ἐπίσκοπος Κύρ.) Ὁ δὲ Οὐαλεντινιανὸς χιλίαρχος ὢν εἶχεν ὑπὸ τ῀ εὐσεβείας, ἐκ παίδων ἁπτόμενος ζήλου. ὁ μὲν δὴ ἐμβρόντητος ἐκεῖνος εἰς τ῀ τύχης τέμενος εἰσιὼν χορεύων. ἐκπεφευγὼς δὲ τ῀ θυρῶν εἰσήκειαν νεωκόροι τῶν ἱερῶν πρίοις τοὺς εἰσιόντας πρέπα θαίροντες, ὡς ἐνόμιζον. ἐπειδὰν δὲ τοῦ βασιλέως ἡγέμονος τῇ χλαμύδι ῥανίδα πολλὴν ἔβαλεν Οὐαλεντινιανὸς ὁ βασιλείας ἐκπεφυκὼς χαρίτων τέτταρα πεπυκνωμένα, τὸν μὲν νεωκόρον μεμωλωπικέναι φήσας, ἑκατέρωθεν δὲ τοὺς γεγονότας ὁ ἐξάγιστος, εἰς φρέαρ αὐτὸν παρὰ τὸ ἔρημον κείμενον ἐξέπεμψεν αὐτίκα δὴ φήσας πρέσβεις ἀπεστάλκως. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἑαυτῷ καὶ μηνῶν διελθόντων ὀλίγων, μισθὸν τ῀ ὁμολογίας τῷ βασιλείᾳ ἐξέλεξατο. ὁ γὰρ μόνον εἰ ἐκείνῳ τῷ βίῳ τὸν τῆς θείας ἐπιμελουμένους ὁ Δίκαιος χειρίζει κριτὴς, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ παρευθὺς τὰ ἀγαθῶν πόνων ὀρέγεσθαι τὰς ἀνελλιπόσεις τὰς ἄρτι χορηγουμένας δωρεᾶς τὰς ἐλπιζομένας τιτήμενος.

Hermeas li. 6.ca.6.id oppidũ scribit μελίτενῶν ἀρμενίας.

Ὁ δὲ τ῀ ἀδελφὸν ἐκ παιδείας μετατεμενάμενος, ὡς ἐκ ὄφελε, κοινωνὸν ποιῆται τ῀ βασιλείας, οὐδέπω τὴν τ῀ δογμάτων διαφορὰν εἰς δεξάμενον. ἑαυτῷ τῷ εὐρώστῳ ἀπένειμε, καὶ τῷ ἑτέρῳ καταλαβὼν, πᾶσαν αὐτὴν ἐξεπαίδευσεν θυσίαν, ἀπὸ τ῀ τῆς εὐσεβείας κηρύγματος ἀρξάμενος. Λυξεντίου γὰρ τῷ λαοῦ μὲν εἰσεδέξατο λαῷ, μεσιτεύοντος δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ πεπιστευμένος, εἰ πλείστας ἀπεκήρυξε θυσιώδεις τ῀ βίου ὑπερελθόντος. μεταπεμπάμενος οὖν ἐπισκόπους ὁ βασιλεὺς, τοιαῦτα δὲ πρὸς αὐτοὺς ἐχρήσατο λόγοις. ἴσε σοφὸς, ἃ τε ἐν τοῖς θείοις λόγοις εἰπεράμενοι, ὁποῖον εἶναι πρέπει τὴν ἀρχιερωσύνης ἠξιωμένον, καὶ ὡς ὑ χρὴ λόγῳ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ βίῳ τοὺς ἀρχομένους ῥυθμίζειν, καὶ πάσης ἀρετῆς ἑαυτὸν ἀρχέτυπον παρέχειν, καὶ μάρτυρα ἔχειν τ῀ διδασκαλίας τῷ πολιτεύεσθαι. τοιγαροῦν δὴ καὶ νῦν τοῖς ἀρχιερατικοῖς ἐγκαθιδρύσασθε θώκοις, ὅπως καὶ ἡμεῖς οἱ τῷ βασιλεῖ ὑπόντες, εἰλικρινῶς αὐτῷ τὰς ἡμετέρας κάτω κλίνωμεν κεφαλὰς, καὶ τὸν παρ' ἐκείνου γενομένους ὑπέγχεις· ἀνθρώπους γὰρ ὄντας καὶ πρόσταται ἀνάγκη, ὡς ἐπὶ πολὺ ἁμαρτάνειν. Ταῦτα τ῀ βασιλέως εἰρηκότος, αὐτὸν ἡ σωφροσύνη ἠξίωσε φιλοσοφεῖσθαι, σοφόν τε ὄντα καὶ θυσεβείᾳ κεκοσμημένον. ὁδὲ ἔφη, μᾶλλον ἢ καθ' ἡμᾶς ὁ ἐγκεκριμένος ὑμεῖς ἐστε θεῖας ἠξιωμένοι χάριτος, καὶ τῷ ἀγγέλῳ ἐκείνῳ ἐοικότες διὰ μέσου ἑστῶτες, ἀμφότερα φυλάττετε. οὗτοι γὰρ ἐξελθόντες, καθ' ἑαυτοὺς ἐβεβουλεύσαντο

λήθονται

Universidad de Deusto
Biblioteca

λθόντο. οἱ δὲ τὴν πόλιν ἐκείνων οἰκοῦντες, ἐτασίαζον. οἱ μὲν τὸν, οἱ δὲ ἑκεῖνον πρεσβύτην εἶναι φιλονεικοῦντες. οἱ μὲν δὴ Αὐξεντίου νόσου μετειληχότες, τὸν ὁμόφρονας ἐψηφίζοντο· οἱ δὲ τὴν ὑγιαινούσης μοίρας, ὁμογνώμονα πόλιν ἐζήτουν ἔχειν ἡγεμόνα. τοῦτον Ἀμβρόσιος, ὁ τοῦ ἔθνους τὴν πολιτικὴν ἡγεμονίαν πιστευθεὶς τῇ σπουδῇ μαθὼν, καὶ δείσας μή τι νεώτερον γένηται, τὴν ἐκκλησίαν σὺν τάχει κατέλαβεν. οἱ δὲ τῆς διαμάχης ἐκείνης παυσάμενοι, κοινὴν ἀφῆκαν φωνὴν, Ἀμβρόσιον σφίσιν ἐξαιτοῦντες πρεσβύτην εἶναι πιμελέα. ἔτι δὲ ὄντος ἀμύητος ἦν.

Ταῦτα μαθὼν ὁ βασιλεὺς προσέταξε παραυτίκα μὲν μύειν εἶναι καὶ χειροτονεῖν εἶναι γὰρ ἀξιέπαινον ἄνδρα· ἤδει γὰρ αὐτοῦ πάσης μὲν σπουδῆς εὐσεβεστέραν ἕξιν τῷ γνώμῃ, πάντως δὲ κανόνος ἀκριβεστέρας τὰς ψήφους. ὑπέλαβε δὲ καὶ θεῖαν εἶναι τὴν ψῆφον, ἐκ τῆς τοῦ πάναγνος φρονήματος πεμαιρόμενος συμφωνίας. ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς θείας τοῦ πανάγιος βαπτίσματος ἀπέλαυσε χαρίτος, καὶ τὴν ἀρχιερατικὴν ἐδέξατο χάριν, εὖ ἴσθι ὁ πάντα ἄριστος βασιλεὺς προσεπινοήσειν λέγει τῷ σωτῆρι καὶ δεσπότῃ ἡμῶν· καὶ διὰ τοῦτο παρῆμεν. χάρις σοι δίκαιος παντοκράτωρ καὶ σωτὴρ ἡμέτερε, ὅτι τῷ δὲ τῷ ἀνδρὶ ἐγὼ μὲν ἐνεχείρισα σώματα, σὺ δὲ ψυχὰς, καὶ τὰς ἐμὰς ψήφους δικαίας ἀπέφηνας. ἐπειδὴ δὲ ὀλίγων διελθουσῶν ἡμερῶν, ὁ θεῖος Ἀμβρόσιος σωὶ παῤῥησίᾳ πλείστῃ τοῦ βασιλέως διαλεγόμενος ἐπεμέμφετο αὐτῷ, ὡς οὐκ οὖν παρὰ τῶν ἀρχόντων γεγενημένοις. ταύτην σου, ἔφη ὁ βασιλεὺς, καὶ πάλαι ἤδειν τὴν παῤῥησίαν, καὶ ἐφῶς ὑπισχνούμενος οὐ μόνον οὐκ ἀντεῖπον, ἀλλὰ καὶ σύμφορος τῆς χειροτονίας γενέσθαι. ἴσθι οὖν ὡς ὁ θεῖος ὑπαγορεύει νόμος τὰ τῆς ἡμετέρου ψυχῶν πλημμελήματα. ταῦτα μὲν εἰπὼν καὶ μεσιολάβῳ καὶ ἔτερον ἐδέδοκει.

εἰ τοῦ τόμ. 5. κεφαλ. κδ.

Ἑρμείας Σωζόμενος.) Οἱ μὲν πρὸς λύσιν ἱερεῖς ὥσπερ φθάσαντες τὸν παῤ αὐτοῖς νεωτερίζοντας ἐπιμελῶς ἐφύλαττον τὴν ἀρχὴν ἔτι παρασκευάζοντες αὐτοῖς πίστιν. ὡς κομιδῇ ὀλίγους ἐνταῦθα ἐπιδοξόους γενέσθαι, καὶ κεκλῆσθαι μόνους τοὺς ἀμφὶ τὸν Αὐξέντιον. οὐκ εἰς μακρὰν δὲ καὶ δῆμος ἐκ πολλῶν ἐγένετο. πολυπλανὴς δὲ αὐτῷ, ἐτασίαζε τὸ πλῆθος, οὐ τὸν αὐτὸν αἱρούμενοι τῇ μεσιολάνου ἐκκλησίαν ἐπισκοπεῖν, καὶ ἡ πόλις ἐκινδύνευεν. ἕκαστοι γὰρ ἀκροτυχόντες, ἠπείλουν ποιεῖν δια φιλεῖ γίνεσθαι οἷ ταῖς τοιαύταις παροχαῖς. διείργεις δὲ τὴν τοῦ δήμου κίνησιν Ἀμβρόσιος ὁ τότε τοῦ ἔθνους ἡγούμενος, ἐλθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνεβούλευε πάνεσθαι τῆς ἔριδος, νόμων ἐστομημένων, ὁμονοίας τε καὶ τῆς ἀπὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθῶν. οὔπω δὲ αὐτοῦ παυσαμένου πόθεν τούτων δημηγορεῖν, ἐξαπίνης πάντες ἀφέμενοι τῆς πρὸς ἀλλήλους ὀργῆς ἐπ' αὐτὸν τὸν σύμβουλον τῆς ὁμονοίας ἄγουσι τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ψῆφον, καὶ βασιλέως παρεκελεύοντος, ἔτι τ' ἀμύητος ἦν, καὶ τ' ἱερωσύνην παραλαμβάνειν ἐδέοντο. ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν παρητεῖτο καὶ ἀνεβάλετο, καὶ ἀπεχθῆς ὁ πεῖσμα ἀπέφευγεν. ὁ δὲ δῆμος ἐπέκειτο, καὶ τῆς ἔριδος οὐκ ἄλλως ἀνήσειν ἰσχυρίζετο, μενεῖται τὰ δὲ τῆς εἰ τῆς βασιλέως ἀρχῆς. ἅμα δὲ τῇ πόθεν τούτου ἀγγελίᾳ, λέγεται Οὐαλεντινιανὸς ὁ βασιλεὺς εὐξασθαι καὶ φῶναι χάριν ὁμολογεῖν τῷ θεῷ, ὡς ἱερῶσθαι ἐπιλεγομένῳ οὓς αὐτὸς ἄρχειν προβάλλεται. μαθὼν δὲ τὸ τοῦ πλήθους ἔντασιν, καὶ τοῦ ἀμβροσίου παραίτησιν, συνέβαλεν ὡδὶ ὁμονοίᾳ τῆς εἰ μεσιολάνῳ ἐκκλησίας ταῦτα βραβεύσαι τὸν θεὸν, καὶ τῷ ταχίστῳ αὐτὸν χειροτονεῖσθαι προστάξειν. ἅμα δὲ ἐμύει, καὶ τὴν χειροτονίαν παρέλαβεν, ὁμοφρονεῖν τε πείσας πόθεν τὰ θεῖα τῷ ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησίαν, ὡδὶ πολλῷ χρόνῳ διηχοναίᾳ κεκμοῦσαν ἐν τῇ προστασίας Αὐξεντίου. ἀλλ' ὅτος μὲν Ἀμβρόσιος ἦν μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐγένετο, καὶ

consilia inirent, ciuium coorta est seditio. Nam hi quidem hūc, illum alii contentiosiùs censebant præferendum. Auxentii enim complices Arii morbo afflati decernebant vnum sibi dari è concordibus dogmati suo: è diuerso pars sana deposcebat sibi eum in episcopum præfici qui secum in dogmate esset consentaneus. Ambrosius, cuius fidei gentis illius concredita erat præfectura, vt eam motoriam populi seditionem intellexit, veritus nequid per eam nouaretur, in ecclesiam quàm ocyssimè cōtendit. Illi mox depugnata ea velitatione, in cōmunem prorupêre, vocem, deposcentes præfici sibi in pastorem Ambrosium, eatenus licet nondum sacro baptismate initiatum. Ambrosii electio θεοπνεύστη.

Re cōperta imperator iubet euestigio virum omni laude cumulatissimum sacro initiari baptismate simul & creari pontificem. Mentē enim eius probè sciebat quouis esse perpēdiculo directiorē, & quicquid suo semel suffragio decreuissет, id omni regula esse absolutius. Id proinde interpretabatur factum suffragante numinis annutu, cōiecturam colligens ex eorum concordi assensu qui priùs tam à se abibāt suffragiis diuersi. Ambrosio igitur assequuto admirabile prorsus donū sanctissimi baptismatis ac munere pōtificiæ dignitatis primum inito, optimus per oīa imperator hunc fertur hymnū obtulisse saluatori ac domino, quum præsens spectasset, quę fiebant, omnia: Gratia tibi esto domine omnipotens ac Saluator noster, qui viro huic cui ego quidem in manus corpora dederam, tu animas concredidisti, ac proinde declarasti iustum fuisse, quod pro illo tuleram, suffragium. Excursis inde diebus aliquot, cuimius vir hic Ambrosius inter differendum cum imperatore, plurima libertate vsus dequerebatur & incusabat quosdam, qui quum pro potestate agerent, in non admodum paucis transuersi ibant à rectitudine iustitiæ. Ibi imperator, Tuam isthanc in dicendo libertatem non hodie primùm perspectā teneo & exploratā: quare eius nihil obscurè cōscius adeò tuæ creationi non reclamaui, vt meo etiam inuerim suffragio. Perge igitur tu piaculis mederi animarū nostrarū, iuxta præscriptā formulam legis diuinæ. Et hęc quidē imperator Mediolani & dixit & fecit.

Hermias Sozomenus.) Sanè qui occiduā plagā incolebant sacerdotes, quū solerter ac prouide anteuertissent iis, qui nescio quid nouæ doctrinę gestiebant apud se molirī aut ferere: fidē initio nascentis ecclesiæ sibi traditam à patribus, studio propensiore intemeratam conseruabant, adeò vt non admodum multos inuenire esset toto oē cidēte prauis opinionib⁹ imbutos, immò solos ppè affectatores Auxētii. Quin hic quoq; non ita diu in viuis fuit, & nequâ remoraretur fidei cursum, è medio sublat⁹ est. Hoc mortuo, in seditionē versa est multitudo, dū nō præcisè eligentiū vota cōspirant in vnū aliquē, qui Mediolanensi ecclesię præficeretur episcopus, eoq; periclitabatur ciuitas. Singuli enim quiq; rem vidētes cadere præter expectationem, suaq; se spe frustrari, interminabantur molituros sę esse, cuiusmodi solent cōtingere inter obstrepētis populi tumultus. Ambrosius porrò tum eius gentis prætor, veritus eam populi motionem & in ecclesiam profectus consulebat, sibi vt temperarent ab eiusmodi velitatione, proposita illis seueritate legum, ad hoc suggerēs, quantus bonorum cumulus diriuetur ac promānet ex vna concordia ac mutua pace. Finem concioni nondum imposuerat, & ecce posita mox inter se præconcepta indignatione, suffragia ad vnum omnes in cōsulem ineundæ cōcordiæ conferunt pro asserēdo illi episcopatu. Inuitabāt proinde ad sacri baptismatis susceptionē, neq; enimdū eo initiatus erat. Obsecrabāt insuper sineret se exorari ad eius sacerdotii inaugurationē. Quid? Quātò eam prouinciā studiosius à se deprecaretur ac recelleret, citraq; fucum omnē defugeret: tantò illi populus cupidiùs imminebat, nec se alio vllo pacto interquieturū cōfirmabat à cœpta cōtentione. Hæc deniq; vt innotuerunt imperialis aulæ principibus & de his rumor percrebuit, fertur omnib⁹ palā. Valentinianus fusis ad deū precibus, gratiā hanc ipsi deo trāscripsisse, qui eū sibi delegisset in sacerdotē, quē moderandæ genti præfecisset. Edoctus, q̄ cupidę instaret huic promotioni populus, quamq; à se Ambrosius studiosē id depelleret: vtrimq; coniecturā collegit dei annutu vtiq; dispensari hęc pro cōcordia ecclesię Mediolanēsis. quare iussit q̄ citissimè eum designari pontificē. Atqui vt initiatus est primū baptismate & assensus factę de se electioni, est creatus pōtifex, author fuit ecclesię suæ in concordem sententiam circa diuina reuocandæ, quæ multo alioqui tempore priùs dissensionis morbo laborarat, præside Auxentio. Cęterùm Ambrosius hic qualē se exhibuerit à susceptā mox dignitate, To. 6. c. 24.

quáq; pro virili & insigniter admodum sacerdotii munus obiuerit, in subsequentibus dicetur pro locorum opportunitate.

Lib.4.c.30. Theodoritus.) Fanè inter episcopos duo præfulserunt Gregorii, Nazianzenus prior, alter Nyssenus. Et quidem hic frater, alter verò erat cõtubernalis & in opere dei collega Basilii magni. Quo tẽpore in Cappadocia hi nõ instrenuã nauabãt operã propugnandæ pietati: Petrus quoq; pro tuẽda fide fortiter acturus se eis adiũxit. Petrus inq̃, cui quidẽ licet fortitó cõmunes cũ Basilio & hoc Gregorio genitores, nõ est alioqui datũ externã illã eruditionẽ vel fortitò attingere. Atqui is longè lateq; nihilominus splẽdorẽ suæ effundebat vitæ. In Pisidia ꝓpinde Optimus, in Lycaonia itẽ Amphilochius multa cũ animi generositate, ꝓ ꝓpugnãda maiorũ suorũ fide in acie cõsistentes violentã hostium impressionẽ propulsabant. In occiduis porrò, Damasus Romanæ sedis præsul, Ambrosius itẽ cuius moderationi Mediolanẽsis ecclesia cõcredita erat, iaculis suis eminus excussis cõficiebant hostes. His velut suffraganei accedebant, qui adacti incoercibant hostes. hostiũ nẽpe Arianorũ. lere extremas terrarũ solitudines, suos in fide suffulciebant iugi missitatione literarũ & proinde hostiles conatus elidebant ac demoliebantur. Qui enim vniuersam hãc mũdi machinã iusta tẽperie moderatur ac regit, dedit viros gubernãdæ ecclesię gnaros: quiq; isti tantæ fluctuationi se ex ęquo opponerẽt, electorũ itẽ ducũ fortitudinẽ obiecit hostiũ imanitati. Neq; id solũ, sed & pharmaca clemẽter indulsit malis quæ ꝓ tẽporũ iniquitatẽ suboriũtur, depellẽdis opportunæ.

Lib.4 c.29. Socrates Scholasticus.) Valentiniano Imperatore quietem agẽte nec vlla eum diseruciante molestia hæreseõn, Damasus à Liberii morte sacerdotium episcopatus accepit, ex quo contigit Romanam ecclesiam non vnis agitari intemperiis. Causa incidit hæc: Vrsinus quidam, & reliqua. Sub hoc ipsum tempus, aliud proinde Mediolani contigit fieri memorabile. Defuncto siquidem Auxentio eius ciuitatis episcopo qui & Arianorum suffragiis fuerat creatus, rursus ipsi Mediolanenses turbas concibant pro episcopi electione, nec vna aut simplex erat contentio aliis alium præficere studentibus. Quum autem ea de re esset coorta seditio, Ambrosius prouinciæ præses simul & consulari dignitate illustris, veritus ne quid indecori designaretur per eam turbam in ciuitate promotam, in ecclesiam cursu contendit studio sedandæ motoriæ illius seditionis. Illò vi appulit primùm, aduenienti silentium præbuit populus. Quúmque permulta suggereret quæ in rem præsentem mirè conducerent, populi citra rationem ac modum frementis repressit impetum: & ecce tibi vna actûtum redditur & concors omnium sententia, acclamantium episcopatu dignum esse Ambrosium. Ipsum itaque flagitabãt in commune omnes designari episcopum. Hãc enim vnica ratione populum in vnionem conspirare posse & amabilem amplexurum concordiam eorum quæ ad fidei syncęritatem spectant. Iam quando non sine numinis afflatu vox hæc populi concors esse apparebat præsentibus episcopis, nihil illi cunctati comprehendunt Ambrosium, & quidem priùs Catechumenum lustralibus baptismi aquis regenerãt, mòxque ad apicem episcopalis sacerdotii quamlibet reclamantem eum postulantes operam dederunt vt res innotesceret Valentiniano imperatori. Admiratus Imperator populi concordiam, dei id esse opus quum agnouisset: nihil obscurè episcopis dicebat deferendum esse & obsecundandum diuinæ voluntati quæ iu beret virum initiari in episcopum. Eiusmodi enim suffragiũ quod pro Ambrosio reddebatur, à deo, magis quàm ab hominibus pendére. Sanè Ambrosio ad eum modum cõstituto, priùs in sectas dissecta plebs Mediolanensis, in vnitatem tunc reuocata est fidei per hunc beatum.

Lib.5.ca.11. Socrates Scholasticus.) Iustina Imperatoris Valentiniani mater, Ariana, viuente quidem viro* nihil noxæ in eos inuehere valuit, qui consubstantialitatem [patris ac filii] agnoscebant. Hæc Mediolanum ingressa, & ingenio filii per ætatem tenellam versatili & sequaci abusa, plurimum turbelæ exciuit aduersus Ambrosium episcopum, adeò vt virum edicto proscripturiret. Quum autem plebs eximio pontificis amore flagrans toto nixu reluctaretur aulicis studio adnitentibus auellere ex adytis templi exilio relegandum, nuntiatur interim Gratiani mors Maximi tyranni dolo perempti. Diem igitur suum obiit consulatu Meregaudi & Saturnini, imperio perfunctus annis quindecim, anno item vitæ suæ vicesimoquarto. Casus hic ingruens matris Imperatoris iram aduersus

*Valẽtiniano maiore.

ꝺ ὁμοού-σιον.

καὶ ὡς ἀνδρείως καὶ μάλα θείως τῷ ἱερωσύνῃ διήνυσεν, εἰ τῆς ἐξῆς κατὰ χώραν λελέξεται.

Θεοδώριτος.) Ἐν εὐδοκίμοις δὲ γρηγόριος ἑκάτερος ὁ, τε Ναζιανζοῦ, καὶ ὁ Νύσσης. ὁ μὲν ἀδελφός, ὁ δὲ σύσκηνός τε καὶ συνεργὸς τοῦ μεγάλου βασιλείου τυγχάνων. ὄντες μὲν οὖν καὶ κατὰ τὴν θεοσεβείας ἀθλοθέτην χριστὸν ἠρίσθησαν. συνηρίσθησαν δὲ αὐτοῖς καὶ πέτρος, γεννήτορας μὲν βασιλείῳ καὶ γρηγορίῳ τοὺς αὐτοὺς ἐχηκώς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παιδείας ὑ μετειληχὼς σωὲκείνοις, τὰς δὲ τοῦ βίου μαρμαρυγὰς ἀφιείς. ἐν πισιδίᾳ δὲ ὄπτιμος, καὶ ἀμφιλόχιος ἐν λυκαονίᾳ γενναίως ὑπὲρ τῆς πατρῴας εὐσεβείας ἀγωνισάμενοι τῶν αἱρέσεων τὰς εἰκαλίας ἀπεκρούοντο πρόσοδους. ἐν δὲ τῇ ἑσπέρᾳ, δάμασος μὲν ὁ ῥώμης ἡγούμενος, ἀμβρόσιος δὲ μεδιολάνων ἱ θύνων τὸν θρόνον, τοὺν πόρρω θεν ἀκονιζόντας ἐβαλλον, καὶ μὴ τότων, οἱ τὰς ἐκαλιὰς οἰκεῖν ἠναγκασμένοι, γεφύραις ἐδ τοὺν οἰκείας ἐπήριζον, καὶ τοὺν πολεμίους καπέλυον. ἀνιερόστους δὲ τῷ μεγέθει τῆς κλύσωνος ἐσώσε κυβερνήτας τῶν ὅλων ὁ πρύτανις, καὶ τῇ τοῦ πολεμίου σφοδρότητι τῷ τοῦ σωτῆρος κανόνι κατέταξεν ἀρετὴν, καὶ πρόσφορα τῇ τοῦ καιροῦ δυσκολίᾳ, τὰ ἀλεξίκακα ἐσώσε φάρμακα.

Σωκράτης σχολαστικός.) Τῷ δὲ βασιλέως οὐαλεντινιανοῦ ἠσυχίαν ἄγοντος, καὶ ὑδεμίαν σκύλλοντος αἵρεσιν, δάμασος ὁ μὲν λιβερίου τὴν τοῦ ἐπισκοπῆς ἱερωσύνην ἐδέξατο. ἀφ' οὗ συνέβη ταραχὴν γενέσθαι τῷ τῆ ῥώμῃ ἐκκλησίᾳ, διὰ τοιαύτην αἰτίαν. ἐξόσινος ἦς, καὶ τὰ λοιπά. χρόνῳ δὲ τοῦ αὐτοῦ, καὶ ἕτερον μνήμης ἄξιον τῇ μεδιολάνῳ συνέβη γενέσθαι. πολυπλήθους τοῦ δὲ τῆ αὐτῆ ἐπισκόπου λυξεντίου, ὃς καὶ τοῦ δὲ ἀρειανῶν καὶ ἀροτόνιος, πάλιν οἱ τῇ μεδιολάνῳ πολυεπιλογῆς ἐπισκόπου ἐταράσσοντο. πολλῆς γὰρ αὐτοῖς ἡ φιλονεικία, ἄλλων ἄλλον προβάλλεσθαι ἀπευδόντων. ὡς δὴ πολλοῦ τούτου σάσις ἐγίνετο, θλασθεὶς ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων, ὃ ὑπατικὸν ἔχων ἀξίωμα, ᾧ ἦν ὄνομα ἀμβρόσιος, μήπως ἐκ τοῦ ταραχῆς, ἄτοπόν τι καὶ τῇ πόλιν γένηται, εἰσρέχει εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὡς καταπαύσων τὴν στάσιν. ὡς δὲ ἐκεῖ γενόμενος ὁ λαὸς ἡσυχίαν παρέσχεν, πολλά τε λυσιπλοῦντα παρῃνῶν, κατέστειλε τὰς ἀλόγους τοῦ πλήθους ὁρμὰς, αἰφνίδιος μία συμφωνία τῶν πάντων ἐγίνετο, καὶ ἐβόων ἀμβρόσιον ἄξιον εἶναι τοῦ ἐπισκοπῆς, αὐτόν τε χειροτονεῖσθαι πάντες ἐξίσου. οὕτω δὲ μόνως ἕνωσίν τε ἕξειν τοῦ λαοῦ, καὶ σέρξειν τῇ πόλει τὴν πίστιν ὁμόνοιαν. ἐπεὶ δὲ ἐκ θεοῦ ἡ ὁμοφωνία τοῦ λαοῦ γενέσθαι, τοῖς παροῦσιν ἐπισκόποις ἐφαίνετο, μὴ δέ ἐκποδὼν ἡμέροι, συλλαμβάνουσι τῷ ἀμβρόσιον, καὶ βαπτίζοντες, κατηχούμενος δὴ ἦν, θύουσι πρὸς τὴν τοῦ ἐπισκοπῆς ἱερωσύνην παραυτίκα ἵλεοι γνωρίζουσι τῷ βασιλεῖ οὐαλεντινιανῷ τὰ γενόμενα. ὁ δὲ βασιλεὺς θαυμάσας τὴν τοῦ λαοῦ ὁμόνοιαν, θεοῦ τε ἔργον εἶναι γνοὺς τὸ γενόμενον, ἐπῆλθε τοῖς ἐπισκόποις, συνεργεῖν τῷ θεῷ κελεύων χειροτονεῖν. θεῷ δὲ μᾶλλον, ἢ ἀνθρώπων εἶναι τὴν φῆμην τὴν ἐπ' αὐτῷ. τοῦτον μὲν δὴ πόρον κατασάντες ἀμβρόσιοι, οἱ εἰ μεδιολάνῳ πρότερον διέποντες, διὰ αὐτὸ τὸ τεκνωθῆναι.

εἰ τῷ λόγῳ. δ. κεφαλ. λ.

εἰ τῷ βιβλίῳ. δ. κεφ. κθ.

εἰ τῷ ε. κεφ. ια.

Σωκράτης ὁ σχολαστικός.) Ἰουστίνα ἡ βασιλέως οὐαλεντινιανοῦ μήτηρ, τὰ ἀριανῶν φρονοῦσα, ζώντος μὲν τοῦ ἀνδρὸς, οὐδὲν εἶχε βλάπτειν τοὺν φρονοῦντας ὁμοούσιον. ἐτῶν δὲ κομιδῇ νέος ὢν ὁ υἱὸς, καταλαμβάνουσα τῷ μεδιολάνῳ, παρασχεῖς μεγίστας κατὰ τοῦ ἐπισκόπου ἀμβροσίου ἐκίνησεν, εἰς ἐξορίαν αὐτὸν πεῖσαι φῆναι κελεύουσα. ὡς δὲ ὁ λαὸς ἀντεῖχεν ὑπερβαλλόντως ἀγαπῶν τοῦ ἀμβρόσιον, καὶ εἰς ἔλεγχον ἦλθε τῷ ἐξορίαν παρασκευάζουσιν ἀνθίστασθαι, εἰ καὶ τὰ ἀγγελλόμενα, ὅτι γρατιανὸς δόλῳ τοῦ τυράννου μαξίμου ἀνῄρηται. πεπληθυσμένου δὲ ὑπατικὴ μερηκάνδια, καὶ οὐρανίνου, βασιλεύοντος ἔτη δεκαπέντε, ζήσαντος ἔτη εἰκοσιπέντε. οὕτω ἐπιγενόμενον, ἔπαυσε τῷ κατ' ἀμβρόσιον, τῆς μηδὲν

aduersus

μητρὸς τοῦ βασιλέως ὀργήν.

εἰ τῷ. ε. κεφ. ιβ. Θεοδώριτος.) Ἰουστίνα ἡ γαλεντινιανῷ μὲν τῷ μεγάλῳ γαμετὴ, τῷ δὲ νέου μήτηρ, ἃ πάλαι φρονοῦσα ἀριανικῶν διδασκαλίας ἐδέξατο σπέρματα, δηλα πεποίηκε τῷ παιδί. ἅμα δὲ ὁμοζύγου τὸ θερμὸν ἐπισκιάζουσα τῆς πίστεως, λαθεῖν ἅπαντα τὸν χρόνον ἐσπούδασεν. ἐπεὶ δὲ παιδὸς ἐν τῇ φρενῶν ἀπαλὸν καὶ ἔνδικον θεωμένη, προσενεγκεῖν τὴν ἑξαπάτην ἐθάρρησεν. Ὁ δὲ φιλομήτορος τὰς ὑποθήκας ὀνησιφόρους οὐκ ἔλαβεν, εἰς δὲ τὸ τῆς φύσεως ἐλλέβορον ἀπέβλεπεν, τὸ θανατηφόρον ἄγκιστρον οὐκ ἐώρα.

κεφ. ιγ. Ἀμβρόσιος πρῶτον μὲν πολὺ τοῦτον προσεπείνου λόγους, ἠγάπησε δὲ αὐτὸν μετὰ πείσει, τὴν ἄλλων ἐκλείσας ἂν προλέσθαι. Ὁ δὲ τῆς τε τοῦ παιδὸς ἀνεμίμνησκεν εὐσεβείας, καὶ τὸν κλῆρον παρεκάλει φυλάξαι, ὃν παρέλαβεν, ἄσυλον. Ὁ δὲ νέος, διὰ δὴ νέος, οὐ μόνον οὐ προσίετο τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὀλίγον ἐγίνετο, εἰ λόγοις ὁπλίτην τινὰ καὶ πολεταῖον αὐτὸν ἐκκλησιαστικὸς προβολὰς ἐκλάβοι. ἐπειδὴ τὸ μέγιστον ἐκεῖνον ἀρίστευμα ἐδεδίει τὸ ὑπ' αὐτοῦ γενομένων, μορμολύκια πρὸ ὑποβαλλόμενα, μειρακυλλίοις ὑπό τινων προσφερόμενα. τότε δὴ χαλεπήνας, προσφανῶς αὐτὸν ἐκέλευσε τῶν ἱερῶν ἔξω εἶναι πρὸ θύρων. Ὁ δὲ, ἐκὼν μὲν, ἔφη, σοῦ ὃ τι δράσω, οὐδὲ προδώσω τοῖς λύκοις τὸν τῶν προβάτων σηκὸν, οὐδὲ τοῖς βλασφημοῦσι τὸν θεῖον παραλώσω νεών. ἀλλ' εἴ σοι κτεῖναι δοκεῖ, ἔνδον ἐπινεύσατέ μοι τὸ ξίφος ἢ τὴν αἰχμὴν· ἀσπασίως πρὸ δέξομαι τῷ τοιούτῳ σφαγήν.

κεφ. ιδ. Χρόνου δὲ συχνοῦ ἐκβεβηκότος, μεμαθηκὼς μὲν ὁ μάξιμος τὰ κατὰ τὸ μεγαλοφώνου κήρυκος τῆς ἀληθείας πεπραγμένα. ἐπῄσειε δὲ τῷ οὐαλεντινιανῷ τὸν κατὰ τῆς εὐσεβείας πόλεμον καταλῦσαι παρεγγυῶν, εἰ παρανῶν μὴ πρέποι τῷ παιδὶ εὐσεβεῖν. προσετίθει δὲ καὶ τὸ πολέμου τῷ ἀπειλῶν, εἰ μὴ πείθοιτο, καὶ μέτι εἰ τὸ ἔργον τοῖς λόγοις ἐπέθηκε. τῷ δὲ σοφὸν ἀγγέλους ἐπὶ τῷ μεδιολάνῳ ὥρμησεν, ἔνθα ἐκεῖνος διῆγεν. Ὁ δὲ μαθὼν τῷ ἔφθασον εἰς Ἰλλυρίους ὤχετο φεύγων, τῇ πείρᾳ μαθὼν λύκων ἐκ τῆς μειράκια ἁπάντων συμβουλῆς.

κεφ. ιε. Θεοδόσιος δὲ ὁ πανεύφημος βασιλεύς, τά τε παρὰ τῶν βασιλέως πραχθέντα καὶ τὰ παρὰ τοῦ τυράννου γραφέντα, ἔγραψε τῷ πεφευγότι νέῳ, μὴ θαυμάζειν, εἰ τῷ βασιλεῖ μὲν τὸ δέος, τῷ δὲ τυράννῳ τὸ κέρδος σωέζευκε· τῇ μὲν εὐσεβείᾳ πολέμηκε μὲν ὁ βασιλεύς, ὁ δὲ τύραννος ἐπικούρησε. καὶ ὁ μὲν παντὶ πρόδηλος, ἀγαθὸς ἀγαθῷ γυμνός· ὁ δὲ τὰ τῆς καθωπλισμένος, τῷ γεγυμνωμένῳ κρατεῖ. τῇ γὰρ εὐσεβείᾳ, καὶ ὁ τάφος σωέζει νομοθέτης· ταύτης μὲν οὖν ἐκὰς ὢν ἐπῄσειε. ἐπεὶ δὲ τῆς φυγὴν μεμαθήκως, εἰς ἐπικουρίαν ἀφίκετο, καὶ τῷ μὲν οἰκείαν καταλελοιπότα βασιλείαν, εἰς δὲ τῷ αὐτοῦ παραγενόμενον οἶδε, πρόθυμον μὲν τῇ ψυχῇ τῷ θεραπείαν προσήνεγκε, καὶ τὴν ὑπεγενομένην ἀσεβείας ἐξήλασε νόσον, καὶ εἰς τὸν παῖδα εὐσέβειαν ἐπανήγαγεν. Εἶτα θαρρεῖν παρεγγυήσας, καὶ κατὰ τοῦ τυράννου στρατεύσας, ἀναιμωτὶ μὲν τῷ νέῳ τὴν βασιλείαν παρέδωκε, τὸν δὲ τύραννον ἔκτεινεν. ἀδικεῖν μὲν ὑποτοπήσας καὶ τὰς πρὸς γρατιανὸν γεγενημένας παραβάσεις σωθήσας, εἰ μὴ ποινὴν οὐ ἀπεκτάνατο εἰσπραξάμενος τῆς σφαγῆς.

εἰ τῷ. ζ. κεφ. ιγ. Ἑρμείας Σωζόμενος.) Ἡνίκα δὴ Ἰουστίνα ἡ τοῦ βασιλέως μήτηρ τὰ Ἀρείου φρονοῦσα, δόγματα παρέσχεν Ἀμβροσίῳ ἐπισκόπῳ μεδιολάνων, καὶ τὰς ἐκκλησίας ἐτάραττεν ἐπιχειροῦσα νεωτερίζειν κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ὁροθέντων, καὶ πολὺ πολλῷ πλείω κρατεῖν τῷ πίστιν τῶν ἐν ἀριμίνῳ συνελθόντων. ἐπεὶ δὲ τὸ εἰκὸς ἦν ἐσπούδασεν Ἀμβρόσιος, χαλεπήνασα Δίᾳ βάλλῃ αὐτὸν πρὸς τὸν ὑὸν ὡς ὑβρισμένη. σπουδὰς δὲ ἀλεντινιανὸς ἀληθεῖς ἄναντας τὰς Διὸς βολὰς, ἃς δὲ μητέρι ἁμαρτῶν, προσκαιρῷ πολίτου ἐπιστέμ-

πει

adversus Ambrosium quamlibet flagrantem diremit & consopiuit.

Theodoritus.) Iustina magni quidē Valentiniani vxor, at iunioris mater semina Arianicæ doctrinæ quę multò priùs in se receperat, tum nota fecit filio. Quòd enim perspicuè nosset, quanto ille suus vir flagraret ardore fidei, studuit toto illius tempore in arcano habere instillatum sibi errorem. Vt autem mentem filii contemplata est tenellam adhuc, eoque quancunque in partem esse sequacem, tum interrita illi adhibuit illicem erroris suadelam. Ille monita matris vsui sibi & accommoda fore ratus, dum oculos in naturæ illecebram coniiceret, letalem hamum haudquaquàm perspiciebat. Lib. 5. ca. 15.

Et quidem ille cum Ambrosio hac de re primum texit sermonem, setum reputans, huic si persuasisset, nullo negotio se cuicturum reliquos. E diuerso, Ambrosius illi paternæ pietatis memoriam renouabat: admonebat proinde, ne sineret hæreditatem vlla sui parte imminui, quam tutam & indemnem per manus acceperat. At iuuenculus, cuiusmodi illi assolent iuuenes, non à se modò recellebat quæ dicebantur, quin & impotenti ira incanduit, missisque grauis armaturæ manipulis aliquot & scutigeris, coronæ in modum, ambitum cinxit ecclesiæ. Hisce terriculamentis adeò nihil deterrebatur fortissimus ille heros, vt ea haberet potiùs loco laruarum quas solent nonnulli obtendere exterrendis pusionibus. Tum ille demum animo exasperatus, palàm iussit è vestibulo templi progredi sacerdotem. Ad hæc ille: mea equidem vnius sponte, id neutiquam sim facturus. Ne speres lupis proditurum me mandram excipiendis ouibus destinatam: at neque diuinæ maiestatis derogatoribus traditurus vnquam sum dei templum. Quare si apud te constitutum est dedere me neci, hîc hîc in me distringito gladium, aut iaculo quolibet transfigito: tali enim mactationis genere nihil iniquius defungar. Multo post tempore, relatu quidem didicit Maximus quæ temerario ausu præsumpta fuerant aduersus celeberrimum veritatis præconem. Datis proinde ad Valentinianum literis edicit, bellum vt dirimeret pietati indictū, simul admonens ne pergeret à se excutere pietatem per manus acceptam à patre, interminatus alioqui bellum, ni se finat persuaderi. Nec minis contentus, addidit & verbis opus ipsum. Mediolanum enim versus contracto exercitu concitus iuit, quò loci Valentinianus degebat, qui vt resciuit tyrāni aduentum, nihil cunctatus ad Illyrios profugit, doctrice experientia edoctus quantum decerpsisset emolumenti è matris consilio. Cap. 13. Cap. 14.

Theodosius proinde Imperator omni laude dignissimus vt resciuit quæ designasset Imperator*, quæ item tyrānus scripsisset: adolescenti fuga dilapso per literas mandauit nihil mirabile videri, si timiditas penes Imperatorē esset: cōtrà, robur adiungeretur tyranno. quando ille bellum indixisset pietati: tyrannus ediuerso pietati fuisset suppetias. Et quidē qui desertor est pietatis, cogitur sibi nudo fugâ consulere: contrà, qui armis se præmuniit pietatis, aduersus eâ nudatum inualescit. Aequum enim est adesse eum tuēdæ pietati, qui legem tulit pietatis. Et hæc quidem lōgiore disparatus interuallo scripsit. Certior tandem factus de adolescentis fuga, ad ferendam opem accinxit se: vtque vidit in suo eum esse regno qui neutiquam proprium tueri poterat, in primis curandæ illius animæ salutarem adhibuit medelam, & morbum impietatis aliunde illi insitium exemit ac paternæ restituit pietati. Dein hortatus, animo vt esset præsenti, & educto aduersus tyrannum exercitu, ipsum quidem peremit: & incruentum tradidit adolescenti Imperium. Se enim interpretabatur fore iniurium ac leges violaturum cum Gratiano icti ex compacto fœderis, ni pœnam iniustæ cædis vltricem exegisset de eis qui dolo malo circumuentum peremerant. Cap. 15. * Valentinianus, iunior scilicet. γνώμη.

Hermias Sozomenus.) Tunc quoque Iustina Imperatoris mater Ariano imbuta dogmate, negotia faceſſebat Ambrosio Mediolanensium episcopo, & aduersus ecclesias turbarum agmen concibat, admitens noua quædam moliri aduersus decreta Nicenæ synodi, maximi muneris habens loco, si eorum qui Arimini conuenerant, fides inualesceret. Quòd verò Ambrosius diuersa via eluctaretur, iniquiore id ferens animo, viro struit calumniam ac traducit apud filium quasi grauem passa contumeliam. Valentinianus proinde prætentam calumniam suspicatus esse veram, tanquam maternæ vltor iniuriæ, militum robur mittit ecclesiæ, qui oppugnātes templum foribus violenta impressione decussis irruperunt, Ambro- Tomo. 7. cap. 13.

 siumque

Universidad de Deusto
Biblioteca

sumque pertrahebant eadem hora abducturi in exilium. Circũfusa proinde illi multitudo ecclesiæ nixu toto obsistebat militibus, adeò vt in commune statuerint priùs mortẽ oppetere quàm neglectim trãsmittere sacerdotem. Iustina intellecto populi fauore, impotentiore ira incanduit, agitabatq; cõsilium quo tandem pacto sæuam molitionẽ lege lata sanciret. Accito igitur ad se Meniuolo qui scribis tum præerat sanciẽdarum legum, iubebat quàm ocyssimè statui legem pro confirmatione fidei in Ariminensi conciliabulo decretæ. Prouinciam eiusmodi obeundæ actionis à se recellentem ac deprecantem Meniuolum (erat enim catholicæ ecclesiæ iuratissimus) inuitabat illa inescans hominem pollicitatione splendidioris cuiusqiã honoris. Atqui non persuasit. quin & detractũ quo cingebatur, balteum ad pedes proiecit Iustinæ, subiiciens se adeò nihil moari lucli lentioris officii honorem pro mercede impietatis, vt id quoq; quod esset in manibus, à se libens excuteret. Illo igitur aliquandiu instante nullo se pacto id admissurum, ad statuendã eiusmodi legem alii subministrarunt. Tenore legis statuebatur, vt quiq; intrepidè in eorum descenderent opinionem qui Arimini, dein Constantinopoli conuenerant: eos autem qui impediméto forent aut legi per Imperatorem latæ non parerent, mulctari morte. Imperatoris mater huc dum studiò tota incumbit, legemq; adproperat ad opus perducere, nunciatur mors Gratiani dolo intercepti Andragathii qui exercitui Maximi ductando præerat. Annos quidem agebat natus circiter quatuor & viginti, quum quindecim imperasset. Hac audita quæ contigerat calamitate, Iustina ab ira aduersus Ambrosium concepta conquieuit.

Lib. 5. c. 17. Theodoritus.) Thessalonice ciuitas est & amplissima & incolis apprimè frequens, in censu quidem gentis Macedonicę, at eadẽ princeps est Thessaliæ & Achaiæ, aliarum insuper nõ paucarum gentiũ, quantæcũq; tandem agnoscunt Illyricę totius prouinciæ præsidem. Eo in vrbe seditione quadam coorta, è primariis aliquot crebrò lapidum iactu appetiti sunt, & per contumeliam compitatim distracti. Comperta per nuncium indignitate rei gestæ, incandescens Imperator non tulit impotentis iræ impetum, neque rationis fræno coercuit surgẽtem primùm impressionem furoris: magis autem pro eius arbitrio siuit euagari ad expetendam vltionem admissi facinoris, qua quidem accepta potestate furialis ille impetus perinde ac tyrannus securus legum omnium, perrupto iustitiæ vinculo, iugóque à se excusso rationis, præter omnem æquitatem ensẽs distrinxit. in passim obuios. Insontes iuxta ac flagitio obnoxios cędi iussit. Constans fama est occidione occisa esse ad septem milia hominũ, & quidem nullo præeunte iudicio, nulla item sententia damnationis pronunciata in eos qui temerè admissi facinoris fuerant authores: sed quémadmodum assolet, messis tempore, spicarum instar cæsi sunt citra delectum ac velut demessi omnes.

18. Tanta hac & planè luctuosa indignitate rei quæ contigerat, certò comperta, Ambrosius Imperatori dein ingredienti Mediolanum, & iam ingressuro pro more dei templum, commodùm sit pro vestibulo obuius, hisq; verbis aggressus hominẽ abarcet sacræ ædis aditu: Mihi tu quidem ô Imperator vidére nescius, quanta sit cruẽtissimæ cædis illius tuo iussu perpetratæ magnitudo. At ne nunc vel posito furore tandem agnoscit ratio, quò temeritatis sis progressus. Quanta sit moles tui istius peccati ipsa forsan maiestas imperii non sinit te tecum expendere: quãdo potestas se oppandit, lumenque adimit rationi. Nosse tamen te conuenit communis naturæ conditionem, & quàm sit in mortem decidua ac diffluens, quodq; primigenii nostri parentis origo è puluere desumpta sit, & quia nos qui è puluere prodiuimus, in eundem relabemur. At neque rationi consentaneum sit te sic flore deliniri istius interlucentis purpuræ, vt infirmitatem nescias corporis quod ea amicitur. Principatũ quidem obtines in eos ô Imperator, qui tibi congeneres sunt, eóque & conserui. Vnus enim vniuersorum & Dominus & Imperator, qui & hanc vniuersitatis molem condidit. Quibus itaque oculis templum spectabis eius, qui omnium est in commune dominus? Quibus item pedibus calcaturum te confidis pauimentum illud, quod sanctum est? Manus proinde istas destillantes adhuc cruore iniustæ cædis, qua fronte expandere possis? Quid? impuris ne istis manibus sacratissimum excipies corpus domini tui? Qua tu confidentia iisdem ausis ori admouere sanguinem honore omni dignissimum

πει τῇ ἐκκλησίᾳ. ὅιδε, τῷ ναῷ προσβαλόντες, βίᾳ τῶν θυρῶν εἰς ἐγένοντο, καὶ τὸν ἀμβρόσιον εἵλκον αὐθωρὸν εἰς τὸ σκαθαρσίαν ἄξοντες. ὁθνεῖος ἅπας ὁ αὐτῷ τε πλῆθος τῆς ἐκκλησίας, ἀντίσχον τοῖς σφαγεῦσι, καὶ πρόπαν ἔγνωσαν ἀφθαρσίαν, ἢ τὸν ἱερέα σκαθαίρειν. ἐκ τούτου τε εἰς μείζονα ὀργὴν ἰουσίνα ἐξήφθη, ὡς νόμῳ κραταιοῦσθαι τὸ ἐγχείρημα ἐβεβούλευτο. μεταπεμψαμένη τοίνυν μελίσσολον τὸν ἐπὶ τοῖς γράμμασι τῶν θεσμῶν τότε τεταγμένον, ἐκέλευε τὸ ταχίστην τεθῆναι νόμον ἐπὶ βεβαιώσει τῆς εἰ ἀριμίνῳ ἀναγνωσθείσης πίστεως. σκοπαραυτόμολον δὲ τὸ πρῶτον, ἢν μὲν τῆς ἐκκλησίας, πρεσβύτερόν μείζονος ἐμπαγγελίας ἀπελαύσεσθαι. ἀλλ' ὡς ἔπεισε. θυμελαΐου δὲ τὸ δεύτερον μελίσσολος πρὸς τῶν πολιτῶν τὸν βασιλίσσης ἐρωτηθέντα, μήτε τῆς ἴσης ἐμῆς, μήτε μείζονος μεταποιεῖσθαι φήσας ἐπὶ τοσούτῳ ἀσεβείας. ἐπεὶ δὲ ἐνέστη μήποτε σεσῶσθαι ἕτεροι διακονήσονται πρὸς τὸ θέσιν τοῦ τοιούτου νόμου. παρεκελεύετο δὲ ἀδεῶς σωιέναι τὸν ὁμοίως δοξάζοντας τοῖς εἰ ἀριμίνῳ, καὶ μὴ ταῦτα εἰ καὶ σωθεῖεν πελαγωσωιέλυθοι. τὸν δὲ ἐμποδὼν γενομένους, ἢ ἐναντία τῷ νόμῳ βασιλέως δεομένους, θανάτῳ ζημιοῦσθαι. ταῦτα ἀκουσθείσης τῆς βασιλέως μηνὸς, καὶ τὸν νόμον εἰς ἔργον ἄγειν κατεπειγούσης, ἀγγέλλεται δόλῳ ἀνηρῆσθαι, ὃς στρατηγὸς ἦν μαξίμου, στρατιὼν ἀνηρῆσθαι. ἔτι δὲ ἀμφὶ τὰ εἰκοσιπέμπτον γεγονώς, δύναται καὶ πέντε βασιλεύσας. ἐπιγενομένης δὲ τοσαύτης συμφορᾶς, ἐταράχθη ἰουσίνα τὸν κατ' ἀμβρόσιον ὀργῆς.

Θεοδώριτος.) Θεσσαλονίκη πόλις ἐστὶ μεγίστη καὶ εὐ τῷ. ε. πολυάνθρωπος, εἷς δὲ μακεδόνων ἔθνος πέλοῦσα, κεφ. ιζ. ἡγουμένη δὲ θετταλίας καὶ ἀχαΐας, καὶ μάλιστα καὶ ἄλλων παμπόλλων ἐθνῶν, ὅσα τῶν ἰλλυριῶν ἦν ὑπάρχον ἡγέμονον ἔχει. εἰ ταύτῃ σάσεως γενομένης ἐνὸς, καταβοηθέντος τε καὶ κατεσύρεντος τῶν ἀρχόντων ἕνεκα. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξαφθεὶς ὑπὸ ἀγγελθέντων, ὠκ ἤνεγκε τῷ θυμοῦ τὸ ὁρμὴν, οὐδὲ τῷ χαλινῷ τοῦ λογισμοῦ τὸ τότου ῥύμην ἐκώλυσεν, ἀλλὰ τότῳ τὸ φῶφορ ἐξενεγκεῖν τῆς μωρίας ἐπέξεσε. ταύτην δὲ τὸ ἐξουσίαν ἐκεῖνος λαβών, διὰ τὴν αὐτόνομος τε καὶ τύραννος ἦν δεσμὸν ἀφῃρῆκας, καὶ τοῦ λογισμοῦ ἀφροῦν ζυγὸν, ἅπαντα ξίφη κτείνων πάντων ἐθύμωσε, καὶ τοὺς ἀθῴους μετὰ τῶν ὑπευθύνων κατέκτεινεν. ἑπτὰ γὰρ, ὥς φασιν, ἀνηρέθησαν χιλιάδες, οὐκ ἀρίσως γνωσθείσης, καὶ τῶν τοὺς ἀληθεῖς ἐκείνας πολεμικόντων κατακρινόντων, ἀλλ' ὡς εἰ ἀμήτῳ πάντων ὁμοῦ λίνῳ ἀσεχύων κατατμηθέντων.

Ταύτῃ μαθὼν τὴν ὀλυμπίων γέμουσαν συμφορὰν ἀμβρόσιος, ἀφικόμενον εἰς μεδιόλανον τὸν βασιλέα, καὶ σωιήθως εἰς τὸ θεῖον εἰσελθεῖν βαλλόμενον, ὑπαντήσας ἔξω τῶν προθύρων, ἐπιβῆναι τῶν ἱερῶν προαυλίων τριάδι λέγων ἐκώλυσεν· Οὐκ οἶσθα, ὡς ἔοικε ὦ βασιλεῦ, τὸ εἰργασμένης μιαφονίας τὸ μέγεθος, οὐδὲ μὴ τῷ θυμῷ παῦλαν ὁ λογισμὸς ἐπάγων τὸ φλεγμαίνον. οὐκ ἐᾷ τὸ ἴσως τὸ βασιλείας ἡμῶν, ἐπιγνῶναι τὸ ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἐπιπροσθεῖ ἡ ἐξουσία τῷ λογισμῷ· μέχρι μέντοι εἶναι τὴν φύσιν, καὶ τὸν τῆς θνητὸν τε καὶ ἁλλοῤῥέον καὶ τὸ πρόγονον χοῦν, ἐξ οὗ γεγόναμεν, καὶ εἰς ὃν ἀποῤῥέομεν, καὶ μὴ τῷ ἄνθει τὸ ἀληθῶς ἀκροβουκολούμενον, ἀγνοεῖν τὸν καλυπτομένου σώματος τὴν ἀσθένειαν. ὁμοφυῶν ἄρχεις ὦ βασιλεῦ, καὶ μὴ δὲ καὶ ὁμοδούλων. εἷς γὰρ ἀπάντων δεσπότης καὶ βασιλεὺς, ὁ τῶν ὅλων δημιουργός. πόσοις γοῦν ὀφθαλμοῖς ὅλος τὸν κοινοῦ δεσπότου νεὼς; πόσοις δὲ ποσὶ τὸ δάπεδον ἐκεῖνο πατήσεις τὸ ἅγιον; πῶς δὲ τὰς χεῖρας ἐκπνεῦς ἀποσταζούσας ἔτι τὸ ἀδίκου φόνου τὸ αἵματος; πῶς δὲ τοιαύτας ὑποδέξῃ χερσὶ, τοῦ δεσπότου τὸ παναγίου σώματος; πῶς δὲ τῷ στόματι προσοίσεις τὸ αἷμα τὸ τίμιον

μιον

μου, πόσου ἔμελε τοῦ θυμοῦ λόγον ἐκχέας παρανόμους ἀϊνας. Ἄπιθι φίνιν, καὶ μὴ πείρω τῆς δευτέρας τῷ πρότερον ἀξείαν παρανομίαν, καὶ δέχου τὸν δεσμὸν ὡς θέρος, ὁ τῶν ὅλων βραβεύς τις ἄνωθεν γίνεται σύμφωνος, ἰαβδικὸς δὲ ὢν, καὶ πρόξενος ὑγιείας. Τοιαῦτα εἰπὼν ὁ βασιλεὺς τοῖς λόγοις, τοῖς θείοις λογίοις ἐντραφὴς μιλεὶς, ἤλιε βαφὴς λίνα μὲν τῷ ἱερεῖ, λίνα δὲ τῷ βασιλεῖ ἴδοι, τέναν καὶ δακρύων ἐπανεπλήσθη εἰς τὰ βασίλεια. χρόνου δὲ συχνοῦ διελθόντος, ὁκτὼ μὲν ἀναλώθησαν μῆνες, καταλαβὲν ἡ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γενέθλιος ἑορτή. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἐν τοῖς βασιλείοις ὀλοφυρόμενος καθῆστο τῷ τῆς δακρύων ἀναλίσκων λιβάδα. εἶτα θεασάμενος ἐοικότως, μαγίστρος δὲ τηνικαῦτα ἦν, καὶ πολλῆς μετεῖχε παῤῥησίας, ἅτε δὴ συνήθης ὤν, προσελθὼν ἤρετο τὴν δακρύων τὴν αἰτίαν. Ὁ δὲ πικρῶς ἀνοιμώξας, καὶ σφοδρότερον προχέας τὸ δάκρυον, σὺ μὲν, ἔφη, ἐοικότως παίζεις τῆς ἐμῶν οὐκ ἐπαισθάνῃ κακῶν. ἐγὼ δὲ τέναν καὶ ὀλοφύρομαι τῷ ἐμαυτοῦ συμφορὰν λογιζόμενος, ὡς τοῖς μὲν οἰκέταις καὶ τοῖς προσκαίταις, ἄνεγε ὁ θεῖος νεώς, καὶ εἰσίασιν ἀδεῶς, καὶ τοῦ οἰκείου ἀπολαύουσιν διαστήματος, ἐμοὶ δὲ ὁ δυσὶ ἄβατος, καὶ πρὸς τοῦτο μοι ὁ οὐρανὸς ἀπεκλῖσθαι. μέμνημαι γὰρ τῆς διαπύλιος φωνῆς ἣ λῦσαι ῥηθήσεται φησὶν, ὃν ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένος καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὁ δὲ, ὀμνύμι, ἔφη, εἰ σοι δοκεῖ, καὶ τὸν ἀρχιερέα πείσω λιταρήσας, λύσαί σοι τὰ δεσμά. οὐ πείσεται, ἔφη ὁ βασιλεύς. Οἶδα γὰρ ἐγὼ, ὃν Ἀμβρόσιόν φησι τὸ δίκαιον, οὐδὲ αἰδεσθεὶς τῆς βασιλείας τὴν ἐξουσίαν, τὸν θεῖον παραβήσεται νόμον. ἐπειδὰν δὲ πλέοσι χρημάτων ὁ ἐκφίνος λόγοις πεῖθειν ὑπέσχετο τὸν Ἀμβρόσιον, ἀπελθὼν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς καὶ τάχος ἐκέλευσεν. Καὶ αὐτὸς δὲ σὺν τῇ ἐλπίδος βακχαθεὶς, ἠκολούθησε μετὰ βραχύ, ταῖς σωτηρίοις τοῦ ἐκφίνου πειθεὶς. λύπης γὰρ δὲ τὸν φοινῖνον ἰδὼν ὁ θεῖος Ἀμβρόσιος, τὴν τῶν κυνῶν ἀναλίσκων, ἔφη, ἐκφίνε ζηλοῖς. τροφὴν γὰρ μανιφονίας γενόμενος σύμβολος, τὴν ἀιδῆ τῶν μετώπων ἀπαιδευσίας, καὶ ἅτε ἐρυθριᾷς, ἅτε δὴ λάθρᾳ, πρὸ τῶν καὶ τὴν θείας λυπήσας εἰκόνος. Ἐπειδὰν δὲ ὁ ἐκφῖνος ἀντιβάλλει, ὡς τὸν βασιλέα ἔλεγεν ἥξειν, σὺν τῷ θείῳ ζήλῳ πυρποληθεὶς Ἀμβρόσιος ὁ θεσπέσιος· ἐγὼ μὲν ὦ φοινῖνε προλέγω ὡς κωλύσω τῶν ἱερῶν αὐτὸν προθύρων εἰσβῆναι προθύρων. εἰ δὲ εἰς τυραννίδα τὴν βασιλείαν μεθίσησι, δέξομαι κἀγὼ μεθ' ἡδονῆς τὴν σφαγήν. τούτων ὁ ἐκφῖνος ἀκούσας, ἐμήνυσε δόλιος ὢν βασιλεῖ τὸν τῆς ἀρχιερέως σκοπὸν, καὶ μὴ εἰσιέναι τῶν βασιλείων παρῄνεσεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, κατὰ μέσην τὴν ὁδὸν ταῦτα μαθὼν, ἄπειμι, ἔφη, τὰς δικαίας δέξομαι παροινίας. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς ἱερεῖς παρελάσας, εἰς μὲν τὸν θεῖον οὐκ εἰσελήλυθε νεών. πρὸς δὲ τὸν ἀρχιερέα παραγενόμενος, εἰ δὲ τῷ ἀσεβεῖ οἴκῳ ἔρχῃ, ἐλιπάρει λυθῆναι τῶν δεσμῶν. Ὁ δὲ τυραννικὴν ἐκβαλὼν τῷ παρεῖναι, καὶ κατὰ τοῦ θεοῦ μεμνέναι τὸν θεοδόσιον ἔλεγε, καὶ σὺν ἐκείνῳ νόμος πατεῖν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, οὐ θήσω, ἔφη, κατὰ τῶν κειμένων νόμων, οὐδὲ παρανόμως ἐπιβῆναι τῶν ἱερῶν προθύρων ἐθέλεμαι, ἀλλὰ σὺ λῦσαί μοι τῶν δεσμῶν ἀξιῶ, καὶ τὴν τοῦ κοινοῦ δεσπότου φιλανθρωπίαν λογίζεσθαι, καὶ μὴ κλεῖσαί μοι θύραν, ἣν πᾶσι τοῖς μεταμέλεια χωρίνοις ὁ δεσπότης ἀνέῳξεν. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἔφη, ποιαν οὖν μεταμέλειαν ἔλειξας μὴ τοιαύτην παρανομίαν, ποίοις δὲ φαρμάκοις τὰ λυσιτελῆ ἐθεραπεύθης βασιλεῦ; ὁ δὲ βασιλεὺς, σὸν ἔργον, ἔφη, τὸ λῦσαι καὶ κεράσαι τὰ φάρμακα, καὶ τὰ λυσιτελῆ θεραπεῦσαι· ἐμὸν δὲ τὸ δέχεσθαι τὰ προσφερόμενα. τότε ὁ θεῖος Ἀμβρόσιος, ἐπειδὴ τῷ θυμῷ, ἔφη, τὸ δικαίᾳ ἐπιδέπεις, καὶ οὐχ ὁ λογισμὸς τῆς γνώσιν, ἀλλ' ὁ θυμὸς ἐκφέρει, γράψον νόμον τοῦ θυμοῦ τὰς ψήφους αἱρῆσθαι καὶ πολιτὰς

dignissimum, qui furore dictante iusseris præter legum æquitatem tantum sanguinis effundi? Hinc igitur abito: caue transgressionem hanc priorem alterâ accumules. Vinculum proinde excipito potiùs, quod Deus qui & vniuersorum dominus, desuper suo sancit ac firmat suffragio. Sanè id salutare quum sit, conciliat sanitatem. Imperator eiusmodi sermonibus moriger, suspirans & lachrymabundus in regiam se recepit. Eloquiis siquidem diuinis innutritus nihil obscurè norat quæ sacerdotibus quidem munia peculiariter competerent, quæ item propria essent regum. Multum defluxerat temporis, octo nimirum absumptis mensibus, festusque dies appetebat Saluatori nostro natalitius. Imperator interim residens in regia, in lamentis erat assiduus, stillas profundens lachrymarum. Id quum perpendisset Rufinus tum Regiæ magister, cui per multam cum Imperatore contractam consuetudinem, liberior suppetebat loquendi facultas, is propiùs accedens rogat lachrymarum causam. Tum ille solitò amarius ingemiscens, cumque profusiore lachrymarum profluuio: Tu quidem, ait, ô Rufine ludis, quippe quem nullus tangit malorum meorum sensus. Ego contrà, mecum reputans calamitatis propriæ magnitudinem ingemisco ac lamentor, quandoquidem seruis quibuslibet, imò ipsis mendicis patet Dei templum, daturque liber ingressus, suum vt dominum supplices deprecentur: mihi vni illius negatur introitus. Huc accedit, quia cœlum mihi obseratum est. Subit enim mentem dominicæ illius sententiæ, quam luculenter admodum pronuntiauit: Quencunque ligaueritis super terram, erit ligatus & in cœlis. Subiecit ille, Si quidem videtur, ad pontificem ipse curram obtestaturus, denique & persuasurus, tua isthæc vincula vt soluat. Haudquaquam exorari se aut persuaderi sinet, ait Imperator. Noui planè ego, quàm sit tenax iustæ semel sententiæ Ambrosius. Neque enim maiestatem reueritus Imperatoriæ potestatis, præscriptam sibi à deo legem prætergredietur. Rufinus simul ac lacinioso admodum verborum vsu pollicitus esset in suam se sententiam adducturum Ambrosium, iubet Imperator quàm ocyssimè adeat pontificem. Quin & ipse spe illectus, iamque persuasus Rufini pollicitatione, sensim est eum sequutus. Rufinum vt primùm admirabilis vidit Ambrosius: Canum, ait, impudētiam æmularis ô Rufine. Tu enim, cuius cōsilio tanta hæc edita est cædes hominum, à fronte vidēris derasisse pudorem. Depuduisse enim vidēris, nec quicquam timere, qui aduersus dei imaginem tanta rabie vesanieris. A supplicatione Rufinus quum subiecisset mox affore Imperatorem, ibi tum admirabilis Ambrosius dei zelo præferuidus & incandescens: Tibi, ait, ô Rufine prædico, quia abarcebo eum vel aditu sacri huius vestibuli. Sin is in tyrannidem iam vertit Imperium, patiar nihil inuitus hîc me mactari. Hæc quum inaudisset Rufinus, per internuntium significat Imperatori, quem sibi mentis scopum præfatuisset pontifex, hortatus proinde ab regia ne quò digrederetur. Imperator dum medio in foro consisteret, de eiusmodi certior factus respondit: virum adeo, & quicquid intorserit contumeliarum, eas quippe commeritus, feram. Sacram vt attigit porticum, dei quidem templum introgressus non est, antistitem verò adiens in salutatoria domo cōsidentem, supplex orat se eximi vinculis. Contrà, ille tyrannicum ipsius aduentum vocabat: obiiciebatque Theodosium ferocire aduersus deum, qui illius proculcaret leges. Ad hęc Imperator, Nulla in re, ait, mihi sumo audaciam aduersus statas legum sanctiones. Atq; adeò præter æquitatem ne hæc quidem sacra vestibula velim transcendere. Tantum est, efflictim abs te cōtendo hisce absolui vinculis, vtq; mentē subeat aliquādo benignitas cōmunis omnium domini. neu tu mihi oppiles ianuam quā omnibus adaperuit qui vti vellent pœnitētiæ fomentis. Ad hæc pontifex, Quam tu quæso, ostendisti pœnitētiam tantæ istius abs te admissæ iniquitatis? Vulnera isthæc propè incurabilia quibus nam medicamētis curasti? Cui Imperator, Tuæ est functionis & vulnerum grauitatem indicare & attemperare medelā, atque adeò ad sanitatem promouere quālibet medicatu difficilia: mei autem officii fuerit, quę obtuleris, excipere. His subtexuit admirabilis Ambrosius, Quandoquidem furoris arbitrio permittis iudicium, & de causę cōgnitione non ratio pronuntiat, sed incandescentis animi affectio: mihi tu legem scribe inducentem abrogantémue quæ in posterum per iracundiam decernentur. Id rite vt obseruetur, sanguinariæ aut capitales sententiæ, necnon proscriptiones literis quidem inscriptę

 maneant

Universidad de Deusto
Biblioteca

maneant dies triginta, iudicium accepturæ quod demum præscribet ratio. Hisce euolutis diebus, scribæ qui deliberata exceperant, quæ iussi erant perscribere, tibi repræsentent. Animo enim tum ferentore, ratio per se discernens, decretum prius in quæstionem reuocabit, tum agnoscet iniustum ne, an iustum fuerit. Et quidem iniustam si deprehenderit fuisse sententiam, nulli dubium quin media dirumpi debeat scriptura. Sin iustam compereris, rata habebitur, ac proinde sententiis ritè pronunciatis nihil obfuerit dierum numerus. Admonitioni huic assensus Imperator, eamque interpretatus longè esse optimam, legem iussit actûtum perscribi, & eam subscriptione manus propriæ communiit. Ad eum modum eximius pontifex Ambrosius vincula illi resoluit: atque ita demum integerrimus fide Imperator dei templum ausus ingredi, non equidem stans, non item genua acclinans terræ, supplex dominum obtestabatur: sed pronus & in aream templi deiectus, in Dauidicam illam erupit vocem: Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum. Capillos concerpens ac diuellicans manibus, pertundens frontem, crebrisque lachrymarum guttis aspergens pauimentum, veniam supplex precabatur sibi indulgeri. Appetente dein tempore offerendi ad sacram mensam munera, attollens se ab humo nec minùs profundens lachrymarum ad altaris gradum conscendit. Peracta oblatione, intus restitit secus cancellos pro more sibi eatenus obseruato. Nec id interim præsit silentio magnus ille Ambrosius, sed perdocuit quæ esset locorum differentia. Primum quidem percontatur, num quare illi esset opus. Quúmque dixisset Imperator præstolari se diuinorum mysteriorum perceptionem: vsus ille ministro, diaconorum præside significari iubet hæc, Adyta templi scito ô Imperator solis peruia esse sacerdotibus: cæteris verò vniuersim imperuia, nec licere cuiquam ea contingere. Quare egreditor, cumque cæteris in commune consistito. Purpura enim imperatores, non item sacerdotes facit. γνώμη. Quin salutarem hanc introductionem quum lætis animis excepisset integerrimus fide Imperator, orat suo nomine responderi, nulla se temeritate vsum restitisse intra cancellos, sed hunc se didicisse morem Constantinopoli. Proinde gratiam, ait, illi debeo pro hac salutari medela. Tanta támque præstanti virtute pontifex iuxta ac Imperator enitescebant. Me equidem magnoperè iuuat demirari vtriusque præstantiam: in pontifice quidem liberrimam increpandi fiduciam, in Imperatore autem expromptam & alacrem obediendi: in illo flagrantis zeli feruorem, in hoc fidei synceritatem. Et hic quidem formulas exercendæ pietatis, quas doctore didicerat eximio pontifice, reuersus Constantinopolim præsius tueri voluit. Quum enim per temporis euolutionem festus dies deo sacer indixisset, qui illum inuitaret ad dei templum, muneribus sacræ mensæ oblatis, mox egressus est. Nectarius ecclesiæ tunc præsul quum rogasset per nuntium, quid ni tandem intus perstitisset, suspirans respondit: Multo cum labore didici, quo differat ab Imperatore sacerdos. Vix tandem internanciscì potui veritatis magistrum. Ambrosium enim noui, qui solus dignè vocetur episcopus. Tantum adfert emolumenti tempestiua increpatio à viro profecta qui eximia virtute splendescit.

To.7.c.24. Hermias Sozomenus.) Ab Eugenii cæde, Theodosius Mediolanum ingressus, orationis grátia se in ecclesiam conferebat. Quúmque proximè adsisteret foribus, ecce Imperatori obuius fit Ambrosius ciuitatis episcopus, mediáque in plebe arrepto eius purpureo amiculo, siste gradum, ait. Viro enim peccati squalore contaminato, manúsque habenti præter tenorem iustitiæ cruentas, non fas eum sine præuia pœnitentia vel limen ingredi sacræ ædis, aut mysteriorum dei fieri participem. Admiratus Imperator sacerdotis libertatem, conscius sibi ac proinde mœstus, & commissorum pœnitúdine interpunctus, in regiam reuersus est. Admissi facinoris isthæc fuerat occasio: Bothericho Thessalonicensium tum præside, vnus aliquis eorum qui moderandis equis præerat Illyricorum militum, oculis in pocillatorem turpiter coniectis ad rem cum illo obscœnam adiecit animum ac tentauit scelus, eóque comprehensus claudebatur carcere. Quúmque dies appeteret edendorum certaminum Circensium quæ apud Thessalonicenses habentur insignia, populus cupidè quærebat aurigam illum eximi vinculis, tanquam peropportunum

πολίτας, καὶ ἑξήκοντα ἡμέρας αἱ φονεθλικαὶ καὶ δικαιολικαὶ μενέπωσαν γνώσεις ἐγγεγραμμέναι, τῷ τοῦ λογισμοῦ πρόσδεχόμενον κρίσιν. Διελθουσῶν δὲ τῶν ἡμερῶν, οἱ τὰς ἐγνωσμένας γεγραφότες, τὰς πρόσεταγμένας ἀκινήτους, καὶ πινακίδα τοῦ δικαστοῦ παραλύσου, καθ' ἑαυτὸν διηκρίζων ὁ λογισμὸς, ἐξετάσῃ τὰς ἐγνωσμένας, καὶ ὅ τι ἂν εἴη ἄδικα, εἰ τε δίκαια εἴη, καὶ εἰ μὴ σὺν ἄδικα, πλὴν ὅτι διαφθείρῃ τὰ γεγραμμένα· εἰ δὲ γε δίκαια, βεβαιώσῃ, καὶ ὁ τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸς ὃν λυμανεῖται τοῖς ὀρθῶς ἐγνωσμένοις. ταύτῃ ὁ βασιλεὺς δεξάμενος τὴν εἰσήγησιν, καὶ ἄρεσα ἐχεμύθου λογεῶν, εὐθὺς γραφῆναί τε τὸν νόμον ἐκέλευσε, καὶ τῆς οἰκείας χειρὸς ἐβεβαίωσε γράμμασι. τότε δὲ γενομένου, διέλυσε τὸν δεσμὸν ὁ θεῖος ἀμβρόσιος. ἕως ὁ πιστότατος βασιλεὺς εἴσω γενέσθαι θαρρήσῃς τοῦ θείου νεὼ, οὐχ ἑστὼς τοῦ διαστήματος ἐκέλευεν, οὐδὲ τὰ γόνατα κάμπτων, ἀλλὰ πρηνὴς ἐπὶ τοῦ δαπέδου κείμενος τὴν δαυϊτικὴν ἀφῆκε φωνὴν, ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχή μου, ζῆσόν με κατὰ τὸν λόγον σου, καὶ ταῖς χερσὶν ἀμφιλλῶν τὰς πλοκὰς τοῦ μέτωπον τύπτων, καὶ ταῖς τοῦ δακρύων σταγόσι τὸ δάπεδον φοίνικα καταβρέχων, συγγνώμης ἐνδιδόλει τυχεῖν. ἐπειδὴν ὁ καιρὸς ἐκάλει τὴν ἱερατικὴν τοῦ λειτουργεῖν τὰ ἱερὰ προσευχήν, ἀνασὰς μὴ τοῦ ἔδαφους δακρύων τοῦ ἀναστήσων ἑαυτὸν, προσευχῶν δὲ, ὡς πρὸ εἰώθει, ἔνδον παρὰ τὰς κιγκλίδας μεμένηκεν. ἀλλὰ πάλιν ὁ μέγας ἀμβρόσιος οὐκ ἐσίγησεν, ἀλλ' ἐξεπαίδευσε τὸν τοῦ τόπου διαφορᾶν. καὶ πρῶτον μὲν εἰρηνεῖ ἕνεκα δεῖσθαι. τοῦ δὲ βασιλέως εἰρηκότος, ὡς πρόσεστι τῷ θείῳ μυστηρίων μεταλαμβάνειν, ἐλλιλωσεν ὑπουργῶν τῷ τοῦ διακόνων ἡγεμόνι χρηματίσαντος, ὅτι τὰ ἔνδον τῷ βασιλεῖ, μόνοις ἔξεστιν ἱερεῦσι βατά· τοῖς δὲ ἄλλοις ἅπασιν, ἄβατά τε καὶ ἄφευκτα. ἔξιθι τοίνυν, καὶ τοῖς ἄλλοις κοινωνεῖ τῆς στάσεως. κλυργὶς γὰρ βασιλέας, οὐχ ἱερέας ποιεῖ. καὶ ταύτῃ δὲ ὁ πιστότατος βασιλεὺς ἀσμένως δεξάμενος τὴν εἰσήγησιν, ἀνεπεπλάσατο, ὡς ὑπερσύπτε χρώμενος, ἔνδον τοῦ κιγκλίδων μεμένηκεν, ἀλλ' εἰ κωνσταντινουπολίτης εἶναι ἔθος μαθών. χάριν ὀφείλω, ἔφη, καὶ τῆσδε τῆς ἰατρείας. τοσαύτη καὶ πλακαύτη καὶ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ ὁ βασιλεὺς διέλαμπον ἀρετῇ. ἀμφοτέρων γὰρ ἔγωγε ἄγαμαι, τοῦ μὲν τῷ παρρησιάσασθαι, τοῦ δὲ τῷ εὐπειθεῖν. καὶ τοῦ μὲν τῷ ζήλῳ θερμότητα, τοῦ δὲ τῷ πίστεως καθαρότητα. οὐδὲ ἡ δὲ θυσιαστηρίου ὄρους, ὃς παρὰ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως μεμάθηκε, καὶ εἰς τὴν κωνσταντινούπολιν ἐπανελθὼν διετήρησεν. Ἑορτῆς γὰρ αὖθις πάλιν θείας εἰς τὸ θεῖον ἀγαγούσης νεὼν, τῇ ἱερᾷ ἐκκλησίᾳ τὰ ἔνδον προσευχῶν θεὸς ἐξελίλυθεν. τοῦ δὲ ἐκκλησίας πρεσβύτερος, νεκτάριος δὲ πινακίδα ἦν, διδιλαοκόλος, ἵνα δήποτε μὴ μεμένηκε ἐνδον εἰσενέγκας· μόγις, ἔφη, βασιλέως καὶ ἱερέως ἐδιδάχθην διαφορὰν, μόγις βίβλον ἀληθείας διδάσκαλον. ἀμβρόσιον δὲ ὅλα μόνον ἐπίσκοπον ἀξίως καλοῦμεν. τοσοῦτον ὀνίνησιν ἔλεγχος παρὰ ἀνδρὸς ἀρετῇ λάμποντος προσφερόμενος.

Ἑρμείας Σωζόμενος.) Μετὰ δὲ τὸν θεοδόσιον καθαίρεσιν, ἀφικόμενος εἰς μεδιόλανον ὁ βασιλεὺς, ἵνα εἰς τὴν ἐκκλησίαν εὐξόμενος. ὡς δὲ πρὸς ταῖς θύραις ἐγένετο, ὑπήντα ἀμβρόσιος ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος. καὶ λαβόμενος τοῦ ἀλουργίδος ἐπὶ τῆς πλήθους, ἔπεχε, ἔφη. ἀνδρὶ μὲν ὑπὸ ἁμαρτίας βεβηλῷ καὶ τὰς χεῖρας ἡμαγμένας οὐκ εἰκὸς ἔχοντι, εἰσιέναι τὸν θεμιτὸν τόν. μετανοίας ἔφη τῆς ἱερᾶς ἐπιδεικνύειν ὁδοῦ, ἣ μυσηρῶν θείων κοινωνεῖν. ὁ δὲ βασιλεὺς θαυμάσας τῆς ἱερέως τοῦ παῤῥησίας, σώφρονας γεγονὼς, ὑπεστρεφεν, ὡσὼ δὲ μετανοίας κεντούμενος. ἦν δὲ δὲ ἁμαρτίας περφασις τοιάδε. Βώθερίχου τῆς ἡγουμένου τότε τῆς παρ' ἰλλυριοῖς στρατιωτῶν ἡνίοχος, τῆς ὀνοχόον αἰχρῶς ἰδιῶν, ἐπεθύμησε, καὶ συλληφθεὶς εἰς φρουρᾶς ἦν. ἐπισήμου δὲ ἱπποδρομίας ἐπιτελεῖσθαι μελλούσης, ὡς ἀναγκαῖον

εἰς

εἰς τῶν κεφ. κδ. τῆς ἑβδόμης βίβλου.

defit hic qd dã in archetypo, forsan χωρίς.

εἰς τὴν ἀγωνίαν ὁ θεσσαλονικέων δῆμος ἐξήπτει ἀφιέσθαι. ὡς δὲ οὐδὲν ἤνυεν, εἰς χαλεπὴν κατέστη στάσιν, καὶ πολλῶν ἀνῃρέθη χειρῶν ἀνειλε. καὶ ἐπεὶ τάδε ἐμηνύθη εἰς ἄμετρον ὀργὴν ἐμπεσὼν ὁ βασιλεὺς, ἐπὶ τῷ πρὸς συγχαιρόντων ἀριθμὸν ἀναιρεθῆναι πρόσταξεν. ἐντεῦθεν δὲ πολλῶν ἀθλίων ἐνεπλήσθη φόνων ἡ πόλις. ξένοι τε ἅμα καὶ πρόσοικοι συλλαμβανόμενοι καὶ ἐξ ὁδοῦ ἀφικόμενοι, ἀδοκήτως ἥλωσαν, καὶ πάθη ἐλεεινὰ συνέβη, οἷς καὶ τόδε. ἔμπορος ἀνὴρ δύο παίδων αὐτῷ συλληφθέντων, πρόσφορον ἑαυτὸν, ἀντὶ ἐκείνων ἐλεῖν, οὐ μὲν σώζεσθαι, καὶ μὰ τοῦτο χρυσίον ὅσον εἶχε προῖκα τοῖς στρατιώταις. οἱ δὲ, τὸν ἄνθρωπον τῆς συμφορᾶς ἐλεήσαντες, ἀντὶ ἑνὸς ἓξ ἀνῃρέθησαν τῶν υἱέων τὴν ἱκεσίαν πρασίεντο. οὐ δὲ δύο ἀφίεναι, ὡς ἐπιλείποντος τοῦ ἀριθμοῦ οὐκ ἀνύδυσον σφίσιν ἔφασαν. εἰς ἀμφοτέρους δὲ βλέπων ὁ πατὴρ ὀλοφυρόμενός τε καὶ κλαίων, ὁ δεσπότης ἀμφοῖν ὑπέστη. ἀλλ' ἀμφοῖν εἰσόπτε πεφυκέναι δυσπάλεσεν, ἑκατέρου τῷ φίλῳ νικώμενος. καὶ οἰκέτην δὲ ἁλόντα ἐπὶ θανάτῳ τότε ἀντὶ δεσπότου ἀγομένου πρὸς τὴν σφαγὴν, ἀναιρεθῆναι προθύμως. τούτων δὲ καὶ ἕτερα, ὡς εἰκὸς, συγχαρησάντων κακῶν ἐπαυλιώμενος Ἀμβρόσιος τὸν βασιλέα, τῆς ἐκκλησίας εἶρξε, καὶ ἀκοινώνητον ἐποίησε. δημοσίᾳ δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ἁμαρτίαν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας ὡμολόγησε, καὶ πάντα τὸν ὁρισθέντα αὐτῷ χρόνον διάγειν ἐνόμισε, βασιλικῷ κόσμῳ οὐκ ἐχρήσατο, καὶ νόμον προσέταξε τοὺς διοικοῦντας τῆς τοῦ βασιλέως παρέγειν, εἰς ἑξακοσίην ἡμέραν ἀναβάλλεσθαι τὴν ἐμφάνειαν τῷ ὑπὸ θανάτῳ καταδεδικασμένων. ὥσε καὶ τὸν ἐν μέσῳ χρόνον μαλάσσειν τὴν τοῦ βασιλέως ὀργὴν, καὶ τῷ θυμῷ παραμιμνάζοντος, ἐλέῳ καὶ μεταμελείᾳ γενέσθαι χώραν. *

Ἀμβροσίῳ δὲ τούτῳ πολλὰ μὲν ἄλλα κατόρθωται ἄξια ἱερωσύνης, ἃ μόνοις ἐπιχωρίοις καὶ οἰκοῖς ἐγνώσται. τὸ δὲ ἐπισημότατον αὐτοῦ ἔργων, καὶ σήμερον ἐπιθύμημ. ἔθος ἦν τοῦ βασιλέως ἐν τῷ ἱερατείῳ ἐκκλησιάζειν, κατ' ἐξοχὴν τῶν ὁρίων τοῦ λαοῦ κεχωρισμένους. κολακείας δὲ ἢ ἀταξίας εἶναι σήμερον σωιδόμ, τόπον εἶναι βασιλέως ἐν ἐκκλησίᾳ τάττειν, ἢν μὲν τῶν ἱερατείων. ὥσε τοῦ μὲν λαοῦ ἦν κορυφοῦνται τῷ ἱερατείῳ. ὥσε τοῦ μὲν λαοῦ ἦν κορυφοῦνται τῷ προεδρίαν ἔχειν· αὐτὸν δὲ τοῦ ἱερέως πρόχειρον ἔχειν. ταῦτ' οὖν δὲ τὴν ἀρίστην παράλοσιν ἐπήνεσε θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς, οἱ δὲ μετὰ ταῦτα ἐκράτησαν, καὶ ἐξ ἐκείνου νυνὶ φυλάττομεν ὁρώμενον. τούτου δὲ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τόδε τὸ ἔργον ἀξιομνημόνευτον παραλαβεῖν τῇ γραφῇ ἀναγκαῖον εἶναι μοι δοκεῖ. ἕλλην τις τῶν εὖ πάλαι, τὴν γραμμὴν ἐλοιδόρει καὶ τοῦ παιδὸς ἀνάξιον ἀποκάλει, εἰ γραφὴν ὑπὸ τινος ὑπομείνας καταδικάσθη θανεῖν. ἀγομένου δὲ αὐτοῦ ὑπὲ δημοσίᾳ, ἦκεν Ἀμβρόσιος εἰς τὰ βασίλεια πρὸς αὐτοῦ δεησόμενος. ὑπὸ ἀσπλῶς δὲ τῶν αὐτῷ ἐπιβαλόντων ἀχολασμένου γραμμάτου πρὸς θεὸν κυνηγίαν, ὅτας εἰώθασιν οἱ βασιλεῖς ἐπιτελεῖν, περιπολῆς ἰδίας χάριν, ὁ δημοσίας μηδενὸς πω τῶν ὑπὸ τοῖς βασιλικοῖς πύλαις παραμενόντος, ὡς οὐ καιροῦ ὄντος, ὑπεχώρησεν. ἐλθὼν δὲ ὑπὲ τὴν πύλην ἦ οὐ θεμις εἰσιέναι, ἔλεγε. καὶ συνεισελθὼν τοῖς κυνηγοῖς, οὐ πρόπερον κατεφάνη, οὐδὲ γραμμάτου καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἀντιβολούντων εἶξεν, εἰ μὴ παραμένα σωτήριον ἀνῆφορ τοῦ βασιλέως ἐξαιτησαμένου ὑπὲ θανάτῳ ἀγόμενον ἐλευθεροῦσαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν φυλακὴν τῶν νόμων τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀγωγὴν τῶν ὑπ' αὐτὸν κληρικῶν, παιδευτὴς ἄκαμπτος ἐγένετο. ἐκ πολλῶν δὲ τῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων τάδε μοι εἰρήσθω, εἰς ἀπόδειξιν ἱκανὰ ἔχειν δοκοῦντα πρὸς τοὺς κατοῦντας παῤῥησίαν.

Θεοδώρητος

peropportunum futuris certaminibus. Simul ac vidit se nihil precariò promouisse, in seditionem erupit periculosè molestam, tandemq; Botherichum sustulit è medio. His per internuntium delatis Imperator flamma correptus impotētis iræ imperauit occidione occidi statum quendā numerum, eorum qui passim & citra delectū obuii forent. Et quidem per hoc ciuitas permultis, nec iustis cædibus differta est. Quum enim plerique externi eò adnauigassent primùm, ac de via appulissent, præter omnē suam expectationē sunt abducti, quos miserabilis prorsum calamitas inopinos inuoluit, in quibus est & hæc: Negotiator quū pro comprehēsis duobus liberis se vltro obtulisset, precabatur, mortē vt ipse oppeteret illorum exorandę salutis gratia. Atque adeò in mercedē vltroneus offerebat militibus, quicqd penes se erat auri. Atqui milites miserti calamitatis quę inopinè intercederat hominē, pro alterutro liberorū quem è duobus delegisset, supplicationem admiserunt. Dicebāt enim sibi periculosum fore, si vtroq; necì subtracto, numerus deprehēderetur imminutus. Dum pater conlectis in vtrunq; oculis, lamentis illiquescit & lachrymis, nescius vtrū alteri prælegeret: dum amoris erga vtrunq; victus illecebra, sic hæreret consilii inops, interim cæsus vterque est. Audiui proinde famulū insigniter probū fuisse, qui tum pro redēptione domini ad cædē iam abducti alacriter morte occubuerit. Ob eiusmodi, alia insuper pleraque, vt par est credere, admissa flagitia, Imperatorē quū increpasset Ambrosius, abarcuit ingressu ecclesiæ & cōmunione priuauit fidelium. Deniq; is in publico cœtu ecclesiæ peccatū suū cōfessus est: totoq; per Ambrosiū præstituto tēpore perinde ac in luctu, sibi vsu interdixit ornamentorū imperialiū. Ad hęc legē præscripsit his qui administrandis imperii negotiis præerāt, vt eorum qui addicēdi essent neci, suppliciū in trigesimū progaretur diē. Ita enim intermedio hoc tēpore ira remolleseeret Imperatoris, seq; sensim remittente cōcepta indignatione, locus misericordiæ succederet simul & pœnitētiæ.

Quæ ab hoc Ambrosio præclarè sunt gesta, nec tanto indigna sacerdotio, permulta quidem & alia sunt: quæ vel solis indigenis par est credere esse perspecta & explorata. In his quæ summa cum laude opera confecit, primariam palmam prærípere audio & hoc: Mos eatenus inoleuerat concionis habendæ coram Imperatoribus intra cancellos sacri chori positis & ob dignitatis eminentiam à populi cōfinio disparatis. Ambrosius simul atque intellexit per assentationem aut certè per disciplinæ ecclesiasticæ corruptelam id esse inuectum, Imperatori locum in ecclesia esse debere præscripsit, eum qui sacri chori cancellis est proximus. Eò quidem, vt qui primas tenet in populo, primariam quoque obtineat cathedram: pontifex verò, suis præsit sacerdotibus. Hanc etiamnum traditionem vt lōgè optimam plurimi fecit Theodosius Imperator, sed & ii qui secūdum eum sunt rerum potiti. Quin ex illo tum tempore in hodiernum vsque diem eam obseruari perspicimus. Clarissimi quoque viri istius opus illud cōmemoratione dignissimū meo arbitratu necessarium esse videtur, quod per manus acceptum tradatur scripturæ. Vnus aliquis Græcus ex eorum albo erat, qui populo singulatim irrogant tributum. Is maledicto quopiam incesserat Gratianum: nimirum dixerat patre esse indignum. Ob hoc, intentam aduersum se actionem quum non parū diu sustinuisset, addictus est morti. Et ecce quum ad suppliciū abducendus foret, Ambrosius in regiam cōcessit pro homine deprecaturus. Studio autem eorum qui infensè oderant virum, Gratiano item sedulam operā dante spectandæ venationi, cuiusmodi esse solent exercitia regū, captandæ priuæ voluptatis gratia, non itē studio iuuandæ reipublicę, dum illic diu hęsisset Ambrosius, nullo nempe eorum qui regias fores obseruant, nuntiante pontificis aduentum quòd importunus aduenisset, in alterum locum cessit. Profectus enim ad portam, quâ immittebāt feras, aliquātum delituit. Dein cū venatoribus vnà ingressus non se illine subduxit, ne Gratiano quidem supplicāte, non item iis qui circunsistebant, nō inquam, cessit loco prius, quàm ipso in tempore illinc auferret ab Imperatore salutare decretū pro eius liberatione qui ad mortem abducebatur. Vt cætera proinde sileam, circa ecclesiasticarum sanctionum obseruationem quàm tenax fuerit, quamque seriam operam dederit formandæ vitę clericorū sūę ditionis, explicari vix possit. E multis porrò illi præclarè actis, hæc mihi dicta sunto in argumentum liberrimę loquendi fiduciæ, qua diuini honoris tuendi gratia præpollebat aduersus violentos principes.

Theodoritus finit numerum ad 7. milia.

O vtinā & hodie. hinc suam dignitatē tueretur ecclesia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sub finē. 18 cap. lib. 5.

Theodoritus.) Ab vxoris morte aliquātum defluxerat temporis, & ecce quiddam fieri contigit quo suum erga illam amorem perspicuè declarauit. Aerario enim per continentia bella exhausto Imperator adactus tributūm insolens ciuitatibus indixit. Id iniquiore animo tulêre Antiocheni. vt hi primùm vidêre eos quibus irrogatū erat vectigal, crucibus appēdi, talia tētarunt, cùiusmodi assolet plēbs ad seditionem nata, arrepta vndelibet occasione. Inciſam in æs ſtatuam Placillæ (fuerat enim id nominis Imperatrici) decutiunt & aliſam humo pertrahunt cōpitatim. Re comperta, ira vti par erat, incandescens Imperator prærogatiuas Antiochenis prerogatas abrogauit, primatumq; contradidit finitimę ciuitati, ratus id illos grauissimè laturos. Nō enim ita pridem Laodicæa principatum inuidebat Antiochensibus. Nec contentus, se incendio traditurum ciuitatē interminabatur ac demoliturū, eamq; in vicum deformaturum. Alioqui proceres ciuitatis tanti compertos facinoris prius sustulerant, quàm relatu didicisset Imperator eiusmodi tragœdiā. Et hæc quidem cuncta fieri edixerat Imperator, nihil alioqui eorum effectui datum est, prohibente lege quam sciuerat ipse magni illius hortatu Ambrosii, &c.

Cap. 19.

Cap. 20.

Θεοδώριτος.) καὶ σωέβη μὲν χρόνον τινὰ τῆς τελευτῆς γυναικὸς διελθεῖν, ὁ τῷ βασιλέως παῖδι αὐτῷ φιλοσοφίαν ἐγύμνασεν. ἐπεὶ τοίνυν συχνῶν πολέμων ἀναλισκομένους ὁ βασιλεὺς, εἰσφορὰν τινα ξένην ταῖς πόλεσιν ἐπέθηκεν. ἡ δὲ Ἀντιόχου πόλις, καινὸν τέλος οὐκ ἠνέγκατο, ἀλλ' ὁρῶν ὁ δῆμος οὗ εἰσπεπομφότας πρεσβευτὰς, ἄλλα τε ἔλοιδόρησεν, ἃ ποιεῖν φιλεῖ ὄχλος πρόφασιν εἰς ἀταξίαν λαμβάνων, καὶ τῷ χαλκῷ εἰκόνα τῆς βασιλίδος (οὕτω γὰρ ἦν ὄνομα τῇ βασιλίδι) κατήνεγκέ τε καὶ ἐπὶ πολὺ τῆς πόλεως κατέσυρε μέρος. ταῦτα συνθόμενος ὁ βασιλεὺς καὶ χαλεπήνας, ὡς εἰκὸς ἦν, τά τε τῆς πόλεως ἀφεῖλε θεσμὰ, καὶ τῇ γερουσίᾳ πόλει τῷ ἡγεμονίαν παρέδωκε, ταύτῃ μάλιστα νομίζων ἀνιάσειν. ἐζηλοτύπει γὰρ ἡ λαοσύνη τῷ Ἀντιόχειαν ἄνωθεν. μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ἐπιτρῆσαι ἡ πεῖνα καὶ καταλύσειν, εἰς ἃς κώμας ἐκ ἄστεως μετασκευάσειν. οἱ δέ γε ἄρχοντες καὶ ἀνεῖλον τινὰς, παρ' αὐτὸ συλλαβόντες τόλμημα, πρὶν γνῶναι τὸν βασιλέα τῷ ξαγωγίαν.

Ταῦτα δὲ πάντα ὁ βασιλεὺς, πεσόντα εἰς ἡμᾶς, οὐκ ἐγένετο δὲ, τοῦ νόμου κωλύοντος, ὃν Ἀμβρόσιος ὁ μέγας πεθῆναι παρῆνεσεν.

κεφ. ιη.

κεφ. ιθ.

Basilij Magni epistola ad Ambrosium Mediolanensem episcopum.

τοῦ μεγάλου βασιλείου ἀμβροσίῳ ἐπισκόπῳ Μεδιολάνων.

Epistola ordine. 55.

MAgna semper fuere & multa domini nostri dona, quippe quorum neque magnitudinē quis admetiatur, neq; adnumeret multitudinem. Vnum proinde est, quod iure debeat inter maxima cēseri ab iis, quos beneficiorum in se collatorum non ingrata recordatio facilè tangit, nimirū præsens hoc, quòd nobis indulsit, longissimo licet locorum situ seiunctos cōiungi posse mutuo literarum alloquio, imò cognitionis etiam modū duplicem gratuitò nobis impertiuit. Vnum quidem, per domesticum & familiarē congressum: alterum, quo ipsa conciliatur familiaritas, literarum missitatione. Iam quando per ea quæ locutus es, te cognouimus, & quidē cognouimus *neutiq; ex eo q̄ menti nostræ vlla corporis lineamenta notâsve impresserimus: magis autē, quia interioris tui hominis elegantiam nos per docuit variegata sermonum tuorum expressio. Singuli enim quiq; nostrûm ex abūdantia cordis loquimur. Gloriā proinde deo nostro repēdimus qui per singulas quasq; generationes deligit qui se illi probent ac placeāt. Qui olim quidem à gregibus ouiū excitauit populo suo principem, & Amos à caprili seuocatum quū sanctâ sui spiritus gratia præmuniisset, ad propheticam extulit dignitatem: nūc porrò virum ex imperatrice ciuitate profectum (cui princeps authoritas gentis totius moderandæ fuerat concredita) virum inquam, prudentia & grauitate præcelsum, claritudine generis ac vitæ splendore illustrem, virum orandi præstantia non minus ac rebus per vitam præclarè gestis cum primis spectabilem pertraxit ad pastoralē curā gregis Christiani. Qui excussis à se semel præcipuis quibusque vitæ istius bonis, iisq; detrimēti loco habitis, vt Christum lucrifaceret, amplissimæ & quaquauersum celebratę nauis, ecclesię nimirum dei moderandæ sibi delata gubernacula accepit pro tuēda quæ in Christum est, fidę. Agedū igitur tu ô homo dei, quando non ab hominibus quidem accepisti Christi Euangelium aut edoctus es: quin ipse magis dominus ex albo iudicum terræ seuocatum te transcripsit ad hanc apostolicam præsidentiam, decerta mihi bonum certamen. Populi ægritudinē emēdato. Si qua fortè lues Arianę vesanię suo illū attigit afflatu, tu ipsum innoua, priscorū patrū ingressus vestigiis. Tuæ insuper erga nos dilectionis fundamentum quod iecisti, ad absolutam structuram prouehere contendito, assiduitate epistolaris alloquii. Hoc enim pacto ipsi poterimus alter alteri spiritu coniungi quàm longissimo licet interstitio terreni incolatus alter ab altero disiungamur.

*ἅ ποιμνίων legendū arbitror ποιμένων. vt sit, è pastoribus ouium.

Μεγάλαι ἀεὶ καὶ πολλαὶ τοῦ δεσπότου ἡμῶν αἱ δωρεαὶ, καὶ ὅτι μὲν τὸ μέγεθος αὐτῶν μετρῆσαι, ὅτι δὲ τὸ πλῆθος ἀριθμῆσαι. μία δὲ τῶν μεγίστων δωρεῶν ἐστὶ, τοῖς θεραπόντας δεχομένοις τὰς χεῖρας, καὶ ἡ παρεῖξε αὐτοῖς πλείονα ἡμᾶς, τῇ θέσει τοῦ τόπου διειρημένους, ἐλαχεῖν ἀλλήλοις συνάπτεσθαι, διὰ τοῦ ἐν τοῖς γράμμασι προσφωνήσεως, καὶ γνώσεως ἕτερον ἡμῖν ἐχαρίσατο. ἵνα μὴ διὰ σωτυχίας ἕτερον δι' διὰ τοῦ γράμματος ὁμιλίας. ἐπεὶ δὲ ἐγνωρίσαμέν σε διὰ ὧν ἔφθεγξω, καὶ ἐγνωρίσαμεν ἐκ σωματικῶν χαρακτήρων ταῖς μνήμαις ἡμῶν ἐντυπωσάμενοι, ἀλλὰ ἐκ ἔσω ἀνθρώπου καλλος, ποικιλίᾳ λόγων καταμαθόντες, ὅτι ἕκαστος ἡμῶν ἐκ τῶν βάθων τῆς καρδίας λαλεῖ, ἐλοξάσαμεν δὲ τὸν θεὸν ἡμῶν, τὸν καθ' ἡμᾶς γενεὰν ἐκλεγόμενον σὺν αὐτῷ διαρεσσόντας. ὃς πρότερον μὲν ἐκ τῆς ποιμνίων τοῦ βάτου, ἤγειρεν ἄρχοντα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ νῦν ἡμᾶς ἐκ τοῦ αἰπολίου σκυναμώσας διὰ τῶν γραμμάτων, ὑφῆσαι εἰς προφήτην. νῦν δὲ ἄνδρα ἐκ τῆς βασιλευούσης πόλεως, ἀρχιὼ ὅλης ἔθνος σωτηρίου, ὑψηλὸν τῷ φρονήματι, γένους λαμπρότητι, τοῦ φανείᾳ βίου, λόγων δυνάμει, πράγμασι τοῖς καθ' ἡμᾶς βίου πολυβλεπτον, ἐλκυσεν εἰς τὸν τῆς ποιμνίων τοῦ χριστοῦ ἐπιμέλειαν. ὃς πάντα φίλτατα τὰ τοῦ βίου πλεονεκτήματα καὶ ἡγησάμενος ἀντὶ ζημίαν, ἵνα χριστὸν κερδήσῃ, σὺν διακαῶς ἐπιξάστη τὴν μεγάλης καὶ πολυβοήτου νήσου, ὑπὸ τῇ εἰς χριστὸν πίστει τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας. ἄγε δὴ νῦν ὦ θεοῦ ἄνθρωπε, ἐπειδὴ ἀ παρ' ἀνθρώπων παρέλαβες ἢ ἐδιδάχθης τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ, ἀλλ' αὐτὸς σὺ ὁ κύριος, ἀφ' ἧς κρίτων τῆς γῆς, ὑπὸ τῶν προεδρίαν τῆς ἀρχῆς μετέθηκεν, ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα, διόρθωσαι τὰ ἀρρώστηματα τοῦ λαοῦ, ἵνα ὁ ἀρχαῖος πάθος τῆς ἀρειανικῆς μανίας ἢ λοιδ, ἀνανέωσαι τὰ ἀρχαῖα τῶν πατέρων ἴχνη, καὶ τρὸς ἡμᾶς ἀγάπης ἔτι καταβάλλου θαμέλιον ποικοδομεῖν αὐτοῦ δὸς τῇ συνεχείᾳ τῆς προσρήσεως. οὕτω γὰρ δυνησόμεθα ἔγγυς ἀλλήλων εἶναι τῷ πνεύματι, εἰ καὶ τῇ οἰκήσει τῇ ὑπὸ τὸν ἥλιον πεμπόμενοι ἀποκλείομεθα.

ἐστὶ σολὴ, νε.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eius, nimirum Aprilis mensis.

Quarta dies eius magnum decedere vidit
Ambrosium, magnáque polos conscendere pompa.
Ipse fuit terris clarum iubar omnibus, Vrbem
Quam Mediolanum dicunt, quia conditor eius
Brenus in his agris monstrosum repperit aprum
Vestitum partim setis, & vellere partim.
Seu potiùs, quòd sit fluuiis inclusa duobus,
Rexit: & abraso fecit squalore nitentem.
Arrius humani generis letale venenum,
Legis in excidium natus, fideique ruinam,
Polluerat gentes, totúmque infecerat orbem,
Præsertim Italiam. Tunc tota Insubria fractis
Viribus ægrotans isto in languore iacebat.
Ambrosius qui tunc erat ex proconsule factus
Pastor, in hanc hydram clauâ insurrexit & arcu.
Et velut Alcides alius Lernæa fugauit
Toxica, niligenas abigens ab ouilibus Hydros.
Nilus enim tulit hoc monstrum virosius omni
Aspide, saxificę crudelius ore Medusę.
Ambrosius verò genus à primatibus vrbis
Traxerat Aeneadis, & erat Romana propago.
Augustinus ab hoc sancti vitalia fontis
Sacramenta habuit, fideique exordia rectæ.
Theodosium mundi dominum delubra volentem
Indugredi, vetuit: donec peccatâ dolendo
Ablueret, tulit æquo animo rex iurgia, tali
Maiestate fuit venerandus & indole pastor.
Quum populus pastore carens venisset in vnum,
Et multa à multis super hoc orata fuissent.
O res mira, Deus qui consulit omnibus æquè,
Venit in infantis linguam, populóque silente
Ambrosium tali dignum clamauit honore.
Difficilè effectum res est sortita, laborem
Hunc illo fugiente: Deus qui cœperat, ipse
Consummauit opus, victúmque in sede locauit.
Vt suscepit onus, mox tanquam mane rubentem
Sol super auroram veniens effulsit, & omnes
Illustrans populos, noctem submouit opacam,
Fœcundauit agros animarum, & semina culto
Sancta solo iaciens collegit in horrea Christi
Frugis in ingentes onus exurgentis aceruos.
In melius sacros ritus, & sancta reduxit
Sacramenta docens populos, documenta nepotes
Illa tenent, & adhuc eius vestigia seruant.
Scripta manent, quæ quanta fuit prudentia in illo,
Significant, lingua quantum pollebat vtraque.
Quum puer in cunis olim dormiret apertis
Fortè labris, examen apum super illius ora
Sidit, & ingrediens buccas tenerúmque labellum
Inúenisse fauis tectum se credidit: At mox
In sublime volans altos discessit in austros.
Hoc pater augurio lætus, si vixeris, inquit,
Chare puer tua te mittet facundia ad astra
Ipse duos, tumuli sedem monstrantibus ipsis

Originẽ vn de traxerit Mediolanum.

Ambrosius Romanus gente.

Antẽde Ambrosii τὴν παῤῥησίαν.

Collatio elegans.

Prodigium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inuentio S. Geruasij & Protasij.

Martyras inuenit fratres, te sancte Protasi
Te pie Geruasi, quibus est post funera tandem
Additus, hoc omnii populo rogitante repertor.
Quarta dies Aprilis erat, quæ vidit aperto
Ambrosium supra scandentem sydera cœlo.
Sancte pater qui tanta potes, nos aspice ab alto,
Italiæ pacem, populisque Insubribus ora,
Et placare deum nostro reminiscere seclo.

Αἴτησις.

Finis encomiastici carminis.

Decastichon in laudem D. Ambrosij ἀνώνυμου καὶ ἀδεσπότου.

Quid tibi sancta fides, pater ô memorande, rependet:
Quam tua collustrant scripta decora nimis?
Per te Cæsaribus viuendi norma beatè
Præscripta est multis, Christicolisque piis.
Plurima certè tuis debet veneranda libellis
Relligio, infractam quòd facis esse fidem.
Hæretici exhorrent meritò, venerabile nomen
Ambrosii: quorum malleus ipse fuit.
Nec potuere quidem verbum mutare maligni
Illius ex scriptis dogmatibúsque viri.

αἱρετικὸς.

Ad lectorem Δυοδεκάστιχον Conradi Leontorij in commendationem operum D. Ambrosij.

Accipe quicunque es, lector studiose laborem
Hunc gratum, Ambrosii codice doctus eris.
Hic fauus ille pius, primum signatus ab illis
Est apibus, puero quem posuere sacro.
Mox etenim nato, matrisve à ventre reuulso
Ambrosio, teneris insonuere labris.
Per totum en dulci volitat modò nectare mundum,
Vt quondam volucres aëra transierant.
Sic nunc codicibus istis trans ora virorum
Doctorum volitans, ambrosiámque ferens,
Omnibus & nectar spargens, linguáque disertus
Hinc notus maneat semper in ore tuo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

וְעַתָּה מְלָכִים הַשְׂכִּלוּ חִוָּסְרוּ שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃
Pſalmo. ב

Optaui, & datus eſt mihi ſenſus: inuocaui, & venit in me ſpiritus ſapientiæ. Omnium enim artifex docuit me ſapientia. Habebo per hanc, claritatem. Acutus inueniar in iudicio & in conſpectu potētium admirabilis ero, & facies principum mirabuntur me. Tacentem me ſuſtinebunt, loquentem me reſpicient: & ſermocinante me plura, manus ori ſuo imponēt. Propterea habebo per hanc, immortalitatem: & memoriam æternam his qui poſt me futuri ſunt, relinquam. Timebunt me audientes reges horrendi & in multitudine, videbor bonus.

E libro ſapientiæ, Salomonis. cap. 8. c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPITA LIBRI PRIMI OFFICIORVM.

Episcopi proprium munus docere populum. Caput.I.
Tacendo fugimus periculum, & discimus rectè dicere. Cap. II.
Taciturnitatem moderandã esse, & quòd in ira silendũ sit. Cap. III.
Orationem non affectus promat, sed ratio. Hinc enim insidias loquenti tendit hostis inuisibilis. Cap. IIII.
Quòd etiam carnales inimicos cũ nos instinctu diaboli ad conuitia prouocant, patiẽtia superare debeamus. Cap. V.
Exemplum patientiæ Dauid. Cap. VI.
Quòd psalmus. 38. non solum silentij laude, sed etiam contemptu rerum valde sit mirabilis. Cap. VII.
Quòd nomen officij non solum philosophis, sed etiam nostris vsitatum sit. Cap. VIII.
Officij diuisio, & honestum atq; vtile vnde metiantur Christiani. Cap. IX.
De decoro, & quòd primum officium sit linguę moderatio. Cap. X.
Officium omne aut medium aut perfectum esse. Cap. XI.
Non externis sed internis & æternis bonis æstimatur felicitas. Cap. XII.
Deum, etiam cum non putatur, regere omnia quæ creauit. Cap. XIII.
Deum nihil præterire, & scripturarum testimoniis, & Solis comprobatur exemplo. Cap. XIIII.
His quibus displicet quod bonis male, & malis sit bene, satisfacere debere Lazari & Pauli exempla. Cap. XV.
Commemoratis beatitudinibus de Euange. hic laborem dicit esse, mercedem in cœlo. Cap. XVI.
Adolescentis officia, & exempla huic ætati proposita. Cap. XVII.
De bono verecundiæ, quod maxime in sancta dei eminuit genitrice, & quòd gest. exterioris hominis persæpe qualitatem interioris ostendat. Cap. XVIII.
In omnibus actis viriliter agendum, nec quicquam affectatum aut fœmineum attentandum. Cap. XIX.
Intemperantium hominum consortia, mulierum quoque commercia vitanda. Cap. XX.
De iracũdia in se reprimẽda, & in aliis mitigãda. Cap. XXI.
De cogitationibus & appetitu, & decoro sermonis in confabulando & in disceptando. Cap. XXII.
Quòd ioca, quæ philosophi ponunt inter officia, penitus ab ecclesia sint remouenda. Cap. XXIII.
De tribus quæ in vita actiua necessario sunt obseruanda, & quod appetitũ rationi cedere conueniat. Cap. XXIIII.
Quòd virtutes quatuor principales in patribus nostris non mediocriter sint consummatæ. Cap. XXV.
Quid in veritatis inuestigatione seruandũ sit. Cap. XXVI.
Quòd virtutes quatuor ita perplexæ sint, vt ab inuicem separari nequeant. Cap. XXVII.
Primum quòd philosophi dicunt & secundum iustitiæ munus, apud nos excludi, tertium verò à nostris mutuatum. Cap. XXVIII.
Iustitiam & fidem hostibus etiam exhibendã. Cap. XXIX.
De beneficentia. Cap. XXX.
De reddendo beneficio. Cap. XXXI.
Beneuolentiam liberalitate potiorem esse. Cap. XXXII.
Beneuolentiam in ecclesia maximè, & earundem virtutum hominibus perseuerare. Cap. XXXIII.
Laus beneuolentiæ. Cap. XXXIIII.
De fortitudine. Cap. XXXV.
Fortitudinem maxime in animo & contemptu rerum constare labentium. Cap. XXXVI.
Mala æquanimiter toleranda, & interdum etiam declinanda. Cap. XXXVII.
Quòd prouidentia magnum munimen fortitudinis sit. Cap. XXXVIII.
Fortitudinem aduersus omnia vitia dimicare debere. Cap. XXXIX.
Virtutem bellicam nostris etiam non inusitatam. Cap. XL.
Fortitudinem non solum in vincendo, sed etiam plus in tolerando constare. Cap. XLI.
Potestates non irritandas, & adulationibus nõ attendendũ. Cap. XLII.
De temperantia, & eius partibus. Cap. XLIII.
Officio sibi congruo quẽq; studere debere. Cap. XLIIII.
De pulchro & honesto. Cap. XLV.
Quòd pulchra & honesta sint naturalia, turpia vero contra naturam. Cap. XLVI.
Quarum passionum restrictione pulchrum illud possit acquiri. Cap. XLVII.
De tribus generibus hominum iniurias accipientium. Cap. XLVIII.
De vanitate calcanda. Cap. XLIX.
Quod officiorum gratia ministros altaris maximè deceat. Cap. L.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index operum diui Ambrosij iuxta literarum ordinem:

PER F. FLORENTIVM BORGOINVM PARI-

sinum Franciscanum in Magdunio conuentu accuratè digestus.

A

DE Abraham patriarcha libri duo. 987.
Apologia sancti Dauid. 1180.
Iterum de Apologia Dauid. 1199

B

Beati immaculati exponitur. 1421.& deinceps.
de Benedictionibus patriarcharum. 1094.
de Bono mortis. 111.

C

de Cain & Abel libri duo. 924.
Commentarij in omnes Pauli epistolas. 1800.& inde.
Commentarij in aliquot psalmos Dauidicos nempe.1. 35. 36. 37. 38. 39.40.43.45.47.48.61.colum.1270.& dein.
Commentarij in psalmum. CXVIII. 1421.
Conciones ad populum breues. 687.688.

D

de Dignitate humanæ conditionis. 896.
de Dignitate sacerdotali. 1257.
de Dominicæ incarnationis sacramento. 424.

E

Epistolarum ad diuersos, variis argumentis, libri decem.525.nempe,
ad Alypium. 632.
ad Antonium. ibidem.
ad Anysium. 619.
ad Anysium & Theophilum. 652.
ad Atticum. 612.
ad Auxentium. 576.
ad Bellicium. 524.643.
ad Candidianum. 620.
ad Chromatium. 589.
ad Clementianum. 641.
Ad clericos quosdam qui propter leuem aliquam offensionem ab officio desistunt, sed arguentis, & ad constantiam exhortantis. 539.
ad Constantium. 602.647.
ad episcopos per Aemiliam constitutos. 671.
ad Eusebium episcopum. 586.608.
ad Faustinum. 523.
ad Fœgadium & Delphinum episcopos. 614.
ad Felicem Comensem episcopum. 514.612.
Gratiani Augusti ad beatum Ambrosium. 554.
ad Gratianum Augustum. 555.
ad Horontianum. 541.544.545.548.549.552.591.594.642.
ad Irenæum. 512.& 515.& 526. 530.533.535.536.537.608.611. 620.638.639.
ad Iustum. 505.621.
ad Marcellinam sororem suam. 582.
ad Marcellum. 552.
ad Paternum. 630.
ad Quinegium. 631.
ad Romulum. 613.614.
Ad sacerdotes quosdam & omnem clerum plebis Thessalonicensium. 617.
ad Sabinum episcopum. 587.597.598.599.607.
ad Seuerum. 616.
ad Simplicianum. 509.& rursum.510.& 517.& 525.
ad Sisynnium. 601.
ad sororem suam de inuentione corporum sanctorum Geruasij & Protasij. 685.
ad Studium. 616.& 644
ad Syagrium. 623.627.
Symmachi præf. vr. ad imperatores relatio. 567.
ad Syricium. 612.613.654
Syricij papæ ad Mediolanensem ecclesiam. 653.
ad Theodosium imperatorem. 558.560.585.
ad Theophilum. 651.& 652.
ad Titianum. 613.
ad Valentinianum Imperatorem. 556.564.569.574.
ad Vercellensem ecclesiam. 655.
ad Vigilium. 632.
ad sacram Virginem Demetriadem. 674.
de Excessu fratris sui Satyri oratio funebris. 454.

F

de Fide ad Gratianum Aug. libri quinque. 270.
de Fide orthodoxa contra Arrianos lib.1. 414.
de Fide Resurrectionis oratio. 466
de Fide Resurrectionis fragmentum nomine Ambrosij. 486
de Fuga seculi liber vnus. 196.

H

de Helia & ieiunio. 1122.
Hexaemeron libri sex. 801.& dein.

I

de Iacob & vita beata libri duo. 1051.
de Iis qui mysteriis initiantur. 1229.
de Incarnationis dominicæ sacramento. 424.
de Interpellatione libri duo. 1158.
de Interpellatione Dauid. 1215.
de Ioseph patriarcha. 1076.
de Isaac & anima. 1032.

L

Lucæ euangelium exponitur. 1619.A.& dein.

M

de Mysterio paschæ. 459.
de mortis bono. 111.

N

de Nabuthe Israelita. 1106.
de Noe & arca. 954.

O

Officiorum libri tres. 1.
Oratio funebris de obitu Valentini imperatoris. 443.
Oratio funebris de excessu fratris sui Satyri. 454.
Oratio funebris de morte Theodosij imperatoris. 491.

P

de Paradiso. 898.& dein.
de Pœnitentia libri duo. 168.
ad Pœnitentiam agendam exhortatio. 194.
Precationes præparantes ad missam. 1263.& 1265.
in Psalmos aliquot Dauidicos commentarij, 1270.& dein.
in Psal.CXVIII.commentary. 1421.& dein.

R

de Resurrectionis fide. 466.& 486.

S

de Sacramento dominicæ incarnationis. 424.
de Sacramentis libri sex. 1237.
de Salomone. 1224.
Scholia in Lucæ euangelium. 1619.
Sermonum diui Ambrosii index. 687.& 688.
De spiritu sancto ad Gratianum Augustum libri tres. 358.

T

de Tobia. 1139.

V

de Viduis liber vnus. 153.
de virginibus libri tres. 78.
ad Virgines exhortatio. 115.
Virginis institutio. 129.
ad Virginem deuotam. 143.
ad Virginem lapsam liber. 147.
ad Virginem lapsam exhortatio. 153.
de Vocatione gentium libri duo. 233.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LOCI ALIQVOT SCRIPTVRARVM QVI PVgnare uideri possint, conciliati in Ambrosio.

Psal.141. Periit fuga à me.
Psal.138. Si sumspero pennas meas diluculo. 2041.A
Marci.16. Prædicate Euangelium omni creaturæ.
Matth.10. In uiam gentium ne abieritis. 252.C
Romano.8. Qui proprio filio suo nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illũ.
Gala.1. Qui se dedit pro peccatis nostris.
Ephe.5. Sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum. 282.A
Ioan.12. Anima mea turbata est.
Ioan.13. Animam meam pro te ponam. 288.C.D
Ioan.14. Paracletus quem mittet pater in nomine meo.
Ioan.15. Cum uenerit paracletus quem ego mittam à patre meo. 292.A
Matth.11. Omnia mihi tradita sunt à patre meo.
Roma.11. Quis prior dedit illi & retribuetur ei. 327.C
Ioan.5. Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimoniũ meum non est uerũ.
Ioan.8. Etsi ego testimonium perhibeo de me, uerum est testimonium meum. 343.B
Ioan.8. Omnia quæ placita sunt ei facio semper.
1.Corin.15. Cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse subiectus erit ei, Lucæ.20. qui sibi subiecit omnia. 346.C
Matth.21. Forsitan uerebuntur filium meum.
Marci.12. Verebuntur filium meum. 352.C
Ioan.14. Pater maior me est.
Philip.2. Non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo.
Ioan.5. Propterea Iudæi uolebant eum occidere, quia dei filium se esse dicebat.
Ioan.10. Ego & pater unum sumus. 353.D
Psalm. 98. Adorate scabellum pedum eius.
Matth.4. Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies. 402.D
Threno.3. Bonum est uiro cum portauerit iugum graue in adolescẽtia sua.
Matth.11. Iugum meum suaue est & onus meum leue. 445.A
Esa.49. In uacuum laboraui.
Philipp.2. Non in uacuum laboraui. 611.A
1.Ioan.1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus & ueritas in nobis non est.
1.Ioan.3. Qui natus est ex deo peccatum non facit quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare quoniam ex deo est. 684.D
Ioan.13. Non potes me modo sequi, sequeris autem postea.
Luc.23. Hodie mecum eris in paradiso. 739.D
Sapien.4. Senectus enim uenerabilis.
Matth.18. Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut puer iste, non intrabitis in regnum cælorum. 748.A.B
Ioan.14. Pater in me est & ego in patre
Ioan.20. Nondum ascendi ad patrem. 752.D.& 753.A
Ioan.20. Nondum ascendi ad patrem.
Ibidem. Ascendo ad patrem meum & patrem uestrum, deum meum & deum uestrum. 753.A.B
Gene.6. Non permanebit spiritus meus in homine.
Ioan.1. Super quem uideris spiritum descendentem de cælo & manentem super eum, hic est qui baptizat. 955.D.& 956.A
Deute.10. Iacob adorauit septies in terra.
Matth.4. Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies. 1067.A
Psal.50. Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.
Psal.72. Ut iumentum factus sum apud te. 1165.A
1.Timo.2. Volo autem uiros orare in omni loco, leuãtes puras manus sine ira & disceptatione.
Matth.6. Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum. 1254.E.C
2.Corin.5. Omnes enim oportet nos astare ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis prout gessit siue bonum siue malum.
Ioan.3. Qui credit in me, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filij dei. 1285.D
Psal.34. Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt.
Psal.36. Iuuenis fui, etenim senui, & non uidi iustum derelictum nec semen eius quærens panem. 1312.A
Psal.34. Qui oderunt me gratis.
Psal.37. Qui oderunt me inique. 1336.C
Psal.34. Humiliabam in ieunio animam meam.
Psal.130. Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam. 1341.C.D
Psal.73. Voluntarie sacrificabo tibi.

Pater si possibile est transfer à me calicem hunc, sed non sicut ego volo Matth.26.
sed sicut tu. 1351.D
Deus deus meus respice in me, quare me dereliquisti. Psal.21.
Non sum solus, quia pater mecum est. Ioan.8.
Traditus sum & non egrediebar. Psal.87.
Exurrexi, & adhuc sum tecum. 1352.B Psal.131.
Propter electos breuiabuntur dies. Matth.24.
Tunc si quis uobis dixerit: Ecce hic Christus, aut ecce illic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt Ibidem.
signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest etiam electi. 1368.C
Nunc autem repulisti & confudisti nos, & non progredieris, in uirtutibus nostris. Psal.43.
Quia non repellet dominus plebem suam. Psal.93.
Non repulit deus plebem suam quam præsciuit. 1374.D Roman.11.
Nihil occultum quod non manifestabitur, neque opertum quod nõ reuelabitur. Matth.1
Paulus audiuit arcana uerba quæ non licet homini loqui. 1390.B 2.Corin.12.
In quo corrigit adolescentior uiam suam, in custodiendo sermones tuos. Psalm.118.
Tria sunt impossibilia mihi intelligere, & quartũ quod non agnosco, Prouer.30.
uestigia aquilæ uolantis, uiã serpentis in petra, & semitas nauis nauigantis, & uias uiri in iuuentute. 1430.D
Pronunciani omnia iudicia oris tui. Psal.118.
Iudicia tua sicut abyssus multa. Psal.35.
O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius. 1434.A Roma.11.
Non secundum peccata nostra reddas nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis. Psalm.10.
Retribue seruo tuo. 1435.C Psal.118.
Non sum dignus uocari Apostolus. 1.Corin.15.
Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa 1.Timo.4.
die iustus iudex. Non solum autẽ mihi, sed & omnibus his qui diligunt aduentum eius. 1435.D
Mandatum domini lucidum illuminans oculos. Psal.18.
Ne abscondas à me mandata tua. 1443.A Psal.118.
Aufer à me opprobrium & contemptum. Ibidem.
Contemptibilia elegit deus. 1443.D 1.Corin.1.
Pater ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt. Luc.23.
Lætabitur iustus cum uiderit uindictam. 1473.D Psal.57.
Nemo uidebit faciem meam & uiuet. Exod.33.
Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo. 1480.B Psal.118.
Qui timent te, uidebunt me & lætabuntur. Psal.118.
Rogauit illum omnis multitudo regionis Gerasenorũ ut discederet ab Luc.8.
ipsis, quia magno timore timebant. 1502.A
Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis Psal.7.
meis.
Confundentur superbi quia iniuste iniquitatẽ fecerunt in me. 1506.A Psal.118.
In æternum domine permanet uerbum tuum in cælo. Psal.118.
Cælum & terra transibunt, uerba autem mea non præteribunt. Matth.24.
1516.D
Latum mandatum tuum nimis. Psal.118.
Arcta est uia quæ ducit ad uitam. 1526.B Matth.7.
Si quis uenerit ad me, & nõ oderit patrem & matrem & uxorem & Luc.14.
filios & fratres & sorores, adhuc etiam & animam suam non est Deute.6.
me dignus. Exo.20.
Dilige dominum deum tuum. Dilige proximum tuum. Deute.5.
Honora patrem tuum & matrem tuam. 1548.B.& deinc. Matth.15.
Iniquos odio habui. Psalm.118.
Diligite inimicos uestros. Matth.5.
Benedicite eos qui uos persequuntur & nolite maledicere. 1549.B Roma.12.
Auerte oculos meos ne uideant uanitatem. Psalm.118.
Oculi mei defecerunt in salutare tuum & in eloquium iustitiæ tuæ. Psalm.118.
Maior seruiet minori. Genes.25.
Et dedi uobis præcepta non bona. Eezech.20.
Et ego dominus creaui mala. 1557.B.C Esaiæ.45.
Diliges proximum tuum. Leuiti.19.
Diliges inimicum tuum. 1564.D.in fine. Matth.5.
Zelaui in peccatoribus pacem. Psalm. 72.

Non

Eccli.9. Non zeles mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiam doctrinæ iniquam. 1573.B
Eccles.3. Tempus omnibus & tempus omni rei sub cœlo est.
1.Cor.10. Sine manducamus sine bibimus, Christum annunciemus. 1582.B
Ioan.7. Tempus meum nondum aduenit.
Ibid.12. Pater venit hora.
Esa.7. Ecce virgo in vtero habebit. 1582.B.C
Matth.1. Non imperes in iudicium cum seruo tuo domine.
Psal.142. Misericordiæ tuæ multæ domine. 1593.B
Ibid.118. Iesus pernoctabat in oratione pro nobis.
Luc.6. Aduocatum habemus apud patrem.
1.Ioan.2. Ego vado ad patrē, & quicquid ab eo petieritis in nōie meo, hoc faciā.
Ioan.14. Sciebam quòd semper me audis. 1594.A
Ibid.11. Non possum à me facere quicquam.
Ioan.5. Negare semetipsum non potest. 1594.B.C
2.Timot.2. Sicut audio iudico, & iudicium meum est verum.
Ioan.5. Potestatem habeo crucifigendi. 1594.C.D
Ibid.19. Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ.
Matth.1. Vt putabatur filius Ioseph, qui fuit Heli. 1655.B.C
Lucæ.3. Tu procidens si adoraueris coram me, erunt tua omnia.
Ibid.4. Omnis potestas à deo est. 1669.D
Roma.13. Venient dies cùm auferetur ab eis sponsus.
Luc.5. Ecce vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.
Matth.28. Non relinquam vos orphanos. 1681.D
Ioan.14. Prophetam vobis suscitabit dominus deus vester. Erit autem, Omnis anima quę non audierit prophetam illū, exterminabitur de plebe.
Deut.18. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. 1696.A
Matth.11. Mulier effudit vnguentum super pedes domini.
Luc.7. Mulier effudit vnguentum supra caput domini. 1699.B.C
Matth.26. Occurrerunt Iesu duo homines habentes dæmonia de monumentis exeuntes, sæui nimis, ita vt nemo posset transire per viam.
Ibid.8. Occurrit illi quidam vir qui habebat dæmonium iam multis temporibus. 1703.D.in fi.
Luc.8. Post dies sex assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem.
Matth.17. Factum est autem post hæc verba ferè dies octo, & assumpsit Petrum & Iacobum & Ioannem, & ascendit in montem. 1716.B
Marc.9. Non noui vos. Discedite à me operarij iniquitatis. Matth.7.
Luc.9. Nolite prohibere. Qui enim nō est aduersum vos, pro vobis est. 1719.C Luc.9.
Ibid.12. Putatis quia pacem venerim mittere in terram. Non dico vobis, sed separationem. Ibid.12.
Ioan.14. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Ioan.14.
Ephe.2. Ipse est pax nostra qui fecit vtraque vnum. 1735.D.& dein. Ephe.2.
Prouer.19. Domus & substantiam patres partiuntur filiis, à deo autem præparabitur vir vxor. Prouer.19.
Matth.19. Quæ deus coniunxit, homo non separet. Matth.19.
1.Cor.7. Quòd si infidelis discedit, discedat. 1753.C 1.Cor.7.
Matt.26. Converte gladium tuum in vaginam. Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. Matt.26.
Luc.22. Qui non habet, vendat tunicam suam & emat sibi gladium. 1782.C Luc.22.
Matth.12. Quæ est mater mea, & fratres mei. Matth.12.
Ioan.19. Ecce mater tua. 1793.A Ioan.19.
Luc.24. Mane valde tempere. Luc.24.
Marci.16. Valde mane. Marci.16.
Matth.28. Vesperę sabbati. Matth.28.
Ioan.20. Prima sabbati cùm adhuc tenebræ essent, mulieres venerunt ad monumentum. 1795.A.B Ioan.20.
Luc.24. Lucas duos viros ponit. Luc.24.
Marci.16. Marcus vnum iuuenem in albis sedentem. Marci.16.
Matth.28. Vnum angelum posuit Matthæus. Matth.28.
Ioan.20. Ioānes duos angelos ī albis sedētes visos esse memorauit. 1795.A.B Ioan.20.
Ibidem. Ioannes scripsit dictum Mariæ Magdalenæ, Noli me tangere, nondū ascendi ad patrem meum. Ibidem.
Matth.28. Matthæus occurrisse dominum scripsit Mariæ Magdalenæ & alteri Mariæ, & illas accessisse & tenuisse pedes eius & adorasse. 1794.A.B.& dein. Matth.28.
2.Cor.5. Scientes quia inhabitantes in corpore, peregrinamur à domino. 2.Cor.5.
Act.17. In ipso enim viuimus & mouemur & sumus. 1944.C Act.17.
Roma.8. Deus illum tradidit pro nobis omnibus. Roma.8.
Ephe.5. Tradidit semetipsum pro nobis hostiam & oblationem deo in odorem suauitatis. 2006.C.D. Ephe.5.

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE A DIVO Ambrosio passim expositorum, secundum ordinem librorū ueteris ac noui testamenti, per F. Florentium Borgoinum Franciscanum Parisinum, in Magdunio conuentu digestus.

EX GENESI.

Gen.1. IN principio fecit deus cœlum & terram. 425.D
Terra autē erat inuisibilis & incomposita. 808.C
Tenebræ erant super abyssum. 810.B
Et Spiritus domini ferebatur super aquas. 810.B.1230.C
Fiat lux. 812.B.C.D
Et vocauit deus diem lucem, & tenebras noctem. 813.B
Et factum est vespere & mane dies vnus. Ibidem.
Fiat firmamentum inter mediam aquam, & sit discernēs inter aquā & aquam. Et factum est sic. 815.C
Vocauit deus firmamentum, cœlum. 819.C
Congregetur aqua quæ est sub cœlo, in congregationem vnam, &c. 822.B.& dein.823.D
Et appareat arida. 826.B.& 827.A
Fecit deus duo luminaria magna. 826.B
Et vidit deus quia bonum est. 820.B
Germinet terra herbā fœni, seminās semen secundū genus suū. 828.B
Vt sint in signa & in tempora, & in dies & annos. 844.C.& 848.D
Producāt aquæ reptilia animarū viuentiū secundū genus suū. 854.A
Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. 282.B 886.A.& dein.1593.D
Gen.2. Requieuit dominus. 895.C
Posuit deus hominem quem plasmauit, in paradiso. 900.A
Erat autē lignum scientiæ boni & mali in paradiso. Ibid.B
Erat fons quæ irrigat paradisum. 901.D
De quatuor fluuiis paradisi. 902.A.B
Et apprehendit dominus hominem quem fecit, & posuit eum in paradiso operari & custodire. 904.B
Et præcepit dominus deus Adæ dicens: Ex omni ligno quod est in paradiso ad escam, edes. 905.B
Morte moriemini. 911.B
Non est bonum hominem esse solum. 912.C
Immisit dominus soporem in Adam, & obdormiuit. 913.C
Et ædificauit dūs deus costā quā tulerat de Adā, in mulierē. Ibid.
Factus est Adam in animam viuentem. 1033.C.& 1500.B
Finxit deus hominem de limo terræ, & insufflauit in faciem eius flatum vitæ. 1645.B
Gen.3. Erat autem serpens sapientior omnium bestiarum quæ erā. super terram, quas fecit dominus deus. Et dixit serpēs mulieri, &c. 914.D
Nequaquam morte moriemini. Scit enim deus, &c. 918.B
Et vidit mulier quia bonum est lignum ad manducandum, & quia gratum oculis ad videndum, & speciosum est ad videndū. 918.C
Et assuerunt folia ficus, & fecerunt sibi succinctoria. Ibid.D
Et audierunt vocem domini deambulantis ad vesperam. 919.C
Adam vbi es? 194.A 583.D.741.A 920.A 1353.D
Serpens decepit me, & manducaui. 920.C. 921.B
Maledictus tu ab omnibus pecoribus terræ. 207.B
Super pectus tuum ambulabis. 207.B 921.C
Terram comedes. 178.B.& 207.B
Ponā inimicitias inter te & mulierē, ipsa cōteret caput tuū. 207.D
Maledicta terra in opere tuo. In tristitia māducabis eam omnes dies vitæ tuæ. 912.B
Spinas & tribulos tibi germinabit terra. 730.B
Terra es, & in terram ibis. 1445.D
Adam quomodo sit eiectus de paradiso. 1445.D
Factus est Adā tanquam vnus ex nobis, quia aperuit oculos. 920.B & 1123.C
Gen.4. Si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccasti, quiesce. 424.B & 699.A & 945.D
Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. 760.A
Adam autem cognouit Euam mulierem suam, quæ concepit & peperit Cain, & dixit, &c. 924.A
Et adiecit parere Abel. Ibid.B
Et factus est Abel pastor ouiū, Cain autē operabatur terrā. 926.D
Et factum est post dies, obtulit Cain ex fructibus terræ munus dōminō

Universidad de Deusto
Biblioteca

mino. 932.C & 937.A
Abel obtulit de primogenitis gregis sui. 937.A
Septuplum vltio dabitur de Cain, de Lamech verò septuagiessepties. 951.C. 954.C.
Eamus in campum. 948.B
Vbi est Abel frater tuus. 948.C.D.
Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. 1187.C. 949.A. 997.B
Nescio. Nunquid custos fratris mei sum? 949.A
Maior causa mea est. Si derelinques me, hodie à facie tua abscondam me. 950.A
Omnis qui inuenerit me, occidet. 950.B.C
Gen.5. Hic faciet nos requiescere ab operibus & à tristitia, & à terra cui maledixit dominus deus. 954.C
Gen.5.et.6. Noe verò cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham, & Iaphet. 954.D
Gen.6. Non permanebit spiritus meus in homine quia caro est. 955.D
Gigantes autem erant in terrâ in diebus illis. 956.A
Ab homine vsq; ad pecus, & à reptilibus vsque ad volatilia delebo. 956.C
Noe verò inuenit gratiam coram domino. 956.D
Corrupta est autē terra corā domino, & repleta est iniquitate. 957.A
Tempus omnis hominis venit ante me, quia impleta est terra iniquitatibus suis, &c. 957.A.B.
Arcæ mysterium declaratur. 258.C. 957.C.D. 958.C.D. & dein.
Omnia quæ sunt in terrâ, morientur. 961.C.D
Statuam testamentum meum ad te. 962.C
Erunt dies eorum anni centum viginti. 1452.B
Angeli amauerunt filias hominum. 1491.B
Gen.7. Intra tu & omnis domus tua in arcam, quia te vidi iustum in generatione ista. 962.D
Ex omnibus animantibus mundis tolles septena & septena, masculum & fœminam, &c. 963.C
Adhuc enim & post dies septem ego pluam super terram 40. diebus & 40. noctibus, &c. 964.C
Fecit ergo Noe omnia quæ mandauerat ei dominus. 966.B
Anno sexcentesimo vitæ Noe mense secundo septimodecimo die mensis, rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cœli apertæ sunt. 966.C
Et clausit dominus à foris arcam. 967.C
Quindecim cubitis altior fuit aqua sup mōtes quos operuerat. 968.A
Consumptáque est omnis caro quæ mouebatur super terram. 968.B
Deleuit deus omne quod erat super faciem terræ. 968.D
Omnibus qui extra arcam fuerūt interemptis derelictus est Noe solus in arca cum his qui cum ipso erant. 969.A
Gen.8. Memor fuit dominus Noe, & bestiarū & iumentorum. 969.B
Et induxit dominus spiritum super terram, & cessauit aqua. 969.C
Clausi sunt fontes aquarum, & cataractæ cœli. 969.D. & dein.
Requieuit arca septimo mense septima & vicesima mensis. 970.B & dein.
Coruus non reuertebatur, donec siccaret aqua à terra. 971.B
Emisit quoque columbam post corum. 971.C.
Noe extendens manū suscepit colūbam, & introduxit ad se. 972.A
Expectatis aūt septē diebus aliis rursū dimisit colūbā, &c. 972.B.C
Intellexit ergo Noe quod cessassent aquæ super terram. 972.D. in fi.
Et denudauit Noe tectum arcæ. 974.A
Expectauit nihilominus septem alios dies, & emisit columbam, quæ non est reuersa vltrà ad eum. 973.B
Igitur sexcentesimo primo anno vitæ Noe, primo mense, prima die mensis imminutæ sunt aquæ super terram. 973.D
Exi de arca tu, & vxor tua, & filij tui. 974.D
Et ædificauit Noe arcam domino. 975.C
Recogitans non adiiciam maledicere terram propter opera hominum, quia pmanet cor hominis diligēter super mala à iuuētute. 975.D
Semen & messis, hyems & æstas, die & nocte nō requiescent. 976.C
Noe dimisit columbam & corum. 1230.C
Gen.9. Et benedixit dominus Noe & filiis eius dicens: Crescite & multiplicamini. 977.B
Omnia reptilia quę sunt viua, erunt vobis in escam. 978.A
Sicut olera pabuli dedi vobis omnia. 978.A
Qui effuderit sanguinem hominis, pro sanguine hominis eius effundetur. 979.D. 980.B
Ad imaginem dei fecit hominem. 980.B
Non erit diluuium, vt corrumpat omnem hominem 980.D
Arcum meum ponam in nube, & erit signum testamenti æterni inter me & inter terram, &c. 981.A
Cham autem erat pater Chanaam. Tres isti filij sunt Noe. 981.C
Et cœpit Noe homo agricola esse terræ. 982.A
Et plantauit vineam, &c. 982.C.D
Et nudatus est in tabernaculo suo, &c. 983.A. 984.B.C.
Benedictus dominus deus Sem, & erit Chanaā seruus eius. 985.A.B
Vixit autem Noe post diluuium trecentis quinquaginta annis. 985.C
Etenim vestrum sanguinem & animarum vestrarum exquiram de omnibus bestiis, & de manu hominis. 979.D.
Chus Nemroth Gigantem genuit, qui erat venator ante deū. 986.B Gen.10.
Fuit autem principium regni eius Babylon. 986.C
De turre & linguarum varietate. 258.D Gen.11.
Exi de terra tua, & de cognatione tua. 987.C.D. 1007.C. et dein. Gen.12.
1808. 1009. 1010. & 1011. totum hoc caput. 12. ferè exponitur.
Facta est rixa inter pastores gregum Abrahę & Lot. 989.C. & Gen.13.
penè totum caput ibi exponitur.
Non sit rixa inter me & inter te & inter pastores meos & tuos, quia homines fratres sumus. 1014.B
Si tu in sinistram, ego in dexteram: vel tu in dexteram, ego in sinistrā. 990.A. & 1015.D.
Elegit sibi Loth regionem circa Iordanem 1016.B
Homines autem Sodomitę peßimi erant. ibidem.
Reßpice oculis & vide à loco vbi nunc es ad Aphricum, & Aquilonem & Orientem & mare, &c. 1016.D
Diſceßit itaque Abrahā ind. habens secū vxorē suā Sarā. 1012.A
Erat enim dives pecoribus, argento, & auro. 1012.A
Abraham rediit in Bethel vnde venerat. 1012.B
Et Loth qui ambulabat cum Abraham, erant oues & boues & tabernacula 1013.A.B
Non capit eos terra. 1013.C
Loth captiuus ducitur cū substantia, & ab Abrahā liberat. 990.B Gen.14.
Abraham sacrificium obtulit, decimas dedit, Melchisedech ei benedixit. 990.D
Abraham de prędā victorię nihil voluit contingere, nec oblatum sumere. 990.D
Quatuor reges de quinque regibus triumphauerunt & adduxerunt equitatum Sodomorum totum, &c. 1017.D
Numerauit Abraham trecentos decem & octo vernaculos suos vsque Coba, &c. 1018.B
Da mihi homines, equos autem sume tibi, &c 1019.A.B
Qui fecit cœlum & terram. 1019.B
Abrahā credidit deo, & reputatū est illi ad iustitiā. 642.D. 991.C.D Gen.15.
Noli timere Abraham, ego protegam te, merces tua magna erit nimis 991.A. 1019.B.D
Quia mihi semen nō dedisti, vernaculus meus mihi hæres erit. 991.B
Reßpice in cœlum, & numera stellas, si potes numerare. Sic erit semen tuum. 1019.D
Eduxit eum foras. 1019.D
Quomodo intelligam quia hęres eius sum. 1020.A
Sume mihi vitulum trimum & capram trimam, & arietem trimum, & turturem & columbam. 1020.B
Aues descenderunt supra diuisa corpora vitulæ, capræ atque arietis. 1022.C
Nam solis occasu excessus cecidit super eum, & ecce timor magnus & tenebrosus incubuit super eum. 1023.A
Sciēdo scies q̄ peregrinū erit semē tuū in terra nō sua, & seruitio opprimētur, & nocebūt eis, & humiliabūt eos ānis quadringētis. 1023.C
Tu ibis ad patres tuos cum pace nutritus in senectute bona. 1024.B
Quarta generatione reuertentur. 1024.D
Et ecce fornax fumigabunda & lampades ignis quæ pertrāsierunt per media diuisa illa. 1025.D
Semini tuo dabo terram hanc à flumine Aegypti vsque ad flumē magnum Euphratem. 1026.B
Nondum completa sunt peccata Amorrhæorum 1837.C. in fi. Gen.16.
Abraham quomodo de Agar suscepit filium. 991.D. & dein.
Iniuriam accipio ex te, Agar despectui me habet. Iudicet deus inter me & te. 992.D
Angelus dixit Agar: Vnde venis, aut quò vadis? Respondit, A facie Sarę dominæ meæ ego fugio. 993.A
Sara vxor Abrahæ sterilis fuerat. 1027.A.C
Ego sum deus tuus, ambula in conspectu meo, &c. 993.B Gen.17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Esto sine reprehensione. 1027.D
Angebo te valde, & ponam te in gentes, & reges de te erunt. 1028.A
Circumcidatis omne masculinum vestrum, & circumcidatis carnem veſtram. &c. 1028.C. & 1029.C.D
Sarę nomen mutatum. 1030.B
Cecidit in faciem Abraham, & risit. &c. 1030.D
Hismael viuat in conspectu tuo. &c. 1031.A
Tertiodecimo anno circumciditur Hismael. 1031.B
Gene.18. *Apparuit dominus Abrahæ in conualle Mambrę sedēti in ostio tabernaculi sui in ipso feruore diei. &c.* 995.A
Domine si inueni gratiam ante te, ne prætereris seruum tuum. &c. 995.C.D
Et festinauit Abraham in tabernaculum ad Saram & dixit ei, Festina & consperge tres mensuras. &c. 995.D
Abraham currit ad boues, & sumit vitulā, dedítque puero. 996.B.C
Vbi est Sara vxor tua? &c. 996.C
Defecerant Sarę fieri muliebria 996.D. *Et visit Saram sibi.*
Exurgentes autem viri conspexerunt in faciem Sodomæ & Gomorræ. 996.D
Non cælo puero meo Abrahæ quæ ego facio. 997.A
Clamor Sodomorum & Gomorrę impletus est. &c. 997.A.B
Si fuerint quinquaginta iusti in ciuitate, perdes illos? &c. 997.B.C
Reuertar ad te in futurum, & erit Sarę filius. 1031.B
Gene.19. *Venerúntque duo Angeli Sodomam vespere.* 997.C.D
Viri autem ciuitatis Sodomorum circundederunt domum ab infante vsque ad senem, & reliqua quæ eo capite continentur. 998. A. B. & dein.
Pluit dominus à domino. 273.A
Sedebat Loth ad portam ciuitatis, &c. 997.D
Gene.21. *Eiice ancillam & filium eius. Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac.* 536.A. 1000.B
Risum fecit mihi dominus. Quicūque audierit, congratulabitur mihi. 999.D.
Fecit autem Abraham cœnam magnam quando ablactatus est Isaac filius eius. 1000.A
Omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius, quoniam in Isaac vocabitur tibi semen. 1000.B
Gene.22. *Caput istud exponitur pro parte.* 1000.C.D. & dein.
Nunc cognoui quòd timeas deum tuum, & non pepercisti filio tuo dilecto propter me. 1002.C
Ecce ignis & ligna, vbi hostia. &c. 621.D
Abraham quomodo voluit immolare Isaac. 933.C
Gene.23. *Et surrexit Abraham à mortuo.* 1003.B
Gene.24. *Caput istud exponitur pro parte.* 1003.A. & dein.
Pone manum tuam subter femur meum vt adiurem te per deum cœli. 1003.C
Esto in milia milium, & semen tuum possideat aduersariorum ciuitates. 1034.B
Abraham mortuus est in senectute bona. 222.B
Gene.25. *Duæ gentes in vtero tuo sunt, & duo populi de ventre tuo exibunt.* 924.D. 1588.D
Dedit Abraham cuncta quæ possiderat, Isaac, filiis autem concubinarum largitus est munera. 931.D
Maior seruiet minori. 1557.B
Gene.27. *Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni.* 84.C. 840.C. 1062.B
Isaac benedixit Iacob. 141.B. 209.B.C
Iacob obtinuit benedictionem Esau mediante Rebecca. 1530.B
Ecce ab vbertate terræ erit tibi benedictio, & à rore cœli. &c. 546.C
Iacob Esau veste induitur vt benedicatur. 1063.B
Seruies fratri tuo. 1064.C
Gene.28. *Iacob vidit scalam, & Angelos ascendentes & descendentes.* 1065.A
Gene.30. *Mandragoras accepit Rachel à Lia sorore sua.* 1584.A
Gene.31. *Cognosce si quid est tuorum apud me. Et quæsiuit Laban & nihil sibi reperit.* 1066.C
Gene.32. *Vidi deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* 1368.B
Adorauit Iacob septies in terra. 1067.A
Gene.33. *Iacob luctatus est cum deo & tetigit nervum femoris eius.* 1372.D
Propterea non manducant hodie filij Israel nervum. 1068.A.B
Gene.37. *De Ioseph & somniis eius ac fratrum inuidia.* 1077.A.B. & dein.
Ioseph missus ad fratres orabat. &c. 1078.A.B
Ecce somniator noster venit, nunc ergo venite & occidamus eum. 1078.B
Venite vendamus Ioseph Ismaelitis. 1079.A
Iustificata est magis Thamar quàm ego. 191.B Gene.38.
Thamar historia & filiorum eius exponitur. 1655.D. & dein. copiosè.
Immisit oculos vxor domini eius in Ioseph. 1081.C Gene.39.
Dormi mecum. 1081.C
De duobus eunuchis Pharaonis, & somniis eorum. 1083.B. & dein. Gene.40.
Memor esto per temetipsum cum tibi bene fuerit: & facies in me misericordiam & memor eris mei. 1085.D
De somnio Pharaonis. 48.D. & dein. & 1084.D Gene.41.
Tulit annulum de manu sua & dedit eum in manu Ioseph. &c. 1085.C
Ecce audiui quòd frumentum est in Ægypto. 1086.C Gene.42.
Vidit autem illos Ioseph, & Beniamin fratrem suum ex eadem matre. 1087.B Gene.43.
Parauerunt autem munera, donec introiret Ioseph meridie. 1088.B
Bibérunt autem & inebriati sunt pariter cum eo. 1089.B
Et scyphus argenteus soli sacco eius inseritur. 1089.B Gene.44.
Et iussit omnes recedere, vt cognosceretur à fratribus. 1090.B Gene.45.
Et eleuans se Israel venit ad pactum iuramenti, immolauitque hostias deo patris sui Isaac. 1092.C Gene.46.
Beniamin lupus rapax. 706.B. & 1104.D Gene.49.
Lauit in vino stolam suam & in sanguine vuæ amictum suum. 1098.B
Hilares oculi eius vino, & dentes candidiores quàm lac. 1098.C
Zabulon iuxta mare habitabit, & ipse secus accessus nauium, & pertendit vsque ad Sidonem. 1098.D
Ruben primogenitus meus, tu virtus mea, & initium filiorum meorum. &c. 1095.A
In consilium eorum non veniat anima mea. &c. 1095.C
Catulus leonis Iuda, ex germine fili mi ascendisti. &c. 1097.B
Quis suscitabit eum. 1097.C
Et ipse est expectatio gentium. 1097.D
Isachar bonum concupiuit, requiescens inter medias sortes. &c. 1099.C
Dan iudicabit populum suum tanquàm vna tribus Israel. &c. 1100.A. & 1361.D
Gad tentatio. Tentauit eum, & ipse tentauit eum secus pedes. 1100.D
Aser pinguis eius panis, & ipse dabit escam principibus. 1101.A
Neptalim vitis remissa porrigens in germine decorem. 1101.C.D
Filius meus ampliandus Ioseph, filius ampliandus meus. &c. 1102.B. & 1373.B
Iacob benedicens filios Ioseph posuit dexteram super Effrem, sinistrā autem super Manassem. 1541.A
Dentes sicut lac & hilares oculi eius, à vino. 1559.A

EX EXODO.

Interfecit Moses Ægyptum, & fugax factus est de terra Ægypti, &c. 944.C Exod.2.
Solue calciamenta pedum tuorum. 203.C. 208.A. 1097.D. 1566.A. 1648.A Exod.3.
Rubus Mosi exponitur. 372.D. 421.D
Locus in quo stas, terra sancta est. 661.A
Mitte manum tuam in sinum tuum. &c. 72.C Exod.4.
Precor domine non sum dignus ante hesternam & nudiustertianam diem, neque ex quo cœpisti loqui seruo tuo. 1027.B
Extende manum tuam & apprehende caudam eius. Extendit & tenuit, versáque est in virgam. &c. 1440.C
Proiecit virgam, & serpens factus est, qui deuorauit serpentes Ægyptiorum. 72.B Exod.7.
Abominanda apud Ægyptios immolemus deo. & dein. 512.B Exod.8.
Quia ad hoc ipsum te suscitaui, vt ostendam in te virtutem meam, & annuncietur nomen meum in vniuersa terra. 1571.D Exod.9. Roma.9.
Manducabitis cum amaritudine. pascha enim domini est. 690.C Exod.12.
Mensis hic vobis initium mensium, primus est vobis in mensibus anni. 803.D. & dein.
Agnus sine macula mūdus consummatus anniculus masculus erit vobis ab ouibus & hœdis. &c. 996.B
Populum Israel in columna nubis per diem & in colūna ignis per noctem quasi dux itineris præcedebat. 421.D Exod.13.
Cum inducet te deus in terram Chananæorum, tolles omne quod aperit vuluam masculinum domino. &c. 937.B
Omne quod aperit vuluam de armentis & de pecoribus quæ sunt tibi, masculinum sacrifica domino. 939.D
Omne quod aperit vuluam asinæ, mutabis ouē. 942.A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exod.14. *Quid clamas ad me?* 1581.A
Exod.15. *Maria sumens tympanum.&c.* 80.B
Marath per lignum dulcoratur. 133.D
*Moyses lignum misit in Marath, & dulces factæ sunt aquæ.*1231.A
Exod.16. *Cur dominus plucrit manna populo patrum.* 620.C.622.B
Exod.17. *Manus Moysi erant graues.* 521.C
Exod.19. *Et lauabat vestimenta sua.* 35.B
Exo.20.& Matth.15. *Honora patrem tuum & matrem, vt longæuus sis super terram.* 1369.A
Exod.21. *Si emeris puerum Hebræum, & seruierit tibi annis sex.&c.*1434.A 1441.B.1453.B
Exod.22. *Quòd si pecuniam fœnerauerit pupillo, orphano, pauperi, apud te nõ suffocabis eum non imponcs illi vsuram.* 1148.B
Exod.23. *Si quis peccauerit ante me, delebo eum de libro meo vitæ.* 1851.B
Exod.32. *Aaron aurum detraxit populo poscenti sibi deos fieri, & quòd ex auro figuratum sit vituli caput, & vltio eius facti per Moysem.* 614.C.D
Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. 1129.B
Exod.33. *Quis enim vid.vult m.& viuet?* 226.A.1480.B.& dein.
Exod.34. *Non coques agnum in lacte matris suæ.* 141.A
Tabulæ Mosi confractæ. 396.A
Exod.34. *Factum est vt Moyses poneret velamen super faciem suam, ne in eam filij Israel intenderent, & super turbarentur.* 1567.D

EX LEVITICO.

Leui.17. *Anima totius carnis, sanguis est.* 979.A 1761.D
Leuiti.19. *Estote sancti, quia ego sanctus sum.* 437.D
Leuiti.25. *Et vinet frater tuus tecum: pecuniam tuam non dabis illi in vsuram. &c.* 1149.C
Leuiti.26. *Ponam cœlum æreum, & terram ferream.* 613.A

EX NVMERIS.

Nume.13. *Exploratores deportantes botrum in phalanga.* 767.D.in fine.
Nume.15. *Disponetis vobis ciuitates ad refugium.&c.* 197.D.& dein.
Nume.17. *Virga Aaron floruit.* 663.A
Nume.19. *Siquis mortuum tetigerit, immundus erit.* 228.A
Nume.23. *Moriatur anima mea mortc iustorum.* 217.A.1559.C
Non est augurium in Iacob, nec diuinatio in Israel. 589.B
Nume.24. *Principium nationum Amalech, & semen eius peribit.* 804.C
Nume.27. *Iustam rem postulant filiæ Salphaath.* 120.D.& 537.D
Nume.29. *Indues Eleazarum filium Aaron veste patris.* 663.B

EX DEVTERONOMIO.

Deutero.4. *Ego sum ignis consumens.* 644.A
Hebr.12. *Tu autem hic sta mecum.* 661.A.in fine.
Deuter.5. *Audi Israel, dominus deus tuus vnus est.* 406.B
Deuter.6. *Non tentabis dominum deum tuum.* 718.B
Matth.4. *Fœnerabis gentibus multis, tu autem mutuum non accipies.*1064.C. 1314.A
Deute.15. *De duabus vxoribus hominis vnius, altera dilecta & altera odibili &c.* 927.D
Deute.21. *Maledictus omnis qui pendet in ligno.* 580.A
Deute.23. *Non exiges à fratre tuo vsuram pecuniæ, & vsuram escarum, &c.* 1148.C.1149.B
Deute.24. *Si debitum tibi fuerit à proximo quodcunque, non introibis in domũ ipsius pignerare pignus.&c.* 1153.B
Deute.28. *Hic tibi fœnerat: tu autem non fœnerabis ei. Hic tibi erit caput, tu autem eris cauda.* 1152.D
Deute.32. *Ego occidam, & viuificabo: percutiam & sanabo.* 719.A
Furor draconum vinum eorum, & ira Aspidum insanabilis. 1131.A
Lactauit eos mel ex petra, & oleum de solida petra. 1227.A
Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, seniores, & dicent tibi. 1529.A.& dein.
Deute.33. *Veniat super caput Ioseph benedictio & super verticem ipsius.&c.* 1103.D

EX LIBRO IOSVE.

Iosue.2. *Funiculus coccineus Raab.* 343.C
Iosue.20. *Sex ciuitates ad refugium erunt vobis.&c.* 197.D.& inde.

EX LIBRO IVDICVM.

Iudicũ.4. *Deboræ historia exponitur.* 160.A.
Indicum.6. *Ponam vellus hoc.* 156.B
Iosue sacrificium. 355.C
Hieroboal sub arbore quercus tritici messem cum virga cædcret. &c. 355.B
Iudicũ.7. *Gedeon quomodo superauit Madiam.* 373.A
Iudicũ.13. *Sansonis historia.* 633.D.& dein.634.A.B
De edente exiuit esca, & de forte exiuit dulce.&c. 376.A.& 1128.D Iudicũ.14.
Sampson binas vulpes sibi nexuit ad quarum caudas alligauit faces, &c. 1515.B.C Iudicũ.15.
Leuita accepit sibi concubinam de Bethleem Iudæ: & irata est ei concubina & rediit in domum patris sui. 543.A Iudicũ. 19.

EX LIBRO RVTH.

Ruth historia exponitur. 1659.C.& dein.

EX LIBRIS REGVM.

Si peccauerit homo in hominem, orabunt pro eo ad dominum. Si autẽ in dominum peccauerit homo, quis orabit pro eo? 174.C 1. Reg.1.
Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnũt me, erunt ignobiles. 921.D
Fugiebat Dauid sanctus à facie Saul. 1034.A 1.Reg.21.
Non mihi contingat à domino, si fecero hoc verbum domino Christo meo domini iniicere manum meam. 1540.B 1. Reg. 24.
Montes qui estis in Gelboe, neque ros neque pluuia cadat super vos. 67.D 2.Reg.1.
Vt meminerit dominus verbi sui. 1469.A 2.Reg.7.
Parcite filio meo Absalon fili mi Absalon, Absalon fili mi. 1540.B 2.Reg.18.
O si quis potum mihi daret aquæ de cisterna quæ est in Bethleem iuxta portam. 1187.B 2.Reg.23.
Iudicium Salomonis de duabus meretricibus & infantulis. 98.C. &c seq. 3.Reg.3.
De Salomone & regina Saba. 45.A 3.Reg.10.
*Helias mittitur ad viduam Sareptanam, hæc historia exponitur.*154. B.& dein. 3.Reg.17.
Helias in torrente Carith pascebatur à cornis.&c. 665.D
Heliæ temporibus clausum cœlum est.&c. 819.D
Helias ligna supra altare imposuit & dixit vt mitterẽt super de Hydriis aquam, & iteratum est tertio.&c. 1137.A 3.Reg.18.
Non mihi fiat à domino, vt dem tibi hæreditatem patrum meorum. 68.A.1108.B 3.Reg.21.
*Da mihi vineam tuam & dabo tibi pro ea aliam vineam.&c.*1107. B.1108.A
His auditis turbatus est spiritus regis, & dormiuit in lecto suo, &c. 1108.C
Deum benedixit & regem. 1114.A
Quis dabit mihi potum de lacu qui est in Bethleem ad portam. 1051.D 2.Reg.23.
Heliseus proiecit se vt mortuum erigeret. 539.D 4.Reg.4.
Quomodo Heliseus sanauit aquas petens sal in vase fictili.&c. 786.A.B 4.Reg.6.
4.Reg.2.
Pater pater agitator Israel & eques eius. 1118.B 4.Reg.2.
Domine aperi oculos pueri huius, vt videat. 686.C
Lepra Naaman adhæreat tibi & semini tuo vsque in æternum. 1674.B 4.Reg.5.
Naaman historia. 1673.C 4.Reg.5.
Domine aperi oculos pueri huius vt videat. 685.C 4.Reg.6.

EX ESDRA.

Cum venerit iudicij dies, reddet terra defunctorum corpora. &c. 224.C 4.Esdræ.7.
Tu enim recip. ab hominib.& conuer. resid. cum fil.iu. & cum similibus tuis. 226.B 4.Esdræ.

EX IOB.

Pueri autem eorum ludunt accipientes psalterium & citharam, & delectantur voce psalmi. 1169.C Iob.1.
Ecce trado tibi eum, tantummodo animam eius custodi. 177.D Iob.2.
Si bona suscepimus de manu domini, mala autem quare non tolerabimus? 737.A
Pereat dies in qua natus sum. 213.B.1672.A Iob.3.
Vita hominis est tentatio super terram. 216.A Iob.7.
Qui facit montes inueterascere. 1160.C Iob.9.
Extendẽs cœlum solus, & ambulans quasi in pauimento super mare. 333.C
Memento quòd sicut lutum feceris. Pelle & carnibus vestisti me.&c. 215.D Iob.10.
Manus tuæ fecerunt & plasmauerunt me totum in circuitu. 1499.D
Si peccauero, custodies me, ab iniquitate autem immaculatum me non feci sti.&c. 1162.D
Mortalis filius mulieris breuis vitæ est, & plenus iracundiæ, qui sicut flos florut & cecidit.&c. 1163.B Iob.14.

Cum

Universidad de Deusto Biblioteca

Cum autem dormierit homo, non resurget vsque dum cœlum assua-tur. 1163.D

Vtinam in inferno conseruares, absconderes autem me, donec desi-nat ira tua, &c. 1164.B

Iob.16. *Terra non cooperias in sanguine carnes meas, vt oratio eius sicut in-censum dirigatur ad dominum.* 1164.C.

Iob.18. *Quare obscuristi aduersum me mala & apposuisti mihi adolescen-tie peccata?* 1163.A

Iob.19. *Miseremini mei saltem vos amici mei.* 77.B

Ecce rideo, nec respondebo conuitiis vestris. 1167.B

Iob.21. *In congerie mortuorum vigilabit.* 10.A

Iob.24. *Non considerabit me oculus.* 8.C

Iob.27. *Viuit dominus qui sic me iudicat & omnipotens qui ad amaritudi-nem perduxit animam meã, spiritus autem diuinus qui est in na-ribus meis.* 383.A

Iob.28. *Si interrogatur abyssus vbi est? sapientia respondet, non est mecum, quia surrexit, &c.* 1164.D

Iob.29. *Benedictio morituri in me veniat.* 222.C

Iob.40. *Adduces draconem in hamo, ludes eum sicut auem, ligabis eum si-cut passerem, &c.* 177.D

EX PSALTERIO.

Psal.1. *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit. &c.* 1062.A.& 1273.B.& dein.

Beatus qui in lege domini die ac nocte meditatur. 1505.D.1529.A

Psalm.2. *Filius meus es tu: ego hodie genui te.* 333.A.1244.B.1364.C

Dirumpamus vincula eorum & abiiciamus à nobis iugũ ipsorum. 1486.C.in fi.1542.B. in fi.

Psal.4. *Irascimini, & nolite peccare.* 1.D. 14. D. 126. C. 663. D. 1052.C. 1687.B

Quis ostendit nobis bona. 227.B

Signatum est super nos lumen vultus tui domine. 527.D.373.B

Sacrificate sacrificium iustitiæ & sperate in domino. 1197.D

Psal.5. *Sepulchrum patens est guttur eorum.* 751.C.D

Psal.6. *Lauabo per singulas noctes lectum meum.* 95.D.1315.D.1475.B

Psal.8. *Quoniam videbo cœlos opera digitorum tuorum.* 1256.B

Volucres cœli & pisces maris, qui perambulãt semitas maris. 1134.C

Psal.9. *Qui exaltas me de portis mortis.* 228.A

Sciant gentes quoniam homines sunt. 1531.B

Psal.11. *Eloquia domini, eloquia casta: argentum ign. ex.* 1515.D

Psal.13. *Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* 1764.C

Psal.14. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet. &c.* 174.B

Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. 1149.C

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in mõ-te sancto tuo? 1189.D

Psal.15. *Notas mihi feciſti vias vitæ* 769.B

Psal.16. *Custodi me vt pupillam oculi.* 891.C

De vultu tuo iudicium meum prodeat. 1194.C

Psal.18. *Et ipse tanquàm sponsus procedẽs de thalamo suo: exultauit tanquàm gigas ad currendam viam.* 1376.B

Dies diei eructat verbum. 114.B.685.C.793.C

Tanquàm sponsus procedens de thalamo. 428.B

Cœli enarrant gloriam dei. &c. 685.C.819.B.& 1021.C

In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eo-rum. 763.B.1021.C

Psal.19. *Tribuat tibi dominus secundum cor tuum, & omnes petitiones tuas confirmet.* 1299.A

Psal.21. *De ventre matris meæ deus meus es tu.* 280.B

Deus deus respice in me. &c. 428.C. 1352. B. columna.691.C. D. & dein.

Diuiserunt sibi vestimẽta mea, & super vestem meam miserunt sortem. 1154. A

Circumdederunt me vituli multi. 1382.A

Ego autem sum vermis & non homo, opprobrium hominum, & abie-ctio plebis. 1591.A

Psal.22. *Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulãt me.* 1127. B.1293.B

Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. 1251.B

Et poculum tuum inebrians quàm præclarum est. 1599.C

Psal.23. *Quis ascendet in montem domini.* 174.B

Tollite portas principes vestras. 314.C

Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, &c. 1518.C

Domini est terra &c. vtcunque exponitur. 1999.C

Anima eius in bonis demorabitur & semẽ eius hæreditabit terram. Psal.24. 223.B

Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris. 445.C 1163.B.1339.B

Proba me deus, & tenta me. 1481.C Psal.25.

Credo videre bona domini in terra viuentium. 227.B Psal.26.

Mentita est iniquitas sibi. 1290.D

Refloruit caro mea. 749.A Psal.27.

Vox domini præparauit cernos. 1499.A Psal.28.

Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem. 41.C Psal.29.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates. 186.D Psal.31.

Beati quorum tecta sunt peccata. 984.C

In decachordo psalterio psallam tibi. 1365.D.in fine. Psal.32.

Venite filij, audite me: timorem domini docebo vos. 1.A Psal.33.

Mors peccatorum pessima. 222.A

Diuites egucrunt & esurierunt. 526.C.1520.A

Calix in manu domini vini meri plenus est mixto, veruntamẽ fex eius non est exinanita. Psal.34. 1324.D

Eruit pedes meos à lapsu. 1531.A

Humiliabam in ieunio animam meam. 1340.C

Confitebor domine in ecclesia magna, in populo graui laudabo te. 1355.A

Quia apud te est fons vitæ. 372.C.D Psal.35.

Psal.XXXV. exponitur. 1289.D.& dein.

Homines & iumenta saluabis domine. 1748.A

Et in lumine tuo videbimus lumen. 2064.A

Iustus misereatur & fœneret. 44.A Psal.36.

Declina à malo, & fac bonum. 1274.1314.B

Psal.XXXVI. exponitur. 1296.C.& dein.

Dixi custodiam vias meas. 1.D Psal.38.

Obmutui & silui à bonis. 4.A

Psal.XXXVIII. pro parte exponitur. 4.B.& dein. 1338.A.& dein. Psal.38.

Quamquam in imagine dei ambulet homo. &c. 487.C Psal.38.

Tota die miseretur & fœnerat. 1151.B Psal.39.

Psal.XXXIX. exponitur. 1349.& dein.

Holocausta & pro peccato non postulasti: tunc dixi ecce venio. 1197.B

In capite libri scriptum est de me vt facerem voluntatẽ tuam. 1351. B

Versasti stratum eius in infirmitate eius. 721.B Psal.40.

Beatus qui intelligit super egenũ & pauperem. 1113.A.& 1274.B.1525.C

In die mala liberabit eum dominus. 1305.C

Psal.XL. exponitur. 1355.C. & dein.

Sitiuit anima mea ad deum fontem viuum. 1032.D Psal.41.

Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum. 1293.B

Humiliata est in puluere anima mea, adhæsit in terra venter meus. Psal.43. 922. A

Psal.XLIII. exponitur. 1366.C.& dein.

Posuisti nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in populis. 1546. C

Vnxit te deus deus tuus oleo lętitiæ. 273.B.368.A Psal.44.

Speciosus forma præ filiis hominum. 526.D.& dein.

Eructauit cor meum verbum bonum. 1695.B

Lingua mea calamus scribæ. 1695.A.in fi.

Eructauit cor meum verbum bonum. 1103.A

Accingere gladium tuum super femur tuum potentissime. 1566.C

Psal. XLV. exponitur. 1395.D.& dein.

Ibi dolores vt parturiẽtibus in spiritu vehemẽti conteres naues Thar-sis. Psal.47. 1161.C.in fi.

Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua domine. 1504.C

Mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas regis magni. 1520.B

Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insi-pientibus, &c. Psal.48. 897.D

Psalm. XLVIII. exponitur. 1406.A

Frater non redemit, redimet homo. 1655.C Psal.48.

Peccatori dixit deus, quare tu enarras iustitias meas. 578.C.& 1334. Psal.49. D.& 1466. B

Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas. 661.B

Os tuum abundauit nequitia, & lingua tua concinnauit dolum. 1513. A

Miserere mei deus secundum magnam misericordiam &c. penè totus Psal.50. ex ordine exponit. 1189.A.B.C.D.& dein. 1190. 1191. 1192. 1193.

Asperges me hyssopo & mundabor: lauabis me & super niuem dealbabor. 1193.C.1233.C. & dein. cæteri versus vsque ad finem psal-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mi.1194.1195.1196.1197.
Cor mundum crea in me deus. 1507.A
Psal.51. Sicut nouacula acuta feciſti dolum. 69.D
Psal.52. Dixit inſipiens in corde ſuo,non eſt deus. 296.A
Psal.54. Tu vero homo vnanimis,dux meus,&c. 78.A
Deſcendunt in infernum viuentes. 228.B
Vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, & non defecit de plateis eius vſura & dolus. 1141.A
Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam. 766.A
Psal.55. Deus vitam meam nunciabo tibi, poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo. 1331.C
Psal.56. Sicut aquila tegit nidum ſuum. 1226.A
Psal.57. Lætabitur iuſtus,cùm viderit vindictam impiorum. 1473.D
Erranerunt peccatores ab vtero. 535.C
Pſal.LXI.exponitur.1413.A.& dein.
Psal.61. Nónne deo ſubiecta erit anima mea. 349.C
Ore ſuo benedicebant,& corde ſuo maledicebant. 349.C
Psal.64. Te decet hymnus. 5.B
Replebimur in bo.do.t. 227.B
Rinos eius inebria,multiplica generationes eius. 1532.A
Transiuimus per ignem & aquam. 1438.A
Psal.65. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima. 1157.A
Psal.66. Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. 363.D.757.C
Psal.67. Si dormiatis inter medios ſortes. 1142.B
Si dormiatis inter medios cleros pennæ columbæ deargentatæ,& poſteriora dorſi eius in ſpecie auri. 902.C
Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa. 1511.A
Psal.68. Detractiones exprobrantium te ceciderunt ſuper me. 1873.B
Pauper & dolens ego ſum. 1288.C.1356.D
Defecerunt oculi mei dum ſpero in deo meo. 756.A
Scis opprobrium meum. 1460.A
Psal.69. In menſura dabis nobis potum in lachrymis. 1280.B
Psal.71. Deſcendet ſicut pluuia in vellus. 703.D
Permanet ſicut ſol. 782.A
Ex vſuris & iniquitate liberauit eos. 1141.C
Psal.72. Domine in ciuitate tua imaginem ipſorum,&c. 487.C
Ecce qui elongant ſe à te,perierunt. 735.A
Mihi adhærere deo bonum eſt. 925.B
Quàm bonus Iſrael deus rectis corde. 1172. D. & deinc. pr magna pars eius pſalmi exponitur continua ſerie.1173.D.1174.D.1175.A.1176.1177.1178.1179.
Ecce ipſi peccatores & abūdantes in ſeculo obtinuerūt diuitias,&c. 1300.B
Psal.75. Dormierunt ſomnum ſuum,& nihil inuenerunt omnes viri diuitiarū in manibus ſuis. 1110.C
Et factus eſt in pace locus eius,& habitatio eius in Sion. 1117.B
Notus in Iudæa deus,in Iſrael,&c. 1117.B
Omnes viri diuitiarum, ibidem.D
Dormitauerunt qui aſcenderunt equos. 1118.A.& dein.
Orate & reddite domino deo veſtro. ibidem.D
Psal.76. Voce mea ad dominum clamaui, & vox mea ad deum, & intendit mihi. 1366.A
Viderunt te aquæ deus,viderunt te aquæ,&c. 1396.C
Psal.77. Spiritus vadens,& non rediens. 235.D
Quanta audiuimus & cognouimus ea. 1545.B
Psal.79. Vineam de Ægypto tranſtuliſti. 1251.C
Psal.81. Deus ſtetit in congregatione deorum, in medio autem deos diiudicat. 656.C
Psal.84. Audiam quid loquatur in me dominus. 1315.B.&.1545.B
Pſal.LXXXIIII.pro parte exponitur. 1461.C.& dein.
Psal.86. Mater Sion dicet homo,&c. 299.D.&.456.A
Memor ero Rhaab & Babylonis ſcientibus me. 1294.B
Etenim alienigenæ & Tyrus & populus Aethiopum hi fuerunt ibi. 1295.B
Psal.88. Factus eſt in opprobrium vicinis noſtris. 307.B
Psal.89. Domine refugium factus es nobis. 302.C.&.1395.D
Psal.90. Quoniã ipſe liberauit me de laqueo venãtiũ,& à verbo aſpero.3.A
Psal.92. Dominus regnauit,decorem indutus eſt. 897.D
Pſal.XCIII. vtcunque exponitur. 8.B
Psal.98. Adorate ſcabellum pedum eius. 402.D
Factus ſum illis in parabolam. 1383.B
In matutino interficiebam omnes peccatores terræ. 691.C.&.1552.B Psal.100.
Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. 217.C.748.C.1226.A Psal.102.
Omnia in ſapientia feciſti. 303.C Psal.103.
Qui ambulat ſuper pennas ventorum. 718.A
Extendens cœlum ſicut pellem. 806.C
Fecit deus ſolem in poteſtatem diei, & lunam in poteſtatem noctis. 843.A
Expandit nubem ad protegendum eos. 756.C Psal.104.
In ſeruum venundatus eſt Ioſeph., humiliauerunt in compedibus pedes eius. 518.B
Poſuit flumina in deſertum,& exitus aquarum in ſitim. 826.C Psal.106.
Dixit dominus domino meo,&c. 755.A Psal.109.
Sede à dextris meis. 294.D.&.538.A.755.A
Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. 134.C
Ex vtero ante luciferum genui te. 321.D
Iurauit dominus,& non pœnitebit eum. 937.D.1556.D
Tu es ſacerdos in æternum. 201.A.937.D
Initium ſapientiæ timor domini. 1459.C Psal.110.
Diſperſit dedit pauperibus,iuſtitia eius manet in ſeculum. 1650.C
Quis ſicut dominus deus noſter qui in altis habitat,& humilia,&c. Psal.112. 685.D
Iordanis conuerſus eſt retrorſum. 713.A.&.1629.C Psal.113.
Dilexi quoniam exaudiet dominus vocẽ orationis meæ,&c. 494.B Psal.114.
vbi totus pſalmus exponitur.
Placebo domino in reg.vi. 228.A
Dirupiſti domine vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Psal.115. 214.B.C.&.1475.B
Credidi:propter quod locutus ſum. 1315.C
Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi. 1452.A
Calicem ſalutaris accipiam. 1687.D
Bonum eſt ſperare in domino,quàm ſperare in homine. 335.A Psal.117.
Dominus mihi adiutor,non timebo quid faciat mihi homo. 335.A
Bonum eſt confidere in domino,quàm confidere in principibus.335.B
Hic eſt dies quẽ fecit dominus:exultemus & lætemur in eo. 440.C. &.1368.A
Confitebor tibi domine quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem. 1306.A
Dextera domini fecit virtutẽ,dextera domini exaltauit me. 1608.C
Declina cor meum in teſtimonia tua,& non in auaritiam. 41.D Psal.118.
Anima mea in manibus tuis ſemper. 224.B
Omnia ſeruiunt tibi. 359.A
Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua. 715.A
Defecit in ſalutare tuum anima mea, & in verbum tuum ſuperſperaui. 925.B
Pſal.CXVIII.exponitur. 1421.D.& dein.
Cum his qui oderant pacem eram pacificus,&c. 1495.D Psal.119.
Niſi dominus ædificauerit domum,in vanum laborauerunt qui ædificant eam. 905.A.in princ. Psal.126.
Ecce hæreditas domini filii merces fructus ventris. 1636.D
Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. 1350.C Psal.127.
Si dedero ſomnum oculis meis,&c. 1315.D Psal.131.
Super flumina Babylonis illic ſed.& ſle. 194.A Psal.136.
Beatus qui tenebit & allidet paruulos ſuos ad petram. 194.C 1227.A
Domine retribues propter me, domine miſericordia tua in ſeculum. Psal.137. 1498.D
Mirabilis facta eſt cognitio tua ex me. 889.B Psal.138.
Tu finxiſti me,& poſuiſti ſuper me manum tuam. 1501.A
Si aſcendero in cœlum tu ibi es:ſi deſcendero,&c.1586.B.&.1651.C
Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis. Psal.140. 664.C.&.1484.C
Effundo in conſpectu eius orationem meam: tribulationem meã ante ipſum pronuncio,&c. Psal.141. 1509.A
Homo vanitati ſimilis factus eſt. 1033.C Psal.143.
Exaltauit cornu populi ſui. 1002.D Psal.148.
Aquæ quæ ſuper cœlos ſunt,laudent nomen domini. 411.D

EX PROVERBIIS.

Tunc intelliges timorem domini. 1459.C Prouerb.2.
Si enim ſedeas,ſine timore ſedebis. 1316.C Prouerb.3.
Longitudo enim vitæ in dextera eius,&c. 1455.A
Bibe aquam de tuis vaſis,& de putcorum tuorum fontibus. 59.B Prouerb.5.
Sacrificium pacis eſt mihi,hodie reddo vota mea, hac ex cauſa progreſſa ſum obuiam tibi,&c. 928.A

Prouerb.5. Non enim adest vir meus in domo, abiit autem viam longissimam involucro pecuniæ accepto in manu. 928.B
Prouerb.6. Non abscondes ignem in sinu tuo. 178.D
Alligabit quis ignem in sinu, vestimenta autē non comburet? 1277.D
Loquēte in illis sedens in domo, ambulans in via, &c. 1315.B
Verbum dei lucerna est. 1534.A.in fi.
Prouerb.9. Sapientia ædificauit sibi domum. 281.A
Relinquite insipientiam, & quærite sapientiam. 1581.B
Prouer.10. Possessio diuitum ciuitas firmissima. 668.A
Ex multiloquio non deest peccatum. 935.D
Prouer.11. Captans annonam maledictus in plebe est, benedictio autem in capite eius qui participat. 65.C
Qui continet frumentum, relinquet illud nationibus. ibidem.
Prouer.13. Redemptio animæ viri diuitiæ eius. 668.A
Prouer.14. Innocens credit omni verbo. 68.D
Prouer.15. Labia sapientium alligata sunt sensui. 1316.D
Prouer.16. Faui mellis, sermones boni. 218.C
Prouer.18. Iustus in exordio sermonis accusator est sui. 1447.C
Iustus in principio accusator est sui. 1473.A
Prouer.19. Fœnerat domino qui miseretur pauperi, &c. 1150.B
Prouer.20. Execrabile domino duplex pondus, & statera fallax non bona. 1420.A
Grande homo & pretiosum vir misericors virum fidelem opus est inuenire. 1499.B
Prouer.21. Cor regis in manu domini. 224.B.1540.D
Prouer.24. Eripe eum qui ducitur ad mortem. 1486.D
Prouer.27. Vtiliora vulnera amici, q̄ voluntaria oscula inimici. 1454.B.1553.B
Prouer.30. Tria sunt mihi difficilia, & quartum penitus ignoro, &c. 1224.D
Diuitias & paupertates ne dederis mihi, sed ordina mihi quæ opus sunt. 1485.C

EX ECCLESIASTE.

Eccles.1. Quæ abundātia homini in omni labore suo quo laborat sub sole? Generatio vadit & generatio venit, &c. 1519.D
Oritur sol & occidit & in locum suum vadit. 1520.A
Eccles.2. Oculi sapientis in capite eius. 958.D
Eccles.3. Tempus amandi, & tempus odio habendi. 1548.C.& deinc.
Eccles.4. Totam vitam odio habui. & ibidem plura de Ecclesiaste. 220.D & deinceps.
Optimi duo super vnum, quibus est merces bona in labore ipsorum: quia si ceciderit vnus, alter erigit socium suum. 539.D
Funiculus triplex difficilè rumpitur. 540.B
Stultus complexus est manus suas, & deuorauit viscera sua. 588.A
Et laudaui ego mortuos magis quàm viuētes, & optimum iudicaui supra hos eum qui nondum natus est, qui non vidit hoc opus mali. 1570.C
Eccles.5. Est languor malus quem vidi sub sole, diuitias custodiri in malum possidentis eas. 1178.A
Eccles.7. Noli festinare in spiritu tuo irasci, quia ira in sinu stultorum requiescit. 126.C
Eccles.9. Omni tempore munda sint vestimenta tua. 489.B

EX CANTICIS.

Cantica pro parte exponuntur in lib. de virginibus. 78. per to. in lib. de institutione virginis. 129. per tot. & in lib. de Isaac & anima. 1032.B. & dein. copiosè. & 1422.C. & dein.
Nigra sum, sed decora, filiæ Hierusalem. 120.B. 388.A. 1233.C. 1429.A. 1576.D
Si ignoras te ô pulchra inter mulieres, &c. 125.A. 1430.A. 1499.A
Cantic.1. Annuntia mihi quem diligit anima mea. &c. 123.C. & 847.D. 1429.C. in fi.
Osculetur me ab osculis oris sui, quoniam optima vbera tua super vinum. 1034.B. 1250.C. 1422.D
Filii matris meæ pugnauerunt contra me. 1035.D
Vnguentum exinanitum verbum tuum. 1423.A
Attrahe nos post te. In odore vnguentorum tuorum curremus. introduxit me rex in cubiculum suum. 1426.A
Egredere & abi post vestigia gregum tuorum, & pasce hœdos meos iuxta tabernacula pastorum. 1430.C
Equæ meæ in curribꝰ Pharaonis assimilaui te proximæ mea. 1434.D
Quam speciosæ factæ sunt genæ tuæ sicut turturis, cervix tua sicut redimicula. 1436.B
Ecce bona proxima mea, ecce es bona. 1435.A
Exurge, veni proxima mea, formosa mea colūba mea. 1464.D.& dein.
Ecce es formosus consobrinus meus & quidem pulcher, acclinatio noſtra opaca. 1448.D
Ego flos campi & lilium conuallium. 104.D. in fine & 1452.C Cantic.2.
Introduxit me rex in cubiculum suum. 1434.A
Ecce bonus fraternus meus, ecce bonus, &c. 1452.D
Tanquam malum in lignis syluæ, ita consobrinus meus in medio filiorum. 1453.A
In vmbra eius concupiui & sedi. ibidem.B
Fructus eius dulcis in faucibus meis. 1453.C & 1454.A
Læua eius sub capite meo, & dextera illius cōplectetur me. 1454.D
Si suscitaueritis & resuscitaueritis charitatem vsquequo volueritis. 1455.A.
Vox consobrini mei, Ecce hic venit saliens super montes transiliens colles. 1462.A & dein.
Ecce hyems præteriit, imber abiit, discessit sibi, &c. 1466.A 848.B
Ostende mihi faciem tuam, & insinua vocem tuam, quia vox tua suauis, &c. 1467.C
Veni ô columba mea in tegimento petræ, iuxta præmunitionē. 1467.C
Prendite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas. 1515.C
Oculi tui sicut columbæ extra tacitornitatem tuam. 1557.D
Ordinate in me charitatem. 1689.D
Flores visi sunt in terra, tempus secandi aduenit: vox turturis audita est. 1658.C
Fecit sibi lectum Salomon ex lignis libani. 95.D Cantic.3.
Egredimini filiæ Hierusalem, & videte regem Salomonem, &c. 140.D. 1547.B
Tenui eum & non dimittam eum. 1319.C
Introduxi eum in domum matris meæ, & in secretum eius quæ me cōcepit. 1565.A Cantic.4.
Odor vestimentorum tuorum super omnia aromata. 83.D
Hortus conclusus soror mea. 84.B. 218.B. 660.B
Veni à libano sponsa, veni. Transibis & pertransibis à cubilibus leonum, & montibus pardorum. 968.A. 1546.B
Exurge Borea, & veni Auster. 1283.D. 1520.C
Sicut turris David cervix tua, quæ ædificata est in Thalpio &c. 1446.B
Corde nos cepisti ab vno oculorum tuorum. 1509.C & 1557.D
Fauum distillāt labia tua sponsa, mel & lac sub lingua tua. 1532.B Cantic.4.
Oculi tui sicut columbæ. 1547.D & 1557.D &c.
Dentes tui sicut grex tonsarū, quæ ascenderunt à lauacro, &c. 1558.B
Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, &c. 1568.D
Sicut vitta coccinea labia tua. 1574.B
Dilectus meus candidus & rubicundus. 84.C Cantic.5.
Inuenerunt me custodes ciuitatis, percusserunt & vulnerauerunt me. 104.C
Exui tunicam meam, quomodo induā illam. 105.C. 489.C. 1556.B. C. 1605.A
Manus meæ stillauerunt myrrham. 106.A
Aperui fratri meo, & transiuit. 106.D
Videmiaui myrrham meam, cum aromatibus meis, māducaui panem meum, cum melle meo. 110.D
Introiui in hortum meum soror mea sponsa, vindemiaui myrrham cum aromatibus meis, &c. 218.C. 930.C
Fraternus meus candidus & rubicundus. 1452.D
Crura eius columnæ marmoreæ fundatæ super bases aureas. 1459.B
Vox fratris mei pulsat ad ianuam. Aperi mihi soror mea sponsa, columba mea. 1518.B
Frater meus misit manum suam de prospectu, & venter meus conturbatus est super eum, &c. 1518.D
Vulnerata charitate ego sum. 1553.B
Labia eius lilia stillantia myrrham plenam. 1574.C
Quæ est ista quæ ascendit sicut aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol? Cantic.6. 851.B
Posuisti me currus Aminadab. 1021.C
Capillamentum tuum vt grex tonsarum. 1547.C.& 1558.B Cantic.7.
Speciosi facti sunt gressus tui in calceamētis filia Aminadab. 139.D 1565.D
Ascendam in palmam. 835.C
Nares tuæ sicut turris Libani, prospiciens faciem Damasci. 1458.B
Oculi tui stagna in Esebon, &c. 1554.C. in fi.
Moduli femorū tuorū similes torquibꝰ operi manuū artificis. 1566.C
Quam pulchra & suauis facta es charitas in deliciis tuis. ibidem.D
Vmbilicus eius tanquā crater tornatilis mixto non deficiens. 1566.D
Et ornatus capitis tui sicut purpura. 1566.D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cantic.8. *Ibi dabo vbera mea, ibi dederunt mandragoræ odorem.* 1583.D
Veni frater meꝰ, exeamꝰ in agrum, requiescamus in castellis, &c. ibid.
Tenui eum, nec relinquam, donec introducam eum in domum matris meæ, &c. 108.A
Ego murus, & vbera mea turres. 889.B.1611.B
Pone me vt signaculum in corde tuo, vt signum in brachio tuo, &c. 1234.B.1553.A.1584.B.C.&.1610.C
Aqua multa non poterit excludere charitatem, &c. 1057.D
Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabit̃ me. 1541.A
Quæ est hæc quæ ascendit candida, innitens super fratrem suum. 1541.D.1584.B
Valida vt mors dilectio, durus sicut inferi zelus. 1572.D
Assumam te, & ducam te in domum matris meæ, & in secretum eius quæ concepit me. 1604.A
Si murus est, ædificemus super eum receptacula. 1610.D.1611.B
Ego eram in oculis tuis tanquam inueniens pacem. 1611.B
Vinea facta est Salomoni in Belammon, dedit vineam suam iis qui seruant. 1611.C
Qui sedes in hortis, amici intendentes sunt voci tuæ, &c. 1612.A

EX SAPIENTIA.

Sapien.2. *Alligemus iustum, quia inutilis est nobis.* 41.C
Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. 915.A
Sapien.3. *Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra eius diuitiæ & gloria.* 1541.A
Sapien.14. *Benedictum lignum quod fit per iustitiam, maledictum autem lignũ quod fit per manum hominum.* 1482.A

EX ECCLESIASTICO.

Eccli.3. *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatũ.* 705.C &.722.D
Eccli.4. *Stultus complexus est manus suas, & laborauit viscera sua.* 521.C
Eccli.11. *Ante mortem ne laudaueris aliquem.* 1274.B
Eccli.13. *Quis dabit mihi cogitationum mearum flagella, & labiorum meorum signaculum.* 1347.C
&.22. *Posui ante te bonum & malum.* 1360.D
Eccli.15. *Quis videt me? tenebræ, &c.* 8.D
Eccli.23. *Ex ore altissimi prodij.* 321.C
Eccli.24. *Mulier ebriosa, ira magna.* 1133.D
Eccli.26. *Stultus sicut luna mutatur.* 781.D.850.D
Eccli.27. *Narratio insti semper sapientia, stultus autem sicut luna immutatur.* 1315.A
Eccli.28. *Sepi possessionem tuam spinis, & aurum & argẽtum tuũ alliga.* 2.C
Sepi aures tuas spinis. 1608.A
Eccli.29. *Recipe proximum tuum secundum virtutem tuam, & attende tibi ne cadas.* 1156.D.in fine.
Eccli.31. *Beatus vir qui inuentus est sine macula, & qui post aurum non abiit, &c.* 1116.A.& dein.

EX ESAIA.

Esa.1. *Caupones vestri miscent aquam vino.* 771.D.in fi.
Nisi dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, &c. 973.B
Si fuerint peccata vestra sicut phœniciũ, vt niuem dealbabo. 1193.D
Omne caput in dolore, & omne cor in mœstitia, &c. 1328.D
Esa.3. *Auferam validam virtutem, propheram & consiliarium.* 1630.A
Esa.5. *Vinea facta est dilecto in cornu in loco vberi, &c.* 834.B
Quid trahitis peccata vt fune longo & iugi loro vitulæ? 1149.D
Esa.6. *Sanctus, sanctus, sanctus.* 295.B.406.D
Eleuatũ est sup limẽ Esaiæ quãdo Seraphin tetigit labia eius. 315.B
Ecce tetigit hoc labia tua, & abstulit iniquitates tuas, &c. 369.B
Videntes videbitis, & non videbitis. 710.B
Quis est iste qui aduenit ex Edom? rubor vestimentorum ex Bosor, sic speciosus in stola? 1541.D
Esa.7. *Ecce dominus dabit vobis signum, ecce virgo cõcipiet.* 487.B.657.D.926.C
Pete tibi signum à domino in profundum aut in altum, &c. Ecce virgo concipiet in vtero, &c. 1485.B
Esa.8. *Prius quàm sciat puer vocare patrem ac matrem, accipiet virtutem Damasci, &c.* 926.C
Spolia detrahe, diuide citò, quia prius quam sciat puer vocare patrem & matrem, &c. 1660.D
Suffinna vt faceret vuam fecit autem spinas. 768.C
Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnã, &c. 906.B
Esa.10. & Roman.9. *Verbum cõsummans & breuiãs faciet dominus super terrã.* 1155.A
Cuius principatus super humerum eius. 1099.D
Puer natus est nobis, filius datus est nobis. 304.D.456.A.1281.A. 1500.A. 1653.D
Auferam à Iudæa caput & caudam, initium & finem. 1588.B
Verbum enim consummans & breuians in æquitate: quia verbũ breuiatum faciet dominus super terram. 1971.A
Esa.11. *Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* 380.A &.1636.D
Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii atque virtutis, &c. 1459.C
Esa.12. *Et saliet aqua cum delectatione de fontibus saluatoris.* 1329.C
Esa.13. *Ecce veniet dominus dissperdere orbem terrarum.* 1136.A
Esa.14. *In cælum ascendam, super sydera cœli ponã sedem meam.* 1556.C
Ecce dominus sedet super nubẽ leuem, & veniet in Aegyptũ. 119.D
Esa.19. 139.A.1451.D
Manducemus & bibamus: cras enim moriemur. 1134.A.1929.D
Esa.22. *Erubesce Sidon, dicit mare.* 847.B.1134.D
Esa.23. *Vlulate naues Carthaginis, quia perierũt, & nõ amplꝰ erũt.* 1134.A
Esa.23. *Eritq; post septuaginta annos Tyrus vt canticum meretricis.* 1135.B
Esa.23. *De timore tuo in vtero accepimus & parturiuimus spiritum salutis.* 1169.B
Esa.26. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.* 171.C
Esa.29. *Audite me populus meus qui scitis iudicium.* 580.B
Esa.31. *Beatus qui seminat sup omnẽ aquã, vbi bos & asinus calcat.* 641.B
Esa.32. *Consolescite manus remissæ, & genua dissoluta.* 206.C
Esa.35. *De filiis tuis qui exibunt de te, quos genueris, tollent & facient spadones in domo regis.* 1433.C
Esa.39. *Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis vt flos fœni.* 829.B
Esa.40. *Sic omnes gentes, vt stillicidium de vrceo, & sicut momentum stateræ æstimate sunt, &c.* 1283.A
Parate viam domino, rectas facite semitas eius. 1309.B
Consolamini, consolamini populum meum, dicit dominus. Sacerdotes loquimini iustitiam in cor Hierusalem, &c. quia recepit de manu domini duplicia peccata sua. 1583.B
Ascende in montem qui euangelizas Sion. 1716.B.in fi.
Videbit omnis caro salutare dei. 1818.B
Esa.43. *Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero, tu autem esto memor.* 187.C.& 1469.A
Dic iniquitates tuas vt iustificeris. 1507.D
Esa.45. *Labor Aegypti & mercatus Aethiopum & Sabaim viri excelsi ad te transibunt.* 1328.C
Ego dominus creans mala. 1557.B
Tu enim es deus, & nesciebam. 1814.A
Esa.47. *Transgredere flumina.* 1565.D
Esa.48. *Exi à Babylone, fugiens à Chaldæis* 1275.D
Esa.49. *Qui finxit me seruum ex vtero sibi ad congregandum Iacob, &c.* 1289.A
Magnum tibi est vocari puerũ meũ, vt suscites tribus Iacob. 1289.B
Ex vtero matris meæ vocauit dominus nomen meũ. 1289.A.in fine.
Esa.50. *Cui vendidi vos fœneratori?* 1144.
Esa.52. *Ipse qui loquebar, adsum.* 288.D. 528.A
Quàm speciosi pedes sunt Euangelizantium pacem, Euangelizantiũ bona. 1565.D
Esa.53. *Et pro nobis dolet.* 1413.C
Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, &c. 668.B
Esa.54.& Gal.4. *Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ nõ parturis, &c.* 786.D
Esa.55. *Ecce qui seruiunt mihi, manducabunt: vos verò esurietis.* 1127.B
Sicut imber descendit super gramen, & nix super fœnum. 1511.B
Esa.56. *Qui custodierint præcepta mea, &c.* 118.A
Esa.58. *Ossa tua pinguescent, & eris sicut hortus ebrius.* 659.D
Esa.59. *Telam araneæ texunt.* 1348.A
Esa.65. *Qui sitis, ite ad aquam: & quicũque non habetis argentum, ite & emite, &c.* 1127.B
Erit cœlum nouum, & terra noua. 1516.D
Esa.66. *Quis audiuit si parturiuit terra vno die & gens nata est simul.* 121.C
Super quem requiescam, nisi supra humilem & quietum & trementem verba mea? 1302.C

EX HIEREMIA.

Hiere.1. *Prius quam te formarem in vtero matris tuæ, noui te: & prius quam exires de vulua, sanctificaui te, &c.* 1103. 1192.D
Hieremias primum baculum vidit nucem, deinde ollam feruentem 1547.C

Noli

Hiere.1. Noli dicere quia puer sum. 1431.A.1529.D.1539.C.D
Hiere.8. Pax pax,& vbi est pax? 1565.D
Hierem. 9. Intrauit mors per fenestras nostras. 197.B & 1457.B
Hiere.11. Inijciamus lignum in panem eius. 1288.D
Ego sicut agnus ductus sum & nescij. 1352.B
Hierem.13. Si mutabit Aethiops pellem suam, & pardus varietatem suam. 880.A
Hierem.16. Ecce ego quæro multos piscatores & multos venatores, & venabuntur eos super omnem montem, &c. 1463.A
Hiere.17. Ego sum scrutans corda & renes. 8.C
Clamauit perdix,congregauit quæ non peperit. 611.B.879.D
Hiere.18. Numquid sicut figulus iste non potero vos reformare,&c. 489.D
Hiere.20. Seduxisti me domine,& seductus sum,&c. 1539.D
Hiere.22. Væ qui ædificant domum suam non cum iustitia. 531.B
Hiere.31. Hoc autem testamentum quod testabor ad illos,dicit dominus,Dando
Hebr.6. leges meas, in cordibus eorum, & in sensibus eorum scribam eas,&c. 1544.B
Hierem.31. A iuuentute mea dilectus mihi est filius Effrē puer in deliciis.1628.B
Hierem.31. Ecce venient dies,dicit dominus,& confirmabo domui Israel & do-
Hebr.8. mui Iuda testamentum nouum,&c. 1923.C
Hiere.38. Hieremias de lacu assumptus. 387.D
Hierem.51. Calix aureus Babylon in manu domini inebrians omnē terrā. 1131.D
1595.B in fi.
Hiere.71. Ecce ego ad te mons corrupte,qui corrumpis omnem terram. 1718.A
Thren.1. Manus suas extendit qui tribulat,in omnia desideria eius. 1497.A
Abstulit omnes fortes meos dominus de medio mei:Vocauit in me tēpus,&c. 1545.C
Tenuerunt super te manus omnes transeuntes per viam,& ibidem.D
Oculi mei caligauerunt à fletu, quia elongauit à me qui me consolabatur. 1554.D
Dominus quæ cogitauit,consummauit, verbum suum quod mandauit à diebus antiquis,&c. 1554.D
Expandit Sion manus suas,non est qui consoletur eam. 1563.B
Thren.2. Aperuerunt in te os omnes inimici tui sibilauerunt & fremuerūt dētibus,&c. 1563.C
Surge expergiscere in nocte, in principio vigiliæ tuæ effunde sicut aquam cor tuum coram facie domini,&c. 1579.D
Thren.3. Bonum est viro cum portauerit iugum graue ab adolescentia sua. 499.D.1492.C.1582.D
Et satiabitur opprobrijs. 1497.C
Dabit percutienti maxillam suam. Ibidem.
Thren.4. In vmbra eius viuemus. 1306.B
Spiritus antè faciem nostram Christus dominus comprehensus est in interitu nostro,&c. 1545.D
Appropinquauit enim tempus nostrum, repleti sunt dies nostri, &c. 1580.A
Defecit iniquitas tua filia Sion, non adiiciet te expellere adhuc, &c. 1605.A

EX EZECHIELE.

Ezechiel.1. Similitudo vultus quatuor animalium facies hominis, &c. 112.C & deinceps.
Visio cœlorum,rotæ intra rotam,& animaliū quatuor.412.B 1021.B
Ezech.18. Anima quæ peccauerit,ipsa morietur. 1832.B
Ezech.20. Et dedi vobis præcepta non bona. 1557.B
Ezech.21. Plaude manu,& percute pede. 1698.C.in fi.
Ezech.22. Ecce proficiscar in Hierusalē, & insufflabo vos in igne iræ meæ,&c. 1438.B.& 1527.A
Ezech. 40. De funiculo agri mensorio. 354.B
Ezech. 44. Porta hæc clausa erit. 136.B & 655.A

EX DANIELE.

Daniel.2. Lapis de monte sine manibus abscissus. 766.B
Daniel.7. Iudicium sedit,& libri aperti sunt. 1286.A
Daniel.12. Multi qui sedent in tumulo terræ, exurgent,isti in vitam æternā. &c. 1286.A

EX OSEE.

Oseæ.10. Seminate vobis ad iustitiam. 1112.C

EX IOHELE.

Ioel.1. Lamentare ad me super sponsam præcinctam sacco in virum eius virginalem. 533.A

EX AMOS.

Amos.4. Ecce ego formans tonitrua, & creans spiritus, & nuncians in homines Christum suum,&c. 380.D
Amos.7. Pastor eram caprarum, vellicans mora. 1757.D

EX MICHEA.

Mich e.7. Ecce dominus procedet de loco suo, & descendet & ascendet super excelsa terræ,&c. 1376.A
Micheæ.5. Et tu Bethleem domus Ephrata non es minima inter principes Iudæ,&c. 541.B
Quia tunc pax erit in terra Israel, cum venerit Assyrius in terram eius,&c. 596.A
Micheæ.6. Populе meus quid feci tibi,aut quid contristaui te,&c. 1191.D
Micheæ.7. Noli gaudere super me inimica mea. 1335.A

EX ABACVC.

Abacuc.2. Iustus ex fide viuit. 1806.D.& 1859.B
Abacuc.3. Ascende super equos tuos,& equitat⁹ tuus salus.1118.B.& 1362.A & 1450.D
Immisisti in mare equos tuos turbantes aquas multas. 1450.D

EX SOPHONIA.

Sophon.1. Scrutatus sum Hierusalem ad lucernam. 1574.B

EX AGGAEO.

Aggæi 1. Si tempus vobis est vt habitetis in domibus cælatis. 530.C
Aggeu.2. Ego mouebo cœlum & terram. 532.B

EX ZACHARIA.

Zacha.1. De eo quem sequebantur equi varijs colorum. 490.A
Zacha.3. Iesus indutus vestimenta sordida. 304.B & 1452.A
Iniquitas in talento plumbeo sedet. 1452.A
Zacha.13. Percutiam pastorem,& dispergentur oues gregis. 1430.D

EX MALACHIA.

Malach. 1. Si dominus sum,vbi timor meus: Si pater,vbi amor meus? 737.C

EX LIBRIS MACHABAEORVM.

2.Mach.1. Ignis aqua factus est,& aqua ignis facta est. 74.A
Ignis super sacrificium cecidit, & consumpsit illud. 73.A & deinceps copiosè.
2. Eleazarus sacerdos ab Antiocho interficitur,&c. 1071.B.C
6. Septem Maccabęi fratres cum matre ab Antiocho perimuntur. 1072.A.B
7.

EX MATTHAEO.

Matthæi caput primum pro parte exponitur. 1653.B.C & deinceps.
Matth.1. Liber generationis Iesu Christi filij Dauid filij Abraham. 1653.B
Ioseph fili Dauid noli timere accipere Mariā coniugē tuam. 1632.C
Et nō cognouit eam Ioseph,donec peperit filiū,&c. 971.B & 1632.D
Matth.2. Magorum adoratio ponitur in expositione Lucę. 1642.A & dein.
Obtulerunt ei aurum thus & myrrham. 158.A.273.D
Vox in rama audita est,fletus & vlulatus multus. 1323.A
Arundinem quassatam non confringet. 1595.C
Matth.3. Parate viam domini rectas facite semitas eius. 760.A
Ioannes habebat vestitum de pilis Camelorum, & zonam pelliceam: esca autem eius erant locustæ,&c. 760.B
Sine nos implere omnem iustitiam. 1544.D
Post me venit vir,cuius nō sum dignus calceamenta portare.1566.B
Matth.4. Non in solo pane viuit homo,sed in omni verbo quod procedit de ore dei. 657.D
Ductus est Iesus in desertum à spiritu vt tētaretur à diabolo.1666.B
Matth.5. Beati pauperes spiritu,&c. 9.C
Si quis à te tunicam petat,præbe & ei pallium. 104.C
Mulier sanguiflua fimbriam Christi tetigit. 111.A
Estote perfecti sicut & pater vester qui in cœlis est. 437.D
Vos estis sal terræ. 787.A
Sol refulget super iustos & iniustos. 1429.B
Dictum est antiquis:Non occides.Ego autem dico vobis,&c. 1455.D
Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam adulterauit eam in corde suo. 1484.B.1553.D
Qui te percusserit in vnam maxillam,præbe ei & alteram. 1497.B
Diligite inimicos vestros. 1526.C
Non iurandum omnino. 1536.D
Videns Iesus turbas ascendit in montem. 1686.B
Matth.6. Nesciat dextera tua quid faciat sinistra tua. 21.B
Cum oras,intra in cubiculū tuum,&c. 130.C.935.C.1254.C.1366.B 1434.A
Vbi fures effodiunt & furantur. 374.D
Cum ieiunatis,nolite fieri sicut hypocritæ tristes. 1128.A
Si oculus tuus simplex fuerit,totum corpus tuum lucidum erit. 1262.B
Nolite vobis thesaurizare in terra, vbi ærugo & tinea exterminat, &c.1516.A
Matth.7. Nolite sanctum dare canibus, neque mis. marg. ve. an. por. 192.B 1433.D

Si vos

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quantomagis pater vester, &c. 363.D
Petite & dabitur vobis: quærite & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. 622.D
Attendite à falsis prophetis. 885.D
Nolite iudicare, vt non iudicemini. 914.B
Numquid colligunt de spinis vuas aut de tribulis ficus. 1149.A
Discedite à me omnes qui operamini iniquitatē Nescio vos. 1304.D
Omnis qui audit verba hæc & fecerit ea, similis erit viro sapienti. 1501.D
Matth.8. Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos. 69.D.773.B.888.C 1515.B
Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. 471.A & 1410.C 733.C.D
Ibi erit fletus & stridor dentium. 1279.B
Si vis, potes me mundare. Volo. Mundare. 1279.B
Apostoli, cum Christus dormiret in naui, tempestatē fluctuum formidantes, excitauerunt dominum Iesum, vt ab his formidinem propulsaret. 1390.D
Matth.9. Nemo cīn additamētū rudis pānī affuit vestimētoveteri, &c. 1988.A 257.B
Credo domine, adiuua incredulitatem meam. 477.D
De filia archisynagogi resuscitata. 533.B
Cum auferetur ab eis sponsus, tunc ieiunabunt. 1511.B
Vinum nouum in vtres nouos mittunt. 27.A
Matth.10. Fugite in aliam ciuitatem. 54.D
Nolite possidere aurum neque argentum neque pecuniam. 170.B
Omnis qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor cū coram patre meo, &c. 207.A.311.D.1774.A
Estote astuti sicut serpentes. 724.D
In quancunque ciuitatem introieritis, interrogate quis in ea dignus est: & ibi manete donec exeatis. 736.D
Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. 1549.A.in fi.
Qui amat patrē aut matrē plusquā me, nō est me dign⁹. 1549.A.in fi.
Nisi quis tulerit crucem suam, & me secutus fuerit, non est me dignus. 1553.C
Matth.11. Cantauimus vobis, & non saltastis. 537.D
Confiteor tibi domine pater cœli & terræ. 609.A
A diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum vim patitur & violenti rapiunt illud. 705.D.1696.C
Venite ad me omnes qui laboratis & ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos & discite à me, &c. 932.D.1538.A.1545.A 1550.A
Quia nemo maior ex natis mulierum Ioanne Baptista. 1366.D
Cæci vident, claudi ambulant leprosi mundantur. 1564.B
Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea parvulis. 1564.C
Et iustificata est sapientia à filiis suis. 1697.C.in fi.
Matth.12. De omni verbo otioso reddenda est ratio. 2.A.1339.C
Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur hominibus, &c. 185.A 362.A
Arbor bona fructus bonos facit, malā autem arbor fructus malos facit. 185.D
Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? 198.B
Matth.13. Inuenta vna pretiosa margarita venditis omnibus emit eam. 695.A
Qui habet, dabitur ei: & qui non habet, auferetur ab eo. 774.D
Simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, &c. 857.C
Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro. 1433.C
Domine iube me venire ad te super aquas. 1161.C
Matth.14. Modicæ fidei quare dubitasti. 742.B.C.
Matth.15. Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. 235.A
Miserere mei fili Dauid filia mea male à dæmonio vexatur. 1696.D
Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. & reliqua. 1381.B.C.D
Matth.16. Tu es Christus filius dei viui. 427.B.1711.D
Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo in ecclesiam meam. &c. 771.D.1363.B.1998.A
Portæ inferi non præ. 228.A
Tibi dabo claues regni cœlorum. Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: &c. 1349.A
Qui voluerit animam suam saluam facēre, perdet eam. 2019.C
Non occides, non adulterium, non furtum facies, non falsum testimonium dices. 1026.D
Aperto ore pisces inuenies stateram. 507.A Matth.17.
Vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. 1193.D.1511.C
Hic est filius meus dilect⁹, in quo mihi bene cōplacui. 277.A.1394.B
Si duo consenserint super terram, &c. 131.A.1745.D Matth.18.
Adhibe vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. 623.C.D.1756.C
Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum. 656.B
Quis maior est in regno cœlorum? Et aduocans Iesus paruulum dixit, Nisi efficiamini sicut paruulus iste, &c. 699.B.748.A.B
Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei vt suspēdatur mola asinaria in collo ei⁹, &c. 700.A.1603.A
Si frater meus in me peccauerit, quotiens dimittam ei, vsque septies? Non solum septies, sed vsque septuagies septies. 1067.E
Si peccauerit in te frater tuus, vade corripe eum inter te & ipsum solū. 1756.C
Oportet venire scandala. 1914.D
Non omnes capiunt verbū istud, sed quibus datum est. 102.A.118.B Matth.19.
Facilius est Camelum intrare per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. 692.D.699.C.& 1431.B
Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te. 1477.D in fi.
Si vis perfectus esse, vende oīa quæ habes & da pauperibus. 1523.D
Quod deus coniunxit, homo non separet. 1753.C & 1754.A
Matth.20. De vinea & operariis. 242.B.C
Calicem quidem meum bibetis, sedere autē ad dextram meam vel sinistram non est meum dare vobis, &c. 336.C.D.& 337.D
Verebuntur filium meum. 352.C Matth.21.
Matth.22. Homo nōn habens vestem nuptialem eiicitur. 489.B.704.D
Reddite quę sunt Cæsaris Cæsari, & q̄ sunt dei deo. 507.D.& 696.B
Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua & ex tota mente tua. 896.C.1026.C
Hierusalem Hierusalem quæ occidis prophetas. 1432.C.in fi. 1520.D
Matth.23. Super cathedram Mosi sederunt scribę & Phariſei, &c. 1385.D 1386.A.1546.D
Ecce derelinquetur vobis domus vestra deserta. 1397.C
Matth.24. Qui est in tecto, non descendat vasa sua tollere. 530.A
Erūt duę molētes, vna assumetur, & vna relinquetur. 694.C.934.A 698.D.& 155.C in fine.
Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. 698.D
Orate ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbato. 1294.C.1383.B.1548.D
Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. 1516.D
Propter electos breuiabuntur dies. 1368.C
Vbi ruina, ibi & aquila. 1411.C
Matth.25. Parabola de talentis. 255.B.C
Cum sederit filius hominis, &c. 255.D.309.D
Quæ in vasis suis oleum non tulerunt. 1534.C
Matth.26. Accipite & comedite: hoc est corpus meum. 1249.A
Tristis est anima mea vsque ad mortem. 432.A
Pater si possibile est, transfer calicē hūc à me. 288.B.432.A.1352.A
Amodo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis dei. 294.D
Peccaui tradens sanguinem iustum. 745.A Matth.27.
Innocens ego sum à sanguine iusti huius vos videritis. 1418.A
Transeūtes autē blasphemabāt mouētes capita sua. 1417.A.1546.D
Matth.28. Non est hic, sed surrexit. 122.C
Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. 252.C
Ite baptizate gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti. 271.D 342.B.371.C
Quid queritis viuentem cum mortuis. 1040.C
Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. 1091.A

EX MARCO.

Descendit spiritus sanctus sicut columba & mansit super eum. 1098.B Marc.1.
Qui seminat, verbum seminat. 833.A Marc.4.
Veni retro post me. 1417.C Marc.8.
Veni sequere me. 1538.B Marc.10.
Nemo est qui relinquat domum aut parentes aut vxorem aut filios propter regnum dei, & non recipiat septies, &c. 1026.D
Nemo bonus nisi vnus deus. 286.C
Ficulnea fructum non habens sed tantum folia. 1561.A Marc.11.
Potuit hoc vnguentum venire trecentis denariis. 1079.B Marc.14.

EX LVCA.

Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco. 654.D.1020.A Luc.1.
Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi

Universidad de Deusto Biblioteca

tibi. 1458.D
Exultauit infans in vtero Helizabeth, & repleta est spiritu sancto. 324.C.758.D
Per viscera misericordiæ dei nostri. 243.D
Lucæ.2. Pastores erant vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregẽ suum. 703.C
Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. 703.B
Vt darent hostiam par turturum aut duos pullos columbarũ. 1021.B
Nunc dimittis domine seruum tuum in pace. 213.C
Ecce hic positus est in ruinam. &c. 487.B. & 1295.B
Tuam ipsius animam pertransibit gladius. 98.D. in fi. & 1528.B
Iesus proficiebat ætate & sapientia & gratia apud deum & homines. 433.A
Lucæ.3. Nihil amplius exigatis quàm quod constitutum est vobis. &c. 696. A. C
Post me venit vir, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamẽtorum eius. 1098.A
Spiritus sanctus in specie columbę visus est. 426.C
Lucæ.4. Tentationes Christi à diabolo. 929.B.C. & dein.
Medice cura te ipsum. 1334.D
In diebus Heliæ quando clausum erat cœlum. 1305.A
Et stans super illam, imperauit febri, & remisit illam. 161.A
Cum sol occidisset, omnes qui habebant infirmos, &c. 103.D
Lucæ.5. Ascendens Iesus in vnam nauim quæ erat Simonis, rogauit eum. &c. 701.A.B
Duc in altum, & laxate retia in capturam. 113.D.701.B
Exi à me domine, quia homo peccator sum. 111.C
Si vis, potes me mundare. Volo. Mundare. 1441.C
Sciebat enim Iesus cogitationes eorum. 8.C
Quid cogitatis mala in cordibus vestris? ibid.
Nunquid possunt filij sponsi ieiunare quamdiu cum illis est sponsus. &c. 756.A
Vinum nouum in vtres nouos condendum. 772.D
Lucæ.6. Ingressus Christus synagogam, manũ hominis aridam curauit. 697. A. & deinceps.
Iesus pernoctabat in oratione. 1582.C.1594.A
Væ vobis qui ridetis, quia flebitis. 15.I
Qui te percusserit in maxillam, præbe ei & alteram. 444.A
Lucæ.7. Adolescens tibi dico surge. Et resedit qui erat mortuus. 477.D
Lucæ.7. Cantauimus & non saltastis, lamentauimus & nõ plorastis. 187.D. 775.B.1474.B
De Magdalena. 190.B. & inde.
Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne baptista. 759.C
Duo debitores erant cuidam fœneratori. &c. 1156.A
Quia iustificata est sapientia sua à filiis suis. 1496.C
Lucæ.8. Sentio de me virtutem exisse. 1404.C
Qui habet aures audiendi audiat. 1407.A
Vade ostende te sacerdoti. 1441.D
Lucæ.9. Nescitis cuius spiritus estis. 181.A
Qui vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam. &c. 994.B
Oportet filium hominis pati. 1914.D
Lucæ.10. Historia de Samaritano exponitur. 176.A.1599.C
Videbam sathanam sicut fulgur de cœlo cadentem. 207.A
Væ tibi Corozaim. Væ tibi Bethsaida. 1444.A
Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. 10464.B
Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. 1510.D
Nomina vestra scripta sunt in cœlo. 1851.A.1920.B
Lucæ.11. Quanto magis pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se. 363.D
Lucæ.11. Væ vobis qui tulistis clauem scientiæ, & reliqua. 697.C
Lucerna corporis tui est oculus tuus? &c 1389.C
Petite, & dabitur vobis, quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. 1395.C
Lucæ.12. Stulte, hac nocte à te repetent animam tuam. 224.B
Capilli capitis vestri omnes numerati sunt. 377.A
Hominis cuiusdam diuitis fructus vberes ager attulit. &c. 776.B
Anima, habes multa bona, mãduca bibe, & epulare. 777.C.1111.A
Stulte, hac nocte auferetur abs te anima tua, & quæ præparasti, cuius erunt? 779.D.1112.D
Destruam horrea mea, & maiora faciam. 1111.A
Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes. 1535.D
Mulier abscondit fermentum in farinæ donec fermentaretur totum. Lucæ.13. 180.B
Regnum cœlorum simile est grano sinapis. &c. 688.D
Et excreuit & facta est arbor, & volucres requieuerũt in ramis eius. 690.B
Mulier quæ habebat spiritum infirmitatis, inclinata erat, vt sursum respicere non posset. 834.C.1486.D
Regnum cœlorum simile est fermento quod acceptum mulier abscondit in farinæ donec fermentatum est totum. 693.D
Ecce anni tres sunt ex quo veni quærens fructum in ficulnea, & non inuenio. 1051.C. & 1647.A
Discedite à me operarij iniquitatis, Non noui vos. 1287.C
Ite dicite vulpi illi. 1427.C.1515.B
Homo quidam fecit cœnam magnam. &c. 172.C Lucæ.14.
Filij prodigi historia. 184.A.B. in fi. Lucæ.15.
De one errante. 1184.C. & dein.1604.D
Lex & prophetæ vsque ad Ioannem. 1988.A Lucæ.16.
Sicut fulgur, ita erit aduentus filij dei. 207.A. & 720.D Lucæ.17.
Domine auge nobis fidem. 257.B
Si habueritis fidem sicut granũ sinapis nõ solum de ficulnea facietis, Matth.17.
sed etiam si monti huic dixeritis: Tollere. &c. 1396.B
Regnum dei intra vos est. 1696.C
In illa nocte erũt duo in lecto vno: vnus assumetur, & vnus relinquetur. Erant duæ molentes. &c. 721.C
Pharisæus & publicanus orantes in templo. 1443.A Lucæ.18.
Zachæe festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. &c. Lucæ.19.
934.B.945.B
Parabola de diuite qui in regionem longinquam profectus est, exponitur. 344.D
Pullum sibi asinæ saluator per Apostolos iussit adduci. &c. 577.A Lucæ.19.
Si isti tacuerint lapides clamabunt. 578.D
Forsitan verebuntur filium meum. 352.C Lucæ.20.
Vidua duo minuta mittens in gazophylacium. 157.C.645.B Luc.21.
Venit dies in qua necesse erat immolari pascha, & misit Petrum & Lucæ.22.
Ioannem. &c. 671.B
Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum. 1442.C
Simon ecce Sathanas expostulauit vt ventilet vos sicut triticum, Ego autem rogaui patrem meum vt non deficiat fides tua. 1379.A
Iuda, osculo filium hominis tradis? 409.A.894.A.1352.C
Hodie mecum eris in paradiso. 1353.A.1479.A Lucæ.23.
Filiæ Hierusalem nolite me flere, sed vosipsas flete. 1544.C
Quid quæritis viuentem cum mortuis? 228.C Luc.24.

EX IOANNE.

In principio erat verbum. 137.D.425.C Ioan.1.
Et verbum erat apud deum. 276.A.426.A
Omnia per ipsum facta sunt. 359.C.1538.D.1593.D
Sine ipso factum est nihil quod factum est. 303.B.1593.D
Quod factum est in ipso, vita erat. 804.D.1305.D.1306.C
Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. 1305.B
Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri. 321.C
Verbum caro factum est. 80.B.431.B.1886.B
Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre plenum gratia & veritate. 1576.C
Lex per Moysem data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. 1577.D
Deum nemo vidit vnquàm. 359.B.1626.D
Vnigenitus qui est in sinu patris ipse enarrauit. 1627.A
Ego sum vox clamantis in deserto. 759.B
Medius vestrum stat quem vos nescitis. 1404.B
Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat. 305.D
Non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius. 139.D
Super quem videris spiritum descendentem de cœlo, & manentem super eum, hic est qui baptizat spiritu sancto. 956.A
Aqua mutata in vinum. 710.C Ioan.2.
Et manifestauit gloriam suam, & crediderunt discipuli eius in eum. 711.A
Soluite templum hoc & in triduo resuscitabo illud. 1424.B
Nondum venit hora mea. 1561.A
Zelus domus tuæ comedit me. 1573.A
Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem non credit filio, Ioan.3.
non videbit vitam, &c. 176.B
Sic deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui credit in eum, non pereat, &c. 175.C
Non enim veni vt iudicem mundum, sed vt saluetur mundus per me. 176.C
Spiritus vbi vult spirat. 283.A
Sic est omnis qui nascitur de spiritu. 401.C
Illum oportet crescere, me autem minui. 702.A.1102.C.1648.A
Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filiũ hominis. 750.A
Nemo ascendit in cœlum nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo. 753.A
Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, &c. 1098.A
Dilexerunt magis tenebras quàm lucem. 1287.B
Ioan.4. *Iesus fatigatus ex itinere sic sedebat supra fontem.* 1078.B
Samaritana venit ad fontem, &c. 1004.D.1034.B
Eius historia pro parte exponitur. 1034.B
Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus. 336.A
Veri adoratores adorabunt Deum in spiritu & veritate. 402.A & *sequentibus copiose.*
Meus cibus est vt faciam voluntatẽ patris mei qui in cœlis est. 1122.D
Ioan.5. *Propterea enim volebant eum Iudæi occidere, quia non solum soluebat sabbatum, sed patrem proprium dicebat deum.* 291.A
Pater omne iudicium dedit filio. 294.C
Sicut audio iudico: & ideo iudicium meum verum est. 1594.C
Quæcunque pater fecerit, eadem & filius facit similiter. 317.A & *deinceps.*
Pater diligit filium. 319.D
Sicut pater vitam habet in semetipso, sic dedit filio vitam habere in semetipso. 326.A.C.334.B
Angelus descendebat in piscinam & mouebatur aqua. 366.B
Non possum ego a me facere quicquã. 317.A.547.C.1593.C.1594.B
Non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. 547.D.1594.D
Historia piscinæ probaticæ. 366.B.1231.D
Domine hominem non habeo. 1241.B
In nomine patris mei veni & non me suscepistis. Si alius venerit in nomine suo illum suscipietis. 1374.A
Erat lucerna ardens & lucens. 1534.D
Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. 1742.B
Iam noli peccare, ne quid tibi deterius contingat. 2052.C
Ioan.6. *Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum.* 265.D
Sicut me misit viuens pater, & ego viuo propter patrem. 324.D
Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. 373.D
Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, &c. 490.B
Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. 1253.D
Ioan.7. *Mea doctrina non est mea.* 292.B.338.D
Qui à semetipso loquitur, gloriam suam quærit. 192.C
Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. 666.A
Mihi indignamini quia totum hominem salum feci in sabbato. 1541.C
Si quis sitit, veniat ad me & bibat. 1581.C
Ioan.8. *Principium, qui & loquor vobis.* 304.B.342.D
Duorum hominum testimonium verum est. 335.B
Christus digito scripsit in terram. 396.B
Ego sum lux mundi. 529.D
Ego non iudico quenquam. 548.A
De adultera quam absoluit Christus. 616.D.& 646.A
Si manseritis in me, cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. 1504.A
Vos ex patre diabolo estis. 1674.C
Ioan.9. *Præteriens Iesus vidit cæcum à natiuitate.* 643.D.1245.C.D
Surge, tolle grabatum tuum. 1357.D
Ioan.10. *Potestatem habeo ponendi animam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.* 224.A
Ego & pater vnum sumus. 271.D.407.C.886.C.1194.A.1394.C
Ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. 408.A
Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus suis. 1593.D
Lazari resuscitatio. 189.A.320.B.326.C.477.B.809.C
Lazari historia, &c. 477.B.C.809.C
Ioan.11. *Qui ambulat in die, non offendit.* 440.C
Expedit vnum hominem mori pro populo. 1546.D
Ioan.12. *Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum.* 176.C
Vt qui credit in me, in tenebris non maneat. 176.C
De vnguenti effusione. 190.A & *deinceps.*
Qui in me credit, non credit in me, sed in eum qui misit me. 342.C
Qui me videt, videt eum qui me misit. *ibidem.D*
Ex meipso non sum locutus. *ibidem.*
Sicut dixit mihi pater, ita loquor. *ibidem.*
Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet, &c. 1306.B
Cum exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipsum. 1520.B 1802.D
Si ego laui pedes vestros. 105.C Ioan.13.
Lotio pedum declaratur. 356.D
Satanas immisit se in cor Iudæ, &c. 1244.C.& 1407.D
Quod facis, fac citius. 945.A
Qui manducat meum panẽ, leuabit super me calcaneũ suum. 1408.A Ibidem.
Venit princeps mundi huius, & in me inuenit nihil. 203.A Ioan.14.
Surgite eamus hinc. 217.B
In domo patris mei mansiones multæ sunt. 224.C.& 226.D
Ego sum via, veritas, & vita. 227.B
Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. 1067.B.1092.A & 1565.C
Non turbetur cor vestrum neque formidet. 1485.D
Qui me odit, & patrem meum odit. 315.D Ioan.15.
Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est. 328.C
Sicut palmes non potest ferre fructum nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. 681.A
Iam non dicam vos seruos, sed amicos. 1468.B
Non loquetur à semetipso, sed quæ audit loquetur. 344.A.388.B Ioan.16.
Omnia quæ pater habet, mea sunt. 288.B.320.D
Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit dies eius. Cum autem peperierit, iam, &c. 1403.A
Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum. 1778.C
Vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. 316.C Ioan.17.
Vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum. 332.B
Dilexisti eos sicut me dilexisti. 339.D
De hoc mundo non sunt, sicut ego non sum de hoc mundo. 1533.D
Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum deum. 1624.B
Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo, si autem bene, cur me cædis. 1594.B Ioan.18.
Regnum meum non est de hoc mundo. 1661.D
Potestatẽ habeo dimittere te & potestatẽ habeo crucifigere te. 1594.C
Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper. 2006.D
Tolle, tolle, crucifige eum. 1358.D
Quod scripsi scripsi. 498.C Ioan.19.
Mulier, ecce filius tuus. Ecce mater tua. 652.D
Ex illa hora accepit eam discipulus in sua. 120.A
Exiui de latere eius aqua & sanguis. 1098.1250.C
Eo quòd esset discipulus Iesu, occultus autem propter metum Iudæorum. 1794.A
Maria stabat ad monumentum foris plorans. Ioan.20.
Euangelium istud exponitur copiose. 101.A.& deinceps
Mulier, quid ploras, quid quæris? 752.B.1796.A
Domine si tu tulisti eum, dicito mihi vbi posuisti eum, & ego illum tollam. 752.B
Noli me tangere, nondum ascendi ad patrem meum. 752.D.1400.A 1796.A
Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum: deum meum & deum vestrum. 280.A.1796.C
Accipite spiritum sanctum. 509.C.168.D.1500.D
Dominus meus, & deus meus. 1371.D Ioan.21.
Petre diligis me? Pasce oues meas, &c. 1191.A

EX ACTIS APOSTOLORVM.

Sors cecidit super Mathiam. 537.D Actor.1.
Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do. 667.C Actor.3.
Scio quòd per ignorantiam feciſtis. 1886.B
Erant illis omnia communia. 698.B Actor.4.
Nemo sub apostolis indigens fuit. *ibidem.C*
Ecce video Iesum stantem ad dexteram virtutis dei. 656.C Actor.7.
Durum est tibi contra stimulum calcitrare. 1552.D
Vas descendens velut linteum coram Petro, vbi erãt diuersa animalia. 386.D Actor.9. Actor.10.

Act.11. *Vos autem spiritu sancto baptizabimini.* 401.C
Act.13. *Ego hodie genui te.* 1244.C
Act.15. *Visum est spiritui sancto & nobis.* 391.C
Act.17. *Cuius & genus sumus, &c.* 223.A 227.C

EX EPISTOLA AD ROMANOS.

Iustitia dei in eo revelatur, &c. 200.B
Roma.1. *Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.* 234.B
Qui servierunt creaturæ potius quàm creatori. 334.A
Invisibilia enim eius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, &c. 395.D
Roma.2. *Ignoras quia bonitas dei ad pœnitentiam te adducit.* 200.C
Roma.3. *Ex operibus legis nemo iustificatur.* 639.C
Roma.4. *Lex iram operatur. Vbi autem non est lex, nec prævaricatio.* 638.B & dein.
Abraham signum accepit circumcisionis. 994.A
Qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. 1318.D
Vbi abundavit delictum, superabundavit & gratia. 639.B.C
Roma.5. 1056.C. 1500.A
Tribulatio patientiam operatur. 1280.B
Roma.6. *Quicunque baptizatur, in morte Iesu baptizatur.* 1243.C
Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel. 1578.B
Roma.7. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius.* 1014.A 1055.B
Ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato, &c. 1033.B
Quod ergo bonum est, mihi mors est? Absit. Sed peccatum vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem. 1055.A
Video legem carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, &c. 1382.C
Mulier quæ sub viro est, viuente viro ligata est legi, &c. 1384.D
Itaque fratres mei & vos mortificati estis legi per corpus Christi, &c. Ibidem.
Ego ipse mente servio legi, carne autem legi peccati. 1761.C. D
Roma.8. *Deus filium suum misit in similitudinem peccati, &c.* 169.D 1321.B
Charitas dei quæ est in Christo Iesu. 349.D
Vanitati creatura subiecta est. 548.C.& dein.
Quoniam ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis. 549.D
Scimus quod omnis creatura congemiscit. Ibidem.
Primitias spiritus habentes. 550.D & 551.C
Spe salui facti sumus. 551.C
Spes autem quæ videtur, non est spes Ibid.D
Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. 552.B
Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. 1057.A 1427.A
Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriã quæ revelabitur in nobis. 1158.B
Hæredes sumus dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt simul glorificemur. 1479.C
Roma.9. *Qui est super omnia deus benedictus in secula.* 361.A
Igitur non est volentis neque currentis, sed miserentis dei. 1027.C. 1505.A
Rom.10. *Quàm speciosi pedes euangelizantium bona.* 714.C
Habent zelum dei, sed non secundum scientiam. 1459.A
Rom.11. *Non repulit deus plebem suam quam præscivit.* 238.B
Secundum Euangelium quidem inimici propter vos, secundũ electionem autem dilecti propter patres. 238.C
Cecitas ex parte in Israel contigit. Ibidem.
Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? 327.B
Ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. 327.A 385.C & 805.D
Vt reliquiæ saluæ fierent 1386.C
Vide bonitatem & severitatem dei: in eos quidem qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem, si permaseris in bonitate. 1483.A 1493.B
Quia si non permanserint in incredulitate, inserentur. Potens enim est deus inserere illos. 1493.C
Rom.12. *Date locum iræ.* 13.D
Non vosmetipsos vindicantes, &c. 1092.A
Si fieri potest, cum omnibus pacem habentes. 1526.C
Rom.13. *Non sine causa gladium portat qui iudicat: deus enim vindex est in eos qui malè agunt.* 616.C
Nox præcessit, dies autẽ appropinquabit. 747.A 1039.C 1397.D
Sic vt in die honestè ambulemus. 1374.C
Si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur. 1608.B
Omnis potestas à deo est. 1669.D

EX EPISTOLA I. AD CORINTHIOS.

Qui factus est nobis sapientia à deo. 302.C 397.B 1.Cor.1.
Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt. 487.B
Quod stultum est dei, sapientius est hominibus: & quod infirmũ est dei, fortius est hominibus. 589.B
Vt non glorietur omnis caro in conspectu eius. 676.B
Gratias ago deo meo semper pro vobis, in gratia dei quę data est vobis in Christo Iesu, &c. 1434.C
Elegit deus quæ non sunt, vt quæ sunt destrueret. 1751.C
Sed loquimur dei sapientiam in mysterio. 302.C 1.Cor.2.
Si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. 302.C 1632.B
Et sermo meus & prædicatio mea non in persuasione sapientiæ verborum, sed in ostensione spiritus & virtutis. 1511.A
Nihil me iudicaui scire inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. 1711.C
Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. 1.Cor.3. 254.D
Qui plantat & qui rigat, vnum sunt. 316.C
Ædificare aurum, argentum, lapides preciosos. 331.C
Templum dei vos estis, & spiritus sanctus habitat in vobis. 404.B & 1404.C.
Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: potest tamen & ipse per ignem saluari. 1598.D
In virga veniam ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis. 1.Cor.4. 177.B
Nolite ante tempus iudicare donec veniat dominus qui illuminabit occulta tenebrarum, &c. 1390.A
Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. 1459.D
Non in sermone regnum dei est, sed in virtute. 1510.D
Tradidi illum Satanæ, non ad interitum animæ, sed carnis. 177.B 1.Cor.5. & dein. 182.A. & 1556.A
Expurgate vetus fermentum. 180.B.C.D
Omnia mihi licent, sed non omnia vtilia sunt. 1.Cor.6. 41.B
In corpus suum peccat. 149.C
Qui adhæret deo, vnus spiritus est, &c. 235.B 1446.A
Fugite fornicationem. 931.A 1596.B
Esca ventri, & venter escis. Hunc & hanc deus destruet. 1871.B
De virginibus præceptum domini non habeo, &c. 81.C & 118.A 1.Cor.7. & 560.B
Alligatus es vxori, noli quærere solutionem. 102.C
Solutus ne quæsieris vxorem. 1442.B
Qui iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. 654.C
Precio empti estis: nolite fieri serui hominum. 1379.D 1732.A
Nobis autem vnus deus pater, ex quo omnia, &c. 273.B. 326.D 1.Cor.8. 385.A
Non manducabo carnem, ne fratrem meum scandalizem. 1603.A
Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, &c. 656.D 922.B 1.Cor.9.
Væ mihi est si nõ euãgelizauero. Si enim volens hoc ago, &c. 1539.A
Sic enitor, non vt aerem cędens. 1669.A
Numquid de bobus cura est deo? 1731.B
Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius. 61.A 1.Cor.10.
Siue manducatis siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam dei facite. 737.C
Omnis viri caput Christus est, caput autem mulieris vir, caput autem Christi, deus. 1.Cor.11. 315.D
Nunquid æmulamur dominum. 1297.C
Diuidens singulis prout vult. 121.D 1314.A 1.Cor.12.
Quę videntur membra corporis infirmiora, necessaria sunt. 960.A
Videmus nunc per speculum in enigmate. 226.A 1.Cor.13.
Nunc autem manẽt fides, spes, charitas tria hęc. Maior autem horum est charitas. 643.B
Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, &c. 683.A
Charitas patiens est, benigna est: non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, &c. 683.C.1690.C
Oramus spiritu, oramus & mente. 552.B 1.Cor.14.
Factus est primus homo Adam in animam viuentem, nouissimè in spiritum viuificantem. 338.B.594.C 1.Cor.15.
Vnusquisque autem in ordine suo, primitię Christus, deinde qui sunt Christi, &c. 225.C
Cùm tradiderit regnum deo patri, tunc & ipse subiectus erit ei qui sibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

sibi subiecit omnia. 345.A.550.C
Qualis cœlestis, tales & cœlestes. 383.A
Sicut portauimus imaginem terreni, sic portemus & cœlestis. 440.B. 532.D
Si in hac vita in Christo tantum sperãtes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. 484.C
Quia licet exterior homo noster corrumpatur. &c. 488.C
Vt absorbeatur quod mortale est. &c. 488.C
Non enim omnis caro eadem caro. &c. 488.D
Vt sit deus omnia in omnibus. 550.D
Si secundum hominẽ pugnaui Ephesi ad bestias, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Manducemus & bibamus. &c. 658.A
Quotidie morior per vestram gloriam. 1390.C
Sobrij estote iustè: euigilate iustè, & nolite peccare. &c.1506.D
Propter te quotidie morior, quotidie periclitor. 1540.D
1.Corin.16. *Apud vos forsitan manebo & hyemabo, manebo autem Ephesi vsque ad Pentecosten.* 1757.B

EX EPISTOLA II. AD CORINTHIOS.

2.Corin.1. *In Christo non fuit est & non, sed est, in illo fuit.* 333.A
Qui vnxit nos deus, & qui signauit nos & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. 365.A
Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi pater misericordiarum. &c. 1505.B
2.Corin.2. *Nam ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi vobis per multas lachrymas.* 1472.C
Alijs odor vitæ ad vitam, aliis odor mortis ad mortem. 1841.A
2. Corin. 3. *Litera occidit, spiritus autem viuificat.* 379.A.640.B.C
2.Corin. 4. *Illuxit deus in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis dei, in faciem Christi Iesu.* 404.A.B
Quæ videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. 548.C
Pressuram patimur, sed non angustiamur. 1467.B
2. Corin. 5. *Qui peccatum non fecit, pro nobis peccatum factus est.* 431.C.580.A
Neminem nouimus secundum carnem: & si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus. 523.D
Si qua ergo in Christo noua creatura. 524.A
Cum sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino. &c. 1348.C
Per fidem enim ambulamus, & non per speciem. 1450.A
Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit. 1578.C 1486.A
2.Corin. 7. *Foris pugnæ, intus timores.* 22.C
2. Corin. 8. *Qui multum, non abundauit: & qui modicum, non minorauit.* 777.A
Vt abundantia vestra fiat. 1356.A
Christus pro nobis pauper factus est, cum dives esset. 1169.C
2.Corin.11. *Sathanas se transfigurat in angelum lucis.*
2.Corin.12. *Omnia operatur vnus atque idẽ spiritus dividens singulis prout vult.* 283.A
Paulus raptus est in paradisum vsque ad tertium cœlũ. 914.B.1305.D.1307.B.C.1445.D
Placeo mihi in infirmitatibus, in iniurijs, in necessitatibus, in persecutionibus. 1496.C
Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. 1846.C
Cum infirmor, tunc potens sum. 1965.A

EX EPISTOLA AD GALATAS.

Gala.1. *Gratia vobis & pax à deo patre nostro & domino Iesu Christo.* 370.D
Viuo autem iam non ego, sed viuit in me Christus. 922.D.912.D
Per legem legi mortuus sum, vt deo viuam. 579.D
Gala.3. *Lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur.* 639.D
Christus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictũ. 580.A
Quoniam in lege nemo iustificatur. 1523.A
Gala.4. *Misit deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege.* 280.C. 579.D.1456.B
Quia tunc nescientes deum seruistis iis qui natura non erant dij. 333.B.434.B.& D.
Nos ergo fratres secundum Isaac promissionis filij sumus. Sed quẽadmodum tunc qui secundum carnem. &c. 382.D
Dies obseruatis & menses & tempora & annos: timeo ne sine causa laborauerim in vobis. 671.B.708.C
Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla & vnum de libera. &c. 993.C.1182.D.1382.D
Eiice ancillam & filium eius. Non enim erit. &c. 1383.B
Gala.5. *In Christo enim Iesu neque circumcisio aliquid valet neque præputium, sed noua creatura.* 524.B
State, & nolite iterum iugo seruitutis contineri. 546.B
Gala.6. *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* 399.C.1714.C

EX EPISTOLA AD EPHESIOS.

Hæc summaria ac breui explanatione perstringitur pag. 537. A. & deinceps.
Ephe.1. *In quo & credentes signati estis.* 85.A
Ephe.2. *Qui fecit vtraque vnum.* 1935.D
Consedere fecit in cœlestibus in ipso domino Iesu. 538.A
Ephe.4. *Nolite contristare spiritum sanctum dei.* 1894.D
Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui &c. 382.D
Surge qui dormis, & exurge à mortuis. 1017.C.1315.D
Ephe.5. *Quoniam sumus membra corporis Christi de carne ipsius, & de ossibus eius.* 1194.A
Sacramentum hoc magnum est. &c. 1649.C
Ephe.6. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem.* 481.C

EX EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

Philip.1. *Mihi viuere Christus est & mori lucrum.* 213.D
Dissolui & esse cum Christo multo melius. &c. 214.A.222.A
Qui incepit in vobis opus bonum. &c. 249.C
Non quærentes quæ sua sunt, sed aliorum. 61.A
Philip.2. *Hoc sentite in vobis quod & in Christo Iesu. &c.* 1591.A
Qui cum in forma dei esset, non rapinam. &c. 291.B.609.D
Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens. &c. 367.A.1576.C
In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. 307.C.1382.A
Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem. &c. 193.A.367.A.422.B.& 1591.B
Propter quod exaltauit illum deus, & dedit illi nomen. &c. 1538.B. 1775.C
Philip.3. *Nostra conuersatio in cœlis est.* 105.D.785.D
Quæ mihi lucra fuerunt, hæc duxi propter Christũ detrimenta. 1681.D
Et gloria in pudendis eorum qui terrena sapiunt. 1815.A
Pilip.4. *Ego didici in quibus sum, sufficiens esse.* 49.D
Scio & humiliari scio, & abundare. 50.A

EX EPISTOLA AD COLOSSENSES.

Coloss.1. *Ipse est imago dei inuisibilis, primogenitus vniuersæ creaturæ.* 275.A
Quoniam in ipso condita sunt omnia in cœlis & in terra. 361.D
Omnia in ipso constant. 384.C
In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. 598.A
Qui donauit nobis peccata dominus Iesus delens chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, &c. 300.B.1194.D
Ne attaminaueritis, ne gustaueritis: quæ sunt omnia ad corruptelam ipso vsu. 1542.C
Coloss.3. *Nunc enim vita nostra abscondita est. &c.* 228.B
Expoliantes veterem hominem cum actibus eius, induamus nouum. 1695.D

EX EPIST. AD THESSALONICEN.

1.Thes.4. *Nolumus autem ignorare vos fratres de dormientibus, vt non tristes sitis, sicut & cæteri qui spem non habent.* 1058.C
2.Thess.2. *Quem dominus interficiet spiritu oris sui.* 399.A

EX I. EPISTO. AD TIMOTHEVM.

1.Timo.2. *Deus vult omnes homines saluos fieri.* 233.B.& deinceps copiosè.
Volo autem viros orare in omni loco. 1255.A.B.C
1.Timo.3. *Diaconos similiter oportet esse graues, non bilingues, non multo vino deditos.* 341.D
Oportet episcopum esse vnius vxoris virum filios habentem subditos. &c. 663.D.1250.B.C.D.& dein.1260.C
Fidelis sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. 1259.B
1.Timo.5. *Quæ in deliciis est, viuens mortua est.* 228.B
Quorundam hominũ peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium, quosdam autem. &c. 1185.B
1.Timo.6. *Solus habet immortalitatem.* 334.A
Diuites sint in operibus bonis. 648.D.
Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidem appetentes, errauerunt à fide. 754.A
Qui volunt diuites fieri, incidũt in tentationem & laqueum diaboli. 1542.B

EX II. EPIST. AD TIMOTHEVM.

2.Timo.1. *Bonum depositũ custodi per spiritum sanctum qui habitauit in nobis.* 1153.A

Scio cui credidi & certus sum quia potens est commendatum meum seruare in illum diem. 1153.A

2.Timo.3. *Omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur.* 1513.B.& 1596.A

Bonum certamen certaui, cursum consummaui. 9.B.& 1469.A

EX EPISTOLA AD TITVM.

Ad Tit.1. *Loquere quæ decent sanam doctrinam.* 1015.B

Ad tit.3. *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita.* 745.A.1756.D

Eramus enim aliquando insipientes, increduli, errantes in desideriis & voluptatibus. 1604.C

EX EPISTOLA AD PHILEMONEM.

Ad Philemonem. *Fortan discessit ad horam, vt æternum illum reciperes.* 227.C

Tu autem illum vt mea viscera suscipe, quem ego volueram mecũ detinere.&c. 1539.B

EX EPISTOLA AD HEBRÆOS.

Hebr.1. *Qui cum sit splendor gloriæ.* 323.D

Et opera manuum tuarum sunt cœli. 333.C

Nonne omnes sunt administratorij spiritus missi in ministerium dei. 361.B

Hebr.2. *Decebat autem eum per quem omnia.&c.* 5.B.304.A

Videmus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatũ.&c. 290.C

Quia pueri communicauerũt carni & sanguini & ipse similiter participauit eisdem.&c. 305.D

Vt sine deo pro omnibus gustaret mortem. 341.C

Nunc autem nondũ videmus omnia illi esse subiecta. 346.B.347.C

Confirmata est salus nostra testificante deo signis & prodigiis. &c. 361.C

Hebr.3. *Participes enim Christi Iesu facti sumus.* 1490.A

Hebr.4. *Penetrabilior omni gladio ancipiti.* 99.A

Postera ergo die restat requies populo dei: Festinemus igitur intrare in illam requiem. 1400.D

Hebr.5. *Qui in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum qui posit illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia.&c.* 1414.B

Hebr.6. *Impossibile est eos qui semel illuminati sunt.&c.* 183.A.2096.C

Impossibile est deum mentiri. 589.A

Hebr.7. *Talis enim decebat vt esset nobis sacerdos.&c.* 201.A

Melchisedech sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium vitæ neque finem habens. 662.A.1234.D.& 1247.D

Hebr.8.& 10. Hiere.31. *Hoc autem est testamentum quod testabor ad eos, dicit dominus, dando leges meas in cordibus eorum, & in sensibus eorum scribã eas, & peccati & iniustitiæ eorũ non ero memor. Vbi ergo remissio, iam non oblatio pro peccato.* 1577.D

Hebr.9. *Testamentum non valet, nisi mors intercedat testatoris.* 642.A

In qua erat virga Aaron quæ reflоruit.&c. 1246.C

Impossibile est enim sanguine taurorum & hircorũ peccata mundari. 1577.D Hebr.10.

Maius patrimonium æstimans thesauris Aegypti opprobrium Christi. 944.C Hebr.11.

Sanguinis aspersionem melius loquentem quàm Abel. 205.A Hebr.12.

Sed accessistis ad montem Sion.&c. 535.C.941.C

Conualescite manus remissæ & genua dissoluta. 1403.C

Adhuc ego semel terram mouebo. 1415.A

Castigat enim dominus omnem filium quem recipit. 1497.B

Christus heri & hodie, ipse & in secula. 332.D. in fine. 431.A. in prin.596.B Hebr.13.

Iesus extra portam passus est. 669.D

EX EPISTOLA IACOBI.

Deus superbis resistit. 1470.B Iaco.4.

EX EPISTOLA PETRI. I.

Sanguine precioso redempti sumus. 302.C 1.Petri.1.

Non corruptibilibus argento & auro empti estis, sed precioso sanguine. 1731.B.1379.C

Vos autem genus electum re.sac.&c. 238.D 1.Pet.2.

In incorruptibilitate quieti & modesti spiritus qui est in conspectu dei locuples. 525.C 1.Petri.3.

Quarũ non sit extrinsecus capillatura neque circundatio auri, sed qui absconditus est cordis homo. 525.B

Charitas operit multitudinem peccatorum. 1562.B 1.Petri.4.

EX EPISTOLA IOANNIS. I.

Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum. 755.C.1357.B. 1594.A 1.Ioan.2.

Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis.&c. 1851.B

Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. 2031.B

Scimus cum apparuerit, similes ei erimus. 1831.C 1.Ioan.3.

Perfecta charitas foras timorem excludit. 1492.B 1.Ioan.4.

Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sint. 2044.B

Est peccatum ad mortem, non de illo dico vt oret quis. 1750.A 1.Ioan.5.

Hi tres vnum sunt, aqua, sanguis & spiritus. 364.D

Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus aqua & sanguis. 401.D.1781.D

EX APOCALYPSI. Apoca.1.

Ego sum primus & nouissimus, principium & finis. 804.D & 22.

Scio opera tua quia neque frigidus es neque calidus.&c. 1432.D Apoca.3.

Agnus librum signatum aperuit, quem nullus ante aperire poterat. 1491.C Apoca.5.

Ioanni Euangelistæ cœlum est apertum & albus equus est demonstratus, super quem sedebat habens in capite diadema, & in femore suo nomen scriptum Rex regum & dominus dominantiũ. 1362.A Apoc.6.& 19.

Væ habitantibus in terra. 1018.A Apoca.8.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX RERVM MEMORABILIVM QVAE IN HIS D. Ambrosii operibus continentur, per F. Florentium Borgoinum Franciscanum Parisinum origine, apud Magdunium uerò professum, accuratissimè collectus.

Aaron in quibus Mosi prælatus, & contra. 510.C
Aaronis admirabile facinus. 39.D 1350.D.& 614.D
Aaronis imitatores esse debemus. 662.B
Aaronis filij igne consumpti. 73.C.D
Aaronis peccatum. 510.C.& 1184.A.B
Aaronis virga. 110.D. 663.A.B. 1065.B. 1246.C
Abana fluuius. 1673.D
Abba pater. 1844.A
Abdemelech Aethiopis piumfactum. 388.A
Abel quid significet 924.C.& 925.A
Abel, iustus dictus. 903.C.1290.A. quare occisus in campo. 948.B
Abelis oblatio. 424.B.937.A. quare deo plus placuerit quàm munus Cain. 1119.A.1137.D
Abies. 853.C
Abigail deprecatione mitigauit Dauidē. 14.C
Abigea acquisita in prælio. 534.B
pro Abimelech Abraham roganit. 998.C
Abiron à terra absorptus. 662.C.D
Abiud igne cœlesti absumptus. 511.B
Ablactatio Isaac qualis fuerit. 1000.A
Abominatio desolationis. 1777.C
Abram & Abrahā quid interpretetur. 993.B
Abrahæ antiquitas. 992.A.1026.D. laus. 16.B.C. prudentia. 17.A. præstantia. 987.A.B. virtutes. 17.C. 1688.C. hospitalitas. 52.A. 997.C. diuitiæ. 1012.B.1013.A
Abrahæ & Melchisedech dignitas. 3001.B
Abraham cùm esset senex, quomodo puer vocetur. 997.A
Abraham fragilis, vt cæteri homines. 991.D. & dein. vanus, & electus. 993.B. eiusdem tenebræ & timor. 1023.B
Abrahā de regione Chaldæorū vocatus. 991.D
Abraham quomodo descendit in Aegyptum. 16.B.1010.C
Abrahā in Bethel rediisse quid significet. 1012.C
Abraham in hac terra aduena. 932.A
Abraham variè exercitus. 788.C
Abraham dei fauore vbique tutus. 16.B
Abraham quare Saram vocauerit sororē. 16.B
Abraham an in legem commiserit in consuetudine Agar. 992.A.991.D.& dein.
Abraham circumcisionem signū accepit. 1821.D. 1984.C
Abraham mentis loco inducitur. 1007.C
Abraham imitandus nobis proponitur. 991.D. 992.A.1008.C.1399.A
Abraham quare pater dictus, & quorum. 993.D.1007.C. 1023.C. 1822.A.D. pater fidei. 1591.A.1653.C.1688.C.1980.D.
Abraham forma credentium. 994.C.1980.D
Abraham deo credidit. 16.B.991.C.1019.D. deum vidit. 995.A.1009.B. trinitatem in typo cognouit. 480.A
Abraham in Christum credidit. 934.A. eum vidit. 1622.C
Abraham tentatus à deo & probatus. 901.A. 1000.C.1503.C
Abraham fidelis domino. 901.A
Abraham filiū nō occidit, sed deo obtulit. 99.C
Abrahę immolatio, sequentium doctrina. 99.C.& 601.C
Abraham benedictiones tres accepit. 1003.A
Abraham quomodo accepit & possedit gratiā. 662.B.992.A
Abraham iustus. 17.C. Eius iustificatio. 259.A. 1237.D.1815.A.1820.C.1984.C
Abraham quam sobolem desiderarit. 1019.D
Abraham quibus hæreditatē detulerit. 932.A
Abrahæ filij. 237.A.1025.C.1182.D.1850.A. 1980.D
Abrahæ semen, qui. 1984.A
Abrahæ successores secundum carnem, principes Sodomorum & parietes dealbati. 1646.C
Abraham Lot nepotem armis recepit. 47.D
Abraham vt se gesserit in victoria. 16.B.271.B.990.D
Abraham Lot nepotem fratrē appellabat. 1014.B. cur eum dimittere voluerit. 1015.D
Abrahæ promissio facta. 1026.B
Abraham de filij promissione risit. 994.D
Abrahæ promissionis transitus. 1981.D
Abraham apud inferos. 1828.A
in Abrahæ sinu cur requiescere dicantur iusti. 1341.C
Absalonis exemplo nihil simulatum perpetuum esse declaratur. 53.A
Absalō filius meus, filius meꝰ Absalō. 1540.A
Absalon quare vocatus puer. 1567.B
Abscindere aut castrare se nemo debet. 164.D
Absentes coniuges expectandi. 858.C
Absentes contemni solent. 2079.A
Absinthij herbæ vis. 831.B
Absolutione criminū qualiter gaudēdū. 221.A
Absolutio improbis obest. 1570.B
Absolutio sanctorum matura est. 1592.B
Absorberi à vita quid sit. 1944.C
Abstinendum quare sit à licitis. 1899.D
Abstinentia ad paradisum reuocauit errantem. 123.C
Abstinentia, disciplinæ castimonia. 1071.C
Abstinentiā se dissolnere qui meditatus fuerit, diem passionis suæ timere non poterit. 1403.C
Abstinentiæ encomium. 659.B. Eius meritū necessarium est. 656.D
Abstinere à malo, disciplina est. 1165.D
Abstinere à peccato, exordiū est processionis ad virtutem. 1274.D
Abstinere à peccatis quid faciat. 2054.A
Abundans pauperiorem se indicat. 1114.D
Abundare in omni opere bono. 1956.A
Abundantiæ fructus nullus. 220.B
Abyssus lex. 1219.B
Abyssi deum non vident. 1396.D
Abyssi quomodo turbentur. 1302.B
Acceptor personarum non est deus. 1851.B.
Accipere quid sit. 1963.A
Accipere verba Christi. 176.C
Accipitrum natura. 870.A
Accola quis sit. 1018.A.1348.B
Accubitionis prima pars non occupanda. 996.C
Accusatus dominus tacet. 1788.B
Accusatorem nostrum diabolum nos ipsi apud deum præueniamus. 188.D
Acetum apibus medetur. 873.C
Aceti oblatio quid signet. 1791.C.D
Achab regis misera & insatiabilis cupiditas. 40.B.119.C.D.526.B. frustranea pœnitētia. 1119.D.1331.B. mors. 1114.C.& 1119.C
Achab nunquam huic seculo moritur. 1106.C
Acham furtum in Hiericho. 55.A
Achimelech mori maluit q̄ amicū prodere. 76.C
Achimaāz malè fortis in fratrem. 534.A
Acholi⁹ vir sanctꝰ mira fecit. 617.B.& 618.A
Aciei dispositio. 955.A
Aconita. 831.C
Acquisitum nō legitimè facilè dissipatur. 65.C
Actio vera gratiarum. 975.C
Actꝰ modesti absc̄di nō possunt. 2062.A. in fi.
Aculei timoris. 1552.D
Adam quid interpretetur. 901.C. 1007.B. 1425.D
Adam cœlestis & terrenus. 1552.C
Adam cœlestis quare dicatur Christus. 1931.C
Adam duo. 1931.B. eorum collatio. 1666.B. 1790.A
Adæ & Christi comparatio. 1666.B
Adæ & petri comparatio. 740.D
Adam nouissimus. 1649.D
Adam solus. 598.D
Adā mandatū accepit à deo, & nō Eua. 916.B
Adæ natura ante lapsum & post. 235.D
Adæ dormitio quid significet. 913.C
Adam forma mortis, causa peccati. 1943.A
Adam ante peccatum nudus. 588.C.918.D. nec putabat se nudum esse. 983.D. sed post peccatum nuditatem suam cognouit. 699.D.& nudus remansit. 1082.B.
Adam quomodo sit præuaricatus. 906.D. quorum studio. 2030.B. per Euam tentatus ac seductus. 583.D. 904.C. 918.C. 1548.D. 1168.A
Adam post peccatum foliis se texit. 588.C
Adam primus folia quærebat, secundus poma. 1740.D
Adam increpatur à deo. 920.B.C
Adę confusio. 225.A
Adā quomodo sit eiectus de paradiso. 1445.D
Adam & Eua in vno corpore & in vno spiritu. 659.A
Adam non cognouit Euam nisi intemperantia prouocante. 731.B
Adam in singulis nobis est. 1214.C
Adam peccauit in omnibus. 1826.C
Adam incidit in latrones. 1725.C
Adam formauit filios consortes suæ naturæ. 437.A
Adæ vnde mors acciderit. 908.B.C. 1928.A. 1579.B
Adam non erat cum Christo quando deceptus est. 1353.D
Adam quare forma futuri dicatur. 1829.A
Adæ delicto mortui. Ibid.B
Adam soluit legem naturalem. 638.C
Adæ peccatum posteris nocuit. 679.C
Adæ peccatum, idololatriæ affine. 1827.D
Adę præuaricatio & Euæ mysticè interpretata. 901.C
Adæ maledictio sublata. 208.A
Adama vrbs ex Sodomorū vicinia. 171.A
Adamantina natura. 1115.A
Adamantur & qui nolunt amari. 1081.C
Adeps dicitur pingue. 1175.A
de Adipibus sacrificiorū & hostiarum. 945.C
Adesse deo qui dicantur. 1551.C
Adhærens Christo perire nō potest. 1703.C. in fi.
Adhærere deo bonum est. 1446.B
Adhærere pauimento quid sit. Ibid.A
Adhærere testimonijs dñi quis dicatur. 1450.B
Adiectio quid sit. 1360.A

Additum ad gratiã dei per quæ habemus. 1814.C
Adiumentum dei. 1551.A
Adiumentum vxor mulier data. 19.C
Adiumẽto quod datum est Adæ, lapsus occasio illi fuit. 904.C
Admonet nos deus multifariè. 559.D
Adolescentia lapsibus victima. 155.C
Adolescentis effigies. 10.C
Adolescens in ciuitate Nain resuscitatus. 477.D
Adolescentes senibus adhærent. 30.B
Adolescentes quos imitari debeant. 51.A
Adolescentes metu magis quàm ratione à vitiis reuocantur. 1089.A
Adolescentulæ rarius ad ecclesiam progrediantur. 135.D
Adolescentulæ non arcendæ à Christo. 103.C
Adolescentulæ vt sorores edocendæ. 1059.B
ἀδολεσχία quid. 1448.A.1513.A
Adoptio filiorum. 550.A
Adoptati quomodo simus. 1984.D
Adorans patrem, adorat & filium. 1849.D
Adorare deum quomodo intelligatur. 336.B
Adorare deum in spiritu & veritate. 402.C &.1804.A
Adorare lignum, gentilis error est. 498.C
Adoratores veri. 402.A
Adoratio Iacob septies in terra, quæ fuerit. 1067.A
Adoratio trinitatis. 403.D
Aduena qui sit. 1348.B.1442.A
Aduentus Christi prophetatus. 1461.B. 1531.B petitus & desideratus. 1563.B. non superuacuus. 1576.C. salutaris. 1802.B. quibusdam est morti. 1054.D
Aduentus domini signa. 1740.D.1780.D. testimonium. 1564.B.1628.C
Aduentus domini duplex. 1928.C. Primus quare fuerit. 1777.D. Secundus quando & quare futurus. 1776.B.1777.D.2046.D. cur nocti comparetur. 720.D
Aduersa exploranda. 27.C. patienter ferenda ac superanda. 27.C.D.1186.D.1469.C.1571.A
Aduersa quæ nobis contingunt, pro precio nostri erroris excipimus. 1211.B.
Aduersis oppressi, magis ad deũ cõfugere, & eũ orare debemus. 946.D. 1475.D. 1497.A 1585.C
Aduersitatibus præsentibus vita beata non minuitur, sed magis augetur. 40.B.1056.D
Aduersarius noster. 1328.B.1738.C.D
Aduersarius quomodo nos exploret. 3.B
Aduersarij quomodo vincantur. 785.B
Aduersus diabolum quo vtendum est. 1580.D
Aduersus spiritalia quõ repugnandũ. 2011.B.C
Adulationes non attendendæ. 30.A
Adulterare quid sit. 1941.B
Adulterantes verbum dei. 1513.B
Adulter in matrimonio. 660.A
Adulter lucem erubescit. 948.B
Adulter religionis. 744.C
Adulteri spirituales. 1754.D
Adulterorũ filij in consummatione erũt. 1412.B
Adulteri deum non latent. 989.A
Adultera quæ sit. 584.B
Adultera omnis Christum nõ potest habere præsentem. 1201.B
Adulteræ tela ignea sunt. 1081.C
Adulteram non habet quod vereatur. Ibid.D
Adultera Christo præsentata. 396.B. 616.D. 646.A.B
Adulterium proprie. 992.C.D.999.A
Adulteriũ ante Moysen nondũ interdictũ fuisse videtur. 992.A. sed nec in paradiso. Ibid.
Adulteriũ est graue, & naturæ iniuria. 859.A 998.B
Adulterium pisces nescium. 856.A
Adulterium cordis & corporis. 649.D
Adulterium non omne damnandum. 1210.B
Adulterium nõ solum vitãdum ipsum, sed etiam eius concupiscentia. 1515.B
Adulterium in diuinis non audet Ambrosius nominare. 1210.B
Adulteriũ quõ cõmittatur. 36.B.999.B.1384.D
Adulterij crimen etiam barbari cauent. 989.A 992.B.C
Adulterij & homicidij Dauidis occasio. 1199. D.& deinceps.
Adulterij excusandi, prætextus. 919.B
Adulterij Abrahæ excusatio. 991.D. & dein. & 992.A
Adulterij primitio. 999.A.1425.D
Adulteria deorum quidam venerantur. 165.D
Adulteria naturæ vera. 856.A
Adulteria rebus publicis semper damno fuerunt. 102.D. in fi.
Adulterinus sermo iuuenculæ. 178.D
Adulterino corpori nec commiscendum. 992.C
Aduocatus noster Christus. 1357.B.1594.A
Aedificare domum suam cum iustitia. 531.B
Aedificationis via sequenda. 1872.A
Aedificatur quomodo quis. 1922.A in fi.
Aegyptus venena multa habet. 1723.B
Aegyptus quid sonet. 487.D.1016.B
Aegyptus nostra. 1010.C
Aegyptus quomodo onerabatur. 1328.C
Aegyptus pro nilo ponitur. 1026.C
Aegypti rex, dux vitiorum. 998.C
Aegypti vitia. 988.C.& 989.A
In Aegyptum descendere. 516.C
ex Aegypto exeundum est. 1452.A
Aegyptius quæ refugit. 512.C
Aegyptij Apin adorant. 1808.A
Aegyptij quare pastores abominentur. 512.C
Aegyptiaci dies. 871.C
Aegyptiorũ sacerdotes circũcidi oportuit. 647.D
Aegyptij animo & corpore interierunt. 1451.A
Aegyptij Geometriæ operam impendunt. 647.D
Aegyptij nullam veniam sunt adepti. 922.C
Aegyptiorum vestis. 1024.B
In Aegyptiis confidere. 588.D
Aemulari quid sit. 1296.C
Aemulari debemus quę bona sunt. 1173.D. in fi.
Aemulari dominum Iesum. 1912.A
Aemulatio in bonam & malam partẽ. 1296.C
Aemulatio & subaemulatio differunt. 1298.A
Aemulatio virtutis & offensionis. 1297.D
Aemuli legis & gratiæ differunt. 1681.B
Aeneam curauit Petrus. 302.A
Aenigmata prophetarum mors Christi solauit. 1383.C
Aeones Valentinianorum. 552.C
Aequalitas in diuinis psonis. 137.C.D.2000.C
Aequor vnde dicatur. 824.A.B
Aer, corpus est mundi. 808.D
Aer græcè ver dicitur latinè. 977.A
Aeris huius spiritus, auctor & causa gignentium. 1020.B
Aeris variatio. 1022.B
Aegritudo mundi. 1776.C.D
Aes effunditur. 1772.A
Aera duo. 645.B
Aera trecentorum quid declarant. 1702.A
Aerarij Ambrosij pauperes sunt. 581.B
Aerugo quid significet. 374.D
Aerugo animi quid sit. 1624.C
Aesculapij barba aurea detrahitur. 91.D
Aesculapius fulminatus. 94.A
Aestas post Christi aduentum. 1466.A
Aestas quando nobis est. 847.D
Aetas, naturæ est: non contra. 1635.B
Aetas perfecta. 492.D
Aetas non tam annorum quàm morum consideranda. 1539.D
Aetas non præfertur ætati. 1762.D
Aetas omnis peccato obnoxia. 1029.B.& sacramento idonea. 1029.C
Aetas, debilitas, & verecundia largiendo pauperibus considerandæ. 22.D
Aetas resurgentium. 489.A
Aetates bois quatuor. 1025.A. septẽ secũm Hippocratem. 596.C. decẽ secũm Solonem. Ibid.D
Aetates quædam sunt meritorum. 748.A
Aeterna temporalibus sunt contraria. 228.A
Aether qui sit, & vnde. 1022.B
Aethiopia quid interpretetur. 903.A
Aethiopis color quid significet. 76.C.986.B
Aetij hæresis. 274.D
A facie sua quomodo proiiciat deus. 1195.B
Affabilitas sermonis. 50.D
Affectus auctor est culpæ. 1053.D
Affectus hominis cautus esse debet. 1352.A
Affectus corporalis conditio Christum offendit. 1735.C
Affectus humani consuetudo. 646.D
Affectus etiã humanos induit Christus. 1413.B.C
Affectus necessitudine fertur. 517.D
Affectus noster est parandus. 1485.D
Affectus parentum in filios. 336.C.D
Affectus puritatẽ quærit dominus. 1718.C. in fi.
Affectus quid sit in crimine. 1689.B
Affectu suo potestatẽ solus habet Christus. 1391.D
Affectuum omnium capita sunt delectatio & dolor. 1052.B.C
Affectus varij singulorum. 165.A
Affigere cruci quid sit. 2030.A
Afflicti vt se consolentur. 1537.A
Afflictionis genus diuersum. 1567.B
Afflictiones forti viro coronæ sunt, inualido infirmitates. 1010.D
Afflictionum vtilitas. 1280.A. & dein. remedium. 1521.D
Afflictionis locus quis sit. 1508.B
Afranius. 570.A
Agabus propheta. 1919.C. eius filiæ. 2002.C
Agag peccare fecit Saul. 1449.D
Agar quid interpretetur aut obumbret. 772.D 932.A.1027.A.B.1987.A
Agere in pace. 1970.B
Ager quis sit. 1759.D. in fine. 1683.C.
Ager beatorum. 1062.B.C
Ager Ecclesiæ. 102.D
Ager figuli precio sanguinis Christi cõparatur. 745.C. quis sit. 1787.D
Ager stercorandus. 182.C
Agri pleni species. 830.D
Ager plenus qui sit. 1062.B.C
Agri emendi cautio. 1528.D
Agri seges. 1683.C
Agri sica. Ibidem.
Agrum paternum pro vili vsu alienare turpe est. 1108.B.C
Agri quo tempore colantur. 977.A
Aggeus quid interpretetur. 531.C
Agitator & ascẽsor equorũ mysticus. 1118.A.B
Agnetis fortitudo. 29.C. martyrium ac passio. 79.D.C.& dein.& 789.B.& dein.
Agnoscere perfecti est. 1503.D
Agnus Christi passionem repræsentans. 1378.A
Agnus non coquendus in lacte matris. 141.A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Agnus paschalis. 1523.B
Agnus sine macula Christus est. 1351.D
Agnus ad vesperam occiditur. 1397.D.1488.B
Agni vt pinguescant. 947.B
Agnorum pascua. *Ibidem.*
Agniculorum natura. 882.D
Agon hominis Christiani. 1136.A.B.C
Agon loci nomen. 636.A
Agonum & vitæ humanæ comparatio. 9.D
Agricola martyr. 115.D
Agricola cur sit dictus. 116.C
Agricola bonus quid habeat. 982.B
Agricolæ boni exemplum sequendum. 95.A.B
Agricola, omnipotens pater. 1773.A
Agricolæ superni prima plantatio. 235.A
ἅιδης, *infernus.* 224.D
Aim quid interpretetur. 1553.C
ἄϊστβητις. 901.C.914.A.1020.D
ἄϊτι μ, ὕλη, ἀποτέλεσμα. 621.D
Aix quare dicta sit capra. 1020.B
ἀκτινώδης *ecclesia.* 1218.D
ἀλλαγμα. *quid sit.* 1385.C. *in fine.*
Alæ charitatis. 1584.D
Alæ ignis in flamma. 1049.A
Alcyon auis maritima. 865.A
Aleæ lex inuiolabilis. 1146.C
Aleph quid interpretetur. 1421.D
Alexander & Demas collegæ. 2072.C
Alexandri Macedonis puer miræ constantiæ inter sacrificandum. 94.C
Alexandrina ecclesia quotannis multas virgines consecrauit. 103.A
Alia substantia est dei, & alia creaturæ. 310.B
Alienigenæ qui dicebantur. 1149.B
Alicna vel superflua audienda non sunt. 1608.A
Alienis erroribus ac lapsibus improbi delectãtur. 983.D
Alienis malis gaudendum non est. 1861.A
Alimentum gratiæ cœlestis quibus impartitur. 1707.D
Alimenta non damnentur. 1759.A
Alimenta vitæ firmissima. 772.D
Aliquem inuenire qualem non velimus. 1968.B
Aliter bonus est deus, & aliter homo. 60.D
Aliud est agnoscere, & aliud credere. 1503.D
Aliud est dignum se præmio dicere, aliud indignum iniuria. 1555.B
Aliud Ennon, aliud Ain. 1557.C
Aliud est operatorem esse terræ, aliud agricolæ. 982.B
Aliud est quod figuratum est, & aliud quod factum. 1500.B
Aliud sumus nos, alia nostra, alia quę circa nos. 886.D
Alia sunt quæ fugiuntur, & alia quæ contemnuntur. 49.D
Alius fit homo per pœnitentiam. 193.B
Allegoria quid sit. 993.C.1182.D
Allegoria in numero Græco τιθ. 990.C
Allegoriæ scripturarum. 535.A
Allegorica diluuij & arcæ interpretatio. 966.C
Alleluia, laus dei. 1421.C
Allio delectantur homines, molestãtur leopardi. 883.B
Allophyli qui dicantur. 20.C
Alloquium dei ignitum. 1574.B
Alloquia dei quomodo congreganda. 1469.D
Almonis flumen. 573.B
Alta sapere. 1866.A
Altare quid sit. 1250.D.1908.A
Altare mirabile. 1441.B
Altaris ministri quales esse debeant. 34.D
Alteri se facile credere nemo debet. 904.C
Altitudo scientiæ & sapientiæ dei. 1395.B. 1863.A
Amalech quid interpretetur. 804.C. *semen eius.* *Ibidem.* D
Amaon socius Cleophæ. 689.B
Aman suæ ebrietatis pœnas exoluit. 1126.D
Amara prosunt corporibus. 1128.D
Amara inferuntur vt corrigant. 1495.B
Amamus bene aliquid. 1533.A
Amare quid sit. 233.D
Amare parentes filij tenentur. 1548.D
Amazones mulieres. 2033.D
Ambiguitas in fide nostra non est. 2003.D
Ambitio quid destruat. 683.C
Ambitio quàm fallax. 1670.C
Ambitiosi habent mercedem præsentium. 38.B
Ambrosia Eusebij filia. 129.D
Ambrosius vasa sacra confregit vt captiuos redimeret. 56.A
Ambrosius cum scriberet libros de virginibus, nondum triennium sacerdotio præfuerat. 92.B
Ambrosii & Vicinensis episcopi exemplũ. 58.A
Ambrosius raptus de tribunalibus ad episcopi munus. 1.C
Ambrosius præterit quę apertis scripturis nõ didicerit. 826.A
Ambrosius aliis ecclesiis prædicat. 720.C
Ambrosius commentarios in Esaiam edidit. 1642.D
Ambrosii iudicium in diiudicandis moribus aliorum. 11.C
Ambrosii insignis constantia. 576.D.& inde. 583.A.& dein.
Ambrosii tempore episcopi eleemosynarij erant. 47.A
Ambrosiũ populus comitatur in basilicã. 580.C
Ambrosii deprecatio deuota ad Christum. 128. C.D.875.D
Ambrosii deprecatio super virginem velandã. 142.A.B.& dein.
Ambrosii humilitas. 1.B. *modestia.* 664.B. 1380.D
Ambulandum est in die. 1529.A
Ambulandum quantum nobis sit vt veniamus ad Christum. 1455.D
Ambulandũ est secundũ voluntatẽ dei. 1446.C
Ambulandum quomodo nobis sit. 1452.C
Ambulare in Christo. 1345.B
Ambulare ad vesperam. 919.C.D
Ambulare in luce. 104.A
Ambulare in via qui dicantur. 1423.C
Ambulare in vtero suo. 921.C
Ambulare secundum carnem, peccatũ est. 1321.C
Ambulare spiritu quid sit. 1989.C
Ambulatio honesta sit. 11.D
Ambulatio dei. 919.C
Amen quid sit. 317.B.1249.B.1364.D
Amicior nobis quis sit. 1727.C
Amicitia Herodis & Pilati. 1788.D
Amicitia Ionathæ & Abimelech. 76.C
Amicitia nescit superbiam. 77.A
Amicitia vera. 76.C *non vera.* 77.D
De moderamine amicitiæ conseruandæ. 76.C
Amicitia probabilis quæ. 76.C
Amicitiæ forma sequenda. 77.D
Amicitiæ fructus. 77.B
Amicitia nil pulchrius aut preciosius. 77.B.D
Amicus qui sit. 1461.A
Amicus alter ego. 392.D
Amicus amoris consors. &c. 77.C
Amicus deo qui sit. 1008.C
Amicus in aduersis probatur. 77.A
Amicus quidam ab Ambrosio cur in clerũ non receptus, & alius ex eo electus. 11.C
Amicus verus nil occultat. 77.D
Amici Iob reges fuerunt. 6.D.& *illis quid amicitia Iob profuerit.* 78.B
Amicos quomodo facimus de Mammona. 1752. C.D
Aminadab quid interpretatur. 1047.A.1435. A.1566.C *Christum præfigurat.* 110.A
Amœnitatis deceptio. 990.B
Amor amore superatur. 257.C
Amor crucis Christi. 1992.B
Amor amore superatur. 257.C
Amor habet plagas suas. 785.B
Amor mundi. 1992.B
Amor non minus quàm duorum est. 897.B
Amor verus constantia probatur. 598.C
Amoris aculei quo compungant. 188.D
Amoris pedicis quomodo nos explicemus. 178.B
Amoris titillatio. 468.A
Amorræorum disputatio. 1369.D
Amphoram aquæ portare. 1781.C
Amphibia quæ. 854.C
Amplexus piæ mentis. 1405.B
Ampotis. 850.C
Amygdalus amara quomodo dulescat. 836.C
Anaboladium quid repræsentet. 1098.B
Ananias fraude mortuus est & sacrilegio. 69. D.699.A
Ananias fuit pauper. 192.A
Ananiæ auaritia detestanda. 753.D
Ananias & Saphira quare subitò extincti. 1571.C
Ancilla Petrum male introduxit. 740.C
Ancilla quare seruos pepererit. 1027.D
Ancillæ dominis suis humiliandæ sunt. 993.A
Ancillarum adulterarum fastus. 992.D
Ancillas suas permittebant viris suis vxores bonæ steriles. 992.C
Ancillis suis viri ne commisceantur. 761.A
Ancoræ & fidei comparatio. 2099.C
Angelus hominis custos. 1347.A
Angelus Sathanæ Paulo adhibitus. 1443.B
Angelus mittitur ad virginem. 154.B
Angelus quomodo visus in templo. 1626.D
Angeli quare in vestibus apparuerint. 709.A. *in prin.*
Angeli custodes. 109.D. *cœlestes humani generis tutores.* 1642.A
Angeli Episcopos significant. 1914.A
Angeli appellantur sancti. 2004.A
Angeli etiam mali sunt. 1892.C
Angeli non omnes boni in cœlo. 831.C
Angeli in figura hominum sæpe visi. 421.C
Angeli substantiam non mutant. *Ibidem.*
Angeli, istius mundi flores. 1734.A
Angeli dei nuncij. 1982.D
Angeli ad ministerium facti. 1500.A
Angeli sine zelo nihil sunt. 1572.D
Angeli ministri, filius hæres. 2081.B
Angeli & ministri quomodo differãt. 2032.A
Angeli pro quibus militant. 85.B
Angeli sectatores omnium sunt. 1424.A.B
Angeli quare ceciderint de cœlo. 85.C
Angeli excidiorum & pœnarũ ministri. 549.C
Angeli cæcitate percutiunt. 998.A
Angeli quare non moriuntur. 301.A.1483.C
Angeli quomodo à nobis iudicantur. 1896.C
Angeli quomodo assistant deo. 309.C.D
Angeli reprobi. 261.C
Angelorum lætitia de virginibus. 89.A
Angelorum officium siue ministerium. 1500.A

Angelorum verba, domini mãdata sunt. 100.D
Angelorum typus. 899.D
Angelis similes erunt homines in resurrectione. 1734.B
Angelos fecit castitas. 86.B
Angelos quare filios dei vocet scriptura. 956.B
Angelos suos mittit deus ad defensionem electorum suorum. 1424.A
Angustiæ quæ sint. 1811.C
Ani vsus. 894.D
Anicia virgo. 675.B
Anima quæ sit. 897.A. 1033.C. an sit cœlestis substantia. 548.B
Anima, vita. 224.A
Anima carnis, sanguis est. 979.A
Anima secundum sui naturã optima est. 1033.D
Anima euangelica. 545.D
Anima Iudæa. 117.A
Anima sexum non habet. 110.A
Anima vna in homine, & non duæ. 535.A
Anima dupla est. 988.A
Anima nostra in duo diuiditur. 1007.D
Anima diuisionem suarum patitur portionum. 1021.D
Anima vna multas cogitationes habet. 1435.A
Anima nostra ad imaginem dei est. 887.A. imaginem trinitatis habet. 896.B. tres habet dignitates. ibid.
Anima pulchrè ab Ezechiele descripta. 122.C
Anima, spiritus, vita carnalis, & spiritualis. 2091.C
Anima & sanguis differunt. 979.A
Anima & spiritus, duo. 1745.C
Anima in corpore tanquam in fidibus musicis. 220.C
Anima in tranquillitate posita. 2062.A
Anima morientis paulatim se explicat vinculis corporis. 213.C
Anima corpore soluta, adhuc futuri iudicij ambiguo suspenditur. 942.C
Anima immortalis est & incorruptibilis. 223.A.D. & dein. 290.A. 468.D. 485.A. 950.D. 951.A. 1284.C.D
Anima etiam moritur. 223.D. 501.A
Anima carni compatitur, & contra. 200.B. 1413.D
Anima nomine hominis nuncupatur. 888.A. pro toto homine ponitur. 896.D. 1033.B. 1843.A
Anima hortus dicitur. 218.B. templum dei. 1010.A. currus dei. 1021.C. 1435.B. ciuitas. 1040.A. quibus muris muniatur. 217.D
Anima qualis sit ante baptismum. 1193.C
Anima auari. 219.D
Anima Christiana continens esse debet. 682.D
Anima Christum cogitans. 1582.C. concipiens. 543.A. pariens. 101.A
Anima spiritualiter parit Christum. Ibid.
Anima currus, equus caro, agitator vigor mentis. 1118.A
Anima deum receptura qualis esse debeat. 1043.C
Anima impiorum tanquam sepulta. 949.D
Anima iusti. 219.D. sponsa verbi. 1462.C
Anima iusti non clamat nec viuens. 1580.D
Anima per paradisum figurata. 901.D
Anima perfecta quid auersetur. 1033.D
Anima quorum bonorum sit contentrix. 1035.C quibus figuretur. 1396.B. quomodo formicetur. 1179.B. quando humilietur. 1469.D. in quo exultet. 1035.D. quomodo pallio nudetur. 1044.B. quomodo pingatur. 217.D. 886.D. quibus indumentis ornanda. 704.C. quomodo pingueſcat. 659.D. quibus venonetur. 1743.D. quomodo à corpore vincatur. 1675.D. quomodo viuificetur. 1447.A. vbi viuat. 1609.A. vt alatur verbo dei. 1469.D
Anima templum dei appellatur. 1010.A
Anima timens deum quid faciat. 1541.A
Anima nostra deo semper commẽdanda. 224.B
Anima non in carne. 1167.A
Anima peccat in carnem. 1898.D
Anima quomodo caro fiat. 1894.C. ne fiat caro. 1446.D
Anima lapsui obnoxia. 915.B. & passionibus. 1783.C
Anima quare cum corpore non moriatur. 223.A
Anima carnem præcedit in voluptate. 148.B
Anima figuratè ex ore terra. 1013.C
Anima purgatur velut aurum. 1049.B. in fi.
Anima corpus agit. 1675.D
Anima in corpore vbique tota viget. 896.B
Anima habet suos volatus. 111.D
Animæ substantia est diuinus spiritus. 978.D. in fine.
Animæ quare corporibus coniungantur. 548.D
Animæ ex nullo homine generantur. 956.B
Animæ nostræ cognati. 1007.C. in fi.
Animæ pax. 543.A
Animæ clarificatio. 956.D
Animæ desideria. 528.C
Animæ & musices venusta comparatio. 220.C
Animæ locus mundandus. 1020.A
Animæ motus. 112.C
Animę in corpore affectiones tres. 1736.C
Animę fœcunditas. 1045.C. sterilitas. Ibid.D.
Animæ partus. 939.C
Animę venter. 621.B
Animę os & membra. 1564.D
Animę amictus sapientia. 1566.A
Animę operimenta. 983.A
Animę equi. 1046.D
Animę magnitudo & paruitas. 1628.A
Animę gibbus. 692.D
Animę passionis noxię. 978.A
Animę ægritudines. 1045.D
Animę cogitatio in crimine. 1808.B
Animę imperfectionẽ prudens cogitat. 1027.D
Animę ętates quędam. 1467.A. 939.C
Animę affectiones quatuor. 112.C. tres. 1736.C
Animę conuersione nihil deo gratius. 1380.A
Animę fuga. 1034.A
Animę humanę pulchritudo. 835.D. 1566.A
Animę illusiones non sunt metuendę. 1330.A.B
Animę iustitia. 1026.C
Animę maculę quomodo abluendę. 705.C
Animę mors quę sit. 1720.D. 223.D. 980.B.D
Animę motus, velut equi, quatuor. 1021.C
Animę natura preciosa. 1285.A
Animę nuditatio. 983.B
Animę rationale cognatos habet sensus irrationabiles. 1014.C
Animę sanitas. 970.B
Animę sitis. 1217.A
Animę sponsus qui sit. 218.C
Animę substantia. 978.D. 1469.D
Animę viscera quę sint. 1195.A
Animę vita, dei alloquium. 1469.D
Animam exire in verbo domini. 109.A
Animam pauci curant. 956.B
Animam perdere. 2019.C
Animam Christus suscepit. 432.C. & 1210.B
Animam ignem esse quidam voluerunt. 978.D
de Anima philosophorum sententia varia. 485.A. 548.B. & 978.D
Animę non norunt coniugiorum corporalium fœdera. 1042.D
Animę ponuntur pro hominibus. 1357.C
Animę pro manibus. 1357.C
Animę quomodo exerceantur. 1044.A
Animarum damnatarum passio quare reticeatur. 225.D
Animarum domini. 520.C
Animarum genus virtutes sunt. 956.D
Animarum habitacula, promptuaria. 224.D
Animarum iustarum lętitia, septenario ordine digesta. 225.A
Animarum requies. 223.A
Animas dicere inferarum corpora conuersas, ridiculum est. 485.A
Animas quasdam natura esse malas quidã asserunt. 2069.C
Animal mutum cùm videtur prodest, ac nocet. 1502.B.C
Animalia commercium viuendi quærunt. 1108.B
Animalia adulterina. 856.A
Animalia immũda à sacrificio separata. 942.A
Animalia muta redimiculis gaudent. 1436.B
Animalia omnia hominem reformidant. 593.C hominis voci obediunt. 594.A. homini seruiunt. 884.A. propter hominẽ generata sunt. 962.A
Animalia peccandi sensum non habentia, cur diluuij pœnæ subiecta fuerint. 961.C.D
Animalia quatuor descripta. 112.C
Animantia omnia socialia sunt. 1108.B
Animantia quę repetant coitum non esse repetẽdum post conceptionem. 1581.D
Animantium tria sunt genera. 864.D
Animus aut sanctificat aut polluit corpus. 1904.A. in fine.
Animus non desigendus ad secularia. 1487.B
Animus noster, culpæ auctor est. 179.A
Animus noster, seuerus iudex. 603.C
Animus quatenus relaxandus. 13.B
Animus sancti in omni bono est. 1952.A
Animus secũdis rebus rarò bene vtitur. 636.A, 1497.A
Animus ex motu corporis cognoscitur. 11.C
Animi motus si non euelli, at ratione comprimi decet. 13.D
Animus quãdo virtutem capiat. 265.D
Animus cognitione rerum alitur. 1738.B
Animus hominis vitiis obnubilatur. 1211.C
Animus sit præmunitus ad pericula. 1158.D
Animos degeneres vita arguit. 46.B
Animus plus quàm census in beneficio reddendo operatur. 24.A
Animi excellentia in duobus consistit. 27.C
Animum vincere, non est facile. 1402.C
Anna vidua. 655.B
Anna ieiunio fœcundata. 1124.D
Anna prophetissa, viduarum exemplum. 156.D
Anna quomodo Christum agnouerit. 659.D
Annus cùm finitur, incipit, & contra. 976.D
Annus dominicæ benignitatis. 140.C
Annus solstitialis. 848.D
Annus vnus. 475.A
Anni principium quando sit. 970.C
Anni cẽtum viginti temporũ plenitudo. 1452.C
Anni tres famis. 155.D
Anni tres quid significent. 1629.B
Annorum defectum, morum perfectio frequens supplet. 1539.D
Anserum natura. 866.A
Ante luciferum, id est, ante omnium luminũ claritatem. 1203.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ante mortem nemo laudandus. 222.B.1274.B
Ante lucanos potatores arguit. 1131.D
Antequàm loquamur, multa sunt considerãda. 5.D
Antequàm nascimur maculamur. 1192.C
Ἀνθρωπος vnde dicatur homo græce. 838.A
Antichristi tres. 1777.C.D. & 1778.A
Antichristi qui. 1777.C.D
Antichristus ascendit ex abysso. 1396.D
Antichristus diabolus. 1777.D
Antichristus in nomine suo vẽturus est. 371.D & 2046.D
Antichristus futurus est ex tribu Dan. 1100.A 1361.D. *ex circumcisione aut circumcisus venturus est.* 2046.D & *quando venturus ibid.*
Antichristus, hora tenebrarum est. 1760.C
Antichristus quomodo fugabitur. 721.A
Antichristi dies. 1368.D *potentia.* 1328.D. *regnum.* 721.A. *signa.* 1221.B
Antichristo non est credendum. 1368.D
Antidotum bonum est etiamsi, &c. 1055.A
Antiochenę cuiusdam virginis historia. 89.C
Antiochi crudelitas in Iudæos. 1071.C
Antiochus 48. milia pugnatorum perdidit. 28.C.D
Antipelargosis quæ dicatur. 868.D
Antiqui per fidem sine leg. vixerunt. 1657.A.
Antiquitas robur est nouitatis. 2071.B
Antrum vnde dictum. 812.A
Anulus Ioseph digito insertus quid significet. 1085.C
Anulus quid sit. 1751.A
Anulum dare in manu. 184.D
Anulum habere, quid sit. 1751.B
Anysius episcopus. 618.C
Apellis tres quæstiones ab Ambrosio solutę. 905.D
A peme concubina regis Darij. 518.C
Apis operaria bona. 872.C
Apis industria, & natura. 111.D
Apes superfuso oleo pereunt, & aceto reuiuiscunt 873.C
Apes reip. formam habent. 871.C. *in anno geminos creant fœtus.* 872.D
Apum industria, virginitas, communis partus, &c. 871.C.D. & *dein.*
Apiculæ imitatrix virgo. 84. A
Ἀφὴ quid. 958.B
Apin Ægyptij colebant. 1808.B
Apollinare virus. 608.D
Apollinaristarum error. 1931.B
Apollo eruditio in sac lit. 1875.D.2077.B
Apollo impubes. 92.A
Apollo Pythius Mose posterior. 1430.B
Apollonius magus. 490.C
Apostata vnde dictus. 1551.D
Apostatæ qui habeantur. 1854.A
Apostolus quid. 1880.A.2087.B
Apostolus naturalibus vtitur verbis. 201.A
Apostolus aliquando eget prophetis. 1919.C
Apostolus Paulus interpres Christi. 1392.B
Apostolus nihil agebat sine spiritu dei. 1937.B
Apostoli nomen quare aliquando subticeatur à Paulo in epistolis suis. 2012.D
in Apostolo dominus loquutus est. 239.C
Apostoli veri qui. 1.B
Apostoli gratiam habuerunt maiorem quàm prophetæ. 1028.C
Apostoli Christi vicarij. 1889.A.1946.D
Apostoli os Christi, vt & prophetæ. 189.D
Apostoli de prælatione certabant. 337.A
Apostoli dei adultores. 1889.A
Apostoli dicuntur sal. 787.A
Apostoli episcopi sunt. 2002.C
Apostoli falsi taxantur. 1925.B.C
Apostoli in persecutionibus gaudentes. 1514.A
Apostoli nobis sunt magistri. 1913.B
pro nobis laborauerunt. 114.B.C
Apostoli non derelicti. 1426.D
Apostoli quare nudis pedibus missi. 1566.C
Apostoli qui columnæ appellati. 1978.A
Apostoli qui vxores habuerunt. 1960.A
Apostoli quibus rebus orbem exuerunt. 279.C
Apostoli quomodo dicantur fontes. 716.B
quomodo pueri. 2086.A
Apostoli quomodo memores erant pauperum. 1954.B
Apostoli quomodo per totum orbem prędicantes errare potuerint. 1399.C
Apostoli repleti sunt spiritu sancto. 261.B
Apostoli sunt Israelitæ. 1026.D
Apostoli supra mundum erant. 112.B
Apostoli tres ducti in monte quid significent. 1715.C
Apostolorum æmuli. 2038.A
Apostolorum dispersio. 1378.C
Apostolorũ erga Christum quàm tener affectus. 1763.C
Apostolorum fides prędicanda. 711.B
Apostolorum murmur de vnguento Magdalenæ in Christum effuso. 1356.A
Apostolorum vas est fictile. 1132.A
Apostolos quare Christus destinauerit sine calceamento, auro & argento. 203.C
Ἀποτέλεσμα. 622.A
Apparere quis dicatur. 1626.D
Appellationem potiori scriptura deputat. 813.C
Appellationes membrorum pudendorum, indecorę. 12.C
Appetitus & cogitationis diuersa munera. 15.A
Appetitũ rationi cedere conuenit. 15.D. & *dein. de hominis apprehensione.* 904.B
Appropinquare lumini quid. 223.D
Appropinquare, quid sit. 1605.C
Aqua quid sit. 1756.B
Aqua aliena. 1507.D
Aqua amara lex vetus est. 715.A
Aqua bona. 1507.C
Aqua contradictionis. 1394.D
Aqua sacramentum Christi. 1781.C
Aqua sine prędicatione dominicæ crucis ad salutem non facit. 1231.A
Aqua non mundat sine spiritu. ibid. C. in fine.
Aqua abluit peccata. 184.A
Aqua Christus. 714.B
Aqua nutrit aureum vellus. 863.C
Aqua cœlestium secretorum. 1206.C
Aqua pondere distat. 838.B
Aqua varios sapores recipit. Ibidem.
Aqua dicitur spiritu alis. 1910.A
Aqua in vinum mutata quid repręsentet. 710.C
Aqua ligno temperata est. 715.A
Aqua, misericordiæ cõparat. 722.D.& 723.A
Aqua multa diuersarũ est passionũ. 1602.A.B
Aqua, omnium virgultorum nutrix. 838.A
Aqua quomodo salutaris sit. 1231.A
Aqua quæ sanat. 1239.B
Aqua quã mittimus in peluim aĩę nostrę. 357.B
Aqua quare admisceat vino ī calice. 1250.A.B
Aqua sancta. 1781.C.D
Aqua refectio animæ. 1756.B
Aqua statina citò vermes facit. 1115.B
Aqua Synagogæ fœtida est. 772.D
Aqua vinificat & extinguit. 724.B
Aquæ gratia. 1244.B
Aquæ & spiritus munera distant. 364.D
Aquam periculis quæsitam Danid noluit bibere. 1187.C
Aquam biberunt patres. 659.
per Aquã Naaman Syrus mũdatur. C.184.A
Aquæ variæ species. 838.B
Aquæ super cœlos. 816.D
Aquarum obedientia. 854.A.B
Aquæ varia mutatio. 837.D
Aquam quare Christus à Samaritana postularit. 723.A. *in Aqua seminare, quid.* 1135.A
Aquæ bonæ quę sint. 1396.C
Aquę conuersę in sanguinem. 72.A
Aquę se diuidentes. 1248.C
Aquarum abundantia vbi Christus. 1558.A
Aquarum natura. 823.D
Aquarum vna congregatio. 825.C
Aquila socius laboris Pauli, 1876.D
Aquila bona. 1247.B
Aquila Christum significat. 1225.A
Aquila quomodo renouatur. 183.B.748.D
Eius membra senectutem non sentiunt. 748.D
Aquilæ vnias renouãda nobis inuẽtus. 749.A
Aquilæ mysticæ. 1762.C
Aquilarũ natura ac pprietas. 2748.D.870.A 1226.B.1430.D.& *dein.* 1762.C
Aquilo grauis ventus. 1520.C
Aquilonis intelligibilis mala. 1401.C
Aranęæ natura. 1348.A
Aranęę telam texere. 846.D
Arbiter quõ Christus sit. 1982.D.& 1983.A
Arbitrium operante spiritu iuuatur. 681.A
Arbor bona. 2058.D
Arbor pomifera quæ dicatur. 1251.B
Arborum laus. 833.C. *varietas.* 835.B.C
Arborum fructus vt proueniant. 1025.B
Arborum ortus. 833.C
Arboribus homines comparati. 1646.D
Arca fœderis. 958.C
Arca Noe, vel corporis nostri vel ecclesiæ figura est. 12.B.258.C.895.A.967.D
Arca testamenti, caro Christi. 3000.B
Arca Noe quare claudenda erat. 967.C.D
Arcę ostium quinque sensus corporis repręsentat. 971.A
Arca testamenti à Iesitis operta. 35.C
Arcanorum reuelationis vitium quadripartitum. 1433.B
Architectus negligens repellendus. 1432.B
Architectus sapiens quis sit 1889.A
Archytæ Tarentini dictum. 14.C
Arcus instrumentum iaculandæ sagittæ. 981.B
Arcus non vulnerans. 981.C
Arcus quem posuit dominus in nubibus. 981.A
Ardea paludibus inhęret. 865.D
Ardor primus discendi. 87.D
Areæ Spiritalis primitiæ. 940.C
Argentum mysticum. 1013.A
Argentum naturæ & gratiæ. 1089.C
Argentum nostrum. 2.C
Argentum probum & reprobum. 1088.A
Argentum, sermonem significat. 1011.A
Arguendi fiduciã habere qui possint. 2008.D
Argui nemo vult errans. 1986.B
Argumenta quibus diabolus cõfidebat se vincere hominem. 915.A.B
Arida & terra quomodo differant. 826.B
Aries comparatur acri. 1020.B
Aries Iupiter arietat. 1372.A
Aries pendens cornibus. 621.D
Aries pro Isaac immolatus. 70.C

Arictis vellera. 594.A
Arimmense concilium. 283.B
Aristarchus comes Pauli. 236.B
Aristobolus congregator fratrum in Christo. 1877.B
Aristoteles disputauit de officio. 5.B
Aristoteles duo posuit principia. 801.B
Aristotelis sententia de loquacib⁹ disputatorib⁹. 1513.A
Aristotelis opinio de anima. 978.D. de mundo. 801.B. de prouidentia dei. 7.D.& 8.A
Anima dei, fides est. 1011.A
Arma ecclesiæ. 160.D.1369.C
Arma & vexilla mentis exercitatæ. 1018.B
Arma fidei nostræ. 705.A.B
Arma huius mundi sunt vana. 788.A
Arma iusti. 3.C.1445.A
Arma iustitiæ perimunt iniquitatem. 1948.A
Arma lucis quæ sint. 1869.B
Arma nostræ militiæ forria sunt. 1957.C
Arma nostra quæ sint. 784.D
Arma spiritalia. 1957.D
Armenij euangelio crediderunt. 1777.B
Armentarij. 940.B
Aromatum montes. 104.D
Arrius archipirata. 1227.C
Arrius crepuit medius. 283.B
Arrij & Pauli comparatio. 354.B.& dein.
Arrij perfidia. 283.A.error.296.A
Arriani ex omni hæresi venena collegerunt. 297.B
Arriani corruptores scripturæ 401.A
Arriani dogmatis expositio. 274.A
Arriani dicunt filium dei facturam. 280.C
Arriani quomodo in perfidiam ruerunt. 1606.B
Arriani reprehenduntur. 407.C
Arrianorum error. 305.A. crudelitas in catholicos. 765.B
Arrogantia nō est vbi crimen enorme depellitur. 1555.B
Arrogantiæ malum. 1443.D
Arrogantiæ ruina. 1443.B
Arrogantes quare increpentur. 1443.B
Arteriæ & venæ. 979.A
Arteriarum initium. 892.D
Artes diuersæ. 805.B
Artibus bonis ad honores nitendum. 53.D
Artifices à spiritu dei docti. 1439.C
Arundo vt nascatur. 830.B
Arundo bona, caro Christi. 1695.C
Arundo quid significet. 1789.B
Arundines quomodo simus. 1695.A
Aruspicinæ similis solemnitas. 1020.B
Asa. 40. annis regnauit. 494.A
Asa rex Iudæ quid passus fuerit. 1817.B
Asaph an aduersis sit vexatus. 1172.B.C
Ascendere ad Christum quomodo debeamus. 197.B
Ascendere in montem quid. 1685.B
Ascendere supra mundum debemus. 197.C
Ascensus paradisi, descensus inferni. 1411.D
Ἄσκιοι. 848.C
Aser quid interpretetur. 1101.A
Asellus non despiciendus, & asina non despicienda. 1770.D.& dein.
Asina, laboriosum animal. 942.A
Asina locuta. 78.D
Asina, vt & Asinus, typus gentilium. 700.B. 1640.D.1764.A
Asinæ & pulli mysterium. 1001.D.1769.D
Asinus ad molam. 700.C.1764.A
Asini pigritia quid repræsentet. 879.C
Aspectus dei salus nostra est. 1398.A
Aspectus iusti. 1502.B
Aspectus noster mentitur. 849.C
Aspectu violatur virginitatis sanctitas. 660.B
Aspendius citharista. 1273.A
Aspiciendum non est retro, sed ante. 998.B
Assentatione inuitati, haud temerè fidi. 53.C
Assentire quid sit. 1809.D
Assos pisces cur magis manducaret Iesus. 946.C
Assuesce vnus esse, vetus dictum. 663.C
Assyrius quid interpretetur. 905.A. 1117.B. 1739.A
Astartæ templum ædificauit Salomon. 1654.B
Astrologi taxantur. 845.A.B.& dein.
Astrologorum sapientia telæ aranææ cōparatur. 846.C
Astronomi Mosen imitari debent. 18.A.B
Astronomia & Geometria. 18.A
Astronomiæ vanitas. 844.D
Astrorum disputatio. 1312.B
Astutia spiritalis. 1198.A
Atesis vnda. 855.B
Athleta bonus quibus exercetur. 1186.D
Athleta quare membra sua monstret. 1592.A
Athletam suum quomodò Christus exerceat. 1366.C
Athletæ, pueri, ephebi, viri. 1310.C
Athletæ quomodo simus. 1136.B 1310.B
Athletarum labor primum, deinde requies. 9.D
Atlanticum mare. 863.B
Attende tibi, nosce te, à quo profectum. 885.D. 886.D
Atramentum ecclesia nescit, Iudæi vident. 965.D
Attrahit nos deus libenter. 1035.B
Attilius. 570.A
Auaritia aspernanda. 1456.D
Auaritia auarorum accusatrix. 779.B
Auaritia cæca. 754.A
Auaritiæ caput iniquitatis & fomes. 1420.A
Auaritia fidē frangit. 1281.C. perfidiæ vicina. 41.C
Auaritia idololatriæ comparata. 2007.C. 2032.C
Auaritia omnium malorum radix & origo. 50.A. 754.A. 2063.B
Auaritia plerumque sensus hebetat. 604.D. virtutem tentat. 1733.A
Auaritia quàm detestabilis & quàm grauis sit. 990.A. 2007.A.B. q̄ iniqua. 2063.C
Auaritia, plurimorum consortiū refugit. 866.D
Auaritia quanto plus inuenerit, tanto plus quærit. 779.A
Auaritiæ consortes. 1117.A
Auaritiæ crimen. 2032.C
Auaritiæ incentor. 155.D
Auaritiæ malum. 55.A. 931.A
Auari piscibus comparantur. 857.A
Auarus impius & nocens. 2062.D. in fine.
Auarus non potest esse fidelis. 2063.C
Auarus non est liber. 521.B
Auarus quæ vocet bona. 1112.A
Auarus quomodo prouentu vbertatem consitetur 1112.A
Auari cruciatus. 1467.B
Auari mens, metallum est. 1171.A
Auaro quid facere competat. 779.C
Auari cupitis interdum fraudantur. 69.B
Audire quid sit. 1545.A
Audire ea quæ leguntur, quid sit. 1601.A
Audire Christum, quid. 13.C
Audire vocem dei deambulantis ad vesperam. quid sit. 918.D
Auditor quando proficiat. 783.A
Auditorum varitas in audiendo verbo dei. 822.B.C
Auditus. 592.D
Auditu quidam priuantur ob nili fragorem. 816.C
Audiunt citius iuniores quàm seniores. 1086.C
Auernus lacus. 826.A
Auertit faciem suam à nobis deus, & quomodo. 1392.A
Auersio à deo vnde procedit. 257.D
Auersio dei ab homine, quàm grauis. 1195.B
Aues pia. 868.D
Aues cœli in exemplum datæ. 1733.C
Aues cœli malæ. 1022.C
Aues in laudando deo imitandæ. 738.B
Aues nullæ sine pedibus sunt. 866.C
Aues rapaces commercia non habent, cæteræ habent. 866.D
Aues quomodo simus. 1543.A
Auium cœlestium natura. 863.A.B.& dein.
Auium natura cubitum euntium & mane experrectarum. 864.B.C
Auium nomen vnum, genera diuersa. 866.C
Augmentum facere deo in corpore Christi. 2047.C
Augustinus quàm eruditus & argutus. 794.D. ad fidem conuersus. Ibidem. à Simpliciano de religione Christiana instructus. 795.B. cucullam nigram indutus. Ibidem.C
Augustus nomen regum apud Romanos. 1852.B in fine.
Aurium consideratio. 892.D
Aures cur tam sinuatæ. 959.B
Aures spirituales. 1407.A
Aurium sordes vtiles. 959.B
Auriculam qui habent amputatam. 1545.B
Aurum bonum. 904.A
Aurum bonum sanguis Christi. 1288.B
Aurum Ecclesia habet, & quare. 56.B
Aurum est iustitia. 1288.A
Aurum ex auro nascitur. 779.A
Aurum foris precium, intus metallum est. 569.D
Aurum, materia magis offensionis, quàm commendationis gratia. 1116.A
Aurum à quibus pretiosum constitutum. 734.B
Aurum mysticum. 1013.A
Aurum animam onerat. 1066.B
Auri cupiditas, materia perfidiæ. 1184.A
Auro mens bona comparatur. 1012.B
Aurum nostrum. 2.C
Aurum possidere Christianus homo non debet. 1732.C. in fine.
Aurum pro prudentibus accipitur inuentis. 902.C
Aurum quomodo probatur. 1483.A
Aurum, thus & myrrha. 158.A
Aurum vtile. 56.C
Aureos trecentos quis habeat. 1091.C
Auster & Boreas. 1283.C.D
Author vitæ omnium Christus. 2003.D
Authorem non recognoscere, impietas est. 1062.A
Autumnus quando nobis est. 848.D
Auxentius episcopus hæreticus Arrianus qui & Mercurinum se vocabat. 274.D. 400.D. 578.B.C. 579.B
Auxes dictus Euphrates. 903.B
Auxesis Dauidis prophetæ. 1569.B
Auxilio diuino indigemus. 1182.A. quando id maximè implorandum. 1358.B. vbi. 1192.D

quomodo frustra expectetur. 1673.A
Auxilium humanum vanum. 1911.A
Ἐυχωτις, deprecatio. 1607.A
Azyma, Græcè ἐυκρίφια. 935.C
Azyma vnde dictum. 1895.A
Azyma Iudæur quotānis facere cōsuenit. 1528.C

B

Babylon principiū regni Nēroth. 986.C
Babylon quare contrita sit. 1132.A
Babylon quid interpretetur. 1276.A
Babylonis filia est, quæ dei filia esse desinit. 194.C
Babylonij Belum adorant. 1807.D
Baculus nucens, & olla feruens, quid sibi velint. 1347.D
Balach à Balaam edoctus. 590.D
Balaam consiliarius fornicationis. Ibidem.
Balaam dei oraculo prohibitus ne malediceret populo. 589.B
Balaam quam mortem quærebat. 1559.C
Balaam quare accitus ad fidem. 589.C
Balaam auaritia. 55.B. dolus. 589.C
Balneis calor deponitur. 1600.C
Balthasar quare morte est punitus. 151.D
Baptisma vnde sit. 1241.B. quid sit. 1242.C. D eius figura ac gratia. 375.C. 1230.D. 1673. D. in fi. & dein.
Baptismum consilium est dei. 1243.A
Baptisma verum. 360.C adulterinum. 1980.B
Baptisma post quod nemo delinquit, quid. 97.D
Baptisma in igne. 1438.A
Baptismus velut ignis peccata consumit. 1137.B
Baptisma in lacte. 1558.A
Baptisma in spiritu & aqua. 364.D 649.C
Baptismus quare per aquam celebretur. 1831.C
Baptisma, mors peccati est. 1831.B
Baptisma pœnitentiæ aliud à baptismo gratiæ. 1647.D
Baptismi vis. 1647.D
Baptismi gratia in aquis inuisibilis operatur. 1230.B
Baptismi promissio sæpe cogitanda. 1230.A.B
Baptismi sacramenta die Paschæ celebrari. 121.C
Baptismi ceremoniæ. 1238.A.B.C
Baptismum qui petit, accepit. 450.C
Baptismum pœnitentiæ, & baptisma gratiæ. 1647.D
de Baptismi gratia 735.B. & dein.
post Baptismum vnctio in capite. 1233.A
post baptismum, nullum remedium quàm pœnitentiæ solatium. 150.D
per Baptismum omnia peccata dimittuntur. 173. C. 243.A 409.D
sine Baptismo mortui pereunt. 264.D
Baptismatis typus, transitus maris rubri. 1239.D
Baptismatis typum demonstrauit Helias. 1137.C
de Baptismate puerorum. 679.C
Baptisma vnum. 360.C.D 1240.D. non vnum. 1437.D non iterandum. 183.B ab hæreticis reiteratum. 186.D
Baptismatis tres testes. 1234.C
Baptismata diuersa in lege, destructa. 183.D
Baptismus Christi nobis est sepultura. 746.B 1831.C
Baptismus Christi. 1321.A 1648.C 1650.D
Baptismus Ioannis. 360.C. 1321.A
ad Baptismum Ioannis qui veniebant, qui ad baptismum Christi. 1557.C
Baptismus omnibus hominibus necessarius. 1245.D
Baptismus perfidorum polluit. 1232.A
ad Baptismum veniens quid sit facturus. 187.D
in Baptismo culpa dimittitur, lex nō potest aboleri. 35.A
Baptistę meritum. 759.B
Baptizabātur olim ægri quocūque die. 2003.A
Baptizabant omnes primum. 2002.D
Baptizare quibus primum concessum. 2003.A
Baptizari in morte Christi. 1831.B
Baptizari pro mortuis. 2929.B
Baptizandus quis sit. 1650.C
Baptizati qui dicantur. 1909.D
Baptizatus mundatus est. 1233.C
Baptizati in Christo. 2031.B
Baptizati ante passionem Christi, & baptizati post resurrectionem. 1824.B
Baptizati quomodo consepulti sumus Christo. 1831.C.
Baptizati spiritu sancto qui sint. 401.C
Baptizati sumus in vno nomine. 1243.B
Baptizati iam non debent peccare. 1831.D
Barabbas quid interpretetur. 1788.D
Barach, dux coruscus. 160.C
Barba Aaron. 1233.A
Barbarus à Scytha segregatur. 233.D
Barbari quo nomine ab Imperatoribus puniantur. 1592.D
βάρος. 1405.D
Barnabas Apostolus erat. 1907.D
Barnabas quomodo Paulo adiunctus. 1978.A
Basis verbi. 1459.A
Basiliscus serpens, & eius natura. 1052.C
Bathuel sapientia interpretatur. 202.B
Bauto fidelis erga principem suum. 556.D
Beatitudo, Arboris ligno comparata. 1281.B
Beatitudo debilitate corporis non impeditur. 1069.D
Beatitudo iuxta philosophos in quo sita. 38.C
iuxta Christianos ex quibus constet. ibi. 38.D
Beatitudo perfecta ex tribus subsistit. 1026.B
Beatitudo quomodo æstimanda. 7.B. vnde incipiat. 9.C. in quo sit. 1057.D. vbi sit. 1274.A. à domino deo est. 1438.A
Beatitudinem doloribus & necessitatibus adipisci. 39.D
Beatitudines quatuor tantùm in Luca. 1686.C
Beata & vera vita quę. 950.D
Beatus quis dicatur esse. 6.C. 11.D. 40.D. 197. A. 1062.A. 1505.D
Beatus, cuius iniquitas remittitur, & peccatum tegitur. 186.D
Beati erant viri sancti etiam cùm affligerentur. 1071.A.
Beati manifestè qui sint. 1821.A
Beatorū præmia diuersa sunt in cœlo. 1688. B. 1749.D
Beatum nihil nisi quod caret peccato. 39.B
Bel primus deus Babyloniorum. 1807.D
Belammon quid significat. 1611.C
Bellatorum sexagintaquinque milia vno bello cæsa. 75.C
Bellum nobis hic quotidianum. 1023.D. in nobismetipsis. 1486.A
Bella quæ abstulit dominus. 1399.B.C
Bellorū tumultus excidiū mūdi significat. 787.B
Bella Dauid fortunata. 25.C
Bellum Moses pro populo suscepit. 20.B
Bella varia tempore Ambrosij. 1776.C
Bellorum vicinitas quid designet. 787.B
Bellica gloria claruere maiores nostri. 25.B
Bene agentes, malorū meminisse debemus. 1523. B.C
Bene se amare qui dicantur. 235.A
Bene viuere post pœnitentiam quid sit. 195.B
Benedicere pro maledicere. 1114.B. 1304.D
Benedictio quæ sit. 1095.A. 1876.A
Benedictio dei, & benedictio hominum differunt. 1993.C
Benedictio morituri quanta virtutis sit. 222.C
Benedictio quomodo præripienda. 1063.D
Benedictiones tres plenarias accepit Abraham. 1003.A
Benedictum quid faciat. 1152.A
Benedicitur quomodo deus. 1993.C
Benedicuntur omnes gentes, & in quo. 1822.A
Benefacere, prima doctrina est. 770.C
Beneficentiæ consideratio. 20.D. & dein.
Beneficentia & membrorum humani corporis cōparatio. 61.C
Beneficentia cunctis exhibenda. 61.A
Beneficentia non est, vbi non est benevolentia. 21.A
Beneficentia vt sit perfecta, ex quibus constet. 20.D
Beneficium apud quos locandum. 54.D
Beneficium quomodo reddendum. 23.A. & deinceps.
Beneficium dei irritum quis faciat. 1872.B
Beneficia Christi in nos collata. 1873.C. 2051. C.D
Beneficia quibus deferuntur diuina. 1673.B
Beneficia nostra non vulganda. 1679.C
Beneficia plus pauperibus quàm diuitibus eroganda. 54.C
Beneficia non solum pecuniaria sunt. 54.D & deinceps.
Beneficiorum dei oblinisci non debemus. 932.D 1551.A
Beneficiis quomodo certandum. 1690.A
Beneficus qui. 1690.A
Benevolentia communis parens omnium. 24.B
Benevolentia in ecclesia perseverat. 24.C
Benevolentia quomodo augeatur. 24.C.D.
Benevolentia sine liberalitate est imperfecta. 22.A
Benevolentia facit vt amici vulnera quàm inimici oscula vtiliora sint. 25.A
Benevolentiæ laus. Ibidem.
Benevolentiæ prætextu Eua serpenti assensit. 24.C
Benevolentiam liberalitate potiorem esse. 23.D
Beniamin quid interpretetur. 1104.D
Beniamin Paulum designabat. 1086.C
Beniamin populus diuina iudicatus sententia. 75.B
Benignitatis consideratio. 55.C
Benignitas dei latè patet. 1690.D
Berenice mater Ptolemæi secundi. 1561.D
Bersabee quid interpretetur. 666.A
Beseleel spiritu diuino impletus. 1039.C
Bestiæ mundę quid significent. 975.D
Bestiæ agri quę sint. 914.A
Bestiæ irrationales motus significant. Ibid.
Bestiæ quare omnes ad Adam deductę. 913. B.C
Bestiæ nihil habent nobiscum commune naturę. 979.D
Bestiæ sua remedia norunt. 883.A
à Bestiis quomodo distemus. 1588.A
Beth quid interpretetur. 1427.A. 542.D

Bethania qd interpretetur. 1287.A.1699.B.& fi.
Bethel quid interpretetur. 988.B. 1038.D. 1068.B.C. 1462.B
Bethleem, quid. 542.B.D.1010.A
Bethsabee significat congregationem nationum. 1183.C
Bibenda nobis quæ sint. 1280.C
Bibendi lex. 1130.B
Bidendi disciplina. 1129.C
Bibere Christum. 1682.B
Bibere pro salute imperatorum & huiusmodi. 1132.D.in fine,& dein.
Bibonum mos. 1126.C
Bigamus in clerum non recipiendus. 664.B
Bina fere omnia in homine. 1021.D
Bitumen. 958.B
Blanditiis multa obtinentur. 2059.B
Blasphemari bonum nostrum. 1871.C
Blasphemetur quomodo nomen dei inter gentes. 1814.B
Blasphemia in spiritum sanctum. 1732.C.D
Bononienses virgines. 86.A
Bonosus episcopus. 652.C
Bonus qui sit. 1764.B.C
Bonus solus deus. 2052.A.& 1764.C
Bonus ex parte homo. 1764.C
Bonus & iustus ac perfectus aliter est homo, aliter deus. 60.C
Bonum esse, dei proprium est. 1495.B
Boni an semper iusti. 1825.D
Boni quomodo non inueniantur. 1115.A.B
Bonorum societas imitanda. 742.D
Bonis iungi vnicuique prodest. 51.A
Bonum quid sit. 1050.A
Bonum à mulieribus inchoatur. 1637.B
Bonum delectat, etiam si asperum sit. 1057.D
Bonum naturæ omnibus inest. 954.D
Bonum domini. 227.B
Bonum est faciendum. 1314.B
Bonum omne non potest in aliquo penitus obliterari. 1851.C
Bonum vita est æterna. 206.C
Bonum nostrum sit voluntarium. 1468.B
Bonum nullum sine deo. 684.A
Boni & mali cognitio quare primis parentibus prohibita. 906.C.D
Boni & mali & indifferentis inter se coordinatio. 954.D.& 955.A.B
Boni natura. 1046.A
Bona aliena quantos miseros effecerũt. 1144.B
Bona multa sunt, vna tamen est vita æterna. 1670.B
Bona oĩa, dona sunt dei. 250.B.255.D.1037.C
Bona prima, secunda, tertia. 1016.A
Bona indifferentia. 985.C
Bona nostra accepimus à Christo. 1551.B
Bona opera sine fide non possunt manere. 39.A
Bona perfecta quæ sunt quærenda. 205.D
Bona quæ putantur, impedimento sunt ad vitam æternam. 40.B
Bonorum species tres. 1026.B.C.D
in Bonis etiam operibus mens humana turbatur. 1390.D
ex Bonis mala orta sunt. 1046.A
Bonitas omnibus grata. 42.B
Bonitas, fructus spiritus sancti. 1298.D
Bonitas dei. 206.B
Bonitas dei in omnes est, severitas in paucos. 1493.B
Bonitas dei redundauit supra meritum nostrum. 1285.C
Booz soluit calciamentum Ruth. 306.C
Boreas, durus est ventus. 483.C
Bortæ obiectus sinus Ponti. 862.B
Bos impendentem pluuiam præsentit. 881.A
Bos ruralis culturæ laborem significat. 1169.B
Bouis commoditas homini. 832.B
Botrus in phalanga sustensus. 768.A
Eum portantes quid significent. ibdem.A
Botryo Christus dictus est. 329.B
Brachæ sacerdotum. 12.C
Brachiorum consideratio. 894.B
Branchiæ idem agunt in piscibus, quod pulmo in terrenis animantibus. 856.C.in fine.
Breuitas humanæ vitæ vnde sit. 1344.B
Britanni frementi æquore includuntur. 826.A
Bruta magis generãdi studio, quàm cocundi desiderio inuicem miscentur. 1631.A
Bruta medicinas suas norunt. 832.A
Bruta vt mansuescant, & nobis obediãt. 940.A
vide Animalia & Animantia.
Buxus ad quid vtilis. 835.D

C.

Cadere de altissimis, & cadere in planis. 1295.A
Cadere in faciem. 1030.D
Cades, in nupta. 121.D. 1451.C
Caducum est quicquid sine charitate sit. 1921.B
Cæcitas multiplex. 644.A
Cæcitas Pauli quid significet. 1089.B
Cæcitas Tobiæ 1140.A
Cæcitas quibusdam grauis est. 1069.C
Cęcitatis remedium. 880.D
Cæcus natus. 644.A.& dein.1245.C
Cæcus sanatus. 685.B.793.D. & 794.A.& 1767.C.
Cæli enarrant gloriam dei. 592.C
Cęsaris & Pompeij odium. 1399.B
Cæsaris ius non potest esse dei templum. 581.D
Cæsari reddere quæ sunt reddenda. 507.D
Cæsaries capitis quàm speciosa. 891.C
Cęlum, cęlestia, cęlibatus. vide infra in litera O. Cœlum, cęlestia, &c.
Cain & Abel quid figurent. 925.A
Cain quare prior quàm Abel nascatur. 926.D
Cain oblatio ac sacrificium quare deo displicuerit. 424.B.932.C.937.A. 947.C.D.1137.D
Cain quid interpretetur. 924.C. quos significet. 925.A
Cain commisit in fratrem sacrilegium. 910.D
Cain cur signatus à deo. 950.C
Cain per vocem sacrilegium sceleri suo addidit 1339.A
Cain tristitia vnde. 945.D
Cain vitam æternã posthabuit corporali. 950.D
Cain vagus & exul. 603.C
Cain longæuitas, vindicta erat. 951.B
Cein non antè interiit, quàm filios generasset. 912.D
Cain quare non penitus in peccato. 920.C
Cain in generatione Christi non recensetur. 1664.B.
Caiphæ prophetia. 589.C.1540.A
Calamus quid mysticè. 1695.B
Calani epistola ad Alexandrum. 521.D
Calcanei iniquitas. 1408.A
Calcaneum duplex. 1408.B
Calcaneũ leuare super aliquem quid sit. 1361.B
Calceamentorum typus. 184.D.1751.A
Calceamenta dei portare. 1648.A
Calceamentum animæ. 1566.A
Calceamentum Apostoli deposuerunt. 1648.A
Calceamentum Euangelicum sumendum. 207.D
Calceamentum Moysi. 1481.C
Calceamenta non tollenda sed soluenda, quæ sint. 203.C.D
in Calceamentis filia Aminadab. 139.D
Calceamentum nuptiale. 1648.B
Calceamenta soluere quid. 1385.E.306.C.D
Calceamentum pedum suorum Moyses iubetur soluere, & quare. 208.A.1648.A
Calidus quis sit. 1432.D
Caligo noctis, peccati incentiuum. 1475.B
Calix aureus Babylonis. 1280.C
Calix quid significet. 1325.A
Calices duo. 1325.A
Calix domini, remissio peccatorum. 1599.B
Calix martyrio rectè comparatur. 767.D
Calix passionem designat. 1730.A
Calliditas Siculi hominis. 69.B.C
Calligonus præpositus. 585.C
Calumnia opprimi quid. 1567.D
Calumnia reprimenda. 61.A
Calumnia tentatione grauior. 1567.B
Calumniatores malis fugiendi. 1556.D
Camelus quid repræsentet. 692.D. 699.C
Camelus populus gentilis. 1765.C
Camelus qui intrat per angustam viam. 1431.A
Cameli tondendos se exhibent. 594.A
Camelo rectè comparatur diues. 693.A
Camillus. 570.A
Cancri astutia. 859.D
Cancri oculos in vertice habent. 892.B
Candelabrum, principale nostrum est. 1535.A
Canis adiunctus Tobiæ. 880.C
Canis, domini mortui homicidam declarauit. 882.C
Canis sagacitas & vigor sensus. 882.A
Canes marini. 859.A
Canes obesi in domibus diuitum, serui pallentes. 726.B
Canes syllogismorum coniunctiones contexunt. 882.A
Canes vulnera Achab lambebant. 1119.C
Canum gratitudo. 888.D.memoria.882.B
Canum mira disciplina etiam in fame. 659.B
Canum suorũ origines recensent diuites. 1115.D
Canini sanguinis mira vis. 883.A
Canities animæ. 620.A
Cantandi commoditates. 1474.D
Cantandi vsus. 1474.A. suauitas vt acquiratur. 5.C
Cauyare dei gloriam. 1607.C
Cantatores fecit sibi Salomon. 1474.B
Canticorum præstantia in sac. lit. 1270.C.D. & dein.
Cantica qui scripserint aut cecinerint in sa. lit. 1271.B.& 1698.B.C
Canticum nouum, nouum testamentum. 1350.A 1474.B
Cantico non solum laudari sed & reconciliari delectatur deus. 1271.A
Cantica canticorum mystica sunt. 1037.C. moralium etiam suauitatẽ quandã habẽt. 1422.B
Cantica canticorum, manipularis liber. 1462.A
Canticorum libri principium enarratur. 1422.C & dein.
Canticorum vis. 1271.A.B
Cantilena dulcis. 1474.B
Cantus cygni. 873.B
Cantus sanctorum. 1271.B
Cantus suauitas ac delectatio. 1270.C.D
Caph quid interpretetur. 1507.D
Capillamentum quid sit. 1558.C
Capilli nostri vt sint apud deũ cõputati. 1731.B
Capillorum consideratio. 895.A
Capilli quid repræsentent. 190.C
Capilli qui possũt tergere pedes Christi. 1700.B
Capillorum vsus. 959.B.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Capitolium ab anſeribus defenſum. 866.A
Capitulum quid ſit. 3003.D
Capra vnde nomen & ſi Græcè acceperit. 1020.B
Caprarum natura. 1558.B
Capræa vulnerata dictamo curatur.. 883.A
Capreæ agreſtis ſanguine poto leopardus curatur. Ibidem.
Capreola, dorcas. 1463.B
Captiua captiuitas. 364.A
Captiuitas beatitudinem vitæ non minuit. 1080.C
Captiuitas, peccati pretium. 1211.B
Captiuitas perniciosa. 147.B
Captiuitas prima, patriam non videre. 784.A
Captiuitas verè dolenda. 1554.D
Captini redimendi. 47.B
Captinus vrbis victæ. 171.C
Capuenſis ſynodus. 651.C
Caput quid ſit 1384.B
Caput Chriſti eſt aurum. 1547.C
Caput eccleſiæ, Chriſtus. 2025.D.1588.A
Caput cur amputetur criminoſis quibuſdam. 1587.D
Caput duplex. 1128.B
Caput eſſe totius creaturæ, quid. 2025.C
Caput Ioannis Baptiſtæ, ſaltatricis præmium. 1109.B
Caput libri vbi de Chriſto ſcriptũ eſt. 1351.C.D
Caput mulieris vir eſt, caput viri Chriſtus, caput Chriſti deus. 1913.C.&.1720.B
Caput omnium, Chriſtus. 1384.B. 1546.C. 1588.A.2003.D
Caput quod æſtu mundi neſciuit areſcere. 107.A
Capitis cæſaries. 891.C
Capitis cõmotio mala, ac bona. 1383.D.1384.B 1546.C.D
Capitis encomium. 891.A.C.958.D. 1587.D. 1595.B.
Capitis periculum in vſuris. 1141.C
Capitis uertex. 891.C
Capite ſublato cætera membra moriũtur. 666.A
Carith. 961.D
Caro qui ſint. 1446.C.in fi.& deinc.
Caro quid ſignificet, & quomodo accipiatur. 1832.A
Caro noſtra corpus mortis. 170.A
Caro noſtra diuiſa habet membra. 10[illegible].D
Caro noſtra moriatur cupiditatibus. 177.B
Caro noſtra neceſſe eſt vt occidat. 523.D
Caro noſtra quomodo vitula ſit. 1020.B
Caro peccati per traducem fit. 1839.B
Caro peccatrix præiudicata non eſt. 2092.C
Caro piſcium, caro volucrum. 488.D
Caro, pro homine peccatore. 1033.B. pro homine terreno.957.B. pro toto homine.1843.A. pro operibus carnis. 1931.C.pro omnire viſibili. 2031.B.
Caro bruta natura eſt. 1840.B
Caro ante mentem non corrumpitur. 148.B
Caro immeritò quaſi infirma accuſatur. 1053.C
Caro mala non eſt. 1838.D
Caro nõ in vitio eſt, ſed ea quibus ſolicitatur & fluctuat. 1388.C
Caro, voluntatis eſt miniſtra. 1053.D
Caro debet obedire animæ. 1446.D
Caro amictus eſt animæ. 885.D. nauis eſt animæ. 1161.C
Caro ſine anima nihil eſt. 887.A
Caro, corruptelæ illecebra. 956.C
Carnis corruptela. 968.B
Caro quomodo poteſt corrumpi. 147.B. quibus corrumpatur. 1943.C
Caro corrumpit animam, & quomodo. 957.B
Caro ſtimulus mentis. 1010.C
Caro velut origo & locus voluptatis. 957.B
Caro voluptatis monet, & voluptatibus monetur. 968.B
Caro diuerſis agitatur fluctibus. 967.D
Caro omnis error dicitur. 1957.C
Caro omnis ſub peccato. 1946.D
Caro quomodo crucifigatur. 1832.A. quomodo humilietur. 1388.D
Caro noſtra tingẽda in ſanguine Chriſti. 1695.B
Caro peccati in corpus Chriſti cõuertitur. 620.A
Caro hominis quare cœlis inferatur. 491.B.C
Caro Chriſti expiata à ſpiritu ſancto. 1841.C
Caro Chriſti damnauit peccatum. 170.A
Caro Chriſti, arundo. 1695.C
Caro Chriſti ſtola. 1098.B
Carnem Chriſti epulamur & ſanguinem. 1682.B
Caro Chriſti ſola paſſa eſt & crucifixa, non diuinitas. 280.D.290.A.1356.B
Caro Chriſti, acclinatio eccleſiæ. 1449.A
Caro Chriſti quomodo floruit & refloruit. 749.A
Caro in Chriſto quare benedicatur. 1461.C
Caro quomodo adhærere vult Chriſto. 1422.D
Carnis alia natura, alia diuinitatis gloria. 1640.C
Carnis natura diſciplinæ repugnat. 955.D.in fi.
Carnis & animæ coniugium. 1013.C
Carnis inquinamentum variè accipitur. 1949.C
Carnis intemperantiam Chriſtus cõpreſſit. 538.B
Carnis opera. 1989.D
Carnis ſapientia legi non eſt ſubdita. 1055.C
Carnis actus & conſilia quomodo mortificari dicuntur. 1843.D
Carnis cura non facienda. 299.C.D
Carnis deſiderium. 1894.C
Carnis noſtræ diuiſio. 1021.D
Carnis fragilitates timendæ non ſunt. 1396.A
Carnis infirmitas non contemnenda. 469.C
non metuenda. 1330.B
Carnis interitus quomodo prodeſt. 1346.D
Carnis noſtræ interitus quis intelligat. 182.A.B
Carnis martyrum reſolutæ honor. 798.A
Carnis opprobria. 588.D
Carnis ſapientia vbi primò inuenta. 1842.B
Carnis ſenſus occidendus vt viuat. 198.C
Carnis ſenſum in nobis mori quid. Ibid.
Carnis ſimilitudo. 1841.B
Carnis ſtimulus Paulo datus. 111.C
Carnis voluntas in Chriſto, ad voluntatem diuinam conſenſit. 1353.A
Carnem noſtram oportet reſurgere. 124.A
per Carnem vir, & per virum caro intelligitur. 306.A
Carnem nemo vincit. 1014.C
Carnem crucifigere. 1831.D.& deinc.
Carnem ſuillam Eleazarus noluit comedere. 1071.B.C
Carne & anima ſaluamur. 1501.A
in Carne eſſe, variè intelligitur. 1835.B
Carnem prænaricantium maledixerat deus. 1461.C
Carnem quare & quomodo Chriſtus ſuſceperit. 293.C.1204.D.1239.C
Carnem quomodo liceat edere. 1906.D
in Carne placere. 1991.D
Carne tanquam oleribus veſci debemus. 978.C
in Carne qui ſunt, deo placere nõ poſſunt. 1391.D
in Carne eſſe multiphariè intelligitur. 1835.B
Carnes animæ. 1552.D
Carnales qui ſint. 1888.A.B
Carnalia & temporalia reiicienda. 979.B
Carnalia omnia corrupta ſunt. 1957.C
Carnalia quæ ſint. 1973.D
Carnalia ſpiritualib⁹ ſubiecta. 1884.A.in prin.
Carthaginem Tyrij cõdiderunt. 1135.A.in prin.
Caſtigare corpus quid ſit. 1909.C
Caſtigare amantis eſt. 1493.C
Caſtigatio filij ex dilectione procedit. 1278.D
Caſtimonia eadem à viro quæ ab vxore debetur. 992.C
Caſtimoniam qui vindicare debeant. 1095.D
Caſtitas angelos fecit. 85.B
Caſtitas duplex. 1947.D
Caſtitas etiam in brutis. 989.B
Caſtitas etiam loci abolet infamiam, nõ locus infamat caſtitatem. 90.B
Caſtitas Suſannæ. 743.D
Caſtitas, corporis paſſiones abolet. 902.D
Caſtitas deo placet. 630.B
Caſtitatis patria. 81.B
Caſtitas Ioſeph. 901.A
Caſtitas virginalis. 81.B
Caſtitatis laus maior in iuuene.. 1089.A
Caſtitatis pediſſequæ. 1011.B
Caſtitatis prima victoria. 571.A.B
Caſtitatis teſtimonium atque documentũ. 988.D
Caſtitatis triplex virtus. 157.A
Caſtus dicitur etiam qui in coniugio eſt. 453.A
Caſtrare ſe ferro an quis debeat. 164.D
Caſtulus à populo raptus. 581.B
Cataphrygarum erroris occaſio. 2055.D
Cataphrygarum prophetæ. 2044.B
Cataractæ quæ ſint. 1219.B
Catechiſmus fidei. 2095.D
Catechumenus priuſquam baptizetur, eſt ſicut aqua. 715.C
Cathedra peſtilentiæ. 1176.B
Cathedræ quæ intelligantur. 579.B
Cato Moſe poſterior. 1148.B
Κατ' ἐρώτημα. 6.B.60.C
Cauendum ne per diem fiat media nox. 1489.B
Caupones qui ſint. 772.B
Caupones peſſimi. 1513.B
Cauſa duplex per verbum. 1021.A
Cauſa humanæ generationis. 913.D
Cauſa peccati Adam. 1943.A
in Cauſa dei non licet ſi'ere. 54.B
Cautela parentũ circa filios obſeruãda. 1063.A
Cedrus. 833.C.&.835.C.1449.B
Cedrus ſuperexaltata. 1318.C
Cedri proprietates aliquæ. 1611.A
Cedrinæ tabulæ. Ibidem.
Celebrantes hominum obitus. 466.D
Celſi martyris natalis. 795.D.&.797.B
Cenezæus qui ſit. 1369.D
Cenſores Chriſti. 1639.B
Centeſima ſæpe ſumma fit. 1147.B
Cenſus boni debitoris. 192.A
Cenſus ſapientis in tribus eſt. 1012.B
Cenſus ſoluendi. 1678.A
Centum annorum curriculis vita noſtra nũc clauditur. 1344.B
Centurio gentilis Chriſtum confitetur. 282.C
Centurio Cornelius primum animal ex gentibus deo immolatus. 763.A
Centurio ædificauit ſynagogam. 788.B
Centurionis ſeruus curatus. 1601.C
Cephas non refutabat ſumptus oblatos. 1907.B
Cerberus, canis infernalis. 221.D
Cerebrum in capite locatum. 892.D
Certamen graue. 1596.B
Certamẽ nobis eſt cõtra inſidias ſpirituales. 1671.B
Certamen noſtrum aduerſus ſortes eſt. 1514.B
Certamen noſtrum, iejunium eſt. 1122.A
Certamen pium Iſaac & Rebeccæ. 1063.B
Certamini ſemper parati ſimus. 1512.A

Certamina grauia nobis sunt proposita. 1366.C
Certamina quæ subiit Paulus. 1311.B
Certandum est Christianis nõ ociandũ. 1749.D
Cerua pro virgine. 91.A
Ceruus agre quo curetur. 831.B.883.A
Ceruus bonus inter multos colubros. 1463.C
Ceruo Christus comparatur. 1463.C.& dein.
Ceruus cirographus fecerum. 1372.A
Ceruæ veneno pascuntur. 832.A
Cerni serpentibus inimici. 1499.A
Cerui vt simus. 1216.A
Ceruorum mitis natura. 1215.C
Ceruix mentis, & cordis. 1508.A
Cete immensa genera piscium. 861.C
Cethura quid interpretetur. 932.A
Chaldæi superstitiosi. 991.D.qui sint.1276.A
Chaldæorum qui sint dij. 1009.B
Cham à Noe patre maledictus. 517.D
Cham quid significet. 954.D.981.D.& 985.B
Cham quare seruus. 2035.C
Cham filij Noe offensa. 12.C
Camæleon. 873.D
Chanaam quid interpretetur. 981.D.& 985.B. 1009.D
Chanaam quare fuerit punitus pro patre.985.A
Chananæa mulier. 1381.A.1696.D
Chananæorum author Chanaam. 981.D
Chaos apud inferos inter iustos & peccatores. 1828.A
Charitas finis præcepti. 2050.C
Charitas sine qua alia omnia inania. 683.A.B
Charitas bona. 520.B.1048.C
Charitas carnis. 1809.C
Charitas Christus est. 1516. A.deus est.1455.A
dei verbum est. 1553.A
Charitas, cibus validior. 1689.D
Charitas crescit affectu. 1527.C
Charitas, legis plenitudo. 1341.B
Charitatis summum mandatum. 1527.B.in fine.
Charitas vna patris & filij & spiritus sancti. 371.A
Charitatis testimonium & incentiuum. 43.B
Charitas dei patris. 371.A.1057.A
Charitas diffusa per spiritum sanctum. 260. D. 367.B
Charitas est fundamentum omniũ virtutũ. 1166. C.bonorum omnium mater. 1905.D
Charitas exuberat. 1038.A
Charitas facit amicum deo. 520.B
Charitas filij dei. 371.A
Charitas, lex est in cordibus scripta. 3011.C
Charitas legis & charitas euangelij. 547.A
Charitas libertatis timor seruitutis est. 547.A
Charitas lucrum Christi est. 554.B
Charitas non diuiditur nec separatur. 2039.D
Charitas omnem perturbationem excludit. 1602.A
Charitas non metuit pericula. 1492.B
Charitas pars humilitatis. 683.D
Charitas perfecta est. 529.B
Charitas perfecta omnem fidem habet. 643.B
Charitas q̃re maior fide & spe. 1562.B1921.D
Charitas quibus sit deferenda. 1506.A
Charitas quomodo ordinatur. 105.B.1689.D
Charitas quomodo sit palma. 1047.A
Charitas quomodo suscitatur & resuscitatur. 1455.A
Charitas simulata, & charitas vera. 1547. D. 2050.C
Charitas sponsus est. 1215.D.à charitatis consortio quis sit alienus. 1608.B
Charitatis differentia an sit apud deum. 533.A
Charitatis duritia. 1553.A
Charitatis filius. 1041.A
Charitatis gratia quæ sit. 1088.D
Charitatis vincula. 124.B
Charitati quomodo studendum sit. 1906.D
Charitatẽ Christi quis possit cognoscere. 2000.D
Charitatem nihil imminuere potest. 1057.D
Charitatem non habentes quid sint. 1921. B. in fine.
in Charitate summum præsidium. 43.B
Charon inferni gurgitis portitor. 221.D
Charra, cauerna. 202.B
de Charra exire quid sit. 988.A
Cherubin cognitionis profundum signat. 1176.B
Cherubin dicunt sanctus sanctus & sanctus. 406.D
Chirographum Adæ delenit Christus. 1969.B
Chirographum in decretis. 2030.A
Chlamys coccinea & purpurea quid repræsentet. 1789.A
χλυσὸι qui sint. 1278.D
Chore terra absorptus. 662.C.D
Chore filij qui fuerint. 1400.B
Chorus quasi singularem personã habet, sed numerus plurimorum est. 1387.A
Chori fœminarum quàm pernicioſi adolescentibus. 1133.D
Chorrad significat cognitionem. 205.C
Christus quid significat. 2016.B
χρυσὸμ, quid significat. 1493.D
Christus quare acceperit librum. 1072.C
Christus nõ nisi magno labore acquiritur. 1402. D.& 1403.A
Christus non egebat adiutore. 670.C
Christus iure adorãdus & venerandus. 272.A
Christus quare aduenerit. 1355.B.1444.B
Christus aduocatus noster. 1685.C
Christus quare sit afflictus miseriis. 1329.B.C
Christus à Ioanne primum agnitus. 491.B
Christus non agnitus à discipulis. 491.A
Christus altus est. 114.A
Christus ambulauit supra mare. 333.C
Christus quomodo amittitur. 1697.A
Christus quibus est anathema. 1933.A
Christus quomodo dicatur Angelus. 1241.A
Christus quomodo minor Angelus. 290.C
Christus quomodo animam suam posuit pro nobis. 287.B
Christus quomodo ante omnes. 2025.D
Christus aquilæ comparatur. 749.A.757.B
Christus quo genere vtatur armorum. 1669.C
Christus quare apparuit Iacobo. 1926.D
Christus quomodo apparuerit mundo. 710.B
Christus quomodo nondum ascenderit ad patrẽ. 752.D
Christus quomodo ascendit ad patrem. 753.A
Christus quid assumpserit pro nobis. 2051.C
Christus quos ad se attrahat. 1375.D
Christus quomodo auferatur à nobis. 1681.D
Christus baptizaturus in aqua & igni. 173.C
Christus quare bap.709.C.1648.C.quomodo baptizatus. 1239.C.à quo baptizatus. 1646.A
Christus bonus quomodo sit. 1179.A
Christus super quos cadat. 1363.B
Christus calamus. 1695.B
Christus quare se permiserit capi. 545.C
Christus, quando vult vnusquisque, capitur & inuenitur. 578.B
Christus, caput omnium. 1417.A.2027.D
Christus, caput Ecclesiæ. 1757.C.1898.B
Christus erat caput veteris Synagogæ. 1385.A
Christus vbi caput suum reclinet. 1449.A
Christus veritatẽ suscepit carnis humanæ non similitudinem. 169.D
Christus suos castigat, alienos damnat. 1592.D
Christus quare assumpti hominis agit causſam. 691.C.D
Christus quare circumcisus. 643.A
Christus clamor in cruce. 1792.B
Christus quomodo columba. 712.D
Christus non habet cum seculo consortiũ. 1478.C
Christus quibus conſummetur. 671.D
Christus quid contulit nobis. 1054.C
Christus amat esse in corde. 114.A
Christus virginum corona. 137.B
Christus corpus suscepit doloris. 96.A
Christum dicere creaturam, anathema. 311. D. 312.A
Christus quomodo creatus est. 1456.B
Christꝰ quare crucẽ pro nobis portauerit.1610.C
Christus quare crucem ascendit. 1456.B
Christus qualis crucem ascenderit. 1790.A
Christus quor pependerit in cruce. 750.A.B
Christus in cruce venerandus. 348.A
Christus quare crucifixus. 499.A
Christus post serpentẽ quare crucifigitur.750.A
Christus quare crucifixus. 1912.A
Christus propter peccata nostra crucifixus. 1969.A
Christus vnrsum crucifigendus in Petro. 578.A
Christus Dauidis, & dei filius diuersis respectibus dicitur. 341.A.B
Christus bonus debitor. 1150.B
Christus quibus deferebat. 441.B
Christus quomodo derelictus. 1426.D
Christus quomodo se manifestat esse derelictum. 691.D
Christus descendit in locum corruptionis. 114.D
Christus quid operatus sit descendens. 538.C
Christus in infernum descendit. 1391.C
Christus quemadmodũ amet desiderari. 109.A
Christus solus desperatis potest medicinã afferre. 1580.A
Christus deus & homo. 1775.C
Christus dextera dei. 72.C
Christꝰ sedet ad dexterã patris. 538.A.1775.A
Christus dicitur dies. 747.A
Christus quibus est dies, & quibus est nox. 1475.D
Christus digito scripsit in terram. 396.B
Christus quomodo diligat nos. 1843.C
Christus omnia discipulis suis donauit. 173.C
Christum diuidere quid. 1881.D
Christus diuidendus non est. 435.D
Christus quomodo diuisus. 1881.D
Christus quod non docuit, Ambrosius detestabile esse ait. 101.D
Christus dolet nostra vulnera. 289.D
Christus dolet pro nobis. 552.C
Christus quomodo doleat. 1288.D.& pro quibꝰ. 1413.C
Christus quare dicatur dominus, & quare deus. 1371.D
Christus in naui dormiens quid significarit. 1591.A
Christus quibus dormit. 1455.B.1677.B
Christus dux noster. 1431.C
Christus vnam diligit Ecclesiam. 1226.B
Christus quos elegit. 1685.D
Christus quo ematur. 1086.D
Christus quomodo esurit. 730.C
Christus quomodo esurit & sitiuit. 1418. B. 1668.A
Christus quare dicatur à patre excitatꝰ. 1971.D
Christus quid exigat à nobis. 1797.A
Christus quàm in multis sit expectatus. 1350. C. D.& dein.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christus exuit se carne. 105.C
Christus quomodo factus ex muliere. 579.D
Christus quomodo factus. 299.D
Christus quomodo caro, maledictum & peccatū factus sit. 431.C
Christus quę pro nobis fecerit. 1452..A
Christus fide tangitur. 1796.C
Christus fidelis patri quomodo intelligatur. 2087.C
Christus quomodo dicatur filius. 272.C
Christus filius, eóque hæres. 2080.B
Christus cuius filius, contra hæreticos. 1203.D & 1204.B
Christus filius Dauid. 1203. D & 1204. B. C. & 1654.C
Christus quomodo filius Dauid & Dei. 1775.B
Christus per naturam filius est dei. 283.C
Christus quasi filius mulieris nō tenetur. 1465.C
Christus finis noster. 1355.C
Christus finis legis. 1526..A
Christus dicitur finis omni populo eius. 138.D
Christus flos. 105..A
Christus fons est. 1395.B
Christus forma vitæ. 1943..A
Christus quomodo fuerit in forma dei. 2015.D
Christus quare dicatur fortior. 1647.D & deinc.
Christus quomodo omnium fructus. 1637..A
Christus fundamentum nostrum. 640.D.in fi.
Christus granum est, flos, fructus. 757..A
Christus granum sinapis. 690.B
Christus gratię largiendæ adest, non fenoritati exercendæ. 997.C
Christus gratiam promittit omnibus. 170.C
Christus quomodo habitauit in nobis. 1409..A
Christus cur non Helias nec Hieremias. 1712.B
Christus homo, & supra hominem. 610..A
Christus quare homo dicatur. 1408.C
Christus quare homo factus est. 1456.B.1460.B 1953..A
Christus quasi homo in hoc mundo. 304..A
Christus secūdum hominem dolquitur, erat ac tristis est. 1352..A
Christus in mentis hospitio suscipiendus. 1488.C
Christus quare se humiliauerit. 1538..A
Christus quomodo sit ianua. 1611..A
Christus cur ieiunauerit. 657.D
Christus quare ieiunauit & māducauit. 1633.D
Christus & ignis est, & lux. 1485..A. 1500.C
Christus est imago patris. 275..A.1500.C
Christus semel ꝓ omnibus immolatus est. 184.D
Christus bonus imperator. 1452.B
Christus quare se inclinet. 616.D
Christus quid induit. 431..A
Christus indumentum credentium, amictus fidelium. 550.D
Christus vbi libenter ingrediatur. 1681.B
Christus ex virgine initium non accepit. 1672.C
Christus interpres diuinitatis. 1093..A
Quare Christus introierit in sancta. 308..A
Christus die inuenitur. 104..A
Christus vbi inuenitur. 108..A.1193.B
Christus quare existimabatur Ioannes. 1712.B
Christus verus Ioseph. 1087.B
Christus Iudæis promissus. 1997..A
Christus sciebat Iudam prænaricaturum. 909.C
Christus Iudex. 1685.C
Christus quomodo non Iudicat. 548..A
Christus est insitia. 1833.C
Christus dicitur iuuenis secundus. 138.C
Christus quomodo laborat. 539.D
Christus quare non conuertit lapides in panes. 729..A
Christus lapidis vocabulo designatur. 787. D 1855.B
Christus quæ dona largitus est hoīibus. 757.D
Christus quare discipulorū pedes lauit. 1407.D
Christus super Lazarum illachrymatur. 189.B
Christus dat leges suas. 236.C
Christus nō vitat leprosum & immundū. 1699.B
Christus fuit ex tribu Leui. 1096.C
Christus quomodo liber. 481..A
Christus liber inter mortuos. 1465.C
Christus à seruitute Pharaonis nos liberauit. 1523.C
Christus ligatus ad arborem. 749.C
Christus lilium inter spinas. 105..A.140.B
Christus quomodo longe erat à nobis. 1461.D
Christus est lumen. 125.D
Christus lux est. 529.D.1287.B
Christus quomodo magnus. 1633.C
Christus quare & quomodo maledictum factus. 293.D.431.C.643..A.1070.D.1460.B
Christus vbi manet. 123.C
Christus quomodo manifestatus seculo. 1999.D
Christus est margarita. 695..A
Christus matrem corpore, patrem virtute referebat. 93.B
Christus quō sit medicus noster. 719..A.1440.B
Christus quomodo in medio congregationum in nomine suo. 1656.B
Christus merces nostra est. 1099.C
Christus secundum diuinitatem non est minor patre. 290.D
Christus ex magno minor factus, & ex minore magnus. 1219..A
Christus quare discipulos misit sine auro, &c. 1092..A
Christus mons est. 1293..A
Christus aliter in lege monstratus, aliter in euangelio. 1480.B
Christus de monumento non tollitur. 101..A
Christus bene in monumēto iusti ponitur. 1794.C
Christus constanter se morti obtulit. 1783.D
Christus quare mortuus. 210.D.1979.D
Christus pro peccatoribus mortuus est. 260.D. 1825.B
Christus ꝓ omnibus mortuus est. 454.C.1945.C
Christus semel mortuus omnibus. 1578.C
Christus quomodo ad tempus mortuus est. 1825.B
Christus quomodo monit cœlum & terrā. 532.B
Christus quomodo factus ex muliere. 579.D
Christus de peccatoribus & captiuis natus. 1663.D
Christus vbi nascitur. 1639.C
Christus quomodo natus & datus. 456..A
Christus natus quid acceperit. 2017.C
Christus quomodo nescire momenta extremi iudicij dicatur. 350..A.B
Christus quare viam noui testamenti est ingressus. 1456.B
Christus nouus sacerdos quid obtulerit. 597.B
Christus quibus nouus sit. 1946..A
Christus quomodo nouissimus. 594.C
Christus euidenti naturæ nouitate ortus. 926.C
Christus quomodo pro nobis oblatus sit. 1714.D
Christus quomodo occidat & viuificet. 719..A
Christus duplici genere pro nobis occisus. 1981.D
Christus in martyribus occiditur. 1942.C
Christus cur occisus. 1895.B
Christus quando occisus. 674..A
Christus nunc offertur. 33.D. immolatur. 1627.C
Christus omnia est nobis. 110.D
Christus quare opprobrium crucis susceperit. 1392..A
Christus quare opprobrium factus sit. 1460.B
Christus quare orat. 1685.C
Christus quàm difficilè in mentis nostræ vtero pariatur. 1403..A
Christus os legis aperuit. 1027.B
Christus quomodo pauit oues suas. 1534..A
Christus pascha nostrum immolatus. 180.D
Christus quare passus sit. 1490.D
Christus vt homo ꝓ nobis multa passus est. 289.D
Christus qui passus est, & dei verbum, idem. 429.D.& dein.
Qua ratione Christus se in passionem paschæ mysterio consecrauerit. 439.B
Christus propter ecclesiam passus est. 461.C
Christus voluntariè est passus. 578..A
Christus non in phantasmate passus est. 429.D & deinceps.
Christus in quo cœli tractu passus. 1402.D
Christus pati voluit in seruis suis. 578..A
Christus quare pauper factus. 1150.C.1671.D
Christus quomodo pauper. 1288.C.1953..A
Christus quomodo pax nostra. 1736..A
Christus quomodo peccatum factus est. 431.C quare. 643..A.1070.D.2094.C
Christus peccati minister non est. 1979.B
Christus peccatum vicit in omnibus. 1826.C
Christus peccatum non cognouit. 1330.C
Christus solus sine peccato. 1362.C
Christus dicitur petra. 1855.B
Christus nō placuit sibimetipsi, sed patri. 1873..A
Christus pernoctabat in oratione. 947..A
Christus pro Petro orauit. 266.B
Christus est pomum odorem habens. 1453..A. 1454.B
Christus quomodo poscit à patre. 227.B
Christus quare nos præcedit. 1456.B
Christus primitiæ. 551.B
Christus quomodo sit primogenitus. 280..A. 551..A.1847..A
Christus quare dicatur primogenitus à mortuis. 1244.B
Christus quare dicatur primus & nouissimus. 158..A.B.1250.B
Christus quomodo sit principium. 1456.B
Christus virtutum principium. 1161.D
Christus quomodo proditur. 1418.C
Christus quomodo proiecit se. 539.D
Christus promisit & poposcit. 227.B
Christus quomodo factus sit propè. 1461.D
Christus quomodo proximus noster sit. 1004..A
Christus quomodo quærēdus. 752.C.1476..A.B. vbi quærendus. 104..A.123.C
Christus quatuor animalibus cōparatus. 1620.D
Christus quare ex radice Iesse. 1874.B
Christus quomodo rapiatur. 706.C
Christus vbi reclinet caput suum. 709.C
Christus quomodo reconciliauit populos. 1997.C
Christus non habuit opus redemptione. 507..A
Christus nos redemit, non emit. 1054.B
Christus plus nobis contulit redimendo quàm creando. 1561.C
Christus quomodo nos redemit. 1386.C.1442.D
Christus in paupere atque despecto mundum redemit. 1576.D
Christus quibus est redemptio venturus. 1933..A
Christus quomodo dicitur remissio peccatorum, captiuorum redemptio, & subsidium laborantium. 1563..A
Christus in Epiphania est renatus. 713.D
Christus quomodo reperiatur. 1697.B
Christus repertus est & tenetur. 108.B
Christus sponsam à se reposcit. 1086.B
Christus cum desidia non requiritur. 1642.C
Christus quare fugit reseruatus. 1854.C
Christus quibus resuscitatur. 1455.B

Christus resurrectionis fidei auctor est. 1097.C
Christus quomodo rex gloriæ. 314.C
Christus sacerdos in æternum. 201.A
Christus sacerdos patris. 990.D
Christus quomodo sit sagitta. 1303.A.1454.C
Christus dicitur salus dei. 1608.D
Christus quid fecerit pro hominũ salute. 1946.A
Christus factus est nobis sanctificatio. 397.A
Christus quibus sapientia. 238.A
Christus quomodo dicatur dei sapientia. 272.C
Christus quomodo dicatur scire aut cognoscere aliquid, vel non cognoscere. 1330.C.D
Christus scriba. 1695.B
Christus quare bis scripserit in terra, & solus remanserit. 646.B.C
Christus quomodo dicatur sedens & stãs. 755.B
Christ⁹ sedet ad dexterã patris. 294.D.1500.B
Christus quare sedet. 312.C
Christus corporaliter non sedet. 1775.A
Christus quomodo sit semen omnium. 1378.C
Christus semen minimum. 1743.D
Christus seminandus. Ibid.B
Christus seminat regnum dei. 833.A
Christus semen fratris resuscitauit. 1385.C
Christus quare in aliena sepultura posit⁹. 752.A
Christus quare in monumẽto nouo positus. 100.B
Christus in desertum sequendus. 104.A
Christus in omnibus sequendus & imitandus quatenus nobis possibile est. 1338.B.1591.A
Christus quomodo seruus. 610.B
Christus idem seruus & dominus. 1289.B
Christus plus offensus discipulorum seueritate q̃ misericordia. 181.A
Christus signaculum in fronte, corde, & brachio. 1048.C
Christus secũdum similitudinem Adæ nasci voluit. 731.B
Christus quomodo dicatur solus. 333.C.& 334.A
Christus, sol iustitiæ. 691.B
Christus dicitur spiritus. 368.C
Christus sponsus Ecclesiæ. 306.D
Christus sponsus duorum coniugiorum. 1066.D
Christus quomodo sponsus sit. 1098.A
Christus vno loco stare legitur. 312.C
Christus quomodo stella. 1641.B
Christus quomodo subiectus. 550.C.D
Christus quomodo subiectus patri. 345.D. & deinceps.
Christ⁹ quomodo subiicit inimicos patri. 1775.C
Christus quomodo suscipit animam euãgelicam. 544.D
Christus quid pro nobis susceperit. 432.D
Christus suscepit infirmitates nostras. 1182.C
Christus quibus suscitatur. 1455.B
Christ⁹ quare tacebat in mortis periculo. 1583.A 1788.C. Ibid.B
Christus cur retro tangitur. 1705.D
Christus à diabolo tentatus. 728.C.929.C
Christus quid ad se traxit. 1520.B
Christus quomodo ematur & vendatur. 409.A
Christus viginti aureis in veteri testamento, triginta in nouo venditur. 408.C
Christus non est venalis. 1135.D
Christus ad quos venit. 105.B
Christus non frustra venit in mundum. 244.A
Christus quare venerit in mundum. 244.A 269.C.1173.C. 1321.D. 1415.B. 1460.D. 1556.C.1598.C. 1768.C. quomodo venerit. 1457.D
Christus quando sit venturus. 1368.C
Christus quomodo dicatur verbum. 272.C
Christus est veritas. 227.A
Christus quare vermiculo voluit comparari. 691.D
Christus vespere passus est. 1397.D
Christus vesperi venit. 997.C
Christus est via. 227.A
Christus nobis via est. 304.C
Christus quomodo fuerit victor. 716.A
Christus quomodo videtur. 1578.B. 413.A. & 1617.B.C.1626.D.
Christus quibus vigilet, & quibus dormiat. 1375.D.& 1677.B
Christus dicitur vir. 1228.A
Christus quibus virtus. 238.A
Christus quomodo dicatur dei virtus. 272.C
Christus est vita. 227.A.1438.C
Christus quomodo vitis dicatur. 328.C
Christus quare dicatur vitulus. 1620.D
Christus quomodo sit vnigenitus. 280.A
Christus vnus est. 137.C.non duo.305.B
Christi acclinatio opaca. 1449.A
Christi aduentus in lege præ cæteris annũciatur. 509.D
Christi aduentu turbamur. 105.D.& 106.A
Christi & aquilæ comparatio. 757.B
Christi baptismus quo nobis profuerit. 1650.D
Christi beatum corpus. 751.A
Christi benedictio ī Ioseph. 1070.D.& 1071.A
Christi corpus & membra sumus. 747.D
Christi caro, bona arundo. 1695.C
Christi confessus. 3004.B
Christi corpus Ecclesia est. 461.C
Christi crux scandalum est Iudæis. 1603.C
Christi crucem plerique scandalum putarunt. 1763.D
Christi descensus ad inferna. 440.A
Christi dictum, non est meum dare vobis, quomodo accipiendum. 339.A
Christi dignatio erga nos. 1591.B.C
ad Christi mysterium quomodo est perueniẽdum. 751.D
Christi & Ecclesiæ mysterium. 920.D
Christi & Ecclesiæ, Adã & Euæ figura. 920.D
Christi & Iob collatio in tentationibus. 1671.D
Christi & Melchisedech comparatio. 3001.A
Christi facere quid sit. 288.D
Christi filij qui per adoptionem generãtur. 321.B
Christi hospitium non mutandum. 725.A
Christi ieiunium & fames. 299.D
Christi imitatores. 1179.A
Christi interfectorum nullus euasit. 1210.D
Christi iustitia quæ sit. 1544.D
Christi maiores multi peccatores fuerunt. 1205.D.& dein.
Christi medicamentum quo sanauit vulneratum. 293.C
Christi mors quid efficerit. 570.C
Christi passio non mutauit verbi naturam. 429.D.& dein.
Christi passionum compendium. 2092.C
Christi perfectio in quo consistat. 2096.A
Christi pietas. 511.C
Christi populus quis dicatur. 1297.C
Christi post mortem adsciti in numero filiorũ, regno seruati. 1210.D
Christi qui dicantur. 1990.A
Christi sacerdotiũ sine initio & sine fine. 3000.D.3002.D
Christi sepultura nobis nota. 926.B
Christi seruitus. 1289.A
Christi subiectio quæ sit. 1644.B
Christi tedium & pauor. 1781.D
Christi varia nomina. 419.B
Christi velle, fecisse est. 227.A
Christi velle quid sit. 288.D
Christi verba ex locorum qualitatibus considerãda. 407.D
Christi verecundia. 336.D
Christo qui luceant. 1540.A
Christo omnia sunt subiecta. 1995.B
Christo quodammodo nondum omnia subiecta sunt. 1414.C
Christum annuncians qualis esse debet. 1124.C
Christum quomodo Arriani deum dicunt. 332.B.C
Christum corporalis affectus conditio offendit. 1735.C
Christum dormientes perdunt. 706.C
Christum ementes & vendentes qui sint. 1079.C 1363.D
Christum per fidem contemplamur. 710.B
Christum negans quid meretur. 1369.D
Christum non fuisse phantasma. 490.C.429.D
Christum non videns, errat. 101.A
Christum parturientes. 1778.D
Christũ quis induat. 1500.D.1869.D.2005.A
Christum quis occidit. 744.B
Christum quomodo alloquamur. 13.C
Christum sequens post se non respicit. 1377.B
Christum super pinnã templi stare quid sit. 718.B
Christum vigilantes inueniunt. 706.C
in Christo differẽtia diuinitatis & carnis. 273.D
in Christo mori. 540.A
in Christo nihil imperfectum. 432.C
in Christo spes nostra collocanda. 2092.D
Christianus, quis. 1526.C
Christiana infirmitas, fortitudo. 715.D
Christiana simplicitas. 1756.A
omnis Christianus est liber & sapiens. 520.A
Christianus fictus quis sit. 1964.B
Christianus litigare non debet. 1897.A
Christianus iure naturæ cõtentus nõ est. 1690.A
Christianus perfectum significat. 1526.C
Christianus proficit vetustate. 713.D
Christianus quando vincit. 1966.D
Christianus quisque vngitur in sacerdotium, & in regnum. 1245.D
Christianus quomodo vulpes sit. 774.A
Christianus sacrificiis gentilium interesse nõ debet. 573.B
Christianus gentili aut Iudæo filiam suam non tradat. 1002.D
Christianus vt sis, quid te oporteat facere. 717.B
Christianus vim sibi non inferat. 97.C
Christiani hominis consolatio. 1056.D
Christiani hominis constantis descriptio. 1058.A.B.& dein.
Christiani populi antiquitas. 1247.D
Christiani populi arma. 1369.C
Christiani dignitas. 1607.A
Christiani viri magnificentia. 1671.B
Christiano quomodo nihil possit deesse. 2001.A
Christiani impij aliter puniantur quàm Iudæi impij. 1764.A.B
Christiani pacifici & quieti debẽt esse. 1870.A
Christiani quomodo Iudæi sint. 1852.C
Christiani sublimioribus potestatibus pareant. 1677.D.in fi.
Christiani, vera Christi domus. 2087.D
Christianorum mysteria anteriora sunt mysteriis Iudæorum. 1247.C
Christianus mundus hic pelagus est. 1845.D
Christianos quid deceat. 583.B
Christiani commoda temporalia non sequuntur, sed æterna. 60.B.C
Christiani humiles esse debent. 2076.B
Christianitatis infamia. 748.A.in prin. profectus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ctus summa quæ. 699.C
Cibus agrestis. 546.D
Cibus apostolicus, & cibus dominicus. 1550.D
Cibus bestiis sæpe pro medicina est. 832.A
Cibus bonus. 546.C
Cibi quibus deus delectetur. 218.C
Cibus Christi qui sit. 578.A.730.C
Cibus in quo vita definitur æterna. 911.A
Cibus interior. 1365.D
Cibus legis tardior. 546.D
Cibus luxuriosi. 1749.B
Cibus mentis. 1122.D
Cibus præduras. 546.D
Cibus refectionis, & cibus sanguinis. 1761.D
Cibus sacerdotalis ad vsum transiit populorum. 1684.B
Cibus vt retineatur in intestinis. 960.D
Cibo parce vtendum virginibus. 94.A
Cibum sumere cum infideli non prohibet Paulus. 1895.D
Cibi dulces qui sint. 1361.A
Ciborum communio quantam vim conciliandorum inter se hominum habeat. 1361.A
Ciborum parsimonia mitigatur iuuentutis ferocitas. 659.B
Ciborum reliquiæ quò egerentur. 412.B
Cicadæ canoræ. 873.B
Cicadæ de die in diem viuentes. 516.B
Cicatrices bonæ. 1336.D.& dein.
Ciconiarum pietas erga parentes. 868.C
Cicero de officiis apud Latinos scripsit. 4.B
Ciconiæ quemadmodum proficiscantur. 868.A
Ciconiarum aduentus, ver annunciat. 866.D. in fine.
Cinæus qui sit. 1369.D
Cincinni duplices. 106.B
Cincinni Nazarei. 107.B
Circei populi. 485.C
Circuncidi mares in primis infantiæ vagitibus quare lex iubeat. 1029.B
Circuncisionis vocabulo quid præscribitur. 993.C
Circuncisio duplex. 643.A.1028.C
Circũcisio carnis aut corporis quò tendebat. 640.A.993.C.994.A.1456.A.1815.A
Circuncisio cordis. 1456.A.1815.A.1873.D. 1971.B
Circuncisio an nunc inutilis sit. 642.D
Circuncisio cur mandata fuerit, & hodie non obseruetur. 994.A
Circuncisio mandata est semini Abrahæ, nõ gẽtibus. 650.C.1873.D
Circuncisio per legem vtilis, per euangelium inutilis. 647.b.& dein.
Circũcisio quæ ĩ occulto est, est necessaria. 649.D
Circuncisio quos repræsentat. 1820.A.1873.C
Circuncisio vt posset iterari, Iesus nane significauit. 1529.C
Circuncisionis perfectio. 994.A.C.& 1028.C
Cessatio. 994.A.1971.A.1984.C
Circuncisione non opus est populo Christiano. 648.B
Circi vanitas. 197.C.1457.A
Cithara animæ nostræ. 224.A
Cithara est caro nostra. 1224.A
Citharista etiam sine cithara se oblectet. 1060.C.D
Ciuilia bella. 1399.B
Ciuis cui adhæret prodigus. 1749.B
Ciuis mundi. 1748.D
Ciuis sanctorum & domesticus dei. 2998.A
Ciues Romani qui dicebantur. 2072.B
Ciuitas bene ædificanda. 603.D
Ciuitas dei Ecclesia est. 1552.B
Ciuitas Hierusalem. 109.A.B
Ciuitas munita. 889.B
Ciuitas nostra quæ sit. 669.D
Ciuitas obsessa. 889.B
Ciuitas q̃ portas murorũ clausas nõ habet. 109.A
Ciuitas sine rectore, effœminata. 940.B
Ciuitates leuitarum datæ ad refugium. 197.D
Ciuitates intra Iordanem sequendæ. 199.D
Ciuitates sex refugij, & earum mystica interpretatio. 197.D.& 198.C.D
Ciuitates tres trans Iordanem. 199.B. earum leges. Ibidem.
Clamandum quomodo ad dominum. 773.B.
Clamant iusti mortui. 1580.D
Clamat in corde suo omnis sapiens. 1581.B
Clamor affectus interioris. 1564.D
Clamor cordis. 1630.B
Clamor fidei grandis. 1580.D
Clamor filiorum Israel. 1581.B
Clamor Moysi. 1581.A
Clamor noster ad deum quis esse debeat. 935.D. & 936.A
Clamor sanctorum. 1366.A.B
Clarificari filium quid. 390.D
Clarificatio filij. 326.C
Claritas Christi. 405.A
Claudus à Petro sanatus. 763.C
Claudus ex vtero matris sanatur. 1477.D
Clauis Petri quæ sit. 732.D
Clauis quomodo dicenda est. 761.C
Claues duæ, scilicet scientiæ & potentiæ. 761.C
Claues regni cælorũ quomodo datæ sint Apostolis. 1349.A
Clauium potestas. 168.D.& 173.A
Claui mystici. 217.D.1552.D
Claui timoris. 1552.D
Clauis configere carnes suas. 1552.C
Clementia diuina quantum nobis cõtulit. 194.B
Clementiam domini nõ imitantes, spiritus ipsius nõ sunt. 181.A
Cleophæ socius Amaon. 689.B.766.C
in Clerico quid requiratur. 1719.C
Clerici ne ob aliquam offensam ab officio desistant. 559.C
Cn. Pompeij mors. 573.D
Clericus non est qui ad secundas nuptias peruenit. 664.B
Clerici quidam cur non ab Ambrosio recepti. 11.C
Clericos dedecet fraus & turpe lucrum. 67.B
Coangustatio malorum. 1467.B
Coba quid interpretetur. 1018.B
Coccus Rhaab fuit figura sanguinis Christi. 1228.C
Coccus pro igne aliquando ponitur. 1574.B
Coccus quid significet. 1574.B
Cocytus fluuius infernalis. 221.D
Codicum Græcorum diuersitas. 1828.D
Cœlestis vbi inhæreat. 1363.B
Cœlestia vincunt terrena. 1884.A
Cœlestium præmiorum incrementa sunt. 1688.A
Cœlibatus pœne olim. 165.D
Cœlibes concubinas aut ancillas sibi iungere nõ debent. 760.D
Cœlorum nomen commune est. 819.C
Cœlum quid significet. 967.B
Cœlum multipliciter accipitur. 1520.D.& dein.
Cœlum æreum. 613.A
Cœlum ferreum. 819.D
Cœlum corona hominis, terra exercitium. 592.B
Cœlum currum velocem dixit Plato. 1021.B
Cœlum extenditur sicut pellis. 806.C
Cœlum mihi thronus, vt intelligatur. 1518.A
Cœlum multipliciter est maius quàm terra. 1285.A
Cœlum primo factum, & quare. 595.A
Cœlum & terra in quo tempore facta. 804.A
Cœlum nõ ad similitudinẽ dei factum. 1500.A
Cœlum quæ sunt claudentia. 440.A
Cœlum mysticum, & terra mystica. 1517.D
Cœlum nobis imitandum. 1517.A.B
Cœlum purius ab omni labe peccati. 1491.A
Cœlum quomodo ascendendum. 109.B
Cœlij tertij ascensio necessaria. 914.C
in Cœlum tertium Paulus raptus. 816.A
Cœlum vbi sit. 1252.A
Cœlum, vsia intelligibilis, visibilis vel sensibilis substantia terra. 1019.B
Cœlum tanquam cælatum. 819.C
Cœli ornamentum quare dicatur. 842.D. in fine.
Cœli qualitas & essentia. 807.C
in Cœlo vitiis locus fuit. 1517.D
Cœli in terris. 1517.D.1518.A
Cœli quomodo nobis aperiuntur. 656.C
Cœli superni. 2032.A
Cœlorum numerus. 815.D
Cœlorum nomen generale est, firmamentum autem speciale. 819.C
in Cœlis agere qui dicantur. 2021.D
in Cœlis carnalibus error. 2026.B
Cœna magna, & eius historia. 1742.C.1746.C
Cogi, quid sit. 705.D
Cogi quomodo dicatur regnum cœlorum. 1696.C
Cogitare hominis est, diaboli implere. 2005.B. in fine.
Cogitare antè quid sit. 1484.D
Cogitare secundum carnem. 1935.B
Cogitatio omnis sancta à deo est. 938.A
Cogitatio inquinat hominem. 1507.B
Cogitatio quomodo incurrit delictum. 1843.C
Cogitationis & appetitus diuersa munera. 15.A
Cogitatione præueniendæ quæ actori sumus. 1484.D
Cogitationes duæ in homine inuicem se accusabunt. 1813.A
Cogitationes hominum deo patent. 1390.A
Cogitationes nostræ à quo sciuntur. 1886.D
Cogitationes nostræ frugibus comparatæ. 940.C
Cogitationes nostræ non sunt in potestate nostra. 197.A
Cogitationes nostræ quomodo rectæ sint. 684.C
Cogitationes seculares orantibus offunduntur. 1608.A
Cogitationum scaturigo cor. 1507.C
Cogitationum nostrarum discordia 1014.A
Cognata Mariæ Elizabeth. 1653.A
Cognati Pauli. 1877.A.B
Cognati quomodo simus. 154.C
Cognati sunt omnes Iudæi, & quomodo. 1653.A
Cognoscere dei. 1220.A.B
Cognoscere est in operatione. 906.D
Cognoscere verbum quam vim habeat. 906.D
Cognoscere & timere differunt. 1504.A
Cognitio Christi quid sit. 1365.D
Cognoscit Christus suos. 1390.C
Cognitio duplex. 1558.D
Cognitio de deo quid sit. 418.A
Cognoscentes deum, ab ipso etiam cognoscuntur. 1390.C
inter Cognoscere & timere distat. 1504.A
Cognoscere verbum quam vim habeat. 906.D
Cohæredes Christi quomodo simus. 550.B.1056.C.D
Cohæredem dei esse quid sit. 1844.C
Coitus studio non miscentur pleræq; pecudes, sed gene-

Universidad de Deusto Biblioteca

...ueerandi desiderio. 1631.A
...uius quàm parcè permissa. 1900.A
Colaphizari quid. 1893.A
Collatio elegans. 2095.C
Collatio beneficij facta in pauper iuuat. 54.C.D
Collatio Iudæorum & Christianorum typica. 1091.B
Collatio Moysi & Christi. Ibidem.D
Collatio quomodo potest prodesse. 1872.A
Colli longioris commodum in cantu. 873.B
Colloquium prauum est cauendum. 1929.D
Colloquia familiaria qualia esse debeant. 15.B
Colluctatio est sanctis. 1580.C
Coluber cernuum fugit, hominem interficit. 832.A
Coluber cerno noxa non est, sed præda. 1463.C
Coluber quomodo caput abscondat. 1588.A
Columbæ quæ intelligantur. 579.B
Columbæ typus. 1021.B
Columba cæteris auibus velocius volat. 766.A
Columba spiritum sanctum significat. 1230.D
Columbæ & corui in arca Noe interpretatio. 145.B
Columba ramum olinæ deferens quid significet. 701.C.713.A
Columbæ & domini similitudo. 712.D
Columbæ quare iubentur auferri. 1772.A
Columna cur supra monumentum Rachel posita. 1068.D
Columna dei quomodo simus. 1459.B
Columna lucis quid sit. 1240.A
Columna nubis quid sit. 1240.A.& 1451.C.D
Columna ignis. 1451.C.D
Columna vncta, ecclesia est. 1065.D
Columnæ ecclesiæ. 1459.B
Coma mulieribus ornamento est, viris dedecori 959.C
Cõmessationes quæ sint. 1869.C
Commendantes seipsos. 1958.C
Commendare nos deo quî debeamus. 55.D
Commendationes hominum plurimum valent, si probatis adhæreant. 51.A
Commendatum quid sit. 1153.A
Cõmercium humanitatis cum diuinitate in Christo. 486.D
Commercia mulierum vitanda. 14.B
Commori Christo quid sit. 1831.D
Commotio temperanda. 1015.C
Commotio vitiosa. 968.B
Commotiones in pueris innoxiæ sunt. 14.B
Cõmunicatio vna patris filij & spũs sancti. 371.B
Ad Cõmunionẽ quomodo sit accedendũ. 1915.D
Communio dominici corporis post baptisma. 1234.C
Comessationes indecoræ fugiendæ. 1137.A
Commutationem quare non habuerit populus ereris. 1380.B
Compassio Christi erga nos. 1357.A
De Compassionis bono. 56.A
Compati quid sit. 1844.C
Compitum quid vocetur. 1484.A
Complacet deus in filio. 1371.B.
Compositionis materialis sola Trinitas veneranda immunis. 1022.B
Compunctiones variæ. 1347.A
Conatus nostros deus adiuuat. 2018.A
Concessa præterire, virtutis est maximę. 1903.C
Concessorum, ibnsus, peccatum. 1809.A
Concilium Nicenum. 430.C.575.D.652.A. 664.B
Concilium sequitur Ambrosius. 271.C
Concludere, interdum redarguere est, & conuincere. 1175.B
Coneludi quid sit. 1579.C
Concubinarum vsus illicitus. 760.D
Concubitus aut deliciarum tempus non esse, cum omnibus imminet interitus. 975.A
Concupiscentia omnis quid repræsentet. 1836.B in fine.
Concupiscentia in bonam & malam partem. 1331.C
Concupiscentiã quare prohibeat lex. 1836.B.in fi.
Concupiscentia in senibus & pueris friget. 1046.A.in prin.
Conditi sumus in primo homine sine vitio. 235.C
Conditio humana à paradiso exclusa. 545.A
Cõditio humana sarcinam grauẽ portat. 577.A
Conditio humana lapsa quõ reparetur. 1604.D
Confessio beati Petri oẽs hæreses excluſit. 428.A & deinceps.
Confessio ex qua surgit lætitia. 1874.A
Confessio nostra precium nobis est immortalitatis. 1678.A
Confessio perfecta quid requirat. 1597.A
Confessio, pœnarum compendium est. 948.D
Confessio de peccato, rara. 510.D
Confessio peccatorum iustificat. 1697.D.1698.A
Confessio peccatorum verecunda, omnes nexus peccatorum soluit. 187.C
Confessio prima. 1750.B.in fi.
Confessio trina in baptismo. 1243.A
Confessio peccatorum mundat cor. 1507.C
Confessio Christi sit aperta, non inuoluta. 1786.D
Confessio medicina erroris est. 133.A
Confessionis necessitas. 1750.B
Confitenda peccata publicè. 192.D
Confitendum deo & sacerdoti. 195.B
Confiteri Christũ corã hominib⁹. 170.C.& dein.
Confiteri quomodo oporteat. 1460.C
Confidentia est robur spei nostræ. 1550.C
Confidentia viri consummati. 1605.B
Confidentia in corpore. 1645.C
Confidentia fiduciã securitatis significat. 1957.B
Configi cruci Christi. 1979.B.in fi.
Conformatio quæ tres personas requirit. 1804.C
Confusio bona. 1387.A
Confusio Christi, crux est. 1387.A
Confusio peccatum adducens, & confusio peccatum abolens. Ibidem.
Cõfusio quare nos simus. 940.D
Confusionis gloria. 1387.C
Cõglorificatur Christo, quis & quomodo. 550.B
Coniugatis copulæ vsu abstinendum pœnitentibus. 193.B
Coniugatę maritali auxilio destitutæ, tuendæ. 1554.B
Coniugatis etiam nocte ad orationem surgẽdum est. 1002.D
Coniugium à deo iunctum. 1754.A.C
à Christo sanctificatum. 654.B
Coniugium benedictione sacerdotali sanctificari oportet. 633.B
Coniugium omne non est à deo. 1753.D
Coniugium ecclesiæ minister non iteret. 35.A
Coniugium bonum. 120.C.654.C
Coniugium sanctum. 1192.C
Coniugium non reprehenditur. 1746.C
Coniugium quid faciat. 135.A
Coniugium quid. 118.C
Coniugium impar vbi est, lex dei nõ est. 1554.C
Coniugium monimenta, arma castitatis. 159.B
Cõiugia ne fiãt inter impares religione. 1004.A
Coniugia non spernenda. Ibidem.
Coniugium Leuitarum. 35.A
Coniugij charitas in naturam versa. 1548.D
Coniugij præsul ac custos deus. 988.D.999.B
Cõiugii fides quibus nõ est seruãda. 1901.B.in fi.
Coniugii lex. 1753.C
Coniugii onera & incommoda. 102.C.1745.C
Coniugii præmium. 1632.A
Coniugii ius quare datum. 999.A
Coniugii nomen quando adsciscitur. 135.A
Coniugio tempora præscripta. 1630.D
in Coniugio religio quæritur. 1004.A
in Coniugio non culpa sed lex est. 34.A
Coniugia non spernenda. 991.A. 1004.A. nec damnanda. 1759.A
Coniugia, velut olerum plantaria. 119.C
Coniugia secunda sacerdotũ Ambrosio non probantur. 664.A
Coniux, quid significet. 1632.D
Coniugia aliena vitanda. 633.B
Coniunx non tam ob decorem quærenda quàm ob virtutem & grauitatem. 988.C
Coniunx quare Maria vocetur. 154.D.in fine & deinceps.
Coniux in probro deprehensa si sit, marito quid agendum. 1632.D
Coniuges habent quod inter se ipsi erubescant. 120.C
Coniugum amor. 858.B.C
Coniugum amor constans esse debet. 858.C.D
Coniugum mores ferendi. 858.C. vide Mariti, & Vxores.
Conium cur inter triticum inueniatur. 831.B
Conio sturni vescuntur. 831.C
Connexio animæ & corporis quomodo alitur. 1469.D
Connubia vide Coniugia.
Conquisitor seculi qui sit. 1883.A
Conscientia bona cum examinatur probatur. 1442.C. Eius gaudium. 946.A.in prin.
Conscientia cauteriata. 2057.B
Conscientia locuples testis. 603.C
Conscientia quæ illuminatur, & conscientia quæ confunditur. 1387.D
Conscientia sine iudice seipsam punit. 194.A
Conscientia mala. 1190.C
Conscientiæ malæ nullus locus tutus. 741.A
Conscientiæ testimonium. 1475.B
Conscientia iudicium verberat. 1.D
Conscientia quomodo maculatur. 1906.B.C
Conscientię gloria. 1934.D
Conscientię remorsus quàm grauis. 194.A
Cõscienti⁹ vermes. 728.B
Conscientiæ vulnus. 62.C
Conscientiam suam nemo fugit. 1114.D.in fi.
Conscientiarum accusatio in die iudicii. 1213.D
Consecratio dominici corporis vt fiat. 1248.A.D & deinceps.
Consensus bonus vnde gignatur. 265.C
Consentientium malis, duplex nequitia. 1809.D
Confessus cui offertur. 755.A
Consiliarijs qualis esse debeat. 49.D
Consiliarius suspiciendus. 46.B
Consiliarii mali sæpe in ruinam. 50.C
Consilium apostoli donum spiritus sancti. 122.A
Consilium à quo requirendum. 45.C.49.C
Consilium dei quod est. 1863.C
Consilium dei habere quid sit. 661.A
Consilium dei semper est certum, consilia hominũ incerta sunt plerunque. 1445.C
Consilium dei sequendum. 1426.C
Consilii diuini arbiter spiritus est. 378.A
Cõsilium vnum est patris & filii & spiritus sancti. 378.A
Consilia nostra quo dirigantur. 975.B
Consilia piorum requirenda, impiorum fugienda. 45.C.D.& 46.A
Consilia seniorum audienda. 984.D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Consilia plurimum ad conciliationem valere aliorum. 43.C.D
Consilijs acquirendis quid conferat. 46.A
Consolatio qualis esse debeat. 1333.A
Consolatio pro exhortatione. 1504.C in fi.
Consolatione qui indigeant. 1569.D
Consolationis gratia vnde acquiratur. 1472.A
Consolationes diuersæ. 1570.A.B
Consolationes gentilium. 471.D
Consortia intemperantium hominum vitanda. 14.B
Conspersio humana. 940.D
Conspersio noua esse debemus. 180.C
Conspersio noua, doctrina Christi est. 1895.A
Constantia Imperatoris filia ab Agne sanatur. 792.D.& dein.
Constantinopolis verbum dei recepit. 357.C
Constantius aram tolli iussit. 573.C
Constantia Iob. 28.A
Constantinus Imperator. 497.D
Constitutio regis terreni soluenda non est. 1677. D.& dein.
Consuetudo dominatur homini. 1839.C
Consuetudo peccandi quàm perniciosa. 1277.C. in fine.
Constrictus & angustiatus ne murmures. 1239. D.in fine.
Consummatio quid sit. 1605.A
Consummatio est ex deo. 249.D
Consummatio malitiæ. 1526.A
Consummatio seculi, finis est seculi. 1525.C
Consummationem seculi sequitur finis. Ibid.D
Consummationes multæ sunt. 1525.C
Cõtemptibilia quæ elegit deus. 1884.C
Contemptum in hoc mundo pretiosum est apud deum. 1443.D
Contentio in familiari sermone non sit pertinax. 15.B
Contentio verborum est inutilis. 1015.B
Contentionis incommoda. 2062.D
Contentionem quid faciat. 2001.C
Contentiones vnde veniant. Ibidem
Contentiones vitandæ. 2068.B
Continentia est mater fidei. 1129.B
Continentia potest esse in diuitijs. 407.D
Continens qui esse possit. 247.D.in fi.
ad Contingendum Christum alis opus est. 84.A
ad Conuitia & opprobria tacendi 1340.C.D
Contristari magis debemus peccatis alienis, q̃ iniurijs nobis illatis. 1472.B.C
Contristatio spiritus. 2005.D. in fi.2006. A
Contristari non secundum deum. 1058.C
Contritio bona. 1161.D
Contumelia nulli vel minimo inferẽda. 1503.A
Contumelia quod est sub aliis, sub Christo gloria est. 1398.C
Contumeliam vnam sustinere facile est. 1497.C
Conturbari vanè. 34.B
Conturbatio vana. 1346.B
Connallis mundus est. 1533.D
Conuersandum in corde. 59.B
Conuersatio bona salutem operatur. 2018.B
Conuersatio nostra quomodo temperanda sit. 1913.A
Conuersatio sit cum sapientia. 2035.D
Conuersationem nostram in cœlis esse, quid sit. 785.D
Conuersationes cum insipientibus noxiæ sunt. 513.A
Conuersio multorum ad fidem. 1360.D
Conuersio Pauli qualis. 1354.A
Conuertimur ad Christum, & quomodo. 1230.B
Conuerti ad dominum quid sit. 1940.D
Conuitium conuitio non referendum. 1167.B
Conuitia patienter ferenda. 1334.A.B.& dein.
Conuiuiorum gratia. 1361.A
Conuiuium de operibus bonis. 23.C.D
Conuiuium ecclesiæ. 930.C
Conuiuium sapientis. 23.C.D
Conuiuium viri Christiani quale esse debet. 737.C
Conuiuia detestabilium hominum vitanda. 96. C.D.& dein.
Conuiuia extraneorum vitanda omnibus, præcipuè Ecclesiæ ministris. 13.B.C
Conuiuia lubricorum hominũ. 1129.D.& dein.
Conuiuia gentilium fugienda. 513.D
Conuiuiorum inquietudo. 1126.A
Cophini myſticum. 1711.C
Cophini duodecim. Ibidem.
Copiæ seculares salutem non afferunt. 1520.A
Copula nuptialis non vitãda quasi culpa. 165.B
Copulari alienigenæ nihil grauius. 633.B
Cor gentilium quomodo illuminatum. 1568.A
Cor grande à domino creatum. 1507.B
Cor hominis quando deficit. 1179.A
Cor hominis quomodo maculetur, & quomodo mundetur. 1507.B.C
Cor nostrum quomodo circuncidendum. 1515.D
Cor nostrum quomodo clamat ad deum. 1580.D
Cor per quæ coagulatur. 1496.B
Cor nostrum est dilatandum. 1526.C
Cor quomodo dilatatur. 1948.C
Cor nostrum quomodo sit effundendum. 1419.D
Cor quomodo est emundandum. 1481.D
Cor mundum habere quid sit. 1194.D
Cor nostrum vbi esse debet. 496.A
Cor viri altum. 113.D
Cor hominis non in sua potestate est. 197.A
Cor initium arteriarum. 892.D
Cor humiliatum deus admiratur. 144.B
Cordis clamor. 1580.D
Cordis temperantia. 1689.A
Cor sanctorum subtile. 1496.B
Cor, sanguinis & spiritus nidus est. 958.A
Cor superborum coagulatum. 1496.B
Cordis occulta prophetis manifestata. 1647.B.C
Cordis & oris custodia. 1266.D
Cordis occulta quare tenebræ dicantur. 1560.B
Corda hominum surdiora, quàm dura saxorum. 839.D
Corda ne turbentur, cauendum est. 1466.A
Corallium lapis prius herba. 863.B
Corinthius traditur Satanæ in interitũ carnis & non animæ. 177.D.& dein.
Corinthius Satanæ traditus. 1894.C.D
Corinthij quomodo in Pauli doctrina profecerũt. 1434.C
Corinthiorum frigus. 1757.B
Corinthius quare scribat Paulus. 1879.C.D
à Corinthijs quare stipendium nõ acceperit Paulus. 1934.D
Corinthios Paulus vult esse sui imitatores. 1893.C
Cornelius accepit donum dei 1819.D
Cornicis oculus. 612.A
Cornices mirabiles in sui natura. 868.B
Cornicum pietas. 869.C.D
Cornu nostrum quomodo Christus sit. 1002.D
Cornua bona. 1373.A
Cornua fidei. 1372.A
Cornua Satanæ. 1373.A
Cornua cur animantibus quibusdam data. 1372.A
Corona certaminis Christi. 1041.C
Corona cui defertur. 9.B
Corona de spinis quid significet. 1789.A
Corona Olympica. 1338.A
Corona perfectorum est. 10.A
Corona qua Christus coronatur. 1547.C
Corona quomodo quæratur. 1292.C
Corona quos decet. 1571.A
Corona vbi sit. 1582.D
Coronæ dies ab omnibus expectatus. 224.D
Coronam gloriæ solus habuit Christus. 1547.C
ad Coronam quomodo admittamur. 1366.C
Coronæ multæ, multa certamina. 1595.D
Coronarum diuersa præmia. 1589.C
Coronamur in certaminibus grauioribꝰ. 1396.A
Corozain & Bethsaida quare condemnantur. 1444.A
Corporatio Christi, peccatorum remissio. 1205.D
Corpus quod sit. 1762.C
Corpus totum hominem significat. 1843.A
Corpus coinquinat animam. 215.D
Corpus animale. 1931.B
Corpus Christi verum est in Eucharistia. 1236.B
de Corporis & sanguinis Christi virtute. 1235.B
Corpus Christi est quod sumimus in Eucharistia. 1248.D
Corpus Christi spiritalis est esca. 1236.D
Corpus Christi qui non meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere. 1252.C
Corpus Christi Ecclesia est. 1363.D. 1373.A. 1547.C
Corpus Christi quod est. 1702.B
Corpus Christi quare edimus. 1782.A
Corpus Christi infirmum. 1667.B
Corpus deo dicatum. 1898.A
Corpus doloris. 96.A
Corpus denudare, quid myſticè. 974.B
Corpus domini peccato subiectũ nõ fuit. 1841.C
Corpus domini nemo negligẽter accipiat. 1915.D
Corpus humanum à deo moderatum. 1919.B
Corpus mortis. 471.C. 1839.D
Corpus non mortis. 1840.A
Corpus quare dicatur mortale & quare immortale. 1832.B
Corpus spiritale. 1931.B
Corpus nostrum ieiuniis castigãdum est. 1137.A
Corpus sub qua lege vult gubernari. 1843.C
Corpus pro omnibus peccatis. 1831.D
Corpus totius peccati quibus significatur. 1821.B
Corpus vnum Ecclesiæ. 1727.B
Corpus vnum omnes sumus. 1490.B
Corporis accidentia quæ sint. 1026.C
Corporis debilitate nullus à regno excluditur. 1746.D
Corporis domini homines: animarum passiones. 520.C
Corporis & animi communis actus. 478.D
Corporis dominici diuisio in apostolorum ministerio erat. 1710.C
Corporis & mentis communia sunt delicta. 1647.D
Corporis exercitium. 2058.A
Corporis facta punientur. 1944.D
Corporis humani descriptio allegorica. 1021.D
Corporis humani fabrica quàm venusta & cõmoda. 12.A.1498.B
Corporis humani ignobiliora membra. 960.A
Corporis lapsus in vitio nõ est, nisi animus quoque inclinetur ad culpam. 983.D
Corporis naufragium. 967.B
Corpus quomodo quis corrumpit. 1991.B
in Corpus suum peccare. 149.C
de Corpore esse. 1918.B
sine Corpore homo non adiudicabitur bono aut malo. 1944.D
Corpore vtamur tanquam calceamento. 1566.A

Corpore vt instrumento vtamur. 219.D
Corpora cœlestia, & terrestria. 1930.D
Corpora nostra quomodo sint Christi membra. 2898.B
Corpora mortua peccatis subiecta. 1864.A
Corpora nostra hydriæ sunt. 373.A
Corpora quomodo deboneſtantur. 1803.B
Corpora humana resuscitanda. 1049.D
Corpora nostra exanimis animalium comparantur. 1683.A
Corpora perfidorum quid sunt. 1704.B
Corporum penetratio. 1797.D
Corporum resurrectio, Esdræ testimonio probata. 224.C
Correctio fraterna. 1756.C.1484.A
Correctio non potuit esse plena nisi per gratiam domini saluatoris. 1605.A
Correctio seuerior, & moderatior. 1494.A
Correctio sine scientia, molesta. Ibid.B
ad Correctionem fratris qui testes adhibendi. 623.C.D
Correptio amica proficit. 1756.C
Correptio, eruditio est. 1325.B
Corrupta conscientia neque cœlum neque terram tuta contueri audet. 147.D
Corruptæ increpatio eo quòd corruptorem admiserit. 147.C
Corruptarum excusatio Ibid.A.B
Corruptibilia in nobis quæ sint. 988.A
Corruptio, vanitas est. 1845.A
Corruptoris obiurgatio. 151.D
Coruus figura peccati. 1230.D
Coruus per senestram emissus quid significet. 971.A
Coruus de arca dimissus, carnem est secutus. 145.B
Coruus egressus non reuertitur ad Noe. 971.B
Corui obseruatio. 971.A
Corui marini. 855.B
Corui pascentes Heliam. 666.B
Κοσμοπολίτης. 600.D
Cosia Christi quæ sit. 1649.D
Coturnicum esca elleborum. 831.C.D
Crapula iniquitatis. 1506.C
Crapulæ mala. 930.A.B
Crassities & aruinæ mala. 1347.D
Crateres duo sunt oculi. 509.C
Creator ex quibus potest agnosci & adorari. 1806.D
Creatorem colere iustum est. 1884.D
Creata cur non sint omnia vno momento. 595.A
Creatura in deo esse non potest. 181.D
Creatura noua. 247.A.524.A.1992.B. in fi.
Creatura omnis quomodo congemiscat. 549.C.D
Creatura præstantissima, homo. 1024.A
Creaturarum omnium postremus homo. 593.B
Creatura superflua, ebrius. 1132.D
Creatura vanitati subiecta. 548.C. 549.B.C. 1845.A
Creaturã quomodo mutet serua Christi. 1248.B
inter Creaturam & dominum distantia. 279.D
Creaturæ quædã visibiles & inuisibiles. 436.B
Creatus quare sit Christus. 1436.B
Creati signus ad laborem. 1537.D
Credendum est prius, vt sit fiducia postulandi. 1857.B
Credendum non est de facili. 604.B
Credentes quomodo hæredes sint fidei Abrahæ. 1982.C
Credentes circuncidant cor suum. 2019.D
non Credens in Christum, similis est illi qui solem à se excludit. 1490.D
Credere aliud est, & aliud agnoscere. 1503.D
Credere aut non credere, voluntatis est. 1820.D
Credere bene, nobis prodest. 293.D
Credere, & non discutere. 278.D
Credere in Christum, lucrum vitæ est. 176.B
Credere in mandatis dei, & mandatis credere differunt. 1494.B
Credere opus est opere, non sermone. 712.A
Credere nemo plenè potest sine Euãgelio. 1694.A
qui credit, habet vitam æternam. 174.C
qui non Credit, non audit. 297.A
Creditũ est nobis amplius quàm Iudæis. 1701.A
Creditores qui. 1141.C
Credulitas vnde nascatur. 473.A
Crimẽ minus est peccasse ante legẽ, q̃ post. 1837.C
Crimina maiora maioribus abluuntur fletibus. 189.C
Crines Nazaræi in lege perfecti. 377.A
Crudelitatis ferinæ affectus vt ponatur in deo. 1205.B
Cruditatis malum. 930.A.B
Crux ad patriam redire nos facit. 749.C
Crux in ecclesia arbor est in naui. Ibid.D
Crux Christi nobis vtilis. 1714.C
Crux Christi omnia membra nostra circumcidit. 643.A
Crux domini abscõdit errores omnes atque abolet. 1185.C. 643.A
Crux domini credentibus vita. 1545.C
Crux Christi quomodo scandalum & stultitia. 1603.C
Crux quibus posßit afferre scandalum. 1694.C
Crux quomodo ornatur. 1702.B
Crux Christi Petro non fuit opprobrio. 1603.C
Crux Christi quibus stultitia est, quibus virtus. 1882.D
Crux Christi peccatum & maledictũ est Iudæorum. 1981.C
Crux mors peccati. 2030.B
Crucis beneficio vniuersa renouantur. 1161.A
de Crucis dominicæ basilatione. 193.B
Crucis iustitia. 1482.A
Crucis opprobrium à gentibus omnibus diuitiis secularibus est prælatum. 1381.D
Crucis opprobrium suscipiendum. 1346.C
Crucis passio multis scandalum fuit. 739.A
Crucis prædicatio Iudæis scandalum. 1989.A
Crucis velamento protegimur. 1439.A
Crucis sacramentum. 750.C
Crucem nostram ascendit Christus. 1789.C. 1790.A
Crucem tollere. 1702.C.in fi.
Cruce Christi omnium hominum leuatur infirmitas. 1242.A
Cruce salus nobis data. 1692.C
Cubiculum ecclesiæ quod sit. 1426.B
Cubiculum iustitiarum. 1434.A
Cubiculum nostrum quod est. Ibid. & 130.C
Cubiculum matris nostræ. 108.A
Cubiculum orationis quod sit. 936.B
Cubiculum nostrum quod sit. 935.C
Cubiculum nostrum quod est. 1254.C
in Cubiculum intrare quid. 935.C
Cui plus commissum est, plus debet. 1260.A
Cubiculum verum, mentis arcanum, animiq; secretum. 935.C
Culices vt ne noceant. 831.B
Cui misericordiam præstat deus. 1851.D
Culpa Adæ & Euæ seruituti nos mancipauit. 1054.B
Culpa auctorem suum prodit. 1115.B
Culpa crescit cum ætatibus. 976.B
Culpa felicidio comparatã. 1511.D
Culpa grandis 21.C
Culpa gratiam minuit. 1211.B
Culpa infirmitatis est lapsus. 1550.A
Culpa nos humiliat, non carnis conditio. 1388.D
Culpa nullam habet subsistantiam. 1380.A
Culpa nulli prodest. 1511.D
Culpa plus nobis profuit, quàm nocuit. 142.A
Culpa pro laude habetur apud plerosque. 976.B
Culpa pudore minuitur, defensione cumulatur. 947.D
Culpa q̃rumma magis defleta Dauidi. 1569.C
Culpa quomodo crescit. 1054.D
Culpa quomodo debeat mori in nobis. 1515.A
Culpa tolerabilior est quæ premitur verecundia. 1206.B
Culpæ auctor animus. 179.A
Culpæ characteres, & vbi scribantur. 1213.C
Culpæ proprium. 1417.C
Culpæ regnum. 1018.A
Culpæ reos tradit dominus. 1115.B
ad Culpam quomodo teneamur. 1053.C
Culpam nostram soli voluntati nostræ adscribere debemus. Ibidem.
Culpam propriam fateri vnusquisque erubescit. 510.D
Cultores religionis ex quibus excitãtur. 1646.C
Cultura vis. 1691.A.1106.D
Cum & in syllabarum vsus inscit. 383.B.C & deinceps.
Cupiditas ex formidine oritur. 908.A
Cupiditas humana cui rei proficit. 2063.A
Cupiditas quosdam gradus habet. 1107.A
Cupiditatis edacitas insatiabilis. 1278.A
Cupiditati ratio resistat, exẽplo Dauidis. 1052.A
Cupiditatũ causæ, causæ sunt tentationũ. 1671.A
Cupiditatum multitudo. 1201.D
Cupiditatum retia. 179.A
à Cupiditatibus est resipiscendum. 1458.B
Cupressus. 833.C.ad quid habilis. 835.C
Cur deus interrogat Cain vbi esset frater suus. 948.C.D
Cur prius omnia producta fuerint homine. 591.B
Cur quinque milia quinque panibus, & quatuor milia septem panibus satiata. 1709.B
Cura carnis. 1869.D
Cura humanæ salutis ĩ apostolo duplex. 1947.A
Curam nostri inuicem agere debemus. 1873.A
Cura vxoris & filiorum. 1903.D
Cura q̃ quomodo nos debeamus. 1354.D
Currus animæ. 110.B
Currus multos habet Ecclesia. 1435.A
Currus Pharaonis. Ibidem.
Currus regum triumphantium, pompa captiuorũ præcedebat. 757.C
Curnari quid sit. 1507.D
Custodes boni sunt angeli. 1475.B
Custodia datæ legis melior, quàm sui arbitrij libertas. 678.C
Custodia ori adhibenda. 3.B.674.C
Custodit dominus suos mirabiliter. 577.B.C
Custodire quid sit. 504.D
Cybele. 573.B
Cygni collum cur proterius. 873.B
Cygni quomodo moriantur. 1074.C
Cygnorum proprietas. 873.B
Cyri Persarum regis infelicitas. 573.D
Cypriani passio. 767.C.D

D

Dacia ripensis. 298.A
Dæmonia non habent diuinam naturam. 434.C
Dæmonis confabulatio quàm periculosa. 1838.B
Dæmonum malicia facilè occulta deprehendit. 1632.C. Vide diabolus & Satan.
Daleth quid interpretetur. 1445.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dalila mulier fornicaria. 636.D. eius auaritia Sampſon decepit. 55.B
Dalmatius tribunus & notarius. 574.B
Δάμαλις vnde dicta vitula. 1020.C
Damaſus Romanæ Eccleſiæ ſacerdos. 566.A
Damaris Dionyſij vxor credidit. 658.D
Damnat deus iuſtè. 1939.D
Damnationis ordo. 921.D
Damnationi qui ſit obnoxius. 2060.B
Damonis & Pythiæ amicitia. 91.C
Damula retia aſpect⁹ viuacitate declinat. 888.D
Dan quid interpretetur. 1100.C.1361.D
Daniel falſæ accuſationis deprehendit mendacium. 44.D
Daniel falſitatem teſtimonij vbi deprehendit. 1068.D
Daniel iuuenis redarguit ſenes. 1431.A
Daniel icimauit. 658.A
Daniel inter leones. 39.D
Daniel inter medios leones beatus. 1071.B
Daniel patrio cibo & aquæ potu vtebat. 659.C
Daniel bonum ſemen. 1313.D
Danielis conſilium ac ſapientia. 45.C
Danubius ponto ſe condit. 818.B
Darius Medus. 825.A
Dathan terra abſorptus. 662.C.D
Dauid quare Abrahæ præponitur. 1654.C
Dauid quomodo ſe accuſauit. 1473.B
Dauid adulterium & homicidium commiſit. 1180.C.quare id ipſe inuulgauerit. 1199.B
Dauid Platone & Pythagora antiquior. 1288.A.1428.B
Dauid auctor generis declaratur. 1653.C
Dauid vnde beatus. 40.D
Dauid quare non ceciderit. 43.C
Dauid quomodo non confuſus. 587.C
Dauid cuſtodiam proferendi ſermonis docuit. 5.C
Dauid velut palinodiam cecinit. 1661.A
Dauid in quibus delectabatur. 1434.D
Dauid quomodo dei filius. 1202.B.1205.B
Dauid quomodo dilexit dominum. 1185.C.D
Dauid electus ex omnibus. 42.D
Dauid iuuenis electus. 1574.D
Dauid non erubuit fœmineas opiniones. 587.D
Dauid ex fide iuſtificatus. 1205.C
Dauid Goliam interemit. 25.C. & quō. 787.D
Dauidis victoria aduerſus Goliam typus eſt Chriſti. 1575.A
Dauid quàm multa ī filiis ſuis paſſus. 1549.A
Dauid quomodo flagellatus. 1300.B
Dauidis fletus. 67.D.450.A.1569.A.C
Dauidis fletu peſtis ceſſauit. 188.C
Dauid trium filiorum obitum deplorauit. 40.D. 469.A
Dauid etiā velut fluctuabat cōſiderans impiorū proſperitatem, & iuſtorū afflictionē. 1471.A
Dauid quomodo fugit à facie Saul. 1034.A
Dauid, humiliatus interpretatur. 1107.A
Dauid quare humiliauerit ſe. 1537.D
Dauid iniquitatem ſuam cognouit. 1661.B
Dauid intrauit in domū Abimelech ſacerdotis. 1684.C
Dauid Ionathæ conſiliis acquieuit. 24.B
Dauid quomodo iuſtus. 1290.A
Dauid laceſſitus à Semei patienter tulit. 4.A 33.A.1473.B
Dauid in quo laudandus. 1504.B
Dauid maiore dei gratia præditus quàm Salomon. 1339.B
Dauid manu fortis Chriſtus. 1197.B
Dauid mitiſſimus. 669.D
Dauid moralium magnus magiſter. 1421.A
Dauid numerari fecit populum ſuum. 1181.B
Dauid quō obtulerit ſeipſum pro omnibus. 42.C
Dauid quare peccatum guſtauerit. 1320.A. id quale fuerit. 1183.D
Dauid poſt populi numerationem peccatum eſt cō feſſus. 1473.B
Dauid pepercit Sauli. 63.D
Dauid ſibi plebem officiis obligauit. 42.D
Dauid qualis extiterit. 16.D
Dauid ante arcam ſaltauit. 714.A
Dauid ſeruum ſe reputat. 1469.B
Dauid ſitiebat Chriſtū oriūdū de virgine. 1187.C
Dauid cuius typum gerebat. 1575.A
Dauid de Vriæ morte coargutus. 1473.B
Dauid duas vxores habuit. 533.C
Dauidis afflictiones. 1445.A
Dauidis calamitas grauior q̄ Iobi. 1198.C.D
Dauidis & Abigeæ coniugium quid repræſentet. 534.A
Dauidis denudatio quid figurauerit. 588.B
Dauidis honeſtas. 67.C. manſuetudo. 1540.D
Dauidis patientia in opprobriis ſibi illatis. 1334.C.D
Dauidis perſecutores de eo non triumphauerunt. 1599.D
Dauidis opera quibus texit peccatum. 1185.B
Dauidis pietas. 53.A
Dauidis probitas ac manſuetudo. 1540.B
Dauidis excuſatio. 1181.B
Dauidis pœnitentia. 558.D.& dein. 1183.D
Dauidis probitas. 1540.B
Dauidis ſilentium. 2.C.5.D
Dauidis ſitientis exemplum. 1187.B
Dauidis ſtylus blandus. 1215.B
Dauidi quanta fuerit neceſſitas. 1852.A
Dealbari ſuper niuem quid ſit. 1193.C
Deambulandum in corde. 59.B
Debborę viduæ forte factum. 160.A.B
Deambulatio dei quid ſit. 918.C
Debitor qui ſit. 1153.C
Debitor quibus ſit Paulus. 1805.C
Debitores rei, criminoſi appellantur. 1141.C
Debitores duo, qui. 1700.D in fi.
Debitum quid ſit. 1152.D. quomodo reddendum. 947.C. quatenus repetendum. 1148.D
Debitorum vincula laxabantur diebus hebdomadis vltimæ. 582.C
Debitorū repręhēſio, mutuū recipientium. 1155.B
Debita, peccata dicuntur. 1141.C
Debita reddenda ſunt. 1868.B
Decem & ſeptem anni, parum tempus reſpectu longanimitatis patriarchæ. 1069.B
Deceptionis ſimilitudo eadem in Petro quæ in Adam fuit. 740.D
Decet, cum datiuo. 201.A
Decimas Abraham dedit Melchiſedech. 990.D
Declinandum eſt à malo. 1314.B
Declinātes à dei mādatis maledicti. 1443.C.D
Declinare quid ſit. 203.D
Decorum à ſummo opifice in humano corpore formando ſeruatum. 12.B
Decorum generale & ſpeciale. 31.D.& dein.
Decorum primo conſtitui loco. 5.B
Decorum vbique ſeruandum. 12.D. id in quo ſitum ſit. Ibidem.
Decorum in ingreſſu obſeruandum. 11.C.D
Decorum orationis. 15.C
Decorum perſonæ. 30.D
Decorum ſermonis. 15.E
Decorum in veri inueſtigatione ſeruandū. 18.A
Decori conſeruatio in quo conſiſtat. 15.A
Decretum quod ſit. 2030.C
Dedicatio quæ ſit. 3011.D
Defectio bona & imitanda. 209.A
Defectio Lunæ. 781.B
Defectus noſtri Ieſus auctor non eſt. 1707.B
Defenſio aliquando tribulationē ſignat. 2072.C
Deficere quid ſit. 1508.B
Definitio in inuentione. 209.B
Defuncti à fœneratoribus pro pignore detenti. 1145.D
Defuncti ambiguo iudicij futuri ſuſpenduntur. 942.C
Defunctorū animæ qualia nunc præmia aut ſupplicia habeant. 225.A
Defunctorum corpora, ſepelienda. 1139.C.D
Defunctis impenſa humanitatis officia præſtantiſſima. 1139.D
Degenerare quid ſit. 1996.B
Deiectionis plenitudo ſolutio eſt peccati. 1583.B
Delectatio fugienda. 601.A
Delectatio noſtra vbi ſit ponenda. 1458.A
Delectatio, prima origo peccati. 921.C
Delectatio quomodo dicatur ſapiens. 914.D in fine.
Delectatio, ſerpētis ſimilitudine figurata. 600.A
Delectationis vis. 1270.B
Delectationes corporis neceſſariæ. 941.A
Delectationes mundanorum, & delectationes ſpiritualium. 1434.C
Deleri quid ſit. 965.C.1213.B
Deletur non gratia ſed iniquitas. 401.A
Delibatio de maſſa eſt. 1860.D
Delibatio paſſio dicitur. 2072.A
Deliciæ fugiendæ. 1134.A
Deliciæ ianuæ ſunt peccati. 2060.B
Deliciæ nutricationis, malæ. 1628.B
Deliciarum comes ſaltatio laſciua. 587.C
Delictum quibus purgetur. 705.C
Delicti noſtri origo vnde manauit. 1470.A
Delicta, mentis & corporis ſunt communia. 1647.D
Delicta vbi moriuntur. 2068.A
Delictorum nundinæ. 1731.C
Delinquentes non coercere, plerunque maioris auctoritatis, aut acerbitatis eſt, quàm ſi vlciſcaris. 1449.D
Delinquere ſibi. 1291.B.C
Demarchi aſſertio. 658.C
Demetriadi virgini ſcribit Ambroſius. 674.D
Democritus quid ſenſerit de mundo. 801.B
Demoſthenes orator. 1640.C
Denarii duo 1726.B
de Dentibus. 893.C
Dentes animarum iuſtarum. 1559.A
Dentium venenum. 600.A
Dentium fulgor quis ſit. 1559.C
Dentium vſus. 959.D
ex Dentibus Hydræ ſatis enati homines armati. 476.A
Depoſitio defunctorum. 765.C.D
Depoſitum quid ſit. 1153.A
Depoſitum quando non ſit reddendum. 36.A.B
Deprecari dominum ſemper debemus. 1582.B
Deprecatio laudabilis in peccatore. 1331.D
Deprecatio pro omnibus à quo tradita. 2052.D
Deprecatio vſitata. 1194.B
Derelinquere dei aliud eſt quàm penitus derelinquere. 1426.C.D
Derelinqui quando nobis videmur. 1427.A
Derelinquit nos deus diuerſimodè. 1426.C.D
Deſcendere ab Hieroſolym. 1599.C
Deſcendere oculis ſuis in unctus aquarum. 1569.A
Deſcenſus Abrahæ de Ægypto cum Sara quid ſignificet. 1012.A
Deſertum quod ſit. 1040.D

Desertum, corpus est Christiani. 731.D
Desiderium quid sit. 1331.B
Desiderium boni, non nostræ potestatis est, sed gratiæ dei. 1442.C
Desideria iuuenilia. 2069.C.in fine.
Desolationem sequitur humilitas. 1498.A
Desperandum non est. 1327.D
Essanata vita, euangelij nomen accipit. 134.D
Destructio esca. 1898.A
Destructio mortis quid sit. 1928.C
Destructio ventris. 1898.A
Detractor prius suas quàm aliorum radices euellit. 1266.B
Non detrahendum alteri. 61.D
Detriumphari quis dicatur. 2030.B
Deuotio celerata fructū habet vberiores. 995.A
Deuotio in plebe sub Apostolis. 698.C
Deuotio sancta mensurā supergreditur. 1480.C
Deus quid sit. 419.A.& dein.886.A
Deus nomen naturæ. 1983.B
Deus nomen est magnificum, & potestatis. 271.D
Deus multis nominibus appellatur. 419.B
Deus adoptiuus homo dicitur. 2017.C.D
Deus æquus bonis ac malis. 9.A
Deus suis vocibus æstimandus. 171.A
Deus aliorum meritis aliis ignoscit. 1680.B
Deus author mundi & diluuij. 964.C
Deus author naturæ est. 623.A
Deus bonus est, & author omnis boni. 247.D.& dein. 249.B. 286.C.D. 1173.B. 1495.B. 1764.C.& dein. copiosè.
Deus aliter bonus, iustus sapiens &c. dicitur aliter homo. 60.D
Deus quibus sit bonus. 1173.A
Deus bonæ voluntatis remunerator est. 1024.B
Deus quomodo caput Christi. 316.B
Deus arguit Cain. 948.D
Deus cur non vno momento creauerit omnia. 595.A
Deus deambulans in paradiso. 598.D
Deus cur omnibus non dederit vt cognoscerent deum. 244.C
Deus aliquādo se demonstrauit in angelo. 421.D
Deus aliquando se demonstrauit in homine. 421.C.D
Deus quomodo digito scripserit legem. 396.A
Deus dilectionis. 1970.B
Deus quomodo diligendus. 1527.B
Deus duobus maximè mulcetur. 895.B
Deus quomodo erat in Christo. 1946.B.C
Deus excedit omnia. 2000.C
Deus quid exigat à nobis. 187.C
Deus ex deo. 272.C.273.A
Deus non factura sed factor. 1306.A
Deus factus est Moyses Pharaoni. 1480.A
Deus fecit cœlum & terram. 801.C
Deus quomodo fiat debitor noster. 1117.A
Deus quare dicatur fidelis. 1911.B. 2044.C. in fine. 2048.A
Deus homines vsquàm deseruit. 234.C
Deus dissimulat nonnunquàm se scire quod nouit. 352.C.D
Deus quomodo humanā carnē assumpsit. 439.D
Deus quare nos humiliat. 171.B.C
Deus ignis est. 1527.A
Deus implet omnia. 2000.C
Deus locorum ?aternallo non relinquitur. 1551.C
Deus quomodo immortalis. 2052.A
Deus non est mutabilis. 1120.A.1816.C
Deus frequenter mutat sententiam suam. 70.C
Deus nullo indiget. 1065.A
Deus quomodo sit intus. 1376.A
Deus quomodo inuisibilis. 2052.A
Deus quomodo dicatur irasci. 956.C
Deus indicaturus. 1810.B
Deus quare iuret. 937.C.quem iunct. 1900.C
Deus quomodo iustificet. 1192.B
Deum iustificare quis dicatur. 1445.C
Deus quomodo iustificetur. 1191.D.& 1192.A
Deus expers laboris est. 1498.D
Deus in quibus laudetur. 1421.C.D
Deus laudatur in sanctis suis. 680.B
Deus de loco ad locum non transit. 290.B
Deus quomodo semel sit locutus. 1420.C
Deus quomodo manibus operatus sit. 1649.B
Deus quomodo habeat manus & digitos. 383.B
Deus nullius est immemor. 718.C
Deus mentes comprobat. 790.C
Deus mente complectendus magis quàm verbis. 554.D
Deus montium non vallium. 1462.C
Deus mens & deus vester. 101.B
Deus non mentitur. 589.A
Deus quomodo nostri misereatur. 965.B.C.& 967.A
Deus quare nostri misertus sit. 1830.D
Deus cur illorum non misertus & horum sit misertus. 241.D
Deus morum magis quàm annorum ætatem considerat. 1539.D
Deus mortem non fecit. 216.B
Deus muneribus oblatis non placatur, sed offerentis affectu. 945.D
Deus virtutum quomodo nobiscum. 1398.D
Deus solus nouit omnia consilia. 1863.B
Deus quomodo est omnipotens. 278.B
Deus operatur quod bonum est. 921.D
Deus non operatur malum. 921.D
Deus operatus in Petro & Paulo. 391.D
Deus pacis, Christus est. 1876.B
Deus pacis. 1970.B
Deus pacis. 2012.D
Deus pacis. 2044.C
Deus & pater & iudex noster est. 505.D
Deus pater noster quî dicatur. 1803.C
Deus pater quō subiicit inimicos filio. 1775.C
Deus pater quomodo agricola dicatur. 328.C
Deus quomodo sit perfectus. 340.A
Deus quomodo posuit hominem in paradiso. 899.D
Deus cui portio est, totius possessor est naturæ. 1477.C
Deus præest omnibus creatis. 7.D.& dein.
Deus omnibus præferendus est. 989.B
Deus in Adā omnes homines præuidit. 918.A. in fine.
Deus principium omnium. 304.C
Deus principium & finis omnium. 662.B
Deus quādo progressus est in virtutibus Iudæorum. 1376.B
Deus promissa sua mutet. 1120.A
Deus promissorum suorū non immemor. 1468.D
Deus omnibus prope est. 1587.A.B
Deus quæ per prophetas annunciauit in Euangelio manifestauit. 1564.B
Deus regit omnia quæ creauit. 7.C.D
Deus quomodo relinquitur. 1551.C
Deus non est seruus ad remunerandum. 991.A
Deus qualiter olim requisitus à gētilib⁹. 1400.A
Deus an sciret Adam præuaricaturū. 909.A.C
Deus seculi huius. 1941.C
Deus saluator omnium hominum. 267.D
Deus maluit plures saluos facere, quàm vnum solum. 912.D
Deus quomodo velit omnes saluos fieri. 253.A
Deus omnia facit. 241.A
Deus quomodo saluos nos fecerit. 2076.C
Deus solus sine initio. 415.B
Deus quid spectet. 1016.C
Deus sphęræ assimilatus. 2000.C
Deus sanctus. 406.D
Deus sequendus. 197.D
Deus quare suscepit carnem. 208.A
Deus spiritus est, incorporalis & inuisibilis. 755.B
Deus non est temporalis. 1009.C
Deus tentat aliter quàm diabolus. 1000.C
Deus quomodo trinus & vnus. 897.A
Deus est vbique. 1586.A
Deus verax est. 244.B.1815.D. veritas ipsa est. 1519.B
Deus aliter videt quàm homo. 815.C
Deus non videtur. 1009.C
Deus quomodo vincat cum iudicatur. 1191.D
Deus virtutum vnde dicatur. 1245.B
Deus quomodo ad vlciscendū moueatur. 1016.B
Deus a deo vnctus. 273.A
Deus vnius pœna multos corrigit. 2571.C
Deus vnus, non tres dij. 404.D
Deus vnus pater & filius. 420.A
Dei cura super homines. 980.C
Dei examen quale futurum sit. 1016.C
Dei filij quare nominentur. 256.C. dei forma nihil differt à deo. 2015.D
Dei gratia non desperanda. 931.A
Dei munera esse gratuita. 242.A
Dei munificentia larga in homines. 486.D
Dei natura simplex. 1746.A
Dei nomē cōmune patri & filio. 300.A.& dein.
Dei & domini nomen. 2710.D
Dei occulta non scrutanda. 244.D
Dei progredi, egredi, ingredi, exurgere, obdormire, vigilare. &c. quomodo intelligatur. 1375.C.D& 1376.A.B
Dei proprietates quatuor quibus cognoscitur. 409.B. in fine.
Dei proprium. 1495.B
Dei verba non excidunt. 237.B
Dei virtus magna in singulis. 839.B
Deo an aliquid possit comparari. 419.A.B
Deo nihil est simile. 418.D
Deo nihil impossibile. 1162.D
Deo omnia possibilia. 1031.A. in prin.
Deo reddere quæ sunt reddenda. 507.D
Deo quid placeat. 2034.D
Deo quis seruit. 2010.D
Deo viuere. 369.A
Deum Apostolos triumphare in Christo facere. 1937.D
ad Deum prius confugiēdum quàm ad remedia in morbis. 936.D
Deum dicere incuriosum. 1883.A.B
Deum ad dexteram habere. 1178.B
Deum esse, vēl operibus cognoscitur. 1518.D
Deum esse natura quid sit. 434.D
Deum esse omnia in omnibus quid sit. 1929.A
Deum & Christū quare frequenter nominet Paulus. 188.A
Deum fateri bonum quis potest. 1172.D
Deum fugiens quis sit. 1179.B
Deū homini primus diabolus nūcupauit. 1675.C
ad Deum quomodo itur. 1807.C.1817.C
Deum nihil præterire. 8.B.& dein.
Deum nemo præueniat. 469.B
Deum ore negans supplicij metu, sed ore confitēs, an per pœnitentiam mereatur veniam peccatorum. 170.C.D.& 171.A.B.& dein.
ad Deum promerendum suffragatore opus nō est, sed mente deuota. 1807.C
Deum qui sequitur, semper est tutus. 989.B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deum veracem qui neget. 1806.C
Deum videre quid sit. 1622.C
à Deo & incipere debemus, & in ipsum finire. 1012.C
De bono deo dei filio. 287.C.D
ex Deo est principium, profectus & consummatio virtutum. 249.D
ex Deo principium virtutum. 249.D
in Deo duo principalia genera virtutum. 944.D
in Deo nulli gradus. 342.C
De deo vno. 271.D
Dij à deo adoptati. 1888.C
Dij duo de adulterio certantes. 94.A
Dij gentilium, homines fuerunt. 1205.A
Dij gentium vbi sint. 1068.C
Dij gentium etiam à suis irrisi cultoribus. 91.D
Dij mortui relinquendi. 2038.B
Dij multi dicuntur, sed non sunt. 1519.B
Dij Paganorum terra sunt. 1511.A.*in fi.*
Dextera quæ sit. 1178.D.2081.A
Dextera dei quæ sit. 1608.C
Dextera dei est Christus. 72.C.1728.C.D
Dextera patris dicitur filius. 383.B
in Dextera quæ sint. 1015.D
à Dextris dominum habere quid sit. 1178.B
Διυτερόπρωτον *sabbatum.* 1400.C
Διαβήματα. 1309.A
Diana libidinum venatrix. 94.A
Diabolus quomodo aggressus fuerit mulierem. 915.D
Diabolus vbi mulierem inuenit, vincit: vbi non inuenit, victus est. 731.D
Diabolus quomodo amiserit gratiam. 1470.A
Diabolus in Christo falsus sit, nec ne. 1632.B
de Diaboli recessu à Christe. 1671.A
Diaboli corpora à se repleta mouere solet. 1132.B
Diabolus quare damnatus. 921.C.D
Diabolus omnium delictorum auctor. 1555.C
Diabolus in seipsum diuisus. 1022.C
Diabolus multos excitauit ad malum. 1444.D
Diabolus est fœnerator peccati nostri. 1145.B
Diabolus inimicus generis humani. 915.A
Diabolus quare inuidit homini. *Ibidem.*
Diabolus iustis etiam vtilis est. 178.A
Diabolus p ministros suos certamẽ auget. 576.D
Diabolus quomodo dicitur fuisse mortuus. 1836.D
Diabolus quomodo nocere possit. 1669.A
Diabolus in paradiso an fuit. 901.C
Diabolus perdicis imitator. 879.D
Diabolus in studio non est pertinax, sed cedit vere virtuti. 1671.B
Diabolus ab homine exactus, in porcos mitti cupit. 1398.B
Diabolus tendit multa retia. 179.A
Diabolus seminat peccatum. 833.A
Diabolus studet secum plures habere supplicij consortes. 1425.A
Diabolus qua fraude primum hominẽ tentauerit. 901.B.C
Diabolus quomodo maximè bonos tẽtet. 1382.C
Diabolus tentator noster est. 177.D
Diabolus vt tentet, copias pollicetur. 407.D
Diabolus cur permittatur à deo tentare. 583.C. 1704.D
Diabolus quo vincatur. 1340.B
Diaboli arma. 1600.D
Diaboli debitores vt simus. 1252.D
Diaboli excusatio tollenda. 921.C
Diaboli imperium quàm latè patuerit. 1401.C
Diaboli impudentia. 1675.C
Diaboli infirmitas. 1731.D
Diaboli insidiæ ac laquei. 1666.D.& 1667.A
Diaboli insidiæ cauendæ in conuiciantibus nos. 1340.A.B
Diaboli metus in aduentu saluatoris. 1396.D
Diaboli natura non iniqua, sed opera. 1675.C
Diaboli obsequium. 177.D
Diaboli proprium. 1668.D
Diaboli mira tentatio aduersus prophetã Esaiã. 1522.D
Diaboli voluntas nunquam facienda. 929.D
Diabolo custodia nostri commissa. 178.A
Diabolica vox quàm nocina. 1668.D
Dialectica diuitis verborum fluit. 1304.C
Dialectica philosophorum scipsam conuincit. 320.D
Dialecticorum gloria. 435.A
Διατανὲς *quid significet.* 1455.B.1466.D
Dicere dei est facere. 392.A
Dicta sine factis nihil prosunt. 770.D
Dictami vis in exentiendis sagittis. 883.A
Didrachma nostrum Christus est. 1678.A
Didrachmum cuius Hebræus dimidium præcipitur offerre pro redẽptione animę suę. 505.D
Didrachmum ore quo accipiatur. 508.B
Dies quis dicatur. 964.D.2043.A
Dies nocti antefertur. 813.B
Dies cœli Christus dicitur, & quare. 747.B
Dies Christi. 1368.B
Dies Christi, incarnatio eius. 1386.D
Dies Christum repræsentat. 1869.B
Dies domini. 1777.C
Dies festus domini. 941.D
Dies eadem prima, quę & octaua. 1400.C
Dies, Ecclesia est. 114.B
Dies & horæ diei quid mysticè. 1750.A
Dies humanus. 1891.B
Dies iudicij. 2063.D
Dies iræ. 1810.D.*in fi.*
Dies mala, iudicij. 1356.D
Dies quem fecit dominus. 440.C.746.C.D
Dies solis, dominica. 755.D
Dies vitæ istius quare breuiores. 1344.B
Dies vna. 475.A
Diei principium, vox dei. 815.C
ad Diem & de die viuentibus sepulchra pro domibus sunt. 1410.B
Diem omnem quis iudicat. 1870.C
Dies boni & mali. 1305.B
Dies Christi permanent. 1343.B
Dies dimidij. 1368.C
Dies duo, scilicet heri, & hodie. 596.B
Dies feriati à sacrificio. 1192.D
Dies halcyonides. 865.B
Dies hominis alius, alius Christi. 1343.C
Dies omnes sunt tanquam dominica. 1757.B
Dies præclari qui sint. 1362.A
Dies quibus à nobis Christus aufertur. 1681.D
Dies septem quid signent. 972.B
Dies tres ante solem fuerunt. 841.D
Dierum obseruatiõ. 1985.B
Dierum, mensium & annorum leges apud Hebræos. 1453.B
Dierum suorum non noctiũ numerum Dauid scire cupiebat. 1343.A.B
Diebus etiam noctes veniunt. 964.D
Difficilia intellectu non contemnenda. 900.B
Difficilius quispiam se quàm alterũ regit. 932.B
Difficultas in via virtutum. 1402.D
Digitus dei. 1212.D.1386.A
Digitus, spiritus sanctꝰ dicitur. 1546.D.1728.D
Digito dei eiiciuntur dæmonia. 1693.D
Dignitas omnis secularis diabolicæ subiacet potestati. 1669.D
Dignitas est seruum esse potentis. 2051.D
Dignitatis acquirendæ ambitio pœnitentem non decet. 193.B
Dignitati quantum deferatur. 1607.A
Dilatatio Christi. 1393.B.C
Dilatio de alterius salute est periculosa. 1113.A
Dilectio casta. 683.A
Dilectio seruanda exemplo domini. 1873.C
Dilectio veri Christiani non vinciur tormentis. 1848.A
Dilectionis effectus. 494.B
Dilectione Christi vulnerati qui fuerint. 1454.C
Diligendus quomodo sit deus. 1461.A
Diligendus est frater, & non odiendus. 1585.D
Diligentia à superiore facienda circa virgines consecratas. 150.B
Diligere deum, mandatum dei est. 1608.B
Diligere iudicio, & diligere necessitate. 4.C
Diligere plus est q̃ custodire. 1598.A. 1603.D
Diligere deum verè quis dicatur. 1905.D. 1527.C.D
Diluuia multa. 980.D
Diluuium animæ. 970.A
Diluuium hominis. 961.A.B
Diluuium quando factum fuit. 966.C
Diluuium quid sit. 1240.D
Diluuij species quid repræsentet. 966.A
Diluuium magnum. 967.C
Diluuium propter peccata nostra datum. 955.D
Diluuium quomodo minuatur. 970.A
Diluuij causa. 1759.A
Diluuij vis exprimitur. 967.A.B
Dimitte incertum, & tene certum. 195.D
Dimittitur quod acceptum est. 1632.D
Dionysius Ariopagites credidit. 658.D
Dionysius in exilio causa fidei defunctus. 578.D
Dionysius martyr. 765.A
Dionysius multa pro fide perpessus est. 664.D. & deinceps.
Dionysius tyrannus deorum irrisor. 70.C.91.D
Διορατικὸν *animæ.* 1021.C
Direptionis genus duplex. 1696.D
Diripiuntur hic multi non separati à Christo. 1377.C
Dis apud gentiles quis dicatur. 1110.D
Discedere à domino quis dicatur. 1551.C
Discendum est à sacerdotibus. 440.B
Discendum à quo sit. 1538.A
Disceptatio discordiam parit. 1872.A
Discere à Christo quid debeamus. 1545.A
Discessio quando fiet. 1778.A
Disciplina sine adiectione ac simpliciter dicta quæ intelligatur. 1367.B
Disciplina bellica quomodo assequenda. 5.C
Disciplina Christiana. 2057.C
Disciplina dominica quid abhorret. 2049.A
Disciplina occultorum quanta sit. 1395.C
Disciplina pro conseruatione ponitur. 1367.B
Disciplina seuera & dulcis. *Ibid.A*
Disciplina domini duplex, seuerior & moderatior. 1494.A
Disciplina sine scientia molestia. *Ibid.B*
Disciplinæ excellentia. 929.B
Disciplinę nostrę summa. 2058.A
Discipuli vnde dicti. 1053.B
Discipuli diaboli eo peiores. 1442.D
Discipuli Ioannis quid obumbrent. 1693.B
Discipuli. 72. *quos Christus elegerat secũda classe.* 1851.A
Discipuli multi assequuntur industria quod non didicerunt à magistris. 1529.C.*in fi.*
Discipuli passioni & resurrectioni difficile crediderunt. 1713.A
Discipulorum perfectio, magistri laus. 2040.B

Discipulis quomodo sit coronæ magister. 2022.A
Discipulos tacere quare iubeat Christus. 1713.B
Discordia corrumpit pacis fœdera. 2001.C
Discordia exordium inexpiabile. 1868.D
Discordia vnde oriatur. 2001.C
Discordiæ inter serpentem & mulierem. 207.D
Discordibus nulla spacia possint satis esse. 1011.D
Discrepantes à disciplina catholicæ spernendi. 2062.C
Dispares etiam ætate, vitæ delectari similitudine. 51.A
Dispensatio Euangelii. 1998.D
Dispensator ciuitatis qui sit. 1878.D
Dispersiones miræ. 1378.C.D
Disputationis simplicis virtus. 658.D
Disputatio sobria. Ibid.C
Disputationes vanæ. 1513.A
Diu viuere, cõmune sapientibus & insipientibus est: bene viuere, speciale sapientis est. 1024.D
In omni plebe diuersitas est. 2019.C
Diuersitas sexus in resurrectione. 488.B
Diuersum & contrarium quomodo accipiuntur. 183.A
Diues quibus sit deus. 1856.D
Diues quid est. 1110.D
Diues est, qui suo contentus est. 1107.B
Diues dormire non potest. 1111.A.1153.D
Diues epulo. 1411.D
Diues epulo fructum quietis amisit. 1505.A
Diues epulo sanitatis remedium inuenit. 1329.A
Diues indutus purpura & bysso. 1755.A.B
Diues iustus. 1151.B
Diues euangelicus pœnalibus vrgetur erumnis, vt citius possit euadere. 1592.C
Diues in Ecclesia quis sit. 667.B
Diues in lege. 1441.A
Diues in seculo quantumuis magnus videatur, nihil est. 1318.C.D
Diues natus erat homo. 1252.D
Diues quomodo pauper sit. 1107.A
Diues pauperibus non impartiens reus est culpæ. 1769.A
Diues verus. 525.C
Diuitis epulonis sitis, Lazari satietas. 1126.B.C
Diuitis & pauperis comparatio. 890.A
Diuitis fœcunditas misera. 1111.C
Quid est Diuitem esse. 526.B.1012.A
Diuitem quid faciat. 667.B
Diuitem qualis deceat prædicatio. 1116.B
Diuitem deus quietum esse nõ patitur. 1111.A.B
cum Diuite plurima pereunt. 1106.D
Diuites à suis diuitiis possidentur. 1117.D
Diuites auari taxantur. 667.D
Diuites non omnes auari. 1768.B
Diuites egent & esuriunt. 1117.B
Diuites in deo. 1117.A
Diuites in hoc seculo timendi non sunt. 1411.B
Diuites in verbis qui sint. 1304.B
Diuites in quibus esse debemus. 1591.D
Diuites magis alienum panem quàm suum manducant. 1108.C
Diuites miserę luũt paupertatis erumnas. 1108.D
Diuites onerati auaritia. 692.D
Diuites qui intelligantur. 1689.B
Diuites quales esse debemus. 2064.C
Diuites quare ita dicantur. 1114.B
Diuites reprehenduntur. 1108.C.D
Diuites terram non capere, seculare est vitium. 990.A
Diuitum ac nobilium ineptiæ. 1115.D
Diuitum auaritia cui comparetur. 1113.B
Diuitum consuetudo. 1113.C
Diuitum malorum detestatio. 1106.D
Diuitum mensa multorum instruitur sanguine. 1109.B
Diuitum seruitus misera. 1115.B
Diuitum superbia quàm stulta sit. 1115.D
Diuites nescit natura. 1106.D
Diuitiæ Abrahæ. 1013.A
Diuitiæ bonæ. 125.A
Diuitiæ bonitatis. 525.D
Diuitiæ cur homini dentur. 10.A
Diuitiæ fugiendæ. 1303.B
Diuitiæ huius seculi incertæ. 734.A
Diuitiæ non præiudicant fidei. 1363.C in fi.
Diuitiæ non omnes criminosæ. 1755.B
Diuitiæ vt fructuosę sint, & contrà. 908.D
Diuitiæ, nostrę non sunt, sed alienę. 1752.D
Diuitiæ peccatorum. 1304.A
Diuitiæ ad quid prosint. 1110.C.D
Diuitiæ quid prosint in hoc mundo. 604.A.D
Diuitiæ nullum adminiculum præstant ad vitam beatam. 40.B
Diuitiæ salubres. 1520.A
Diuitiæ seculares in homine iusto non laudantur. 1012.A
Diuitiæ simplicitatis. 525.D
Diuitiæ superabundantes. 1996.C
Diuitiis non confidendum. 667.B.C
Diuitias contemnere quàm magnum sit. 46.D 1479.D
Diuina quomodo sint præferenda. 1549.A
Diuinæ substantiæ subsidia quare hominibus desint. 1582.A
Diuina non esse subiecta imperatoriæ maiestati. 582.D
Diuinitas non est immolata. 431.A
Diuinitas non recipit numerum. 405.A
Diuinitas vbi habitet & consistat. 790.D
Diuinis mandatis nihil est addendum neque detrahendum. 916.A
in Diuinis scripturis quid examinandum sit. 1763.D
Diuisi qui sint, & qui non. 1022.C.D
Diuisio recte facienda. 1314.A
Diuisio vbi deest, totũ sacrificiũ refutatur. 947.A
Diuisiones carnis & animæ. 1022.A
Docebant omnes primum. 2002.D
Docens debet excellere eum quĩ docetur. 87.B
Docere quid sit. 2058.C.in fi.
Docere qui præsumunt, nesciunt. 1529.C
Docere se multi dicũt, quod nõ intelligunt. 1529.C
Doceri omnis homo potest quandiu viuit. 1.C
Docet deus & illuminat mẽtes singulorũ. 1491.C
Docilitas brutorum. 940.A
Doctor ex persecutore datus. 182.D
Doctor quomodo eligendus. 2067.B
Doctores qui sint. 1919.D
Doctores debent firmare infirmos. 1873.A
Doctores & docentes differunt. 1529.D
Doctores honorandi. 1727.A
Doctrina alia ex deo, alia ex homine. 292.B
Doctrina bona. 2059.A
Doctrina dominica quibus ornetur. 2075.C
Doctrina & bona vita duę res sunt. 1862.E
Doctrina insana. 2075.B
Doctrina mala & adultera quibus significetur. 1889.C
Doctrina moralis omnis suauis est. 1421.B
Doctrina quę mercedem habeat. 1423.B
Doctrina sana. 2075.B
Doctrina sapientię triplex. 1434.D
Doctrina sine vita integritatẽ nõ habet. 1422.A
Doctrina sine vitę innocentia. 1423.B
Doctrina superna semper hominibus adhibita. 259.B.C
Doctrinę gratiam non diuidens imperitis, reus est culpæ. 1769.A
Doctrinã apostolicã criminabantur Iudæi. 1816.D
Doctrinã intellectus facit, non memoria. 1501.C
Doctrina peruenitur ad iustitiam. 1053.B
Dodoneę arbores. 569.A
Doech Syri fallacia. 69.D. nequitia. 1084.C
Dolor adiumento est ad vitam æternam. 40.B
Dolor maior qui sit. 541.D
Dolor verus. 1332.D
Doloris acerbitas naturaliter fugitur. 881.C
Doloris sensus melius signum in ægris quàm nullus sensus doloris. 1331.D
Doloris sensus, sensum arguit vitę. 1190.C
Doloris somni vis. 1568.D
Dominatus necessitatis causa. 1936.B
Dominus non est acceptor personarum. 773.B
Dñs & deus nõ superfluè simul iungũtur. 966.B
Dominus quomodo dicatur iustificari 1192.A.B
Dominus Iesus auctor est corporis nostri. 1501.A
Dominus laudandus. 122.C.D
Dñs maiestatis quõ crucifixus. 290.A.1886.A
De domino maiestatis dei filio. 290.A.& dein.
Dñs nomen est magnificẽtiæ & potestatis. 271.D
Dominus semper orandus. 1582.B
Dñs spiritus sanctus sicut pater & filius. 405.A
Dominus vbique bonus. 1493.B
Dominus vnus. 1752.C
Dominus vt vincat, famem nutrit. 407.D
Domini est omnia complere. 366.A
Domini visitatio. 2084.D
in Domini lauacro non desinit mysterium trinitatis. 712.B
Dñi diuersi volunt nos tenere in seruitute. 1023.D
Domini quomodo seruis imperent. 670.C
Dominorum concordia seruulorum dissensione soluitur. 989.C
Dominus duobus nemo potest seruire. 1752.C.D
Dominos multos habet secularis homo. 1524.A
Dominica quare nobis sit venerabilis ac solemnis. 755.D
Dominica die ieiunium nescit ecclesia. 1757.B
Dominica dies sabbatum sequebatur. 1400.C
Dominica oratio omnia comprehendit. 131.A
Domus quæ sit. 1565.A
Domus corpus immortale significat. 1944.A
Domus dei communis diuiti & pauperi. 890.B
Domus in viro & muliere. 913.C
Domus iustorum in cœlo est. 1410.B
Domus legis, Iudęa. 1700.D
Domus magna. 2069.C
Domus dei magna est. 930.D
Domus matris nostrę. 108.A
Domus mentis quæ sit. 1007.D
Domus negociationis quæ sit. 1573.B
Domus nostra, domus Christi. 1410.A
Domus quam zelare debemus. 1573.A
Domus Simonis leprosi. 1699.C
Domus totum censum repræsentat. 1478.D
Domus verà quę sit. 1680.D
Domus vna quæ omnes capit. 13.C.1736.C
Domus vna vt dicatur, & vt plures. 969.B
Domus maiores. 1087.D
Donec particulę vsus. 134.C
Domesticus dei. 1474.D
Domestici hominis, inimici eius. 1332.D
Donare quid sit. 302.A
Donec quõ itelligi debeat. 134.C.971.B.1632.D
Donec quomodo accipiatur. 1632.D.& dein.
Donum dei gratis donat peccata. 1862.C
Donum dei quare venit. 1988.B
Donum dei immortale. 1996.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Donum à deo, quomodo manifestatum. 2073.D
Donũ de fame parentũ non quærit deus. 1764.D
Dona dei. 1957.A
Dona meliora. 1986.C
Donorum dei administratores sumus, nõ domini. 10.A
Dorcas vnde dicatur. 1463.B
Dormientibus comparati mortui. 468.D
Dormientibus necessarius deus adest. 737.D
Dormire somnum suum. 1118.A
Dormitio quid sit. 2008.B
Dormitio Christi in naui quid representet. 701. C.D
Dothain, defectus idoneus interpretatur. 208.D
Dothaim quid interpretetur. 1078.B
δόξα quid significet. 326.C
Drachma pro quo accipiatur. 508.B
De Drachma perdita & inuenta. 1748.C
Draco elephantem ligat. 832.A
Draco in escam. 1715.C
Draconem coluerunt Babylonij quem occidit Daniel. 1808.A
Dracones sine pedibus. 866.C
Dubitare quid sit. 352.C
Dubius in fide, deo displicet. 3014.B
Ducere in altum, quid sit. 113.D.761.B
Duæ molentes in pistrino. 1760.D
Duo consentientes in euangelio. 131. A. *qui sint.* 1745.C.D
Duo in agro. 1761.A
Duo in lecto vno. 721.A.1760.C.D
Duo ab homine requisita. 904.D
Duo præ cæteris deum mulcentia. 895.B
Duobus testibus multi innocẽtes oppressi. 1114.B
Dulcibus inflantur corpora. 1128.D
Dux quare creatur populo. 2058.D

E

EBrietatis descriptio. 1129. B. C. & dein.
Ebrietas multiplex. 1293.C
Ebrietas duplex. 1132.D
Ebrietas bona. 930.C.1280.C.1532.A.1599.B
pudicitiæ custos. 931.A
Ebrietas sancta. 1550.D
Ebrietas mala. 931.A
Ebrietas est mater perfidiæ. 1129.B
Ebrietas & corpus & animam lædit. 1131.B
Ebrietas incesti origo. 1124.B
Ebrietas summopere euitanda. 179.C.998.D
Ebrietas quantum nocet mulieribus. 159.C
Ebrietatis incommoda. 998.D. 1132.B. & dein.
Ebrietatis magna detestatio. 1132.B
Ebrietatis species gemina. 982.D
Ebrietati conuenientia. 1124.B
Ebrietati sacrilegium coniunctum. 1129.B
ex Ebrietate dicta, an ad crimẽ tenẽda. 1133.A
Ebrietate quæ peccãtur, qualia habeãtur. 998.D
Ebrietate nemo curatur. 1131.B
Ebrij amplius bibunt. 1126.B
Ebriorum hominum stoliditas. 1129.B
Ebriosus & fornicator omnis, pauper fiet. 1201.D
Ebriosi mens vino peruertitur. 1131.C
Ebriosi proprium. 982.D
Ecclesia quõ adhærere debet capiti. 2009.D
Ecclesia quomodo à Christo adamata. 1208.A. B. & dein.
Ecclesia Christi quæ sit. 1949.B
Ecclesia in Christi cubiculum introducta. 1426. A.B
Ecclesia armis spiritalibus vincit. 160.D
Ecclesia aurum cur habeat. 56.B
Ecclesia ciuitas sterilis aliquando fuit, modo fœcunda est. 786.D
Ecclesia & cœlum dicitur, & orbis terrarum. 1521.A
Ecclesia comparatur caprarũ gregi 1234.A. *hor* 10.1794.B. *mari.* 827.D. *viti.* 834.B. *malo punico.* 836.C
Ecclesia ex quibus sit congregata. 1625.B
Ecclesia à verbo cœpit non ab homine. 1645.A
Ecclesia domini quomodo in Christianis consolatur non in Iudæis. 1323.B
Ecclesia quomodo copulatur. 105.B
Ecclesia dei corpus est Christi. 677.C.1373.A
Ecclesia vnum corpus. 2001.C
Ecclesia corona gloriæ. 1547.B
Ecclesia currus est dei. 1435.B
Ecclesia quare decora in virginibus. 125.B
Ecclesia est desertum. 1645.A
Ecclesia desponsata in paradiso. 1422.C
Ecclesia docet nos Christum tenere. 107.D
Ecclesia domus est castitatis. 1466.B. *domus dei.* 1917.D
Ecclesia ex duobus constat. 1729.B
Ecclesia per Euangelij disciplinam seruanda. 1497.C
Ecclesia pro nobis exorat ad deum. 1680.B. *pro nobis flet.* 1692.D
Ecclesia quæ in fauis condidit, vt sit cibus Christi. 110.D
Ecclesia quomodo sit flos. 1459.C
Ecclesia quomodo fundatur. 1496.D.1794.B
Ecclesia ianua nuncupatur. 1611.A
Ecclesia quomodo sit immaculata. 1625.B
Ecclesia vnde sumpsit initiũ. 2009.B. *vnde incrementum sit consecuta.* 1378.B
Ecclesia 70. interpretes sequitur. 1494.C
Ecclesia vbi iustificatur. 1700.D
Ecclesia, iustorum est tabernaculum. 1010.A
Ecclesia quem lauerit, non habet necesse iterum lauare. 1767.A
Ecclesia est libera. 1659.A
Ecclesia quomodo dicatur lilium. 1452.C
Ecclesia mane adeunda, ante opera secularia. 1585.Pv
Ecclesia quare magna dicatur. 1354.D
Ecclesia malignantium. 1878.A
Ecclesia mater viuentium. 1649.D
Ecclesia quomodo fuerit dicta meretrix. 1228. B.C
Ecclesia habet muros suos. 1610.D
Ecclesia quomodo molit. 694.C
Ecclesia typo mulieris figurata. 1744.C
Ecclesia osculatur Christum foris. 130.B.C
Ecclesia persecutionibus probatur. 1369.B
Ecclesia dei fuit in prædestinatione. 1027.C
Ecclesia est regina. 1030.C
Ecclesia speciosa vt luna. 851.B
Ecclesia quomodo speciosa sit. 1556.B
Ecclesia quõ sterilis videi in hoc seculo. 1027.A
Ecclesia sine cruce stare non potest. 750.D
Ecclesia an suscipiat onus peccatoris. 180.B
Ecclesia per multa tempora suspensa. 1034.B
Ecclesia quomodo dicatur templum dei. 1010.A
Ecclesia, torcular fontis æterni. 355.C
Ecclesia dei vbi sit. 1068.C. *vbi inuenitur.* 1004.C
vbi Ecclesia, ibi nulla mors, sed vita æterna. 1363.B
Ecclesia virgo est. 119.B. *virgo & mater.* 82.D
Ecclesia vita est. 1306.D
Ecclesia à deo vocata. 386.D
Ecclesia in nobis vulneratur. 104.C
pro Ecclesia multa tolerauerunt Petrus & Paulus, & cæteri apostoli. 1378.B
Ecclesiæ accelinatio opaca. 1449.A
Ecclesiæ ancilla est synagoga. 1027.A
Ecclesiæ caput, crines oculi, dẽtes. &c. 1547.C.D
Ecclesiæ conuiuium in horto est. 930.C
Ecclesiæ desiderium Christi. 1209.B
Ecclesiæ fides quomodo acquiratur. 1004.C
Ecclesiæ figura. 1742.A
Ecclesiæ figura in Magdalena. 1502.D
Ecclesiæ & Christi figura Eua & Adã. 920.D
Ecclesiæ filij omnes sacerdotes sunt. 1684.B. *in fi.*
Ecclesiæ fundamẽta & culmina qui sint. 1401.D
Ecclesiæ gloria vbi sit. 130.B
Ecclesiæ gratia, laus doctoris. 54.A
Ecclesiæ intercessio. 1680.B
Ecclesiæ mysterium exprimitur. 1026.D.1729.B
Ecclesiæ oculi duo. 1557.D
Ecclesiæ partus. 1031.B
Ecclesiæ possessio sumptus est egenorum. 571.D
Ecclesiæ prius quàm synagogæ regnum in prædestinatione delatum. 1063.D
Ecclesiæ sacrificium est quod offertur deo. 425.A
Ecclesiæ tentationes. 1611.B
Ecclesiæ thesauris non parcendum tempore necessitatis. 56.A.B.& dein.
Ecclesiæ victoria, eiúsque arma. 1369.C
Ecclesiæ vulnus, lapsus noster. 104.C
Ecclesiæ suæ Christus non deest. 1232.D
Ecclesiam dei separantes, diabolico vtuntur spiritu. 185.C
ad Ecclesiam omnes vocantur. 1407.B
Ecclesiã Romanã in omnibus cupiũ sequi Amb. 1244.D
ab Ecclesia excuti, maximopere cauendũ. 1362.D
in Ecclesia quare conuenitur. 1915.A
in Ecclesia diuersi sunt homines. 2069.A
Ecclesiæ sunt ædificandæ. 788.B
Ecclesiarum omnium duæ sunt populi. 1878.D
in Ecclesiis quãdo officia ordinata sunt. 2003.A
Ecclesiastes Salomonis, naturalis. 1037.C
Ecclesiastes liber bonus magister ad omnia. 1147.C
Ecclesiastes naturalem locum exprimit. 1422.B
Ecclesiasticus diuitiis studens quàm pernicioſus. 2063.B
Ecclesiasticus sit hospitalis, nõ cõuiua extraneus 13.B
Ecclesiasticos ad honores sincero proposito nitendum. 53.D
Echeneidis piscículi mira vis. 562.D. *in fi.*
Echidna, fœneratoris pecunia. 1147.A
Echidnæ natura. 1147.A
Echini marini præscientia. 860.B
Echinus terrenus siue Hericius. 881.B
Edaci, tormenta & vigiliæ. 930.A
Edebant & bibebant, vxores ducebant, & nubebant, vt intelligatur. 1759.A
Eden voluptas. 904.A
Edendo Christi carnem quid significamus. 1915.B
Edom quid interpretetur. 1454.D.1588.D
Effrem quid interpretetur. 545.B.1094.C
Effrem lachrymæ ac pœnitentia. 187.A
Effrem semen. 1541.B
Effrem quare maior Manasse. 1541.B
εἰς τὸν αἰῶνα, variè interpretatum. 516.D
Elatio, peccatum est. 1866.B
Elatio, vitiosa res est. 1962.C
Eleazar patru induuiis induitur. 663.B
Eleazarus sacerdotum sacerdos. 1071.B
Eleazari afflictio. 1071.B
Eiusdem fortitudo & mors. 28.C
Electrum. 838.B. *in fine.*
Electus requiescet in monte domini. 174.B
Electi à domino, sunt. 1380.A
Electi ad Euangelizandum qui fuerunt. 1882.C

Electi ad tempus. 1847.A
qui Eligantur à deo. 930.D
Eligenda à quę sint. 1016.B
Eligendus episcopus magna cura. 2055.B
Eleemosyna beata. 734.A
Eleemosyna commendatur. 722.D.& dein.
Eleemosyna danda. 746.C.& cni.48.B
Eleemosyna extinguit peccatum. 705.C
Eleemosyna qua intentione fieri debet. 192.A. & dein.
Eleemosyna necessaria. 6.B
Eleemosyna quomodo proficiat. 1115.C
Elementa Græcè στοιχεῖα dicuntur. 826.D
Elementa quid repræsentent. 1984.B
Elementa in aliam speciem vertuntur. 1710.D. in fine.
Elementorum inter se connexio. 826.D. commistio. 806.B
Elemẽta propter scelus hominũ dãnantur. 948.C
Elementa quare infirma & egena. 1985.B
Elementa testantur in hominem malum. 1543.C
Elephantorum descriptio. 883.D
Elephas dentibus armatur. 884.D
Elephãtus taurus terribilis, murem timet. 885.A
Elephas cur trabibus fulciatur. 884.A
Elephanti pedes. Ibid.D. promuscis. Ibidem.
Elephanti quid rebus bellicis ministrant. 884.B
Elephantorum mirum ingenium. 1133.B.C
Elephantorum vitæ longitudo. 884.C
Elephantis insidiæ propter ebur paratæ. Ibid.B
Eloquia dei servanda. 1495.A. non tacenda. 1608.A
Eloquia domini abscõdenda in corde. 1433.C.D
Eloquia domini nõ possunt esse diversa. 2044.B
Eloquia dulcia. 715.A.1531.D
Elymas Magus. 851.D
Emendi agri cautio. 1528.D
Emendus quomodo sit ipse tibi. Ibidem.
Emittur Christus diversimode. 408.D. in fine. & 409.A
Empti precio qui sint. 1029.A.B
Emerentianæ passio. 792.C
Emisit spiritum Christus, non amisit. 428.D 1399.A.431.B
Emmanuel, nomen Christi. 1289.B. quid significet. 431.B.1399.A
Emphasis quid sit. 980.B
Ἐμπειρικοὶ primum vocati sunt medici. 1320.B
Enauigandus mũdus nõ erat sine Christo. 1703. B. in fine.
Enchoria animan genera quædam, quędam adventitia. 866.D
Engaddi quid interpretetur. 1456.C
Enneadecatteris. 671.A
Enoch dives. 526.A
Enoch ad cœlum raptus. 458.D. 903.C. & 904.A
Enoch tempore vltimo futurus apostolus. 1892. B. in fine.
Enoch & Helias vẽturi quare sint. 892.B. in fi.
Enon quid interpretetur. 1320.D. in fi. 1553.D
Ἐνόητα quæ dicantur. 1026.B
Enos, dei cultor. 903.C.&.904.A
Enos crẽditur translatus. 1032.C
Enos Latinè dicitur homo. Ibidem.
Entelechia Aristotelis. 548.B.955.B.
Ἐντροπὴ, quid. 1386.D
Epaphroditus qualis vir erat. 2019.A
Ephesiorum fervor. 1757.B
Ephesios confirmauit Apostolus in fide. 1993.A
pro Ephesiis multa mala passus est Apostolus. Ibidem.
Ephrata quid interpretetur. 542.B

Epicurus assertor voluptatis. 657.C
Epicurei corpore vivunt, & non mente. 658.B
Epicurei voluptatem summum bonum esse dicũt. 1030.D
Epicureis non videtur deus humana curare. 7.D. in princ.
Ἐπινίκιος, hymnus. 1338.B
Epiousios panis. 311.C
Ἐπιούσιος panis qui sit. 1252.B.C
Epiphania apparitio interpretatur. 1710.A
Episcopatum pecuniis comparantes. 1260.D
Episcopus quid interpretetur. 1262.C
Episcopus qualis esse debeat. 663.D.2073.D & dein. quid agere debeat. 55.D
Episcopus debet esse vnius vxoris vir. 1259.C
Episcopus lux est ecclesiæ. 1262.A
Episcopus domini vicarius est. 1914.A. in fi.
Episcopus sacerdotum princeps. 2002.D
Episcopi munus in membris putridis. 55.D
Episcopum quid creat. 2003.B
Episcopi appellabãtur primi presbyteri. Ibid.A
Episcopis nihil sublimius reperitur. 1258.C
Episcopi proprium munus docere populum. 1.A
Episcopi boni sunt laudandi. 1258.D
Episcopi de laicis in ecclesia, & nõ laici de episcopo in consistorio iudicare debẽt. 574.C.D
Episcopi mali ac vitiosi, miserabiles. 1256.D. in fi & dein.
Episcopi sacerdotalem honorem diffamantes. 1260.D
Episcopi sententiam Giezi & Simonis sectantes. Ibidem.
Episcoporum regulæ. 1259.B
Episcopalis dignitas ad quid voluitur per culpam. Ibid.C
Episcopalis dignitatis signa. 2054.D
Epistola imago est. 1935.B
Epistola ad Ephesios plus benedictionis increpuit in plebem dei, quàm vlla alia. 557.C
Epistola manu Pauli scripta. 396.A.2037.A
Epistola salutis indicium. 1939.A
Epistolarum genus ad quid repertum. 614.C
Ἐπιτιμία quid sit. 1331.C
ἐπιθυμητικὸν animę. 1021.C
ἐπιτυχαχίλια bellatorum. 1566.D
ἐπιτοῦθεοῦ, sapientis dictum. 987.D
Epulę speciales prosunt. 1607.C
Epularum conciliatio. 1361.A
Epulatio bona. 1378.A
Epulationis nostræ ônis Christus. Ibidem.
Epulonum cura. 1125.D.& dein.
Equestrium spectaculorum vanitas. 1457.A
Equa pro equitatu. 1434.D
Equę Salomonis comparata anima. 1036.C.D
Equus albus Ioanni visus qui fuerit. 1362.A.B
Equus Dianę immolatus. 93.D
Equus comparem suum diligit. 858.D
Equus indomitus. 93.D
Equus vulneratus qui sit. 1362.A
Equi adhinnientes, libidinosi. 1447.A
Equi boni, & equi mali. 1046.D
Equi planctu hominum fremunt. 594.A
Equi & equites mystici. 1118.A.B
Equa quatuor animę. 110.B
Equorũ bonorũ duodecaingẽ mirabile. 1450.D
Equorum docilitas. 940.A
Equorum natura. 1018.B.1190.A
Equorum suorum nobilitatem prędicant divites. 1115.D
Equos suos habet Christus. 1450.D
Equites dormientes. 1100.B
Erigimur à filio dei. 279.A
Errantifacilius datur venia, quàm improbè in alium iudicanti. 1592.D
Errantem ad pœnam misericorditer tradit deus. 171.A
Erraui & errat quid significent. 1604.C
Error humanus quid inuenerit. 2031.C in fi.
Error omnis, cæcus dicitur. 1957.C. 2044.B
Erroris agnitio quàm salutaris. 1190.B
Erroris medicina. 133.A
Errori renunciasse quid sit. 1604.D
Errorum grauia, graues contritiones excipiunt. 1280.A.& dein.
Errores fortissimi etiam viri non potuerunt cauere. 1184.A.B
Eructuare hymnum. 1607.B
Eruditio plena iustitiæ est. 1537.A
Eruditus in bono quis sit. 1878.B
Erumpere in sermonem non ex ira. 3.A
Esaias denudatus in conspectu populi. 588.A *nudum se non confitebatur.* Ibid.C
Esaiæ prophetæ nuditas. 1350.B
Esaias quomodo non confusus. 587.C
Esaias in capite vulneratus. 1772.D
Esaias medius sectus. 1071.A
Esaias spiritu diuino locutus est. 659.D
Esaiæ locus declaratus. 487.B
Esaiæ, mira tentatio. 1522.D
Esau quid interpretetur. 1487.A. quare vocatus sit Edom. 1588.D
Esau typus malitiæ. 924.D. typus populi Iudaici. 1987.C
Esau quomodo perdiderit primatus benedictionem. 669.A. 927.C
Esau & Iacob discordia. 24.D.209.B.C
Esca alimenti cœlestis. 506.B
Esca diaboli. 1542.C
Esca laquei. 1542.C
Esca opus dei est. 1872.A
Esca quã deus hominibus subministrat. 1392.C
Esca secundum naturam sola medicina nobis est. 837.A
Esca fratris quidam trytantur. 1603.A
Escarum laquei. 1125.D
Escas diuidit Iesus. 1708.D
Esdras memoria scripturas reddidit. 659.D
Esdras remunerationem inuenit. 226.B
Esdras reuelauit iustos cũ Christo futuros. Ibid.
Esdræ liber legendus. 548.B
Esse deo soli competit. 622.C
Esse in carne, & in carne nõ esse. 1835.B.1842.C
Esse in Christo. 1770.A
Esse in principio. 276.B
Esse semper quid sit. 333.A
Esse sub lege. 1833.A
nõ Esse cur dicãtur repudiati à Christo. 1380.A
Est primum, secundum & tertium. 1708.A
Esurienti panem dare, quis fructus. 777.D
Et, syllabæ coniunctionę proprietas. 1576.D
ἐτερόστια quæ sint. 334.D
Ethicus sermo scripturarum, velut mel. 1532.A
Etiam, confirmatiuum verbum. 1031.A
Eua de Adæ costa formata. 166.C.913.A
Eua malè induxit Adam. 740.C
Eua quæ perierat, salua facta est per Ecclesiam. 1307.A
Eua quid repræsentet. 1007.B
Eua sensus est. 901.D
Eua vita interpretatur. 132.D
Euæ lapsus. 2.A
Euæ peccatum multiplex. 907.D
Euæ quare peccatum veniabile. 921.B
Euæ atque Adæ tentator serpẽs, voluptas. 657.D
Euãgelista veritati plus q̃ gratię dedit. 1786.A
Euangelistæ diaconi sunt. 2002.C

tt iiij Euãgelistę

Universidad de Deusto Biblioteca

Euangelistæ diuerso genere præstant. 1619.C & 1620.D.& deinceps.
Euangelistæ sortem miserum super vestem domini. 1154.A
Euangelizandi officiũ quibus mãdatur.1796.B
Euanlizans regnũ dei qualis debet esse.1706.D
Euangelizantes Iesum euangelizant. 527.D
Euangelizare maius est quàm baptizare. 1882.B
Euãgelizare quibus primũ concessum. 2003.A
Euangelium quid sit. 1802.A
Euangelium quid sit. 1972.C
Euangelium quid nobis loquitur. 1887.B
Euangelium diuersis prædicatur. 973.C
Euangelium quare prædicetur. 1777.B
Euangelium crucis Christi ad oẽs missum.252.C
Euangelium fidei doctrina, & morum magisterium. 1593.D
Euangelium indulgentiam habet. 640.B
Euangelium Ioannis cæteris excellentius.1245.C
Euangeliũ Ioannis est naturalis sapiẽtia.1619.C
Euangeliũ in quatuor libris perfectũ est.1025.A
Euangelium quantum distet à lege. 1804.A
Euangelium parabolarum ratione subsistit. 694.A
Euangelium per Iesum datum est. 1531.C
Euangelium pro mari positum. 858.B
Euangelium paradisus est. 599.A
Euangelium resuscitatum. 1087.A
Euangelium speculũ iustę conuersationis.1593.D
Euangeliũ ad oim vocationem dirigitur.253.A
Euangelium gratis prædicauit Paulus. 1967.B
Euangelii gratia quando cœpit resplendere. 1381.B.
Euangelii laus.722.A. perfectio 1689.D. veritas. 1349.D
Euãgelii p̃dicatio Apostolis debebatur. 208.A
in Euangelii traditione standum est. 2047.D
ad Euangelium quomodo accedere debeamus. 1384.D
Euangelium meum dicit Paulus. 2067.D
Euangelium non erubescit Paulus. 1806.A
nulla pars mũdi ab Euangelio vacat.268.B
Euangelio profecerunt studia castitatis. 1515.B
in Euangelio Christus multorum officia suscepit. 1593.D
in Euangelio geniti. 4.C
Euangelia à diuersis scripta. 1621.C
Eucharistia conficitur sermone Christi. 1248.A
Eucharistia quare semper accipienda. 1249.C
Eucharistia quare sub aliena specie accipiatur. 1253.C
Eucharistiæ mysterium. 1915.B
Euiratus quis dicatur. 979.B
Εὐνομίου. 1195.A
Eunomiani error. 424.D
Euphrates fluuius.902.A.903.B.1281.C. vnde sic dictus.1026.C.quid interpretetur.1004.C
Εὐψυχιόνως,quid significet. 31.B
Eusebius sanctæ memoriæ. 664.C.D
Eusebius martyr. 764.C
Eusebius hereticis se hereticum esse mentitus est. 765.A
Eusebius pro fide dura perpessus est. 664.D
Eusebii martyrium. 765.B
Eusebius Nicomediensis. 311.B
Eusebius Vercellensis episcopus. 764.B.C
Eustorgius confessor. 578.D
Ex ipso quid sit. 585.A
Exactio non omnis apud deum damnata, sed iniqua. 696.A.B
Exactores qui sint. 1739.B
Exaltãs se,etiam si verũ dicat,offendit. 1443.B
Exaltati corde. 1504.A
Examen hominum sæpe falsum. 1016.C
Examinabuntur omnes. 1590.C
Examinatio fiet per ignem. 1889.C.D
Excelsior cœlis quõ Christus sit factus. 507.C
Excessus prophetis fieri solet. 1023.A
Excidium Iudæorum diabolus inuenit. 1563.C
Excitare in æmulationem quid sit. 1296.D
Exclamare consueuimus,& quare. 1580.C
Excludi in bono quid sit. 1492.C
Excommunicatio tardius exercenda. 55.D
Excludere quid sit. 172.A
Exclusio quid sit. 1492.A
Excrementa quà gerantur, quàm bene à deo prouisum. 12.B
Excusatio ætatis minoris quando admittenda, & quando non. 1539.D
Excusationes in peccatis. 919.A.B
Exempla facilius suadent quàm verba. 1922.C
Exemplum salutis credentium. 1995.A
Exempla seueritatis cur proponantur. 1571.C
Exequiarũ officium mortuis deferendũ. 1003.B
Exercere nos debemus. 1522.A
Exerceri in præceptis domini quid sit. 1506.C
Exerceri in verbis Apostolorum. 1435.B
Exercitatio quomodo perfectionem conferre possit. 1009.A
Exercitatione augentur omnia. 947.A
Exercitium corporis duplex. 2058.A
Exercitium in opere fidei bonum. 1988.C
Exercitus dispositio. 969.B.C
Exhortatio quid sit. 2058.C
Exhortatio quibus necessaria sit. 1919.A
Exhortatio blanda. 1505.C
Exhortatio pro consolatione. 1504.C.in fi.
Exilium leuius claustris carceris. 1592.C
Exinanire quid sit. 2016.A
Exinaniuit se Christus. 1591.A.422.B
Exire quid sit. 282.A
Exire de terra sua quid sit. 987.D.& 1007.C
Exitus ex Aegypto. 1218.A
Exlex quis. 1549.B
Exeundum est ex Aegypto. 1452.A
Exorcistę. 2002.C.in fine.
Expectare dominum quid sit. 1318.A
Expectatus Christus iam inde ab Adã.1350.C
ab Experientia primũ medicina cœpit. 1320.B
Explorare quid sit. 1976.D
Exploratores secus accessus nauium. 1099.L
Expulsi à Roma tempore famis. 66.B.C
Expurgare,& non proiicere. 180.A
Expurgare quomodo nos oporteat. 180.A
Exquirere iustitias quid sit. 1581.D
Extollentia, superbia est. 1963.A
Extollimur frustra inflati. 926.D
Extorquere plusquam dederis,duritię est. 62.A
Extra Christum esse. 1770.A
Exultatio vniuersæ terræ quæ sit. 1401.C
Exurge Borea,& veni Auster excussũ.1283.C.D
Exuperantius martyr. 764.C
Ezechię regis humilitas. 1538.A
Ezechiel iussus est flere Hierusalem. 188.C

F

FAbæstos quàm gratus. 840.C
Fabula cuiusdã adolescentis qui respõdit veteri dilectæ,Ego non sum ego. 193.B
Fabulæ cauendę. 15.C
Fabulę circa res nobis certissimas. 2076.D
Faber pater Christi dicitur. 708.A
Fabri filius dici cur voluerit Christus. 1652.B
Fabulæ peccantium ociosæ. 1159.C
Fabulę aniles. 2057.D
Fabulosa hæresis. 2076.D
Faciei præstantia inter cętera mẽbra. 1392.A.B
Facies Christi. 1392.B
Facies Damasci. 1458.B.C
Facies decora. 1467.C
Facies dei non videtur ab homine. 1392.D
Facies dei quomodo videtur. 1481.D
Faciei dei auersio quàm grauis nobis sit. 1195.B
Facies Moysi corporaliter illuminata. 1567.D & 1568.C
Facies plerumque conscientiæ index. 1128.C
Faciem exterminare. 1128.C
in Facie quis cęditur. 1963.A
Faciem suam deformans adolescens, ne adamaretur. 127.A
in Faciem resistere quid sit. 1978.B
Facilitas venię incentiuum tribuit delinquendi. 1482.D
Facilius inueniri qui innocentiam seruauerint, q̃ qui congrue egerint pœnitentiam. 193.B
Quod Factum est,creatum est. 307.D
Factum esse, non semper ad creationem referendum. 302.C
Factum necessariũ,& nõ auditio tantũ. 1501.D
Facta melius docemur quàm voce. 770.D
Facta corporis. 1944.D
Facta & dicta nostra ad Christũ referenda.96.B
Facta requirũtur etiã nõ solus intellectus.1579.B
Facta sunt etiam quæ futura sunt. 351.A
Facultatũ suarũ serius & nõ dũs quis. 1117.D
Fallacia omnis tempore claudit̃. 1999.C
Fallendi principis mundi consilium. 1632.B.
Fallere quid sit. 352.C
Falsa pro veris iactare nemo debet. 929.D
Falsi fratres qui fuerunt. 1877.A
Falsum omne ab homine est. 1916.D
Fama solet subsequi factum. 149.D
Fames adiumento est ad vitam æternam. 40.B
Fames, amica virginitatis, inimica lasciuiæ. 731.B
Fames & eruditas vt temperetur. 961.A
Fames iustitię. 1687.C
Fames mentis quando exoriatur. 1010.D
Fames parentis tui, quem alere possis, mortis tę reum arguit. 1767.B
Fames per regionem longinquam. 1749.A
Famis mater luxuria est. 1125.D
Fames quę dei timore concipitur. 1127.C
Famis tempore Roma eiecti. 66.C
Famis tempore subueniendum. 64.C.D
Famem pati. 1749.A
Familia Iacob appellata est animę. 1446.D
Famulus prudens regit dominos stultos.1064.B
Fatale decretum,inane. 957.A
Fatum. 245.A
Quibus Fauemus frequentius. 54.C
Fauores pauperibus plusquam diuitibus erogandi. 54.C
Faunus quid sit. 1531.D
Faunus,mundi voluptatem signat. 717.D
Febris amoris. 1676.A
Febris animi vehemẽtior quàm corporis.1676.B
Febris nostra quæ sit. 1676.A
Febris propter peccata à deo immittitur.1704.D
Febris spiritalis quę. 1675.D
Felicitas quibus bonis æstimatur. 6.C
Fœmur generationem significat. 1566.C
Fenestra nostra quę sit. 108.B.197.B
Fenestrę nostrę quę sint. 1457.B.C.1464.D
Fenestrę nostrę claudendę sunt. 1457.B.C
per Fenestras nostras quõ mors intrat. 1457.B
Fenestrę prophetas significant. 1038.D
Fera omnis ęgra hausto canis sanguine curatur. 883.A

Fetæ vini odore asperiores reddantur. 1131.A
Fetæ quid mystice. 387.C
Ferarum mansuetudo. 594.A
Ferinæ crudelitatis affectum quendam deus aliquando induit. 1205.B
Fermentum quid significet. 180.B.694.C
Fermentum duplex. 1745.A
Fermentum est doctrina. 1745.A
Fermentum, doctrina humana. 1895.A
Fermentum abscondit mulier in farina. 180.B.C
Fermentum vetus expurgandum. 180.A.1528.C
Fermenti vis. 693.D
Fermento dominus comparatur. 694.A.B
Ferocitas iuuentutis vt mitigetur. 659.B
Ferrum aquis innatans. 1248.C
Ferrum peccatum est. 518.B
Festus dies domini vbi sit. 941.D
Festi dies quomodo celebrandi. 481.A.B
Festi dies Iudæorum vmbræ erant futurorum. 1453.B
Fiat fiat diuersas significationes habet. 1364.D
Ficulnea Iudæorũ malitiam representat. 1051.C
Ficulnea duplicem habet figuram. 1781.A
Ficulneæ folia, vmbratiles sermones. 919.A
Ficus agrestis. 836.B
Ficus domestica. 836.B
Ficus in vinea. 1739.D
Ficus pro qua specie accipiatur. 918.D
Ficus natura, 1739.D.& dein.
Fici parabola frequẽter in Euangelio inducitur. 1739.D
Fides quid sit. 184.B.493.A
de Fide definitio patrum. 283.A
Fides quæ res sit. 1936.B
Fides vnde acquiratur. 245.C
Fides per quod opus possit agnosci. 1806.D
Fides altaris. 3004.D
Fides auget ætatem. 493.A.in prin.
Fides ante omnia nos debet commendare deo. 941.D
Fides est bona substantia. 184.B
Fides bona. 493.A
Fides canitiem sapientiæ ministrat. 1539.D
Fides citharæ quare sic dictæ. 493.B
Fides sine qua ad Christum nemo venit, vnde sit. 265.D
Fides Christiana regnum est. 690.A
Fides quibus constet. 712.C
Fides quid nobis conferat. 991.C
Fides credentium, dei donum. 246.A. ex inspiratione diuina. 246.D
Fides quare data sit. 1841.A
Fides præcedit deuotionem. 1092.C
Fides quem propitium faciat deum. 1902.A
Fides donum dei est. 174.D
Fides duodecim Apostolorum symbolo cõcepta. 733.A
Fides dulcis est. 1369.D
Fides ecclesiæ digito reperitur. 1693.D
Fides est ecclesiæ fundamentum. 428.A
Fedes Ecclesiæ quærenda. 1707.B
Fides ecclesiæ quomodo festinabat. 1027.C
Fides ad Ecclesiam est transferenda. 1729.C
Fides & cognitio non idem sunt. 1504.A
Fides in omnes gentes diffusa. 1491.A
Fides quando exorta sit. 1368.B
Fides cæterarum virtutum fundamentum. 987.C
Fides fundatur. 105.B
Fides gaudium operatur. 1822.B
Fides nostra quodam gradu crescit. 809.C
Fides est diuinæ gratiæ. 174.C
Fides habet æternam iustitiam. 1818.B
Fides, hæreditas locuplex deo. 117.C
Fides hostia, qua mundus redimatur. 1025.C
Fides humilis & ignara. 752.D
Fides nostra velut ignita debet esse. 496.B
Fides à veteri testamento incipit, impletur in nouo testamento. 1694.A
Fides quomodo sit inducenda. 1419.D
Fides inexercitata citò languescit. 1513.D
Fides innocentes facit latrones. 740.A
Fides in sensibus inuenitur. 790.C
Fides Iosue in Gabaonitas. 69.A
Fides nos secernit ab irrationabilitate. 1587.A
Fides qua impius iustificatur. 247.B
Fides est quæ liberat per sanguinem Christi. 639.D
Fides ex lege abbreuiata. 1854.A
Fides extrahit hominem à lege. 1979.B
Fides maior est quàm lex. 1818.B.1824.C
Fides magna. 1742.D
Fides mira. 689.A
Fides, mortis damna non patitur. 793.B
Fides frequenter operatus in mortuis. 493.B
Fides mulieris sanguinifluæ fimbriam vestimẽti Christi tangentis. 111.A
Fides per mulierem oppugnari consuecit. 740.D
Fides quo debeat muniri. 1988.C
Fides vnde nascatur. 245.C
Fides nostra paci studere debet. 1897.A
Fides æternum patrimonium est. 1238.C
Fides peccatum minuit. 1194.D
Fides etiam perfidis est præstanda. 68.C.D
Fides permanet. 1343.B
Fides Petri super aquas ambulauit, non corpus. 490.D
Fides debet præuenire rationem. 991.D
Fides prima est in Christiano. 1237.C
Fides principium Christiani est. 1598.C
Fides prior quàm litera aut lex. 1656.D
Fides radix est iustitiæ. 20.D
Fides radix omnium virtutum. 949.A
Fides rata in Christo. 1802.A
Fides redemptio est animæ. 505.D
Fides regno cœlorum comparata. 1025.C
Fides est quæ saluat. 1962.C
Fides dat salutem. 2053.B
Fides est velut semen spirituale. 1888.A
Fides seruat. 1430.C
Fides nostra signaculum dei. 2068.D
Fides perfecta sinapis grano comparata. 1396.C
Fides sola in ecclesię principio pugnauit. 1369.B
Fides sola quæ sit. 547.B
Fides sola posita est ad salutem. 1854.A
Fides sola non sufficit. 2091.A
Fides, spes, charitas. 105.B
Fides spiritum excludit immundum. 1758.A
Fides est timentis. 1503.D
Fides vbi est, quid habemus. 1588.B
Fides vbi est, ibi exercitus angelorum est. 493.B
Fides vera nunquam turbatur. 424.B
Fides virorum sanctorum. 698.C
Fides vna diuersitatem præstat hominibus. 1841.A
de Fidei Abrahæ singulari deuotione, quam obedientia mirabili comprobauit. 987.C.& deinceps.
Fidei acquisitio vnde. 245.C.D.& dein.
Fidei & ancoræ comparatio. 299.C
Fidei caussa vbi agenda. 575.D
Fides clamor peruenit in orbem. 1027.B
Fidei deuotionem prælia sequuntur. 1513.C
Fidei veræ dignitates. 1607.A
Fidei nostræ expositio. 271.C.D
Fides fœcunditas quomodo concussa. 1027.C
Fides gloria. 1714.C
Fidei quidam sunt gradus. 783.C
Fidei gratia. 189.D.2053.B
Fidei maximum fundamentum. 1092.B
Fidei mysterium in Abraham. 995.A
Fidei nihil in iis quos pecunia vel adulatione tibi deuinxeris. 53.C
Fidei experimentum. 1174.D
Fidei pax, corruptelæ est materia. 1513.D
Fidei profectio quàm laboriosè acquiratur. 1403.B.C
Fidei prærogatiua. 1435.C
Fidei nostræ principium. 285.C
Fidei tactus quis sit. 1365.D
Fidei testimonium. 43.C
Fidei victoria. 2063.C
Fidei non præiudicant opes. 1363.C
Fidem habens non est exclusus à venia. 174.C
Ad fidem quomodo inducti simus. 1833.C
Fidem quomodo seminamus. 1743.B
Fide iustificamur. 1063.C.1205.C
Fide iustificatus est Abraham. 1237.D
Fide nihil pretiosius in homine. 1327.A
Fide peccata abolentur. 1862.D
In fide proficere vsque in finem, à deo est. 249.C
Fide magis quàm operibus salutem quæri cur voluerit deus. 1371.D
Fide seculum hoc fugitur. 201.C
Fide sola addita legi naturali deus hominum genus saluari decreuit. 1804.D
Fide tangitur Christus & videtur. 1705.D. in fine.
Fidelis vino comparatur. 713.C
Fideli totus mundus possessio est. 526.C. 1409.D
Fideles qui dicantur. 1237.D
Fidelium innocentia. 1012.D
Fideles suos Christus castigat, impios ac infideles damnat. 1592.D
Fiducia in Christo est. 2030.C
Figulus quem representat. 1787.D
Figulus quare deus dicatur. 746.A.1219.C
Figura quæ intelligatur. 2080.D
Figura futurorum. 2030.D
Figura humani corporis in arca Noe descripta. 957.C
Figura, per legem. 482.D
Figura quando cessat. 2030.D
Fila chordarum citharæ quare dicantur fides. 493.B
Filia Abrahæ quæ sit. 1430.C
Filia annorum duodecim moribunda. 1705.D
Filia Iairi resuscitata. 477.D
Filia Iepte quomodo plangebatur. 70.C
Filia imperatoris ad sacrificium vocata. 1714.C
Filiæ dei. 82.A
Filiæ Hierusalem egredi iubentur. 140.D
Filiæ huius seculi. 82.A
Filiarum Loth peccatũ excusatur. 992.C.998.C
Filius adoptiuus & filius naturalis differunt. 434.D
Filius æqualis est patri. 291.B.320.D. & dein. & 1461.D
Filius castigatur. 783.A
Filius frequentius corripitur q̃ seruus. 1537.A
Filius in patre redarguitur, & contrà. 983.C
Filius punitur pro patre. 985.B
Filius amicus, mercenarius & seruus differũt. 1750.D
Filius, medium nomen est, & de filio hominis, & de dei filio. 350.C
Filius dei & filius hominis, idem sunt. 1758.D
Filius Dauidis & filius dei diuersis respectibus dicitur Christus. 341.A.B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Filius dei non est creatura. 279.D.344.C
Filius patris charissimus. 2006.D.in fi.
Filius est æqualis patri. 291.B
Filius, dextera dei est appellatus. 396.C. *cur ad dexteram esse dicatur.* 755.A. *quomodo ad dexteram patris resideat.* 757.D
Filius hominis ad dexteram dei sedet, non angelus aut archangelus. 1500.B
Filius dei dilectus à patre. 279.A
Filius non est dissimilis patri. 274.C
Filius exiuit à deo. 281.D
Filius sine patre nihil facit. 1593.C
Filius non potest à se facere quicquam, explicatur. 317.A.B
Filius quæ facit, placent patri. 319.C
Filius quomodo sit factus. 1802.B
Filius quomodo gloriã suã non quærit. 292.C.D
Filius quomodo habuerit scientiam. 350.B
Filius quomodo sit dei imago. 820.C
Filius dei liberæ voluntatis est. 538.D.in fi.
Filius liber est, seruus in reatu. 1409.A
Filius dei natus ex patre, ortº ex virgine. 456.A
Filius dei etiam paracletus dictus. 372.A.B
Filius dei sempiternus. 275.D
Filius dei quare venerit. 1806.A
Filius viduæ resuscitatus. 1692.B
Filius quare verbum dicatur. 712.D
Filius sempiterna virtus patris. 395.D
Filius quomodo viuat propter patrem. 324.D
Filius quomodo videt patrem. 319.B
Filium esse Abrahæ, quid. 1987.D
Filium dei esse. 1688.A
Filium hominis tradidit Iudas. 1352.C
Filij à genibus pietatem erga parentes discant. 868.C
Filij commendationem à parentibus trahunt. 1624.D
Filij ancillæ. 1987.D
Filij fidei, filij Abrahæ. 3005.B
Filij apud parentes eadem gratia esse debent. 1062.D
Filii quàm meritò matres suas alere debeant. 1764.B.C
Filii quando deum habent propitium. 2034.D
Filii parentibus obediant. 2010.A
Filii cum parentibus non intrent lauacrum. 984.B
Filii in parentes diuiduntur. 1737.D
Filii carnis, & filii dei. 956.B
Filii dei & diaboli quomodo probãtur. 1843.D
Filii dei non vani. 1420.A
Filii dei quomodo dicamur aut simus, vel efficiamur. 283.C.680.A.B.1873.C
Filii dei qui sint. 1984.D
Filii dei vbi prius vocabantur. 1853.D
Filii Ecclesiæ. 1716.A
Filii hominum. 1420.A
Filii quomodo sint in mundi & quomodo sancti. 1901.A
Filii Iacob duplici stola donati à Ioseph eorum fratre quid obumbrent. 535.D
Filii liberæ. 1987.D
Filii lucis. 2007.D
Filii prodigi historia. 184. B. & deinceps.& 1748.D
Filii spirituales quomodo facti simus. 1736.C
Filii sponsi qui sint. 1682.B
Filii tenebrarum non semper prudentiores filiis lucis. 765.B
Filii tonitrui. 1715.D
Filiorum amor quàm vehemens. 1492.B
Filiorum amore quidam à martyrio reuocati. 1548.D
Filiorum dissolutio ad negligentiam patris refertur. 222.B
Filiorum gratia qualis esse debeat. 1077.A
Filiorum Noe discordia. 24.D
Filiorum reuerentia quid sequi debeat. 1793.B
Filios amare, à Cornicibus discendum. 869.C.D
Filios quare scriptura pro operibus declarat. 1169.A
Fimbria Christi quomodo tangenda. 1706.A
Finis quis dicatur. 1412.D
Finis multiplex. 1343.A.B
Finis disciplinæ nostræ quis sit. 1176.C
Finis Ecclesiæ. 1588.B
Finis in principium reciarrit. 976.D
Finis iustitiæ summus. 1602.C
Finis legis. 1480.B
Finis nullus vbi finis putatur. 942.C
Finis omnium Christus. 1525.C.& 1526.A
Finis principium. 813.D
Finis sapientiæ summus. 1602.C
Fines seculorum qui sint. 1910.D
Finis spei nostræ Christus. 1355.C
Finis studiorum nostrorum qui sit. 1176.C
Finis totius virtutis. 1602.C
ad Finem omnes contendimus. 1412.C
Firmamentum quid sit. 815.D.& vnde dictum. 820.A
Firmamentum etiam aer dicitur. 873.A
Firmus non mouetur. 1537.A
Flagella iusto remedia salutis sunt. 1514.D
Flagella post mortem nihil prosunt. 117.B
Flagellatus quare fuerit Christus. 1789.A
Flagellum quod elegit Dauid. 1335.C
Fagitiis quomodo moriamur. 1553.A
Flagitiosi ad vitia descendunt. 530.D.in fi.
Flamma perfidiæ. 1785.C
Fletus sui tempora filia Iepte postulauit. 450.B
Fletus præsentium merces est futurorum. 95.D
Fletus quantum profuit Petro. 741.B
Fletus prophetarum. 1698.C
Flos est Ecclesia, flos erat & Paulus. 1452.C
Flores boni, Apostoli. 1466.A
Fluenta retrorsum vertuntur. 476.D
Flumen est spiritus sanctus. 374.A
Flumen de Christi corpore exiens. 1397.A
Fluminis impetus. Ibid.B
Flumina de ventre fluentia. 602.C
Flumina quatuor mystica. 1397.A
Flumina spiritualia. 1354.D
Fluuius de dei sede procedens. 411.C
Fluuius & fons paradisum irrigans qui sit. 901.D
Fluuius qui de Edem exit, verbum dei. 1397.A
Fluuii aure percipientes verbum dei. 1407.A
Flauii diuersi. 602.D
de quatuor Fluuiis paradisi. 902.A
Fœcunditas vnde terris infundatur. 1517.A
Fœcunditas diuitis bona quę esse debeat. 1111.D
Fœcunditas parientis diuinum est munus. 1628.A
Fœcunditas vniuersarum est. 1112.A
Fœmina, erroris causa. 920.C
Fœmina triumphauit. 160.D
Fœminæ conclusio ex matrice. 1579.C
Fœminę debent lactare filios suos. 1000.A
Fœminę debent meminisse dignitatis suæ. Ibid.
Fœminæ vsque ad ebrietatem bibunt. 1133.C
Fœminarum à viris suis contemptarum querela quàm sit grauis. 992.D
Fœminarum circumcisio apud Aegyptios quoto anno fieret. 1028.C
Fœminarum luxus improbus. 1110.B
Fœminarum pudicarum verecundia. 11.A
Fœminarum pudor quantus esse debeat. 996.C
Fœminis pudor. 1631.B
Fœminę illecebræ quàm potentes. 1548.D
Fœniculi vsus serpenti. 880.D
Fœnum, ita vile ac fœnum est. 1141.C
Fœnum manducare. 922.D
Fœnum montanum. 527.B
Fœnus bonum. 1150.B
Fœnus bonum & malum. 1140.B
Fœnus est radix mendacii, causa perfidiæ. 1145.A
Fœnus spiritalis gratiæ est bonum. 515.A.B
Fœnerare quid sit. 1148.B
Fœnerare gentibus. 1151.D
Fœnerare vetus est. 1156.C
Fœneramur domino, & quomodo. 1117.B
Fœneratio duplex. 1314.A
Fœneratio bona. 1314.B
Fœnerator cum idololatra copulatus. 1148.D
Fœnerator irreprehensibilis. 1150.B
Fœnerator quis canendus. 1066.B
Fœneratoris leges. 1145.D
Quem Fœneratorem imitari debeamus. 1156.A
Fœneratores comparantur diabolo. 1141.B.& Iudæ. 1141.B
Fœneratores mali. Ibid.B
Fœneratorum auaritiæ detestatio. 1140.C 1143.A
Fœtor omnis quomodo abolitus. 189.B
Folia quibus Adam & Eua tegumur. 583.D
Folia assucre. 918.D
Folia peccator eligit, iustus fructum. 919.A
Fons deus est. 210.A
Fons paradisum irrigans, Christus est. 901.D
Fons verus qui sit. 1032.C
Fontes duodecim quid repræsentant. 1558.B
Foris qui dicantur esse, qui intus. 1359.A
Forma & imago dei. 2015.D
Forma dei nihil differt à deo. Ibidem.
Forma dei quid est. 2016.C
Forma doctrinæ quæ sit. 1835.C
Forma hominis. 958.D.& deinc.
Forma & imago legis dei. 1916.A
Forma vitæ Christus. 1943.A
Forma vxoris sæpe vir periclitatur. 988.C
Formæ concupiscentia reiicienda. 929.B
Formicæ nouit explorare serenitatis tempora. 881.A
Formicæ deuoratæ vrsum ægrum curãt. 883.A
Formicæ industria. 880.B
Fornax aurea. 1589.D
Fornax dura. 1589.D
Fornax ferrea. 1589.D
Fornicari abs deo quid sit. 1375.B
Fornicari, corpus & animam contingit. 1898.D
Fornicarię species per Salomonẽ expressa. 928.B
Fornicatio fugienda. 149.C.179.B
Fornicatio quàm graue peccatum. 1894.A 1898.C
Fornicatione filii dei fiunt filii diaboli. 1898.C
Fornicator quare dicatur in corpus suum peccare. 1330.A
Fortè & forsitan quomodo accipiuntur. 186.C. 352.C
Fortis est viri non dissimulare. 27.B.C
Fortes in sa. scriptura qui dicantur. 1647.D.& deinceps.
Fortes qui sint. 1892.D
Fortes Iudææ quando abstulit dominus. 1545.C
Fortes secundum carnem qui dicantur. 1884.A
Fortiores percussi, acrius insurgunt. 1362.C
Fortissimi multi in errorẽ prolapsi sunt. 1184.A
Fortitudo plena iustitia. 19.A

Fortitudo in res bellicas & domesticas diuiditur. 25.B
Fortitudo non incommitata virtus. Ibidem.
Fortitudo sine iustitia, iniquitatis materia. 25.C
Fortitudo animi in duobus generibus spectatur. 26.A.B
Fortitudo vera. 26.A
Fortitudo aduersus omnia vitia dimicat. 27.D. & dein.
Fortitudo in quo consistat. 17.A.25.D.29.A
Fortitudo, fidei fundamentum. 1732.B
Fortitudo, iustitia debet temperari. 1016.C
Fortitudinis seculum seu tempus. 903.C.D
Fortitudini contrarium. 28.A.versu.1.
Fortunis deiecti, iuuandi. 47.B
Forum duplex. 1476.A.B
Fori incommoditates. 104.B
Fotinianus deum Christum negat. 196.A
Fotinianorum error. 305.A
Fotini error. 341.A
Fotiniani reprehenduntur. 407.C
Frater qui sit. 1148.D
Frater cum fratre litigare non debet. 1897.A
Frater noster quis sit. 1149.B
Frater noster factus est Christus. 1591.C
Frater verus qui sit. 698.B
Fratri insidians homo grauiter peccat. 979.D
Fratrem peccantem non arguens, quodammodo hortatur vt peccet. 695.A
Fratres & gentis & generis. 135.A.2078.C
Fratres domini. 1975.A.B
Fratres falsi qui sint. 1977.C
Fratres subintroducti qui sint. 1976.C
Fratres sumus omnes. 979.D
Fratrum inter se odia. 980.A.amor.1548.D
Fratrum dissensio inimica dilectionis. 1989.C
Fratres quomodo abinuicem alienentur. 1062.D
Fratres quos vocet Paulus. 1805.A.in fi.
Fraternitas Christi. 698.B
Fraternitas sanguinis. Ibidem.
Fraternitas pia. 1090.C
Fraus bona. 1589.A
Fraus pia. 1064.A
Frandes clericos permaximè dedecent. 67.B
Frandulenti cupitis nonnunq; fraudentur. 69.B
Fremere dentibus. 1302.C.in fi.
Frigidus qui sit. 540.B.1432.D
Frigus trat, &c. 1785.C
Frontis gratia. 891.D
Fructus qui sit. 919.A
Fructus Apostoli. 1804.C
Fructus bonæ arboris. 1495.B
Fructus dulcis. 1453.C
Fructus bonorum munerum in quos conuertuntur. 1112.C
Fructus hominis iusti qui sint. 982.C
Fructus alij necessary, alij voluptuarij, & eorũ producendorum tempora. 976.D
Fructus necessary. 982.C
Fructus peccati quales sint. 1834.A
Fructus ventris Mariæ. 1636.D
Fructum dominus requirit. 1647.A
Fructuosum omne quod non est, periculosum atq; eradicabile. 1339.C
Fructificare deo quid sit. 1835.B
Frumentũ in quo Patriarchę negociãtur. 1086.D
Frumenta vt in sui generis speciem reuertantur. 832.C
Fucum in mulieribus insectatur. 82.B.888.B
Fuga bona & necessaria. 205.B
Fuga gloriosa. 202.A
Fuga nostra ne fiat in hyeme aut sabbato, orandum. 1779.C
Fugere quid sit. 206.C. & fugere hinc. Ibid. 203.C
Fugere de ciuitate in ciuitatem. 27.A
Fugere quomodo possumus animo. 208.B
Fugiamus sicut Lot. 210.C
Fugiendi qui sint. 58.B
Fugiendi causa non mediocris. 206.C
Fulgor legis quid sit. 1567.D
Fulicæ aues maritimæ. 865.D
Fulica siue phene auis, & eius natura. 870.C
Fullo quis sit. 1717.B
Fumus iniquitas est. 204.A
Fundamentum bonum. 1744.D
Fundamentum dei. 2068.D
Fundamentum Euangelicæ veritatis. 1897.C
Fundamentum verum. 1889.B
Funebris oratio de obitu Valentiniani Imperatoris. 443.A.& deinceps copiosè.
inter Fumus & fœnus nihil interest. 1145.D
Funes qui sint. 1772.A
Funes delictorum nostrorum quibus inuoluimur. 1486.C
Funes diuersi. Ibid.B
Funiculus agrimensorius. 354.B
Fur, immundus spiritus dicitur. 374.D
Fures hæretici. 1513.A.B
Furiarum agmina. 221.D
Furor Græce βυσσός. 1325.B
Futilitatis vitium. 1433.B
Futura etiam fecit deus. 351.A
Futura præsentibus sunt contraria. 228.A

G.

Gabaonitæ ad libidinem proni. 628.B
Gabaonitarum fraus. 20.B.68.D
Gad quid interpretetur. 1100.D
Galaad quid interpretetur. 1558.D
Galatæ duplici genere subuersi. 1985.C
Galatæ qua occasione à Iudæis subuersi. 1975.D
Galilæi quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum. 1739.C
Galliarum furor aduersus Romanos. 1399.B
Gallus iactantior. 867.A
Galli cantus suauis & vtilis. 875.B.C
Galli leonibus formidini sunt. 883.A
Ganges Phison dicitur. 902.A
Gastrimargiam sequitur luxuria. 1125.C.D
Gaudere de lapsu alieno. 191.C
Gaudium Apostoli. 1936.C
Gazophylacium quid sit. 645.B
Gedeon. 28.B.355.C.373.A.
Gelicidium est inutile. 1511.D
Gemitus pius. 552.C
Gemitus quem non despicit deus. 1331.A
Gemitus, signum spiritus sancti. Ibidem.
Gemma quibus conuenit. 695.A
Genæ Ecclesiæ quæ sint. 444.A
inter Generare & creare distantia. 281.A
Genitalia hominum quare operiuntur. 583.B
Generatio Abrahæ, Christus est. 1802.C
Generatio apta Christi euangelio. 259.C
Generatio Christi, in euangelio, in Apostolo & in Prophetis legitur. 280.B
Generatio diuina qualis. 296.D.321.A
Generationes duæ in Christo. 1644.B
Generatio domini per Nathan derivatur & per Salomonem. 1655.A
Generatio hominis gemina. 977.C
Generationes populi duæ. 1664.B
Genesis, paradisus est. 598.D
Genitalium consideratio 588.B.895.B
Gentes cur ante passionem nõ sunt ingressæ vias domini. 240.C
Gentes ab ecclesia victæ. 1369.C
Gentes quomodo confirmatæ in fide. 1935.D
Gentes futuræ gratiæ participes. 1998.C
Gentes quomodo sint insitæ. 1860.D.in fi.
Gentes repulsæ sunt, vt eligeretur Israel: & contra cæcatus est Israel propter vocationem gẽtium. 1419.C
Gentes in quibus versabantur. 1862.D
Gentes duplici genere per Paulum significatæ. 1812.D
Gentes quomodo vocentur ad Ecclesiam. 1406.B
Gentes per Euangelium vocatæ. 1660.A
Gentium congregatio primò Abrahæ promissa. 1653.C
Gẽtium plenitudo quare dicatur ingredi. 240.C
Gentium vocatio Prophetis cognita. 261.D
Gentilis populus ignobilis 960.B
Gentiles quomodo accusabuntur & iudicabuntur. 1812.C.D
Gentiles quomodo acquisiti. 1573.C
Gentiles cæci. 2004.C
Gentiles falsa & vana sectantur, vera deserũt. Ibidem.B
Gentiles quare lignum adorant. 1503.A
Gentiles quare longè dicantur. 1997.D
Gentiles quomodo mortui. 2029.D
Gentiles mortui quomodo resurrexerunt. 1717.B
Gentiliũ calũnia aduersus Christianos. 1200.A
Gẽtilibus cõuiuari nõ prohibet dominus, 1681.C
Gentilitas quando partus cœpit habere æternos. 998.D
Gentilitatis vitia, fidei studio compẽsanda. 21.B
de Genu. 895.B
in Genua non succidebatur tempore Pentecostes seu quinquagesimæ. 775.D
Genus hominum quomodo bonum. 132.C
Genus hominum quomodo sublenatum. 1972.A.in princ.
Generis humani species. 1601.D
Geometria & astronomia. 18.A
Geon, qui & Nilus. 902.A.& D
Geon quid significet. 904.D.& dein.
Geon insigne est temperantiæ. Ibidem.
Geon vnde dictus sit Nilus. 1026.C
Geraseni præsentiam Christi ferre non poterant. 579.A.1911.B
Germanitas dulcis. 1090.C
Gerusij & Protasij inuẽtio. 685.A.B.& dein. 793.C.& dein.
Gestus exterioris hominis persæpe qualitatem interioris ostentat. 11.B.C.& dein.
Gibbus quid repræsentet. 692.D
Giezi oculi aperti. 20.C.493.B.785.B.1424.E. Eiusdẽ oculi clausi quid repræsentent. 686.C
Giezi lepram qui possideant. 1674.B.C
Gigas terræ. 428.B
Gigantes. 299.B
Gigantes non electi à deo. 930.D
Gigantes qui sint accipiendi. 956.A.B
Gigantes fabulosi. 986.B
Gimel quid interpretetur. 1435.C
Gladij duo. 1782.C
Gladius bonus. 109.D
Gladius peccatoris quis sit. 1302.D
Gladius spiritualis. 1218.B
Gladius spiritus sancti est verbum dei. 1302.D
Gladius verbum dei. 98.D.& dein.
Gladius versatilis cur ante paradisum positus. 1590.A
Gladius verbi, spiritus est. 399.A.B
Gloria quid sit. 1461.D
Gloria pro auctoritate ponitur. 1958.D
Gloria bona quæ sit. 1589.B
Gloria inanis quid sit, 1990.B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gloria patris & filij est vna atq; eadē. 1649.A 2018.A
Gloria Christi maxima. 1390.A
Gloria Christi Iesu. 2023.C
Gloriæ Christi & Moysi discrimen. 1940.A
Gloria Christiani. 1965.A
Gloria Christianorum vbi sit. 1993.C
Gloria dei quæ sit. 1935.D
Gloria diuinæ substantiæ quanta. 528.C
in Gloria dei fieri quid dicatur. 1913.A.B
Gloria quomodo insipientia dicitur. 1962.D
Gloriam nominis dei homini vindicare, periculosum. 1882.C
Gloria Pauli. 2045.C
Gloria promissa quomodo superindui poterimus. 1944.B
Gloriæ præsentis cupidus. 1991.A
in quo Gloriandum est. 1996.D
Gloriandum est in Christo. 1056.B.C
Gloriandū est in deo, & non in homine. 1890.C 1884.D
Gloriari in cruce domini. 1992.B
Gloriari in domino, quid. 1371.D
Gloriari non extra mensuram. 1959.B
Gloriari secundum carnem. 1962.C
Gloriatur Apostolus, & in quibus. 1589.A
Gloriabantur Iudæi se dici Hebræos. 1923.B
Gog Gothus est. 297.C.D
Golias lapide percussus. 788.A
Golias verus Christi humilitate stratus. 1575.A
Goliæ caput abscissum. 1600.C
Goliæ gladius. 1777.A
Gomor quid interpretetur. 506.B
Gomorra quid interpretetur. 973.A
Gomorræ gesta quare Moses memorauit. 1809.D
Gradus disciplinæ. 1274.C
Gothi euangelio crediderunt. 1777.B
Gradus quos fabricauit Adam. 1839.D
Gradus in matrimonio prohibiti. 631.A
Gradus primus ad virtutem est abstinere à peccato. 1274.D
Gradus tres propter delictorum varietatem. 1821.B
Græcè cantarunt Latini. 1922.D
Græci sermonis vis exprimi nō potest in omnibus. 1525.C
Græci hoc est gentiles, ostenduntur rei. 1813.A
Græci ex Hebræis naturalē institiam didicerūt. 1834.C
Græci post annum sumunt eucharistiam. 1252.C
Græci sapientiam mundi querunt. 1883.C
Græci scripturas falsarunt diuinas. 350.C
Græcorum codicum variatio. 1828.D
Græcorum duo populi de gloria certantes. 71.C
Græcorum sophistæ eleuantur. 1976.A.B
γραμματεῖς scribæ dicuntur Græcè. 1385.D
Granum sinapis Christus. 1743.C
Granum tritici Christus. 140. A. 1743. C. & 1744.C
Gratia ad diligendum vehemens. 4.C
Gratia ad quid data. 163.D.& 164.A
Gratia quomodo data in Christo Iesu. 1880.D.
quomodo sit in Christo. 1819.B
Graciacum quibus sit. 1803.B.1993C
Gratia dei adueniens piæ menti, eam turbat. 1023.B
Gratia dei prædestinata tēpore Christi. 1947.A
Gratia dei non precio taxatur. 1674.A
Gratia dei quid agat in nobis. 681.A
Gratia domini vbi. 101.C.vnde.121.C
Gratia donum dei est. 1859.A
Gratia duplex. 174.D.1859.B.1994.A
Gratia hōis intus existit, brutorū foris est. 132.A
Gratia legem præcessit. 1656.D
Gratia maioris est virtutis quàm natura. 1236. A in prin.
Gratia quomodo præparet voluntatem. 265.C
Gratia quomodo regnat. 1830.C
Gratia spiritalis varia sortitur nomina. 1568.D
Gratia spiritualis seruanda. 1195.C
Gratia super omnem artem est. 621.D
Gratiæ percipiendæ caussa. 242.D
ad Gratiam quis accedat. 1740.D
Gratiam dei extollit Paulus. 2015.B
Gratiam dei nemo præuenit merito suo. 681.B
Gratiæ authori referendæ sunt. 461.A
Gratiæ deo sunt agendæ post cibum. 737.A.B
Gratiæ quomodo reddendæ. 947.C
Gratiarum vera actio. 975.C
Gratiarum actio cui deferenda. 1888.C
Gratiarum diuisio secundum mensuram datur. 506.C
Gratiarum relatio, antipelargosis cur dicta. 868.D
Gratias deo agere iubemur. 2009.A
Gratias omnia deo agunt. 461.A
Gratias vera agere deo. 2034.B.C
Gratianus imperator. 1417.D
Gratis persecutionem pati, quid sit. 1600.A
Gratis redempti sumus, nullo nostro merito. 1380.C
Grania sunt, quæ cōtraria ingo Christi sunt. 1385. D in fine.
Greges regnum representant. 1036.B
Gregorius. 357.C
Gressus animæ. 1566.A
Gressus probabilis. 11.D
Gressus pro profectibus animæ sæpe accipiuntur. 1565.B
Grues frequenter peregrinantur. 867.A in prin.
Grues nos docent in multis. 867.B
Gubernator quando laudandus. 1486.A
Gubernator quis sit inquirendus. 1703.C
Gula de paradiso regnantem expulit. 1123.C
Gula plurimos occidit. 930.A
Gulosorum solicitudo. 1125.D
Gustus quomodo generatur. 1022.A
de Gutture. 894.B
Gygis fabula & equi ænei. 63.C.64.B
Gymnosophistæ Indorum. 521.D

H

Habena quæ sit. 1770.C
Habenti iubetur dari. 774.D
Habitandū est in superioribus. 530.C
Habitat deus non in abiecto corde. 1763.C
Habitator quid significet. 1018.A
Habitus humilis, & habitº superbus. 2054.A
Hemourrhoussæ fides. 1400.A
Hæres, Christus. 1772.D
Hæres quomodo legitimus. 1031.A
Hæredis meritum vbi consistat. 1115.D
Hæredis successio magis dicitur quàm accessio. 1336.D
Hæredes à domino quales petere debeamus. 991.A
Hæredes sine re, & cum re. 642.A
Hæreditaria commoda. 1544.A
Hæreditas duplex. 1543.C
Hæreditas authoris vitio deformata. 983.C
Hæreditas cœlestis quibus debetur. 1410.A
Hæreditas Christi præclara. 1543.D. vbi sit. 1479.C. quomodo probata. 1436.B. quæ sit. 1544.A
Hæreditas Christianis proposita. 546.A
Hæreditas culpæ quomodo ad nos transiit. 1470.A
Hæreditas domini qui sint. 1858.C
Hæreditas quæ dicatur apud deum. 1844.B
Hæreditas quomodo prouenit. 1985.A
Hæreditas maiorum quæ sit. 1301.C
Hæreditatis humanæ conditio. 1543.D
Hæresis fastuosa. 1756.A
Hæresis hydra est. 274.D
Hæreses omnes dum se impugnant, in se recurrūt 1214.B
Hæretici qui sint. 2076.D.in fine.
Hæreticus imperfectum tentare potest, non potest supplantare perfectum. 1515.C
Hæreticus post primam monitionem repellendus. 330.D
Hæreticus quomodo seipsum damnat. 745.B
Hæreticus suo ipsius iudicio damnatus. 1015.B
Hæreticus superflua loquitur. 1513.A
Hæretici diabolico spiritu suffulti. 185.C
Hæreticū se mētitus Eusebius, & quare. 765.A
Hæretici ab ecclesia dei separati. 1729.A
Hæretici aliter dicta, ad aliud accipiūt. 1804.D
Hæretici docent sub Christi nomine. 1889.B
Hæretici & de syllabis faciunt quæstiones. 583.B
Hæretici huius temporis reiiciuntur. 656.D
Hæretici liberam linguam habent ad latrandū. 1515.B
Hæretici nomen Christi non negant, sed Christū. 1713.B
Hæretici nomina sua sæpe mutant. 579.B
Hæretici patrocinium scripturarum cœlestium in sua furta detorquent. 1513.B
Hæretici perniciosissimi, quibus multa cum orthodoxis paria sunt. 414.B
Hæretici quantopere cauendi. 1722.B
Hæretici vulpibus comparati. 1719.D
Hæreticorum aliquot nomenclatura. 653.D
Hæretici sunt exterminandi ab Ecclesia. 1515.C
Hæreticorum conuersio sæpe permultum prodest. 836.B
Hæreticorum de diuinitate errores. 272.C.D
Hæreticorum & Iudæorum collatio. 302.D
Hæreticorum quorundam errores recensentur. 424.D.& dein.
Hæreticis hæreticum cur sementitus sit Eusebius. 765.A
in Hæreticis mentis sensus perpendendus. 414.C
in Hæreticos dicentes Mariā non perseuerasse in virginitate sua. 134.A
Hæreticos quomodo faciat diabolus. 1669.B
Halcyonis natura mirabilis. 865.A.B
Halcyonides dies. 865.B
Hallucinari quid sit. 1447.D
Hamilcar Carthaginensium dux. 573.D
Hamus doctrinæ. 113.C
Hannibal Romanis sacris insultauit. 569.D
Harmonia quid sit. 1753.D
Harmonia nuptialis. 1753.D
Harmonia verbi. 538.D
Harundines quassatæ. 1562.D
He quid interpretetur. 1451.A
Hebdomada à quibusdam vnus dies dicta. 813.D
Hebdomas veteris testamenti est, octauā noui. 595.C
Hebrææ prius pariunt quàm veniant obstetrices. 209.A
Hebræi ab Abraham dicti. 2010.B
Hebræus seruus septenni seruitio liberādus, qui sit. 1441.C
Hebræi, magistri Græcorum. 1834.C
Hebræi nō cauebāt in terra captiuitatis. 1307.D
Hebræi quomodo gratiam sint consecuti. 922.C

Hebræorum fuga ex Aegypto. 202.B
Hebræorum populus tentatus. 1603.B
Hebræorum puerorum constantia. 1221.C
ad Hebræos cur scripserit Paulus. 2079.B.D
Helcana interpretatur possessio dei. 122.D
Helena Constantini mater. 497.D
Helena reuisit loca sancta. 498.A
Helena stabularia. *Ibidem.*
Helena tria patibula confusa reperit. 498.B
Helena vnde crucem domini recognouit. *Ibid.C*
Heli filii erant filii pestilentiæ. 1276.B
Heli filios non arguebat. 1895.A
Helias propheta. 1716.D
Helias Abrahæ semen. 1313.C
Helias diues. 526.A
Heliam Iezabel persecuta est. 584.A
Helias fugit Iezabelem, & venit ad Oreb. 205.C
Helias à coruis pastus. 666.B.762.D.1645.D
Heliæ panis ad victum datus. 40.A.B
Helias quomodo suscitauerit mortuum. 302.A 478.A.530.D
Helias orationibus fœcundauit terram. 732.B
Heliæ ieiunium. 659.C. *quid profuerit.* 720.A 732.A.1122.A
Helias sermone suo quid fecerit. 59.D
Helias victor secularium voluptatum. 786.A
Helias missus ad viduam. 154.B.526.A
Heliæ raptus. 173.B.618.B.783.C.786.A
Helias plus gratiæ dimisit in terris, quàm portaret ad cœlos. 786.B
Helias an sit mortuus. 926.A
Helias tẽpore vltimo futur⁹ apostol⁹. 1892.B. *in fi.*
Heliæ victus. 1629.A
Heliæ & Moysi comparatio. 1060.B
Heliodori sacrilegi factum. 57.C.D
Helisæus Heliæ spiritualis filius. 786.B
Helisæus ab exercitu Syrorum obsessus. 686.C *eum non timuit.* 785.A
Helisæus petiit Giezi oculos aperiri. 577.C. 686.C
Helisæus honestatem secutus. 71.B
Helisæus panes multiplicat. 878.B
Helisæus quibus cibis prophetas pauerit. 659.D 1125.A
Helisæus in solitudine quid fecerit. 59.D
Helisæus quomodo sanauerit aquas. 786.C
Hælisæus suscitauit mortuum. 302.A.530.D
Helisæi quanta sint merita. 786.B
Helisæi mirabilia. 618.A
Helisæi oratio quantæ virtutis fuerit. 493.A.B
Helizabeth absconsio quid repræsentet. 702.D
Helleboro coturnices vescuntur. 831.C.D
Helluonum periculum. 960.A
Hemicranium. 958.A
Herbarum potestates nosse, medicorum est. 837.A
Heri & hodie quid. 333.A
Hermonim, via lucernæ. 1218.A
Herodiadis malitia. 1291.D
Herodes quos repræsentat. 1788.C
Herodes Ioannem occidit. 36.B
Herodes cauendus. 1641.B
Herodes quare vulpes dictus. 1427.C
Herodis crudele promissum. 70.A
Herodis fides amentia fuit. *Ibid.B*
Herodis historia. 1661.D
Herodis regnum non fuit legitimum. *Ibidem.*
Hester ieiunium. 1126.D
Hester pro dei populo morti se obtulit. 76.B
Heth quid interpretetur. 1476.D
Hetrusci iuuenis fabula. 127.A
Hialech victoriam de hoste quæsiuit. 160.B.C
Hieremias an ab originis contagio fuerit immunis. 1191.D
Hieremias in lacum missus est. 1772.D. *mersus.* 1071.A
Hieremias Iudæorum captiuitatem prædixit. 1563.B
Hieremias pro salute aliorum oranit & exauditus est. 174.A
Hieremias quomodo fuit sanctus. 324.B
Hieremiæ verecundia. 10.D
Hieremię verecundia. 68.D
Hiericho ciuitas. 1725.B. *Eius ruina.* 68.D
Hieroboal oraculum accepit. 355.B
Hieroboam rex sceleratißimus. 92.A. *eius manus exaruit. ibidem. post vitulos aureos abiit.* 187.A. *& adorari eos fecit.* 615.A
Hieruſalem quid interpretetur. 1857.C
Hieruſalem duplex. 1896.B
Hieruſalem à Romanis deleta. 1601.C.1777.C
Hieruſalem, dominicum forum. 1699.A
Hieruſalem mater nostra. 1024.C
Hieruſalem quomodo vocata fuit meretrix. 1228.C.D
Hieruſalem terrena. 1987.A
Hieruſalem eruinna deplorator. 1497.A
Hiezabel aduersaria prophetarũ eloquiis. 532.A *inimica veritati.* 532.A
Hiezabel dilacerata est canum morsibus. 532.A
Himulus cernorum. 1463.C
Hippocrates medicinæ magister. 596.C. *quid sentiat de anima.* 978.D
Hircus in desertum dimissus. 512.A
Hircus pro peccato immolatus & in holocaustum oblatus. 510.C.511.D
Hirci duo. 512.A
Hirundinum natura. 869.A. *& dein.* 881.A
in Historia simplicitate quærendum est veritatis secretum. 1658.D
Hodie quid sit. 2089.B.C.333.A.1353.B
Hœdi oculus ad sinistram est. 1553.D
Holographa manus. 1991.D
Homeri locus. 186.C.299.B.969.C
Homo ab humo dicitur. 61.B
Homo est commune vocabulum. 1373.D
Homo quid est. 1033.A
Homo attendere debet quid sit. 889.B.C
Homo quis dicatur. 1499.C
Homo quomodo accipiatur. 1415.B
de Homine dupliciter habemus scriptũ. 1500.B
Homo duplex. 1840.A
Homo ex duabus naturis subsistit. 1647.C
Homo quis verè sit. 1032.C
Homo quomodo nomenclaturam suam perdat, & qualem acquirat per peccatum. 1499.D
Homo, anima est, non caro. 885.D.888.A
Homo Christus. 113.C
Homo est caput omnium animalium. 961.D
Homo, creaturarum omnium præstantißima. 1024.A
Homo dominus terrestris creaturæ. 439.C
Homo quo maximè cæteris animantibus præstet. 18.B
Homini quare tanta dignitas collata. 896.A
Homo se vilem æstimare non debet, nec de contuitu corporis æstimare. 132.A
Homo solus cur non laudatus in sua creatione. 131.D *& dein.*
Homo quare dicatur carnalis. 1838.A
Homo Christianus quibus constet. 1991.B
Homo quare condemnetur. 1499.D
Homo cordis quis sit. 525.C
Homo qui destruxit horrea. 776.B
Homo quomodo sit diuisus. 1904.A
Homo ad imaginem dei est factus. 1500.A
Homo non est imago dei. *Ibid.C*
Homo ad similitudinem dei factus. 1500.A
Homo idem & saluatur ex parte, & condemnatur. 1598.D
Homo sibi ipse vel iniuriæ auctor vel gratiæ. 1389.C
Homo ipse sibi auctor ærumnę est. 1704.D
Homo ipse sibi emendus. 1528.D
Homo quando consolatione fulcitur. 1510.C
Homo vnde consummationem acceperit. 1500.B
Homo quomodo exiit de timore. 2065.D
Homo exterior. 525.C.649.D
Homo exterior iustorum quotidie moritur, renouatur interior. 1390.C.D
Homo interior & exterior. 131.B.1314.D
Homo interior custodiendus. 2.D
Homo interior ad imaginem dei est factus. 132.B.896.D
Homo interior quomodo renouetur. 74.C
Homo interior. 525.C.649.D.1839.B
Homo factus est sexto die. 977.C
Homo octauus est. 950.C
Homo geminæ substantiæ. 1501.A
Homo habens manum aridam curatur. 1685.A
Homo quare dicatur infelix. 1839.C
Homo infirmitati est subiectus. 1911.B
Homo quomodo iumentum. 1178.A *in prin.*
Homo iustus cœlum dicitur. 1518.A
Homo iustus non obumbratur aliorum assensione. 956.D
Homo etiam non arroganter iustitiam suam dicere possit. 1355.B
Homo mansuetus cordis est medicus. 1271.D
Homo quomodo mendax. 1815.D
Homo quomodo sit mortuus. 1837.A
Homo mortuus reuiuiscit. 1360.A
Homo alteri non nocet. 62.C
Homo nouus & vetus. 131.B
Homo nouus quis dicatur. 1831.D
Hominem nouum quis sit indutus. 2005.A
Homo vetus quis dicatur. 1831.D.2004.D
Homo ad operandum & custodiendum paradisum positus est. 212.D.913.D
Homo opus dei est. 1872.A
Homo, operis mundani finis. 592.C
Homo, ergo peccator. 1459.D *in fi.*
Homo peccans qui vocetur. 1499.C
Homo non peccans magis admirandus quàm nõ peccans. 1200.A
Homo quomodo sit sine peccato. 1625.B
Homo secundum more viuere caueat. 879.B
Homo post lapsum terra dictus est. 1517.D
Homo primus, lex posteritatis erat. 904.D
Homo pulus. 1283.D
Homo seminiu⁹ relictus à latronib⁹ quis. 176.A
Homo solus consortem excludit, & solus omnia possidere contendit. 1108.B
Homo spiritũ dei scribit. 965.D
Homo rudis. 2004.D
Homo totus quomodo sit curatus. 1680.D
Homo vanitatis quis sit. 1033.D
Homo quomodo viuificatur. 1843.B
Homo vnus de multis dicitur. 335.A
Hominis definitio. 956.D
Hominis ætates quatuor. 1025.A
Hominis conditio quàm misera. 1159.B
Hominis dignitas ratione similitudinis. 897.D
Hominis dignitas in quo sit. 896.B. 1531.C. *perfectio.* 340.A.1058.A.1498.B.C
Hominis filius quare Christus. 1353.B
Hominis non similitudinem sed veritatem suscepit Christus. 1576.C
Hominis præmia. 591.D
Hominis vanitas in conspectu dei, excellentia pra

Universidad de Deusto
Biblioteca

præ brutis. 1344.A
Homini hostis intimus, carnis suæ infirmitas. 1222.C
Homini collata à deo. 592.D.593.D
Hominem ab homine decipi nil mirum. 888.D
Hominem ad pietatem redire quid sit. 235.D
Hominem esse in homine. 525.B
Hominem hominis causa generatum esse. 19.C
Hominem interficere quid. 1157.B
Hominem resurgere à lapsu ex deo est. 235.D. 247.B
in Homine macula prius incipit, quàm culpa. 1193.A
in Homine tria sunt. 487.D
Homines & iumenta quid significent. 1293.B
omnes Homines in Christi hæreditate à patre esse transcriptos. 237.B
Homines mali & incredvli. 1892.C
Homines mobiles. 1417.A
Homines non vilia mancipia. 1732.A
Homines qualiter ad aliquod studium incitentur. 181.B
Homines sub peccato nascimur. 169.D
Homines, suorum delictorum cẽsores sunt. 116.C
Homines vnius naturæ partus sunt. 1014.B
Hominum benedictio, & dei. 1993.C
Hominum immodestia. 94.D
Hominum duo genera. 1859.D
Hominũ tria genera excludũtur à cœna. 1746.C
Hominum tria genera iniurias accipientiũ. 32.D
Hominibus nihil dandum. 1891.D
Hominibus omnibus insunt caro, sensus, & verbum. 1020.C
Homicidij vltio. 979.D.& dein.
Homousion & heterousion. 311.B.C.415.A
Honestè ambulare quid sit. 1374.C
Honestè quomodo quid fiat. 1915.D
Honestas vtilitati prælata. 67.D
Honestatis laus. 76.B
Honestati nihil præferendum. Ibid.C
Honestati salutem postponendam. 63.B
Honestatem non habere deforme est. 67.B
Honestatem saluti prælatam, à deo comprobari. 66.D
Honestatem semper sequitur vtilitas. 71.A
Honestate vitam acquiri beatam. 38.A
Honestum & vtile apud Christianos vnum est. 60.B
Honestum quomodo vtile vocetur. 41.B
Honestum vnde metiantur Christiani. 5.A
de Honesto & pulchro. 31.A
Honor quid sit. 1766.B. *quomodo accipiatur.* 1368.C
Honor Christi quando manifestatus. 1995.B
Honor deo debitus. 1026.C.in fi.
Honor deo & parentibus deferendus. 1026.C.D
Honor hominis. 1410.D
Honori studere, quatenus bonum sit. 1670.A
qui Honore digni putentur. 55.A
Honores cur homini conferantur. 10.B
Honorandi qui sint. 1868.C
Hora in nocte. 1750.A
Horæ duodecim dici. Ibidem.
Hordei duæ mensuræ sicle. 75.D
Horos triplex. 622.D
Horoscopi statuendi vanitas, &c. 844.D.& 845.B
Horrea destruere. 780.A
Horrea destruere quid sit. 1111.D
Horrea, iniquitatis sunt receptacula. Ibidem.
Horrea iustitiæ nostræ operire. 1112.B
Hortus clausus, Ecclesia sancta. 1209.B
Hortus nucum quid. 1046.C
Hortus Platonicus. 218.A
Hortus verbi. 105.B
Horti fructus. Ibidem.
Hospes plus q̃ triduanus cito displicet. 725.A
Hospitem suscipiendo, deum suscipis. 995.C
Hospites sumus in hoc mundo. Ibid.B
Hospitalis qualis esse debeat. 52.A
Hospitalia iura vnde homines discant. 868.B
Hospitalitas Abrahæ. 52.A
Hospitalitas diligenda. 670.A
Hospitalitas est exhibenda. 995.B
Hospitalitas in Christum quomodo exerceatur. 52.B
Hospitalitas non mediocris virtus. 994.D
Hospitalitas species humanitatis. 51.D
Hospitalitas inoffensa. 998.A
Hospitalitatis bona. 995.B
Hospitalitatis commendatio.. 994.D
Hospitalitatis gratia. 1684.C
Hospitalitatis gratia magna. 725.A
Hospitalitatis iura præscripsit Christus. 724.D
Hospitalitatis præceptum salubre. 154.C
Hospitij remuneratio. 1707.A
in vna Hostiã duplex martyrium. 80.A
Hostia opima. 945.C
Hostia, peccatum nuncupabatur. 1946.D
Hostia per quam dimittuntur peccata. 1431.A
Hostia placens deo. 1863.D.in fi.
Hostia pro peccatis filius est. 1751.C
Hostia pro peccato, peccatum. 3009.C.in fi.
Hostia quare apud veteres occidebatur. 1864.A
Hostia quomodo homo sit factus. 74.B
Hostis domesticus grauissimus. 1222.C
Hostis domesticus. 1514.B
Hostis grauior omnium. 1573.C
Hostes antiquo ritu peregrini dicebantur. 20.C
Hostes qui habẽtur apud imperatores, vt puniãtur. 1592.D
Hostis intra clausus. 1067.D
Humana conditio proclivis ad vtrũque vel virtutis, studium, vel delictorũ illecebrã. 1402.C
Humana fragilitas prona est ad malum. 1330.C
Humana gloria qualis. 82[illegible].C
Humana non sunt comparanda diuinis. 1652.B
Humana natura sine gratia qualis. 243.C.D
Humana posthabenda diuinis. 1720.B
Humana diuinis sunt posthabenda. 1736.A
Humani corporis conditio. 900.D. *decor ac prestantia.* 891.A.B.& dein. *dispositio.* 1022.A
Humanum genus per quid saluatur. 1863.D
Humanis præsidiis deficientibus, maximè de diuina miseratione præsumendum. 869.D
Humanitas lege naturæ docetur. 23.B
Humanitas vnde appellata. 61.C
Humeri Christi. 1748.B
Humilia respicit deus. 685.D
Humiliamur culpa, nõ carnis cõditione. 1388.D
Humiliando proficere debemus. 1496.C
Humilians se neq; iter. 605.A
Humiliari mulier dicitur, cùm ei pudoris integritas eripitur. 1388.D
Humiliatio nostra qualis sit, diligenter explorandum. 1516.C
Humiliatio ad correctionem debet esse, non ad desperationem. Ibidem.
Humiliationis nostræ causa. 1494.C
Humiliatus in veritate quis dicatur. 1504.A
Humiliauit se Christus, & quare. 1990.D
Humiliauit se Christus propter nos. 1589.B
Humiliauit se Christus, & quare. 1591.A
Humilitas Christi qualis fuerit. 1414.A.B
Humilitas à Christo discenda. 1592.A
Humilitatis preconia. 675.D
Humilitas duplex. 50.A. *quadruplex.* 1590.D
Humilitas potest de aduersis intelligi. 1494.C.
Humilitas bona. 1537.D.& 1538.AD. 1289.C
Humilitas commendat orationem. 935.A
Humilitas commendatur. 1746.B
Humilitas de culpa orta est. 1494.D
Humilitas defecit in paradiso. 1576.C
Humilitas in hoc mundo contemnitur, sed dei iudicio comprobatur. 1445.D
Humilitas in iuuenibus rara. 1576.B
Humilitas maior quæ potest esse. 1555.C
Humilitas non destituit. 1537.D
Humilitas nõ est mirabilis in senectute. 1576.B
Humilitas operis. 1388.D
Humilitas est pars charitatis. 683.D
Humilitas pretiosa. 1499.B
Humilitas sectanda. 699.B
Humilitas spiritus. 1688.A
Humilitas vbi dicenda. 1589.C.D
Humilitas vera. 605.A.2016.D
Humilitas virtutum omnium caput est. 1588.C.
Humilitas virtutis & humilitas afflictionis. 1521.C.& 1589.D
Humilitatem quis docere possit. 1538.A
Humilitas & fides deũ maximè mulcet. 895.B
Humilitatis mensuram in omnibus tenere, grande est. 1538.A
Humilitate nihil excelsius. 1759.C
Humilitate peccata purgantur. 1504.A
Humorum populi. 1146.C. 1776.C
Hydra infernalis. 221.D. 274.D
ex Hydræ dentibus satis armati homines nati. 476.A
Hydropicus curatur. 1746.B
Hyems ante Christi aduentum. 1466.A
Hyems mystica. 1208.C
Hyems quando nobis est. 847.C
Hyginus episcopus senex in exilium ductus. 557.D
Hyle. 435.C.in fi. 621.D. 808.C.D
Hymenæus de Sadducæorum secta. 2069.A
Hymnus quomodo dicendus. 1374.D
Hymnus specialiter deo dicitur. 31.C
Hypocritæ quare sic nominentur. 1128.A
Hyssopi vis operatoria. 3008.B

I.

Iacob quare Israel dictus. 1987.C
Iacob, beatus. 40.D.1061.D.& dein.
Iacob benedicitur ab Isaac. 141.B.C
Iacob benedictionem Esau obtinuit. 1530.B
Iacob filios suos benedicit. 1070.C.& dein.& 1095. per totum.
Iacob de Beniamin infirmitate dubitabat. 1086.C
Iacob figura bonitatis. 924.D
Iacob & Esau duorum populorũ typus. 1850.C
Iacob Christi typum gerebat. 1063.B
Iacob vir exercitatus. 1009.A
Iacob, fons omnium disciplinarum. 517.D
Iacob fratre indignanti piè cessit. 13.D. *iram eius mitigauit.* 16.C
Iacob super omnes filios amabat Ioseph. 1102.B
Iacob Sicimam Ioseph dedit. 2196.A
Iacob an reprehendẽdus quia præferebat Ioseph cæteris. 1077.A
Iacob per septuaginta dies lugetur. 492.A
Iacob optimus magister mitigandi doloris iniuriæ. 1053.A
Iacob quomodo apud parẽtes inuenerit gratiã. 669.A
Iacob parentum excusatio. 1062.D
Iacob profugus. 16.C
Iacob quomodo fuit sanctus. 324.B

Iacob quomodo vidit angelos dei. 1065.A
Iacob temperantia. 1052.C
Iacob duæ vxores quid repræsentant. 1183.A
Iacob quatuor virtutes. 17.D
Iacob sepultura notabilis. 492.A
Iacob imitari debemus. 1399.A
Iacobus aliquando incredulus. 1975.A
Iacobus quare frater domini dictus. 1975.A
Iactantia quibus sit amica. 1016.A
Iactantia cauenda. 929.C.1669.B.C.1782.B
Iactantia etiam in integro insolens. 1331.D
Iactantia fallax. 1668.D
Iactantia iuuenum in malis. 976.B
Iactantia nõ semper est vbi quis de se bona prædicat. 1555.B
Iactantia rara inter vitia. 679.A
Iannes & Mambres fratres, magi. 2070.C. in fi.
Ianua nostra, quæ. 108.C. os nostrum. 123.D. fides nostra. 1518.B
Ianuam nostram quando pulsat deus. 1518.B
Ianuæ animæ nostræ sunt custodiendæ. 1331.A.B
Ianus homo fuit, qui & Ianiculum condidit. 708.C
Iaphet quid interpretetur, & quid repræsentet. 954.D.985.C.& 608.B
de generatiõe Iaphet Rhodus & aliæ insulæ sunt nationum. 985.D
Ibi, quid sit. 1295.B
Icari volatus. 113.A
Ictherici vt liberentur. 1502.B
Ictus oculi. 1931.D
Idea. 801.A
Ideæ Platonicæ. 317.D
Idithum qui fuerit. 1338.A.1412.D
Idoli portio quæ sit. 708.B
Idola homini inimica. 1949.A
Idola plus nocent quàm prosunt. 1711.A
Idolorum beneficia. 1711.A
Idolorum cultura fornicatio nominatur. 1228.C
Idolorum culturę vsus interitum generat. 2031.C
Idolorum culturam quis adinuenerit. 1911.A. in fine. & 1912.A
Idololatræ quasi primi. 1827.D
Idololatria quid sit. 2007.C
Idololatria caput totius erroris. 1831.D
Idololatria graue crimen. 2032.C
Idololatriæ author serpens. 918.C
Iebusæorum turpis abiectio. 1369.D
Iechoniæ historia. 1662.B
Iechoniæ duo. 1663.C
de Iecore. 894.C
Iecur amaritudine escæ temperatur. 1128.D
in, decem & octo summam exprimit. 990.C.D
Ieiunauerunt pecudes in Ninive. 735.A
Ieiuni hominis sputum quàm efficax contra serpentem. 883.C
Ieiunium. 488.A. quãdo cœpit. 1123.A. quid sit. 1122.C
Ieiunij laus. 930.B
Ieiunium deo acceptum. 725.D
Ieiunium Danielis ora leonum obstruxit. 1125.B
Ieiunium vt fiat acceptabile. 1127.C
Ieiunium deo ingratum. 1113.C.D
Ieiunium diuitum. 1109.A
Ieiunium Hester, & Iudith. 1126.D
Ieiuniũ indictũ violare, non leue peccatũ. 717.B
Ieiunium improbabile & probabile. 1127.C.D
Ieiunium inutile & inane. 725.B.C
Ieiunium Moysi. 1124.D
Ieiunium morus est Christiano. 716.D
Ieiunium nescit ecclesia intra pentecostẽ, sicut nec dominica. 1757.B
Ieiunium orationem habeat. 1127.D
Ieiunium operimentum est. 1174.D
Ieiunium religiosum. 1109.B
Ieiunium à sacerdotibus indicitur. 735.B
Ieiunium verum. 725.D
Ieiunium appellatur vetus vestimentum. 1682.C
Ieiunij Christi causa. 730.D.& dein.
Ieiunij fracti prima præuaricatio. 1122.A
Ieiunij culpa sanguinis effusione punitur. 717.C
Ieiunij lex à Moyse data. 1124.C
Ieiunij species & forma. 1127.D
Ieiunij quadragesimalis laus. 729.D.& dein.
Ieiunij virtus quàm magna. 1122.A.1125.A. 1355.C
Ieiunij vtilitates. 1125.C
Ieiunia quare dicãtur castra & stationes. 716.C
Ieiunia duplicia. 1947.D
Ieiunia infrenent teneram ætatem. 93.D
Ieiunia nos perducunt ad mensam venerabilem. 1127.C
Ieiuniis vitia purgantur. 659.D
cætera de Ieiunio vide in libro de Helia & Ieiunio.
Iepte iudex Iudæorum. 99.A
Iepte promissa. 70.B
Iepte fidelis inuentus est. 1929.C
Iepte filia vsque ad mortem patri morigera. 70.C.122.D.450.B.521.C
Iepte filiam immolauit. 36.B.99.B. vtrum in eo peccauerit. 99.C
Israel, diuina generatio. 1210.B
Iesus quid significat. 2016.B
Iesu nomen inuocandum. 1475.A
Iesus quare α & ω dicatur. 1012.C
Iesus est initium & finis. 1455.D
Iesus cur dictus sit Christus. 1462.A
Iesus quare dicatur Christus. 2073.B
Iesus quare expandit manus suas. 1439.A
Iesus fatigatus. 375.A
Iesus quare fatigatur. 1078.B
Iesus fide tenetur. 1040.C
Iesus Christus fons est. 501.D
Iesus in typo Hierusalem metitur. 354.B
Iesus nos suo ieiunio atque deserto informat. 1665.D
Iesus iustus. 1036.B
Iesus lumen verum. 1460.A
Iesus Nazarenus à diabolo dicitur. 1675.C
Iesus quare in oratione pernoctabat. 1582.C
Iesus quomodo proficiebat. 433.A.B
Iesus vbi quærendus. 228.B.C
Iesus vbique est. 1634.C
Iesus quos sanauit. 644.A
Iesus quomodo sequendus. 1327.B
Iesum vocante sequamur. 1468.C
Iesus quomodo teneatur & ligetur. 1784.C
Iesus Christus quare venerit. 1055.C
Iesus quare venerit ad laqueos. 1465.B
Iesus quomodo videatur. 1622.C
Iesu Christi subiectio. 1644.C
Iesus Naue prius Auxes dictus. 1852.C
Iesus Naue Christi figura. 1405.B
Iesus Naue quàm appositè typus fuerit Christi. 1351.A
Iesus Naue quantus. 51.B
Iesus Naue solem sistere potuit, auaritiã minime. 55.B
Iesus Naue successit Moysi. 1452.B
Iesus Naue Moysi individuus comes. 51.B
Iesu Naue ac Moysi differentia. 1603.B
Iethro quid interpretetur. 932.B
Iezabel multiplex. 1113.B
Iezabel auaritiam significat. 1113.B
Iezabel, idololatriam significat. 1960.A
Iezabel fugienda. 1114.D
Iezabel lapidari fecit Naboth. 119.D
Iezabel persequens prophetas. 666.B
Iezabelem comederũt canes & volucres cæli. 1114.D
Ignis multiplex. 1342.D.1735.B
Ignis in salis. quid. 1527.A
Ignis alienus. 511.B.C
Ignis amoris quomodo excutiendus. 178.B
Ignis de aqua crassa accensus. 73.B
Ignis aqua factus. 74.A
Ignis bonus, & ignis malus. 1527.A
Ignis charitatis bonus. 1527.B
Ignis charitatis, & ignis gladij. 1590.B
Ignis consummens. 844.A
Ignis de altari absconditus. 73.A
Ignis non est alligandus in sinu. 178.B.D
Ignis infernalis. 1747.C
Ignis innoxius quid significat. 1372.B
Ignis mundans animam, & errorem consumens. 1574.A
Ignis omnis humoris consumptor est. 819.A
Ignis prophetas loqui faciens. 1342.D
Ignis quẽ domin⁹ misit in terrã. 1573.C.1735.B
Ignis sermo Christi est. 1573.D
Ignis, typus spiritus sancti. 73.D.421.D
Ignis varius. 1438.B.C
Ignis visibilis quare fuerit missus. 1232.C
Ignem iudicij vnus Christus non sensit, & quare. 1590.B
Ignem transire nos oportet. 1590.A
Igne examinabimur omnes. 1303.C
Ignita velut debet esse fides nostra. 946.B
Ignobilia quæ elegit deus. 1884.C
Ignobilis quis sit mundo. 1892.D
Ignorans ignoratur. 1390.C
Ignorantia quæ sit. 2007.D
Ignorantiam dei habere qui dicantur. 1930.A
Ignorare non licet quod pertinet ad salutem. 1960.D
Ignorat Christus aliquos. 1390.C
Ilices. 833.C
Illecebra carnis prona in vitium. 1499.B
Illecebra quàm multos decepit. 15.C
Illecebræ fœmineæ quàm vehementes. 1548.D
Illecebræ vetustis lasciuiæ fabulis comparandæ. 199.B
Illuminat Christus. 1463.A
Illuminat dominus sanctos suos. 1567.D
Illusiones animæ seu lumborum. 1330.A
Imago quomodo sit intelligenda. 2033.B
Imago duplex. 2033.C
Imago aduersarij. 33.D
Imago cœlestis Adæ. 532.D
Imago cœlestis. 1345.D. quomodo maneat in nobis. 1177.C. quomodo suscipienda. 1552.C
Imago dei. 886.B.1913.D.2025.A.B
Imago dei alia ab imagine mundi. 1774.B
Imago dei Christus. 1345.A.& 1637.A
Imago dei plena Christus. 1782.A
Imago dei esse caro non potest. 887.C.D
Imago dei & imago terreni. 34.B.C
Imago dei homo interior. 132.B
Imago dei inuisibilis in quo sit. 1503.A
Imago dei, iustus. 1782.A
Imago dei non condemnatur. 1499.D
Imago dei vera. 886.B.C
Imago dei est vir perfectus. 201.C
Imago & gloria dei vir, & non mulier. 2033.C
Imago de deo egressa. 275.C
Imago dei preciosa. 1499.B
Imago nequitiæ. 34.A
Imago patris filius est. 174.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Imago patris in filio. 85.A
Imago regis quæ sit. 1748.C
Imago terreni hominis quomodo reformetur. 247.B
Imago terrestris. 1345.D
Imaginem Adæ portat peccator, imaginem Christi iustus. 1931.C
Imaginem Cæsaris qui non habeant. 1774.A
ad Imaginem dei esse quid sit. 887.B.& dein.
ad Imaginem dei quomodo & quare simus facti. 125.B.1068.A.1457.D.1482.B.
Imaginem dei portare. 2033.B
Imaginem imperatoris contemnens, imperatorem videtur contemnere. 1502.D. in fine.
Imaginem suam Christus reparauit. 487.C
Imaginem suam diabolus in peccatoribus agnoscet, & requiret. 1346.A
in Imagine dei ambulare. 487.C
Imagines Christi quomodo colenda. 1503.A
Imaginibus terrenis deus conferendus non est. 1400.A
inter Imagines Christi ambulamus. 1503.A
Imbecilliores in exercitu quo loco ponendi. 969.C
Imber nubis leuis suscipiendus. 139.A
Imitari deum quomodo possimus. 1539.A
Imitatores nos sui deus esse voluit. 809.B
Immaculatus qui sit. 1423.C
Immemorē Deū nostri quomodo faciamus. 718.C
Immobilis quis dicatur. 1416.D
Immolari deo. 2072.A
Immolatur Christus in altari mentium. 83.A in fine.
Immunda quomodo fiant. 1872.B
Immundi qui. 1471.C
Immundus apud deum omnis iniquus. 173.D
Immortalitatem quomodo deus solus habeat. 334.A
Impacificus quis sit. 1866.D
Imperare quid sit. 302.A
Imperator nihil habet iuris in diuina. 582.D 584.A. & dein.
Imperator non supra Ecclesiam est. 581.D
Imperator populi Israelitici Christus. 1452.B
Imperatoris imaginis authoritas. 2030.D
Imperatore occiso, commoritur eius exercitus. 961.D
Imperatores seueri sint in legibus statuendis, misericordes in supplicijs exigendis. 1325.C
Imperatoribus quid amabile. 560.B
Imperatoribus quæ pertinent. 584.B
Imperiale nomen impietas obtendit. 580.D
Imperium nemo sponte deponit. 868.A
Imperfecti angustias patiuntur. 22.B
Imperitus in sermone. 1960.C.D
Imperrare qui possint facilè. 2044.D
Impietas, stipulæ & pulueri comparatur. 1170.B
Impietas quid. 1062.A
Impietas mater delictorum. 948.A
Impietas præter naturam est. 1284.C
Impietatis vestigia adolenda sunt. 615.A
Impius quibus magis affligatur. 1067.C
Impius cum interficitur, Christus infunditur. 945.A
Impius deo gratias nō agit in paupertate & aduersis positus. 1412.A
Impius gaudet sui peccati consorte. 983.D
Impius sibiipsi pœna est. 7.C
Impius superexaltatus. 1318.B
Impij inquietudo. 1067.C.D
Impij non resurgunt in iudicio. 1285.D
Impij quare tanta bonorum copia abundant. 1168.C.D
Impiorum dies sunt manes. 1637.D
Impiorum excessus somnij similes in hac vita. 1471.A
Impiorum portio quàm miserabilis sit. 1170.D
Impiorum preces deus non audit. 949.D
Implere mensuram peccatorum quàm graue sit. 997.A.B
Implere voluntatem Christi. 1990.D
Impositio manuum. 544.C
Impossibile dei, potentissimum est. 589.B
Impossibile & difficile vt differant. 2096.C
Impossibile quomodo fiat possibile. 1431.A
Impossibile vi tutis & maiestatis. 589.B
Impossibilitatum multæ sunt differentiæ. 318.A
Impostura quid petit & quid ostendit. 1924.A
Impostura deo fieri non potest. 1991.A in fi.
Improbitas vsu & exercitatione augetur. 961.A
Improbitatis commune consortium est. 985.B
Improbus quis dicatur. 1409.D
Improbus quacunq; die ruerit, in iudicio resurgit. 10.A
Improbus quare de aliorum lapsu lætetur. 983.D
Improbo mala assunt. 950.A
Inter improbum & inuidum quid intersit. 58.B
Improbi iustorum cognitione torquentur. 1052.C
Improbos homines fugiendos. 46.A
Improuidentia damnum affert. 2062.A
Imprudens prudenti seruiat. 1064.A
Imprudenti amica sunt iurgia. 1014.B
Impudorati qui dicantur. 2068.B
Impudentia pœnitentiam excludit. 511.A
Impunitas vt promittatur populo. 997.B
In, & cum, syllabæ in sac. lit. an differentiam faciant. 383.B.& dein.
In, pro, per. 2080.A
In ipso quid est. 385.B
In ipso, per ipsum, & cum ipso. 403.D
Inanes sermones. 2007.C.in fi.
Inaures abscondit Iacob cum simulacris. 614.D
In aures gentilium vbi defossæ. 1068.C
Incarnatio Christi lucem attulit mundo. 1386.D
Incarnatio opus spiritus. 403.A
Incarnatio domini omnia in similitudinem hominum habuit. 1794.B
Incarnationis Christi causa. 431.A
Incarnationis mysteria adoranda. 402.D
Incendij causa. 1759.A
Incensorium sanus ascendens qui sit. 1041.A
Incessus hominem arguit. 11.C
Incola quis sit. 1348.B
Incontinentiæ auctor. 1555.D
Incredulus animi infirmitatem patitur. 2051.B
Incredulus putat non esse in deo scientiam. 1175.C
Increpatio de Kalendis Ianuarij. 708.B
Indecorum etiam si suaue, non mulcet. 1057.D
Indecorum nec loquendum nec audiendum. 12.A
India Thomæ apostolo patuit. 1399.C
Indicia supernæ indignationis. 1415.A
Indicus vermis. 873.D
Inebriatio bona. 930.C
Indifferentia. 954.D
Indignatio quid sit. 1811.C
Indignatio dei. 171.B
Indignatio locum rationi non relinquit. 13.D
Indignatio tempore mollitur. 1064.D
Indignatio est mala lex peccati. 13.D
Induere Christum, quid. 1983.D
Induere nouum hominem. 382.D
Indulgentia vnde speranda. 1590.C
Indulgentia quibus est exhibenda. 181.C
Indulgentiæ tempus omne opportunum. 1137.C
Indulgentiæ domini prophetico spiritu præuisæ. 1349.A
Indumenta mollia. 1695.D
Indumenta per viam extensa. 1770.C
Industria auget gratiam. 12.B
Inexcusabiles qui audito Euangelio non crediderunt. 236.D
Infans à peccato reuocandus. 1029.B
Infantes aliena confessione credunt. 264.B.C
Infantes an ferant culpam parentum cū non circumciderentur. 1029.D
Infantes non arcendi à Christo. 103.C
Infantes non regenerati alienantur à perpetua salute. 263.A
Infantium multorum alienatio à salute quare. 262.A
de Infantibus ethnicorum multa. 263.B.C
Infantia innocens est. 1389.C
Infantia sine peccato non est. 976.B
Infernus quibus procuretur. 440.A
In inferno qui sit. 1152.D
Inferos Christus spoliauit. 2002.A
Infideles quomodo attrahi possint ad fidem. 2043.D
Infirma mundi quæ sint. 1884.B
Infirmantium consuetudo. 700.D
Infirmari quid sit. 1969.D
Infirmatus est propter nos Christus. 1969.B
Infirmus quis dicatur. 1870.A
Infirmus videtur, qui humiliatur. 1985.D
Infirmum quem dicit scriptura. 1871.B
Infirmi qui sint. 1892.D
Infirmi qui dicebantur. 1963.B
Infirmi non tentandi. 1763.D
Infirmum dei. 589.B
Infirmitas ad salutem. 1600.A
Infirmitas Christi. 1884.A
Infirmitas quando est fortis. 716.D
Infirmitas orationis nostræ. 1846.B
Infirmitas quare subueniat. 1307.D
Infirmitas, virtutis officina. 1308.A
Infirmitatis ruina vt non sit grauis. 1535.A
Infirmitates pœna peccati. 1704.D
Infirmitates sæpe vtiles. 524.C
Inflari vnde soleant homines. 1533.A
Inflatio quid destruat. 683.C
Ingenium diuini muneris est. 209.B
Ingenia mala. 859.C.D
Ingeniis hominum quisque se accommodet. 30.C
Ingeniosus hereticus. 653.D
Ingenuos omnes condidit deus. 2035.B
Ingratus qui sit. 975.C
Ingratus non esse Christo. 1979.C
Ingrati qui sint. 1826.A
Ingressus & egressus dei quis sit. 1376.B
Inhonesta nostra quæ sint. 959.D.C.960.A
Inhonorare deum. 1814.B
Inhospitalitatis vltio. 868.C
Inimica quæ sunt deo. 1512.A
Inimicus noster quis sit. 1357.C
Inimicus noster quis sit. 1377.A.B
Inimicum diligere quid sit. 1869.A
Inimici qui sint. 1573.B
Inimici conuiciantes patientia superandi. 3.B.C
Inimici diligendi. 1867.B
Inimici quando sunt audiendi. 1528.A
Inimici quomodo sunt diligendi. 1548.B
Inimici graniores, praui mores, quàm hostes infensi. 786.A
Inimici quomodo diligendi. 1689.D

Inimici prophetæ sancti qui fuer. 1528.A
Inimicorum consuetudo peruersa. 1334.A
Inimicis parcendum est. 949.C
Inimicos carnales cum nos ad conuitia prouocãt patientia superare debemus. 3.B.C
Iniquitas quid. 1194.C.1811.B.&.1868.D
Iniquitas diabolica. 1408.A
Iniquitas quomodo declinanda. 1563.A
Iniquitas quales leges habeat. 1788.D
Iniquitas quando ferueat. 1328.C
Iniquitas fumo comparatur. 940.D
Iniquitas hominis cui comparetur. 979.D
Iniquitas igneo gladio exuretur. 1590.B
Iniquitas incomitatæ sedet, sapientia regit. 1064.B
Iniquitas quomodo non poterat deficere sine dei visitatione. 1605.A
Iniquitas non quasi naturalis. 1449.C
Iniquitas lutum est. 1288.A
Iniquitas, operatrix culpæ & delicti. 1194.C
Iniquitas vbi propendet, nulla bonorum operum commutatione reuocatur. 1380.C
Iniquitas se extollit. 1016.A
Iniquitas quare dicatur sedere in talento plumbeo. 1277.C
Iniquitas velut à summo cœli volans, & opprimens infirmos terræ. 1022.D
Iniquitatis census. 1304.B
Iniquitatis effigies. 1287.D
Iniquitatis mysterium à quo sit inceptum. 2046.D
Iniquitatem fugere quid sit. 1601.C
Iniquitatem qui fugiant. Ibidem.
Iniquitates quõ trahuntur à peccatore. 1486.C
Iniquus quis sit. 1409.D
Iniquus duplici genere significatur. 1896.A
Iniquus, improbus etiam dicitur. 1409.D
Iniqui quomodo odio habendi sint. 1549.B.C
Iniuria Apostoli quæ erat. 1986.A
Iniuria quando ferenda, & quando non. 33.A
Iniuria filij est contumelia patris. 303.A
Iniuria loco gloriæ ducta. 1444.B
Iniuria saluatoris quæ sit. 701.A
Iniuriæ tolerantia quid faciat. 1690.B
Iniuriæ Apostolorum. 1934.B
Iniuriæ dei in carne. 1213.B
Iniuriæ donandæ. 669.D
Iniuriarum cumulus bonæ cõscientiæ non præiudicat. 1168.B
Iniuriarum patientes esse debemus. 1497.C
de tribus generibus hominum Iniurias accipientium. 32.D
Iniurias contemnere. 4.A
Iniustitiam quid merito odiat. 1601.B
Iniustus qui sit. 1447.D
Iniustus in timore est. 2065.D
Iniustus nemo bene senescit, quantumuis diu viuat. 1024.C
Iniustus non odiendus, sed iniustitia. 1601.D
Iniustus pro omni sermone dat pœnas. 1290.A
Iniustus quicquid dixerit peccatum est. 1289.D
Iniusti sæpe affluunt rebus secundis. 1166.B
Iniusti per incredulitatem intrant in infernum. 1999.D
Iniusticia omnis peccatum est. 1289.D
Innocentis mors beata. 7.B
Innocentem esse quid sit. 68.D
Innocentia vbi sit. 112.C
Innocentia libera est. 1080.C
Innocentia pro ignauia habetur apud plerósque. 976.B
Innocentia vbi. 212.C
Innocentiæ defensio vbi sit. 1594.B
Innocentiam pueritia habet. 1163.B
Innocentiam qui seruarit, facilius inueniat, quàm qui congruè egerit pœnitentiam. 193.B
Innouatio quid sit. 748.C
Innouatio quare aquilæ comparetur. 748.C
Inobedientia tria in paradiso. 1576.C
per Inobedientiam culpa irrepsit. 1413.A
Inopia bona quæ largitur diuitias. 1150.C
Inopia non est pœna peccati. 1175.D
Inopia nostra quæ sit. 1393.A
de Inopia nemo conqueri debet. 869.B
Inquinamentum carnis multifariè intelligẽdum. 1949.C
Inquinatur homo, & quibus. 11.D
Insaniæ falsæ, & insaniæ veræ. 1350.B
Insepultum pauperem iniqui oppressum vlciscitur deus. 1114.C
Insidiarũ ac perturbationũ oĩa sunt plena. 1022.C
Insidias loquendi tendit hostis inuisibilis. 3.A
Insipiens qui sit. 1346.C.1409.D.1962.D
Insipiens aliud est quàm stultus. 1409.D
Insipiens quæ consideret. 984.B
Insipiens quibus delectetur. 1190.B
Insipiens in bello nutritur, & discordiis. 1024.C
Insipientes non habent diuitias. 1409.D
Insipientia plena. 1962.C
Insipientia salutem afferens. 1329.B
Insipientiæ defectores. 984.A
Institutio naturam vincit. 940.A
Institutio viri ecclesiastici in quo constet. 2072.B
Instrumentũ vitæ suę egeno nõ auferendũ. 1155.D
Insufflauit Helisæus in puerum. 138.D
Insulæ peccatorum. 1223.C
Insultatio in victum probrosa. 1361.B
Integritas corporis expetenda. 118.A
Integritas nuptiis præferenda. 102.B
Integritas vera. 571.A
Intellectus quis dicatur. 1367.B
Intellectus ad mortem. 1606.A
Intellectus memoriæ præferendus. 1501.C
Intellectus naturæ & non bonus. 1560.B
Intellectus spiritale munus est. 1560.B. gratia spiritalis est. 1579.B
Intellectus scientiæ boni & mali duplex. 906.D & deinceps.
Intellectus viuificat. 1579.B
Intellectus vis. 1578.D
Intellectum captiuare. 1957.D
Intellectum sibi dari posci Dauid. 1601.C
Intelligere quod turpe sit, pudori est. 12.A
Intelligere sup egenũ & paupere quid sit. 1113.A
Intẽperans castitatẽ seruare non possit. 1011.B.C
Intemperanti sobrius præficiendus. 1064.A
Intemperantia Adæ. 731.B
Intemperantia quid mali sit. 1134.A in prin.
Intemperantia animam inquietã facit. 2062.A
Intemperantiæ malum. 961.A
Intemperantiæ pœnitudo. 1126.B
Intercessio sanctorum apud deũ an sit. 1807.B.C
Interitus, quid significet. 182.A
Interpellatio Danidis prima. 1216.C. secunda 1220.D in fi. tertia. 1222.B
Interpretari in ecclesia quid. 1917.D
Interpretatione omnis scriptura indiget. 2053.B
Interpretationem LXX. magis sequitur ecclesia. 1494.C
Interpretationes malę ĩ sacris q̃ pniciosę. 919.A.B
Interrogamus sæpissimè quod videmus. 646.D
Interrogatio trina Petro facta. 1191.A
Intercurrere pro persequentibus. 1473.C
de Intestinis. 894.D
Intestina cur sinuata. 960.D
Intestina Romanorum prælia quõ sedata. 1399.C
Intrare in tentationem quid sit. 448.A
Introitus & exitus quid. 2081.C
Intus est culpa, intus est virtus. 1213.C
Intus esse debemus. 530.A
Intus esse quid sit. 1359.A
Inuenire & quærere in sacris lit. quid. 1291.B
Inuentio humana. 2074.C
Inuentio mala. 1115.A
Inuidus quis. 58.B
Inuidorum asperrimator dominus. 1673.A
Inuidia etiam sanctos exussit. 1076.D
Inuidia est extra chorum angelorum. 112.B
Inuidia est declinanda. 1065.D
Inuidia citò aliquis consenescit. 1751.D in fi.
Inuidia citò sequitur prosperitatem. 1000.A
Inuidiæ inimicitiarum causa. 915.A
Inuidia sanctorum quomodo discenda. 1076.D
Inuisibile quid dicatur. 828.B
Inuitantur omnes ad Ecclesiam. 1520.D
Inuitatio ad coronam. 877.B
Inuitus homicidium faciens, extra ministeriũ potestatis non est. 944.D
Inuitus nemo curatur à deo. 1705.A
Inuitus qui quid facit, laborat etiam in re facili. 867.D
Inuiti ac nolentes quædam etiam bona aut facimus aut dicimus. 1540.A
Inuitis ac reluctantibus quæ inferuntur, crimen non habent. 1053.C
Inutile idem & indecorum. 66.D
Ioab occisus inter altaria templi. 1202.C
Ioachim cum suo auro periit. 56.D
Ioachim duo. 1660.C
Ioannem obsecratio creauit, nõ voluptas. 758.A
Ioannis baptistæ cõceptio mysteriis plena. 702.D
Ioannes baptista natus Pharisæis iustitiam legis abstulit. Ibidem.
Ioannes baptista abstinentiæ magister. 659.D
Ioannes sponsi amicus. 1098.A
Ioannes vacauit iciuniis. 1122.C
Ioannis cibus. 1645.C
Ioannes petiit Christi baptismum, & non accepit. 736.A
Ioannes probauit se non esse Christum. 1647.C
Ioannes à mentis constantia laudatur. 1694.D
Ioannes ab asperitate vestium laudatus. 1695.C
Ioannis discipuli ad Iesum missi. 1693.A
Ioannes non stile sed pietate dubitauit. 1694.A
Ioãnes Herodẽ reprehendit de adulterio. 100.A
Ioannes honestatem saluti prætulit. 71.D
Ioannes Iudaici populi plerũque typus. 1648.A typus etiã legis & prophetarum. 702.C.760.D.1209.D.1645.B. veteris testamenti figura. 758.C
Ioannes vocatus à domino lucerna. 702.D
Ioannes quare dictus magnus. 1628.C.1633.C.D 1768.B
Ioannes maior & inferior. 22.D
Ioannes quomodo maior propheta. 1696.B.C
Ioannes quomodo parvulus. 1628.C
Ioannes Christi præcursus. 1629.C.&.1645.B
Ioannes quomodo sanctus. 324.B.C
Ioannis vestitus quid obumbret. 760.B.1645.B
Ioãnes zona pellicea cinctꝰ qd significet. 1645.C
Ioannes quomodo vox dicatur. 1646.A
Ioannes clamat in nobis. 759.D
Ioannes saltatricis optione iugulatus. 96.C
Ioannis & Heliæ comparatio. 1629.A.B
Ioannis & Isaac comparatio. 1823.B
Ioannis caput cur à corpore ablatum. 760.D
Ioannem Baptistã Herodias fecit occidi. 584.A
Ioannis Baptistæ mors. 96.C.D.1291.D
Ioãnes apostolꝰ quã acceperit mariã ī sua. 120.A
Ioãnes post alios suum euangeliũ scripsit. 1245.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioannes in euangelio suo maxime de cœlestibus est locutus. 1365.A
Ioannes quare duplicat Amen amen. 1365.A
Ioannes piscator. 425.D
Ioannes quicquid locutus est, mysterium est. 1245.C
Ioannis Euangelistæ laus. 1311.A
Ioannis Euangelistæ mysteria. 1428.D
Ioannis de morte dubitarunt quidam. 1590.A
Ioannes Euangelista translatus per ignē. 1590.A
Iob Platone & Cicerone antiquior. 7.A
Iob rarus inuenitur in terris. 1485.D
Iob laudatus. 16.D.& 676.D
Iob diues fuit. 132.A
Iob stylus grauior. 1215.B
Iob quid nos doceat. 1198.D
Iob amici quare eum peccatorem pronunciabant. 6.D
Iob vnde beatus. 41.A
Iob certamen grande. 1559.D
In animam S. Iob potestatē non dedit dominus. 177.B
Iob constantia in aduersis. 1412.A
Iob cura erga pauperes. 6.B
Iob fortitudo mirabilis. 28.A
Iob victoria aduersus diabolum. 1537.A
Iob consolatione fruitur æterna. 1505.B
Iob quædam dixit quæ non probabat. 6.D
Iob cum infirmaretur, validior erat. 1167.A
Iob & Christi collatio in tentationibus. 1671.D
Iob percussus vlcere magno. 177.D
Iob patientia. 1503.C
Iob patientia. 1595.D
Iob quotidie sacrificium offerebat. 1252.C
Iob tentatione clarus effectus. 901.A
Iob diuersæ tentationes. 1522.A
Iob à domino tentatus est. 1537.A
Iob in quibus à diabolo tentatus est. 583.C
Iob in tentatione mysteria loquitur. 1672.A
Iob virtus. 6.C
Iob vxor ad tentationem ei reseruata. 1158.D
Ioca ab Ecclesia sunt remouenda. 15.C
Iod quid interpretetur. 1497.A
Ionas dormiens in naui, quid figuraret. 1391.B
Ionas à ceto exceptus. 863.D
Ionas Christi figura. 864.A.1391.A.B.& dein.
Ionæ exemplum cur Iudæus Christus proposuerit. 1406.A
Ionæ fuga. 202.B
Ionæ libro prophetatur quòd peccatores in pœnitentiam reuertantur. 585.A
Ionæ oratio quid nos doceat. 1391.C
Ionam emendauit aqua. 863.D
Ionathas intincta virga gustauit mel. 717.C
Ionathas periculum non refugit. 76.C
Ionathas cum patre interemptus est 948.C
Ionathæ consilio Dauid acquieuit. 24.B
Ionathæ fortitudo. 28.B.C
Iordanis descensio interpretatur. 199.C.1016.A. 1323.A
Iordanis diuidit terram promissionis. 1218.A
Iordanis fluuius multis mirabilib⁹ celebru. 713.A
Iordanis retrorsū cōuersus quid significet. 1619.C
Iordanis mysterium. 1218.A
Iordanis miraculorū & baptismi collatio. 714.D
Ioseph nomē quid interpretatiōis habet. 1079.A
Ioseph vnde beatus. 40.D
Ioseph etiam in carcere beatus. 1071.A
Ioseph benedicitur à Iacob. 141.C
Ioseph benedictio. 1070.D.& dein.
Ioseph quare filius adolescentior. 1102.C
Ioseph generatio describitur. 1652.C
Ioseph filius Iacob & Heli. 1655.B
Ioseph typus Christi. 408.C
Ioseph fuit figura Christi. 1373.B
Ioseph, incarnationis Christi indicium. 1183.A
Ioseph typus veri Hebræi. 1441.C
Ioseph diuinam gratiam significat. 1079.A
Ioseph historia. 1574.C
Ioseph quomodo errabat per campos. 1078.B
Ioseph nō ītellexit cœlestis mysterij cōsiliū. 134.C
Ioseph in frumenti elargitione imitandus. 777.C
Ioseph frumenta vendidit & non donauit. 48.C
Ioseph precia annonæ non captauit. 65. A.B. & dein.
Ioseph calorem iuuentutis edomuit. 1052.C.D
Ioseph pro castitate subiit martyrium. 1082.C
Ioseph quo mittitur ad fratres. 1078.A
Ioseph quanta pertulerit. 1522.B
Ioseph liber seruitutem suscepit. 16.D
Ioseph solatium seruitute pressis. 1080.C
Ioseph à muliere tentatus non consensit. 605.C
Ioseph tentatio quàm vtilis illi fuerit. 1672.B
Ioseph vestem reliquit. 588.C
Ioseph non deceptus à domina sua. 178.D
Ioseph scripta. æ testimonio excusatus. 1081.D
Ioseph quare dicatur primogenitus. 1372.C
Ioseph quare venditus Ægyptiis. 1080.C
Ioseph viginti aureis emptus. 408.C.1079.A
Iosephi animus pudicus. 1081.C
Ioseph benignitas erga fratres suos. 601.D
Ioseph calumnia. 1567.C
Ioseph consilium. 45.C
Ioseph humilitas. 49.C
Ioseph humilitas. 1538.B
Ioseph institia. 1632.D
Ioseph liberalitas. 65.C
Ioseph somnia & fratrum inuidia. 1077.B
Ioseph suauitas in Beniamin. 49.B
Ioseph temperantia. 1052.C
Ioseph virtutes. 10.C.D
Ioseph ab Arimathia affectus. 751.A
Ioseph dicitur iustus & diues. 1793.D.& dein.
Ioseph pater domini appellatus. 1975.B
ex Ioseph frātres. 135.A
Ioseph Mariæ virginis sponsi iustitia. 1473.D
Iosephus historiographus. 590.C
Iosias decem & octo annorum existens celebrauit pascha. 58.B.451.B
Iosias per fidem & deuotionem magnum nomen acquisiuit. 58.B
Iosias placuit domino, ideo pascha celebrauit. 494.A
Iosias rex deo probatus. 564.A
Iosias vsque ad trigesimum & primum annū imperium perduxit. 494.A.primo versu.
Iosiæ pietas. 493.D.in fine.
Iosiæ mors. 451.B
Iosue & Caleb ad explorandā terrā missi. 66.D
Iosue fortitudo. 28.B
Iosue hostes tubarum sono vicit. 271.B
Iosue non sponsus Ecclesiæ. 306.D
Iosue solem stare fecit, sed non auaritiam. 55.B
Iouis fulmina. 94.A
Iouis transformationes. 1205.A
Ioui vestis aurea detrahitur. 91.D
Iphigenia. 1714.C
Ira quid sit. 2005.A
Ira res inconsiderata. 2034.D
Ira in sinu stultorum requiescit. 126.C
Ira sit cum moderatione. 2005.A.B
Ira decipit fortes. 14.D
Ira motus est naturalis. 14.D.2005.A
Ira inuidiam sequitur. 1266.D
Ira innocentes sæpe in crimen abducit. 1092.A
Ira parit vindictam. 1868.B
Iræ resistendum. 13.D
Iræ dies peccatoribus. 1810.D
Iræ locus dandus. 669.B
in Ira non agnoscimus quid vtile. 2010.B
per Iram solet peccari. 1867.A
Iracundia cauetur. 13.D
Iracundia cum præuenerit, quid faciendū. 14.A
Iracundia in aliis mitigāda. 13.D
Iracundia in se est exprimenda. 13.D
Iracundia reliquorum vitiorū educatrix. 462.B
Iracundiam continere. 14.D
Irascendum est, sed non peccandum. 663.D
Irasci, naturæ est. 663.C
Irasci sine peccato. 14.D
Irasci quomodo dicatur deus. 956.C
Irasci quomodo dicatur deus. 1811.B
Irasci quis non potest prohiberi. 2005.A
Iris cœlestis. 981.B
Irrationabile non potest melius esse ratione. 1058.A
Irrationabilia quare cū homine diluuio deleta. 956.D
Irrationabilia rationem agnoscunt. 594.A
Irrationabila quàm deo curæ sint. 1733.D. in fi. & dein.
Irrisoris pœna. 588.C
Isaac quid interpretetur. 1032.C
Isaac beatitudo. 40.D
Isaac & Esau benedicit Iacob. 546.C.D
Isaac dote naturæ commendatus. 10.C
Isaac ex multis commendatur. 1032.B
Isaac ex promissione natus quid significet. 1032.B
Isaac Christi typus. 903.C. 1001. D. 1850. C. 1986.D.1987.C
in Isaac dominicæ incarnationis typus. 925.C
Isaac ad genus suum appositus. 925.B
Isaac ligna portauit mystice. 1001.D
Isaac patriarchæ oblatio. 941.A. quid repræsentet. 1032.C
Isaacum filium suum quomodo Abraham pater immolare voluerit. 99.C.D.621.D
Isachar quid interpretetur. 1099.C
Isidis sacra. 587.B
Ismahel filius Abrahæ ex Agar. 991.B
Ismael quid obumbret. 1987.A
Ismaelitæ quid interpretentur. 1079.A
Israel quid interpretetur. 2025.B
Israel vnde dictus Iacob. 1062.B
Israel cæcatus fuit propter vocationem gentium. 1419.C
Israel secundum carnem. 1911.D
Israel carnalis. 1858.B.C
Israel spiritualis. 1858.B.C
Israel populus electus à deo. 252.D
Israel ad veritatis cognitionem electus. 240.C
Israel populus durę ceruicis. 1095.B
Israel non omnis reprobatus, nec omnis electus. 238.C
Israel primogenitus nuncupatur. 941.B
Israelitæ carnales qui sint. 1859.B
Israelitæ veri qui sint. 1853.D
Iter facere domino. 760.D
Iter nostrum cui est committendum. 1452.A
Iubileus Iudæorum. 1453.B
Iubileus, remissionis numerus. 1078.B
Iubilei celebritas. 1188.D
Iucunda multa hic videntur quæ tamen nō sunt. 1493.A
Iucunditas vera. 1493.B
Iudæa quæ sit. 1759.A
Iudæi cognomen. 1813.B
Iudæi vnde dici cœperunt. 1806.B
Iudæi quando esse cœperint. 1247.C

Iudæus

Universidad de Deusto

Iudæus quare præponatur Græco. 1811.C
Iudæus quare seruiat. 1528.C
Iudæi filij sunt carnis. 1850..A.in fi.
Iudæi quomodo Christiani futuri. 1852.C
Iudæi Christum agnoscere noluerunt. 1354.D
Iudæi claram scientiæ non habent. 1491.D
Iudæi quare ab Ecclesia separati. 1483..A
Iudæi propter suam impietatem sua destituti à deo. 588.D
Iudæi quare de plebe exterminati. 1489.D
Iudæi in quo grauius dominum læserint. 155.C
Iudæi quomodo dispersi. 1547..A
Iudæi indigni habere p doctore Paulũ. 1999..A
Iudæi excæcati in facie Moysi. 1568..A
Iudæi de Ægypto exeuntes perierunt in deserto. 1576..A
Iudæi exierunt foras. 646.C
Iudæi quomodo fœnerent gentibus. 518.D
Iudæi quomodo sint iustificati. 1821..A
Iudæi frequenter ad culpam lubrici. 614.D
Iudæi minuuntur Christianis surgentibus. 702.C
Iudæi quare non manducant neruum. 1068.B
Iudæi paternę iniquitatis hæredes. 1730.D
Iudæi occiderunt Christum quasi peccantem in deum. 1873.B
Iudæi quare in parabolam positi. 1547..A
Iudæi quæ signa petant. 1883.C
Iudæi ad vindicandum se auctoritate legis vtũtur. 1506.C
Iudæi ostenduntur rei. 1817..A
Iudæi reprobi aliter quàm impij gentiles puniẽtur. 1764..A.B
Iudæorum baptismata alia superflua, alia in figura. 1241..A
Iudæorum baptismi inutiles. 1232..A
Iudæorum cæcitas in scripturis legendis. 1532.D
Iudæorum cędes. 1210.D
Iudæorum calumniæ de Dauid adultero, respondetur. 1201.B
Iudæorum consortia vitanda. 708.C
Iudæorum & Christianorum collatio typica. 2091.B
Iudæorum festa quid adumbrarent. 1453.B
Iudæorum nequitia & improbitas. 1675.D
Iudæorum malitia arguitur. 1646..A
Iudæorum originarium malum. 708.D
Iudæorum perfidia taxatur. 562.D.& dein.
Iudæorum populus quomodo moriturus. 1480.B
Iudæorum populus quomodo mutus. 1630.B
Iudæorum regnum in Iechonia defecit. 1661.D
Iudæorum sacrilegium. 1352.D
Iudæorum solennitates, vmbra sunt festorum. 481.D
Iudæis & gentibus forma in Abraham data. 1824..A
Iudæis gratia dei non denegatur. 1087.B.C
Iudæis quasi Iudæus quomodo factus sit Paulus. 1908.D
Iudæos an deus repulerit. 1374.D.& 1375..A
vrs Iudaicæ quare egent solutione. 1381.D
Iudaici scribæ vanitas. 1319.B
Iudæ Maccabæi virtus. 1806.B
Iudæ Maccabæi fortitudo. 28.C
de Iuda Scarioth. 745.B
Iudas Scarioth aliquando bonus fuit. 1851.B
Iudas cur à Christo apostolus electus. 1685.D
Iudas à deo penitus derelictus. 1426.D
Iudas condemnatur auaritię. 1702..A
Iudas figura infidelis populi Iudæorum. 1363.D
Iudas cur prodiderit dominum 10.B
Iudas quomodo Christũ pdere potuerit. 1539.D
Iudam proditorem sciebat Iesus. 909.B
Iudæ necessitas nulla pditionis imposita. Ibid.C
Iudas murmurans de vnguento. 190..A
Iudæ murmuratio de vnguento. 408.D
Iudas quare accepto pane magis repletus est diabolo. 1212..A
Iudas sua sententia condemnatus. 745..A
Iudas seuerissimus sui iudex. Ibid.C
Iudas & Ruben pij præ cęteris fratribꝰ. 1078.C
Iudas propriæ nurus concubitum petiit. 1183..A
Iudæ benedictio. 1096.D
Iudæ & Saulis lapsus etiã fortes viros terrent. 1402.D
Iudæ osculum. 1352.D.1396.B
Iudæ peccato cuncti periclitãtur apostoli. 701.D
Iudæ ploratus ac gemitus. 1402.D
Iudæ pœnitentia cassa. 1787.D
Iudas quare indignus pœnitentia. 511.C
Iudæ proditio quàm fraudulenta. 1215.C
Iudam elegit dominus. 909.B
Iudam quare non abiecerit deus. 1894.B
à Iuda quomodo Christus recesserit. 945..A
Index quis sit. 1759..A.B
Index bonus. 1594.B
Index quomodo conciliandus. 294.C
Index sine accusatore non damnet. 1894.B
Indicis in sinistra sedere non est. 2032..A
Indicis officium. 616.C
Indicis partes. 1788.C
Indicis personam sumpsit Christus. 1594.B
Indicem suum vnusquisque laudat. 1495..A
Iudices à communione non separentur. 616.C
Iudices confitentium quàm negantium reorum magis miseret. 948.D
Iudices non nisi per spiritum sanctum iudicant. 598.B.C
Iudices in Israel vnde fuerint. 1100..A
Iudices quomodo nefarios vlciscãtur. 997..A.B
Iudicabunt sancti hunc mundum. 1896.B.in fi.
Iudicandum facile non est 914.B
Iudicandi religio quæ sit. 547.D
qui Iudicantur. 1361.D
Iudicare de alio graue est. 1393.C
Iudicare non oportet, & quare. 1871..A
Iudicare plebem suam quomodo dicatur deus. 3013.B
Iudicari mundum in nobis quid. 1896.C
Iudicat Christus neminem. 548..A
Iudicat deus non sine misericordia. 1595..A
Iudicaturus est deus per se. 1810.B
Iudicat quomodo quis. 1895.D
Iudicet de alterius errore, qui non habet quod in seipso condemnet. 1593.C
Iudicet nemo ante tempus. 1180.D
Iudicium Christi. 1286.B
Iudicia Christi quæ sint. 1540.C
Iudicium duplex. 1593.B
Iudicium domesticum seuerissimum. 62.C
Iudicium & potestas à deo est. 1810.B
Iudicium seuerius. 62.C
Iudicium dei quid sit. 1460.D
Iudicium dei nemo potest retractare in nobis. 1847.C
Iudicium diaboli quare differtur. 2592.C
Iudicium filij dei instum.. 1594.C
Iudicij consortium cum diabolo & sanctis non est commune. 1592.B
Iudicij extremi meditatio deterret à peccatis. 151.C
Iudicij extremi dies expectatur ab omnibus quę à seculo fuerũt animabus: interim tamẽ quæque vel iniuria afficitur, vel fructu gaudet. 224..A.B.C
Iudicium quare dicatur futurum. 1880.D
Iudicium futurum nunciatur. 1555..A
Iudicij formæ ea in te redit, quam in alium ipse decreueris. 1593..A
Iudicij futuri momenta quare Christus noluerit designare. 351.D
Iudicium pater dedit filio. 337.D
Iudicium præscientiæ dei instum. 1852.B
Iudicij finis institia est. 1556..A
Iudicium Salomonis. 98.C
Iudicij causa. 1759..A
Iudicij causa apud iustos. 1592.B
Iudicij dies dicitur dies mala. 1324.B
Iudicij dies quare dicatur mala. 1356.D
In die Iudicij nihil occultum. 1891.C
Iudicij diuini forma seruanda. 1594.C
Iudicij futuri ambiguo suspenditur anima corpore exuta. 942.C
Iudicij supremi terror. 1590.B.C.& dein.
ad Iudicium festinant innoxij. 1592..A
ad Iudicium sanctus venit, impius non venit. Ibidem.C
Iudicio de nostro grauior nobis causa quàm de errore dicenda. 1592.D
Iudicio dei omnia fiunt. 1503.C
de Iudicio & separatione bonorum à malis. 255.D
Iudicia æterna sunt confitenda. 1489.C
Iudicia bonorum non negligenda. 32.B
Iudicia dei sunt custodienda. 1472..A
Iudicia dei, & iudicia oris dei. 1434.B
Iudicia dei insta. 1503.D
Iudicia dei semper laudanda. 1504.C
Iudicia dei sunt ipsa institia. 1503.D
Iudicia diuina quibus sint dulcia, & quibus amara. 1472..A
Iudicia humana peccatoribꝰ terribilia. 1472..A
Iudicia domini abyssus. 1443.C
Iudicia domini sunt dulcia. 1460.C.D
Iudicia dei inscrutabilia. 239.C.D
Iudicia domini quomodo inscrutabilia. 1434.B
Iudith forte factum. 159.C
Iudith ieiunium. 1126.C
Iudith quantum periculũ honestatis intuitu subierit. 71..A. Eius triumphi. Ibidem.
Iudith coniugales resumpsit ornatus. 159.B
Iudith sc, vt adultero placeret, ornauit. 90..A
Iudith victoria. 659.C
Iudith vidiuitas. 159..A.B
Iugum Christi suaue portare. 1436..A
Iugum domini. 444.D.& dein.
Iugum domini tollendum à iuuentute. 1427.D
Iugum graue portare. 499.D
Iugum graue portare à iuuentute sua. 1492.C
Iugum graue super filios Adæ. 263.D
Iugum portare à iuuentute. 1582.D
Iugum meum suaue est, &c. extortè à Nouatiano exponitur. 170.B
Iugurthi populati sunt Rhetias. 557..A
Iuliana vidua. 117..A
Iulianus templum Hierosolymitanum reparari iussit. 561.D.in fi.
Iulio Augusto quare Romanum delatum imperium. 1359.C
Iumenta, corporis sensus significant. 1013.D
Iumenta saluanda quæ sint. 1748..A
Iunior, nõ ætate aut tempore, sed rudis sensu, &c. 984.D
Iupiter qui intelligatur apud Platonem. 218..A
Iuramentum custodire, nonnunquam contra officium est. 36.B
Iuramentum non semper præstandum. Ibid.
Iuramentum temerarium quàm malum. 70..A
Iuramenta sunt præstanda. 937.D
quare Iuramus. Ibid.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iurandi causa hominibus quæ sit. 937.C
non Iurandum facilè. 126.A
Iurandum non esse. 97.A
Iurandum quomodo & qualiter. 1536.D
Iurantium iudex est deus. 937.D
Iurare bene. 1536.C
Iurare in aram. 565.D
Iurare te quare noluerit deus. 1536.D
Iurat deus. 937.C
qui Iurat, aliquando in periurium incidit. 126.A
Iurauit pater, iurauit & ipse filius. 2099.A
Iuret ille quem sacramenti sui pœnitere non poterit. 1536.D
Ius patres ordinauerunt. 1984.B
Iusiurandum quàm sit periculosum. 1786.B
Iustè sobrius. 1506.D
Iustè viuere. 667.B
Iustificare deum. 1576.A.B
Iustificare dominum. 1192.B
Iustificari apud deum. 1981.B
Iustificari deum quid sit. 1697.D & dein.
Iustificatus latro vnde. 740.B
Iustificati qui sint. 1822.C
Iustificati sumus gratia dei. 254.C
Iustificatio quid sit. 1495.C
Iustificatio vnde deriuata. 888.B
Iustificatio vnde conferatur. 888.B
Iustificatio domini. 1551.A
Iustificatio quæ fit per gratiam. 242.A
Iustificatio quomodo impletur in nobis. 1841.D
Iustificatio legis vmbra est. 1523.A
Iustificationis ordo. 1697.D
Iustificationis signum in homine. 1843.A
Iustificationes dei non obliuiscendæ. 1576.B
Iustificationes dei vbi melius docentur. 1495.C
Iustificationes domini. 1474.A
ad Iustificationes dei vt perueniatur. 1447.A
Iusticationum gradus & ordo. 1447.D
Iustificatur homo & qualiter. 1437.B
Iustificatur homo à deo & quomodo. 1818.B
Iustificatur quomodo quis. 935.A
Iustificatur quomodo quis. 1551.A
Iustitia ad quæ referatur. 19.A.B
Iustitia quæ sit. 1650.C
Iustitia & iniustitia oppositæ. 1287.D
Iustitia alius potius nata quàm sibi. 1250.A
Iustitia communis est virtus. 1637.D
Iustitia duplex. 1854.C
Iustitia in tres partes diuisa. 1690.B
Iustitia cœlestis. 1869.A
Iustitia Christi resurrectionem meruit mortuorum. 1928.A
Iustitia vbi constituenda. 16.D
Iustitia dei vnde dicta. 1818.D
Iustitia est omnia mandata dei. 1608.B
Iustitia dei angelus eget. 1483.B
Iustitia dei in quo sit. 1806.B
Iustitia dei in quibus reueletur. 200.B
Iustitia dei in seueritate non permansit. 1861.D
Iustitia dei magna. 1176.D
Iustitia discendo acquiritur. in fine.
Iustitia in peccati condemnatione est. 1346.C
Iustitia cum æquitate. 24.D
Iustitia fides est. 1355.A
Iustitia imputatur per fidem. 1980.D
Iustitia fidei & iustitia legis. 1983.B
Iustitia legis. 1814.D
Iustitia legis quare sic dicatur. 1854.D
Iustitia legis. 1988.B
Iustitia supra legem. 507.B
Iustitia in iudicando, non potentia est in iudicando. 547.C
Iustitia lumen est. 1305.A
Iustitia mundi. 1832.D
Iustitia etiam dicta misericordia. 1956.B
Iustitia non est sine misericordia. 495.B
Iustitia nescit inuidiam. 407.B
Iustitia non est per legem, sed per fidem Iesu Christi. 579.D
Iustitia non est sine prudentia. 18.C
Iustitia, perfecta bonitas. 1825.D
Iustitia quomodo possit acquiri. 1053.B
Iustitia precationi adesse debet. 946.D
Iustitia secundum verbum dei. 1483.C
Iustitia spiritalis. 1197.D
Iustitia superabundans plusquam scribarum. 1854.D
Iustitia temperanda. 168.B
Iustitia terrena. 1930.A
Iustitia vera quæ sit. 726.C
Iustitia vera quæ inimicis defertur. 1577.B
Iustitia vera & permanens. 1854.C
Iustitia vera. 1930.A
Iustitia, cæterarum virtutum parens. 903.D
Iustitia omnes virtutes complectitur. 1026.C
Iustitiæ commendatio. 1556.B
Iustitiæ coronam vt mereatis. 1671.B
Iustitiæ forma. 1287.D.& dein.
Iustitiæ forma in ecclesia teneri debet. 1482.C
Iustitiæ prima forma. 19.A.B
Iustitiæ fructus. 667.B
Iustitiæ opera. 1577.A.B
Iustitiæ pietas. 18.D
Iustitiæ prærogatiua. 1435.C
Iustitiæ regula manifesta. 69.C
Iustitiæ requies. 954.C
Iustitiæ rex. 1247.C
Iustitiæ summa quæ sit. 463.A
Iustitiæ summus finis. 1602.C
Iustitiæ tempus. 903.C
Iustitiæ via tenenda. 1042.A
Iustitiæ vis non ex infirmitate nostra æstimanda. 1537.C
Iustitiæ vsurpatores non vocantur ad gratiam. 1682.A
Iustitiam Christi facere. 1544.D
Iustitiam diligens non se auertit à Christo. 1428.C
Iustitiam esse misericordiam liquet. 495.C
Iustitiam & fidem hostibus exhibendam. 20.A
Iustitiam opugnaturus apud Platonem, veniam precatur. 7.A
Iustitiam parturientes. 1778.D
Iustitiam temperatam habeamus. 2005.B
Iustitiam imperpetuum possidere soli deo suppetit. 1577.B
Iustitiæ domini Iesu quæ sint. 1426.B
Iustitiæ quomodo meditandæ. 1435.C
Iustus qui sit. 17.C. 1065.D. 1483.B 1956.B
Iustus quis, nisi dominus? 328.B
Iustus tù nobis qui sit. 961.B
Iustus quis vere dicatur. 1570.D
Iustus dicitur, qui deum iustificat. 1173.B
Iustus abundat. 1308.C
Iustus est qui se pro alio accusat. 1473.A
Iustus se accusat. 1190.C
Iustus se accusare mauult, quàm alium deformare. 1473.D
Iustus cum aduersis premitur, à domino tanquàm filius corripitur. 1537.A
Iustus alterum sibi præponit. 1991.A
Iustus nihil sibi arrogat. 974.D
Iustus quomodo augeatur. 977.D
Iustus in angustiis magis deum benedicit. 1412.A
Iustus cum contemnitur à peccatore non auertitur. 1472.D
Iustus quomodo non derelinquitur in seculo. 1312.A
In quo Iustus deus. 1482.B
Iustus homo quis dicatur. 1149.C
Iustus homo ad imaginem dei est. 1782.A
Iustus quomodo quis incipiat esse. 1447.C
Iustus ipse sibi castrum est. 1340.A
Iustus vt falso testimonio circumueniatur. 1016.C
Iustus habet quod fœneret. 1151.B.1313.D
Iustus sibi est gloria. 7.C
Iustus vice solis alios illuminat. 973.B
Iustus lætificat cor innocentium. 2502.C
Iustus quid loquatur. 1445.B
Iustus quomodo maneat ante dominum. 1016.C
Iustus, quantus murus sit patriæ. 997.B
Iustus etiam peccat. 1201.C.D
Iustus quid spectat. 60.B
Iustus semper sperat, desperare non nouit. 1583.A
Iustus semper in verba dei sperat. 1583.B
Iustus vir quid velit. 1059.A.B & dein.
Iustus quomodo à nobis est videndus. 1502.D
Iustus dicitur vter. 1511.A
Iusti argentum. 1151.D
Iusti hominis arma. 3.D.in fine.
Iusti consilia quæ debeant esse. 1445.C
Iusti hominis forma. 1060.B
Iusti est pro peccatoribus interuenire. 1031.A
Iusti laus in quo consistat. 963.A
Iusti officium. 1140.B
Iusti pax & securitas. 1067.C.D
Iusti propositum excellentissimum. 1473.C
Iusti semen. 1313.B
Iusto omnia transeunt. 1319.A
Iustum quare permittat deus tentari. 1387.D
Iustum fides non lex facit. 579.D
Iusti vita plenitudinem habet. 1637.D
Iusti qualiter esse debeamus. 1930.A
Iusti qui sint. 1682.A
Iusti an idem & boni. 1825.D
Iusti quid in hac vita agunt. 214.D
Iusti frequenter in hoc seculo affliguntur. 1166.B
Iusti cur egeant. 9.A
Iusti plerunque inopia laborant. 1470.D
Iusti tanquam homines errauerunt. 1201.D
Iusti per fidem intrant in cœlos. 1999.D
Iusti quomodo sint iustificati. 1979.A
Iusti in paradisum sæpe rapiuntur. 914.B
Iusti in sinu Abrahæ requiescunt. 1341.C
Iusti prosunt populorum saluti. 943.C
Iusti recipiunt cum effectu propria postulata. 1366.B
Iusti in spiritu seminant. 1169.A
Iusti quomodo tentantur. 1012.C
Iustorum consuetudo optima. 1334.A
Iustorum fides nos seruat. 997.B
Iustorum filios aut vxores errare, nouum non est. 963.A
Iustorum hominum aspectus quàm gratus bonis. 1502.B
Iustorum lætitia. 1012.D
Iustorum numerus præsidet multis. 943.C
Iustorum oculi & virtus eorum. 1502.C.D
Iustorum etiam magnus erit pauor in die iudicij. 1025.D
In Iustorum passione lætantur Angeli. 1525.B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudis quomodo adsit deus. 1602.B
Iudari in quo dicatur quis. 1900.C
Iuuenis ætate, & senex prudentia. 1431.A
Iuuenis quomodo prolabitur. 444.C
Iuuenum grex quomodo destituatur. 943.D
Iuuencam peccata, quasi improborum. 976.B
Iuuentus qualiter gubernetur. 2075.C
Iuuentutis fragilitas. 1562.C
Iuuentutis ferocitas vt mitigetur. 659.B
Ixionius orbis. 221.D

K

Kalendæ Ianuariæ vnde dictæ. 708.C
Kuph quid interpretetur. 1579.C

L

Laban quid interpretetur. 1066.C
Laban splendidus interpretatur. 203.D
Laban bona Iacob videre non potuit. 203.D
Laban domum Iacob perscrutatur. 202.D
Labia aperire. 1197.A
Labia Esaiæ immunda. 2.C
Labia intellectu ligare quid sit. 1339.D
Labia nostra quid sint. 1339.D
Laborare qui dicantur. 905.A
Labor quomodo accipiatur. 1877.C.in fine.
Labor æquanimitatem habeat. 868.A
Labor animæ est maior quàm carnis. 1329.D
Labor fructu mutandus. 942.A
Labor quare homini iunctus. 922.C.D
Laboris lex in paradiso imposita homini. 904.D
Labor potest esse sine molestia. 1964.C
Labor processus virtutis est. 942.A
Laboris causa, ignorantia est. 1176.C
Laboris fructus, requies. 1135.B
Laboris gratia. 669.A
Laboris socij Pauli qui dicantur. 1876.D
Laboris specie in paradiso cur susceperit primus homo. 904.D
Labori insistebat humano Paulus. 2039.B
Laborem quare hic subire debemus. 1169.D
Lac cibus est doctrinæ. 141.B
Lac pro sanguine è Pauli ceruice fluxit. 764.A
Lac temporale est. 1098.C
Lactis baptismus. 1558.A
Lactis natura. 1496.B
Lactis nomine quid significetur. 2095.B
Lactare filios, matres diuites fastidiunt. 866.D
Lactare filios suos exemplo Saræ prouocãtur fœminę. 1000.A
Lachrymæ bonæ. 1700.A.1787.A.1797.A
Lachrymæ Christi. 456.A
Lachrymæ Dauid. 1569.C
Lachrymæ pietatis indices. 455.D
Lachrymæ crimen abluunt. 1570.B
Lachrymæ panes. 1217.A.B
Lachrymę pœnitentiales. 741.A.B
Lachrymarum arborum discrepantia. 838.B
Lachrymarum fructus. 1700.B
Lachrymarum preces vtiliores. 741.B
Lachrymarum vis. 1568.D
Lachrymas non solus dolor habet, sed & lætitia. 455.D
Lachrymis quomodo culpa diluitur. 1787.A
Lacus factus est Iudæis dominus. 1545.C
Læsos à nobis vt deprecemur. 1194.B
Lætitia quid vngat. 368.B
Lætitia seculi temporalis est. 1401.C
Lætitia cuius sit perpetua. 1401.C
Lagenam aquæ portare. 1781.C
Lamech septuagiessepties vindicatus. 951.C
Lamed quid interpretetur. 1515.D
Languor malus. 1278.A
Lapis vocabulum Christum præfigurat. 787.D. 1155.D
Lapis molaris quare non eppigneerandus. 1155.D
Lapides molares, qui sint. 722.A
Lapides preciosi qui sint. 1889.B.in fi.
Lapides viui clamauit. 1771.B
Lapidibus homines comparati. 1646.C
Lapidibus vanis nemo cernicem inclinet Christianus. 790.C
in Lapidibus deus coli non vult. 570.C
Lapsus quis dicatur. 1295.A
Lapsi grauiter, sequestrandi sunt ab aliis. 180.A
Lapsu aliorum, improbi gaudent. 983.D
Laqueus quo Adam fuit strangulatus. 1122.A
Laqueus aduersarij. 3.B
Laqueus diaboli quis sit. 1542.B
Laqueus grandis. 1542.A
Laqueus voluptatis. 1731.C
Laqueus vnde soluitur. 1667.A
Laquei corporis nostri. 220.A
Laquei diaboli nos impedientes. 219.A
Laquei multi. 1666.D
Laquei vbi non pertimescendi. 1543.A
Laqueorum mundus est plenus. 1666.D
in Largiendo quæ sint consideranda. 22.D
Largitas probabilis. 21.A
Largitas quæ non probetur. 21.A
Largitatis duo genera. 52.C
Largitor frumenti non precij captator. 65.D
Largus commendabilis. 2049.B
Lasciuiæ secularis illecebræ quàm pernicioſæ. 299.C.D
Latera diaboli qui sint. 1401.C
Latera principis qui dicantur. 1401.C
Latinicodices Græcis incorruptiores. 1828.D
Latitudo cordis. 1993.C
in Latitudine ingredi quid sit. 1467.A
Latro armatus feriens non referiendus. 63.A
Latro quare diem refugit. 948.B
Latrones qui sint. 1725.C.D
Latro detestabilior. 63.A
Latrones duo. 1791.C
Latrones duo an conuiciati sint Christo. 1791.B
de sancto Latrone. 738.D.739.B.740.B.1353.A.1791.B
Latrones, angeli noctis & tenebrarum. 1728.C. in fine.
ad Lauacrum quare venerit dominus. 712.B
Lauacro exiguo auferitur grandis macula. 1189.C
Lauat lachryma delictum quod voce pudor est confiteri. 741.A.1787.A
Lauare pedes, quid. 105.C.356.D.& deinceps.
Lauare vestimenta quid sit. 35.B
Lauari quid sit. 1193.C
Lauari filiis puberibus cum parentibus mos Romanus non permittebat. 12.C
Laudare deum quid sit. 935.B
beatus Laurentius aurum Ecclesiæ pauperibus erogauit. 56.D
S.Laurentius vinus adustus est. 522.A
D.Laurentius sinapis grano comparatus. 689.C
Laurenty constans vox in tormentis. 30.A. 522.A
Laurentij fletus cum videret Sixtum episcopũ ad martyrium duci. 29.C
Laurentij fortitudo. Ibidem.
S.Laurentij martyrium. 689.C
Laurentij passio mundum illuminauit. 766.B.C
Laurus. 833.C
Laurus ad quid apta. 835.C
Laus quando ex potestate surgit. 1868.A
Laus filiorum, gloria patris est. 1959.D
Laus gloriæ dei. 1994.C
Laudis cupiditas quàm acre telũ diaboli aduersus bonos. 679.B
Laudes Christi verbera perdfidorum sunt. 579.A
Laudem non exigamus à nobis. 1758.C
Lazari resuscitatio. 809.C
Lazari historia exponitur. 188.D.& deinceps. & 447.B
Lazarus mendicus. 1411.D.1755.B
Lazarus sanitatis remedium inuenit. 1329.A. in fine.
Lazarus quare requiem in sinu Abrahæ habuit. 1505.A
Lectio diuina sit diligens. 1474.A
Lectio frequens, doctrinæ minus operatur. 1505.D.in fine.
Legendum non in tenebris est. 1529.A
Lectio quotidiana sit pro exercitio. 1522.D
Lectio sacrarum literarum, vita est. 729.C
Lectoris officium non aspernatus est Christus. 1672.D
Lectus quid repræsentet. 1680.D
Lectus bonus, stori graminum. 890.C
Lectus doloris. 96.A.1357.C
Lectus noster lauandus. 95.D
Lectus per singulas noctes lauandus. 1475.B
Lectus noster terra est. 721.A
Lectus noster quis sit. 95.D
Lectus sanctorum quis sit. 1041.B
Lectuli nostri membra nostra sunt. 721.B
Lectulo comparatur corpus. 721.B
Legata quibus dentur. 1031.A
Legatio ad deum per iciunia est deßinanda. 735.A
Legitimi procreandi hæredes; non spurij. 991.B
Legitimorum vera est successio. 1000.B
Leem panis dicitur. 542.D
Lentiscus genus infructuosum. 1068.C
Leænæ natura. 881.C
Leo aquatilis. 855.A
Leo exiguo scorpionis aculeo exagitatur. 885.A
Leo gallum album veretur. 883.A
Leo æger simiam deuorat vt sanetur. 883.A
Leonis superbia & ferocitas. 879.D
Leoni Thecla virgo cohabitat. 89.B
Leones timere discunt. 940.A
Leones rugientes non expauit Daniel. 1071.B
Leopardum alia fugant. 883.A
Lepidus & Sertorius Romanis rebelles. 1399.B
Lepores hyeme albescunt. 873.D
Lepores generant simul & educant. 1147.C
Lepores sine vulnere capiuntur. 594.A
Leprosculus marinus. 863.A
Lepra Maria soror Aaronis percutitur. 1184.B
Lepra mentis. 1679.B.in fine.
Lepræ medicina verbum. 1679.B
Leprosus à Christo mundatus. 1678.D.& deinc.
Leprosi quatuor. 76.A.& 1673.C
Leprosi Syrios fugisse narrant. 76.A
Leui sors. 121.A
Leui tertius fuit filius Liæ. 535.C
Leui interpretatur ipse mihi assumptus. 1477.A
Leuita interpretatur ipse meus, vel ipse pro me. 34.D
Leuites significatur susceptus pro me vel ipse mihi

Universidad de Deusto
Biblioteca

leuis. 943.B
Leuites qui sit. 1561.B
Leuita Christi possessio est. 121.B
Leuita verus qui sit. 615.C
Leuites accipiens iugalem, hoc est concubinam. 74.D.627.C
Leuites interpres verbi dei. 944.D
Leuites minister remissionis est. *Ibidem.*
Leuita præstantissimus Christus. 1441.B
Leuitæ fugitantes sunt mundi huius. 198.A
Leuitæ ministri sunt dei. *Ibid.C*
Leuitæ nullas possessiones habent. 120.D.941.C
Leuitæ separati erant de medio populi. 535.C 941.C
Leuitæ quare cæterorum redemptores appellẽtur. 944.A
Leuitæ omnibus præferuntur. 35.B.C
Leuitæ primogeniti nuncupati. 941.B
Leuitarum ciuitates redemptrices. 944.B
Leuitarum officium. 35.B
Leuitis terra non est diuisa. 120.D
Leuitica tribus à portione excepta. 1477.B.C
Leuitate vti quid sit. 1935.B
Lex à deo est. 1833.A
Lex absens peccantibus est. 918.B
Lex aduenam vocauit, non exclusit proselytum. 200.D
Lex aliud imperat quàm Iudaismus. 1975.C
Lex quomodo sit amanda. 1549.B
Lex annunciatrix Christi. 1480.B.1561.B
Lex per occulta mysteria nunciat Christum. 1480.B
Lex Christum promisit. 1812.C
Lex annunciauit Euangelium. 1384.C
Lex auctor boni. 1702.D
Lex quare bona. 1658.B
Lex vt bona sit. 1658.D
Lex cui non bona sit. *Ibid.B*
Lex caput mulieris intelligibilis. 1384.B
Lex carnis. 940.B
Lex clausa erat vsque ad Christi aduentum. 1027.B
Lex carceribus inclusa. 1693.B
Lex quando cessare cœperit. 1351.B
Lex quando incœpit cessare. 1971.A
Lex Christi omnes vult saluos fieri. 1990.D
Lex coniugalis diuina. 165.B.166.B
Lex quid contulerit. 1054.C
Lex cordibus nostris inscripta. 909.D. 3011.C
Lex rectè data. 1833.A. *quando data.* 1982.A. *in fi. propter quos data.* 1970.D. *quare data.* 1819.A. 1822.B. 1828.B. 1939.C. 1983.C. *vbi data.* 1987.A
Lex est data circuncisis. 1988.B
Lex deficit Euangelio coruscante. 702.C
Lex dei, ipsa cœlestia. 1577.C
Lex dei quid doceat. 575.D
Lex dei vbi scribatur. 1577.D
Lex dei est in corde iusti. 1317.A
Lex dei de corde non tollenda. 1544.B
Lex dei quomodo veritas sit. 1577.B
Lex dei non est typus neque vmbra. *Ibid.C*
Lex dei vmbra est Christi. 1453.A
Lex diei festi, vmbra futurorum. 1453.A
Lex quæ est diligenda. 1601.D
Lex ad præsentem disciplinam pertinet. 1824.C
Lex domini seruanda & meditanda. 1516.B
Lex Ecclesiæ prænuncia. 1645.B
Lex factorum posita inter Abraham & Saluatorem. 1982.C
Lex Euangelij. 1531.A
Lex, exemplar & vmbra cœlestium. 1279.C
Lex factorum quomodo cessat. 1822.C
Lex fidei. 1835.D.& dein.1844.A
Lex fidei liberauit hominem. 1840.D
Lex idonea. 1973.C
Lex vnde incipit. 1598.C
Lex quos increpat. 1818.A
Lex quomodo infirma. 1979.D
Lex interioris hominis & exterioris. 1761.C
Lex intra gratiam quomodo currat. 1073.A
Lex iterata solicitiores reddit negligentes. 1973.B
Lex Iudæos increpat. 1857.D
Lex habet temporalem iustitiam. 1818.B
Lex iustum non facit. 579.D
Lex cur lata sit. 638.D
Lex non latuit ante Moysen. 1834.C
Lex non aufert malitiam. 207.A
Lex mentem non conuertit. 200.D
Lex mortis quæ sit. 1835.D.1840.D
Lex quomodo sit ad mortem. 1837.A
Lex Moysi spiritualis. 1838.A
Lex Moysi vtrum necessaria. 638.B.& dein.
Lex Moysi data vt timor esset peccandi. 1939.C
Lex, per Moysen. 482.D
Lex quomodo dicatur mortua. 1834.D
Lex naturæ maior quàm legum præscriptio. 989.B
Lex naturæ, tantum quærere quantum ad victũ sufficit. 861.B
Lex naturæ quomodo obruatur. 1807.A
Lex naturæ generalis & specialis. 1834.C
Lex naturalis. 1818.C.1827.A
Lex naturalis & scripta. 200.C
Lex naturalis in cordib⁹ nostris. 638.B.1354.C
Lex naturalis quid in nobis operetur. 638.B.C
Lex naturalis tres habet partes. 1827.B
Lex necessaria erat. 638.D.1702.D.1830.A
Lex nescit irasci. 1325.C
Lex nihil mandat credendum. 1981.B
Lex noua vbi scripta sit. 1939.B
Lex nullam vim habuit peccati donandi. 1645.B
Lex quid operatur. 200.D
Lex per quos sit ordinata. 1982.D
Lex oris dei, quis dicatur. 1496.D
Lex pædagogus fuit. 547.B
Lex pædagogus est parunlorum. 1523.A
Lex patrem & filium prædicauit. 1725.A
Lex non est peccatum, sed index peccati. 1836.B
Lex peccati non affigenda cordi. 1544.B
Lex peccati quæ sit. 940.B.1840.D
Lex peccati index. 1835.D
Lex peccatum denunciabat solum. 1054.C
Lex & promissio differunt. 1982.C
Lex quare promulgata, cùm non esset profutura. 1056.B
Lex & prophetæ quomodo vsque ad Ioannem. 1753.B
Lex spiritualis. 1480.A
Lex spiritalis & lex spiritus quomodo differant. 1841.B
Lex spiritus quare sic dicatur. 1836.A
Lex spiritus in tabulis cordis scribitur. 1836.A
Lex spiritus vitæ quæ sit. 1840.D
Lex quare non prævaluerit. 1056.A
Lex primitiua. 1087.A
Lex ad quid profuerit. 1056.B
Lex quomodo prodest. 1981.B
Lex nihil prodest, si finem legis ignores. 1528.A.B
Lex quæ prosit, & quò. 1981.B
Lex quomodo nihil prodest. 1972.A.B
Lex promittitur custodienda hic & in futuro. 1466.D
Lex omne quod prohibet, carnale est. 1949.C
Lex quare recidat ciborum licentiam. 1052.C
Lex secretæ mentis emundat affectum. 1471.B
Lex seueritatem gladij habet. 640.B
Lex quomodo non erat sufficiens. 1027.B
Lex non superflua. 547.B
Lex superflua fuit, & facta est non superflua. 639.A
Lex tria in se habuit. 482.C
Lex triplex est. 1818.D
Lex typus Christi venturi. 3009.C
Lex vera. 521.B
Lex vetus quare sic vocetur. 1836.A
Lex vetus quomodo sit Euangelium. 1972.C
Lex vetus, nomen criminis non est. 1836.A
Lex vetus vbi scripta sit. 1939.B
Lex vetus typus futuri. 1643.A
Lex vmbra veritatis. 3009.D
Lex vmbram habuit futurorum. 1693.B
Legis bona. 200.C. *mala.* *Ibidem.C*
Legis dogmata quomodo interpretanda. 538.B.C
Legis & Euangelij differentia. 640.B
Legis fulgor non in litera est, sed in intellectu spirituali. 1567.D
Legis litera amara. 715.A
Legis mandata. 1523.A
Legis Mosaicæ honor apud Romanos. 1988.A.B
Legis mysterium est quærendum & custodiẽdum. 1455.C
Legis obseruantiam Christus non abolenit. 1209.D
Legis operatio. 200.D
Legis opus est fides. 1812.C
Legis os quomodo fuit apertum. 1027.B
Legis perfectio. 1854.D
Legis perfectionem qui habeant. 1856.A
Legis semiperfectio. 596.A
Legis imperfectio. 1689.D
Legis nostræ vtilitas quanta. 1909.B
Legis prænaricatores. 1814.B
Legis typus in Ioanne. 1693.C
Legis veteris & nouæ discrimen. 3011.C
Legi quomodo mortificati esse debeamus. 1384.D
Legem custodire per omnia quid sit. 1466.D
Legem nemo implere poterat. 1981.B
Legem quis mereatur accipere. 1740.D
per Legem mori. 579.D
Legem scire quis dicatur. 2050.D.1725.B
Legem seruare quis dicatur. 1812.B.1814.C
Lege data quid prouenerit. 1830.A.B
Lege quis vtatur legitimè. 2050.D
à Lege cur cito declinemus. 1471.D
à Lege dei qui recedant. 1854.A
ex Lege nullus iustificatur. 1856.A.1979.A
in Lege quomodo sit æquitas. 1601.C
in Lege domini est meditandum. 1505.D
in Lege esse. 1812.B
in Lege non esse. *Ibidem.*
in Lege nemo iustificatur. 2074.C.1981.B
in Lege præ cæteris aduentus Christi annunciatur. 509.D
Leges duæ aduersæ. 1989.C
Leges duæ in nobis. 1761.C
Leges duæ, vetus & noua. 1839.D
Leges duas memorat Apostolus. *Ibid.B*
Leges quatuor. *Ibid.C*
Leges seuerè esse debent, ministri legum misericordes. 1325.C

Lis suppetibus oculis quid repræsentat. 1584.A
Libelli theologorum quomodo legendi. 597.D & deinceps.
Liber & libertus differunt. 1054.B
Liber nemo est, sed liberti omnes sumus Christi. 1054.B
Liber qui sit. 518.D.& dein. 521.B. 1064.B 1902.A.1911.D
Liber qui sit. 1987.A
Liber fieri de seruo. 1979.B
Liberi, sunt qui legibus viuunt. 521.B
Liber sapiens. 519.B
Liberos esse omnes prudentes. 2035.C
Liberi ad virtutis officia instituendi. 455.A
Liberi nuptiarum præmia sunt. 1778.B
Liberi pro delicto paterno in auctionem deducti. 1144.C
Liberorum charitas quàm vehemens. 1548.D
Liberos dare non mediocre munus dei. 1628.A
Liberalitas quibus constet. 47.A
Liberalitas duplex. 47.C
Liberalitatis plurima sunt genera. 47.A
Liberalitas fundamentum habere debet. 21.B
Liberalitas largitatis definitur affectu. 157.C
Liberalitas non communis omnibus. 47.C
Liberalitas perfecta. 21.C
Liberalitas quibus præstanda. 48.B
Liberalitas probabilis. 21.A
Liberalitas pulchra. 52.C
Liberalitas sine benevolentia est imperfecta. 22.A
Liberalitas summa. 47.B
Liberalitas vbi non habeat gratiam. 1768.A
Liberalitatis gratia in quem redit. 1112.C
Liberalitatis præcipuum opus. 47.A.B
Liberalitati modus adhibendus. 47.D.in fi.
Liberamur precio sanguinis Christi. 1409.D
Liberari à sanguinibus quid sit. 1196.D
Liberari à seruitute. 549.D
Liberatio corporis nostri quando erit. 1845.D
Liberius vir sanctus. 93.A
Liberij præcepta. 93.A.B & dein.copiosè.
Libertas quando potest esse exerta. 2048.C
Libertas Christiana quo precio emitur. 676.C
Libertas est sapienti seruire. 520.B
Libertas gloriosa. 1054.A
Libertas in Christo Iesu. 1976.D
Libertas, in Euangelio. 520.A
Libertas liberum facit hominibus. 520.B
Libertas nostra in quo consistit. 517.C
Libertas vera. 517.A.& dein.& 519.A
Libertas vera hominis spiritualis. 520.D
Libertatis vox. 34.A
Libertatem alienam rescindentes. 47.B
in Libertatem vocari. 1989.B
Libertinitas sub Christo non inferior est libertate. 1054.B
Libertus qualiter fiat aliquis. 1902.B
Liberti Christi quomodo simus. 1054.A
Liberum arbitrium. 233.A.236.A.681.A. 1360.D
Libido ante se non videt. 998.A
Libido cæca est. Ibidem.
Libido educatrix reliquorum vitiorum. 62.B
Libido quibus pascatur. 179.C
Libido quomodo rescindenda. 1031.B
Libido stimulus criminum. 931.A
Libidinis commotiones plerunque à diabolo excitantur. 1330.A
Libidinis expertes angelis cõparantur. 1446.D
Libidinis malum. 961.B
Libidinis vis. 1676.B
Libidinum furores conio medicantur. 831.D
Libri non atramento scripti. 1286.B
Licere,& expedire. 1912.B
Libros Herodes incendit. 1662.A
de Liene. 894.C
Ligat nos diabolus diuersis vinculis. 1486.D
Lignum crucis. 369.A
Lignum quare adorant gentiles. 1503.A
Lignum in sac.lit.quid. 1281.A
Lignum in medio paradisi est Christus. 1281.B
Lignum quid dominus mõstrauit Adæ. 1288.D
de Ligno scientiæ boni & mali. 900.C.& deinceps.
Lilium. 1533.D
Lilium conuallium. 1452.D
Lilia agri considerandæ. 831.A
Lilia Christi sacræ virgines. 140.B
Lilia cultum non requirunt. 1734.B
Liliorum odor. 831.A
Lingua pro sermone accipitur. 1197.A
Lingua etiam post mortem officium seruat vinculis. 97.B
Linguæ munus. 893.C.958.A
Linguæ peccatum detestandum. 1608.A
Linguæ vitium omnibus est. 1.D
Linguarum varietates. 258.D
Linguas interpretari quis potest. 1910.A
Linguis loquebantur qui baptizabantur. 1920.D
Litera diuina errorem non habet. 286.C
Litera legis maledictum habet. 1386.B
Litera seruit, libera est gratia. 1064.C
Literæ quare sint datæ Moysi. 1939.C
Literarum apices quomodo deleantur. 955.C
Litura Arrianorum. 401.A
Locus ignotus. 73.D
Locus mortui qui non erat. 1319.C
Locus noster quis sit. 14.A
Loca sceleribus & parricidiis commoda. 948.B.C
Loca scripturæ difficilia vt eruantur. 1462.D
Locis non suis vna quæque non exponere, peccare est. 2050.D
Locuples quis in Ecclesia dicatur. 698.D
Locustæ cibus Ioannis bapt. 1645.B.C
Locustæ figuram populi gentilis habent. 1745.C
Locustæ vt curentur. 831.B
Locustarum proprietas. 874.C.1645.C
Locutionum formulæ. 238.D
Logos quid significet. 419.B.509.D
λογισμὸς rectæ rationis tractatio. 1052.D
λογιστικὸν animæ. 1021.C
Longanimitas Cain indulta, vindicta fuit. 951.B
Longæuitas priscorum. 1344.B
Longanimitas dei. 1853.B
Longe facere se à domino. 1593.A
Loquacitas incentiuum prolapsionis & culpæ. 1304.C
Loquacitas est innocentiæ,& virtutis naufragiũ. 1304.C
Loquacitas pluribus nocuit. 108.C
Loquendum quando sit. 1387.C
Loquendi cautio quomodo discenda. 5.C.D
Loquendi importunitas quàm mala. 1338.D.& 1339.A
Loquendi modus officium primum. 5.D
Loqui aliis linguis aut aliis labiis quid sit. 1913.C
Loqui de quibus nos oporteat. 15.B
Loqui dei quid sit. 344.A
Loqui in Ecclesia quis debeat. 1924.C
Loqui malè ad multa trahitur vitia. 2005.D
Loqui verbum dei. 1607.D
Quomodo loquitur deus. 920.A
Loquutus quomodo sit deus. 1420.C
Quid loquitur apud deum. 936.A
Loth quid interpretetur. 990.C.1008.C. 1013.B
Loth amœnam terram elegit. 990.A
Loth quomodo emendatus. 997.C
Loth quasi geminus. 1013.B.C
Loth capitur,& ab Abraham liberatur. 990.C
Loth hospitalitas. 52.A
Loth hostium Sodomitæ inuenire non potuerunt. 203.A
Loth fuga. 210.C
Loth reliquit flagitia Sodomæ. 530.A in prin.
Loth filias suas offerebat. 998.A
Loth quomodo euasit à Sodoma. 1760.B
Loth vxor respexit. 90.D
Loth vxor in salem conuersa fuit. 1376.D
Loth à vino est deceptus. 999.A
Loth vtrum fuerit diues. 1013.A
Lucas quare laudabilis. 1623.D
Lucas apostolorum acta historico stylo scripsit. 658.D
Lucas quid docuerit. 1619.D
Lucerna bona à Christo lumen accipiẽs. 1534.D
Lucerna est fides. 1729.C
Lucerna nostra est oculus noster. 505.D
Lucet dominus in corde iustorum. 1567.D
Luscinia quomodo imitanda est. 738.C
Luscinia proprietas. 874.D
Lucernæ multiplices. 1534.D
Lucrum pecuniæ quare damnum sit. 1456.C
Lucrum quomodo faciat mors. 1835.C
Lucrum verum. 606.C.D
Lucra non sunt quærenda alienis incommodis. 62.C
Lucra turpia. 2055.C
Lucra turpia. 2074.B
Lucra turpia maximè clericos dedecent. 67.B
Lucta,& πάλη. 1311.B.idem.
Lucta Christiani hominis. 591.D & dein.
Lucta nostra aduersus quos sit. 592.A
Lucta serpentis mala. 1443.B
Luctamen nostrum aduersus multa. 1666.C
Luctandum est aduersus multa. 1366.C
Luctatores veri. 1457.A
Luctatorum astutia. 1358.A
Luctatorum exercitium. 5.C
Luctari cum deo quid sit. 1068.A
Luctus annuus. 70.B
Luctus causæ duæ. 468.A
Luctus diuitum. 1108.C
Luctus in viro effœminatus. 467.B
Luctus inordinatus mulierum taxatur. 467.D
Luctus ob demortuum quomodo sedandus. 467.B.C
Ludorum circensium vanitas. 1457.A
Ludorum spectacula ab ecclesiæ visitatione reuocant. 1562.D.in fi.
Lugendi qui sint,& qui non. 2042.A
Lugentes hominum ortus. 466.D
Lugendi infideles. 2042.A
Lugendi non sunt innocentes. 450.A
Lumbi nostri qui sint. 1329.D.& 1330.A
Lumbos succingere 902.D
Lumbrici vt interim.antur. 1128.D
Lumen bonæ voluntatis. 165.B
Lumen ex lumine. 418.D
Lumen vnde oriatur. 1389.C
Lumen verum est Christus. 1332.B
Lumen Christi, spiritus sanctus est. 1410.C
Lumen solis, lunę & stellarum. 842.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lumen virtuti familiare. 972.D
Lumen vultus diuini. 373.B
Lumen vultus patris. 527.D
Luminis vox. 812.B
in Lumine ad horam exultare. 1536.A
Luna mysterium Christi annunciauit. 851.B
Luna Ecclesiam præfigurat. 572.D
Luna Ecclesia est. 1373.D
Luna quare imminuatur. 851.B.C
Luna vbi sit. 1965.D
Luna laborat cum cæteris creaturis. 782.A
Luna non est particeps stultitiæ. 850.D. *in fine.*
Luna, larga roris. 850.A
Luna & stellæ, quid. 130.D
Luna quarta indicium serenitatis dat. 852.A
Lunam quartam gentiles horrent. 852.A
Luna quartadecima. 671.C.& *dein.*
Lunæ cursus. 848.D
Lunæ defectus. 850.C.D
Luna non deficit, sed eius orbis integer manet. 840.B
Lunæ cornua. 843.C
Lunæ globus vbique æqualis omnibus videtur. 849.A
Lunæ obseruationes superstitiosæ. 670.C
Lunari claritati qui sint comparandi. 1930.D
Lupanar locus orationis efficitur. 791.A
Lupanar quomodo simus. 1425.A
in Lupanar Agnes detruditur. 790.D.*in fine.*
Lupanar intrantes erubescunt. 90.C
Lupanar ingredientes taxantur. 1424.D.& *dein.*
de Lupanari martyres exierunt. 91.A
de Lupanari virgo exiuit. 90.D
Lupanaria tempore Ambrosii fuerunt. 89.D
Lupus homini vocem eripit. 883.A
Lupus si quem præuenit videndo, obest. 1052.C
Lupus rapax Paulus. 1464.B
Lupus squillæ folia fugit. 883.C
Lupi diaboli sunt plurimi. 1104.D
Lupi hæreticos repræsentant. 1721. D. & *dein.*
Lupi, leonum subsequuntur vestigia. 754.B
Lupi sunt persecutores. 1464.B
Luporum natura. 1721.D
Luscinia peruigil custos. 874.D
Lustramenta sunt py. 1478.B
Lux quomodo facta sit. 811.B
Lucis author. 812.C
Lucis natura. 813.A
Lux aperta in veritate resplendet. 1193.B
Lux est Christus, & quare. 176.C
Lux Christi, dies sine nocte. 747.A.*in prin.*
Lux clarior, ex quinta vsia est. 1022.B
Lux magna Christus. 1672.C
Lux mundi fuerunt discipuli. 173.B
Lucis species simplex. 843.D
inter Lucem & tenebras discretio. 813.B
Lucem deus locutus est. 812.C
Luxui se committere. 588.D
Luxui se nemo committit, nisi qui recedit à præceptis dei. 588.D
Luxuria, auaritiæ mater. 1134.B.*famis.* 1157.B. *libidinis.* 659.B.*origo vitiorum.* 1134.B
Luxuria quid mali secum vehat. 588.D
Luxuria finem non habet. 1134.B
Luxuria gastrimargiam sequitur. 1268.A
Luxuria, iustitiæ inimica. 760.C
Luxuria quando inceperit. 854.B
Luxuriæ fructus quàm acerbus. 152.D
Luxuriæ ludibrium lasciua saltatio. 587.C
Luxuriam resecare haud facile est. 1402.C
Luxuriari incipiens, incipit deuiare à fide vera. 588.D
Luxuriosi adulterium saltem caueant. 981.A
Luxuriosi & in albenti canicie. 1277.D
Luxuriosi nauibus comparantur. 1135.A
Luxuriosorum pœna. 1347.D
Lyciorum præcepta. 467.A
Lydia mulier purpuraria. 246.C
Lyncis in videndo vis. 490.C

M

Macedones prius vitia sua correxerũt. 1961.C
à Macedonib⁹ Paulus semper accepit. 1961.C
Macerία quid sit. 1657.D
Machabæa mater & septem Machabæorũ eius filiorum fortitudo, ac martyrium. 28.C.29.B. 146.C.522.A.1072.A.1074.A
Machinamenta diaboli quomodo destruuntur. 2011.A
Madiam quomodo superatus à Gedeone. 373.A
Madianitis quæ sit. 1572.B
Madianitarum concubitu Israel interficitur. 1596.D
Madianitarum vltio. 20.B
Magdalena vtrum vna, an plures. 1746.A
Magdalena mulier peccatrix. 1699.C
Magdalena eiecit Iudæum, vt acquireret Christũ. 563.D
Magdalena quomodo quærebat Christũ. 752.B. 1040.B.C
Magdalena plorat ad monumentum. 100.C
Magdalena reprehensa. 1400.A
Magdalena typus est ecclesiæ. 563.D
Magistri authoritas. 2046.B
Magistri corona. 2046.A
Magistri fructus in discipulo. 2040.B
Magistri idonei proprium. 2048.D
Magistri exorcistæ sunt. 2002.C.*in fi.*
Magna misericordia quæ sit. 1212.B.&.1213.A
Magna virtus quæ sit. 1212.C
Magnetis virtus. 600.C
Magi quomodo Christum inuenerint & adorauerint. 1403.B
Magorum aduentus. 1641.A.& *seq.*
Magorum munera quid significant. 273.D
Magorum thesaurus. 158.A
Magistratus quis sit. 1739.A
Magnificatur dominus, & quomodo. 1637.A
Magnitudo & paruitas etiã in spiritualibus est. 1628.A
Maior & minor quomodo designantur. 290.D. 291.C
Maiores domus. 1087.D
Maiores in quibus imitandi. 1562.D
Maiorum probra non sunt posteris dedecori. 1205.D
Mala drachma non est drachma. 1554.B
Maledicta terra quomodo sit. 208.A
Maledictio manet supra serpentem. 207.B
Maledictus author culpæ. 208.A
Maledictus quis hãbebatur in lege. 1981.A
Maledictũ pro nobis factus est Christus. 580.A 1981.C
Maledicto dignus quomodo repellatur. 1432.A
Malignum quid sit. 1530.D
Malignitas plus nocet quàm malitia. 661.C
Malignitas quare sit fugienda. 1549.D
Malitia quid sit. 1045.D
Malitia per cornua figuratur. 971.D
Malitia huius seculi fugienda. 206.C
Malitia idonea regno. 50.C
Malitia ipso vsu augetur & cumulatur. 206.D
Malitia inueneſcit infirmitate. 927.B
Malitia, peccati fons. 1550.A
Malitia præcedit tempore. 927.B
Malitia terrena. 207.B
Malitiæ cedendum. 1867.C
Malitiæ consummatio. 1526.A
Malitiæ egressus, virtutis operatur ingressum. 945.A
Malum à mulieribus cœpit. 1637.B
Malum iudicium non est iudicium. 1554.B
Malum malo non corrigitur. 1155.C
Malum quæritur vt inueniatur. 1291.B
Mali cognitio, peccatum non est. sed actus malitia. 908.A
Mali incentiuũ, aut iracundia aut cupiditas esse consueuit. 908.A
Malum deus non fecit. 207.A
à Malo est declinandum. 1314.B
Mala non creauit deus. 1557.B
Malum vt operetur, à quo impellatur. 908.A
Mali cognitio sæpe prodest. 917.B
Mala quæ sint. 1046.A
Mala vnde hic abundare cœperunt. 1517.C
Mala hominibus eueniũt propter peccata. 1168.C
Mala æquanimiter toleranda. 26.D
Mala interdum declinanda. 27.A
Mala facere quem pudeat. 737.D
Mala quæ sunt materia virtutum. 40.B
Malis alienis gaudendum non esse. 1861.A
de Malis bona facere debemus non contrà. 1112.A
Mala granata ecclesiæ comparantur. 836.C
Mali, bonorum cognitione torquentur. 1502.C
Mali & ignari medio loco ponuntur. 955.A
Mali quomodo inueniantur. 1115.A.B
Manasses quid interpretetur. 1094.C
Manassæ semen. 1541.B
Mancipia verberari maluit, quàm aliò amandari. 1195.B
Mancipiorum emptores ac vẽditores quo in precio ea habeant. 1379.C
Mandatum quomodo sit bonum. 1055.A
Mandatum dei directum. 1443.C
Mandatum qua ratione latum. 1526.B
Mandatum primum in promissione. 2010.A
Mandatum quod Christus à patre accepit. 343.C
Mandatum quomodo sit mors. 1054.D
Mandati forma duplex. 164.A
Mandati forma, pura & simplex seruanda est. 916.A
In dei mandato nihil superfluum. 911.A
Mandata dei, iustitia est. 1608.B
Mandata dei quid habent. 1561.B
Mandata dei sine ipsius gratia intelligi non possunt. 1501.C.D
Mandata diuina non sunt negligenda. 1468.B
Mandata domini plena testimoniis. 1543.C
Mandata legis multiplicia. 1981.A
Mandata sua custodiri quando mandauit deus. 1425.C
Mandata simul omnia custodienda sunt. 1425.D
Mandata quomodo possint seruari. 1532.C
Mandata tria ab Apostolis quæ ignorant leges Romanæ. 1976.B
Mandatis dei credere, & in mandatis credere, quid. 1494.B
Mandragora somni conciliatrix. 831.D
Mandragoræ odor. 1583.D
Mandragoræ mares & fœminæ. 1583.D
Manducare cum amaritudine. 60.C.& 691.C
Manduci & bibones, damnabiles. 930.B
Manducorum pœnitentia. 1126.B
Mane & vespere mysterium. 1354.A
Mane surgentes quid facere debeamus. 737.D
Manere in Christo. 2005.A
Manichæus prophetas non recipit. 1610.C
Manichæi error. 296.A.2070.B.C

Mani-

Manichæi hæresis. 1971.C
Manichæorum friuola. 2071.D
Manichæorũ sacrilegia vnde emanarint. 591.A
Manna cur pluerit dominus, & nunc non pluat. 620.C
Mannæ esu vitam non perpetuabat. 1249.B
Manna manducantes in deserto mortui sunt. 157.C
de Manna vermiculi procreati. 692.A
Manna spirituale. 620.C.1910.A
Mansiones diuersæ. 1454.D
Mansionum populi Israelitici ordo. 1452.A
Mansueti qui sint. 1302.C
Mansuetudo feraru. 594.A
Manumissoris ac patroni nostri Christi meminisse debemus. 1054.B
Manus quid intelligatur. 2083.A
Manus animæ. 1536.B
Manus arida quid repræsentet. 697.A
Manus primò in Adam aruit. 697.D
Manus Christi. 1392.D
Manus Christi bonus operarius. 451.C
Manus dei quæ. 1540.D.1326.A.B.1608.C
Manus dei quàm fortes. 1540.D
Manus dextera synagogæ aruit. 697.C
Manus diuina sanat iustos. 1304.D
Manus diuinæ potentiæ. 1347.B
Manus domini cruci affixæ. 113.A
Manus domini dicitur spiritus. 1501.A
Manus holographa. 1991.D
Manus Mosi leprosa. 72.C
Manus quomodo est extendenda. 697.D
Manus sapientiæ. 1541.A
Manum extendere. 1685.A
Manu Christi leuari. 204.D
in Manu dei sumus. 205.D
in Manu dei sunt omnia. 247.D
Manu vna dei cœlum formatum, duabus homo figuratus. 1500.A
Manus ad dominum leuandæ exemplo Moysi. 1370.B
Manus quæ hominem paranerunt. 1501.A
Manus quando sanctæ. 2053.D
Manuum impositiones. 2058.D
Manuum singulare præconium. 894.B
Manus ad dominum extendere. 1019.A
Manus puras leuare quid sit. 1255.B
in Manibus esse animam, quid. 1540.C.D
Manibus operari cur inductus deus. 1649.B
Manu capti. 2035.B
Mara quid interpretetur. 1452.B
Mara fons per lignum dulcoratus. 133.D
Maranatha quid interpretetur. 1933.A
Marcelliana Ambrosij soror. 456.D
Marcellion vnde traxit errorem. 1885.B
Marcus consobrinus Barnabæ. 2036.B
Marci euangelium, quale. 1619.C
Mare ad escam datum est, non ad nauigandi periculum. 1134.B.C
Mare hospitium fluuiorum. 827.C
Mare rubrum, figura baptismatis. 1189.B
Mare est scriptura diuina. 603.D
Mare quare est salsum. 819.B
Mare turbatum sedatur. 1677.B
Maris Atlantici commendatio. 863.B
Maris periculum. 1670.C
Maris laus. 827.C
Maris singularitas. Ibid.B.C
Maris varia nomina. 825.B
Mari comparatus fœnerator. 1147.D
Mari terminus statutus est. 824.D
Mari plerique ad quæstum vtuntur. 1147.D
Maria sanguine Romanorum infecta. 1399.C
Margarita vbi inueniatur. 863.B
Margarita spiritualis. 695.A
Margarita quibus aptatur. Ibidem.
Mariæ multæ. 133.D
Maria significat deus ex genere meo. 133.D
Maria typus Ecclesiæ. 1633.A.& dein.
Maria quomodo domini ancilla. 1635.B
Maria de domo Dauid erat. 190.C.1653.B
Maria dicitur arca. 775.D. aula regalis. 138.D. fons signatus. 137. B. hortus clausus. 137.B. manna. 692.A. nubes leuis. 119.D. 1451.D. paradisus. 137.B. porta clausa. 136.B.137.B. templum dei, non deus templi. 405.B. terra. 1281.B. vellus. 703.D.& dein. virga. 137.A
Maria domi sola in cubiculo à Gabriele inuẽta. 125.D.598.D.625.D
Maria Christum non parturiuit, sed peperit. 1403.B
Maria cur non antequam desponsaretur, sit impleta. 1631.D
Maria quomodo coniunx. 1632.D
Maria cur desponsata connubio. 135.A
Maria quomodo mulier dicatur. 134.A.B
Mariæ virginitati non derogauit quòd Ioseph coniunx nominata fuerit. Ibid.A
Maria animum nũquam mutauit, nec pudorem. 135.D
Maria deum ãtulit. 133.D
Maria vnicũ filiũ habuit, scilicet Iesum. 652.D
Maria fidei fructum consecuta. 1637.A
Maria non fuit incredula. 1634.D
Maria quid expectabat iuxta crucem. 1792.D
Mariæ humilitas & deuotio. 157.B
Maria humilior facta. 88.C
Maria quomodo obumbrata. 1458.D
Maria verè ac semper virgo, non solum corpore, sed etiam mente. 87.D. 652.C. D. 871.C. 1632.C.D
Maria virgo cõcepit, virgo peperit, & virgo permansit. 654.D.in fi.& dein.
Maria virginitatis incentiuum attulit. 133.D
Maria quomodo virum suum Ioseph dereliquerit. 1632.C
Maria visitauit Helisabeth. 88.C
Mariæ comites. Ibid.A.B
Mariæ gressus speciosi. 139.C.D
Mariæ integritas extorqueri non potuit. 136.A
Mariæ & Zachariæ responsio. 1634.D
Mariæ perfectio. 87.D
Mariæ quæstio ab angelo, qualis fuerit. 1020.A
Mariæ turbatio ad salutationem angeli. 1023.B
Mariæ verecundia. 11.A
Mariæ venter crater tornatilis. 140.A
Mariæ vterus olla dicitur. 138.D
Mariam deiparam quidam negarunt virginem perseuerasse. 134.A. eorum cõfutatio. Ibid.B
de Maria velut de speculo refulget species castitatis. 87.C
in Maria Christus quid reperierit. 660.A
Maria Magdalena culpam suam lachrymis diluit. 190.B. Ea quare dominum tangere prohibetur. 1997.C
Maria soror Aarõ quare pœnã incurrit. 1639.A
Maria soror Moysi. 660.B. figura virginis Mariæ. 133.D
Maria soror Moysi quomodo leprosa. 663.A
Marius & Cinna hostes. 1399.B
Mariti officium erga vxorem. 859.A
Mariti reuerentia. 858.D
Mariti debent amare coniuges. 1548.D
Mariti etiam asperi ac vitiosi coniugibus suis expectandi. 858.C
Marthæ actuosa operibus deuotio, & Mariæ religiosa mentis intentio dei verbo. 1727.A
Martius primus mensis. 970.C
Martianus hæreticus. 653.D
Martyr Christi, thesaurus Ecclesiæ. 113.C
Martyris in tormẽtis cõstituti trepidatio. 1600.B
Martyres fuerunt idonei testes. 771.C
Martyres illustres. 1743.A
Martyres, victores. 1884.A
Martyrum feruor erga Christum. 1492.B
Martyrum fortitudo. 29.B
Martyrum loca perquirenda. 725.C
Martyrum mors quid effecerit. 472.A
Martyrum passio nobis ad exemplum cõfertur. 762.A
Martyrum passio vindemiis cõparata. 767.C.D
Martyrum quorundam voces in tormẽtis. 1072. B.C
ad Martyrum sepulchra calices deferentes. 1133.A
in Martyribus Christus occiditur. 1942.C
Martyrium duplex in vna hostia. 80.A
Martyrij genus durissimum. 765.B.C
Martyrij gloria quibus acquiratur. 1821.C
Martyrij mater, fides catholica. 795.C
Martyrij vtilitas. 771.A.B
à Martyrio multi reuocati per vxores. 1548.D
Masculi nomine mens significatur. 1030.A
Materialis compositionis Trinitas veneranda sola immunis. 1022.B
Mater coquens & comedens filium. 75.C
Mater & filiæ martyriũ naufragio passæ. 98.A
Mater & fratres Christi. 193.B
Mater filiorũ Zebedæi iure reprehẽditur. 339.A
Mater Iesu quare arguatur. 1644.B
Mater lactet pueros suos. 1000.A
Mater vera quæ sit. 535.D
Matris pudorem dominus conseruauit. 135.A
Maternus affectus erga filios. 336.D
Maternus affectus quid debeat imitari. 1785.B
Materni affectus erga fœtum suum commendatio. 1764.B.C
Mathematica auocant potius à deo, quàm ad salutem faciant. 844.D.& dein.& 2018.A
Matricis strangulatio. 1579.C
Mathusala. 1664.A
Matrimonium cur priscis sacerdotibus permissum. 2056.A.B
Matrimonium extra legem dei. 1901.C
Matrimonium non quærendum ex alienigenis. 632.D
Matrimonium non soluendum nisi causa fornicationis. 102.B
Matrimonium seruitus est. 163.B
Matrimonium seu coniugium nõ defloratio virginitatis facit, sed pactio coniugalis. 135.A
Matrimonium quomodo non sit ratum. 1901.B
Matrimonii ius quomodo soluatur. Ibidem.
Matrimonio iunctę quomodo de mundo sint sollicitæ. 1904.B
Matrimonium Ambrosius non dissuadet. 81.D
in Matrimonio cur nasci Christus voluerit. 1632.A
Matrimonii incommoda. 1903.A
Matrimonii præsul deus. 988.D
Matthæus cur potissimum nominauerit Abrahã & Dauid. 1653.B.& dein.
Matthæi euangelium. morale. 1619.C.& 1620.D
Maturitas ætatis quomodo præueniatur. 1582.C
Matutina susceptio. 691.B
Matutinos potatores arguit. 1131.D
Maxilla quid sit. 444.A
Maximus tyrannus Gratiani Imperatoris persecutor. 1418.B

Media

Media officia. 6.A
Media vita. 912.A
Mediator arbitrum significat. 1982.D
Mediator dei & hominum. 2053.C
Medicamina Christi. 1726.A
Medicamentum nouum. 1681.C
Medicus animarum Christus. 719.A
Medicus negligens repellendus. 1432.A
Medicus perfectus solus Christus. 1370.A
Medici boni cognitio. 552.C
Medici desiderium quando maximum. 1560.C
Medici mollis malum. 1482.D
Medici Asam non curarunt. 494.A
Medici inutiles. 1369.D.in fi.& dein.
Medici primum ἰατρεῖα inuenta sunt vocati, & quare. 1320.B
Medicorum opus, nosse herbarum potestates. 837.A
Medicina antiquissima herbis curabat & succis. 836.D
Medicina Christi. 1337.A
Medicina de vulnere sumpsit exordium. 1320.B
Medicina vera quæ sit. 1321.A
Medicinæ præcepta, diuinæ cognitioni contraria. 1608.D
Medicinæ principium. 970.A
Medicinæ ratio. 1333.A.B
Medcinæ secta prima, ac valida quæ sit. 1320.B
Meditari in lege domini die ac nocte. 1528.D
Meditatio quotidiana quid faciat. 1865.B
Meditationis præceptorũ cœlestiũ finis. 1468.A
Meditationis verborum finis. 1468.A
post Meditationem quid sit agendum. 1468.A
Mel vt colligant apes. 872.C.eius vsus. Ibid.D
Mellis sapor citò euanescit. 1532.B
Melle iecur tenditur. 1128.D
Mel syluestre. 1645.D
Mel mysticum. 1532.A
Mel & lac habere sub lingua quid sit. 1532.D. & dein.
Melchisedech quid interpretetur. 992.D
Melchisedech quid significet. 1247.C
Melchisedech typus. 661.D
Melchisedech benedixit Abraham. 802.D
Melchisedech panem & vinum obtulit. 1247.D
Melchisedech sacerdotium quale. 2094.A
Melchisedech & Abrahæ dignitas. 3001.B
Melius, quomodo interpretandum. 1900.C
Melior est hospitalitas in oleribus cum gratia q̃ vitulorum pinguium præparatio cum discordia. 860.B
Melius est vt ancilla recedat q̃ vxor. 1000.A
Melius est exiguum cũ dei timore quàm thesauri magni sine timore eius. 860.B
Melius est vt vnius aut duorum damnatione plurimi liberentur, quàm duorũ absolutione plures periclitentur. 1372.C
Mem quid interpretetur. 1526.D
Membrum vnum officium alterius membri sibi non vindicat. 61.C
Membra Christi quomodo simus. 2009.C
Membra nostra quomodo desint esse Christi mẽbra. 1898.B
Membra nostra arma sunt iniquitatis, & arma iustitiæ. 1053.C
Membra nostra vt sint arma iustitiæ. 27.A
Membra nostra & arma iustitiæ sunt, & arma peccati. 522.D
Membra nostra arma pietatis sunt. 1053.C
Membræ in diuinitate quid significent. 383.B
Membra interioris hominis. 383.A
Membrorum corporis consensus. 1918.C.D
Memoria grato viro suppetit. 1009.D
Memoriæ magis mandantur quæ bene cantantur. 1474.A
Memorem esse & communicatorem. 1865.D
Mendax iudicatur deus, dum ei non creditur. 1816.A
Mendaces qui. 1815.D
Mendacium à muliere inchoatum. 916.C
Mendacium fugiendum. 2005.A
Mendacium hominum an proficiat. 1816.C
Mendacium nescit os iusti. 1632.D
μὴν, luna, & μῆνες menses. 673.D
Mens quid proprie. 897.B
Mens est animus, 1921.A
Mens bona quæ sit. 1055.C
Mens bona auro quare compararetur. 1012.B
Mens in Abraham reformata. 1008.C
Mens in Adam lapsa. 1008.C
Mens in Charra quid repræsentet. 1007.C
Mens nostra quibus alitur. 1010.B
Mens quomodo ascendit vel descendit. 1010.A
Mens virtutibus repleta ascendit in cœlũ. 202.D
Mens quomodo coinquinetur. 1601.B
Mens nostra cum deo semper esse debet. 1012.C
Mens deo deputanda. 36.A
Mens nostra vbi habitet, & quid gubernet. 1007.D
Mens hominis pura est ante adolescentiæ lubricum. 1389.C
Mens humana in bonis operibus quomodo turbetur. 1390.D
Mens humana, indiuisa. 1012.B
Mens quomodo illuminatur. 1010.A
Mens quæ dicitur inflata. 1538.A
Mens quomodo iudex sit. 1011.B
Mens maligna quomodo tractanda. 1810.D
Mens nostra vbi sit locata. 958.D
Mens quare maior dicatur. 1012.B
Mens, masculi nomine ꝯsignificatur. 1030.A
Mens quibus oneretur. 834.C
Mens nostra petra est. 1712.C
Mens quando probetur. 1010.C
Mens prudens quid considerare debeat. 1027.D
Mens sapiens retrorsum ambulat. 984.B
Mens semita bonarum cogitationum. 1028.C
Mens sapientis qualis esse debet. 1031.B
Mens quando dicatur sobria. 984.C.D
Mens nostra vestitur gemino amictu. 983.B
Mens quamdiu nõ videat deum. 1009.C
Mentis circumcisio. 1028.D
Mentis sibi rectè conscię gratulatio. 946.A. in prin.
Mens cubiculum tuum. 1254.C
Mentis decimæ quæ sint. 1018.D.in fi.
Mentis grauis luctus. 1055.C
Mentis habitus in corporis statu ostenditur. 11.B. in fine.
Mentis naufragium. 967.B
Mentis optima est meditari principium & finem. 1012.C
Mentis opus. 1697.D
Mentis perfectæ quid sit. 1019.A
Mentis pię propositum quid habeat. 1019.B
Mentis sobrietas habet suas habenas. 2.D
Mentis tranquillitas, iustitiæ fructus. 667.B
Mentis vexilla & arma. 1018.B
Mentem simplicem diligit Christus. 1550.A
Mentem venerem intelligit Plato. 218.A
Mente nihil est validius. 1018.C
Mente tota operari. 2034.B
Mentes, dei altaria sunt. 89.A
Mentes duæ. 1761.B.C
Mensa malorum. 1859.C
Mensa mystica iciunio comparata. 1127.B
Mensa pauperis fumestior quàm diuitis. 1109.D
Mensæ conciliatio. 1361.A
Mensarius studium, post habendum sapientię studio. 1727.A
Menses primus. 804.C
Mensis primus, Martius. 970.C
Mensis secundus. Aprilis. 970.C
Mensis quomodo incipiat. 673.A
Menses antiquitus quomodo obseruabantur. 1373.D
Mensium series. 970.C
Menstrua quando incipiant fluere mulieribus. 1028.D
Mensura quædam delictorum. 1837.D
Mensuræ sapientiæ. 506.B.in fine.
Mensuram cum peccator excedit, deus ad vlciscẽ dum commouetur. 997.A.B
Mensuræ tres. 1745.B
Mentiri deum impossibile est. 1191.D
Mentiri, infirmitatis est. 589.B
Mercatores Christiani damnantur ab hæreticis. 582.C
Mercatores Tyriorum & Galatarum. 47.A. in prin.
Mercenarius quis sit. 604.B
Mercenarij qui sint. 1749.C
Mercenarius sua mercede nõ fraudandus. 632.D
Mercenario merces est reddenda. 1157.B
Merces bonæ operationis. 39.C
Merces bonorum defunctorũ quare differatur. 224.D
Merces dabitur secundum laborem. 255.B
Merces Euangelizantis regnum dei. 2061.B
Merces gratiæ par. 1749.D
Merces magna pro tribulationibus. 2066.C
Merces pro qualitate meriti ꝑpenditur. 2084.A
Mercedis futuræ promissio. 9.C
Merces piorum in cœlo. 9.C
Mercedem ab hominibus non quærens, à deo accipit. 991.A
Mercurium pro Auxentio se quidam episcopus Arianus vocat. 579.B
Mereri quid sit. 302.A
Meretrix quæ intelligatur. 604.A
Meretrix prophetica, ecclesiæ typus. 723.D
Meretrix omnis cupiditas, omnis perfidia, fallacia. 624.A
Meretricis detestatio. 223.C
Meretricis oculi laqueus est. 179.A.219.C.928.A.1485.A. Sermo eius laqueus est. 219.C
Meretrices cur se latuisse dicuntur in sanguine Achab. 1114.C
Meretrices duæ suis cum filiis. 98.C
Meretricius etiam vsus viris interdictus, non solum adulterium. 1028.D
Mergi à mergendo. 865.D
μεριδες astronomicæ 845.C
Meridies Ecclesiam significat. 1429.D
Meridies quando est in nobis. 1489.A
Meridies quando fuit. 1088.B
Meridies sit sibi quisque. 1489.A
Meridiano tẽpore virtus diuinæ lucis operatur. 1488.D
Meritum secundum fidem tribuitur. 740.C
Merita quomodo sint acquirenda. 269.A
Merita aliena inquirenda non sunt. 1113.A
Merita beatorum diuersa sunt in cœlo. 1688.B
Merita nostra qualia sint. 932.D.& inde.
Merita sanctorum impuabilia. 958.C
Meritorum fidelium precium apud Christum. 1732.B
Meritorum præmia post mortem manere. 9.B
Meritorum prærogatiua. 1661.A

Merito-

Meritorum principium deus. 247.B
Meritorum remuneratio reposita est in futuro. 1470.D
Meritorum splendore sancti illuminantur. 949.D
Meritis præcedentibus nihil debetur. 242.A in fine.
de Meritis suis nemo glorietur. 1590.C
Meritis suis nemo peruenit ad salutem. 254.C
Merularum vox. 867.A
Mesopotamia vnde dicta. 902.A
Mesopotamia duob⁹ fluminibus cingitur. 632.D
Mesopotamia Ecclesiam præsignat. 632.D
Messis nostra. 573.A
μετα-μ̃χωσις. 484.D
Meum non est dare vobis, cur dixerit Christus. 338.C
Micæ quæ sint. 1755.D
Michæas quid interpretetur. 541.B
Michol reprehendit Dauid saltantem. 587.C
Michol sterilis per punitionem. 587.D
Midæ fabula. 1711.A
à Milib⁹ trib⁹ quadragĩta octo milia cæsa. 28.C
Miles regni cœlestis candidatus impiger esse debet. 1063.D
Milites sunt hæretici peruersi. 692.B
Milites incusantur. 695.D
Militum munus. 1451.B
Militum pericula. 1844.D
Militibus cur stipendia constituta. 1647.A
Militans quomodo se cognoscere debeat. 696.C
Militare Christo. 1957.C
Militare secundum carnem. Ibidem.
Militaris disciplina. 991.A
Militia cœlestis. 1440.D
Militia honestatis sit apud omnes Christianos prima. 696.A
Minister vltionis diuinæ quis sit. 944.D
Minister Christi qualis esse debeat. 162.D
Ministri Christi sumus. 331.B
Ministri dei quomodo docent. 1947.B.in fi.
Ministri iustitiæ. 1962.A
Ministrorum regalium fastus & fragilitas. 1084.C
Ministros altaris decet officiorum gratia. 34.D
Ministerium quomodo vituperetur. 1947.B
Ministrare & sedere vt differant. 3011.A
Minor culpa, vbi culpæ ignorantia. 638.D
Minnta sen μειδιᾶ astronomorum. 845.C
Miracula Christus facit hodiéque in sanctis. 793.B
Miracula Christi oblitioni non danda. 711.D
Miracula quare nunc non fiunt. 1920.B.in fi.
Miracula varia oratorij sermonis dei. 1248.B.C & deinceps.
Miscere aquam vino. 772.C
Meseratio iniusta. 1449.D
Miseremini mei amici mei &c. qualiter dictum. 77.B
Misereri decet maximè in Ecclesia. 1482.C
Misereri inopis quomodo prodest. 1525.C
Miseretur deus non sine iudicio. 1595.A
Misericors, & immisericors. 112.C
Misericordes nos esse decet. 1875.D
Misericordia de cœlo petenda. 1192.D
Misericordia Christi maxima. 1404.B
Misericordia cõmendat animã Christianam. 6.E
Misericordia quibus conferri consuevit. 1483.B
Misericordia dei. 1884.C
Misericordia dei quare data est. 1804.D.& quomodo. 1939.C
Misericordia dei erga peccatores. 1181.D.& deĩ.
Misericordia dei quomodo affluit. 1947.A
Misericordia dei in omnem carnem est. 1593.B
Misericordia dei magna. 1504.C
Misericordia domini vbique obuia. 170.A.B
Misericordia quibus ure debeatur. 1483.C 1563.D
Misericordia dei descendit ad Israel. 1605.C
Misericordia nunquam destituitur, sed adimuatur. 66.A.B
Misericordia dũi in võs gentes diffusa. 1491.A
Misericordia quomodo dispensanda debitoribus. 1482.D
Misericordia exhibenda est. 48.B.C
Misericordia sine fide nuda & instabilis. 1356.A
Misericordia quomodo fieri debet. 1865.A
Misericordia hominis in proximum est. 1593.B
Misericordia per dominum inuenitur. 1590.C
Misericordia non est sine iudicio. 177.A
Misericordia, iustitiæ portio. 1481.D
Misericordia iustitiæ appellata. 1956.B
Misericordia iusta & iniusta. 1482.C
Misericordia non de meritis indigorum iudicat. 1113.A
Misericordia nouissima. 1659.D
Misericordia à peccato liberat. 1483.B.1556.B
Misericordia, plenitudo virtutum est. 1647.B
Misericordia pœnitẽtibus facta hic, testimonium est futuræ remunerationis. 181.B
Misericordia vnde progredi debeat. 1767.B
Misericordia saluatoris. 700.D
Misericordiæ fons. 723.A
Misericordiæ incentiuum. 56.A.B
ad Misericordiæ officiũ exhortãs exemplũ. 22.C
Misericordiæ opera commendantur. 6.B
Misericordiæ quis debeat studere. 2076.C
Misericordiam dei vt promereamur. 726.A
Misericordiam à deo petere debemus. 1559.D
Misericordiã accepim⁹ dnab⁹ ex causis. 1831.A
Misericordiã & iudiciũ tẽperauit deus. 256.A
Misericordiam omnibus debemus. 21.C
Misericordiam esse iustitiam liquet. 495.C
Misericordia domini quomodo terra sit plena. 1490.D
de Misericordia domini Iesu. 181.A
Misericordia egens peccator est. 1483.B
Misericordia qui non habent opus. Ibidem.
Misericordiæ domini multæ sunt. 1593.B
Misericordiarum diuitiæ. 1996.B
Misericordiarum duo fontes. 724.C
Mithra, eadem & Venus. 573.B
Mnarum mysterium in euangelio. 1768.D
Moabitæ quandiu ab ecclesia domini excluderentur. 1412.B
Moderatio, naturalis est. 1132.D
Modestia portio est dei. 11.B
Modestia quantum prosit. 2070.A
Modestia vnde dicta. 12.B
Modestia diues apud deum. 11.B
Moduli quid significent. 1566.C
Modus sit in omnibus. 1759.A
Mœstitia mensuram habere debet. 177.A
Mola quid sit. 1155.C
Mola asinaria ad collum religata. 700.B
Molæ Euangelicæ expositio. 721.D & deinc.
Molares lapides duo testamẽta significãt. 722.A
Molentes duæ. 694.D
Molere quibus constet. 721.D
Molimina sera dominus condemnat. 1797.A
à Monasteriis discedentium vita. 1309.C
Monialium bonos. 1465.A
Monica Augustini mater. 795.B
Monitio sine asperitate sit. 15.B
Monitores quales esse debeant. 2008.D
μονότης singularitas. 335.C
Montani hæresis. 1227.C
Mons, Christus dicitur, & quare. 1769.C
Mons quæ fides perfecta transferre potest. 1396.B
Mons modicus, & mons magnus. 1218.D
Mons Sion quomodo facti simus. 1401.C
Montis eminentia quid significet. 1009.D in fi.
Montem ascendere. 1685.B
in Montem fugere. 1760.B
de Monte ad montem volare quid sit. 766.B
Montes qui sint. 1463.A
Montes qui sint. 1759.B
Montes aromatum. 1612.B
Montes cadere quid. 310.D
Montes dicuntur seruuli Christi. 1401.D
Montes quomodo sint conturbati. 1397.A
Montium translatio mystica. 1396.A.B
Monumentum quid sit. 1794.C
Monumentum Christi nouum. 100.B
Moralis doctrina. 1037.C.D
Morathi quid interpretetur. 541.B
Morbi varij à Christo sanati. 103.D
Mores sint honesti. 1990.B
Mores vxorij emendandi. 1753.D
Mori à morte dictum. 911.B
Mori in Christo quis dicatur. 1390.A
Mori legi quid sit. 1835.A.1979.B
Mori mundo quid sit. 1831.D
Mori natura. 1758.A
Mori nobis lucrum. 213.D
Mori non potest, quem virtus suis humeris portauerit. 1610.A
Mori quibusdam reis satius sit quàm nexos catenis in pompam duci. 1592.B
Mori pro Christo gloriosius est quàm regnare in hoc seculo. 214.C
Mori quotidie quid sit. 1336.B
Mori peccato. 471.A in prin. 1831.A
Mori peccato quomodo possumus. 1832.A
Mori seculo nos oportet. 1783.C
Morientis anima paulatim se exuit vinculis corporis. 213.C
Morituri benedictio, quantæ virtutis sit. 222.C
Morituri, tactu charorũ pignorum delectantur. 1092.D
Morituris Christus manum nõ imponit. 1093.A
Morituros filios plus diligimus. 1001.A
Mors & vita contraria sunt. 911.B
Mors quid sit. 212.D. 214.B.222.A.470.D 926.A.950.D.1832.C
Mors quomodo acquiratur. 1834.B
Mors vnde Adæ acciderit. 908.B.C
Mors æqualis omnibus. 466.D
Mors animæ. 47.A
Mors, animæ nihil nocet. 112.C
Mors per baptismatis sacramentum. 912.B
Mors bona, mala, media. 213.A
Mors quomodo bonum sit. Ibid.C
Mors corporalis non lugenda. 466.C
Mors generaliter neque bona neque mala, sed in specie & optima & pessima. 222.A
Mors omnes dolores corporis aufert. 950.D
Mors duplex. 1720.B.&.1834.A
Mors Christi quid nobis profuit. 1826.B
Mors Christi, iustificatio peccatorum. 1979.D
Mors Christi omnibus vtilis. 1997.C
Mors Christi, vita est. 1306.B
Mors quomodo dominata sit in Christũ. 1578.C
Mors communis. 912.B
Mors corporalis quomodo bona. 1416.D
Mors corporis non est timenda. 1346.B
Mors culpæ refuga. 471.A
Mors quare sit data. Ibidem.
Mors dissolutio corporis est. 1826.D
Mors Græcis à fine dicitur. 222.A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mors finis peccati. 216.D. 449.D. 1242.D. 1831.C
Mors iusto non naturæ finis, sed culpæ. 1417.C
Mors naturæ finis non pœna est. 1731.A
Mors in natura non fuit. 472.B
Mors honesta. 1336.B
Mors improbis prodest. 1570.B
Mors quomodo introducta. 1242.D
Mors intrauit in mũdum per mulierem. 2054.B
Mors inuidia diaboli intrauit. 915.A
Mors iustis quietis portus. 221.C
Mors mala. 216.B.912.B
Mors malum non est. 469.A
Mors martyrium. 472.A
Mors metuenda non est. 217.B.1456.B
Mors duabus ex causis ab insipientibus timetur. 221.D
Mors mystica. 213.A
Mors naturalis. *Ibidem.*
Mors nemini nocet. 1601.B
Mors peccati. 213.A
Mors ex peccato. 1928.B
Mors peccatorum peßima. 222.A
Mors piis non timenda, sed potius optanda. 449.D
Mors non pœna, sed remedium. 471.A
Mors, pœna æterna. 2004.C
Mors prima & secunda. 1328.A
Mors quomodo regnabat. 1827.C.D
Mors in quos non regnauit. 1828.A
Mors non in omnes regnauit. 1829.A
Mors est quæ mundum redemit. 217.A
Mors fugienda non est. 472.B
Mors pro remedio data est. 471.A
Mors, requies corporis: animæ vel libertas vel absolutio. 1050.B
Mors sola, requies est viro. 215.A
Mors, pœna & intolerabilis pœna peccati. 1370.B
Mors secunda. 1814.B. 1816.D
Mors sepultura vitiorum. 217.A
Mors somnus appellatur. 222.A
Mors spiritualis, naturalis, & pœnalis. 47.A
non Mors terribilis, sed opinio de morte. 220.D
Mors non terribilis. 1731.B
Mors tertia. 213.A.1720.C
Mors triplex. 470.D. in fine.
Mors, turpis vita. 1832.C
Mors vera. 200.A.763.B
Mors quomodo victa. 2066.A
Mors vilis. 1732.A
Mors est vitæ excessus. 471.A
Mors, vitæ testimonium. 222.B
Mors vnde sit. 1944.A
Mortis destructio. 2053.D
Mortis exitus, in manu vitæ. 1336.B
Mortis lucrum. 1216.D
Mortis meditatio quid sit. 470.D
Mortis metus vt leuetur. 1715.B
Mortis metus ad quid referendus est. 221.C
Mortis periculo soluimur per Christum. 1055.B
Mortis pœna, misericordiæ precium. 1139.C
Mortis tria genera. 213.A.470.D. in fi. 1720.C
Mortis stipendium. 1289.C
Morti quis addicitur. 1948.B
Morti quare concesserit se dominus. 1972.B
Mortem æternam nescire, est esse in regno dei. 309.B
Mortem deus non fecit. 216.A.1284.D
Mortem illusit Christus. 1802.D
Mortem quomodo possimus fugere. 1715.B
Mortem gustare quid sit. 1715.C
Mortem Iesu in corpore nostro circumferamus. 214.D
Mortem imitari. 215.A
Mortem non esse lugendam. 466.C
inter Mortem & sortem nihil distat. 1145.D
Mortem sibi inferente, quomodo veniam mereatur. 181.C
Mortem timere, est communis affectus. 1353.A
Mortem frustra homines timent. 216.D
Morte Christi liberati sumus. 1819.B
Morte filiorum grauius puniuntur parentes. 1029.D
Morte mori, aliud est quàm mori. 911.B.C.D
in Morte quotidie versabatur Paulus. 1390.C.D
à Morte secunda alieni. 1834.B
Morte viuere quid. 911.D
Morte vnius aliquando multi liberati. 472.A. 1714.D
Mortalitas vnde exorta. 263.C
Mortales qui dicantur. 1832.B
Mortua mundo. 141.D
Mortuus quis verè sit. 1980.A
Mortuus legi quis sit. 1601.B
Mortuus morti & mortuus peccato. 912.A
Mortuus peccato. 182.A
Mortuus præfertur viuenti. 1570.C
Mortuus, tactu corporis Helisæi suscitatus. 1628.D
Mortui locus qui sit. 1319.C
Mortuo præfertur qui natus non est. 1570.C
Mortuum tangere quid sit. 1437.C
Mortui qui dicantur. 1995.C
Mortui sumus cum Christo. 208.B
qui Mortui deflendi. 193.D
Mortui iusti pro viuentibus habentur. 949.C
Mortui quomodo dicantur peccatores. 1931.D
Mortui quando simus. 1687.B
Mortui quomodo simus peccato. 1480.C
Mortui seculi qui sint. 1317.D
Mortui sine baptismo, pereunt. 264.D
Mortui quomodo mortuos sepeliant. 1720.B
Mortui quomodo dicantur viuentes. 1461.A. 1715.D
Mortuorum iustorũ merces cur differatur. 224.D
Mortuorum regio. 1438.D
Mortuorum vita. 912.A
Mortuis inhærendum diutius non est. 1002.B
Mortuis quantum satis est officij deferendum. 1003.B
Mortificatio Christi quid sit. 217.A
Morsus suauis & morsus amarus. 596.B
Morsus ocio hominum. 595.A
Motus animi quomodo vincatur. 13.D
Motus verè beatus. 1334.E
Motus gemini. 15.A
Motus proximi corporis sunt animæ aduersarij. 543.D
Motus sensitiui irrationabiles ad petram Christum tanquam paruuli elidendi. 194.C
Motus temperandus consilio. 1687.B
Moueri malum. 1417.B
Monit dominus bis terram. 1415.A
Moyses vnde dictus. 801.D
Moyses typus populi & legis. 1370.B.1480.B. 1630.E.C.1716.D
Moyses Aaronis consilium probat præ suo. 510.D
Moyses Aegyptium interfecit. 944.C
Moyses Aegyptiorũ diuitias contempsit. 1479.D
Moyses eruditus in omni sapientia Aegyptiorũ. 878.C
Moyses abiecit Aegyptiorum sapientiã. 1027.B
Moyses æstimatus est supra homines. 42.C
Moyses contra Amalech bellum gerit. 751.A
Moyses quomodo non confusus. 587.C
Moyses deus Pharaoni factus. 1480.A
Moyses dextera populi fuit. 697.C
Moyses docuit populum insurgere in proximos. 615.B
Moyses ductor Israel. 1452.B
Moyses elegit Iosue & Caleb. 1431.C
Moyses in monte Sina legem accepit. 1182.D
Moyses in ocio negotiabatur. 59.C
Moses philosophicas quæstiones de sphærarum motu tanquam inutiles præteriit. 878.C.D
Moses plebi libertatem reddidit. 19.D
Moyses oranit pro salute aliorum, & exanditus est. 174.A
Moyses pro hoste oranit. 72.B
Moyses se pro populo offerebat. 42.B
Moyses verus fuit pauper. 587.C
Moyses in periculis non desperauit salutẽ. 39.D
Moses in quibus prælatus, in quibus Aaron. 510.C
Moyses semper prœliatus. 1603.B
Moyses multa prohibuit propter duritiã Iudæorum. 1897.D
Moyses magnus propheta. 510.B
Moyses non sponsus Ecclesiæ. 306.D
Moyses rex esse noluit. 479.D
Moyses in silentio loquebatur. 59.C
Moyses quare terram promißionis non est ingressus. 1603.B
Moyses quæ vidit & operuit. 35.C
Moyses quomodo viderit dominum. 1480.C. 422.A
Mosis admiranda. 1350.D
Moysi affectus. 1481.B
Mosis ascensus in montem, & ingressus ad deũ. 1375.D.& 1378.D
Moysi consilia. 45.C
Mosis descriptio mundi. 801.C
Moysi & Christi collatio. 2091.D
Moysi facilitas erga omnes. 42.C
Moysi manus quam in sinum bis misit, mystica interpretatio. 72.C
Moysi manus graniores. 521.C
Moysi ieiunium. 658.A.720.A
Moysi periculum. 1555.C
Moysi sapientia. 18.A
Moysi velamen quid indicaret. 1568.A
Moysi verecundia. 10.D
Moysi vox gracilis. 1580.D
Moysi vultus. 1567.D
Moysi manna data est. 40.A
Moysi in rubo apparens quis fuerit. 1372.A.B
Mosis sepultura ignota. 926.A.2076.D
Moyses per triginta dies lugetur. 492.B
Mulier quid in sac. literis. 100.D.& 132.D. 1904.A
Mulier vocabulũ sexus est, non corruptelæ. 134.B
Mulier errorem significat. 1959.D
Mulier Aegyptiorum procax. 1083.A
Mulier atrocitate spiritum exhalauit. 75.B
Mulier bona. 534.C
Mulier capillis suis tergẽs pedes domini. 124.C
Mulier discere magis quæ diuina sunt studeat, quàm docere. 1639.A
Mulier, Ecclesia. 1748.A
Mulier Ecclesiæ gratiam figurat. 132.C.D
Mulier, Ecclesiæ typus. 1128.B
Mulier Eua vocata extra paradisum. 134.B
Mulier ex costa Adæ, non ex anima sumpta. 913.D
Mulier à domino ædificata. 134.B.913.D
Mulier excusationem in peccato habet quam vir habet. 132.D
Mulier fermentum abscõdens in Ecclesia. 694.C

Mulier fluxum sanguinis habes duodecim annis. 1705.D
Mulier fortis, ecclesia. 1754.D
Mulier illusa ad mortem vsque. 628.D
Mulier in ciuitate peccatrix. 1156.A
Mulier in quo non habeat locum. 1877.D
Mulier intra paradisum facta est. 904.B
Mulier latus viri. 1401.C
Mulier quare latus viri dicatur. 1401.C
Mulier quare vocetur Maria. 134.A
Mulier mariti electionem parentibus deferat. 1005.C
Mulier non concupiscenda. 1484.B
Mulier ornata horrenda. 2054.A
Mulier portio corporis viri. 2009.C
Mulier prima vidit mysterium resurrectionis domini. 996.B
Mulier similaginem offert. 996.A
Mulier peccatrix typus Ecclesiæ. 1502.D
Mulier quomodo delectet virum. 988.C
Mulier quare virum gubernatorem assumere debet. 858.D
Mulier quare subiecta viro. 2009.B
Mulier zelum deponat. 992.C
Mulieris accusatio. 858.D
Mulieris aspectu quàm cito quis capitur. 1484.C
Mulieris augæ impotentia. 1113.C
Mulieris culpa. 904.B
Mulieris faciem depingentes taxantur. 82.B
Mulieris quæ hospitio Helisæum suscepit, merces. 995.C
Mulieris incantè visæ malum. 1200.D
Mulieris iniuria stupro illata. 74.D
Mulieris lapsus in peccatum excusatur. 132.D
Mulieris lasciuæ vitandus occursus. 1201.A
Mulieris malæ consortiũ q̃ periculosum. 1120.A
Mulieris nomine etiam virgo intelligitur. 134.B
Mulieris origo. 1913.D
Mulieris partes 12. per trib⁹ Israel missæ. 618.D
Mulieris primæ multiplex peccatum. 906.D
Mulieris species illecebra decepit etiam fortiores maritos. 1004.A
Mulieris tenuis sed pudicæ labor, ac solatium. 875.A
Mulieri authoritas denegãda. 2054.B
Mulierem audire vir iubetur. 133.C
in Mulierum insolẽtia mariti notantur. 1926.A
sine Muliere non laudatur homo. 132.C
Mulieres non accusandæ quòd Eua erroris caussam inuexerit. 131.D
Mulieres cupidæ sunt discendi, cum iudicium nõ habeant probandi. 2070.C
Mulieres debent esse comatæ. 1914.C
Mulieres discant diligere viros. 992.C
Mulier non debet docere. 536.D
Mulieres duæ nobis cohabitant inimicitiis dissidentes. 927.D
Mulieres humiles esse debent. 2009.B. *in fine.*
Mulieres in Ecclesia nõ præsumãt loqui. 1925.D
Mulieres in omni loco orare non debent. 1255.B
Mulieres quomodo orare debeant. 2054.A
Mulieres Romanæ vino nõ vtebãt. 2033.D *in fi.*
Mulieres, sequebantur Apostolos. 1907.B
Mulieres in ecclesia taceant. 536.C
Mulieres sanctæ viris suis velut dominis subiectæ. 904.C
Mulieres temulentæ quomodo inducãtur. 1131.D
Mulieres turturum pudicitiã vix implẽt. 870.D
Mulieres debent esse velatæ in Ecclesia. 1914.C
Mulieres etiam virgines dicuntur. 1904.A
Mulieres vti veste virili prohibitum. 536.B
Mulierum bona cum vltimus virginum. 81.D
Mulierum fletus ineptus. 467.D
Mulierum habitus. 2054.A
Mulierum improbitas in exigendo à maritis mũdo muliebri. 1110.B
Mulierum inaures quales esse debeant. 1005.A
Mulierum lenociniis irretiri viri strenuissimi. 1201.C
Mulierum miseriæ. 82.A
Mulierum ornatus. 82.C
in Mulierum superfluum ornatum. 124.D
Mulierum peccatum contra naturam. 1808.D
Mulierum sumptus pauperes maritos sæpe perdunt. 1110.B
Mulieribus honorẽ impertiri debent viri. 904.C
Mulieres à virtutis officio sexus infirmitas renocare non debet. 160.A
Mulieribus fucum arguit. 888.B
Multa immutata ad sensum humanum. 1828.D
Multiloquium cauendum. 935.D
Multorum fletu Christus monetur. 192.D
Multorum sententiæ paucorum anteponendæ sententiis. 1884.B
Multum interest inter legem & legem. 1939.D
Mũda & immũda induci in arcam quid repræsentet. 963.C.D
omnia Munda sunt saluatoris beneficio. 1871.B
Mundamur esca spirituali. 1559.B
Mundare quomodo nos debeamus. 1423.A
Mundari quomodo quis potest. 1740.D
Mundatio peccatorum quî fiat. 1189.C
Mundi secundum deum qui sint. 1949.C
Mundus duplex. 1896.B
Mundus quid significet. 2031.B
Mundus pro hominibus. 1860.C
Mundus, angeli, & homines. 1892.C
Mundus iste dicitur ager. 745.D
Mundus agon plenus certaminum. 591.D
Mundus hic Christianis pelagus est. 1845.D
Mundus consummaturat malitiã suam. 1525.D
Mundus cui crucifixus. 1702.C
Mundus crucifixus in suis illecebris. 399.C
Mundus per crucem liberandus. 556.A
Mundus à deo habuit gratiam. 810.A
Mundus ex contrariis continetur. 976.C
Mundus deserto comparatur. 1694.D
Mundus ipse distinctè factus est. 947.C
Mundus in tres diuisus quibusdam. 8.A
Mundus verbo factus est. 1675.B
Mundus quare infidelitas dicatur. 1892.C
Mundus quando iudicatur in nobis. 1896.C
Mundus pistrinum est. 1761.A
Mundus quibus plenus est. 1424.D
Mundus quare non habet vitam æternã. 378.D
Mundus ex magna parte saluabitur. 1860.C
Mundus sole illuminatur. 1010.A
Mundus superior deus. 1009.C
Mundus totus quomodo sit sapientis. 1017.A
Mundi velut per membra distributio. 1021.A
Mundi figura sine forma quõ præterit. 1903.D
Mundi partes quatuor. 1025.A
Mundi perpetuus atque idem ordo. 1517.B
Mundi tempora, annus vnus est. 475.A
Mundi tempora quatuor. 903.B.C
Mundi prudentes stulti. 1842.C
Mundo toto eget, cuius nõ capit mundus cupiditates. 1114.D
Mundo toto quis fugiat. 1114.D
à Mundanorum spe abstinendum. 2031.C
Mundanus ciuis sapiens. 600.D
Munificentia dei larga in homines. 486.D
Munus sponsalium Christi. 1041.C
Munera Abel & Cain. 258.A
Munera excæcãt oculos, & vim authoritatis inclinant. 1952.D
à Munere suo deus nullum voluit esse alienum. 1943.B
Munitiones quæ sint. 1957.D
Munus dei. 1647.D
Murena, quæ noxium aliquid habet, pisca preciosior. 855.A
Muri Hierusalem. 1197.C
Murmurare quid sit. 1910.D
Mus elephanto terribilis. 885.A
Musica cœlestis. 816.A.B.C
Musicæ ac cantus efficacia. 1474.B
Mustela marina & terrena. 855.A
Mustũ reficiens & inebrians Christianũ. 768.B
Mutare in melius quæ facta sunt deus potest. 1496.A
Mutari in peius grauc. 508.D
Mutat dominus sæpe sententiam. 70.C
Mutationi omnia subiecta sunt. 850.D
Mutus qui sit. 1630.B.1722.B
Myricarum mirum. 839.C
Myrocles episcopus. 578.D
Myrrha quid repræsentat. 1574.C
Myrrham stillant animæ manus. 106.A
Mysterium de Christo. 1885.A
Mysterium sacramenti in quo sit. 2027.D
Mysterium vocationis gentium prophetis & apostolis cognitum. 261.D
Mysterium vocationis gentium quomodo reuelatum. 2027.B
Mysterij reuelatiõis vitiũ quadripertitũ. 1433.B
Mysteria adulterij Dauid & homicidij Vriæ. 1206.D
Mysteria Christianorum antiquiora sunt quàm Iudæorum. 1247.C
Mysteria diuina prodenda non sunt. 1433.C
Mysteria nullis manifesta. 1193.B
Mysteria prophanis auribus temere non inuulganda. 996.A
Mysteria veritatis comprehendenda. 1405.B

N

Naaman Syrus leprosus aqua mundatus. 184.A.1239.A.B.1673.C
Naason quid interpretetur. 1435.B
Nabal insipiens interpretatur. 533.D
Nabal inhumanitas. 533.D
Nabuchodonosor Assyriº bonis fidiãr. 1382.B
Nabathe, interpretatur, venit à patre. 119.D
Nabuthe quare inter sanctos habeatur. 1301.B
Nabuthe honestas imitanda. 68.A
Nabutha pauper, suo palmite contẽtus, ditiori regi Achab. 526.B
Nabuthe lapidatus, & quare. 68.A.40.C.578. C.D.1114.B.1772.D
Nabuthæ sanguinem canes linxerunt. 1114.C
Nabuthæ multi. 1100.C
Nadab, igne cœlesti absumptus. 511.B
Nain quid interpretetur. 1132.B
νάφθα vnde dicta. 958.B
Narcissus presbyter. 1877.C
de Naribus & odoratu. 893.B
Nares simæ contra naturam videntur. 959.B
Nares quare tãgit episcopꝰ in baptismo. 1238.A
Nares animæ. 1458.B
Nares ecclesiæ. 1458.B.C
Nares spirituales. 383.A.1407.A
Narratores superflui, sicut hirundines. 1513.A
quomodo Nascamur. 926.C
Nasci & mori naturale est omnibus animalib⁹. 1360.A
Nasci malorum omnium esse principium. 470.B
Nasci est miseria. 470.A
Nasci nõ prodesset, nisi redimi pfuisset. 1640.C
Nasci de spiritu. 1401.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nasci secundum spiritum quid sit. 382.D
Natalem domini quomodo suscipere debeamus. 705..A.B
Nathan cognouit quod Dauid nescieb at. 1519.B
Nathanael sanctus. 798.B
Nathanael visus sub arbore. 1048..A.1768.C
Nationū populus quomodo acquisitus est. 1573.C
Natinitas quorum sit. 1445.D
Natiuitas Christi primo nuntiata est pastoribus. 703.B
Natiuitas Christi sol nouus appellatur. 706.D
in Natiuitate Christi dies crescunt. 702..A
in Natiuitate Ioā. Baptistæ dies decrescūt. Ibid.
Natiuitati Christi famulantur omnia. 702.D
Natiuitas nostra qualis sit. 926.C.D
Natiuitas omnis carnalis vnde sit. 2052..A
Natiuitatum qualitates exprimere, impossibile est. 844.D.&.849.C.& dein.
Natura bona & mala. 1996..A.B
Natura omnis bona est. 1825.D
Natura quomodo agnoscit creatorem. 1812.B
Natura ferarum simplex est. 881.D
Natura ius commune generauit. 19.B
Natura immutari nō potest, sed voluntas. 1851.C
Natura membra corporis verecunda abscondit. 12..A
Natura nihil imperfectum in homine generauit. 640.C
Natura omnes pauperes generat. 1106.D
Natura humana qualis sit sine gratia. 243.C
Natura ira. 1996..A
Natura, verecundiæ magistra. 12..A
Natura veritatis magistra. 881.C
Natura vna corporis in viro & muliere. 915..A
Naturæ alienæ non potest esse capax deus. 1744.D
Naturæ bonum omnibus inest. 954.D
Naturæ est incidere in culpam. 1183.D
Naturæ ius barbari & muta animalia norunt. 989..A.B
Naturæ ius, pascere alios. 61.B
Naturæ opifex decori obseruator. 12.B
Naturæ simplicis est deus. 281.D
Naturæ admiranda virtus. 881.C
Naturæ vsui deputata, non coinquinant hominem. 938..A
Naturæ quatenus indulgendum. 1747..A
Naturam vincit institutio 940..A
Naturam vitiatam mutat deus. 538..A
in Natura quid habeamus. 1833.C
Naturalia pulchra sunt & honesta. 31.C & deī.
quæ contra Naturam sunt, turpia sunt. 31.D
Naufragium quis non timeat. 1134.C
Naufrago an tabula è manibus extorquenda. 62.D.in fine.
Nauigantium mare, timor. 1670.C
Nauigare bene qui dicātur. 1405.C
Nauigationis pericula. 1134.B
Nauis dominica. 113.C
Nauis, ecclesia est. 113.C.1227.B
Nauis Iudæa. 1778.B
Nauis fluctibus operta. 1391..A
Nauis Petri. 1677..A
Nauis sine arbore infirma est. 750.D
Nauis spiritualis descriptio. 1227.C
Nauim in mari aliquando rectturus, vt se exerceat. 5.C
Naues, corpora humana intelliguntur. 1403.C
Naues Tharsis quæ sint. 1161.D
Naues Tharsis corpora nostra vt fiant. 1403.D
Nauicula, eadem tranquillitatem donat & metum. 701.C
Nauicula Simonis Petri. Ibid..A
Nauiculæ duæ quid obumbrant. 701..A
Nautæ ab echino discunt tempestates imminere. 860.B.C
Nautarum pericula. 1844.D
Nazarij martyris natalis. 795.D.& dein.
Nazarenus. 1777.B
Neemias sacerdos. 73.C
Necessitas inuito imposita, fastidium affert. 867.D
Necessitate nemo peccat. 948.D
ex Necessitate quid facere. 1539..A
Necessitatem peccandi deus non imposuit. 909.C
Necessitates quærunt iustum. 1578..A
Nectar ex vino & melle. 219..A
Negatio Petri qualis fuerit. 1785.D & deinceps coprosè.
Negligentes deus deserit. 1505..A
Negligentia quo iudicio damnetur. 1432.D
Negocia secularia. 2067.B
Negociatio marina quàm periculosa, atque adeo auara. 1134.C.D
Negociatio magna 772..A
Nemo debet facilè se alteri credere. 904.C
Nemo à peccato est immunis. 604.D
Nemo grauius moritur, quàm qui peccato vixit. 962.B
Nemo glorietur in operibus. 639.D
Nemo iustificatur ex lege. 1681.D
Nemo laudat deum nisi perfectus. 1763.B
Nemo liber. 1054.B
Nemo salutandus in via. 1724..A
Nemo sine peccato, nisi vnus deus. 408.C
Nemo sine peccato. 1609.C
Nemo sine lapsu est. 1118.B
Neomeniæ quid significent. 1984.B
Nemroth quid interpretetur. 986.B.1487..A
Neophyti vnde dicantur. 748.C
Neophytus prohibetur ordinari. 664.B
Neophyti tanquam aquilæ. 748.D
Nephthæ templum. 73.C
Neptalim quid interpretetur. 526.C
Neptalim, palmes abundans. 1101.D
Neptuni & Dianæ fabula. 95.D
Nequiores homines, tectiores. 1016.C
Nequitia legitimum successorem non habet. 1410..A
Nequitiæ spiritales sunt etiam in cœlestibus. 1491..A
Nero Christianorum persecutor. 246.D.in fi.
Nerui à cerebro sunt. 892.D
Nerus Iacob cur obstupuerit. 1372.D
Nerum non manducent filij Israel. Ibidem.
Nicanor regis Demetrij dux. 29..A
Nicenum concilium. 311.C
Nicodemus primus lauacri mysterium audire meruit. 106..A
Nicolaitarum doctrina. 175.B
Nidus velut quidam attextum est corpus nostrum. 957.D
Nihil, id est malitia. 203.B
Nihil à sapientibus nisi quod honestum sit expetendum. 63.B
Nihil adimitur Ecclesiæ quod pietati acquiritur. 554.B
Nihil affectatum attentandum. 12.D
Nihil deum latere potest. 8.B.C
Nihil est, quidquid diaboli est. 1066.D
Nihil fœmineum attentandum. 12.D.& seq.
Nihil proprium habemus in mundo. 2063..A
Nihil sine Christo plenum. 1879.B
Nilus dicitur Aegyptus. 1026.B
Nilus fluuiorum maximus. 816.C
Nilus quando exundet. 966.D
Nimis custodire mandata quid sit. 1425.C
Ninive fleuit agendo pœnitentiam. 188.B
Niniuitæ per iciunium liberati. 655.B
Niniuitarum iciunia. 734.B
Niniuitarum rex deum humilitate vicit. 734.C
Nix cito nigrescit. 1247..A
Nix intelligibilis quæ sit. 1193.D
Nisibus sermo dei comparandus. 1717.C
Nobiles qui erant. 1563.D
Nobiles contra Christum. 1892.D
Nobilibus fortuna lapsis maior misericordia debetur. 1563.D
Nobilitas à parentibus trahitur. 1624.D & dein.
Nobilitatē generis an Christus quæsierit ad saluandas animas. 1381.B
Nobilitate generis gloriandum non esse. 1646.B
Nobilitas in quo consistat. 1115.D
Nobilitas quomodo iuuat. 1430.C
Nobilitas nulla carnalis, immaculatæ originis est. 1205.D
Nobiscum deus Christus. 1400.B
Nocere alteri est naturam violare. 62.C
Nocte media tentationes maximè vigent. 1487.D & 1488.D
Nocte orandum. 1582.C
Noctua, Hæreticorum est figura. 738.D
Noctua quomodo non est imitanda. 738.D
Noctuæ proprietas. 875..A
Noe quid interpretetur. 954.C
Noe Adæ similis. 982..A
Noe quare gratiam apud deum inuenerit. 956.D
Noe ad semen futurorum reseruatus. 1350.C
Noe sapientia in fabricanda arca. 17.D
Noe quare ædificauit aram deo. 975.C
Noe tempore diluuium abscondit montes. 825.D
Noe arca est Petri ecclesia. 701.C
Noe prasio lapidi comparatur. 904..A
Noe iustus. 903.C.& 904..A.962.C
Noe sanctus. 954.B
Noe feracis vineæ plantator. 608.B
Noe primus vineam plantauit, & quare. 982.C
Noe vino inebriatus. 840.B.998.D
Noe ebrietas quid significet. 1124..A.1350.C
Noe nudatus non erubescebat. 588.C
Noe se nudum non sentiebat. 983.D
Noe quatuor virtutes. 17.D
Noemi destituta marito & filiis. 158.C
Noli me tangere, quid. 101.B
Nomina sine ratione veteres non imposuerunt. 1801.C
Nomen à deo sancti accipiunt. 1638.B
Nomen appellatiuum. 2017.D
Nomen bonum quibus præstatur. 126.D
Nomen Christi quomodo agnoscatur. 408.B
Nomen dei quō sanctificatur in nobis. 1256..A
Nomen cuiusque quod sit. 1373.D
Nomen dei verum. 622.C
Nomen sibi mutans episcopus Arianus. 579.B
Nomen super omne nomen. 2017.D
Nomen suum vt homo perdat. 1499.D
Nomen vnum est in quo baptizari nos oporteat. 1243.B
in Nomine Christi quid sit. 1711.D
νόμῳ, id est legi synagogæ quasi masculo copulata. 1384.C
Non esse dicuntur inutili. 1318.D
Non nasci melius, quàm improbè agere. 1570.C
Non peccare impossibile est. 1827.D in fi.
Nona visio. 1134..A
Noscere se quid sit. 1430.B
Nosse dei & non nosse quod sit. 1220..A.B
Nosse teipsum, cuius sit dictum. 885.C.D.1430.B.1499..A

Universidad de Deusto

Nostra quæ sint. 1367.B.in fi.
Notitia dei ex quibus manifesta sit. 1806.D
Notitia veteris testamenti prodest. 2071.B
Noua nouorum quid significent. 946.A
Nouatianus schisma composuit. 180.D.1921.A
Nouatiani praua expositio. 2069.B
Nouatiani error de domo magna. 2069.B
Nouatiani hæretici. 170.A
Nouatiani in ecclesiam nõ conueniunt fidelium. 180.D
Nouatiani mundos se appellant. 168.C. 173.B C.& 174.A.B
Nouatiani spem veniæ negant. 172.A
Nouatianorum doctores & eorũ error. 168.C.D
Nouercalia odia. 855.D
Noui facti in Christo. 2033.A
Nouissimus in seculo, primus apud Christum. 1377.B
Nouit deus mutare sententiam, si tu noueris emẽdare delictum. 1638.D
Nouum testamentum in.39.psalmo annunciatur. 1349.D
Noui testamenti eminentia. 2080.A
νῆς. 593.C.601.A
νῆς, viri figura, ἀλλοθυσις mulieris. 901.C
Nox quæ dicatur. 964.D.1749.D. in fi.
Nox est contraria diei. 1488.D
Nox ad quid data est. 814.A
Nox etiam sua carmina habet. 874.D
Nox peccatis magis accommoda. 1475.B.C
Nox perfidis semper est. 1721.D.in fi.
Nox tentationum. 1489.B
Nox veterem hominem significat. 1869.B
Nox, vmbra terræ est. 844.B
Nox quare præcesserit. 747.A
Noxius qui dicatur. 112.C
Noxia in terris, in aquis innoxia. 855.A
Nubes apparens in transfiguratione. 1718.B
Nubes diuersæ. 1780.C.D
Nubes graues. 120.B
Nubes leues. 1451.D.1780.D
Nubes, & quidem leuis, Maria dicitur. 119.D
Nubes quæ suscepit saluatorem. 756.B
Nubis columna quid significet. 709.D.1240.A
Nubis nomine, baptismus significatur. 421.D
Nubis vmbraculo à Christo qui protegantur. 756.C
Nubem quomodo deus expanderit. 756.C
Nubes sunt sancti viri. 1780.D
Nubes sunt quæ nupserunt. 120.B
Nubendi causa. 1631.B
Nubentium verbum vnde tractum. 120.B
Nucina virga quæ sit. 1210.A
Nudam esse, virtutis indicium. 1209.A.C
Nuditas sapientis gemina. 983.A.B
Nudus qui dicatur. 1082.A.1704.A
Nudi Adam & Eua. 918.C
Nudi quare nascimur. 699.D
Nudi in seculo nascimur. Ibidem.
Nudi accedimus ad lauacrum. 699.D
Nuditas spiritalis. 1704.A
Nuditatem suam quando perceperit Adam. 1207.D
Numerandi cura quò tendat. 718.D
Numerare pro eligere. 990.C
Numerus quinquagesimus. 1188.D
Numerus secundus quare non plenus. 963.C
Numerus septimus. 595.A
Numerus septimus quietis. 950.C
Numerus septimus plenus. 963.D
Numerus septimus sacer. Ibid.C
Numeri mystici. 1655.D
Numeris iisdem quibus aliqua incipiunt, resolu-
uuntur. 970.D
Nummularij qui sint. 1771.C
Nummus vberior est è paruo, quàm thesaurus è maximo. 157.C
Nun, quid interpretetur. 1533.B
Nuptiæ vnde dictæ sint. 1005.D
Nuptiæ bonæ. 1698.D
Nuptiæ non damnandæ. 102.B
Nuptuæ quid primum concupiscunt. 83.B
Nuptiæ inuitæ solent malos habere prouentus. 1905.A
Nuptiæ Moabitarum prohibitæ. 1659.B
Nuptiæ primæ & secundæ. 1905.B
Nuptiæ secundæ permissæ. Ibidem.
Nuptiæ secundæ non benedicuntur. 2056.A
Nuptiis primis quantum deferendum. 166.C.D
Nuptiæ secundæ an prohibitę episcopis. 2054.D
Nuptiarum secundarum incommoda. 166.C
Nuptias secundas Ambrosius non improbat. 163.A
Nuptiæ spiritales verbi & animæ. 1042.D
Nuptiæ votiuæ. 775.C
Nuptiarum benedictio. 1660.A
Nuptiarũ dissuasores dãnat Ambrosius. 83.A
Nuptiarum solennitatem Beniamitæ amiserunt. 74.C.D
Nuptiarum studium neminem à fide deflectat. 1004.B
Nuptiarum vincula bona. 102.C.& 163.A
Nuptiarum vincula. 163.A
Nuptiis maturarum indicia. 1610.C.D
Nuptias pro remedio suasit Paulus. 155.C
Nuptias verecundia præeat. 1005.B
Nuptias Ambrosius laudat. 83.A
Nuptias illicitas Ambrosius prohibet. 99.D
Nuptias inhonestas perpeti Ioannes Bapt. non potuit. 71.D
in Nuptiis, tempore Ambrosij saltarunt. 775.C
Nuptiales symphonias puellæ fugiant. 96.C
Nutrimenta animæ. 939.C
Nutrimentis etiam lethifera commista nascũtur. 831.B
Nux amaritudines significat. 1046.C
Nympha deuota mulier. 2036.D
νυσάζειν quid sit. 1448.B

O.

OBdormire quibus videtur Christus. 1391.D
Obediendum est Christo. 1833.C
Obedientia cœlestium præceptorum, omnium virtutum fundamentum. 1691.B
Obedientia Christi qualis fuerit. 1414.A.B
Obedientia mortis Christi. 293.A
Obedientiam Christi demonstrauit Apostolus. 1591.B
Obedientia descendit de paradiso. 1576.C
Obedientia præ cæteris reformãda Christo fuit. 1413.A
Obedientiæ vis. 1053.C
Oblationis affectum, non munus probat dominus. 424.B
in Oblatione iustitia significatur & veritas. 2006.C
Oblationes pro defunctis. 453.C
Obtulit Ambrosius hostiam pro fratre. 465.D
Obtulit se Christus deo. 2006.C
Obliuio an cadat in deum. 1220.A.B
Obliuio nulla in deo. Ibidem.
Obliuio cuò irrepit auditui. 770.D
Obliuio irrepit ingrato viro. 1009.D
Obliuisci quid possit homo. 1573.C
Obliuiscitur quomodo deus à nobis. 932.D & 933.A

Oblocutores taxantur. 1608.A
Obscuritas multa in scripturis ꝓpheticis. 1491.C
Obsequium voluntarium acceptius. 773.A
Obsequia quibus refundenda. 1946.A
Obseruantia legis qualiter abolita. 1209.D
Obseruantia religiosæ mentis. 671.C
Obsonatorum cura. 1125.D
Obstetricis officium. 624.D
Obtrectandi locus non est dandus. 13.C
Occasio quomodo datur diabolo. 1832.C
Occulta cordis vidit Ioannes. 1647.B
Occulta dei sacramenta. 1395.A
Occulta sapientiæ. 1390.B.& 1394.A
Occulta sapientiæ premenda. 1390.B
Occultorum mysteria in quibus psalmis tractentur. 1395.D
Ocij mala. 669.A
Ocia quantum periculosa sint. 1514.C
Ocioſi iudicandi non sunt qui sapientiæ student. 1727.A
Ocioſi, reprehensibiles. 2049.B
Ocioſorum modus. 2048.D
Ocioſum, non omne criminoſum. 1339.C
Octaua dies, eadem & prima. 1400.C
Octauæ munus. 597.A
Octauæ mysterium. 1686.C
Octaui diei mysterium. 1028.D
Octaua, noui testamenti est. 595.C.596.D
Oculus quando sit cæcus. 1509.C
Oculus & mens carnis. Ibidem.
Oculus mentis & oculus carnis quomodo vnus sint. 1510.B.C
Oculus, fons generationis. 1554.A
Oculus generationis. Ibidem.
Oculus gratiæ. 1557.C
Oculus interior. 1389.C
Oculus malè videns. 202.C
Oculus noster quo pascatur. 1534.A
Oculi cordis. 875.A
Oculus meretricis laqueus est. 219.C
Oculus mundus. 1559.C
Oculus mysticus qui. 1509.C
Oculus nihil delinquit, sed mens. 1553.D
Oculus peccatoris tenebrosus, innocentis splendidus. 1389.C
Oculus sapientis in capite eius. 958.D
Oculus simplex, & oculus nequam. 1262.B
Oculus suppliciorum, & oculus gratiæ. 1557.C
Oculus tentationis. 1553.D
Oculus vitulæ. 1554.A
Oculus turbatus quomodo sedatur. 1439.D
Oculi officium. 1553.C
Oculum vtrumque habet anima. 1557.C
Oculo vno videtur Christus. 1509.C
Oculi animæ quandam passionem sufferunt. 1440.A
Oculi dei lux sunt. 1305.C
Oculi diuersi. 1553.C
Oculi in Christum deficientes. 1557.A.& C
Oculi in eloquium dei deficientes. Ibid.B
Oculi fœminarum cauendi. 1081.C
Oculi mentis. 1509.C
Oculi mundi, sol & luna. 959.A
Oculi mystici. 1457.C
Oculi primo diei lumine pascuntur. 1010.B
Oculi debent esse pudici. 164.D
Oculi quos viros significent. 1547.D
Oculi tui stagna in Esebon. 1554.C.in fi.
Oculorum dolor in lachrymis. 1568.D
Oculorum laus. 891.A
Oculorum mira vis. 1502.D
Oculorum orbes. 892.C
Oculorum situs. Ibid.A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Oculorum situs in corpore nostro. 958.D
Oculos aperire non omnibus vtile est. 918.B
Oculos deficere quid sit. 1509.D
Oculos leuare quid sit. 1686.B
Odio habendi non homines iniqui sed sermones. 1549.C
Odio qui habentur. 2071.A
Odio haberi gratis. 1336.C
Odio haberi inique. 1336.C
Odia inter se fratrum vnde maximè. 980.A
Odisse quid sit. 233.D
Odisse Christum quis dicatur. 315.D
Odisse quæ possumus. 1533.A
Odisse quos debemus. 1549.B
Odium, exitialis res. 42.A
Odoratus. 893.B
Odor agri pleni, qui sit. 1396.B
Odor bonus. 1365.D
Odor bonus deo quis sit. 1938.A.in fine.
Odor & gustus quò prosint. 1022.A
Odor fructuum nuntius. 932.A
Odor malus deo quis sit. 1938.B
Odor mortis quis sit. 1938.B
Odor notitiæ dei vnde sit. 1938.A
Odor orationis piæ. 1041.A
Odor terræ simplex ac sincerus quid significet typice. 840.C
Offendiculum Ecclesiæ quomodo fit. 1913.A
Offensio Græcis quomodo fit. 1913.A
Offensio Iudæis quomodo fit. 1913.A
Offensio posita in Sion. 1855.B
Offerre nos debemus Christo, & in quibus. 1598.A
Offerre sacramenta. 894.B
Officium vnde. 4.D
Officium duplex. 6.A
Officium primum est linguæ moderatio. 5.B
Officium suum cuique innatum. 30.D
Officio sibi congruo quemque studere debere. 30.C.D
Officia alia prima alia media. 60.C
Officij diuisio. 4.D
Officia quomodo excusanda, aut non. 1539.D
Officia humanæ deuotionis tria requiruntur. 931.D
Officia humanitatis defunctis collata, prest antissima. 1139.D
Officia media quæ. 6.A
Officia perfecta quæ. 6.B
Officiorũ genera à quatuor virtutibus nascũtur. 17.A
Officiorum libros quare scripserit Ambrosius. 4.B
Officiis plurimi obligandi. 53.D
Ogdoes quid significet. 595.C
οἰκουμένη, orbis terrarum. 1406.D
Olea & pinus indumẽtum suum semper seruat. 840.A
Oleæ folia & ramusculi ad quid prosint. 831.B
Oleæ ramusculis ceruus æger curatur. 831.B. 883.A
Oleaster perfidiam significat. 1861.D
Olei natura. 568.B
Olera non omnia esse homini accõmoda. 978.C
Oleum lætitiæ. 1128.B.2082.C
Oleum lætitiæ spiritus sanctus est. 368.B
Oleum nostrum quod esse debet. 1534.B
Oleum spirituale. 1589.B.in fine.
Oliua fidem repræsentat. 1861.D
Omnis plerumque ad partem refertur. 238.D
Omnes in Adam damnationi obnoxij. 680.A
Omnes in Christo vnum sumus. 116.A
Omnes pro aliquibus. 1817.D
Omnes sub peccato, sub morte sunt. 1362.C
Omnia Christo subiecta. 1995.B
Omnia fiunt iudicio dei. 1503.C
Omnia in mensura & pondere fiunt. 1595.B
Omnia quomodo licent. 1912.B
Omnia manifesta domino. 604.C
Omnia simul facta. 808.B
Omnia subiecta esse homini. 19.B
Onera grauiora quæ sint. 1320.C
Onera grauia quæ sint. 1386.A.in prin.
Onesimus à Paulo Baptizatus. 2078.E
Oniæ sacerdotibus precibus Heliodoro sacrilego vita restituta est. 57.D
Onus grauius quod sit. 541.D
Oolias, spiritu diuino impletus. 1439.C
Opem vnde speremus. 1540.D
Opes non præiudicant fidei. 1363.C.in fi.
Operari tota mente quis dicatur. 2034.B
Operandi profaciendi. 1907.B.in fine.
Opes simul non effundendæ. 21.D
Operandi ratio in electis est. 269.D
Operandi viros dominus dat. 933.A
Operantur etiam qui verbo studẽt, & eruditioni. 1510.C
Operari quid sit. 904.D
Operari terram & excolere differunt. 982.B
Operari terram, magis seruile quàm liberum est. 982.B
Operatio erroris. 2047.C
Operatio virtutis. 1998.D
Operationes quibus non impediuntur. 1060.B
Operator quid quærit. 982.B
Opus agnoscit opificem. 1887.B
Opus quod ardere dicitur. 1889.C.in fi.
Opus nostrum Christus. 1510.C
Opus dei homo. 1872.A
Opus dei non metiendum humanis rationibus. 817.A.B.& inde.
Opus suum diligit deus. 1996.B
Opus hominis. 1647.D
Opus in præcepto. 1679.B
Opus ministri ecclesiæ publicam attestationem habeat. 34.C
Opus contra authorem queri non potest. 1853.A
Opus pingue quomodo dicatur. 945.C
Opus est etiam sapientia. 1510.C
Opus vnum patris & filij. 1936.A
Opus sextum. 1683.A
Opus textile. 285.D.in fine.
Opus suum Paulus vocat Corinthios. 1907.A
Operis boni vsus quomodo inolescat. 1468.A
Operis mundani principium & finis. 592.C
Operis voluntarij & coacti præmia. 1539.A
per Opera bona ambulandum est. 247.A
Operum bonorum nos non sumus authores. 932.D
Opera carnis. 1869.D
Opera carnis quæ sic dicantur. 1990.A
Opera Christi nobis profuerunt. 711.A
Opera quibus Dauid texit peccatum suum. 1185.B
Opera dei in fide. 278.D
Opera dei quomodo consideranda. 817.A.B
Opera dei nos ipsi operemur, non aliis delegemus 1001.B.in fine.
Opera quæ deum nesciunt. 2075.A
Opera diaboli facere. 1912.A
Opera domini quæ sint. 1865.B
Opera domini diuersa. 240.D
Opera epulatoria. 512.B.in prin.
Opera sine fide sunt vana. 1730.B
Opera gratiæ & dona variantur. 256.D
Opera libera non seruilia probant deo. 527.C
Opera lucis. 2008.A.in prin.
Opera manuum & digitorum sunt cadẽ. 397.C
Opera misericordiæ quibus præcipuè impendenda. 47.A.B
Opera spiritus. 1990.A
Opera vel studia nostra vt probari à deo cognoscere possimus. 946.A.in prin.
Opera quæ sunt relinquenda. 942.B
Opera magis suadent quàm verba. 2048.D
Opera tenebrarum quæ sint. 1869.B
Opera tenebrarum. 2008.A
Operum bonorum retributionem sperare à Christo. 1544.D
Operum merces hic non quærenda. 38.E
Operum necessitas. 2089.D
Operibus bonis deus ad misericordiam compellitur. 705.D
Operibus bonis exerceri debemus. 1876.A
in Operibus nemo gloriatur. 1758.B
Operibus nostris compellitur dominus. 705.D
ex Operibus suis artifex cognoscitur. 1402.A
Operibus suis vnusquisque iustificabitur aut cõdemnabitur. 1868.A
Opiliones. 940.B
Opij vsus. 831.D
Opima hostia quæ dicatur. 945.C
Opinio humana sibi tanquam deo lex est. 910.A
Opinio nostra legem sibi facit. 909.D
Opobalsamum quid sit. 1436.C
Oportet quomodo accipiatur 1914.D
Opprobrium à domino est. 1346.D
Opprobrium aliquando prodest. 1346.C.D
Opprobrium Christi. 1460.A
Opprobrium pati pro nomine Iesu, gloriosum est. 1444.A
Opprobrio esse Christo. 1444.A
Opprobria nostra quotidie aufert à nobis Christus. 1460.B
Ὀφί. 1795.D
Opulentia est captiua. 1115.B
Orabat Christus in cruce. 448.A.B
Orandum duplici genere. 2011.D
Oracula dei vera & discenda. 1598.B
Oracula diuina non impedienda. 94.C
Orandum quomodo sit. 1456.D
Orandum frequenter dominus monuit. 936.B
Orandum est secretè. 1255.A
pro quibus Orandum. 239.B
pro quibus est Orandum. 936.C
Orandum pro iis qui in sublimitate sunt. 239.B
Orandum pro inimicis. 1341.A
Orandi studium ex præscientia dei non tollitur. 270.B
Orandum pro mortuis. 523.D
Orandi etiam voluntas ac modus à deo nobis datur. 684.A
Orans quale ostium claudere iubetur. 935.C
Orantis affectum semper habere debemus. 1582.C
Orantium disceptatio inordinata. 1255.C
Orant pro nobis sancti. 161.A.B
Orantium varij affectus. 1255.C.D
Orare quid sit. 1913.C
Orare quid debemus. 1487.D
Orare vbi debemus. 1254.B
Orare quomodo in omni loco debeamus. 2053.D
Orare maximè debemus in aduersis. 1585.C
Orare debet homo semper. 1585.B
Orare in carne. 2011.D
Orare in spiritu. 2011.D
Orare non debent mulieres in ornamentis. 1255.C

Orare possunt sancti pro peccatis nostris. 161. A. B
Orat Christus non tanquàm infirmus. 1685.C
Oratio quales esse debeat. 55.C.946.C.D
Oratio quale esse debeat. 1255.D
Oratio quid continere debeat. 130.D
Oratio publicatio gratiarum actio. 130.D
Oratio à diuinis laudibus inchoanda. 1605.D
Oratio ad vitam, oratio in peccatum. 1581.C
Oratio quomodo à deo accipiatur. 1605.B
Oratio quæ ascendit ad deum. 1605.C
Oratio Israel ascendit ad deum. 1605.B
Oratio quo euehatur ad deum. 1605.B.C
Oratio appropinquat deo. 3.A
Oratio non affectu sed ratione promi debet. 1680.A
Oratio à Christo quare facta. 95.C
Oratio crebra nos debet commendare deo. 131.A
Oratio commendanda. 947.A
Oratio continua & ingis. 1727.B.in fine.
Oratio omnibus momentis fiat. 453.C
Oratio pro defunctis. 935.C
Oratio non est diuulganda. 131.A
Oratio dominicæ omnia comprehendit. 95.C
Oratio dominicæ frequenter dicatur. 1251.D
Orationis dominicæ breuis expositio. 1256.A. & deinc.
Orationis dominicæ expositio. 947.A
Oratio frequens disciplinam orandi operatur. 59.D
Oratio Heliseï cæcitate alios percussit. 1625.D
Oratio potest iniuste fieri. 2053.D.in fine.
Oratio quo in loco fieri debeat. 1605.B
Oratio quomodo longe fiat à deo. 130.D
Oratio cum misericordia. 1865.D
Oratio necessaria. 2053.D
Oratio pacificum animum habeat. 947.B
Oratio quomodo pinguescat. 174.C
Oratio piorum, efficax. 1331.A.B
Oratio præclara. 1164.C
Oratio sancti nubes penetrat. 1685.B
Oratio peccatum faciens. 448.A.669.D
Oratio scutum bonum est. 1728.A
Oratio dat nobis spem intrandi. 95.C
Oratio omni tempore deferenda. 1255.A
Oratio secreta efficacior. 11.B
Oratio cum verecundia & sobrietate. 1254.D
Oratio vnde debeat procedere. 1251.D
Oratio vtilis. 15.C
Orationis decorum. 1607. A.B
Orationis dignitates vnde sumantur. 935.D
Orationis dominicæ vel symboli mysteria incautè non sunt diuulganda. 797.C
Orationis efficacia. 1255.D
Orationis inchoatio. 1255.D
Orationis principium quale esse debeat. 1256.A
Orationis medium & finis. 1041.A
Orationi non vacat, qui eo tempore corporeæ concutionis vsum exercet. 1192.D
Orationem non affectus promat sed ratio. 3.A
Orationem commendat humilitas. 935.A.& deuotus animus. 1804.A
ad Orationem nocte surgendum. 1582.C
Orationem præcedat modestia. 11.B
in Oratione est clamandum. 1381.D
in Oratione contrahere peccatum quàm graue sit. 935.D
in Oratione ordo seruandus. 130.D
in Oratione pernoctauit Christus. 1487.C
Orationes sanctorum Satanam excludunt. 901.B
Orationes solennes cum gratiarum actione. 95.C
Orationibus insistendum est. 269.B
Orationibus & meritis prophetarum cœlestia patribus affuere præsidia. 160.C
Orbis terrarum. 1406.D
Orbis terrarum aliquando soluendus, & quare. 1135.B.D
Ordo deificus ad quæ mala volnitur. 1262.A
Ordo temporum certus à domino instituitur. 976.D
Ordo tempus & numerum requirit. 595.A
Ordo vitæ tenendus. 30.B
Ordinis ignorantia conturbat negociorum naturam. 1447.D
Ordinem Tullius putat in decoro seruandũ. 12.D
Ordinum sacrorum origo & varietas in primitiua ecclesia. 2002.C.D
Oreb quid interpretetur. 666.A
Orgia liberi libidinosa. 80.D
Organi vsus testudini. 880.D
Origenes citatur. 1448.C
Origenes minor in nouo testamento quàm in veteri. 641.C
Origo veræ vitæ & iustitiæ. 243.A
Originale peccatum. 1192.C
ab Originis mortalis contagio quis fuerit immunis. 1192.D.1193.A
ὄφιν quid. 32.B.1020.D
ὄφιωνιόν. 1020.D
Ornamentum in quibus existat. 523.B
Orti gratia. 1743.B
in Orto Christus & capt⁹ & sepult⁹ est. 1743.A
Orti virtutum. 1734.C
Oris nostri claues. 1686.B
de Oris officio & cibo & potu. 893.B
Ori ostium ponendum. 2.D
ὄρη montes. 1401.D
Os animæ. 1564.D
Os quid sit. 1564.D
Os Christi quomodo apertum sit 1686.B
Os dei propheta intelligitur. 1434.B
Os hominis quid sit. 894.B
Os insti quod meditabitur sapientiam. 1314.D
Os maleuoli. 604.B
Os peccatoris deus claudit. 1197.A
Os aperuit Iudæorum populus in Christum. 1563.C
Os suum ponere in cœlum quid sit. 1175.A
Osanna quid sit. 1771.A.in fine.
Osculum, amoris mutui indicium. 1700.C
Osculum insigne est charitatis. 190.C
Osculum, pacis insigne. 1352.C
Osculum oris, pietatis est pignus & amoris. 894.A.1748.C
Osculum sanctum. 1878.A
Osculum verbi. 1034.B.C
Osculum tribuere, insigne pacis. 184.C
Oscula carnalia & oscula sancta. 2044.D
Oscula spiritalia. 1970.B
Osculatur nos deus verbum. 1034.C.1423.A
de Ossibus. 895.A
Ossa arida reuiniscunt. 476.B.C.& 477.A
Ossa, diuersa significant. 1194.A
Ossa humani corporis, causa. 958.A
Ossa humiliata quid. 1194.A
Ossa interiora & exteriora. 1327.D.& deinc.
Ossa omnia neruis reuincta. 895.A
Ossa populi ecclesiarum. 1194.A
Ossa virtutis. Ibidem.
Ostium duplex. 1254.D
Ostium arcæ Noe cur ex transuerso factum. 12.B
Ostium ex aduerso in arca factum quid significet. 959.D
Ostium nostrum quid sit. 935.C
Os nostrum quomodo aperire debeamus. 1686.B
Ostium nostrum quomodo sit claudendum. 935.D
Os nostrum quo pascatur. 1534.A
Ostium quod nobis aperiri cupere debeamus. 1727.D
Ostium sit ori. 2.D
Ostium verbi. 935.D
Ostreæ pleniores sunt lunari globo adolescente. 850.B
Ouis pro omnium grege accipitur. 1434.D
Ouis errabunda à Christo requisita. 1604.D. 1748.A.& inde.
Ouis Christus. 1212.A
Ouis, fructuosum animal. 942.A
Ouis inexplebilis hyeme instante. 881.B
Ouium munera. 594.A
Ouium natura. 881.A
οὐρανὸς, cœlum dicitur, & vnde sic. 873.A
Ousia. 311.C
Ousia substantia. 283.D
Ouum appositum ingratis comedens diues, quòd pullum diceret occidi. 1109.A

P

Padus fluuius. 818.C
Pædagogus noster lex erat. 1523.A
Pædogogus, doctor est pueri. 640.A
Pædagogi quales esse debent in pueros. 885.B
Pædagogis gratiæ habendæ. 1523.A.B
Pædagogi paruulis amari videntur. 886.B
Pæderastæ. 1808.D
παιδεία πρὸς cur scripta. 987.C
παίδευσις. 1325.B
Palati & animæ functio quæ sit. 2095.C
πάλαι quid sit. 1311.B
Palæstæ qui sint. 1311.A.1343.D.& 1344.A
Pallady hæresis. 274.D
Pallium virginum. 109.C
Pallium quod à nobis auferetur. 104.C
Pallium quod dedit nobis Christus. 104.C
Pallio quomodo Ecclesia nudatur. 1476.B.C.
Palma ad quid apta. 835.C
Palma beatitudinum. 1688.A
Palma, mas & fœmina. 836.A
Palma semper viret. 840.A
Palma cui detur. 9.B
Palma paucorum est. 1749.D
Palma præmium martyrij. 715.D
Palmæ septuaginta quid significent. 716.B
Palmes elatus. 681.A
πάμμαχοι. 1311.A
Panætius de officiis scripsit apud Græcos. 4.B
Panis qui sit. 1755.D
Panis angelorum quare sic dictus. 1910.A
Panis bonus. 911.A
Panis cœlestis, dei verbum est. 1706.D
Panis quem dedit deus. 620.D
Panis ἐπιούσιος. 311.C
Panis est caro. 292.B
Panis quem frangit Christus, dei verbum est. 1710.D
Panis quomodo sit remissio peccatorum. 1101.C
Panis, verbum dei. 1710.D
Panis verbi, vt mel, vt vinum, vt lac. 1042.B
Panis vitæ. 1575.D
Panis viuus & cœlestis. 911.A
Pani assimilatur cibus mysticus. 1532.A
Panem manducare. 922.D
Panem de cœlo quomodo manducemus. 1715.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Panem sacerdos consecrat. 1101.B
Panes cur hordeacei. 1709.D
Panes quos esurit iustus. 1687.C
Panes tres qui sint. 1727.C
Panum & piscium refectio. 1707.D.& deinceps copiose.
Pantominus vanitas est. 1457.A
Parabola quid sit. 432.C.1382.D
Parabolæ de filio prodigo enarratio. 184.B
Parabola ouis perditæ, & eius reductione accõmodata ad Dauid. 1184.B.C
in Parabolam gentibus positi sunt Israelitæ seu Iudæi. 1382.D
in Parabolam quare Iudæis Christus factus. 1383.B.C
Parabolæ velut sunt omnes res Iudaicæ. 1382.D
Parabolarum ratione spiritualiter regnum cælorum subsistit. 694.A
in Parabolis cur loquebatur Iudæis Christus. 1382.D
Paracletus qui sit. 1254.B
Paracletus alius quis intelligatur. 2000.B
Paracletus quomodo dicatur filius. 371.D
Paracletus quomodo dicatur spiritus sanctus. 371.D
Paracletus quomodo missus à patre & filio. 292.A
Paradisus Græcè, Latinè ortus dicitur. 590.D
Paradisus quid, qualis, & vbi sit, & quis intelligatur. 590.B.C.598.D. & dein. 899.B.C. 1016.B
Paradisus duplex. 1896.B
Paradisus intelligibilis quo fluuio irrorctur. 1397.A
Paradisus anima hominis. 900.A.913.A
Paradisus, sacræ literæ. 598.D
Paradisi plantatio mystice. 899.D
in Paradiso erit adhuc pugna serpenti cum angelis. 1533.C
in Paradiso esse, quid sit. 1353.B.C
de Paradiso variæ opiniones. 1599.B.C
Paralytici curatio. 1680.A
παρρησιαστὴς, exlex. 1549.B
Parcus auarus dicitur. 1955.C
Pardus colorem varium habet. 880.A
Pardi vocibus reuocantur. 554.A
Parens in filiis agnoscitur. 222.A
Parentis contumelia morte luitur. 1767.B
Parentes an inter filios plus vnum quàm alium diligere possint. 1077.B
Parentes quomodo sint amandi. 1549.B
Parentes quare & quomodo sint honorandi. 1094.A.B.1736.A.B.1766.B
Parentes carnales thesaurizant. 1967.C
Parentes Christianæ filias suas gentilibus ne locent. 1003.D
Parentes non ridendi. 984.B
Parentes pascendi à filiis. 1766.A.B
Parentes pauperes quid filiis relinquant. 1094.B
Parentum affectus qualis esse debeat. 1077.A
Parentum amor sæpe nocet liberis. 1077.A
Parentum cultui ac honori promissa longæuitas quæ sit. 1369.A
Parentum cura in ciconiis. 868.B.C
Parentum est filiabus dare maritos. 1005.B
Parentum laus in filios redundat. 1624.D
Parentum prærogatiua, filiorum disciplina est. 1094.A.in fine.
Parentes honorare quare primum mandatũ promissionis. 2010.D
Parentibus quàm obnoxij liberi. 1764.B.C
Parentibus quanta sit reuerentia deferenda. 1094.A
à Parentibus Ioseph præ cæteris dilectus. 1077.A.& dein.
Pariendi tempora. 595.B
Paries dealbatus non bonus. 1658.C
Paries quædam eminentia delictorum est. 1415.C
Paries, inimicitiæ in carne, &c. 1658.A
Parricida terrarum fœcunditatem fugit. 948.B
Parricidæ vbi insidias struant. Ibidem.
Parricidium deo non probatum. 99.B
Parricidium ociosis auribus non audiendum. Ibidem.A
Pars pro toto. 237.D
Partes duæ vbi manet pax dei. 1992.C
Partes duæ in populo sunt. 1936.D.1817.D
Participes Christi. 1489.C.D
Parturientis dolores. 1403.A
Parturire quid sit. 1845.B
Partus animæ. 938.B
Partus, gratia est nuptiarum. 1632.A
Partus mulieris in iuuentute, fortiores sunt partibus senectutis. 224.D
Paruulus an culpę obnoxius sit. 906.D.& 907.A.& quis intelligatur. Ibidem.B
Paruuli qui sint. 1564.C
Paruuli Christo oblati. 102.A
vt Paruuli sapere ac loqui fugere debemus. 10.A
Paruuli sumus in hac vita. 1911.D
Paruuli quales esse debeamus. 1724.D
Paruuli quidam cur salui fiant renati, alij pereant non renati. 245.A
Paruulorum nostrorum quantam curam habemus. 865.D
de Paruulis non baptizatis quid sentiẽdum est. 245.A
Pascere agnos, & pascere hœdos, quid differunt. 149.C
Paschа quid interpretetur. 934.B
Paschа quid significat. 1238.D
Paschа, immolatio est, non transitus. 1895.B
Paschа transitus dicitur. 747.D
Paschа duplex celebratum à Iudæis. 1523.B
Paschæ nomen vnde descenderit. 439.A
Paschа domini quare dicatur. 934.B
Paschа vbi dominus faciat. 1781.B
Paschа Iesu Christi. 804.C
Paschа quando celebretur. 497.C
Paschа quomodo celebrandum. 672.A.& 1523.B
Paschæ lex. 672.B
Paschæ solennitati duo obseruanda. 672.A
Paschа celebrantes quid debeant meminisse. 1523.C
Paschа celebraturo quid deceat. 184.D
Paschа quomodo patres iubentur epulari. 506.D
Paschа quomodo à patribus manducaretur. 934.B
Paschа vnde descendat. 439.A
Paschalis celebritas. 671.A
Paschalis temporis commendatio. 439.B
Pascua bona. 1533.C.D
Pascua fidei. 527.B
Pascua fidelium quæ sunt. 1533.C
Pascua nostra quæ sint. 1534.A
Passer bonus & malus. 1732.A
Passeri anima comparatur. 1731.D.& homo. 732.A
Passeres quinque quid obumbrent. 1731.C
Passeres quorum sunt typi. 1731.C.& inde.
Passio omnis seruilis est. 1064.B
Passio Christianis vita est. 2072.C
Passio Christi annunciata. 1545.D
Passio Christi imago fuit regni cælestis. 1544.B. in fine.
Passio Christi non egebat adiutore. 136.A
Passio Christi nobis sufficit ad salutem. 767.A
Passio Christi omnes homines quomodo purget. 369.C
Passio Christi quid attulerit nobis. 1056.C.D
Passio domini quid sit. 1980.A.in princ.
Passio domini æmulos habet. 1782.B
Passio quomodo sit diuina consolatio. 1505.C
Passionis humilitas est sacramentum salutis. 1763.D
Passionum duces. 1052.B
Passionum tolerantia difficilis. 1526.B
Pastor bonus dicitur Christus. 1593.D
Pastor, Christus. 1748.A
Pastoris boni munus. 1532.C
Pastor gregis Christiani quando lacte reficiatur. 781.C
Pastor reliquit nonagintanouem oues. 1604.D
Pastores qui sint. 1013.D
Pastores qui sint propriè. 1013.D.& 2002.C.D
Pastores iumentorum typici. 1013.D
Pastores sensuum qui sint. Ibidem.
Pastores ouium Ægyptiis abominationi erant. 932.B
Pastores septem qui sint. 596.A
Pastores sunt lectores. 2002.C
Pastores vigilantes super gregem suum. 703.C
Pastorum custodia necessaria. 1013.D
Pater magis dolet iniuriis filij. 985.A.B
Pater, filij nequitia grauatur. 983.C
Pater filium coactus vendere à diuite. 1109.B
Pater filiam suam & coæqualem eius obtulit viris iniquitatis. 75.A
Patris compassio de filio phrenetico. 1472.C.D
Pater impiorum, diabolus. 1412.A
Pater non ridendus, sed verendus. 984.C
Pater vnus est. 137.C
Pater, deus. 1748.A
Pater claritatis & Christi. 1994.D
Pater Christi quare faber. 1652.B
Pater noster deus quomodo. 101.B.C
Pater Christi quomodo pater noster. Ibidem.
Paternus in deo affectus. 1057.A
Pater quid concesserit filio. 2017.B
Pater genuit filium extra tempus. 322.D
Pater sine filio nihil facit. 1593.D
Pater quomodo sit in filio. 1946.C
Pater meus, & pater vester. 101.B
Pater sicut operatur, operatur & filius. 328.A
Pater quomodo debet rogari. 172.A
Pater dicitur spiritus. 368.C
Pater super omnia est. 2001.D
Pater quomodo suscepit filium nubis vmbraculo. 756.C
Pater trahit ad filium. 295.A
Pater quomodo veniat. 370.B
Pater quomodo videtur. 1627.C
Patres qui sint. 1367.C.D.in fi.
Patres quos asserimus. 1024.C
Patres & non patres quo pacto. 2088.D
Patres nostri qui censeantur. 1024.C
Patres profecti de terra Ægypti. 1451.C
Patres quomodo quotidie filios suos offerunt. 1002.B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Patria dulcis quid. commodo est mater. 784.A
Patria nulla verior quàm fides. 1563.B
Patria sapienti intus mundus est. 600.D
Patriæ charitatem Christus nō docuit. 1673.A
Patriæ excusantur à culpa. 1078.D
Patriarchæ exierunt de terra sua. 480.A
Patriarcharum ostracismi. 999.A
Patriarcharum seculum. 903.C
Patrimonium quid sit. 126.D
Patrimonium non est perfectum bonum. 1410.A
Patrimonium inter fratres pietas sequestra dimidat. 1733.A in fine.
Patrimonium nostram paupertas Christi. 1640.B in fine.
Patrimonium quomodo dicatur substantia. 1018.C.D
Patrimonium quis prodegit. 1748.D
Patrimonium diuinum petentibus datur. 1748.D
Patroeles fratres contagia contrahere vetantur. 631.B
Patiendum est pro Christo. 1844.D
Patientia, bona custos innocentiæ. 1064.D
Patientia dei. 1853.B.C
Patientia dei non præiudicat veritati. 1175.C
Patientia hæreticorum. 2069.D
Patientia, humilitatis indicium. 1497.C
Patientia saluat homines. 1947.C
Patientiæ exemplum Dauid. 4.A
Patientiæ exemplum Iob. 1537.A
Patientiæ forma. 1338.A
Patientiæ radix, spes. 1550.C
de Patientia episcoporum quidam conquerumtur. 761.B
Pauimentum terram significat. 1445.D
Paulinus venditis facultatibus eas in pauperes contulit. 587.A
Paulus quare se dicat abortiuum. 1926.D in fi.
Paulus quomodo sciebat abundare. 50.B
Paulus & adolescens & vir dictus. 1311.A
Paulus adiuuari cupiebat in mysteris sacræ scripturæ elucidandis. 1380.D
Paulus quo affectu Iudæos diligebat. 1860.C
Paulus fuit agricola quo ad deum. 328.D
Paulus quomodo Apostolus est factus. 1049.A
Paulus à deo Apostolatum accepit. 389.D
Paulus quare vocatus Apostolus. 1801.D & 1880.A
Paulus quibus Apostolus erat. 1907.A
Paulus quomodo se Apostolum probat. 1907.A
Paulus quare Christi Apostolus. 2065.A
Paulus prudens architectus. 1601.A
Paulus quare ascendit Hierosolymam. 1502.B
Paulus quæ audiuit in cœlo ineffabilia. 552.D
Paulus de tribu Beniamin. 2020.A in fine.
Paulus ciuis Romanus. 1998.A. 2072.B
Paulus clauem scientiæ à Christo accepit. 761.C
Paulus consolatur & terret. 3003.D
Paulus quomodo contemptibilem se volebat videri. 1892.A
Paulus consilia dabat. 49.C
Paulus resedit apud Corinthios annum vnum & menses sex. 1879.C
Paulus quare corpus suum castigabat. 656.D 1521.C
Paulus emendator morum dicitur. 1604.C
Paulus Esdræ secutus est dicta. 226.B
Paulus non discordauit ab Euangelio. 1975.D
Paulus cur excæcatus adhuc persecutor. 1354.A
Paulus flagellatus secūdum legem Mosi. 1963.D
Paulus in peccato flebat alieno. 1472.C
Paulus quare fugerit. 250.C
Paulus in quibus gaudeat. 2014.B
Paulus quomodo habeat gloriam in Christo. 1874.D
Paulus humanæ sapientiæ non placuit. 1885.C
Paulus ieiunauit. 659.D
Paulus vt pius pater ingratis bene optat. 1892.B
Paulus interpres Christi. 1254.C
Paulus iuris peritus. 1540.B
Paulus vbi lapidatus. 1963.D
Paulus quomodo dicatur latus & mons. 1401.D
Paulus quomodo se liberum ostendit. 1907.A
Paulus, lupus rapax. 1104.D 1464.B
Paulus persecutor. 542.C
Paulus cur primo nomen suum ponat in epistolis, quàm eorum ad quos scribit. 1933.C
Paulus nouit quid loquatur singulis. 1433.B
Paulus magister gētibus datus. 1875.E. 2053.D
Paulus mansit in carne ad fidelium profectum. 2014.D
Paulus quare missus ad gentes docendas. 1999.B
Paulus duplici modo missus. Ibid.A
Paulus omnibus non eadem disputat. 1405.D
Paulus quomodo omnibus omnia factus sit. 1539.B
Paulus quomodo domini pecuniam dispensauerit. 1308.C
Paulus peccatorem se fatebatur. 1459.D
Paulus quare cum Petro diebus. 15. manserit. 1052.B
Paulus quare promptus ad omnia tollerauda. 1943.A
Paulus quomodo pergamentum se esse dicit. 1478.B
Paulus quatuor modis scribit Romanis. 1801.A
Paulus quo consilio suæ genti scripserit. 2079.B.D
Paulus quomodo segregatus de vtero. 1974.C
Paulus quare dicatur seruus Iesu Christi. 1801.D
Paulus quomodo seruus factus est oīm. 1908.D
Paulus & Silas quomodo de carcere liberati. 1488.C
Paulus vbi ponebat spem suam. 940.B
Paulus vas electionis à domino dictus. 763.D 1105.A
Paulus venit in charitate, & venit in virga. 179.D
Paulus quomodo venerit ad Philippenses. 2012.C
Paulus ad quid vocatus. 1977.D
Paulus viuebat non sibi, sed omnibus. 617.D
Paulus vxorem non habuit. 1900.B
Pauli authoritas. 1978.A
Pauli conuersio. 719.C 960.B
Pauli dolor de Galatis. 1403.A
Pauli epistolæ mellè dulciores. 764.B
Pauli exultatio. 1952.A
Pauli humilitas. 50.A. 1590.D
Pauli prædicatio qualis fuerit. 1087.A
Pauli raptus. 1035.B.C
Pauli turbatio. 1023.B
Pauli vocatio, Ecclesiæ firmitudo. 1038.D
de Pauli ore quid exibat. 935.D
Paulum multum dilexit Christus. 177.C
Paulus capite amputato lac emisit. 764.A
Pauo speciosus. 867.A
Pauor est sanctorum. 1476.D
Pauper qui sit. 1107.B
Pauper, mysticus. 1308.B
Pauper fuit Christus. 447.D
Pauper consolatur. 890.A
Pauper coram deo qui sit. 191.D
Pauper quare æstimatur execrandus. 1478.C
Pauper nemo nascitur, sed fit. 667.D
Pauperes omnes natura genera. 1106.D
Pauperis census. 191.D
Pauperi ministrandum. 161.B
Pauperes ieiunij tempore pascantur. 716.C
Pauperes plus reddit quàm acceperit. 54.D
Pauper quotidie occiditur. 1106.C
Pauperes qui dicantur. 1956.B
Pauperes abundant. 1117.B
Pauperes, alios ditant. 667.C
Pauperes beati, non maledicti sunt vt egeant: ac proinde ius dandum est contra quosdam. 1112.D.
Pauperes boni & mali. 1687.A
Pauperes Christi, ærarij piorum. 581.B
Pauperes, ecclesiæ thesauri. 56.D
Pauperes quomodo nobis consortes. 705.A.B
Pauperes ex diuitibus facti, iuuandi. 47.B
Pauperes quomodo simus facti nimis. 1356.A
Pauperes, imago sunt dei, ac proinde honorandi. 1503.A
Pauperes ac tenues quomodo libertatem suam non amittant. 2048.D
Pauperes quotidie occiduntur. 1106.C
Pauperes spiritu. 1687.A
Pauperum consolatio. 890.B.C & deinceps.
in Pauperum contemptores. 1115.D
Pauperum cura commendatur. 6.B
Pauperum sit delectus. 48.A.B
Pauperum ætas, debilitas, verecundia, considerada sunt. 22.D
Pauperum non vna mens. 675.D
Pauperum salus ne includatur loculis. 48.C
Pauperum subuentio quàm salutaris. 6.B.C
Pauperibus beneficia erogāda, magis quàm diuitibus. 54.C.D
Pauperibus quod datur, debitum est. 1115.C
Paupes nemo contemnat. 1503.A.B
Pauperies gloriosa. 1722.D
Paupertas quomodo accepta sit à deo. 1443.C
Paupertas adiumento est ad vitam æternam. 40.B
Paupertas beata. 1393.B .1722.D
Paupertas bona. 1211.C.D
Paupertas in moribus bona. 1356.C.D
Paupertas Christi. 1356.B.C
Paupertas ditues sanctos. 789.A
Paupertas non omnis sancta. 55.B
Paupertas dum saturari cupit, à iustitia declinat. 2043.C
Paupertas laudatur. 667.C.
Paupertas libera est. 1115.B
Paupertas media est. 1687.A
Paupertas mercedem suam reseruat. 890.C
Paupertas quò prosit. 1671.D
Paupertas viris sanctis semper est dives. 789.A
Pax duplex. 1174.A
Pax duplex. 1970.B
Pax Christi non debiti est, sed meriti. 703.B
Pax Christi super omnem sensum. 277.A
Pax quæ sit. 1302.C
vbi Pax est iracundia locum non habet. 1092.A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pax cum quibus sit. 1803.B
Pax dilectionis ianua. 2012.B
Pax domini vbi. 101.C
Pax dux ad æternam vitam. 2049.B.in fi.
Pax & tranquillitas perfectorum. 1067.C.D
Pax fidei, corruptelæ materia est. 1513.D
Pax Iacob consideranda. 14..A
Pax in cœlo est. 203.D
Pax inter circuncisionem & præputium. 1997.A
Pax peccatorum fugienda. 1174.A
Pax plena quando est fideli populo. 596.A
Pax super omnem mentem. 1067.C
Pacis fructus. 1067.C
Pacis ocia periculosa. 1513.D
Pacis studium sapienti. 1014.A
Pacis via. 1817.C
Paci studendum est. 2008.D
ad Pacem conciliandam quæ necessaria. 14.A.B
Pacem episcopo porrigere. 727..A
Pacem habere quid sit. 1565.C
Pacem cum deo habere quid faciat. 1824.C
in Pace vocati. 1915.A
Pacificus cum deo. 1992.C
Pacificus qui. 1866.D
Pe, quid interpretetur. 1563.A
Peccandi causa etiam iustos sæpe decepit. 85.C
Peccandi consuetudo quantam vim habeat. 1277.C
Peccandi natura in omnibus lubrica. 1200.B
Peccandi nulla nobis affertur necessitas. 948.D
Peccandi studium vnde incipiat. 976.B
Peccans in dominum, remedium ab illo solo expectet. 151.D
Peccantium multitudo non facit impunitatem crimium. 152..A
Peccantibus lex absens est. 928.B
Peccaui, tres syllabæ. 195.A
Peccauit Eua sciens & prudens. 907.C.D
Peccauimus omnes in vno homine. 1214.C
ne Peccem, angeli præsidium ferre non possint. 1677.A
Peccare quid sit. 1284.B
Peccare nihil stultius. 1842.B
Peccare in cœlum. 1750.C.1532.B
Peccare in Christo & in Christum quid sit. 1906.D
Peccare in deum & in hominem. 1756.D
Peccare in lege qui dicantur. 1906.D
Peccare contempto deo qui dicãtur. 1827.D.& deinceps.
Peccare nolle, virtus. 1763..A
Peccator eget semper. 1308.C
Peccator excluditur à facie dei. 1195.B
Peccator latere cupit. 988.B
Peccator quando inuenitur. 1115..A
Peccator quomodo iuuatur. 1609.B
Peccator quare à domino iubeatur tacere. 1513.A
Peccator quomodo sit seruus. 1064.B
Peccator non debet vsurpare sacramenta. 194.A.B
Peccatoris mors misera. 7.B
Peccatoris timidi ac velut desperabundi consolatio. 1056.D.& 1057.A.B.C.D
Peccatoris vita vt somnium. 7.B
Peccatori parcere debemus. 949.C
Peccatorem non statim punit deus. 997..A
Peccatores cur abundent. 9..A
Peccatores authores dominici generis. 1205.D
Peccatores cœli, & peccatores terræ. 1552.A
Peccatores emendandi, non abiiciendi. 168.B
Peccatores quomodo pereunt. 1318.A
Peccatores quomodo pios prouocent. 3.C
Peccatores recipiunt peccata sua duplicia. 1366.B
Peccatores an à deo repellantur. 1375.C
Peccatores, membra sunt diaboli. 1322.D
Peccatrix quomodo glorificetur. 1700.D
Peccatrix mulier Simonis domum ingressa. 1699.B.& dein.
Peccatrix Simoni prælata. 190.C
Peccatum à muliere cœpit. 1637.B
Peccatum & iniquitas differunt. 1194.C
Peccatum quid erat. 1465.B
Peccatum quid sit. 909.D
Peccatum ad mortem. 175..A
Peccatum ad mortem remißibile. 184.C
qui Peccatum ad mortem fecerunt, non deserendi sunt. 177..A
Peccatum seu culpa quid agat. 1417.C
Peccatum confundit. 1190.B.C
Peccatum quare Christus sit factus. 524.C.580.A.1070.D.1578.C.1946.D
Peccatum omne caro dicitur. 1843.C
Peccatum quid appellet Paulus. 1872.D
Peccatum quomodo contrahitur. 1029..A
Peccatum à saluatore triplici genere damnatum. 1841.D
Peccatum quare damnatum. 1841.D
Peccatum diabolum significat. 1837.B
Peccatum quibus dominatur. 1832.D
Peccatum aut donatur, aut deletur, aut tegitur. 1194.C
Peccatum donatur per gratiam. 1194.C
Peccatum equo simile. 1018.B
Peccatum gelicidio comparatur. 1511.D
Peccatum quomodo habitat in carne. 1838.C
Peccatum in homine punitur. 1499.C
Peccatum non fuit ignotum ante legem inter homines. 1827..A
Peccatum non imputabatur antequàm lex daretur. 1825.C
Peccatum per imprudentiam, & peccatũ per scientiam. 982.B
Peccatum omne, iniquitas est. 1194.C
Peccatum vtrum maius, non fidere Christo, an ei manus afferre. 1764.B
Peccatum quomodo dicatur esse mortuum. 1836.D
Peccatum quomodo sit mundandum. 511.C
Peccatum omne, palam fieri timet. 2008..A
Peccatum prænaricationis quàm magnum fuerit. 263.B
Peccatum primum ex voce processit. 1338.D
Peccatum aliquando prodest. 1181.D
Peccatum quomodo proditum. 1054.C
Peccatum in deum non referendum. 948.D
Peccatum quomodo regnauit. 830.C
Peccatum quando citius relaxatur. 1483.C
Peccatum quomodo remittatur. 1029..A
Peccatum remissse quomodo dicatur. 1837..A
Peccatum seruile est. 1080.C
Peccatum primi hominis vbi natum. 1843.C
Peccatum vnius quomodo multos contaminat. 1895..A
Peccatum vnda abluit. 828..A
Peccatum quo remedio tollatur. 559.B
Peccatum pœnitentia & lachrymis tollitur. Ibidem.
Peccatum omne voluntarium est. 1053.C
Peccati authorem cur damnauerit dominus Iesus. 207..A
Peccati causa morbi infliguntur aliquando. 2052.C
Peccati prima causa. 1809..A
Peccati cognitio erat etiam ante legem. 1827.A.B
Peccati confessio rara. 510.D.& dein.
Peccati excusationes friuolæ. 919..A.B
Peccati fructus. 1834..A
Peccati ianuæ, delicia. 2060.B
Peccati origo, delectatio. 921.C
Peccati quæstus. 1834..A
Peccati ruina vt non sit grauis. 1335..A
Peccati vulnus sentire bonæ mentis est. 1190.B
Peccato alieno quomodo non coinquinatur quis. 1991..A
Peccato mori. 369..A
Peccato qui mortui sint. 1480.C
Peccato esse subiectum quid sit. 1838.B
Peccato nemo caret. 926.D
Peccato quomodo renunciandum. 803.D
Peccatum alienum deflet Paulus. 1472.C
Peccatum cogitare. 190.D
Peccatum magis cognoscimus post perpetrationẽ, quàm ante. 910.B
Peccatum condemnare debemus, non defendere. 947.D
Peccatum quomodo damnauerit Christus. 1321.D
Peccatum quomodo damnemus. 1842..A
Peccatum declinans dicitur beatus. 1061.D
Peccatũ dimittit pater filius & spiritus sanctus. 1243.B
Peccatum donare, & misericordiæ & iustitiæ est. 1482..A
Peccatum nõ facere, & sine peccato non esse quomodo simul stent. 684.D
Peccatum quod voce pudor est confiteri, lachryma lauat. 741..A
Peccatum superari posse Abraham docuit. 1402.B
ad Peccatum viuere. 220.D
Peccato commisso quidam diligentiores fiunt. 1323.B
in Peccato condemnari, bonum. 920.C
sine Peccato esse hominem quid sit. 1625.A.B
de Peccato ne gloriemur. 1199.B
Peccato sunt etiam obnoxij pueri. 976.B
à Peccato originali quis fuerit immunis. 1192.D
in Peccato parentum an concipiamur. 119.C.D
Peccata aliorum non sunt ferenda. 64.B
Peccata clamant ad dominum. 997..A.B
Peccata sunt confitenda. 1162.D
Peccata quomodo nobis donantur. 1366.C
Peccata in baptismo donantur. 408.D
Peccata ex parte carnis de foris oriuntur. 1990..A
Peccata diabolo occasionem dant. 1832.C
Peccata per spiritum sanctum donantur 408.D
Peccata sunt fugienda. 201.D
Peccata grauia in beatis viris cur inueniantur. 1660.D
Peccata sanctis prouidentia dei obrepunt. 1181.D
Peccata grauia in iudicium præcedentia. 1380.B
Peccata grauissima. 980.D
Peccata implenda sunt. 1025.D
Peccata quibus non imputentur. 1994..A

Peccata nostra in pectore ac cõscientia nostra scrutantur. 1213.D
Peccata, mentis & corporis sint communia. 1647.D
Peccata multa. 1585.C
Peccata Stoicis paria sunt. 168.C
Peccata quando puniantur. 1008.A
Peccata quomodo puniantur. 944.D
Peccata aliquando puniuntur per populos. 944.D
Peccata quibus rebus redimenda. 1135.D
Peccata quomodo remittantur. 944.D
Peccata remittuntur etiam per officium sacerdotis. Ibidem.
Peccata quomodo homines remittant. 409.D
Peccata præterita non damnant hominem cõuersum ad deum. 1977.C
Peccata vt mundentur. 1189.C
Peccata separant inter deum & hominem. 718.C
Peccata serum faciunt. 1902.B
Peccata quandam verecundiam habent. 948.D
Peccata quomodo videantur. 1008.A
Peccata solus Christus aufert. 1704.D. in fine.
ad Peccata cor hominis propendet. 976.A
Peccata omnium deleuit Christus. 712.C
Peccata qui dimittat. 1680.D
Peccata omnia dominus donauit. 168.C
Peccata donat Spiritus sanctus. 409.D
Peccata fides obruit. 740.A
Peccata per ignem exuri. 74.A
Peccatorum omnium auctor. 1542.B
Peccatorum clamoribus deus excitatur. 997.B
Peccatorum confessio quò prosit. 1214.A
Peccatorum formæ seu species tres. 1275.A. 1671.B.1968.D
Peccatorum indulgentia quibus danda. 181.C
Peccatorum mensuram implere quid sit. 997.A.B
Peccatorum remissio deo possibilis. 184.A
Peccatorum remissio omnibus data per Christi passionem. 1490.D
Peccatorum remissio typus magni sabbati. 669.C
Peccatorum remissio nulla post mortem. 213.D
Peccatorum supplicia quomodo leuanda. 965.B
Peccatorum venia adscribitur iustitiæ. 1482.A
à Peccatis abstinere quid faciat. 2034.A
de Peccatis alienis non gaudendum. 191.A.B
Peccatis nostris misericordia dei auertitur. 955.D
Peccatis nemo gaudeat. 1190.A
Peccatis obligatus non potest exire de inferno. 2025.A
Peccatis obnoxia creatura. 409.D
Pecora corporales sensus repræsentant. 1012.A
de Pectore. 894.C
Pectus quid significet. 922.A
Pectus recessus quidam sapientiæ. Ibidem.
Pectus sacrarium sapientiæ. 959.D
Pecunia domini quæ sit. 1771.C
Pecunia fœneratoris nunquam quiescit. 1141.D
Pecunia fœnoris. 1314.A
Pecunia quid homini. 603.D
Pecunia insufficiens. 50.A
Pecunia non danda ad vsuram. 633.A
Pecunia bonas vsuras habens. 1152.C
Pecunia temporale patrimonium est. 1238.C
Pecunia veras fructus non est sed auari fructus. 1410.A
Pecuniæ accipitres. 462.C
Pecuniæ contemptus. 55.C
Pecuniæ lucrum nescit pictas 1077.A
Pecunia redempti raro fidem seruant. 53.C
Pecuniis magis quàm operibus bonis homines deferunt. 1062.D
Pelagia virgo apud Antiochiam. 97.C
Pelagia volens moritur. 522.A
Pelargos, ciconia dicitur. 869.A
Pœna quod animodo generat. 2046.A
Pendens in ligno quare maledictus. 580.A
Penetrans est verbum dei. 1586.C
Penitus deserere, & derelinquere differunt. 1426.C.D
Penne cœlestis volatus. 1542.D
Pennæ quomodo sint boni mores. 718.B
Pennarum natura. 112.B
Pentecoste vt celebranda. 1757.B
Pentecostes dies. 684.B
Pentecostes solennitas. 754.C.& dein.
Penula B. Pauli. 2072.B
Per ipsum quid sit. 585.B
περίσσως quid sit. 1399.C
Percutit deus peccatores vt sanet. 719.B
Perdices astutæ. 867.A
Perdix à perdendo dicitur. 611.C
Perdicis astutia quid obumbret. 879.C
Perdicis natura. 611.B.879.D
Peregre profectus filius prodigus. 184.B
Peregrini antiqui ritu pro hostibus. 20.C
Peregrinari à domino quid sit. 1944.C
Peregrinus quis verè sit in hac terra. 1442.A
Peregrini à veterano defensi. 66.A
Peregrini sunt veri Christiani. 746.B
Peregrini vt simus in hoc mundo. 470.C.1349.C.1474.D
Peregrinis alimonia subministranda. 51.D. 66.A
Peregrinis Christi sepultura promittitur. 746.B
Peregrinos tempore famis vrbe non arcendos. 65.D
Perfecta virtus. 1763.A
Perfectio, disciplinæ nostræ ac studiorum finis. 117.C
Perfectio perfecta in Euangelio. 1026.C.D
Perfectionis forma duplex. 60.D
Perfectionis summa in quo consistat. 1936.A
ad Perfectionem quid necessarium. 6.A
Perfecta prudentia vnde sit. 600.B
Perfecta vita quæ sit. 1058.A
Perfectum beatum. Ibidem.
Perfectus qui sit. 1059.D.1319.D
Perfectus non dormitat. 1448.B
Perfectum esse quid sit. 1065.D
Perfectus nemo est sine fauore dei. 1426.C
Perfectus sensu quis sit. 1923.C
Perfecti est non deflectere. 1008.C
Perfecti viri dotes. 1060.A.B.C
Perfecti qui sint. 1885.C
Perfectorum proprium. 1067.C
Perfidia quid significet. 1995.D
Perfidia est amara. 1369.D
Perfidia quomodo sit inclinata. 1398.B.in fi.
Perfidia quomodo pertineat ad veniam. 549.C
Perfidia totius sceleris mater. 1996.A
Perfidia vbi est, quid habemus. 1588.B
Perfidia dies minuuntur. 1568.D
Perfidiæ gemina causa. 1731.A
Perfidiæ cæcitas adiuncta est. 493.B
Perfidiæ Iudæorum non congratulandum. 1862.B
Perfidorum colloquia vitanda. 1787.B
inter Perfidos quomodo conuersandum. 2008.C
Pericula insolorum. 1540.D
Per pericula properatur ad Christum. 742.C
Pericula neminem à Christo reuocare debent. 1057.D
Periculis nemo se temere offerat. 27.A
Perire quid sit. 1751.C
non Perit qui agnoscit errorem. 1609.C
Permanere cum sole. 782.A
Pernoctabat Christus in oratione. 1594.A
Perpetua quemodo succedant. 1179.A
Persarum apostolus Matthæus. 1399.C
Persarum gens bellica. 884.B
Persarum leges grauissimæ. 872.A
Persecutio iusta. 1514.A
Persecutionem pati gratis quid sit. 1599.D
Persecutiones multæ, multæ probationes. 1595.D
Persecutiones augent populum dei. 259.D
Persecutio multiplex. 1513.C
Persecutiones quæ meritoriæ. 1595.D.1599.D
Persecutiones necessariæ. 1513.C
Persecutionibus ecclesia domini non vincitur, sed probatur. 1369.B
Persecutores multi sunt. 1513.C
Persecutores nostri graues. 1596.B
Persecutores quare deus sit passus esse. 1537.C
Persecutores suos Christus liberare voluit. 1363.A
Persecutiones probant hominem. 1595.D
Persequi gratis, quid. 1599.D
Perseuerare quid sit. 250.A
Perseuerantia est dei donum. 250.A.B.C
Perseuerantiæ exemplum. 1071.D
Perseueraturos quomodo promiserit deus. 237.A
Personarum acceptor non est deus. 1851.B
Persicus mos in poculis. 1131.C
Personæ auditorum considerandæ. 1714.A
Personarum distinctio non est apud deum. 1984.A
Personis quidam seruiunt. 2067.A
Perturbatio constantiam tollit. 32.C
Perturbationes multæ in hac vita. 1158.B
Pes superbiæ. 1530.D
Pedes quid. Ibidem.
Pedum officium. 895.B
Pedes animi. 105.D.714.C
Pedes Apostolorum aduentum significant. 1857.B
Pedes animum differentes. 873.A
Pedes animi quales. 866.D
Pedes diuersi siue multiplices. 1530.D
Pedibus cæcutia animalia. 866.C
Pedes benedicentium. 1417.B
Pedes Christi qui sint. 1156.A.B
Pedes hominis duo. 895.B
Pedes homini cur duo tantum. Ibidem.
Pedes hospitii lauandi. 1244.D
Pedes lauare. 105.C
Pedes non lauantur in baptismo. 1244.D
Pedum lotio quid mysterij habeat. 1245.A
Pedes nostros lauare vult Iesus. 356.D
Pestilentiæ amuletum. 1714.D
Pestilentiæ cathedra. 1276.B
Pestilentia grassante, quæ animalia primùm moriantur. 961.D
Petitio superba & stulta. 1846.C
Petitoriæ orationis artificium est in oratione dominica. 1251.D. & 1255.D
Petra, caro Christi. 592.D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Petra Christum significat. 1226.D
Petra nostra fides nostra est, mens nostra est &c. 1712.C
Petræ aquam manantis mysterium. 1250.B
Petrus quomodo petra dicatur. 741.D
Petrus, petra super quam ecclesia ædificatur. 763.D
Petrus à petra Christo dicitur. 783.C
Petrus quomodo conuersus. 1379.B
Petrus quare abscidit aurem serui pontificis. 1784.C
Petrus ambulans super aquas. 741.D
Petrus in mari titubans. 864.A.173.B
Petrus Ananiam & Sapphiram quare mori voluit. 21.B
Petrus primus inter apostolos. 1974.D
Petrus quomodo à deo Apostolatum acceperit. 386.D
Petrus apostolus per ignem & aquam transiuit. 1590.A
Petrus quare deplorat & ingemit. 1402.D
Petrus deuicit Simonem magum. 577.D
Petrus dubitauit. 1694.A
Petrus non dubitauit de Christi munere. 186.D
Petrus fidei fundamentum in Ecclesia tenet. 763.D
Petrus quare plantas lauare debebat. 1233.B
Petrus primatum accepit ad fundandam ecclesiam. 1977.D
vbi Petrus, ibi ecclesia. 1363.B
Petrus ab Herode incarceratus. 557.D
Petrus liberatur. 577.D
Petrus lapis aureus dicitur. 1547.C
Petrus negat Christum, & vbi. 1785.A. & deinceps.
Petrus quomodo aboleuit culpam. 330.D
Petrus quomodo lapsum suum aboleuit. 1185.D
Petrus fleuit & tacuit. 741.A
Petrus quare fleuerit. 1787.A
Petrus paratus animo erat martyrium subire. 1799.C
Petrus quomodo suam reliquerit. 293.D
Petrus quid pro relictis obtinuerit. 115.A
Petrus à Paulo reprehensus. 1978.B
Petrus pro socru rogat. 161.A
Petrus sacerdos meritò electus. 1353.A
Petrus Romanæ ecclesiæ sacerdos fuit. 1245.A
Petrus solus. 598.D
Petrus tentationem præsumptionis incurrit. 469.C
Petrus cur tentatus. Ibidem.
Petrus Thabitam surgere præcepit. 478.A
Petrus quomodo ventilatus. 1379.B
Petrus ad quid vocatus. 1977.D
Petrus vos viuificet, quomodo intelligendum. 115.A
Petrus crucifixus fuit. 764.A.1603.C
Petri auctoritas. 1978.A
Petri cor conturbatum. 266.B
Petri & Christi de iteranda crucifixione colloquium. 578.A
Petri & Pauli apostolorum natalis seu passio. 761.C.D.& dein.
Petri fides defectura fuerat, &c. 266.B
Petri fides super aquas ambulauit, non corpus. 490.D
Petri fletus. 1398.A
Petri hæreditatem non habent, qui fidem Petri non habent. 173.A
Petri ieiunium, oratio, esuries, refectio. 658.A 762.C.D
Petri lachrymæ & pœnitentia. 1787.A.B.C
Petri periurium defenditur. 1783.D & dein.
Petri reprehensio tacita. 1402.D
Petri sermo titubantis fidelior quàm doctrina multorum. 1398.A
Petri tentatio nostra est instructio. 469.C
Petri titubatio super aquam. 1786.C
Petro fugienti Christus apparuit. 578.A
Petrum mulier quare prodit prima. 1785.B
Phamenoth mensis. 673.A
Phanatici qui dicantur. 1887.A
Phanum quid dicatur. 562.C
Phares quid interpretetur. 1385.D.1657.C
Pharao nomen erat regũ apud Aegyptios. 1852.B.in fine.
Pharao Aegyptius. 1523.C
Pharao à Mose reprehenditur. 935.A
Pharao ad quid sit seruatus. 1852.C
Pharao quomodo derelinquendus. 804.C
Pharao quomodo dimittat nos. 1556.D
Pharao quare vexabat Iudæos. 1399.D
Pharao quare cum suis submersus. 1571.C
Pharfar fluuius Damasci. 1673.D
Pharisæi quare sic dicti. 1657.C
Pharisæi qui dicantur. 1385.D.& 1386.A
Pharisæus & publicanus orantes in templo. 1443.A
Pharisæi iactantia, virtutes omnes illius obtenebrabat. 1588.C
Pharisæus quare reprehensus. 935.A
Pharisæus superbus contemptus. 11.B
Pharisæorum scuitia in Christum. 259.D
Pharmutius mensis. 672.D
Phasis fluuius. 818.C
Phene auis, quæ & fulica. 870.C
Philemon vir bonus. 2078.A
Phyletus de Saducæorum secta. 2069.A in fine.
Philon intra moralia se continuit. 904.D
Philo spiritalia Iudaico non capiebat affectu. Ibidem.
Philosophia mortis meditatio. 470.D
Philosophia fallax & inanis. 2029.A
Philosophia in Aegypto abundauit. 1027.B
Philosophia inter pocula prædicatur. 1126.B
Philosophia mentes à verò traducit. 1066.A
Philosophia mundana lutum versat. 1288.A
Philosophiæ mundanæ subtilitates semel captum ægrè dimittunt, & ob hoc perniciosę. 2028.D
Philosophia quid scrutetur. 1606.A
Philosophia quos seducat. 2028.A 1606.B
Philosophia terrena. 2027.D.in fi.& dein.
Philosophia à veritate transducens. 1369.D
Philosophia vera. 928.D
Philosophiæ gemina species in verbo. 1021.A
Philosophiæ retia. 1606.A
Philosophiæ supercilium pressum. 1690.B
Philosophiæ pallium tollendum. 110.A
Philosophus ex ebrio factus. 1129.D
Philosophi cuiusdam exemplum. 1555.B
Philosophi altitudinẽ animæ nescierunt. 1047.B
Philosophi beatitudinem in quibus constituant. 39.B
Philosophi quomodo se arbitrabantur sapientes. 1807.B
Philosophi volunt credi. 478.C
Philosophi quare præmium æternum non habuerint. 234.A
Philosophi quidem negant deum curam habere hominis. 980.C
Philosophi quibus rebus orbem ligarunt. 279.C
Philosophi seculares nostris posteriores. 1016.D & 1017.A
Philosophi seculares posteriores Abraham. 1026.D
Philosophi vnde septem stellarum motum habeant. 816.A.B
Philosophi taxantur. 1029.B
Philosophorum argumenta vanescere. 39.B
Philosophorum Græciæ & Christianorum collatio. 521.D
Philosophorum de anima commenta. 224.C.D
Philosophorum humana ingenia. 234.A
Philosophorum dicta præstantissima, nostra sunt. 226.B
Philosophorum vanitas. 1640.C
Philosophos obcæcauit superbia. 234.B
Philominaris Epicuri sectator. 657.C
Phinees zelus. 633.C.1572.A
Phison fluuius interpretatur oris mutatio, & est prudentiæ figura. 902.C.D.1281.C
φλὴ quid. 979.A
Phlomos herba. 880.D
Phœben quare sororem communem dicat Paulus. 1876.C
Phœnix auis Arabiæ. 474.B
Eius natura. ibid.& 874.A
Phœnix coitus corporeos ignorat. 1581.D
Pœnicis longæuitas. 874.A
Photini error. 1203.D
Phreneticiliij cõmiseratio apud patrẽ. 1472.C.D
Phreneticorum compassio. Ibidem.
Phrygia sacra. 80.D.1834.A
Phrygij vates. 573.B
Pia auis, Ciconia. 868.C
Picea. 833.C.836.D
Pictores, vmbras primum pingere cœperunt. 844.B
Pictura olim in ecclesia sententiæ pulchræ ex bibliis diuinis. 149.D
Pictus est homo, sed à deo. 888.B
Pietas vera. 615.B
Pietas commendatur. 1746.B
Pietas, crudelitatis est domina. 1064.B
Pietas fundamentum est omnium virtutum. 18.D 1579.A.1600.A
Pietas quomodo debeat nos exercere. 26.C.D
Pietas laborem leuat. 1069.B
Pietas tacito vultu frequenter offenditur. 984.B
Pietatis ordo mirabilis. 1679.C.D
Pietatis perfectiones. 1579.A
Pietatis primus gradus. 1766.B
Pietatis rapina bona. 1063.D
Pietati mensura ordinis non præponderat. 1069.B
Pietatem vnde discant homines. 868.D
Piger non est, qui mandata dei custodit. 1490.C
Pignus quid sit. 1153.A
Pignus triplex. Ibid.& dein.
Pignus quod lex iubet reddi ante solis occasum. 1153.A
Pignora recipere an liceat mutuum danti. 1150.D
Pignora specialia interdicta. 1151.A
Pilatus quorum iudicum typus sit. 1788.C
Pilatus Christum occidit. 744.B
Pilatus lauit manus, sed non cor. 1507.B 1788.C
Pingue opus quod dicatur. 945.C
de Pinguedine sacrificiorum & hostiarum. Ibidem.
Pinna templi. 717.A
quomodo de Pinna tentamur. 718.B
Pinus. 833.C.& 839.C
Pinus lachrymula vulpes sibi medetur. 880.D in fine.
Piratæ spirituales metuendi. 736.D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Piscarium Latinè experimentum dicitur. 736.C
Piscatorum habitaculum piratarum. 736.C
inter Piscatores esse. 736.C
Pius vere quis sit. 1579.A
Piorum domus ecclesia, patria cœlum est. 1410.B
Piorum præmium. 235.A
Piscina probatica. 1231.D.& 1241 A.B
Piscatio spiritualis. 113.C
Piscator Euangelista factus. 115.A.B
Piscatores à Christo electi. 1882.C
Piscatores iidem, qui & venatores & messores. 1462.B
Pisces est homo. 857.C
Piscis miraculum. 1244.C
Pisces boni & mali. 857.D
Pisces dulcis aquas aliquando amant. 862.B
Pisces extra aquam vltro moriuntur. 856.B
Pisces humanitatis affectum imitantur. 855.D
Pisces præscripta domicilia habent. 861.A
Pisces quomodo esse debeamus. 1244.C
Piscium in catulos pia natura. 855.D
Piscium genera diuersa quàm plurima. 854.D. 855.C.& dein.
Piscium natura. 852.A.B
Piscium quorundam stata tempora euagandi. 861.D
Piscium rapinæ nobis exemplo sint. 857.A
Pistrinum quid significet. 1761.A
vt Placeas omnibus, quid agendum est. 61.B
Placere deo quid potest. 2034.D
qui deo Placere non possunt. 1481.A
Placere per omnia omnibus quid sit. 1913.A
Planetæ nihil in nos iuris habent. 846.C
Plantare quid sit. 1888.D
Platanus quid repræsentet. 1065.B
Platea fugiendæ. 104.C
Πλατεῖα, latitudo est. 1526.C
Plato Dauide multo posterior. 1288.A
Plato in Ægyptum profectus est, & quare. 1570.C
Plato Mosen legisse potuit. 959.D.& 960.C
Plato & è Geneſi & è Canticis quædam mutuatus est. 218.B
Plato vnde ediderit dialogum de virtute. 1570.C
Plato Philosophiæ pater. 1017.A
Plato Philosophorum princeps. 987.B
Plato quid senserit de mundo. 801.B
Plato tria principia constituit. 801.A
Plato cœlum cornum volucrem esse dixit. 1021.C
Plato inducit quendam disputatem contra iustitiam. 7.A
Platonis poculum. 209.D
Platonis pudor in absurdis quæ poneret. 7.A
Platonis præstantia inter Philosophos. 1288.A
Platonici. 987.B
Platonici epulatores. 219.A
Platonicus hortus. 218.A
Plausus bonus. 1698.D
Plebs non repulsa. 238.B
Plebs præscita. 238.B
Plebem Iudæorum an repulerit dominus. 134.D
in omni Plebe pars firma & infirma. 2040.C
in Plebe omni est diuersitas. 2048.B
Plenitudo est & manet in Christo. 2026.A
Plenitudo Euangelij. 596.A
Plenitudo sapientiæ dilectio. 1598.B
Plenitudo temporis quæ sit. 1984.C
Plenitudo virtutis & fidei. 1411.B.C
Plenitudinem iusti vita habet. 1637.D
Plumbum iniquitatis graue. 1527.B
Plus in anima quàm in carne sumus. 1559.D
Pluuia siue ros in vellus quid sit. 156.C. 703.D
Pluuia super omnes cadit. 1490.D
inter Pocula Philosophantes. 1126.B
Pœna corrigit errantem. 1570.B
Pœna digna auarum consumit & auaritiam. 1114.C
Pœna grauior non est interioris vulnere conscientiæ. 62.C
Pœna criminis ex tempore legis est. 992.A
Pœna peccati quibus reponitur. 996.D. in fine.
Pœna quodammodo generat. 2046.A
Pœna vnius, metus multorum. 753.D.in fine.
Pœnæ vnusquisque sibi est author. 1704.B
Pœna viuere quid sit. 912.A
Pœnitētes quomodo peccatorum remissionem acquirant. 1821.B.in fi.
Pœnitentiæ definitio. 1320.C
Pœnitentia post Baptismum extremum remediū. 150.D
Pœnitentia propter quod agitur. 184.C
Pœnitentia quando agenda est. 195.C
Pœnitentia quomodo ags debeat. 151.A
Pœnitentia non solum solicite sed & mature est agenda. 182.B.C
Pœnitentia hominem alium facit. 193.B
Pœnitentia, delinquentis remedium. 188.A
Pœnitentia non differenda. 193.C
Pœnitentia non habet excusationem, sed confessionem. 1951.B
Pœnitentia quomodo habeat fructum. 1937.A
Pœnitentia falsa & infructuosa. 192.B
Pœnitentia est cum humilitate facienda. 192.D
Pœnitentia Iudæ infructuosa. 186.A
Pœnitentia publica non est in ecclesia iteranda. 193.B
Pœnitentia est magnum remedium. 188.A
Pœnitentia est peccati remedium. 192.C
Pœnitentia necessaria. 150.D
Pœnitentia rara. 510.D
Pœnitentia quorundam seria. 181.C
Pœnitentia radix correptionis. 972.D
Pœnitentia sui, prudenti cauenda. 667.B
Pœnitentia debet esse syncera. 186.B
Pœnitentia tarda est dubia. 195.B
Pœnitentia vera. 1937.A
Pœnitentia vera quæ non sit. 193.B
Pœnitentiæ fletus. 188.D
Pœnitentiæ magnitudo secundum conscientiæ molem exhibenda. 151.A
Pœnitentiæ medicina quanta sit. 188.B
Pœnitentiæ sacrificia. 559.A
Pœnitentiam agens opprobria sufferre debet. 1323.B
Pœnitentiam agentes Nouatianis fastidio sunt. 173.C
per Pœnitentiam opus non esse emundari Nouatiani affirmant. 174.A
Pœnitentiam dare possum, securitatem non possum. 195.C
Pœnitentiam nulli denegat deus. 170.D
Pœnitentiam exigens deus veniam pollicetur. 174.B.
Pœnitentiam docuēre Apostoli. 186.D
Pœnitentiam raro reges agunt. 1200.A
post Pœnitentiam bene viuere quid sit. 195.B
qui veraciter egerit Pœnitentiam, saluabitur. 195.B
ad Pœnitentiam exhortatio. 194.D
Pœnitere de peccatis nos docuit Dauid. 1320.B
Poetæ quæcunque præstantiora locuti sunt, de nostris habuere. 510.D
Poetarum fabulæ. 221.D
Poetarum versiculi scripturis diuinis inserti. 299.B
Poetica figmenta de inferis. 221.D
Poeticæ comparationes ad informationem vitæ possunt induci. 299.C
πολυήμερος, multorum dierum. 1369.A
Poculum secreta mentis mundans. 209.D
Polypi ingenium fraudulentum. 859.C
Politia hominum ab auibus accepta. 867.C
Pompeius iunior in Hispanis debellatus. 1399.B
Pondus æquum. 68.B
Ponere in cœlum os, quid. 1175.A
Ponti commoditas. 862.A.B
Pontifices munia quæ fecerint. 2093.A.B
Populus ad quid apta. 835.C
Populus & salix mysticè. 835.C
Populus Christianorum quomodo emptus. 1379.C
Populus Christianus prius cœpit, quàm populus Iudæorum. 1247.D
Populus dei habet plenitudinem suam. 257.B
Populus primus dei à quo regebatur. 257.D
Populus dei vbi inueniatur. 1463.A
Populus domini quomodo sit fundatus. 1378.B
Populus diues, & populus pauper, qui sint. 1211.C
Populus gentilis quomodo Christi hostia. 943.A
Populus gratis qui fit. 1355.A
Populus Iudaicus typus fuit, Populus Christianus veritas. 1452.B
Populus Israel incredulus. 1858.C
Populus Iudæorum à deo condemnatus. 400.A
Populus Iudæorum quare derelictus. 188.A
Populus Iudæorum indocilis. 1530.A
Populus Iudæorum quomodo venditus. 1379.C
Populus nationum quomodo acquisitus. 1573.C
Populus Synagogæ primus. 1740.B
Populi duo semper in vna plebe. 1817.D
Populi duo suscepti à Christo. 1398.B
Populis duobus in vna plebe Paulus scribit. 1880.C
Populi duo in vtero Rebeccæ qui. 1588.D
Populorum inter se bella. 1776.C
Porci qui sint. 1704.C
Porci quos repræsentant. 1749.B
Porci marini Iudæis grati. 855.C
Porci caput in templum proiecerunt Romani. 1777.C
Porta cœlestis quàm angusta sit diuiti. 699.C
Porta quæ erat clausa in Ezechiele. 655.A
Porta hominis per quam Christus ingreditur. 136.B.C
Porta nostra quæ sit. 314.A.B
Porta ventris. 156.D
Portæ æternales. 314.C
Portæ criminum. 228.A
Portæ Ecclesiæ. 1712.D
Portæ quomodo eleuantur. 314.B
Portæ inferi. 228.A.1712.C
Portæ iustitiæ. 228.A.1712.D
Portæ nostræ Christo sunt aperiendæ. 315.A
Portæ nostræ sunt custodiendæ. 1330.D
Portæ mortis. 1712.C.D
Portare deum quid sit. 1899.B
Portenta mendacij. 2047.B
Portio bonorum Christus. 668.A
Portio nostra debet esse Christus. 121.B.C
Portio Christi. 1555.D
Portio dei deum curare debet. 198.B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Portio nostra dominus. 1477.A
Portionis diuinæ fructus. Ibid.C
in Portione diuina gemitus & labor. 1479.C
Portitores funeris nostri. 1692.C
Possessio bona & preciosa. 2.C
Possessio bona. 668.A
Possessio Christi. 121.B
Possessio nostra. 2.C
Possessio vera. 943.B
Possessione seculi nihil nobis sit commune. 120.D
Possessiones hæreditariæ. 990.A
Possessionum iura distribuit auaritia. 1482.A
Possidere renes. 121.A
Posteritatis propagandæ studium commendabile antiquitus. 992.B
Postes illiti quid Iudæis profuerint. 1528.B
Potantium sacramenta. 1132.D
Potatio Iesu. 1791.C.D
Potentes de quo sint arguendi in iudicio. 10.A.B
Potentibus ira sua grauis est. 1162.A
Potentia seculi somnium est. 1083.C
Potestas est deo vincere. 1669.B
Potestas à diabolo nõ est, sed obnoxia tamen insidiis diaboli. 1670.B
Potestas quomodo significat velamen. 1914.A
Potestas decipit. 1537.D
Potestas ligandi atque soluendi. 169.A.& 173.A
Potestas non est mala. 1670.A
Potestas secularis nihil prodest, sæpe etiam obest. 1200.B
Potestatis insolentia. Ibidem.
Potestati subiectus quis sit. 1867.D
in Potestate nostra cor nostrum non est. 197.A
Potestates quæ sint. 1999.B.in fi.
Potestates aduersariæ quomodo conturbatæ. 1398.B
Potestates contrariæ sunt subiectæ animæ nostræ. 1512.B
Potestates non irritandæ. 30.A
Potiones nobis hibendæ. 1280.C
Potus fidem excludit. 1133.A
Potus necessarius. 982.D
Potus omnis inebrians, siceræ nomine vocatur. 1131.D
Præcipitium quod dicatur. 1295.A
Præceptum quare datum sit. 682.A
Præceptum dei cordibus nostris impressum tenemus spiritu dei. 909.D
Præceptum dei, lex mundi. 731.C
Præceptum & consilium differunt. 163.D.& 164.A
Præceptum præceptorum. 1456.A
Præceptum saluatoris talentum est magnum. 772.A
Præcepti obedientia an semper sit necessaria. 906.C
Præcepta Christi, arma sunt Christianis. 784.D
Præcepta dei iusta sunt. 1833.C
Præcepta dei non habentes, legem non habent. 1577.D
Præcepta legis veteris & Euangelij differunt. 1506.C
Præcepta maiorum sunt seruanda. 311.C
Præcepta perfectiora Euangelio reseruata. 1557.B
Præcepta sublimia & alta. 1405.D
Prædicantium gloria. 2039.C
cur Prædestinantur aliqui in futurum seculum. 1847.A
Prædicat Ambrosius inuitus pauco auditorio. 688.C.D
Prædicatio quare ordinata. 1883.B
Prædicatio Apostolica quomodo in omnem locũ peruenit. 1857.D
Prædicatio Christi non ita indiget cultu sermonis. 1882.C
Prædicatio Christiana non indiget pompa. Ibidem.
Prædicatio crucis Christi. 1806.A
Prædicatio de Christo vera. 1938.A
Prædicatio Euangelij. 1751.A.B
Prædicatio Euangelij, sermo sanctorum est. 1511.A
Prædicatio Ecclesiastica quibus proficit. 1999.C
Prædicatio in plebe quid operetur. 688.D
Prædicatio noui testamenti. 1939.C
Prædicatio Pauli quid profecerit. 2013.D
Prædicationi fidem præbere. 2052.B
Prædicta per prophetas, in Euangelio sunt completa. 1564.B
Prædonum reliquiæ non rapiendæ. 754.C
Prægnantes quibus vę dicitur. 1778.C
Prægnantium cognatarum curam sanctæ mulieres habeant. 1636.A
Prægnantibus honor exhibendus. 1636.A
Prælium cum quantis nobis sit. 1486.A.B
Præmia & supplicia quæ nunc habent defuncti. 225.A
Prǽmia quibus pollicentur. 927.C
Præmia in cœlo cæteris præstantiora habentes. 118.B
Præparare quid sit. 1853.C
Præpositus vini Pharaonis. 1083.B
Prępositi personam accepit Christus. 1594.B
Præpetium quos repræsentat. 1820.A
Pręputia corporis circuncidenda. 1528.B
Præscientia quid sit. 1851.B
Præscientia brutorum certior quàm hominum. 560.B.C
Præscientia dei non incerta. 236.C
in Præscientia dei non est personarum acceptio. 1851.B
Præsentia est veritas. 1935.B
Præsepe & præsepium idem. 1640.C
Præsepe domini agnoscendum. 671.D
Prędium animæ vbi locandum est. 1540.D
Præsidium nostræ salutis. 90.D
Præsidia dei quibus adesse assolent. 1067.A
Prędul & custos coniugij deus. 998.B
Præsumendum non est in sua operatione. 1371.C
Prędumere non debemus quod implere non possumus. 1352.A
Præterire ac stare. 1417.A.B
Præterita plerunque ponit scriptura pro futuris vel prędentibus. 1001.A
Prędaricatio peccatum est. 906.D
Prędaricatio Adę. 225.A
Prędaricatio hominis in paradiso vt fuerit facta. 901.C
Prædaricatio prima vnde cœperit. 916.B
Prædaricationis primę incommoda. 235.C
Prædaricatione primi hominis incolumitatẽ perdidimus. 235.C
Prędaricatuam mulierem deus prędciuit. 905.C
Prædaricator quis dicatur. 1551.D.& dein.
Prędaricater quare Latinè transgressor nominetur. Ibidem.
Prædaricator legis. 1814.B
Præsius lapis. 902.C
ad Precandum quomodo impellamur. 184.C
Precatio omnium spirituum nota est deo. 1846.C.in fine.
Precationis genus pingue & adipale. 947.B
Precatores nobis necessarij. 1680.B
Preces multorum impossibile est vt non impetrẽt. 1876.B
Precium nostrum. 1086.D.1418.A
Precium nostrum sanguis est Christi. 943.A
Precium nostrę liberationis. 648.B
Precium redemptionis nostrę. 114.C
Precium quo redempti sumus. 1086.A
Precij diuersitates non solum quantitatis habent, sed etiam numeri expressionem. 1079.B
Precio caro empti sumus. 1902.B
πρίαπος. 5.B
Presbyteri primi episcopi appellabantur. 2003.A.in fine.
Presbyteri apud Aegyptum consignant in absentia episcopi. Ibid.B
Pressuras passus est Paulus. 1934.B
Prima quę sint. 1016.A
Prima coniugij fides quæ sit. 1001.D
Prima dies eadem quæ & octaua. 1400.C
Prima sabbati, eadem vna sabbati. Ibid.D
Primatus qui sint. 1588.D
Primi resurrecturi qui sint. 483.C.D
Primum peccatum ex voce processit. 1339.A
Primus & nouissimus quare dicatur filius. 1634.A
Primus & octauus dies idem. 1134.B
Primitię quę sint. 550.D
Primitiæ tempore æstimentur, an sanctitate. 941.B
Primitiæ animæ quæ sunt. 937.A
Primitiæ spiritus. 550.D
Primitiæ quiescentium, Christus. 479.B
Primitiarum vis quæ sit. 941.B
Primitias cordis ac vocis quotidie deo debemus. 1583.D
Primitias spiritus habentes qui sint. 550.D
Primitiuus quis verè sit. 535.D
Primitiua nostrorum sensuum. 940.C.D
Primogenita quare offerebantur. 1421.C
Primogenita & primitiæ an distant. 551.A
Primogenita seculi. 535.C
Primogenitus quomodo dicatur. 804.D
Primogenitus, Christus. 1847.A
Primogeniti quomodo sancti. 535.C
Primogenitus non omnis sanctus. 535.B 941.B
Primogenitus quare dictus Ioseph, non Ruben. 1372.C
Princeps qui sit. 1064.C
Principes qui sint. 1999.C
Princeps sui est, qui iustus ac integer est. 1383.A
Princeps huius mundi, Christi gloriam videre non potuit. 203.D
Princeps mundi in Christo nihil inuenire potuit. Ibidem.A
Princeps potestatis. 1995.C
Princeps sacerdotum Christus. 1601.D
Principes sacerdotum de tribu Leui sunt. 1096.A.in fine.
Princeps Tyri, diabolus. 900.D
Principes diuersi mali. 1444.C.D
Principes gratis persequentes. 1599.D
Principes gratis non persequentes. Ibidem.
Principes huius seculi qui sint. 1886.A
Principes seculi Christũ non cognouerunt. 1632.C

Principum vera laus. 493.C.D
inter Principes bonos & malos quid interfit. 560.C
Principij multiplex acceptio. 803.C.805.A
Principium anni quod sit. 970.C.D
Principium quomodo dicatur Christus. 804.C.D
Principium Ecclesiæ ac finis. 1588.B
Principium ubistrum & finis à deo & in deum esse debet. 1012.C
Principium vbi est, finis quæritur. 976.D
Principium dei. 1598.B
Principia tria posuerunt philosophi. 801.A
Priores facti sunt qui retro erant. 960.C
Priscilla. 1876.D
Probari à deo opera vel studia nostra vt cognoscere possimus. 946.A
Probari nos per ignem oportet. 1590.A
Probatio fidelium. 2000.A
Probatio spem facit. 1436.A
Probationes credentium diuersæ. 2019.B
Probatus habitabit in tabernaculo domini. 174.B
Probra, à destitutis maritali auxilio arcenda. 1554.B
Processus quatuor animæ. 1042.C
Prodesse vni non potest, quod omnibus est inutile. 62.D
Prodigalitas fugienda. 52.C
Prodigus benignè à patre receptus. 602.A
Proditionem suam Iudas ipse ferre non potuit. 1352.D
Proditores etiã in ipsos pius est domin⁹. 1542.B
Profectus ex deo est. 249.D
Professio prima mentium. 1639.C
Professionem duplicem habere non conuenit vnũ. 2067.C
Prosluuium nocturnum. 532.A
Profunda quomodo scrutetur spiritus. 1886.D
in Progeniem patris intrare quis dicatur. 1412.B
Proiici bonum, & proiici malum. 1220.C.D
Proiiciendi qui sint extra Ecclesiam. 1226.B
Prolapsionis nostræ causa quæ sit. 1173.D
Promissa dei etiã circa impios seruãtur. 1120.A
Promissa deo, citò soluenda. 932.C
Promissio Abrahæ facta 259.A. Eius hæredes. 1982.C
Promissio in Isaac facta est. 1850.A
Promissiones patris duæ. 2099.C
Promissum soluere, nonnunquam contra officium est. 36.B.70.C
Promissum tardare, ingrati est. 932.C in fi.
Promissum temere non præmaricandum. 99.B
Prope est dominus omnibus. 1586.A
Prope se facere ad dominum. 1593.A
Prophetare quid sit. 1913.C
Prophetia quid sit. 1905.A.2058.D
Prophetia vt dabatur. 1864.C
Prophetia quibus negatur. 1643.C
Prophetia Pauli. 2070.A.B.2071.C
Prophetiæ consuetudo. 280.D
Prophetiæ virtus. 1271.D
Prophetæ qui dicantur. 1922.B
Prophetæ duplici genere intelliguntur. 1919.A.C
Prophetæ dicebantur videntes. 1365.D.1509.D
Prophetæ quomodo cernant occulta cordium. 1647.C
Prophetæ falsi. 885.D
Prophetæ falsi mentem subrugunt. Ibidem.
Propheta verus quis sit. 1489.C
Propheta prius legitur, & apostolus, deinde euangelium. 1564.D
Propheta fit spiritalis per gratiam spiritus sancti 1501.B
Prophetæ mens quando excedat. 1023.A
Prophetam falli impossibile est. 2074.B
Prophetæ quid annunciauerint. 541.A
Prophetæ explanatores sunt scripturarũ. 2002.C
Prophetæ explanatores scripturarum. 2002.C
Prophetæ in captiuitatem ducti, nullam fidei captiuitatem pertulerunt. 1377.C
Prophetæ quare cum populo Iudæorum in captiuitatem ducti. 951.A
Prophetarum arcana vt possint intelligi. 1491.C
Prophetarum cibus. 1645.D
Prophetarum dominus, Christus. 1696.B
Prophetarum merita in apostolis fuerunt. 1719.B
Prophetarum mos. 1490.D
Prophetarum obscura, manifestata sunt dominicæ passionis effectu. 1383.C
Prophetarum veterum velut insaniæ quædam. 1350.B
Prophetis occulta cordis manifestata. 1647.B in fine.
Prophetauerunt etiam mali. 1910.D
Propheticæ scripturæ multa obscura habent. 1491.C
Propitiatio omnium Christus est. 1409.B
Propositum dei. 1884.C
Propositum Pauli iuxta carnem. 1974.A
Propria verba magis sectantur Philosophi, etiam si minus recepta. 1640.D
Proprium dei semper esse. 1373.D
Propugnacula fidei quæ sint. 1467.C
Proscriptionis laqueus quàm grauis. 1542.A
Proscriptus Christus. 1979.D
Prosperitatem citò sequitur inuidia. 1000.A
Prouerbium, Aut picem olet, aut florem. 855.B
Prouerbium, Sicut Nemroth gigas venator ante deum. 986.B
Prouerb. Publica via ne ambules. 515.C
Prouerbia Salomonis. 1037.C
Prouerbia moralem locum exprimunt. 1422.B
in Prouerbiis mystica pleraque reperies. 1422.B
Prouidentia dei. 7.C.D
Prouidentia dei. 1883.A
Prouidere quid sit. 1866.C
Prouidentia magnum munimẽ fortitudinis. 27.B
Prouocare se inuicem qui solent. 2068.C
Proximus qui sit. 1004.A.172.A
Proximus vt quis esse possit. 176.B
Proximum misericordia facit. 1726.D
Proximi deo quomodo esse possumus. 735.A
Proximi seminis nostri non desperandi. 21.D
Proximi sponsi qui sint. 218.D
Proximos quid facit. 161.A
Prudens quis. 17.A
Prudentis officium. 461.A
Prudentis est cauere, ne frequenter eum pœniteat sui. 667.B
Prudentis est non penitus declinare. 1008.C
Prudentes mundo qui sint. 1892.D
Prudentes sicut serpentes. 207.A
Prudentia vbi constituenda. 16.D.112.D
vbi possideatur. 109.C
Prudentia ad interitum. 1606.A
Prudentia cana. 1530.A
Prudentia in quo consistat. 17.B
Prudentia omnibus virtutibus associa. 46.D
Prudentia carnis duplex. 1842.A.B
Prudentia mundi religioni inimica. 1885.B
Prudentia huius seculi. 1606.A
Prudentia prudentium quomodo reprobatur. 1882.D
Prudentia spiritus. 1842.B
Prudentia spiritualis. 1259.C
Prudentia summa. 1864.B
Prudentia vera & Christiana. 1827.C
Prudentia sine iustitia nocet. 1026.C
Prudentiæ amictus. 1066.A
Prudentiæ tempus. 903.C
Prudentiæ vsus. 902.C
Psalmi cantati tempore Ambrosij. 562.C
Psalmi omnes Dauidici medicamenta conscientiæ peccatricis. 1320.B
Psalmi tempore tribulationis dicti. 585.A
Psalmorum liber in sac. lit. dulcissimus. 1270.D
Psalmorum liber vnus est, omnes orationis virtutes continens. 1256.B
Psalmorum omnium corpus vnum est. 1295.D
Psalmorum tituli, in finem, & intellectus, quid significent. 204.B.C
Psalmorum virtutes. 1256.B
in Psalmis profectus est omnium. 1271.C
Psalmus quid sit. 1272.A
Psalmus dicitur interdum in persona vnius, interdum in personæ aliorum. 1386.C
Psalmi octaui artificium. 1256.B
Psalmi noni contenta. 1395.A
Psalmus. 36. moralibus præceptis refertus. 661.C
Psalmus. 38. non solum silentij laude, sed etiam rerum contemptu valde est mirabilis. 4.B
Psalmi quadragesimi mysterium. 1355.C
Psalmus. 50. quibus legendus. 152.B
Psalmus. 75. ad Assyrium scriptus. 1117.B
Psalmi. 93. inscriptio. 1014.D
Psalmus. 118. cur per Hebræorum literas distinctus. 1421. col. 1. & 1533.C
Psalm. 118. profectum hominis significat. 1604.B
Psalmi cæresimi decimioctaui pœnitentia. 1421.B.C
Psalterium vnum & quinque libri. 1365.A.B & deinceps.
Psalterium est homo consummatus in Christo. 1366.A
Psaltria Herodis filia. 760.B
Pseudoapostoli cauendi sunt. 1878.B
Pseudoapostoli Christum prædicabant duplici genere. 1882.C
Pseudoapostoli quomodo nomen Christi prædicabant. 1880.B
Pseudoapostolorum gloria. 1961.D
Psitacus. 867.A
πτώματα. 1310.A
Publicanus quare iustificatus. 11.B
Publicanus humilitate iustificatus. 1588.C
Publicanus quare prædicatus. 935.A
Publicani mystica vocatio. 1681.A
Publicani Ioannem interrogant. 696.A
de Pudendis. 895.A
Pudendæ corporis partes à natura absconditæ. 12.B.895.A.1918.D
Pudicitia annorum. 80.C
Pudicitia mulierum propugnanda. 1554.B
Pudicitia nescit esse captiua. 86.B
Pudicitiæ fructus quàm dulcis. Ibid.A
Pudicitiæ remuneratio. 989.C
Pudor corrector est nostri. 1506.B
Pudor est fœminis, nuptiarum præmia non habere. 1631.B
Pudor peccatorum in iudicio. 1213.D
Pudoris cura etiam apud barbaros. 989.A
Pudoris fama lubrica. 1631.D
Puellæ etiam rarius ad Ecclesiam procedant. 125.D
Puellæ iudicium parcum spectare debent in sponsalibus. 1005.B
Puellæ mortem appetentes. 522.A
Puellarum figura. 1665.C
Puer quis sit. 1628.B
Puer nomen ætatis. 433.B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Puer qui proponitur discipulis imitãdus. 748.B
Puer imitandus Apostolis Christi quis sit. 1763.A
Puer in deliciis quis sit. 1628.B
Puer quomodo natus sit nobis. 304.D
Puer officiis qui dicitur. 997.A
Puerulus Barbarus mansit immobilis, adusto corpore. 94.C
Pueri mores. 996.B
Pueri quare apti ad regnum cælorum. 1762.C
Pueri non contemnendi. 14.B
Pueri Hebræi patrio cibo & aquæ potu vtebantur. 659.C
Pueri à rege in camino ignis inclusi. 766.D
Pueri quomodo esse debeamus. 14.B
Pueri Sodomorum cur etiam cum cæteris ablati. 998.A
Puerorum commotiones innoxiæ. 14.B
Puerorum indoles. 798.B
Puerorum peccata, quasi infirmorum. 976.B
Puericia habet innocentiam 1163.A.B
Puerpera à sacrificio feriata. 1192.D
Pugnam dici solennitate detrectantes. 28.C. *nihil pugnare cunctantes.* *Ibidem.*
Pulchritudo corporis, virtus non est. 12.D. & deinceps.
Pulchritudo magis in vitium trahit, quàm deformitas. 909.A
Pulchritudo mulieris non tam virum delectat, quàm virtus eius & grauitas. 988.C
Pulhritudo vera. 83.C
Pulchrum quomodo possit acquiri. 32.A.B
de Pulchro & honesto. 31.A
Pullus asinæ, populus gentilis. 641.B
Pullum asinæ per Apostolos Christus iussit sibi adduci. 577.A
de Pulmone. 894.C
Pulmo spiritus receptaculum. 958.A
Pulsamus manu, digito, &c. 1606.C.D
Puluis in quid abeat. 1284.C
Pulueri comparati impij. 986.A.B
Punitionis significatio. 2068.A
Pupillæ oculorum. 892.C
Pupillarum pili. *Ibidem.*
Purificari nos oportet. 1437.C
Purgatio perfecta quomodo est consequenda. 1007.D
Purgatio plena est in baptismate. 1421.C
Purgatio solemnis quare octaua dic. *Ibid.B*
Purgatio trium dierum. 645.C
Purgatio septem dierum. *Ibidem.*
Purgatus per ignem quomodo sit saluus. 1889.D
Purpura marina. 855.B
Pusillus quis dicatur. 1628.B
Pusilli qui dicantur. 700.A
Pusillorum est scandalizari. 1603.A
Puteus aquæ viuæ qui sit. 1037.B
Puteus vt corrumpatur, & vt melior fiat. 1115.B
Putei mysterium. 1395.B
Putei diuersi. 1037.A.B.C.& dein.
Putei tres. 1619.B
Puteorum aqua quomodo fit salubris. 779.B
Puteos fodit Isaac. 1037.A
πύκται. 1311.B
πυκτεύειν *quid sit.* *Ibidem.*
Pylades & Oreſtes. 29.D
Pythagoras ex genere Iudæorum. 515.C
Pythagoras Socrate antiquior. 5.B
Pythagoras philosophiæ inuentor. 1017.A
Pythagoras quid senserit de mundo. 801.B
Pythagoræorum discipulorum silentium. 1428.B
Pythagoræi duo morti se offerunt alter pro altero. 70.C.D
Pythagoræa virgo. 81.A
Pythonis vates. 1887.A
Pythonem à puella eiecit Paulus. 2038.C

Q.

Quadragenarij numeri mysterium. 963.A.B
Quadragesima ieiunanda. 717.B
Quadragesimale ieiunium non totum obseruare, sacrilegium est. 730.D
Quadraginta dierum numerus vnde habeat exordium. 727.D
Quadrans balneatoribus dabatur. 1739.C
Quadrantis figura quid sibi velit. *Ibid.B*
Quadratum quid appellemus. 957.C.D
Quadrupedia quid habent imitabile. 880.B
Quæ à nobis sunt, excusationem non habent. 948.D
Quærendum quid sit semper. 1455.B
Quadragesima non ieiunabatur sabbato tempore B. Ambrosij. 1127.C
Quadragesimæ numerus mysticus. 727.D
Quærere non satis est, nisi intelligas quod requiris. 1455.B
Quærere bene vbi debemus. 1039.D
Quærere Christum in cubili. 1040.A
Quærere Christum in noctibus. *Ibidem.*
Quærendus in noctibus Christus. 1475.C
Quærere quæ sunt Christi. 1524.D
Quærere dominum quomodo debemus. 1476.A
Quæritur Christus per diem. 103.D
Quæstio, an Christus nobilitatẽ generis electi ad saluandas animas quæsierit, quòd dicat, Non sum missus nisi ad oues, &c. 1381.B
Quæstiones circa lignum vitæ discussæ. 905.B. C.& dein.
Quæstiones circa obeditionem & cognitionem præcepti solumtur. 906.C.D
Quæstiones hominum animalium. 396.C
Quæstiones in rebus diuinis vitandæ. 823.C
Quæstiones insensatæ & stultæ fugiendæ. 297.A.2069.D.2076.C.in fi.
Quæstiones turbarunt scripturam. 1818.D
Quæstionum incidentium circa creationem Euæ, solutio. 912.C
Quæstus nõ modicus clericatus officium. 772.A
Quæstuosa sola nominat bona auarus. 1112.A
Qualitas & quantitas dei non requirenda. 419.A
Quarta lunæ periculum non esse. 851.D
Quasi, vt, & huiusmodi particulæ quomodo accipiendæ in script. 610.A
Quaternarij numeri mysterium. 1024.D. & 1025.A
Quatuor mundi tempora. 903.B.C
Quatuor quibus terra distinguitur. 483.D
Querela vbi non sit. 1626.A
Quies beatorum. 1441.C
Quies huius temporis quo precio comparatur. 676.C
Quies necessaria. 2053.A
Quies vbi non sit. 1565.C
Quietis ordo. 225.B
Quietis & pacificis etiam angusta abundant. 1013.C
Quinquagenarius numerus est remissionis. 1188.D
Quinquagesimam quidam instituerunt. 726.D
Quinquagesimus psalmus ad quid scriptus. 1188.C
Quinque iuga boum quid repræsentant. 1746.D
Quinque panum & duorum piscium commeatus quàm multis sufficerit. 1707.D.& dein.
Quinque passeres, & duo passeres. 1731.C
Quintà vsia. 1012.B
Quinque sensus triplicem collectionem habent. 968.B
Quis & quid in sacris literis quomodo accipiãtur. 174.B.C
Quinque diuisi. 1736.B.D
Quotidie sumenda eucharistia. 1252.C
Quomodo omnes condemnationem meruerunt. 1829.B.C

R.

Raab exploratores suscepit. 1128.C
Raab coccũ in fenestra ligauit. 343.B
Raab quomodo fidem induit. 1360.D
Raab meretrix fuit. 90.A.1759.C.1852.C
Raab meretrix ecclesiam figurauit. 1657.B. 1228.C
Rabinorum vanitas. 1319.B
Rachel abscondit simulachra patris. 204.A
Rachel à Iacob osculata fleuit. 94.B
Rachel, ecclesiæ typus. 1066.D.1323.A
Rachel parturiens moritur. 542.B
Rachel in via sepulta. *Ibid.D*
Rachelis pudor extorto osculo. 94.B
Rachelis & Lyæ mysterium. 1066.D
Raguel iustus tenuit honestatem. 72.D
Rami arboris sinapis. 1744.A
Ramorum fragmina extensa. 1770.D
Rana decora in aquis. 855.A
Ranæ iussæ silere, siluere. 94.D
Radere caput & supercilia, quid. 587.B
Raphaim quis dicatur. 1369.D
Raphidin quid interpretetur. 1452.B
Rapina quomodo sit bona. 1063.D
Rapina laudabilis. 1377.D
Rapinam arbitrari. 2016.A
Rapitur Christus, & quomodo. 1697.A
Raptores boni quomodo simus. 706.B
Raptoribus obiiciendum in iudicio. 10.A
Raptus Pauli duplex. 1965.D
Rarus delinquit, cui deest illecebra peccati. 1747.A
Ratio, quæ & logos apud Græcos dicitur filius dei, multis nominibus appellatur. 419.B
Ratio cibus mentis est. 1737.B
Ratio omnia mollit. 1051.C
Ratio eadem martyrẽ suscitat, quæ & dominum suscitauit. 769.B
Rationis vis. 1052.D
Rationem nostræ naturæ capessunt irrationalia. 940.A
Ratione nomina componebantur apud veteres. 1801.C
Ratione præstamus cæteris animantibus. 18.B
Rationabilis vir, testamentum dei. 962.D
Rationabilis nostri diuisio. 1022.A
Rebaptizãdos fideles Auxentius putat. 582.A
Rebecca animam repræsentat. 1032.C
Rebecca Ecclesiam significat. 1448.A
Rebeccæ inaures & viriæ. 1005.A
Rebeccæ pudor in nuptiis suis. 94.B
Rebeccam quomodo imitari debeant virgines. 1005.D
Recedere à lege dei qui dicantur. 1854.A
Recedens à verbo dei, esurit. 1749.A
Recipiens Christi imaginem aut imitatorẽ, Christum recipit. 1718.D
Recipere propria corporis. 548.D
Reconciliationis suffragia. 1492.D
Rectorem non habere, quàm graue sit. 950.A
Rectores quare dati. 1868.A
Rectores tenebrarum. 2011.A.in fi.
Redarguendi affectus, non personæ prodendæ. 101.C

Reddendum

Reddendum non semper est quod acceperis. 36.B
Redempti sumus ad quietem. 1537.D
Redemptio animæ hominis. 505.D
Redemptio nostra quæ sit. 1884.D
Redemptio omnium Christus est. 1409.B
absque Christi Redemptione nullus saluatur. 261.A
ad Redemptionem Christus adiutore opus non habuit. 670.C
Redemptio peccatorum nostrorum propter quid facta sit. 1784.B
Redemptio sanguinis Christi. 242.A
Redemptionis nostræ spes fuit apud veros Israelitas. 259.B
Redimere quomodo dicatur. 1884.D
Redimimur omnes per vnum. 180.B
Redhibitio gratiæ quantum valeat apud deum. 23.C
Reflorescere quid dicatur. 749.A
Refrigerium duplici genere intelligẽdũ. 2066.D
Refugij 6. ciuitates, sunt 6. dies mundi formationis. 198.D
Refugia diuersa nobis proposita. 198.D
Regenerati in Christo sanctificati sunt. 1880.B
Regeneratio quid sit. 1244.B
Regeneratio, opus est spiritus sancti. 382.D
Regio, quid. 1016.A
Regio longinqua. 1748.D.& inde.
Regio vinorum & mortuorum. 228.B. 1438.D
Regnare quid sit. 1892.B
Regnum in hoc seculo somnium est. 1084.B
Regnum quibus intercluditur. 1746.D
Regnum vnum est patris & filij & spiritus sancti. 1414.C
Regnum Christi quod sit. 1662.C.D. 1830.D
Regnum Christi indiuisum est. 1543.D. nõ habet finem. 1654.A
Regnum cœlorum, regnum Christi. 345.A
Regnum cœlorum dicitur Christus. 705.D
Regnum cœlorum quibus acquiritur. 1433.C
Regnum cœlorum cui comparatum. 1025.C
Regnum cœlorum quomodo dicatur cogi. 705.D & 1696.C
Regnum cœlorum est peccatoris redẽptio. 180.C
Regnum cœlorum indiuisum est. 1025.C
Regnum cœlorum regnum filij est. 309.A
Regno cœlorum quid potest comparari. 1433.C
Regum cœlorum clausit perfidia. 1137.C. aperuit fides. 1137.C
Regnum cœlorum quomodo vim patiatur. 706. A. quomodo rapiatur. 1696.D
Regno cœlorum qui sint apti. 1747.B
Regnum culpæ. 1018.A
Regnum dei quomodo commendatur. 1893.D
Regnum dei in simplicitate fidei est. 274.C
Regnum dei in quo sit. 1371.C.D.& 1728.D
Regnum dei quomodo intra nos sit. 1036.C
Regnum dei, pax est. 1857.C
Regnum dei quando veniat. 1252.B
Regnum dei intrare quis dicatur. 1871.D
quid est esse in Regno dei. 309.B
Regnum diaboli. 1830.D
Regna diaboli cadẽtia. 310.D. declinata. 1398.B
Regnum prius ecclesiæ quàm synagogæ in prædestinatione delatum. 1063.D
Regnum Ecclesiæ manebit in æternum. 1728.B
Regnum Iudæorum an sit æternum. 1728.B
Regnum iustum à Dauid cœpit. 1655.D
Regnum mortis. 1828.B.C.D
Regnum peccati graue. 1398.B
Regnum trinitatis indiuisum. 272.A
Religio nostra ad libertatem aduocat homines. 2048.D
Religio nostra omnium sublimior, & quàm potens. 2010.C
Religionis caput. 1921.B
Religionis causa potior quàm reuerẽtia paterna. 1066.D
Religionis in causa fides sedem iudicij habeat. 1066.D
Religionis fundamentum. 1921.B
Religionis insignia, arma sunt sacerdotis. 1725.C
de Religione qui sint consulendi. 565.D
Religiosus in sua religione à diabolo supplantatur. 1666.D
Reliquiæ quæ dicantur. 1319. 2. 1853.D. in fi.
Reliquiæ Iudæorũ quomodo salnæ factę. 1386.C
Reliquiæ iustorum, virtutes. 1319.D
Reliquiæ martyrum quàm efficaces ac honorandæ. 686.A.B.& dein.
Reliquiæ reproborum. 1319.D
Reliquiæ sanctorum honorandæ. 798.A
Remedium nostrum. 471.C
Remedia virgultorum. 831.B
Remedia sunt bestiis. 883.A
Remedia sex contra peccata. 198.D
Remissio apud Iudæos, mendax erat. 1577.D
Remissio peccatorum liberos facit. 2025.A
Remissio peccatorum oĩa tollit peccata. 1840.A
Remissio simulata. 52.D
de modo inter Remissionem & seueritatem conseruando. 52.D
Remittendum ei qui nos læserit. 666.D
Remittere & non imputare peccata idẽ. 1821.B
Remunerationis æqualitas pro actibus hominis. 1760.D
Remunerationem Dauid pro laboribus postulat. 1435.D
Renasci quid sit & quomodo renascimur. 382.D
Renes animæ. 1177.D
Renouamur per lauacrum. 183.B
Renouari debemus vt Aquila. 217.C
Renouari spiritu mentis. 382.D
Renouatio nostra multiplex. 1223.D
qui Renouatur, semper in luce est. 1390.D
de Renuntiatiõe sui ipsius & pristinæ vitæ. 193.B
Repelli quid sit. 1432.C
Repellere quando dicatur deus. 1375.C. quis est qui repellitur à deo. 1391.D
Repellit deus aliquando sequentes. 1431.D
Repelluntur à mandatu quidã ad tẽpus. 1342.C
Repulsus pro nobis Christus. 1392.A
Repetitio confirmatio est. 227.A. in fine.
Repetitio trina & vna laudatio. Sanctus, sanctus, sanctus. 295.B
Repetitio trina interrogationis Petro à domino factæ quid sibi voluerit. 1955.A
Repudiati à Christo, non sunt. 1380.A
Reprehẽdi ab inferiore, grauis verecũdia. 1211.B
Reptilia quæ sint. 854.C
Reptile nõ omne accommodũ ad vescẽdũ. 974.C
Reptilia alia venenata, alia mansueta. 978.A
Requies triplex. 2088.C
Requies bona quæ sit. 496.A.B
Requies domini quibus detur. 496.A
Requies in verbo dei. 1468.C
Requies nostra Iesus Christus. 596.C
Requies vera. 1400.D
in Requiem domini qui ingredientur. 496.A
Requiescientes in sinu Abrahæ. 226.C
Requiescere in deo. 208.C
Requiescit deus, & in quibus. 889.A
Requieuit deus in condito homine. 895.C
quid Requirat dominus à nobis. 205.B
Res quid interpretatur. 1587.D
Res magis quàm verba spectanda. 1640.C
Res patris quid significet. 533.D
Res quæ amittitur, salua non est. 1894.D
Res vxoria in mũdo sola cęteris gratior. 1903.D
Res ante verba sunt. 1885.C
Res secundæ in hoc seculo, somnia sunt. 1083.C
Res secundæ plurimos supplantauerunt. 1522.C
Res humanas deum curare manifestum. 1827.B
Respicere dei. 1398.A
Respublica Platonis ficta & adumbrata. 987.B
Reipublicæ vsus. 871.C
de Remilitari qui sint consulendi. 565.C
Resina spiritualis. 1079.D
Respicere Christum, emendari est. 101.A
Respicere dei quid sit. 1565.B
Resurgentes Angelis adæquati. 1591.D
Resurgentes in iudicio qui sint. 1460.D
Resurgentium ætas. 489.A
Resurgere debemus cum Christo. 208.B
Resurgere in incorruptela quid sit. 1931.A
Resurgere quomodo possimus feliciter. 1831.C
Resurrectio quid sit. 1244.B
Resurrectio vnde sit. 1944.A
Resurrectio, dei munus est. 473.B
Resurrectio duas habet formas. 2032.A
Resurrectio ante Christi aduentum. 134.D
Resurrectio Christi quid nobis profuit. 1826.B
Resurrectio corporũ cuiusmodi futura sit. 488.A
Resurrectio domini quãtopere celebrãda. 1757.B
Resurrectio generalis credenda. 874.A
Resurrectio mortuorum quadruplata. 1184.D
Resurrectio omnẽ triũphũ ĩimici abolet. 1364.B
Resurrectio spiritalis peccatorum. 189.A
Resurrectio quatenus suspendatur. 2054.C
Resurrectionis annus millesimus. 474.C
Resurrectionis duo genera. 1286.D
Resurrectionis fides exemplis astruitur. 473.C.D & dein.
Resurrectionis fides tribus colligitur. 473.A
Resurrectionis fide solari debemus. 1058.C
de Resurrectionis hora. 1795.A
Resurrectionis nomen. 489.D
de Resurrectionis qualitate Thomas dubitauit. 1797.D
Resurrectionis spes ostenditur. 1680.D
in Resurrectionem Christi credere maximum est fidei fundamentum. 1092.B
Resurrectionẽ Christi angeli ignorabãt. 134.C.D
Resurrectionem Christi primo virgines viderũt. 100.B.
In Resurrectione Christi elementa omnia gloriãtur. 747.B
Resurrecturi in aduentu domini qui sint primi. 2042.B
Resurrecturi quali in corpore venient. 1734.D
Resurrexisse in Christo, quid. 2032.A
Resurrexit nobis Christus. 481.A
Resurrexisse omnes in Christo. 1926.C
quomodo Resuscitamur cum Christo. 1174.B
Resuscitati ex mortuis. 477.C.D
Resticula quid significet. 1574.B
Rete, regnum cœlorum est. 113.D
Retia Apostolorum. 1677.D
Retia quibus iniuste non tenduntur. 1543.A
Retia nobisipsis tendimus. 179.A
Retributio, medium verbum est. 1364.A
Retributio eorũ qui faciũt misericordiã. 1876.A
Retro bonum, & retro malum. 1417.C
Retrorsũ qui sint. 1362.C. ĩ fi. qui cadãt. 1363.A
Reuelare viam suam quid sit. 1299.A
Reuelari, quid. 1811.A
Reuelatio mysterij iniquitatis. 2047.B
in Reuelationibus non gloriandum est. 1307.D
Reuerentia & terror vt paretur. 1480.A

Reuerti

Universidad de Deusto
Biblioteca

Reuerti in se. 1749.C
Reuiniscit solus homo. 1360.A
Reuocare se à vitio quàm difficile. 1604.D
qui Reuocentur à misericordia. 6.C
Reum esse corporis & sanguinis domini quid sit. 1915.D
Rei quomodo sub lege. 1822.C
Reorum pœna, quædam absolutio est delictorũ. 1592.B
Rex quis verè dicatur. 1467.D.1540.D
Rex cum deo compositus in oppressione pauperis. 1114.B
Rex ebriosorum. 1129.C
Rex impune delinquit. 1560.A
Rex legibus solutus non est, sed leges suo soluit exemplo. 1200.B
Rex in aurũ mutans quicquid tangebat. 1711.A
Rex inter apes quis & quomodo deligatur. 871.D & deinceps.
Rex plus debet, quia illi plus commissum est. 1560.A
Regis Achab abiectio coram Helia. 1115.A
Regis cor in manu dei. 1200.C
Regis institutio in ταῖς ἁγίαις. 987.C
Regis institutio. 1200.C
Regi omnia seruanda in victoria. 991.A
ad Regem quomodo itur. 1807.C
Reges boni & veri. 1402.B
Reges ex Abraham, qui sint. 1028.A.B
Reges quomodo sint liberi. 1191.B
Reges mentis. 1028.B
Reges munera sapientiæ offerentes in Hierusalem. 1467.D
Reges non temere iniuria afficiendi à sacerdotibus. 1333.D
Reges peccare solent, non pœnitentiam agere. 1200.A
Reges quatuor quid significent. 1017.D
Reges quinque quid repræsentent. Ibidem.
Regum lapsus, pœna populorum. 1211.B
Regali potestati sibi quisq; quõ præsideat. 103.C
Rhenus fluuius. 818.C
Rhodanus fluuius. Ibidem.
Rigare quid sit. 1888.D
Rigor peccati ferreus. 1527.B
Ridendum est cum maledicitur nobis. 1168.A
Risus Abrahæ qualis fuerit. 994.D
Risit Sara. 996.D
Risisse se negat Sara. 126.B
Risus lætitiam declarat. 1030.D
Risus euitandus. 15.C
Ritus gentilium quomodo solutus. 1398.D
Risus insti quid declaret. 1030.D
Risus stultorum. 126.B
Roboam iuuenum consilio deceptus. 50.C
Rogare quid sit. 301.A
Roma, caput nationum. 761.D
Romanæ ecclesiæ typum in omnibus sequebatur Ambro. 1244.D
Romanam ecclesiam Ambrosius non in omnibus est secutus. 1244.D
Romanæ leges magnæ auctoritatis. 1976.A
Romanæ mulieres priscæ abstemiæ. 2033. A in fine & dein.
Romani imperij toto orbe diffusi commoditas ad prædicationem euangelij. 1399.B.C
Romani caput omnium gentium. 1801.A
Romani cines quæcunque gens oblatis donis ficbant. 1997.D.2072.B
Romani faciles fuerunt ad credendum. 1800.D
Romani vnde legem nossent. 1834.C
Romani multi in Iudæa legem obseruabant incircumcisi. 1988.A.B
Romani pueri non lauabant eũ parentibus. 12.C
Romanorum auctoritas. 1976.A
Romanorum ciuilia bella. 1399.B
Romanorum dij. 569.D
Romanorum dux nbluit fraude vincere. 72.A
Romanorum pudor. 12.C
Romphæa ignea quando cœpit esse. 1437.D
Ros quid significet. 475.D
Ros cœli. 107.A
Ros Christi. Ibidem.
Rus in vellere. 356.A
Rosa. 1553.D
Rosa, humanæ vitæ speculum præfert. 833.D
Rosarum spinæ. 1734.C
Rotæ currus. 110.C
Rota in medio rotæ. 113.B.412.B
Rota super terram. 113.B
Rota quomodo sit vita super terram. 1021.C
Ruben benedictio. 1095.A
Rubi foliorum vis. 831.B
Rubus Moysi. 372.D
Rubus Moysi quare vrebatur, & non exurebatur. 1372.B
in Rubo quare dominus Moysi visus. 844.A
Rubicundus fratruelis in canticis. 489.D
Rudes in malum qui sint. 1878.B
Ruffus quare vocetur electus. 1877.D
Ruina quid sit. 1411.B.C
Ruina & resurrectio. 1411.C
Ruina felix quæ reparatur in melius. 1353.C
Ruina mortis perpetuæ. 1362.D
Ruminatio bonorum. 1474.A
Ruminat scarus pisces. 857.A
Ruris oblectamenta ab ecclesiæ visitatione renouantur. 1563.A
Rure pleno quid suauius. 840.C
Rusticus inuenit quod philosophus ignorauit. 273.D
Ruth alienigena Iudæo desponsatur. 1659.B
Ruth & Booz historiæ mysterium. 306.C

S

Saalim quid interpretatur. 1558.B
Sabaoth quomodo interpretetur. 314.D
Sabbatum quid sit. 1320.C
Sabbatum quid repræsentat. 1984.B
Sabbatum quare institutum. 640.D
Sabbatum magnum quando Christianis. 1601.D
Sabbatum δευτερόπρωτον. 1400.C
Sabbatum futurarum typus feriarum. 1742.B
Sabbatum typus mundi. 1756.D
Sabbatum primum. 1684.A
Sabbatum secundum. Ibidem.
Sabbatum secundoprimum. 1684.A.1400.C
Sabbatum legale in spirituale commutatum. 640.A
Sabbatum mensium & annorum. 1756.D
Sabbatum verum Iudæi non vident. 1438.D
Sabbati obseruatio apud Iudæos quãta. 1757.B
Sabbati prima. 1400.D
Sabbati secunda quid sit. Ibid.C
Sabbati superstitionem tulit Christus. 1658.A
Sabbato pugnam detractantes. 28.C. capessentes. Ibidem.
Sabbato Christus passus est. 1757.A in fine.
Sabbato & dominica non ieiunabatur in quadragesima. 1127.C
Sabbatismus. 2090.C
Sabellianorum error & hæresis. 296.A.305.A 341.A
Sabinus episcopus. 587.A
Samech quid interpretetur. 1545.A
Sacerdos habeat zelum. 1572.B
Sacerdos ne habeat nomen inane. 1258.D
Sacerdos magnus. 1199.D
Sacerdos negligens repellendus. 1432.B.C
Sacerdos pro aliis supplicet. 35.B
Sacerdos verus. 1441.D
Sacerdos sacerdotem consecrare debet. 663.B
Sacerdos sorte quærebatur. 1626.B
Sacerdos vera dicat omnibus. 561.A
Sacerdotis arma, insignia religionis. 1725.C
Sacerdotis castigatio patienter ferenda. 761.B
Sacerdotis cibus. 511.D
Sacerdotis filia adultera grauius quàm cætera punienda. 1281.D
Sacerdotis fuga. 198.B
Sacerdotis officium, munus spiritus sancti. 169.B
Sacerdotis officium. 67.B.C.& 561.B
Sacerdotis est liberalem esse. 47.A
Sacerdotis est velle prodesse omnibus. 67.B
Sacerdotis peculiaris functio. 2087.A
Sacerdotis petitio, doctrina pietatis est. 601.B
Sacerdotis vita debet præponderare. 664.B
Sacerdoti quid commissum est. 35.D
Sacerdoti etiam confitenda peccata. 195.B
Sacerdoti quid conueniat. 52.D
Sacerdotem quibus fanere conuenit. 53.D
Sacerdotes sunt omnes filij ecclesiæ. 1684.B. in fi.
Sacerdotes iustitiæ omnes sumus. 1762.B
Sacerdotes sui officij admonentur. 1505.D
Sacerdotes in causa religionis cõsulendi. 565.D
Sacerdotes de sacerdotibus iudicent. 574.C
Sacerdotes mundiores debẽt esse cæteris. 2056.B
Sacerdotes nullis noceant. 67.C
Sacerdotes quid suscipere debeant. 1329.C.D
Sacerdotes quales esse deceat. 13.D
in Sacerdotes ambitiosos inuehitur. 2093.C
Sacerdotes multos habebat Synagoga. 1441.D
Sacerdotum abusus. 48.A
Sacerdotum administratio, mercimonium. 772.B
Sacerdotum arma. 576.B
Sacerdotum anaritia taxatur. 696.B
Sacerdotum bona, pauperum sunt. 582.C
Sacerdotum brachæ. 12.C
Sacerdotum multitudo in lege. 2056.A
Sacerdotum classes quot constituit Dauid. 2056.A
Sacerdotum dignitas. 1345.C
Sacerdotum est castimoniam vindicare. 1095.D
Sacerdotum examen habuit Ambrosius. 782.B
Sacerdotum inopia. 571.C
Sacerdotum officia non merita consideranda. 1232.C
Sacerdotum portio deus. 1653.A
Sacerdotum principis mors. 200.D
Sacerdotum vindicta. 695.A
Sacerdotibus quæ conueniant. 584.B
Sacerdotibus priscis cur permissum fuerit habere vxores. 2056.A
Sacerdotibus solis ius est ligandi & soluendi. 168.D
Sacerdotibus nihil excellentius. 1258.C
Sacerdotibus reuerentia debetur. 699.B
Sacerdotes veros ecclesia habet. 169.A
in Sacerdotibus diuina operatur gratia. 663.A
Sacerdotium à quibus sit. 3000.C
Sacerdotij Christi & legalis discrimen. 3003.B
Sacerdotiorum emptores taxantur. 1260.D
Sacerdotalis est populus Christianus. 1245.D
Sacerdotalis virtus. 663.C
Sacerdotalem vitam imitari debemus omnes. 1684.B
Sacerdotale iudicium sit prouidum. 511.B
Sacrum commercium humanitatis cum diuinitate in Christo. 486.D
Sacramentum custodire, nonnunquam contra officium

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficium est. 36.B
Sacramentum nullū, vbi vsus naturę est. 938.A
Sacramentum dei intra hominem absconditur. 1942.B
Sacramentum conficit sermo Christi. 1248.A
Sacramenti altaris consideratio. 1248.A.B. & dein.
Sacramenti consecratio. Ibidem.
Sacramenti forma & virtus differunt. 680.A
Sacramentum mysterij dei. 2056.D
Sacramenta aurum non quærunt. 56.B
in Sacramentis lucrum nemo quærat. 1674.A
Sacramenta Ecclesiæ antiquiora sunt quàm Synagogæ. 1234.D
Sacramenta Christi & Ecclesiæ. 1328.A
Sacramenta Christianorum antiquiora sunt sacramentis Iudæorum. 1238.D.& 1247.D
Sacramēta Christi Paulus dispensabat. 1891.A
Sacramēta corporis & sanguinis domini. 325.B
Sacramenta corporis domini quotidie sumenda. 1252.C.D
Sacramenta dei occulta. 1395.A
Sacramenta dominicis diebus data. 688.D
Sacramenta quid conferant. 679.D
per Sacramenta mens renouatur. 1761.B
Sacramenta sunt pascua. 1533.D
Sacramenta, pœnitentiæ remedia sunt. 192.C
Sacramenta rerum spiritualium facilè publicari non debent. 2040.A.1433.C.D
Sacramenta salutis æternæ. 1352.B
Sacramenta sapientiæ Christi vera. 1193.C
Sacramenta spiritalia discenda. 1674.A
Sacramentorum auctor est Christus. 1248.A
Sacramentorum gratia esse non potest, nisi vbi est venia peccatorum. 373.A
Sacramentorum ornatus. 56.B
Sacramentorum vis. 1550.D
Sacramentis animæ substantia firmatur. 1236.B
à Sacramentis quando abstinendum. 496.D
Sacraria quid repræsentent. 1908.A
de Sacrificatus quare non expetit edere. 1912.D
Sacrificia commendantur quatuor generibus. 946.A
in Sacrificio quatuor consideranda. 3004.C
Sacrificium celeritate commendatur, & gratia. 932.C
Sacrificium deo acceptum. 511.D.& dein.
Sacrificium quomodo fiat acceptum. 945.C
Sacrificium patri acceptum. 2006.C.in fi.
Sacrificium Christi acceptabile. 1197.D
Sacrificium Christi verum. 870.D
Sacrificium dei verum. 424.C
Sacrificium laudis. 130.D
Sacrificium sapientiæ. 209.D
Sacrificium, simplex oratio. 559.D
Sacrificium sine ministro non offerebatur. 29.C
Sacrificium obtulit Ambrosius. 559.C
Sacrificium perfectum. 214.C
Sacrificium pingue. 945.D
Sacrificium primitiuum. 946.A
Sacrificium pro resurrectione domini. 671.A
Sacrificium vespertinum quid nos admoneat. 1488.C
Sacrificij Abrahæ interptatio. 1020.B.& dein.
à Sacrificio feriati dies. 1192.D
Sacrificia gentilium patris quomodo abolēda. 355.D
Sacrificia inutilia. 1355.C
Sacrificiorum ritus tubæ sonitu celebrandi. 1373.C
Sacrificiorum ritum Aaron docuit. 1529.C
Sacrilegus qui sit. 1814.A
Sacrilegi vltio. 57.C
Sacrilegium detestabilius est ad diuinitatem re-
ferre quæ carnis sunt, &c. 302.D
Sacrilegia mentis. 588.D
Sacrilegium in creatorem. 781.D
Sacu, duc te, interpretatur. 1468.B
Sagitta est Christus. 124.B
Sagittæ domini. 1326.C
Sagittæ de vulnere resilientes. 832.A
Sagittæ perfidorum. 1303.A
Sagittæ quid in sacris literis. 1325.D
Sal Britannicum. 863.B
in Salis soliditatem vertitur aqua. Ibidem.
Salamitis quid interpretetur. 1047.A
Salem, Hierusalem. 3000.B
Salim quid interpretetur. 1321.A
Salice Christi. 1462.B
Salix ad quid apta. 835.C
Salix an semen habeat. 83.B
Salomon, quomodo dei filius, aut quomodo pacificus. 1202.C.D.& dein.
Salomon quare nec diuitias nec paupertatē quęsiuit. 1485.C. sed sapientiam. 1225.A. 1432.A. 1579.A
Salomon cognouit naturas animalium. 611.B
Salomon templum dei condens, sui corporis templum perdidit. 1201.C
Salomon secundum fabulas ope dæmoniorum tē plum ædificauit. 2076.D
Salomon quare vestigia aquilæ volātis, vias serpentis super petram, semitas maris nauigantis, &c. ignorarit. 1225.D.& dein.
Salomonis cum Hiram rege cōmercium. 1404.A
Salomonis & reginę Saba interpretatio mystica. 45.A
Salomonis vnum Canticum in ecclesia receptum. 1271.B
Salomonis nobile iudicium. 44.A.398.B
Salomonis lectus quid significet. 95.D
Salomonis libri, morales, naturales, mystici. 1037.C.1619.B
Salomonis libri tres quid significent. 1619.B
Salomonis sapientia. 470.A.1017.B
Salomoni tria impossibilia ad intelligendum. 1339.B
in Salomone intellectus dei æstimatus est esse. 44.B
Salomon quomodo insipiens factus sit. 1549.A. 3614.B
Salphe vmbra oris significatur. 537.D
Saltauit Dauid ante arcam domini. 1474.C
Saltabat spiritualiter Paulus. 187.D
Saltare ne doceantur puellæ. 97.B
vbi Saltatur, nihil est verecundiæ. 96.D
Saltatio bona & mala. 187.D
Saltatio corporis in dei honorē laudatur. 1474.C
Saltatio gloriosa. 588.A
Saltatio honesta. 1698.D
Saltatio lasciua. 587.C
Saltationis auctor. 96.C
Saltationem à nobis requirit dominus. 775.C
Saltationum procacitas. 1133.D
Saltatio mulierum turpis. Ibid.C.D
Saltationes improbat Ambrosius. 96.C.D
Saltatrices prēmiū, caput Ioānis Baptistæ. 96.C
Saluos omnes quomodo fieri deus velit. 239.B. & dein. 2053.B.
Saluabitur magna ex parte mundus. 1860.C
quomodo Saluamur. 264.D.& 265.A
Saluandus est nemo secundum legis literam. 1386.fi
Saluator in cœlestibus quærendus. 753.B
Saluator quomodo ēterpellat p nobis. 1347.C.D
Saluator quare sui legę factus sit. 1984.C
Saluator quare nobis relictus. 1854.B
Saluator in aliena sepultura ponitur. 752.A
Salus in quo perfecta sit. 1889.B
Salus quomodo longè sit. 1593.A
Salus maxima quæ sit. 1351.C
Salus nostra. 369.A
Salus nostra ex fide euangelica pendet. 2079.C
Salus nostra precio sanguinis Christi redempta 745.D
Salus vbi sit. 1371.D
Salus vnde constet patrię. 565.A
ad Salutis humanæ vsum tria proficiūt. 1665.D
Salutis via quærenda præ omnibus scientiis. 18.A
Salutem quare Iudæi non receperunt. 1593.A
Salutem quomodo cōsequitur creatura. 1854.A
Salutem suam quærentes magis quàm dei salutare. 1608.D
Salutare neminem in via. 1720.C.& 1724.A.& B.
Salutare dei. 1461.D
Salutare dei quærere. 1608.D
Salutatio ecclesiastica. 1970.B
Samaritanæ historia vtcunque exposita. 336.A. 723.A
Samaritana typum Ecclesiæ gerebat. 724.A. 1038.B
Samaritana quinque viros habuit. 1774.C
Samaritanus quis. 176.A
Samaritanus, custos dicitur. 1725.D
Samaritanus, Christus. Ibidem.
Samaritanus duo æra stabulario dedit. 128.C
Samaritam oleum. 1534.C
Samaritani solam legem recipiunt. 1909.A
Samaritanorum origo. Ibidem.
Samuel etiā post mortē futura prædixit. 1628.D
Sanatus quomodo quis ostendatur. 1673.B
Sanati à Iesu. 644.A
Sanctum quare super frēnum. 499.B
Sancta, primitiua sunt. 940.C
Sancta sanctorum, cœlum. 3006.C
Sanctus, sanctus, sanctus, cur ter repetitum. 406.D
Sanctus ad iudicium venit, impius non venit. 1592.C
Sanctus cur in iudicium resurgere desiderat. 1154.B
Sanctus quomodo iuuatur. 1609.B
Sanctus quomodo dominus. 1643.A.B
Sancti quid significent. 1933.D
Sancti a deo nomen accipiunt. 1638.B
Sancti ascendunt ad dominum. 530.D.in fi.
Sancti in aduersis fortiores sunt. 1166.D
Sancti conuersatione in cœlo sunt. 1481.A
Sancti, corpus & membra sunt Christi. 1322.D
Sancti ac iusti citò absoluētur in iudicio. 1592.B
Sancti etiam gent gloria dei. 1819.A
Sancti quomodo fugerint. 201.C.D.& dein.
Sancti quomodo honorandi. 695.B.C
Sancti humiliores cæteris sunt. 54.B
Sancti non sunt in carne, sed spiritu. 1481.A
Sancti in quiete maxima operantur & mira. 59.B.C
Sancti iuxta mundum qui sint. 1949.C
Sancti pro sacerdotibus. 1933.D
Sancti spiritalibus semper intendunt. 1519.D
Sanctorum ciues. 1998.A
Sanctorū clamor. 1580.D.& 1581.A.& dein.
Sanctorum cultus. 695.B
Sanctorum fides nos seruat. 997.C
Sanctorum generatione lætandum est. 1627.D
Sanctorum lapsus ad quid vtilis. 1181.D.& 1787.B
Sanctorum semen maius est in fide, quàm in generatione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

neratione. 1662.D
Sanctorum patientiam imitemur non vitia. 1076.D
Sanctorũ vita est cæteris viuẽdi norma. 1076.B
Sanctis temerè non derogandum. 997.C
Sanctificari nomen dei, quid sit. 1252.A
Sanctificatio animæ & corporis. 1745.C
Sanctificatio diuina quanta sit. 1360.C
Sanctificatio infunditur. 271.B
Sanctificatio vna in trinitate. 397.C
Sanctitatem spiritus perficere quid sit. 1949.C
Sanguis mystice. 979.B
Sanguis quomodo anima carnis. 1761.D
Sanguis Christi melius loquitur quàm Abel. 205.A
Sanguis Christi purpura est. 1566.D
Sanguis Christi inficit sanctorũ animas. 1566.D
Sanguine Christi pacificata sunt omnia. 1252.B
Sanguinem Christi potando quid significamus. 1915.B
Sanguis domini precium vitæ nostræ. 745.D
Sãguis hominis quomodo dicatur clamare. 760. A.771.A.794.C
Sanguis iusti vel mortui clamat. 951.B
Sanguis effusus super altare passionem Christi significat. 510.A
Sanguis quo liberamur, qui sit. 1409.D
Sanguinis precium. 1788.A
Sanguis pretiosus. 1379.D
Sanguis taurinus haustus lethalis. 832.B
Sanguinis cibus. 1761.D
Sanitas quæ firmior olim haberetur. 836.D.in fi.
Sanitate corporis an sapiens delectetur. 1059.A
Sanson mater icimio est fœcundata. 1124.D
Sanson de tribu dan fuit. 1100.A.1361.D
Sanson spiritum comitantem habebat. 375.D
Sãson asini maxilla 1000. *viros occidit.* 636.A
Sanson leonem occidit. 376.A.634.C
Sanson leonem suffocare potuit, amorem suum nõ potuit. 1201.C
Sãson sanũ in ore leonis offendit. 376.A.634.C
Sanson verbo victus est. 1168.A
Sanson per vxorem proditus & captus est. 633. C.1549.A
Sanson attonsus. 376.D
Sapere dupliciter dicitur. 60.D
Sapere idem. 1970.B
Sapere quantum debeamus. 1864.B
Sapere secularia, stultitia est. 1438.D
Sapere verè quis dicatur. 1727.B
Sapiens qui sit. 517.C.519.B
omnis Sapiens dines. 525.B
Sapiens quid consideret. 984.B
Sapiens nunquàm inanis. 1066.D
Sapiens vtrum liberis delectetur. 1059.A
Sapiens vtrum sanitate corporis delectetur. 1059.A
Sapiens peccata sua semper in memoria habet. 1190.B
Sapientis definitio. 1028.A
Sapientis sermo consideratus. 5.D
Sapientis lapsu lætantur improbi. 984.A
Sapientis omnia esse, non primi dixere Stoici. 1016.D
Sapientis quomodo totus sit mundus. 1017.A
Sapienti omnia præsto sunt, deest nihil. 1016.D
Sapienti pacis est studium. 1014.B
Sapienti spes impunitatis innocentia est. 63.C
Sapienti totus mundus patria est. 600.D
Sapientes qui sint. 1885.C.& 1887.C
Sapientes in seculo. 1805.D
Sapientes non confunduntur. 1884.B
Sapientum Græciæ dicta, Abraham facto præ-
uenit. 987.D
Sapientia duplex. 1027.B
Sapientia triplex. 1619.A
Sapientia communis quid, quid item perfecta. 525.C
Sapientia aliter in Daniele, aliter in Salomone. 60.D
Sapientia attrahenda. 122.C
Sapientia quomodo sit deus. 1697.D
Sapientia à deo est. 248.A
Sapientia quæ ex deo est sequenda. 60.C
Sapientia fundamentum est. 36.A
Sapientia est futurorum interpres. 1028.A
Sapientia humana assuta. 692.C
Sapientia non potest esse sine iustitia. 44.D
Sapientia sola libera. 518.D
Sapientia non est malorum. 46.C
Sapientia à Mose reprobata. 18.A
Sapientia omnium mater. 1017.B
Sapientia etiam opus est. 1510.C
Sapientia quo magis quæritur, eo profundior iudicatur. 1380.D
Sapientia vbi requirenda est. 1171.B
Sapientia nullum consortiũ cũ vitiis habet. 46.C
Sapientia carnis non sequenda. 60.C
Sapientia carnis inimica est deo. 915.A
Sapientia carnis inflari non debet. 1341.D
Sapiẽtia carnis legi dei nõ est subiecta. 1544.D
Sapientia quomodo Christus sit. 1879.B
Sapientia dei quomodo abscondita. 1885.D
Sapientia diuina inconsuta, humana consuta est. 692.C
Sapientia diaboli quibus comparetur. 922.A
Sapientia futuri seculi & non huius. 1885.C
Sapientia mentis. 1341.D
Sapientia huius mundi, stulta apud deum. 678. A.1883.A
Sapientia mundana reprehenditur. 1890.B
Sapiẽtiæ mũdanæ disciplina euacuatur. 1619.A
per Sapientiam mũdi deo placere non possumus. 676.B
Sapientia sapientium quomodo perditur. 1887.D
Sapientia vera quæ sit. 1165.C.1459.A
Sapientiæ initium seculo renunciare. 1458.D
Sapientiæ summus finis. 1602.C
Sapientiæ plenitudo. 1541.A
Sapientiæ prima pars. 1813.B
Sapientiam dei curiosè inquirentes reprehenduntur. 1164.D
Sapientiam vitiosos homines sibi vindicare non debere. 46.C
Sara primùm, postea Sarra dicta est. 1030.B. *eius interpretatio.* *Ibidem.*
Sara typum ecclesiæ gerit. 994.C. *Hierusalẽ cœlestis.* 1987.C. *verè virtutis.* 1027.A
Sara fide non dispar Abrahæ. 996.A.in prin.
Sara afflixit Agar. 993.A
Sara quære coarguta. 588.D
Sarra libertatem habet. 1383.A
Sara propter vsum incredulitatis coarguta. 588.D
Sarræ pudicitia tentata. 999.A
Sarræ sedulitas in domo. 995.D
Sartagines in quibus frigantur animæ peccatorum. 1347.D
Satanas quomodo amiserit dominiũ suũ. 1841.C
Satanas quare de cœlo ceciderit. 1517.C
Satanas habet cornua sua. 1375.A
Satanas quomodo hominem in possessionem habebat. 1827.C
Satanas in homine apparebit. 2047.B
Satan quando maximè insidietur. 3.A
Satan morbos infert. 177.D.& 2052.C
Satanas quare occidit Christum. 1947.A
Satanas quomodo subuertit animam. 2060.D
Satanæ tradi quid. 179.D
Satanæ cur traditus Corinthius. 1556.A
Satio bona in viduarum corde. 1112.C
Satisfactionẽ Petri nõ legit Ambrosius. 741.A
Saturi & pleni de continẽtia disputãtes. 1126.B
Saturitas spiritalis. 50.B
Saul ieiunio Allophylos superauit. 717.B
Saul aliquando electus. 1851.B
Saul ad Idololatriam se contulit. 1911.C
Saul quare Ionatham percutere voluerit. 43.B
Saul ab Idolis auxilium requisiuit. 1852.B
Saulis & Iudæ lapsus etiã fortes viros terreat. 1402.D
Saulis impietas. 1852.B
Saul quare veniã petẽs non est assecutus. 1851.D
Saulis negligentia mandati diuini quomodo punita. 1119.C
Saulus & Paulus quid. 1801.C
Saulus stimulatus à domino. 603.A
Sauli turbatio in conuersione. 1023.B
Scabellum dei. 402.D.& *dein.*
Scala Iacob, crux Christi. 480.D
Scala Iacob. 1274.C
Scandalizari quid sit. 1965.A
Scandala, pusillorum sunt. 1603.A
de Scandalo in Christo cauendo. 1694.C
Scandalizantibus Christianis quæ pœna data sit. 700.B
Scarus piscis solus ruminat. 857.A
Sceptrum quid. 2082.C
Schin quid interpretetur. 1598.D
Schismatici ab Ecclesia dei separati. 1729.A
Scientia quid sit. 220.D.1494.B
Scientia aut ex natura aut ex disciplina est. 350.C
Scientia boni & mali quare prohibita. 906.C.D
Scientia boni & mali quò conferat. 900.C
Scientiæ boni & mali duplex intellectus. 906.D
Scientia, doloris adiectio est. 220.D
Scientia duplex, perfunctoria, & operatoria. 906.D
Scientia charitati, se debet subiicere. 1905.D
Scientia quando sit magna & vilis. 1905.C
Scientia intemperata superbum facit. 1905.C
Scientia si non fuerit temperata, quid possit parere. 1906.C
Scientia quibus modis colligatur. 351.C
Scientia quomodo non inflatur. 1922.A
Scientiæ genus quod sit. 1905.B
Scientiæ studia sine factis nihil prosunt. 18.C
Scire Christum. 1720.D
Scire Christum Iesum in se esse. 1969.C
Scire quid dicatur deus. 1945.A
Scire deum Abrahæ qui possint. 1075.A
Scipio nunquam otiosus. 59.C
Scorpena castitatem connubij seruat. 856.A
Scorpionis aculeo leo exagitatur. 885.B
Scriba velociter scribens qui sit. 1197.A
Scribæ qui dicantur. 1385 D.1386.A
Scribæ de tribu Simeon sunt. 1096.A.in fi.
Scribæ & Pharisæi frustra laborant. 1409.C
Scribæ profitentur docere, sed non docent. 1529.B
Scribarum authores. 1095.D
Scribere secundum artem. 621.D
Scribere spiritu dei. 1213.C
Scribi in cœlo, & scribi in terra. 616.D.& 1219.D
Scripta propter humanam fragilitatem, non sunt à deo scripta. 1754.C
Scriptores comœdiarum aut tragœdiarum alij erant, alij cantores. 1338.B
Scriptura vnde sumpsit exemplum. 977.A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scriptura duplex. 1213.C
Scriptura quare data. 2071.B
Scriptura deo arte non caret. 621.D
Scriptura diuina semper clamat & loquitur. 762.A
Scriptura diuina multiformis, & quæ quibus in libris explicata. 1295.D.& dein.
Scriptura diuina est mare. 602.D
Scriptura omnis diuina, quæ est. 1295.D
Scriptura plerunque ponit præterita pro futuris. 1001.A
Scriptura sacra multa habet quæ ratio non capit. 2029.A
Scriptura vtilis quæ sit. 2071.B
Scripturæ diuinæ consuetudo peculiaris. 134.C. 186.C.305.B.C.353.A 813.C
Scriptura vtitur diabolus. 1669.B
Scripturæ animam confirmant. 946.C
Scripturæ diuinæ summa diligentia legendæ. 1585.B
Scripturæ sanctæ. 1802.B
Scripturæ vt adulterentur. 1828.D
Scripturarum loca difficilia vt tandem intelligantur. 1462.D
Scripturarum memores esse debemus. 1435.C
Scripturarum cœlestium patrocinium in sua furta detorquent hæretici. 1513.A.B
Scripturarum sermo alius mysticus, alius suasorius ethicus. 1532.A
Scripturas in ecclesia explanare quibus primum concessum. 2003.A
in Scripturis diuinis quæ non intelligimus, non facilè reprehendamus. 900.C
Scyphus in sacco, quid significet. 1088.C
in Scripturis diuinis quid considerandũ. 1763.D
Scythæ. 546.B
Sebastiani persecutio. 1596.A
Seboim vrbs ex Sodomorum vicinia. 171.A
Secretum quod sit. 1565.A
Secreta mysteria non vulganda. 1433.B
Secretorum proditionis vitium. 1433.B
Sectæ duæ, sed cõtrariæ in Cain & Abel. 924.C
Sectæ humanæ quare inuentæ. 2062.D
Sectæ multæ temporibus Pauli. 1880.A
Secula & seculum. 813.D
Seculum quando nobis incipiat. 543.A
Seculum non est diligendum. 1533.A
Seculum fugiendum. 197.D
Seculum fugere est abstinere à peccatis. 201.C
Seculi huius homines vitandi. 143.D.& dein.
Seculum est mare. 1244.C
Seculum vnum quid repræsentet. 813.D
Seculi bona sunt amara. 1493.A
Seculi illecebræ. 197.B
Seculi huius partus comparati vtero mulieris. 224.D
Seculi præsentis malignitas. 1972.B
Seculi quæ sunt, non loquenda neque audienda. 1608.A
Seculi finis quare futurus. 1792.B
Seculi vnda omnes turbauit. 1165.B
Secula & præterita & præsentia & futura sunt. 351.A
Secularis homo plures dominos habet. 1524.A
Secularia iudicia. 1896.C
Secularia sapere, stultitia est. 1458.D
Secunda sabbati quæ sit. 1400.C
Secunda quæ sint. 1016.A
Secundi resurrecturi. 483.D
Secundo primum sabbatum. 1400.C
Secundum verbum tuum quid sit. 1606.C
Securitas vbi non sit. 1565.C
Sedemus in Christo. 538.A
Sedendi honor. 755.A
Sedere qui dicantur. 1277.C
Sedere Christi. 1204.A.B.D
Sedere Christi ad dexteram Dei. 755.A
Sedere in cœlestibus. 538.A
Sedere singulariter quid sit. 1492.C
Segor per Loth liberatur. 784.C
Selencis anis. 874.in fine.
Selmon, vmbratio. 1218.B
Sem Noe primus filius. 3000.B
Sem, nomen interpretatur. 608.B
Sem quid repræsentet. 954.D
Sem fæmilia in dei possessionẽ adscita. 1704.A
Semei Dauid maledixit. 1497.D
Seminare quid sit. 1931.A
Seminare quomodo debeamus. 829.C
Seminare secundum animam, quid. 1169.A
Seminare in aqua. 1135.A
Seminare in benedictione. 1955.D
Seminare in ignominia. 1931.A.in fine.
Seminare in infirmitate. 1931.B
Semen, aut virtus seminaria nascẽtibus omnibus inest. 830.B
Semen vt ad frugem perueniat. 1025.B
Semen Abrahæ qui sint. 1984.A
Semen Abrahæ Christus est. 1002.C
Semen, Christus est & doctrina eius. 1854.B
Semen Christi. 832.D
Semen diaboli. 833.A
Seminum Christi & diaboli diuersitas. Ibidem.
Semen insti quod est. 1313.B
Semen peregrinum in hac terra. 1023.C
Semen pessimum. 1996.B
Semen promissum quod reseruauit deus. 1854.B
Seminis fructus quis sit. 1854.C
Semina quæ de cœlo in terris seruntur. 1517.A
Seminum diuersorum cõmistio in brutis. 856.A
Semitæ Christi. 1509.B
Semper, plus est quàm die ac nocte. 1543.B
Sempiternus est filius. 275.D
Semiuirus quis dicatur. 176.A
Senescere bene quid sit. 1024.C.D
Senectus ætatis vt præueniatur. 1582.C
Senectus animæ bona. 939.C
Senectus bona, non longa. 1024.C
Senectus à crimine non immunis. 222.B
Senectus honorabilis. 2059.A in fine.
Senectus in moribus. 927.A
Senectus mentis bona. 1799.B in fine.
Senectus miseriarum veterana est. 951.B
Senectus habet prudentiam. 1163.A.B
Senectutis incommoda. 951.B.1576.B
Seniori locus deferendus. 1089.C
Seniores mali. 1530.A
Seniores quales debent esse. 2075.B
Seniores habuit Synagoga. 2059.B
Seniores habuit ecclesia. Ibidem.
Senones auferis strepitu proditi. 570.A
Sensibilis nostri diuisio. 1022.A
Sensus carnis. 1884.C
Sensus carnalis quis sit. 1835.C
Sensus dei quis sit. 1887.D
Sensus, tanquam in cauernis corporis. 202.B.C
Sensus nostri circumcidendi. 1029.C
Sensuum genus quoddam domitum, aliud indomitum. 940.B
Sensuum omnium moderatio sit acuta. 1029.D
Sensuum nostrorum velocitas. 1020.D
Sensuum vsus. 1022.A
Sensuum omnium naufragium. 967.B
Sensuum nostrorum proclinitas in voluptates seculi. 1018.A
Sententia decreti quæ sint. 1826.D
Sententia solet superiora absoluere, non futura. 1160.D
Sentire, vitalis vigoris ac muneris est. 1190.C
Separatus à Christo. 1748.D
Separatus à sacerdote quis dicatur. 733.B
Sepeliendi defuncti inhumati. 1139.C.D
Sepelire qui possint Christum. 1794.D
Sepes quid sit. 1657.D
Sepes vineæ circumdata. 1772.C
Sepis vtilitas. 1658.A
Sephora Moysi vxor. 1555.C
Septem & octo, numeri. 595.D
Septem Græciæ sapientibus senior & Abraham, & Moses. 1008.B
Septem hominis viscera interiora, & septem exteriora. 597.A
Septem virtutes principales spiritus. 1245.B
Septem virtutes spiritus sancti principales. 595.B
Septenarij & octonarij mysterium. 1709.C.D
Septenario vniuersitas significatur. 1729.A
September, septimus mensis. 970.C
Septentrio vnde dictus. 595.B
Septimestris partus vitalis, octimestris letalis. Ibidem.
Septimus numerus. 595.A
Septimi diei & octaui diei mysterium. 645.D
Septuaginta duo discipuli à Christo recesserunt. 1847.B
Septuaginta interpretum sententiam magis sequitur ecclesia. 1494.C
Septuagies septies. 1757.A
Sepeliendi munus in Tobia laudatur. 72.D 1139.C
Sepelire corpus sine capite. 1588.A
Sepulchrum quid sit. 1794.C
Sepulchrum patens. 751.D
Sepulchrum nostrum. 1692.C
Sepulchrum Adæ. 545.D
Sepulchrum Agnetis visitatur. 792.C
Sepulchrum Christi quare nouum. 100.B
Sepulchrum Mosi ignoratur, & quare. 42.C.& 926.A & B.2076.D
Sepulchra vbique pro vilibus scriptura ponit. 1410.A
Sepulchra fidelium, templa dei vocantur. 1003.B
Sepulchra preciosa taxantur. 114.C
Sepulchra quisque inspiciat. 890.A
ad Sepulchra martyrum calices olim portarunt. 1133.A
Sepulchrorum propria loca tempore Ambrosij. 1003.B
Sepulti in baptismate. 2029.C
Sepultura Christi. 746.B.1793.D
Sepultura Christi manifesta. 926.B
Sepultura in Christo. 746.B
Sepultura nobis Christi baptismus. Ibidem.
Sepultura iustorum &c. 1721.A.B
Sepultura martyrum duorum inter sepulchra Indæorum. 116.C
Sepultura peregrinorum. 745.C
Sepulturæ cura. 1002.B
Sepulturæ insignia. 1087.A
Sepultura dignati sunt Indæi martyres. 116.C
Sepulturæ diuitum, damna viuentium sunt. 1106.D
Sequere deum, à quo primùm dictum. 1008.B
Sequi & subsequi quantum differant. 1336.C.D
quid Sequendum sit. 1368.C
Sequendus est Christus. 111.C
Sequendi se Christus vires dat. 613.D
Sequi Christum, quid. 1179.A.1702.C.in fi.
Sequendus est Iesus. 613.D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sequens deum, tutus semper est. 989.B
Seraphim quomodo mittatur. 369.D
Sermo in duo diuiditur. 15.A
Sermo Christi. 1280.D
Sermo Christi quàm operatorius sit. 1248.A
Sermo Christianis indignus. 1510.D
Sermo dei. 1091.C
Sermo dei, virtus naturæ. 817.B
Sermones dei pleni veritatis. 1191.D
Sermones dei, stimuli. 603.A
Sermones dei transfigurati videntur, cùm leguntur in euangelio. 1439.A
Sermo diuinus vrit, & non exurit. 1574.A
Sermo familiaris ne sit pertinax. 15.B
Sermo diuinus qualia munera præparat. 778.D
Sermo forensis. 1511.A
Sermo grauis mentem confirmat. 944.A
Sermo habena est. 1770.C
Sermo malus quomodo mortuus. 1687.B
Sermo menti propinquus. 615.C
Sermo noster, laqueus diaboli. 3.B
Sermo oris. 894.B
Sermo noster qualis esse debeat. 15.B
Sermo apud Athenienses à Paulo habitus. 1713.D
Sermo sanctorum. 1511.A
Sermo scripturarum alius mysticus, alius suasorius ethicus. 1532.A
Sermo sine vita, non est sermo dei. 1686.D
Sermo tædiosus vitandus. 15.B
Sermonis etiam, non operis solius, ratio reddenda est. 980.B
per Sermonem multi decepti sunt. 1168.A
in Sermone quę formula est tenenda. 15.B
Sermones, cibi sunt. 218.C
Sermones multiplices sunt. *Ibidem.D*
Sermones, panes æstimandi sunt. 1709.B
à Sermonibus nostris obseruandum. 980.B
Sero, varia significata habet. 1795.D
Serpens à serpendo dicitur. 866.C
Serpens quare reptat corpore & ventre. 922.D
Serpens bonus. 1464.A
Serpens cauendus. 181.D
Serpens æneus cur in eremo suspensus ac crucifixus. 750.A.& 1226.C
Serpens æneus, imago crucis. 399.C
Serpens æneus, typus corporis Christi. 1226.C
Serpens figura est diaboli. 900.D.& 1227.A
Serpens tentator Euæ atque Adæ, voluptas. 600.A.1657.D
Serpens, delectationis illecebram figurabat. 921.B.C.1270.C
Serpens gulæ persuadet. 1123.B.*in fi.*
Serpens idololatriæ est auctor. 918.C
Serpens auctor prænaricationis Euæ. 1425.B
Serpens à posteriore cœpit. 1273.D.*in fi.*
Serpens quomodo angui fœminę misceat. 1320.C
Serpens quare dicatur bilinguis. 915.C
Serpens fœniculi pastu cæcitatem repellit. 880.D
Serpens ieiuni hominis sputo extinguitur. 883.C
Serpens rubi foliis sibi superiectis interimitur. 831.B
Serpens in virgam versus quid repræsentet. 1440.C
Serpens inflare voluit Paulum. 1443.B
Serpens quomodo peccatũ introduxerit. 1442.D
Serpens quare dicatur sapiẽtior omnibus bestiis. 915.D
Serpentis astutia sequenda. 600.B
Serpentis cornua, duo testamenta. 1464.A
Serpentis damnati sententia. 178.B
Serpẽtis maledictio in hominẽ cõuertitur. 208.A
Serpentis natura. 207.B.1322.C
in Serpentis natura mysterium est fidei. 1322.C
Serpentis ruina, hominis resurrectio. 179.D
Serpentis species quid significet. 1007.B
à Serpente circũuenimur. 181.D
de Serpente remedium vt fiat. 1322.D
Serpentes cur creati. 885.B
Serpentes verè Christiano parum noceãt. *Ibid.C*
Serpentes Euangelici. 311.D
Serpentes quibus flagella sint. 885.B
Serpentum astutia. 1646.B
Serpentum diuersa pariendi tempora. 1147.B
Serpentes quomodo tulerint apostoli. 1216.B
Seruiendum deo in spiritu. 1804.A
Seruit imprudens prudenti. 1064.A
Seruire conscientia impura. *Ibid.B*
Seruitium coactũ non vult deus. 1137.C.1953.B
Seruire deo. 1501.B
à Seruitio immunes sacerdotes in Aegypto. 518.B.C
Seruire, libertas sapienti. 520.B
de Seruitute. 517.B.C.& dein.
Seruitus duplex. 520.C
Seruitus quomodo sit beata. 1081.A
Seruitus beata. 1436.A
Seruitus bona. 1289.C
Seruitus vera. 166.B
Seruitus charitatis. 547.A
Seruitus consolabilis. 1522.B
Seruitus, dei donum est. 921.A
Seruitus diuersorum dominorum. 1203.D
Seruitus gloriosa. 116.B.1436.A
Seruitus honorata. 547.A
Seruitus, in lege. 520.A
Seruitus libera. 546.B
Seruitus liberis omni supplicio grauior. 73.A
Seruitus misera. 1110.D.1111.A.& 1770.A
Seruitus miserabilis. 1411.A
Seruitus preciosa. 1054.A.1556.C
Seruitus quibusdam remedium est. 517.D
Seruitus redimitur. 47.B
Seruitutis iugum. 546.C
Seruitutis profectus. 1064.C
Seruitutis sarcina grauis. 522.D
Seruitutis speciale. 1080.D
Seruitutis stipendium. 1289.C
Seruitutem sedulam quid faciat. 1521.B
Serui qui dicantur. 1902.A
Serui etiam pueri dicuntur. 1003.C.D
Seruus quomodo quis fiat. 1902.B
Serui ex peccato fiunt. 2016.B
Serui nomen quis primus acceperit. 2016.B
Seruum quid faciat. 1064.B
Seruum facit insipientia. 518.A
in Seruum vendundari. *Ibid.B*
Seruus apud deum quis sit. 2035.C
Seruus gratia frater. 726.A
Seruus domini nihil debet alienis. 1556.C
Seruus domini non potest esse seruus peccati. 1560.B
Serui domini in sorte sunt Christi. 1154.C
Seruus est, qui mortem reformidat. 521.A
Seruus est peccator. *Ibidem.*
Seruus est, qui in peccato est. 1300.B
Seruus Hebręus septenni seruitio liberãdus, quis intelligatur. 1441.C
Seruus idoneus quomodo probatur. 2038.A
Serui idonei. 1973.C.2065.A
Seruus in reatu est. 1409.A
Seruus timet, amicus diligit. 1461.A
Serui boni propria. 1560.B
Serui cuius dicimur. 1833.B
Serui hominum qui sint. 1902.B.*in fi.*
Serui probi quid dominis fœnerantur. 1064.B
Serui quomodo dominis debeant seruire. 670.C
Seruuli senioris ætatis, pueri à dominis dicũtur. 1002.B
Seruorum consolatio. 1081.A
Seruorum officium. 670.C.D
Seruulorũ conditio melior quàm diuitũ. 1110.D
Seruulorum iurgia non despicienda. 989.D
Seruos omnes esse stultos. 2035.C
Severus episcopus. 516.D
Sesostris Aegyptius. 825.A
Seth. 1664.B
Seueritas dei erga homines. 719.B
Seueritas vbi exercenda est, soli assunt ministri, deest Iesus. 997.D
Seueritas quibus est exhibenda. 182.A
Seueritas dura non fit, neque remissa. 53.D
Sex diebus mundus factus est. 594.D
Sexagesimæ portiunculæ astrologorum. 845.C
Sexto die factus est homo. 1683.A
Sexus diuersitas in resurrectione. 488.B
Sexus muliebris propter Euam non culpandus. 131.D
Si, quid significet in sac. scrip. 2090.A.B
Sibyllarum vaticinia à quo fuerint. 1887.A
Sicera ebrietatem facit. 1131.D
Sichem quid interpretetur. 988.B. 1009.A. 1078.A
Sicima quid interpretetur. 1096.A
Sicima qua sit. 1218.D
Sicut fulgur satanas, & sicut fulgur aduentus filij hominis. 207.A
Sicut luna mutari. 781.D
Sidon primitiuus filius Cham. 1099.B
Signaculum promissionis dei. 1068.D
Signaculum spiritale. 365.A
Signati ad imaginem & similitudinem Christi. 1584.C
Signati sanus in spiritu. 85.A
Signum quid. 994.A
Signum aduentus domini. 1647.C
Signum crucis. 750.D
Signo Christi omnia auspicanda. 738.A
Signum regi Achaz propositum. 1485.B
Signum incarnationis. 354.D
Signũ quare posuit dominus super Cain. 950.C
Signum non frustra positum supra Cain ne occideretur. 206.D
Signum saluatoris omnibus operibus nostris anteferre debemus. 738.A
Signa facta in Christi passione. 1792.B.C
Signa futuræ consummationis. 844.C
Signa propter incredulos facta. 2073.A
Signorum bellicorum vsus. 1221.B
Silere à bonis. 3.D
Silentium in ira est. 2.B
Silentium magnum & negotiosum. *Ibidem.*
Silentium pudorem commendat. 127.D
Silentium quando exercendum. 3.C
Silentij commodum. 1338.C.D
Siliquæ quid significent. 1749.B
Silea fons. 1218.B. *vide Syloa.*
Silurus piscis. 857.B
Similaginis tres mẽsurę quid repręsentent. 996.A
Similaginis mensura sicla. 75.D
Similem esse deo. 201.D
Similes radij vbique æquales. 849.B
Similes quomodo deo futuri sumus. 1831.C
Similitudo carnis peccati. 169.D
Similitudo dei non punitur. 1499.C
in Similitudinem fieri alicuius. 1017.D
Similium consuetudo iucunda. 226.B
Simon Antioche pecunias Hierosolymis prodidit. 57.B
Simon Magus. 851.D

Simon magus non ex fide credidit. 186.B
Simon magus ascendere voluit in cœlum. 762.A
Simon magus volauit in cœlum. 1848.C
Simon magus a Petro condemnatus. 185.B
Simon quare nuncupatus Petrus. 783.C
Simplicis artificium. 509.A
Simplicitas quid. 461.D
Simplicitas spiritalis. 1298.A
Simplicitatis diuitiæ. 1418.A
Simplicitatis illecebra maxima. 1731.A
Simulacrum quid sit. 1911.D
Simulacrum sacrilegium. 401.A
Simulacri exosculatio infanti non permittenda. 1029.B
Simulacrorum cultus quando est imminutus. 1398.B
Simulacris aureæ pateræ adimuntur. 92.A
Simulata, diuturnæ esse non possunt. 53.A
Simulatio Petri & Barnabæ. 1978.C
Simulationis vitium. 2057.C
Sina mons. 1452.B
Sina quid interpretetur. 1383.A.1587.B
Sinapis grano regnum dei comparatur. 688.D. 1741.D
Sinapis grani & fidei comparatio. 689.B
Sinapis proprietas. 689.A.690.A.B.& dein.
Sinapis granum martyres fuerunt. 1743.A
Sine corpore homo non adiudicabitur bono aut malo. 1944.D
Sine peccato non esse, & peccatum nõ facere, quomodo simul sint. 684.D
Singula per ordinem facta. 947.C
in Sinistra quæ sunt. 1015.D
Sinus Abrahæ. 1012.D
Sinus Christi. 709.B.C
Sinus patriarcharum quis sit. 452.D
Sinus patris. 1103.A.B
Sion quare dicatur excelsa. 1855.B.in fi.
Sion mons qui sint. 1401.C
Sirenæ, & earum filiæ. 299.B.1142.A
Sirenæ quæ fuerint. 1388.B
Sirenarum dulcis cantus. 749.B
Sirmiensis ecclesia. 400.D
Sisara prostratus. 160.C
Sitiebat Christus, & quid. 723.A
Sitis domini beata. 1416.A
Sitis fidei, & sitis perfidiæ. 1418.B
Sitis perfidorum misera. 1416.B
Sixtus episcopus ad martyrium ductus. 29.C
Sobrietas diuersimode accipitur. 116.D
de Sobrietate. 47.D.& dein.1134.A.in prin.
Sobrietatis bonum. 1348.A
Sobrietatis gratia quanta. 1398.A
Sobrietas mentis, medicina est corporis. 963.B
Sobrietas iustitiam requirit. 1026.C
Sobrius & non iuste sobrius qui sit. 1506.C
Sobrij debemus esse. 2008.D
Sociatus martyri, tartaro non tenetur. 771.D
Societas Christi esca est Christiani. 756.A
Societas fraternitatis quæ sit. 1881.A.in fi.
Societas lucrum dans non irrogans dispendium. 1065.D
Societatis ratio in duas diuiditur partes. 19.B
Socrates honorem sibi vsurpauit. 1555.B
Socrates Mosem legisse potuit. 959.D
Socratis dictum de morte sua. 226.B
Socratis festinatio ad suos deos. 226.B
Socoth quid interpretetur. 1452.B
Socrus Simonis febricitans. 161.A
Sodoma quid interpretetur. 973.A
Sodoma legem nesciens deliquit. 152.C
Sodoma si habuisset decẽ iustos, poterat nõ perire. 997.C
Sodomæ & Gomorræ interitus à quo detectus. 1809.D.1827.B
Sodomam fugere quid sit. 998.C
Sodomam venerunt Angeli vesperi. 997.C
Sodomitæ sæui & peccatores ante dominum. 1016.B
Sodomiticum peccatum. 1809.C.D
Sol bonus ministerio, non imperio. 842.B
Sol ad præceptum Iesu Naue quomodo steterit. 1203.B
Sol author non est nascentium. 828.C
Sol & luna fœcũditatis authores nõ sũt. 843.A
Sol diem clarificat, lux facit. 813.B
Sol suo lumine cuncta penetrat. 8.D
Sol omnia mire penetrans. 1586.B.C
Sol igneus est. 843.D
Solem quidam negãt esse calidæ naturæ. 819.A
Sol madidus & vorans. 818.D
Sol iustitiæ quibus oriatur. 1068.B
Sol quare noctibus non videtur. 1519.D
Sol terrarum colores velut immutat. 1568.C
Sol & luna in annos ordinati. 848.D
Solis & Lunæ cursus. 848.D
Solis & Lunæ magnitudo. 849.A
Sol est Christus. 707.B.C
Sol mysticus. 1490.D
Solis mystici ortus & occasus. 1520.A.B.& dein.
Sol quomodo dicatur nouus, & quomodo vetus. 707.B
Sol oculus est mundi. 841.D
Sol & luna oculi cœlestis firmamenti. 842.B
Sol quibus nunquàm occidit. 1521.B
Sol quomodo sit præueniendus. 1585.A
Sol refulget super iustos & iniustos. 1429.B
Solis claritati qui comparandi. 1930.D
Solis radij nos nõ debet cõtingere stratis. 1583.C
Soli diuinum honorem gentes deputant. 828.C
cum Sole permanere. 782.A
Solstitialis annus. 846.D
Solatij genus est à culpa vacare. 1160.A
Solatij genus in crimina constitutis. 1160.A
Solicitudo alia mulieris, alia virginis. 1904.A
Solitudinis bonum. 598.D.& dein.
Solon ætatum ordines decem fecit. 596.D
in Solo gignendorũ progressus per quaternariũ. 1125.A.B
Solus deus sine peccato est. 1609.C
Solus quomodo dicatur de personis diuinis. 1218.C
Solus quomodo dicatur pater. 1634.A
Solus redimere quare dicatur Christus. 1408.C
Solus numquàm est sapiens. 1060.C
Solus vt ne sis cum solus es. 58.C
Soli deo seruiendum. 138.A
Soluere calciamenta pedum quid sit. 203.C
Somnium Pharaonis Ioseph enarrat. 48.D
Somnus quibus dulcis. 1111.A
Somnus vnde irrepit. 1448.C
Sõni pauci esse debent viri Christiani. 1475.A
Somnus mentis discutiendus. 1202.A
Somnus pro morte. 222.A.B
Somnus spiritalis. 1316.C
Somnum Christi dormire. 1118.A
Soni consternatio. 959.B
Somnum quærit diabolus, Christus filẽtiũ. 1396.D
Sophistæ Græcorum eleuantur. 1976.A.B
Sordidæ vestimenta Iesu quæ fuerint. 1452.A
Soreth vineæ. 1301.C
Soror quare magis quàm vxor appellata Rebecca. 1037.A
Soror sponsa spiritualis cur dicatur. 1042.D
Sortis nomen. 1141.C
Sors declaratur. 537.D
Sortes duæ in Leuitico leguntur. 1154.C
Sors domini quomodo sinus. 1479.C
Sors euangelica. 121.A
Sors euangelistarum. 1154.A
Sors Leuitica. 121.A
Sors malorum. 1142.A
Sors mala fœneratorum. 1141.C
Sors quæ cecidit super Matthiam. 1154.A
Sors veluti diuino pendet examine. 1154.A
Sortis euentus vnde. 121.C.D
Sorti quicquid accedit, vsura est. 1148.D
Sortem hæreditatis petierunt filiæ Salphe. 537.D
Sorte quæritur sacerdos. 1626.B
Sorte terra diuisa. 120.D.121.A
Sortes inter quas dormiendum est. 1142.B
Sortitio spiritalis. 121.A
Sortitio vetus. 121.A
Sortes quid significet. 1462.A
Soteris martyr. 98.B.127.A
Spadones se castrantes propter regnum cœlorum. 102.A
Spadones facientes. 856.B
Spadonum status. 1083.A
Spartum triplex non rumpitur. 1748.A.in prin.
Species nihil potest sine materia. 1045.D
Species secularis illecebræ declinanda. 1037.D
Spectaculo qui facti fuerint. 1892.C
Spectacula ab ecclesiæ visitatione reuocant. 1562.D.in fine.
Spectaculorum vanitas. 1457.A
Spectare turpia, horrendum est. 12.A
Spectatores ociantur. 9.D
Spectatorum domus. Ibidem.
Spelunca latronum quomodo sit. 1573.B
Spernere sacerdotem, est Christũ spernere. 729.D
Sperãs in iudicijs dei potest seruare verbum veritatis. 1466.C
Sperare in Christum. 1549.D
Sperare in idolio quid sit. 1911.C
Speramus in hac vita & in futura. 1927.D
Sperandum quomodo sit. 1550.C
Sperandum in arcu dei. 1374.A
Sperandum in deo. 2064.B
Sperennus per Iesum misericordiã inuenire. 1590.C
Spes confidentiam facit. 1436.A
Spes quando sit consolatoria. 1469.C.D
Spes credentium beata. 2076.A
Spes hominum in hoc seculo vana. 605.D
Spes in quo non est, pro mortuo habendus est. 1896.A
Spes integra in Christo. 1802.A
Spes iustificationis. 1988.B
Spes est nobis necessaria. 1550.B
Spes præcedit. 105.B
Spes promissionis firma. 2011.A
Spes vera vbi sit. 551.C.D
Spei fixæ index. 1824.D
Spem periculis emere. 1715.B
Sine spe aliquid agere. 2038.D
qua Spe laboratur. 1907.D
Sphæra quomodo concludatur. 2000.C
Spinæ quibus aures sunt sepiendæ. 1608.A
Spinæ cordis. 768.D
Spinæ corporis. 730.B
Spinarum natura. 116.B
Spiritus quomodo adorandus est. 410.B
Spiritus aeris. 1995.D
Spiritus sæpe charitas dicitur. 897.C
Spiritus creator est, & non creatura. 410.A
Spiritus qui datur in baptismo. 1912.D
Spiritus datur domini voluntate. 1195.C
Spiritus datus est sicut filius. 395.B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Spiritus quare datur homini. 2044.C
Spiritus ad iustificationem datur. 1843.A
Spiritus quare descendit vt columba. 1242.B
Spiritus, digitus dei est appellatus. 396.C
Spiritus diuidit prout vult. 289.A
Spiritus ponitur pro gratia spirituali. 402.B
Spiritus habet nomen super omne nomen. 411.A
Spiritus idem prophetarũ & apostolorũ. 1439.D
Spiritus quem induxit dominus vt aquę cessarẽt quis fuerit. 959.C.D
Spiritus quando integer. 2044.C
Spiritus quomodo p nobis interponit se. 1846.D
Spiritus, id est lex fidei. 1939.C
Spiritus à quo lequatur. 390.B
Spiritus malꝰ quid operetur in homine. 1444.D
Spiritus patri bene cõmendat. 1792.A.& dein.
Spiritus vbi permaneat. 1888.A
Spiritus quomodo postulet pro nobis. 552.B
Spiritus principalis. 1195.D
Spiritus quomodo dicatur subiectus. 1925.A
Spiritus sanctorum etiã absentia nouit. 2028.B
Spiritus super Christum. 393.B
Spiritus est tentatus secundũ Apostolum. 399.D
Spiritus vadẽs, & nõ redicẽs, vt intelligat. 235.D
Spiritus quomodo veniat. 370.A
Spiritus nunquam sine virtute est. 1629.A
Spiritus virtus. 377.D
Spiritus viuificat mortuos. 411.E
Spiritus & creaturæ nullum consortium. 368.A
Spiritus auctoritate Paulus Corinthiis aderat, licet corpore abesset. 1894.B
Spiritus operatio est diuina. 387.E
Spiritus gratiæ præsentia quàm efficax. 1628.D
Spiritum extinguere quid sit. 2044.A
Spiritum filius & filium spiritus misit. 395.A
Spiritu ambulare quid sit. 1990.B
in Spiritu esse. 141.A
Spiritu viuere quid sit. 1990.B
Spiritus dicuntur etiam venti. 381.A
Spiritus probandi. 2044.B
Spirituum immundorum metus in aduentu saluatoris. 1396.D
Spũs ĩmũdos quare iubeat Christꝰ tacere. 1713.B
Spiritus consilij atque virtutis. 1403.C
Spiritus dei datus est nobis. 1887.A
Spiritus dei docuit nos. 886.D
Spiritus dei in quibus pmanet. 886.A.1888.A
Spiritus dei inest credentibus. 1980.B
Spiritus dei nescit peccare. 1843.A
Spiritus dei sempiternus est. 367.D
Spiritu dei agi. 1843.D
Spiritus dominus. 377.D
Spiritus domini qui non sunt. 181.B
Spiritus filij hominis quid conferat. 19.B
Spiritus malus multos excitat ad malũ. 1444.D.& dein.
Spiritus mundi. 1887.A
Spiritus nequam corpora mouet. 1132.B
Spiritus principalis quis sit. 1196.A
Spiritus rectus quis dicatur. Ibidem.
Spiritus sanctus quomodo accipitur. 1980.B
Spiritus sanctus æternus est. 381.A
Spiritus sanctus auctor est Prophetarum. 391.C
Spiritus sanctus bonus est. 363.D
Spiritus sanctus an Christo sit maior. 1732.C
Spiritus sanctus contristatur in nobis. 2005.D
Spiritus sanctus gaudet in salute nostra. Ibid.
Spũs sanctus dat plenitudinẽ & fiduciã. 366.B
Spiritus sanctus datus Apostolis. 365.C
Spiritus sanctus qua ratione hominibus detur, nõ autem permaneat. 955.D
Spiritus sanctus quare descendit vt colũba. 712.D.1232.B.1242.B
Spiritus sanctus non in veritate columbæ descendit, sed in specie columbæ. 1239.C
Spũs sanctus in specie linguarũ ignearũ. 684.B
Spiritus sanctus duabus ex causis descrit hominem. 1842.D
Spiritus sanctus quomodo diuidat omnia. 361.C
Spiritus sanctus cur incumbere & cadere dicatur super prophetas & viros sanctos. 1023.B
Spiritus sanctus omnia operatus est cum patre & filio. 379.B.C
Spiritus sanctus παντοδύναμος & παρ ἐπίσκοπος à Salomone dictus. 413.A
Spiritus sanctus peccata condonat. 368.B
Spũs sanctus potestati alienæ nõ subiectus. 358.C
Spiritus sanctus à patre procedit. 359.B
Spiritus sanctus replet omnia. 365.B
Spiritus sanctus quomodo nõ à semetipso loquatur. 389.D
Spiritus sanctus est signum credentium. 1824.B
Spiritus sanctus super oĩa est, nõ inter oĩa. 358.C
Spiritus sanctus testis est filij. 361.B.C
Spiritus sanctus omnia viuificat. 379.C
Spiritus sanctus vnus est. 137.C.362.C
Spiritus sancti βάπτισις. 400.D
Spiritus sancti infusio. 1628.D
Spiritus sancti opus, regeneratio. 379.D
Spiritus sancti templum simus. 404.B.C
Spiritus sancti magna virtus. 1112.D
Spiritus sanctus sempiterna virtus patris. 395.D
Spiritus sancti virtutes principales septẽ. 595.B
Spiritui sancto quomodo seruiendum. 380.C
Spiritum sanctũ ducem habens nõ errat. 1989.D
Spiritũ sanctũ pater effudit super omnẽ carnem. 367.A
in Spiritu sancto nullus error est. 2044.B
Spiritu sancto repleti ebrij putabantur. 1772.C
Spiritus sapientiæ quibus infunditur. 1315.C
Spiritus timoris. 1844.A
Spiritus veritatis. 405.C
Spiritus vitæ. 373.C
Spiritus vitæ, & spiritus gratiæ. 1628.D
Spiritualis qui sit. 1467.A
Spiritualis homo. 1888.B.in fi.
Spiritalis quando dispositũ non implet. 1935.B
Spiritales in cœlis agere dicuntur. 2021.D
Spiritalia quæ sint. 1973.D
Spiritalia sapere. 2021.D
Spiritaliter viuere. 1957.C
σπιλάδα. 1344.B
Spolia Iudæorum habemus. 1601.A.B
Sponsus animæ. 428.B
Sponsæ thalamus. 1462.B
Sponsi decore nuptiarum se iactant. 83.B
Spurij testes sunt adulterij paterni. 761.A
Spurcitiæ apud Phryges in sacris. 1834.A
Sputum hominis ieiuni serpentẽ extinguit. 883.C
Squillæ folia fugit lupus. Ibidem.
Stoici vnde hauserint. 1016.D
Superbus peccatum suũ difficile agnoscit. 683.C
Superbia omni peccato nocentior. Ibidem.
Stabularij apostoli. 1726.B
Stabulum quod sit. Ibid.A
Stagna in Esebon. 1554.D
Standum est Christianis, non sedendum. 1750.D
Standum vbi sit. 1715.B
Standi firmitas. 1531.A
Stãtem Mariam iuxta crucem Ambrosius legit, sed flentem non legit. 449.A
Stare quid sit. 1277.B
Stare ac pertransire. 1417.A.B
Stare cum domino. 661.A.B
Stare in Ecclesia quid sit. 661.B
Stater in ore piscis inuentus 507.B
Statera quid significet. 507.B
Statera adultera. 68.B
Statera bona & mala. 604.C
Statera singulorum opera pensantur. 1595.A
Statuam imperatoris contemnens, imperatorẽ videtur contemnere. 1503.A
Stationes vnde dictæ. 716.C
Statuæ filiorum Israel. 1451.C
Statuere plus est quàm stare. 1536.C
στάζειν, stillare. 1448.B
Stellæ ἀπλανεῖς. 595.B
Stellæ, iusti dei. 1368.D
Stellarum ad terrena compassio. 1009.C
Stellis clarioribus qui comparandi, qui mediocribus, qui infimis. 1931.A
Stellas differre à stellis quid sit. 488.D
Stephanæ domus. 1882.B
Stephanus lapidum ictus non sentiebat. 588.C
Stephanus hamo captus. 113.C
Stephanus vidit Iesum stantem. 656.C
Stephanus orauit pro inimicis, & est exauditus. 174.B
Stephani fides immobilis. 1417.B
Stercoris vis. 1741.B
Sterilitas & fœcunditas à deo sunt. 998.D
Sterilitas soli anaro est quæstuosa. 1112.A
Sterilitatis odium antiquitus. 992.C
Stigmata faciei suæ inarans adolescens, ne adamaretur. 127.A
Stigmata Pauli testimonia sunt. 1992.C.D
Stillicidia eiiciunt hominem in die hyemali de domo sua. 141.D.1448.C
Stimulus mentis quis sit. 1010.C
Stimuli spiritales. 1552.D
Stipendium quid sit. 1961.B
Stipendia cur militibus constituta. 1647.A
Stipendia matrimonij quæ sint. 1628.A
στοιχεῖα, Latinè elementa dicuntur. 816.D
Stoicorum de peccatis iudicium. 168.D
Stoicorum sententia, omnia sapientis esse. 1016.D
Stoicis quæ placuerunt. 19.B
Stola quid sit. 1751.A
Stola bona caro Christi. 1098.B
Stola est insigne coniugij. 1774.D
Stola, torques & currus data Ioseph. 1085.C.D
Stola Esau induitur Iacob. 1063.B
Stola mulieris pię operationis studio cõtexta. 141.B
Stolam proferre. 184.C
Stolæ binæ. 1091.D
Stomachus capiti compatitur. 959.D
Stomachus conscius secretorum capitis. Ibid.
Stomachus vter superior. 961.A
Stomachi officium. 894.D
Storax quid repræsentet. 1065.B
Strenuos non sexus sed virtus facit. 160.A
Stridor dentium. 1747.D.733.D
Studiosi lucubrare debent. 1475.A.B
Studiosorum hominum ruminatio. 1474.A
Studium omne dilatione torpescit. 181.B
Studium operi manuali præfertur. 1510.C
Stulta quæ sint dicenda. 1076.D
Stulta mundi quæ sint. 1884.B
Stultum dei. 589.B.1883.D
Stultitiæ quis rectè arguatur. 1112.D
Stultus qui sit. 1409.D
Stultus sibi soli stultus est, sapiens sibi & aliis sapit. 962.D
Stultus & insipiens differunt. 1409.D
Stulti mundi qui sint. 1892.C.in fi.
Stulti sumus in hoc seculo. 1606.A
Stultorum risus. 126.B
Stuprum deorum olim cultum fuit. 80.D
Stuprum omne adulterium est. 992.C

Universidad de Deusto

Stultis cenio vescuntur. 831.C
Sua quæ habuerit Ioannes in quæ reciperet matrem domini. 120..A
Suauitas natu aliter insusa nostris sensib⁹. 881.C
Suauitatum varietas. 838.B
Sub euangelio existens pacem audit. 1603.C
Sub lege cælolici agentium incertis. Ibidem.
Sub lege reuerti post gratiã quãtus error. 1972.B
Sub pædagogo esse. 1983.D
Sub peccato omnes sumus. 1191.D
Subcinericia ἐγκρύφια dicuntur. 996..A
Subditus quomodo sit quis deo. 1299.D
Subditi quare esse debemus. 1868.B
Subdoli qui sint. 1961.D
Subiectio bona. 1299.D
Subiectio Christi. 1414.C
Subiectio Christi ad deum patrem. 346.B.C
Subiectionis piæ interpretatio. 349.C
Subiectus qui sit. 1925..A
Sublimis dominus in excelsis. 1399.D
Subsidia mori tui. 1467.C
Substantia gemina in Christo. 1103.B
Substantia dei quid sit. 417.D.436.C
Substantia dei quare natura dicitur. 2018..A
Substantia vera quæ sit. 1018.C
Substantia visibilis vel sensibilis terra est, cælum vsia intelligibilis. 1019.B
Substantia vitæ nostræ. 590.D
Substantiuum verbum dei vanum est. 1104..A
Subueniendum suis. 21.D
Subuenire non habenti, humanitatis est. 62..A
Subula aures seruorum perforanda. 1528.B
Subulæ vulnus in quo maneat. Ibid.C
Suffocare quid sit. 1148.B
Suffragatore opus non est ad deum promerẽdum, sed mente deuota. 1807.C
Suillæ carnis esus quàm inuisus Iudæis. 1071.C
Summum quid sit. 1330.B
Sumptus à Corinthiis quare non acceperit Paulus. 1898..A
Sũptus oblatos quare refutauerit Paulus. 1961..A
Sunamitis quid interpretetur. 532.D
Super asinam quare Christus sederit. 1770.B.C
Super pennas ventorũ ambulare quid sit. 718.B
Superædificia quæ sint. 1889.B
Superbia exposita. 968.D
Superbia à diabolo sumpsit exordium. 678.C
Superbia quomodo auaritia. 678.D
Superbia quantorũ sit causa delictorum. 1470.B
Superbia hominem prima deiecit. 1538..A
Superbia omnis velut insania habetur. 1945.C
Superbia peccatum maximũ in nomine. 1470..A
Superbiæ auctor est diabolus. 1442.D
Superbiæ crimen quantum sit. 1443.B
Superbiæ virus quomodo excludendum. 1470.C
Superbiæ vitium taxatur. 678.C
Superbiam hebetat lex dei. 1470.C
Superbia nihil deterius. Ibid.B
Superbus immundus est in conspectu dei. 1551.B
Superbi pro nihilo à deo æstimantur. 1443.D
Superborum mens. 1945.C
Superborum processibus prosperis multi tentantur. 1470.C
Superborum retributio. 678..A
Superbis conuenit nimia iniquitas. 1470.C
in Superbis quanta sit vis mali. Ibidem.
Superciliorum vsus. 959..A
Superextendi quid sit. 1959..A
Superioris est inferiorem ad colloquium prouocare. 1088.C
Supersperare quid sit. 1549.D
Superfluum est quicquid supra mẽsurã est. 1132.D
Superflua audienda non sunt. 1608..A
Supplantare quid sit. 1361.C
Supplicationes. 2052.D
Supplicia inaudita plus terrẽt reprobos. 1763.D
Supplicia meritorum post mortem manere. 9.B
Supra mundum multa sunt. 112..A
Supra terram iacere quid sit. 1710..A
Surdi & muti labia cur dñs tetigerit. 1355.D
Surgendum est nobis & quare. 1489..A
Surgendum media nocte. 1487.C
Surgere in gloriam. 1931.B
Surgere in virtute. Ibidem.
Surgere quomodo debeãt Christi ministri. 162.D & 163..A
Susannæ historia. 398.C.D
Susanna seruauit innocentiam. 521.C
Susanna hostia pomerij claudi iubet. 625.D
Susanna maluit honesta morte vitare opprobriũ quàm studio salutis turpẽ vitam subire. 71.D
Susanna silendo vicit. 2.B.1788.B
Susannæ castitas. 71.D. verecundia. 11..A
Susannæ de stupro compellatæ angustiæ. 210.B
Susannæ deus semper affuit. 1016.C
Susannæ rea & Christi collatio. 744.B.& 1334.B.C
Susceptio Christi. 1364.B
Susceptio matutina. 691..A
Susceptor quare dicatur Christ⁹. 1219.D & dein.
Suscipere dei. 1219.C
Suscitari & resuscitari. 1455..A
Suspicioni locus non dandus. 13.C
Suspicionibus impij affligantur. 1067.C
Susurratio suspecta. 1359.C
Sycomorus quid repræsentet. 1769.C
Sylla monstrum, & eius pericula. 274.D.951.B
Syllæ & Marij pugna. 1399.B
in Syllabis nulla discretio. 383.B.C
Syloa, missus. 644.B.1246..A
Symmachiani hæretici. 1970.D
Symbolum quotidie mane recensendum. 95.D
de Symbolo fidei. 738..A
Symeon expectauit domini aduentum. 1592.D
Symeonis desiderium. 1834.B
Symeonis gaudium mors. 213.C
Symmachus vnitatem patris & filij videre non potuit. 905.D
Symmachi scriptum de idolorum cultu inuehendo. 567.B.& dein.
Symmachi versionem Ambrosius citat, & aliorum. 3..A in fine.
Symphonia quid sit. 1752..A
Synagoga vnde principium sumpserit. 1234.D
Synagoga quare decora in mulieribus. 125..A.B
Synagogæ caput lex. 1546.C
Synagogæ princeps, lex. 1705.B
Synagoga legi tanq̃ masculo copulata. 1384.C
Synagogæ caput mortuum. 1546.C
Synagogæ sponsus mortuus. 307..A
Synagoga septem viros habuit. 1774.C
Synagoga quare condemnata. 1297..A.B
Synagoga propter meretricios mores à domino damnata. 1297.B
Synagoga est expulsa. 1659..A
Synagoga libera esse non potuit. 1385..A
Synagoga nec principiũ nec finem habet. 1588.B
Synagoga nox est. 114.B
Synagoga nullum fructum habuit. 1741..A
Synagoga quando partus habere desinit. 998.D
Synagoga sæpe repudiata inducitur. 1774.D
Synagoga quomodo subintrauerit. 1063.D
Synagogæ structura quomõ dissoluatur. 1776..A
Synagogæ traditio. 1924.D
Synagoga quando saluanda. 1429.D
Synagoga excensa ab episcopo. 561.C
Synagogam quid fecerit inutilem. 1741.C
Synagogam quõ non deseruit Christus. 1386.B.C
de Synagoga ad ecclesiam transire. 1705..A
Synodus Ariminensis. 575.C.579.D
Synodus Capuensis. 651.C
Synodus Nicena. 671..A
Syracusani cuiusdam fabula mire festiua. 69.B
Syricij papæ epistola. 653..A
Syrus consonat Hebræo. 810.C
Syri ab Helisæo cæcitate percussi. 20.B

T

T Græca litera trecentos significat. 990.C
Tabernaculum bonum. 1397.B
Tabernaculum deo facere. 1718..A
Tabernaculum est figendum. 1452..A.B
Tabernaculum sanctorum, animæ. 3004..A
Tabernacula pastorum, regna terræ. 1430.D
Tabernacula tria. 1394.C
Tabernaculum secundum quod erat. 1246.C
Tabernaculum testimonij. 1536..A
Tabesces propter amores vitiosos. 1597.C
Tabescere quis dicatur. 1597.C
Tabescit anima quomodo. 1347.C
Tabulæ cordis spiritusancto inscriptæ. 1286.C
Tabulæ legis cantico firmatæ 1271..A
Tabulæ Mosi digito dei conscriptæ. 396..A
Tabulæ primæ à Moyse fractæ. 396..A.615..A 965.D
Tacendum quando sit. 1387.C
Tacendi virtus rarior quàm loquendi. 1770.C
Tacendo Christus vincit. 743.C
Tacendo fugimus periculum, & discimus recte dicere. 1.C
Tacens Moyses auditur, & clamans populus non auditur. 1581.B
Tacere non est mediocris virtus. 130.B
Tacere se confitentibus dæmoniis cur inserit Christus. 1533.B
τάχα, fortè. 186.C
Taciturnitas pueri cuiusdam barbari inter sacrificia, cum vreretur. 94.C
Taciturnitas quàm bona sit. 1167.D & dein.
Taciturnitas medicina est. 1333..A
Taciturnitas pro consensu. 743.B
Taciturnitatis exemplum. 81..A
Taciturnitatem moderandam esse. 2.B
de Tactu. 893.B
Tactus, reliquis quatuor sensibus admixtus est. 1022..A
Tactus interior. 1365.D
Taifali populus. 1776.C
Talenta credita. 78.C.D
Talentorum diuersorum parabola. 255.B.C
Tangens mortuum, immundus est, tangens viuentem saluus est. 228.B
Tangendus est Christus fide. 100.C.1797.C
Tangi quare Christus noluerit. 1797.C
Tangit nos Christus, & quomodo. 1441.D
τανυσόντας quæ intelligatur. 1589.D
Tardare quibus videtur Christus. 106.D
Tau quid interpretetur. 1604.B
Taurus quo ecclesia figuratur. 1096.B
Taurus ferociam habet. 641.B.in fi:
Tauro comparatus Christus. 1372.C
Taurini sanguinis perfusio. 1356.C
Taurini sanguinis potus lethalis homini. 832.B
Tectum quod sit. 1759.C
Tectum, sublime animæ fastigium. 1759.C
Tectum humani corporis. 974.B
Tegere peccata, quid sit. 1821.B
Tela diaboli tria. 1668.B
τελευτὴν Græci mortem appellant. 222..A
τέλος. 1412.D.1525.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Telum diaboli. 1777.A
de Temperantia & eius partibus. 30.B.112.D
Temperantia vnde originem ſumat. 1051.C
Temperantia vbi conſtituenda. 17.A
Temperantia eſt ſeruanda. 1052.C
Temperantia iuſtitia moderatur. 1026.C
Temperantia laudabilis. 659.D
Temperantia vera. 26.D
Temperantia virtus eſt fœminarum. 159.C
Temperantiã primis parentibus mandauit deus. 1053.A
Temperantiæ ſeculum. 903.C
Tempeſtas ſæua in tribulationibus quando ſit. 1394.D
Tempeſtas eſt vbi Iudas adiungitur. 701.D
Templum habet deus. 404.B.*in fine.*
Templum magnum. 1441.B
Templum dei quod ſit. 1203.A.1404.A.B.C
Templum dei nos ſumus. 708.C.1890.A
Templum ſpiritus ſancti ſumus. 404.B.C
Templum dei admirabile. 1397.B
Templum dei quomodo ornari debeat. 52.D
Templum verum vbi dominus in ſpiritu adoratur. 1769.C
Templum domini ab Aſſyriis ſpoliatum. 56.B
Templi futura deſtructio. 1776.A
in dei Templo tuta cuſtodia. 57.B.C
de Templo quos eiecit Chriſtus. 579.B
Templo exire qui debeant. 579.B
Templa idolorum ex manubiis condita. 561.D
in Templis pecunia deponebatur. 56.B.C
Tempus aduentus dominici. 1560.C
Tempus breuiatum & reliquum. 1903.A
Tempus quare conceditur vitæ. 1991.C
Tempus faciendi. 1560.C
Tempus lætitiæ. 975.A
Tempus mœroris. Ibidem.
Tempus loquendi. 1560.C
Tempus ſecandi. 1466.A
Tempus omne opportunum ad indulgentiam. 1137.C
Tempus omnirei. 1387.C
Tempus tripartitum, prudentiæ primum, temperantiæ ſecundum, fortitudinis tertium. 933.C.D
Temporis obſeruatio neceſſaria in medicinæ tam corporali quàm ſpiritali. 1333.A.B
Tempori ſeruire quid ſit. 1865.C
Tempore deus non indiget vt quid faciat. 595.A
Tempora quæ ſint. 847.C
Tempora mundi, annus vnus. 475.A
Tempora mundi quatuor. 903.B.C
Tempora, in mundo ſunt. 1825.B
Tempora noſtra deo & ſeculo danda. 1585.B
Tempora obſeruare qui dicantur. 1985.B
Temporibus corruptis multa corrumpuntur. 976.C
Temporaria à perpetuis diſcernenda. 2050.D
Temulentiæ proprium. 1129.C
Tenebræ quæ dicantur. 1869.C.2007.D
Tenebræ vnde naſcantur. 1389.C
Tenebræ quid repreſentent. 2043.A
Tenebræ quomodo erant ſuper abyſſum. 810.B
Tenebræ cordis quæ ſint. 1390.B
Tenebræ exteriores. 1747.B
Tenebræ iis non ſunt qui vident lucem. 1535.A
Tenebrarum filij. 2043.A
Tenebrarum locus. 812.C
Tenebrarum occulta quando illuminabit dominus. 1390.B
Tenebrarum opera. 1869.B
Tentamenta diaboli plena ſunt mendacij. 918.B
Tentamenta duo maxima. 1485.C
Tentamenta excludere non poterat typus legis. 1603.B
Tentamenta grauia quibus Chriſtus remedium attulit. 1485.B.C
Tentamenta mundi ſunt fugienda. 890.D
Tentantes Chriſtum. 1910.C
Tentare dominum qui videntur. 1911.A
Tentari nos quare deus ſinat. 1571.A
Tentamur diuerſis modis. 583.C
Tentamur fictis & compoſitis. 1000.D
Tentat homo, & quare. 1969.C
Tentat deus & tentat diabolus, ſed aliter. 1000.C
Tentatur Chriſtus à Saducæis. 1774.C
Tentati, adiutorium à deo petant. 1390.D
Tentatio & calumnia quid. 1567.B
Tentatio pro probatione accipitur. 1969.C
Tentatio Chriſti prima. 1668.B.*ſecunda. Ibidē.* D.*tertia* 1669.C.D
Tentatio Chriſtiani quæ ſit. 448.A
Tentatio dei ad quid ſit. 1503.C
Tentatio diaboli. 1969.C
Tentatio vehemens diaboli. 1522.D
Tentatio ſæpe documentum ſalutis. 458.C
Tentatio erroris author. 98.D
Tentatio eſt fidei exercitium. 1703.C
Tentatio eſt hominis vita. 516.B
Tentatio hominum prior quàm natura. 854.B
Tentatio humana. 1567.B
Tentatio humana quid ſit. 1911.A
Tentatio Iob qualis fuerit. 1537.B
Tentatio vel fortiſſimũ quemque mouet. 1387.D
Tentatio noſtra vnde ſit. 1010.C
Tentatio prodeſt. 901.A
Tentatio vt nihil in nos poſſit. 1523.A
Tentationis nemo poteſt eſſe expers. 1488.A
Tentationi ſtimulo nullus caret. 684.D
Tentationem timere non debemus. 1071.C.& 1672.B
Tentationes aſperiores. 58.D
Tentationes dei. 1948.B
Tentationes diaboli nobis bono cedunt. 178.A
Tentationes diaboli plenæ mendacij. 918.B
Tentationes in tormentis. 1071.C.D
Tentationes maxime media nocte vigẽt. 1487.D & 1488.D
Tentationes multæ. 121.D
Tentationes patrum. 1522.A
Tentationes propter peccatum naſcuntur. 1494.C
Tentationum duplex ſpecies. 776.A
Tentationum cauſæ & finis. 1671.A
Tentationum finis, finis cupiditatum. 1671.A
Tentationum laquei varij. 1603.B
Tentationum ſpecies duplex. 776.A
Tentationum tempus quod tempus ſit. 1469.D
Tentationes quis non timeat. 1537.C
Tentationibus humiliamur. 1469.D
Tentationibus probatur homo ſicut aurum igne. 1494.D
Tepiditas deo odibilis. 1865.B
Tepidus quis ſit. 1432.D
τέρατα Græcè, admiranda Latinè. 1399.B
Ternarij numeri myſterium. 1001.C
Tergiuerſatorum mos. 2046.C
Terra quomodo apparuerit. 982.B
Terra bona. 1135.A
Terra clementia dei relaxatur. 828.C
Terra cœli comparatione quid ſit. 1285.B
Terra tanquàm fundamentum eſt. 1519.D
Terra vbi ſituata ſit. 806.D
Terra in medio ſuſpenſa. 86.D.1818.A
Terra inhabitanda qua ſit. 1298.C
Terra à nauigantibus fugitur in tempeſtate. 1319.B
Terra fidelis depoſitaria. 830.D
Terra interiori igne animatur. 818.B
Terra neglecta, ſuccum tamen ſuum non amittit. 182.B
Terra fructus ſuos nobis miniſtrat. 777.D
Terra nihil inane generat. 831.C
Terra propriam habet qualitatem. 826.C
Terra ſine ſole fœcunda. 842.B
Terra mater noſtra. 182.A
Terra hæc, non noſtra eſt. 1023.C
Terra humanitatis exemplum ſuggerit. 23.B
Terra teſtis & iudex. 949.C.D
Terra quam benedicit expoſtulat pſalmiſta. 1461.C
Terra quomodo dicatur fuiſſe corrupta. 956.D
Terra quando degenerare cœperit. 966.D
Terra in quo maledicta. 208.A
Terra ad quid maledicta. 922.D
Terra non in vniuerſum maledicta eſt. Ibidem.
Terra in Adam maledicta, quando cœpit habere beatitudinem. 1423.C
Terra locus tentationum eſt. 956.C
Terra quid repreſentet. 967.B
Terra figuratè anima dicitur. 1013.D
Terra materialia ſignificat. 1445.D
Terra, caro noſtra eſt. 982.B
Terra, virtus intelligitur. 1017.C
Terra ferrea. 613.A
Terra repromiſſionis. 1370.D
Terra repromiſſionis patribus promiſſa. 764.A
Terra viſibilis ſubſtantia eſt cœlum vſia intelligibilis. 1019.B
Terra viuentium. 223.A
Terræ benedicta poſſeſſio. 1308.C.D
Terra circuitus. 878.C
Terræ diuiſio velut in membra. 1022.A
Terræ fertilitas etiam hodie. 833.B
Terræ filij. 956.A
Terræ duo genera. 986.A
Terræ habitator quis intelligatur 1018.A
Terræ hæres Ieſus Chriſtus. 1017.D
Terræ motus quid ſit fidelibus. 1795.A
Terræ motus imperitis quid ſit. Ibidem.
Terræ naſcentia ſpecialem quandam rationẽ habent. 831.C
Terræ pars pro tota terra interdum ponitur. 237.D
Terræ ſtabilitatis ratio voluntas dei. 806.D
Terram manducare quid ſit. 922.B
Terram generare ſpinas & tribulos, quid ſit. 730.B
Terram quomodo deus fundauerit. 1519.D
Terram quomodo perambulare potuerit Abraham. 1017.C
Terram quærentes. 110.D
in Terram omnia reſoluuntur. 474.A
de Terra exire quid ſit. 1007.C
in Terra qui ſcribantur. 1219.D
Terræ multæ, variis nominibus. 825.C
Terrarum genera melius eſt ſcire quàm ſpatia. 878.C
Terrarum natura imitanda. 23.B
Terris vnde tanta mala inuecta. 1517.C
Terrena in momento temporis monſtrantur. 1669.D
Terrena omnia mala ſunt. 1454.D
Terrena omnia diluuio moriuntur. 962.C
Terrena poſſeſſio viris ſanctis non ambienda. 1023.D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Terrena sapere. 2021.D
Terrenæ sapientiæ studentes. 2031.A
Terrenus in terram cadit, cœlestis cœlo inhæret. 1363.B
Terrigena qui sit. 1407.A
Terrere per epistolas. 1958.B
Terror quidam naturalis animalib⁹ insitus. 906.C
Terrori quomodo quis possit esse peccatoribus. 1480.A
Tertia quæ sint. 1016.A
Tertius scriba epistolæ Pauli. 1878.C
Tertij resurrecturi. 483.D
Tertullianus non paruæ scientiæ fuit. 1921.A. tamen in schisma versus est. 1921.A
Tesseras & arma simul portant Hunni. 1146.D
Testamentum quid. 933.B
Testamentum quomodo dicatur. Ibidem.
Testamentum defuncti quomodo non potest scindi. 1982.A
Testamentũ quare sanguine constitutũ sit. 1915.C
Testamentum lex dicitur. 1855.A
Testamentum nouum omnes possident. 1543.D
Testamentum nouum quomodo fuit in veteri testamento. 1450.D
Testamentum vetus fidei firmamentũ est. 1756.B
Testamentum vetus in typo, nouum in veritate. 933.B
Testamentum vetus Christus venit implere, & nouum certificare. 1577.C
Testamentum vtrũque, vnius auctoris. 909.B
Testamentum vtrumque Christi sanguine confirmatum. 962.D
Testamenta diaboli quomodo cognoscẽda. 917.B
Testamenta duo quid repræsentent. 1383.A
Testamenta duo, duo sunt coniugia. 1384.C
Testamenta habent perpetem firmitatem. 492.C
Testamenta hominum quid efficiat. 1031.A
Testamentis duobus vulnera nostra curantur. 1771.C
Testator æternus. 1544.B
Testator, Christus. 1775.A
Testimonium Christi quomodo confirmatum in Corinthiis. 1880.D
Testimonium Christi quomodo verum. 343.B
Testimonium generationis dei. 1643.B
Testimonium à quibus habeant sancti. 1632.A
Testimonia dei mirabilia. 1563.D.& dein.
Testis locupletior. 1596.C
Testis est nobis spiritus sanctus. 1544.A
Testes falsi contra Susannam. 623.D
Testes quos deus quærit. 1596.C
Testes tres in baptismate, vnum sunt. 1231.D
Testibus duob⁹ multi innocẽtes oppressi. 1114.B
Testudo in vsum canendi aptatur. 1224.A
Testudinis natura. 830.D
Teth quid interpretetur. 1492.A
Tetræ omnibus numeris apta. 1024.D
Thalassometræ taxantur. 861.A
Thales ex aqua omnia constare asserit. 801.D
de Thamar conceptu & geminis eius. 1655.D. & inde.
Thamar iustificata. 191.B
Thamar duo filij quid signarunt. 1183.A
Thanata vrbs. 634.B
Tharsis quid sit. 1403.D
Theclæ virginis martyris res præclaræ. 89.B.C 103.C.522.A.660.B
Theodosius imperator patrueles & consobrinos vetuit ne coniugia inter se facerent. 631.C
Theodosius publicè in ecclesia deflevit peccatum suum. 496.D
Theodosij crudelitas in Thessalonicenses. 558.C
Theodosij fides. 492.D
Θεοπνευστος dicitur scriptura diuina. 407.A
Theatini impotens libido. 1676.B
Theriacum antidotum de corpore serpentis conficitur. 917.C
Thesaurus quid repræsentat. 1942.B
Thesaurus absconditus in agro qui sit. 1433.C
Thesaurus domini. 56.B
Thesaurus domini verus qui sit. Ibid.C
Thesaurus in nobis dei verbum est. 113.C
Thesaurus noster qui sit. 1516.A.B
Thesaurus quis quærendus. 1299.A
Thesaurus quid sit luxurioso. 930.A
Thesauri Ecclesiæ sunt pauperes. 56.D
Thesauri iustitiæ. 1255.D
Thesauris Ecclesiæ quomodo non sit parcendum. 56.A.B
Thobias qualis vir fuerit. 1139.C
Thomas quomodo dubitauit. 1797.D
Thomas quomodo confessus sit Christi diuinitatem. 1401.A
Thronum suum quando diabolus ponit super fydera. 1556.D
Throni duodecim quomodo intelligant. 1782.A
Thymallus seu Tithymallus. 855.B
Thymiamaterium quid sit. 1246.D
θυμὸς quid. 1325.B
θυμικὸν animæ. 1021.C
Tibicines quare adhibeantur funeribus. 1706.C
Ticinensis episcopus viduæ depositum seruat. 58.A
Tigris fluuius. 901.A.& 903.A
Tigridis delusio. 881.CD
Tigridis pietas in prolem. Ibid.C
Timendi qui non sint. 1066.D
Timens Christum, nõ timori est subditus, sed deuotioni. 1461.D
Timentes deum beati sunt. 1476.D
Timentium deum merces. 223.B
Timere bene. 1531.C
Timere & cognoscere differunt. 1504.A
Timere deum, sapientia est. 1165.D
Tingere virtutis est. 1490.C
Timor duplex. 675.D
Timor vnde nascatur. 1445.D
Timor vbi sit. 1950.B
Timor à peccatis abstinere facit. 2034.A
Timor dei beatificus. 265.C
Timor dei virtutum de numero est. 1053.B
Timor dei secundum scientiam. 1459.A
Timor disciplinæ sapientiæ est. 1504.C
Timor domini. 1.A
Timor domini quomodo prodest. 1459.D
Timor domini sanctus. 1476.D
Timor insipiens. 1459.C
Timor irrationabilis. Ibid.A
Timor iusti quomodo tribunal sit & basis. 1459.B
Timor legis est charitas euangelij. 547.A
Timor ante dolorem est. 1052.B.in fi.
Timor sanctus. 1490.C
Timor sanctus basis est. 1459.A
Timor sanctorum. 1600.A
Timor quibus non sanctus videatur. 1490.C
Timor verbi. 1459.B
Timeri dei quis subiectus. 2062.C
Timorem domini ante oculos nõ habere. 1817.D
Timere diuino totus orbis replendus. 1501.A
Timotheus quis erat. 1976.D
Timotheus à Paulo circumcisus, & quare. 1878.C.1976.C.1979.A
Timotheus consors laborum Pauli. 1878.C
Timothe⁹ quomodo filius Pauli in fide. 2050.A
Timothei abstinentia. 2057.C
Tinea quid repræsentet. 375.A
Tinea hæreticum significat. 1624.B
Titanum vallis. 299.B
Titulus Christi, Iesus Nazarenus rex Iudæorũ. 1790.B
Titus Pauli socius. 1954.C
Titus incircumcisus. 1976.B
Tityi vultur. 221.D
Tobias honestatis formam tenuit. 72.D
τὸκος quare dicatur vsura. 1147.B
Tolerandi virtus à Christo præbetur. 1966.C
Tollere lapidem quid sit. 189.A
Tonitrui filij. 1715.D
Tonitrua. 820.A
Topazius lapis, & eius historia. 1561.C
Torcular quid sit. 1772.C
Topazius duorum colorum est. 1561.D
Torcularia Iudæorum. 1772.D
de Torcularibus quidã psalmi inscripti. 1772.C
Torques sunt insignia victoriæ. 452.C
Torques ornamenta bellatorum. 1566.C
Torrens tentationem grauiorẽ significat. 1294.C
Torrens tentationes tolerabiles signat. 1046.C
Torrens voluptatis. 1294.C
Torturæ adhibentur negantibus. 948.D
Tractati qui sint iniquè. 1951.C
Tractus patris qui sit. 265.D
Tradere quid sit. 1808.B
Tradere dei. 2006.D
Tradere regnum deo & patri. 1928.C.D
Tradidit deus filium. 2006.D
Tradidit pater filium. 371.A
Tradidit semetipsum filius. Ibidem.
Traditio dei. 1767.A
Traditio hominum. Ibid.B
Traditio humana. 2031.D
Traditiones Pauli. 1913.B
Tradi Satanæ. 2052.C
Traditum quicquid non est ab Apostolis, sceleribus plenum est. 1892.B
per Traducem fit omnis caro peccati. 1839.B
qui Trahantur à domino. 265.D
Trãquillitas est vbi solus Petrus nauigat. 701.D
Tranquillitas animi. 26.D
Tranquillitas mentis, iustitiæ fructus. 667.B
Tranquillitas mentis vbi non sit. 1565.C
Transfiguratio Christi. 1394.B.1716.D
Transire ac stare. 1417.A
Transire in bonam & malam partem accipitur. 1546.A
Transire & pertransire. 107.A
Transire de hac vita quid sit. 1024.C
Transire per flammas oportet. 1590.A
Transitus bonus. 747.D
Trepidare infirmitatis est. 1600.A
Trepidatio bona. Ibidem.
Tres mensuræ similaginis. 933.D
Tria ĩpossibilia Salomõi ad intelligẽdũ. 1339.B
Tria sunt maximè in viro Christiano. 643.B
Tria in homine. 487.D
Tria ad vsum proficiũt salutis humanæ. 1665.D
Tria in ratione vitæ spectanda. 15.D. & dein.
Tria incredulitati condigna. 1811.B
Tria proponuntur Dauid. 1324.A
Tria secundum legem, scilicet vmbra, imago & veritas. 482.C
Tria vitiorum genera præcipua. 1671.A
Tribuere simpliciter. 1864.D
Tribulatio bona. 1578.D
Tribulatio velut quædam gratia est. Ibid.A
Tribulatio non inanis. 2026.D
Tribulationes bonæ. 1393.B
Tribulationes coniugum. 1903.A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tribulationes hominum variæ. 1162..A.B
Tribulationes maiores quid præsint. 1396..A
Tribulationes Iob & Petri. 1671.C
Tribulationes non quorumcunque sunt, sed instorum. Ibidem.
Tribulationem quæsiuit Dauid. 1578.C
Tribulationes quærunt iustum. 1578..A
Tribulationum vtilitas. 1280..A & dein.
Thribulationibus crescunt merita Christianorum. 1377.C
in Tribulationibus est gloriandum. 1824.D
Tributa quare præstantur. 1868.B.C
Tricias quid sentiat de anima. 978.D
Tricesimi septimi psalmi energia. 1320.C
Triduum Christi. 672.C
Trinitas omnia diuidens, sola indiuisa. 1022.B
Trinitas perfecta. 272..A
Trinitas principium omnium. 137.D
Trinitas sola, materialis compositionis immunis 1022.B
Trinitas rumpi non potest. 540.B
Trinitas vnius potestatis maiestatis atque virtutis est. 1214.D
Trinitatis mysterium. 1917.B.C
Trinitatis regnum vnum est. 1025.C
Trinitatis sumus templum. 404.C
Triplex ordo bonorum. 1016..A
Tristis quomodo fuerit anima Christi. 1217.C
Tristis secundum deum quis sit. 1951.B
Tristitia gaudium operatur. 1948.B
Tristitia nimia pœnitentibus non inferenda. 181.C.D
Tristitia secundum mundum quid operetur. 1951.B
Tristitia vtilis. 922.B.C
Tristitia quomodo vtilior sit. 1517.B
Tristitiæ incommodum. 1567.D
Tristitiam comitatur grauitas. 1517.B
Tritici germinatio. 830.B
Triumphantium currus, pompa captiuorum præcedebat. 757.C
Triumphi mundani quales sint. 1789.D
Triumuiri apud Romanos inter se insidi. 1399.B
Trophæum nostrum, pascha Christi est. 1121.D
Tructæ pisces ova generant. 855.C
Tuba canere ad bellum. 1121.D
Tuba quare cecinerunt patres cum ingrederẽtur bellum. Ibidem.
Tuba cornea. 1104.D
in Tuba dei descendere. 2042.C
Tubæ salutares. 482.D
Tubæ quatuor. 483.C
Tubæ septem. 481.C
Tuba septima hebdomadis qd significet. 482.B
Tumultus bellici. 1776.C
Tumulus quibus paratur. 1794.B
Tumulus noster. 1692.C
Tumuli nostri & parentũ vbi ædificãdi. 1002.B
Tunica duplex. 1154..A.& dein.& 1760..A.B
Tunica Christi. 1154..A
Tunica quæ inhonesta operit nostra. Ibid.B
Tunica Ioseph quare varia. 1077.B
Tunica mala. 1209..A
Turba quæ sit. 1768.B
Turba agnoscit deum. 1771..A
Turbantis infimæ mentis infantiam pœna gravis. 1603..A
Turdi autumni fine abeunt. 866.D
Turris in vinea ædificata. 1772.C
Turtur castæ hostiæ munus. 870.D
Turturis proprietas. 870.D
Turturit æstuia. 883.C
Turturu testimonia. 1021.B.1581.D
Turturis fides, & castitas. 870.D
Turturis vox, pudicitia. 1216..A
Turtures vidnis imitandæ. 870.D
Turtur piscis mortuus nocet. 863..A
Tuus sum ego, qui perfecte deo dicere possint. 1523.D
Tuus sum ego, quomodo possit quis ad Christum dicere. 1523.D & dein.
Tigris quid interpretetur. 1004.C
Tigris fluuius. 1281.C
Tymallus piscis. 855.B
Tympana quid mystice. 1575..A
Typus, vmbra est veritatis. 308.B
Tyrannis sacerdotis. 585..A
Tyrus vrbs luxuriosa. 1134..A
Tyrij negociatores. 47..A in prin.

V

Vacatio bona. 1399.D
Vacca bona. 1085.B
Vaccæ pingues fertilibus annis comparatæ. 945.D
Vacuitas animi. 26.D
Vacuus neme in conspectu domini appareat. 158.B.
Vacuus quis non est. 1597.D
Vacuum quid dicatur moraliter. 1411.B.C
Vada quid significent. 1665.C
Vades tres ecclesiæ. 105.B
Valde apostoli. 1966.D
Valentinianus baptismum non accepit. 450.C
Valentiniani mores & virtutes. 445.C.D
Valentiniani Augustini decessus. 585.D
Validius est naturæ testimonium quàm doctrinæ argumentum. 881.B
Vana gloria est fugienda. 682.C
Vana sunt oĩa quæ in mundo nascũtur. 1845..A
in Vanum incipere animam quid sit. 220.C
Vallis corporalium delectationum. 531.C
Vanitas calcanda. 33.D
Vanitas est idolum. 1817.B
Vanitas Idolorum cultura. 2007.D
Vanitas nihil prodest. 197.C
Vanitas seculi à Dauid declarata. 1172.B
Vanitas sensuum. 1457.C
Vanitas omnia in mundo. 54..A.B.197.C
Vanitati subiecta anima. 548.D
Vanitati subiectus homo. Ibidem.
in Vanitate currere. 1458..A
Vanitates aspicere. 1456.D
Vanitates in carne sua quomodo Christus crucifixerit. 1456.D in fine.
à Vanitatibus quomodo oculi auertẽdi. 1457..A
Vas diaboli quomodo caro nostra. 1600.D
Vas electionis quomodo caro nostra. Ibidem.
Vas velut linteum Petro delatum. 762.C
Vas malitiæ describitur. 207.C
Vasa aurea & argentea. 1024..A
Vasa Ecclesiæ quando liceat confringere. 57..A
Vasa fictilia quæ sint. 1005.B.1942.B
Vasa fictilia omnes sumus. 1219.D
Vasa in corpore humano gemina. 979..A
Vasa mystica Ambrosius fregit vt captiuos redimeret. 56..A
Vasa preciosa. 56.C
Vasa templi nullus auferat. 151.D
Vaticinia gentilium à quo fuerint. 1887..A
Vau quomodo interpretetur. 1461.B
Vbera tumentia maturitatis nuptialis indicia. 1610.C.D
Vbera sunt dogmata. 1034.D
Vbera quomodo sint duo testamẽta. 1102.D. in fi. &.1103..A. in prin.
Velamen manẽs supra cordis oculos quomodo asfertur. 1440..A.B
Velamen auferri, quid. 1940.D
Velamẽ quod in facie Moysi ponebatur. 1567.D
Velamen quare posuerit Moyses. 1940.C
Velamen quandiu Moyses habuit. 1563..A
Velamine obnubit caput suum mulier. 178.C
Velamina bona, ac vera. 142.C
Velare caput non debet vir. 1913.D
Velare caput suũ debet mulier, & quare. 1914..A
Velari debent mulieres in ecclesia. 1925.D
Velatarum puellarum honos. 1465..A
Velle Christi commune in omnes est. 1441.D
Velle Christi, feciſſe est. 227..A
Vellus aurum aqua nutrit. 863.B
Vellus Gedeonis. 156.B.356..A
Velum in malo nauis suspensum in formam crucis quàm vtile. 750.C.D
Venator iust⁹ in scripturis nõ inuenitur. 1487..A
Venatores inutiles. Ibidem.
Venatorum labor. 725.C
Venditi à domino qui sint. 1379 C.D
Venditi sub peccato quomodo simus. 1838..A
Venditio propter quid facta sit. 1784.B
Venditores omnium & bonum. 1771.D
Venatorum poculorum cognitio medicis necessaria. 1054.D
Venenatis abstinendum. 978.C
Venenatis sagittis vtentes venatores. Ibidem.
Venenum est omne quod nocet. 1131..A
Venenum ceruis cibus est. 832..A
Venenum dentium. 600..A
Venenum veneno excluditur. 1135.D
Venenum vino excluditur, non contrà. 1131..A
Veneno hostem tollere noluit dux Romanus. 72..A
Venena cur creata. 885.B
Venena ac lethalia cur nascantur inter alimenta ac salutifera. 831.B
Venena non eadem omnibus. 831.C.D
Venena quibus non noceant. 885.C
Veneratium quid sit. 1401.D
de Venis. 895..A
Venæ & Arteriæ. 979..A
Venia vnde speranda. 1590.C
Venia in confessione est. 1346.C
Venia peccatorum hic petenda. 1349.B
Venia peccatorum sperandæ, eaque proclinis. 1750.C
Veniã dare peccantibus quid sit. 1859..A in fi.
Veniam non negat Christus non custodientibus mandata sua. 176.D in fi.& 177..A
Veniam nõ omnes assequũtur qui petunt. 1851.D
ad Veniam peruenire quos negat Christus. 185.B
Venia ne dignus sit qui nescit bonum & malum, si mandatum non seruat. 907.B
Venialia errata. 983.D
Veniendum quomodo sit ad Christum. 1578.B
de Ventre. 894.C
Venter & uterus. 207.C.D
Venter inferior, & venter superior. 961..A
Venter mentis 1354.B.C
Venter insatiabilis. 1126.B
Venter quorum sit deus. 2049..A
Ventris cura 1125.D
Ventilabrum quid repræsentet. 1648.B
Ventilare quid sit. 1379..A
Ventilare quæ animalia dicantur. 1372..A
Ventus quem cessare præcepit Iesus. 1703.D
Venus pro diuersitate nominis colitur. 573.B
Venere mentem intelligit Plato. 218..A
Ver initium anni æstimatur. 970.C
Ver quando nobis est. 847.D
Verbera graniora. 127.D

Verbum bonum subministratur à spiritu sancti. 248.C
Verbum quare caro factum. 1457.A
Verbum Christi. 176.C.D
Verbum dei amictus bonus. 1154.B
Verbum dei ἀστρατεία est. 622.A
Verbū dei quomodo cogat ad hominis bo. 705.D
Verbum dei auxes. 641.B
Verbum dei factum est nobis omnia. 1394.D
Verbum dei quomodo factum. 303.A
Verbum dei, fides nostra est. 1729.C
Verbum dei habet epulas suas. 1607.C
Verbum dei quomodo sit inuestigandum. 917.B
Verbum dei iustitia est. 1482.B
Verbum dei lucerna est. 1388.B. & 1534.A
Verbum dei lux est, verbum dei nix est. 1717.C
Verbum dei quomodo lux sit. 1534.B
Verbum dei quomodo nobis moriatur aut viuat. 200.A.533.B
Verbū dei cur à doctis seculi negligat. 1028.A
Verbum dei pascitur animæ virtutibus. 218.B
Verbum dei prædicati vis. 688.D
Verbum dei nos deiectos prouocauit ad gratiā. 1468.C
Verbum dei pulsat ianuam nostrā. 1586.D.in fi.
Verbum dei repulsorium tædiorum est. 1448.C
Verbum dei quomodo sit sumendum. 1528.D
Verbum dei non perfunctoriè tractandum. 917.A
Verbum dei vita est. 1305.D
Verbum dei viuit. 200.A
Verbum dei vocat nos ad se. 1468.C
Verbi dei sententia. 1483.C
Verbo dei nihil addendum. 916.B
Verbo dei semper est inhærendū. 1361.B
Verbum dei non omnes audiunt qui videtur audire. 1359.A
Verba dei adulterare. 1941.B
Verba dei inuertentium pernicies. 2069.A
Verbi diuini fures. 1513.B
Verbi diuini gladius. 109.D
Verbum domini Christus. 729.A
Verbum domini est operans. 934.C
Verbum quomodo erat apud deum. 276.A
Verbum permanet in cœlo, & in patre. 1519.B
Verbū dñi permanere in æternū quid sit. 1516.D
Verbum domini est seruandum. 1516.B
Verbum cibus est. 1463.C
Verbum gladius est spiritus sancti. 399.A.B
Verbum multiplex. 1439.D
Verbum ociosum quid sit. 1607.D
Verba ociosa. 2.A
Verbum periculosum. 1607.D
Verbum prolatum in tempore. 3.A
Verbum quomodo tollatur ex ore. 1466.B
Verbum veritatis. 1948.A
Verbum veritatis an possit auferri à corde. 1466.C
Verbum vnum multa sunt, & contrà, 1439.B
Verbum vitæ quid est. 373.C
Verbum suum quare miserit deus. 1395.A
Verbi minister ac doctor honorandus. 1727.A.B
Verbi quanta bona. 528.C
Verbū cognoscere maius opus est quàm ministrare. 1510.C
Verbum ligantes. 1784.C
ex Verbo dei quatuor flumina procedūt. 1357.A
Verba adolescentis vincula sunt amoris. 178.D
Verba deliciorum. 1352.B
Verba euangelij mundant & illuminant. 1352.C
Verba humanæ sapientiæ. 1887.B
Verba quæ non licet homini loqui. 1307.C
Verba præcipitationis. 2.A
Verba prophana. 2057.D
Verba, speculum mentis. 10.D
Verborum circunscriptione nemo inducendus. 70.A
Verborum non tam habenda cura, quàm mysteriorum. 1640.D
Verborum vis expendenda. 624.D
Vercellensis ecclesia. 664.B
Verecundia. 1.B
Verecundia adolescentibus peculiaris. 10.C
Verecundia dote naturæ commendatur. 10.C
Verecundia in quibus plus emineat. 12.D
Verecundia tenenda in motu, gestu & incessu. 11.B
Verecundia quædam in peccatis. 940.B
Verecundia quibus apta. 12.C
Verecūdia pudicitiæ comes. 11.A
Verecundia sanctorum. 10.C
Verecundia, virginis ornatus. 624.A.B
Verecundia virginibus quomodo seruanda. 1005.D
Verecundia Isaac & Ioseph. 10.C
Verecundiæ bonum. 30.D.& deinc.
Verecundiæ magistra natura. 12.A.in fine.
Verecundiæ scopuli. 13.B
Vera caro quomodo sit panis Christi. 1253.C
Vera non sunt insinuanda quibus non oportet. 1433.B
Verum omne à sancto spiritu dicitur. 1916.D
Verum immutare in falsum quid sit. 1808.B
Verum inuestigare inest omnibus hominibus. 18.B
à Vero semel deuiās, alieni erroris nexibus se inuoluit. 1214.D
Veritas quæ sit. 1884.C.2003.D.2052.C
Veritas in cœlestibus. 35.D.1345.B
Veritas semper in deo est. 1935.D
Veritas vnius dei manifestata. 2075.D
Veritas Christus est. 333.B
Veritas, per Iesum Christum. 482.D
Veritas est in veteri testamento. 1519.B
Veritas quando ad Ecclesiam venit. 1519.C
Veritas, fidei fundamentum. 1598.B
Veritas quando à Iudæis recessit. 1519.C
Veritas in iudicio. 482.C
Veritas non verba perpendenda. 435.B
Veritas omnis euangelio continetur. 1577.C.D
Veritas tota hic non potest comprehendi. 1439.A
Veritatis inuestigatione quid seruandum. 18.A
Veritatis columna & fundamentum ecclesia est. 1065.D
à Veritate discedere non est boni viri. 69.D
Vermis vnde generetur. 692.A
Vermis idem & index. 692.B
Vermis Iudicus. 873.D
Vermis infernalis. 1747.C
Vermi dominus comparatur. 691.D
Vermes in puerorum visceribus, vt extinguantur. 1128.D
Vernarum consolatio. 1081.A
Vernaculi qui sint. 1029.A
Vesper mysticus. 997.C
Vespertilionum proprietas. 875.B
Vespertinæ vigiliæ tempore Ambrosij habitæ. 526.D
Vespertina mundi tempora. 1025.D
Vestales puellæ. 571.A
Vestimentum bonum lux. 1123.D
Vestimentum malum iniquitas. 1174.D
Vestimentum quo indutus est Adam. 1123.C
Vestimentum inconsutile quid significet. 692.C
Vestimentum nuptiale seruandum. 314.D
Vestimentum sapientiæ. 1154.D
Vestimentum scindere. 1624.B
Vestimento cādido infantes post baptismum induebantur. 1253.C
Vestimentum vetus quod sit. 1682.C
Vestimenta Christi quare facta sint alba. 1511.B
Vestimenta domini sunt prophetiæ. 692.B
Vestimenta domini diuiduntur. 1790.C.D
Vestimenta, humana corpora significat. 1695.C. in fine.
Vestimētū Iesu sordidū quid sit. 304.B.1452.A
Vestimenta lauare quid sit. 35.A
Vestimēta propria substernunt Christo Apostoli. 1770.B
Vestimenta verbi quæ sint. 1717.B
Vestimenta virtutes sunt. 1770.B
Veste alba induitur Christus ab Herode. 1788.D
Vestis indusiata. 1791.A
Vestis nuptialis. 704.D.1747.B
Vestis seruanda. 1682.D
Vestem mutant Christiani. 587.B
Vestitus ecclesiæ. 1793.D
Vestitus prudentiæ ac iustitiæ. 1066.A
Vestitus quo Noe pudēda cooperta sunt. 1154.B
Vetus est quod assicitur. 1163.D
Vetus creatura quomodo renouetur. 247.A
Vetus creatura sermone dei noua fit creatura. 1248.B
Vetus homo expurgandus est. 180.A
Veteris hominis vestimentum quomodo depositū. 1605.A
Vetus lex in tabulis lapideis. 1836.A
Veteris ac noui testamenti idem est deus. 1215.A. 1672.C
Veteris & noui testamenti doctrina debet concurrere. 946.A
Veteris testamēti notitia multum prodest. 2071.B
Veteris testamenti scriptura sacra. *Ibidem.*
Veteribus quare multa tradita sint. 1801.B
Vexilla & arma mentis fidelis. 1018.B
Via quæ sit. 1423.C
Via angustior quæ ad vitam ducit. 1484.B
Via bona. 1546.B.1604.B
Via quæ nobis esse debet. 1452.C
Via Christi quæ ducit ad templum. 716.A
Via deserenda. 515.C
Via fidelibus Christus est. 101.D
Via hominis vbi erat. 957.B
Via iniquitatis. 1449.C
Via iustitiarum. 1455.C
Via mandatorum. 1455.C
Via quam præparauit nobis Christus. 1454.A
Via recta est tenenda. 1382.A
Via regni cœlorum. 699.C
Via requirentium deum. 1509.B
Via sequenda. 516.B
Via superna dei virtus. 304.B
Via testimoniorum. 1455.C
Via veritatis. 1450.A
Via vitæ ignota ante Christum. 769.B
Viam domini pergere. 1447.B
Viam homo adoriri non potest nisi præuiante domino. 1648.D
Viam suam corrigere quis dicatur. 1427.B
Viam rectam sequi. 2004.D.in fine.
Viam transire. 1546.B
Viæ duæ. 1641.B.C
Viæ duæ, iustorum vna, altera peccatorū. 1276.D
Viæ aliæ sequendæ aliæ custodiendæ. 2.A
Viæ carnis aliæ sunt à viis dei. 1447.B
Viæ domini quæ sint. 304.B
Viæ à domino notæ. 1287.C
Viæ errantium non cognoscuntur. 1431.A
Viæ hominis præcauendæ. 1339.A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Viæ multæ ad salutem. 617.A
Viæ mysticæ. 1287.C
Viæ quæ peruersæ & malæ sunt. 1484.B
Viæ viri à domino diriguntur. 1648.D
Viæ viri in iuuentute ignotæ. 1430.D
Viarum lex. 1451.D
Viarum & principiũ & finis est Christus. 1455.C.1456.B
Vias dei ambulare quid sit. 1447.B
Vias hominum ambulare quid sit. 1447.B
Viandi lex. 1451.B
Viatores in via incognita quid agant. 1008.C
Viatores quas vias sequantur. 1483.D
Vicini qui fuerint tribubus Iudæorum. 1381.A
Victima omnium maxima, Christus. 1372.D
Victor quis dicatur. 1884.A
Victoria Christi, victoria libertatis. 364.A
Victoria, dea credita. 573.B
Victoria est deo deferenda. 990.D
Victoria de serpente. 1397.A *in prin.*
Victoria insignis. 28.C
Victoria non solum in armis est. 788.A
Victoria in viribus bellatorum. 550.A
Victoria nostra est crux Christi. 1121.D
Victoria sanctorum opus dei est. 250.C
Victoria turpis inhonestè quæsita. 72.A
Victoria vera. 728.C
Videre dei. 815.C
Victorinus. 1829.A
Videri deum. 1622.B
ad Videndũ deũ quid à nobis exigatur. 1481.D
Videt omnia deus. 1414.E
Vidua adolescentula parentibus indicet se marito indigere. 1005.C
Vidua bella disponens. 160.A
Vidua Ecclesiæ quæ dicatur. 2059.C
Vidua quæ sit eligenda. 2060.A
Vidua. lx. annorum eligenda. 155.A
Vidua quàm misericors in pauperes esse debeat. 157.C
Vidua duo æra minuta mittens diuitibus à deo prælata. 128.C.157.C.192.A.645.B
Vidua Noemi spicilegio se sustentabat. 158.C
Vidua quomodo sperat in deo. 2059.D
Vidua Sareptana ecclesiam figurat. 156.A
Vidua virtute designatur. 154.D
Vidua vna inter cæteras prælata. 155.D
Viduæ debbore forte factum. 160.A.B
Viduæ pignus non detrahendum. 1155.D
Viduæ quæ hospitio suscepit Heliam merces. 995.C
Viduam accedit Helias. 154.B
Viduam quid faciat. 155.A
Viduæ adolescentiores vitandæ. 155.B.C
Viduæ quales debent esse. 156.D
Viduæ quæ sunt honorandæ. 2059.B
Viduæ ab episcopis honorandæ. 155.A
Viduarum cura. 47.C
Viduarum & pupillorum victualia. 57.B
Viduarum deposita intemerata maneant. 57.A
Viduarum aut virginũ domus vt adeantur. 13.C
Viduarum infirmitatibus non desunt subsidia. 161.A
Viduarum regula à Paulo data. 155.B
Viduarum virtus. 154.A
Viduarum filios bene educantium prærogatiua. 128.C
Vidus quid inesse debeat. 154.D
Vidiis in promptu debẽt esse lachrymæ. 159.A
Viduis ministrandum. 47.C
Viduitas bona. 165.D
Viduitas non fugienda pro supplicio. 166.A
Viduitatis pœna apud veteres. 165.D
Viduitatis affectum etiam secundæ nuptiæ habent. 155.B
Viduitatis gratiam mulieres à turturibus discant. 870.D
Viduitatis laus. 154.B
Vigilandum quare sit. 1930.A
Vigilandum est, & quare. 1735.A.1930.A
Vigilandum perpetuò etiam sanctis. 905.A. 1727.D
Vigilant quidam dormientes. 1542.D
Vigilare qui dicantur. 905.A
Vigilare in tumulo. 10.A
Vigiliæ ad quid valeant. 719.D
Vigiliæ multæ Pauli. 1964.C
Vigilius sacerdos. 632.C
Vigintiquinque milia de Beniamin cæsa. 629.B
Vincere diabolum qui poßimus. 1669.A
Vincere malum quid sit. 1867.C
Vinciri peccati causßa opprobrium est. 2077.D
Vinculũ charitatis bonum. 118.C
Vincula charitatis gratiora. 1543.B
Vincula Christi. 1487.A
Vincula Christi bona. 835.C
Vincula pro Christo sustinere, gloria est. 2077.D
Vincula diaboli. 1486.D
Vincula diaboli dirumpenda. 1542.C
Vincula complura sunt in hoc seculo. 1443.B
Vincula corporis huius. 213.C
Vincula Iudæorum mala. 1784.C *in fi.*
Vincula quibus ligamur. 1486.D
Vincula quibus ligatus vnusquisque inclinatur. 1486.D
Vincula peccatorum. *Ibid.*B.C
Vincula quomodo sint rumpenda. 1486.D
Vincula sceleratorum. 1487.A
Vincula venatorum. *Ibid.* B
Vincula vitæ. 214.B
Vindemia fidei. 1760.A
Vindemia nostra. 1773.C
Vindemia nostra. 573.A.1773.C
Vindemia superna. 1517.A
Vindicauit semel dominus, & quare. 975.D
Vindicta ira dicitur. 1325.C
Vindicta non sit festina. 126.C
Vindicta dei qualis sit. 975.D & 976.A.B
Vindicta dei seuera. 1176.D
Vindicta fugienda. 667.A
Vindicta legis ad quid proficiat. 975.D
Vindicta peccatorum quomodo sit exercenda. 997.A.B
Vindicta vera. 667.A
Vindictæ & vltioni modus adhibẽdus. 1867.A
Vindictam quis petat. 1719.B
Vinea quæ sit. 1429.C
de Vinea & operariis. 242.C
de Vinea plantata & colonis locata. 1772.B & deinceps.
Vinea mystica. 1301.C.D.1773.A
Vinea quos repræsentat. *Ibidem.*
Vinea figurat plebis ecclesiam. 834.B
Vinea in cordibus fidelium. 1301.C
Vineam Christi qui despoliant. 1546.A
Vinea dei quomodo simus. 768.C
Vinea Iudæorum quare relicta. 1301.D
Vinea Naboth. 68.A
Vinum Angelus non proposuit Abrahã. 1124.B
Vinum cauendum est. 179.C.1201.D
Vinum commendatur. 840.B
Vinum & adolescentia duo sunt incendia. 93.D
Vinum & aqua quomodo sit verus sanguis Christi. 1253.C.D
Vinum est in iucunditatem creatum. 982.C.& 1129.C
Vinum propter quid bibendum. 659.C
Vinum non stillauit petra à Mose percußa, sed aquam, & quare. 1124.C
Vinum, veneno draconum comparatum. 1131.A
Vinum vetustate proficit. 713.D
Vinum ex aqua mutatur in ecclesia. 773.A
Vini gratia preciosa in ecclesia abundat. 772.D
Vini maior vis quàm veneni. 1131.A
Vini incommoda. 159.C
Vini mutati natura melior quàm nati. 1711.A
Vini odore feræ asperiores reddantur. 1131.A
Vini tormentum. 1133.A
Vini vis in Noe. 85.C.840.B
Vini vsus. 659.B.C.840.B
Vini vsus mulieribus olim interdictus. 2033.D *in fine & deinceps.*
Vini vtilitas. 840.C
Vini vis quanta. 85.C
Vino arcana effluunt. 1133.B
Vino comparatur fidelis. 713.C
Vino modico vtendum. 93.D
Vino modico virgines vtantur. *Ibidem.*
Vina bibere potentes prohibentur. 1126.C
Violentia beata. 706.A
Violentiores in infirmiores irruunt. 1022.C
Vipera serpens astutus. 858.C
Vipera copulam murenæ marinæ requirit. *Ibid.* & 859.B
Viperæ partus. 1289.D
Vipera Paulum momordit innoxia. 885.C
Vipera in Paulum innoxia. 1216.B.C
Viperæ os quàm nocium. 863.A
Viperæ quare dicti Iudæi. 1646.B
Vipera est adultera. 859.B
Viperarum comparatio cum Iudæis ad quid referenda. 1646.B
Vir est, qui credit: mulier, quæ non credit. 100.D
Vir quare dicatur beatus. 1273.B
Vir coniugis mentem tentat opprobriis. 1062.D
Vir & mulier quomõ sibi sint debitores. 1899.D
Vir excusationem non habet in peccato. 132.D
Vir extra paradisum factus est. 904.B
Vir lugens ac mærẽs, muliebri veste induendus, vt effæminatus. 467.A
Vir non debet esse comatus. 1914.C
Vir perfectus quis dicatur. 1628.B
Vir perfectus quid facere debeat. 1059.C
Vir præcelsus. 46.D
Vir præfertur mulieri. 2054.B
Vir prudens in quibus sperat, & in quibus confidat. 1959.B
Vir publicis officiis, mulier domesticis ministeriis habilior. 913.D
Vir pudoris causa fuit. 920.C
Vir sapiens quomodo subditus legi. 1279.A
Vir semel eligendus est. 858.D
Viri sancti propositum cuiusmodi sit. 1471.C
Viri sapientis consuetudo. 972.A
Viro bono insunt quatuor. 1014.D
Viro non licet, quod mulieri non licet. 992.C
de Viro duas vxores habente, scilicet vnam odibilem, alteram amabilem. 535.A
Viri debent diligere vxores. 2059.B.C
Viri diuitiarum qui sint. 1117.D
Viri in omni loco orare debent. 1255.B
Viris magnis cadentibus fortes etiam viri trepidant. 1402.D
Viros emasculantes & castrantes. 856.B
Virus indui stola muliebri prohibitum. 536.B
Virilis passio quando incipiat flagrare. 1028.D
Virilis permixtio interdicta. 975.B
Viriliter in omnibus actis agendum est. 12.D
Virga quid sit. 1723.B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Virga duplex. 1213.C
Virga floruit in arca veteris testamenti. 78.D
Virga æquitatis. 2082.B
Virga erat Maria. 730.C
Virga Moysi in serpentem versa quid indicarit. 72.B.476.D.1226.C.1442.C
Virga nimia ipsum obumbret. 1065.B.1218.A
Virgæ vsus. 1772.A
Virga recta, & virga serrea. 1213.C
Virgam Paulus ex lege assumpserat. 1723.D
in Virga venire. 177.B
Virgilij locus. 1002.C
Virgo à Christo electa qualis sit. 107.C
Virgo apud seculares nihil quærat. 144.A
Virgo Christum vbi inquirere debet. 108.D
Virgo coniugatis præfertur. 654.C
Virgo de nece certans. 91.A.B.& dein.
Virgo debet esse taciturna. 108.C
Virgo desponsata multo tempore qualiter erga sponsum affecta. 1422.C
Virgo in quibus cognoscitur. 1633.B
Virgo habitu tantùm, bis adultera est. 149.B
Virgo morsu sibi linguam præcidens in martyrio. 81.A
Virgo non eligat maritum. 1005.B
Virgo non est, quæ metu cogitur. 80.D
Virgo non solũ carne, sed mẽte integratur. 100.C
Virgo prudens, & virgo stulta, qui discernãtur. 1534. D
Virgo quæ vitare debet. 94.A
Virgo quibus se defendere debeat refugiis cùm de stupro solicitatur. 149.B.C
Virgo quid significet. 1904.A
Virgo quomodo orare debeat. 146.A.B
Virgo secularium hominũ consortia deuitet. 143. D.144.A.B.& dein.
Virgo tria in se seruare debet. 131.C
Virgo transit & pertransit. 119.C
Virginis Antiochenæ grande certamen. 89.C.D
Virginis conuiuia, salutationes, visitationes, cibi, sermo, &c. 94.A
Virginis corpus dei templum est. 89.A.B
Virginis corruptæ increpatio. 147.C
pro Virginis deo dicatæ corruptione lugendũ est. 147. A
Virgini corruptæ remediũ adhibẽdum. 150.C.D
Virginis cuiusdam exemplum. 86.D
Virginis & apiculæ comparatio. 111.D
Virginis & mulieris collatio. 81.D.in fi.& dein.
Virginis partus. 83.D
Virginis partus in lege promittebatur. 1643.A
Virginis pudor. 83.D
Virginis verecundia lubrica. 1631.D
Virgini defert spiritus sanctus regnum, aurum & pulchritudinem. 83.C
Virginem permanere bonum est. 1902.C
Virginem perseverasse domini matrem Mariam negantium confutatio. 133.C.D
Virginem quid faciat. 100.C
nihil sanctius in Virgine, q̃ verecundia. 624.B
Virgines angelis comparatæ. 80.B
Virgines quare ascendunt in cælum. 85.C
Virgines beatæ. 85.C
Virgines Bononienses & Mauritanæ. 86.A.B
Virgines deputatę i tẽplo Hierosolymitano. 80.B
Virgines dicuntur liliæ Christi. 140.B
Virgines domini resurrectionem præ Apostolis viderunt. 100.B
Virgines euãgelicæ accẽsis vel extinctis facibus sponsum expectãtes, quæ intelligantur. 901.C
Virgines cuius ætatis assumendæ. 103.B
Virgines non attrectandæ aut inspiciendę ob ea lumniam. 623.B.C.& dein.
Virgines orbatæ parentibus, connubio elocandæ, &c. 47.C
Virgines Palladis & Vestæ. 8.C
Virgines prophetantes. 2002.C
Virgines pudicitiam suam defendant vel vsque ad mortem. 149.B
Virgines admonentur Mariam imitari. 1636.A
Virgines velatæ & sacratæ olim fuerunt. 86.A
Virgines non temere velandæ. 103.B
Virgines olim victum operibus exercebãt. 86.B
Virgines viuunt cœlestem vitam in terris. 84.D
Virginum consecratione non minuitur genus humanum. 102.D.& 103.A
Virginum custodes angeli. 85.B
Virginum eruditio. 1636.A
Virginum nostrarum victoria. 81.A
Virginum ornatus. 82.C.D
Virginum speciale præsidium. 85.B
Virginum speculum Maria virgo. 87.C
in Virginum velatione solita seruari. 149.A
Virginum vota an improba & inutilia. 101.D
Virginibus nupturis symbolum. 1610.C.D
Virginibus solis palmã publicæ salutis scriptura dedit. 119.B
Virgines an inspici liceat. 623.B. per totam epist. lxiij.
in Virginibus videtur angelorum vita in terris. 142. A
Virginitas, angelorum vita in terris. 142.A
Virginitas animæ immaculatæ. 1667.C
Virginitas apibus comparata. 83.D
Virginitas cœlesti voce probata. 102.B
Virginitas publicæ saluti dicata. 568.B
Virginitas gentibus venerabilis. 100.A
Virginitas Heliæ prophetæ. 80.B
Virginitas laudabilis. Ibidem.A
Virginitas Mariæ nubes lenis. 139.A
Virginitas Mariæ vt seruata. 1632.A
Virginitas Mariæ perpetua. 134.B.C
Virginitas Mariæ fefellit Satanam. 1632.A
Virginitas melior quàm coniugium. 654.C
Virginitas tanquam in imagine descripta. 87.C
Virginitas non imperatur, sed optatur. 81.D
Virginitas precio non emitur. 571.A
Virginitas tentatur à plerisque petitoribꝰ. 121.D
Virginitas vera. 571.A
Virginitatis quid boni sit. 119.B
Virginitatis dos. 130.B
Virginitatis imago. 88.D
Virginitatis laus. 654.B.C
Virginitatis magisteriũ viduariũ valescit. 154.A
Virginitatis merita. 81.C
Virginitatis, viduitatis & cõiugij præmia sunt. 661. A
Virginitatis sanctitas aspectu violatur. 660.B
Virginitatem professa, marito nubens adulteriũ committit. 149.B
Virginitatem professuras non debere compelli à parentibus. 148.D
Virginalis castitas quid. 81.B
Virgultorum remedia. 831.A
Virur, viuorum est, ariditas mortuorum. 902.C
Virtus æterna Christus est. 1807.A
Virtus dei, Christus est. 1898.B
Virtus dei, quæ. 1806.A
Virtus dei quomodo erat in Apostolo. 1948.A
Virtus dei non est vacua. 316.D
Virtus diuina operari meridiano tẽpore. 1488.D
Virtus, doctrinæ testis. 1803.A
Virtus est docibilis. 1051.B
Virtus in dolore. 39.D
Virtꝰ domini studijs humanis cooperaĩ. 1649.A
Virtus & vxor & soror nostra sit. 1011.A
Virtus etiam quæ videtur, sine cultu veri dei peccatum est. 235.D
Virtus gemina in homine perfecto. 1623.A
Virtus nihil habet simulati. 53.A.in prin.
Virtus in infirmitate consummatur. 811.D
Virtus non sine labore. 942.A
Virtus materia virtutum. 1688.D
Virtus mensuram gratiæ nescit. 1690.A
Virtus nunquam sine spiritu est. 1619.A
Virtus omnium sensuum in capite est. 1547.C
Virtus per columbam significatur. 971.D
Virtus perfecta. 1763.A
Virtus quomodo perfecta dicatur. 1027.D
Virtus perfecta quid habeat. 1067.B
Virtus præmiis provocatur. 165.A
Virtus prima quæ sit. 1279.D
Virtus rara. 1585.C
Virtus se humiliat. 1016.A
Virtus sine exercitatione esse non potest. 927.C
Virtus sola comes est defunctorum. 1753.B
Virtus summum bonum est. 40.B
Virtutis disciplina, commune bonum. 973.C
Virtutis incentiuum maximum. 1270.B
Virtutis nostræ auctor Christus. 304.B
de Virtutis occursu sanctum & casurum miserantis. 929.A
Virtutis pueritia. 1628.A
Virtutis totius finis. 1602.C
Virtuti lumen familiare. 972.D
Virtuti propriæ nemo confidat. 1660.D
Virtutem bellicam nostris non insitatam. 28.B
Virtute nihil perfectius. 955.C
Virtutes, animarum genus. 956.D
Virtutes bonæ, & virtutes malæ. 1396.C
Virtutes cœlorum. 1780.C
Virtutes corporis seruandæ. 1026.D
Virtutes iustitia temperat. Ibid.C
Virtutes principales quatuor. 946.D
Virtutes principales quatuor, quatuor mundi tẽpora incluserunt. 903.B.C
Virtutes principales in patribus consummatæ. 17.A.B
Virtutes cardinales quatuor. 1688.C
Virtutes omnes ad spiritum pertinent. 1245.B
Virtutes omnes indiuiduæ. 44.C.D
Virtutes quæ in Esaiæ libro loqui dicuntur. 1541. D
Virtutum duo genera in deo. 944.D
Virtutum dona à deo disponuntur. 247.B
Virtutum omnium deus auctor. 247.B.C
Virtutum finis. 168.A
Virtutum fundamenta permaxima. 4.B
Virtutum inter se connexio. 903.D
Virtutum parentes. 462.B
Virtutum portio vnde habeatur. 685.A
Virtutum principium, profectus & consummatio ex deo est. 249.D
Virtutum species in vna virgine emicãtes. 88.D
Virtutibus propriis nemo sibi quicquam arroget. 932. D
Vis duplex. 32.B
Vis faciendæ regno cœlorum. 1753.B
Vim domino quomodo faciamus. 706.A
Viscera misericordiæ domini. 243.D
Viscera animæ. 1195.A
Viscera ecclesiæ. Ibidem.
Viscera septem hominis meliora. 597.A
Viscera spiritalia. 1692.D
Viso cæteris sensibus præstabilior. 971.A
Visitatio domini quibus exhibetur. 996.D
Visus & auditus mentem adiuuant. 1022.A
Visus magis tendit in amatum. 1088.C
Visus mira vis. 1502.B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Visus humani infirmitas. 849.B
Visus præ libidine contemptus. 1676.C
Visus senem hebescere solet. 1001.C
Visum magicum quomodo videamus. 1309.B
Vita quid sit. 212.D.1832.C
Vita actiua tria necessaria habet. 15.D
Vita æterna quæ. 378.D.1991.B
Vita æterna in quibus mandatis sit. 1478.D
Vita æterna quomodo acquiratur. 1834.B
Vita æterna remissio peccatorum. 213.D
Vita arguit animos degeneres. 46.B
Vita beata honestate acquiritur. 38.A
Vita beata, quæ. 38.B.950.D
Vita beata in quibus sit. 1058.A
Vita beata in cognitione diuina pro bonis operibus consistit. 38.D
Vita beata variis modis à Philosophis æstimata. 38.C
Vita bona. 9012.A
Vita bona abscondi non potest. 2062.A.*in fine.*
Vita bona & sine doctrina habet gratiam. 1422.A
Vitam beatam scriptura vitam æternã appellat. 38.A
Vita bona Christiani quod signum sit. 1869.B
Vita bonorum ac iustorum morte non interrumpitur. 1715.D
Vita Christi quibus abscondita. 2032.B
Vita Christiana quomodo gubernanda. 2039.B
Vita erat in paradiso. 216.B
Vita dicitur cursus. 1276.B
Vita & mors media aut communis. 912.A.B
Vita filij qualis sit. 324.D
Vita futura Christianis promissa. 1979.C
Vita hæc quid est. 216.A
Vita hæc communis non custodit cœleste mandatum. 1515.B
Vita hæc imperfecta est, & in vmbra. 1458.D
Vita hæc non est loco præmij. 1437.B
Vita hominis piraticum. 736.B
Vita hominis in cœlo. 216.A
Vita hominis in terra. Ibidem.
Vita hominis tentamentum in terra. 1159.A
Vita hominis est in virtute. 921.B
Vita hominis sicut fœnum. 829.C
Vita hominis sub lege naturæ est. 1834.C
Vita hominis super terram. 117.D
Vita hominis vanitas est. 549.A
Vita humana quibus gubernatur. 2023.D
Vita humana quomodo fornax fumigãs. 1025.D
Vita in corpore, vmbra est & imago non veritas. 1438.C
Vita ista est misera. 213.B.C
Vita longa non semper salutaris, sed aliquando vindicta. 951.B
Vita maiorum quomodo imitanda. 17.A
Vita mori, quid. 911.C
Vita mortuorum. 912.A
Vita non est desperanda. 449.D
Vita nostra Christus est. 1715.B.2032.B
Vita non vnica est hic in terris. 951.B
Vita obscura. 2066.C
Vita nostra vnde cœperit. 1500.B
Vita noua. 1831.B
Vita perfecta quæ. 1058.C.D
Vita quæ est ex fide. 1806.C
Vita quomodo illuminetur. 2066.C
Vita quæ in vmbra est. 1609.A
Vita præsens ad laborem est data, & non ad requiem. 736.B
Vita præsens nullam requiem habet. 736.B
Vita prius quàm doctrina quærẽda est. 1422.A
Vita sanctorum in cœlo est. 449.D
Vita vera quæ sit. 1461.A.2064.B
Vita vnde dulcior, mors amarior. 881.C
Vitæ æternæ fundamentũ. 39.A. *pro quo suppositũ est.* 47.A
Vitæ æternæ maximus fructus. 1670.B
Vitæ beatitudo vbi sit. 1057.D
Vitæ dulcedo. 1715.B
Vitæ huius incommoda. 469.A
Vitæ huius solatium. 77.B
Vitæ principium est mortis exordium. 263.C
Vitæ spes in Christo est. 2030.C
in Vitæ actu omni quid cauere debeamus. 15.B
Vitæ mori, & sicorti vincre. 911.B.C
Vitæ viuere, quid. 911.D
Vita viuere, aliud q̃ viuere. 911.B.C.1442.C
Vitam nostram abscondamus Christi exemplo. 64.C
Vitam bonam & mundam habere. 2033.B
Vitam qui non habeant. 1832.C
Vitam in hoc seculo vnicam dicentes, vel arguũtur. 951.A
Vitalis seruus Agricolæ, martyr. 115.D
Vitalis & Agricolæ martyrum gesta. 115.D
Vitis à Noe plantata. 840.B
Vitis cultor Noe, non author. 840.B
Vitis commendatio. 834.A
Vitis emeritæ ætatis crepat. 95.A
Vitis est Christus. 1773.A
Vitis odor quàm suauis. 840.C
Vitis odore nil gratius. 834.A
Vitis sapientiam significat. 1350.C
Vitium à muliere inchoatum. 916.C
Vitium voluntatis & naturæ. 2015.D
à Vitio se reuocare plus est, quàm propè vitia ipsa nescisse. 1604.D
Vitia carnalia. 1991.B
Vitia corporis perimenda. 1864.A
Vitia & virtutes hominis quadam necessitudine sibi copulantur. 1014.C
inter Vitia rara iactantia. 679.A
Vitia multos decipiunt. 1562.C
Vitia quomodo operantur in membris. 1825.C
Vitia patriarcharum quare scripta. 998.D
Vitia virtutibus vicina. 1562.D
Vitiorum incentiua vnde nascantur. 82.B
Vitiorum tria genera. 1671.A
Vitia virtutibus obliterari. 68.B
Vitula indomita loco retrahitur. 1488.B
indomita Vitula lora trahit, nõ suscipit. 1554.A
Vitulæ oculi. 1554.A
Vitulus adoratur in deserto. 174.C
Vitulus animal aratorium. 1020.A
Vitulus immolatur ad cœnam, & cum lacte mãducatur. 996.C
Vitulus sacerdotalis est victima. 1620.D
Vitulus saginatus occiditur. 1751.B
Vituli caput commouit Moyses. 615.A
Vituli lasciuia. 187.A
Vituli immolatio speciẽ habet passionis domini. 184.B
Vituli aurei. 187.A
Vituli marini. 855.B
Vituperatio patris, detractio filiorum est. 1959.D
Viuimus hic in vmbra. 1438.D
Viuere à vita dictum. 911.B
Viuere Christus est. 213.D
Viuat quomodo Christus in nobis. 1979.C
Viuere deo quomodo possim⁹. 1093.A.1832.A
Viuere in æternum. 1550.B
Viuere peccato. 1831.A
Viuere secundum carnem. 1843.C
Viuere sibi quid sit. 1369.C.1870.C
Vixisse sine lege quid sit. 1836.D.*in fine.*
Viuendi bene quæ sit caussa. 1057.D
Viuentes mortui. 1715.D
Viuentes quomodo mortui dicantur. 1461.A.B
Viuentes velut in sepulchro qui sint. 1410.B
Viuentium terra. 223.A
Viuus in infernum descendens. 1715.D
Viuificare quid sit. 289.B
Viuificamur per Christi passionem. 289.B
Viuificatio animæ. 1447.A
Viuificatur seruus. 379.A
Vltio in aduersis pro victoria habetur. 629.B
Vltionis studium non habet perfecta virtus. 1719.A
Vlysses. 1665.B
Vlyssis fabula. 749.B
Vlyssem subindicat. 299.B
Vmbra bona Christus. 1453.A
Vmbra bona verborum dei. 1438.D.*in fine.*
Vmbra Christi & sanctorum. 1580.B
Vmbra crucis. 848.B
Vmbra domini. 1580.A
Vmbra futurorum. 2030.D
Vmbra in lege. 33.D.482.C.1345.B
Vmbra naturaliter corpori adhæret. 844.B
Vmbra, per hominem. 482.D
Vmbra relinquenda. 204.A
Vmbra sub qua reclinare debemus. 1449.A
in Vmbra mortis esse quid sit. 906.A
in Vmbra vitæ esse quid sit. 906.A
Vmbræ variæ futurorũ apud Hebræos. 1453.B.C
Vmbrarum varietas secundum tempus & loca. 848.B.C
Vna sabbati quare diceretur. 1400.D.1932.B
Vncti sumus reges. 1936.A
Vnctionis propheticæ ac regiæ sacramenta ministrauit Samuel. 1529.C
Vngere caput vt debeamus. 1534.D
Vngimur in regnum dei. 1233.A
Vnguentum quid significet. 190.C
Vnguentum animæ. 1128.B
Vnguentum Christi. 368.C
Vnguentum defert Ecclesia. 1700.C
Vnguentum quare in capite recipimus dum baptizamur. 1244.A
Vnguentum quo vngi debemus. 106.C
Vnguentum misericordiæ. 1065.D
Vnguentum mulieris peccatricis. 1702.D
Vnguentum sobrietatis. 1128.A
Vnguenta spiritalia. 189.D.& *deinc.*
Vnum esse debemus, vt supra mundum simus. 112.B
Vnum Baptisma, & nõ plura baptismata. 183.D
Vnum nos esse præcepit deus. 905.B
Vnus, duo, tres, quatuor, his numeris decas cõsurgit. 1025.A
Vnius exemplo plures corriguntur. 1692.D
Vnius Iudæ peccato cuncti periclitãtur apostoli. 701.D
Vnicornuus inter generationes ferarum an inuenitur. 1104.A.B.C
Vnicornuus qui sit. 1373.A
Vnitas vbi sit. 2041.A
Vnitas coercet omnia. 1421.B
Vnitas diuinitatis. 388.C
Vnitas nescit ordinem. 407.C
Vnitas operationis non facit pluralem diuinitatem. 273.B
Vnitas non in persõna est, sed in substantia. 2041.A
Vnitas proprietatem habet. 406.D
Vniuersitatis cura deo est 912.D
Vocare quid sit. 1847.A
Vocare dei. 1847.A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vocati qui dicantur. 1803.B
Vocatio gentium. 262.A
Vocatio gentium prophetis cognita. 261.D.& patriarchis. 1653.C
Vocatorum genus. 238.A
qui Vocantur secundum propositum. 1846.D
Vocatio sanctorum. 2066.A
Volandi gratiam natura nobis dedit. 1731.C
Volandi nobis data copia. 113.A
Volatilia quid repræsentent. 975.D
Volatilia. 436.D
Volatilia cœli. 914.A
Volatilia suas habent artes. 611.A
Volatus hominum spiritualium. 1542.D
Volatus Icarei vitandi. 113.A
Volucres cœli. 1021.B.1720.A
Volucres cœli spiritalium nequitiæ. 1022.C
Voluntarius minister. 1539.A
Voluntarium oris sacrificium. 1539.B
Voluntatis vitatæ descriptio. 234.D.& dein.
Voluntas animalis. 235.A
Voluntas bona. *Ibid.*B
Voluntas alia dei,& alia hominis. 289.C
Voluntas dei,cognitio dei. 1731.D
Voluntas dei immobilis. 1416.D *in fi.*& 1417.A *in prin.*
Voluntas dei,mensura rerum est. 815.C
Voluntas dei non potest esse irrita. 141.C
Voluntas dei,potestas. 1679.B
Voluntas dei provida. 1804.B
Voluntas dei vna est. 289.B
Voluntas dei quæ sit. 511.D
Voluntas qualis fuerit in Christo. 1352.A
Voluntas bona,germen virtutum. 235.B
Voluntas gratiæ coniuncta. 265.C.D
Voluntas hominis natura erat bona. 235.D
Voluntas inest omni animæ. 233.C
Voluntas in lege, non solum in studio, sed etiam in facto est. 1279.B.C
Voluntas nostra,causa peccati est. 1053.C
Voluntas prauia esse debet operationib⁹. 1279.B
Voluntas renocat rationem. 1051.B *in fi.*
Voluntas sensualis. 233.D
Voluntas vltima habet perpetem firmitatem. 492.C
Voluntas quomodo vritur. 1900.C
Voluntatis arbitrium deprauatum,non ablatum. 236.A
Voluntatis duo genera. 233.D
Voluntatis sanitate priuati sumus. 235.D
Voluntati nostræ soli culpa nostra adscribenda est. 1053.C
Voluntatem bonam amare. 235.A
ex Voluntate quid facere. 1539.A
Voluptatis descriptio. 928.B.& dein.
Voluptas carnalis à diabolo est. 1894.C
Voluptas carnis. 1995.D
Voluptas fugienda. 601.A
Voluptas maxima. 1030.C.D
Voluptas melior quæ sit. 1030.C.D
Voluptas reiicienda. 657.D
Voluptas quomodo dicatur sapiens. 914.D *in fi.*
Voluptas,serpentis similitudine expressa. 600.A
Voluptas,serpens tentator. 657.D
Voluptatis retia. 928.A
Voluptatis suasiones fallaces. 928.A.& dein.
Voluptatis vincula mala sunt. 929.B
Voluptatis vis. 1665.C
Voluptati prodigæ nihil satis est. 1749.B
à Voluptate remedium non quærendum. 95.C
Voluptates diuinæ vnde dicantur. 1022.D
Voluptates mouet caro. 968.B
Voluptuariorum hominū mores. 1125.D & dein.
Vomitus commodum. 930.A.1432.D
Votum soluere, nonnunquam contra officium est. 36.B
Votum Iephthe incautum. 70.B
Voti prima gratia,quæ sit. 933.C
Vota,cito reddenda sunt. 932.C
Vota,id est nuptiæ. 775.C
Vota quæ nolis exoluere, satius erat non vouisse. 70.C
Votorum solutio melior. 935.B
Vox quid sit. 1622.B
Vox quæ esse debeat. 15.D
Vox qualis esse debeat. *Ibidem.*
Vox clamantis in deserto. 759.B
Vox cordis,& vox sanguinis. 1580.D
Vox dei,efficiens natura est. 824.A
Vox dei vt audiatur. 919.D
Vox dei prima. 2.A
Vox suauior in collo proceriori. 873.B
Vox & sensus eruditate eripitur. 930.B
Vox operum. 1630.B
Vox sanguinis de terra clamans. 949.A
Vox suauis. 1467.C
Vocis & verbi similitudo. 712.D
Vrbs quomodo augeatur aut solidetur. 944.A *in prin.*
Vrbis perituræ indicium. 943.D
Vri quid sit. 1900.C
Vrias,lux mea interpretatur. 1209.D
Vrias,vir religiosus & castus. 1209.C
Vriæ occisores interfecti sunt. 1206.B
Vrihel angelus. 301.A
Vrsæmedendi industria. 880.D
Vrsæ pietas in suos partus. *Ibidem.*
Vrsus ager formicas deuorat. 883.A
Vrsi vocibus reuocantur. 594.A
Vsia quid sit. 436.C
Vsia dicitur substantia. 283.D
Vsia dei. 436.C
Vsia intelligibilis cœlum. 1019.B
Vsura vnde dicatur. 1147.C
Vsuræ nomina quàm varia. 1147.A
Vsura à fratre non est poscenda. 1149.C
Vsura ab aleatoribus extorta. 1146.B
Vsura Christiano exercenda non est. 633.A
Vsura conditæ frugis multiplicata. 65.B
Vsura est diuina lege prohibita. 1148.A
Vsura, diuitum vitium. 1149.A
Vsura vbi erat exigenda. *Ibid.*B
Vsuræ ibi ius est,vbi est ius belli. 1149.B
Vsura iniquissima. 61.D & dein.
Vsura laudabilis. 1150.B
Vsura preciosa. 518.D
Vsura semper crescit. 1147.D
Vsuræ inferunt seruitutem. 1141.C
Vsuras lex prohibet. 1140.B
ex Vsuris liberari quid sit. 1141.C
Vsurarius Euangelicus. 65.C
Vsurary lucra,damna publica sunt. 65.C
Vsurpatio ius fecit priuatum. 19.B
Vsus artem fecit. 1320.B
Vsus citò inflexit naturam. 13.B
Vsus orandi,docibiles dei facit. 947.A
Vsus perfectæ virtutis. 85.C
Vsum naturalem immutare in eum qui est contra naturam quid sit. 1808.D
Vtens alieno,suum negligit. 48.C
Vter vnde fiat. 1511.A
Vter corpus hoc significat. *Ibid.*C
Vter in gelicidio. 1511.C
Vterus dei quomodo intelligatur. 521.D
Vterus Mariæ beatus. 141.A
Vterus paternæ substantiæ. 321.D
Vterus virginalis electus ad partum dominicū. 1841.B
Vterus spiritalis. 1028.C
in Vtero suo ambulare quid sit. 921.C
in Vtero existentes. 1778.D
Vteri cordis duo sunt. 958.A
Vtile quid. 5.A
Vtile & inutile. 42.A
Vtile iustum & honestum. 41.B
Vtile vnde metiantur Christiani. 5.A
Vtile vulgo dictum. 41.D
Vtilitas quomodo accipiatur. 1456.C
Vtilitas duplex. 41.D
Vtilitas alia corporalis,alia pietatis. *Ibidem.*
Vtilitas plena honestatis. 41.C
Vtilitas quibus metienda. 42.A
Vtilitas vera. 41.D.65.D
Vtilitas vulgaris. 68.B
Vulnerari pro Christo. 1454.C
Vulgus insultans alicui sibilat. 1546.A
Vulnus quid sit. 1599.A
Vulnus corporis,& vulnus mentis. *Ibidem.*
Vulnus intus serpens vt curandum. 1482.D
Vulnus Iudæorum manet. 1528.C
Vulnus nostrum quare Christus mundarit. 1413.A
Vulnus quo ecclesia vulneratur. 1454.B
Vulnus sentire peccati,bonæ mentis est. 1190.B
Vulneris acerbitatem non sentientes. *Ibidem.*
Vulneri medicamentum necessarium. 192.C
Vulnera vt tractanda. 1333.A
Vulnera amantis. 76.D.109.D
Vulnera charitatis. 214.B
Vulnera sua Christus in suo corpore reseruat. 1798.A
Vulnera graniora quomodo curentur. 1342.C
Vulnera optanda. 1208.D
Vulnera quæ osculis præferuntur. 1553.B
Vulnera verbi,& vulnera amantis,bona. 109.D
Vulneratæ charitatis esse. 109.D
Vulpes animal fallax. 1719.D
Vulpis natura. 773.B
Vulpes pinus lachryma prolõgat vitam. 880.D *in fine.*
Vulpis fraudulentia quid significet. 879.C
Vulpes Herodes dictus. 1427.C
Vulpes dicuntur hæretici. 774.B.1515.C.1719.D.& 1721.C
Vulpes,persecutores repræsentant. 1515.B
Vulpes trecentæ quas Sãpson alligauit. 1515.B.C
Vulpium astutia. 1426.C
Vultures hominis mortem annuntiant. 874.C
Vultures centesimum annum attingunt. 871.B
Vultures sine masculo semine concipiunt. *Ibidem.*
Vultures transmarina cadauera olfaciũt. 490.D
Vulturum natura. 871.B
Vultus humani excellentia præ cæteris membris. 1392.A
Vultus iræ domini. 1327.C.D
Vultus patris Christus. 1392.B
Vultus patris filius. 1568.B
Vultus Moysi quid sit. 1567.D
Vultum domini videre magnum est. 1481.D
Vulua anima. 938.B
Vulua corporis. 938.A.B
Vulua patris. 1103.B
Vrsatius & Valens. 400.D
Vxor à domino præparatur. 1004.A
Vxor quare ducatur. 1900.A
Vxores quomodo quærendæ. 1764.C
Vxor qualis sit ducenda. 988.C.&.1002.D
Vxor non solum censu & decore, sed & moribus ornata quærenda. 988.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vxor & maritus, domus quędã perfectio. 913.D
Vxor animum viri sæpe exagitat. 1602.C.*in fi.*
Vxor viro peregrinante pudica maneat. 858.C
Vxor desiuncto cõingi fidẽ seruet. 42.*A.in prin.*
Vxor in probro deprehensa si sit, quid agat maritus. 1632.D
Vxor non dimittenda. 1753.C
Vxor in vet.testa.soror dicta. 631.C
Vxoris erga maritum officium. 858.D
Vxor Loth quare perdiderit naturæ suæ munus. 1760.B
Vxoris Loth peccatum. 963.*A*
Vxoris malæ pernicies. 1120.*A*
Vxoris vox quomodo audiẽda marito. 1000.*A*
Vxorem ducenti inconsultis parentibus vt ignoscendum. 601.B.C
ab Vxore quid exigendum. 996.D
in Vxore quid quærendum. 1004.*A*
Vxore carens est quasi sine domo. 913.D
Vxores alienæ nulla occasione cuiquam sunt appetendæ. 988.D
Vxores vt diligendæ. 1351.B
Vxores maritos suos quales quales expectent. 858.C
Vxores Saram moribus referant. 133.B
Vxores verecundiam à Sara discant. 996.C
Vxores zelotypæ taxantur. 992.C
Vxorum parandarum consilia. 629.C.D
Vxoribus ancillæ pareant. 993.*A*
Vxores duas habuit Dauid. 533.C
Vxores filiis suis prouidere patres debẽt. 1002.B
in re Vxoria quomodo conueniendum. 1899.D
Vxoria res sola in hoc mũdo grauissima. 1903.D
Vxorius vsus q̃ parcus esse debeat. 1900.*A*

X.

Xenocratis historia citatur. 1561.C
Xenophon Socraticus. 987.B

Y.

Ὕλη, materia. 621.D

Z.

Zabutus. 354.C
Zabulon quid significet. 532.*A.* 1098.D
Zacharias occisus inter templum & altare. 1444.C
Zacharias pater Ioan. Bapt. summus sacerdos erat. 1626.B
Zachariæ quomodo apparuit angelus. 1627.C
Zachariæ taciturnitas quid obumbret. 1630.C
Zacharias quare vocem receperit. 1646.*A*
Zachæus quare pusillus dictus. 1768.B
Zachæus Christum ex arbore vidit, & vocatus est. 1767.C.& 1768.C
Zachæus auaritiæ renunciauit. 21.B. *Christum excepit.* 945. *& quid ab eo impetrauit.* 934. B.& 981.*A*
Zadich quid interpretetur. 1569.D
Zain quid interpretetur. 1468.B
Zara quid interpretetur. 1657.*A*
Zaræ manus typus Christi. 1659.*A*
Zebedæi filij. 336.C
Zebedæi filiorum mater piè errauit. *Ibid.*D
Zelandi qui sint in bono. 58.B
Zelare sacerdotis est. 1572.B.C
Zelotes Christi apostolus Iudas dictus. *Ibid.*C
Zelus aliud, aliud parazelus. 1297.*A*
Zelus ad culpam, & zelus ad gratiam. 1573.B
Zelus ad vitam, & zelus ad mortem. 1572.*A*
Zelus charitatis durus. 1553.*A*
Zelus dei qui sit. 1572.C
Zelus dei inter nos esse debet. 58.B.C
Zelus dei quàm salutaris. 1572.B
Zelus Iudæorum non secũdum scientiã. 1459.*A*
Zelus sanctorum. 1572.C
Zelus super omnia consumit hominem. 1858.B
Zeli mensura. 1573.B
Zelum deponat mulier. 992.B
Zelum excitare inter fœminas quid. 1296.D
Zelum quomodo sit passus Satanas. 1946.D
Zena legisperitus. 2077.*A.*B
Zenõ Stoicorũ magister Salomõe posterior. 1016.D
Zizania quæ appellentur. 832.D
Zona Ioannis pellicea quid repræsentat. 760.C
Zorobabel, quid significet. 532.*A*

F I N I S.

ERRATA.

In primis columnarum numeros in foliis prænotatos semel restitue, aliquot enim ex illis inuersi sunt. 96.C.versu.2.pro illebra repone illecebra. 115.versu.30. mundanæ sapientiæ. 171.versu.15.pro vicina lege vicinia. 195.versu.13.pro secus lege securus. 431.in margine lege Ioel.2.pro Ioan.2. 678.versu à fi.9. temulentus. 832.versu.23. pro bonis lege bouis. 862.versu.34.furit. 931.versu.15.auaritia. 940.versu.40.vilitate pro vtilitate. 942.versu.39.pucat. 954.versu.à fin.4.suffulcit. 969.versu.18. arcæ pro arce. 975.versu.42.aram pro arcam. 980.versu.81.non ciuitatum, pro non cibi tantum. 982.versu.24.parricidali. 986.versu.29.deliquerit, aut deum reliquerit, pro dereliquerit. 989.versu.8.iniuria in auctorẽ. sic enim infra cap.7.inducitur loquẽs deꝰ ad Abimelech, Peperci tibi vt non peccares in me. 991.versu.14. serus pro seruus. 1012.versu.15.quod pro quòd.& ibidem paulo post versu.18.cenius, pro senius. 1014.versu.33.intra pro iuxta.& ibi. versu à fi.3.lege, suppetit ex sententia, dic. ibi. versu à fi.2.cedentem, pro sedentem. 1022.versu.5.vitalem, cont.quo.sub.ho.cibo pascunt. 1022.versu.48.quæ sunt in eos, q.mun.sol.cur. diui.l. graui motu incessunt. 1022.versu.6.à fi.infirmos. 1023.versu.20.Superuenit. ibi.versu.3.à fi.terreni pro interni. 1024.versu.34.æquis.& mox paulo pòst versu. 45.omnium nostrum. 1036.versu à fine.23.equæ, pro æquè. 1051.versu.3.propendemus. 1052.versu à fine.18.reliquum. 1057.versu.1.abscondit, pro abscondi. ibi.versu.19.vacat vox nostra. 1058. versu 15.à fi. accidant, pro occidant. 1059.versu.24.accedentia beatitudinem. 1062.versu.2.à fi.adimitur. 1066.versu vlt.restare. 1098.versu.39.vuam pro vnam. 1108.versu.11.à fi.vos ieiunatis, cum habeatis.A vobis igitur pri.pœ.exi.quàm pauperibus irrogetis. 1112.versu.30.incursum, pro in cursum. 1114.versu.26.à fi. pauper, pro paper. 1115.versu.4.doluit, pro oluit. 1116.versu.8.eum, pro cum. 1173.versu.31.hic extirpat. 1220.versu.3.à fi.& reliqua. Prima. 1243.versu.16.nomine pro homine. 1271.versu.17.à fine, correptionum. 1347.versu.32.Suffulcit. 1366.versu.9.à fi.suacuauerit. 1368.versu vlt.referendum, pro reserandum. eo.versu dele dictionem, te. 1373.versu 19.à fi.menses pro mensis. 1388.versu.28.à fi.alterum est vacat. 1398.versu.42.decusso pro decurso. 1413.versu.12.oræ, pro ora.& mox ibidem versu.17.culpæ pro culpa. 1422.versu.17.à fine, cincinnis pro concinnis. 1444.versu.12.iudicium. 1445.versu.12.à fine, Terra pro Tertia. 1501.versu.18.correctionis. 1513.versu.20. patrocinium. ibi mox versu.24.insyncerum. 1517.versu.1.intellectum tuum. 1560.versu à fine.20.præuaricationes.& ibi paulò suprà, versu à fi.26.chirographo. 1561.versu.13. tempore, pro tempora. 1582.versu.5.aleret. 1639.versu.44.præconis. 1670.versu à fine.14.in esum. 1680.versu.32.precatores. 1772.versu.38.sepem. 3018.versu.8.à fine, & sine fine mansura. 3019.versu.5.à fine ne sit. 3013.versu.13.peruenire In epist.liminari, col.1. in marg.deus ducit. In elogiis col.1.14.vers.decorum pro de quorum.

Index quaternionum.

Aa Bb 1a 1b 1c 1d 1e 1f 1g 1h 1i 1k 1l 1m 1n 1o 1p 1q 1r 1ſ 1t 1v 1x 1y 1z.
2a 2b 2c 2d 2e 2f 2g 2h 2i 2k 2l 2m 2n 2o 2p 2q 2r 2ſ 2t 2v 2x 2y 2z.
3a 3b 3c 3d 3e 3f 3g 3h 3i 3k 3l 3m 3n 3o 3p 3q 3r 3ſ 3t 3v 3x 3y.
aa bb cc dd ee ff gg.
Omnes sunt quaterniones præter Aa Bb 1o 3e 3y *ff*, terniones, & 1g 2b. quinterniones.

PARISIIS,

Excudebat Carola Guillard anno domini,
M. D. L.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diui Ambrosij
EPISCOPI MEDIOLANENSIS
DE OFFICIORVM LIBER PRIMVS.

Episcopi proprium munus, docere populum. Caput primum.

Psalm.33. NOn arrogans videri arbitror, si inter filios susceptam affectū docendi, cum ipse humilitatis magister dixerit: Venite filij, audite me: timorē domini docebo vos. In quo licet & humilitatem verecundiæ eius spectare, & gratiam. Dicendo enim, timorem domini, qui communis videtur esse omnibus, expressit insigne documentum verecundiæ. Et tamen cū ipse timor initium sapientiæ sit, & effector beatitudinis, quoniā timentes deum beati sunt: præceptorē se sapientiæ edoce-
* Pudēter. dæ, & demonstratorem beatitudinis adipiscendæ, *euidenter significauit. Et nos ergo ad imitandam verecundiā sedu-
*visu. li, ad conferendam gratiam non vsurpatores, quæ illi spiritus infudit sapientiæ, ea per illum nobis manifestata, &*vsu
Ephes. 4. comperta atque exemplo, vobis quasi liberis tradimus, cū iam effugere non possimus officium docendi, quod nobis
prædica-tores. refugientibus imposuit sacerdotij necessitudo. Dedit enim deus quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò euangelistas, alios autem pastores & doctores. Non igitur mihi apostolorum gloriam* vindico. Quis
vigilantiā. enim hoc, nisi quos ipse filius elegit dei? Nō prophetarum gratiam, non virtutem euangelistarum, non pastorum circūspectionem, sed tantummodo intentionem & diligentiā circa scripturas diuinas opto assequi, quam vltimā posuit Apostolus inter officia sanctorum, & hanc ipsam, vt docendi studio possim discere. Vnus enim verus magister est, qui
homines. solus non didicit quod omnes doceret. Homines autē discunt prius quod doceant, & ab illo accipiūt quod aliis tradant. Quod ne ipsum quidem mihi accidit. Ego enim rap-
à. tus de tribunalibus atque administrationis insulis ad sacerdotium, docere vos cœpi quod ipse non didici. Itaque factum est vt prius docere inciperem, quàm discere. Discē-
* vacauit. dum igitur mihi simul & docendum est, queniam non* vacaui ante discere. Et quantumlibet quisque profecerit, nemo est qui doceri non egeat dum viuit.

Tacendo fugimus periculum, & discimus recte dicere. Cap. II.

MAtthei.12. VId autem præ cæteris debemus discere q̄ tacere, vt possimus loqui, ne prius me vox condēnet mea, q̄ absoluat aliena? Scriptum est enim: Ex verbis tuis condemnaberis. Quid opus est igitur vt properes periculum suscipere condemnationis loquendo, cum tacendo possis esse tutior? Complures vidi loquendo peccatum incidisse, vix quenquam tacendo. Ideoque tacere nosse quàm loqui, difficilius est. Scio loqui plerosque, cū tacere nesciant. Rarum est tacere quenquam, cum sibi loqui nihil profit. Sapiens est ergo qui nouit tacere. Denique
Esaiæ. 50. sapiētia dei dixit: Dominus dedit mihi linguā eruditionis, vt sciam quando oporteat sermonem dicere. Merito ergo
Eccli. 20. sapiens, qui à domino accipit quo tempore sibi loquendum sit. Vnde bene ait scriptura: Homo sapiēs tacebit vsque ad tempus. Ideo sancti domini qui sciebant quia vox
peccato adiuncta. hominis plerumque peccati annuncia est, & initium erroris humani sermo est hominis, amabāt tacere. Denique sanctus domini ait: Dixi, custodiam vias meas, vt non delinquā in lingua meā. Sciebat enim & legerat diuinę esse protectionis, vt homo à linguæ suæ flagello absconderetur, &
Psalm. 38. à conscientiæ suę testimonio. Verberamur enim tacito cogitationis nostræ opprobrio, & iudicio cōscientiæ. verberamur etiam vocis nostræ verbere, cum loquimur ea quorum sono cæditur animus noster, & mēs cōsauciatur. Quis enim est qui mūdum cor à peccatorum habeat colluuione, aut non delinquat in lingua sua? Et ideo quia neminē scie-

A bat castū os seruare posse ab immunditia sermonis, ipse sibi silentio legem imposuit innocentiæ, vt tacēdo culpam declinaret, quam vix effugere posset loquendo. Audiamus ergo cautionis magistrum: Dixi, custodiā vias meas: Hoc est, Psalm.38.
tacito cogitationis præcepto indixi mihi vt custodirē vias meas. Aliæ sunt viæ quas debemus sequi, aliæ quas custodire. Sequi vias domini, custodire nostras, ne in culpam dirigantur. Potes autem custodire, si non cito loquaris. Lex
dicit: Audi Israel dominū deum tuum. Non dicit loquere, Deutero.6.
sed audi. Ideo Eua lapsa est, quia locuta est viro quod non audierat à domino deo suo. Primavox dei dicit tibi: Audi. Si audias, custodis vias tuas. & si lapsus es, cito corrige. In
Psalm.118. quo enim corrigit iunior viam suā, nisi in custodiendo verba domini? Tace ergo prius, & audi, & non delinques in lingua tua. Graue malum, vt aliquis ore suo cōdemnetur. Et-
Matth.12. enim si pro otioso verbo reddet vnusquisque rationem: quanto magis pro verbo impuritatis & turpitudinis? Grauiora sunt enim verba præcipitationis, quàm otiosa. Ergo si pro otioso verbo ratio poscitur: quantò magis pro ser-
B mone impietatis pœna exoluitur?

Taciturnitatem moderandam esse, & quod in ira silendum sit.

Caput III.

VId igitur? Mutos nos esse oportet? Minime. Est
Eccles. 3. enim tempus tacendi, & tempus loquendi. Deinde si pro otioso *verbo reddemus rationem, videamus ne reddamus & pro otioso silentio. Est
*sermone. enim magnum & negotiosum silentium, vt erat Susannæ,
Daniel. 13. quæ plus egit tacendo, q̄ si esset locuta. Tacēdo enim apud homines, locuta est deo. Nec vllum maius indicium sinę castitatis inuenit, q̄ silentiū. Conscientia loquebatur, vbi vox non audiebatur: nec quærebat pro se hominum iudicium, quæ habebat domini testimonium. Ab illo igitur volebat absolui, quem sciebat nullo modo posse falli. Ipse dominus
* omnium. in euangelio tacens operabatur salutem* hominum. Recte
C ergo Dauid non silentium sibi indixit perpetuum, sed custodiam. Custodiamus ergo cor nostrū, custodiamus os nostrum. Vtrūque enim scriptum est: hîc, vt os custodiamus. Alibi tibi dicitur: Omni custodia serua cor tuum. Si custo-
Prouerb.4. diebat Dauid, tu non custodies? Si immunda labia habebat Esaias, qui dixit: O miser ego, quoniam compunctus sum,
Esaiæ. 6. quia cum sim homo, & immunda labia habeam. Si prophe-
Eccli.28. ta domini immūda habebat labia, quomodo nos munda habemus? Et cui, nisi vnicuique nostrum scriptum est: Sepi possessionem tuam spinis, & aurū & argētum tuum alliga, & ori tuo fac ostium & vectem, & verbis tuis iugū & statera? Possessio tua, mens tua est. Aurū tuum, cor tuum est. Ar-
Psalm. 11. gētum tuum, eloquium tuum est. Eloquia domini, eloquia casta, argentū igne examinatum. Bona etiam possessio, mēs
bona. bona. Denique possessio preciosa, homo mundus. Sepi ergo hanc possessionem, & circūuallato cogitationibus, mu-
piis solicitudinib'. nito spinis solicitudinū, ne in eam irruant & captiuā ducāt irrationabiles corporis passiones, ne incursent motus graues, ne* diripiant vindemiā eius transeūtes viā. Custodi in-
*dissipant
D teriorem hominem tuum. Noli eum quasi vilem negligere ac fastidire, quia preciosa possessio est. Et merito preciosa, cuius fructus non caducus & temporalis, sed stabilis atque æternæ salutis est. Cole ergo possessionem tuam, vt sint tibi agri. Alliga sermonem tuum, ne luxuriet, ne lasciuiat, & multiloquio peccata sibi colligat. Sit restrictior, & ripis suis coerceatur. Cito lutum colligit amnis exundās. Alliga sen-
*ne. sum tuum, *nō sit remissus ac defluus, ne dicatur de te: Nō
Esaiæ. 1. est malagma ponere*, neque oleum, neque alligaturam. Ha-
*apponere. bet suas habenas mentis sobrietas, quibus regitur & gubernatur. Sit ori tuo ostium, vt claudatur vbi oportet: & obseretur diligentius, ne quis in iracundiam excitet vocem tuā, & contumeliā rependas cōtumeliæ. Audisti hodie lectum:
Psalm.4. Irascimini, & nolite peccare. Ergo & si irascimur, quia affectus naturę est, non potestatis: malum sermonē nō proferamus de ore nostro, ne in culpā ruamus. Sed iugū sit verbis tuis & statera, hoc est, humilitas atque mēsura, vt lingua tua mēti subdita sit. Restringatur habenæ vinculis, frænos habeat suos, quibus reuocari possit. Ad mensuram sermones proferat libra examinatos iustitiæ, vt sit grauitas in sensu,

Universidad de Deusto
Biblioteca

in sermone pondus, atque in verbis modus.

Orationem non affectus promat, sed ratio. Hinc enim insidias loquenti tendit hostis inuisibilis. Cap. IIII.

HAec si custodiat aliquis, sit mitis, mansuetus, modestus. Custodiendo enim os suum, retinẽdo linguam suã, nec prius loquendo quam interroget, & expendat, atque examinet verba sua, si dicendum hoc, si dicẽdum aduersus hunc, si tempus sermonis sit huius, is profecto exerceat modestiam, ac mansuetudinem, & patiẽtiam: vt non ex indignatione & ira in sermonem erumpat, non alicuius passionis indicium det in verbis suis, non ardorem libidinis flammare in sermone suo indicet, & inesse dictis suis stimulos iracundiæ: postremo ne sermo qui cõmendare interiora debet, vitium aliquod esse in moribus aperiat & prodat. Tunc enim maxime insidiatur aduersarius, quando videt nobis passiones aliquas generari: tunc fomites mouet, laqueos parat. Vnde non immerito (sicut audistis hodie legi) Propheta dicit: Quia ipse liberauit
Psal. 90. Symmach⁹. me de laqueo venantiũ, & à verbo aspero. Symmachus irritationis verbum dixit, Alij perturbationis. Laqueus aduersarij est sermo noster, sed etiam ipse non minus aduersarius est nobis. Loquimur plerunque quod excipiat inimicus, & quasi nostro gladio nos vulneret. Quanto tolerabilius est, alieno gladio quàm nostro perire? Explorat ergo aduersarius nostra arma, & concutit sua tela. Si viderit moueri me, inserit aculeos suos, vt seminaria iurgiorũ excitet. Si emisero verbum indecorum, laqueum suum stringit. Interdum mihi escam proponit vindictæ possibilitatẽ, vt dum vindicare cupio, ipse me inferam laqueo, & nodum mortis astringam mihi. Si quis ergo hunc aduersarium sentit præsentem esse, tũc magis custodiam adhibere debet ori suo, ne det locum aduersario. Sed non multi hunc vident.

Quod etiam carnales inimicos cùm nos instinctu diaboli ad conuitia prouocant, patientia superare debeamus. Huius rei exemplum inducitur Dauid lacessitus à Semei.

Caput V.

SEd etiã ille cauẽdus est, qui videri potest, quicunq; irritat, quicunq; incitat, quicunque exasperat, quicunq; incẽtiua luxuriæ aut libidinis suggerit, Quando ergo aliquis nobis conuiciatur, lacessit, ad violentiam prouocat, ad iurgium vocat, tunc silentium exerceamus, tunc muti fieri non erubescamus. Peccator est enim qui nos prouocat, qui iniuriam facit, & nos similes sui fieri desiderat. Denique si taceas, si dissimules, solet dicere: Quid taces? Loquere si audes. Sed non audes: mutus es, elinguem te feci. Si ergo taceas, plus rumpitur, victum se reputat, irrisum, posthabitum, atque illusum. Si respõdeas, superiorem se factum arbitratur, quia parem inuenit. Si enim taceas, dicetur: Ille conuiciatus est huic, contempsit iste. Si referas contumeliam, dicetur: Ambo conuiciati sunt. Vterque condemnatur, nemo absoluitur. Ergo illius est studiũ, vt irritet, vt similia illi loquar, similia agam. Iusti est autem dissimulare, nihil loqui, tenere bonum fructum cõscientiæ, plus committere bonorum iudicio, quàm criminantis insolentiæ, contentum esse grauitate morum suorum. Hoc est
Psal. 38. enim silere à bonis, quia bene sibi conscius, falsis non debet moueri, nec æstimare plus ponderis in alieno esse conuitio, quàm in suo testimonio. Ita fit, vt etiam humilitatem custodiat. Si autem nolit humilior videri, talia tractat, & dicit ipse secum: Hic ergo vt me contemnat, & in conspectu meo loquatur talia aduersum me, quasi non possim ego ei aperire os meum? Cur non etiam ego dicam, In quibus eum mœstificare possim? Hic ergo vt mihi iniurias faciat, quasi vindicare me non possim? Hic vt me criminetur, quasi ego non possim grauiora in eũ componere? Qui talia dicit, non est mitis atque humilis, non est sine tentatione. Tentator eum exagitat, ipse ei tales opiniones inserit. Plerunque adhibet hominem atque apponit nequam spiritus qui hæc illi dicat. Sed tu in petra fixum vestigium tene. Et si seruus cõuitium dicat, iustus tacet. Etsi infirmus contumeliam faciat, iustus tacet. Et si pauper criminetur, iustus non respondet. Hæc sunt arma iusti, vt cedendo vincat. Sicut periti iaculandi cedentes solent vincere, & fugientes grauioribus sequentem vulnerare ictibus.

Exemplum patientiæ Dauid. *Caput* VI.

QVid enim est opus moueri, cùm audimus conuitia? Cur non imitamur dicentem: Obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis? An hoc dixit tantummodo, non etiam fecit Dauid? Imò & fecit. Psal. 38. 2. Reg. 16. Nã cùm ei conuitiaretur Semei filius Gemini, tacebat Dauid: & quamuis septus armatis non retorquebat cõuitium, non vltionem quærebat, eousque vt dicente sibi Saruiæ filio quod vindicare in eum vellet, non permiserit. Ibat ergo tanquam mutus & humiliatus, ibat tacens: nec mouebatur, cùm vir appellaretur sanguinis, qui erat conscius propriæ mansuetudinis. Non ergo mouebatur conuitiis, cui abundabat bonorum operum conscientia. Itaque is qui cito iniuria mouetur, facit se dignum videri contumelia, dum vult ea indignus probari. Melior est itaque qui contemnit iniuriam, quàm qui dolet. Qui enim contemnit, quasi non sentiat, ita despicit: qui autem dolet, quasi senserit torquetur.

Quod psalmus trigesimus octauus non solum silentij laude, sed etiam contemptu rerum ualde sit mirabilis. Cap. VII.

NEque improuidè ad vos filios meos scribens, huius psalmi proœmio vsus sum, quem psalmum propheta Dauid sancto Idithum canendum dedit. Ego vobis tenendum suadeo, delectatus eius sensu pro fundo & virtute sententiarum. Aduertimus enim ex his quæ breuiter libauimus, & silendi patientiam, & opportunitatem loquendi, & in posterioribus contemptum diuitiarum, quæ maxima virtutum fundamenta sunt, hoc psalmo doceri. Dum igitur hunc psalmum considero, successit animo de officiis scribere. De quibus etiam si quidam philosophiæ studentes scripserunt, vt Panætius & filius eius apud Græcos, Tullius apud Latinos, non alienum duxi à nostro munere, vt & ipse scribere. Et sicut Tullius ad erudiendum filium, ita ego quoque ad vos informandos filios meos. Neque enim minus vos diligo quos in Euangelio genui, quàm si coniugio suscepissem. Non enim vehementior est natura ad diligendum, quàm gratia. Plus certè diligere debemus quos perpetuò nobiscum putamus futuros, quàm quos in hoc tantum seculo. Illi degeneres nascuntur frequenter, qui dedeceant patrem: vos ante elegimus vt diligamus. Itaque illi necessitate diligũtur, quæ non satis idonea atque diuturna est ad perpetuitatem diligendi magistra: vos iudicio, quo magnum charitati põdus ad vim diligẽdi adiungitur, probare quos diligas, & diligere quos elegeris. Panætius. Cicero.

Quod nomen officij, non solum philosophis, sed etiam nostris usitatum sit. Cap. VIII.

ERgo quoniam personæ conueniunt, videamus vtrum res ipsa conueniat scribere de officiis, & vtrum hoc nomen philosophorum tantummodo scholæ aptum sit, an etiam in scripturis reperiatur diuinis. Pulchrè itaque dum legimus hodie euãgelium (quasi adhortaretur ad scribendum) spiritus sanctus obtulit nobis lectionem, qua confirmaremur etiam in nobis officiũ dici posse. Nam cùm Zacharias sacerdos obmutuisset Luc. 1. in templo, & loqui non posset, factum est, inquit, vt impleti sunt dies officij eius, abiit in domum suam. Legimus igitur officium dici à nobis posse. Nec ratio ipsa abhorret, quandoquidem officium ab efficiendo dictum putamus, quasi efficium: sed propter decorem sermonis vna immutata litera, officium nuncupari. Officiũ vide. Vel certè, vt ea agas, quæ nulli officiant, prosint omnibus.

Officij diuisio, & honestum atque utile unde metiantur Christiani. *Caput* IX.

OFficia autem ab honesto & vtili duci existimauerunt, & de iis duobus eligere quid præstet. Deinde incidere vt duo concurrant honesta, & duo vtilia, & quæratur quid honestius, & quid vtilius. Primum igitur in tres partes officium diuiditur, honestum & vtile, & quid præstantius. Deinde hæc tria in quinque genera

nera diuiſerunt: in duo honeſta,& duo vtilia, & eligendi iu A
dicium. Prima igitur pertinere dicũt ad decus honeſtatémque vitæ. Secunda ad vitæ cómoda, copias, opes, facultates. De iis eligendi ſubeſſe iudicium. Hæc illi. Nos autem nihil omnino niſi quod deceat & honeſtum ſit, futurorum magis quàm præſentium metimur formula: nihilque vtile, niſi quod ad vitæ illius æternæ profit gratiam definimus, non quod ad delectationem præſentis. Neque aliqua commoda in facultatibus & copiis opum conſtituimus, ſed incommoda hæc putamus, ſi non reiiciantur, eáque oneri magis cùm ſint æſtimari, quàm diſpendio cùm erogantur. Non ſuperfluum igitur ſcriptionis noſtræ eſt opus, quia officium diuerſa æſtimamus regula, atque illi æſtimauerunt. Illi ſeculi commoda in bonis ducunt, nos hæc etiam in detrimentis: quoniam qui hic recipit bona, vt ille diues, illic cruciatur, & Lazarus qui mala hic pertulit, illic conſolatiõnem inuenit. Deinde qui illa non legunt, noſtra legent ſi volent, qui non ſermonum ſupellectilem, neque artem dicendi, B
ſed ſimplicem rerum exquirunt gratiam.

Lucæ.16.

De decoro, & quod primum officium ſit linguæ moderatio. Caput X.

DEcorum autem in noſtris ſcripturis primo conſtitui loco (quod Græcè πρέπον dicitur) inſtruimur & docemur, legentes: Te decet hymnus deus in Sion. Vel Græcè σοὶ πρέπει ὑμνὸς ὁ θεὸς ἐν σιὼν. Et Apoſtolus ait: Loquere quæ decent ſanam doctrinam. Et alibi: Decebat autem eum per quem omnia, & propter quem omnia, multis filiis in gloriam adductis, ducem ſalutis eorum per paſſionem conſummari. Nunquid prior Panætius, nunquid Ariſtoteles, qui & ipſe diſputauit de officio, quàm Dauid: cùm & ipſe Pythagoras qui legitur Socrate antiquior, prophetã ſecutus Dauid, legem ſilentij dederit ſuis? Sed ille, vt per quinquẽnium diſcipulis vſum inhiberet loquendi, Dauid autem non vt naturæ munus imminueret, ſed vt cuſtodiam proferendi ſermonis doceret. Et Pythagoras quidem, vt non loquendo loqui doceret: Dauid vt loquendo magis diſceremus loqui. Quomodo enim ſine exercitio doctrina, aut ſine vſu profectus? Qui diſciplinam bellicã vult aſſequi, quotidie exercitatur armis, & tanquam in procinctu poſitus præludit prælium, & velut coram poſito prætendit hoſte, atque ad peritiam viréſque iaculãdi, vel ſuos explorat lacertos, vel aduerſariorum declinat ictus, & vigilanti exit obtutu. Qui nauim in mari regere gubernaculis ſtudet, vel remis ducere, prius in fluuio præludit. Qui canendi ſuauitatem & vocis affectant præſtantiam, prius ſenſim canendo vocem excitant. Et qui viribus corporis legitimóque luctandi certamine coronam petunt, quotidiano vſu paleſtræ durantes membra, nutrientes patientiam, laborem aſſueſcunt. Necnon ipſa natura nos in paruulis docet, quod prius ſonos meditantur loquendi, vt loqui diſcant. Itaque ſonus exercitatio quædam & paleſtra vocis eſt. Ita ergo qui volũt diſcere cautionem loquendi, quod naturæ eſt non negent, quod cuſtodiæ eſt exerce- D
ant: vt qui in ſpecula ſunt, ſpeculando intendant, non dormiendo. Omnis enim res propriis ac domeſticis exercitiis augetur. Ergo Dauid tacebat, nõ ſemper, ſed pro tempore. Non iugiter, neq; omnibus, ſed irritanti aduerſario, prouocanti peccatori non reſpondebat. Et ſicut alibi ait: Loquentes vanitatem & cogitantes dolum, non audiebat quaſi ſurdus, & quaſi mutus non aperiebat illis os ſuum. Quia & alibi habes: Noli reſpondere imprudenti ad imprudentiam eius, ne ſimilis illi fias. Primum igitur officium eſt, loquendi modus. Hoc ſacrificium laudis deo dependitur. Hoc reuerentia exhibetur, cùm ſcripturæ diuinæ legũtur. Hoc honorantur parẽtes. Scio loqui pleroſq; cùm tacere neſciant. Rarum eſt tacère quemquam, cùm ſibi non profit loqui. Sapiens vt loquatur, multa prius conſiderat, quid dicat, aut cui dicat, quo in loco, quo tempore. Eſt ergo & tacẽdi & loquendi modus. Eſt etiam factis modus. Pulchrum eſt igitur tenere menſuram officij.

Pſal.64.
Titum.2.
Heb.2.
Pythagoras Socrate antiquior.
Pſal.38.
Pſal.37.
Prouer.26.
Loquẽdimodus officiũ primum.
Eccli.3.

Officium omne aut medium, aut perfectum eſſe. Caput. XI.

OFficium autem omne, aut medium, aut perfectum eſt: quod æquè ſcripturarum authoritate probare poſſumus. Habemus etenim in euangelio dixiſſe dominum: Si vis in vitam æternam venire, ſerua mandata. Dicit ille: Quæ? Ieſus autem dixit illi: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falſum teſtimonium dices, Honora patrem & matré, Et diliges proximum tuum ſicut teipſum. Hæc ſunt media officia, quibus aliquid deeſt. Denique dicit illi adoleſcens: Omnia hæc cuſtodiui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deeſt? Ait illi Ieſus: Si vis perfectus eſſe, vade, vẽde bona tua, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo: & veni ſequere me. Et ſuprà habes ſcriptum, vbi diligendos inimicos, & orandum dicit pro calumniantibus & perſequentibꝰ nos, & benedicere maledicentes. Hoc nos facere debemus, ſi volumus perfecti eſſe, ſicut pater noſter qui in cœlo eſt, qui ſuper bonos & malos ſolem ſuum iubet radios ſuos effundere, & pluuia & rore terras vniuerſorum ſine vlla diſcretione pingueſcere. Hoc eſt igitur perfectum officium quod κατόρθωμα dixerunt Græci, quo corriguntur omnia, quæ aliquos potuerunt lapſus habere. Bona etiam miſericordia, quæ & ipſa perfectos facit, quia imitatur perfectum patrem. Nihil tam commendat Chriſtianam animam, quàm miſericordia. Primum in pauperes, vt communes iudices partus naturæ, quæ omnibus ad vſum generat fructus terrarum: vt quod habes, largiaris pauperi, & cõſortem & conformem tuum adiuues. Tu numum largiris, ille vitam accipit. Tu pecuniam das, ille ſubſtantiam ſuam æſtimat. Tuus denarius cenſus illius eſt. Ad hæc plus ille tibi confert, cùm ſit debitor ſalutis. Si nudum veſtias, teipſum induis iuſticiam. Si peregrinum ſub tectum inducas tuum, ſi ſuſcipias egentem, ille tibi acquiret ſanctorum amicitias & æterna tabernacula. Non mediocris iſta gratia. Corporalia ſemi- 1.Cor.9.
nas, & recipis ſpiritualia. Miraris iudicium domini de ſan- C
cto Iob? mirare virtutem eius, qui poterat dicere: Oculus eram cæcorum, pes claudorum. Ego eram infirmorum pater, velleribus agnorum meorum calefacti ſunt humeri eorum. Foris non habitabat peregrinus. Oſtium autem meum omni venienti patebat. Beatus planè, de cuius domo nunquam vacuo ſinu pauper exiuit. Neque enim quiſquam magis beatus, quàm qui intelligit ſuper pauperis neceſſitatem, & infirmi atque inopis ærumnam. In die iudicij habebit ſalutem à domino, quem habebit ſuæ debitorem miſericordiæ.

Matth.19.
Matth.5.
Iob.29.
Pſal.40.

Non externis, ſed internis & æternis bonis æſtimatur felicitas. Caput XII.

SEd plerique reuocantur ab officio diſpenſatricis miſericordiæ, dum putant hominis actus non curare dominũ, aut neſcire eum quid in occultis geramus, quid teneat noſtra conſcientia: aut iudicium eius nequaquã iuſtum videri, quando peccatores diuitiis abundare vident, gaudere honoribus, ſanitate, liberis: contra autem iuſtos inopes degere, inhonoros, ſine liberis, infirmos corpore, luctu frequenti. Nec mediocris ea quæſtio, quandoquidem tres illi reges amici Iob, propterea eum peccatorem pronunciabant, quia inopem factum diuite, orbatum liberis, ex fœcundo parente, perfuſum vlceribus, inhorrentem vibicibus, exaratum vulneribus à capite vſque ad pedes videbant. Quibus hanc ſanctus Iob proponit aſſertionem: Si ego propter peccata mea hæc patior, cur impij viuunt? Inueterauerunt autem, & in diuitiis ſemen eorum ſecundum voluntatem, filij eorum in oculis, domus eorum abundant, timor nuſquam, flagellum autem à domino non eſt ipſis. Hæc videns infirmus corde exagitatur, & ſtudiũ auertit ſuum. Cuius dicturus ſermones, antè ſanctus præmiſit Iob, dicens: Portate me, ego autem loquar, deinde ridete me. Nam & ſi arguor, quaſi homo arguor. Portate ergo onus ſermonum meorum. Dicturus enim ſum, quod non probo, ſed ad vos redarguendos proferã ſermones iniquos. Aut certe, quia ita eſt verſus. Quid autem? Nunquid ab homine arguor? hoc eſt, homo me non poteſt redarguere, quia peccaui, & ſi argui dignus ſum: quia non ex euidenti culpa me arguitis, ſed ex iniuriis eſti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

matis merita delictorum. Videns ergo infirmus abundare iniustos successibus prosperis, se autem atteri, dicit domino: Discede à me, vias tuas scire nolo. Quid prodest, quia seruimus ei? Aut quæ vtilitas, quia occurrimus ipsi? In manibus eorum omnia bona, opera autem impiorum non videt. Laudatur in Platone, quod in Politia sua posuit eum, qui contra iusticiam disputandi partes recepisset, postulare veniam dictorum quæ non probaret, & veri inueniendi atque examinandæ disputationis gratia, illam sibi impositam personam dicere. Quod eousque Tullius probauit, vt ipse in libris quos scripsit de republica, eam sententiam dicendam putauerit. Quanto antiquior illis Iob, qui hęc primus reperit? Nec eloquentiæ phalerădæ gratia, sed veritatis probandæ præmittenda æstimauit. Satímque ipse quæstionem enodem reddidit, subiiciens, quod extinguatur lucerna impiorum, & futura sit eorũ euersio. Non falli deum doctorem sapiẽtiæ & disciplinę, sed esse veritatis iudicem. Et ideo non secundum forensem abundantiam æstimandam beatitudinem singulorum, sed secundum interiorem conscientiam, quæ innocẽtium, & flagitiosorum merita discernit, vera atque incorrupta pœnarum præmiorúmque arbitra. Moritur innocens in potestate simplicitatis suæ: in abundantia propriæ volũtatis, sicut adipe repletam animam gerens. At verò peccator quamuis foris abũdet, & delitiis diffluat, odoribus fragret, in amaritudine animę vitam exigit, & vltimum diem claudit, nihil secum eorum quæ epulatus fuerat referens, bonorũ nihil secum auferens, nisi precia scelerum suorum. Hæc cogitans, nega, si potes, diuini esse iudicij remunerationem. Ille suo affectu beatus, hic miser. ille suo iudicio absolutus, hic reus. ille in exitu lætus, hic mœrens. Cui absolui potest, qui nec sibi innocens est? Dicite, inquit, mihi, vbi est protectio tabernaculorum eius? Signum eius non inuenietur. Vita etenim facinorosi, vt somnium. Aperuit oculos, trãsiuit requies eius, euanuit delectatio: licet ipsã quæ videtur etiam dum viuunt impiorum requies in inferno sit. Viuẽtes enim in inferna descendunt. Vides conuiuium peccatoris, interroga eius conscientiam. Nónne grauius omnibus fœtet sepulchris? Intueris lętitiam eius & salubritatem miraris corporis, filiorum atque opum abundantiam. Introspice vlcera & vibices animæ eius, cordisq; mœstitudinem. Nam de opibus quid loquar, cùm legeris: Quia in abũdantia est vita eius, cùm scias quia & si tibi videatur diues, sibi pauper est, & tuum iudicium suo refellat? De multitudine quoque filiorum, & de indolentia quid loquar, cùm se ipse lugeat, & sine hærede futurum iudicet, cùm imitatores sui successores suus esse nolit? Nulla enim hæreditas peccatoris. Ergo impius ipse sibi pœna est, iustus autem ipse sibi gloria. Et vtriq; aut bonorum aut malorum operum merces ex seipso soluitur.

Pſal.54.

Deum, etiam cùm non putatur, regere omnia quæ creauit.
Caput XIII.

SEd reuertamur ad propositum, ne diuisionem sactam præteriisse videamur, quia occurrimus opinioni eorum qui videntes sceleratos quosque diuites, lætos, honoratos, potẽtes, cùm plerique iustorum egeant, atque infirmi sint, putant vel nihil deum curare de nobis, vt Epicurei dicunt, vel nescire actus hominum, vt flagitiosi putant: vel si scit omnia, iniquum esse iudicem, vt bonos egere patiatur, abundare improbos. Nec superfluus velut quidam excursus fuit, vt opinioni huiusmodi, ipsorum affectus responderet quos beatos iudicant, cùm ipsi se miseros putent. Arbitratus enim sum, quòd ipsi sibi facilius quàm nobis crediderint. Quo decurso, procliuè æstimo, vt refellam cætera. Et primo eorum assertionem, qui deum putant curam mundi nequaquam habere, sicut Aristoteles asserit, vsque ad lunam eius descendere prouidentiam. Et quis operator negligat operis sui curam? Quis deserat & destituat, quod ipse condendum putauit? Si iniuria est regere, nõne est maior iniuria fecisse: cùm aliquid non fecisse nulla iniustitia sit: non curare quod feceris, summa inclementia? Quòd si aut deum creatorem suum abnegant, aut ferarum & bestiarum se haberi numero censent, quid de illis dicamus, qui hac se condemnant iniuria? Per omnia deum ire ipsi asserunt, & omnia in virtute eius consistere, vim & maiestatem eius per omnia elementa penetrare, terras, cœlum, maria: & putant iniuriam eius, si mentem hominis, qua nihil nobis ipse præstantius dedit, penetret, & diuinę maiestatis ingrediatur scientia? Sed horum magistrum velut ebrium, & voluptatis patronum, ipsi qui putantur sobrij irrident philosophi. Nam de Aristotelis opinione quid loquar, qui putat deum suis contentum esse sinibus, & præscripto regni modo degere, vt poetarum loquuntur fabulæ, qui mundum in tres ferũt esse diuisum, vt alij cœlum, alij mare, alij inferna coercenda imperij sorte obuenerint, eósque cauere, ne vsurpata alienarum partium sollicitudine, inter se bellum excitent. Similiter ergo asserit, quòd terrarum curam non habeat, sicut maris vel inferni non habet: Et quomodo ipsi excludunt, quos sequuntur poetas?

Deum nihil præterire & scripturarum testimoniis, & solis comprobatur exemplo, qui licet creatura sit, tamen uel lumine, uel calore cuncta penetrat. *Caput* XIIII.

SEquitur illa responsio, vtrum deum, si operis sui cura non præterierit, prætereat sciẽtia. Ergo qui plantauit aurem, non audit? qui finxit oculũ, non videt, non cõsiderat? Non prẽteriit hęc vana opinio sanctos prophetas. Deniq; Dauid inducit eos loquẽtes, quos superbia inflatos asserit. Quid enim tam superbum, q̃ cùm ipsi sub peccato sint, alios indignè ferãt peccatores viuere, dicẽtes: Vsquequo peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabuntur? Et infrà: Et dixerunt: Non videbit dominus, nec intelliget deus Iacob. Quibus respõdet Propheta, dicens: Intelligite nunc insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem, non audit? aut qui finxit oculum, non considerat? Qui corripit gentes non arguet, qui docet hominem scientiam? Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanę sunt. Qui ea quę vana sunt deprehendit, ea quæ facta sunt nescit, & ignorat quod ipse fecit? Potest opus suum ignorare artifex? Homo est, & in opere suo latentia deprehendit, & deus opus suum nescit? Altius ergo profundum in opere, quàm in authore. Et fecit aliquid quod supra se esset, cuius meritum ignoraret author, cuius affectum nesciret arbiter? Hæc illis. Cęterum nobis satis est ipsius testimonium qui ait: Ego sum scrutans corda & renes. Et in euangelio quod ait dominus Iesus: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Sciebat enim quòd cogitarent mala. Denique euangelista testatur, dicens: Sciebat enim Iesus cogitationes eorum. Quorũ non poterit satis mouere opinio, si facta eorum consideremus. Nolunt supra se esse iudicem, quem nihil fallat. Nolunt ei dare occultorum scientiam, qui metuunt occulta sua prodi. Sed etiam dominus sciens opera eorum, tradidit eos in tenebras. In nocte, inquit, erit fur. Et oculus adulteri seruabit tenebras, dicẽs: Non considerabit me oculus, & latibulum personæ opposuit suæ. Omnis enim qui lucem fugit, diligit tenebras, studens latere: cùm deum latere non possit, qui intra profundum abyssi, & intra hominum mentes, non solum tractata, sed etiam voluenda cognoscit. Denique & ille qui dicit in Ecclesiastico: Quis videt me? & tenebræ cooperiunt me, & parietes. quem vereor? quamuis in lecto positus hæc cogitet, vbi non putauerit comprehenditur. Et erit, inquit, dedecus, quod non intellexerit timorem dei. Quid autem tam stolidum quàm putare, quòd deum quicquam prætereat: cùm sol qui minister luminis est, etiam abdita penetret, & in fundamenta domus vel secreta conclauia vis caloris eius irrumpat? Quis neget verna temperie tepefieri interiora terrarum, quas glacies hiberna constrinxerit? Norunt ergo arborum occulta vim caloris vel frigoris, adeo vt radices arborum aut vrantur frigore, aut fotu solis virescant. Denique vbi clementia cœli arriserit, varios terra se fundit in fructus. Si igitur radius solis fundit lumen suum super omnem terram, & in ea quæ clausa sunt se inserit, nec vectibus ferreis aut grauium valuarum obicibus, quo minus penetret impeditur: quomodo non potest intelligibilis dei splẽdor in cogitationes hominum & corda semet(quæ

Pſal.93.

Ibidem.

Hierem.17.

Lucæ.5.

Lucæ.6.

Iob.24.

Eccli.23.

ipse

ipſe creauit) inſerere? ſed ea quæ ipſe fecit, nõ videt, & fecit vt meliora ſint quæ facta ſunt, & potentiora quàm ipſe eſt qui ea fecit, vt poſsint quando volunt cognitionẽ ſui operatoris lætere? Tantam ergo virtutem & poteſtatem inſeruit mentibus noſtris, vt eam comprehẽdere cum velit ipſe non poſsit?

His quibus diſplicet quòd bonis malè, & malis ſit bene, ſatisfacere debere Lazari & Pauli exempla. Cap. XV.

HVo abſoluimus, & vt arbitramur non incongruè nobis huiuſmodi cecidit diſputatio. Tertium genus quæſtionis reſidet huiuſmodi: Cur peccatores abundent opibus & diuitiis, epulẽtur iugiter, ſine mœrore, ſine luctu, iuſti autem egeãt, & afficiantur aut cõiugum amiſsione, aut liberorum. Quibus ſatisfacere debuit illa euãgelij parabola, quod diues byſſo & purpura induebatur, & epulas copioſas exhibebat quotidie, pauper autem plenus vlceribus de mẽſa eius colligebat reliquias. Poſt obitum vero vtriuſque, pauper erat in ſinu Abraę requiem habens, diues in ſuppliciis. Nónne euidens eſt, meritorum aut præmia aut ſupplicia poſt mortem manere? Et rectè, quia in certamine labor eſt, poſt certamẽ aliis victoria, aliis ignominia. Nũquid priuſquam curſus conficiatur, palma cuiquam datur, aut defertur corona? Meritò Paulus certamen, inquit, bonum certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: quod reliquũ, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quã reddet mihi dominus in illa die, iuſtus iudex. Non ſolum autem mihi, ſed & omnibus qui diligũt aduentum eius. In illa, inquit, die reddet, non hic. Hic autem in laboribus, in periculis, in naufragiis, quaſi athleta bonus decertabat: quia ſciebat, quoniam per multas tribulationes oportet nos introire in regnum dei. Ergo non poteſt quis præmium accipere, niſi legitimè certauerit. Nec eſt gloriosa victoria, niſi vbi fuerint laborioſa certamina.

Luc.x.16.

2.Tim.4.

Actо.14.

Commemoratis beatitudinibus de euangelio, hic laborem dicit eſſe, mercedem in cœlo, ponens exemplum athletarum & ſpectatorum. Caput XVI.

NOnne iniuſtus eſt, qui ante quærat præmiũ quam certamen fuerit abſolutum? Ideoque dominus in euangelio ait, Beati pauperes ſpiritu, quoniã ipſorum eſt regnum cœlorum. Non dixit, Beati diuites, ſed pauperes. Inde incipit beatitudo iudicio diuino, vbi ærumna eſtimatur humano. Beati qui eſuriunt, quia ipſi ſaturabuntur. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolationem habebunt. Beati miſericordes, quoniam ipſis miſerebitur deus. Beati mundo corde, quoniam ipſi deum videbunt. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati eſtis, cùm vobis maledicent homines & perſequentur, & dicent omne malum aduerſum vos, propter iuſtitiam. Gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlo. Futuram, non præſentem: in cœlo, non in terra: mercedem promiſit eſſe reddẽdam. Quid alibi poſcis, quod alibi debetur? Quid prępropere coronam exigis antequam vincas? Quid detergere puluerem? quid requieſcere cupis? Quid epulari geſtis antequam ſtadium ſoluatur? Adhuc populus ſpectat, adhuc athletæ in ſtemmate ſunt, & tu iam ocium petis? Sed fortè dicas: Cur impij lætãtur? Cur luxuriantur? Cur etiam ipſi non mecum laborant? Quoniam qui non ſubſcripſerint ad coronam, non tenẽtur ad laborem certaminis. Qui in ſta diũ non deſcenderint, non ſe perfundũt oleo, non obliniũt puluere. Quos manet gloria, expectat iniuria. Vnguentati ſpectare ſolent, non decertare: non ſolem, æſtus, puluerem, imbréſque perpeti. Dicant ergo & ipſis athletæ: Venite, no biſcum laborate. Sed reſpõdebunt ſpectatores: Nos hic interim de vobis iudicamus, vos autem ſine nobis coronæ (ſi viceritis) gloriam vẽdicabitis. Iſti igitur qui in delitiis, qui in luxuria, rapinis, quæſtibus, honoribus, ſtudia poſuerunt ſua, ſpectatores magis quàm præliatores ſunt. Habent lucrum laboris, fructum virtutis non habent. Fouent ocium, aſtutia & improbitate aggerãt diuitiarum aceruos, ſed exoluent (feram licet) nequitiæ ſuæ pœnam. Horum requies in inferno, tua verò in cœlo. Horum domus in ſepulchro, tua in paradiſo. Vndè pulchrè, vigilare eos in tumulo Iob dixit: quia ſoporem quietis habere nõ poſſunt, quem ille dormiuit, qui reſurrexit. Noli igitur vt paruulus ſapere, vt paruulus loqui, vt paruulus cogitare, vt paruulus †vendicare ea quæ ſunt poſterioris ætatis. Perfectorum eſt corona. Expecta, vt veniat quod perfectum eſt, quando non per ſpeciem & in ænigmate, ſed facie ad faciem formam ipſam redopertæ veritatis poſsis cognoſcere. Tunc qua cauſa ille diues fuerit, qui erat improbus & raptor alieni, qua cauſa potens alius, qua cauſa ille abundauerit liberis, ille fultus honoribus: reuelabitur. Fortaſſe vt dicatur raptori, diues eras, qua cauſa aliena rapiebas? Egeſtas non compulit, inopia non coegit. Nónne ideo te diuitem feci, vt excuſationem habere non poſſis. Dicatur etiã potenti: Cur non affuiſti viduæ, orphanis quoque iniuriam patientibus? Nunquid tu infirmus eras? Nunquid non poteras ſubuenire? Ideo te feci potentem, vt non inferres violentiam, ſed repelleres. Nónne tibi ſcriptum eſt: Eripe iniuriam patientẽ? Nónne tibi ſcriptum eſt: Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate? Dicatur etiam abundanti liberis: Honoribus cumulaui te: ſalubritatem corporis conceſſi tibi, cur non ſecutus es præcepta mea? Famule meus quid feci tibi, aut quid contriſtaui te? Nónne ego tibi liberos dedi, honores contuli, ſalutem donaui? Cur me negabas? Cur æſtimabas quòd ad ſcientiam meam quæ gereres non peruenirent? Cur tenebas dona mea, diſpiciebas mandata mea? Denique de Iuda proditore hæc colligere licet, qui & apoſtolus inter duodecim electus eſt, & loculos pecuniarum, quas pauperibus erogaret, commiſſos habebat, ne videretur, aut quaſi inhonorus, aut quaſi egenus dominum prodidiſſe. Et ideo vt iuſtificaretur in eo dominus, hæc ei contulit, vt non quaſi iniuria exaſperatus, ſed quaſi præuaricatus gratiam, maiori eſſet offenſæ obnoxius.

Matth.5.

1.Cor.13. †vindicare.

1.Cor.13.

Eccl.4.

Pſal.81.

Michæ.6.

Gen.21.

Gen.37.

Gen.39.

Adoleſcentis officia & exempla huic ætati propoſita. Caput XVII.

QVoniam igitur & pœnam improbitati, & virtuti fore præmium, ſatis claruit: de officiis aggrediamur dicere, quæ nobis ab adoleſcentia ſpectanda ſunt, vt cùm ætate accreſcant ſimul ſtudia bonorum actuum. Eſt igitur bonorum adoleſcentium timorem dei habere, deferre parentibus honorem, habere ſenioribus reuerentiam, caſtitatem tueri, nõ aſpernari humilitatem, diligere clementiam ac verecundiam, quæ ornamento ſunt minori ætati. Vt enim in ſenibus grauitas, in iuuenibus alacritas, ita in adoleſcentibus verecundia, velut quadam dote commendatur naturæ. Erat Iſaac deum timens, vtpote Abraæ indoles, honorem deferens patri vſque eo, vt aduerſus paternam voluntatem nec mortem recuſaret. Ioſeph quoque cum ſomniaſſet quod ſol & luna & ſtellę adorarent eum, ſedulum tamen obſequium deferebat patri: Caſtus ita vt ne ſermonem quidem audire vellet niſi pudicum: humilis vſque ad ſeruitutem, verecundus vſque ad fugam, patiẽs vſque ad carcerem, remiſſor iniurię vſque ad remunerationem. Cuius tanta verecundia fuit, vt comprehenſus à muliere, veſtẽ in manibus eius fugiẽs mallet relinquere, quàm verecundiam deponere. Moyſes quoque & Hieremias electi à domino, vt oracula dei prædicarent populo, quod poterant per gratiam, excuſabant per verecundiam.

De bono verecundiæ, quod maximè in ſancta dei eminuit genitrice, & quod geſtus exterioris hominis perſæpe qualitatem interioris oſtendat. Caput XVIII.

PVlchra igitur virtus verecũdiæ, & ſuauis gratia, quę non ſolum in factis, ſed etiam in ipſis ſpectatur ſermonibus, ne modum progrediaris loquendi, ne quid indecorum ſermo reſonet tuus. Speculum enim mentis, plerũque in verbis refulget. Ipſum vocis ſonum libret modeſtia, ne cuiuſquam offendat aurẽ vox fortior. Denique in ipſo canẽdi genere, prima diſciplina verecundia eſt, imò etiam in omni vſu loquẽdi, vt ſenſim quis aut pſallere, aut canere, aut poſtremo loqui incipiat, vt verecunda principia commẽdent proceſſum. Silentium quoque ipſum in quo eſt reliquarũ virtutum ocium, maximus

Universidad de Deusto
Biblioteca

actus verecundiæ est. Denique si aut infantiæ putatur, aut superbię, probro datur: si verecundiæ, laudi ducitur. Tacebat in periculis Susanna, & grauius verecũdiæ, quàm vitæ damnum esse putabat, nec arbitrabatur periculo pudoris tuendam salutem. Deo soli loquebatur, cui poterat casta verecundia eloqui: refugiebat ora intueri virorum. Est enim & in oculis verecũdia, vt nec videre viros fœmina, nec videri velit. Neque verò quisquam solius hanc laudem castitatis putet. Est enim verecundia pudicitiæ comes, cuius societate castitas ipsa tutior est. Bonus enim regendæ castitatis pudor est comes: qui si se prætendat ad ea quę prima pericula sunt, pudicitiã temerari non sinat. Hic primus in ipso cognitionis ingressu domini matrẽ cõmendat legẽtibus, & tãquam testis locuples, dignam quæ ad tale munus eligeretur, astruit, quòd in cubiculo, quòd sola, q̃ salutata ab angelo tacet, & mota est in introitu eius, quòd ad virilis sexus speciem peregrinã turbatur aspectus virginis. Itaque quãuis esset humilis, præ verecũdia tamen non resalutauit, nec vllum responsum retulit, nisi vbi de suscipienda domini generatione cognouit, vt qualitatem effectus disceret, non vt sermonẽ refelleret. In ipsa quque oratione nostra multum verecundia placet, multum conciliat gratię apud deum nostrum. Nónne hæc prætulit publicanũ, & cõmendauit eum qui nec oculos audebat ad cœlum leuare? Ideo iustificatur magis domini iudicio, quàm ille pharisæus, quem deformauit præsumptio. Ideóq; oremus in incorruptione quieti & modesti spiritus, qui est ante deum locuples, vt ait Petrus. Magna igitur modestia, quæ cùm sit etiã sui iuris remissior, nihil sibi vsurpans, nihil vendicans, & quodammodo inter vires suas contractior, diues est apud deum, apud quẽ nemo diues. Diues est modestia, quia portio dei est. Paulus quoq; orationem deferri præcepit cum verecundia & sobrietate. Primam hãc & quasi præuiam vult esse orationis futuræ, vt non glorietur peccatoris oratio, sed quasi colore pudoris obducta, quo plus defert verecundiæ de recordatione delicti, eo vberiorem mereatur gratiã. Est etiam in ipso motu, gestu, incessu, tenenda verecundia. Habitus enim mentis, in corporis statu cernitur. Hinc homo cordis nostri absconditus, aut leuior, aut iactantior, aut turbidior: aut contra grauior, & constantior, & purior, & maturior ęstimatur. Itaque vox quædã est animi, corporis motus. Meministis filij quendam amicum cùm sedulis se videretur cõmendare officiis, hoc solo tamen in clerum à me non receptum, quod gestus eius plurimũ dedeceret. Alterum quoq; cùm in clero reperissem, iubere | me ne vnquã præiret mihi, quia velut quodam insolentis incessus verbere oculos feriret meos. Idque dixi, cùm redderetur post offensam muneri: hoc solum excepi, nec fefellit sententia. Vterque enim ab ecclesia recessit, vt qualis incessu prodebatur, talis perfidia animi demonstraretur. Namq; alter Arianæ infestationis tempore fidem deseruit, alter pecuniæ studio, ne iudicium subiret, sacerdotem se nostrũ negauit. Lucebat in illorũ incessu imago leuitatis, species quædã scurrarum percursantium. Sunt etiam qui sensim ambulãdo imitantur histrionicos gestus, & quasi quædã fercula põparum, & statuarum motus nutantium, vt quotiensc̃unq; gradum transferũt, modulos quosdam seruare videantur. Nec cursim ambulare honestum arbitror, nisi cũ causa exigit alicuius periculi, vel iusta necessitas. Nam plerunque festinantes anhelos videmus torquere ora, quibus si causa desit festinationis necessarię, nęuus iustæ offensionis est. Sed non de his dico, quibus rara properatio ex causa nascitur, sed quibus iugis & continua in naturam vertitur: nec in illis ergo | tanquam simulachrorum effigies probo, nec in istis tãquam excussorũ ruinas. Est etiam gressus probabilis, in quo sit species authoritatis, grauitatisq; pondus, trãquillitatis vestigium, ita | tamen si studium desit atque affectatio, sed motus sit purus ac simplex (nihil enim fucatum placet) motum natura informet. Si quid sanè in natura vitij est, industria emendet, vt ars desit, non desit correctio. Quod si etiam ista spectantur altius, quanto magis cauendum est, ne quid turpe ore exeat. Hoc enim grauiter coinquinat hominem. Non enim cibus inquinat hominem, sed iniusta obtrectatio, sed verborum obscœnitas,

Lucæ.1.

Lucæ.18.

1.Petr.3.

†sibi.

Tullius.li.1. de offic. decori.

†Stupidior.

†iussisse

†ego

†ne

Matth.15.

A Hæc etiam vulgo pudori sunt: In nostro verò officio, nullum verbum quòd inhonestè cadat, non incutit verecundiam. Et non solum nihil ipsi indecorum loqui, sed ne aurem quidem debemus huiusmodi præbere dictis: sicut Ioseph ne incongrua suæ audiret verecundiæ, veste fugit relicta: quoniam quem delectat audire, alterũ loqui prouocat. Intelligere quoq; quod turpe sit, pudori maximo est. Spectare verò si quid huiusmodi fortuito accidat, quanti horroris est? Quod ergo in aliis displicet, nunquid potest in seipso placere? Hæc ipsa natura nos docet, quæ perfectè quidem omnes partes nostri corporis explicauit, vt & necessitati consuleret, & gratiã venustaret. Sed tamen eas quæ decoræ aspectu forẽt, in quib⁹ formæ apex quasi in arce quadam locatus, & figuræ suauitas, & vultus species emineret, operandíque vsus esset paratior, obuias atque apertas reliquit. Eas verò in quibus esset naturalis obsequium necessitatis, ne deforme sui præberent spectaculũ, partim tãquam in ipso emendauit † atque abscondit corpore, partim docuit & suasit tegendas. Nónne igitur ipsa natura est magistra verecũdiæ? Cuius exemplo modestia hominum (quam

B à modo scientię quid deceret appellatam arbitror) id quod in hac nostri corporis fabrica abditum repperit, operuit & texit, vt ostium illud tegebatur, quod ex transuerso facien

Gene.39. dum in arca illa Noe iusto dictum est, in qua vel ecclesiæ, vel nostri figura est corporis, per quod ostium egeruntur reliquiæ ciborum. Ergo naturæ opifex, sic nostræ studuit verecũdiæ, sic decorũ illud & honestũ in nostro custodiuit corpore, vt velut ductus quosdam aquę, exitus cuniculorũ nostrorũ post tergũ relegaret, atq; ab aspectu nostro auerteret, ne purgatio ventris vsum† oculorum offenderet. De

†visum. 1.Cor.12. quo pulchrè Apostolus ait: Quæ videntur, inquit, membra corporis infirmiora, necessariora sunt. Et quæ putam⁹ ignobiliora esse membra corporis, his abundantiorem honorem circũdamus, & quæ inhonesta sunt nostra, honestatem abundantiorem habẽt. Et enim imitatione naturæ industria auxit gratiam. Quod alio loco etiam altius interpretati sumus, vt non solum abscondamus ab oculis, verum etiã quæ

C abscondenda accepimus, eorum indicia vsúsque membrorum suis appellationibus nuncupare indecorum putemus. Denique si casu aperiantur hę partes, confunditur verecundia: si studio, imp⁹dẽtia æstimatur. Vnde & filius Noe Chã

Gen.9. offensam retulit, quia nudatum videns patrem risit. Qui autem operuerunt patrẽ, accceperunt benedictionis gratiam. Ex quo mos vetus & in vrbe Roma, & in plerisque ciuitatibus fuit, vt filij cum parentibus puberes, vel generi nõ laruarent, ne paternæ reuerentiæ authoritas minueretur: licet pleriq; se & in lauacro quantum possunt tegant, ne vel illic vbi nudum totum est corpus, huiusmodi intecta portio sit.

Exo.28. Sacerdotes quoque veteri more, sicut in Exodo legimus, brachas accipiebant, sicut ad Mosen dictum est à domino: Et facies illis brachas lineas, vt tegatur turpitudo pudoris, à lumbis vsque ad femora erunt, & habebit eas Aarõ & filij eius, cum intrabunt in tabernaculum testimonij, & cum accedent sacrificare ad aram sancti, & non inducent super se peccatum, nẽ moriantur. Quod nonnulli nostrorum seruare adhuc seruntur, plerique spiritali interpretatione ad

D cautionem verecundiæ, & custodiam castitatis dictum arbitrantur.

In omnibus actis uiriliter agendum, ne quicquam affectatum aut fœmineum attentandum. Caput. XIX.

DElectauit me diutius in partibus demorari verecundiæ, quia ad vos loquebar, qui aut bona eius ex vobis recognoscitis, aut dãna ignoratis. Quæ cùm sit omnibus ætatibus, personis, temporibus & locis apta, tamen adolescentes, iuuenilésque annos maximè decet. In omni autem seruandũ ętate, vt deceat quod agas, & conueniat, & quadret sibi ordo vitæ suę. Vnde Tul

Tullius lib. 1. de officio decori. lius etiam ordinem putat in illo decoro seruari oportere, ísdque positũ dicit, in formositate, ordine, ornatu, ad actionem apto. Quæ difficile ait loquendo explicari posse, & ideo satis esse intelligi. Formositatem autem cur posuerit, nõ satis intelligo. quamuis ille etiam vires corporis laudet: nos certe in pulchritudine corporis locum virtutis non ponimus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus, gratiam tamen non excludimus, quia verecundia & vultus ipsos solet pudore perfundere, gratioresque reddere. Vt enim artifex in materia commodiore melius operari solet, sic verecundia in ipso quoque corporis decore plus eminet, ita tamen, vt etiam ipse nō sit affectatus decor corporis, sed naturalis, simplex, neglectus magis quàm expetitus, non pretiosis & albentibus adiutus† vestimētis, sed cōmunibus, vt honestati vel necessitati nihil desit, nihil accedat nitori. Vox ipsa non remissa, non fracta, nihil fœmineum sonans, qualem multi grauitatis specie simulare consueruunt, sed formam quandam & regulam ac succum virilem reseruans. Hoc est enim pulchritudinē viuendi tenere, conueniētia cuique sexui & personæ reddere. Hic ordo gestorum optimus, hic ornatus ad omnem actionem accommodus. Sed vt molliculum & infractum, aut vocis sonum, aut gestum corporis non probo, ita neque agrestem ac rusticum. Naturam imitemur. Eius effigies, formula disciplinæ, forma honestatis est.

† indutus.

Intemperantium hominum consortia, mulierum quoque commercia uitanda. Caput XX.

HAbet sanè suos scopulos verecūdia, non quos ipsa inuehit, sed quos sæpe incurrit, si intemperantium incidamus consortia, qui sub specie iocunditatis venenum infundunt bonis. hi si assidui sint, & maximè in conuiuio, ludo, ac ioco, eneruant grauitatem illam virilem. Caueamus itaque ne dum relaxare animum volumus, soluamus omnem harmoniam, quasi concentum quendam bonorū operum. Vsus enim cito inflectit naturā. Vnde quàm prudenter factis cōuenire Ecclesiasticis, & maximè ministrorū officiis arbitror, declinare extraneorum conuiuia, vel vt ipsi hospitales sitis peregrinantibus, vel vt ea cautione nullus sit opprobrio locus. Conuiuia quippe extraneorum occupationes habent, tum etiam epulandi produnt cupiditatē. Surrepunt etiam fabulæ frequenter de seculo ac voluptatibus, claudere aures non potes. prohibere, putatur superbię. surrepunt etiam præter voluntatē pocula. Melius est tuæ domui semel excuses, quàm alienæ frequenter: & vt ipse sobrius surgas, tamen ex aliena insolentia condemnari non debet præsentia tua. Viduarum ac virginum domos, nisi visitādi gratia, iuniores adire non est opus: Et hoc cum senioribus, hoc est, vel cum Episcopo, vel si grauior est causa cum presbyteris. Quid necesse est, vt demus obtrectandi locum secularibus? Quid opus est, vt illæ quoque visitationes crebræ accipiant authoritatem? Quid si aliqua illarum fortè labatur? Cur alieni lapsus subeas inuidiam? Quàm multos etiam fortes illecebra decepit? Quanti non dederunt errori locum, & dederunt suspicioni? Cur nō illa tempora quibus ab ecclesia vacas, lectioni impendas? Cur non Christum reuisas, Christum alloqueris, Christum audias? Illum alloquimur cùm oramus, illum audimus, cùm diuina legimus oracula. Quid nobis cum alienis domibus? Vna est domus, quæ omnes capit. Illi potius ad nos veniant, qui nos requirunt. Quid nobis cum fabulis? Ministerium altaribus Christi, non obsequium hominibus deferendum recepimus. Humiles nos esse decet, mites, mansuetos, graues, patientes, modum tenere in omnibus, vt nullum vitium esse in morib⁹, vel tacitus vultus, vel sermo annunciet.

De iracundia in se reprimenda, & in aliis mitiganda. Caput XXI.

CAueatur iracūdia: aut si præcaueri non potest, cohibeatur. Mala enim lex peccati indignatio est, quæ ita animum perturbat, vt rationi non relinquat locum. Primum est igitur, si fieri potest, vt morum tranquillitas vsu quodam affectioni proposito in naturam vertatur. Deinde quoniam ita plerūque motus infixus est naturæ ac moribus, vt euelli atque euitari nō queat si præuideri potuerit, ratione opprimatur. Aut si prius occupatus fuerit animus ab indignatione, quàm consilio prospici ac prouideri potuerit, ne occuparetur: meditare quomodo motum animi tui vincas, iracundiam temperes. Resiste iræ si potes, cede si non potes: quia scriptum est: Date locum iræ. Iacob fratri indignanti piè cessit, & Re-

Roman. 12.

becæ, id est, patientiæ instructus consilio abesse maluit & peregrinari, quàm excitare fratris indignationem, & tunc redire, cùm fratrem mitigatum putaret. Et ideo tantam apud deum inuenit gratiam. Quibus deinde obsequiis, quantis muneribus fratrem ipsum reconciliauit sibi, vt ille præreptæ benedictionis non meminisset, meminisset delatæ satisfactionis. Ergo si præuenerit & prœoccupauerit mentem tuam iracundia, & ascenderit in te, non relinquas locum tuum. Locus tuus patientia est, locus tuus sapientia est, locus tuus ratio est, locus tuus sedatio indignationis est. Aut si te contumacia respondentis mouerit, & peruersitas impulerit ad indignationem: si non potueris mitigare mentem, reprime linguam tuam. Sic enim scriptum est: Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Deinde inquire pacem, & sequere eam. Pacem illam sancti Iacob vide, qua primum sedato animum. Si non prævalueris, frænos linguæ impone tuæ: deinde reconciliationis studium non prætermittas. Hæc oratores seculi de nostris vsurpata in suis posuere libris. Sed ille sensus huius habet gratiam, qui prior dixit: Vitemus ergo aut temperemus iracūdiam, ne sit eius aut in laudibus exceptio, aut in vitiis exaggeratio. Non mediocre est, mitigare iracundiam, non inferius quàm omnino non commoueri. Hoc nostrum est, naturæ illud. Illæ denique commotiones in pueris innoxiæ sunt, quę plus habent gratiæ, quàm amaritudinis. Et si cito pueri inter se mouētur, facilè sedantur, & maiori suauitate in se recurrunt. Nesciunt se subdole artificioséque tractare. Nolite hos contēnere pueros, de quibus dominus ait: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, nō intrabitis in regnum cœlorum. Itaque & ipse dominus, hoc est, dei virtus, sicut puer cùm malediceretur, non remaledixit: cùm percuteretur, non repercussit. Ita ergo te compara, vt quasi puer iniuriam non teneas, malicià non exerceas, omnia à te inno center proficiscantur. Non consideres quid ab aliis in te referatur, locum tuum serua, simplicitatem & puritatem tui pectoris custodi. Noli respōdere irato ad iracundiam eius, siue imprudenti ad imprudentiam eius. Cito culpa culpam excutit. Si lapides teras, nónne ignis erumpit? Ferūt Gentiles, vt in maius† omnia verbis extollere solēt, Archytæ Tarentini dictum philosophi, quod ad villicum suum dixerit: O te infelicem, quàm te afflictarem nisi iratus essem. Sed etiam Dauid, & armatam dexteram in indignatione cōpressit. Et quanto plus est non remaledicere, quàm non vindicare? Et bellatores aduersus Nabal ad vltionem paratos, Abigail deprecatione reuocauerat. Vnde aduertimus, tempestiuis quoque intercessionibus nō solum cedere nos, sed etiam delectari oportere. Eousque autem delectatus est, vt benediceret interuenientem, quod ab studio vindictæ reuocatus foret. Iam dixerat de inimicis suis: Quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira molesti erant mihi. Audiamus turbatus in ira quid dixerit: Quis dabit mihi pēnas sicut colūbę, & volabo & requiescam? Illi ergo ad iracundiam prouocabant, hic tranquillitatem eligebat. Iam dixerat: Irascimini & nolite peccare. Moralis magister, qui naturalem affectum inflectendum magis ratione doctrinæ, quàm extirpādum nouerat, moralia docet. Hoc est: Irascimini vbi culpa est, cui irasci debeatis. Non potest enim fieri, vt non rerū indignitate moueamur: alioquin non virtus, sed lenitudo† & remissio iudicatur. Irascimini ergo ita, vt à culpa abstineatis. Vel sic: Si irascimini, nolite peccare, sed vincite ratione iracundiā. Vel certè sic: Si irascimini, vobis irascimini, quia commoti estis, & non peccabitis. Qui enim sibi irascitur quia cito cōmotus est, desinit irasci alteri. Qui autē vult iram suam iustam probare, plus inflammatur, & cito in culpam cadit. Melior est autem secundum Salomonē, qui iracundiam continet, quàm qui vrbem capit, quia ira etiam fortes decipit. Cauere igitur debemus, ne in perturbationes prius incidamus, quàm animos nostros ratio componat. Exanimat enim mentem plerunque aut ira, aut dolor, aut formido mortis, & improuiso percellit ictu. Ideo præuenire pulchrum est cogitatione, quæ voluendo mentem exerceat, ne repentinis excitetur commotionibus, sed iugo quodam rationis & habenis constricta miteſcat.

Gen. 27.

Psal. 33.

Matth. 18.

1. Petri. 2.

† manus.

1. Reg. 25.

Psal. 54.

Psal. 4.

† lentitudo.

Prouer. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De cogitationibus, & appetitu, & decoro ſermonis in confabulando, & in diſceptando. Caput XXII.

SVnt autem gemini motus, hoc eſt, cogitationum & appetitus, alteri cogitationũ, alteri appetitus, nõ confuſi, ſed diſcreti & diſpares. Cogitationes verũ exquirere, & quaſi emolere muneris habẽt: appetitus ad aliquid impellit agendũ atque excitat. Itaque ipſo genere naturæ ſuæ, & cogitationes tranquillitatem ſedationis infundunt, & appetitus motum agendi excutit. Ita ergo informati ſimus, vt bonarum rerum ſubeat animũ cogitatio, appetitus autem rationi obtemperet (ſi verè vt illud decorum cuſtodiamus, animum volumus intendere) ne rationẽ excludat rei alicuius affectus, ſed ratio quid honeſtati conueniat, examinet. Et quoniam ad conſeruationem decori ſpectare diximus, vt ſciamus in factis dictiſve quis modus, prior autem ordo loquendi quàm faciendi eſt, ſermo in duo diuiditur, In colloquium familiare, & in tractatum diſceptationémque fidei atque iuſtitiæ. In vtroque ſeruandum ne ſit aliqua perturbatio, ſed tanquam mitis & placidus, & beneuolentiæ plenus & gratiæ, ſine vlla fermo ducatur contumelia. Abſit pertinax in familiari ſermone contentio. quæſtiones enim magis excitare inanes, quàm vtilitatis aliquid afferre ſolet. Diſceptatio ſine ira, ſuauitas ſine amaritudine ſit, monitio ſine aſperitate, hortatio ſine offenſione. Et ſicut in omni actu vitæ id cauere debemus, ne rationem nimius animi motus excludat, ſed teneamus conſilij locum: ita etiam in ſermone formulam eam tenere conuenit, ne aut ira excitetur, aut odiũ, aut cupiditatis noſtræ, aut ignauiæ aliqua exprimamus indicia. Sit igitur ſermo huiuſmodi de ſcripturis maximè. Quid enim magis nos oportet loqui, quàm de cõuerſatione optima, adhortatiõe obſeruationis, diſciplinæq; cuſtodia? Habeat caput eius rationẽ, & finis modum. Sermo enim tædioſus iras excitat. Quàm verò indecorum, vt cùm omnis confabulatio habere ſoleat incrementum gratiæ, habeat næuum offenſionis. Tractatus quoque de doctrina fidei, de magiſterio continẽtiæ, de diſceptatione iuſtitiæ, de hortatione diligentiæ, non vnus ſemper, ſed vt ſe dederit lectio, nobis & arripiẽdus eſt, & prout poſſumus proſequendus: neque nimium prolixus, neque cito interruptus, ne vel faſtidiũ derelinquat, vel deſidiam prodat atque incuriam. Oratio ſit pura, ſimplex, dilucida, atque manifeſta, plena grauitatis & ponderis, non affectata elegantia, ſed non intermiſſa gratia.

Quod iocа quæ philoſophi ponunt inter officia, penitus ab eccleſia ſint remouenda. Caput XXIII.

MVlta præterea de ratione dicendi dant præcepta ſeculares viri, quæ nobis prætereunda arbitror, vt de iocandi diſciplina. Nam licet interdum honeſta ioca ac ſuauia ſint, tamẽ ab eccleſiaſtica abhorrent regula: quoniam quæ in ſcripturis ſanctis non reperimus, ea quemadmodum vſurpare poſſumus? Cauẽdum eſt etiam in fabulis, ne inflectant grauitatem ſeuerioris propoſiti. Vę vobis qui ridetis, quia flebitis, ait dominus: & nos ridendi materiam requirimus, vt hic ridentes: illic fleamus? Non ſolum proſuſos, ſed omnes etiam iocos declinãdos arbitror, plenum tamen ſuauitatis & gratiæ ſermonẽ eſſe non indecorum. Nam de voce quid loquar, quam ſimplicem & puram eſſe ſatis arbitror? Canoram autẽ eſſe, naturæ eſt, nõ induſtriæ. Sit ſanè diſtincta pronunciationis modo, & plena ſucci virilis, vt aggreſtem ac ſubruſticũ fugiat ſonum, non vt rithmum affecter ſcenicum, ſed myſticum ſeruet.†

Lucæ.6.

†ſonet.

De tribus quæ in uita actiua neceſſario ſunt obſeruanda, & quod appetitũ rationi cedere conueniat. Cap. XXIIII.

DE ratione dicendi ſatis dictũ puto, nunc de actione vitæ quid congruat cõſideremus. Tria autẽ in hoc genere ſpectanda cernimus. Vnum, vt rationi appetitus non reluctetur. Hoc enim ſolummodo poſſunt officia noſtra illi decoro conuenire. Si enim appetitus rationi obediat, facile id quod deceat in omnib' officiis conſeruari poteſt. Deinde ne maiore ſtudio quàm res ipſa eſt quæ ſuſcipitur, vel minore, aut paruam magno ambitu ſuſcepiſſe, aut magnam inferiore deſtituiſſe videamur. Tertium de moderatione ſtudiorum, operúmque noſtrorum. De ordine quoque rerum, & de opportunitate temporum, non diſsimulandum puto. Sed primum illud quaſi fundamentum eſt omnium, vt appetitus rationi pareat. Secundum & tertiũ, idem eſt, hoc eſt, in vtroque moderatio. Vacat enim apud nos ſpeciei liberalitas, quæ pulchritudo habetur, & dignitatis contemplatio. Sequitur de ordine rerũ, & de opportunitate temporum. Ac per hoc tria ſunt, quæ videamus, vtrum in aliquo ſanctorum conſummata poſſimus docere. Primum igitur ipſe pater Abraam, qui ad magiſterium futuræ ſucceſſionis informatus & inſtructus eſt, iuſſus exire de terra ſua, & de cognatiõe ſua, & de domo patris ſui, nónne multiplicitate neceſſitudinis perſtrictus affectu, tamen appetitum rationi obedientem præbuit? Quem enim terrę ſuæ, cognationis, domus quoque proprię gratia, non delectaret? Et hũc ergo mulcebat ſuorum ſuauitas, ſed imperij cœleſtis & remunerationis æternæ cõſideratio mouebat amplius. Nónne conſiderabat vxorẽ imbecillem ad labores, teneram ad iniurias, decoram ad incentiua inſolentium, ſine ſummo non poſſe duci periculo? Et tamen ſubire omnia, quàm excuſare conſultius diiudicauit. Deinde cũ deſcenderet in Aegyptũ, monuit, vt diceret ſe ſororem eſſe, non vxorem ipſius. Aduerte quanti appetitus. Timebat vxoris pudori, timebat propriæ ſaluti, ſuſpectas habebat Aegyptiorum libidines, & tamẽ prævaluit apud eum ratio exequendæ deuotionis. Cõſiderauit enim quod dei fauore vbiq; tutus eſſe poſſet: offenſo autem domino, etiam domi non poſſet illæſus manere. Vicit igitur appetitum ratio, & obedientem ſibi præſtitit. Capto nepote, non perterritus, neque tot regum turbatus populis, bellum repetiit: victoria potitus, prædæ partem cuius ipſe fuit author, recuſauit. Promiſſo quoque ſibi filio, cùm conſideraret emortui corporis ſui vires depoſitas, ſterilitatem cõiugis, & ſupremam ſenectutem: etiam contra vſum naturæ deo credidit. Aduerte cõuenire omnia. Appetitus non defuit, ſed repreſſus eſt: animus æqualis gerẽdis, qui nec magna pro vilibus, nec minora pro magnis duceret. Moderatio pro negociis, ordo rerum, opportunitas temporum, menſura verborum. Fide primus, iuſtitia præcipuus, in prælio ſtrenuus, in victoria non auarus, domi hoſpitalis, vxori ſedulus. Sanctum quoque eius nepotem Iacob delectabat domi ſecurum degere, ſed mater voluit eum peregrinari, vt daret fraternæ iracundiæ locum. Vicit appetitum, conſilij ſalubritas. Exul domo, profugus à parentibus, vbique tamen conuenientem menſuram negociis tenuit, & temporibus opportunitatem reſeruauit. Acceptus domi parentibus, vt alter maturitate prouocatus obſequij benedictionem daret, alter amore pio propẽderet. Fraterno quoque iudicio prælatus, cùm cibum ſuum fratri cedẽdum putaſſet, delectabatur vtique alimento ſecundum naturam, ſed ſecundum pietatem ceſſit petito. Paſtor domino gregis fidus, ſocero gener ſedulus, impiger in labore, in conuiuio parcus, in ſatisfactione præuius, in remuneratione largus. Denique ſic fraternam mitigauit iracundiam, vt cuius verebatur inimicitias, adipiſceretur gratiam. Quid de Ioſeph loquar, qui vtiq; habebat cupiditatẽ libertatis, & ſuſcepit ſeruitij neceſsitatem? Quàm ſubditus in ſeruitute, quàm in virtute cõſtans, quàm benignus in carcere, ſapiens in interpretatiõne, in poteſtate moderatus, in vbertate prouidus, in fame iuſtus, ordinem laudis rebus adiungens, & opportunitatem temporibus, æquitatem populis officij ſui moderatione diſpenſans? Iob quoque iuxtà ſecundis atque aduerſis rebus irreprehenſibilis, patiens, gratus deo, atque acceptus, vexabatur doloribus, ſed ſe conſolabatur. Dauid etiam fortis in bello, patiens in aduerſis, in Hieruſalem pacificus, in victoria manſuetus, in peccato dolens, in ſenectute prouidus, rerum modos, vices temporum, per ſingularum ſonos ſeruauit ætatum: vt mihi videatur non minus viuendi genere, quàm canẽdi ſuauitate prædulcis moralem† deo ſui fudiſſe meriti cantilenam. Quod his viris principalium virtutum officium defuit? Quarum primo loco conſtituerunt prudentiam, quæ in veri inueſtigatione verſatur, & ſciẽtiæ plenioris infundit cupiditatem. Secundo iuſtitiam, quæ ſuum cuique

Geneſ.11.

Ibidem.

Geneſ.14.

Ge.17. & 18

Geneſ.25.

Gen.37.

† immortalẽ

cuique tribuit, alienum non vendicat: vtilitatem propriam A
negligit, vt communē æquitatem custodiat. Tertio fortitu
dinem, quæ & in rebus bellicis excelsi animi magnitudine,
& slomi eminet, corporisque præstat viribus. Quarto tem
perantiam, quæ modum ordinémque seruat omnium, quæ
vel agenda vel dicenda arbitramur.

Quod uirtutes quatuor principales, in patribus nostris non mediocriter sint consummatæ. Cap. XXV.

HAec forsitan aliquis dicat primo loco poni opor
tuisse, quoniam ab his quatuor virtutibus nascū
tur officiorū genera. Sed hoc artis est, vt primo
officium definiatur, postea certa in genera diui
datur. Nos autem artem fugimus, exempla maiorum pro
ponimus, quæ neque obscuritatem afferunt ad intelligen
dum, neque ad tractandum versutias. Sit igitur nobis vita
maiorum, disciplinæ speculum non calliditatis commen
tarium: imitandi reuerentia, non disputandi astutia. Fuit i
gitur in sancto Abraam primo loco prudentia, de quo di
Gene.15. Roma.4. cit scriptura: Credidit Abraam deo, & reputatum est illi B
ad iustitiam. Nemo enim prudens, qui deum nescit. Deni
Psal.52. que insipiens dixit: Quia non est deus. Nam sapiens nō di
ceret. Quomodo enim sapiens, qui non requirit authorem
suum, qui dicit lapidi, Pater meus es tu: qui dicit diabolo,
vt Manichæus, Author meus es tu? Quomodo sapiens, vt
Arianus, qui mauult imperfectum authorem habere atque
degenerē, quàm verum atque perfectū? Quomodo sapiēs,
vt Marciō atque Eunomius, qui malunt deum malū quàm
bonum habere? Quomodo sapiens, qui deum suum non ti
Eccli.1. met? Initium enim sapientiæ timor domini. Et alibi habes:
Sapientes non declinant de ore domini, sed tractant in cō
Roma.4. fessionibus suis. Simul quoque dicendo scriptura: Repu
tatum est ei ad iustitiā: alterius virtutis gratiam ei detulit.
Primum igitur nostri definierunt prudentiam in veri con
sistere cognitione. Quis enim illorū ante Abraam, Dauid,
Salomonem? Deinde iustitiam spectare ad societatem ge
Psal.111. neris humani. Denique Dauid ait: Dispersit dedit paupe
ribus, iustitia eius manet in æternum. Iustus miseretur, iu C
stus commodat. Sapienti & iusto, totus mūdus diuitiarum
est. Iustus communia pro suis habet, sua pro communibus.
Prouer.28. Iustus seipsum priusquā alios accusat. Ille enim iustus, qui
nec sibi parcit, & occulta sua latere nō patitur. Vide quàm
Gene.15. & 18. iustus Abraam. In senectute susceperat filiū per repromis
sionem, reposcēti domino negandum ad sacrificium (quā
Gene.15. uis vnicum) non putauit. Aduerte hic omnes virtutes qua
Gene.22. tuor in vno facto. Fuit sapientiæ, deo credere, nec filij gra
tiam anteferre authoris præcepto. Fuit iustitiæ, acceptum
reddere. Fuit fortitudinis, appetitū ratione cohibere. Du
cebat hostiam pater, interrogabat filius, tētabatur affectus
patrius, sed non vincebatur. Repetebat filius appellationē
paternam, compungebat paterna viscera, sed non minue
bat deuotionem. Accedit & quarta virtus tēperantia. Te
nebat iustus & pietatis modum, & executionis ordinem.
Denique dum sacrificio necessaria vehit, dum ignem ado
let, dum filium ligat, dum gladium educit: hoc immolandi
ordine meruit, vt filium reseruaret. Quid sapientius sancto D
Gene.32. Iacob, qui deū vidit facie ad faciem, & meruit benedictio
nem? Quid iustius, qui ea quæ acquisierat oblatis muneri
bus cum fratre diuisit? Quid fortius, qui cum deo luctatus
est? Quid modestius, qui modestiam ita & locis & tempo
ribus deferebat, vt filiæ iniuriam malet prætexere coniu
gio quàm vindicare, eo quod inter alienos positus amori
Gene.6.7. & 8. potius consulendum, quàm odia colligenda censebat? Noe
q̄ sapiens, qui tantam fabricauit arcā? Quàm iustus, qui ad
semen omnium reseruatus, solus ex omnibus & præteritæ
generationis superstes est factus, & author futuræ, mundo
potius & vniuersis magis quàm sibi natus? Quàm fortis, vt
diluuium vinceret? Quàm temperans, vt diluuium tolera
ret? quando introiret, qua moderatione degeret, quando
coruum, quando columbam dimitteret, quando reciperet
reuertentes, quando exeundi opportunitatem captaret, a
gnosceret?

Quid in ueritatis inuestigatione seruandum sit. Cap. XXVI.

ITaque tractant in veri inuestigatione tenendum
illud decorum, vt summo studio requiratur quid
verum sit, non falsa pro veris ducere, non obscu
ris vera inuoluere, nō superfluis vel implexis at
que ambiguis occupare animum. Quid tam indecorum,
quàm venerari signa quæ ipsi faciūt? Quid tam obscurum,
quàm de Astronomia & Geometria tractare quod probāt,
& profundi aēris spacia metiri, cœlum quoq; & mare nu
meris includere: relinquere caussam salutis, erroris quære
re? An non ille eruditus in omni sapientia Aegyptiorum
Moyses probauit ista? Sed illam sapientiam detrimentum
& stultitiam iudicauit, & auersus ab ea, intimo deum quæ
siuit affectu. Ideóq; vidit, interrogauit, audiuit loquentē.
Quis magis sapiens, quàm ille quem docuit deus, qui om
nem sapientiam Aegyptiorum, omniúmque artium poten
tias operis sui virtute euacuauit? Nō hic incognita p cogni
tis habebat, hísque temere assentiebatur. Quæ duo in hoc
maxime naturali atque honesto loco vitanda dicūt, qui sibi
nec contra naturam esse nec turpe iudicant saxa adorare,
& à simulacris auxilium petere, quæ nihil sentiant. Quāto
igitur excelsior virtus est sapientia, tanto magis enitendū
esse arbitror nobis, vt assequi eā possimus. Itaque ne quid
contra naturam, ne quid turpe atque indecorū sentiamus:
duo hæc, id est, & tempus & diligentiam ad consideratio
nem rerum examinandi gratia conferre debemus. Nihil est
enim magis quo homo cæteris animātibus prestet, q̄ quod
rationis est particeps, caussas rerū requirit, generis sui au
thorem inuestigādum putat, in cuius potestate vitæ necis
que nostræ potestas sit, qui mundum hunc suo nutu regat,
cui sciamus rationem esse reddendam nostrorum actuum.
Nihil est enim quod magis proficiat ad vitam honestam,
quàm vt credamus eum iudicem futurum, quem & occul
ta non fallant, & indecora offendant, & honesta delectent.
Omnibus igitur hominibus inest secundum naturam hu
manam verum inuestigare, quod ad studium cognitionis
& scientiæ trahit, & inquirendi infundit cupiditatem. In
quo excellere vniuersis pulchrum videtur, sed paucorum
est assequi, qui voluendo cogitationes, consilia examinan
do, non mediocrem impendunt laborem, vt ad illud beate
honestéque viuendum peruenire possint, atque operibus
appropinquare. Non enim qui dixerit, inquit, mihi domi- Matth.7.
ne, domine: intrabit in regnum cœlorum, sed qui fecerit ea
quæ dico. Nam studia scientiæ sine factis, haud scio an e
tiam inuoluant magis.

Quod uirtutes quatuor ita perplexæ sint, ut ab inuicem separari nequeant. Cap. XXVII.

PRimus igitur officij fons prudētia est. Quid enim Tullius.li.1. de origine honesti ex quatuor fontibus.
tam plenum officij, quàm deferre authori studiū
atque reuerentiam? Qui tamen fons & in virtutes
deriuatur cæteras. Neque enim potest iustitia si
ne prudentia esse, cum examinare quid iustum, quídve in
iustum sit, non mediocris prudentiæ sit. Sūmus in vtroque
error? Qui enim iustum iudicat iniustum, iniustū vero iu
stum, execrabilis erit apud deum. Vt quid abundant iusti
tiæ imprudenti, Salomon ait? Neque iterum prudentia sine
iustitia est. Pietas enim in deum, initium intellectus. Quo
aduertimus illud ab huius seculi translatum magis quàm
inuentum sapientibus, quia pietas fundamētum est omniū
virtutum. Iustitiæ autem pietas est prima in deum, secunda
in patriam, tertia in parentes. Item in omnes, quę & ipsa se
cundum naturæ est magisterium. Siquidē ab ineunte æta
te vbi primum sensus infundi cœperit, vitam amamus tan
quam dei munus, patriam parentésque diligimus. Deinde
æquales quibus sociari cupim⁹. Hinc charitas nascitur que
alios sibi præfert, non quærens quæ sua sunt, in quibus est
principatus iustitiæ. Omnibus quoque animantibus inna
scitur, primum salutem tueri, cauere quæ noceant, expete
re quę prosint: vt pastum, vt latibula, quibus se à periculis,
imbribus, sole defendāt, quod est prudētiæ. Succedit quo
que vt omnium genera animantium, congregabilia natura
sint, primo generis sui ac formæ consortibus, tum etiā cæ
teris: vt videmus boues armentis, equos gregibus, & ma
ximè pares paribus delectari. Ceruos quoq; ceruis, & ple
rum-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rumque hominibus adiungi. Iam de procreandi ſtudio & A]
ſobolis, vel etiam generantium amore, quid loquar, in quo eſt forma iuſtitiæ præcipua? Liquet igitur & has & reliquas cognatas ſibi eſſe virtutes. Siquidem & fortitudo quæ vel in bello tuetur à Barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel à latronibus ſocios, plena ſit iuſtitiæ: & ſcire quo conſilio defendat atque adiuuet, captare etiam temporum & locorũ opportunitates, prudẽtiæ ac modeſtiæ ſit. Et tẽperantia ipſa ſine prudentia modum ſcire nõ poſſit, opportunitatem noſcere, & ſecundum menſuram reddere ſit iuſtitiæ. Et in omnibus iſtis magnanimitas neceſſaria ſit, & quædam fortitudo mentis, plerumque & corporis, vt quis quod velit poſſit implere.

Primum quod philoſophi dicunt & ſecundum iuſtitiæ munus apud nos excludi, tertium uero à noſtris mutuatum. Cap. XXVIII.

IVſtitia igitur ad ſocietatem generis humani, & ad communitatẽ refertur. Societatis enim ratio diuiditur in duas partes, iuſtitiam & beneficen- B
tiam, quam eandem liberalitatem & benignitatẽ vocant. Iuſtitia mihi excelſior videtur, liberalitas gratior. Illa cenſuram tenet, iſta bonitatẽ. Sed primum ipſum quod putant philoſophi iuſtitiæ munus, apud nos excluditur. Dicunt enim illi eam primam eſſe iuſtitiæ formam, vt nemini quis noceat niſi laceſſitus iniuria. Quod Euangelij authoritate vacuatur. Vult enim ſcriptura, vt ſit in nobis ſpirit' filij hominis, qui venit conferre gratiam, non inferre iniuriam. Deinde formam iuſtitię putauerunt, vt quis communia, id eſt publica pro publicis habeat, priuata ꝓ ſuis. Nec hoc quidem ſecundum naturam. Natura enim omnia omnibus in commune profudit. Sic enim deus generari iuſsit omnia, vt paſtus omnibus communis eſſet, & terra ergo foret omnium quædam communis poſſeſsio. Natura igitur ius commune generauit, vſurpatio ius fecit priuatum. Quo in loco aiunt placuiſſe Stoicis, quæ in terris gignantur, omnia ad vſus hominum creari. Homines autẽ hominũ cauſſa eſſe generatos, vt ipſi inter ſe aliis alij ꝓdeſſe poſsint. Vn- C
de hoc, niſi de noſtris ſcripturis dicendum ſumpſerunt? Moyſes enim ſcripſit, quia dixit deus: Faciamus hominem ad imaginem noſtram, & ſecundum ſimilitudinem, & habeat poteſtatem piſcium maris, & volatilium cœli, & pecorum, & omnium repentium ſuper terram. Et Dauid ait: Omnia ſubiecisti ſub pedib' eius, oues & boues vniuerſas inſuper & pecora cãpi, volucres cœli, & piſces maris. Ergo omnia ſubiecta eſſe homini de noſtris didicerunt, & ideo cẽſent propter hominẽ eſſe generata. Hominem quoq; hominis cauſſa generatum eſſe in libris Moyſi reperimus, dicente domino: Non eſt bonum eſſe hominem ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Ad adiumẽtum ergo mulier data eſt viro, quæ generaret, vt homo homini adiumento foret. Denique antequã mulier formaretur, dictum eſt de Adam: Non eſt inuentus adiutor ſimilis illi. Adiumentum enim homo niſi de homine habere non poterat. Ex omnibus igitur animantibus nullum animal ſimile, & vt abſolute dicamus, nullus adiutor hominis inuẽtus eſt. Muliebris D
igitur ſexus adiutor expectabatur. Ergo ſecundum dei voluntatem, vel naturæ copulam, inuicem nobis eſſe auxilio debem', certare officiis, velut in medio omnes vtilitates ponere, & vt verbo ſcripturæ vtar, adiumentum ferre alter alteri, vel ſtudio, vel officio, vel pecunia, vel operibus, vel quolibet modo, vt inter nos ſocietatis augeatur gratia, nec quiſquam ab officio vel periculi terrore reuocetur, ſed omnia ſua ducat, vel aduerſa vel proſpera. Denique ſanctus Moyſes pro populo patrum bella ſuſcipere grauia non reformidauit, nec regis potẽtiſsimi trepidauit arma, nec barbaricæ immanitatis expauit ferociam, ſed abiecit ſalutem ſuam, vt plebi libertatem redderet. Magnus itaque iuſtitię ſplendor, quæ aliis potius nata quàm ſibi, communitatẽ & ſocietatem noſtram adiuuat, excelſitatem tenet, vt ſuo iudicio omnia ſubiecta habeat, opem aliis ferat, pecuniã conferat, officia non abnuat, pericula ſuſcipiat aliena. Quis nõ cuperet hanc virtutis arcem tenere, niſi prima auaricia infirmaret atque inflecteret tantæ virtutis vigorem? Etenim

iene.1. Pſal.8. Gene.2.

dum augere opes, aggerare pecunias, occupare terras poſſeſsionibus cupimus, præſtare diuitiis: iuſtitię formã exuimus, beneficentiam communem amittimus. Quomodo enim poteſt iuſtus eſſe, qui ſtudet eripere alteri quod ſibi quærat? Potentiæ quoque cupiditas, formam iuſtitiæ virilẽ effœminat. Quomodo enim poteſt ꝓ aliis interuenire, qui alios ſibi ſubiicere conatur: & infirmo aduerſus potentes opem ferre, qui ipſe grauem libertati affectat potentiam?

Iuſtitiam & fidẽ hoſtibus etiam exhibendam. Cap. XXIX.

QVanta autem iuſtitia ſit, ex hoc intelligi poteſt, quòd nec locis, nec perſonis, nec tẽporibus excipitur, quæ etiam hoſtibus reſeruatur: vt ſi conſtitutus ſit cũ hoſte aut locus aut dies prælio, aduerſus iuſtitiam putetur, aut loco præuenire, aut tempore. Intereſt enim vtrum aliquis pugna aliqua & conflictu graui capiatur, an ſuperiore gratia, vel aliquo euentu. Siquidẽ vehemẽtioribus hoſtibus & infidis, & his qui amplius læſerint vehementior refertur vltio: vt Madianitis, qui per Nume.31.
mulieres ſuas pleroſque peccare fecerant ex plebe Iudæorum, vnde & dei in populum patrum iracundia effuſa eſt. Ioſ.9.
Et ideo factum eſt, vt nullum Moyſes victor ſupereſſe pateretur: Gabaonitas autem qui fraude magis quàm bello tentauerant plebem patrum, non expugnaret Ieſus, ſed cõditionis impoſitæ afficeret iniuria: Syros vero Heliſæus quos obſidentes in ciuitatem duxerat momentaria cæcitate percuſſos, cum quò ingrederentur videre non poſſent, 4.Reg.6.
volenti regi Iſrael percutere non acquieſceret, dicens: Nõ percuties quos non captiuaſti in lãcea & in gladio tuo. pone eis panem & aquam vt manducent & bibant, & remittãtur, & eant ad dominum ſuũ: vt humanitate prouocati gratiam repręſentarẽt. Denique poſtea in terram Iſrael venire piratæ Syrię deſtiterũt. Si ergo in bello iuſtitia valet, quãto magis in pace ſeruanda eſt? Et hanc gratiam propheta his detulit, qui ad eum corripiendũ venerant. Sic enim legimus: quod in obſidionẽ eius miſerat rex Syriæ exercitum ſuum, cognito quod Heliſæus eſſet, qui conſiliis & argumentationibus eius obuiaret omnibus. Quẽ videns exercitum Giezi ſeruus prophetæ, de ſalutis periculo trepidare cœpit. Cui dixit propheta: Noli timere, quoniam plures nobiſcum ſunt, quàm cum illis. Et rogante propheta vt aperirentur oculi' ſeruo ſuo, aperti ſunt. Vidit itaq; Giezi totum mõtem equis repletum & curribus in circuitu Heliſæi. Quibus deſcendentibus ait propheta: Percutiat dominus cæcitate exercitũ Syriæ. Quo impetrato dixit ad Syros: Venite poſt me, & ducam vos ad hominem quẽ quæritis. Et viderunt Heliſæum, quem corripere geſtiebant, & videntes tenere non poterant. Liquet igitur etiam in bello fidem & iuſtitiam ſeruari oportere, nec vllum decorũ eſſe poſſe, ſi violetur fides. Denique etiã aduerſarios molli veteres appellatione nominabant, vt peregrinos vocarent. Hoſtes enim antiquo ritu peregrini dicebantur. Quod æque etiam ipſum de noſtris aſſumptũ dicere poſſumus. Aduerſarios enim ſuos Hebræi allophylos, hoc eſt, alienigenas, latino appellabãt vocabulo. Denique in libro Regnorum primo ſic legimus: Et factum eſt in diebus illis, con- 1.Reg.4.
uenerunt alienigenæ in pugnam ad Iſrael. Fundamentum ergo eſt iuſtitiæ fides. Iuſtorum enim corda meditãtur fidem: & qui ſe iuſtus accuſat, iuſtitiã ſupra fidem collocat. Nam tunc iuſtitia eius apparet, ſi vera fateatur. Denique & Eſa.28.
dominus per Eſaiam: Ecce, inquit, mitto lapidẽ in fundamentũ Sion, id eſt, Chriſtũ, in fundamentũ eccleſiæ. Fides enim omniũ Chriſtus. Eccleſia autem quędã forma iuſtitię eſt, commune ius omnium. In commune orat, in commune operatur, in commune tentatur. Denique qui ſeipſum ſibi abnegat, ipſe iuſtus, ipſe dignus Chriſto eſt. Ideo & Paulus fundamentũ poſuit Chriſtum, vt ſupra eum opera iuſtitiæ locaremus, quia fides fundamentum eſt. In operibus autẽ aut malis iniquitas, aut bonis iuſtitia eſt.

De beneficentia. Cap. XXX.

SEd iam de beneficentia loquamur, quæ diuiditur etiam ipſa in beneuolentiã & liberalitatẽ. Ex his igitur duabus conſtat beneficentia, vt ſit perfecta. Non enim ſatis eſt beneuelle, ſed etiam benefacere.

Tullius li.1. quemadmodũ ex beneficentia quæ iuſtitiæ coniuncta eſt of ficia manẽt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

facere. Nec satis est iterum beneficere, nisi id ex bono fon- A
1.Corin.9. te, hoc est, ex bona voluntate proficiscatur. Hilarem enim
datorem diligit deus. Nam si inuitus facias, quæ tibi mer-
1.Corin.9. ces est? Vnde Apostolus generaliter inquit: Si volens hoc
ago, mercedem habeo: si inuitus, dispensatio mihi credita
est. In Euangelio quoque multas disciplinas accepimus iu-
stæ liberalitatis. Pulchrum est igitur bene velle, & eo lar-
giri consilio, vt prosis, non vt noceas. Nam si luxurioso ad
luxuriæ effusionem, adultero ad mercedem adulterij lar-
giendum putes, non est beneficentia ista vbi nulla est be-
neuolentia. Officere enim istud est, non prodesse alteri: si
largiaris ei qui conspiret aduersus patriam, qui congrega-
re cupiat tuo sumptu perditos, qui impugnet ecclesiã. Non
est hæc probabilis liberalitas, si adiuues eum qui aduersus
viduam & pupillos graui decernit iurgio, aut vi aliqua pos
sessiones eorum eripere conatur. Non probatur largitas,
si quod alteri largitur, alteri quis extorqueat: si iuste que-
Luc.19. rat, & iuste dispensandum putet: nisi forte, vt ille Zacheus,
reddas quadruplum prius ei quẽ fraudaueris: & gentilita- B
tis vitia fidei studio & credentis operatione cõpenses. Fũ-
damentum igitur habeat liberalitas tua. hoc primum quæ-
ritur, vt cum fide conferas, fraudem non facias oblatis, ne
dicas te plus conferre, & minus conferas. Quid enim opus
est dicere? Fraus ꝑmissi est: in tua potestate est largiri quod
velis. Fraus fundamentum soluit, & opus corruit. Nũquid
Act.5. Petrus ita indignatione efferbuit, vt Ananiã extingui vel-
let, vel vxorem eius? Sed exemplo eorũ noluit perire cæ-
teros. Nec illa perfecta est liberalitas, si iactantiæ caussa ma
gis quàm misericordiæ largiaris. Affectus tuus nomen im-
ponit operi tuo. Quomodo à te proficiscitur, sic estimatur.
Vides quàm moralem iudicem habeas? Te consulit, quo-
modo opus tuum suscipiat, mentem tuam prius interrogat.
Matth.6. Nesciat inquit sinistra tua quid faciat dextra tua. Non de
corpore loquitur, sed etiã vnanimus tuus, frater tuus quod
facis nesciat, ne dum hic mercedem quæris iactantiæ, illic
remunerationis fructum amittas. Perfecta autẽ est libera-
litas, vbi silentio quis tegit opus suum, & necessitatibus sin C
gulorum occulte subuenit: quẽ laudat os pauperis, & non
labia sua. Deinde perfecta liberalitas fide, caussa, loco, tem
pore commendatur, vt primum opereris circa domesticos
fidei. Grandis culpa, si sciente te fidelis egeat, si scias eum
sine sumptu esse, fame laborare, ꝑumnam perpeti, qui ꝑ-
sertim egere erubescat: si in caussam ceciderit, aut captiui-
tatis suorum, aut calumniæ, & non adiuues: si sit in carcere,
& pœnis & suppliciis propter debitum aliquod iustus ex-
crucietur: (nam & si omnibus debetur misericordia, tamẽ
iusto amplius:) si tẽpore afflictionis suę nihil à te impetret,
si tempore periculi quo rapitur ad mortem, plus apud te pe
Iob.29. cunia tua valeat, quàm vita morituri. De quo pulchre Iob
dixit: Benedictio perituri in me veniebat. Personarũ qui-
dem deus acceptor non est, quia nouit omnia. Nos autẽ o-
mnibus quidem debemus misericordiam. Sed quia pleriq;
fraude eam quærunt, & fingunt ꝑumnam, ideo vbi caussa
manifestatur, persona cognoscitur, tempus vrget, largius
se debet profundere misericordia. Non enim auarus domi- D
nus est, vt plurimum querat. Beatus quidem qui dimittit o-
mnia, & sequitur eum. Sed & ille beatus est, qui quod habet
Luc.21. ex affectu facit. Denique duo æra viduæ illius diuitum mu
neribus prætulit: quia totum illa quod habuit contulit, illi
autem ex abundanti partem exiguam contulerũt. Affectus
igitur diuitem collationem aut pauperem facit, & precium
rebus imponit. Cæterùm deus nõ vult simul effundi opes,
3.Reg.19. sed dispensari, nisi forte vt Helisæus qui boues suos occi-
dit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura te-
neretur domestica, sed relictis omnibus in disciplinam se
propheticam daret. Est etiam illa probanda liberalitas, vt
proximos seminis tui nõ despicias, si egere cognoscas. Me-
lius est enim vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab aliis
sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium neces-
sitati, non tamen vt illi ditiores eo fieri velint, quod tu pos
ses conferre inopibus. Caussa enim præstat, non gratia. Ne-
que enim propterea te domino dicasti, vt tuos diuites fa-
cias, sed vt vitam tibi perpetuam fructu boni operis acqui-
ras, & precio misericordiæ peccata redimas tua. Putant se pa
rum posse rẽ? precium tuum quærunt, vitæ tuæ fructũ adi-
mere contendunt. Et accusat quod eum diuitem non feceris, cum te ille velit æternæ vitæ fraudare mercede? Consi-
lium præmissimus, authoritatẽ petamus. Primum igitur ne-
minem debet pudere, si ex diuite pauper fiat, dum largitur
pauperi, quia Christus pauper factus est cum diues esset, vt 2.Corin.8.
nos sua inopia ditaret. Dedit regulam quam sequamur, vt
bona ratio sit exinaniti patrimonij, si quis pauperum famẽ
repulit, inopiam subleuauit. Vnde & consilium in hoc do,
Apostolus dicit: Hoc enim vobis vtile est, vt Christũ imi-
temini. Consilium bonis datur, correptio errantes coercet.
Denique quasi bonis dicit: Qui non tantum facere sed & 2.Cor.8.
velle cœpistis ab anno præterito. Perfectorum vtrumque
est non pars. Itaque docet, & liberalitatem sine beneuolen-
tia, & beneuolentiam sine liberalitate non esse perfectam.
Vnde ad perfectum hortatur dicens: Nunc ergo & facere
consummate, vt quemadmodum prompta est in vobis vo-
luntas faciendi, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis. Si
enim voluntas prompta est, secundum id quod habet acce-
pta est, non secundum id quod non habet. Nõ enim vt aliis
refectio sit, vobis autem angustia, sed ex æqualitate in hoc
tempore vestra abundantia sit ad illorum inopiã, vt & illo-
rum abundantia sit ad vestram inopiam, vt fiat ęqualitas, si-
cut scriptum est: Qui multum, non abundauit: & qui modi- Exod.16.
cum non minorauit. Aduertimus quemadmodum & bene- 2.Corin.8.
uolentiam, & liberalitatem, & modũ comprehendit, & fru-
ctum atque personas. Ideo modum, quia imperfectis dabat
consilium. Non enim patiuntur angustias, nisi imperfecti.
Sed & si quis ecclesiam nolẽs grauare in sacerdotio aliquo
constitutus, aut ministerio, non totum quod habet confe-
rat, sed operetur cum honestate quantum officio satis est,
non mihi imperfectus videtur. Et puto quod hic angustiã
non animi sed rei familiaris dixerit. De personis autem pu-
to dictum: vt vestra abundantia sit ad illorum inopiam, &
illorum abundantia ad vestram inopiam: id est, vt populi
abundantia sit bonæ operationis ad illorum subleuandam
alendo inopiam: & illorum abundantia spiritalis, adiuuet in
plebe inopiam meriti spiritalis, & conferat ei gratiam. Vn- Exod.16.
de exemplum optimum posuit: Qui multum, non abunda- 2.Corin.8.
uit: & qui modicum, non minuit. Bene hortatur ad officiũ
misericordiæ omnes homines istud exemplum: quoniã &
qui plurimũ auri possidet, non abundat, quia nihil est quic-
quid in hoc seculo est: & qui exiguum habet non minuit,
quia nihil est quod amittit. Res sine dispendio est, quæ tota
dispendium est. Est etiam sic intellectus bonus. Qui plури-
mum habet, & si non donat, non abundat: quia quantumuis
acquirat, eget semper qui plus concupiscit. Et qui exiguũ
habet, non minuit, quia non multum est quod pauperem pa
scit. Similiter ergo & ille pauper qui confert spiritalia pro
pecuniariis, & si plurimum habeat gratiæ, non abundat. Nõ
enim onerat gratia, sed alleuat mentem. Sed etiam sic potest
intelligi: Non abundas ô homo. Quantũ est enim quod ac- Lucæ.7.
cepisti, etsi tibi multum est? Ioãnes quo nemo maior est in-
ter natos mulierum, inferior tamen erat eo qui minor est in
regno cœlorum. Potest & sic intelligi: Nõ abundat dei gra-
tia corporaliter, quia spiritualis est. Quis eius potest aut
magnitudinem aut latitudinem comprehendere quam non
videt? Fides si fuerit sicut granum sinapis, montes trans- Matth.17.
ferre potest, & non tibi datur vltra granum sinapis. Si in
te abundet gratia, est verendum ne mens tua tanto mu-
nere incipiat extolli: quia multi sunt qui ab altitudine cor-
dis sui grauius corruerunt, quàm si nullam habuissent dei
gratiam. Et qui parum habet, non minuit, quia non est cor-
poreum vt diuidatur: & quod parum videtur habenti, plu-
rimum est cui nihil deest. Considerandæ etiam in largiendo
ætas atque debilitas, nonnunquam etiam verecundia, quæ
ingenuos prodit natales, vt senibus plus largiaris, qui sibi
labore iam non queunt victum quærere. Similiter & debi-
litas corporis, & hæc iuuanda promptius. Tum si quis ex
diuitiis cecidit in egestatem, & maxime si nõ vitio suo, sed
aut latrociniis, aut proscriptione, aut calumniis quæ habe-
bat amisit. Sed forte dicat aliquis: Cæcus vno loco sedet &

præte-

Universidad de Deusto
Biblioteca

præteritur,& iuuenis validus frequenter accipit. Verũ est, quia obrepit propter importunitatem. Nõ est illud iudicij, sed tedij. Nam & dominus ait in Euangelio, de eo qui iam clauserat ostium suum, si quis ostium eius procacius pulsset, quia surgit & dat illi propter importunitatem. Luce.11.

De reddendo beneficio. Caput XXXI.

PVlchrum quoque est, propensiorem eius haberi rationem, qui tibi aut beneficiũ aliquod aut munus contulit, si ipse in necessitatem incidit. Quid enim tam contra officiũ, quàm nõ reddere quod acceperis? Nec mensura pari sed vberiore reddendum arbitror, & vsum pensandum beneficij, vt tanto subuenias, quanto eius ęrumnam repellas. Etenim superiorem nõ esse in referendo q̃ in conferendo beneficio, hoc est minorem esse: quoniam qui prior contulit, tempore superior est, humanitate prior. Vnde imitanda nobis est in hoc quoq; natura terrarum, quæ susceptum semen multiplicatiori solet numero reddere quàm acceperit. Ideo est tibi scriptũ: Sicut agricultura est homo insipiẽs, & tanquam vinea homo egens sensu. Si reliqueris eum desolabitur. Sicut agricultura ergo etiam sapiens, vt tanquã fœnerata sibi maiore mẽsura semina susceptа restituat. Terra ergo aut sponta..eos fructus germinat, aut creditos vberiore cumulo refundit ac reddit. Vtrumque debes quodam hæreditario vsu parẽtis, ne relinquaris sicut infœcundus ager. Esto tamen vt aliquis excusare possit quod non dederit, quomodo excusare potest quod non reddiderit? Nõ dare cuiquam vix licet, non reddere vero non licet. Ideo pulchre Salomõ ait: Si sederis cœnare ad mensam potentis, sapienter intellige ea quæ apponuntur tibi: & mitte manum tuam, sciẽs quod oportet te talia præparare. Si autem insatiabilis es, noli cõcupiscere escas eius, hęc enim obtinent vitam falsam. Quę nos imitari cupientes, sententias scripsimus. Conferre gratiam, bonum est: at qui referre nescit, durissimus. Humanitatis exemplum ipsa terra suggerit. Spõtaneos fructus ministrat quos non seueris, multiplicatũ quoque reddit quod acceperit. Negare tibi pecuniam numeratã non licet, quomodo licet acceptam non referre gratiam? In Prouerbiis quoque habes, quod ita plurimum redhibitio ista gratię apud deum consueuit valere, vt etiam in die ruinæ inueniat gratiam, quando possunt pręponderare peccata. Et quid aliis vtar exemplis, cum dominus ipse remunerationẽ vberiorem sanctorum meritis in Euangelio polliceatur, atque exhortetur vt operemur bonum opus, dicens: Dimittite, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis: mensuram bonam, commotam, superefluẽtem dabunt in sinum vestrũ? Itaque & illud conuiuium Salomonis, non de cibis, sed de operibus est bonis. Quo enim melius epulantur animi, q̃ bonis factis? Aut quid aliud tam facile potest iustorũ explere mentes, quàm boni operis conscientia? Qui autẽ iocundior cibus, quàm facere voluntatem dei? Quem cibum sibi solum dominus abundare memorabat, sicut scriptum est in Euangelio. Meus cibus est, vt faciam voluntatem patris mei, qui est in cœlo. Hoc cibo delectemur, de quo ait propheta. Delectare in domino. Hoc cibo delectantur qui superiores delectationes mirabili ingenio comprehenderunt, qui possunt scire, qualis sit illa munda & intelligibilis mentis delectatio. Edamus ergo panem sapientiæ, & saturemur in verbo dei: quia non in solo pane, sed in omni verbo dei vita est hominis facti ad imaginẽ dei. De poculo vero satis expresse dicit sanctus Iob: Sicut terra expectans pluuiam, sic & isti sermones meos. Prouerb.23. Luce.6. Ioan.4. Psal.36. Deut.8. Matth.4. Gene.1. Iob.29.

Beneuolentiam liberalitate potiorem esse. Cap. XXXII.

PVlchrum est ergo vt diuinarum scripturarũ humescamus alloquio, & quasi ros sic in nos dei verba descendant. Cum igitur sederis ad illam mensam potentis, intellige quis sit iste potẽs: & in paradiso delectationis positus, atque in conuiuio sapientiæ collocatus, considera quæ apponuntur tibi. Scriptura diuina, conuiuium sapientiæ est: singuli libri, singula sunt fercula. Intellige prius quæ habeantur in ferculis dapes, & tũc mitte manũ: vt ea quæ legis vel quæ accipis à domino deo tuo, operibus exequaris, & collatam in te gratiam officiis repræsentes: vt Petrus & Paulus, qui Euangelizando vicẽ quãdam largitori muneris reddiderunt, vt possint singuli dicere: Gratia autem dei sum id quod sum, & gratia eius in me egena non fuit, sed abundãtius illis omnibus laboraui. Alius ergo fructum accepti beneficij, vt aurum auro, argẽtum argento repẽdit: alius laborem: alius, haud scio an etiã locupletius, solum restituit affectum. Quid enim si reddẽdi nulla facultas supperit? In beneficio reddendo plus animus quàm census operatur: magísque præponderat beneuolentia, quàm possibilitas referendi muneris. Gratia enim in eo ipso quod habetur refertur. Magna igitur beneuolẽtia, quę etiam si nihil conferat, plus exhibet: & cum in patrimonio nihil habeat, largitur pluribus: idque facit sine vllo suo dispendio, & lucro omnium. Et ideo præstat beneuolẽtia supra ipsam liberalitatem. Ditior hæc moribus, quàm illa muneribus. Plures enim sunt qui indigẽt beneficio, quàm qui abundant. Est autem beneuolentia coniuncta liberalitati, à qua ipsa liberalitas proficiscitur: cum largitatis affectũ sequitur largiendi vsus, est separata atque discreta. Vbi enim deest liberalitas, beneuolentia manet communis quædam parens omnium, quæ amicitiam connectit & copulat, in cõ filiis fidelis, in prosperis læta, in tristibus mœsta, vt vnusquisque beneuolentis se magis quàm sapientis credat consilio: vt Dauid cum esset prudentior, Ionathæ tamẽ iunioris cõsiliis acquiescebat. Tolle ex vsu hominum beneuolentiam, tanquam solem è mundo tuleris, ita erit: quia sine ea vsus hominum esse non potest, vt peregrinãti monstrare viam, reuocare errantem, deferre hospitium. Non igitur mediocris virtus, de qua sibi plaudebat Iob dicens: Foris autem non habitabat hospes, ianua mea omni venienti patebat. Aquam de aqua profluenti dare, lumẽ de lumine accẽdere. Beneuolẽtia itaque in his est omnibus, tanquã fons aquæ reficiens sitientem, tanquam lumen quod etiã in aliis luceat, nec illis desit, qui de suo lumine aliis lumen accẽderint. Est etiam illa beneuolentiæ liberalitas, vt si quod habes debitoris chirographum, scindens restituas, nihil à debitore consecutus debiti. Quod exẽplo sui facere nos debere Iob sanctus admonet. Nam qui habet, non mutuatur: qui non habet, non liberat syngrapham. Quid igitur etiã si ipse non exigas, auaris hæredibus reseruas, quam potes cum beneuolentiæ laude sine damno pecuniæ repræsentare? Atque vt plenius discutiamus, beneuolentia à domesticis primum profecta personis, id est, à filiis, parentibus, fratribus, per coniunctionum gradus in ciuitatũ peruenit ambitum, & de paradiso egressa mundum repleuit. Denique cum in viro & fœmina beneuolentem deus posuisset affectum, dixit: Erũt ambo in vna carne, & in vno spiritu. Vnde se Eua serpenti credidit, quoniam quæ beneuolentiam acceperat, esse maleuolentiam non opinabatur. 1.Corin.15. 1.Reg.19. Iob.31. Gene.2.

Beneuolentiam in ecclesia maxime, & earundem virtutum hominibus perseuerare. Cap. XXXIII.

AVgetur beneuolentia cœtu ecclesiæ, fidei consortio, initiandi societate, percipiendę gratiæ necessitudine, mysteriorum communione. Hæc enim etiam appellationes necessitudinum, reuerẽtiam filiorum, authoritatem & pietatem patrum, germanitatem fratrum sibi vendicant: Multum igitur ad cumulandã spectat beneuolentiam necessitudo gratiæ: Adiuuant etiã parium studia virtutum. Siquidem beneuolentia etiã morum facit similitudinem. Denique Ionathas filius regis imitabatur sancti Dauid mansuetudinem, propter quod diligebat eum. Vnde & illud: Cum sancto sanctus eris, non solum ad conuersationem, sed etiam ad beneuolentiam deriuandum videtur. Nam vtique & filij Noe simul habitabant, & non erat in his morum concordia. Habitabant etiã in domo patris Esau & Iacob, sed discrepabant. Non enim erat beneuolentia inter eos, quæ sibi præferret alterum: sed magis cõtentio, quæ præriperet benedictionẽ. Nam cum alter prædurus, alter mansuetus esset: inter dispares, mores & studia compugnantia, beneuolentia esse non poterat. Adde quia sanctus Iacob paternæ degenerem domus virtuti præferre non poterat. Nihil autem tam consociabile, quàm cũ æquitate iustitia, quę velut compar & socia beneuolentiæ, facit 1.Reg.19. Psal.17.

vt eos

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt eos quos pares nobis credimus, diligamus. Habet autē in se beneuolentia etiam fortitudinem. Nam cum amicitia ex beneuolentiæ fonte procedat, non dubitat pro amico grauia vitæ sustinere pericula. Et si mala mihi, inquit, euenerint, per illum sustineo.

Laus beneuolentiæ. Cap. XXXIIII.

BEneuolentia etiam gladium iracundię extorquere consueuit. Beneuolentia facit, vt amici vulnera vtilia magis quàm voluntaria inimici oscula sint. Beneuolentia facit, vt vnus fiat ex pluribus: quoniā & si plures amici sint, vnus fiūt, in quibus vn' spiritus & vna sentētia est. Simul aduertimus etiā correptiones in amicitia gratas esse, quę aculeos habēt, dolorē nō habēt. Cōpungimur enim censoriis sermonibus, sed beneuolētiæ delectamur sedulitate. Ad summā, non omnibus ēadē semper officia debentur, nec personarum semper, sed plerumque caussarum & temporum prælationes sunt, vt vicinū quis interdum magis quàm fratrem adiuuerit. Quoniam & Prouer.27. Salomon dicit: Melior est vicinus in proximo, quàm frater longe habitans. Et ideo plerumque amici se beneuolētiæ quisque committit, quàm fratris necessitudini. Tātum valet beneuolentia, vt plerumque pignora vincat naturæ.

De fortitudine, quam sine iustitia uirtutem non esse manifestis declaratur indiciis. Cap. XXXV.

SAtis copiose iustitiæ loco honesti naturā & vim tractauimus. Nunc de fortitudine tractemus, quę velut excelsior cæteris, diuiditur in res bellicas & domesticas. Sed bellicarum rerum studiū à nostro officio iam alienum videtur, quia animi magis quàm corporis officio intendimus, nec ad arma iam spectat vsus noster, sed ad pacis negocia. Maiores autē nostri, vt Iesus Naue, Hierobaal, Samson, Dauid summam rebus quoque bellicis retulere gloriam. Est itaque fortitudo velut excelsior cæteris, sed nunquam incomitata virtus. Non enim seipsam committit sibi, alioquin fortitudo sine iustitia, iniquitatis materia est. Quo enim validior est, eo promptior est vt inferiorem opprimat: cum in ipsis rebus bellicis iusta bella an iniusta sint, spectandum putetur. Nunquam Dauid nisi lacessitus bellum intulit. Itaque prudentiam fortitudinis comitem habuit in prælio. Nam & aduersus 1.Reg 17. Goliam immani mole corporis virum, singulari certamine dimicaturus, arma quibus oneraretur respuit. Virtus enim suis lacertis magis quàm alienis integumētis nititur. Deinde eminus, quo grauius feriret, ictu lapidis hostē interemit, postea nunquam nisi consulto domino bellum adorsus est. Ideo in omnibus victor prælijs, vsque ad summā senectam manu promptus, bello aduersum Titanas suscepto, ferocibus bellator miscebatur agminibus, gloriæ cupidus, incuriosus salutis. Sed non hæc sola præclara fortitudo Heb.11. est, sed etiam illorum gloriosam fortitudinem accipimus, qui per fidem magnitudine animi obstruxerūt leonum ora, extinxerunt virtutem ignis, effugarunt acie gladij, conualuerunt de infirmitate fortes, qui nō comitatu & legionibus succincti, communem cum multis victoriā, sed Danie.14. nuda virtute animi singularem de perfidis retulerūt triūphū. Quàm insuperabilis Daniel, qui circa latera sua rugiē tes nō expauit leones. Fremebāt bestiæ, & ille epulabatur.

Fortitudinem maxime in animo & contemptu rerum constare labentium. Cap. XXXVI.

NOn igitur in viribus corporis & lacertis tātummodo fortitudinis gloria est, sed magis in virtute animi. Neque in inferenda, sed in depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit à socio iniuriam si potest, tam est in vitio, quàm ille qui facit. Exod.2. Vnde sanctus Moyses hinc prius orsus est tentamēta bellicæ fortitudinis. Nam cū vidisset Hebræum ab Aegyptio Prouer.24. iniuriam accipientem, defendit ita vt Aegyptium sterneret, atque in arena abscōderet. Salomon quoque ait: Eripe eum qui ducitur ad mortem. Vnde igitur hoc vel Tullius, vel etiā Panætius, aut ipse Aristoteles transtulerint apertū est satis, quanquam etiā his duobus antiquior dixerit Iob: Iob.29. Saluum feci pauperem de manu potentis, & pupillum cui adiutor non erat, adiui. Benedictio perituri in me veniebat. Nónne hic fortissimus, qui tam fortiter perrulit impetus diaboli, & vicit eum in virtute mentis suæ? Neque vero de eius dubitandum fortitudine, cui dicit dominus. Ac- Iob.40. cinge sicut vir lumbos tuos, susci pe altitudinem & virtutem, omnem autem iniurioſum humiliato. Apostolus quoque ait: Habetis fortissimam consolationem. Est ergo for Hebr.6. tis qui se in dolore aliquo cōsolatur. Et reuera iure ea fortitudo vocatur, quando vnusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vēto quodam variarum rerū circumfertur mutatione. Quid autem excelsius & magnificentius, quàm exercere mētem, afficere carnem & in seruitutem redigere, vt obediat imperio, cōsiliis obtemperet, vt in adeundis laboribus impigre exequatur propositum animi ac voluntatem? Hæc igitur prima vis fortitudinis, quoniam in duobus generibus fortitudo spectatur animi. Primo vt externa corporis pro minimis habeat, & quasi superflua despiciēda magis quàm expetenda ducat. Secundo, vt ea quæ summa sunt, omnésque res in quibus honestas & illud πρέπον cernitur, præclara animi intentione vsque ad effectum persequatur. Quid enim tam præclarum, quàm vt ita animum tuum informes, vt neque diuitias, neque voluptates, neque honores in maximis constituas, neque in his studium omne conteras? Quod cū ita affectus animo fueris, necesse est vt illud honestum ac decorum præponendum putes, illíque mentem ita intendas tuam, vt quicquid acciderit quo frangi animi solent, aut patrimonij amissio, aut honoris imminutio, aut obtrectatio infidelium, quasi superior non sentias. Deinde vt te salutis ipsius pericula pro iustitia susceptа non moueant. Hæc vera fortitudo est, quam habet Christi athleta: 2.Timo.2. qui nisi legitime certauerit, non coronatur. An mediocre tibi videtur præceptum fortitudinis? Tribulatio patientiā Roma.5. operatur, patiētia probationem, probatio vero spem. Vide quot certamina, & vna corona. Quod præceptum non dat, nisi qui est confortatus in Christo Iesu, cuius caro requiē non habebat, afflictio vndique: foris pugnæ, intus timores. 2.Corin.7. Et quamuis in periculis, in laboribus plurimis, in carceribus, in mortibus positus, animo tamen non frágebatur, sed præliabatur, adeo vt potentior suis fieret infirmitatibus. Itaque considera quemadmodum eos qui ad officia ecclesiæ accedunt, despiciētiam rerum humanarum habere doceat. Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis huius Coloſ.2. mundi, quid adhuc velut viuentes de hoc mundo decernitis? Ne tetigeritis, ne attaminaueritis, ne gustaueritis, quæ sunt omnia ad corruptelam ipso vsu. Et infra: Si ergo consurrexistis cum Christo, quę sursum sunt quęrite. Et iterū: Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram. Et hæc quidem adhuc omnibus fidelibus. Tibi autem fili contemptum diuitiarum, prophanarum quoque & anilium fabularum suadet declinationem, nihil permittēs nisi quod te exerceat ad pietatem: quia corporalis exercitatio 1.Timo.4. nulli rei vsui est, pietas autem ad omnia vtilis. Exerceat ergo te pietas ad iustitiam, continentiam, mansuetudinem, vt fugias iuuenilia opera, confirmatus & radicatus in gratia, bonum fidei subeas certamen: non te implices negociis secularibus, quoniam deo militas. Etenim si is qui imperatori militat, à susceptionibus litium, actu negociorum forensium, vēditione mercium prohibetur humanis legibus: quātomagis qui fidei exercet militiam, ab omni viu negociationis abstinere debet, agelluli sui contētus fructibus, si habet: si non habet, stipendiorum suorum fructu? Siquidē bonus testis est, qui dicit: Iuuenis fui, & senui, & non vidi iu- Pſal.36. stum derelictum, nec semen eius quærens panem. Ea est enim tranquillitas animi & temperantia, quæ neque studio quærendi afficitur, neque egestatis metu angitur.

Mala æquanimiter toleranda, & interdum etiam declinanda. Cap. XXXVII.

ESt etiam quę dicitur vacuitas animi ab angoribus, vt neque in doloribus molliores simus, neque in prosperis elatiores. Quod si hi qui ad capessendā rempublicam adhortantur aliquos, hæc præcepta dant:

Universidad de Deusto
Biblioteca

dant:quanto magis nos qui ad officium eccleſiæ vocamur, talia debemus agere quæ placeant deo: vt & prætendat in nobis virtus Chriſti,& ita ſimus noſtro probati imperatori, vt membra noſtra arma iuſtitiæ ſint, arma non carnalia in quibus peccatũ regnet,ſed arma fortia deo,quibus peccatum deſtruatur?Moriatur caro noſtra,vt in ea omnis culpa moriatur, & quaſi ex mortuis viuentes, nouis reſurgamus operibus ac moribus.Hęc ſunt plena honeſti & decori officij ſtipẽdia fortitudinis. Sed quia in omnibus quæ agimus,non ſolum quid honeſtum,ſed etiam quid poſſibile ſit quęrimus,ne forte aggrediamur aliquid quod non poſſimus exequi:vnde nos tempore perſecutionis de ciuitate in ciuitatem cedere, imò vt ipſius verbo vtar, fugere vult dominus:ne temere aliquis dum martyrij deſiderat gloriã, offerat ſe periculis, quæ fortaſſe caro infirmior aut remiſſior animus ferre ac tolerare non queat.

Matth.10.

Quod prouidentia magnum munimen fortitudinis ſit.

Caput XXXVIII.

NEc rurſus propter ignauiam cedere quis ac deſerere fidẽ debet metu periculi. Quã gratia præparandus eſt animus,exercenda mens, ſtabilieda ad conſtantiam: vt nullis perturbari animus poſſit terroribus,nullis frãgi moleſtiis, nullis ſuppliciis cedere.Quæ difficile quidem ſuſtinentur. Sed quia omnia ſupplicia grauiorum ſuppliciorum vincuntur formidine,ideo ſi conſilio firmes animum tuum, nec à ratione diſcedendũ putes,& proponas diuini iudicij metum,perpetui ſupplicij tormenta,potes animi ſubire tolerantiam. Hoc igitur diligentiæ eſt, vt quis ita ſe cõparet. Illud ingenij, ſi quis poteſt vigore mentis præuidere quæ futura ſunt, & tanquam ante oculos locare,quid poſſit accidere:& quid agere debeat,ſi ita acciderit,definire:interdũ duo & tria ſimul voluere animo, quæ coniiciat, aut ſingula aut coniuncta accidere poſſe, & aut ſingulis aut coniunctis diſponere actus quos intelligat profuturos. Fortis ergo eſt viri, non diſſimulare cum aliquid immineat, ſed prætendere & tanquam explorare de ſpecula quadam mentis,& obuiare cogitatione prouida rebꝰ futuris, ne forte dicat poſtea:Ideo iſta incidi,quia non arbitrabar poſſe euenire. Deniq; niſi explorentur aduerſa, cito occupant. Vt in bello improuiſus hoſtis vix ſuſtinetur,& ſi imparatos inueniat facile opprimit: ita animũ mala inexplorata plus frangunt.In his ergo duobus illa eſt animi excellentia,vt primum animus tuus bonis exercitatus cogitationibus,mundo corde quod verum & honeſtum eſt videat:Beati enim mundo corde,quia ipſi etiam deum videbunt.atque id quod honeſtum eſt, ſolũ bonum iudicet. Deinde nullis perturbetur occupationibus, nullis cupiditatibus fluctuet. Neque vero id quiſquam facile facit. Quid enim tam difficile,quàm deſpicere tanquã ex arce aliqua ſapientiæ opes, aliáque omnia, quæ pleriſq; videntur magna & prꝫcelſa?Deinde vt iudicium tuum ſtabili ratione confirmes,& quæ iudicaueris leuia, tanquã nihil profutura contemnas. Deinde, vt ſi quid acciderit aduerſi,ſdque graue & acerbũ putetur,ita feras,vt nihil prꝫter naturam accidiſſe putes,cum legeris:Nudus ſum natus, nudus exibo:quæ dominus dedit dominus abſtulit: & vtique & filios amiſerat & facultates: ſeruésque in omnibus perſonam ſapientis & iuſti, ſicut ille ſeruauit qui ait: Sicut domino placuit ita factum eſt, ſit nomen domini benedictum. Et infra:Sicut vna inſipientium mulierum locuta es. Si bona ſuſcepimus de manu domini,quæ mala ſunt nõ ſuſtinebimus?

Matth.5.

Iob.1.

Iob.2.

Fortitudinem aduerſus omnia uitia dimicare debere, præcipue aduerſus auaritiam. Cap. XXXIX.

NOn eſt igitur mediocris nec diſcreta à cęteris animi fortitudo, quæ bellum cum virtutibus gerat, ſed quæ ſola defendat ornamenta virtutum omnium,& iudicia cuſtodiat,& quę inexpiabili prꝫlio aduerſus omnia vicia decernat,inuicta ad labores,fortis ad pericula, rigidior aduerſus voluptates, dura aduerſus illecebras,quibus aurẽ deferre neſciat,nec(vt dicitur) auedicat,pecuniam negligat, auaritiam fugiat tanquam labem quandam quæ virtutem effœminet.Nihil enim tam cõtrarium fortitudini, quàm lucro vinci. Frequenter pulſis hoſtibus,inclinata in fugam aduerſariorum acie,dum exuuiis cæſorum capitur prꝫliator,inter ipſos quos ſtrauit miſerãdus occubuit:& triumphis ſuis deiectæ legiones dum ſpoliis occupantur, hoſtem in ſe reuocarunt qui fugerat. Fortitudo igitur tam immanẽ peſtem repellat & proterat, nec tententur cupiditatibus,nec frangatur metu:quia virtus ſibi conſtat,vt fortiter omnia perſequatur vitia, tanquam virtutis venena: iracundiam velut quibuſdã propulſet armis, quæ tollit conſilium, & tanquam ægritudinem vitet. Gloriæ quoque caueat appetẽtiam, quæ frequenter nocuit immoderatius appetita, ſemper autem vſurpata.Quid horum ſãcto Iob,vel in virtute deſuit,vel in vitio obrepſit?Quomodo laborem ægritudinis,frigoris,famis,pertulit? Quomodo deſpexit ſalutis periculum?Nunquid rapinis diuitiæ coaceruatæ,de quibus tanta inopibus affluebant?Nunquid auaricia,cenſus, aut voluptatis ſtudia cupiditatésque excitauit?Nunquid trium regum iniurioſa contentio, vel ſeruorum contumelia in iram excuſsit? Nunquid gloria ſicut leuem extulit, qui imprecabatur grauia ſibi, ſi vnquã vel non voluntariam celauiſſet culpam, vel reueritus eſſet multitudinem plebis, quo minus annunciaret eam in cõſpectu omnium?Neque enim conſentaneæ ſunt vitiis virtutes,ſed ſibi conſtãt.Quis igitur tam fortis,quàm ſanctus Iob? Cui ſecundus adiudicari poteſt,qui parem vix reperit?

Virtutem bellicam noſtris etiam non inuſitatam. Cap. XL.

SEd fortaſſe aliquos bellica defixos gloria tenet, vt putent ſolam eſſe prælialem fortitudinem, & ideo me ad iſta deflexiſſe, quia illa noſtris deforet.Quàm fortis Ieſꝰ Naue,vt vno prælio quinque reges captos ſterneret cum populis ſuis? Deinde cum aduerſum Gabaonitas ſurgeret prælium, & vereretur ne nox impediret victoriam, magnitudine mentis & fidei clamauit:Stet ſol.& ſtetit dum victoria conſummaretur. Gedeon in trecentis viris de ingenti populo & acerbo hoſte reuexit triumphum.Ionathas adoleſcens virtutem fecit in magno prꝫlio.Quid de Machabęis loquar?Sed prius de populo dicam patrum, qui cum eſſent parati ad repugnandũ pro templo dei, & pro legitimis ſuis, dolo hoſtium die laceſsiti ſabbati,maluerunt vulneribus offerre nuda corpora quàm repugnare,ne violarent ſabbatum.Itaque omnes lꝫti ſe obtulerunt morti. Sed Machabæi conſiderantes quod hoc exemplo gens omnis poſſet perire,ſabbato etiam,cum ipſi in bellum prouocarentur, vlti ſunt innocẽtium necem fratrum ſuorum. Vnde poſtea ſtimulatus rex Antiochus, cum bellum accenderet per duces ſuos Lyſiam,Nicanorẽ, Gorgiam, ita cum orientalibus ſuis & Aſſyriis attritus eſt copiis, vt quadraginta & octo milia in medio campi à tribus milibus proſternerentur. Virtutẽ ducis Iudæ Machabæi de vno eius milite conſiderate. Nãque Eleazarus cum ſupereminentem cęteris elephantem lorica veſtitum regia aduerteret,arbitratus quod in eo eſſet rex,curſu concito in medium legionis ſe proripuit, & abiecto clypeo vtraq; manu interficiebat beſtiam,atque intrauit ſub eã, & ſubiecto gladio interemit eam.Itaque cadens beſtia oppreſsit Eleazarũ,atque ita mortuus eſt.Quanta igitur virtus animi,primo vt mortem non timeret, deinde vt circumfuſus legionibus inimicorum, in confertos raperetur hoſtes, medium penetraret agmen,& contẽpta morte ferocior, abiecto clypeo,vtraque manu vulneratæ molem beſtiæ ſubiret ac ſuſtineret, poſt infra ipſam ſuccederet, quo pleniori feriret ictu,cuius ruina incluſus magis quàm oppreſſus, ſuo eſt ſepultus triumpho? Nec fefellit opinio virũ,quamuis regius fefellerit habitus. Tãto enim virtutis ſpectaculo defixi hoſtes,inermem occupatũ incurſare non auſi,poſt caſum ruẽtis beſtiæ ſic trepidauerũt, vt impares ſe omnes vnius virtuti arbitrarentur.Denique rex Antiochus,qui cum centũ viginti milibus hominum armatus venerat, & cum triginta duobus elephantis,ita vt ad ortum ſolis per ſingulas beſtias velut montes quidam armorum coruſco tanquam lãpadibus ardentibus refulgerent, vnius territus fortitudine pacem rogaret.Itaque Eleazarus hęredem virtutis ſuę pacem reliquit.Sed hæc triumphorum ſint.

Ioſue.10.

Iudic.7.

1.Reg.14.

1.Mach.2.

1.Mach.6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fortitudinem non solum in uincendo, sed etiam plus in tolerando constare. Cap. XL I.

VErum quia fortitudo non solum secundis rebus, sed etiã aduersis probatur, spectemus Iudæ Machabæi exitum. Is enim post victum Nicanorem regis Demetrij ducem, securior aduersus viginti milia exercitus regis, cum nongentis viris bellum adorsus, volentibus his cedere ne multitudine opprimerentur, glorioſam magis mortem, quàm turpem fugam suasit: Ne crimen inquit nostræ relinquamus gloriæ. Itaque commisso prælio, cum à primo ortu diei in vesperã dimicaretur, dextrum cornu in quo validissimam manum aduertit hostium, aggressus facile auertit. Sed dum fugientes sequitur, à tergo vulneri locum præbuit: Ita glorioſiorẽ triumphis mortem inuenit. Quid Ionathan fratrem eius attexam, qui cum parua manu aduersus exercitus regios pugnans, desertus à suis & cum duobus tantũ relictus reparauit bellum, auertit hostem, fugitantes suos ad societatem reuocauit triumphi? Habes fortitudinem bellicam, in qua non mediocris honesti ac decori forma est, quod mortem seruituti præferat ac turpitudini. Quid autem de martyrum dicam passionibus? Et ne longius euagemur, non minorẽ de superbo rege Antiocho Machabæi pueri reuexerunt triumphum, quàm parentes proprij: Siquidem illi armati, isti sine armis vicerũt. Stetit inuicta septem puerorũ cohors regiis cincta legionibus: defecerunt supplicia, cesserunt tortores, non defecerunt martyres. Alius corium capitis exutus, speciem mutauerat, virtutem auxerat. Alius linguam iussus amputandam promere, respondit: Non solos dominus audit loquentes, qui audiebat Moysen tacentem. Plus audit tacitas cogitationes suorum, quàm voces omniũ. Linguę flagellũ times, flagellũ sanguinis nõ times? Habet & sanguis vocẽ suã, qua clamat ad deum, sicut clamauit in Abel. Quid de matre loquar, quæ spectabat læta filiorũ quot funera tot trophęa, & moriẽtiũ vocibus tãquã psallẽtiũ cãtibus delectabatur, pulcherrimã vẽtris sui citharã in filiis cernens, & pietatis harmoniam omni lyræ numero dulciorem? Quid de bimulis loquar, qui ante palmam victoriæ acceperunt, quàm sensum naturæ? Quid de sancta Agne, quæ in duarum maximarum rerum posita periculo, castitatis & salutis, castitatẽ protexit, salutem cum immortalitate commutauit? Non prætereamus etiam sanctum Laurentium, qui cum videret Sixtum episcopum suum ad martyrium duci, flere cœpit, non passionem illius, sed suam remansionẽ. Itaque his verbis appellare cœpit: Quo progrederis sine filio pater? Quò sacerdos sancte sine diacono properas? Nunquam sacrificium sine ministro offerre consueueras. Quid in me ergo displicuit pater? Num degenerem probasti? Experire certe, vtrum idoneum ministrum elegeris. Cui commisisti dominici sanguinis consecrationem, cui consummandorum consortium sacramẽtorum, huic consortium tui sanguinis negas? Vide ne periclitetur iudicium tuum, dum fortitudo laudatur. Abiectio discipuli, detrimẽtũ est magistri. Quid quod illustres & præstantes viri discipulorũ certaminibus magis q̃ suis vincũt? Denique Abraam filiũ obtulit, Petrus Stephanum præmisit. Et tu pater ostende in filio virtutem tuam, offer quem erudisti, vt securus iudicij tui comitatu nobili peruenias ad coronam. Tunc Sixtus: Non ego te fili relinquo ac desero: sed maiora tibi debẽtur certamina. Nos quasi senes leuioris pugnæ cursum recipim⁹, te quasi iuuenem manet glorioſior de tyranno triumphus. Mox venies, flere desiste, post triduum me sequeris. Inter sacerdotẽ & leuitam hic medius numerus decet. Non erat tuum sub magistro vincere, quasi adiutorem quæreres. Quid consortiũ passionis meæ expetis? Totam tibi hæreditatem eius dimitto. Quid præsentiam meam requiris? Infirmi discipuli magistrum præcedant, fortes sequantur: vt vincant sine magistro, qui iam non indigent magisterio. Sic & Helias Helisæum reliquit. Tibi ergo commendo nostræ virtutis successionem. Talis erat contentio, digna sanè, de qua certarent sacerdos & minister, quis prior pateretur pro Christi nomine. In fabulis ferũt tragicis, excitatos theatri magnos esse plausus, cum se Pylades Orestem diceret, Orestes, vt erat, Orestem se esse asseueraret: ille vt pro Oreste necaretur, Orestes ne Pyladem pro se pateretur necari. Sed illis nõ licebat viuere, quod vterque esset parricidij reus, alter qui fecisset, alter qui adiuuisset. Hic Laurentium sanctum ad hoc nullus vrgebat nisi amor deuotionis, tamen & ipse post triduum, cum illuso tyranno impositus super craticulam exureretur, Assum est, inquit, versa & manduca. Ita animi virtute vincebat ignis naturam.

2. Mach. 9.

2. Macha. 7.

Potestates non irritandas, & adulationibus non attendendum. Cap. XL II.

CAuendum etiã reor, ne dum aliqui nimia gloriæ ducuntur cupiditate, insolentius abutantur potestatibus, & plerumque auersos à nobis animos gentilium, in studia persecutionis excitent atque inflamment ad iracundiam. Itaque vt illi perseuerare possint, & supplicia vincere, quantos perire faciunt? Prospiciẽdum etiam, ne adulantibus aperiamus aurẽ. Emolliri enim adulatione, non solum fortitudinis non esse, sed etiã ignauiæ videtur.

De temperantia & eius partibus. Cap. XL III.

QVoniam de tribus virtutibus diximus, restat vt de quarta virtute dicamus, quę tẽperãtia ac modestia vocatur: in qua maxime tranquillitas animi, studium mãsuetudinis, moderationis gratia, honesti cura, decoris consideratio spectatur & quæritur. Ordo igitur quidam vitæ nobis tenendus est, vt à verecũdia prima quædam fundamenta ducantur: quæ socia ac familiaris est mentis placiditati, proteruiam fugitãs, ab omni aliena luxu, sobrietatem diligit, honestatem souet, decorũ illud requirit. Sequatur conuersationis electio, vt adiungamur probatissimis quibusque senioribus. Nãque vt æqualium vsus dulcior, ita senum tutior est: qui magisterio quodam & ductu vitæ colorat mores adolescentium, & velut murice probitatis inficit. Nanque si hi qui sunt ignari locorum, cum solertibus viarum iter adoriri gestiunt, quãto magis adolescentes cum senibus debent nouũ sibi iter vitæ aggredi, quo min⁹ errare possint, & à vero tramite virtutis deflectere? Nihil enim pulchrius, quàm eosdem & magistros vitę & testes habere. Quærendum est etiam in omni actu, quid personis, temporibus conueniat atque ætatibus, quid etiam singulorum ingeniis sit accommodum. Sępe enim quod alterum decet, alterum non decet. Aliud iueni aptum, aliud seni: aliud in periculis, aliud in rebus secũdis. Saltauit ante arcam domini Dauid, non saltauit Samuel. Nec ideo ille reprehensus, sed magis iste laudatus. Mutauit vultum coram rege, cui nomẽ Achis. At hoc si feciſſet remota formidine quo minus cognosceretur, nequaquã leuitatis reprehensione carere potuisset. Saul quoq; vallatus choro prophetarum, etiã ipse prophetauit: & de solo quasi indigno memoratum est: Et Saul inter prophetas?

1. Reg. 6.

1. Reg. 21.

1. Reg. 10.

Officio sibi congruo quemque studere debere. Cap. XL IIII.

VNusquisque igitur suum ingenium nouerit, & ad id se applicet quod sibi aptum elegerit. Itaq; quid sequatur, prius consideret. Nõ solum nouerit bona sua, sed etiam vitia cognoscat: æqualémque sẽ iudicem sui præbeat, vt bonis intẽdat, vitia declinet. Alius distinguendę lectioni aptior: alius psalmo gratior: alius exorcizandis qui malo laborãt spiritu sollicitior: alius sacrario opportunior habetur. Hæc omnia spectet sacerdos, & quid cuique congruat, id officij deputet. Quo etenim vnũquemque suum ducit ingenium, aut quod officium decet, id maiore implet gratia. Sed id cum in omni vita difficile sit, tum in nostro actu difficilimũ est. Amat enim vnusquisque sequi vitam parentum. Denique plerique ad militiam feruntur, quorum militauerunt parẽtes, alij ad actiones diuersas. In Ecclesiastico vero officio nihil rarius inuenias, q̃ eum qui sequatur institutum patris: vel quia graues deterrent actus, vel quia in lubrica ætate difficilior abstinentia: vel quia alacri adolescentiæ videtur vita obscurior: & ideo ad ea conuertuntur studia, quæ plausibiliora arbitrantur. Præsentia quippe plures quàm futura præferunt. Illi autẽ præsentibus, nos futuris militamus. Vnde quo præstantior

cauſſa,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cauſſa, eo debet eſſe cura attentior.

De pulchro & honeſto. Caput XLV.

TEneamus igitur verecundiam, & eam quæ totius vitæ ornatum attollit modeſtiam. Non enim mediocre eſt rebus ſingulis modum ſeruare atque impartiri ordinem, in quo vere prælucet illud quod decorum dicitur, quod ita cũ honeſto iungitur vt ſeparari nõ queat. Siquidẽ & quod decet, honeſtũ eſt: & quod honeſtũ eſt, decet: vt magis in ſermone diſtinctio ſit quàm in virtute diſcretio. Differre enim ea inter ſe intelligi poteſte, xplicari nõ poteſt. Et vt conemur aliquid eruere diſtinctionis, honeſtas velut bona valetudo eſt, & quędã ſalubritas corporis: decus autẽ tanquã venuſtas & pulchritudo ſit. Sicut ergo pulchritudo ſuper ſalubritatẽ ac valetudinẽ videtur excellere, & tamẽ ſine his eſſe nõ poteſt, neq; vllo ſeparari modo, quoniã niſi bona valetudo ſit, pulchritudo eſſe ac venuſtas nõ poteſt: ſic honeſtas decorũ illud in ſe cõtinet, vt ab ea profectum videatur, & ſine ea eſſe non poſſit. Velut ſalubritas igitur totius operis actúsque noſtri honeſtas eſt, & ſicut ſpecies eſt decorum, quod cum honeſtate confuſum opinione diſtinguitur. Nam etſi in aliquo videatur excellere, tamen in radice eſt honeſtatis, ſed flore præcipuo, vt ſine ea decidat, in ea floreat. Quid enim eſt honeſtas, niſi quæ turpitudinem, quaſi mortem fugiat? Quid vero inhoneſtum, niſi quod ariditatem ac mortem afferat? Virente igitur ſubſtãtia virtutis, decorum illud tanquam flos emicat, quia radix ſalua eſt. At vero propoſiti noſtri radice vitioſa, nihil germinat. Habes hoc in noſtris aliquanto expreſſius. Dicit enim Dauid: Dominus regnauit, decorẽ induit. Et Apoſtol' ait: Sicut in die, honeſte ambulate. Quod Græce dicitur εὐσχημόνως. Hoc autem proprie ſignificat, bono habitu, bona ſpecie. Deus ergo primum hominem cum cõderet, bona habitudine, bona membrorum compoſitione formauit, & optimam ei ſpeciem dedit, remiſſionem non dederat peccatorum: ſed poſteaquam renouauit eum ſpiritu, & infudit ei gratiam, qui venerat in ſerui forma, & in hominis ſpecie, aſſumpſit decorem redemptionis humanæ. Et ideo dixit propheta: Dominus regnauit, decorẽ induit. Deinde alibi dicit: Te decet hymnus deus in Sion? Hoc eſt dicere. Honeſtum eſt, vt te timeamus, te diligamus, te precemur, te honorificemus. Scriptũ eſt enim: Omnia veſtra honeſte fiant. Sed poſſumus & hominem timere, diligere, rogare, honorare. Hymnus ſpecialiter deo dicitur. Hoc tanquam excellentius cæteris credere eſt decorum, quod deferimus deo. Mulierem quoque in habitu ornato orare conuenit, ſed ſpecialiter eam decet orare velatam, & orare promittentem caſtitatem cum bona conuerſatione.

Pſal. 92. Roma. 13. 1. Corin. 14. 1. Timo. 2. 1. Corin. 11.

Quod naturalia pulchra ſint & honeſta: Turpia uero contra naturam. Cap. XLVI.

ESt igitur decorũ quod præminet, cuius diuiſio gemina eſt. Nam eſt decorum, quaſi generale, quod per vniuerſitatẽ funditur honeſtatis, & quaſi toto ſpectatur corpore. Eſt etiã ſpeciale, quod in parte aliqua enitet. Illud generale ita eſt, ac ſi æquabilem formam atque vniuerſitatem honeſtatis in omni actu ſuo habeat concinentem, cum omnis ſibi eius vita conſentit, nec in vlla aliqua re diſcrepat. Hoc ſpeciale, cum aliquem actũ in ſuis habet virtutibus præminentem. Simul illud aduerte, quod & decorum eſt, ſecundum naturam viuere, ſecundum naturam degere, & turpe eſt quod fit contra naturam. Ait enim Apoſtolus quaſi interrogans: Decet mulierem nõ velatam orare deũ? Nec ipſa natura nos docet. Quod vir quidem ſi comam habeat, ignominia eſt illi, quoniam cõtra naturam eſt. Et iterum dicit: Mulier vero ſi capillos habeat, gloria eſt illi. Eſt enim ſecundum naturam, quoniam quidẽ capilli pro velamine ſunt. Hoc eſt enim naturale velamen. Perſonam igitur nobis & ſpeciẽ natura ipſa diſpenſat, quã ſeruare debemus: vtinámque & innocẽtiam eius cuſtodire poſſimus, nec acceptam noſtra malicia mutaret. Habes hũc decorem generalem, quia fecit deus mundi iſtius pulchritudinem. Habes & per partes, quia cum faceret deus lucem, & diem noctémque diſtingueret, cum conderet cœlum, cũ terras & maria ſepararet, cum ſolem & lunam & ſtellas cõſtituereret lucere ſuper terram, probauit ſingula. Ergo decorum hoc, quod in ſingulis mundi partibus elucebat, in vniuerſitate reſplenduit, ſicut probat ſapientia, dicẽs: Ego eram cui applaudebat, cum lætaretur orbe perfecto. Similiter ergo & in fabrica humani corporis grata eſt vniuſcuiuſque membri portio. Sed plus in commune compoſitio membrorum apta delectat, quod ita ſibi quadrare & conuenire videantur.

1. Corin. 11. Gene. 1. Proueth. 8.

Quarum paſſionum reſtrictione, pulchrum illud poſſit acquiri. Caput XLVII.

SI quis igitur æquabilitatem vniuerſæ vitæ, & ſingularum actionum modos ſeruet, ordinem quoq; & conſtantiam dictorum atque operum, moderationémque cuſtodiat, in eius vita decorum illud excellit, & quaſi in quodam ſpeculo elucet. Accedat tamen ſuauis ſermo, vt conciliet ſibi affectũ audientiũ, gratúmque ſe vel familiarib', vel ciuib', vel ſi fieri poteſt omnib' præbeat, neque adulantẽ ſe, neq; adulãdũ cuiquã exhibeat. Alterum enim calliditatis eſt, vanitatis alterum. Nõ deſpiciat quid de ſe vnuſquiſq;, & maxime vir optimus ſentiat. Hoc enim modo diſcit bonis deferre reuerentiam. Nam negligere bonorum iudicia, vel arrogãtiæ, vel diſſolutionis eſt: quorum alterum ſuperbiæ aſcribitur, alterum negligentię. Caueat etiam motus animi ſui. Ipſe enim ſibi & obſeruandus & circumſpiciendus eſt, & vt aduerſum ſe cauendus, ita etiam de ſe tuendus. Sunt enim motus, in quibus eſt appetitus ille, qui quaſi quodam prorumpit impetu. Vnde Græce ὁρμὴ dicitur, quod vi quadam ſe repente proripiat. Nõ mediocris in his vis quædam animi atque naturæ eſt. Quæ tamen vis gemina eſt. Vna in appetitu, altera in ratione poſita, quæ appetitũ refrẽnet, & ſibi obedientẽ prẽſtet, & ducat quò velit, & tãquam ſedulo magiſterio edoceat quid fieri, quid euitari oporteat, vt bonæ dominatrici obtẽperet. Solliciti enim debem' eſſe, ne quid temere aut incurioſe geramus, aut quicquã omnino cuius probabilẽ nõpoſſimus rationem reddere. Actus enim noſtri cauſſa, etſi nõ omnibus redditur, tamen ab omnibus examinatur. Nec vero habemus, in quo nos poſſimus excuſare. Nam etſi vis quędã naturæ in omni appetitu ſit, tamen idẽ appetitus rationi ſubiectus eſt lege naturæ ipſius, & obedit ei. Vnde boni ſpeculatoris eſt, ita prætendere animo, vt appetitus neq; præcurrat rationem, neque deſerat: ne præcurrendo perturbet atque excludat, eámque deſerendo deſtituat. Perturbatio tollit conſtantiam, deſtitutio prodit ignauiam, accuſat pigriciam. Perturbata enim mente latius ſe ac longius fundit appetitus, & tanquam efferato impetu frẽnos rationis non ſuſcipit, nec vlla ſentit aurigæ moderamina, quibus poſſit reflecti. Vnde plerumque non ſolum dum animus exagitatur, amittitur ratio, ſed etiam inflãmatur vultus, vel iracũdia, vel libidine, palleſcit timore, voluptate ſe non capit, & nimia geſtit lætitia. Hæc cum fiunt, abiicitur illa naturalis quędam cenſura, grauitásque morum: nec teneri poteſt illa quæ in rebus gerendis atque conſiliis ſola poteſt authoritatem ſuã, atque illud quod deceat tenere, conſtantia. Grauior autem appetitus ex indignatione nimia naſcitur, quam acceptæ plerũque accendit iniuriæ dolor. De quo ſatis nos Pſalmi quem in præfatione poſuimus, præcepta inſtruunt. Pulchre autẽ & hoc accidit, vt ſcripturi de officiis, ea præfationis noſtræ aſſertione vteremur, quæ & ipſa ad officij magiſterium pertineret.

De tribus generibus hominum iniurias accipientium. Caput XLVIII.

SEd quia ſupra, vt oportebat, perſtrinximus, quẽadmodum vnuſquiſque cauere poſſit ne excitetur accepta iniuria, verẽtes ne præfatio prolixior fieret, nunc de eo vberius diſputandum arbitror. Locus enim opportunus eſt, vt in partibus temperãtiæ dicamus, quemadmodum reprimatur iracundia. Tria itaque genera eſſe hominum iniuriam accipientium, in ſcripturis diuinis demonſtrare volumus ſi poſſumus. Vnum eſt eorum quibus peccator inſultat, cõuitiatur, inquietat. Iis quia

deeſt

Universidad de Deusto

deest iustitia, pudor crescit, augetur dolor. Horum similes A plurimi de meo ordine, de meo numero. Nam mihi infirmo si quis iniuriam facit, forsitan, licet infirmus, donem iniuriã meam. Si crimen obiiciat, non sum tantus, vt sim conteatus conscientia mea, etiam si me eius obiecti alienum nouerim, sed cupio abluere ingenui pudoris notam, tãquã infirmus.

Deut.19. Ergo oculum pro oculo & dentem pro dente exigo, & cõuitium conuitio rependo. Si vero is sum qui proficiam, & si nondum perfectus, non retorqueo contumeliã: & si influat ille cõuitiis, & inundet aures meas contumeliis, ego taceo, & nihil respondeo. Si vero perfectus sim (verbi gratia loquor, nã veritate infirmus sum) si ergo perfect' sim, bene-

1 Corin.4. dico maledicẽtẽ, sicut benedicebat, & Paul', qui ait: Male-

Matth 5. dicimur & benedicim'. Audierat enim dicentẽ: Diligite inimicos vestros, orate ꝓ calũniãtibus & persequẽtibus vos. Ideo Paul' pſecutionẽ patiebatur & sustinebat, quia vincebat & mitigabat humanũ affectũ ꝓpositæ mercedis gratia, vt filius dei fieret, si dilexisset inimicũ. Tamẽ & sanctũ Da-

2.Reg.16. uid in hoc quoq; genere virtutis imparẽ Paulo nõ fuisse e- B docere possumus: Qui primo quidẽ cum malediceret ei filius Semei, & crimina obiiceret, tacebat & humiliabatur, & silebat à bonis suis, hoc est, bonorum operum conscientia: deinde expetebat maledici sibi, quia maledicto illo diuinã exquirebat misericordiam. Vide autẽ quomodo & humilitatem & iustitiam & prudentiam emerendæ à domino gratiæ reseruauerit. Primo dicit: Ideo maledicit mihi, quia dominus dixit illi, vt maledicat. Habes humilitatem, quia ea quæ diuinitus imperabãtur, æquanimiter quasi seruulus ferenda arbitrabatur. Iterum dixit: Ecce filius meus qui exiuit de ventre meo, quærit animam meam. Habes iustitiam. Si enim à nostris grauiora patimur, cur indigne ferim' quæ inferuntur ab alienis? Tertio ait: Dimitte illum vt maledicat, quoniam dixit illi dominus, vt videat humiliationem meam, & retribuet mihi dominus pro maledicto hoc. Nec iam solum conuitiantem pertulit, sed etiam lapidantem & sequentem illæsum reliquit, quinetiam post victoriam petenti veniam libenter ignouit. Quod eo inserui, vt Euãgelico spiritu sanctum Dauid non solum inoffensum, sed etiã C gratum fuisse conuitianti docerem, & delectatum potius q̃ exasperatum iniuriis, pro quibus mercedem sibi reddendã arbitrabatur. Sed tamen quamuis perfecti s, adhuc perfectiora quærebat. Incalescebat iniuriæ dolore quasi homo, sed vincebat spiritu, quasi bon' miles. Tolerabat quasi athleta fortis: patientiæ autem finis promissorum expectatio,

Psal.38. & ideo dicebat: Notum fac mihi domine finem meũ, & nu-

1. Corin.15. merum dierum meorum, qui est, vt sciam quid desit mihi. Finem illum quærit promissorum cœlestium, vel illũ quãdo vnusquisq; surget suo in ordine, primitiæ Christ', deinde hi qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt, deinde finis. Tradito enim regno deo & patri, & euacuatis omnibus potestatibus, vt Apostol' dixit, perfectio incipit. Hic ergo impedimentum, hic infirmitas etiã perfectorum, illic plena perfectio. Ideo & dies illos requrit vitæ æternæ qui sunt, non qui prætereunt, vt cognoscat quid sibi desit, quæ terra sit repromissionis, perpetuos fructus ferens, quæ pri- D ma apud patrem mansio, quæ secunda, quæ tertia, in quibus pro ratione meritorum vnusquisque requiescit. Illa ergo nobis expetenda in quibus perfectio, in quibus veritas est. Hic vmbra, hic imago, illic veritas. Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cœlestibus. Ante agn' offerebatur, offerebatur vitul', nũc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionẽ, & offert seipse quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat. Hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrẽ pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hic ergo in imagine ambulamus, in imagine videmus: illic facie ad faciem, vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.

De uanitate calcanda. Caput XLIX.

ERgo dum hic sumus, seruemus imaginem, vt ibi peruceniamus ad veritatem. Sit in nobis imago iustitiæ, sit imago sapiẽtiæ, quia veniemus ad illum diem, & secundum imaginem æstimabimur. Non inueniat in te aduersarius imaginem suam, non rabiem, non furorem. In his enim imago nequitiæ est. Aduersarius enim 1.Petri.5. diabolus sicut leo rugiens quærit quem occidat, quem deuotet. Non inuenat auri cupiditatem, non argenti aceruos, non vitiorum simulacra, ne auferat tibi vocem libertatis. Vox enĩ libertatis illa est, vt dicas: Veniet huius mũdi prin Ioan.14. ceps, & in me inueniet nihil. itaq; si securus es, quod nihil in te inueniat, cũ venerit pscrutari, dices illud quod dixit ad Gene.13. Labã Iacob patriarcha: Cognosce si quid tuorum apud me est. Merito beatus Iacob, apud quem nihil Laban suum potuit reperire. Absconderat enim Rachel simulachra deorũ eius aurea & argentea. Itaque si sapientia, si fides, si contemptus ſeculi, si gratia tua abscondat omnem perfidiam, beat' eris, quia non respicis in vanitates & insanias falsas. An mediocre est tollere vocem aduersario, vt arguẽdi te non possit habere authoritatẽ? Itaque qui nõ respicit in vanitates, non conturbatur. qui enim respicit, conturbatur, & vanissime quidẽ. Quid est enim congregare opes, nisi vanum? quia caduca quærere, vanũ est satis. Cum autem congregaueris, qui scias, an possidere liceat tibi? Nónne vanum est vt mercator noctibus ac diebus conficiat iter, quo aggerare possit thesauri aceruos, merces congerat, conturbetur ad precium, ne forte minoris vendat quàm emerit, aucupetur locorum precia, & subito aut latrones in se inuidia famosæ negociationis excitet, aut non expectatis serenioribus flatibus, dum lucrum quærit, naufragium impatiens moræ incidat? An non cõturbatur etiam ille vane, qui summo labore coaceruat, quod nesciat cui hæredi relinquat? Sæpe quod auarus summa congesserit sollicitudine, præcipiti effusione dilapidat hæres luxuriosus: & diu quæsita, turpis helluo, præsentium cæcus, futuri improuidus, quadam absorbet voragine. Sepe etiam speratus successor inuidiã partæ acquirit hæreditatis, & celeri obitu extraneis aditæ successionis transcribit compendia. Quid ergo vane araneam texis, quæ inanis & sine fructu est, & tanquam casses suspẽdis inutiles diuitiarum copias, quæ & si fluãt, nihil prosunt, imò exuunt te imaginem dei, & induunt terreni imaginem? Si tyranni aliquis imaginem habeat, nónne obnoxius est damnationi? Tu deponis imaginem æterni imperatoris, & erigis in te imaginem mortis. Eiice magis de ciuitate animæ tuæ imaginem diaboli, & attolle imaginẽ Christi. Hæc in te fulgeat in tua ciuitate, hoc est in anima resplẽdeat, quę obliterat vitiorum imagines. De quibus ait Dauid: Domi- Psal.72. ne, in ciuitate tua, ad nihilum deduces imagines eorum. Cũ enim depinxerit illam Hierusalem dominus ad imaginem suam, tunc aduersariorum omnis imago delebitur.

Quod officiorum gratia ministros altaris maxime deceat, quod testimonio Leuitici comprobatur. Cap. L.

QVod si Euangelio domini etiam populus ipse ad despicientiam opum informatus atque institutus est, quanto magis vos leuitas oportet terrenis nõ teneri cupiditatibus, quorum deus portio est? Nã cum diuideretur à Moyse possessio terrena patrum populo, excepit leuitas dominus à terrenæ possessionis consortio, quod ipse illis esset funicul' hæreditatis. Vnde ait Da- Psal.15. uid: Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. Denique sic appellatur Leuita, ipse meus, vel ipse pro me. Magnum ergo munus eius, vt de eo domin' dicat, ipse me'. Vel quẽ- Matth.17. admodum Petro dixit de statere in ore piscis reperto: Dabis eis pro me & pro te. Vnde & Apostolus cum episcopũ 1.Tim.3. dixisset debere esse sobrium, pudicum, ornatum, hospitalẽ, docibilẽ, non auarum, non litigiosum, domui suę bene prępositũ: addidit, diaconos similiter oportet esse graues, non bilingues, non multo vino deditos, nõ turpe lucrum sectãtes, habentes mysterium fidei in conscientia purã. Et hi autem probentur primum, & sic ministrent, nullum crimẽ habentes. Aduertimus quanta in nobis requirantur, vt abstinens sit à vino minister domini, vt testimonio bono fulciatur, non solum fidelium, sed etiam ab his qui foris sunt. Decet enim actuum operúmque nostrorum testẽ esse publicã existimationẽ & attestationẽ, ne derogetur muneri: vt qui videt ministrum altaris congruis ornatum virtutibus, authorem prædicet, & dominũ veneretur, qui tales seruulos

Universidad de Deusto
Biblioteca

habeat. Laus enim domini, vbi munda poſſeſſio, & innocens familiæ diſciplina. De caſtimonia autem quid loquar, quando vna tantum, nec repetita permittitur copula? Et in ipſo ergo coniugio lex eſt, non iterare coniugium, nec ſecundæ coniugis ſortiri coniunctionem. Quod pleriſq; mirum videtur, cur etiam ante baptiſmum iterato cõiugio ad electionem muneris & ordinationis prerogatiuam impedimenta generentur, cum etiam delicta obeſſe non ſoleant, ſi lauacri remiſſa fuerint ſacramẽto. Sed intelligere debemus, quia in baptiſmo culpa dimitti poteſt, lex aboleri non poteſt. In coniugio non culpa ſed lex eſt. Quod culpæ eſt igitur, in baptiſmate relaxatur: quod legis eſt, in cõiugio non ſoluitur. Quomodo autem poteſt hortator eſſe viduitatis, qui ipſe coniugia frequentauerit? Inoffenſum autem exhibendum & immaculatum miniſterium, nec vllo coniugali coitu violandum cognoſcitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipſo conſortio coniugali, ſacri miniſterij gratiam recepiſtis. Quod eo non præterij, quia in pleriſque abditioribus locis cum miniſterium gererent, vel etiam ſacerdotiũ, filios ſuſceperunt, & id tanquam vſu veteri defendunt, quando per interualla dierum ſacrificium deferebatur, & tamen caſtificabatur etiam populus per biduum aut per triduum, vt ad ſacrificium purus accederet, vt in veteri teſtamento legimus: Et lauabat veſtimenta ſua. Si in figura tanta obſeruantia, quanta in veritate? Diſce ſacerdos atque Leuita, quid ſit lauare veſtimẽta tua, vt mundum corpus celebrandis exhibeas ſacramentis. Si populus ſine ablutione veſtimentorum ſuorum prohibebatur accedere ad hoſtiam ſuam, tu illotus mente pariter & corpore, audes pro aliis ſupplicare, audes pro aliis miniſtrare? Non mediocre officium Leuitarum, de quibus dicit dominus: Ecce eligo Leuitas de medio filiorum Iſrael pro omni primogenito aperiente vuluam in filiis Iſrael. redemptiones eorũ erunt multi iuſti, & erunt Leuitæ mihi. Mihi enim ſanctificaui primogenitum in terra Aegypti. Cognouimus, quia non inter cæteros Leuitæ computantur, ſed omnibus præferuntur, qui eliguntur ex omnibus, & ſanctificantur, vt primogenita fructuum atque primitiæ quæ domino deputantur, in quibus eſt votorum ſolutio, & redemptio peccatorũ. Non accipies, inquit, eos inter filios Iſrael, & conſtitues Leuitas ſuper tabernaculum teſtimonij, & ſuper omnia vaſa eius, altare & ſuper quæcunque ſunt ipſo. Ipſi tollant tabernaculum, & omnia vaſa eius, & ipſi miniſtrent in eo, & in circuitu tabernaculi caſtra ipſi conſtituãt, & promouendo, tabernaculum ipſi deponant Leuitæ: & conſtituendo caſtra, rurſum ipſum tabernaculum ipſi ſtatuant. Alienigena quicunque acceſſerit, morte moriatur. Tu ergo electus ex omni numero filiorum Iſrael, inter ſacros fructus quaſi primogenitus æſtimatus, præpoſitus tabernaculo, vt prætẽdas in caſtris ſanctitatis & fidei, ad quę ſi alienigena acceſſerit, morte morietur, poſitus vt operias arcam teſtamenti. Non enim omnes vident alta myſteriorum, quia operiuntur à Leuitis, ne videant qui videre non debent, & ſumant qui ſeruare non poſſunt. Moyſes deniq; circunciſionem vidit ſpiritalem, ſed operuit eam vt in ſigno circunciſionem præſcriberet. Vidit & azyma ſyncerita-
tis & veritatis, vidit paſſionem domini, operuit azymis corporalibus azyma veritatis: operuit paſſionem domini, agni vel vituli immolatione: & boni Leuitæ ſeruauerunt myſterium fidei ſuæ ſub hoc tegmine, & tu mediocre putas, quod commiſſum eſt tibi? Primum vt alta dei videas, quod eſt ſapientię: deinde vt excubias pro populo deferas, quod eſt iuſtitiæ: caſtra defendas, tabernaculumq; tuearis, quod eſt fortitudinis: teipſum continentem ac ſobriũ præſtes, quod eſt temperantiæ. Hæc virtutum genera principalia conſtituerunt etiam hi qui foris ſunt. ſed communitatis ſuperiorem ordinem quàm ſapientiæ iudicauerunt, cũ ſapientia fundamentum ſit, iuſtitia opus ſit, quod manere non poteſt niſi fundamentum habeat. Fundamẽtum autem Chriſtus eſt. Prima ergo fides, quæ eſt ſapientia, vt Salomõ dicit, ſecutus patrem. Initium ſapientiæ timor domini. Et lex dicit: Diliges dominum deum tuum, diliges proximũ tuum. Pulchrum eſt igitur, vt gratiam tuam atque officia in ſocietatem humani generis conferas. Sed primum illud decorum eſt, vt quod habes precioſiſſimum, hoc eſt, mentem tuam (qua nihil habes præſtantius) deo deputes. Cum ſolueris authori debitum, licet vt opera tua in beneficentiam & adiumenta hominum conferas, atque opem ferás neceſſitatibus, aut pecunia, aut officio, aut etiam quocunque munere: quod late patet in veſtro miniſterio. Pecunia, vt ſubuenias, debito obligatum liberes. Officio, vt ſeruanda ſuſcipias, quæ metuit amittere, qui deponenda credidit. Officium eſt igitur depoſitum ſeruare ac reddere. Sed interdum commutatio ſit, aut tempore, aut neceſſitate, vt non ſit officium reddere quod acceperis: Vt ſi quis contra patriam opem Barbaris ferẽs pecuniam apertus hoſtis repoſcat, aut ſi cui reddas cum aſſit qui extorqueat, ſi furẽti reſtituas cũ ſeruare non queat, ſi inſanienti gladium depoſitum non neges quo ſe ille interimat, nónne ſoluiſſe contra officiũ eſt? Si furto quæſita ſciens ſuſcipias, vt fraudetur qui amiſerat, nónne contra officiũm eſt? Eſt etiam contra officium nonnunquam ſoluere promiſſum, ſacramentum cuſtodire: vt Herodes, qui iurauit quoniam quicquid petitus eſſet, daret filiæ Herodiadis, & necem Ioannis præſtitit, ne promiſſum negaret. Nam de Iepte quid dicam, qui immolauit filiam, quæ ſibi victori prima occurrerat, quo votum impleret quod ſpoponderat, vt quicquid ſibi primum occurriſſet, offerret deo. Melius fuerat nihil tale ꝓmittere, quàm promiſſum parricidio ſoluere. Hæc quanti conſilij ſit proſpicere, non ignoratis. Et ideo eligatur Leuita, qui ſacrarium cuſtodiat, ne fallatur conſilio, ne fidem deſerat, ne mortem timeat, ne quid intemperantius gerat, vt ſpecie ipſa grauitatem pręferat: nec ſolum animum, ſed etiam oculos continentes habere quem deceat, ne vel ipſe frontem ſobrietatis fortuitus violet occurſus: Quoniam qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, adulterauit eam in corde ſuo. Ita adulterium non ſolum facti colluuione, ſed etiam aſpectus intentione committitur. Magna hæc videntur, ac nimis ſeuera, ſed in magno munere non ſuperflua, quando tanta eſt Leuitarum gratia, vt de his Moyſes in benedictionibus diceret: Date Leui veros eius, date Leui manifeſtos eius, date Leui ſortem ſuffragij ſui, & veritates eius viro ſancto, quẽ tentauerunt in tentationibus, maledixerunt ſuper aquã cõtradictionis. Qui dicit patri ſuo & matri ſuæ, non noui te: & fratres ſuos non cognouit, & filios ſuos abdicauit: hic cuſtodit verba tua, & teſtamentum tuum obſeruabit. Illi ergo veri eius, & manifeſti eius, qui nihil in corde doli habeant, nihil fraudis occultent, ſed verba eius cuſtodiant, & in corde ſuo conferant, ſicut conferebat & Maria: qui ſuos parentes officio ſuo non nouerint præferendos, qui violatores oderint caſtitatis, pudicitię vleiſcantur iniuriã, nouerint officiorum tempora, quod maius, quod min⁹ ſit, quod cuique aptum ſit tempori, & vt id ſolum ſequantur quod honeſtum eſt. Sanè vbi duo honeſta, id quod honeſtius eſt, præponendum putent. Hi iure benedicti. Si quis ergo manifeſter iuſtitias dei, & incenſũ ponat, benedic domine virtutem ipſius, opera manuum eius ſuſcipe, vt gratiam propheticæ benedictionis inueniat apud eum qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

Exod. 19.
Num. 3.
1. Cor. 3. Eccli. 1. Deute. 6.
Quãdo nõ ſit reddẽdũ depoſitum.
Matth. 14.
Iudic. 11.
Matth. 5.
Deute. 33.

CAPI-

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPITVLA LIBRI SECVNDI OFFICIORVM.

Honestate vitam acquiri beatam. Caput I.
Beatitudinem multis & diuersis modis philosophos æstimasse, sed iuxta nostros in cognitione diuina solúmodo & bonis operibus constare. Cap.II.
Omnia philosophorum apud nos argumẽta vanescere, qui aut in sola rerum scientia, aut voluptate, aut commoditate corporis & externa beatitudinẽ cõstituere. Cap.III.
Beatitudinem doloribus & necessitatibus adipisci, exẽpla de patribus. Cap.IIII.
Quæ putantur bona plerumque impedimento esse ad beatam & æternam vitã, & quæ mala, materias quasdam esse virtutum & æternarum beatitudinum. Cap.V.
Deutili non quæstuoso illo, sed iusto & honesto. Cap.VI.
Vtilitatem prẽcipue fide & dilectione & æquitate metiendam. exempla de Dauid & Moyse, qui idcirco maxime diligebantur à populis, quia pro ipsis sese obiectarẽt periculis. Cap.VII.
Consilia plurimum ad conciliationem valere aliorũ, quod claruit in Salomone. Cap.VIII.
Virtutes omnes indiuiduas, sed opinione vulgi seiunctas, nec tamen apud ipsum vulgus alteram sine altera comprobari, nõ solum à philosophis, sed plus etiam intimatur à nostris. Cap.IX.
Mystica interpretatio super Salomone & regina Saba. Caput X.
Quod à probis viris consilium sit requirendum. exempla de patribus. Cap.XI.
Improbos hoies, licet prudẽtes videãt, fugiẽdos. Cap.XII.
Sapiẽtiã vitiosos homines sibi vẽdicare nõ debere, quippe quæ nullũ cõsortiũ cũ vitiis potest habere. Cap.XIII.
Quod prudẽtia omnibus virtutibus sit associa, maxime in cupiditate caleanda. Cap.XIIII.
De liberalitate quæ non solum facultatum dispersione, sed & benevolentia constat & consilio. Cap.XV.
De sobrietate quæ & temperantia, in liberalitate seruanda, exemplum de Ioseph & eius prudẽtissimo per interpretationem somnij consilio. Cap.XVI.
A qualis meriti viro consilium sit requirendum. Introducuntur Paulus & Ioseph. Cap.XVII.
Quod mali consiliarij sæpe fiant in ruinam. Introducitur Roboam consilio iuuenum deceptus. Cap.XVIII.
Iustitia & benevolentia & affabilitate non fucata plurimos posse conciliari. Cap.XIX.
Ad cõmẽdationes hominũ plurimũ valere si ꝓbatis adhæreant. exempla de patribus: & dispares etiam ætate, vitæ delectari similitudine. exemplum ponitur de Petro & Ioanne. Cap.XX.
De laude miserationis & hospitalitatis, & malo ꝓdigalitatis & inanis fauoris, & hoc maxime in sacerdotibus reprehenditur, qui omnia ornate & ordinate agere debẽt. Caput XXI.
De modo inter remissionem & seueritatem conseruãdo, & quod simulata remissio grauiores aliquãdo causas adoriatur, exemplum de Absolon. Cap.XXII.
Quod pecunia redẽpti nõ diu fidẽ custodiãt. Cap.XXIII.
Bonis tantum artibus ad honores nitendũ, maxime Ecclesiasticos, nec inferiores ordines simulatis virtutibus episcopo derogare, nec itẽ episcopum clero esse inuidũ, sed iustum in omnibus maxime in iudicãdo. Cap.XXIIII.
Fauores & beneficia plus pauperibus quàm diuitibus erõgãda, quia de eo quod diues forte dedignatur, paup maximam tibi habet gratiam, & quod beneficia nõ sola pecunia fiant. Cap.XXV.
De malo auaritiæ. exempla de Balaam, & Achã, & Dalila. Caput XXVI.
De benignitate, & quod excommunicatio tardius sit exerenda. Cap.XXVII.
De bono compassionis, & quod sacris ecclesiarũ thesauris non sit parcendum tempore necessitatis. Exempli causſa inducitur Laurentius, & ipse Ambro. Cap.XXVIII.
Deposita viduarum, imò omniũ fidelium in ecclesia cũ sui etiam periculo conseruãda. exemplũ de Onia & Heliodoro, & seipso, & Ticinensi episcopo. Cap.XXIX.
Qui fugiendi, & qui sint in bono zelandi. Cap.XXX.

DIVI AMBROSII EPISCOPI *Mediolanensis Officiorum Liber II.*

Honestate uitam acquiri beatam. Caput I.

SVperiore libro de officiis tractauimus, quæ cõuenire honestati arbitrabamur, in qua vitã beatã positã esse minime dubitabamus, quã scriptura appellat vitã æternam. Tantus enim splẽdor honestatis est, vt vitam beatã efficiant tranquillitas cõscientiæ, & securitas innocentiæ. Et ideo sicut exortus sol, lunæ globum & cætera stellarũ abscõdit lumina: ita fulgor honestatis, vbi vero & incorrupto vibrat decore, cætera quæ putantur bona secundũ voluptatẽ corporis, aut secundũ seculũ clara & illustria, obũbrat. Beata planè, quæ nõ alienis æstimatur iudicijs, sed domesticis ꝓcipitur sensib⁹, tanquã sui iudex: Neq; enim populares opiniones ꝓ mercede aliqua requirit, neq; ꝓ supplicio pauet. Itaq; quo minus sequitur gloriã, eo magis super eã eminet. Nã qui gloriã requirunt, his iam merces præsentiũ, vmbra futurorũ est, quæ impediat vitã æternã: quod in Euangelio scriptũ est: Amẽ dico vobis, receperũt mercedẽ suã. de his scilicet qui velut tuba canendo vulgare liberalitatẽ suã quã faciũt circa pauperes, gestiũt. Similiter & de ieiunio quod ostẽtationis causſa faciunt. Habẽt: inquit mercedẽ suã. Honestatis igitur est vel misericordiã facere, vel ieiunium deferre in abscondito, vt mercedem videaris à solo deo tuo quærere, nõ etiã ab hominibus. Nã qui ab hominib⁹ quærit, habet mercedem suã: qui autẽ à deo, habet vitam æternam, quam præstare nõ potest nisi author æternitatis, sicut illud est: Amen dico tibi, hodie mecũ eris in paradiso. Vnde expressius scriptura vitam æternam appellauit eam quæ sic sit beata, vt non hominum opinionibus æstimãda relinqueretur, sed diuino iudicio committeretur. Matth.6. Luce.23.

Beatitudinem multis & diuersis modis philosophos æstimasse, sed iuxta nostros in cognitione diuina solúmodo & bonis operibus constare. Cap. II.

ITaq; philosophi vitã beatã, alij in nõ dolẽdo posuerunt, vt Hieronymus: Alij in rerũ scientia, vt Herillus, qui audiẽs ab Aristotele & Theophrasto mirabiliter laudatã esse rerũ scientiã, solã eã quasi summũ bonũ posuit, cũ illi eã quasi bonũ, nõ quasi solum bonũ laudauerint. Alij voluptatẽ dixerũt, vt Epicur⁹. Alij, vt Calipho, & post eũ Diodorus, ita interpretati sunt, vt alter ad voluptatẽ, alter ad vacuitatẽ doloris, consortiũ honestatis adiungerent, quod sine ea non possit esse beata vita. Zenõ stoicus, solũ & summũ bonũ quod honestũ est! Aristoteles autẽ & Theophrastus & cæteri Peripaterici, in virtute quidẽ, hoc est, in honestate vitã beatã esse, sed cõpleri eius beatitudinẽ etiã corporis voluptatibus atq; externis bonis asseruerunt. Scriptura autẽ diuina vitã beatam in cognitione posuit diuinitatis, & fructu bonæ operationis. Deniq; vtriusq; assertionis Euangelicũ suppetit testimoniũ. Nam & de scientia ita dicit dominus Iesus: Hæc est autẽ vita æterna, vt cognoscant te solũ verũ deũ, & quem misisti Iesum Christũ. Et de operibus ita respõdit: Omnis qui reliquerit domũ, vel fratres, aut sorores, aut parrem aut matrẽ, aut vxorẽ, aut filios, aut agros ꝓpter nomen meum, cẽtuplũ accipiet, & vitã æternã possidebit. Sed ne æstimetur hoc recens esse, & prius tractatũ à philosophis, quàm in Euãgelio prædicatũ: anteriores Euãgelio philosophi, id est Aristoteles, & Theophrastus vel Zenõ atq; Hieronymus, sed posteriores ꝓphetis, accipiant, q̃ longe antequã philosophorũ nomẽ audiretur, per os sãcti Dauid vtrũq; aperte videatur expressum. Scriptũ est enim: Beatus homo quẽ tu erudieris domine, & de lege tua docueris eũ. Habemus & alibi: Beatus vir qui timet dominũ, in mandatis eius cupiet nimis. Docuimus de cognitione, cuius præmiũ æternitatis fructum esse commemorauit, adiiciens propheta, quæ sint in domo huius timẽtis dominum, vel eruditi in lege, & cupientis Ioan.17. Matth.19. Pſal.93. Pſal.111.

Universidad de Deusto
Biblioteca

piĕtis in mãdatis diuinis: Gloriæ, inquit, & diuitiæ in domo eius, & iuſtitia eius manet in ſeculũ ſeculi. De operib' quoque in eodẽ pſalmo ſubiunxit, vitæ æternæ ſuppetere præmium viro iuſto. Denique ait: Beatus vir qui miſeretur & commodat, diſponet ſermones ſuos in iudicio, quia in ſeculum non commouebitur. In memoria æterna erit iuſtus. Et infra: Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in æternum. Habet ergo vitam æternam fides, quia fundamentum eſt bonum. Habent & bona facta, quia vir iuſtus & dictis & rebus probatur. Nam & ſi exercitatus ſit in ſermonibus, & deſidioſus in operibus, prudentiam ſuam factis repellit: & grauius eſt ſcire quid facias, nec feciſſe quod faciendum cognoueris. Cõtra quoque ſtrenuum eſſe in operibus, affectu infidum, ita eſt ac ſi vitioſo fundamento pulchra culminũ velis eleuare faſtigia: quod quo plus ſtruxeris, plus corruit: quia ſine munimento fidei bona opera nõ poſſunt manere. Infida ſtatio in portu nauem perforat, & arenoſum ſolũ cito cedit, nec poteſt impoſitæ ædificationis ſuſtinere onera. Ibi ergo plenitudo præmij, vbi virtutũ perfectio, & quædam in factis atque dictis æqualitas eſt ſobrietatis.

Omnia philoſophorum apud nos argumenta uaneſcere, qui aut in ſola rerũ ſcientia, aut uoluptate, aut cõmoditate corporis & externa beatitudinẽ cõſtituẽre. Cap. III.

ET quoniam ſola rerum ſcientia exploſa eſt, vel quaſi inanis ſecundũ philoſophiæ diſputationes ſuperfluas, vel quaſi ſemiperfecta ſententia: conſideremus quàm enodem de eo diuina ſcriptura abſoluat ſententiã, de quo tam multiplices & implicatas atque confuſas videmus eſſe quæſtiones philoſophiæ. Nihil enim bonum ſcriptura niſi quod honeſtũ aſſerit, virtutémque in omni rerum ſtatu beatam iudicat, quæ neque augeatur bonis corporis, vel externis, neque minuatur aduerſis: nihílq; beatũ, niſi quod à peccato alienũ ſit, plenũ ĩnocẽtiç, plenũ gratiæ dei. Scriptũ eſt enim: Beatus vir qui nõ abiit in conſilio impiorũ, & in via peccatorũ non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ nõ ſedit, ſed in lege domini fuit voluntas eius. Et alibi: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Innocentia igitur & ſcientia beatum faciunt. Bonæ quoque operationis mercedem eſſe beatitudinem vitæ æternæ, ſuperius aduertimus. Reſtat igitur, vt ſprete patrocinio voluptatis, aut doloris metu (quorum alterum quaſi infractum & molliculum, alterum quaſi euiratum & infirmum deſpuitur) in ipſis doloribus vitam beatam eminere demonſtrem. Quod facile doceri poteſt, cum legerimus:

Pſal. 1.

Pſal. 118.

Matth. 5. Beati eſtis, cum vobis maledicent & perſequentur, & dicent omne malum aduerſum vos, mentientes propter iuſtitiam. Gaudete & exultate, quoniã merces veſtra copioſa eſt in cœlo. Sic enim perſecuti ſunt & ꝓphetas ante vos.

Matth. 16. Et alibi: Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.

Beatitudinem doloribus & neceſſitatibus adipiſci, exempla de patribus. Caput IIII.

EST ergo beatitudo & in doloribꝰ, quos plena ſuauitatis virtus cõprimit & coercet, ipſa ſibi domeſticis opibus abundans, vel ad conſcientiã vel ad gratiã. Neq; enim parum beatus Moyſes, cũ Aegyptiorũ vallatus populis, & mari clauſus, per fluctus ſibi & populo patrum, pedeſtrem viam piis meritis inueniſſet.

Frod. 14. Hebr. 11.

Quando autem fortior, quàm tunc erat Moyſes, cũ extremis circumuentus periculis, nõ deſperabat ſalutẽ, ſed exigebat triumphum? Quid Aaron, quando ſe beatiorem credidit, quàm tunc quando medius ſtetit inter viuos ac mortuos, & obiectu ſui ſtatuit mortem, ne ad viuorum tranſiret agmina à cadaueribus mortuorũ? Quid de puero Daniele loquar, qui tã ſapiẽs erat, vt inter leones fame exaſperatos, nulla beſtialis ſæuitiæ formidine frangeretur: ita alienus à metu vt poſſet epulari, nec vereretur ne ad paſtum exẽplo ſui feras prouocaret? Eſt ergo & in dolore virtus, quæ ſibi bonæ ſuauitatem exhibeat conſcientiæ: & ideo indicio eſt, quod non minuat dolor virtutis voluptatẽ. Sicut ergo nulla virtuti deceſſio beatitudinis per dolorem, ita etiam nulla acceſſio per voluptatem corporis, aut commodorũ gratia. De quibus pulchre Apoſtolus ait: Quæ mihi lucra fuerunt, hæc duxi propter Chriſtum detrimenta eſſe. Et addidit: Propter quem omnia duxi damna, & æſtimo vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam. Denique Moyſes damnũ ſuũ credidit theſauros eſſe Aegyptiorum, & opprobrium dominicæ crucis prætulit, nec tunc diues cum abundaret pecunia, nec poſtea pauper cum egeret alimẽto: niſi forte tũc alicui minus beatus videtur fuiſſe, cũ in deſerto quotidiana alimonia ſibi & populo ſuo deforet. Sed quod ſũmi boni ac beatitudinis nemo negare audeat, mãna ei, hoc eſt, panis angelorũ miniſtrabatur è cœlo, carnes quoq; quotidiana pluuia totius plebis epulis redundabant. Heliæ quoque ſancto panis ad victum deerat, ſi quæreretur: ſed non videbatur deeſſe, quia non quærebatur. Itaque diurno coruorum obſequio, mane panis, caro ad veſperam deferebatur. Nunquid ideo minus beatꝰ, quia pauper erat ſibi? Minime. Imò eo magis beatus, quia deo diues. Aliis enim quàm ſibi diuitem eſſe præſtat, vt iſte erat, qui tempore famis cibum à viduа petebat, largiturꝰ ei vt hydria farinæ per triennium & ſex menſes non deficeret, & per quotidianos vſus olei vas viduæ inopi ſufficeret ac miniſtraret. Merito ibi volebat Petrus eſſe, vbi iſtos videbat. Merito in monte cum Chriſto in gloria apparuerunt, quia & ipſe pauper factus eſt, cũ diues eſſet. Nullum ergo adminiculum præſtant diuitiæ ad vitam beatam. Quod euidenter dominus in Euangelio demonſtrauit dicẽs: Beati pauperes, quoniam veſtrum eſt regnum dei. Beati qui nunc eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quia ipſi ſaturabuntur. Beati qui nunc fletis quia ridebitis. Itaq; paupertatem, famem, dolorem, quæ putantur mala, non ſolum impedimento non eſſe ad vitam beatam, ſed etiam adiumento, euidentiſſime pronunciatum eſt.

Reg. 17. Ibidem. Matth. 19. 2. Corin. 8. Luc. 6.

Quæ putantur bona, plerumque impedimento eſſe ad beatã & æternam uitam: & quæ mala, materias quaſdam eſſe uirtutum & æternarum beatitudinum. Caput V.

SED & illa quæ videntur bona, diuitias, ſatietatem, lætitiam expertẽ doloris, detrimento eſſe ad fructum beatitudinis, dominico declaratum iudicio liquet, cũ dicitur: Væ vobis diuitibus, qui habetis conſolationem veſtram: Vç vobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis. Et illis qui rident, quia lugebunt. Sic ergo nõ ſolum adminiculo non ſunt ad vitam beatã, corporis aut externa bona, ſeꝺ etiam diſpẽdio ſunt. Inde enim beatus Nabuthe: etiam cum lapidaretur à diuite, quia pauper & infirmus aduerſus opes regias ſolo erat affectu & religione diues, vt pecunia regali non commutaret paternæ vineæ hæreditatem: eóq; perfectus, quia ſanguine proprio defenderet iura maiorum ſuorum. Inde quoque miſer Achab, etiã ſuo iudicio, quia pauperem necari fecerat, vt eius poſſideret vineam. Certum eſt, ſolum & ſummum bonũ eſſe virtutem, eámque abundare ſolam ad vitæ fructum beatç, nec externis aut corporis bonis, ſed virtute ſola vitam prçſtari beatam, per quã vita æterna acquiritur. Vita enim beata fructus præſentium, vita autem æterna ſpes futurorum eſt. Sũt tamen qui in hoc corpore tam infirmo, tam fragili, impoſſibilem vitam beatam putant, in quo neceſſe eſt angi, dolere, deplorare, ęgreſcere: quaſi vero ego in corporis exultatione dicam vitam beatã conſiſtere, & non in altitudine ſapientiæ, ſuauitate conſciẽtiæ, virtutis ſublimitate. Nõ enim in paſſione eſſe, ſed victorem eſſe paſſionis beatũ eſt, nec frangi temporalis motu doloris metuentẽ accidere hęc quę grauia ad vim doloris feruntur, cęcitatem, exilium, famem, ſtuprum filiæ, amiſſionem liberorum. Quis neget beatum Iſaac, qui non videbat in ſenectute, & beatitudines ſuis benedictionibus conferebat? An nõ beatus Iacob, qui profugus patria domo, mercenarius paſtor exiliũ ſuſtinuit, filiæ pudicitiam ingemuit eſſe temeratam, ſaméq; pertulit? Non ergo beati, quorũ fide deus accipit teſtimoniũ, cũ dicitur: Deus Abraã, deus Iſaac, deus Iacob? Miſera eſt ſeruitus, ſed non miſer Ioſeph, imò planè beatus, cum dominę libidines in ſeruitute poſitꝰ coerceret. Quid de ſancto Dauid loquar qui trium filiorũ deplorauit obitũ, Amnom & Abſaló, atq; infantuli ex ea quę fuit Vriæ nati: & quod his duriꝰ, inceſtũ filiæ Thamar? Quomodo non beatus, de cuius ſucceſſione beatitudinis author exortus eſt, qui plurimos fecit beatos?

Gene. 17. Gene. 27. Gene. 34. Gene. 39. 2. Reg. 11. 13. & 18.

Beati

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan.20. Beati enī qui nō viderūt & crediderūt. Fuerūt & ipsi in sen
Hebr.11. su infirmitatis, sed conualuerūt de infirmitate fortes. Quid
Tobiæ.2. laboriosius autem sancto Iob, vel in domus incendio, vel
filiorum decem interitu mōētario, vel doloribus corpo-
ris? Nunquid minus beatus, quàm si illa non pertulisset, in
quibus magis probatus est? Esto tamē fuisse in illis aliquid
acerbitatis: quem virtus animi non abscōdit dolorem? Ne-
que enim profundū mare negauerim, quia vadosa sunt lit-
tora: Neque cœlum lucidum, quia interdum obtexitur nu-
bibus: neque terram fœcundam, quia aliquibus locis ieiuna
glarea est: aut lętas segetes, quia intermixtam solent habere
sterilem auenam. Similiter puta beatæ messem conscientiæ
interpellari aliquo acerbo dolore. Nónne totius manipulis
vitæ beatæ, si quid forte accidit aduersi atque amaritudi-
nis, tanquam sterilis auena absconditur, aut tanquam lo-
lij amaritudo frumēti suauitate obducitur? Sed iam ad pro-
posita pergamus.

De utili, non quæstuoso illo, sed iusto & honesto. Cap. VI.

B SVperiore libro ita diuisionē fecimus, vt primo lo
co esset honestum ac decorū, à quo officia duce-
rentur, secūdo loco quid vtile. Et quemadmodū
in primo diximus, quia inter honestum & decorū
est quædam distinctio, quæ magis intelligi quàm explicari
possit: sic & cum vtile tractamus, considerandum videtur
quid vtilius. Vtilitatem autem nō pecuniarij lucri æstima-
tione subducimus, sed acquisitione pietatis, sicut Apostо-
1.Tim.4. lus ait: Pietas autem ad omnia vtilis est, promissionē habens
vitæ præsentis & futuræ. Itaq; in scripturis diuinis, si diligē
ter quæramus, sæpe inuenimus quod honestū est, vtile vo-
1.Corin.6. cari. Omnia mihi licent, sed non omnia vtilia sunt. Supra de
vitiis loquebatur. Nunc ergo dicit: Licet peccare, sed non
decet. In potestate sunt peccata, sed nō sunt honesta. Luxu-
riari promptum est, sed non iustū. Non enim deo esca, sed
ventri colligitur. Ergo quia quod vtile, id etiā iustū: iustū
est, vt seruiamus Christo, qui nos redemit. Ideo iusti qui ꝓ
eius nomine morti se obtulerunt. Iniusti qui declinauerūt,
Psal.29. de quibus dicitur: Quæ vtilitas in sanguine meo, dum de-
C scendo in corruptionē? Id est, quis iustitiæ meæ profectus?
Sapien.2. Vnde & illi: Alligemus iustū, quia inutilis est nobis, id est,
iniustus, qui nos arguit, condemnat, corripit. Licet hoc pos
sit etiam ad auaritiam hominum impiorū deriuari, quę per-
fidiæ vicina est. Sicut in Iuda proditore legimus, qui auari-
Matth.27. tiæ studio & pecuniæ cupiditate, laqueum proditionis in-
currit atque incidit. De hac igitur tractandum est vtilitate,
quæ sit plena honestatis, sicut ipsis verbis definiuit Apostо
1.Corin.7. lus dicens: Hoc autem ad vtilitatem vestram dico, non vt
laqueum iniiciam vobis, sed ad id quod honestum est. Li-
quet igitur quod honestum est, vtile & iustum esse: & quod
vtile, honestum & iustū: & quod iustum, vtile & honestū.
Neque enim mihi ad mercatores lucri cupidine auaros, sed
ad filios sermo est, & sermo de officiis, quę vobis (quos ele-
gi in ministerium domini) inculcare gestio atque infunde-
re, vt ea quæ mentibus ac moribus vestris vsu atque insti-
tutione inolita atque impressa sunt, etiam sermone ac disci
plina aperiantur. Itaque de vtilitate dicturus, vtar illo ver-
D Psal.118. siculo prophetico: Declina cor meum in testimonia tua, &
non in auariciam: ne vtilitatis sonus excitet pecuniæ cupi-
ditatē. Denique aliqui habent: Declina cor meum in testi-
monia tua, & non ad vtilitatem: hoc est, illam quæstuū nun-
dinas aucupātem vtilitatem, illam vsu hominū ad pecuniæ
studia inflexam ac deriuatam. Vulgo enim hoc solum dicūt
vtile, quod quæstuosum. Nos autem de ea tractamus vtili-
tate, quæ damnis quæritur, vt Christum lucremur, cuius
1.Timo.6. quæstus est pietas cum sufficientia. Magnus profecto quæ-
stus quo pietatem acquirimus, quæ apud deum diues est, nō
caducis facultatibus, sed muneribus æternis: in quibus non
tentatio lubrica, sed constans & perpetua sit gratia. Est er-
go vtilitas, alia corporalis, alia pietatis, sicut diuisit Apostо
2.Timo.4. lus. Corporalis enim exercitatio ad modicum inquit vtilis
est, pietas autem ad omnia vtilis est. Quid autem tam hone-
stum, quàm integritas? Quid tam decorum, quàm immacu-
latum seruare corpus, & inuiolatum atque incontaminatum
pudorem? Quid etiam tam decorum, quàm vt vidua vxor
A defuncto cōiugi fidem seruet? Quid etiam hoc vtilius, quo
regnum cœleste acquiritur? Sunt enim qui se castrauerunt Matth.19.
propter regnum cœlorum.

Vtilitatem præcipue fide ac dilectione & æquitate metiendā. exempla de Dauid & Moyse, qui idcirco maxime diligebantur à populis, quia pro ipsis sese obiectarent periculis. Cap. VII.

ESt igitur non solū familiare contubernium hone-
statis & vtilitatis, sed eadē quoq; vtilitas quæ ho-
nestas. Ideo & ille qui regnum cœlorum volebat
omnib⁹ aperire, nō quod sibi vtile quærebat, sed
quod omnibus. Vnde ordo quidā nobis & gradus faciēdus
est, etiam ab his vsitatis & cōmunibus ad ea quæ sunt præ-
cellentia, vt ex pluribus vtilitatis colligamus profectū. Ac
primum nouerimus nihil tam vtile quàm diligi, nihil tā in-
utile quàm non amari. Nam odio haberi, exitiale ac nimis
capitale arbitror. Itaq; id agamus, vt omni sedulitate com-
mendemus existimationem opinionémq; nostrā, ac primū
placiditate mentis & animi benignitate influamus in affectū
hominum. Popularis enim & grata est omnibus bonitas, ni-
hilq; quod tam facile illabatur humanis sensibus. Ea si man
suetudine morum ac facilitate animi, moderatione præce-
pti, & affabilitate sermonis, verborúmque honore, patienti
quoque sermonum vice, modestiæque adiuuetur gratia, in-
credibile quantum procedit ad cumulum dilectionis. Le-
gimus enim nō solum in priuatis, sed etiam in ipsis regibus,
quantum facilitas blandę affabilitatis profecerit, aut super-
bia verborúmque obfuerit tumor, vt regna ipsa labefacta-
ret, & potestatem solueret. Iam siquis consilio, vsu, mini-
sterio, officiis popularem comprehēdat gratiam, aut siquis
periculum suum pro vniuersa plebe offerat, non est dubiū
quod tantum charitatis à plebe in eum refundatur, vt po-
pulus salutem eius & gratiam sibi præferat. Quantas Moy- Exod.32.
ses à populo illatas absorbebat contumelias, & cum domi-
nus in insolentes vindicare vellet, se tamen pro populo of-
ferebat frequenter, vt indignationi diuinæ plebem subdu-
ceret. Quàm miti sermone post iniurias appellabat popu-
lum, consolabatur in laboribus, delinibat oraculis, foue-
bat operibus. Et cum deo constanter loqueretur, homines Exo.34.
tamen humili & grata appellatione affari solebat. Merito ę- Deut.34.
stimatus est supra homines, vt & vultui eius nō possent in-
tendere, & sepulturam eius noa repertam crederent: quia
sic sibi totius plebis mentes deuinxerat, vt plus eum pro
mansuetudine diligerent, quàm pro factis admirarentur.
Quid eius imitator sanctus Dauid, electus ex omnibus ad 1.Reg.16.
plebem regendam, quàm mitis & blandus, humilis spiritu,
sedulus corde, facilis affatu? Ante regnum se pro omnibus
offerebat, rex cum omnibus æquabat suam militiam, & par-
tiebatur laborem, fortis in prælio, mansuetus in imperio, pa
tiens in conuitio, ferre magis promptus quàm referre iniu-
rias. Ideo tam charus erat omnibus, vt iuuenis ad regnum
etiam inuitus peteretur, & resistēs cogeretur, senex ne prę-
lio interesset à suis rogaretur, quod mallent omnes pro ip-
so periclitari, quàm illum pro omnibus. Ita sibi gratis offi-
ciis plebem obligauerat. Primum vt in discordiis populi 2.Reg.2.
exulare in Hebron mallet, quàm in Hierusalem regnare.
Deinde vt etiam in hoste positā virtutem diligeret: iustitiā
etiam his qui arma contra se tulerant, æque ac suis prę-
standam putaret. Denique fortissimum aduersæ partis propu- 2.Reg.3.
gnatorem Abner ducem, & inferentē prælia miratus est, &
orantem pacis gratiam, non aspernatus honorauit cōuiuio:
interemptū insidiis, doluit & fleuit: prosequutus exequias,
honestauit: mortem vltus, conscientiæ fidem præstitit, quā
filio inter hæreditaria iura transcripsit, magis sollicitus, ne
innocentis mortem inultam relinqueret, quàm quo suam
mortem doleret. Non mediocre istud, præsertim in rege,
sic obire humilitatis munia, vt communem se exhiberet e-
tiam infimis, alieno periculo cibum non quærere, potum
recusare, peccatū fateri, séq; ipsum ꝓ populo offerre mor-
ti, vt in se diuina indignatio conuerteretur, cum ferienti
angelo offerens se diceret: Ecce sum ego qui peccaui, &
ego pastor malum feci, & iste grex quid fecit? Fiat manus 2.Reg.24.
tua in me. Nam quid alia dicam, quod dolum meditantibus

os suum non aperiebat, & tanquam non audiens, nullũ sermonem referendum putabat? Non respondebat conuitiis, cum sibi derogaretur orabat, cũ malediceretur benedicebat. Ambulans in simplicitate, & superborum fugitãs arrogantiam, sectator extitit immaculatorum. Qui cinerem mi
Psal.101. scebat alimẽtis suis, cum peccata propria deploraret, & potum suum temperabat fletibus. Merito sic expetitus est ab vniuerso populo, vt venirent ad eum omnes tribus Israel
2.Reg 5. dicẽtes: Ecce nos ossa tua & caro tua sumus: & heri & nudiustertius cum esset Saul & regnaret super nos, tu eras qui producebas & inducebas Israel. Et dixit tibi dominus: Tu pasces populum meum. Et quid plura de eo dicam, de quo huiusmodi dei processit sententia, vt de eo diceret: Inueni Dauid seruum meum secundum cor meum? Quis enim in sanctitate cordis & iustitia sicut iste ambulauit, vt impleret voluntatem dei? Propter quem & delinquentibus posteris eius venia data, & prærogatiua est reseruata hæredibus. Quis igitur nõ diligeret eum, quem videbat ita charum amicis, vt quia ipse syncere amicos diligebat, æque diligi se à suis amicis arbitraretur? Denique parentes eum filiis suis,
1.Reg.20. filij prę ferebant parẽtibus. Vnde grauiter indignatus Saul, percutere Ionathan filium suum hasta voluit, quia pluris apud eum valere Dauid amicitiam iudicabat, quàm vel pietatem vel authoritatem paternam. Etenim ad incentiuum charitatis communis plurimum proficit, si quis vicem amãtibus reddat, nec minus redamare se probet, quàm ipse amatur, idque amicitiæ fidelis patet exẽplis. Quid enim tam populare quàm gratia? Quid tam insitum naturæ, quàm vt diligentem diligas? Quid tam inolitum atque impressum
Eccli.29. affectibus humanis, quàm vt eum amare inducas in animũ,
Eccli.22. à quo te amari velis? Merito sapiens dicit: Perde pecuniam propter fratrem & amicum. Et alibi: Amicum salutare non erubescam, & à facie illius non me abscondam. Siquidẽ vitæ & immortalitatis medicamẽtum in amico esse, Ecclesiasticus sermo testatur. Et summũ in charitate præsidiũ ne-
1.Cor.13. mo dubitauerit, cum Apostolus dicat: Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunquam cadit. Ideo Dauid non cecidit, quia charus fuit omnibus, & diligi à subiectis quàm timeri maluit. Timor enim temporalis tutaminis seruat excubias, nescit diuturnitatis custodiam. Itaque vbi timor decesserit, audacia obrepit: quoniã fidem non timor cogit, sed affectus exhibet. Prima ergo ad commendationem nostri est charitas. Bonum est ergo testimonium habere de plurimorum dilectione. Hinc nascitur fides, vt committere se tuo affectui non vereantur etiã alieni, quem pluribus charum aduerterint. Similiter etiam per fidem ad charitatem peruenitur: vt qui vni aut duobus præstiterit fidem, tanquam influat in animos vniuersorum, & omnium acquirat gratiam.

Consilia plurimorum ad conciliationem ualere aliorum, quod claruit in Salomone. Caput VIII.

DVo igitur hæc ad commendationẽ nostri plurimum operantur, charitas & fides, & tertium hoc, si habeas quod in te admiratione dignum pleriq; existiment, & iure honorandum putent. Et quia consiliorum vsus maxime conciliat homines, ideo prudẽtia & iustitia in vnoquoque desiderantur, & ea expectãtur à pluribus: vt in quo ea sint illi deferatur fides, quo possit vtile consilium ac fidele desideranti dare. Quis enim ei se committat, quem non putet plus sapere, quàm ipse sapiat qui quærit consilium. Necesse est igitur, vt præstantior sit à quo consilium petitur, quàm ille est qui petit. Quid enim consulas hominem, quem non arbitreris posse melius aliquid reperire, quàm ipse intelligis? Quod si eum inueneris qui viuacitate ingenij, mentis vigore atq; authoritate prẽstet, & accedat eò vt exemplo & vsu paratior sit, præsentia soluat pericula, prospiciat futura, denunciet imminẽtia, argumenta expediat, remedium ferat in tempore, paratus sit non solum ad consulendum, sed etiam ad subueniendum: huic ita fides habetur, vt dicat qui consilium petit: Et si mala mihi euenerint, per illum sustineo. Huiusmodi igitur viro salutem nostram & existimationem committimus, qui sit (vt supra diximus) iustus & prudens. Facit enim iustitia, A vt nullus sit fraudis metus: facit etiam prudentia, vt nulla erroris suspitio sit. Promptius tamen nos iusto viro quàm prudenti committimus, vt secundum vsum vulgi loquar. Cæterùm sapientum definitione, in quo vna virtus est, concurrunt cęteræ, nec potest sine iustitia esse prudẽtia. Quod
Psal.36. etiam in nostris inuenimus. Dicit enim Dauid: Iustus autẽ
2.Sam.11. miseretur & fœnerat. Quid fœneret iustus, alibi dicit: Iocundus vir qui miseretur & fœnerat, disponet sermones suos in iudicio. Ipsum illud nobile Salomonis iudicium nónne sapientiæ plenum ac iustitiæ est? Itaque spectemus
3.Reg.3. illud si ita est. Duæ inquit mulieres in conspectu regis Salomonis steterunt, & dixit vna ad eum: Audi me domine: Ego & hæc mulier in vno habitantes cubiculo, ante diem tertium partu edito singulos filios suscepimus, & eramus vnà, arbiter nullus domi, nec vlla alia fœmina nobiscũ nisi nos solæ: & mortuus est filius eius hac nocte, vt obdormiuit super eũ, & surrexit media nocte, & accepit filium meũ de sinu meo, & collocauit eum in sinu suo, & filium suum mortuum posuit in sinu meo. Et surrexi mane vt lactarem paruulum, & inueni eum mortuum. Et consideraui illũ diluculo, & non erat filius meus. Et respondit altera: Non, sed filius meus est hic qui viuit, filius autem tuus qui mortuus est. Et hæc erat contentio, cum vtraque filium sibi vendicaret superstitem, defunctum autem suum negaret. Tunc rex iussit afferri machæram, & infantem diuidi, & singulas partes dari singulis, dimidiam vni, & dimidiam alteri. Exclamauit mulier quæ vero erat affectu percita: Nequaquam domine infantem diuidas, detur potius illi & viuat, & non interficias eum. At respondit altera: Neque meus, neq; huius sit infans, diuidite eum. Et statuit rex dari infantem ei mulieri quæ dixerat: nolite interficere eum, sed date eum illi mulieri: quia mota sunt, inquit, viscera eius in filio suo. Itaque non immerito æstimatus est intellectus dei in eo esse, in quo occulta sunt dei. Quid autem occultius, quàm internorum viscerum testimonia, in quæ sapientis intellectus velut quidam pietatis descendit arbiter, & velut quandam genitalis alui vocẽ eruit, qua maternus patuit affectus, qui C elegerat filium suum vel apud alienam viuere, quàm in conspectu matris necari? Sapientiæ igitur fuit, latentes distinguere conscientias, ex occultis eruere veritatem, & velut quadam machærã ita spiritus gladio penetrare, non solum vteri, sed etiam animæ & mentis viscera. Iustitiæ quoque, vt quæ suum necauerat, alienum non tolleret, sed vera mater reciperet suum. Denique etiam scriptura hoc pronunciat. Audiuit inquit omnis Israel hoc iudicium, quod iudicauit rex: & timuerũt à facie regis, eo quòd intellectus dei in eo esset, vt faceret iustitiam. Denique & ipse Salomõ ita popposcit sapientiam, vt daretur sibi cor prudens audire & iudicare cum iustitia.

Virtutes omnes indiuiduas, sed opinione uulgi seiunctas, nec tamen apud ipsum uulgus alterã sine altera cõprobari, non solũ à philosophis, sed plus etiam intimatur à nostris. Cap. IX.

SIquet igitur etiam secundũ scripturã diuinã quæ antiquior est, sapientiã sine iustitia esse nõ posse:
Danie.13. quia vbi vna earum virtutum, ibi vtraq; est. Daniel quoque quàm sapienter alta interrogatione D fraudulentæ accusationis deprehendit mendacium, vt calumniatorũ sibi respõsio nõ cõueniret? Prudẽtię igitur fuit vocis suæ testimonio reos prodere. Iustitiæ quoq; nocẽtes supplicio dare, innocentem subducere. Est ergo indiuiduũ sapientiæ atq; iustitiæ contuberniũ, sed vulgi vsu diuiditur vna quædam forma virtutum, vt temperantia sit in despiciẽdis voluptatibus: fortitudo spectetur in laboribus & periculis, prudentia in delectu bonorum, sciens commoda & aduersa distinguere: iustitia quæ sit bona custos iuris alieni, & vindex proprietatis, suum cuique conseruans. Sit igitur nobis communis opinionis gratia, quadripartita hæc facta diuisio, vt ab illa subtili disputatione philosophiæ sapientiæque, quæ limandæ veritatis causa quasi ex adyto quodam eruitur, retrahentes pedem, forensem vsum ac popularem sensum sequamur. Hac igitur diuisione seruata, reuertamur ad propositum. Prudentissimo cuique causam nostram committimus, & ab eo consilium promptius quàm

quàm à cæteris poscimus. Præstat tamẽ fidele iusti consiliũ A
Prouer.27. viri, & sapientissimi ingenio frequenter præponderat. Vtihora enim vulnera amici, quàm alienorum oscula.

Mystica interpretatio super Salomone & regina Saba. Cap. X.

Et quia iusti iudicium est, sapientis autẽ argumentum: in illo censura disceptationis, in hoc calliditas inuentionis. Quod si vtrũq; cõnectas, erit magna consiliorũ salubritas, quæ ab vniuersis spectatur admiratione sapientiæ & amore iustitiæ, vt omnes quærant audire sapientiam eius viri, in quo vtriusq; virtutis copula sit: sicut quærebant omnes reges terræ vi-
3.Reg.10. dere faciẽ Salomonis, & audire sapientiam eius, ita vt & Saba regina veniret ad eum, & tentaret eũ in quæstionibus. Et venit, inquit, & omnia locuta est quæ habebat in corde suo, & audiuit omnem sapiẽtiam Salomonis, nec vllũ verbum præteriuit eam. Quæ sit ista, quã nihil prætereat, nec sit aliquid quod ei non annunciauerit verus Salomon, cognosce ô homo ex his quæ audis loquentem. Verus est inquit sermo quẽ audiui in terra mea de sermonibus tuis, & B
de prudentia tua, & non credidi his qui dicebant mihi, donec veni, & viderunt oculi mei, & nunc nõ est nec dimidia quidẽ pars secundũ ea quæ annunciabãtur mihi. Apposuisti bona super omnia quæ audiui in terra mea. Beatæ mulieres tuæ, & beati pueri tui qui assistũt tibi, qui audiũt omnẽ prudentiã tuã. Intellige cõuiuiũ veri Salomonis: & quæ apponuntur in eo conuiuio, intellige sapiẽter, & considera in qua terra congregatio nationum audierit famã sapientiæ veræ atq; iustitiæ, & quibus eum viderit oculis, contẽplãtibus vtique quæ non vidẽtur. Quoniã quæ videntur, tem
2.Corin.4. poralia sunt: quę autẽ non videntur, æterna. Quæ sunt beatæ mulieres, nisi illæ de quibus dicitur: Quia multæ ver-
Matth.12. bum dei audiunt & pariunt? Et alibi: Quicunq; enim verbũ dei fecerit, ipse meus frater & soror & mater est. Qui etiã pueri tui beati qui assistunt, nisi Paulus qui dicebat: Vsque
Luc.2. in hunc diem sto protestans minori ac maiori: & Simeõ qui expectabat in templo vt videret consolationem Israel? Quomodo ergo dimitti posceret, nisi quia assistens domi- C
no, discedendi habere facultatem non poterat: nisi voluntatem domini adeptus esset? Exempli caussa propositus est nobis Salomon, à quo certatim vt audiretur eius sapientia postulabatur.

Quod à probis uiris consilium sit requirendum: Exemplum de patribus. Cap. XI.

Ioseph quoq; nec in carcere feriatus erat, quo minus de rebus incertis consuleretur. Cuius consiliũ
Gen.40.& 41. Aegypto vniuersæ profuit, vt nõ sentiret septem annorum sterilitatẽ, aliósq; populos miseræ famis leuaret ieiunio. Daniel ex captiuis regalium consultorum arbiter factus, consiliis suis emendauit præsentia, annũciauit futura. Ex his enim quæ frequenter interpretatus ostẽderat veri se esse annuncium, fides ei in omnibus deferebatur. Sed etiã tertius locus de his qui admiratione digni æstimarentur, Ioseph, Salomonis & Danielis exemplo decursus videtur. Nã quid de Moyse loquar, cuius omnis Israel
Daniel.2.7. & seq. capitibus. quotidie consilia præstolabatur, quorũ vita fidem faciebat D
prudentiæ, admirationémq; eius augebat? Quis se non committeret consilio Moysi, cui seniores si qua supra suum intellectum & virtutẽ esse arbitrarentur diiudicanda seruabãt? Quis Danielis consiliũ refugeret, de quo ipse deus dixit: Quis Daniele sapiẽtior? Aut quomodo dubitare homines de eorum mentibus possent, quibus deus tantam conferebat gratiam? Moysi cõsilio bella conficiebãtur, Moysi meritis de cœlo affluebat alimonia, por' è petra. Quàm purus Danielis animus, vt mulceret Barbaros mores, mitigaret leones? Quæ in illo temperãtia? quanta animi & corporis continentia? Nec immerito mirabilis factus omnibus, quando (quod vehemẽter admirantur homines,) regalibus fultus amicitiis, aurum non quærebat, nec delatum sibi honorem pluris faciebat quàm fidem. Quinetiam periclitari
Heb.11. Gene.39. malebat pro lege domini, quàm pro gratia hominis inflecti. Nam de sancti Ioseph, (quẽ penè præterieram,) castimonia & iustitia quid dicam: quarum altera illecebras heriles respuit, refutauit præmia: altera mortem contempsit, metum repulit, carcerem præoptauit? Quis hunc priuatæ caussæ ad consulendum idoneum non iudicaret, cuius ferax animus & mens fertilis, temporis sterilitatem quodam Gene.41.
consiliorum & cordis vbere fœcundauit?

Improbos homines licet prudentes uideãtur fugiẽdos. Cap. XII.

Auertimus igitur, quod in acquirendis consiliis plurimũ adiungat vitæ probitas, virtutũ prærogatiua, beneuolẽtię vsus, frugalitatis gratia. Quis enim in cœno fontem requirat? Quis è turbida aqua potum petat? Itaq; vbi luxuria est, vbi intemperantia, vbi vitiorum confusio, quis inde sibi aliquid hauriendum existimet? Quis non despiciat morũ colluuionẽ? Quis vtilẽ caussæ alienæ iudicet, quem videt inutilem vitæ suæ? Quis iterum improbũ, maleuolum, contumeliosum non fugiat, & ad nocendum paratum? Quis nõ eum omni studio declinet? Quis vero, quamuis instructum ad consilij opem, difficilem tamẽ accessu, ambiat, in quo sit illud, tanquam siquis aquæ fontem præcludat? Quid enim prodest habere sapiẽtiam, si consilium neges? Si consulendi intercludas copiam, clausisti fontem, vt nec aliis influat, nec tibi prosit. Pulchre autem & de illo conuenit, qui habens prudentiam, commaculat eam vitiorum sordibus, eo quod aquæ exitum contaminet. Degeneres animos vita arguit. Quomodo enim eũ potes iudicare consilio superiorem, quem videas inferiorẽ moribus? Supra me debet esse, cui me committere paro. An vero idoneum eum putabo, qui mihi det consilium, quod non dat sibi: & mihi eum vacare credam, qui sibi nõ vacet: cuius animum voluptates occupent, libido deuinciat, auaritia subiuget, cupiditas perturbet, quatiat metus? Quomodo hic consilij locus, vbi nullus quieti? Admirandus mihi & suspiciendus consiliarius, quẽ propitius dominus patribus dedit, offensus abstulit. Huius imitator debet esse, qui potest consilium dare, & alienam à vitiis custodire prudentiam, quia nihil inquinatum in illam incurrit. Apoca.21

Sapientiã uitiosos homines sibi uendicare non debere, quippe quæ nullum consortium cum uitiis possit habere. Cap. XIII.

Vis igitur tãtam vultu speciẽ præferat pulchritudinis, & beluinis posterioribus ac ferinis vnguibus formæ superioris dehonestet gratiam: cum tam admirabilis & præclara forma virtutum sit, & specialiter pulchritudo sapientiæ, sicut series scripturæ indicat? Est enim hæc speciosior sole, & super omnem stellarum dispositionem luci comparata inuenitur purior. Lucem etenim hãc suscipit nox, sapientiam autem non vincit malitia. Diximus de eius pulchritudine, & scripturæ testimonio cõprobauimus: superest vt doceamus scripturæ authoritate nullum ei contubernium cũ vitiis esse, sed indiuiduam cũm cæteris virtutibus coniunctionem, cuius spiritus est diffusus, sine inquinamento, certus, sanctus amans bonũ, acutus, qui nihil vetet benefacere, benignus, stabilis, Sap.7.
securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens.

Quod prudentia omnibus uirtutibus sit associa, maxime in cupiditate calcanda. Cap. XIIII.

Omnia igitur operatur prudentia, cũ omnibus bonis habet consortiũ. Nã quomodo potest vtile cõsilium dare, nisi habeat iustitiã, induat cõstãtiam, mortem non formidet, nullo terrore, nullo reuocetur metu, nulla adulatione à vero deflectendũ putet: exilium non refugiat, quæ nouerit sapienti patriã mundũ esse: egestatẽ nõ timeat, quæ nihil deesse sapienti sciat, cui totus mundus diuitiarũ est? Quid enim præcelsius illo viro, qui auro moueri nesciat, contemptũ habeat pecuniarũ, & velut ex arce quadã despiciat hominũ cupiditates? Quod qui fecerit, hunc homines supra hominem esse arbitrantur. Quis Eccli.31.
est, inquit, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Quomodo enim non admirandus, qui diuitias spernit, quas plerique saluti propriæ prætulerunt? Decet igitur omnes censura frugalitatis, continentiæ authoritas, & maxime eum qui honore præstet, ne præminentem virum thesauri possideant sui, & pecuniis seruiat, qui præest liberis. Illud magis decet, vt supra thesaurum sit animo, & infra amicum obsequio. Humilitas enim gratiã auget. Hæc plena laudis & digna primario viro, nõ communem cum Ty-

Universidad de Deusto
Biblioteca

riis negociatoribus & Galatis mercatoribus habere turpis lucri cupidinem, nec omne bonum locare in pecunia, & tãquam mecennario munere quotidianos numerare quæstus calculari compendio. A

De liberalitate, quæ non ſolum facultatum diſperſione, ſed & benevolentia conſtat & conſilio. Cap. XV.

QVod ſi ab his ſobrium gerere animum, laudabile eſt: quanto illud præſtantius ſi dilectionem multitudinis liberalitate acquiras, neq; ſuperflua circa importunos, neque reſtricta circa indigentes? Plurima autem genera liberalitatis ſunt, non ſolum quotidiano ſumptu egentibus, quo vitam ſuam ſuſtinere poſſint, diſponere ac diſpenſare alimoniam: verumetiam his qui publice egere verecundantur, conſulere ac ſubuenire, quatenus communis egenorum alimonia nõ exhauriatur. De eo enim loquor qui præeſt alicui muneri, vt ſi officium ſacerdotis gerat, aut diſpenſatoris, vt de his ſuggerat Epiſcopo, nec reprimat ſi quem poſitũ in neceſſitate aliqua cognouerit, aut deiectum opibus ad inopiæ neceſſitatem redactum, B maxime ſi non effuſione adoleſcẽtiæ, ſed direptione alicuius & amiſſione patrimonij in eam reciderit iniuriã, vt ſumptum exercere diurnum nõ queat. Sũma etiam liberalitas, captiuos redimere, eripere ex hoſtiũ manibus, ſubtrahere neci homines, & maxime fœminas turpitudini, reddere parentibus liberos, parentes liberis, ciues patriæ reſtituere. Nota ſunt hæc nimis Illyrici vaſtitate & Thraciæ, quanti vbique venales erant toto captiui orbe: quos ſi reuoces, vnius prouinciæ numerum explere non poſſint. Fuerunt tamen qui etiam quos eccleſię redemerunt, in ſeruitutem reuocare vellent, ipſa grauiores captiuitate, qui inuiderent alienam miſericordiam. Ipſi ſi in captiuitatem veniſſent, ſeruirent liberi: ſi venditi fuiſſent, ſeruitutis miniſterium non recuſarent: & volunt alienam libertatem reſcindere, qui ſuam ſeruitutem non poſſent reſcindere, niſi forte precium recipere emptori placeret: in quo tamen nõ reſcinditur ſeruitus, ſed redimitur. Præcipua eſt igitur liberalitas, redimere captiuos, & maxime ab hoſte Barbaro, qui nihil deferat C humanitatis ad miſericordiã, niſi quòd auaricia reſeruauerit ad redemptionem: æs alienum ſubire, ſi debitor ſoluendo non ſit, atque arretur ad ſolutionẽ, quæ ſit iure debita, & inopia deſtituta: enutrire paruulos, pupillos tueri. Sũt etiam qui virgines orbatas parentibus tuendæ pudicitiæ gratia connubio locent, nec ſolum ſtudio ſed etiã ſumptu adiuuent. Eſt etiam genus illud liberalitatis quod Apoſtolus
1. Timo. 5. docet, ſi quis fidelis habet viduas, ſubminiſtret illis, vt earũ alimoniis eccleſia nõ grauetur, vt his quæ vere viduæ ſunt ſufficiat. Vtilis igitur huiuſmodi liberalitas, ſed nõ cõmunis omnibus. Sunt enim pleriq; etiam viri boni, qui tenues ſunt cenſu, contenti quidẽ exiguo ad ſui vſum, ſed nõ idonei ad ſubſidium leuandæ paupertatis alienæ. Tamen ſuppetit aliud beneficẽtiæ genus, quo iuuare poſſint inferiorẽ. Eſt enim duplex liberalitas, vna quæ ſubſidio rei adiuuat, id eſt, vſu pecunię: altera quæ operarum collatione impenditur, multo frequenter ſplẽdidior, multóq; clarior. Quãto illuſtrius Abraã captũ armis victricibus recepit nepo- D
Gene. 14. tem, quàm ſi redemiſſet? Quanto vtilius regem Pharaonem ſanctus Ioſeph conſilio prouidentiæ iuuit, quàm ſi contuliſſet pecuniã? Pecunia enim vnius ciuitatis nõ redemit vGene. 41. bertatẽ, proſpicientia totius Aegypti per quinquenniũ famẽ repulit. Facile autẽ pecunia conſumitur, cõſilia exhauriri neſciunt. Hæc vſu augentur, pecunia minuitur, & citò deficit, atq; ipſam deſtituit benignitatẽ: vt quo pluribꝰ largiri volueris, eo pauciores adiuues, & ſæpe tibi deſit quod aliis conferendũ putaueris. Conſilij autẽ operiſq; collatio, quo in plures diffunditur, eo redundantior manet, & in ſuũ fontẽ recurrit. In ſe enim refluit vbertas prudentiæ: & quo pluribus fluxerit, eo exercitius fit omne quod remanet.

De ſobrietate, quæ & tẽperantia, in liberalitate ſeruanda. Exemplum de Ioſeph, & eius prudẽtiſſimo per interpretationem ſomnij conſilio. Cap. XVI.

QViet igitur debere eſſe liberalitatis modum, ne fiat inutilis largitas: cuius ſobrietas tenẽda eſt, maxime ſacerdotibus, vt non pro iactantia, ſed pro iuſtitia diſpenſent. Nuſquam enim maior auiditas petitionis. Veniunt validi, veniunt nullam cauſam niſi vagandi habentes, & volunt ſubſidia vacuare pauperum, exinanire ſumptum: nec exiguo contenti, maiora quærunt, ambitu veſtium captantes petitionis ſuffragiũ, & natalium ſimulatione licitantes incrementa quæſtuum. His ſi quis facilè deferat fidem, cito exinanit pauperum alimoniis profutura compendia. Modus aſſit largiendi, vt nec illi inanes precedant, neque tranſcribatur vita pauperum in ſpolia faurdulentorum. Ea ergo mẽſura ſit, vt neque humanitas deſeratur, nec deſtituatur neceſſitas. Plerique ſimulant debita. ſit veri examen. Exutos ſe per latrocinia deplorant: aut iniuria fidem faciat, aut cognitio perſonæ, quo propẽſius iuuentur. Ab eccleſia relegatis ſumptus impartiendus, ſi deſit eis alendi copia. Itaque qui modum ſeruat, auarus nulli, ſed largus omnibus eſt. Non enim ſolas aures præbere debemus audiendis precantium vocibus, ſed etiam oculos conſiderandis neceſſitatibꝰ. Plus clamat operatori bono debilitas, quàm vox pauperi. Neque verò fieri poteſt, vt non extorqueat amplius importunitas vociferãtium, ſed non ſemper impudentiæ locus ſit. Videndus eſt ille qui te non videt, requirendus ille, qui erubeſcit videri. Ille etiam clauſus in carcere, occurrat tibi, ille affectus ægritudine mentem tuam perſonet, qui aures non poteſt. Quo plus te operari viderit populus, magis diliget. Scio pleroſque ſacerdotes, quo plus contulerũt, plus abundaſſe: quoniam quicunque bonum operarium videt, ipſi confert, quod ille ſuo officio diſpenſet, ſecurus quod ad pauperem ſua perueniat miſericordia. Nemo enim vult, niſi pauperi proficere ſuam collationem. Nam ſi quem aut immoderatum aut nimis tenacem diſpenſatorem viderit, vtrũque deſpiciet, ſi aut ſuperfluis erogationibus diſſipet alieni fructus laboris, aut recondat ſaccu-
lis. Sicut igitur modus liberalitatis tenendus eſt, ita etiam calcar plerunque adhibendũ videtur. Modus ideo, vt quod benefacis, id quotidie facere poſſis, ne ſubtrahas neceſſitati quod indulſeris effuſioni. Calcar propterea, quia melius C operatur pecunia in pauperi cibo, quàm in diuitis ſacculo. Caue ne intra loculos tuos includas ſalutem inopum, & tanquam in tumulis ſepelias vitam pauperum. Potuit donare Ioſeph totas opes Aegypti, & effundere theſauros regios: noluit tamen de alieno effuſus videri: maluit frumenta vendere, quàm donare eſurientibus: quia ſi paucis donaſſet, plu Gene. 41.
ribus defuiſſet. Eam liberalitatem probauit, quæ abundaret omnibus. Patefecit horrea vt omnes emerent ſuſidium frumentarium, ne gratis accipiendo cultus terrarum relinquerent: quoniam qui alieno vtitur ſuum negligit. Itaque primum omniũ coaceruauit pecunias, deinde inſtrumenta cætera, ad poſtremum iura terrarum regi acquiſiuit: non vt omnes exueret ſuo, ſed fulciret, publicum tributum conſtitueret, quo ſua tutius habere poſſent. Quod ita fuit gratum omnibus quibus terras ademerat, vt non venditionem ſui iuris, ſed redemptionem ſalutis putarent. Deniq; dixerunt: Gene. 47.
Sanaſti nos, inuenimus gratiam in cõſpectu domini noſtri. Nam & de proprietate nihil amiſerant, qui ius receperant: & de vtilitate nihil perdiderant, qui acquiſierant perpetuitatem. O virum magnum, qui non largitatis ſuperfluæ temporalem captauit gloriam, ſed perpetuam commoditatem conſtituit prouidentiæ. Fecit enim vt tributis populi ſe iuuarent ſuis, nec in tempore neceſſitatis aliena ſubſidia deſiderarent. Melius enim fuit conferre aliquid de fructibus, quàm totum de iure amittere. Quintam portionem collationis ſtatuit, & in prouidendo perſpicacior, & in tributo liberalior. Denique nunquam poſtea Aegyptus huiuſmodi famem pertulit. Quàm præclare autem collegit futura: Pri- Gene. 41.
mum quàm argutè regalis interpres ſomnij veritatem expreſſit. Somnium regis primum hoc fuit. Septem iuuencæ Pharaonis ſomnium.
aſcendebant de flumine viſu decoræ, & pingues corpore, & ad oram paſcebantur fluminis. Alię quoque vitulæ viſu deformes ac ieiunæ corpore, poſt illas iuuencas aſcendebant de flumine, & iuxta eas in ipſo riparum thoro paſcebantur: & viſæ ſunt hæ vitulæ tenues atq; exiles deuorare illas quæ præſtabant & forma, & gratia. Et ſomnium ſecundum hoc fuit: Septem ſpicæ pingues, electæ & bonæ de terra ſurgebant:

Universidad de Deusto
Biblioteca

bant: & post eas septem spicæ exiles & vento corruptæ ac marcidæ se subiicere moliebantur: & visum est quòd lætas & vberes spicas, steriles spicæ & tenues deuorauerũt. Hoc somnium ita aperuit sanctus Ioseph, eo quòd septem iuuencæ septem anni forent, & septem spicæ similiter septem anni forẽt ex fœtu & fructu interpretatus tempora. Fœtus enim iuuẽcæ annum exprimit, & fructus segetis annum consummat integrum. Quæ ideo ascendebãt de flumine, quod dies anni ac tempora, fluminis prætereunt modo & cursim labuntur. Annos itaque septem priores vberes, terræ fertiles ac fœcundos declarat futuros. Posteriores autem alios septem annos steriles atque infœcundos, quorum sterilitas absumptura foret vbertatem superiorum. Qua gratia prospiciendum admonuit, vt vberioribus annis congregaretur subsidium frumentarium, quod sustentare posset in opiam futuræ infœcunditatis. Quid primum mirer? Ingenium quo in ipsum veritatis descendit cubile, an consilium quo tam graui atque diuturnæ prospexit necessitati: an vigilantiam atque iustitiam: quarum altera imposito sibi tanto munere congregauit tam multiplices commeatus, altera æqualitatem per omnes seruauit? Nam de magnanimitate quid loquar? quod venditus à fratribus in seruitutem non retulit iniuriam, sed famem depulit? Quid de suauitate qua dilecti fratris præsentiam pia fraude quæsiuit, quem simulato per elegantiam furto reum statuit rapinæ, vt obsidem teneret gratiæ? Vnde merito ei à patre dicitur: Filius ampliatus meus Ioseph', filius meus ampliatus, zelotes filius meus, filius meus adolescentior. Adiuuet te deus meus, & benedicat te benedictione cœli à summo, benedictione terræ habentis omnia propter benedictiones patris tui & matris tuæ. Prævaluit super benedictiones montium manentium, & desideria collium æternorũ. Et in Deuteronomio: Qui visus est, inquit, in rubo, veniat super caput Ioseph, & super verticem ipsius, honorificus inter fratres suos primitiu': tauri decus eius, cornua vnicornis cornua ipsius. In ipsis gentes ventilabit simul vsque ad extremum terræ. Ipsi decẽ milia Effraim, & ipsi milia Manasses.

Gen.49.

Deut.33.

A qualis meritiuiro consilium sit requirendum, Introducuntur Paulus & Ioseph. Caput XVII.

ALis itaque debet esse qui consilium alteri det, vt seipsum formam aliis præbeat ad exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate? vt sit eius sermo salubris atq; irreprehensibilis, consilium vtile, vita honesta, sententia, decora. Talis erat Paulus, qui consilium dabat virginibus, magisterium sacerdotibus, vt primum seipsum præberet nobis formam ad imitãdum. Ideo & humiliari sciebat, sicut sciuit & Ioseph, qui summo ortus patriarcharũ genere, nõ dedignatus degenerem seruitutem, exhibebat eam obsequiis, illustrabat virtutibus. Sciuit humiliari, qui & venditores & emptorem passus est, & dominum appellabat eum. Audi humiliantem se: Si dominus meus præter me nihil scit in domo sua, & omnia quęcunque habet, dedit in manus meas, neque subtractum est à me quicquam præter te, quæ vxor illius es, quomdo faciam verbum malum hoc, & peccabo coram domino? Plena vox humilitatis, plena castimoniæ. Humilitatis, quia domino deferebat honorificentiam, quia referebat gratiam. Plena quoque castimoniæ, quia turpi flagitio contaminari, graue peccatũ putabat: Talis igitur debet esse consiliarius, qui nihil nebulosum habeat, nihil fallax, nihil fabulosum, nihil simulatum quod vitam eius ac mores refellat, nihil improbum ac maleuolum, quod auertat consulentes. Alia sunt enim quæ fugiuntur, alia quæ contẽnuntur. Fugimus ea quæ possunt nocere, quę malicioſe possunt in noxam serpere: vt si is qui consulitur, dubia sit fide, & pecuniæ auidus, vt possit precio mutari, si iniuriosus, hic fugitur ac declinatur. Qui verò voluptarius, intemperans, & si alienus à fraude, tamẽ auarus & cupidior lucri turpis, hic contẽnitur. Quod enim specimen industriæ, quem fructum laboris edere potest, quã recipere animo curã ac sollicitudinem, qui se torpori dederit atq; ignauiæ? Ideo boni vir consilij dicit: Ego autẽ didici, in quibus sum sufficiẽs esse. Scie-

1.Cor.7.

Gen.39.

Philip.4.

bat enim omniũ malorum radicẽ esse auaritiam, & ideo suo cõtentus erat, alienũ non requirebat. Satis mihi, inquit, est, quod habeo, siue parum siue plurimum habeam, mihi plurimũ est. Expressius aliquid dicẽdum videtur. Signato verbo vsus est. Sufficit mihi, inquit, in quo sum: id est, nec deest, nec superfluit. Nõ deest, quia nihil quæro amplius. Non superfluit, quia nõ soli mihi habeo, sed pluribus. Hoc de pecunia. Cæterum de omnibus dici potest, quia sufficiebant illi præsentia: hoc est, non honorem maiorem, non obsequia vberiora desiderabat, non gloriæ immodicæ cupidus, aut gratiam indebite quærebat, sed debiti finem certaminis, patiens laboris, securus meriti præstolabatur. Scio, inquit, & humiliari. Non ergo indocta humilitas, sed quæ habeat sui modestiam & scientiam, laudi datur. Est enim humilitas formidinis, est & imperitiæ atque ignorantiæ. Ideo & scriptura ait: Et humiles spiritu saluabit. Præclarè ergo dixit. Scio & humiliari, id est, quo in loco, qua moderatione, quo fine, in quo officio, in quo munere. Nescivit Pharisæus humiliari, ideo deiectus est: sciuit publicanus, ideo iustificatus est. Sciebat & abundare Paulus, qui animum habebat diuitem, & ꝙ thesaurum diuitis non habebat. Sciebat abundare, quia non quærebat datum in pecunia, sed requirebat fructum in gratia. Possumus & sic intelligere, quia sciebat abũdare, qui poterat dicere: Os nostrum patet ad vos ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est. In omnibus erat imbutus, & saturari & esurire: Beatus qui sciebat saturari in Christo. Non ergo illa corporalis, sed spiritalis est saturitas. quam operatur scientia. Et meritò scientia opus est, quia non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo dei. Ergo qui sic sciebat saturari & sic esurire, sciebat vt semper noua quæreret, esurire & sitire dominum. Sciebat esurire, qui sciebat, quia esurientes manducabunt: sciebat & poterat abundare, qui nihil habebat, & possidebat omnia.

1.Tim.6.

Philip.4.

Luc.18.

Philip.4.

1.Cor.6.

Deut.8.

Matth.4.

Quod mali consiliarij sæpe fiant in ruinam, Introducitur Roboam consilio iuuenum deceptus. Caput XVIII.

EGregie itaque viros alicui præsidentes muneri commendat iustitia, econtra iniquitas destituit atq; impugnat. Exemplo nobis est scriptura quæ dicit: Cùm populus Israel post mortem Salomonis rogasset filium eius Roboam, vt releuaret ceruices eorum à seruitute dura, & paterni imperij temperaret austeritatem, illum spreto senili consilio de suggestione adolescentium responsum dedisse huiusmodi, quod & onus adiiceret super patris iugum, & leuiora grauioribus suppliciis mutaret. Quo responso exasperati populi responderunt: Non est nobis portio cum Dauid, neque hæreditas in filiis Iesse. Reuertere vnusquisque in tabernacula tua Israel, quoniam hic homo neque in principem neque in ducem erit nobis. Itaque destitutus à populo ac destitutus, vix duarũ tribuum propter Dauid meritum habere potuit societatem.

1.Reg.12.

Iustitia & beneuolentia & affabilitate non fucata plurimos posse conciliari. Caput XIX.

CLaret ergo quoniam & æquitas imperia confirmet, & iniustitia dissoluat. Nam quomodo potest malicia regnum possidere, quę ne vnam quidem priuatam potest regere familiam? Summa igitur benignitate opus est, vt non solum publica gubernacula, sed etiam priuata iura tueamur. Plurimum iuuat beneuolentia, quæ omnes studet beneficiis amplecti, deuincire officiis, oppignerare gratia. Affabilitatem quoque sermonis diximus, ad conciliandam gratiam valere plurimũ. Sed hanc volumus esse synceram ac sobriam sine vlla adulatione, ne simplicitatem ac puritatem alloquij dedeceat sermonis adulatio. Forma enim esse debemus cæteris, non solum in opere, sed etiam in sermone, in castitate, ac fide. Quales haberi volumus, tales simus: & qualem affectum habemus, talem aperiamus. Neque dicamus in corde nostro verbum iniquum, quod abscondi putemus silẽtio ab eo qui audit in occulto dicta, qui occulta facit, & cognoscit secreta viscerum, qui sensum visceribus infudit. Ergo tanquam sub oculis constituti iudicis, quicquid gerimus, in luce positum putemus, vt omnibus manifestetur:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad commendationes hominum plurimum ualere si probatis adhærcant: Exemplæ de patribus. Et dispares etiam ætate, uitæ delectari similitudine: Exemplum ponitur de Petro & Ioanne. Caput XX.

PLurimum itaque prodest vnicuique bonis iungi. Adolescentibus quoque vtile, vt claros & sapientes viros sequantur: quoniam qui congreditur sapientibus, sapiens est: qui autē cohæret imprudentibus, imprudens agnoscitur. Et ad institutionem itaque bonis iungi plurimum proficit, & ad probitatis testimonium. Ostendunt enim adolescentes eorum se imitatores esse, quibus adhæserint: & ea conualescit opinio, quòd ab his viuēdi acceperint similitudinem, cum quibus conuersandi hauserint cupiditatem. Inde tantus Iesus Naue, quod eum non solum erudiuit ad legis scientiam Moysi copula, verumetiam sanctificauit ad gratiam. Denique cùm in eius tabernaculo diuina refulgeret præsentia, & videretur maiestas domini, solus erat in tabernaculo Iesus Naue. Moyses cum deo loquebatur: Iesus pariter nube sacra tegebatur. Presbyteri & populus deorsum stabant: Iesus cum Moyse ad accipiendam legem ascendebat. Omnis populus intra castra erat: Iesus extra castra in tabernaculo testimonij. Cùm columna nubis descēderet, & loqueretur cū Moyse, quasi fidus astabat minister. Nec exibat de tabernaculo iuuenis, cùm seniores longe positi diuina trepidarēt miracula. Vbiq; igitur inter admiranda opera & reuerenda secreta sancto Moysi indiuiduus adhærebat. Vnde factum est, vt qui fuerat socius conuersationis, fieret successor potestatis. Merito vir huiusmodi euasit, vt sisteret fluminū cursus, diceret: Stet sol, & staret Sol quasi eius spectator victoriæ, noctem differret, diem produceret. Quod quidem Moysi negatum est, solus eligeretur, vt populum introduceret in terram repromissionis. Magnus vir fidei miraculis, magnus triumphis. Illius augustiora opera, huius prosperiora. Vterque igitur diuina subnixus gratia, vltra humanam processit conditionem. Ille mari, hic cœlo imperauit. Pulchra itaque copula seniorum atque adolescentium. Alij testimonio, alij solatio sunt, alij magisterio, alij delectationi. Omitto quòd Abrahæ adhæsit Loth adolescentulus etiam proficiscenti, ne fortè hoc propinquitatis magis fuisse existimetur, & necessariæ potius quàm voluntariæ adiunctionis. Quid de Helia atq; Helisæo loquamur? Licet enim non expresse Helisæum iuuenem scriptura significauerit, aduertimus tamen & colligimus iuniorem fuisse. In Actibus Apostolorum Barnabas Marcum assumpsit, Paulus Silan, Paulus Timotheum, Paulus Titum. Sed illis superioribus videmus diuisa officia, vt seniores consilio prealerent, iueniores ministerio. Plerūque etiam virtutibus pares, dispares ætatibus, sui delectantur copula, sicut delectabantur Petrus & Ioannes. Nam adolescentem legimus in euangelio Ioannem & sua voce, licet meritis & sapientia nulli fuerit seniorum secundus. Erat enim in eo senectus venerabilis morum, & cana prudentia. Vita enim immaculata, bonæ senectutis stipendium est.

Prou.13.

Deut.31.

Iosue.10.

Sapien.4.

De laude miserationis & hospitalitatis, & malo prodigalitatis & inanis fauoris, & hoc maxime in sacerdotibus reprehenditur, qui omnia ornate & ordinate agere debent. Caput XXI.

ADiuuat hoc quoque ad profectum bonæ existimationis, si de potentis manibus eripias inopem, de morte damnatum eruas, quantum sine perturbatione fieri potest, ne videamur iactantiæ magis causa facere, quàm misericordiæ, & grauiora inferre vulnera, dum leuioribus mederi desideramus. Iam si oppressum opibus potentis, & factione magis quàm sceleris sui precio grauatum liberaueris, egregiæ conualescit opinionis testimonium. Commendat plerosque etiam hospitalitas. Est enim publica species humanitatis, vt peregrinus hospitio nō egeat, suscipiatur officiose, pateat aduenienti ianua. Valde id decorum totius est orbis existimatione, peregrinos cum honore suscipere, non deesse mensæ hospitalitatis gratiam, occurrere officiis liberalitatis, explorare aduentus hospitum. Quod Abrahæ laudi est datum, qui ante ianuam suam speculabatur, ne forte præteriret peregrinus aliquis, & diligenter prætēdebat excubias vt occurreret, vt præueniret, vt rogaret, ne transiret hospes, dicēs: Domine, si inueni gratiam ante te, ne præterieris puerum tuum. Et ideo pro hospitalitatis mercede fructū posteritatis recepit. Loth quoque nepos eius, non solum genere, sed etiam virtute proximus, propter hospitalitatis affectum, Sodomitana à se suisque supplicia detorsit. Decet igitur hospitalem esse, benignum, iustum, non alieni cupidum, imò de suo iure cedentem potius aliqua si fuerit lacessitus, quàm aliena iura pulsantem: fugitantem litium, abhorrentem à iurgiis, redimentem concordiam & trāquillitatis gratiam. Si quidem de suo iure virum bonum aliquid relaxare, non solum liberalitatis, sed plerunque etiam commoditatis est. Primum dispendio litis carere, non mediocre est lucrum. Deinde accedit ad fructum quod augetur amicitia, ex qua oriuntur plurimæ commoditates, quæ contemnēti aliquo in tēpore postea fructuosæ sint. In officiis autem hospitalibus omnibus quidem humanitas impartienda est, iustis autem vberior deferenda honorificentia. Quicunque enim iustum recepe rit in nomine iusti, mercedē iusti accipiet, vt dominus pronunciauit. Tanta autem est apud deum hospitalitatis gratia, vt ne potus quidem aquæ frigidæ à præmiis remunerationis immunis sit. Vides quia Abraam deum recepit hospitio dum hospites quærit? Vides quia Loth angelos suscepit? Qui scis an & tu cùm suscipis hospitem suscipias Christum? Licet in hospite sit Christus, quia Christus in paupere est, sicut ipse ait: In carcere eram, & venistis ad me: nudus eram, & operuistis me. Suaue est igitur nō pecuniæ, sed gratiæ studere. Verùm hoc malum iamdudum humanis influxit mentibus, vt pecunia honori sit, & animi hominum diuitiarum admiratione capiantur. Inde se immersit auaritia, veluti quędam bonorum ariditas officiorum, vt homines damnum putent, quicquid præter morem impenditur. Sed etiam in hoc aduersus auariciam, ne quod afferre possit impedimentum, prospexit scriptura venerabilis, dicens: Quia melior est hospitalitas cum oleribus. Et infra: Melior est panis in suauitate cum pace. Non enim prodigos nos docet esse scriptura, sed liberales. Largitatis enim duo sunt genera. Vnum liberalitatis, alterum prodigæ effusionis. Liberale est hospitio suscipere, nudum vestire, redimere captiuos, non habentes sumptum iuuare. Prodigum est, sumptuosis effluere conuiuiis, & vino plurimo. Vnde legisti: Prodigum est vinum, & contumelioſa ebrietas. Prodigum est popularis fauoris gratia exinanire proprias opes. Quod faciunt qui ludis circensibus vel etiam theatralibus & muneribus gladiatoriis, vel etiam venationibus patrimonium dilapidant suum, vt vincant superiorum celebritates, cùm totum illud sit inane quod agūt. Quandoquidem etiam bonorum operum sumptibus immoderatum esse non deceat. Pulchra liberalitas erga ipsos quoque pauperes mensuram tenere, vt abundes pluribus, non conciliandi fauoris gratia vltra modum fluere. Quicquid ex affectu puro ac syncero promitur, hoc est decorum, non superfluas ædificationes aggredi, nec prætermittere necessarias. Et maximè sacerdoti hoc conuenit, ornare dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula domini resplendeat, impensas misericordiæ conuenientes frequentare, quantum oporteat largiri peregrinis, non superflua, sed competentia: non redundantia, sed congrua humanitati, ne sumptu pauperum alienam sibi quærat gratiam, ne restrictiorem erga clericos aut indulgentiorem se præbeat. Alterum enim inhumanum, alterum prodigū, si aut sumptus desit necessitati eorum, quos à sordidis negociationis aucupiis retrahere debeas, aut voluptati superfluat.

A

B

C

D

Matth.10.

Matth.25.

Prouer.15.

Prouer.20.

De modo inter remissionem & seueritatem conseruando, & quod simulata remissio graviores aliquando causas adoriatur, exemplum de Absalon. Caput XXII.

QVinetiam verborum ipsorum & præceptorum esse mēsuram cōuenit, ne aut nimia remissio videatur, aut nimia seueritas. Plerique enim remissiores malūt esse, vt videantur boni. Sed nihil simulatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

simulatũ & fictũ veræ virtutis esse certũ est, quinetiã diuturnũ esse nõ solet. In principio vernat. in processu tanquã flosculus dissipatur & soluitur. quod autem verũ ac syncerum alta radice fundatur. Et vt exẽplis assertiones nostras probemus (quoniam quæ simulata sunt diuturna esse non possunt, sed tanquam ad tempus virentia cito decidunt) ex ea familia ex qua nobis plurima ad virtutis profectum exempla accersiuimus, vnum simulationis & fraudis proferamus testimonium. Absalon erat Dauid regis filius, decore
2.Reg.15. insignis, egregius forma, præstans iuuenta, ita vt vir talis in Israel nõ reperiretur, à vestigio pedis vsque ad verticẽ immaculatus. Is fecit sibi currus, & equos, & viros quinquaginta, qui præcurrerent ante eum. Surgebat diluculo, & stabat ante portam in via: & si quem aduertisset regis iudicia quærentem, accedebat ad eum, dicens: Ex qua ciuitate es tu? Respondit ille: Ex vna tribu sum de tribubus Israel seruus tuus. Referebat Absalon: Verba tua bona sunt & directa: & qui te audiat non est tibi datus à rege. Quis cõstituet me iudicem? Et quisquis ad me veniet, cuicunque fuerit iudicium necessarium, iustificabo illum. Talib' delinibat singulos sermonibus. Et cùm accederent adorare eum, extendens manus suas, apprehendebat atque osculabatur eos. Sic conuertit in se corda omnium, dum blãditiæ huiusmodi intimorum tangunt viscerum sensum. Sed delicati isti & ambitiosi elegerunt honorabilia & grata ad tempus & iocunda. Vbi autem parua processit dilatio, quam prudens omnium propheta paulisper cedendo interponendam putauit, non potuerunt tolerare ac sustinere. Denique non dubitans de victoria Dauid, commendabat filium dimicaturis, vt ei parcerent. Ideóque nec prælio interesse maluit, ne vel
filioli referre arma parricidæ, licet videretur, sed tamẽ filio. Liquet igitur ea esse perpetua ac solida, quæ vera sunt, & quæ syncere potius quam dolo congregantur. Ea verò quæ simulatione, atque assentatione parta sunt, non posse diu perseuerare.

Quòd pecunia redempti non diu fidem custodiant, quia quos semel pecunia redemeris, semper se remissione & adulatione putant redimendos. Caput XXIII.

QVis igitur vel illos qui pecunia ad obedientiam redimuntur, vel eos qui assentatione inuitantur, fidos sibi arbitretur? Nam & illi frequẽter se vendere volunt, & isti imperia dura ferre non possunt. Leui assentatiuncula facilè capiuntur. si perstrinxeris verbo, immurmurant, deserunt, infesti abeunt, indignantes relinquunt, imperare malunt quàm obedire. Quasi obnoxios beneficio, subiectos sibi debere esse existimant, quos præpositos sibi habere debeant. Quis igitur sibi fideles putet, quos vel pecunia vel adulatione sibi obligandos crediderit? Nam & ille qui pecuniam acceperit, vilem se & despectum iudicat, nisi sæpe redimatur, itaque frequenter expectat precium suum: & ille qui obsecratione ambitus videtur, vult semper rogari.

Bonis tantum artibus ad honores nitendum, maximè ecclesiasticos, nec inferiores ordines simulatis uirtutibus episcopo derogare, nec item episcopum clero esse inuidum, sed iustum in omnibus, maximè in iudicando.

Caput XXIIII.

ERgo bonis artibus & syncero proposito nitẽdum ad honorem arbitror, & maximè ecclesiasticum: vt neque resupina arrogantia, vel remissa negligentia sit, neque turpis affectatio, & indecora ambitio. Ad omnia abundat animi directa simplicitas, satisque seipsa commendat. In ipso verò munere, neque seueritatem esse duram conuenit, nec nimiam remissionem: ne aut potestatem exercere, aut susceptum officium nequaquã implere videamur. Enitendum quoque vt beneficiis atque officiis obligemus plurimos, & collatam reseruemus gratiam: ne iure beneficij fiant immemores, qui se grauiter læsos dolent. Sæpe enim vsu venit, vt quos gratia soueris vel aliquo superiore cumulaueris gradu, auertas, si indignè aliquem eis præponẽdum iudices. Sed & sacerdotem beneficiis suis vel iudiciis fauere conuenit, vt æquitatem custodiat, & presbytero vel ministro deferre vt parenti. Neque eos, qui semel probati sunt, arrogantes esse oportet, sed magis tanquã memores gratiæ, humilitatem tenere: neque offendi sacerdotem, si aut presbyter, aut minister, aut quisquam de clero, aut misericordia, aut ieiunio, aut integritate, aut doctrina, aut lectione existimationem accumulet suam. Gratia enim ecclesiæ, laus doctoris est: bonum opus alicuius prædicari, ita tamen si nullo studio fiat iactantiæ. Laudẽt enim vnum- Prouer. 27.
quenque proximorum labia, & non os suum, & cõmendent opera non studia sua. Cæterum si quis non obediat episcopo, extollere atq; exaltare sese desiderans, obumbrare merita episcopi simulata affectatione doctrinæ, aut humilitatis, aut misericordiæ: is à vero deuius superbit: Quoniam veritatis ea est regula, vt nihil facias commendandi tui causa, quo minor alius fiat: neq; si quid boni habeas, id ad deformationem alterius & vituperationem exerceas. Non defendas improbum, & sancta indigno committenda arbitreris: neque iterum vrgeas & impugnes, cuius crimẽ non deprehenderis. Nam cum in omnibus iniustitia cito offendat, tum maximè in ecclesia, vbi æquitatem esse oportet, vbi æqualitatem haberi decet, vt nihil sibi potentior plus vindicet, nihil vsurpet ditior. Siue eñ pauper, siue diues, in Christo vnum sunt: nihil sanctior plus sibi arroget. Ipsum enim par est esse humiliorem. Sed nec personam alterius accipiamus in iudicio. gratia absit, causam merita decernant. Nihil Iacob.2.
sic opinionem, imò fidem grauat, quàm si in iudicando potẽtiori dones causam inferioris, vel pauperem innocentem arguas, diuitem excuses reum culpæ. Pronum quippe est genus hominum fauere honoratioribus, ne læsos se putent, ne victi doleant. Sed primum si offensam vereris, non recipias iudicium: si sacerdos es, aut si quisquam alius, non lacessas. Licet tibi silere in negocio duntaxat pecuniario, quãquam sit constantiæ adesse æquitati. In causa autem dei, vbi communionis periculum est, etiam dissimulare, peccatum est non leue.

Fauores & beneficia plus pauperibus quàm diuitibus eroganda, quia de eo quòd diues forte dedignatur, pauper maximam tibi habet gratiam: & quod beneficia non solafiant pecunia. Caput XXV.

QVid autem tibi prodest fauere diuiti? An quia citius amantem remuneret? His enim fauemus frequentius, à quibus referendæ vicẽ speramus gratiæ. Sed eo magis infirmo & inopi nos studere cõuenit, quia pro eo qui nõ habet, remunerationẽ speramus à domino Iesu: qui sub specie cõuiuij generalẽ virtutis edidit formam, vt his potius nostra conferamus beneficia qui nobis ea non possunt repræsentare, dicens; ad conuiuium atque epulas non eos qui diuites sunt, sed pauperes inuitandos. Diuites enim rogari videntur, vt ipsi quoque nobis red Luc.14.
dant conuiuium. Pauperes (quia non habent quod restituant) cùm acceperint, remuneratorem nobis faciunt dominum, qui se pro paupere obligandũ obtulit. Ad ipsum quoque seculi vsum collatio beneficij facta in pauperes magis quàm in locupletes, plus iuuat: quia diues dedignatur beneficium, & pudet eum debitorem esse gratiæ. Quinetiam id quod collatum est sibi, meritis suis arrogat, quod vel vt debitum acceperit, vel ideo datum sit, eo quòd is qui dedit, reddendũ sibi à diuite vberius existimauerit. Ita in accipiendo beneficio, eo ipso quod acceperint diuites, dedisse se magis quàm accepisse existimant. Pauper verò & si non habet vnde reddat pecuniam, refert gratiam. In quo certũ est, quod plus reddat quàm acceperit. Pecunia enim numo soluitur, gratia nunquam exinanitur. Reddendo vacuatur pecunia, gratia autem & habendo soluitur, & soluendo retinetur. Deinde quod diues refugit, pauper fatetur, quod sit obligatus debito, sibíque subuentum, non honori suo delatum putat: donatos sibi arbitratur filios, vitã redditam, seruatam familiam. Quanto igitur melius, apud bonos, quàm apud ingratos locare beneficium? Vnde dominus ad discipulos ait: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque Matth.10.
pecuniam, qua velut falce, pullulantem in pectoribus humanis succidit auaritiam. Petrus quoque claudo (qui ex vtero matris suæ portabatur) ait: Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo do tibi. In nomine Iesu Christi Act.3.
Nazareni

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nazareni, surge & ambula. Itaque pecuniam non dedit, sanitatem dedit. Quanto melius est salutem habere sine pecunia, quàm pecuniam sine salute. Surrexit claudus, quod non sperabat: pecuniam non accepit, quam sperabat. Sed hæc vix in sanctis domini reperiuntur, vt diuitiæ contemptui sint.

De malo auaritiæ, Exempla de Balaam, & Acham, & Dalila. Caput XXVI.

CAeterum ita incubuerũt mores hominum ad admirationem diuitiarum, vt nemo nisi diues honore dignus putetur. Neque hic recẽs vsus, sed ẽ dudum, quod peius est inoleuit hoc vitiũ humanis mentibus. Siquidẽ cùm Hierico magna ciuitas tubarum sacerdotaliũ sono corruisset, & Iesus Naue potiretur victoria, cognouit infirmatam esse virtutẽ populi per auaritiam, atque auri cupiditatem. Nam cùm de spoliis vrbis incensę, sustulisset Acham vestem auream, & ducenta argenti didrachmata, & linguam auream, oblatus domino negare non potuit, sed prodidit furtum. Vetus igitur & antiqua auaritia est, quæ cùm ipsis diuinæ legis cœpit oraculis, imò propter ipsam reprimendam lex dei data est. Propter auaritiam Balac putauit Balaan præmiis posse tentari, vt malediceret populum patrum: & vicisset auaritia, nisi dominus à maledicto eum abstinere vetuisset. Et propter auariciam præcipitatus Acham, in exitium deduxerat totam plebem parentum. Itaque Iesus Naue, qui potuit solem sistere ne procederet, auaritiam hominum non potuit sistere ne serperet. Ad vocem eius sol stetit, auaritia non stetit. Sole itaque stante cõfecit Iesus triumphum, auaritia autem procedente, penè amisit victoriam. Quid? fortissimum omnium Samson, nónne Dalilæ mulieris auaritia decepit? Itaque ille qui rugientem leonem manibus discerpsit suis, qui vinctus & alienigenis traditus, sine vllo adiutore solus dissolutis vinculis, mille ex his peremit viros, qui funes intextos neruis velut molia sparti fila dirupit, is super genua mulieris inflexa ceruice truncatus inuicti crinis ornatum, prærogatiuam suæ virtutis amisit. Influxit pecunia in gremium mulieris, & à viro discessit gratia. Feralis igitur auaritia, illecebrosa pecunia, quæ habentes contaminat, non habentes non iuuat. Esto tamen vt aliquando adiuuet pecunia, inferiorem tamen, & ipsum desiderantem. Quid ad eum, qui nõ desiderat, qui non requirit, qui auxilio eius non indiget, studio non flectitur? Quid vt aliis sit illecopiosior qui habet? Nunquid idcirco honestior quia habet quo honestas plerunq; amittitur, quia habet quod custodiat, magis quàm quod possideat? Illud enim possidemus quo vtimur: quod autem vltra vsum est, non vtiq; habet possessionis fructũ, sed custodię periculũ.

Ios.6.&.7.

Num.22.

Iudicũ.14.

Ibidem.16.

De benignitate, & quod excommunicatio tardius sit exerenda. Caput XXVII.

AD summam nouimus quod pecunię contẽptus iustitiæ forma sit: & ideo auaritiam declinare debemus, & omni studio intendere, ne quid faciamus vnquam aduersus iustitiam, sed in omnibus gestis & operibus custodiamus eam. Si volumus commendare nos deo, charitatem habeamus, vnanimes simus, humilitatem sequamur, alter alterum existimantes superiorem sibi. Hæc est enim humilitas, si nihil sibi quis arroget, sed inferiorem se esse existimet. Episcopus vt membris suis vtatur clericis, & maximè ministris qui sunt verè filij: quem cuique viderit aptum muneri, ei deputet. Cum dolore amputatur etiam quæ putruit pars corporis, & diu tractatur si potest sanari medicamentis. si non potest, tunc à medico bono abscinditur. Sic episcopi affectus boni est, vt optet sanare infirmos, serpẽtia auferre vlcera, adurere aliqua, non abscindere, postremo quod sanari non potest, cum dolore abscindere. Vnde pulcherrimum illud præceptum magis eminet, vt cogitemus non quæ nostra sunt, sed quæ aliorum. Hoc enim modo nihil erit, quod vel irati nostro indulgeamus affectui, vel fauentes nostræ plus iusto tribuamus aliquid voluntati.

Philip.2.

De bono compassionis, & quod sacris ecclesiarum thesauris non sit parcendum tempore necessitatis, Exẽpli causa inducitur Laurentius & ipse Ambrosius. Caput XXVIII.

THoc maximum incentiuum misericordiæ, vt compatiamur alienis calamitatibus, necessitates aliorum quantum possumus iuuemus, & plus interdum quàm possumus. Melius est enim pro misericordia causas præstare, vel inuidiam perpeti, quàm prætendere inclementiam: vt nos aliquando in inuidiam incidimus, qui confregerimus vasa mystica, vt captiuos redimeremus: quod Arrianis displicere poterat, nec tam factum displicere, quàm vt esset quod in nobis reprehenderent. Quis autem est tam durus, immitis, ferreus, cui displiceat quòd homo redimitur à morte, fœmina ab impuritatibus Barbarorũ, quę grauiores morte sunt: adolescẽtulæ, vel pueruli, vel infantes ab idolorũ contagiis, quib' mortis metu ꝙquinabãtur? Quã causã nos etsi non sine ratione aliqua gessimus, tamen ita in populo prosecuti sumus, vt confiteremur, multóque fuisse commodius astrueremus, vt animas domino quàm aurum seruaremus. Qui enim sine auro misit apostolos, & ecclesias sine auro congregauit. Aurum ecclesia habet, non vt seruet, sed vt eroget, & subueniat in necessitatibus. Quid opus custodire quod nihil adiuuat? Angnoramus quantum auri atque argenti de templo domini Assyrij sustulerint? Nónne melius cõflat sacerdos propter alimoniam pauperum, si alia subsidia desint, quàm sacrilegus contaminata asportet hostis? Nónne dicturus est dominus: Cur passus es tot inopes fame emori? Et certe habebas aurum, vt ministrasses alimoniam. Cur tot captiui deducti in commercium sunt, nec redẽpti? Cur tot ab hoste occisi sunt? Melius fuerat, vt vasa viuentiũ seruares, quàm metallorum. His non posset responsum referri. Quid enim diceres? Timui ne templo dei ornatus deesset? Responderet: Aurum sacramenta non quærunt: neque auro placent, quæ auro non emuntur. Ornatus sacramentorum, redemptio captiuorum est. Et vere illa sunt vasa preciosa, quæ redimunt animas à morte. Ille verus thesaurus est domini, qui operatur quod sanguis eius operatus est. Tunc vas dominici sanguinis agnosco, cùm in vtroque videro redemptionem, vt calix ab hoste redimat, quos sanguis à peccato redemit. Quàm pulchrum vt cùm agmina captiuorũ ab ecclesia redimũtur, dicatur: Hos Christus redemit: Ecce aurum quod probari potest, ecce aurum vtile, ecce aurum Christi quod à morte liberat, ecce aurum quo redimitur pudicitia, seruatur castitas. Hos ergo malui vobis liberos tradere, quàm aurum reseruare. Hic numerus captiuorum, hic ordo præstantior est, quàm species poculorum. Huic muneri proficere debuit aurum redemptoris, vt redimeret periclitãtes. Agnosco infusum auro sanguinem Christi, non solum irrutilasse, verũetiam diuinæ operationis impressisse virtutem redẽptionis munere. Tale aurum sanctus martyr Laurẽtius domino reseruauit, à quo cùm quærerentur thesauri ecclesiæ, promisit demonstraturum se. Sequenti die pauperes duxit. Interrogatus vbi essent thesauri quos promiserat, ostendit pauperes, dicens: Hi sunt thesauri ecclesiæ: & verè thesauri, in quibus Christus est, in quibus Christi fides est. Denique Apostolus ait: Habemus thesaurum in vasis fictilib'. Quos meliores thesauros habet Christus, quàm eos in quibus se esse dixit? Sic enim scriptum est: Esuriui, & dedistis mihi mãducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes erã, & collegistis me. Et infrà: Quod enim vni horũ feciſtis, mihi feciſtis. Quos meliores Iesus habet thesauros, quàm eos in quibus amat videri? Hos thesauros demõstrauit Laurẽtius, & vicit, quòd eos nec persecutor potuit auferre. Itaq; Ioachim qui aurum in obsidione seruabat, nec dispensabat alimoniæ comparandæ: & aurum vidit diripi, & se in captiuitatem deduci. Laurentius qui aurum ecclesię maluit erogare pauperib', quàm persecutori reseruare, pro singulari interpretationis viuacitate sacrã martyrij accepit coronam. Nunquid dictum est sancto Laurentio: Non debuisti erogare thesauros ecclesiæ, vasa sacramentorum vendere? Opus est, vt quis fide syncera & perspicaci prouidentia munus hoc impleat. Sanè si in sua aliquis deriuat emolumenta, crimen est: Sin verò pauperibus erogat, captiuum redimit, misericordia

Ecclesia quare habeat aurum.

Sacramentorũ ornatus.

Thesaurus domini.

Thesauri ecclesiæ pauperes. 2.Cor.4.

Matthęi.25.

4.Reg.25. 2.Paral.36.

misericordia est. Nemo enim potest dicere, cur pauper viuit? Nemo potest queri, quia captiui redempti sunt. Nemo potest accusare, quia templum dei ædificatum est. Nemo potest indignari, quia humãdis fidelium reliquiis spacia laxata sunt. Nemo potest dolere, quia in sepulturis Christianorũ, corpora defunctorum est. In his tribus generibus vasa eccle-

Vasa ecclesiæ conflanda sunt tribus generibus.

siæ etiam initiata cõfringere, conflare, vendere licet. Opus est vt de ecclesia mystici poculi forma non exeat, ne ad vsus nefarios sacri calicis ministerium transferatur. Ideo intra ecclesiam primum quæsita sunt vasa quæ initiata non essent: deinde comminuta, postremo conflata, per minutas erogationes dispensata egentibus, captiuorum quoque preciis profecerunt. Quod si desunt noua, & quæ nequaquam initiata videantur: in huiusmodi vsus, quos suprà diximus, arbitror omnia piè posse conuerti.

Depositæ uiduarum, imò omnium fidelium in ecclesia cum sui etiam periculo conseruanda. Exemplum de Oniæ & Heliodoro, & seipso, & Ticinensi episcopo. Cap. XXIX.

ILlud sanè diligenter tuendum est, vt depositæ viduarum intemerata maneant, sine vlla seruentur offensione: nec solum viduarum, sed etiam omnium. Fides enim exhibenda omnibus, sed maior est viduarum causa & pupillorum. Deniq; hoc solo viduarum nomine (sicut in libris Machabæorum legimus) commendatum templo omne seruatum est. Nam cùm indicium factum esset pecuniarum, quas in templo Hierosolymis maxima reperiri posse Simon nefarius Antiocho regi prodidit, missus in Hierusalem Heliodorus, ad templum venit, & summo sacerdoti aperuit indicij inuidiam, & aduentus sui causam. Tunc sacerdos depositæ esse dixit viduarũ victualia & pupillorum, quædam autem Hircani Tobiæ viri sancti: eáq; demonstrauit. Argenti talenta quadringenta erant, auri verò ducenta. Quæ cùm Heliodorus ereptum ire vellet, & regis vendicare commodis, sacerdotes ante altare iactauerũt se, induti sacerdotales stolas, & deum viuũ qui depositis legem dederat, flentes inuocabant custodem se præceptorum præstare suorum. Vultus verò & color summi sacerdotis immutatus, declarabat dolorẽ animi, & mentis intentæ sollicitudinem. Flebant omnes, quod in contemptum locus venturus foret, si nec in dei templo tuta fidei seruaretur custodia: accinctæque mulieres pectas, & clausæ virgines pulsabant ianuas, ad muros alij currebant, per fenestras alij prospectabant, omnes ad cœlum tẽdebant manus, orantes, vt suis dominus adesset legibus. Heliodorus autem nec his territus, quod intenderat, vrgebat, & satellitibus suis ærarium sepserat. Tum subito apparuit illi terribilis eques armis præfulgens aureis: equus autem eius erat insigni ornatus opertorio. Alij quoque duo iuuenes apparuerũt in virtute inclyta, decore grato, cum splendore gloriæ, specioſi amictu, qui circumsteterunt eum, & vtraque ex parte flagellabant sacrilegum, sine vlla intermissione cõtinuato verbere. Quid multa? Circumfusus caligine in terram concidit, & euidenti diuinæ operationis indicio examinatus iacebat, nec vlla spes in eo residebat salutis. Oborta est lætitia metuentibus, metus superbis, deiectíque ex amicis Heliodori quidam rogabant Oniam vt vitam posceret ei, quoniam supremum gerebat spiritum. Rogante itaque sacerdote summo, iidem iuuenes iterum Heliodoro apparuerunt, iisdem amicti vestibus, & dixerunt ad eum: Oniæ summo sacerdoti gratias age: propter quem tibi vita est reddita. Tu autem expertus flagella dei, vade & nuncia tuis omnibus, quãtam cognoueris templi religionem, & dei potestatem. His dictis non comparuerunt. Heliodorus itaque recepto spiritu, hostiã domino obtulit, Oniæ sacerdoti gratias egit, & cum exercitu ad regem reuertitur, dicẽs: Si quem habes hostem, aut insidiatorem rerum tuarum, illuc eum dirige, & flagellatum recipies eum. Seruanda est igitur filij depositis fides, adhibenda diligentia. Egregie hinc vestrum enitescit ministerium, si susceptæ impressio potentis quam vel vidua vel orphani tolerare non queant, ecclesiæ subsidio cohibeatur, si ostendatis plus apud vos mandatum domini, quàm diuitis valere gratiam. Meministis ipsi quotiens aduersus regales impetus pro viduarum, imò omnium depositis certamẽ subierimus. Commune hoc vobiscum mihi, recens exemplum ecclesiæ Ticinensis proferam, quæ viduæ depositum quod susceperat, amittere periclitabatur. Interpellante enim eo qui sibi illud imperiali rescripto vẽdicare cupiebat, clerici non tenebant authoritatem, honorati quoque & intercessores dati, non posse præceptis imperatoris obuiari ferebant. Legebatur rescripti forma, directio Magistri officiorum statuta, Agens in rebus imminebat. Quid plura? Traditum erat. Tamen communicato mecum consilio, obsedit sanctus episcopus ea conclauia, ad quæ translatum illud depositum viduæ cognouerat. Quod vbi non potuit auferri, receptum sub chirographo est. Postea iterum flagitabatur ex chirographo: Præceptũ imperator iterauerat, vt ipse per semetipsum nos conueniret. Negatum est, & exposita diuinæ legis authoritate, & serie lectionis, & Heliodori periculo, vix tandem rationem imperator accepit. Post etiam tentata fuerat obreptio, sed præuenit sanctus episcopus vt redderet viduæ quod acceperat. Fides interim salua est, oppressio non est formidini, quia iam res non fides periclitatur.

Qui fugiendi, & qui sint in bono zelandi. Cap. XXX.

TIlij fugite improbos, cauete inuidos. Inter improbum & inuidum hoc interest. Improbus suo delectatur bono, inuidus torquetur alieno. Ille diligit mala, hic bona odit: vt propè tolerabilior sit, qui sibi vult bene, quàm qui malè omnibus. Filij ante factũ cogitate: & cùm diutius cogitaueritis, tunc facite quod probatis. Laudabilis mors cùm occasio datur, rapienda est illico. Dilata gloria fugit, nec facilè comprehẽditur. Fidem diligite, quoniam per fidem & deuotionem Iosias magnum sibi ab vniuersis amorem acquisiuit: quoniam celebrauit pascha domini, cùm esset annorum decem & octo, quemadmodum nemo ante eum. Zelo itaque vt vicit superiores, ita & vos filij zelum dei sumite. Exquirat vos dei zelus & deuoret, vt vnusquisque vestrum dicat: Exquisiuit me zelus domus tuæ. Apostolus Christi zelotes dictus est. Quid de Apostolo dico? Ipse Dominus ait: Zelus domus tuæ comedit me. Sit ergo inter vos dei zelus, non iste humanus quem inuidia generat: Sit inter vos pax, quæ super omnem sensum est. Amate vos inuicem. Nihil charitate dulcius, nihil pace gratius. Et vosipsi scitis, quod præ cæteris vos semper dilexi & diligo: Quasi vnius patris filij, coaluistis in affectum germanitatis. Quæ bona sunt tenete, & deus pacis & dilectionis erit vobiscũ in domino Iesu, cui est honor, gloria, magnificentia, potestas, cum spiritu sancto in secula seculorum, Amen.

1. Tim. 5.
4. Reg. 22. 2. Paral. 35 3. Esdræ. 1.
Ioan. 2.
Psalm. 68.
Philip. 4.

CAPITVLA LIBRI TERTII OFFICIORVM.

Quod sancti & in quiete maxima operentur & mira, ostenditur ex Moyse & Helisæo. Cap. I.
Honestum & vtile apud Christianos vnũ esse, qui non commoda temporalia sequimur, sed æterna. Cap. II.
De calumnia reprimenda, & beneficentia cunctis exhibenda. Exemplum de harmonia membrorum, quæ singula singulis obsequuntur. Cap. III.
Alienis incommodis nostra lucra non quærẽda. Cap. IIII.
Nihil à sapientibus nisi quod honestum sit expetendum, & honestati salutem quoque postponendam, in quo Dauid maxime commendatur, & Ioannes. Cap. V.
Famis tempore subueniendum, nec auare partis incubandum, vel precia captanda. Exempla de Ioseph, & diuite auaro in euangelio. Cap. VI.
Peregrinos tempore famis vrbe non arcendos: quod nõ solum inhonestum, sed & inutile præpositis comprobatur exemplis. Cap. VII.
Honestatem saluti quoque prælatam à deo comprobari. Exempla de Iosue & Caleb & cæteris exploratoribus. Cap. VIII.
Fraudes & turpia lucra clericos maxime dedecere, & omnes honestatem Dauid & Nabuthe imitari debere. Cap. IX.
Vitia virtutibus obliterari, & perfidis etiam ac fraudulentis fidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

fidem opottere cuſtodiri: quod Ioſue Gabaonitis intimatur exhibuiſſe. Cap. X.
Auaros & fraudulentos interdum cupitis fraudari, ſemper autem apud deum malcuolentiæ reatu obnoxios teneri. Fabula de quodã Syracuſano, & paradigma de Doech Idumæo, & Anania. Cap. XI.
De malo temerarij iuramenti. paradigma de Herode & Iepte. & ꝙ filia eius ſponte ſua die condicta reuerſa, fidem illorum præcellat Pythagoræorũ, qui ſe vades inuicem dederunt. Cap. XII.
Quantum periculum Iudith honeſtatis intuitu ſubierit. Cap. XIII.
Quòd ſemper honeſtatem ſequatur vtilitas, quòd licet apud homines aliter ſæpe contingere videatur, apud deũ tamen perpetuò ita eſſe comprobatur multis exemplis. Cap. XIIII.
Laus honeſtatis, magnanimitate Heſter, & fide Ionathæ commendatur & Abimelech. Cap. XV.
De moderamine amicitiæ cõſeruandæ, clauditur volumen. Cap. XVI.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS *Officiorum Liber tertius.*

Quod ſancti & in quiete maxima operentur & mira, oſtenditur ex Moyſe & Heliſæo. Caput I.

DAuid propheta docuit nos tanquã in ampla domo deambulare in corde noſtro, & conuerſari cum eo tanquam cum bono cõtubernali: vt ipſe ſibi diceret, & loqueretur ſecum, vt eſt illud: Dixi cuſtodiam vias meas. Salomõ quoque filius eius ait: Bibe aquam de tuis vaſis, & de puteorum tuorum fontibus. hoc eſt, tuo conſilio vtere. Aqua enim alta, conſilium in corde viri. Nemo, inquit, alienus particeps ſit tibi, fons aquæ tuæ ſit tibi proprius: & iocundare cũ tua vxore, quæ eſt tibi à iuuentute. Ceruus amicitiæ, & pullus gratiarum conſabulentur tecum. Non ergo primus Scipio ſciuit ſolus non eſſe, cùm ſolus eſſet: nec minus negocioſus, cũ ocioſus eſſet. Sciuit ante ipſum Moyſes, qui cùm taceret, clamabat: cùm ocioſus ſtaret, præliabatur: nec ſolum præliabatur, ſed etiam de hoſtibus quos non contigerat, triumphabat. Adeo ocioſus, vt manus eius alij ſuſtinerent: nec minus quàm cæteri negocioſus, qui ocioſis manibus expugnabat hoſtem, quem non poterant vincere qui dimicabant. Ergo Moyſes & in ſilentio loquebatur, & in ocio operabatur. Cuius autẽ maiora negocia, quàm huius ocia, qui quadraginta diebus poſitus in monte, totam legem complexus eſt, & in illa ſolitudine qui cum deo loqueretur nõ deſuit? Vnde & Dauid ait: Audiam quid loquatur in me deus. Et quanto plus eſt, ſi cum aliquo deus loquatur, quàm ipſe ſecum? Tranſibant apoſtoli, & vmbra eorum curabat infirmos. Tangebantur veſtimenta eorum, & ſanitas deferebatur. Sermonem locutus eſt Helias, & pluuia ſtetit, nec cecidit ſuper terram tribus annis, & ſex menſibus. Iterum locutus eſt, & hydria farinæ nõ defecit, & vas olei toto famis diuturne tempore non eſt exinanitum. Et quoniam pleroſque delectant bellica: Quid eſt præſtantius exercitus magni lacertis, an ſuis meritis conficiſſe prælium? Sedebat Heliſæus in vno loco, & rex Syriæ magnam belli molem inferebat populo patrum, diuerſiſque conſiliorum acerbabat fraudibus, & circumuenire inſidiis moliebatur, ſed omnes eius apparatus propheta deprehendebat, & vigore mentis per gratiam dei vbique præſens, cogitationes hoſtium ſuis annunciabat, & monebat quibus cauerent locis. Quod vbi regi Syriæ manifeſtatum eſt, miſſo exercitu clauſit prophetam. Orauit Heliſæus, & omnes illos cęcitate percuti fecit, & captiuos intrare Samariam, qui venerant obſidere eum. Conferamus hoc ocium cum aliorũ ocio. Alij enim requieſcendi cauſa abducere animum à negociis ſolent, & à conuentu cœtúque hominum ſubtrahere ſeſe, & aut ruris petere ſecretum, captare agrorum ſolitudines, aut intra vrbẽ vacare animo, indulgere quieti & trãquillitati. Heliſæus autem, aut in ſolitudine Iordanem trãſitu ſuo diuidit, vt pars defluat poſterior, ſuperior autem in fontem recurrat: aut in Carmelo reſoluta difficultate generandi, inopina ſterilem conceptione fœcũdat, aut reſuſcitat mortuos, aut ciborum temperat amaritudines, & facit farinæ admixtione dulceſcere: aut decẽ panib⁹ diſtributis reliquias colligit plebe ſaturata: aut ferrũ ſecuris excuſſum, & in fluuij Iordanis merſum profundo, miſſo in aquas ligno facit ſupernatare: aut emundatione leproſum, aut ſiccitatem imbribus, aut famem mutat fœcunditate. Quando ergo iuſtus ſolus eſt, qui cum deo ſemper eſt? Quando ſolitarius eſt, qui nunquam ſeparatur à Chriſto? Quis nos, inquit, ſeparabit à dilectiõe Chriſti? Confido quia neque mors, neque vita, neque angelus. Quando autem feriatur à negocio, qui nunquam feriatur à merito, quo conſummatur negocium? Quibus autem locis circumſcribitur, cui totus mũdus diuitiarum poſſeſſio eſt? Qua æſtimatione definitur, qui nunquam opinione comprehenditur? Etenim quaſi ignoratur & cognoſcitur, quaſi moritur & ecce viuit, quaſi triſtis & ſemper lætior: vt egenus & largus, vt qui nihil habeat, & poſſideat omnia. Nihil enim ſpectat vir iuſtus, niſi quod conſtans & honeſtum eſt. Et ideo etiam ſi alij videatur pauper, ſibi diues eſt, qui non eorum quæ caduca, ſed eorum quæ æterna ſunt æſtimatione cenſetur.

Pſal. 38.
Prouer. 5.
Exod. 17.
Ibidem. 24.
Pſalm. 48.
Actuũ. 5.
3. Reg. 17.
4. Reg. 6.
4. Reg. 4.
Ibidem. 6.
Ibidem. 5.
Roma. 8.
1. Cor. 6.
Matth. 5.
Philip. 3.
Ezech. 28.
3. Reg. 4.

Honeſtum & utile apud Chriſtianos unum eſſe, qui non commoda temporalia ſequimur, ſed æterna. Cap. II.

ET quoniam de duobus ſuperioribus locis diximus, in quibus honeſtum illud & vtile tractauimus, ſequitur vtrum honeſtatẽ & vtilitatem inter ſe comparare debeamus, & quærere quid ſit ſequẽdum. Sicut enim ſupra tractauimus, vtrum honeſtum illud an turpe eſſet, & ſecundo loco, vtrum vtile an inutile: ſimiliter hoc loco, vtrum honeſtum ſit an vtile, nõnulli requirendum putant. Nos autem monemus, ne hęc inter ſe velut compugnãtia inducere videamur, quæ iam ſupra vnum eſſe oſtẽdimus: nec honeſtum eſſe poſſe niſi quod vtile, nec vtile, niſi quod honeſtum: quia non ſequimur ſapientiã carnis, apud quam vtilitas pecuniariæ iſtius commoditatis pluris habetur, ſed ſapientiam quæ ex deo eſt, apud quam ea quæ in hoc ſeculẽ magna æſtimantur, pro detrimento habentur. Hoc enim catorthoma quod perfectum & abſolutum officium eſt, à vero virtutis fonte proficiſcitur. Cui ſecundum eſt commune officium, quod ipſo ſermone ſignifi catur, nõ eſſe arduæ virtutis ac ſingularis, quod poteſt plurimis eſſe commune. Nam pecuniæ cõpendia captare, familiare multis: elegãtiori conuiuio & ſuauioribus delectari epulis vſitatum eſt. Ieiunare autem & continentem eſſe paucorum eſt: & alieni cupidum non eſſe, rarum eſt. Contra autem detrahere velle alteri & non eſſe contentum ſuo. Nam in hoc cum pleriſque conſortium eſt. Alia igitur prima, alia media officia. Prima cum paucis, media cum pluribus. Denique in iiſdem verbis frequenter diſcretio eſt. Aliter enim bonum deum dicimus, aliter hominem: aliter iuſtum deum appellamus, aliter hominem. Similiter & ſapientem deum aliter dicimus, aliter hominem. Quod & in euangelio docemur: Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter qui in cœlis eſt, perfectus eſt. Ipſum Paulum lego perfectum & nõ perfectum. Nam cùm dixiſſet: Non quòd iam acceperim, aut iam perfectus ſim, ſequar autem ſic vt comprehendam, ſtatim ſubiecit: Quicũque ergo perfecti ſumus. Duplex eſt enim forma perfectionis: alia medios, alia plenos numeros habens. Alia hic, alia ibi. Alia ſecundum hominis poſſibilitatem, alia ſecundum perfectionem futuram. Deus autem iuſtus per omnia, ſapiens ſuper omnia, perfectus in omnibus. Inter ipſos quoque homines diſtantia eſt. Aliter Daniel ſapiens, de quo dictum eſt: Quis Daniele ſapientior? aliter alij ſapientes. Aliter Salomon, qui repletus eſt ſapientia ſuper omnem ſapientiam antiquorum, & ſuper omnes ſapientes Aegypti. Aliud eſt enim communiter ſapere, aliud ſapere perfectè. Qui communiter ſapit, pro temporalibus ſapit, pro ſe ſapit, vt alteri aliquid detrahat, & ſibi adiungat. Qui perfectè ſapit, neſcit ſua ſpectare commoda, ſed

Universidad de Deusto
Biblioteca

Philip.2. da, sed ad illud quod æternum est, quod decorum atque ho
nestum toto affectu intendit, quærens non quod sibi vtile
est, sed quod omnibus. itaque hæc sit formula, vt inter duo
illa honestum atque vtile errare nequeamus: eò quod iu-
stus nihil alteri detrahendum putet, nec alterius incom-
modo suum commodum augeri velit. Hanc formam tibi
præscribit Apostolus dicens: Omnia licent, sed non omnia
2.Cor.10. expediunt. Omnia licent, sed non omnia ædificant. Nemo
quod suum est quærat, sed quod alterius. Hoc est, nemo cō
modum suum quærat, sed alterius: nemo honorē suum quę-
Philip.2. rat, sed alterius. Vnde & alibi dicit: Alter alterum exisți-
mantes superiorem sibi, non quæ sua sunt singuli cogitan-
tes, sed quę aliorum. Nemo etiam suam gratiam quærat, ne-
mo suam laudem, sed alterius. Quod euidēter etiam in Pro-
uerbiis declaratum esse aduertimus, dicente sancto per Sa-
lomonē spiritu: Fili si sapiens fueris, tibi sapiens eris & pro-
ximis: si autem malus euaseris, solus hauries mala. Sapiens e-
nim aliis consulit sicut iustus, quandoquidem cōsors sui est
vtriusque forma virtutis.

*De calumnia reprimenda, & beneficentia cunctis exhiben-
da. Exemplum de harmonia membrorum, quæ singula sin
gulis obsequuntur.* Caput III.

SI quis igitur vult placere omnib' per omnia, quę-
rat non quod sibi vtile est, sed quod multis, sicut
quærebat & Paul'. Hoc est enim cōformari Chri
sto, alienum non quærere, nihil alteri detrahere
Ibidem. vt acquirat sibi. Christus enim dominus cùm esset in for-
ma dei, exinaniuit se vt formam susciperet hominis, quam
operum suorum locupletaret virtutibus. Tu ergo expolias
quem Christus induit? Tu exuis, quem vestiuit Christus?
Hoc enim agis, quando alterius detrimento tua commoda
augeri experis. Considera ô homo, vnde nomen sumpseris:
ab humo vtique quæ nihil cuiquam eripit, sed omnia largi-
tur omnibus, & diuersos in vsum omnium animantium fru-
ctus ministrat. Inde appellata humanitas, specialis & dome-
stica virtus hominis, quæ cōfortem adiuuet. Ipsa te doceat
forma tui corporis, membrorumque vsus. Nunquid mem-
brum tuum alterius membri officia sibi vendicat, vt oculus
officium oris, aut os oculi officium sibi vendicet, aut manus
pedum ministerium, aut pes manuum? Quinetiam ipsæ ma-
nus dextra ac sinistra dispartita habent officia pleraque, vt
si vsum commutes vtriusque, aduersum naturam sit, priús-
que totum hominem exuas, quàm membrorum tuorum
ministeria conuertas, si aut de sinistra cibum suggeras, aut
de dextera fungaris ministerio sinistræ, vt reliquias ciborū
abluas: nisi fortè poscat necessitas. Fingē hanc & da oculō
virtutem, vt possit detrahere sensum capiti, auditum auri-
bus, menti cogitationes, odoratum naribus, ori saporem, &
sibi conferat, nónne omnem statum dissoluet naturæ? Vnde
1.Cor.12. pulchrè Apostolus ait: Si totum corpus oculus, vbi auditus?
si totum auditus, vbi odoratus? Omnes ergo vnum corpus
sumus & diuersa mēbra, sed omnia corpori necessaria. Non
enim potest membrum membro dicere, non es mihi neces-
sarium: quinetiam ipsa quæ videntur infirmiora membra es
se, multomagis necessaria sunt, & maiorem plerunque tuen
di se requirunt sollicitudinem. Et si quid dolet membrum
vnum, compatiuntur ei membra omnia. Vnde quàm graue
est vt detrahamus aliquid ei, cui nos cōpati oportet: & cui
debemus consortium ministerij, ei fraudi & noxæ simus?
Hæc vtique lex naturæ est, quæ nos ad omnem stringit hu-
manitatem, vt alter alteri tanquam vnius partes corporis
inuicem deferamus. Nec detrahēdum quicquam putemus,
cùm contra naturę legem sit, non iuuare. Sic enim nascimur
vt consentiant membra membris, & alterum alteri adhæreat,
& obsequātur sibi mutuo ministerio. Quòd si vnum de-
sit officio suo, impediātur & cætera: vt si eruat oculum ma-
nus, nónne sibi operis sui vsum negauit? Si pedē vulneret,
quantorum sibi actuum profectum inuiderit? Et quanto
grauius est totum hominem quàm vnum mēbrum detrahi?
Iam si in vno membro totum corpus violatur, vtique in
vno homine communio totius humanitatis soluitur, viola-
tur natura generis humani, & sanctæ ecclesiæ congregatio,
quæ in vnum connexum corpus atque compactum vnitate

A fidei & charitatis assurgit. Christus quoq; dominus qui pro
vniuersis mortuus est, mercedem sanguinis sui euacuatam
dolebit. Quid quod etiam ipsa lex domini hāc formam te-
nendam edocet, vt nihil alteri detrahas tui cōmodi ser- Exod.23.
uandi gratia, cùm dicit: Non transferas terminos antiquos, Deut.22.
quos statuerūt patres tui. cùm vitulum errantem fratris tui Tob.4.
reducendum præcipit, cùm furem mori iubet, cùm vetat
mercennarium debita mercede fraudari, cùm pecuniam si-
ne vsuris reddendam censet? Subuenire enim non habēti hu
manitatis est, duritię autem plus extorquere quàm dederis.
Etenim si ideo inops auxilio tuo eguit, quia non habuit vn
de de suo redderet, nónne impium est, si sub humanitatis si-
mulatione amplius ab eo poscas, qui non habebat vnde mi
nus solueret? Absoluis igitur alteri debitorem, vt condem-
nes tibi: & hanc humanitatem vocas, vbi est iniquitatis au-
ctio. Hoc præstamus cæteris animantibus, quod alia genera
animantium conferre aliquid nesciunt. Feræ autem eripiūt,
homines tribuunt. Vnde & Psalmista ait: Iustus miseretur Psalm.36.
B & tribuit. Sunt tamen quibus & feræ conferant. Siquidē col
latione sobolem suam nutriunt, & aues cibo suo pullos sa-
tiant suos: homini autem soli tributum est, vt omnes tanquā
suos pascat. Debetur istud ipso naturæ iure. Quod si non li-
cet non dare, quomodo detrahere licet? Nec ipsæ leges nos
docent, quæ ea quæ detracta sunt alicui cum iniuria perso-
næ, aut rei ipsius cumulo, restitui iubent: quo furem à detra
hendo, aut pœna deterreant, aut mulcta reuocent. Pone ta-
men quòd aliquis possit aut pœnam non timere, aut mulctę
illudere. Nunquid dignum est vt aliqui alteri detrahāt? Ser
uile hoc vitium, & familiare vltimæ conditioni, adeo con-
tra naturā, vt inopia magis hoc extorquere videatur, quàm
natura suadere. Seruorum tamen occulta furta, diuitum ra-
pinæ publicę. Quid autē tam contra naturam, quàm violare
alterū tui commodi causa, cùm pro omnibus excubandum,
subeundas molestias, suscipiendum laborem naturalis affe-
C ctus persuadeat, & glorioſum vnicuique ducatur, si pericu
lis propriis quærat vniuersorum tranquillitatem: multóque
sibi vnusquisque arbitretur gratius excidia patriæ repu-
lisse, quàm propria pericula: præstantiúsque esse existimet,
quod operam suam patriæ impenderit, quàm si in ocio po-
situs tranquillam vitam voluptatum copiis functus egisset?

Alienis incommodis, nostra lucra non quærenda.
Caput IIII.

HInc igitur colligitur, quòd homo qui secundū na
turæ formatus est directionē vt obediat ei, noce
re nō possit alteri. Quod si cui noceat, naturā vio
let: neq; tantū esse cōmodi quòd adipisci sese pu
tet, quātum incommodi quod ex eo sibi accidat. Quæ enim
pœna grauior, quàm interioris vulnus conscientiæ? Quod
seuerius iudicium quàm domesticum, quo vnusquisque si-
bi est reus, séque ipse arguit quòd iniuriam fratri indignè fe
cerit? Quod non mediocriter scriptura condemnat, dicens:
Ex ore stultorum baculus contumeliæ. Stultitiæ igitur con
demnatur, qui contumeliam facit. Nónne hoc magis fugien
D dum, quàm mors, quàm dispendium, quàm inopia, quàm
exilium, quàm debilitatis dolor? Quis enim vitium corpo-
ris, aut patrimonij damnum non leuius ducat vitio animi,
& existimationis dispendio? Liquet igitur id expetendum
& tenendum omnibus, quod eadem singulorum sit vtilitas,
quę sit vniuersorum, nihilq; iudicandum vtile, nisi quod in 1.Cor.9.
cōmune prosit. Quomodo enim potest vni prodesse, quod
inutile sit omnibus? Mihi certe non videtur, qui inutilis est
omnib', sibi vtilis esse posse. Etenim si vna lex naturę om-
nibus, vna vtiq; vtilitas vniuersorum. Quòd si vna vtilitas
vniuersorum, ad consulendum vtique omnibus naturæ le-
ge constringimur. Non est ergo eius qui consultum velit
alteri secundum naturam, nocere ei aduersus legem naturę.
Etenim si hi qui in stadio currunt, ita feruntur præceptis
informari atque instrui, vt vnusquisque coleritate non frau
de contendat, cursúque quantum potest ad victoriam pro-
peret, supplantare autem alterum aut manu deiicere non au
sit: quantomagis in hoc cursu vitę istius, sine fraude alterius
& circumscriptione quærenda nobis victoria est? Quærunt
aliqui, si sapiens in naufragio positus insipienti naufrago
tabulam

Universidad de Deusto
Biblioteca

tabulam extorquere possit, vtrum debeat. Mihi quidem, & si præstabilius communi videatur vsui, sapientem de naufragio quàm insipientē euadere, tamen non videtur quòd vir Christianus, & iustus, & sapiens quærere sibi vitam alie na morte debeat, vtpote qui etiam si in latronem armatum incidat, ferientem referire nō possit: ne dum salutem defen dit, pietatē contaminet. De quo in euangelij libris aperta &
Matth.26. euidens sententia est: Recōde gladium tuum. Omnis enim qui gladio percusserit, gladio ferietur. Quis latro detestabi lior, quàm persecutor qui venerat vt Christum occideret? Sed noluit se Christus persecutorum defendi vulnere, qui voluit suo vulnere omnes sanare. Cur enim te potiorem al tero iudices, cùm viri sit Christiani præferre sibi alterum, nihil sibi arrogare, nullum sibi honorem assumere, non ven dicare meriti sui precium? Denique cur non tuum tolerare potius incommodum, quàm alienum commodum diripere assuescas? Quid tam aduersus naturam, quàm non esse con tentum, eo quòd habeas aliena quærere, ambire turpiter?
Gen.1. Nam si honestas secundum naturam (omnia enim fecit deus bona valde) turpitudo vtiq; contraria est. Non potest ergo honestati conuenire & turpitudini, cùm hæc inter se discre ta naturæ lege sint.

Nihil à sapientibus nisi quod honestum sit expetendum, & honestati salutem quoque postponendam. In quo Dauid maximè commendatur. Caput V.

SEd iam vt etiam in hoc libro ponamus fastigium, in quo velut in fine disputationis nostræ dirigamus sententiam, vt nihil expetēdum sit, nisi quod honestum. Nihil nanque agit sapiens, nisi quod honestum sit, nisi quod cum synceritate sine fraude sit: ne que quicquam facit, in quo se crimine quoquam obliget, e tiam si latere possit. Sibi enim est reus priusquam cæteris, nec tam pudēda apud eum publicatio flagitij, quàm cōscien tia est. Quod non fictis fabulis, vt Philosophi disputant, sed verissimis iustorum virorum exemplis docere possumus. Nō igitur ego simulabo terræ hiatum, quæ magnis quibus dam dissiluerit soluta imbribus, in quem descendisse Gy ges, atque ibi fabularium illum equum æneum offendisse à Platone inducitur, qui in lateribus suis fores haberet: quas vbi aperuit, animaduertisse anulum aureum in digito mor tui hominis, cuius illic exanime corpus iaceret, auriq; aua rum sustulisse anulum. Sed cùm se ad pastores recepisset re gios, de quorū ipse numero foret, casu quodā, quòd palam eius anuli ad palmam cōuerterat, ipse omnes videbat, atque à nullo videbatur: deinde cùm in locum suum reuocasset a nulum, videbatur ab omnibus. Cuius solers factus miracu li, per anuli opportunitatem reginæ stupro potitus, necem regi intulit, cæteris que interemptis quos necandos putaue rat, ne sibi impedimento forent, Lydiæ regnū adeptus est. Da, inquit, hunc anulum sapienti, vt beneficio eius possit la tere, cùm deliquerit. Non minus fugiet peccatorum contagium, quàm si non possit latere. Non enim latebra sapienti spes impunitatis, sed innocentia est. Denique lex non iusto
1.Tim.1. est posita, sed iniusto: quia iustus legem habet mentis suæ, & æquitatis ac iustitiæ suæ normam. Ideóque non terrore pœnæ reuocatur à culpa, sed honestatis regula. Ergo vt ad propositum redeamus, non fabulosa pro veris, sed vera pro fabulosis exēpla proferamus. Quid enim mihi opus est fin gere hiatum terræ, equum æneum, anulúmque aureum in digito defuncti repertum: cuius anuli tanta sit vis, vt pro ar bitrio suo qui eū sit indutus anulū, appareat cùm velit: cùm autē nolit, conspectui se presentiū subtrahat, vt præsens nō possit videri? Nempe eò tendit istud, vtrum sapiens etiam si isto vtatur anulo, quo possit propria flagitia celare & regnū assequi, nolit ne peccare, & grauius ducat sceleris contagiū, pœnarum dolorib': an verò spe impunitatis vtatur ad per petrādum scelus. Quid, inquam, mihi opus est figmento a nuli, cùm possim docere ex rebus gestis, quod vir sapiens cùm sibi in peccato non solum latendum, sed etiam regnan dum videret, si peccatum admitteret, contra autem pericu lum salutis cerneret, si declinaret flagitium: eligeret tamen magis salutis periculum vt vacaret flagitio, quàm flagitium
1.Reg.26. quo sibi regnum pararet? Denique Dauid cùm fugeret à fa cie regis Saul, cùm eum rex cum tribus milibus virorum e lectorum ad inferendam necem in deserto quæreret, ingres sus in castra regis, cùm dormientem offendisset, non so lum ipse non percussit, sed etiam protexit, ne ab alio qui simul ingressus fuerat, perimeretur. Nam cùm diceret ei Abisai: Conclusit hodie dominus inimicum tuum in manibus tuis, & nunc occidam eum: respondit: Non consumas il lum, quoniam quis iniiciet manum suam in christum domi ni, & purus erit? Et addidit: Viuit dominus, quia nisi dominus percusserit illum, aut nisi hora illius venerit vt moriatur, vel in pugnam descenderit, & apponatur mihi, non fit à domino iniicere manum meam in christum domini. Itaque non permisit necari eum, sed solum lanceam, quæ erat ad caput eius, & lenticulam tulit aquæ, dormientibus cunctis. egressus de castris transiuit in cacumen montis, & coar guere cœpit stipatores regios, & præcipuè principem mili tiæ Abner, quod nequaquam fidam custodiam regi & do mino suo adhiberet. Denique demonstraret, vbi esset lan cea regis, vel lenticula quæ erat ad caput eius. Et appella tus à rege lanceam reddidit: & dominus, inquit, restituat vnicuiq; iustitias suas, & fidem suam: sicut tradidit te domi nus in manus meas, & nolui iniicere manum meam in chri stum domini. Et cùm hoc diceret, timebat tamen insidias eius, & fugit, sedem exilio mutans. Nec tamen salutem præ tulit innocentiæ, cùm iam secundo facultate sibi tributa re gis necandi noluisset † vti occasionis beneficio, quæ & secu †potuisset ritatē salutis metuenti, & regnum offerebat exuli. Visi opus fuit Ioanni Gygeo anulo, qui si tacuisset, non esset occisus ab Hærode? Præstare hoc illi potuit silentiū suum, vt & vi deretur & non occideretur. Sed quia non solum peccare se propter salutis defensionem passus non est, sed ne alienum quidem peccatum ferre ac perpeti potuit, ideo in se causam necis excitauit. Certè hoc negare non possunt potuisse fie ri vt taceret, qui de illo Gyge negant potuisse fieri, vt anu li beneficio abscōderetur. Sed fabula, & si vim nō habet ve ritatis, hanc tamen rationem habet: vt si possit celare se vir iustus, tamē ita peccatum declinet, quasi celare non possit: nec personam suam indutus anulum, sed vitam suam Chri stum indutus abscondat, sicut Apostolus ait: Quia vita no- Colos.3.
stra abscondita est cum Christo in deo. Nemo ergo hic ful gere quærat, nemo sibi arroget, nemo se iactet. Nolebat se Christus: hic cognosci, nolebat prædicari in euangelio no men suum cùm in terris versaretur, venit vt lateret seculum hoc. Ergo & nos simili modo abscondamus vitam nostram Christi exemplo, fugiamus iactantiam, prædicari non expe tamus. Melius est hic esse in humilitate, ibi in gloria. Cùm, inquit, Christus apparuerit, tunc & vos cum illo apparebi- Ibidem.
tis in gloria.

Famis tempore subueniendum, nec auarè partis incumbendum, nec precia captanda. Exempla de Ioseph, & diuite auaro in euangelio. Caput VI.

NOn vincat igitur honestatem vtilitas, sed hone stas vtilitatem. Hāc dico vtilitatem, quæ æstima tur secundum vulgi opinionem. Mortificetur a uaritia, moriatur cōcupiscentia. Sanctus in nego ciationem introisse se negat: quia preciorum captare incre menta, non simplicitatis, sed versutiæ est. Et alius ait: Cap- Prouerb.11.
tans precia frumenti, maledictus in plebe est. Definita est sententia, nihil disputationi relinquens, quale controuer siarum genus solet dicendi esse, cùm alius alleget agricul turam laudabilem apud omnes haberi, fructus terræ simpli ces esse triplos, plus qui seminauerit, eū probatiorem fore, vberiores reditus industriæ non fraudari, negligentiam ma gis & incuriam ruris inculti reprehendi solere. Araui, in quit, studiosius, vbi vberius seminaui, diligentius excolui, bono collegi prouentu, sollicitus recondi, seruaui fideliter, prouidè custodiui. Nunc in tempore famis vendo, subue nio esurientibus, vendo frumentum non alienum, sed meū, non pluris quàm cęteri, imo etiam minori precio. Quid hic fraudis est, cùm multi possent periclitari si non haberent quod emerent. Num industria in crimen vocatur? Num di ligentia reprehenditur? Num prouidentia vituperatur? For tasse dicat: Et Ioseph frumenta in abundantia collegit, in ca

ritate

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritate vendidit. Num carius aliquis emere cõpellitur? Num vis adhibetur emptori? Omnibus defertur emẽdi copia, nulli irrogatur iniuria. His igitur quantum cuiusque fert ingenium disputatis, exurgit alius, dicens: Bona quidem agricultura, quæ fructus ministrat omnibus, quæ simplici industria accumulat terrarum fœcũditatem, nihil doli, nihil fraudis interserens. Denique siquid vitij fuerit, plus dispendij est: quia si bene aliquis seuerit, melius metet: & si syceum tritici granum seminauerit, puriorem ac syceam messem colliget. Fœcunda terra multiplicatum reddit quod acceperat, fidelis ager fœneratos solet restituere prouẽtus. De reditibus igitur vberis glebæ expectare debes tui mercedem laboris, de fertilitate pinguis soli iusta sperare compendia. Cur ad fraudem conuertis naturæ industriam & indulgentiam? Cur inuides vsibus hominũ publicos partus? Cur populis minuis abundantiam? Cur affectas inopiam? Cur optari facis à pauperibus sterilitatem? Cùm enim non sentiant beneficia fœcunditatis, te auctionante precium, te condente frumentum, optãt potius nihil nasci, quàm te de fame publica negociari. Ambis frumentorum indigentiam, alimentorum penuriam, vberis soli partus ingemiscis, fles publicam fertilitatem, horrea frugum plena deploras, exploras quando sterilior prouentus sit, quando exilior partus. votis tuis gaudes arrisisse maledictum, vt nihil vsquam nasceretur. Tunc messem tuam veniisse lætaris, tunc tibi de omnium miseria congeris opes, & hanc tu industriam vocas, hanc diligentiam nominas, quæ calliditatis versutia, quæ astutia fraudis est: & hoc tu remedium vocas, quod est commentum nequitiæ. Latrocinium hoc an fœnus appellem? Captantur tanquam latrocinij tempora, quibus in viscera hominum durus insidiator obrepas. Augetur precium tanquam sorte cumulatum fœnoris, quo periculum capitis aceruatur. Tibi conditæ frugis multiplicatur vsura, tu frumentum quasi fœnerator occultas, quasi venditor auctionaris. Quid imprecaris male omnibus, quia maior futura sit fames, quasi nihil frugũ supersit, quasi infœcundior annus sequatur? Lucrum tuum, damnum publicum est. Ioseph sanctus omnibus aperuit horrea, non clausit: nec precia captauit annonæ, sed perenne subsidium collocauit: nihil sibi acquisiuit, sed quemadmodum fames etiam in posterum vinceretur, prouida ordinatione disposuit. Legisti quemadmodum hunc frumentarij precij captatorem exponat in euangelio dominus Iesus, cuius possessio diuites fructus attulit, & ille quasi egens dicebat: Quid faciam? non habeo quo congregem. Destruam horrea mea, & maiora faciam. cùm scire non posset, vtrum sequenti nocte anima sua ab eodem repeteretur. Nesciebat quid faceret, quasi ei alimenta deessent, hærebat ambiguo. Non capiebant horrea annonam, & ille se egere credebat. Rectè igitur Salomon: Qui continet, inquit, frumentum, relinquet illud nationibus, non hæredibus: quoniam auariciæ emolumentum ad successorum iura non peruenit. Quod non legitimè acquiritur, quasi ventis quibusdam ita extraneis diripientibus dissipatur. Et addidit: Captans annonam maledictus in plebe est, benedictio autem in capite eius qui participat. Vides ergo quod largitorem frumenti esse deceat, non precij captatorem. Non est igitur ista vtilitas, in qua plus honestati detrahitur, quàm vtilitati adiungitur.

Lucæ.12.

Prouer.11.

Peregrinos tempore famis urbe non arcendos, quod non solum inhoneſtum, ſed & inutile propoſitis comprobatur exemplis. Caput VII.

SEd & illi qui peregrinos vrbe prohibent, nequaquam probandi. expellere eo tempore quo deberent iuuare, separare à commerciis communis parentis, fusos omnib' partus negare, inita iam consortia viuendi auerrũcare †: cum quibus fuerint communia iura, cũ his nolle in tẽpore necessitatis subsidia partiri? Ferę non expellunt feras, & homo excludit hominẽ? Feræ ac bestiæ cõmunem putãt omnibus victũ, quem terra ministrat. Illæ etiã cõformẽ sui generis adiuuãt: homo impugnat, qui nihil à se alienũ debet credere quicquid humani est. Quãto ille rectius, qui cùm iã prouecta processisset ætate, & famẽ toleraret ciuitas, atque (vt in talibus solet) peterent vulgo, vt peregrini vrbe prohiberentur, præfectus vrbanæ curam cæteris maiorem sustinens, conuocauit honoratos, & locupletiores viros popoſcit vt in medium consulerent, dicens: quàm immane esset peregrinos eiici, quàm hominem exueret, qui cibum morienti negaret. Canes ante mensam impastos esse nõ patimur, & homines extrudim'? Quàm inutile quoque tot populos mundo perire, quos dira conficeret labes. quantos vrbi suæ perire, qui solerent adiumento esse, vel in conferendis subsidiis, vel in celebrandis cõmerciis, neminem fame aliena iuuari: protrahere vt plurimum diem posse, nõ inopiam repellere: imò tot cultoribus extinctis, tot agricolis occidẽtibus, occasura in perpetuum subsidia frumẽraria. Hos igitur excludimus, qui victum nobis inferre consuerunt? Hos nolumus, in tempore necessitatis pascere, qui nos omni ætate pauerunt? Quanta sunt quæ ab ipsis nobis hoc ipso tempore ministrantur? Non in solo pane viuit homo. Nostra illic familia, pleriq; etiam nostri parentes sunt. Reddamus quod accepimus. Sed veremur, ne cumulemus inopiam. Primum omnium misericordia nunquam destituitur, sed adiuuatur. Deinde subsidia annonæ quæ his impartienda sunt, collatione redimamus, reparemus auro. Nunquid his deficientibus, non alij nobis redimendi cultores vidẽtur? Quanto vilius est pascere quàm emere cultores? Vbi etiam reparas? Vbi inuenias quem reformes? Adde: si inuenias quem ignarũ, & alieni vsus: numero possis substituere, nõ cultui. Quid plura? Collato auro, coacta frumenta sunt. Ita nec abundantiam vrbis minuit, & peregrinis alimoniam subministrauit. Quantæ hoc commendationis apud deum fuit sanctissimo seni? Quantæ apud homines gloriæ? Hic magnus verè probatus, qui verè potuit imperatori dicere, demonstrans prouinciæ totius populos: Hos tibi omnes reseruaui, hi viuunt beneficio tui senatus, hos tua curia iam morti abstulit. Quanto hoc vtilius, quàm illud quod proxime Romæ factũ est, eiectos esse vrbe amplissima, qui iam plurimam illic ætatem transegerãt, flentes cum filiis abiisse, quibus velut ciuibus amoliẽdum exilium deplorarent, interruptas cõplurium necessitudines, diremptas affinitates. Et certe arriserat anni fœcunditas, inuecticio vrbs sola egebat frumento: potuisset iuuari, si peterent ab Italis frumentum, quorum filij expellebantur. Nihil hoc turpius, excludere quasi alienũ, & exigere quasi suũ. Quid illum eiicis, qui de suo pascitur? Quid illum eiicis qui te pascit? Seruum retines, trudis parentem? Frumentum suscipis, nec affectum impartis? Victũ extorques, nec rependis gratiam? Quàm deforme hoc, quàm inutile? Quomodo enim potest vtile esse quod non decet? Quantis corporatorum subsidiis dudum Roma fraudata est? Potuit & illos non amittere, & euadere famem, expectatis ventorum opportunis flatibus, & speratarum commeatu nauium. Quàm verò illud superius honestum atque vtile? Quid enim tam decorum atque honestum, quàm collatione locupletum iuuare egentes, ministrare victum esurientibus, nulli cibum defore? Quid tam vtile, quàm cultores agrorum reseruari, non interire plebem rusticanorum? Quod honestum igitur, vtile: & quod vtile, honestum. Ecõtra, quod inutile, indecorum: quod autem indecorum, id etiam inutile.

Deutero. 8. Matth. 4.

Honeſtatem ſaluti quoque prælatam à deo comprobari. Exempla de Ioſue, & Caleb, & cæteris exploratoribus. Caput VIII.

QVando maiores nostri seruitio exire potuissent, nisi id non solum turpe, sed etiam inutile credidissent, regi seruire Aegyptiorum? Iesus quoque & Caleb missi ad explorandam terram, vberem quidem terram, sed à ferocissimis inhabitari gentibus nunciauerunt. Terrore belli populus infractus, recusabat terrę eius possessionem. Suadebant missi exploratores Iesus & Caleb terram esse vtilem: indecorũ putabant cedere nationibus. lapidari potius eligebant, quod minabatur populus, quàm decedere de honestate. Dissuadebant alij, plebs reclamabat, dicens aduersus diras & asperas gentes bellum fore, cadendum sibi in prælio, mulieres suas & pueros direptioni futuros. Exarsit domini indignatio, vt omnes vellet perdere, sed rogante Moyse temperauit sententiam, vtrionem dis-

Nume.13.

Ibidem. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem distulit: satis esse perfidis supplicij iudicans, vt si parceret interim, nec percuteret incredulos, ad eam tamen terram quam recusauerãt, propter incredulitatis suæ precium non peruenirent: sed pueri & mulieres qui non immurmurauerant, vel sexu, vel ætate veniables caperent eius terræ promissam hæreditatem. Denique quicunque erant à vicesimo anno & supra, in deserto eorum membra ceciderunt, sed aliorum dilata est pœna. Qui autẽ ascenderunt cum Iesu, & dissuadendum putauerunt, plaga mala statim mortui sunt. Iesus verò & Caleb cum innoxia ætate vel sexu in terram promissionis intrarunt. Pars igitur melior gloriam salutis prætulit, deterior salutem honestati. Diuina autem sententia eos probauit, qui honesta vtilibus præstare arbitrabantur. Eos verò condemnauit, apud quos ea quæ videbantur saluti potius quàm honestati accommoda, præponderabãt.

Fraudes & turpia lucra clericos maxime dedecere, & omnes honestatem Dauid & Nabuthe imitari debere.

Caput IX.

NIhil itaq; deformius, quàm nullum habere amorem honestatis, & vsu quodam degeneris mercaturæ quæstu sollicitari ignobili, auaro æstuare corde, diebus ac noctibus inhiare in alieni detrimenta patrimonij, non eleuare animum ad honestatis nitorem, non considerare veræ laudis pulchritudinem. Hinc nascuntur aucupia quæsitæ hæreditatis, continentię atque grauitatis simulatiõe captatæ, quod abhorret à proposito Christiani viri. Omne enim quod arte elicitum, & fraude compositum est, caret merito simplicitatis. In ipsis qui nullum ecclesiastici ordinis officium receperint, incongrua iudicatur affectatæ ambitio hæreditatis. In supremo fine vitæ positos suum habere iudicium, vt liberè testentur quod sentiunt, qui postea non sunt emendaturi: cùm honestum non sit compendia aliis vel debita, vel parata auertere, cùm vel sacerdotis vel ministri sit prodesse si fieri potest omnibus, obesse nemini. Denique si non potest alteri subueniri nisi alter lædatur, commodius est neutrum iuuari, quàm grauari alterum. Ideoque in causis pecuniariis interuenire non est sacerdotis, in quibus non potest fieri, quin frequenter lędatur alter qui vincitur, quoniam intercessoris beneficio se victũ arbitratur. Sacerdotis est igitur nulli nocere, prodesse velle omnibus. posse autem solius est dei. Nam in causa capitis nocere ei quem iuuare debeas periclitantem, non sine peccato est graui. In causa autem pecuniæ odia quærere, insipientiæ est: cùm pro salute hominis graues frequenter fiant molestiæ: in quo etiam periclitari glorioſum sit. Proposita igitur forma in sacerdotis officio teneatur, vt nulli noceat, ne lacessitus quidem, & aliqua iniuria offensus. Bonus enim est vir qui dixit: Si reddidi retribuẽtibus mihi mala. Quæ enim est gloria, si eum non lædimus, qui nos non lędit? Sed illa virtus est, si læsus remittas. Quàm honestum, quod Dauid cùm potuisset regi inimico nocere, maluit parcere? Quàm etiã vtile, quia successori hoc profuit, vt discerent omnes fidẽ regi proprio seruare, nec vsupare imperiũ, sed vereri? Itaque & honestas vtilitati prælata est, & vtilitas secuta est honestatem. Parum est quod pepercit: addidit, quòd etiam in bello doluit occisum, & flebiliter deplorauit dicens: Montes qui estis in Gelboe, neque ros, neque pluuia cadat super vos. Montes mortis, quoniam ibi sublata est protectio potentium, protectio Saul. Non est vnctus in oleo, sed sanguine vulneratorum, & ex adipe belligerantium. Sagitta Ionathæ non est retro reuersa, & gladius Saul non est reuersus vacuus. Saul & Ionathas specioſi & charissimi, inseparabiles in vita sua, & in morte non sunt separati. Super aquilas leuiores, super leones potentiores. Filię Israel plorate super Saul, qui vestiebat vos vestimenta coccinea cum ornamento vestro, qui imponebat aurum super vestimenta vestra. Quomodo ceciderunt potentes in media pugna? Ionathas in morte vulneratus est. Doleo in te frater Ionatha, specioſus valde. Ceciderat amor tuus in me, sicut amor mulierum. Quomodo ceciderũt potentes, & perierũt arma concupiscẽda? Quæ mater vnicum sic defleret filium, quemadmodum hic defleuit inimicum? Quis gratiæ authorem tantis prosequeretur laudibus, quantis iste prosecutus est insidiatorem capitis sui? Quàm piè doluit, quanto ingemuit affectu? Aruerunt montes prophetico maledicto, & diuina vis sententiam maledicentis impleuit. Itaque pro regiæ necis spectaculo pœnam elementa soluerunt. Quid verò sancto Nabuthæ, quæ fuit causa mortis, nisi honestatis contemplatio? Nam cùm ab eo vineam rex poscceret, pecuniam daturum se pollicens: indecorum precium pro paterna recusauit hæreditate, maluitque morte declinare huiusmodi turpitudinem. Non mihi, inquit, fiat à domino, vt tibi hæreditatem patrum meorum. Hoc est, tãtum mihi opprobrium non fiat, non permittat deus tantum extorqueri flagitium. Non vtique de vitibus dicit: (neque enim de vitibus cura est deo, neque de terreno spacio) sed de iure loquitur patrum. Potuit vtique & aliam vineam de vineis regis accipere, & in amicis esse, in quo non mediocris seculi huius vtilitas æstimari solet: sed quod turpe erat, iudicauit non videri vtile: maluitque periculum cum honestate, quàm vtilitatem cum opprobrio. Vulgarem vtilitatem loquor, non illam in qua etiam honestatis gratia est. Denique & ipse rex potuit extorquere, sed impudẽs arbitrabatur: sed occisum doluit. Dominus quoque mulieris immanitatem, quæ honestatis immemor turpe antetulit lucrum, congruo supplicio plectendam annunciauit. Turpis est itaque omnis fraus. Denique etiam in rebus vilibus execrabilis est statera fallacia, & fraudulenta mensura. Si in foro rerum venalium in vsu commerciorum fraus plectitur, potest ne irreprehensibilis videri inter officia virtutum? Clamat Salomon: Pondus magnum & exiguum, & mẽsurę duplices, immunda sunt apud deũ. Suprà quoq; ait: Statera adultera, abominatio est domino: pondus autẽ æquũ, acceptabile est illi.

Vitia uirtutibus obliterari, & perfidis ac etiam fraudulentis fidem oportere custodiri: quod Iosue Gabaonitis intimatur exhibuisse.

Caput X.

IN omnibus igitur decora est fides, iustitia grata, mensura ęquitatis iocunda. Quid autem loquar de cõtractibus cęteris, ac maximè de coẽptione prędiorũ, vel trãsactionibus, atq; pactis? Nónne honestatis formulæ sunt, dolũ malum abesse: eúmq; cuius dolus fuerit deprehensus, duplici pœnæ obnoxium fore? Vbique igitur honestatis præponderat consideratio, q̃ dolũ excludit, fraudem eiicit. Vnde rectè generalem Dauid propheta prompsit sentẽtiam, dicens: Nec fecit proximo suo malum. Non solum itaque in cõtractibus (in quibus etiam vitia eorum quæ veneunt, prodi iubentur: ac nisi intimauerit venditor, quamuis in ius emptoris transcripserit, doli actione vacuãtur) sed etiam generaliter in omnib⁹ dolus abesse debet: aperienda simplicitas, intimanda veritas est. Veterem autem istam de dolo non iurisperitorum formulam, sed patriarcharum sententiam scriptura diuina euidenter expressit in libro testamenti veteris, qui Iesu Naue inscribitur. Nam cùm exisset fama per populos, siccatum esse mare in Hebræorũ transitu, fluxisse aquam de petra, de cœlo diurnam ministrari alimoniam tot populi milibus abũdantem, corruisse muros Hierico, sacro tubarum sono ictos, & vlulatu plebis arietatos, Getheorum quoque regem victum, & suspensum in ligno vsque ad vesperam: Gabaonitæ metuentes validam manum, venerunt cum versutia, simulantes se de terra longinqua esse, diúque peregrinatos dirupisse calciamenta, detriuisse amictus vestium, quarum veteraścentium indicia monstrarent. Causam autem tanti laboris, emendæ pacis, & ineundæ cum Hebræis esse amicitiæ cupiditatem, & cœperũt ab Iesu Naue poscere vt secum firmaret societatem. Et quia adhuc erat ignarus locorum, atque incolarũ inscius, nõ cognouit fraudes eorum, neque dominum interrogauit, sed cito credidit. Adeo sancta erat illis tẽporibus fides, vt fallere aliquos posse non crederetur. Quis hoc reprehendat in sanctis, qui cæteros de suo affectu æstimant? Et quia ipsis amica est veritas, mentiri neminem putant: fallere quid sit ignorant, libẽter credũt quod ipsi sunt, nec possunt suspectũ habere quod non sunt. Hinc Salomon ait: Innocens credit omni verbo. Non vituperanda facilitas, sed laudanda bonitas. Hoc est, innocentem esse, ignorare quod noceat: & si circumscribitur ab aliquo, de omnibus ta-

P ſal. 7.

2. Reg. 1.

3. Reg. 21.

Prouer. 20.

Pſalm. 14.

Ioſ 3.

Ibidẽ. 6.

Ioſue. 9.

Prou. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus tamen bene iudicat, qui fidem esse in omnibus arbitratur. Hac igitur mētis suæ deuotione inclinatus vt crederet, testamentum dispoſuit, pacem dedit, confirmauit societatem. Sed vbi in terras eorum ventum est, deprehensa fraude, quòd cum essent finitimi, aduenas se esse simulauerant, circumscriptum sese populus patrum indignari cœpit. Iesus tamē pacem quam dederat reuocandā non censuit, quia firmata erat sacramenti religione: ne dum alienā perfidiam arguit, suam fidem solueret. Mulctauit tamen eos vilioris obsequio ministerij. Clementior sententia, sed diuturnior. Manet enim officiis pœna veteris astutiæ hæreditario in hunc diem ministerio deputata.

Auaros & fraudulentos interdum cupitis fraudari, semper autem apud deum maleuolentiæ reatu obnoxios teneri. Fabula de quodam Syracusano, & paradigma de Doech Idumæo, & Anania. *Caput XI.*

NOn ego in hæreditatibus adeundis digitorū percussiones, & nudi successoris salutationes notabo (nam hæc etiam vulgo notabilia) non simulatæ piscationis compositas copias, vt emptoris illiceretur affectus. Cur enim tam studiosus luxuriæ ac deliciarum repertus est, vt huiusmodi fraudē pateretur? Quid mihi tractare de Syracusano illo amœno secretóque secessu, & de Siculi hominis calliditate: qui cùm peregrinū aliquem reperisset, cognitò quòd cupidus esset hortorum venalium, ad cœnam in hortos rogauit. Promisit inuitatus postridie se venire. Veniēs offendit illic magnam piscatorum multitudinem, exquisitis copiis adornatum conuiuium, in prospectu cœnātium ante hortulos compositos piscatores, vbi nunquam antè iaciebāt retia: vnusquisq; quod ceperat, certatim offerebat epulantibus: supra mēsam pisces ingerebantur, oculos recūbentium resilientes verberabāt. Mirari cœpit hospes tantam copiam piscium, tātúmque numerum cymbarum. Responsum quærenti, aquationē illic esse, dulcis aquæ gratia innumerabiles eò pisces conuenire. Quid multa? Pellexit hospitem, vt sibi extorqueret hortos: vendere volens cogitur, precium grauatim suscipit. Sequenti die ad hortos emptor cum amicis venit, nauigium nullū inuenit. Percontanti num aliqua piscatoribus eo esset die feriarum solennitas, respōdētur, nulla, nec vnquam illic præter hesternum diem piscari solitos. Quàm hic redarguendi haberet authoritatē doli, qui tam turpe captarit aucupium deliciarum? Qui enim alterum peccati arguit, ipse à pēccato debet alienus esse. Non ergo huiusmodi nugas ego in hanc ecclesiasticæ censionis authoritatem vocabo, quæ generaliter cōdemnat omnem lucri turpis appetentiam, breuíque sermonis compendio excludit leuitatem ac versutiā. Nam de illo quid loquar, qui de eo testamēto quod ab aliis licet factum, falsum tamē cognouerit, hæreditatem sibi aūt legatum vendicet, & lucrum quærat alieno crimine: cùm etiam leges publicę eum qui sciens falso vtitur, tanquā reum astringant facinoris? Regula autem iustitiæ manifesta est, quod à vero declinare virum non deceat bonum, nec damnio iniusto afficere quenquam, nec doli aliquid annectere, fraudísve componere. Quid euidentius eo, quòd Ananias, quia fraudauit de precio agri sui quem ipse vendiderat, & portionē precij tanquam summæ totius numerū ante pedes posuit apostolorum, sicut reus fraudis interiit? Licuit vtiq; illi nihil offerre, & hoc sine fraude fecisset. Sed quia fraudē admiscuit, non liberalitatis gratiam reportauit, sed fallaciæ pœnam exoluit. Et dominus in euangelio cum dolo accedentes repudiauit, dicens: Vulpes foueas habent: quoniam in simplicitate cordis & in innocētia nos iubet viuere. Dauid quoq; ait: Sicut nouacula acuta fecisti dolum. nequitiæ arguens proditorem, eo quòd instrumentum huiusmodi ad hominis adhibetur ornatum, & plerunque vlcerat. Si quis igitur prętendat gratiam, & dolum nectat, Doech proditoris exēplo, vt eum quem celare & protegere debeat, prodat ad mortem: instrumenti istius comparatione cēsetur, quod ebriæ mentis & titubātis vitio manus vulnerare consueuit. Sicut iste maliciæ ebrius vino, per funestæ proditionis indicium Achimelech sacerdoti necē detulit, eo quòd prophetam hospitio susceperisset, quem rex inuidiæ accensus stimulis persequebatur.

Actu.5.
Matthęi.8.
Psalm.51.
1. Reg.22.

De malo temerarij iuramēti, paradigma de Herode & Iepte, & quòd filia eius spōte sua die condicta reuersa, fidem illorum præcellat Pythagoræorum, qui se uades inuicem dederunt. *Caput XII.*

RVrum igitur ac syncerum oportet esse affectū, vt vnusquisque simplicem sermonem proferat, vas suum in sanctificatione possideat, nec fratrē suum circumscriptione verborum inducat, nihil promittat inhonestum: aut si promiserit, tolerabilius est promissum non facere, quàm facere quod turpe sit. Sæpe plerique cōstringunt seipsos iurisiurādi sacramento: & cùm ipsi cognouerint promittendum non fuisse, sacramenti tamen contemplatione faciunt quod spoponderunt: Sicut de Herode suprà scripsimus, qui saltatrici præmium turpiter promisit, crudeliter soluit. Turpe, quòd regnum pro saltatione promittitur, crudelè quod mors prophetæ pro iurisiurandi religione donatur. Quanto tolerabilius tali fuisset periurium sacramento? si tamen periurium possit dici, quòd ebrius inter vina iurauerat, quòd euirat' inter saltantiū choros promiserat. Infertur disco prophetæ caput: & hoc æstimatum est fidei esse, quòd amentiæ fuit. Neq; vnquam adducar vt credam non incautè principem promisisse Iepte, vt immolaret deo quicquid sibi reuertenti intra limen domus suæ occurreret, cùm & ipsum voti pœnituerit sui, postquam filia occurrit sibi. Denique conscidit vestimenta sua, & dixit: Heu me filia, impedisti mihi, impedisti mihi, in stimulū dolorum facta es mihi. Qui licet pio metu ac formidine acerbitatem duræ solutionis impleuerit, tamen luctum annuum etiam posteris deplorādum statuit ac dereliquit. Dura promissio, acerbior solutio, quam necesse habuit lugere etiam ipse qui fecit. Denique factum est præceptum & decretum in Israel ex diebus in dies. Ambulabunt, inquit, filiæ populi Israel, lugētes filiam Iepte Galaditæ quatuor diebus in anno. Non possum accusare virum qui necesse habuit implere quæ vouerat: sed tamen miserabilis necessitas quæ soluitur parricidio. Melius est nō vouere, quàm vouere id quod sibi cui promittitur nolit exolui. Denique in Isaac habemus exemplum, pro quo arietem deus statuit immolari sibi. Nō sempet igitur promissa soluenda omnia sunt. Denique ipse dominus frequenter suam mutat sententiam, sicut scriptura indicat. Nam & in eo libro qui inscribitur Numeri, proposuerat percutere morte, & perdere populum: sed postea rogatus à Moyse, recōciliatus est populo suo. Et iterum ad Moysen & Aaron ait: Diuidite vos de medio synagogæ, & cōsummabo eos simul. Quibus discedentibus à cœtu, Dathan & Abiron, atque Chore subito impios terra prerupto soluta hiatu absorbuit. Præcellentius & antiquius istud exemplū de filia Iepte, quàm illud quod memorabile habetur apud philosophos de duobus Pythagoræis. Quorum alter cùm à tyrāno Dionysio capitis damnatus esset, præscripto mortis die, popposcit vt domū pergendi ei facultas daretur, quo commendaret suos. Ac ne reuertendi nutaret fides, vadem mortis obtulit ea conditione, vt si ipse deforet ad constitutum diem, vas eius sibi pro eo moriendum agnosceret. Nec qualitatem sponsionis qui offerebatur recusauit, constantíque animo diem necis præstolabatur. Itaque alter se nō subtraxit, alter ad diē repedauit. Quod cousq; fuit mirabile, vt tyrannus eos sibi in amicitiam adsciscceret, quorum vrgebat periculum. Quod ergo in spectatis & eruditis viris plenum miraculi est, hoc in virgine multo magnificentius, multóque illustrius deprehenditur, quæ ingemiscenti patri ait: Fac mihi vt exiuit de ore tuo. Sed spacium duorum poposcit mensium, vt cum æqualibus conuentum ageret in montibus, quæ virginitatem eius prædestinatam neci pio affectu prosequerentur. Nec fletus æqualiūm mouit puellam, nec dolor flexit, nec gemitus retardauit, nec dies præteriit, nec fefellit hora. Rediit ad patrem, quasi ad votum rediret, & voluntate propria cunctantem impulit, fecitque arbitraru spontaneo, vt quod erat impietatis fortuitum, fieret pietatis sacrificium.

Num.14.
Ibidem. 16.
Iudic.11.
Iudic.11.

Quantum periculum iudith honestatis intuitu subierit. *Caput XIII.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudit. 11. 12. 13.

ECce tibi Iudith se offert mirabilis, quæ formidatum populis virum Holofernem adiit, Assyriorum triumphali septum caterua. Quem primo formæ gratia & vultus decore perculit, deinde sermonis circumscripsit elegantia. Primus triũphus eius, quod integrum pudorẽ de tabernaculo hostis reuexit. Secundus, quòd fœmina de viro reportauit victoriã, fugauit populos consilio suo. Horruerunt Persę audaciam eius. Vtiq; (quod in illis Pythagoræis duobus mirantur) non expauit mortis periculum, sed nec pudoris, quod est grauius bonis fœminis: non vnius ictum carnificis, sed nec totius exercitus tela trepidauit. Stetit inter cuneos bellatorum fœmina, inter victricia arma, secura mortis. Quantum ad molem spectat periculi, moritura processit, quantum ad fidem, dimicatura. Honestatem igitur secuta est Iudith: & dum eam sequitur, vtilitatem inuenit. Honestatis enim fuit prohibere, ne populus dei se prophanis dederet, ne ritus patrios & sacramenta proderet, ne sacras virgines, viduas graues, pudicas matronas Barbaricæ subiiceret impuritati, ne obsidionem deditione solueret. Honestatis fuit se malle pro omnibus periclitari, vt omnes eximeret periculo. Quanta honestatis authoritas, vt consilium de summis rebus fœmina sibi vendicaret, nec principibus populi committeret? Quãta honestatis authoritas, vt deum adiutorem præsumeret: quanta gratia, vt inueniret?

Quod semper honestatem sequatur utilitas: quod licet apud homines aliter sæpe contingere uideatur, apud deum tamen perpetuo ita esse comprobatur multis exemplis.

Caput XIIII.

QVid verò Helisæus nisi honestatem secutus est, cùm exercitum Syriæ, qui ad obsidendum eum venerat, captiuum introduxit in Samariam, cuius oculos cæcitate obduxerat, & dixit: Domine aperi oculos eorum, vt videant. & viderũt? Itaque cùm rex Israel percutere ingressos vellet, eámque sibi dari à propheta facultatem posceret, respondit non percutiendos, quorum captiuitatem nõ esset manu operatus, armísque bellicis: sed magis si: obsidio alimentorum iuuandos. Denique epularibus refecti copiis, nunquam postea in terram Israel piratæ Syriæ reuertendum putarunt. Quanto hoc sublimius quàm illud Græcorum: quod cum duo populi aduersum se de gloria imperióque decertarent, & alter ex his haberet copiam, quẽadmodum naues alterius populi clanculo exureret, turpe credidit: maluítque minus posse honestè, quàm plus turpiter. Et isti quidem sine flagitio hæc facere nequibant, vt eos qui consummandi belli Persici gratia in societatem conuenerant, hac fraude deciperẽt: quam licet possent negare, non possent tamen non erubescere. Helisæus autẽ non fraude, deceptos licet, sed potestate domini percussos: maluit tamẽ seruare quàm perdere: quia decorum foret hosti parcere, & aduersario donare vitam, quàm potuisset auferre: nisi pepercisset. Liquet igitur id quod decorum est, semper esse vtile. Nam & Iudith sancta decoro contemptu propriæ salutis soluit obsidionis periculum, & publicam honestate propria acquisiuit vtilitatem. Et Helisæus glorioſius ignouit quàm perculit, & vtilius reseruauit hostes, quàm ceperat. Quid autem aliud Ioannes, nisi honestatem considerauit, vt inhonestas, nuptias etiam in rege non posset perpeti, dicens: Non licet tibi illam vxorem habere? Potuit tacere, nisi indecorum sibi iudicasset mortis metu verum non dicere, inclinari regi, propheticam authoritatem adulatiõe subtexere. Sciebat vtique moriturum se esse, quia regi aduersabatur, sed honestatem saluti prętulit. Et tamẽ quid vtilius quàm quod passionis viro sancto aduexit gloriam? Sancta quoq; Susanna denũciato falsi testimonij terrore, cùm hinc se videret vrgeri periculo, inde opprobrio, maluit honesta morte vitare opprobrium, quàm studio salutis turpem vitam subire ac sustinere. Itaque dum honestati intẽdit, etiam vitam reseruauit: quæ si id quod sibi videbatur ad vitã vtile, præoptauisset, non tantam reportasset gloriam: imò etiã (id quod non solũ inutile, sed etiam periculosum foret) pœnam criminis forsitan non euasisset. Aduertimus igitur, quia id quod turpe est, non potest esse vtile: neq; rursus id quod honestum est, inutile: quia cõplex honestatis est semper vtilitas, & vtilitatis honestas. Memorabile ferunt rhetores, quòd dux Romanorũ cũ ad eum aduersarij regis medicus venisset, pollicens daturũ se regi venenũ, vinctum eum ad hostem remiserit. Et reuera præclarũ, vt qui virtutis certamẽ susceperat, nollet fraude vincere. Non enim in victoria honestatẽ ponebat, sed ipsam, nisi honestate quæsitã, victoriã turpem pronũciabat. Redeamus ad nostrũ Moysen, atq; ad superiora reuertamur: vt quanto pręstantiora, tanto antiquiora promamus. Nolebat Aegypti rex populum dimittere patrum. Dixit Moyses sacerdoti Aaron, vt extenderet virgam suam super omnes aquas Aegypti. Extendit Aaron, & conuersa est aqua fluminis in sanguinem, & nemo poterat bibere aquam: omnésq; Aegyptij siti peribant, syncera autem fluenta patribus abundabant. Iactauerunt fauillam in cœlum, & facta sunt vlcera, & vesicæ cadentes in hominibus & quadrupedibus. Deduxerunt grãdinem in igne flammeo, contrita erãt super terram omnia. Rogauit Moyses & vniuersa in suam gratiam reuerterunt. Grando sedata est, sanata vlcera, solitos potus flumina præbuerunt. Iterum caligantibus tenebris operta erat terra per triduum, ex quo Moyses manum leuauerat, & tenebras infuderat. Moriebatur omne primogenitum Aegyptiorum, cùm Hebræorum omnis esset inoffensa progenies. Rogatus Moyses, vt his quoque finem exitiis daret, orauit & impetrauit. In illo prædicandum, quod à fraudis consortio temperauit. in hoc mirabile, quoniam diuinitus intenta supplicia, virtute propria etiam ab hoste detorserit. Verè nimium, sicut scriptum est, mãsuetus & mitis, sciebat quòd fidem rex non seruaret promissi, tamen honestum putabat vt rogatus oraret, læsus benediceret, appetitus remitteret. Proiecit virgã, & serpens factus est, qui deuorauit serpẽtes Aegyptiorum: significans quòd verbum caro fieret, quę serpentis diri venena vacuaret per remissionem & indulgentiam peccatorum. Virga est enim verbum directum, regale plenum potestatis, insigne imperij. Virga serpens facta est, quoniam qui erat filius dei, ex deo patre natus, filius hominis factus est natus ex virgine: qui quasi serpens exaltatus in cruce, medicinam vulneribus infudit humanis. Vnde & ipse dominus ait: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Denique & alterum signum ad dominum Iesum pertinet, quod fecit Moyses. Manum suam misit in sinum, & protulit eam, & facta est manus eius sicut nix. Iterum misit & protulit eam, & erat sicut carnis humanæ species: significans domini Iesu primum fulgorem diuinitatis, postea susceptionem carnis, in qua fide credere omnes gentes populósque oporteret. Merito manum misit, quia dextera dei Christ' est, in cuius diuinitatẽ & incarnationẽ si quis non crediderit, quasi reprob' flagellatur: sicut iste rex, qui quoniã signis nõ credidit euidẽtib', postea flagellatus orabat, vt veniã mereretur. Quãtus igitur honestatis affectus esse debeat, ex his probatur, & eo maximè quod se obiiciebat pro populo dicés: vt remitteret populo deus, aut certe de libro viuentium se deleret. Tobias quoq; formam expressit honestatis euidentius, cùm relicto conuiuio mortuos sepeliret, & ad cibos pauperis mensæ inuitaret inopes. Raguel præcipuè, qui contemplatione honestatis, cùm rogaretur, vt filiam suam in coniugiũ daret, vitia quoque filiæ non tacebat, ne circũuenire petitorem videretur tacendo. Itaque cùm Tobias filius Tobiæ posceret vt sibi daret puellam, respondit: lege quidem ipsi eam deberi tanquam propinquo, sed dedisse se eam iam sex viris, & omnes eos esse mortuos. Iustus itaq; vir plus alienis timebat, & malebat innuptã sibi manere filiã, quàm propter nuptias ei' extraneos periclitari. Quàm breuiter absoluit omnes quæstiones philosophorum. Illi de vitiis tractant domorum, tegenda an prodenda à venditore videantur: hic noster, nec filiæ vitia celanda arbitratus est. Et certe non ipse affectabat vt eam traderet, sed rogabatur. Quanto vtique iste honestior sit illis, dubitare non possumus, si conferamus quanto præstantior sit filiæ causa, quàm rei venalis pecunia. Cõsideremus aliud quod in captiuitate gestum summum tenuit honestatis decorẽ. Nullis enim aduersis honestas impeditur, q̃ in his

4. Reg. 6.

Iud. 11. 12. 13

Marc. 6.

Daniel. 13.

Nume. 12.

Exod. 7.

Ibidem. 9.

Ibidem. 11.

Exod. 7.

Ioan. 3.

Exod. 4.

Exo. 32.

Tobiæ. 2.

Ibidem. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

his eminet,& magis præcellit quàm in prosperis. Inter vincula itaque, inter arma, flammas, seruitutem (quæ liberis omni supplicio grauior est) inter pœnas moriẽtium, excidia patriæ, viuorum formidinem, sanguinem pereptorum, non excidit tamẽ cura honestatis maioribus nostris, sed inter euersę patrię cineres & fauillas, in affectib⁹ piis resplẽduit & 2.Mach.1. refulsit. Nam cùm in Persidem ducerẽtur patres nostri, qui tunc dei omnipotentis cultores erant, acceptum ignem de altari sacerdotes domini occultè in valle absconderunt. Erat illic velut patens puteus, aquæ secessu infrequẽs, nec populari vsui patẽs, ignoto & ab arbitris remoto loco: ibi obsignauerunt indicio sacro pariter ac silentio ignem reconditum. Non illis studio fuit aurum defodere, argẽtum abscondere, quod seruarẽt posteris suis: sed inter extrema sua honestatis curam habentes, sacrum ignem seruandum putarunt: ne eum vel impuri contaminarent, vel defunctorũ sanguis extinguerer, vel deformium ruinarum aceruus aboleret. Abierunt itaque in Persidẽ sola religione liberi, quoniam sola illis per captiuitatem extorqueri nequiuit. Post plurimum verò temporis, quando placuit deo, dedit hanc mentem regi Persarum vt instaurari in Iudæa templum, & legitimos reparari Hierosolymis ritus iuberet. Cuius gratia muneris Neemiam sacerdotem rex Persarũ direxit. At ille secum deduxit illorum sacerdotum nepotes, qui profecturi de patrio solo, sacrum (ne periret) ignẽ absconderant: Venientes autem, vt patrum sermone est proditum, non inuenerũt ignem, sed aquã crassam. Et eùm deesset ignis quo adoleret altaria, haurire eos aquã Neemias sacerdos, sibiq; deferre, & aspergere super ligna iussit. Tunc visu mirabile, cùm esset cœlum intextum nubibus, sol repente illuxit, accensus est magnus ignis, ita vt omnes in tam euidẽti domini gratia factum stupentes, lætitia perfunderentur. Orabat Neemias, psallebãt sacerdotes hymnum deo vsquequo consumptum est sacrificium. Iussit iterum Neemias reliqua aqua maiores perfundi lapides. Quo facto flãma accensa est, lumẽ autem resulgens ab altari consumptum ilico est. Hoc patefacto indicio, rex Persarum eo loco in quo ignis fuerat absconditus, & postea reperta est aqua: templum fieri mandauit, cui inferebantur dona plurima. Appellauerũt au Ibidem.2. tem illud qui erãt cũ sancto Neemia, Epathar, quod interpretationem habet purificationis. à plurimis Nephthe vocatur. Inuenitur autem in descriptionibus Hieremiæ prophetæ, quòd iusserit accipere de igne eos qui postea essent futuri. Hic est ignis qui cecidit super sacrificium Moysi, & Leui.9. consumpsit illud, sicut scriptum est: Quia exiuit ignis à domino, & consumpsit vniuersa quæ erant super altare holo- Ibidem.10. causta. Hoc igne oportebat sanctificari sacrificium. Ideoque & in filios Aaron qui alienum ignem inferre voluerũt, exiuit iterũ ignis à domino, & cõsumpsit eos, ita vt mortui 2.Macha.2. extra castra proicerẽtur. Veniens autẽ Hieremias in locũ, inuenit domum in modum speluncæ, & tabernaculum, & arcam, & altare incẽsi intulit illuc, & obstruxit ostium. Quod cùm hi qui simul venerant, curiosius perscrutarentur, vt notarent sibi locum, nequaquam comprehendere atque inuenire potuerunt. Vt autem cognouit Hieremias quod affectassent, dixit: Ignotus erit locus, donec cõgreget deus congregationem populi, & propitius fiat. Tunc deus ostendet hæc, & apparebit maiestas domini. Cõgregationem populi tenemus, propitiationẽ domini dei nostri agnoscimus, quã propitiator in sua operatus est passione. Arbitror quòd nec ignem istum possimus ignorare, cùm legerimus, quia bapti Ioan.1. zat dominus Iesus in spiritu sancto & igni, sicut in euangelio dixit Ioannes. Merito cõsumebatur sacrificium, quoniã pro peccato erat. Ille autem ignis typus spiritus sancti fuit, qui descensurus erat post domini ascensionem, & remissurus peccata omnium: qui quasi ignis inflammat animum ac Hierem.10. mentem fidelem. Vnde ait Hieremias accepto spiritu: Et factum est in corde meo vt ignis ardens, flammigerans in ossibus meis: & dissolutus sum vndique, & ferre non possum. Acto.2. Sed & in Actibus apostolorum cùm decidisset super apostolos spiritus sanctus, & pleroſque qui expectabant promissa domini: tanquam ignem dispertias esse linguas legimus. Denique sic vaporabatur singulorum animus, vt musto repleti esse æstimarentur; qui acceperant linguarum diuersitatem. Quid ergo sibi vult, quòd ignis aqua factus est, & aqua ignem excitauit, nisi quia spiritalis gratia per ignẽ exurit, per aquam mundat peccata nostra? Eluitur enim peccatũ, & exuritur. Vnde & Apostolus ait: Vniuscuiusque o- 1.Cor.3. pus quale sit, ignis probabit. Et infrà: Si cuius opus arserit, detrimẽtum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignẽ. Quod ideo posuimus, vt probaremus per ignem exuri peccata. Notum est ergo hũc esse verè ignem sacrum, qui tunc in typo futuræ remissionis peccatorum descendit super sacrificium. Hic igitur ignis absconditur captiuitatis tempore, quò culpa regnat: tempore autem libertatis promitur. Et licet in aquæ speciem mutatus, tamen seruat ignis Deutero.4. naturam, vt cõsumeret sacrificium. Nec mireris, cùm legeris, quia pater deus dixit: Ego sum ignis consumens. Et ali- Hebr.12. bi: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Ipse quoque do- Hierem.2. minus Iesus quasi ignis inflammat audientium corda, quasi Lucæ 12. fons refrigerat. Nam ipse in euangelio suo dicit, quod ideo Ioan.7. venerit vt ignẽ in terras mitteret, & potum sitiẽtibus aquæ viuæ ministraret. Heliæ quoque tempore descendit ignis, 3.Reg.18. quarto prouocauit prophetas gentium vt altare sine igne accenderent. Et cùm illi nequissent facere, hostiam suam tertio ipse perfudit aqua, & manabat aqua in circuitu altaris, & exclamauit, & cecidit ignis à domino de cœlis, & consumpsit holocaustum. Hostia illa tu es. Considera tacitus singula. In te descendit vapor spiritus sancti, te videtur exurere cùm tua peccata consumit. Denique quod consumptum est sacrificium Moysi tempore, sacrificium pro peccato erat. Vnde Moyses ait, sicut in Machabæorum scri- 2.Mach.2. ptum est libro, eo quòd non sit manducatum quod erat pro peccato, consumptum est. Nonne tibi consumi videtur, quando in baptismatis sacramento interit homo totus exterior? Vetus homo noster exterior crucifixus est cruci, A- Roman.6. postolus clamat. Illic, sicut patrum exempla te docent, Aegyptius demergitur: Hebræus resurgit sancto renouat⁹ spiritu, qui etiam per mare rubrum inoffenso transiuit vestigio⁹, vbi baptizati sunt patres sub nube, & in mari. In diluuio quoque Noe tempore mortua est omnis caro, iustus tamen cum sua progenie seruatus est. An non consumitur homo, cùm absorbetur mortale istud à vita? Denique exterior corrumpitur, sed interior renouatur. Nec solum in baptismate, sed etiam in pœnitentia fit carnis interitus ad profectum spiritus, sicut apostolica docemur authoritate, di- 1.Cor.5. cente sancto Paulo: Iudicaui vt præsens eum qui sic operatus est, tradere huiusmodi satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi. Prolixior excursus admirandi gratia mysterij factus videtur, dum studemus reuelatum plenius sacramentum pandere, quod eousque plenum honestatis est, vt sit plenum religionis. Quanta autem honestatis cura maioribus fuit, vt vnius mulieris iniuriam stupro illatam intemperãtium, bello persequerentur, & victo populo tribus Beniamin obtestarentur in coniugium se eis proprias filias non daturos? Remanserat tribus sine vllo posteritatis subsidio, nisi fraudis necessariæ accepisset licentiam. Quæ tamen indulgentia congruo intemperantiæ supplicio non videtur vacare, quando illis hoc solum permissum est, vt raptu inirent cõiugia, non connubij sacramento. Et reuera dignum fuit, vt qui alienum contubernium soluerant, ipsi nuptiarum amitterent solẽnitatem. Quàm plena autem miserationis historia? Vir, Iudicũ.19. inquit, Leuita acceperat sibi iugalem (quam à cõcubitu concubinam appellatam arbitror) quæ aliquanto post quibusdam (vt fieri solet) offensa rebus, ad patrem se cõtulit, & fuit illic quatuor mensibus. Exurrexit vir eius, & abiit ad soceri sui domum, vt cum sua iugali repararet gratiam, & reuocaret eam, ac reduceret. Occurrit mulier, atque in domum patris sui introduxit maritum. Lætatus adolescentulæ pater venit obuiam, & sedit cum eo tribus diebus, & epulati sunt, & quieuerunt. Et sequenti die surrexit Leuita diluculo, & retentus est à socero, vt tam cito non desereret conuiuij iocunditatem. Et alio & tertio die non permisit pater adolescentulæ proficisci generum suum, donec lætitia & gratia inter eos omnis consummaretur. Sed die septimo

Universidad de Deusto
Biblioteca

cùm iam ad veſperum declinaret dies, poſt menſas & læta
conuiuia, cùm prętexeret finitimæ noctis viciniam & apud
ſuos potius, quàm apud extraneos requieſcendum putaret,
nequiuit tenere, & dimiſit vnà cum filia ſua virum. Verum
vbi facta eſt aliqua progreſſio, cùm veſper iã propior vrge
ret, & appropinquandũ foret ad vrbẽ Iebuſæorum, dicente
ſeruulo, vt ad eã dominus ſuus deflecteret, nõ acquieuit do
minus ſuus, quia nõ erat ea ciuitas filiorũ Iſrael: ſed intẽdit
peruenire vſq; Gabaa, quę habitabatur à populo tribus Ben
iamin. Nec erat quiſquã qui adueniẽtes reciperet hoſpitio,
niſi vir peregrinus progreſſa ætate. Qui cũ aſpexiſſet eos,
interrogauit Leuitã: quò vadis, vel vnde venis? quo reſpon
dente quòd eſſet viator, & repeteret montẽ Effrem, & non
eſſet qui colligeret eum: hoſpitium obtulit, adornauit cõui
uium. At vbi ſatietas epulãdi facta eſt, & menſæ remotæ, ir-
ruẽtes peſtilẽtes viri circũierunt domũ. Tunc ſenior filiam
ſuam virginem, & coæqualẽ eius cum qua cubitare ſolita eſ
ſet, offerebat viris iniquitatis, tantum ne vis irrogaretur ho
ſpiti. Verũ vbi parum ratio proceſſit, & vis præualuit, ceſſit
Leuites iugalem ſuã. Et cognouerũt eam, & tota nocte illu-
ſerũt ei. Quæ atrocitate vel dolore victa iniuriæ, antẽ oſtiũ
hoſpitij quo vir ſuus diuerterat, proiecit ſe atque exhalauit
ſpiritũ, ſupremo licet vitę munere affectũ bonæ cõiugis ſer
uans, vt exequias ſaltẽ ſui funeris marito reſeruaret. Quo co
gnito (ne multis morer) omnis propè populus Iſrael in bel-
lum exarſit, dubióq; euentu cũ anceps maneret prẽlium, ter
tia tamen præliandi vice traditus eſt populus Bẽiamin popu
lo Iſrael, & diuina iudicatus ſentẽtia pœnas intemperantiæ
luit. Condẽnatus quoque ne quis ei ex numero patrũ filiam
ſuam daret in vxorẽ. Id confirmatũ iuriſiurandi ſacramen-
to eſt. Sed cõpuncti quòd tam acerbã in fratres tuliſſent ſen
tentiam, ita ſeueritatẽ eius temperauerunt, vt orbatas paren
tibus virgines in cõiugium ſibi aſciſcerent, quorum patres
pro delicto perẽpti forent, vel raptu copulã ſociarent: quia
pro tam turpis commiſſi facinore, qui alieni matrimonij ius
violauerãt, indignos ſe impetrãdo exhibuere matrimonio.
Sed ne periret vna populo trib⁹, fraudis indulta eſt cõniuen
tia. Quãta igitur honeſtatis cura maiorib⁹ fuerit, hinc pro-
ditur, vt quadraginta milia virorũ ſtringerent gladium ad-
uerſus fratres ſuos de tribu Bẽiamin, dum vlciſci volãt iniu
riam impudicitiæ, quia temeratores caſtitatis nõ ſufferebant
† offerebant tur. † Itaq; eo bello cæſa ſunt vtrinq; ſexagintaquinq; milia
bellatorum, & exuſtæ vrbes. Et cùm inferior primo fuiſſet
populus Iſrael, tamen nec aduerſi metu belli percitus vindi
cãdæ caſtitatis ſequeſtrauit dolorẽ. Ruebat in prælium, vel
ſanguine ſuo parans cõmiſſi flagitij diluere notam. Et quid
mirum ſi populo dei decorũ illud atq; honeſtum curæ fuit,
quando etiam leproſis (ſicut in libris Regnorũ legimus) ho
neſtatis non defuit cõſideratio? Fames erat magna in Sama-
4. Reg. 6. ria, quia obſederat eam Syrorum exercitus. Rex militares
excubias ſupra murũ ſollicitus reuiſebat, interpellauit eum
mulier dicens: Perſuaſit mihi hæc mulier vt afferrem filium
meum, & attuli, & coximus, & comedimus eum, & promiſit
vt & ipſa poſtea filiũ ſuũ afferret, & carnes illius ſimul man-
ducaremus. Nunc autem filium ſuum abſcõdit, & non vult
eum afferre. Motus rex quòd nõ ſolum humanis, ſed etiam
parricidalibus cadaueribus mulieres paſtæ viderentur, & tã
atrocis calamitatis exẽplo percitus, Heliſæo prophetæ man
dauit necẽ, cuius in poteſtate fore crederet, vt obſidionem
ſolueret, propulſaret famẽ, vel quia non permiſerat regi vt
percuteret Syros quos cæcitate perfuderat. Sedebat Heli-
ſęus cum ſenioribus in Bethel, & priuſquã introiret ad eum
regis nuncius, ait ad ſeniores viros: Si vidiſtis, quoniã filius
homicidæ illius miſit auferre caput meũ? Et introiuit nun-
cius, & mandatum regis pertulit, denuncians præſens capi-
Ibidem 7. tis periculum. Cui reſpõdit propheta: Hac hora diei craſti-
na, menſura ſimilaginis ſiclo, & duæ mẽſuræ hordei ſiclo in
porta Samariæ. Et cũ miſſus à rege nuncius non credidiſſet,
dicẽs: Si pluerit domin⁹ de cœlo abundantiã frumẽti, ne ſic
quidem id poſſe effici: dixit ad eũ Heliſæus: Quia non credi
diſti, oculis videbis tuis, & nõ mãducabis. Et factus eſt ſubi
to in caſtris Syrię velut quadrigarũ ſonus, & vox multitudi
nis, & vox magnæ virtutis, atq; ingens belli tumultus: & ar-

A bitrati ſunt Syrij, quòd rex Iſrael in ſocietatem aduocaſſet
prælij regem Aegypti, & regẽ Amorræorũ: & fugerunt di
luculo, relinquentes tabernacula ſua, quoniã verebantur ne
improuiſo aduentu nouorũ opprimerẽtur hoſtium, & con-
iunctis regũ viribus non poſſent reſiſtere. Id incognitũ Sa-
marię erat, quoniã victi metu, & fame tabidi, nec prętende-
re audebant. Erãt autẽ leproſi quatuor ad portam ciuitatis,
quibus vita erat ſupplicium, & mori lucrũ, & dixerũt ad ſe
inuicem: Ecce nos hic ſedemus, & morimur. Si ingredimur
vrbem, moriemur fame. ſi manemus hic, nullum ſubſidium
viuẽdi ſuppetit nobis. Eamus in caſtra Syriæ, aut compen-
dium mortis erit, aut ſalutis remedium. Perrexerũt itaq;, &
intrauerunt caſtra: & ecce omnia nuda hoſtium. Ingreſſi ta-
bernacula, primũ repertis alimentis fugauerunt famẽ, dein-
de auri & argenti quantum potuerunt diripuerunt. Et cùm
ſoli poſſent prædæ incubare, elegerunt tamen regi nunciare
fugiſſe Syrios: quia id honeſtum arbitrabãtur, quàm repreſ
ſo indicio fouere fraudis rapinam. Quo indicio egreſſus eſt
B populus, & diripuit caſtra Syriæ, & cõmeatus hoſtium: A-
bundantiam fecit annonæ, vilitatem reddidit, vt ſecundum
propheticũ dictum menſura ſimilaginis ſiclo, & duæ menſu
ræ hordei pari precio conſtarent. In hac lętitia plebis nun-
cius ille in quo requieſcebat rex, conſtitutus in porta, inter
exeuntium feſtinationem & remeãtium exultationem, con-
culcatus à plebe mortuus eſt.

*Laus honeſtatis, magnanimitate Heſter, & fide Ionathæ com-
mendatur & Achimelech.* *Caput XV.*

Hester. 2. & ſequent.

QVid Heſter regina, nónne vt populum ſuũ pericu
lo erueret (quod erat decorum atque honeſtum)
morti ſe obtulit, nec immitis regis trepidauit fu-
rorẽ? Ipſe quoq; rex Perſarum ferox atq; tumido
corde, tamen decorum iudicauit indici inſidiarum quæ ſibi
paratæ forent, gratiam repræſentare, populúmque liberum
à ſeruitute eripere, eruere neci, nec parcere neci eius qui tã
C indecora ſuaſiſſet. Denique quem ſecundũ à ſe, ac pręcipuũ
inter omnes amicos haberet, crucí tradidit, quod dehone-
ſtatum ſe eius fraudulentis conſiliis animaduertiſſet. Ea e-
nim amicitia probabilis, quæ honeſtatem tuetur, præferen-
da ſanè opibus, honoribus, poteſtatib⁹: honeſtati verò præ-
ferri non ſolet, ſed honeſtatem ſequi. Qualis fuit Ionathæ,
qui pro pietate nec offenſam patris, nec ſalutis periculũ re-
fugiebat. Qualis fuit Achimelech, qui pro hoſpitalis gratiæ 2. Reg. 21.
officiis necem potius ſibi, quàm proditionem fugientis ami
ci, ſubeundam arbitrabatur.

De moderamine amicitiæ conſeruandæ, clauditur uolumen.
Caput XVI.

NIhil igitur præferendum honeſtati: quæ tamen ne
amicitiæ ſtudio prætereatur, etiam hoc ſcriptura
admonet. Sunt enim pleræq; philoſophorũ quæ-
ſtiones, vtrum amici cauſa quiſquam contra pa-
triam ſentire néc ne debeat, vt ámico obediat: vtrum opor
teat vt fidem deſerat, dum indulget atq; intendit amici com
moditatibus. Et ſcriptura quidem ait: Claua & gladius & ſa Prouer. 25.
D gitta ferrata, ſic homo eſt teſtimonium dãs falſum aduerſus
amicum ſuum. Sed conſidera quid aſtruat. Non teſtimoni-
um reprehẽdit dictum in amicum, ſed falſum teſtimonium.
Quid enim ſi dei cauſa, quid ſi patriæ cogatur aliquis dice-
re teſtimonium? Nunquid pręponderare debet amicitia re-
ligioni, præponderare charitati ciuium? In his tamen ipſis
rebus requirenda eſt veritas teſtimonij, ne amicus appeta-
tur amici perfidia, cuius fide abſolui debebat. Amicus itaq;
neq; noxio gratificari debet, neque innocẽti inſidiari: Sanè
ſi neceſſe ſit dicere teſtimonium, ſi quid in amico vitij co-
gnouerit, corripere occultè: ſi non audierit, corripere pa-
làm. Sunt enim bonæ correptiones, & plerunque meliores,
quàm tacita amicitia. Et ſi lædi ſe putat amicus, tu tamen
corripe. Et ſi amaritudo correptionis animum eius vulne-
ret, tu tamen corripere ne verearis. Tolerabiliora ſunt e- Prouer. 27.
nim amici vulnera, quàm adulantium oſcula. Errantẽ igitur
amicum corripe, innocentem amicum ne deſeras. Conſtans
enim debet eſſe amicitia, perſeuerare in affectu, nõ puerili
modo amicos mutare vaga quadã debemus ſentẽtia. Aperi
pectus tuũ amico, vt fidelis ſit tibi, & capias ex eo vitæ tuæ
iocunditatẽ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iocunditatem. Fidelis enim amicus medicamentum est vi-
tæ & immortalitatis gratia. Defer amico, vt æquali, nec
te pudeat vt præuenias amicum officio. Amicitia enim ne-
Eccli.22. scit superbiam. Ideo Sapiens dicit: Amicum salutare non e-
rubescas. Nec deseras amicũ in necessitate, nec derelinquas
eum, neque destituas, quoniam amicitia vitæ adiumentum
Coloss.6. est. Ideo in ea onera nostra portemus, sicut Apostolus do-
cuit. Dicit enim his quos eadem cõplexa est charitas. Etenim si amici secundæ res amicos adiuuant, cur non & in aduersis amici rebus amicorum adiumentum suppetat? Iuuemus consilio, conferamus studia, cõpatiamur affectu. Si necesse est, toleremus propter amicum etiam aspera. Plerunq; inimicitiæ subeundæ sunt propter amici innocentiam, sæpe obtrectationes, si restiteris vel responderis cùm amicus arguitur & accusatur: nec te pœniteant eiusmodi offensiones. Iusti enim vox est: Et si mala mihi euenerint propter amicum, sustineo: In aduersis enim amic' probatur. Nã in prosperis amici omnes videntur. Sed vt in aduersis amici pa- B
tientia & tolerãtia necessaria, sic in prosperis authoritas con
grua est, vt insolentiam extollentis se amici reprimat & re-
Iob.19. darguat. Quàm pulchre in aduersis positus Iob dicit: Miseremini mei amici mei, miseremini. Non quasi abiecta vox ista est, sed quasi cẽsoria. Nã cùm iniustè argueretur ab amicis, respõdit: Miseremini mei amici, hoc est, misericordiam debetis facere. Opprimitis autem vos & impugnatis hominem, cuius ærumnis compati pro amicitia vos oportebat. Seruate igitur filij initam cum fratribus amicitiam, qua nihil est in rebus humanis pulchrius. Solatiũ quippe vitæ huius est, vt habeas cui pectus aperias tuum, cum quo arcana participes, cui committas secretum pectoris, vt colloces tibi fidelem virum, qui in prosperis gratuletur tibi, in tristibus compatiatur, in persecutionibus adhortetur. Quàm bo
Daniel 3. ni amici Hebræi pueri, quos à sui amore nec fornacis arden
tis flamma diuisit? De quo loco, vt superius diximus, bene
2.Reg.1. ait sanct' Dauid: Saul & Ionathas speciosi & charissimi, inse- C
parabiles in vita sua, & in morte non sunt separati. Hic est amicitiæ fructus, non vt fides propter amicitiam deseratur. Non potest enim homini amicus esse, qui deo fuerit infidus. Pietatis custos amicitia est, & æqualitatis magistra, vt superior inferiori se exhibeat æqualem, inferior superiori. Inter dispares enim mores non potest esse amicitia: & ideo cõuenire sibi vtriusque debet gratia. Nec authoritas desit inferiori, si res popposcerit, nec humilitas superiori. Audiat quasi parem, quasi æqualem, & ille quasi amicus moneat, obiurget non iactantiæ studio, sed affectu charitatis. Neque monitio aspera sit, neque obiurgatio contumeliosa. Sicut enim adulationis fugitans amicitia debet esse, ita etiam alienа insolentiæ. Quid est enim amicus, nisi consors amoris, ad quem animum tuum adiungas atque applices, & ita misceas, vt vnum velis fieri ex duobus, cui te tanquam alteri tibi committas, à quo nihil timeas, nihil ipse commodi tui causa inhonestum petas? Non enim vectigalis amicitia est, sed plena decoris, plena gratiæ. Virtus est enim amicitia, nõ quæstus: quia non pecunia quæritur, sed gratia: nec licita- D
tione preciorum, sed concertatione beneuolẽtiæ. Denique meliores amicitiæ sunt inopum plerunque quàm diuitum: & frequenter diuites sine amicis sunt, quibus abundant pauperes. Non est enim vera amicitia, vbi est fallax adulatio. Diuitibus itaque plerique assentatorie gratificantur, Erga pauperem nemo assentator est. Verum est, quicquid defertur pauperi. huius amicitia inuidia vacat. Quid amicitia
Luc.16. precioſius, quæ angelis communis & hominibus est? Vnde & dominus Iesus dicit: Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui recipiant vos in æterna tabernacula sua. Ipse nos
Ioan.15. deus amicos ex seruulis facit, sicut ipse ait: Iam vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Dedit formã amicitiæ quam sequamur, vt faciamus amici voluntatem, vt aperiamus secreta nostra amico quæcunq; in pectore habemus, & nos illius arcana non ignoremus. Ostendamus illi nos pectus nostrum, & ille nobis aperiat suum. Ideo, inquit, vos dixi amicos, quia omnia quæcũq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Nihil ergo occultat amicus si verus est. effundit animũ suum, sicut effundebat mysteria patris dominus Iesus: Ergo qui facit mandatũ dei, ei' amicus est, & hoc honoratur nomine. Qui est vnanimis, ipse amicus est: quod vnitas animorum in amicis sit, neque quisquam detestabilior, quàm qui amicitiam læserit. Vnde in proditore dominus hoc grauissimum inuenit quo eius condemnaret perfidiã, quod gratiæ vicẽ non repræsentauerit, & conuiuiis amicitiæ venenum maliciæ miscuerit. Itaque sic ait: Tu verò Psalm.54.
homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui semper mecum dulces capiebas cibos. Hoc est, non potest sustineri istud, quia vnanimis appetisti eum, qui tibi donauerat gratiam. Nam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique: & ab eo qui me oderat, absconderem me. Inimicus vitari potest, amicus non potest, si insidiari velit. Illum cauemus cui non committimus consilia nostra: hunc cauere non possumus, cui commisimus. Itaque ad aceruandam peccati inuidiam nõ dixit, tu verò seruus meus, apostolus meus, sed vnanimis meus: hoc est, non meus, sed etiã tuus proditor es, qui vnanimum prodidisti. Dominus ipse cùm à tribus regibus offensus esset, qui sancto Iob honorem nõ detulissent, ignoscere his per amicũ maluit, vt amicitiæ suffragium remissio fieret peccatorũ. Itaq; rogauit Iob, & dominus ignouit. Prosunt illis amicitia, quibus obfuit insolẽtia.

HAec apud vos deposui filij, quæ custodiatis in animis vestris: quæ vtrum aliquid profectus habeant, vos probabitis. Interim copiam multam exemplorum afferunt. Nam prope omnia maiorum exempla, plurima quoque dicta his tribus inclusa libris tenẽtur, vt etsi sermo nihil deferat gratiæ, series tamen vetustatis quodam compendio expressa, plurimum instructionis conferat.

OFFICIORVM FINIS.

Diui Ambrosij
EPISCOPI MEDIOLANEN
sis, ad Marcellinam sororem suam de uirginibus, Liber primus.

SI iuxta cœlestis sententiam veritatis, verbi totius, quodcunq; ocio- Matth.12.
sum fuerimus locuti, habem' præstare rationem: vel si vnusquisque seruus credita sibi talẽta gratiæ spiritualis (quæ nũmulariis diuidenda forent) vt crescẽtibus multiplicarentur vsuris, intra terrã suam vel Matth.25.
quasi timidus fœnerator, vel quasi auarus possessor abscõderit, non mediocrem domino reuer Luc.19.
tente offensam incidet: iure nobis verendum est, quibus licet ingenium tenue, necessitas tamen maxima, eloquia dei credita populi fœnerare mentibus, ne vocis quoque nostræ poscat vsurã, præsertim cùm studium à nobis dominus non profectum requirat. Vnde scribendi aliquid sententia fuit. Maiore siquidẽ pudoris periculo auditur vox nostra quàm legitur. Liber enim non erubescit. Equidem ingenio diffisus, sed diuinæ misericordiæ prouocatus exemplis, sermonem meditari audeo. Nã volente deo etiam asina locuta est. Num.22.
Quod si mihi sub istius seculi oneribus cõstituto assistat angelus, ego quoque muta diu ora laxabo. Potest enim soluere impedimenta imperitiæ, qui in illa asina soluit naturæ. In Ibidẽ.27.
arca veteris testamenti virga floruit sacerdotis. facilè deo est, vt in sancta ecclesia de nostris quoque nodis flos germinet. Cur autem desperandũ quòd dominus loquatur in ho- Exo.3.
minibus, qui est locutus in sentibus, nec rubum est dedignatus? Atque vtinam meas quoque illuminet spinas. Erunt fortasse qui etiam in nostris sentibus aliquem mirentur lucere fulgorem, erunt quos spina nostra nõ vrat, erunt quibus de rubo audita vox nostra soluat de pedibus calciamẽtum, vt impedimẽtis corporalibus exuatur mẽtis incessus. Sed hæc

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanctorũ merita virorum. Vtinã me sub illa infructuosa ad- A
huc sicu iacentẽ ex aliqua Iesus parte respiceret, ferret post
Lucæ.13. triennium fructus & nostra ficus. Sed vnde tantum pecca-
toribus spei? Vtinam saltem ille euangelicus dominicæ cul-
tor vineæ ficum nostram fortasse iam iussus excidere, di-
mittat illam & hoc anno, vsque dum fodiat, & mittat cophi
num stercoris: nam fortè de terra suscitet inopem, & de ster
Psal.112. core erigat pauperem. Beati qui sub vite & olea equos suos
alligant, laborem cursuum suorum paci & lætitiæ conse-
crantes, ne ficus adhuc, id est, illecebrosa delitiarum obum
bret prurigo mundi, humilis ad altitudinem, fragilis ad la-
borem, mollis ad vsum, sterilis ad fructum. Ac fortasse mi-
retur aliquis, cur scribere audeo qui loqui nequeo. Attamẽ
si repetamus quę legimus in euangelicis scripturis, & sacer-
Lucæ.1. dotalibus factis, ac nobis sanctus Zacharias propheta docu
mento sit: inuenies esse quod vox nõ explicet, stilus signet.
Quod si nomen Ioannis reddidit patri vocẽ, ego quoq; de-
sperare non debeo, quin vocem licet mutus accipiam, si lo- B
quar Christum, cuius quidem generationẽ iuxta prophetí-
Esaiæ. 53. cum dictũ quis enarrabit? Et ideo quasi seruus domini fami
liam prædicabo. Immaculat⁹ enim dominus, immaculatam
sibi familiam etiam in hoc pleno colluuionum fragilitatis
humanæ corpore cõsecrauit. Et bene procedit, vt quoniam
hodie natalis est virginis, de virginibus sit loquẽdum, & ex
prędicatione liber sumat exordium. Natalis est virginis,
integritatem sequamur. Natalis est martyris, hostias im-
molemus. Natalis est sanctæ Agnes, mirentur viri, non de-
sperent paruuli, stupeant nuptæ, imitentur innuptæ. Sed
quid dignum ea loqui possumus, cuius ne nomen quidẽ est
vacuum luce laudis? Fuit deuotio supra ætatẽ: virtus supra
naturam, vt mihi videatur non hominis habuisse nomẽ, sed
oraculum martyris, quæ indicauit quid esset futura. Habeo
tamen vnde mihi subsidium comparetur. Nomẽ virginis ti
tulus est pudoris. Appellabo martyrẽ. Prædicaui satis, pro-
lixa laudatio est quæ non quæritur, sed tenetur. Faceſſant
igitur ingenia, eloquentia conticescat. Vox vna prẽconium C
est. Hanc senes, hanc iuuenes, hanc pueri canant. Nemo est
laudabilior, quàm qui ab omnibus laudari potest. Quot ho
mines, tot præcones qui martyrem prædicant dum loquun
tur. Hæc duodecim annorum martyrium fecisse traditur.
Quo detestabilior crudelitas, quæ nec minusculæ pẽpercit
ætati. Imò magna vis fidei, quæ etiam ab illa testimoniũ in-
uenit ætate. Fuitne in illo corpusculo vulneri locus? Et quę
non habuit quo ferrum reciperet, habuit quo ferrum vin-
ceret. At istius ætatis puellæ toruos etiam vultus parentum
ferre non possunt, & acu districta solent puncta flere quasi
vulnera. Hæc inter cruentas carnificũ impauida manus, hęc
stridentium grauibus immobilis tractibus catenarum, nunc
furentis mucroni militis totum offerre corpus, mori adhuc
nescia, sed parata vel si ad aras inuita raperetur, tẽdere Chri
sto inter ignes manus, atq; in ipsis sacrilegis focis trophęum
domini signare victoris: nunc ferratis colla manúsque am-
bas inserere nexibus. Sed nullus tam tenuia membra pote-
rat nexus includere. Nouum martyrij genus. Nondum ido
nea pœnæ, & iam matura victoriæ, certare difficilis, facilis D
coronari: magisterium virtutis impleuit, quæ præiudicium
vehebat ætatis. Non sic ad thalamum nupta properaret, vt
ad supplicij locum, læta successu, gradu festina virgo proces
1. Tim.2. sit, non intorto crine caput compta, sed Christo: non floscu
lis redimita, sed moribus. Flere omnes, ipsa sine fletu. Mira-
ri plerique quod tam facile vitæ suæ prodiga, quam nondũ
hauserat, iam quasi perfuncta donaret. Stupere vniuersi, qđ
iam diuinitatis testis existeret, quæ adhuc arbitra sui per æ-
tatem esse non posset. Effecit denique vt ei de deo crederetur,
cui de homine adhuc nõ crederetur: quia quod vltra na
turam est, de authore naturæ est. Quãto terrore egit carni-
fex vt timeretur, quantis blanditiis vt suaderet, quantorum
vota vt sibi ad nuptias proueniret. At illa: Et hæc sponsi in-
iuria est, inquit, expectare placituram. Qui me sibi prior e-
legit, accipiet. quid percussor moraris? Pereat corpus, quod
amari potest oculis, quibus nolo. Stetit, orauit, cernicem in-
flexit. Cerneres trepidare carnificẽ, quasi ipse addictus fuis
set, tremere percussoris dextram, pallere ora alieno timen-
tis periculo, cùm puella non timeret suo. Habetis igitur in
vna hostia duplex martyrium, pudoris & religionis. Et vir-
go permansit, & martyrium obtinuit. Inuitat nunc integri-
tatis amor, & tu soror sancta vel mutis tacita moribus, vt a-
liquid de virginitate dicamus, ne veluti trãsitu quodã præ-
stricta videatur, quæ principalis est virtus. Non enim ideo
laudabilis virginitas, quia in martyribus reperitur, sed quia
ipsa martyres faciat. Quis autẽ humano eam possit ingenio
comprehendere, quam nec natura suis inclusit legibus? Aut
quis naturali voce complecti, quod supra vsum naturæ sit?
E cœlo arcessiuit, quod imitaretur in terris. Nec immerito
viuẽdi sibi vsum quęsiuit è cœlo, quæ sponsum sibi inuenit
in cœlo. Hæc nubes aëra angelos sideráque transgrediens,
verbum dei in ipso sinu patris inuenit, & toto hausit pecto-
re. Nam quis tantũ cùm inuenerit relinquat boni? Vnguen-
tum enim exinanitum est nomẽ tuum. Propterea adolescen Cantic.1.
tulæ dilexerunt te & attraxerunt te. Postremo non meũ est
illud, quoniam quæ non nubunt neq; nubentur, erunt sicut Matthęi.22
angeli dei in cœlo. Nemo ergo miretur si angelis comparen
tur, quæ angelorum domino copulantur. Quis igitur neget
hanc vitam fluxisse de cœlo, quam non facilẽ inuenimus in
terris? Nisi postquã deus in hęc terreni corporis mẽbra de-
scendit. tunc in vtero virgo concepit, & verbũ caro factum Ioan.1.
est: vt quod caro factum est, caro fieret dei. Dicet aliquis:
Sed etiam Helias nullis corporei coitus fuisse permixtus cu
piditatibus inuenitur: Ideo ergo curru raptus ad cœlũ, ideo 4. Reg. 2.
cum domino apparet in gloria, ideo dominici ventúrus est
prærursor aduentus. Et Maria sumens tympanum pudore Exod.15.
virgineo choros duxit. Sed considerate cuius illa speciem
tunc gerebat. Nónne ecclesiæ, quæ religiosos populi cœtus
qui carmina diuina concinerent, immaculato virgo spiritu
copulauit? Nam etiam templo Hierosolymis fuisse legimus
virgines deputatas. Sed quid Apostolus dicit: Hęc autẽ in fi 1.Cor.10.
gura contingebãt illis, vt essent indicia futurorũ. Figura e-
nim in paucis est, vita in plurib⁹. At verò posteaq̃ dominus
in corpus hoc veniens, cõtubernium diuinitatis & corporis
sine vlla concretæ confusionis labe sociauit, tunc toto orbe
diffusus corporib⁹ humanis vitę cœlestis vsus inoleuit. Hoc
illud est quod ministrãtes in terris angeli decantarũt futu-
rum genus, quod ministeriũ domino immaculati corporis
obsequiis exhiberet. Hæc est cœlestis illa militia, quam lau Lucæ.2.
dantiũ exercitus angelorũ promittebat in terris. Habemus
ergo authoritatẽ vetustatis à seculo, plenitudinẽ professio-
nis à Christo. Certè nõ est hoc mihi cõmune cum gẽtibus,
non populare cũ Barbaris, non cum cęteris animantibus vsi
tatum, cum quib⁹ & si vnum eundémq; vitalem aëris huius
carpimus spiritũ, vulgarem terreni corporis participamus
statum, generandi quoq; non discrepamus vsu: hoc solo ta-
men naturæ parilis conuitia declinamus, quod virginitas af
fectatur à gentibus: sed cõsecrata violatur, incursatur à Bar
baris, nescitur à reliquis. Quis mihi prætendit Vestæ virgi-
nes & Palladis sacerdotes? Qualis ista est non morum pudi-
citia sed annorum, quæ non perpetuitate, sed ætate præseri
bitur? Petulãtior est talis integritas, cuius corruptela senio-
ri seruatur ætati. Ipsi docent virgines suas non debere per-
seuerare nec posse, qui virginitati finem dederunt. Qualis
autem est illa religio, vbi pudicæ adolescentes iubentur
esse, impudicæ anus? Sed nec illa pudica est quæ lege tene-
tur, & illa impudica quæ lege dimittitur. O mysteria, ô mo
res, vbi necessitas imponitur castitati, authoritas libidini da
tur. Itaque nec casta ast, quæ metu cogitur, nec honesta quę
mercede cõducitur, nec pudor ille, qui intemperantium o-
culorum quotidiano expositus conuitio flagitiosis aspecti-
bus verberatur. Conferuntur immunitates, offeruntur pre-
cia, quasi non hoc maximũ petulantiæ sit indicium, castita-
tem vẽdere. Quod precio promittitur, precio addicitur, &
precio remuneratur. Nescit redimere castitatẽ quæ vende-
re solet. Quid de sacris Phrygiis loquar, in quibus impudi
citia disciplina est, atq; vtinã sexus fragilioris? Quid de Or
giis Liberi, vbi religionis mysteriũ est incentiuũ libidinis?
Qualis igitur potest ibi vita esse sacerdotum, vbi colitur stu
prum deorum? Non habent igitur sacram virginem. Videa
mus ne forte aliquam vel philosophiæ præcepta forma-
uerint,

Universidad de Deusto
Biblioteca

uerint, quæ magisterium sibi omnium solent vendicare vir tutum. Pythagoræa quædam vna ex virginibus celebratur fabulis: quę cũ à tyrãno cogeretur secretũ prodere, ne quid in se ad extorquendam confessionem vel tormẽtis liceret, morsu linguam abscidisse fertur, atque in tyranni faciem despuisse: vt qui interrogandi finem non faciebat, nõ haberet quam interrogaret. Eadem tamen sorti animo, sed tumenti vtero, exemplum taciturnitatis, & proluuium castitatis, victa est cupiditatibus, quæ tormentis vinci nequiuit. Igitur quæ mentis potuit tegere secretum, corporis nõ texit opprobrium. Vicit naturam, sed nõ tenuit disciplinã. Quàm vellet in voce munimentum sui pudoris existere? eò fortasse erudierat illam pœnitentia, vt culpam negaret. Nõ igitur inuicta vndique. Nam & tyrannus licet non potuerit inuenire quod interrogabat, tamen quod non interrogabat inuenit. Quanto nostræ virgines fortiores, quæ vincunt etiam quas non vident potestates: quibus non tantũ de carne & sanguine, sed etiam de ipso mundi principe seculíque rectore victoria est. Aetate vtique Agne minor, sed virtute maior, triumpho numerosior, constantia confidentior, non sibi linguam propter metum abstulit, sed propter trophæũ reseruauit. Nihil enim habuit quod prodi timeret, cuius nõ erat criminosa sed religiosa confessio. Itaque illa secretum tantummodo celauit, hæc probauit deum: quem quia ætas nondum poterat confiteri, natura confessa est. In laudationibus solet patria prædicari & parentes, vt in commemoratione authoris dignitas successionis exaggeretur. Ego licet laudationem non susceperim virginitatis, sed expressionẽ, ad rẽ tamen pertinere arbitror, vt quæ sit ei patria, quis author appareat. Ac prius vbi sit patria definiam'. Si enim ibi est patria, vbi genitale domicilium: in cœlo profecto est patria castitatis. Itaque hic aduena, ibi incola est. Quid autem est castitas virginalis, nisi expers cõtagionis integritas? Atque eius authorem quem possumus existimare nisi immaculatum dei filium, cuius caro non vidit corruptionem, diuinitas non est experta contagionem? Videte igitur quanta virginitatis merita sint. Christus ante virginẽ, Christus ex virgine, à patre quidẽ natus ante secula, sed ex virgine nat' ob secula. Illud naturæ suæ, hoc nostræ vtilitatis est. Illud erat semper, hoc voluit. Spectate aliud virginitatis meritũ. Christus virginis spõsus, & si dici potest, Christ' virgineæ castitatis. Virginitas enim Christi, nõ virginitatis est Christ'. Virgo est ergo quæ nupsit, virgo quæ nos suo vtero portauit, virgo quæ genuit, virgo quæ proprio lacte nutriuit. De qua legimus, quanta fecit virgo Hierusalẽ. Nõ deficiẽt de petra vbera, neq; nix à libano, aut declinauit aqua valida vẽto quæ portatur. Qualis est hæc virgo quæ trinitatis fontibus irrigatur, cui de petra fluũt aquæ, non deficiũt vbera, mella fundũtur? Petra autẽ est iuxta Apostolũ Christ'. Ergo à Christo nõ deficiunt vbera, claritas à deo, flumen à spiritu. Hæc est trinitas quæ ecclesiã suam irrigat, pater, Christus, & spiritus. Sed iam à matre descendamus ad filias. De virginibus, inquit Apostolus, præceptum domini non habeo, consilium autem do. Si doctor gentium non habuit, habere quis potuit? Et præceptum quidẽ non habuit, sed habuit exẽplũ. Nõ enim imperari potest virginitas, sed optari. Nam quæ supra nos sunt, in voto magis q̃ in magisterio sunt. Sed volo vos inquit, sine sollicitudine esse. Nam qui sine vxore est, sollicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat deo. Et virgo cogitat quę domini sunt, vt sit sãcta corpore & spiritu. Nam quæ nupta est, cogitat quæ mũdi sunt, quomodo placeat viro. Non ego quidem dissuadeo matrimonium, sed virginitatis attexo beneficium. Qui infirmus est inquit, olera manducet. Aliud exigo, aliud admiror. Alligatus es vxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore? ne quæsieris vxorem. Hoc præceptum est copulatis. De virginibus autẽ quid ait? Et qui matrimonio iũgit virginem suam, bene facit: & qui nõ iungit, melius facit. Illa nõ peccat, si nubat: hæc si non nubat, æterna est. Ibi remedium infirmitatis, hic gloria castitatis. Illa non reprehẽditur, ista laudatur. Conferamus si placet bona mulierum cũ vltimis virginum. Iactet licet fœcũdo se mulier nobilis partu, quo plures genauerit, plus laborat. Numerat solatia filiorum, sed numeret pariter & molestias. Nubit, & plorat. Qualia sunt vota quæ flentur? Concipit & grauescit. Prius vtique impedimentum fœcunditas incipit afferre, quàm fructum. Parturit & ægrotat. Quàm dulce pignus quod à periculo incipit, & in periculis desinit, prius dolori futurũ quàm voluptati. Periculis emitur, nec pro arbitrio possidetur. Quid recensẽam nutriendi molestias instituẽdi & copulãdi? Felicium sunt istæ miseriæ: Habet mater hæredes, sed auget dolores. Nam de aduersis non oportet dicere, ne sanctissimorum parentũ animi contremiscant. Vide mi soror quàm graue sit pati quod non oportet audiri. Et hæc in præsenti seculo. Venient autem dies, quando dicant: Beatæ steriles, & ventres qui non genuerunt. Filiæ enim huius seculi generantur & generant, filia autem regni abstinet à voluptate viri & à voluptate carnis, vt sit sancta corpore & spiritu. Quid ego famulatus graues & addicta viris seruitia replicẽ fœminarũ, quas ante iussit deus seruire, quàm seruos? Quæ eò prosequor, vt indulgentius obsequantur. Quibus hoc si probæ sunt, merces est charitatis: si improbæ, pœna delicti. Hinc illa nascuntur incentiua vitiorum, vt quæsitis coloribus ora depingant, dum viris displicere formidant, & de adulterio vultus meditentur adulterium castitatis. Quanta hæc amentia, effigiem mutare naturæ, picturam quærere, & dum verẽtur maritale iudicium, prodere suum? Prior enim de se pronunciat, quæ cupit mutare quod nata est. Ita dum alij studet placere, prius sibi ipsa displicet. Quẽ iudicẽ mulier veriorem requirimus deformitatis tuæ, quàm te ipsam quę videri times? Si pulchra es, quid absconderis? Si deformis, cur te formosam esse mentiris, nec tuæ conscientiæ, nec alieni gratiam erroris habitura? Ille enim alteram diligit, tu alteri vis placere: & irascaris si amet aliam, qui adulterare in te docetur? Male magistra es iniuriæ tuæ. Lenocinari refugit etiam quæ passa lenonem est? Ac licet vilis mulier, non alteri tamẽ sed sibi peccat, tolerabilioráque prope modum in adultero crimina sunt. Ibi enĩ pudicitia, hic natura adulteratur. Iam quanto precio opus est, ne etiam pulchra displiceat. Hinc preciosa collo dependent monilia, inde per humum vestis trahitur aurata. Emitur igitur hæc species an habetur? Quid quod etiam odorum variæ adhibentur illecebræ, gemmis onerantur aures, oculis color alter infunditur? Quid ibi remanet suum, vbi tam multa mutantur? Sensus tuos amittit mulier, & viuere posse se credit? Vos vero beatæ virgines quæ talia tormenta potius q̃ ornamenta nescitis, quibus pudor sanctus verecunda suffusus ora, & bona castitas est decori. non humanis addictę oculis, alieno errore merita vestra pẽfatis. Habetis sãne & vos vestræ militiam pulchritudinis, cui virtutis militat forma non corporis, quam nulla extinguet ætas, nulla eripere mors potest, nulla ægritudo corrumpere: solus formæ arbiter petitur deus, qui etiã in corpore minus pulchro diligit animas pulchriores. Non vteri onus notum, nõ dolor partus, & tamen numerosior soboles piæ mentis, quæ omnes pro liberis habet. fœcunda successoribus, sterilis orbitatibus, nescit funera, nouit hęredes. Sic sancta ecclesia immaculata coitu, fœcunda partu, virgo est castitate; mater est prole. Parturit itaque nos virgo, non viro plena, sed spiritu. Parit nos virgo, non cum dolore membrorum, sed cum gaudiis angelorum. Nutrit nos virgo, non corporis lacte sed apostoli, quo infirmam adhuc eretecẽtis populi lactauit ætatem. Quæ igitur nupta plures liberos habet q̃ sancta ecclesia, quæ virgo est sacramentis, mater est populis, cuius fœcunditatem etiã scriptura testatur dicens: Quoniam plures filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum? Nostra virum non habet, sed habet sponsum, eo quod siue ecclesia in populis, siue anima in singulis, sacræ doctrinæ verbis sine vllo flexu pudoris, quasi sponso innubit æterno, effœta iniuriæ, fœta rationis. Audistis parentes quibus erudire virtutibus, quibus instituere disciplinis filias debeatis, vt habere possitis quarum meritis vestra delicta redimantur. Virgo dei donum est, munus parentum, sacerdotium castitatis. Virgo matris hostia est, cuius quotidiano sacrificio vis diuina placatur. Virgo indiuiduum pignus parentum, quę non dote sollicitet, nõ emigratione destituat, non offendat iniuria. Sed nepotes

1. Corin. 10.
Ibidem. 7.
Roma. 14.
1. Corin. 7.
Ibidem.
Luc. 23.
1. Corin. 7.
Esa. 54.

Universidad de Deusto
Biblioteca

potes aliquis habere desiderat,& aui nomẽ acquirere. Primum suos tradit, dũ quærit alienos. Deinde certis defraudari incipit,dum sperat incertos. confert opes proprias, & adhuc poscitur,nisi dotẽ soluat exigitur. Si diu viuat,onerosus est. Emere istud est generum,nõ acquirere,qui parẽtibus filiæ vendat aspectus. Ideo ne tot mensibus gestatur vtero,vt in alienam transeat potestatem? Ideo commendãdæ virginis cura suscipitur,vt citius parentibus auferatur. Dicet aliquis: Ergo dissuades nuptias? Ego vero suadeo, & eos damno qui dissuadere consuerunt, vtpote qui Saræ ac Rebeccæ & Rachel cæterarúmque veterũ cõiugia fœminarum pro documentis singularium virtutum recẽsere soleam. Qui enim copulam damnat,damnat & filios,& ductã per successionũ seriem, generis societatẽ damnat humani. Nam quemadmodum duratura in seculum ætas succedere posset ætati,nisi gratia nuptiarum procreandæ studium sobolis incitaret? Aut quomodo prædicari potest quod immaculatus Isaac ad altaria dei victima paternæ pietatis accessit,quod Israel humano situs in corpore deum vidit, & religiosũm populo dedit nomen,quorũ originem damnat? Vnum sanè licet sacrilegi homines habent, quod in his etiã à sapientissimis probetur: qui coniugia damnando prohibẽtur,ipsi non debuissent nasci. Non vtiq; dissuadeo nuptias, si fructus sacræ virginitatis enumero. Paucarũ quippe hoc munus est,illud omnium. Nec potest esse virginitas,nisi habeat vnde nascatur. Bona cum bonis comparo,quo facilius quid præstet eluceat. Neque meam sententiam affero, sed eã repeto, quam edidit spiritus sanctus per prophetã. Melior est,inquit, sterilitas cũ virtute. Primum enim quod nupturæ præ cęteris concupiscunt, vt sponsi decore se iactent,eo necesse est impares sacris se fateantur esse virginibus, quibus solis cõtingit dicere: Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis. Quis est iste sponsus? Non vilibus addictus obsequiis,non caducis superbus diuitiis, sed cuius sedes in seculum seculi, filiæ regum in honore eius. Astitit regina à dextris eius in vestitu deaurato, varietate circũamicta virtutũ. Audi igitur filia,& vide, & inclina aurem tuam,& obliuiscere populum tuum & domũ patris tui,quoniam concupiuit rex speciem tuam, quia ipse est deus tuus. Et aduerte quantum tibi spiritus sanctus scripturæ diuinæ testificatione detulerit. Regnum,aurum,pulchritudinem. Regnum,vel quia sponsa es regis æterni,vel quia inuictum animum gerens,ab illecebris voluptatũ non captiua haberis, sed quasi regina dominaris. Aurũ,quia sicut illa materies examinata igne preciosior est,ita corporis species virginalis spiritu consecrata diuino,formæ suæ acquirit augmẽtum. Pulchritudinem vero quis potest maiorem existimare decore eius quæ amatur à rege, probatur à iudice,dicatur domino,consecratur deo,semper spõsa,semper innupta,vt nec amor finẽ habeat, nec damnum pudoris. Hæc profecto vera pulchritudo est,cui nihil deest,quę sola meretur audire à domino: Tota es formosa ,proxima mea, & reprehensio non est in te. Veni huc à Libano,transibis & pertransibis à principio fidei à capite Sanir & Hermon, à latibulis leonũ, à montibus pardorum. Quibus indiciis ostenditur perfecta & irreprehensibilis virginalis animę pulchritudo, altaribus consecrata diuinis,inter occursus & latibula spiritualium bestiarum non inflexa mortalibus, sed intenta mysteriis dei meruisse dilectum, cuius vbera plena lætitiæ. Vinum enim lętificat cor hominis. Et odor,inquit, vestimentorum tuorum super omnia aromata. Et infra: Et odor inquit,vestimentorum tuorũ sicut odor Libani. Vide quem nobis tribuas virgo processum. Primus enim odor tuus super omnia aromata quę in saluatoris missa sunt sepulturam: & mortuos corporis motus,membrorúmq; redolet obisse delitias. Secundus odor tuus sicut odor Libani dominici corporis,integritatẽ virgineæ florẽ castitatis exhalat. Fauum itaque mellis tua opera componãt. Digna enim virginitas quæ apibus cõparetur, sic laboriosa, sic pudica, sic continens. Rore pascitur apes, nescit concubitus, mella componit. Ros quoque virginis est sermo diuinus, quia sicut ros dei verba descendunt. Pudor virginis est intemerata natura. Partus virginis fœtus labiorum, expers amaritudinis, fertilis suauitatis, in cõmune labor, cõmunis est fructus. Quàm te velim filia imitatricẽ esse huius apiculæ, cui cibus flos est, ore soboles legitur, ore cõponitur. Hãc imitare tu filia, verba tua nullum doli velamen obtendant, nullum habeant fraudis inuolucrum: vt & puritatem habeant, & plena grauitatis sint. Meritorũ quoque tuorũ tibi ęterna posteritas tuo ore pariatur. Nec soli tibi, sed etiam pluribꝰ congreges. Quis scit enim quando à te anima tua reposcatur? Nec receptacula horreorum frumentis coaceruata dimittẽs, nec vitæ tuæ vsui profutura, nec meritis, rapiaris eò quo thesaurum tuum ferre nõ possis. Diues igitur esto, sed pauperi, vt naturæ participes tuæ, participes sint etiam facultatum. Florem quoque tibi demonstro carpendum, illũ vtique qui dixit: Ego flos campi,& lilium conuallium, tanquam lilium in medio spinarum: quod est euidentis indicij, spiritalium nequitiarũ sentibus virtutes obsideri, vnde nemo fructũ referat, nisi qui cautus accedat. Sume igitur alas virgo, sed spiritus, vt superuoles vitia, si contingere cupis Christum. In altis habitat, & humilia respicit. Et species eius ficut cedrus Libani, quæ comam nubibus, radicem in terris inserit. Principium enim eius in cœlo, posteriora eius in terris, fructus cœlo proximos ediderunt. Scrutare diligentius tam bonum florem, nec vbique eum in pectoris tui conualle reperies. humilibus enim frequẽter inhalatur. Amat generari in hortis, in quibus eum Susanna dũ deambularet inuenit, mori prius quàm violari parata. Qui sint autem horti, ipse demonstrat dicens: Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus fons signatus: eo quod in hortis huiusmodi impressam signaculis imaginem dei, synceri fontis vnda resplendeat, ne volutabris spiritualium bestiarum, sparso cœno fluenta turbẽtur. Hinc ille murali septus spiritu pudor clauditur, ne pateat ad rapinam. Itaque sicut hortus furibus inaccessus vitem redolet, fragrat oleam, rosam renidet, vt in vite religio, in olea pax, in rosa pudor sacratæ virginitatis inolescat. Hic est odor quem Iacob patriarcha fragrauit, quando meruit audire: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni. Nã licet plenus omnibus ferè fructibus patriarchæ sancti fuerit ager: ille tamẽ fruges maiore virtutis labore generauit, hic flores. Accĩgere itaq; virgo,& si vis huiuscemodi tibi vt hortus aspiret, propheticis eum claude præceptis. Pone custodiam ori tuo,& ostiũ circunstantiæ labiis tuis: vt etiam tu possis dicere: Tanquã malus in lignis nemoris, ita fraternus meus in medio filiorum. In vmbra eius cõcupiui & sedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis. Inueni quẽ dilexit anima mea, tenui eum,& non relinquam eum. Descẽdat fraternus meus in hortum suum & manducet fructum pomorum suorum. Veni fraterne mi, exeamus in agrum, pone me vt sigillum in cor tuum, & velut signaculum super brachium tuum. Fraternus meus candidus & rubeus. Decet enim vt plene noueris virgo quẽ diligis, atque omne in eo & ingenitæ diuinitatis & assumptæ mysteriũ incorporationis agnoscas. Candidus merito, quia patris splendor. rubeus, quia partus est virginis. color in eo fulget & rutilat vtriusque naturæ. Memento tamen antiquiora in eo diuinitatis insignia, quàm corporis sacramẽta: quia nõ cœpit à virgine, sed qui erat venit in virginẽ. Ille diseretus à militibꝰ, ille lãcea vulneratus, vt nos sacri vulneris cruore sanaret, respondebit tibi profecto, est enim mitis & humilis corde, blãdus aspectu. Exurge aquilo, & veni auster, aspira hortum meũ,& fluant aromata mea. Ex omnibus enim partibus mundi odor sanctæ religionis adoleuit, dilectæ quo virginis membra fragrarunt. Formosa es proxima mea, vt bona opinio, pulchra vt Hierusalem. Non caduci itaq; corporis pulchritudo vel morbo peritura vel senio, sed nullis obnoxia casibus opinio bonorum nunquã moritura meritorum virginibus est decori. Et quoniam nõ humanis iam sed cœlestibus, quorum vita viuis in terris, digna es comparari: accipe à domino præcepta quæ serues. Pone me vt sigillum, inquit, in cor tuum, & velut signaculum super brachium tuum. Quo signatiora prudentiæ tuæ factorúmque documenta promantur, in quibus figura dei Christus eluceat, qui paternæ ambitum exæquans naturæ, totũ quicquid à patre diuinitatis assumpsit, expressit. Vnde etiam

Gene.21.
Gene.28.& 32.
Psal.44.
Cantic.4.
Psalm.103.
Cantic.4.
Cantic.4.
Danie.13.
Cantic.4.
Gene.27.
Psal.140.
Cantic.5.
Psal.112.
Ioan.19.
Cantic.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eph.1.&4. etiam apostolus in spiritu nos dicit esse signatos: Quoniam A patris imaginem habemus in filio, sigillum filij habemus in spiritu. Hac trinitate signati caueamus diligentius, ne quod accepimus pignus in cordibus nostris, aut morum leuitas, aut vlli' adulterij fraus resignet. Sed faceſſat hic sacris virginibus metus, quibus tanta præsidia tribuit primùm eccle sia, quę tenerę plis sollicita successu, ipsa quasi murus abundantibus in modum turrium increscit vberibus, donec soluto obsidionis hostilis incursu, pacem validæ iuuentutis maternæ præsidio virtutis acquirat. Vnde & propheta ait:

Psal.121. Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Tum ipse pacis dominus postquam validioribus brachiis cõmissa sibi vineta complexus, palmites suos gemmare cõspexerit, vultu præsule nascentibus fructibus auras temperat, si-

Cantic.7. cut ipse testatur dicens: Vinea mea est in conspectu meo. Mille Salomoni & ducenti qui seruant fructum eius. Supra ait Sexaginta potentes in circumitu propaginis eius strictis armatos telis, & eruditos præliaribus disciplinis, hic mille ducentos. Creuit numerus vbi creuit & fructus: quia quo sanctior quisque, eò munitior. Sic Helisęus propheta exer-

4.Reg.6. Iesu.5. citus angelorum præsidio sibi adesse monstrauit. Sic Iesus B Naue ducem militiæ cœlestis agnouit. Possunt igitur fructum in nobis custodire, qui possunt etiã militare pro nobis. Vobis autem virgines sanctæ speciale præsidiũ est, quę intemerato pudore sacrum domini seruatis cubile. Neque mirum si pro vobis angeli militant, quæ angelorum moribus militatis. Meretur eorum præsidiũ castitas virginalis, quorum vitam meretur. Et quid pluribus exequar laudem castitatis? Castitas enim angelos fecit. Qui eam seruauit angelus est, qui perdidit diabolus. Hinc religio etiam nomen accepit. Virgo est quę deo nubit. Meretrix quæ deos fecit. Nam de resurrectione quid dicam, cuius præmia iam tene-

Matth.22. tis? In resurrectione autem neque nubẽt, neque nubẽtur, sed erunt sicut angeli, inquit, in cœlo. Quod nobis promittitur, vobis præsto est, votorúmque nostrorum vsus apud vos est. De hoc mundo estis, & non estis in hoc mundo. Seculum vos habere meruit, tenere nõ potuit. Quàm præclarum autem angelos propter intemperantiam suam in secu- C lum cecidisse de cœlo, virgines propter castimoniã in cœlum transisse de seculo? Beatæ virgines, quas non illecebra sollicitat corporum, non colluuio præcipitat voluptatum. Cibus parsimonię, potus abstinẽtiæ, docet vitia nescire, qui

Exod.32. Gene.19. Ibidem.9. docet caussas nescire vitiorum. Caussa peccandi etiã iustos sępe decepit. Hinc populus dei postquam sedit bibere, deũ negauit. Hinc Loth concubitus filiarum ignorauit & pertulit. Hinc inuersis vestigiis filij Noë patri quondã pudenda texerunt, quæ procax vidit, modestus erubuit, pius texit, offensurus si & ipse vidisset. Quanta vis est vini, vt quẽ diluuia non nudauerunt, vina nudarent? Quid illud? Quãtę felicitatis est quod nulla vos habendi cupiditas inflammat? Pauper quod habes poscit, quod non habes non requirit: fructus laboris tui thesaur' est inopi: & duo æra si sola sint, census est largientis. Audi ergo soror quantis careas. Nam caue quid debeas. Nec meum est docere, nec tuum discere. Perfectæ enim virtutis vsus magisterium nõ desiderat, sed informat. Cernis vt pomparũ ferculis similis incedat, quæ se componit vt placeat, omnium in se vultus & ora cõuertens, eo ipso quo studet placere, deformior. Prius enim populo displicet, quàm placeat viro. At in vobis reiecta decoris cura plus placet, & hoc ipsum quod vos non ornatis, ornatus est. Certe laceræ vulnerib' aures, & depressæ onera miseræ ceruicis, non sunt alleuamenta pœnarum, sed discrimina metallorum. Hinc collum catena constringit, inde pedem compes includit. Nihil refert, auro corpus oneretur an ferro. Si ceruix premitur, si grauatur incessus, nil preciumiuuat: nisi quod vos mulieres ne pereat vobis pœna, trepidatis. Quid interest, vtrum aliena sententia, an vestra vos damnet? Hinc vos etiam miserabiliores quàm qui publico iure damnantur: quod illi optant exui, vos ligari. Quàm vero miserabilis illa conditio, quod tanquam mancipij forma venalis nuptura licitatur: & qui precio vicerit, emat. Tolerabilius tamen mancipia veneunt, quæ sæpe sibi dominos legunt. Virgo si eligat, crimẽ est: si non eligat, cõ- tumelia. Quę quamuis pulchra sit & decora, & timet videri, & cupit. Cupit, vt se charius vẽdat: timet, ne hoc ipsum dedecear quod videtur. Quanta autem votorum ludibria, & ad procorum euentus suspecti metus, ne pauper illudat, ne dines fastidiat, ne pulcher irrideat, ne nobilis spernat. Dicet aliquis: Tu nobis quotidie virginũ canis laudes: quid faciã qui eadem quotidie cantito, & proficio nihil? Sed non mea culpa. Denique de Placentino sacrandæ virgines veniunt, de Bononiensi veniunt, de Mauritania veniũt, vt hic velẽtur. magnã rem videtis: hic tracto, & alibi persuadeo. Si ita est, alibi tractemus vt vobis persuadeam'. Quid? quod etiã qui me non audiunt sequuntur: qui audiunt, nõ sequuntur? Nam pleraſque virgines cognoui velle, & prohiberi etiam prodire à matribus, & quod est grauius, viduis, cum quibus hic mihi sermo est. Nempe si hominem amarẽt filiæ vestrę, per legem possent eligere quem vellent. Quibus igitur hominem eligere licet, deum non licet? Cõtuemini quàm dulcis pudicitiæ fructus sit, qui Barbaricis quoque inoleuit affectibus. Ex vltimis infra vltráque Mauritaniæ partib' deductæ virgines hic sacrari gestiunt: & cum sint omnes famiD liæ in vinculis, pudicitia tamen nescit esse captiua. Profitetur regnum æternitatis, quæ mœret iniuriam seruitutis. Nã quid de Bononiensibus virginibus loquar, fœcũdo pudoris agmine, quæ mundanis se deliciis abdicantes sacrarium virginitatis incolunt sine contubernali sexu, contubernali pudore, puectæ ad vicenariũ numerũ, & cẽtenariũ fructũ, relictóque parentũ hospitio tendunt in tabernaculis Christi indefessæ milites castitatis? Nunc canticis spiritualibus personant, nunc victũ operibus exercẽt. Liberaliratis quoque subsidium manu quærunt. Quod si inuestigãdæ virginitatis inoleuerit odor, (nãque præ cæteris speculandi venatum pudoris explorant,) totis curarum vestigiis prædam latentem vsque ad ipsa cubilia persequuntur: aut si liberior alicui' volatus affulserit, totis omnes videas assurgere alis, concrepare pẽnis, emicare plausu, vt casto pudicitiæ choro cingãt volantẽ, donec albenti delectata comitatu, in plagas pudoris & indaginem castitatis, domus patriæque oblita succedat. Bonum itaque si virgini studia parentum quasi flabra pudoris aspirent. Sed illud glorioſius, si teneræ ignis ætatis, etiam sine veteribus nutrimentis sponte se rapiat in fomitem castitatis. Dotem negabunt parentes? sed habes diuitem sponsum, cuius contenta thesauro, patrię successionis emolumenta non quæras. Quanto dotalibus præstat compendiis casta paupertas: & tamen quam audistis aliquando propter studium integritatis legitimæ factam successionis extorrem? * Contradicunt parentes, sed volunt vinci, resistunt primo, qui credere * timẽt. Indignantur frequẽter, vt discas vincere: abdicationem minantur, vt tentent, si potes damna seculi non timere. Quæsitis blandiuntur illecebris, vt videant si variarum mollire te non queat blanditia voluptatũ. Exerceris virgo dũ cogeris. Et hæc tibi prima certamina anxia parentum vota proponunt. Vince prius puella pietatem. Si vincis domum, vincis & seculum. Sed esto, maneant vos damna patrimonij. Nónne caducarum & fragilium dispendium facultatum, futura cœli regna compensant? Quanquã si verbis cœlestibus credimus, nemo est qui reliquerit domum aut parẽtes, aut fratres, aut vxorem, aut Lucæ.19. filios propter regnum dei, & non recipiat septies tantum in hoc tempore, in seculo autem venturo vitam ęternam possidebit. Crede fidem tuam deo, quæ homini pecuniam credis. fœnerare Christo. Bonus depositæ spei custos, multiplicatis fidei tuæ talentum soluit vsuris. Non fallit veritas, non circumscribit iustitia, non decipit virtus. Quod si non creditis oraculo, vel exẽplis credite. Memorię nostræ puella dudum nobilis in seculo, nunc nobilior deo, cum vrgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad sacrosanctũ altare confugit. Quò enim melius virgo recurreret, quàm vbi sacrarium virginitatis offertur? Ne is quidem finis audaciæ. Stabat ad aram dei pudoris hostia, victima castitatis, nũc capiti dexteram sacerdotis imponens, precem poscẽs, nunc iustæ impatiens moræ, ac summũ altari subiecta verticem. Num melius, inquit, quàm altare velabit, quod sanctificat ipsa velamina, frontem? Plus talis decet flammeus,

* ecortem.
* al. cedere.

in quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

in quo caput omnium Christus quotidie cõsecratur. Quid agitis vos propinqui? quid exquirendis adhuc nuptiis sollicitatis animum? Iam dudum prouisas habeo. Sponsum offertis? meliorem reperi. Quaslibet exaggerate diuitias, iactate nobilitatem, potẽtiam prædicate. Habeo eum cui nemo se comparet, diuitem mundo, potentem imperio, nobilem cœlo. Si talem habetis, non refuto optionem. si non reperitis, non prouidetis mihi, sed inuidetis. Silentibus cæteris vn' abruptius, Quid si, inquit, pater meus viueret, innuptam tẽ manere pateretur? Tum illa maiori religione, moderatiore pietate: & ideo fortasse defecit, ne quis impedimentum posset afferre. Quod ille responsum de patre, de se oraculum, maturo sui probauit exitio. Ita cæteri eadẽ quisque metuentes, fauere cœperunt qui impedire quærebant: nec dispendium debitarum attulit virginitas facultatũ, sed etiam emolumentũ integritatis accepit. Habetis puellæ deuotionis præmium, parentes cauete offensionis exemplum.

DIVI AMBROSII EPISCOPI
Mediolanensis de virginibus. Liber II.

SVperiore libro quantum virginitatis munus sit, suoluimus. nõ enim potuimus explicare, vt per se cœlestis gratia muneris inuitet legentem. Secundo libro virginẽ institui decet, & tanquam competentium præceptorũ magisteriis erudiri. Sed quoniam nos infirmi ad monendum sumus, & impares ad docen dum, (debet enim is, qui docet supra eum qui docetur excellere:) ne vel susceptũ deseruisse munus, vel nobis arrogasse amplius videremur, exemplis potius q̃ præceptis putauimus imbuendam: licet amplius profficiatur exemplo: quoniã nec difficile quod iam factũ est existimatur, & vtile quod probatum, & religiosum quod hæreditario quodam paternæ virtutis vsu, in nos est successione trãsfusum. Quod si quis nos præsumptionis arguit, arguat poti' sedulitatis, quia rogantibus virginibus ne hoc quidem putaui negãdum. Malui enim me in periculum deduci pudoris, quàm non obsequi voluntati earum, quarum studiis etiam deus noster placido se indulget assensu. Sed neq; præsumptio notari potest, quoniam cum haberent vnde discerent, affectum potius quàm magisterium quæsiuerunt meũ. Et excusari sedulitas non potest, quoniam cum haberent authorem matris ad obseruantiam disciplinæ, non superfluum iudicaui, si nostri sermonis blanditiam deriuarent ad professionis illecebram. Ille docere facilis, qui seuero vitia coercet affectu. Nos qui docere non possumus, blãdiamur. Et quoniã pleræq; absẽtes nostri desiderabant sermonis vsum: volumen hoc condidi, quo profectæ ad se vocis meæ munus tenẽtes deesse non crederent quẽ tenerent. Sed proposita prosequamur. Sit igitur vobis tanquam in imagine descripta virginitas vitáq; beatæ Mariæ, de qua velut speculo resulget species castitatis & forma virtutis. Hinc sumatis licet exempla viuendi, vbi tanquam in exemplari magisteria expressa probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeatis, ostendunt. Primus discendi ardor, nobilitas est magistri. Quid nobilius dei matre? quid splendidius ea, quam splẽdor elegit? quid castius ea quæ corpus sine corporis cõtagione generauit? Nam de cæteris eius virtutibus quid loquar? Virgo erat non solum corpore, sed etiam mente, quæ nullo doli ambitu syncerum adulteraret affectum. Corde humilis, verbis grauis, animi prudens, loquendi parcior, legendi studiosior, non in incerto diuitiarum, sed in prece pauperis spem reponens. Intẽta operi, verecunda sermone, arbitrum mentis solita nõ hominem sed deum quærere. Nõ lædere reos, bene velle omnibus, assurgere maioribus natu, æqualibus non inuidere, fugere iactãtiam, rationem sequi, amare virtutem. Quãdo ista vultu læsit parentes? quando dissensit propinquis? quando fastidiuit humilem? quando derisit debilem? quando vitauit inopem, eos solos solita cœtus virorum inuisere, quos misericordia non erubesceret, neque præteriret verecundia? Nihil torũ in oculis, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundũ: non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulãtior: vt ipsa corporis species simulachrum fuerit mentis, figura ꝓbitatis. Bona quippe domus in ipso vestibulo debet agnosci, ac primo prætendat ingressu, nihil intus latere tenebrarum: vt mens nostra nullis repagulis corporalibus impedita tanquam lucernæ lux intus polita foris luceat. Quid ego exequar ciborum parsimoniam, officiorum redũdantiam, alterum vltra naturam superfuisse, alterum penè ipsi naturæ defuisse? Illic nulla intermissa tempora, hic cõgeminatos ieiunio dies? Et si quando reficiendi successisset voluntas, cibus plerumque obuius, qui mortẽ arceret, non delitias ministraret: Dormire non prius cupiditas quàm necessitas fuit. Et tamen cum quiesceret corpus, vigilaret animꝰ: qui frequenter in somnis aut lecta repetit, aut somno interrupta continuat, aut disposita gerit, aut gerenda prænũciat. Prodire domo nescia, nisi cum ad ecclesiam conueniret, & hoc ipsum cũ parentibus aut propinquis. Domestico operosa secreto, forensi stipata comitatu, nullo meliore tamen sui custode quàm seipsa: quæ incessu affectúq; venerabilis, non tam vestigium pedis tolleret quàm gradũ virtutis attolleret: & tamen alios habeat virgo membrorum custodes suorum, morum autem suorum se habeat ipsa custodẽ. Plures erunt de quibus discat, si ipsa se doceat; quæ virtutes magistras habet: quia quicquid egerit, disciplina est. Sic Maria intendebat omnibus quasi à pluribus moneretur: sic implebat omnia virtutis officia, vt non tam disceret quàm docere. Talem hanc euangelista monstrauit, talem angelus reperit, talẽ spiritus sanctus elegit. Quid enim in singulis morer, vt eam parẽtes dilexerint, extranei prædicauerint, quæ digna fuit ex qua dei filius nasceretur? Hęc ad ipsos ingressus angeli inuenta domi in penetralibus sine comite, ne quis intentionem abrumperet, ne quis obstreperet. Neque enim comites fœminas desiderabat, quæ bonas comites cogitationes habebat. Quin etiam tum sibi minus sola videbatur, cum sola esset. Nam quemadmodum sola, cui tot libri adessent, tot archangeli, tot prophetæ? Denique & Gabriel eam vbi reuisere solebat inuenit, & angelũ Maria, quasi viri specie mota, trepida, quasi non incognitum audito nomine recognouit. Ita peregrinata est in viro, quæ non est peregrinata in angelo, vt agnoscas aures religiosas, oculos verecũdos. Denique salutata obmutuit, & appellata respondit. sed quæ primo titubauerat aspectu, postea promisit obsequiũ. Quàm vero religiosa in propinquas fuerit, scriptura diuina significat. Nam & humilior facta est vbi se à deo cognouit electam, & statim ad cognatam suam in montana processit, non vtique vt exemplo crederet, quæ iam crediderat oraculo: Beata enim inquit, quæ credidisti. Et tribus cũ ea mẽsibus mansit. Tãti autẽ interuallo temporis non fides quæritur, sed pietas exhibetur. Et hoc postea quam in vtero parẽtis exiliens puer matrem domini salutauit, prius compos deuotionis quàm naturæ. Inde tot sequentibus signis, cum sterilis pareret, virgo cõciperet, loqueretur mutus, adoraret magus, expectaret Simeon, sidera nunciarẽt: Maria mobilis ad introitum, immobilis ad miraculũ: conseruabat, inquit, hæc omnia in corde suo. Quãuis mater domini, discere tamẽ præcepta domini desiderabat: & quæ deum genuerat, deum tamẽ scire cupiebat. Quid quod annis quoque omnibus ibat in Hierusalem solenni die Paschæ, & ibat cum Ioseph? Vbique in virgine comes singularum virtutum est pudor. Hic individuus debet esse virginitati, sine quo non potest esse virginitas. Nec ad templũ igitur Maria sine pudoris sui custode processit. Hęc est imago virginitatis. Talis enim fuit Maria, vt eius vnius vita omniũ disciplina sit. Si igitur author non displicet, opus probemus: vt quæcunque tibi eius exoptat præmium, imitetur exemplum. Quãtæ in vna virgine species virtutum emicãt. Secretum verecundiæ, vexillum fidei, deuotionis obsequium, virgo intra domum, comes ad mysterium, mater ad templum. O quantis illa virginibus occurret, quantas complexa ad dominum trahet dicens: Hæc thorum filij mei, hæc thalãmos nuptiales immaculato seruauit pudore. Quemadmodum eas ipse dominus commendabit patri: nimirum illud & repetens suum:

1. Tim. 5.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

Ibidem. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan.17. suum: Pater sancte, istæ sunt quas seruaui tibi, in quibus filius hominis caput reclinans quieuit. peto vt vbi ego sum, & ipsæ sint mecum. Sed non solum sibi debēt prodesse, quę non solæ vixerunt sibi. hæc parentes redimat, hæc fratres. Pater iuste, mundus me non cognouit, istæ autē me cognouerant; & mundum cognoscere nōluerunt. Quæ pōpa illa, Ibidem. quanta angelorum lætitia plaudentium, quod habitare mereatur virgo in cœlo, quæ cœlestem vitam vixit in seculo? Exod.15. Tunc etiam Maria tympanum sumens choros virginales excitabit cantātes domino, quod per mare seculi sine secularibus fluctibus transierunt. Tunc vna quæque exultabit Psal.42. dicens: Introibo ad altare dei mei, ad deum qui lætificat iu- Psal.49. uentutem meam. Immolo deo sacrificium laudis, & reddo altissimo vota mea. Neque enim dubitauerim vōbis patere altaria, quarum mentes altaria dei confidenter dixerim, in quibus quotidie pro redēptione corporis Christus immolatur. Nam si corpus virginis dei templum est, animus quid est, qui tanquam membrorum cineribus excitatis, sacerdotis æterni redopertus manu vaporem diuini ignis exhālat? Beatæ virgines, quæ tam immortali spiratis gratia, vt horti floribus, vt templa religione, vt altaria sacerdote. Ergo sancta Maria disciplinā vitæ informet, Thecla doceat immolari, quæ copulam fugiens nuptialem, & sponsi furore damnata, naturam etiam bestiarum virginitatis veneratione mutauit. Nanque parata ad feras, cum aspectus quoque declinaret virorū, ac vitalia ipsa sæuo offerret leoni, fecit vt qui impudicos detulerant oculos, pudicos referrent. Cernere erat lingētem pedes bestiam, cubitare humi, muto testificātem sono, quod sacrum virginis corpus violare non posset. Ergo adorabat prædam suam bestia, & propriæ oblita naturæ, naturam induerat quam homines amiserant. Videres quadam naturæ transfusione homines feritatē indutos sæuitiam imperare bestiæ, bestiam exoseulantem pedes virginis docere quid homines facere deberēt. Tantum habet virginitas admirationis, vt eāni etiam leones mirentur. Nō impastos cibus flexit, nō citatos impetus rapuit, non stimulatos ira exasperauit, nō vsus decepit assuetos, nō feros natura possedit. Docuerunt religionem, dum adorant martyrem: docuerūt etiam castitatem, dum virgini nihil aliud nisi plantas exoseulantur, demersis in terram oculis, tanquā verecundantibus ne mares aliqui vel bestia virginem nudam videret. Dicet aliquis: Cur exemplū attulisti Mariæ, quasi reperiri queat quæ matrē domini possit imitari? Cur etiam Theclę quā gētiū doctor instituit? Da huiuscemodi doctorē, si disciplinā * requiris huiusmodi. Recēs vobis exemplū profero, vt intelligatis Apostolum non vnius esse doctorē, sed omnium. Antiochiæ nuper virgo quædam fuit fugitans publici vsus, sed quo magis virorum cuitabat aspectum, eo amplius incendebat. Pulchritudo enim audita nec visa plus desiderabatur, duobus stimulis cupiditatum amoris & cognitionis; dum & nihil occurrit quod minus placeat, & plus putatur esse quod placeat, quod non iudex oculus explorat, sed animus amator exoptat. Itaque sancta virgo ne diutius alerentur potiendæ spe cupiditatis, integritatē pudoris ꝓfessa sic reliinxit improborum faces, vt non tam amaretur, sed ꝓduceretur. Ecce persecutio. Puella fugere nescia, certe pauida ne incideret in insidiatores pudoris, animum ad virtutem parauit, tam religiosa, vt mortem nō timeret: tam pudica, vt expectaret. Venit coronæ dies maxima omnium expectatio. producitur puella, duplex professa certamē & castitatis, & religionis. Sed vbi viderunt constantiam professionis, metum pudoris, paratam ad cruciatus, erubescentem ad aspectus, excogitare cœperunt, quemadmodū speciē castitatis religionem tollerēt, vt cū id abstulissent quod erat amplius, etiam id eriperēt quod reliquerant. Aut sacrificare virginem, aut lupanari prostitui iubent. Quomodo deos suos colunt qui sic vindicant, aut quemadmodū ipsi viuunt qui ita iudicant? Hic puella, non quod de religione ambigeret, sed de pudore trepidaret, ipsa secum: Quid agimus hodie? Aut martyr, aut virgo. altera nobis inuidet corona. Sed nec virginis nomen agnoscitur, vbi virginitatis author negatur. Nam quemadmodum virgo si meretricem colas? quemadmodum virgo si adulteros diligas? quemadmodum virgo si amorem petas? Tolerabilius est enim mētem virginem quàm carnem habere. Vtrumque bonum, si liceat: si non liceat, saltem non homini castæ sed deo simus. Et Raab meretrix fuit, sed postquam deo credidit, salutem Ios.2.& 6. inuenit. Et Iudith se, vt adultero placeret, ornauit: quæ tamen quia hoc religione non amore faciebat, nemo eā adulteram iudicabat. Bene successit exemplum. Nam si illa quæ se commisit religioni, & pudorem seruauit & patriam: fortassis & nos seruando religionem seruabimus etiam castitatem. Quod si Iudith pudicitiā religioni præferre voluisset, perdita patria etiā pudicitiā pdidisset. Itaq; talib' informata exēplis, simul animo tenēs verba domini quibus ait: Quicūq; pdiderit animā suā ꝓpter me, inueniet eā: Fleuit & tacuit, ne eā vel loquentē adulter audiret: nec pudoris elegit iniuriam, sed Christi recusauit. Existimate vtrū adulterare potuerit corpus, quæ nec vocem adulterauit? Iam dudum verecundatur oratio mea, & quasi audire gestorum seriem criminosam atque explanare formidat. Claudite aurē virgines dei, ducitur puella dei ad lupanar. Sed aperite aurem virgines dei, virgo prostitui potest, adulterari non potest. Vbicunque dei virgo est, dei templū est. Nec lupanaria infamant castitatem, sed castitas etiam loci abolet infamiam. Ingens petulantium concursus ad fornicē. Discite martyrum miracula sanctæ virgines, dediscite locorū vocabula. Clauditur intus columba, strepunt accipitres foris, certant singuli qui prædam primus inuadat. At illa manibus ad cœlum leuatis quasi ad domum venisset orationis, nō ad libidinis diuersoriū: Christe, inquit, qui domuisti Danieli virgini feros leones, potes etiam domare hominum feras mentes. Chaldæis rorauit ignis, Iudæis se vnda suspendit misericordia tua, nō natura sua. Susanna ad suppliciū genu fixit, & de adulteris triumphauit. Aruit dextera quæ templi tui dona violabat, nunc templum ipsum attrectatur tuū, ne patiaris incestum sacrilegij, qui non passus es furtum. Benedicatur & nunc nomen tuum: vt quę ad adulteriū veni, virgo discedam. Vix compleuerat precem, & ecce vir militis specie terribilis irrupit: quemadmodum eum virgo vt vidit, tremuit, cui populus tremens cessit? Sed non illa immemor lectionis: Et Daniel, inquit, supplicium Susannę, spectatur' aduenerat: & quā populus damnauit, vnus absoluit. Potest & in hoc lupi habitu ouis latere. Habet & Christus milites suos, qui etiā legiones habet. Aut fortasse percussor intrauit. ne vereare anima, talis solet martyres facere. O virgo, fides tua te saluam fecit. Cui miles: Ne quæso paueas soror. Frater huc veni, saluare animam non perdere. Serua me, vt ipsa seruetis. Quasi adulter ingressus, si vis martyr egrediar. Vestimenta mutemus, conueniunt mihi tua, & mea tibi, sed vtraque Christo. Tua vestis me verum militem faciet, mea te virginē. Bene tu vestieris, ego melius exuar, vt me persecutor agnoscat. Sume habitum qui abscondat fœminam, frade qui consecret martyrem. Induere chlamydem quæ occultet membra virginis, seruet pudorem. Sume pileum qui tegat crines, abscōdat ora. Solent erubescere qui lupanar intrauerint. Sanè cum egressa fueris, ne respicias retro, memor vxoris Loth quæ naturam suā quia impudicos li- Gene.19. cet castis oculis respexit, amisit. Nec vereare ne quid peat sacrificio. Ego pro te hostiam deo reddo, tu pro me militē Christo, habens bonam militiam castitatis, quæ stipendiis militat sempiternis, loricam iustitię, quæ spiritali munimine corpus includat: scutum fidei, quo vulnus repellas: galeā salutis. Ibi enim est præsidium nostræ salutis, vbi Christus est: Quoniam mulieris caput vir, virginis Christus. Et in- Ephes.5. tra hæc verba chlamydem exuit, suspectus tamen adhuc habitus & persecutoris & adulteri. Virgo ceruicem, chlamydem cœpit miles offerre. Quæ pompa illa, quæ gratia, cum in lupanari de martyrio certarent? Addantur personæ, miles & virgo, hoc est, dissimiles inter se natura, sed dei miseratione consimiles, vt compleatur oraculum, Tunc lupi, & agni simul pascentur. Ecce agna & lupus non solum pascū- Esa.65. tur simul, sed etiam immolātur. Quid plura? Mutato habitu euolat puella de laqueo, iam nō iuis alis, vtpote quæ spiritalibus ferebatur: & (quod nulla vnquā viderunt secula,) egreditur de lupanari virgo, sed Christi. At illi qui videbāt

oculis

* discipulā.

Universidad de Deusto
Biblioteca

oculis & nõ videbant, ceu raptores ad agnam lupi fremere ad prædam. Vnus qui erat immodice districtior, introiuit. Sed vbi hausit oculis rei textũ: Quid hoc, inquit, est? Puella ingressa est, vir videtur. Ecce non fabulosum illud, cerua pro virgine, sed quod verum est, miles ex virgine. At etiam audieram & non credideram, quòd aquas Christus in vina conuertit: iàm mutare cœpit & sexus. Recedamus hinc dũ adhuc qui fuimus sumus. Nũquid & ipse mutatus sum, qui aliud cerno quàm credo? Ad lupanar veni, cerno vadimonium: & tamen mutatus egrediar, pudicus exibo, qui adulter intraui. Indicio rei, quia debebatur tanto corona victori, damnatus est pro virgine qui pro virgine comprehensus est. Ita de lupanari nõ solum virgo, sed etiã martyres exierunt. Fertur puella ad locum supplicij cucurrisse, certasse ambo de nece, cũ ille diceret: ego sum iussus occidi, te absoluit sententia, quando me tenuit. At illa clamare cœpit: Non ego te mortis vadem elegi, sed prædem pudoris optaui. Si pudor quæritur, manet nexus: si sanguis exposcitur, fideiussorem non desidero, habeo vnde dissoluã. In me lata est ista sententia quæ pro me lata est. Certe si pecuniæ te fideiussorem dedissem, & absente me iudex tuũ censum fœneratori adiudicasset, eadem me sententia conuenires, meo patrimonio soluerem tuos nexus. Si recusarem, quis me indignam morte censeret? Quanto maior est capitis huius vsura? Moriar innocens, ne moriar nocens. Nihil hic medium est, hodie aut rea erò tui sanguinis, aut martyr mei. Si cito redij, quis me audet excludere? Si moram feci, quis audet absoluere? Plus legibus debeo rea non solum fugę meę, sed etiam cædis alienæ. Sufficiunt membra morti, quæ non sufficiebant iniuriæ. Est in virgine vulneri locus, qui nõ erat contumeliæ. Ego opprobrium declinaui, non martyriũ tibi cessi. Vestem, non professionem mutaui. Quod si mihi præripis mortem non redemisti me, sed circumuenisti. Caue ne quæso contendas, caue ne contradicere audiaris. Noli eripere beneficiũ quod dedisti. Dũ mihi hanc sententiã negas, illã restituis superiorẽ. Sententia enim sententia superiore mutatur. Si posterior me non tenet, superior tenet. Possumus vterque satisfacere sententię, si me prius patiaris occidi. In te non habent aliam quam exerceant pœnam, in virgine obnoxius pudor est. Itaque glorioſior eris, si videaris de adultera martyrem fecisse, quàm de martyre adulteram reddidisse. Quid expectatis? Duo contenderũt, & ambo vicerunt: nec diuisa est corona, sed addita. Ita sancti martyres inuicẽ sibi beneficia conferentes, altera principium martyrio dedit, alter dedit effectum. At etiam Philosophorũ gymnasia Damonem & Pythiam Pythagoreos in cœlum ferunt, quorum vnus cum esset morti adiudicatus, commendandorum suorum tempus popoſcit. Tyrannus autẽ astutissimus, quod reperiri eum non posse existimaret, petiuit vt sponsorem daret qui pro se feriretur, si ipse faceret moram. Quid de duobus pręclarius, nescio: vtrumque pręclarum. alter mortis vadem inuenit, alter se obtulit. Itaque cũ reus moram supplicio faceret, fideiussor vultu sereno mortem nõ recusauit. Cum duceretur, amicus reuersus est, ceruicem subdituit, colla subiecit. Tunc admiratus tyrannus chariorem philosophis amicitiam quàm vitam fuisse, petiuit vt ipse ab his quos damnauerat, in amicitiam reciperetur. Tanta virtutis est gratia, vt & tyrannũ inclinaret. Digna laude, sed minora nostris. Nam illic ambo viri, hic vna virgo, quæ primo etiã sexum vinceret. Illi amici, isti incogniti. Illi tyranno vni se obtulerunt, isti tyrannis pluribus, hoc etiam crudelioribus, quod ille pepercit, isti occiderũt. Inter illos in vno obnoxia necessitas, in his amborum voluntas libera. Hoc quoque isti prudentiores, quod illis studij sui finis amicitiæ gratia, istis corona martyrij. Illi enim certauerunt hominibus, isti deo. Et quoniam rei istius fecimus mentionem, par est contexere quid de diis suis senserit, quo magis infirmos iudicetis, quos irrident sui. Nanque is cum venisset in templum Iouis, amictum aureum quo operiebatur simulachrum eius, detrahi iussit, imponi laneũ, dicens aurum hyeme frigidũ, æstate onerosum esse. Sic deũ irrisit suum, vt nec onus ferre posse, nec frigus putaret. Itẽ cum Aesculapij barbam vidisset aureã, tolli imperauit, incongruũ esse appellans vt filius barbam haberet, cũ Apollo pater eius adhuc non haberet. Item simulachris tenentibus aureas pateras ademit, allegãs accipere se debere quod dij darent: Quoniam hæc sunt vota, inquit, hominum, vt à diis quæ bona sunt adipiscamur. Nihil autem auro melius: quod tamen si malum est, habere deos non debere. Si malũ non est, habere magis homines debere qui vti scirent. Ita ludibrio habiti sunt, vt neque Iupiter vestem suam defendere potuerit, nec barbam Aesculapius, nec Apollo pubescere adhuc cœperit, neque omnes qui dicuntur dij, retrahere potuerint pateras quas tenebant, nõ tam furti reatum timentes quàm sensum non habẽtes. Quis igitur eos colat, qui nec defendere se quasi dij, nec abscondere quasi homines possunt? At in templo dei, nónne cum Hieroboam rex sceleratissimus dona quę pater eius posuerat auferret, ac super sanctum altare libaret idolis, dextera eius quam tetẽdit aruit, nec sua ei quæ inuocabat idola profuerũt? Deinde cõuersus ad dominum rogauit veniam, statímque manus eius quæ aruerat sacrilegio, sanata est religione. Tam maturum in vno & misericordiæ diuinæ & indignationis exemplum extitit, vt sacrificanti subito dextera adimeretur, pœnitenti venia daretur. Hæc ego vobis sanctæ virgines nondum triennalis sacerdos munuscula paraui, licet vsu indoctus, sed vestris edoctus moribus. Quantus etenim adolescere vsus potuit, in tã parua initiatæ religionis ætate? Si quos hic flores cernitis, de vestræ vitæ collectos legite sinu. Nõ sunt hæc præcepta virginibus, sed de virginibus exẽpla. Vestrę virginitatis effigiẽ nostra depinxit oratio, vestrę grauitatis imaginẽ quasi in speculo quodã sermonis istius cernitis refulgere. Vos si quã nostro gratiã inhalastis ingenio, vestrũ est quicquid iste redolet liber. Et quoniam quot homines, tot sententiæ: siquid defecatũ est in sermone nostro, omnes legant: si quid decoctum, maturiores probẽt: siquid modestum, pectoribus inhæreat, genas pingat: siquid florulentũ, ætas florulenta non improbet. Debuimus sponsæ citarẽ amorem. Scriptum est enim: Diliges dominum deum tuum. Debuimus in nuptiis calamistris quibusdam crines saltem orationis ornare. Scriptum est enim: Plaude manu, & percute pede. Debuimus perpetuos spargere thalamos rosis: Etiàm & in his coniugiis temporalibus nubenti prius plauditur, quàm imperatur: ne ante dura offendant imperia, q̃ blãditiis amor fotus inolescat. Equorum vis plausæ sonitum discit amare ceruicis, ne recuset iugum. Denique prius assuescitur verbo lasciuiæ, quàm verbere disciplinę. Ast vbi colla subdiderit iugo, & habena constringit, & stimulus vrget; & compares trahunt, & iugalis inuitat. Sic etiam virgo nostra debuit prius amore pio ludere, aurea thori regni cœlestis sulcra mirari, in ipso vestibulo nuptiarũ, & postes frondium sertis cernere coronatos, & chori strepẽtis interius haurire delitias, ne se prius dominico iugo timefacta subduceret, quàm vocata inclinaret. Veni igitur huc à Libano sponsa, veni huc à Libano, transibis & pertransibis. Sæpius enim nobis iste versiculus recantandus est, vt vel dominicis vocata verbis, sequatur, si qua nõ credit humanis. Hoc nos magisterium nõ inuenimus, sed accepimus, sic instituit mystici carminis doctrina cœlestis. Osculetur me ab osculo oris sui, quia bona vbera tua super vinũ, & odor vnguentorum tuorum super omnia aromata. Vnguentum exinanitum est nomen tuum. Totus iste delitiarum locus ludũ sonat, plausum excitat, amorẽ prouocat. Ideo, inquit, adolescẽtulæ dilexerunt te, & attraxerũt te retro. In odorẽ vnguẽtorũ tuorũ curram. Induxit me rex in tabernaculũ suum. Ab osculis cœpit, vt ad tabernaculũ peruenire. Atque illa tam patiens duri laboris, exercitatæque virtutis, vt aperiat manu claustra, in agrum exeat, in castellis maneat, in principio tamen retro odorem currit vnguenti: mox cũ in tabernaculum venerit, vnguentum mutatur à castellis. Denique quò euadat videte: Si murus inquit est, ædificemus super eum turres argenteas. Quæ ludebat osculis, iam turres erigit, vt preciosis sanctorum turrita fastigiis, non solũ hostiles frustretur incursus, verum etiã bonorum propugnacula struat tuta meritorum.

Ioan. 2.

3. Reg. 11. & 13.

Deute. 6.

Ezech. 21.

Cantic. 1.

DIVI

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI AMBROSII EPISCOPI
Mediolanensis de uirginibus. Liber III.

QVoniam quæ habuimus digessimus superioribus libris duobus, tempus est soror sancta, ea quæ mecũ conferre soles, beatę memoriæ Liberij præcepta reuoluere, vt quo vir sanctior, eo sermo accedat gratior. Nanque is, cum in saluatoris natali ad apostolum Petrum, virginitatis professionem, vestis quoq; mutatione signares (quo enim melius die, q̃ quo virgo posteritatem acquisiuit) atque astantibus etiam puellis dei compluribus quæ certarent inuicem de tua societate: bonas, inquit, filia nuptias desiderasti. Vides quantus ad natalem sponsi tui populus conuenerit, & nemo
Ioan.2. impastus recedet? Hic est qui rogatus ad nuptias aquam in vina conuertit. In te quoque syncerum sacramentum conferet virginitatis, quæ prius eras obnoxia vilibus naturæ
Matth.15. materialis elementis. Hic est qui quinque panibus & duo- B bus piscib' quatuor milia populi in deserto pauit. Sed plures pauisset, si iam tunc qui pascerentur, fuissent. Deniq; ad tuas nuptias plures vocauit. Sed iam nõ panis ex ordeo, sed corpus ministratur è cœlo. Hodie quidem secundum hominẽ homo natus ex virgine, sed ante omnia generatus ex patre, qui matrem corpore, virtute referat patrem. Vnigenitus in terris, vnigenitus in cœlo. Deus ex deo, partus ex virgine. Iustitia de patre, virtus de potente, lumẽ ex lumine. Non impar generanti, non potestate discretus, non verbi extensione aut prolatione confusus, aut cum patre mixtus. Sed vt à patre generationis iure distinct' sit, ipse est fraternus tuus, sine quo nec cœlestia nec marina nec terrena
Ioan.1. consistunt. Verbum patris bonum, quod erat in principio. Habes eius æternitatem. Et erat, inquit, apud patrem. Habes indiscretam à patre inseparabilémque virtutẽ. Et deus erat verbum. Habes ingenitam eius diuinitatem. De compendio enim tibi fides est haurienda. Hunc filia dilige, quia
Lucæ.18. bon' est. Nemo enim bonus nisi solus deus. Si enim nõ C dubitatur quia deus filius, deus autem bonus: vtique non dubitatur, quia bonus filius deus. Hũc inquam dilige. Ipse est
Psalm.109. quem pater genuit ante luciferum vt æternũ, ex vtero ge-
Psal.44. nerauit vt filium, ex corde eructauit vt verbum. Ipse est in
Matth.17. quo complacuit pater. Ipse est patris brachium: quia creator est omnium. Patris sapientia, quia ex dei ore processit.
Coloss.2. Patris virtus, quia diuinitatis in eo corporaliter habitat plenitudo. Quem pater ita diligit vt in sinu portet, ad dexterã
1.Cor.1. locet, vt sapientiam dicat, virtutem nouerit. Si igitur virtus dei Christus, nũquid aliquando sine virtute deus? Nũquid aliquãdo sine filio pater? Si semper vtique pater, vtiq; semper & filius. Perfecti ergo patris perfectus est filius. Nam qui virtuti derogat, ei derogat cuius est virtus. Inæqualitatem non recipit perfecta diuinitas. Diligeigitur quem pa
Ioan.5. ter diligit, honorifica quẽ honorificat pater. Qui enim nõ honorificat filiũ, nõ honorificat patrẽ. Et q̃ negat filiũ, nec patrẽ habet. Hęc quantũ ad fidem. Sed interdũ etiã cũ fides
1.Timo.5. tuta est, iuuẽtus suspecta est. Modico itaque vino vtere, ne D infirmitatem corporis augeas, non vt voluptatem excites. Incendunt enim pariter duo, vinum & adolescentia. Infrę-nent etiam teneram ætatem iciunia, & parsimonia cibi retinaculis quibusdam indomitas cohibeat cupiditates. Ratio reuocet, mitiget spes, restringat metus. Nam qui moderari nescit cupiditatibus, sicut equus rapratur indomit', voluitur, obteritur, laniatur, affligitur. Quod aliquando iuueni ob amorem Dianæ contigisse proditur. Sed poëticis mendaciis coloratur fabula, vt Neptunus prælati riualis dolore incitatus, equis dicatur furorem immisisse, quo eius magna potentia prædicetur, quod iuuenem nõ in virtute vicit, sed fraude decepit. Vnde eius sacrificium quotannis instaurant Dianæ, vt equus ad eius immoletur aras. Quã virginẽ dicunt, quæ (id quod etiã meretrices erubescere solẽt,) amare potuit non amantem. Sed habeãt per me licet fabulæ suã authoritatem, quasi non, licet scelestum vtrumque, minus tamen sit iuuenem amore adulteræ sic flagrasse vt periret, quàm duos (vt ipsi dicunt) deos de adulterio certasse: Iouẽ autem dolore scortantis filiæ in medicum vindicass': adulteri, quod eius curasset vulnera, qui Dianam in syluis adulterasset, venatricem sanè optimam non ferarum, sed libidinum, sed ferarum etiam vt nuda, venetur. Dent igitur Neptuno dominatum furoris, vt adstruãt crimen incesti amoris. Dent Dianæ regnum in syluis quas incolebat, vt cõfirment adulteriũ quod gerebat. Dent Aesculapio quod mortuum reformauerit, dummodo profiteantur quod fulminatus ipse non euaserit. Dent etiam Ioui fulmina quæ non habuit, vt testificentur quæ habuit opprobria. Sed à fabulis ad proposita reuertamur. Esciś quoque omnibus quæ gignant membris calorem, parce vtẽdum puto. Carnes enim etiam aquilas volantes deponunt. In nobis quoque ales interior illa de qua legimus, Renouabitur sicut aquilæ iuuẽ- Psal.102.
tus tua: sublime tenens virgineo ꝓpe volatu superfluæ carnis nesciat appetentiam. Conuiuiorum deuitandæ celebritates, fugiendæ salutationes. Ipsas visitationes in iunioribus esse pauciores volo, si forte deferendum sit parentibus aut æqualibus. Teritur officiis pudor, audacia emicat, risus subrepit, modestia soluitur: dum affectatur vrbanitas interrogãti non respondere, infantia arrespõdere, fabula est. De-
esse igitur sermonẽ virgini, q̃ superesse malo. Nã si mulie- 1.Cor.14.
res etiam de rebus diuinis in ecclesia iubentur tacere, domi viros suos interrogare, de virginibus quid cautũ putamus, in quibus pudor ornat ætatem, taciturnitas commẽdat pudorem? An vero mediocre pudoris exemplũ est, quod Rebecca cum veniret ad nuptias, & sponsum vidisset, velamẽ Gene.24.
accepit: ne prius videretur, quàm iungeretur? Et vtiq; pulchra virgo nõ decori timuit, sed pudori. Quid Rachel? quẽ Gene.29.
admodum extorto osculo fleuit & gemuit? Nec flere desisset, nisi proximum cognouisset. Ita & pudoris seruauit officium, & pietatis non amisit affectũ. Quod si viro dicitur, virginem non consideres, ne quãdo scandalizet te: quid dicendum sacræ virgini, quæ si amet, animo peccat: si amatur, & facto? Maxima est virtus tacendi, præsertim in ecclesia. Nulla te diuinarum sententia fugiet lectionum, si aurẽ admoueas, vocem premas. Nullum ex ore verbum quod reuocare velis, proferas, sed parcior loquendi fiducia sit. Copiosum quippe in multiloquio peccatum. Homicidæ dictũ Prouer. 10.
est: Peccasti, quiesce. ne peccaret amplius. Sed virgini dicẽ- Gene. 4.
dum est, quiesce ne pecces. Conseruabat enim Maria, vt le- Lucæ.2.
gimus, omnia in corde suo quæ de filio dicebantur: & tu cũ legitur aliquid quo Christus aut venturus annunciatur, aut venisse ostenditur, noli fabulando obstrepere, sed mentem admoue. An quicquã est indignius, q̃ oracula diuina circũstrepi ne audiantur, ne credãtur, ne reuelétur: circũsonare sacramenta cõfusis vocibus, vt impediatur oratio ꝓ salute deprompta omnium, cum gentiles idolis suis reuerentiam tacendo deferunt? Vnde illud exemplum proditur. Alexãdro sacrificante Macedonum rege, puerulum barbarũ qui ei lumen accenderet, excepisse ignem brachio, atq; adusto corpore mansisse immobilem, nec dolorem prodidisse gemitu, nec tacito pœnam indicasse fletu. Tanta in puero barbaro fuit disciplina reuerentiæ, vt naturam vinceret: atque ille nõ deos, qui nulli erant, sed regem timebat. Quid enim timeret eos, qui, si idem ignis eos cõtigisset, arsissent? Quid quod quidam in conuiuio patris adolescẽs iubetur, ne meretricios amores indiciis insolentibus prodat? Et tu in ministerio dei virgo gemitus, excreatus, tusses, risus abstine. Quod ille in conuiuio potest, tu in ministerio dei non potes? Vocis virginitas prima signetur, claudat ora pudor, debilitatem excludat religio, instituat consuetudo naturam. Virginẽ mihi prius grauitas sua nunciet, pudore obuio, gradu sobrio, vultu modesto, & prænũcia integritatis antecãt signa virtutis. Nõ satis probabilis virgo est quæ requiritur cum videtur. Frequens sermo est, cũ plurima ranarũ murmura religiosæ auribus plebis obstreperent, sacerdotẽ dei præcepisse vt conticerent, ac reuerentiam sacræ deferrent orationi: tunc subito circumfusos strepitus quieuisse. Silent igitur paludes, homines non silebunt? Et irrationabile animal per reuerẽtiam recognoscit, quod per naturam ignorat: Hominum tantam esse immodestiam, vt plerique de-

ferre

ferre neſciant mentium religioni, quod deſerunt auriũ voluptati? Hæc tecum ſanctæ memoriæ Liberius, quæ apud alios maiora verbis, apud te minora exẽplis, ita omnem diſciplinam non ſolum virtute adæquaſti, ſed etiã æmulatione viciſti. Nanque ieiunium in præceptis habemus, ſed ſingulorũ dierũ. Tũ autẽ multiplicatis noctibus ac diebus innumera tempora ſine cibo tranſigis: & ſi quando rogaris vt cibum ſumas, pauliſper deponas codicem, reſpõdeas ilico:
Matth. 4. Non in pane ſolo viuit homo, ſed in omni verbo Dei. Ipſe epularum vſus cibus obuius, vt edẽdi faſtidio ieiuniũ deſideretur, potus è fõte, fletus in prece, ſomnus in codice. Hæc iunioribus cõuenere annis, donec mẽs æui matura caneſceret. Aſt vbi domiti trophæũ corporis virgo ſuſtulerit, moderandũ labori, vt magiſtra ſũppari ſeruetur ætati. Cito fœcũdis onerata palmitibus emeritæ ætatis viris crepat, niſi aliquando reprimatur. Eadem tamẽ donec adoleſcit exuberat, & inueterata amputatur, ne ſylueſcat ſarmẽtis, aut fœtu nimio exinanita moriatur. Bonus agricola optimam vitẽ & ſotu terræ cohibet, & defendit à frigore, & ne meridiano ſole vratur, explorat. Agrum quoque vicibus exercet, vel ſi nõ patitur otioſum, diuerſa alternat ſemina, mutatis vt fœtibus arua requieſcant. Tu quoq; virgo veterana pectoris tui colles diuerſis ſaltẽ ſeminibus fere, nunc alimoniis mediocribus, nũc ieiuniis parcioribus, lectione, opere, prece: vt mutatio laboris, induciæ ſint quietis. Non totus meſſem generat ager. Hinc de collibus vineta cõſurgunt, illinc purpuraſcentes cernas oliuas, hic olẽtes roſas. Sæpe etiã relictis aratris ipſe validus agricola digito ſolum ſcalpit, vt florum deponat radices, & aſperis manib⁹ quibus luctãtes inter vineta flectit iuuencos, molliter ouiũ preſſat vbera. Eo quippe melior ager, quo numeroſior fructus. Ergo & tu boni agricolæ exẽplum ſecuta, nõ perennibus ieiuniis tanquã depreſſis vomeribus humũ tuam findas. Floreat in hortis tuis roſa pudoris, lilium mentis, & irriguũ ſacri ſanguinis violaria bibant fontem. Vulgo hoc ſerunt: Quod velis prolixe facere, aliquando ne feceris. Debet eſſe aliquid quod quadrageſimę diebus addatur, ſed ita, vt nihil oſtentationis cauſa fiat, ſed religionis. Oratio quoque nos Deo crebra commẽdet.
Pſalm. 118. Si enim propheta dicit: Septies in die laudem dixi tibi: qui regni erat neceſſitatibus occupatus, quid nos facere
Matth. 26. oportet qui legimus: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem? Certè ſolẽnes orationes cum gratiarũ actione ſunt deferendæ, cum è ſomno ſurgimus, cum prodimus, cum cibum paramus ſumere, cũ ſumpſerimus, & hora incẽſi, cum denique cubitum pergimus. Sed etiam in ipſo cubili volo pſalmos cum oratione dominica frequenti contexas vice, vel cum euigilaueris, vel antequam corpus ſopor irriget, vt te in ipſo quietis exordio rerum ſecularium cura liberã, diuina meditantem ſomnus inueniat. Denique etiã ille philoſophiæ ipſius qui nomen inuenit, quotidie priuſquam cubitum iret, tibicinẽ iubebat molliora canere, vt anxia curis ſecularib⁹ corda mulceret. Sed ille, ſicut is qui laterẽ lauat, ſecularia ſecularib⁹ fruſtra cupiebat abolere. Magis enim ſe oblinebat luto, qui remediũ à voluptate quærebat. Nos autẽ terrenorũ vitiorũ colluuione deterſa, ab omni inquinamento carnis mẽtium interna mundemus. Symbolum quoque ſpecialiter debemus tanquã noſtri ſignaculum cordis antelucanis horis quotidie recenſere. Quod etiam cũ horremus aliquid, animo recurrendum eſt. Quando enim ſine militiæ ſacramento miles in tentorio, bellator in prælio? Iã illud quis non ad noſtram inſtitutionem dictum intelligat,
Pſalm. 6. quod ait ſanctus propheta: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meũ rigabo? Nam ſiue lectum iuxta literam intelligas, tantam vbertatem oſtẽdit profundi oportere lachrymarum vt lauetur lectus, ſtratum rigetur flectibus obſecrantis. Fletus enim præſentium, mer-
Luc. 6. ces eſt futurorum. Quoniam beati qui fletis, ipſi enim ridebitis. Siue pro corpore accipiamus propheticum dictũ, delicta corporis pœnitentiæ lachrymis abluamus. Fecit enim
Cantic. 3. ſibi lectum Salomon ex lignis Libani, columnę eius argenteæ erant, acclinatorium eius aureum, dorſum eius gemmatum ſtratum. Quis eſt iſte lectus, niſi noſtri corporis ſpecies? Nanque in gemmis aër ſpecie fulgoris oſtenditur, in

A auro ignis, aqua in argẽto, terra per lignum: ex quibus corpus humanum quatuor conſtat elementis, in quo noſtra recubat anima, ſi non aſpero montiũ, non humi arido expers quietis exiſtat, ſed ſublimis à vitiis ligno ſulta requieſcat.
Pſalm. 40. Vnde & Dauid dicit: Dominus opem ferat illi ſuper lectũ doloris eius. Nam lectus doloris eſſe qui poteſt, cum dolere nõ poſſit qui non habet ſenſum? Corpus autem doloris,
Roma. 7. ſicut corpus eſt mortis. Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Et quoniam verſiculum induximus, in quo dominici corporis fecimus mentionem: ne quẽ forte perturbet legentem, quod dominus corpus ſuſcepit
Ioan. 11. doloris, recordetur quia Lazari mortem doluit & fleuit, &
Ioan. 19. in paſſione eſt vulneratus, atque ex vulnere ſanguis & aqua exiuit, ſpiritúmque exhalauit. Aqua ad lauacrũ, ſanguis ad potum, ſpiritus ad reſurrectionem. Vnus enim eſt Chriſtus nobis ſpes, fides, charitas. Spes in reſurrectione, fides in lauacro, charitas in ſacramẽto. Tamen vt corpus ſuſcepit doloris, ita etiam ſtratũ in infirmitate verſauit, quia conuertit
B in commodum carnis humanæ. Nam paſſione infirmitas eſt ſoluta, mors reſurrectione: & tamẽ mœrere pro ſeculo, gaudere debetis in domino, triſtes ad pœnitentiam, alacres ad gratiam: licet & flere cum flentibus, & gaudere cum gau-
Roma. 12. dentibus, oportere gentium doctor ſalutari præceptione præſcripſerit. Verum qui penitus enodare cicatricem omnem deſiderat quæſtionis, ad eundem confugiat Apoſtolũ.
Coloſ. 3. Omne enim, inquit, quodcunque facitis in verbo aut in facto, omnia in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, gratias agẽtes deo patri per ipſum. Omnia ergo dicta noſtra factáque referamus ad Chriſtum, qui vitam fecit ex morte, lucẽ creauit ex tenebris. Nanque vt corpus ægrotum nunc calidioribus fouetur, nunc frigidioribus tẽperatur, remediorúmque mutatio ſi iuxta præceptum fiat medici, ſalutaris eſt: ſi contra mandatum vſurpetur, languoris augmentũ eſt: Ita medico noſtro quicquid penditur Chriſto, remedium eſt: quicquid vſurpatur, incommodum. Debet igitur bonæ conſcientiæ mentis eſſe lætitia, non inconditis comeſſationibus, nõ nuptialibus excitata ſymphoniis. Ibi enim incuta
C verecundia, illebra ſuſpecta eſt, vbi comes delitiarũ eſt extrema ſaltatio. Ab hac virgines dei ꝓcul eſſe deſidero. Nemo enim, vt dixit quidam ſecularium doctor, ſaltat ſobrię, niſi qui inſanit. Quod ſi iuxta ſapientiam ſecularem, ſaltationis, aut temulentia author eſt, aut dementia: quid diui-
Marci. 6. narum ſcripturarum cautum putamus exemplis, cum Ioãnes prænuncius Chriſti ſaltatricis optione iugulatus exemplo ſit, plus nocuiſſe ſaltationis illecebram quàm ſacrilegi furoris amentiam? Et quoniam talis viri non ſtrictim prætereunda eſt recordatio, intereſt, vt quis, & à quibus, & quã ob cauſſam, quomodo, & quo tempore ſit occiſus, aduertere debeamus. Ab adulteris iuſtus occiditur, & à reis in iudicem capitalis ſceleris pœna cõuertitur. Deindè præmiũ ſaltatricis, mors eſt prophetæ. Poſtremo, quod etiam omnes Barbari horrere conſuerunt, inter epulas atque conuiuia conſummandæ crudelitatis profertur edictum. Et à cõuiuio ad carcerem, de carcere ad conuiuium feralis flagicij
D circumfertur obſequium. Quanta in vno facinore ſunt crimina? Extruitur regifico luxu ferale conuiuium, & explorato quando maior ſolito turba conuenerit, reginæ filia intimis mandata ſecretis, in cõſpectum virorum ſaltatura ꝓducitur. Quid enĩ potuit filia de adultera matre diſcere, niſi damnũ pudoris? An quicquã eſt tam pronũ ad libidines, quàm inconditis motibus ea quæ vel natura abſcondit, vel diſciplina velauit, membrorũ operta nudare, ludere oculis, rotare ceruicem, comam ſpargere? Merito inde in iniuriã diuinitatis proceditur. Quid enim ibi verecũdię poteſt eſſe vbi ſaltatur, ſtrepit, cõcrepatur? Tũc rex, inquit, delectatus dixit puellæ, vt peteret de rege quod vellet. Deinde iurauit, quod vel dimidium regni ſi petiſſet, concederet. Vide quemadmodum ſeculares ipſi de ſecularibus ſuis iudicent poteſtatibus, vt pro ſaltatione etiã regna donentur. Puella autẽ admonita à matre ſua, popoſcit afferri ſibi in diſco caput Ioannis. Quod dicit, Rex contriſtatus eſt: non pœnitẽtia regis, ſed confeſſio iniquitatis eſt: quã diuinæ habet cõſuetudo ſententię, vt qui geſſerunt impia, ipſi propria confeſſione

Universidad de Deusto
Biblioteca

sessione se damnent. Sed propter discumbẽtes, inquit. Quid indignius quàm vt homicidium fieri iuberet, ne discũbentibus displiceret? Et propter ius, inquit, iurandum. O religionem nouam. Tolerabilius peierasset. Vnde non immerito dominus in Euangelio iubet non esse iurandum, ne sit causa periurij, ne sit necessitas delinquendi. Itaq; ne iusiurandũ violaretur, percutitur innocẽs. Quid prius horrescã, nescio. Tolerabiliora periuria quàm sacramenta sunt tyrãnorum. Quis non cum è conuiuio ad carcerem cursari videret, putaret prophetam iussum esse dimitti? Quis inquam cum audisset natalem esse Herodis, solenne conuiuiũ, puellæ optionem eligendi quod vellet datã, missum ad Ioannẽ ob solutionẽ non arbitraretur? Quid crudelitati cum delitiis? quid cũ funeribus voluptati? Rapitur ad pœnã ꝓpheta conuiuiali tempore, conuiuiali præcepto, quo non cuperet vel absolui: perimitur gladio, caput eius affertur in disco. Hoc crudelitati ferendũ debebatur, quo insatiata epulis feritas vesceretur. Intuere rex acerbissime tuo spectacula digna conuiuio. Porrige dexterã, ne quid sæuitiæ tuę desit, vt inter digitos tuos riui defluant sacri cruoris. Et quoniã non exaturari epulis fames, nõ restingui poculis potuit inauditę sæuiciæ sitis, bibe sanguinẽ scaturiẽtibus adhuc venis execti capitis profluentem. Cerne oculos in ipsa morte sceleris tui testes, auersantes conspectũ delitiarũ. Clauduntur lumina, non tam mortis necessitate, q̃ horrore luxurię. Os aureũ illud exangue, cuius sententiã ferre non poteras, cõticescit, & adhuc timetur. Lingua tamen, quæ solet etiã post mortẽ officium seruare viuentis, palpitante licet motu damnabat incestum. Portatur hoc caput ad Herodiadem, lætatur, exultat, quasi crimen euaserit, quia iudicem trucidauit. Quid dicitis vos sanctæ fœminæ? Videtis quid docere, quid etiã dedocere filias debeatis? Saltet, sed adulterę filia. Quæ vero pudica est, quæ casta est, filias suas religionẽ doceat, nõ saltationem. Vos autẽ graues, & prudentes viri, discite detestabilium hominum epulas euitare. Talia sunt cõuiuia, qualia iudicia perfidorum. Iam ad finem orationis vela pandẽti bene suggeris soror sancta, quid super eorũ meritis existimandum sit, qui se præcipitauere ex alto, vel in fluuium demersерunt, ne persecutorum inciderent manus, cum scriptura diuina vim sibi Christianũ prohibeat inferre. Et quidem de virginibus in necessitate custodiæ constitutis eodem habemus assertionem, cum martyrij extet exemplũ. Sancta Pelagia apud Antiochiam quondam fuit, annorum ferè quindecim, soror virginum, & ipsa virgo. Hæc primo domi classico persecutionis inclusa, cum se à prędonibus fidei vel pudoris circumsederi videret, absente matre, & sororibus, vacua præsidio, sed deo plenior: quid agimus, inquit, nisi prospicias captiua virginitas? Et votum est, & metus est mori, quia mors nõ excipitur, sed asciscitur. Moriamur scilicet, vel si nolunt licere, moriamur. Deus remedio non offenditur, & facinus fides ableuat. Certe si vim ipsam nominis cogitemus, quæ vis volũtaria: illa magis est vis mori velle, nec posse. Nec difficultatẽ veremur. Quis enim est qui vult mori, & non possit, cum sint ad mortẽ tam procliues viæ? Iam enim sacrilegas aras præcipitata subuertam, & accensos focos cruore restinguam. Non timeo ne dextera deficiens nõ peragat ictum, nec pectus se dolore subducat. Nullum peccatũ carni relinquam, non verebor ne desit gladius. Possumus mori nostris armis, possumus mori sine carnificis beneficio. Matris in gremio fertur ornasse caput, nuptialẽ induisse vestem, vt non ad mortem ire diceres, sed ad sponsum. Ast vbi detestandi persecutores ereptam sibi viderunt prædã pudoris, matrẽ, & sorores cœperũt quęrere. Verum illæ spirituali volatu iam campũ castitatis tenebant, cum subito hinc persecutoribus imminentibus, inde torrẽte fluuio exclusæ à fuga, inclusę ad coronã, quid veremur? inquiunt. Ecce aqua. quis nos baptizari ꝓhibet? Et hoc baptisma est, quo peccata donanẽ, regna quærũtur. Et hoc baptisma est, post quod nemo delinquit. Excipiat nos aqua quæ regenerare cõsueuit. Excipiat nos aqua quæ virgines facit. Excipiat nos aqua quæ cœlũ aperit, ĩfirmos tegit, mortem abscondit, martyres reddit. Te rerum conditor precamur de⁹, ne exanimata spiritu corpora vel vnda dispergat, ne mors separet funera, quarum vitã non separauit affectus, sed sit vna constantia, vna mors, vna etiam sepultura. Hæc effatæ, & suspensæ paululum, incincto sinu quo pudorẽ tegerent, nec gressum impedirẽt, cõsertis manibus tanquam choros ducerent, in medium progrediũtur alueum, vbi vnda torrentior, vbi profundum abruptius, illuc vestigia dirigentes. Nulla pedem retulit, nulla suspendit incessum, nulla tentauit vbi gressum figeret, anxiæ cũ terra occurreret, offensæ vado, lætæ profundo. Videres piam matrem stringẽtem nodo manus, gaudere de pignore, timere de casu, ne sibi filias vel fluctus auferret. Has tibi, inquit, hostias Christe immolo, præsules virginitatis, duces castitatis, comites passionis. Sed quis iure miretur tantam viuentibus fuisse constantiam, cum etiã defunctæ immobilem stationẽ corporũ vindicauerint? Non cadauera vnda nudauit, nõ rapidi cursus fluminis volutarunt. Quin etiã sancta mater licet sensu carens pietatis, tamẽ adhuc seruabat amplexum: & religiosum quẽ strinxerat nodum, nec morte laxabat: vt quæ religioni debitũ soluerat, pietate hærede mereretur. Nam quas ad martyrium iunxerat, vsque ad tumulum vindicabat. Sed quid alienigenis apud te soror vtor exemplis, quam hæreditariæ castitatis inspirata successio, parẽtis infusione martyris erudiuit? Vnde enim didicisti, quę nõ habuisti vnde disceres, cõstituta in agro, nulla socia virgine, nullo informata doctore? Non ergo discipulam (quod fieri sine magistro nõ potest,) sed hæredem virtutis egisti. Qui enim fieri posset, vt sancta Soteris tibi non esset mẽtis author, cui author est generis, quæ persecutionis ætate seruilibus quoque contumeliis ad fastigium passionis euecta, etiam vultum ipsum qui inter cruciatus totius corporis liber esse consueuit iniuriæ, & spectare potius tormenta quàm perpeti, carnifici dedit: tam fortis & patiens, vt cum teneras pœnæ offerret genas, prius carnifex cædendo deficeret, quàm martyr iniuriæ cederet. Non vultum inflexit, non ora conuertit: non gemitum, non lachrymam dedit. Denique cum cætera pœnarum genera vicisset, gladium quẽ quærebat inuenit. Nobile apud veteres Salomonis illud fertur fuisse iudicium, cũ à duabus litigantibus mulieribus interpellatus esset: quarũ altera conuersã per somnum cum infantem oppressisset suum, postulabat alienum. Altera veri amoris conscia, & culpæ nescia, filiũ iure propriũ vindicabat. Vtraq; igitur perseueranter nitente, cognitoris hæsit intentio. Nõ enim poterat Salomon arbiter esse interioris arcani, cum petẽtis vtriusq; mens esset occultior. Euentu conuẽtus ambiguo machæram promi iussit, mandatóq; ministris quo simularent triste ministerium, diuidi iussit infantem, vt singulæ mulieres singulas partes adipiscerentur. Quo audito illa quæ petebat alienũ, non solũ acquieuit, sed etiam diuisionẽ paruuli deposcit, nullo affectu conuenta * materno. Illa quæ suum sciebat infantem, non vinci metuens, sed orbari, nec iam solatio proprio, sed pignori suo consulens, orare occepit, vt incolumis magis puer traderetur alienæ, quàm sect⁹ in partes matri propriæ redderetur. Vnde Salomon qui non maiestate diuina, sed argumẽtis vt homo interiorem interrogabat affectum, illi potius iudicauit paruulũ esse reddendũ, quam verã matrem dolor proprius prodidisset. Illam vero quam morituri paruuli misericordia non mouebat, exortẽ pronunciauit esse naturę, quam exortem vidit esse pietatis. Veritas ergo non latuit, sed tamẽ per simulationem alterius fluctuauit. Diúque etiã bona mater euentu hæsit ambiguo, dum iudicij periclitatur incerto. Hæc licet in figura superioribus sint facta temporibus, scripta sunt tamẽ ad correptionem nostram, vt intelligamus prodi omnia posse quæ facta sunt, & omnia cõposita reuelari. Duæ igitur istæ, quoniam propositum est nobis hoc loco nõ tractare de mulieribus: Duę inquam istæ, fides est, atq; tentatio. Tentatio inquam communis ab initio author erroris, quę postquã posteritatem suam carnalis vitio conuersationis, & somno mẽtis amisit, posteritatis fructus auferre conatur alienæ. Itaq; dum tentatio litigat: fides fluctuat, donec machæra Christi latentes distinguat affectus. Quæ est hæc machæra Christi? Illa de qua scriptum est: Gladium veni mittere in terram. Est enim gladius de quo scriptum est: Et tuam ipsius ani-

Matth 5.

3. Reg. 3.

* cõmota.

1. Corin. 10.

Matth. 10. Luc. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mam pertranſibit gladius. Qui autẽ ſit hic gladius, quæ ma- A
Hebr.4. chæra, cognoſce. Verbum, inquit, acutum, & validum, & pe-
netrabilius omni gladio acutiſſimo, penetrãs vſq; ad diui-
ſionem animæ & ſpiritus, artuúmq;, & medullarum. Bonus
gladius verbũ dei, bon' gladius, vtpõte ſcrutator cordis, &
renis, qui mendaciũ à veritate diſcernat, atq; eos quorũ ani-
mam pertranſierit, non interficiat, ſed reſeruet. Hæc igitur
de regnorũ dicta ſint libro aſſumpta de cauſſa, de hiſtoria
recenſita, de conſcientia vſurpata, & fide prõpta. Nunc de-
curſæ ex libro Iudicum inſpiciamus ſeriem lectionis. Non
enim ocioſis parricidium fuit auribus audiendũ. Itaq; repe-
Iudic.11. tamus hiſtoriam. Iepte iudex Iudæorum fuit. Is euẽtu belli
conflictatus ambiguo, prælioruṁq; veritus incerta, votum
vouit huiuſmodi, ſi aduerſarios depuliſſet, vt quicquid ei
primum intra domus ſuę limen occurriſſet, hoſtiã immola-
ret deo ſuorum præſuli triumphorum. Itaq; bello potitus,
fuſiſq; hoſtibus domũ rediit: cui in ipſo veſtibulo filia me-
mor pietatis, ignara oblationis occurrit. Sed recordatus ili-
co pater, & propriæ ſponſionis admonitus, ingemuit ſoluẽ-
di muneris ſponſiones. Heu me, inquit, filia, perdidiſti me.
Ego enim aperui os meum de te ad dominum. Tum illa: O B
pater, ſi in me aperuiſti os tuum ad dominũ, fac mihi ita vt
exiuit de ore tuo. Duorum tamen tantum mẽſium inducias
poſtulauit, donec in montẽ aſcenderet, & ſuper virginitatẽ
ſuam fleret. Deinde duobus poſt exactis menſibus remea-
uit ad patrem. Votum ille cõpleuit. His enim verbis vten-
dum eſt, quando ſcriptura diuina effectum rei nõ prodidit,
ſed refugit parricidij mentionem. Quid igitur hoc proba-
mus? Minime iure gentium. Sed tamen etſi parricidium nõ
probo, aduerto præuaricandæ metum, & formidinem ſpõ-
Gene.22. ſionis. Denique ad Abrahã dictum eſt: Nũc ſcio quia amas
dominum deum tuum, quia non pepercifti vnico filio tuo.
Habes igitur indiciũ quo docetur præuaricãdũ temerè nõ
eſſe promiſſum. Verum deo parricidium nõ probari, in ea-
dem aſſeritur lectione, cum pro filio ouis ſubiicitur, vt ip-
ſa poti' quàm filius feriretur. Habuit igitur Iepte quod ſe-
queretur exemplum, quia dominus ſanguine non delecta-
retur humano. In vno enim oraculo ad Abraham prompto C
docuit filiorum ſalutem religionis obſequio poſthabẽdam,
offerri à parentibus deo debere filios, non debere iugulari.
Certe cum hæc filia tam ſollicita fuerit de patris voto, cur
pater non dubitauerit de filiæ parricidio: & cum illa pater-
num caueret mendacium, iſte filiæ non cauerit interitum?
Dicet aliquis: Qua ratione illic deus non permiſerit parri-
cidium fieri, hic ſit paſſus impleri? Nunquid acceptor per-
ſonarum deus? Non, ſed meritorum atque virtutum. Certe
dum conſilium eſſet ambiguum, ſignare debuit oraculum,
quid ad preſens facto, & in reliquum conueniret exemplo.
Vbi vero iam præceſſiſſet exemplũ, neceſſarium non iudi-
cauit oraculum, cum facti forma veteris quid fieri oporte-
ret oſtenderit. Aut fortaſſe quia nõ vna forma meritorum,
ideo non vna forma factorũ. Pater doluit, fleuit filia, vter-
que de dei miſeratione dubitauit. Nõ doluit Abraham, nec
conſuluit parentis affectum. Vbi audiuit diuinitatis oracu-
lum, non diſtulit ſacrificiũ, ſed maturauit obſequium. Non
dubitauit Iſaac, cum imparibus ſequeretur patrẽ paſſibus. D
Non fleuit cũ ligaretur, non dilationem popoſcit, cũ offer-
retur. Et ideo miſericordia largior, vbi fides prõptior. Et
bene non fleuit factum patris, quia riſus eſt matris. Pro qua
deuotionis exultatione ouis ꝓ illo iuſſa eſt immolari, quia
ſe ipſe nõ diſtulerat immolãdũ, nec de dei miſeratione am-
biguus, nec de ſui deuotione ſollicitus. Nemo igitur inuen-
tus eſt, qui tam cruentum patris reuocaret affectũ, quia om
nis promiſſio muneris conueniebat officio. Sacrificium ita-
que ſanguinis immolatur, & nemo eſt qui reſiſtat. Sacrifi-
ciũ caſtitatis offertur, & qui prohibeat nõ inuenitur. Pater
parricidiũ promiſit, & ſoluitur. Pater integritatem filię vo-
uit, & tam piæ oblationis non inuidetur affectus. Illic filia
dolens ſanguinem ſuũ obtulit pro patria ſponſione. Hic tã
pium promiſſum nec hæreditario munere, nec propria ſol-
uitur voluntate. Quo in negocio etiam nos vocamur in cul
pam. Quam tandẽ? Quia nuptias prohibuimus illicitas? Vo-
cent ergo in eandem culpam etiam Ioannem Baptiſtam. Et

cũ aliud nihil forte habeamus quod probetur in nobis, hoc
ſolum condemnetur in nobis quod probatũ eſt in Prophe-
ta. An erubeſcendũ protulimus authorẽ? Quam vero cauſ-
ſam aliam habuit ille martyrij, repetite animo. Cauſſa illius
paſſionis certe hæc fuit. Non licet, inquit, tibi eam vxorem Matth.14.
habere. Si hoc de vxore hominis, quanto magis de virgine
deo cõſecrata? Si hoc dictũ eſt regi, quanto magis dicendũ
eſt priuatis? Gratias itaq; diuinitati quod hic nullus Hero-
des, atq; vtinam nulla Herodias. Nõ licuit ergo pro virgi-
nitate ſermonem dicere? Et cur ſcriptum eſt: Iudicate pu- Pſal.81.
pillo, & iuſtificate viduam? Et cur ſcriptum eſt: patris or- Pſal.67.
phanorum, & iudicis viduarum? Ergo caſtimoniæ & inte-
gritati deditas deſeremus, aut etiam condemnabimus? At
certe ipſis gentilibus inter aras, & focos venerabilis ſolet
eſſe virginitas: & in quibus nulla meritorum eſt pietas, nul-
la mentis integritas, in iis tamen carnis virginitas prædica-
tur. A prophanis igitur ceremoniis virgines nemo prohi-
bebit, ab eccleſia dei virginitas arcebitur? Illic coguntur
quod non docentur, hic interdicitur quod non licet nõ do-
ceri. Illic præmiis reuocãtur à nuptiis, hic ad nuptias coar-
tabuntur iniuriis? Illic violẽtia fit vt capiantur, hic fiet vio-
lẽtia ne profiteantur? Et poteſt eſſe patiẽtia ſacerdotum, vt
non vel morte oblata, ſi ita neceſſe eſt, integritatis ſacrificiũ
vindicetur. Conſiderate quia virgines præ apoſtolis reſur-
rectionẽ domini videre meruerunt. Certe hoc docuit ho-
dierna quæ decurſa eſt lectio. Nam cũ in nouo monumẽto Ioan.19.
(ſicut Ioannes dixit) corpus poſitum eſſet domini Ieſu, in
ſuo autẽ monumento (ſicut eſt ſecundum librũ Euangelij
Matthæi) poſuiſſet Ioſeph domini corpus, obſeruabãt vir- Matth.27.
gines. Bene & Matthæus monumentũ dixit nouum, ne ex
monumento veteri reſurrexiſſe alius crederetur. Bene etiã
ſecundum ſpiritum iuſti in monumentum poſitum eſt, quia
Chriſtus à mortuis in nouo iuſti reſurgit affectu. Bene etiã
ſecundum literam alienum monumentũ fuit, quia ſuum mo
numentum dominus non quæſiuit. Habeant tumulum qui
ſub lege ſunt mortis. Victor mortis ſuum tumulum nõ ha-
bebat. Non enim ille ſepulchrũ mortis deſiderabat, qui de
morte trophæa referebat. Vidit ergo Maria reſurrectionẽ
domini, & prima vidit, & credidit. Vidit & Maria Magda-
lena, quamuis adhuc iſta nutaret. Hoc loco non mediocrem
aduertite quæſtionem, ne ſubdubitare de reſurrectione do Ioan.20.
mini virgines debeatis. Videte quod meritũ. Non ſola car-
nis virginem facit, ſed etiam mentis integritas. Deniq; Ma
ria Magdelena dominum prohibetur tangere, quia nutabat
de reſurrectionis fide. Illa igitur tãgit Chriſtũ, quæ fide tã-
git. Magdalena autem ſtabat ad monumentum foris plo-
rans. Quæ foris eſt, plorat. nam quę intus eſt, plorare nõ no
uit. Plorat autem quia corpus non videt Chriſti: & periſſe
putat, quia ipſa non cernit. Ergo Maria foris, ſed non Pe-
trus, non Ioannes foris. Denique illi currentes intrauerunt,
& ideo nõ plorauerunt, & gratulantes receſſerunt. Illa quæ
non introiuit, fleuit, non credidit, fraude ſublatum putauit,
nec cum angelos cerneret, credẽdum arbitrabatur. Et ideo
dicunt ei angeli: Mulier quid ploras? quem quæris? Hoc an- Ioan.20.
geli dicunt, & dominus poſtea iiſdem verbis repetiuit, vt
ſciatis quia angelorum verba mandata ſunt domini. Deniq;
eadem (vt dixi) etiam dominus verba repetiuit dicens: Mu
lier quid ploras? quem quæris? Quæ non credit, mulier eſt:
nam qui credit, in virum perfectum reſurgit, in menſuram Epheſ.4.
ætatis plenitudinis Chriſti. Mulier, inquit, non de ſexu, ſed
de cũctatione cõuitiũ eſt. Et bene mulier quę nutabat, quia
virgo iam crediderat. Quid ploras? hoc eſt, tu tibi es cauſ-
ſa plorandi, tu tibi es author flendi, quæ es Chriſti incre-
dula. Ploras quia non vides Chriſtum. crede, & videbis.
Adeſt Chriſtus, nec vnquam iis a quibus quæritur deeſt.
Quid ploras? hoc eſt, non lachrymis opus eſt, ſed fide prõ-
pta, & deo digna. Noli cogitare mortalia, & non plorabis.
noli cogitare peritura, & flendi cauſſam habere non pote-
ris. Cur inde ploras, vnde alij gratulantur? Quem quæ-
ris? hoc eſt: Non vides quia adeſt Chriſtus? non vides
quia Chriſtus eſt dei virtus, quia Chriſtus eſt dei ſapien-
tia, quia Chriſtus eſt ſanctitas, quia Chriſtus eſt caſtitas, 1.Corin.1.
quia Chriſtus integritas, quia Chriſtus natus eſt ex vir-
gine,

Universidad de Deusto
Biblioteca

gine,quia Christus ex patre,& apud patrẽ, & in patre sem- A
per, natus non factus, nec degener, sed semper verus deus
Ioan.20. ex deo vero? Tulerunt,inquit,dominum de monumento,
& nescio vbi posuerunt eum.Erras mulier quæ putas ab a-
liis Christum de monumento esse sublatum, & non pote-
state ꝓpria resuscitatum. Sed nemo tulit dei virtutẽ, nemo
1.Corin.1. tulit dei sapientiam,nemo tulit venerabilem castitatẽ. Non
tollitur Christus de monumento iusti,nec de suæ virginis
secreto,& piæ mentis arcano:& si qui volũt tollere, auferre
non possunt. Tunc ait illi dominus:Maria,respice ad me.
Quando non credit,mulier est.quando cõuerti incipit,Ma
ria vocatur,hoc est,nomen eius accipit quæ parturit Chri-
stũ. Est enim anima quæ spiritualiter parit Christũ.Respi-
ce,inquit,ad me.Qui Christum respicit,emendatur . Errat
autẽ quæ Christum non videt.Et ideo illa conuersa respe-
xit,& dixit:Rabbi, quod interpretatur magister. Quæ re-
spexit,conuertitur:quæ conuertitur,plenius intuetur: quæ
videt, proficit . Et ideo magistrũ appellat,quem mortuum
esse credebat.Alloquitur quem putabat amissum.Noli, in- B
quit,me tangere:hoc est, Etsi correptionis tentamẽta sunt,
non tangit tamen Christum nutantis affectus. Noli, inquit,
me tangere.hoc est, noli tangere dei virtutem, dei sapien-
tiã,reuerendã integritatẽ,honorabilẽ castitatem. Sed vade
ad fratres meos.Quid est aliud dicere, nisi,iã noli foris fle-
re?Vade ad electos,& ad obseruãtissimos sacerdotes,& dic
Ioan.20. illis:Ascẽdo ad patrẽ meũ,& patrẽ vestrũ, deũ meũ, & deũ
vestrum.Quid est aliud dicere, nisi ne mulier hinc moueas
quæstionẽ?Certe à pfectioribus quære,dicẽt tibi,quę distin
ctio sit inter patrẽ meũ, & patrẽ vestrũ . Nam qui iuxta di-
uinam generationem pater mihi est,is iuxta adoptionem pa
ter vester est . Patrem meum dicendo, à creaturis se dei fi-
lius separauit.Patrem vestrum dicendo,adoptionis spirita-
lis gratiam designauit.Ita & deum meum dicendo, mysterium
suæ incarnationis ostendit, vt quem patrem naturaliter
habet, deum appellet propter susceptiꝰ corporis sacra-
mentum . Deum quoque vestrum cum dicit, profectum in
nobis suæ operationis ostendit. Et vere deus noster factus C
est nobis,ex quo passus est Christus, quando vt alia omit-
tam.pro integritate seruãda mori virgines sunt paratæ.Ni-
hil de caussa,nihil de persona loquor.Vbi enim domini gra
tia,ibi debet esse pax domini . Nec quenquam publicis ar-
guo,sed meipsum defensatum venio.Accusati enim sumus:
& nisi fallor,accusatores nostri pleriq; de vobis sunt . Ho-
rum ego affectus redarguere malo, quàm personas prode-
re.Criminis autem inuidia hæc est,quia suadeo castitatem.
Qui hoc non libenter accipit, ipse se prodit. Virginitatem,
inquit,doces,& persuades plurimis.Vtinã conuincerer, v-
tinam tanti criminis probaretur effectus . Non vererer in-
uidiam,si efficaciam recognoscerem.Atq; vtinã me exẽplis
potius argueretis,quàm sermonibus cęderetis.Sed vereor
ne prȩuaricatores mihi appositsse videar,qui me alienis cõ
mendent laudibus.Initiatas,inquit,sacris mysteriis,& con-
secratas integritati puellas nubere prohibes.Vtinam potuis
sem reuocare nupturas.Vtinam possem flammeum nuptia-
le pio integritatis velamine mutare.An indignũ videtur,vt D
sacratæ virgines à sacrosanctis altaribus nõ abducantur ad
nuptias?Et quibus licet spõsum eligere,nõ licet deum pre-
ferre?In me ergo facti conditio mutatur,vt pro opprobrio
mihi cedat quod semper spectauit ad gratiam sacerdotum,
iacere semina integritatis,& virginitatis studia prouocare.
Quæro enim vtrum quasi improbum hoc,an quasi nouum,
an quasi inutile reprehendatur?Si quasi improbũ, improba
ergo vota sunt omniũ, improba vita est angelorum, quam
Matth.22. Luc.20. gratia resurrectionis imitatur . Qui enim non nubunt neq;
nubentur,erunt sicut angeli in cœlo: qui hoc vtiq; reprehẽ
dit,resurrectionis vota condemnat. Itaq; improbum vide-
ri non potest, quod hominibus pro præmio constitutũ est.
Nec potest eius rei species displicere,cuiꝰ veritas,& in fru-
ctu est,& in voto.Sed esto,non sit improbum,nunquid no-
uum est?Nos enim noua omnia quę Christus nõ docuit,iu-
re damnamus,quia fidelibus via Christus est.Si igitur Chri
stus non docuit quod docemus,etiam nos id detestabile iu-
dicamus . Discutiamus ergo vtrum Christus integritatem

docuerit,an repudiandam putauerit?Et sunt,inquit,spado- Matth.19.
nes,qui seipsos castrauerunt propter regnũ cœlorũ.Est er-
go præclara militia quæ regno cœlorum militat.Itaq; iam
tunc dominus docuit, esse debere intemerata studia casti-
tatis.Vnde & apostoli eã cæteris prȩeminere cernẽtes,si ita
est caussa,aiunt,viri,cum vxore,non expedit nubere. Quo
dicto & grauiora iudicarũt onera vinculi cõiugalis,& verę
integritatis gratiã prætulerũt.Sed dominus qui sciret præ-
dicandã omnibus integritatẽ,imitandã paucis: non omnes,
inquit,capiunt verbũ istud,sed quibus datũ est . hoc est,nõ
est cõmunis plurimis, & vulgaris integritas, nec pro infir-
mitate permittitur,sed pro virtute cõceditur. Deniq; cum
dixisset:Et sunt spadones qui seipsos castrauerũt ꝓpter re-
gnum cœlorũ:vt ostẽderet hoc nõ mediocris esse virtutis,
Qui potest,inquit,capere,capiat.Et ideo post hoc verbum
offerũtur pueri ad benedicendũ, qui corruptelæ expertes,
integritatis munus immaculata ætate seruarent. Taliũ enim Ibidem.
est regnũ cœlorũ,qui in puerilem castimoniã tanquã in na-
turam infantũ corruptelæ ignorantia remeauerint. Est er-
go etiã cœlesti voce probata virginitas,dominicisq; expe-
tendã præceptis.Quo loco magisteriũ diuinæ vocis imite-
mur.Nam cum in superioribus coniugiũ memorauerit non
esse soluendũ nisi ex caussa fornicationis, in posterioribus
integritatis gratiã donúmq; cõtexuit:vt doceret non dam-
nandas esse nuptias,sed probandas,nuptiis tamen ipsis inte-
gritatis studia prefereda. Quis enim tam auersus à vero qui
nuptias damnet? Sed quis tam alienus à ratione, qui cõiugij
onera non sentiat? Etenim mulier innupta & virgo,cogitat 1.Cor.7.
quæ sunt domini,vt sit sancta corpore & spiritu.Nam quæ
nupta est,cogitat quæ sunt mũdi,quomodo placeat viro.Et
præter has molestias quãuis nubendo nõ peccet,contritio-
nẽ tamen habebit carnis huiusmodi.Grauis enim partus la-
bor est,grauis creandorũ,& erudiẽdorũ liberorũ molestia.
Quibus ante prȩscripsit,ne quis huiusmodi auerteretur in-
iuriis.Multæ enim in partus doloribus constitutæ, cõiugio
se renunciare dicũt.Multi etiã matrimonij onera nõ seren-
tes,alieno ab vxore auertũtur affectu.Et ideo Apostol' an- Ibidem.
te præmisit:iunctus es vxori?noli quærere solutionem. Et
bene ait:Iunctus es.Quodã enim vir & vxor nexu inter se
amatorio copulãtur, & quibusdã inuicẽ sibi habenis amo-
ris adstricti sũt.Bona igitur vincula nuptiarũ, sed tamẽ vin
cula:& si vincula,tamen vincula charitatis. Bonum coniu-
gium,sed tamen à iugo tractum,& iugo mundi,vt viro po-
tius cupiat placere,quàm deo. Bona etiam vulnera charita-
tis,& osculis præferẽda.Vtiliora enim vulnera amici,quàm
voluntaria oscula inimici.Denique Petrus vulneratur, Iu- Prouer.27.
das osculatur.Illũ oscula condemnant, hunc vulnera emẽ-
dant.Illius osculis proditionis vulnera funduntur,istius la-
chrymis culpa lauatur. Itaque vt ostẽderet sermo prophe-
ticus bona vulnera charitatis,ecclesia dicit in Canticis can-
ticorũ: Quia vulnerata charitate ego sum. Nemo ergo vel
qui coniugium elegit, reprehendat integritatẽ: vel qui in-
tegritatem sequitur,condemnet coniugium.Nanque huius
sententiæ aduersarios interpretes damnauit iamdudum ec-
clesia, eos scilicet qui audeant soluere copulam coniugalẽ.
Audite enim quid dicat sacrosancta ecclesia: Veni frater Cantic.7.
meus,exeamus in agrum,requiescamus in castellis,diluculo
surgamus in vineas, videamus si floruit vitis . Multos
ager fructus habet, sed ille melior est qui & fructibus re-
dundat,& floribus.Est ergo ecclesiæ ager diuersis fœcun-
dus copiis.Hic cernas germina virginitatis flore vernantia,
illic tanquam in campis syluæ viduitatem grauitate pollẽ-
tem,alibi tanquam vberi fruge coniugij ecclesiæ segetẽ re-
plentem mundi horrea, ac veluti maritatæ vineæ fœtibus
torcularia Iesu domini redundantia, in quibus fidelis coni-
ugij fructus exuberat.Nec improbũ igitur nec nouũ inte-
gritatis est studium.Videamus ne forte inutile iudicetur.
Nõnullos enim dixisse audiui quod periit mundus, defecit
genus hominum,cõiugia labefactata sunt. Quæro quis tan-
dem quæsiuit vxorem, qui non inuenerit? Quando fue-
rint bella pro virgine? Quis vnquam pro virgine sit per-
emptus? De coniugiis autẽ ista nascuntur, vt perimatur a-
dulter vxoris,raptor prælijs appetat. Ista reipublicæ sẽper

Universidad de Deusto
Biblioteca

damno fuerunt. Pro virgine ſacra nemo damnatus eſt, quia A caſtitatem non pœna cohibet, ſed religio auget, fidésq; conſeruat. Si quis igitur putat conſecratione virginum minui genus humanum, conſideret quia vbi paucę virgines, ibi etiam pauciores homines: vbi virginitatis ſtudia crebriora, ibi numerum quoque hominum eſſe maiorẽ. Diſcite quantas Alexandrina, totiúsque Orientis & Africana eccleſia quotannis ſacrare conſueuerint. Pauciores hic homines prodeunt, quàm illic virgines cõſecrãtur. Ex ipſius igitur orbis terrarum vſu nõ inutilis virginitas exiſtimatur, præſertim cum per virginem ſalus venerit orbẽ fœcundatura Romanum. Quod ſi quis hoc prohibet, prohibeat igitur pudicas vxores degere, quia frequentius poſſunt parere incontinentes. Nulla peregrinanti marito fidẽ ſeruet, ne damnum faciat prolis futuræ, & partus frequentioris amittat ętatem. Sed difficilior fit via adoleſcentibus ad nuptias impetrandas. Quid ſi forte commodior? Quæro enim cum his aliquẽ habere tractatum, qui arcendæ virginitatis ſententiam gerunt. itaq; qui ſunt iſti, diſcutere debemus, vtrũ qui vxores habent, an qui non habent. Si qui habent, timere nõ debent: vxores eorum iam virgines eſſe non poſſunt. Si qui nõ habent, non ſibi iniuriã faciãt, quod eius tantũ nuptias ſperauerint, quæ nuptura non eſſet. An fortaſſe patres pro filiarũ coniunctione ſolliciti, moleſte ferunt virgines conſecrari? Nec hi quod vereãtur habent, ſi ſequatur conſilium. Inter paucas ſuæ citius eligentur. Aiunt etiam plerique maturioris ætatis virgines eſſe velãdas. Neque ego abnuo, ſacerdotalis eſſe cautionis debere, vt nõ temere puella velet. Spectet planè, ſpectet ætatem ſacerdos, ſed fidei vel pudoris. Spectet & maturitatem verecũdiæ, examinet grauitatis caniciem, morum ſenectam, pudicitiæ annos, animos caſtitatis. Tamen deinde ſi matris tuta cuſtodia, comitum ſobria ſedulitas, ſi hæc præſto ſunt, non deeſt virgini longæua canicies. Si hæc deſunt, differatur puella moribus quàm annis. Non ergo ætas reiicitur florẽtior, ſed animus examinatur. C At certe Theclam nõ ſenectus ſed virtus probauit. Et hinc quid plura contexam, cum omnis ætas habilis deo, perfecta ſit Chriſto? Denique non virtutem ætatis appendicem dicimus, ſed virtutis ætatem. Nec mirere in adoleſcentulis profeſſionem, cum legeris in paruulis paſſionem. Scriptum eſt enim: Ex ore infantium, & lactẽtium perfeciſti laudem. Pſal.8. An dubitamus, ſi eum vſque ad continẽtiam ſequatur adoleſcentia, quem vſque ad mortem confitetur infantia? Et quaſi incredibile putamus, ſi puellæ nubiles Chriſtum ſequantur ad regnum, quem etiam pueri ſequebantur in deſertum? Sicut legimus, quia ſaturata ſunt de quinque panibus quatuor milia hominũ, exceptis, inquit, pueris, & mulieribus. Matth.14. Nolite ergo à Chriſto arcere infantes, quia & ipſi pro Chriſti nomine ſubiere martyrium. Talium eſt enim regnum cœlorum. Ibidem.19. Vocat eos dominus, & tu prohibes? De ipſis enim dominus ait: Sinite eos venire ad me. Nolite adoleſcentulas arcere, de quibus ſcriptum eſt: Propterea adoleſcentulæ dilexerunt te nimis, & introduxerunt te in domum matris ſuę. Cantic.1. Nolite poſtremo à Chriſti charitate etiam paruulos ſeparare, quem etiam intra matris vterum adhuc poſiti exultatione prophetica fatebantur. In ipſis adhuc eccleſiæ principiis turbæ requirebant eum. Qua ratione? Quia manus, inquit, imponens curabat eos. Nec tempus ad ſanandum, nec locus quęritur. Omnibus enim locis omnibúsque temporibus non eſt prætermittenda medicina. Lucæ.1. Intra domum Maria ab angelo benedicitur, intra domum Dauid vngitur in prophetam. Vbique Ieſus curat, vbique ſanat, in itinere, in domo, in deſerto. In itinere curatur quæ ſimbriam tetigit. In domo principis ſynagogæ filia reſuſcitatur. In deſerto turba ſanatur. Denique hic habes: Cum ſol autem occidiſſet, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille ſingulis manus imponens curabat eos. Sanabat ergo & in deſerto, & occidente iam ſole, & ſanabat imponens manus, vt & deum ſe, & hominem demonſtraret. Non immerito igitur facta iam die turbę requirebant eum. Vide ordinem. Sole occidente ęgri deferuntur ad Chriſtum, facta autem die turbæ requirebant eum. Quando enim niſi per diem quæritur Chriſtus? Lucæ.8. Ibidem.4.

Nam qui in luce ambulat, nõ recedit à Chriſto. Itaque nox habebat adhuc ægrotantium gemitus, dies iam fidem plebis, iam lætitiam ſanatorum: vt quod ſcriptum eſt, compleretur: Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Quæ enim turbæ maior gratia, quàm vt etiam in deſertum locum Chriſtum ſequatur? In quo ille docet, à perfecto abeſſe debere iactantiam. Non enim ſanandorum copiam, ſed operum iactantiam declinabat. Et nos igitur ſi ſalui eſſe deſideramus, vel ſi iam meremur ſanitatem, procul à luxuria, procul à laſciuia, tanquam in arido vitę iſtius, & ieiuno ſolo quadam ſiti corporis fugitantem delitiarum Chriſtum ſequamur. Sequamur per diem. Adeſt eccleſiæ dies, quem Abraham vidit, & gauiſus eſt. Sequamur ergo per diem Chriſtum. Non enim in noctibus reperitur. In cubili, inquit, meo, in noctibus quæſiui quem dilexit anima mea. quæſiui eum, & non inueni eum. vocaui eum, & non obaudiuit me. Non in foro, non in platæis Chriſtus reperitur. B Denique nec illa eum in foro, & in platæis potuit reperire, quæ dicit: Exurgam, ibo, & circumibo in ciuitate, in foro, & in platæis, & quæram quem dilexit anima mea. Quæſiui eum, & non inueni eum. Vocaui eum, & non obaudiuit me. Nequaquam igitur ibi quæramus Chriſtum, vbi inuenire non poſſumus. Non eſt Chriſtus circumforanus. Chriſtus enim eſt pax, in foro lites. Chriſtus iuſtitia eſt, in foro iniquitas. Chriſtus operator eſt, in foro inane ocium. Chriſtus charitas eſt, in foro obtrectatio. Chriſtus fides eſt, in foro fraus atque perfidia. Chriſtus in eccleſia eſt, in foro idola. Et vt illa vidua quam in alio perſtrinximus libro, cognoſcat non obtrectandi me locutum illa ſtudio, ſed monendi, méque nõ aſperum, ſed ſollicitum: gratiam reconciliationis accipiat. In eccleſia vidua iuſtificatur, in foro circumuenitur. Fugiamus ergo forum, fugiamus platæas. Prudentiam autem notam aſſume tibi, & cuſtodias te à muliere aliena. Per feneſtram enim de domo ſua in platæis proſpicit. Fugiamus platæas. Non enim iniuria tantummodo eſt non inueniſſe quem quæras, ſed etiam plerumque vbi nõ oportet quæſiſſe vulnus eſt, quęſiſſe in domibus virorum qui ſibi falſo doctorum nomen aſſumunt, quæſiſſe procacius quàm verecundius. Ergo caueamus exemplo eccleſiæ illius, ne qui nos cuſtodes inueniant qui circumeunt ciuitatem. Inuenerunt, inquit, me cuſtodes qui circumeunt ciuitatem. percuſſerunt & vulnerauerunt me, & tulerunt pallium meum à me cuſtodes murorum. Non in ſe filiæ, non, inquam, in ſe filiæ, ſed in nobis vulneratur eccleſia. Caueamus igitur ne lapſus noſter, vulnus eccleſię fiat: ne quis à nobis pallium auferat, hoc eſt, amictum prudentiæ, inſigne patientiæ, quo mollioris ambitio veſtis exuitur. Qui enim mollioribus veſtibus induuntur, in domibus regum ſunt. Nobis autem palliũ dedit Chriſtus, quo Apoſtolos ſuos, & corpus ſuum ipſe veſtiuit. Quod deniq; iubet te dare ſi quis à te tunicã petat, vt dimittas ei & pallium, id eſt, inſigne philoſophiæ tuæ tradas, & quaſi amictu prudentię tuæ eum qui ante nudus fuerat, circunueſtias. Ibi igitur filiæ Chriſtum quæramus, vbi quærit eccleſia, in mõtibus boni odoris, qui excelſorum ſublimitate factorũ, ſuauem vitæ odorem pro meritorum verticibus exhalant. Fugit enim platęas, fugit cõuętus, & ſtrepitus fori, iuxta quod ſcriptum eſt: Fuge fraternus meus, & ſimilis efficere ceruo aut hinnulo cerui in montes aromatũ. Serpentinis enim inuiſus colubris, effugitans canum, atque humi reptãtibus infeſtus ſerpentibus, neſcit habitare niſi in ſublimitate virtutum, neſcit commorari niſi in talibus eccleſiæ filiabus quæ poſſunt dicere: Chriſti enim bon' odor ſum' deo: ſed quibuſdam odor mortis in mortem, in iis qui pereunt: quibuſdam odor vitæ in vitam, in iis vtique qui odorem reſurrectionis dominicæ viuida fide ſperant. Iſti ſunt aromatum montes, qui domini corpus Ieſu acceperunt, & in linteis cũ aromatibus ligauerunt. Quicunque enim crediderunt quia Ieſus mortuus eſt, & ſepultus eſt, & reſurrexit: hi excelſum veræ cacumẽ fidei virtutum faſtigiis extulerunt. Vbi ergo Chriſtus quæritur? In pectore prudẽtis ſcilicet ſacerdotis. Et quoniam de deſerto tractatus hic ſumitur: vbi quærendus ſit, etiam ipſe monſtrat dicens: Ego flos campi, & liliu n

Pſalm.29.
Ioan.8.
Cantic.3.
Prouer.7.
Cantic.5.
Matth.11.
Matth.5.
Cantic.2.
2.Corin.2.
Ioan.19.
Cantic.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lilium conuallium, tanquam lilium in medio ſpinarum. Ecce alius locus, in quo ſolet dominus diuerſari, imò nō in vno loco, ſed in pluribus. Ego, inquit, flos campi: quia patētem ſimplicitatem puræ mentis frequentat. Et lilium conuallium. Flos enim humilitatis eſt Chriſtus, non luxurię, nō voluptatum atque laſciuiæ, ſed flos ſimplicitatis, flos humilitatis, tanquam lilium in medio ſpinarum. Nónne inter aſperitates laborum, contritionésque animorum boni flos odoris aſſurgit, quia contrito corde deus placatur? Hoc eſt deſertum filię, quod ducit ad regnum. Hoc eſt etiam deſertum quod floret vt lilium, iuxta quod ſcriptum eſt: Lætare ſterilis, & exulta deſertum, & floreat vt lilium. In hoc deſerto filiæ, arbor illa bona fructifera, quę bonos fructus facit, incipit brachia factorum ſuorum diffundere, verticem diuinitatis attollere. Iuxta quam noſtræ ligna ſyluæ frutescant: quia ſicut arbor mali inter ligna ſyluę, ita frater meus inter medium filiorum. Et videns hoc Eccleſia lætetur, & gaudeat dicens: In vmbra eius concupiui & ſedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis. Videns, inquam, hoc eccleſia, & fidei noſtrę iam læta ſucceſſu dicat: Inducite me in domo vini, & ordinate in me charitatem. Charitas non poteſt eſſe ſine fide. Tres enim ſunt velut vades eccleſiæ, ſpes, fides, charitas. Cum ſpes pręceſſerit, fides fundata fuerit: ordinatur charitas, eccleſia copulatur. Didiciſti ergo vbi Chriſtū requiras, diſce etiam quemadmodum poſſis mereri, vt ille te quærat. Excita ſpiritum ſanctum dicens: Exurge aquilo, & veni auſter, aſpira hortum meum, & profluant aromata mea. Deſcendat fraternus meus in hortum ſuum, & manducet fructum pomiferarum ſuarū. Hortus verbi, animę vernantis affectus eſt, & in pomiferis virtutis eſt fructus. Venit ergo: & ſiue manduces ſiue bibas, ſi Chriſtum inuocas, adeſt, dicens: Venite manducate panes meos, & bibite vinum meum. ſiue etiam dormias, pulſat ad ianuam. Venit, inquam, frequenter, & per proſpectum mittit manum ſuam, ſed non ſemper nec ad omnes, ſed ad eam animam quæ poteſt dicere: Nocte exui me tunicam meam. Etenim in hac ſeculi nocte prius tibi corporalis vitæ amictus eſt exuendus. Exuit enim ſe carne dominus, vt pro te de dominationibus & poteſtatibus mundi iſtius triumpharet. Quomodo induam illam? Vide anima deo deuota quid dicat. Sic ſe actus corporis & terrenos exuit mores, vt neſciat quōmodo, etiā ſi velit rurſus poſſit induere. Quomodo induam illam? Hoc eſt, qua verecundia? quo pudore? qua poſtremo memoria? Conſuetudo enim boni, vſum prauitatis veteris amiſit. Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Didiciſti in Euāgelio, quod pedes lauare, fidei myſterium, humilitatis inſigne ſit, iuxta quod ſcriptum eſt: Si ego laui pedes veſtros dominus & magiſter, quātomagis vos debetis alter alterius pedes lauare? Sed hoc ad humilitatem pertinet. Quantum vero ad myſterium, pedes debet lauare ſuos qui vult partem habere cum Chriſto. Si enim non lauero, inquit, tibi pedes, non habebis partem mecū. Cum hoc Petro dicitur, quid de nobis cenſetur? Qui lauit igitur pedes, non neceſſe habet iterū lauare: & ideo caueat ne inquinet eos. Et bene ſancta eccleſia dicit: Laui pedes meos. Non dicit, quomodo iterū lauabo eos? ſed quomodo iterū inquinabo eos? quaſi oblita maculæ veteris, oblita contagij. Admonet igitur in miniſterio corporali, quemadmodum ſpirituale debeamus actuum noſtrorum diluere veſtigium. Itaque pedes cum ſemel laueris æterni fontis irriguo, & myſterij mundaueris ſacramento, caue iterum corporeæ cupiditatis illuuiem, ne lutulenti actus ſordibus inquinentur. Iſti ſunt pedes quos Dauid lauit in ſpiritu, qui te docet quemadmodū eos inquinare non poſſis, dicens: Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem. Vtique hic non corporis, ſed animi intellige pedes. Quomodo enim terrenus homo in cœlo haberet corporis pedes? Hieruſalem enim, ſicut Paulus te docuit, in cœlo eſt. Et idem te docuit quemadmodum in cœlo ſtare poſſis, cum dicit: Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt. Conuerſatio morum, conuerſatio factorum, conuerſatio fidei. Quiſquis ſic viuit, poteſt dicere: Frater meus miſit manum ſuam per proſpectum, & venter meus turbatus eſt ad illum: ſurrexi aperire fratri meo. Bonū eſt vt ad aduentum domini interiora turbentur. Si ad angeli aduentum Maria turbata eſt, quantomagis ad Chriſti nos turbamur aduentum? Influentibus quippe diuinis, corporeus peregrinatur affectus, & vſus ille exterioris hominis exoleſcit. Et tu turbare, & tu feſtina. Feſtinantes illi agnum māducare præcipiūtur. Surge, aperi, ad ianuā Chriſtus eſt, veſtibula domus tuę pulſat. ſi aperueris, introibit, & introibit cum patre. Nec ſolum cum ingreſſus fuerit, mercedē relinquit, ſed etiam priꝰ quàm ingrediatur, mercedem præmittit. Adhuc anima turbatur, adhuc parietes domus ſuæ palpat, adhuc oſtium quęrit vbi Chriſtus eſt, adhuc ſoluit vinculum carnis, & corporis clauſtrum, adhuc Chriſtus foris pulſat. Manus, inquit, meæ ſtillauerunt myrrham, & digiti mei pleni in manibus clauſuræ. Quam myrrham ſtillant animæ manus, niſi illam quam obtulit iuſtus ille Nicodemus magiſter in Iſraēl, ille qui meruit lauacri primꝰ audire myſteriū, qui attulit mixturam myrrhæ, & aloes quaſi libras centum, & miſit in corpus Ieſu? Perfectum vtique odorem fidei attulit. Hunc odorem fragrat anima quæ Chriſto aperire incipit: vt accipiat primum odorem dominicæ ſepulturæ, & credat quia caro eius non vidit corruptionem, nec odore aliquo mortis emarcuit, ſed æterni illius floris, & ſemper virentis odore condita ſurrexit. Quomodo enim poterat vel in carne marceſcere, cuius nomen vnguentum exinanitum eſt? Exinaniuit ſe, vt ſpiraret tibi. Semper vnguentum hoc erat, ſed erat apud patrem, erat in patre. olebat tantū angelis & archangelis, tanquam intra vas cœli. Aperuit os pater dicens: Ecce poſui te in teſtamentum generis mei, in lucem gentiū, vt ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ. Deſcēdit filius, repleta ſunt omnia nouo odore verbi. Eructauit cor patris verbum bonum, fragrauit filius, ſpiritus ſanctus exhalauit, atque per omnium corda diffudit. Diffuſa eſt enim charitas dei in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum. Ipſe dei filius in corpore tanquam in vaſe odorem primo cohibebat ſuō, operiens tempus: ſicut ait: Dominus dat mihi linguam eruditionis, vt ſciam quando oporteat me dicere ſermonem. Venit hora, aperuit os, exiuit vnguentum, quando virtus exibat de eo. Hoc vnguētum exinanitum eſt ſupra Iudęos, & collectum eſt à gentibus. Exinanitum in Iudæa: & redoluit in omnibus terris. Hoc vnguento vncta eſt Maria, & virgo concepit, virgo peperit bonum odorem dei filium. Hoc vnguentum effuſum eſt ſuper aquas, & ſanctificauit aquas. Hoc vnguento vncti ſunt tres pueri, & humorem iis flāma rorauit. Hoc Daniel vnctus eſt, & leonum ora molliuit, feritatémque permulſit. Fluit hoc vnguentum quotidie, & nunquam deficit. Accipe vas tuum virgo, & accede, vt poſſis hoc vnguento repleri. Accipe vnguētum æſtimatum trecentis denariis, ſed gratis datum, non venditum, vt omnes haberent. Gratis virgo vngere, noli contriſtari ſicut Iudas, quia hoc vnguentum effunditur, ſed cōſepeli te in Chriſtum. Claude ſane vas tuum, ne vnguentum effluat. Claude integritatis claue, loquendi verecundia, abſtinētia gloriandi. Hoc quæ habet vnguentum, Chriſtum recipit. Et ideo quæ habebat, ait: Aperui, inquit, fratri meo. frater meus tranſiuit. Quomodo trāſiuit? id eſt, mentis interna penetrauit, ſicut dictum eſt Mariæ: Et tuam ipſius animā pertranſibit gladius. Viuum enim verbum dei ſicut gladius acutus penetrans corporalium repagula cogitationum, cordis interna rimatur. Et tu igitur anima vna de populo, vna de plebe. neque enim Chriſtus ſtupet aliqua ſecularium diſcrimina dignitatum, nec auratam veſtem, aut monile precioſum, aut nobilia coruſcātium gemmarum ſerta miratur, quorum diſpendiis ſæpe lis mouetur in eccleſia, pax fugatur. Certe tu vna de virginibus, quæ corporis tui gratiam ſplēdore mentis illuminas. (Propior enim es quæ eccleſiæ cōpareris.) Tu inquam, in cubiculo tuo, & nocturno tempore conſtituta, ſemper meditare Chriſtum, & eius aduentum omnibus ſperato momētis. Si tardare tibi videtur, exurge. Tardare videtur cum diu dormis, tardare videtur cū ab oratione vacas, tardare videtur cum vocem non excitas pſalmis. Primitias vigiliarum tuarū Chriſto dicato, primitias actuū tuorum Chriſto immola. Audiſti in ſuperioribus quia vocauit te dicēs: Veni à Libano ſpōſa, veni à Libano, tranſibis,

Eſa.35.
Matth.7.
Cantic.2.
Prouer.9.
Cantic.5.
Ioan.13.
Pſalm.121.
Philip.3.
Luc.1.
Exod.12.
Cantic.5.
Ioan.19.
Pſal.15.
Eſaiæ.49.
Roma.5.
Pſal.44.
Eſaiæ.50.
Ioan.12.
Cantic.5.
Luc.2.
Hebr.4.
Cantic.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

transibis & pertransibis à principio fidei. Transibis in seculum certatura, pertransibis ad Christum triumphatura de seculo. Audisti quia te à leonum & pardorũ, id est, à spiritualium nequitiarũ incursionibus separauit. Audisti quia placet ei tuarum pulchritudo virtutum. Audisti quia vestimentorum tuorum aromata, hoc est bonum odorem integritatis omnibus odoribus prætulit. Audisti quia hortus es clausus, suauium pomiferarum refertus fructibus. Pete igitur vt aspiret tibi spiritus sanctus, spiret supra cubile tuum, atque odorem piæ mentis, & gratiæ spiritalis accumulet.

Cantic.5. Respõdebit tibi: Ego dormiui, & cor meum vigilat. Audis vocem pulsantis ad ianuam, & dicentis: Aperi mihi soror mea, surge proxima mea, columba mea, perfecta mea, charitate proxima, simplicitate columba, virtute perfecta, quia caput meum plenũ est rore. Sicut enim ros cœli nocturnas amouet siccitates, ita ros domini nostri Iesu Christi nocturnis, & secularibus tenebris æternæ vitæ stillauit humorem. Hoc est caput quod æstu mũdi nesciuit arescere. Vnde ait:

Lucæ.13. Quia si in humido hoc faciunt, in arido quid facient? Hoc igitur caput rorat aliis, sibi abundat. Et bene abundat caput Christi, quia caput tuum Christus est, qui plen' est semper, nec liberalitatibus exhauritur suis, aut diuturna deficit largitate. In hoc caput ferrum non ascendit, quod est instrumentum belli, insigne discordiæ. Nunc expecta, & vide, ros ille qualis sit, scilicet non vulgaris humoris. Cincinni autẽ sunt in eo guttarũ noctis. Noli proxima mea accipere cincinnos corporalium capillorum. Non illa ornamẽta, sed crimina sũt. Lenocinia formę, nõ præcepta virtutis. Alios cincinnos Nazaræus habet, quibus ferrum non ascendit, quos

Iudic.16. nemo præcidit, qui non calamistris compositi, & arte digesti, sed multiplici crispãte virtutum nitentiũ gratia refulserunt. Disce in historia quales Nazaræus cincinnos habeat, quos quamdiu Samson habuit intactos, nunquam vinci potuit. Cincinnos perdidit, & meritũ virtutis amisit. Audita igitur virtute verbi, quam exueras tunicam nocte, ne quæsieris quemadmodum induas eam. Offunditur enim, & frequenter offertur per nequitiam spiritalem. Quemadmodũ, inquam, induas eam, obliuiscaris, & nescias: & quasi iã dominus assistat, exors corporalium vinculorum turbata consurgas, internam orationibus præpares mẽtem dum surgis, vt ex humilibus ad superna contendas, & studeas fores tui cordis aperire: dũ manus tuas tendas ad Christũ, fidelẽ tua gesta spirabunt odorẽ. Admoue igitur manus naribus tuis, & odorem actuum tuorum indefessa ac peruigili alacritate mentis explora. Mulcebit te odor dextræ tuæ, & fragrantiam resurrectionis tua membra redolebunt, myrrham digiti tui sudabunt, hoc est, fidei veræ gratiã spiritualia gesta fragrabũt. Capis ergo virgo ex interiore tuo corpore voluptatem, & ipsa tibi dulcis, ipsa tibi suauis es, ipsa tibi (quod peccantibus sæpe contingit,) non incipis displicere. Plus enim tibi placebit nuda simplicitas corporeæ fraudis exuta tegminibus. Talem te Christus desiderauit, talẽ te Christus elegit. Aperto itaq; ingreditur ostio. Neq; enim potest fallere, qui se ingressurum esse promisit. Complectere igitur quem quæsisti, accede ad ipsum, & illuminaberis: tene illũ, roga ne cito abeat, obsecra ne recedat. Verbũ enim dei currit, fastidio non capitur, negligentia nõ tenetur. Obeat anima tua in verbo eius, & cœlestis sermonis insiste vestigio,

Cantic.5. cito enim transit. Denique quid ait illa? Quæsiui eũ, & non inueni illũ: vocaui eum, & non obaudiuit me. Ne putes displicere te, quæ vocasti, quæ rogasti, quæ aperuisti, quod tã cito abiit. Sinit nos sępe tentari. Denique turbis rogantibus

Lucæ.4. ne recederet, quid ait in Euãgelio? Et aliis ciuitatibus oportet me euangelizare verbum dei, quia ideo missus sum. Sed etiam si tibi ille abisse videtur, tu rursus explora: noli iam deo deuota illos metuendos circũforanos intelligibiles timere custodes, noli timere eos qui circumeunt ciuitatẽ, noli vulnera formidare, quæ sequẽtibus Christum nocere nõ possunt. Etiam si corpus tuum, hoc est, vitam corporis tui auferant, vicinus est Christus: quem cum inueneris, vbi cũ eodem commorari debes agnosce, ne forte ante discedat. Cito enim deserit negligentes. Quis igitur te nisi sancta ecclesia debet docere quemadmodum Christum teneas? Imò iam docuit, si quæ legis intelligas. Quàm modicum, inquit, fuit cum transij ab ipsis, donec inueni quem dilexit anima mea. tenui eum, & non relinquam eum. Quibus igitur Christus tenetur? Non iniuriæ nexibus, non restium nodis, sed vinculis charitatis, mentis habenis stringitur, & animæ tenetur affectu. Si vis & tu tenere Christũ, quære iugiter, nec pœnã metuas. Inter enim supplicia frequenter corporis, inter ipsas persecutorum manus Christus melius inuenitur. Quàm modicum, inquit, fuit, cum transiui ab ipsis. Exiguo enim spacio breuisque momento cum persecutorum manus euaseris, nec succubueris potestatibus mundi, tibi Christus occurrit, nec te diu tentari patitur. Quæ sic Christũ requirit, quę Christum inuenit, potest dicere: Tenui eum, nec relinquam eum, donec introducam eum in domum matris meæ, & in cubiculum eius quæ me concepit. Quæ est domus matris tuæ, & cubiculum eius, nisi internum tuæ secretúmque naturæ? Hanc domum serua, huius domus mundato penetralia, vt cum immaculata domus fuerit, nec vllius adulterinæ conscientiæ sordibus inquinata, spiritualis domus in sacerdotium sanctum lapide angulari coaugmentata consurgat, & spiritus sanctus habitet in ea. Quæ sic Christum requirit, quæ sic Christum obsecrat, non relinquitur ab eo, imò etiam frequenter reuisitur. Est enim nobiscũ vs- Matth.28.
que ad consummationẽ mundi. Ergo Christus repertus est, & tenetur, & repertus est ille qui per fenestrã tuã manũ misit. Qui est fenestra nostra, nisi per quã opera Christi videmus, oculus scilicet animi, & mentis obtutus? Et ideo virgo per fenestrã tuã Christus introeat, Christus manum suã mittat per fenestrã, tibi veniat verbi nõ corporis amor. Si igitur per fenestram tuam manũ mittit dei verbum, vide quẽadmodum fenestras tuas prępares, vide quemadmodum ab omni puluere delictorum detergere debeas. Nihil tetrũ habeat, nihil adulterinum fenestra virginis. Procul stibiũ, & cæteras affectati nugas decoris, procul adulterini amoris illecebras. Similis aurium caussa est, quibus nõ suspendẽda onera, non figẽda vulnera, sed vnus ornatus est, audire quod prosit. Ianuam quoque tuam disce tẽporibus obserare nocturnis, non facile quisquam patentem reperiat. Sponsus ipse vult clausam esse cum pulsat. Ianua nostra os nostrum est. Christo propemodum soli debet aperiri, nec aperiatur nisi ante pulsauerit dei verbum. Denique ideo scriptũ est:

Cantic.4. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus cõclusus, fons signatus. Nec facile aperiat os suum, ne vulgari designet alloquio. Neque de ipsis diuinis decet nisi verbo dei interpellata respondeas. Quid tibi cum cæteris? Soli Christo loquere, soli fabulare Christo. Si enim mulieres in ecclesia taceant, quanto magis non decet patere virginis ianuam, non decet viduæ patere fores? Cito insidiator pudoris obrepit, cito verbũ excidit quod reuocare desideres. Si Euę clausa fuisset ianua: nec Adã decept' fuisset nec respõdisset interrogata serpẽti. Introiuit mors per fenestrã, hoc est, per Euę Hiere.9.
ostium. Ingreditur mors per ostium tuum, si falsum loquaris, si turpiter, si procaciter, postremo si vbi non oportet loquaris. Clausæ sint igitur labiorum fores tuorum, & obseratum maneat vocis vestibulum, tunc fortasse reserandum cum audieris dei vocem, cum audieris dei verbum. Tunc tibi myrrha sudabit, tunc tibi baptismatis aspirabit gratia, vt ab elementis mundi commoriare cũ Christo, & cum Christo resurgas. Quid adhuc, inquit, velut Coloss.2.
viuentes de hoc mundo decernitis? Ne tetigeritis, ne attaminaueritis, ne gustaueritis quæ sunt ad corruptionem ipso vsu. Corruptela enim abesse debet à castis. Itaque carnis & mundi sepelite curã: quia cum Christo resurrexistis, quæ Coloss.3.
sursum sunt quærite, vbi Christus est. Cum Christum quęritis, patrem deum videtis. Christus enim in dextera dei sedet. Sed ea quæ Christum requirit, non debet esse vulgaris, non debet esse in foro, non in platæis voce querula, gressu lubrica, facilis auditu, vilis aspectu. Terrenum tibi apostolus consortium negat, & vltra naturæ propemodum terminos alis ad cœlum docet spiritualibus euolandum. Quæ Coloss.3.
sursum sunt, inquit, sapite, non quæ super terram. Sed quia hoc impossibile erat in hoc corporis velut claustro reclusis, & quia defunctis corporibus anima fertur ad superiora reuolare,

Universidad de Deusto
Biblioteca

reuolare, alligata dum viuimus, quadam noſtræ lege naturę, A
Ibidem. ideo addidit: Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita
eſt cum Chriſto in deo. Si abſcõdita eſt cũ Chriſto in deo,
Roma.6. non appareat mũdo. Chriſtus enim mortuus eſt mundo, vi-
uit deo. Vide nunc quemadmodum deſiderari amet Chri-
ſtus, confabulationes non amet. Aperuit virgo illa ſuas fo-
res del verbo: ſed tranſiuit, inquit, & exiuit anima mea in
verbo eius. Exiuit à mũdo, exiuit à ſeculo, remãſit in Chri-
Cantic.5. ſto. Quæſiui, inquit, eũ, & non inueni eũ. Amat enim Chri-
ſtus diu requiri. Inuenerunt illam cuſtodes murorum. For-
taſſe ſunt, & alij cuſtodes, quos magis intelligere debeamus.
Eſt enim ciuitas quæ portas murorum clauſas nõ habet, de
Apoca.21. qua dictum eſt: Et portæ eius non claudentur per diẽ. Nox
enim non erit amplius in ea, afferent gloriam & honorem
gentes in illam. Illa eſt ergo ciuitas Hieruſalem quæ in cœ-
lo eſt, intra quã iam quaſi perfecta & immaculata ſeruaris.
Non enim intrat in eam omne commune. Communis caſti-
tas non eſt, communis pudicitia non eſt, quæ in libro vitæ
ſcribitur. Si igitur inuenimus ciuitatem, ingrediamur in eã, B
videamus lumẽ eius, videamus muros, videamus tribus, vi-
deamus fundamenta muralia, videamus etiam cuſtodes mu
rorum. Sed quomodo ingrediamur in eam? In hac ciuitate
Ioan.14. vita eſt, & vna eſt via quæ ducit ad vitam. Via ergo Chri-
ſtus eſt. Ergo Chriſtum ſequamur. Sed ipſa in cœlo eſt ciu-
itas. Quomodo igitur aſcendamus ad cœlum, docet te e-
Apoca.21. uangeliſta qui dicit: Et eduxit me ſpiritus in montem ma-
gnum & altum, & oſtendit mihi ciuitatem ſanctam Hieru-
ſalem deſcendentẽ de cœlo. Aſcendamus ergo ſpiritu, quia
caro aſcendere ad eam non poteſt. Aſcẽdamus nos interim
ad cœlum, vt ad nos poſtea de cœlo illa deſcendat, in qua
lumen eſt ſimile lapidis precioſiſſimi, vt lapidis iaſpidis &
cryſtalli. Habet murum magnum & altum. Didiciſti lumẽ,
didiciſti murũ: diſce portas, diſce cuſtodes. Habet, inquit,
portas duodecim, & in portis angelos duodecim, in quibus
duodecim tribuum filiorum Iſrael ſuperſcripta ſunt nomi-
na. In portis patriarcharum nomina continentur, in muro
Apoſtolorum. Fundamenta enim ciuitatis apoſtoli, & lapis C
angularis eſt Chriſtus, in quo omnis ſtructura conſurgit.
Deus extra, deus intus, deus vbiq; eſt. Habet enim, inquit,
ciuitas maieſtatem dei. Ergo & vos ſanctæ virgines, & qui-
cunq; iuſti eſtis, & immaculatã animæ geritis caſtitatẽ, ciues
Epheſ.2. ſanctorum eſtis, & domeſtici dei. Sed tunc nobilitatem iſtã
patriæ poſſidebitis, ſi Chriſtũ intra ciuitatis huius præſepia
quæritis, ingreſſi per fidem, actúsq; precioſos patriarcha-
rum, clariſicati lumine, fundati ſuper Apoſtolos, verſantes
inter angelos. Quomodo igitur iſti cuſtodes angeli ſũt, qui
caſtæ animæ pallium tollunt? Aliud pallium virginum eſt,
aliud adoleſcentiæ circumforanæ. Illa quæ in foro Chriſtũ
requirit, pallium etiã quod habebat amiſit. Prudẽtia enim
non in foro & in platæis, ſed in eccleſia poſſidetur. Et for-
taſſe, vt cum ipſis quoque veniamus in gratiam, atque om-
nium miſericordem deum eſſe doceamus, quia & illi Chri-
ſtum aliquando reperiunt, ſi tamen iugiter quærant: pal-
liũ hoc amictus corporis eſt. Ergo qui quæſiuit in cubili
Pſalm.62. Chriſtũ, ſi tamẽ ſic quæſiuit, ſicut ille qui dixit: Sic memor D
Pſal.133. fui tui ſuper ſtratũ meũ. Si quæſiuit iuxta quod ſcriptũ eſt:
In noctibus extollite manus veſtras in ſancta. Si quęſiuit in
ciuitate, in foro, & in platæis, in ciuitate dei noſtri. In foro
fortaſſe in quo iudex ille diuini iuris ſedet. In platæis vnde
Lucæ.14. collecti ſunt, qui ad cœnam dominicam conuenerunt. Po-
teſt cuſtodientibus ciuitatem dei angelis dum diu quærit
occurrere. Quinetiam ex cœleſti cuſtodum natura cœle-
ſtem intelligere poſſumus ciuitatem, cœleſte forum iuſtitię
ſempiternæ, non viles platęas, ſed fortaſſe in quibus ſuper-
Prouer.5. fluere fons ille conſueuit, de quo ſcriptum eſt: Superfluant
tibi aquæ de tuo fonte, & in platæis tuis diffundãtur tuæ a-
quæ. Qui ſic ergo Chriſtũ requirit, ad angelos puenit. Sed
ſi bonis ad angelos meritis peruenit: cur qui puenerit vul-
neratur? Eſt & gladi⁹ bonus, cuius gladij bonũ vulnus. Vul
nerat dei verbũ, ſed nõ vlcerat. Eſt vulnus boni amoris, ſũt
vulnera charitatis. Ideoq; dixit: Vulnerata charitate ego ſũ.
Quæ perfecta eſt, vulneratæ charitatis eſt. Bona ſunt igitur
Pouer 27. verbi vulnera, bona ſunt amãtis vulnera. Vtiliora enĩ vul-

nera amici, q̃ volũtaria oſcula inimici. Vulneratæ charitatis
Rebecca eſt, quæ derelictis parẽtibus migrauit ad ſpõſum.
vulneratæ charitatis Rachel, quæ zelauit ſororẽ, amauit ma
ritũ. Sorori enĩ quod abũdaret filiis, ipſa adhuc ſterilis in-
uidebat, quia typũ gerebat eccleſiæ, cui dicitur: Lętare ſte- Gala.4.
rilis quæ nõ paris: erumpe, & clama quæ nõ parturis. Inue- Cantic.5.
nerunt ergo cuſtodes, & vulnerauerunt eam, & tulerunt ei
pallium, hoc eſt, actus corporales: inuoluerum ſuſtulerunt,
vt nuda mentis ſimplicitas quæreret Chriſtum: quia nemo
poteſt amictu veſtitus philoſophiæ, in habitu ſcilicet ſapiẽ- Coloſ.2.
tiæ ſecularis Chriſtum videre. Et bene tollitur ei amictus
philoſophiæ, ne quis eam per philoſophiam deprædetur.
Bene tollitur ei pallium quæ ad Chriſtum propinquat, vt Matth.5.
deũ viſura mũdo corde gradiatur. Beati enim mundo cor-
de, quia ipſi deum videbunt. Denique vbi mundauit cor,
verbum reperit, deum vidit. Quære ergo illum virgo. Imò
quæramus omnes: Anima enim ſexum non habet. Sed ideo
fortaſſe fœmineum nomen accepit, quod eam violẽtior æ-
ſtus corporis angit. Ipſa autẽ impetus carnis amore ſui mol
li quadam, & blanda ratione demulcet. Ergo orationibus,
& obſecrationibus deum inuitare debemus, vt quaſi bonus
auſtet afflare dignetur, verbíque nobis aurã cœleſtis aſpi-
ret, quæ fructiferas arbores non turbare vento graui, ſed
leni ſpiramine flatúque molli conſueuit agitare. Vnde ſcri-
ptum eſt: Poſuit me currus Aminadab. eo quod anima no-
ſtra coniungitur corpori, vt velut quidam equorũ fremẽtiũ
currus rectorem ſui quærat aurigam. Aminadab enim pater
Naaſon fuit, ſicut in Numeris legimus, qui erat princeps po
puli Iudæ. Cuius figura refertur ad Chriſtum, qui verus po
puli princeps animã iuſti velut currum agitator aſcendens,
verbi habenis gubernat, ne violentorum equorum furore
in abrupta rapiatur. Sũt enim eius velut quatuor equi, qua-
tuor affectiones, ira, cupiditas, voluptas, timor. Quibus fu-
rentibus cum cœperit agi, nequaquã ſeipſa cognoſcit. Cor- Sap.9.
ruptibile enim corpus animam grauat, & tanquam irratio-
nabilium animalium curſus inuitam rapit, voluentibus cu-
ris velut quodam impetu proruentẽ, donec memoratę cor-
poris paſſiones verbi virtute miteſcant. Hæc verbi tanquã
boni agitatoris eſt prouidẽtia, ne illi animæ quæ in ſe non
eſt morti obnoxia, corpus mortale coniunctum agitatio-
nem ſui faciat eſſe difficilem. Primo igitur hos veloces mo
tus corporis domitet, & nexu rationis infrænet: dein caueat
ne diſpari motu ſe velut equi implicent, vt bonum aut im- Ezech.1.
probus decoloret, aut tardus impediat, aut turbid⁹ inquie-
tet. Fremit enim equus maliciæ, ſeſéque iactando currum
lædit, grauat iugalem. Hunc bonus auriga demulcet, & in
campum veritatis mittit, fraudis declinat anfractus. Tutus
ad ſuperiora curſus eſt, periculoſus ad inferiora deſcenſus.
Inde quaſi emeriti qui bene portauerint iugum verbi, vſ-
que ad domini præſepe ducuntur, in quo non fœnum eſt
eſca, ſed panis qui deſcẽdit è cœlo. Huius currus rotæ ſunt, Ezech.1.
de quibus dixit propheta: Et ſpiritus vitæ erat in rotis, eo
quod currus animæ teres, & rotundus ſine vlla offenſione
voluatur. Sed ne longius labamur, inuitatur dei verbũ in
hortum nucis, in quo fructus propheticę lectionis, & ſacer-
dotalis eſt gratiæ, quæ amara in tentationibus, dura in labo
ribus, in virtutibus interioribus fructuoſa eſt. Vnde etiam
virga Aaron nucea floruit, non iam natura ſua, ſed virtute Num.17.
ſecreta. Deſcendat ergo in hortum ſum, vt vindemiet fidẽ,
capiat odores, pabulum cœleſte reperiat, ſuauitatem noſtri
mellis epuletur, dicens: Vindemiaui myrrham meam cum Cantic.5.
aromatibus meis, mãducaui panem meum cum melle meo.
Quod diuerſarum virtutum concretum floribus, illarum
apum. quæ ſapientiam prædicant, conſono opere congre-
gatum, ſancta eccleſia in fauis condit, vt cibus Chriſti ſit.
Omnia igitur habemus in Chriſto, omnis anima accedat ad
eum, ſiue corporalibus ægra peccatis, ſiue clauis quibuſdã
ſecularis cupiditatis infixa, ſiue imperfecta adhuc quidem,
ſed intenta tamen meditatione profici ẽs, ſiue multis aliqua
ſit iam perfecta virtutibus, omnis in domini poteſtate eſt,
& omnia Chriſtus eſt nobis. Si vuln⁹ curare deſideras, me-
dicus eſt. Si febribus æſtuas, fons eſt. Si grauaris iniquitate,
iuſtitia eſt. Si auxilio indiges, virtus eſt. Si mortem times,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vita est. Si cœlũ desideras, via est. Si tenebras fugis, lux est. A
Si cibum quæris, alimentum est. Gustate igitur & videte,
Psal. 33. quoniam suauis est dominus: beatus vir qui sperat in eo.
Mar. 5. Sperauit in eo illa quæ fluxu sanguinis laborabat, & continuo sanata est: sed quia fidelis accessit. & tu cum fide filia vel simbriam eius attinge. Iam secularium fluxus voluptatum modo torrentis exundans, verbi salutaris calore siccabitur, si cum fide accedas tamen, si pari deuotione diuini sermonis extremam saltem simbriam comprehendas, si tremens procidas ante domini pedes. Vbi sunt pedes verbi, nisi vbi est corpus Christi? O thesauris omnibus opulentior fides. O virtutibus corporis omnibus fides fortior. O medicus omnibus salutarior. Simul vt accessit mulier, virtutem sensit, medicinam impetrauit. Et si oculum lumini admoueas, illuminatur antequam sentias, & operatio lucis præuenit apparatum. Passio inuerata, passio immedicabilis, quæ & artis omnem vicerat excogitationẽ, & pecuniarum subministrationem, solo simbriæ curatur attactu. Illius igitur fœminæ tibi virgo, & in adeundo seruãda verecundia, & in fide imitanda deuotio est. Quanta vero illa gratia, quod ea quæ videri erubescebat, vitium tamen non erubuit confiteri? Noli ergo lapsus occulere tuos, fatere quod ille iam nouit, noli erubescere quod non erubuerunt prophetæ. Audi Hieremiam dicẽtem: Sana me domi-
Hiere. 17. ne & sanabor. Sic & illa dixit cũ tangeret simbriã: Sana me domine, & sanabor. sãlua me domine, & saluabor, quia gloria mea tu es. Sola enĩ sana est, quã tu sanaueris. Siquis tamẽ tibi dicat, (quia sic plerũq; tentãtur fideles.) Vbi est verbũ
Matth. 27. domini? veniat. Dictũ est enim de domino: Descendat nunc de cruce, & credimus ei: confidit in deo, liberet nunc eum si vult. Si quis ergo tibi insultando hoc dixerit, & te in fabulas voluerit euocare, noli respondere ei. Noluit enim talibus respondere Christus. Solum Christum interroga. Illis enim si dixeris, non credent: si interrogaueris, non respon-
Hiere. 17. debunt tibi. Dic soli verbo. Non laboraui sequens post te, & diem hominis non concupiui. Hoc dixit illa mulier, & C
stetit sanguis. Quamuis fatigata, quãuis ægra quæ diu quæsierat Christum, dixit tamen: Non laboraui sequẽs post te. Neque enim laborat quæ Christum sequitur, cum laborãtes ad se vt requiescãt euocet. Ergo ipsum sequamur. Quãdiu ipsum sequimur, non laboramus: quia non est labor in
Esaiæ. 40. Iacob. Et in Esaia: Qui expectant dominum: current & nõ laborabunt. Deinde cum quæreret Christus, quis tetigisset eum, nónne tibi videtur illa dixisse, quid interrogas? Domine tu scis, quæ prodeunt per labia mea, ante faciem tuam
Hiere. 17. sunt. Et ideo non confundor peccata propria confiteri. Cõfundantur qui persequuntur me, & nõ confundar ego. Nõ
Lucæ. 5. confusus est Petrus dicere: Exi à me domine, quia peccator sum ego. Vir enim sapiens & grauis, in quo esset ecclesiæ firmamentum, & magisterium disciplinæ, nihil vtilius sibi esse prospexit, quàm ne secundantis operis extolleretur euentu. Et ideo: Exi, inquit, à me domine. Non rogat vt deseratur, sed ne inflectur. Paulus quoque carnis stimulo
2. Corin. 12. gloriatur, quod sibi ne extolleretur, prouisum est. Illecebrosa iactantia est, quam etiam Paulus veretur. Lubrica, D
quæ etiam in Paulo cauetur. Sed non iste facili mobilis casu, qui reuelationibus timebat extolli. Et ideo quasi fortis athleta lætatur, quod vulnere corporis emere didicerat animæ sanitatem. Ergo & tu si munerã diuina superfluere in te, & redundare cognoueris, tuam metire virtutem, gratiam deo redde, contemplationémque corporis, velut nauis saburram susci pe, ne te in tantis mundi fluctibus iactantiæ alicuius aura circumferat. Apes illa sapiens cum aëris motus suspectos habet, lapillis sæpe sublatis per inania
Actuũ. 14. se librat nubila, ne leue alarum remigium præcipitent flabra ventorum. Paulus & Barnabas putauerunt se grauari, cum cernerẽt se adorari. Et tu caue virgo illius apiculæ modo ne alarum tuarũ volatũ aura mundi huius extollat. Ha-
Esaiæ. 60. bet enim anima volatus suos. Et ideo dictum est. Qui sunt isti qui sicut nubes volant, & sicut columbæ cum pullis suis? Habet ergo anima spirituales volatus, quæ breui momẽto totum percurrit orbem. Liberæ enim sunt cogitationes prudẽtium. Quanto ad altiora, & diuiniora se subrigũt, tanto magis sine vllo terrenæ molis impedimento ferũtur. Itaque adhærens deo, & imaginis in se referens cœlestis effigiem, vbi cursus suos ab equorum perturbatione placidauerit, in illum æthereum purúmque locum plausu spiritualium euecta pennarum despicit omnia, quæ in hoc mundo sunt, & æternis intenta virtutibus supra mundũ labitur. Supra mundum enim iustitia est, supra mũdum castitas, supra mundũ bonitas, supra mundum est sapientia: & si in hoc mũ
Matth. 4. do sit, supra mundum tamen est. Supra mundum erat iusti-
tia, cum omnia regna mũdi & vniuersam eius gloriã diabolus offerret. Supra mundum fuit, quæ de mundo nihil attigit. Denique ait: Venit huius mundi princeps, & in me in-
Ioan. 14. uenit nihil. Discite ergo in hoc mũdo supra mundum esse:
1. Corin. 6. & si corpus geritis, volitet in vobis ales interior. Supra mũdum est ille qui tollit deum in corpore suo. Sed deum imitari non possumus, imitemur Apostolos quos mũdus odio habuit, quia non erant de hoc mundo. Hos imitare, hos se-
Ioan. 15. quere. Sed arduum putas humana virtute supra mundum ascendere. Bene asseris: Nam & Apostoli non quasi cõfortes, sed quasi discipuli sequendo dominum supra mundũ esse meruerunt. Et tu esto Christi discipula, Christi æmula: &
Ioan. 17. pro te rogat, qui pro illis rogauit. Non enim pro Apostolis tantum, inquit, rogo, sed & pro iis qui credent per sermonẽ eorum in me, vt omnes vnum sint. Vnum igitur nos esse vult dominus, vt supra mũdum simus omnes, vt vna sit castitas, vna volũtas, vna bonitas, vna gratia. His enim alitur, & augetur animæ volatus. Ergo non pigrescamus deferere terrena. Ea est enim natura pennarum, vt agitãdo se virtutem capiat. eo iuuatur volatus, quo anima delectatur. Quæ si semper deũ sequatur, atque in domo domini habitare desideret, & eius delectatione pascatur, ac miraculis virtutum alatur cœlestium: foris relinquet inuidiam, quæ extra chorum est angelorum, foris cupiditates corporis, quæ templũ dei maculare non debent. Et ideo quoniam templũ dei sumus, materiales à nobis sollicitudines abdicemus. Ac ne forte philosophica alicui aut poëtica vsurpasse videamur, vt currus, equos, alas animæ diceremus, quæ illi magis assumpsere de nostris: domesticis nos vsos subsidiis, prophericæ series lectionis ostẽdit, quæ in hunc modum à sancto Eze-
Ezech. 1. chiele scripta est. Et facta est illic super me manꝰ domini, & vidi, & ecce spiritus vrgens veniebat ab aquilone, & nubes magna erat in eo, & ignis resulgens, & lumẽ in eo, & in medio sicut lumen electri in medio ignis, & lumen in eo, & in medio sicut similitudo quatuor animalium. Vides igitur animalia iam quatuor esse descripta. Cuiusmodi sint animalia ista, debemus aduertere. Similitudo, inquit, vultus eorũ facies hominis, & facies leonis à dextris illorũ quatuor, & facies vituli à sinistris ipsorum quatuor, & facies aquilę desuper ipsorum quatuor, & alæ eorum extensę. Hic quoque animã describi accepimus, cuius quatuor animalia, quatuor affectiones sunt, sed non ita vt illę quas supra descripsimus. Adhuc enim illæ erudiuntur animæ, processúmq; accipiũt, hęc iam perfecta describitur. Deniq; illæ inuitantur ad cœlum, hæc in cœlo est cum dei verbo. Habet autem quatuor affectiones, id est similitudini hominis, leonis, vituli, & aquilæ comparandas. Quas formas librorum Euangelicorũ proprietate accepimus figuratas. Et ideo hic quoq; in homine rationabilis, in leone impetibilis, in vitulo cõcupiscibilis, in aquila visibilis, per figuras animalium species affectionis expressa est. Nam in omni sapiente viro prudentes Græciæ esse memorauerunt, λογιστικὸν, θυμικὸν, ἐπιθυμητικὸν, διερατικὸν. Latini vero prudentiam, fortitudinem, temperãtiam, atq; iustitiã. Prudentia enim rationis humanæ est. Fortitudo vim quandã ferocientis virtutis habet, mortísq; cõtemptum. Temperantia sacratæ vinculo charitatis, mysteriorúmq; contemplatione cœlestium negligit corporis voluptates. Iustitia in alto quodam suggestu locata videt explorátq; omnia: quæ aliis potius nata quàm sibi, non tã suas vtilitates q̃ publica emolumenta rimatur. Meritóq; anima operata iustitiam, formam aquilæ accipit, quod terrena desugiẽs, totáq; cœlesti sublimis & intẽta mysterio, resurrectionis gloriã precio æquitatis adipiscit. Propter quod ad eã dictũ est: Renouabit sicut aquilę iuuẽtus tua. Est ergo &

iuxta

Universidad de Deusto
Biblioteca

iuxta Dauid, alis ſpiritualibus ſulta, quam eouſq; volucrem A
Pſal.123. nobis voluit declarare, vt alibi quoque diceret: Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium. Et alibi: In
Pſalm.10. domino confido: quomodo dicitis animæ meæ, tranſmigra in montes ſicut paſſer? Habet igitur alas anima ſuas, quibus ſe poſſit libera leuare de terris. Alarũ autem remigium non materialis compago pennarũ, ſed cõtinuus ordo bonorum
Pſalm.56. factorum eſt: qualis ille dominicus, cui benedicitur: In vmbra alarum tuarum ſperabo. Non ſolum enim manus domini affixæ cruci in modum volantis extentæ, ſed etiam facta cœleſtia, velut vmbra refrigerante ſalutis æternæ, mundi feruentis incendia temperarunt. Ergo quia volandi nobis data eſt copia, excitet in ſe vnuſquiſque gratiam dei, ac poſteriora obliuiſcens, priora appetens, ad deſtinata contendat. Procul à militiæ honoribus, procul ab æſtibus mundi: ne quod fabulæ ferunt, æſtu ſolis cæra reſoluta Icareos volatus penna relabẽte deſtituat. Nam licet grauitas dictorum abſit, poẽtico tamen ſale declarare voluerunt, prudentium maturitati tutos volatus eſſe per ſeculũ, iuuenilem ve B
rò leuitatem obnoxiam cupiditatibus mundi, refluentibus pennis, & per obliuia veritatis meritorum compage reſoluta, maiore pernicie in terram relabi. Haud facilis volatus omnibus, difficilis etiam diſcordantibus in terris animalibus vitæ curſus humanæ eſt. At ſi ſibi actus noſtri ordo conueniat, videbit & in nobis propheta rotam illam vnam ſuper terram coniunctam animalibus quatuor. Videbit ergo rurſus Ezechiel. videt enim adhuc & viget, & vigebit. Videbit, inquam, rotam in medio rotæ ſuper terram ſine offenſione labentem. Rota enim ſuper terram, vita eſt corporis ad animæ aptata virtutem, & ad euangelicum cohærenti curſu formata præceptum. Rota autem in medio rotæ, veluti vita intra vitam: quod ſanctorum ſibi vita non diſſonet, ſed qualis fuerit ſuperioris ætatis, talis ſit & ſequentis: vel quod in hac vita corporis, vitæ voluatur vſus æternæ. Cùm iſta congruerint, tunc diuina vox reſultet, tunc ſuper ſimilitudinem throni ſimilitudo ſicut ſpecies homi- C
Ioan.1. nis apparebit. Hic homo verbum eſt, quia verbum caro factum eſt. Hic homo noſtrorum eſt agitator animalium, noſtrorum rector eſt morũ, qui pro noſtrorum ratione meritorum, aut currum plerunq; aut montẽ aſcendit aut nauem,
Lucæ.5. ſed nauem in qua aut apoſtoli nauigant, aut piſcatur Petrus. Nec enim vilis eſt nauis, quæ ducitur in altũ, hoc eſt, ab incredulis ſeparatur. Cur enim nauis eligitur in qua Chriſtus
Ibidem. ſedeat, turba doceatur, niſi quia nauis eccleſia eſt, quæ pleno dominicę crucis velo ſancti flatu ſpiritus in hoc bene nauigat mũdo? In hac naui piſcatur Petrus, & nunc retib⁹, nũc hamo piſcari iubetur. Grande myſterium. Spiritalis enim videtur eſſe piſcatio, qua doctrinæ hamum mittere iubetur in ſeculum, vt primum illum martyrem Stephanum de mari verrat, qui cenſum Chriſti in interioribus contineret. Martyr enim Chriſti theſaurus eccleſiæ. Martyr igitur ille qui de mari cœlum primus aſcendit, captus à Petro, mini ſter altaris, non reti ſed hamo leuatus, vt riuo ſui ſanguinis eleuaretur. Cuius in ore theſaurus erat, cùm Chriſtũ in con D
feſſiõe loqueretur. Qui enim theſaurus in nobis eſt, niſi dei verbum? Ergo & retib⁹ & hamo piſcatur perfectior, vt reti concludat, hamo adurat. Sed reti turba concluditur, hamo ſingularis eligitur. O ſi mihi liceret illum hamum vorare, qui adureret os meum, & leui daret ſalutem vulnere. Intrate igitur filiæ in Apoſtolorum retia, quæ non hominis authoritate, ſed dei voce laxantur. Rete enim ſapientiæ ſpiritalis atq; doctrinæ regnum cœlorum eſt, quia ſcriptum eſt:
Matth.13. Simile eſt regnum cœlorum reti miſſo in mare. Audiſtis ho
Lucæ.5. die dicentem dominum Ieſum Simoni: Duc in altum, & laxate retia veſtra in capturã. Ante non ducebat in altum Petrus, quãdo piſcabatur in ſtagno. Et ſi mare erat, altum non erat. Altum mare ſcriptura neſcit. Quid ergo ſit altum, accipe. Aqua alta, conſilium in corde viri. Altum cor viri eſt, vbi nihil vadoſum eſt. Duc ergo in altum diſputationis tuæ fideique remigium, duc in cor viri. Per parabolam hic vocat ad eccleſiam Petrum, quem ſecundum Matthæum ſim-
Matth 4. plici vocauit ſermone, dicẽs: Venite, & faciam vos piſcatores hominum. Eſt & aliud myſterium. Duc in altũ: quia an-

te in arena erat quando in ſynagoga erat, alta non erat aqua Iudææ. Deniq; Samaritana & puteum altum putabat, dicẽs: Et puteus altus eſt, vnde mihi aquã viuam habes dare? Non ergo ducere in altum poterat, quando cum Iudæis credebat, qui etiam de puteo aquam haurire non poterant. Ideo dicitur Petro: Duc in altum. hoc eſt, duc ad Chriſtum. Altus enim Chriſtus, de quo dicitur ad Ioannem à patre: Et tu puer propheta altiſſimi vocaberis. Duc ergo ad Chriſtum. Et bene altum, in quo eſt altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei. Duc in altum, quia altus ſuper altum cuſtodiet, & exaltabit. Ibi ergo altæ aquæ vbi Chriſtus eſt, hoc eſt, fides, altæ aquæ, quæ timent deum, quales ille: Viderunt te aquæ deus, viderunt te aquæ, & timuerunt. Apud Iudæos aqua alta non erat in corde viri. Ideoque dominus ait: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum lõge eſt à me. In corde amat eſſe Chriſtus. Sicut enim fuit Ionas in vẽtre ceti tribus dieb⁹, & tribus noctib⁹: ſic erit & filius hominis in corde terræ tribus diebus & trib⁹ noctibus. Deniq; vt ſcias quia de fide dicit, Duc in altum: ait Petrus: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus, ſed in verbo tuo laxabo retia. Noctem habebat Petrus antequam Chriſtum videret. Nondum enim venerat dies, quia veram non viderat lucem. Synagoga nox eſt, dies eccleſia eſt. Vnde & Paulus dicit: Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Bona lux, quæ perfidiæ exculſit caliginem, fidei diem fecit. Dies factus eſt Petrus, dies Paulus. Ideoque hodie natali eorum ſpiritus ſanctus increpuit, dicens: Dies diei eructat verbũ: hoc eſt, ex intimo theſauro cordis fidem prædicãt Chriſti. Et bonus vterque dies, qui nobis verum lumen euomuit. Hæc in euangelio legimus: Et fortaſſe in cœlo hodie de nobis Chriſti & Petri iſte ſit ſermo. Quotidie piſcatur Petrus, quotidie ei dicit dominus: Duc in altum. Videor mihi audire dicẽtem Petrum: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus. Nox fuit cum pauciores ad vigilias conuenerunt. Laborabat in nobis Petrus, quando noſtra laborabat deuotio. Laborabat & Paulus. Denique audiſtis dicentem hodie: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Nolite facere vt pro vobis laborent Apoſtoli. Ergo dicunt ei: Per totam nõctem laborantes nihil cepimus. Nullus certè de ditioribus ieiunauit. Quibus hodie bene reſpondit Petrus? In timore hoc incolatus veſtri tempus conuerſamini, ſcientes quod non corruptibilibus argento vel auro redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed precioſo ſanguine quaſi agni incontaminati & immaculati Chriſti Ieſu. Non ergo aurum & argentum vos liberauit, ſed probatio fidei multo precioſior auro quod perit. Bonus ſeruus precium ſtudet præparare domino, quod pro ſe ſolutum eſt. Noli aurum parare filia, noli argentum. Non diuitiis iſtis te Chriſtus redemit. Paratum habeto precium. non ſemper exigeris, ſed ſemper debes. Sanguinẽ ſoluit, ſanguinem debes. Ille pro te ſoluit, tu pro te redde. Eramus oppignerati malo creditori peccatis. Contraximus chirographum culpæ, pœnam ſanguinis debebamus. Venit dominus Ieſus, ſuum pro nobis ſanguinem obtulit. Sed non potes ſanguinem reddere. Bonus quidem ſeruus debet precium ſuum reparare domino ſuo. Sed ſi non poteſt precium reddere: vel hoc faciet, ne precio videatur indignus. Ergo & tu dignum te gere tali precio, ne veniat Chriſtus qui te mundauit, qui te redemit: & ſi te in peccato inuenerit, dicat tibi: Quæ vtilitas in ſanguine meo? Quid profeci tibi, dum
Pſal.29. deſcendo in corruptionem? Sed ne mireris quomodo deſcẽderit in corruptionem: cuius caro (vt alibi ſcriptum eſt)
Actor.2. non vidit corruptionem. Deſcendit quidem in locum corruptionis, qui penetrauit inferna, ſed corruptionem incorruptus excluſit. Verùm (vt iam ad ſuperiora redeamus) rogate vt & mihi dicatur: Duc in altum, & laxate retia veſtra in capturam. Quis enim eſt qui ſine deo piſcetur hanc plebem, præſertim cùm tantæ tempeſtates & procellæ mundi huius obſiſtant? Sed quando vult dominus, iubet laxare retia, & capitur multitudo piſcium. Nec ſolum vna, ſed etiam altera nauis impletur, quia plures eccleſiæ immaculata plebe complentur. Et bene accidit quia nos laboraturos dominus ſciebat, & auxilium de ſociis miniſtrauit. Adeſt piſcator

Ioan.4.
Lucæ.1.
Roman.11.
Pſal.76.
Matth.15.
Ibidem. 12.
Lucæ.5.
Rom.13
Pſal.18.
Lucæ.5.
2.Cor.11.
1.Petr.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſcator eccleſiæ Bononienſis aptus ad hoc piſcandi genus. Da domine piſces, quia dediſti adiutores. Nec tamẽ noſtris ſed apoſtolicis vtimur retibus. In illos ſinus & quoſdam apoſtolicarum diſputationum receſſus veſtrum (ò filiæ) cogatur agmẽ. Viuificet vos Petrus filiæ, qui & pro vidua interuenit, quanto magis pro virgine? Qui diutius viduas flere non paſſus, motus earum lachrymis ſuſcitauit altricem. Viuificet vos Paulus, qui vos præcepit honorari, qui ait: Bo-
1.Cor.7. num eſt ſi ſic manẽant ſicut & ego. Honore prouocat, ma-
Matth.19. giſterio docet, inuitat exemplo. Viuificet ille, qui relictis ſuis omnibus ſecutus eſt dominum. ſecutus eſt Petrus, ſecutus eſt Ioannes. Vide quid piſcator etiã iſte profecerit. dum in mari lucrum ſuũ quærit, vitam inuenit omnium. Lẽbum deſeruit, deum repperit. Scalmũ reliquit, verbum inuenit. Lina laxauit, fidem vinxit. Plicauit retia, homines eleuauit. Mare ſpreuit, cœlum acquiſiuit. Hic ergo piſcator, dum ipſe turbato agitatur ſalo, mobili mentes ſtatione nutãtes fundauit in petra. Adſtruamus igitur piſcatoris artem frequentius, vt plenius de virtute credamus. Fuerit miniſter ignobilis, vt ſit euangeliſta nobilior. Paupertate egens, vt virtute locupletior. Vilis ad honorem videtur, ſed precioſus ad fidẽ. Quanto minus creditur piſcatori, tanto amplius creditur, quia non ſua, ſed diuina ſunt quæ locutus eſt. Obſequitur plebeia conditio, expectationem aufert ſapientiæ ſecularis, opinionem auget ſapientiæ ſpiritualis. Qui legem non didicit, & quæ legi ſunt ſapit, ipſe ſibi lex eſt. Qui legem non didicit, & vltra legem loquitur, ab eo accipit à quo ipſa lex venit. Quæ tam repentina dignitas? Piſcatores duo in monte domini, vni latori legis, executori alteri conferuntur. Videte qualis iſte piſcator ſit. Moyſes quidem terrena omnia & mundanæa ſpientiæ altitudinem ſupergreſſus, vſque ad cœlum & ſidera prudentia mentis aſcendit. Piſcatoris iſtius mẽs non nubibus caligatur, non temporibus includitur: nõ myſteriis naturæ cœleſtis excluditur, ſed omnem corporalem materiam ſupergreſſa, verbum apud deum vidit, & quod verbum ipſum deus eſſet aſpexit. Nec obtutu carnis in Petro infirmata trepidauit, ſed dei filium etiam in homine deprehendit, vt aſſumptio corporis ad ius diuinitatis aſſumẽtis adſcita, in nomen trãſiret auctoris. Et Moyſes quidem cùm dicit: Et dixit deus, & fecit deus: patrem filiúmq; ſignauit. Sed ille non ignorabat, ego adhuc ignorabam. Denique poſt legem populus errauit, poſt euangelium credidit. Magna in diuerſis virtutib⁹ dei gratia. In illo, quia mundum deſcripſit: in iſto, quia mundum ignorauit.

FINIS.

Diui Ambroſij

MEDIOLANENSIS EPISCOpi ad uirgines Exhortatio.

QVi ad conuiuium magnum inuitantur, apophoreta ſecum referre conſueuerunt. Ego ad Bononienſe inuitatus conuiuium, vbi ſancti martyris celebrata tranſlatio eſt, apophoreta vobis plena ſanctitatis & gratiæ reſeruaui. Apophoreta autem ſolent habere triumphos principum, & hæc apophoreta triumphalia ſunt. Chriſti enim noſtri principis triũphi ſunt martyrum palmæ. Nec verò huc dirigebam iter, ſed quia petitus à vobis ſum, debui mecum deferre, quæ aliis parabantur, ne minor ad vos venirem: vt quod in me minus eſt, quàm præſumebatur, in martyre plus inueniretur. Martyri nomen Agricola eſt, cui Vitalis ſeruus fuit ante, nunc conſors & collega martyrij. Præceſſit ſeruus vt prouideret locum: ſecutus eſt dominus, ſecurus quòd fide ſeruuli iam inueniret paratum. Non aliena laudamus. Paſſio enim ſerui, A domini diſciplina eſt. Hic inſtituit, ille impleuit. Nihil illi decerpitur. Quomodo enim minui poteſt quòd Chriſtus donauit? Egregie & ille qui homini ſeruiuit, ſeruiendo didicit, quomodo Chriſto placeret. Hic tamen geminam laudem acquiſiuit: in illo magiſterij, in ſe martyrij. Certauerunt tamen inter ſe inuicem beneficiis, poſtquam æquales eſſe meruerũt. Hic illum ad martyrium præmiſit, iſte illum accerſiuit. Nullum ergo ad commendationem hominis conditió affert impedimẽtum, nec dignitas proſapiæ meritum, ſed fides affert. Siue ſeruus, ſiue liber, omnes in Chriſto vnum ſumus: & vnuſquiſque quodcunq; fecerit bonum, hoc recipiet à domino. Nec ſeruitus derogat, nec libertas adiuuat. Vide ad eam rem quàm nihil in cõditione momenti ſit. Seruus, inquit, vocatus es? non ſit tibi curę. Qui enim voca- 1.Cor.7.
tus eſt domino ſeruus, libert⁹ eſt domini. Similiter qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti. Vide, inquam, vim Apoſtoli. Plus putatur dediſſe ei qui ſeruus, quàm ei qui liber vo-
B catus eſt. Ex ſeruo enim libertus Chriſti fit, ex libero ſeruus. Sed nulli plus dedit, verum vtriq; æqualem menſuram diuiſit. Apud Chriſtum enim ſeruitus & libertas æqua lance penduntur, nec vllo diſcerniculo bonæ ſeruitutis & libertatis merita diuiduntur, quia nulla maior eſt dignitas
Roma.1. quàm ſeruire Chriſto. Deniq; Paulus ſeruus Chriſti Ieſu. Hęc enim ſeruitus glorioſa eſt, in qua gloriatur Apoſtolus. An non ſumma gloria eſt, quando tali precio æſtimati ſumus, vt ſanguine domini redimeremur? Sed pergamus ad cætera. Cúmque ſanctus Vitalis cogeretur à perſequẽtibus vt Chriſtum negaret, & ille amplius profiteretur dominum Ieſum Chriſtum, omnia tormentorum genera in eum exercentes, vt non eſſet in corpore eius ſine vulnere locus, orationem fudit ad dominum, dicens: Domine Ieſu Chriſte ſaluator meus, & deus meus, iube ſuſcipi ſpiritum meum: quia iam deſidero vt accipiam coronam, quam angelus tuus ſanctus mihi oſtendit. Et completa oratione emiſit ſpiritum.
C Sanctus verò Agricola mitior habebatur moribus, vt ab ipſis etiam inimicis diligeretur. Ideoque differebant eius paſſionem. Sed hæc perſecutorum honorificentia, omni erat immanitate acerbior, quæ inuidebat martyrium. Denique vbi non acquieuit ſanctus Agricola, crucifixus eſt, vt aduertamus illas blanditias eorum non ſedulitatis fuiſſe, ſed fraudis. Supplicio ſegui, dominum terrere voluerunt. Vertit hoc Chriſtus in gratiam, vt martyrio ſerui dominus inuitaretur. Vtrique nomen aptum martyrio, vt deſignati ad martyrium ipſis vocabulis viderentur. Ille Vitalis dictus eſt, quaſi qui cõtemptu iſtius vitæ, veram illam vitam æternam ſibi haberet acquirere: Iſte Agricola, qui bonos fructus ſpiritalis gratiæ ſeminaret, & ſacri ſanguinis effuſione, meritorum ſuorum omnium virtutúmque rigaret plantaria. Sepulti autem erant Agricola & Vitalis in Iudæorum ſolo inter ipſorum ſepulchra. Iudæi ambierunt cum ſeruulis ſepulturæ habere conſortium, quorum dominum negauerunt. Sic
Nume.23. & aliquando Balaam dixit: Moriatur anima mea pro animis iuſtorũ. & tamen non communicauit eorum operibus cùm
D viueret, quorum in animis cupiebat mori. Et iſti quos viuentes perſecuti ſunt, mortuos honorabant. Illic igitur martyris exuuias requirebamus, tanquam inter ſpinas roſam legentes. circumfundebamur Iudæis, cùm ſacræ reliquiæ euherentur. Aderat populus eccleſiæ cum plauſu & lætitia. Dicebant Iudæi: Flores viſi ſunt in terra, cùm viderent martyres. Dicebant Chriſtiani: tempus inciſionis adeſt. Iam qui metit, mercedem accipit. Alij ſeminauerũt, & nos metimus martyrum fructus. Iterum audientes Iudæi voces plaudentis eccleſiæ, dicebant inter ſe: Vox turturis audita eſt in ter- Ioan.4. Cantic.2. Pſalm.18.
ra noſtra. Vnde bene lectum eſt: Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam. Dies diei, Chriſtianus Chriſtiano. Nox nocti, Iudæus Iudæo. Indicabant ergo Iudæi quod haberent ſcientiam martyrum, ſed non ſcientiam verbi. Id eſt, non ſecũdum illam ſolius boni, & ſolius veri ſcientiam. Ignorantes enim dei iuſtitiam, & volentes ſe iuſtificare, iuſtitiam dei non receperũt. Detuli ergo vobis munera, quæ meis legi manib⁹, id eſt, crucis trophæa, cuius gratiam in operibus agnoſcitis. Certè & ipſi dæmones confitentur. Condant alij aurum atque argentum, ac de latẽtibus eruant
Rom.10.

venis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

venis. Legant preciosa moniliũ serta. Temporalis ille thesaurus est, & sępe habentibus pernicioſus. Nos legimus martyris clauos, & multos quidem, & plura fuerunt vulnera quàm membra. Clamare martyrem diceres ad populum Iudeorum, cùm clauos eius colligeremus. Mitte manus tuas in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Collegimus sanguinem triumphalem, & crucis lignum. Hæc sanctæ viduę negare non potuimus postulanti. Munera itaque salutis accipite, quæ nunc sub sacris altaribus reconduntur. Ea igitur vidua sancta est Iuliana, quę hoc domino tẽplum parauit atque obtulit, quod hodie dedicamus, digna tali oblatione, quæ in sobole sua tẽpla iam domino pudicitiæ atque integritatis sacrauit. Dum Iulianam volui dicere, Iudæam dixi. Non errauit lingua, sed definiuit. Iudæa enim est anima quæ Christum fatetur. Deniq; notus in Iudæa deus. Id est, vbi agnoscebatur deus, non vbi negabatur. Est ergo in spiritu Iudæa, vbi maior portio intellectus & syncerior: quia salus ex Iudæis est. Linguæ igitur error testimonium sanctitatis inuenit. Honoremus ergo hanc viduam, quia scriptum est: Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Licet verborum nostrorum honorem non ambiat, quę apostoli mandatum adæquauerit, habẽs in bonis operibus testimonium, quæ bene filios educauerit, melius instituerit. Quis hãc non vt destitutam & miserabilem deplorauit, quando amisit maritum? At ista ministrũ sacris ereptum altaribus amplius ingemuit, quàm sibi cõiugem aut patrem filiis. Nam etsi præsidio esset mariti viduata & solatio, tamen apud piam mentem causa ecclesiæ præponderabat. Succinxit itaque mentis viscera, & circumfulam se vidẽs numero filiarum trium, & vnius filij, quo solent terreri cæterę, hoc fortior facta, tali filios alloquio conuenit. Filij amisistis patrem, matrem habetis. Melior quidem fuisset illa commutatio, si pater viueret, mater deesset. Tamen infirma licet & desolata ostendo vobis, si vultis sequi, quo arbitremini patrem vobis non decessisse. Habetis enim meliorem de cœlo parentem. Ille est qui & hos suffulsit patres. Quid enim aliud iam supereſt spei? Pater vobis fuit diues gratia, non pecunia, opulẽtus ministerio, non patrimonio: cuius hæreditas fides est locuples deo, sed egena seculo. Satis vos diuites reliquit, si propositum eius sequamini. Sola est fides vtrique indiscreta sexui, census virorum, dos virginum. Et tu quidem fili aliquanto propior patri, agnosce quæ matri debeas, quod domui vocabulum reddas. Aetas te excusat, sed hæreditas vocat. Iocundentur fili pater & mater in te. Noli matrem contemnere quasi imprudentem. Regis admonitio, inquit, quæ mater sua, qui filius, qui seruat dictiones dei. Primogenite tibi dico, fili, qui filius mei ventris, qui natus mearum orationũ, ne dederis mulieri tuam honestatem. Audis quid Sapiens dicat, quid scriptura asserat. Cõsidera quis te vt nascereris iuuerit, filius es votorum magis quàm dolorum meorum. Considera cui te mulieri pater tali nomine designauerit qui vocauit Laurentium. Ibi vota deposuimus, inde nomen assumpsimus. Vota effectus secutus est, redde martyri quod debes martyri. Ille te nobis impetrauit, tu restitue quod de te huiusmodi nominis appellatione promisimus. Quid autẽ est fili aliud quod eligendum putes, nisi deum patrum tuorum? ipse enim pauperes & diuites facit, humiles & excelsos facit. Suscitat à terra pauperem, & de stercore inopẽ, & sedere eum facit cum potẽtatibus in tribunali honoris & hæreditatis. Dat votum optãti, & benedicet annos iusti. Quid hoc fili præcellẽtius, aut quid est vita hominis in hac terra, nisi leuis cursor? En transiuimus & nihil vidimus. Atq; vtinam hunc cursorẽ imitaremur: vt nihil videremus, & nulla portaremꝰ onera. Sed quod est grauius, cursus vacuus, & onera inania. Inania quidem sed non leuia, neque delicti vacua: quia graue fœnus peccati est. vnde clamat sanctus Iob: Nónne tentatio est vita hominis in terra? aut sicut mercennarij quotidiani vita eius, & sicut seruus timens dominum suum, qui vmbram inuenerit; & sicut mercennarius expectans mercedẽ suam, sic ego expectaui in vacuũ. Noctes autem dolorũ datæ sunt mihi. Si dormiero, dico, quando dies? cùm surrexero, iterũ quando vesper? Plenus sum dolorum à vespere vsque mane. Vita autem mea leuior quàm fauilla. Periit autẽ in vana spe. Nihil igitur est homo, nisi tu domine intendas in eum, & visitationem eius facias vsque mane, & in requiem eum inducas. Arbor si excidatur, repullulat, & floret ab aquæ odore. Homo cùm ceciderit, nihil est, ingruunt super eum dolores. Hanc igitur tentationem tantarum necessitatum, si vultis filij vitare, integritas corporis expetenda vobis est: quam ego pro consilio suadeo, nõ pro imperio præcipio. Sola est enim virginitas quæ suaderi potest, imperari non potest. Res magis voti, quàm præcepti. Quod enim gratiæ est, nõ iubetur, sed desideratur, electionisque magis est, quàm seruitutis. Vnde & Apostolus dicit: De virginibus autem præceptum domini non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consecutus à domino. Legerat enim dixisse dominum spadonibus: Quicũque custodierint præcepta mea, & elegerint quæ ego volo, & amplectentur testamentum meum: dabo illis in domo mea, & in muro meo locum nominatum, meliorem filiorum & filiarum, nomen æternum dabo illis, & non deficient. Meliorem, inquit, locũ vobis dabo, spadonibus dicit: is videlicet, qui se resecta genitali parte abscideriṅ. Ipsi sunt ergo qui habent in cœlo præmia cæteris præstantiora. Hoc in euangelio suo prædicat dei filius. Dicentibus enim Apostolis, quia si ita est causa viri, vt non liceat illi vxorem dimittere, nisi ex sola causa fornicationis, non expedit nubere, respondit dominus: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Hoc est, non capit hoc conditionis humanæ infirmitas, vt omnibꝰ pateat. sed illis solis facile est ad capiendũ, quibus diuina refulsit gratia, vt castrare se possint, quo regnum cœlorum adipiscantur. Audisti fili quantum sit præmium integritatis. Regnum acquiritur, & regnum cœleste, vitam angelorum exhibet. Hoc vobis suadeo, quo nihil pulchrius, vt inter homines angeli sitis, qui nulla sibi ligantur nuptiali copula. Quoniam quæ non nubunt, & qui vxores non ducunt, sicut angeli in terris sunt, vt tribulationem carnis non sentiant, seruitutem ignorent, à mundanæ cogitationis ableuẽtur contagio, diuinis rebus mentem intẽdant: vt tanquam exuti corporis infirmitate, non quæ hominis sunt, sed quæ dei sunt, cogitent. Considerate filiæ si velitis nubere, quãtum vobis desit, quibus pater deest. Deest opima dos: quod ipsum tamen si abundaret, timeretis magno precio seruitutem. Nunc verò quis non despiciat destitutas patre? Quò confugietis? Vnde auxilium postulabitis aduersus virorum iniurias? Quanta in ipsis coniugiis incommoda sunt? Quàm graues plerunque contumeliæ? Quãta vincula? Primum ipsum coniugium vinculum est, quo alligatur viro nupta, & ei subiectione astringitur. Bonum quidem charitatis vinculum est, sed tamen vinculum: de quo cùm velit se exuere nupta, non possit: nec liberum sui habere arbitrium. Denique Apostolus dicit: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Et quid mirum de muliere, quandoquidem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier? Si qui fortior est, potestatem non habet, quanto minus infirmior? Non ergo absoluit mulierẽ cõmunis seruitus, sed grauius adstringit. Videte itaq; quid scriptura dicat, quid Apostolus suadeat. Quis vobis potest melius consilium dare, q̃ ille vas dominicæ electionis? Quid igitur dicat, percipite auribus: Volo autem omnes homines esse sicut meipsum. Et iterum dicit de nõ nuptis & viduis: Bonum est illis, si sic maneant, sicut & ego. Volo vos imitatrices esse tãti apostoli, vt vitam eius sequamini, qui coniugij vinculũ refugit, vt vinctus esset Christi Iesu. Non potuisset ad tantam apostolatus sui peruenire gratiam, si fuisset alligatus coniugij contubernio. Quod si ille qui & doctrina præstãtissimus erat, & tantum Christi donum habebat, iudicauit tantum momenti esse si abstineret ab vsu copulę coniugalis, & ideo sic mansit, ne plurimum suo muneri decerperetur: quod neque orationi vacare semper liceret, neque semper diuinis intendere mandatis, quem coniugij cura reuocaret, vt placere vxori esset necesse: quid vtique vos eligere oportet, quibus sola virginitas potest libertatem dare? Quoniam quæ nupserit, ad seruitutẽ pecunia sua venditur. Meliori conditione mancipia quàm coniugia comparantur. In illis meritum emitur seruitutis, in istis precium ad seruitutem additur. Nupta ve

Ioan.20.
Psal.75.
Ioan.4.
1.Tim.5.
Psal.112.
Iob.7.
1.Corin.7.
Esaiæ.56.
Matth.19.
Ibidem.22.
1.Corin.7.
Ibidem.
Ibidem.

nalis

Universidad de Deusto
Biblioteca

nalis auro grauatur, auro æstimatur. Experta sum filiæ labo
res copulæ, coniugij indignitates. Et sub bono coniuge, nec
tamen sub bono marito libera fui: seruiebam viro, & labo-
rabam placere. Miseratus est dominus, & fecit ministrum,
continuóque & mihi & vobis raptus est. Et fortasse mise-
rante domino, ne diceretur maritus. Videtis filiæ lõgæuam
matrem doloribus, & adhuc immaturam viduitatis stipen-
diis. Videtis amissum omne præsidium & ornamẽtum. Nec
auxilium viri habeo, nec virginitatis gratiam. Et de me le-
uis cura. Vos mœreo, vos considero. Remanserunt mihi o-
nera coniugij, abiere adiumẽta. Quanto mallem in hos nun-
quam venisse vsus. Potestis tamen excusare patrem, ableua-
re matrem. Si quid in nobis amissum est, in vobis repræsen-
tetur. Hoc solo nos coniugij non pœnitebit, si vobis labor
noster profecerit. Proximũ putabo matrem esse virginum,
ac si virginitatem tenerem. Considerate filiæ quam sibi ve-
niens in has terras dominus Iesus matrem elegerit, salutem
mundo daturus. Per virginem venit, & mulieris lapsus par-
tu virginis soluit. Vestra quoque integritas meos soluat er-
rores. Quid boni sit virginitas, considerate. destitutam
me esse certum est, præsidio egere. Sed si volueritis sic ma-
nere, nullius opem requiram, abundabit mihi ad omnem o-
pitulationem vestræ integritatis corona. Quis nõ dicet bea
tam, quam nunc miserã putant? Quis nõ honorabit tot vir-
ginum matrem? Quis non venerabitur aulam pudoris? Mul
tas fœminas scriptura diuina in lucem euexit, palmam tamẽ
publicæ salutis solis virginibus dedit. In veteri testamento
terra ac mari clausum Hebræorum populum virgo per ma
ria pedes duxit. In euangelio authorem mundi & redem-
ptorem virgo generauit. Virgo est ecclesia, quam studuit
2.Cor.11. Apostolus virginem castam assignare Christo. Virgo est fi-
lia Sion. Virgo est ciuitas illa Hierusalem quæ in cœlo est,
in quam nihil commune intrat atque immũdum. Virgo est
& illa quã vocat Iesus, cui & dixit: Ades huc à Libano spon
sa, ades huc à Libano, transibis & pertransibis. A principio
fidei non solum transit virgo, sed etiam pertransit, quæ fe-
stinat ad sponsum. Transit seculum, pertransit ad Chri-
stum: vel quia ea quæ Christo se dicauerit, transeundo ad
cœlestia, terrena pertranseat. Nam & ipse sponsus sic ve-
nit ad sponsam suam, vt saliat super montes, transiliat su-
Cantic.4. per colles. Addit adhuc ad laudẽ virginitatis: Hortus clau-
sus soror mea sponsa, hortus clausus, fons signatus. quod
meliores afferat fructus claustro pudoris septa virginitas, in
qua intemerata permaneant castitatis signacula. Hunc hor-
tum animæ vestræ, hunc fontẽ seruate puri liquoris, vt eum
in vobis nemo perturbet, nemo resignet, quem genitalis in
vobis origo signauit. Nemo auferat animæ vestræ vineam,
& vilia olera ferat. Vinea enim quidã fructus virginalis est:
Coniugia velut olerũ plantaria sunt, in quibus frequens ze
lus est: & ideo sicut olera herbarum, cito cadunt atque mar
cescunt, nisi finem imponat senectus, aut ad perfectum ve-
hat continentia. Non veniat ergo in vobis Achab, qui con-
cupiscat vineam vestram delere & extinguere. Nec veniat
in vobis Iezabel, vanum illud & seculare profluuium. hoc
enim significatur vocabulo, vana & vacua redundantia. Sed
3.Reg.21. veniat Nabuthe, qui venit à patre, sicut indicat nominis ip-
sius interpretatio, qui vineam sanguine defendat suo, & pro
ea mortem offerat. Hic est qui lapidatus pro nobis est, pro
2.Cor.8 nobis mortuus, pro nobis falsis appetitus testimoniis. Qui
pauper huc venit, cùm diues esset, vt vos eius inopia ditare-
mini. Hic est vitis, qui redundantibus gratiæ suæ fructibus
repleuit vniuersum orbem terrarum. Hic in vestris pecto-
ribus alta maneat defixus radice, vt & fructus vester exube
ret, & liquore gratiæ spiritualis corporei vaporis incendia
temperẽtur. Hic est qui venit in nube leui, sicut dixit pro-
Esaiæ.19. pheta: Ecce dominus sedet super nubem leuem, & veniet
in Aegyptum. Significans quod in Aegyptum, id est, in af-
flictionem istam mundi huius veniret per virginem. Nu-
bem itaque Mariam dixit, quia carnem gerebat: leuem, quia
virgo erat, nullis oneribus grauata coniugij. Ipsa est virga
germinans florem, quia pura, & ad dominum libero corde
directa virginitas, quæ nullis in hoc seculo curarum anfra-
ctibus reflectatur. Ideo illam dominus de cruce discipulo

A suo dilectissimo sibi tradidit sancto Ioanni, qui dixit patri
& matri suæ, non noui vos. Denique vocatus à Christo re-
liquit patrẽ, verbum secutus. Huic traditur virgo, qui suos
nesciat. huic traditur virgo, qui de pectore Christi hauriat
sapientiam. huic traditur virgo, qui fratres suos non cogno
uit, & filios suos nõ sciuit. Ideoque benedicit eum lex: Da-
te Leui veros eius, date Leui sortes eius. Vnde & matrẽ do-
Ioan.19. mini ipse susceptit. Scriptum enim habemus, quia ex illa ho-
ra susceptit eam discipulus in sua. Quid est in sua, cùm reli-
querit patrẽ, & Christum secutus sit? Aut quomodo in sua,
Matth.19. cũ ipsi apostoli dixerint: Ecce nos reliquimus omnia, & se-
cuti sumus te? Quæ sua habebat Ioãnes, qui mũdana & secu
laria non habebat, quia de mundo non erat? Quæ ergo ha-
bebat sua, nisi ea quæ à Christo acceperat? Bonus verbi sa-
pientiæque possessor, bonus receptor gratiæ. Audite quæ
Ioan.20. apostoli à Cristo acceperint: Accipite, inquit, spiritum san-
ctum. quorum remiseritis peccata, remissa erunt: & quo-
rum detinueritis, detenta. Neque enim mater domini Ie-
su nisi ad possessorem gratiæ demigraret, vbi Christus ha-
B habebat habitaculum. Date ergo & vos filij mei vero illi Leui
veros eius. Estote nubes, sed leues. Eritis profecto si able-
uet virginitas onera conditionis, & tenebras huius limosæ
Cantic.1. carnis illuminet. Ideo dicit illa: Nigra sum, & decora, filiæ
Hierusalem. Nigra per carnem, decora per virginitatẽ. Nu
bes itaque sunt, & graues nubes, quæ nupserint. Nãque à nu
bibus verbum nubentium tractum arbitror. Denique o-
periuntur & nubes, cùm acceperint nupturæ velamina. Et
verè graues nubes, quæ sustinẽt sarcinam matrimonij. Nam
etiam grauari aluo feruntur, cùm semina conceptionis acce
perint. Date ergo Leui veros eius. Quid tam verum quàm
intemerata virginitas, quæ signaculũ pudoris & claustrum
integritatis genitale custodit? At verò cùm vsu coniugij iu-
uencula defloratur, amittit quod suum est, quando ei misce
tur alienum. Illud ergo verum quod nascimur, non in quod
mutamur: quod à creatore accepimus, non quod de contu-
C bernio assumpsimus. Date ergo vero illi Leui, illi sacerdo-
tum principi, vero Aaron, vero Melchisedech veros eius,
quales ipse condidit, non quales seculi huius vsus efficit: vt
opus suum in vobis & illud genitale signaculum inuiolatum
atque integrum recognoscat. Date illi & exhibete illum A-
dam qui fuit antẽ peccatũ, illam Euam quæ fuit antequam
Genes.3. lubricum serpentis hauriret venenum, priusquam eius sup-
plantarentur insidiis, quando non habebant quo confunde-
rentur. Nam vtique nunc, licet bona sint coniugia, tamen
habent quod inter se ipsi coniuges erubescant. Tales ergo
estote filij, quales Adam & Eua in paradiso fuerũt. De qui-
Gen.4. bus scriptum est, quòd postea quàm de paradiso est eiectus
Adam, cognouit Euam vxorem suam, & illa concepit, & pe
perit filium, cui nomen Abel. Melior itaq; secundus, quàm
prior fructus: quia iste immaculatus, ille maculosus. Iste ad-
hærens deo, & totus à domino, ille mundana & terrena pos-
sessio. Denique in isto mundi redemptio annunciatur, ab il-
lo mũdi ruina. In hoc Christi sacrificium, in illo diaboli par
ricidium. Nihil ergo vobis sit filij cum possessione seculi,
D nec terrenæ vobis & Iudaicæ possessionis vllos vendican-
dos esse sortitus arbitremini. Legimus quidem quia Moy-
ses, id est lex, terras bello & cæde quæsitas, sorte distribuen
das Hebrẽorum populo censuerit, quarum possessionem si-
bi Salphæ filiæ postularunt, sed quia Salphæ filiæ. Tamen
idem Moyses Leuitis non diuisit terram, quorum non erat
Nume.27. terrenus, sed superior incolatus. Sed iis sine labore terreno
sacri stipendia ministerij deputauit. Salphę autem filię quid
sunt quæ terram petũt, nisi (vt interpretatio docet) oris ob-
umbratio? quæ vtique in illis est, quibus non est verbum in
ore ipsorum, nec in sermone eorum veritas: sicut in popu-
lo Iudæorum, qui nolunt Christum deum dei filium confi-
teri. Tales igitur terram requirunt, & huiusmodi postulant
possessionẽ, in qua tota vitæ suæ ætate desudent, & pro fru
ctibus spinas curarum & sollicitudinum metant. Fugite er-
go filię vmbram oris, quę in lumen æternum creditis, quod
illuminat omnem hominem, qui non tanquam in vmbra
Christum, sed in lumine confitemini. Populus qui sedebat
Esaię.9. in vmbra mortis, lux orta est illis. Fuimus ergo in vmbra,

sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed nunc iam non sumus, qui Christũ fatemur. Atq; vtinam A
licuisset & mihi dicere, qui Christo profitemur. Et tamen
profitemur, ego viduitatem, vos virginitatem. Fiat in vo-
bis ore ad salutem confessio. Date ergo Leui illi salutari no
stro fortes eius. Sors eius Leuitica est, sors ei⁹ virginitas est,
sors eius viduitas est: quoniam non solum virgo, sed etiam
1. Corin.7. mulier innupta cogitat quæ sunt domini. Vnde & Apostolus dixit: In quo & sorte constituti sumus. Sicut enim in ve
Ephes.1. teri testamento terra sorte diuisa est, ita in euangelio sorte quadam domino deputamur. Vnde & scriptum est de euan-
Ioan.19 gelistis: Diuiserunt sibi vestimenta mea, & supra vestimentum meũ miserunt sortem. Et apostoli, cùm eligendus esset duodecimus apostolus in locum Iudæ, sorte munus apostolatus deferendum arbitrati sunt. Itaque oratione facta, vt de
Actor.1. duob⁹ dominus quem vellet eligeret: sors cecidit super Mathiã. Illa igitur vetus terrena sortitio; hæc spiritualis. In illa census seculi materialis, in hac personalis officij. Ibi possessio curarũ, hic diuisio gratiarum. Illic possidemus arua ple-
na laboris atque mœstitiæ; hic possidemur à Christo. Vn- B
Psal.138. de sanctus domini dicit: Possedisti renes meos. Hic filij possideat renes vestros, vt in illis seminaria maneant castitatis,
incentiua virtutum. Ideoque dicate vos Christo, confitemi
Psal.118. ni ei, vt dicatis: Portio mea dominus. Non potest hoc nupta dicere, sed innupta. Nupta enim quærit viro suo, innupta autem Christo placere. Illa mundi, hæc Christi possessio est.
Christi possessio Leuita est, qui nihil sibi de terris vendicat. Qui quærit vxorem, non potest dicere: Portio mea do-
minus. Denique Christi minister quid ait? Argentum &
Act.3. aurum non habeo, sed quod habeo, do tibi: In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. Hoc enim acceperat, quoniam aurum non desiderauerat. Denique missus erat si-
ne virga, sine sacculo, sine pecunia. Et ideo gloriabatur, quia non habebat quod non acceperat. Non enim erubesce
bat in paupertate, quem pauper redemerat. Ideoque dixit:
Psal.33. Surge & ambula: quia legerat: Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum. Sit ergo vobis portio dominus, domin⁹ qui sterilem & parientem facit. Vtranque facit, sed altera in C
tristicia parit, altera in sterilitate lætatur: Cui dicitur: Læta-
Esa.54. re sterilis quæ non paris, erumpe & exclama quæ non parturis. Habet filios sine partus dolore. Vnde & dicitur de ec
Ibidem.66. clesia: Quis audiuit si parturiuit terra vno die, & gens nata est simul? Vno autem die terra non parturit', sed parit gratia. Venit paschæ dies, in toto orbe baptismi sacramenta celebrãtur, velantur sacræ virgines. Vno ergo die sine aliquo
dolore multos filios & filias solet ecclesia parturire. Ideoque pulchrè dicitur: Et gens nata est simul, de populo consecrato. Videtis mysteria, videtis gratiam Christi, gratiam
spiritus sancti, quæ velut quadam sorte defertur: quoniam
Galat.3. non ex operibus, sed ex fide vnusquisque iustificatur à domino. Sicut enim sortis euentus non in nostra est potestate, sed quem casus attulerit: sic gratia domini non quasi ex
mercedis merito, sed quasi ex voluntate defertur. Vnde &
Apostolus ait de diuisionibus gratiarum, quæ diuerso modo dei seruulis deferuntur. Hæc autem omnia operatur v-
1.Cor.12. nus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Prout vult, inquit, non prout debetur. Denique & dominus ait illis, vberiorem mercedem pro opere postulantibus, & con
querentibus quòd parem accepissent cum iis qui posterius
Matth.20. aduenerant: Si ego bonus, oculus tuus quare nequam est? Date ergo filij sortes vestras ei qui vltra meritum laboris remunerationem suis donare consueuit. Date veritatem ipsius viro sancto, id est, integritatem. Ipsius enim est integritas, qui immaculatus aduenit. Veritas itaque virginitas, corruptela mendacium est. State ergo in corde vestro, sicut bo
na vinea in propagine sua. Multæ enim tẽtationes sunt, ideo
Psalm.105. que ait scriptura: Tentauerunt eum in tentatione, & maledixerunt ei super aquam contradictionis Cades'. Tentatur virginitas à plerisque petitoribus. Et cùm voluerit virgo perseuerare, existunt qui contradicant. Cõtradicit petitor, & refutatus maledicit. In opprobrio esse videtur innupta vel virgo, vel vidua. Cades enim innupta est, quæ est sancta corpore & spiritu, & domino se dicauit, quæ reliquit parentes, & non facit voluntatem eorum, qui solent dicere: Debes nobis filia nepotes. Cades est quę filios nescit. Quod si illa diuitiis seculi præfert opprobrium Christi, quod necesse est subeat, qui quærit Christo placere: quanto magis vos, quos pater prouocat ad integritatem, mater hortatur id sequi quod conuenit? Bonum est ergo virginitas. Denique
qui iudicauit, inquit, in corde suo seruare virginem suam, 1.Cor.7.
benefacit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, benefacit: & qui nõ iungit, melius facit. Ille bene facit propter laqueum, hic melius facit propter vtilitatem. Illud pro remedio, istud pro præmio. Beatior autem erit quæ sic manserit secundum meum cõsilium. Puto enim quòd & ego spiritum dei habeam. Sequimini ergo filiæ consilium Apostoli, donũ spiritus sancti. Sumite ergò & vos sicut sumpsit Maria soror Moysi & Aaron tympanum in manibus vestris, &
exite dicentes: Cantemus domino, gloriose enim honorifi- Exod.15.
catus est. equum & ascensorem proiecit in mare. Mortificate membra vestra, vt tympani modo nulla in iis lasciuia carnis exæstuet, omnisque flagrantiæ corporalis sensus intereat. Nesciat in iis nisi in mortuis corporis voluptatib⁹ solus spiritus resultare. Si enim mortui fueritis peccato, viuetis deo. Viuetis autem si non regnet in corpore vestro mortuo Rom.6.
vlla concupiscentia. Versate manibus vestris crucem domini Iesu, & in vestris eam operibus ableuãtes, calcate mundi huius profundum, & pertrãsite, vt ille sicut equus adhinniens in libidinem, nullum locum inueniat in vobis, & quicunque voluerit persequens comprehendere vos, demergatur. Dextera læuáque circa vos aquæ murus sit, vt vapor
omnis corporis tẽperetur, donec ad illos intelligibiles duo- Exod.15.
decim fontes, & septuaginta arbores palmarum, ad illam magni requiẽ sabbati diuina vos dignatio perducat, & in monte hæreditatis suæ plantare dignetur, vbi sancta Maria choros ducit. Induite ergo filiæ dominum Iesum Christũ, quæ- Roman.13.
rite verã sapientiam, de qua dicit sanctus Iob: Sapientia autẽ Iob.28.
vnde inuẽta, aut qui locus disciplinæ? Abyssus dixit: Nõ est in me. Mare dixit: Non est mecum. Bene abyssus dixit, non est in me, quia resurrexit. Nõ enim habet quem tenere non potuit. Denique habes in euangelio, quia angeli dixerũt mu-
lieribus ad sepulchrum venientibus: Iesum qui crucifixus Matth.28.
est, quæritis: non est hic, sed surrexit. Quid est, non est hic? id est, non est in sepulchro, nõ est in infernis, sed in cœlestibus est. Mare quoque, hoc est, seculum dicit, mundus hic dicit, non est mecum: quia supra mundum est, quem vitæ humanæ lapsus atquẽ illecebra non immutauit: quia peccatum fecit, nec est dolus inuentus in ore eius. Abyssus ergo dixit: 1.Petr.2.
Non est in me. Mare dixit: non est mecum. Sed cœlum non dixit, quia non est apud se, quem receperat resurgẽtem. Paradisus non dixit: non est in me, quem regnare in se absoluto quoq; latrone cognouerat, sicut ipse dominus dixit: Ho- Luc.23.
die mecum eris in paradiso. Attrahite filię sapientiam in interiora vestri cordis promptuaria, quoniam ea est omni auro argentóque preciosior, quam mors nescit: quia non mortui laudant dominum, sed viuentes. Et vos igitur vt viua- Psalm.113.
tis, laudate dominum, & laudate eum diebus ac noctibus. Laudabitis autẽ, si ab eo nulla vos auertat cupiditas matrimonij, & cura mundi: quoniam quæ coniugium sortiuntur, sollicitantur mundi huius negociis. Considerate filiæ quid votis debeatis parentum. Aperuimus ad deum os nostrum, votum est voluntas parentum. Nos orauimus, vos soluite. Iudicũ.11.
Quanta vis sit in votis parentum, lepte Galaditæ filia vos debet docere, quæ ne frustraretur oblationem patriam, etiam mortem suam obtulit. Nam cùm ille sollicitus de belli periculo vouisset, si prosperior pugnæ euentus foret, id qd regredienti domum suam primo sibi occurreret, deo se immolaturum: vbi victoria potitus est, occurrit filia læta præ cæteris gaudio victoriæ & pietatis officio. Ingemuit pater, non affectus immemor, sed memor voti. Quæsiuit causam filia, respondit ille quid domino promisisset. Tum illa hortata est, vt promissum deo munus impleret. Itaque incautam patris oblationem sanguine suo soluit. Hæc vobis filiæ sunt communia. Tu autem fili quem mihi verus Helcana, id est, dei dedit possessio, postulat' meus, petitus meus (inde enim etiam Samuel nomen accepit.) Tu, inquã, impetratus meus, & votiuus meus, qui quomodo in vterũ meum veneris, nescio:

Universidad de Deusto
Biblioteca

scio(iam enim desperaueram sobolem sexus virilis) quem mihi vota mea,non aliqua solennis cœtus secreta formarũt. Tu,inquam fili, agnosce à quo donatus sis mihi. Ille tua ora plasmauit,ille tua membra distinxit,ille mea orata susce-
pit,cuius templo,cuius obsequio te antequam nascereris sa
craui. Non parentibus,non tibi, sed deo natus es: cuius an-
tequam de vulua matris exires,esse cœpisti. Et omnes qui-
dem illius sumus,sed tamen tu specialiter promissus domi-
Psalm.75. no,tu redderis,quia scriptum est: Vouete & reddite domi-
no deo vestro. Ego misera,ego indigna,& tamen quasi An-
na promisi, vt omnibus vitæ tuæ diebus ac noctibus à con-
spectu domini non recedas. Ego promisi,tu exequere. Do-
minus sibi hostiæ suæ munus implebit. Hæc & alia pia ma-
ter, quæ postquam congruentem filiorum vidit affectum,
ablactatum suum vberibus gratiæ spiritualis in templũ do-
1.Reg.2. mini deducens,conuersa ad preces: Confirmatum est, in-
quit, cor meum in domino, exaltatum est cornu meum in
domino. Dilatatum est os meum super inimicos meos,lętor
in salutari tuo: quoniam non est sanctus alius quomodo do-
minus,& nõ est iustus quomodo deus noster,& non est san
ctus præter te. Ista igitur ad filios mater dicit,quæ simul &
viduitatis in se, & integritatis in liberis titulos in domũ suã
intulit quasi quosdam fœmineos principatus. Egregia sanè
fœmina,quę sibi nihil reliquit: totum quod habuit,deo ob-
tulit. cuius vita institutio disciplinæ est, & quædam formu-
la castitatis,bono proposito,& meliore magisterio. Exem-
plum enim viduitatis,& virginitatis magisterium est. Pro-
cedit in ecclesiam filiarum virginum sepia comitatu, dome
sticum decus inuehens: & inuenit in ecclesia quod suum di
cat,filium sacrarum lectionum oracula personantem: vt vi-
deantur sibi sorores domi discere,cùm frater auditur. Ma-
ter quoque ad imitationẽ cœlestis exempli gaudet se profi-
cere de filio, & omnia legentis verba pio mandat affectu,&
sedulo corde conseruat. Sed quamuis nil maternis defuerit
hortationibus, ego quoque vos filiæ vel paucis alloquor:
Matth.6. Quærite dominum Iesum, qui nos monet vt quæramus re-
gnum dei, & ecce omnia, inquit, suppetent vobis. Sed ma-
lo ego vos ante meritum deferre, & sic exigere mercedem.
bona merces, sed diuinior dispensator mercedis & auctor
muneris. In regno merces,in Christo remunerãdi potestas.
Quærite illam in scripturis diuinis, ibi Christus inuenitur.
Cantic.1. & dicite sicut illa dicebat: Annuncia mihi quem dilexit ani
ma mea. Sed synagoga quærebat quem amiserat, vos quęri-
te quem non amittatis. Sed cur synagoga dicis, quem dile-
xi,& non dicis,quem diligo? ideo non tenes, quia dilexisse
te dicis. Cur non potius adhuc diligis, vt possis tenere? Ve-
rum illam omittamus. Tu virgo cùm cœperis quærere, ad-
est. Neque enim fieri potest vt desit quærentibus se, qui pa
lam factus est non quærentibus, & inuentus est non inter-
rogantibus. Dum tractas & cogitas præsto est. Disce inter-
rogare cùm venerit, vbi pascat, vbi maneat, sicut illa dice-
bat: Vbi pascis,vbi manes in meridiano? Vbi enim Christus
manet, nisi vbi iustitiæ meridies fulget? Ideoque sacratæ
Psalm.18. scripturæ docetur testimonio, qui dicit: In sole posuit ta- D
Psalm.35. bernaculum suum. Vnde & alibi idem dicit Propheta, In lu
mine tuo videbimus lumen. Lumen filius est: lumen & pa-
ter qui videtur in filio. quoniam filius splendor gloriæ pa-
Hebr.1. tris, & imago substantiæ eius est. Sed etiam in tuo lumine
virgo Christum require, in bonis cogitationibus, in bonis
Matth.5. operibus,quæ luceant corã patre tuo qui in cœlis est. Quæ-
re in noctibus,quære in cubili tuo, quoniam & nocte venit
& pulsat ianuam tuam. Vult enim te omnibus inuigilare mo
mentis, vult ianuam tuæ mentis patentem inuenire. Est & il
la ianua quam vult patere vt aperiatur, vt resonet os tuum
laudem domini, gratiam sponsi, crucis confessionem, cùm
symbolum recenses,psalmos in cubiculo tuo concinis. Er-
Lucæ.12. go cùm venerit, vigilantem te inueniat, vt parata sis. Dor-
miat caro tua, vigilet fides, dormiant illecebræ corporis, vi
gilet cordis prudẽtia, membra tua redoleant crucẽ Christi,
& sepulturæ odorẽ: vt nihil iis somnus caloris infundat, nul
los excitet motus. Ipsa est anima quæ se Christo aperit, quã
nulli vapores carnis exagitant. Cùm hęc inuenerit sponsus,
trãsibit. anima tua illum sequatur, discedat à cubili suo, ex-

A eat in verbo eius,sicut scriptũ est: Exiuit anima mea in ver
bo tuo. id est,peregrinetur à corpore, vt deo adsit: quoniã
cùm est in corpore,peregrinatur à Christo. Vnde & Apo- 2.Cor.5.
stolus ait: Audemus ergo & contendimus magis peregrina-
ri de corpore,& adesse ad dominum. Et ideo contendimus
siue absentes, siue præsentes placere illi. Omnes enim nos
manifestari oportet ante tribunal Christi, vt reportet vnu
quisque propria corporis sicut gessit,siue bonum, siue ma-
lum. Quàm cito causam probauit, qua corpus resurgit. O-
portet enim carnem resurgere, quæ remunerationem suo-
rum est adeptura gestorum, vt quæ in corpore gessimus,in
corpore recipiamus. Vult igitur se dominus sæpius quæri.
discedit, currit vt resuscitet gratiam,quam vult à te, etiam
in te resuscitari: sicut habemus ad Timotheum scriptum:
Propter quã causam admoneo te vt resuscites gratiam dei 2.Timo.1.
quæ est in te per impositionem manuum mearum. Quæ au-
tem resuscitauerit gratiam,sit vulnerata charitatis,sicut illa
B dixit: quia vulnerata charitatis ego sum. Si suscitaueritis &
resuscitaueritis charitatem,quid istud sit, poterimus intelli
gere(si repetamus) quia sagitta est dominus Iesus, cui dicit
pater: Posui te sicut sagittam electam. Et quia ipse est cha- Esaiæ.49.
ritas,sunt vtique iacula charitatis,quib⁹ vulnerat sese quæ-
rentes. Denique & alligati vinculis ipsum sequuntur, quia
quos vulnerat,ligat. Ergo sunt etiã vincula charitatis, qui- Ad Philem.
bus ligatus est Paulus,qui ait: Paulus vinctus Iesu Christi.
Vulnera autẽ charitatis esse: docet Iob quo nemo amplius
Christum dilexit, qui diligebat etiam in ipsis sui corporis
cruciatibus. Vnde dicebat: Sagittæ autem domini in meo Iob.6.
corpore sunt, quarum furor ebibit sanguinem meum. cùm
cœpero loqui,cõpungunt me. Sunt ergo charitatis vulnera,
& bona vulnera. Deniq; meliora vulnera amici,q̃ voluntа- Prouer.27.
ria oscula inimici. Hieremias quoq; æstuabat,& ignem cha Hierem.37.
ritatis quo inflammabatur ad officium prophetandi, ferre
non poterat. Denique demergebatur in lacum,quia Iudæis
C futura excidia annunciabat, & tacere non poterat. Lapida- Acto.7.
batur Stephanus, & illa pro Christo vulnera quasi vulnera
charitatis pio excipiebat affectu. Vapulabant apostoli, &
congratulabantur. Quàm bonus est dominus,pro quo dul-
ces & iniuriæ sunt,& grata mors. Et bene grata,quæ acqui-
rit immortalitatem. In omni,inquit,tempore sint vestimen Eccles.9.
ta tua candida. Quid cãdidius virginitate? quid nitidius in-
tacti vestimento pudoris? Bona quidem castitas coniugalis,
& castitas viduitatis. Mũda omnis castitas,sed fortè non o-
mnis candida,aut non candida in omni tempore. Non candi
da, quãdo non habet quis sui corporis potestatem,quando
ad tẽpus sequestratur oratio. De virginitate ergo pulchrè
dicitur: In omni tempore sint vestimenta tua candida,& o-
leum in capite tuo, vt faces tuæ semper possint lucere, nec
extinguantur cùm cœperit sponsus ille cœlestis venire.
Quam autem vnctionẽ in capite tuo Ecclesiastes dixerit,de
Prouerbiis colligimus: quia oculi hominis in capite eius, id
est,sapientiæ tuæ sensus. Ideo fortè & euangelica mulier il- Lucæ.7.
la laudatur,quæ pedes domini capillis suis tersit, quod fide
se humiliauerit, ne per carnis elata sapientiam videretur,
quam legi subditam verus occultorũ interpres Paulus ne-
gauit,eo quòd Christo subiiceretur. Et pulchrè hoc possu
mus intelligere etiam corporaliter: quoniam in propheticis
scriptis reprehenduntur filiæ Sion,quod alta ceruice proce
derent,nutibus oculorum, & itinere pedum trahẽtes simul
tunicas,& ludentes pedibus. Et ideo gloriam vestis earum,
& ornatus earum,crines & cincinnos. Dominus ablaturum
esse se dicit. Rectè ista mulier sparsit capillos suos,vt nodos
crinium euangelica solueret disciplina. Vnde & apostoli di
xerunt: Nõ in plicatu capillorum, sicut Petrus docuit: neq; 1.Petr.3.
in tortis crinibus,aut auro,& margaritis,vel veste preciosa,
vt Paulus asseruit: sed magis interioris hominis ornamenta 1.Tim.2.
fœminis requirenda: quoniã ille absconditus cordis homo,
qui est pauper seculo, ipse est locuples deo. Audistis filiæ
quia pauperes vos vocatis. Quis autem est homo diues,
cùm multis egeat,nisi ille cui non est graue peccatũ in con-
scientia? Bona est enim,inquit,substantia,cui non est pecca- Eccli.13.
tum in conscientia. Audistis,inquam, in quo possitis apud
deum esse locupletes, vt sit in vobis incorruptibilis & mo-
destus

Universidad de Deusto
Biblioteca

destus spiritus. Bonæ enim diuitiæ sunt innocentiæ atque simplicitatis, quibus peccatum non imputatur, quia nulla in iis doli fraudisque versutia est. Omnis enim simplex obtrectare nō nouit, nescit inuidere, suo cōtentus est, aliena non
2.Cor.8 quærit. Et si egeat, sibi diues videtur, si suppetat quod alimento est satis. Denique pulchrè apostolus Paulus: Et profunda, inquit, paupertas eorum abundauit in diuitiis simplicitatis eorum. Et quia ecclesia congruis erat ornatibus compta, & de Christo lumen recipiens refulgebat. Potest etiam sic locus ille accipi, eo quòd synogoga ad ecclesiam dicat:
Cant.1. Vbi pascis, vbi manes in meridiano: ne fortè fiam circumamicta super greges sodalium tuorum. Mercennaria esse desiderat, quæ sibi vendicabat ante dominatum. Quàm damnosa perfidia est. Sed quia incredula, immitis, sacrilega, ideo eam à gregibus ecclesiæ suæ separat Christus, dicens: Nisi scias te ô decora in mulieribus, hoc est, prius te quæ sis ipsa cognosce, & tunc pete vt meis gregibus appropinques. Et bene in mulieribus decora dicitur synagoga, non in virginibus, quia Euam mulierem sequebatur, per quam B lapsus aduenit. Ecclesia autem decora in virginib' est, quia virgo sine ruga est. Scire ergo debet siue vir siue mulier, quia ad imaginem dei est & similitudinem. In quo enim ad imaginem dei sumus, nisi in animæ substantia & mentis vigore? Hæc nostra omnis portio. Denique Dauid inquit: In
Psal.55. deo sperabo, non timebo quid faciat mihi caro. Non ergo
Gen.6. caro sumus, sed spiritus. De Iudæis autem dictum est: Non permanebit in iis spiritus meus, quia carnes sunt. Nō aurum sumus, non pecunia, non diuitiarum copię. Illa enim nostra. Et ideo tibi dicit Moyses: Attende tibi, hoc est, animæ tuæ, ne pereas, ne carnalis fias. Attende tibi, hoc est, imagini quā à Christo accepisti, similitudini ad quam factus es. Ipsam serua imaginem, quam Christus in te operibus suis pinxit:
Eccl.12. sicut ipse ait ad Hierusalem, id est, ad animā pacificam: Ecce ego Hierusalem pinxi muros tuos. Attende ergo tu prę- C cipuè fili: attende tibi vt læteris in iuuentute tua: cui dicit scriptura: Lętare adolescens in iuuentute tua. Non vnius tibi dicit tępus ætatis. Est quasi quidam flos vitæ, bonorúm-
Psal.102. que ętas operum, de qua scriptum est: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Et oblectet, inquit, te cor tuum in dieb' adolescentiæ tuæ, & ambula in via cordis tui sine macula, & in aspectu oculorum tuorum, & non in audacia oculorum tuorum. In aspectu vtique spirituali, non audacia seculari. Et scito quòd super hæc omnia adducet te deus in iudiciū, & repellet iram à corde tuo, & amouebit nequitiam à carne
Eccli.18. tua. Attende tibi virgo & tu, vt insistas orationi, & vultus tuus assidua obsecratione pallescat. Sed ante orationē præpara animam tuam, vt non videaris tentare deum, cùm deprecaris: vt id quod oras, mores tui loquantur, fides adiuuet, opera commendent. Attende tibi, quod dico tibi: cuicunque virgini loquor. Nam tibi pię non deest institutionis magistra. Attende, inquam, virgo sacræ præsertim professionis, & ab hominis irreuerētis oculis caue. Etsi ad tempus præterierit quasi viator, tamē os suum aperit, & ab omni aqua proxima bibet, vt te inebriet. Nullus sit tuus sine matre progressus, quæ sit anxia tui custos pudoris. Ipsa quoq; ad ecclesiam progressio rarior sit adolescentulis. Considera quanta fuerit Maria, & tamen nusquam alibi, nisi in cubiculo reperitur cùm quæritur. Illa te doceat quid sequaris:
Luc.1. Angelum in specie viri vidit, & pauebat corde, peregrinabatur aspectu. vnde dicit ad eam angelus: Ne timeas Maria.
Eccl.22. Decet solitudo verecundiam, & gymnasium pudoris, secretum est. Quid enim tibi vel ad proximam facilè accedere? Pes fatui facilis in domum proximi. qui autem sapiens est, verecundatur. Inde nascuntur fabulæ, de quibus pulchrè
Ibidem.22. admoneris vt caueas, cùm dicit tibi vir sapiens: Quis dabit disciplinæ meæ custodiam, & supra labia mea signaculum certum, ne cadam ab illis, & lingua mea perdat me? Si virilis sexus iubetur tacere coram senioribus, quàm indecorum est virgines loqui, & varios serere sermones? Esto vt imperes tibi silentium, nunquid potes aliis imperare ne audias? Potest quis aliquando frēnos ori suo imponere, & verbis stateram, auribus non potest. Loqui enim in nobis est, audire ex aliena pendet potestate. Sępe enim audimus quod nolumus. Quid deinde aliud nos scriptura admoneat consideremus. Non iurandum, inquit facilè, quia plerunque mul
Matth.5. ti casus accidunt, vt non possimus implere quod iurauerimus. Qui autem nō iurat, vtiq; non peierat: qui autem iurat, aliquando necesse est incidat periurium, quia omnis homo mendax. Noli ergo iurare, ne incipias peierare. Nec ipsam
Psal.115. quidem liberiorem læticiam in virginibus decet esse. Quæ si non habēt quod fleant, lapsus fleant peccantium. Etenim quæ aliorum lapsus fleuerit, suos cauebit. Fleant postremo vel illa contemplatione, vt hic flentes, illic accipiant consolationē: ne sicut diues ille qui hic luxuriatus est, illic pœnas graues subire domini declaratur oracolo, & tu audias: Rece
Luc.16. pisti bona in vita tua. Quāto beatius Lazarus qui hic fleuit, & illic exultauit: hic esuriuit, & illic epulatur. Si vis ergo & tu bonam læticiam sequi, demōstrat tibi Ecclesiastes liber
Eccles.9. quam sequi debeas, qui ait: Veni, manduca in læticia panem tuum: quoniam iam placuerunt deo facta tua. Quid autem idem Ecclesiastes monuerit nos omnes de immoderatione
Ibidem.7. ridendi, cōsideremus. Sicut vox, inquit, spinarum sub olla, ita risus stultorum. Nempe spinæ cùm ardent, sonant, & cito exuruntur, vt nullus caloris sit effectus. Vnde & Iudæis
Psal.117. dictum est: Exarserūt sicut ignis in spinis. Exusti sunt enim
Psal.11. suo risu, & cōflagrarūt in domini passione, quādo in animæ suæ iocabantur incendium, dicentes: Sperauit in domino, eripiat eū, saluum faciat eum, quoniam vult eum. Et deriden
Ioan.19. tes percutiebāt calamo caput eius, & spinis eum coronabāt, atque acetum ei vt biberet, offerebāt. Ille risus synagogam incendit in æternum. Sic ergo est risus stultorum, qui sine
Genes.18 gratia sonat, & ollam sui corporis vrit. Merito negabat Sara quia riserat, ne videretur ridendo de effectu promissorum dubitasse cœlestium; & tamen ille risus plenus grauitatis fuerat & pudoris, quem nemo alius testis nisi deus solus, cognosceret, quem occulta non fallunt. Quàm pulchrum & illud: Noli festinare in spiritu tuo irasci, quia ira in sinu stul
Eccles.7. torum requiescit. hoc est, etsi causa sit quæ moueat indignationem, non sit festina vindicta, ne immoderatus calor indignationis exæstuet. Non potest igitur auferre quod naturalis est motus, sed moram inserit, vt medicina consilij temperet iracundiam. Sic enim Dauid ante iam dixerat: Irasci-
Psal.4. mini, & nolite peccare. Non quo imperaret iracundiam, sed quòd id quod naturæ esset auferre, non posset, & quasi bonus medicus remedium daret, vt ipsa iracūdia non noceret. Denique etiam si quis prolapsus esset corde, quoniam ira nescit tenere moderamen, suadet vt compungatur in cubilibus suis, & suum vnusquisque condemnet errorem. Sic enim scriptum est: Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Voluit itaque omnes homines suorum delictorum esse censores, vt & qui publico testimonio non tenetur, seipsum iudicem qui in occulto lapsus est erubescat, & aculeo quodam coerceat amaritudinis & pu-
Eccli.23. doris. Quid de parsimonia loquar, cùm sapiens dicat: Auser à me ventris concupiscentias, & concubitus cupiditas ne apprehendat me? Nec infirmitatem ex ieiunio, & abstinētiam reformides. Infirmitas enim grauis sobriam facit animam. D Quomodo etiam docent Salomonis prouerbia, bonæ opinioni studendum, dicendo: Potius est nomen bonum quàm
Prou.22. diuitiæ multæ. Quid est enim patrimoniū, nisi bona illa gubernatio, vnde sanct' Iob dicit: Benedictio morituri super
Iob.29. me veniebat, & os viduæ me benedicebat. Oculus eram cæcorum, & pes claudorum, inualidorum pater. Sividi nudum prætereuntem, & non vestiui: si me non benedixerunt egentes, & de velleribus ouium mearum humeros eorum non calefeci, si abscondi aliquando peccatum meum, quod vel imprudens non ex voluntate commiserim, si aliquando permi si vacuo sinu exire inopem ianuam meam? His enim nomē bonum paratur. Præ cæteris tamen in virgine præcellit studium sobrietatis. Sobrietatem dico nō vini abstinētiam, sed corporalis lasciuiæ, qua grauius quàm vino inebriamur. Dat enim calicē ruinæ & irę poculum. Vnde & dicit domi-
Esaiæ. 51. nus ad Hierusalem: Audi humiliata & ebria non à vino. Ecce accepi de manu tua calicē ruinæ, & poculum iræ. Si hunc calicem exinaniuerit synagoga, non bibant filiæ ecclesiæ.
Psal.143. De Iudæis enim dictum est: Filiæ eorum compositæ, circumornatæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.Corin.3. cumornatæ quomodo ſimilitudo templi. Vos autem tem-
2.Corin.11. plum dei eſtis, filię eius qui non transfiguratur in angelũ lu
cis, ſed verum lumẽ de vero eſt lumine. Ideo in vobis non
ſimilitudo, ſed veritas ſit. Multæ autem cùm ſtudium caſti-
tatis profiteantur, affectãt adminicula pulchritudinis, vt cõ
ptiores prodeãt, nitidiore vultu quàm ſacras domini decet,
Coloſ. 2. quibus apoſtolico ſermone reſpondeo: Quæ mortuæ eſtis
cum Chriſto ab elementis huius mundi, quid adhuc velut
viuentes de hoc mũdo decernitis? Ne tetigeritis, inquit, ne
attaminaueritis, ne guſtaueritis quę ſunt omnia ad corrupte
lam. At non ſancta Soteris, vt domeſticũ piæ parentis pro-
feramus exemplũ. Habemus enim nos ſacerdotes noſtram
nobilitatem præfecturis & conſulatibus præferendam. Ha
bemus, inquam, fidei dignitates quæ perire non norunt. At
non, vt dixi, Soteris vultus ſui curam gerebat: quæ cùm eſ-
ſet decora facie valde, & nobilis virgo maiorum proſapia,
conſulatus & præfecturas parentũ ſacra poſthabuit fide, &
immolare iuſſa non acquieuit? Quã perſecutor immanis pal
mis cędi præcepit, vt tenera virgo dolori cederet, aut pudo
ri. At illa vbi audiuit hanc vocẽ, vultum aperuit, ſoli inuela
ta atq; intacta martyrio, & volens iniuriæ occurrit, vultum
offerens, vt ibi martyrij fieret ſacrificium, vbi ſolet eſſe ten
tamentum pudoris. Gaudebat enim diſpendio pulchritu-
dinis periculum integritatis auferri. Sed illi potuerunt qui-
dem vultum eius vulnerum vibicibus exarare, faciem tamẽ
virtutis eius & gratiam decoris interni nequaquam exarare
potuerũt. Hetruſcum iuuenem veteres fabulæ ferunt, cùm
propter admirandam oris proprij pulchritudinem in amo-
rem accenderet fœminas, ſtigmatibus inaraſſe vultũ ſuum,
ne qua eum adamare poſſet. Videro vtrum caſtus fuerit il-
lius animus, affectus tamen non innocens, propter quẽ in ſe
ipſe animaduerteret. Ille tamen ſola excepit vulnera ne no
ceret: hęc triumphales retulit martyrij cicatrices, vt imagi-
nem dei quã acceperat, reſeruaret. Seruate & vos hanc ima-
ginem filiæ, ſeruate ſcripturæ præcepta diuinæ, vt omne os
Prouer. 93. iniqui obſtruatur. Scriptum eſt enim: Beatus quẽ tu erudie-
ris domine, & de lege tua docueris eum. Bonus dominus e-
rudit & docet, & plerunq; arguit. Sed etiam quẽ arguit, bea
tum facit. Beatus enim homo quem arguit dominus. Et ideo
increpationes eius nõ refugias, quia charitatis & gratię ſunt.
Ipſe enim percutit, & quaſi bonus medicus manibus ſuis ſa
nat. Septies de neceſſitatibus te liberat, in ſeptimo autẽ non
te contingit malum. In fame eripiet te à morte, in pugna au
tem de manu ferri te exuet, à flagello linguę te abſcondit. Si
enim tu nulli putaueris derogandum, alienæ linguæ flagel-
la non metues. Mire autem ſermones maledicorum expreſ
ſit dicẽdo, linguæ flagellum, cuius ſonus latè reſultet. A quo
1.Petr.3. nos ſeparare cupiens Petrus apoſtolus monet: vt non red-
damus malum pro malo, & maledictum pro maledicto: ſed
magis cùm maledicitur nobis, benedictionis referamus gra
Pſal.33. tiam. Et ideo dicit: Cohibe linguam tuam à malo, tanquam
linguæ flagello, nec timeas verborum ſonum, ſi munda eſt
conſcientia tua. Bonũ eſt quidem nullum (ſi fieri poteſt) lo-
cum obtrectationi dare: ſed quia pleriq; non vitiis ſed vir-
tutibus derogant, reprehendant quod laudis eſt, non inue-
niant quod erroris eſt. Sed, quod peius eſt, non ſolũ ab alie-
na lingua, ſed etiã à noſtra flagellamur. Et hæc ſunt grauio-
ra verbera, cũ ex multiloquio peccatũ incurrimus. Et ideo
cuſtodi virgovias tuas, vt nõ delinquas in lingua tua. Et bo
na loqui plerũque crimen eſt virginis. Sed quid miraris de
1.Timo.2. virgine, cùm mulier in ſilentio iubeatur diſcere? Bonus eſt
Daniel.13. pudor, quem commendant ſilentia. Suſanna periclitabatur
& tacebat, vt melius tacito pudore loqueretur. Denique in-
uenit verecũdia defenſorem, qui defenderet caſtitatem. De
qua bene dicitur, quòd eam à flagello linguæ dominus abſ-
Gen.39. condit. Quid de fœminis dicimus? Ioſeph tacuit accuſatus,
vt melius eum innocentia quàm lingua defenderet. Tacuit
Danie.14. Daniel omnibus ſapientior, & ora clauſit leonũ. Vnde pul-

A chrè ſanctus Dauid dicit: Poſui, inquit, ori meo cuſtodiam, Pſalm.38.
dum conſiſteret aduerſum me peccator. Quid enim vis lo-
qui? Vereris ne te tacente obiecta credãtur? Sed audi bonũ
magiſtrum dicẽtem ſanctum Iob: Ecce rideo opprobrium,
& non loquor: clamabo, & nuſquam iudicium. Id eſt, crimi
nator aliquis opprobria iacit? habes quod intra te rideas, ſi
crimen conſcientiæ nõ recognoſcis. Quid enim referas ver
ba verbis? Nondum eſt iudicium: & ſi clames, nõ appropin
quat. Debentur tibi in hoc ſeculo multa certamina. Vicerat
ſanctus Iob damni dolorem: vicerat, imò excluſerat luctus
acerbitatem in amiſſionibus filiorum, vicerat vulnerũ aſpe
ritates, vibices corporis, adhibentur mulieris tẽtamenta, &
ipſa nõſenſit. Adhuc amicorum increpationes ad certamen
ei vltimum reſeruãtur. Luctatus fuerat cum affectu patrio,
luctatus cum dolore corporis & ęgritudine: oportebat eum
ſubire etiam ſermonũ tentationes. Ergo quando vides vi-
duam diſpẽdiis aliquibus laborare, aut filiorum incõmodi-
tate vel morte, iuſtum iniuriis affici: noli ex iſtius ſeculi in-
cõmodis merita eius penſare, aut mirari q̃ de relictus à do-
B mino ſit. Hic quidẽ luctamur, ſed alibi coronamur. Non de
me tantum, ſed de omnibus hominibus cõmuniter ſum lo-
cutus. Nam vnde mihi tãtum meriti, cui indulgentia pro co
rona eſt? Hic lucta, illic brauiũ: hic militia, illic ſtipendium
eſt. Ergo dũ in hoc mundo ſum, adhuc luctor, adhuc decer
to, adhuc impellor vt decidam. Sed potens eſt dominus, qui
impulſum ſuſcipiat, labentem ſtatuat, nutantẽ erigat. Quid
ergo miraris aliquem laborare? Donec vita eſt iſta, certamẽ
non deerit. Non exit corona, nullus probatur, niſi qui perſe Matth.10.
uerauerit vſque in finem, vt poſtea poſſit qui legitimè cer- & 24.
tauerit coronari. Quis fortior Paulo? quis beatior? Ille ta- Actо.9.
men vas electionis dominicæ, non antè ſibi coronam vindi
cauit quàm certamen omne cõſummaretur. Ideóq; ait: Cer 2.Tim.4.
tamen bonũ certaui, curſum cõſummaui, fidẽ ſeruaui: quod
reliquũ, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ: quã non ſolũ ſibi,
C ſed etiam omnibus diligentibus aduentum domini dicit eſ-
ſe reddendam. Pulchrè dixit, aduentũ Chriſti diligẽtibus.
Nemo enim feſtinat ad iudicium, niſi de innocẽtia ſecurus,
aut qui de labore præſumit, cui aut gratia domini, aut pia
pro Chriſto certamina ſuffragantur. Quam vtique habebit
prærogatiuam & ea vidua quæ bene filios educauerit, & in
liberis gratulabitur, & maximè quæ omnes quos ſuſcepit,
domino dedit. Vnde & illa euangelica vidua diuitibus an- Lucæ.21.
teferтur. Non ſolum enim quia totum quod habuit, ad vi-
ctum pauperum miſit, ſed etiam quòd duo æra detulit, do- Ibidem.10.
minica voce laudatur, id eſt plenam fidem. Denique ad ho-
minis ſanitatem & ille Samaritanus duo æra ſtabulario de-
dit, quibus vlcera curaret illius à latronibus vulnerati. Er-
go quia & ſecundum vetus teſtamentũ Mariæ ſororis Aa-
ron virginitatem, & ſecundum nouum ſanctæ Mariæ ma-
tris domini integritatem ſtudio ſuæ prolis imitata eſt, remu
nerationnem fidei diuino iudicio conſequetur, quę nihil ſi-
bi ad ſeculi ſubſidium reſeruauit, ſed totum domino ſobo-
lis piæ munus impendit. Te nunc domine precor, vt ſupra
D hanc domum tuam, ſupra hæc altaria, quæ hodie dedicãtur,
ſupra hos lapides ſpirituales quib⁹ ſenſibile tibi in ſingulis
templum ſacratur, quotidianus præſul intendas, oratiõeſ-
que ſeruorum tuorum, quæ in hoc loco funduntur, diuina
tua ſuſcipias miſericordia. Fiat tibi in odorẽ ſanctificatio-
nis omne ſacrificium quod in hoc templo fide integra, pia
ſedulitate defertur. Et cùm ad illam reſpicis hoſtiam ſalu-
tarem per quam peccatum mundi huius aboletur, reſpicias
etiam ad has piæ hoſtias caſtitatis, & diuturno eas tuearis au
xilio, vt fiant tibi in odorem ſuauitatis hoſtię acceptabiles,
Chriſto domino placentes, & integrum ſpritum eorum ani
mam & corpus ſine querelæ loco vſque in diem domini Ie
ſu Chriſti filij tui ſeruare digneris, Amen.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPITA INSTITVTIONIS VIRGINIS.

De commendatione Eusebij, quod Ambrosiam filiam suam deo deuouerit, ac de laude huiusce modi oblatiõis, virtute quoque taciturnitatis, & loco orandi. Cap. I.
De commendatione ordinis in oratione seruandi, & quod à diuinis laudibus inchoandum sit, & quomodo virgo tria in se seruare debeat. Cap. II.
Quod sexus muliebris non sit culpãdus propter erroris causam quam Eua inuexit. Et quomodo omniũ animantium gratia foris, hominis autem intus existat. Cap. III.
Quomodo per mulierem ecclesiæ gratia figuratur. Quódq; mulier lapsus sui in peccatum excusationẽ habeat quam vir habet. Cap. IIII.
Quomodo mulierẽ audire vir iubeatur. Quomodo etiam Maria non solũ virginitatis incẽtiuum attulit, sed & deũ intulerit. Et de confutatione hæreticorum, qui sanctissimam Mariam perseueraſſe virginẽ negauerunt. Cap. V.
Quomodo nõ derogauerit virginitati Mariæ quod cõiunx Ioseph nominata fuerit. Cap. VI.
Quod Maria pudorẽ nũquam mutauerit, quæ nec animum mutauerat. Cap. VII.
Quòd Maria sit porta illa clausa quam Ezechiel descripsit, in qua sedit Christus, & exiuit. Cap. VIII.
Quemadmodum virgo Maria sit virga & hortus clausus, ac paradisus, & fons signatus, atq; porta clausa. Cap. IX.
Quòd Christus qui corona est virginũ, sit vnus sicut & pater vnus est, & spiritus vnus: & quomodo in personis diuinis sit æqualitas. Cap. X.
Quòd nulli alij laborare aut seruire debeam', nisi soli Christo, qui primus est. Et quomodo aliquando secundus & nouissimus dicatur. Cap. XII.
Quomodo Christus dicatur iuuenis secundus & finis omni populo eius. Quomodo etiam virgo Maria dicatur aula regalis. Cap. XII.
Quomodo Mariana virginitas dicatur leuis nubes, super quam dominus sedit, quę aliis virginibus pluuiam spiritualem irrorat, & vnguentum integritatis. Cap. XIII.
Quomodo gressus Marię speciosi dicantur in calciamentis. Et quod moduli fœmorum suorum similes sint torquibus, & vmbilicus crater tornatilis, & vẽter sicut aceruus tritici minuti inter lilia. Cap. XIIII.
Quomodo sacræ virgines dicantur lilia Christi, & de anno dominicæ benignitatis. Cap. XV.
Quomodo filiæ Hierusalem egredi iubeantur ad vidẽdum regem Salomonem, &c. Et de stola piæ operatiõis quam induere debent virgines. Cap. XVI.
Quomodo in virginibus videatur angelorum vita in terris, quã in paradiso amiseram'. & de deuota deprecatiõe quã Ambrosius fecit super virginem velandã. Cap. XVII.

Diui Ambrosij MEDIOLANENSIS EPISCOPI institutio virginis, ad Eusebium.

De cõmendatione Eusebij quod Ambrosiam filiã suam deo deuouerit, ac de laude huiusce modi oblationis, virtute quoque taciturnitatis, & loco orandi. Cap. I.

COmmendas mihi pignus tuũ, quod æquè est meum, Ambrosiam domini sacram: & pio eius affectu tibi asseris præstantiorem reliqua sobole sollicitudinem. Et verè ita est apud mentem fidelem. Cæteros enim instituis, vt emittas domo atque alienis copules, istam tecum semper habebis. In cęteris quoque paternæ veteris pietatis necessitudine, in hac vltra patrem procedis, votóq; & studio progrederis, vt placeat deo. Quæ cùm sit præstantior causa votorũ, sola tamẽ soluat quicquid A prò se & pro omnibus filiis debes. Hoc est sacrificium quod Abel obtulit ex primitiuis ouium suarum fœtib'. Quod & Apostolus præ cæteris laudat ad Corinthios, dicens: Quoniã qui statuit in corde suo firmus, & iudicauit in cordẽ suo seruare virginem suam, bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginẽ suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Vnde pulchrè Dauid cũ descripsisset ecclesiæ gratiam, cuius omnis gloria intus est nõ foris (in bonis enim cogitationibus, atq; immaculato castitatis affectu, & synceræ propositi conscientiæ summa est laus) subtexuit, dicens: Afferentur regi virgines post eam. Et conuersus ad dominum patrem: Proximæ, inquit, eius afferentur tibi: afferentur in lætitia & exultatione, adducentur in templum regis. Quæ est proxima, nisi quæ Christo propinquat, cui dicit deus verbum: Exurge, veni proxima mea, formosa mea, columba mea, quia ecce hyems præteriit? Antequam verbum dei reciperet, hyems erat, inhonora, sine fructu: vbi verbũ dei recepit, & mundus ei est crucifixus, æstas est facta. Denique B feruore sancti spiritus vaporata, flos esse cœpit, & spirare odorem fidei, fragrantiam castitatis, suauitatem gratię. Vnde & alibi addidit: Oculi tui colũbæ extra taciturnitatẽ tuam. eo quòd tota spiritalis & simplex sicut colũba (in cuius specie visus est à Ioanne descendere spiritus sanctus) spiritalia videat, & nouerit ea quæ viderit tacere mysteria. Nõ enim mediocris virtus tacere. Est enim & tempus tacendi, sicut tempus loquendi: sicut & scriptũ est: Dominus dat mihi linguam eruditionis, quãdo oporteat dicere sermonẽ. Virginitatis itaq; dos quædã est verecundia, quæ cõmendatur silẽtio. Ideo ecclesię gloria intus est, nõ vtiq; in multiloquio, sed in sensibus vel in penetralibus sacramentorũ, sicut ipsa dicit ad sponsum: Quis dabit te fratrem mihi lactentẽ vbera matris meæ, & inueniẽs te foris osculabor te? Et quidem non spernẽt me, assumã te, & ducam te in domũ matris meę, & in secretum eius quę concepit me. Et suprà ait: Introduxit me rex in cubiculũ suum. Foris osculatur ecclesia Christum, & ab eo in cubiculũ introducitur. Osculatus est eã foris, quando tãquã sponsus procedẽs de thalamo suo, exultauit tanquam gigas ad currẽdam viam. Tãquam gigas foris C est, quia non rapinã arbitratus est esse se æqualem deo: formam serui accepit. Foris ergo factus est, qui erat intus. Vide illum intus, quãdo legis quòd in sinu est patris. Cognosce ilũ foris, quando nos quærit vt redimat. Foris sibi factus est, vt mihi intus esset, & fieret medicus noster. Ibi ergo simus, vbi Christus medicus est, radicatus & fixus in cordibus nostris. Et ideo sicut ipse præcepit: Cùm oras, intra in cubiculum tuum, & effunde super te animam tuã. Cubiculũ tuum interiorum secretum est, cubiculum tuum conscientia tua est. Denique Ecclesiastes tibi dicit: Et quidem in conscientia tua regi ne maledixeris, & in penetralibus cubiculorum ne maledicto deuoueris diuitem. Ibi ergo ora, & ora in occulto: vt audiat te qui in occulto audit, & ora sine ira & disceptatione, abdicato occulta dedecoris. Iustus enim non proditionem criminis metuit, sed contagionem.

D *De commendatione ordinis in oratione seruandi, & quod à diuinis laudibus inchoãdum sit. Et quomodo virgo tria in se seruare debeat. Cap. II.*

QVàm bona oratio cum misericordia. Bona oratio quæ ordinẽ seruat, vt primo à diuinis inchoemus laudibus. Si enim cum apud hominem agimus, beneuolum volumus iudicem facere: quanto magis cùm dominum nostrum precamur? Primò ergo immolemus deo sacrificium laudis, vt & Apostolus dicit: Obsecro ergo primo omnium fieri orationes, obsecrationes, postulationes, gratiarumactiones. Doceat te Dauidicus psalmus octauus, qui cœpit à dei laudibus. Domine dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra. Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos. Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Hactenus oratio. Inde sequitur obsecratio, vt destruatur inimicus. Postulatio, vt lunam & stellas videat: lunam ecclesiam, stellas filios ecclesiæ cœlestis gratiæ luce fulgentes: & quod petit, prophetico spiritu visurum se esse promittit. Gratiarum actio quòd tuetur dominus hominem, & hunc limum

1.Cor.7.
Psal.44.
Cantic.2.
Galat.6.
Cantic.4.
Ioan.1.
Eccles.3.
Esaiæ.50.
Cantico. 8.
Can.2.
Psal.18.
Philip.2.
Ioan.1.
Matth.6.
1.Tim.2.
Matth.18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

corporis noſtri diuina viſitatione confirmat, vel quod homini animantium genera vniuerſa ſubiecit. Similiter & dominica oratio omnia comprehendit, quam vulgare non opus eſt. Tu autem qui legis, quemadmodum diſtinguere debeas recognoſcis. præcipuè tamen (vt dixi) commendanda eſt oratio, ſicut præmiſi, placiditate animi & trãquillitate, vt vnuſquiſque ſibi conſtet & cõgruat, & fiat illud quod
Matth.18. ſcriptum eſt: Si duobus ex vobis conuenerit ſuper terram, de omni re quãcunque petierint, fiet à patre meo qui in cœlis eſt. Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorum. Qui ſunt iſti duo, niſi ani
1. Corin. 9. ma & corpus? Vnde & Paulus caſtigabat carnẽ ſuam, & ſeruituti redigebat, vt eſſet animæ tanquã imperatrici ſuæ caro ſubdita, & mentis imperiis obtemperaret, ne eſſet in vno homine diſſidium, ac bellum intra ſe gereret, & legi mentis repugnaret lex corporis. Duo igitur iſta diuerſa ratione quadam & pace iungebat, ſecundum quod ipſe aſſeruit di-
Epheſ.2. cens: Quia Chriſtus eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem ſepis, ſoluit inimicitias in carne ſua: ne id ageret quod nollet, atque id faceret quod odiſſet. Iſti ergo ſunt duo, anima & caro. Vnde & Dauid ait: Non timebo
Pſal.55. quid faciat mihi caro. quam aduerſariam animæ ſuæ noſſet. Quæ tamen duo (vt euidentius exprimamus) non ſolũ duo ſunt, ſed etiam duo homines, vnus interior, alter exterior. Iſti duo ſi ſibi propoſiti in æqualitatem concurrant, vt cogitationes factis, & cogitationibus facta cõueniant, vitæ noſtrę rota ſine vlla offenſione voluetur, vt quemadmodũ ſcri
Pſal.76. ptum eſt: Fiat vox tonitrui in rota. Iſti igitur duo vnũ ſunt: nec ſolum vnum, ſed vñus homo. Vnde & Apoſtolus ait:
Epheſ.2. Vt duos conderet in vno homine, faciens pacem, & reconciliaret vtroſque in vno corpore deo, per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo, vt in vtriſque acceſſum habeamus in vno ſpiritu ad patrem. Sunt etiam duo homines, vetus & nouus. Vetus ille peccato obnoxius & obſoletus, ac veſtimẽti veteris ſimilitudine attritus & ſciſſus, quem in ba
Roma.6. ptiſmate affigimus cruci. Vnde Apoſtolus ait: Quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt cruci, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus peccato. Vetus ergo affigitur, vt moriatur peccato, vt nouus reſurgat, qui renouatur per gratiam. Diximus de duobus. Fortaſſe dicat aliquis:
Matth.18. Quid de trib⁹ dicis, quoniam ſic habet ſcriptura: Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorũ? Hinc quoq; ratio manifeſta eſt, quia idem Apo
1.Theſ.5. ſtolus dicit: Ipſe autẽ deus pacis ſanctificet vos per omnia, vt integer ſpiritus veſter & anima & corpus ſine querela in die domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Vbi ergo tres iſti integri, ibi Chriſtus eſt in medio corũ: qui hos tres intus gubernat & regit, ac fideli pace cõponit. Hæc igitur tria, integra præ cæteris in ſe virgo cuſtodiat, vt nullã det ſacrę virginitatis querelã, & ſit inoffenſa, ſine ruga, ſine macula. De qua licet frequentibus libris dixerimus, tamẽ memorati pignoris cauſa, hunc ad te librum condendũ arbitrati ſumus.

Quod ſexus muliebris non ſit culpandus propter erroris cauſam quam E*ua inuexit. Et quomodo omniũ animãtium gratia foris, hominis autem intus exiſtat.* *Caput III.*

BOna virginitas, quę ſexum vtrunq; non ſolũ abſoluit à crimine, verumetiam prouocauit ad gratiam. Accuſamus autem plerunque fœmineũ ſexum quod erroris cauſam inuexerit, & non conſideramus quanto iuſtius in nos obiurgatio retorqueatur. Nam vt repetamus à principio, & rerum exordia interrogemus: quantum ei delatum ſit', inueſtigabimus, & quam in miſera conditionis humanę fragilitate, fœmina inuenerit gratiam. Nam cùm omnia opera ſua laudauerit deus, cœlum, terram, maria, noctem, & diem, quod iſta proficerẽt ad vſum laboris, illa ad fructum quietis, laudauerit feras, beſtias: vbi ad hominem ventum eſt, ſolus nõ videtur eſſe laudatus, propter quem omnia generata ſunt. Quæ igitur cauſa eſt, niſi fortè ea, quia alia in ſpecie ſunt, homo in occulto? Nihil in beſtiis plus reperias, quàm quod videtur: in homine nihil eſt inferius, quàm quod videtur: qui cùm ex animo conſtet & corpore, hoc vtique in eo ſeruit quod videtur: illud autem in eo regit hominem quod non videtur. Meri-

A rito ergo alia in exordio laudantur, iſtius laudatio nõ promitur, ſed reſeruatur: quia aliorum gratia foris, huius intus eſt. Aliorum in natiuitate, huius in corde. Quid enim tam altum & tam profundum quàm mens hominis, quæ quaſi inuolucro quodam corporis tegitur & occultatur: vt eã haud facile quiſquã introſpicere & ſpeculari queat? Ideo ergo homo non ante laudatur, quia non in forenſi pelle: ſed in interiore homine ante probandus, ſic prædicandus eſt, quẽ prę-
1.Pet.3. clarè definiuit apoſtolus Petrus, dicens: Abſconditum eſſe cordis hominẽ in incorruptione quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt ante deum locuples. Merito ergo differtur, vt ſequatur fœnorata eius laudatio, cuius dilatio non diſpendiũ, ſed incrementum eſt. Nemo ergo ſe deſpiciat quaſi vilem, nec contuitu corporis ſeſe æſtimet. Nã & ſi dixerit ſanctus Iob:
Iob.1. Nudus exiui de ventre matris meæ, nudus & hinc abibo: habuit tamen quo non ſolum inter homines, ſed etiam apud deum diues inueniretur. Quid autẽ locupletius, quàm quod
B ad imaginem dei eſt ac ſimilitudinem? Ad imaginem autem interior eſt homo, nõ iſte exterior: ille qui ſenſu æſtimatur, non oculis comprehenditur. Ille ergo nobis expectandus eſt, qui ſerius inueſtigatur. Ideo deus non putauit hominis fabricam eſſe laudandam, quia maior eius virtute eſt portio. Præclara quidem ſpecies, & præſtantior cæteris animantibus, ſed irrationabilia ſpecie corporis æſtimentur: ea autem quæ rationis plena ſunt, communem laudem ſequeſtrẽt. Homo igitur mihi non tam vultu quàm affectu admirandus emineat atque excellat: vt in his laudetur, in quibus etiam deus prophetico iudicio laudatur, de quo ſcriptũ eſt:
Pſalm.65. Terribilis in conſiliis ſuper filios hominum: cuius opera coram deo luceant, qui bona iugibus operibus facta cõtexat:
2.Timo.2. Et ideo laudatio eius non in exordio, ſed in fine eſt. Nemo enim niſi legitimè certauerit, coronabitur. Ideoque Sapiẽs
Eccl.11. tibi dicit: Ante mortẽ non laudes hominem quenquã. Qua ratione hoc dixerit, ſuperioribus docuit, dicens: Quia in fi
C ne hominis nudãtur opera eius. Spectemus tertium, in quo manifeſtauit deus ſententiã ſuam. Cùm enim feciſſet hominem, & potuiſſet in paradiſo operari & cuſtodire, dixit: Nõ
Gene.1. eſt bonũ ſolum eſſe hominem. Faciamus, inquit, ei adiutorium ſecundum ſe. Sine muliere igitur homo non habet laudem, in muliere prædicatur. Nam cùm dicit: Nõ eſt bonum ſolum eſſe hominem, confirmat vtique bonum eſſe hominũ genus, ſi virili ſexui fœmineus ſexus accedat. Simul illud conſiderandum, quia ille de terra factus & limo eſt, iſta de viro. Et caro quidem limus, ſed ille adhuc informis, iſte informatus. Iam illud prẽclarum Apoſtolicũ arceſſamus exemplum quod habemus ſcriptum: Quia relinquet homo pa
Epl eſ.5. trem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in eccleſia.

Quomodo per mulierem eccleſiæ gratia figuratur. Quódque mulier lapſus ſui in peccatum excuſationem habeat quam vir habet. *Caput IIII.*

ADuertimus itaque per mulierem cœleſte illud impletum eſſe myſterium, eccleſiæ in ea gratiam figuratam, propter quam Chriſtus deſcendit, & æternum illud opus humanæ redẽptionis abſoluit. Vnde & Adam vocauit nomen mulieris ſuæ vitam. Nam & in populis per mulierẽ ſucceſſionis humanæ ſeries & propago diffunditur, & per eccleſiam vita conquiritur æterna. Sanè negare nõ poſſumus quod errauerit mulier. Quid miraris tamen ſi infirmior lapſus eſt ſexus, cùm ſit lapſus etiam fortior? Mulier excuſationem habet in peccato, vir non habet. Illa (vt ſcriptura aſſerit) à ſapientiſſimo omnium ſerpẽte decepta eſt, tu à muliere, id eſt, illã ſuperior creatura decepit, te inferior. Te enim mulier decepit, illam malus licet tamen angelus. Si tu inferiori nõ potuiſti reſiſtere, quomodo illa potuit ſuperiori? Culpa tua illã abſoluit. Si de merito culpæ dubitas, interrogemus ſententiam qua illi dictum eſt: In
Gen.3. triſtitia paries filios, & ad virum tuum cõuerſio tua, & ipſe tibi dominabitur. Viro autem dicitur: Terra es, & in terrã ibis. Et verè iuxta hanc ſententiã, quandoquidem ſi Adam quod à domino deo audierat, ſeruare non potuit, quomodo potuit ſeruare mulier quod audiuit à viro? Si illum dei vox

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non confirmauit, quomodo istam vox firmaret humana? Denique Adam conuentus quòd contra diuina quæ coram audierat præcepta gustasset, nihil habuit quod diceret: nisi quod sibi mulier dedisset, & mãducasset: mulier autem ait: Serpens traduxit me, & manducaui. Quanto maior mulieris absolutio: Ille arguitur, hęc interrogatur. Adde illud, quod & prior culpam fatetur. Etenim quę se dicit esse seductam, testatur errorem. Erroris igitur medicina confessio est. In iudicio ipso quanto clementior mulier viro? Ille mulierem suam accusauit, ista serpentem: hoc est, nec accusata crimen retorsit, sed ipsum accusatorem suum maluit (si posset) absoluere, quàm ligare. Habes igitur & culpæ absolutionem in confessione, & sententiæ in executione. In tristitia, inquit, paries filios. Condemnationis suæ pondus agnoscit, munus pœnalis cõditionis exequitur. Pro te mulier doloribus suis militat, & remunerationem ex pœna inuenit, vt per filios per quos affligitur, liberetur. Facta est itaque gratia ex iniuria, salus ex infirmitate. Scriptũ est enim: Quia salua erit per filiorum generationem. Cum salute itaque parit, quos in tristitia parturiuit: & ad laudẽ educat, quos peperit cum dolore. Sed dicis ô vir, quia mulier tẽtatio fuerit viri. Verũ est etiã: si est decora, ecce alia tentatio. Tamẽ Abrahæ descendenti in Aegyptum, vxoris pulchritudo non nocuit, imò magis profuit: honoratus est enim per vxorem, non lubrio habitus in vxore. Cur autem tu vultus decorem in coniuge magis quàm morum requiras? Placeat vxor honestate magis quàm pulchritudine. Illa eligatur, quæ Sarã moribus referat. Non est vitiũ mulieris, esse quod nascitur: sed vitium viri est quærere in vxore quo sæpe tentetur: in quo si infirmior fuerit mulier, ipsa labatur: si fortior, vir pericli tetur. Non possumus reprehẽdere diuini artificis opus: sed quem delectat corporis pulchritudo, multo magis illa delectet venustas, quę ad imaginẽ dei est intus nõ foris cõptior. Si ergo vxor tentatio est, esto cautior: quære remediũ aduersus tentationis periculum. Vigilate, inquit, & orate, ne intretis in tentationem. Dominus hoc dixit, vir audiuit, mulier impleuit. Quotidie mulieres ieiunant, & non indicta præstant ieiunia, peccatum agnoscunt, accersunt remedium. Semel de interdicto mulier manducauit, & quotidie ieiunium soluit. Qui secutus es errantem, sequere corrigentem. Ambo manducastis, cur sola ieiunat? hoc est, ambo deliquistis, cur sola remedium quærit error?

1 Tim. 2.

Matth. 26.

Quomodo mulierem audire uir iubeatur. Quomodo etiam Maria non solum uirginitatis incentiuum attulit, sed & deum intulerit. Et de confutatione hæreticorum qui sanctissimã Mariam perseuerasse uirginẽ negauerũt. Cap. V.

VEni Eua iam sobria, veni Eua, & si in te aliquãdo intẽperans, sed iam in prole ieiuna, Veni Eua iam talis, vt nõ de paradiso excludaris, sed rapiaris ad cœlum. Veni Eua iam Sara, quæ parias filios non in tristitia, sed in exultatione: non in mœrore, sed risu. Isaac tibi multiplex nascetur. Veni iterum Eua iam Sara, de qua dicatur viro: Audi Sarai vxorem tuam. Sis tu licet viro subdita, quia esse te deceat: cito tamen soluisti sentẽtiam, vt vir te audire iubeatur. Si typũ Christi illa pariendo à viro meretur audiri, quantum proficit sexus, qui Christum (salua tamen virginitate) genera uit? Veni ergo Eua, iam Maria, quę nobis non solum virginitatis incentiuum attulit, sed etiam deum intulit. Vnde lętus & exultans tanto munere dicit Esaias: Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum deus. Vnde hoc munus? Non de terra vtique, sed de cœlo vas sibi hoc per quod descenderet Christus elegit, & sacrauit templum pudoris. Per vnam descendit, sed multas vocauit. Vnde & speciale Maria domini hoc nomen inuenit, quod significat, deus ex genere meo. Dictæ sunt & ante Mariæ multæ: nam & Maria soror Aaron dicta fuit, sed illa Maria amaritudo maris vocabatur. Venit ergo dominus in amaritudinem fragilitatis humanæ, vt conditionis amaritudo dulcesceret verbi cœlestis suauitate, & gratia tẽperata. Hoc significauit fons Mara per lignũ dulcoratus, eo quòd populus nationũ amarus ante peccatis, vel caro nostra temperamento passionis dominicæ in vsus alteros mutaretur.

Genes. 21.

Esaiæ. 7.

Exo. 15.

Ibidem.

Egregia igitur Mariã, quæ signum sacræ virginitatis extulit, & intemeratæ integritatis pium Christo vexillum leuauit. Et tamen cùm omnes ad cultum virginitatis, sanctæ Mariæ adnocentur exemplo, fuerunt qui eam negarent virginem perseuerasse. Hoc tantum sacrilegium silere iam dudum maluimus, sed quia causa vocauit in medium, ita vt eius prolapsionis etiam Episcopus argueretur, indemnatum non putauimus relinquẽdum: & maximè quia & mulierem eam legimus, sicut in Chana Galilææ ipse Dominus dicenti sibi: Vinum non habent fili, respondit: Quid mihi & tibi est mulier? Et alibi legimus quod dixerit Matthæus de Ioseph & Maria: Inuenta est antequam conuenirent, in vtero habens de spiritu sancto. Et infrà: Nõ cognouit eam donec peperit. Et iterum de Ioseph: Noluit eam traducere. Et fratres domini videntur significare quod de Maria susceptus sint. Et Apostolus ait: Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filium suũ factũ ex muliere, factũ sub lege. Quæ singula notãda nobis sunt, vt qui illa legit, sermonis huiusmodi vinculo non alligetur. Respondeamus itaque suo ordine. De mulieris nomine quid mouemur? Ad sexum retulit. non enim corruptelę sed sexus vocabulum est. Vulgi vsus non præiudicat veritati. Deniq; virginitas primum hoc nomen accepit. Nam cùm sumpsisset deus vnam de costis Adæ, & suppleuisset carnem in locum ipsius: Aedificauit, inquit, eam in mulierem. Vtique adhuc virum non cognouerat, & iam mulier vocabatur. Rationem quoque nominis huius scriptura non tacuit, dicens: Quia dixit Adam: Os de ossibus meis, & caro de carne mea. Hæc vocabitur mulier, quoniam de viro suo sumpta est. Quia sumpta est, inquit, de viro suo, non quia virum experta. Itaque quamdiu in paradiso fuit, mulier vocata est, & cognita viro non erat. Vbi autem eiecta est de paradiso, tunc legitur, quia Adam cognouit Euam mulierem suam, & tunc concepit & peperit filium. Primus igitur solutus est nodus. Secũda quæstio, quia scriptum est: Antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens. Consuetudo autem diuinæ scripturæ est, vt causam quæ suscepta est adstruat, incidẽtem differat. Quo soluitur etiam tertia quæstio, qua dictum est: Nõ cognouit eam donec peperit filium. Quid ergo? Postea cognouit? Minimè. Denique scriptum est: Ego sum deus, & donec senescatis ego sum. Nunquid igitur postquam senuerunt, quia dictum erat, deus esse desiuit? Item in propheta Dauid legimus: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Nũquid subiectis populis nationum, qui ante videbantur inimici, cùm salutis authorem negarent, simulachris seruirent: ad dextram patris filius sedere desiuit, aut in perpetuum non sedebit? Quid autem præiudicat Mariæ, si cœlestis consilij mysterium Ioseph non intellexit, & putauit virginem non esse quam prægnantem videret? Resurrectionem eius angeli ignorauerunt, quod significant versiculi: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Interrogant quasi ignorent, & alij respondent: Dominus fortis & potens, dominus potẽs in prælio, ipse est rex gloriæ. Et repetiuit propheta eosdem versiculos, & nihilominus illi quasi ignorantes, iterum interrogauerunt. Sic enim scriptum est: Tollite portas prĩcipes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ? Quis est iste rex gloriæ? Quomodo ergo homo potuit diuinum scire secretũ, quod angeli nesciebant? Et in Esaiæ libro habes: Quis est iste qui aduenit ex Edom, rubor vestimẽtorum ex Bosor? Et vtique minus erat hominem resurrexisse, quàm virginẽ parturire. Etenim iam Heliæ precibus, Helisæi orationibus, mortui resurrexerant, nunquam autem ante, nunquam postea virgo genera uit. Hoc autẽ opinat' est quod traduceret eam quasi ream, antequam ab angelo moneretur: postea autem quasi fidelis nec dubius, virginitatis eius seruauit oraculum.

Matth. 1.

Ibidem.

Psal. 109.

Psal. 23.

Esaię. 63.

1. Reg. 17. & 4. Reg. 4

Quomodo non derogauerit uirginitati Mariæ quòd coniunx Ioseph nominata fuerit. Caput VI.

NEc illud moueat quod ait: Quia Ioseph accepit coniugẽ suam, & profectus est in Aegyptum. Desponsata enim viro coniugis nomẽ accepit. Cùm

Matth. 1.

nim initiatur coniugium, tunc coniugij nomen adsciscitur. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Denique cùm iungitur puella, coniugium est, non cùm virili admixtione cognoscitur. Quod autē fuit desponsata cōnubio, licet alibi plenius dixerimus, libare satis est causam cœlestis mysterij: vt ab his qui Mariam grauem vtero cernerent, non adulterium virginitatis, sed desponsatæ partus legitimus crederetur. Maluit enim dominus aliquos de sua generatione, quàm de matris pudore dubitare. Fratres autem gentis & generis, populi quoque con
Psalm.21. sortio nuncupari docet dominus ipse qui dicit: Narrabo no men tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te. Pau
Roma.9. lus quoque ait: Optabam ego ipse anathema esse pro fratribus meis. Potuerunt autem & fratres esse ex Ioseph, non ex Maria. Quod quidem siquis diligentius prosequatur, inueniet. Nos ea persequenda non putauimus, quoniā fraternum nomen liquet pluribus esse cōmune. An verò dominus Iesus eam sibi matrem eligeret, quæ virili semine aulā posset incestare cœlestem: quasi eam cui impossibile esset virginalis pudoris seruare custodiam? Cuius exēplo cæteræ ad integritatis studium prouocātur, ipsa ab huiusmodi quod per se cæteris propositum foret, munere deuiaret? Et quæ esset, cui maius quàm matri dominus meritum reponeret, præmium reseruaret? Nulli enim vberiora quàm virginitati deputauit munera, sicut scriptura nos docet. Sic enī per Esaiā
Esaiæ.56. dominus locutus est: Ne dicat spado, quia ego sum lignum aridum. Hæc dicit dominus spadonibus: Quicunque custodierint præcepta mea, & elegerint quæ ego volo, & amplectentur testamentum meum: dabo illis in domo mea, & in muro meo locum nominatum meliorem filiorū & filiarum, nomen æternum dabo illis, & non deficient. Aliis promittit vt non deficiant: matrem suam deficere patiebatur? Sed non deficit Maria, non deficit virginitatis magistra, nec fieri poterat, vt quæ deum portauerat, portandum hominem arbitraretur. Nec Ioseph vir iustus in hanc prorupisset amentiā, vt matri domini corporeo cōcubitu misceretur. Sed tamen Maria suis, non alienis moribus defendatur. Non defecit, vt
Ioan.19. dixi. Ipse testis est filius dei, qui cùm esset in cruce, discipulum matri commendabat vt filium, discipulo eam tradebat vt matrem. Docuit hoc Ioānes, qui mystica magis scripsit. Alij enim euangelistæ scripserunt, quod in passione dominī terra contremuit, sol refugit, persecutoribus venia postulata est. Iste dilectus domini qui è pectore eius hauserat secreta sapientiæ, & piæ volūtatis arcana, ab aliis dicta præteriit, hoc diligētius prosecutus est, vt maternæ virginitatis perseuerantiam suo iudicio comprobaret, quasi filius de matris pudore sollicitus, ne quis eam tanto conuitio temeratæ integritatis aspergeret. Dignū quippe erat, vt qui latroni veniam donabat, matrem dubio pudoris absolueret. Dicit ergo ad matrem: Mulier, ecce filius tuus. Dicit ad discipulum: Ecce mater tua. Ipse est discipulus, cui mater commendabatur. Quomodo marito vxorem tolleret, si fuerat Maria mixta coniugio, aut vsum thori coniugalis cognouerat?

Quod Maria pudorem nunquam mutauerit, quæ nec animum mutauerat. Cap. VII.

CLaudite ora impij, aperite aures pij, audite quid Christus loquatur. Testatur de cruce dominus Iesus, & paulisper publicā differt salutem, ne matrem inhonoram relinquat. Subscribitur Ioannes in testamēto Christi. Legatur matri pudoris defensio, testimonium integritatis. Legatur & discipulo matris custodia,
Ibidem. pietatis gratia commendatur. Et ex illo susceptit eam discipulus in suā. Non vtique Christus faciebat diuortium, non Maria relinquebat virum. Sed cum quo virgo habitare debebat, quàm cum eo quem filij hæredem, integritatis sciret esse custodem? Stabat ante crucem mater, & fugientibus viris, stabat intrepida. Videte vtrum pudorem mutare potuerit mater Iesu, quæ animum nō mutauit. Spectabat piis oculis filij vulnera, per quem sciebat omnibus futuram redemptionem. Stabat non degeneri mater spectaculo, quæ non metueret peremptorem. Pendebat in cruce filius, mater se persecutoribus offerebat. Si hoc solum esset vt ante filium prosterneretur, laudandus pietatis affectus, quod superstes

A filio esse nolebat. sin verò vt cum filio moreretur, cum eodem gestiebat resurgere, non ignara fuit mysterij quod genuisset resurrecturū: simul quia publico vsui impendi mortem filij nouerat, præstolabatur si fortè etiam sua morte publico muneri aliquid adderetur. Sed Christi passio adiutore
Esaiæ.63. non eguit, sicut ipse dominus longe antè prædixit: Et respexi, & non erat adiutor: & attēdi, & nemo suscipiebat, & liberabo eos brachio meo. Quomodo ergo extorqueri potuit integritas Mariæ, quæ fugientibus apostolis supplicia non timebat? Sed ipsa se offerebat periculis, cuius tanta gratia, vt non solum in se virginitatis gratiam reseruaret, sed etiam
Lucæ.1. his quos viseret, integritatis insigne cōferret. Visitauit Ioannem Baptistā, & in vtero matris priusquā nasceretur, exultauit. Ad vocem Mariæ exultauit infantulus, obsecutus antequam genitus. Nec immérito mansit integer corpore, quē in tribus mensibus oleo quodam suæ præsentiæ & integritatis vnguento domini mater exercuit. Eadémq; postea Ioanni euangelistæ est tradita coniugium nescienti. Vnde nō miror præ cæteris locutum mysteria diuina, cui præsto erat aula cœlestium sacramentorum. Nunc mihi dicant qui hanc
B quæstionem ferunt: Quid est quod ait dominus per prophetam: Nunc reuocabo captiuitatem Iacob, & miserebor ad-
Ezech.39. huc domus Israel? Et infra: Congregabo, inquit, eos de gentibus, & congregabo illos de regionibus nationum, & sanctificabor in his in conspectu gentium, & scient quòd ego sum dominus deus ipsorum, dum apparebo illis inter nationes, & non auertā amplius faciem meam ab eis, prō eo quòd effudi iram meam in domum Israel, dicit dominus. Et infrà dicit propheta, vidisse se in mōte alto nimis ædificationem ciuitatis, cuius portæ plurimæ significantur, vna tamen clau
Ezech. 44 sa describitur, de qua sic ait: Et conuerti me secūdum viam portæ sanctorum exterioris, quæ respicit ad orientem, & hæc erat clausa. Et ait ad me dominus: Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & nemo transibit per eam: quoniam
C dominus deus Israel transibit per eam. Erítque clausa, quoniam dux hic sedebit in ea, vt manducet panem in conspectu domini. Secundum viam portæ intrabit, & secundum viam eius exibit. Quæ est hæc porta, nisi Maria: ideo clausa quia virgo? Porta igitur Maria per quam Christus intrauit in hunc mundum, quando virginali fusus est partu, & genitalia virginitatis claustra non soluit. Mansit intemeratum septum pudoris, & inuiolata integritatis durauere signacula, cùm exiret ex virgine, cuius altitudinem mundus sustinere non posset.

Quod Maria sit porta illa clausa quam Ezechiel descripsit, in qua sedit Christus & exiuit. Caput VIII.

HAec, inquit porta clausa erit, & non aperietur. Bona porta Maria, quæ clausa erat, & non aperiebatur. Transiuit per eam Christus, sed non aperuit. Et vt doceamur, quia portam habet omnis homo
Psalm.23. per quam Christus ingreditur. Tollite, inquit, portas principis vestri, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quanto magis ergo porta erat in Maria, in qua sedit Christus corporaliter, & exiuit? Est enim & porta ventris.
Iob.3. vnde ait Iob sanctus: Intenebrescant, inquit, stellæ noctis illius, quia non concluſit portas ventris matris meę. Est ergo & porta ventris, sed non omnis clausa semper, verùm vna sola potuit manere clausa, per quā sine dispendio claustrorum genitalium, virginis partus exiuit. Ideo ait propheta:
Ezech. 44. Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & nemo trāsibit per eā, hoc est, nemo hominum: quoniam dominus, inquit, deus Israel transibit per eam. Erítq; clausa, id est, & post transitū domini erit clausa: & non aperietur à quoquam. Nec aperta est, quoniam habuit semper ianuam suam Christum, qui
Ioan.10. dixit: Ego sum ianua, quam nemo ab ea potuit auellere. Hæc porta ad orientem aspiciebat, quoniam verum lumen effudit, quæ genuit orientem, peperítque solem iustitiæ. Audiant ergo imprudentes, clausa, inquit, hæc porta est, quæ solum recepit deum Israel. Si igitur de eo dictum est ad ecclesiam: Quoniam cōfortauit seras portarum
Psal.147 tuarum, suam portam confortare non potuit? Sed confortauit profecto, & seruauit intactam. Denique non est aperta. audiant igitur prophetam dicentem: Nō aperietur, erítque clausa.

Universidad de Deusto

clausa,hoc est,non aperietur,ab eo cui desponsabitur.Non licebit enim vt aperiatur per quam dominus transibit. Et post eum,inquit,erit clausa:hoc est, non aperiet eã Ioseph: quoniã dicetur ei:Noli timere accipere Mariam coniugem tuam,quod enim ex ea nascetur,de spiritu sancto est.Porta ergo clausa virginitas est,& hortꝰ clausus virginitas,& fons signatus virginitas.

Quemadmodum uirgo Maria sit uirga & hortus clausus,ac paradisus & fons signatus,atque porta clausa. Cap. IX.

AVdi virgo diligentius apertis auribus, & clauso pudore:aperi manus, vt te pauper agnoscat: claude ostium,ne temerator irrepat: aperi mentẽ,ser ua signaculum.Virga quoque à radice virginitas est.Sic enim scriptum est:Exiet virga à radice Iesse, & flos à radice ascendet.Non cauata est hæc virga,sed solida.Nemo ergo adurat virgam tuam, vt florem suum custodiat. Virga es ô virgo,non curueris,non inflectaris in terram,vt in te flos paternæ radicis ascẽdat. Hortus clausus es virgo, serua fructus tuos: non ascendant in te spinæ, sed vuæ tuæ floreant. Hortus clausus es filia,nemo auferat sepem tui pudoris,quia scriptum est:Et destruẽtem sepem mordebit serpens.Sed illam solum offerat,de qua dictum est:Quid incisa est sepis? Nemo parietem tuum destruat,ne sis in conculcationem.Paradisus es virgo,Euam caue. Fons signatus es virgo,nemo aquam tuam polluat,nemo conturbet,vt imaginem tuam in fonte tuo semper attendas. Porta clausa es virgo, nemo aperiat ianuam tuam, quam semel clausit sanctus & verus, qui habet clauem Dauid,ꝰqui aperit & nemo claudit: & claudit & nemo aperit. Aperuit tibi scripturas, nemo eas claudat:clausit pudorẽ tuum,nemo aperiat eum.

Quod Christus qui corona est uirginũ,sit unus sicut & pater unus est,& spiritus unus:& quomodo in personis diuinis sit æqualitas. Cap. X.

VEmo,inquit,cito,tene quod habes:nemo accipiat coronam tuam. Quæ est corona tua, nisi illa de qua dictũ est:Et eris corona decoris in manu domini?Quis hoc dicit,nisi ille de quo dixit Ecclesiastes:Est vnus, & non est secundus? Quis est iste: nisi ille de quo dictũ est: Magister vester vnus est Christus? Vnus est,quia vnigenitus dei filius: vnus, quia solus,vt scriptum est:Qui expandit cœlum solus,& ambulat sicut in terra super mare.Hic ergo non est secundus,quia primus est.Non est secundus,quia vnus est.Vnus deus pater ex quo omnia, & nos in illo:& vnus dominus Iesus Christus,per quem omnia & nos per ipsum.Vnus deus pater, & vnus dei filius, & vnus spiritus sanctus,sicut scriptum est: Hęc autem omnia operatur vnus atq; idem spiritus,diuidens singulis prout vult. Vnus,inquit,vnus, quia vnus deus. Nullus secundus, quia quod vult facit, non quod imperatur. Vnus ergo pater deus,& vnus dei filius.Vnus & vnus,quia nõ duo dij. Vnus filius, quia cum patre vnum est, sicut ipse dixit: Ego & pater vnum sumus.Et vnus spiritus,quia vnitas trinitatis est,non ordine distincta,non tempore.Sed dicunt lectum:Ite baptizate gentes in nomine patris & filij, & spiritus sancti. Et obiiciunt, quia primo patrem nominauit, secundo filium,tertio spiritum sanctum.Nunquid ergo,quia dicit euangelium: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum: inferiorem significauit patrem, quia primo verbum dei in principio semper esse ac fuisse memorauit?Aut cùm dixit Apostolus: In regno Christi & dei, ordinem fecit? Aut cum dicit ipse dominus Iesus: Spiritus domini super me, eo quod vnxit me: euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, eminentiorem filio dei spiritum esse testatus est? Aduertis virgo quemadmodum ista soluantur.Aperi ad hæc aures tuas, os tuum claude.Aperi aures, vt fidem audias: claude os, vt teneas verecundiam. Deinde illud legunt, quia dixit:In nomine patris & filij,& spiritus sancti.& non intelligunt quid ante præmiserit. In nomine,inquit. Tres personas quidem significauit,sed vnum trinitatis nomen asseruit. Vnus itaq; deus, vnum nomen, vna diuinitas,vna maiestas. Nullus ergo secundus,quia principium omnium trinitas est,& trinitatis primatus super omnia est.Ergo,vnus & non est secundus. Vnus est, qui secundum non habet, quia vnicus solus sine peccato, solus sine adiutorio, qui ait: Respexi, & non erat adiutor.

Quod nulli alij laborare aut seruire debeamus nisi soli Christo qui primus est. Et quomodo aliquando secundus & nouissimus dicatur. Cap. XI.

NOn est finis labori eius, quia pro omnibꝰ aduocatus noster est apud patrẽ, & infirmitates nostras susceptt, & pro nobis dolet & infirmatur, sicut ait:Aeger eram,& nõ visitastis me. cuius oculus non satiatur diuitiis,quia ipse est altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei,in quo sunt thesauri mysteriorum cœlestium.Cur ergo seculo potius laboramus, & fraudamus animam nostrã tantæ bonitatis dispẽdio,qui nulli alij nisi huic seruire domino deberemus?Hic ergo non est secũdus.Ego certè hoc testimonium defero. Lego quia primus est, lego quia nõ est secũdus.illi qui secundũ aiunt, doceãt lectione. Sed dicit aliquis, quia scriptum est: Primus homo de terra terrenus,secundus homo de cœlo cœlestis. Verùm,ante videamus de quo dicat.Secundus, inquit,homo.quasi hominem secundum dixit.Et ego dico quia primus est secũdum diuinitatem, antequam nullus:secũdus autem secũdum carnem,quia post Adam.Ego plus dico,non solum secundum lego hominem, sed etiam nouissimum. Denique sic habes: Factus est primus homo Adam in animam viuentem, nouissimus Adam in spiritum viuificantem. Vide clementiam Christi,ipse est primus & nouissimus. Qui primus erat,propter nos se nouissimum fecit. Primus, quia per ipsum omnia:nouissimus,quia per ipsum resurrectio.Descendit enim & proiecit se vt caderet,infra omnes se faciens,vt omnes iacentes leuaret. Vnde & ait Ecclesiastes: Quia si ceciderit vnus,eriget socium suum,& væ illi qui vnicus ceciderit,& non est secundus vt eum erigat.Et quidem si dormiãt duo, est calor illis,& vnus quomodo calefiet?Hoc est, qui Christũ habet secum,& si ceciderit,resurget: & si mortuus fuerit,reuiuiscet: quia adest ille qui venit ignem in terram mittere.Denique & Helisæus cùm puerum resuscitaret,insufflauit illi,vt infunderet vitæ calorem. Habeto ergo tecum hunc ignem in pectore tuo, qui tè resuscitet, ne frigus tibi perpetuæ mortis irrepat. Hic ergo iuuenis se proiecit, qui venit per Mariam, & infundebat vitæ calorem pectoribus audientium. Vnde dicunt illi in euangelio: Nónne cor nostrum ardens erat in nobis,cùm aperiret nobis scripturas?

Quomodo Christus dicatur iuuenis secundus, & finis omni populo eius. Quomodo etiam uirgo Maria dicatur aula regalis. Cap. XII.

HIc est iuuenis secundus, vt dicit Ecclesiastes: Vidi vniuersos qui viuũt, qui ambulant sub sole cũ iuuene secundo, quis resurget pro eo? Quis enim pro Christo resurget, cùm ille pro omnibꝰ resurrexerit,& in illo omnes resurrexerint,cùm spẽ resurrexionis acceperint?De Christo autem dictum liquet,quãdo aduertis cõgruere istum locũ cùm benedictione vel prophetia Iacob,qui ait de Iuda: Quis susciabit eum?Non vtique alter, quia ipse se susciauit, sicut ipse ait: Soluite templum hoc,& in triduo resuscitabo illud.Hoc autẽ dicebat de templo corporis sui. Illud quoque verè Christo conuenit soli quod addidit:Non est finis omni populo eius:quia populus Christi innumerabilis finem non habet, cui fides resurrectionis æternæ,perpetuæ vitæ acquirit ætatem. Secundum carnem itaque & iuuenem dictum,& cadere vel resurgere, dubiũ non est.Denique & illud attexuit,quia optimus puer pauper & sapiens. pauper enim factus est, cùm diues esset. Ipse ergo rex Israel trãsiuit hanc portam, ipse dux sedit in ea, quando verbum caro factum est, & habitauit in nobis, quasi rex sedẽs in aula regali vteri virginalis,vel in olla ferruenti,sicut scriptum est:Moab aula spei,vel olla spei meæ. Vtrunq; enim diuersis in codicibus inuenitur. Aula regalis est virgo,quæ non est viro subdita,sed deo soli. Est & olla vterus Mariæ,quæ spiritu feruenti qui superuenit in eã,repleuit orbem terrarum,cum peperit saluatorem. Qui manducauit in porta sedẽs,vtiq; cibum illũ de quo dixit: Meus cibus est,vt faciam voluntatem patris mei, qui in cœlo est.

Matth.1. Esaiæ.11. Eccli.10. Apoc.3. Esaiæ.62. Eccles.4. Matth.23. Iob.9. 1.Cor.8. Ibidem.11. Ioan 10. Matth.28. Ioan.1. Ephes.5. Luc.4. Eccles.4. 1.Ioan.1. Esa.53. Matth.25. Romano.11 Coloss.2. 1.Cor.15. 1.Cor.15. Eccles 4. 4.Reg.4. Lucæ.24. Eccles.1. Gene.49. Ioan.2. 2.Cor.8. Ioan.1. Psal.59. Ioan.4.

Quomodo Mariana uirginitas dicatur leuis nubes, ſuper quam dominus ſedit, quæ aliis uirginibus pluuiam ſpiritalem irrorat & unguentum integritatis. Cap. XIII.

DIuitias Marianæ virginitatis.quaſi olla ferbuit, & quaſi nubes pluit in terras gratia Chriſti.Scriptum eſt enim de ea: Ecce dominus venit,ſedens ſuper nubem leuem. Verè leuem,quæ cõiugij onera neſciuit. Verè leuem, quæ leuauit hunc mundũ de grauí fœnore peccatorum.Leuis erat quæ remiſſionem peccatorum vtero geſtabat. Denique eleuauit Ioannem in vtero conſtitutum,qui ad vocẽ eius exiliuit,& infans exultauit in gaudio,prius ſenſu deuotionis, quàm ſpiritus infuſione vitalis animatus. Excipite igitur,excipite ſacræ virgines nubis huius pluuiam ſpiritalem temperamentum flagrantiæ corporalis, vt corporis omnes reſtinguatis ardores, atque interna mentis veſtræ humeſcant. Huius imbrem nubis ſacratę patres noſtri annunciauerunt nobis ſalutem mundi futurum. Hunc imbrem ſignificabant eſſe venturum ſtillicidia ſtillantia ſuper terrã,quę Hierobaal popoſcit & meruit. Bonam nubem ſequimini, quæ fontem intra ſe genuit, quo rigauit orbem terrarum. Excipite ergo voluntariam pluuiam, pluuiam benedictionis, quam hæreditati ſuæ domin' effudit. Excipite aquam,& non effluat vobis:quia nubes eſt. diluat vos & ſacro humore perfundat: quia olla eſt, ſpiritu vaporet æterno. Excipite itaque ex hac Moabitide olla gratiæ cœleſtis vnguentũ,nec vereamini, ne deficiat quod exinanitum eſt,& plus redundat, quandoquidem in omnẽ terram odor eius exiuit,ſicut ſcriptũ eſt: Vnguẽtum exinanitũ nomen tuũ,propterea adoleſcentulæ dilexerunt te.Deſcendat iſtud vnguentum in animæ præcordia,viſcerúmque ſecreta, quo non delitiarum odores ſancta Maria, ſed diuinæ gratiæ ſpiramenta redolebat.Hæc pluuia Euæ reſtinxit appetentiam : hoc vnguentum fœtorem hæreditarij erroris abſterſit, hoc vnguẽtum Maria ſoror Lazari in pedes Chriſti effudit, & tota domus pio repleta odore fragrauit. Nec vlla ſe pauperẽ putet, nulla ſe arbitretur inopem, nulla metuat ne precioſum hoc vnguẽtum emere non poſſit, aut fontem iſtum putet eſſe venalẽ. Qui ſitis,inquit,ite ad aquam, & quicunque non habetis argentũ, ite & emite & bibite ſine argento. Et ſuprà ait: Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini.Ideo pauper factus eſt dominus cùm dines eſſet,vt eum omnes emant,& egenos præcipuè ſua paupertate locupletet. Parate igitur vaſa domini vt excipiatis hunc fontem aquæ viuæ,fontẽ virginitatis,integritatis vnguentum,odorẽ fidei,& ſuauis miſericordię gratia florulentũ:induamini agni eius innocentiã, qui cùm malediceretur, non remaledixit:cùm percuteretur, non repercuſſit.

Eſa.19. Lucæ.1. Sapien.1. Pſal.71. Iu.6. Pſal.67. Canti.1. Ioan.12. Lu.7. Eſaiæ.55. 2.Cor.8. 1.Petr.2.

Quomodo greſſus Mariæ ſpecioſi dicantur in calciamentis. Et quod moduli femorum ſuorum ſimiles ſint torquibus. Et umbilicus crater tornatilis. Et uenter ſicut acerus tritici minuti inter lilia. Cap. XIIII.

IAnc imitamini filiæ, cui pulchrè conuenit illud quod de eccleſia prophetatum eſt: Specioſi facti ſunt greſſus tui in calciamentis filia Aminadab: eo quod ſpecioſe eccleſia euangelij prædicatione proceſſit.Specioſè procedit anima, quæ corpore velut calciamento vtitur, vt quo velit ſuum poſſit ſine impedimento vllo circunferre veſtigium.In hoc calciamento ſpecioſe proceſſit Maria, quæ ſine vlla cõmixtione corporeæ cõſuetudinis authorẽ ſalutis virgo generauit. Vnde egregie Ioannes ait:Non ſum dignus ſoluere corrigiam calciamenti eius, id eſt: Non ſum dignus incarnationis myſterium cõprehendere anguſtiis mẽtis humanæ, atque inopis vilitate ſermonis abſoluere. Vnde & Eſaias dixit:Generationem eius quis enarrabit?Specioſi ergo greſſus vel Mariæ vel eccleſię,quoniam ſpecioſi pedes euangelizantium. Quàm pulchra etiam illa quę in figura eccleſiæ de Maria prophetata ſunt,ſi tamẽ non membra corporis,ſed myſteria generationis eius intendas. Dicitur enim ad eam:Moduli fœmorum tuorum ſimiles torquibus,opera manuum artificis. Vmbilicus tuus crater tornatilis non deficiens mixto . Venter tuus ſicut acervus tritici minuti inter lilia,eo quòd continens ſibi ſit in omnibus Chriſti ortus ex virgine.Sicut victores ſolent ſecularium prælíorum,ſtrenuorum virorum donatis torquibus honorare ceruices: ita iugum noſtrum leuauit, vt fidelium colla virtutis inſignibus coronaret. Verè autem aluus ille Mariæ crater tornatilis,in quo erat ſapientia,quę miſcuit in cratere vinum ſuum,indeficiẽtem cognitionis pię gratiam, diuinitatis ſuę plenitudine ſubminiſtrãs.In quo virginis vtero , ſimul aceruus tritici & lilij floris gratia germinabat, quoniam & granum tritici generabat,& lilium.Granum tritici,ſecundum quod ſcriptum eſt: Amen amen dico vobis, niſi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit,ipſum ſolum manet . Sed quia de vno grano tritici aceruus eſt factus,completum eſt illud propheticum: Et conualles abundabunt frumento.quia granum illud mortuum plurimũ fructum attulit.Hoc itaque granum,omnes homines perpetua cœleſtium munerum eſca ſaturauit . Conſummatum eſt illud prophetici oris eloquium,dicente eodem Dauid: Ciba uit eos ex adipe frumenti,& de petra melle ſaturauit eos.In hoc grano eſſe etiam lilium , diuina teſtantur oracula , quia ſcriptum eſt:Ego ſum flos campi & lilium cõuallium:ſicut lilium in medio ſpinarum.Chriſtus erat lilium in medio ſpinarum,quando erat in medio Iudæorum.

A B C

Ioan.11. Pſal.64. Pſal.80. Cantic.2.

Quomodo ſacræ uirgines dicantur lilia Chriſti, & de anno dominicæ benignitatis. Cap. XV.

AVdi virgo quid dicat. Lilium,inquit,cõuallium, id eſt,humilium animarum & mitium. Eſto ergo mitis,humilis,atque mãſueta: vt in te ſicut lilium germinet Chriſtus,de quo & alibi habẽs:Labia eius lilia ſtillantia myrrham plenam: id eſt, qui Chriſti paſſionem loquuntur, & ſuo ore concelebrant , ac mortificationem eius in ſuo circumferunt corpore . Chriſti lilia ſunt ſpecialiter ſacræ virgines,quarum eſt ſplendida & immaculata virginitas . Vnde plerique accipiunt quod eccleſia videatur dicere: Ego ſum flos campi,& lilium cõuallium.quę in hac cõualle iſtius mundi gratiã boni odoris exhalat ſedula cõfeſſione pietatis.Deniq; & alibi dicit:Frater meus deſcendat in hortum ſuum,in phialas aromatis,paſcere in hortis,& colligere lilia. Ego fratri meo,& frater meus mihi,qui paſcit inter lilia . Ex illo ergo vtero Mariæ diffuſus eſt in hunc mundum aceruus tritici minuti inter lilia, quando natus eſt Chriſtus,cui dicit propheta Dauid:Benedices coronam anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur vbertate . Pingueſcent fines deſerti , exultatione colles accingentur,induti ſunt arietes ouium,& conualles abundant frumento:etenim clamabunt,& hymnum dicent. Quis eſt annus dominicæ bonitatis,niſi ille de quo ſcriptura dicit: Tẽpore accepto exaudiui te,& in die ſalutis adiuui te:quando populorum fide eccleſiam fœcũdauit, iuſtitia induit ſacerdotes?Vnde & Apoſtolus dicit:Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis , quando venit dominus prædicare annum domini acceptum , & diem retributionis. Sicut in Euangelio ſuo ipſe memorauit,dicẽs: Spiritus domini ſuper me,propter quod vnxit me,&c. Tũc ergo dominus operibus ſuis , & gloria & honore ſui tempus coronauit aduẽtus. Totus enim ille annus cõuerſationis eius in hoc mundo,diuerſarum habuit certamina paſſionũ. Vicit Herodem paruulus,de quo in paſſione infantium triũphauit. Eſuriuit, ſitiuit,pro nobis vapulauit,pro nobis contumeliarum indigna tolerauit,crucem aſcendit,mortuus eſt pro nobis.

D

Ibidem.5. Ibidem.1. Pſal.64. Eſaiæ.48. 2. Corin.6 Lucæ. 4.

Quomodo filiæ Hieruſalẽ egredi iubeantur ad uidendum regẽ Salomonem, &c. Et de ſtola piæ operationis quam induere debent uirgines. Cap. XVI.

VIdes quãta certamina paſſus eſt,ſed tamẽ non auarus exactor præmij,cui abũdauit vna cœleſtis corona virtutis. Vnde egredimini filiæ Hieruſalẽ, ſicut vos hortatur ſcriptura diuina in Cãticis canticorum: Egredimini & videte regem Salomonem in corona,qua coronauit eum mater eius in die ſpõſalium eius & iocũditatis cordis eius:quia fecit ſibi,inquit, charitatẽ à filiabus Hieruſalem:hoc eſt, egredimini ex his anguſtiis & ſollicitudinibus corporalibus,egredimini ex hac delectatione carnali,peregrinamini de corpore, vt adeſſe domino poſſitis,quoniam qui in carne ſunt,domino ſuo placere non poſſunt . Dicatur ergo vobis quia non eſtis in carne,ſed in ſpiritu.

Can.5. Roma.8.

ritu. Eritis autem in ſpiritu, ſi potueritis cõprehendere Salomonis veri illius pacifici charitatẽ, quam fecit ſibiipſe,& ideo coronam accepit à matre, beata matre Hieruſalẽ. Beatus & Mariæ vteris, qui tantum dominum coronauit, quando formauit. Coronauit eum quando generauit, quia & ſi cum ſine vlla ſui operatione formauerit, quia ſpiritus ſanctus ſuperuenit in virginem (vnde & ipſe ait: Inoperatum meum viderũt oculi tui) tamen hoc ipſo quod ad omnium ſalutem eum concepit & peperit, coronam capiti eius æternæ pietatis impoſuit, vt per fidem credentium fieret omnis viri caput Chriſtus. Inoperata ergo eſt caro Chriſti, quam vt Maria virgo conciperet, inuſitato quodam nouóq; incarnationis myſterio, ſine vlla virilis ſeminis admixtione diuinæ gratia diſpoſitionis quod erat carnis aſſumpſit ex virgine, atq; in illa nouiſſimi Adam immaculati hominis membra formauit. Hominem audis, ſed ſupra hominem intellige, quia ſcriptum eſt: Non coques agnum in lacte matris ſuæ. Et alibi legis: Et homo eſt, & quis agnoſcet eum? Ergo non debes agnum illum, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, conditionis humanæ viribus æſtimare, & maieſtatem incomprehenſibilis poteſtatis, degeneris cognitionis infirmitate concludere. Non enim illum perfectæ fidei cibum Iacob coxit in lacte, quo Iſaac pater ita eſt delectatus, vt ei prærogatiuam omnem benedictionis prophetica ſobrietate conferret. Et ideo Apoſtolus ſcripſit ſuecum lactis tenuis cibum eſſe doctrinæ, dicens: Quia omnis qui alitur lacte, expers eſt verborũ iuſtitiæ. paruulus enim eſt. perfectorum autem eſt ſolida eſca. Et tu ergo filia, ſume ſtolam illam mulieris piæ operationis ſtudio cõtextam, quæ manus ſuas aperit pauperi, & lucerna eius non extinguitur in tota nocte, atque indue te, & huiuſmodi epulas affer ad patrem, vt dicat: Quid eſt quod tam cito veniſti filia? laudet in tenera adhuc ætate prudentiam, piæ quoque deuotionis affectum, & dicat tibi: Accede ad me filia. odoratúſque odorem veſtimentorum tuorum benedicat te, dicens: Ecce odor filiæ meæ, ſicut odor agri pleni, quem benedixit dominus. &, Det tibi dominus à rore cœli deſuper, & ab vbertate terræ abundantiam. Atque his adiungat: Qui maledixerit tibi, maledictus erit: & qui benedixerit tibi, benedictus erit. Hac ſtola indutus Iacob hominem vidit, & ab eo quaſi à domino deo benedictionem popoſcit, & appellauit locũ, Viſio dei. Hac ſtola indut', vidit illam ſtolam Chriſti, de qua ait: Lauauit in vino ſtolam ſuam. Et benedixit Ioſeph, dicens: Filius ampliatus meus Ioſeph, filius ampliatus zelatus meus, filius meus adoleſcentior ad me reuertere. ſignificans dominicæ reſurrectionis inſigne. Et addidit: Benedictio patris tui & matris tuæ prævaluit ſuper benedictiones montium manentium, & deſideria collium æternorum, id eſt, ſuper regem gratiæ. Hanc ſume ſtolam vt induas Chriſtum, atque in eius agnitione renoueris. Indue ergo ſicut electa dei viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, patiẽtiam, modeſtiam, charitatem, quæ eſt vnitatis vinculum: vt nemini quicquam debeas, niſi inuicem ſororem tuã diligas, nec gratiæ eius inuideas, ſed quo probatiorem videris imiteris: vt ſit in te pax Chriſti & gratia, & verbum dei habitet in corde tuo, atque huius mundi fugias cogitationes. Semel mundo mortua, ne quęſo tetigeris, ne attaminaueris quæ ſunt iſtius ſeculi, ſed ſemper in pſalmis & hymnis & canticis ſpiritualibus abducas te ab huius ſeculi conuerſatione: non homini, ſed deo cantans. Et ſicut ſancta faciebat Maria, conferas in corde tuo. Quaſi bona quoque agnicula rumines in ore tuo præcepta diuina, vt dicas & tu: Exercebor in mirabilib' tuis. nec dormitet aut ſtillet anima tua præ tædio. Stillicidia enim eiiciunt hominem tempore hyemali. anima autem perfecta non ſtillat, in qua nulla grauioris eſt ruina peccati, ſed manet in domo ſua, & inoffenſæ habitationis nouitate lætatur & fruitur. Ac ſi aliquid fortè nutauerit, dicas: Confirma me in verbis tuis.

Luc.1. Pſal.138. Epheſ.1.4. &.5. Exo.34. Coloſ.2. Gen.27. Hebr.5. Prouer.31. Geneſ.27. Gen.49. Coloſ.3. Roman.13. Pſal.118. Ibidem.

Quomodo in uirginibus uideatur angelorum uita in terris, quam in paradiſo amiſeramus. Et de deuota deprecatione quam Ambroſius fecit ſuper uirginem uelãdam.

Caput XVII.

NVnc ad te decurſis omnib' pater glorię vota conuerto, cuius pietati inceſſabiles grãtias agimus, quòd in virginib' ſacris angelorum vitãm videmus in terris, quam in paradiſo quondam amiſeramus. Quid enim vel ad inuitanda virginum ſtudia, confirmandámque virtutem, vel ad concelebrandam virginitatis gloriam plus conferre potuiſti, quàm vt deus ex virgine naſceretur? Amplius nobis profuit culpa, quàm nocuit: in quo redemptio quidem noſtra diuinum munus inuenit. Sed ipſe quoque vnigenitus filius tuus venturus in terras ſuſcipere quod amiſſum eſt, puriorem carnis ſuæ generationem reperire non potuit, quàm vt habitatione cœleſtis aulã virginis dedicaret, in qua eſſet & immaculatæ caſtitatis ſacrarium, & dei templum. Quid autem illud attexam, quod diuino tuo munere cum ſanctis Moyſe & Aaron virgo pedes per fluctus duxit Hebræorum exercitum? Relinquo vetera, priuata non quæro, ſatis eſt iſta nobilitas familiæ virginali. Te quæſo vt tuearis hanc famulam tuam, quæ tibi ſeruire, tibi animam ſuam, tibi integritatis ſuæ ſtudium dicare præſumpſit. Quam ſacerdotali munere offero, affectu patrio commendo, vt propitius & præſul conferas ei gratiam, quo cœleſtium thalamorum immorantem adytis ſponſum excutiat, mereatur videri, introducatur in cubiculum dei ſui regis, mereatur audire dicentem ſibi: Ades huc à Libano ſponſa, ades huc à Libano, tranſibis & pertranſibis à principio fidei, vt tranſeat ſeculum, ad illa æterna pertranſeat. Intende igitur pater in tuum munus, cui ſanctificando nullius conſilium requiſiſti: ſed ipſe ſine vllo petitore atque arbitro tantam contuliſti gratiam, quantam ante oracula diuina credere nemo potuiſſet, vt in ſuo vtero deum virgo portaret. Cuius prærogatiua muneris prouocata crebreſcunt ſtudia virginitatis, & ſacræ integritatis exempla. Quibus hæc quoq; famula tua ad huiuſcemodi virtutis gratiã laceſſita, tuis aſſiſtit altaribus, nõ rutilanti cæſarie flauũ deferens crinem, flammeo nuptiali dicatum: ſed illum crinem quo euangelica illa mulier ſancta Maria pedes Chriſti ſedula pietate deterſit, & domum totam effuſo impleuit vnguento, ſacro offerens velamine conſecrandum. Adeſt puella quam non nuptiarum feſta, non præmia, non onerati pondus vteri, votiuo rupturis dolore ſollicitent: ſed quæ immaculatos ſibi fidei partus & pietatis expoſcat, vt in vtero accipiat deſpiritu ſancto, & ſpiritum ſalutis deo fœta parturiat. Sed vt iſta procedere poſſit meritorum gratia, tu deus pater omnipotens ſuffragia commendationis adiunge. Non enim ſolitaria dos pudoris eſt. Succingat ſacræ virginis crinem modeſtia, ſobrietas, continentia, vt virtutum accincta comitatu, purpureo dominici ſanguinis redimita velamine, mortificationem domini Ieſũ in ſua carne circumferat. Hæc ſunt enim meliora velamina, quæ ſunt indumenta virtutum, quibus culpa obtegitur, innocentia reuelatur. His igitur famulam tuam indue veſtimentis, quæ in omni tempore munda ſint. Mundum enim manet, quicquid nulla interueniens culpa fuſcauerit, vt ei iure dicatur: Quoniam placuerũt deo facta tua. In omni tempore ſint veſtimenta ſua candida, & oleum in capite non deſit, quo faces ſuas myſticas poſſit accendere: vt cùm venerit ſponſus, inter illas ſapientes virgines cœleſti thalamo digna numeretur, quæ deuotionis ac fidei ſuæ grauitatíſque lumine munus ſacræ profeſſionis illuminet. Tuere igitur ancillam tuam pater charitatis & gloriæ, vt quaſi in horto clauſo & fonte ſignato teneat clauſtra pudicitiæ, ſignacula veritatis. Agrum ſuum colere nouerit, quẽ colebat ſanct' Iacob, & ſexageſimos & cẽteſimos quoque fructus capeſſat in huius virtutibus & fortitudinibus agri. Suſcites in ea gratiã, & reſuſcites charitatem. Inueniat quẽ dilexit, teneat eum, nec dimittat eũ donec bona illa vulnera charitatis excipiat, quæ oſculis præferũtur. Semper parata, noctibus & diebus toto ſpiritu mentis inuigilet, ne vnquam verbum eam inueniat dormientẽ. Et quoniam vult ſe dilectus tuus ſæpius quæri, vt exploret affectum recurrentẽ, ſequatur, exeat fides, & anima eius in verbo tuo peregrinetur corpore, vt aſſit deo: vigilet cor eius, caro dormiat, ne malè incipiat vigilare peccatis. Tu domine adiũge alios ſacræ virginitatis ornatus. Adiunge ſedulos pios cultus: vt

Exod.15. Cantic.4. Luc.7. Ioan.12. 1. Corin.4. Eccli.9. Matth.25. Cantic.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nouerit possidere vas suum, nouerit humiliari, dilectionem teneat, veritatis murum, pudoris septū: non pineæ velamen eius, non vincāt cupressi: pudicitiam eius non turtures, simplicitatem eius non vincant columbę. Sit in corde simplicitas, in verbis modus, erga omnes pudor, pietas erga propin quos, circa egenos & inopes misericordia, quod bonum est teneat, ab omni specie abstineat mala: veniat super eam benedictio morituri, & os viduæ benedicat eam. Pone verbū tuum vt signaculum in brachio eius, vt in omnibus sensib⁹ & operibus eius Christus eluceat. Christum intendat, Christum loquatur. Aqua multa non possit eius excludere charitatem, nec persecutio, nec gladius, nec periculum: sed confirmata in omni verbo & opere bono, gloriam tuam induat, & in tua gratia conuersetur in hoc mundo. Sanctifices eam in veritate, in virtute confirmes, in charitate connectas, atque ad illam cœlestem gloriam pudicitiæ & integritatis coronam illibatam immaculatámque diuino tuo fauore perducas: vt illic agni tui sequatur vestigia, in meridiano pascat, in meridiano maneat, nec in greges sodalium incidat, sed agnis tuis admixta sine offensióc versetur comes virginum, pedissequa Mariarū. Egredere itaque tu domine Iesu in die spōsalium tuorū, suscipe iam dudū deuotā tibi spiritu, nunc etiam professione, imple agnitione volūtatis tuæ, assume ab initio in salutem in sanctificatione spiritus & fide veritatis, vt dicat famula tua: Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & in gloria assumpsisti me. Aperi manum tuam, & imple animā eius benedictione: vt saluam facias sperantem in te: & fiat vas in honorem sanctificatum, vtile domino, ad omne opus bonum probatum: per illam æternalem crucé, per illam venerabilem gloriam trinitatis. Cui est honor, gloria, perpetuitas, patri deo & filio & spiritui sancto, à seculis nunc & semper, per omnia secula seculorum, Amen.

Cantic. 8.
Ibidem.
Roma. 8.
Apocal. 14.
Psalm. 72.
Psalm. 144.
Roma. 9.

FINIS.

CAPITA LIBRI AD VIRGINEM DEVOTAM.

Qua ratione virgo deuota nullum tractatum habere debeat cum secularibus hominibus, nec aliquid apud illos quærere. Cap. I.
De repulsione excusationis quam virgo prætendere posset, aliisque pulchris admonitionibus, vt secularium hominum conuersationem deuitet. Cap. II.
Quemadmodum virgo intrare debeat in cubiculum, & clauso ostio patrem orare, vt det ei mētem bonam & intellectum, vt sciat quos sequi, & quos vitare debeat, cum pulchra instructione de cauendis & agendis. Cap. III.

Diui Ambrosij MEDIOLANENSIS EPISCOpi liber ad uirginem deuotam.

Qua ratione uirgo deuota nullum tractatū habere debeat cum secularibus hominibus, nec aliquid apud illos quærere. *Caput I.*

Psal. 44.

AVdi filia & vide & inclina aurem tuam, & obliuiscere populū tuum, & domum patris tui: quoniam concupiuit rex speciem tuam: quoniā ipse est dominus deus tuus, & adorabunt eum. Ipsius te deuouisti esse sponsam, deuota deo diceris. Quid tibi cum hominibus secularibus, aut quem tractatum habes cum illis? Quid vis scire cum ipsis? perditionem quā ipsi sequuntur? Si castiatem quæris, hanc illi non habent. Si fidem quæris, quis est fidelis in illis, quem tu comitaberis? Si autē Christum quæris, non manet in illis. Nescio quid quæras, quales amicitias vel quales fabulas habeas cum illis. Deuouisti animam tuam ad destruenda omnia quæ sunt huius seculi. Quomodo autem, quid quæris seculum cui renunciasti? Reuerti vis ad vomitum tuum sicut canis, aut velut sus lota iterum in volutationem, sicut scriptum est, dicente Apostolo: Si quæ destruxi iterum reædificabo, præuaricatorem legis me cōstituo. Iterum ipse repetit, dicés: Quicquid in seculo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum: quod non est de deo, sed de hoc mundo est. Item alibi dicit. Si quis voluerit amicus esse huius mundi, inimicus dei constituetur. Quid dicis deuota deo? Quid vis hominibus placere? Quid desideras, vel quid quæris? Si deum quæris, tecum est. Si autem hominem quæris, non hoc deuouisti. Quid sunt homines? Homines huius seculi. Et seculum transit, & concupiscentia eius. Qui autem fecerit quæ scripta sunt, manet in æternum. Quid desideras nescio. Si aurum, argentum, si vitam, si vestem splendidam, hoc tibi non placuit cum deo, hoc deus non admiratur: sed cor cōtritum & humiliatum. Quid quæris homines seculi, quos sanctus apostolus iudicat Paulus, dicens: Quorum deus venter est, & gloria in pudendis ipsorum, qui terrena sapiunt: nostra autem conuersatio in cœlis est? Si ergo conuersationem in cœlo habemus, quæ sursum sunt quærere debem⁹, vbi Christus est, non quæ super terram. Rogo soror, qui sunt isti homines huius seculi? Fratres tuos spirituales hōmines non sequeris, & sequeris carnales: qui si non saturentur, murmurabunt. Misisti margaritas tuas ante porcos, qui conculcent eas pedibus suis, & conuersi elidant te. Non audisti: Vitate canes, vitate malos operarios. Qui sunt isti? Homines huius seculi, qui non sequuntur vestigia Christi. Rogo te quid tibi demonstrant? Dic mihi, castitatem quam non habent? Quid? fidem quam nō inueniunt? Doctrinam quam non sequuntur, nisi diabolicam sapientiam huius seculi? Ieiunium quod odiunt? Abstinētiam quā iudicant? Humilitatē quam opprimunt? Sobrietatem quam negligunt? Syncerem mentem quam non habent, nisi duplicem? Verecundiam quam proiiciunt à se? Nescio autem quid vis studere cum ipsis.

1. Petr. 2.
Galat. 2.
1. Ioan. 2.
Iacob. 4.
1. Ioan. 2.
Psalm. 50.
Philip. 3.
Colos. 3.
Psalm. 58.
Matth. 7.
Philip. 3.

De repulsione excusationis, quam uirgo prætendere posset, aliisque pulchris admonitionibus ut secularium hominum conuersationem deuitet. *Caput II.*

SEd quid dicis? Ego autem conuerto eos ad me. Si autem ad te conuersi fuerint, non tibi expedit. Quid quærit lupus cum agno? vel quid quærit canis nisi panem? Quare autem rugit leo nisi pro præda? Tu te ipsam castam custodi, si potes: quid vis docere, quod tu ipsa non facis? Sicut dicit Apostolus: Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sunt. Si autem ab ipsis doctrinam accipias, docebunt te quod faciunt, vel quod sequuntur, concupiscentiam, fornicationem, libidinem, auaritiam, fraudem, immūdiciam, impudicitiam, luxuriam, ebrietatem, improbitatem, turpiloquium, stulticiam, maleficia, homicidia, iram, rixam, & omnem maliciam. Quid dicis misera, vel quid excusas? Deuouisti animam tuam, vt ab ipsis hominibus recederes, nunc autem quid quæris? Rogo non confunderis, quando de te illi fibi fabulas faciunt, dicentes: Ecce deuota deo, quæ nos sequitur. Dereliquit enim viam suam, & per terminos agri sui errauit, viam habitationis suæ non inuenit. Venite præoccupemus eam, & ducemus in viam nostram. Cecidisti misera in via lata & spaciosa, quæ ducit ad mortem. Videtur tibi esse bona quæ mala est, sequeris eos amans, & nescis quoniam recta in foueam cadis, memor non es arctam & angustā esse viam quę ducit ad vitā? Laborioſa tibi videtur esse quæ bona est. oblita es dictū fuisse: Quia per multas tribulationes nos oportet in regnum cœlorum introire? Nūc autē voluntati tuæ vis studere. Non legisti Salomoné dicentem: Bonis bona creata sunt ab initio, similiter impiis & peccatoribus bona & mala. Itē ipso dicente: Initium vitæ hominis spiritaliter arguetur. Spiritalis omnia iudicat, ipse autē à nemine iudicatur. Vbi es deo deuota? Spiritalis quidem de aliis iudicans, tu ipsa iudicaris. Quid queris cū illis? Quæ pars fideli cū infidele? Vel q̄ pars sancti hominis ad canē? Virgo potes esse

1. Ioan. 4
Matth. 7.
Act. 14.
Eccl. 33.
1. Cor. 2.
2. Cor. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse corpore, sed non mente corrupta. Oculi autē tui obcę- A
cati sunt nimio ardore libidinis, in quibus trabes subiacet.
Aures tuæ plenæ sunt omni spurcicia virili. Pedes vero tui
veloces sunt, & non sunt pigri ad ianuam foris. Vbi sanctitas, vbi verecundia, vbi sobrietas, vbi grauitas, vbi castitas,
vbi modestia, vbi fides, vbi continentia, vbi pura mēs? Vbi
sunt illa omnia pro quibus fidem tuā opposueras quā perdidisti? Melius enim fuerat te non vouisse & facere, quàm
Matth. 6. vouere, & non facere. Non potes duobus dominis seruire,
Psalm.17. aut deo, aut mammonæ, sicut scriptum est: Cum peruerso
Matth.9. subuerteris. Non potest cōmitti pannum vetus cum nouo.
Eccli.27. Tollit enim fortitudinē eius, & peior scissura fit. Volatilia
ad sibi similia conueniunt, & veritas ad eos qui operātur eā
reuertetur. Absit vt tu mihi soror esse dicaris, quæ cum talibus conuersaris. Aut facite arborem bonam, & fructus e-
Matth.7. ius bonos: aut facite arborem malam, & fructus eius malos.
Vnaquæq; arbor ex fructu suo cognoscitur. Quicunq; au-
Genes.8. tem qualis fuerit: cum tali se iungit. Columba dimissa de ma B
nu hominis, statim reuersa est ad eum in arcā. Nam coruus
dimissus carnem secutus est: quem tu quoque vis sequi, vt
non reuertaris ad ianuam Christi. Est tibi conuersatio cum
bestiis agri, & cum volatilibus cœli, sicut & coruus nō memoraris dominū qui te de diluuio liberauit, non quæris cubile tuum vmbrosum & bonum, vbi requiem temporalem
habuisti. Non tibi ante oculos est tempestas, atque oblita es
charitatem Christi, & tenes charitatem hominum huius seculi, quī non habent charitatē in se nisi diabolicam. Illi autem aliam carnem sequuntur, & non desinunt quoadusque
moriūtur. Recede misera de illis hominibus, ne carnes tuas
electas comedant, & talos tuos euertant, & relinquaris nuda, & spoliata sicut in cucumerario. Modo autē quid facies,
quia nuda es & spoliata? Ibis ad vicinos tuos quos ante oderas, petēs ab ipsis operimentum pudoris? Illi autem dare
nolunt dicentes: Vbi est vestimētum tuum splendidū, quod
ante portare solebas? Quid dicis, & quid respondes eis, quā
frigus obligauit? Gratulantur autem in malis tuis quæ tibi C
venerunt. Tunc te planges dicendo: Heu mihi miseræ, cui
talia venerūt. Quid mihi profuit illa captiuitas quæ me ca-
Psalm.138. ptauit miseram & infelicem? Quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es. si descendero ad infernum, ades. Si sumpsero pennas meas ante
lucem, & habitauero in extremo maris, etenim illuc manus
Osex.2. tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Tunc dices: Vadam & reuertar ad virum meū primarium, quia melius mihi erat tunc magis quàm modo, qui mihi dabat vestimenta
mea, & oleum meum in tempore suo. Modo autem quid facio? Tūc reuerteris in domum tuam cum fletu, vnde exie-
Psal.68. ras gaudens. Sedebis in angulo domus tuæ lugens, & cōtristata plorans die ac nocte, quærens qui simul tecum contristetur, & non erit: & consolantes te, & non inuenies. Et dabunt tibi eleemosynam quos ante oderas, & mouebūt capita sua super te dicentes: Ecce quæ erat deuota deo, modo
facta est vt stercora terræ, & sicut ciuitas quæ expugnatur.
Vbi est castitas illius? Vbi sunt omnia illa quæ eam sequebantur? Dereliquerunt enim illā, quia castitas erat dux eo- D
rum, perdidit castitatem, & fugerunt omnia illa. Modo au-
Matth.16. tem quid facies misera? Vbi sunt illi quos insequebaris? Redimāt te si possunt. Quam potes dare commutationem pro
anima tua quam fraudasti per inobedientiam tuam, vt non
audires fratres tuos, vel sorores quæ tibi demonstrabant, ne
te iungeres cum hominibus secularibus? Nunc autem quid
faciemus tibi, vel quid dicem', quos audire noluisti? nisi vt
nosipsos plangamus super te dicētes: Parce domine, parce.
Qui forte fletum nostrum, & gemitum exaudire dignetur,
vt det tibi animū conuertēdi ad ipsum denuo, vt rememo-
Lucæ.15. res peccata tua dicendo? Quantis panibus mercenarij patris
mei abundāt, ego autem fame pereo. Surgam itaque, & vadam ad patrem meum, & dicam illi: Pater peccaui in cœlū,
& coram te, iam non sum digna vocari filia tua, suscipe me
sicut vnam ex ancillis tuis, vt viuā. Quid si forte pro te oc-
2.Corin.11 ciderit vitulum illum saginatum? Zelans enim te, zelor. desponsaui enim te vni viro virginem castam exhibere Christo. Timeo enim ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic tui sensus corrumpantur, & excidant à charitate quæ est in Christo Iesu.

Quemadmodum virgo intrare debeat in cubiculum, & clauso ostio patrem orare ut det ei mētem bonam, & intellectū, ut sciat quos sequi, & quos uitare debeat, cum pulchra instructione de cauendis & agendis. Cap. III.

VIde ergo & caue de istis hominib', vt mihi soror, & domina nomineris. Intra in cubiculum, clauso ostio ora parrem tuum vt det tibi mentem bonā Matth.6.
& intellectum, vt scias quos debeas sequi, & quos vitare: quia multi sunt qui fingunt se esse quod nō sunt, sed mentiūtur: & nescis quoniam de anima tua agitur, ne ducāt te captiuam sicut bouē qui ad occisionem ducitur, aut velut canem, vt alligetur. Ne festines sicut auis in laqueum.
Audi me, remoue pedem tuum de illis, sede sedula in domo
tua, operare manibus tuis quod bonum est, vt habeas vnde
communicare possis necessitatem sustinētibus. Ora sine in- 1.Thes.5.
termissione, ne facilis videaris in platęis. Certa bonum cer- 1.Timo.6.
tamen, curre velocius vt comprehendas in quo cōprehensa es à Christo. Audiant te homines, & lætentur de bono animo, & de mente qua viuis. Da eleemosynam, & ecce om- Lucæ.11.
nia munda erunt tibi. Non te pigeat visitare infirmos. Ex
his enim in dilectione firmaberis. Non iurabis omnino, neque per verum, neque per mendacium, sed sit sermo tuus: Iacobi.5.
est est, non non. Quod autem amplius est, à malo est. Iraſce- Psalm.4.
re, & noli peccare. Ad excusandas excusationes in peccatis, Psal.140.
cum hominibus operantibus iniquitatem. Humlia te filia
ante dominum, quoniam deus superbis resistit, humilibus 1.Pet.5.
autem dat gratiam. Accede ad dominum vt illuminet te, &
non erubesces in conspectu illius. Recede de voluptate seculi, & indue te constātia virtutis. Depone vestimenta huius seculi, & indue te tunica ppetuitatis: Derelinque cibos
istius seculi, & accipe tibi sancta sanctorum. Memorare Si-
drach, Misach, Abdenago, & Daniel recusasse carnes, & vi- Danie.1.
num gentilium, & accepisse sibi olera & legumina. Memē-
to Machabeam propter carnes porcinas passam fuisse, & fi- 2.Macha.7.
lios ipsius assatos vel frixos in oleo. Ambula filia in habitu
sancto cum verecundia, & sobrietate, & grauitate, depone Eph.4.
mendacium, loquere veritatem cum proximo tuo. Ora filia sine intermissione, ieiuna frequēter, & da eleemosynam,
quoniam eleemosyna à morte liberat, & non patitur ire in Tobiæ.4.
tenebras. Munus bonum est eleemosyna, quæ purgat omnē
sordem & squalorem. Beata eris, si hæc omnia cum legeris
facias. Zelare quod bonum est, vt quod malum est obliuiscaris. Benedicat te pater, & filius, & spiritus sanct', benedictione qua patres nostros benedicere dignat' est, Abrahā,
Isaac, & Iacob. Ora pro me filia, quia & ego sollicitus sum Iacobi.5.
de te, sicut scriptum est: Orate pro inuicem. Item frater fra Prouer.18.
trem adiuuans exaltabitur. Exaltet te dominus in sanctitatem & dilectionem, sicut scriptum est: Qui diligit fratrem Roma.13.
suum legem impleuit. Impleat dominus omnes petitiones Psal.m.19.
tuas. Præstet hoc tibi deus pater per Iesum Christum filiū
suum dominum, & deum, regem, iudicem, saluatorem, redemptorémque nostrum, qui est benedictus cū spiritu sancto per omnia secula seculorum. Amen.

FINIS.

CAPITA LIBRI AD VIRGINEM LAPSAM.

Quod p corruptione deo dicatæ virginis omnes boni cōfugere debeant. Cap.I.
Increpatio eiusdem corruptæ, quod corruptorem admiserit. Cap.II.
Quod læsa corruptæ conscientia, neque cœlum, neque terram tute contueri audeat. Cap.III.
Qualem excusationē corruptæ afferre soleant. Cap.IIII.
Quæ solita sint obseruari in velatiōe sacræ virginis. Ca.V.
Quibus se defendere debeat refugiis, virgo de stupro sollicitata. Cap.VI.
Quam diligentiam superior facere teneatur circa virgines consecratas. Cap.VII.
Remedium adhibendum corruptæ virgini. Cap.VIII.
Corruptoris obiurgatio. Cap.IX.
Ad virginem lapsam exhortatio. Cap.X.

DIVI

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

Liber ad Virgininem lapsam.

Quod pro corruptione deo dicatæ uirginis omnes boni conlugere debeant. Caput I.

Roma.12. AVdite me nunc qui prope estis, & qui longe, qui timetis deum, & ecclesiæ eius gaudio cõgaudetis, & tristitiæ cõlugetis, sicut scriptum est: Gaudere cũ gaudentibus, & flere cum flentibus. Vos inquam appello qui charitatem Christi verissimã tenetis, & super iniquitate non gaudetis, sed potius ingemiscitis. Aduertite verba oris mei, & an ex iusto dolore ꝓcedant iudicate, & detecti sceleris qualitatem mecum pariter perhorrete. Virgo nobilis, dicata Christo, sapiens, erudita, ruit in foueam turpitudinis, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Se perdidit, & ecclesiam maculauit. Hinc omnis anima Christiana graue vulnus excepit, quia sanctũ datum est canibus, & margaritæ missæ sunt ante porcos. A rabidis enim hominibus nomen sceleratum est sanctitatis, & ab immundis, & luteis precioſum conculcatum est propositum castitatis. Hinc æstus animo meo, hinc insanus dolor, quia vnum malum bona plurima secum trahit, & vna nubecula peccatricis penè totam lucem obscurauit ecclesiæ. Assumam ergo vocem propheticam, & flebiliter dicã: Audite me omnes populi, & videte dolorem meum: virgines meæ, & iuuenes mei abierunt in captiuitatem. Vere hæc est captiuitas, vbi animę à peccato captiuæ ducũtur ad mortem, & à diabolica dominatione possidentur.

Psalm.7. Matth.7. Thren.1.

Increpatio eiusdem corruptæ, quod corruptorem admiserit. Caput II.

AD te ergo nunc sermo sit, quæ caput horũ, & causa malorum es, quæ multipliciter misera cũ gloria virginitatis nomen etiam perdidisti. Nefas est enim Susannam vocari non castam, non licet nominari quod non es. Vnde incipiam? quod primum, quod vltimum dicam? Bona commemorẽ quæ perdidisti, an mala defleam quæ inuenisti? Eras virgo in paradiso dei, vtique inter floręs ecclesiæ. Eras spõsa Christi, eras templum dei, eras habitaculum spiritus sancti. Et cum dico totiens eras, necesse est vt totiens ingemiscas, quia nõ es quod fuisti. Incedebas in ecclesia tanquam columba illa de qua scriptum est: Pennæ columbæ deargẽtatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri. Splendebas vt argentum, fulgebas vt aurum, quando cum syncera conscientia procedebas. Eras tanquã stella in manu domini, nullum ventũ, nullius belli nebulas pertimescebas. Quæ ista subitanea conuersio? Quæ ista repẽtina mutatio? De dei virgine facta es corruptio Sathanæ, de habitaculo spiritus sancti tugurium diaboli. Quæ incedebas vt columba, nunc lates in tenebris sicut stellio. Quæ fulgebas vt aurum propter virginitatis honorem, nunc vilior facta es luto platearum, vt etiam indignorum pedibus conculceris. Quæ fueras stella radians in manu domini, veluti de alto ruens cœlo, lumen tuum extinctum est, & conuersa es in carbonem.

Psalm.67.

Quod læsa corruptæ conscientia, neque cœlum, neque terram tute contueri audeat. Cap. III.

VAe tibi misera, & iterum væ, quę tanta bona propter parui temporis luxuriam perdidisti. Quam tibi spem apud Christum dominũ reliquisti, cuius membra tollens fecisti membra meretricis? Quis te spiritus sanctus visitabit, cum eum repudiasti, qui se quoque à cogitationibus sordidis longe faciat? Sed veniamus ad humana, vt illa diuina noscãtur. Aspice quis sanctorum, aut quæ sanctarum tibi approximare non horreat, aperi oculos tuos si potes, erige frontem, vales aliquẽ sanctorum fiducialiter intueri? Nónne tuam faciem conscictię commissum tanquam plumbum inclinat & premit? Nónne tenebræ ante oculos tuos, & dura caligo versatur? Nónne timor & tremor animam tuam, & mẽbra quassant? Si ergo homines in carne cõstitutos, & alicuius forsitan delicti obnoxios non potes intueri, tam graui cõfusione sepultar: quid facies coram castis Apostolis? Quid facies corã Helia, Daniele, & tantorum exercitu prophetarum? Quid facies coram Ioanne? Quid facies coram Maria, Tecla, & Agne, & immaculato thoro puritatis? Quid denique coram angelis sanctis? Nónne splẽdore & claritate immaculatorum quasi fulminibus percussa combureris?

A

Qualem excusationem corruptæ afferre soleant. Cap. IIII.

SEd dictura es forsitan: Non potui sustinere, quia carnem fragilem circumferebã. Respondebit tibi beata Tecla cum suis innumerabilibus sociis: Et nos eadem carne amictæ fuimus, non tamẽ plenum propositum castitatis nostræ aut fragilitas carnis potuit mutilare, aut sæuitia tyrannorum per varia tormenta potuit deiicere. Reuera non potest caro corrumpi, nisi mẽs fuerit ãte corrupta. Remanebit ergo in crimine anima quæ carnem præcedit in voluptate. Sed dicis: Nolui hoc malũ, sed violentiam passa sum. Respondebit tibi fortissima illa Susanna cuius tu nomẽ fallaciter baiulas: Ego etenim inter duos presbyteros posita, inter duos vtique iudices populi, inter syluas paradisi sola cõstituta vinci nõ potui, quia nec volui. Tu ab vno ineptissimo adulescẽte, & in media ciuitate, quomodo vim potuisti perferre, nisi quia vltrò voluisti violari? Quis deniq; tuas voces audiuit? Quis obluctationes sensit? Vt autẽ hæc omittã, certe post illatam violentiã prodere scelus si non aliis vel parẽtibus, vel tuis sororibus debuisti. Esset enim excusatio infelicitatis, esset conscientiæ plena purgatio, si hostẽ pudicitiæ tuæ deduxisses in publicum. Sed erubuisti forsitan, ne te violatam multi cognoscerent. Et quid timuisti vbi non erat timor, nisi vt tacendo crimẽ cum adulterio sæpius sociares? * Esto autem, pudor prohibuit confiteri. Quid de secunda commixtione dicis? Quid de tertia? Quid de frequenti commercio fœditatis? Cesset, cesset iam violentiæ figmentum, cesset ruboris augmentum, vbi totiens membra illa dicata Christo, scelesto mœcho suis visceribus polluenda præbuisti. Horret, horret animus, metus tabescit, cum ad adytum sceleris peruenitur. Nam & medicus quamuis fortis sit animo, tamen cũ altius secat vulnus, puto ex parte aliqua sustinebit horrorẽ. Heu perdita, iam ne intelligis omnes vias excusationis omnimodis clausas? Iam ne sentis quantum tibi mali, & in carne, & in anima nefaria libido contulerit? Non istam confusionem de te tuus expectauerat pater, qui te sibi singularẽ gloriam computabat. Non hunc luctum, & has lachrymas ex te sibi nasci tua crediderat mater, quæ partus sui gemitum per tuam virginitatem consolabatur. Non fratres tui, non sorores hoc ex te dedecus expectabant, quos omnes quasi vno gladio tui sceleris grauiter sauciasti. Si fuisses cõmuni sorte defuncta, flessent te modicum propter desiderium parentes, sed exultassent granditer quia immaculatam præmiserant virginem, hostiam viuam, domino propitiatricem suorum videlicet delictorũ. At nũc plangunt mortuam, & non mortuam, lugent viuam, & non viuam. Mortuam vtiq; gloria virginitatis, viuam dedecore turpitudinis. Ingratus est pater suis visceribus de quibus nata es, maledicit suo vtero mater ex quo in hãc lucem infeliciter ꝓcessisti. Nec tamen modũ suo dolori reperiunt, nisi hoc solum planè videntur habere solatium, quia te nec pater compulit, nec mater coëgit, vt virginitatem profitereris, quam vltro & propria voluntate professa es. Nam scio cum multas difficultates tibi tuus genitor proponeret, cum arduum esse iter seruandæ virginitatis ingereret, te non solum pertinaciter perstitisse, sed etiam reuelationes tibi datas dixisti terribiles. Inquantum sibi ergo sperabant mercedem ex eo quod non tuo proposito restiterunt, intantum tibi intellige misera pondus iudicij crescere, quia non seruasti quod vltro ꝓmisisti. Quibus te spinis serpens ille nequissimus obligauit? Quib* te venenis infecit ille qui Euã decepit, vt tãta te cæcitate percuteret, tantã animæ tuæ faceret obliuionẽ?

Danie.13.

* cum adultero sæpius sociareris.

Qua-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæ solita sint obseruari in uelatione sacræ uirginis. Cap. V.

NOn es memorata dici sanctæ dominicæ resurrectionis, in quo diuino altari te obtulisti velandã? In tanto itaque solenni conuẽtu ecclesiæ dei, inter lumina illa splendida, inter candidatos regni cœlestis quasi regina regi nuptura processeras. Non es memorata qualis allocutio facta est illa die ad te: Aspice filia & intuere, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuũ, quia ipse est domin' deus tuus? Aspice ergo quantus ad sponsi tui, & domini nuptias conuenerit populus. Seruare te oportuit fidem, quam sub tantis testibus pollicita es, semper cogitare cui virginitatẽ spoponderis. Facilius te oportuit sanguinem cũ spiritu fundere, quàm perdere castitatem tuam. His tũc in illo die cõsecrationis tuæ dictis, & multis supra castitatem tuam præconiis, sacro velamine tecta es, vbi omnis populus dotẽ tuã subscribens, non atramento, sed spiritu, pariter clamauit, amen. Vincor lachrymis cum hæc recordor, compũgor stimulis cum hæc exempla cõsidero. Nam si inter decem testes confectis sponsaliis, nuptiis consummatis, quæuis viro fœmina coniuncta mortali, nõ sine magno periculo perpetrat adulteriũ: quid putes fore si inter innumerabiles testes ecclesiæ, coram angelis, exercitibus cœli facta copula spiritalis per adulteriũ soluit? Nescio an possit ei digna mors an pœna cogitari. Dicit aliquis: Melius est ergo nubere q̃ vri. Hoc dictum ad nõ pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Cæterùm quæ se spopondit Christo, & sanctum velamen accepit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro. Et iam si voluerit nubere, communi lege coniugij adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita est, quid de illa dicendũ est quę occulta & furtiua turpitudine cõstupratur, & fingit se esse quod non est? Habitu virgo, facto nõ virgo. Bis adultera, & in actu, & in aspectu.

Psal. 44.

1. Corin. 7.

Quibus se defendere debeat refugiis uirgo de stupro sollicitata. Cap. VI.

SEd ad te iterum redeo, quæ obliuionem tantorũ passa bonorum, receptaculum tantorum malorũ facta es. Quomodo tibi in actu illo ignominioso non venit in mentem habitus virginitatis, processus in ecclesiam inter virgineos choros? Quomodo oculos tuos non perstringebat lux vigiliarum? Aures tuas non penetrabat hymnorum spiritalium cantus? Mentem tuã nõ ventilabat lectionum cœlestium virtus? hinc vel maxime clamante Apostolo: Fugite fornicationem, quia omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autẽ fornicatur, in corpus suum peccat. Et cum dicit. In corpus suum, tamen in Christũ eum peccare demõstrat. Nam subiungit: Non estis vestri. Empti enim estis precio magno, glorificate, & portare deum in corpore vestro. Et iterũ dicit: Fornicatio autem & omnis immũdicia nec nominetur inter vos, sicut decet sanctos. Et sepposita omni adulatione sententiam figit Apostolus: Hoc, inquit, scitote intelligentes, quia omnis fornicator, aut immundus, aut auarus nõ erit hæres in regno dei. Hæc tanta & tam terribilia non tibi veniebant in mentem, cum ad illud opus nefarium tua mẽbra peterentur? Sed mortifera te obliuio tanquam in gurgitem altissimum demergebat, & quasi captiuam execrabilis libido ducebat. Nónne vel illum locum tabulis separatum in quo in ecclesia stabas, recordari debuisti, ad quẽ religiosæ matronæ, & nobiles certatim currebant, tua oscula petẽtes, quæ sanctiores & meliores te erant? Nónne vel illa præcepta quæ oculis tuis ipse scriptus paries ingerebat, recordari debuisti? Diuisa est mulier & virgo. quæ nõ est nupta, cogitat quæ domini sunt, quomodo sit sancta corpore & spiritu. Tu autem in contrarium vertens dictum, ita cogitans, ita agens, vt nec corpore esses sancta nec spiritu: corpore quidem fornicando, spiritu autem virginitatem mentiendo. Proh nefas, solet fama subsequi factũ: tua autem ad malum fama præuenit. Nam cum ante triennũ rumor quidam & susurratio de te fuisset, tu synceritatem prętẽdebas, vindictã de maledicis in ecclesia postulabas publice. Quos æstus ego sustinui? Quos pater tuus pro tua sustinuit opinione labores, requirẽtes singulos, singulos adstringẽtes, vt ad authorẽ infamiæ venirem'. Graue enim erãt nobis, & intolerabile de dei virgine, vel turpe aliquid dici vel credi. Nec hoc verita es, nec ante oculos habuisti, ne venires inimicis tuis in gaudium, & eos haberes infensos qui pro tua opinione laborabant. Multum audax, multum temeraria, vt te conscientia tua non terreret, simulata virginitate, putares te etiam deum posse decipere. Sed ille qui dixit: Nihil occultum quod nõ reueletur. Et vos, inquit, fecistis in occulto, ego autem in manifesto vos faciam. Ille qui non mentitur, furtiuum scelus deduxit in publicum, & in conspectu solis huius tenebrarum vestrarũ opera denudauit. O quicquid prætendit sermo, crudeliora occurrunt, & cupiẽs moderari non inuenit modum. Oblita es propositum oblita parentes, oblita es ecclesiam, oblita gloriam dignitatis tuæ, oblita honorem virginitatis, etiã oblita promissionem regni, oblita iudiciũ terribile, amplexa es corruptionem, ꝑtulisti fructum confusionis, finem vero mortem sæuissimã, & interitum sempiternum.

Ephes. 5.

Matth. 10.

Quam diligentiam superior facere teneatur circa uirgines consecratas. Cap. VII.

ET certe non habes quod de nostra negligẽtia cõqueraris. Quodcunque enim ad officium pastoris pertinet, & tibi & omnibus non negatum est. Dilectio spiritalis adhibita, commonitio sancta non desiit. Oblitta domum patris tui, vt scriptum est, ad monasterium virginale transisti. Non dico tuta esse debueras inter tot posita si voluisses, sed etiam tutelam aliis præstare potuisses. Sed frustra hæc, & alia prouisa sunt. Hymnum virginitatis exposui, quo & gloriam propositi, & obseruantiam pariter decantãtes, Seminaui secus viam, seminaui in spinis, seminaui in petrosa. Aut enim ex corde tuo verba mea volucres, id est, dæmones rapuerunt, aut malis tuis cogitationibus suffocata sunt, aut aruerunt nimio æstu libidinis. Heu me quia vbi putaui ædificare aurum, argentum, lapides precioſos, inuentus sum ligna, fœnum, stipulã, arsuras materias laborasse. Dicam & ego secundũ prophetam: Heu me quia factus sum sicut qui colligit stipulam in messe. Equidem si tibi soli damnum fecisses, erat quidẽ tristitia, sed forsitan tolerabilis. Nunc vero quantãs animas tuo scelere sauciasti, quãtas animas propter te de proposito suo pœnitere fecisti? Quanta labia etiã fidelium inquinata sunt, viam domini blasphemando? Aperuit in nos gentilitas os suum: aduersus sanctam ecclesiam synagoga Iudæorũ per tuum dedecus exultauit. Quod si is qui vnum scãdalizauerit, mola circumligatus iactari debet in mare, quid de te ꝓnuncias, per cuius scelus omnis anima sauciata est, & nomẽ domini in gentibus blasphematum est? Nónne quotiens dicitur: O virgines: totiens tibi cumulus iniquitatis augetur? Iaces ecce vulnerata. Iaces ecce postrata.

Psal. 44.

Luc. 8.

1. Corin. 3.

Matth. 15.

Remedium adhibendum corruptæ uirgini. Cap. VIII.

CVpio ꝓdesse, sed subuenire nõ possum, quia totũ caput in dolore, & totum cor in mœsticia est, à pedibus vsque ad caput, sicut ait Esaias: Non est malagma imponere. Infirmitas tua omne humanæ medicinæ excluſit auxilium. Et licet tam boni quàm mali iusta indignatione permoti, te omni depopulatione dignã, omni tormentorum genere discruciatam iudicent morte mulctandam, aut ignibus exurendam. Ego tamen qui scio grauiora facinorolis seruari tormenta, & sine fine impias animas cruciatus manere non temporales vtique, sed æternos: aliis te volo cruciatibus affici, profuturis vtique, non animam perdituris. Ego secundum diuinam sententiam dabo consilium. Solum enim & vnicum tentandum est remedium, illud quod diuina vox per Ezechielem miseris porrigit. Nolo, inquit, mortem peccatoris, sed tantum vt conuertatur & viuat. Et iterum: Post hęc, inquit, dixi: Cõuertere ad me, nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare non ascẽdit sanitas filiæ populi mei? Hęc vtique dicta pœnitentiam sapiunt, hæ sententiæ dei vocant ad pœnitentiam peccatores. Pœnitudo enim necessaria est, sicut vulneratis sunt necessaria medicamina. Sed quanta putas, & qualis necessaria pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certe excedat? Vide ergo si simplex hoc peccatum adulterij

Esa. 1.

Ezech. 33.

Hiere. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

terij eſt, an duplex ſit per illam necem quæ facta dicitur in occulto:& ſecundum conſcientiæ molẽ exhibenda eſt pœnitentiæ magnitudo. Pœnitẽtia ergo non verbis agenda eſt, ſed & actu. Hæc autẽ ſic agitur: Si tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum ſit, & ſi te iam credas prope ipſas poſitã tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorum, & ſtridor dentium ſine fine. Cum hæc certa fide ſicut eſt animo conceperis, quia neceſſe eſt præuaricatricem animam tartareis pœnis, & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remedium conſtitutum eſſe poſt baptiſmum quàm pœnitentiæ ſolatiũ, quantamuis afflictionem, quantumuis laborem, & indecorem ſubire, eſto contenta: dummodo ab æternalibus pœnis libereris. Ergo hæc tu tecum cogitans, & mente retractans, proprij facti tu ipſa iudex eſto crudelior. In primis omnis cura vitæ huius interimenda tibi eſt, & quaſi mortuam te exiſtimãs, ſicut es, quomodo poſſis reuiuiſcere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda eſt veſtis, & mens ac membra ſingula digna caſtigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanã gloriam occaſionem luxuriæ præſtiterunt. Defluant oculi lachrymas qui maſculum ſimpliciter non aſpexerunt. Palleſcat facies, quæ quondam viruit impudice. Denique totum corpus incuria maceretur, cinere aſperſum, & opertum cilicio horreſcat: quia male ſibi de pulchritudine placuit. Cor vero ſit liqueſcens ſicut cera, ieiuniis, inquietans ſeipſum, & cogitationibus ventilans quare ſit ab inimico ſubuerſum. Sẽſus etiam crucietur, quia in membra corporis cũ haberet dominationẽ, malo ceſſit imperio. Talis vita, talis actio pœnitentiæ ſi fuerit perſeuerans audebit ſperare, & ſi non gloriam, certe pœnæ vacationẽ. Dicit enim deus: Cõuertimini ad me, & conuertar ad vos. Cõuertimini ex toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu, in planctu: dirumpite corda veſtra, & non veſtimentum, quoniam pius & miſericors ſum. Sic conuerſus magnus ille Dauid iuſtificatus eſt. Sic Niniue peccatrix illa ciuitas incumbentem ſibi euaſit interitũ. Peccator ergo ſi ſibiipſi non pepercerit, à deo illi parcitur. Et ſi futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitę ſpacio compenſauerit, ſeipſum ab æterno iudicio liberat. Grandi plagæ, alta & prolixa opus eſt medicina. Grãde ſcelus grandem habet neceſſariam ſatisfactionem. Nam nõ eſt dubium leuius eſſe crimen, vbi peccatum ſuũ vltro homo cõfitetur, & pœnitet. At vbi celans mala ſua inuitus detegitur, & nolens publicatur, illud grauius ſcelus eſt, quod tibi vtique proueniſſe negare non poteris. Et ideo fortius eſt dolendum, quia peccatum eſt fortius. Si mente cernerẽt homines peccatores quale iudicium imminet mundo, ſenſus humanus non diſpergeretur vanitate ſeculari, ſi non infidelitate grauaretur. Quantumuis & qualemuis cruciatum longior vita duceret optarent, dum modo in illas pœnas æterni ignis non incurrerẽt. Sed tu quæ iam ingreſſa es agonẽ pœnitentiæ, inſiſte miſera fortiter, inhære tanquam naufragus tabulæ, ſperans per ipſam te de profundo criminũ liberari. Inhære pœnitentiæ vſque ad extremum vitæ, nec tibi præſumas ab humano die poſſe veniam dari, quia decipit te qui hoc tibi polliceri voluerit. Quę enim proprie in dominum peccaſti, ab illo ſolo te conuenit in die iudicij expectare remedium.

Matth.8.

Pſal.1.18.

Zacha.1.

Iohel.2.

2.Reg.12.

Ionæ.3.

Corruptoris obiurgatio. Caput IX.

DE te autẽ fili ſerpentis, miniſter diaboli, violator tẽpli dei, qui vno ſcelere duo crimina perpetraſti, adulterium vtique & ſacrilegium. Sacrilegiũ planẽ, vbi vas Chriſto oblatum, domino dedicatum, dementi temeritate polluiſti. Balthaſar ille rex Perſarum, qui in vaſis domini quę de templo Hieroſolymis fuerant à patre eius ablata, bibere cum ſuis amicis, & concubinis vſurpauit, ipſa nocte angeli manu percuſſ', crudeli morte punitus eſt. Quid de te arbitraris perdite pariter, & perditor, qui vas rationabile conſecratum Chriſto, ſanctificatum ſpiritui ſancto impie temeraſti, polluiſti ſacrilege, & tui propoſiti immemor, & iudicij diuini contemptor? Melius enim fuerat omnino te nõ eſſe natum, quàm ſic natum, vt te ſibi gehenna proprium filium vendicaret. Et licet ipſa conſciẽtia ſceleris te agat per diuerſa pręcipitem: (Fugit enim impius nemine perſequente ſe,) licet te dirę imagines peccati dormientem quoque perterreant, non ſolum vigilantem: tamen ne quid à paſtore etiã oui morbidæ vel moriturę medicaminis denegatum ſit, do conſilium: Petas vltro carcerem pœnitentiæ, obſtringas catenis viſcera, animã tuam gemitibus ieiuniiſque diſcrucies, ſanctorum petas auxilium, iaceas ſub pedibus electorum, vt non per cor impœnitens theſaurizes tibi iram in die iuſti iudicij dei, qui reddet ſingulis ſecundum opera ſua. Nec te in eorum numero conſtituas, quos luget Paulus: Qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia & fornicatione & libidine quæ geſſerũt. Nec tibi de multitudine peccantium ſimilium blandiaris & dicas: Non ſolus hoc ego egi, multos habeo ſocios: ſed recogita, quia multitudo ſociorum impunitatem non facit criminum. Nam Sodoma & Gomorra in totis quinque ciuitatibus innumerabiles vtiq; habitabant populi, & omnes pariter qui libidinoſe corpora ſua tractauerunt, igneis imbribus cõflagrari ſunt: ſolus autẽ Loth de illo ineuitabili incendio euaſit, quia ab illa turpitudine ſe alienum præſtiterat. Exclude ergo vel nunc infelix de corde tuo blandimenta ſerpentis, & luctu, & fletu cõtinuo, dum in corpore tuo immundo anima illa tenebroſa verſatur, remedium tibi in die neceſſitatis acquire, ſemper ante oculos tuos habens Apoſtoli ſententiam: Quia omnes nos oportet manifeſtari ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis ſui ſecundum quæ geſſit, ſiue bonum ſiue malum.

Roma.2.

2.Corin.11.

Gene.19.

2.Corin.5.

* Nonnulla exemplaria, ex hoc vltimo capite ſi bellũ faciebant. Thre.2.

Ad uirginem lapſam exhortatio. Cap. X.*

QVis conſoletur te virgo filia Sion, quia magna facta eſt ſicut mare cõtritio tua. Effunde ſicut aquã cor tuum ante faciem domini: Extolle ad eũ manus pro remedio animæ tuæ, & peccatorum tuorum. Accipe igitur lamẽtum. Et primum quidem nullo die quinquageſim' Pſalmus intermittatur, quia in negocio tali cantatus eſt. Et vſque verſiculum illum: Cor contritum & humiliatum deus non ſpernit, cum lachrymis gemitũque percurrens: inſuper etiam hanc lamentationem non ſine cõpunctione cordis in conſpectu dei iudicis funde. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarũ, vt defleã vulnera animæ meæ? Conuerſi ſunt dies feſti mei in luctũ, & cantica in lamentationẽ, receſſit ſon' hymnorũ, & lætitia pſalmorum, & ſucceſſit ſtridor dentium & fletus oculorum. Obmutui & humiliata ſum, & ſilui à bonis, & dolor meus renouatus eſt. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis. Timor & tremor venerunt ſuper me, & contexerũt me tenebrę. Abyſſus circumdedit me, poſtremo merſit caput meum in fiſſuras montiũ. Heu me, quia facta ſum ſicut Sodoma & Gomorra. Combuſta ſum, quis miſerebitur cineres meos? Durius offendi q̃ Sodoma, quia illa legem neſciens deliquerat, ego autem accepta gratia peccaui in dominum. Si homo peccet in hominem: erit qui interueniat: Ego quæ peccaui in dominũ, quẽ propitiatorem inueniam? Concepi doloreẽ, & peperi iniquitatem. Lacum aperui & effodi eum, & incidi in ſoueam quã feci: Ideo cõuerſus eſt dolor meus in capite meo, & in vertice meo iniquitas mea deſcendit. Immunditia mea ante pedes meos. non fui memor nouiſſimorum meorum, & cecidi mirabiliter, nec eſt qui conſoletur me. O quàm acerbus fructus luxuriæ, amarior felle, crudelior gladio. Quomodo facta ſum in deſolationem? Subito defeci, perij propter iniquitatem meam, velut è ſomno exurgens: ideo in ciuitate domini vilificata eſt imago mea. Deletum eſt de libro vitæ nomen meũ, facta ſum ſicut noctua in domicilio, ſicut paſſer vnicus in ædificio, non eſt qui conſoletur me. Conſidero à dextris, & video, & non eſt qui agnoſcat me. Periit fuga à me, & nõ eſt qui requirat animam meam. Facta ſum ſicut vas perditum, quoniam audiui vituperationem omniũ circa me habitãtiũ. Væ dici illi in quo me infelix vterus genuit, & lux iſta crudelis excepit. Oportuerat me potius nõ fuiſſe natã, q̃ ſic in gentibus fabula fierem. Propter me confuſio & improperium factum eſt omnibus famulis domini, & eum digne colentibus. Lugete me montes & colles, lugete me fontes & flumina, quia fletus filia ego ſum. Lugete me be-

Hiere.9.

Pſal.38.

Gene.19.

1.Reg.1.

Pſalm.7.

Pſalm.101.

Pſal.141.

Pſalm.30.

Universidad de Deusto
Biblioteca

me bestiæ siluarum, reptilia terræ, & volucres cœli, & omnis anima quæ vita frueris. Nam vos beatæ feræ & volucres, quibus nullus metus de inferis, neque post mortem reddenda est ratio, nos manet pœna crudelis tartari, qui habentes sensum delinquimus, & ideo non est pax peccatoribus. Meam est peccatum, mea iniquitas. Non sunt similis offensa hominum, quia horribilis hæc impietas est, carne pollicita seruare virginem, & castitatem professa publice, mentita sum domino: ideo non est mihi fiducia inuocandi
Psalm.62. dominum altissimum, quia obstructum est os delinquentiũ.
Psal.72. Nam meum malum propheta cecinit: Quod qui elõgant se à deo, peribunt, disperdit omnem fornicantem à se. Et iterum:
Psalm.37. Adhæsit anima mea faucibus meis, & in puluerẽ mortis deducta sum. Veruntamen clamabo ad dominum, cũ adhuc tempus est, dum datur spaciũ, quia in morte nõ est memoria, & in inferno nõ est cõfessio. Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Quoniã sagittę tuę
Psalm.37. infixæ sunt mihi, & non est sanitas in carne mea à vultu iræ tuæ. Non est pax ossibus meis à facie iræ tuæ. Quoniam iniquitates meæ superposuerunt caput meum, sicut onus graue grauatæ sunt super me. Computruerunt & deterioraerunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ. Miseriis afflicta sum vsque in finẽ, rugio à gemitu cordis mei. Cor meũ conturbatũ est intra me, dereliquit me virtus mea, & lumẽ oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Deus repulisti me, & destruxisti me, ostẽdisti mihi dura, potasti me vino compunctionis, expulsa sum ab oculis tuis, iam nõ adiiciam vt respiciam ad templum sanctum tuum, & facta sum in exterminio. Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descẽdo in corruptionem? Nũquid mortuis facies mirabilia, aut medici susc itabunt? Tuus sermo est, tua promissio est: Nolo
Ezech.33. mortem peccatoris, sed conuersionem, vt possit viuere. Ad te deus meus conuersio, quia solus potes renouare omnia,
Psal.118. & ab inferis animas reuocas. Tu soluis compeditos, tu deus
Psalm.2. elisos erigis, cæcos illuminas, mortuos suscitas. Errauí sicut
Psalm.38. ouis perdita, require famulam tuam, ne lupus crudelis glutiat me. Multi dicunt animę meæ, non est salus in deo eius.
Psalm.118. Sed tuum consilium reeum est. Quot sunt dies famulæ tuæ, quando facies mecum iudicium? Defecit in salutari tuo anima mea, defecerũt in lachrymis oculi mei, effusa est in terra gloria mea. Quando respiciens restitues animam meam?
Psalm.24. Propter iniquitatẽ corripuisti me, & tabescere fecisti sicut araneam animam meã. Memento domine quod puluis sum, vide humilitatem meam, & laborem meum, & remitte om-
Psal.38. Iob.9. nia peccata mea. Remitte mihi vt refrigerer priusquam abeam, & amplius non ero, nec in inferno erit confessio. Potés es domine dirumpere vincula mea quibus ligata sum atque constricta, qui Raab fordidam non aspernatus es. Irã tuam domine aufer à me, quia peccaui tibi crudeliter, donec iustifices caussam meã, & educas me in lumine deus virtutũ. Da pœnitentiæ effectum, confessionis perseuerantiam, ne me induret deceptor animæ. Hoc mihi donum, hanc mihi gratiã de tuo fõte prestari cupio deus, vt in ęternũ tibi cõfitear. Qui viuis & regnas in trinitate in secula seculorũ. Amẽ

FINIS.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

de uiduis Liber unus.

BEne accidit fratres, vt quoniã tribus libris superioribus de virginum laudibus disseruimus, viduarũ tractatus incideret. Neque enim inhonoras debuimus præterire, & à virginum prẽconio separare, quas apostolica sentẽtia cum virginibus copulauit. Iuxta
1.Corin.7. quod scriptũ est: Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ sunt domini, vt sit sancta corpore & spiritu. Quodammodo enim magisterium virginitatis, viduarum valescit exẽplis. Quæ cum viro castum cubile custodiunt, documento virginibus sunt integritatem deo esse seruandam. Et propemodum non inferioris virtutis est eo abstinere coniugio quod aliquando delectauerit, quàm cõiugij oblectamenta nescire. In vtroq; fortes, vt eas & coniugij non pœniteat cui fidem seruent, & cõiugalia oblectamenta non alligent, ne videantur infirmæ, quæ sibi adesse non possunt. In hac ipsa tamen virtute præmia sunt reposita libertatis. Mulier enim vincta est quanto tempore vir eius viuit. quod si dormierit vir eius, libera est. cui vult nubat, tantum in domino. Beatior autem erit si sic permanserit, secundum meum cõsilium dico. Puto enim quod & ego spiritum dei habeã. Euidenter igitur expressit apostolus quid
1.Corin.7. interfit, cum aliam vinctam esse dixerit, aliam beatiorẽ esse memorauerit. Idq; non tam ex suo iudicio quàm diuini spiritus docuit infusione depromptum, vt cœlestis ista nõ humana sententia videretur. Quid verò illud quod temporibus iis quibus fames omne genus vrgebat humanũ, Helias
3.Reg.17. ad viduam destinatus est? Et vide quemadmodum propria singulis gratia reseruetur. Angelus ad virginem, propheta
Luc.1. ad viduam. Adde quod Gabriel ille, hic Helias, vt ex angelorum & prophetarum numero præstãtissimi principes videantur electi. Sed non simplex viduitatis laus est, nisi virtus etiam viduitatis accedat. Nam vtique multæ viduæ, sed vna omnibus antefertur: in qua non tam cæterę reuocãtur ab studio, quam virtutis prouocantur exemplo. Sollicitas igitur aures præsagio facit, quamuis simplicitas intellectus ipsa moralis sit, quæ ad virtutis exẽplũ viduas cohortetur: quia non professione, sed merito videtur vnaquæque præstare, & hospitalitatis apud deum gratiã non perire, qui potum aquæ frigidæ, sicut in Euangelio ipse memorauit, præ-
Matth.10. mio ęternitatis remuneret amplissimo, & farinę breuis oleique mensuram indeficienti affluentium copiarum vbertate compensẽt. Nam si quis de gentilibus dixit, communia omnia amicorum esse debere, quantomagis debent esse cõmunia cognatorum? Cognati enim sumus, qui in vnam seriem corporis copulamur. Sed tamen non præscripto quodã hospitalitatis fine concludimur. Cur enim proprium id quod in seculo est putes, cum commune sit seculum? Aut cur priuatos terræ deputes fructus, cum terra cõmunis sit? Respicite, inquit, volatilia cœli, quoniam non serunt, neque me-
Matth.6. tunt. Etenim quibus nihil est proprium, nihil deest. Et sententiæ suæ deus arbiter nouit seruare promissum. Denique aues non congregant, & redundant, quia pater cœlestis pascit illas. Nos autem generalis monimenta sentẽtiæ ad vsus proprios deriuantes: Omne, inquit, lignum quod habet in
Genes.1. se fructus seminis satiui, erit vobis in escam, & omnibus bestiis, & omnibus auibus, & omnibus serpentibus super terrã: congregando egemus, & congregando euaçuamur. Nõ possumus enim sperare promissum, qui non seruamus oraculũ. Salubre est igitur præceptum quoque hospitalitatis aduertere, vt hospitibus deferamus: quia nos quoque sumus hospites mundi. Quàm vero sancta vidua, quæ cum fame vrgeretur extrema, venerationem deo debitã reseruabat. Nec solum sibi vsurpabat alimenta, sed cum filio diuidebat, ne caro pignori superuiueret. Magnum pietatis officium, sed religionis vberius. Nam sicut neminem filio oportuit anteferri, ita propheta dei, & filio præferri debuit & saluti. Cui non exiguum victum, sed vitę suæ omne subsidium existimanda est detulisse, quę nihil reliquit sibi, tam hospitalis vt totum daret, tam fidelis vt cito crederet. Ergo vidua non abstinẽtia corporis tantũ definitur, sed virtute designatur. Cui præcepta non do ego, sed Apostolus tribuit. Honorificentiam non solus impartior, sed gentium doctor prius
1.Timo.5. detulit dicens: Viduas honora quæ veræ viduæ sunt. Si qua autem vidua filios aut nepotes habet, discat primum suam domum regere, & mutuam vicem reddere parentibus. Vnde aduertitur vtrumque pietatis affectum viduæ inesse debere, vt filios diligat, parentibus deferat. Ita dum obsequiũ parentibus rependit: magisterium exercet in filios, suóque ipsa remuneratur officio, cum id quod aliis defert, sibi proficit. Hoc enim acceptum est coram deo. Et ideo si cogitas

vidua

vidua quæ dei sunt, debes id sequi quod deo placere didici- A
sti. Et supra quidē sanctus Apostolus ad continētiæ studiū
1.Timo.5. viduas cohortatus, dixit eas cogitare quę sunt domini. Ali-
Ibidem. bi autem vbi eligitur vidua quæ probata est, non solum co
gitare præcipitur, sed etiam sperare de domino. Quæ enim
verē vidua est, inquit, & desolata, sperat in dominum, & in-
stat obsecrationibus & orationib⁹ die ac nocte. Nec imme-
rito has irreprehensibiles ostēdit esse debere, quibus vt o-
pus virtutis indicitur, ita etiam honorificentia larga defer-
tur, vt etiam ab episcopis honorentur. Qualis autem eligi
debeat, ipso doctoris sermone describitur. Non minus, in-
quit, sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor. Non
quo senectus sola viduam faciat, sed quo viduitatis merita,
stipendia senectutis sint. Nam vtiq; illa præclarior quæ ca-
lorem adolescentiæ, & iunioris feruescentem edomat ætā-
tis ardorem, nec mariti gratiam, nec vberiora liberorū ob-
lectamenta desiderans: quàm quæ effœta iam corpore, frī-
gida senecture, matura æui, nec calere voluptatibus potest,
nec sperare de partū. Neq; vero si qua in secundas nuptias B
inciderit, (quas vtiq; apostolica pręcepta nō dānant,) quasi
fructu pudoris amisso, si rursus soluta fuerit viro, ab affectu
viduitatis arcetur. Habebit illa quidem vel seræ meritū ca-
stitatis, sed probatior erit quæ alterius non fuerit experta
coniugium. In illa enim eminet studium castitatis, huic aut
senectus, aut pudor modū videtur feciſſe nubendi. Nec so-
1.Timo.5. la tamen castitas coporis viduæ fortitudo est, sed magna &
vberrima disciplina virtutis, quæ in operib⁹ bonis testimo-
nium habeat, si filios educauerit, si hospitio receperit, si san
ctorum pedes lauerit, si tribulationem patientibus submi-
nistrauerit, si postremo omne opus bonū fuerit subsecuta.
Vides quàm multas virtutum comprehenderit disciplinas:
Primo pietatis officium. Secundo hospitalitatis studium, &
humilitatis obsequium. Tertio misericordiæ ministerium,
liberalitatisq; subsidium: ad summam omnis executionem
boni operis flagitauit. Et ideo adolescentiores deuitandas
putat, eo quod nō valeant tantę opera implere virtutis. Et-
enim vicina est lapsibus adolescentia, quia variarum æstus C
cupiditatum, feruorem calentis inflammat ætatis. Boníque
doctoris est materiā arcere peccati. prima enim institutio-
nis est disciplina culpam auertere, secunda virtutem infun-
Lucæ.2. dere. Tamen cum sciuerit Apostolus Annam illam ab⁹ado-
lescentia octogenariam viduam dominicorum operum ex-
titisse prænunciam, non puto quod iuniores reuocandas pu
1.Corin.7. tarit à viduitatis affectu, maxime cum dixerit: Melius est
nubere quàm vri. Nam vtique pro remedio nuptias suasit,
vt peritura sanetur: non pro electione præscripsit, casta &
cōtinēs quid sequatur. Aliud est enī subuenire labēti, aliud
suadere virtuti. Et quid de humanis iudiciis loquar, cū di-
uinis iudiciis in nullo grauius Iudæi dominum læsisse pro-
dantur, quàm quod viduæ gratiam minorúmque iura vio-
larent? Hæc propheticis causſa vocibus conclamatur, quæ
meritum Iudæis refectionis inuexerit. Hæc sola causſa de-
licti inuidiam mitigatura memoratur, si honoretur vidua in
honorib⁹, ęqui iustitia iudicij deferatur. Sic enim habes: Iu
Esaiæ.1. dicate pupillo, & iustificate viduam, & venite disputemus D
dicit dominus. Et alibi: Pupillum & viduam suscipiet. Et
Psalm.145. Psalm.131. alibi: Viduam eius benedicens benedicam. In quo ecclesiæ
quoque figura prætexitur. Videtis igitur sanctæ viduæ ne-
quaquam lubrico munus studio deferendum, quod diuinæ
benedictionis subsidiis honoratur. Quid vero illud, vt ad
3.Reg.17. superiora redeamus, quod cū in omni terra esset fames ma-
xima, viduæ tamen deo cura non defuit, atque ad alendam
eam propheta direct⁹ est? In quo cum me admoneat domi-
nus, quod in veritate dicturus sit, ad mysteriū videtur sol-
licitare aures. Quid enim verius Christi, & ecclesiæ potest
esse mysterio? Non igitur ocioſe inter multas viduas vna
præfertur. Quæ enim talis, ad quam tantus propheta, qui ad
cœlum raptus est, dirigatur, eo præsertim tēpore quo clau-
sum est cœlum annis tribus, & mēsibus sex, cum facta esset
fames magna in omni terra? Vbique ergo fames erat, & ad-
huc tamē hæc vidua non egebat. Qui sunt hi tres anni? For
te illi quibus dominus venit in terras, & fructū in ficulnea
Lucæ.13. inuenire non potuit: iuxta quod scriptū est: Ecce anni tres

sunt, ex quo veni quærens fructū in ficulnea hac, & non in-
ueniō. Hæc est profecto vidua illa, de qua dictum est: Læ-
tare sterilis quæ non parturis, erumpe & exclama quæ non
parturis: quoniam multi filij desertæ magis quàm eius quæ
Esaiæ.54. habet virum. Et bene vidua, cui benedicitur: Ignominiæ &
viduitatis tuæ non eris memor, quia ego dominus qui facio
te. Et fortasse ideo vidua quæ amisit quidem virum secun-
dum corporis passionem, sed in die iudicij filium hominis
quem amisisse visa est receptura. Tempus enim breue, in-
quit, dereliqui te, vt gloriosius scilicet fidē relicta seruares.
Habent itaque omnes quod imitentur exemplū, virgines,
nuptæ & viduæ. Et fortasse ideo ecclesia, virgo, nupta, vi-
Roma.12. dua, quia vnum corpus in Christo sunt. Hæc igitur illa vi-
dua est, propter quam verbi cœlestis siccitas cum esset in
terris, prophetæ sunt destinati. Erat enim vidua quę sterilis
erat, sed partum suo tēpori reseruabat. Vnde nec illius no-
bis videtur persona mediocris, qui aridam terram verbi ri-
gauit rore cœlesti, clausúmque cœlum non humana vtique
potestate reserauit. Quis enim est qui cœlum potest aperire
nisi Christus, cui quotidie de peccatoribus cibus ecclesiæ
cumulo congregatur? Neque enim humanæ facultatis est
3.Reg.17. dicere: Hydria farinæ non deficiet, & vas olei non deficiet
vsque in diem quo dabit dominus pluuiam super terram.
Nam licet mos sit ita præfari prophetis, tamen hic vera dei
vox est. Ideo præmissum est: Quia hæc dicit dominus. Do-
mini enim est perpetuitatem sacramentorum spōdere cœ-
lestium, & non defuturam spiritalis exultationis gratiā pol-
liceri. Largiri munimenta vitæ, fidei signacula, dona virtu-
tum. Quid est autem: Vsque in illum diē quo dabit domin⁹
Psal.71. pluuiam super terrā, nisi quia descendet sicut pluuia in vel-
lus, & sicut stillicidia stillantia super terram? In quo veteris
Iud.6. mysterium reseratur historiæ, quo sanctus Gedeon mysti-
ci certaminis pręliator futuræ capiens insigne victoriæ, spi-
ritale sacramentum vigore mentis agnouit, pluuiam illam
verbi rorem esse diuini, quæ primo pluit in vellus, cū terra
omnis perpetuis siccitatibus æstuaret. Secundo vero indi-
cio vniuersam terrā fuso imbre madefecit, cū siccitas esset
in vellere. Aduertit enim vir præsagus futurę ecclesiæ cre-
scentis insigne. Nā primo intra Iudæā diuini cœpit ros ser-
Psalm.75. monis humescere. (Notus enī in Iudęa deus,) cū arido fidei
totius orbis vnis ertā torrerent. Sed vbi Ioseph greges deū
negare cœperunt, & ausu nefario immanium delictorū con
trahere diuinitatis offensam, tūc per omnes terras fuso im-
bris rore cœlestis, populus Iudæorū æstu perfidiæ suæ cœ-
pit arescere, cum ecclesiam sanctam ex omnibus terrarum
partibus cōgregatam, propheticæ nubes, & salutaris imber
apostolicus irrigarent. Hæc est illa pluuia non terrarū hu-
mido, nō nebuloso concreta montium, sed cœlestium scri-
pturarum salubri per totum orbem imbre diffusa. Ostēdi-
tur exemplo igitur, non omnium esse diuinæ mereri mira-
cula potestatis, sed eorum quibus religiosę deuotionis stu-
dia suffragētur. Et diuini eos fructu operis abdicari, qui re-
uerentiæ cœlestis sunt exortes. Ostenditur etiam in myste-
rio, quod ad instaurandam ecclesiam dei filius humani cor-
poris sacramenta susceperit, abdicato populo Iudæorum,
quibus consiliarius, & propheta beneficiorúmque adempta
sunt miracula diuinorum, eo quod ciuico quodam inuidiæ
næuo in dei filium credere noluerunt. Docuit igitur scri-
ptura quanta collatio gratiæ, quantum etiam sit munus di-
uinę benedictionis in viduis. Quibus quoniam honorificē-
tia à deo tanta confertur, facile est aduertere qualis debeat
vita cōpetere. Docet enim Anna quales deceat esse viduas,
quæ immaturo mariti obitu destituta, maturæ tamen à deo
remunerationem laudis inuenit, non minus religionis offi-
Lucæ.2. cio, quàm studio castitatis intenta. Vidua, inquit, octoginta
& quatuor annorum, vidua quæ non discedebat de templo,
vidua quæ ieiuniis & obsecrationib⁹ die ac nocte seruiret.
1.Timo.5. Vides qualis vidua prædicetur, vni⁹ viri vxor, ætatis quo-
que probata iam processu, viuida religioni, & effœta iā cor-
pore, cui diuersorium in templo, colloquium in prece, vita
in ieiunio, quæ dierum noctiúmque temporibus indefessæ
deuotionis obsequio cū corporis agnoscerent senectutem,
pietatis tamen nescirent ætatē. Sic instituitur à iuuentute vi-

dua,

Universidad de Deusto
Biblioteca

dua,sic prædicatur in senectute veterana: quæ viduitatem non occasione temporis,nō imbecillitate corporis,sed virtutis magnanimitate seruauerit. Etenim cum dicit septem annis eam cum viro fuisse à virginitate sua,ab adolescentiæ vtique studiis inchoata prędicat subsidia senectutis. Docemur itaque triplicem castitatis esse virtutem, Vnam coniugalem,alteram viduitatis,tertiam virginitatis. Nō enim aliam sic prædicamus, vt excludamus alias. Suis quibusque professionibus ista conducunt. In hoc ecclesiæ opulens disciplina,quòd quos præferat habet,quos reiiciat non habet,atque vtinam habere nunquam possit. Ita igitur virginitatē prædicamus, vt viduas non reiiciamus. ita viduas honoramus, vt suus honor coniugio reseruetur. Non nostra hoc præcepta,sed diuina testimonia docent. Reminiscamur itaque quemadmodum Maria,quemadmodum Anna, quemadmodum Susanna laudentur. Et quoniam non laudes earum tantummodo prædicandæ sunt, sed disciplinæ etiam sunt sequendæ,reminiscamur vbi Susanna, vbi Anna, vbi Maria sint repertæ, & aduertamus quemadmodum singulę aptis laudibus prædicentur,& vbi nam commorantur. Nupta in paradiso, vidua in templo, virgo in secreto: sed in illis tardior fructus,in virgine maturior. Illas senectus probat,virginitas laus ætatis est, nec adiumēta quærit annorū, quæ omnium est fructus ætatū. Adolescentiam decet, iuuentutē ornat, amplificat senectutem, omnique æuo habet iustitiæ suæ canos, maturitatem grauitatis, velamen pudoris,qui deuotionem non impediat,religionem augeat. Aduertimus enim ex sequentibus,quia quotannis in die solenni paschæ sancta Maria cum Ioseph Hierusalem petebat: vbique impigra deuotio, vbique assiduus virgini comes pudoris adiūgitur. Nec inflatur domini mater quasi secura de meritis,sed quo meritum maius agnouit,eo votum vberius exóluit,officium copiosius detulit,munus religiosius vexit, mysticum tempus impleuit. Quanto igitur vos magis conuenit intentas esse studio castitatis,ne locum siniſtræ relinquatis opinioni,quæ pudicitiæ testimonium in solis habetis moribus? Virgo enim licet in ea quoque maior sit morū prærogatiua quàm corporis,calumniam tamen integritate carnis abiurat. Vidua quæ probandæ subsidium virginitatis amiserit,non in voce obstetricis,sed in suis moribus habet castitatis examen. Docuit igitur scriptura,quàm attentus viduę esse debeat & religiosus affectus. Docuit etiam libro eodem,sed alio loco,quàm misericordem in pauperes & liberalem esse conueniat, nec paupertatis debere contēplatione reuocari: quia liberalitas non cumulo patrimonij, sed largitatis definitur affectu. Denique dominica voce illa
Lucæ.21. vidua omnibus antefertur,de qua dictū est: Vidua hæc plus omnibus misit. In qua moraliter dominus instituit vniuersos,ne quis à collatione ministerij paupertatis pudore reuocetur: nec sibi diuites blandiantur quod plus videantur cōferre quàm pauperes. Vberior est enim nummus è paruo, quàm thesaurus è maximo: quia nō quantū detur, sed quātum resideat expenditur. Nemo plus tribuit, quàm qui nihil sibi relinquit. Quid tu diues egeni comparatione te iactas,& cum tota onereris auro,preciosam per humum trahens vestem,quasi inferior tuis & parua, diuitiis honorari desideras,quia inopem collatione vicisti? Et flumina superfluunt cum redundant. Gratior tamen haustus è riuulo est. Spumant & musta dum feruent, nec damnum putat agricola quod defluxerit. Gementibus areis dum cæditur messis, frumenta defolliunt. Sed deficientibus messibus non deficit hydria de farina, & plena olei testa desudat. Exinaniuit tamen dolia diuitum siccitas, cum viduæ pauxillulum olearium redundaret. Non ergo quid fastidio expuas, sed quantum deuotione conferas,æstimandū est. Denique nulla plus tribuit, quàm illa quæ de filiorum alimētis pauit ꝓphetam. Et ideo quia nulla plus contulit, nulla plus meruit. Hæc moraliter: nec mystice tamen despexeris hanc mulierem in gazophylacium duo æra mittentem. Magna planè fœmina,quæ diuino iudicio meruit omnibus anteferri, ne forte illa sit quę de fide sua ad subsidium hominum duo testamenta contulerit. Et ideo nulla plus fecit. Nec quisquam hominum quantitatem potuit collationis eius æquare, quæ fidem cum misericordia copulauit. Et tu igitur quęcunque vitam studio viduitatis exerces,ne dubites ad gazophylacium duo æra deferre vel fidei plena vel gratiæ. Felix illa quæ de thesauro suo integram regis imaginē profert. Thesaurus tuus sapientia, thesaurus tuus castitas atque iustitia est, thesaurus tuus intellectus bonus: qualis ille thesaurus
Matth.2. fuit, de quo magorum viri, aurum, thus & myrrham cum adorarent dominum,protulerunt,auro regis potentiam declarantes,deum thure venerantes, myrrha resurrectionem corporis confitentes. Habes & tu thesaurum hunc, si in te requiras. Habemus etenim thesaurū in vasis fictilibus. Ha-
2.Corin. 4. bes aurū quod conferas. Non enim renitentis metalli precium de te deus exigit,sed illud aurū quod iudicij die nequeat ignis exurere. Nec dona preciosa deposcit, sed odorem fidei,quem altaria tui cordis exhalent,& religiosæ mētis spiret affectus. Ex hoc igitur thesauro,nō solum magorum tria munera, sed etiam duo viduæ æra promuntur, in quibus integra cœlestis imago regis effulgeat,splendor gloriæ eius, & imago substantiæ. Bona & illa planè laboriosæ stipendia castitatis,quæ de suo opere quotidianóque penso conferat vidua,nocturnis pariter ac diurnis iugi exercēs labore pensa temporibus,& pudicitiæ quæstuosæ peruigil opere mercedem congregans, vt intemeratū defuncti coniugis cubile custodiat,alere dulces liberos possit, ministrare pauperibus. Hæc est præferenda diuitibus: hæc est quæ
1. Corin.12. Christi iudicium non timebit. Hanc æmulamini filiæ. Bonū est enim æmulari in bono semper. Aemulamini meliora charismata. Spectat vos dominus semper, spectat, inquam, Iesus cum ad gazophylacium acceditis,& de bonorum operum mercedibus stipem portatis egentibus conferendam. Quantum est igitur vt æra tua conferas, & Christi corpus acquiras? Noli ergo vacua prodire in conspectu domini dei tui, vacua misericordiæ, vacua fidei, vacua castitatis. Non enim inanes dominus,sed virtutibus opimas spectare Iesus & laudare cōsueuit. Videat te adolescentula laborantē, videat ministrantē. Hęc est enim merces quā deo debes, vt de aliarum quoque profectibus mercedem deo tuo conferas.
Nulla merces deo melior,quàm ea quæ habet pietatis munera. An vero mediocris,tibi vidua illa videtur Noëmi, Ruth.1. quæ viduitatem suam messis manipulis sustentabat alienæ, quam æuo grauē alebat nurus? Nam hoc quoque & ad subsidium,& ad gratiam viduarū proficit, vt ita instituant nurus suas,quo possint in his maturę habere subsidiū senectutis,& quasi stipendium magisterij, mercedem quoque suæ capere disciplinæ. Etenim quæ bene instituerit, bene erudierit nurum suam Ruth, ei deesse non poterit,quę viduitatem socrus paternæ domui præferat. Et si vir quoq; eius mortuus fuerit,non relinquat tamen,alat inopē,soletur mœrētem,nec dimissa discedat. Nescit enim egere optima disciplina. Sic illa Noëmi duobus destituta filiis & marito, quæ fructus fœcunditatis amiserat,pietatis emolumēta nō perdidit. Nam & solatium mœroris, & subsidiū paupertatis inuenit. Videtis igitur sanctæ fœminæ quàm fœcunda sit vidua prole virtutum,meritorúmq; suorū sobole,quæ perire non possit. Bona igitur vidua egere non nouit: & si fesſę fuerit ætaris,& supremæ paupertatis: eruditionis tamen suæ solet habere mercedē. Etsi proximi defuerint, inuenit tamen extraneos qui matrē colant,reuereantur parentē, parúisq; alimentorū sumptibus mercedē cupiant suæ cōmendationis acquirere. Plus enim viduæ rependūt merita, quàm cibus quærit,sumptus impendit. Sed tristes videtur ducere dies,& lachrymis tēp⁹ exigere. Hæc beatior, quod perpetua sibi gaudia exiguis fletibus emit,paruisq; momentis tēpora acquirit æterna. Quibus benedicitur: Beatę tristes,ip-
Lucæ.6. sæ enim ridebitis. Quis igitur falsas præsentium imagines gaudiorū,futuræ securitatis præferat voluptati? An despicabilis nobis author videtur ille dominici corporis,author electus,qui cinerem sicut panē manducabat, & potum cum
Psal.101. fletu miscebat, vt vespertinis lachrymis, matutinæ sibi lætitiam redemptionis acquireret? Vnde igitur plurimum gaudere meruit, nisi quia plurimum fleuit, & tanquam lachrymarum precio suarum futuræ sibi gloriæ gratiā comparauit? Habet igitur vidua bonā cōmendationis suæ materiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

riã, vt dũ virũ luget, fleat seculũ,& in prõptu sint lachrymæ redemptrices,dum penduntur mortuis, viuẽtibus profuturæ.Paratus est mœstitudine animi fletus oculorũ, misericordiam conciliat, laborem minuit, dolorem ableuat, seruat pudorem,nec iam misera sibi videtur quæ consolationem in lachrymis habet,in quibus sunt charitatis stipẽdia, pietatis officia.Sed nec fortitudo bonæ viduæ deesse consuecuit.Hęc enim vera est fortitudo,quæ naturæ vsum, sexus infirmitatem,mentis deuotione transgreditur: qualis in illa fuit,cui nomen Iudith, quæ viros obsidione fractos,perculsos metu,tabidos fame, sola potuit à colluuione reuocare,ab hoste defẽdere.Etenim,vt legimus,cũ Holofernes successu multorum terribilis pręliorum intra muros innumera virorũ milia coẽgisset,armatis pauẽtibus, & de extrema iam sorte tractantibus,extra murum processit, & illo præstantior exercitu quem liberauit, & eo fortior quem fugauit.Sed vt discas maturæ viduitatis affectũ,seriẽ
Iudith.8. ipsam prosequere scripturarũ. A diebus enim viri sui quibus ille defunctus est, vestem iocũditatis deposuit, mœroris assumpsit,per omnes dies intenta ieiunio,sabbato tantũ & dominica, sacratarúmque tẽporibus feriarum non refe-
1.Corin.10. ctioni indulgens, sed religioni deferẽs. Hoc est enim, siue mãducatis,siue bibitis,in nomine domini Iesu Christi agẽda esse omnia, vt etiam ipsa refectio corporalis sacro religionis cultui deferatur. Diuturnis igitur mœroribus, &
Iudith.10. quotidianis roborata ieiuniis sancta Iudith, quæ seculi oblectamenta non quæreret,periculi negligens,mortísq; contemptu fortior, vt cómento strueret dolum, vestẽ illam iocunditatis,quam viuẽte viro vestiri solebat,se induit,quasi placitura viro si patriã liberaret.Sed virum alium videbat,
Ioan.1. cui placere quęrebat: illum vtique de quo dictum est:Post me venit vir qui ante me factus est.Et bene coniugales pugnatura resumpsit ornatus, quia monimenta coniugij arma sunt castitatis. Neq; enĩ vidua aliis aut placere posset,aut vícere.Quid cætera ꝓsequamur, quod inter tot milia hostiũ casta permansit? Quid eius sapientiam prædicemus, quod huiuscemodi est commenta consilium, vt dũ potentẽ elicit intemperantia, à se inferiores arceret, occasionem pararet victoriæ,abstinentiæ meritum,ꝓiudicitiæ gratiã reseruaret? Nec cibo enim,vt legimus,maculata nec adultero,non minus seruatæ castitatis ex hostibus reuexit trophęum,quàm patriæ liberatæ. Quid sobrietatem loquamur? Temperãtia enim virtus est fœminarum. Inebriatis vino viris, & somno sepultis abstulit vidua gladium, exeruit manum, bellatoris abscidit caput, per medias hostium acies intemerata processit. Aduertatis igitur quantũ nocere mulieribus possit ebrietas,quãdo viros vina sic soluunt,vt vincantur à fœminis. Esto igitur vidua temperans, casta primum à vino, vt casta possis esse ab adultero. Nequaquam te ille tentabit, si vina non tentent. Nam si Iudith bibisset, dormisset cum adultero. Sed quia non bibit, haud difficile ebrios exercitus vnius sobrietas,& vincere potuit,& eludere. Nec dexteræ tantum hoc opus,sed maiora trophęa sapientiæ. Nam manu solũ Holofernem vicisset,consilio autem omnium hostium vicit exercitum. Suspẽso enim Holofernis capite,quod virorum consilio nõ potuit excogitari, suorũ erexit animos, hostium fregit,suos pudore excitans,hostes quoq; terrore percellẽs,eo quod cæsi sunt & fatigati. Ita vnius viduæ tẽperantia atque sobrietas non solum naturam suã vicit,sed quod est amplius,fecit viros etiam fortiores. Nec his tamẽ elata successibus, cui vtique gaudere & exultare licebat iure victoriæ, viduitatis reliquit officium, sed contemptis omnibus qui eius nuptias ambiebant, vestem iocunditatis deposuit, viduitatis resumpsit, nec triumphorum suorũ armauit ornatus, illos existimans esse meliores quibus vitia corporis, q̃ quibus hostium arma vincũtur. Ac ne vna vidua tantum hoc opus imitabile aliis videatur impleſſe,plures alias vel parilis vel proximæ fuisse virtutis nequaquã dubitandum videtur.Bona enim seges plurimas spicas fructu refertas ferre consuevit.Nec dubites illam veterum segetem temporum in complurium fœminarum moribus fœcundasse.Sed quia prolixum est cõplecti omnes,cognosce aliquas,& præcipue Debborã,cuius nobis prodidit scriptura virtutem.Hæc enim docuit non solũ viri auxilio viduas non egere, verũ etiã viris posse esse subsidio: quæ nec sexus infirmitate reuocata munia virorũ obeunda suscepit, Iudic.4.
& suscepta cumulauit. Deniq; cũ Iudæi iudicum regerẽtur arbitrio,qui virili non poterant vel æquitate regi,vel virtute defẽdi,bellis hincinde ardentibus: Debborã sibi cuius regerentur iudicio, cooptarunt. Itaque multa milia virorũ vna vidua & in pace rexit,& ab hoste defendit. Multi iudices in Israel,sed nulla ante iudex fœmina. Multi iudices post Iesum, sed nullus propheta. Et ideo lectum istius puto esse iudiciũ,& gesta ei⁹ arbitror esse descripta, ne mulieres à virtutis officio muliebris sexus infirmitate reuocẽtur. Vidua populos regit, vidua ducit exercitus, vidua duces eligit, vidua bella disponit, mandat triũphos. Nõ ergo natũra rea est culpæ, nec ĩfirmitati obnoxia. Strenuos enim nõ sexus,sed virt⁹ facit. Et in pace quidẽ nulla querimonia, null⁹ error mulieris sucnitur, cũ pleriq; nõ mediocriũ peccatorũ authores populo suo iudices extitissent. Vbi vero Chananæa gens ferox prælio, & affluẽtium copiarum opima successu,hostiles in populum Iudæorum animos extulerunt, vidua præ cæteris bellicos instruit apparatus. Et vt discas nõ publicis copiis domesticas necessitates fuisse subnixas,sed domesticis disciplinis munus publicum gubernatum,domo propria filium ducem producit exercitus: vt agnoscatis quod possit instituere vidua bellatorem. Quem quasi mater erudit, quasi iudex proposuit, quasi sortis instituit,quasi prophetes victoriæ certa transmisit. Denique in mulieris manu summam fuisse victoriæ docet Barach fi- Iudic.4.
lius dicens:Nisi tu veneris mecum,non ibo,quia non noui diem in qua dirigit dominus angelum suum mecum. Quãta ergo fœminæ istius virtus,cui dux dicit exercitus: Nisi tu veneris,non ibo? Quanta,inquam,viduæ fortitudo, quæ à periculis filium nec materno reuocat affectu,immo ad victoriam filium studio matris hortatur dicens: quod in manu mulieris sit summa victoriæ. Debbora ergo prælij probauit euentum. Barach iussus produxit exercitum. Hialech cœpit triumphum. Huic enim prophetia Debboræ militauit. Quæ mystice nobis ortum surrecturæ ex gentibus ecclesiæ reuelauit,cui triũphus de Sisara spiritali, hoc est,de aduersariis potestatibus quęreretur. Nobis igitur ꝓphetarum oracula dimicarunt, nobis illa prophetarum iudicia & arma vicerunt. Et ideo nõ populus Iudæorum,sed etiam Hialech victoriam de hoste quæsiuit. Infelix ergo populus, qui hostem quem fugauit, persequi fidei virtute non potuit. Itaque illorum delicto salus gentibus, illorum desidia nobis seruata victoria est. Hialech ergo prostrauit Sisaram, quem tamen coruſco duce, (hoc enim significat interpretatio Barach,) manus veterum fugauerat Iudæorum. Frequenter enim,vt legimus, orationib⁹ & meritis prophetarum cœlestia patribus affuere subsidia, sed his iam tũc de nequitiis spiritalibus victoria parabatur,quibus dicitur in euangelio: Venite benedicti patris mei,possidete Matth.25.
paratum vobis regnum à constitutione mundi. Ergo principium victoriæ à maioribus,finis in ecclesia. Ecclesia au- 1.Corin.10.
tem nõ armis secularibus vincit aduersarias potestates, sed armis spiritualibus quæ sunt fortia deo ad destruendas munitiones,& altitudinem nequitiæ spiritualis. Et ideo Sisaræ sitis, lactis poculo restíguitur,quia oratione superat. Quod enim nobis salutare ad escã, hoc aduersariæ potestati letale ad infirmitatem. Arma ecclesię fides, arma ecclesiæ oratio est,quæ aduersarium vincit. Ergo secundum historiam ad prouocandos animos fœminarum, fœmina iudicauit,fœmina disposuit, fœmina prophetauit, fœmina triumphauit, & præliaribus intermixta copiis,imperio viros docuit militare fœmineo. Secũdum mysterium verę fidei,militia ecclesię victoria est. Non ergo habetis quod per naturam vos excusetis fœminæ. Non habetis viduæ, quod ad infirmitatem sexus,ad amissionem subsidij maritalis mobilitatẽ vestrã referre possitis. Satis vnicuique præsidij est,si virtus animi non desit. Et ipse in viduis frequens processus ætatis munimen pudoris est,& ipse amissi coniugis dolor, vsus operis, domus cura, sollicitudo liberorum noxiam pudori solet arcere lasciuiam. Atque ipse lugubris habitus, pompa funebris,

Universidad de Deusto
Biblioteca

funebris, fletus assiduus, & mœstæ fronti inarantibus rugis impressa tristitia, petulantium premit oculos, restinguit libidines, procaces auertit aspectus. bonus custos pudoris, pietatis dolor, non obrepit culpa, si cura non desit. Didicistis igitur viduæ subsidio vos nō egere naturæ, & posse sobrietatē tenere consilij, nec domestico indigere præsidio, quæ etiam publicę potestis apicem potentię vindicare. Sed fortasse dicit aliqua, ei tolerabiliorem viduitatem cui profluant res secundæ, aduersis vero viduas cito frangi, facile succumbere. De quo & si ipso doceamur vsu, læta viduis lubrica magis esse quàm seria, tamē scripturarum instruimur exemplis, infirmitatibus quoque viduarum non deesse solere subsidia, faciliúsq; quàm cæteris diuina atque humana suppetere, si bene filios instituant, generos legant. Denique
Lucæ.4. cum socrus Simonis magnis febribus detineretur, Petrus & Andreas rogauerunt dominum pro ea. Et stans super illam, imperauit febri, & remisit illam: & continuo surgens ministrabat illis. Magnis (inquit) tenebatur febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et tu habes proximos, qui deo pro te supplicent. Habes Apostolos proximos, habes martyres proximos, si ipsa martyribus deuotionis societate, misericordiæ quoque muneribus appropinques. Proximus est enim qui misericordiam facit. Fac & tu misericordiam, & eris Petro proxima. Non sanguinis necessitudo, sed virtutis cognatio facit proximos: quia non in carne ambulamus, sed in spiritu. Ama ergo propinquitatem Petri, affinitatem Andreæ, vt pro te rogent, & recedant cupiditates tuæ verbo dei pulsæ. Surges ilico, quæ in terris iacebas, vt Christo ministres. Nostra enim conuersatio in cœlis est, vnde & saluatorem expectamus dominum Iesum.
Philip.3.
Nemo enim iacens Christo ministrat. ministra pauperi, &
Matth.25. ministrasti Christo. Quod enim vni horum fecistis, mihi, inquit, fecistis. Habetis ergo viduæ auxilium, si tales vobis generos posteritatis vestræ patronos, tales proximos eligatis. Ergo rogauerunt pro vidua Petrus & Andreas. Vtinam exstat aliquis qui tam citò possit rogare pro nobis, vel certe iste qui pro socru rogat Petrus, & Andreas frater eius. Tunc enim pro affinitate poterant, nūc iam posſunt pro nobis & pro omnibus impetrare. Videtis enī quod magno peccato obnoxia, minus idonea sit quæ pro se precetur, certe quæ pro se impetret. Adhibeat igitur ad medicum alios precatores. Aegri enim, nisi ad eos aliorū precibus medicus fuerit inuitatus, pro se rogare non possunt. Infirma est caro, mens ægra est, & peccatorum vinculis impedita. Ad medici illius sedem debile non potest explicare vestigium. obsecrādi sunt angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt. martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiam si qua habuerunt peccata, lauerunt. Isti enim sunt dei martyres, nostri præsules, speculatores vitæ, actuúmque nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatē corporis etiam cum vincerent cognouerunt. Inuenit ergo Petri socrus qui pro se rogarent. Et tu vidua inuenis qui pro te supplicent, si quasi verè vidua & desolata in deum speres, instes obsecrationibus, insistas orationib', afficias corpus tuum quasi quotidie moriens, vt moriendo reuiuiscas.
1.Tim.5. Fugias delicias, vt etiam ægra saneris. Nam vidua quæ in deliciis est, viuens mortua est. Sublata est tibi caussa nubēdi, habes qui pro te intercedant: ne dixeris, destituta sum: Querela nupturæ est. Ne dixeris: sola ego sum. Castitas solitudinem quærit: pudica secretum, impudica conuentum. Sed negocium habes, & intercessorem aduersarij vereris,
Esaiæ.1. apud iudicem pro te dominus interuenit dicens: Iudicate pupillo, & iustificate viduam. Sed patrimoniū vis tueri. magis pudoris est patrimoniū, quod melius regit vidua quàm nupta. Seruus peccauit, ignoscе. Melius est enim alteri' culpam feras, quàm tuam prodas. Sed vis nubere, licet. non habet crimen simplex voluntas. caussam non quæro, cur fingitur? si honestum putas, fatere, si incongruum, sile, ne accuses deū, ne accuses propinquos quod prēsidia tibi desint. Vtinā non desit voluntas. ne te consulere liberis dicas, quibus matrē eripis. Est etiā quod facultati licet, ætati non licet. Cur maternæ parantur nuptiæ inter nuptias filiarū, & plerūq; post nuptias? Cur adulta filia discit prius sponsum matris q̄ suum erubescere? Suasimus fateor vt vestem mutares, non vt flāmeū sumeres: vt à sepulchro recederes, non vt thalamū præparares. Quid sibi vult noua nupta post generos? Quàm indecorum est iuniores habere liberos quàm nepotes. Sed ad propositum reuertamur, ne qui nostrorum dolemus vulnera peccatorum, medicū relinquamus: & dū alienis medemur vlceribus, vlcera nostra cumulemus. Rogatur ergo hic medicus. Ne timeas, quia magnus est dominus, & fortasse ad ægram non dignatur venire. Venit enim ad nos sæpe de cœlo, nec solū diuites, sed etiā pauperes solet & seruulos pauperum visitare. Venit & nūc rogatus ad Lucæ.4.
Petri socrum, & stans super illā, imperauit febri, & remisit illā: & cōtinuo surgēs ministrabat illi. Sicut dign' memoria, ita dignus desiderio, dignus etiā charitate dominicæ in singulos dignationis affect', & facta mirāda. visitare viduas nō dedignatur, & tugurij vilis penetralia angustæ succedere. Quasi deus imperat, quasi homo visitat. Gratias euangelio, per quod etiā nos qui oculis nostris venientē in hunc mundú non vidimus Christū, videmur ei dū facta eius legimus interesse: vt sicut illi quibus appropinquabat, fidem tribuabantur ex eo, ita etiam nobis dum gestis eius credimus, appropinquet. Vides qualia habeat genera sanitatum? imperat febri, imperat spiritibus immundis, alibi ipse imponit manus. Non solum igitur verbo, sed etiam tactu ægros curare consueuit. Et tu igitur quæ variis mundi æstuas cupiditatibus, vel formam viri alicuius cupis vel pecuniā, roga Christum, adhibe medicum, porrige ei dexteram tuam, & tāgat interiora tua dei manus, verbique cœlestis gratia interiorū venas scrutetur animorum. Pulset dei dextera secreta cordis. Alij oculos luto illiniuit, vt videre posset, Creatórque omnium docet nos nostræ memores debere esse naturæ, & corporis cernere vilitatem. Nemo enim magis potest videre diuina, nisi qui humilitate cōscia sui, nescit extolli. Alius sacerdoti se offerre præcipitur, vt carere in perpetuum lepræ possit exuuiis. Solus enim mentis & animi potest seruare munditiam, qui ei sacerdoti se nouit offerre, quē pro peccatis nostris accepimus aduocatum: Illum vtiq; cui dicitur: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Mel- Psal.150.
chisedech. Nec vereare moram aliquam sanitatis, nescit indumentum qui sanatur à Christo. Opus est vt remediū adhibeas quod acceperis. Simul enim vt præceptum dederit, cæcus videt, paralyticus ambulat, mutus loquitur, surdus audit, febriēs ministrat, lunatic' liberatur. Et tu igitur quęcūq; indecore alicuius rei cupiditate lāguescis, obsecra dominum, fidem defer, nec vllam timeas morā. vbi adest oratio, adest verbum: fugatur cupiditas, libido discedit. Ne cōfessionis verearis offensam, imò magis præsume prerogatiuam. Incontinentia enim qua corporis morbo antea labo- Lucæ.4.
rabas, Christo incipias ministrare. Potest etiā hoc loco videri Petri socrus affectio voluntatis, ex qua sibi velut semē futuræ posteritatis assumpserat: quod vnicuiq; volūtas sua posteritatis est author. Ex voluntate enim sapientia nascitur, quā sapiēs in matrimoniū adscisсit sibi, dicēs: Proposui Sap.8.
ergo hanc adducere ego mihi in coniugium. Ergo voluntas illa quæ primo variarum cupiditatum æstibus madefacta languebat, postea per Apostolatus officium in ministerium Christi iam robusta surrexit. Simul qualis esse debeat quæ Christo ministrat, ostenditur. Oportet eā primo carere variarum illecebris voluptatum, vitare internum corporis animíq; languorem, vt corpus & sanguinē Christi ministret. Neque enim potest quisquam peccatis suis æger miniméq; sanus, immortalium sanitatū remedia ministrare. Vide quid agas sacerdos, ne febrienti manu corpus Christi attingas, prius curare, vt ministrare possis. Si mundos eos qui ante fuerāt leprosi, Christus iubet occurrere sacerdotibus, quātomagis mundum ipsum conuenit esse sacerdotem? Nō habet igitur quod moleste ferat illa vidua quod sibi non pepercerim, quando nec mihi parco. Surrexit itaq; Petri, inquit, socrus, & ministrabat illis. Et bene surrexit. Sacramēti enim typū Apostolica iam gratia ministrabat. Propriū est

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem ſurgere Chriſti miniſtros. Iuxta quod ſcriptum eſt: A
Epheſ.5. Surge qui dormis,& exurge à mortuis. Didicim' igitur nec ſumptibus egere viduas,quæ donare cõſueuerint: nec ſubſidio,quibus ſæpe in periculis maximis defenſæ ſunt virorum copiæ. Maritalia iis quoque officia vel à generis vel à proximis facile ſolere reparari: eſſe etiam in eas diuinã miſericordiam promptiorem: & ideo cum ſuppetere non videatur cauſſa,nubendi ſtudium abeſſe debere. Quod tamẽ pro conſilio dicimus,nõ pro præcepto imperamus, prouocantes potius viduam,quàm ligantes. Neq; enim prohibemus ſecundas nuptias,ſed nõ ſuademus. Alia eſt enim infirmitatis contemplatio,alia gratia caſtitatis. Plus dico,nõ prohibemus ſecũdas nuptias,ſed nõ probamus ſæpe repetitas.
1.Corin.6. Neq; enim quicquid licet, & decet. Omnia mihi licẽt,dicit Apoſtol',ſed nõ omnia ſunt vtilia. Et vinũ bibere licet,ſed plurimũ nõ decet. Licet ergo nubere,ſed pulchrius eſt abſtinere. Sunt enim vincula nuptiarum. Vultis ſcire quę vincula? Quæ ſub viro eſt mulier, viuente viro alligata eſt le-
1.Corin.7. gi. Si autẽ mortuus fuerit, ſoluta eſt à lege viri. Probatũ eſt igitur vinculum eſſe coniugium, quo mulier ligatur & ſoluitur. Bona mutui amoris gratia,ſed maior eſt ſeruitus. Ne- B
que enim mulier ſui corporis poteſtatem habet,ſed vir. Et ne forte tibi non coniugij videatur iſta ſeruitus eſſe, ſed ſexus: ſimiliter & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Quanta igitur coniugij neceſſitas,quę ſubiicit alteri
1.Corin.7. etiam fortiorem. Mutuis enim neceſſitatibus ab vtroq; ſeruitur. Nec temperanti licet iugo ſubducere caput, cũ alterius intemperantiæ ſeruiendum ſit. Precio,inquit,empti eſtis,nolite fieri ſerui hominum. Videtis quàm euidẽs ſit cõiugalis definitio ſeruitutis. Non ego hoc dico, ſed Apoſtolus: nec ille,ſed Chriſtus qui loquebatur in eo. Et hanc vti-
1.Cor.7. que ſeruitutem de bonis coniugibus definiuit. Nanq; ſupra ſic habes: Sãctificatus eſt vir infidelis per vxorem fidelem. Et ſanctificata eſt mulier infidelis, per maritum fidelẽ. Et infra: Quod ſi infidelis diſcedit,diſcedat. Non eſt ſeruituti deditus frater aut ſoror in talibus. Si igitur bonum coniugium ſeruitus eſt,malum coniugium quid eſt, quando nequeunt ſe inuicem ſanctificare,ſed perdere? Sed vt ad gratiam virtutis viduas adhortamur: ita etiam ad eccleſiæ diſci
plinam fœminas prouocamus,quæ eccleſia conſtat ex omnibus. Et licet Chriſti grex conſtet ex omnibus,grex tamẽ C
in aliis pabulo veſcitur,in aliis adhuc lacte nutritur, quibus lupi illi qui latent in veſtimento ouium, ſunt cauẽdi, abſtinentiæ ſpeciem prætendentes, prouocãtes autem intemperantię ſœditatem. Etenim quia ſciunt valida onera caſtitatis: cũ ipſi ea attingere digitis non queant,ab aliis ſupra modum exigunt, cum ipſi ſeruare nec modum poſſint, ſed iniuſto ſub faſce ſuccumbant. Menſura enim oneris pro menſura debet eſſe geſtantis,alioquin impoſiti oneris fit ruina, vbi vectoris infirmitas eſt. Nam & infantiũ fauces ſtrangulat eſca robuſtior. Et ideo ſicut multitudo vectorũ nõ pau
corum viribus æſtimatur, nec tamen fortioribus de aliorũ infirmitate præſcribitur,ſed vnicuique quantũ oneris ſubire cupiat, relaxatur, manente mercedis cumulo in virtutis augmento: ita etiam fœminis non laqueus iniiciendus,non ſupra vires abſtinentiæ grauioris vectura ſubeunda eſt: ſed relinquendum vt vnaquæq; ſe pendat, non authoritate aliqua coacta præcepti, ſed incremento gratiæ prouocata. Et
ideo diuerſis virtutibus merces diuerſa propoſita eſt. Nec D
aliud reprehenditur, vt aliud prædicetur: ſed omnia prædicantur, vt quæ meliora ſunt, præferantur. Honorabile itaq;
Heb.13. coniugium, ſed honorabilior integritas: nam & qui matri-
1.Corin.7. monio iungit virginem ſuam, benefacit: & qui non iungit, melius facit. Quod igitur bonũ eſt,nõ vitandũ eſt: & quod eſt melius, eligendum eſt. Itaque nõ imponitur,ſed prępo-
1.Corin.7. nitur. Et ideo bene Apoſtolus dixit: De virginibus autem præceptũ domini nõ habeo,conſiliũ autẽ do. Etenim præceptũ in ſubditos fertur,conſiliũ amicis datur. Vbi præceptũ eſt,ibi lex eſt: vbi cõſiliũ,ibi gratia eſt. Præceptũ vt ad naturã reuocet,conſilium vt ad gratiam prouocet. Et ideo lex Iudæis lata eſt, gratia autem electioribus reſeruata eſt. lex vt à naturæ finibus culpæ ſtudio demeantes, ad naturæ obſeruantiam pœnæ terrore reuocaret: gratia autem vt electos tum ſtudio bonorũ, tum propoſitis etiam pręmiis prouocaret. Et vt intelligas diſtantiam præcepti atque cõſilij,
Matth.19. illum recorderis cui in Euangelio ante prędcribitur, ne homicidium faciat, ne adulteriũ admittat, ne falſum teſtimonium dicat. Præceptũ etenim ibi eſt, vbi eſt pœna peccati. At verò cum ſe præcepta legis memoraſſet impleſſe, conſilium ei datur vt vendat omnia,& ſequatur dominũ. Hæc enim non præcepto imperantur, ſed pro conſilio deferũtur. Duplex nanque forma mandati eſt, vna præceptiua, altera voluntaria. Vnde & dominus in alia dicit: Non occides, vbi
Lucæ.17. præcepit. In alia: Si vis perfectus eſſe, vende omnia tua. Ergo hic liber eſt à præcepto, cuius defertur arbitrio. Itaque qui præceptum impleuerint, poſſunt dicere: Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus. Hoc virgo nõ dicit. Non dicit ille, qui bona ſua vendidit, ſed quaſi repoſita exMatth.19. pectat præmia, ſicut ſanctus Apoſtol' ait: Ecce nos reliquimus omnia,& ſecuti ſumus te. Quid ergo nobis erit? Non enim quaſi inutilis ſeruus, quod debuit facere, feciſſe ſe dixit, ſed quaſi vtilis domino, qui commiſſa ſibi talenta quæſitis multiplicauit vſuris: mercedẽ fidei atque virtutis, bene ſibi conſcius meritorúmque ſecurus expectat. Et ideo ei cum cæteris dicitur: Vos qui ſecuti eſtis me in regeneratione: cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & ipſi ſuper duodecim ſedes, iudicantes tribus Iſraël. At vero illi qui talenta ſeruauerit, & ſi præmia, minoMatth.25. ra tamen præmia pollicetur, dicens: Quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam. Fides igitur ex debito, miſericordia in præmio. Qui bene credidit, vt ei credatur emeruit. Qui bene contulit, quoniã ſuum non quæſiuit, quod cæleſte eſt impetrauit. Ideo ergo præceptum nõ datur, conſilium datur. Præceptum enim caſtitatis eſt, conſilium integritatis. Sed non omnes capiunt verbum iſtud,
Matth.16. ſed quibus datum eſt. Sunt enim ſpadones qui de matris vtero ſic nati ſunt, in quibus naturæ neceſſitas virtus non eſt caſtitatis. Et ſunt ſpadones, qui ſeipſos caſtrauerunt, voluntate vtique, non neceſſitate. Et ſunt ſpadones qui facti ſunt ab hominibus. Et ideo magna in iis continentiæ gratia, quia voluntas facit, non infirmitas continentem. Nam decet integrum diuini operis ſeruare munus, nec illis forte parum ſit, lubrico corporis non teneri. Nam etſi erepta eſt iubeundi iſtius palma certaminis, erepta etiam materia periculi, & quamuis non queunt coronari, non queunt tamen vinci. Habent alia genera virtutum, quibus cõmendare ſe debeant, ſi fides firma ſit, proflua miſericordia, aliena auaricia, frequens gratia. Sed in iſtis nulla culpa, quia facti ignorantia. Non eadẽ cauſſa eorum, qui in ſe ipſos ferro vtuntur, quos non imprudenter defleximus. Sunt enim qui virtutis loco ponant, ferro culpam compeſcere. De quibus & ſi noſtram nolumus proferre ſententiã, quamuis ſint ſtatuta maiorum, conſiderent tamen, ne quis id ad profeſſionẽ infirmitatis trahat, nõ ad firmitatis gloriam. Ergo nemo militet, ne aliquando vincatur, nec pedis vtatur obſequio, qui gradiendi periculum reformidat, nec oculi intẽdat officio, qui concupiſcentię timet lapſum. Sed quid prodeſt carnem abſcindere, cum etiã ipſa culpa ſit in aſpectu? Nam & qui vi-
Matth.5. derit mulierem ad concupſcendum, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Et quæ ſimiliter virum in concupiſcentia viderit, adulteratur. Caſtos ergo non infirmos eſſe nos cõuenit. Pudicos oculos habere, nõ debiles. Nemo igitur, vt pleriq; arbitrãtur, ſe debet abſcindere, ſed magis vincere. Victores enĩ recipit eccleſia, nõ victos. Et quid argumẽtis opus? Pręſto ſit Apoſtolici forma pręſcripti. Sic enim habes:
Galat 5. Vtinã & abſcindãtur qui volunt vos circuncidi. Cur enim coronæ occaſio,& virtutis vſus eripitur homini qui ad laudem natus eſt, ad victoriam præparatus eſt, qui ipſe potius virtute animi caſtrare ſe poſſit? Sunt enim ſpadones qui ſeipſos caſtrauerũt propter regnũ cœlorũ. Sed hoc non omnibus imperatur, ſed ab omnibus flagitatur. Etenim qui mãdata dat decretorũ, ſemper tenere debet mẽſurã: & qui pẽ-
Prouer.11. ſa diſtribuit, æquitatem debet examinis reſeruare. Statera enim fallax abominatio eſt apud deũ. Eſt ergo minus pód' & maius. Sed vtrumque non recipit eccleſia. Pondus enim maius & minimũ,& mẽſurę duplices,immunda in cõſpectu domini.

Universidad de Deusto
Biblioteca

domini. Vtraque sunt pensa quæ diuidit sapientia. Et ita diuidit vtrutq; vt vires æstimet singulorũ. Et ideo dicit: Qui potest capere capiat. Scit enim creator omniũ, affectus esse varios singulorum. Et ideo præmiis virtutem prouocauit,
Roma.7. non infirmitatem vinculis alligauit. Scit & ille gentium doctor Paulus, omnium auriga nostrorum, & quidam interiorũ rector affectuum, qui de seipso didicerat, legi mentis legẽ corporis repugnare, eandem tamen Christi gratiæ cedere. Scit, inquam, varios cursus mẽtium repugnare. Et ideo neque intantum adhortationem integritatis intendit, vt aboleret gratiam nuptiarum, neque ita coniugium prætulit, vt studia integritatis extingueret. Sed à continentiæ persuasione incipiens, ad incontinentiæ remedia descẽdit. Et cum brauium supernæ vocationis fortioribus demõstrasset, deficere tamen in via neminem passus est, ita plaudens prioribus, vt non despiceret & sequẽtes. Didicerat enim & ipse, quia dominus Iesus aliis panẽ ordeaceum ne in via deficerent, aliis corpus suum vt ad regnum contenderent, ministrauit. Nec dominus ipse præceptum imposuit, sed volũtatem inuitauit. Nec Apostolus præceptum statuit, sed consilium dedit. Sed non hoc humanum cõsilium, humanarum virium habere mensuram. Diuinæ munus misericordiæ cõfitetur in se esse collatum, vt fideliter sciret prima præfer-
1. Corin.7. re, secunda disponere. Et ideo existimo, inquit, non statuo. Et existimo bonum esse propter instantem necessitatem. Non ergo copula nuptialis quasi culpa vitanda, sed quasi
Gene.3. necessitas. is sarcina declinanda. Iex enim adstrinxit vxorẽ, vt in laboribus & in tristitia filios generet, & cõuersio eius ad virũ sit, quod ei ipse dominetur. Ergo laborib⁹ & doloribus in generatione filiorum addicitur nupta, non vidua, & dominatui viri sola subditur copulata, non virgo. Omnium autem horũ virgo libera est, quæ verbo dei suũ spopondit affectum, quæ sponsum benedictionis cum sacibus expectat, bonæ lumine voluntatis accenso. Et ideo prouocatur cõsiliis, nõ vinculis alligatur. Sed nec vidua præceptũ accipit, sed consiliũ: consiliumautẽ nõ semel datum, sed sæ-
1. Corin.7. pe repetitum. Et primò dixit: Bonum est enim mulierẽ non tangere. Et iterum: Volo sic omnes homines esse, sicut & meipsum. Et tertiò: Bonũ est illis, si sic maneãt sicut & ego: Et quartò: Bonum est propter instantem necessitatem: & hoc placere domino, & hoc honestum esse. Postremò beatiorem esse in viduitate perseuerantem, non tantùm suo cõ filio, sed etiam dei spiritu definiuit. Quæ nam igitur talis consiliarij benignitatem recuset, qui & voluntati habenas indulgeat, & id suadeat aliis quod in se expertus vtile iudicauit, non facile comprehendi, nec fastidiosis æquari? Quæ igitur refugiat sancta fieri corpore & spiritu, cum supra laborem sit præmium, supra vsum gratia, supra opus merces? Atque hoc ita dico, non vt laqueum cæteris iniiciam, sed vt commissi mihi ruris operarius agrum hunc ecclesiæ fertilem cernam, nunc integritatis flore vernantem, nũc viduitatis grauitate pollentem, nunc etiã cõiugij fructibus redũdantem. Nam & si diuersi, vnius tamẽ agri fructus sunt, nec tanta hortorum lilia, quantæ aristæ segetum, messiũm spicę, compluriũmq; spacia camporum recipiendis aptantur semi nibus, quàm redditis nouales fructibus feriantur. Bona ergo viduitas, quę totiẽs Apostolico iudicio prædicatur. Hęc enim magistra fidei, magistra est castitatis. Vnde & illi qui deorum suorum adulteria & probra venerantur, cœlibatus & viduitatis statuere pœnas, vt æmuli criminum mulctarent studia virtutum. Specie quidem qua fœcunditatem quærerent, sed studio quo propositum castitatis abolerent. Nam confectis & miles stipendiis arma deponit, & relicto officio quod gerebat, ad propria veteranus rura dimittitur, vt & ipse exercitæ laboribus vitæ requiem consequatur, & alios spes futuræ quietis subeũdis faciat operibus prõptio-
* torquenda aliis æstiua. res. Agricola quoque maturior torquendã aliis stiuã * cõmittit, & iuuenili grauatus opere prouidentiã curæ senilis explorat. Vitẽ facilius tõdere q̃ premere, vt iuuenescentẽ luxuriam reprimat, & adolescentum lasciuiam falce succidat, parcorum quandam partuum castitatem docens etiam in vitibus expetendã. Similis huic vidua velut emeritis veterana stipẽdiis castitatis, & si cõiugij arma deponat, domus

A tamen totius pacẽ gubernat: & si vehẽdis oneribus ociosa, maritandis tamẽ iunioribus prouida. Vbi cultus vtilior, vbi fructus vberior sit, quorũ copiã aptior senili grauitate disponit. Itaq; si maturioribus potius quàm iunioribus committitur ager, cur putes vtiliorẽ nuptam esse quàm viduam? Quod si persecutores fidei, persecutores fuerũt etiã viduitatis, vtique fidem persequentibus, viduitas nõ pro supplicio fugienda est, sed tenenda pro præmio. Sed fortasse aliquibus propter suscipiendos liberos coniugia iteranda videantur. Quod si filiorum studiũ causa nubendi est: vtique vbi est fructus filiorũ, causa non suppetit: quanquã cuius cõ filij sit, iterum experiri velle, frustra tentatam fœcunditatẽ, aut subire quam pertulerit orbitatẽ? Hæc enim iterandi causa est filios non habentibus. Ergo illa quæ liberos suscepit & perdidit, cum ipsa enim maior contentio quæ spem generãdi habet. Illa, inquam, nónne sibi videtur inter ipsa repetitarum fœdera nuptiarum amissorum prætexere funera
B filiorum? Nónne iterũ passura quod repetit, & ad ipsos votorum tumulos exceptarum orbitatum imagines lamentorum strepitus perhorrescit? Vel cum accẽsis funalibus nox ducitur, nónne põpæ funebris exequias magis putat quàm thalamũ præparari? Cur igitur filia dolores magis quos times repetis, quàm filios quos iam nõ speras, requiris? Si grauis est dolor, subterfugienda causa eius est, non petenda. Nam tibi quid consilij tribuam, quæ liberos habes? Quæ tibi causa nubendi, nisi forte leuitatis error, & intemperantiæ vsus, & saucij cogit pectoris conscientia? Sed consilium sobriis non ebriis datur. Et ideo apud liberam conscientiã mihi sermo est, cui vtrũq; integrũ est. Habeat saucia remedium, honesta consilium. Tu, inquã, filia quid moliris? Cur hæredes quæris extraneos, cum habeas tuos? Non filios desideras quos habes, sed seruitutem quam nõ habes. Hæc est enim vera seruitus, in qua infractior amor, quam non defloratæ pignus virginitatis, & plena sancti pudoris, & gratię
C ætas prima commendat. Vbi offensa grauior, suspectior insolentia, concordia infrequentior, quam non temporibus inolitus amor, non vigens annis forma conciliat. Molesta pietas, vt amare liberos metuas, aspicere liberos erubescas, atque inde oriatur causa discordiæ, vnde solet mutuus amor mulcere affectus parentum. Generare liberos vis, non fratres futuros tuorum, sed aduersarios filiorũ. Quid est ergo generare alios liberos, nisi spoliare quos habes liberos: quibus pariter auferuntur, & pietatis officia, & compendia facultatum? Lex diuina cœlesti inter se coniuges authoritate constrinxit, & difficile manet mutuus amor. Tulit enim costam de viro, & formauit fœminam, vt sibi eos inuicem copularet, dicens: Et erunt duo in carne vna. Non hoc Genes2.
de secundis sed primis nuptiis dixit. Neque enim Eua secundum accepit virum, neque sancta ecclesia secundum agnouit virum. Sacramentum enim illud magnũ est in Chri-
Ephes.5. sto & in ecclesia. Et ideo custodiẽdum est. Sed neque Isaac aliam præter Rebeccam sciuit vxorem. Neque Abraham pater * aliam, nisi cum Saram sepeliuit vxorẽ. Nam in san-
* al. Abraham patrem cũ alia, nisi. &c. cta Rachel magis figura mysterij fuit, quàm ordo coniugij.
D Et tamen in ea quoque habemus quod ad primi coniugij gratiam referre possimus. Si quam primo sponsam habuit, plus amauit, nec fraus exclusit affectum, nec sponsæ amorẽ coniugij interuẽtus aboleuit. Itaque sanctus patriarcha nos docuit, quantum deferre primis nuptiis debeamus, cũ tantum primis sponsalibus ipse detulerit. Cauete igitur filiæ ne & gratiam nuptiarum tenere nequeatis, & molestias augeatis.

FINIS.

CAPITA PRIMI LIBRI DE POENITENTIA.

De commendatione moderationis erga peccatores seruãdæ ab his qui illorum morbos curare debent, per exempla, scripturam atque rationem, cum acri reprehensione eorum qui dura pro mitibus sequenda opinantur: & cum ipsi quærant misericordiam domini, aliis eam denegant, cuiusmodi sunt doctores Nouatianorum. Cap. 1.
De repulsione responsionum, quibus Nouatiani errorem suum defendere conantur. Cap. II.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De ſententia ſcripturæ in ſuperiori capitulo adductæ, & A
& quemadmodum fieri poſſit, vt aliquis qui victus ſupplicijs deum ſermone negauerit, & corde adorauerit, per pœnitentiam mereatur veniam peccatorum. Cap. III.
De dictorũ in ſuperiori capitulo multiplici probatione ex ſacrarum ſcripturarum teſtimoniis. Cap. IIII.
De confutatione erroris Nouatianorũ, qui ſpem veniæ excludunt per exemplum de illo ſemiuiuo relicto à latronibus, quem pius Samaritanus dominus Ieſus miſericordia motus curauit, & ſupra ſuum iumentũ impoſuit vulneratum, & à ſacerdote atque leuita prætereuntibus, per quos Nouatiani intelliguntur, fuit neglectus. Cap. V.
De eccleſia Chriſti per cœnam ſignificata, ad quam omnes vocati ſunt, ſiue boni ſiue mali, & qui ſe excuſauerũt, Nouatiani ſunt atque cæteri hæretici, qui partem cum Chriſto non habebunt, eo quod pœnitẽtiæ lauacrum reſpuãt. Cap. VI.
De multiplici poteſtate data diſcipulis à Chriſto, cum re- B
prehenſione Nouatianorum, qui remiſſionem in baptiſmo concedunt, ſed pœnitẽtiæ lauacrum negant, cum nihil interſit inter vtrumque ſacramentum. Cap. VII.
De falſo intellectu ſcripturæ quo Nouatianus errorem ſuũ probare contendit, quem author hic efficaciter reprobat, fultus ſcripturæ ſacræ teſtimoniis. Cap. VIII.
Qualiter intelligẽda ſint verba Ioannis in canonica ſua dicentis: Eſt peccatum ad mortem, non de illo dico vt oret quis: cum ſanctus Ioannes non ignorauerit Moyſen atque Hieremiam atque Stephanum pro ſalute aliorum oraſſe, atque exauditos fuiſſe. Cap. IX.
De eo quod nullus fidem habẽs excluſus ſit à venia: Quod hi quoque qui poſt pœnitẽtiam coronam martyrij meruerunt, maius etiam donum fidei perceperunt. De forma quoque pœnitentis in ſemiuiuo à latronibus relicto conuenienter expreſſa. Cap. X.
De aliis quibuſdam ſcripturis quibus eliditur error Nouatiani veniam poſt lapſum negantis, cum dominus Ieſus C
venerit in mundum non vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Cap. XI.
Quemadmodũ teſtimoniis ipſius Dauid atque ſancti Pauli reprobetur falſitas Nouatiani, quia caſtigat deus omnem filium quem recipit, & quem caſtigauit, morti non tradidit. Cap. XII.
Quod peccantes tradantur plerumque à deo atque ab eius eccleſia in poteſtatem diaboli, in afflictionem carnis vt ſpiritus ſaluetur. De cuſtodia quoque oculorum ſeruanda, & velamine mulierum: atque exemplo Ioſeph colloquia pudica eſſe ſeruanda. Cap. XIII.
De exhortatione ad caſtimonię puritatem, atque fomentorum luxuriæ reſecationem. Quod ſathan quoque author ſit debilitatis, in cuius poteſtatem per excommunicationis cenſuram plerique dantur ad tempus, vt ſpiritus ſaluetur. Cap. XIIII.
De eccleſiæ farina, & fermentum peccatorum quemadmodum expurgetur, fermentúmque hæreticorum quomodo in eccleſiæ farina abſcondatur. De paſcha quoque no- D
ſtro Chriſto immolato pro peccatoribus, quos inuidus à tanta gratia excluſit Nouatianus. Cap. XV.
De miſericordia domini Ieſu. Et quemadmodum hi qui eius clementiam non imitantur, ſpiritus ipſius non ſint. Et quod miſericordia facta pœnitentibus in præſenti, teſtimonium ſit remunerationis futuræ. Cap. XVI.
De indulgentia & pietate fienda emendatis, atque ſeueritate erga pertinaces. Et qui ſint qui circunueniantur à ſathana. Et quod per interitum carnis nõ intellexerit Apoſtolus eius conſumptionem: ſed caſtigationem atque vitiorum repreſſionem. Cap. XVII.

Diui Ambroſij

epiſcopi Mediolanenſis de pœnitentia Lib. I.

De cõmendatione moderationis erga peccatores ſeruãdæ ab his qui illorum morbos curare debent, per exempla, ſcripturam atque rationem, cum acri reprehenſione eorum qui dura pro mitibus ſequenda opinantur: & cum ipſi quærant miſericordiam domini, aliis eam denegãt, cuiuſmodi ſunt doctores Nouatianorum. Cap. I.

SI virtutum finis ille eſt maximus, qui plurimorum ſpectat profectũ, moderatio prope omniũ pulcherrima eſt, quæ ne ipſos quidem quos damnat offendit: & quos damnauerit, dignos ſolet facere abſolutione. Denique ſola eſt, quæ domini quæſitam ſanguine eccleſiam propagauerit, imitatrix beneficij cœleſtis, & redemptionis vniuerſorum ſalubri fine temperans, quẽ ferre poſſint aures hominũ, mentes non refugere, nõ pauere animi. Etenim qui ſtudet humanæ infirmitatis emẽdare vitia, ipſam infirmitatem ſuis debet ſuſtinere, & quodãmodo penſare humeris, non abiicere. Nam paſtor ille euangelicus laſſam ouem vexiſſe legitur, non abieciſſe. Et Salomõ ait: Noli iuſtus eſſe nimium. Debet enim iuſtitiam tẽperare moderatio. Nam quemadmodũ ſe tibi curandum præbeat, quem faſtidio dedas, qui contemptui ſe non compaſſioni medico ſuo putet futurum? Ideo dominus Ieſus compaſſus nobis eſt, vt ad ſe vocaret, non deterreret. Mitis venit, venit humilis. Deniq; ait: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Reficit ergo dominus, non excludit neq; abiicit, meritóq; tales diſcipulos elegit, qui dominicæ voluntatis interpretes, plebẽ dei colligerẽt, nõ repudiarẽt. Vnde liquet eos inter Chriſti diſcipulos nõ eſſe habẽdos, qui dura pro mitibus, ſuperba pro humilibus ſequenda opinãtur; & cum ipſi quærãt domini miſericordiam, aliis eam denegant: vt ſunt doctores Nouatianorum, qui mundos ſe appellant. Quid his ſuperbius, cum ſcriptura dicat: quia nemo mũdus à peccatis, nec vnius diei infans. Et Dauid clamet: A delicto meo munda me? Sanctiores iſti q̃ Dauid, de cuius naſci familia Chriſti incarnationis elegit myſterio, cuius poſteritas aula cœleſtis eſt, vtero virginali ſuſcipiens mundi redemptorem. Quid autem durius quàm vt indicant pœnitentiam, quam non relaxent, cum vtique veniam negando incentiuum auferant pœnitentiæ? Nemo enim poteſt bene agere pœnitentiam, niſi qui ſperauerit indulgẽtiam. Sed negant his oportere reddi communionem, qui præuaricatione lapſi ſunt. Si vnum tantum crimen exciperent, dure quidem, ſed tamen diuinis tantum redargui viderentur ſententiis, aſſertionibus tamen ſuis conuenirẽt. Dominus enim crimẽ nullum excepit, qui peccata donauit omnia. At cum omnia peccata Stoicorum quodam more paribus putent æſtimanda mẽſuris, & æquè cum qui gallũ (vt aiunt) gallinaceum, atque illũ qui patrem ſuffocauerit, in perpetuũ aſſerãt cœleſtibus abdicãdũ myſteriis: quomodo vnius criminis obiiciunt reos, cũ ſindigniſſimũ eſſe non poſſint etiã ipſi negare, vt paucorũ pœna veniat ad multos?

Luc. 15.
Eccli. 7.
Matth. 11.
Iob. 15.
Pſal. 50.

De repulſione reſponſionum quibus Nouatiani errorem ſuũ defendere conantur. Cap. II.

SEd aiunt ſe domino deferre reuerentiam, cui ſoli remittendorum criminum poteſtatem reſeruent: imò nulli maiorem iniuriã faciunt, quàm qui eius volunt mandata reſcindere, commiſſum munus refundere. Nam cum ipſe in euangelio ſuo dixerit dominus Ieſus: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, detenta erunt. Quis eſt ergo qui magis honorat, vtrum qui mandatis obtẽperat, an qui reſiſtit? Eccleſia in vtroq; ſeruat obedientiã, vt peccatũ & alliget & relaxet. Hereſis in altero immitis, in altero inobediẽs, vult ligare quod nõ reſoluat, nõ vult ſoluere quod ligauit: in quo ſe ſua damnat ſentẽtia. Dominus enim

Ioan. 20.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim pari ius & soluendi esse voluit & ligandi, qui vtrũque pari conditione permisit. Ergo qui soluendi ius non habet, nec ligãdi habet. Sicut enim secundũ dominicã sententiã, qui ligandi ius habet, & soluẽdi habet: ita istorũ assertio seipsam strangulat, vt quia soluẽdi sibi ius negant, negare debeant & ligãdi. Quomodo igitur potest alterum licere, alterum nõ licere? Si quibusdam datum vtrumque est licere, aut vtrumque non licere, certum est ecclesiæ vtrumque licere, hæresi vtrumque non licere. Ius enim hoc solis permissum sacerdotibus est. Recte igitur ecclesia vindicat, quę veros sacerdotes habet: hæresis vindicare non potest, quæ sacerdotes dei nõ habet. Non vindicando autem ipsa de se pronunciat, quod cum sacerdotes non habeat, ius sibi vindicare non debeat sacerdotale. Ita in impudẽti contumacia pudentem cernimus confessionem. Spectat etiã illud, quoniam qui spiritum sanctum accipit, & soluendi peccati potestatem, & ligandi accipit. Sic enim scriptum est: Accipite spiritum sanctum. quorum remiseritis peccata, remittũtur: & quorum retinueritis, detenta erunt: ergo qui soluere nõ potest peccatum, non habet spiritum sanctum. Munus spiritus sancti est officium sacerdotis, ius autẽ spiritus sancti in soluendis ligandisque criminibus est. Quomodo igitur munus eius vindicant, de cuius dissidunt iure & potestate? Quid quod insolentiores sunt? Nam cum ad misericordiam promptior quàm ad seueritatem sit spiritus dei, quod ait se velle, id nolunt: quod nolle, hoc agũt: cum vindicare iudicis sit, remittere misericordis. Tolerabili' igitur Nouatiane remitteres quàm ligares. Aliud enim quasi delinquendi parcẽs vsurpares, aliud quasi ærumnæ compassus ignoscerres. Sed aiunt se exceptis grauioribus criminibus relaxare veniam leuioribus. Nõ hoc quidẽ author vestri erroris Nouatianus ait, qui nemini pœnitentiam dandã putauit, ea scilicet contemplatione, vt quod ipse non posset soluere, non ligaret, ne ligãdo sperari à se faceret solutionem. In eo igitur patrem vestrum propria damnatis sententia, qui distinctionem peccatorũ facitis, quæ soluenda à vobis putetis, & quæ sine remedio esse arbitremini. Sed deus distinctionẽ nõ facit, qui misericordiam suã promisit omnibus, & relaxandi licentiã sacerdotibus suis sine vlla exceptione cõcessit. Sed qui culpã exaggerauit, exaggeret etiã pœnitentiã. Maiora enim crimina, maioribus abluũtur fletibus. Ita nec Nouatianus probatur, qui veniã interclusit omnibus: nec vos imitatores eiusdem & condemnatores, qui ibi minuitis studia pœnitentiæ, vbi augeri oportet, quia grauiora peccata maioribus sustentanda fulcris docuit Christi misericordia. Quę autem ista peruersitas est, vt vobis vindicetis possibilia cõcessa, deo (vt ipsi dicitis) ipossibilia reseruetis? hoc est sibi eligere causas ignoscẽdi, deo materiam feriendi relinquere. Et vbi est illud? Sit autem deus verax, omnis homo mẽdax, sicut scriptũ est: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris? Vt cognoscamus igitur deum misericordiæ magis indulgentem esse quàm seueritatis tenacẽ: ipse ait: Misericordiam malo, quàm sacrificium. Quomodo igitur vestrum potest acceptum esse sacrificiũ deo, qui negatis misericordiam, cum ipse dicat nolle se mortem peccatoris, sed correctionem? Cuius interpres Apostolus ait: Quia deus filium suum mittens in similitudinẽ carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis. Nõ similitudine carnis ait, quia Christus veritatem susceptit carnis humanæ. Nõ similitudinem, neq; in similitudine peccati ait, quia peccatũ nõ fecit, sed peccatum pro nobis factus est: sed venit in similitudine carnis peccati, hoc est, susceptit similitudinem carnis peccatricis. Ideo similitudinem, quia scriptũ est: Et homo est, & quis agnoscit eum? Homo erat carne, secundum hominem qui agnosceretur, virtute supra hominem, qui non agnosceretur, ita & hic carnẽ habebat nostrã, sed carnis huius vitia non habebat. Non enim sicut omnis homo est, ex virilierat & fœminea permixtione generatus, sed natus de spiritu sancto & virgine immaculatum corpus susceperat, quod non solum nulla vitia maculauerant, sed nec generationis aut conceptionis cõcretio iniuriosa fuscauerat. Nam omnes homines sub peccato nascimur, quorũ ipse ortus in vitio est, sicut habes lectum dicente Dauid: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Ideo Pauli caro corpus mortis erat, sicut ipse ait: Quis me liberabit de corpore mortis huius? Christi autem caro damnauit peccatum, quod nascendo non sensit, quod moriendo crucifixit, vt in carne nostra esset iustificatio per gratiam, vbi erat ante colluuio per culpam. Quid ergo dicemus ad hæc, nisi quod dixit Apostol': Si deus pro nobis, quis contra nos? Qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo nõ etiam cum illo omnia nobis donauit? Quis accusabit aduersum electos dei? Deus qui iustificat. Quis est qui damnet? Christus qui mortuus est, imò qui & resurrexit, qui est in dextera dei, qui etiam interpellat pro nobis. Pro quib' ergo Christus interpellat, eos Nouatianus accusat. Quos Christus ad salutem redemit, eos Nouatianus damnat ad mortem. Quibus Christus dicit: Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum. Nouatianus dicit, immitis sum. Quib' Christus dicit: Inuenietis requiẽ animabus vestris: iugũ enim meũ suaue est, & onus meum leue est: his graue onus & durum imponit iugum Nouatianus. Quàm propensius igitur ad misericordiam sit dominus Iesus, licet ista satis instruãt, tamẽ ipse etiam te doceat, quia cum aduersus impressionem persecutionis instruere nos vellet, ait: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius eum timete, qui potest animam, & corpus mittere in gehennam. Et infra: Omnis ergo qui cõfessus me fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum corã patre meo qui est in cœlis. Qui autem negauerit me corã hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui est in cœlis. Vbi cõfitetur, pro omnibus confitetur, omnes complectitur: vbi negat, non omnes negat. Sicut enim supra habetur: Omnis qui me confessus fuerit, confitebor & ego eum, hoc est, omnem. Consequens erat, vt infra quoque sic diceret: Omnis autẽ qui negauerit me. Sed ne omnes negare videretur, ita subiecit: Qui autem negauerit me coram hominib', negabo & ego eum. Gratiam promittit omnibus, nõ omnibus minatur iniuriam, quod est miserationis, exaggerat: quod vltionis, extenuat. Atque ita scriptum est, non solum in eo libro, qui secundum Matthęum scribitur euangelij domini Iesu, sed etiam in eo lectum est, quem secũdam Lucam reperimus: vt scias non ociose id posuisse vtrumque.

Roma.3. Psalm.50. Oseæ.6. Roma.8. 2. Corin. 5. Psal.50. Roma.7. Roma.8. Matth.11. Matth.10. Luc.12.

De sententia scripturæ in superiore capitulo adductæ, & quemadmodum fieri possit, vt aliquis qui victus supplicijs deum sermone negauerit, & corde adorauerit, per pœnitentiam mereatur ueniam peccatorum. Cap. III.

DIximus quid scriptum sit, colligamus sentẽtiam. Omnis, inquit, qui me confessus fuerit: id est, ex quacunque vita, ex quocũque statu, qui confessus me fuerit, habebit remuneratorem me confessionis suæ. Cũ dicitur: Omnis, nullus à remuneratione qui fuerit confessus excluditur. Nõ similiter, omnis qui negauerit, negabitur. Potest enim fieri vt aliquis victus supplicijs, sermone neget, & corde adoret. Nunquid eadem causa est eius qui sponte neget, & eius quem tormenta inclinauerint ad sacrilegium, non voluntas? Quàm indignum autem, cum apud homines valeat certaminis gratia, vt apud deum non valere asseratur? Nam sæpe in hoc athletarum seculari certamine etiam victos quorum fuerint certamina probata, vulgus hominum cum victoribus coronare consueuit, maxime quos viderit, aut forte dolo aut fraude exciſos * victoria. Christus ergo athletas suos quos viderit grauibus paulisper cessisse suppliciis, sine venia patietur manere? Nunquid non habebit remunerationem laboris, qui etiam quos proiicit, non in æternum proiicit? Dicit enim Dauid: Non in æternum proiciet deus. Et cõtra hunc audiemus hæresim dicentem: Proiicit in æternum? Nec in finem, inquit, misericordiam suã abscindet à generatione in generationem, aut obliuiscetur misereri deus, clamat propheta: Et sunt qui diuinę miserationis quędam inducant obliuia? Sed aiunt ideo se ista asserere, ne mutabilem deũ facere videantur, si his quibus fuerat iratus, ignoscat.

Matth.10. * exclusos Psal.76.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De dictorum in superiori capitulo multiplici probatione ex sacrarum scripturarum testimoniis. Cap. IIII.

QVid ergo? Repudiabimus diuina oracula, & opiniones istorum sequemur? Sed non deus alienis assertionibus, sed suis æstimandus vocibus est. Quid enim promptius edere possumus in fine eius misericordiæ, quàm quod ipse per prophetam Oseæ, quibus tanquàm iratus minabatur, cõtinuo tanquàm reconciliatus indulget? Ait enim: Quid tibi faciam Effrẽ, aut quid quid tibi faciam Iuda? Et infra: Quomodo te constituam? Velut Adama efficiam te, & sicut Seboim. In ipsa indignatione velut patrio quodam affectu hęret, quomodo ad pœnam tradat errantem. Et si Iudæus miretur, deus tamen adhuc secum examinat. Sed continuo qui dixerat: Sicut Adama faciam te, & sicut Seboim, quæ duæ vrbes ex vicina Sodomorum parilis excidij traxere consortium: Conuersum est, inquit, cor meum, in eo ipso conturbata est pœnitentia mea. Non faciam secundum iracundiam furoris mei. Nonne apparet quod ideo nobis peccantibus indignetur dominus Iesus, vt indignationis suæ nos furore conuertat? Indignatio ergo eius non vltionis executio, sed magis absolutionis operatio est. Sic enim dixit: Si conuersus ingemueris, saluus eris. Expectat gemitus nostros, sed temporales, vt remittat perpetuos. Expectat lachrymas nostras, vt ꝓfundat pietatem suam. Sic in euangelio, viduæ matris lachrymis compassus, filium eius resuscitauit. Expectat conuersionem nostrã, vt reuertamur & ipsi ad gratiam: quę si nullus lapsus nobis irreperet, in nobis perseueraret. Sed quia peccatis nostris contrahimus offensam, indignatur vt humiliemur, humiliamur vt digni simus magis miseratione quàm pœna. Doceat te certe Hieremias, dicens: Quia non repellet in æternum dominus, quoniam cum humiliauerit, inquit, miserebitur secundum multitudinem misericordiæ suæ. Quia non humiliauit toto corde suo, neqꝫ repulit filios hominum. Hoc certe in threnis Hieremiæ legimus. Et ex his vel cæteris quæ sequuntur aduertimus, quia ideo humiliat sub pedes suos omnes victos terræ, vt iudicium eius declinemus. Sed nec toto corde humiliat peccatorem vsqꝫ ad terram, qui etiam de terra suscitat inopem, & de stercore erigit pauperem. Non enim ex toto corde humiliat, qui se veniæ reseruat. Quod si non ex toto corde omnem humiliat peccatorem, quanto magis eum qui non ex toto peccauit? Nam sicut dixit de Iudæis: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum lõge est à me: fortasse & de aliquibus lapsis dicat: Isti labiis me negarunt, sed corde mecum sunt. Vicit eos pœna, non auertit perfidia. Sine caussa autem his aliqui veniam negant, quorum fidem eo vsque consectatus persecutor est, vt eam studeret expugnare tormentis. Negarunt semel, sed quotidie confitentur. Negarũt sermone, sed confitentur gemitibus. Confitentur eiulatibus, confitẽtur fletibus, confitentur liberis non coactis vocibus. Cesserunt quidem ad tempus diaboli tẽtationi, sed etiã diabolus postea recessit ab his, quos sibi vindicare non potuit. Cessit ergo fletibus, cessit pœnitẽtiæ. Quos inuaserat alienos, perdidit suos. Nonne ita istud est, ac si quis captiuũ victę vrbis populum abducat? Captiuus abducitur, sed inuitus, qui in alienas terras necessitate contendat, intimo tamen non migret affectu, patriam secum animo vehat, quęrat copiã quẽadmodum reuertatur. Quid ergo? Cum huiusmodi reuertitur, num est aliquis qui persuadeat eum non recipiendum, minore scilicet honore, sed studio propensiore, ne habeat in quo insultet aduersari? Si armato ignoscis ei qui pugnare non potuit, non ignoscis ei, in quo sola pugnabat fides? Ipsius diaboli de huiusmodi lapsis si requiramus sententiam, nonne videtur dicere: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me? Quomodo enim mecum est, qui non recedit à Christo? Sine caussa autem me colere videntur, qui doctrinam Iesu custodiunt. Ego autem putabam quod mea docerent, plus damnant dum cõperta deserunt. Certe Iesus in his amplius gloriatur, dum recipit reuertentes. Exultant omnes angeli, quia gaudium maius est in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm in nonaginta & nouem iustis qui non indigent pœnitentia.

Oseæ.11.

Luc.15.

Thren 3.

Psal.112.

Esaiæ.29.

Luc.15.

De me in cœlo, de me in teris triũphus sumitur. nihil Christo periit, quando hi qui ad me cũ fletu venerũt, cum desiderio ad ecclesiam reuertuntur. Et horum exemplo etiam de meis periclitor, qui didicerint nihil hic esse vbi homines prẽsentibus prouocantur præmiis, & plurimum illic, vbi gemitus, lachrymæ, iciunia, meis epulis præferuntur.

De confutatione erroris Nouatianorum, qui spem veniæ excludunt, per exemplum de illo semiuiuo relicto à latronibus, quem pius Samaritanus dominus Iesus misericordia motus curauit, & supra suum iumentum impositum uulneratum, & à sacerdote atque leuita prætereuntibus, per quos Nouatiani intelliguntur, fuit neglectus. Caput V.

HOc ergo Nouatiani excluditis. Quid est enim aliud excludere, nisi spem veniæ negare? Sed neque semiuiuum illum derelictum à latronibus, Samaritanus præterit, sed vulnera eius oleo vinóque curauit, prius infundens oleum quo foueret, & supra iumentum suum imposuit vulneratum, in quo eius peccata vexit omnia, nec ouem pastor despexit errantem. Vos autem dicitis: Noli me tangere. vos dicitis volentes iustificare vosipsos: Non est proximus noster. superbiores quàm legisperitus, ille Christum tentare cupiebat. Ille enim dixit: Quis est meus proximus? Ille interrogat, vos negatis. Sicut sacerdos ille descendens, & sicut Leuita præteriens, quem curandum susciperе debuistis, nec recipiẽtes hospitio, pro quo Christus duos numerauit denarios, cuius te proximum fieri Christus iubet, vt facias in eum misericordiam. Ipse enim est proximus, quem non solum conformis natura coniũxerit, sed etiam misericordia copulauerit. Ab eo te alienum superbia facis, extollens te frustra inflatus mente carnis tuæ, & non tenens caput. Si enim caput teneres, aduerteres non tibi eum deferendum pro quo Christus mortuus est. Si caput teneres, aduerteres corpus omne compaginando potius quàm soluendo in incrementum dei per copulam charitatis, & redemptionem crescere peccatoris. Cum igitur fructum omnem aufertis pœnitentiæ, quid aliud dicitis, nisi hoc: Nemo de vulneratis nostrum ingrediatur hospitiũ. nemo sanetur in nostra ecclesia? Apud nos non curantur ægroti, sani sumus, medicum non habemus necessarium, quia ipse ait: Non opus est sanis medicus, sed his qui male habent.

Lucæ.10.

Lucæ.15.

Coloss.1.

Matth.9.

De ecclesia Christi per cœnam significata, ad quam omnes uocati sunt, siue boni siue mali: & qui se excusauerunt, Nouatiani sunt, atque cæteri hæretici qui partem cum Christo non habebunt, eo quod pœnitentiæ lauacrum respuant. Caput VI.

ERgo domine Iesu ad ecclesiam tuam totus aduenio, quoniam Nouatianus excusat. Nouatianus dicit: Iuga boum emi. qui iugum Christi suaue non suscipit, & onus graue collo imponit suo, quod portare non queat. Nouatianus seruos tuos à quibus inuitabatur tenuit, & contumelia affectos occidit, quos iterati baptismatis labe inquinauit. Mitte ergo ad exitus viarum, & collige bonos & malos, & debiles, & cæcos, & claudos introduc in ecclesiam tuam. Iube impleatur domus tua, introduc omnes ad cœnam tuam: quia quem tu vocaueris, dignum facies si sequatur. Ille sane reiicitur, qui nõ habuerit vestem nuptialem, hoc est, amictum charitatis, velamen gratiæ. Mitte, inquam, ad vniuersos, non excusat ecclesia tua à cœna tua. Excusat Nouatianus. Non dicit familia tua, sana sum, medicum non requiro, sed dicit: Sana me domine, & sanabor: salua me & saluabor. Denique ecclesiæ tuæ species est in illa, quæ accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti tui, dicens intra se: Quia si tetigero vestimentum eius, salua ero. Hæc ergo ecclesia confitetur vulnera sua, hæc curari cupit. Et tu quidem domine, omnes cupis, sed non omnes curari volunt. Non vult Nouatianus, qui se putat esse sanum. Tu domine ægrum te esse dicis, & in minimo nostrã sentis infirmitatẽ, dicẽs: Aeger erã, & visitastis me. Nouatianus illum minimũ visitare nescit, in quo

Lucæ.14. Matth.11.

Hiere.17.

Matth.9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quo tu desideras visitari. Tu dicis Petro excusanti, ne ei pe-
Ioan.13. des lauares: Nisi lauero tibi pedes, non habebis partem me-
cum. Quod ergo isti possunt consortium tecum habere, qui
claues regni non suscipiunt, negantes quod dimittere pec-
cata debeant? Quod quidem recte de se fatetur. non habent
eoru Petri hereditatem, qui Petri fidem non habent, quã
impia diuisione discerpunt. Sed hoc improbe, quod etiam
in ecclesia donari peccata negant posse, cùm Petro dictum
Matth.16. sit: Tibi dabo claues regni cœlorum, & quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cœlis. Cum & ipse vas
2.Corin.2. electionis dominicæ dicat: Si cui autẽ quid donastis, & ego. nã & ego quod donaui, propter vos in persona Christi. Cur igitur Paulum legunt, si eum tam impie arbitrantur errasse, vt ius sibi vindicaret domini sui? Sed vindicauit acceptum; non vsurpauit indebitum.

De multiplici potestate data discipulis à Christo, cum reprehensione Nouatianorũ, qui remissionem in baptismo concedunt, sed pœnitentiæ lauacrum negant, cum nihil intersit inter utrumque sacramentum. Cap. VII.

VLt dominus plurimũ posse discipulos suos, vult
Ioan.14. à seruis suis ea fieri in nomine suo, quę faciebat ipse positus in terris. Denique ait: Et maiora his facietis. Dedit vt mortuos suscitarent. Et cum ipse Sauló reddere posset vsum videndi, eum tamẽ ad Ananiam discipulum suũ misit, vt eius benedictione Saulo re-
Actuũ.9. Matth.14. funderentur oculi quos amiserat. Petrum quoque secum in mari iussit ambulare: & quia titubauit, reprehendit ilico, eo
Matth.5. quod dona gratiarum fidei pauxillitate minuisset. Dedit etiam discipulis vt lux mundi essent per gratiam, qui erat ipse lux mundi. Et quia descensurus esset è cœlo, & in cœ-
4.Reg.2. Matth.3. lum ascensurus, Heliam ad cœlum leuauit, inde eum terris placito redditurus tempore. Baptizaturus quoque in spiritu sancto & igni, per Ioannem baptismatis sacramenta præmisit. Omnia denique donauit discipulis suis, de quibus
Marc.16. ait: In nomine meo dæmonia eicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, non eos nocebit: supra ægros manus imponent, & bene habebunt. Omnia ergo dedit: sed nulla in his hominis potestas est, vbi diuini muneris gratia viget. Cur ergo manus imponitis, & benedictionis op' creditis, si quis forte reuelauerit ægrotus? Cur præsumitis aliquos à collusione diaboli per vos mundari posse? Cur baptizatis, si per hominem peccata dimitti non licet? In baptismo vtique remissio peccatorum omnium est. Quid interest, vtrum per pœnitentiam, an per lauacrum hoc ius sibi datum sacerdotes vindicent? Vnum in vtroque ministerium est. Sed dices quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in pœnitentia? Nónne dei nomen operatur? Quid ergo? Vbi vultis vindicatis vobis dei gratiam? vbi vultis repudiatis? Sed hoc insolentis arrogantiæ, non sancti timoris est, vt fastidio vobis sint qui volunt agere pœnitentiam. Perpeti videlicet flentium lachrymas non potestis. Non ferunt oculi vestri vilia vestimentorum, illuuiem sordidatorum, superbo oculo, & tumido corde delicati mei, arroganti voce dicẽtes singuli: Noli me tãgere, quia mundus sum. Dixit quidem dominus ad Mariam
Ioan.20. Magdalenam: Noli me tangere: sed non dixit, quia mundus sum, qui mundus erat. tu audes Nouatiane mundum te dicere, qui & si operibus mundus esses, hoc solo verbo fieres
Esaiæ.6. immundus? Esaias dicit: O miser ego, & compunctus corde: quia cum sim homo, & immunda labia habeam, in medio quoque populi immunda labia habentis inhabitẽ: & tu
Iob.15. dicis mundus sum, cum mundus non sit, vt scriptum est,
Psalm.50. nec vnius diei infans? Dauid dicit: Et à delicto meo munda me. quẽ vtique misericordiæ sæpe domini iustificauit gratia. tu mundus, cùm tam iniustus sis, vt nó miserearis, vt festucam in oculo fratris tui videas, trabem autem quæ in o-
Matth.7. culo tuo est, non consideres? Immundus enim apud deum omnis iniquus. Quid autẽ iniustius, quàm vt velis tibi dimitti peccata tua, cum roganti ipse non putes remittenda? Quid iniustius, quàm vt te iustifices in quo damnas alterũ, cum grauiora cómittas? Deniq; remissionem celebraturus A peccatorum nostrorum dominus Iesus dicenti sibi Ioanni: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? respondit: Sine
Matth.3. modo, sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Et dominus quidem venit ad peccatorem, cum peccatum ipse nõ haberet, & baptizari voluit cui mundari necesse non erat.

De falso intellectu scripturæ, quo Nouatianus errorem suũ probare contendit, quem author hic efficaciter reprobat fultus scripturæ sacræ testimoniis. Cap. VIII.

VOs quis ferat, qui putatis vobis opus non esse mũ dari per pœnitentiam: quia mundatos dicitis vos esse per gratiam: quasi iam peccare vobis impos-
1.Reg.2. sibile sit? Sed dicent: Scriptum est: Si peccauerit homo in hominem, orabunt pro eo ad dominum. si autẽ in dominum peccauerit homo, quis orabit pro eo? Primum, vt supra iam dixi, tũc te ista paterer obiicere, si solis præuaricatoribus non relaxares pœnitentiam. Tamen quid scrupuli ista afferret quæstio? Non enim scriptum est: Nullus orabit pro eo, sed quis orabit? hoc est, quis ille sit, qui in tali
B caussa orare possit, quæritur, non excluditur. Denique habes in psal. decimoquarto. Domine quis habitabit in taber-
Psal.14. naculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Non enim nullus, sed probatus habitabit. Nec hoc dicit quod nemo requiescat, sed requiescat electus: vt scias hoc esse verum, quod non multo post in psalmio. xxiij. ait: Quis ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius? id est, nó quicunque de vulgo nec plebeiæ vilitatis aliquis, sed vitæ egregiæ singularisque meriti. Et vt scias quia cum dicitur, quis, nó intelligitur nullus, sed aliquis significatur. Cum dixisset: Quis ascendet in montem domini? subiecit: Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in va-
Oseæ.14. num animam suam. Et alibi: Quis sapiens & intelliget hæc? Nunquid dicit, quia nullus intelliget? Et in Euãgelio: Quis
Lucæ.12. fidelis dispensator & prudens, quem constituet dominus su
C per familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensurã? Et vt comprehendas quia de eo dixit, qui vtique est, non de eo qui nó est, subiunxit: Beatus ille seruus, quem cũ venerit dominus inuenerit sic facientem. Et illud ita opinor dictum: Deus quis similis tibi? non vtique nullus: quia ima-
Psalm.82. go patris filius est. Similiter igitur accipiendum: Quis orabit pro eo? hoc est, singularis vitæ aliquis debet orare pro eo qui peccauit in dominum, quia quo maior culpa, eo maiora sunt quærenda suffragia. Non enim quicunque de vulgo pro Iudæorum populo, sed Moyses rogauit, quãdo vituli caput fidei immemores adorauerunt. Nunquid errauit Moyses? At certe quia nó errauit, quod rogauit, & meruit, & impetrauit. Quid enĩ talis affectus nó impetraret, quãdo
Exod.32. se obiecit pro populo dicens: Et nunc si dimittis illis peccatum, dimitte: sin autem, dele me de libro vitæ? Vides quia non tanquã delicioſus interceſſor, & fastidij plenus sibi cõsulat, ne offensionem contrahat: quod Nouatianus metuere se dicit: sed magis omnium memor, sui immemor, offendere nó timebat ipse, vt plebem ab offensionis periculo exue-
D ret, & liberaret. Merito ergo scriptum est: quis orabit pro eo, hoc est, talis qualis Moyses qui se offerat pro peccantibus: talis qualis Hieremias, cui prophetæ cum esset dictum
Hiere.7. à domino deo nostro: noli orare pro populo isto: tamen orauit, & veniam promeruit. Denique intercessione prophetica, & obsecratione tanti vatis inflexus dominus dicit ad Hierusalem: quoniam ea quoque pœnitentiam pro delictis
Baruch.3. egerat dicens: Domine omnipotens deus Israël, anima in angustiis, & spiritus anxius clamat ad te: Audi domine, & miserere. Et iubet luctus vestimẽta deponi, & abiici gemitus pœnitentiæ. Sic enim scriptum est in fine libri: Exue te
Baruch.5. Hierusalem stola luctus, & vexationis tuæ, & indue te decorem eius, quæ à deo tibi data est gloriæ in æternum.

Qualiter intelligenda sint uerba Ioannis in canonica sua dicentis: Est peccatum ad mortem, non de illo dico ut oret quis: cum sanctus Ioannes non ignorauerit Moysen atque Hieremiam atque Stephanum pro salute aliorum orasse atque exauditos fuisse. Cap. IX.

TAles igitur precatores in delictis maximis sunt requirendi. Nam si quicunque de populo orent, non exaudiuntur. Vnde nec illa quæstio vestra quicquam poterit ferre ponderis, quam sumitis de epistola Ioannis dicentis: Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabit illi vitam deus: quia non peccat ad mortem. Est peccatum ad mortem, non de illo dico vt oret. Nõ enim ad Moysen & Hieremiam loquebatur: sed ad populum, qui suorum peccatorum alium precatorem deberet exhibere, cui satis est si pro leuioribus delictis deum precetur, grauiorum veniam iustorum orationibus reseruandam putet. Nam quomodo Ioannes diceret nõ orandum pro delicto grauiore, qui legisset Moysen rogasse, & impetrasse, vbi erat præuaricatio voluntaria, qui sciret etiam Hieremiam rogasse? Quomodo Ioannes diceret non orandum pro peccato quod esset ad mortem, qui ipse in Apocalypsi scripsit mandatum angelo ecclesiæ Pergami: Habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balach mittere scandalum coram filiis Israel, manducare immolata, & fornicari: ita & tu habes tenentes doctrinam Nicolaitarum, similiter age pœnitentiam, alioquin venio tibi? Vides quod deus qui pœnitentiam exigit, veniam polliceatur? Denique & tibi dicit: Qui habet aures, audiat, quid spiritus dicat ecclesiis: Vincenti dabo manducare manna. Nonne ipse Ioannes cognouerat Stephanum pro persecutoribus suis, qui Christi nomen audire non poterãt, deprecatum, cum de ipsis à quibus lapidabatur, diceret: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. cuius precationis effectum in apostolo videmus? Paulus enim qui lapidantium Stephanum vestimenta seruabat, non multo postea per gratiam Christi factus apostolus est, qui fuerat ante persecutor.

1. Ioan 5.

Apoca. 2.

Act o. 3.

De eo quod nullus fidem habens excluſus ſit à uenia. Quod hi quoque qui poſt pœnitentiam coronam martyrij meruerũt, maius etiam donum fidei perceperunt. De forma quoque pœnitentis in ſemiuiuo à latronibus relicto conuenienter expreſſa. Cap. X.

ERgo quia de Ioannis generali epistola sermo est, ipsius Ioannis in euãgelio scripta interrogemus, vtrum cum vestra interpretatione conueniant. Scribit enim dixisse dominum: Quia sic dilexit deus hunc mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in ipso, non pereat: sed habeat vitam æternam. Si quem ergo lapsum reuocare cupias, vt credat: an vt non credat hortaris? Vtique vt credat. Sed qui credit, iuxta domini sententiam habebit vitam æternam. Quomodo ergo prohibebis orare pro eo, cui æterna vita debetur, cũ diuinæ sit gratię fides, sicut Apostolus in diuisionibus gratiarum docet, quia alij datur in eodem spiritu fides: Et discipuli domino dicant: Adauge nobis fidem? Qui ergo fidem habet, habet vitam æternam: qui vitam habet, non est excluſus à venia: Omnis, inquit, qui credit in eum, non pereat. Cum omnis dicitur, nullus excluditur, nullus excipitur. Non enim excipit eum qui lapsus est, si tamen postea bene credat. Plurimos comperimus se reformasse post lapsum, & pro nomine dei passos. Num possumus his martyrum consortia negare, quibus dominus Iesus non negauit? Audemus igitur dicere non esse his vitam redditam, quibus Christus coronam reddidit? Sicut ergo post lapsum plerisque, si patiantur, corona redditur: ita si credant, & fides redditur. Quæ fides dei donum est, sicut habes scriptum: Quia à deo vobis datum est, non solum vt credatis in eum, sed etiam vt pro illo patiamini. Nunquid is qui dei donum habet, potest non habere indulgentiam? Non vna autem, sed duplex gratia est, vt omnis qui credit, & patiatur pro domino Iesu. Habet igitur qui credit suam gratiam. habet autem alteram si fides eius passionibus coronetur. Neq; enim priusquàm pateretur Petrus, sine gratia fuit: sed vbi passus est, acquisiuit alteram. Et plerique qui non habuerunt gratiam vt pro Iesu paterẽtur, habuerunt tamẽ gratiam vt in Iesum crederent. Ideo dicitur: Vt omnis qui credit in eum non pereat. Omnis, inquit, hoc est, ex quocunque statu, ex quocunque lapsu, si credat, perire non timeat. Potest enim fieri vt aliquem de Hierusalem descendentem in Hiericho, hoc est, de martyrij certamine relapsum, in istius vitæ cupiditatem secularémque gratiam, vulneratum à latronibus, hoc est, à persecutoribus, & semiuiuum relictum, euangelicus ille Samaritanus inueniat, qui nostrarum custos animarum est. (Samaritanus enim custos dicitur,) & non prætereat eũ, sed curet & sanet. fortasse ideo non præterit eum: quia aliquid in eo vitale agnoscit, vnde possit vitam resumere. Nónne vobis videtur ille qui lapsus est, semiuiuus esse, si vitale aliquid fides spiret? Nam qui penitus deum ex suo corde abiicit, ille mortuus est. qui ergo non penitus abiicit, sed per impressionem tormentorum ad tempus negauit, semiuiuus est. Aut si mortuus est, cur ei dicitis agendam pœnitentiam, qui iam curari nõ potest? Si semiuiuus est, infunde vinum & oleum, non vinum sine oleo: sed quod & foueat & remordeat. Tolle eum in iumẽtum tuum, trade stabulario, duo æra ad eius curam impende, esto ei proximus. Proximus autem esse non potes, nisi facias misericordiam. Nemo enim potest dici ꝓximus, nisi qui curauerit, nõ occiderit. Si autem vis dici proximus, dicit tibi Christus: Vade & tu fac similiter.

Lucæ. 10.

Lucæ. 10.

De aliis quibuſdam ſcripturis quibus eliditur error Nouatiani ueniam poſt lapſum negantis, cum dominus Ieſus uenerit in mundum non uocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Cap. XI.

ALiud simile consideremus. Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem nõ credit filio, non videbit vitam, sed ira dei manet super eum. Quod manet, vtique iam cœpit, & ex delicto aliquo cœpit: quia ante non credidit. Vbi ergo quis credit, ira dei discedit, vita autẽ accedit. Credere ergo in Christum, lucrum vitæ est. Qui enim credit in eum, nõ iudicatur. Sed referunt hoc loco, quoniam is qui credit in Christum, custodire debeat sermonem eius. Sic enim aiunt scriptum dicente domino: Ego lux in hunc mundũ veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat: & si quis audierit sermonem meum, & custodierit eum, ego non iudico eum. Ille non iudicat, & tu iudicas? Ille dicit, vt qui credit in me, in tenebris nõ maneat: hoc est, & si fuit in tenebris, non permaneat in eis, errorem emendet, culpam corrigat, custodiat mandata mea. Dixi enim: Nolo mortem peccatoris. sed cum dixi supra: Quoniam qui in me credit, non iudicatur: & hoc custodio. Non enim veni vt iudicem mundum: sed vt saluetur mundus per me. Libenter ignosco, prompte indulgeo, misericordiam malo quàm sacrificium: quia per sacrificium, iustus commendatur, per misericordiam peccator redimitur. Non veni vocare iustos, sed peccatores. In lege sacrificium, in Euangelio misericordia est: lex per Moysen data est, per me gratia. Quid hoc euidentius? Denique & subter ait: Qui spernit me, & non accipit verba mea: habet' qui iudicet eum. Num tibi videtur accipere verba Christi, qui se non correxerit? Profecto non videtur. Qui ergo corrigit se, accipit verbum eius. Hoc est enim verbum eius, vt se vnusquisque reuocet à culpa. Aut excludas igitur necesse est hanc eius sententiam: aut si negare non potes, acquiescas. Oportet eum quoque mandata custodire dominica, qui peccare desiit, delictis renunciauit. Non ergo de eo debes interpretari dictum, qui semper custodierit. Si enim hoc sensisset, addidisset, semper. Nõ addendo autem de eo pronunciauit, qui quod audiuit, custodierit. Audiuit autem, vt corrigeret errorem. Custodiuit igitur quod audiuit.

Ioan. 3.

Ezech. 33.

Ioan. 3.

Ioan. 1.

Ioan. 12.

Quemadmodum teſtimoniis ipſius Dauid atque ſancti Pauli reprobetur falſitas Nouatiani: quia caſtigat deus omnem filium quem recipit, & quem caſtigat, morti non tradit. Cap. XII.

QVàm vero durum sit vt ad pœnam vocetur perpetuam, qui vel postea custodit domini mandata, ipse te doceat qui etiam non custodientibus mandata sua veniam non negauit, sicut habes in psalmi corpore: Si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in

Psalm. 88.

Ioan. 3.

Philip. 1.

1. Corin. 12.

Lucæ. 17.

Ioan. 3.

& in flagellis delicta eorum, misericordiam autē meam non dispergam ab eis. Omnib' igitur promittit misericordiam. Sed ne sine iudicio hanc esse misericordiā putes, est discretio inter eos qui perpetuam detulerint obedientiam mandatis cœlestibus, & inter eos qui aliquando vel errore vel necessitate lapsi sint. Et ne nostro circūscribi te argumēto putes, Christi iudicium accipe. Etenim ait: Si sciens seruus voluntatem domini, & non fecit, vapulabit multis: si autem nesciuit, vapulabit paucis. Vterque igitur si credat, recipitur: Quia castigat omnē filium deus quem recipit: & quem castigat, morti vtique non tradit, quia scriptum est: Castigans castigauit me dominus, & morti non tradidit me. Denique Paulus docet non deserendos eos qui peccatum ad mortem fecerint: sed potius lachrymarum panibus, & potu coercendos flebili, ita tamē vt ipsa moderata esset tristitia. Hoc enim significat: Et potū dabis eis in lachrymis in mensura. vt ipsa mœstitia mensuram habeat, ne forte abundantiore tristitia absorbeatur, qui agit pœnitentiam, sicut scripsit ad Corinthios Paulus: Quid vultis? in virga veniā ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis? Sed nec virga grauis est, quoniam legerat: Tu quidē percuties eum virga, animam autem eius à morte liberabis. Quid esset in virga venire, docet inuectio fornicationis, accusatio incesti, reprehēsio tumoris, quod inflati essent, quos magis luge re oporteret: postremo cōdemnatio rei, vt tolleretur à consortio communionis, & traderetur aduersario, non ad interitū animæ, sed carnis. Sicut enim dominus in animam sancti Iob potestatem nō dedit, sed in carnem eius permisit licentiam: ita & hic traditur sathanæ in interitum carnis, vt serpens terram eius lingeret, animę non noceret. Moriatur ergo caro nostra cupiditatibus, sit captiua, sit subdita, nec legi mentis nostræ repugnet, sed bonæ seruituti subiect amoriatur, sicut in Paulo, qui castigabat corpus suum, vt seruituti redigeret, quo probabilior fieret prædicatio, si lex carnis eius cum lege mentis congrueret & conueniret. Interit enim caro, cum sapientia eius transit in spiritum, vt iam non quæ carnis sunt sapiat, sed quæ sunt spiritus. Vtinam videam infirmari carnem meam, vtinam non trahar captiuus in legem peccati, vtinam non in carne viuam, sed in fide Christi. Et ideo maior in infirmitate corporis gratia, quàm in salute. Denique & Paulum quem multum dilexit, noluit liberare ab infirmitate carnis, cui petenti vt discederet à se infirmitas, respondit: Sufficit tibi gratia mea. nam virtus in infirmitate perficitur. Et Paulus plus sibi in infirmitatibus placet, dicens: Cùm infirmor, tunc potēs sum. Consummatur enim carnis in infirmitatibus, animæ fortitudo.

Lucæ.12.
Hebr.12. Psal.117.
Psal.79.
1.Corin. 4.
Prou.23.
1.Cor.5.
Roma.7. 1.Cor.9.
Roman.8.
2.Corin.12.
Ibidem.

Quod peccantes tradantur plerunque à deo, atque ab eius ecclesia in potestatem diaboli, in afflictionem carnis ut spiritus saluetur. De custodia quoque oculorum seruāda, & uelamine mulierum, atque exemplo Ioseph colloquia pudica esse seruauda. Cap. XIII.

EXplanauimus Pauli sententiam, nunc verba ipsa consideremus, qua ratione dixerit, quòd tradiderit eum Sathanæ in interitum carnis, quia tentator noster diabolus est. Nam debilitates mēbris singulis inferre, & ægritudines toto solet mouere corpori. Denique percussit sanctum Iob vlcere malo à pedibus vsque ad caput: quia in potestatē acceperat interitum carnis eius, dicente deo: Ecce trado tibi eum, tantummodo animam eius custodi. Hoc iisdem verbis Apostolus transtulit, dicens: quòd tradiderit huiusmodi hominem sathanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi. Magna potestas, magna gratia, quæ imperat diabolo, vt se ipse destruat. Se enim destruit, cùm hominem quem tentando supplantare studet, ex infirmo fortiorē efficit: quia dum carnem debilitat, mētem eius corroborat. Aegritudo enim carnis peccatum repellit, luxuria autem carnis culpam adolet. Illuditur ergo diabolus, vt ipso mortis suæ vulnere contra se armet, quē debilitandum putauit. Sed & sanctum Iob magis armauit postea quàm vulnerauit, qui totum corpus diris perfusus vlceribus, diaboli quidem morsum pertulit, sed venena non sensit. Et ideo bene ei dictum est: Adduces draconem in hamo, ludes eum sicut auem, ligabis eum sicut passerem, puer imponet super eum manum. Vides quemadmodum à Paulo illudatur, vt in cauernā eius sicut puer ille propheticus manū mittat, & nihil serpens noceat ei, de latebris eruat eū, de veneno eius faciat spiritale antidotum, vt quod venenū est, medicamentū fiat: venenum ad interitum carnis, medicamentum sit ad salutē spiritus. Quod enim nocet corpori, iuuat spiritū. Manducet ergo terram meam serpens, dentem carni infigat, conterat corpus, dicat dominus & de me, trado tibi eum, tantummodo animam eius custodi. Quanta vis Christi, vt custodia hominis imperetur, etiam ipsi diabolo, qui semper vult nocere. Dominum ergo Iesum nobis propitiemus. Imperante Christo & diabolus ipse sit prædæ suæ custos: Vel inuitus mandatis obsecundat cœlestibus, & quamuis inuitus, tamen māsuetis obsequitur imperiis. Sed quid ego commendo obsequium eius? Sit ille semper malus, vt sit bonus deus semper, qui malitiam eius nobis in gratiam conuertit. Vult nocere ille, sed non potest, si Christus obsistat. Carnem vleerat, sed custodit animam. Terram deuorat, sed reseruat spiritum. Denique scriptum est: Tunc lupi & agni simul pascentur, leo & bos paleam manducabunt, serpens autem terram vt panem: & non nocebunt, neque vastabunt in monte sancto meo, dicit dominus. Damnati enim serpentis hæc est sententia: Erit tibi terra cibus. Quæ terra? Ea vtique de qua dictum est: Terra es, & in terram ibis. Hanc terram serpens manducat, si propitius est nobis dominus Iesus, vt non compatiatur anima carnis debilitati, non accendatur vapore corporis, & calore membrorum. Bonū est nubere magis quàm vri. Est enim flamma quæ interna vrit. Vnde hunc ignem non alligemus in sinu mentis; & recessu pectoris, nec interioris nostri vramus exuuias, & forense hoc nostræ animæ vestimentum, velaménque carnale, edax libidinis flamma consumat, sed transeamus per ignem. Et si quis incidit amoris incendium, transiliat, & non alliget adulterinam cupiditatem vinculis cogitationum, nullos sibi nodos assiduæ nexu meditationis astringat, non intendat sæpius in formam mulieris meretricis, nec adolescentula ad vultum iuuenis oculos leuet. Et si fortuitu aspexit, & capta est, quanto magis capietur si curiosa aspexerit? Vel consuetudo nos doceat. Ideo velamine obnubit caput suum mulier, vt etiam in publico tuta verecundia sit. non facilè vultus eius in adolescentis oculos occurrat, nuptiali velamine tecta sit, ne vel fortuitis occursibus pateat ad vulnus vel alienum, vel suum: sed vtrunque suum vulnus est. Quod si tegmine caput velat, ne temerè aut videatur aut videat (dum enim caput velatur, vultus absconditur) quanto magis velare se debet pudoris tegmine, vt etiam in publico habeat suum ipsa secretum? Verùm esto inciderit oculus, sed non intendat affectus. Nō enim vidisse crimen est: sed cauēdum ne origo criminis sit. Videt carnalis oculus, sed premat cordis oculos, mentis maneat verecundia. Habemus immortalem & indulgentē dominum. Dixit quidem propheta: Nolo intendas in formam mulieris fornicariæ. Sed tamen dominus dixit: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam adulterauit eam in corde suo. Non dixit: si quis viderit, adulterauit: sed si quis ad concupiscendum viderit. non aspectū, sed affectum quæsiuit. Bonus tamen pudor qui ipsos corporis oculos sic premere cōsueuit, vt sæpe nō videamus etiā quod videm'. Etenim specie aspicere videmur quicquid occurrerit: sed si non misceatur animi intentio, hic quoque secundum carnis officium noster aspectus vanescit: ita plus videmus animo quàm corpore. Et si viderit caro, ignem non alligemus in sinu: hoc est, in secreto mentis, animique arcano. Non implicemus ignem hunc ossibus, nō ipsi nobis nodos iniiciamus, non misceamus sermonem aliquem cum huiusmodi, vnde exæstuet ignis. Adulterinus sermo iuuenculæ, nodus adolescentium est. verba adolescētis vincula sunt amoris. Vidit hunc ignem Ioseph, quādo eum adulterij cupida mulier allocuta est: voluit eum capere sermone, misit laqueos labiorum suorum, sed pudicum virum ligare non potuit. Soluit enim vincula mulieris vox pudoris, sermo grauitatis, habena cautelæ, fidei custodia, castimoniæ disciplina. Capere igitur eum retibus suis impudica non potuit, misit manū, & apprehendit

Iob.2.
Ibidem.4.o
Esaiç.65.
Gene.3.
1.Cor.7.
Prouerb.5. Matth.5.
Prouer.6.
Gene.39.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prehendit veſtem eius, vt nodum ſtringeret. Verba petulantis mulieris, cupiditatum retia ſunt, manus eius amoris nodus eſt. Sed nec retibus capi potuit mens pudica, nec nodo, excuſſa veſtis, ſolutus eſt nodus: & ideo quia non alligauit ignem in ſinu mentis ſuæ, non combuſſit corpus ſuum.

De exhortatione ad caſtimoniæ puritatem atque fomentorum luxuriæ reſecationem. Quòd ſathã quoque author ſit debilitatis, in cuius poteſtatem per excommunicationis cenſuram plerique dantur ad tẽpus, ut ſpiritus ſaluetur.

Caput XIIII.

VIdes ergo, quia animus noſter culpæ author eſt. Itaque innocens caro, ſed plerunque peccati miniſtra. Ergo non te vincat formæ concupiſcentia. Multa retia tenduntur à diabolo, multi laquei. Oculus meretricis laqueus amatoris eſt. Ipſi nobis oculi noſtri retia ſunt, & ideo ſcriptum eſt: Neq; capiaris oculis tuis. Ipſi nobis ergo tendimus retia, quibus inuoluimur & implicamur. Ipſi nobis vincula nectimus, ſicut legimus: quia vinculis peccatorum ſuorum vnuſquiſque cõſtringitur. Et id- B
Prouerb. 5. eo tranſeamus ignem adoleſcentiæ, ardorémq; iuuenilis ætatis, trãſeamus aquam, non remaneamus in aqua, ne flumina nos profunda concludant. Tranſeamus magis, vt & nos dicamus: Torrentem pertranſiuit anima noſtra. Qui enim
Pſal.123. tranſit ſaluus eſt. Denique dominus ſic ait: Si tranſeas per
Eſaiæ.43. aquam, flumina te non concludent. Et Propheta dicit: Vidi
Pſalm.36. impium ſuperexaltatum vltra cedros Libani: & tranſiui, & ecce non erat. Tranſi ſecularia, & cecidiſſe aſpicies altitudines impiorum. Moyſes quoque tranſiens ſecularia flumina,
Exod.3. vidit viſum magnum, & ait: Tranſiens videbo hoc viſum. Si enim fuiſſet in corporis vitiis & ſeculi iſtius lubricis voluptatibus, tanta non vidiſſet myſteria. Trãſeamus ergo & nos ignem hunc libidinis, quem timens Paulus, ſed nobis timens, qui caſtigãdo corpus ſuum fecerat vt iam non time-
1. Corin. 6. ret ſibi, dicit nobis: Fugite fornicationem. Fugiamus ergo
Ibidem.6. tanquam ſequentem, quæ non poſt nos, ſed in nobis ſequitur. Noſmetipſos ergo videamus diligẽter, ne dum illam fugimus, nobiſcum eam portemus. Volumus enim plerunque C
fugere, ſed non penitus eã de noſtro excutimus animo. Tollimus eam magis quàm relinquimus. Trãſiliamus ergo eam
Eſa.50. ne nobis dicatur: Ambulate in igne flammæ veſtræ, quã accendiſtis: quoniam ſicut ille qui alligat ignem in ſinu, veſtimenta cõburet: ſic qui ambulat ſuper ignem, pedes cõburat
Prouerb. 6. neceſſe eſt, quoniã ſcriptum eſt: Ambulabit quis ſuper carbones ignis, pedes aũt non cõburat? Grauis ignis eſt, & ideo nõ dem' illi alimẽta luxuriæ. Paſcitur libido cõuiuiis, nutritur deliciis, vino accenditur, ebrietate flammatur. Grauiora his ſunt fomẽta verborũ, quæ vino quodã Sodomitanæ vitis mentem inebriant. Caueamus tamen & huius abundantiam vini. Vbi enim caro inebriatur, mens titubat, animus vacillat, cor fluctuat. Ideo ad vtrunq; vtile præceptum eſt,
1. Tim.5. quo monetur Timothe' his verbis: Vino modico vtere propter frequentes tuas infirmitates. Cùm calet corpus, tradit vaporem: cùm alget morbi frigore caro, refrigerat animam tuam: cùm dolet corpus tuum, triſtis eſt mens tua: ſed triſtitia tua in gaudium veniet. Noli ergo timere ſi manducetur D
caro tua, anima tua non deuoratur. Ideo Dauid non timere ſe dicit, quia carnem eius non animam inimici edebant,
Pſal.26. ſicut legimus: Dum appropinquant ſuper me nocentes, vt edant carnes meas: Qui tribulant me inimici mei, ipſi infirmati ſunt, & ceciderunt. Ruinam igitur ſolam facit ſibi ſerpens. ideo ſerpenti traditur, qui a ſerpente eliſus eſt, vt quem deiecit, hunc erigat, & fiat ruina ſerpentis, hominis reſurrectio. Sathanam autem corporalis huius contritionis & carnalis authorem debilitatis ſcriptura oſtendit, Pau-
2. Corin. 12 lo dicente: Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus ſathanæ, vt me collaphizet, vt non extollar. Sic enim curare Paulus didicit, quemadmodum ipſe ſanatus eſt. Bonus itaque doctor dum promittit alterum de duobus, vtrunq; donauit. Venit in virga, quia à communione ſacra conuictum remouit. Et bene dicitur tradi ſathanę, qui ſeparatur à Chri-
1. Cor.5. ſti corpore. Venit etiam in charitate ſpiritúque manſuetu-
Ibidem.4. dinis: vel quia ſic tradidit vt ſpiritum eius ſaluum faceret: vel quia eum quem ante ſequeſtrauerat, poſtea ſacramentis reddidit. Nã & ſequeſtrari oportet grauiter lapſum, ne modicum fermentum totam maſſam corrumpat. Expurgandũ Ibidem.5.
eſt vetus fermẽtum, vel in ſingulis vetus homo, hoc eſt, exterior homo cumactibus ſuis, vel in populo inueteratus pec- Coloſ.3.
catis vitiiſque concretus. Bene dixit, expurgandũ non proiiciẽdum. Quod enim expurgatur, non totum iudicatur inutile. Ideo enĩ purgatur, vt vtile ab inutili ſeparetur. Quod autem proiicitur, nihil vtile habere creditur.

De eccleſiæ farina & fermentum peccatorum quemadmodum expurgetur, fermentúmque hæreticorum quomodo in eccleſiæ farina abſcondatur. De paſcha quoque noſtro Chriſto immolato pro peccatoribus, quos inuidus à tanta gratia excluſit Nouatianus. Cap. XV.

TAm tum igitur Apoſtolus addendum ſacramentis iudicauit cœleſtibus, ſi purgari ſe ipſe vellet. Et bene ait: Expurgate. Velut operib' enim quibuſdam totius populi purgatur, & plebis lachrymis abluitur, qui orationibus & fletibus plebis redimitur à peccato, & in homine mundatur interiore. Donauit enim Chriſtus eccleſiæ ſuæ, vt vnum per omnes redimeret, quæ domini Ieſu meruit aduentũ vt per vnum omnes redimerentur. Hic ſenſus Pauli eſt, quẽ verba obſcuriorẽ faciũt. Con-
ſideremus ipſum Apoſtoli ſermonẽ: Expurgate, inquit, ve- 1. Cor.5.
tus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi. Siue quòd tota eccleſia ſuſcipiat onus peccatoris, cui compatiendum & fletu & oratione, & dolore eſt: & quaſi fermento eius ſe totam conſpergat, vt per vniuerſos ea quæ ſuperflua ſunt in aliquo pœnitentiam agente, viritim miſericordiæ aut compaſſionis velut collatiua quadam admixtione
purgentur: Siue vt illa mulier euangelica docet, quæ typum Lucæ.13.
prætendit eccleſiæ, eo quòd fermentum abſcondit in farina ſua donec fermentetur totum, vt mundum omne ſumatur. Docuit me dominus in euangelio quid ſit fermentum, di- Matth.16.
cens: Non intelligitis, quia non de pane dixi: Attẽdite à fermento Phariſæorum & Sadducæorum. Tũc, inquit, intellexerunt, quia non dixit à panibus, ſed à doctrina Phariſæorum & Sadducæorum attẽderent ſibi. Hoc ergo fermẽtum, C
hoc eſt doctrinã Phariſæorũ & diſputationem Sadducæorum, abſcondit eccleſia in farina ſua, cùm literam legis duriorem ſpiritali interpretatiõe molliuit, & velut mola quadam ſuæ diſputationis infregit, proferens velut de folliculis literarum myſteriorum interna ſecreta, & reſurrectionis fidem aſtruens, qua dei miſericordia prædicatur, qua reparari vita creditur mortuorum. Nõ abſurda autem videtur ad hunc locum aſſumptio comparationis huius. Siquidem regnum cœlorum eſt peccatoris redemptio, & ideo farina eccleſiæ conſpergamur omnes boni & mali, vt ſimus omnes in noua conſperſione. Quis autẽ non vereretur, ne fermenti vitioſioris admixtio maſſam decoloraret? Ideo dixit: Vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi: hoc eſt, tales cõſperſio vos reddat, qualis erat innocentiæ veſtræ pura ſyncerita-
tas. Ita ſi miſereamur, non fuſcamur peccato alieno, ſed redemptionem eius acquirimus noſtræ gratiæ, vt qualis erat puritas, perſeueret. Et ideo addidit: Etenim paſcha noſtrum
immolatus eſt Chriſtus: hoc eſt, paſſio domini omnib' pro- D
fuit, & peccatoribus donauit redemptionem, quos flagitij pœnituit admiſſi, Itaque epulemur bonum cibum pœnitentiam gerentes, læti redemptione. Nullus enim cibus eſt be-
uolentia & pietate dulcior, epulis noſtris atq; lætitiæ nulla Lucæ.15.
de peccatore ſeruato inuidia admiſceatur, ne ſeipſe à domo patris quemadmodum expoſitus in euangelio inuidus ille frater excludat, qui fratrem receptũ doluit, quem in perpetuum gaudebat excluſum. Cuius vos ſimiles eſſe Nouatiani non poteſtis negare, qui ideo (vt dicitis) in eccleſiam non conuenitis, quia per pœnitẽtiam tributa ſpes fuerat his qui lapſi ſunt reuertendi. Sed hoc prætẽtum eſt ſpecie, cæterum epiſcopatus amiſſi dolore ſuccenſus Nouatianus ſchiſma compoſuit. Sed non intelligitis quia de vobis quoque prophetauit Apoſtolus & vobis dicit: Et vos inflati eſtis, & nõ 1. Cor.5.
magis luctum habuiſtis, vt tollatur de medio veſtrum qui hoc opus fecit? Vtique tunc penitus tollitur, cùm aboletur peccatum eius. Non enim excludendum ab eccleſia dicit Apoſtolus, qui ſuadet eſſe purgandum.

De mi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

De misericordia domini Iesu. Et quemadmodũ ij qui eius clementiam non imitantur, spiritus ipsius non sint. Et quod misericordia facta pœnitentibus in præsenti, testimonium sit remunerationis futuræ. Caput XVI.

VM igitur Apostolus peccatum remiserit, qua vos authoritate dimittendum negatis? Quis reuerentior Christi: Nouatianus, an Paulus? Sed nouerat Paulus dominum misericordem, nouerat dominum Iesum seueritate magis discipulorum offensum, quàm misericordia. Denique Iacobum & Ioannem, dicentes quòd ignem de cœlo peterent, qui consumeret eos qui dominum recipere nolebant, confutauit Iesus, dicens:
Luc.9. Nescitis cuius spiritus estis? filius enim hominis nõ venit animas hominum perdere, sed saluas facere. Et illis quidem dixit: Nescitis cuius spiritus estis, qui ipsius erant spiritus: vobis autem dicit: Non estis spiritus mei, qui meam clementiam non tenetis, qui meam refutatis misericordiã, qui excluditis pœnitentiam, quam ego per apostolos meos prædicari volui in nomine meo. Fruſtra enim dicitis vos prædicare pœnitentiam, qui tollitis fructum pœnitentiæ. Homines enim ad aliquod studium aut præmiis aut fructibus incitantur. Omne autem studium torpescit dilatione. Et ideo dominus vt præsentium fructu cumularetur deuotio
Matth.19. discipulorum, dixit quoniam qui dimisisset omnia sua, & deum secutus esset, septies tantum reciperet & hic, & in futurum. Prius hic promisit, vt fastidia dilationis auferret. addidit & in futurum, vt hic disceres credere in futurum quoque soluenda tibi præmia. Remuneratio igitur præsentium, testimonium futurorum est. Si quis igitur occulta crimina habens, propter Christum tamen studiosè pœnitentiam egerit: quomodo isthic recipit, si ei cõmunio nõ refunditur? Volo veniam reus speret, petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus, vt ignoscatur, obsecret: & cum secundo & tertio fuerit dilata eius communio, credat remissius se supplicasse, fletus augeat miserabilior, postea reuertatur, teneat pedes brachiis, osculetur osculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt de ipso dicat dominus Iesus.
Luc.7. Remissa sunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Cognoui quosdam in pœnitentia sulcasse vultum lachrymis, exarasse cõtinuis fletibus genas, strauisse corpus suum calcandum omnibus, ieiuno ore semper & pallido mortis speciem spiranti in corpore prætulisse.

Quibus indulgentia, quibus seueritas exhibenda. Cap. XVII.

QVid expectamus vt mortui mereantur veniam, qui mortem sibi intulerunt cum viuerent? Satis est, inquit, ei qui talis est, obiurgatio hæc quæ fit à pluribus: ita vt econtrario magis donetis & consolemini, ne fortè abundantiore tristitia absorbeatur. Si satis ad condemnationem est obiurgatio quæ fit à pluribus, satis est quoq; ad remissionem peccati obsecratio quæ fit à pluribus. Moralis magister, & nostræ fragilitatis conscius, & pietatis diuinæ interpres vult donari peccatũ, vult consolationem adhiberi, ne tristitia pœnitentem tædio longæ dilationis absorbeat. Ideo ergo donauit Apostolus, nec solum donauit, sed etiam confirmari in eum charitatem voluit. Qui charus est, non habet duritiam, sed mansuetudinẽ. Non solum donauit ipse, sed voluit etiam omnes donare, & se propter alios donasse dixit, ne multi propter vnum diu-
2.Corin.2. tius contristarentur. Si cui, inquit, donastis, & ego. nam & ego propter vos in persona Christi, vt non circumueniamur à sathana. Nec enim versutias eius ignoramus. Rectè potest serpentem cauere, qui eius potest versutias non ignorare, quæ multæ ad nocendũ sunt. vult enim semper nocere, semper circumuenire vt mortẽ inferat. Sed debemus cauere ne remedium nostrum fiat eius triumphus. Circũuenimur enim ab eo, si per nimiam tristitiam pereat qui potest liberari per indulgẽtiam. Et vt sciremus quia de baptizato dicit,
1.Cor.5. addidit: Scripsi vobis in epistola, ne commisceamini fornicariis, non vtique fornicarius huius mundi. Et infrà subiunxit: Nunc autem scripsi vobis, nõ commisceri, si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens. Quos simul subiunxit ad pœnam, simul voluit etiam ad veniam pertinere. Si quis autem talis est, inquit, cùm hoc nec cibum sumas. Quàm seuerus pertinacibus, quàm indulgens rogantib⁹. Aduersum illos Christi armatur iniuria, his Christi inuocatio suffragatur. At ne quis fortè eo moueatur, quia scriptum est: Tradi huiusmodi hominem sathanæ in interitum carnis, & dicat: Quomodo potuit ad veniam pertinere, cuius omnis interierit caro, cùm manifestum sit in vtroq; redemptum hominem, in vtroque saluari, neque animam sine carne, neque carnem sine anima, cùm sibi sint gestorum operum cõsortiis copulatæ, sine consortio vel pœnæ esse vel præmij? Is sibi responsum hoc habeat, quòd interitus non consummatam absumptionem carnis significet, sed castigationem. Sicut enim mortuus peccato, deo viuit: ita illecebra carnis interit, & cupiditatibus suis moritur caro, vt castitati cæterisque bonis operibus reuiuiscat. Et quod aptius exemplum quàm de matre sumamus? Nanque ipsa de qua assumpti sumus terra, intermisso exercitio cultúque videtur deserta, & aut vinetis quibus consitus est ager, aut oleis moritur, succum tamen proprium velut quandam sui animam non amittit. Denique repetitur à cultore, & creditis seminibus quibus habilis æstimatur, feracior assurgit fructibus. Non ergo alienum si etiam nostra caro interire sic dicitur, vt repressa magis quàm assumpta credatur.

FINIS LIBRI PRIMI.

DIVI AMBROSII MEDIOLANEN sis episcopi de pœnitentia Liber secundus.

Quod pœnitentia non solum solicitè, sed & maturè sit agenda. Caput I.

TSi non pauca quæ ad cohortationẽ pœnitentiæ proficiant, scripta sint libro superiore, tamẽ cùm adiici possint complura, ne velut semesas verborũ nostrorum epulas reliquisse videamur, inceptũ prosequamur conuiuium. Agenda est enim pœnitentia non solum solicitè, sed etiam maturè: ne fortè euangelicus ille paterfamilias qui arborem ficum plantauit in vinea sua, veniat, & quærens fructum in
Luc.13. ea, si nõ inuenerit, dicat cultori vineæ: Succide illã. vt quid etiam terrã occupat? Et nisi cultor vineæ interueniat, dicẽs: Domine remitte illam & hoc anno, vsq; dum fodiã circa illam, & mittam cophinum stercoris: excidatur ficulnea. Stercoremus ergo & nos agrum hunc quem possidemus, & imitemur laboriosos agricolas, quos non pudet fimo pingui satiare terram, & immundo cinere agrum aspergere, vt fructus vberiores colligant. Et quemadmodum stercoremus,
Philip.3. docet Apostolus, dicens: Et æstimo stercora, vt Christum lucrifaciam. qui per infamiam & bonam famã meruit Christo placere. Legerat enim quòd Abraham dum se stercus &
Genes.18. cinerem fatetur, summa humilitate inuenit dei gratiam. Legerat quòd Iob in stercore sedens, omnia quæ amiserat re-
Iob.42. cuperauit. Legerat prophetantem Dauid quòd deus de ter-
Psalm.112. ra suscitat inopem, & de stercore erigit pauperem. Et nos ergo non erubescamus fateri domino peccata nostra. Pudor est vt vnusquisq; crimina sua prodat. Sed ille pudor agrum suum arat, spinas tollit perpetuas, sentes amputat, fructũ adolet quos in te mortuos esse credebas. Sequere illum qui bene arando agrum suum fructus quæsiuit æternos. Maledi-
1.Corint.4. cimur, inquit, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus. Blasphemamur, & obsecramus, tanquam purgamenta huius mundi facti sumus. Si & tu sic araueris, seminabis spiritalia. Ara vt peccatum auferas, fructum acquiras. Ille arauit, vt persecutoris in se eradicaret affectum. Quid plus potuit nobis conferre Christus ad studium correctionis, quàm vt conuerteret, & daret nobis ex persecutore doctorem?

De redargutorum hæreticorum obmisu, authoritatẽ apostolicæ sententiæ suo errori suffragari iactantium: & defensionis illius repulsione, ex dictis Apostoli, qui sibi contrarius esse non potuit. Caput II.

Cùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

CVm igitur tam euidenti & ipsius Apostoli & scriptorum eius exemplo redarguantur, tamen adhuc obniti volunt, & authoritatem aiunt apostolicæ sibi suffragari sententiæ, allegantes scriptum
Hebr.6. ad Hebræos: Impossibile est enim hos qui semel illuminati sunt, & gustauerunt donum cœleste, & participes facti sunt spiritus sancti, & bonum gustauerunt dei verbum, virtutésque futuri seculi: lapsos iterum reuocari in pœnitentiã, rursus crucifigentes filium dei, & ostentatione triumphantes.
Nunquid Paulus aduersus factum suum prædicare potuit?
1.Cor.5. Donauit Corinthio peccatum per pœnitentiam: quomodo hic potuit sententiam suam ipse reprehẽdere? Ergo quia non potuit quod ædificauerat destruere; non contrarium dixisse eũ, sed diuersum aduertimus. Quod enim contrarium est, seipsum impugnat: quod diuersum est, distinctam solet habere rationem. Ita autem contrarium non est, vt alterum suffragetur alteri. Etenim quia de remittenda prædicauit pœnitentia, debuit & de iis qui iterandum putant baptismum, non silere: & prius sollicitudinem nobis auferri oportuit, vt sciremus etiam post baptismum, si qui peccarẽt, donari eis posse peccatum, ne spe veniæ destitutos iterandi baptismatis opinio vana peruerteret. Deinde iterandum non esse baptisma, rationabili disputatione suadendum fuit. De baptismate autem dictum verba ipsa declarant, quibus significauit impossibile esse lapsos renouari in pœnitentiam.
Per lauacrum enim renouamur, per quod renascimur, sicut
Roman.6. ipse Paulus dicit: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, vt quemadmodum surrexit Christus ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Et alibi: Renouamini spiritu mentis vestrę, & induite nouum hominem qui secundum deum creatus est. Et alibi:
Ephes.4.
Psal.102. Renouabitur sicut aquilę iuuentus tua. Quòd etiã aquila cùm fuerit mortua, ex suis reliquiis renascatur. sicut per baptismatis sacramentum cùm fuerimus peccato mortui, renascimur deo, ac reformamur. Vnum ergo baptismum docet,
Ephes.6. sicut alibi: Vna fides, vnum, inquit, baptisma. Illud quoque cuidens, q̃ in eo qui baptizatur, crucifigitur filius dei: quia non potuit caro nostra abolere peccatum, nisi crucifixa esset in Christo Iesu. Denique scriptum est: Quia quicunque
Roma.4. baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et infrà: Si enim complantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, scientes quia vetus homo noster simul cõfixus est cruci. Et ad Colossenses ait:
Colos.2. Consepulti ei in baptismo, in quo & consurrexistis. Quod ideo scriptum est, vt credamus quia ipse crucifigitur in nobis, vt per illum peccata nostra mundentur, vt ipse chirographum nostrum affigat cruci, qui solus potest donare delicta. Ipse in nobis principat⁹ & potestates triumphet: quo-
Ephe.1. &.3 niam de ipso scriptum est: Principatus & potestates ostentauit triumphans eos in semetipso. Ergo quod ait in hac epistola quæ scribitur ad Hebræos: Impossibile esse lapsos re-
Hebr.6. nouari in pœnitentiam, ac rursus crucifigentes filium dei, & ostentatione triumphantes: eo spectat, vt de baptismo dictum credamus, in quo crucifigimus filium dei in nobis, vt per illum nobis mundus crucifigatur: quia quadam triumphamus specie, dum similitudinem mortis eius assumimus, qui principatus & potestates in sua cruce ostentauit ac triumphauit, vt in mortis eius similitudine nos quoque de principatibus, quorum iugum deponimus, triumphemus. Semel autem crucifixus est Christus, semel peccato mortuus, & ideo vnum non plura baptismata. Quid quod & supra doctrinam baptismorum præmisit? Et quia multa erant baptismata in lege, merito reprehendit illos qui perfecta dimittant, & principia verbi requirant. Docet nos scire oportere destructa esse vniuersa legis baptismata, vnum baptisma esse in ecclesia. Hortatur autem nos vt relinquentes initium verbi, ad perfectum tendamus. Et hoc faciemus, in-
Ibidem. quit, si quidem permiserit deus. Non potest enim sine fauore dei aliquis esse perfectus. Possem quidem etiam illud dicere ei, qui hoc de pœnitentia dictum putat. quia quæ im-
Matth.19. possibilia sunt homini, possibilia sunt apud deum: & potens est deus quando vult donare nobis peccata, etiam quæ putamus non posse concedi. Et ideo quod nobis impossibile impetratu videtur, deo donare possibile est. Nã & impossibile videbatur vt peccatum abluueret aqua. Denique Naa-
4.Reg.5. man Syrus lepram suam mundari per aquam posse non credidit. Sed quod impossibile erat, fecit de' possibile esse, qui De peccatorum remissione. tantam nobis donauit gratiam. Similiter impossibile videbatur per pœnitentiam peccata dimitti. Concessit hoc Christus apostolis suis, quod ab apostolis ad sacerdotum officia transmissum est. Factum est igitur possibile, quod impossibile videbatur. Sed tamen de baptismo dictum, ne quis iteraret, vera ratione persuadet.

Quod Apostolus non uenerit contra euidentem doctrinam Christi, qui de peccatore pœnitentiam agente comparationem posuit filij prodigi, & quemadmodum ex hoc ad spem ueniæ per pœnitentiam prouocemur. Cap. III.

NEque enim Apostolus contra euidentem Christi doctrinam veniret, qui de peccatore pœnitentiam agẽte comparationem posuit, eò quòd per- Lucæ.15.
egre profectus acceptam à patre omnem substantiam deuorauerit viuendo luxuriosè, & postea panem patris desiderauit cùm vesceretur siliquis, & meruit stolã, annulum, calceamentum, immolationem quoque vituli, quæ speciem habet passionis dominicæ, per quam cœleste sacramẽtum nobis donatum est. Bene dicitur quia peregre profectus est qui erat à sacris altaribus separatus. hoc est enim ab Hierusalem illa quæ in cœlo est, ciuico quodam & domestico sanctorum separari domicilio. Vnde & Apostolus Ephes.2.
ait: Ergo iam non estis aduenæ atq; peregrini, sed ciues sanctorum, & domestici dei. Et cõsumpsit, inquit, substantiam suam. Merito consumpsit eam, cuius fides in operibus claudicabat. Fides enim eorum quę sperantur substantia est, Hebr.11.
rerum argumentum non apparentium. Et bona substantia fides, in qua spei est nostræ patrimonium. Nec mirum si fame peribat, qui diuino alimento egebat, cuius desiderio compulsus: Surgam, inquit, & ibo ad patrem meum, & dicam il- Lucæ.15.
li: Pater peccaui in cœlum, & coram te. Nónne aduertistis id euidenter iam nobis expositum, quod merendi gratia sacramenti ad precandum impellimur: & hoc auferre vultis propter quod agitur pœnitentia? Tolle gubernatori peruenidi spem, & in mediis fluctibus incertus errabit. Tolle luctatori coronam, lentus iacebit in stadio. Tolle piscatori capiẽdi efficaciam, desinit iactare retia. Quomodo ergo potest qui famem patitur animæ suæ, studiosius deum precari, si sacram desperet alimoniam? Peccaui, inquit, in cœlum, & coram te. Fatetur vtique peccatum ad mortem, ne quem vos agentem cuiuslibet criminis pœnitentiam iure excludi putaretis, quando is, qui in cœlum peccauit, vel in regnũ cœleste, vel in animam suam, quod est peccatum ad mor- Psal.50.
tem, & peccauit coram deo, cui soli dicitur: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: tam cito veniam meretur, vt venienti & adhuc longe posito occurrat pater, & osculum tribuat, quod insigne est sacræ pacis: stolam proferri iubeat, Matth.22.
quæ vestis est nuptialis, quam si quis non habuerit, à conuiuio nuptiali excluditur. Det annulũ in manũ eius, quod est
D fidei pignus, & sancti spiritus signaculum. Calceamenta deferri præcipiat. Celebraturus enim pascha domini, epulaturus agnum, tectum debet aduersus omnes incursus bestiarum spiritalium, morsúsque serpẽtis habere vestigium. Vitulum præcipiat occidi: quia pascha nostrum immolatus est 1.Corin.5.
Christus. Etenim quotiescunq; sanguinem domini sumimus, mortem domini annũciamus. Sicut ergo semel pro omnibus immolatus est, ita quotiescunque peccata donantur, corporis eius sacramentum sumimus: vt per sanguinem eius fiat peccatorum remissio. Ergo euidentissime domini Ibidem.11.
prædicatione mandatum est etiam grauissimi criminis reis, si ex toto corde & manifesta confessione peccati pœnitentiam gerant, sacramenti cœlestis refundendam gratiam. Vnde nihil vobis ad excusationem resedisse certum est.

De spiritu blasphemiæ qui non remittetur hic, neque in futuro: & quomodo intelligatur illud de hæreticis atque schismaticis, qui ecclesiam separant, quibus indulgentia negatur, quandiu tanti criminis merita non deposuerint. Caput IIII.

Perlatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

PErlatum est tamen ad nos, etiam illud vos obii- A
Matth.12. cere solere, quod dicatis scriptum esse: Omne pec catum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur hominibus: Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei, qui autem dixerit contra spiritum sanctũ, non remittetur ei neque in hoc seculo, neq; in futuro. Quo exemplo omnis assertio vestra destruitur & absoluitur. Scriptum est enim: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus. Cur igitur non remittitis? Cur ligatis vincula quę non soluitis? Cur nodos nectitis quos nõ relaxatis? Remittite cæteris, agite de iis quos peccantes in spiritum sanctum euangelica authoritate in perpetuum adstringi putatis. Et tamen quos adstringat consideremus, repetentes superiora lectionis ipsius, vt euidentius comprehẽdamus. Di
Luc.11. cebant Iudæi: Hic nõ eiicit dęmonia nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. Respondit Iesus: Omne regnũ diuisum contra se destruetur, & omnis ciuitas vel domus diuisa contra se, non stabit. Si enim Sathanas Sathanã eiicit, aduersum B se diuisus est, quomodo ergo stabit regnum eius? Quod si ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij vestri in quo eiiciũt? De iis vtique expressum videmus, qui dominum Iesum in Beelzebub eiicere dęmonia loquebantur, quibus sic respondit dominus, quod Sathanæ hæreditas in iis esset qui Sathanæ cõpararent saluatorẽ omnium, & in regno diaboli constituerẽt Christi gratiam. Et vt cognosceremus quia de hac dixit blasphemia, adiunxit: Progenies viperarũ, quomodo potestis bona loqui, cùm sitis mali? Hos ergo qui hæc loquũtur, negat ad veniam pertinere. Denique Petrus Simoni, qui magicæ artis cõsuetudine deprauatus purasset quòd gratiam Christi per impositionem manus, atq; infusionem spiritus sancti compararet pecunia, ait: Nõ est tibi pars neq;
Acto.8. sors in hac fide: quia cor tuum nõ est rectũ apud deum. Pœnitẽtiam itaq; age ab hac nequitia tua, & precare dominũ, si fortè remittatur tibi recordatio cordis tui. In obligatiõe enim iniquitatis, & amaritudine fellis video te esse. Vides qđ hunc magica vanitate blasphemantem in spiritum sanctum, C apostolica authoritate condemnet, & eo magis quia puram conscientiam fidei non habebat: & tamen non intercluſit ei spem veniæ, quem inuitauit ad pœnitẽtiam? Responsum est igitur à domino blasphemiæ Pharisæorum, & ideo his potestatis suæ gratiam negat, quæ in remissionem peccatorum est, qui cœlestem eius potestatem diabolico fultam suffragio vindicarent. Eos quoque asserit diabolico vti spiritu, qui separarent ecclesiam dei: vt omnium temporũ hæreticos & schismaticos comprehenderet, quibus indulgẽtiam negat. quòd omne peccatum circa singulos est, hoc in vniuersos. Soli enim sunt qui volunt soluere Christi gratiam, qui ecclesiæ membra discerpunt, propter quam passus est dominus Iesus, spiritúsq; sanctus datus est nobis. Denique vt sciatis quia de dispersoribus dicit, sic habemus scriptum:
Matth.12. Qui non, est mecum contra me est: & qui non colligit mecum, dispergit. Et vt sciremus de his dictum, statim subiunxit: Ideo dico vobis, omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur D hominibus. Cùm dicit, Ideo dico vobis: nónne euidenter hoc præ cæteris à nobis intelligi voluit? Meritóque adiunxit: Arbor bona bonos fructus facit, mala autem arbor malos fructus facit. Congregatio enim mala bonum facere fructum non potest. Arbor itaque congregatio est, fructus boni arboris, filij ecclesiæ sunt. Et ideo reuertimini ad ecclesiam, si qui vos separastis impiè. Omnibus enim conuersis
Iohel.2. pollicetur veniam, quia scriptum est: Omnis quicunque inuocauerit nomen domini, saluus erit. Deniq; etiam Iudæorum populus qui dicebat de domino Iesu: Dæmonium ha-
Ioan.8. bet: qui dicebat: In Beelzebub eiicit dęmonia: qui crucifixit dominũ Iesum, Petri prædicatione vocatur ad baptismũ, vt sceleris tanti merita deponat.

De infructuosa pœnitentia Iudæ, qui non coram deo, sed coram Iudæis pœnituit, quódque pœnitẽtia debeat esse syncera, non dolosa. Et quomodo intelligenda sint uerba Apostoli Petri, quibus Nouatiani errorem suum defendũt. De differenti quoque accessu ad baptismum atque pœnitentiam. *Caput V.*

SEd quid mirum, si salutem negatis aliis, qui vestram recusatis? licet illi nihil deferant qui à vobis pœnitentiam petunt. Arbitror enim quòd etiam Iudas potuisset tanta dei miserarione non excludi à venia, si pœnitentiam non apud Iudęos, sed apud Christum egisset. Peccaui, inquit, quòd tradiderim sanguinem iustum. Respondérunt: Quid ad nos? Tu videris. Quæ vox alia vestra est cùm etiam minoris peccati reus vobis factum proprium confitetur? Quid respõdetis aliud nisi hoc, Quid ad nos? tu videris? Hunc sermonem laqueus sequitur. eo feralior est pœna, quo culpa est minor. Sed si isti nõ conuertuntur, vel vos reuertimini, qui lapsu vario de innocentiæ fideique præcelso fastigio decidistis. Bonum dominum habemus, qui velit donare omnibus, qui re per prophetam vocauit, dicens: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero, tu autem memor esto, & iudicemur. Matth.27. Esaiæ.43. Referunt tamen quęstionem de verbo Apostoli Petri: quia dixit: Si fortè, & putant non confirmasse Petrum vt agenti Acto.2. pœnitentiam peccatum remitteret. Sed considerent de quo loquatur, hoc est, de Simone, qui non ex fide crederet: sed dolum cogitaret. Denique & dominus dicenti ei, cuius non plenam synceritatem videret, Sequar te, ait: Vulpes foueas habẽt. Quem ergo dominus ante baptismum prohibuit sequi, quoniam fraudulentum videbat: miraris si post baptismum præuaricantem non absoluit Apostolus, quem in obligatione iniquitatis manere pronũciat? Sed hoc illis responsum sit. Ego autem nec Petrum dubitasse dico, nec verbis vnius præiudicio tantam causam strangulandam arbitror. Nam si putant dubitasse Petrum, nunquid & deus dubitauit qui ait ad Hieremiam prophetam: Sta in atrio domus domini, & responsum dabis omni Iudæ, iis qui veniunt adorare in domo domini, omnia verba quæ constitui tibi respõdere illis: noli auferre verbum, forsitan audient, & auertẽtur? Dicant ergo dominum ignorasse quid esset futurum. Sed non ignorantia eo verbo exprimitur: sed in scripturis diuinis frequens huiusmodi consuetudo aduertitur, eo quod simplex sit elocutio. Siquidem & ad Ezechiel dicit dominus: Fili hominis mittam ego te ad domum Israel, eos qui me exacerbauerunt, ipsi & patres eorum vsque in hodiernum, & dices ad eos: Hæc dicit dominus, si fortè audient & terrebuntur. Nesciebat ergo eos posse aut non posse cõuerti? Non ergo semper dubitantis ista est elocutio. Denique ipsi sapientes seculi, qui omnẽ gloriam suam statuunt in expressione verborum, quod Latinè fortè dicimus, Græcè τάχα non vbique pro dubitatione posuerunt. Aiunt itaque dixisse primum suorum poetam: ἢ τάχα χήρη ἴσομαι, quod est, Hiad.1. cito vidua ero. Et alibi: τάχα γάρ τι κατακτανέουσιν Ἀχαιοὶ πάντες ὁμοφρονέοντες. Non enim dubitaret omnibus simul insurgentibus, vnum facile ab vniuersis posse prosterni. Sed nos nostris magis quàm alienis vtamur. Deniq; habes in euangelio, quia ipse filius de patre ait, cùm misisset seruos ad vineã suam, & occisi essent, dixisse patrem: Mittam filium meum Matth.21. dilectissimum, forsitan ipsum verebuntur. Et alibi ex sua persona filius ait: Neque me scitis, neque patrem meum. Si Ioan.8. enim me sciretis, & patrem meum forsitan sciretis. Si ergo his verbis vsus est Petrus, quib⁹ dominus vsus est sine præiudicio sententiæ suæ, cur non accipiamus & Petrum his vsum sermonibus sine suæ fidei præiudicio? Neque poterat dubitare de Christi munere, qui sibi soluendorum peccatorum dederat potestatem, præsertim cùm versutiis hæreticorum locum non deberet relinquere, qui ideo volunt spem hominũ destituere, vt iterãdi baptismatis apud desperantes facilius inducant persuasionem. Sed Apostoli hoc habentes secundum Christi magisterium pœnitentiam docuerunt, spoponderunt veniam, culpã relaxauerũt: sicut & docuit Dauid, dicẽs: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & Psalm.31. quorum tecta sunt peccata: Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum. Vtrunque enim beatum dixit, & cuius iniquitas remittitur per lauacrum, & cuius peccatum tegitur operibus bonis. Qui enim agit pœnitentiam, non solum diluere lachrymis debet peccatum suum: sed etiam emendationibus factis operire & tegere delicta superiora, vt non ei im-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ei imputetur peccatũ. Ergo tegam⁹ lapſus noſtros poſterio A
ribus factis, mundemus fletib⁹, vt audiat nos dominus deus
noſter ingemiſcentes, ſicut audiuit lachrymantem Effrem,
quemadmodum ſcriptum eſt, dicente deo: Audiens audiui
Hierem. 31. Effrẽ lachrymantẽ. Et ipſa verba Effrem lamẽtantis expreſ
ſit dicens: Caſtigaſti me, & caſtigatus ſum, ſicut vitulus non
ſum edoctus. Vitulus enim ludit, & præſepe deſerit, & ideo
Effrem ſicut vitulus non eſt ectoctus longe poſitus à præſe
Tob. 1. pi, quia præſepe domini deſeruit, & Hieroboam ſecutus vi
tulos adorauit, quod prophetia futurum per Aaron indica-
uerat, ſic lapſurum populum Iudæorum. Ideoq; agens pœ-
Hierem. 31. nitentiam dicit: Couerte me, & conuertar: quia tu dominus
meus: quia in nouiſſimo captiuitatis meæ pœnitentiam egi,
& poſtquã cognoui, ingemui ſuper dies confuſionis, & ſub-
iectus ſum tibi, quia accepi opprobrium & demonſtraui te.

*De inſtructione atque exhortatioue ad lamenta pœniten-
tiæ ex diuerſis ſacræ ſcripturæ ſententiis atque exem-
plis.* *Cap. VI.*

ADuertimus quomodo agẽda ſit pœnitentia, qui- B
bus ſermonibus, quibus fletibus, vt peccati dies
confuſionis appelletur. Confuſio eſt enim quãdo
Chriſtus negatur. Et ideo ſubiiciamus nos deo,
vt non ſubditi ſimus peccato, & delictorũ noſtrorum me-
moriam recenſentes tanquam opprobrium erubeſcamus,
non velut quandam gloriam prædicemus, ſicut quidam ex-
pugnata pudicitia, oppreſſa iuſtitia gloriantur: & tanta fiat
conuerſio, vt qui deum non agnoſcebamus, ipſi eum iam a-
liis demonſtremus: motus autem dominus tali conuerſione
Hierem. 31. noſtra reſpondeat: A iuuentute mea es tu filius dilectus mi-
hi Effrem, vt puer in deliciis, quoniam eo quòd ſermones
mei in ipſo ſunt, memoria memor ero eius, propterea feſti-
naui ſuper illum, miſericordia miſerebor eius, dixit domi-
nus. Quam autẽ miſericordiã nobis polliceatur, infra oſten
dit dicẽs: Inebriaui omnẽ animam ſitientẽ, & omnẽ animam
eſurientẽ ſatiaui. Ideo exurrexi, & vidi: & ſomn⁹ meus mihi
dulcis eſt. Aduertimus quòd peccãtib⁹ dominus ſacramẽta
promittat ſua, & ideo omnes cõuertamur ad dominũ. Si iſti C
non conuertuntur, vel vos reuertimini qui lapſu vario de
innocentiæ fideíque præcelſo faſtigio decidiſtis. Bonũ do-
minum habemus, qui velit donare omnibus, qui te per pro-
Eſaiæ. 43. phetã vocauit, dicens: Ego ſum, ego ſum qui deleo iniqui-
tates tuas, & memor non ero: tu autem memor eſto, vt iudi-
cemur. Ego, inquit, memor non ero, tu autem memor eſto.
hoc eſt, non reuoco illa. quæcunque delicta donaui tibi, ve-
lut quadam obliuione tecta ſint, tu autẽ memor eſto. Ego,
inquit, memor nõ ero propter gratiam, tu memor eſto pro-
pter correctionem: memor eſto vt ſcias donatum eſſe pec-
catum, ne glorieris quaſi innocens, ne te iuſtificando plus
ingraueris. ſed ſi vis iuſtificari, fatere delictum tuum. Soluit
enim criminum nexus verecunda confeſſio peccatorum.
Vides quid à te exigat deus tuus, vt memor ſis eius quã ac-
cepiſti gratię. Non glorieris quaſi non acceperis. Vides qua
remiſſionis pollicitatione te prouocet ad confitendũ. Vide
ne reluctando mãdatis cœleſtibus in deuotionem Iudæorũ
Lu. 7. incidas, quibus dicit dominus Ieſus: Cantauimus vobis, & D
non ſaltaſtis: lamentauimus, & nõ ploraſtis. Vilis ſermo, ſed
non vile myſterium. Et ideo cauendũ ne quis vulgari qua-
dam ſermonis huius deceptus interpretatione, putet nobis
ſaltationis lubricæ hiſtrionicos motus, & ſcenæ deliramẽta
mandari (hæc etiam in adoleſcentula ætate vitioſa ſunt) ſed
2. Reg. 6. ſaltationem eam mandauit, qua ſaltauit Dauid ante arcam
domini. Totum enim decet quicquid defertur religioni, vt
nullum obſequium quod proficiat ad cultum & obſeruan-
tiam Chriſti, erubeſcamus. Nõ ergo illa deliciarum comes,
atque luxurię ſaltatio prędicatur: ſed qua vnuſquiſque cor-
pus attollat impigrum, nec humi pigra iacere membra, vel
tardis ſinat torpere veſtigiis. Saltabat ſpiritaliter Paulus cũ
ſe pro nobis extenderet, & poſteriora obliuiſcẽs, priora ap-
Philip. 3. petens, contenderet ad brauium Chriſti. Tu quoque cùm
ad baptiſmum venis, manus eleuare, pedes quibus ad æter-
na conſcendas, velociores habere admoneris. Hæc ſaltatio
fidei ſocia, gratiæ comes. Hoc eſt ergo myſterium: Canta-
uimus vobis, noui vtique canticum teſtamenti, & non ſal-
taſtis, hoc eſt, non eleuaſtis animũ ad ſpiritalem gratiam.
Lamentauimus, & non ploraſtis: hoc eſt, nõ egiſtis pœniten
tiam. Et ideo derelictus eſt Iudæorum populus, quia nec e-
git pœnitentiam, & gratiam refutauit. Per Ioannem pœ-
nitentia, per Chriſtum gratia. Iſtam quaſi dominus donat,
illam quaſi ſeruus annunciat. Vtrunque igitur eccleſia cu-
ſtodit, vt & conſequatur gratiam, & non abiiciat pœniten-
tiam. Gratia enim munus largientis eſt, pœnitentia delin-
quentis remedium. Sciuit Hieremias magnum remedium
eſſe pœnitentiæ, quam in Threnis ſuis ſuſcepit pro Hieru-
ſalem, & ipſam inducit agentem Hieruſalem, dicens: Plo- Thren. 1.
rans plorauit in nocte, & lachrymę eius in maxillis eius, nec
eſt qui conſoletur ab omnibus qui diligunt eam. Viæ Sion
lugent. Et adiecit: in his ergo fleo, oculi mei caligauerunt à
fletu, quia elõgauit à me qui me conſolabatur. Aduertimus
quòd hunc malorum ſuorum acerbiſſimum cumulum arbi
trabatur, quia deerat qui conſolaretur mœrentem. Quomo
do ergo vos ipſam conſolationem aufertis, qui ſpem rela-
xandæ negatis pœnitentiæ? Sed audiant qui agunt pœniten
tiam, quomodo agere debeant, quo ſtudio, quo affectu, qua
mentis intentione, qua intimorum concuſſione viſcerum,
qua cordis conuerſione. Vide, inquit, domine, quia tribu-
lor, venter meus turbatus eſt à fletu meo, cõuerſum eſt cor
meum in me. Cognouiſti intentionem animi, fidem mentis
cognoſce, & habitum corporis. Sederunt, inquit, in terra, ta
cuerunt ſeniores filiæ Sion, & impoſuerunt terram ſuper ca Ibidem. 2.
put ſuum, præcinxerũt ſe cilicio, deduxerũt in terram prin
cipes, virgines Hieruſalem defecerunt in lachrymis, oculi
mei caligauerunt. Turbatus eſt vẽter meus, effuſa eſt in ter-
ra gloria mea. Sic fleuit & Niniue populus, & denunciatum Ionæ. 3.
excidium ciuitatis euaſit. Tanta eſt enim pœnitentiæ medi
cina, vt mutare videatur ſuam deus ſententiam. In te eſt igi
tur vt euadas. vult ſe rogari domin⁹, vult de ſe ſperari, vult
ſibi ſupplicari. Homo es, & vis rogari vt ignoſcas, & putas
deum tibi non roganti ignoſcere? Ipſe dominus Hieruſa-
lem fleuit, vt quia ipſa flere nolebat, domini lachrymis ad
veniam pertineret. Ipſe nos flere vult, vt euadere poſſimus
ſicut habes ſcriptum in euangelio: Filiæ Hieruſalem nolite Lucæ. 23.
me flere, ſed voſipſas flete. Fleuit Dauid, & meruit vt mor- 2. Reg. 24.
tem populi pereũtis diuina remoueret miſericordia, quan-
do tribus ſibi propoſitis optionibus, eam tamen in qua ma-
iorem domini miſerationem experiretur, elegit. Quid eru-
beſcis tu peccata tua flere, cùm deus prophetas iuſſerit fle-
re pro populis? Denique & Ezechiel iuſſus eſt flere Hieru- Ezech. 2.
ſalem, & accepit librum in cuius capite ſcripta erant, lamen
tatio, & melos, & væ: duo triſtia, & vnum delectabile: quo-
niam ille ſaluus erit in futurum, qui in hoc ſeculo plus fleue
rit. Cor enim ſapientum in domo luctus, & cor ſtultorum Eccl. 7.
in domo epularum. Et ipſe dominus ait: Beati qui nunc fle- Luc. 6.
tis, quia ridebitis.

*De Lazaro ſuſcitato, & fletu ſororum eius. De lachryma-
tione quoque Ieſu, ubi ſpiritalis reſurrectio peccatorum
innuitur. De inuidia quoque Iudæorum qui Lazarum in-
terficere cogitabant, quorum duritiæ Nouatiani ſucceſ-
ſores ſunt, qui per pœnitentiam ſuſcitatos interficere uo
lunt.* *Caput VII.*

ELeamus igitur ad tempus, vt exultemus in æter-
num. Timeamus dominũ, præueniamus eum con
fitẽdo peccata noſtra. Corrigamus lapſus noſtros,
emendemus errorem, ne & de nobis dicatur: Heu Eſaiæ. 43.
me anima, quia periit timor tuus à terra: & qui corrigat, in
hominibus non eſt. Quid vereris apud bonum dominũ tuas
iniquitates fateri? Dic, inquit, iniquitates tuas, vt iuſtifice-
ris. Adhuc reo culpæ, iuſtificationis præmia proponuntur.
Ille enim iuſtificatur, qui proprium crimen ſponte agnoue
rit. Denique iuſtus in exordio ſermonis accuſator eſt ſui. Prou. 18.
Nouit omnia dominus, ſed expectat vocem tuam: non vt
puniat, ſed vt ignoſcat. non vult vt inſultet tibi diabolus, &
celantem peccata tua arguat. Præueni accuſatorem tuum. ſi
te ipſe accuſaueris, accuſatorem nullum timebis. ſi te detu-
leris ipſe, & ſi mortuus fueris reuiuiſces. Veniet ad monu-
mentum Chriſtus, & ſi viderit flere pro te Martham boni Lucę. 10.
fœminam miniſterij, & flere Mariã quæ attẽtè audiebat ver
bum

Universidad de Deusto
Biblioteca

bum dei, ſicut ſancta eccleſia quæ optimam partem ſibi ele
git:mouebitur miſericordia, cùm viderit in tuo obitu la-
Ioan.11. chrymas plurimorum,& dicet: Vbi poſuiſtis eum?hoc eſt,
eſt,in quo rerum ſtatu eſt, in quo pœnitentium ordine?Vi-
deam quẽ fletis, vt lachrymis ſuis ipſe me moueat. Videam
iam peccato ei cuius venia poſcitur, defunctus eſt. Dicet
plebs:Veni,& vide. Quid eſt veni?Hoc eſt, veniat peccato-
rum remiſſio, veniat defunctorum vita,mortuorum reſur-
rectio, veniat & in hunc peccatorem regnum tuum. Veniet
itaque,& leuari lapidem iubebit,quem ceruicibus peccato-
ris lapſus impoſuit. Potuit remouere lapidem imperio ſer-
monis.Iubenti enim Chriſto etiam inſenſibilis ſolet natura
obedire. Poterat tacita vi operationis occultæ transferre ſa
xum ſepulchri,in cuius paſſione remotis lapidibus plurima
defunctorum ſepulchra patuerunt: ſed hominibus iuſſit vt
remouerent lapidem: in veritate quidem, vt increduli cre-
derent quod videbant,& aſpicerẽt reſurgentem mortuum.
In typo autem, quod nobis donaret vt leuaremus delicto- B
rum onera,moles quaſdã reorum. Noſtrum eſt onera remo
uere,illius eſt reſuſcitare,illius educere de ſepulchris exu-
tos vinculis. Videns itaque graue onus peccatoris illachry-
mat dominus Ieſus.ſolam enim flere non patitur eccleſiam.
Compatitur dilectæ ſuæ,& dicit defuncto: Veni foras: hoc
eſt,Quid iaces in tenebris conſcientiæ,& delictorũ tuorum
ſordib⁹ quodam reorum carcere?Exi foras,delictum pro-
Rom.10. prium prode,vt iuſtificeris.Ore confeſſio fit ad ſalutem. Si
confeſſus fuerit à Chriſto vocatus, clauſtra rumpentur, &
omnia ſoluentur vincula, etſi corruptelæ corporeæ fœtor
Pſal.15. grauis ſit. Quatriduum enim habebat ille cuius fœtebat in
tumulo caro.cuius autem caro non vidit corruptionem,tri-
duo fuit in ſepulchro: Carnis enim vitia neſciuit, quæ ex
quatuor conſtat elementorũ ſubſtantiis.Quantuſlibet ergo
mortui fœtor ſit,aboletur omnis vbi ſacrũ redoleuerit vn-
guentum:& ſurgit defunctus, & ſoluere iubẽtur eius vincu
la,quę adhuc in peccato ſunt:tollere velamen de facie eius, C
quod veritatẽ gratiæ quam acceperat,obũbrabat. Sed quia
venia donatus eſt,reuelare faciem, aperire vultum iubetur.
Non habet enim quod erubeſcat,cui peccatũ remiſſum eſt.
In tanta verò domini gratia,tantóque diuini muneris mira-
culo,cùm oporteret vniuerſos lętari,cõmouebantur impij,
Ioan.12. & aduerſus Chriſtum concilium congregabant: Lazarum
quoque interficere volebant.Nónne merito eorum ſucceſ-
ſores vos fore cognoſcitis, quorum duritiæ hæredes eſtis?
Nam & vos indignamini, & cõtra eccleſiã congregatis con
ciliũ:quia videtis mortuos in eccleſia reuiuiſcere, & pec-
catorum indulta venia reſuſcitari. Itaq;, quod in vobis eſt,
per inuidiam rurſus vultis interficere ſuſcitatos. Sed Ieſus
non retiocat beneficia, imò cumulo ſuæ liberalitatis ampli-
ficat. Reuiſit ſolicitè reſuſcitatũ, & celebratæ reſurrectio-
nis gratia lætus ad cœnam venit, quam ei ſua præparauit ec
cleſia,in qua ille qui fuerat mortuus, vnus inter diſcumben-
tes cum Chriſto inuenitur. Tunc mirãtur omnes qui videt
puero vtique obtutu mentis,qui inuidere non norunt. Tales
enim eccleſia filios habet. Mirantur(vt dixi)quomodo ille D
qui iacebat in tumulo heri & nudiuſtertius, vnus ſit de diſ-
Ibidem. cumbentibus cum domino Ieſu. Ipſa Maria mittit vnguen
tum in pedes domini Ieſu. Ideo forte in pedes,quia vnus de
infimis ereptus eſt morti. Omnes enim corpus Chriſti ſu-
mus,ſed alij fortè ſuperiora mẽbra ſunt. Os erat Chriſti A-
2. Corin.13. poſtolus qui dicebat:Experimẽtum quæritis eius qui in me
loquitur Chriſtus? Os eius prophetæ per quos loquebatur
futura. Vtinã ego pes eius eſſe merear,& mittat in me Maria
vnguentum ſuum precioſum,& vngat,& peccata extergat.

De ſpiritalibus unguentis, atque inibi author quædam mo-
deſte de ſeipſo ſubiicit. *Caput VIII.*

QVod igitur de Lazaro legimus, in vnoquoq; debemus conuerſo peccatore credere,qui licet fœtorem habeat, tamen fidei precioſæ emendatur vnguento. Tantũ enim gratiæ fides habet,vt vbi ante diẽ fœtebat mortuus, illic bono odore tota repleatur domus.Fœtebat Corinthia domus quando ſcriptum eſt de
1.Cor.5. ea: Auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis
2.Corin.2. nec inter gentes.Fœtor enim erat,quia modicũ fermentum totam maſſam corruperat.Cœpit bene olere cùm dicitur:Si cui quid donaſtis,& ego.Nam & ego quod donaui,propter vos in perſona Chriſti. Itaq; liberato peccatore factum eſt in eo gaudium magnum, & redoluit domus tota ſuauitate gratiæ. Vnde bene conſcius quod omnes apoſtolicæ remiſ- Ibidem.
ſionis perfudiſſet vnguento, ait: Chriſti bonus odor ſumus deo in his qui ſalui fiunt. Huius igitur effuſione vnguenti Ioan.12.
lætantur omnes, ſolus Iudas contradicit. Ergo & nunc qui prævaricator eſt, contradicit:reprehendit qui proditor,ſed à Chriſto ipſe reprehenditur,qui dominicę remedium mor tis ignorat,& tamẽ myſterium ſepulturæ non intelligit. Ideo enim & paſſus & mortuus eſt domin⁹,vt nos redimeret à morte. Hoc excellentiſſimum indicat precium ſuæ mortis, quo peccator abſoluitur,& in nouam aſſumitur gratiam,vt veniant & mirentur omnes quomodo cum Chriſto recumbat, & laudantes deum dicant: Manducemus & epulemur, Lucæ.15.
quia hic mortuus erat,& reuixit: perierat,& inuentus eſt.Si quis autem infidelis obiecerit, quare cum publicanis & pec catoribus manducet, reſpõdetur ei: Non opus eſt ſanis me- Matth.9.
dicus,ſed his qui malè habent.Oſtende igitur medico vul-nus tuum,vt ſanari poſſis: & ſi non monſtraueris,nouit: ſed à te expectat audire vocem tuam. Abſterge lachrymis ci-catrices tuas. Sic peccatum mulier illa in euangelio fœto- Luc.7.
rémque ſui erroris abſterſit, ſic culpam diluit,dum Ieſu pe des lachrymis lauit. Vtinam mihi quoque pedum tuorum lutum Ieſu reſerues,quos dum in me deambulas,inquinaſti. Vtinam ſordes veſtigiorũ tuorum detergẽdas mihi offeras, quas ego actu meo tuis affixi greſſibus.Sed vnde mihi aqua viua,qua pedes tuos poſſim lauare?Si aquam non habeo,ha beo lachrymas, quib⁹ dum pedes tuos lauo, vtinam me ip-ſum diluam. Vnde mihi vt de me dicas:Dimiſſa ſunt ei pec- Ibidem.
cata multa,quia dilexit multum?Plus debuiſſe me fateor,& plus dimiſſum mihi, qui de forenſium ſtrepitu iurgiorum, & à publicæ terrore adminiſtrationis, ad ſacerdotium vo-
C catus ſum: & ideo vereor ne ingratus inueniar,ſi minus di-ligam,cui plus dimiſſum eſt.Sed nõ omnes mulierem iſtam æquare poſſunt, quæ etiam Simoni, qui prandium domino dabat, merito prælata eſt,quæ omnibus qui volunt veniam promereri, magiſterium præſtitit, oſculando pedes Chri-ſti,lachrymis lauando,tergẽdo crinibus, vngendo vnguen to. In oſculo inſigne charitatis eſt, & ideo dicit dominus Ieſus:Oſculetur me ab oſculo oris ſui. Capilli quid ſignifi- Cant.1.
cant, niſi vt moueris inclinata omni inſularum dignitate ſecularium ad obſecrandam indulgentiam,ad terram te ipſe proſternas: vt humi iacens moueas miſericordiam? Vnguento quoque bonę cõuerſationis exprimitur odor. Rex nempe erat Dauid, & dicebat: Lauabo per ſingulas noctes Pſal.6.
lectum meum, lachrymis ſtratum meum rigabo. Et ideo tantam gratiam meruit, vt ex eius familia virgo eligeretur quæ nobis partu proprio Chriſtum ederet. Ideo & iſta in euangelio prædicatur mulier. Tamen ſi hanc æquare non poſſumus,ſcit dominus Ieſus & infirmis ſubuenire,vbinõ eſt quæ poſſit parare conuiuium, quæ deferre vnguentum, fontẽ aquæ viuæ ſecum portare. Venit ipſe ad ſepulchrum. Vtinam ergo ad hoc monumentum meum digneris accedere domine Ieſu,tuis me lachrymis laues,quoniam durio-ribus oculis non habeo tantas lachrymas, vt poſſim mea la-uare delicta.Si illachrymaueris pro me,ſaluus ero:ſi dignus fuero lachrymis tuis, fœtorem abſtergo delictorum om-nium.Si fuero dignus vt pauliſper illachrymes,vocabis me de monumento huius corporis, & dices: Exi foras. vt non Ioan.11.
intra corporis huius anguſtias incluſæ teneantur cogitatio-nes meæ, ſed egrediantur ad Chriſtum, in lumine verſen-tur, vt non cogitem opera tenebrarum,ſed opera lucis. Qui enim peccatum cogitat, intra ſuam conſcientiam ſtudet ſe ipſe includere. Voca ergo foras ſeruum tuum. Quamuis li-gatus vinculis peccatorum meorum vinctos habeam pedes, innexas manus, & cogitationibus & operibus mortuis iam ſepultus,te vocante liber egrediar,& inueniar vnus de diſ-cumbentibus in conuiuio tuo, & domus tua precioſo re- Ioan.12.
pleatur vnguento,ſi quem redimere dignatus es, cuſtodie-ris. Dicetur enim: Ecce ille non in eccleſiæ nutritus ſinu, non edomitus à puero,ſed raptus à tribunalibus, abductus

vanita-

Universidad de Deusto
Biblioteca

vanitatibus ſeculi huius, à præconis voce ad Pſalmiſtæ aſ- A
ſuefactus canticum, in ſacerdotio manet nõ virtute ſua, ſed
Chriſti gratia, & inter conuiuas menſæ cœleſtis recumbit.
Serua domine munus tuum, cuſtodi donum quod contuli-
ſti etiam refugienti. Ego ſciebam quòd nõ eram dignus vo
cari epiſcopus, quoniam dederam me ſeculo huic: ſed gra-
tia tua ſum quod ſum, & ſum quidem minimus omnium e-
piſcoporum, & infimus merito. tamen quia & ego laborem
aliquem pro ſancta eccleſia tua ſuſcepi, hunc fructum tue-
re, ne quem perditum vocaſti ad ſacerdotium, eum ſacer-
dotem perire patiaris: ac primum vt cõdolere norimus pec
cantibus affectu intimo. Hæc enim ſumma virtus, quia ſcri
ptũ eſt: Et non gaudebis ſuper filiis Iuda in die perditionis
eorũ, & ne magna loquaris in die tribulationis eorum. ſed
quotieſcunq; peccatum alicuius lapſi exponitur, cõpatiar:
nec ſuperbè increpẽ, ſed lugeam & defleam: vt dum alium
Geneſ.38. fleo, me ipſum defleam dicens: iuſtificata eſt magis Tha-
mar quàm ego. Fortaſſe adoleſcentula lapſa ſit occaſioni-
bus, quæ delictorũ fomites ſunt, decepta ac præcipitata ſit: B
peccamus & ſeniores. Repugnat in nobis lex huius carnis
legi mentis noſtræ, & captiuos nos trahit in peccatum, vt fa
ciamus quod nolumus. Illi de ætate ſuppetit excuſatio, mi-
hi iam nulla. Illa enim debet diſcere, nos docere. Ergo iu-
ſtificata eſt magis Thamar quàm ego. Incuſamus alicuius
1.Time.6. auaritiam, recordemur ſi nihil ipſi auarè fecimus: & ſi feci-
mus, quoniam radix eſt malorum auaritia, & tanquam ſub
terra occultè in noſtro ſerpit corpore: dicamus ſinguli, iu-
ſtificata eſt magis Thamar quàm ego. Si commoti fuerimus
in quenquam grauiter, leuiorem cauſam laicus habet quàm
epiſcopus: eo quod commotus egerit aliquid, retractemus
nobiſcum, & dicamus: iuſtificatus eſt magis iſte qui commo
tionis arguitur, quàm ego. Hæc enim ſi dicamus, ipſi nobis
cauemus, ne dicat nobis dominus Ieſus, aut quiſquam de di
ſcipulis eius: Feſtucam in oculo fratris tui vides, trabem au
Matth.7. tem quæ in oculo tuo eſt, non vides? Hypocrita eiice pri-
mum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere feſtu- C
cam de oculo fratris tui. Non ergo erubeſcamus dicere gra
uiorem noſtram culpam eſſe quàm eius quem arguendum
putamus, quia dixit hoc Iudas qui arguebat Thamar, & re-
cordatus ſuam ipſe culpam ait: Iuſtificata eſt magis Tha-
mar quã ego. in quo & altitudo myſterij eſt, & morale præ-
ceptum, & ideo culpæ eius deputatum non eſt, quia ipſe ſe
accuſauit prius quàm ab aliis accuſaretur. Non ergo gau-
deamus ſuper alicuius peccato, ſed magis lugeamus: quia
Micheæ. 7. ſcriptum eſt: Noli ſupergaudere mihi inimica mea quia ce-
cidi, ſed reſurgam: quoniam ſi ſedero in tenebris, dominus
illuminabit me. Iram domini ſuſtinebo, quia peccaui ei, do-
nec iuſtificet cauſſam meam, & faciat iudicium meum, &
educat me ad lumen, & videbo iuſtitiam eius, & videbit ini
mica mea, & cooperietur confuſione, quæ dicit ad me: Vbi
eſt dominus deus tuus? Oculi mei videbunt eam, & erit in
conculcationem ſicut lutum in via. Nec immerito, quoniam
qui lapſu alieno gaudet, diaboli gaudet victoria. Et ideo
doleamus magis cùm audimus periiſſe hominem, pro quo D
Chriſtus mortuus eſt, qui nec in meſſe ſtipulam negligit.
Atque vtinam hanc ſtipulam in meſſe, hoc eſt inanem aue-
Ibidem. nam fructus mei non abiiciat, ſed colligat, ſicut ait: Heu me
quia factus ſum ſicut qui colligit ſtipulam in meſſe, & race-
mum in vindemia. vt vel primitiua manducet in me gratiæ
ſuæ, et ſi poſteriora non approbem. Ergo & agendam pœ-
nitentiam, & tribuendam veniam credere nos conuenit, vt
veniam tamen tanquam ex fide ſperemus, non tanquam ex
debito. Aliud eſt enim mereri, aliud præſumere. Tanquam
ex ſyngrapha fides impetrat. Præſumptio autem arroganti
eſt propior quàm roganti. Prius ſolue debitum, vt quod
ſperaueris, impetrare merearis. Solue boni affectum debi-
toris, vt vſuram non facias: ſed fidei tuæ cenſu contracti no
minis fœnus euacues. Plura ſoluẽdi habet ſubſidia qui deo,
quàm is qui homini debet. Homo pecuniam po pecunia re-
poſcit, quæ non ſemper debitori præſto eſt. deus affectum
exigit, qui in tua poteſtate eſt. Nemo pauper eſt qui deo
debet, niſi qui ſeipſum pauperem fecerit. Et ſi non habet
quæ vendat, habet quæ ſoluat. Oratio, lachrymæ, ieiunia,
debitoris boni cenſus eſt, multóque vberior quàm ſi quis
ex preciis fundorum pecuniam ſine fide deferat. Denique
pauper erat Ananias cùm vendito agro pecuniam deferret Acto.5.
ad apoſtolos, vnde nec ſoluere ſe potuit, ſed implicauit. Di
ues illa vidua quæ duo ęra minuta in gazophylacium miſit, Lucæ.21.
de qua dictum eſt: Hæc vidua paupercula plus omnib⁹ mi-
ſit. Non enim pecuniam deus, ſed fidem quærit.

*De eleemoſyna qua intentione fieri debeat. De falſæ quo-
que & infructuoſæ pœnitentiæ multiplicibus modis.*

Caput IX.

NEque ego abnuo liberalitatibus in pauperes fa-
ctis poſſe minui peccatum, ſed ſi fides commen-
det expenſas. Quid enim prodeſt collatio patri-
monij ſine gratia charitatis? Sunt qui iactantiam
ſolam decore largitatis affectent, vt eo ſe probatos vulgo
velint, quod ſibi nihil reliquerint: ſed dum præſentis ſeculi
mercedem requirunt, non recõdunt in futurum: & quia hic Matth.6.
perceperunt mercedem ſuam, illic ſperare non poſſunt.
Sunt qui opes ſuas tumultuario mentis impulſu, non iudicio
perpetuo, vbi eccleſiæ contulerunt, poſtea reuocandas pu-
tarunt: quibus nec prima merces rata eſt, nec ſecunda, quia
nec prima iudicium habuit, & ſecunda habuit ſacrilegium.
Sũt quos pœnituerit opes ſuas diuiſiſſe pauperibus: ſed eos
qui pœnitentiam agunt, hoc ſolum †pœnitere non debet, ne †hoc ſolũ ſi
ipſius pœnitẽtię agant pœnitentiã. Nam plerique futuri ſup mete opor-
plicij metu, peccatorũ ſuorum cõſcij pœnitentiam petunt: tet, ne &c.
& cùm acceperint, publicę ſupplicationis reuocãtur pudo-
re. Hi videntur malorum petiſſe pœnitentiam, agere bo-
norum. Nonnulli ideo poſcunt pœnitentiam, vt ſtatim ſibi
reddi communionem velint. hi non tam ſe ſoluere cupiunt,
quàm ſacerdotem ligare. Suam enim conſcientiam non exu
unt, ſacerdotis induũt. Præceptum eſt: Nolite ſanctum da- Matth.7.
re canibus, neque miſeritis margaritas veſtras ante porcos.
hoc eſt, immundis impuritatibus† ſacræ communionis non †ſpiritibus
impendenda conſortia. Itaque videas eos mutata veſte in-
cedere, quos lugere & gemere oportebat, quia veſtem illam
oblationis & gratiæ ſordidarunt: fœminas autem margari-
tis onerare aures, curuare ceruices, quas bene Chriſto, non
auro inclinarent: quæ ſeipſas flere debebant, quòd margari-
tam quæ de cœlo eſt, perdiderunt. Sunt etiam qui arbitren-
tur hoc eſſe pœnitentiam, ſi abſtineant à ſacramentis cœle-
ſtibus. Hi ſæuiores in ſe iudices ſunt, qui pœnam præſcri-
bunt ſibi, declinant remedium, quos vel pœnam ſuam con-
ueniebat dolere, quia cœleſti fraudarentur gratia. Alij pro-
poſita ſpe agendæ pœnitentiæ licentiam ſibi delinquendi
propagatam putant, cùm pœnitentia remedium peccati ſit,
non peccãdi incentiuum. Vulneri enim medicamentum ne-
ceſſarium eſt, non vulnus medicamento: quia propter vul-
nus medicamentum quæritur, non propter medicamentum
vulnus deſideratur. Infirma deinde ſpes quæ committitur
tempori, cùm omne tempus incertum ſit, nõ omni ſpes tem
pori ſit vt ſuperſtes.

*Quod pœnitentia ſit facienda cum humilitate & oratione
atque fletu, quorum neceſſitas exemplis ſcripturæ pro-
batur. De pœnitentia quoque publica in eccleſia non ite-
randa, & de renunciatione ſui ipſius, atque priſtinæ vi-
tæ, atque crucis dominicæ baiulatione pœnitentibus op-
portunis.* *Caput X.*

AN quiſquam ferat vt erubeſcas deum rogare, qui
non erubeſcis rogare hominem: & pudeat te deo
ſupplicare quem non lates, cùm te nõ pudeat pec
cata tua homini quem lateas confiteri? An teſtes
precationis & conſcios refugis, cùm ſi homini ſatisfacien-
dum ſit, multos neceſſe eſt ambias, obſecres vt dignentur
interuenire, ad genua te ipſe proſternas, oſculeris veſtigia, fi
lios offeras culpæ adhuc ignaros paternæ etiam veniæ pre-
catores? Hoc ergo in eccleſia facere faſtidis, vt deo ſuppli-
ces, vt patrocinium tibi ad deum obſecrandum ſanctæ ple-
bis requiras, vbi nihil eſt quod pudori eſſe debeat, niſi non
fateri, cùm omnes ſimus peccatores, vbi ille laudabilior qui
humilior: ille iuſtior, qui ſibi abiectior? Fleat pro te mater
eccleſia, & culpam tuam lachrymis lauet. videat te Chriſtus
mœrentem, vt dicat: Beati triſtes, quia gaudebitis. Amat, vt Lucæ.6.

pro

Luc.7. pro vno multi rogent. Denique in euangelio motus viduæ lachrymis, quia plurimi pro ea flebant, filium eius resuscitauit. Ideo citius exaudiuit Iesus Petrum vt Dorcas resurgeret, quia pauperes mortem mulieris ingemiscebant. Ideo ipsi Petro statim dimisit, quia amarissime fleuit. Et tu si amarissime fleas, Christus ad te respiciet, culpa discedet. Vsus doloris ablegat luxuriam criminis, erroris delicias. Ita dum dolemus admissa, admittenda excludimus, & fit quędam de condemnatione culpæ, disciplina innocētiæ. Nil ergo te reuocet à pœnitentia, hæc tibi communis cum sanctis est. V-

Psal.101. tinámque imitanda talis, qualis sanctorū deploratio. Dauid manducabat sicut panem cinerem, & potum suum lachrymis temperabat. Ideo núc amplius gaudet, qui amplius fleuit. Per exitus aquarū descenderunt, inquit, oculi mei. Ioānes multū plorauit, & reuelata sibi dicit Christi mysteria. At vero illa mulier quæ cū esset in peccatis, & deberet flere, gaudebat, & veste purpurea atq; coccinea operiebatur, & auro se multo & preciosis lapidibus ornabat, æterni fletus luget ærumnam. Merito reprehenduntur qui sæpius agendam pœnitentiam putant, quia luxuriantur in Christo. Nam si vere agerent pœnitentiam, iterandam postea nó putarēt: quia sicut vnum baptisma, ita vna pœnitentia, quæ tamen publice agitur. Nam quotidiani nos debet pœnitere peccati: sed hęc delictorum leuiorum, illa grauiorum. Facilius autem inueni qui innocentiam seruauerint, q̄ qui congrue egerint pœnitentiam. An quisquam illam pœnitētiam putat, vbi acquirendæ ambitio dignitatis, vbi vini effusio, vbi ipsius copulæ coniugalis vsus? Renunciandum seculo est, somno ipsi minus indulgendum quàm natura postulat, interpellandus est gemitibus, interrumpendus est suspirus, sequestrandus orationibus, viuendum ita, vt vitali huic moriamur vsui, seipsum sibi homo abneget, & totus mutetur: sicut quendam adolescentē fabulæ ferunt post amores meretricios peregre profectum, & abolito amore regressum postea veteri occurrisse dilectæ, quæ vbi non interpellatā mirata putauerit non recognitam, rursus occurrēs dixerit: Ego sum: responderit ille: Sed ego nō sum ego. Vnde bene

Matth.16. dominus ait: Qui vult post me venire, abneget semetipsum sibi, & tollat crucē suam, & sequatur me. Etenim qui mortui & sepulti Christo sunt, non debent iterum velut viuentes de hoc mundo decernere. Ne tetigeritis, inquit, nec attaminaueritis, quæ sunt omnia ad corruptelam ipso vsu, eo quod ipse huius vitæ vsus corruptela sit integritatis.

De non differendo pœnitētiam. Et de grauitate pœnæ conscientiæ prætertiorum peccatorum memoris, & qua ratione seipsam abscondere non possit. De motibus quoque sensitiuis menti repugnantibus quomodo ad petrā Christum elidi debeant. Cap. XI.

BOna ergo pœnitentia: quæ si non esset, omnes ad senectutem differrent ablutionis gratiam. Quib' satis responsi sit, quia melius est vt habeam quod sarciam, quàm non habeam quo vestiar. Sed sicut semel assuta redintegrantur, ita frequenter suta soluuntur. Eos autem qui pœnitentiam differunt, satis ipse dominus

Matth.3. admonuit dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Nescimus qua hora fur veniat, nescimus an proxima nocte à nobis reposcatur anima. Adam post culpam statim de paradiso deus eiecit, non distulit, sed statim separauit à deliciis, vt ageret pœnitentiam, statim tunicam vestiuit pelliceam, non sericam. Quid enim quod differas? An vt plura peccata committas? Ergo quia deus bo-

Gene.3. nus est, ideo tu malus, & diuitias bonitatis eius & patientiæ

Roma.2. contemnis? Sed bonitas domini magis ad pœnitentiam te

Psalm.94. debet adducere. Ideo ad omnes sanctus Dauid dicit: Venite adoremus, & procidamus ante eum, & ploremus ante dominum nostrum qui fecit nos. De peccatore autem sine pœnitētia mortuo, quia nihil aliud supereſt nisi grauiter mœrere, nisi flere, habes plorantem ipsum & dicentem: Filius

2.Reg.19. meus Absalon. Qui enim penitus est mortuus, sine vlla exceptione defletur. De his qui exules atque peregrini limitū paternorum, quos lex Moysi sancta prescripsit, mundanis implicabantur erroribus, audis canētem: Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus dum recordaremur Sion. Psal.136. Inducit enim lapsorum gemitus in ipso tempore præsentium, & rerum labentium adhuc positos statu debere respicere, & eorum videlicet exemplo qui propter peccati precium deducti erant in captiuitatis ærumnā. Nihil est autem quod tam summo dolori sit quàm si vnusquisque positus sub captiuitate peccati recordetur vnde lapsus sit, atque vnde deciderit, eo quod ad corpoream atque terrenā ab illa speciosa ac pulchra diuinæ cognitionis intētione deflexerit. Sic habes Adam abscondentem se vbi deū cognouit esse præsentem, & quæsitum latere voluisse, & vocatum

Gene.3. à domino ea voce quæ latentis morderet affectum, hoc est, Adam vbi es? hoc est, cur te abscondis? Cur lates? Cur fugis eum quē videre desiderabas? Ita grauis culpa est conscientię, vt sine iudice ipsa se puniat, & velare se cupiat, & tamen apud deum nuda sit. Et ideo nemo in peccato positus arrogare sibi debet authoritatem aut vsurpationem sacramentorum, quia scriptū est: Peccasti, quiesce. Quod in præsenti psalmo Dauid dicit. In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra. Et infra: Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Si enim caro menti repugnat, nec subdita est animi gubernaculo, & mentis imperio, aliena est terra, quæ non domatur exercitio cultoris: & ideo nō potest fructus charitatis, patientiam pacis afferre. Melius est ergo tunc quiescere, cum exercere non queas opera pœnitentiæ, ne in ipsa pœnitētia fiat quod postea indigeat, pœnitentia. Quæ si semel fuerit vsurpata, nec iure celebrata: nec prioris fructum obtinet, & aufert vsum posterioris. Sane & cum caro repugnat, mens ad dominum debet esse intenta: & si opera non sequuntur, fides desideret: & si impugnant vel carnis illecebræ, vel potestates aduersariæ, maneat mens deo dedita. Tunc enim maxime vrgemur cum caro cedit, & sunt qui vehementer incumbāt miserę animę, quærentes omne auferre præsidium. Vnde illud est: Exinanite exinanite vsque ad fundamentum in ea. Quam miseratus Dauid ait: Filia Babylonis misera. Misera vtique, quia Babylonis filia est, quæ dei filia esse desiuit. Cui tamen medicum inuitat dicens: Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram, hoc est, qui infirmas & lubricas cogitationes elidat ad Christum: qui omnes irrationabiles motus sui reuerentia & disceptatione cōminuat: vt si adulterino quis amore raptatur, excludat ignem, copulamque meretricis, & se studio suo abdicet, vt Christū acquirat. Didicimus ergo & agendam pœnitentiam, & eo agēdam tempore quo culpæ deferuescat luxuria, & in captiuitate peccati positos, reuerentiores nos, nō vsurpatores esse debere. Nam si Moysi propius accedere gestienti, vt cognitionem mysterij cœlestis hauriret, dicitur: Solue calceamentum pedum tuorum: quanto magis nos animæ nostrę pedes exuere vinculis corporalibus, & gressus omnes mūdi istius nexu debemus absoluere?

Psalm.136.

Gene.3.

Exod.3.

FINIS.

Diui Ambrosij

DE POENITENTIAM AGENDAM EXHORTATIO.

ADmoneo vos fratres in conspectu dei, timori vestro adiungere timorem meum. Qui autem non timet, timentem me contemnit, sed malo suo. Audite ergo quę dicturus sum. Certus sum quia homo baptizatus, si vitam, non audeo dicere sine peccato, sed si vitam sine crimine duxerit, & alia peccata habuerit, quæ quotidie dimittantur in oratione dicēti: Dimitte nobis de-

Matth.6.

bita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: & aliis faciat quod ſibi à deo cupit fieri: quando diem finierit, Matth. 7. vitam non finit, ſed tranſit de vita in vitam. Siue iſte voluntate ſua currat ad baptiſmum, ſiue in periculo cõſtitutus baptizetur, & exeat: ad dominum vadit, ad requiem vadit. Baptizatus homo ſi poſtea deſertor violatórq; ſacramenti fuerit, peccat, & deum repellit à ſe. Si autẽ agat pœnitentiam ex 2. Reg. 12. toto corde, vbi deus videt, ſaluabitur, ſicut vidit cor Dauid quãdo increpatus à prophera grauiter poſt comminationes terribiles dei exclamauit, dicens: Peccaui. & mox vt audiuit, abſtulit peccatum ſuum. Quantum valent tres ſyllabæ. Tres enim ſyllabæ ſunt, Peccaui, ſed in iſtis tribus ſyllabis flamma ſacrificij cordis eius ad cœlum aſcendit. Ergo qui egerit veraciter pœnitentiam, & ſolutus fuerit à ligamento quo erat conſtrictus, & à Chriſti corpore ſeparatus, & bene poſt pœnitẽtiam vixerit & poſt reconciliationem: cùm defunctus fuerit, ad dominũ vadit, ad requiem vadit, à regno dei non priuabitur, & à populo diaboli ſeparabitur. Qui autem poſitus in vltima neceſſitate ægritudinis ſuæ acceperit B pœnitentiã, & mox reconciliatus fuerit, & vadit, id eſt, exit de copore: fateor vobis, non illi negamus quod petit, ſed nõ præſumo dicere quia bene hinc exit. Nõ præſumo, non polliceor, non dico, non vos fallo, non vos decipio, non vobis promitto. Fidelis bene viuens, ſecurus hinc exit. Agens pœnitentiam dum ſanus eſt, & reconciliatus, ſi poſtea bene vixerit, ſecurus eſt. Sed dicis: quid eſt ſi bene vixerit? vel in hoc nos inſtrue ſacerdos bone, vt hoc ſciamus. Illud neſcire te dicis, an ille qui infirmus & impotẽs eſt peccare, ſi pœnitentiam accipit, & mox tranſit, facinora ſua relaxantur in die iudicij? Hinc nullam ſecuritatem nobis das? Quid eſt bene viuere poſt pœnitentiã? doce nos. Dico vobis, abſtinere ab ebrioſitate, à concupiſcẽtia, à furto, à malo eloquio, ab ip Matth. 12. ſo immoderato riſu, à verbo ocioſo, vnde reddituri ſunt homines rationẽ in die iudicij. Ecce quàm leuia dixi, vt tacerẽ grauia & peſtifera. Et aliud dico. Non ſolum poſt pœnitentiam ab iſtis intus homo obſeruare ſe debet, ſed & ante pœnitentiam dum ſanus eſt, quia neſcit ſi poſſit ipſam pœ C nitẽtiam accipere, & confiteri deo & ſacerdoti peccata ſua. Ecce quod dixi poſt pœnitentiam, dico ante pœnitentiam melius. Agens verò pœnitentiam ad vltimum, & reconciliatus, ſi exierit, an ſecurus hinc exeat, ego nõ ſum ſecurus. Pœnitentiam dare poſſum, ſecuritatem dare non poſſum. Quod dico attendite. Ego illud planius expono, ne aliquis me malè intelligat. Nunquid dico damnabitur? nõ dico. ſed nec liberabitur dico. An aliud mihi dicis, ſancte epiſcope? Quid tibi dicam, neſcio. Dixi non præſumo, non promitto, prorſus neſcio de dei voluntate. Vis te frater à dubio liberari, vis quod incertum eſt euadere? Age pœnitentiam dum ſanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum ſanus es, & inuenerit te nouiſſimus dies, ſecurus es. Ergo curre & recõcilieris. Si ſic agis, ſecurus es. Quare ſecurus? vis dicam tibi? Quia egiſti pœnitentiam eo tempore quo & peccare potuiſti. Ecce dixi quare ſecus es. Si autem tunc agere vis ipſam pœnitentiam quando peccare iam non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa. Sed vnde ſcis, inquit, ſi fortè deus mihi miſereatur, & dimittat mihi peccata mea? Bene dicis frater, bene dicis, vnde ſcio: & ideo tibi do pœnitentiam, quia neſcio. At ille inquit: Ergo dimitte cauſam meam deo. Quid tu me verbis affligis, & non iudici me deo dimittis? Illius iudicio te cõmitto, eius iudicio me commẽdo. Nam ſi ſcirem nihil tibi prodeſſe, non te admonerẽ, non te terrerem. Duæ res ſunt, aut ignoſcetur tibi, aut non tibi ignoſcetur. Quid horum tibi futurum ſit, neſcio, ſed do conſilium: Dimitte incertum, & tene certum. Et dum viuis age pœnitentiam veram, vt cùm veneris in iudicium dei, non à deo confundaris, ſed ab eo in regnum inducaris. Hoc præſtante domino noſtro Ieſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum.

FINIS.

A CAPITVLA LIBRI DE FVGA SECVLI.

Qua ratione homo impediatur vt à terrenis ſe exuere, mentémque eleuare, & ſemper aſcendere ſine diuino auxilio non poſſit. Et quod aſcendere volens, non læta ſeculi & amœna, ſed plena doloris & luctꝰ ſequi debeat. Quod etiam ſaluus eſſe volẽs à Chriſto doceatur, vt ſupra mundum aſcendat, & hoc ſeculum fugiat. Cap. I.

Quod etiam lex doceat ſeculum eſſe fugiendũ, & deum ſequendum. Et de abſolutione quatuor quæſtionum ſecundum myſticum intellectum per adaptationem ad diuerſa genera virtutum iuxta quatuor quæ poſita ſunt in lege circa vrbes ad refugia diſpoſitas. Cap. II.

Quod præmemorata virtutũ genera etiam in Apoſtolo non adumbrata, ſed expreſſa habeantur, vt ex dictis ipſius aperte demonſtratur. Cap. III.

Quid ſit fugere ſeculum, cum exhortatione vt fidei ſuffragio ſubnixi accedamus ad ſedem gratiæ, hoc ſeculum & eius contagionem fugientes, neque fugere erubeſcentes, cùm glorioſum ſit ita fugere, quemadmodum ex fuga Iacob & aliorum ſanctorũ patrum demonſtratur. Et quàm beata etiam ſit fuga quam Iacob ſuſcepit. Cap. IIII.

Cur hinc fugere debeamus, & quomodo trãſire cum Moyſe, vt videamus deum, calceamenta pedũ ſoluẽdo. Quomodo etiam relinquere vmbram huius vitæ, & cum ſancto Dauid euolare, etſi non vt aquila, ſaltem vt paſſer, etiam ſi non ad cœlum, ſaltem ad montes. Cap. V.

Qua ratione volens fugere, velociter & diligenter fugere debeat: quo etiam fugiendum ſit, & ad quod bonum animas noſtras erigere debeamus. Cap. VI.

Quod non mediocris ſit cauſa cur hinc fugere debeamus. Quódq; non impigre malitia huius ſeculi fugienda ſit, & quid ſit hinc fugere. Cur etiam malitia in terris verſetur & ſæuiat. Qua præterea ratione dominus Ieſus vindictã diaboli authoris malitiæ diſtulerit, neque eadem ſententia in ipſum, & in hominem dicta ſit. Cap. VII.

Quomodo hinc animo fugere poſſimꝰ, etſi corpore retinea mur. Quod etiam hinc, quia tempus breue eſt, fugiamus, ne cum prætereunte figura mundi opera noſtra nóſque ipſi prætereamus: quod ſi cauere velimus, mãdata dei nõ prætereamus, neq; diſciplinæ alicuius profectum, quẽad modum Ioſeph fecit, & in Sara oſtenditur, & ſicut Iacob executus eſt. Cap. VIII.

De exhortatione quòd hinc fugiamus, ſicut fugit de patria ſanctus Iacob, & ſicut cerui fugiunt ad fontes aquarum, quos & Dauid ſitiebat. Quis quoque ſit iſte fons, & quid hunc fontẽ deſiderans facere debeat, exemplo Suſannæ. Quomodo etiam ſicut Paulus & Loth fugerunt, nos fugere debeamus. Quibus præterea modis quis bene fugere poſſit. Cap. IX.

Diui Ambroſij

D MEDIOLANENSIS EPISCOPI *de fuga ſeculi, Liber unus.*

Qua ratione homo impediatur vt à terrenis ſe exuere, mentémque eleuare, & ſemper aſcendere ſine diuino auxilio non poßit. Et quod aſcendere uolens, nõ læta ſeculi & amœna, ſed plena doloris & luctus ſequi debeat. Quod etiam ſaluus eſſe uolens, à Chriſto doceatur ut ſupra mundum aſcendat, & hoc ſeculum fugiat. *Caput I.*

Frequens nobis de effugiendo ſeculo iſto eſt ſermo, atque vtinã quàm facilis ſermo, tam cautus & ſolicitus affectus. Sed quod peius eſt, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum offuſio mentẽ occupat, vt quod ſtudeas vitare, hoc cogites, animóque voluas. Quod cauere difficile eſt homini, exuere autẽ impoſſibile. Deniq; voti eã magis eſſe rem quàm

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psalm. 118. quàm effectus, testatur Propheta dicendo: Declina cor meũ in testimonia tua, & non in auaritiam. Non enim in potestate nostra est cor nostrum, & nostræ cogitationes, quæ improuiso offusę mentem animúmque confundunt, atque aliò trahunt, quàm tu proposueris. Ad secularia reuocant, munda inserunt, voluptuaria ingerunt, illicebrosa intexunt, ipsoque in tempore quo eleuare mentem paramus, insertis inànibus cogitatiõibus ad terrena plerunq; deiicimur. Quis autem tam beatus qui in corde suo semper ascẽdat? Sed hoc sine auxilio diuino quomodo fieri potest? Nullo profecto
Psal. 83. modo. Denique supra eadem scriptura dicit: Beatus vir cuius est auxilium abs te domine, ascensus in corde eius. Beatus planè, quem delectatio non reuocat, quem voluptas non
Genes. 19. inclinat, qui ad inferiora nõ respicit. Quod nec ipsius Loth vxor potuit euadere. Quo admonitus exemplo Apostolus,
Philip. 3. posteriora obliuiscens, & ea quæ sunt priora appetẽs, festinabat ad brauium, & peruenire meruit, quia ante se Christũ videbat, à quo ad iustitię vocabatur coronam. Sed peruenit
B ille qui seipsum sibi abnegauit, vt Christũ lucraretur. Denique non ipse viuebat, sed viuebat in eo Christus. Nã quis inter tot passiones huius corporis, inter tantas illecebras huius seculi, tutum atq; intemeratũ seruare potest vestigium? Respexit oculus, & sensum mentis euertit. audiuit auris, & intentionem inflexit. inhalauit odor, & cogitationẽ impediuit. os libauit, & crimen reddidit. tactus cõtigit, & ignẽ adoHiere. 9. leuit. Intrauit mors per feneſtram, dixit propheta. Feneſtra
Matth 5. tua est oculus tuus. Si videris mulierem ad concupiscẽdum, intrauit mors. si audias sermões meretricios, intrauit mors. si luxuria sensus tuos capiat, penetrauit mors. Et ideo qui vult ascendere: non læta seculi, non amœna, non delectaEcclés 7. bilia, sed plena doloris & fletus sequatur. Melius est enim ire in domum luctus, quàm in domum gaudij. Denique nec Adam de paradiso descendisset, nisi delectatione deceptus esset. Pulchrè igitur Dauid, qui periculosos homines etiam ipso aspectu fuerat expertus, beatum illum dicit cui spes omnis in dei nomine est. Sic enim non respicit in vanitates, & insanias falsas, si semper Christum intendat, si semper Christum interioribus oculis aspiciat. Vnde iterum ad
Psalm. 118. seipsum conuersus ait: Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Vanitas circus est, quia nihil prodest. vanitas est equorum velocitas, quia mẽdax ad salutem est. vanitas theaEcclés. 1. trum est, vanitas ludus omnis. Omnia vanitas, inquit, Ecclesiastes, quę in hoc seculo sunt. Denique qui saluus esse vult, supra mũdum ascendat, quærat verbum apud deum, fugiat hunc mundum, terras relinquat. Nõ enim potest percipere illud quod est, & est semper, nisi prius hinc fugerit. Vnde &
Ioan. 14. dominus volẽs patri deo appropinquare apostolos, ait: Surgite eamus hinc.

Quod etiam lex doceat seculum esse fugiendum, & deum sequendum. Et de absolutione quatuor quæstionum secundum mysticum intellectũ per adaptationem ad diuersa genera uirtutum iuxta quatuor quæ posita sunt in lege circa urbes ad refugia dispositas. *Caput II.*

Nume. 35. DOcet te etiã lex fugiendum seculũ, deum sequendum. Quid enim aliud docet cũ dicit: Disponetis D vobis ciuitates ad refugiũ, & erunt vobis refugia, quo refugiat homicida omnis qui percusserit animam inuitus. Et infrà: Sex ciuitates ad refugia erunt vobis,
Iosue. 20. tres ciuitates dabitis trans Iordanẽ, & tres ciuitates dabitis in terra Chanaan? Aperte quidẽ confugientibus ob crimen homicidij, refugia proposita sunt. Sed si cõsideremus altius, quatuor sunt quæ admonẽt profundius esse spectãda arcana lectionis istius. Vnũ, qua ratione ex iis ciuitatibus quæ Leuitis in portionẽ sorte obuenerũt, sex ciuitates ad refugium datę sint homicidij crimine laborãtibus, cur non etiam aliarum tribuũ ciuitates ad hoc munus deputatæ? Secundũ, qua ratione sex numero. nõ enim ociosè numerus hic prę scriptꝰ videtur neq; plurium, neque pauciorũ ciuitatum? Tertium, cur tres vltra Iordanem ciuitates, & tres in regione Chananæa dispositæ sint, quæ refugio peccãtibus forẽt? Quartum, cur denumeratio & definitio temporis cõprehensa sit, intra quod habitet homicida in ciuitate refugij, quoad moriatur sacerdos magnꝰ, & post mortẽ sacerdotis magni reuertatur homicida in ciuitatẽ habitatiõis suæ? De singulis ergo oportet dicere, atq; eo ordine quo proposuimus, quæsita absoluere. Cõpetenter itaq; Leuitarũ ciuitates datas ad refugiũ, primo explicãdum est. Cõgruè autẽ prouisum liquet, quia Leuitæ fugitantes sunt mundi huius, vt placeant deo: relinquunt patriam, parẽtes, filios, omnẽ cognationem, vt adhæreant vni deo. Deniq; & Abrahæ dictũ est: Exi de terra tua, Genes. 12. & de cognatione tua, & de domo patris tui. Sed fortè dicas: Leuita nõ erat. Sed habebat in lumbis sus Leuin, vt legimus ad Hæbræos scriptum. Et dominus Leuitis dicit cum discipulis suis, hoc est apostolis dicit: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. quanquam ad omnes iam dictum sit: Vos autẽ genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in adoptionem. Venit plenitudo, reliquiæ cessarunt. Christus enim omnes vocauit, omnibus profecto patet, vt omnes sequãtur, omnibus regnum propositum, & vita ęterna. Ergo cui deus portio est, nihil debet curare nisi deum, ne alterius impedia
tur necessitatis munere. Quod enim ad alia officia cõfertur, hoc religionis cultui, atque huic nostro officio decerpitur. Hæc enim vera est sacerdotis fuga, abdicatio domesticorũ, & quædam alienatio chariſſimorũ, vt suis se abneget, qui seruire deo gestit. Rectè ergo fugaces fugacibus cõmendauit æternæ legis sanctio, vt qui hunc mundũ obliti sunt, eos recipiant qui peccata sua condẽnantes atque opera, obliuionem vitæ superioris exoptẽt, & secularia quæ gesserint, abolere desiderent. Fugitans igitur est suorũ, sacri altaris eius minister. Vnde dominus quasi princeps sacerdotũ, formam leuitis in euangelio dans suo, dixit: Quæ est mater mea, aut Matth. 12. qui sunt fratres mei? Hoc est, non agnosco matrem, non recognosco fratres, ignoro proximos. Mater mea & fratres mei ij sunt qui audiunt verbum dei, & faciunt. Solum ergo verbum dei nouit minister, cùm eos nouit in quibus operatur dei verbum. Et ideo exul est mundi, fugitans corporis, fugitans passionum, qui abdicat se omnibus, vt solus remaneat, sicut Helias dixit: Et ego relictus sum solus. Sed non 3. Reg. 19. C erat solus, cum quo erat Christus. Et ipse dominus relictus est solus. Sed non sum, inquit solus, quoniam pater mecum Ioan. 16. est. Est etiam illa causa, quia Leuitæ ministri sunt dei. Et ideo ipsorum ciuitates fugientibus homicidis per legẽ deputantur; quia ipsius est diuina mandata exequi circa eos, qui crimen mortale admiserint. Nescit ecclesia publicas leges, suas nouit. Vt dominico sacerdos obediat imperio, audi Leuitam dicentẽ: Tradidi huiusmodi sathanę in interitum car- 1. Cor. 5. nis, vt spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi. Percussus igitur leuitico gladio, moriatur sensus carnis in nobis, vt viuat anima nostra. Nisi enim sensus carnis occiderit, nullus potest esse fructus vitæ æternæ. Sex autem ciuitatum refugia sunt ita, vt prima ciuitas sit cognitio verbi, & ad imaginem eius forma viuendi. Quicunque eam cognitionem fuerit ingressus, tutus à pœna est: secundum quod & dominus ait: Iam vos mundi estis propter sermonem quem Ioan. 15. locutus sum vobis. Et alibi: Hęc est autẽ vita æterna, vt co- Ibidem. 17. gnoscant te solum deum verũ, & quem misisti Iesum Christum. Hæc est igitur ciuitas velut Metropolis, cui adiacent alię quinque ciuitates Leuitarum. Secunda est ciuitas, considerationis diuinæ operationis, qua creatus est mundus. Tertia ciuitas contemplatio potestatis regiæ, & maiestatis æternæ. Quarta ciuitas, propitiationis diuinæ contuitus. Quinta ciuitas, legis diuinæ contemplatio, quæ præcipit quid faciendum sit. Sexta quoque ciuitas, portio legis quæ præscribit quid non faciendum sit. Quanta abundantia diuinæ misericordiæ, quantæ diuitiæ pietatis eius, vt singulorum studia fragilitatẽsque humanæ conditionis cõsiderans, quibus & inuiti ac reluctantes ad culpam ducimur, & non voluntaria delicta victi illecebris frequenter committimus, diuersa nobis refugia proponat, sex videlicet vrbium, vt quo numero mundus formatus est, eodem numero aduersus mundana vitia, & seculi huius naufragia remedium prouideretur. Primum igitur est remediũ, vt si boni propositi viro culpa irrepserit, is sine vlla comperendinatione, si perfectam velit habere securitatem, ad ipsam rerum omnium arcem properet, vbi verbũ est dei, in illo sinu patrio, id est, ar-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cano ac receſſu dei, vbi eſt fons ſapientiæ, vnde pro morte, A
vitæ æternæ hauriat potum immortalẽ. Secũdum eſt remedium, vt qui non poteſt cognitionẽ boni illius prælibare, & tardior vel ingenio eſt, vel fidei cõprehenſione, quoniã ve loci mentis vigore atque ingenij acumine ad ad cognitionis ſummã contenditur, ſaltem opera domini conſideret, atque ex his quę facta ſunt, tanti contẽpletur operis authorẽ, quoniam ex his bonis quæ ſunt in conſtitutione iſtius creaturæ (bona enim valde ſunt, ſicut domin⁹ dixit) bonũ illud ſummum atque æternum cõprehenditur. Qui ordo rerum, quæ diſciplina, quæ gratia? Nónne his quãuis tardum ingenium diligere authorẽ ſuum prouocatur? Etenim ſi parentes quia nos genuerũt, amamus: quãto magis diligere debemus creatorem parentum, authorémq; noſtrũ? Ergo operatoria virtus dei etſi nõ videtur, tamẽ ex ſuis operib⁹ eſtimatur, operatorémque opera ſua produnt, vt intelligatur qui non com
Ioan.10. prehenditur. Vnde & dominus ait: Si mihi non creditis, vel operib⁹ credite. Bonа igitur etiam hæc ciuitas ad refugium, quæ ædificatoris ſui teſtificatur gratiam, & affectũ noſtrum B
excitat, vt eius ſimus cupidiores, qui tantam nobis fabricæ huius videatur cõtuliſſe pulchritudinem. Tertius ordo eſt regalis poteſtatis contẽplatio, vt ſubiiciamur regi, ſi nõ deferimus tanquam parenti. Metu enim præſidentis plerũque fit obediẽs poteſtati, qui eſt ſaluti ingratus, vt neceſſitatem ſobrietatis agnoſcat qui noluit ac nequiuit gratiam pietatis agnoſcere. Corrigit ergo neceſſitas, quem pietas prouocare debuerat. Hæ ſunt tres ciuitates trans Iordanem, perfectiori prudentiæ ad refugium datæ, vt primo culpam fugiamus
Gene.1. inductione animi conformis ad imaginẽ dei. Ita enim creati ſumus, dicente deo: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Hæc ergo primæ illius ciuitatis lex eſt. Deinde ſi per fragilitatem carnis, & mundi illecebras, ita mentem noſtram formare non poſſumus, reuerentia paternæ generationis, & ſedulitate prolis peccatum leuemus.
1.Petr.4. Charitas enim multitudinem peccatorum operit. Qui ergo ad imaginem dei eſſe non potuerit, ſit ad plenitudinem charitatis. Illa ciuitas culpam excludit, hæc ſoluit. Hæc deniq; C
Deute.6. lex ſecũdæ ciuitatis: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua. Sed ſi rurſus anguſti animi & imminuti ſunt qui abundantiam charitatis & gratiam recipere non poſſunt, habes tertiam ciuitatẽ, vt diuinæ poteſtatis formido te ſobrium faciat, & inflectat metus. Et hæc lex tertia: Dominum deum tuum adora-
Matth.4. bis, & ipſi ſoli ſeruies. Hæ igitur præcipuè virtutes, & ideo paucorum, non plurium, ſupra Iordanem poſitæ, vt exprimas quaſi imago archetypum, diligas quaſi filius patrẽ, adores quaſi ſubditus regem. Qui enim Iordanem tranſierint, Iordanis autem deſcenſio eorum dicitur. Qui deſcenderint ergo ex illis ſuperiorib⁹ virtutibus ad hæc inferiora, id eſt, in quibus integritas, charitas, humilitas vacillauerit, habent propria homini refugia quę petant, vt qui obnoxij delictis, & inflexi vitiis ſunt non voluntariis, ſperent dominum ſibi reconciliari poſſe ſi veniam petant, ſperent poſſe ſe corrigi ſi præcepta ſequantur cœleſtium mandatorum, quibus aut informamur ad innocẽtiam, aut reuocamur à culpa. Hæ D
igitur intra Iordanem ciuitates ſequendæ ſunt, vt propitiemus nobis deum, ſequamur quæ iubet, vitemus quæ prohibet. Sit ergo propiciãdæ diuinitatis ambitio, ſequẽdæ præceptionis obeditio, interdictæ præuaricationis cautio, quibus propitiatoriam dei miſericordiam & nomotheticen eius prouidentiam vel inſtitutorũ obſequio, vel interdictorum declinatione veneremur. Quartum ſupereſt, quod ait:
Ioſue.20. Quia vſque ad illud tempus erit in ciuitate refugij homicida ille, donec moriatur ſacerdos magnus. In quo ſecundum literam hæret interpretatio. Primum ipſa fuga ſorte magis quàm æquitate alicuius examinis definita, deinde in cauſis paribus impar euentus. Poterat enim fieri vt poſt homicidæ illius refugium ſequenti die obiret magnus ſacerdos. Quæ autem ſub incerto ſententia? Ergo quia hæret litera, quæramus ſpiritalia. Quis eſt iſte magnus ſacerdos, niſi dei
1.Ioan.2. filius, verbum dei, cuius aduocationem pro nobis habemus apud patrem, qui exors eſt omnium voluntariorum & accidentium delictorum, in quo conſiſtunt omnia quę in terris ſunt, & quæ in cœlo. Vinculo enim verbi conſtricta omnia ſunt, & eius continentur potentia, & in ipſo conſtant, quoniam in ipſo creatu ſunt omnia, & in ipſo habitat omnis plenitudo. Et ideo omnia manent, quia diſſolui illa non ſinit, quæ ipſe conſtringit, quoniam in eius voluntate conſiſtunt. Omnia enim quoad vult ſuo imperio coërcet & regit, & naturali concordia ligat. Viuit igitur verbum dei, & maximè in animis viuit piorum, nec vnquam moritur plenitudo diuinitatis. Nunquam enim moritur ſempiterna diuinitas, & æterna dei virtus. Sanè moritur nobis, ſi à noſtra anima ſeparatur, non quo morte corrumpatur, ſed quo diſſoluatur atque exuatur mens noſtra ab eius coniunctione. Mors enim vera eſt, verbi & animæ ſeparatio. Deniq; ſtatim incipit anima peccatis patere voluntariis.

Quod præmemorata uirtutum genera etiam in Apoſtolo non adumbrata, ſed expreſſe habeantur, ut ex dictis ipſius apertè demonſtratur. *Caput III.*

HAbemus hæc genera, non adumbrata, ſed expreſſa, virtutum, in Apoſtolo, dicente eo: Ita quod in me eſt, prõptus ſum & vobis qui Romæ eſtis euangelizare. Nõ enim erubeſco euangelium. Virtus enim dei eſt in ſalutem omni credenti, Iudæo primum, & Græco. Iuſtitia enim dei in eo reuelatur, id eſt, in eo qui credidit. Denique addidit: Ex fide in fidem, ſicut ſcriptum eſt: Iuſtus autem ex fide viuit. In quo igitur iuſtitia dei reuelatur, niſi in eo qui conformis eſt imaginis dei? Habes primum præceptum ad imaginem. Secundum, quia inuiſibilia illius per ea quæ facta ſunt intelliguntur, id eſt, ſempiterna virtus eius & diuinitas operibus eius cognoſcitur. hæc eſt operatoria virtus. Tertium de imperiali poteſtate, quia verbum dei regale eſt, & iudiciale, & plenum iuſtitiæ ſacerdotalis, remunerationem bonorum actuum, & retributionem malorum venturis in iudicium ſuum ſeruans: de quibus ait
Ibidem.2. Apoſtolus: Scimus autem quoniam iudicium dei eſt ſecundum veritatem in eos qui talia agunt. Itaque qui veritatem & iuſtitiam dei cognouit, non debet ea agere quæ morte digna ſint. Sequitur bonitas dei propitiatoria vtique de qua dicit: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam bonitas dei ad pœnitentiam te adducit? id eſt, debet te adducere, prouocare, vt quia bonus eſt deus, ſperare poſſis tuorum peccatorum indulgentiam. Non vult enim vindicare, qui eſt paratus ignoſcere. Subtexuit etiam legiſlationem, id eſt, nomotheticen, vt ſi quis contemplatione diuinę bonitatis reſoluitur, & magis ad negligentiam quàm ad pœnitentiã prouocatur, legem ſequatur: Quoniam & quicunque, inquit, ſine lege peccauerunt, ſine lege & peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legẽ iudicabuntur. Lex autem gemina eſt, naturalis, & ſcripta. Naturalis in corde, ſcripta in tabulis. Omnes ergo ſub lege, ſed naturali. Sed non eſt omnium, vt vnuſquiſque ſibi ſit lex. Ille autem ſibi lex eſt, qui facit ſpõte quæ legis ſunt, & in corde ſuo ſcriptum opus legis oſtendit. Habes quæ bona legis ſunt, quæ tamen non ſolum ſcire vel audire perfunRoman.2. ctoriè, ſed etiam facere debemus. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Cognouiſti etiam quæ mala ſint. Primum natura ipſa boni operis magiſtra eſt. Scis non furandum, & ſeruum tuum ſi furtum tibi fecerit verberas: & ſi quis ad vxorem tuam affectauerit, perſequendum putas. Quod ergo in aliis reprehendis, ipſe committis? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non adulterandum, adulteras? Secuta eſt etiam lex quæ data eſt per Moyſen. Per legem autem agnitio peccati. Accepiſti etiam quid declinares, & ea agis quæ prohibita cognoſcis? Lex autem quid operatur, niſi vt omnis mundus fieret ſubditus deo, quia non ſolum Hebræo lata eſt, verum etiam aduenam vocauit, quæ non excluſit proſelytum? Sed quia & lex os omniũ potuit obſtruere, non potuit mentem cõuertere, ideo vltimum remedium poſtremæ illius ciuitatis debebatur, in quo eſſet refugium ſalutare, vt mors principis ſacerdotum ab omni nos mortis liberaret formidine, atque exueret metu. Quis ille eſt, niſi de quo lectum eſt: Ecce agnus dei, ecce qui tollit pec-Ioan.1. cata mundi: quem propoſuit deus propiciationem per fi-Roma.3. dem in

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ? Accipe autem quia ipse princeps est sacerdotum magnus, pa-
Psalm. 109. ter iurauit de eo, dicens: Tu es sacerdos in æternum. Rectè in æternum, quia alij temporales omnes sub peccato: hic autem impræuaricabile habet sacerdotium. Omnes sub mortalitate iacent semper viuens, quoniam qui saluare alios po-
Hebr. 7. test, ipse perire quemadmodum posset? Talis enim, inquit, nobis decebat. Recta elocutio. Siquidem & apud eos qui verborum & elocutionum delectum habuerunt, huiusmodi inuenitur, dicente alio, loco editiore quàm victoribꝰ decebat. Quod ideo non præterij, vt sciamus quia Apostolus naturalibus magis quàm vulgatis aut secundum artem vtitur verbis. Talis ergo, inquit decebat, vt esset princeps sacerdos, iustus, sanctus, innocens, immaculatus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus. Hoc est igitur verbum, quod supra cœlos habitans illuminat omnia. vnde & vnctus naturaliter legitur à deo patre: quia lumen est ve-
Ioan. 1. rum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. hoc est verbum dei, in quo est magnum sacerdotium, cuius Moyses in illo vestimento principis sacerdotum indumenta describit intelligibilia, quod virtute sua induit mundum, & tanquam eo amictus fulget in omnibus. Induit etiam cognationem generis humani per huius corporis susceptionem, & inenarrabilem charitatem, infundēs, se omnibus spiritu & plenitudine diuinitatis suæ, de cuius plenitudine omnes accepimus: vt sciamus supereminentem scientiæ charitatem Christi, & impleamur in omnem pleni-
Ephes. 5. tudinem dei. Caput est enim omnium Christus, ex quo totum corpus producitur, & mutua sibi connexione coniungitur, incrementum sui in ædificationem charitatis accipi-
Exod. 25. ens. Hoc est igitur verbum, quod superminet, quod Moysi in illius arcæ testimonij ædificatione dicit: Immittes in arcam testimonia quæcunque dabo tibi, & facies impositionem propiciatorij. Et infrà: Impones propiciatorium super arcam desuper, & immittes testimonia quæ dabo, & innotescam tibi inde, & loquar tibi desuper. hoc est, inde vbi super cœlos est, vbi apud patrem est, inde tibi loquar.

Quid sit fugere seculum, cum exhortatione ut fidei suffragio subnixi accedamus ad sedem gratiæ, hoc seculum & eius contagionem fugientes, neque fugere erubescentes, cùm glorioſum sit ita fugere, quemadmodum ex fuga Iacob & aliorum sanctorum patrum demonstratur. Et quàm beata etiam sit fuga quam Iacob suscepit.

Caput IIII.

ACcedamus itaque fidei suffragio subnixi, & eius remigiis subleuati, ad illam sedem gratiæ, fugientes hoc seculum, & eius contagionem. Hoc est autem fugere, abstinere à peccatis, ad similitudinem & imaginem dei formam virtutum assumere, extendere vires nostras ad imitationem dei secundum mēsuram nostræ possibilitatis. Vir enim perfectus, imago & gloria est
Matth. 5. dei. Vnde & dominus ait: Perfecti estote, sicut & pater vester qui in cœlis est, perfectꝰ est. Hoc est igitur similem esse dei, habere iustitiam, habere sapientiam, & in virtute esse perfectum. Deus enim est sine peccato. Et ideo qui peccatum fugit, ad imaginem est dei. Nō est igitur dubium quòd is qui à peccato est abstinens, fugit. Vnde & Apostolus cla-
1. Corin. 6. mat: Fugite fornicationem. Persequuntur enim nos peccatorum illecebræ, persequitur libido. Sed tu fuge tanquam furiosam dominam, quę si comprehenderit, nec die nec nocte requiescere sinit, exagitat, vrit, incendit. Fuge auaritiā, ne te interius comprehendat. Fuge inuidiam, quæ non solum alienos, verùm multo magis eum quem possederit, lacerare consueuit. Fuge perfidiam, ne te suis inuoluat retibꝰ.
Matth. 10. Vnde & dominus ait: Cùm autem persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam. Quod si in alia persequentur vos, in aliā fugite. Amen dico vobis, non consummabitis ciuitates Israel, donec veniat filius hominis. Etenim quāuis propter infirmitatem carnis fugam nobis suadere videatur, tamen melius fugit, qui fugit illecebram secularem, vt nō teneatur diuitiarum suarum solicitudine, non thesauri cōtemplatione, non vitę istius cupiditate, sed directa animi intentione festinet ad gloriam regni cœlestis, properet ad coronam, nec terrenorum contuitu à sui corporis passione reuocetur. Fuga ergo mors est vel celebrata, vel adumbrata. Et fortè illas exprimit refugij legitimi ciuitates, vt confugiamus ad virtutum culmina, quas pro præmiis bono fœneratori alibi dispensat, dicens: Quia in modico fidelis fuisti, e- Luc. 19.
ris potestatem habens super decem ciuitates. Sed quia legem impleuit, qui potuit dicere: Non veni soluere legem, Matth. 5.
sed implere: perfectiorem numerum remunerationis indulget. Non ergo erubescamus fugere. Gloriosa enim hæc fuga est, fugere à facie peccati. Sic fugit Iacob matre sua di-
cente. Dixit enim Rebecca: Exurgens, fuge in Mesopotamiam. Sic fugit Moyses à facie regis Pharao, ne eum aula regia coinquinaret, ne irretiret potentia. Denique preciosius Aegypti diuitiis æstimauit opprobrium Christi. Sic fugit etiam Dauid à facie regis Saul, à facie Absalon. Denique fugiens augebat incrementa pietatis, qui & insidiatori pepercit, & parricidæ salutem rogauit. Sic fugit & populus Hebræorum, vt fides eius & vita inter fluctus sibi aperiret viam. Fuga illa erat trames innocentiæ, virtutis via, pietatis assumptio. Audeo dicere: Sic fugit Ionas in Tharsis, non Ionæ 1.
corporis fuga, sed mentis ascensione, qui vsque ad Christi ascendit similitudinem, vt fieret typus Christi. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit & filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Nam si sic non fugisset, nunquam de ventre ceti esset auditus. Sed si dubitas, doceat te Rebecca, quàm beata sit fuga quam suscepit Iacob. Suasit Rebecca: Fuge, inquit, in Mesopotamiam. & Isaac dicit: Surgens vade in Mesopotamiam in domum Bathuel. In hymnis vel oraculis à plerisque (vt ante nos scriptum est) Bathuel sapientia dicitur: interpretatione autem Latina, filia dei significatur. In domum ergo sapientiæ mittitur Iacob, & accipere admonetur vxorem à filiabus Laban, qui habitabat in Charris, quod significat cauernas, in quibus species est sensuum, qui sunt tanquam in cauernis corporis, vt visus in oculis, auditus in auribus, odoratus in naribus, in ore sapor. Qui enim delectatur hoc mundo, & tripudiat in voluptatibus corporis, obnoxius est sensuum passionibus, atque in his habitat & diuersatur. Vnde ei dicit Rebecca, habitando paucos dies cum illo, non multo tempore, ne corporeis colo retur voluptatibus, & seculi capiatur illecebris. Persuadet autem habitare, vt discat studiosius disciplinę virtutes sensuum, & velut situs quosdam carnis atque regiones, vt se cognoscat, & nouerit vehementiam carnis, quid & qua causa creatum sit, quemadmodum vnusquisque sensus operetur. Qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam. Matth 5.
Malè sic videt oculus. Videat ergo oculus, & fungatur suo munere: non lubricæ mentis imperio dirigatur ad lapsum, vt vitium referat pro officio. Breue ergo tempus ad cognoscendos sensus, vel potius experiendos datur, & fortasse tenerioris adolescentiæ prima exordia: statimque reuocatur, ne diutius titubet in lubrico, & druidua quadam inundatione corporis huius seculi mergantur animi interiora vestigia. Cùm autem vel expertus fuerit, vel steterit in instabili & incerto, atque humido solo, reuocatur à matre patientia vel perseuerantia quæ dicit: Mittam ad te, & accersam te inde, vt & illic in lubrico tutum portum inuenias sapientiæ, quæ te non sinat tanquam in naufragio fluctuare, & reuersus perseuerare circa dei noueris cultum, & sis in conuentu gentium, significans eius fide ecclesiam gentium congregandam. His igitur patientiæ & perseuerantiæ instructus disciplinis, profectus Iacob copulam sibi acquisiuit de sapientiæ domo, consortem propositi, o pimam dote prudētiæ, cum qua vitæ tempora sine vlla offensione transcurreret. Audito igitur thesauro sapiētiæ, variarum sibi ouium instituit gregem, sedulum, rationabilem, virtutum plurimarū diuersitate fulgentē. Vnde & iactantia carnis eius recidit, quod significat femoris stupor, salua sacra interpretatione mysterij. His ergo virtutibus velut gradibus quibusdam mens eius ascendit in cœlum, & dei secreta cognouit, & confirmatus est & repletus, vt Laban scrutans Genes. 31.
domū eius nihil apud eum inane, nihil vacuū reperiret, nul

Universidad de Deusto
Biblioteca

la ſimulachra, nullam effigiem vanitatis. Non enim apud eum erat imago, ſed veritas: non effigies ignauiæ, ſed ſolida forma iuſtitiæ, & veræ virtutis expreſſio intelligibilis. Itaque Laban perſcrutatus eſt domũ eius ſpiritalẽ, & non inuenit effigies. Plena enim erat nõ figurarum, ſed negociorum. potuiſſet autẽ inuenire fundamenta virtutũ & culmina, niſi
Genc.19. cæcitatẽ cordis, & perfidę mentis caliginẽ detuliſſet. Denique ea improbitatis cæcitate ſuffuſi mentẽ Sodomitæ oſtiũ
Ioan.14. nequaquã ſancti Loth inuenire potuerũt. Vnde enim mens impia videre potuit viri ſancti vel exitũ vel ingreſſum? Ipſe quoq; dominus in euãgelio ait: Venit enim princeps mundi
Coloſ.3. Lucæ.4. hui⁹, & in me inuenit nihil. Quomodo nihil inuenire potuit in eo in quo plenitudo diuinitatis habitabat: & habitabat corporaliter, de quo virtus exibat, & ſanabat omnes? Quomodo nihil inuenire potuit in ſoliditate virtutis, vbertate ſapiẽtiæ, integritate iuſtitię? Ipſe dixiſti domine: Plenus ſum.
Ioan.20. ipſe dixiſti: Mitte manum tuã in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Miſit manum qui non credebat, & dominum te & deum reperit. Non ergo tu vacuus, ſed ille cæcus & inanis princeps iſtius mundi, qui neſcit niſi ſua cernere, neſcit niſi ſua inuenire: ea quæ Chriſti ſunt, neſcit agnoſcere. Aut ſi ſic. quemadmodum plerique habent, Non
1.Cor.1. inueniet in me nihil, hoc eſt, non inueniet in me, malitiam, quia malitia nihil eſt. non inueniet mortuum, quia mortuus non eſt. Sed quomodo mortuum inueniret in eo,
Ioan.1. qui viuificat mortuos, & vocat ea quę non ſunt, tanquam ea quæ ſunt? Non inueniet, inquit, peccatum in me, qui mundi peccatũ abſtuli. Quomodo enim nihil habet, qui omnia habet? Et quod pl⁹ eſt, omnia habet quæ pater habet, ſicut ipſe ait: Omnia quæ pater habet, mea ſunt.
Ioan.16.

Cur hinc fugere debeamus, & quomodo trãſire cũ Moyſe ut uideamus deum, calceamenta pedum ſoluendo. Quomodo etiam relinquere umbrã huius uitæ, & cum ſancto Dauid euolare, etſi non ut aquila, ſaltem ut paſſer: etiam ſi non ad cœlum, ſaltem ad montes. *Caput V.*

IVgiamus ergo hinc, vbi nihil eſt, vbi inane eſt omne quod magnificum putatur eſſe, vbi & qui ſe
Galat.6. putat aliquid eſſe, nihil eſt, & omnino non eſt. Vi
Pſal.36. di, inquit, impium ſuperexaltatum & eleuatũ vltra cedros Libani, & tranſiui, & ecce nõ erat. Et tu tranſi ſicut Dauid: trãſi ſicut bonus ſeruus, vt dicatur tibi: Trãſi re
Exod.3. cũbe. Tranſi ſicut Moyſes, vt videas deum Abrahã, Iſaac, & Iacob, & videas viſum magnũ. Sed ſi videre vis, ſolue calceamentum pedum tuorum, ſolue omne vinculum iniquitatis, ſolue vincula ſeculi, relinque calceamẽtum quod terrenum eſt. Ideo Ieſus ſine calceamento, auro, & argento apoſtolos deſtinauit, ne ſecũ terrena portarent. Qui enim bonũ
Matth.10. quærit, non in calceamento, ſed pedum velocitate & decore laudatur dicente ſcriptura: Quàm ſpecioſi pedes euange
Eſaiæ.52. lizantium pacem, euãgelizantium bona. Solue ergo calceamentum pedum tuorũ, vt ſpecioſi ſint ad euangelizandum. Solue dixit, non liga. Solue vt tranſeas, & illum quẽ miraberis in terra impiũ, nihil illic eſſe, nihil poſſe reperias. Tranſi igitur, hoc eſt, fuge de terris, vbi malitia eſt, vbi auaritia.
Pſal.33. Ideo dicit tibi Dauid: Declina à malo & fac bonum. Declinare, fugere eſt vtique. Malum autem in terris, bonum in cœlo eſt. Vnde & addidit: Inquire pacẽ, & ſequere eam.
Ioan.14. Pax in cœlo eſt. Denique de cœlo veniens dicit: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Ergo quia fugienda & declinanda ſunt mala, mala autem in terris, in terris iniquitates: fugiamus terrena, ne nos comprehendant iniquitates, quæ etiam ſanctum comprehenderunt Dauid, ſicut ipſe
Pſal 39. teſtatur, dicens: Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem. eo quod ſumo iniquitatis oculus animæ cæcatur, ne videat quæ ſunt lucida. Sic ergo & Laban bona Iacob videre non potuit, & princeps huius mundi gloriam Chriſti. Sed fortè dicas: Cur igitur Iacob ad Labã miſ
Geneſ.31. ſus eſt, ſi Laban reprehenſibilis? Si nomen conſideremus, candidus dicitur Latinè. ergo ad ſplendidiora iubetur egredi Iacob. Sed quia carnalis erat, melius intelligimus ſplendidiora vitæ huius. Quaſi nondum perfectus, primo ad eum
Ioan.1. vadit, apud quem ad horam exultaret in luce eius. Filios autem deteriores habebat, id eſt, tolerabilius nomen quàm opera. Et ideo & matris conſilio, & diuino oracu lo, & ipſius Iacob amatoris diſciplinæ voluntate cito deſeritur ac derelinquitur. Vbi cõdit autem ſimulacra ſancta Rachel, id eſt, eccleſia, vel prudentia? Quæ eccleſia inanes, ideas & vanas neſcit ſimulacrorum figuras, ſed veram nouit trinitatis ſubſtantiam. Denique vmbram aboleuit, ſplendorem gloriæ manifeſtauit. Relinquamus ergo vmbram, qui ſolem quærimus. deſeramus fumum, qui lumen ſequimur. Fumus iniquitas eſt, quia ſicut fumus oculis, ſic iniquitas vtentibus ea
Iob.8. vmbra eſt vitæ. Vmbra enim eſt noſtra hæc vita in terra, ſicut Iob dixit: Quid autem hic niſi tentationes? Omne tem-
Eccl.9. p⁹ in ſolicitudine, omnis vita in moleſtiis. In medio, inquit,
Pſalm.141. laqueorum ambulabis. Et alius in via qua ambulabat extentos ſibi, ſed abſconditos laqueos querebatur, ne deprehenſus caderet. Volebat fugere ſicut paſſer, ſed adhuc laqueus
Ibidem. contritus non erat. Periit, inquit, fuga à me. Grauatas habebat pennas per illam tenebroſam aquam in nubibus aëris, & fortaſſe euolare non poterat. Denique illas pennas quærebat accipere vt euolaret, & requieſceret, ſicut ſcriptum eſt:
Pſal.54. Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam? Vbi enim volatus ibi requies. Denique alibi dicit: Si
Pſal.67. dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ. Sed fortaſſe dicas: Quomodo ergo hic dicit fugam à ſe
Pſalm.138. periſſe, qui ſupra dixerat: Si ſumpſero pennas meas ante lucem? Nunquid contrarium eſt? Abſit. Multa enim iuſtorum certamina. Nunquid ſemel Athleta luctatur? Quotiens poſt coronas multas vincitur? In alio certamine quotiens qui ſæpe vicerat, interdũ fluctuat, & in incerto hæret? & ſæpe fit vt fortibus fortis congrediatur, maioráque oriantur certamina, vbi maiora virium documenta. Ergo Dauid vbi fugam quærebat, vt euaderet aduerſarium, & non inueniebat pennas ſuas, ancipiti fluctuabat certamine. Siquidem vbi in poteſtate habet pẽnas ſuas, titulus pſalmi in finem eſt: id eſt, perfectionem & cõſummationem victoriæ. Denique
Ibidem. quaſi victor dicit: Domine probaſti me, & cognouiſti me, tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam. Merito habebat facultatem volandi, qui pennas reſurrectionis acceperat. Hic autem adhuc in ſpelunca eſt, id eſt, in carne, in antro quodam iſtius corporis, cum rege Saul filio duritiæ, & intelligibilis illius principis poteſtate decertans, qui non videtur, ſed intelligitur. Vnde & pſalmi titulus, intellectus eſt, quem tamen Dauid poſitus in carne concluſit, ſed vt concluderet rogando meruit. Denique à voce precationis cœpit. Adde illud quod ille ex perſona ſaluatoris pſalmus dicitur, iſte ex perſona Dauid, qui in poteſtate non habebat victoriã, ſed ſperabat à Chriſto, & ipſe tamẽ poſteaquam expandit ad deum manus ſuas, tanquam pennas ani
Rom.10. mæ ſuę, & cõfugit ad dominum, & ſpiritus ſancti deductionem popoſcit, quo cognoſceret viam per quã poſſet aſcendere, inclinari vidit cœlos vt Chriſtus deſcenderet, & rogauit vt eũ leuaret manu ſua. Aut fortè ideo pẽnas ſuas iam non quęrebat, quia perfectior factus manum Chriſti deſiderabat. Qui vult igitur manu Chriſti leuari, ante ipſe euolet, habeat pennas ſuas. Qui fugit ſeculum, pennas habet, etſi ſuas non habet: ne fortè ille ſolus non habeat ſuas, qui poteſtatem habet volandi: ſi ſuas, inquam, non habet, ab eo
Pſal.54. qui habet accipiat. Qui fugit ergo ſeculum, volat. Ecce, inquit, elõgaui fugiens, & manſi in ſolitudine. Euolauit ergo
Pſalm.101. Dauid, ſicut nyctícorax in domicilio. Si autẽ ad Chriſtum referas, euolauit in corporis paſſione, vt ſub vmbra alarum ſuarum protegeret populos nationum. Euolauit diuinitate, manſit corpore, atque habitauit in deſerto, vt plures fierent
Eſaiæ.54. deſertæ filij, quàm eius quę habebat virum. Illud ergo corpus ſequamur, vt & nos reſurgamus. Vbi enim corpus, ibi
Matth.24. & aquilæ. Qui non poteſt vt aquila volare, volitet vt paſſer. Qui non poteſt ad cœlum, volet ad montes, fugiat ante valleſtria, quæ cito corrumpuntur humore, & ad montes tranſeat. Tranſiuit ad mõtes Segor nepos Abrahæ, & ſaluus
Geneſ.19. factus eſt. quę autẽ non potuit aſcẽdere affectu fœmineo reclinata, ſalutem amiſit. Appropinquantibus montibus æternis, dominus dicit per Micheam propheram: Surgite hinc,
Micheæ.2. quia nõ eſt vobis hic refrigeratio. Propter ſpurcitiam corrupti

Universidad de Deusto
Biblioteca

rupti estis corruptiõe, persecutionẽ passi estis. Et dominus Luce.21. dicit: Tunc qui in Iudea sunt, fugiant ad montes. vbi mons Sion, & ciuitas pacis Hierusalem, nõ terrenis, sed viuis constructa lapidibus, & decẽ milia angelorum, primitiuorum ecclesia, perfectorũ spiritus, iustorum deus, qui in sanguine Hebr.12. suo melius locutus est quàm Abel. Ille enim vindictam clamauit, hic indulgentiam. ille peccatũ fratris accusat, hic peccatum mũdi remisit. ille prodidit crimẽ, hic texit, secũdum Psal.31. quod scriptum est: Beati quorum tecta sunt peccata.

Qua ratione uolens fugere, uelociter & diligenter fugere debeat: quo etiam fugiendum sit, & ad quod bonum animas nostras erigere debeamus. Caput VI.

SEd qui fugit, velociter fugiat, ne cõprehẽdatur. Velociter deprædetur hunc mundũ, vt Hebræus Aegyptum. Qui parturit, pariat: ne onusto & degrauato iniquitatibus mẽtis vtero fugere non possit: & fugiat non quasi lactãtem ferens, sed quasi expeditum: non paruulum gestans, sed perfectum in Christo exhibens: fugiat nõ quasi feriatus in sabbato, sed tanquã operarius in negocio, nec tanquã sterilis in frigore sed tanquã, opimus in messe. Ideo enim dictũ est: Orate ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbato. Fuga ergo hæc fœcunda virtutum est, non effœta meritorum. Fuga hęc nescit frigus timoris, tremorem mortis, contractionem solicitudinis, dissolutionis ocium, lasciuiæ ferias, torporem lentitudinis, sed vitę cœlestis requirit impigrum viatorẽ, regni superioris cõpetitorem strenuum, diuitem agricolã, qui fructus suos cogat, Deut.10. & cogẽdo diripiat. Quid enim aliud à te ô homo quæritur, nisi vt timeas dominũ, requiras eum, post ipsum ambules, cõprehendas vias eius? In quo, inquit, comprehendam dominum? Si comprehẽdam in holocaustis? Non in decem milibus hœdorum, nõ in milibus arietum: non in fructibus impietatis reconciliatur dominus, & peccata redimũtur, sed in bona vita domini gratia comprehẽditur. Renunciatum est, inquit, tibi homo quid sit bonum, aut quid dominus requirat à te. Quid aliud nisi vt facias iustitiam, & diligas misericordiã, & paratus sis ire cũ domino deo tuo? Dicit ergo euã Ioan.14. gelium: Surgite, eamus hinc. Dicit tibi lex: Post dominum Deut.13. deum tuũ ambulabis. Didicisti quomodo hinc fugias: quid Matth.3. moraris? Dicit tibi euangelium iterum: Progenies viperarum, quis vobis demonstrauit fugere ab ira ventura? Et dicit hoc illis qui veniebant ad baptismum pœnitentiæ. Ergo pœnitẽtia fuga est bona. Gratia dei fuga est bona, in qua est assumptio fugientis. Desertum fuga est bona, ad quod fugit 3.Reg.19. Helias, Helisæus, Ioannes baptista. Fugit Helias mulierem Iezabel, id est, effusionem vanitatis, & fugit ad montem Oreb, quod significat exsiccationem, vt siccaretur in eo carnalis profluuium vanitatis, & cognosceret plenius deum. Erat enim ad torrẽtem Chorrad, quod est cognitio, vbi abundantiam profluentem diuinæ cognitionis hauriret, ita fugiens seculum, vt nec cibum corporis huius exquireret, nisi quem aues detulissent ministræ, quanquam esca eius plerunque terrena non fuerit. Denique quadraginta diebus in virtute escæ quam acceperat, ambulabat. Vtique non mulierem fugiebat propheta tantus, sed seculum. An mortem timebat qui se obtulerat requirenti, & qui dicebat ad dominum: Recipe animam meam? tædium vitæ istius sustinens, non cupiditatem: sed fugiebat secularem illecebram, & conuersationis maculosæ contagionem, & impiæ ac præuaricatricis nationis sacrilegia. Salomõ quoq; mulieris illius specie corruptelã seculi hui⁹ exponit, & meretricias artes declinandas edocet. Hæc est mulier aliena & fornicaria, à qua te vt custodias adhortat. Ne declines in vias seculi cor tuũ, Prouer.21. sed colloces illud in manu domini, in qua est cor regis. Qui enim seipsum regit, quod pluris est quàm aliis imperare, cor eius in manu dei est, & quo deus vult conuertit illud. Non mirum si conuertit in bonum, qui perfectæ bonitatis est. In manu ergo dei sumus, vt bonũ quæramus, illud bonum incorruptibile atque incõmutabile, de quo dicit Amos pro- Amos.5. pheta: Exquirite bonum & non malignum, vt viuatis, & sic erit vobiscum dominus deus omnipotens. Quomodo dixistis: Odio habuimus mala, & dileximus bona? Vbi ergo bonus deus, ibi bona sunt quę desiderauit videre Dauid, & vi-

surũ se credidit, sicut ipse ait: Credo videre bona domini in Psal.26. terra viuentiũ. Illa enim bona sunt quæ manẽt semper, quæ non queunt temporis vel ætatis mutatione corrumpi. In illis bonis est qui deum quęsierit & inuenerit. Vbi enim cor Matth.6. hominis, ibi & thesaurus eius est. Non enim solet bonũ datum deprecantibus dominus denegare. Ergo quia bonus dominus est, & maxime sustinentibus se bonus est, ipsi adhæreamus, cum ipso simus tota anima nostra, toto corde, tota virtute, vt sim⁹ in lumine eius, & videamus eius gloriam, & delectationis supernæ fruamur gratia. Ad illud igitur bonum erigamus animas nostras, vt in illo simus, atque in ipso viuamus. Ipsi adhæreamus, quod est supra omnem mẽtem, & omnem considerationem, & pace vtitur perpetua ac tranquillitate. Pax autem supra omnem mentem est, & supra omnem sensum. Hoc est bonum quod penetrat omnia, & omnes in ipso viuimus, atque ex ipso pẽdemus. Ipsum autem Marc.10. supra se nihil habet, sed est diuinum. Nemo enim bonus nisi vnus deus. Quod ergo bonum, diuinum: & quod diuinũ, bonum. Et ideo dicitur: Aperiente te manum, implebuntur omnia bonitate. Per bonitatem enim dei nobis vniuersa tribuuntur, merito bona, quibus nihil admixtum est mali. Hæc bona promittit scriptura fidelibus, dicens: Quæ bona sunt terræ, manducabitis. Boni ergo illius similes simus, vt quæ bona sunt adipiscamur. Bonum quod est, sine iniquitate est, sine dolo, sine asperitate, cum gratia, cum pietate, cum synceritate & bẽeuolentia, charitate, iustitia. Itaque omnes virtutes bonitas tanquam mater fœcunda amplectitur.

Quod non mediocris sit causa cur hinc fugere debeamus. Quodque nõ impigrè malitia huius seculi fugienda sit. Et quid sit hinc fugere. Cur etiã malitia in terris uersetur & seuiat. Qua præterea ratione dominus Iesus uindictã diaboli authoris malitiæ distulerit, neque eadem sententia in ipsum & in hominem dicta sit. Caput VII.

ESt igitur non mediocris causa cur hinc fugere debeamus, vt perueniamus à malis ad bona, ab incertis ad fidelia & plena veritatis, à morte ad vitam. Ipse quoque dominus dicendo: Posui ante te bonum & malum, vitam & mortem: demõstrauit quia bonum Eccli.15. vita est, sed æterna. Si enim hæc obnoxia seculo, atque eius malignitati: vtiq; illa est bona, quę non corrũpitur & mutatur, quæ nullo vitio degenerat, quæ virtute acquiritur. Fugiamus ergo malitiam seculi huius, in quo ipsi dies, inquit, Ephes.5. mali sunt, & fugiamus impigrè. Ideoque Esaias clamat: Con- Esaiæ.35. ualescite manus remissæ, & genua dissoluta, id est, non corporis sed animæ genua conualescite, vt directum ad cœli altissima mentis vestigium possit attolli, vt sit doctrina solidior, vita maturior, gratia plenior, prudentia circumspectior. Hoc est enim fugere, scire quò tendas, ableuare se à seculo, ableuare se à corpore, ne iterum frustra se aliquis extollat, & inflata mente carnis suæ non teneat caput, & dicatur de his: Fugerunt, & non viderunt. Sed hoc est fugere Iob.5. hinc, mori elementis istius mundi, absc̃ondere vitam in deo, declinare corruptiones, non attaminare cupiditates, nescire quæ sunt mundi istius, qui nobis varios gignit dolores, exinanit cùm repleuerit, cùm exinaniuerit, replet. Et hæc omnia inania & vacua, in quib⁹ nullus solidus est fructus. Mortuus est diues, & nihil habet, quia non est in deum diues: & ideo insipiens, quia sapientia cultura est dei: abstinere autem à malis, disciplina est. Quis ergo non fugiat malitiæ locum, officinam improbitatis quæ interire nesciat? Denique non ociose signum positum est supra Cain, ne quis eum occideret, vt significaretur quod non extinguatur & auferatur à terris malitia. Timebat Cain ne occideretur, quia fu- Genes.4. gere nesciebat. Augetur enim & cumulatur ipso vsu malitia, & est sine moderatione, sine fine, dolo & fraude decernens, quæ factis suis proditur, & sanguine peremptorum, sicut & Cain proditus est. Versatur itaque in terris malitia, & ideo rogamus voluntatem dei fieri in terris sicut & in cœlis, vt & hic sit innocentia. Itaque malitia quoniam illic iam locum nõ habet, hic circuit, hic sæuit, seséque infundit, non mundano illo mersa diluuio, non Sodomitano exusta incendio. Denique grauius postea in seminariis pullulauit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vsq; in ipsum parricidales ac sacrilegas iniiciẽs manus vniuersorum authorem salutis. Lex factum dãnat, non aufert malitiam. Ipse dominus Iesus peccatũ donauit†, authorem eius distulit, vt esset per quẽ iusti probarẽtur. Etenim quia malum deus non fecit, sed nequitia diaboli inseruit: vindictam deus distulit, vt ab ipsis quos deceperat, diabolus vin ceretur. Exercentur ergo decepti vt & precium luant facilitatis, & sumant studia virtutis, industriã cautionis. Vnde ait: Estote astuti sicut serpentes. Quare sicut serpentes? Vt & ille spolietur suo, & qui alios exuere voluit, amittat quæ sunt ipsius, non venena, sed merita naturæ. Denique deiicitur ille, cũ tu ascenderis. Scriptũ est enim: Videbam sathanam sicut fulgur cadentem de cœlo. Non fulgur, inquit, sed sicut fulgur, quia suum lumẽ amisit, quod habebat antequã tibi tuum lumen vellet auferre. Verùm forte dicas quia & de saluatore legimus, quia sicut fulgur coruscans de sub cœlo, ita erit & aduẽtus filij hominis. Bene & hic sicut fulgur, quia hic supra fulgur. Denique fulgur de sub cœlo, lumẽ autem verum supra cœlum. Ergo sathanas sicut fulgur, quia amisit quod habuit, tu autem recepisti quod amiseras. Non enim ita circa illũ sicut circa te soluta est sentẽtia. Nã Christi gratia quæ te resoluit, illum adstrinxit. Manet enim maledictio directa in serpentem propter tuam deceptionẽ. Sic enim dictum est ad eum: Maledictus tu ab omnibus pecoribus terrę. Omnium enim communis inimicus est, qui fuit hostis bonorum, & pro iis damnatur quos adhuc non læserat: quoniam qui hominem læsit, cui illa omnia subiecta sũt, læsit omnia. Communem etenim legem soluit, qua & ipse homini cum cæteris subditus est: ideo communi odio omniũ atque execratione maledictio eius oneratur. Genus autem damnationis, nõ mors sed pœna diuturna est. Super pectus, inquit, tuum & ventrem ambulabis. Premenda enim fuit noxia conscientia, & proterẽda malitia, fraudulentúmque secretum tanquam à dei facie relegandum: simul ostenditur quod terrena malitia sit, quæ in terram recuruetur. Denique addidit: Et terram edes omnes dies vitæ tuæ. Describi quidem his natura serpentis videtur, sed magis omne vas malitiæ describitur, omnis serpens improbitatis, qui in ventrem se deiicit, atque intra se venenum suum claudit, & intus in pectore suo voluit, cogitationibus suis lubricus, & super fraudes suas ambulans, suis dolis se ipse implicans, mouẽs semper atque exagitans sua venena cũ cogitat, ventrẽ quoq; hoc est, seminariũ cordis sui proterẽs. Vnde pulchre Dauid ait: Alienati sunt peccatores ab vtero, errauerunt à ventre, locuti sunt falsa. Furor illis secundũ similitudinem serpentis, sicut aspidis surdę & obstruentis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici, cum incantatur à sapiente. Propter hoc etiam illud pulchre dictũ videtur quod in libro prophetico legimus: Ventrẽ meũ doleo, ventrem meum doleo: quia ibi est malitia, vbi debet esse innocentia: & illud plus laborat, quod in nobis debet esse tranquillius, atque id nequitiæ vestigiis proculcatur, stimulatur vnguibus, processu quodam improbitatis incrementóque concutitur, vbi est genitale seminarium posteritatis æternæ. Videtur quidẽ hoc ad id esse referendũ quod dolebat perisse quos creauit filios & suscepit, sed multo magis quod in ventre suo verbi seminariũ non habebant. Ideo ventrem suum dicit, quasi preciosissimum. Preciosus enim mentis vterus est, in quo fœcunda seges consiliorum verbi semine pullulare consueuit, & vitæ totius solent atque virtutum ac disciplinarum quædam membra formari. Sed vt reuertamur ad propositum, quod malitiam deus reprimendam, interímque abolendã putauerit, ait ad serpentem: Et inimicitias ponã inter te & inter mulierem, & semen tuũ & semẽ mulieris. Ipsa tibi seruabit caput, & tu illius calcaneũ. Vbi inimicitię sunt, discordia est, nocẽdique studiũ. vbi nocẽdi studiũ, ibi malitia ponitur. Ergo discordiæ inter serpẽtem & mulierem, discordię malitia subest. Nõ est ergo sublata malitia. Denique seruatum est serpenti vt calcaneũ mulieris & seminis eius obseruet, quo noceat, & venenum suũ infundat. Non ergo ambulemus in terrenis, & serpens nobis nocere non potest. Sumamus euangelicũ calceamentũ quo venenũ serpentis excluditur, morsus eius hebetatur, vt simus calceati pedes in euangelium. Et fortasse ideo Moyses iubetur soluere calceamentum pedum suorum, vt sumeret calceamentũ euangelij, vel quia non Moysi, id est, nõ prophetis, sed Apostolis prędicatio euãgelij debebatur. Ea est quã supra diximus, dicta in serpentẽ sententia. in hominem quoque cuiusmodi dicta sit, consideremus. Maledictus est ille qui author est culpæ, sed nõ maledictus est iste qui aliena fraude deceptus est: tamen quia non seruauit mandatum dei, operum suorũ labore dãnatur. Maledicitur sane terra, sed in operibus peccatoris, & maledicitur donec resoluatur in terram. Ideo ergo deus susceptit carnem, vt maledictum carnis peccatricis aboleret, & factus est pro nobis maledictum, vt benedictio absorberet maledictionem, integritas peccatũ, indulgentia sentẽtiam, vita mortem. Suscepit enim & mortem, vt impleretur sententia, satisfieret iudicato per maledictum carnis peccatricis vsque ad mortẽ. Nihil ergo factum est contra sententiã dei, cum sit diuinę conditio impleta sententiæ. Maledictũ enim vsque ad mortẽ, post mortem autẽ gratia. Mortui ergo seculo sumus, quid adhuc seculo deseruimus? Mortui sumus cum Christo, quid adhuc vitæ huius actus requirimus? Mortem enim Christi in corpore nostro circunferimus, vt & vita Christi in nobis manifestetur. Non ergo iam nostram illam vitam, sed Christi vitam viuimus, vitam innocentiæ, vitam castimoniæ, vitam simplicitatis, omniúmque virtutum. Cum Christo resurrexerimus, in ipso viuamus, in ipso ascendamus, vt serpens calcaneum nostrum quod vulneret, in terrenis reperire non possit.

† damnauit.

Matth.10.

Luc.10.

Ibidem.17.

Gen.3.

Psal.57.

Hieiem.4.

Genes.3.

Epheſ.6.

Exod.3.

Quomodo hinc animo fugere possimus, etsi corpore retineamur. Quod etiam hinc quia tempus breue est fugiamus, ne cum prætereunte figura mundi opera nostra, nósque ipsi prætereamus: quod si cauere uelimus, mãdata dei non prætereamus, neque disciplinæ alicuius profectum, quemadmodum Ioseph fecit, & in Sara ostenditur, & sic Iacob executus est. Cap. VIII.

IVgiamus hinc. Potes animo fugere, etsi retineris corpore. Potes & hic esse, & adesse ad dominum, si illi adhęreat anima tua, si post ipsum cogitationibus tuis ambules, si fide non specie vias eius sequaris, si ad ipsum confugias. Est enim refugium & virtus, cui dicit Dauid: Ad te confugi, & non sum deceptus. Ergo quia deus refugium, deus autẽ in cœlo, & supra cœlos: vtiq; hinc illò confugiendũ est, vbi pax, vbi requies ab operib⁹, vbi epulemur sabbatũ magnũ, sicut dixit Moyses: Et erunt sabbata terræ vobis escæ. Epulatorium enim & plenum iucunditatis & tranquillitatis est, requiescere in deo, & eius delectationem videre. Qui ergo confugimus ad deum, ad mundum reuertemur? Qui peccato mortui sumus, peccata repetemus? Qui renunciauimus seculo & vsui eius, iterum in luto eius hærebimus? Fugiamus hinc, quia tempus breue est. Audi quomodo fugias. Et qui habent vxores, ita sint ac si non habeant: & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui hoc mundo vtuntur, tanquam non vtãtur. Præterit enim figura huius mundi. Non ergo cum prætereunte figura mundi opera nostra prætereãt, ne etiam ipsi prætereamus, sed maneam⁹ in veritate. Si maneam⁹ in Christo, manemus in veritate, & cum eo manebimus, & nõ prę teribimus, sed dicemus: Benedictio domini super vos, benediximus vobis in nomine domini. Qui enim prætereunt, non possunt dicere, quia non dixerunt prætereuntes viam: benedictio domini super vos, quemadmodum dixit propheta. Itaque si volumus non præterire opera nostra, non prætereamus mandata dei, non prætereamus requirendi Iesu domini diligentiam, emerendi eius gratiam. Non præteriuit eum illa mulier quæ vsq; in pharisæi domum ingressa, in qua Christus recumbebat, in pedes eius superfudit vnguentum. Non prætereamus disciplinæ alicuius profectum, sicut etiam Ioseph adolescentulus non præteriuit, quia fratres suos requirebat, & ad eum festinabat locum in quo pascebant oues, & cum cognouisset quia in Dothaim sunt, perrexit eò. Significatur autem illo verbo Dothaim, defectus idoneus, id est, vanarum opinionum defectus nõ mediocris,

Psalm.76.

1.Corin.7.

Psalm.128.

Luc.7.

Genes.37.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mediocris, sed perfectus & plenus, in quo profectus est animæ. Sapiens enim quando monuit, addidit: Deficiunt enim seculares opiniones, quę mulieribus infirmis comparantur. Vnde pulchrè quo ostenderetur Sara ad profectum venisse vt generaret, risum & lætitiam: Defecerunt, inquit, Sarę fieri muliebria. Bona ergo defectio cupiditatum, defectio omnium, quia veritatis adiectio est. Vnde & sanctus Dauid ait: Defecit in salutare tuum anima mea. Paritura enim erat quæ concesserat & promiserat deus, paritura lætitiam, & sobriam illam iucunditatis ebrietatem, paritura ante expectatum ingenium celeritate partus, fœta sapientię. Denique & de aliis Hebræis mulieribus habes, quia Hebrææ prius pariunt, quàm veniant obstetrices, eo quòd animæ iustorum non expectent artes & disciplinas propter inuentionum genera, nec requirant adiumenta generandi, sed sponte partus suos fundant, expectationémque præueniant. Nec minus impiger ad inueniendum, quàm ad exequendum Iacob: cui cùm mater dixisset vt inferret patri escas, definitionum genera suppetisse cernimus. Nam & cito inuenit, & inuentorum suorum authorem testificatus est deum, in quo & diligentiæ palma, & ingenij sanctificatur vbertas. Prima ergo definitio in inuentione. Quod inuenitur, quæritur: & quod quæritur, temporis est: quod temporis est, vtique diligentiæ est. Ingenium igitur diuini est muneris. quod autem diuini muneris, hoc naturæ. Ingeniũ ergo naturæ est, inuentio diligentiæ: illud sine tempore, hoc indiget tẽpore. Ideoque illud in tempore præsto est, hoc in spatio temporis inuestigatur? Illud supra nos, hoc verò ad nos refertur. Quærenti igitur patri cibum verbi: Non enim in solo pane viuit homo, sed in omni verbo dei. Talem cibũ quærebat Isaac, talem cibum esuriuit Petrus, quando vidit crediturі gentilis populi mysteria, Esau præsto non habuit cibum spiritalis & velocioris ingenij. Dum ille venatur & quærit, & prędarum atque agrestem sermonem suggerere parat, prævenit Iacob celeri inuentione, & miti, & propè domestica respõsione suaue verbũ ministrans, quo eum mulceret ac delectaret. Vnde miratus pater ait: Quid est hoc, quòd tam cito inuenire potuisti fili mi? Respõdit Iacob: Quod tradidit dominus deus tuus in manus meas. Prima definitio in interrogatione est, secunda in responso. Plena igitur omnia reperiens pater quæ erant vel ingenij, vel diligentiæ, definitionis consummationem concluſit, dicens: Ecce odor filij mei tãquam odor agri pleni, cui benedixit dominus. Ager enim & naturale habet fertilitatis ingeniũ, & culturæ diligentiam temporalem: meritóq; in eo est plenitudo, cui vtrũque non deest simul. Cùm addiderit, quem benedixit dominus, videtur naturæ gratiã prætulisse inuentionis labori. Et confirmauit Esau, dicens: Iustè vocatum est nomen illius Iacob. Supplantauit enim me iam bis, & primogenita mea accepit. Sed fortè dicas: In quo moram fecit, qui adnenationem à patre missus est? Sed cõfidera quia & pater pronunciauit quia paratum habere non posset quod spiritaliter petebatur, & ideo quia deficiebat ingenio, vel diligentiæ subsidiũ vt adiungeret exigebat. Celeritatis quoque admonet, qui ait: Cape arcum & sagittam. Accepit tamen & diligentię fructum, qui agnouit superius, & sui ingenij munus. Nec immerito domesticos cibos detulit, qui de domesticis seminis sui sapientiæ sibi acquisiuit copulam. Bona autem diligentia cum sapientia, & inuentio cum ingenio naturali. Denique habẽs in prõptu sapientiæ copulam sanctus Isaac, deambulabat in campo, imò abalienabatur. Et nos primò sapientiæ copulemur, & sic exeamus in campũ quęrere & inuenire cupiẽtes. Multi enim sine sapientia male quærunt. Et ideo Cain quia non acceperat à deo prudentiam, male quęsiuit, male exiuit in campum. Abel benè, qui perfectum sacrificij munus impleuit. Bonum enim sapientiæ sacrificium, bona est hostia fides, & omnis virtus. Deniq; sapiẽtia interfecit suas hostias, & miscuit in cratere vinũ suum. Et ideo vt insipiẽtibus gentilibus potum fidei daret, ad creatorẽ suum conuocauit eos, dicens: Qui est insipiens, diuertat ad me. Et egentibus sensu dixit: Venite & edite de meis panib', & bibite vinum quod miscui vobis. De hoc cratere Plato in suos libros transferendum putauit, ad cuius potum vocauit animas, sed eas explere nescіuit, qui potum non fidei, sed perfidiæ ministrabat.

Genes. 18.

Psalm. 118.

Exod. 1.

Gene. 27.

Matth. 4.

Gene. 27.

Ibidem.

Proverb. 9.

De exhortatione quod hinc fugiamus, sicut fugit de patria sanctus Iacob, & sicut cerui fugiũt ad fontes aquarum, quos & Dauid sitiebat. Quis quoque sit iste fons, & quid hũc fontem desiderans facere debeat, exẽplo Susannæ. Quomodo etiam sicut Paulus & Loth fugerunt, nos fugere debeamus. Quibus præterea modis quis bene fugere possit. Caput IX.

FVgiamus hinc, sicut fugit de patria sanctus Iacob. Sciebat enim veram patriam esse superiorem. Fugiamus sicut cerui ad fontes aquarum, quos sitiebat Dauid: Sitiat & anima nostra. Quis est ille fõs? Audi dicentem: Quoniam apud te est fons vitæ. Huc fonti dicat anima: Quando veniam & parebo ante faciem tuam? Fõs enim deus est. Sed qui hunc fontem desiderat, effundat super se animam suam, vt nihil possessioni carnis relinquat, sed vbique anima superfluat. Pulchrè eam effudit Susanna, vt euaporare in ea non possent incẽdia corporis, mortis formidines, vitæ cupiditates. Effusa super ipsam anima, omne restinxit carnale desiderium, seculare studium. Quæ etiam prodigiosorũ senum & impudẽtium presbyterorũ non potuit flammas restinguere, nisi in his libidinis profluuium redundasset. A quibus cùm intenderetur calumnia si assensus negaretur adulterio, ingemuit Susanna, & dixit: Angustiæ mihi assunt vndiq;. Si enim hoc fecero, morte æterna peribo. si autẽ non fecero, non effugiã manus vestras. Melius tamen iudicauit crimen potius fugere, quàm periculũ. Plorauit itaque cùm crimen obiiceretur, plorauit cùm sibi de pudica & casta adulteri iudicium vindicarent, non mortẽ deplorans, sed castitatis calumniam. Religionis iniuriam plorauit, & effudit super se non corpus, sed animam. Effudisset enim corpus, si carnalibus acquieuisset. Denique cùm morte dãnaretur, exclamauit quasi iudex reorum, arbitra calumniantium: & innocentis conscientiæ authoritate diuinam sibi in iudicium accersiuit cognitionem, non timore mortis percita, sed arguentis cẽsuræ potestate præcelsa. Susanna ergo fugit seculum, & se ideo credidit, ad illam arcẽ ciuitatis æternæ fugiens, quæ totũ mundum complectitur, quoniam intra deum sunt omnia. Fugit & Paulus, vt euaderet per fenestrã in sporta demissus. Spartum enim triplex corrumpi non posse nouerat. Sed fugit vt euãgelium domini toto orbe prædicaret: & ideo in paradisum raptus est. Et nos fugiamus per fenestrã, audiẽtes prẽcepta domini, & visu sobrio, atq; oculorum castitate seruantes. Fugiamus sicut Loth Sodomitana crimina amplius quàm supplicia formidãs. Magis enim pius certa scelerũ fugit cõtagia, qui Sodomitanis domum clausit, nec cohabitãs, nec cogitans eos, quorũ flagitia nesciebat, & opprobria auersãbatur: nec fugiens respexit eos, quorum conuersationes non desiderabat. Fugit ergo sicut Loth, qui renunciat vitiis, abdicat se incolarũ moribus, qui post se non respicit, qui superiorẽ illam ciuitatem ingreditur introitu cogitationum suarum, nec recedit ex ea donec moriatur princeps sacerdotũ, qui tulit peccatum mundi. Mortuus quidem semel est; sed moriatur vnicuique qui baptizatur in morte Christi: vt cõsepeliamur cum eo, & resurgamus cum eo, & in nouitate vitæ illius ambulemus. Bene fugis, si cor tuum non imitetur peccatorum consilia, cogitationes eorum. Bene fugis, si oculus tuus fugiat calices & phialas, ne fiat libidinosus dum moratur in vino, si oculus tuus aliena declinet, vt lingua tua veritatẽ custodiat. Bene fugis, si non respõdeas imprudenti ad imprudentiam illius. Bene fugis, si auferas gressum pedum tuorum ex ore insipientium. Cito enim malis ducibus erratur. Sed si vis bene fugere, longe fac vias tuus ab eorum sermonibus. Mortuus est tibi princeps sacerdotum, tibi crucifixus est, vt clauis eius adhæreas. Te enim in illa carne & tua peccata susceрit, affixa sunt in patibulo tuorũ delictorũ chirographa, vt iam mũdo nihil debeas, cui semel renunciasti. Et recẽ nihil debes, cui suppetit dicere: Mihi enim mũdus crucifixus est, & ego mundo: vt iam mortẽ non timeas, si geras Christum, in quo potes dicere: Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors aculeus tuus? Etenim cùm vetus homo noster affixus est cruci, de-

Daniel. 13.

Psal. 35.

1. Corin. 11.
Eccles. 4.

Gene. 19.

Galat. 6.

1. Cor. 15.
Roma. 6.

Ioan. 1.
Roma. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ci, destructum est peccatũ, obtusus aculeus, vacuata culpa, vt vlterius seruire flagitiis desinamus. Abiit enim vetus homo in nobis. Nunc autem iam non vetus homo in nobis, sed noua est creatura, habens in se similitudinem Christi, cuius mortis similitudini consepulti, imaginem vitæ eius assumpsimus, alas gratiæ spiritalis accepimus. Sic igitur volate, vt
Esaiæ.60. dicatur de vobis: Qui sunt isti qui vt nubes volant, & sicut colũbæ cum pullis suis? vt nebulæ vestræ rorent iustitiam, & columbæ pariant simplicitatem. Sic nauigate quasi transfretantes mũdum, non pererrantes, quasi naues Tharsis, vt ad intelligibiles portus cursum dirigatis, & conuchatis di-
Thren.4. uitias maris. Sic festinate vt dicatur de vobis: Leues facti sunt super aquilas. Ab ira enim ventura fugiendum videtis, quam declinare poterunt qui per pœnitentiam sibi spem locauerint euadendi, & reconciliationis futuræ fidem hauserint, per dominũ nostrũ, cui regnum est à seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

FINIS.

CAPITVLA LIBRI DE BONO MORTIS.

De causa facilitatis scribendi de bono mortis, & qua ratione mors bona vel mala videri possit, cum argumento ex descriptione vitæ & mortis accepto, quo mors dicenda videatur mala. Caput I.

De tribus mortis generibus. Et quod mors tertia (quæ est animæ & corporis secessio) cùm omnes absoluat, paucos delectet. Quódq; hoc non eius sit vitium, sed nostræ infirmitatis, qui delectatione vitæ istius capimur: in qua cũ plus sit amaritudinis, quàm voluptatis: mors quæ est finis illius, bona est, nec vita ista tantopere desideranda. Caput II.

Quid secundum scripturam sit mors, & quid vita. Et quòd in hac vita sit quædã mors bona, cùm scilicet quis in hac vita positus specie mortis imitatur, & ita se agit, vt ei moriantur omnes corporis delectationes, & etiam ipse cupiditatibus omnibus mundíque illecebris moriatur. Ad quam & ipse Apostolus nos hortatur, docens istam mortem in hac vita positis expetendam. Et quomodo quis sic mortem imitetur. Quibus etiam rebus deflectatur & abducatur. Caput III.

De solutione obiectionis qua mors arguitur non esse bona, quia deus eam non fecerit, & qua ratione omnifariam mors sit bonum. Quódq; ideo frustra homines mortem timeãt, præsertim cùm sit finis peccati, & quòd ipsa mundum redemerit. Caput IIII.

Qua ratione cõmunis omnium mors non sit timẽda. Quomodo etiam dum in corpore sumus, vsum mortis imitantes abducere nos debeamus à nexu corporis, omniáque terrena relinquere, conscẽdere ad diuina, surgere de mũdanis, fugere hæc mala, & exaltare animam ad imaginem & similitudinem dei, eámque munire muris ac speculatore. Quomodo etiam ipsa debeat ingredi in hortos atque paradisum, & ex illo abundantiam virtutũ transferre, & in hortum mentis transplantare, in quẽ verbum dei inuitatum descẽdat, & pascatur: & cognoscere quos fructus & cibos epuletur, quibúsve delectetur. Cap. V.

Quomodo cauendi sint laquei principatuum aẽriorum, qui nos rectè gradiẽtes & ad altiora tendẽtes impedire quærunt, & ad terrena reuocare. Cap. VI.

Quomodo nostri nobis sint laquei cauendi. Et de molestiis huius vitæ, propter quas totam vitam odio habuit Ecclesiastes, & mortem laudauit. Quódque impio amarior sit vita quàm mors, cùm grauius sit ad peccatum viuere, q̃ in peccato mori. Ex quibus concluditur mortem non esse malum. Caput VII.

Qua ratione non mors ipsa quæ terribilis, apud viuẽtes æstimatur, sit terribilis, sed opinio de morte, & de confutatione duarum causarum ob quas mortem insipientes verentur. Quódq; mors generaliter non sit mala, licet specialiter pessima sit mors peccatorum. Cur præterea Græci finem appellauerint mortem: Et quantam morti sanctus Iob laudem tribuerit. Cap. VIII.

Quemadmodum ex recapitulatione de bono mortis, probetur anima nõ mori cum corpore, & quod in bonis demoratura sit. Quid etiam nobis cauendum sit, & quid faciendum, si velimus post mortem huius corporis in istis bonis esse. Cap. IX.

De diuino testimonio quo demonstratur quòd anima non moriatur cum corpore. Et de errore hominum qui pretiosa struunt sepulchra, tanquam animæ & corporis receptacula, cùm animarum superiora esse habitacula scripturæ testimoniis valde probetur. Cap. X.

De iustarum animarum ingenti lætitia per septenarium ordinẽ digesta. Ac de admonitione vt & nos studium adhibeamus quo anima nostra deo appropinquet, & ab eo nõ separemur. quo etiã modo hoc facere debeamus. Quódque non vereamur illum omnibus debitum finem, in quo Esdras remunerationem suæ deuotionis inuenit. Caput XI.

De consolatiua exhortatione vt intrepidè pergamus ad redemptorem nostrum Iesum Christum, & ad patriarcharum concilium, sanctorum cœtum, iustorúmque cõuentum, vbi paradisus iucunditatis, paratæque seruulis Iesu promissæ mansiones. qua ratione præterea illuc festinare debeamus. Cap. XII.

Diui Ambrosij MEDIOLANENSIS EPISCOpi de bono mortis, Liber unus.

De caussa facilitatis scribẽdi de bono mortis, & qua ratione mors bona uel mala uideri posit, cum argumento ex descriptione uitæ & mortis accepto, quo mors dicenda uideatur mala. Caput I.

QVoniam de anima superiore libro sermonem aliquem contexuimus, faciliorem viam putamus de bono mortis cõficere aliquid. Quæ si animę noceat, malum videri potest. si nihil autem officiat animę, ne malum quidem. Quod autem malum non est, id etiam bonum: quoniam quod vitiosum, id malum. quodautem vitio caret, id bonum: ideoque bona malis contraria sunt, & mala bonis. Denique innocentia est vbi non est nocendi voluntas: & noxius dicitur, qui non sit innoxius: misericors, qui remittat: immisericors, qui ignoscere atque inflecti nesciat. Sed fortè aliquis asserit: Quid tam contrarium quàm vita morti? Si ergo vita bona putatur, quomodo mors non est mala? Et ideo quid sit vita, quid etiã mors, consideremus. Vita est spirandi munere frui, mors priuari. Hoc autem spirandi munus apud plerosque in bonis ducitur. Hoc est ergo vita, frui bonis: mors cõtra, bonis exui. Et scriptura dicit: Ecce dedi ante faciem tuam vitam & mortem, bonum & malum. vitam bonum appellans, mortem malum: & illa sibi priora, & hæc sibi conferens. Denique vt lectionis diuinæ exemplo vtamur, in paradiso est positus homo, vt ederet de ligno vitæ, & cæteris paradisi lignis, de ligno autem in quo esset cognitio boni & mali, non ederet: qua die autem ederet, morte moreretur. Non seruauit præceptum, & caruit fructu, atque eiectus de paradiso mortem gustauit. Malum igitur mors, quæ precio damnationis infertur. Eccl.15. Gene.3.

De tribus mortis generibus. Et quod mors tertia (quæ est animæ & corporis secessio) cùm omnes absoluat, paucos delectet. Quódque hoc non eius sit uitium, sed nostræ infirmitatis, qui delectatione uitæ istius capimur: in qua cùm plus sit amaritudinis quàm uoluptatis, mors quæ est finis illius, bona est, nec uita ista tantopere desideranda. Caput II.

Sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

SEd mortis tria sunt genera. Vna mors peccati est, A
Ezech.18. de qua scriptum est: Anima quæ peccat, ipsa morietur. Alia mors mystica, quando quis peccato
Roma.6. moritur, & deo viuit, de qua ait idem Apostolus: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortẽ. Tertia mors qua cursum vitæ huius & munus explemus, id est, animæ corporisque secessio. Aduertimus igitur quod vna mors sit mala, si propter peccatum moriamur: alia mors bona sit, qua is qui fuerit mortuus, iustificat' est à peccato. Tertia mors media sit. Nam & bona iustis videtur, & plerisque metuenda. Quæ cũ absoluat omnes, paucos delectat. Sed non hoc mortis est vitium, sed nostræ infirmitatis, qui voluptate corporis, & delectatione vitæ istius capimur, & cursum hunc consummare trepidamus, in quo plus amaritudinis q̃ voluptatis est. An non sancti ac sapientes viri, qui longæuitatem peregrinationis huius ingemiscebant,
Philip.1. dissolui & cum Christo esse pulchrius æstimantes, denique diem generationis suæ execrabantur, sicut ille qui ait: Pereat dies B
Iob.3. illa in qua natus sum? Quid enim est quo hæc vita delectatur, plena ærumnarum & solicitudinũ, in qua innumeræ calumniæ, & multæ molestiæ, & multæ lachrymæ eorũ qui afflictantur molestiis, & non est, inquit, qui eos cõsoletur? Et
Eccle.4. ideo laudat Ecclesiastes defunctos magis quàm viuentes. Et optimus, inquit, supra hos duos qui nondũ natus est, qui non vidit hoc malum. Et alibi idem Ecclesiastes meliorem longæuo viro asseruit, quem abortu eiecit mater sua, quia non vidit hæc mala quæ fiunt in hoc mundo, nec in has venit tenebras, nec in vanitate ambulauit seculi, & ideo requiem hic magis habebit qui in hanc vitã non venit, quàm ille qui venit. Quid enim boni est homini in hac vita, qui in vmbra viuit, nec expleri potest cupiditatibus suis? Et si repleatur diuitiis, fructũ quietis amittit, quia cogitur custodire quod misera auiditate quæsierit, vt miserius eas possideat, cui prodesse non poterunt. Quid enim miserius q̃ vt custodia torqueat, quarum abundantia nihil prosit? Itaque si plena oneris vita, vtique finis eius alleuamentum est. Al- C
Lucæ.2. leuamentum autem bonum mors, mors autem finis. Mors igitur bonum est. Neque enim aliter gauisus est & Simeon, qui responsum acceperat nõ visurum se mortem, nisi prius videret Christum domini: & cum eum parentes in templũ ducerent, suscepit manibus suis, & dixit: Nunc dimittis domine seruum tuum in pace. quasi necessitate quadam teneretur in hac vita, non voluntate. Ita dimitti petit quasi à vinculis quibusdam ad libertatem festinaret. Sunt enim velut vincula quædã corporis huius, & quod est grauius, vincula tentationum, quæ nos alligant, & ad iniuriã captiuitatis adstringunt quadam lege peccati. Denique in exitu ipso videmus quemadmodum anima decedentis paulatim soluat se vinculis carnis, & ore emissa euolet tanquã carcereo corporis huius exuta gurgustio. Denique festinabat etiam sanPsal.38. ctus Dauid de hoc loco peregrinationis exire, dicens: Aduena ego sum apud te in terra & peregrinus, sicut omnes patres mei. Et ideo tanquam peregrinus ad illam sanctorũ cõmunem omnium patriam festinabat, petens pro huius commorationis inquinamento remitti sibi peccata priusquam D
ibidem. discederet de vita. Qui enim hic non acceperit remissionẽ peccatorum, illic non erit. Non erit autem, quia ad vitam ẽternam non potuerit peruenire, quia vita æterna remissio peccatorum est. Ideoque dicit: Remitte mihi vt refrigerer priusquam eam, & amplius non ero. Quid igitur tantopere vitam istam desideramus, in qua quanto diutius quis fuerit, tanto maiore oneratur sarcina peccatorum? Ipse dominus
Matth.6. Gene.47. ait: Sufficit diei malitia sua. Et Iacob dixit: Dies annorũ vitæ meæ quos habeo, centũ triginta, minimi & mali, nõ quia dies mali, sed quia nobis accessu dierum malitiæ incrementa cumulantur. Nullus enim dies sine nostro peccato præterPhilip.1. rit. Vnde egregie Apostolus ait: Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. aliud ad necessitatem vitæ referẽs, aliud ad mortis vtilitatem. Christus enim nobis viuere, cui seruim', cui oportet vt à sanctis suis in euangelij prædicatione deferatur obsequium. Denique & Simeon qui ait: Nunc dimittis seruum tuum, propter Christũ expectabat. Christus enim rex noster est, & ideo quod rex iubet, deserere non pos-

sumus & contẽnere. Quantos imperator terræ huius in peregrinis locis aut honoris specie, aut muneris alicuius caussa iubet degere? Nunquid hinc consulto imperatore discedunt? Et quanto amplius est diuinis parere quàm humanis? Viuere ergo sancto Christus est, & mori lucrũ. Quasi seruus enim nõ refugit vitæ obsequium, & quasi sapiens lucrũ mortis amplectitur. Lucrum est euasisse incrementa peccati, lucrum fugisse deteriora, & ad meliora transisse. Et addidit: Dissolui, & cum Christo esse. multo enim melius: per- Philip.1.
manere autem in carne, magis necessarium propter vos. Aliud melius, aliud necessarium. Necessarium propter fructũ operis, melius propter gratiam & copulam Christi.

Quid secundum scripturam sit mors, & quid uita. Et quod in hac uita sit quædam mors bona, cum scilicet quis in hac uita positus speciem mortis imitatur, & ita se agit ut ei moriantur omnes corporis delectationes, & etiam ipse cupiditatibus omnibus mundique illecebris moriatur: ad quam & ipse Apostolus nos hortatur, docens istam mortem in hac uita positis expetendam. Et quomodo quis sic mortem imitetur. Quibus etiã rebus deflectatur & abducatur. *Cap. III.*

ERgo quoniam docuit apostol' eum qui euaserit ex hoc corpore, si meruerit tamen, cum Christo futurum: quid sit mors, quid etiam vita, consideremus. Itaque scriptura docẽte cognouimus quia mors absolutio est animæ & corporis, & quædam hominis separatio. Soluimur enim hoc nexu animæ & corporis cum
Psalm.115. recedimus. Vndè & Dauid ait: Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Vincula autẽ vitæ huius, id est, coniunctionis nostræ quæ ex anima constat & corpore, significari docet superior versiculus psalmi huius: Preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Et ideo quasi propheta præuidens se cum sanctis, & qui pro deuotione animas suas in Christo deposuerunt, futurum, lætatur, quia
1.Reg.17. & ipse obtulit se fideliter pro dei populo aduersus Goliam singulari certamine dimicare, vt solus commune periculũ & crimen refelleret, vel cum se morti pro domini placanda offensione promptus obiiceret, vel cũ se pro salute populi laborantis diuinæ vltioni paratus offerret. Sciebat enim gloriosius esse pro Christo mori, quàm regnare in hoc seculo. Quid enim præstantius quàm fieri Christi hostiam? Itaque cum frequenter ab eo legamus domino oblata esse sacrificia, hoc tamen loco addidit: Tibi sacrificabo hostiam laudis. Non sacrifico, inquit, sed sacrificabo, significans illud perfectum esse sacrificium, quando vnusquisque domino corporis huius vinculis absolut' assisteret, & offerret se hostiam laudis, quia ante mortem nulla est perfecta laudatio. Neque quisquam in hac vita potest definito prẽconio prædicari, cum posteriora eius incerta sint. Mors igitur absolutio est animæ & corporis. Denique & in apostolo docuimus lectum, Dissolui & cum Christo esse, multo melius. So- Philipp.1.
lutio autem ista quid aliud agit, nisi vt corpus resoluatur & quiescat, anima autem conuertatur in requiem suam, & sit libera, quæ si pia est, cum Christo futura sit? Quid igitur in hac vita aliud iusti agunt, nisi vt exuãt se huius corporis cogitationibus,* quæ velut vincula nos ligãt, & se ab his mo- * cõtagiolestiis separare contendant, renunciẽt voluptatibus suis atque luxuriæ, fugiant flammas libidinum? Nonne igitur vnusquisque in hac vita positus speciem mortis imitatur, qui potest ita se agere vt ei moriantur omnes corporis delectationes, & cupiditatibus omnibus mundique illecebris etiã ipse moriatur, sicuti mortuus erat Paulus dicẽs: Mihi enim Gala.6.
mundus crucifixus est, & ego mundo? Denique vt sciamus quia est mors in hac vita, & bona mors, hortat nos vt mortem Iesu in corpore nostro circunferamus. Qui enim habuerit in se mortem Iesu, is & vitam domini Iesu in corpore suo habebit. Operetur igitur mors in nobis, vt operetur & vita. Bona vita post mortem, hoc est, bona vita post victoriam, bona vita absoluto certamine, vt iã lex carnis legi mentis repugnare nõ nouerit, vt iam nobis nulla sit cum corpore mortis contentio: sed sit in corpore mortis victoria. Atq; haud scio ipse an maioris virtutis mors ista quàm

vita

Universidad de Deusto
Biblioteca

vita sit. Certe apostoli moueor authoritate dicentis: Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis. Vnius mors quantorum populorum vitam ædificabat. Itaque docet & istam mortem in hac vita positis expetendã, vt mors Chri-
2. Corin.4. sti in corpore nostro eluceat, & illã beatam qua corrũpitur
2. Corin.5. exterior, vt renouetur interior homo noster, & terrestris domus nostra dissoluatur, vt habitaculũ nobis cœleste reseretur. Imitatur igitur mortem qui se à communione car-
Esa.58. nis huius abducit, atque illis vinculis soluit, de quibus tibi dicit dominus per Esaiam: Solue omnem colligationem iniustitię, dissolue obligationes violentarum commutationũ, dimitte confractos in remissionem, & omnem circunscriptionem iniquam dirumpe. Imitatur & ille mortem qui se voluptatibus exuit, & à terrenis cogitationibus attollit atque ableuat, & in illo cœlesti habitaculo locat, in quo Paulus cum adhuc viueret conuersabatur. Aliter enim non di-
Philip.1. cerer: Nostra autẽ conuersatio in cœlis est. quod pariter ad præsumptionem meriti potest meditationémque conferri. Illic enim erat eius meditatio, illic animæ eius conuersatio, illic eius prudentia, quæ vtique intra angustias carnis huius hærere non solebat. Sapiẽs enim cum illud diuinum requirit, absoluit animam suã corpore, & eius abnegat contubernium, cum illam veri tractat scientiam, quam velut nudam sibi & apertam desiderat demonstrari, & ideo retibus quibusdam & nebulis huius corporis se quærit exuere. Neque enim manibus istis aut oculis atque auribus comprehẽdere
2. Corin.4. illam supernam possumus veritatem: quoniam quæ videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Denique sæpe fallimur visu, & aliter pleraque quàm sunt videmus. Fallimur etiam auditu: & ideo non contemplemur illa quæ videatur, sed quæ non videntur, si nolumus falli. Quando igitur anima nostra non fallitur, quando soliũ veritatis attingit, nisi quando se ab isto secernit corpore, neq; ab ipso decipitur & illuditur? Illuditur enim visu oculorũ, illuditur auditu aurium: & ideo relinquat illud & deserat.
Colos.2. Vnde Apostolus clamat: Ne tetigeritis, ne attaminaueritis, ne gustaueritis omnia quæ sunt ad corruptelã. In corruptelam enim sunt, quæ sunt in corporis indulgentia. Et ideo ostendens non per corporis diligentiam, sed per animæ eleuationem, & cordis humilitatem inuenisse quod verum est, addidit: Nostra autẽ cõuersatio in cœlis est. Ibi igitur quęrat quod verũ est, quod est & manet, séque in sese colligat, & congreget omnem aciem virtutis suæ, neque aliis comittat & credat, sed seipsum cognoscat & intelligat, & quod sibi videtur verũ esse, hoc sequendum nouerit. quod delectatione carnali eligendum æstimauerit, hoc sciat falsum, ab eo fugiat & recedat, quia fraudis est plenum. Merito ergo depreciauit & dehonestauit hoc corpus, corpus mortis appellans. Quis enim oculis potuit videre virtutum splendorem? quis iustitiam manibus comprehendere? quis sapientiam oculorum obtutibus intueri? Denique quãdo aliquid cogitamus, neminem nobis occurrere, neminem volumus obstrepere auribus nostris, atque ita intendimus animo, vt plerumque non videamus præsentia. Quinetiam in noctib⁹
D syncerius cogitamus, & tunc melius quæ mouẽt, corde meditamur. Vnde & propheta ait: Quæ dicitis in cordibus ve-
Prou.4. stris, in cubilibus vestris compungimini. Sæpe etiam aliqui claudunt oculos siquid profundè volunt nisu cogitationis eruere, oculorum impedimenta vitantes. Sepe etiam solitudines captamus, ne cuius sermo nostris auribus insusurret, & quasi semita quædam inhærentem cogitationi animã abducat à vero, atque ab intentione deflectat. Multas igitur occupationes nobis corporis huius necessitas gignit, atque vsus inuehit, quibus impeditur animæ vigor, ac reuocatur
Iob.10. intentio. Vnde de se pulchre dicit sanctus Iob: Memento quia lutum me finxisti. Si ergo lutũ est corpus, oblinit nos vtique, non diluit, & coinquinat animam inquinaméto intemperantiæ. Corium & carnem me, inquit, induisti, ossib⁹ & neruis intexuisti. Ligatur itaque & distenditur anima nostra istius corporis neruis, & ideo interdum rigescit, sæpe curuatur. Et addidit: Ab iniquitate innocentem me non feci sti. Si enim impius fuero, vę mihi. si autẽ sim iustus, nõ potuero me reclinare. Plenus enim confusionis sum. Induxisti

A super me tentationes. Quid enim est aliud hæc vita, nisi plena laqueorũ? Inter laqueos ambulamus, inter plurimas versamur tentationes. Denique idem supra ait: Nunquid non Iob.7.
tẽtatio est vita hominis in terra? Bene addidit in terra, quia est vita hominis & in cœlo. Sicut mercenarij, inquit, merces vita eius, in labore scilicet & tepore, leuior fabulis, & fluitans & natans verbis: cuius habitatio in luteis domibus, & ipsa vita in luto, nulla firmitudo sententiæ, nulla constãtia. In die nox desideratur, in nocte dies quæritur, ante escã gemitus, inter cibos fletus, lachrymæ, dolores, timores, solicitudines, nulla requies à perturbationibus, nulla à laboribus reclinatio, irę, & indignationis motus horridior. Plerique cupiunt mortem, & non impetrant. si autem impetrauerint, gratulantur, quia sola est mors requies viro.

De solutione obiectionis quæ mors arguitur non esse bona, quia deus eam non fecerit, & quæ ratione omnifariam mors sit bonum. Quodque ideo frustra homines mortem timeãt, præsertim cum sit finis peccati, & quod ipsa mũdum redemerit. Cap. IIII.

B SEd dicet aliquis scriptum esse quia deus morte Sapien.1.
non fecit. Vita erat in paradiso, vbi lignum vitæ, & vita erat lux hominum. Mors igitur mala, quæ accessit & subintrauit. Sed quomodo mors mala, si aut secundũ gentiles sensu caret, aut secundum Apostolũ Philip.1.
lucrum Christus est, cum quo esse multo meli⁹? Quomodo igitur mors nobis malum, si nullus post mortem sensus est? Vbi enim nullus sensus, nullus vtiq; iniuriæ dolor, quia dolor sensus est. Aut quia est post mortem sensus, est vtiq; vita post mortem, & superstes mortis est anima, quæ sensu vtitur, & vita fungitur. Cum autem manet post mortem vita atque anima, manet bonum, nec morte amittitur, sed augetur, nec vllo impedimento mortis retardatur anima, sed operatur, magis, quia operatur quæ sua sunt, sine vlla societate corporis, quod animæ maiori oneri quàm vsui est. Quid
C igitur mali est animę, quæ puritatem suã custodierit, & virtutum disciplinã seruauerit? Aut si non seruauerit, nó mors malum, sed vita, quia vita non fuit. Quæ est enim vita vitiis peccatísque obsita? Quid igitur accusamus mortẽ, quæ aut vitæ precium luit, aut abolet eius dolorem atque cruciatũ? Itaque mors aut suæ quietis bono vtitur, aut malo alieno laborat. Nunc illud specta: Si vita oneri, mors absolutioni. si vita supplicio, mors remedio. aut si iudicium post mortẽ, etiam vita post mortem. Mors igitur ea nõ est bona? Aut si hic vita bona, quomodo mors illic non est bona, cum ibi nullus sit terribilis iudicij metus? Sed ipsa hæc vita bona si est, quibus rebus bona est? Virtute vtique, & bonis moribꝰ. Non ergo secundum animæ & corporis copulam bona est, sed quia per virtutem quod malum est suũ repellit. Quod autem bonum est mortis adipiscitur, vt quod animæ est, magis quàm id quod contubernij & coniunctionis operetur. Quod si vita bona quæ animæ se à corpore separãtis est speculum, & si anima bona quæ se eleuat atque abducit à corporis contubernio: & mors vtique est bonum, quæ animam à societate carnis huius absoluit & liberat. Omnifariam igitur mors est bonum, & quia compugnãtia diuidit, ne se inuicem impugnent, & quia portus quidam est eorum qui magno vitæ istius iactati salo, fidæ quietis stationem requirũt. Et quia deteriorem statum non efficit, sed qualem in singulis inuenerit, talẽ iudicio futuro reseruat, & quiete ipsa fouet, & præsentium inuidiæ subducit, & futurorum expectatione componit. Accedit eo, quod frustra homines mortẽ timent, quasi finem naturæ. Nam si recolamus quod deus mortem non fecerit, sed postquam homo lapsus in flagitiũ est, præuaricationis & fraudis sententia comprehenderit vt in terram suam terra remearet, inueniemus mortem finem esse peccati, ne quo esset vita diuturnior, eo fieret culpa numerosior. Passus est igitur dominus subintrare mortem, vt culpa cessaret. Sed ne iterum naturę finis esset in morte, data est resurrectio mortuorum, vt per mortem culpa deficeret, per resurrectionem autem perpetuaretur natura. Itaq; mors hæc transitus vniuersorum est. Opus est vt constanter transeas. Transitur autẽ à corruptione ad incorruptionem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem, à mortalitate ad immortalitatem, à perturbatione ad tranquillitatem. Non igitur nomen te mortis offendat, sed boni transitus beneficia delectent. Quid est enim mors nisi sepultura vitiorũ, virtutum suscitatio? Vnde & ille ait: Moriatur anima mea in animis iustorum, id est, cõsepeliatur, vt sua vitia deponat, iustorum assumat gratiam, qui mortificationem Christi in corpore suo atque anima circunferunt. Mortificatio autem Christi, remissio peccatorum, abolitio criminum, erroris obliuio, assumptio gratiarum est. Quid autẽ de bono mortis plenius possumus dicere, quàm quod mors est quæ mundum redemit?

Numer.23.

2.Corin.4.

Qua ratione cõmunis omnium mors non sit timenda. Quomodo etiam dum in corpore sumus usum mortis imitantes, abducere nos debeamus à nexu corporis, omniáque terrena relinquere, conscendere ad diuina, surgere de mundanis, fugere hæc mala, & exaltare animã ad imaginem & similitudinem dei, eãque munire muris ac speculatore. Quomodo etiam ipsa debeat ingredi in hortos atque paradisum, & ex illo abundantiam uirtutum transferre, & in hortum mentis transplantare, in quem uerbum dei inuitatum descẽdat & pascatur, & cognoscere quos fructus & cibos epuletur, quibúsue delectetur. Cap. V.

SEd de communi omnium morte dicamus. Quid eã timeamus, quæ animæ nocere non soleat? Scriptũ est enim, Nolite timere eos qui occidũt corpus, animã autem non possunt occidere. Per mortem autẽ istam anima liberatur, dum à corporis cõtubernio secernitur, & inuolucris perturbationis exuitur. Vnde & nos dum in corpore sumus vsum mortis imitantes, ableuemus animam nostram ex istius carnis cubili, & tánquam de isto exurgamus sepulchro. Abducam' nos à corporis nexu, relinquamus omnia quæcunque terrena sunt, vt cum venerit aduersarius, nihil in nobis inueniat suum. Contendamus ad illud æternum, ad illud diuinum euolemus pennis dilectionis, & remigio charitatis. Surgamus hinc, hoc est, de secularibus atque mundanis. Dixit enim dominus: Surgite eamus hinc, præcipiens vt vnusquisque surgat deterrenis, erigat animam humi iacentem, ad superna attollat, excitet aquilã suam, & illam aquilam ad quam dictum est: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Ad animam hoc dictum est. Anima ergo nostra sicut aquila alta petat, supra nubes volet, renotatis splendescat exuuiis, cœlo volatus suos inferat, vbi laqueos incidere non possit. Auis enim quæ descendit ex alto, vel quæ in altum se extollere non potest, frequenter aut laqueis capitur, aut visco fallitur, aut quibuscunque irretitur insidiis. Sic quoque & anima nostra caueat ad hæc mundana descendere. Laqueus in auro, viscum est in argento, nexus in prædio, clauus in amore. Dum aurũ petimus, strãgulamur. dum argentum quærimus, in visco eius hæremus. dum prædium inuadimus, alligamur. Quid in vanum quærimus lucrum, precioſæ animæ detrimentum? Exiguus tibi est totus mundus pro vnius animæ dispendio. Quid enim prodest homini, si hunc mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Aut quam commutationẽ dabis pro anima tua? Non auro redimitur, non argẽto, imò auro amittitur. Quin etiam mulieris decus dum tẽtat, adstringit. Clauus est libido, clauus tristitia, clauus iracundia, claui sunt omnes passiones quæ velut veru quodam animam nostrã penetrant, & infigunt corpori, visceribúsque eius annectunt. Fugiamus ergo hæc mala, & exaltemus animam nostram ad illam imaginem dei & similitudinem. Fuga malorum similitudo dei est, & virtutibus imago dei acquiritur. Ideo qui nos pinxit quasi author, pinxit virtutum coloribus. Ecce ego, inquit, ad Hierusalem, pinxi muros tuos. Non detergamus penicillo negligentiæ depicta animæ nostræ firmamenta muralia. Ideo dixit: Muros pinxi, quibus hostem possimus auertere. Habet anima muros suos, de quib' eminet, & de quibus ait: Ego ciuitas munita, ego ciuitas obsessa. His munitur muris, his obsessa defenditur. Et vere murus anima, quæ prætenditur in castris. Vnde & ipsa ait in cantici: Ego murus, & vbera mea vt turres. Bonus murus quem pinxit dominus, sicut ipse ait: In manibus meis pinxi muros tuos, & in conspectu meo es semper. Bona anima quæ habet speculatorem deum, & in manib' eius est, sicut anima prophetica, quæ in manus domini commendatur vt spiritus, & quæ in conspectu dei est. Oculi enim domini super iustos, sicut & ipse ait: Ego eram in oculis eius tanquam inueniens pacem. Bonas turres habet, quæ habet & de intelligibilibus verbum, & de moralibus disciplinam. Ideoque hæc anima habẽs gratiam suorum vberum ingreditur in hortos, & inueniens illic sponsum sedentem & disputãtem cum amicis, ait: Qui sedes in hortis, vocem tuam insinua mihi. Mihi, inquit, non amicis. Fuge frater meus. Hortatur vt fugiat spontus, quia iam sequi potest etiam ipsa terrena fugientem. Dicit vt similis sit damulæ, quæ euadit de retibus. Vult enim & ipsa fugere & euolare supra mundum. Hinc hortum illũ sibi Plato composuit, quem Iouis hortum alibi, alibi hortũ mentis appellauit. Iouem enim & deum & mentem totius mundi dixit: In hunc introisse animam, quam venerẽ nuncupat, vt se abundantia & diuitiis horti repleret, in quo repletus potu iaceret, purum qui nectar effunderet. Hoc igitur ex libro Canticorum cõposuit, eo quod anima deo adhærens in hortum mentis ingressa sit, in quo esset abundantia diuersarum virtutum, floresq; sermonum. Quis autem ignorat quod ex paradiso illo quem legimus in Genesi habentem lignum vitæ, & lignum scientiæ boni & mali, & ligna cætera, abundantiam virtutum putauerit transferendã, & in hortum mentis esse plantandam? Quem in canticis Cãticorum Salomon hortum animæ significauit, vel ipsam animam. Sic enim scriptum est: Hortus clausus soror mea sponsa, hortus clausus, fons signatus, trãsmissiones tuæ paradisus. Et infrà ait anima: Exurge aquilo, & veni auster. perfla hortum meum, & defluant vnguenta mea. Descendat frater meus in hortum suum. Quanto hoc pulchrius quod anima ornata virtutum floribus hortus sit, vel in se paradisum habeat germinantem. In quem hortum inuitat verbum dei descẽdere: vt anima illa verbi imbre cœlestis, & eius copiis irrigata fructificet. Verbum autem dei pascitur animæ virtutibus, quoties obedientem sibi & opimam inuenerit, & carpit fructus eius, atque his delectatur. Cum autem descenderit in eam dei verbum, defluunt ex ea salubriũ vnguenta verborum, & diuersarum fragrant lõge lateque redolentia gratiarum spiramina. Vnde ait sponsus (Sponsus autem animæ deus verbum est, cui anima legitimo quodam cõnubij fœdere copulatur:) Ingressus sum in hortum meũ soror mea sponsa, vindemiaui myrrham meam cũ vnguentis meis, manducaui panem meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo. Edite proximi mei & bibite, & inebriamini fratres mei. Ego dormio, & cor meum vigilat. Cognoscamus quos fructus & cibos epuletur deus, quibúsve delectetur. Delectatur eo si quis mortificet peccatum suum, obliteret culpam suã, sepeliat atque abolefaciat iniquitates suas. Myrrha enim est sepultura mortuorum. Mortua autẽ peccata sunt, quæ vitæ suauitatem habere non possunt. Perfunduntur autẽ diuini sermonis vnguentis, & fortiore cibo verbi velut pane, & suauiore sermone velut melle curantur quædam vulnera delictorum. Sermones autem cibos esse docet & alibi Salomon, dicens: Faui mellis, sermones boni. In illo ergo horto sermones boni sunt, ali' qui culpam coërceat, alius qui iniquitatem corripiat, alius qui mori faciat insolentiam, & velut sepeliat eam, quando correptus aliquis erroribus suis renunciat. Est etiam sermo fortior qui confirmat cor hominis validioribus scripturę cœlestis alimentis. Est etiam sermo suauior ius dulcis vt mel, & tamen peccatoris conscientiam in ipsa suauitate compungens. Est etiam feruentioris spiritus sermo, qui inebriat sicut vinum, & cor hominis lætificat. Est etiã lacteus sermo, purus & candidus. Hos cibos dulcium vtiliumque sermonum epulandos, sponsus proximis suis dicit. Proximi autẽ sunt qui eum sequũtur, & nuptiis eius interfunt. Quo cibo & potu repleta anima (bibit enim vnusquisque aquã de suis valis, & de puteorum suorum fontibus) atque inebriata, seculo dormiebat, vigilabat deo. Et ideo sicut posteriora docent, aperiri sibi deus verbum eius tanuam postulabat, vt eam

Matth.10.

Ioan.14.

Psalm.102.

Luc.9.

Cant.8.

Psalm.33.

Gene.2.

Cantic.4.

Cantic.5.

Prouer.16.

cam ſuo repleret ingreſſu. Hinc ergo epulatores illi Platonici, hinc nectar illud ex vino & melle prophetico, hinc ſonus ille tranſlatus eſt, hinc vita illa perpetua, quam deus dixit ſuos epulari, quia Chriſtus vita eſt. Ideoque talium ſermonum ſeminibus animæ eius repletus eſt venter, atque ipſa exiuit in verbo. Quæ autem exit anima à ſeruitio iſto, & eleuat ſe à corpore, verbum ſequitur.

Quomodo cauendi ſint laquei principatuum aeriorum qui nos recte gradientes & ad altiora tendentes impedire quærunt, & ad terrena reuocare. Cap. VI.

SEd ſunt principatus aërij, & poteſtates mũdi, qui nos velut de muro deiicere animæ, vel impedire recte gradientes, vel ad altiora tendentes quærũt deponere, & ad terrena reuocare. Sed nos multo magis ad ſublimia mentem erigamus, verbũ ſequentes dei. Illi principatus offerunt ſecularia, quibus tuam mẽtem incuruent. Tu magis ad Chriſtum anima dirige greſſus tuos. Iniiciunt cupiditatem auri, argenti, vicinæ poſſeſſionis, vt acquirendæ eius gratia excuſes à cœna illius qui ad nuptias verbi te inuitauit. Tu caue ne excuſes, ſed veſtem te indue nuptialem, & vtere conuiuio diuitis, ne diues qui te inuitauerat, cum excuſaueris tu, dum es ſecularibus occupatus, alios inuitet, & tu excludaris. Iniiciunt etiam honoris appetentiam poteſtates mundi, vt te extollas ſicut Adam, & dũ vis adæquari deo ſimilitudine poteſtatis, diuina præcepta deſpicias, & quæ habebas incipias amittere. Qui enim non habet, & quod habet auferetur ab eo. Quotiens in oratione nobis, qua maxime deo appropinquamus, offunduntur ea quæ plena ſunt opprobrij alicuius aut ſceleris, quo nos à ſtudio precationis auertant. Quotiẽs inimicus cordi noſtro conatur inſerere quo nos reflectat à ſanctitatis ꝓpoſito, & piis votis. Quotiẽs corporeos inflammat ardores. Quotiẽs occurſare facit oculos meretricios, quibus caſtum iuſti tẽtet affectum, vt improuiſo amoris ſpiculo feriat imparatũ. Quotiens inſerit animo tuo verbum iniquum, & cogitationes cordis abſconditas, de quo tibi dicit lex: Attẽde tibi ne fiat verbum abſconditum in corde tuo iniquum, & dicat tibi dominus: Quid cogitas mala in corde tuo? Néve cum abundaueris auro & argento, & opimis agrorum fructibus, vel honoribus, dicas: Virtus mea dedit mihi hæc. & obliuiſcaris dominum deum tuum. His ergo anima quæ cupit euolare, deponitur. Sed tu obluctare quaſi bon' miles Chriſti Ieſu, & inferiora obliuiſcens, terrena deſpiciens, ad cœleſtia & æterna contende. Attolle animam tuam, ne eam illiciat eſca laqueorum. Voluptates ſeculi, eſcę quędam ſunt: & quod peius eſt, eſcæ malorum, eſcæ tentationum. Dum voluptatẽ quæris, laqueos incurris. Oculus enim meretricis, laqueus amatoris eſt. Ocul' ergo meretricis eſt laque'. Laqueus eſt etiam ſermo meretricis, qui obdulcat ad tẽpus fauces tuas, & poſtea exaſperat eas amaritudine conſcientię peccatricis. Laqueus eſt aliena poſſeſſio plena amœnitatis. Omne iter iſtius vitæ, plenum laqueorum eſt. Vnde iuſtus dicit: In via hac qua ambulabam, abſconderunt laqueos mihi. In via, inquit, hac abſconderunt. Ideo tu illam viam ambula quæ dicit: Ego ſum via, veritas, & vita, vt dicas: Animam meã conuertit, deduxit me ſuper ſemitas iuſtitię propter nomen ſuum. Moriatur igitur nobis hoc ſeculum, moriatur nobis carnis iſtius ſapiẽtia, quæ inimica eſt deo. Subiiciamus animam noſtram ſoli Chriſto, vt dicat vnuſquiſq; Nonne deo ſubiecta eſt anima mea? Non ſeculo ſubdita, nõ mundo, inquit, ſubdita. Non poteſt hoc pecunioſus, nõ poteſt auarus dicere, ſed dicit iuſtus & continens: Auarus autẽ dicit: Anima, habes multa bona in annos multos poſita, requieſce, mãduca, bibe, epulare. quia auari anima ſubdita eſt luxuriæ corporali, iuſti autem anima vtitur corpore vt inſtrumento aut organo, quę velut præclara artifex quo vult obſequium corporis ducit, & effingit de eo ſpeciem quam elegerit, & eas quas voluerit facit in eo reſonare virtutes, pangens nunc modulos caſtitatis, nunc modulos temperãtiæ, ſobrietatis carmen, integritatis dulcedinem, virginitatis ſuauitatem, grauitatem viduitatis. Interdum tamen modulator compatitur organo ſuo. Et ideo honeſta modulare, vt ſit honeſta compaſſio. Nam & ille qui videt, videndo plerumque, & audiens audiendo afficitur. Et ideo dicit ſcriptura: Oculi tui recta videant. Et infra: Ne multus fueris ad alienam. Noli intendere in oculos iuuenculæ. Noli intẽdere in verba meretricis.

Quomodo noſtri nobis ſint laquei cauendi. Et de moleſtiis huius uitæ, propter quas totam uitam odio habuit Eccleſiaſtes, & mortem laudauit. Quodque impio amarior ſit uita quàm mors, cum grauius ſit ad peccatum uiuere, quàm in peccato mori. Ex quibus concluditur mortem nõ eſſe malum. Cap. VII.

ET quid de extraneis laqueis loquor? Noſtri nobis laquei ſunt cauendi. In ipſo hoc corpore noſtro laquei circunfuſi nobis ſunt, quos debemus vitare. Non credamus nos huic corpori, non miſceamus cum eo animã noſtram. Cum amico, inquit, miſce animam tuam, non cum inimico. Inimicum tibi eſt corpus tuum, quod repugnat menti tuę, cuius opera inimicitiæ, diſſenſiones, lites, perturbationéſque ſunt. Noli cũ eo miſcere animam tuam, ne vtrũque cõfundas. Nam ſi miſcetur, ergo melior fit caro, quæ inferior eſt, q̃ anima quæ ſuperior, quia anima vitam corpori tradit, caro autem mortẽ animæ trãſfundit. Confunditur ergo vtriuſque operatio, confunditur prope ipſa vtriuſque ſubſtantia. Igitur ſuſcipit in ſe anima inſenſibilitatem defuncti corporis, & corpus omnibus animæ virtutibus fungitur. Ac ne forte quia infunditur anima corpori, etiam confundi putetur, exemplum nobis ſit huius luminis gratia. Siquidem & lumẽ terreno loco infunditur, nec tamen confunditur. Non ſit ergo cõfuſa operatio quorum diſpar ſubſtantia eſt, ſed ſit anima in corpore vt viuificet corpus, hoc gubernet, hęc illuminet. Negare tamẽ non poſſumus quod compatiatur corpori ſuo, nam & contriſtatur. Siquidem Ieſus ait: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. affectum hominis in ſe exprimẽs. Et alibi: Anima mea turbata eſt. Siquidem & modulator modulis ſuis, aut tibiæ, aut citharę, aut organi, voce, geſtu, affectúque compatitur, in triſtibus ſonis triſtior, in lætis lætior, in acutioribus excitatior, in ipſis mitioribus mitior atque manſuetior, vt ſonos cantuum ipſe commendet & quodammodo moduletur affectus. Anima quoque in hoc corpore tanquam in fidibus muſicis, quæ ſobria eſt, cum ſummis, vt ita dicã, digitis velut neruorum ſonos ita pulſat carnis paſſiones, vt conſonũ reddat morum atque virtutum conſentientémque concentum, vt in omnibus cogitationibus ſuis, in omnibus operibus id cuſtodiat, vt omnia conſilia & facta ſibi concinant. Anima eſt ergo quę vtitur, corpus quod vſui eſt, ac per hoc aliud quod in ſperio, aliud quod in miniſterio, aliud quod ſumus, aliud quod noſtrum eſt. Si quis animæ pulchritudinem diligit, nos diligit: ſi quis corporis decorem diligit, nõ ipſum hominem, ſed carnis diligit pulchritudinem, quæ tamen cito marceſcit & defluit. Vnde illi intende, de quo dicit propheta: Qui non accepit in vanum animam ſuã. In vanum accipit animã ſuam, vt iam de huius vitæ dicamus moleſtiis, qui ſecularia ſtruit, ædificat corporalia. Quotidie ad edendum & bibendum ſurgimus, & nullus expletur, vt nõ poſt momentum eſuriat ac ſitiat. Quotidie lucrum quærimus, & nullus cupiditati modus ponitur. Non ſatiabitur, inquit, oculus viſu, nec auris auditu. Qui diligit argentum, nõ ſatiatur argento. Nullus finis laboris, & nullus eſt fructus abundantiæ. Cupimus quotidie ſcire noua. & quid eſt ipſa ſcientia, niſi quotidiani doloris adiectio? Omnia quæ ſunt iam fuerunt, & nihil ſub ſole eſt nouum, ſed omnia vanitas. Totam vitam odio habui, dixit Eccleſiaſtes. Qui vitam odio habuit, vtique mortem prædicauit. Denique mortuos laudauit magis q̃ viuẽtes, & illum iudicauit beatum, qui in hanc vitam non venit, nec inanem hunc ſuſcepit laborem. Circuiuit, inquit, cor meum vt ſcirem impij lætitiam, & vt conſiderarem & quererem ſapientiam & numerum, & vt ſcirem per imperium lætitiam & moleſtiam & iactationẽ, & inueni ego eam amariorem q̃ mortem: nõ quia amara ſit mors, ſed quia impio amara, & tamen amarior vita q̃ mors. Grauius eſt enim ad peccatum viuere, q̃ in peccato mori, quia impius quàm diu viuit peccatũ auget: ſi moriatur, pec-

caro

Matth.22. Matth.13. Deutero.8. Prouer.23. Pſalm.141. Ioan.14. Pſalm.22. Pſalm.61. Lucæ.12. Prouer.4. Matth.26. Pſal.6. Pſalm.25. Eccleſ.1. Eccleſ.4. Eccleſ.7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

care definit. Plerique criminum suorum absolutione lætãturi si emendaturi sunt, recte: si perseueraturi in eis, stulte: quia longe illis plus damnatio profuisset, ne incrementa facerent peccatorum. De quo sublimis est sententia apostoli dicentis, quod non solum ij qui flagitiosa agunt, sed etiã qui ea approbant, digni morte sunt: sed & illos qui talia condẽnant in aliis qualia ipsi agunt, inexcusabiles haberi, vt & sua damnet eos sententia. cum enim alios condemnant, seipsos condemnant. Nec sibi eos blãdiri oportere quia pœnarum ad tempus immunes videntur, & exortes reatus, cum grauiores pœnas intra se luant, & sibi rei sint, qui aliis non videntur, atque in se intorqueant grauioré conscientię sentẽtiam, cum de aliorum peccatis iudicant. Sed noli, inquit, ô homo diuinæ bonitatis & patictię thesauros contẽnere. Bonitas enim dei ad pœnitentiam te prouocat, ad correctionẽ inuitat: duritia autem tua qua in erroris pertinacia perseueras, futuri iudicij auget seueritatem, vt dignam retributionem tuorum accipias delictorum. Non igitur mors malum. Nam neque apud viuentes mors est, neque apud defunctos. Apud alios enim non est, quia adhuc viuunt, alij trãsierũt. Itaque neque apud eos mala est qui eam adhuc nesciũt, hoc ipso quia nesciunt: neque apud eos qui iam & secũdũ corpus nihil sentiunt, & secundum animam liberati sunt.

Roma.1.

Roma.1.

Qua ratione non mors ipsa, quæ terribilis apud uiuẽtes æstimatur, sit terribilis, sed opinio de morte. Et de confutatione duarum caussarum ob quas mortem insipientes uerentur. Quódque mors generaliter non sit mala, licet specialiter peßima sit mors peccatorum. Cur præterea Græci finem appellauerint mortem. Et quantam morti sanctus Iob laudem tribuerit. *Cap. VIII.*

QVod si terribilis apud viuẽtes estimatur, nõ mors ipsa terribilis est, sed opinio de morte, quã vnusquisque pro suo interpretatur affectu, aut pro sua conscientia perhorrescit. Suæ igitur vnusquisque conscientiæ vulnus accusat, non mortis acerbitatem. Denique iustis mors quietis est portus, nocentibus naufragium putatur. Certe iis quibus grauis est timor mortis, nõ est graue mori, sed graue est viuere sub metu mortis. Non ergo mors grauis, sed metus mortis. Metus autem opinionis est, opinio vero nostrę infirmitatis, contraria veritati. Nam per veritatem virtus, per opinionem infirmitas. Opinio autem non mortis vtique, sed vitæ est. Ergo illud graue vita magis inuenitur esse. Liquet igitur quia mortis metus non ad mortem referendus est, sed ad vitam. Non enim habemus quod in morte metuamus, si nihil quod timendum sit, vita nostra commisit. Etenim prudẽtibus delictorum supplicia terrori sunt, delicta autem non mortuorum actus sunt, sed viuentium. Vita igitur ad nos refertur, cuius actus in nostra potestate est, mors autẽ nihil ad nos. Est enim separatio animæ & corporis. Anima absoluitur, corpus resoluitur. Quæ absoluitur, gaudet: quod resoluitur in terram suã, nihil sentit. Quod nihil sentit, nihil agnoscit. Tamẽ si mors malum, quomodo iuuenes non timent fieri senes, nec finitimã mortis verentur ætatem? Patientiúsque deficit qui præsumpta morte deficit, quàm qui inopinata. His quoque qui mortẽ malum putant, aptum respõsum arbitror, quia per vitam ad mortem est transitus, per mortem autem ad vitam reditus. Neque enim nisi qui mortui fuerint, possunt resurgere. Insipientes autem mortem quasi summum malorum reformidant, sapientes quasi requiem post labores & finem malorũ expetunt. Duabus autem ex caussis mortem insipiẽtes verentur. Vna quod eam interitum appellant. interitus autem hominis esse non potest, cum anima superstes corpori sit, saluo eo quod ipsum corpus maneat resurrectio. Altera autem caussa, quod pœnas reformident, poëtarum videlicet fabulis territi, latratus canis infernalis Cerberi, & Cocyti fluminis tristem voraginem, & nautã inferni gurgitis Charontem tristiorem, furiarum agmina, aut prærupta tartarea, in quibus Hydra sæuior sedẽ habeat. Tityi quoque viscera reparandis fœcunda suppliciis, quæ vultur immanis sine vllo fine depascitur. Ixionij quoque orbis perpetuam sub pœnæ atrocitate vertiginẽ, & saxi desuper imminentis supra capita accubantium inter epulas impendentem ruinã. Hæc plena sunt fabularum: nec tamẽ negauerim pœnas esse post mortem. Sed quid ad mortem id quod post mortẽ est? Si autem quæ post mortem sunt, referantur ad mortem: eadem etiam quæ post vitam sunt, referantur ad vitam. Nulla ergo erunt supplicia quę referãtur ad mortem. Mors enim, vt supra diximus, absolutio est & separatio animę & corporis. Non est autem mala solutio, quia dissolui & esse cũ Christo multo melius. Nõ igitur mala mors. Denique mors peccatorum pessima. Non vtique mors pessima generaliter, sed pessima specialiter peccatorum. Denique preciosa iustorũ. Vnde liquet acerbitatẽ non mortis esse, sed culpæ. Pulchre autem Græci à fine mortem appellauerunt. τελευτὴν enim mortem appellant, eo quod finis istius vitæ sit. Sed etiã somnum scriptura nuncupat mortem, sicut est illud: Lazarus amicus noster dormit, sed vadam vt suscitem eum. Somnus autem bonus, quoniam quies est, sicut scriptũ est: Ego dormiui, & requieui, & surrexi, quoniam dominus suscepit me. Dulcis igitur quies mortis. Denique dominꝰ suscitat quiescentes, quia dominus est resurrectio. Illud quoque egregium, quod ait scriptura: Ante mortem nõ laudaueris quẽquam. Vnusquisque enim in nouissimis suis cognoscitur, & in filiis suis æstimatur, si bene filios suos instituit, & discipli nis competentibus erudiuit. Si quidem ad negligentiam patris refertur dissolutio filiorum. Dum enim vnusquisque quandiu viuit, obnoxius est lapsui, nec senectus immunis à crimine: ideo legis quia Abraham mortuus est in senectute bona, eo quod in bonitate propositi sui permansit. Mors igitur vitæ est testimonium. Nam si laudari ante gubernator non potest, quàm in portum nauem deduxerit: quomodo laudabis hominem prius quam in stationem mortis successerit? Et ipse sui est gubernator, & ipse vitæ huius iactatur profundo. Quamdiu in salo isto, tãdiu inter naufragia. Dux ipse nisi confecto prælio non sumit lauream, nec miles arma deponit, nec stipendij mercedem adipiscitur, nisi hoste superato. Mors igitur stipendiorum plenitudo, summa mercedis, gratia missionis est. Quãtum autem morti dedit sanctus Iob, qui dixit: Benedictio morituri in me veniat. Nam etsi Isaac benedixerat filios suos moriẽs, & Iacob benedixerat patriarchas, tamen benedictionis illius gratia poterat solis benedicentium meritis deputari, vel pietati paternæ. Hic vero nulla prærogatiua meritorũ est, nulla pietatis, sed solius mortis priuilegium, cum benedictio cuiusque morituri tãtum virtutis habeat, vt eam sibi sanctus propheta optauerit. Ac per hoc cogitemus semper hunc versiculum, & corde teneamus. Si quem viderimus pauperẽ morituru, sumptu iuuemus, dicat vnusquisque nostrum: Benedictio morituri in me veniat. Si quem viderimus debilem, nõ deseramus. si quem in extremis positum, nõ relinquamus. occurrat & nobis dicere: Benedictio morituri in me veniat. Lauder & te vnusquisque moriturus, vnusquisque depositus æuo, vnusquisque confectus vulnere graui, vnusquisq; morbo absumptus, etiam morti proximus. Hic versiculus quantos benedici fecit, quotiens mihi pudorem incussit si moriturum præterij, si nõ visitaui grauiter ægrum, si fastidiui inopem, si captiuum nõ redemi: si senem spreui. Sit ergo in corde semper, vt stimulet duriores, vt admoneat prõptiores. Resonent te postrema verba morituri, & benedictionem tui egrediens corpore anima secum vehat. Eripe etiam eum qui ad mortẽ ducitur, qui periturus erat nisi tu subuenisses, vt dicas: Benedictio morituri veniat in me.

Phil.1. Phil.33. Ioan.11. Palm.3. Eccli.11. Gene.25. Iob.29. Prou.24. Iob.29.

Quemadmodum ex recapitulatione de bono mortis, probetur anima non mori cum corpore, & quomodo in bonis demoratura sit. Quid etiam nobis cauendum sit, & quid faciendum si uelimus post mortem huius corporis in bonis esse. *Cap. IX.*

QVis igitur dubitet de bono mortis, cum id quod inquietum, id quod erubescendum, id quod inimicum nobis est, id quod violentum, id quod procellosum, & ad omnia vitia illecebrosum est, conquiescat & iaceat, & quasi feruida cæua claudatur sepulchri, relinquatur rabies eius exanimis, & emortua compago viscerum in terram resolnatur: id autẽ quod familiare virtutibus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

virtutibus,amicũ diſciplinis,ſtudioſum gloriæ,ſequax boni,deo ſubditũ eſt,ad illud ſublime euolet,& cum illo puro & perpetuo bono atq; īmortali maneat, ipſi adhęreat,& cũ ipſo ſit de quo cognationem ducit,vt quidam ait: Cuius & genus ſumus? Non enim mori animam cum corpore manifeſtum eſt,quia non eſt de corpore.Non eſſe autem eam de corpore ſcriptura multis modis edocet.Nam & Adam à domino deo noſtro accepit ſpiritũ vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem. Et dauid ait: Conuertere anima mea in requiem tuã,quia domin⁹ benefecit mihi. Et in quo benefecerit, audi.Quia liberauit,inquit,pedes meos à lapſu.Vides gratulari eũ mortis huius remedio,quia finis factus eſt erroris,quia culpa non natura defecit.Denique,quaſi exutus & liber,dicit:Placebo domino in regione viuorum.Illa eſt enim viuorum regio.Denique illam animarum requiem dicit,terram eſſe dicit viuentiũ,quo peccata non penetrãt, vbi virtutum viuit gloria. Iſta autem regio plena eſt mortuorum,quia plena delictorum:meritóque dictum eſt:Reſīque mortuos ſepelire mortuos ſuos.Sed & ſupra ſimiliter ait: Anima eius in bonis demorabitur, & ſemen eius hæreditabit terram. hoc eſt: Anima timentis deum habitabit in bonis,vt ſemper in eis ſit,& ſecundum ea.Quod poteſt etiã de eo accipi qui ſit in corpore,vt & ipſe ſi timeat deum,in bonis habitet,& in cœleſtibus ſit,& poſſideat corpus ſuum, & dominetur ei quaſi in ſeruitutem redacto,& poſſideat hę reditatem gloriæ & cœleſtium promiſſorum . Vnde & nos ſi volumus poſt mortem corporis huius in bonis eſſe, caueamus ne agglutinetur anima noſtra huic corpori,ne commiſceatur, ne inhæreat, ne trahatur à corpore, & tanquam ebria perturbationibus eius vacillet & fluitet, nec ſe ei credat atque eius delectationibus,vt cõmittat ſe eius ſenſibus. Nam & oculus eius error & fraus eſt,quia fallitur viſus: & auris eius deceptio eſt,quia & auditus illuditur: & ſapor eⁱ⁹ deceptio eſt.Denique non ocioſe dictum eſt: Oculi tui recta videant,& lingua tua non loquatur peruerſa . Quod nõ eſſet dictũ,niſi frequenter errarent . Vidiſti meretricẽ, captus es vultu eius,& forma decoram putaſti: errauerunt oculi tui,peruerſa viderunt,alia nunciauerunt . Nam ſi vera vidiſſent,vidiſſent deformem meretricis affectum,inhęrẽtem procaciam,indecentem impudicitiam, marcentes libidines,tetram colluuionem,animæ vulnera, conſcientiæ cicatrices.Qui viderit,inquit,mulierem ad concupiſcendum eam. Vides quod iſte falſum quæſiuit, qui nõ veritatem ſed adulterium requiſiuit.Videre enim quæſiuit vt cõcupiſceret, non vt verum cognoſceret. Errat igitur oculus vbi errat affectus.Affectus ergo deceptio eſt: deceptio viſus . Et ideo tibi dicitur:Neque capiaris oculis,id eſt, non capiatur anima tua.Mulier enim virorũ precioſas animas capit.Deceptio auditus:Denique blandimento multo ſermonis mulier fornicaria ſæpe iuuenis cor ſeduxit,decepit,illuſit. Ergo non laqueis nos credamus & retibus iis quæ decipiũt & illudunt, quia corda tentantur, impediuntur cogitationes, quæ impediũtur viſu,impediuntur auditu,odore,tactu, ſapore.Nõ ſequamur illecebroſa & ſeductoria,ſed ſequamur illud quod bonum eſt,illi adhæreamus,illud imitemur.illi⁹ præſentia, illius communicatio nos meliores faciat, mores noſtros coloret, illius quædam nos ſocietas informet . Qui enim bono adhæret,aſſumit inde qnod bonũ eſt,quia ſcriptum eſt:Cũ ſancto ſanctus eris,& cum peruerſo peruerſus eris,& cum innocente innocens eris . Aſſiduitate enim atq; imitatione quędam ſimilitudinis imago formatur.Ideoque addidit: Quoniam tu illuminas lucernam meam domine. Etenim qui appropinquat lumini,citius illuminatur,& plus in eo ſplendor æterni luminis refulget è proximo.Ergo anima quæ illi adhæret inuiſibili bono deo atque immortali, & ipſa corporea hæc fugit, & terrena & mortalia derelinquit,fitq; illius ſimilis quod deſiderat,& in quo viuit & paſcitur:& quia immmortali intendit, non eſt ipſa mortalis. Quæ enim peccat moritur,nõ vtique aliqua ſui diſſolutione,ſed merito moritur deo, quia viuit peccato . Ergo quæ non peccat, non moritur, quia manet in ſubſtantia ſui, manet in virtute & gloria . Nam quomodo ſubſtantia eius interire poteſt, cum vtique anima ſit quæ vitam infundit ? Et cui anima infunditur, vita infunditur:à quo anima diſcedit, vita diſcedit. Anima ergo vita eſt. Quomodo poteſt mortẽ recipere,cum ſit contraria?Sicut enim nix calorem non recipit,nam ſtatim ſoluitur, & lux non recipit tenebras: nam ſtatim diſcutit.infuſo enim lumine tenebrarum horror aufertur, ſicut admoto igne niuium rigor deſinit:ita & anima quæ vitam creat,mortem non recipit,non moritur.

Actu.17.
Geneſ.2.
Pſalm.114.
Matth.8.
Pſalm.24.
Prou.4.
Matth.5.
Prouer.6.
Pſalm.17.

De diuino teſtimonio, quo demonſtratur quod anima non moriatur cum corpore . Et de errore hominum qui precioſa ſtruunt ſepulchra tanquam animæ & corporis receptacula,cum animarum ſuperiora eſſe habitacula ſcripturæ teſtimoniis ualde probetur. Cap. X.

Abemus ergo rationem,ſed hęc humana,illud diuinum,quod ait dominus: Poteſtatem habeo ponendi animam meam,& poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Vides igitur quia non moritur cum corpore,quæ & ponitur & reſumitur,& in manus dei patris commendatur?Sed ne forte dicas ſpeciale eſſe quod Chriſti eſt,& quãuis ille quæ ſunt hominis ſuſceperit, tamẽ quia alterius eſt cauſſa & iſtud aſtruere,ne tẽpus craſtinetur, audi dicentem: Quid ſcis an nocte hac à te tua anima repoſcatur?Nunquid dixit,moriatur in te anima tua ? Sed repoſcatur à te.Quæ data eſt,repoſcitur, vel repetunt à te.Repetitur enim anima, non interimitur . Quod repetitur, manet: quod interimitur,non manet.Quomodo enim interimitur, de qua dixit ſapientia dei,nõ timendum quenquam qui poteſt corpus occidere,animam autem non poteſt? De qua dicit Propheta: Anima mea in manibus tuis ſemper . Semper, inquit,non in tempore. Et tu commenda animam tuam in manus domini . Non ſolum cũ recedit è corpore, ſed etiam cum eſt in corpore, eſt in manibus domini, quia non vides eam vnde veniat,aut quo vadat.Eſt & in te,& eſt cum deo. Denique cor regis in manu domini,ab eo regitur & gubernatur.Cor repletur mente,& mens animæ principale eſt,& virtus animæ eſt.Non eam virtutẽ dico quæ in lacertis, ſed quæ in conſiliis,temperãtia,pietate,atque iuſtitia eſt.Si cor hominis in manu domini, multo magis anima . Si anima in manu dei eſt, nõ vtique anima noſtra ſepulchro ſimul cum corpore includitur:nec buſto tenetur,ſed quiete pia fungitur.Et ideo homines fruſtra precioſa ſtruũt ſepulchra,quaſi ea animæ & non ſolius corporis receptacula ſint. Animarum autem ſuperiora eſſe habitacula,ſcripturæ teſtimoniis valde probatur.Siquidem & in Eſdræ libris legimus:Quia cum venerit iudicij dies,reddet terra defunctorũ corpora, & puluis reddet eas quæ in tumulis requieſcunt reliquias mortuorum.Et habitacula, inquit, reddent animas quæ his commẽdatæ ſunt,& reuelabitur altiſſimus ſuper ſedem iudicij.Hę ſunt habitationes de quibus dicit dominus, multas manſiones eſſe apud patrem ſuum,quas ſuis pergens ad patrem diſcipulis præpararet.Sed Eſdræ vſus ſum ſcriptis,vt cognoſant gentiles ea quæ in Philoſophiæ libris mirantur, tranſlata de noſtris.Atque vtinam non ſuperflua his & inutilia miſcuiſſent, vt dicerent animas hominũ pariter ac beſtiarum eſſe communes,earúmque ſummũ prẽmium,ſi magnorum philoſophorum animæ in apes aut luſcinias demigrarent,vt qui ante hominũ genus ſermone pauiſſent,poſtea mellis dulcedine,aut cantus ſuauitate mulcerẽt. Satis fuerat dixiſſe illis quod liberatæ animæ de corporibus ἀίδιον peterent,id eſt locum qui non videtur. Quem locũ Latine infernũ dicimus.Deniq; & ſcriptura habitacula illa animarum promptuaria nuncupauit: quæ occurrens querelę humanæ, eo quod iuſti qui præceſſerunt videantur vſque ad iudicij diem,per plurimum ſcilicet temporis debita ſibi remuneratione fraudari,mirabiliter ait coronæ eſſe ſimilẽ iudicij diem,in quo ſicut nouiſſimorũ tarditas, ſic non priorum velocitas. Coronæ enim dies expectatur ab omnibus, vt intra eum diem & victi erubeſcãt, & victores palmã adipiſcãtur victoriæ.Illud quoq; non reliquit occultum, eo quod ſuperiores videãtur qui ante generati ſunt, infirmiores qui poſtea.Comparauit enim vtero mulieris partus huius ſeculi,quoniam fortiores ſunt qui in virtute iuuentutis nati ſunt,infirmiores qui tempore ſenectutis.Defecit enim multitudine generationis hoc ſeculum tanquam vulua generantis,

Ioan.10.
Luce.12.
Matth.10.
Pſal.118.
Prou.21.
4.Eſdræ.7.
Ioan.14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

generantis, & tanquàm seneſcens creatura robur iuuentutis A
ſuæ, velut marcenti iam virium ſuarũ vigore deponit. Ergo dum expectatur plenitudo temporis, expectant animæ remunerationem debitam. Alias manet pœna, alias gloria: & tamen nec illę interim ſine iniuria, nec iſtæ ſine fructu ſunt. Nam & illæ videntes ſeruantibus legem dei repoſitam eſſe mercedem gloriæ, conſeruari earum ab angelis habitacula, ſibi autem diſſimulationis & contumaciæ ſupplicia futura, & pudorem & confuſionẽ, vt intuentes gloriã altiſſimi, erubeſcant in eius conſpectum venire, cuius mandatum temerauerũt. Sicut enim prævaricatio Adæ, ita & confuſio: quoniam ſicut ille per incuriam mandatorum cœleſtium lapſus eſt, & pudore ſe prolapſionis abſcondit, fulgorem diuinæ præſentiæ verecundia peccatricis conſcientiæ ſubire non auſus: ita & animæ peccatorum vibrantis luminis eius ſplendorem non ſuſtinebunt, quo teſte ſe reminiſcentur erraſſe.

De iuſtarum animarum ingenti lætitia per ſeptenarium ordinem digeſta. Ac de admonitione ut & nos ſtudiũ adhibeamus quo anima noſtra deo appropinquet, & ab eo non ſeparemur. Quo etiam modo hoc facere debeamus. Quodque non uereamur illum omnibus debitum finem in quo Eſdras remunerationem ſuæ deuotionis inuenit.

Caput XI.

IVſtarum autem animarum per ordines quoſdam digeſta lætitia. Primum quod vicerint carnẽ, nec illecebris eius inflexæ ſint. Deinde quod precio ſedulitatis, & innocentiæ ſuę ſecuritate potiantur, nec quibuſdam ſicut impiorum animæ erroribus & perturbationibus implicentur, atque vitiorum ſuorum memoria torqueantur, & exagitentur quibuſdam curarum æſtibus. Tertio quod ſeruatæ à ſe legis diuino teſtimonio fulciantur, vt factorum ſuorum incertum ſupremo iudicio nõ vereantur euentum. Quarto quia incipiunt intelligere requiẽ ſuam, & futuram ſui gloriam præuidere, eáque ſe conſolatione mulcentes in habitaculis ſuis, cum magna tranquillitate requieſcent, ſtipatæ præſidiis angelorum. Quintus autem ordo exultationis vberrimæ habet ſuauitatem, quod ex hoc corruptibilis corporis carcere in lucem libertatẽq; peruenerint, & repromiſſam ſibi poſſideãt hæreditatẽ. Eſt
1. Corin. 15. enim ordo quietis, quia eſt & reſurrectionis. Sicut enĩ in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto, inquit, omnes viuificabuntur. Vnuſquiſq; autem in ordine ſuo, primitiæ Chriſtus, deinde qui ſunt Chriſti, qui in aduentu eius crediderunt, deinde finis. Erit igitur ordo diuerſus claritatis & gloriæ, ſicut erit ordo meritorum. Proceſſus quoque ordinũ, proceſſum exprimit claritatis. Denique ſexto ordine demonſtrabitur iis quod vultus earum ſicut ſol incipiat refulgere, & ſtellarum luminibus comparari: qui tamen fulgor earum corruptelam iam ſentire non poſsit. Septimus vero ordo is erit, vt exultent cum fiducia, & ſine vlla cunctatione confidant, & ſine trepidatione lætentur, feſtinantes vultum eius videre, cui ſedulæ ſeruitutis obſequia detulerũt: de quo innoxiæ conſcientiæ recordatione præſumant glorioſam mercedem laboris exigui, quam incipientes recipere, cognouerint indignas eſſe huius tẽporis paſsiones, quibus remunerationis æternæ gloria tanta refertur. Hic ordo, inquit, animarum quę ſunt iuſtorum, quos etiam immortales non dubitauit dicere in quinto ordine, eo quod ſpatium, inquit, incipiunt recipere fruentes & immortales. D
Hæc eſt, inquit, requies earum per ſeptem ordines, & futuræ gloriæ prima perfunctio priuſquam in ſuis habitationibus quietę congregationis munere perfruantur. Vnde ait
4. Eſdræ. propheta ad angelum: Ergo dabitur tẽpus animabus poſtquam ſeparatæ fuerint de corpore, vt videant de quo modo dixiſti? Et dixit angelus: Septem dies erit libertas earũ, vt videant in ſeptem diebus qui prædicti ſunt ſermones, & poſtea congregabuntur in habitaculis ſuis. Hæc ideo plenius de iuſtorum ordine expreſſa ſunt, quàm de paſsionib' impiorum, quia melius eſt cognoſcere quomodo innocentes ſaluentur, quàm quomodo crucientur flagitioſi. Ergo quia iuſti hanc remunerationem habent, vt videant faciem
Ioan. 1. dei, & lumen illud quod illuminat omnem hominem, abhinc induamus huiuſmodi ſtudium, vt appropinquet animа noſtra deo, appropinquet oratio, adhæreat illi noſtrum deſiderium, nõ ſeparemur ab eo. Et hic quidem poſiti, meditando, legendo, quærendo copulemur deo, cognoſcamus eum vt poſſumus. Ex parte enim hic cognoſcimus, quia hic imperfecta, illic perfecta omnia: hic paruuli, illic robuſti. Videmus, inquit, nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc 1. Corin. 13.
autem facie ad faciem. Tũc reuelata facie gloriam dei ſpeculari licebit, quã nunc animę corporis huius concretis viſceribus inuolutæ, ex quibuſdã carnis huius maculis & colluuionibus obumbratæ ſyncerè videre non poſſunt. Quis Exod. 33.
enim, inquit, videbit vultum meum & viuet? Et recte. Nam ſi ſolis radios oculi noſtri ferre non poſſunt, & ſi quis diutius è regione in ſolem intenderit, cęcari ſolere perhibetur. ſi creatura creaturam ſine fraude atque offenſione ſui non poteſt intueri: quomodo poteſt ſine periculo ſui vibrantẽ cernere vultum creatoris æterni, corporis huius opertus exuuiis? Quis enim iuſtificatur in conſpectu dei, cùm vnius quoque diei infans mundus à peccato eſſe nõ poſsit, & nemo poſsit de ſui cordis integritate & caſtimonia gloriari? Non timeamus igitur recipi ab hominibus, non vereamur Iob. 15.
illum debitum omnibus finem, in quo Eſdras remunerationem ſuæ deuotionis inuenit, dicẽte ei domino: Tu enim recipieris ab hominibus, & conuerſaberis reſiduum cum filio meo, & cum ſimilibus tuis. Quod ſi illi glorioſum & iucundum erat cum ſimilibus conuerſari, quanto nobis glorioſius erit & iucundius ad meliores pergere, & conuerſari cum iis quorum facta miramur? Quis vtique prior, Eſdras, an Plato? Nam Paulus Eſdræ, non Platonis ſecutus eſt dicta. Eſdras reuelauit ſecundum collatam in ſe reuelationẽ, iuſtos cum Chriſto futuros, futuros & cum ſanctis. Hinc & Socrates ille feſtinare ſe dicit ad illos ſuos deos, ad illos optimos viros. Noſtra ſunt vtiq; quæ in philoſophorum literis præſtant, & ille poſuit ea quorum proprium teſtimonium non habebat: nos diuini præcepti habemus autoritatem. Moyſes & Helias cum Chriſto apparuerunt, Abrahã Matth. 17.
duos alios cum deo ſuſcepit hoſpitio, Iacob dei caſtra conſpexit. Daniel iuſtos ſicut ſolem & ſtellas fulgere in cœlo, Gene. 18. Gene. 32. Danie. 12.
reuelante ſibi ſpiritu ſancto, declarauit.

De cõſolatiua exhortatione ut intrepide pergamus ad redemptorem noſtrum Ieſum Chriſtum, & ad patriarcharum concilium, ſanctorum cœtum, iuſtorumque conuentum, ubi paradiſus iucunditatis, paratæque ſeruulis Ieſu promiſſæ mãſiones. Qua ratione præterea illuc feſtinare debeamus. Cap. XII.

HIs igitur freti intrepide pergamus ad redemptorem noſtrum Ieſum, intrepide ad patriarcharũ concilium, intrepide ad Abraham patrem noſtrũ cũ dies aduenerit, proficiſcamur. intrepide pergamus ad illum ſanctorum cœtum, iuſtorũmque conuẽtũ. Ibimus enim ad patres noſtros; ibimus ad illos noſtræ fidei præceptores, vt etiam ſi opera deſint, fides opituletur, defendatur hæreditas. Ibimus & vbi ſinum ſuum Abraham ſanctus expãdit, vt ſuſcipiat pauperes, ſicut ſuſcepit & Lazarum: in quo ſinu requieſcũt, qui in hoc ſeculo grauia at- Luc. 16.
que aſpera pertulerunt. Sed nunc pater etiam atque etiam extende ad ſuſcipiendum hinc pauperem manus tuas, aperi gremium tuũ, expande ſinus tuos vt plures ſuſcipias, quia plurimi in deum crediderunt. Sed tamen quamuis fides creuerit: abundat inquitas, refrigeſcit charitas. Ibimus ad Matth. 24.
eos qui recumbunt in regno dei cum Abraham, Iſaac & Ia Matth. 8.
cob, quoniam rogati ad cœnam non excuſauerunt. Ibimus Matth. 22.
eo vbi paradiſus eſt iucunditatis, vbi Adam qui incidit in Luc. 10.
latrones, neſcit iam vulnera ſua flere, vbi & latro ipſe regni cœleſtis conſortio gratulatur, vbi nullæ nubes, nulla tonitrua, nullæ coruſcationes, nulla ventorum procella, neque tenebræ, neque veſper, neque æſtas, neque hyems vices variabunt temporum. Non frigus, non grando, non pluuiæ, non ſolis iſtius erit vſus, aut lunæ, neque ſtellarum globi, ſed ſola dei fulgebit claritas. Dominus enim erit lux omnium, & illud lumen verum quod illuminat omnem hominem, fulgebit omnibus. Ibimus eo vbi ſeruulis ſuis dominus Ieſus manſiones parauit: vt vbi ille eſt, & nos ſimus. Sic enim voluit. Quæ ſint illæ manſiones, audi dicentem: in do Ioan. 14.
mo pa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mo patris mei mansiones multæ sunt. Quæ sit voluntas, iterũ inquit: Venio & accersо vos ad meipsũ, vt vbi ego sum & vos sitis. Sed dices quia solis discipulis loquebatur, quod ipsis solis spoponderit. multas mansiones igitur vndecim tantum discipulis præparabat? Et vbi est illud quod ex omnibus mundi partibus venient & recũbent in dei regno? Vnde voluntatis diuinæ dubitamus effectus? Sed Christi velle, fecisse est. Denique demõstrauit & viam, demõstrauit & locum, dicens: Et quo vado, vos scitis, & viam scitis. Locus apud patrem est, via Christus est, sicut ipse ait, Ego sum via, & veritas, & vita. Nemo venit ad patrem nisi per me. Ingrediamur hãc viam, teneamus veritatem, vitam sequamur. Via est quæ perducit, veritas est quæ confirmat, vita quę per se redditur. Et vt sciamus veram voluntatem, addidit in posterioribus: Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videant claritatem meã. Ioan.17.
Repetitio ista confirmatio est, sicut illud: Abraham, Abraham. Et alibi: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas. Esaiæ.43.
Pulchre autem quod supra promisit, hic poposcit. Et quia ante promisit, & sic poposcit, non ante poposcit, & sic promisit: promisit quasi arbiter muneris, cõscius potestatis, po poscit à patre quasi pietatis interpres. Et ante ꝓmisit, vt potestatem cognoscas: poposcit postea, vt pietatem intelligas. Non poposcit ante & sic promisit, ne videretur promisisse potius quod impetrauerat, quàm quod promiserat præstitisse. Nec superfluum putes quod poposcit, cum tibi exprimat paternæ voluntatis cõsortium, in quo vnitatis indiciũ, non incrementum est potestatis. Sequimur te domine Iesu, sed vt sequamur accersi, quia sine te nullus ascendit. Tu enim via es, veritas, vita: possibilitas, fides, prẽmium. Suscipe nos quasi via, cõfirma quasi veritas, viuifica quasi vita. Põde illud tuum bonum, quod videre desiderabat Dauid inhabitans in domo domini, ideoque dicebat: Quis ostendit nobis bona? Et alibi: Credo videre bona domini in terra viuentium. Ibi enim sunt bona, vbi vita perpetua est, vita sine crimine. Alibi quoq; ait: Replebimur in bonis domus tuæ. Quod ideo frequentauit, vt scires hinc bonum illud philosophos transtulisse, quod summum asserunt. Pande ergo illud vere bonum tuum illud diuinum, in quo & viuimus, & sumus, & mouemur. Mouemur quasi in via, sumus quasi in veritate, viuimus quasi in vita æterna. Demonstra nobis illud bonum quod est simile sui, semper indissolubile atq; immutabile, in quo simus æterni in agnitione omnis boni, sicut vas electionis tuæ Paulus testificatus est dicens: Forsitan enim ideo discessit ad horam, vt æternum illũ reciperes. Aeternum ergo ministrum dei dixit, scribẽs ad Philemonem, cuius fidem in agnitionem omnis boni quod in sanctis est, in Christum Iesum euidentiorem fieri postulabat. In quo bono est requies pura, lux immortalis, gratia perpetua, hæreditas animarũ pia, & secura tranquillitas, nõ morti subiecta, sed erepta de morte, vbi nullæ lachrymæ, nullus est fletus. Vnde enim illic fletus, vbi nullus est lapsus, vbi sunt sancti tui erroribus & solicitudinibus, insipientia atq; ignorantia, timore ac metu, cupiditatibus atque omnibus corporeis colluuionibus & passionibus absoluti, vbi regio viuentium est? Et vt assertioni huic adiungamus authoritatem, de quo bono propheta dicit: Cõuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi, quoniã eripuit animam meam de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu. Placebo domino in regione viuorum. Placebo dixit, non placeo, hoc est, de tempore sibi blanditur futuro. Contraria sunt autem præsentibus futura, & temporalibus æterna. Et ideo quoniam ibi viuorum regio, hic vtiq; mortuorum. An non mortuorũ hæc regio, vbi vmbra mortis, vbi porta mortis, vbi corpus est mortis? Denique donatur Petro, ne forte portæ inferi prævaleãt ei. Portę inferi istæ sunt terrenæ. Vnde & ille ait: Qui exaltas me de portis mortis. Sicut enim sunt portæ iustitiæ, in quibus sancti domino confitentur, ita sunt criminum portæ, in quibus impij dominum negauerũt. Audi quoniam regio ista sit mortuorum. Si quis igitur mortuum tetigerit, immundus erit. Immundus autem in conspectu domini omnis iniquus. Si quis igitur tetigerit iniquitatẽ, immundus, & si quis in deliciis, mortuus, quoniam quæ in deliciis est, viuens mortua est. Et qui infideles sunt, descendunt in infernum viuentes, etsi no biscum videntur viuere, sed in inferno sunt. Si quis vsuram acceperit, rapinã facit, vita non viuit, vt habes in Ezechiel. Si quis autẽ iustus iustificationes domini custodit vt faciat eas, vita, inquit, viuet, & viuet in eis. Ipse est ergo in regione viuorũ, in illa regione vbi vita nõ abscondita est, sed libera: vbi non vmbra, sed gloria. Hic enim nec ipse Paulus viuebat in gloria. Denique in corpore mortis ingemiscebat. Audi dicentem: Nunc enim vita nostra abscondita est cum Christo in deo: cum autẽ Christus apparuerit vita nostra, tunc & nos cũ illo apparebimus in gloria. Festinemus ergo ad vitam. Si quis vitã tangit, viuet. Denique tetigit illa mulier quæ tetigit fimbriam eius, & à morte dimissa est, cui dicitur: Fides tua te saluã fecit, vade in pace. Si enim qui mortuum tangit, immundus est: sine dubio qui viuẽtem tangit, saluus est. Queramus ergo viuentem. Sed iterum videamus ne eum quæramus inter mortuos, & dicatur nobis sicut & mulieribus illis: Quid quæritis viuentem cum mortuis? Nõ est hic, sed surrexit. Ipse quoq; dominus vbi se quæri vellet ostendit, dicens: Vade ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad patrem meum, & ad patrem vestrum, deum meum, & deum vestrum. Ibi ergo quæramus eum, vbi quæsiuit Ioãnes, & inuenit. Ille eum in principio quæsiuit, & inuenit viuentem apud viuentẽ, filium apud patrem. Nos eum in tẽporum fine quæramus, & complectamur pedes eius, & adoremus eum, vt dicat & nobis: Nolite timere, id est, nolite timere à peccatis seculi, nolite timere ab iniquitatibus mũdi, nolite timere à fluctibus corporalium passionum, ego sum peccatorũ remissio. nolite timere à tenebris, ego sum lux, nolite timere à morte, ego sum vita. Quicunque ad me venit, mortem non videbit in æternum. quoniam ipse est plenitudo diuinitatis, & ipsi est gloria, decus, perpetuitas à seculis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorũ. Amen.

Pſal.114. Matth.16. Pſalm.9. Num.19. 1.Timo.5. Pſalm.54. Ezech.33. Coloſ.3. Luce.8. Lucæ.24. Ioan.20. Marc.16.

Pſalm.4. Pſalm.26. Pſalm.64. Actu.17. Ad Philemo.

OPERVM AMBROSII PRIMI TOMI FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI AMBROSII operum tomus ſecundus pugnas continens, hoc eſt, ea quæ pertinent ad confutationem hæreticorum ac Gentium.

PARISIIS.
Apud Carolam Guillard.

D. Erasmus Roterod.

PIO LECTORI. S. D.

HIc secundus tomus, optime lector, exhibebit tibi pugnas aduersus hæreticos, quanquã eas res frequenter & in cæteris operibus incidit, præsertim in enarrationibus. In hoc ordine sunt duo libelli de uocatione omnium gentium, quos arbitror alterius esse. Cuius rei si nullum esset aliud argumentum, tãta tamen est totius phraseos dissimilitudo, ut primo statim gustu lector deprehẽdat alium loqui quàm Ambrosium. Atque utinam tales multos libellos Ambrosianis admiscuisset, qui hos admiscuit. Tales imposturas facilè tulerimus, quæ pro auro supponant aurum. Ineptum autem sit, nec admodum refert diuinare quis fuerit, quum ætas illa tot habuerit eruditos ac eloquentes uiros. Res ipsa loquitur hominem fuisse in sacris literis diligenter exercitatum, ingenio sano & acuto. Ipsa phrasis sic Isocraticis illis schematibus modulata tinnuláque est, ut, quod est in hac affectatione difficillimum, præsertim in argumento subtili, nusquam desideres sermonis perspicuitatem, nusquam offendaris odio captatæ concinnitatis, nec usquam frigeat affectatio sententiarum argutularum, sed quod puer in Rhetorum scholis didicerat, feliciter accommodat ad seriam scripturarũ tractationem. Nec deest orationis copia, idque citra tædij sensum. Pelagianorum meminit cap. septimo, quos haud scio an nouerit Ambrosius. Siquidem Pelagius sub extremam Hieronymi ætatem cœpit apud Italos impietate celebris esse. Nec Hieronymus in catalogo meminit librorum quos scripsit aduersus Pelagium. Contexuit autem catalogum uiuo etiámnum Ambrosio. Rursus lib. ij, cap. octauo refert hæc uerba ex libro cuiusdam Pelagiani. Habet gratia quod adoptet, non habet unda quod diluat. Capite decimo, hoc est ultimo, subindicat se fuisse Romanum, aut certe Italum, hunc in modum loquens: At alij Barbari dum Romanis auxiliantur, quod in suis nosse non poterant, in nostris didicere regionibus, & ad suas sedes cum Christianæ religionis institutione remearunt. Quanquam fateor hoc argumentum esse dilutius, eo quod id temporis pleræque mundi regiones parebãt imperio Romano. Stylus nõ prorsus abhorret à phrasi Eucherij Lugdunensis episcopi. In ueteris testamenti citatione nusquam utitur nostra translatione, ne in nouo quidẽ per omnia cõuenit cum hac nostra: quod sane uetustatis est indicium.

CATALOGVS.

De vocatione Gentium.	II.
De fide ad Gratianum.	V.
De spiritu sancto ad eundem.	III.
De fide contra Arianos.	I.
De incarnationis dominicæ sacramento.	I.
De mysterio Paschæ.	I.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diui Ambrosij
EPISCOPI MEDIOLANEN.
de vocatione omnium gentium Lib. I.

De propositione quæstionum quæ inter defensores liberi arbitrij, & prædicatores gratiæ dei uertuntur, intentione quoque authoris, ac tractandorum ordine, iuxta quem primitus de uoluntatis humanæ motibus & gradibus disputandum est. De redargutione præterea quorundam non sane inter uoluntatem & gratiam dei discernentium. Cap. I.

INter defensores liberi arbitrij, & prædicatores gratiæ dei, magna & difficilis dudum vertitur quæstio. Quæritur enim vtrũ velit deus omnes homines saluos fieri. Et quia 1.Timo.2.
B negari hoc non potest: cur voluntas omnipotẽtis non impleatur, inquiritur. Cúmque hoc secundũ võluntates hominum fieri videatur, gratia videtur excludi: quæ si meritis redditur, constat eam non donũ esse, sed debitum. Vnde iterum quæritur cur hoc donum sine quo nemo saluus est, ab eo qui omnes saluari vult, non omnibus cõferatur. Atq; ita contrariarum disputationum nullus terminus reperitur, dum non discernitur quid manifestum, quid sit occultũ. De hac igitur cõpugnãtia opinionum, qua mensura & temperãtia sentiendum sit, quantum dominus adiuuerit, annitar inquirere, exercẽs atque discutiens modulũ facultatis meæ in iis quæ cordi meo sobrie (quantum arbitror) inhæserunt: vt si in eas regulas processerit stylus, quæ nihil offensionis, nihil habeant prauitatis: non solum nobis, sed & aliis vtile sit ad aliquem nos limitem peruenisse, quem nõ debeamus excedere. Primitus itaque de volũtatis humanæ motibus & gradibus disputãdum est. Inter quam & gratiam dei quorundã non sana discretio est, existimantium quod prædicationẽ gratiæ liberũ
C negetur arbitrium, nec aduertentium eadẽ regula sibi posse obiici quod gratiam negent, cum eam humanæ voluntatis non ducem volunt esse, sed comitẽ. Si enim tollitur voluntas, vbi ipsa est verarum origo virtutum? Si tollitur gratia, vbi ipsa est bonorum caussa meritorum?

Quod omni humanæ uoluntati naturaliter qualiscunque insit uoluntas. Et de distinctione uoluntatis in naturalẽ, animalem, & spiritualem. Quod etiam diuina prouidentia quamuis electum sibi populum specialibus ad pietatẽ direxerit institutis, nulli tamen nationi hominum bonitatis suæ dona subtraxerit. Cap. II.

SEd iam auxiliante Christo quod tractando concepimus, inchoemus. Omni animæ humanę, quãtum intelligere atque experiri datur, naturaliter qualiscunq; ineſt volũtas, qua aut appetitur quod placet, aut declinatur quod displicet. Huius volũtatis, quãtum ad naturalem pertinet motum ex vitio primæ præuaricationis infirmum, genera sunt duo, secundum quæ volũtas hominis aut sensualis, aut animalis est. Sed cum adest gra
D tia dei, accedit ei per donum spiritus tertium genus, vt possit fieri spiritalis, & per hunc excellẽtiorem motum omnes affectus vndecunq; nascentes supernæ rationis lege diiudicet. Sensualis igitur voluntas, quam & carnalem possumus dicere, non erigitur supra eum motum qui de corporis sensibus nascitur, qualis est in animis paruulorũ, qui licet nullo iudicio rationis vtantur, ostendunt tamen aliquid se velle, aliquid nolle, cum videndo, audiendo, odorando, gustãdo, tangendo, & ea quibus delectantur amant, & ea quibus offenduntur oderunt. Quid autem est amare, nisi velle? aut quid est odisse, nisi nolle? Habent ergo etiam ipsi voluntatem suam, quæ etsi prouidendi & consulendi impos atque ignara sit, in his tamen amat agere quæ carnis sensibus blã-
A diuntur, donec vigor rationalis ingenij per maturiora ministeria corporis excitetur, & ad famulantium sibi mẽbrorum vsum non alieno motu, sed sua lege moueatur. Ab hoc ergo sensuali appetitu, in quo remanent ij quos etiam in annis maioribus excordes videmus & fatuos, ad animalẽ surgitur voluntatem: quæ priusquàm spiritu dei agatur, etiã si supra sensualem motum sese attollere potest, tamen sine sui amoris participatione in terrenis occiduisque versatur. In hac humana etiam ingenia, si corporeæ voluptati non turpiter seruiant, & cupiditates suas iustitiæ atque honestatis legibus temperẽt, nihil supra mercedem gloriæ temporalis acquirunt. Et cum præsentem vitam decenter exornent, æternæ tamen beatitudinis præmium non habent, quia rectas actiones & bona studia sua non ad eius laudem atq; honorẽ referunt, à quo acceperunt, vt in ipsa animali discretione sublimius saperent, & excellentius cæteris enitescerẽt. Cũ enim quidam non solum ad instituta vtilissimarum artium, & doctrinas liberalium disciplinarum, sed etiam ad inquisitionem summi boni acié mentis intenderint, & inuisibilia dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspexerint, nõ agen- Roma.1.
B tes gratias tamen deo, nec confitentes illum sibi esse huius Ibidem.
facultatis authorem, sed dicẽtes se esse sapientes, hoc est nõ in deo, sed in semetipsis gloriantes, quasi ad veritatis inspectionẽ suis studiis atq; rationibus propinquassent, euanuerunt in cogitationibus suis. Et quod illuminante dei gratia Ibidem.
inuenerant, obcæcante superbia perdiderunt, relapsi à superna luce ad tenebras suas, hoc est ab incommutabili atq; æterno bono ad mutabilem corruptibilémq; naturam. Cũ ergo tales in amorem sui recidunt, & ita sibimet placent, vt totũ quod in se laudabile iudicant, non ad dona dei referãt, sed sibi vindicent, & studio propriæ voluntatis adscribant, procul ab illa spiritali exulant volũtate, & nihil in se habẽt quo ad vitam prouehantur æternam, incipientes in semetipsis etiam illa temporalia dei dona corrumpere, & à bono eorum vsu in consuetudinem innumerabilium transire vitiorum. Quamuis enim scriptum sit quod cum dispertiret Psal.77.
excelsus gentes, quemadmodum dispersit filios Adam, statuit terminos gentium secundum numerum angelorũ dei, & facta est portio domini populus eius Iacob, funiculus hæreditatis eius Israel: & scriptum sit dominum dicere ad
C Israel: Eritis mihi sancti, quia ego sanctꝰ sum, dominus deus Leuit.19.
vester, qui segregaui vos ab omnibus gẽtibus esse mihi: Et quamuis scriptum sit in libro Hester, dicente Mardochęo: Hester.10.
Gratias tibi domine, quoniã feci sti noua signa & prodigia, qualia non sunt facta in gentibus, diuidens omne seculum in sortes duas, elegisti vnam tibi populi tui, relinquens aliã gentibus: Et Paulus & Barnabas dicant: Et nos mortales su- Acto.14.
mus, similes vobis homines, annunciantes vobis conuerti ad deum viuum, qui fecit cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas: Quamuis ergo hęc & multa similia, veritatis scriptura pronunciet, secundũ ipsam tamẽ credimus & piissime confitemur quòd nunquã vniuersitati hominum diuinæ prouidentię cura defuerit. Quæ licet exceptum sibi populum specialibus ad pietatem direxerit institutis, nulli tamẽ nationi hominũ bonitatis suæ dona subtraxit, vt propheticas voces & præcepta legalia conuincerentur in elementorum obsequiis ac testimoniis accepisse: Vnde & inexcusabiles facti sunt, quia deos sibi dei dona fecerunt, & quæ creata erant ad vtendũ: venerati sunt ad colendum. In quam impietatem etiam illa gens quam sibi ab omnibus gentibus dominus segregauit, tota transisset, nisi misericordiæ suæ propositum sustentandis electorum lapsibus prætendisset. Nam plenæ sunt paginæ veteris testamenti de Israëliticæ defectionis relatu, vt aperte appareat diuinæ semper fuisse gratiæ quod non omnis ille populus discesserit à domino. Ita humana natura in primi hominis præuaricatione vitiata, etiam inter beneficia, inter præcepta & auxilia dei, semper in deteriorẽ est procliuior volũtatẽ, cui cõmitti non est aliud q̃ dimitti. Hæc itaq; voluntas vaga, incerta, instabilis, imperita, infirma ad efficiendum, facilis ad audendum, in cupiditatibus cæca, in honoribus tumida, curis anxia, suspicionibus inquieta, gloriæ quàm vir-

tutum auidior, famæ quàm conſcientiæ diligentior, & per omnem ſui experientiam miſerior fruendo iis quæ cõcupierit, quàm carẽdo, nihil in ſuis habet viribus, niſi periculi facilitatem: quoniam voluntas mutabilis quæ non ab incõmutabili voluntate regitur, tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intẽditur actioni. Quamdiu ergo homini ea placent quæ deo diſplicent, voluntas eius animalis eſt: quia etiam ſi in bonis moribus agat, male adhuc viuit ſi nõ in dei gloriam viuit. Hoc eſt enim proprium & præcipuũ piorum, vt in domino glorientur, nec ſe niſi in deo diligãt. Bene enim ſe amant, qui in ſe opera dei amant. Nam & deus hoc amat in nobis, quod ipſe fecit: & hoc odit, quod ipſe nõ fecit. Si ergo opus dei amamus in nobis, bonam voluntatem recte amamus in nobis: quæ vtique ſi opus dei non eſſet, amanda non eſſet. Quis autem homo, niſi malæ voluntatis fuerit, bonam in ſe non amat voluntatem, quę ſuperni agricolæ prima plantatio eſt? Dicente enim veritate: Omnis plãtatio quam nõ plantauit pater meus cœleſtis, eradicabitur: quicquid non eſt eradicandum, manifeſtum eſt à patre eſſe plantatum. Bona autem voluntas, omnium virtutum germẽ eſt primum, quæ innixa origini ſuæ, in illa æterna & incommutabili voluntate requieſcet, vt vere ſit ſpiritalis: quoniã qui adhæret deo, vnus ſpiritus eſt, dum per communionẽ illuminantis & illuminati, iuſtificantis & iuſtificati, regentis & ſubditi, omnis actio ad vnum refertur: & quod ad vnum refertur, vtriuſque eſt: quia nec à deo alienari poteſt quod dedit, nec ab homine quod accepit.

Matth. 15.

1. Corin. 6.

De pulchra ac ſubtili huius quæſtionis tractatione, vtrum cum bonæ uoluntatis homo eſſe incipit, eadem quæ in ipſo erat, corrigatur uoluntas: an alia ei quam non habebat, & quæ priori repugnet, detur. Quemadmodum etiam cum in diuinis ſcripturis ſalus generaliter omnibus hominibus promittitur, pro parte hominum omnes homines nominentur. *Cap. III.*

HIc tractandum videtur vtrum cum bonæ voluntatis eſſe homo incipit, eadẽ quæ in ipſo erat, corrigatur voluntas: an alia ei quam non habebat, & quæ priori repugnet, detur. Quod vt euidentius appareat, altius id non pigeat inquirere. Omnes homines in primo homine ſine vitio cõditi ſumus, & omnes naturæ noſtræ incolumitatem eiuſdem hominis præuaricatione perdidimus. Inde tracta mortalitas, inde multiplex corporis adidimus. Inde tracta mortalitas, inde multiplex corporis animíque corruptio, inde ignorantia & difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, ſacrilegi errores, timor van⁹, amor noxius, iniuſta gaudia, pœnitẽda conſilia, & non minor miſeriarum multitudo quàm criminũ. His ergo atque aliis malis in naturam humanã irruentibus, fide perdita, ſpe relicta, intelligentia obcæcata, voluntate captiua, nemo in ſe vnde repararetur inuenit: quia etſi fuit qui naturali intellectu conatus ſit vitiis reluctari, huius tantum temporis vitam ſteriliter ornauit, ad veras autem virtutes æternámque beatitudinem non profecit. Sine cultu enim veri dei, etiam quod virtus videtur eſſe, peccatum eſt, nec placere vllus deo ſine deo poteſt. Qui vero deo non placet, cui niſi ſibi & diabolo placet? A quo cum homo ſpoliaretur: non voluntate, ſed voluntatis ſanitate priuatus eſt: quia nec detrudi ab innocentiæ ſtatu poſſet, niſi voluntate peccaret. Quæ ergo natura erat bona, qualitate facta eſt mala. Et ille animi motus qui nunquàm poteſt ſine aliquo eſſe amore, hoc eſt ſine aliqua voluntate, non perdidit appetitum, ſed mutauit affectum, id recipiens deſiderio, quod debuit refutare iudicio. Cum igitur homo ad pietatem redit, (de quo ideo dictum eſt: Spiritus vadens, & non rediens: quia niſi illum deus cõuerteret, non rediret) non fit nouum figmentum, nouáque creatura, non alia in eo creatur ſubſtantia, ſed eadem quæ fuerat labefactata, reparatur. Nec aliud ab eo aufertur niſi vitium, quod natura non habuit. Fuit enim in Adam natura ſine vitio, qui per voluntatis inobedientiam mala multa contraxit, & in poſteros magis magíſque multiplicãda trãſfudit. Quæ vt vincantur, atque in nihilum deducantur, non efficit niſi gratia Saluatoris, qui opus ſuum opere ſuo reparat. Sicut enim dicit Ioannes Apoſtolus: In hoc apparuit filius dei, vt ſoluat opera diaboli. Et ſicut rumpit vincula captiui, ſic veſtit nuditatem ſpoliati, ſic ſanat vulnera ſauciati, vt quod in ipſo agit, etiam per ipſum geratur. Cui vtique contra hoſtem ſuum non expedit ſine protectore confligere. Cum illo enim habet certamen, à quo aliquando ſuperatus eſt. Non ergo fidat de viribus ſuis, quæ etiam cum eſſent integræ, non ſteterunt: ſed per illum quærat victoriam, qui ſolus non eſt victus, & omnibus vicit. Et ſi quærit, non dubitet quærendi affectum ab illo ſe accepiſſe quẽ quærit. Nec quia ſpiritu dei agitur, ideo ſe putet liberũ arbitrium non habere, quod ne tunc quidem perdidit quando diabolo voluntate ſe dedit, à quo iudicium voluntatis deprauatum eſt, non ablatum. Quod ergo non interfectum eſt per vulnerantem, non tollitur per medentem. Vulnus ſanatur, non natura remouetur. Sed quod in natura periit, nõ reſtituitur niſi ab authore naturæ. Dicit domin⁹: Et diſponam domui Iſrael, & domui Iudę teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentum quod diſpoſui patribus eorum in die qua apprehendi manũ eorum, vt educerem illos de terra Aegypti, quia ipſi non perſeuerauerunt in teſtamento meo, & ego eos neglexi, dicit dominus: Quia hoc eſt teſtamentũ quod diſpoſui domui Iſrael poſt dies illos, dicit dominus: Dabo leges meas in ſenſu ipſorum, & in corde ipſorum ſcribam eas, & ero illis in deum, & ipſi erunt mihi in populum. Et non docebit vnuſquiſq; proximum ſuum, & vnuſquiſq; fratrem ſuum, dicens, Cognoſce dominũ: quia omnes cognoſcent me à puſillo eorum vſq; ad magnũ, quia propitius ero iniquitatibus eorũ, & peccatorum eorũ memor nõ ero. Et dabo illis viam alteram, & cor aliud, vt me timeant omnes dies in bonum ipſis, & filiis eorum poſt eos, & conſtituam illis teſtamentum æternum quod non auertã poſt eos, & timorem meum dabo in cor eorum ne diſcedãt à me, & viſitabo eos vt bonos eos faciẽ. Per Eſaiam quoq; de gratia ſua dominus, qua ex omnibus hominibus nouam creaturam facit, eadem prenunciat dicẽs: Ecce faciam noua quæ nunc orientur, & cognoſcetis ea, & faciam in deſerto viam, & in ſicca terra flumina. Benedicent me beſtiæ agri, Sirenæ & filiæ Struthionũ, quod dederim in deſerto aquã, & flumina in ſicca terra ad potandum genus meum electũ, populum meum quem mihi acquiſiui, vt enarrent virtutes meas. Et iterũm: Per meipſum iuro, niſi exibit de ore meo iuſtitia, & verba mea non auertentur, quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua deo. Si ergo impoſſibile eſt iſta non fieri, quia nec incerta præſcientia dei eſt, nec mutabile conſilium, nec inefficax volũtas, nec falſa promiſſio: omnes iſti de quibus hæc prædicta ſunt, ſine cuiuſquàm exceptione ſaluantur. Dat enim leges ſuas in ſenſum ipſorum, eáſq; in cordibus eorũ digito ſuo ſcribit, vt agnitionem dei non doctrinæ humanæ opere, ſed magiſterio ſummi eruditoris accipiant: quia neque qui plantat, neque qui rigat, eſt aliquid, ſed qui incrementum dat deus. Omnes hi à puſillo vſque ad magnum cognoſcunt deum, quia vt venirent ad Chriſtum, à patre audierunt atque didicerunt. omnes educti ab errore diriguntur in viam vitæ, omnibus corde mutato recta ſapere & recta velle donatur, omnibus timor quo in mandatis dei erudiantur, inferitur. Fit in deſerto via, & terra arida fluminibus irrigatur, vt qui prius ad confitendum deum os non aperiebant, & velut muta atque irrationabilia animalia in feritatem tranſierant beſtiarum, diuinorum eloquiorum fontibus mundati benedicant & laudent deum, enarrantes virtutes & mirabilia miſericordiæ eius qui elegit eos, & in filios adoptauit, ac noui teſtamenti fecit hæredes. Si autem (vt Apoſtolus loquitur) hominis confirmatum teſtamentum nemo ſpernit aut ſuperordinat, quomodo fieri poteſt vt ex vlla parte diuina promiſſio reſoluatur? Manet prorſus & quotidie impletur quod Abrahæ dominus ſine conditione promiſit, ſine lege donauit: quia etſi quidam quibus hæc prædicata ſunt, non crediderunt: incredulitas eorum fidem dei non euacuauit. Eſt enim deus verax, omnis autem homo mendax. Et illi quidem qui audito euangelio credere noluerunt, inexcuſabiliores facti ſunt, quàm ſi nullum præconium veritatis audiſſent. Sed certum eſt eos

Hiere. 31. Hebr. 8.

Eſaiæ. 41.

Eſaiæ. 45.

1. Corin. 3.

Hebr. 8.

Roma. 3.

Pſal. 77.

1. Ioan. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est eos apud præscientiam dei, Abrahæ filios non fuisse, nec in illorum sorte numeratos, de quibus dictum est: Benedicentur in semine tuo omnes tribus terræ. Crediturosque enim promisit qui dixit: Et nō docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce dominum, quia omnes cognoscēt me à pusillo eorum vsq; ad magnum. Reconciliandos promisit qui dixit: Propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorū memor nō ero. Obedituros promisit qui dixit: Dabo illis viam alteram, & cor aliud, vt timeant me omnes dies. Perseueraturos promisit qui dixit: Timorem meum dabo in cor eorum, ne discedāt à me: & visitabo eos, vt bonos eos faciam. Postremo omnes siue cuiusquàm exceptione * promisit qui dixit: Per memetipsum iuro, nisi exibit de ore meo iustitia, & verba mea non auertentur, quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua deo. Hic si dicamus non fieri quod deus iurauit esse faciendum: falsitatem deo (quod absit) & mendaciū adscribimus veritati. Si autem (vt pietas fidésq; persuadēt) dei verba nō excidūt, & fit omnino quod statuit, quomodo nobis veracis promissionis firmitas apparebit, cum multa adhuc hominum milia dæmoniis seruiant, & idolis genu flectant, nisi huiusmodi denunciationes dei secundum illā incommutabilem scientiam editas nouerimus, in qua apud illum iam vniuersitas humana discreta est, & siue de bonis siue de malis loquatur, ita vnius partis meminit, quasi neminem hominum prętermittat? Nam cum dicit Apostolus: Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua: nunquid non omnes homines videtur dixisse renouatos? Aut cum dicit: Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipsum reconciliari omnia in ipso: nunquid non ita loquitur quasi neminem velit exortem huius reconciliationis intelligi? Aut cum ait, Nouissimis istis diebus locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem vniuersorum: nunquid aliud sonat forma sententiæ, quàm omnes homines in Christi hæreditate à patre esse transcriptos, secundum prophetiam Dauid dicentis: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ? Dicēte enim domino: Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me: nonne vniuersorum videtur promissa conuersio? Aut cum de ecclesia prophetatur & dicitur: Omnis vallis replebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erūt prauа in directa, & aspera in vias planas: nunquid vllus hominum videtur omissus, qui nō significatus sit Christo esse subdendus? Quid cum dicitur: Et veniet omnis caro in conspectu meo vt adorent in Hierusalem, dicit dominus: Aut illud: Et erit in diebus illis, Effundam de spiritu meo super omnem carnē: Aut illud: Alleuat dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos: Nunquid non ita pronunciatum est, quasi ab hoc dei munere nemo discretus sit? Habet ergo populus dei plenitudinem suam, & quamuis magna pars hominum, saluantis gratiam aut repellat aut negligat, in electis tamen & præscitis, atque ab omnium generalitate discretis, specialis quædam censetur vniuersitas, vt de toto mundo totus mundus liberatus, & de omnibus hominibus omnes homines videantur assumpti: sicut etiam cum de impiis sermo est ita locutionem suam diuinus stylus ordinat, vt ea quæ de quadam parte dicuntur, ad omnes homines pertinere videantur: veluti est illud quod ait Ioannes Baptista: Qui de cœlo venit, super omnes est. quod vidit & audiuit, testificatur, & testimoniū eius nemo accipit. Aut illud Apostoli: Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Aut illud quod psalmus Dauidicus canit: Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens, aut requirens deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. His igitur & aliis documentis, quę possunt ab inquirentibus numerosiora proferri, non dubie demonstratur interdum & pro parte terræ omnem terram, & pro parte mūdi totum mundum, & pro parte hominum omnes homines nominari, quorū tamen discretionē plerūq; scriptura cito aperit, vt sensus legentis ab vniuersitatis appellatione ad partem quę intelligenda est transferatur: sicut est illud Apostoli dicentis: Prædicamus Iesum Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autē stultitiam, ipsis vero vocatis Iudæis atque Græcis Christum dei virtutem, & dei sapientiam. Nūquid ipsis Christus virtus quibus scandalum, aut ipsis sapiētia quibus stultitia? Sed quoniam quidam ex eisdem iustificabuntur fide, quidā autem sua impietate obdurabuntur: vnum credentium & non credentium genus sub vocatorum appellatione discreuit, vt quos à fide significabat alienos, eos quāuis audissent euangelium, ostenderet vocationis extraneos. Hac regula per Esaiam promittit sermo diuinus, dicens: Educam cæcos in viam quam non nouerunt, & semitas quas nescient calcabunt: & faciam illis tenebras illuscere, & prauа in directum. Hæc verba faciam, & non derelinquā eos. Sed quod sequitur, Ipsi autem conuersi sunt retrò: ad partem quandam generis ipsorum referendum est, non ad eos de quibus ait: Nō derelinquam eos. Iterū dicit dominus ad Iacob: Noli metuere, quia tecum sum. Ab oriente adducam semen tuum, & ab occasu colligā te. Dicā Aquiloni, adduc: & Africo, noli vetare, adduc filios meos de terra longinqua, & filias meas à summo terræ: omnes in quibus vocatum est nomē meum. In gloriam enim meam paraui illum, & finxi & feci illum. Quod autem sequitur, Et produxi plebem cæcam, & oculi eorum sunt cæci, & surdas aures habent: non potest eis vlla ratione congruere, quos in gloriam suam parasse se dicit. In iis quippe omnibus verbis quæ de vno hominum genere dicuntur, aliis personis priora, aliis posteriora conueniunt. Apud Apostolū quoque quod in parte populi agitur, sub totius populi nuncupatione narratur, & in reliquis plenitudo censetur. Cum enim de Iudæorum obcæcatione dissereret, & quosdam ex ipsis gratia saluos fieri demōstraret, Dico ergo, inquit, nunquid repulit deus populum suū? Absit. Nam & ego Israelita sum ex semine Abraham de tribu Beniamin. non repulit deus plebem suam quam præsciuit. Plebs ergo præscita, plebs non repulsa, ij sunt qui in Christo iustificati sunt. Et quod de omni Israele dici videtur, in iis tantum quos sibi gratiæ electio reliquos fecit, ostenditur, sicut sequentia apostolici sermonis enarrant. Adiungit enim & dicit: An nescitis in Helia quid dicit scriptura, quēadmodum interpellat deum aduersus Israel? Domine prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum diuinum? Reliqui mihi septem milia virorum, qui non curuauerunt genu Baal. Sic ergo, inquit, & in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Non ergo omnis Israel reprobatus, nec omnis electus est, sed partem cæcitas volūtaria auertit, partem sibi illuminatio gratuita reseruauit, & tamen ita de eis sermo habetur, vt & in iis qui pereunt, & in iis qui salui fiunt, nulla totius generis videatur facta discretio. Nam cum legitur: Secundum euangeliū quidem inimici propter vos, secundum electionem autem dilecti propter patres: ita locutio sonat, tanquam eosdem dicat dilectos, quos dixit inimicos. Sed hanc caliginem apostolus ipse detersit dicendo: Quia cæcitas ex parte in Israel contigit: vt vnum genus in duas species intelligeremus esse diuisum, & omnem hominem, omnem plenitudinem, omnem Israelem, non semper ad vniuersitatem, sed plerumque ad partem esse referendum. Inter has autem formulas locutionum, etiam illam in scripturis dictionem debemus aduertere, qua id quod ad diuersorum temporum homines pertinet, ita promittitur, quasi de vna eiusdem ætatis generatione dicatur, sicut est quod sanctus Petrus Apostolus scribens sui & futuri temporis gentibus ait: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum, qui aliquando non populus, nunc autem populus dei, qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. Nunquid cum prædicarentur hæc, adhuc illi homines permanebant, quos omnes deus in præteritis generationibus dimiserat ingredi vias suas, & iidem ipsi qui prius traditi fuerant voluntatibus suis, nunc de tenebris in lumen admirabile vocabantur?

Gene. 26.
Hierem. 31. Heb. 8.
Ibidem.
Esaiæ. 45. * vbi obsequaturos, fortassis. vide Romano 14. Philip. 2. Matth. 24
2. Corin. 5.
Coloss.
Hebr. 1.
Psalm. 2.
Ioan. 12.
Esaiæ. 40.
Esaiæ. 66.
Ioelis. 2. Psalm. 144.
1. Corin. 1.
Esaiæ. 42.
Esaiæ. 43.
Roma. 11.
Roma. 11.
Roma. 11.
Ibidem.
1. Petri. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur? Nonne illi iam defecerant, iam in hoc mundo non erãt, A nec ab errore ad veritatem reditus olim mortuis suppetebat? Et tamen quod post multa secula gratia in posteris impiorum sit, loquendi consuetudo perstrinxit, vt ipsi videantur nunc eligi, qui prius fuerant derelicti. Pertinent autem hæc non ad eosdem homines, sed ad eiusdem gentis homines: & vocatio quæ illuxit prope mundi finem, ad præteritam non recurrit ætatem. Ita modo quodam & ipsi & non ipsi sunt, de quibus & quibus ista dicuntur, dum in aliquo speciali à generalibus non diuiduntur, in aliquo vero à communibus separantur.

De solutione calumnioſæ obiectionis quæ quidam dicũt authorem per ſuperius dicta contradicere apoſtolo definienti quod deus uelit omnes homines ſaluos fieri, & in agnitionem ueritatis uenire. Et quod profunditas diuinorum myſteriorum atque iudiciorũ à nobis non ſit perquirenda. Cap. IIII.

SEd cum legerint hæc vel audierint qui amant calumnioſa certamina, dicent nos per huiuſmodi B diſputationes Apoſtolo contradicere definienti, quod deus omnes homines velit ſaluos fieri, & in 1. Timo. 2. agnitionem veritatis venire. Quam particulam verborum Apoſtoli ita nos integre plenéque ſuſcipimus, vt nihil ei de præcedentibus ſiue ſubiectis quæ ad ipſam pertinẽt ſubtrahamus: quoniam vt cætera diuinorum eloquiorũ teſtimonia ſequeſtremus, hic locus ſufficit ad euacuãdum quod calumnioſe obiiciunt, & ad defendendum quod impie diffitentur. Scribens itaque ad Timotheum Paulus Apoſtolus ait: Obſecro igitur primo omnium, fieri obſecrationes, poſtulationes, gratiarũ actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in ſublimitate ſunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate. Hoc enim bonum eſt & acceptum coram ſalutari noſtro deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Vnus enim deus, & vnus mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. De hac ergo doctrinæ apoſtolicæ regula qua C eccleſia vniuerſalis imbuitur, ne in diuerſum intellectum noſtro euagemur arbitrio, quid in ipſa vniuerſalis eccleſia ſentiat requiramus: quia nihil dubium eſſe poterit in præcepto, ſi obedientia concordat in ſtudio. Præcepit itaque Apoſtolus, imò per Apoſtolum dominus qui loquebatur in Apoſtolo, fieri obſecrationes & poſtulationes, gratiarũ actiones pro omnibus hominibus, pro regib⁹, ac pro iis qui in ſublimitate ſunt. Quam legem ſupplicationis ita omniũ ſacerdotum & omnium fidelium deuotio concorditer tenet, vt nulla pars mundi ſit in qua huiuſmodi orationes non celebrentur à populis Chriſtianis. Supplicat ergo vbique eccleſia deo non ſolum pro ſanctis & in Chriſto iam regeneratis, ſed etiam pro omnibus infidelibus & inimicis crucis Chriſti, pro omnibus idolorum cultoribus, pro omnibus qui Chriſtum in membris ipſius perſequuntur, pro Iudæis quorũ cæcitati lumen euangelij nõ refulget, pro hæreticis & ſchiſmaticis qui ab vnitate fidei & charitatis alieni D ſunt. Quid autem pro iſtis petit, niſi vt relictis erroribus ſuis conuertantur ad deum, accipiant fidem, accipiant charitatem, & de ignorantiæ tenebris liberati in agnitionem veniant veritatis? Quod quia ipſi præſtare ſibi nequeunt malæ conſuetudinis pondere oppreſſi, & diaboli vinculis alligati, neque deceptiones ſuas euincere valent, quibus tã pertinaciter inhæſerunt, vt quantũ amanda eſt veritas, tantum diligant falſitatem: miſericors & iuſtus dominus pro omnibus ſibi vult hominibus ſupplicari: vt cum videmus de tam profundis malis innumeros erui, non ambigamus deum præſtitiſſe quod vt præſtaret oratus eſt: & gratias agentes pro iis qui ſalui facti ſunt, ſperemus etiam eos qui nondum illuminati ſunt, eodem diuinæ gratiæ opere eximendos de poteſtate tenebrarũ, vt in regnum dei priuſquàm de hac vita exeant transferantur. Quod ſi aliquos, ſicut videmus accidere, ſaluantis gratia præterierit, & pro eis oratio eccleſiæ recepta non fuerit: ad occulta diuinæ iuſtitiæ iudicia referendum, & agnoſcendum eſt ſecreti huius profunditatem nobis in hac vita patere non poſſe. Ex parte enim ſcimus, & ex parte prophetamus, & videmus nunc 1. Corin. 13. per ſpeculum in ænigmate. Nec ſapientiores aut ſcientiores beatiſſimo apoſtolo ſumus, qui cum de gratiæ potentia diſputaret, magnorum myſteriorum ingreſſus arcanum, iis quæ impoſſibile erat enarrare, ſuccubuit. Cum enim dixiſſet: Nolo vos ignorare fratres myſterium hoc, vt non ſitis Roma. 11. vobis ipſis ſapientes, quia cæcitas ex parte in Iſrael contigit, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret, ſicut ſcriptum eſt: Veniet ex Sion qui eruat Eſa. 59. & auertat impietates ab Iacob, & hoc illis à me teſtamentum, cum abſtulero peccata eorum. Secundum euangelium quidem inimici propter vos, ſecundũ electionem vero dilecti propter patres. Sine pœnitentia enim ſunt dona & vocatio dei. Sicut enim aliquando & vos non credidiſtis deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter illorum incredulitatem: ita & iſti nunc nõ crediderunt in veſtra miſericordia, vt & ipſi miſericordiam conſequantur. Concluſit enim deus omnia in incredulitate, vt omniũ miſereatur. Cum ergo hæc diuinorum operum myſteria ſupra menſuras humanæ intelligentiæ excellentia, quodam mentis ſuæ profudiſſet exceſſu, totam expoſitionis rationem trãſtulit ad ſtuporem, & admirator eorum quę protulerat, exclamauit & dixit: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientię dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini? aut quis conſiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia. Ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

Cur anterioribus ſeculis dimiſſæ ſint omnes gentes ingredi uias ſuas, uno tantum Iſracle excepto, & ad cognitionẽ ueritatis electo. Et quare deus uni homini det gratiam, alteri autem deneget. Cap. V.

PRæmiſſa enim docẽtis aſſertio locum dabat multimodæ quæſtioni, vt variatæ per tot populos ac tẽpora gratiæ dei cauſſa quæreretur: cur ſcilicet anterioribus ſeculis dimiſſæ eſſent omnes gentes ingredi vias ſuas, vno tãtum Iſraelo, qui diuinis eloquiis erudiretur, excepto, & ad cognitionẽ veritatis electo, cuius infidelitas locum tandem ſaluãdis gẽtibus fecerit: tanquàm ſi vnus popul⁹ in fide ſui generis permaneret, miſericordia dei cæteris ſe nationibus præſtare non poſſet. Cur denique ipſi quorum diminutio ſalus gentibus eſt, ab obcæcatione ſua non liberentur priuſquàm ingrediatur gentium plenitudo: quaſi illuminari cum omnibus nequeant, qui omnes Roma. 11. facta omnium gentium adoptione ſaluandi ſunt. Aut quomodo omnis Iſrael ſublata obcæcatione ſaluandus ſit, cuius innumerabilis multitudo in ſua infidelitate deficiens, ad tempora ſaluandis promiſſa non peruenit. Vel quomodo ipſarum gentium, quarum prius non eſt facta vocatio, dicatur nunc ingredi plenitudo, cum tanta promiſcuæ ætatis & conditionis hominum milia in omnibus nationibus quæ ſunt ſub cœlo, ſine Chriſti iuſtificatione moriãtur. Sed horum myſteriorũ iudiciorúmq; cauſſas pius & doctus magiſter maluit ad altitudinem diuitiarũ ſapientiæ dei ſciẽtięque ſuſpendere, q̃ iuſtiſſimæ veritatis & miſericordiſſimæ bonitatis ſubtractum ab humana cognitione ſecretũ temeraria inquiſitione diſcutere, nihil omittens de iis quæ non oportet ignorari, nihil contrectans de iis quæ non licet ſciri. Multa enim ſunt in diſpẽſatione operum diuinorũ, quorum cauſſis latentibus ſoli monſtrantur effectus, vt cum pateat quod geritur, non pateat cur geratur, negocio in medium deducto, & in occultum ratione ſubducta, vt in eadem re & de inſcrutabilibus præſumptio comprimatur, & de manifeſtis falſitas refutetur. Neque enim ſi neſcio cur ille Græcus creetur, hic barbarus, iſte in diuitiis, ille in egeſtate naſcatur, hunc valida proceri corporis pulchritudo ſublimet, illum debilium membrorum exilitas cõtracta deformet, iſte à catholicis editus in veritatis cunabulis nutriatur, ille hæreticorum progenies cum ipſo lacte matris hauriat virus erroris, ſi denique mille alias differentias in habitu corporum, in qualitatibus animorum, in conditione temporum, in more regionum diiudicare non poſſum: ideo quod omnium horum deus ſit conditor atque ordina-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ordinator, ignoro. Qui vtique singulorum hominum ita & corpora creauit & spiritus, vt præter illam secuturã ex vniuscuiusq; studio voluntariam diuersitatem, ipsa cõditionis exordia dissimillima numerositate variaret. Turbarent autem nos & in diuersum distraherent multæ vaniloquorũ opiniones, qui de incognoscibilib⁹ deuenire in incõueniẽtia præsumpserunt, & has originales inæqualitates fatis, quę nulla sunt, & syderibus deputarunt, nisi certissima notitia teneremus deum creatorem de elemẽtis naturalibus prout vult vas vnumquodque formare, & vnam naturam animarum, vnam naturam corporum placitis sibi temperare mẽsuris. Quæ vtiq; opera dei humanæ intelligentiæ cognoscibilia essent si innotescere debuissent, & manifestaretur cur ita quidq; fieret, nisi q⁹ ita fieret, scire sufficeret. Dicit dominus ad Moysen: Quis dedit os homini, & quis fecit mutũ & non audientem, videntem & cæcum? nõne ego dominus deus? Et per Esaiam: Nonne ego fœcundum & sterilẽ feci? dicit dominus. In libro Ecclesiastico legitur: Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à deo sunt. Et Iob dicit: Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant deum, cum ipse dederit omnia in manibus eorum. Et idem de omnium rerum humanarum profectu & defectu disputans, omnésque mutationes ad iudicia dei referens. Apud ipsum est, inquit, sapientia & fortitudo: ipse habet consilium & intelligẽtiam. Si destruxerit, nemo est qui ædificet. si incluserit hominem, nullus est qui aperiat. si continuerit aquas, omnia siccabũtur. si emiserit eas, subuertent terram. Apud ipsum est fortitudo & sapientia, ipse nouit & decipientem, & eum qui decipitur. adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem. Baltheum regum dissoluit, & præcingit fune renes eorum. ducit sacerdotes inglorioſos, & optimates supplantat, commutãs labium veraciũ, & doctrinam senum auferens, effundens despectionem super principes, & eos qui oppressi fuerant releuãs. qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbra mortis. qui multiplicat gentes, & perdet eas, & subuersas in integrum restituet. Qui immutat cor principum terræ, & decipit eos, vt frustra incedant per inuium. palpabunt quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quasi ebrios. Et iterum idem dicens voluntatẽ dei irritam esse non posse, Ipse enim, inquit, solus est, & nemo auertere potest cogitationem eius, & anima eius, quodcunque voluerit, hoc fiet. Liberatur pars hominum parte pereunte. Et si hoc voluntatum meritis velimus adscribere, vt malos neglexisse gratia, bonos autem elegisse videatur: resistet nobis innumerabilium caussa populorum, quibus per tot secula nulla cœlestis doctrinæ annunciatio coruscauit, nec meliores fuisse eorum posteros possumus dicere, de quibus scriptũ est: Gentium populus qui sedebat in tenebris, lucem vidit magnam, & sedentibus in tenebris & vmbra mortis lux orta est illis. Et ad quos apostolus Petrus dicit: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annũcietis eius qui de tenebris vos vocauit in tam admirabile lumen suũ, qui quondam non populus, nunc autem populus dei, quorum aliquando non est misertus, nunc autem miseretur. Non ergo meritis minorum tribuitur quod non meruere maiores. par enim impietas & patres accusãbat & filios, eadémque ignorantiæ cæcitas omnes simul in eosdem mergebat errores. Sed cur illorum nõ misertus & horũ misertus sit deus: quæ scientia comprehendere, quæ potest inuestigare sapiẽtia? Later discretionis ista ratio, sed non latet ipsa discretio. Non intelligimus iudicantem, sed videmus operantem. Quid calumniamur iustitiæ occultæ, qui gratias debemus misericordiæ manifestæ? Laudemus & veneremur quod agitur, quia tutum est nescire quod tegitur. Respice autẽ & ad vniuersalem multitudinem paruulorum, in quibus excepto illo quo in damnationem nascitur gens humana delicto, nec præterita possunt merita nec futura censeri. Omnes enim de quibus nunc loquimur, ante vllum intelligentiæ vsum, ante liberum voluntatis arbitrium, alij ad æternam beatitudinem regenerati, alij ad perpetuam miseriam transeunt non renati. Si originalem culpam fateris, omnis numerus in reatu est. si moralem innocentiam quæris, omnis summa sine vitio est. Non inuenit quod discernat humana iustitia, sed habet quod eligat ienarrabilis gratia dei. In absconditio est consilium, sed non latet donum: opus exerit pietas, caussam obscurat potestas. Sed tam indubitabile est quod non videtur, quàm quod videtur: quia authori manifesti operis negari confessio etiam incognitæ non potest æquitatis. Quod si & ad illos dirigas mentis intuitũ, qui longam agentes in flagitiis & sceleribus ætatem, sacramẽto baptismatis Christi in ipso vitæ fine renouantur, & sine vllo suffragio bonorum operum in regni cœlestis cõsortiũ transferuntur: quo intellectu diuinum iudicium cõprehendes, nisi vt indubitanter agnoscas gratuita esse dei munera: & sicut nulla sunt tam detestanda facinora, quæ possint gratiæ arcere donum, ita nulla posse tam præclara opera existere, quibus hoc quod gratis tribuitur, per retributionis iudicium debeatur? Vilesceret enim redemptio sanguinis Christi, nec misericordiæ dei humanorum operum prærogatiua succumberet, si iustificatio quę fit per gratiam, meritis præcedentibus deberetur, vt non munus largientis, sed merces esset operantis. Vnde autẽ posset probari quod ad euacuãdum originale peccatum nulla idonea esset industria, nisi & impij & facinorosi per lauacrum Christi assumerẽtur in regnum, agnoscerẽtque qui in sua iustitia gloriantur, quàm nihil dignum agere possint adoptione filiorum dei si ad regenerationis non peruenerint sacramentum: cum eadẽ qua scelestissimi peccatores conditione teneantur, pares futuri in sanctificatione, si assuerit regeneratio, simul perituri si cessauerit ablutio? Si ergo etiam ex nequissimis in ipso vitæ exitu gratia inuenit quos adoptet, cum tamen multi etiam qui minus nocentes videntur, doni huius alieni sint: quis hoc aut sine dispensatione dei fieri, aut sine profunda dicat æquitate decerni? Quod vtique non ideo iniquum est, quia occultum est: sed ideo æquum est, quia iudicium dei esse non dubium est. Quod enim ab illius pendet arbitrio: qua sententia iudicari debeat, priusquàm iudicetur incertum est. Cum autem res ad finem suum venerit, nemini liberum est de exitu conqueri, quia certissimum est nihil aliter deum facere debuisse quàm fecerit. Qui multimodæ vocationis varietatem ad vnum gratiam pertinentẽ, etiam illa regula euangelicæ comparationis adstruxit, qua ostendit patremfamilias diuerso tempore conducentem operarios vineæ sub pactione denarij, quo vitæ æternæ significatur æqualitas, vbi sine dubio hora vndecima intromissi in vineam, totius diei operariis exæquati, istorum de quibus nunc loquimur, præferunt sortem, quos ad commendandam gratiæ excellentiam in defectu diei & conclusione vitæ diuina indulgentia munerauit, non labori precium soluens, sed diuitias bonitatis suæ in eos quos sine operibus eligit, effundens: vt etiam ij qui in multo labore sudarunt, nec amplius quàm nouissimi acceperunt, intelligant donum se gratiæ, non operum accepisse mercedem. Vnde si & nos aduersum patremfamilias murmuremus, eo quod nouissime vocati totius diei operariis coæquentur, nec amplius multa opera quàm pene nulla mereantur: dicetur nobis quod vni eorum responsum est: Amice, non facio tibi iniuriam. nonne ex denario conueniſti mecum? Tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi. Aut non licet mihi de re mea facere quod volo? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Certe huic calumniatori iniusta videbatur hæc largitas, & quid eruditionis retulit? quid rationis accepit? Non est ei dispensationis huius reuelata iustitia, nec ad inspectionem secreti latentis admissus est: sed vt à discutiendis dei iudiciis abstineret, opposita est ei bonitas miserantis, & volentis potestas, quasi illi & ab Apostolo diceretur: O homo, tu quis es qui respondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, quare me fecisti sic? Omnibus ergo hominibus cuiuslibet generis, cuuslibet conditionis & ætatis caussa percipiendæ gratiæ voluntas dei est, apud quam ratio electionis abscondita est, ab ea gratia incipientibus meritis, quam accepere sine meritis. Quæ si possent bona esse sine gratia, non diceretur: Nisi quis re-

Exod. 3.
Eccli. 11.
Iob. 12.
Ibidem.
Iob. 13.
Esaiæ. 9.
1. Pet. 2.
Matth. 20.
Roma. 9.

Ioan.3. Ioan.6. natus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non intrabit in regnũ cœlorum. &, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Sed diceretur: Niſi quis fuerit iuſtus & bonus, beatus in æternũ eſſe non poterit. Nec opus eſſet per aquam & ſpiritum renaſci, ſi per mãdatum ſufficeret erudiri. Et euacuaretur fides, quæ credit per baptiſmũ omnia peccata dimitti, ſi gratia non malis & impiis, ſed bonis & rectis doceretur impendi. Origo itaque veræ vitæ veræq; iuſtitiæ in regenerationis eſt poſita ſacramento, vt vbi homo renaſcitur, ibi etiam ipſarum virtutum veritas oriatur. Et incipiunt ad perpetuam gloriam proficere per fidem, qui vix ad temporalem vanæ laudis poterant peruenire mercedem. Siue enim Iudæus legis ſcientia tumens, ſiue Græcus ſtudio ſapientiæ naturalis inflatus, priuſquam iuſtificetur per fidem Chriſti, concluſus eſt ſub peccato: & ſi in ſua infelicitate perſtiterit, Ioan.3. ira dei manet ſuper eum, illa ſcilicet in Adæ præuaricatione Ephe.2. contracta, de qua Apoſtolus loquitur dicens. Et vos cũ eſſetis mortui delictis & peccatis veſtris, in quibus aliquando ambulaſtis ſecundum ſeculum mundi huius, ſecundum principem poteſtatis aëris huius, ſpiritus qui nunc operatur in filios diffidentiæ, in quibus & nos aliquando cõuerſati ſumus in deſideriis carnis noſtræ, facientes voluntatem carnis & cogitationum, & eramus natura filij iræ, ſicut & cęteri. Et iterum: Qui eratis illo tempore ſine Chriſto, alienati à conuerſatione Iſraël, & hoſpites teſtamẽtorum, promiſſionis ſpem non habentes, & ſine deo in mundo. Et iterum: Eratis aliquãdo tenebræ, nunc autem lux in domino. Ephe.5. Coloſ.1. Et iterum: Gratias agentes patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine, qui eripuit nos de tenebris, & poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij ad Titum.3. dilectionis ſuæ. Et iterum: Eramus enim & nos aliquando inſipientes, increduli, errantes, ſeruientes deſideriis, & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, audientes inuicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris noſtri: non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis ſpiritus ſancti, quem effudit in nos abunde per Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum, vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ.

Qualis ſit natura humana ſine gratia. Cap. VI.

Iudæ.1. ET vt breuiſſime pateat qualis ſit natura humana ſine gratia, dicat Iudas apoſtolus quid agat vel ignorantia imperitorum, vel doctrina ſapientium. Hi autem, inquit, quæcunq; quidẽ ignorant, blaſphemãt: quæcunq; autem naturaliter vt muta animalia norũt, in his corrumpuntur. Dicat etiam ſub verbis Zachariæ euangeliſta Lucas, ante illuminationẽ gratię in qua humanũ genus nocte verſetur, & de quib⁹ ignorãtiæ tenebris dei po Lucæ.1. pul⁹ eruatur: Et tu, inquit, puer ꝓpheta altiſſimi vocaberis. præibis enim ante faciem domini parare vias eius, ad dandã ſcientiam ſalutis populo eius in remiſſionem peccatorum ipſorum, propter viſcera miſericordiæ domini, in quibus viſitauit nos oriens ex alto, lucere iis qui in tenebris & vmbra mortis ſedent, ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis. Hæc autem viſcera miſericordiæ dominus non ad vni⁹ tantum populi redemptionem, ſed omnium nationum im- Ioan.11. pendit ſalutem, dicente euangeliſta: Quia Ieſus moriturus erat pro gente, non tantum pro gente, ſed etiam vt filios dei diſperſos congregaret in vnum. Hoc enim agit illa vox domini, quæ per quandam pietatis tubam toto terrarum orbe reſonantem, omnes homines & inuitat, & conuenit. Nam cũ Matt.11. dixiſſet: Confitebor tibi pater domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudẽtibus, & reuelaſti ea paruulis: Ita pater, quoniam ſic beneplacitũ eſt ante te: addidit: Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. & nemo nouit filium niſi pater, neque patrem quis nouit niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et deinde adiecit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue eſt. Ioannes vero baptiſta in euangelio Ioannis prophetico ſpiritu proteſtatur dicẽs: Qui de cœlo venit, ſuper omnes eſt. Ioan.3. quod vidit & audiuit, teſtificatur, & teſtmonium eius nemo accipit. Qui accepit teſtimonium eius, ſignauit, quoniã deus verax eſt. Igitur quantum attinet ad humani generis cæcitatem longa ignorantiæ & ſuperbiæ nocte contractam, venit in hunc mundum creator mundi, & mundus eum nõ cognouit. Lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non com- Ioan.1. prehenderunt. Qui ſuper omnes eſt, quod vidit & audiuit, Ioan.3. teſtificatur, & teſtimonium eius nemo accipit. Sed quia nõ fruſtra deus dei filius venit in mundum, & dedit ſemetipſum pro omnibus, mortuúſque eſt non tantum pro gente, Ioan.11. ſed etiam vt filios dei diſperſos congregaret in vnum, & vniuerſis dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis: & ſeruato ſibi incognoſcibilis electionis arbitrio, Matth.11. dat ſui patríſque notitiam quibus eam voluerit reuelare: omnes filij lucis, filij promiſſionis, filij Abrahæ, filij dei, genus electum, regale ſacerdotium, veri Iſraëlitę, prænoti & præordinati in regnum dei, qui eos vocauit non ſolum ex Iudæis, ſed etiam ex gentibus: teſtimonium eius qui de cœlo venit accipiũt, ſignificãtes quia deus verax eſt, id eſt, expreſſe ſignificantes in ſui ſaluatione quoniam deus verax eſt, implens & perficiens quod promiſit Abrahæ omnium gentium patri: qui pollicente deo quod hæres futurus eſſet mundi, non hæſitauit diffidentia, ſed confortatus eſt fide, dans gloriam deo, & pleniſſime ſciens quoniam quod promiſit, potens eſt & facere. Quis autem tam alienus eſt à fide Abrahæ, quis tam degener ab vniuerſarum gentium patre, qui promiſſionem dei aut non impleri, aut ab alio præter eum qui promiſit, dicat impleri? Ille quidem Roma.3. erit mendax, deus autem eſt verax. Et omnis qui accipit teſtimonium eius, hoc ſignat, hoc indicat, quod per lucem illuminantem factus eſt videns, factus eſt obediens, factus eſt intelligens, ſicut Ioannes euangeliſta teſtatur dicens: 1.Ioan.1. Scimus quia mundus totus in maligno poſitus eſt, & ſcimus quia filius dei venit, & dedit nobis ſenſum, vt cognoſcam⁹ verum deum, & ſimus in vero filio eius.

Cur ſaluator omnium hominum non omnibus dederit hunc ſenſum, vt cognoſcerent uerum deum. Cur etiam quidam paruuli ſalui fiant renati, alij pereant non renati.

Caput VII.

SI vero quæritur cur ſaluator omnium hominum non omnibus dederit hunc ſenſum, vt cognoſcerent verum deum, & eſſent id eſt permanerent in vero filio eius: quãuis credamus nullis hominibus opẽ gratiæ in totum fuiſſe ſubtractã, de quo plenius in ſequentibus diſſeremus: tamẽ ita forte hoc velatũ ſit, ſicut illud abſcõditũ eſt, cur antea omnibus gẽtibus prętermiſſis, vnum populũ ſibi quẽ ad veritatis cognitionẽ erudiret exceperit: de quo iudicio dei ſi nõ eſt conquerendũ: multo minus de hoc quod cũ electione omniũ gẽtium geritur, murmurandum eſt. Quæ enim deus occulta eſſe voluit, nõ ſunt ſcrutanda. quæ autem manifeſta fecit, non ſunt negandа: ne & in illis illicite curioſi, & in iſtis damnabiliter inueniamur ingrati. Non autem ignoramus eſſe quoſdam tam inconſideratæ præſumptionis, & tam ſuperbæ arrogantiæ, vt quod præcipuus magiſter gentium non ab hominibus neque per Gala.1. hominem ſed diuinitus eruditus, ſupra menſuram ſcientiæ ſuæ longe & alte remotum eſſe confeſſus eſt, audeant falſi nominis temerare doctrina, & nihil illic occultũ, nihil velint eſſe ſecretum, vbi apoſtolus non quid ſentiendum eſſet aperuit, ſed quid non ſcrutandũ eſſet, oſtendit. Nullis etenim (quod ſupra iam diximus) ſtudiis, nullis ingeniis indagare conceſſum eſt quo iudicio quóve conſilio deus incõmutabiliter bonus, incõmutabiliter iuſtus, ſemper præſci⁹, ſemper omnipotens, ideo omnia in incredulitate concluſe- Roma.11. rit, vt omniũ miſereatur, & tamen illis ſeculis quibus vnũ Iſraelem erudiebat, innumerabiles populos impiorũ illuminare diſtulerit, & nũc eundẽ Iſraëlem, donec vniuerſitas gentiũ introeat, obcæcatũ eſſe patiatur, pereunte in tot milibus naſcentium atq; morientiũ, & ſaluandum in eis quos

mundi

Universidad de Deusto

mundi finis inuenerit. Quo mysterio toto scripturarum corpore dilatato, innotuit quidem nobis quid factum sit, quid fiat, quidve faciendum sit: sed quare ita fieri placuerit, ab humanæ intelligentiæ contẽplatione subtractum est. Isti autem qui nescire aliquid erubescunt, & per occasionem obscuritatis tẽdunt laqueos deceptionis, omnem discretionem qua deus alios eligit, aliósque non eligit, (multi enim sunt vocati, pauci autem electi) ad merita humanæ referunt voluntatis, docentes scilicet neminem gratis, sed ex retributione saluari, quia naturaliter omnibus sit insitum, vt si velint, possint veritatis esse participes, eisque affluere gratiam à quib⁹ fuerit expetita. Quæ definitio, vt interim de gratiæ veritate taceatur, de his videtur aliquam ostentare ratiunculam qui libero vtuntur arbitrio. De paruulis verò quibus sine vllo bonę voluntatis merito in originali vulnere cũ cęteris mortalibus causa communis est, nihil potest expositionis afferri qua doceatur cur isti salui fiant renati, illi pereãt non renati, sub illius prouidentia & omnipotentia in cuius manu est anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis, & cui dicitur: Breues dies hominis sunt, numerus dierum eius apud te est. Non autem puto istos voluntatum patronos, simplicitate illorũ tam impudenter vsuros, vt aut fortuitu ista dicant accidere, aut non renatos asserant nó perire. Apertè enim aut cum paganis conuincerentur sentire de fato, aut cum Pelagianis transfusum in posteros Adæ negare peccatum. Fato autem non baptizari paruulos nec Pelagiani potuerunt dicere, sed quia eos liberos à peccato ausi sunt profiteri, meruere damnari. Cùm autem de discretione omnium hominum quęstio ventiletur, & ab omnibus hominibus paruuli nequeant separari, simúlque de totius ætatis hominibus veritas dixerit: Filius hominis venit quærere & saluare quod perierat. Frustra profunditatem inscrutabilis gratię per liberum arbitrium conantur aperire, qui causam electionis in eorum constituunt meritis qui eliguntur. Et cùm multa de maiorum volũtate ac iudicio inepta & falsa protulerint, in paruulorum tamen discretione deficiunt, nec possunt de eius quæstionis ratione reddita gloriari, quę de omnibus hominibus tractatur, & non de omnibus expeditur. Multiformitas autẽ & magnitudo diuinæ gratiæ probat istos contra veritatem etiam quod de maiorum voluntatibus loquuntur, astruere, eorúmque persuasioni diuinorum eloquiorum testimonia repugnare. Quæ si omnia sermoni nostro velimus annectere, modus nõ erit differendo. Quæ tamen si se recordationi offerunt, non omittentur, vt quantum satis est, manifestetur omne hominis bonum meritum ab initio fidei vsq; ad perseuerantiæ consummationem donum atque opus esse diuinum.

Matth.20.

Iob.14.

Luc.19.

Fides unde nascatur, & unde acquiratur. Cap. VIII.

IGitur fides quæ bonæ voluntatis & iustæ actionis est genitrix, quo ipsa fonte nascatur, apostolus Paulus exponat, qui pro Romanorũ fide deo gratias agit, dicens: Primum quidem gratias ago deo meo per Iesum Christum pro omnib⁹ vobis, quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo, Ad Ephesios quoque scribẽs: Propterea, inquit, & ego audita fide vestra quæ est in domino Iesu, & dilectione in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, vt deus domini nostri Iesu Christi, pater gloriæ det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis vestri, vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis. De fide etiam Colossensium similiter gratias agens: Gratias agimus, inquit, deo & patri domini nostri Iesu Christi, semper pro vobis orantes, audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter spem quæ reposita est vobis in cœlis. Et vt alia bona ab eodem bonorum authore percipiant, quid pro eis oret enarrãs: Ideo, inquit, & nos ex qua die audiuimus, non cessamus pro vobis orantes & postulantes vt impleamini agnitione voluntatis eius in omni sapientia & intellectu spirituali, vt ambuletis dignè deo placentes, in omni opere bono fructificantes & crescentes in scientia dei, in virtute confortati secundum potentiam claritatis eius in omni patientia & longanimitate cum gaudio. Item ad Thessalonicẽses, qui spiritu fidei dilectionisque seruiebant: Gratias agimus, inquit, deo semper pro omnibus vobis, memoriam facientes in orationibus nostris sine intermissione, memores operis fidei vestræ & laboris & charitatis & sustinentiæ spei domini nostri Iesu Christi ante deum & patrem nostrum. Et infrà: Ideo & nos gratias agimus deo sine intermissione, quoniam cùm accepissetis à nobis verbum auditu dei, accepistis non vt verbum hominum, sed (sicut est verè) verbũ dei qui operatur in vobis qui credidistis. Potuítne plenius aut euidentius demonstrari dei esse donum credentium fidem, quàm vt ideo agerentur gratiæ deo, quoniã ij quibus verbum dei per homines prædicabatur, non quasi de hominum sermone dubitarunt, sed tanquam deo loquenti per homines crediderunt, qui in ipsis est operatus vt crederent? In secunda quoque ad eosdẽ Thessalonicenses epistola de fide in Christo proficiẽtium ita Apostolus loquitur: Gratias agere debemus deo semper pro vobis fratres, ita vt dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas vniuscuiusque vestrum in inuicem, ita vt & nosipsi in vobis gloriemur in ecclesiis dei pro patientia vestra & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationib⁹ quas sustinetis in exemplũ iusti iudicij dei, vt digni habeamini in regno dei, pro quo & patimini. Petrus quoque apostolus ex deo haberi fidem prædicans, ita scribit: Scientes quod non corruptibilibus auro & argento redempti estis de vana conuersatione vestra paternæ traditiõis, sed precioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati Christi Iesu, prægnoti quidem ante constitutionem mũdi, manifestati autem nouissimis temporibus propter vos qui per ipsum fideles estis in deum, qui suscitauit eum à mortuis, & gloriam ei dedit, vt fides vestra & spes esset in domino. Item idem in secunda epistola de fidei perceptione sic loquitur: Simon Petrus seruus & apostolus Iesu Christi, is qui coæqualem nobis adepti sunt fidem per iustitiam domini & saluatoris Iesu Christi. Vnde autem habeatur spiritus fidei, Ioannes apostolus manifestissimè docet dicens: Omnis spiritus qui confitetur Iesum in carne venisse, ex deo est. Et omnis spiritus qui soluit Iesum, ex deo non est, & hic est Antichristus. Item dicit ab eo recipi euangelium, in quo est spiritus veritatis. Nos, inquit, ex deo sumus, qui nouit deum, audit nos. qui non est ex deo, non nos audit. In hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris. Item in actibus apostolorum Petrus apostolus fidem esse per dominũ Iesum pronuncians: Hunc inquit, quem videtis & nostis, confirmauit nomen eius, & fides quæ per eum est dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. De fide quoque Lydiæ, cuius inter alias mulieres quę euangelium pariter audiebant, dominus cor aperuit, ita in eadem narratur historia. Die autem sabbatorum egressi sumus extra portam iuxtà flumen, vbi videbatur esse oratio, & sedentes loquebamur mulieribus quæ conuenerant: & quædam mulier Lydia purpuraria ciuitatis Thyatirenorum, colens deum, audiuit, cuius dominus cor aperuit vt intenderet iis quæ dicebantur à Paulo. Non autem ex humana sapientia esse fidem, sed ex inspiratione diuina, ipsius veritatis voce firmatur. Dicẽte enim domino ad discipulos suos: Vos autem quem me esse dicitis? respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus filius dei viui. Respondens autem Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Paulus verò apostolus hãc ipsam fidem secundum mensuram dari pro arbitrio largientis ita prædicat: Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quàm oporteat sapere, sed sapere ad sobrietatem, sicut vnicuique diuisit deus mẽsuram fidei. Item idem vnitatem rectæ fidei, & cõsensionem in honorem dei à deo esse commendans: Deus autem, inquit, patientiæ & consolationis det vobis id ipsum sapere in alterutrum secundum Iesum Christum, vt vnanimes vno ore honorificetis deum & patrẽ domini nostri Iesu Christi. Et infrà: Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo, vt abundetis spe in virtute spiritus sancti. Quo testimonio non solum fides, sed etiam gaudiũ & pax, & abundantia

Roma.1.

Ephes.1.

Colos.1.

Ibidem.

1.Thes.1.

Ibidem.2.

2.Thes.1.

1.Petr.1.

2.Petr.1.

1.Ioan.4.

Actor.3.

Ibidem.16.

Matth.16.

Rom.12.

Roma.15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dantia ſpei docentur niſi in virtute ſancti ſpiritus non habe A
ri. Ad Epheſios verò ſcribens Apoſtolus de diuitiis gratiæ
pro malis bona retribuentis,& de fide quæ nō ex nobis,ſed
Epheſ.2. ex dei dono habetur,hæc loquitur: Deus autē qui diues eſt
in miſericordia,propter nimiam ſuam charitatē qua dilexit
nos,& cùm eſſemus mortui peccatis,cōuiuificauit nos Chri
ſto,cuius gratia ſalui facti ſumus, & correſuſcitauit & con-
ſidere fecit in cœleſtibus in Chriſto Ieſu. Gratia enim eſtis
ſaluati per fidem,& hoc non ex vobis. Dei enim donum eſt,
non ex operibus, ne quis glorietur. Ipſius enim ſumus fig-
mentum,creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis,quæ prę-
parauit deus,vt in illis ambulemus. Proprium ergo hoc ha-
bet noua creatura per gratiam, vt qui figmentum dei ſunt,
qui natiuitate cœleſti conduntur in Chriſto, non ocio tor-
peant, nec deſidia reſoluantur, ſed de virtute in virtutem
proficiant,per viam bonorum operum ambulando, hoc eſt
enim fingi,hoc de vetere creatura nouam fieri,hoc de ima-
gine terreni hominis ad imaginem cœleſtis hominis refor-
mari, quod totum ſiue palam per cooperatores gratiæ, ſiue B
occulte per ſubminiſtrationem ſpiritus, ille inchoat,ille au
get & perficit, cuius agricultura, cuius ædificatio, & cuius
figmentum ſumus.

Quod à domino deo omnia uirtutum dona dirigantur & diſponantur. Et quod omnia in manu eius ſint. Quódque deus ſit author omnis boni. Cap. IX.

ABunde,quantum arbitror,his teſtimoniis(quam-
uis & alia documenta aggregari potuerint) de-
mōſtratum eſt,fidem qua iuſtificatur impius, niſi
ex dei munere non haberi,eámque nullis meritis
præcedentibus tribui,ſed ad hoc donari,vt principium poſ
ſit eſſe meritorum:vt cùm ipſa data fuerit,non petita,ipſius
iam petitionibus bona cætera conſequantur. Vnde itaque
quædam de plurimis aſſumenda ſunt teſtimonia, quæ in di-
uerſitate donorum oſtendant gratiæ largitatem. Ex deo v-
tique eſſe,vt homo viam dei eligat, & vt ſurgat à lapſu,pſal
Pſal.36. mus Dauidicus canit,dicens: A domino greſſus hominis di C
rigentur, & viam eius volet. Cùm ceciderit, non collide-
tur: quia dominus ſupponit manum ſuam. Item idem quod
Pſal.42. duce deo veniatur ad deum: Emitte lucem tuam, & veri-
tatem tuam, ipſa me deduxerunt & adduxerunt in mon-
tem ſanctum tuum,& in tabernacula tua. Item quod in do-
mino ſit hominis fortitudo,& dei voluntas præueniat libe-
Pſalm.58. randum. Fortitudinem,inquit,meam ad te cuſtodiam, quia
deus ſuſceptor meus,deus meus,volūtas eius prę ueniet me.
Prouerb.2. In prouerbiis quoque legimus de ſapientia & intellectu:
Quoniam dominus dat ſapientiam, & à facie eius ſcientia &
intellectus. Item in eodem libro de diſpenſationibus ſapien
Ibidem.8. tiæ dei,ſine qua nullæ rectæ ſunt actiōes,ita dicitur: Meum
conſilium & mea tutela. ego prudentia, mea autem virtus.
Per me reges regnant, & tyranni per me obtinent terram.
Item alibi,quod nemo poſſit recte incedere niſi domino di
Ibidem.20. rigente: A domino corriguntur greſſus viri,mortalis autem
Ibidem.21. quomodo intelligit vias ſuas? Item alibi: Omnis vir videtur
Ibidem.19. ſibi iuſtus,dirigit autem corda dominus. Et infrà: Præpara- D
tur volūtas à domino. Item ibidem de cogitatione atq; con
ſilio: Multę cogitationes in corde viri,conſilium autem do-
Eccleſ.2. mini obtinet. In libro verò Eccleſiaſtę dicitur quod & ha-
bere neceſſaria,& eis bene vti,donū ſit dei. Non eſt,inquit,
bonum homini niſi quod manducet & bibit,& oſtendit ani
mæ ſuæ bonum in labore ſuo. Et quidem hęc vidi ego,quia
à manu dei eſt. Quoniam quis mūducabit aut paſcet abſque
illo? Item in eodem libro legitur quod corda & opera iu-
ſtorum in manu ſint dei,& tantum in ſtudiis ſuis proficiant,
Eccleſ.8. quantum ille donauerit. Quantumcunque laborauerit ho-
mo vt quærat,non inueniet:& quodcunque dixerit ſapiens
vt ſciat, non poterit inuenire: quia vniuerſum hoc dedi in
cor meum,& cor meum vniuerſum hoc vidit, quia & iuſti,
& ſapientes,& operationes eorum in manu dei. In libro au-
Sap.7. tem ſapientiæ de eodem gratiæ opere ita dicitur: Quoniam
ipſe & ſapientiæ dux eſt, & ſapientium emendator. in manu
enim illius & nos, & ſermones noſtri, & omnis ſapientiæ &
operum ſcientia & diſciplinæ. De cōtinentia quoque quod
Ibidem.8. ex dei habeatur munere,eadē ſcriptura ſic loquitur: Vt ſci-

ui quia aliter non poſſum eſſe cōtinens,niſi deus det:& hoc
ipſum erat ſapientiæ ſcire, cuius eſſet hoc donum. Cui ſen-
tentię Pauli apoſtoli doctrina concordat in prima ad Corin
thios hæc ſcribentis: Volo autem omnes homines eſſe ſicut 1.Corin.7.
meipſum:ſed vnuſquiſque proprium habet donum ex deo,
alius ſic,alius verò ſic. Dominus verò in euangelio ſecundū
Matthæum hæc de continētiæ dono inſinuaſſe narratur. Di
centibus nanque diſcipulis ſuis: Si ita eſt cauſa viri cum vxo
re,non expedit nubere:dicit illis Ieſus: Non omnes capiunt Matth.19.
verbum iſtud:ſed quibus datum eſt à patre meo, De timore
dei & ſapiētia ita in Eccleſiaſtico legitur: Corona ſapientiæ Eccli.1.
timor domini. vtraque autē dona ſunt dei. Item de eodem:
Timor domini ſuper omnia ſe ſuperpoſuit. beatus cui do-
natum eſt habere timorem domini. Eſaias quoque de diui-
tiis ſpiritalibus,quarum author eſt dominus,ita loquitur: In
theſauris ſalus noſtra aduenit. ſapientia,& pietas,& diſcipli
na à domino,hi ſunt theſauri iuſtitiæ. Item de altitudine di-
uitiarum ſapientiæ & ſcientię dei,cuius bonitas nullius me-
rito præuenitur, hæc dicit: Qui menſus eſt manu aquam, Eſaiæ.33.
& cœlum palmo, & vniuerſam terram pugillo, qui ſtatuit
montes in libra, & rupes in ſtatera. Quis cognouit ſenſum Roma.11.
domini,aut quis eius fuit conſiliarius,qui inſtruat eum, aut
quem conſuluit, & inſtruxit eum, vel quis oſtendit ei iudi-
cium,aut viam prudentiæ quis oſtēdit ei, vel quis prior de-
dit ei,& retribuetur illi? Vnde & in libro Iob ſecundū eun-
dem ſenſum leguntur domini verba,dicentis: Quis ante de- Iob.41.
dit mihi, vt retribuam illi? Omnia quæ ſub cœlo ſunt, mea
ſunt. Hieremias verò quod à deo ſit homini recta ſapien-
tia,ſic profatur: Scio domine quia non eſt in homine via e- Hiere.10.
ius,nec viri eſt vt dirigat iter ſuum. Item quod ad deū con-
uerſio cordis ex deo ſit, per ipſum dominus proteſtatur &
dicit: Reſtituam illos in terram iſtam,& reædificabo & non Ibidem 24.
deſtruam,& plātabo eos,& non euellam,& dabo illis cor vt
ſciant me,quia ego ſum dominus,& erunt mihi in populum,
& ego ero illis in deum, quia conuertentur ad me ex toto
corde ſuo. Item idem prædicās quod vt deus cognoſcatur,
ex deo ſit: Et ſciēt,inquit, quia ego dominus deus illorum: Ioel.2.
& dabo illis cor cognoſcendi me, & aures audiendi. Quod
autem omne verbum bonū & omne opus ſanctum ſummi-
niſtratio ſit ſpiritus ſancti,ſine quo nihil recte agatur,in pri
ma ad Corinthios Paulus apoſtolus docet,dicens: Ideo no- 1.Cor.12.
tum vobis facioquod,nemo in ſpiritu dei loquens dicit ana
thema Ieſu. Et nemo poteſt dicere dominum Ieſum niſi in
ſpiritu ſancto. Diuiſiones verò gratiarum ſunt,idem autem
ſpiritus:& diuiſiones miniſtrationum ſunt,idem autem do-
minus:& diuiſiones operationum ſunt,idem verò deus,qui
operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur mani-
feſtatio ſpiritus ad vtilitatem. Alij quidem per ſpiritum da-
tur ſermo ſapientię,alij autem ſermo ſcientiæ ſecundū eun-
dem ſpiritum,alteri fides in eodem ſpiritu, alij gratia ſanita
tum in vno ſpiritu,alij prophetatio,alij diſcretio ſpirituum,
alij genera linguarū,alij interpretatio ſermonum. Hęc autē
omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis
prout vult. Tantum verò vnumquemque habere gratiæ,
quantum dominus donauerit,idem Apoſtolus ad Epheſios
ait: Vnum corpus, & vnus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in vna Epheſ.5.
ſpe vocationis veſtræ, vnus dominus, vna fides, vnum ba-
ptiſma, vnus deus & pater omnium, qui ſuper omnes eſt, &
ſuper omnia,& in omnibus nobis. Vnicuique autem noſtrū
data eſt gratia ſecundum mēſuram donationis Chriſti: pro-
pter quod dicit: Aſcendens in altum captiuam duxit capti-
uitatem,dedit dona hominibus. Item idem in ſecūda ad Co
rinthios dicit, quod nē ad cogitandum quidem quod ſpiri-
tale eſt, idonei ſimus niſi per gratiam dei. Fiduciam autem
talem habemus per Chriſtum ad deum, non quod ſufficien 2.Corin.3.
tes ſimus aliquid cogitare à nobis quaſi ex nobiſmetipſis,
ſed ſufficientia nobis ex deo eſt,qui & idoneos fecit nos mi
niſtros noui teſtamenti, non litera, ſed ſpiritu. Litera enim
occidit,ſpiritus autem viuificat. Et iterum in eadem epiſto
la docens bonorum operum affectum & ſufficientiam à dei
gratia miniſtrari: Potens eſt autem,inquit, deus omnem gra 2.Corin.9.
tiam abundare facere in vobis, vt in omnibus per omnia ſuf
ficientiam habentes abundetis in omne opus bonum, ſicut
ſcriptum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.111. scriptum est: Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet A in æternum. Qui autem ministrat semẽ seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ, vt in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem. Ad Ephesios verò scribens Apostolus docet quòd omnia bona quibus placetur deo, dona sint dei, & quod ab ipso peti oporteat, vt ea non habentibus tribuat.

Ephes.5. Huius rei, inquit, gratia flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, vt det vobis secundum diuitias gloriæ suę virtutem corroborari per spiritum eius in interiori homine, habitare Christum per fidem in cordibus vestris, in charitate radicati & firmati, vt possitis comprehendere cum omnib⁹ sanctis, quæ sit latitudo & lõgitudo, sublimitas & profundum, supereminentem scientiæ charitatẽ Christi, vt impleamini in omnem plenitudinem dei. Ei autem qui potens est omnia facere superabundantius quàm petimus aut intelligimus, secundum virtutem qua operatur in nobis, ipsi gloria in ecclesia, & in Christo Iesu, in omnia secula seculorũ, B amen. Omnis autem boni deum esse authorem, cuius dona nec incerta sint nec mutabilia, sed ex æterna voluntate ve-

Iaco.1. nietia, Iacobus apostolus ità loquitur: Nolite errare fratres mei dilecti. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descẽdens à patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, vt simus initium aliquod creaturæ eius. Cui & Zacharias propheta concinit, di-

Zachariæ.9 cẽs: Saluabit dominus in die illo sicut oues populum suum, quoniam lapides voluũtur super terram ipsius: quia si quid bonum, ipsius est: & si quid optimum, ab ipso est. In euangelio verò secundum Matthæum, quòd scientiæ & intellectus

Matth.13. dona sint dei, quæ quib⁹ voluerit largiatur, ita dicitur: Tũc accedentes discipuli eius dixerũt: Quare in parabolis loqueris ad eos? At ipse respondens ait illis: Quia vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum, illis autem non est datum. Ioannes quoque euangelista pronunciat neminem aliquid

Ioan.6. boni habere nisi quod desursum acceperit, dicens: Non po- C test homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cœlo. In eiusdẽ verò euangelio doctrina est ipsius veritatis quod nemo veniat ad filium, nisi attractus à patre, quia venturum deus & intelligentem & obedientem facit. Nemo, inquit, potest venire ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Scriptum est enim in prophetis: Et erunt omnes dociles dei. Omnis qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me. Et infrà: Propter hoc dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei à patre meo. In fide autem & in operibus bonis proficere ac perseuerare vsque in finem, muneris atque auxilij esse diuini, sanctarum scripturarũ cõfirmat authoritas. Et-

Philip.1. enim scribens Paulus apostolus Philippensibus ait: Confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu. Huius autem testimonij virtutem quidam volens ad sui sensus prauitatem conuertere, ita quòd dictum est, qui cœpit in vobis, volebat intelligi, quasi dictum esset, qui cœpit ex vobis: vt & initium & D consummatio operis non ad deum, sed ad hominem referretur, qui & incipere & perficere voluisset. Sed hanc insanissimam superbiam in eadem epistola excellentissimus gratię

Philip.1. prędicator elidit, dicens: In nullo terreamini ab aduersariis, quæ est illis causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à deo: quia vobis donatũ est pro Christo, nõ solum vt in eum credatis, sed etiã vt pro illo patiamini. Et iterũ: Cum metu, inquit, & tremore vestrã salutem operamini, deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Item in prima ad Thessalonicenses docet ex deo esse principium & profectum consummationémque virtutum,

1.Thes.3. dicẽs: Ipse autem deus, & pater noster, & dominus Iesus dirigat viam nostram ad vos: vos autẽ dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem in inuicẽ & in omnes, quẽadmodũ & nos in vos, ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate vitæ ante deum & patrem nostrum in aduentu domini nostri Iesu Christi cum omnib⁹ sanctis eius. Ad Corinthios quoque scribens, & omnium virtutum profi-

cientem perseuerantiam dei donum esse commẽdans: Gratias, inquit, ago deo meo semper pro vobis in gratia dei quę 1.Cor.1. data est vobis in Christo Iesu, quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo & sapientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita vt nihil vobis desit in vlla gratia, expectantibus reuelationem domini Iesu Christi, qui & confirmabit vos vsque ad finem sine crimine, in diem aduentus domini nostri Iesu Christi. Item ad Roma- Roman.8. nos de charitate Christi, qua eos quos diligit, inseparabiles facit, id est, vsque in finem perseuerantes: (nam quid est aliud perseuerare, quàm tẽtatione non vinci?) Quis nos, inquit, separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculũ, an gladius, sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, existimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. Item ad Corinthios de victoria quã perficit Christus: Stimulus, inquit, mortis pec 1.Corin.15. catum est, virtus verò peccati lex. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum dominum nostrum. Item ad Thessalonicenses de perseuerantia quã deus tribuit: Ipse autem, ait, deus pacis sanctificet vos per omnia, 1.Thessa.5. vt integer spiritus vester & anima & corpus sine querela in aduentum domini nostri Iesu Christi seruetur. Fidelis est qui vocauit vos, qui etiam faciet. Item ad Thessalonicenses, quòd omnia bona nostra siue in operando, siue in loquendo, & in eis perseuerantia, dona sint dei, ita prædicat dicens: Ipse autẽ dominus noster Iesus Christus, & deus & pater no- 2.Thessa.2. ster, qui dilexit nos, & dedit consolationẽ æternam, & spem bonam in gratia, exhortetur & corda vestra, & confirmet in omni opere & sermone bono. De cætero fratres orate pro Ibidem.3. nobis, vt sermo domini currat, & clarificetur, sicut & apud vos, & vt liberemur ab importunis hominib⁹ & malis. Non enim omnium est fides. Fidelis autem deus est, qui & confirmabit nos, & custodiet à malo. Petrus quoque apostolus vn de esse virtutem perseuerantiæ, doceat, audiamus: Deus au- 1.Petr.5. tem, inquit, omnis gratiæ, qui vocauit nos in æternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passos, ipse perficiet, confirmabit solidabitque, cui est virtus & potestas in secula seculorum. Ioannes verò apostolus quod victoria sanctorum opus dei sit habitantis in sanctis, ita loquitur: Vos ex deo e- 1.Ioan.4. stis filioli, & vicistis mundum: quoniam maior est qui in vobis est, q̃ qui in mundo. Item idẽ: Omne quod natum est ex Ibidem.5. deo, vincit mundum, & hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. In euãgelio autem secundũ Lucam, deum dare vt in fide perseueretur, ita promitur: Dixit autẽ Iesus Lucæ.22. Petro: Simon, Simon, ecce sathanas postulauit, vt vos cerneret sicut triticum. Ego autem rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua: & tu conuersus, confirma fratres tuos, & roga ne intretis in tentationem. In euangelio quoque Ioannis, de ouibus Christi quæ de manu ipsius à nullo rapiuntur, hęc legimus dicere veritatem: Sed vos non creditis, quia non estis Ioan.10. de ouibus meis. Oues meæ vocem meam audiunt, & ego noui illas, & sequũtur me, & vitã æternam do illis, & non peribunt in æternum, nec quisquã rapiet eas de manu mea. Item in eodem euãgelio, de iis quos pater dat filio, qui & omnes veniũt ad filium, & quorum nullus perit, hæc ipsius domini ore dicuntur: Omne quod dat mihi pater, venit ad me, & Ioan.6. eum qui venit ad me, non eiiciam foras: quia descẽdi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatẽ eius qui misit me patris, vt omne quod dedit mihi, nõ perdam ex eo quicquam, sed resuscitẽ illud in nouissimo die. Multa sunt alia in canonicarum serie scripturarum, quæ vitandæ prolixitatis studio prætermisimus: quoniam quæ assumpsimus, nec pauca sunt, nec obscura, nec leuia: quibus plenissime declaratur omnia quę ad promerendam vitam æternam pertinẽt, sine gratia dei nec inchoari, nec augeri posse, nec perfici, & contra omnem electionem de libero arbitrio gloriantem, il lam inuictissime reniti sententiam dicentis Apostoli: Quis 1.Cor.4. enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autẽ accepisti, quid gloriaris quasi nõ acceperis? Igitur profunditas illius quæstionis quã secundum admirationẽ Apostoli impenetrabilem confitemur, per liberi arbitrij velle & nolle non soluitur: quia licet insit homini bonum nolle, tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

men nisi donatum non habet bonum velle, & illud contraxit natura per culpam, hoc recipit natura per gratiam. Sed quid illud sit, quod hæc eadem natura in omnibus hominibus ante reconciliationem mala, in omnibus misera, non in omnibus iustificatur, & à pereuntibus quadam sui parte discernitur ab eo quod venit quærere & saluare quod perierat, humano sensu prorsus non potest indagari. Quantumlibet enim impiorũ malignitas accusetur resistens gratiæ dei, nunquid probabuntur eam, quibus est collata, meruisse: aut illa virtus gratiæ quæ sibi quos voluit subdidit, conuertere eos qui inconuertibiles permansere, non potuit? Tales fuerunt qui sunt attracti, quales ij qui in sua duritia sunt relicti. Sed illis tribuit gratia stupenda quod voluit, istis retribuit veritas iusta quod debuit, vt iudicium dei magis inscrutabile sit in electione gratiæ quàm in retributione iustitiæ. Veruntamen ne illa pars fidei qua pie credimus deum velle vt omnes homines veritatis agnitione saluentur, per hoc quod de effectibus gratiæ euidenter ostenditur, infirmata videatur, annitẽdum est auxiliante Christo vt nobis stabilitas huius definitionis appareat. Sed quia necessariæ inquisitionis negocium non leuem operam sibi poscit impendi, sequuturam disputationẽ ab exordio alteri⁹ voluminis inchoemus.

Lucæ.19.

FINIS LIBRI PRIMI.

CAPITVLA LIBRI SECVNDI DE VOCATIONE OMNIVM GENTIVM.

Quod tria sint quibus in quæstione superius disputata inhæreri debeat, quódque deus iustus sit ordinator, & quẽad modum secundum ea quæ prędicatoribus à domino iussa sunt, nullarum nationum facta sit discretio, nemóque sit exceptus, sed ad omnes homines missum sit euangelium, & gratia salutaris dei omnibus hominibus apparuerit. Et de mysterio eius quod dictum fuit apostolis: In viam gentium ne abieritis &c. ac de occultis dei iudiciis in hominum vocatione. Cap. I.

Quod ad ipsam cognitionem veritatis & perceptionẽ salutis non quisquã suis meritis, sed ope & opera diuinæ gratiæ perueniat. Cap. II.

De consideratione differentiarum quibus diuinæ gratiæ opera & dona variata sunt. Cap. III.

Quod auersio à deo non sit diuinæ constitutionis, sed propriæ voluntatis. Cap. IIII.

Quod etiam ante aduentum Christi nationes quæ alienatæ à conuersatione Israel spem non habebant, ob hoc non sint excusabiles. Et quomodo propter persecutiones bonorum Christus populum suum auxerit. Cap. V.

Quod Christus pro omnibus impiis & peccatoribus mortuus fuerit. Cap. VI.

Quomodo mysterium vocationis gentium prophetis fuerit cognitum & apostolis. Cap. VII.

Quare tanta multitudo non regeneratorũ infantium à perpetua alienetur salute. Cap. VIII.

Quomodo gratia tanquam famulam & receptricem donorum suorum præparet voluntatem. Cap. IX.

De recapitulatione in hoc secundo libro definitorum, & operis conclusione, quemadmodum videlicet deus omnes homines velit saluos fieri. Caput X.

DIVI AMBROSII EPISCOPI
Mediolanensis de uocatione omnium gentium, Liber secundus.

Quòd tria sint quibus in quæstione superius disputata inhæreri debeat, quódque deus iustus sit ordinator, & quemadmodum secundum ea quæ prædicatoribus à domino iussa sunt, nullarum nationum facta sit discretio, nemóque sit exceptus, sed ad omnes homines missum sit euangelium, & gratia salutaris dei omnibus hominibus apparuerit. Et de mysterio eius quod dictũ fuit apostolis: In uiam gentium ne abieritis &c. ac de occultis dei iudiciis in hominum uocatione. Caput I.

REmotis abdicatísque omnibus concertationibus quas intemperãtium disputationum gignit animositas, tria esse perspicuũ est, quibus in hac quæstione de qua secũdum volumen incipimus, debeat inhæreri. Vnũ, quod profitẽdum est deum velle omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. 1.Timo.2. Alterum, quod dubitandum non est, ad ipsam cognitionem veritatis, & perceptionem salutis, non suis quenquam meritis, sed ope atque opere diuinæ gratiæ peruenire. Tertium, quod confitendum est, altitudinem iudiciorum dei, humanæ intelligentiæ penetrabilem esse non posse: & cur non omnes saluet, qui omnes vult saluos fieri, non oportere disquiri: quoniam si quod cognosci nó potest, non quæratur inter primam ac secundam definitionẽ, non remanebit causa certaminis, sed secura ac tranquilla fide vtrumque prædicabitur, vtrumque credetur. Deus quippe apud quem non est iniquitas, & cuius vniuersæ viæ misericordia & veritas, omnium hominũ bonus conditor, iustus est ordinator, neminem indebitè damnans, neminem debitè liberans, nostra plectens cùm punit noxios: sua tribuens cùm facit iustos, vt obstruatur os loquentium iniqua, & iustificetur deus in sermonibus suis, & vincat cùm iudicatur. Nec damnati iusta querimonia, nec iustificati verax est arrogantia, si vel ille dicat non meruisse se pœnam, vel iste asserat meruisse se gratiam. Sicut autẽ ea quæ ad manifestationem gratiæ ex diuinis proferuntur eloquiis, nulla possunt ratione, differendi arte violari, vt perspicue consonantésque in tanta numerositate sententiæ ad aliquod praua interpretationis trahantur incertum: ita etiam quod de saluatione omnium hominum in eodem scripturarum corpore reperitur, nulla contraria argumẽtatione temerandum est, vt quanto hoc ipsum difficiliore intellectu capitur, tanto fide laudabiliore credatur. Magna enim fortitudo est cõsensionis, cui ad sequendam veritatem authoritas sufficit etiam latente ratione. Proinde vigilanter cõsideremus, prædicatoribus euangelij quid à domino iubeatur. Secundum Matthæum quippe sic ait: Data est mihi potestas omnis in cœlo & in terrâ. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis. Et ecce vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Secundũ Marcum verò eisdem apostolis ita dicitur: Ite in orbem vniuersum, prædicate euangelium vniuersæ creaturæ: & qui crediderit, & baptizatus fuerit, ipse saluus fiet: qui verò nõ crediderit, damnabitur. Nunquid hac præceptione vllarum nationum vllorúmve hominum facta discretio est? Neminem merito excepit, neminem separauit genere, neminem conditione distinxit. Ad omnes prorsus homines missum est euangelium crucis Christi: & ne prædicantium ministeria humano tantum viderentur opere peragenda: Ecce ego, inquit, vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Id est cùm sicut oues introieritis in medium luporum, nolite de vestra infirmitate trepidare, sed de mea potestate confidite, qui vos vsque ad consummationem seculi in hoc opere non derelinquam, non ad hoc vt nihil patiamini, sed quod multo maius est, præstiturus vt nulla sæuiẽtium crudelitate superemini. In mea enim potestate prædicabitis, & per me fiet, vt inter contradicentes, inter furentes, Abrahæ filij de lapidibus suscitentur. Ego insinuabo quod docui, ego faciã quod promisi. Tradẽt enim vos in conciliis, in synagogis suis flagellabunt vos, & ante reges & præsides stabitis propter me in testimonium illis & gẽtibus. Cùm autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Tradet enim frater fratrẽ in mortem, & pater filium, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient. Et eritis odio omnib⁹ hominibus propter nomen meum. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Apparuit ergo (vt Apostolus ait) gratia salutaris dei omnibus hominibus, & tamen

Roman.3. Psal.62. Psalm.50. Matth.28. Matth.1. Matth.10. Titum.2.

ministri

Universidad de Deusto

miniſtri gratiæ odio erant omnibus hominibus. & cùm alij
A essent qui oderant, alij qui odiis perſequentium premebantur: neutra tamen pars nuncupatione omnium hominum priuabatur, habente quidem ſalutis ſuæ damnum rebellium portione, ſed obtinente plenitudinis cenſum fideliũ dignitate. Dicit enim Ioannes apoſtolus: Sed & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi. Magni autem & inenarrabilis ſacramenti myſterium eſt, quod prædicatoribus quibus dictum eſt: Ite in orbem vniuerſum, & prædicate euangelium vniuerſæ creaturæ: iiſdem prius dictum fuerat: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne introieritis, ſed potius ite ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Quamuis enim ad omnium hominum vocationem euangelium dirigeretur, omnéſq; dominus ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis vellet venire, non tamen
B ſibi diſpenſationum ſuarum abſtulerat poteſtatem, vt aliter quàm occulto iuſtóque iudicio ſtatuerat, conſilij ſui ordo decurreret. Vnde locum non habent contumacium murmura querelarum, quia quod deus fieri voluit, conſtat non aliter fieri debuiſſe quàm voluit. Poſteriore verò tẽpore cùm iam dominus Ieſus in dei patris gloria conſideret, & prædicatores verbi ſuſcepto negocio deſeruirent, volentes apoſtoli euangelizare verbum in Aſia, vetiti ſunt ab ſpiritu ſancto, & diſponentes ire in Bithyniam, prohibiti ſunt ab ſpiritu Ieſu, non vtique negata illis populis gratia, ſed quantum apparuit retardata. Nam poſtea etiam apud ipſos fides Chriſtiana conualuit. Quæ autem fuerit differendæ vocationis cauſa, non claret, & tamen rei geſtæ docemur exẽplo quòd inter generalia vel promiſſa, vel opera, vel præcepta, quædam deus à communib⁹ excepta cauſis occultiore nouit ordinare ratione, credo vt interpoſitis quibuſdam obumbrationibus ea quæ ſecretius micant, mirabilius innoteſcant, ne
C negligentior fiat acies de facilitate cernendi, & quodammodo dormitet aſſuetis, ſi non excitetur inſolitis. Has autem incognoſcibiles illuminationum dilationes, inter quas vtique multi in infidelitate deficiunt, non ſolum in populis remotioribus impiorum, ſed etiam in ciuitatibus fidelium perplurimas domos ac familias nouimus fieri, dum Chriſtianæ fidei etiam qui Chriſtiani futuri ſunt aduerſantur. Multi enim quod oderunt, amabunt: quod non recipiunt, prædicabunt. Et quis inter hæc querulis aut curioſis notum faciet, cur adhuc ſol iuſtitiæ quibuſdam gentibus non oriatur, & à tenebroſis cordibus etiam nunc radios ſuos veritas reuelanda contineat? Cur corrigendi tam diu ſinantur errare, & quod ſenibus in fine præſtandũ eſt, per tam longam non tribuatur ætatem? Cur filiis iam in Chriſtum credentibus necdum credant parentes? Et rurſum à religioſis parentibus ſoboles praua diſcordet? Cùm tamen deo, qui initiorum fidei incremẽtíque largitor eſt, ſecundũ ipſius præceptum quotidie pro omnibus ſupplicetur, vt & ſi exaudit, nota ſit gratia miſerationis: & ſi non exaudit, intelligatur iudicium veritatis. Sed ne in præteritis quidem ſeculis hæc eadem gra-
D tia, quæ poſt domini noſtri Ieſu Chriſti reſurrectionem vbique diffuſa eſt, & de qua ſcriptum eſt, Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ: defuit mundo. Quamuis enim ſpecialí cura atque indulgentia dei populũ Iſraeliticum cõſtet electum, omnéſque aliæ nationes ſuas vias ingredi, hoc eſt ſecundum propriam permiſſæ ſint viuere volũtatem, non ita ſe tamen æterna creatoris bonitas ab illis hominibus auertit, vt eos ad cognoſcendum ſe atq; metuendũ nullis ſignificationibus admoneret. Cœlum quippe ac terra & mare, omníſque creatura quæ videri atque intelligi poteſt, ad hanc præcipuè diſpoſita eſt humani generis vtilitatem, vt natura rationalis de contemplatione tot ſpecierum, de experimentis tot bonorum, de perceptione tot munerum, ad cultum & dilectionem ſui imbueretur authoris, implẽte omnia ſpiritu dei, in quo viuimus, mouemur, & ſumus: quoniã & ſi longe eſt à peccatoribus ſalus, præſentia tamẽ ſalutis ipſius ac virtute nihil vacuum eſt. Igitur ſicut dicit Propheta: Miſericordia domini plena eſt terra, quæ nullis vnquam ſeculis, nullis generationibus defuit, eámque prouidentiam qua vniuerſitatem rerum adminiſtrat & continet, regendis alendíſque naturis ſemper impendit, diſpoſitum habens ex incommutabilis æternitate conſilij, quibus quidque temporibus diſtribueret, & multiformis gratiæ ſuæ inſcrutabiles inueſtigabiléſque menſuras, per quæ dona ac ſacraméta variaret. Sicut enim iſta gratiæ largitas quæ in omnes gentes nouiſſime effluxit, non euacuat eam quę ſuper vnum Iſrael ſub lege rorauit, nec præſentes diuitiæ fidem præteritæ abrogant parcitati: ita nec de illa cura dei, quæ patriarcharum filiis proprie præſidebat, coniiciendum eſt gubernacula diuinæ miſericordiæ cæteris hominibus fuiſſe ſubtracta, qui quidem in comparatione electorum videntur abiecti, ſed nunquam ſunt manifeſtis occultíſque beneficiis abdicati. Legimus enim in Actibus apoſtolorum Paulum & Barnabam apoſtolos Lycaoniis dicere: Viri, quid hæc facitis? Et nos mortales ſumus, ſimiles vobis homines, annũciantes vobis ab his vanis conuerti ad deum viuum, qui fecit cœlum & terram, & mare, & omnia, quæ in eis ſunt, qui in præteritis generationibus dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas. Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, benefaciens de cœlo, dans pluuias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda veſtra. Quod eſt autem hoc teſtimonium quod ſemper domino deſeruiuit, & nunquam de eius bonitate ac poteſtate conticuit, niſi ipſa totius mundi inenarrabilis pulchritudo, & inenarrabilium beneficiorum eius diues & ordinata largitio, per quæ humanis cordibus quædam æternæ legis tabulæ præbebantur, vt in paginis elementorum, ac voluminibus temporum, communis & publica diuinæ inſtitutiõis doctrina legeretur? Cœlum ergo, cunctáque cœleſtia, mare & terra, omniáq; quę in eis ſunt, conſono ſpeciei ſuæ ordinationíſque concentu proteſtabantur gloriam dei, & prędicatione perpetua maieſtatem ſui loquebantur authoris. Et tamẽ maximus numerus hominum qui vias voluntatis ſuæ ambulare permiſſus eſt, non intellexit, nec ſecutus hanc legem eſt, & odor vitæ qui ſpirabat ad vitam, factus eſt ei odor mortis ad mortem, vt etiam in illis viſibilibus teſtimoniis diſceretur quòd litera occideret, ſpiritus autem viuificaret.

Quod ad ipſam cognitionem ueritatis, & perceptionem ſalutis non quiſquam ſuis meritis, ſed ope & opera diuinæ gratiæ perueniat. *Caput II.*

QVod ergo in Iſrael per conſtitutionem legis & prophetica eloquia gerebatur, hoc in vniuerſis nationibus, totius creaturæ teſtimonia & bonitatis dei miracula ſemper egerũt. Sed cùm in illo populo cui vtraq; eruditio prę fuit, nemo niſi gratia iuſtificat⁹ ſit per ſpiritum fidei, quis ambigat eos qui de quibuſcũque nationibus quibuſlibet temporibus deo placere potuerũt, ſpiritu gratię dei fuiſſe diſcretos? Quæ etſi parcior antea atque occultior fuit, nullis tamen ſeculis ſe negauit, virtute vna, quantitate diuerſa, conſilio incommutabili, opere multiformi. Nam & in iis diebus quibus totum mũdum ineffabilium donorum flumina rigant, nõ idem modus omnibus, nec eadem menſura cõfertur. Quamuis enim per miniſtros verbi & gratiæ dei eadem cunctis veritas prædicetur, eadem cohortatio adhibeatur, dei tamen agricultura eſt, dei ædificatio, cuius virtus inuiſibiliter agit, vt incremento proficiat quod ædificatur aut colitur: ſicut atteſtatur Paulus apoſtolus, dicens: Quid igitur eſt Apollo? quid verò Paulus? Miniſtri eius cui credidiſtis, & vnicuique ſicut dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit. Itaque neq; qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementũ dat, deus. Qui plãtat autem, & qui rigat, vnum ſunt. Vnuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecũdum ſuum laborem. Dei enim ſumus adiutores, dei agricultura eſtis, dei ædificatio eſtis. Agriculturæ ergo hui⁹ atque ædificationis intantum quiſque adiutor & operarius ac miniſter eſt, inquantum vnicuique dominus dederit. Et ij qui miniſtrorum labore excoluntur, ad eum proficiunt modum ad quem illos incrementi author euexerit. In agro enim domini non vniformis nec vna plantatio eſt. Et quamuis in vnum decorem totius templi ſtructura cõueniat, non idem tamen locus eſt, nec idem vſus omnium lapidum: ſicut & in

Malach. 4.
1. Ioan. 2.
Marc. 16.
Matth. 10.
1. Tim. 2.
Act. 16.
Act. 17.
Pſalm. 118.
Pſal. 32.
Act. 14.
1. Corin. 3.
Ibidem.
2. Cor. 2.
Ibidem. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& in vno corpore non omnia membra eundem actum ha- A
1.Corin.12. bent, dicente Apostolo: Nunc autem posuit deus membra, & vnumquodque eorum sicut voluit. Hæc verò membra vnde apta, vnde vtilia, vnde sint pulchra, idē doctor exponit, dicens: Ideo notū vobis facio quòd nemo in spiritu dei loquens dicit anathema Iesu: & nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Diuisiones verò gratiarū
Ibidem. sunt, idem autē spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem verò deus qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij operatio virtutū, alij prophetatio, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum: hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidēs singulis prout vult. Hæc magistro gentium tanta luce, tanta euidentia prędicante, qua ratione, qua causa dubitandum est, an omnium nobis virtutum germen ex deo sit, vel quis nisi B
insipientissimus de differentia diuinorū munerum conqueratur, aut imparibus asscribendum meritis arbitretur, quòd non æqualiter de superna liberalitate cōfertur? Si enim hęc
Ibidem. distributio secundum præcedentium operum merita proueniret, non ipsorum donorum catalogum tali conclusione Apostolus terminaret, vt diceret: Hęc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Vbi vtique si meritorum causas voluisset intelligi, diceret: Diuidens singulis prout merentur: sicut plantatoribus aut
1.Corin.3. rigatoribus præmium deuotionis spopondit, dicens: Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundū suum laborem. Datur ergo vnicuique sine merito vnde tendat ad meritum, & datur ante vllum laborem vnde quisque mercedem accipiat secundum suum laborē. Quod ita esse etiam euangelicæ veritatis testimonio agnoscitur, vbi per com-
Matth.25. parationem dicitur, quòd homo peregre proficiscens vocauit seruos suos, & tradidit illis substantiā suam: & vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij verò vnum, vnicui- C
que secundum propriam virtutem, id est, secundum propriam & naturalem possibilitatem, non autem secundū proprium meritum: quia aliud est posse operari, aliud operari: & aliud est posse habere charitatem, aliud habere charitatem: & aliud est capacem esse continētiæ, iustitiæ, sapientiæ, aliud verò esse continentem, iustum, atque sapientem. Non itaque omnis reparabilis reparatur, nec omnis sanabilis sanatus est, quia reparabilem & sanabilem esse, de natura est: reparatum autem & sanatum esse, de gratia est. Denique isti quibus secundum modulum capacitatis suæ, quem in eis distributor substantiæ præuidebat, dispar creditus est numerus talentorum: non meriti remunerationem, sed operis accepere materiam. In qua duorum seruorum vigilantissima industria non solū glorioſis laudibus honestatur, sed etiam in æterna domini sui gaudia intrare præcipitur. Tertij verò pigrum ocium, & dēlidiosa nequitia sic punitur, vt & vituperationis dedecoretur opprobrio, & portione quam acceperat, exuatur. Dignus enim erat perdere inutilem fidē, qui D
non exercuerat charitatem. Vnde & in subsequēti sermone
Ibidem.. quo apertissimè declaratur futuri forma iudicij, sedente filio hominis in sede maiestatis suæ, antequam facta cōgregatione omnium gentium alij ducūtur ad dexteram, alij ad sinistram constituendi: laudatis dextris de operibus charitatis, nihil aliud sinistris obiicitur quàm misericordię beneuolentiæque neglectus. Acceperant ergo etiam isti fidem, sed non sectati fuerant dilectionem: nec de non seruato, sed de non aucto munere damnabuntur. Quamuis enim omnia bona, dona sint dei, à deo tamen quædam etiam non petita tribuuntur, vt per ipsa quæ accepta sunt, ea quæ nondum sunt donata, quærātur. Semē quippe quod iacitur in terram, non ob hoc seritur, vt ipsum solum maneat, sed vt fructum asserendo, multiplex atque numerosum sit. Cui quidem profectus ab illo est qui dat incrementum: sed terra viuens, & de gratiæ iam imbre fœcunda, habet quod ipsa expectetur ad id quod accepit, augendum.

De consideratione differentiarum quibus diuinæ gratiæ operа & dona uariata sunt. *Caput III.*

Is rectè (vt arbitror) quantum dominus tribuit ptractatis, ad id vnde digressa est disputatio: reuertamur, ad considerationem scilicet differentiarum quibus diuinæ gratiæ opera ac dona variata sunt. Altitudo quippe diuitiarum sapientiæ & scientiæ Rom.11.
dei, cuius inscrutabilia sunt iudicia, & inuestigabiles viæ, sic semper misericordiam suam & iudicium temperauit, vt secretissima æterni consilij voluntate noluerit in omnibus super omnes generationes aut super omnes homines, æquales donorum suorum esse mensūras. Siquidem aliter eos iuuerit, quos ad cognoscendum se, cœli & terræ testimoniis conueniebat: aliter illos quibus non solum elementorum fa mulatu, sed etiam doctrina legis, prophetarum oraculis, miraculorum signis, & angelorum cooperationibus consulebat. Et multo magis aliter misericordiam suam vniuersis ho minibus declarauerit, quando filius dei factus est filius hominis, vt inueniretur ab eis, qui eum non quærebant, & appareret iis qui illum non interrogabant, & non in vno tantum populo Israeliticæ stirpis excelleret, sed in omni gente quę Ibidem.9.
est sub cœlo, multiplicatū Abrahæ semen oriretur, in quem hæredum successionē non filij carnis, sed filij promissionis intrarent. Et quāta in præteritis seculis super cæteras nationes, tāta nunc esset in gente Iudęa parcitas gratię: cùm tamē introducta plenitudine gentiū, etiam ipsorū ariditati earundem rigationum inundatio spondeatur. Quæ itaque causæ sint harum sub eadem gratia dissimilitudinū, quæue rationes, sanctis scripturis non loquentibus quis loquetur? Et cū in eis scientia Pauli apostoli à disputatione transeat ad stuporem: cuius erit tanta præsumptio, qui hæc differendo existimet aperienda potius quàm silentio miranda? Patienter igitur & æquanimiter ignoretur tam remotum ab humana cogitatione secretum: nec tamen quia nequeunt clausa penetrari, ideo etiam reseratorum est prætereundus introitus. Manifestauerunt enim diuinorū eloquiorum multę authoritates, & continua omnium seculorum experimenta docuerunt, instam dei misericordiam, misericordémque iustitiam nec alendis vnquam corporibus hominum, nec docēdis iuuandisque eorum mētibus defuisse. Semper etenim pluit su Matth.5.
per bonos & malos, semper solem suum oriri fecit super iustos & iniustos, semper vitales auras præbuit, semper diei & noctis vicissitudines ministrauit, vbertatem agris, multiplicationem seminibus, fœcunditatem generandis hominibus semper impendit. Et si quando aliquid horum minuit, benignis correptionibus auersionem desidiámque malè vtentium castigauit, vt miserationes eius quærerent in aduersis, cuius iustitiam non timuerant in secundis. Denique si ad ipsa mūdi exordia recurramus, inueniemus omnium sanctorum qui diluuium pręcesserunt, dei spiritū fuisse rectorem, propter quod & filij dei nominati sunt: quoniā sicut ait Apostolus: Quicunque spiritu dei aguntur, hi filij sunt dei. Et Roman.8.
cùm ijdem neglecta obseruantia patrum, illicitis se reproborum connubiis miscuissent, atque ob nephariam societatem digni exterminio iudicarentur, dominus ait: Non per- Genes.6.
manebit spiritus meus in hominibus istis, quoniā caro sunt. Vnde apparet quòd iste populus cuius generationes discreto ordine cum annorum numero digeruntur, spiritalis antea fuit, ea vtique volūtate cui spiritus sanctus præsidebat, sic impendens moderaminis sui regimen, vt declinandi ad vitia non adimeret potestatem, qua potestate hic populus si non vteretur, non relinqueret deum, nec relinqueretur à deo, essétque ille de quo dictum est: Felix qui potuit transEccli.31.
gredi, & non est transgressus. Quādiu ergo apud deum mensit, ea voluntate mansit, quam deus inspirauit & rexit. Præparatur enim (sicut scriptum est) voluntas à domino. Sed huius prępparationis non vnus semper prouectus, nec vna mensura est: quoniam multis modis & innumerabilibus differentiis gratiæ opera & dona variantur, ſneque ipsis singulis generibus munerum dissimiles sunt gradus, & impares quantitates. Sicut enim in germinib⁹ herbarum atque lignorum quæ terra producit, non vna species, nec vnum in omnibus genus est, sed singula quæque in sui seminis forma, & in suę stirpis qualitate gignuntur: plenum autem decorem non sta

tim

Universidad de Deusto
Biblioteca

tim vt eduntur accipiunt, sed certis & ordinatis prouehuntur augmentis, donec ad perfectam sui habitus quantitatem per successētia sibi incrementa perueniant: ita & semina charismatum, plantæque virtutum non in omni agro cordis humani totum hoc pariter quod sunt futura nascuntur, nec facile reperitur in exordio maturitas, & in inchoatione perfectio. Exerit quidem frequenter potens & misericors deus mirabiles istos suæ operationis effectus, & quibusdam mentibus non expectata profectuum mora, totū simul quicquid
Hebr.7. collaturus est, inuehit. In Abrahæ lūbis Leui sanctificatur, & simul cum eo domus Aaron & sacerdotalis ordo benedicitur. In Isaac de repromissione concepto, & contra spem
Gene.18. sterilium senum nato, omnium gentū vocatio, & tota Chri
Malach.1. sti forma præconditur. Iacob nullo merito suffragante dilectus, priusquam nascatur eligitur. Hieremiæ dicitur: Priusquam te formarem in vtero, noui te: & priusquam exires de
Hierem.1. vulua, sanctificaui te. Ioannes intra Elizabeth matris viscera spiritu sancto replet' exultat, & vt nullus inter natos mulierum maior sit, prius sentit initia gratiæ, quàm naturæ. Sed
Lucæ.1. cùm & alia similium documentorum exempla non desint, quæ breuitatis studio præterimus: multo tamen crebrior, multóque numerosior pars illa hominum est, cui particulatim quicquid superna largitas donat, accrescit, vt conferendorum munerum causæ de iis quæ sunt collata, pariantur.

Quidam accepta fide diffidentia non carent, quam vtique
Marc.9. inesse sibi nouerat qui dicebat: Credo domine, adiuua incredulitatem meam. Quam nec illi abesse penitus à suis animis
Lucæ.17. sentiebant qui dixerūt: Domine auge nobis fidem. Quidam quod credunt, non intelligunt, & multi eorū diu in suę simplicitatis modulo detinentur. Multi verò cito intellectus lumen accipiunt. Ipsa autem intelligentia non in omnibus eundem habet vigorem, aut similem facultatem. Et plurimi cùm & fide & intellectu videantur ornati, laborant tamen indigentia charitatis: & iis quæ fide & intellectu vident, nequeūt inhærere: quoniam perseuerari in eo nō potest, quod non toto corde diligitur. Donū quoq; ipsius charitatis non semper eiusmodi est: vt quicquid ad plenitudinē ipsius pertinet, simul à percipiēte sumatur. Est enim amor qui potest alio amore superari. Et sæpe dilectio dei ex mūdi dilectione marcescit, nisi ad eum feruorem spiritu sancto inflāmante profecerit, qui nullo extingui frigore, nūllo possit tepore languere. Cùm itaque in hoc inenarrabili dono dei omnium summa donorum, & quædam sit cunctarum vita virtutum: ad hoc cætera conferuntur, vt habeat animæ fidelis intētio, per quæ ad perfectam charitatem possit eniti. Quæ quoniam non solum ex deo, sed etiam deus est, stabiles & perseuerātes atque insuperabiles facit quos flumine suę voluptatis impleuerit. Qui autem istarum aquarū dulcedinem nesciunt, & adhuc de mundi huius torrentibus bibunt, aut etiam si aliquid primoribus labris de vitę fonte gustauerūt,
Apocal.16. inebriari tamen aureo Babylonis calice delectantur: suo prorsus decipiuntur arbitrio, sua voluntate labūtur: & si in hac desidia perseuerant, ipsi se iis quæ accepere, dispoliant. Facilè enī quælibet bona sine charitate possunt perire, quæ non possunt sine charitate prodesse.

Quod auersio à deo non sit diuinæ constitutionis, sed propriæ uoluntatis. *Cap. IIII.*

HAec autem summatim breuitérq; perstricta ad id valent, vt certissimè nouerimus nullum fidelium à deo non discedētem relinqui, neque cuiusquam ruinam ex diuina esse constitutione dispositam, sed multis qui iam iudicio rationis vtuntur, ideo liberum esse discedere, vt non discessisse sit præmium: & vt quod non potest, nisi cooperante spiritu dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Quæ voluntas in malis actionibus sola esse potest, in bonis autem sola esse non potest. Quamuis enim secundum naturam sit homini vt bonæ sit voluntatis, vitium tamen quod per malam voluntatem irruit in naturam, non naturæ superatur virtute, sed gratiæ. Regebatur ergo primus ille populus dei, spiritu dei, & à maledicti ac prædamnati populi societate ac moribus per eruditionē sancti spiritus abstinebat, custodiens discretionem sui à permixtione carnalium, quorum mala tam diu sustinuit patientia dei, quādiu boni per id quod eos non imitabantur, placere potuerunt. Vbi verò etiam boni malorum imitatione corrupti sunt, & per voluntatis defectum
Genes 6. in eandem nequitiam cōspirauit vniuersitas: quos (excepta Noë domo) vna impietas prophanauit, sententia vna deleuit. Bonitas autem dei ne illi quidem parti defuit, quæ in charitate non steterit, & ab initio sui veneno diabolici liuoris intumuit. Principē enim gentis impiæ sancti fratris meritis inuidentem, cædémque eius parricidiali corde meditantem, dignatur dominus paterno mitigare consilio, dicēs ad Cain:
Ibidem.4. Vt quid tristis factus es? vt quid cōcidit vultus tuus? Nónne si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccasti? Quiesce. Ad te enim erit conuersio eius, & tu dominaberis eius. Depone, inquit, ortam de inuidiæ æmulatione tristitiam, & flammas odij crudelis extingue. Nihil tibi Abel nocuit, nec mihi placēdo te læsit, despexi munera tua meo iudicio, non illius voto. Opus enim bonum negligenter egisti: recta fuisset oblatio tua, si fuisset recta discretio. Sciens cui offerres, scire debueras quid voueres. Non dignè inter me & te diuisisti, quoniam tibi electiora seruasti. Tuus ergo hic error est, tuúmq; peccatum. quiesce, & noli in insontem fratrē moueri, ad te potius tua culpa reuocetur. noli peccato regnum in te dare, sed tu potius in ipsum iume dominatum. Pœnitendo enim nec in maius facinus progredieris, & ab eo in quo te doles displicuisse, mūdaberis. Cùm ergo talia ad Cain loqueretur deus, nunquid ambiguū est voluisse eum, & quantum ad medendi modum sufficiebat, egisse, vt Cain ab illo impietatis furore resipisceret? Sed malitia pertinax inde facta est inexcusabilior, vnde debuit esse correctior. Et vtiq; præsciebat deus ad quem finem insanientis esset progressura conceptio. Neque ex eo quod falli scientia diuina non poterat, necessitate peccandi vrgebatur facinus voluntatis: à cuius vtique intentione atq; effectu potuit incolumitas Abel illæsa defendi, nisi placuisset deo cum magna laude patientiæ suę, vt temporalis furor impiij fieret perpetuus honor iusti. Posteris verò istius fratricidæ, quāuis in progenitoris sui moribus viuerent, nunquam se diuinam bonitatem negasse quis non facile aduertat, si consideret quantum eis prodesse potuerit tam longa patientia dei, tam diues bonorum temporalium copia, & multiplicatæ fœcunditatis tam numerosa propagatio? quæ beneficia licet obduratis nihil remedij & emēdationis attulerint, probant tamen auersionem eorum non diuinæ fuisse cōstitutionis, sed propriæ voluntatis. In conseruatione autem Noe filiorúmque eius &
Gene 7. nuruum, in quibus omnium gentium seminarium disponebatur, quanta diuinæ gratiæ opera reuelata sint, sancta scriptura manifestat, dum in illa mirandæ capacitatis arca, vniuersi generis animalium quantum reparationis aderat receptrice, cōgregatura ad se omne hominum genus ecclesia figuratur. Dum per lignum & aquam redemptio crucis Christi, & ablutio regenerationis aperitur. Dum in iis qui ex illa mundi vastatione saluati sunt, omnium gentium plenitudo benedicitur. Dum donum fœcunditatis iteratur, & solo esu suffocatorum & sanguinis interdicto, libertas edendi quod placuerit, augetur, salutísque securitas in testimonio versicoloris arcus, hoc est in signo multiformis gratiæ consecratur. Quæ vtique mysteria atque sacramenta non vnius tantum familiæ pauciſſimos tunc homines, sed in ipsis omnes eorum posteros imbuebant, vt quod eruditioni impendebatur parentum, proficeret scientiæ filiorū. Iam verò procurrente humanæ propagationis augmento, cùm ipsa mortalium numerositas de suis multiplicationibus superbiret, & secundum elationis suę altitudinem cœlo cuperet molem immodicæ instructionis inferere, quàm mirabilis erga cohibendam hanc insolentiam fuit diuinæ censura iustitię? Quæ
Genes 11. vnam illorum populorum loquelam notis sibi inuicem significationibus consonantem, septuaginta & duarum linguarum varietate confudit, vt & inter dissonas voces operantium pereūte concordia, insanæ molitionis machina solueretur, & habitādo orbi terrarum daret incolas malę congregationis opportuna dispersio. In isto autem opere prouidentiæ dei præordinabantur miracula gratiæ Christianæ, quæ omnem hanc dispersionem in illius ædificationis erat

vocatura

vocatura compagem, in qua omne genù flectitur deo, & o-
Philip.2. mnis lingua confitetur, quoniam Iesus in gloria dei patris
est. Hanc latitudinẽ gratiæ in plenitudine dispositorum tem
porum reuelandę, facta ad Abrahã promissio dei signis iam
Gene.16. & 21. luculentioribus indicabat, quando duplex eius successio, fi
lij scilicet carnis, & filij promissionis, multitudini arenarum
comparabatur & siderum, & vir senex per annosam vxoris
sterilitatem ab spe iam prolis alienus, credebat laudabili fi-
de per germen vnius filij patrem futurũ esse se mundi, pro-
Ioan.8. spiciens illum in semine suo, imò conspiciens, qui dixit: A-
brahã diem meum vidit, & gauisus est. Qua fide Abraham
cùm iustificaretur, nondum mandatum circuncisionis acce-
perat, sed cùm esset in præputio naturali, reputata est fides
eius ad iustitiam, & eadem fides signaculum circuncisionis
acceperat in eo corporis membro, per quod semen procrea
tionis peruenturum erat ad eam carnem, in qua sine carnali
semine dei filius deus verbum caro fieret, ac de Abrahæ fi-
lia Maria virgine nasceretur, assumptis omnibus in huius na
tiuitatis consortium, qui in Christo per spiritum sanctum
regenerati, quod Abraham credidit, credidissent.

Quod etiam ante aduẽtum Christi nationes quæ alienatę à cõuersatione Israel, spem nõ habẽbãt, ob hoc nõ sint excusabiles. Et quomodo propter persecutiones bonorum Christus populum suum auxerit, Cap. V.

Gene.22. HAec autem fides antequam veniret, hoc semen de
quo Abrahę dictum est: In semine tuo benedicen
tur omnes gentes terræ: intra vnius stirpis popu-
lum continebatur, vigente apud veros Israelitas
spe redemptionis nostræ, quoniam etsi fuerunt ex alienige-
nis quos temporibus legis veritas illustrare dignata sit, tam
pauci fuerunt, vt vix cognoscantur an fuerint. Neq; ob hoc
excusabiles sint nationes, quæ alienatæ à conuersatione Is-
rael spem non habentes, & sine deo in hoc mundo sub igno
rantiæ tenebris perierunt, quia hæc abundantia gratiæ quæ
nunc vniuersum mundum rigat, pari antea largitate non flu
xit. Adhibita enim semper est vniuersis hominibus quędam
supernæ mẽsura doctrinæ, quę etsi parcioris occultioríque
gratiæ fuit, sufficit tamẽ, sicut dominus iudicauit, quibusdã
ad remedium, omnibus ad testimonium: vt non dubiè, sed
Roman.5. euidẽter appareat, quod nisi vbi abundauit peccatũ, super-
abundaret gratia, nunc quoque vniuersum genus humanum
similis obcæcaret impietas. An forte (vt plerique garriunt)
meliora, quàm veterum ingenia nostris seculis orta sunt, &
aptiores diuinis donis animas tempora extrema pepererũt?
Quod etiam si ita esset, ad bonitatem id referẽdum esset au
thoris, qui vocandis ad vitam æternam populis, ea quæ non
reniterentur, corda finxisset. Sed nihil prorsus nouatum est
in generatione carnali, nec generosior auis minorũ orta suc
cessio est, cùm potius in hominibus illius tẽporis quo mun
di redemptor aduenit, quanto erat propago tardior, tanto
sit iniquitas inuenta robustior. Probauit hoc Iudaici furo-
ris impietas: & quàm apta euangelio Christi fuerit illa gene
ratio, non solum populi, sed etiam scribarum, & principum,
Ioan.1. ac sacerdotũ corda docuerunt: quibus parum fuit in agnum
dei tollentem peccatũ mundi: contra testificationem legis,
contra oracula prophetarum, contra diuinarum experimen
ta virtutũ, seditionibus, contumeliis, sputis, alapis, colaphis,
lapidibus, flagris, & ad postremum crucis atrocitate sęuisse,
nisi etiã testes resurrectionis eius eadem persequerẽtur in-
sania: quam apostoli quando à pontificibus flagellati sunt:
Acto.4. ostenderunt in psalmo Dauidico prophetatã, dicentes: Do-
mine, tu es qui fecisti cœlum & terram, & mare, & omnia
quę in eis sunt: qui spiritu sancto per os patris nostri Dauid
pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes, & populi medi-
tati sunt inania: astiterunt reges terræ, & principes conuene
runt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum ei-
us? Conuenerunt enim verè in ciuitate ista aduersus sanctũ
filium tuum Iesum, quem vnxisti, Herodes & Pontius Pila
tus cum gentibus & populis Israel, facere quæ manus tua &
consilium decreuerunt fieri. Igitur ad manifestandam gra-
tiam dei, quæ ex æterno eius incommutabilíque consilio in
salutem omnium gentium disponebatur, non priora quasi
incapacia declinata sunt tẽpora, sed ista electa, quę tales po-
pulos ediderunt, quorũm ferox & voluntaria iniquitas non
consulendi affectu, sed intentione sæuiendi persisteret face
re quæ manus dei & consilium decreuerunt fieri, vt mirabi
lior esset gratia & potẽtia dei, quæ de tam duris animis, tam
tenebrosis mentibus, tam inimicis cordibus fecit sibi popu
lum fidelem, subditum, sanctum, qui non per sapientiam hu
ius mundi peruenit ad lumẽ sapientiæ dei, sed per illius do-
num de quo testatur Ioannes apostolus, dicens: Scimus quia 1.Ioan.5.
filius dei venit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus ve-
rum deum, & simus in vero filio eius. Cui testimonio apo-
stolus Paulus consonat, dicens: Gratias agentes patri qui di Coloss.1.
gnos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eri
puit nos de tenebris, & de potestate tenebrarum, & transtu
lit in regnũ filij dilectionis suæ. Et iterum idem: Eramus e- ad Titum.3.
nim, inquit, aliquando insipientes, increduli, errãtes, seruien
tes desideriis & voluptatibus variis, in malitia & inuidia a-
gentes, odibiles, odientes inuicem. Cùm autem benignitas
& humanitas apparuit saluatoris nostri, non ex operibus iu-
stitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam
saluos nos fecit per lauacrum regenerationis spiritus sancti,
quem effudit in nos abũdè per Iesum Christum saluatorem
nostrum vt iustificati gratia ipsius hęredes simus secundum
spem vitæ æternę. Potuítne plenius, luculẽtius, verius expli
cari quę merita hominũ Christus inuenerit, & quos sibi mo
res subiecerit, quæ ad se corda conuerterit, quando venit
mederi non sanis, sed male habẽtibus, & vocare non iustos, Matth.9.
sed peccatores: quoniã gẽtium populus qui sedebat in tene Esaiæ.9.
bris, lucem vidit magnã, & sedentibus in tenebris & vmbra
mortis, lux orta est illis. Fremebãt gentes, irascebãtur popu
li, sæuiebãt reges, & potestates cõtradicebant, superstitiões
& totius mũdi reluctabantur errores. Sed de resistentibus,
furẽtibus, persequentibus, populũ suum Christus augebat,
& per vincula ac supplicia mortésque sanctorum roboraba
tur fides, vincebat veritas, pérque vniuersum mundum do-
minici agri segetis multiplicabatur vbertas. Tãta enim de-
super præbebatur constantia fidei, fiducia spei, fortitudo to
lerãtiæ, vt ille ignis dilectionis, quem in cordibus fidelium
spiritus sanctus accẽderat, nullo modo opprimentibus pos-
set extingui: cùm & qui cruciabantur, vehementius inarde-
scerent: & qui sæuiebãt, eandẽ quam persequebantur, flam-
mam sæpe cõcíperent, qua beatus apostolus Paulus ignitus
fidẽter feruẽtérque dicebat: Iustificati igitur ex fide pacem Roma.5.
habeamus ad dominũ nostrum Iesum Christum, per quẽ &
accessum habemus fide in gratiã istam in qua stamus, sed &
gloriamur in spe gloriæ filiorum dei, nõsolum autem, sed &
gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio pa-
tientiam operatur, patientia autem probationẽ, probatio ve
rò spem, spes autem non cõfundit, quia charitas dei diffusa
est in cordibus nostris, per spiritum sanctũ qui datus est no Ibidem.8.
bis. Et iterum: Quis nos separabit à charitate Christi? Tribu
latio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an pe- Psal.43.
riculum, an gladius? Sicut scriptum est: quia propter te mor
tificamur tota die, existimati sumus sicut oues occisionis.
Sed in his omnibus superamus, per eum qui dilexit nos. Cer
tus sum enim quia neque mors, neq; vita, neq; angeli, neque
principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudo,
neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia pote
rit nos separare à charitate dei quæ est in Christo Iesu do-
mino nostro. Hæc charitas diffusa per spiritum sanctum fe-
cit vt mundus fidelium mundum vinceret impiorum. Hæc
Neronis crudelitatem, Domitiani furorem, multorúmque
post eos principum glorioso innumerabilium martyrum fi
ne confudit, donante Christo imitatoribus suis de perse-
cutionibus regum, æternarum stemmata coronarum.

Quod Christus pro omnibus impiis & peccatoribus mortuus fuerit. Caput VI.

NVlla igitur ratio dubitandi est Iesum Christum
dominum nostrum pro impiis & peccatoribus
mortuum, à quorum numero liber inuentus est.
Nónne est pro omnibus mortuus Christus? Sed
prorsus pro omnib' mortuus est Christus. Nemo ergo om-
nium hominum ante reconciliationem, quæ per Christi san
guinem facta est, non aut peccator aut impius fuit, dicente
Apostolo:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Roman.5. Apostolo: Si enim Christus cùm adhuc infirmi essemus, iuxta tempus pro impiis mortuus est: vix enim pro iusto quis moritur, nam pro bono forsitan quis audeat mori: commendat autem suam charitatẽ deus in nobis, quoniam si cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis iustificati sanguine ipsius salui erim⁹ ab ira per ipsum. Si enim cũ inimici essemus, recõciliati sumus deo per mortẽ filij eius, multo magis recõciliati salui erimus in vita 2.Corin.5. ipsius. Idẽ autẽ Apostolus in secunda ad Corinthios ait: Charitas enim Christi vrget nos iudicantes hoc, quoniã si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est, vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. De seipso verò 1.Timot.1. quid pronunciat, audiamus: Fidelis, inquit, sermo & omni acceptione dignus, quia Christus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. Sed ideo misericordiam cõsecutus sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patiẽtiam ad informationem eorum qui crediturí sunt illi in vitam æternam. Siue ergo circunci B sio, siue præputium, peccato vniuersaliter concludebatur, vnúsque omnes reatus obstrinxerat, & inter magis minúsq; impios nemo erat qui posset absque Christi redẽptione saluari: quæ redemptio vniuerso sese intulit mundo, & omnibus hominibus indifferẽter innotuit: quandoquidem in die quinquagesimo ab illo Pascha in quo se hostiam deo verus agnus obtulerat, cùm apostoli & qui cũ eis vnanimes erant, repleti spiritu sancto linguis omnium gẽtium loquerentur, conueniebat excita miraculo diuersi generis hominum multitudo, vt euangelium Christi in eis qui aderant, totus mun Acto.2. dus audiret. Conflux erant autem (sicut scriptum est) Parthi & Medi, Elamitæ, & qui inhabitant Mesopotamiam, Iudæam & Cappadociam, Ponthum & Asiam, Phrygiam & Pamphyliam, Aegyptum & partes Libyæ, quæ est circa Cyrenen, & aduenæ Romani, Iudæi quoque & Proselyti, Cretes & Arabes, audientes eorum linguis prædicari magnalia dei. quorum testificatio etiam in eas gẽtes quæ remotiores sunt, longe latéque procurreret. Ad cuius rei effectum credimus C prouidentia dei Romani regni latitudinem præparatam, vt nationes vocandæ ad vnitatem corporis Christi, prius iure vnius consociarentur impietatis: quamuis gratia Christiana non contenta sit eosdẽ limites habere quos Roma, multósq; iam populorum sceptro crucis Christi illa subdiderit, quos armis suis ista non domuit. Quæ tamẽ per apostolici sacerdotij principatum amplior facta est arce religionis quàm solio potestatis. Quod si fortè, quemadmodum quasdam gentes, quod non volunt, in consortium filiorum dei nouimus adoptatas, ita etiam nunc in extremis mũdi partibus sunt aliquæ nationes quibus nõdum gratia saluatoris illuxit: non ambigimus etiã circa illas occulto iudicio dei tẽpus vocationis esse dispositũ, quo euãgelium quod nondũ viderunt, audiant atque suscipiãt. Quibus tamen illa mensura generalis auxilij, quæ desuper omnib⁹ semper hominibus est præbita, non negatur: quãuis tam acerbo natura humana vulnere sauciata sit, vt ad cognitionem dei neminem contemplatio spontanea plenè valeat erudire, nisi obumbrationẽ cor- D dis vera lux discusserit, quã inscrutabili iudicio deus iustus & bonus non ita præteritis seculis quemadmodum in nouissimis diebus effudit. Vnde & beatus apostolus Paulus scri- Coloss.1. bens Colossensibus ait: Mysterium quod absconditum fuit à seculis & generationibus, nunc autẽ manifestatum est sanctis eius, quibus voluit deus notas facere diuitias gloriæ sacramenti huius in gentibus, quod est Christus in nobis.

Quomodo mysterium uocationis gentium prophetis fuerit cognitum & apostolis. Caput VII.

NVnquid hoc mysterium etiã prophetis incognitum fuit? & illi per quos spiritus sanctus loquebatur, ea quorũ ab ipsis fiebant denunciationes, nescibant? Non ita planè intelligendum puto, sed ipsis gentibus absconditum fuisse mysteriũ, quod dominus quãdo voluit, & quibus voluit reuelauit. Nam de vocatione gentium quæ non erant populus dei, & quibus prius non misertus est, nunc autem miseretur, in Deuteronomio ita di Deut.32. citur: Et vidit dominus, & zelauit, & iratus est propter irã A filiorũ suorum & filiarum, & dixit: Auertã faciem meam ab eis, & ostendam quid erit in nouissimo, quia generatio peruersa est filiis, in quibus nõ est fides in illis. Ipsi in zelum cõpulerunt me in hoc quod non est deus, irritauerunt me in idolis suis. Et ego in zelum incitabo eos in eis qui non erat gens, super gente insipiente irritabo eos. Et Dauid hæc de adoraturis deum omnibus gentibus præcinit: Omnes gẽtes Psalm.85. quascunque fecisti, venient & adorabunt coram te domine, & glorificabunt nomen tuum. Et iterum idẽ: Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gẽtes seruient ei. Et iterum: Psalm.71. Benedicentur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabũt eum. Esaias quoq; similia annunciat, dicẽs: Quoniam erit in nouissimis diebus manifestus mons domini, & Esaiæ.28. domus dei in cacumine montiũ, & exaltabitur super colles, & venient ad eum omnes gentes. Et iterum idem: Et faciet, inquit, dominus sabaoth omnibus gentibus, in mõte isto bibent in iucunditate vinum, vngẽtur vnguento in mõte isto, tradet hæc omnia gẽtibus, hoc enim consilium super omnes gẽtes. Et iterum idẽ: Et reuelabit dominus brachium suum sanctum in cõspectu omnium gentium, & videbunt omnes gentes terræ salutẽ quæ à domino est. Et iterũ: Ecce aduenę ad te per me accedent, & ad te fugient. Et infra: Gentes quæ te non cognouerũt, inuocabũt te: & populi qui te nesciunt, ad te cõfugient. Oseæ quoq; paria prophetat, dicens: Et erit Oseæ.1. in loco in quo dictum est eis: Non populus meus vos, ibi vocabuntur filij dei viui, & congregabuntur filij Iudæ, & filij Israel in idipsum. Et iterũ: Miserebor non dilectæ, & dicam nõ populo meo: populus meus es tu. & ipse dicet: deus meus es tu. Sub apostolis verò cùm ij qui in Christum ex circuncisione crediderant, eos qui gentiles erant, dicebantúrque præputium, iustificationum gratiæ arbitrarentur participes esse nõ posse: docet beatus apostolus Petrus quàm indiscretus apud deum vterq; sit populus, si in vnitatem fidei ambo conuenerint. Cùm autẽ, inquit, cœpissem loqui, decidit spi- Acto.11. ritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio. Recordatus sum autem verbi domini sicut dicebat: Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini spiritu sancto. Si er- C go eãdem gratiam dedit illis deus sicut & nobis qui credi- Ibidem.1. dimus in dominum Iesum Christum, ego quis eram qui possem prohibere deum? His auditis, tacuerunt, & glorificauerunt deum, dicẽtes: Ergo & gentibus deus pœnitentiam ad vitã dedit. Iacobus quoque apostolus de hac vocatione gentium dicit: Viri fratres audite me: Simon narrauit quemad- Ibidem.15. modum primuum deus visitauit sumere ex gentibus populum nomini suo, & huic concordãt verba prophetarum, sicut scriptum est: Post hæc reuertar, & reædificabo taberna- Amos.9. culum Dauid, quod cecidit, & diruta eius ædificabo, & erigam illud, vt requirant cæteri hominum dominum, & omnes gentes super quas inuocatum est nomẽ meum, dicit dominus faciens hæc. notum à seculo est domino opus suum. Simeon quoque ille cui responsum erat à spiritu sancto non Luce.2. eum visurum mortẽ priusquã videret Christũ domini, de salute omnium gentium quæ in Christo reuelabatur, hæc dixit: Nunc dimitte seruũ tuum domine secundũ verbũ tuum in pace: Quia viderũt oculi mei salutare tuum, Quod parasti ante faciem omnium populorũ, Lumen ad reuelationem gẽtium, & gloriam plebis tuæ Israel. His & aliis testimoniis scripturarum nõ dubiè demõstratur istam ditissimã, potentissimam, benignissimã gratiam qua in nouissimo mũdi tempore omnes gentes in regnum Christi vocantur, prioribus seculis in occulto dei absconditã fuisse consilio. Et cur hac manifestatione qua nũc vniuersis nationibus innotescit, antea reuelata nõ fuerit, nullã posse scientiam cõprehendere, nullam intelligentiam penetrare: cùm tamen illud quod de bonitate dei piissime creditur, quia omnes homines velit sal- 1.Tim.2. uos fieri, & in agnitionẽ veritatis venire, non oporteat nisi perpetuũ æternúmque sentiri, secundũ eas mẽsuras quibus deus dona generalia specialibus nouit cumulare munerib⁹: vt & qui exortes gratiæ fuerint, de sua nequitia redarguantur: & qui eius lumine enituerint, non in suo merito, sed in domino glorientur. In hoc sanè angusto quidem, sed tamen recto intelligentiæ tramite non parum difficultatis opponit consideratio paruulorum, qui nullo iudicio rationis

Universidad de Deusto
Biblioteca

vtuntur, quo authoris sui beneficia sentientes, ad agnitionem valeant veritatis accedere, nec videntur de neglectu opitulantis gratiæ iustè argui, in illa ignorantia naturaliter cõstituti, quam dubium non est nullam recipere scientiam, nullam sentire doctrinam.

Quare tanta multitudo non regeneratorum infantium à perpetua alienetur salute. *Caput VIII.*

1.Tim.2. VNde cùm omnes homines velit deus saluos fieri, quid est quod alienatur à salute perpetua tanta infantiũ multitudo, tórq; in his ætatib⁹ hominũ milia extra vitã relinquuntur æternã: quasi ad hoc tantum cõditi sint ab eo, qui neminẽ odiens creauit, vt quia in hunc mundũ cum peccati carne venerunt, insolubilis culpæ vincula sine reatu propriæ actionis inciderent? quid hoc profundius, quid mirabilius esse potest? Neque credi fas est eos qui regenerationis non adepti sunt sacramẽtum, ad vllũ beatorum pertinere cõsortium. Et magis stupẽdum, magísque sit mirum, quod vbi actio non offendit, vbi arbitrium non resistit, vbi eadẽ miseria, similis imbecillitas, causa communis est, nõ vnum esse de tãta parilitate iudicem: & quales reprobat abdicatio, tales adoptat electio. Verũtamẽ de hac altitudine discretionis dei non conturbabitur cor nostrum si firma & stabili fide omne iudicium dei iustum esse credamus, nec appetamus habere cognitum, quod voluit esse secretum, vt vbi inuestigari non potest quare ita iudicet, sufficiat scire quis iudicet. Quanquam non ita incognoscibilis ista sit quæstio, vt nihil sit quod de ea eruditionis possimus acquirere, si ad contẽplandum id quod videri potest, tranquillus sobrij cordis adhibeatur intuitus. Cùm enim consideramus inter paganos, inter Iudæos, inter hæreticos, inter ipsos catholicos Christianos quàm multiplex pereat numerus paruulorum, quos quãtum ad proprias pertinet volũtates, neq; bonũ aliquid, neq; malum constat egisse: discimus super eos illã manere sententiã, quam humanũ genus præuaricatione primi parẽtis excepit, cuius sentẽtiæ rigor dum etiam circa tales nõ resoluitur, quàm magnũ illud peccatum fuerit demõstratur. Nemo autẽ putaretur nõ innocens nasci, nisi etiã talibus esset noxium non renasci. De immaturitate verò mortis nõ est ratio cõquerendi, cùm semel in naturã nostrã per peccatum ingressa mortalitas obnoxium sibi omnẽ vitæ nostræ fecerit diem. Esset enim, quoniam secũdum aliquẽ modum immortalis dici homo posset, si esset tẽpus intra quod mori omnino nõ posset. Sed nunquã corruptio ita incorruptionis est particeps, vt non semper obnoxium sit defectioni quod debetur occasui. Vitæ huius principium, mortis exordiũ est, nec prius incipit augeri ætas nostra quàm minui. Cui si quid adiicitur spatij tẽporalis, non ad hoc accedit vt maneat, sed in hoc transit vt pereat. Quod ergo ab initij sui die mortale est: qualibet occidat die, non contra legẽ mortalitatis occumbit, nec vnquam ei vicinius est posse viuere, quàm posse deficere. Quamuis autẽ ex vna causa omnium hominum sit orta mortalitas, non in vnam tamen, sed in multiplicem imbecillitatem corruptibilis natura distrahitur. Et siue morbis, siue debilitatibus, siue vulneribus, non solum anni aut mẽses vel dies ætatis humanæ, sed & omnes horæ omniáque momenta subiecta sunt. Nec est aliquod mortis genus aut vllus obeundi modus qui non intra vniuersitatem mortalium in aliquã incidat portionem.
Eccl. 40. Manet enim graue iugum super filios Adam à die exitus de vẽtre matris eorum, in diem sepulturæ in matrem omnium. Sed huius asperrimi iugi põdera non ita in Adæ filios irruerunt, vt diuina iustitia nihil eis suæ dimensionis adhiberet, quæ defectionum legib⁹ ita defectura subiecit, vt ab eis moderationum suarum non auerteret potestatem. Ideo omnia omnes inciderent mala, quia per communem conditionem omnes omnibus subiacerent, sed vt generali necessitate variata, causas sibi dominus indulgentiæ correptionísque seruaret, essétque in vno omniũ debito quod & misericors remitteret, & iustus exigeret. Cùm igitur iusta & omnipotens prouidẽtia dei incessabiliter vniuersa diiudicet, & nemo in hunc mundum veniat, neque ab hoc mũdo exeat, nisi eo ortu atque decessu, quem rerum arbiter secundum altissimam scientiam suam sapientiámque decernit, sicut scriptum est in

A libro Iob: Quis ignorat quòd omnia hæc manus domini fecerit, in cuius manu anima omnis viuẽtis, & spiritus vniuersæ carnis hominis? Et iterũ: Breues dies hominis sunt, & numerus dierum eius apud te est. Quis audeat causas operum & consiliorum eius inquirere? Inscrutabile enim est, valdéque secretum cur tantis differentiis cõditio humana variata sit. Illum ab infantia vsque in senectutem longæua carpit infirmitas, nec inter peseuerãtes dolores statutæ deficit tempus ætatis. Illum integris valentem viribus annosissimus vigor vegetat. Huic in pueritia finis est, illi in adolescentia. Huic vltra iuuẽtutem nõ licet progredi: illi impossibile est vsque ad loquendi rudimenta grandescere. Quas vitæ metas multiformiter inæquales minus acerbas experiretur caduca mortalitas, si præsentis tantum seculi detrimenta patereturr, & non in æternas miserias caderẽt, qui hinc sine lauacro regenerationis exissent. Sed cùm inscrutabilis sit causa tam donorum quæ gratia tribuit, quàm miseriarum quas natura promeruit: ipsa nos intelligẽtiæ difficultas ad nostrum
B remittit authorem. Et cùm quærimus quomodo omnes homines saluos fieri velit, qui non omnibus illud tempus impertit, in quo per voluntariam fidem percipiẽdæ gratię sint capaces, nõ irreligiosè arbitror credi, neq; inconuenienter intelligi quòd isti paucorũ dierũ homines ad illã pertineãt gratiæ partẽ, quæ semper vniuersis est impensa nationibus, qua vtique si bene eorum vterentur parentes, etiam ipsi per eosdem iuuarentur. Omnium nãque exordia paruulorum, totáque illa principia necdum rationalis infantiæ, sub arbitrio iacẽt voluntatis alienæ, nec vllo modo eis nisi per alios consuli potest, & consequens est illos ad eorũ pertinere consortium, quorum vel recto vel prauo aguntur affectu. Sicut enim ex aliena confessione credunt, ita ex aliena infidelitate aut dissimulatione non credunt. Et cùm ipsi nec præsentis vitæ desiderium habuerũt, nec futuræ: quàm ipsorum sẽctum est nasci, tã ipsorum efficitur non renasci. Sicut autem circa maiores præter illã generalem gratiam parcius atq; occultius omnium hominum corda pulsantem, excellentiore
C opere, largiore munere, potentiore virtute vocatio specialis exeritur, ita etiam circa innumeros paruulos eadẽ manifestatur electio, quæ quidem nec illis qui renati non sunt, in parentibus defuit, sed iis qui renati sunt, præ parentibus affuit: ita vt multis sæpe quos suorum impietas deseruit, alienorum cura seruierit, & ad regenerationẽ venerint per extraneos, quæ eis non erat prouidenda per proximos. In quo opere gratiæ quis nisi arrogantissimus atque vanissimus de diuina iustitia conqueratur, quod non omnibus paruulis similis prouidentia consulat, omniáque pericula quę morituro rum regenerationẽ prohibere possunt, aut potestate submoueat, aut miseratione præueniat? Quod vtique erga omnes ita fieret, si ita fieri omnino deberet. Nõ autẽ latet quantum cordibus fidelium desidiæ gigneretur, si in baptizandis paruulis nihil de cuiusquam negligentia, nihil de ipsorum esset mortalitate metuendum: quandoquidem vt tales baptismo fraudarẽtur, nullo modo posset accidere. Hac verò tam
D inamissibili fœlicitate infantium vehementissimè opinio illius roboraretur erroris, qui gratiam dei secundum merita hominum dari audet contra fidem catholicam prædicare. Videretur quippe inculpabili innocentiæ hoc tota æquitate deberi, vt neminem eorum adoptio præteriret, quos nullus reatus perstringeret: nec impiè à quodam de paruulorum baptismo dictum fuisset. Habet gratia quod adoptet, non habet vnda quod diluat. Sed hoc detestabiliter prædicatum omnes discipuli veritatis intelligunt: & inde manifestum est eos qui salui fiunt, non merito, sed gratia liberari, quia sine baptismo mortuos periisse non dubium est. Qui vtique nisi grauissimi peccati essent participes, non perirent. Nunc autem occulta quidem dei discretione, sed iusta sic ostenditur & quid conferat gratia, & quid præuaricatrix mereatur natura: vt nec contra donũ eleuetur superbia, nec contra periculum cesset industria. Siue igitur nouissima contemplẽtur secula, seu prima, seu media, rationabiliter & pie creditur omnes homines saluos fieri deum velle, sempérque 1.Tim.2.
voluisse: & hoc non aliunde monstratur, quàm de iis beneficiis, eáque prouidẽtia dei, quàm vniuersis generationibus

cõmuniter

Universidad de Deusto

communiter atque indifferenter impẽdit. Fuerunt enim ac sunt huiusmodi dona ita generalia, vt per ipsorum testimonia ad quærendum verum deum possent homines adiuuari: quibus donis authorẽ suum per omnia secula protestantib⁹: specialis gratiæ largitas superfusa est. Quæ licet copiosius nunquam esse præstetur, causas tamen distributionũ suarum dominus apud scientiam suam tenuit, & intra secretum potentissimæ voluntatis occuluit: quæ si omnibus vniformiter affluerẽt, non laterent. Et quàm nulla est ambiguitas de benignitate generali, tã de speciali misericordia nihil quod stupendũ esset existeret, ac proinde illa esset gratia, ista non esset. Deo autem placuit & hanc multis tribuere, & illam à nemine submouere, vt ex vtraque appareat non negatum vniuersitati, quod collatum est portioni: sed in aliis præualuisse gratiam, in aliis resiluisse naturam. Hanc quippe abundantiorem gratiam ita credimus, atque experimur potentem, vt nullo modo arbitremur esse violentam, quo quicquid in saluandis hominibus agitur, ex sola dei voluntate peragatur, cùm etiã ipsis paruulis per alienę voluntatis subueniatur obsequium.

Quomodo gratia tanquam famulam & receptricem donorum suorum præparet voluntatem. Caput IX.

GRatia quidẽ dei in omnibus iustificationib⁹ principaliter præeminet, suadẽdo exhortationib⁹, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, córq; ipsum illuminãdo, & fidei affectionib⁹ imbuẽdo. Sed etiam voluntas hominis subiungitur ei, atque coniungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præsidiis, vt diuino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione si proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos siue occultos siue manifestos omnibus adhibetur: & quod à multis refutatur, ipsorum est nequitiæ: quod autem à multis suscipitur, & gratiæ est diuinæ, & voluntatis humanæ. Siue igitur initia, siue profectus fidelium, siue vsque in finem perseuerantium cogitemus genus, nulla species cuiusquam virtutis occurrit, quæ vel sine dono diuinæ gratię, vel sine consensu nostræ voluntatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, vt in eo quem vocat, primam sibi receptricem & famulã donorum suorum præparet volũtatem. Nam virtus nolẽtium nulla est, nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonis consensus alienus est. Hunc autem consensum non solum cohortatio prædicãtium, & incitamenta doctrinæ, sed & metus gignit, propter quod scriptum est: Principium sapientię timor domini. Qui quantislibet terroribus inferatur, non aliud agit, quàm vt quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec solum volentem, sed etiam sapiẽtem. Vnde & illud scriptum est: Beatus cui donatum est habere timorem dei. Quid enim tam beatificum quàm hic timor, qui genitor eruditórque sapientiæ est? In cuius vtique deuotione deuota est & voluntas, quæ authore gratiæ eodem proficit timore quo cœpit. Cùm ergo hic timor etiam per quandam vim magni terroris immittitur, non ibi ratio extinguitur, nec intellectus auferetur, sed illa potius quæ mentem premebat caligo discutitur, vt voluntas deprauata prius atque captiua, recta efficiatur & libera. Vnde sicut animus nihil virtutis capit nisi radium veri acceperit luminis, ita gratia nihil ei quem vocat, confert: nisi oculos in eo aperuerit voluntatis. Quæ in plerisque (sicut superius disputatum est) ab ipso initio sui ardentissima citis & magnis ditatur augmẽtis: in plerisque autem tardè cunctantérque proficiens, vix ad ea incrementa prouehitur, quæ idoneam ad perseuerandum habeant firmitatem. Dicit quidem dominus: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideo dictum est, vt illam fidem sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundum illud quod Apostolo dicitur: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vnde traherẽtur, si sequaces fide & voluntate non essent: quoniam qui nõ credunt, nec trahuntur omnino, nec veniunt, neque accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergo veniunt, amore ducuntur. dilecti enim sunt, & dilexerunt: quæsiti sunt, & quæsierunt: & quod eos voluit deus velle, voluerunt: qui ad obediendum sibi ipsum velle sic donat, vt etiam à perseueraturis illam mutabilitatem quæ potest nolle, non auferat. Alioquin nemo vnquam fidelium recessisset à fide. Neminem concupiscentia vinceret, neminem tristitia elideret, neminem iracundia debellaret, nullius charitas refrigesceret, nullius patientia frangeretur, & collatam sibi gratiam nemo negligeret. Sed quia hæc possunt fieri, & in consensum talium tentationum facilis nimium procliuisque descensio est, nunquam debet in auribus fidelium vox illa domini non sonare, qua apostolis dicitur: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Vbi si de vigilando tantum, non etiam de orando discipulos admoneret, solas liberi arbitrij vires videretur hortatus. Sed cùm addidit: Et orate, satis docuit superni futurum muneris, vt eos etiam vigilantes tentationis procella non vinceret. Tale est & illud quod ait: Simon, Simon, ecce sathanas expostulauit vt vos cerneret velut triticũ, ego antẽ rogaui pro te, ne deficiat fides tua: & tu tandẽ cõuersus, cõfirma fratres tuos, & roga, ne intretis in tẽtationem. Si ergo defectura erat fides tanti apostoli nisi pro eo Christus oraret, inerat ei proculdubio mutabilitas, quæ posset in tẽtatione nutare, & non ita iã perseuerãtiæ fuerat virtute solidatus, vt nullis periculis esset obnoxius. Siquidẽ tam grauis eum perturbatio etiã post ista cõcusserit, vt in Caiphæ domo vnius ancillæ interrogatione pauefactus, vsq; ad trinã negationẽ Christi, cui moriturũ se spoponderat, cõstantia deficiente perductus sit. Qui ergo tũc conturbatũ cor apostoli, nõ humanis, sed diuinis cõuenit oculis, & ad largos pœnitudinis fletꝰ potẽti incitauit aspectu, potuit hãc firmitatem animi præcipuo cõferre discipulo, vt sicut ipsum dominũ nihil ab explendæ passionis proposito deterrebat, ita nec beatũ Petrũ vlla tũc formido superaret. Sed hæc stabilitas illius tantummodo propria fuit, qui solus vere potentérque dicebat: Potestatem habeo ponere animam meam, & potestatem habeo iterum sumere eam. In cæteris verò hominibus, donec caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, & donec spiritus quidem prõptus est, caro autem infirma, incommutabilis animi firmitudo non potest reperiri: quoniam non huius, sed alterius vitæ est verè perfecta & secura fœlicitas. In præsentis autem agonis incerto, vbi tota vita tentatio est, & ab insidianti superbia nec ipsa est tuta victoria, mutabilitatis periculo non caretur. Et licet innumeris sanctis suis donet virtutem perseuerandi vsque in finem diuina protectio, à nullis tamẽ aufert quod ipsis repugnat ex ipsis, vt in omnibus studiis eorum atque conatibus semper inter se velle & nolle decertet. Quam compugnãtiam idem beatissimus Petrus etiam in ipsa palmarum omnium consummatiõe perpessus est. Si quidem hoc ipse dominus protestetur & dicat: Amen amen dico tibi, quãdo iuuenis eras, præcingebas te, & ambulabas vbi volebas: cũ autẽ senueris, extendes manus tuas, & alius te præcinget, & ducet quo tu non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte glorificaturus esset deum. Quis ergo ambigat, quis ignoret hãc fortissimam petram quæ ab illa principali petra cõmunionem & virtutis sumpsit & nominis, hoc desiderium semper habuisse, vt ei moriendi pro Christo cõstantia donaretur? Veruntamen ita ineuitabilis erat obluctatio trepidationis, vt vir martyrij auidissimus, adepturus quidem denunciaretur victoriã passionis, sed non sine tentatione formidinis. Meritò igitur nõ solũ ab incipientibus, verum etiã à prouectissimis sanctis vniformiter domino supplicatur, & dicitur: Ne nos inducas in tẽtationem, sed libera nos à malo. Vniuersis enim qui in fide & dilectione permanent, ab ipso donatur ne in tentatione superentur: vt qui gloriatur, in domino glorietur: ipsãmq; gloriam iisdem quibus eam impertit, adicribit: vt quamuis auxilio dei steterint, tamen quia in se habebant vnde caderent, ipsorum sit meritum quod steterunt. Igitur sicut qui crediderunt, iuuantur vt in fide maneant: sic & qui nondum crediderunt, iuuantur vt credant. Et

Prouer. 9.
Eccli. 25.
Ioan. 6.
Matth. 16.
Matth. 26.
Luc. 22.
Matth. 26.
Matth. 6.
Ioan. 10.
Gal. 5.
Matth. 26.
Ioan. 21.
1. Corin. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quemadmodum illi in sua habent potestate vt exeant: ita & A
isti in sua habent potestate ne veniant. Fitque manifestum
1.Tim.2. quòd diuersis atque innumeris modis omnes homines vult
deus saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Sed qui
veniunt, dei auxilio diriguntur: qui non veniunt, sua perti-
nacia reluctãtur. Quãuis autem multi amantes tenebras su-
as, splendorẽ non recipiant veritatis, & multi qui illuminati
fuerant, tenebrescant: verbum tamẽ dei manet in æternũ, &
Esaiæ.40. de promissionis veritate nihil excidit. Intrat quotidie præ-
scita & promissa gentium plenitudo, & in Abrahæ semine
omnis gens, omnis tribus, omnis lingua benedicitur. Quod
enim pater filio dedit, filius nõ amittit, neque quisquam po
test de manu eius eripere quod accepit. Firmum fundamen
tum dei stat, & mansuri in æternum tẽpli ædificatio non va
cillat, prætenta super omnes veritate & misericordia dei: à
quo quod & nemini negatur, & nulli debetur, in iis quos p-
misit, efficitur. Ipse enim operatur omnia in omnib⁹. Sed o-
Psal.24. mnia proculdubio iusta & bona. Vniuersæ enim viæ domi-
ni, misericordia & veritas. Qui sicut præsciuit ante secula B
quanta totius mũdi hominum multitudo, vel communibus
vsa donis, vel specialibus adiuta præsidiis, declinatus tamen
ab itinere veritatis & vitæ ingressura esset latitudinem er-
roris & mortis: ita semper prægnitũ habuit quantus pio-
rum numerus per opem gratiæ, & per seruitutem obedien-
tiæ ad æternam beatitudinem pertineret: vt nullo excidente
de plenitudine promissorum, qui nec prouectu erat fal-
lendus, nec auxilio defuturus, eos glorificaret præ omnibus
quos eligit ex omnibus. Vniuersitati quippe hominũ, quod
abunde probauimus, ita multiplex atque ineffabilis bonitas
dei consuluit semper & consulit, vt neque vlli pereuntium
excusatio suppetat de abnegato sibi lumine veritatis, neque
cuiquã sit liberum de sua iustitia gloriari, cùm & illos pro-
pria nequitia demergat ad pœnam, & istos dei gratia perdu
cat ad gloriam.

*De recapitulatione in hoc secundo libro definitorum & o-
peris conclusione, quemadmodum uidelicet deus omnes
homines uelit saluos fieri.* *Cap. X.* C

QVod itaque in principio secundi huius voluminis
insinuauimus, hoc nunc iterum cõmendamus, vt
cùm de gratiæ profunditate & altitudine disputa
tur, tribus illis saluberrimis & veracissimis defi-
nitionibus simus innixi. Quarum vna profitetur æternum
1.Tim.2. & propriũ diuinæ esse bonitatis, vt omnes homines saluos
fieri velit, & in agnitionẽ veritatis venire. Alia simul prædi
cat omnem hominem qui saluus fit, quique in agnitionem
veritatis venit, dei auxilio iuuari & regi, vtque in fide quæ
Galat.5. per dilectionem operatur permaneat, custodiri. Tertia ve-
rò temperanter & sobriè protestatur non omnem volunta
tis dei comprehendi posse rationem, & multas diuinorum
operũ causas ab humana intelligentia esse subductas: vt cùm
in temporibus, in nationibus, in familiis, in paruulis, in non-
dum natis & genitis quædam aut varie aut insigniter gesta
noscuntur, non ambigimus ea ex illis esse quæ iustus & mi-
sericors deus in hoc trãsituro seculo noluit sciri. Quod qui-
dem ad vtilitatem nostram dispositum sentiendum est, vt D
1.Cor.2. quoniam salui facti sumus, cui præparauit deus, quod ocu-
lus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit,
sicut constanter credimus videndum quod nondum vide-
mus: ita patienter expectemus intelligẽdum quod nondum
intelligimus. Si ergo cesset inuidiosa malignitas, si insolens
præsumptio cõquiescat: his rectè (vt arbitror) pertractatis,
nullius supereſt causa certaminis, neq; vltra necesse est nos
interminabilibus quæstionibus occupari. Elaboratum est
enim, quantum dominus adiuuit, vt non solum in nouissi-
mis diebus, sed etiam in cũctis retro seculis probaretur gra
tiam dei omnibus hominibus affuisse, prouidentia quidem
pari, & bonitate generali, sed multitudo opere, diuersãque
mensura: quoniam siue occulte siue manifeste, ipse est (vt
Apostolus ait) saluator omnium hominum, maxime fide-
lium. Quæ sentẽtia subtilissimæ breuitatis, & validissimi ro
boris, si tranquillo consideretur intuitu, totam hanc de qua
1.Timo.4. egimus controuersiam dirimit. Dicendo enim, qui est salu-
ator omnium hominum, confirmauit bonitatem dei super
vniuersos homines esse generalem. Adiiciendo autem, ma-
xime fidelium, ostendit esse partẽ generis humani, quæ me-
rito fidei diuinitus inspiratæ, ad summam atque æternam sa
lutem specialibus beneficiis prouehatur: quod vtique nulla
iniquitate agitur iustissimi & misericordissimi dei, cuius iu-
dicium in his dispensationibus non cum arrogantia discu-
tiendum, sed cum tremore laudandum est: siquidem in ipsis
quoque fidelium populis (quod iam superius ostensum est)
non eadem omnibus nec paria conferantur, & ante vlla hu-
manorum põdera meritorum, dissimillima diuinorum men
sura sit munerum. Si enim de parentum carnalium iudiciis
conqueri nõ audemus, cùm aliquos filios suos ante vlla mo
rum examina, ante aliqua pietatis obsequia, indulgentio-
re amplectuntur affectu, in dominis quoque erga famulos
libera est dispositio, nec iuste à quoquam reprehenditur
qui de vnius conditionis familia quosdam sibi quos beni-
gnius honestaret, & quos liberius erudiret, elegit: nunquid
de summi patris & veri domini beneuolentissima æquitate
causandum est, quod in magna domo eius innumeris diffe-
rentiis vniuersa variantur? Cúmque nemo aliquid boni ha
beat quòd non ille donauerit, nõ omnes tamen iisdem vir-
tutibus micant, aut eadem charismatum dote ditantur. Nec
possumus hãc diuersitatem graduum causis aptare meritorum, cùm totius boni meriti principalis causa sit gratia, de
cuius opibus sumitur quicquid in singulis probabile reperitur. Sicut ergo de iis quæ intra ecclesiam multiformiter
spiritus sanctus operatur, impium est vllam querelam cor-
de concipere: ita etiam de illa prouidentia quæ infidelibus
præsidet, nullatenus murmurãdum est: quoniam & iustus &
bonus arbiter nec voluntatis iniquę est, nec discretionis in-
certæ, vt sub immensa omnipotentis dei misericordia atque
iustitia putemus quòd quisquam pereat qui perire non de-
beat. Nulla pars mundi ab euangelio vacat Christi, & licet il
la generalis vocatio non quiescat, tamen etiam ista specialis
iam vniuersis est facta communis. Ex omni gente, ex om-
ni conditione adoptantur quotidie milia senum, milia iuue-
num, milia paruulorum, & effectibus gratiæ Christianæ etiã
ipsa quibus mundus atteritur, arma famulantur. Quam mul
tos enim qui in trãquillitate pacis, sacramentum baptismatis suscipere differebant, ad aquam regenerationis cõfuge-
re instantis periculi metus impulit, & lentis tepidisq; animis
quod diu cohortatio quieta non suasit, minax subito terror
extorsit. Quidam ecclesiæ filij ab hostibus capti dominos
suos Christi euangelio manciparunt: & quibus conditio-
ne bellica seruiebant, eisdem fidei magisterio præfuerunt.
At alij Barbari dum Romanis auxiliãtur, quod in suis locis
nosse non poterant, in nostris didicere regionibus, & ad se-
des suas cùm Christianæ religionis institutione remearunt.
Ita nihil obsistere diuinæ gratiæ potest, quo minus id quod
voluerit, impleatur, dum etiam discordiæ ad vnitatem tra-
hunt, & plagæ in remedia vertuntur, vt ecclesia vnde me-
tuit periculum, inde sumat augmentum. Ad quoslibet igi-
tur rerũ humanarũ exitus se nostra conuertat inspectio, nul
la secula, nulla negocia, nullos generationum ortus atq; de-
cessus ab æternis & inscrutabilibus iudiciis dei vacare repe
riet. Omnes varietatum cõpugnantiæ, & vniuersæ dissimi-
lium prouentuum causę, quas inuestigare & discernere non
valemus, in illa æterna scientia simul notæ, simúlque diuisæ
sunt. Et nihil ibi inordinatum est etiam de necdum existen
tium qualitatibus actionum: quoniam non est in deo acci-
dens motus, aut noua voluntas, aut temporale cõsilium, nec
cogitatio eius cum rerum mutabilium inæqualitate varia-
tur, sed cuncta pariter tempora & temporalia sempiterno
ac stabili comprehendit intuitu, & omnibus omnia iam re-
tribuit, qui quæ sunt futura, iam fecit. Hinc illud est beati
Pauli apostoli scribentis ad Ephesios: Benedictus deus & Ephes.1.
pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in om-
ni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo: sicut ele-
git nos in pso ante mũdi constitutionẽ, vt essemus sancti &
immaculati in cõspectu eius in charitate. Qui prędestinauit
nos in adoptionem filiorũ per Iesum Christum dominũ no
strum, secundũ propositum voluntatis suæ, in laudem glo-
riæ gratiæ suæ. & cætera quæ sub eiusdem sensus prædica-
tione

Universidad de Deusto
Biblioteca

tione cõnectit, docens donum atque opus gratiæ in æterno A semper dei mansisse cõsilio, omnésq; adoptionis filios, non solum in eo tempore quo iam existentes vocati sunt, sed etiam priusquam mũdus conderetur, electos. In qua electione quicquid hominum in Christo prælectum nõ est, nullo iure ratione sociabitur. Omnes enim qui in regnũ dei de cuiuslibet temporis vocatione venturi sunt, in ista quæ secula cũcta præcessit, adoptione signati sunt. Et sicut nullus infidelium in hac sorte numeratus, ita nullus piorum ab hac sorte discretus est. De plenitudine quippe mẽbrorum corporis Christi, præscientia dei, quæ falli nõ potest, nihil perdit, & nullo detrimento minui potest summa præcognita,
2.Timo.6. atque in Christo ante secula æterna præelecta, sicut ad Timotheũ scribens Apostolus, dicit: Collabora euangelio secundum virtutẽ dei, qui nos liberauit, & vocauit vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundũ suum propositum, & gratiam quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora æterna. Contra hanc inuictæ veritatis splendidissimam lucem solent quidam non sobrie dicere, superfluo ad B acquirẽda bonorum operum merita laborari, frustra etiam orationibus quibus deus exorãdus speratur, insisti, si ex incõmutabili proposito eius Christianæ gratiæ subsistit electio: nec aliter quicquã procedere potest quàm omnipotentis volũtate dispositũ est. Sed qui se ingeniose hoc arbitrantur opponere, non intelligunt scientiam dei, quæ & præterita & præsentia & futura cõplectitur, tempore non teneri, & tam in conspectu eius adstare ea quæ gerẽda sunt, quàm illa quę aut geruntur, aut gesta sunt. Quod cùm verissimum sit, non indiget mora cernendi & discernendi illa virtus quæ perpetuo veróque cõtuitu creata & creanda, orta & oritura, acta & agenda simul aspicit: & quicquid in vniuersitate rerum per secula præfinita euoluitur, ac multimodis varietatibus explicatur, id totum in eo iam ordine cõprehendit, quẽ ex ipsius summo illo perfectóque iudicio mundi huius finis accipiet. Hæc autẽ æterna & semper tranquilla cognitio nulla nos vrget necessitate peccandi: nec inde manat iniquitas, vnde iustitia: quia cùm bonus deus omnia bona fecerit, & mali nulla sit omnino natura, à liberis voluntatibus, quas vtique bonũ fuit liberas fieri, spõtanea est orta transgressio, & natura mutabilis, cuius incolumitas ab incõmutabili pẽdebat essentia, à summo se bono dum proprio peruerse delectatur abrupit, cui nunc ruinæ medetur gratia dei. Et propterea Iesus Christus venit in hunc mundum, vt soluat opera diaboli, quæ vtique sic soluuntur, vt in destructione eorum, etiam ab iis quibus succurritur, laboretur, quoniam
Roma.5. & hoc à saluãte donatur. Ideo beatus Apostolus: Non solum autem, inquit, sed & gloriamur in tribulationib', scientes q tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem spem, spes autem non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanEphes.2. ctum qui datus est nobis. Itémque idem ad Ephesios: Gratia, inquit, saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, dei enim donum est, nõ ex operibus, ne quis glorietur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo in operibus bonis, quæ præparauit deus vt in illis ambulemus. Deus ergo iis D quos elegit sine meritis, dat vnde ornẽtur & meritis. Et frustra dicitur quòd ratio operandi nõ sit in electis, cùm etiam ad hoc operẽtur vt electi sint. Virtutum quippe munera ociosa esse non possunt, quoniam sicut veritas ait: Omni habenti dabitur, non habenti autem etiam quod habet auferetur ab eo. Non igitur ad hoc datur continentia, vt concupiscentiis non repugnet: nec ideo cuiquam tribuitur sapientia & intellectus, vt nõ die ac nocte in domini lege meditetur. Quid agit donũ dilectionis, si beneuolentiæ solicitudo non vigilat? Quis fructus est patientiæ, si non habet fortitudo quod toleret? Aut quomodo in Christo pie viuere ostenditur, qui nulla persecutione pulsatur? Vel pax quæ est à deo, & cum deo, nunquid bene quieta est si non discordat à mundo? Aut amor dei poterit sine diaboli inimicitiis obtineri? Neminẽ prorsus dei gratia intentabilẽ facit, neque ob hoc cœlestium armorũ præsidio à dextris & sinistris instruitur Christiana militia, vt cũ nullo hoste cõfligat, cũ laudabilius sit, atq; fœlicius pugnantẽ non potuisse vinci, quàm desidẽ non potuisse tẽtari. Orationum verò solicitudinem diuinæ electionis proposito non resolui, vno testimonio euidenter probabo, vt cætera studio breuitatis omittam. In libro igitur Tobię ad filiũ eius Tobiam Raphael angelus dicit: Me Tob.6. mor esto mãdatorum patris tui, quoniam præcipit tibi accipere debere vxorem de genere patris tui. Et nunc audi me frater, noli cõputare dæmonium illud, sed postula eam. Et scito, quoniam dabitur tibi hac nocte vxor: & cùm intraueris in cubiculũ, tolle de iecore piscis illius, & impone super carbones, & odor manabit, & odorabitur illud dæmonium & fugiet, & nõ apparebit circa illam omnino in perpetuum. Et cùm cœperis velle esse cum illa, surgite primum ambo, & deprecamini dominũ cœli, vt detur vobis misericordia & sanitas. Et nolite timere. tibi enim destinata est ante secula, & tu eam sanabis. Quamuis ergo quod statuit deus, nulla possit ratione non fieri, studia tamen non tolluntur orandi: nec per electionis propositum, liberi arbitrij deuotio relaxatur: cùm implẽdæ volũtatis dei ita sit præordinatus effectus, vt per laborem operum, per instantiam supplicationũ, per exercitia virtutum, fiant incrementa meritorum: & qui bona gesserint, non solum secundum propositum dei, sed etiam secundum sua merita coronentur. Ob hoc enim in remotissimo ab humana cognitione secreto, præfinitio huius electionis abscondita est, & de nullo ante ipsius finem pronũciari potest, quod in electorum gloria sit futurus, vt perseuerantem humilitatem vtilis metus seruet, & qui stat, vi- 1.Corin.10. deat ne cadat: & si fortè aliqua victus tentatione corruerit, non absorbeatur tristitia, nec de eius miseratione diffidat, qui alleuat omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos. Dum Psal.144. enim in hoc corpore viuitur, nulli est negligẽda correctio, nullius est desperãda reparatio. Oret itaque sancta ecclesia, & pro iis qui crediderũt, gratias agens, proficientẽ eis perseuerantiam petat. Pro iis autem qui extra fidem sunt, poscat vt credant. Nec ideo ab obsecrationibus cesset, si pro aliquibus exaudita nõ fuerit. Deus enim qui omnes vult ad 1.Tim.2. C agnitionem veritatis venire, non potest quenquam sine iustitia refutare.

FINIS.

CAPITVLA LIBRI PRIMI DE FIDE.

Expositio fidei nostræ. Cap. I.
De vno deo. Cap. II.
Expositio dogmatis Arriani. Cap. III.
Non esse dissimilem patri filium dei. Cap. IIII.
De sempiterno dei filio. Cap. V.
Non esse creaturam dei filium. Cap. VI.
Quod facturam vel creaturam dei filium dicant Arriani. Cap. VII.
Definitio patrum de fide. Cap. VIII.

AMBROSIO RELIGIOSO SACERDOTI *omnipotentis dei Gratianus Augustus.*

CVpio valde quẽ recordor absentem, vt cum quo mente sum, cum eo etiam corpore sim præsenti. Festina igitur ad me religiose dei sacerdos, vt doceas doctrinam veram credentem, non quo contentioni studeam, aut velim deum verbis magis quàm mente cõplecti, sed vt magis aperto pectori reuelatio diuinitatis insidat. Docebit enim me ille quem non nego, quem fãteor deum ac dominũ esse meum, non ei obiiciens quam in me video creaturã, quia Christo nihil me addere posse confiteor: velle tamẽ vt etiam patri me cõmendem filium prædicando. Non ego in deo verebor inuidiam, non me talem laudatorẽ putabo, qui diuinitatem verbis augeam. Ego infirmus & fragilis quantum possum prædico, non quantũ est ipsa diuinitas. Rogo te vt mihi des ipsum tractatum quem dederas, augendo illic de spiritu sancto fidelem disputationem, scripturis atque argumẽtis deum esse conuince. Diuinitas te seruet per multos annos, parens, & cultor dei æterni, quem colimus Iesum Christum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diui Ambrosij

EPISCOPI MEDIOLANENsis de fide ad Gratianum Augustum, Liber primus.

PROLOGVS.

REgina Austri venit audire sapientiã 3.Reg.10.
Salomonis, vt in libro Regnorũ legimus. Hirã quoq; rex ad Salomonem misit vt cognoscceret eum. Tu 2.Paral.2.
quoq; sancte imperator Gratiane, veteris imitator historiæ, fidẽ meã audire voluisti. Sed nõ ego Salomõ cuius mireris sapientiam, neque tu vnius gentis, sed totius orbis Augu
B stus, fidem libello exprimi censuisti: non vt discceres, sed vt probares. Quid enim discas imperator Auguste, cùm ab ip- Esaiæ.1.
sis cunabulis pio fuisti semper affectu? Priusquam te, inquit, formarem in vtero matris tuę, noui te, & priusquã exires de vulua, sanctificaui te. Sanctificatio ergo nõ traditur, sed infunditur: & ideo diuina dona custodi. Quod enim nemo te docuit, vtiq; de' author insudit. Petis à me fidei libellũ, sancte Imperator, profecturus ad prælium. Nosti enim fide magis imperatoris quàm virtute militum quæri solere victo- Genes.14.
riam. Nam & Abrahã trecẽtos decẽ & octo duxit ad bellũ, & ex inimicis trophæa hostibus reportauit, signóq; dominicæ crucis & nominis, quinque regũ victriciúmq; turmarũ Ios.6.
subacto robore & vltus est proximũ, & filiũ meruit & triũphũ. Iesus quoque filius Naue, hostes quos totius exercitus manu valida superare nõ poterat, septẽ tubarũ sacerdotaliũ sono vicit, vbi ducem militiæ cœlestis agnouit. Ergo & tu vincere paras qui Christũ adoras, vincere paras qui fidem vindicas, cuius à me libellum petisti. Mallem quidẽ cohortandi ad fidẽ subire officium, quàm de fide disceptandi. In
C altero enim religiosa confessio est, in altero incauta præsumptio. Sed quoniã neque tu cohortatione indiges, neque ego excusandi liber, vbi pietatis officium est, audax negociũ verecunda occasione suscipiam, vt de fide pauca disceptẽ, de testimoniis plura contexã. De cõciliis id potissimũ sequar, quod trecenti decẽ & octo sacerdotes, tanquam Abrahę electi iudicio, consona fidei virtute victores, velut trophæum toto orbe subactis perfidis extulerũt: vt mihi videatur hoc esse diuinum, quod eodem numero in consiliis fidei habemus oraculum, quo in historia pietatis exemplum.

Expositio fidei nostræ. *Caput I.*

ASsertio autẽ nostræ fidei hæc est, vt vnum deum esse dicamus. Neq; vt gẽtes filiũ separemus. Neque vt Iudæi natum ex patre ante tempora, & ex virgine postea editũ denegemus. Neq; vt Sabellius patrẽ confundamus & verbum, vt eundẽ patrem asseramus & filium. Neque vt Fotinus initium filij ex virgine dis
D putemus. Neq; vt Arrius plures credẽdo & dissimiles potestates, plures deos gentili errore faciamus, quia scriptũ est: Deut.6.
Audi Israel, dominus deus tuus deus vnus est. Deus enim & dominus nomen magnificentiæ, nomen est potestatis: sicut Exod.15.
ipse dicit: Dominus nomen mihi est. Et sicut alibi propheta Esaiæ.42.
asserit: Dominus omnipotens nomẽ est ei. Dominus ergo & deus, vel quod dominetur omnibus, vel quod spectet omnia, & timeatur à cunctis. Si ergo vnus deus: vnum nomen, Matth.28.
vna potestas, vna est trinitas. Denique ipse dicit: Ite baptizate gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti. In no- Ioan.10.
mine vtique, non in nominibus. Ipse etiam dicit: Ego & pater vnum sumus. Vnum dixit, ne fiat discretio potestatis. Sumus addidit, vt patrem filiúmque cognoscas, quo perfectus pater perfectum filium genuisse credatur, & pater & filius vnum sint, non confusione, sed vnitate naturæ.

De deo uno. *Caput II.*

VNum ergo deum, nõ duos aut tres deos dicimus, vt impia Arrianorũ hæresis dum criminatur incurrit. Tres enim deos dicit, qui diuinitatẽ sepa-

A rat trinitatis, cùm dominus dicẽdo: Ite baptizate gẽtes in no- Matth.28.
mine patris & filij & spiritus sancti, vnius esse trinitatẽ potestatis ostenderit. Nos patrẽ & filium & spiritũ sanctum confitemur, ita vt in trinitate perfecta & plenitudo sit diuinitatis, & vnitas potestatis. Omne regnũ in seipso diuisum facile destruetur. Dominus hoc dicit. Non ergo diuisum est re- Matth.12.
gnum trinitatis. Si diuisum nõ est, vnũ est. quod autẽ vnum non est, diuisum est. Tale ergo regnum esse cupiunt trinitatis, quod diuisione sui facile destruatur. Imò quia nõ potest destrui, constat nõ esse diuisum. Non enim diuiditur vnitas nec scinditur, & ideo nec corruptelæ subditur, nec ætati. Matth.7.
Non quicũque, inquit, qui dicit mihi domine, domine, intrabit in regnum cœlorũ. Nõ ergo perfunctoria fides debet esse, imperator Auguste. Scriptum est enim: Zelus domus tuæ Psalm.68.
comedit me. Itaque fideli spiritu & mẽte deuota Iesum dominum inuocemus, deum esse credamus, vt in nomine eius quicquid à patre petimus impetremus. Pater enim se per filium vult rogari. Filius vult rogari patrem. Cõcordat pietatis gratia, nec virtutis facta discordant. Quæcunque enim Ioan.8.
pater facit, eadẽ & filius facit similiter. Et similiter facit, & eadẽ facit filius: sed vult rogari patrẽ in eo quod ipse facturus est, vt non impossibilitatis iudicium, sed vnitatem potestatis agnoscas. Iure igitur adorandus atque venerandus est dei filius, qui mundum diuinitate sua condidit, & nostrum pietate sua informauit affectũ. Et ideo bonum deum, sempiternum, perfectum, omnipotentem, verum debemus credere, vt in lege accepimus & prophetis, scripturísque diuinis cæteris, quia sine his deus non est. Non potest enim bonus non esse qui deus est, cùm in natura dei plenitudo bonitatis sit. Neque ex tempore deus potest esse, qui fecit tempora, neque potest imperfectus deus esse. Qui enim minor est, imperfectus vtique est, cui desit aliquid quo maiorẽ possit æquare. Hæc igitur fidei nostræ prædicatio. Deus malus non est, deo impossibile nihil est, deus tẽporalis non est, deus minor nõ est. Si fallor, redarguant. Quia igitur deus Christus, & bonus vtique & omnipotens & sempiternus & perfectus & verus est. Hęc enim in natura diuinitatis sunt. Aut igitur negent naturam diuinitatis in Christo, aut quæ diuinæ naturæ sunt, deo negare non possunt. Certè ne quis possit errare, sequatur ea quibus scriptura sancta vt intelligere possimus filium significat. Verbũ dicitur, filius dicitur, dei virtus dicitur, dicitur dei sapientia. Verbum, quia immaculatus: virtus, quia perfectus: filius, quia genitus ex patre: sapientia, quia vnum cum patre, vnum æternitate, vnum diuinitate. Nõ enim pater ipse qui filius, sed inter patrem & filium generationis expressa distinctio est, vt ex deo deus, ex manente manẽs, plenus è pleno sit. Nõ sunt igitur hæc nuda nomina, sed operatricis virtutis indicia. Est enim plenitudo diuinitatis in patre, est plenitudo diuinitatis in filio, sed non discrepans, sed vna diuinitas. Nec confusum quod vnum est, nec multiplex quod indifferẽs. Etenim si omnium credẽtium, sicut scriptum est: Erat anima vna, & cor vnum. Acto.4.
Si omnis qui adhæret domino, vnus spiritus est, vt Apostolus dixit: Si vir & vxor in carne vna sunt, si omnes homines, quantũ ad naturã pertinet, vnius subsstãtiæ sumus. Si hoc de humanis scriptura dicit, quia multi vnum sunt, quorũ nulla potest esse cũ diuinis cõparatio: quãto magis pater & filius in diuinitate vnum sunt, vbi nec subsstãtiæ nec volũtatis vlla est differẽtia. Nãque aliter quomodo vnũ deum dicimus? Diuersitas plures facit, vnitas potestatis excludit numeri quantitatẽ, quia vnitas numerus nõ est, sed hęc omnium ipsa principiũ est. Quãtam verò scriptura diuina patris & filij secundum diuinitatẽ expresserit vnitatẽ, prophetica testantur oracula. Sic enim dicit domin' sabaoth: Labor Aegypti, Esaiæ.45.
& mercatus Aethiopũ & Sabain, viri excelsi ad te transibũt, & tui erũt serui, & post te sequentur alligati vinculis, & adorabunt te, & in te deprecabuntur, quoniam in te est deus, & non est deus prẽter te. Tu enim es deus, & nesciebamus, deus Israel. Audis propheticam vocem. In te, inquit est deus, & non est deus præter te. Quomodo hoc secundũ Arrianos conuenit? Necesse est negent aut patris aut filij diuinitatem, nisi eiusdem diuinitatis crediderint vnitatem. In te, in- Ioan.5.
quit, est deus, quoniam in filio pater. Scriptum est enim: Pa-

ter

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter qui in me manet, ipse loquitur: & opera quæ ego facio, & ipse facit. Sed & alibi in patre filij est, quia dicit: Ego in patre, & pater in me est. Dissoluāt si possunt hanc naturę proprietatē, & operis vnitatem. Deus igitur in deo est, sed non duo dij. Scriptū est enim quia vnus deus, & dominus in domino, sed non duo domini, quia æquè scriptum est: Nolite duobus dominis seruire. Et lex dicit: Audi Israel, dominus deus tuus deus vnus est. Et vtriq; in eodem est testamento: Pluit dominus à domino. Dominus, inquit, à domino pluit. Sic & in Genesi habes: Et dixit dominꝰ, & fecit deus. Et infra: Et fecit deus hominem ad imaginem dei, sed tamen non duo dij, sed vnus deꝰ fecit. Vtrobiq; igitur vnitas operationis seruatur & nominis. Nam vtique cùm legimus, deus ex deo, nō duos deos dicimus. Denique habes in psalmo quadragesimo quarto, quòd & deum patrem dicit Propheta, & deum filium declarauit, dicēs: Sedes tua deus in seculū seculi. Et infrà: Vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Deus est qui vngit, & deus qui secundum carnem vngitur dei filius. Denique quos habet vnctionis suæ Christus nisi in carne cōsortes? Vides igitur quia deus à deo vnctus, sed in assumptione naturę vnctus humanæ dei filius designatur, nec legis forma violatur. Et hic ergo cùm dicitur: Pluit dominus à domino, vnitatē diuinitatis agnosce. Operationis enim vnitas nō facit pluralem diuinitatem, sicut ipse dominus ostendit, dicens: Credite mihi, quia ego in patre, & pater in me: alioquin vel propter opera ipsa credite. Et hic aduertimus quòd vnitatē diuinitatis, per vnitatē operum designauerit. Vt autē vna deitas & patris & filij, & vna dominatio probaretur, ne Gentilis aut Iudaicæ impietatis incurreremus errorē, prouidēs Apostolus, quid sequi debe remus, ostendit dicens: Vnus deus pater, ex quo omnia, & nos in ipso, & vnus dominus Iesus Christus, per quē omnia, & nos per ipsum. Sicut enim vnū dicendo dominum Iesum Christum, patrem dominum non negauit: ita vnum dicēdo deum patrem, æquè à deitatis veritate nec filium seperauit. Vnde nec pluralitatem diuinitatis, sed vnitatem potestatis ostēdit: quia & in dominatione diuinitas, & in diuinitate dominatus est, sicut scriptum est: Scitote quoniā dominus ipse est deus, ipse fecit nos, & nō ipsi nos. In te igitur est deus per vnitatem naturæ, & nō est deus præter te, per proprietatem substantiæ, repulsam differentiæ. Et in Hieremiæ quoque libro vnum deum scriptura dicit, & tamē & patrem & filium confitetur. Itaque sic habes: Hic est deus noster, & non æstimabitur alius ad eum, qui adinuenit omnē viam disciplinæ, & dedit eā Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. De filio dicit: Ipse enim est cum hominibus cōuersatus. Et dicit: Hic est deus noster, non æstimabitur alius ad eum. Quid discutimus eum, de quo tantus dicit propheta? Sanctus spiritus dicit quòd ad eum non possit alius æstimari. Quæ enim potest esse alia æstimatio, vbi diuinitatis vnitas est? Confitebatur hoc populus in periculis cōstitutus. Nesciebat quærere quæstionem, quia religionē timebat. Adesto sancte spiritus prophetis tuis quibus inesse consuesti, quibus credimus. Si prophetis non credimus, sapientibus credo huius mundi? Sed vbi sapiens, vbi scriba? Rusticus noster cùm ficus inserer et, inuenit quod philosophus ignorauit. Quæ stulta sunt enim huius mundi elegit deus, vt cōfundat quæ sunt fortia. Credimus Iudæis, quia notus aliquando in Iudæa deus. sed hoc ipsum negant, propter quod credimus, quia non nouerunt patrem, qui filium negauerunt. Vnum deum cōmunis natura testatur, quia vnus est mundus. Vnum deum fides significat, quia vna fides noui & veteris testamenti. Vnum spiritum sanctum testificatur gratia, quia vnum baptisma in nomine trinitatis est. Vnum deum prophetæ dicūt, apostoli audiunt. Vnum deum Magi crediderūt, & aurum thus & myrram supplices ad Christi cunabula detulerunt. Auro regem fatentes, vt deum thure venerantes. Thesaurus enim regni, sacrificium dei. myrrha est sepulturæ. Quid igitur voluerunt sibi mystica munera inter abiecta præsepia, nisi vt intelligeremus in Christo differentiam diuinitatis & carnis? Vt homo cernitur, vt dominus adoratur, latet in pannis, sed fulget in stellis. Cunæ nascentem indicant, & stellæ dominan-

Ioan. 14.
Deute. 6. Matth. 6. Luc. 16. Deut. 6. Genes. 19. Gen. 1.
Psalm. 44.
Ioan. 10.
1. Corin. 8.
Psalm. 91.
Hierem. 4.
Baruc. 3.
Esaiæ. 33. 1. Cor. 1.
Psalm. 75.
Matth. 2.

tem. Caro est quæ inuoluitur, diuinitas, cui ab angelis ministratur. Ita nec dignitas naturalis maiestatis amittitur, & assumptæ carnis veritas comprobatur. Hæc est fides nostra. Sic se deus cognosci voluit ab hominibus, sic tres pueri crediderunt, nec incendia circumiecta senserunt, cū infidos noxius ignis exureret, & fideles innoxia flamma roraret, quibus aliorum incendia refrigerabant, quia merito fidei perdiderat suam pœna naturam. Aderat enim in specie angeli qui monebat, vt in numero trinitatis, vnius esset laudatio potestatis. Benedicebatur deus, videbatur in angelo dei filiꝰ, sancta & spiritalis in pueris gratia loquebatur.

Daniel. 3.

Expositio dogmatis Arriani. *Caput III.*

NVnc considerem⁹ quas Arriani dei filio inferant quæstiones. Dissimilem patri dicunt esse dei filiū. Hoc si homini obiiciatur, iniuria est. Ex tempore cœpisse dicunt dei filium, cùm cōditor ipse sit temporum. Homines sumus, & esse nolumus temporales. Ex tempore cœpimus, & sine tempore futuros esse nos credimus, & fieri nos optamus æternos. Et quomodo negare possumus dei filium sempiternum, quē sempiternum docet atque demonstrat natura non gratia? Creatum dicunt. Quis authorem inter opera sua deputet, vt videatur id esse quod fecit? Bonum negant. Sacrilega vox ipsa se damnat, vt indulgentiam sperare non possit. Negant verum dei filium, negāt omnipotentem, cùm fateantur omnia facta per filium, omnia creata per dei esse virtutem. Quid est enim virtus, nisi perfecta natura? Negant etiam diuinitate vnum esse cum patre. Deleant ergo euangelium, deleant Christi vocem. Ipse enim dixit: Ego & pater vnum sumus. Non ego hoc dico, Christus dixit: Nunquid fallax, vt mentiretur? Nunquid impius, vt quod non erat vsurparet? Sed singula suis locis plenius digerentur. Nunc quoniam hæreticus dicit esse dissimilem, idque versutis disputationibus adstruere nititur, dicendum est nobis quod scriptum est: Cauete ne quis vos deprędetur per philosophiam, & inanem seductionem secundum traditionem hominum, & secundum elementa huius mūdi, & non secundum Christum, quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Omnem enim vim venenorum suorum in dialectica disputatione constituūt, quæ philosophorum sententia definitur non adstruēdi vim habere, sed studium destruēdi. Sed non in dialectica cōplacuit deo saluum facere populum suum. Regnum enim dei in simplicitate fidei est, non in contentione sermonis.

Ioan. 10.
Coloss. 2.
1. Cor. 4.

Non esse dissimilem patri filium dei. *Caput IIII.*

DIssimilem igitur dicūt esse. Nos negamus, imò potius horremus hanc vocem. Sed nolo argumento credas sancte Imperator, & nostræ disputationi, scripturas interrogemus, interogemus apostolos, interrogemus prophetas, interrogemus Christū. Quid multa? patrem interrogemus cuius honori studere se dicunt, si filius degener iudicetur. Sed non est honorificentia boni patris, filij iniuria. Non potest bono patri placere si filius degenerasse potius à patre, quàm patrem æquasse credatur. Da veniam sancte Imperator, si ad ipsos paulisper verba conuerto. Sed quem potissimū legam, Eudoxium, Eunomiúmve, an Arrium vel Aëtium eius magistros? Plurima enim nomina, sed vna perfidia, impietate nō dissonans, communione discordans, non dissimilis fraude, sed cogitatione discreta. Cur enim secum nolint conuenire, non intelligo. Eunomij personam diffugiunt Arriani, sed eius perfidiam asserunt, impietatem exequuntur. Aiunt eum prodidisse effusius quæ Arrius scripserat. Magna cæcitatis effusio. Authorem probāt, executorem refutant. Itaq; nunc in plures sese diuisere formas. Alij Eudoxium, alij Eunomium vel Aëtiū, alij Palladium vel Demophilū atque Auxētium, vel perfidiæ eius hæreses sequuntur, alij diuersos. Nunquid diuisus est Christus? Sed qui eum à patre diuidunt, ipsi se scindunt: & ideo quoniam communiter aduersus ecclesiam dei quibꝰ inter seipsos non conuenit, conspirarunt, communi nomine hæreticos quibus respondendum est nominabo. Hæresis enim, velut quædam Hydra fabularum, vulneribus suis creuit. Et dum sæpe reciditur, pullulauit, igni debita, incendióque peritura. Aut velut quædam monstruosi Sylla portenti

1. Cor. 1.
Hydra.
Sylla.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tenti in varias formas distincta perfidiæ, velut superne vacuum Christianæ sectę nomẽ obtendit. Sed quos in illo impietatis suæ freto miseros inter naufragia fidei repererit fluctuantes, beluinis succincta prodigiis tetri dogmatis sæuo dente dilacerat. Cuius speluncam sancte Imperator, vt ferunt nautæ, cæcis latebris inhorrentẽ, omnémque eius viciniam ceruleis canibus inter perfidiæ saxa resonãtem, clausa quodammodo præterire aure debemus. Scriptum est enim:

Eccli.28. Sepi aures tuas spinis. Et alibi: Videte canes, videte malos
Philip.3. operarios. Et iterum: Hæreticum post primam correptionẽ
Ad Titũ.3. deuita, sciẽs quia subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit, cùm sit proprio iudicio damnatus. Itaque tanquam boni gubernatores quo tutius prætermeare possimus, fidei vela tendamus scripturarúmq; relegamus ordinẽ. Apostolus dicit

Coloss.1. imaginem patris Christum esse. ait enim quòd ipse sit imago dei inuisibilis, primogenitus vniuersæ creaturæ. Primogenitus, inquit, non primo creatus, vt & genitus pro natura, & primus pro perpetuitate credatur. Alibi quoque Apostolus asseruit quòd ipsum posuit hæredem omnium, per quẽ

Hebr.1. fecit & secula, qui est splendor gloriæ, & character substantię eius. Imaginem Apostolus dicit, & Arrius dicit esse dissimilem. Cur imago, si similitudinẽ non habet? In picturis homines nolunt esse dissimiles, & Arrius dissimilem patrẽ contendit in filio, & vult vt pater dissimilem genuerit sui, quasi impotens qui generare similem non potuerit. Prophetæ

Psalm.35. dicunt: In lumine tuo videbimus lumen. Prophetæ dicunt:
Sap 7. Splẽdor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Vide quanta dicantur. Splendor, quod claritas paternæ lucis in filio sit. Speculum sine macula, quod pater videatur in filio. Imago bonitatis, quod non corpus in corpore, sed virtus in filio tota cernatur. Imago docet non esse dissimilem, character expressum esse significat, splendor signat æternum. Imago itaque non vultus est corporalis, non fucis composita, non ceris, sed simplex de deo, egressa de patre, expressa de fonte. Per hãc imaginem Philippo patrem dominus demonstrauit, dicens:

Ioan.14. Philippe, qui me videt, videt & patrem. Et quomodo tu dicis, ostende nobis patrem? Non credis quia ego in patre, & pater in me est? Videt enim in imagine patrem, qui videt in filio. Vides quam imaginem dicat. Imago ista veritas est, imago ista iustitia est, imago ista dei virtus est, nõ muta, quia verbum est: non insensibilis, quia sapientia est: non inanis, quia virtus est: non vacua, quia vita est: nõ mortua, quia resurrectio est. Vides ergo quia dum imago dicitur, patrẽ significat esse cuius imago sit filius, quia nemo potest ipse sibi imago sua esse. Plura possem de filio testimonia dicere, sed ne fortè ipse sibi nimium fauisse dicatur, patrem interrogemus. Nempe ipse dixit: Faciamus hominem ad imaginem

Genes.1. & similitudinem nostram. Pater filio dicit: Ad similitudinem nostram: & tu dissimilem filium dei dicis? Ioãnes dicit:

1.Ioan.3. Dilecti filij dei sumus, & nondum apparet quid erimus. scimus quia si reuelatum fuerit, similes ei erim⁹. O improuida amentia. O impudens peruicacia, homines sumus, & in quo possumus, ad similitudinẽ dei erimus, & similẽ audemus dei

Genes.1. filium denegare? Ergo pater dicit: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostram. In principio ipsius mundi patrem & filium esse audio, & vnum opus cerno. Audio loquentem, agnosco facientem, sed & patris & filij vnam imaginem, vnam similitudinem lego. Similitudo hæc non diuersitatis, sed vnitatis est. Quod igitur tibi vsurpas, filio dei derogas, cùm vtiq; nisi per imaginem dei, ad imaginem dei esse non possis.

De sempiterno dei filio. *Caput V.*

CLaret igitur non esse dissimilem, & ideo procliuior via est vt etiam sempiternum esse fateamur, cùm similis sempiterno vtique sempiternus sit. Si autem patrem sempiternum dicimus, & hoc idem filium denegamus, dicimus esse dissimilem. Sempiterno enim temporale dissimile est. Clamat propheta sempiternũ, clamat & apostolus sempiternũ. Plenum est vetus testamentum testimonis filij sempiterni, plenum est nouum. Ordinem ergo teneamus. Scriptum est in veteri testamento, vt

Esaiæ.43. vel vnum è pluribus dicam: Ante me non fuit alius deus, &

A post me non erit. Nihil ergo argumentabor, teipsum interrogo. Quis hoc dicit, pater, an filius? Vtrum dixeris, eo te conuinci intelliges, vel si credas, doceri. Quis ergo hoc dicit, pater, an filius? Si filius, ante me, inquit, non fuit alius deus: si pater, post me, inquit, non erit. hic priorem, ille posteriorem non habet, inuicem in se, & pater in filio, & filius in patre cognoscitur. Cùm enim patrem dixeris, eius etiam filium designasti, quia nemo ipse sibi pater est. Cùm filium nominas, etiam patrem eius fateris, quia nemo ipse sibi filius est. Itaque nec filius sine patre, nec pater potest esse sine filio. Semper igitur pater, semper & filius. In principio enim Ioan.1.
erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. hoc erat in principio apud deum. Erat, inquit, apud deum. Erat, erat, erat, erat, ecce quater erat. Vbi impius inuenit quòd non erat? Alibi quoque Ioannes in epistola sua 1.Ioan.1.
dicit quod erat in principio. indefinite tenditur erat. Quicquid excogitaueris, erat filius. Omnes autẽ hæreses hoc ca-
B pitulo breui piscator noster exclusit. Quod enim erat in principio, non includitur tempore, non principio præuenitur. Ergo Arrius conticescat. Quod autem erat apud deum, non commixtione confunditur, sed manẽtis verbi apud patrem solida perfectione distinguitur, vt Sabellius obmutescat. Et deus erat verbum. Non ergo in prolatione sermonis hoc verbum est, sed in illa cœlestis designatione virtutis, vt confitetur Fotinus. Quod verò erat in principio apud deum, sempiternæ diuinitatis in patre & filio inseparabilis vnitas edocetur, vt erubescat Eudoxius, & Eunomius.
Postremo cum omnia per ipsum facta dicantur, ipse condi- Ioan.1.
tor noui vtique testamenti & veteris designatur, vt Manichæus locum tentationis habere non possit. Ita piscator bonus intra vnum omnes rete conclusit, vt faceret inhabiles fraudi, quamuis essent inutiles captioni. Dic mihi hæretice, dat enim veniam clementissimus Imperator, vt te non obloquendi studio, nec audiendi cupiditate, sed exponẽdi gra-
C tia paulisper alloquar. Dic mihi inquam, Fuit ne aliquando tempus quo omnipotens deus pater non erat, & deus erat? Tempus, inquis nõ adstruo. Bene & argute. Si enim tempus dixeris, teipsum cõuinces, quia necesse est asseras fuisse tempus ante filium, cùm filius temporis author sit, & creator. Non potest enim post opus suum ipse cœpisse. Necesse est igitur authorem operis sui esse fatearis. Ante tempora, inquis, non nego filium. Sed cùm filium dico, ostendo priorem patrem, quia pater, inquis, filio prior est. Quid est hoc? Negas esse tempus ante filium, & tamen nescio quid ante filium vis præcessisse quod temporis sit, & ostendis media nescio quæ molimina fuisse generandi, in quo generationem patris significas temporalem. Nam si pater esse cœpit, deus ergo primo erat, postea pater factus est. Quomodo ergo immutabilis deus? Si enim ante deus, postea pater, vtique generationis accessione mutatus est. Sed auertat deus hanc amentiam. Nos enim ad impietatem eorum redarguendam, hanc retulimus quæstionem, quia pia mens generationem sine tempore asserit, vt & sempiternum patrem cum fi-
D lio dicat, nec aliquando asserat esse mutatum. Iungat igitur honorificentia patri filium, quem diuinitas iunxit: non separet impietas, quem generationis proprietas copulauit. Honorificemus filium, vt honorificemus & patrem, sicut in euangelio scriptum est. Sempiternitas filij, paternæ maiestatis insigne est. Si iste non semper fuit, ergo ille mutatus est. sed si semper fuit filius, ergo nec pater aliquando mutatus est, qui immutabilis semper est. Itaque videmus quòd illi qui volunt negare filium sempiternum, volunt patrem docere esse mutatum. Accipe aliud quo clareat filium sempiternum. Apostolus dicit quòd dei sempiterna virtus sit at- Rom.1.
que diuinitas. Virtus autem dei Christ⁹ est. Scriptum est e- 1.Corin.1.
nim Christum esse dei virtutem, & dei sapientiam. Ergo si Christus dei virtus, quia virtus dei sempiterna, sempiternus igitur & Christus. Non ergo ex vsu generationis humanæ calumniam hæretice instruas, neque ex nostro sermone componas. Neque enim angustis sermonibus nostris, immensę magnitudinem possumus diuinitatis includere, cuius magnitudinis non est finis. Nanque hominis generationem si definire contendas, tẽpus ostendis. Generatio autem

diuina

Universidad de Deusto
Biblioteca

diuina supra omnia est. Late patet, supra omnes cogitationes ascendit & sensus. Scriptū est enim: Nemo venit ad patrē nisi per me. Quicquid igitur de patre cogitaueris, quālibet eius æternitatem, non potes de eo aliquid nisi per filiū cogitare, nec potest vllus ad patrem nisi per filium transire sensus. Hic est, inquit, filius meus dilectissimus. Est, inquit, quod indefinenter est. Vnde & Dauid, In æternum, inquit, domine permanet verbum tuum in cœlo. Quod enim manet, nec substantia nec æternitate deficit. Quæris à me, quomodo si filius sit, nō priorem habeat patrem. quæro itē abs te, quando aut quomodo filium putes esse generatum? Mihi enim impossibile est generationis scire secretū. Mēs deficit, vox silet, non mea tantum, sed angelorū. Supra potestates, supra angelos, supra Cherubim, supra Seraphim, supra omnem sensum est, quia scriptum est. Pax autem Christi quæ est supra omnem sensum. Si pax Christi supra omnē sensum est, quemadmodum non est super omnem sensum tanta generatio? Tu quoque manum ori admoue, scrutari non licet superna mysteria. Licet scire quod natus sit, non licet discutere quemadmodum natus sit. Illud negare mihi non licet, hoc quærere metus est. Nam si Paulus ea quæ audiuit raptus in tertium cœlum, ineffabilia dicit, quomodo nos exprimere possumus paternæ generationis arcanum, quod nec sentire potuimus, nec audire? Verum si me ad cō suetudinem trahis generationis humanæ, vt patrem dicas priorem, vide vtrum ad generationem dei, terrenæ generationis exempla conueniāt. Si secundum hominem loquamur, negare non poteris priores esse inter homines *patris quàm filij passiones. Prior creuit, prior senuit, prior doluit, prior fleuit. Si igitur hic tempore minor, ille antiquior passione. Si hic generationis incurrit ætatem, nec ille generandi euasit pudorem. Quid te ista quæstionum tormenta delectant? Audis dei filium, aut dele nomen, aut agnosce naturam. Audis vterum, agnosce generationis perspicuæ veritatem. Audis cor, verbum intellige. Audis dexteram, cognosce virtutem. Audis os, cognosce sapientiam. Non hæc sunt in deo corporaliter æstimanda. Incomprehensibiliter generatur filius. Impassibiliter generat pater, & tamē ex se generauit, & ante omnem intellectū generauit deus verus deum verum. Pater diligit, & tu discutis: pater cōplacet, & tu cum Iudæis inuides: pater honorificat, & tu cum gētibus conuitiaris? Queris à me, vtrum prior non possit esse qui pater est. Quæro à te, vt doceas quando pater fuerit prior: aut testimonijs, aut argumentis collige veritatē. Si testimonijs, accepisti vtique sempiternam dei esse virtutē. Legisti etiā dicentem: Israel si me audieris, nō erit in te deus recens, neque adorabis deum alienum. Aliud horum æternitatem, aliud proprietatem substantię indifferentis significat, vt neque posteriorem neque alterius diuinitatis filium esse credamus. Nam si posterior est, recens est: & si vnius non est diuinitatis, alienus est. Sed nec posterior, quia recēs nō est: nec alienus, quia ex patre natus, quia supra omnia est deus benedictus in secula, sicut scriptum est. Sed si alienum putant, cur adorant eum, cum scriptū sit: Neque adorabis deū alienum? Aut si non adorant, fateantur, & finis est, ne quem sub religiosi nominis professione decipiant. Hæc nēpe sunt testimonia scripturarū. Aut si habes aliud, proferre debebis. Superest vt & argumentis veritas colligatur. Quanquā etiam humanis testimoniis argumenta cedere soleant, argumētare tamē hæretice vt voles. Vsu, inquis, accipimus, eo qui nascitur priorē, esse qui generat. Persequere igitur omnia vestigia consuetudinis: & si cætera conueniunt, non obsisto quin & istud requiras. Si autem nulla concordant, quemadmodum cum desint cętera, hoc solum exigis? Ergo quia vsum requiris, quādo generatus est ex patre, paruulus fuit, vidisti in cunis infantulum vagientem? Processus aliquos accepit ætatis? Si enim infirmitatem generationis habuit, necesse est vt non solum nascendi, sed etiam viuendi inciderit infirmitatem. Si fortasse eò prolaberis amentię, vt de dei filio ista non abnuas, qui eum ex infirmitate metiris humana: quid si deum negare non potes nomine, infirmitate tamen hominem vis probare? Quid si dum filium discutis, patrem arguis: & dum Christo præiudicas, patrem adiudicas? Nam si diuina generatio subiecta tempori fuit, & id ex vsu generationis vsurpatur humanæ, ergo & pater corporali vtero portauit filium, decem mensium curriculis onus vexit? sed quomodo sine sexu altero generationis vsus? Vides solēnem generationis seriem non cœpisse, & tu part* cuiusdā corporei necessitates putas fuisse solēnes. Tu vsum quæris, ego sexum. Tu tēpus exigis, ego ordinē. Tu finem discutis, ego quæro principium. Nempe finis ex principio, non principium pendet ex fine. Omne, inquis, quod natum est, principium habet. Et ideo quia filius est, principium habet, & ex tempore esse cœpit, quod ipsorū ore sit dictum. Ego autem filium natum esse profiteor. quod reliquum est impietatis, horresco. Deum confiteris homo, & tali circumscribis calumnia? Deus hanc auertat* amentiam. Rursus obiiciunt: Ergo non est filius si non habet quæ habent filij. Ignoscat mihi pater, ignoscat mihi filius, ignoscat spiritus sanctus, quæstionem pro pietate* referre cupienti. Est certe pater, & manet semper, sunt etiam creaturæ pro dispositione diuina. Est ergo aliquid eorum quod non subiectum sit aut locis, aut temporibus, aut creationi, aut causſæ alicui vel authori? Profecto nihil. Quid ergo dicitis? Est horum aliquid quo egeat pater? Impiū est dicere. Ergo aut definite quæ creaturarum sunt aptare diuinitati, aut si comparare contēditis, considerate quò vestra procedat impietas, quod absit vel in sensus nostros aliquando veniat. Nos enim piam responsionē tenemus. Nanque omnipotēs deus est, & ideo nullo eorum pater indiget, quia non habet mutationem sui aliquam vel profectum quo nos egemus, quorum infirmitas ex huiusmodi rebus profectum accipit. Qui autem omnipotens est, vtique non creatus, & sine loco, & supra tempora est. Nihil enim ante deū. imò hoc ipsum verbum, ante deum dicere esse aliquid, graue. Ergo si ita est, quia nihil horum est in deo patre quæ profectū significent, quia deus est: nihil horum aptari etiam potest dei filio, vt vel initium accipiat vel profectum, quia deus verus ex deo vero est. Ergo quia visitatum non reperimus ordinem, acquiesce Arriane præcipuam filij generationem fuisse. Acquiesce, inquam: & si mihi non credis, erubesce vel dei vocem dicentis: Cui me similem existimatis? Et iterum: Quia non sicut homo, ita & deus. Etenim si operatio dei præcipua est, quia non manibus operatur aliquid, non labore cōficit, non diebus absoluit. (Ipse enim dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt) cur non credamus præcipuam generationem esse eius in filio, cuius præcipuam operationem in operibus eius agnoscimus? dignum certe est vt specialiter & præcipue videatur generasse filium. Habeat generationis inusitatæ gloriam, qui habet potestatis inusitatæ gratiam. Nō solum admirabilis ex patre generatio Christi, sed admirabilis etiam ipsa generatio eius ex virgine. Tu illam dicis nostræ similem conceptionis, & ego probo istam nostræ esse dissimilem, imò te ipsum cogā fateri. Dic quēadmodum sit natus ex Maria, quo vsu vterus eum habuerit virginalis, quomodo sine semine viri partus, vnde virgo prægnās, quemadmodum puella mater ante fœta, quàm copulā vxoris experta? causſa deerat, & generabatur filius. Vnde ergo legis nouatæ part*? Si igitur in virgine vsus defuit generationis humanæ, quemadmodū in deo patre proprię generationis vsū requiris? Certe vsus in sexu est: quia sexus in carne est. Vbi ergo caro non est, quemadmodum carnis infirmitatem exigis? Nemo meliorem discutit. Credere tibi iussum est, & non discutere permissum est. Scriptū est enim: Credidit Abrahā deo. Nec solum in generatione filij sermo defecit, sed etiam in operibus dei. Scriptum est enim: Omnia opera eius in fide. Opera ergo eius in fide, generatio sine fide? Et discutimus quæ non videmus, qui iubemur credere magis quàm discutere quæ videmus? Dicet aliquis: Quomodo generatus est filius quasi sempiternus, quasi verbum, quasi splendor lucis æternæ, quia simul splēdor operatur vt nascitur? Apostoli istud exemplum est, nō meum. Noli ergo credere quod fuerit vel momentum aliquod quo fuerit sine sapientia deus, aut sine splendore lux. Noli Arriane ex nostris æstimare diuina, sed diuina crede vbi humana nō inuenis. Rex gentilis in igne cū tribus pueris He-

Ioan. 6.
Matth. 17.
Psalm. 118.
Philipp. 4.
2. Corin. 12.
Psalm. 80.
Roma. 9.
Num. 23.
Psalm. 148.
Gene. 15.
Psalm. 32.

* in homine
* auerruncassit.
* pprietatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Danie.3. ris Hebræis quarti quasi angeli vidit figuram: & quia præ-
stare putabat angelis dei filium, quem nō legit sed credi iu-
Gene.10. dicauit. Abraham quoque tres vidit, & vnum adorauit. Pe-
Matth.17. trus in monte Moysen & Heliā cum filio dei vidit, nec er-
rauit in natura, nec errauit in gloria. Denique quid facere
deberet, non illos, sed Christum interrogauit. Nam etsi tri-
bus parabat obsequium, vnius tamen expectabat imperiū.
Sed quoniam vel tabernaculorum numerum deferendum
tribus simpliciter æstimauit, emendatur dei patris authori-
tate dicētis: Hic est filius meus dilectissimus, ipsum audite.
Ibidem. id est, quid cōseruos tuos cum dominos socias tuo? Hic est
filius meus, non Moyses filius, non Helias filius, sed hic fi-
lius. Sensit emendationem apostolus, procidit in faciem cō
sternatus patris voce, & filij claritate. Sed eleuatur à filio,
qui iacētes erigere cōsueuit. Vnū vidit, solū vidit dei filiū.
Recesserunt enim seruuli, vt solus dominus qui solus desi-
gnabatur, filij videretur. Quid igitur sibi vult illa visio, nō
æqualitatem Christi seruorūq; significans, sed mysteriū si-
guans, nisi vt appareret nobis quod lex & prophetæ cū eu-
angelio congruentes, sempiternum dei filium quem annū-
ciauerāt, reuelarent? Ergo & nos cum audimus ex vtero fi-
lium, ex corde verbum, credamus quia non plasmatus ma-
nibus, sed ex patre natus: non artificis opus, sed progenies
est patris. Et ideo qui dicit: Hic est filius meus, non dixit:
hic est temporalis: non dixit, hæc est creatura mea, hæc fa-
ctura mea, hic seruus meus, sed hic filius meus, quem vide-
tis in gloria. Hic est deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob,
qui apparuit in rubo Moysi, de quo Moyses ait: Qui est, mi
Exod.3. sit me. Nō pater in rubo, nō pater in eremo, sed filius Moysi
Acto.7. locutus est. Denique de ipso Stephanus dixit: Hic est qui
fuit in ecclesia in eremo. Hic est ergo qui legem dedit, ipse
qui locutus est Moysi dicens: Ego sum deus Abrahā, deus
Isaac, deus Iacob. Hic est deus patriarcharum, hic est deus
prophetarum. Filiū ergo legimus. mens tua percipit lectio-
nem, edat lingua confessionem. Auser hinc argumenta vbi
sides quæritur, in ipsis gymnasiis suis iā dialectica taceat.
Nō quæro quid loquantur philosophi, requiro quid faciāt,
soli in suis gymnasiis remanserunt. Vide quàm fides argu-
mentis præponderet. Illi quotidie à suis consortibus dese-
runtur qui copiosè disputant, isti quotidie crescunt qui sim
pliciter credunt. Non creditur philosophis, creditur pisca-
toribus. non creditur dialecticis, creditur publicanis. Illi
voluptatibus & deliciis orbem ligarunt, isti ieiuniis & do-
loribus exuerunt. Plures itaque iam cœpit illicere iniuria
quàm voluptas. Nunc videamus quo distant à gentilibus
Arriani. Illi deos appellant dispares sexu, dissimiles pote-
state: isti trinitatem asserunt differentis diuinitatis, & dissi-
milis potestatis. Illi deorum suorum principiū asserunt tem
porale, & isti Christum cœpisse ex tēpore mentiūtur. Nō-
ne ex philosophia omnem impietatis suæ traxerunt colo-
rem? Illi tamen quod venerantur amplificāt, isti dei filium
creaturam asserunt esse, qui deus est.

Non esse creaturam dei filium. *Cap. VI.*

PAtuit, vt arbitror, sancte Imperator, neque dissi-
milem esse patris, neque ex tempore esse dominū
Iesum. Restat vt illud quoque sacrilegium redar-
guatur, & probemus creaturam non esse dei filiū:
in quo nobis præsentis oraculum lectionis aspirat. Audiui-
Marci.16. mus enim legi dicente domino: Ite in orbem vniuersum, &
prædicate euangelium vniuersæ creaturæ. Qui vniuersam
creaturam dicit, nullam excipit. Et ideo vbi sunt qui crea-
turam Christum appellant? Nam si creatura esset, nunquid
ipse sibi mandaret euangelium prædicari? Non igitur crea-
tura est, sed creator, qui docendæ creaturæ discipulis suis
Roma.8. mandat officium. Non ergo creatura Christus. Vanitati e-
nim creatura subiecta est, sicut apostolus dixit. Nūquid er-
go Christus subiectus est vanitati? Rursus iuxta eundem a-
postolum, Creatura cōgemisit & comparturit vsque nūc.
Nunquid ergo Christus congemisit & cōparturit qui no-
2.Corin.3. stros à morte gemitus liberauit? Creatura, inquit, liberabi-
tur à seruitute corruptionis. Videmus igitur magnam inter
creaturam & dominum esse distantiam, quia seruitus crea-
tura est, dominus autem spiritus est. vbi autem spiritus do-
mini est, ibi libertas. Quis hunc induxit errorem, vt eū qui
creauit omnia, qui fecit omnia, diceret creaturam? Num ip-
se dominus se creauit? Si enim lectum est quod per ipsum o-
mnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil: nunquid ipse se Ioan.1.
fecit? Si lectum est quod negari non potest, quia deus in sa-
pientia fecit omnia: nunquid verisimile videri potest quia à
Psal.103. seipsa est facta sapiētia? Legimus genitum, quia pater dixit:
Ego ex vtero ante luciferum genui te. Legimus primoge-
nitum filium, legimus vnigenitum. Primogenitū, quia ne-
mo ante ipsum. Vnigenitum, quia nemo post ipsum. Legi-
Esaiæ.53. mus etiam: Generationem eius quis enarrabit? Generatio-
nem, inquit, non creationem. Quis his tantis ac talibus con
ferri potest? Ostendit etiam dei filius distantiam generatio-
Ioan.20. nis & gratię dicens: Ascendo ad patrem meum, & patrē ve-
strum. deum meum, & deum vestrum. Non dixit: Ascendo
ad patrem nostrum, sed ascēdo ad patrem meum, & patrem
vestrum. Separatio ista diuersitatē ostendit, quod illius ge-
nitor, noster creator sit. Et addidit: Deum meū, & deū ve-
strum, quia licet ipse & pater vnum sint, & illi pater sit pro-
prietate naturæ, nobis deus pater cœperit esse per filiū non
naturæ iure, sed gratię: tamen vtramque naturam hic signi-
ficare videtur in Christo, & diuinitatis & carnis. Diuinita-
tis ex patre, carnis ex matre. Illamq; ante omnia, istamq; ex
virgine. Denique ante patrē vt filius nominauit, deū postea
vt homo nuncupauit. Vbique autem deum suum quod ex
Psal.21. persona dicat hominis, testimonia docent. Deus deus meus
respice in me, quare me dereliquisti? Et alibi: De vētre ma-
Ibidem. tris meæ deus me' es tu. Et supra quasi homo patitur, & in-
fra homo est qui ex matris ventre iactatur. Itaq; cum dicit:
De ventre matris meæ deus meus es tu, significat eum qui
pater semper erat, ex illo deum sibi esse, ex quo de ventre
matris iactatus est. Cum igitur in Euangelio, in Apostolo,
in prophetis generationem Christi legerimus, vnde audent
dicere creatum esse vel factum? Et quidem in quo creatum
legerint, in quo factum, considerare deberent. Edoctū est
enim dei filium de deo esse genitū, de deo natum. Factum
autem in quo legerint, diligenter aduertāt. Non enim deus
factus, sed deus dei filius natus est. Postea autem secundum
carnem homo factus ex Maria est. Si mihi non credunt, cre
dant apostolo dicenti: Postquàm vero venit plenitudo tem Gala.4.
poris, misit deus filium suum factum ex muliere, factū sub
lege. Filium, inquit, suum, non vnum de multis: non cōmu-
nem, sed suum. Suum cum dicit, generationis æternæ pro-
prietatem signauit. Hunc postea factum ex muliere asse-
ruit, vt factura nō diuinitati, sed assumptioni corporis ad-
scriberetur. Factum ex muliere per carnis susceptionē. Fa-
ctum sub lege per obseruātiam legis. Generatio autem illa
cœlestis ante legem, ista post legem.

Quod facturam uel creaturam dei filium dicant Arriani.
Caput VII.

VNde & illud vane iactare consuerunt quod scri-
ptum est? Et deum eum & Christum fecit deus.
Imperiti legant totū & intelligant. Sic enim scri-
ptum est: Et deum eum, & Christum fecit deus, Actor.2.
hunc Iesum quem vos crucifixistis. nō diuinitas crucifixa,
sed caro est. Hoc vtique fieri potuit quod potuit crucifigi.
Nō ergo factura dei filij. Faceſſat igitur & illud de quo ca-
lumniari solēt, & discant quemadmodū dictum sit: Domi-
nus creauit me. nō dixit, pater creauit, sed dominus creauit
me. Caro dominum cognoscit. Gloria patrē significat. Crea
tura nostra dominum cōfitetur. Charitas patrē nouit. Itaq;
quis ignoret quia ob causſam incorporationis hoc dicitur?
In eo igitur se creatum dicit, in quo & hominem testifica-
tur dicēs: Quid me quæritis occidere hominem? In quo & Ioan.7.
crucifixus est, mortuus & sepultus est. Nec dubitādū quod
præteritum posuit quod erat futurum. Hæc enim consue- Prophetiæ
tudo est prophetiæ, vt quæ futura sunt, vel quasi præsentia cōsuetudo.
vel quasi facta dicantur. Denique in Psal.xxj. legisti: Tauri
pingues obsederunt me. Legisti etiam: Diuiserunt sibi ve-
stimenta mea. Quod euangelista de tempore passionis pro-
phetatum esse significat. Deo enim quę sunt futura presen-
tia sunt: & ei cui præcognita sunt omnia, ventura pro factis
sunt, sicut scriptum est: Qui fecit quæ vētura sunt. Nec mi- 2.Timo.1.
rum si

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum si ante secula fundatum se esse dicit, cum legeris prædestinatum ante tempora secularia. Quam verum de incarnatione id videatur expressum, declarant sequentia. Sapiétia, inquit, ędificauit sibi domũ, & subdidit columnas septẽ, & inter duas hostias miscuit in cratere vinum suũ, & parauit suam mensam, & misit suos seruos conuocans cũ altissima prædicatione dicens: Qui est insipiens, declinet ad me. Nonne in euangelio post incarnationem hæc omnia videmus esse completa? quod sacri cõuiuij celebrauit mysteria, quod apostolos misit, voce clamauit * dicés: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Ergo sequentia respondent prioribus, & totius cursum incarnationis videmus prophetiæ expositione digestum. Multa alia documenta præsto esse possunt huiusmodi de incarnatione dicta videri. Sed non me inuoluo libris, ne tractatus videatur esse diffusior. Nũc ipsos Arrianos interrogo vtrum idem putent esse genitũ quod creatum? Si enim idem dicunt, nihil vtique distat inter generare & creare. Ergo quoniam & nos creati sumus, inter nos & Christum, inter Christum & elementa nulla distantia est. Sed quamuis amentes sint, id tamen non audebunt dicere. Postremo vt insipientiæ eorum quod verum non est indulgeam: si nihil, vt putant, distat in verbo: cur non eum quem colunt, meliore appellant nomine? Cur verbo non vtuntur patris? Cur abiiciunt quod honorificentiæ est, assumunt quod iniuriæ? Si autem distat inter creatum & genitum, vt ego arbitror: cum legerimus genitum, non vtique idẽ & genitum intelligemus & creatum. Dicãt igitur generatum ex patre, ex virgine procreatum: aut dicant quomodo dei filiꝰ & genitus & creatus, vna natura, & maxime deus diuersitatem non recipit. Certe facesset nostra sententia. Paulum interrogemus, qui spiritu dei plenus has præuidens quæstiones, generaliter contra gentes, specialiter contra Arrianos locutus ait diuino iudicio eos esse damnatos qui seruirent creaturæ potius quàm creatori. Deniq; sic habẽs: Tradidit illos deus in desideria cordis eorum, vt contumeliis afficiãt corpora sua inter semetipsos, qui commutauerunt veritatẽ dei in mendacium, & coluerunt & seruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui est deus benedictꝰ in secula. Prohibuit itaque me Paulus creaturæ seruire, sed Christo admonet seruiendum. Nõ ergo creatura Christus. Paulus, inquit, seruus Iesu Christi. Bonus seruus qui dominum recognoscit, ipse creaturæ seruire nos prohibet. Quemadmodũ ergo Christo ipse seruiret, si creaturam Christũ putaret? Aut igitur desinant colere quem creaturam appellant, aut desinant quem colere se simulant, dicere creaturam, ne sub appellatione cultorum sacrilegia grauiora committant. Detestabilior enim domesticus hostis quàm extraneus, & grauiꝰ scelus aduersus Christum, cum abutantur Christi nomine. Quem igitur meliorẽ interpretem quærimus scripturarũ, quàm illum doctorem gentium, vas electionis, electum de persecutoribus, qui Iesum quem persecutus fuerat, fatetur? Legerat vtique Salomonem plus quàm Arrius, & erat peritus in lege: & ideo quia legerat, non creatum Christum dicit esse, sed genitum. Legerat enim: ipse dixit, & facta sunt: ipse mãdauit, & creata sunt. Nunquid dicto factus est Christus? Nunquid mandato creatus est Christus? Quomodo autem creatura in deo esse potest? Etenim deus naturæ simplicis est, non coniunctæ atque cõpositæ, cui nihil accidat, sed solum quod diuinum est, in natura habeat sua, complens omnia, nusquam ipse confusus, penetrans omnia, nusquam ipse penetrandus, vbique totus, eodémque tempore vel in cœlo vel in terris vel in nouissimo maris præsens, visu incomprehensibilis, factu interpretabilis, sensu inæstimabilis, fide sequendus, religione venerandus, vt quicquid religiosius sentiri potest quicquid præstantius ad decorem, quicquid sublimius ad potestatem, hoc deo intelligas cõuenire. Ergo quia in filio cõplacet pater, crede quia dignus patre filius. Crede quia à deo exiuit filius, vt ipse testatur dicens: Ex deo processi & veni. Et alibi: A deo exiui. Qui ex deo processit, & à deo exiuit: nihil aliud potest habere nisi quod dei est. Vnde non solum deus, sed etiam verus deus. Verus è vero, & adeo verus, vt ipse sit veritas. Itaq; si nomẽ quærimus, veritas est, Si maiestatem quærimus naturalẽ, eo vsque filius dei verus est, vt & proprius. Scriptum est enim: Qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Tradidit vtique secundum carnem. Proprietas diuinitatis est, veritas proprietatis, misericordia pietatis, oblatio securitatis. Sed ne calumniarentur quia scriptum est, Tradidit eũ pater: ipse Apostolus alibi dixit: Pax à deo patre, & domino nostro Iesu Christo, qui se dedit ꝓ peccatis nostris. Et alibi: Sicut Christꝰ dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Si ergo & traditꝰ est à patre, & ipse se tradidit, apparet vnam esse operationẽ, vnam esse patris & filij voluntatem. Si naturalem ergo maiestatem quærimus, genitus est. Qui genitum inficiatur, propriũ negat. Qui proprium abnuit, communem cæteris arbitratur. Sin vero generationis ipsius proprietatem requirimus, ex deo exiuit. Nam cum in vsu nostro id sit exire quod iam sit, & ex interioribus secretis ꝓdire videatur quod exire perhibetur: angustis licet sermonibus proprietatem diuinæ generationis aduertamus, vt nõ ex loco aliquo videatur exisse, sed vt deus ex deo, filius ex patre. Nec videatur cœpisse ex tẽpore qui ex patre nascendo prodiit, vt dixit ipse qui natus est: Ex org altissimi prodij. Sed si naturam non agnoscunt, si nõ credunt scripturis, vel operibus credant. Cui dicit pater: Faciamus hominem: nisi ei quem verum filium sciret? In quo nisi in vno suam imaginem recognosceret? Non est vnum adoptiuus & verus: nec filius diceret, Vnum sumus: si se cũ vno qui verus non erat, ipse conferret. Faciamus ergo, dicit pater. qui dixit, verus est. Potest ne ergo verus non esse ille qui fecit: & quod dicenti defertur, facienti negatur? Quomodo autem nisi verum filium sciret, committeret ei voluntatis suæ vnitatem, & operis veritatem? Cum enim eadẽ faciat filius opera quæ pater facit, & quos vult viuificet filiꝰ, sicut scriptum est, nec differens potestate, & liber est voluntate: ita vnitas seruatur, quia & virtus dei in diuinitatis proprietate est, & libertas nõ in aliqua differentia, sed in vnitate est voluntatis. Turbati in freto Apostoli, licet adhuc non credentes corde, vbi primum sub pedibus domini ludere aquas, & inquieto maris æstu deambulãtis domini super aquas intrepida videre vestigia, subitóque naui quæ fluctibus turbaretur, vbi eam tamen Christus ascẽdit, placida æquora, & elementa conspexere famulantia, verum dei filium crediderunt dicẽtes: Vere dei filius est. Hoc idem cẽturio cum aliis qui secum erant, tremefactis mũdi cardinibus in passione domini, confitetur, & tu hæretice negas. Cẽturio dicit: Vere filius dei erat iste. Erat, inquit, centurio: & Arrianus dicit, non erat. Ille ergo generationis & veritatẽ & æternitatem asseruit, manu cruentus, sed mente deuotus. Tu hæretice veritatẽ generationis negas, tẽpus adscribis. vtinam manus potius quàm animũ cruentasses. Sed nec manu innocens, & mente feralis, quantum in te est mortem infers, qui infirmum opinaris. Imò, quod grauius est, etsi diuinitas vulnus sentire non possit, quod in te tamen est, maiestatem suã in Christo, non corpus interficere conaris. Verum igitur deum dubitare non possumus, quem verum dei filium & carnifices crediderũt, & dæmones fatebãtur: quorum nunc non testimonia requirũtur, sed tuistamen sacrilegiis præferuntur. Illos nominauimus vt erubescerés, diuina quoq; respõsa adhibuimus vt crederes. Clamat dominus per Esaiã: Seruientibus mihi vocabitur nomen nouũ, quod benedicetur super terram, & benedicent deum verum: & qui iurant super terram, iurabunt per deum verum. Hæc dixit Esaias quando vidit maiestatem eius. Hoc in euãgelio designatur, quod maiestatem viderit Christi, & locutus sit de eo. Accipe tamen quod etiam scripserit Euangelista Ioannes in epistola dicens: Scimus quoniam filius dei apparuit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus patrem, & simus in vero filio eius Iesu Christo. Hic est verus deus, & vita æterna. Verum Ioannes filium dei, & verum deum dicit. Ergo si verus deus, vtique non creatus, nihil fallax habens atque ficatum, nihil confusum atque dissimile.

Prouer. 9.

* clara.

Ioan. 7.

Roma. 1.

Ioan. 8.
Ioan. 16.

Psal. 148.

Roma. 8.

Gala. 1.

Ephe. 5.

Eccl. 24.

Genes. 1.

Ioan. 10.

1. Ioan. 5.

Matth. 14.

Matth. 27.

Esaiæ. 65.

Definitio patrum de fide. *Cap. VIII.*

Deus

Universidad de Deusto
Biblioteca

DEus igitur ex deo,lumẽ de lumine,verus deus de deo vero,ex patre natus,nõ factus, vnius substãtiæ cum patre.Sic nempe nostri secundũ scripturas dixerunt patres, qui etiam sacrilega dogmata ideo suis inserenda putauere decretis, vt Arrij perfidia ipsa se proderet, ne quasi fucis quibusdam & coloribus illita velaretur. Fucum enim faciunt qui non audent explicare quod sentiunt censoriè. Itaque impietas Arriana non expositione reseratur, sed damnatione detegitur: vt qui curiose gestit audire, prius damnatã cognoscere ne laberetur, quã expositam audiret vt crederet.

Expositio quæ Arrij perfidiam damnat. Cap. IX.

EOs, inquit, qui dicunt: Erat quando non erat, & antequàm nasceretur nõ erat: & qui ex nihilo factum, aut ex alia substantia vel ousia dicunt esse, aut mutabilem & conuertibilem dei filium, anathematizat catholica & apostolica ecclesia. Accepisti sãcte imperator eos qui talia asserunt, iure damnatos, non humana industria, non compositione aliqua: sed trecenti decem & octo, vt supra dixi, episcopi ad conciliũ conuenerũt. Sed vt in numero eorum per signum suæ passionis & nominis dominus Iesus suo probaret se adesse concilio, crux in trecentis, Iesu nomen in decem & octo est sacerdotibus. Hoc & in Ariminensi concilio habuit prima cõfessio, & post Ariminense concilium secunda correctio. Epistola ad imperatorem Constantium missa testatur correctionem, secuta concilia confitentur. Arrius ergo dicit: Erat quãdo non erat: sed scriptura dicit, erat: nõ dicit, non erat. Denique Ioãnes scripsit: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, hoc erat in principio apud deũ. Ecce quoties erat, & nusquam dixit quod non erat. Cui ergo credimus: Ioanni in Christi pectore recumbenti, an Arrio inter effusa se sua viscera volutanti, vt agnoscerem us similẽ Iudæ proditoris Arrij quoque fuisse perfidiam, quẽ similis pœna damnauit. effusa sunt enim & Arrij viscera. Pudet dicere vbi, atque ita crepuit medius prostratus in faciem, ea quibus Christũ negauerat fœda ora pollutus. Crepuit enim, sicut etiam de Iuda Petrus apostolus dixit, quia possedit agrum de mercede iniustitiæ, & in faciem prostratus crepuit medius, & effusa sunt omnia viscera eius. Nõ est fortuita mors vbi in sacrilegio pari pœnæ parile processit exemplum, vt idem subirent supplicium qui eundem dominum negauerunt, & qui eundem dominum prodiderũt. Veniamus ad alia. Arrius dicit: Antequàm nasceretur nõ erat, sed scriptura dicit omnia esse per filium. Quomodo ergo aliis dedit esse, qui non erat? Cum autem dicit impius, quãdo & ante, hæc vtique duo verba tempus ostendunt. Quomodo ergo negant tempus ante filium, & volũt prius fuisse quæ temporis sunt, cũ idipsum, quando & ante & aliquãdo non fuisse, sit temporis? Arrius dixit ex nihilo dei filiũ, quomodo ergo dei filius? Quomodo paterno generatus ex vtero? Quomodo eructuatũ ex corde verbum legitur, nisi vt ex intimo & inæstimabili patris intelligatur, vt scriptum est, prodisse secreto? Filius enim aut per adoptionẽ, aut per naturam est. Per adoptionem nos filij dicimur, ille per veritatẽ naturæ est. Quomodo ergo ex nihilo ille, qui ex nihilo fecit omnia? Non habet filium qui nescit vnde sit. Denique nec Iudæi habebãt filium, quia vnde esset nesciebãt. Et ideo dixit his domin⁹: Nescitis vnde veni. Et infra: Neq; me noscitis, neque patrem meum scitis. Qui enim negat ex patre filium, nec patrem ex quo est filius nouit, neque filiũ nouit qui patrẽ nescit. Arrius dicit: Ex alia substantia. Quæ igitur alia substãtia æquatur dei filio, vt ex ipsa dei filius sit, aut quomodo reprehendunt quia nos in deo aut vsiã Græce, aut Latine substantiam dicimus, cum ex alia dicẽdo substantia deum esse filium, etiam ipsi substantiam dei esse confirment? Sed si de nomine substantiæ aut naturæ diuinæ voluerint dicere, facile reuincuntur, quia & vsiã Græce, & Latine substantiam frequẽter scriptura memorauit. Et Petrus vult nos, vt legimus, diuinæ consortes fieri naturæ. Quod si ex alia substantia filium dicẽt, ipsi se reuincunt, & verbum substantiæ quod metuunt confitẽdo, & filiũ creaturis quibus præferre se simulant coæquabunt.* Arrius dicit creatu-

Ioan.1.

Actuum.1.

Ioan.8.

2.Petri.1.

*confitẽdo

ram dei filium, non sicut cæteras creaturas. Quæ enim creatura non sicut alia creatura est? Homo non vt angelus? terra non vt cœlum? sol non vt aqua? lumẽ nõ vt tenebræ? Nihil ergo præferendo donauit, sed ad simplices decipiẽdos, misero colore fraudem suæ impietatis obduxit. Arrius dicit mutabilem & cõuertibilem dei filiũ. Quomodo ergo deus sit mutabilis, cum ipse dixerit: Ego sum, ego sum, & nõ sum mutatus? Vere nunc mihi propheticum illud est confitendum, quod prophetaturus de domino præmittit Esaias dicens: O miser ego & compuncto corde, qui cum immunda labia habeam, in medio quoque populi inhabitem immunda labia habentis, vidi dominũ Sabaoth. Ergo si Esaias miserum se dicit, qui vidit dominum Sabaoth: quid ego de me dicam, qui cum immunda labia habeam, cogor de dei generatione tractare? Quid igitur de iis quæ metuo, loecuturus erumpo, cum Dauid de iis quæ sciat, ori suo custodiam petat? O si mihi quoque vnum de Seraphim candẽtem illum carbonem quem de altari diuino sumpsit, vtridsq; forcipe deferens testamenti, immunda adurat labia. Aut quia tunc Seraphim descendit in figura ad prophetam: tu autem domine reuelato mysterio ad nos in carne venisti, non per legatum, neque per nuncium, sed ipse per te, ab occultis meis conscientiam meam mũdes, vt ego quoque dudum immũdus, sed iam per tuam misericordiã fide mundus, illud Dauidicum canam dicens: Psallam tibi in cithara deus Israel, gaudebunt labia mea dum cãtauero tibi, & anima mea quã redemisti. Itaque domine calumniatores tuos & hostes relinquens, confer te ad nos, & sanctifica aures principis Gratiani, omniúmque præterea quorum in manus hic libellus venerit, vacuas mihi præsta, necubi auditæ perfidiæ sordes resident. Emunda ergo, emunda autem non fontanis poculis, nec fluuiali hausto, nec susurro prætermeantis riuuli, sed sermonibus ad vicẽ aquarũ operantibus, supra nitorem aquarũ perspicuis, & omni puriorib⁹ niue, illis vtiq; sermonibus quibus dixisti per Esaiam: Si fuerint peccata vestra sicut phœnicium, vt niuem dealbabo. Est etiam poculum quo secreta mentis mundare consuesti. Poculum non naturæ veteris, nec ex vite soléni, sed poculum nouum de cœlo delatũ, in terra expressum ex illo botrione peregrino, qui sicut vua de vite, ita ille in carne crucis pepẽdit è ligno. Ex hoc ergo botr?one est poculũ quod lætificat cor hominis, sobrietatem inebriat, crapulam fidei & veræ religionis exhalat, crapulam castitatis infundit. Hoc igitur poculo domine meus, domini aures Augusti mentis emunda, vt sicut poculo naturali homines inebriati quietem diligunt, timorem mortis expellunt, iniurias nõ sentiunt, aliena non quærunt, suorum obliuiscuntur, ita etiam poculo tuo crapulatus pacẽm diligat, & fidei exultatione securus mortem infidelitatis ignoret, patientiam charitatis exhibeat, sacrilegia aliena non teneat, fidem etiam pignoribus suis præferat, secundum quod scriptum est: Relinque omnia tua, & veni sequere me. Hoc poculo domine Iesu sensus etiã nostros dilue, vt te adoremus, te colamus visibilium & inuisibilium creatorem. Non potest ergo inuisibilis aut bonus non esse, qui id etiam tuis operibus contulisti.

Malach.3.

Esaiæ.6.

Psalm.38.

Psalm.70.

Esaiæ.1.

Matth.19.

FINIS.

CAPITA LIBRI SECVNDI DE FIDE.

Quod Arriani bonum dei filium negent.	Cap.I.
De vero & bono dei filio.	Cap.II.
De omnipotenti dei filio.	Cap.III.
De domino maiestatis dei filio.	Cap.IIII.

DIVI

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diui Ambrosij
MEDIOLANEN. EPISCOPI
de fide ad Gratianum Augustum
Liber II.

PROLOGVS.

SAtis, vt arbitror, libro superiore sãcte Imperator edoctum est sempiternum esse deum dei filium, non dissimilem patri, genitum, nõ creatum. Deum quoque verum dei filiũ scripturarum lectionibus approbauimus, & apertis maiestatis suæ indiciis designatum. Itaque quamuis ista ad fidem copiose redundantia sint, quod à fontis meatu magnitudo plerumque decurrẽtis fluminis æstimatur, tamen quo purius niteat fides, tripartita videtur deriuanda distinctio. Sunt enim euidentia indicia quæ proprietatem deitatis ostendunt, Sunt quæ similitudinem patris & filij, Sunt etiam quę perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt vnitatem. Proprietatis itaque sunt, generatio, deus, filius, verbum. Similitudinis, splẽdor, character, speculum, imago. Vnitatis æternæ, sapientia, virtus, veritas, vita. Hęc indicia ita dei filium signãt, vt ex his & sempiternum patrem esse cognoscas, nec ab eo filium discrepantem. Ex eo enim qui est generatio, ex sempiterno deus, ex patre filius, ex deo verbum, splendor gloriæ, character substãtię, speculum dei, maiestatis imago, de bono bonitas, de sapiẽte sapientia, de forti virtus, de vero veritas, de viuente vita. Concordant igitur patris & filij indicia, quibus non discrepare inter se, sed vnius maiestatis esse nemo dubitauerit. Quorum singulorum proferremus exempla nominum, nisi coartandi sermonis studio teneremur. His duodecim tanquam lapidibus preciosis fidei columna consurgit. Hi sunt enim preciosi illi lapides, sardius, iaspis, smaragdus, chrysolithus, & cæteri, quibus sancti Aarõ, illius vtique qui figurã gessit Christi, veri scilicet vestimẽtũ sacerdotis intexitur, circundati auro lapides, & sculpti de nominibus filiorum Israel, duodecim lapides sibi inuicem cohærentes. Nã si eos aliquis separet aut secernat, omnis fidei structura dissoluitur. Itaque principiũ fidei nostræ est, scire quod genitus est dei filius. Si genit' nõ est, nec filius est. Nec satis est dixisse filium, nisi & vnigenitum filiũ designaueris. Si creatura est, deus non est: si deus nõ est, nec vita est: si nõ est vita, nec veritas est. Ergo tria illa, id est, generatio, filius, vnigenitus, principaliter & proprie indicant ex deo filiũ. Tria sequẽtia, id est, deus, vita, veritas, virtutem eius manifestãt, qua condidit & fecit subsistere creaturam. In ipso enim viuimus, mouemur & sumus, sicut ait Paulus. Et ideo in illis tribus proprietas filij, in istis aliis paternæ ac filij operationis vnitas declaratur. Imago quoque & splendor & character dicitur dei filius, quia hæc incomprehensibilem & inuestigabilem paternæ diuinitatem maiestatis in filio, & expressam similitudinem reuelarunt. Hæc quoque tria videmus ad similitudinem pertinere. Reliquum est virtus, sapientia, iustitia: vt his singulis operationibus ęternitas probaretur. Hoc igitur est illud vestimentum preciosis lapidibus adornatum, hic veri amictus est sacerdotis, hæc vestis nuptialis, hic textus propheticus, qui bene nouerit ista contexere. Neq; vilis ista textura est, de qua dominus dicit per prophetam: Quis dedit mulieribus texturæ sapientiã? Nec cõmunes isti lapides, lapides vt legimus suppleméti. Omnis enim in eo perfectio est, si nihil desit lapidis cõpositi & circundati auro, intelligibili scilicet natura. Si eos bene mens nostra componat, naturalisque sensus probabili ratione cõpaginet. Denique quàm non mediocres lapides sint, lectio docet: quod cum alij alia viliora deferrent, istos tamen lapides super humeros suos religiosi principes attulerunt, ex quibus fecerunt rationale opus textile. Textile enim opus est quando fidei facta concordãt. Nec me aliquis errare putet, quia supra tripertitã de quaternis, subter vero quadripertitam de ternis feci distinctionẽ. Boni operis gratia per diuersas plus placet formas. Bona enim & illa quæ textrinũ indumenti sacerdotalis ostendit, vel lex scilicet, vel ecclesia, quæ binas vestes fecit viro suo, sicut scriptum est, vnam operis, alteram mẽtis, fidei intexens factorúmque velamina. Itaque alibi, sicut legimus, aurũ prætexit, & postea hyacinthum ac purpuram cum cocco subiungit & byssо. Rursus alibi ex hyacintho & cæteris prius flosculos format, aurumque subnectit, & vnus est habitus sacerdotis, vt iisdem coloribus micans, gratiæ decorísque diuersitas, ordinis diuersitate resplendeat. Itaque vt etiam rationis typicæ serie designatur,* auro & argento probabili non est dubium eloquia domini designari, quibus fides constat. Scriptum est enim: Eloquia domini eloquia casta, argentũ igne examinatum, probatum, terræ purgatum septuplũ. Hyacinthus autem aëris habet similitudinem, quẽ spiramus, & cuius carpimus flatum. Purpura quoque speciem aquarũ exprimit. Per coccum ignis intelligitur, terra per byssum, hæc enim ex terra gignitur. Ex his autem quatuor elementis corpus subsistit humanum. Siue ergo mentis fidei præcedente concinentia, corporis facta subnectas: siue facta præcedãt, & fides astipulẽ comes religiosa factorũ, hic religiosi ornatus antistitis, hoc velamen est sacerdotis. Bona ergo fides, cum pulchro operum renitet ornatu: de qua vt ad summam loquar, definitiones istę sunt, quæ non queunt solui. Si ex nihilo est, non est filius. Si creatura est, non est creator. Si factura est, non est omnium factor. Si discens, non prænognitor. Si accipiens, non est perfectus. Si proficiẽs, nõ est deus. Si dissimilis, nõ imago. Si per gratiã, non per naturam. Si bonitatis expers, author malitiæ. Nemo bonus nisi vnus deus. Matth.19.

**series digeratur. Psalm. 11.*

Quod Arriani bonum filium dei negent. Cap. I.

STupeo itaque ad reliqua sancte Imperator, & toto corpore animóque deficio, esse aliquos homines, vel potius non homines, sed humana adopertos specie, intus autẽ dementiæ bestialis, qui post tanta domini & tam diuina beneficia bonum negent esse authorem bonorum. Scriptum est, inquiunt. Nemo bonus nisi Marci.10. vnus deus. Scriptum est, agnosco, sed litera errorem non habet, vtinam Arriana interpretatio non haberet. Apices sine crimine sunt, sensus in crimine. Dictũ domini saluatoris agnosco. Sed considerem⁹ quando dicat, cui dicat, qua circunspectione dicat. Dicit vtiq; in hominis forma dei filius, & dicit scribæ, ei scilicet qui magistrum bonum dei filium nominaret, deum negaret, quod ille non credidit. Christus adiungit vt dei filium non vt bonum magistrum, sed vt bonum deum credat. Nam si vbi vnus deus dicitur, nequaquã tamẽ dei filius à diuinitatis plenitudine separatur: quomodo vbi vnus deus bonus nuncupatur, à plenitudine diuinæ potestatis vnigenitus excluditur? Necesse est igitur aut deũ negent dei filium, aut deum bonum esse fateantur. Et ideo circunspectione cœlesti non dixit: Nemo bonus nisi vnus pater, sed nemo bonus nisi vnus deus. Pater enim propriũ generantis est nomẽ, deus autem vnus est, nequaquam deitatẽ trinitatis excludit, & ideo natura laudatur. Bonitas ergo in natura est dei, & in natura dei etiã dei fili'. Et ideo nõ quod singularitatis, sed quod trinitatis est prædicatur. Nõ igitur à domino bonitas negatur, sed talis discipulus refutatur. Nam cum scriba dixisset: Magister bone: respondit dominus: Quid me dicis bonum? id est, quem deum nõ credis? Non est satis vt bonum dicas. Non tales ego quæro discipulos qui me magis secundum hominem magistrum bonum quàm secundum diuinitatem deum bonum credant. Sed nolo prærogatiua naturę suę & priuilegio potestatis vtatur. Non dicatur bonus, si non meretur à nobis. Si hoc nõ meretur operibus, si beneficiis non meretur, abdicetur suæ iure naturæ, subdatur nostro iudicio. Qui iudicatur' de nobis est, non dedignatur iudicari, vt iustificetur in sermonibus suis, & vincat cum iudicatur. Hiccine ergo non bonus, qui bona tribuit mihi? Hiccine non bonus, qui cum sexcẽta milia populi Iudæorum persecutoribus suis cederẽt, dehiscentẽ subito rubri maris ęstum indiuidua aquarum mole diuisit, Psalm.50. Psalm.12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diuisit, vt fideles circunfusa vnda muniret, infidos refusa demergeret? Hiccine nō bon⁹, cuius imperio maria solida-
Num.20. ta fugiētibus, saxa humefacta sitiētibus, vt opus veri agno-
sceretur authoris, cum humor rigesceret, petra inundaret?
1.Corin.10. Quod vt agnosceres opus Christi, Apostol⁹ dixit: Petra au-
tem erat Christus. Hiccine non bonus, qui tam innumera
Psal.77. populi milia, ne qua inceſſeret fames, in deserto pauit pane
Sapien.16 cœlesti, sine vsu laboris, cum fructu quietis, ita vt eorū per
quadraginta annos nec vestimēta veterascerēt, nec calcea-
menta tererentur, instar infidelibus futuræ resurrectionis
ostendens, quod nec factorum decora splendidorum, nec
circunfusæ virtutis nitor, nec vitæ cursus periret humanæ.
Hiccine non bonus, qui nobis cœlum fecit esse quod terra
est, vt sicut in cœlo quasi in speculo quodam, stellarum lu-
centium refulgent globi, ita etiam Apostolorum & marty-
rum & sacerdotum vice stellarum splendentium toto illu-
ceſcerent chori mundo? Ergo non solum bonus, sed etiam
pastor bonus, hoc est, non sibi tantum, sed etiam ouibus suis B
Ioan.10. bonus. Bonus enim pastor animam suam ponit pro ouibus
suis. Posuit plane animam suam, vt nostram leuaret. Sed pro
Ibidem. diuinitatis potestate posuit & sumpsit, sicut scriptū est: Po-
testatem habeo ponendi animam meam, & potestatē habeo
sumendi eam. Nullus eam tollit à me, sed ego à memetipso
pono eam. Vides bonitatem, quia spōte posuit: vides pote-
statem, quia sumpsit. Et tu bonum negas, cum ipse de se in
Mat.20. euāgelio dixerit, Si ego bonus, quare oculus tuus nequam?
Ingrate, quid agis? Bonū negas per quem bona speras, si ta-
men credas? Bonum negas qui dedit nobis quæ oculus non
Esaiæ.64. vidit, nec auris audiuit? Nec in bonum credam? Bonum est
1.Corin.2. enim confiteri domino. Mihi expedit vt domino cōfitear.
Psalm.117. Scriptum est enim: Confitemini domino, quoniam bonus.
Mihi expedit vt iudicem meum bonum arbitrer. Dominus
enim bonus iudex domui Israel. Ergo si iudex, dei filius v-
tique: quoniā iudex dominus, & deus bonus est. Iudex au-
tem dei filius est, & deus bonus iudex dei filius. Si fortasse
non credas aliis, non credas filio: audi patrem dicentē: Eru- C
Psalm.44. ctauit cor meum verbum bonum. Bonum ergo verbum est
Ioan.1. verbum hoc de quo scriptum est, Et verbū erat apud deū,
& deus erat verbum. Ergo si verbum bonum est, filius au-
tem dei verbum est: bonus vtique deus est dei filius, etiā si
non placeat Arrianis. Erubescant aliquando. Iudęi dicebāt:
Ioan.7. Bonus est. etsi alij dicebant, non est: alij dicebant tamen,
bonus est, & vos omnes bonum negatis. Bonus est, qui pec-
Ioan.1. tum vnius donat, & bonus non est, qui peccatum mun-
di abstulit? De ipso enim dictum est, Ecce agnus dei, ec-
Cantic.1. ce qui tollit peccatum mundi. Sed quid dubitamus? Cre-
didit iam Ecclesia bonum, & confessa est dicendo: Oscu-
letur me ab osculo oris sui, quoniam bona vbera tua super
Cantic.7. vinum. Et alibi, Et fauces tuæ tanquàm vinum optimum.
Bonus ergo ille nos legis & gratię nutriuit vberibus, cœle-
sti curas hominum prædicatione demulcēs. Et nos bonum
negamus, cum sit imago bonitatis, exprimens æternæ in se-
Sapien.7. bonitatis effigiem? sicut & supra ostendimus scriptum, quia
ipse est speculum sine macula, & imago bonitatis illius.

De uero & bono deo dei filio. *Cap. II.*

1.Corin.8. SEd quid vobis videtur, qui bonū & verum deū D
dei filium denegatis, cum scriptum sit, quòd nul-
lus deus nisi vnus? Nam & si sunt qui dicātur dii,
an inter eos Christum annumeratis qui dicuntur
& non sunt? cum speciale sit eius, vt semper sit, & prēter ip-
sum bonus & verus alius deus non sit: quoniam in ipso est
deus: speciale autem etiam patris sit, vt post ipsum verus a-
lius deus non sit, quia vnus deus. Nec iuxta Sabellianos pa-
trem filiúmque confundens, nec iuxta Arrianos patrem fi-
liúmque secernens. Pater enim & filius distinctionē habēt,
vt pater & filius separationem diuinitatis non habent.

De omnipotente dei filio. *Cap. III.*

ITaque cum verus & bonus dei filius, vtique om-
nipotens deus dei filius. Num hinc quoque dubi-
Exod.15. tari potest? Supra diximus lectum quia deus om-
nipotens nomen est ei. Ergo quia filius dominus,
dominus autē omnipotens: omnipotēs est dei filius. Sed ac-
Apoca.1. cipe etiam eam de qua dubitare nequeas lectionē. Ecce ve-
nit, inquit, cum nubibus, & videbit eū omnis oculus, & qui A
eum compunxerunt, & plangēt se super eum omnes tribus
terræ, etiam amen. Ego sum alpha & ω, dicit dominus Iesus,
qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens. Quem
igitur compunxerunt, & quem speramus esse venturū, nisi
filium dei? Ergo omnipotens dominus & deus etiam Chri-
stus est. Accipe aliud sancte Imperator, accipe Christū lo- Zacha.2.
quentem. Hæc dicit dominus omnipotens: Post honorē mi
sit me super gentes quæ deprædauerunt vos: quoniam qui
tāgit vos, quasi qui tangit pupillam oculi eius. Quia ecce e-
go iniicio manum meam super eos qui deprædauerunt vos,
& erunt in prædam qui prædauerunt eos, & scient quia do-
minus omnipotens misit me. Vtique qui dicit, dominus est
omnipotens: & qui misit, dominus est omnipotēs. Ergo &
patris & filij omnipotentia, sed tamen deus vnus omnipo-
tens, quia vnitas potestatis est. Atq; vt scias Imperator Au-
guste Christum esse qui loquutus est & in prophetis & in
Euāgelio, tanquàm in prædestinatione Euangelij per Esaiā B
Esaiæ.42. dicit: Ipse qui loquebar, assum. hoc est, assum in Euangelio
Ioan.16. qui loquebar in lege. Deinde alibi, Omnia quæ pater ha-
bet, mea sunt. Quę sunt omnia? Non vtique loquutus est de
creatis. hæc enim omnia facta sunt per filiū. Sed ea quæ pa-
ter habet, id est, ęternitatem, maiestatem, diuinitatēque na-
scendo possidet. Ergo eum qui omnia habet quæ pater ha-
bet, (scriptum est enim: Omnia quæ pater habet, mea sunt)
omnipotētē esse dubitare nō possumus. Nec vereor, ne quia
1.Timo.6. scriptū est de deo, Beatus & solus potens ne, ab eo dei filius
separetur, cum scriptura deum solum potentem dixerit, nō
patrem solum, & ipse de Christo deus pater asserat per pro- Psalm.88.
phetam, Posui adiutorium super potentem. Non ergo pater
solus potens, sed potens etiam dei filius. In patre enim lau-
datur & filius. Certè ostēdat aliquis quid sit quod nō possit
dei filius. Quis ei adiutor cū cœlum faceret, fuit? Quis ad-
iutor cum conderet mundum? An qui in constitutione an-
gelorum & dominationum adiutore non eguit, eguit vt ho C
Matth.26. minem liberaret? Scriptum est, inquiunt, Pater, si possibile
est, transfer à me calicem hunc. Et ideo si omnipotens est,
quomodo de possibilitate ambigit? Ergo quia omnipotētē
probaui, probaui vtique ambigere eum de possibilitate nō
posse. Verba, inquis, Christi sunt. Verum dicis. Sed quando
& in qua forma loquatur aduerte. Hominis substantiam ge-
rit, hominis assumpsit affectum. Denique supra habes quia
progressus pusillum procidit in faciem suam, orās & dicēs:
Pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Non ergo qua-
si deus, sed quasi homo loquitur. Deus enim possibile ali-
quid aut impossibile nesciebat? Aut aliquid īpossibile deo,
cum scriptū sit: Impossibile enim tibi nihil est. De quo au-
tem dubitat, de se, an de patre? De eo vtique cui dicit, trās-
fer: dubitat hominis affectu. Ergo propheta non putat ali-
quid impossibile deo. Propheta non dubitat, & filium du-
bitare tu credis? Num intra homines constitues deū? Et du-
bitat de patre deus, & de morte formidat? Timet ergo Chri
stus: & dum Petrus non timeat, Christus timet? Petrus di- Ioan.13.
cit, Animam meam pro te ponā. Christus dicit, Anima mea Ioan.12.
turbatur. Vtrumque verum est, & plenum vtrūque ratio-
nis, quod & ille qui est inferior, non timet: & ille qui supe-
rior est, gerit timentis affectum. Ille enim quasi homo vim
mortis ignorat, iste quasi deus in corpore constitutus fragi-
litatem carnis exponit, vt eorum qui sacramentum incar-
nationis abiurant, excluderetur impietas. Denique & hæc
dixit, & Manichęus non credidit, Valentinus negauit, Mar
cion phantasma iudicauit. Eousque autē hominem quem in
veritate corporis demonstrabat, æquabat affectu, vt dice- Matth.26.
ret, Sed tamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis. cum vti-
que similiter sit Christi velle quod pater vult, cuius simili-
ter est facere quod pater facit. Quo loco etiam illa vestra
quæstio conticescit, quā soletis obiicere, quia dixit domi-
nus, Nō sicut ego volo, sed sicut tu vis. Et alibi: Ad hoc de- Ioan.6.
scendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, sed vo-
luntatem eius qui me misit. Ergo vt quasi interpositis ple-
nioris expositionis pauliſper induciis, cur dixerit si possi-
bile est, voluntatis interim liberæ dominū fuisse doceamus.
In tantum processistis impietatis, vt negetis quòd filius dei
liberæ

Universidad de Deusto

libere voluntatis sit. Ac certè soletis etiam sancto spiritui
Ioan.3. derogare, & negare non potestis scriptum esse: Spiritus vbi
vult spirat. Vbi vult, inquit, non vbi iubetur. Ergo si spiri-
tus vbi vult spirat, filius quod vult non agit? Et certe idem
dei filius in Euangelio suo dicit vbi velit spirandi suppetere
spiritui facultatem. Núquid ergo superiorē fatetur, quia illi
2.Corin.12. licet quod sibi non licet? Apostolus quoque dicit quia om-
nia operatur vnus atque idē spiritus, diuidens singulis prout
vult. Prout vult, inquit, hoc est, pro libere voluntatis ar-
bitrio, non pro necessitatis obsequio. Et diuidit spiritus nō
mediocria, sed quæ deus consueuit operari, gratiam cura-
tionum, & operationem virtutū. Ergo diuidit spiritus pro-
ut vult, filius dei non liberat quem vult? Sed audi etiam ip-
Psalm.39. Psalm.53. sum agere quod vult. Dixit enim: Vt faciam volūtatem tuā
deus meus volui. Et alibi: Volūtariè sacrificabo tibi. Sciuit
sanctus Apostolus Petrus Iesum in potestate habere quæ
vellet, & ideo quum videret ambulare eum supra mare, ait:
Matth.14. Domine si tu es, iube me venire ad te super aquam: Petrus
credidit quia si Christus iubeat, naturæ possit condirio mu
tari, vt humanis se subiiciat vnda vestigiis, & discrepan-
tium naturarū possit conuenire concordia. Petrus poscit vt
iubeat, non vt roget Christus. Christus nō rogauit, sed iuss-
sit, & factum est: & Arrius contradicit? Quid est tamē quod
Ioan.5. pater velit, & filius nolit: aut fili' velit, & pater nolit? Pater
quos vult viuificat, & filius quos vult viuificat, sicut scri-
ptum est, Dic nunc quos viuificauerit filius: & pater viuifi-
care noluerit? Cum autem filius quos velit viuificet, & ope-
ratio vna sit: vides quia non solum filius volūtatem patris,
sed etiam pater filij faciat voluntatem. Quid est autem vi-
uificare nisi per filij passionem? Passio autem Christi, volū-
tas est patris. Quos ergo filius viuificat, per patris viuificat
voluntatem. Vna igitur est voluntas. Quæ autem voluntas
patris, nisi vt veniret Iesus in hunc mundum, & nos mun-
Matth.8. daret à vitiis? Audi leprosum dicentem: Si vis, potes me mū
dare. Respondit Christus, Volo. & statim secutus est effe-
ctus sanitatis. Vides quia filius arbiter suæ voluntatis est, &
Christi voluntas eadem quæ paterna est: quanquàm cum di
Ioan.16. xerit: Omnia quæ pater habet, mea sunt: sine dubio quia ni-
hil excipitur: quam pater habet, eandem habet & filius vo-
luntatem. Vna ergo volūtas, vbi vna operatio. In deo enim
vna voluntatis series, operationis effectus est. Sed alia vo-
luntas hominis, alia dei. Denique vt scias vitam in voluntа-
te esse hominis, quia mortem timemus: passionē autē Chri-
sti in voluntate diuina, vt pateretur pro nobis: cū Petrus do
Matth.16. minum vellet à passione reuocare, dominus ait: Nō sapis ea
quæ dei sunt, sed quæ sunt hominum. Suscepit ergo volun-
tatem meam, susceptit tristitiam meam. Confidenter tristitiā
nomino, quia crucem prædico. Mea est voluntas quam suā
dixit, quia vt homo susceptit tristitiam meam, vt homo lo-
Matth.26. quutus est. Ideo ait: Nō sicut ego volo, sed sicut tu vis. Mea
est tristitia, quam nemo susceptit affectu. Nemo enim mori-
turus exultat. Mihi compatitur, mihi tristis est, mihi dolet.
Ergo pro me & in me doluit, qui pro se nihil habuit quod
doleret. Doles igitur domine Iesu, nó tua sed mea vulnera,
non tuam mortem, sed nostram infirmitatem, sicut ait pro-
Esaiæ.53. pheta: Quia pro nobis dolet. Et nos domine æstimauimus
te esse in doloribus, cum tu non pro te, sed pro me doleres.
Et quid mirum si pro omnibus doluit, qui pro vno fleuit?
Quid mirum si moriturus pro omnibus tædeat, qui Lazarū
Ioan.11. resuscitaturus illachrymat? Verū & ibi pię sororis lachry-
mis commouetur, quia mentem humanam tangebat: & hic
alto operatur effectu, vt sicut mors eius mortē abstulit, li-
uor eius vlcera nostra curauit: ita etiam mœrorem nostrum
mœror eius aboleret. Vt homo ergo dubitat, vt homo tur-
batur. Non turbatur virtus, non turbatur eius diuinitas, sed
turbatur anima, turbatur secundum humanæ fragilitatis as-
sumptionem. Et ideo quia suscepit animam, susceptit & ani-
mæ passiones. Non enim eo quod deus erat, aut turbari aut
Psalm.21. mori posset. Deniq;, deus deus, inquit, meus, quare me de-
Matth.27. reliquisti? Vt homo ergo loquitur, meos circunferens me-
tus, quod in periculis positi à domino deseri nos putamus.
Vt homo turbatur, vt homo flet, vt homo crucifigitur. Sic
Gala.5. enim & Apostolus Paulus dixit: Quia Christi carnem cru-

cifixerunt. Et alibi apostolus Petrus ait: Christo passo se- 1.Pet.4.
cundum carnem. Caro igitur est passa, diuinitas autē mor-
tis libera, passioni corpus, naturæ humanæ legi cōcessit. An
vero mori diuinitas potest, cum anima non possit? Nolite, Matth.10.
inquit, timere eos qui corpus possunt occidere, animam au-
tem non possunt. Si ergo anima occidi non potest, quomo-
do diuinitas potest?

De domino maiestatis dei filio. Cap. VIII.

VNde illud quod lectum est dominum maiestatis
crucifixum esse, non quasi in maiestate sua cru-
cifixum putemus: sed quia idem deus, idē homo:
per diuinitatem deus, per susceptionē carnis ho-
mo Iesus Christus: dominus maiestatis dicitur crucifixus,
quia cōsors vtriusque naturę, id est humanæ atque diuinæ,
in natura hominis subiit passionem, vt indiscretè & domin'
maiestatis dicatur esse qui passus est, & filius hominis, sicut
scriptum est, qui descendit de cœlo. Per naturam igitur ho
minis & dubitauit & tęduit & resurrexit. Quod enim ceci-
dit, hoc resurrexit per naturam hominis. Dicit etiam illud
B de quo calumniari solent, quia dictum est: Vado ad patrē, Ioan.14.
quoniam pater maior me est. Quomodo vadit nisi per mor
tem, & venit nisi per resurrectionem? Denique addidit, vt
de assumptione se dixisse signaret: Propterea dixi vobis
priusquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis. Loquebatur
enim passionem sui corporis & resurrectionē, per quā cre-
dere cœperant qui ante dubitabant. Neq; enim deus de lo-
co ad locum trāsit: qui vbique semper est. Vt homo est qui
vadit, ipse est qui venit. Denique & alibi dicit: Surgite ea-
mus, inquit. In eo ergo vadit & venit, quod est cōmune no-
biscum. Nam quomodo potest minor esse deus, cum deus
perfectus & plenus sit? Sed minor in natura hominis: & mi-
raris si ex persona hominis patrem dixit maiorē, qui in per-
sona hominis se vermē dixit esse, non hominem? Dixit e-
nim: Ego autem sum vermis, & nō homo. Et alibi: Sicut o- Psalm.21.
C uis ad occisionem ductus est. Si in hoc minorem dicis, ne- Esaiæ.53.
gare non possum. Sed vt verbo vtar scripturæ, non minor
natus, sed minoratus est, hoc est, minor factus est. Quomo-
do autem minor factus, nisi quia cum in forma dei esset, nō Philipp.2.
rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum
exinaniuit? Nō amittens vtiq; quod erat, sed assumēs quod
nō erat, quia formam serui accepit. Deniq; vt sciremus per
susceptionem corporis minoratum, de homine Dauid pro-
phetauit, dicēs: Quid est homo quod memor es eius, aut fi- Psalm 8.
lius hominis, nisi quia visitas eū? Minorasti eum paulomin'
ab angelis. Hoc ipsum interpretatus Apostolus, ait: Nā pau Hebr.2.
lominus minoratum ab angelis videmus Iesum propter pas
sionem mortis, gloria & honore coronatū, vt sine deo pro
omnibus gustaret mortem. Non solum ergo à patre, sed e-
tiam ab angelis minor filius dei factus est. Et si hoc ad præ-
iudiciū trahis: num ergo filius in natura dei minor est, quàm
sui angeli qui ei seruiunt & ministrāt? Ita dum minorē vul-
tis asserere, impietatem incurritis, vt angelorum naturā dei
filio præferatis. Sed non est seruus supra dominum suū. De- Matth.10.
D nique & in carne constituto angeli ministrabant, vt nihil ei Matth.4.
agnoscas per naturam corporis imminutum. Neque enim
deus sui pati potuit detrimentum: cum id quod adsumpsit
ex virgine, nec accessio diuinę nec deminutio potestatis sit.
Non est ergo secundum diuinitatem minor, qui plenitudi-
nem habet diuinitatis & gloriæ. Maior enim & minor in iis
quæ corporalia sunt, distingui solent. Aut statu maior, aut
plenitudine, aut certe ætate. vacant enim ista vbi de diuinis
tractatus inducitur. Maior etiā vulgo dici solet qui aliquē
instituit & informat. In dei autem sapientia non cadit vt in-
stituta sit alterius disciplinis, cum ipsa disciplinarum omniū
tradiderit institutum. Quam bene autem posuit Apostolus,
quod sine deo pro omnibus gustauerit mortem, ne diuini- Hebr.2.
tatis illam passionem putaremus fuisse, non carnis. Ergo si
non inuenerūt quemadmodum possent probare maiorem,
non verbis calumnientur, sed verborum rationem requi-
rant. Ego illos interrogo: quo putent esse maiorem, si quia
pater est, eo maiorem putant. Sed non hic ætas & tempus,
neque canities patris, & filij pueritia est. Hæc enim maiorē
solent facere patrem. Cæterùm pater & filius, generantis &

nati

Universidad de Deusto
Biblioteca

nati nomina sunt, quæ non videntur separare, sed iungere. A
Non enim pietas naturæ detrimentum est. Nãque homines
sibi inuicem conciliat necessitudo, nõ separat. Itaque si nec
de natura afferre possunt aliquam quæstionẽ, vel testimo-
niis credant. Denique filium non esse eo minorem quia fi-
lius est, Euangelista testatur, & æqualem esse quia filius est,
Ioan.5. ipse significat dicens: Propterea enim volebant eum occi-
dere Iudæi, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrẽ
proprium dicebat deum, æqualem se faciens deo. Non Iu-
dæi hoc dicunt, sed euangelista testatur, quod æqualem se
faciebat deo, proprium se filium dei dicens: Non enim scri-
ptum est ex persona Iudæorum dicentium: Propterea vo-
lebant eum Iudæi occidere, sed Euangelista ex sua persona
Ibidem. dicit: Propterea enim volebant illum Iudæi occidere. Et
interpretatus est cãussam, Ideo Iudæos ad necem eius esse
commotos, quod cum & sabbatum quasi deus solueret, &
deum patrem sibi proprium vindicaret, non solum in solu-
tione sabbati maiestatem diuinę potestatis, sed etiã in patris
proprij nomine ius sibi æternæ ęqualitatis asscisceret. Qui-
bus aptissimè respõdit dei filius, vt & dei se filium, & æqua- B
Ioan.5. lem probaret. Quæcũque, inquit, pater fecerit, eadem & fi-
lius facit similiter. Filius igitur patri & dicitur & probatur
æqualis. Bona æqualitas, quæ & differentiam diuinitatis ex-
cludit, & cum filio patrem signat, cui filius sit æqualis. Non
est enim diuersa nec singularis æqualitas, quia nemo æqua-
lis ipse sibi solus est. Ergo Euangelista interpretatus est
quid sit proprium filium dei se dicere, hoc est, æqualem se
Philip.2. facere deo. Vnde id sequutus Apostolus dixit: Non rapinã
arbitratus est esse se æqualem deo. Quod enim quis non ha
bet, rapere conatur. Ergo non quasi rapinã habebat æqua-
litatem cum patre, quam in natura sui tanquam deus & do-
minus possidebat. Vnde addidit, Formam serui accepit.
Contrarius vtique seruus æquali. Aequalis ergo in dei for-
ma, minor in susceptione carnis, & hominis passione. Nam
quomodo eadẽ posset minor esse æqualísque natura? Quo-
modo autem si minor est, eadẽ similiter facit quæ pater fa-
cit? Nam quemadmodum eadem operatio diuersæ esset po
testatis? Nunquid sic potest minor quemadmodum maior
operari, aut vna operatio potest esse vbi diuersa substantia
est? Itaque accipe Christum secundum diuinitatem mino-
rem non posse dici. Ipse loquitur ad Abraham: Per meip- C
Gene.22. sum iuraui. Ostendit autem apostolus eum qui iurauit per
Hebr.6. se, minorem esse non posse. Itaque sic ait: Abrahæ cum re-
promisisset deus, quoniam nullum alium maiorem habebat,
iurauit per seipsum, dicens: Nisi benedicendo benedixero
te, & multiplicando multiplicauero te. Ergo maiorem non
habuit Christus, & ideo per se iurauit. Et bene addidit:
Homines enim per maiorem iurant, quia homines maiorem
habent, deus non habet. Aut si volunt de patre dictum vi-
deri, reliqua non cohærent. Neque enim pater visus est A-
Ioan.8. brahæ, & deo patri pedes lauit, sed in eo futuri hominis est
figura. Denique dei filius dixit: Abraham diem meum vi-
dit, & gauisus est. Ipse est ergo qui per se iurauit, quem A-
braham vidit. Et reuera quomodo maiorem habet, qui di-
uinitate cum patre vnum est? Quod enim vnũ est, dissimile
non est. Inter maiorem autem minorémque discretio est.
Ergo de filio & de patre præsentis docet lectionis exem-
plum, quia nec pater minorem habet, nec maioré dei filius,
cum in patre & filio nulla distantia diuinitatis sit, sed vna D
maiestas. Nec illud sane metuo quod solent obtendere mi-
norem esse quia missus est. Si enim & minor non docetur,
& honorificentiæ docetur æqualitas, cum ita omnes hono-
rificent filium sicut honorificant patrem, constat eo mino-
rem non esse qui missus est. Nõ ergo humani sermonis an-
gustias, sed verborum charitatem intuere, operibus crede.
Considera quia dominus noster Iesus Christus in Esaia lo-
Esaiæ.48. quutus est, ab spiritu sancto esse se missũ. Nũquid ergo spi-
ritu minor fili⁹ quia missus ab spiritu est? Habes igitur scri-
ptũ quod fili⁹ à patre & spiritu eius dicat esse se missũ. Ego
sum, inquit, primus, & ego in æternum, & manus mea fun-
dauit terram, dextera mea solidauit cœlum. Et infra: Ego
loquutus sum, ego vocaui, ego adduxi eum, & prosperum
iter eius feci. Accedite ad me, & audite hæc, non in occul-

to ab initio locutus sum. Cum fierent, illic eram: & nunc do
minus misit me, & spiritus eius. Vtique qui cœlum fecit &
terram, ipse dicit à domino & spiritu eius esse se missum.
Videte ergo quod simplicitas sermonis, non iniuria mis-
sionis sit. Ipse igitur missus à patre, ipse est missus ab spiritu.
Et vt agnoscas nullam maiestatis esse distantiam, etiam fi-
lius spiritum mittit, sicut ipse dixit: Cum venerit autem pa Ioan.15.
racletus quem ego mittam vobis à patre meo, spiritum ve-
ritatis, qui à patre meo procedit. Hunc eundem paracletũ
& à patre esse mittendum supra posuit, dicens: Paracletus Ioan.14.
autem spiritus ille sanctus, quem mittet pater in nomine
meo. Vide vnitatem, quia quem deus pater mittit, mittit &
filius. Et quem mittit pater, mittit & spiritus. Aut si volunt
filium missum, quia dexteram patris filium legimus, ipsi de
patre quod de filio abnuunt, fatebuntur: nisi forte aut alte-
rum sibi patrem, aut alterum sibi filium inueniant Arriani.
Sileant igitur inanes de sermonibus quęstiones, quia regnũ
dei, sicut scriptum est, non in persuasione verbi est, sed in 1.Cor.4.
ostensione virtutis. Seruemus distinctionem diuinitatis &
carnis. vnus in vtraque loquitur dei filius, quia in eodem v-
traque natura est. Et si idem loquitur, non vno semper lo-
quitur modo. Intende in eo nunc gloriam dei, nunc homi-
nis passiones, quia quasi deus loquitur quę sunt diuina, quia
verbum est: quasi homo dicit quę sunt humana, quia in mea
substantia loquebatur. Hic est panis viuus, qui descẽdit de
cœlo. Panis hic caro est, sicut ipse dixit: Hic panis quẽ ego Ioan.6.
dabo, caro mea est. Hic est qui descẽdit, hic est quem pater
sanctificauit, & misit in hunc mundum. Hæc ipsa litera nos
docet, sanctificatione nõ diuinitatẽ eguisse, sed carnẽ. De-
nique ipse dominus dixit: Et ego memetipsum sanctifico
pro ipsis. vt agnoscas quod & sanctificatur in carne ꝓ no-
bis, & diuinitate sanctificat. Hic idem est quem pater misit, Gala.4.
sed factum ex muliere, factum sub lege, vt Apostol⁹ dixit.
Hic est qui ait: Spiritus domini super me: propter quod vn- Luce.4.
xit me: euangelizare pauperibus misit me. Hic est qui dicit:
Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit. Si quis vo Ioan.7.
luerit voluntatem eius facere, cognoscet de doctrina v-
trum ex deo est, an ego à meipso loquar. Alia ergo ex deo
doctrina, alia ex homine. Itaque Iudæi cum doctrinam
eius secundum hominem quærerent & dicerent, Quomo-
do hic litera3 nouit, cum non didicerit? respondit Iesus &
dixit: Mea doctrina non est mea. Nam cum sine eruditio- Ibidem.
ne literarum doceat, nõ quasi homo, sed potius vt deus vi-
detur docere, qui doctrinam non didicerit, sed inuenerit.
Adinuenit enim omnem viam disciplinæ, vt supra lectum
est. Nam vtique de filio dei dictũ est: Hic est deus noster, Baruch.3.
& non æstimabitur alius ad eum, qui adinuenit omnẽ viam
disciplinæ. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus
conuersatus est. Quomodo ergo secundum diuinitatem do
ctrinam suam non habet, qui adinuenit omnem viam disci-
plinæ antequam videretur in terris? aut quomodo minor,
de quo dictum est: Non æstimabitur alius ad eum? Vtique
incomparabilis dicitur, ad quem nemo alius æstimari po-
test. Sed ita incomparabilis, vt & patri nequeat anteferri.
Quod si de patre dictum putant, impietatem Sabellij non
euadent, vt patri susceptionem humanæ carnis attribuant.
Prosequamur sequentia. Qui à semetipso, inquit, loquitur, Ioan.7.
gloriam suam quærit. Vide vnitatem, quæ & patrem signat
& filium. Non potest non esse qui loquitur, sed non potest,
à semetipso esse quod loquitur, in quo naturaliter ex patre
sunt omnia. Quid est autem, Gloriam suam quęrit? Hoc est,
non diuisam à patre gloriam. Nam vtique & verbum deus
habet gloriam. Denique dicit: Vt videant gloriam meam.
Sed illa verbi gloria, eadem patris gloria est, sicut scriptum
est: Dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. Ita igi- Philip.2.
tur secundum diuinitatem dei filius suam gloriam habet, vt
patris & filij vna sit gloria. Non est ergo minor in claritate,
quia vna gloria. Non minor diuinitate, quia plenitudo di- Coloss.
uinitatis in Christo est. Et quomodo, inquit, scriptum est:
Pater, venit hora, clarifica filium tuum? Qui hoc dicit, cla- Ioã.17.
rificatione, inquit, indiget. Hucusque oculos habes, quod
reliquum est non legisti. Sequitur enim: Vt filius tuus cla-
rificet te. Nunquid & pater indiget, quia clarificandus à fi-
lio est?

Universidad de Deusto
Biblioteca

lio est? Pari modo obedientiam filio obiicere solent, quia
Philipp.2. scriptum est: Et specie inuētus vt homo, humiliauit semet-
ipsum, factus obediens vsque ad mortem. Et hominē præ-
misit, & vsque ad mortem dixit, vt intelligeremus obedi-
ētiam mortis non diuinitatis fuisse, sed incarnationis, in qua
& officia nostra suscepit, & nomina. Didicimus itaque vnā
esse potentiam trinitatis, quam nos in ipsa quoque docuit
passione. Filius enim patitur, In manus patris commenda-
tur spiritus. Deus quoque pater maxima voce atque post i-
psam docuit passionem. Filius enim patitur per corporis sa
cramentū, Apostolis spiritus sanctus infunditur, pater quo-
que maxima voce signatur. Didicimus vnam patris & filij
esse imaginem, vnam similitudinem, vnam sanctificationē.
Didicimus vnam esse operationem, vnam gloriam, vnam
quoque diuinitatem. Vnus ergo & solus deus, quia scriptū
Matth.4. est: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies: Vn⁹
deus, nō vt ipse sit pater & filius, sicut impius Sabellius as-
serit, sed quia patris & filij spiritusq; sācti vna diuinitas sit:
vbi autem vna diuinitas, vna voluntas, & vna præceptio.
Denique vt scias & patrem esse, & filium esse, & vnū opus
1.Thess.5. patris & filij esse, Apostolum sequere, qui dixit: Ipse autem B
deus & pater noster & dominus Iesus dirigat viam nostram
ad vos. Et patrem loquitur, & filium loquitur: sed vnitas
directionis est, quia vnitas potestatis est. Sic & alibi habes:
2.Thess.2. Ipse autē dominus noster Iesus Christus, & deus & pater no
ster qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, &
spem bonam in gratia, consoletur corda vestra & confir-
met. Quantam vnitatem ostendit, vt consolationis vnitas
non pluralitas sit? Conticescat ergo perfidia, aut si ratione
non vincitur, morali humanitate flectatur. Consideremus
quàm moraliter egerit dominus, vt nos non solum fidem,
sed etiam mores doceret. Nam que in forma hominis cōsti-
Luce.2. tutus, subditus erat Ioseph & Mariæ. Nunquid ergo minor
& hominibus, quia subditus? Aliud pietatis, aliud potesta-
tis est, sed non præiudicat pietas potestati. In eo ergo legis
subditum patri, in corpore scilicet, in quo erat subditus ma
tri. Agamus & nos moraliter, persuadeamus illis quod fi-
Psalm.94. bi prosit, obsecremus & ploremus ante dominum qui fecit
nos. Non enim vincere volumus, sed sanare: non insidiosē
agim', sed religiosē monemus. Sæpe flectit humanitas, quos
C nec virtus potuerit superare, nec ratio. Denique dominus
Luce.10. illum hominem qui ex Hiericho descendens incidit in la-
trones, quem non asperioribus legis medicamentis, nō pro-
phetico rigore curauerat, oleo curauit & vino. Veniant er-
go ad hunc omnes qui sanari volunt, accipiant medicamē-
tum quod & à patre detulit, & præparauit in cœlo, ex illis
confectum immortalibus succis, hoc ex terra non pullulat.
Expers enim omnis natura huius confectionis. Diuino e-
nim consilio suscepit hanc carnem, vt ostenderet legē car-
nis legi esse subditam mentis. Suscepit carnem, vt quasi ho-
mo vinceret qui homines erudiret. Quid mihi prodesset, si
quasi deus exerta potestate diuinitatem suam tantummodo
inuiolabilem demonstrasset? Aut cur susciperet carnē, nisi
vt tentari se naturæ atque infirmitatis meæ conditione pa-
reretur? Tentari debuit, cōpati mihi debuit, vt scirem quē-
admodum tentatus vincerem, compassus euaderem. Vicit
per continentiam, vicit per contemptum diuitiarum, vicit
per fidem, calcauit ambitionem, fugauit intemperantiam,
Matth.4. lasciuiam relegauit. Hoc medicamentum Petrus vidit, &
D retia sua, instrumenta videlicet quæstus & subsidia dereli-
quit, renuncians carnis concupiscentiæ tanquam corruptæ
naui, in quam quasi sentina quædam multarum ingreditur
passionum. Magnum ergo medicamentum, quod non so-
lum cicatricem vetusti vulneris amputauit, sed etiam caus-
sam passionis incidit. O fides thesauris omnibus opulen-
tior, O fides vulnerum nostrorum peccatorúmque medi-
cina præstantior. Consideremus quia nobis prodest bene
credere. Mihi enim prodest scire, quia propter me Chri-
stus suscepit meas infirmitates, mei corporis subiit passio-
nes, pro me peccatum, hoc est pro omni homine, pro me
maledictum factus est, & pro me atque in me subditus at-
que subiectus, pro me agnus, pro me vitis, pro me lapis,
pro me seruus, pro me filius ancillæ, pro me diem iudicij

ignorans, pro me nescius diem aut horam. Nam quomo-
do posset diem nescire, qui dies fecit & tempora? Quomo-
do posset diem ignorare iudicij, qui & horā iudicij futuri
expressit & causam? Factus ergo maledictum non secundū
diuinitatem, sed secundum carnem. Scriptum est enim:
Maledictus omnis qui pendet in ligno. Secundum carnem Deute.21.
vtique pependit: & ideo maledictum, quia nostra maledi-
cta suscepit. Ille fleuit, ne tu homo diu fleres. Ille iniurias
passus est, ne tu iniuriam tuam doleres. Grande remedium,
solatiū habere de Christo. Ille enī pro nobis hæc patien-
tius tulit, & sumus qui patienter hæc pro illius nomine fer-
re nequeamus? Quis appetitus non discat ignoscere, quan-
do pro persecutoribus suis Christus & crucifixus orabat?
Vides ne illas quas tu putas Christi infirmitates, tuas esse
virtutes? Cur de remediis nostris ei quæstionem mouemus?
Lachrymæ illæ nos lauant. Fletus illi nos abluunt, ac du-
bitatio illa nos firmat, ne tu si cœperis dubitare, desperes.
Quanto maior est iniuria, tanto vberior debetur gratia. Sed
& in ipsis iniuriis cognosce diuinitatem. In cruce pende-
bat, & elementa ei omnia seruiebant. Sol refugit, dies oc-
cidit. Obfusæ & circunfusæ tenebræ. Terra tremuit, non
tremuit qui pependit. Quid aliud hæc quàm authoris reue-
rentiam signant? Quia in cruce est vides: quia regnum dei
donat, non vides? quia mortem gustauit legis, quia latro-
nem quoque ad paradisum inuitauit, non legis? Mulieres
flentes intueris ad tumulum, non intueris angelos excubā-
tes? Quid dixerit legis, quid gesserit non legis? Dicis Cha-
nanæę mulieri dixisse dominum: Non sum missus nisi ad o- Matth.15.
ues quæ perierunt domus Israel. Non dicis, quoniā id quod
ab ea rogatus est fecit? Vnde intelligere te conuenit, quia
missus nō id significat quod alieno sit coactus imperio, sed
quod voluntario functus sit arbitratu, alioquin contem-
ptum ostendis patris. Si enim, vt tu interpretaris, paterno-
rum famulus præceptorum Christus venerat in Iudęam, vt
solis eius incolis mederetur, & Chananæę prius filiam (vt
legimus) liberauit, non vtique alieni fuit executor imper-
ij, sed voluntarij liberi arbitrij. Vbi autem libertas vo-
luntatis, ibi nulla præuaricatio missionis. Nec vereare ne
displiceat patri quod fecit filius, cum ipse dicat: Quæ-
cunque placita sunt ei, facio semper. Et alibi: Opera quæ Ioan.8.
C ego facio, ipse facit. Quomodo ergo patri potuit displi- Ioan.14.
cere quod ipse fecit per filium? Vnus enim deus, sicut scri-
ptum est, qui iustificauit circuncisionem ex fide, & præ- Rom.3.
putium per fidem. Omnia lege, omnia diligenter aduerte,
inuenies sic demōstrasse se Christū, vt deus in homine cer-
neretur. Nec malitiosē accipias de patre filium gloriantem,
cum audias patrem in filio complacentem. Sed si moralibus
flecti nō queunt, prouocemus ad iudicem. Ad quem tandē
ibimus? Nempe ad eum qui iudicium habet. Nunquid ad pa
trem? Sed pater non iudicat quemquam. Omne enim iudi- Ioan.5.
cium dedit filio. Dedit vtiq;, generando, nō largiendo. Vi-
de quàm te noluerit filio suo derogare, vt tibi ipsum iudicē
daret. Videamus ergo ante iudicium quis causam meliorē
habeat, ego, an tu. Nempe prudentis actoris est, prius con-
ciliare sibi iudicem. Hominem honoras, deum nō honoras?
Quid ergo conciliat cognitorem, honorificētia, an iniuria?
Pone me peccasse, quod non est, num offenditur honore
suo Christus? Peccamus omnes. Quis ergo veniam prome-
rebitur, qui defert honorificentiam, an qui irrogat contu-
meliam? Aut si te ratio non mouet, species saltem iudicij ip-
sa commoueat. Attolle oculos ad iudicem tuos, intuere qui
sedeat, cum quo sedeat, vbi sedeat. Sedet Christus ad dex- Marci.16.
teram patris. Aut si oculis hoc non potes cōprehēdere, au-
di dicentem prophetam: Dixit dominus domino meo, se- Psal.109.
de ad dexteram meam. Sedet ergo ad dexteram patris fi-
lius. Dic nunc qui de secularibus arbitraris æstimanda di-
uina. Num tibi videatur inferior qui ad dexteram sedet?
Num iniuriam patris, qui ad sinistram sedet? Pater hono-
rat, & tu iniuriam putas? Pater mauult id esse pietatis ex-
emplum, & tu putas præceptionis imperium? De morte
surrexit, & ad dexteram dei sedet. Sed dixit, inquis, pa-
ter. Accipe etiam vbi non dicit pater, & prædicit filius, A-
modo videbitis filium hominis sedētem ad dexterā virtu- Matth.26.
tis. Et

tis. Et hoc de assumptione corporis dicit. Hinc dicit: Sede ad dexteram meam. Nam si de æterna sede diuinitatis quæris, interrogatus à Pilato si ipse esset rex Iudęorum, ait: Ioan.18. In hoc sum natus. Vnde & apostolus monet, hoc esse nobis vtile, si Christũ non ex præcepto neque ex gratia, sed quasi dilectissimum filium ad dexteram dei sedere credamus. Coloss.3. Sic enim habes: Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est ad dexteram dei sedens, quæ sursum sunt sapite. Hoc est enim superiora sapere, credere quia Christus vt sedeat, non quasi iussus obsequitur, sed quasi filius dilectissimus honoPsalm.109. ratur. Propter rationem ergo corporis dicit: Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedũ tuorum. Quod si & hoc ad calumniam trahis, quia pater ad filium dixit, Ponam inimicos tuos: etiam pater trahit ad fiIoan.6. lium quos filius suscitet atq; viuificet. Nemo enim, inquit, potest venire ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eũ, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Et tu filium dei pro infirmitate dicis esse subiectum, cui pater attrahit, quos ille in nouissimo die suscitet? Hæccine tibi videt esse subB iectio, in qua regnum patri paratur, cũ pater ad filium trahat, & calumniæ locus non sit, cum patri regnum filius tradat, nec aliquid præferatur? Hæc enim documenta pietatis sunt, quod & pater filio, & filius patri tradat. Ita enim sibi tradunt, vt neque ille qui accipit quasi alienum acquirat, nec qui tradit amittat. Ad dexteram quoque sedere nulla prælatio est, neque ad sinistram iniuria. Diuinitas enim gradum nescit, nec loco aliquo circunscribitur, nec temporibus definitur. Angustis animis homines ista pensamus. Nulla differentia charitatis, nullum discrimen est vnitatis. Sed cur longius euagamur? Circunspectasti omnia, vidisti iudicem, aduertisti angelos prædicantes. Illi laudant, & tu vituperas? Dominationes & potestates venerãtur, & tu calumniaris? Adorant omnes sancti eius, non adorat dei filius, Esaiæ.6. non adorat spiritus sanctus. Seraphim dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus. Quid sibi vult sub vno nomine sanctitatis, trina repetitio? Si trina repetitio, cur vna laudatio? Si vna laudatio, cur trina repetitio? Trina repetitio cur nisi quia paC ter & filius & spiritus sanctus sanctitate vnum sunt? Nõ dixit semel, ne filium sequestraret, non bis, ne spiritum præteriret, non quater, ne creaturam sibi coniungeret. Et vt ostenderet trinitatis vnam esse deitatem, cum tertio dixisset: Sanctus, sanctus, sanctus: addidit singulariter: Domin' deus Sabaoth. Sanctus igitur pater, Sanctus filius, sanctus & dei spiritus. Adoratur igitur trinitas, non adorat. Laudatur trinitas, non laudat. Ego malo sicut Seraphim credere, & sicut omnes potestates virtutésque cœlestes adorare. Igitur prosecutionem tuam videamus, quemadmodum concilies tibi iudicem. Dic sane, dic inquam, Ego te Christe puto esse dissimilem patri. Respondebit & ille: Discerne si potes. Discerne, inquam, quo putes esse dissimilẽ? Dic aliud: CreaDeuter.19. turam, inquies, te arbitror. Respódebit & Christus: si duoIoan.8. rum hominum testimonium verum est, tu nec mihi nec patri saltem credere debuisti, qui genitum nominauit? Bonũ, inquit, nego. Dicet & ille: Fiat tibi secundum fidem tuam, vt tibi bonus non sim. Omnipotentem non arbitror. Respondebit & ipse: Non possum ergo tibi tua peccata donare. Subiectum dico. Referet ad hoc: Cur igitur libertatem ac veniam ab eo petis quem putas pro seruitio esse subiectum? Video hærere prosecutionem tuam: non vrgeo, quia peccatorum meorum ipse sum conscius. non inuideo veniam, quia ipse opto indulgentiam, votum tuum scire desidero. En allego apud iudicem desideria tua, non prodo crimina. Seriem tuorum expecto votorum. Dic vtique ea quæ in communi voto sunt. Dic inquam: Domine fac me ad imaginem dei. Respondebit & ille: Ad quam imaginem, quam negasti? Dic, Fac me incorruptibilẽ. Referet vtique, Quomodo te incorruptibilem facere possum, qué tu crea1.Corin.15. turam dicendo, capacẽ corruptibilitatis esse voluisti? Mortui resurgent incorrupti, & tu corrũptibilem dicis quem deum cernis? Dic, bonus esto mihi. Dicet tibi: Quid postuLeuiti.19. las quod negasti? Ego te bonum volui. Ego dixi: Estote sancti, quoniam ipse sanctus sum, Et tu mihi id negare contendis? Expectas veniam peccatorum? Sed nemo potest

A donare peccata nisi solus deus. Itaque cum verus & solus Marci.2. tibi deus non sim, non possum vtique tua peccata donare. Hæc Arrianus dicat. Et Fotinianus: Nego te, inquit, deum. Respondebit & dominus: Dixit insipiens in corde suo, nõ Psalm.52. est deus. De quo dictum putas, de Iudæo, de gentili, an de diabolo? De quo vis dictum sit Fotiniane, tolerabilior est ille qui tacuit. Tu vero & voce ausus es dicere, vt insipiẽte insipientior probareris. Negas ergo, inquit, deum, cum ego dixerim: Dij estis, & filij excelsi omnes. Et tu deum Psal.81. negas, cuius opera diuina circũspicis? Dicat & Sabellianus: Ego teipsum patrem & filium & spiritum sanctũ arbitror. Respondebit & dominus: Non audis patrem, non audis filium? Nunquid hic vlla confusio est? scriptura ipsa te docet patrem esse qui detulit iudicium, filium esse qui iudicat. Ioan.5. Non audisti me dicentem: solus non sum, sed ego, & qui misit me pater? Dicet & Manichæus: Ego authorem carnis nostræ diabolum credo. Respondebit ei: Ergo quid facies in cœlestibus? Vade ad authorem tuum. Ego eos volo mecum esse, quos dedit mihi pater. Tu te à diabolo creatũ Manichæe arbitraris, ad illius ergo festina sedem, vbi ignis & sulphur, vbi non restinguitur eius incendium, nec vnquam pœna morietur. Omitto alia hæreticorum portenta, nõ nomina, qui dicunt: Qui dies erit iudicij, quæ erit forma sententiæ? Respódebit his omnibus & ille moraliter: Populus Michæ.6. meus, quid feci tibi, aut quid contristaui te? Nonne ex Aegypto eduxi te, & ex domo seruitutis liberaui te? sed parũ est ex Aegypto liberasse, & ex domo seruitutis eripuisse, plus est teipsum dedisse p nobis. Dices ergo: Nõne vestras omnes suscepi iniurias? Nõne corpus meum pro vobis obtuli? Nonne mortẽ oppetiui, quod non erat diuinitatis meę, sed vestræ redemptionis? Hæccine referuntur gratiæ, hoc profecit sanguis meus, sicut in propheta ipse iam dixi: Quę Psalm.29. vtilitas in sanguine meo, quia descendi in corruptionem? Hoc ergo profeci, vt me impie negaretis, pro quibus ista sustinui. Ego vero tũc domine Iesu etsi grauium peccatorum mihi ipse sim conscius, dicam tamen, non te negaui, habes quod ignoscas fragilitati carnis. Delictum fateor, peccatum nõ abnuo. Si vis potes me saluare: quia hoc qui dixit, & meruit, Ne quæso in iudicium intres cum seruo tuo. Non quæro vt iudices, sed ignoscas. Quid putamus Christũ iudicaturum? Ego scio, iudicaturum dico, imò iam iudicauit. Tenemus eius sententiam, Vt omnes, inquit, honorificent filium, sicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, nõ honorificat patrem, qui misit illum. Si displicet sententia, appella ad patrẽ, rescinde iudicium quod pater detulit. Dic quia dissimilem habet filium: Respondebit tibi: Ergo mentitus sum, qui dixi filio: Faciamus hominem Genes.1. ad imaginem & similitudinem nostram. Dic quia creauit: Respondebit tibi: Cur ergo adorasti, quẽ creaturã putasti? Dic quia minorem generauit filium: Respondebit, Metire, videamus. Dic quia ei nõ debuisti credere: Referet ad hoc: Non tibi dixeram: Hic est filius meus dilectissimus, in quo Matth.17. complacui, ipsum audite? Quid est, ipsum audite? Dicẽtem Ioan.17. vtique: Omnia quæ pater habet, mea sunt. Hoc audierunt D Matth.17. Apostoli, sicut scriptum est: & ceciderunt in faciẽ suam, & timuerunt valde. Si ceciderunt qui confessi sunt, quid faciẽt qui negarunt? Sed illos Iesus tetigit & leuauit, vos iacere patietur, ne videatis gloriam quam negastis. Videamus ergo quoniam quem filius damnat, & pater damnat. Et ideo honorificemus filium sicut honorificamus patrem, vt per filium ad patrem peruenire possimus. Hæc ego Imperator Auguste carptim ac breuiter impolita magis proposui, quàm enodata digessi. Quod si qua Arriani inconsummata arbitrantur, ego vix fateor inchoata. Siqua adhuc superesse opinantur, ego prope omnia. Infidelibus enim totum deest, sed abundat fidelibus. Denique vna confessio Petri abundauit ad fidem Christo: Tu es Christus fiMat.16. lius dei viui. Sat est enim generationem scire diuinam, non diuisam, non deminutam, non deriuatoriam, non creatam. Hoc etiam totis scripturarum exponitur libris, nec adhuc ab impiis creditur. Incrassatum est enim, vt Esaiæ.6. scriptum est, cor eorum & auribus suis grauiter audierunt, & oculos suos grauauerunt: nequando oculis suis videant,

Universidad de Deusto
Biblioteca

dcant, & auribus audiant, & corde intelligant. Nanque more Iudaico aures suas Arriani claudere solent, aut serere tumultum, quotiescunque verbum salutis auditur. Et quid mirum si humanis vocibus credere non solét infideles, qui non credunt diuinis? Filius dei dicebat, sicut habes in Euangelio: Pater clarifica nomen tuum. Vox patris de cœlo audita est dicentis: Et clarificaui, & iterum clarificabo. Infideles hæc audiebant, sed non credebant. Dicebat filius, respondebat pater. Dicebant Iudæi: Tonitruum factum est illi, alij dicebant, Angelus locutus est ei. Paulus quoque sicut scriptum est in Actibus Apostolorũ, cum voce Christi vocaretur ad gratiam, pluréque comites pariter incederent, solus vocem Christi audisse se dixit. Adeo sancte Imperator, qui credit audit, & audit vt credat. Qui non credit, non audit, sed nec vult nec potest audire, ne credat. Atque vtinam quod in me est audire vellét vt crederent, audire cum bona mansuetudine vt verum quęrentes, non veritatem impugnantes. Scriptum est enim, vt non intendamus fabulis & genealogiis interminabilibus, quæ quæstiones magis præstant quàm ædificationem dei quę in fide est. Finis autẽ præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. A quibus quidam aberrantes cõuersi sunt in vaniloquium, volentes esse legisdoctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Alibi quoque idem Apostolus dicit: Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuita. Tales deserendos Apostolus dicit, qui quæstiones serant, hos esse hæreticos: de quibus alibi dicit quod discedent quidam à fide, intendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum. Et Ioannes dicit hęreticos esse antichristos, Arrianos vtique designans. Hæc enim hæresis post omnes hæreses cœpit, & ex omni hæresi venena collegit. Sicut enim de antichristo scriptum est quia aperuit os suũ in blasphemia ad deum, blasphemare nomen eius, & bellum facere cum sanctis eius: ita & isti filio dei derogant, nec martyribus pepercerunt: & quod fortasse ille non faciet, scripturas falsauere diuinas. Itaque qui dicit quia Iesus nõ est Christus, hic est antichristus. Qui negat saluatorem mundi, negat Iesum. qui negat filium, negat & patrẽ, quia scriptum est: Omnis qui negat filium, negat & patrem. Neque vero te Imperator pluribus tenere debeo bello intentum, & victricia de barbaris trophæa meditantem. Progredere plane scuto fidei septus, & gladium spiritus habens, progredere ad victoriam superioribus promissam temporibus, & diuinis oraculis prophetatam. Nanque & futuram nostri depopulationem, & bella Gothorum Ezechiel illo iam tempore prophetauit. Sic enim habes: Propterea prophetiza fili hominis, & dic, O Gog, hæc dicit dominus: In die illa cũ constituetur habitare populus meus Israel in pace, surges & venies de loco tuo ab extremo Aquilonis, & gentes tecum multæ, sessores equorum omnes, congregatio multa & magna, & virtus copiosa, & descendet ad populum meum Israel, vt nubes operiet terram in nouissimis diebus, &c. Gog iste Gothus est, quem iam videmus exisse, de quo promittitur nobis futura victoria, dicente domino: Et deprędabunt eos qui deprædati eos fuerãt, & despoliabunt eos qui sibi spolia detraxerãt, dicit dominus. Eritque in die illa, dabo Gog, hoc est Gothis, locum nominatum monumentum in Israel multorum virorũ congestum, qui superuenerunt ad mare, & per circuitum struet vallis peristomion, & obruet illic Gog & totam multitudinem eius, & vocabitur polyandrium Gog, & obruet eos domus Israel vt purgetur terra. Nec ambiguum sancte Imperator, quod qui perfidiæ alienæ pugnam excepimus, fidei catholicæ in te vigentis, habituri sumus auxilium. Euidẽs enim antehac diuinæ indignationis caussa præcessit: vt ibi primum fides Romano imperio frangeretur, vbi fracta est deo. Non libet confessorum neces, tormenta, exilia recordari, piorum sacerdotia, prodi torum munera. Nonne de Thraciæ partibus per ripensem Daciam & Mysiam omnémque Valeriam Pannoniorum, totum illum limitem sacrilegis pariter vocibus & barbaricis motibus audiuimus inhorrentem? Quid poterat nobis vicinia tam feralis inuehere? Aut quemadmodum res Romana tali tuta poterat esse custodia? Sed iam satis supérque omnipotens deus nostro exilio, nostróque sanguine, confessorum neces, exilia sacerdotum, & nephas tantæ impietatis eluimus, satis claruit eos qui violauerunt fidem, tutos esse non posse. Conuertere domine, fideíque tuæ attolle vexilla. Non hic aquilę militares, neque volatus auium exercitum ducunt, sed tuum domine Iesu nomen & cultus. Non hic infidelis aliqua regio, sed ea quæ confessores mittere solet Italia, aliquando tentata, mutata nunquam: quam dudum ab hoste barbaro defendisti, nunc etiam vindicasti. Non hic imperatoris mens lubrica, sed fides fixa. Ostẽde nunc euidens tuæ maiestatis indicium, vt is qui te verum virtutum dominum, & cœlestis militię ducem, is qui te veram dei virtutem credit esse atque sapientiam, non temporalem vtique nec creatam sed sempiternam, sicut scriptum est, dei virtutem & diuinitatem, tuæ maiestatis fultus auxilio, fidei suæ trophæa mereatur.

Ioan.11.

Acto.9.

ad Titum.3.

1.Tim.1.

1.Timo.2.

1.Timo.4.

1.Ioan.2.

Apoc.2.13.

1.Ioan.2.

Ezech.13.

1.Corin.1.

FINIS.

CAPITA LIBRI TERTII.

Qua ratione author ea quæ in superioribus libellis breuiter digesta fũt, in hoc libro latius exequi curauerit. Cur etiam illicitum putari non debeat quod ad informationẽ vitæ humanæ comparationem à poeticis fabulis deriuatam induxerit. Cap.I.

Quod nos magis quàm poetæ illecebram secularis lasciuiæ pernicioſam debeamus iudicare. Quódque nostræ salutis gratia Christus corporis infirmitates susceperit, licet secundum diuinitatem æqualis sit patri in altitudine & immortalitate. Quod præterea (contra hęreticorum insaniam) cum de deo dicitur, solus, non separetur filius. Caput. II.

Quomodo filius factus intelligatur. Quemadmodum etiam omnia per ipsum facta sint, cum diuersorum hæreticorum confutatione. Cap.III.

Quid significet quod de incarnatione domini scriptum est: Deus creauit me principium viarum suarum. Et quod Christus dicatur principium, non solum per relationem ad diuinitatem, sed etiam ad documẽta virtutum. Quomodo etiam intelligatur id quod scriptum legitur: Puer natus est nobis &c. quo multæ hæreses extinguũtur. De solutione quoque dubitationis quomodo de incarnatione Christi dictum sit: Dominus creauit me &c. cum ante incarnationem eius creatura mundi fuerit. Cap.IIII.

De solutione obiectionis sumptæ ex eo quod scriptum est: Post me venit vir qui ante me factus est, cum confutatione erroris Arrianorum. Et quomodo iuxta mysticam intelligentiam historię de Booz & Ruth designatus fuerit Christus, qui ecclesiam sibi copulauit. Quomodo etiam sæpe ad caussam pertineat cum Christus dicitur factus. Quomodo denique ipse idem sacerdos sit & hostia. Caput. V.

Quod patris & filij vnum sit regnum, & non diuisum, sicut Arriana sæuitas asseruit. Cap.VI.

Quod vna sit maiestas & vna gloria, vna quoque substantia patris & filij, cum redargutione Arrianorum, & quẽadmodum fraudem eorum cauere debeamus. Cap.VII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE FIDE ad Gratianum Augustum Lib. III.

Qua ratione author ea quæ in superioribus libellis breuiter digesta sũt, in hoc libro latius exequi curauerit, Cur etiam illicitum putari non debeat quod ad informationem uitæ humanæ comparationem à poeticis fabulis deriuatam induxerit. Cap. I.

QVoniã clementissime Imperator, instruendi tui gratia, aliqua de fide mihi scribenda mandaueras, & verecundantem, coram etiam ipse sueras adhortatus, ideo quasi in procinctu positus, duos tantum conscripsi libellos, quibus vias quasdam fidei & semitas demonstrarem. Sed quoniam mens praua quorundam, serendis intenta quæstionibus, stilo lacessit vberiore confligi, tuæ quoque pia me cura clementiæ ad cætera vocat, volens in pluribus experiri quem in paucis probasti, ea quæ perpaucis superi digesta sunt, placuit paulo latius exequi, ne ea quasi diffidentia assertionis deseruisse potius quàm securitate fiduciæ proposuisse videamur. Et quia hydræ nominis & scyllæ littoris comparationem induximus, vt ostenderemus vel rediuiua plantaria cauenda perfidiæ, vel famosa naufragia, siquis contra licitum putat colorem disputationis eiusmodi à poeticis fabulis deriuatum, & cum in fide nihil quod vituperare possit inuenerit, aliquid in sermone reprehendit, agnoscat non solum sententias, sed etiam versiculos poetarum scripturis insertos diuinis. Vnde enim illud: Huius & genus sumus, quod Paulus vsu prophetico doctus vsurpat? Nam & gigantes & vallem Titanum prophetici sermonis series non refugit. Et Esaias sirenas & filias passerum dixit, Et Hieremias de Babylone memorauit, quod habitabunt in ea filiæ sirenum: vt ostenderet Babylonis, hoc est secularis confusionis illecebras, vetustis lasciuiæ fabulis cõparandas, quæ velut scopuloso in isti' vitæ littore, dulcem resonare quandam sed mortiferam cantilenam ad capiendos animos adolescentium viderentur? quam sapiẽs etiã ab ipso poëta Græco inducitur quasi quibusdam prudentiæ suæ circundatus vinculis præteriisse. Ita difficile iudicatum est ante aduentũ Christi etiam fortiores non posse capi speciosæ delitiis voluptatis.

Actum. 17.

Quod nos magis quàm poetæ illecebram secularis lasciuiæ perniciosam debeamus iudicare. Quodque nostræ salutis gratia Christus corporis infirmitates susceperit, licet secundum diuinitatẽ æqualis sit patri in altitudine & immortalite. Quod præterea (contra hæreticorum insaniã) cum de deo dicitur, solus, non separetur filius. Cap. II.

QVod si poeta ille, pernitiosam mentibus hominũ, & subeundis obnoxiam naufragiis, lasciuiæ secularis illecebrã iudicauit, quid nos æstimare oportet, quibus scriptum est: Carnis curam nefeceritis in concupiscentiis. Et alibi: Castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne aliis prædicans ipse reprobus efficiar? Non enim per luxuriam nobis Christus, sed per ieiuniũ salutem attulit. Neque ille emerendæ gratiæ suæ causa, sed nostræ eruditionis gratia ieiunauit. Neque infirmitate corporis victus est vt esuriret, sed esuriendo susceptæ corporis fidem præstitit, vt non solum corpus, sed etiam infirmitates nostri corporis doceret à se esse susceptas. Sicut scriptũ est: Quoniam infirmitates nostras accepit, & ægritudines nostras portauit. Corporis est igitur, hoc est, nostrũ est quod esuriit, nostrum est quod sitiuit, quod tristis fuit vsque ad mortem, Cur ad diuinitatem quæ sunt nostra referunt? Corporis est quod etiam factus asseritur. Denique sic habes: Mater Sion dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Homo, inquit factus est, non deus factus est. Qui autem idem altissimus, idem homo, nisi mediator dei & hominum, homo Christ' Iesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro nobis? Et hoc vtique ad incarnationem pertinet. Redemptio enim nostra per sanguinem, remissio per potestatẽ, vita per gratiam. Quasi altissimus donat, quasi homo precatur. Aliud creatoris, aliud redemptoris est. Distincta licet, vnius tamen autoris beneficia sunt, decuit enim vt ille nos redimeret qui creauit. Quis autem neget Christum esse altissimum significatum? Nam qui aliter sentit, deo patri sacramentum incarnationis adscribit. Sed hinc dubitari non potest quod altissimus Christus sit, cum etiam alibi dixerit de mysterio possionis: Dedit vocem suam altissimus, & mota est terra. Et in euangelio habes. Et tu puer propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem domini parare vias eius. Ergo quia altissimus deus est & Christus. Et solus vtique cum dicitur deus, non separatur etiam dei filius. Qui enim altissimus, solus: sicut scriptum est: Cognoscant quoniam dominus nomen est tibi, tu solus altissimus super omnem terram. Vnde etiam illud explosum est: quod solent ad calumniam deriuare, quod de deo scriptum est: Qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem. De deo enim scriptũ est, quod est commune nomen patri & filio. Nam si vbicunque deum legunt, negant etiam filium designari, & impij sunt diuinitatis potentiam filio denegando, & incarnatum patrem Sabelliana impietate adstruere videbũtur. Dicant enim quomodo illud non impie de patre intelligere possint, quod Apostolus ait: In quo & consurrexistis per fidem operationis dei qui suscitauit illum à mortuis. Et aduertant de sequentibus quid incurrant. Sequitur enim: Et cum mortui essetis delictis & præputio carnis vestræ, viuificauit nos cum illo, donans nobis delicta, delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci, exuens se carnem. Ergo non deus pater solus intelligendus est qui suscitauit carnem, & non etiam filius cuius templum resuscitatum est. Qui suscitauit vtique & viuificauit. Qui viuificauit & delicta donauit. Qui delicta donauit, chirographum tulit, affixit illud cruci. Qui affixit illud cruci, carnem se exuit. Sed pater non se exuit carnem. Non enim pater caro factus est, sed verbum, sicut legimus, caro factum est. Videtis ergo quod Arriani dum separant à patre filium, in id periculum incidunt vt patrem passum esse commemorent. Nos autem facile docemus de filij dictum operatione. Nam & ipse corpus suum resuscitauit, sicut ipse dixit: Soluite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud. Et ipse viuificat nos cum suo corpore: Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Et ipse delicta donauit dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua. Et ipse chirographum affixit cruci, qui crucifixus est per corporis passionem: Nec alius se carnem exuit, nisi dei filius qui carnem se induit. Ipse ergo significatur deus, qui opus nostræ resurrectionis operatus est. Ergo cum legis deum, non separes patrem, non separes filium, quia diuinitas patris & filij, vna eademque est. Et ideo nec ibi separes vbi legis, quod beatus & solus potens. De eo enim dictum est, sicut habes: Præcipio coram deo qui viuificauit omnia, sed etiam Christus viuificat. Conuenit ergo & patri & filio dei nomen, quãdo conuenit & operationis effectus. Prosequamur & cætera. Præcipio, inquit, coram deo qui viuificat omnia & Christo Iesu in deo. Hic etiam verbum est, sicut scriptum est: In deo laudabo verbum, in deo sempiterna sua virtus est Iesus. In deo igitur vnitatem diuinitatis, in Christo autem incarnationis testificatus est sacramentum. Denique vt de incarnatione Christi se dixisse ostenderet, subdidit: Qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem, vt serues mandatum sine macula vsque in aduentum domini nostri Iesu Christi, Quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, & rex regum & dominus dominantium. Qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem. Quem vidit hominum nemo, sed nec videre potest. Ergo de deo hæc scripta sunt, cuius nominis & dignitas & veritas communis est filio. Cur igitur hoc loco filius separatur, cum etiam filio hæc cuncta cõueniant? Aut si non conueniunt, nega deum vt neges quæ deo sunt conuenientia. Beatus negari non potest qui beatitudines donat. Beati enim quibus remissæ sunt iniquitates.

Roma. 13. 1. Corin. 9.
Esaiæ. 53.
Psalm. 86.
1. Tim. 1.
Psalm. 17. Luc. 1.
1. Timo. 6.
Coloss. 2.
Ioan. 2.
Ioan. 5. Luc. 7.
1. Timo. 6.
Psalm. 55.
1. Timo. 6.
Apoc. 19. 1. Timo. 6.
Psal. 31.

Beatus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Beatus negari non potest qui sanam doctrinã tribuit, sicut scriptum est, quę est secundum euangelium claritatis. Beatus dei potens abnũ non potest, de quo pater dicit: Posui adiutorium super potentem. Immortalitatem autem eius quis audeat differi, cum etiam aliis immortalitatem ipse largitus sit, sicut scriptum est de sapientia dei: Per hanc habeo immortalitatem? sed alia immortalitas suæ naturæ, alia nostræ est. Non sunt fragilia comparanda diuinis, vna sola substantia diuinitatis, quæ mori nescit. Vnde & Apostolus cum sciret animam & angelos immortales, quod solus deus immortalitatem habeat prædicauit. Nam & anima moritur. Anima enim quæ peccauerit, ipsa morietur. Nec & angelus immortalis est naturaliter, cuius immortalitas in voluntate est creatoris. Neque ad præiudicium trahas, quod non moritur Gabriel, non moritur Raphael, nõ moritur Vrihel. Et in ipsis enim naturæ capacitas vitio obnoxia, sed non obnoxia disciplina. Omnis enim rationalis creatura accidentia recipit, & subiecta iudicio est. In accidentibus autem & pœna iudicij & corruptela est & profectus. Vnde & Ecclesiastes ait: Quoniam omne opus suum deus adducet in iudicium. Ergo corruptelæ & mortis, etiã si non moriatur aut peccet, capax tamen omnis est creatura. Nec ex immortali natura habet, sed ex disciplina vel gratia, si se in aliquibus ad vitia non mutat. Alia ergo immortalitas quæ donatur, alia quæ sine capacitate mutabilitatis est semper. An negatur immortalis diuinitas Christi, quia in carne pro omnibus mortẽ gustauit? Iã ergo melior Gabriel quàm Christus, quia ille nõ est defunctus, hic mortuus est. Sed non est seruus supra dominum, alia enim carnis infirmitas, alia diuinitatis æternitas. Mors carnis est, immortalitas potestatis. Quod si diuinitas fecit ne caro videret corruptionem, quæ vtique corruptelæ erat obnoxia per naturã, quomodo mori posset ipsa diuinitas? Quomodo autem lucem inaccessibilem non habitat filius, cum in sinu patris filius sit? Lux autem pater, lux etiam ipse sit filius, quia deus lux est. Aut si aliam lucem inaccessibilem nisi diuinitatis putamus, nunquid melior patre lux est, vt non sit in luce, quia scriptum est: Et apud patrem est, & in patre? Non ergo seperent filium cum legunt solum deum, nec patrem seperent cum legunt filium solũ in terris. Si filius sine patre nõ est, & putas quod pater sine filio sit in cælo. in carne est filius, cũ dico in carne est, vel in terris, secũdũ euãgelij tẽpora: nũc enĩ secundũ carnẽ nõ iam nouimus Christũ. Ergo in carne est filius, & solus nõ est, secũdũ quod scriptũ est: Et nõ sum solꝰ, quia pater mecũ est, & putas quod sit pater solꝰ in luce? An ne hoc argumẽtũ * putes, accipe etiã testimonium: Deum, inquit, nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Quomodo solus pater, si in sinu patris filius est? quomodo enarrat quẽ nõ videt? Nõ ergo solus pater. Accipe nunc & solũ patrẽ, & solũ filiũ. Solus pater, quod alius pater nõ est. Solꝰ filius, qđ alius filiꝰ nõ est. Solꝰ deus, quod vna diuinitas trinitatis est.

Sap. 8.
Ezech. 18.
Eccles. 11.
Hebr. 2.
Matth. 10.
Ioan. 1.
Ioan. 8.
Ioan. 1.
* at ne hoc argutũ &c.

Quomodo filius factus intelligatur. Quemadmodum etiam omnia per ipsum facta sint, cum diuersorum hæreticorum confutatione. *Caput.* *III.*

SAtis ergo claret, & solum deum non esse patrem sine filio, & solum deum non intelligi filium sine patre. In quo autem factus sit, per os sancti patriarchæ locutus asseruit dicens: Quia repleta est malis anima mea, & vita mea in inferno appropinquauit: Aestimatus sum cum descendentibꝰ in lacum, factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Et hic sicut homo, inquit, non sicut deus, factus sum. Et repleta est malis anima mea. Anima vtique, non diuinitas. Factus est in eo in quo erat infernus debitus, factus est in eo in quo cum aliis æstimatur, diuinitas enim similitudinem collationis abiurat, & tamen in ipsa carne morti obnoxia maiestatem aduerte diuinitatis in Christo. Et si factus est sicut homo & sicut caro factus est, tamen inter mortuos liber, & liber sine adiutorio. Sed quomodo hic sine adiutorio fuisse se filius dicit, cum supra dictum sit: Posui adiutorium super potẽtem? Ergo & hic distingue naturas. Adiutorium caro habet, diuinitas non habet. Liber igitur est qui mortis vincula nęsci nit, non captus ab inferis, sed qui operatus sit in infernis: sine adiutorio est, quod non per nuncium, neque legatum, sed ipse per se dominus saluum fecit populum suum. Quomodo enim potuit adiutorium sui corporis quærere suscitandi, qui alios suscitauit? Ac licet homines quoque resuscitauerint mortuum, non in sua tamen virtute fecerunt, sed in Christi nomine. Aliud est rogare, aliud imperare: aliud mereri, aliud donare. Helias ergo suscitauit, sed orauit, non imperauit. Heliseus suscitauit configuratus mortuo, suscitauit etiam ipsius mortui corporis tactus, vt esset typus venturum eum qui missus in similitudine carnis humanæ etiam sepultus mortuos suscitaret. Petrus quoque cum AEneam curaret, ait: In nomine Iesu Nazareni surge & ambula. Non in suo ait, sed in Christi nomine. Surge autem, verbum est imperantis, sed fiducia de merito est, nõ præsumptio de potestate, & de nominis operatione, non de sua virtute præceptionis autoritas. Quid igitur Arriani dicunt? In nomine Christi & Petrus imperat, & illi nolũt imperasse dei filium, sed rogasse. Sed lectum est quod rogauit. Discę distantiam: Rogat quasi filius hominis, Imperat quasi dei filius. An nõ defertis hoc dei filio, quod etiam diabolus detulit? Et vos maiore sacrilegio derogatis. Ille dicit: Si filius dei es, dic lapidi huic vt fiat panis. Ille dicit impera, vos dicitis obsecra. Ille credit quod iubente dei filio elementorum rerũmque in aduersum natura vertatur, vos creditis quod nisi roget dei filius, nec voluntas ipsius impleatur. Et diabolus ex potestate æstimandum putat dei filium, vos de infirmitate. Tolerabiliora sunt tentamenta diaboli, quàm argumenta sint Arrij. Nec moueat quod potentem filium dixit hominis, cũ dominum maiestatis legeris crucifixum. Quæ autem maior potentia, quàm supra cœlestes potestates habere dominatũ? Habebat autem qui thronis, dominationibus, angelis imperabat. Nam & si erat inter bestias, sicut scriptum est, tamen angeli ministrabant ei: vt agnoscas aliud incarnationis esse, aliud potestatis: secundum carnem itaque tentatur à bestiis, secundum dignitatem ab angelis adoratur. Dicimus igitur factum esse hominem, & ad hominem hoc esse referendum. Denique & alibi habes: Qui factus est ei ex semine Dauid, secundum carnem vtique ex semine Dauid factus est: Deus autem ante secula ex deo natus est. Nec semper tamen factũ esse ad creationem refertur. Scriptum est enim: Domine refugium factus es nobis, Factus es mihi in salutem. Non vtique creationis definitio vel editio declaratur. Sed refugiũ factus mihi, & conuersus mihi dicitur ad salutẽ, sicut & Apostolus dixit: Qui factus est nobis sapientia à deo, & iusticia, & sanctificatio, & redemptio. Nobis factum, nõ creatum ex patre dixit. Denique quomodo dicat factum nobis esse sapientiam, in posterioribus exposuit dicens: Sed loquimur dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinauit deus ante tempora secularia in gloriam nostram, quam nemo principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam dominum maiestatis crucifixissent. Vbi mysterium passionis exprimitur, non vtique generationis æternæ series declaratur. Sapientia igitur mea, crux domini est: redemptio mea, mors domini est. Sanguine enim precioso redempti sumus, vt Apostolus Petrus dixit. Sanguine igitur suo quasi homo, dominus nos redemit, idemq; quasi deus peccata donauit. Non ergo in verbis quasdam cõstituamus insidias, & verborum tendiculas aucupemur, vt quià & aliud secundum impios significare putatur sermo qui legitur, non id quod sensus exprimat, sed quod litera ostendat, interpretemur. Sic perierunt Iudæi dum sensuum profunda despiciunt, & sequuntur nuda verborum. Litera enim occidit, spiritus autem viuificat. Et tamen inter duo grauia sacrilegia fortasse detestabilius sit ad diuinitatem referre quæ carnis sunt, quàm ad literam referre quæ spiritus sunt. Illi timuerunt in deo carnem credere, & ideo redemptionis gratiã perdiderunt, quia causam salutis abiurãt. Isti diuinitatis maiestatẽ vsq; ad carnis infirma deducũt. Detestãdi Iudæi qui carnẽ domini crucifixerunt, detestabiliores tamẽ eos arbitror, q diuinitatẽ Christi cruci subditã crediderũt. Denique q cũ Iudęis sępe tractabat, hęreticũ, inquit, post vnã correptionem deuita. Nec tamẽ sine iniuria patris

Psal. 88.
Psal. 87.
Psal. 31.
3. Reg 17.
4. Reg. 4.
4. Reg. 13.
Act. 9.
Luc. 4.
Marc. 1.
Roma. 1.
Psalm. 89.
1. Cor. 1.
1. Corin. 2.
Ibidem.
1. Pet. 1.
2. Corin. 3.
Ad Tit. 3.

factum nobis esse sapientiam, ad illam inenarrabilẽ nec vllis temporibus momentísque obnoxiam Christi generationem sacrilega interpretatione deriuant. Nam præter id quod filij iniuria patris est contumelia, etiam in patrem sacrilegia ista procedunt. de quo scriptum est: Est autẽ deus verax, omnis autem homo mendax. Aut si de filio putant dictum, generationi quidem nõ præiudicant, quia deũ verum huius lectionis authoritate, quod abnuunt, cõfitẽtur. Prolixum est si velim singula recensere quotiens factũ legerimus, nõ vtiq; per naturã, sed per gratiã. Nam & Moyses dicit: Adiutor & protector factus est mihi in salutẽ. Et Dauid dicit: Esto mihi in deum protectorem, & in domũ refugij, vt saluum me facias. Et Esaias dicit: Factus es omni ciuitati humili adiutor. Non vtique sancti deo dicunt: Creatus es, sed protector & adiutor per gratiam tuã factus es nobis. Vnde nec illud verendum est quod solent Arriani fæua interpretatione componere, dicentes factũ esse dei verbum: quia scriptum est, inquiunt: Quod factũ est in ipso, vita erat. Primum intelligant, si ad substantiam diuinam referant, quod factum est, Manichæorum se quæstionibus implicari. Obiiciunt enim Manichæi: Si quod in ipso factũ est, vita est: est ergo aliquid quod in ipso factum non sit, & mors sit, vt duo impie inducant principia. Sed hoc damnat ecclesia. Deinde vnde possunt docere sic pronunciasse euangelistã? Plerique enim docti & fideles sic pronunciãt: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est. Alij sic: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Deinde: Quod factũ est, pronunciant, & subiungũt: In ipso, hoc est: Quicquid autem factũ est, est in ipso. Quid est, in ipso? Apostolus docet dicens: In ipso sumus, & viuimus, & mouemur. Tamẽ etiã si quemadmodũ velint pronuncient, non possunt hinc calumniari deo verbo, si ad substantiam eius velint referre, quod factum est, quin calumnientur & patri deo, de quo scriptum est: Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius quod in deo sunt facta. Ecce hic opera hominis in deo facta legimus, & ad substantiam tamen diuinam referre non possumus. Sed aut per ipsum facta cognoscimus, vt est illud apostolicum, quod omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Aut vt docet præsentis lectio testimonij, virtutes quibus vitæ æternæ fructus acquiritur, in deo facta æstimare debemus, charitatem, pietatem, religionem, fidem, & alia huiusmodi, quæ in voluntate dei facta sunt. Ergo sicut in dei patris, ita etiam in Christi voluntate & virtute facta sunt, sicut legimus: Creati in Christo in operibus bonis. Et in Psalmo: Fiat pax in virtute tua. Et alibi: Omnia in sapientia fecisti. In sapiẽtia, inquit, fecisti, non sapientiam fecisti. Nam cum omnia in sapientia facta sint, Christus autem dei sapientia sit, non accedens vtique, sed subsistens & permanens in æternum, si facta est sapientia, iam deteriore conditione facta est, quam omnia, eo quod sapientia fieri per seipsam non potuit. Ergo si factum esse frequenter ad aliud, non ad naturam refertur, etiam creatum esse ad causam refertur.

Roma.3.
Exod.15.
Psalm.30.
Ioan.1.
Actũ.17.
Ioan.3.
Coloss.1.
Ephe.2.
Psalm.121.
Psal.103.

Quid significet quod de incarnatione domini scriptum est: Deus creauit me principium uiarum suarum. Et quod Christus dicatur principium, non solum per relationem ad diuinitatem, sed etiam ad documenta uirtutum. Quomodo etiam intelligatur id quod scriptum legitur: Puer natus est nobis &c. quo multæ hæreses extinguũtur. De solutione quoque dubitationis, quomodo de incarnatione Christi dictum sit: Dominus creauit me &c. cum ante incarnationem eius creatura mundi fuerit.

Caput IIII.

NDe intelligimus illud quod de incarnatione domini scriptum est: Dominus creauit me principiũ viarum suarum in opera sua, id significare quod ad redimenda opera patris, dominus Iesus ex virgine sit creatus. Neque enim dubitari potest de incarnationis dictum esse mysterio, cum propter opera sua corruptelæ seruitio liberanda dominus susceperit carnem, vt illum qui imperium habebat mortis, per sui corporis destrueret passionẽ. Caro enĩ Christi ,ppter opera, diuinitas ante opera, quia ipse anteomnia, & omnia in ipso constãt. Non ergo diuinitas propter opera, sed propter diuinitatem opera, sicut Apostolus declarauit dicẽs, quod propter filium dei omnia. Sic enim habes: Decebat autem eum per quem omnia, & propter quẽ omnia, multis filiis in gloriam adductis, ducem salutis eorum per passionem consummari. Nonne euidenter expositum quod dei filius qui propter diuinitatem suã omnia creauit, is postea propter populi salutem & carnis susceptionem, & mortis assumpserit passionem? Propter quæ autem opera sit creatus ex virgine, ipse dominus cum illum cæcum curaret, ostendit dicens: In illo me oportet operari opera eius qui misit me. Et addidit, vt de incarnatione dictum crederemus: Cum in hoc mundo sum, lux sum huius mundi. Etenim quasi homo in hoc mundo pro tempore est, nam quasi deus semper est. Denique alibi ait: Ecce vobiscum sum vsque ad consummationem mundi. Nec de principio residet aliquid quæstionis, cum interrogatus in carne: Tu quis es? responderit: Principium, qui & loquor vobis. Quod non solũ ad diuinitatis æternitatem refertur, sed etiam ad documenta virtutum. Ex hoc enim & deum se probauit æternum, quia omnium ipse principium est, & vniuscuiusque virtutis autor est, quia ecclesiæ caput est, sicut scriptum est: Quia ipse caput corporis ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis. Liquet igitur & de incarnatione dictum esse principium viarum suarum, quod ad sacramentum susceptí corporis videtur esse referẽdum. Denique vt scias quod vias suas omnipotens pater secundũ incarnationẽ præscripserit filio, habes in Zacharia ad Iesum indutum vestimenta sordida, ab angelo dictum: Hæc dicit dominus omnipotens: Si in viis meis ambulaueris, & præcepta mea custodieris. Quod est vestimentum illud sordidum, nisi carnis assumptio? Viæ igitur domini velut quidam tramites bonæ vitæ sunt, qui diriguntur à Christo, qui ait: Ego sum via, & veritas, & vita. Via ergo superna, est dei virtus. Christus enim nobis via est, & bona via, quæ credentibus cœli regna patefecit. Viæ autem domini, viæ rectæ sunt, sicut scriptum est: Vias tuas domine notas fac mihi. Via castitas, via fides, via est abstinẽtia. Est nanque via virtutis, est & via iniquitatis. Scriptum est enim: Et vide si est via iniquitatis in me. Principium itaque nostræ virtutis est Christus. Principium integritatis, qui docuit, virgines non viriles expectare concubitus, sed integritatem mentis & corporis, sancto magis dicare spiritui, quàm marito. Principium parsimoniæ Christus, qui pauper factus est, cum esset diues. Principium patientiæ Christus, qui cum malediceretur, non maledixerit: cum percuteretur, non repercussit. Principium humilitatis Christus, qui formã serui accepit, cum patrem deum maiestate virtutis æquaret. Ex illo enim accepit virtus vnaquæque principium. Et ideo vt hæc virtutum genera disceremus, filius datus est nobis, cuius principium super humeros eius. Principium illud, crux domini est, principium fortitudinis, quo via sanctis est reserata martyribus ad sacri certaminis passionem. Vidit hoc principium Esaias, & ideo ait: Puer natus est nobis, filius datus est nobis. Viderunt magi, & ideo cum paruulum in præsepi cernerent, adorauerunt, dicentes: Puer natus est nobis. Cum stellam conspicerent, prædicantes, filius datus est nobis. Aliud munus terris, aliud mun⁹ est cœlo, & vtrũque vnus in vtroque perfectus, & sine mutabilitate diuinitatis, & sine humanæ imminutione naturæ. Vnum adorauerunt, eidémque munera obtulerunt, vt ostẽderent ipsum esse cœli dominum, qui in præsepibus videretur. Distingue singulorum momenta verborum: Puer natus est nobis, filius datus est nobis. Et si ex patre natus, non tamẽ nobis natus, sed datus est: quia non filius propter nos, sed nos propter filium. Neque enim nobis natus est, qui & ante nos natus est, & totius est conditor creaturæ. Neque nunc primum nascitur qui erat semper, & erat in principio, sed illud quod non erat, nobis nascitur, hoc est puer ex virgine, corpus ex Maria. Hoc enim post nos, illud ante nos. Alij sic habent: Puer natus est nobis, filius datus est nobis. Hoc est, qui erat filius dei, hic ex Maria puer natus est nobis, & datus

Prouer.8.
Hebr.2.
Ioan.9.
Mat.28.
Ioan.8.
Coloss.
Zacha.3.
Ioan.14.
Psalm.15.
Psal.138.
2.Corin.1
1.Petri.2.
Philip.2.
Esaiæ.9.
Ibidem.
Matth.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& datus est nobis. Qui datus sit, audi prophetam dicentem:
Psal.84. Et salutare tuum da nobis. Quod enim supra nos est, datur:
Roma.5. quod de cœlo est, datur: sicut etiam alibi de spiritu legim', quod charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctum qui datus est nobis. Sed vide quemadmodũ hic locus multas hæreses extinguat. Puer nat' est nobis: nobis, nõ Iudæis nobis, nõ Manichęis: nobis, nõ Marcionitis. Prophęta dicit: Nobis, hoc est credẽtibus, nõ incredulis: Et ille quidẽ misericordia sua omnibus natus est. Sed perfidia hæreticorum fecit, vt non omnibus nasceretur qui omnibus natus
Matth.5. est. Nam & lumen diei oriri iubetur super bonos & malos: sed oriri nõ videntibus nõ videtur. Sicut ergo puer nõ omnibus natus est, sed fidelibus, sic filius non infidelibus datus est, sed fidelibus nobis datus est, nõ Fotinianis. Illi enim nõ datum nobis dei filium dicunt esse, sed ab initio inter nos natum. Nobis, non Sabellianis. Illi enim nolunt filium datum, eundem asserẽtes patrem esse quem filium. Nobis, nõ Arrianis, & ipsi enim non habent filium pro salute datum, sed pro infirmitate transmissum. Non habent consiliarium quem putant futura nescisse, non habent filium, quem sempiternum non putant, cum scriptum sit de verbo dei, quòd
Ioan.1. erat in principio. Et alibi: In principio erat verbum. Denique vt ad propositum reuertamur exemplũ: In principio,
Prou.8. inquit, antequàm terram faceret, & antequàm produceret fontes aquarum, ante omnes colles genuit me. Fortasse dices, quomodo de incarnatione Christi dictum esse memorauerim, Dominus creauit me, cum ante incarnationẽ Christi creatura sit mundi? Sed cõsidera quod moris est scripturis diuinis, & futura pro prẽteritis dicere, & geminã in Christo significare substantiam, diuinitatis, & carnis, ne quis aut
Esaiæ.9. diuinitatem neget eius aut carnem. Nam sicut in Esaia habes: Puer natus est nobis, filius datus est nobis, ita hic quoq; ante præmisit creaturam carnis, & subtexuit assertionẽ diuinitatis, vt scires non duos Christos, sed vnum esse, qui & ante secula generatus sit ex patre, & vltimis temporibus creatus ex virgine, hoc est: Ego sum ille creatus ex homi-
Prouer.8. ne, creatus ad caussam, qui sum generatus ante secula. Denique dicturus, Dominus creauit me, præmisit: commemorabo quæ à seculo sunt. Dicturus genuit, præmisit, in principio, antequàm terram faceret, ante omnes colles genuit me. Ante, cum dicitur, in infinitum retro sine aliqua desi-
Ioan.8. nitione porrigitur. Denique ante Abrahã, inquit, ego sum, non vtique post Adam: & ante luciferum, non vtique post angelos. Sed ante, cum dicit, non se intra aliquẽ, sed omnia intra se dicit. Sic enim moris est æternitatẽ dei scripturis significare diuinis. Denique alibi habes: Priusquam mon-
Psalm.89. tes fierent, aut formaretur orbis terræ, à seculo & vsque in seculum tu es. Ante omnia ergo generatio, inter omnia & propter omnia creatura. Natus ex patre supra legem, factus ex Maria sub lege.

De solutione obiectionis sumptæ ex eo quod scriptũ est: Post me uenit uir, qui ante me factus est: cum cõfutatione erroris Arrianorum. Et quomodo iuxta mysticam intelligentiam historiæ de Booz & Ruth designatus fuerit Christus, qui ecclesiã sibi copulauit. Quomodo etiã sæpe ad causſam pertineat cum Christus dicitur factus. Quomodo denique ipse idem sacerdos sit & hostia.

Caput V.

Ioan.1. SEd scriptũ est: Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat. Vnde dicũt: Ecce qui erat, factus est. Ipsa verba perpẽdamus, post me, inquit, venit vir. Vir ergo est qui venit, ipse qui fact' est, vir autẽ nomen est sexus. Sexus autẽ nõ vtiq; diuinitati, sed naturæ deputatur humanæ. Possem ergo dicere: Erat in pręcognitione quidem corporis, sed ęternitate virtutis. Nam & ecclesia erat, & sancti erant prædestinati ante sęcula. Sed non id loco hoc dico, sed illud assero, factũ esse, nõ ad diuinitatẽ, sed ad incarnationis ptinere naturã, sicut ipse Ioannes dixit: Hic est de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est. Itaq; cum geminã, sicut supra dixi, in Christo substantiã proposuisset, vt vtrãq; intelligas & diuinitatis & carnis, hoc loco cœpit à carne. Est enim scripturis promiscua consuetudo diuinis, vt interdum à diuinitate Christi incipiant, & ad incarnationis sacramẽta descendãt: interdum ab humilitate incarnationis exordium sumant, & ad gloriam diuinitatis assurgant, vt in prophetis, euangelistis, frequenter & in Paulo. Ergo & hic iuxta me moratam consuetudinem ab incarnatione domini cœpit de eius diuinitate dicturus, non vt confunderet humana atque diuina, sed vt distingueret. Verum Arriani, velut Iudaici caupones, miscent aquam cum vino, quia diuinam generationem humanamq; cõfundunt, ad diuinitatem referentes quod de carne sit dictum. Nec metuo quod obiecturi videtur, quod in superioribus non habet virum. Sic enim habet: Qui post me venit. Sed vide, ante ibi quid præmiserit: Verbum, in- Ioan.1.
quit, caro factum est. Et ideo non addidit virum: quia carnem dixerat. Per carnem autem virum intelligimus, & per virum carnem. Ergo quod dixerat: Verbũ caro factum est, virum hoc loco nominare superfluum fuit, quem iam carnis expressione significauerat. Quo exemplo in posterioribus quoque & agnum præmisit, qui tolleret peccatũ mũdi. Et vt incarnatũ intelligeres, quẽ ante memorauit, ait: Hic est de quo ante dixi, post me venit vir q ante me factus est, hoc est, virum dixi, non deũ factũ. Sed vt ipsum incarnatũ declararet esse, qui ante sæcula erat, ne duos filios crederem', ait: Quia prior me erat. Nã si, factus est, ad diuinã generationem retulisset, quid opus fuerat vt adhuc adderet tertium, atque iteraret quod supra dixerat? Sed quia ante de incarnatione tantũ dixerat: Post me venit vir, qui ante me factus est, ideo addidit: Quia prior me erat, quoniam diuinitatis æternitas fuerat exprimenda. Et hæc est causa prælationis, vt merito antelatus videatur, qui proprij patris sempiterna virtus est. Dat tamen intellectus spiritalis vbertas, 1.Corin.1.
vt excurrere & euagari ad concludendos libeat Arrianos, qui volunt factum hoc loco non ad virum, sed ad diuinitatem referre. Quid est enim tenere quod posuit, cum dixerit Baptista: Post me venit, qui ante me factus est, hoc est supra meritum meum factus, supra meam gratiam, tempore carnis posterior, diuinitatis honore venerabilis. Post me enim venit, temporis est: prior me erat, æternitatis: ante me fact' est, honoris est, quia etiam incarnationis mysterium supra humanam est gratiam. Denique in inferioribus quid supra contexuisset expresit, dicens: Post me venit vir, cuius non sum diguus calceamenta portare. Præstantiam vtique dignitatis, non æternitatem diuinæ generationis exponẽs. Quod eo vsque ad incarnationem pertinet, vt typum in hominibus mystice calceamenta ante præmiserit. Lege enim proximo defuncti, vel fratri copula deferebatur eius vxoris, vt
semen fratris vel proximi resuscitaret. Vnde quod Ruth, li Ruth.4.
cet ipsa alienigena, tamen quia maritũ habuerat ex Iudæis qui reliquerat superstitem proximum, eámque colligẽtem manipulos suæ messis, quibus alebat & socrum, Booz vidit & amauit, non aliter eam accepit vxorem, nisi calceamentũ ei' ante soluisset, cui vxor debebatur ex lege. Historia sim plex, sed alta mysteria: aliud enim gerebatur, aliud figurabatur. Nam si secundum literam sensum torqueamus, prope quidam pudor est, & horror in verbo est, si ad commixtionis corporeæ consuetudinem sententiam intellectumque referamus. Designabatur autem futurus ex Iudæis, ex quibus Christus secundum carnem, qui proximi sui, hoc est populi mortui semẽ, doctrinę cœlestis semine resuscitaret, cui calceamentum nuptiale ecclesiæ copulandæ præscripta legis spiritalia deferebant. Nõ Moyses sponsus. Illi enim dicitur:
Solue calceamentum pedum tuorum, vt domino suo cedat. Exod 3.
Non Iesus Naue filius sponsus. Nam & ipli dicitur: Solue calceamentum pedum tuorum, ne ex similitudine noĩs sponsus
Iosue.5. ecclesiæ crederetur. Non alius sponsus, sed solus Christus,
Ioan.3. & sponsus de quo dixit Ioannes: Qui habet sponsam, sponsus est. Illis igitur calceamentum soluitur, huic solui nõ po
Ioan.1. test, sicut dixit Ioãnes: Nõ sũ dignus soluere corrigiã calcea menti eius. Solus ergo Christus est spõsus, cui illa veniẽs ex gentibus sponsa, ante inops atque ieiuna, sed iam Christi mes se diues, nubat: quæ manipulos fœcundę segetis verbiq; reliquias gremio legat mentis interno, vt exhaustam illam viduam morte filij, atq; inopem defuncti populi matrẽ nouis

Universidad de Deusto
Biblioteca

pascat alimentis,non relinquens destitutam viduam,& nouos quærens. Solus ergo Christus est sponsus, qui nec synagogæ ipsi manipulos suæ messis inuidebat. Vtinam seipsam nō excluderet. Habuit quos per se colligeret, sed quia sponsus eius est mortuus, quasi filio egena defuncto, per ecclesiam manipulos quibus viueret colligebat, quos venientes in exultatione portabunt, sicut scriptum est: Venientes autem venient in exultatione, tollentes manipulos suos. Quis enim sibi alius sponsam audeat ecclesiam vindicare, quam à Libano vnus & solus vocauit, dicens: Ades huc à Libano? Aut de quo alio potuit ecclesia dicere: Fauces eius dulcedines:& totus desiderium? Et quia de calceamento pedum tractatum sumpsimus,cui alij nisi verbo dei incarnato conuenit dici: Crura eius columnæ marmoreæ fundatę super bases aureas? Solus enim Christus inambulat animis, & graditur in mente sanctorum,in quibus velut aureis basibus fundamētisque preciosis solidata vestigia verbi cœlestis hæserunt. Claret igitur hinc & typum ad incarnationis spectare mysterium,non ad substantiam diuinitatis,sed ad incarnationem.Sæpe nonnūquàm etiā ad caussam pertinet, cum dicitur factus. Nam si ad diuinitatem refers: ergo & in opprobrium deus factus est. Sic enim habes: Tu autē repulisti, & ad nihilum redegisti, dispulisti Christum tuum. Et infra: Factus est in opprobrium vicinis suis. Et vicinis, inquit, non ciuibus,non domesticis,non adhærentibus: Quoniam qui adhæret domino, vnus spiritus est. Qui vicinus est, non adhæret. Factus est in opprobrium, quia crux domini Iudæis scandalum, Græcis stultitia.Nam sapientibus per eandem crucem excelsior factus est cœlis, excelsior angelis, & melioris testamenti factus est sponsor, ipse qui erat prioris. Vide quàm non refugiam ista,vt etiam congeram.Sed quomodo factus sit considera: primū quòd purificatione facta cōsedit in dextera magnitudinis in excelsis, tanto melior factus angelis. Vbi purificatio hostia, vbi hostia corpus, vbi corpus oblatio, vbi munus oblationis: ibi sacrificium passionis. Deinde sponsor melioris testamenti. Vbi testamentum, mors necesse est præcedat testatoris, sicut subter est scriptum. Mors autem non ad diuinitatis æternitatem, sed ad fragilitatem refertur humanam. Excelsior quoque cœlis factus quomodo sit ostenditur.Immaculatus, inquit, segregatus à peccatoribus,& excelsior cœlis factus, qui non habet quotidie necessitatem, sicut sacerdotes prius pro suis delictis hostiam offerre, deinde pro populi. Hoc enim fecit semel se offerendo, sicut scriptum est. Nemo excelsior factus dicitur,nisi qui in aliquo fuerit humilior. In eo igitur excellentior factus est, sedendo ad dexteram patris, in quo se minor angelis factus obtulit passioni. Postremo ipse Apostolus ad Philippenses ait quod in similitudinem hominis factus est, specie inuentus vt homo, humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem. Vide vbi factus sit: in similitudine,inquit, hominis, non in potestate dei. & factus obediens vsque ad mortem, vt obediētiam quidem hominis habuerit,regnum diuinitatis.Quantis igitur adhuc vtemur exemplis ad incarnationem vel aliquid referendū esse quod factus est. Quod autem & factum est,idem est & creatum. Dixit enim,& facta sunt: mandauit, & creata sunt. Creatum quoque supra ostendimus in libro primo de incarnatione dictum videri. Ipse etiam apostolus asserendo seruiendum non esse creaturæ,significauit ex deo filium non creatum esse, sed genitum.tamen etiā alibi vt manifestaret quomodo in Salomone sit lectum, Dominus creauit me: quid in Christo creatū esset,ostendit.Itaque totius seriem capitis recensеamus. Sic enim habes:Ergo quia filij participes sunt sanguinis & carnis,& ipse similiter particeps factus est eorundē,vt per mortem destrueret hūc, qui mortis habebat imperiū. Quis ergo est qui nos participes suæ voluit esse carnis & sanguinis? vtiq; dei filius. Quomodo nisi per carnem particeps factus est noster, aut per quam, nisi per corporis mortem, mortis vincula dissoluit? Morti enim mors facta est susceptio mortis in Christo. Ergo de incarnatione proposuit. Videamus sequentia. Nec enim statim angelos, inquit, assumpsit, sed semen Abrahæ, vnde habuit per omnia fratribus simi-

Psalm.125.
Cantic.4.
Cantic.5.
Psalm.88.
1.Corin.6.
1.Corin.1.
Hebr.1.
Hebr.7.
Hebr.9.
Hebr.7.
Philipp.2.
Psalm.148.
Prouer.8.
Hebr.2.
Ibidem.

lari, vt misericors fieret & fidelis princeps sacerdos à deo, vt expiaret peccata populi. In quo enim passus est ipse & tentatus,potest & tentatos iuuare.Propter quod fratres sanctissimi vocationis cœlestis participes intuemini Apostolū & principem sacerdotum confessionis nostræ Iesum fidelem esse creatori suo, sicut Moyses in domo eius asserit. Hæc nempe verba sunt Apostoli. Videtis in quo creatum dicat, in quo assumpsit,inquit,semen Abrahæ.corporalem vtique generationem asserit. In quo autem nisi in corpore expiauit populi peccata? In quo passus est nisi in corpore? sicut & supra diximus:Christo passo secundum carnem. In quo sacerdos, nisi in eo quod sacerdotali assumpsit ex genere? Et sacerdos enim aliquid debet offerre, & secundum legem in sancta intrare. Per sanguinem ergo, quia sanguiné taurorum hircorúmque repudiauerat deus,hunc vtique sacerdotem per suum sanguinem, sicut legisti, in sancta sanctorum cœli summa penetrantem oportebat intrare, vt æterna nostrorum esset ablutio peccatorum. Idem ergo sacerdos, idem & hostia, & sacerdotium, tamen & sacrificium humanæ conditionis officium est. Nam & agnus ad immolandum ductus est, & sacerdos erat secundum ordinem Melchisedech. Nemo igitur vbi ordinem cernit humanæ conditionis, ibi ius diuinitatis adscribat. Nam & illum Melchisedech per quem Abraham hostias suas obtulit,non angelum vtique secundum Iudaica ludibria intelligit ecclesia, sed virum sanctum,ac sacerdotem dei,qui typum gerens domini, & sine patre, & sine matre, & sine generationis enarratione, & sine initio, & sine fine describitur, vt ostenderet sempiternum filium dei in hunc mundū esse venturum, qui & sine patre secundum incarnationem natus est, & sine matre secundum diuinam generationem, & sine enarratione generationis, quia scriptum est: Generationem autem eius quis enarrabit? Ergo illum Melchisedech in Christi typo sacerdotem dei accipimus. Sed illū in typo, hunc in veritate, typus autem vmbra est veritatis. Illum in nomine vnius ciuitatis, hunc regem in reconciliationem totius mundi:quia scriptum est: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, hoc est sempiterna diuinitas.Aut si pater in filio,sicut filius in patre, & substantiæ vtique & operationis vnitas non negatur. Quomodo autem negarę merito possunt etiam si velint, cum scriptum sit: Pater autem in me manens, ipse loquitur, & opera quæ ego facio ipse facit? Non dixit, & ipse facit, ne similitudinem magis quàm vnitatem operis æstimares. Sed dicendo, quæ ego facio, ipse facit: manifestum reliquit quod vnum opus patris & filij credere debeamus. Deniq; vbi similitudinem operum,non vnitatem voluit intelligi. Qui credit, inquit,in me:opera quę ego facio,& ipse faciet.Bene hic interponendo,&,similitudinem nobis donauit,vbi vnitatem naturalem negauit.Vnum est igitur opus patris & filij, etiā si non placet Arrianis.

Hebr.9.
Hebr.5.
Esaiæ.53.
1.Corin.1.
Ioan.14.
Ibidem.

Quod patris & filij unum sit regnum, & non diuisum, sicut Arriana sæuitas asseruit. Cap. VI.

QVæro autem quomodo regnum velint patris & filij esse diuisum, cum dominus dixerit, vt supra ostendimus: Omne regnum inter se diuisum, facile destruetur. Et ideo ad excludendum Arrianæ sacrilegium sæuitatis, vnum imperium patris & filij,etiā Petrus sanctus asseruit,dicēs: Quapropter satisagite fratres certam vocationem & collectionem facere. Hæc enim facientes non errabitis. Sic enim abundantius ministrabitur introitus in æternum imperium dei & domini nostri conseruatoris Iesu Christi. Aut si quis de Christi tantum imperio dictū putat, &hoc ideo sic accipit, vt patrem filiúmque potestate secernat,is tamen & regnū filij fatebitur,& æternum.Itaque non solum duo inducēt regna diuisa, vt obnoxia sint defectui,sed etiam cum regna cōparabilia nulla sint dei regno,quod filij esse etiā si velint negare, non possunt: aut contra suam sententiam ridebunt, vt idem patris & filij regnum esse fateātur.Aut,quod sacrilegium est dicere: Ius patri regni minoris adscribent.Aut, quod contrarium est, quē minorē diuinitate impie memorant,eius regnū fatebūtur æquale.Sed hoc non quadrat,nō congruit,nō cohæret.

Matth.11.
2.Petri.1.

Dicant

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dicant igitur vnum esse regnum, sicut nos dicimus & probamus. Probamus autem non nostris, sed cœlestibus testimoniis. Primum enim etiam aliis exẽplis discе regnum cœlorum regnum filij esse. Ipse enim dixit: Amen amẽ dico vobis, quoniam sunt aliqui de istis astantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regnum suum. Dubitari ergo non potest quòd sit regnum filij dei, sed accipe ipsum esse regnũ filij quod patris est. Amen dico vobis, quòd sunt quidam circũstantium, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum dei venientis in virtute. Eo enim vsque regnum est, vt vnum sit præmium. Idem hæres, eadem merita, idem sponsor, quomodo non idem regnum, cùm præsertim ipse de se filius dixerit: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui? Quod enim patris est per maiestatis proprietatem, id etiam filij est per eiusdem claritudinis vnitatem. Ergo & patris regnum scriptura dixit, & filij. Accipe nunc quòd vbi regnum dei dicit, nec patris nec filij separat potestatẽ, quia & patris vnum & filij regnum vno dei nomine comprehendit, sicut habes: Cùm videritis Abrahã, Isaac, & Iacob, & omnes prophetas in regno dei. An negamus in regno filij prophetas esse, cùm & latroni dicenti: Meméto mei cùm veneris in regnũ tuum: respondebit dominus: Amen amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso? Aut quid est esse in regno dei, nisi æternam nescire mortem? Qui autem nesciunt æternam mortem, vident filium hominis veniẽtem in regnum suum. Quomodo ergo potest non in potestate habere quod donat, dicens: Tibi dabo claues regni cœlorum? Et videto distantiam. Seruus aperit, dominus largitur. Iste per se, ille per Christum. Famulus claues accipit, dominus ordinat potestates. Aliud ius donantis, aliud dispensantis obsequium est. Vnum igitur patris & filij regnum euidenter est declaratum, sicut Apostolus Paulus asseruit, dicens: Hoc autem scitote, quòd omnis impudicus, aut immundus, aut auarus, quod est idololatria, non habet hæreditatem in regno Christi & dei. Ergo vnum regnum, & vna diuinitas. Vnam diuinitatem lex probauit, quæ dicit vnum deum. Probauit & Apostolus dicendo de Christo: In quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Si enim iuxta Apostolum, plenitudo omnis corporaliter diuinitatis in Christo est, aut vnius diuinitatis patrem & filium fatebuntur: aut si patris & filij diuinitatem cupiunt separare, cùm omnem plenitudinem diuinitatis corporaliter filius habeat, quid est quod patri æstimant amplius adscribendum, cùm amplius nihil sit plenitudine, & plenitudo perfectio sit? Ergo vna diuinitas.

Marc. 9.
Matth. 16.
Ibidem. 13.
Luc. 13.
Ibidem. 23.
Matth. 16.
Ephes. 3.
Coloss. 2.

Quod una sit maiestas, & una gloria, una quoque substantia patris & filij, cum redargutione Arrianorum. Et quemadmodum fraudem eorum cauere debeamus.

Caput VII.

IMaginem autem vnam & similitudinem vnam supra diximus. Supereſt vt vnius quoque maiestatis patrem filiúmque doceamus. Nec longe aberit. Cùm enim ipse dixerit de se filius: Cùm autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ. Ecce filij expressa est maiestas. Quid ei deest, cuius increatã maiestatem negare nõ possunt? Est ergo filij maiestas. Accipiãt nũc, vt dubitare non possint, q̃ patris & filij vna maiestas sit. Ipse dominus dixit: Nã qui me erubuerit & meos sermones, hũc filiꝰ hominis erubescet cũ venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorũ angelorũ. Quid est: Et sanctorum angelorũ, nisi quòd honorãtur & serui domini. dignitatẽ suam ergo ad filium & patrem retulit, non vt angeli habeant cum patre & filio æquale consortium, sed vt præminentem gloriam dei cernant. Neque enim suam maiestatem angeli habent: sicut lectum est de filio: Cùm sederit in sede maiestatis suæ: sed assistunt vt patris & filij gloriam videant quibus aut possunt aut merentur aspectibus. Denique ipsa se explanant verba diuina, vt intelligas illam gloriam & patris & filij cum angelis non esse cõmunem. Sic enim habes: Cùm autem venerit filiꝰ hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo. Et vt doceret vnã maiestatẽ & vnã gloriã esse patris & suam, ipse in alio libro ait: Et filius hominis confundet eum, cùm venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis. Illi in obsequio, hic in gloria. Illi in comitatu, iste in suggestu. Illi stant, hic sedet. Vt verbo tamen vsus vtamur humani, hic iudicat, hi ministrant. Diuinæ autẽ non præmisit maiestatem patris, & subdidit suam & angelorum, ne de superioribꝰ ad inferiora feciſſe gaduum quendam ordinem videretur. Sed quia pater inferior videri non poterat, præmisit maiestatem suam, & addidit patris & angelorum, ne se medium inter patrem & angelos nominando, aut ab angelis ad patrẽ per sui quoq; increméta feciſſe quendã videretur ascẽsum, aut à patre rursus ad angelos per ordinem cum sui etiam deminutione crederetur fuisse descensum. Nã nos qui vnam diuinitatẽ patris & filij cõfitemur: diuersum, vt Arriani, ordinem non putamus. De substantia autem imperator Auguste quid loquar? Vnius filium cum patre esse substantiæ, cùm imaginẽ patris ternæ substantiæ filium legerimus, vt in nullo secundum diuinitatem à patre intelligas discrepare. Iuxta hãc imaginem dixit: Omnia quæ pater habet, mea sunt. ergo nec substantiam in deo possumus denegare. Neq; enim insubstantiuus est qui aliis dedit habere substãtiam, licet alia sit substantia dei, alia creaturæ. Non potest insubstantiuus filius dei esse, per quẽ cuncta subsistunt. Et ideo ait: Non est absconditum os meum quę feciſti in abscondito, & substantia mea in inferioribus terræ. Virtuti enim & diuinitati, ea qnæ ante constitutionẽ mundi, vel in perspicabili maiestate sunt gesta, abscondita esse non poterant. Legimus ergo substantiã. Sed dices de incarnatione dictam esse substantiam. Interim nomen substantię lectum probaui, & lectum non pro patrimonio, vt dicitis. Iam, si placet, accipiamus secundum mysterium in inferioribus Christi fuisse substantiam. Etenim vt defunctorum animas in sui corporis anima liberaret, vincula mortis solueret, peccata donaret, operatus est in inferno, & tamẽ quid obstat quo minus illam diuinam intelligas substãtiam, cùm deus ita vbique sit, vt ei dictum sit: Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Denique ad substantiam diuinam deriuandam esse intellectum, sequentibus declarauit, dicens: Inoperatum meum viderunt oculi tui, eo quod non in operis factura sit filius, sed verbum genitum potestatis æternæ, ἀνεπίεργαστον enim dixit, hoc est, inoperatum atque increatum verbum sine alicuius creaturæ testimonio ex patre natum, & tamen abundantius aliis ad substantiam testimoniis. Sit ista hoc loco substantia corporalis, dummodo non opus dei filium, sed inoperatam eius diuinitatem & ipse fatearis. Scio autem aliquos dicere inoperatum esse etiam incarnationis mysterium, quod non sit virilis copulæ vsu operatum, quòd partus est virginis. Si ergo plerique hoc loco, nec Mariæ partum opus esse dixerunt, tu Arriane opus putas esse dei verbum? At hic tantum substantiam legimus. Nónne & alibi: Portæ effractæ sunt, montes ceciderunt, & reuelata est substantia: nunquid hic & creatura significatur? Solent enim aliqui dicere pecuniariam esse substantiam. Ergo si ad hunc sensum refers, ideo ceciderũt montes, vt pecuniarium patrimonium cerneretur. Sed si meminerimus qui mõtes ceciderunt: illi vtique de quibus dictum est, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti, tollere, & iactare in mare. Montes ergo sunt altitudines se extollẽtes. Denique in Græco, regna ceciderunt, habetur. Quæ regna, nisi sathanæ, de quo dixit dominus: Quomodo stabit regnum ipsius? Ipsos ergo legimus montes, quæ regna sunt diaboli. Ideoque istis cadentibus regnis de corde fidelium, reuelatum est paternæ dei filium Christum esse substantię. Qui sunt etiam illi ipsi montes ærei, de quorum medio quatuor currus procedunt? Aduertimus altitudinem illam, & extollentem se aduersus scientiam dei, verbo domini corruisse, cùm diceret dei filius: Obmutesce, & exi immunde spiritus. De quo & in prophe-

Ioan. 16.
Psal. 138.
Ibidem.
Ibidem.
Matth. 21.
Ibidem. 21.
Marc. 1.
Hierem. 51.
Luc. 4.
Hierem. 9.

ta dixit: Ecce ego ad te mons corrupte. Isti ergo ceciderũt montes, & reuelatum est quòd esset in Christo diuina substantia, dicentibus iis qui viderunt: Vere filius dei est. Non enim humana, sed diuina potestate dæmoniis imperabat. Hieremias quoque dicit: Super montes accipite luctum, & super semitas desertas planctum, quia defecerunt eo quod non sint homines, non acceperunt vocem substantiæ, à volatilibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

latilibus vsque ad iumenta expauerunt & perierunt. Nec præterit etiam alibi cùm fragilitates exponeret conditionis humanæ, vt susceptam à se infirmitatem carnis, & affectum nostræ mentis ostenderet, dixisse domino per Prophetam:
Psalm.88. Memento domine quæ est substantia mea. Quod in natura fragilitatis humanæ dei filius loquebatur, de quo suprà, vt
Ibidem. incarnationis mysteriũ reuelaret, ait: Tu verò repulisti domine, & pro nihilo dispulisti Christũ tuum, euertisti testamentum serui tui, prophanasti in terra sanctitatem eius. In
Philip.2. quo vtique seruum dixit nisi in carne, quod non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit serui formam accipiens, in similitudinem hominũ factus, & specie inuentus vt homo? Mea ergo susceptione seruus, sua
Hiere.23. dominus potestate est. Quid illud quod habes: Quoniã qui stetit in substãtia domini. Et alibi: Et si stetissent in substantia mea, & audissent verba mea, & si docuissent verba mea, & si docuissent plebem meam, auertissem eos à nequitiis & conuentionibus suis? Quomodo negant dei esse substantiã, quomodo verbum substantiæ, quod creberrimum in scripturis est, putant esse vitandum, cùm ipsi ex alia substantia, hoc est, ὑπερούσιον dicendo filium, substantiam tamen in deo esse non abnuant? Non igitur verbũ, sed vim verbi fugiunt, quia nolunt verũ esse dei filium. Nam licet humano verbo non possit diuinæ generationis series cõprehendi, tamẽ iudicarunt patres fidem suam tali proprie contra ὑπερούσιον sermone signandã, authoritatẽ sequuti ꝓphetæ, qui ait: Qui stetit in substantia dei, & vidit verbũ eius. Secũdum impietatẽ igitur suam positũ substantiæ verbũ recipiunt Arriani. Secundũ pietatẽ autem fidelium cõprobatum repudiant & refutant. Nã quid est aliud, cur homousion patri nolint filium dici, nisi quia nolũt verum dei filium confiteri? sicut author ipsorum Eusebius Nicomediensis epistola sua prodidit, dicens: Si verum, inquit, dei filium & increatum dicimus, homousion cum patre incipimus confiteri. Hæc cùm lecta esset epistola in cõcilio Niceno, hoc verbum in tractatu fidei posuerunt patres, quod viderunt aduersarius esse formidini, vt tanquam euaginato ab ipsis gladio, ipsorum nefandæ caput hæresis amputarent. Frustra autem verbum istud propter Sabellianos declinare se dicunt, & in eo suam imperitiam produnt. Homousion enim aliud alij, nõ ipsum est sibi, Rectè ergo homousion patri filium dicimus, quia verbo eo & personarum distinctio, & naturæ vnitas significatur. An negare possunt ousian lectam, cùm & panẽ ἐπιούσιον dominus dixerit: Et Moyses scripserit, ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι λαὸς περιούσιος. Aut quid est ousia, vel vnde dicta, nisi ousia quod sẽper maneat? Cui enim esse est semper, deus est: & ideo manens semper, ousia dicitur diuina, & propterea ἐπιούσιος panis, quod ex verbi substãtia, substantiam virtutis manentis
Psal.103. cordi & animæ subministret. Scriptũ est enim: Et panis confirmat cor hominis. Seruemus igitur præcepta maiorũ, nec
Apoc.5. hæreditaria signacula ausi rudis temeritate violemus. Librũ signatum illum propheticum non seniores, non potestates, non angeli, non archãgeli aperire ausi sunt, soli Christo explanãdi eius prærogatiua est seruata. Librum sacerdotalem quis nostrum designare audeat, signatum à confessoribus, & multorum iam martyrio consecratum? Quem qui designare coacti sunt, postea tamen damnata fraude signarunt. Qui violare non ausi sunt, confessores & martyres exstiterunt. Quomodo fidem eorum possumus denegare, quorũ victoriam prædicamus? Nemo metuat, nemo formidet, plus confert fidelibus qui minatur. Venenatæ sunt blanditiæ perfidorum, tunc cauendæ, cùm id quod negant, prædicare se simulant. Sic decepti sunt & ante qui facilè crediderunt, vt ibi perfidię laqueos inciderent, vbi fidẽ esse credebant. Qui dicit, inquiunt, Christum creaturã secundum cæteras creaturas, anathema sit. Audierunt simplices, & crediderunt: In-
Prouerb.14 nocens enim (sicut scriptum est) credit omni verbo. Audierunt ergo & crediderunt, primo decepti sono: ac velut aues intenti ad escam fidei, extentum sibi laqueum non cauerũt.
Matth.10. Ita dum fidem sequntur, hamum nefandæ fraudis attrectauerunt. Et ideo: Estote, inquit, astuti sicut serpentes, & simplices sicut columbæ: præmittitur astutia, vt sit tuta simplicitas. Sunt enim serpentes euangelici, qui exuunt veterem vsum: vt induant nouos mores, sicut scriptum est: Expoliantes veterẽ hominem cum actibus suis, & induẽtes nouum secundum imaginem eius qui creauit eum. Discamus ergo depositis vetusti hominis exuuiis, euangelicorũ serpentiũ vias, vt more serpentium seruare caput, fraudem cauere nouerimus. Satis fuerat dicere: Qui dicit creaturam Christum, anathema sit. Cur bonę confessioni Arriane venena permisces, vt totũ corpus contamines? Addendo enim secundum cæteras creaturas, non creaturam Christum negas, sed creaturam dicis esse. Dissimilem creaturam enim dicis, etsi prẽstantiorem cæteris asseras creaturis. Denique Arrius huius impietatis magister dei filium creaturam dixit esse perfectam, sed non sicut cæteras creaturas. Vides igitur hæreditario patris vestri vos vsos esse sermone. Sat est creaturam negare, quid opus fuit addere, sed non sicut cæteras creaturas? Recide quod putruit, ne serpat contagio, venenum habet, mortem affert. Deinde dicis interdum deum Christum, sed ita dic deum, vt deum verum, vt plenitudinem ei paternæ diuinitatis assignes. Sunt enim qui dicantur dij, siue in
1.Cor.8. cœlo, siue in terra. Non enim perfunctoriè nũcupandus deus, sed ita vt eandem diuinitatem prædices in filio quam pater habet, sicut scriptum est: Sicut enim pater vitam habet
Ioan.5. in semetipso, sic dedit & filio vitã habere in semetipso. Dedit vtique quasi filio per generationem, nõ quasi inopi per
Ibidem. gratiam & potestatem. Dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Vide quid addidit, ne tu calumnieris ex verbo. Filiũ hominis legis, & accipientem arguis. Negas ergo deum, si non omnia filio quæ dei sunt, deferuntur. Cùm e-
Ioan.16. nim dixerit: Omnia quæ pater habet, mea sunt: cur tu nõ omnia quę diuinæ naturæ sunt, etiã in filio confiteris? Nã qui dicit: Omnia quæ pater habet, mea sunt: quid excipit quod non habet? Quid est quod ῥᾳθυμότερον quàm fideli magis sermone cõmemores, quod mortuos resuscitauerit, maria pede transierit, infirmitates hominum curauerit? Hæc etiã seruulis suis præstitit. Plus ista miror in hominibus, quòd tan-
Matth.9. tam dederit potestatem hominibus. Aliquid de Christo audire desidero, quod speciale sit Christi, quod cum iis quæ creata sunt, nõ possit esse cõmune. Quia genitus qui vnicus est dei filius, quia deus verus ex deo vero, quia ad dexteram patris sedet: vbique lego confessum patris & filij, semper ad dexteram filius sedet. Nunquid melior filius patre? Nõ hoc dicim⁹. Sed charitas dei honorat, humana iniquitas derogat. Sciuit pater ferẽdas esse de filio quæstiones, præbuit nobis quod sequeremur pietatis exẽplum, ne filio derogem⁹. Vno
Acto.7. tamen loco stantẽ ad dexteram dei Iesum, Stephanus vidisse dixit. Et hoc disce, ne quam hinc moueas quæstionẽ. Cur enim vbique ad dexteram sedere ostenditur, vno legitur in loco stare? Sedet quasi iudex viuorum & mortuorum, stat quasi aduocatus suorum. Stabat ergo quasi sacerdos, quando patri hostiam boni martyris offerebat, stabat quasi bono luctatori brauium tanti præsul certaminis redditurus. Accipe & tu spiritum dei, vt ista distinguas, sicut accepit & Ste-
Ibidem. phanus, & dicas sicut dixit & martyr: Ecce video cœlos apertos, & filium hominis stantem ad dexteram dei. Qui cœlos apertos habet, Iesum ad dexteram dei cernit. Qui clausos oculos habet mentis, Iesum ad dexteram dei non videt. Confiteamur ergo Iesum ad dexteram, vt cœlum & nobis aperiatur. Claudunt sibi cœlum, qui aliter confitentur. Quod si qui obiiciunt quod filius stabat, ostendant hoc loco quod pater sedebat. Nam licet filium hominis stare dixerit, tamẽ hoc loco nec patrẽ sedere memorauit. Vt autẽ euidentius cognosceretur nulla esse stãtis iniuria, sed potestas, filium Stephanus obsecrat, vt se amplius commendaret patri, dicens: Domine Iesu, recipe spiritum meum. Et vt eandem patris & filij potestatem esse ostenderet, repetiuit, di-
Ibidem. cens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Hoc dominus in passione propria quasi filius hominis patri dicit. Hoc & Stephanus filium dei in suo martyrio deprecatur: cùm eadem gratia à patre filióque depoſcitur, eadem potentia declaratur. Aut si volunt Stephanũ patri dixisse, videant quid propria testificatione significent. Licet nos ista non moueant, aduertant tamen qui totum in litera cõstituunt, & in ordine, quod filius prius rogatur. Nos autem & secundum eorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum interpretationem oſtendimus vnitatem paternæ maieſtatis & filij. Nã cùm & pater rogatur & filius: æqualitas precationis, operationis indicat vnitatem. Si autem illis non placet filio dictum: Domine, videmus quod etiam dominum eum negare conantur. Sed iam quia martyris tanti corona proceſſit, ſtudia certaminis relaxemus, ferias hodierni ſermonis habeamus. Proſequamur ſanctum martyrem laudibus, ſicut poſt magna decebat certamina, vulnerib' quidem aduerſarij cruentatum, ſed Chriſti præmiis coronatum.

FINIS.

CAPITVLA LIBRI QVARTI DE FIDE.

Quod non mirum videatur quod humanum genus errauerit de filio dei, cùm & angeli non potuerint myſterium domini Ieſu Chriſti cognoſcere, niſi per reuelationem, vt ex hoc oſtenditur, quod dum domino cœlos aſcẽdente multitudo angelorum triũphali agmine præcurrerent: Tollite portas principes veſtras &c. alij ſtupentes dixerũt: Quis eſt iſte rex gloriæ? Et quomodo nos cœlum aſcendere poſſimus. Quomodo etiam portas noſtras Chriſto aperire debeamus. Cap. I.

De confutatione Arrianorum ex ſolutione quæſtionũ quas faciunt ex illis verbis Apoſtoli: Omnis viri caput Chriſtus eſt &c. Et iſtis: Qui autem plãtat, & qui rigat, vnum ſunt. Caput II.

De ſolutione obiectionis Arrianorũ ſumptæ ex verbis domini dicentis: Amen amen dico vobis, nõ poteſt filius facere à ſe quicquam niſi quod viderit patrem facientem, cum euidenti & multiplici eorũ redargutione. Cap. III.

De ſolutione obiectionum quibus impij hæretici inæqualitatem patris & filij probare contendunt. Cap. IIII.

De ſolutione quæſtionis quam plerique faciũt ex eo quod ſcriptum eſt: Sicut me miſit viuẽs pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipſe viuet propter me. Cap. V.

De ſolutione obiectionis, quã Arriani ſumunt ex hoc quod dominus dixit: Hæc infirmitas non eſt ad mortem. Caput VI.

De ſolutione obiectionis quã Arriani ex ho faciunt, quod à domino dictum legitur: Ego ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt. Cap. VII.

DIVI AMBROSII EPISCOPI *Mediolanenſis de fide ad Gratianum Auguſtum, Liber quartus.*

QVod non mirum uideatur quod humanum genus errauerit de filio dei, cùm & angeli nõ potuerint myſteriũ domini Ieſu Chriſti cognoſcere, niſi per reuelationem, ut ex hoc oſtenditur quod dum domino cœlos aſcendente multitudo angelorum triumphali agmine præcurrerent, Tollite portas principes neſtras &c. alij ſtupentes dixerunt: Quis eſt iſte rex gloriæ? Et quomodo nos cœlum aſcendere poßimus. Quomodo etiam portas noſtras Chriſto aperire debeamus. Cap. I.

Onſideranti mihi Imperator Auguſte, qua ratiõe ſic errauerit humanum genus de dei filio, pleriquéve in diuerſa ſequerentur, nequaquam ſatis mirum videtur, quod errauit humana ſcientia de ſupernis ſed quod ſcripturis non detulit obedientiam. Quid enim mirum ſi myſterium dei patris & domini Ieſu Chriſti in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, per ſapientiam mundi nõ potuerunt homines comprehendere, quod nec angeli cognoſcere niſi ex reuelatione potuerunt? Quis enim potuit opinione magis quàm fide ſequi dominum Ieſum, nunc de cœli altiſſimis inferna penetrantem, nunc ab inferis ad cœleſtia reſurgentem, ſubito exinanitum vt habitaret in nobis, nec vnquam imminutũ, cùm ſemper filius in patre & in filio pater eſſet? Dubitauit in eo ipſe prænuncius, licet per ſynagogam & typũ, & dubitauit ipſe ante domini faciẽ deſtinatus. Denique miſſis diſcipulis interrogat: Tu es qui vẽturus es, an alium expectamus? Obſtupuerunt & angeli cœleſte myſterium, vnde cùm reſurgeret dominus, atque illum quem dudum ſecundum carnem anguſtus ſepulchri locus texerat, reſurgentem ab inferis, cœli alta ſuſtinere non poſſent, hæſerunt etiam cœleſtia opinionis incerto. Veniebat enim nouis victor redimitus exuuiis, dominus in templo ſancto ſuo, præibant angeli & archãgeli, mirantes ſpolium ex morte quæſitum. Et quamuis ſcirent nihil deo accedere †ex carne potuiſſe, quia infra deum omnia ſunt, tamen trophęa crucis, cuius principium ſuper humeros eius, & triumphatoris ęterni manubias intuentes, quaſi eum quem emiſerant, cœli portæ capere nõ poſſent, licet nunquã eius capiant maieſtatem, maiorẽ viam quærebant aliquam reuertenti, adeo nihil exinanitus amiſerat, debuit tamẽ nouo victori nouum iter parari. Sẽper enim victor & præcelſior æſtimatur. Sed quia æternæ ſunt iuſtitiæ portæ, eædémque noui & veteris teſtamenti quibus cœlum aperitur, non mutantur vtique ſed eleuantur, quia non vnus homo, ſed totus in omnium redemptore mundus intrabat. Tranſlatus erat Enoch, raptus Helias. Sed non eſt ſeruus ſupra dominum. Nullus enim aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo. Nam & Moyſen, licet corpus eius non apparuerit in terris, nuſquam tamẽ in gloria cœleſti legimus, niſi poſteaquam dominus reſurrectionis ſuę pignore vincula ſoluit inferni, & piorum animas eleuauit. Trãſlatus ergo Enoch, raptus Helias, ambo famuli, ambo cum corpore, ſed non poſt reſurrectionẽ, non cum manubiis mortis & triumpho crucis, viderant illos angeli. Et ideo dominũ omnium primũ ac ſolum de morte triumphantem venire cernentes, tolli portas principibus imperabant cum admiratione dicentes: Tollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Erant tamen & in cœleſtibus qui ſtuperent, qui admirarentur nouam pompam, nouam gloriam, & ideo requirebant: Quis eſt iſte rex gloriæ? Sed quia & angeli proceſſus habent ſcientiæ, & capacitatem proſectus habent, habent vtique diſcretionem virtutis atque prudentiæ. Solus ſine proceſſu deus, quia in omni perfectione ſemper æternus eſt. Dicebant alij, illi vtique qui affuerãt reſurgenti, illi qui viderant vel iã cognouerant: Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Iterum multitudo angelorum triumphali agmine præcinebant: Tollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Rurſus alij ſtupentes dicebant: Quis eſt iſte rex gloriæ? Vidimus eum non habentem ſpeciem atque decorem. Si ergo ipſe non eſt, Quis eſt iſte rex gloriæ? Reſpõdetur à ſcientibus: Dominus virtutum, ipſe eſt rex gloriæ. Ergo dominus virtutum ipſe eſt filius. Et quomodo infirmum Arriani dicunt, quem dominum virtutum ſicut & patrem credimus? Quomodo Arriani diſcretionẽ faciunt poteſtatis, cùm dominum ſabaoth patrem, dominum ſabaoth filium legerimus? Nam & hoc ſic poſitum plerique codices habẽt, quod dominus ſabaoth ipſe ſit rex gloriæ. Sabaoth autem interpretes alicubi dominum virtutum, alicubi regem, alicubi omnipotentem interpretati ſunt. Ergo quoniam qui aſcendit filius eſt qui aſcendit autem dominus eſt ſabaoth: omnipotens vtique dei filius eſt. Quid igitur agemus? quomodo aſcendemus ad cœlum? Sunt illic diſpoſitæ poteſtates, ordinati principes, qui cœli ianuas ſeruant, qui aſcendentem interrogant. Quis me admittet, niſi omnipotentem annunciem Chriſtum? clauſæ ſunt portæ, non cuicunque aperiuntur, non cuicunque vult, niſi qui fideliter credit, ingreditur, cuſtoditur aula imperialis. Sed eſto, indignus obrepſerit, latuerit principes portarum cœleſtium, diſcubuerit in cœna domini: ingreſſus dominus conuiuij, videns non indutũ nuptiale fidei veſtimentum, proiiciet eum in tenebras exteriores, vbi ſit fletus & ſtridor dentium, ſi fidem pacémque non ſeruet. Seruemus igitur nuptiale quod accepimus veſtimentum, nec Chriſto propria denegemus, quem omnipotẽtem annunciant angeli, prophetæ ſignificant, apoſtoli teſtificantur, ſi-

Coloſ. 1.

Pſalm. 23. Ibidem. Eſaiæ. 53. Pſalm. 23. Matth. 8.

tur, ſicut iam ſupra oſtendimus. Et fortaſſe non de iſtius tan A
tummodo cœli portis propheta dixerit quod præteribit:
& alios enim cœlos dei verbum penetrat, de quib' dictum
Hebr.4. eſt: Habemus enim ſacerdotẽ magnum, principẽ ſacerdotũ
qui penetrauit cœlos Ieſum filiũ dei. Qui ſunt iſti cœli, niſi
Pſalm.18. & hi de quibus dicit Propheta: Cœli enarrant gloriam dei?
Apocal.8. Stat enim Chriſtus ad ianuam mentis tuæ. Audi tu dicentẽ:
Ecce ſto ad ianuam & pulſo, ſi quis mihi aperuerit, ingrediar ad illum, & cœnabo cum eo & ipſe mecũ. Et eccleſia do-
Cantic.5. mino dicit: Vox fratris mei pulſat ad ianuam. Ergo ſecundum ſuperius exemplum non ſolus ſtat, ſed præcedũt eum
Pſal 23. angeli qui dicũt: Tollite portas principes veſtras. Quas portas? Illas vtique de quibus & alibi dicit: Aperite mihi portas
Pſal.114. iuſtitię. Aperi ergo Chriſto portas tuas vt ingrediatur in te, aperi portas iuſtitiæ, aperi portas pudicitię, aperi portas for-
Pſal.23. titudinis atque ſapientiæ. Crede angelis dicentibus: Et eleuamini portæ æternales, vt introeat in te rex gloriæ, dominus ſabaoth. Porta tua vocis fidelis canora cõfeſſio eſt, por
ta tua oſtium verbi eſt, quam ſibi Apoſtolus optat aperiri, B
Coloſ.4. dicens: Vt aperiatur mihi oſtium verbi ad eloquendum myſterium Chriſti. Aperiatur igitur Chriſto porta tua, nec ſolũ
aperiatur ſed etiam eleuetur, ſi tamen ęternalis eſt non cadu
Pſal.23. ca. Scriptum eſt enim: Et eleuamini portæ æternales. Eleua
Eſaiæ.6. tum eſt ſuper limen Eſaiæ, quando Seraphim labia eius tetigit, & vidit regem dominum ſabaoth. Tuæ ergo portæ eleuabuntur, ſi ſempiternum, ſi omnipotentem, ſi inæſtimabilem, ſi incomprehenſibilem, ſi eum qui & præterita omnia
& futura omnia nouerit, filium dei credas. Quod ſi præfinitæ poteſtatis & ſcientiæ, ſubiectúmque opinere, non eleuas portas æternales. Eleuẽtur ergo portæ tuæ, vt non Arriano
ſenſu paruulus, nõ puſillus, non ſubditus, ad te Chriſtus introeat, ſed intret in dei forma, intret cum patre, intret talis
Marc.16. qualis eſt & cœlum & omnia ſupergreſſus, & mittat tibi ſpiritum ſanctum. Expedit tibi vt credas quod aſcendit & ſedet ad dexteram patris. Nam ſi eum inter creaturas & terrena impia cogitatione detineas, ſi non tibi abeat, non tibi a-
Ioan.16. ſcendat, nec paracletus ad te veniet, ſicut ipſe dixit: Nam ſi C
ego non abiero, paracletus non veniet ad vos: ſi autem abiero, mittam illum ad vos. Quod ſi inter terrena eum requiras, ſicut Maria Magdalene requirebat, caue ne & tibi dicat:
Iibdem.20. Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad patrem meum. Portæ enim tuę anguſtæ ſunt. capere me non queunt, eleuari non queunt, intrare nõ poſſum. Vade ergo ad fratres meos, hoc eſt, ad illas portas æternales, quæ cùm Ieſum viderint, eleuantur. Aeternalis porta eſt Petrus, cui portæ inferi
non præualebunt. Aeternales portæ, Ioãnes & Iacobus, vtpote filij tonitrui. Aeternales portæ ſunt eccleſiæ, vbi laudes Chriſti annunciare Propheta deſiderãs, dicit: Vt annun-
Pſalm.72. ciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. Grande ergo myſterium Chriſti quod ſtupuerunt & angeli. Et ideo venerari debes & domini famulos, derogare nõ debes, ignorare non licet, propterea enim deſcendit vt credas. Si non
Ioan.15. credis, non deſcẽdit tibi, nõ tibi paſſus eſt. Si non veniſſem, inquit, & locutus fuiſſem his, peccatum non haberent. Nũc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Qui me o-
Ibidem. dit & patrem meum odit. Quis igitur odit Chriſtũ niſi qui D
derogat? Sicut enim amoris eſt deferre, ita odij eſt derogare: qui odit, quæſtiones mouet: qui amat, reuerentiã defert.

De confutatione Arrianorũ ex ſolutione quæſtionum quas faciũt ex illis uerbis Apoſtoli: Omnis uiri caput Chriſtus eſt &c. Et iſtis: Qui autem plantat & qui rigat unum ſunt. *Caput II.*

1.Cor.11. IAque diſcutiamus eorum alias quæſtiones. Scriptum eſt, inquiũt: Omnis viri caput Chriſtus eſt, caput autẽ mulieris vir, caput autem Chriſti deus. Qua in quæſtione dicant mihi velim, vtrum coniungere, an diuidere hæc quatuor velint. Si enim coniungere, atque ita vt dicant deum caput eſſe Chriſti, ſicut vir eſt mulieris caput, videte quid incidant. Nam ſi hæc tanquam ex paribus ſumpta eſt cõparatio, & hæc quatuor, id eſt mulier, vir, Chriſtus, & deus, quaſi ex vnius atque eiuſdem naturæ ſimilitudine comparantur, ergo mulier & deus vnius incipient eſſe naturæ. Quod ſi hoc diſplicet, quod ſacrilegium eſt dicere, vt volunt diuidant. Itaq; ſi Chriſtum apud deum patrem ita volũt eſſe, ſicut eſt mulier apud virum: vnius vtique Chriſtum & deum dicunt eſſe ſubſtantię, quoniam mulier & vir vnius ſunt in carne naturæ. Nam quod diſtat, in ſexu eſt. Cùm verò inter Chriſtum & deum patrem ſexus non interueniat, quod vnum inter filium & patrem in natura eſt, fatebuntur: quod diuerſum in ſexu eſt, denegabunt. Placétne iſta diuiſio, an mulierem, virum, & Chriſtum vnius volunt eſſe ſubſtantiæ, & patrem ſeparant? Hæccine igitur diuiſio placet? Si ita eſt, videte quid incidant. Aut enim non ſolum Arrianos ſed etiam Fotinianos ſe neceſſe eſt confiteantur, quòd Chriſtum hominem tantum fatentur quem humanæ tantummodo naturæ æſtimant copulãdum: aut vel inuitos acquieſcere par eſt noſtræ ſentẽtiæ, per quã id quod impiè cogitarunt,, piè religioſéque defendimus, vt ſit Chriſtus quidem ſecundum generationem diuinam dei virtus, ſecundum aſſumptionem autem carnis, vnius cum omnibus hominibus in carne ſubſtantiæ, ſalua tamen incarnationis ſuæ gloria, qui authoritatem ſuſcepit non imaginem carnis. Si ergo iuxta humanam cõditionem caput Chriſti deus, Non enim dixit caput Chriſti pater, ſed caput Chriſti deus, quia diuinitas vtpote creatrix caput eſt creaturæ. Et bene dixit, caput Chriſti deus, vt & diuinitatem Chriſti ſignificaret & carnem, hoc eſt incarnationem in Chriſti nomine, in deo autem vnitatẽ diuinitatis & magnitudinem poteſtatis. Eouſque autem caput Chriſti deus ſecundum incarnationem dictum eſt, vt & caput viri Chriſtus ſecũdum incarnationem verbi dictũ ſit. Quod alibi Apoſtolus euidenter expoſuit, dicẽs: Quoniam vir caput eſt mulieris, ſicut & Epheſ.
Chriſtus eccleſiæ. Et in conſequentibus addidit: Qui ſe tradidit pro ea. Secũdum incarnationem igitur caput viri Chriſtus, quia ſecundum incarnationem facta traditio eſt. Eſt ergo viri caput Chriſt', caput Chriſti deus, vbi ſerui, hoc eſt hominis, non dei forma tractatur. Sed nihil præiudicat dei filio, ſi ſecũdum carnis veritatem ſimilis ſit hominibus, qui diuinitate cum patre vnum eſt. Non enim poteſtas hac interpretatione minuitur, ſed miſericordia prædicatur. Quis autem vnam diuinitatem patris & filij piè abneget, cùm ipſe dominus cõſummaturus præcepta diſcipulis ſuis dixerit, Ioan.17.
vt ſint vnũ ſicut & nos vnum ſumus. Pro teſtimonio enim fidei poſitum eſt, licet ab Arrianis ad argumentum perfidiæ deriuẽtur. Etenim quoniam toties lectam negare non queunt, vnitatem extenuare conantur, vt talis videatur diuinitatis vnitas inter patrem & filium, qualis eſt inter homines vnitas deuotiõis & fidei, licet etiam inter ipſos homines vnitas naturæ ſit ex cõmunitate naturæ. Vnde & illud apertiſſimè ſoluitur, quod ad extenuationem dominicæ vnitatis obiicere conſuerunt, quia ſcriptum eſt: Qui autem plan- 1.Corin.3.
tat & qui rigat vnum ſunt. Hoc Arriani ſi ſaperent non obiicerent: quomodo negare conantur, quod pater & filius vnum ſunt, cùm Paul' & Apollo & natura vnum ſint & fide? Sed tamen per omnia vnum eſſe non poſſunt, & nequeunt cõparari humana diuinis. Inſeparabilis ergo deus pater verbo, inſeparabilis virtute, inſeparabilis ſapientia per diuinæ vnitatem ſubſtantiæ, & eſt in filio, ſicut frequẽter ſcriptum eſt. Eſt verò, non vt egentem ſignificans, nec vt vacuum implens, quia nõ vacua dei virtus. Nec enim virtus virtute augetur, quia non duæ virtutes ſed vna virtus. Nec diuinitas diuinitatem accipit, quia non duæ diuinitates, ſed vna diuinitas. Nos autem per acceptam & inhabitãtem in nobis virtutem, vnum erimus in Chriſto. Communis ergo litera, ſed diſcrepans diuina humanáque ſubſtãtia. Nos vnum erimus, pater & filius vnum ſunt. Nos ſecundum gratiam, filius ſecundum ſubſtantiam. Alia autem per coniunctionem, alia per naturam vnitas. Denique vide quid ante præmiſerit, vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me & ego in te. Conſidera ergo quòd non dixit: Tu in nobis & nos in te, ſed tu in
me, & ego in te, vt ſe à creaturis ſepararet. Et addidit: Et i- Ioan.17.
ſti in nobis, vt etiam hic ſuam potentiam & patris à nobis ſecerneret: vt quod nos in patre & filio ſumus, non naturæ videatur eſſe, ſed gratiæ. Quod autẽ filius & pater vnum ſunt, non hoc filius accepiſſe per gratiam, ſed naturaliter vt filius poſſidere credatur.

De ſõ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

De solutione obiectionis Arrianorum, sumptæ ex uerbis domini dicentis: Amen amen dico uobis, non potest filius facere à se quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem, cùm eo uidenti & multiplici eorum redargutione. Cap. III.

ALiud rursus obiiciunt, asserentes vnam atque eandem potestatem filij & patris esse non posse, quia ipse dixit: Amen amen dico vobis, non potest filius facere à se quicquã, nisi quod viderit patrem facientem. Itaque nihil ex se fecisse filium dicunt, nec facere posse, nisi quod viderit facientem patrem. O præscia sapientia infidelium argumentorum, quæ subiecit quod solueret quæstionem, addendo quod sequitur. Quia quæcunque ille fecerit, eadem & filius facit similiter. Hoc nempe sequitur. Cur ergo scriptum est? Eadem facit filius, & non talia, nisi vt in filio vnitatem non imitationem paterni operis æstimares. Sed tamen vt illorum quoque argumenta discutiamus, quæro vt respondeant: Vtrũ videat filius opera patris, videt itaque an nõ? Si videt, ergo & facit: si facit, desinant omnipotentem negare, quem omnia posse facere quæ patrem facientẽ viderit confitentur. Quid est autem, viderit? Corporalium ne aliquis vsus oculorũ est? Sed si hoc de filio velint dicere, corporalis etiam in patre vsum operatiõis ostendent, vt faciẽtem videat quod ipse facturus est. Quid est autem: Non potest filius facere à se quicquam, hoc interrogemus, hoc cõsideremus. Est ergo aliquid impossibile dei virtuti atque sapientiæ? hoc est enim dei filius, qui alienam vtique non accipit fortitudinem, sed quemadmodum vita est, non alia viuificatione subnixus, sed alios viuificãs, quia ipse vita est: ita etiã sapientia est, non quasi insipiẽs accipiens sapientiam, sed qui de suo alios faciat esse sapientes. Ita etiam virtus est, non quasi per infirmitatem consecutus incrementa virtutis, sed ipse virtus qui virtutem fortibus largitur. Quomodo ergo virtus quasi cum iurisiurandi attestatione dicit: Amen amen dico vobis, quod est fideliter, fideliter dico. Fideliter ergo dicis deum, & cum sacramenti quadã repetitione cõfirmas quod nihil facere potes, nisi quod facientem patrem videris. Fecisti mũdum, Nunquid alterum mundum pater tuus fecit, quem quasi ad exemplar acceperis? Ergo necesse est fateantur impij, aut duos aut certe multos esse mũdos, quod philosophi asserunt, vt se etiam in hoc errore gentilitatis inuoluant. Aut si velint verum sequi, dicãt sine exemplari te fecisse quod feceris. Dic mihi domine, quando in mari patrem incarnatum videris ambulantem? Ego enim nescio, ego hoc de patre credere sacrilegum puto, qui te solum carnem assumpsisse cognoui. Quando videris in nuptiis patrem aquam in vina vertentẽ? Sed solum te vnigenitum filium legi ex patre natum, solum te ex spiritu sancto accepi & virgine secundum incarnationis sacramenta generatum. Ergo ista quæ memorauimus à te gesta, non fecit pater, sed sine exemplo paterni operis ad redimendam tuo sanguine salutem mundi, immaculatus ex aluo virginis processisti. Ac ne fortè incarnationis tantummodo putent sequestrandum esse mysterium, licet cùm dicant: Nõ potest filius à se facere quicquam, nihil excipiant, itavt quidam impius dixerit, nec culicem facere potest, tam temerario ausu petulantíque sermone maiestatem supernæ virtutis irridẽs. Dic domine Iesu quando terram sine te pater fecerit? Cœlum enim sine te nõ fecit, quia scriptum est: Verbo domini cœli firmati sunt. Sed nec terrã sine te fecit, quia scriptum est: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Nam si aliquid sine te deo verbo pater fecit: non ergo omnia facta per verbum, & euangelista mentitur. Quod si omnia facta per verbum, & omnia per te cœperunt esse quæ non erant, vtique quæ non vidisti à patre facta, à te ipse fecisti. Nisi fortè philosophicas tibi Idæas, Platonica illa disputatione præstituunt, quas ab ipsis tamen philosophis scimus irrisas. Si autem ex te ipse fecisti, vana est assertio perfidorum, quæ authori omnium cui suppetit ex se faciẽdi magisterium, tribuit discendi profectum. Quod si per te negant cœlum esse factum vel terram, considerent impij quò se suo furore præcipitent, cùm scriptum sit: Dij qui non fecerunt cœlum & terram pereãt. Peribit ergo ó Arriane, qui quod perierat & reperit & redemit? Sed ad proposita reuertamur: Quomodo non potest filius facere à se quicquam. Quæramus quid sit quod facere non possit. Multæ sunt impossibilitatum differẽtiæ. Est aliquid natura impossibile. Et est aliquid quod est possibile per naturam, impossibile per infirmitatẽ. Est etiam tertium quod sit possibile per corporis & animi firmitatem, impossibile per imperitiam aut impotentiam. Est etiam quod per definitionem immutabilis propositi & constantis perseuerantiam voluntatis atque amicitiæ fidem, sit impossibile mutari. Sed hæc (vt euidentius possimus aduertere) per exempla nobis disputatio dirigatur. Impossibile est vt auis sapientiæ disciplinam aliquam assequatur aut artem. Impossibile est & lapidẽ prodire quoquam. Impossibile est enim lapidem moueri, nisi motu moueatur alterius. Non potest ergo lapis per seipsum moueri & transire de loco. Non potest etiam aquila humanis imbui disciplinis. Habes vnam speciem, cùm impossibilitatis causa natura est. Impossibile est & debili facere opera robusti. Sed huic alia impossibilitatis causa est. Quod enim facere potest per naturam, per infirmitatẽ non potest. Causa igitur huic quoque impossibilitatis infirmitas. Alia ergo impossibilitatis hæc species, quoniam à faciendi possibilitate, corporis infirmitate reuocatur. Tertia quoq; impossibilitatis est causa, quia etiam si per naturam quis & firmitatem corporis facere aliquid possit, non potest tamen facere per imperitiam vel impotentiam, vt aut indoctus aut seruus. Quas igitur harum quas enumerauimus impossibilitatum causas (vt quartam interim sequestremus) filio dei existimas conuenire, nunquid insensibilis per naturam, & immobilis sicut lapis? Lapis quidem est impijs in ruinam, fidelibus angularis. Sed non insensibilis supra quem sensibilium populorum fideles ædificantur affectus, non immobilis petra. Bibebant enim ex consequenti petra, petra autem erat Christus. Non ergo paternum opus per naturæ distantiã impossibile Christo. Nunquid fortè per debilitatem impossibile ei aliquid æstimamus? Sed non ille debilis qui aliorum debilitates imperiali sermone sanabat. an debilis videbatur cùm paralytico præcipiens: Tolle grabatum tuum & ambula: sanitatis iam mandabat officium, cùm adhuc ille remedium debilitatis oraret? Num debilis dominus virtutum, cùm illuminaret cæcos, inclinatos erigeret, mortuos suscitaret, votis nostris medicinæ præcurreret effectus, orans curaret, & fimbria mũdaret & tactus? Nisi fortè debilitatem illam impij putabatis, quando vulnera videbatis. Erant quidem illa corporis vulnera, sed non erat vulneris illius vlla debilitas ex quo omnium vita profluebat. Vnde & prophera dixit: Liuore eius nos sanati sum'. An qui in vulnere debilis non erat, erat in maiestate? Quomodo quæro, cũ dæmoniis imperaret & reis peccata dimitteret, an cùm rogaret patrem? Quo loco fortasse dicant, quomodo pater & filius vnum sunt, si filius nunc imperat, nunc precatur. Et vnum sunt, & imperat & precatur. Sed neq; cùm imperat, solus: nec cũ precatur, infirmus. Solus non est, quia quęcunq; filius facit, pater facit. Infirmus non est, quia & si in carne infirmatus est propter peccata nostra, tamẽ illud nostræ erat in eo pacis eruditio, sicut scriptum est, non suę maiestatis infirmitas. Denique vt scias quòd secundum hominem rogat, diuinitate imperat, habes in euangelio, quod Petro dixit: Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Eidem autem supra dicenti: Tu es Christus filius dei viui, Respondit: Tu es Petrus, & super hanc Petrã ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo claues regni cœlorum. Ergo cui propria authoritate regnum dabat, huius fidem firmare non poterat, quem cùm petrã dicit, firmamentum ecclesiæ indicauit? Quando igitur roget, quando imperet considera. Rogat quando passurus ostenditur, imperat quãdo filius dei creditur. Duas igitur species impossibilitatis vacare iam cernimus, quod neque insensibilis neq; infirma potest esse dei virtus. Nũquid tertium profertis in medium, quòd quasi imperitus sine magistro facere nihil possit, aut seruus sine domino? Ergo mentitus es domine Iesu, qui te & magistrum & dominum ipse dixisti, & fefellisti discipulos tuos, dicens: Vos vocatis me magistrum & dominum, & benedicitis, sum enim. Sed non falleres veritas, eos præsertim quos amicos vocasti. Tamẽ si vt imperitum te ab

Ioan.5.
Genes.1.
Marc.6.
Ioan.2.
Psalm.32.
Ioan.1.
Hierem.10.
1.Petr.2.
1.Corin.10.
Marc.2.
Ibidem.6.
Esaiæ.53.
Ioan.5.
Esaiæ.53.
Lucæ 22.
Matth.16.
Ioan.13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

te ab artifice ſecernunt, viderint vt tibi, hoc eſt dei ſapientiæ, dicant peritiam defuiſſe: vnitatem tamen ſubſtantiæ inter te & patrem ſeparare nō poſſunt. Artificem namque ab imperito imprudentia non natura ſecernit. Sed non in patre artificium, neque in te inſipientia. Non eſt enim inſipiens ſapientia. Ergo ſi neque inſenſibilis in filio natura, neque debilitas, neque imperitia, neque ſeruitus poteſt eſſe, conſiderent quod & per naturam & maieſtatem vnum ſit cum patre filius, & per operationem non diſcrepet à patre virtus,
Ioan.5. cum omnia quæ pater fecerit, eadem & filius faciat ſimiliter. Neque enim ſimiliter poteſt quiſquā facere idem opus quod alius fecerit, niſi qui & inæqualitatē non habeat operationis, & naturæ eiuſdem habeat vnitatem. Adhuc tamen requiro, quid ſit quod non poſſit facere à ſe filius niſi viderit facientem patrem? Et inſipienter aliqua de vilioribus
1.Corin.12. exempla propono. Factus ſum enim inſipiens, vos me coēgiſtis. Nam quid inſipientius quàm de maieſtate dei argumenta diſcutere, quæ queſtiones magis pręſtant q̄ ædificatione dei quæ eſt in fide? Sed argumentis argumenta reſpon
1.Timot.1. deāt. Illis verba, nobis charitas quę in deo eſt de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta. Ergo ad infirmatio nem tam ineptæ propoſitionis, non piget etiam ridicula deriuare. Quomodo ergo videt filius patrem? Videt equus pi cturam quam per naturam imitari non poteſt. Non vtique ſic videt filius. Videt paruulus viri opera maioris, ſed imitari non poteſt. Nec vtique ſic videt filius. Ergo ſi filius & per eiuſdem cum patre arcanum commune naturæ inuiſibi liter & videre & facere poteſt, & per plenitudinem diuinitatis quod voluerit exequi, quid ſupereſt niſi vt per vnitatem inſeparabilem poteſtatis, nihil credamus filium facere, niſi quod viderit patrem facientem, quia per inſeparabilem vnitatem nihil à ſe facit filius, quoniam nihil vult quod pater nolit? Quod vtique non infirmitatis ſed vnitatis eſt. Ergo nec contumax filius, vt etiam de quarta propoſitione dicamus. Nihil enim conſiliarius filius facit, quod cum patris non conueniat voluntate. Denique vidit pater quæ fecit filius, & probauit quod bona valde. Sic enim habes in Gene-
Geneſ.1. ſi: Et dixit deus: Fiat lux, & facta eſt lux, & vidit deus lucem quod bona eſt. Nunquid hic dixit pater: Fiat talis lux qualem ipſe feci? Sed fiat lux quę ante nō fuerat. Aut filius qualem faceret interrogauit? ſed fecit vt voluit, qualem pater vſque eovoluit vt probaret. Ergo nouum opus filij eſt. Denique ſi reprehenditur in filio ſecundum interpretationes Arrianorum, quod quæ viderit facit, qui vtique ſecundum ſcripturas quod non vidit & fecit, & dedit eſſe quæ non erant: quid dicūt de patre: qui quod viderat prędicauit. quaſi ea quæ facienda forent non potuerit præuidere? Similiter ergo videt filius patris opus, ſicut pater opus filij. Nec quaſi alienum laudat, ſed quaſi proprium recognoſcit. Quæcunque enim pater fecerit, eadem & filius facit ſimiliter, vt idē
Ioan.5. opus patris filiiſque ſentires. Nihil ergo facit filius niſi quod pater probet, pater laudet, pater velit, quia ex patre totus eſt, non vt creatura, quæ multa committit dum ſtudio lapſúque peccati voluntatem frequēter offendit autoris. Nihil ergo filius facit niſi quod placeat patri, quia vna voluntas, vna ſententia eſt, vna eſt vera charitas, vnus operationis effectus. Denique vt ſcias charitatis eſſe, quia non poteſt filius à ſe facere quicquam niſi quod viderit facientē pa
Ibidem. trem, cum præmiſiſſet, Quæcunque enim ille fecerit, eadem & filius facit ſimiliter, ſubiecit: Pater enim diligit filium. Ergo quod dixit ſcriptura, quia non poteſt, ad inſeparabilis & indiuiduę charitatis retulit vnitatē. Quod ſi naturaliter eſt, vt vere eſt, inſeparabilis charitas, inſeparabilis vtique eſt etiam operatio naturaliter, & impoſſibile vt opus filij cum patria non conueniat voluntate, quando id quod filius operatur, operatur & pater, & quod pater operatur, operatur & filius, & quod loquitur filius, loquitur & pater, ſicut ſcriptū
Ioan.14. eſt: Pater meus qui in me manet, ipſe loquitur, & opera quæ ego facio, ipſe facit. Nihil enim pater ſine virtute atque ſapientia ſua condidit, qui omnia in ſapientia fecit, ſicut ſcriptum eſt: Omnia in ſapientia feciſti. Nihil etiām deus ver-
Pſalm.103. bum ſine patre fecit. Non operatur ſine patre. Non ſine patria voiuntate ſacroſanctæ illi ſe obtulit ſalutaris mundi tonus hoſtia paſſioni: Non ſine patria voluntate mortuos ſuſcitauit. Denique Lazarum ſuſcitaturus leuauit oculos ſurſum & dixit: Pater gratias ago tibi quia audiſti me, & ego
Ioan.11. ſciebam quia ſemper me audis, ſed propter turbam quæ circūſtat dixi, vt credat quia tu me miſiſti. Vt quamuis ex perſona hominis in carnis ſuſceptione loqueretur, vnitatem tamen paternæ voluntatis & operationis exprimeret, quia pater omnia audit, omnia videt quæ vult filius. Videt ergo & pater facientem filium, audit voluntatem. Denique non rogauit, & exauditum ſe eſſe dixit. Nec æſtimari poteſt quod non audit pater quod velit filius: & vt ſcias quia ſemper auditur à patre, non quaſi ſeruus, nec quaſi propheta ſed quaſi filius: Et ego inquit, ſciebam quia ſemper me audis, ſed
Ibidem. propter turbam quæ circunſtat dixi, vt credant quia tu me miſiſti. Propter nos igitur gratias egit. Nec eundem patrē eundemque filium eſſe credamus, cum idem opus patris audimus & filij. Nam vt cognoſceres non quaſi infirmum gratias egiſſe, ſed quaſi dei filium, ſemper ſibi diuinam potentiam vindicare, clamauit Lazare veni foras. Imperantis vtique vox iſta eſt, non precantis. Sed vt ad ſuperiora redeamus, & propoſita concludamus, facit quaſi verbum filius voluntatem patris. Verbum hoc noſtrum vtique prolatiuū eſt, ſyllabæ ſunt, ſonus eſt, & tamen à ſenſu noſtro & mente non diſcrepat, & quæ interiori tenemus affectu, ea tanquam operantis verbi teſtificatione ſignamus. Sed non ſermo noſter operatur, ſolum eſt verbum dei quod nec prolatiuum eſt, nec φωνηέντερον dicunt, ſed quod operatur & viuit & ſa-
Hebr.4. nat. Vis ſcire quale verbum, audi dicentem: Viuum eſt enim verbum dei & validum atque operatorium & acutum, & omni gladio acutiſſimum, penetrans vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus artuumque & medullarum. Verbum igitur audis dei filium, & à patria voluntate & poteſtate ſecernis. Audis quod viuit, audis quod ſanat, noli ergo noſtro cō parare verbo. Si enim verbum noſtrum quæ non obtutu viderit, non auditu audierit loquitur, & loquitur tamē cognita per quædam naturæ humanæ interna myſteria: quomodo non impius qui ſecundum diuinitatem in dei verbo & obtutum quendam corporeum exigit, & auditū, & putat quod non poſſit à ſe quicquam facere filius niſi quod patrem facientem viderit, cum per vnitatem vt diximus eiuſdem ſubſtantiæ, idem velle atque idem nolle & idem poſſe, & in patre ſit & in filio & in ſpiritu ſancto? Quod ſi homines plerūque ſenſuum qualitate diſcreti, tamen vnius propoſiti intentione concordant, quid de patre nos & de filio congruit æſtimare, cum id quod humana imitatur charitas, ſubſtantia diuina poſſideat? Ponamus tamen ſicut ipſi volunt quod quaſi in exemplari, quod viderit patrem facientem filius faciat. Et hoc vtique eiuſdem ſubſtantiæ eſt, Nullus enim poteſt alterius imitationem operationis implere, niſi qui eiuſdem naturæ habeat vnitatem.

De ſolutione obiectionum quibus impij hæretici inæqualitatem patris & filij probare contendunt. Caput IIII.

IMperator Auguſte, quidam hoc etiam ad inęqualitatem dei patris & filij obiiciendā vſurpare conſuerunt, quia dicant omnipotentem patrem eſſe quod generauit filium, negent autem omnipotentem filium, dicentes quòd generare non potuit. Sed vide quemadmodū ſæua impietas, vt dialectica philoſophorum ſeipſa conuincat. Hac enim quæſtione, aut coæternum patri filium neceſſe eſt ſua voce fateantur, aut ſi principiū temporis filio aliquod adſcribunt, principium potentiæ neceſſe eſt tribuant etiam patri. Ita cùm omnipotentem filium negant, incipiunt (quod nefas dictu eſt) aſſerere per filium patrem omnipotentem eſſe cœpiſſe. Nam ſi per generationem omnipotēs pater, vtique aut coæternus patri filius eſt, quia ſi ſemper omnipotens pater, ſempiternus & filius: aut ſi fuit quando non erat filius ſempiternus, fuit ergo quando non erat omnipotens pater. Nam cùm volunt dicere filium aliquando cœpiſſe, in illud recidunt, vt & patris potentiam dicant non ſemper fuiſſe, ſed ex filij generatione cœpiſſe. Ita dum filio dei cupiunt derogare, plus tribuunt, vt contra fas omne authorem paternæ potentiæ declarare videātur, cùm filius dicat: Omnia quæ pater habet mea ſunt, hoc eſt, non
Ioan.16. quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ patri ipse tradiderit, sed quæ à patre iure generationis acceperit. Et ideo filiũ esse sempiternũ didicimus virtutẽ. Si ergo sempiterna eius virtus atq; diuinitas, vtiq; & potentia eius sempiterna. Filio igitur qui derogat, patri derogat, pietatem offendit, violat charitatem. Nos honorificemus filium in quo pater complacet. Placet enim patri vt laudetur filius in quo ipse complacuit. Respondeamus tamen intentioni eorum, ne epilogo quodam inuidiam quæstionis declinasse videamur. Generauit, inquiunt, pater, non generauit filius. Quod hic argumẽtum est inæqualitatis? Generatio enim paternę proprietatis est, non potentiæ, & pietas æquat, nõ separat. Denique in ipso vsu nostrę infirmitatis frequẽter euenire cognoscimus vt & infirmi filios habeant, & non habeant fortiores: habeãt serui, & nõ habeant domini: habeant inopes, non habeant qui potẽtes sunt. Sed dicũt & hoc infirmitatis esse, quod homines volũt filios habere nec possunt: quamuis humana non sint conferenda diuinis, tamen intelligant inter ipsos quoque homines non potentiæ esse, sed paternæ proprietatis habere filios vel non habere. Nec in potestate nostræ volũtatis esse generare, sed in corporis qualitate. Nam si esset potentiæ, vtiq; potentior multos haberet, ergo non est potentia habere filios vel non habere. Nũquid naturæ est? Si naturæ infirmitatem putatis, & ad humana confertis exempla, eadem patris est natura quæ filij est: itaque aut verum filium dicitis, & patri in filio derogatis per vnitatem eiusdem naturæ. Sicut enim pater natura deus, ita & filius. Deos autem ait Apostolus nõ natura deos esse, sed dici. Aut si negatis esse verum filium, hoc est eiusdem naturæ: non est ergo generatus, si non est generatus filius, non generauit pater. Colligitur itaque iuxta sentẽtiam vestrã, vt non sit omnipotẽs deus pater, quia generare non potuit, si non generauit filiũ sed creauit. Sed quia omnipotens pater cùm iuxta sentẽtiam vestram solus generator omnipotens sit, generauit vtique filium non creauit. Verum ipsi magis quàm vobis credẽdum est. Ille ait: Genui, & frequenter ait, generationis suæ testis. Non est ergo naturæ, non est potentiæ in Christo aliqua quod non generauit infirmitas, quia generatio (sicut sæpe iã diximus) non ad sublimitatem potentiæ, sed ad proprietatem refertur naturæ. Nam si ideo omnipotens pater quia filium habet, omnipotentior ergo esse potuit si plures haberet. An verò potẽtia eius in vna generatione deficit? At ego ostendam & Christum habere filios, quos quotidie generat, sed ea generati one vel potius regeneratione, quæ potestatis est, non naturæ. Adoptio enim potestatis est, generatio proprietatis. Quod ipsa scriptura nos docuit. Dicit enim Ioannes: Quia in hoc mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Didicimus itaque potestatis esse quod nos filios dei fecit, proprietatis autem generationem esse oracula diuina declarãt. Dicit enim sapientia dei: Ex ore altissimi prodiui, hoc est, non coacta sed libera, non potestati obnoxia, sed nata generationis arcano, priuilegio dominationis & iure potestatis. Denique de eadem sapientia, hoc est de domino Iesu, alibi pater dicit: Ex vtero ante luciferum genui te. quod vtique ideo dixit, non vt corporalem aluum declararet, sed vt proprietatem veræ generationis ostẽderet. Nam si ad corporalia referas, ergo omnipotens pater cum dolore & cõceptione generauit. Sed absit, vt deũ ex infirmitate corporis metiamur. Est quidam vterus paternæ arcanum substantiæ, interiúsque secretum, quod non angeli, non archãgeli, non potestates, non dominationes, non aliqua creaturarum potuit penetrare natura. Cum patre enim semper & in patre semper est filius. Cum patre per distinctionem indissociabilẽ trinitatis æternæ. In patre per diuinam vnitatem naturæ. Quis igitur hic arbiter diuinitatis, qui discutiat patrem ac filium, ille quare generauerit, iste cur non genuerit? Seruulum suum aut ancillam, cur non genuerit nemo condemnat, isti condẽnant, cur non generauerit Christus. Cõdemnant enim sua opinione cùm derogant. Nec coniugibus inter se cur non generauerint, aut charitas minuitur, aut meritum derogatur: isti quia non generauit, Christi minuũt potestatem. Cur, inquiunt, filius pater non est? Quia & pater filius non est. Cur non iste generauit? Quia nec ille generatus est. Nec ideo minus habet filius quia pater non est, nec pater minus habet, quia filius non est. Dixit enim filius: Omnia quæ pater habet mea sunt. Adeo generatio in paterna proprietate, non in iure est potestatis. Est quædam indistincta distincte incomprehensibilis & inenarrabilis substantia trinitatis. Distinctionem etenim accepimus patris & filij & spiritus sancti, non confusionem: distinctionẽ nõ separationẽ: distinctionem non pluralitatem. Diuino itaque admirandóque mysterio, manentem semper accepimus patrem, semper filium, semper spiritum sanctum. Non duos patres, non duos filios, non duos spiritus. Vnus enim deus pater, ex quo omnia & nos in ipsum. Et vnus dominus Iesus per quem omnia & nos per ipsum. Vnus natus ex patre dominus Iesus, & ideo vnigenitus. Vnus & spiritus sanctus, vt idem Apostolus dixit: Sic accepimus, sic legimus, sic tenemus, distinctionem scimus, secreta nescimus, causas non discutimus, sacramenta seruamus. Facinus indignum, vt qui generationis suę facultatem non habent, diuinę generationis examen sibi arrogent, vindicent potestatem. Negẽt ergo æqualem patri filium, quod non generauit filius. Negẽt æqualem patri filium, quod patrem habet. Hoc si de hominibus dicerent, quorum aliqui volunt filios habere nec possunt, iniuriam putaremus si inter duos honore pares, habenti filios, qui non habet negaretur æqualis. Et ideo hoc, inquam, graue & de ipsis hominibus videtur, vt quis minor putetur quòd patrem habet. Nisi fortè tanquam constitutum in familia, putẽt Christum dolere quod emancipatus à patre non sit, & administrandi patrimonij non habet facultatem. Sed non Christus in sacris qui sacra vniuersa distinxit. Quomodo volunt tamen respondeant, vera ne generatio sit, & verus filius ex deo patre natus, hoc est, ex substantia patris? An ex alia natus substãtia? Si enim dicunt ex patre, hoc est ex dei substãtia, conuenit quod ex substantia patris filium dicant. Ergo quia vnius substantiæ, vnius vtique potentiæ. Si verò ex alia substantia filius est, quomodo omnipotens pater est, & omnipotens filius non est? Quid enim præstantius si ex alia substãtia filium deus fecit, cùm vtique & filius ex alia nos substantia filios dei fecerit? Ergo aut vnius substantiæ filius cũ patre aut vnius potẽtiæ. Friget igitur eorum quæstio quod de Christo iudicare non possunt, imò quod vincit ille cùm iudicatur. Digni tamen sunt isti iudicio suo, qui hanc obiiciunt quęstionem. Si enim ideo æqualis patri filius non est, quia non generauit filium, & isti vtique fateantur si non habent filios, qui ferũt huiusmodi quæstiones, suos sibi etiam seruulos præferendos, eo quod habentibus filios æquales esse non possunt. Si autem habent filios, non putẽt sibi merito, sed filiorum iure deferri. non consistit igitur hæc quęstio, quod æqualis filius patri ideo esse non possit, quod pater generauit filium, filius nullum ex seipso generauerit. Nam & fons fluuium generat, & fluuius fontem ex seipso non generat. Et lux splendorem generat, non splendor lucem, & vna natura est splendoris & lucis. Vnde cùm inæqualitatem ex generationis obiectu probare nõ potuerint: intelligant etiam illam diuulgatãm suæ calumniã quæstionis explosam. Solẽt enim opponere, quomodo æqualis potest esse filius patri? Nam si filius est, antequam generaretur nõ erat: aut si erat, cur natus est? Et Arrianos se negare consuerunt, qui proponunt Arrij quæstiones. Itaque exigunt à nobis responsionem, vt si dixerimus, quòd antequam generaretur erat, astute referant, Ergo antequam generaretur creatus est, & non differt à cæteris creaturis, quia prius cœpit creatura esse quàm filius. Et adiiciunt, cur qui erat natus est? An quod imperfectus erat, vt postea perfectior fieret? Si autem responderimus quod non erat, obiiciunt statim: ei ergo generatio contulit vt esset qui non erat antequam nasceretur, vt hinc colligant: Erat ergo quando non erat filius. Sed quia hoc proponunt & obscuritate volunt inuoluere veritatem, dicant ipsi, vtrum temporaliter generet pater, an intemporaliter? Si enim temporaliter dixerint, quod filio obiiciunt, patri adscribent, vt videatur pater cœ-

Matth. 17.
Galat. 4.
Ioan. 1.
Eccli. 24.
Psal. 109.
Ioan. 16.
1. Cor. 8.

ter cœpisse esse quod non erat. Si intemporaliter, quid superest nisi vt ipsi soluant quam proposuerint quæstionem, vt cum generationem patris abnuant temporalem, generationem quoque filij temporalem non esse fateantur? Si ergo non est generatio eius ex tempore, æstimari datur quod nihil præcesserit ante filium qui non sit ex tempore. Si enim aliquid ante filium, iam non sunt in ipso creata omnia quæ vel in cœlo sunt vel in terris. Et Apostolus redarguitur qui hoc in epistola sua scripsit. Quod si nihil ante generationē, non aduerto cur posterior asseratur quem nemo præcessit. Connectenda est alia eorum plena impietatis obiectio, quæ latentem habeat dolum, quo sensus facilium mentesque prę stringant. Interrogant enim vtrum omne quod finem habet aliquando cœperit? Et si acceperint eiusmodi responsionē, quia quod finē habet, cœpit aliquando, referūt vtrum pater desierit generare filiū? Quod cum tenuerint, nostro aspirāte consensu, contexūt, cœpit ergo generatio. Id si nō abnuas, consequi videtur, vt si cœpit generatio, videatur in eo cœpta qui natus est, vt natus esse dicatur, qui ante nō fuerit, vn de definiant, aliquando ergo filius non fuit, Adiiciunt alias ineptias loquacitatis suæ dicētes: Si verbum patris filius est, & ideo genitus dicitur quia verbū est: quod autem verbum est, opus non est: multifariam locutus est pater, multos ergo generauit filios, si non operatus est sed locutus est verbum. Amentes homines quasi non intelligant quid intersit inter prolatiuum sermonem & in æternum permanens dei verbum ex patre natum, natum vtique nō prolatum, in quo nō composita syllaba, sed plenitudo diuinitatis æternæ est, & vita sine fine. Subtexunt aliam impietatem, proponentes vtrum volens an inuitus generauerit pater: vt si dixerimus volentem, antiquiorem generatione volūtatem videamur fateri, & referant quod non sit filius coæternus patri, quem aliquid anteceſſit, aut quòd & ipse sit creatura, quia scriptū est: Omnia quæ voluit fecit, Cum hoc ipsum non de patre & filio, sed de his quas filius fecit dictum sit creaturis: Sin autem inuitum patrem generasse responderimus, inualidum patrē dixisse videamur. Sed nihil in sempiterna generatione præcedit, nec velle nec nolle: ergo nec inuitum dixerim, nec volentem: quia generatio non in voluntatis possibilitate est, sed in iure quodam & proprietate paterni videtur esse secreti. Nam sicut bonus pater non aut ex voluntate est, aut necessitate, sed per naturam, ita non generat ex voluntate aut necessitate pater. Esto tamen, sit generatio in voluntate generantis, quando hanc voluntatem fuisse dicunt? Si in principio, vtique si sempiterna voluntas, sempiternus & filius. Si cœpit voluntas, displicuit igitur sibi quod erat deus pater, vt mutaret statum. Displicuit ergo sibi sine filio, placere cœpit in filio. Iam illa consequentia vt dicamus: Si studium generandi nostro more assumpsit, ergo & cætera quæ generationem præcedere solent nostro more assumpsit, nostro autem vsu generationis votum est non voluntas. Produnt igitur impietatem suam qui volunt generationem cœpisse Christi, vt videatur nō generatio illa verbi manentis, sed prolatio fluentis esse sermonis: Deinde multos inducendo filios, negent in Christo diuinæ proprietatem naturæ, vt nec vnigenitus nec primogenitus æstimetur: postremo vt si principium esse credatur accepisse, etiam finem videatur habiturus. Sed neque principium assumpsit aliquando dei filius qui erat in principio, neq; finem qui est principiū vniuersitatis & finis. Nam cum sit principium, quomodo quod habebat accepit? aut quomodo sui finem habebit, cum omnium ipse sit finis, vt in illo fine, sine fine maneamus? Dei enim generatio cum temporalis non sit, nec ante se nec in se tempus inuenit. Frigida igitur eorū & vana quæstio in creaturis ipsis non habet locum. Ipsa etenim quę tēporalia sunt, discretionem in quibusdam habere temporis non videntur. Lux nempe splendorem generat, nec comprehendi potest quod splendor luce posterior sit, aut lux splendore antiquior, quia vbi lumen & splendor est, & vbi splendor & lumen est. Itaque nec sine splendore lumen, nec splendor potest esse sine lumine, quia & in splendore lumen, & splendor in lumine est. Vnde & Apostolus splendorem paternæ gloriæ filium dicit, quia splendor paternæ lucis est filius: coæternus, propter virtutis æternitatem: inseparabilis, propter claritudinis vnitatem. Ergo si temporalia hæc & aëria hæc comprehendere & separare non possumus quæ videmus, deum quem non videmus, qui super omnem est creaturam, in ipso suæ generationis arcano possumus comprehendere, possumus eum à filio tempore separare, cum omne tempus opus filij sit? Desinant ergo dicere: & antequàm generaretur non erat. Ante enim temporis est, generatio ante tempora, & ideo quod posterius est, prius non est, nec opus ante autorem potest esse, cum opera ipsa principium de operatore suo sumant. Nam quomodo ante operatorē suum vsus operis æstimatur, cum omne tempus opus sit ei, omne opus de operatore suo vt esset, acceperit? Experiri igitur adhuc istos volo qui sibi videntur astuti, vt de nostris respondeant qui calumniantur diuinis, longéque refugiunt ab inscrutabili superna generationis exemplo: quæstionem suam humanæ astruant generationis exemplo. De filio dei dicunt quod antequam generaretur non erat, hoc est de dei sapientia, de virtute dei, de dei verbo, cui' generatio nihil ante se nouit: quia si aliquando, vt volunt, non fuit (quod nefas dictu est) non fuit ergo in deo perfectionis aliquando plenitudo diuinæ, si postea processum generationis accepit. Tamen vt sciant quàm vana sit & solubilis eorum quæstio, licet nihil in eo humanis diuinisue commune, tamen docebo homines antequā nascerentur, fuisse. Aut negent Iacob sanctū fuisse priusquam nasceretur, qui fratrem supplantauit in matri adhuc vteri positus arcano. Negent Hieremiam antequā nasceretur sanctū fuisse, cui dicitur: Priusquā te formarē in vtero matris tuæ noui te, & priusquam exires de vulua sanctificaui te, & prophetā in gentibus posui te. Quid hoc euidentius tanti exemplo prophetæ, qui sanctificatus est antequam natus, & antequàm formaretur est cognitus? Quid etiā de Ioanne loquar, de quo mater religiosa testatur, quod intra materna situs adhuc viscera, præsentiam domini spiritu cognouit, exultatione signauit, sicut scriptum meminimus matre dicente: Ecce enim vt facta est in auribus meis vox salutationis tuæ, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Erat igitur qui prophetabat, an non erat? At certe erat. Erat enim qui venerabatur autorem, erat qui loquebatur in matre. Denique Helizabet filij spiritu replebatur, Maria filij spiritu sanctificabatur. sic enim habes, quod exultauit infans in vtero eius, & repleta est spiritu sancto. Vide singulorum verborum proprietates. Vocem quidem Mariæ prior Helizabet audiuit, Sed Iohannes prior domini gratiam sensit, pulchre sibi conueniunt, oracula oraculis, fœmina mulieri, & pignus pignori. Istæ gratiā loquuntur, illi intus operantur, pietatisque mysterium maternis adoriuntur profectibus, duplicique miraculo licet honore diuerso, prophetant matres spiritu paruulorum. Quis igitur autor huius miraculi, nónne dei filius qui fecit esse non natos? De rebus humanis quæstio nostra non potest conuenire: potest ne de diuinis conuenire secretis? Quid est antequàm generaretur non erat? Nunquid pater aliqua tempora conceptionis accepit, vt filium tempora præuenirent? Aut fœmineæ more naturæ generationis suæ molitus est partum, vt molitio ipsa filio esset antiquior. Quid est hoc? cur diuina secreta discutimus? Proprietatem legi diuinæ generationis, non qualitatem? Facinus indignum, vt ex se quidam cœlestia metiātur, qui tanquam vnum de spadonibus putant Christum non nasci potuisse, sed fieri. Aut tanquam vnum de spadonibus patrem, qui filium quem generare non potuerit adoptauerit.

De solutione quæstionis quam plerique faciunt, ex eo quod scriptum est: Sicut misit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem, & qui manducat me, & ipse uiuit propter me. Caput. V.

PLerique etiam hinc faciunt quæstionem, quia scriptum est: Sicut misit me viuus pater, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me, ipse viuit propter me, dicentes: Quomodo æqualis est patri filius qui dixit, quod propter patrem viuit? Qui hoc proponunt, primum respondeant cuiusmodi vita sit filij, vtrum ea quam pater largitus sit non habenti? Sed quomodo vitam aliquādo potuit non habere, cum ipse sit vita, sicut ait: Ego

Psal. 113.

Hebr. 1.

Genes. 25.

Hierem. 1.

Luc. 1.

Ioan. 6.

Ioan. 14.

lum

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum via veritas & vita? Vita vtique sempiterna, sicut virtus est sempiterna. Aliquando ergo (vt sic loquar) si vitam non habuit, considerate quid lectum sit hodie de domino
1.Thess.5. Iesu, quod mortuus est pro nobis, vt siue vigilemus siue dormiamus, simul cũ illo viuamus. Cuius mors, vita est: huius diuinitas vita non est: cùm diuinitas vita sit sempiterna? An vero vita eius in patris est potestate? Sed ne corporis quidem sui vitam in alterius fuisse potestate memorauit, si-
Ioan.10. cut scriptum est: Ego pono animam meam, vt iterũ sumam illam: Nemo tollit illam à me, sed ego pono eam à meipso. Potestatem habeo ponendi eam, & iterum potestatem habeo sumendi eam. hoc mandatum accepi à patre meo. Eius ergo vita secundum diuinitatem in alterius potestate iudicatur, cuius vita secundum corpus alienæ non erat subdita potestati? Aliena enim potestas erit, si non erat vnitas potestatis. Sed sicut potestatis suæ esse significat ponere animam & liberæ voluntatis: ita etiam quod secundum mandatum depositit patris, suæ ac paternæ voluntatis significat vnitatem. Ergo si vitam filius neque aliquo accepit ex tempore, neque alienæ habet potestati subditam, videamus qua ratione dixerit: Sicut misit me viuus pater, & ego viuo propter patrem. Exponamus vt possumus, imò ipse potius exponat. Considera igitur quid ante præmiserit. Ait enim: Amen amen dico vobis. ante instruit quemadmodum audire debeas. Vere, inquit, vere dico vobis: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Secũdum filium hominis se dicere ante præmisit: & tu quod secũdum filium hominis de carne es loquutus & sanguine, ad diuinitatem putas esse referẽdum? Denique addidit: Caro enim mea vera est esca, & sanguis meus est potus. Carnem audis, sanguinem audis, Mortis dominicæ sacramenta cognoscis, & diuinitati calumniaris? Audi dicentem ipsum: Quia spiritus carnem & ossa non habet. Nos autem quotiescunque sacramenta sumimus, quæ per sacræ orationis mysterium in carnem transfigurãtur & sanguinem, mortem domini annunciamus. Ergo postea quam
C se loqui secundum hominis filium declarauit, & carnem sæpe repetiuit, & sanguinem: subdidit postea: Sicut misit me viuus pater, & ego viuo propter patrem. Et qui manducat me, & ipse viuit propter me. Quomodo igitur hoc accipiendum putatur. potest enim duplex videri comparatio. Prima ita: Sicut misit me viuus pater, & ego viuo propter patrem. Secunda: Sicut misit me viuus pater, & ego viuo propter patrem: ita & qui manducat me, ipse viuit propter me. Si primam eligunt, hoc significat quòd sicut missus sum à patre & descendi à patre, ita viuo propter patrem. Quasi quis autem missus est atque descendit, nisi quasi filius ho-
Ibidem.8. minis, sicut ipse supra sapientia dixit: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit filius hominis. Ergo si quasi filius hominis missus est atque descendit: Ita quasi filius hominis viuit propter patrem. Denique & qui manducat quasi filium hominis, & ipse viuit propter filium hominis. Actum ergo incarnationis suæ aduentui comparauit. Quod si secunda cõplacuit, nónne & æqualitatem filij cum patre, & similitudinem eius cum homine manifesta distinD ctione colligimus? Nam quid est: sicut ipse viuit propter patrem, & nos viuimus propter ipsum: nisi quod sic viuificat filius hominis, sicut pater in filio carnem viuificauit humanam? Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat, vt ipse dominus supra dixit. Aequalitas ergo filij ad patrem, per vnitatem quoque viuificationis astruitur, quando sic viuificat filius vt pater. Agnosce ergo eius vitam & potentiam sempiternam. Similitudo etiam nostra ad filium, & quædam secundum carnem vnitas declaratur: quoniam quemadmodum filius à patre, si-
Rom.8. cut homo est viuificatus in carne. Sic enim scriptum est: quod deus Iesum Christum à mortuis suscitauit: ita etiam nos quasi homines viuificamur à dei filio. Secundum hanc ergo expositionem non solum ad conditionẽ humanam deriuatur gratia largitatis, sed etiam diuinitatis æternitas prædicatur. Diuinitatis quòd ipsa viuificat, humanæ autẽ cõditionis quòd viuificata est & in Christo. Quod si quis vtrũque ad Christi refert diuinitatem, ergo filius dei hominibus comparatur, vt vita filius propter patrem viuat, sicut nos propter filium dei viuimus. Sed filius dei vitam largitur æternam, nos autem largiri nequimus, ergo nostri comparatione nec ille largitur. Habeant igitur Arriani fidei suæ præmium, ne vitam æternam adipiscantur à filio. Libet iam vlterius progredi. Nam si illis placet hunc locum ad diuinæ perpetuitatem referre substantiæ, accipiant etiam tertiam expositionem. Nónne euidẽter videtur dicere: Quod sicut viuus pater est, ita viuit & filius. Quod vtique quis non aduertat ad vnitatem vitæ, quod eadem patris & filij vita sit, esse referẽdum. Sicut enim pater vitam habet in se- Ioan.5.
metipso, sic dedit filio vitam habere in semetipso. Dedit per vnitatem, dedit non vt auferat, sed vt clarificetur in filio: Dedit vt complaceat: Dedit nõ vt pater custodiret, sed vt filius possideret. Sed obiiciendum putant quòd dixit: Ego viuo propter patrem. Vtique si ad diuinitatem referunt: propter patrem viuit filius, quod ex patre filius est: propter patrem, quod vnius substantiæ cum patre: propter patrem, quod eructuatum est verbum ex patris corde, quod à patre processit, quod ex paterno generatus est vtero, quod fons pater filij est, quod radix pater filij est. Sed dicunt fortasse: Si vnitatem putas patris ac filij vitæ esse, cùm filius dixerit: Et ego viuo propter patrem. Nunquid vnitas est filij vitæ atque hominum, cùm dixerit filius: Qui manducat me & ipse viuit propter me? Imò planè, sicut vnitatem fateor esse vitæ cœlestis in patre & filio per diuinæ vnitatem substantiæ, ita vel diuinæ naturæ vel dominicæ incarnationis excepto priuilegio, societatem nobiscum vitæ spiritalis in filio esse profiteor per humanæ vnitatem naturæ. Qualis enim cœlestis, tales & cœle- 1.Corin.15.
stes. Denique sicut in illo sedemus ad dexteram patris, non quòd cum ipso sedemus, sed quod sedemus in Christi corpore, de quo postea dicemus plenius: sicut, inquam, sedemus in Christo per corporis vnitatem, ita & in Christo viuimus per corporis vnitatem. Non solum autem non vereor quod scriptum est: Et ego viuo propter patrem; sed e- Ioan.6.
tiam, si per patrem dixisset, non vererer.

De solutione obiectionis quam Arriani *sumunt ex hoc quod dominus dixit:* Hæc infirmitas non est ad mortem. *Caput VI.*

SOlent enim etiam illud obiicere quod dixit: Hęc Ibidem 11.
infirmitas non est ad mortem, sed pro claritate dei, vt clarificetur filius eius per ipsum. Non solum enim per patrẽ, & à patre filius clarificatur, quod scriptum est: Clarifica me pater. Et alibi: Nunc clarificatus est filius hominis, & deus clarificatus est in eo, & Ioan.17.
deus clarificauit eum: sed etiã per filium, & à filio clarificatur pater, quia veritas dixit: Ego te clarificaui super terram. Sicut ergo clarificatur per patrẽ, ita etiam propter patrem, viuit. Vnde & quidam δόξαν opinionem magis putauerunt esse, quàm gloriam: & ideo sic interpretati sunt: Ego te clarificaui super terram, opus consummaui quod dedisti mihi, & nunc clarifica me pater, hoc est, δόξασμα, vt sit hic sensus: opinionem de te hominibus huiusmodi infudi, vt cognoscant te deum verum: & tu hanc de me confirma illis opinionem, vt credant me tuum filium & deum verum. Iam illud ridiculum est, quod quidam ex illo apostolico, discretionem inter patrem & filium faciunt potestatis, quod scriptum est: Nobis tamen vnus deus pater 1.Cor.8.
ex quo omnia & nos in ipsum, & vnus dominus Iesus per quem omnia & nos per ipsum. Aiunt enim non mediocrem diuinæ maiestatis esse distãtiam, quod dictum est: ex illo omnia, & per hunc omnia. Nihil autẽ expressius quàm quod hoc loco omnipotens filius euidenti ratione signatur. Nam vt ex illo omnia, ita per hunc omnia. Inter omnia pater non est, cui dictum est: Quoniam vniuersa seruiunt ti- Psal.118.
bi. Inter omnia filius non est, quia omnia per ipsum facta Ioan.1.
sunt, & omnia in ipso constant: & ipse est super omnes cœlos. Non ergo inter omnia filius, sed super omnia qui secundum carnem quidem est ex familia Iudæorum, idem ta- Philip.2.
men super omnia deus benedictus in secula, cuius est nomen super omne nomen. Et de quo dicitur: Omnia subie- Psalm.8.

Hebr.2. cit sub pedibus eius. Subiiciendo autem omnia nihil reliquit ei non subiectum, sicut Apostolus dixit. Quod si hoc etiam secundum incarnationis locutus est sacramentum, quemadmodum possumus de superne generationis incomparabili maiestate dubitare? Nihil igitur potestatis inter patrem & filium certum est interesse. Denique eousque nihil interest potestatis, vt idem Apostolus ex eo dixerit esse omnia, per quem omnia sicut habes: Quoniam ex ipso, Roma.11. & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Si igitur pater sicut putant tantummodo signatur, non potest idem omnipotens esse, quia ex ipso omnia, & omnipotens non esse, quia per ipsum omnia. Aut igitur inualidum nec omnipotentem patrem sua assertione memorabunt, aut certè omnipotentem etiam filium vel inuiti voce propria fatebuntur. Eligant tamen vtrum hic patrem declaratum putent. Si patrem, ergo & per ipsum omnia. Si filium, ergo & ex ipso omnia. Si autem & per patrem omnia, nihil vtique filio derogandum. Et si ex filio omnia, similiter & filio deferendum. Ac ne insidiari nos vnius arbitrẽtur obreptione versiculi, totum ca- B
put recẽseamus. O altitudo, inquit, diuitiarum sapientiæ & Ibidem. sciẽtiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis cõsiliarius ei fuit? aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula. De quo igitur dictum putant, de patre an filio? Si de patre, sed non est sapientia dei pater, quia sapientia dei filius est. Quid est autem quod non possit sapientia, Sap.7. de qua scriptum est: Cùm sit vna omnipotens & permanẽs, in se omnia innouat? Non ergo accedẽtem legimus sed permanentem. Habes ergo iuxta Salomonem, omnipotentem & permanentem sapientiam. Habes etiam bonam, quia scriptum est: Sapientiam autem non vincit malitia. Sed ad pro- Roma.11. positum reuertamur. Quàm inscrutabilia sunt, inquit, iudicia eius. Si igitur omne iudicium pater dedit filio, filium videtur declarare qui iudicat. Denique vt scias quod non de Ibidem. patre, sed de filio dicit, addidit: Quis prior, inquit, dedit illi? Dedit enim pater filio, sed dedit iure generationis, non C
munere largitatis. Et ideo quod negari non potest, à patre Matth.11. accepisse filium, secundum quod scriptum est: Omnia mihi trdita sunt à patre meo. Dicẽdo tamen, quis prior dedit illi, nõ accepisse per naturã à patre filium denegauit, sed priorem non posse dici inter patrem & filium, declarauit: quia & si pater dedit filio, non tamẽ quasi posteriori dedit: quia increata & inæstimabilis trinitas, quæ vnius est æternitatis & gloriæ, nec tempus, nec gradum vel posterioris recepit vel prioris. Quòd si Græcos magis codices sequendos putamus, quia habent τὸν πρὸ παντων: vides quoniam cui nihil addi potest, non dispar à pleno est. Ergo si filio magis conuenit, hoc totum apostolicum caput, videmus & de filio esse credendum, quia ex ipso omnia, sicut scriptũ est: Quoniam ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Esto tamen de patre dictum putẽt. Itaque meminerimus quod sicut ex ipso legimus omnia, ita etiam per ipsum omnia, in vniuersitatem quippe totius creaturæ patris & filij profutura au- D
thoritas. Ac licet superius omnipotẽtem filiũ paterno probauerimus exemplo, tamen quia illis derogare studium est, considerent quod & patri derogent. Si enim infirmus filius, quia per ipsum omnia, nũquid infirmus & pater, quia & per patrem omnia? Sed vt agnoscant nullam discretionem inter hæc esse, verum demõstrabo, eiusdem esse, ex quo aliquid, & per quem aliquid, & ostendam vtrumque de patre lectum. Sic enim habemus: Fidelis deus per quem vocati estis in communionem filij eius. Quid Apostolus dixerit, consideret. Per patrem vocamur, & nihil est quæstionis. Per filium creamur, & hoc vilius æstimabimus. Pater in communionem filij vocauit, & religiose hoc sicut debemus accipimus: filius omnia creauit, & putant non liberæ fuisse voluntatis arbitrium, sed coactæ atque seruilis operationis obsequium. Vt autem agnoscas plenius dihil distare inter patris & filij potestatem, cùm per patrem in cõmunionem filij eius vocemur, ex filio est ipsa communio, sicut scriptum est: Quoniã de plenitudine eius nos omnes accepimus, licet secundum Græcum euangelium, ex plenitudine eius & intelligere debeamus. Ecce & per patrem communio, & ex filio communio, sed non discrepans, sed vna communio. Sicut idem Ioãnes in epistola sua dixit: Et communicatio sit cum patre & cum filio eius Iesu Christo. Accipite etiã quod non solum ex patre & filio, sed etiam ex spiritu sancto vnam nobis communionem scriptura memorauit. Gratia, inquit, do- 2.Corin.13.
mini nostri Iesu Christi & charitas dei, & cõmunicatio sancti spiritus cum omnib' vobis. Quæro autem in quo minor videatur is per quẽ omnia, quàm is, ex quo omnia? an quod operator asseritur? Sed operatur & pater, quia verus est qui dixit: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Si- Ioan.5.
cut igitur pater operatur, operatur & filius. Non ergo operator infirmus aut vilis est, quoniã operatur & pater, & ideo quod commune est filio cum patre, vel propter patrem inferiore loco accipi non oportet, ne patri potius in filio ab hæreticis derogetur. Nec mediocre illud quod alibi etiam idem sanctus Ioãnes ad refellendas Arrianæ perfidiæ quæ- 1.Ioan.1.
stiones ait: Scitis quoniam iustus est, scitote quoniam qui fecit iustitiam ex ipso natus est. Iustus autem quis nisi dominus qui iustitias dilexit? aut quem sicut superiora indicant repromissorem vitæ æternæ habemus, si filium non habemus? Si igitur filius dei vitam nobis promisit æternã, & ipse iustus est, & ex ipso vtiq; nati sumus: Aut si ex filio nos per gratiam natos negat, nec iustum filium confitentur. Credas igitur necesse est etiam ex dei filio omnia, quia omnium sicut deus pater, ita & filius & author est & creator. Videmus ergo inanem esse hanc quæstionem, cùm & de filio credi Roman.
conueniat, quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Diximus quomodo ex ipso, quomodo etiam per ipsum. In ipso autem omnia esse quis dubitet, cùm alibi scri- Colest.
ptum sit: Quoniam in ipso condita sunt omnia in cœlis, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Habes ergo ex ipso gratiam, ipsum operatorem, in ipso omnium firmamentum.

De dissolutione obiectionis quam ex hoc faciunt quod à domino dictum legitur, Ego sum uitis uera, & pater meus agricola est. *Cap. VII.*

ILlud quoque ad separandam patris & filij diuinitatem obiicere consueuerunt, quod dominus dixit in euangelio: Ego sum vitis vera, & pater me- Ioan.15.
us agricola est, agricolam & vitem diuersæ dicentes esse naturæ, & vitem esse in agricolæ potestate. Sic ergo vultis esse filium secundum diuinitatem, sicut vitis est, vt sine cultore nihil valeat, quod possit deseri vel recidi, & ex litera calumniam comparatis, quòd dominus vitem se esse dixit, incarnationis suæ significans sacramentum. Tamen si placet vt ex litera argumentemur, fateor & ego, imò profiteor quòd vitem se filius nominauit. Vę enim mihi si sacramentum salutis publice denegauero. Quomodo ergo vultis accipere quòd se vitem dei filius nominauit? Si secundum diuinam substantiam dictum accipitis, & sicut inter agricolam & vitem, ita etiam inter patrem & filium di uinitatis creditis esse distantiam, geminam filio, geminam patri facitis iniuriam. Filio, quia si secundum diuinitatem inferior est quàm agricola, inferior etiam Paulo apostolo, vestra assertione necesse est ęstimetur, quia Paulus agricolam se esse dixit, sicut habes: Ego plantaui, Apollo riga- 1.Cor.3.
uit, deus autem incrementum dedit. Num ergo vultis, vt Paulus melior sit dei filio? Habetis vnam iniuriam. Alteram, quia si secundum substantiam generationis æternæ Ioan.15.
vitis est filius, cùm dixerit: Ego sum vitis, vos palmites estis, vnius nobiscum etiam illa diuinæ generatio videbitur esse substantiæ. Sed quis similis tui in diis domine, sicut Psalm.81.
scriptum est. Et rursus in psalmo: Quoniam quis in nubibus æquabitur domino, aut quis similis erit domino inter filios dei? Nec tamen soli filio derogatis, sed etiam patri. Nam si in agricolæ nomine omnis paternæ prærogatiua est potestatis, cùm etiã Paulus agricola sit, patri vtique (cui filium negatis æqualem) apostolum cõparatis. Denique cùm scriptũ sit: Sed neque qui plãtat est quicquam, neque qui ri- 1.Cor.3.
gat,

Sic habet locus apud Etatiã ca. 40. & itẽ apud Paulũ. Ambrosius tamẽ legisse videtur προσδοκᾶν τῦν πρὸ σέθεως, cũ dicit, cui nihil addi potest. Et eandem lectionem indicabit qualiacunq; vestigia Græcorũ elemẽtorum: quamquã qd nobis tradidit æditio Aldina, nec sentit cũ eo qd vertit Hieronym⁹. nec cũ eo quod editũ est nomie Septua. Latinẽ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gat, sed qui dat incrementū deus, in eo nomine vos summā A
paternæ maiestatis locabitis, quod videtis infirmū. Si enim
qui plantat & qui rigat nihil est, sed qui dat incrementū de-
us: videte quid vestra asserere moliatur impietas, vt & pa-
ter nomine sit contenendus agricolæ, & deus aliquis incre-
mentorum paterni operi qui tribuat requirendus. Impiè igi-
tur ex nomine agricolæ dei patris præferendā existimāt po
testatem, in quo sit patri dei cum homine appellationis cō-
mune cōsortium. Quid autem egregium si ei (vt vultis hę-
retici) filio præferatur, cuius diuina substantia ab humana
conditione non discrepet? Nā si vitem filium secundum di
uinam substantiā appellatum putatis, non solum corruptelę
incertisque elemētorum obnoxium iudicatis, sed etiam hu
manæ tantūmodo cōsortem naturæ, quia vnius naturæ sunt
vites & palmites, vt non per incarnationis sacramētum car
nem dei filius assumptisse videatur, sed principium sumpsis
se de carne. Ego autē dicam planè, carnē eius licet nouo ge
nerationis mysterio, vnius tamen naturæ fuisse nobiscum,
& hoc salutis nostræ sacramētum esse, non diuinæ genera- B
tionis exordium. Vitis enim est, qui meas sustinet passiōes,
quandoquidem in illo nixa fragilis prius humana conditio
secundis rediuiuæ fructibus pietatis adoleuit. Veruntamen
si te pōpa delectat agricolæ, dicas velim quis ille sit qui lo-
Hierem. 11. cutus sit in propheta: Domine notū mihi fac vt sciam, tunc
vidi cogitationes eorum. Ego vt agnus ductus sum inno-
cens ad immolādum & nesciebam, aduersum me cogitaue-
runt consilium, dicētes: Venite mittamus lignum in panem
eius. Si enim filius incarnationis futuræ loquitur sacramen-
tum quod impium est vt de patre credas, filius est vtiq; qui
Ibidem. 2. supra dixit: Ego plātaui te vitem fructiferā, quomodo con
uersa es in amaritudinē vitis alienæ. Itaque & filium vides
esse agricolam, vnius nominis cum patre, vnius operis, v-
nius dignitatis atque substantiæ. Ergo si agricola & vitis est
filius, vitem vtique secundum incarnationis accepimus sa-
cramētum. Sed non solum se esse vitem dixit, sed etiam bo-
trionem voce prophetica nuncupauit, tunc quando ad val
Nume. 13. lem botrionis exploratores Moyses iussu domini direxit. C
Quæ est illa vallis nisi humilitas incarnationis & fœcundi-
Nume. 22. tas passionis. Et puto botrionē ideo dictum, quia ex vinea
Psalm. 79. illa translata ex Aegypto, hoc est, ex familia Iudæorum, v-
tilis mūdo fructus emicuit. Nemo certè botrionem potest
ad generationem referre diuinam, aut qui refert aliud nihil
relinquit, nisi vt botrionem illum natum ex vite credamus.
Itaque adscribit insipiens patri, quod reprehendit in filio.
Verum si iam dubitari nō potest quòd vitis secundū incar-
nationē dei filius nominatus sit, videtis secundum quod sa-
cramētum dominus sit locutus, quoniā pater maior est me.
Ioan. 14. Nā cùm hoc in superioribus dixerit, cōtinuo subiecit: Ego
sum vitis vera, & pater meus agricola est, vt agnoscerес se-
cundum id patrē esse maiorē, quia sicut agricola viti, ita pa-
ter dominicæ carnis est cultor, quæ & augeri potuit per æta
tem, & per passionem recidi, vt omne humanum genus ab
æstu secularium noxio voluptatum, diffusæ salutaribus bra
chiis crucis vmbra velaret.

FINIS. D

CAPITVLA LIBRI QVINTI DE FIDE.

De intentione authoris & transitu ad hunc quintum librū. Et qua ratione quinq; libros de patris ac filij & spiritus sancti inseparabili diuinitate digesserit. De postulatione quoque veniæ si quos prolixitas huiusce sermonis offen derit, cum excusatione sui, & ministrorum dei inæqualitate atque commendatione. Caput I.

De ampla ac diserta confutatione impiorū Arrianorum dicentium Christum à solo & vero deo separatum, per rationes & testimonia scripturarum, quibus euidēter com probatur quod cum de deo solus legitur, nequaquam à patre filius separetur. Cap. II.

De solutione obiectionis qua argui potest inæqualitas patris & filij ex hoc quod filius deum patrem adorare legitur. De solutione quoque atque confutatione obiectionis Arrianorum qua probare conantur dissimilitudinem patris & filij ex responsione eiusdē filij data ad ea quæ ma ter filiorum Zebedæi postulabat. Cap. III.

De redargutione eorum qui vnitatem in diuinitate negare cupientes, extenuare student patris & filij charitatem ex hoc quod scriptum est: Et dilexisti eos, sicut & me dile-
xisti. Quomodo etiā intelligēdum sit quod filius missus dicitur, & quemadmodum dominum dicat, quē patrem nouit cum diuersorum hæreticorum cōdemnatione qui ex falsa superiorum intelligētia errauerunt. Cap. IIII.

De cōfutatione Arrianorum qui ideo aliam patris, aliam filij, aliam spiritus sancti dicunt esse potestatem, quia scriptum sit: Ite docete oēs gentes baptizātes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, ex verborū ordine differen tiā diuinę potestatis faciētes. Qui pręterea ideirco negāt in Christū esse credēdum quod scriptū sit: Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui me misit. Cap. V.

Quod non debeamus deducere filium in hāc humilitatē, vt nisi quæ audierit, facere aut loqui nesciat, cum Arrianorum confutatione. Et vnde maxime vnitatem diuinæ ma iestatis intelligere possimus. Quibus etiam rationib' dei filius creatura dici non possit. Caput VI.

Quēadmodum intelligere debeamus filiū esse subiectū patri, cum hæreticorū cōdemnatione. Quomodo etiā non solus deus pater filio, sed & filius ipse sibi subiecerit omnia. Et qua de causa filius subiectus sit in nobis. Quódq; eadē sit charitas dei patris & Christi. Quod pręterea nihil sit quod diuinitas sempiterna nō possit, nihil quod la teat veritatē, fallat iustitiā, prætereat sapiētiā. Cap. VII.

De condemnatione execrabilium Arrianorum dicentium quod dei filius nesciat tempora & annos, argumētorúmque suorum destructione, cum finali & conclusiua confu tatione erroris eorundem, quo asserunt filium esse minō rem patre. Cap. VIII.

De humili ac deuota authoris ad deum patrem conuersio-
ne rectæque fidei confessione, cum disertissima huius o-
peris conclusione, ad laudē & gloriam inæstimabilis, in-
enarrabilis, incircunscriptæ & immensæ ac sanctissimæ
trinitatis, perfidissimorúmque Arrianorum cōfusionem
& damnationem. Cap. IX.

DIVI AMBROSII EPISCOPI *Mediolanensis de fide ad Gratianum Augustum, Liber quintus.*

De intentione authoris & transitu ad hunc quintū librum. Et qua ratione quinque libros de patris & filij & spiritus sancti inseparabili diuinitate digesserit. De postulatione quoque ueniæ si quos prolixitas huiusce sermonis offenderit, cum excusatione sui & ministrorū dei inæqualitate atque commendatione. Cap. I.

QVisnam est fidelis seruus & prudens quē constituit dominus super familiam suam, vt det illis in tēpore cibū? Beatus ille ser- Matth. 24.
uus, quē veniens dominus eius inuenerit sic facientem. Nō vilis hic seruus est. Magnus aliquis esse debet. Quis sit iste con-
sideremus. Est Petrus ipsi' domini ad pa
scēdum gregē electus iudicio, qui tertio meretur audire: Pa Ioan. 21.
sce agniculos meos, pasce agnos meos, pasce ouiculas meas. Itaque pascēdo bene cibo fidei gregē Christi, culpā lapsus prioris aboleuit. Et ideo tertio admonetur vt pascat, ter-
tio vtrum dominū diligat, interrogatur, vt quē tertio ante crucem negauerat, tertio fateretur. Beatus & ille seruus qui
potest dicere: Lac vobis potū dedi non escā, nondum enim 1. Corin. 3.
poteratis. Nouit enim quos quēadmodum pascat. Quis no-
strum hoc facere potest? Quis nostrū potest vere dicere: Fa Ibidem. 9.
ctus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifaciā? Et tamen
ille tantus ad curā gregis electus à Christo, qui sanaret infir Ad Titū. 3.
mos, curaret inualidos, hæreticū à cōmisso sibi ouili statim
post vnā correptionē repellit, ne vnius erraticę ouis scabies
serpenti vlcere totum gregem contaminet. Iubet prætereа
stultas quæstiones & cōtentiones esse vitandas. Quid igitur
nos agemus, inter messis antiquę noua zizania, imprudentes Ibidem.

accolæ conſtituti? Si taceamus, cedere videbimur. Si cõten damus, verendũ eſt, ne nos quoq; iudicemur eſſe carnales. Scriptum eſt enim de huiuſmodi quæſtionibus, quod gene
2.Tim.2. rant lites. Seruum autẽ domini nõ oportet litigare, ſed man ſuetum eſſe ad omnes, docibilẽ, patiẽtem, cum modeſtia do
1.Corint.11. centẽ eos qui reſiſtunt. Et alibi: Si quis cõtentioſus eſt, nos talẽ cõſuetudinem non habemus, neque eccleſia dei. Eóq; ſcribere aliquid ſentẽtię fuit, vt ſine ſtrepitu aliquo impietati hæreticorũ noſtra pro nobis ſcripta reſpõdeant. Quin tum itaque imperator Auguſte hunc librum paramus ordi ri. Nã & quartum librum oportuit in illa vitis diſputatione finiri, ne coaceruaſſe magis librum eundẽ quodam videremur quæſtionum tumultu, quàm fructu ſpiritalis vineæ repleuiſſe, nec in conſummatã fidei vindemiã tantis adhuc ſu perfluentibus diſputationibus decuit derelinqui. Quinque igitur libros de patris ac filij & ſpiritus ſancti inſeparabili diuinitate digerimus, ſequeſtrata interim pleniore diſputatione de ſpiritu ſancto, prouocati magiſterio euangelicæ le ctionis, vt credita nobis quinque fidei talẽta quaſi quadam horum quinque forte librorũ humanis fœneremur affectibus, ne fortè cùm venerit dominus, & inuenerit in terrã abſ
Matth.25. conditã pecuniam ſuã, dicat mihi: Serue male & piger, ſciebas quod meto vbi non ſemino, & cõgrego vbi non ſparſi, oportuit ergo te cõmittere pecuniam meã nummulariis, & veniẽs ego recepiſſem quod meum eſt. Aut quẽadmodum
Lucæ.19. in alio libro eſt: Et ego, inquit, veniens cum vſuris vtique exegiſſem. Date ergo veniã ſi quos prolixioris huiuſce ſermonis offendit audacia. Officij contẽplatio cogit credere quod accepimus. Diſpenſatores ſumus myſteriorum cœleſtium. Miniſtri ſumus, non ex æquo omnes, ſed vnicuique,
1.Cor.3. inquit, ſicut dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incremẽtum dedit. Vnuſquiſque igitur enitatur vt mercedẽ poſſit accipere ſecundũ ſuum laborẽ. Dei enim ſu mus (vt Apoſtol' ait) cooperarij, dei cultura, dei ędificatio. Beatus itaq; ille qui tales fœnoris ſui cernit vſuras. Beat' &
Ibidem. ille qui fructus ſui operis intuetur. Beatus quoq; qui ſuperædificat ſupra fundamẽtum fidei, aurum, argentum, lapides precioſos. Vos nobis eſtis omnia qui hæc auditis & legitis. Vos fœneratores vſuræ, verbi vſuræ, non pecuniæ. Vos agricolæ reditus. Vos ædificatores, aurũ, argentum, lapidéſque precioſos ſuperædificantes. In veſtris meritis ſacerdotalis ſumma laboris eſt. In veſtris animis fruct' epiſcopalis operis eniteſcit. In veſtris profectibus, aurum domini reſul
Pſalm.11. get, multiplicatur argentum, ſi eloquia diuina teneamus. Eloquia enim domini eloquia caſta, argẽtum igne examinatum, probatũ terræ, purgatum ſeptuplum. Vos ergo facietis fœneratorem diuitem, agricolam fructuoſum. Vos peritum probabitis arhitectum. Non arroganter dico, quia non tam mea ſunt quàm veſtra quæ voueo. O ſi mihi liceat ſe-
Matth.25. curè de vobis nunc temporis dicere: Domine quinque talenta mihi dediſti, ecce alia quinque lucratus ſum, & oſten-
2.Corin.4. dere veſtrarum talenta precioſa virtutum. Habemus enim theſaurũ in vaſis fictilibus. Hæc ſunt talenta quæ iubet domin' ſpiritaliter fœnerari. Aut duo æra noui & veteris teſta-
Lucæ.10. menti, quæ ſpoliato illi à latronibus Samaritanus ille euãgelicus ad curanda vulnera dereliquit. Neque ego fratres voti auarus ideo hæc opto, vt ſupra multa cõſtituar. Sat eſt mihi præmium de veſtro profectu. Vtinam non indignus eo inueniar quod accepi, ea quæ ſunt me maiora melioribus
Matth.20. tribuendo, non exigo. Licet ſoleas domine dicere: Volo autem & huic nouiſſimo dare, ſicut & tibi. Accipiat poteſtatẽ ſupra decem ciuitates qui meretur. Sit ille talis qualis Moy
Ioſue.10. ſes qui legis decem verba conſcripſit. Sit ille Ieſus Naue, qui ſubegit quinq; reges, & ciuitates in deditionẽ accepit, vt eſſet typus vẽturum eius nominis virum, cuius imperio corporales omnes deliciæ vincerentur, cõuerterentur gentes vt fidẽ Ieſu Chriſti magis quàm priſtina ſtudia ſua & vo ta ſequerẽtur. Sit ille Dauid, cui occurrerũt pſallẽtes iuuen
1.Reg.18. culæ, dicẽtes: Saul triũphauit in milibus, Dauid in decẽ milib'. Mihi ſat eſt, ſi nõ in exteriores tenebras extrudar, quẽadmodũ ille qui cõmiſſum ſibi talẽtum in terra quadã ſuæ carnis abſcõdit: Sicut principes ſynagogę cæteríque princi pes Iudæorũ. Qui credita ſibi eloquia dei, humo quadã ſui corporis occuparunt, delitiſq; carnis intenti, quaſi in quandam exaltati cordis foueã fœnus cœleſte merſerũt. Nos igitur nõ intra latibula carnis abſconditã domini teneamus pecuniam vel mnam illã, ſed tãquam boni in ſudario reponamus nummularij, cum ſudore quodam mentis & corporis æquo & parato ſemper libremus affectu, vt prope ſit verbũ in ore tuo & in corde tuo. Hoc verbum dei precioſum eſt talentum quo redimeris. Hęc eſt pecunia per mẽſas animarum ſæpe cernenda, vt frequenter agitando in omnem terram bonorum ſonus poſſit exire nummorum, per quam vita paratur æterna. Hæc eſt autem vita æterna quam largiris omnipotens pater, vt cognoſcamus te ſolum verum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

De ampla ac diſerta confutatione impiorum Arrianorum dicentium Chriſtum à ſolo & uero deo ſeparatum, per rationes & teſtimonia ſcripturarum, quibus euidenter comprobatur, quod cùm de deo ſolus legitur, nequaquam à patre filius ſeparetur. Caput II.

VNde aduertant Arriani q̃ impij ſint qui de ſpe noſtra & voto nobis faciunt quæſtiones. Et quoniã hic præ cæteris vociferari ſolent dicẽtes: ſeparatum à ſolo & vero deo Chriſtũ, intellectus impios pro noſtris viribus cõfutemus. Hoc enim loco magis intelligere debent, quod hæc vtilitas, hæc merces eſt perfectę virtutis, hoc diuinum & incõparabile munus, vt cognoſcamus cum patre Chriſtũ, nec ſeparemus à patre filium, ſicut ſcriptura nõ ſeparat. Nãque hoc magis ad vnitatẽ, quàm ad diſtãtiam diuinæ proficit poteſtatis: Quod idem præmium vnum honorẽ nobis dat patris filiíq; cognitio. Quoniã mercedem habere non poterit, niſi qui & patrẽ cognouerit & filium. Sicut enim patris, ita filij cognitio vitam acquirit æternam. Itaq; ſicut in principio ſtatim verbum cum deo patre pia cõfeſſione iunxit euãgeliſta dicẽs: Et verbum erat apud Ioan.1.
deum: ita & hic ſcribendo verba domini: Vt cognoſcant te Ioan.17.
ſolũ verum deum, & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtum: coniunctione illa, patrẽ vtique copulauit & filium, vt Chriſtũ verum deum à maieſtate patris nemo ſecernat. Nunquã enim cõiunctio ſeparat. Et ideo dicendo: Vt cognoſcant te ſolũ verum deum, & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtũ, & Sabellianos interfecit, & Iudęos excluſit: Eos vtiq; qui audirẽt loquẽtem: Ne aut illi eundẽ patrem putarent eſſe quẽ filium, ſi nõ addidiſſet & Chriſtũ: aut iſti à patre filium ſepararẽt. Quęro autẽ cur non ſic putent ſubaudiendũ, & ex ſuperiorib' colligẽdum, vt quod præmiſit, ſolum verum deum patrẽ, ſubaudiamus etiã Ieſum Chriſtum ſolũ verum deum. Exprimendũ enim alterum nõ fuit, ne duos deos dicere videretur. Nã neq; duos dicimus deos, & eiuſdẽ cum patre diuinitatis filium cõfitemur. Itaq; quæramus qua ratione diuinitatis hic putent factã eſſe diſtantiam, vtrum deum negẽt Chriſtum? Sed negare non poſſunt. An verũ deum negent Chriſtũ? Sed dicant, ſi verũ negant, vtrum falſum an nũcupatiuum deũ iudicent. Nã ſecundum ſcripturas, aut verus deus eſt, aut tantummodo nuncupatiuus, aut falſus. Verus vt pater, nuncupatiuus vt ſancti, falſus vt dæmones atque ſimulacra. Dicant igitur qui filium dei confeſſione deſignent, vtrum falſo præreptum dei nomen, an vero, quaſi nuncupatiuo, inſpirationem tantum diuinitatis ineſſe arbitrantur? Falſo præreptum nomen non puto quòd dicant, vt apertiore ſe crimine impietatis inuoluant, ne vt dæmoniis & ſimulacris, ita etiam Chriſto falſo dei inditum nomen inſinuando ſe prodant. Sinautem ideo dictum putant deum, quòd inſpirationem diuinitatis habuit, ſicut & multi ſancti viri (eos enim ſcriptura deos dixit, ad quos ſermo Ioan.10.
fiebat dei) ergo non vltra homines eum pręferunt, ſed comparandum hominibus arbitrantur, vt hoc eum putent eſſe quod hominibus ipſe donauit, dicens ad Moyſen: Poſui te Exod.7.
in deum Pharaoni. Vnde & in pſalmo dictum eſt: Ego dixi Pſalm.81.
dij eſtis. Et hanc tamen ſacrilegorum opinionẽ Paulus excludit qui ait: Nam & ſi ſunt, qui dicantur dij, ſiue in cœlo 1.Corint.8.
ſiue in terra. Non dixit ſunt dij, ſed ſunt qui dicantur. Chriſtus autẽ ſicut ſcriptũ eſt, heri & hodie ipſe eſt. Eſt, inquit, hoc eſt, nõ ſolum nomine, ſed etiam veritate. Et bene ſcriptum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hebr.13. ptum est: heri & hodie ipse est, vt Arrij impietas astruendi sacrilegij locum inuenire non posset. Qui cùm legeret in

Psal.2. psalmo secundo, dicentem filio patrem: Filius meus es tu, ego hodie genui te. adnotauit hodie non heri, ad æternitatem diuinæ generationis referens, quod de carnis assumptione memoratum est. Sancto igitur spiritu repletus Apostolus, vt illis elideret sæuitatem, ait: Heri & hodie ipse est & in secula. Heri propter æternitatem, hodie propter corporis susceptionē. Est ergo Christus, & est semper. Qui enim semper est, est. Christus autem semper est, de quo dicit

Exod.3. Moyses: Qui est misit me. Erat vtiq; Gabriel, erat Raphael, erant angeli, sed semper esse qui aliquando non fuerint,

1.Corin.1. nequaquā pari ratione dicūtur. In Christo autē (sicut legimus) nō fuit est, & non, sed est in illo fuit, vnde verè dei filius est esse, qui semper est. Ergo si & nūcupatiuum deum non audēt dicere, & falsum eum dicere maioris est impietatis, restat vt deus verus sit, veri patris, non dissimilis, sed æqualis. Qui cùm & iustificet & sanctificet quos velit, nō foris assumens, sed in se habens sanctificādi potestatem, quomodo nō est verus deus? Nam Apostolus cum vtique verū deū dixit, qui naturaliter verus deus esset, sicut habes: Quia

Gal.ar.4. tunc, inquit, nescientes deū, seruistis his qui natura non erāt dij, hoc est, qui veri dij esse non poterant, quibus hoc naturaliter minimè suppetebat. Verum copiosè iam verū deum Christum in superioribus libris scripturarum lectionibus approbauimus. Ergo si Christus (vt edoctum est) deus verus est, quæramus qua ratione, cùm solum verum deum patrem legunt, à patre filium cupiunt separare? Si dicunt quod verus solus deus pater est, negare nō possunt, quod & filius solus deus veritas est, & quod Christus veritas est. Nūquid veritas vero minor est, cùm secundum appellationem nominum, verus plerunque à veritate dicatur, sapiens à sapientia, iustus à iustitia? Hoc nos inter patrem non sentimus & filium: quia & patri nihil deest, quia pater est verax: & filius quia veritas est, æqualis est vero. Vt sciāt autem cùm solum legunt nequaquā esse à patre filium separandum, meminerint in prophetis à deo dictum: Ego extendi cœlum solus.

Iob.9. Et vtique non extendit sine filio pater. Ipse enim filius qui

Prouer.8. sapientia dei est, dixit: Quādo parabat cœlos, cum ipso aderam. Et Paulus de filio dictum esse cōfirmat: Initio terram tu fundasti domine, & opera manuum tuarum sunt cœli. Sive ergo filius cœlum fecit, sicut & Apostolus voluit intelligi, & ipse vtique non sine patre cœlum solus extendit. Siue

Prouerb.3. vt in Prouerbiis habes: Deus in sapientia fundauit terram, parauit autem cœlos in intellectu. ostenditur quod nec pater solus sine filio cœlos fecit, nec sine patre filius, & tamen qui cœlum extendit solus dicitur. Quàm verò id & de filio aperte intelligendum sit, quod solus appelletur, & si nunquā insicio patre aliquid fecisse credatur, etiam alibi habes

Iob.9. vbi scriptum est: Extendens cœlū solus, & ambulans quasi in pauimento super mare. Nāque euangelium domini docuit nos, quod in mari non pater, sed filius ambulauit, quando Petrus rogauit eum, dicens: Domine iube me venire ad

Matth.14. te. Sed etiā prophetia ipsa documēto est. Sanctus enim Iob aduētum domini prophetabat, de quo verè dixit, quod magnum cœtum erat debellaturus, & factum est. Nam feralem illum cœtum, Zabulum scilicet vltimis temporibus venerabilis corporis sui passione prostratum perculit & affixit. Est ergo solus & verè dei filius. Hæc enim & filio prerogatiua defertur. De nullo enim qui creat' est, proprie dici potest quod solus. Nam cui inest communitas creaturæ, quemadmodum quasi solus potest à cęteris separari? Itaque homo ratiōabilis videtur inter omnia terrena animātia, sed tamen non est solus rationabilis. Scimus enim rationabilia esse & cœlestia opera dei, angelos & archangelos rationabiles cōfitemur. Si ergo angeli rationabiles, non vtique solus rationabilis homo dicitur. Sed dicunt solum dici posse solem, quia sol alter non est. Sed & ipse sol habet communia multa cum stellis, quod percurrit cœlū, quod æthereæ illius cœlestisque substantiæ est, quod creatura est, quod inter omnia dei opera computatur, quod cum omnibus deo seruit, cum omnibus benedicit deum, cū omnibus laudat. Non ergo solus proprie dicitur, quod nec à cæteris separatur.

Itaque cùm patris & filij spiritúsque sancti diuinitati, quæ sola non inter omnia sed super omnia, est, nulla possit creatura conferri (vt de spiritu interim assertio referatur) sicut pater dicitur solus deus verus, cui nihil commune cum cæteris, ita etiam solus est filius imago veri dei, solus dextera patris, solus virtus dei atque sapiētia. Solus ergo filius facit sicut & pater, quia scriptum est: Quæcūque facio ipse facit. Ioan.14.
Cùm enim vnū opus sit patris & filij, bene de patre & filio dicitur, quod deus solus operatus est, vnde etiam cùm creatorem dicimus & patrem & filium confitemur. Namvtique cùm Paulus diceret: Qui seruierunt creaturæ potius quàm Rom.1.
creatori, nec patrem creatorem negauit ex quo omnia, nec filium per quem omnia. A quo alienum vtique nō videtur, quod scriptum est: Qui solus habet immortalitatem. Quo- 1.Tim.6.
modo enim immortalitatem non habet, qui vitam habet in semetipso? Habet vtique in natura, habet in substātia, & habet non per gratiam temporalem, sed per sempiternam diuinitatem, habet non ex dono quasi seruus, sed ex generationis proprietate quasi filius coæternus. Et habet sicut pater. Sicut enim pater habet vitam in semetipso, ita & filio Ioan.5.
dedit vitam habere in semetipso: sicut habet, inquit, sic dedit. Didicisti supra quemadmodum dederit, ne putares esse gratiæ largitatem, vbi generatiōis arcanum est. Cùm ergo inter patrem & filium vitæ nulla distantia sit, quemadmodum quod immortalitatem solus habeat pater, filius non habeat, æstimari potest? Vnde intelligant nec hoc loco à solo vero deo patre filium separandum, quia probare non possunt, quòd solus & verus dei filius nō sit, cùm præsertim & hic aut subaudiatur (vt diximus) & Christum solum verum deum esse, Aut certè aliud ad diuinitatē patris & filij, aliud ad incarnationē Christi relatum intelligēdum sit, quia non est perfecta cognitio nisi quę & secundum æternitatē vnigenitum deum verum dei filium Iesum Christū, & secundum carnē generatum ex virgine confitetur. Quod alibi hic ipse euangelista nos docuit, dicens: Omnis spiritus qui confi- 1.Ioan.4.
tetur Iesum Christum in carne venisse, de deo est. Denique quàm non alienum sit etiam incarnationis hoc loco intelligere sacramentū, docet nos ipsius series lectionis. Sic enim habes: Pater venit hora, clarifica filium tuum, vtiq; cum & Ioan.17.
horā venisse cōmemoret, & clarificari petat, quomodo nisi secundū carnis assumptionē locutum cum cōuenit æstimari? Nam nec vlla sibi tēporum præscripta momēta diuinitas habet, nec clarificatione indiget lumen æternū. Ergo in solo vero deo patre, & filium dei solū verum secūdum diuinitatis intelligimus vnitatē, & in Iesu Christi nomine, quod ex virgine nat' accepit, incarnationis agnoscimus sacramentum. Quod si cùm solum verum deum patrē legunt, filium cupiunt separare, ergo cùm de filij incarnatione legunt: Hic
est lapis qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus Actu.4.
est in caput anguli. Et infra: Nō est aliud nomē sub cœlo datum hominibus, in quo oportet vos saluos fieri, patrē existimant ab impertiendæ nobis salutis beneficio separandum. Sed neque sine patre salus, neque vita æterna sine filio. Sed asserunt Arriani: si solum verum deum sicut patrem, ita & filium diciti:, & vnius substantiæ patrem & filium confitemini: non vnum deum, sed duos deos inducitis: quia qui vnius substantiæ sunt, non vnus deus, sed duo dij videntur: sicut duo homines, aut duæ oues pluréſve dicuntur, homo autē & ouis, nec duo homines dicuntur, nec duæ oues, sed vnus homo, & vna ouis. Hæc Arriani dicunt, & hac disputatione versuta simpliciores capere nitūtur. Tamē si legamus scripturas diuinas, inueniemus pluralitatē magis in ea cadere, quæ diuersæ discretæq; substātiæ sunt, hoc est, ὑποστάσεις. Idq; in Salomonis libris habemus expressum, eo loco scilicet in quo dicit tria sunt impossibilia intelligere, & quartū Prouer.30.
non agnosco. Vestigia aquilæ volātis, & viam serpentis supra petrā, & semitas nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute. Vtique aquila & nauis & serpens vnius non sunt generis atque naturæ, sed differentis discretæque substantiæ, & tamen tria sunt. Cōtra se igitur sua esse intelligant argumēta testimoniis scripturarū. Itaq; dicēdo, patris & filij discretā esse substantiam, differētémque deitatem, duos vtique ipsi deos asserunt. Nos autem cùm & patrem confitemur, & fi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lium asserendo: tamẽ vnius esse diuinitatis, non duos deos, A sed vnum deum dicimus. Et hoc dominicis eloquiis approbamus, quia ibi plures sunt, vbi aut naturæ aut voluntatum & operationum est differentia. Denique vt suis sibi testimoniis reuincantur, duo homines dicuntur, quia licet vnius naturæ sint iure nascendi, tamen & tempore & cogitatione & opere & loco distant, & ideo non potest vnus homo dici in significatione & numero duorũ, quia non est vnitas, vbi est diuersitas, vnus autem deus dicitur, & patris & filij ac spiritus sancti gloria & plenitudo signatur. Denique tanta veritas vnitatis est, vt etiam quando natura sola generationis aut carnis significatur humanæ, & vnus homo de multis dicatur, sic habes: Dominus mihi adiutor, non timebo quid Psal. 117. faciat mihi homo. id est, non vna persona hominis, sed vna caro & vna fragilitas generationis humanæ. Et addidit: Bonum est sperare in domino quàm sperare in homine. Nec hic vtique specialem hominem, sed generalem cõditionem designauit. Denique statim subiecit de pluribus: Bonũ est confidere in domino, quàm cõfidere in principibus. Sed v- B bi homo dicitur, naturæ interdum, vt supra diximus, cõmunis inter omnes vnitas significatur: vbi principes, variarum quædam differẽtia potestatum est. Sed inter homines aut in hominib⁹ vnius alicuius rei vnitas est, aut charitatis, aut cupiditatis, aut carnis, aut deuotionis & fidei. Generalis autẽ vnitas, & quę in se secundum diuinitatis gloriam cõplectatur omnia, solius est patris & filij & spiritus sancti. Vnde & dominus cùm diuersitatẽ inter se hominum designaret, qui nihil habent inter se quod possit ad vnitatẽ indiuiduæ substantiæ pertinere: In lege vestra, inquit, scriptum est, quod Ioan. 8. duorũ hominũ testimonium verũ est. Et cùm præmisisset, duorum hominũ testimonium verũ est, vbi venit ad suum & patris testimonium, nõ dixit, verum est testimonium nostrum, quia duorum deorum testimonium est: sed ego, inquit, sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimo- Ibidem. nium perhibet de me qui misit me pater. Supra quoq; similiter ait. Et si iudico ego, iudicium meum verum est, quia C solus non sum, sed ego & qui misit me pater. Itaque & infra & supra & patrem signauit & filium, nec pluralitatem admiscuit, nec diuinæ vnitatem substantiæ separauit. Euidẽs est igitur, quia quod vnius est substantiæ, separari non potest, etiamsi non sit singularitatis, sed vnitatis. Singularitatem hanc dico, quæ Græcè μονότης dicitur. Singularitas ad persona pertinet, vnitas ad naturã. Ea verò quę diuersæ substantiæ sunt, non solum vnum, sed etiam plura dici solere, licet iam ex prophetico claruerit testimonio, expressius ta- 1. Corin. 8. men ipse Apostolus declarauit, dicens: Nam etsi sunt qui dicantur dij, siue in cœlo siue in terra. Vides igitur quod hi qui ex diuersis substantiis sunt, & non ex vnius veritate naturæ, dij appellantur. Pater autem & filius quia vnius substantiæ sunt, non duo dij, sed vnus deus. Pater ex quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus per quem omnia. Vnus, inquit, deus pater & vnus dominus Iesus. Et supra, Vnus deus non duo. Et infra: Vnus dominus & nõ duo: pluralitas ergo excluditur non vnitas seq[illegible]tur. Sed quem- admodum cùm legimus dominum Iesum, nec patrẽ (vt su- D pra diximus) à dominationis iure secernimus, quod ei commune cum filio est: ita cùm legimus solum verum deum patrem, nec filiũ à solius veri dei iure possum⁹ separare, quod ei commune cum patre est. Aut dicant quid aliud sentiant, Matth. 4. quíd ve arbitrentur, cùm legimus: Dominũ deum tuum ad- Ibidem. 15. orabis, & illi soli seruies: vtrum Christum non adorandũ, & Christo non existimẽt seruiẽdum? Quod si illa quæ adorauit eũ Chananæa impetrare meruit, quod poposcit. Et Pau- Roma. 1. lus apostolus, qui seruum se Christi prima scriptorum suorum præfatione profitetur, apostolus esse meruit, nõ ab ho- Galat. 1. minibus neque per hominem, sed per Iesum Christum: dicant quid arbitrentur sequendum: vtrum cum Arrio malint sibi societatem esse perfidiæ, vt solum & verũ deum Christum negando ostendant, quod nec adorãdum eum, nec seruiendum ei iudicent: An verò consortium malint habere cum Paulo, qui seruiendo atque adorãdo etiam Christum, vtique solum verum deum voce affectúque non diffitebatur, quem pio seruitio fatebatur.

De solutione obiectionis qua argui potest inæqualitas patris & filij ex hoc quod filius deum patrem adorare legitur. De solutiõe quoque atque cõfutatione obiectionis Arianorum qua probare conantur dißimilitudinem patris & filij ex responsione eiusdem filij data ad ea quæ mater filiorum Zebedæi postulabat. *Caput III.*

QVod si quis dicat: Quoniam deum patrem adoret & filius, quia scriptũ est: Vos adoratis quod ne- Ioan. 4. scitis, nos adoramus quod scimus, cõsideret quãdo & apud quem & cuius susceptо loquatur affectu. Denique & in superioribus non immerito præmissum est, quod Iesus fatigatus ex itinere sedebat & à Samaritana bibere postulabat, quia secundum carnem hominis loquebatur. Nam secundum diuinitatem nec fatigari poterat nec sitire. Deinde cùm Samaritana quasi Iudæum appellaret, & prophetam putaret, quasi Iudæus qui spiritaliter mysteria legis doceret, respondit dicens: Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus. Et vt ostenderet quod secundum incarnationem responderat, addidit: Quia salus ex Iudęis est. Sed statim post hoc sequestrauit hominis affectum, dicens: Veniet, inquit, hora & nunc est, quando veri adoratores adorabũt patrem. Non dixit adorabimus. Quod vtique dixisset, si consortium nostri subiret obsequij. verum cùm legerimus, quod Maria adorauit eum, intelligere debemus quod non potest per eandem naturam & adorare quasi seruus & adorari quasi dominus, sed potius quod vt homo inter homines adorare dicitur, & quasi dominus à famulis† adoratur. Multa ergo secundum incarnationis legi- †dom. filius ador. mus & credimus sacramentum. Sed in ipsa naturæ humanæ affectione, maiestatem licet spectare diuinam. Fatigatur ex itinere Iesus, vt reficiat fatigatos. Petit bibere, sitientibus potũ spiritalem daturus. Esurit, cibum salutis esurientibus traditurus, moritur viuificaturus, sepelitur resurrecturus, Tremulo pendet in ligno, confirmaturus trementes. Cœlum caligine obducit, vt illuminet. Terras tremefacit, vt solidet. Maria conturbat, vt mitiget. Reserat tumulos mortuorum, vt ostendat domicilia esse virorũ. Creatur ex virgine, vt ex deo nat⁹ esse credatur. Nescire se simulat, vt scire faciat nescientes. Adorare quasi Iudęus dicitur, vt quasi verus dei filius adoretur. Quomodo, inquiunt, filius dei, solus verus deus potest esse similis patri, cũ ipse dixerit filiis Ze- Matth. 20. bedęi: Calicẽ quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistrã, nõ est meum dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo? Hoc igitur vestrum diuinę, vt vultis, inęqualitatis est argumentum, cùm in eo magis venerari domini clemẽtiam, adorare gratiam deberetis, si tamen virtutis atque sapientię dei profunda secreta possetis aduertere. Considerate enim quæ cum filiis & pro filiis petat, mater est vtique, cui pro filiorum honore sollicitę immoderatior quidem, sed tamen ignoscenda mensura votorum est. Atque mater ætate lõgæua, studio religiosa, solatio destituta, quæ tunc temporis quando vel iuuanda vel alenda foret validæ prolis auxilio, abesse sibi liberos patiebatur, & voluptati suæ, mercedem sequentium Christum prætulerat filiorum. Qui prima voce vocati à domino (vt legimus) relictis retibus & patre sequuti sunt eum. Hęc igitur studio ma- Matth. 4. ternæ sedulitatis indulgẽtior, obsecrabat saluatorem dicẽs: Vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & alius Matth. 20. ad sinistrã in regno tuo. Etsi error, pietatis tamen error est. Nesciunt enim materna viscera patientiam: & si voti auara, tamen venerabilis cupiditas, quæ non pecuniæ est auida, sed gratiæ. Nec inuerecunda petitio, quæ non sibi, sed liberis consulebat. Matrem considerate, matrem cogitate. Sed nihil mirum si vilis vobis videtur circa filios affectus parentum, qui etiam omnipotentis patris vilem putatis esse circa vnigenitum filium charitatem. Dominus cœli atque terrarum verecũdabatur (vt secundum assumptionem carnis & virtutes animæ loquar) verecundabatur, inquam, & vt ipsius verbo vtar, confundebatur, matri pro filiis postulanti etiam suæ sedis consortium denegare. Vos æterni dei filium proprium, interdum pro ministerio stare conten ditis, interdum famulatorium, hoc est, non ex maiestatis

vnitate,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnitate, sed ex patris præceptione vultis eius esse confessum, & negatis hoc deo vero dei filio, quod ille hominibus apertè noluit denegare. Cõsiderabat enim matris dilectionem, quæ filiorum mercede grandæuam solabatur senectam, & desideriis fessa maternis, charissimorum pignorum tolerabat absentiam. Cõsiderate etiam fœminam, hoc est sexum fragiliorem, quem dominus propria nõdum confirmauerat passione. Cõsiderate, inquam, Euæ illius primæ mulieris hæredem, transfusa in omnes immoderatæ cupiditatis successione labentem, quam dominus adhuc proprio sanguine non redemerat, nondum inolitam affectibus omnium immodici contra fas honoris appetentiã, suo Christus cruore diluerat. Hæreditario igitur mulier delinquebat errore. Et quid mirum si mater pro filiorum suorum (quod est tolerabilius quàm pro se) quando etiam apostoli ipsi inter se (sicut legimus) de sui prælatione certabant? Luc.22. Non debuit igitur medicus omnium destitutam matrem, & ægram adhuc mentem, pudoris conuitio sauciare, ne postulato sibi superbius denegato quasi immoderatæ petitionis damnata, mœreret. Denique dominus qui honorandam sciret esse pietatem, non mulieri sed filiis eius respondit, dicens: Matth.20. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Dicentibus autem illis: Possumus. Ait illis Iesus: Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo. Quàm patiens & clemens dominus, quàm alta sapiẽtia & bona charitas! Volens enim ostendere quod non perfunctoriam rem aliquam discipuli postularent, sed eam quam impetrare non possent, prærogatiuã eis paternæ honorificentiæ reseruauit, non metuens, ne quid iuri proprio Philip.2. derogaret, qui non rapinam arbitratus est esse se æqualem Ioan.13. deo: simul diligens discipulos, quod sic habes: Vsque in finem dilexit eos, noluit his quos diligeret videri quod peterent denegasse sanctus & bonus dominus, qui mallet aliquid dissimulare de iure quàm de charitate deponere.

1.Corin.13. Charitas enim patiens est, benigna est, non æmulatur, non inflatur, non quærit quæ sua sunt. Denique vt agnoscatis, non infirmitatis sed indulgentiæ esse quod dixit: Non est meum dare vobis, vbi fine matre filij Zebedæi rogant, nihil Marc.10. de patre dixit. Sic enim habes: Non est meum dare vobis, sed quibus paratum est. Ita Marcus euangelista posuit. Vbi verò mater pro filiis rogat, hoc est secundum Matthæum: Matth.20. Non est, inquit, meum dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo. Hic addidit à patre meo, quia maiorem indulgentiam maternus poscebat affectus. Quod si putant, dicendo quibus paratum est à patre meo, quod aut patri plus tribuit, aut sibi aliquid derogauit, dicant vtrum & illic putent patri aliquid derogatum, quia dixit in euãgelio filius de patre: Ioan.5. Pater non iudicat quemquam. Quod si sacrilegum putamus dicere quod pater ita iudiciũ detulit filio, vt ipse nõ habeat. Habet enim, nec potest amittere quod habet naturaliter diuina maiestas: sacrilegum vtiq; æstimare debemus, quod non potest filius dare quicquid, aut homines mereri possunt, aut quæuis accipere creatura, præsertim cũ ipse dixerit: Ibidem.14. Ego ad patrem vado, & quodcunque ab eo petieritis in nomine meo, hoc faciã. Si enim quod pater dare potest, filius non potest, mentita est ergo veritas. Non enim potest facere quicquid in nomine eius pater fuerit obsecratꝰ. Nec enim ideo dixit: Quibus paratũ est à patre meo, vt tantummodo Matth.20. à patre poscant. Nam omnia quæcunque à patre fuerint postulata se donare memorauit. Denique non dixit: Quodcunque à me petieritis hoc faciam, sed quodcunque ab eo petieritis in nomine meo, hoc faciam. Quæro nunc, vtrum possibile aliquid humanæ cõditioni, aut alicui creaturæ, an impossibile putent à Zebedæi coniuge & filiis postulatum? Si possibile, quomodo ad sinistram suam vel ad dexteram impertiendæ apostolis sedis non habuit potestatem, qui omnia fecit esse cùm non erãt? Aut quomodo non Ioan.5. poterat iudicare de meritis hominum, cui pater dedit omne iudicium? Notum est quẽadmodum dederit. Nam quomodo quasi indigẽs accepit filius qui omnia creauit ex nihilo? quorum igitur naturas fecerat, eorum iudicium nõ habebat? Ibidem. Dedit autem filio pater omne iudicium, vt omnes, inquit, honorificent filium, sicut honorificant patrem. Non igitur potentia filij, sed cognitio nostra proficit. Neque aliquid ad substantiam eius accedit, sed ad nostram vtilitatem quod à nobis cognoscitur, vt cognoscendo dei filium, vitam habeamus æternam. Cùm autem in cognitione filij dei honor illius, noster autem nõ illius sit profectus, si quis putat quod dei virt' illo honore cumulatur, necesse est etiã deum patrẽ credat posse cumulari, quod & ipse per cognitionem nostrã clarificatur sicut filius, iuxta quod scriptum Ioan.17. est, dicẽte filio: Ego te clarificaui super terram. Ergo si possibile aliquid erat, quod petebatur, in potestate vtique filij fuit. Sed tamen ostendant qui possibile putant, quid de hominibus aut cæteris creaturis, aut ad dexteram aut ad sinistram dei sedeat. Pater enim dicit filio: Sede à dexteram Matth.22. meam. Itaque si quis ad dexterã filio sedet, inter ipsum vtique & patrẽ (vt humano vsu loquamur) filius medius reperitur. Non ergo possibile homini aliquid petebatur, sed noluit dicere, quòd homines sedere secum nõ possent. Si quidem diuinam suam gloriam celare priusquã resurgeret non diuulgare cupiebat. Nam & supra cùm inter famulos suos Moysen & Heliam apparuisset in gloria, monuerat discipu- Matth.17. los ne cui dicerẽt quod vidissent. Itaque si possibile non erat hominibus vel creaturis cæteris hoc mereri, non debet videri filius minus posse quia nõ dedit apostolis, quod nec pater hominibus vel creaturis dedit. Aut dicant cui horum dederit pater? Non vtique angelis, de quibus scriptura dicit: Quod omnes angeli stabant in circuitu sedis. Denique Apoc.7. & Gabriel se stare dixit, sicut habes: Ego sum Gabriel, qui Luc.1. adsto ante deum: non ergo angelis, non senioribus qui adorant sedentem. Illi enim non supra sedem maiestatis sedent, sed (vt dixit scriptura) in circuitu sedis. Sedes enim aliæ viginti & quatuor sunt, vt habes in Apocalypsi Ioannis: Et su- Apocal.4. pra sedem vigintiquatuor seniores sedentes. In euangelio quoque ipse dominus dicit: Cùm sederit filius hominis in Matth.19. sede maiestatis suæ, sedebitis & ipsi super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Non ergo sedis suæ dixit Apostolis dari posse consortium, sed alias illas sedes esse duodecim, quas tamen nõ pro corporali cõsessu, sed pro successu spiritalis gratiæ æstimare debemus. Denique in li- bro Regnorũ dixit Micheas propheta: Vidi dominũ deum 3.Reg.22. Israel sedentem super thronum suum, & omnis militia cœli stabat circa eum ad dexteram eius & ad sinistram. Quomodo igitur stantibus angelis ad dexteram vel ad sinistrã domini dei, stante omni militia cœli, sedebũt homines ad dexteram dei vel ad sinistrã, quibus pro virtutis præmio angelorum similitudo promittitur: sicut dominus dicit: Eritis sicut angeli in cœlo? Sicut angeli, inquit, non plus quàm Matth.22. angeli. Si ergo nihil plus dedit pater quàm filius, nihil vtique minus dedit filius quàm pater, nihil igitur minus filius potest quàm pater. Ponite tamen possibile impetratu hominibus quod posceretur. Quid est quod ait: Sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis? Quid est meum? Supra dixit: Calicem quidem meum bibetis. & infra posuit: non est meũ dare vobis, & supra me- Ibidem.20. um, & infra meum dixit, nec immutauit. Ergo superiora docẽt propter quid dixerit. Rogatus enim à muliere quasi homo, vt ad dexteram vel ad sinistram suam filios eius sedere pateretur, quia illa quasi hominem rogauerat, & dominus quasi tantummodo homo de sua passione respondit: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Itaque quia secundum carnem de passione sui corporis loquebatur, demonstrare voluit, quòd secundum carnem subeundæ passionis nobis exẽplum ac similitudinem derelinqueret, secundum humanam autem conditionem sedis supernæ consortia non donaret. Hoc est enim quod dixit, nõ est meum, Sicut alibi: Mea doctrina non est mea: non est enim, inquit, Ioan.7. secũdum carnem mea: quia quæ diuina sunt, nõ sicut carnis eloquia. Indulgentiam autẽ suam circa discipulos quos diligeret, quam expresse reuelauit præmittens: Calicẽ quidem meum bibetis. Etenim quia nõ debebat id dare quod petierant, aliud proposuit vt prius cõmemoraret quid is tribueret, quàm quid negaret, quo magis æquitatẽ sibi petitionis quàm studium dominicæ liberalitatis intelligerẽt defuisse.

Matth.20. Calicem quidem, inquit, meum bibetis, hoc est, passionem quidē quæ carnis meæ est, nō negabo. Quod enim humanæ assumptionis habeo, potestis imitari, donaui vobis victoriam passionis, hereditatem crucis. Sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis. Non dixit, non est meum dare: sed nō est meum dare vobis: hoc est, non sibi potestatē deesse asserēs, sed meritum creaturis. Accipe aliter: Non est meum dare vobis. Quid est, non est meum? qui veni humilitatē docere. non est meum, qui veni non ministrari, sed ministrare. non est meum, qui iustitiam seruo, non gratiam. Deniq; ad patrē referens, addidit: Quibus paratum est, vt ostenderet patrē quoque nō petitionibus deferri solere, sed meritis, quia deus personarum acceptor nō est. Vnde & Apostol⁹ ait: Quos præsciuit, & prædestinauit. Non enim ante prædestinauit quàm præsciret, sed quorum merita præsciuit, eorum præmia prædestinauit. Iure igitur reprehēditur mulier, quæ & impossibilia & speciali quodam priuilegio ab eo domino postulauit, quia ea quę sanctis iudicauit esse donāda, non duobus apostolis, sed omnibus discipulis, etiam sine cuiusquam precatione, voluntaria sui largitate contulerit, sicut scriptum est: Duodecim vos sedebitis super sedes iudicātes duodecim tribus Israel. Ergo etiam si possibile putemus postulatum fuisse, calumniæ locus non est: tamen cùm legerim seraphim stare, quomodo possum quod homines ad dexteram vel ad sinistram filio dei sedeant, arbitrari? Supra cherubim dominus sedet, sicut habes: Qui sedes super cherubim, appare. Quomodo apostoli super cherubim sedebūt? Et hoc tamē colligo non ex meo ingenio, sed ex dominicæ vocis oraculo. Ipse enim dominus in posteriorib⁹ apostolos cōmendans patri, ait: Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecū. Vtique si iudicasset quod diuinam sedem pater hominibus daret, dixisset: Volo vbi ego sedeo & illi sedeant mecū. Sed volo, inquit, vt sint mecum, non vt sedeāt mecum, & vbi ego, non quomodo ego. Deinde sequitur: Vt videant claritatem meam. Nec hic dixit, vt habeāt claritatem meam, sed vt videant. Seruus enim videt, dominus possidet. Sicut & Dauid docuit, dicēs: Vt videam voluntatem domini. Et ipse dominus in euangelio reuelauit, dicens: Beati mūdo corde: Ipsi enim deum videbunt. Videbunt, inquit, non super cherubim cum deo sedebunt. Desinant ergo viliora secundum diuinitatem æstimare de dei filio, ne viliora quoq; de patre æstiment. Qui enim male crediderit de filio dei, non potest bene sentire de patre: qui male crediderit de spiritu, non potest bene sentire de filio. Vbi enim vna dignitas, vna gloria, vna charitas, vna maiestas est. In commune derogatur quicquid in aliquo putaueris derogandum. Iam enim nō erit plenitudo quam discernas & diuidas in aliquas portiones.

Acto.10. Roma.8. Matth.19. Esaiæ.6. Psalm.79. Ioan.17. Psalm.26. Matth.5.

De redargutione eorum, qui unitatem in diuinitate negare cupientes, extenuare studēt patris & filij charitatem ex hoc quod scriptū est: Et dilexisti eos sicut & me dilexisti. Quomodo etiam intelligendum sit, quod filius missus dicitur, & quemadmodum dominum dicat, quem patrē nouit, cum diuersorum hæreticorum condemnatione qui ex falsa superiorum intelligentia errauerunt. Cap. IIII.

EXistunt tamen Imperator Auguste qui in hac diuinitate vnitatem substantiæ negare cupientes, extenuare studeāt patris & filij charitatem, quia scriptum est: Et dilexisti eos, sicut & me dilexisti. Quod cùm dicunt, quid aliud agunt, nisi inter dei filium & homines æqualitatem quandam comparationis inducunt? Nunquid sic diligi possunt à deo homines quemadmodum filius, in quo complacuit pater? Ille per se complacet, nos per ipsum. In quibus enim deus filium suum ad imaginem suam cernit, eos per filiū asciscit in gratiā filiorum: vt quēadmodum per imaginem ad imaginem sumus, sic per generationem filij in adoptionem vocemur. Alius igitur naturæ amor sempiternus, alius gratiæ. Aut si ex verbis faciūt quęstionem, quia scriptum est: Et dilexisti eos, sicut & me dilexisti, & comparationem factam putant: ergo & illud comparatiuè dictum putant, Estote ergo misericordes, sicut & pater vester qui in cœlis est. Et alibi: Estote perfecti, sicut & pater meus qui in cœlis est perfectus est. Quod si ille secundum plenitudinem maiestatis suæ perfectus est, nos autem perfecti secundum virtutis accidentis profectum: etiam filius diligitur à patre, secundum semper manentis plenitudinem charitatis, in nobis autem charitatem dei, virtutis emeretur profectus. Vides igitur quam gratiam deus dederit hominibus, & tu patris & filij vis soluere naturalem & indiuiduam charitatē: & tu verba adhuc discutis, vbi vnitatem maiestatis aduertis. Video totum hunc locum, ex cuius affectu loquatur. Habes enim dicētem ipsum: Clarifica me pater claritate ea quā habui priusquā mūdus esset apud te: & tamē vt scires magnum deū & salutarē & omnipotentē dei filiū, indiciū suę maiestatis admiscuit dicendo: Et mea omnia tua sunt, & tua mea. Omnia habet, & tu missum esse ad iniuriam deriuas, qui secūdum carnem non accipis missum? Apostolus dixit, & ex verbo simplici præiudicium struis, quo dicas inferiores à superioribus mitti solere. Quid ad illa respondes, quod filius ad homines missus est? Nam si minorem putas eum qui mittitur, eo videlicet à quo mittitur: disce quod & minor maiorem misit, & maiores ad minores missi sunt. Nam & Tobias Raphael archangelum misit. Et angelus ad Balaam missus est, & dei filius ad Iudæos. Nunquid ergo minor etiam Iudæis dei filius ad quos mittebatur? De ipso enim scriptum est: Nouissimè autem misit eis filium suum vnicum. Et vide quod ante seruos, postea filium nominauit, vt scias quod dei filius vnigenitus secundum diuinitatis potentiam, nec nomen habet, nec consortium commune cum seruis, reuerendus mittitur, non cum famulis conferendus. Et bene addidit, meum, vt non vnus de multis, nec degeneris naturę, aut minoris alicuius potestatis, sed verus à vero, paternæ imago veniisse substantiæ crederetur. Esto tamē, minor sit qui mittitur eo à quo mittitur, ergo & Pilato minor Christus, quoniam Pilatus misit eum ad Herodem. Sed non præiudicat potestati scriptura, quæ missum à patre dicit, missum dicit à præside. Vnde si sobriè de dei filio quæ digna sunt opinemur, ideo missum intelligere debemus quod ex illo incōprehensibili inenarrabilíq; secreto maiestatis profundæ, dedit se cōprehendendū pro captu nostro, mentibus nostris dei verbum, non solū cùm se exinaniret, sed etiā cùm habitaret in nobis, sicut scriptum est: Quoniam inhabitabo in illis. Denique & alibi habes quod deus dixit: Venite descendamus & cōfundamus linguas eorū. Non enim deus de loco aliquando decedit, qui ait: Ego cœlum & terram compleo: sed in eo descendere videtur, si nostros dei verbum penetret affectus, sicut dixit propheta: Parate viam domino, rectas facite semitas eius, vt quemadmodum ipse promisit, veniens cū patre, apud nos faciat mentionem. Euidens est igitur quomodo veniat. Vnde & euidens est quomodo dominum dicat, quem patrem nouit. Ait enim: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. Ante patrē dixit sapientia suum, postea creaturæ dominum nuncupauit. Itaque dominatū non esse vbi vera progenies est, ipse dominus ostendit in euangelio suo dicens: Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est? Dicunt ei: Dauid. Ait illis Iesus: Qūomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum dominum, dicens: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis? Et addidit: Si ergo Dauid in spiritu vocat eum dominum, quomodo filius eius est? Et nemo poterat ei respondere verbum. O quàm cautè propter Arrianos etiā in hoc testimonio dominus fidei prospexit. Non enim dixit: Vocat eum spiritus dominum: sed quod Dauid dixit in spiritu, vt cuius secundum carnem filius est Dauid scilicet, eius etiam secūdum diuinitatem & dominus & deus crederetur. Vides igitur quod nomen pietatis & dominij discretum est. Et bene dominus suum quidem patrem, cœli autem & terræ dominū prædicauit, vt tu cum legis & patrem & dominum, intelligas patrem filij, & dominū creaturę. In alio prærogatiua naturæ est, in alio authoritas potestatis. Formā enim serui accipiens, eo vtique dominum vocat, quo seruitutē susceperit, æqualis in dei forma, seru⁹ in corporis: seruitus enim carnis, dominatus autē diuinitatis est. vnde & Apostol⁹ ait: Deus domini nostri Iesu Christi pater gloriæ

Ioan.17. Matth.5. Ioan.17. Leui.26. 2.Corin.6. Genes.11. Hiere.23. Esaiæ.40. Matth.11. Ibidem.22. Psal.109. Lucæ.6. 2.Cor.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gloriæ,hoc est, deum assumptionis humanæ asserens, patré autem gloriæ. Num enim duos filios habuit deus,Christum & gloriam? Minime. Ergo si vnus dei filius Christus, vtiq; Christus est gloria. Quid autem ei derogas qui patris gloria est? Si ergo & filius gloria est,& pater gloria, quia pater gloriæ, non potest aliud esse quàm gloria,non diuisio gloriæ, sed vna est gloria. Itaque ad proprietatem naturæ gloria refertur,dominatus ad susceptí corporis seruitutem. Si enim caro etiam iusti animæ subdita est,sicut scriptũ est: Castigo corpus meũ & seruituti redigo,quanto magis subiecta est diuinitati, de qua dicitur: Quoniam vniuersa seruiunt ei? Vna autem quæstione & Sabellianos & Fotinianos & Arrianos dominus exclusit. Nam cum dominum cum domino dicit, Sabellius excluditur: qui eundem patrem vult esse quem filium. Excluditur Fotinus,qui secundum carnẽ iudicat,quia dominus Dauid regis non poterat esse,nisi qui deus est. Scriptum est enim: Dominum deum tuum adorabis,& illi soli seruies. Nunquid cõtra legem propheta sentiret,qui sub lege regnaret? Excluditur Arrius, quia filium sedere audit ad dexteram patris, vt si ex vsu argumentetur humano,ipse se perimat, & venenum sacrilegæ disputationis suæ in se refundat, vt dum inæqualitatem patris & filij ex cõsuetudine hominum interpretatur, in vtroque à vero deuius,eum præferat cui derogat, confessurus priorem quẽ audit ad dextram. Excluditur etiam Manichæus. Nõ enim negat esse se Dauid filium secundum carnẽ, vtpote qui clamantibus cæcis: Iesu fili Dauid miserere nobis,& delectat' est fide,& stetit & curauit eos: Sed negat hoc suæ esse æternitatis,si Dauid solius filius à perfidis nominetur. Nam filius dei est contra Hebionem: Filius Dauid est contra Manichæos. Filius dei est contra Fotinum. Filius Dauid est contra Marcionem. Filius dei est contra Paulum Samosatenum. Filius Dauid est contra Valentinum. Filius dei est contra Arrium atque Sabellium gentiles erroris hæredes. Dominus Dauid est contra Iudæos. Qui dei filium in carne cernentes, hominem tantummodo impio furore credebant. Sed ecclesiastica fide & dei patris & Dauid idem atque vnus est filius: quia incarnationis dei mysteriũ vniuersæ salus est creaturæ, secundum quod scriptum est: Vt sine deo pro omnibus gustaret mortẽ: Id est,quod creatura omnis sine passione aliqua diuinitatis, dominici sanguinis redimenda sit precio,sicut alibi habes: Omnis creatura liberabitur à seruitute corruptionis. Aliud est igitur secundum diuinam substantiam,aliud secũdum susceptionem carnis filium nominari. Nam & secundum generationem diuinam,deo patris æqualis est filius, & secundum susceptionem corporis deo patri seruus est. Quia formam serui,inquit,accepit, vnus tamen atque idem est filius. Contra autem sancto patriarchæ Dauid secundum gloriam suam dominus est,secũdum corporalis successionis seriem filius est,non deficiens à se, sed nostræ ius sibi adoptionis acquirens. Non solum ex genere Dauid seruus est, sed etiam ex nomine, sicut habes: Inueni Dauid seruum meum. Seruus est in quo vnctus est. Seruus est in quo sanctificat' est. Seruus est in quo creatus est. Et vt compẽdio dicam, seruus est in quo matrem habet,sicut scriptum est: O domine ego seruus tuus,& filius ancillæ tuæ. Nam secundum diuinam generationem,non matrem habet,sed patrem,nec corporalis est ventris fructus,sed sempiterna dei virtus. Ergo etiã illud cum legimus quod dixit dominus: Tempus meum nõdum impletum est, Et: Adhuc modicum tempus vobiscũ sum: Et, vado ad eum qui me misit: Et,clarificatus est filius hominis,a d incarnationis sacramentũ referre debemus. Cũ autem legimus: Et deus clarificatus est in eo: Et deus clarificauit eum,quid ibi est quæstionis, vbi & filius clarificatur à patre,& pater clarificatur à filio? Denique vt fidem vnitatis & copulam trinitatis aperiret,etiam à spiritu clarificandum esse se dixit,sicut habes: Ille de meo accipiet & clarificabit me. Clarificat ergo dei filium etiã spiritus sanctus. Quomodo igitur ipse dixit: Si ego clarificauero meipsum, claritas mea nihil est? Ergo nihil est claritas filij. Sacrilegum est dicere nisi referas ad carnem: quia ex persona hominis filius loquebatur, eo quod comparatione diuinitatis nulla est carnis claritas. Desinant igitur impie obiicere, quod in suam perfidiam retorquetur. Scriptum est enim: Nõ nego: Nunc clarificatus est filius hominis. Sed videant quid subiectum sit. Clarificatus est filius hominis. Videãt etiam quid sequatur: Et deus clarificatus est in eo. Ego excusationem habeo de filio hominis, Ille de patre non habet, quia pater non susceptit carnem. excusationem habeo & non vtor: ille non habet,& calumniatur. Aut simpliciter me patiatur intelligere,aut ad carnẽ referre quæ carnis sũt. Pia mens,quæ legũtur, secundum carnem diuinitatémque, distinguit, Sacrilega confundit, & ad diuinitatis detorquet iniuriam,quicquid secundum humilitatẽ carnis est dictum.

De confutatione Arrianorum qui ideo aliam patris, aliã filij, aliam spiritussancti dicũt esse potestatem, quia scriptum sit: Ite docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritussancti, ex uerborum ordine differentiam diuinæ potestatis facientes. Qui præterea ideireo negant in Christum esse credendum quod scriptum sit: Qui credit in me, non credit in me, sed in eũ qui me misit. Caput V.

QVid quod etiam more Iudaico falsi & impudẽtes interpretes Arriani, verborum sunt diuinorũ, dicentes: vsqueadeo aliam patris, aliam filij, aliã spiritussancti esse potestatem, vt scriptum sit: Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritussancti, & ex verborum ordine differentiam diuinæ faciunt potestatis? Ego autem licet hoc ipsum testimonium in superioribus libris pro vnitate asseruerim maiestatis ac nominis, tamen si hic faciunt quæstionem, possum testimonijs asserere scripturarum, in plerisque locis prius filium nominatum, postea patrem dictũ. Nũquid igitur quia filij significatio ante præmissa est, verborum, vt Arriani volunt, præiudicio, pater secũdus à filio est? Absit inquam absit. Nescit hunc ordinem fides, nescit discretum patris & filij honorem. Non legi, nõ audiui, nec aliquem in deo inuenio gradum. Nusquam secundum nusquam tertium deum legi, primum legi, primum ac solum audiui. Si ordinis exigimus superstitionem, nec ad dexteram patris sedere filius debet, nec primum se & principiũ debuit dicere. Male ergo euangelista, quia prius à verbo quàm à deo cœpit dicẽs: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum. Et enim iuxta humani ritus ordinem prius patrem debuit nominare. Nescíuit etiam Apostolus ordinem qui ait: Paulus seruulus Christi Iesu vocatus Apostolus, segregatus in euangelio dei. Et alibi: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei,& communicatio spiritussancti. Si verborũ sequamur ordinem, in primo filium posuit, in secundo patrẽ. Sed verborum ordo sæpe mutatur, & ideo non debes vel de ordine vel de gradu, patri deo & filio eius facere quæstionem, cum secundum diuinitatem diuisio nulla sit vnitatis. Ad extremum vt Christianos se non esse manifestent, negant in Christum esse credendum, dicentes scriptum esse: Qui in me credit, non credit in me, sed in eũ qui me misit. Hanc ego expectabam confessionem, quid me quibusdam ambagibus ludebatis, sciã mihi aduersum gentiles esse contentionem, sed illi conuertuntur, vos nõ conuertimini. Illi si credant, saluum est sacramentum: vos perdiditis acceptum,& nec cœptum fortasse, sed fictũ. Scriptum est inquiunt: Qui in me credit, non in me credit, sed in eum qui me misit. Sed videte quid sequatur, & videte sic quemadmodum se dei filius vult videri. Sequitur enim: Et qui videt me, videt eum qui me misit, hoc est, quod pater videtur in filio. Expositit igitur id quod ante premisit: Quia ille credit in filium, qui confitetur & patrẽ. Nam qui filium nescit, nec patrem nouit. Omnis enim qui negat filium, nec patrẽ habet. Qui confitetur filium,& filium & patrẽ habet. Quid est ergo: Nõ credit in me? Nõ in id quod corporaliter cernitis, non in hominem tantummodo quem videtis. Non enim in hominem tantummodo credendum asseruit, vt credas quia Iesus Christus ipse est & dei filius & homo. Propter quod & vtrumque ait: A meipso nõ veni. Et alibi: Ego sum principium quod & loquor vobis. Quasi homo à se nõ venit.

venit. Quasi dei filius nõ ex homine principium habet. Sed A
sum, inquit, ipse principium quod loquor vobis. Neque hu
mana sed diuina sunt quæ locutus sum. Neque enim fas est
Ioan.11. credere, quòd negauerit in se esse credendum, cum ipse di-
xerit: Vt omnis qui credit in me, in tenebris nõ maneat. Et
Ioan.6. alibi: Hæc est enim voluntas patris mei qui me misit, vt o-
mnis qui videt filium & credit in eum, habeat vitam æter-
Ioan.14. nam. Et alibi: Credite in deũ & in me credite. Nemo ergo
filium sine patre accipiat, quia filium legimus. Habet patrẽ
filius, sed non temporalem, non ex passione, non ex conce-
ptione, non ex gratia. Generationem legi, non legi concep-
tionem. Et pater dicit: Genui, nõ dicit creaui. Et filius nõ
creatorem suum deum secũdum æternitatem diuinæ gene-
rationis, sed patrem nominat. Se quoq; nunc ex persona ho
minis, nunc in dei maiestate significat: núc vnitatem sibi di-
uinitatis cum deo patre vindicans, nunc fragilitatem hu-
manæ carnis assumens: nunc doctrinam suam se non habe-
re, nunc voluntatem suam se non quærere, nunc testimoniũ B
suum verum non esse, nunc verum esse significans. Nam i-
Ioan.5. pse dixit: Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimo-
Ioan.8. nium meum non est verum. Et ipse in posterioribus ait: Et
si ego testimoniũ perhibeo de me, verum est testimonium
meum. Quomodo igitur non est verum testimonium tuum
domine Iesu, cui qui credidit, in cruce licet positus, & inter
confessi sceleris supplicia cõstitutus, merita latronis exuit,
Act.9. præmia innocentis emeruit? Deceptus est ergo Paulus, qui
ideo recepit oculos, quia credidit, quos amiserat antequam
Iosue.5. crederet? Errauit ne etiam Iesus Naue, qui ducem militiæ
cœlestis agnouit, sed postea quàm credidit statim vicit, di-
gnus qui fidei prælio triumpharet? Denique non æratas a-
cies in bella produxit, nec ariete cæterisque tormentorum
machinis, sed tubarum septem sacerdotalium sono, murorũ
hostilium septa deposuit. Ita bellum immane confecit tubę
Iosue.2. clangor, & insula sacerdotis. Vidit hoc meretrix, & quæ in
excidio ciuitatis remedia desperaret salutis, quia fides vice
C
rat, signa fidei atque vexilla dominicæ passionis attollens,
coccum in fenestra ligauit, vt species cruoris mystici quæ
foret mundum redemptura vernaret. Ita foris Iesus nomen
fuit præliantibus ad victoriam, intus species dominicæ pas-
sionis periclitãtibus ad salutem. Vnde quia intellexit Raab
Psal.86. cœleste mysterium, dicit dominus in Psalmo: Memor ero
Raab & Babylonis scientibus me. Quomodo ergo non est
verum testimonium tuum domine, nisi secũdum fragilita-
Psalm.115. tem hominum? Omnis enim homo mẽdax. Denique vt se-
Ioan.7. cundum hominem dixisse se demõstraret, ait: Qui misit me
pater, ipse testimonium perhibet de me. Verum autem est
testimonium secundum diuinitatem, sicut ipse ait: Et verũ
est testimonium meum, quia scio vnde venio, & quò vado,
vos autem nescitis vnde venio & quò vado, vos secundum
carnem iudicatis. Non ergo secundum diuinitatem, sed se-
cundum hominem iudicant, qui putant Christo testificãdi
Ioan.12. scientiam defuisse. Ergo cum audis: Qui credit in me, non
credit in me: Et qui misit me pater ipse mihi mandatum de-
dit, didicisti quò id putes esse referendum. Denique man-
datum quod esset ostendit dicens: Pono animam meam, vt D
iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eã
à meipso. Vides ideo dictum, vt ostenderet liberam sibi po
nendæ ac resumendæ animæ potestatẽ, sicut ipse dixit: Po-
testatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterũ su-
Ioan.10. mendi eam. Hoc mandatum accepi à patre meo. Siue igitur
mandatũ, siue vt aliqui Latini habent præceptum, non vti-
que secundum diuinitatem, sed secundum incarnationẽ da-
tur, ad subeundæ victoriam passionis.

Quod non debeamus deducere filium in hanc humilitatem, ut nisi quæ audierit, facere aut loqui nesciat, cum Arrianorum confutatione. Et unde maxime unitatem diuinæ maiestatis intelligere possimus. Quibus etiam rationibus dei filius creatura dici non possit. Cap. VI.

Aud vero in hãc humilitatem dei filium deduce-
mus, vt nisi quæ audierit facere aut loqui nesciat,
& præscriptam agendi loquendique ei putemus
esse mensuram, quia scriptum est: Ex meipso nó
Ioan.12. sum locutus. Et infra: Sicut dixit mihi pater ita loquor, sed

ad obedientiam carnis, vt ad fidem vnitatis ista referantur. Plerique enim doctiores & audire filium & dicere aliquid filio patrem accipiunt per vnitatẽ naturæ. Quod enim per vnitatem voluntatis nouit filius, patrem velle videtur audisse. Vnde non officium corporale, sed arbitrium indissociabile cooperationis declaratur. Neque enim verborũ hic aliquem significat auditum, sed vnitatem voluntatis atque virtutis, quæ & in patre est & in filio. Quam etiam & in spi-
rituſancto esse memorauit alio loco dicens: Non enim lo- Ioan.16.
quetur à semetipso, sed quę audit loquetur: vt aduerterem' quod quicquid spiritus loquitur, loquitur & filius, & quicquid loquitur filius, loquitur & pater, quia vna sententia & operatio trinitatis est. Sicut enim pater videtur in filio, non vtique specie corporali, sed vnitate diuinitatis, Ita etiã pater loquitur in filio, non temporali voce, nec corporali so-
no, sed operis vnitate. Deniq; cum dixisset: pater qui in me Ioan.14.
manet ipse loquitur, & opera quæ ego facio ipse facit, addi-
dit: Credite mihi, quia ego in patre & pater in me est, Alioquin propter opera ipsa credite. Hic intellectus est noster secundum diuinarum seriem scripturarum. Arriani autem qui nolunt de deo æstimare quæ digna sunt, vel apto suis meritis confutentur exemplo, nec totum carnaliter credãt, cum ipsi patris sui diaboli opera incorporaliter videant. Sicut de eorum cõsortibus Iudæis dominus declarauit dicẽs: Ioan.8.
Vos quod vidistis patrem vestrum facientem facitis, cum vtique non quod diabolum operantem viderint, sed quod arbitria eius fecerint arguantur, inuisibiliter in his secundũ iniquitatem suam diabolo operante peccatum. Hoc secundum Apostolum propter insipiẽtiam posuimus perfidorũ. Cæterùm satis probatũ est scripturarum exemplis, ad vnitatem maiestatis pertinere diuinæ, quod & pater maneat in filio, & ea quæ loquitur filius à patre videatur audisse. Vnitatem autem maiestatis quibus aliis possumus intelligere, q̃ quod eadem patri & filio deferuntur? Nam quid præcellẽ- 1.Corin.2.
tius potest dici, quàm quod Apostolus dixit dominũ maie-
statis crucifixum? Filius ergo est, & deus maiestatis, & do- Philip.2.
minus maiestatis, sed non creaturis subiecta maiestas. Non ergo creatura filius. Filius paternæ est imago substantię: omnis autem creatura dissimilis supernæ substantiæ, sed non dissimilis dei patris filius. Non ergo creatura filius. Filius non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed nulla creatura æqualis deo. Aequalis autem filius, non ergo creatura filius. Omnis creatura mutabilis, sed non mutabilis dei filius. Non ergo creatura dei filius. Omnis creatura accidẽtia boni & mali recipit suæ capacitate naturæ, eadémq; de-
cessionem sentit: Dei autẽ filio nihil potest ex eius diuini- Eccli.18.
tate vel decedere vel accedere: Non ergo creatura filius. Omne opus suum adducet deus in iudicium, sed dei filius non adducitur in iudiciũ, quia ipse iudicat: Non ergo creatura dei filius. Postremo vt vnitatem intelligas, de ouibus dicens saluator: Nullus, inquit, rapit eas de manu mea. Pater quod dedit mihi maius omnibus est, & nemo potest ra-
pere de manu patris mei. Ego & pater vnum sumus. Sic vi- Ioan.10.
uificat filius vt pater. Sicut enim pater suscitat mortuos & Ioan.5.
viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Sic suscitat filius vt
pater. Sic conseruat filius vt pater. Qui nõ impar est gratia, quomodo impar est potestate? Sic etiam non perdit filius vt pater. Et ideo ne quis vel duos deos crederet, vel discretionem potestatis induceret: vnum se esse cum patre dixit. Id quemadmodum potest dicere creatura? Non ergo creatura dei filius est. Nõ idem est regnare & seruire: Christus autem & rex est & filius regis: Non ergo seruus est dei filius. Omnis autem creatura seruit, sed non seruit dei filius, Lucæ.19.
qui ex seruis filios dei facit: Non ergo creatura dei filius. Diuinæ itaque illam parabolã induxit diuitis qui in regionem lõginquam profectus est accipere regnum & reuerti, seipsum secundum substãtiam diuinitatis incorporationisque describens. Ipse enim dives secundum plenitudinẽ diuinitatis, qui pro nobis pauper factus est, cũ dives esset rex æternus, & æterno rege progenitus, peregre profectus secundũ corporis susceptionem, quia vias hominis ranquam iter ingressus alienum, in hunc mundum venit vt regnum sibi pararet ex nobis. Venit ergo Iesus in hunc mundũ re-

gnum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lucæ.17. gnum accipere de nobis, quibus ait: Regnum dei intra vos A
est. Hoc est regnũ quod Christus accepit, hoc est quod patri tradidit. Nam quomodo regnũ accepit, qui rex erat sempiternus? Venit ergo filius hominis accipere regnum & reuerti. Noluerũt eum suscipere Iudæi, de quibus ait: Illi qui
Lucæ.19. noluerunt me regnare super se, adducite & interficite eos.
1.Corin.15. Sequimur scripturarum ordinem. Ille qui venit, regnũ deo patri tradet, & cum tradiderit regnum, tunc & ipse subiectus erit ei qui sibi subiecit omnia, vt si deus omnia in omnibus. Sicut filius hominis, regnũ accepit dei filius: vt filius vtique hominis etiam traditurus est quod accepit: Sicut filius hominis tradit, ergo & vt filius hominis subiectionem vtique per conditionem carnis, non per maiestatem diuinitatis agnosceret. Et tu ad contumeliã obiicis, quod ei subiecerit omnia deus, cum audias quod regnum filius hominis deo tradat. Et vt in superiorib' diximus libris, legeris: Ne-
Ioan.6. mo venit ad me nisi pater attraxerit eũ, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Si literam sequamur, vide magis atq; aduerte vnitatem honorificentiæ, & pater subiecit filio, & B
filius patri tradet. Dic quid sit amplius, trahere an resuscitare? Nonne secundum morem hominum, ministeriũ trahentis potestas est resuscitantis? Sed & filius ad patrem trahit, & pater ad filium trahit, & filius suscitat, & pater suscitat. Facessant sacrilegæ comméta discretionis, vbi vnitas potestatis est. Tradat igitur patri regnum suum filius, non deperit
Lucæ.17. Christo regnũ quod tradit, sed proficit. Nos sumus regnũ, quia nobis dictum est: Regnum dei intra vos est. Et sumus
Ioan.14. regnum Christi ante, postea patris, quia scriptum est: Nemo venit ad patrem nisi per me. Cum in via sum, Christi sum: cum peruenero patris sum, sed vbique per Christũ, & vbique sub Christo. Bonum est in regno Christi esse, vt Christus nobiscum sit, sicut ipse ait: Ecce ego vobiscum sum vs-
Matth.28. que ad consummationem mundi. Sed melius est esse cum
Philipp.1. Christo. Dissolui enim & cum Christo esse multo melius,
Roma.5. cum in hoc mundo sub peccato simus. Christus nobiscũ est, vt per vnius obedientiã iusti constituantur multi. Et si pec
Ioan.14. catum huius mundi euasero, incipiã esse cum Christo. De- C
Ioan.17. niq; ait: Veniã iterũ, & assumã vos ad me. Et infra: Volo vt vbi ego sum, & isti sint mecum. Ergo nunc sub regno Christi sumus, dum in corpore versamur, & nondũ forma exuimur serui, quam ille cum se exinaniuisset accepit: cum vero gloriam eius viderimus quam habuit priusquam mũdus
esset, erimus in regno dei, in quo patriarchæ sũt & pro-
Lucæ.13. phetæ: de quibus scriptum est: Cum videritis Abraam Isaac & Iacob, & omnes prophetas in regno dei: vt iam pleniore dei cognitione potiamur. Sed in filij regno & pater regnat, & in regno patris filius regnat, quia pater in filio, & in patre fi-
Ioan.14. lius: & in quo habitat filius, habitat & pater: & in quo habitat pater, habitat filius. Sicut ipse ait: Ego & pater veniem', & apud eum mansionem faciemus. Ergo sicut vna domus, ita & vnum regnum. Eousque autẽ vnum patris & filij regnum est, vt quod filius tradit, pater accipiat: & quod pater accipit, filius non amittat. Ergo in vno regno vnitas potestatis est. Nemo igitur diuinitatem inter patrem filiúmque D
secernat.

Quemadmodum intelligere debeamus filium esse subiectum patri, cum hæreticorum condemnatione. Quomodo etiam nõ solum deus pater filio, sed & filius ipse sibi subiecerit omnia. Et qua de causa filius subiectus sit in nobis. Quódque eadem sit charitas dei patris & Christi. Quod præterea nihil sit quod diuinitas sempiterna nõ possit, nihil quod lateat ueritatem, fallat iustitiam, prætereat sapientiam. Cap. VII.

QVod si patri & filio vnum dei nomen & ius est, cũ deus verus & sempiternus sit etiam dei filius, non vtique secũdum diuinitatem subiectus est dei filius. Subiectum itaque imperator Auguste quemadmodum debeamus accipere, consideremus. Quomodo enim subiectus dei filius? vt creatura vanitati? Sed impium est de diuinitatis substantia, tale aliquid æstimare. An quẽ-
admodum creatura omnis dei filio, quod æquè scriptũ est:
Psalm.8. Omnia subiecisti sub pedibus eius? Sed non Christus ipse sibi subiectus est. An quemadmodum mulier viro, sicut legimus: Mulieres viris suis subditæ sint. Et alibi: Mulier in
Ephe.5. silentio discat cum omni subiectione? Sed sacrilegum est,
1.Timo.2. vel patri virum, vel dei filio mulierem comparare. An quẽ-
admodum Petrus dixit: Subiecti estote omni humanæ crea
1.Petri.2. turæ? Nec sic itaq; Christus. Vel quemadmodũ Paulus scripsit: Patri & deo, subiecti inuicẽ, in timore Christi? Sed ne-
2.Corin.8. que in suo, neque in alterius Christi timore subiectus est filius, quia vnus est Christus. Quorum verborum vim considerate, quia patri subiecti sumus, dum etiam Christũ veremur. Quomodo ergo subiectum intelligimus. Totum Apostolicum caput recẽseamus, vt nihil videatur fraude subtractum, aut obreptione præstrictum. Si in hac vita tantum
1.Corin.15. in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium. Videtis quoniam de resurrectione Christi tracta est disputatio. Quoniam sicut per vnum hominem, inquit, mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adã omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur, vnusquisque autẽ in suo ordine, primitiæ Christus, deinde hi qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt, deinde finis, cum tradiderit regnum deo & patri, cum euacuauerit omnem principatum & potestatem & virtutem. Oportet enim illum regnare donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nouissime autem inimica destruetur mors. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cum autem dicat: Omnia subiecta sunt ei, sine dubio
Psalm.8. præter eum qui subiecit ei omnia. Cum autem subiecta illi fuerint omnia, tunc & ipse filius subiectus erit illi, qui sibi subiecit omnia, vt sit deus omnia in omnibus. Quod etiam ad Hebræos Apostolus dixit: Nunc autem nondum videmus omnia illi esse subiecta, accipimus apostolicæ seriem
Hebr.2. lectionis. Quomodo igitur subiectum dicemus? Sabelliani & Marcionitæ dicunt, quod hæc futura sit Christi ad deum patrem subiectio, vt in patrem filius resundatur. Si ergo ea erit verbi subiectio, vt resoluatur in patre deus verbum, ergo & quæcunque patri filióque subiecta sunt, in patrẽ & filium resoluentur, vt sit deus omnia & in omnibus creaturis. Sed absurdum est dicere: Non igitur per resusionem
1.Corin.15. subiectio. Alia sunt enim quæ subiiciuntur, ea vtique quæ creata sunt, & alius cui fit illa subiectio. Conticescant itaque fœuæ resusionis interpretes, atque vtinã & illi tacerent, qui quoniam resolubile dei verbum, deíque sapientiã probare non possunt, infirmitatem diuinitatis subiectioni adscribunt, dicentes quod scriptum est: Cum autẽ subiecta illi
1.Corin.15. fuerint omnia, tunc & ipse subiectus erit. Videmus igitur quod nondum subiectum, sed subiiciendum esse scriptura commemorat. Ergo nunc nõ est subiectus deo patri filius. In quo igitur filium subiectum fore dicitis? S. in diuinitate, nec inobediens est, quia non est patri discors. Nec subiectus, quia nõ est seruus, sed vnicus proprio patri filius. Denique cum cœlum crearet, & terram conderet, & potestatẽ exercebat & charitatem. Nulla igitur seruilis in Christi diuinitate subiectio. Si autem nulla subiectio, voluntas libera est. Quod si etiam subiectionem putant filij, quia cum eius voluntate omnia faciat, discãt hoc ipsum esse indiuiduæ potestatis argumentum, quod vnitas voluntatis est, quæ non cœpit ex tempore, sed erat semper. vbi autem vnitas perpetuę voluntatis, non vtique temporalis subiectionis infirmitas. Si enim per naturam subiiceretur, semper subiectus maneret. Cum vero subiiciẽdus dicatur in tempore dispẽsationis, ergo susceptæ non perpetuæ infirmitatis erit illa subiectio, maxime cum sempiterna dei virtus non possit statum mutare pro tempore, nec deo patri ex tempore ius potestatis accedere. Nam si filius aliquando mutabitur, vt secundum diuinitatem subiiciatur: ergo & deus pater si aliquando plus poterit, vt subiectum secundum diuinitatem habeat filium, nunc interim minus posse secundũ interpretationem vestram, necesse est æstimetur. Quid autem culpę commeruit filius, vt postea, secundum diuinitatem subtici posse credatur? Nunquid secundum diuinitatem ad dexteram patris sedere præripuit, & inuito patre sibi prærogatiuam paterni solij vindicauit? Sed ipse ait: Omnia quæ pla-
Ioan.8. cita

cita sunt ei facio semper. Ergo si in omnib' patri cõplaceat filius, cur subiicietur qui ante subiectus nõ erat? Videamus itaque ne nõ diuinitatis illa sed nostra fiat in Christi timore subiectio, plena gratia, & plena mysterij. Itaque rursus
1.Corin.15. apostolica verba pãdamus. Cum autem subiecta, inquit, illi fuerint omnia, tunc & ipse subiectus erit ei qui sibi subiecit omnia, vt sit deus omnia in omnibus. Ergo quid dicis? Nũc subiecta non sunt ei omnia? Non subiecti sanctorum chori, non angeli qui in terris posito ministrabant, non archangeli qui etiãad Mariã aductus dominici prænuncij mittebãtur, nõ omnis militia cœlestis, non Cherubim & Seraphim, nõ throni & dominationes & potestates quæ venerãtur & laudant? Quomodo ergo subiecta erunt? Sic vtique quemad-
Matth.11. modum ipse dominus dixit: Tollite iugum meũ super vos. Non enim indomiti iugum portant, sed humiles atque mãsueti. Nec est planè angelis nec ipsis hominibus vilis, sed
Philip.2. gloriosa subiectio, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus in gloria est dei patris. Ideo autem ante subiecta non erant omnia, quia nondum receperãt
B sapientiam dei, nondum habile iugum verbi mẽtis quadam
Ioan.1. ceruice portabant. Quotquot autem, sicut scriptum est, receperũt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri. Dicet aliquis: Ergo iam subiectus est Christus, quia plurimi crediderunt? Minime: Quia non in paucis est Christi subiectio,
Gala.5. sed in omnibus. Sicut enim si in me concupiscat adhuc caro aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem, non videor esse subiectus, & si ex parte sim subditus: ita quia omnis ecclesia vnum corpus est Christi, quãdiu genus dissensit humanum, Christum diuidimus. Nondũ ergo subiectus est Christus, cuius non sunt adhuc membra subiecta. Cum autem fuerimus non multa membra, sed vnus spiritus, tunc & ipse subiectus erit, vt per ipsius subiectionem, sit deus o-
1. Corin. 15. mnia in omnibus. Sicut autem nondum subiectus est Chri-
Ioan.4. stus, ita nondum perfectum est opus patris, quia dei filius dixit: Meus cibus est vt faciam voluntatem patris mei qui me misit, & perficiã opus eius. Quid igitur quęstionis est, quod in me erit filij subiectio, in quo imperfectũ est opus patris, quia non sum ipse perfectus? Ergo qui imperfectum opus facio patris, ipse filium facio esse subiectum? Sed non est in-
C iuria ista sed gratia, quia in eo quod subiicimur, noster vtiq; nõ diuinitatis est ꝓfectus, vt subiiciamur legi, subiiciamur gratię. Quoniã ante, sicut ipse dixit Apostolus, sapiẽtia erat
Hebr.2. carnis inimica in deũ. Legi enim nõ erat subdita. Nunc autẽ iam per Christi est subdita passionẽ. Et tamen ne quis calumnietur, videte quid diuinitus spirans scriptura præcauerit. Ostendit enim nobis in quo subiectus erit deo Chri-
Hebr.2. stus, dum docet in quo sibi vniuersa subiiceret. Ideoq; dicit: Nunc autem non videmus omnia ei subiecta. Nam paulominus quam angelos minoratum vidimus Iesum propter passionem mortis. Ostendit itaque minorem factum in carnis susceptione. Quid igitur impedit quinetiam subiectionem in carnis susceptione significet, per quam subiiciet sibi omnia, dum in ipsa patri deo est subiectus? Considerem' itaque eius subiectionem: Pater, inquit, meus si vis transfer
Luc.22. calicẽ hunc à me, verũ non mea voluntas sed tua fiat. Ergo secundum humanæ naturæ assumptionẽ erit illa subiectio. Quia sicut legimus: Specie inuentus vt homo, humiliauit
Philipp.2. semetipsum factus obediens vsque ad mortem. Subiectio D vtique obedientia est, obedientia mortis, mors assumptionis humanæ. Assumptionis ergo humanæ erit illa subiectio. Nequaquàm igitur diuinitatis infirmitas, sed dispensatio ista pietatis est. Vide quàm non timeam eorum propositiones. Illi obiiciunt subiiciendum patri deo. Ego lego Mariæ
Luc.2.2. subditum matri, quia scriptum est de Ioseph & Maria: Et erat subditus illis. Aut si hoc putant, dicant quod hominibus erat subiecta diuinitas. Nõ igitur præiudicet quod subiectus dicitur, cui nõ præiudicat quod seruus legitur, quod crucifixus asseritur, mortuus prædicatur. Qui cum moreretur viuebat, cum subiiceretur regnabat, cum sepeliretur resuscitabat, ac subiectum se potestati præbebat humanæ, alias se dominum maiestatis declarabat æternæ. Erat sub iudice, & ad dexteram dei solius vbi iudex perpetuus iudica-

bat. Scriptum est denique: Amodo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis: Vapulabat à Iudæis, im- Matth.26
perabat angelis. Natus ex Maria sub lege erat, ante Abraam supra legem erat, in cruce venerandus naturæ. Denique sol refugit, terra contremuit, conticuerunt angeli. Cuius igitur passionem elementa videre timuerunt, huius generationem videre potuerunt. Et in quo subiectionem corporis non tulerunt, in eo subiectionem naturę venerabilis sustinebũt? Sed cum vnius naturæ sint pater & filius & spiritussanctus, vtique non erit pater sibiipse subiectus. Et ideo non erit in eo subiectus filius, in quo cum patre vnum est, ne per vnitatem diuinitatis videatur & pater filio esse subiectus. Ergo sicut in illa cruce, non diuinitatis plenitudo, sed nostra fragilitas erat subdita: ita etiam postea subditus erit filius patri, in nostrę vtique participatione naturæ: vt subiectis carnis illecebris, non cupiditas dominetur cordi, non ambitio, non voluptas, sed omnia nobis deus sit, & omnino quantũ capere possumus ad eius imaginem similitudinémque viua mus. Ad communitatem igitur beneficium transiuit à specie, quia in sua carne naturam totius humanæ carnis edo-
muit. Et ideo iuxta apostolum: Sicut portauimus imaginem 1.Corin.15.
huius terreni, portemus & imaginem cœlestis. Quod vtiq; nisi per interiorem hominem non potest euenire. Deponẽtes igitur vniuersa, hoc est illa quæ legimus, iram, animositatem, blasphemiam, turpiloquium. Et sicut infra dicitur, Coloss.3.
Expoliantes nos veterem hominem cum actibus suis, induamur nouum qui renouatur in agnitionem secundũ imaginem eius qui creauit eum. Et vt scires, quod cum dicit: Vt sit deus omnia in omnibus, à deo patre non separet Christũ, ipse ad Colossenses, dicit. Vbi non masculus, inquit & fœmina, Iudæus & Græcus, Barbarus & Scytha, seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. Ergo etiam ad Co-
rinthios dicens: Vt sit deus omnia in omnibus, & vnitatem 1.Corin.15.
& æqualitatem cum deo patre complexus est Christi, quia nec à patre filius separatur. Et similiter sicut pater omnia in omnibus, ita omnia in omnibus etiam Christus operatur. Si ergo Christus quoque in omnibus omnia operatur, non vtique in diuinitatis maiestate subiectus est, sed in nobis. Quomodo autem subiectus in nobis, nisi eo modo quo minor angelis factus est, in corporis scilicet sacramento? In eo enim nondum subiecta ei omnia videbantur, quæ creatori suo à principio sui vtique seruiebant. Quod si quæsieris quemadmodum sit subiectus in nobis, ipse ostendit dicens:
In carcere eram, & venistis ad me. Infirmus eram & visita- Matth.25.
stis me. Quod enim vni horum minimorum fecistis, mihi fecistis. Infirmum audis, & non moueris, subiectum audis & moueris, cum in eo infirmus in quo subiectus, in quo peccatum atque maledictum pro nobis factus est. Sicut igitur nõ propter se sed pro nobis peccatum atque maledictum factus est, ita non per se sed per nos erit subiectus in nobis, non in natura subiectus æterna, neque enim in natura maledictus æterna. Maledictus enim omnis qui pendet in li- Deute.21.
gno. Maledictus, quia nostra maledicta subiecit. Subiectus quoque quia subiectionem nostram ipse subiecit, sed in seruilis formæ assumptione, non in dei maiestate: vt dum ille nostræ fragilitatis se præberet in carne consortem, nos in virtute sua diuinæ faceret consortes naturæ. Non quo aut hoc nobiscum superna Christi generatione naturale consortium, aut diuinitatis in Christo sit illa subiectio: sed sicut in illo per carnem illam, quæ est pignus nostræ salutis, sedere nos in cœlestibus, Apostolus dixit, vtique non sedentes, sic & ille per nostræ assumptionem naturæ dicitur subiect' in nobis. Quis enim tam demens qui putet, vt supra diximus, quod ad dexterã dei patris, sedes sibi venerabilis [nõ] debeatur, cum licet etiã secundum carnem Christo ea à patre, generationis tamen supernæ & æqualitatis potentia deferatur? Angeli adorant, & tu tibi præsumptione sacrilega solium dei sternis? Scriptum est inquiunt, quod cum mortui Ephe.2.
essetis peccatis, conuiuificauit vos in Christo, cuius gratia estis salui facti, & simul suscitauit simúlque facit sedere in cœlestibus in Christo Iesu. Agnosco scriptum. Sed non vt homines sedere ad dexteram sibi patiatur deus, sed vt in Christo sedere, quia ipse est omnium fundamentum, & ipse est caput

Universidad de Deusto
Biblioteca

est caput ecclesiæ, in quo communis secundum carnem natura, prærogatiuam sedis cœlestis emeruit. In Christo enim deo caro. In carne autem humani natura generis omniũ hominum particeps honoratur. Sicut nos ergo in illo sedemus per corporeæ cõmune naturæ, ita & ille, qui per susceptionem nostræ carnis maledictum pro nobis factus est, cũ maledictum vtique in benedictum filium dei non cadat, ita inquam & ille per obedientiam omnium erit subiectus in nobis, cum gentilis crediderit, cum Iudæus agnouerit quẽ crucifixit, cum Manichæus adorauerit quem in carne venisse non credidit, cum Arrianus omnipotentem confessus fuerit quem negauit, cum postremo in omnibus fuerit sapientia dei, iustitia, pax, charitas, resurrectio. Per sua igitur opera Christus & genera diuersa virtutum erit in nobis patri subditus, cum vitiis abdicatis & feriante delicto, vnus in omnibus deo cœperit in vno sensu populorum omnium spiritus adhærere, tunc erit deus omnia & in omnibus. Conclusionem igitur totius absolutionis breuiter colligamus: vnitas potestatis opinionem iniuriosæ subiectionis excludit: euacuatio potestatis, & victoria de morte quęsita triumphatoris vtique non minuit potestatem. Subiectionem operatur obedientia, obedientiam Christus assumpsit, obedientia vsque ad crucem, crux ad salutem. Ergo vbi opus, ibi & author est operis. Cum igitur omnia Christo subiecta fuerint per obedientiam Christi, vt in nomine eius genu flectant, tunc erit ipse omnia in omnibus. Nunc enim quia non omnes credunt, non videntur omnes subiecti. Cum omnes ergo crediderint, & dei fecerint voluntatem, erit omnia & in omnibus Christus. Cũ Christus fuerit omnia & in omnibus, erit omnia & in omnibus deus, quia pater manet semper in filio. Quomodo ergo infirmitatis arguitur, qui redemit infirmos? Ac ne forte & illud ad infirmitatẽ filij referas, quod scriptum est, quod subiecit ei deus omnia, disce quod omnia sibi etiam ipse subiecerit. Scriptum est enim: Nostra autem conuersatio in cœlis est: Vnde & saluatorem expectamus dominum Iesum, qui transfigurauit corpus humilitatis nostræ, conforme vt fiat corpori gloriæ suæ secundum operationem qua possit etiam subiicere sibi omnia. Didicisti ergo quod omnia possit sibi ipse subiicere, secundum operationem vtique diuinitatis. Disce nunc quod secundum carnem omnia subiecta accipiat, sicut scriptum est: Qui operatus est in Christo, suscitans eum à mortuis, & constituens eum ad dexteram suam in cœlestibus, supra omnẽ principatum & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro, & omnia subiecit sub pedibus eius. Secundum igitur carnem ei omnia subiecta tradentur, secundum quam & à mortuis suscitatus est, & secundum animam humanam ac rationabilem subiectionem. Diuinè plerique interpretantur, quod scriptum est: Nónne deo subiecta erit anima mea? Animam dixit non diuinitatem, animam nõ maiestatem. Et vt sciremus quod dominus per prophetam de susceptione naturę est locutus humanæ, addidit: Vsquequo adiicietis super hominem, secundum illud quod ait in euangelio: Quid me quæritis interficere hominem? Et addidit: Veruntamen preciũ voluerũt repellere, cucurrerunt in sitim, ore suo benedicebant, & corde suo maledicebãt. Iudęi enim reportante Iuda precium, recipere noluerũt, currentes in sitim amentiæ, quia spiritalis potus gratiam recusarunt. Hæc est piæ subiectionis interpretatio. Etenim cum dominicæ passionis hoc munus sit, vtique in quo passus est, in hoc erit subiectus in nobis. Quærimus qua causa? Vt neque angeli, neque virtutes, neque altitudo, neque profundum, neque præsentia, neque futura, neque creatura alia separare nos possit à charitate dei, quæ est in Christo Iesu. Videmus itaque ex his quę diximus, nullam exceptam esse creaturam, sed istis quas supra dixit, omnem, si qua est, annumeratam esse. Simul etiam illud est considerãdum, quod cum in superioribus dixerit: Quis nos separabit à charitate Christi, subter posuit: Neque mors, neq; vita, nec alia creatura separare nos poterit à charitate dei quæ est in Christo Iesu. Videmus ergo eandem charitatem dei esse, quæ Christi est. Denique nõ ociosè posuit charitatem dei quæ est in Christo Iesu, ne separatam dei & Christi intelligeres charitatem. Nihil autem est quod charitas diuidat, Nihil quod diuinitas sempiterna non possit. Nihil quod lateat veritatẽ, fallat iustitiam, prætereat sapientiam.

Philipp.2.
Philipp.3.
Philipp.1.
Ephe.3.
Psalm.61.
Ibidem.
Ioan.7.
Psalm.61.
Matth.27.
Roma 8.
Ibidem.

De condemnatione execrabilium Arrianorum dicentium quod dei filius nesciat tempora & annos, argumentorũmque suorũ destructione, cum finali & conclusiua cõfutatione erroris eorundem, quo asserunt filium esse minorem patre. Caput VIII.

VNde execrabiles eos, qui ista commemorant, & à spiritu sancto esse dãnatos, scire debem'. (Quos enim alios nisi specialiter Arrianos, propheta condemnat) qui dicunt quod dei filius nesciat tempora & annos? Non enim est aliquid quod ignoret deus. Si autẽ deus Christus, & altissimus Christus, ipse est enim super omnia deus. Videte quemadmodum sanctus Dauid huiuscemodi qui dei filio scientiam derogẽt perhorrescat. Sic enim habes: In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Ideo obtinuit eos superbia eorũ, cooperti sunt iniquitate & impietate sua, prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, transierũt in dispositionem cordis. Vtique condemnat qui ex dispositione cordis æstimanda quæ diuina sunt arbitrantur. Nam deus nec dispositioni est subiectus, nec ordini. Quando etiam ipsa quæ sunt in vsu hominum, & successione generis humani, non semper aliqua solennis dispositione rationis, sed plerumque secretis latentibúsque decursa mysteriis, euenire cernamus. Cogitauerunt, inquit, & locuti sunt nequitiam, iniquitatẽ in excelso locuti sunt. Posuerunt in cœlum os suũ. Videmus itaque quod impij sacrilegij reos damnat, qui ex similitudine humanæ naturæ, dispositionem sibi arrogent cœlestis arcani. Et dixerunt: Quomodo scit deus? & si est scientia omnis in altissimo? Nonne hæc quotidie perstrepunt Arriani, scientiam omnem in Christo esse non posse. Quia ipse, inquiunt, diei & horæ se professus est esse ignarum? Nónne dicunt, quomodo sciuit, qui eum non potuisse scire commemorant, nisi quæ audierit & viderit, & ea quę spectãt ad diuinæ vnitatem naturæ, ad infirmitatem quoq; sacrilega interpretatione deriuant? Scriptum est inquiunt: De die autẽ illa & hora nemo scit, neque angeli cœlorum, nec filius, nisi solus pater. Primũ veteres nõ habent codices Græci, quod nec filius scit. Sed non mirum si & hoc falsarũt, qui scripturas interpolauere diuinas. Qua ratione autem videatur adiectum, proditur dum ad interpretationem tanti sacrilegij deriuatur. Pone tamen ab euangelistis scriptum. Mediũ vtique nomen est filij. Nam & filius hominis dicitur, vt secundum imprudẽtiam assumptionis nostræ diem futuri iudicij nescisse videatur. Quomodo enim nesciret diẽ dei filius, cum in ipso sint thesauri sapientiæ & scientiæ abscondit? Quæro autem vtrum ex substantia, an ex accidenti habuerit scientiam? Omnis enim scientia aut ex natura, aut ex disciplina est. Ex natura suppetit, vt equo currere, pisci natare, hæc enim faciunt antequam discãt. Ex disciplina rursus suppetit, natare homini. Nam nisi didicerit, scire nõ poterit. Cum ergo multis animantibus suppetant ex natura facere & scire quæ non didicerint, quid censes de dei filio, vtrum ex institutione, an ex natura habeat scientiam? Si ex institutione, ergo non est natus sapientia, & ex processu cœpit esse perfectus, * nec erat semper. Quod si naturalẽ sciẽtiam habet, vtique perfectus in principio erat, perfectus ex patre processit, & ideo præscientia non eguit futurorum. Non ergo nesciuit diẽ. Neque enim sapiẽtię dei est ex parte scire & ex parte nescire. Nã quomodo potest nescire partẽ, qui fecit omnia, cũ minus sit scire q̃ facere? Multa enim scimus quæ facere non possimus, nec eodem modo omnes scimus, sed ex parte cognoscimus. Nouit enim ventorum vim stellarúmq; cursus, aliter rusticus, aliter ciuitatis incola, aliter gubernator. Etsi omnes nõ norunt, omnia tamen nosse dicuntur. Solus autem planè nouit ille qui fecit omnia. Nouit gubernator quota vigilia procedat arcturus, quales ortus præexploret orionis. Non tamen colligationes vergiliarum cæterarúmque stellarum, aut numerum nouit, aut nomina, sicut ille qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus

Psalm.72.
Matt.24.
Colos.2.
* profectus & ita mox bis.
Psalm.146.

omnibus his nomina vocans, Quem vtique non fallit operis sui virtus. Quomodo enim vultis hæc fecisse dei filium?
Psalm.103. 1.Corin.1. Nûquid quasi annulum, qui nõ sentit quod exprimit? Quia omnia in sapientia pater fecit, id est, omnia per filium fecit, qui est virtus dei & sapientia. Sapientiæ autem id conuenit, vt suorum operum & virtutes norit & causas. Et ideo non potuit creator omnium ignorare quod fecit, nescire quod ipse donauit. Nouit ergo diem quem fecit. Sed dicis quod præsentem nouit, nescit futurũ. Licet inepta sit propositio, tamen vt de scripturis satisfaciam tibi, disce quod non solum præterita fecit, sed etiam quæ futura sunt, sicut scriptũ est: Qui fecit quæ aduentura sunt. Et alibi ait scriptura: Per quem & facta sunt secula, splendor est gloriæ, & character
Hebr.1. substantiæ eius. Secula enim & præterita & præsentia, & futura sunt. Quomodo ergo facta sunt quæ futura sunt, nisi quia operatoria virtus est, scientia comprehendit numerum omnium seculorum? Sicut enim vocat quæ non sunt tanquã
Roma.4. quæ sint, sic & fecit quæ futura sunt tanquam quæ sint, quia nõ contingit vt nõ sint, sed necessario sunt futura quæ esse præcepit. Ergo qui fecit quæ futura sũt, eo genere quo sunt futura cognouit. Si hoc de seculis, multo magis de iudicij credendum die, eo quod cognitionẽ eius habeat dei filius tanquam à se iam factæ, quia scriptũ est: Dispositione tua per-
Psal.118. manebit dies. Non solum permanet dixit, sed etiam permanebit, vt eius dispositione quæ ventura sunt gubernentur.
Psalm.93. Quæ disposuit ergo, non nouit? Qui plantauit aurẽ non audiet, qui finxit oculum non considerat? Videamus tamen ne quid forte magnum sit quod creatorẽ suum potuerit præterire: & tamẽ eligant vtrum quasi magnum aliquid & præstantius putent esse q̃ cætera: an quasi minimũ atq; abiectũ, Si minimũ atq; abiectũ, nõ est iniuria (vt nostro vsu loquar) vilia & exigua nescire. Nã cũ potentię sit scire quæ maxima sunt, despexisse videtur degeneris operis vilitatẽ: Fastidio igitur absolutus est, nõ potestate fraudatus. Quod si magnũ & summum arbitrantur scire iudicij diem dicant quid deo
Mat.11. patre maius aut melius sit. Patrem igitur deum nouit vt ipse ait, quod nemo nouit patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Patrem, inquam, nouit, & diem nescit? Si ergo creditis quod patrem reuelat, & diem non potest reuelare? Verum non solum sacrilega ista, sed etiã inepta dubitatio. Nũc considéremus quibus modis scientia colligatur, & ostendamus ipsum filium demonstrasse, quod & diem, sciret. Quod enim scimus, aut tempore, aut loco, aut signis, aut personis declaramus, aut ordine. Quomodo igitur nesciuit iudicij diem, qui & horam iudicij & locum & signa expressit? Dé-
Marci.13. nique sic habes: In illa hora qui fuerit in tecto non descẽdat tollere vasa, & qui in agro similiter non redeat retro. Eousque igitur futurorum norat periculorum euentus vt etiam
Matth.12. præsidia periclitantibus demõstraret. An poterat dominus diem ignorare, qui ipse de se dixit, quod filius hominis dominus est sabbati? Locum quoque etiam alibi designauit cũ sibi structuras templi ostendentibus discipulis diceret: Vi-
Lucæ.6. detis hæc omnia? Amen dico vobis, nõ relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur. De signo quoque interro-
Lucæ.21. gatus ab apostolis dixit: Videte ne seducamini. Multi enim venient in nomine meo dicẽtes, quia ego sum Christus. Et infra. Terræmotus, inquit, magni erunt per loca singula, & fames, & pestilentia terrorésque de cœlo, & signa magna erunt. Itaque & personas expressit & signa. Quo autem modo, vel circundaturos exercitus Hierusalem dicat, vel implenda tempora gentium, & quo ordine, Euãgelicæ vtique lectionis attestatione referatur. Sciuit ergo omnia. Sed quærimus qua ratione designare momenta noluerit. Si quæramus non ignorantiæ inueniemus esse, sed sapientiæ. Nobis enim scire non proderat, vt dum certa futuri iudicij momẽta nescimus, semper tanquam in excubiis constituti, & in quadam virtutis specula collocati, peccãdi consuetudinem declinemus, ne nos inter vitia dies domini deprehendat. Non enim prodest scire sed metuere quod futurum est. Scri
Roma.11. ptum est enim: Noli alta sapere, sed time. Nam si diem designasset expresse, vni ætati hominum quæ proxima erat iudicio, videretur disciplinam præscripsisse viuendi, superioris tẽporis aut iustus esset remissior, aut peccator securior.

Namque adulter nisi quotidianam pœnam metuat, non potest adulterandi cupiditatem desinere. Nec latro obsessorũ saltuum secreta deserere, nisi sciat sibi momentis omnibus imminere supplicium. Plerunque enim quibus incentiuum est impunitas, timor tædium est. Ideo ergo dixi quod scire non proderat, imo proderat ignorare, vt ignorantes timeremus, vt obseruantes emendaremur, sicut ipse dixit: Esto- Matth.24.
te parati quia nescitis qua hora filius hominis vẽturus est. Nanque miles si bellum in manibus esse cognoscat, prætendere non nouit in castris. Vnde alibi quoque ipse dominus interrogatus, ab apostolis, inquam, qui vtique non sicut Arrius intelligebant, sed filium dei futura scire credebant. Nam nisi hoc credidissent nunquam interrogassent. Interrogatus ergo quando restituerit regnum Israel, non se
Acto.1. nescire dixit, sed ait: Non est vestrum scire tempora & annos quæ pater posuit in sua potestate. Attende quid dixerit: Non est vestrũ scire. Lege iterũ, Non est vestrũ. Vestrũ dixit, non meũ. Iam enim non secundũ perfectionẽ sed secundũ ꝓfectũ humani corporis ac nostræ animæ loquebatur. Vestrũ ergo dixit, nõ meũ. Quod & apostolus secutus,
1.Thess. De temporibus autem & momentis fratres non habetis, inquit, opus vt vobis scribamus. Itaque ne apostolus quidem ipse Christi seruus dixit se nescire momenta, sed non opus esse doceri populum qui semper spiritalibus munimentis esse debet armatus vt virtus Christi in vnoquoque præten dat. Cũ autem dicit domin⁹, de tẽporibus quæ pater posuit in sua potestate, vtiq; nõ potest exors esse sciẽtiæ paternæ, cuius nequaquã exors est potestatis, cum potestas ex sapiẽtia & virtute gignatur, quod vtrunq; Christ⁹ est. Sed quæritis, qut causa nõ ita discipulis negauerit, quasi sciret & nol let dicere, sed neque angelos, neque filium scire memorauerit? Interrogabo vos & ego, quia caussa in Genesi deus di-
Gene.18. cat: Descendam itaque vt videam secundum clamorem eorum venientem ad me si consummabuntur: Sin autẽ vt sciã? Qua caussa etiam scriptura de deo dicat: Et descendit do-
Gene.11. minus videre ciuitatem & turrim quam ædificarent filij hominum? Qua caussa etiam dicat propheta in psalterio: Do-
Psalm.52. minus respexit super filios hominum si est intelligẽs aut requirens deum: quasi & illic si non descenderet deus, & hic si non prospiceret dominus, aut opera hominum ignoraret aut merita? Sed etiam in euãgelio habes secundum Lucam,
Lucæ.20. quia pater dicit: Quid faciam? Mittam filium meum dilectissimum, forsitan hunc verebuntur. Secũdum Matthæum Matth.21. autem & secũdum Marcũ: Quoniam misit deus vnicũ filiũ Marci.12. suum dicens: Verebuntur filium meum. In vno libro dicit: Forsitan verebuntur, & quasi nesciens dubitat. Nam hic sermo dubitantis est. In duobus autem aliis libris: Verebuntur, inquit, filium meum. hoc enim confirmat reuerentiam deferendam. Sed neque dubitare dei est neque falli. Dubitat enim qui ignorat quod futurum est: fallitur autem qui aliud prædixit, & aliud est secutum. Quid autem euidẽtius quàm quod scriptura habet aliud patrem dixisse de filio, & aliud accidisse eadem scriptura testatur? Ille dixit: verebũtur filium meum, filius autẽ vapulauit, illusus est, crucifixus est, mortuus est, multóque illis seruis qui prius fuerant destinati, grauiora secundum carnem passus est. Fefellit igitur pater, an ignorauit, vel subuenire non potuit? Sed verus nescit fallere. Scriptum est enim: Fidelis deus qui non mentitur. Quomodo autem ignorauit, qui nouit omnia? Aut quid ad Titum.1
non potuit, qui omnia potest? Tamen si aut ignorauit aut nõ potuit. facilius enim acquiescitis vt dicatis patrem ignorasse, quàm confiteamini filium sciisse: videris quia ex hoc ipso quod vnius substantiæ est filius cum patre, sic quemadmodum pater, ita & filius (vt secundum vestram insipientiam loquar) aut non omnia nouit, aut non omnia potest. Nõ sum enim auarus aut præceps circa filij laudes, vt plus audeã dicere filium posse quam patrem, & inter patrem & filium discretionem faciam potestatis. Sed fortasse dicetis: Non ita dixisse patrem, sed de patre filium nos fefelliisse. Iam ergo non solũ infirmitatis filium, sed etiam iam sacrilegij & mendacij coarguitis. Veruntamen si non creditis de patre filio, nec de se credatis. Si enim fallere nos voluit qui dixit dubitasse patrem, quia nesciret quod esset futurum: fallere ergo etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam de se nos voluit, quia futura nescire se dixit: multoq; tolerabilius ad pudorem, si ignorantiã ante prætendit quod de se fecit, quàm si contrario promissis lusus videatur effectu, quod de patre prædicauit. Sed neque fallitur pater, neque fallit filius, verum ea est in scripturis consuetudo diuinis, sicut & superiora & multa alia exempla testantur, vt de' dissimulet se scire quod nouit. Et in hoc ergo vnitas diuinitatis, & vnitas dispositionis in patre probatur & filio, si quẽ admodum deus pater cognita dissimulat, ita filius etiam in hoc imago dei, quæ sibi sunt nota dissimulet. Edoctum est igitur non ignorasse dei filium quæ futura sunt. Quod si fatentur, & ego vt iam respondeam: qua ratione neque angelos neque filium sed patrem scire memorauit, solennem ei' circa discipulos charitatẽ etiam in hoc loco & gratiam recognosco, quod ex frequentia ipsa debet omnibus esse iam cognitũ. Mauult enim dominus nimio in discipulos amore propensus, pendentibus his quæ cognitu inutilia iudicaret, videri ignorare quod nouerat, quàm negare. Plusq́ue amat nostram vtilitatem instruere, quàm suam potentiam demonstrare. Sunt tamen plerique non ita timidiores vt ego. Malo enim alta timere quàm sapere. Sunt tamen plerique eo freti quod scriptum est: Et Iesus proficiebat ętate & sapientia & gratia apud deum & homines, qui dicunt confidenter quod secundum diuinitatem quidem ea quæ futura sunt ignorare non potuit, sed secundum nostræ conditionis assumptionẽ ignorare se quasi filium hominis ante crucem dixit. Etenim cum filium dicit, non quasi de alio dicit. Nam ipse est & dominus noster dei filius, & filius virginis. Sed medio verbo nostrum informat affectum, vt quasi hominis filius secundum susceptionem nostræ imprudentiæ vel profectus non plene adhuc scisse omnia crederetur. Non est vestrum scire quæ futura sunt. Eadem igitur videtur ignorare conditione qua proficit. Nam quomodo secundum diuinitatem proficit in quo habitat plenitudo diuinitatis? Aut quid est quod nesciat dei filius, qui dicebat: Quid cogitatis mala in cordib' vestris? Quomodo nesciat de quo dicit scriptura: Iesus autem norat cogitationes eorum. Hæc tamen alij dicant. Ego autem vt ad superiora redeam, qui proposuerim scriptum quod pater dixit: Fortasse reuerebuntur filium meum: quod vtiq; ideo arbitror positum, vt quod de hominibus loquebatur pater, humano locutus videatur affectu: multomagis arbitror quod filius qui cum hominibus conuersatus est, & hominem egit & carnem suscepit, nostrũ assumpsit affectum, vt nostra ignoratione nescire se diceret, non quod aliquid ipse nesciret. Nam & si homo in veritate sui corporis videbatur, erat tamen vita, erat lux, & virtus exibat de eo, quæ vulnera sauciorum, maiestatis suæ autoritate sanabat: Aduertitis ergo quæstionem nobis esse sublatam, Cum & filij dictum ad susceptionem integræ conditionis referatur humanæ, Et de patre ideo scriptum sit, vt vel sic calumniari filio desinatis. Nihil ergo fuit quod ignorauerit dei filius. Nihil enim fuit quod ignorauerit pater. Quod si nihil & filius ignorauit, vt iam concludamus, dicant in quo eum minorem velint videri? Si minorem genera uit deus filium, minus contulit. Si minus contulit, aut minus voluit, aut minus potuit. Sed nec infirmus, nec inuidus pater, quia nec voluntas ante filium nec potestas. In quo enim minor, qui omnia habet quæ pater habet? Nam & omnia à patre iure generationis accepit, & totum patrẽ gloria suæ maiestatis expressit. Scriptũ est inquiunt: Quoniã pater maior me est, Sed scriptũ est: Nõ rapinã arbitrat' est se esse ęqualẽ deo. Scriptũ est, quod propterea volebant illum Iudæi occidere, quia filium se dicebat dei, æqualem se faciens deo. Scriptum est: Ego & pater vnum sumus. Vnum legũt, multa non legunt. Nunquid ergo & minor & æqualis per naturam eandem potest esse? Sed aliud ad diuinitatem refertur, aliud ad carnem. Minorem dicunt: Quæro, quis mensus sit, quis tam exaltati cordis, qui velut ante tribunal suum patrem deum & filium constituat vt de prælatione diiudicet? Non est exaltatum cor meum, neque inuanum elati sunt oculi mei, Dauid dicit. Rex Dauid exaltare cor metuit in reb' humanis, nos exaltamus aduersus diuina secreta? Quis igitur iudicat de dei filio? Throni, dominationes, angeli, potestates? sed famulantur & seruiunt. Archangeli? sed ministrant. Cherubin & Seraphin? sed laudant. Quis igitur iudicat de dei filio, cum legeris quod ipse pater nouerit filium, non iudicet? Nemo enim nouit filium nisi pater. Nouit inquit, non iudicat. Aliud est nosse, aliud iudicare. Habet pater in se scientiam, filius supra se non habet potestatem. Et rursus: Nemo nouit patrem nisi filius, & ipse nouit sicut eũ pater nouit. Sed dicis quod minorem se dixit, dixit & lapidẽ. Plus dicis & impiè calumniaris, min' dico & pie astruo. Minorem dicis & supra angelos confiteris. Ego minorem angelis dico, & nõ derogo, quia non diuinitatem arguo, sed misericordiam prædico.

Lucæ.2. Aſto.1. Coloſ.2. Matth.9. Lucæ.6. Lucæ.20. Ioan.14. Philipp.2. Ioan.5. Ioan.10. Pſalm.130. Matth.11.

De humili ac deuota authoris ad deum patrem conuersione rectæque fidei confessione, cum disertissima huius operis cõclusione, ad laudem & gloriam inæstimabilis, inenarrabilis, incircunscriptæ & immẽsæ ac sanctissimæ trinitatis, perfidissimorũmque Arrianorum cõfusionem & damnationem. Caput IX.

ADE te nunc omnipotens pater cũ lachrymis verba cõuerto. Ego te quidẽ inaccessibilem, incomprehensibilem, inæstimabilem prompte dixerim, sed filium tuum minorem nõ ausim dicere. Nam cum illum splendorem gloriæ & imaginem substantiæ tuæ legerim, vereor ne minorem imaginem tuæ dicendo substantię, minorem substantiam tuam dicere videar, cuius imago sit filius, cum plenitudo tuæ diuinitatis omnis in filio sit. Immensum te filiúmque tuum & spiritum sanctum, incircunscriptum, inęstimabilem, inenarrabilem legi libenter, credo libenter. Et ideo æstimare non possum, vt examinare possim. Esto tamen, spiritu ausúque temerario metiri te velim. Vnde quæso te metiar? Funiculũ agrimensorium vidit propheta quo metiebatur angelus Hierusalem. Metiebatur tamen angelus non Arrius. Metiebatur Hierusalem non deũ, & fortasse nec Hierusalem metiri poterat angelus, Vir enim erat. Denique sic habes: Et alleuaui oculos & vidi, & ecce vir & in manu eius funiculus agrimensorius. Vir erat quia typus suscipiendi corporis declarabatur. Vir erat ille de quo est dictum: Post me venit vir, cuius non sum digus soluere corrigiam calciamẽti eius. Ergo Iesus in typo Hierusalem metitur, non Arrius deum. Et sathanas trãsfigurat se in angelum lucis: Quid mirum si Arrius suum imitatur authorem, vt vsurpet illicita, licet quod pater suus Zabulus per semetipsum non fecit, intolerabiliore iste sacrilegio diuinorum sibi scientiam secretorum & supernę generationis arcana præsumat? Zabulus enim verum dei filium fatebatur, Arrius negat. Si ergo metiri te omnipotens pater non queo, possum ne sine sacrilegio de tuæ generationis disputare secreto? Possum ne dicere quod aliquid inter te & filium tuum plus minusúe sit, cum ipse qui natus est dixerit, Omnia quæ pater habet mea sunt? Quis me constituit iudicem aut diuisorẽ de rebus humanis? Hoc filius dicit, & nos inter patrem & filium diuisionem nobis & iudicium vindicamus? Bona pietas arbitros refugit etiam in diuisione patrimonij. Nos ergo erimus arbitri vt inter te & filium tuum increatæ maiestatem substantiæ diuidamus? Generatio inquit hæc, generatio nequam est: signum quærit & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Signum vtique datur nõ diuinitatis, sed incarnationis. Denique de incarnatione dicturus ait: Pete tibi signum. Et cum ille dixisset, Non petam neque tentabo dominum, responsum est: Ecce virgo in vtero. Ergo signum diuinitatis videre non possumus, mensuram quærimus? Væ misero mihi, impie discutere audemus, quem digne rogare non possumus. Videro tamen quid faciant Arriani. Ego te pater si maiorem omnibus dixero, iniurioſe te tuis operibus comparaui. Si maiorem filio, vt Arrius asserit, impie iudicaui: de te prius erit illa sententia. Nam neque vlla fieri potest nisi ex comparatione prælatio, neque præferri quisquam nisi de quo prius fuerit iudicatum. Iurare nobis per cœlum non licet, iudicare de Dei filio licet? Sed filio tuo soli iudicium de omnibus detulisti. Ioãnes carnẽ domini baptizare metuebat, Ioãnes prohibebat dicens: Ego à te debeo baptizari & tu venis ad me, & ego

Hebr.4. Ezech.40. Ioan.1. 2.Corin.11. Ioan.16. Lucæ.12. Lucæ.11. Eſaiæ.7. Iacobi.5. Matth.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ego Christum iudicio meo subdam? Moyses excusat, Petrus imperatum in ministerio declinat obsequium, Arrius scrutatur etiam alta dei? Sed non Arrius spiritus sanctus. Eccli.3. Sed Arrio & hominibus dictum est: Altiora te ne quęsieris. Exod.33. Psalm.98. Moyses vultum domini prohibetur videre, Arrius meruit videre secretum? Moyses & Aaron in sacerdotibus eius. Moyses qui cum domino apparet in gloria. Moyses ergo illa posteriora tantummodo dei in typo vidit, Arrius totũ Exod.33. deum facie ad faciem comprehendit? Sed nemo, inquit, videre potest faciem meam & viuit. Paulus etiam de inferioribus dicit: Ex parte cognoscimus & ex parte prophetamꝰ. 1.Corin.13. Arrius dicit: Ex toto deum non ex parte cognoui. Inferior ergo Paulus quàm Arrius? Et vas electionis ex parte scit, 2.Corin.12. vas perditionis totum scit? Scio, inquit, hominẽ siue in corpore siue extra corpus nescio, deus scit, qui raptus est in paradisum, & audiuit ineffabilia. Paulus raptus vsque ad tertium cœlum, seipsum nescivit: Arrius in stercore volutatus, deum sciuit? Paulus dicit de seipso, deus scit. Arrius de deo dicit, Ego noui. Sed non Arrius raptus in cœlum, quãuis eum secutus sit qui iactatione damnabili diuina præsumeret dicẽs: Ponam thronum meum super nubes, & ero si- B Esaiæ.14. milis altissimo. Sicut enim ille dixit: Ero similis altissimo, sic & Arrius altissimum dei filium similem sui vult videri, quem non in diuinitatis æternæ maiestate veneratur, sed ex carnis infirmitate metitur.

FINIS.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS IN LIBRVM *primum de spiritu sancto ad Gratianum Augustum* Prologus.

Iudicum.6. Ieroboal cũ sub arbore, vt legimꝰ, quercu, tritici messem virga cæderet, accepit oracul̃um, vt à potestate alienigenarum in libertatem dei populũ vindicaret. Nec mirum si est electus ad gratiam, cum sub vmbra iam tum sacrę crucis & venerabilis sapientiæ prædestinato incarnationis futuræ mysterio constitutus, feracis segetis sensibilia de latibulis frumenta produceret, electionémque sanctorum à C purgamentis inanis paleæ sequestraret, qui tanquam virga veritatis exerciti, superflua veteris hominis cum eius actibus deponentes, quasi in torculari ita in ecclesia congregãtur. Ecclesia enim torcular est fontis æterni, in qua cœlestis vitis fructus exundat. Quo motus oraculo Gedeõ, cum audisset quod deficientibus licet populorum milibus, in vno viro dominus plebem suam ab hostibus liberaret, obtulit hœdum caprarum, cuius carnem secundum præceptum angeli & azyma supra petram posuit, & ea iure perfudit, quæ simul vt virgæ cacumine quã gerebat angelus dei contigit, de petra ignis erupit, atq; ita sacrificium quod offerebatur absumptum est. Quo indicio declaratum videtur quod petra illa typum habuerit corporis Christi, quia scriptum est: 1.Corin.10. Bibebant de consequenti eos petra, petra autem erat Christus. Quod vtique non ad diuinitatem eius sed ad carnem relatum est, quę sitientium corda populorum perenni riuo sui sanguinis inundauit. Iã tunc igitur in mysterio declaratum est, quia dominus Iesus in carne sua totius mundi peccata crucifixus aboleret. Nec solum delicta factorũ, sed etiam cupiditates animorum. Caro enim hœdi ad culpam fącti refertur, ius ad illecebras cupiditatum, sicut scriptũ est: Quia concupiuit populus cupiditatem pessimam, & dixerunt: Quis nos cibabit carne? Quod igitur extẽdit angelus virgam, & tetigit petram de qua ignis exiuit, ostendit quod caro domini spiritu repleta diuino, peccata omnia humanæ Lucæ.12. conditionis exureret. Vnde & dominus ait: Ignẽ veni mittere in terram. Aduertit igitur vir doctus & præsagus futuri superna mysteria, & ideo secũdum oracula occidit vitulum à patre suo idolis deputatum, & ipse septennem alium vitulũ immolauit deo. Quo facto manifestissime reuelauit post aduentum domini, omnia gentilitatis abolenda sacrificia, solúmque sacrificium deo dominicæ passionis pro redẽ ptione populi deferendum. Etenim vitulus ille erat in typo Christus, in quo septem spiritaliũ plenitudo virtutũ, sicut Ioan.1. Esaias dixit, habitabat. Hunc vitulum & Abraam obtulit, quando diem domini vidit, & gauisus est. Hic est qui nunc in hœdi typo, nũc in ouis, nũc in vituli offerebatur. Hœdi, quod sacrificium pro delictis sit: ouis, quod voluntaria hostia: vituli, quod immaculata sit victima. Pręuidit ergo mysterium sanctus Gedeon. Deniq; trecentos elegit ad pręliũ, vt ostenderet non in numero multitudinis, sed in sacramẽto crucis mundum ab incursu grauiorum hostium liberandum. Et tamẽ licet fortis & fidus, pleniora adhuc de domi- Iudi.6. no futuræ victoriæ documẽta quærebat, dicens: Si saluas in manu mea Israël, quẽadmodũ locutus es domine, Ecce ego pono lanæ vellus in area: & si ros factus fuerit super vellus, & super omnem terram siccitas, cognoscam quia in manu mea secundum promissa tua populum liberabis. Et ita factũ est. Sed adiecit postea vt rursum ros proflueret super totã terram, & siccitas esset in vellere. Querit fortasse aliquis vtrum nam quasi incredulus esse videatur, qui frequentibus informatus indiciis adhuc plura poscebat. Sed quemadmodum poterat videri quasi ambiguus incertúsq; tentasse, qui mysteria loquebatur? Nõ ergo ille ambiguus, sed prouidus ne nos ambigeremus. Nam quomodo ille ambiguus, cuius precatio habebat effectũ? Vnde autẽ securus adorsus esset prælium, nisi intellexisset oraculum? Ros enim in vellere, fides erat in Iudæa, quia sicut ros dei verba descendũt. Ergo quãdo totus orbis infructuoso æstu gentilis superstitionis arebat, tunc erat ros ille cœlestis visitationis in vellere. Postea vero quàm oues quę perierunt domus Israël. (vnde Matthæ. puto figuram Iudaici velleris adumbratam.) Oues inquam illæ fontem aquę viuæ negarunt, ros fidei humentis exaruit in pectoribus Iudæorum, meatúsq; suos fons ille diuinus in corda gentium deriuauit. Inde est quod nunc fidei rore totus orbis humescit. At vero Iudæi prophetas suos & consiliarios perdiderunt. Nec mirum si perfidiæ subeant siccitatem, quos dominus deus prophetici imbris vbertate priuauit, dicens: Mandabo nubibus meis ne pluant super vineã Esaiæ.5. istam. Est enim propheticæ nubis pluuia salutaris, sicut & Dauid dixit: Descendit sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram. Hanc nobis scripturæ diuinæ Psalm.71. totius mundiꝰ pluuiam pollicebãtur, quæ rigaret orbem sub domini salutaris aduentu spiritus rore diuini. Venit ergo iã dominus, venit & pluuia, venit dominus stillicidia secum cœlestia deferens: & ideo iam nos bibimus qui ante sitiebamus, & diuinum illum spiritum hausto interiore potamus. Hoc ergo prævidit sanctus Gedeon, quia verum & spiritalem rorem etiam gẽtes nationésque erant fidei perceptione bibiturę, & ideo diligentius explorauit. Est enim necessaria cautela sanctorum. Siquidem etiã Iesus Naue cum vi- Iosue.5. disset ducem militię cœlestis, interrogauit: Noster es an aduersariorum? ne forte aliquibus aduersarij præstigiis falleretur. Non tamen ociose vellus non in campo posuit vel in prato, sed posuit in area vbi messis est tritici. Messis enim multa, operarij autem pauci. Eo quod per fidem domini fu- Lucæ.10. tura esset messis fœcunda virtutũ. Nec illud ociosum quod exiccauit vellus Iudaicum, & rorem eius misit in peluem vt repleretur aqua, non tamẽ ipse eo rore pedes lauit. Alij debebatur tanti prærogatiua mysterij, expectabatur ille qui sordes omnium solus posset abluere. Non erat tantus Ge- D deon, qui hoc sibi mysteriũ vindicaret. Non enim Gedeõ, sed filius hominis venit non ministrari sed ministrare. Itaque cognoscamus in quo hæc mysteria videantur esse com- Matth.11. pleta. Non in sancto Hieroboal. Adhuc enim erãt illa principia. Ideo gentes victæ, quia siccitas erat adhuc in gẽtibus. Ideo Israel vicit, quia ros tunc manebat in vellere. Veniamus ad euangelium. Inuenio dominum spoliantem se vesti- Ioan.13. menta, & præcingentem se linteo, mittentem aquam in peluem, lauantem pedes discipulorum. Hæc erat aqua, ros ille cœlestis, hoc prophetabatur quod illo rore cœlesti discipulorum suorum dominus Iesus pedes lauaret. Et nunc extendãtur pedes animorum nostrorum, vult dominus Iesus & nostros lauare pedes. Nõ enim Petro soli, sed vnicuique dicit fideli: Nisi lauero tibi pedes, non habebis mecum partem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

partem. Veni ergo domine Iesu, exue te vestimẽta quæ ꝓ- A
pter me indu:sti:esto nudus, vt nos misericordia tua vesti-
as. Præcinge te propter nos linteo, vt nos tui muneris im-
mortalitate præcingas. Mitte aquã in peluem, laua non solũ
pedes, sed etiam caput. Nec solum corporis nostri, sed etiã
mentis vsdugia volo exuere, omnes nostræ sordes fragili-
Cantic 5. tatis, vt & ego dicã: Nocte exui tunicam meam, quomodo
induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?
Quanta ista maiestas est? Quasi minister pedes famulorum
tuorum lauas, quasi deus rorem mittis è cœlo. Nec solũ pe-
des lauas, sed etiam vt tecũ recumbamus inuitas, & exẽplo
Ioan.13. nos tuæ dignationis hortaris, dicens: Vocatis me dominum
& magistrum, & bene facitis, sum enim. Si ergo ego laui pe-
des vestros dominus & magister, & vos inuicem lauate pe
des vestros. Volo ergo & ego pedes lauare fratrũ meorum,
volo domini implere mandatum. Voluit me non verecun-
dari, non dedignari quod ipse prius fecit. Bonum mysteriũ
humilitatis, quia dum alienas sordes lauo, meas abluo. Sed
non hoc omnes haurire poterant mysterium. Lauare voluit
quidem & Abraham pedes, sed hospitalitatis affectu. Vole-
bat & Gedeõ lauare pedes ãgelo, domini qui apparuit sibi, B
sed volebat vni, volebat quasi is qui deferret obsequiũ, nõ
qui donaret consortium. Hoc mysterium magnũ est, quod
nemo cognouit. Deniq; Petro dixit: Quod ego facio tu ne-
scis, cognosces postea. Hoc inquam diuinum mysteriũ est,
quod etiã qui lauerunt requirunt. Non est ergo simplex a-
qua cœlestis mysterij, per quã consequimur vt partem cũ
Christo habere mereamur. Est & quædã aqua quam mitta-
mus in peluim animæ nostræ, aqua de vellere in libro Iudi-
cum, aqua de libro psalmorũ. Aqua est ros cœlestis oraculi.
Veniat igitur domine Iesu hæc aqua in meã animã, in meã
carnem, vt huius humore pluuiæ nostrarũ conualles men-
tium atq; intimi cordis arua virideſcant. Veniant in me stil
licidia tua, gratiã immortalitatémq; rorantia. Dilue gressus
mentis meæ, ne iterum peccem. Ablue animi mei calcaneũ,
vt possim abolere maledictũ, ne morsum serpentis interio-
re pede sentiam, sed sicut ipse iussisti sequentibus te, vt ser-
pentes & scorpiones illæso possim calcare vestigio. Rede-
misti mundum, redime vnius animam peccatoris. Hæc est
specialis tuæ prærogatiua pietatis, qua totum mundũ in sin C
gulis redemisti. Helias ad vnam missus est viduã, Helisæus
mundauit vnũ, tu nobis domine Iesu hodie mille mũdasti.
Quantos in vrbe Roma, quantos Alexandriæ, quãtos An-
tiochiæ, quantos etiã Constantinopoli. Nam etiã Constan-
tinopolis iam dei verbum recepit, & euidentia meruit tui
documenta iudicij. Etenim quãdiu venena Arrianorũ suis
fouebat inclusa viscеribus, bellis finitimis inquieta, murus
armis circumsonabat hostilibus. Postea vero ꝙ fidei exules
abdicauit, hostem ipsum iudicem regum, quẽ semper tre-
mere consueuerat, deditũ vidit, supplicem recepit, moriẽ-
tem obruit, sepultum possidet. Quantos ergo & Constanti-
nopoli, quantos postremo toto hodie in orbe mundasti? Nõ
mũdauit Damasus, non mundauit Petrus, nõ mundauit Am
brosius, nõ mũdauit Gregorius. Nostra enĩ seruitia, sed tua
sunt sacramẽta. Neq; enim humanę opis est diuina cõferre,
Iohel.2. tuum domine munus & patris est, qui locutus est per pro-
phetas dicens: Effundam de spiritu meo super omnem car-
nem, & prophetabunt filij & filiæ eorum. Hic est in typo
ros ille cœlestis. Hæc pluuia voluntaria sicut legimus: Plu- D
Psalm.67. uiam voluntariam segregans deus hæreditati suæ.

CAPITA PRIMI LIBRI DE SPIRI-
TV SANCTO.

Non esse inter creaturas spiritum sanctũ, nec inter omnia,
sed super omnia. Cap. I.
Non posse ad spiritum deriuari dei, quia scriptũ est de dei
filio: Omnia per ipsum facta sunt, quia spiritus dei super
omnia, non inter omnia est. Cap. II.
Non videri spiritum dei à patris & filij maiestate secerni,
quia scriptum est: Nobis autem vnus deus pater ex quo
omnia, & nos in ipsum: & vnus dñs Iesus per quẽ omnia,
de spũ autẽ nihil dixit. plerisque locis & de spiritu dixit
scriptura & filio, & de deo patre eo loco nihil dixit, aut
de deo patre dixit & spũ, & de filio nihil dixit. Cap. III.
Quoniam ipse est spiritus sanctus, qui est spiritus dei, & spi
ritus Christi. Ipse est spiritus patris, ipse paracletus, ipse
spiritus veritatis, ipse spiritus vitæ. Cap. IIII.
Quia sicut pater sanctus, ita filius, ita & spiritus dicitur san-
ctus. Cap. V.
Quia in spiritu signamur. Cap. VI.
Quia replet omnia spiritus dei. Cap. VII.
Quia sempiternus dei filius. Cap. VIII.
Quia spiritus peccata condonat. Cap. IX.
Non de loco ad locum transire spiritum dei, de quo scriptũ
est: Qui à patre procedit, & de quo dicit filius dei: Quẽ
ego mittam vobis. Cap. X.
Quia vna pax, vna gratia patris & filij & spũs sãcti. Cap. XI.
Quia vna charitas patris & filij & spirit' sancti, & operatio
trinitatis, vt passionem corporis dominus Iesus subiret.
Cap. XII.
Quia vna cõmunicatio patris & filij & spũs sãcti. Cap. XIII.
Quia vnũ nomẽ patris & filij & spiritus sancti. Cap. XIIII.
Quia & filius paracletus dicitur sicut & spiritus, & quia be
neficij & gratiæ hoc nomen non iniuriæ est. Cap. XV.
Quia sicut pater lumen, ita & filius lumen, & spiritus lumen
est. Et sicut patrem ignẽ legimus, ita & filium & spiritũ
sanctum. Cap. XVI.
Quia lumẽ vult' dei spiritus, & spiritus lumẽ. Cap. XVII.
Quia sicut pater vita, & filius vita, & spiritus sanctus vita.
Cap. XVIII.
Quia sicut pater fons vitæ est, ita etiam filius ita & spiritus
sanctus. Cap. XIX.
Quia sicut pater flumẽ, ita & filius, & spũs sanct'. Cap. XX.

FINIS.

Diui Ambrosij

EPISCOPI MEDIOLANEN:

de spiritu sancto ad Gratianum Augustum Liber primus.

Non esse inter creaturas spiritum sanctũ, nec inter omnia, sed super omnia. Cap. I.

NOn enim spiritus sanctus aut potestati alienæ est subiect' aut iuri, sed suæ libertatis arbiter, omnia ꝓ authoritate ꝓpriæ volũtatis, diuidẽs, sicut legim', singulis ꝓut vult. Nõ 1.Cor.12.
ergo inter omnia, sed super omnia spiritus sanct' est. Iã enĩ de eo, quoniã ita plene de dei filio, clemẽtissime Imperator, instructus es vt ipse iã doceas: cupientẽte & exigẽtẽ audire aliquid expressius, nõ morabor, Prę̃sertim cũ ita te assertione istiusmodi testificat'sis ꝓxime delectatũ, vt basilicã ecclesiæ sine vllo monitore præceperis reformari. Fidei itaq; tuæ gratiã, nostræ prę̃miũ iã tenem'. Neq; enĩ aliud possum' dicere, nisi sancti spiritus hãc fuisse gratiã, quod ignorãtibus omnib' subito basilicã reddidisti. Spiritus inquã sancti hoc munus, hoc opus est, qui à nobis quidẽ tunc prædicabatur, sed in te operabatur. Nec superioris tẽporis dãna deploro, quãdo quidẽ sequestratio illa basilicæ cuiusdã fœnoris traxit vsuras. Etenim basilicã sequestrasti, vt fidẽ probares. Impleuit igitur propositũ suũ pietas tua, quæ sic sequestrauerat vt ꝓbaret. sic probauit, vt redderet. Nec fructũ amisi, sed iudicium teneo, patuitq; omnibus in quadã facti discretione, discretam tibi nunq̃ fuisse sententiã. Patuit inquã omnibus & tuũ non fuisse cũ sequestrares, & tuũ esse cũ redderes. Primũ igitur ab inferioribus inchoemus, vt quasi per gradus quosdã tractatus noster ascẽdat, quo facilius hi qui fidẽ non deferunt, vel ratione flectantur. Possunt enim dicere in principio: Nec nos dicimus seruire spiritum. Sed cum dicant seruire Christum, quomodo possunt negare de spiritu? Quod si secundum carnem in serui forma consentiunt Christũ fuisse, constat & conuenit. Ergo si secundũ diuinitatẽ suã Christus non seruit, non seruit etiam spiritus. Quod si non ser-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uit ſpiritus, omnia autem ſeruiunt, ſuper omnia igitur ſpiritus eſt, qui non ſeruit ſicut omnia. Non enim alienæ aut teſtati aut iuri ſubiectus eſt, ſed ſuę libertatis eſt arbiter. Siquidem omnia pro authoritate propriæ voluntatis, diuidõs
1. Corin. 12. ſicut ſcriptum eſt, ſingulis prout vult. Nunc idipſum quod diximus, teſtimoniis aſtruamus. Principium diſputationis eſt, quia ſeruiunt omnia. Seruire autem omnia liquet, quo-
Pſalm. 118. niam ſcriptum eſt: Vniuerſa ſeruiũt tibi. Dixit hoc ſpiritus per prophetam, non dixit ſeruimus ſed ſeruiũt tibi, vt crederes quod ipſe à ſeruitio ſit exceptus. Ergo cum vniuerſa ſeruiant, non ſeruiat ſpiritus, vtique inter vniuerſa non eſt ſpiritus ſanctus. Nam ſi inter omnia dicimus eſſe ſpiritum ſanctum, vtique cum legerimus, quia alta dei ſcrutatur ſpi-
1. Corin. 2. ritus, deum patrem eſſe ſuper omnia denegamus. Etenim cum ex deo ſpiritus ſit, & ſpiritus oris eius, quomodo poſſumus inter omnia dicere ſpiritum ſanctum, cum ſuper omnia deus ſit cuius eſt ſpiritus, plenæ vtiq; perfectæque virtutis? Ac ne apoſtolum arbitrentur erraſſe, accipiant quem fiduciæ huius ſit ſecutus authorem. Dominus enim in euan
Ioan. 15. gelio dixit: Cum venerit paracletus quem ego mittam vobis à patre meo ſpiritum veritatis qui à patre procedit, ille teſtimoniũ perhibebit de me. Ergo & à patre procedit ſpiritus ſanctus & teſtificatur de filio. Teſtificatur etiã de patre teſtis & fidelis & verus, quo nihil ad expreſſionem diuinæ maieſtatis eſt plenius, nihil ad vnitatem diuinæ poteſtatis euidentius, cum idem nouerit ſpiritus quod & filius, qui paternorum teſtis & conſors indiuiduus ſecretorũ eſt. Excluſit itaque à cognitione dei ſocietatem & multitudinem creaturæ, non excludendo autem ſpiritum ſanctum, oſtendit non eſſe ſocium creaturæ. Vnde & illud quod lectũ eſt
Ioan. 1. in Euangelio: Quia deũ nemo vidit vnquã, niſi vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit: ad exceptionem pertinet ſpiritus ſancti. Quomodo enim deũ non videt, qui ſcrutatur etiam alta dei? Quomodo deum non videt, qui cognouit quæ dei ſunt? Quomodo deum nõ videt, qui ex deo eſt? Ergo cum ita poſitum ſit, quia deũ nemo vidit vnquã, vidit autem ſpiritus, vtique exceptus eſt ſpiritus. Super omnia igitur eſt, qui eſt exceptus ex omnibus.

Non poſſe ad ſpiritum deriuari dei, quia ſcriptum eſt de dei filio. Omnia per ipſum facta ſunt, quia ſpiritus dei ſuper omnia, non inter omnia eſt. *Caput II.*

VIdetur ſancte Imperator plena ratio eſſe pietatis, ſed impiis non videtur. Denique quid moliantur aduerte. Solẽt enim dicere hæretici, ideo inter omnia ſpiritum ſanctum eſſe numerandum, quia ſcriptũ eſt de dei filio: Omnia per ipſum facta ſunt. Quàm
Ioan. 1. male confunditur actio * quæ non tenet veritatem, & præpoſtero ordine aſſertionis inuoluitur. Hoc enim tunc valeret, vt inter omnia dicerent eſſe ſpiritum ſanctum, ſi factum probarent. Namque omnia per filium ſcriptura dicit eſſe quæ facta ſunt. Cum autem factus nõ doceatur ſpiritus ſanctus, vtique nec inter omnia, probari poteſt, qui neque factus eſt ſicut omnia, nec creatus. Mihi igitur ad vtrumque hoc proficit teſtimonium, vt & ſuper omnia probetur eſſe qui factus non eſt: & quia ſuper omnia eſt, non videatur factus eſſe, nec inter ea quæ ſunt facta numerandus. Quod ſi quis, quia omnia facta per verbum euangeliſta poſuit, non excipit ſpiritum ſanctum, quanquam in Ioanne locutus ſpiritus dei, omnia per ipſum facta ſunt dixerit, non omnia facta ſumus. Cum vtique loqui in euangeliſtis ſpiritum
Mat. 10. dei ipſe dominus oſtenderit dicens: Non enim vos eſtis loquentes, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis: Tamen ſi quis, vt dixi, hoc loco nõ excipit ſpiritum ſanctum, ſed inter omnia numerat, nec ibi ergo excipit dei filium vbi
1. Corin. 8. apoſtolus dixit: Nobis tamen vnus deus pater, ex quo omnia, & nos in illum. Sed vt ſciat quia inter omnia non eſt filius, legat ſequentia. Nam cum dicit: Et vnus dominus Ieſus per quem omnia: ab omnibus vtique excepit dei filiũ, quia excepit & patrem. Eiuſdem autẽ impietatis eſt vel patri vel filio vel ſpiritui ſancto derogare. Non enim credit in patrẽ qui non credit in filium, nec credit in dei filium qui nõ credit in ſpiritũ, nec poteſt ſine regula veritatis fides ſtare. Nã qui negare cœperit vnitatem poteſtatis in patre & filio & ſpiritu ſancto, non poteſt vtique ibi vbi nulla diuiſio ſit, fidẽ probare diuiſam. Ergo quia pietatis vnitas eſt bene credere, etiam vnitas impietatis eſt male credere. Itaq; qui putant ſpiritum inter omnia debere numerari, quia omnia legunt facta per filiũ, etiã filiũ vtiq; inter omnia annumerãdũ putãt, quia legũt ex deo omnia. Conſequẽter autẽ nec patrẽ ſecernunt ab omnibus, qui à creaturis omnibus filiũ nõ ſecernunt, quoniã ſicut ex patre omnia, ita etiam per filium omnia. Hoc ipſum ſupra euidenter apoſtolus dixit, ne inter omnia poſuiſſe filium vel impiis videretur, qui audierãt dixiſſe filium: Pater quod dedit mihi maius omnibus eſt. Ioan. 10.

Non uideri ſpiritum dei à patris & filij maieſtate ſecerni, quia ſcriptum eſt: Nobis autem unus deus pater ex quo omnia, & nos in ipſum: & unus dominus Ieſus per quem omnia, de ſpiritu autem nihil dixit: pleriſque locis & de ſpiritu dixit ſcriptura & de filio & de deo patre eo loco nihil dixit, aut de deo patre dixit & ſpiritu, & de dei filio nihil dixit. *Caput III.*

SEd fortaſſe aliquis dicat, qua ratione cũ dixerit hic ex patre omnia, & per filium omnia, de ſpiritu ſancto tacuerit, & hinc cupiat præiudiciũ comparare. Quod ſi pergit malicioſe interpretari, quàm multis inueniet locis prædicatam ſancti ſpiritus poteſtatem, in quibus vel de patre vel de filio nihil ſcriptura expreſſerit, ſed intelligendum reliquerit. Nunquid ergo cũ gratia ſpiritus prædicatur, dei patris aut vnigeniti filij de-
Roma. 5. negatur? Non ita, quia ſicut pater in filio, & filius in patre, ita etiam diffuſa eſt charitas dei in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Et ſicut qui benedicitur in Chriſto, benedicitur in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, quia vnũ nomen eſt poteſtas vna: ita etiam vbi operatio aliqua diuina, aut patris, aut filij, aut ſpiritus deſignatur, non ſolum ad ſanctum ſpiritum, ſed etiã ad patrem refertur & filium, nec ſolum ad patrem ſed etiam ad filiũ re-
Acto. 8. Acto. 19. fertur & ſpiritum. Denique & æthiops eunuchus Candacis reginæ baptizatus in Chriſto, plenum myſterium conſecutus eſt. Et illi qui negauerũt ſe ſcire ſpiritum ſanctum, quãuis baptizatos ſe dicerẽt in Ioãnis baptiſmo, baptizati ſunt poſtea, quia Ioannes in remiſſionem peccatorum, in aduenientis Ieſu, non in ſuo baptizauit nomine. Et ideo ſpiritũ neſciebant, quia nec baptiſmũ in Chriſti nomine, ſicut Ioannes baptizare ſolebat, acceperant. Ioannes enim licet non baptizaret in ſpiritu, tamẽ & Chriſtũ prædicabat & ſpiritũ. Denique cum interrogaretur ne forte ipſe eſſet Chriſtus,
Matth. 3. reſpondit: Ego vos aqua baptizo, veniet autem fortior me, cuius non ſum dignus calciamenta portare, ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. Ergo iſti, quia nec in Chriſti nomine, nec cum fide ſpiritus ſancti baptizati fuerant, non potuerant accipere baptiſmatis ſacramẽtum. Baptizati ſunt itaq; in nomine Ieſu Chriſti, nec iteratũ eſt in his baptiſma ſed nouatum. Vnum enim baptiſma. Vbi autem non eſt plenum baptiſmatis ſacramentum, nec principium vel ſpecies aliqua baptiſmatis æſtimatur. Plenum autem eſt, ſi patrem & filium ſpiritúmq; fatearis. Si vnum neges, totum ſubrues. Et quemadmodum ſi vnum in ſermone comprehendẽdas, aut patrem, aut filium, aut ſpiritum ſanctum, ſide autem nec patrem nec filium nec ſpiritum abneges, plenũ eſt fidei ſacramentum: Ita etiam quamuis & patrem & filium & ſpiritum dicas, & aut patris aut filij aut ſpiritus ſancti minuas po-
Acto. 19. teſtatem, vacuum eſt omne myſterium. Denique & illi ipſi qui dixerãt: Nec ſi ſpiritus ſanctus ſit audiuimus, baptizati ſunt poſtea in nomine domini Ieſu Chriſti. Et hoc abũdauit ad gratiam, qui iam ſpiritum ſanctum Paulo prædicante cognouerant. Nec contrarium debet videri, quia quamuis etiam poſtea tacitum ſit de ſpiritu, tamen creditum eſt: & quod verbo tacitũ fuerat, expreſſum eſt fide. Cũ enim dicitur: In nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, per vnitatem nominis impletum myſterium eſt, nec à Chriſti baptiſmate ſpiritus ſeparatur, quia Ioannes in pœnitentiã baptizauit, Chriſtus in ſpiritũ. Nunc conſideremus vtrum quemadmodum in Chriſti nomine plenum eſſe legimus baptiſmatis ſacramentum, ita etiam ſancto tantum ſpiritu nuncupato, nihil deſit ad myſterij plenitudinem: & rationem

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem sequamur: quia qui vnum dixerit, trinitatem signauit. Si Christum, & dicas deum patrem à quo vnctus est filius, & ipsum qui vnctus est filium, & spiritum quo vnctus est designasti. Scriptum est enim: Hunc Iesum à Nazareth, quē vnxit deus spiritu sancto. Et si patrem dicas, & filium eius & spiritum oris eius pariter indicasti. Si tamen id etiā corde comprehendas. Et si spiritum dicas, & deum patrem à quo procedit spiritus, & filium, quia filij quoque est spiritus, nuncupasti. Vnde vt rationi copuletur authoritas, in spiritu quoque rectè baptizare nos posse scriptura indicat dicente domino: Vos autē baptizabimini in spiritu sancto. Et alibi apostolus ait: Omnes enim in ipso corpore in vno spiritu baptizati sumus. Vnum opus, quia vnum mysteriū. Vnum baptisma, quia mors vna pro mūdo. Vnitas ergo operationis, vnitas prædicationis, quæ non potest separari. Quod si hoc loco separatur spiritus ab operatione patris & filij, quia dictum est: Ex deo omnia, & per filiū omnia: ergo & ibi quia apostolus de Christo dixit: Qui est super omnia deus benedictus in secula, non solum eum creaturis omnibus, sed etiam patri (quod dictu nefas est) prætulit. Sed absit. Non enim inter omnia pater, non inter plebem quandam creaturarum suarum. Subter creatura omnis, supra diuinitas patris & filij & spiritus sancti. Illa seruit, hæc regnat. Illa subiacet, ista dominatur. Illa opus, hæc author est operis. Illa adorat omnis, hęc adoratur ab omnibus. Denique de filio scriptum est: Et adorēt eum omnes angeli eius. Non habes, adoret spiritus sanctus. Et infra: Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede ad dexteram meā, donec ponam inimicos tuos scabellum pedū tuorum? Nōne omnes sunt, inquit, ministri spiritus in ministerium qui mittuntur? Cum dicit omnes, nunquid & spiritum sanctum comprehendit? Non vtique, quia angeli & cæteræ potestates in ministerium & obsequium dei filio vt seruiant destinantur. At vero spiritus sanctus, non minister, sed testis est filij. Quemadmodum de ipso filius dixit: Ille testimonium perhibet de me. Testis est ergo filij spiritus. Qui testis est nouit omnia. Sicut deus pater testis est. Sic enim habes in posterioribus, quia confirmata est salus nostra testificante deo signis quoque & prodigiis & variis virtutibus, & spiritus sancti diuisionibus. Qui diuidit, vtique supra omnia, nō inter omnia est. Diuidere enim operatoris gratia, non operis est materia. Si supra omnia filius, per quem initium salus nostra vt prædicaretur accepit: vtique & pater deus qui testificatur & asseuerat signis & prodigiis de salute nostra, exceptus à cunctis est. Similiter autem & spiritus qui diuisionibus suis nostræ testimonium fert saluti, non est in creaturarum plebe numerandus, sed cum patre æstimādus & filio, qui non per incisiones sui diuiditur ipse cum diuidit. Indiuiduus enim cū sit, nihil amittit cum omnibus largitur. Sicut & filius regnum patre accipiente nihil perdit, nec pater filio cum sua tradit, amittit. Nullum itaque damnum esse in diuisione gratiæ spiritalis, domino attestante cognouimus. Qui enim vbi vult spirat, vbiq; sine damno est. De quo infra dicemus plenius. Interim nunc quoniam propositum est ordine suo asserere, non esse inter omnia spiritum computandum, ipsum apostolum, de cuius verbis faciunt quæstionem, assertionis huius adhibeamus authorē. Quæ enim essent illa omnia, siue visibilia siue inuisibilia, ipse signauit dicens: Quoniam in ipso condita sunt omnia in cœlis & in terra. Vides omnia de his dicta quæ vel in cœlis sūt, vel in terra? Sunt enim in cœlis etiam inuisibilia quæ facta sunt. Tamen ne cui esset incognitum, addidit de quibus diceret: Siue sedes, inquit, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constāt. Nunquid ergo hic inter creaturas spiritum sanctum comprehendit? Aut cū dicit, ante omnes esse dei filium, nunquid ante patrem dixisse æstimandus est? Non vtique, nam sicut hic per filium dicit omnia creata esse, & in ipso omnia constare cœlestia, ita etiam in spiritu sancto vires habere vniuersa cœlestia dubitari non potest, quando lectum est: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Super omnia est igitur de quo est omnis cœlestium & terrestrium

Actu. 10.
Actu. 1.
1. Corin. 12.
Roma. 9.
Hebr. 1.
Ioan. 15.
Hebr. 2.
Ioan. 3.
Coloss. 1.
Ibidem.
Psalm. 32.

virtus. Qui igitur super omnia est, vtique non seruit: qui nō seruit liber est, qui liber est habet iura dominatus. Hoc si à principio dicerem, negaretur. Sed quemadmodum illi minora negant ne maiora credantur, ita & nos minora præmittamus, vt aut perfidiam suam etiam in minoribus prodant: aut si vel minoribus consentiunt, maiora de minoribus colligamus. Arbitror, clementissime Imperator, plenissime confutatos eos qui audent inter omnia spiritum sanctum computare. Sed tamen vt sciant se non tantum apostolicis testimonii:, sed etiam dominicis perurgeri: quomodo audēt inter omnia numerare spiritum sanctum quando ipse dominus dixerit: Qui blasphemauerit in filium hominis, remittetur ei: qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum, nec hic nec in futurū remittetur ei. Quomodo igitur inter creaturas audet quisquam spiritum computare? Aut quis sic se obligat, vt si creaturæ derogauerit, non putet sibi hoc aliqua venia relaxandum? Nam si Iudæi, quia adorauerunt militiam cœli, diuino præsidio destituti sunt: qui autem adorat & confitetur spiritum sanctum acceptus est deo, qui non cōfitetur, sacrilegij reus sine venia damnatur, vtique hinc æstimari potest, non inter omnia sed super omnia esse spiritum sanctum, cuius iniuria æternis suppliciis expiatur. Cur autē dixerit dominus: Qui blasphemauerit in filium hominis remitteturei: qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum, nec hic nec in futurū remittetur ei, diligenter aduerte. Nūquid alia est offensa filij, alia spiritus sancti? Sicut enim vna diuinitas, sic vna iniuria. Sed si qui corporis specie decept' humani, remissius aliquid sentit de Christi carne quàm dignum est (Neq; enim vilis nobis debet videri, quæ aula virtutis fructus est virginis) habet culpam, non est tamen excluſus à venia, quam fide possit asciscere. Si qui vero sancti spiritus dignitatem, maiestatem & potestatem abneget sempiternam, & putet non in spiritu dei eiici dæmonia, sed in Beelzebub, non potest ibi exoratio esse veniæ, vbi sacrilegij plenitudo est: quia qui spiritū negauit, & deū patrē negauit & filium, quoniam idem est spiritus dei, qui spiritus Christi est. Vnum autem esse spiritum nemo dubitauerit, & si de vno deo plerique dubitauerint. Alium enim dixerunt plerique hæretici deum veteris, alium noui testamenti. Sed sicut vnus pater, qui & olim locutus est, vt legimus, patrib' in prophetis, & in nouissimis diebus nobis locutus est in filio: & sicut vnus filius qui iuxta veteris seriem testamenti ab Adam offensus, ab Abrahā visus, à Iacob adoratus est, ita etiam spiritus sanctus vnus est, qui efferbuit in prophetii, insufflatus est apostolis, copulatus est patri & filio in baptismatis sacramento. De ipso enim dicit Dauid: Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me. De ipso etiam alibi dixit: Quò ibo à spiritu tuo?

Matth. 12.
Lucæ. 12.
Lucæ. 11.
Hebr. 1.
Psalm. 50.
Psalm. 138.

Quoniam ipse est spiritus sanctus, qui est spiritus dei & spiritus Christi, ipse paracletus, ipse spiritus veritatis, ipse spiritus vitæ. *Caput IIII.*

NT scias quia idem spiritus dei est, qui est spiritus sanctus, sicut & in Apostolo legimus: Nemo in spiritu dei loquens dicit anathema Iesu. Et nemo dicit dominum Iesum nisi in spiritu sancto. Ipsum apostolus spiritum dei dixit. Ipsum etiam spiritū Christi appellauit, sicut habes: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen spiritus dei habitat in vobis. Si quis autem spiritū Christi nō habet, hic nō est eius. Et infra: Quod si spirit' eius qui suscitauit Iesū à mortuis habitat, in vobis. Ipse est ergo spiritus dei qui spiritus Christi. Ipse est spiritus vitæ, sicut ait apostolus: Lex enī spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Quem ergo spiritū vitæ Apostolus dixit, ipsum dominus in euāgelio paracletum nominat, ipsum spiritum veritatis, sicut habes: Et rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis vt vobiscum sit in æternum spiritum veritatis, quem hic mundus non potest accipere, quia non vidit eum nec cognoscit eum. Habes ergo & paracletum spiritum, eundem & spiritum veritatis, & spiritum inuisibilem designatum. Quomodo igitur secundum diuinitatem quidam filiū visibilem putant, cum etiam spiritum mundus videre non possit? Accipe nūc eiusdem voce domini quod ipse sit spiritus

1. Corin. 12.
Roma. 8.
Ibidem.
Ioan. 14.

ſanctus,qui & ſpiritus veritatis.Habes enim in vltimo libri huius:Accipite ſpiritum ſanctum.Ipſum quoque eſſe ſpiritum ſanctum qui eſt ſpiritus domini Petrus docet dicens: Anania quid tibi viſum eſt mentiri ſpiritui ſancto ? Et ſtatim ad vxorem Ananiæ idem ait: Quid vobis viſum eſt tentare ſpiritum domini ? Cum dicit, vobis, oſtendit de eo dictum ſpiritu de quo Ananiæ dixerat. Ipſe eſt ergo ſpiritus domini, qui ſpiritus ſanctus. Ipſum etiam ſpiritum ſanctum qui ſpiritus patris eſt, declarauit dominus dicens ſecundum Matthæum in perſecutione non eſſe cogitandum quid loquamur. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Idem autem ſecũdum Lucam ait: Nolite ſolliciti eſſe qualiter reſpondeatis aut dicatis,Spiritus enim ſanctus dei docebit vos in ipſa hora quæ oporteat dicere. Ergo quamuis multi dicantur ſpiritus, quia lectum eſt:Qui facit angelos ſuos ſpiritus, Vnus tamen eſt dei ſpiritus.Ipſum igitur vnum ſpiritum & apoſtoli & prophetæ ſunt conſecuti.Sicut etiam vas electionis, doctor gentium dicit:quia vnum ſpiritum potauimus,quaſi eum qui non queat ſcindi,ſed infundatur animis,& ſenſibus illabatur,vt ſecularis ſitis reſtinguat ardorem. Non ergo ſanctus ſpiritus de ſubſtantia corporaliũ, hic enim corporalibus incorpoream infundit gratiam: ſed nec de ſubſtãtia inuiſibilium creaturarum eſt:nam & illæ ſanctificationẽ huius accipiunt,& per hunc reliquis mundi operibus antecellũt,ſiue angelos dicas ſiue dominationes ſiue poteſtates, omnis creatura expectat ſancti ſpiritus gratiam. Sicut enim nos per ſpiritum liberi, quia miſit deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra clamantem,abba pater,itaque iam non eſt ſeruus ſed filius: ita etiam omnis creatura reuelationem filiorum dei expectat, quos vtique ſancti ſpiritus gratia filios dei fecit.Ergo & creatura ipſa ſpiritalis gratiæ reuelatione mutatur,& liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem glorię filiorum dei.Omnis ergo creatura mutabilis,nõ ſolum ea quæ iam peccato aliquo aut elementorum conditione mutata eſt, verum etiam quæ corruptelæ poteſt eſſe obnoxia vitio naturæ, etſi nondum eſt ſtudio diſciplinæ. Nam vt in ſuperioribus libris docuimus,& angelorum naturã liquet potuiſſe mutari. Vtique æſtimare conuenit quia qualis vnius natura,talis & cæterorũ. Mutabilis ergo & reliquorum natura,ſed melior diſciplina.

Ioan.20. Acto.5. Matth.10. Lucæ.12. Pſalm.103. Gala.4. Gala.4.

Quod ſicut pater ſanctus, ita filius,ita & ſpiritus dicitur ſanctus. *Caput V.*

ERgo omnis mutabilis creatura, ſed non mutabilis ſpiritus ſanctus.Neque enim aliquo vitio mutari poteſt,qui omniũ abolet vitia,peccata condonat. Quomodo ergo mutabilis qui ſanctificando alios mutat ad gratiam, non ipſe mutatur? Quomodo mutabilis, qui bonus ſemper eſt?Neque enim vnquam malus ſpiritus ſanctus, per quem nobis quæ bona ſunt miniſtrantur. Vnde & euangeliſtæ duo,in vno eodémque loco,diuerſis quidem inter ſe verbis ſed eadem deſignarunt. Habes enim in Matthæo: Si vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris,quantomagis pater veſter qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ſe? Secundum Lucam autem inuenies ita ſcriptum: Quantomagis pater veſter de cœlo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe ? Aduertimus ergo bonum eſſe ſpiritum ſanctum domini iudicio, euangeliſtarum teſtimonio, quando alius pro ſancto ſpiritu bona, alius pro bonis ſanctum ſpiritum nominauit.Si igitur quod bonum eſt, hoc eſt ſpiritus ſanctus, quomodo bonus non eſt ? Nec fallit, quod nonnulli codices habent etiam ſecundum Lucam:Quantomagis pater veſter de cœlo dabit bonum datum petẽtibus ſe? Hoc bonum datum gratia ſpiritalis eſt, quod dominus Ieſus effudit de cœlo poſtquàm patibulo crucis fixus triũphales reuehens euacuatæ mortis exuuias, victor mortis à mortuis reſurrexit. Sicut habes:Aſcẽdés in altũ captiuã duxit captiuitatẽ,dedit dona hominib⁹. Et bene ait data.Sicut enim filius datus,de quo ſcriptum eſt:Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis,data eſt & gratia ſpiritalis. Quid autẽ dubitem dicere quia datus eſt & ſpiritus ſanctus,cum ſcriptum ſit: Gratia dei effuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis? Quem vtique quoniã pectora recipere captiua non poterãt,prius dominus Ieſus captiuam duxit captiuitatem,vt liberis affectibus gratiæ diuinæ munus infunderet.Pulchre autem duxit captiuam captiuitatem.Chriſti enim victoria, victoria libertatis eſt, quæ omnes gratiæ vindicauit,nullum aſtrinxit iniuriæ.Ergo in omnium abſolutione,nemo captiuus eſt. Et quia dominicæ tempore paſſionis,ſola ſeriabatur iniuria quæ captiuos omnes amiſerat quos tenebat, in ſe recurrens captiua facta eſt ipſa captiuitas,iam non Belial addicta,ſed Chriſto, cui ſeruire libertas eſt. Qui enim in domino vocatus eſt ſeruus,libertus eſt domini.Sed vt ad propoſita reuertamur:Omnes, inquit,declinauerunt,ſimul inutiles facti ſunt,non eſt qui faciat bonum non eſt vſq; ad vnũ.Si excipiunt ſpiritũ ſanctũ, etiam ipſi eũ non eſſe inter omnia confitentur. Si non excipiũt,ergo & ipſum inter omnia declinaſſe fateãtur. Sed videamus vtrum bonitatẽ habeat, cũ fons ſit principiúmq; bonitatis.Nam ſicut pater bonitatẽ habet & filius habet, ita etiam bonitatẽ habet ſpiritus ſanctus. Quod etiã apoſtolus docuit dicẽs:Fructus autẽ ſpiritus,pax,charitas,gaudiũ, patientia,bonitas.Quis autẽ dubitat quod bonus ſit, cuius fructus eſt bonitas?Arbor enim bona bonos fructꝰ facit. Itaq; ſi bonus deus,quomodo non bonus qui oris eius eſt ſpiritꝰ, qui ſcrutatur etiã alta dei?An in alta dei contagio mali poſſit intrare? Vnde & illud intelligitur,quàm amẽtes ſint, qui bonum filium dei abnegant,cum bonum ſpiritum Chriſti negare non poſſint.De quo ait dei filius:Propterea dixi,de meo accipiet.An non bonus ſpiritus qui bonos de peſſimis facit,peccatum abolet,malum delet,crimen excludit, bonũ munus infundit,de perſecutoribus apoſtolos facit, de peccatoribus ſacerdotes?Eratis,inquit,aliquando tenebræ,nũc autem lux in domino.Sed quid differimus eos?Nam ſi verba exigunt,cum facta non abnuant,accipiant bonum ſpiritum ſcriptum.Dixit enim Dauid: Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectã . Quid eſt enim ſpiritus, niſi plenus bonitatis?qui cũ ſit inacceſſibilis natura,receptabilis tamen propter bonitatem ſuam nobis eſt, complens virtute omnia,ſed qui ſolis participetur iuſtis,ſimplex ſubſtantia, opulens virtutibus,vnicuique præſens, diuidens de ſuo ſingulis,& vbique totus.Meritóque filius dixit:Ite baptizate gẽtes in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, nõ dedignatus ſpiritus ſanctã ſocietatem.Cur igitur quod dominus nõ dedignatus eſt in baptiſmatis ſacramento, moleſte ferunt aliqui filio vel patri ſpiritum noſtra deuotione coniungi?Bonus ergo ſpiritus.Bonus autẽ non quaſi acquirens,ſed quaſi impertiens bonus eſt.Non enim accipit à creaturis, ſed accipitur ſpiritus ſanctus,ſicut non ſanctificatur ſed ipſe ſanctificat.Creatura enim ſanctificatur. Sanctificat autem ſpiritus ſanctus,in quo licet verbi communio,diſcretio tamen naturæ eſt.Sãctus enim dicitur & homo qui accipit,& deus qui tribuit ſanctitatem,quia legimus: Eſtote ſancti, quoniã ego ſanctus ſum.Non ergo poteſt ſanctificatio & corruptela vnius eſſe naturæ.Et ideo non poteſt gratia ſancti ſpiritus & creatura vnius eſſe ſubſtantiæ.Itaque cum omnis inuiſibilis præter trinitatem reliqua natura, cuius rationabilem & incorpoream iure quidam ſubſtantiam putant, non impertiat ſpiritalem gratiã ſed acquirat, nec participet ſed aſſumat,ſeparanda vtique eſt à ſocietate ſpiritus ſancti cõmunitas creaturę.Credãt igitur,quia creatura nõ eſt ſpiritꝰ ſanctus,Aut ſi creaturã putãt,cur aſſociant patri?Si creaturam arbitrantur,cur filio dei iungũt ? Quod ſi à patre & filio non exiſtimant ſeparandum, non æſtiment creaturam, quia vbi vna ſanctificatio,vna natura eſt.

Matth.7. Lucæ.11. Pſalm.67. Eſaiæ.9. Leuit.19. 1.Corin.7. Pſalm.13. Gala.5. Matth.7. Ioan.16. Epheſ.5. Pſalm.142. Matth.28. 1.Ioan.5.

Quia in ſpiritu ſignamur. *Caput VI.*

SVnt tamẽ plerique qui eo quod in aqua baptizamur & ſpiritu, non putent aquæ & ſpiritus diſtare munera, & ideo non putant diſtare naturam. Nec aduertunt quia in illo aquarum ſepelimur elemẽto, vt renouati per ſpiritum reſurgamus. In aqua enim imago mortis,in ſpiritu pignus eſt vitę,vt per aquã moriatur corpus peccati, quæ quaſi quodam tumulo corpus includit, & per virtutem ſpiritus renouemur à morte peccati. Et ideo hi tres teſtes vnũ ſunt, ſicut Ioãnes dixit:Aqua, ſanguis & ſpiritus. Vnum in myſterio non in natura. Aqua igitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

igitur testis est sepulturæ, sanguis testis est mortis, spiritus testis est vitę. Si qua ergo in aqua gratia, non ex natura aquę sed ex præsentia est spirituſſancti. Nũquid in aqua viuimus sicut in spiritu? Nunquid in aqua signamur, sicut in spiritu? In ipso enī viuim', & ipse est pignus hæreditatis nostræ. Sicut & Apostolus scribens ad Ephesios ait: In quo credentes signati estis spiritu promissionis sancto. Sancto igitur spiritu signati sumus, non natura, sed à deo, quia scriptum est: Qui vnxit nos deus, & qui signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Signati ergo spiritu à deo sumus. Sicut enim in Christo morimur vt renascamur, ita etiam spiritu signamur vt splendorem atque imaginem eius & gratiam tenere possimus, quod est vtique spirituale signaculum. Nam & si specie signemur in corpore, veritate tamẽ in corde signamur: vt spirituſſanctus exprimat in nobis imaginis cœlestis effigiem. Quis igitur audeat dicere diſcretũ à deo patre & Christo esse spiritumſanctum, cum per ipsum ad imaginem & similitudinẽ dei esse mereamur, & per ipsum fiat, quemadmodum Petrus apostolus dixit, vt diuinæ simus consortes naturæ? In quo vtique non carnalis successionis hæreditas, sed adoptionis gratiæ spirituale commercium est. Atque vt sciamus cordis nostri magis hoc quàm corporis esse signaculum, docet propheta qui dicit: Signatum est in nobis lumen vultus tui domine, dediſti lætitiam in corde meo.

Ephe. 1.
2. Corin. 1.
1. Pet. 1.
Psalm. 4.

A
B

Quia replet omnia spiritus dei. Cap. VII.

VM igitur omnis creatura, certis naturę suę sit circũſcripta limitibus, siquidem & illa inuisibilia opera quæ non queunt locis & finibus comprehẽdi, subſtantiæ suæ tamen proprietate elauduntur: quomodo quis audeat creaturam appellare spiritũ sanctũ, qui non habeat circunſcriptam determinatámque virtutẽ? Quia & in omnibus & vbique semper est, quod vtique diuinitatis & dominationis est propriũ. Domini enim est terra, & plenitudo eius. Et ideo cum dominus seruulos suos apostolos deſtinaret: vt agnoſceremus aliud creaturam esse, aliud gratiam spiritalem: alios aliò deſtinabat, quia omnes simul vbique esse non poterant. Dedit autem omnibus spiritumſanctum, qui licet ſeparatis apostolis, sic inſeparabilis gratiæ munus inſunderet. Erant igitur diuerſæ perſonæ, ſed vnus in omnibus operationis effectus, quia vnus est spirituſſanctus, de quo ait: Accipietis virtutem veniẽte spirituſancto in vos, & eritis mihi teſtes in Hierusalem & in omni Iudæa & Samaria vsque in fines terræ. Incircunſcriptus igitur & infinitus spirituſſanctus, qui ſe diſcipulorum ſenſibus per ſeparatarum diuortia diſcreta regionũ ſemotóſq; fines totius orbis inſudit, quem nihil potest præterire vel fallere. Et ideo ſanctus ait: Quò ibo à spiritu tuo, aut quò à facie tua fugiã? De quo hoc angelo ſcriptura dicit? De qua dominatione? de qua poteſtate? Cuius inuenim' angeli virtutem per plurimos esse diffuſam? Angeli enim ad paucos mittebantur, spiritus autem ſanctus populis infundebatur. Quis igitur dubitet quin diuinum sit, quod infunditur ſimul pluribus nec videtur? Corporeum autẽ quod videtur à ſingulis & tenetur. Sed quemadmodum ſanctificans Apoſtolos spiritus nõ est humanæ conſors naturæ. Ita etiã ſanctificans angelos dominationes & poteſtates, non habet cõſortium creaturæ. Si qui autem putant non esse ſpiritalem in angelis ſanctitatem, ſed aliam quandam gratiam ſuę proprietate naturæ, hi inferiores profecto angelos hominibus iudicabunt. Cum enim & ipſi fateantur quod ſpiritui ſancto angelos conferre non audeant, nec poſſint negare quod hominibus infundatur spirituſſanctus. Sanctificatio enim ſpiritus, donum munusque diuinum sit. Inuenientur vtiq; homines qui meliorem ſanctificationem habent, angelis præferendi. Sed cum angeli hominibus in adiumenta deſcẽdant, intelligendum est quod creatura quidem ſuperior angelorum sit, quæ plus recipit gratiæ ſpiritalis, eiuſdem tamen & erga nos & illos munus authoris sit. Quanta autem gratia quæ præmiis angelorum etiam inferiorem creaturã humanæ conditionis exæquet? ſicut dominus ipſe promiſit dicens: Eritis ſicut angeli in cœlo. Nec difficile. Qui enim

Psalm. 23.
Psalm. 138.
Matth. 22.

C
D

illos angelos fecit in ſpiritu, homines quoq; per eandẽ gratiam ſimiles faciet angelorum. De qua autem creatura dici poteſt, quia repleuerit vniuerſa, quod ſcriptum est de ſpirituſancto: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnẽ? nõ de angelo dici poteſt. Deniq; Gabriel ipſe miſſus ad Mariam, Aue, inquit, gratia plena. Spiritalem vtiq; in ea declarans gratiam, quod in eam ſpirituſſanctus ſuperueniret, & plenum gratiæ vterum verbo esset habitura cœleſtis. Domini enim est omnia complere, qui dicit: Ego cœlum & terram cõpleo. Si ergo dominus est qui cœlum complet & terram, quis poteſt ſpiritum ſanctum iudicare dominationis & diuinæ poteſtatis exortem, qui repleuit orbẽ, & quod vltra totum orbem est repleuit Ieſum mũdi totius redemptorẽ? Scriptum est enim: Ieſus autem plenus ſpirituſancto regreſſus est ab Iordane. Quis igitur alius, niſi qui eiuſdem esset plenitudinis, complẽtem omnia poſſet implere? Sed ne hoc ſecundum carnem dictum obiiciant, quanquã plus vnus ille quàm omnes, de cuius carne exibat virtus, quę ſanaret omnes. Tamen ſicut dominus complet omnia: ita etiam de ſpiritu lectum est: Quoniam ſpiritus domini repleuit orbem terrarum. Habes etiam de omnibus qui conuenerãt cum apoſtoli: dictũ, quia repleti ſancto ſpiritu loquebantur verbum dei cum fiducia. Vides quia & plenitudinem & fiduciã dat ſpiritus ſanctus, cuius operationem archangelus nũciat Mariæ dicens: Spirituſſanctus ſuperueniet in te. Habes etiã in euangelio, quia angelus ſecundum tempus deſcendebat in natatoria, & mouebatur aqua, & qui prior deſcendiſſet in natatoria ſanus fiebat. Quid in hoc typo angelus, niſi deſcẽſionem ſanctiſpiritus nunciabat, quæ noſtris futura temporibus aquas ſacerdotalibus inuocata precibus conſecraret? Ille ergo angelus ſanctiſpiritus erat nuncius, eo quod per gratiam ſpiritalem medicina noſtris eſſet animi ac mentis languoribus deferẽda. Eoſdem ergo & ſpiritus habet, quos deus pater & Chriſt' miniſtros. Sic omnia replet, ſic omnia poſſidet, ſic omnia operatur in omnibus, quemadmodum & deus pater operatur & filius. Quid igitur ſancti ſpiritus operatione diuinius, cum etiam benedictionum ſuarũ præſulem ſpiritum, deus ipſe teſtetur dicens: Ponam ſpiritum meum ſupra ſemẽ tuum & benedictiones meas ſuper filios tuos? Nulla enim poteſt esse plena benedictio, niſi per infuſionem ſpirituſſancti. Vnde & apoſtolus nihil melius hoc nobis quod optaret inuenit, Sicut ipſe dixit: Nõ deficimus pro vobis orantes & obſecrantes, vt repleamini cognitione voluntatis eius, in omni ſapientia & intellectu ſpiritali ambulantes digne deo. Hanc igitur dei esse docuit voluntatẽ, vt magis in bonis operibus & ſermonibus & ſenſibus ambulantes repleamur volũtate dei, qui ponit in cordibus noſtris ſpiritumſanctum. Ergo ſi is qui habet ſpiritumſanctum, dei repletus est voluntate, vtiq; inter patrem & ſpiritum nulla diſtantia voluntatis est. Simul illud aduerte, quia deus dat ſpiritumſanctum. Non enim humanum hoc opus, neque ab homine datur, ſed inuocatus à ſacerdote, à deo traditur, in quo dei munus miniſteriũ ſacerdotis est. Nam ſi Paulus apoſtolus iudicauit, quod ipſe donare ſpiritum ſanctum ſua authoritate non poſſet, & intantum ſe huic officio imparem credidit, vt à deo nos ſpiritu optaret impleri, quis tãtus est qui huius traditionem muneris ſibi audeat arrogare? Itaque apoſtolus votum precatione detulit, nõ ius authoritate aliqua vindicauit. Impetrare optauit, non imperare præſumpſit. Petrus quoq; ait, quia non erat idoneus qui poſſet ſpiritum ſanctum vel cogere vel arcere. Sic enim dixit: Ergo ſi eandem gratiã conceſſit illis deus ſicut & nobis, ego quis eram qui poſſem prohibere deum? Sed fortaſſe apoſtolicis non moueantur exemplis, & ideo diuinis vtamur oraculis. Scriptum est enim: Iacob puer meus, ſuſcipiam eum. Iſrael dilectus meus, ſuſcepit eum anima mea, dedi ſpiritum meũ in ipſum. Dominus quoq; per Eſaiã dixit: Spiritus domini ſuper me propter quod vnxit me. Quis ergo audeat dicere creatã ſpiritus ſancti esse ſubſtantiam, qui cum illuxerit in cordibus noſtris, diuinæ cernimus pulchritudinem veritatis, & diſtantiã creaturæ diuinitatiſq; cognoſcimus, vt opus ſegregetur ab authore? Aut de qua creatura deus ita locut' est, quod aut dominationes aut poteſtates effũdat aut angelos?

Iobel. 2.
Luc. 1.
Hierem. 23.
Luc. 4.
Act. 4.
Luc. 1.
Ioan. 5.
Coloſſ. 1.
Act. 11.
Eſaiæ. 61.
Eſaiæ. 44.

Universidad de Deusto
Biblioteca

los? Sed de ſpiritu, inquit, meo effundam. Non ſpiritum ait, ſed de ſpiritu. Neque enim nos capere poſſumus plenitudinem ſpiritus ſancti, ſed tantum accipimus quantum de ſuo
Philip.2. arbiter noſtri pro ſua voluntate diuiſerit. Sicut enim dei filius non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, vt nos eum noſtris animis percipere poſſem⁹. Exinaniuit autē nō quod ipſe eſſet vacuus ſuæ plenitudinis, ſed quo mihi qui plenitudinem eius ſuſtinere nō poſſem, pro eo quod capere poſſem infunderetur. Ita etiam de ſpiritu ſancto pater ſe dicit effundere ſuper omnem carnem. Non enim totum effudit, ſed quod effudit, omnibus abundauit. Supra nos ergo effuſum eſt de ſpiritu. At vero ſupra dominum Ieſum cum in forma eſſet hominis, manebat ſpiritus, ſicut ſcriptum eſt: Super quem videris ſpiritum
Ioan.1. deſcendentem de cœlo & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Circa nos ex affluenti cōmodo liberalitas largiētis eſt, in illo totius manet in æternū ſpirit⁹ plenitudo. Quod igitur nobis ſatis eſſe iudicauit, effudit: B & quod effuſum eſt, non ſeparatum eſt nec inciſum ſecundum quod vnitatē habebat plenitudinis, quæ aciem noſtri cordis illuminet pro noſtræ poſſibilitate virtutis. Denique tantum capimus, quantum profectus noſtræ mentis acquirit. Inſeparabilis eſt enim plenitudo gratiæ ſpiritalis, ſed nobis pro noſtræ participatur facultate naturæ. Effudit ergo deus de ſpiritu. Effunditur etiam charitas dei per ſpiritum, quo loco vnitatem debemus agnoſcere operationis
Roma.5. & gratiæ. Sicut enim de ſpiritu ſancto deus effudit, ita etiam charitas dei effuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, vt intelligamus non eſſe opus ſanctum ſpiritum qui diuinæ arbiter & fons profluus charitatis eſt. Similiter autem vt credas id quod effunditur cum creaturis nō poſſe eſſe commune, ſed ſpeciale diuinitatis, etiam & filij nomen
Cantic.1. effunditur ſicut habes: Vnguentum effuſum eſt nomen tuum. Cuius virtute ſermonis, nihil poteſt eſſe præſtantius. Nam ſicut incluſum in vaſe aliquo vnguentum cohibet odorem ſuum, qui odor quamdiu vaſis illius anguſtiis co- C ërcetur, & ſi ad plures non poteſt peruenire, tamen vim ſuam ſeruat: cū vero de vaſe illo quo claudebatur vnguētum fuerit effuſum, longe latéque diffunditur. Ita & Chriſti nomen ante eius aduentum in Iſrael populo quaſi in va-
Pſalm.75. ſe aliquo Iudæorum mentibus claudebatur: Notus enim in Iudæa deus, in Iſrael magnum nomen eius. Hoc vtique nomen quod vaſa Iudæorum anguſtiis ſuis coërcitum continebant. Magnum quidem & tunc nomen, cum infirmorum atque paucorum hæreret anguſtiis, ſed magnitudinem ſui nondum per corda gentium & in fines totius orbis effuderat. Poſtea vero quàm per omnem mundum ſuo illuxit aduentu, per omnem vtique creaturam, diuinum illud ſuum nomen extendit, non repletum acceſſione aliqua, plenitudo enim neſcit augmentum, ſed replens vacua, vt eſſet admirabile nomen eius in vniuerſa terra. Huius igitur effuſio nominis, abundantem quandam exuberantiam gratiarum bonorúmque cœleſtium ſignificat largitatem. Ex abundanti enim ſuperfluit quicquid effunditur. Itaque ſicut creata non poteſt dici ſapientia quæ ex ore dei procedit, nec verbum quod eructuatur ex corde, nec virtus in qua plenitudo maieſtatis æternæ eſt: Ita etiam creatus non poteſt ſpiritus æſtimari qui ex ore dei funditur, cum ipſe deus tantam oſtenderit vnitatem, vt effundere ſe de ſpiritu ſuo dicat. Quo intelligamus, quia etiam dei patris eadem gratia ſit, quæ ſpiritus ſancti eſt, & quod ſine inciſione ac detrimento aliquo diuidatur mentibus ſingulorum. Quod ergo de ſpiritu effunditur, nec inciditur, nec partibus aliquib⁹ corporalibus comprehenditur aut ſecatur.

Quia ſempiternus dei ſpiritus. Caput VIII.

1.Ioan.3. QVomodo enim credibile eſt, quod ſpiritus ſectilibus aliquibus diuidatur? Dicit enim Ioānes de deo: Ex hoc cognoſcimus, quia manet in nobis de ſpiritu quem dedit nobis. Quod autē manet, ſemper vtiq; eſt nec mutatur. Ergo ſi mutationē nō habet, æternitatē habet. Et ideo ſpiritus ſanctus ſempiternus eſt, creatura autē obnoxia vitio, ideoq; mutabilis. Quod autem mutabile eſt, eſſe non poteſt ſempiternū: & ideo non poteſt ſpirit⁹ ſancti & creaturæ eſſe cōſortiū, quia ſempiternus eſt ſpiritus, creatura autē omnis in tempore eſt. Sempiternū autem ſpiritum, etiam apoſtolus oſtendit: Si enim ſanguis hir- Hebr.9.
corum & taurorum & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad carnem emundandā, quantomagis ſanguis Chriſti qui per ſpiritum ſempiternum ſe obtulit immaculatum deo? Pleriq; arbitrati ſunt vnguētum Chriſti eſſe ſpiritum ſanctum. Et bene vnguentum, quia oleum lætitiæ nūcupatum eſt, quo plurimarum redolente copula gratiarum, verū illum deus omnipotens pater vnxit principem ſacerdotū, qui non vt alij in typo vnctus ex lege, ſed & ſecundum legem vnctus in corpore, & in veritate ſupra legem virtute ſancti ſpiritus ex patre plenus eſt. Hoc eſt oleum lætitiæ, de Pſal.44.
quo dicit ꝓpheta: Vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Deniq; Petrus vnctum ſpiritu dicit Chriſtum, ſicut habes: Vos ſcitis quod factum eſt verbū per to- Actor.10.
totam Iudæam, incipiens à Galilæa poſt baptiſmū, quod prædicauit Ioannes Ieſum à Nazareth, quomodo vnxit eū deus ſpiritu ſancto. Oleum igitur lætitiæ ſpiritus ſanctus eſt. Et pulchre oleum lætitiæ dixit, ne creaturam putares. Olei enim huiuſmodi natura eſt, vt nequaquàm naturæ alterius humido miſceatur. Lætitia quoque non corpus vngit, ſed Pſalm.4.
intima cordis illuminat. Sicut propheta dixit: Dediſti lætitiam in corde meo, Ergo cum ludat operam qui oleum velit cum creatura humidiore confundere, quia cum olei leuior natura ſit cæteris, reſidentibus aliis eleuatū ſecernitur: quomodo putant iſti deterrimi caupones, oleum lætitiæ cū cæteris creaturis ſua poſſe fraude confundi, cum vtiq; non queāt incorporeis corporea, increatis creata miſceri? Et bene oleū lætitiæ dicitur quo vnctus eſt Chriſtus. Neq; enim viſitatum fuit ei oleum & commune quærendum, quo aut vulnera curantur, aut æſtus leuatur, cum fomentum vulnerum ſuorum ſalus mundana non quæreret, nec refectionē corporis fatigati virtus ſempiterna depoſceret. Nec mirū ſi habet oleum lætitiæ, qui facit exultare morituros, triſtitia mundum exuit, mœſtæ fœtorem mortis aboleuit. Et ideo 2.Corin.2.
apoſtolus ait: Chriſti enim bonus odor ſumus deo. Vtique de ſpiritalibus ſignificans ſe locutum. Sed & cum ipſe filius Luc.4.
dei dicit: Spiritus domini ſuper me propter quod vnxit me, ſpiritale ſignificat vnguētū. Ergo vnguētū Chriſti eſt ſpiritus. Aut ſi quia vnguentū exinanitū eſt nomen domini Ieſu Chriſti, ipſum intelligere volūt vnguēti expreſſū nomine, non ſpiritum Chriſti, vtique cum vnctum ſpiritu ſancto dominum Ieſum Petrus apoſtolus dixerit, liquet ſine dubio quod vnguentum dicatur & ſpiritus. Sed quid mirum cum & pater & filius ſpiritus eſſe dicatur? De quo quidem dicemus plenius, cum de vnitate nominis dicere cœperimus. Tamen quia hic quoq; incidit pulcherrimus locus, ne ſine corolario eum præterire videamur, accipiant quia & pater dicitur ſpiritus, ſicut in euāgelio dominus locutus eſt, quo- Ioan.4.
niam ſpiritus eſt deus: & Chriſtus ſpiritus dicitur, quia Hie- Thren.4.
remias dixit: Spiritus ante faciem noſtram Chriſtus dominus. Et pater ergo ſpiritus, & filius ſpiritus. Quod non eſt D creaturæ corpus, hoc ſpiritus eſt. Sed non confuſus cū patre & filio ſpiritus ſanctus, verum & à patre diſtinctus & filio. Non enim ſpiritus ſanctus eſt mortuus qui mori nō potuit, quia carnem non ſuſcepit, nec mortis capax eſſe potuit ſempiterna diuinitas, ſed mortuus ſecundum carnem Chriſtus. In eo vtique mortuus quod ſuſcepit ex virgine, non in eo quod habebat ex patre. In eo enim mortuus in quo crucifixus eſt Chriſtus. Spiritus autem ſanctus non potuit crucifigi, qui carnem & oſſa non habuit, ſed crucifixus eſt dei filiꝰ qui carnem & oſſa ſuſcepit, vt in illa cruce noſtræ carnis tētamenta morerentur. Suſcepit enim quod non erat, vt celaret quod erat. Celauit quod erat, vt tētaretur in eo, & redimeretur quod non erat, vt ad id quod erat, per id quod non erat nos vocaret. O diuinum crucis illius ſacramētum in qua hæret infirmitas, virtus libera eſt: affiguntur vitia, e- Pſalm.118.
riguntur trophæa. Vnde quidam ſanctus ait: Confige clauis à timore tuo carnes meas, non ferreis clauis, ſed timoris & fidei. Vehementior eſt enim virtutis ſtrictura quàm pœnę. Deniq; Petrus cum vſq; in atrium principis ſacerdotū dominū ſequeretur, quē nemo ligauerat, fides vinxerat, & quē fides

Universidad de Deusto
Biblioteca

fides vinxit, pœna nõ soluit. Rursus cũ ligaretur a Iudæis, A deuotio soluit, pœna nõ tenuit, quia non secessit à Christo. Ergo & tu crucifige peccatum, vt moriare peccato. Qui enim peccato moritur, deo viuit. Viuam' ei qui filio proprio non pepercit, vt in illius corpore nostras crucifigeret passiones. Pro nobis enim mortuus est Christus, vt nos in illius redituo corpore viueremus. Mortua est ergo in illo nõ vita nostra, sed culpa. Qui peccata, inquit, nostra pertulit corpore suo super lignum, vt à peccatis nostris separati cũ iustitia viuamus, cuius vulnere plagarum sanati sumus. Lignũ igitur illud crucis, velut quædam nostræ nauis salutis, vectura nostra, non pœna est. Alia enim salus non est nisi vectura salutis æternæ, dum mortem expetendo non sentio, dum pœnam contemnendo non patior, dum metum nescio negligendo. Quis est igitur, cuius vulnere plagarum sanati sumus, nisi Christ' dominus? De quo idẽ ꝓphetauit Esaias, quia plaga eius nostra medicina est. Et de quo Paulus apostolus in epistolis suis scripsit: Qui peccatum nõ cognouit, B sed pro nobis peccatum factus est. Hoc quippe diuinum in eo, quia caro peccatum non fecit, nec in eo susceptí corporis natura peccauit. Nam quid mirum si non peccauit sola diuinitas, cum peccandi incentiua non habeat? Si autem solus exors peccati deus, omnis vtique creatura per naturam sui, vt diximus, obnoxia potest esse peccato.

1.Petri.2.

2.Corin.5.

Quia spiritus peccata condonat. Cap. IX.

DE igitur quicunq; spiritus sancti diuinitatem negas. Spiritus autem obnoxius non potuit esse peccato, qui magis peccata condonat. Nũquid angelus donat? Nunquid archangelus? Nõ vtique. Sed donat solus pater, solus filius, solus spiritus sanctus. Nemo autem quod potest donare, non potest vitare. Sed fortasse dicit aliquis, quia & Seraphim dixit Esaiæ: Ecce tetigit hoc labia tua, & abstulit iniquitates tuas, & peccata tua circumpurgauit. Abstulit, inquit, & circumpurgauit. Non ego abstuli, sed ignis ille de altari dei, hoc est gratia spiritalis. Quid enĩ aliud pie intelligere possum' in altari dei esse, nisi spirit' gratiã? Non vtique lignũ syluarũ, nec suliginem atque carbonem. Aut quid tam pium quàm vt secundum mysterium intelligamus, quia reuelabatur in ore Esaiæ, omnes homines per passionem Christi esse purgãdos? Quia velut carbo secundum carnem exussit nostra peccata, sicut in Zacharia habes. Nonne hic ticio eiectus ab igni? Et ille erat Iesus indutus vestimenta sordida. Denique vt sciamus communis hoc redemptionis mysterium per prophetas euidentissime reuelatũ, etiam hoc loco habes ab illo dictum: Ecce abstuli peccata tua: non quo Christus peccata sua deponeret, qui peccatũ nõ fecit, sed quod in carne Christi omne à peccatis suis genus absolueretur humanum. Sed etiam si Seraphim abstulisset peccatum, quasi vnum vtique de ministris dei, ad hoc esset ministerium destinatum. Sic enim dixit Esaias, Quia missum est ad me vnum de Seraphim.

Esaiæ.6.

Zacha.3.

Non de loco ad locum trãsire spiritum dei, de quo scriptum est: Qui à patre procedit, & de quo dicit filius dei: Quẽ ego mittam uobis. Caput X.

ET spiritus quidẽ missus dicitur, sed Seraphim ad vnum, spiritus ad omnes. Seraphim mittitur in ministerium, spiritus operatur mysteriũ. Seraphim quod iubetur exequitur, spiritus quod vult diuidit. Seraphim de loco ad locum transit. non enim complet omnia, sed ipsum repletur ab spiritu. Seraphim descendit cum aliquo secundum naturam suam transitu. At vero de spiritu sancto hoc non possumus æstimare: De quo dicit filius dei: Cũ venerit, inquit, paraclet' spiritus veritatis, quẽ ego mitto vobis qui à patre ꝓcedit. Eteni si de loco ꝓcedit spiritus, & ad locum transit: & ipse pater in loco inuenitur, & filius. Si de loco exit quem pater mittit, aut filius: vtique de loco transiens spiritus atq; progrediens, & patrem sicut corpus secundum impias interpretationes relinquere videtur & filium. Hoc secundum eos loquor qui putant quod habeat spiritus descensorium motum. Sed neq; in loco aliquo pater circumscribitur, qui est super omnia non solum corporeæ naturæ, sed etiam inuisibilis creaturæ. Neq; filius suorum operũ locis temporibúsq; cõcluditur, qui super o-

Ioan.15.

C mnem est creaturam, totius opifex creaturę. Neque spiritus veritatis, vtpote dei spiritus, circunscribitur aliquibus finibus corporalibus: qui cum sit incorporeus, omnem intelligibilem substantiã creaturæ inenarrabili diuinitatis plenitudine supeminet, spirãdi vbi velit, & inspirãdi quomodo velit, habẽs super omnia potestatẽ. Non ergo quasi ex loco mittit spirit', aut quasi exloco ꝓcedit quãdo ꝓcedit ex filio, sicut ipse filius cũ dicit: De patre ꝓcessi & veni. Omnes Ioan.16. interficit opiniones quæ ex loco ad locũ possũt, sicut in aliquibus corporalibus æstimari. Similiter cũ aut intus aut foris legimus deũ esse, nõ vtiq; deũ aut intra aliquod corpus includim', aut ab aliquo corpore separamus: sed alta hoc & inenarrabili æstimatione, pẽsantes diuinæ naturæ intelligimus arcanũ. Deniq; ita sapiẽtia ex ore altissimi prodisse se dicit, vt non extra patrẽ sit, sed apud patrem, quia verbum erat apud deum. Nec solum apud patrem, sed etiam in patre. Dicit enim: Ego in patre, & pater in me est. Sed neque cum de patre exit, de loco recedit, aut quasi corpus à corpore separatur. Neq; dũ cũ patre est, quasi in corpore tanq̃ corpus includitur. Spiritus quoq; sanctus cũ procedit à patre & filio, nõ separatur à patre, nõ separatur à filio. Quẽ admodũ enĩ separari potest à patre qui spirit' oris eius est? Quod vtiq; & æternitatis indicium, & diuinitatis exprimit vnitatẽ. Est ergo & manet semper qui oris est spiritus. Sed descendere videtur etiam, cum illum recipimus vt habitet in nobis, ne nos simus à gratia eius alieni. Nobis descendere videtur, non quo ille descendat, sed quo ad illum animus noster ascendat. De quo plenius diceremus, nisi meminissemus in libris iam superioribus positum quod & pater dixerit: Descendamus & confundamus linguas eorum. Et fi- Gene.11. lius dixerit: Qui diligit me, sermonem meum seruabit, & Ioan.14. pater meus diliget eum, & ad eum veniemus & mansionem apud eum faciemus. Sic igitur venit spiritus, quemadmodũ venit pater, quia vbi pater est, ibi est & filius: & vbi filius est, ibi est & spiritus sanctus. Non ergo diserete venire æstimandus est spiritus sanctus. Venit autem non de loco ad locum, sed à dispositione constitutionis ad salutem redemptionis, à gratia viuificationis ad gratiam sanctificationis, vt de terris ad cœlum, de iniuria ad gloriam, de seruitio ad regnum transferat. Sic ergo venit spiritus, quemadmodum venit pater. Dixit enim filius: Ego & pater veniemus, & mãsionem apud eum faciemus. Nũquid corporaliter pater venit? Sic ergo spiritus venit: in quo cum venit, & patris & filij plena præsentia est. Quis autem potest à patre & filio spiritum sanctum separare, cum vel appellare patrem & filium sine spiritu non queamus? Nemo enim dicit dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Ergo si appellare dominum Ie- 1.Corin.12. sum sine spiritu non possumus, vtique sine spiritu prædicare non possumus. Si autem & angeli prædicant dominũ Iesum, quem nemo potest sine spiritu prędicare: & in ipsis ergo spiritus sanctus operatur. Probauimus igitur vnam prę sentiam esse, vnam gratiam esse patris & filij & spiritus sancti, quæ tam cœlestis atque diuina est, vt pro ea agat gratias patri filius dicens: Cõfiteor tibi domine pater cœli & terrę Matth.11. quod abscõdisti hæc à sapiẽtibus & prudẽtibus, & reuelasti ea paruulis. Ergo cum vna vocatio sit, vna etiã gratia est.

D

Quia una pax, una gratia patris & filij & spiritus ſancti. Cap. XI.

DEnique scriptum est: Gratia vobis & pax à deo Gala.1. patre nostro & domino Iesu Christo. Ecce habemus, quia patris & filij vna est gratia, & patris & filij vna est pax: sed hæc gratia & pax fructus est Gala.5. spiritus, sicut ipse apostolus docuit dicens: Fructus autem spiritus, charitas, gaudium, pax, patiẽtia. Et bona pax & necessaria, vt nemo disputationum turbetur incertis, neque passionum corporalium tempestate quatiatur, sed in simplicitate fidei & tranquillitate mentis quietus circa dei cultum perseueret affectus. De pace probauimus. De gratia autem propheta Zacharias dicit: Quia promisit deus effundere in Hierusalẽ spiritum gratiæ & misericordiæ. Et Apostolus Petrus dicit: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnus- Actuũ.2. quisq; vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi in remissionẽ peccatorum, & accipietis gratiam spiritus sancti. Ergo sicut patris & filij, ita & spirit' sancti gratia est. Quo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo enim sine spiritu potest esse gratia, cum gratia diuina omnis in spiritu sit? Nec solum pacem & gratiã legimus patris & filij & spiritus sancti, sed etiam charitatem & cõmunionem, fidelis Auguste. De charitate enim dictum est: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei.

Quia una charitas patris & filij & spiritus sancti, & operatio trinitatis, ut passionem corporis dominus Iesus subiret. Caput XII.

Ioan.14. ACcipiamus charitatem patris. Eadẽ charitas quæ patris, etiam filij est. Ipse enim dixit: Qui me diligit, diligetur à patre meo, & ego diligam eum. Quæ est enim charitas filij, nisi quia se pro nobis obtulit, & suo sanguine nos redemit? Eadem autem charitas & in patre est, quia scriptum est: Sic enim dilexit deus mundum, vt filiũ propriũ daret. Tradidit ergo pater filiũ, & filius ipse se tradidit. Seruatur charitas, nec læditur pietas. Nulla est enim pietatis iniuria, vbi nulla est traditionis ærumna. Tradidit volentem, tradidit offerentem, non vtique ad pœnam pater filium, sed ad gratiam. Si discutis facti meritum, interroga pietatis vocabulum. Vas electionis vnitatem hanc diuinæ charitatis euidenter ostendit, quia & pater tradidit filium, & filius ipse se tradidit. Pater tradidit, quia filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. De filio quoque dicit: Qui se tradidit pro me. Tradidit inquit. Si gratię, quid arguo? Si iniuriæ, pl' debeo. Sed sicut pater tradidit filium, & filius ipse se tradidit, accipe quia & spiritus eum tradidit. Scriptum est enim: Tũc Iesus ductus est in desertum ab spiritu, vt tentaretur à diabolo. Ergo & spiritus diligens tradidit dei filium. Sicut enim vna est charitas patris & filij, ita hanc charitatẽ dei supra effundi per spiritũ sanctũ, & fructũ esse sancti spiritus declarauim': quia fruct' est spirit', charitas, gaudiũ, pax, patiẽtia.

Ioan.3. Roma.8. Gala.2. Matth.4. Gala.5.

Quia una cõmunicatio patris & filij & spiritussancti. Cap. XIII.

COmmunicationem autem & patris & filij esse manifestum est, quia scriptum est: Et communicatio nostra cum patre & cum filio eius Iesu Christo. Et alibi: Communicatio spiritus sancti cum omnibus vobis. Si igitur vna pax, vna gratia, vna charitas, vna communicatio est patris & filij & spiritus sancti: vna certe operatio est. Et vbi vna operatio est, vtique nõ potest virtus esse diuisa & discreta substantia. Nam quomodo operationis eiusdem gratia conueniret?

Quia unũ nomẽ patris & filij & spiritus sancti. Cap. XIIII.

QVis igitur vnitatem separare audeat nominis, cũ operationis videat vnitatem? Sed quid ego vnitatem nominis argumentis astruo, cum diuinæ vocis euidens testimonium sit, vnum nomen esse patris & filij & spiritus sancti? Scriptum est enim: Ite baptizate gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti. In nomine dixit, non in nominibus. Non ergo aliud nomen patris, aliud nomen filij, aliud nomẽ spiritus sancti, quia vn' deus: non plura nomina, quia non duo dij, nõ tres dij. Et vt aperiret quia vna diuinitas, vna maiestas est, quia vnum nomẽ patris & filij & spiritussancti, non in alio nomine venerit filius, in alio nomine spiritussanctus, ait ipse dominus: Ego veni in nomine patris mei & non accepistis me. si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Quod autem nomẽ patris est, hoc idem filij scriptura declarat, quia in Exodo dixit dominus: Ego antecedo in nomine meo & vocabo te nomine meo dominum in cõspectu tuo. Dominus ergo dixit, quia in nomine suo vocauit dominũ. Dominus ergo & patris est nomen & filij. Cum autẽ vnum nomẽ sit patris & filij, accipe quod & spiritussanctus idem nomen sit, quoniam & spiritussanctus in nomine filij venit: sicut scriptũ est: Paracletus autem ille spiritussanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Qui autem venit in nomine filij, vtique etiam in nomine patris venit, quia vnum nomen patris & filij est. Sic fit vt vnum & patris & filij nomẽ sit & spiritussancti. Nec enim est aliud nomẽ sub cœlo vllum in quo oportet saluos fieri. Simul docuit vnitatem diuini nominis esse credendam, non disparilitatẽ, quoniam in vnitate nominis venit Christus. In suo autem nomine venturus ancichristus est, sicut scriptum est: Ego veni in nomine patris mei & non accepistis me. si alius venerit in nomine suo, illũ accipietis. Edoctum est igitur ex his non esse in patre & filio & spiritu paracleto nominis diuersitatẽ. Et quod nomen est patris, id esse etiam filij nomen: similiter quod nomen est filij, esse id etiam spiritussancti. Quãdoq; etiã paracletus filius dicitur, sicut & spiritussanctus. Et ideo ait in euangelio dominus Iesus: Rogabo patrem meum, & alium paracletum dabit vobis qui vobiscum sit in æternum spiritum veritatis. Et bene dixit alium, ne ipsum filiũ ipsum spiritum intelligeres. Vnitas enim nominis est nõ filij spiritus, quæ est Sabelliana confusio.

Ioan.3. Matth.28. Ioan.5. Ioan.14. Actо.4. Ioan.5.

Quia & filius paracletus dicitur sicut & spiritus, & quia beneficij & gratiæ hoc nomen, non iniuriæ est. Cap. XV.

ITaque alius paracletus est filius, alius paracletus spiritussanctus. Filium enim paracletum dixit etiam Ioannes, sicut habes: Si quis peccauerit, paracletum habemus apud patrem Iesum Christũ. Itaque quemadmodũ vnitas nominis, ita etiam vnitas potestatis est. Vbi enim paracletus spiritus, ibi etiam filius. Nam sicut hic in æternum dominus futurum cum fidelibus spiritum dicit, ita etiam de se alibi ostendit, quod in æternum eum apostolis sit futurus, dicens: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationẽ mundi. Vnum sunt ergo filius & spiritus, vnum nomen est trinitatis & vna inseparabilisque præsentia. Sicut autem ostendimus paracletum filium nominatũ, ita etiã ostendimus veritatẽ spiritũ nuncupatũ, Veritas Christus, veritas spiritus. Habes enĩ in epistola Ioãnis: Quoniã spiritus est veritas. Nõ solũ ergo spirit' veritatis, sed etiã veritas dicitur spiritus, sicut & veritas filius prędicatur, qui ait: Ego sum via veritas & vita.

1.Ioan.2. Matth.28. Ioan.14.

Quia sicut pater lumen, ita & filius lumen, & spiritus lumen est. Et sicut patrem ignem legimus, ita & filium & spiritum sanctum. Cap. XVI.

QVid autem astruam, quod sicut pater lumen, ita etiam filius lumen, & spiritussanctus lumen est? Quod vtique diuinę potentiæ est. Deus enim lux est, sicut dixit Ioannes: Quia deus lux est & tenebræ in eo non sunt: lux autem & filius, quia vita erat lux hominum. Et vt ostenderet se de dei filio euangelista dixisse, ait de Ioanne baptista: Non erat ille lux, sed vt testimoniũ perhiberet de lumine. Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hũc mundum. Ergo quia deus lux est, lux autem vera est dei filius: sine dubio deus verus est dei filius. Habes & alibi, quia filius dei lux est: Populus qui sedebat in tenebris & in vmbra mortis, lucem viderunt magnam. Quid autem hoc euidẽtius quod ait: Quoniam apud te est fons vitę, & in lumine tuo videbimus lumen? hoc est, quod apud te deus omnipotens pater, qui fons vitæ es, in lumine tuo filio, lumen videbimus spiritus sancti. Sicut ipse dominus ostendit dicẽs: Accipite spiritum sanctum. Et alibi: Et virtus exibat de eo. Ipsum autem patrem quis dubitet lucem esse, cum lectum sit de filio eius, quia splendor sit lucis æternæ? Cuius enim nisi patris splendor est filius, qui & cum patre semper est, nec dissimilis, sed eadem claritate semper fulget? Et Esaias significat, non solum lucem, sed etiam ignem esse spiritum sanctum, dicens: Et erit lux Israël in igne. Itaque prophetat eum ignẽ ardentem, quia in tribus istis generibus propensius maiestatẽ diuinitatis aduertim': Quoniã & sanctificare diuinitatis esse aduertim', & illuminare ignis & lucis est ꝓpriũ, & specie ignis exprimi vel videri, diuinæ est cõsuetudinis. Deus enim est ignis cõsumẽs, sicut Moyses dicit. Vidit enim ipse in rubo ignẽ, & audierat deum tunc quãdo vox facta est de flamma ignis ad eum dicens: Ego sum deus Abrahã & deus Isaac, & deus Iacob. Vox ergo de flamma, & in rubo flamma, & flamma non noxia. Vrebatur enim rubus, & non exurebatur, eo quod illo mysterio dominus figuraret, quia illuminaturus spinas nostri corporis adueniret, nec consumpturus ærumnosos, sed mitigaturus ærũnas, qui baptizaret in spiritu sancto & igni, vt gratiam tribueret, peccata consumeret. Ergo in specie ignis deus seruato proposito. In actibus quoque apostolorum cũ supra fideles spiritus sanctus descẽdisset, ignis species videbatur. Sic enim habes: Et factus est subito de cœlo sonus

1.Ioan.1. Ioan.1. Esaiæ.9. Psalm.35. Ioan.20. Lucæ.6. Hebr.1. Esaiæ.10. Deute.4. Exodi.3. Actо.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sonus tãquam vis magna spiritus ferretur, & repleuit totam domum vbi erant sedentes, & visæ sunt illis dispersæ linguæ tanquam ignis. Vnde & illud: Quando Gedeon superaturus Madian, trecentos viros iussit hydrias sumere, & in hydriis faces accensas habere, & in dextris tenere tubas: Ita nostri acceptum ab apostolis seruauere maiores, quod hydriæ sint corpora nostra figurata de limo, quæ timere non norunt, si feruore gratiæ spiritalis ignescãt, & Iesu domini passionem canoræ vocis confessione testentur. Quis igitur de diuinitate sancti spiritus dubitet, cùm vbi spiritus gratia sit, ibi species diuinitatis appareat? Quo testimonio, non diuersitatem sed vnitatem diuinæ colligimus potestatis. Nam quẽadmodum potest esse discretio potestatis, vbi vnius in omnibus operationis effectus est? Neque verò potest esse gratia sacramentorum, nisi vbi fuerit venia peccatorum. Quis est igitur iste ignis? Non vtique virgultis vilibus concretus, aut stipula syluarum fragosus incendiis, sed ignis ille qui vt aurum bona facta meliorat, & vt stipulam peccata cõsumit. Hic est vtique spiritus sanctus, qui dominici vultus & ignis appellatur & lumen.

Iudic.7.

A

B

Quia lumen vultus dei spiritus, & spiritus lumen.
Caput XVII.

SIcut supra diximus: Signatum in nobis lumen vultus tui domine. Quod est ergo lumen signatum, nisi illius signaculi spiritalis, in quo credentes signati sunt? Signati, inquit, estis spiritu promissionis sancto. Et sicut lumen est vultus diuini, ita etiam ignis emicat ex dei vultu, quia scriptum est: Ignis in conspectu eius ardebit. Præfulget enim gratia diei iudicij, vt sequatur absolutio quæ sanctorum remuneratur obsequium. O magna abundantia scripturarum, quam nemo possit humano ingenio comprehendere. O maximum diuinæ vnitatis indicium. His enim duobus versiculis quàm multa signantur.

Psalm.4.

Ephes.1.

Psalm.49.

Quia sicut pater vita, & filius vita & spiritus sanctus vita.
Caput XVIII.

C

DIximus, quia lux est pater, lux filius, lux spiritus sanctus: accipiamus etiam quia vita est pater, vita filius, vita spiritus sanctus. Dixit enim Ioannes: Quod erat ab initio, quod audiuimus, & quod vidimus & oculis nostris perspeximus, & manus nostræ scrutatæ sunt de verbo vitæ, & vita apparuit, & vidimus, & testamur, & anũciamus vobis de vita quæ erat apud patrem. Et verbum vitæ dixit & vitam, vt & patrem vitam significaret & filium. Quid enim est vitæ verbum, nisi dei verbum? Ac per hoc & deus verbum dei vita est. Et sicut verbum vitæ dicitur, ita & spiritus vitæ. Scriptum est enim: Et spiritus vitæ erat in rotis. Itaque sicut verbũ vitæ vita est, ita & vitæ spiritus, vita est.

1.Ioan.1.

Ezech.1.

Quia sicut pater fons vitæ est, ita etiam filius, ita & spiritus sanctus. *Caput XIX.*

D

ACcipe nunc, quia sicut pater fons vitæ est, ita etiam filium plerique fontem vitæ memorarunt significatum, eo quod apud te, inquit, deus omnipotens, filius tuus fons vitę sit, hoc est, fons spiritus sancti, quia spiritus vita est, sicut dominus ait: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt: quia vbi spiritus & vita, & vbi vita, etiã spiritus sanctus. Plerique tamẽ hoc loco patrem volunt tantummodo fontẽ significatum, quamquam videant quod scriptura memorauerit. Apud te, inquit, fons vitæ. hoc est, apud patrem filius: quoniam verbum apud deum, quod erat in principio & erat apud deum. sed siue patrem quis hoc loco, siue filium intelligat fontem, fontem vtique intelligimus, non aquæ istius quæ creata est, sed diuinæ illius gratiæ, hoc est, spiritus sancti. Ipse est enim aqua viua. propterea dominus dicit: Si scires donum dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere: tu petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam. Hanc aquam sitiuit anima Dauid. Harum fontem aquarum desiderat ceruus, non sitiens venena serpẽtum. Viua est enim aqua gratia spiritalis, eo quod mentis interna purificet, & omne animi peccatum abluat, occultorúmque mundet errorem.

Ioan.6.

Psalm.35.

Ioan.4.

Quia sicut pater flumen, ita & filius, ita & spiritus sanctus. *Caput XX.*

SEd ne quis fortè tanquã pusillitatẽ spiritus redarguat, & hinc velit quandam facere distantiam magnitudinis, quod aqua portio videatur esse fontis exigua: quamquam creaturarum exempla minime diuinitati aptanda videãtur, tamen ne quid ex hac quoque creaturæ comparatione præiudicent, discãt non solum aquam, sed etiam flumen dictum spiritum sanctum, secundum quod lectũ est: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de spiritu sancto quem accepturi erant qui crediturí erant in eo. Ergo flumen est spiritus sanctus, & flumen maximum quod secundum Hebræos de Iesu fluxit in terris, vt ore sæpe accepimus prophetatũ. Magnum hoc flumen quod fluit semper, & nunquam deficit. Nec solum flumen, sed etiam profusi impetus, & magnitudinis redundantis, sicut etiam Dauid dixit: Quia fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Neq; enim ciuitas dei illa Hierusalem meatu alicuius fluuij terrestris abluitur, sed ille ex vitæ fonte procedens spiritus sanctus, cuius nos breui satiamur hausturn, in illis cœlestibus thronis, dominationibus, & potestatibus, angelis & archangelis redundãtius videtur effluere pleno septem virtutum spiritalium feruens meatu. Si ei enim fluuius riparum editis superfusus exundat, quanto magis spiritus omnem superemminens creaturam, cùm reliqua tanquam inferiora nostræ mentis arua perstringat, cœlestem illam creaturarum naturam effusiore quadam sanctificatiõis vbertate lætificat? Nec moueat quod vel hic dixit, flumina, vel alibi septem spiritus. his enim sanctificationibus septem spiritalium (sicut Esaias dixit) significatur plenitudo virtutum, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus timoris dei. Vnum ergo flumen, sed multi spiritalium donorum meatus. Hoc igitur flumen exit ex fonte vitæ. Nec hic rursus sensum tuum ad inferiora detorqueas, quia quędam diuersitas videtur esse fontis & fluminis: & tamen ad omnia prospexit scriptura diuina, ne infirmitas humani caperetur ingenij vilitate sermonum. Proponas tibi licet quoduis flumen, è fonte est, vnius tamẽ naturæ, vnius splendoris & gratiæ. Die sanè & tu spiritum sanctum vnius cum filio dei & deo patre esse substantiæ, vnius claritatis & gloriæ. Capiam fidele compendium de vnitate virtutis, nec verebor aliquam de diuersitate magnitudinis quæstionem. Nam etiã in hoc nobis scriptura prospexit. Dicit enim dei filius: Qui biberit de aqua quam dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Hic fons vtique gratia spiritalis est. Fluuius ex viuo fonte procedens. Fons igitur vitæ etiam spiritus sanctus est. Aduertis etiam ex verbis ipsis, diuinæ significari magnitudinis vnitatẽ, nec posse Christum etiã à perfidis fontem negari, cùm fons dicatur & spiritus. Et sicut flumen dicitur spiritus, ita & pater dixit: Ecce ego decurram in vos sicut fluuius pacis, & sicut torrens inundans gloriam gẽtium. Quis autem dubitet flumen esse dei filium, de quo æternæ vitæ flumina profluebant? Bona ergo aqua spiritalis gratia. Quis hunc fontem dabit pectori meo? in me saliat, in me fluat vitæ largitor æternæ. Superfluat in nobis fons iste, non effluat. Dicit enim sapientia: Bibe aquam de tuis vasis & de puteorum tuorum fontib⁹, inque platæis tuis superfluant aquæ tuæ. Quomodo hanc aquam tenebo ne effluat, ne labatur? Quomodo vas meum conseruabo, ne qua penetrãs rima peccati, æternæ vitę distillet humorẽ? Doce nos domine Iesu, doce sicut docuisti Apostolos tuos dicens: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo & tinea exterminat, & vbi fures effodiunt & furantur. Furem videlicet immundum spiritum esse significat, qui in bonorum operum luce gradientibus non posset obrepere. in tenebris autem secularium cupiditatum, & inter oblectamenta terrestrium si quem ceperit voluptatum, omni virtutis æternæ flore dispoliat. Et ideo dominus dicit: Thesaurizate vobis thesaurum in cœlo, vbi neque ærugo neque tinea exterminat, & vbi fures non effodiunt & furantur: Vbi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum. Aerugo nostra lasciuia est, ærugo nostra libido est, ærugo no

Ioan.7.

Psalm.45.

Esaiæ.11.

Ioan.4.

Esaiæ.66

Proverb.5.

Matth.6

Universidad de Deusto
Biblioteca

go noſtra luxuria eſt, quæ flagitiorum ſordibus aciem mentis obducunt. Tinea rurſus noſtra Arrius eſt. tinea noſtra Fotinus eſt, qui ſanctum eccleſiæ veſtimentũ impietate ſua ſcindunt,& vnitatem diuinæ poteſtatis indiuiduam ſeparare cupientes,ſacrilego morſu precioſum fidei velamen obrodunt.Funditur aqua ſi Arrius dentem impreſſerit.Effluit ſi aculeũ ſuũ in alicuius vas Fotinus infixerit. Vile figmentum ſumus,cito vitia ſentimus.Sed nemo dicit figulo,quid me feciſti ſic? Nam & ſi vile vas noſtrum,aliud tamen in honore,aliud in contumelia eſt.Noli ergo aperire lacũ tuum,
Pſalm.7. noli fodere vitiis atque criminibus,ne quis dicat:Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam operatus eſt.Si Ieſum quæritis, contritos lacus deſerite. Chriſtus enim non ad lacum,ſed ad puteum ſedere cõſueuit. Ibi eum Samaritana illa quæ credidit,illa quę aquam haurire cupiebat,inuenit.Quamuis mane venire debueris,tamen etiam ſi ſerius veneris, etiam ſexta hora Ieſum fatigatum ex itinere inuenies.Fatigatus eſt,ſed in te, quia diu te quæſiuit, tua illum tamdiu incredulitas fatigauit. Non offenditur tamen ſi modo venias, petit bibere, daturus. Bibit autem non aquam prætermeantis riuuli, ſed ſalutem tuam, bibit affectum tuum,bibit calicem,hoc eſt, paſſionem illam tuorum criminum redemptricem,vt tu ſitim iſtius mũdi ſacri potus cruore reſtinguas.Sic Abraham deum poſteaquam puteum fodit emeruit.Sic Iſaac dum ad puteum deambulat, venientem illam in typo eccleſiæ accepit vxorem. Fidelis ad puteum, infidelis ad lacum. Denique & Rebecca (ſicut legimus)petitorem inuenit ad fontem,& meretrices in lacu Iezabel ſe cruore lauerunt.

FINIS.

DIVI AMBROSII EPISCOPI
Mediolanenſis in librum ſecundum de ſpiritu ſancto ad Gratianum Auguſtum,

PROLOGVS.

ET ſi in libro primo veteris hiſtoriæ lectione patefactum ſit, & in ipſis iudicibus Iudæorum veterum ſpiritalem gratiam refulſiſſe, & per ſpiritum ſanctum cœleſtium ſacramentorum reuelata myſteria quem Moyſes non ignorauit æternum. Denique ſtatim in principio mundi, imò ante principium eum deo iunxit, quem ante mundi principium ſempiternum eſſe cognouit. Nanque ſi quis diligenter aduertat, & patrem in principio & filium, cog-
Geneſ.1. noſcet & ſpiritum. De patre enim ſcriptum eſt: In principio fecit deus cœlum & terram.De ſpiritu dictum eſt: Spiritus ſuperferebatur ſuper aquas. Et bene in exordio creaturæ baptiſmi figura ſignatur, quod habuit creatura mundari.Lectum etiam de filio quod ipſe eſt,qui diſcreuit inter medium lucis & tenebras.Vnus eſt enim deus pater qui dicit,& vnus dominus Ieſus qui facit.Sed ne rurſus aut arrogans putes dicentis imperium,aut vile faciẽtis obſequium: æqualem ſibi pater filium confitetur operis vnitate,dicens:
Geneſ.1. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinẽ noſtram. Et imago enim & operatio & ſimilitudo communis, quid aliud niſi maieſtatis eiuſdem ſignificat vnitatem? Tamẽ vt æqualitatem plenius patris filiique cognoſcas,ſicut dixit pater,& filius fecit: ita & pater operatur, & filius dicit. Pater
Ioan.5. operatur,ſicut ſcriptum eſt: Pater meus vſque modo operatur:Filius dicit,ſicut habes dictum ad filium:Dic verbo,
Ioan.17. & ſanabitur. Et filius dicit patri: Volovt vbi ego ſum,& iſti ſint mecum.Fecit pater quod filius dixit. Sed nec Abraam ignorauit ſpiritum ſanctum. Denique tres vidit, & vnum adorauit:quia vnus deus, vnus dominꝰ, & vnus ſpiritus. Et ideo vnitas honoris, quia vnitas poteſtatis. Et quid de ſin-
Iudic.13. gulis loquar? Samſon diuina promiſſione generatus, ſpiritum comitantẽ habebat. Sic enim legimus: Quia benedixit eũ dominus, & cœpit ſpiritus domini comitari cũ eo in caſtra. Et ideo futurum præuidens ſacramentum ex alienigenis poſcebat vxorẽ: quod pater eius ac mater(vt ſcriptum Ibidem.14.
eſt)ignorabant quoniam à domino eſt. Meritóque fortior cęteris habebatur,quia eum ſpiritus domini dirigebat,quo duce ſolus nunc alienigenarum fugabat populos,nunc leonem morſu inuiolabilis, fortitudine inſuperabilis diſcerptum manibus diuidebat. Vtinam tam cautus ad ſeruandam gratiam,quàm fortis ad ſuperandam beſtiam. Et fortaſſe hoc non ſolum virtutis miraculum, ſed etiam ſapientiæ myſterium,prophetiæ oraculum fuit.Neq; enim ociosum videtur quod cùm tenderet ad myſterium nuptiarum, leo rugiens occurrit ei,quem manibus ille diſcerpſit, in cuius corpore cõnubio potiturus optato congregationem apum repperit, & mel ſuſtulit de ore eius, quod patri tribuit edendum & matri. Habebat gẽtium populus mella,qui credidit. qui corpus feritatis erat ante, nunc Chriſti eſt. Nec ipſa quæſtio vacat ſacramentis quam propoſuit ſodalibus ſuis,dicẽs: De edente exiuit eſca,& de potẽte exiuit dulce. Denique eo vſque myſtica, vt tribus diebus eius reuelatio
quæreretur,quæ non potuit niſi per fidem eccleſiæ,die ſeptima completo legis tempore poſt paſſionem domini reuelari.Sic enim habes,quia & apoſtoli ideo non intelligebant Ioan.7.
quia Ieſus nondum fuerat glorificatus. Quid, inquit, dulcius melle,quid fortius leone? Ad quę ille reſpondit:Si non Iudic.14.
domuiſſetis vitulam meam, non inueniſſetis quæſtionem meam.O diuinum myſterium, ô euidens ſacramentum. euaſimus interemptorem,potentem vicimus.Ibi nunc cibus vitę eſt,vbi erãt antea miſerię,fames,mortes.In ſalutem pericula: in ſuauitatem amaritudo conuertitur. Gratia ex offenſione proceſſit, potentia ex infirmitate, vita de morte. Sunt tamen qui econtrario putãt fundari non potuiſſe coniugium,niſi occiſo leone de tribu Iudæ.Et ideo in corpore eius, hoc eſt, eccleſia apes repertas quæ condunt mella ſapientiæ,quia poſt domini paſſionem magis apoſtoli crediderunt. Hunc igitur leonem Samſon quaſi Iudæus occiderit, & in eo mel in figura redimendæ hæreditatis inuenerit, vt reliquiæ ſaluæ fierent ſecundum electionem gratiæ.
Et decidit, inquit, ſuper eum ſpiritus domini,& deſcendit in Aſcalonem & percuſſit inde triginta viros. Neque enim potuerat victoriam non tenere qui ſacramenta cernebat. Accipiant itaque in ſtolis præmium ſapientiæ, conuerſationis inſigne,qui abſoluunt & renunciant quæſtionẽ.Rurſus hic alia oboriuntur myſteria, quod vxor eius aufertur, & ideo vulpes incendunt manipulos alienigenarum.Eos enim qui aduerſus diuina ſacramenta contendant, decipere ſua conſueuit aſtutia. Vnde iterum cùm dicit: in Canticis Canti.2.
canticorum,Prendite nobis vulpes puſillas exterminantes vineas,vt vineæ noſtrę floreant.Bene puſillas vulpes dixit, quia maiores vineas exterminare non poterant,licet fortibus, & diabolus ſit puſillus. Ergo ille(vt compendium faciamus hiſtoriæ, ſuo enim tempori totius lectionis noſtræ digeſtio reſeruanda eſt)inuictus,quãdiu habuit gratiam ſpiritalem, ſicut dei populus ille electus à domino, ille Nazarẽus in lege. Inuictus ergo Samſon atque ita inſuperabilis vt in maxilla aſinæ viros mille percuteret:ita plenus gratiæ
cœleſtis, vt etiam aquam in maxilla aſini ſitiens reperiret, ſiue hoc ad miraculum conferas, ſiue ad myſterium vertas, quod in populi foret humilitate gẽtilis & requies & triumphus.Iuxta quod ſcriptum eſt:Qui te percuſſerit in maxillam,præbe ei & alteram.Per hanc enim iniuriarum patientiam quam erudiunt ſacramenta baptiſmatis,de quibuſdam ſtimulis iracundiæ triumphamus, vt morte obita reſurrectionis requiem conſequamur.Ille ne ergo Samſon qui funes intextos neruis,qui nouas reſtes ſicut mollia fila diſſoluit? Illéne Sãpſon qui crinium ſuorum palo conſtricta defixo vincla non ſenſit,quamdiu habuit gratiam ſpiritalem? Is, inquam, poſtea quàm ſpiritus dei diſceſſit ab eo, longe mutatus ab illo Samſone qui rediit Allophyllorum indutus exuuias, in mulieris genibus virtutis ſuæ degener, palpatúſque captus, ſacro crine tondetur. Tantum ne ergo momenti crines habuere capitis vt manentibus his virtus inuicta duraret, tonſo autem capite fortitudo omnis viri ſubito ſolueretur? Non ita eſt vt tantam vim corporalium capillorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

capillorum putemus. Sunt quidam crines religionis & fidei, A crines Nazaræi in lege perfecti, in parsimonia & abstinentia consecrati, quibus illa in typo ecclesiæ quæ domini pedes oleo perfuderat, verbi cœlestis vestigia detergebat. Tunc enim & secundum carnem noueramus Christum. Illi videlicet crines de quibus dicitur: Capillatura tua vt greges caprarum. ex illo capite pullulantes, de quo dictum est: Cantic.4. Caput autem viri Christus. Et alibi: Caput eius aurum, cephas & crines eius abietes nigræ. Et bonæ abietes, naues Tharsis, quæ fluctibus supernatent mundi, & tutum remigium salutis exhibeant. Vnde & in euangelio dominus noster visibiles capitis & intelligibiles capillos quosdam esse significans, ait: Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt, spiritualium videlicet significans facta virtutum. Neque enim de capillis nostris cura est deo. Quanquam & illud non absurdū sit estimare, quia pro maiestate diuina eum latere nihil possit. Sed quid mihi prodest, si deus ipse omnes meos nouit capillos. Illud mihi redundat & proficit, si bonorum operum peruigil testis, remunerationem gloriæ B donet æternæ. Denique & ipse Samson non corporales sed intelligibiles hos capillos esse declarans, ait: Si tonsus fuero, discedet à me virtus mea. Hoc de mysterio.

CAPITVLA SECVNDI LIBRI DE SPIRITV SANCTO.

Quia dominus spiritus, quia virtus spiritus, sicut pater virtus, & filius virtus. Caput I.
Quia vnum consilium est patris & filij & spiritus sancti. Caput II.
Quia sicut vita est cognoscere patrem & filium, ita vita est cognoscere spiritum dei. Caput III.
Quia sicut pater viuificat, ita filius, ita & spiritus sanctus. Caput IIII.
Quia sicut pater creator est omnium, ita & filius, ita & spiritus sanctus. Caput V.
Quia sicut patri & filio, ita etiam spiritui sancto seruiēdum C est. Caput VI.
De eo quod scriptum est: Ecce ego firmans tonitrua & creans spiritum. Cap. VII.
Creat pater dominicæ incarnationis sacramentum, creat & spiritus, creat & filius. Caput VIII.
Quia sicut pater & filius, ita & spiritus sanctus regenerat. Caput IX.
Quia eadem verba quibus spiritum inferiorem videri volunt, præeminentiam ostendunt patris & filij. Caput X.
Quia vna voluntas, vna vocatio patris & filij & spiritus sancti. Caput XI.
Quia sicut pater nouit filium, & filius patrē, sic spiritus patrem & filium. Et sicut pater reuelat nobis quæ sua sunt, sic & filius, sic & spiritus sanct' reuelat nobis. Cap. XII.

DIVI AMBROSII MEDIOLANEN sis episcopi de spiritu sancto ad Gratianum Augustum, Liber secundus.

D

Quia dominus spiritus, quia uirtus spiritus, sicut pater uirtus, & filius uirtus. Caput I.

Iudic.13. NVnc lectionis seriem consideremus. Supra habes quia benedixit eum dominus, & cœpit spiritus comitari cum eo. Infra ait: Et direxit super eum spiritus domini. Item ait: Si tōsus fuero, discedet à me virtus mea, postea quàm tonsus est, vide scriptura quid dicat: Dominus, inquit, discessit ab eo. Vides ergo quia ille q comitabatur, ipse discessit. Idem est ergo dominus, quia spirit' domini, hoc est, ipsum spiritum dei, dominum nuncupauit, sicut & Apostolus ait: 1.Cor.1. Dominus autem spiritus est. vbi autem spiritus domini, ibi libertas. Habes ergo dominum dictum etiam spiritum sanctum. Non enim vnus, sed vnum sunt spiritus sanctus & filius. Hoc quoque loco virtutem dixit, & spiritum signi- cauit. Sicut enim pater virtus, ita & filius virtus, & spiritus sanctus est virtus. De filio dei legisti, Christum dei virtutem esse atque sapientiam. Legimus etiam, quia virtus est pater, sicut scriptum est: Videbitis filium hominis ad dextera m virtutis. Hic vtiq; virtutem patrem dixit, cuius ad dexteram filius sedet, sicut habes: Dixit dominus domino meo, Psalm. 109. sede à dexetram meam. Virtutem etiam spiritum sanctum ipse dominus nuncupauit, dicens: Accipietis virtutem ad- Actu.1. uenientē in vos spiritus sancti. Ipse enim spiritus virtus est.

Quia unum consilium est patris & filii & spiritus sancti. Caput II.

QVia legisti, spiritus consilij atque virtutis. Et sicut filius magni consilij angelus, ita etiam spiritus consilij est, vt vnum scias patris & filij & spiritus sancti esse consilium. Consilium non de rebus incertis aliquib', sed præcognitis & statutis. Arbitrum autem diuini consilij, spiritum etiam inde cognosce. Nam cùm supra docuerimus, arbitrum baptismatis esse spiritum sanctum, Baptismum autem dei esse consilium legerimus, sicut habes: Pharisæi autem consilium dei spreuerunt, non baptizati ab eo: liquido claret cùm sine spiritu baptisma esse non possit, sine spiritu quoque non esse consilium dei. Et vt sciamus plenius virtutem esse spiritum, scire debems ipsum esse promissum, quando dixit dominus: Effundam de Iohel.2. spiritu meo super omnem carnem. Ille ergo qui promissus est nobis, ipse est virtus: sicut etiam in euangelio idem dei filius declarauit dicens: Et ego mittam promissa patris mei Luce.24. in vos, vos autem sedete in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto. Eousque autem virtutem esse spiritum sanctum euangelista significat, vt & eum vi magna etiā sanctus Lucas descendisse memoraret, dicens: Et factus est subi- Actu.2. to de cœlo sonus, tanquam vi magna spiritus ferretur. Sed ne rursus putes ad sensibilia & corporalia hoc esse vertendum, accipe quia sic descendit & spiritus quemadmodum descensurus est Christus. Nam & ipse cum virtute descendet, sicut habes: Et videbunt filium hominis venientem in Matth.24. nubibus cœli in virtute maxima & maiestate. Quomodo enim non est vna virtus atque eadem potestas, cùm vnum opus, vnum iudicium, vnum templum, vna viuificatio, vna sanctificatio, vnum etiam regnum sit patris & filij & spiritus sancti?

Quia sicut uita est cognoscere patrem & filium, ita uita est cognoscere spiritum dei. Caput III.

DIcant enim in quo dissimilitudinem diuini operis arbitrentur. Quandoquidem sicut vita est cognoscere patrem & filium, quemadmodū ipse dominus declarauit, dicens: Hæc est autem vita æterna Ioan.17. vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum: ita etiam vita est cognoscere spiritum sanctum. Dicit enim dominus: Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscū in æternum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec cognoscit eum: vos autem scitis eum, quia apud vos manet, & in vobis est. Ergo mundus non habebat vitam æternam, quia non acceperat spiritum. Vbi autem spiritus, ibi vita æterna. Ipse est enim spiritus vitę operator æternæ. Vnde miror, cur de solo & vero deo Arriani moueant quæstionem. Sicut enim vita æterna est cognoscere solū & verum deum, ita vita æterna est cognoscere Iesum Christum, ita vita æterna est cognoscere spiritum sanctum, quem sic non videt mundus, quemadmodum patrem, sic non cognoscit, quemadmodum filium. Qui autem de hoc mundo non est, habet vitam æternam, & cum ipso manet spiritus in æternum, qui est lumē vitæ æternę. Ergo si hoc confert cognitio soli veri dei, quod confert filij spiritúsque cognitio, cur filium & spiritum à veri dei honore secernis, cùm à magnitudine beneficij non secernas? Aut enim credas necesse est, solius veræ diuinitatis esse hoc maximum munus, & solam & veram diuinitatē, sicut patris, ita & filij & spiritus confitebere: aut si dixeris quia vitam æternam potest & is conferre qui verus deus non sit, incides vt patri magis derogare videaris, cuius opus non putes solius veræ diuinitatis esse præcipuū,

sed

ſed creaturæ operibus conferendum.

Quia ſicut pater uiuificat, ita filius, ita & ſpiritus ſanctus.
Caput IIII.

QVid autē mirum ſi ſpiritus operator eſt vitæ qui viuificat ſicut pater, viuificat ſicut fili⁹? Viuificare aūt quis abnuat eſſe maieſtatis æternę? Scriptū eſt enim: Viuifica ſeruum tuum. Viuificatur ergo qui ſeruus eſt, hoc eſt homo, qui vitam ante non habuit, ſed vt haberet accepit. Videamus igitur vtrum viuificetur ſpiritus, an ipſe viuificet. Sed ſcriptum eſt: Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Ergo viuificat ſpiritus. Sed vt intelligas patris & filij & ſpiritus ſancti viuificationem non eſſe diuiſam, accipe quia viuificationis quoque vnitas ſit, quando ipſe per ſpiritum viuificat deus. Dixit enim Paulus: Qui ſuſcitauit Chriſtum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis.

Pſalm.118.
2.Corin.3.
Roman.8.

Quia ſicut pater creator eſt omnium, ita & filius, ita & ſpiritus ſanctus. *Caput V.*

B QVis verò dubitare poteſt, quia viuificet omnia ſpiritus ſanctus, quando & ipſe, ſicut pater & filius creator eſt omnium: nec quicquam niſi cum ſpiritu ſancto deus omnipotēs pater intelligatur operatus: quandoquidem & in principio creaturæ ſpiritus ſuperferebatur ſuper aquam. Itaque cùm ſuperferretur ſpiritus, nulla erat gratia creaturæ. Poſteaverò quàm operationem ſpiritus etiam creatura mūdi iſtius ſuſcepit, omnem hanc gratiæ meruit venuſtatem qua mundus illuxit. Denique ſine ſpiritu ſancto vniuerſitatis gratiam manere nō poſſe Prophetadeclarauit, dicens: Auferes ſpiritum eorum & deficient, & in puluerem ſuum reuertētur. Emitte ſpiritum tuum & creabūtur, & renouabis omnem faciem terræ. Non ſolum igitur ſine ſpiritu docuit omnem creaturam ſtare nō poſſe, ſed etiam creatorem totius eſſe ſpiritum creaturæ. Et quis neget opus eſſe ſpiritus ſancti quod creata eſt terra, cuius opus eſt quod nouatur? Nam ſi negare cupierint quod per ſpiritum ſit creata, cùm per ſpiritum nouandam negare non poſſint, meliorem ergo operationem ſpiritus ſancti C quàm patris & filij qui cupiunt ſeparare defendāt, quod abhorret à vero. Neque enim dubium eſt, quod nouata terra melior quàm creata ſit: aut ſi primo ſine operatione ſpiritus ſancti, terram pater fecit & filius, poſtea verò ſpiritus ſancti operatio copulabitur, videbitur id quod factum eſt, eius quod acceſſit eguiſſe præſidio. Sed abſit vt hoc quiſquam æſtimet, vt operatio diuina varietatē creatoris quā Manichæus inducit habere credatur. An verò ſine opere ſpiritus ſancti ſubſtantiam putamus eſſe terrarum, ſine cuius opere nec cœli conuexa ſubſiſtunt? Scriptum eſt enim: Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Aduerte quid dicat: Omnem, inquit, virtutem cœlorum ad ſpiritum eſſe referendam. Qui enim ſuperferebatur antequam terra fieret, quomodo cùm terra fieret feriabatur? Gentiles homines per vmbram quādam noſtros ſecuti, quia veritatem ſpiritus haurire non poterant, quod cœlum ac terras lunæ quoque ſtellarúmque micantium globos ſpiritus intus alat, ſuis verſibus indiderūt. Ergo illi per D ſpiritum nō negant virtutem ſubſiſtere creaturæ: nos qui legimus, denegamus? Sed flatilē putatis ab illis ſpiritum deſignatum. Si illi authorē omnium flatilē ſpiritum declararūt, nos dubitamus ſpiritū dei eſſe omniū creatorem? Sed quid alienis immoror? Accipiant documentū euidēs nihil poſſe eſſe quod ſpiritus ſanctus negetur operatus, nec de angelis, nec de archangelis, nec de thronis, nec de dominationibus poſſe dubitari quod eius operatione ſubſiſtāt. Quandoquidem ipſe ſecundum carnem dominus cui angeli ſeruiebant, ſpiritu in virgine ſuperueniēte generatus ſit: Sicut & ſecundum Matthæū, ad Ioſeph angelus dixit: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam vxorem tuam: quod enim ex ea naſcetur, de ſpiritu ſancto eſt. Et ſecundum Lucam dixit ad Mariā: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te. Opus ergo ſpiritus, virginis partus eſt. Opus ſpiritus, fructus eſt ventris, ſecundum quod ſcriptum eſt: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Opus ſpiritus, flos radicis eſt. Ille, inquam, flos, de quo bene eſt prophetatum: Exiet

Pſalm.32.
Virgi.lib.6. Aeneid.
Matth.1.
Eſaiæ.11.

A virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Radix Ieſſe patriarchæ familia Iudæorum, virga Maria, flos Mariæ Chriſtus, qui bonum odorem fidei toto ſparſurus orbe virginali ex vtero germinauit, ſicut ipſe dixit: Ego flos cāpi, & lilium conuallium. Flos odorem ſuum ſucciſus reſeruat, & contritus accumulat, nec auulſus amittit. Ita & dominus Ieſus in illo patibulo crucis, nec cōtritus emarcuit, nec auulſus euanuit, ſed illa lāceæ pūctione ſucciſus, ſacro ſpecioſior fuſi coloris cruore vernauit, mori ipſe neſcius, & mortuis æternæ vitæ munus exhalans. In hoc igitur ſpiritus ſanctus virgę regalis flore requieuit. Bona virga, vt quidam putāt, & caro domini, quæ de radice terrena ad ſuperna ſe ſubrigēs, odoriferos ſacræ fructus religionis circumtulit mundo, myſteria diuinæ reuelationis, & gratiam cœleſtibus altaribus ſupereffundens. Dubitare ergo non poſſumus ſpiritū creatorē, quē dominicæ cognoſcimus incarnationis authorem. Quis enim dubitet, cùm in principio euangelij habeas, quia Chriſti generatio ſic erat: Cùm deſponſata eſſet Maria Ioſeph, antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens ex ſpiritu ſancto. Nam licet plerique habeant, de ſpiritu, Græcus tamen vnde tranſtulerunt Latini ἐκ πνεύματος ἁγίου dixit, hoc eſt, ex ſpiritu ſancto. Quod ergo ex aliquo eſt, aut ex ſubſtantia eſt, aut ex poteſtate eius. Ex ſubſtantia, ſicut filius qui ait: Ex ore altiſſimi prodiui, ſicut ſpiritus qui à patre procedit. De quo dicit filius: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Ex poteſtate autem, ſicut illud eſt: Vnus deus pater, ex quo omnia. Quomodo ergo in vtero habuit Maria ex ſpiritu ſancto? Si quaſi ex ſubſtantia: Ergo ſpiritus in carnem & oſſa conuerſus eſt? Non vtique. Si quaſi ex operatione & poteſtate eius virgo cōcepit, quis neget ſpiritum creatorē? Quid quod etiam Iob creatorem ſuum euidenter oſtendit, dicens: ſpiritus diuinus, qui fecit me? Et diuinum vtique & creatorem, vno verſiculo demōſtrauit.

Cantico.1.
Matth.1.
1.Cor.8.
Eccli.24.
Ioan.16.

Quia ſicut patri & filio, ita etiam ſpiritui ſancto ſeruiendum eſt. *Caput VI.*

SI igitur creator eſt ſpiritus, non eſt vtique creatura. Creaturam enim Apoſtolus creatorémque diuiſit, dicens: Seruierunt creaturæ potius quàm creatori. Simul creatori admonet ſeruiendum, dānando eos qui ſeruiunt creaturæ, cùm creatori ſeruitium debeamus. Et quoniam creatorem ſpiritum nouerat, docet eidem ſeruiendum, dicens: Videte canes, videte malos operarios, videte conciſionem. Nos enim ſumus circunciſio, qui ſpiritui deo ſeruimus. Quod ſi quis de Latinorum codicum varietate contendit, quorum aliquos perfidi falſauerunt, Græcos inſpiciat codices, & aduertet quia ſcriptū eſt, οἱ πνεύματι θεῷ λατρεύοντες: quod interpretatur, qui ſpiritui deo ſeruimus. Ergo cū ſeruiendum dicat ſpiritui, idem Apoſtolus qui non creaturæ ſed creatori aſſerit ſeruiendum, euidenter vtique & ipſe ſanctum oſtendit ſpiritum creatorem, & in æternæ diuinitatis honore venerandum, quia ſcriptum eſt: Dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

Roman.1.
Philip.3.
Matth.4.

De eo quod ſcriptum eſt: Ecce ego firmans tonitruaę creans ſpiritum. *Caput VII.*

NEc prætereūt hæreticos obiectare conſueſſe, ideo videri creatum ſpiritum ſanctum, quia plerique eorum ad argumentum adſtruendæ ſuæ impietatis aſſciſcunt illud quod Amos de flatu vētorum locutus eſt, vt ipſe propheticus ſermo declarat. Sic enim habes: Ecce ego firmās tonitruum, & creans ſpiritum, & nuncians in homines Chriſtum ſuum, faciens lucē & nebulam, & aſcendens ſuper excelſa, dominus deus omnipotens nomen eſt ei. Si hinc faciunt queſtionem, quod creatum ſpiritum dixit, quia creetur ſpiritus, Heſdras nos docuit dicens in tertio libro: Et in die ſecundo iterum creaſti ſpiritum firmamēti. Tamē vt propoſitis inhæreamus, his videlicet quę Amos dixit, nónne euidenter dictorum teſtificatur ſeries de iſtius creatura mundi locutum prophetam? Denique ita cœpit: Ego dominus firmans tonitruum & creans ſpiritum. Ipſe ordo nos doceat. Nam ſi de ſpiritu ſancto dicere voluiſſet, non de tonitruo vtique præmiſiſſet. Neque enim antiquiora

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiquiora tonitrua sunt, quàm spiritus sanctus. quamuis impij sint, tamẽ id non audeãt dicere. Deinde cùm subiectum videamus esse de luce & nebula, nónne manifestũ est quod de creatura mundi dictum intelligẽdum sit? Cùm enim sint aliquæ tempestates istius mundi, præcedere tonitrua, sequi ventorum flatus, cœlum nebulis caligari, lucem refundi ex tenebris, ipso vsu quotidiano exemplóque cognoscimus. Nam etiam flatus ventorum spiritus dicitur, sicut scriptum
Psal.10. est: Ignis & sulphur & spiritus procellæ. Et vt scires, quia hunc spiritum dixit, ait: Firmans tonitruum & creans spiritum: quia frequẽter creantur ista cùm fiunt. Spiritus autem sanctus æternus est, quem si quis audet dicere creatum, non potest tamẽ dicere quòd quotidie creatur, sicut flabra ventorum. Denique ipsa sapientia secundũ suscepti locuta corporis sacramentum, ait: Dominus creauit me. Quamuis ventura prophetaret, tamẽ quia prædestinatus erat domini saluatoris aduentus, non dixit creat me, sed creauit me: ne frequenter sed semel crederent ex virgine Maria Iesu corpus
B esse generandum. Ex hoc igitur quod velut quotidianam operationem dei in tonitrui firmamento, & in spiritus creatione propheta declarauit, intellige nefas esse, vt de spiritu sancto tale aliquid æstimemus, quem ipsi impij ante secula esse negare non possunt, vnde & semper eum esse & semper manere, pia assertione testamur. Neque enim qui ante mundum superferebatur super aquas, potest videri cœpisse post mundũ, aut multos spiritus sanctos æstimari fas est, qui vetuti quotidiana generatione generentur. Absit vt se quisquam tali impietate contaminet, vt dicat frequenter creari, aut vnquam creari spiritum sanctum. Cur enim frequenter creari videatur, non intelligo, nisi fortè & mori eum credant frequenter, & frequẽter recreari. Sed quemadmodum mori potest spiritus vitæ? Ergo si mori non potest, causam non habet cur sæpius sit creandus. Aut qui aliter putant, in illud sacrilegium recidunt, vt non distinguant spiritum sanctum, qui prolatiuum verbum putãt in patrem redire, prolatiuum spiritum in deum refundi, vt vnius refusio sit, &
C quædam vicissitudo in varias formas sese permutãtis, cùm patris & filij & spiritus sancti manens semper immutabilisque distinctio vnitatem suę teneat potestatis. Si quis tamen propheticum dictum ideo deriuãdum putat ad interpretationem spiritus sancti, quia habet: Annuncians in homines Christum suum, is ad incarnationis dominicæ mysteria dictum facilius deriuabit. Nam si te mouet quia spiritum dixit, & ideo hoc non putas deriuandum ad mysteria assumptionis humanæ: prosequere scripturas, & inuenies optime congruere de Christo, de quo bene cõuenit æstimari, quia firmauit tonitrua aduentu suo, vim videlicet & sonum cœlestium scripturarum, quarum velut quodam tonitruo mentes nostræ redduntur attonitæ vt timere discamus, & reuerentiam cœlestibus deferamus oraculis. Denique in euan-
Marc.3. gelio fratres domini, filij tonitrui dicebantur. Et cùm vox
Ioan.12. patris facta esset dicentis ad filium: Et honorificaui, & iterum honorificabo. Iudæi dicebant, tonitruum factum est illi. Nam licet gratiam veritatis haurire non possent, tamen confitebantur inuiti, & ignari mysterium loquebantur, eo
D quod magnũ patris de filio testimonium resultabat. In Iob quoque libro scriptura dicit: Firmamentum quoque tonitrui sui quis scit quando fiet? Vtique si ad hæc commotionum cœlestium tonitrua pertinerent, non futura eorum firmamenta, sed facta dixisset. Ergo tonitrua ad sermones do-
Iob.26. Psalm.18. mini retulit, quorum in omnem terram exiuit sonus. Spiritum autem hoc loco animam quam suscepit rationabilem atque perfectam intelligimus, quia scriptura frequenter & animam hominis spiritus vocabulo designauit, sicut habes: Qui creauit spiritum hominis in ipso. Vnde & dominus animam suã spiritus appellatione significans, ait: In manus tuas commendo spiritum meum. Et vt scires, quia Iesu domini descensionem memorauit, addidit, quod nunciaret in homines Christum suum. Annunciauit enim in baptismate, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo bene complacui. Annunciauit in monte, dicens: Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Annunciauit in passione, cùm sol recessit, matia terræque tremuerunt. Annunciauit in Centurione, qui
A ait: Verè dei filius erat iste. Totum igitur hũc locum aut ad simplicem intellectum istius flatus qui viuendo hauritur, aut ad mysteriũ dominici corporis referre debemus. Nam si hic creatum dixisset spiritum sanctum, vtique & alibi idem scriptura declarare potuisset, sicut de filio dei frequenter legimus, quia secundum carnem & factus est & creatus. Cuius tamen maiestatem in eo ipso quod carnem pro nobis susceperit, considerare nos conuenit, vt diuinã potentiam in ipsa corporis assumptione videamus.

Creat pater dominicæ incarnationis sacramẽtum, creat & spiritus, creat & filius. Caput VIII.

ET enim (sicut legimus) quia creauit pater dominicæ incarnationis sacramentum, creauit & spiritus: ita etiam legimus, quod & ipse suum corpus creauit. Creauit enim pater, secũdum quod scriptum est: Dominus creauit me. Et alibi: Misit deus filium suum Galat.4.
factum ex muliere, factum sub lege. Creauit & spiritus il-
B lud omne mysterium, secũdum quod legimus: Quia inuenta est Maria in vtero habens ex spiritu sancto. Habes quia creauit pater, creauit & spiritꝰ sanctus. Accipe quia creauit & filius dei, dicente Salomone: Sapientia fecit sibi domum. Prouer.9.
Ergo spiritus sanctus qui creauit dominicę incarnationis sacramẽtum, quod super omnes est creaturas, quomodo esse poterat creatura? De generalitate autem supra ostendimus, quia secundum carnem creator est noster spiritus sanctus in homine exteriore. Nunc ostendamus quia creator est noster, etiam secundum gratiæ sacramentum. Et sicut creat pater, ita creat & filius, ita creat & spiritus sanctus, sicut legimus, dicente Paulo: Dei enim donum est non ex operibus, Ephes.2.
ne quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo in operibus bonis.

Quia sicut pater & filius, ita & spiritus sanctus regenerat. Caput IX.

ERgo creat pater in operibus bonis, creat & filius; quia scriptum est: Quotquot autem eum receperunt, dedit eis potestatẽ filios dei fieri his qui cre- Ioan.1.
C dunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex volũtate viri, sed ex deo nati sunt. Similiter ex spiritu secundum gratiam nos renasci, dominus ipse testatur, dicens: Quod natum est ex carne, caro est: quia de carne natum est. Et quod natum est de spiritu, spiritus est: quia deus spiritus est. Nolite mirari quia dixi, oportet vos nasci denuo. Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis: sed nescis vnde veniat, aut quò vadat. sic est omnis qui natus est de spiritu. Claret igitur spiritalis quoque generationis authorem esse spiritum sanctum, qua secũdum deum creamur, vt filij dei simus. Ergo cùm ille nos in regnum suum per adoptionem sacræ regenerationis assumpserit, nos ei quod suum est denegamus? Ille nos supernæ regenerationis fecit hæredes, nos hæreditatem vindicamus, refutamus authorem? Sed non potest manere beneficium, cùm author excluditur. Nec author sine munere, nec sine authore munus. Si vindicas gratiam, crede potentiam. Si refutas potentiam, gratiam ne requiras. Qui Christũ negauit, statim amisit & nomen. Nam si author vilis, quomodo dona preciosa? cur nostris ipsi muneribus inuidemus, spem imminuimus, dignitatem repudiamus, consolatorem negamus? Sed illum negare non possumus. Sed absit vt negemus quod maximum est, cùm Apostolus dicat: Vos autem fratres secũdum Isaac promissionis filij estis: sed sicut tunc qui secundum carnem natus est, persequebatur eum qui secundum spiritum. Iterum vtique subauditur de superioribus qui secundum spiritum natus est. Qui ergo secundum spiritum nascitur, secundum deum nascitur. Renascimur autem quãdo in interiore renouamur affectu, & exterioris hominis vetustatem deponimus. Et ideo ait iterum Apostolus: Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum Ephes.4.
hominem qui secundum deum creatus est in veritate & iustitia & sanctitate. Audiant quemadmodum vnitatem diuinæ operationis scriptura signauerit. Qui renouatur spiritu mentis, induit nouum hominem qui secundũ deum creatus est. Sancti igitur spiritus opus est regeneratio ista præstantior, & noui huius hominis qui creatꝰ est ad imaginẽ dei, au-

thor

thor est spiritus. quem vtique meliorem hoc exteriore esse nostro homine nemo dubitauerit. Siquidem cœlestem alterum, terrenum alterum Apostolus significauit, dicens:
1.Cor.15 Qualis cœlestis, tales & cœlestes. Ergo cùm cœlestem faciat gratia spiritalis, quid terrenum creare possit, etiam sensu debemus aduertere, licet credamus exemplis. Dicit enim
Iob.27. alibi sanctus Iob: Viuit dominus qui sic me iudicat, & omnipotens qui ad amaritudinem perduxit animam meam, spiritus autem diuinus qui est in naribus meis. Non vtique spiritũ hic auram vitalem hanc & spiramentũ corporeum designauit, sed nares hic interioris sui hominis significat, quib⁹ vitæ odorem carpebat æternæ, & gratiam cœlestis vnguenti, geminis quibusdam sensibus hauriebat. Sunt enim nares spirituales (vt legimus) quas habet sponsa verbi, cui dicitur:
Canti.7. Gene.8. Et odor naris tuæ. Et alibi: Odoratus est dominus deus odorem suauitatis. Sunt enim quædam interioris membra hominis, cuius manus in actu, aures in auditu, pedes in processu quodam boni operis æstimantur. Itaque ex officiis, veluti quasdam colligimus membrorum figuras. Neque enim B
in interiore homine secundum carnalia aliquid nos conuenit opinari.

Quia eadem uerba quibus spiritũ inferiorem uideri uolunt, præeminentiam ostendunt patris & filij. Caput X.

EST sunt quidam qui corporaliter deum putãt esse formandum, cùm legunt aut manum eius, aut digitum. Nec aduertunt quod hæc non propter formam scripta sint corporis, quia in diuinitate nec mẽbra nec partes sunt, sed propter vnitatẽ diuinitatis expressam, vt credamus quia impossibile est à patre deo vel filium, vel spiritum sanctum separari, cùm plenitudo diuinitatis velut corporaliter habitet in substantia trinitatis.
Pſalm.117. Ideo igitur & filius, patris dextera nuncupatur, sicut lectum est: Dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltauit me. Sed quid mirum si de verbis amẽtes homines faciunt quęstionẽ, cùm faciant & de syllabis? Sunt enim qui hinc putent faciendam esse distantiam, quo dicant in spiritu deum, non cum spiritu prædicandum: & ex vna syllaba vel vsu quodam diuinitatis æstimandũ putent esse momentum, argumentantes, quod si in spiritu deum prædicandum putent, ministerium sancti spiritus signare videãtur. Si verò cum spiritu dicant dei vel virtutem esse vel gloriam, societatem quandam & communionem patris & filij & spiritus sancti designare videantur. Sed quis separet quod non poreſt separari? Quis diuidat societatem quam indiuiduam
Matth.28. Christus ostendit? Ite, inquit, baptizate omnes gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Nunquid hic circa patrem vel filium vel spiritum sanctum, aut verbum mutauit, aut syllabam? Non vtique, sed in nomine, inquit, patris & filij & spiritus sancti, idem de spiritu quod de patre & de se sonat. Vnde nullum spiritus sancti ministerium, sed consortium magis honoris aut operis, cùm in spiritu dicatur æstimatur: cõsidera & hic, quia ad patrem & filium hoc opinionis vestræ præiudicium deriuatur, quia hic non dixit, cum patris & filij & spiritus sancti nomine, sed in nomine: & tamen non ministerium aliquod trinitatis hac syllaba exprimitur, sed potestas. Denique vt scias quia fidei non præiudicat syllaba, sed conuincat fides syllabam, & Paulus loquitur in Christo. Nec ideo minor Christus est, quia Paulus locutus in Christo est, sicut habes: Coram deo in Christo loquimur. Quemadmodum igitur Apostolus dicit, quia in
2.Corin.2. Christo loquimur, ita illud est: quia loquimur in spiritu, sicut ipse Apostolus dixit: Quia nemo dicit dominum Iesum
2.Corin.12. nisi in spiritu sancto. Non subiectio itaque hoc loco spiritus sancti, sed gratiæ copula designatur. Et vt scias discretionem nõ esse de syllaba, alibi quoq; ait: Et hæc quidẽ fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis
Ibidem.6. in nomine Iesu Christi, & in spiritu dei nostri. Quàm multa possum hinc exempla proferre. Scriptum est enim: Omnes vos vnum estis in Christo Iesu. Et alibi: Sanctificatos in
1.Corint.6. Christo Iesu. Et iterum: Vt nos essemus iustitia dei in ipso.
Galat.5. Et alio loco, Vt excidant à fide quæ est in Christo Iesu. Verum quid ago? Dum enim similiter dico scriptum esse de filio, quemadmodum de spiritu scriptum est, magis illud in-

curro, vt non quia de filio scriptum est, religiose dictum videatur esse de spiritu: sed quia idem de spiritu scriptum est, etiam de filio propter spiritum obiiciant derogatũ. Dicunt enim: Nunquid de deo patre scriptum est? Sed accipiant etiam de deo patre dictum: In deo laudabo sermones, in deo Pſalm.55.
laudabo verbum. Et alibi: In deo faciemus virtutem. Et in Pſalm.59.
te commemoratio mea semper: Et in tuo nomine exultabimus. Et iterum alibi: Vt manifestentur opera eius, quia in deo sunt facta. Et Paulus: In deo qui omnia creauit. Et iterum: Paulus & Syluanus & Timotheus ecclesiæ Thessalonicensium in deo patre & domino Iesu Christo. Et in euan
gelio: Ego in patre & pater in me, & pater in me manet. Scri Ioan.14.
ptum est etiam: Qui gloriatur, in domino glorietur. Et ali- 2.Corin.10.
bi: Vita autem nostra abscondita est cum Christo in deo. Coloſ.3.
Nunquid hic plus filio quàm patri detulit, vt in deo nos diceret esse cum Christo? Aut nunquid plus nostra conditio quàm spiritus gratia sibi vindicat, vt nos possimus esse cum Christo, spiritus sanctus esse non possit? Aut cùm Christus
velit esse nobiscum, sicut ipse dixit: Pater quos dedisti mi- Ioan.14.
hi, volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum, dedignetur esse cum spiritu? Scriptum est etiam: Conuenientibus vobis & meo spiritu cum virtute domini Iesu. Ergo nos cum virtute domini conuenimus, & audemus dicere quod nolit dominus Iesus cum spiritu cõuenire, qui non dedignatur conuenire nobiscum? Nullam igitur distantiam putat Apostolus, hac an illa syllaba vtaris. Syllaba enim cõiunctionis est, coniũctio autem seiunctionem non facit. Neq; enim si diuideret, coniunctio diceretur. Quid igitur te mouet vt dicas, quia gloria est deo patri vel Christo eius, vita, virtus, magnificẽtia, potestas in spiritu sancto, & nolis dicere cũ spiritu sancto? An quia times ne spiritũ cum patre & filio sociari videaris? Sed audi & de spiritu scriptum: Lex enim spiritus Rom.8.
vitæ in Christo Iesu. Et alibi deus pater dicit: Et adorabũt
te, & in te deprecabũtur. In Christo orare nos debere deus pater dicit, & tu putas spiritui derogari, si in eo gloria Christi esse dicatur? Audi quod times de spiritu confiteri, non ti
muisse de se sibi Apostolum vindicare. Ait enim: Cupio dis Philip.1.
solui & cum Christo esse multo melius. Cum quo igitur est Apostolus, cum eo negas esse spiritum, per quem Apostolus meruit esse cum Christo? Quæ igitur ratio est, vt in spiritu malis dicere, quàm cum spiritu gloriã dei esse vel Christi? An quia si dicas in spiritu, minor Christus spiritu declaretur? Quamuis hoc refutabile sit, vt maiorem dominum fa
cias & minorem, tamen cùm lectum sit: Quia pro nobis pec 2.Cor.5.
catum factus est Christus, vt nos essemus iustitia dei in ipso: ille inuenitur potissimus, in quo sumus nos infimi. Sic & alibi habes: Quia omnia in ipso constant, hoc est, in eius virtu Coloſ.1.
te. Nec comparari possunt illi quæ in eo constant, quia ex virtute eius vt constent, substantiam consequuntur. Nunquid igitur sic deum regnare vultis in spiritu, vt virtus spiritus regnandi deo principium quasi fons quidam substantiæ largiatur? Sed hoc impium est. Et ideo vt vnam patris & filij & spiritus sancti maiores nostri dicerẽt potestatem, cum spiritu gloriam Christi esse memorabant, quo indiuiduam copulam declararent. Quomodo enim separatur spiritus sanctus à filio, cùm ipse spiritus testimonium reddat spiritui nostro quod sumus filij dei? Si autem filij & hæredes, hæredes quidem dei, cohęredes autem Christi. Quis i- Roma.8.
gitur tam amens qui cõiunctionem spiritus & Christi dissociet sempiternam, cùm spiritus etiam disiuncta connectat, per quẽ Christi efficimur cohæredes? Si tamen, inquit, compatimur vt conglorificemur. Si nos ergo conglorificabimur cum Christo per spiritum, quomodo & ipsum conglorificare Christo spiritum recusamus, dissociamus vitã Christi & spiritus sancti, cùm spiritus dicat, quod simul victuri sumus cum dei filio? Dicit enim Apostolus: Si autem mor- Roman.6.
tui sumus cum Christo, credimus quod etiam simul viuemus cum illo. Deinde alibi: Si enim compatimur, inquit, & 2.Tim.2.
conuiuemus: nec solum conuiuemus, sed etiam conglorificabimur, nec solum conglorificabimur, sed etiam conregnabimus. Non est igitur in syllabis istis vlla discretio. vtraque enim syllaba coniunctionis est. Denique sæpe reperimus in scripturis alteram interpositam, & alteram intellectam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psalm.65. Psal.104. Psalm.43. ctam,ſicut ſcriptum eſt: Introibo in domum tuam in holocauſtis,hoc eſt,cum holocauſtis. Et alibi: Eduxit eos in argento & auro,hoc eſt,cum argento& auro. Et alibi quoque ait: Nō egredieris in virtutibus nobiſcū, quod eſt cum virtutibus. Ergo cùm & in vſu ſermonis calumnia eſſe non poſſit, & ex ſermone calumnia diuinitati non debeat excitari, opus eſt vt ad iuſtitiam corde credatur, & ex fide cordis fiat ad ſalutem in ore confeſſio. Sed qui corde non credunt, calumnias ſtruunt verbis. Denique ſimile & illud eſt

Roman. 10. 1.Corin.8. quod aiunt diſcretionem eſſe, quia ſcriptum eſt: Nobis autem vnus deus pater,ex quo omnia,& nos in illum, & vnus dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia:& nos per ipſum. Volūt enim cùm dicitur,ex illo,materiam deſignari. Cùm dicitur per illum, quoddā vel inſtrumentū operis vel mini ſterium declarari. Cùm dicitur autē, in illo,quod aut locus fignificetur aut tempus, in quo omnia facta videantur. Ita igitur diſtantiam quandam ſubſtantiæ probare deſiderant, tanquam inſtrumentum ab authore,& tanquam tempus aut locum ab inſtrumento dirimere geſtientes. Nunquid ergo alienus ſecūdum naturam filius à patre,quia alienum inſtrumentum ab operatore proprio vel authore? Aut nunquid alienus filius à ſpiritu,quia ab inſtrumenti genere aut locus ſeparatur aut tempus? Compara nunc aſſertiones noſtras. Illi volunt ex deo tanquam ex natura dei eſſe materiam, vt ſi dicas ex ligno arcam eſſe factā,ex lapide ſtatuam,ita ex deo materiam proceſſiſſe,& eandem materiam tanquam per inſtrumentum aliquod factam eſſe per filium: vt non tam operatorem filium quàm inſtrumentum operis eſſe declarent,& omnia ita facta in ſpiritu,tanquam in aliquo loco facta vel tempore: & ſingula ſingulis tribuunt, in commune omnia negant. Verùm nos oſtendimus ita ex deo patre eſſe omnia, vt nec amiſerit deus pater quod vel per ipſum & in ipſo omnia ſint,nec tanquam ex materia ex ipſo omnia ſint. Ita quoque per dominum filium eſſe omnia, vt nō priuatus ſit,eo quòd ex filio ſint omnia:& ita omnia eſſe in ſpiritu, vt doceamus omnia eſſe per ſpiritum,& omnia eſſe de ſpiritu. Nā iſtæ ſyllabæ,ſicut illę de quib' ſuperius diximus,ſeinuicem ſignant. Nō enim ita dixit Apoſtolus,ex deo omnia, & per filium omnia, vt ſeparabilem ſubſtātiam patris filiſque ſignaret. Sed vt inconfuſibili diſtinctione, quòd alius ſit pater,alius ſit filius,doceret. Non igitur tanquā compugnantes ſyllabæ iſtæ,ſed tanquam ſociæ atque cōcordes ſunt, vt

Roman. 11. etiam vni ſępe conueniant,ſicut ſcriptum eſt: Quia ex ipſo, & per ipſum & in ipſo omnia ſunt. Quòd ſi verè conſideres vnde tranſlatum ſit,de filio dictum eſſe non ambiges. Dicit enim Apoſtolus ſecundum prophetiam Eſaiæ: Quis cognouit ſenſum domini, aut quis conſiliarius ei fuit? Et addidit: Quia ex ipſo & per ipſum & in ipſo omnia. Quod Eſaias de

Eſaiç.40. operatore omnium dixit,ſicut habet: Quis mēſus eſt manu aquam & cœlum palmo, & vniuerſam terram clauſa manu? Quis ſtatuit montes in libra,& rupes in ſtatera? Quis cognouit ſenſum domini,aut quis cōſiliarius ei fuit? Et addidit Apoſtolus: Quoniam ex ipſo & per ipſum & in ipſo omnia. Quid eſt ex ipſo? Quod ex ipſius voluntate natura ſit omnium,& ipſe ſit author omnium quæ eſſe cœperunt. Per ipſum quid eſt? Quia per ipſum cōſtitutio & perſeuerantia omnib' impertita videatur. In ipſo quid eſt? Quia omnia admirabili quodam deſiderio & inenarrabili amore authorem vitæ & miniſtratorem gratiæ ſuæ ac muneris intuentur, ſecundum quod ſcriptum eſt: Oculi omnium in te ſperant,&

Pſalm.144. aperies manum tuam,& implebis omnem animam bona voluntate. De patre quoque ſi dicas: Ideo ex ipſo, quia ex ipſo operatrix ſapientia,quæ & omnib' ex ſua & patris volun

Actu.17. tate dedit eſſe quæ nō erant: Per ipſum,quia per ſapientiam eius facta ſunt omnia. In ipſo,quia in ipſo eſt viuificatoriæ fons ſubſtātiæ, in quo viuimus & ſum' & mouemur. Ex ſpiritu quoq; per ipſum formati,in ipſo roborati vitę capimus munus æternæ. Cùm hæc igitur vel patri vel filio,vel ſpiritui ſancto conuenire videantur, nihil vtique humile in his certum eſt declarari,cùm & ex filio dicamus eſſe pleraque,

Epheſ.4. & multa per patrem, ſicut habes de filio dictum: Vt augeamur in ipſo per omnia,qui eſt caput Chriſt',ex quo totum, inquit,corpus compactum & cōnexum per omnem iunctu

A ram miniſtrationis in menſuram vniuſcuiuſque partis augmentum corporis facit in ædificationem ſui in charitate. Et iterum ad Coloſſenſes de his qui non haberēt cognitionem vnigeniti filij dei: Quia non tenēt, inquit, caput ex quo Coloſ. 2.
omne corpus per compaginationes & colligationes ſubminiſtratum & copulatum creſcit in incrementum dei. Caput enim Chriſtum eſſe eccleſiæ ſupra diximus. Et alibi habes: Quia de plenitudine ei' nos omnes accepimus. Et ipſe do- Ioan.1.
minus dixit: De meo accipiet,& annunciabit vobis. Et ſu- Ioan.16.
pra ait: Cognoui virtutem exiſſe ex me. Similiter vt cognoſcas vnitatem,etiam de ſpiritu dicitur: Quia qui ſeminat in Lucę.8.
ſpiritu,de ſpiritu metet vitam æternam. Et Ioannes ait: Ex Galat.6.
hoc cognoſcimus quia in nobis eſt, quoniam de ſpiritu ſuo 1.Ioan.4.
dedit nobis. Et angelus dicit: Quod enim ex ea naſcetur,de Lucæ.1.
ſpiritu ſancto eſt. Et dominus ait: Quia quod natum eſt de Ioan.3.
ſpiritu,ſpiritus eſt. Ergo ſicut ex patre legimus eſſe omnia, ita & ex filio poſſe dici omnia, per quem omnia ſunt, & ex ſpiritu eſſe omnia,in quo omnia ſunt,teſtimoniis edocetur. Nunc conſideremus, vtrum per patrem eſſe aliquid docere
B poſſimus. Sed ſcriptum eſt: Paulus ſeruus Chriſti per vo- 1.Cor.1.
luntatem dei. Et alibi: Iam non ſeruus,ſed filius: ſi autem filius, & hæres per deum. Et alibi: Sicut reſurrexit Chriſtus Galat.4.
per gloriam patris. Et alibi deus pater ad filium dicit: Ecce proſelyti veniunt ad te per me. Multa reperies alia,ſi quæras,per patrem facta. Nunquid ideo minor pater,quia & ex filio pleraque eſſe legimus,& per patrem facta vel dicta plurima in ſcripturis cœleſtibus reperimus? Sed etiam per ſpiritum ſimiliter legimus facta pleraque, ſicut habes: Nobis autem reuelauit deus per ſpiritum ſuum. Et alibi: Bonum depoſitum cuſtodi per ſpiritum ſanctum. Et ad Epheſios: Confortari per ſpiritum eius. Et ad Corinthios: Alij enim datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ. Et alibi: Si autem Roma.8.
per ſpiritum facta carnis mortificaueritis, viuetis. Et ſupra: Qui ſuſcitauit Chriſtum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra per inhabitantem ſpiritum eius in vobis. Sed fortaſſe dicet: Oſtēde mihi ſpecialiter lectum, quiā
C ex filio omnia, vel ex ſpiritu omnia? At ego refero, vt & illi mihi lectum eſſe oſtendant, quia per patrem omnia. Sed cùm hæc vel patri probauerimus vel filio vel ſpiritui ſancto conuenire,nec vllam ex huiuſmodi ſyllabis naſci poſſe diuinæ diſtantiā poteſtatis,non eſt dubium, quia per quem omnia,ex eo omnia: & ex quo omnia,per eum omnia:& in quo omnia,per eum vel ex eo omnia eſſe intelligere debemus. Omnis enim creatura & ex voluntate & per operationem & in virtute eſt trinitatis, ſicut ſcriptum eſt: Faciamus Geneſ.1.
hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et alibi: Pſalm.32.
Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.

Quia una uoluntas, una uocatio patris & filij & ſpiritus ſancti. Caput XI.

NEc ſolum vna operatio eſt vbique patris & filij & ſpiritus ſancti, ſed etiam vna atque eadem voluntas, vna vocatio, vna præceptio: quod licet in illo magno ac ſalutari eccleſiæ ſpectare myſterio. Sicut enim pater vocauit gētes ad eccleſiam, dicens: Vocabo
D non plebem meam, plebem meam: & non dilectā, dilectam. Et alibi: Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus. Ita etiam dominus Ieſus ad vocandam & congregandam eccleſiam Paulum à ſe dicit electum, ſicut habes ad Ananiam dictum à domino Ieſu: Vade, quoniam vas electionis eſt mihi hic,ad ſufferendum nomen meum corā gentib'. Sicut ergo pater deus vocauit eccleſiam, ita vocauit & Chriſtus. Et quemadmodū Chriſtus vocauit, ita vocauit & ſpiritus, dicēs: Separate mihi Paulū & Barnabā, in opus quo vocaui eos. Tunc ieiunantes, inquit, & orantes, impoſuerūt eis manus,& dimiſerūt eos. Ipſi autē præmiſſi ab ſpiritu ſancto deuenerunt in Seleuciam. Ergo non ſolum Chriſti, ſed etiam ſpiritus ſancti imperio apoſtolatum Paulus accepit, & ad congregationem gentium feſtinauit. Nec ſolus Paulus, ſed etiam Petrus, ſicut legimus in Actibus apoſtolorū. Nam cùm in oratione vidiſſet cœlum apertum, & quatuor initiis ligatum vas quoddam tanquam linteamen, in quo erant omnia genera quadrupedum & ferarum & volucrum cœli,

cœli, facta est vox ad eum: Surge, occide & mãduca. Et Petrus dixit: Absit domine, nunquam manducaui commune & immundum. Et vox rursus ad eum: Quæ deus mundauit tu cõmune ne dixeris. Hoc autem factum est per ter & receptum est vas in cœlo. Ergo cùm hoc secũ Petrus tacitus cogitaret, & venissent ad eum Cornelij seruuli ab angelo destinati, ait illi spiritus: Ecce viri quærunt te. surge itaque & descende, & vade cũ eis nihil dubitans, quoniam ego misi illos. Quam euidenter expressit suam spiritus sanctus potestatem. Primo omnium, quia aspirauit oranti, affuit deprecanti. Deinde quoniam vocatus Petrus respondit, domine: & ideo secundũ euidentius meruit oraculum, quia cõfessus est dominum. Sed quis iste sit dominus scriptura declarat. Respondenti enim is vtiq; cui responderat loquebatur. Spiritum autem ostendunt sequentia declaratum: quia ipse qui mysterium figurabat, mysteriũ reuelabat. Simul illud aduerte, quia tertio repetita figura mysterij, operationem trinitatis expressit. Et ideo in mysteriis interrogatio trina defertur, & confirmatio trina celebratur. Nec potest quis nisi trina confessione purgari. Vnde ipse Petrus in euãgelio tertio interrogatus, vtrũ diligat dominum, vt trina responsione vincula quæ dominũ negando ligauit, absolueret. Tum deinde quia ad Cornelium angelus mittitur, Petrũ spiritus sanctus alloquitur. Oculi enim domini super fideles terræ. Nec illud ociosum, quòd cùm in superioribus præmisisset, quod deus mundauit, tu ne cõmune dixeris: subito decidit super gentes, vt mundaret eos spiritus sanctus. Vnde ostenditur operationem spiritus, operationem esse diuinã. Petr' autẽ missus ab spiritu, non expectauit imperium dei patris, sed ipsius quoque spiritus illud confessus oraculũ, ipsius spiritus gratiã esse testatur, dicẽs: Si ergo eandẽ gratiã illis cõcessit deus, sicut & nobis: ego quis erã qui prohiberẽ deum? Spiritus ergo sanctus est qui nos ab illa gentili colluuione mũdauit. In illis enim generibus quadrupedum & ferarum & volucrum, figura erat conditionis humanæ, quæ ferarum modo bestiali videtur induta sæuitia, nisi spiritus sanctificatione mitescat. Bona ergo gratia quæ ferinam rabiem spiritali simplicitate commutat. Eramus enim & nos aliquãdo insipiẽtes, increduli, errãtes, seruiẽtes desideriis & voluptatibus variis: Nunc autẽ per renouationem spiritus hæredes Christi, angelorum cœpimus esse cohæredes. Itaque spiritu videns Dauid sanctus propheta ex feris nos similes futuros esse cœlestium: Increpa, inquit, feras syluæ, syluam videlicet significans non ferarum fragosam cursibus, nec bestiarum gemitibus inhorrentem, sed illam syluam de qua scriptum est: Inuenimus eam in campis syluæ. In qua, sicut dixit prophetia: Iustus vt palma florebit, & velut cedrus quæ in Libano est, multiplicabitur. Illa syluа quæ verbi cœlestis alimoniam propheticarum verticibus arborum concussa defluxit. Illa syluа ad quam Paulus lupus quidem raptor intrauit, sed pastor exiuit. In omnem enim terram exiuit sonus eorum. Eramus ergo feræ, & ideo dicit dominus: Attendite vobis à falsis prophetis qui veniunt in vestitu ouium, intus autẽ sunt lupi rapaces. Sed per spiritum sanctum iam leonum sæuitia, pardorum varietas, astutia vulpium, luporum rapacitas de nostris exoleuit affectib⁹. Magna igitur gratia, quæ cœlo terras mutauit, vt cõuersatio nostra, sicut Apostolus dixit, in cœlis sit, qui ante sicut feræ errabamus in syluis. Sed nec hoc tantum loco Petrus apostolus, sed etiam alibi in eodem libro à spiritu sancto ædificatam ecclesiam demonstrauit. Habes enim dixisse eum: Deus qui nouit corda hominũ testimonium perhibuit dans his spiritum sanctum sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, mundans per fidem corda eorum. In quo illud est contuendum, quia sicut Christus lapis est angularis, qui vnitatem plebis vtriusque connexuit, ita etiam spiritus sanctus non discreuit vtriusque populi corda, sed iunxit. Non ergo tanquam Iudæus contemnas filium, quẽ annunciauerunt prophetæ, contemnas etiam spiritum sanctum, contemnas Hieremiam, quem de lacu Iudaicæ domus ille assumptus à domino pannis & funibus eleuauit. Verbũ enim propheticum despiciens in lacũ demersérat populus Iudæorũ. Nec quisquam inuentus est de Iudeis qui leuaret prophetã, sed vnus Aethiops Abdemelech, sicut scriptura testatur. In quo nomine figura pulcherrima est, quia sermonẽ propheticũ quẽ Iudæi velut in cœnũ suæ mentis carnisque detruserant, nos videlicet ex gẽtibus peccatores, nigri ante delictis & quondam infructuosi eleuauimus de profundo. Scriptũ est enim: Aethiopia prꝛeleuabit manus suas deo. In quo sanctæ ecclesiæ species significatur, quæ ait in Canticis canticorum: Nigra sum & decora filia Hierusalem. Nigra per culpam, decora per gratiam: nigra per conditionem, decora per redemptionem. Aut certe nigra exercitij sui puluere. Nigra ergo dum præliatur, decora dum victoriæ suæ insignibus coronatur. Et bene funib⁹ leuatur propheta. Fidelis enim dixit: Funes ceciderunt mihi in præclaris. Bene pannis, quia ipse dominus excusantibus his qui primo ad nuptias vocati fuerant, ad exitus viarũ misit, vt quotquot inuenirẽtur & boni & mali, ad nuptias vocarentur. His itaq; pãnis propheticum verbum leuauit è cœno.

Psal.67. Cantic.1. Psal.15. Ioan.16. Ibidem. Zachar.14. Matth.11.

Quia sicut pater nouit filium, & filius patrem: sic spiritus patrem & filiũ. Et sicut pater reuelat nobis quæ sua sunt, sic & filius, sic & spiritus reuelat nobis. Cap. XII.

ERis igitur & tu Abdemelech, hoc est, assumptus à domino, si de profundo gentilis imprudentiæ leuaueris dei verbum, si credideris quia non fallitur, non præteritur dei filius, non ignorat quę futura sunt, non fallitur etiã spiritus sanctus, de quo dicit dominus: Cùm venerit autẽ ille spiritus veritatis, deducet vos in omnem veritatem. Qui dicit omnem, nihil præterit, non diem, non horam, non præterita, nõ futura. Et vt scias, quia & omnia nouit, & futura annũciat, & vnius est scientiæ cum patre & filio, audi quid dicat de eo dei veritas: Non enim loquitur à semetipso, sed quæ audit, loquitur: & quæ euenient annunciabit vobis. Itaque vt aduertas quia nouit omnia, cũ diceret filius. De die autem illa & hora nemo nouit, neque angeli cœlorum, excepit spiritum sanctum. Si autem exceptus est spiritus sanctus ab ignorantia, quomodo non exceptus est dei filius? Sed dicis: Quia cum angelis annumerauit & dei filium. Annumerauit quidem filium, sed non annumerauit & spiritum. Aut fatere igitur potiorem esse spiritum dei filio, vt iam non solum quasi Arrianus, sed etiam quasi Fotinianus loquaris: aut agnosce quò referre debeas quod nescire filium dixit. Etenim quasi homo annumerari creaturis potuit, qui creatus est. Quod si vis dicere, quia nouit omnia, & præsciẽtiam habet omnium dei filius futurorum, quæ filio incognita putas, ea de filio spiritus sanct⁹ accepit. Accepit autem per vnitatem substantiæ, sicut accepit à patre filius. Ille, inquit, me clarificabit, quia de meo accipiet & annunciabit vobis. Omnia quæcunque habet pater mea sunt, propterea dixi, de meo accipiet, & annunciabit vobis. Quid igitur hac euidentius vnitate? quæ habet pater filij sunt, quæ habet filius, accepit & spiritus. Accipe tamen, quia nouit iudicij diẽ dei filius. Lectũ est in Zacharia: Et veniet dominus deus meus & omnes sancti cum eo. In illa die non erit lumẽ, sed frigus & gelu: Et erit dies vna, & dies illa nota domino. Hæc igitur dies nota domino, qui veniet cũ sanctis suis, secundo nos illuminaturus aduentu. Sed quod orsi sumus de spiritu prosequamur. Habes enim in eo quod prætulimus exemplo, quia filius dicit de spiritu: Ille me clarificabit. Clarificat ergo & spiritus filium, sicut clarificat & pater, sed etiam spiritum clarificat dei filius, sicut supra diximus. Non est ergo infirmus qui redimit mutuam claritatem per vnitatem lucis æternæ. Nec inferior sancto spiritu, cuius hoc ipsum est quod clarificatur ab spiritu. Assumeris ergo & tu si credas, quia hoc locutus est spiritus, quod locutus est pater, quod locutus est filius. Denique Paulus ideo assumptus est, quia sic credidit, sic docuit, quia quod oculus non vidit nec auris audiuit, quæ præparauit deus diligentibus se, nobis reuelauit per spiritum suum, sicut scriptum est. Et ideo reuelationis spiritus dicitur, sicut habes: Dat enim deus sic præparantibus se spiritum sapientię & reuelationis in cognitione eius. Vnitas igitur est scientiæ, quando sicut pater reuelat qui dat spiritum reuelationis, sic reuelat & filius, quia scriptũ est: Nemo nouit filium nisi pater: neque patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lare. Plus dixit de filio, non quod plus habeat quàm pater, sed ne minus habere credatur. Nec immerito sic reuelat patrem qui sic nouit patrem, quemadmodum filium pater nouit. Accipe nunc quia deum patrem nouit & spiritus. Scriptum est enim: Quia sicut ea quæ hominis sunt, nemo nouit 1.Corint.2. nisi spiritus qui in ipso est: sic & quæ dei sunt, nemo cognouit nisi spiritus dei. Nemo, inquit, cognouit nisi spiritus dei. Nunquid excluſus est dei filius? Non vtique, quia nec spiritus sanctus excluſus est, cùm dicitur: Neque patrẽ quis nouit nisi filius. Ergo vnius & pater & filius & spiritꝰ sanctus & naturæ sunt & scientiæ. Neq; cum omnibus quæ per filiũ facta sunt sanctus annumerandus est spiritus, cùm deum patrem nouerit, quem (sicut scriptum est) quis potest nosse nisi filius, sed & spiritus sanctus nouit. Quis ergo? cùm dicitur, vniuersitas creaturarum, non spiritus sanctus comprehenditur. Nũc velim respõdeant, quid est in homine quod cognoscat quæ sunt hominis? Vtique rationabile quod cæteris animæ virtutibus supereminet, & quo præcipue natura hominis æstimatur. Quid est igitur spiritꝰ qui alta dei nouit, per quẽ deus omnipotens reuelatur? Nunquid plenitudine diuinitatis inferior est, qui ciuſdẽ cum patre substãtiæ etiam hoc exẽplo probatur? Aut aliquid ignorat qui nouit consilia dei, & mysteria eius ab initio abscondita? Quid est quod nesciat, qui nouit omnia quæ dei sunt? Spiritus enim etiam alta dei scrutatur. Ac ne putes quod scrutetur incognita, & ideo scrutetur vt discat id quod ignoret: ante præmisit, quia reuelauit nobis deus per spiritum suum: simul vt disceres, quia nouit spiritus quæ nobis per ipsum spiritum reuelantur, in posterioribus ait: Quis enim scit hominũ quę hominis sunt, nisi spiritus qui in ipso est? Sic & quę dei sunt, nemo cognouit nisi spiritꝰ dei. Ergo si hominis spiritus nouit quę hominis sunt, & antequam scrutetur nouit, potẽstne aliquid dei esse quod spiritus dei nesciat? De quo nõ ociose Apostolus dixit: Quæ dei sunt, nemo cognouit nisi spiritus dei, vt non scrutando cognouerit, sed nouerit per naturam. Non quòd accidens in eo scientia diuinorum, sed cognitio naturalis sit. Verum si te mouet, quia dixit, scrutatur, accipe quia id quoque de deo scriptum est, eo quòd sit Hierem.17. scrutator cordis & renum. Ipse enim dixit: Ego sum scrutans corda & renes. Etiam de filio dei habes ad Hebræos: Qui scrutator est animi & cogitationis. Vndeliquet, quia nemo inferior, superioris scrutatur interna. Diuinę enim solius est potestatis, occulta nouisse. Similiter ergo scrutatur spiritus sanctus vt pater, similiter vt filius scrutatur, cuius proprietate sermonis id exprimitur, vt videatur nihil esse quod nesciat quem nihil præterit. Denique ille electus à Christo, instructus ab spiritu est. Nã, sicut ipse testatur, per spiritum diuini cognitionẽ consecutus arcani, ostendit quia & nouit spiritus deum, & ea nobis quæ dei sunt spiritus 1. Corin.2. reuelauit, sicut reuelauit & filius. Et addidit: Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis, quæ & loquimur, non in suasoriis humanæ sapientię verbis, sed in ostensione spiritus & virtute dei. Probatũ est igitur, quia sicut deus nouit quæ sua sunt, ita & filius quæ dei sunt, ita etiam spiritus reuelauit. Ex vno enim spiritu per vnũ filium, in vnum patrẽ cognitio nostra procedit. Ex vno patre, per vnum filium, in vnum spiritum sanctum bonitas & sanctificatio & imperiale ius æternæ traditur potestatis. Vbi ergo ostẽsio spiritus, ibi dei virtus, nec potest esse discretio, vbi opus vnum est. Et ideo quod loquitur filius, loquitur & pater: & quod pater loquitur, loquitur & filius. Vnde & de spiritu filius dei dixit: Non enim loquitur à se, hoc est, non Ioan.16. ne mea & patris communione. Neque enim diuisus ac separatus est spiritus, sed quæ audit loquitur: audit videlicet per vnitatem substantiæ & proprietatem scientiæ. Neque enim foraminibus aliquibus corporalibus recipit auditũ, & quibusdam diuina modulis carnalibꝰ vox resultat, vel audit id quod ignorat, quoniam in rebus humanis scientiam plerũque auditus operatur, & tamen nec in ipsis hominibus semper alloquium corporale, aut carnalis auditus est. Qui enim loquitur linguis, non hominibus, inquit, loquitur, sed deo. Nemo enim audit, spiritu enim loquitur. Ergo si in hominibus non semper auditus est corporalis, in deo tu infirmitatis humanæ sonitus, & quędam organa exigis carnalis auditus, cùm ideo audire dicatur, vt scire credatur? Nos enim id scimus quod audierimus: & ante audimus, vt scire possimꝰ. In deo autẽ, quia nouit omnia ante quàm fiant, scięntia pręcedit auditum. Itaque vt quod velit pater, filium non ignorare dicamus, audisse memoramus. Sed in deo nõ sonus neque syllaba quæ significare solent indicium voluntatum, sed voluntatis vnitas diuinis quidem intelligitur arcanis, nostris autem significatur indiciis. Quid est ergo? non enim à se loquitur, hoc est, non sine me loquitur, quia loquitur veritatem, sapientiam aspirat. Non sine patre loquitur, quia dei spiritus est: non à se audit, quoniam ex deo omnia. Omnia accepit à patre filius, quia ipse dixit: Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Omnia patris habet filius, quia iterum Matth.11. ait: Omnia quæ pater habet, mea sunt. Et quæ accepit ipse per vnitatem naturæ, ex ipso per eandem vnitatem accepit spiritus, sicut ipse dominus Iesus declarat de spiritu suo, dicens: Propterea dixi, de meo accipiet, & annũciabit vobis. Quod ergo loquitur spiritus, filij est: quod dedit filius, patris est. Ita nihil à se aut filius loquitur aut spiritꝰ, quia nihil extra se trinitas loquitur. Quod si ad infirmitatem spiritus sancti & quandam corporeæ similitudinẽ vilitatis id deriuari contendas, etiam ad filij iniuriã deriuabis, quia & de se filius dixit: Sicut audio, iudico. Et non potest aliud facere Ioan.5. filius, nisi quod viderit facientem patrem. Si enim verũ est, verum est quod dixit filius: Omnia quæ pater habet mea sunt, & secũdum diuinitatẽ vnum est cũ patre filius, vnum per substantiam naturalem, non vnus secundum Sabellianam perfidiam. Quod vnum itaque est per substantiæ proprietatem, non potest separari, & ideo non potest filius facere nisi quod audierit à patre, quia in æternum est permanẽs dei verbum, nec vnquam pater à filij operatione diuiditur, & quod operatur filius, scit patrẽ velle: & quod vult pater, filium nouit operari. Denique ne vel in tempore vel in ordine aliquam inter patrem & filium putares operis distantiam, sed eiusdem operationis crederes vnitatem. Et opera, inquit, quæ ego facio, ipse facit. Et rursus ne discretionem aliquam in operis distinctiõe sentires, sed idem velle, idem facere, idem posse patrem & filium iudicares, dicit tibi sapientia de patre. Quæcunque enim ille fecerit, eadem & filius facit similiter. Non ergo alicui prior vel secundus est actus, sed idem vnius operationis effectus est. Et ideo nihil Ibidem. à se posse facere filius dicitur, quia à patre non potest eius operatio separari. Similiter & spiritus sancti operatio nõ secernitur. Vnde etiam ea quæ loquitur, audire à patre dicitur. Quid si doceo, quia & pater audit filium, sicut & filius audit patrem? Habes enim scriptum in euãgelio, quia dicit filius: Pater, gratias tibi ago, quia audisti me. Quomodo au Ioan.11. diuit pater filiũ, cùm filius nihil ad patrem in superioribus de Lazaro fit locutꝰ? Ac ne putares, quia semel à patre auditus est filius, addidit: Et ego sciebã, quia semper me audis. Ergo non subiectæ obedientiæ, sed vnitatis auditus est sempiternæ. Similiter igitur & audire à patre spiritus, & clarificare filium dicitur. Clarificare ideo, quia docuit nos spiritus sanctus filium dei imaginem esse inuisibilis dei, & splendorem gloriæ, & characterem substãtiæ eius. Spiritus enim & in patriarchis & in prophetis locutꝰ est & apostolis. Denique tunc perfectiores esse cœperunt, posteaquam spiritum receperunt. Nulla ergo distantia diuinæ virtutis & gratiæ. Nam licet diuisiones gratiarum sint, idem tamen spiritus, & diuisiones ministeriorum sint, idem tamen dominus, & diuisiones operationum sint, idem autem deus qui 1.Cor.12. operatur omnia in omnibus. Diuisiones autem sunt munerum, non separationes trinitatis. Denique idem est deus, qui operatur omnia in omnibus, vt scias quia non est discretio operationis inter deum patrem & spiritum sanctum, quando ea quæ operatur spiritus, operetur & pater deus, qui operatur omnia in omnibus. Nã cùm operetur omnia in omnibus, alij tamẽ datur per spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia curationum in vno spiritu, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituũ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

alij genera linguarum,alij interpretatio ſermonum.Hæc au A
tem omnia operatur vnus atque idem ſpiritus diuidens ſingulis prout vult. Non eſt ergo dubium quin ea quæ operatur pater, operetur & ſpiritus. Nec ex præcepto ſicut qui corporaliter audit,vt operetur:ſed ex voluntate qui ſui eſt liber arbitrij,non alienæ famulus poteſtatis.Nō enim quaſi iuſſus obtemperat,ſed quaſi largitor ſuæ moderator eſt largitatis.Vide nunc interim, vtrum omnia operari dicas ſpiritum,quæ operatur & pater. Negare tamē non potes,quia operatur pater quæ ſpiritus ſanctus operatur:alioquin non omnia operatur pater,ſi non operatur quę operatur & ſpiritus.Quod ſi qua operatur ſpiritꝰ, operatur & pater,cùm ſpiritus operationes ſuas pro voluntate ſua diuidat,neceſſe eſt id quod diuidit ſpiritus, aut inuito patre deo dicas eum ex ſua voluntate diuidere: aut ſi idem velle dixeris patrem quod vult ſpiritus ſanctus,neceſſe eſt vt vnitatem voluntatis operationiſque diuinæ vel inuitus, & ſi nō corde,ſaltem ore fatearis. Quod ſi vnius & voluntatis & operationis eſt B
cum patre deo ſpirituſſanctus, vnius etiam ſubſtantiæ eſt, quoniam ex operibus ſuis creator agnoſcitur. Idem igitur ſpiritus,idem,inquit dominus,idem,inquit,deus. Et ſi ſpiritum dicas,& ſi dominum dicas,idem eſt:& ſi deum dicas, idem eſt.Non idem vt ipſe pater, ipſe filius, ipſe ſit ſpiritus ſanctus, ſed quia & pater & filius eiuſdem eſt poteſtatis. Idem ergo eſt per ſubſtantiam atque virtutem,quia non eſt in diuinitate vel Sabelliana confuſio,vel Arriana diſcretio, vel terrena corporaliſq; mutatio. Accipe aliud ſancte impe
Hebr.1. rator,in cauſa validum ſed tibi notum.Multifariam,inquit, & multis modis etiam deus locutus eſt patribus in prophetis.Et ſapiētia dei dixit: Mittam prophetas & apoſtolos.Et alij datur(ſicut ſcriptum eſt) per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, ſecundum eundem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij gratia curationum, alij operatio virtutis,alij prophetia. Ergo ſecūdum Apoſtolum non ſolum per patrem & filium, ſed etiam per ſpiritum ſanctum prophetia,& ideo vnum munus vna eſt gratia.Habes ergo quia C
etiam ſpiritus author eſt prophetarum. Apoſtoli quoque
Acto.15. dixerunt: Viſum eſt ſpiritui ſancto & nobis. Et cùm dicunt,viſum, non ſolum operatorem gratiæ ſed etiam authorem imperatę executiōis oſtendūt.Sicut enim de deo legimus,placuit deo,ita etiam cū dicitur,quia viſum eſt ſpiritui ſancto,arbiter ſuæ exprimitur poteſtatis.Et quomodo non arbiter, qui ea quæ vult loquitur, quæ vult mandat? Sicut mandat pater, mandat & filius. Sicut enim audiuit Paulus
Acto.3. vocem dicentem ſibi:Ego ſum,inquit, Ieſus,quē tu perſequeris, ita etiam ſpiritus Paulum & Sylam vetuit ire in Bithyniam.Et ſicut pater locutus eſt per prophetas,ita etiam de ſpiritu Agabus dicit: Hæc dicit ſpiritus ſanctus: Virum cuius eſt zona hæc,ſic alligabunt eum in Hieruſalē.Et ſicut miſit ſapientia apoſtolos, dicens: Ite in orbem vniuerſum, & prædicate euangelium, ſic & ſpiritus ſanctus dicit: Separate mihi Paulum & Barnabā in opus quo vocaui eos.Itaque permiſſi à ſpiritu ſancto, quod infra ſcriptura indicat, nullam diſcretionem inter cæteros habuerunt apoſtolos, D
quaſi aliter à patre deo, aliter à ſpiritu mitterentur. Denique cùm Paulus miſſus eſſet à ſpiritu, & vas electionis erat Chriſti, & deum in ſe operatum eſſe commemorat, dicens:
Galat.2. Qui enim operatus eſt Petro in apoſtolatum circunciſionis, operatus eſt & mihi ad gentes. Cùm igitur idem ſit operatus in Paulo qui eſt operatus in Petro,hoc vtiq; oſtēditur quod ſpiritus ſit operatꝰ in Paulo, quod etiā in Petro ſpiritus ſanctus operatus ſit. Sed & deū patrē in ſe operatum Petrus ipſe teſtatur, ſicut eſt in Actibus apoſtolorum,quia ſurgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos ſcitis quia à diebus antiquis in nobis deus elegit ex ore meo audire nationes verbū euangelij. Ecce igitur in Petro deus gratiam prædicationis operatus eſt.In quo,vtique cùm per Chriſtū electus ſit & aſſumptus, operationē Chriſti quis audeat diffiteri, cùm ipſe dominus dicat: Paſce agniculos meos? Vna igitur operatio patris & filij & ſpiritus ſancti. Niſi fortè hoc putetis qui negatis eiuſdem erga apoſtolos operis vnitatem, ideo operatum patrem, ideo operatum ſpiritum ſanctum in Petro in quo filius operatus fuerat, quaſi ei filij operatio minimè redundaret ad gratiam.Et ideo velut adiunctis atque collatis viribus patris & filij & ſpiritus ſancti operationem fuiſſe multiplicem, ne ad confirmandum Petrum Chriſti ſolius operatio vacillaret. Nec ſolum vna operatio in Petro patris & filij & ſpiritus ſancti, ſed etiam in omnibus apoſtolis diuinæ operationis vnitas reuelatur,& quædam ſupernæ conſtitutionis authoritas. Operatio enim diuina habet imperium,non habet miniſterium. Neque enim cùm operatur deus, aut labore aliquid extundit, aut arte, ſed dixit, & facta ſunt. Dixit: Fiat lux, & fa-
Geneſ.1. cta eſt lux. In præcepto enim dei operationis effectus eſt. Hanc igitur regalem quandam etiam ſancto ſpiritui poteſtatem ſcripturarum teſtificatione delatam, ſi velimus aduertere,facile poſſumus reperire, omnes apoſtolos non ſolum Chriſti fuiſſe diſcipulos, ſed etiam patris & filij & ſpiritus ſancti miniſtros. Sicut etiam doctor gentium docet,
1.Cor.12. dicens: Quoſdam quidem poſuit deus in eccleſia, primo apoſtolos, ſecundo prophetas, tertio doctores. Deinde virtutes, gratiam curationum, opitulationes.gubernationes, genera linguarum, &c. Ecce deus poſuit apoſtolos, poſuit prophetas atque doctores, dedit curationum gratiam,quam ſupra habes dari per ſpiritum ſanctum,dedit genera linguarum:ſed tamen non omnes apoſtoli, non omnes prophetæ,non omnes doctores.Non omnes,inquit,habent gratiam curationum, neque omnes,inquit,linguis loquuntur. In ſingulis enim hominibus vniuerſa dona diuina eſſe non poſſunt,pro captu vnuſquiſq; id accipit quod aut deſiderat,aut meretur. Sed non huius infirmitatis ſimilis potentia trinitatis, quæ omnium munifica gratiarum eſt. Denique poſuit apoſtolos deus.Hos quos deus poſuit in eccle
Marc.16. ſia Chriſtus elegit, & apoſtolos ordinauit, & in orbem direxit,dicens:ite in orbem vniuerſum,& prædicate euangelium omni creaturæ, & qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.Qui verò non crediderit,damnabitur. Signa autem credentes iſta ſequentur. In nomine meo dæmonia eiicient,linguis loquentur nouis,ſerpentes tollent, & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit: ſuper ægros manus imponent & bene habebunt. Ecce doctores poſuit pater, poſuit etiam Chriſtus in eccleſiis. Et ſicut pater dat gratiam curationum, ita dat & filius. Sicut pater dat dona linguarum, ita largitur & filius. Similiter de ſancto ſpiritu ſupra accepimus, quia eadem gratiarum genera largiatur. Datur enim, inquit, per ſpiritū alij gratia curationum, alij genera linguarum,alij prophētia. Ergo eadem dat ſpiritus,quæ dat pater,dat etiam filius.Accipiamus nunc expreſſius quod ſuperius prælibauimus, quia idem quod pater & filius,etiam ſpiritus ſanctus mandet officiū,coſdémque conſtituat. Dixit enim Paulus: Attendite vobis & omni gregi
Acto.9. in quo poſuit vos ſpiritus ſanctus epiſcopos regere eccleſiam dei. Vnitas igitur imperij, vnitas conſtitutionis, vnitas largitatis. Nam ſi conſtitutionem ſepares & poteſtatem, quæ erat cauſa vt quos poſuerat apoſtolos Chriſtus, poneret deus pater, poneret & ſpiritus ſanctus, niſi forte vt homines tāquam in conſortio poſſeſſionis aut iuris prę-
iudicium verebantur. Et ideo diuidebatur operatio, deſtruebatur imperium. Hæc inter ipſos homines anguſta ſunt & minuta, qui plerumque tamen etiam ſi operatione non congruunt,cōgruunt voluntate. Vnde quidam interrogatus quid amicus eſſet,alter,inquit, ego. Si ergo homo amicum ita definiuit,vt alterum ſe eſſe diceret, per vnitatem videlicet amoris & gratiæ,quanto magis in patre & filio & ſpiritu ſancto vnitatem maieſtatis eſtimare debemus, cùm per eandem operationem ac diuinitatē vel vnitas vel certe id quod amplius eſt,τωτότης ſicut græcè dicitur,exprimatur: τωτὸν enim idem ſignificat: eo quòd idem habeat & pater & filius & ſpiritus ſanctus, vt idem velle & idem poſſe non ex affectione ſit voluntatis, ſed in ſubſtantia trinitatis.Hæc eſt apoſtolicæ fidei & deuotionis hæ-
Ibidem.13. reditas, quam liquet ex ipſorum conſiderare actibus. Paruerunt ergo Paulus & Barnabas ſancti ſpiritus imperatis. Paruerunt & omnes apoſtoli,ſtatímq; eos quos ſeparari iuſſerat ſpiritus ordinauerūt. Separate,inquit, mihi Paulū & Barnabā. Videtis iubētis imperium, ſpectate merita ſeruiē

tium,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tium. Credidit Paulus: & quia credidit, ſtudia perſecutoris abiecit, coronam iuſtitiæ reportauit. Credidit ille qui ecclesias deuastabat, sed conuersus ad fidem: prædicabat in spiritu, quod spiritus imperabat. Vngebat athletam suum spiritus, & puluere impietatis excusso, debellatorem infidum inluctabilem variis impiorum congressionibus offerebat, atque ad brauium supernæ vocationis in Christo Iesu diuersis passionibus erudiebat. Barnabas quoque credidit, & quia credidit paruit. Itaq; sancti spiritus electus imperio, quod ei ad omne redundat insigne meritorum, non fuit tãto indignus collegio. Vna enim gratia fulgebat in his quos spiritus vnus elegerat. Nec Paulus inferior Petro, quamuis ille ecclesiæ fundamentum, & hic sapiens architectus sciens vestigia credentium fundare populorum. Nec Paulus inquam indignus Apostolorum collegio, cum primo quoque facile conferendus, & nulli secundus. Nam qui se imparem nescit, facit æqualem.

FINIS.

DIVI AMBROSII EPISCOPI *Mediolanensis in librum tertium de spiritu sancto ad Gratianum Augustum,*

PRAEFATIO.

Lucæ 4. SVperiore libro euidentibus testimoniis scripturarũ docuimus, Apostolos & prophetas, illos ad prophetandum, hos ad euangelizandum à sancto spiritu, sicut à patre & à filio designatos. Nunc adiicimus quod omnes iure miretur, & dubitare nõ possint, quod spiritus super Christum, & quod sicut ille spiritum misit, ita & filium dei spiritus misit. Ibidem. Dicit enim filius dei: Spiritus domini super me, propter quod vnxit me, euãgelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum. Quod cum de libro Esaiæ legeret, ait in Euãgelio: Hodie completa est hæc scriptura in auribus vestris, vt de se dictum esse signaret. Ergo mirari possumus si prophetas & Apostolos spiritus misit, cum Christus dixerit: Spiritus domini super me. Et bene, super me dixit, quia quasi filius hominis loquebatur. Quasi filius enim hominis & vnctus & missus est ad euangelium prædicandum. Sed si non creditur filio, audiant etiã patrem loquentem, quia spiritus domini super Christum. Dicit enim Ioanni: Super quem videris spiritum descendentem de cœlo & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Dixit hoc deus pater Ioanni: Ioannes & audiuit & vidit & credidit. Audiuit a deo, vidit in domino, credidit quia spiritus erat qui descendebat de cœlo. Non enim columba, sed sicut columba, descendit. Sic enim scriptum est: Et vidi spiritum dei descendentem de cœlo sicut Ioan. 1. columbã. Sicut Ioannes vidisse se dicit, ita scripsit & Mar- Marc. 1. cus. Lucas autem addidit, quod corporali specie descendit Luc. 3. spiritus sanctus sicut columba, ne incarnationem illam putes fuisse, sed speciem. Ideo autem speciem prætẽdit, vt per speciem crederet qui spiritum non videbat, & per speciem declararet vnius honoris in imperio, vni' operatiõis in mysterio, vnius muneris in lauacro cum patre & filio sibi esse consortium: nisi forte inualidum credimus, vt in eo baptizetur seruulus, in quo baptizatus est dominus. Pulchre autem dixit, manentem super eum, quia ad prophetas quotiẽs volebat spiritus vel inspirabat, vel verbum fiebat, semper autem manebat in Christo. Nec rursum moueat, quod super eum dixit: De filio enim hominis loquebatur, quia sicut filius hominis baptizabatur. Nam secundum diuinitatem non super Christum est spiritus, sed in Christo: quia sicut pater in filio, & filius in patre, ita dei spirit' & spirit' Christi & in patre est & in filio, quia oris est spiritus. Manet enim in deo qui ex deo est, sicut scriptum est: Nos autem nõ 1. Cor. 2. spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est. Et manet in Christo, quia à Christo accepit: & in Christo est, quia iterum scriptum est: Ille de meo accipiet. Et a- Ioan. 16. libi: Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à Roma. 8. lege peccati & mortis. Non ergo secundum diuinitatẽ Christi super Christum est, quia non super se est trinitas, sed super omnia. Supra se autem non est, sed in se est. Quis ergo dubitet, quia prophetas & apostolos spiritus misit, cum dicat dei filius: Spiritus domini super me? Et alibi: Ego sum Luc. 4. primus, & ego in æternum, & manus mea fundauit terram, Esaiæ. 44. & dextera mea solidauit cœlum: vocabo eos, & astabũt simul, & congregabuntur omnes & audient. Quis illis hæc nunciauit? Diligens t-, feci voluntatem tuam aduersus Babylonem, vt tollatur semẽ Chaldæorum: Ego locutus sum, & ego vocaui, adduxi eum, & prosperum iter eius feci. Accedite ad me, & audite hæc: Nonne ab initio locutus sum, cum fierent, illic eram: & nunc dominus misit me, & spiritus eius.

CAPITA TERTII LIBRI DE SPIRITV SANCTO.

Quia spiritus super Christum, & sicut filius spiritum misit, ita & spiritus filium dei misit. Caput I.
Quia datus spiritus sicut & filius. Caput II.
Quia digitus dei lectus est spiritus, quo significatur vnitas diuinitatis, non inæqualitas trinitatis. Caput III.
Quia sicut cooperatus est patri & filio spiritus sanctus in nube & in mari cùm liberaretur populus Iudæorum, ita & cooperatur in mysterio baptismatis. Caput IIII.
Quia sanctificat pater, sanctificat filius, sanctificat & spiritus sanctus. Caput V.
Quia eadem sunt opera manuũ quæ sunt opera digitorum. Caput VI.
Quia sicut arguit pater, ita arguit filius, ita arguit & spiritus: & quia iudicat spiritus. Cap. VII.
Sicut lectum est quod verbi gladius spiritus sit, ita lectũ est quod spiritus sancti gladius verbum dei sit. Cap. VIII.
Quia similiter vt pater & filius, ita etiam spiritus contristatus & exasperatus, & tentatus à Iudæis legitur. Cap. IX.
Quia deus spiritus secundum Petri sententiam in Actibus apostolorum. Caput X.
Quia deus est spiritus secundum euangelium. Caput XI.
Quia adoratur spirit' sanctus sicut pater & filius, & cum patre & filio adoratur in maiestate dei. Cap. XII.
Quia deus spiritus sanctus est secũdum Apostolum, & quia templum sumus spiritus, sancti sicut, & dei patris & domini Iesu Christi. Caput XIII.
Quia tres non dij, sed vnus deus. Caput XIIII.
Quia dominus spiritus sanctus, sicut pater & filius. Caput XV.
Quia bonus spiritus dei, & spiritus veritatis, & omnem insinuat veritatem. Caput XVI.
Quia non tres domini, sed vnus dominus. Caput XVII.
Quia sicut pater sanctus, ita filius sanctus, ita & spiritus dei sanctus. Caput XVIII.
Collectio, quia spiritus deus, quoniam & sine peccato est, & peccata donat, & creator est, & seruimus ei, & adoratur. Hæc enim omnia dei sunt, & quia à morte suscitat. Caput XIX.
Quia sicut pater & filius, ita & spiritus sanctus suscitat mortuos. Caput XX.
Quia spiritus in dei sede, & vnum regnum patris & filij & spiritus sancti indiuisum. Caput XXI.
Quia dominus sabaoth etiam spiritus sanctus. Cap. XXII.
Quia omnipotens etiam spiritus dei. Caput XXIII.

FINIS.

DIVI AMBROSII MEDIOLANEN A sis episcopi de spiritu sancto ad Gratianum Augustum, Liber tertius.

Quia spiritus super Christum, & sicut filius spiritum misit, ita & spiritus filium dei misit. Caput I.

QVis est qui dicit, Misit me domin⁹, & spiritus eius, nisi qui venit à patre vt saluos faceret peccatores? Quem cùm audis & spiritus misit: ne cum legis, quia filius spiritum mittit, inferioris esse spiritum credideres potestatis. Ergo & pater filiũ misit & spiritus, spiritum quoque & pater
Ioan.14. misit & filius. Pater misit, quia scriptum est: Paracletus autem ille spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo.
Ibidem 15. Filius misit, quia dixit: Cùm venerit autẽ paracletus quem ego mittam vobis à patre meo, spiritũ veritatis. Si ergo se- B inuicem filius & spiritus mittunt, sicut pater mittit: nõ subiectionis iniuria, sed communitas potestatis est.

Quia datus est spiritus sicut & filius Caput II.

NEc solum misit pater filium, sed etiam dedit, sicut
Galat.1. ipse se filius dedit. Lectum est enim nobis: Gratia vobis à deo patre nostro, & domino Iesu Christo, qui se dedit pro peccatis nostris. Si subiectũ in eo putant fuisse, quia missus est: gratiæ esse negare non possunt, quod datus est. Datus est autem à patre, vt Esaias dixit: Puer natus est nobis, filius datus est nobis. Datus
Esaiæ.9. est autem audeo dicere, & ab spiritu qui missus ab spiritu est. Cùm enim non definierit à quo datus sit, ostendit datum gratia trinitatis: cùm autem ipse se filius dederit, vtique non potuit ipse sibi secundum diuinitatem esse subiectus. Ergo non potuit diuinæ subiectionis esse quod datus
Ioan.14. est. Datus est autem & spiritus sanctus, quia lectum est: Rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis. Et Apostolus ait: Quapropter qui hæc spernit, non hominem spernit: C sed deum, qui dedit spiritum suum in nobis. Esaias quoque & spiritum datum ostendit & filium. Sic inquit: Dicit dominus qui fecit cœlum, & finxit illud, qui solidauit terram, & quæ in ea sunt, & dat populo qui est super eam spiritum, & spiritũ calcantibus eam. Et ad filium: Ego dominus deus vocaui te in æquitate, & tenebo manum tuam, & confortabo te, & dedi te in testamentum generis mei in lucem gentium, aperire oculos cæcorum, educere de vinculis alligatos. Cùm ergo & filius missus & datus sit, spiritus quoque missus & datus sit, habent vtique vnitatem diuinitatis, qui habent operis vnitatem. Vnde etiam & digitus dei appellatus est spirit⁹, eo quod sit patri & filio & spiritui sancto indiuidua inseparabilisq; cõmunio. Nam sicut filium dei scri
Exod.15. ptura dexterã dei dixit, sicut lectũ est: Dextera tua domine glorificata est in virtute, dextera manus tua domine confregit inimicos. Ita spiritus sanctus appellat⁹ est digitus dei,
Lucæ.11. sicut ipse dominus dicit: Quod si in digito dei eiicio dæmonia. Hunc enim digitum in alio libro euangelij eodem loco D
Matth.12. dei spiritum nominauit. Sic enim habes: Quod si in spiritu dei eiicio dæmonia. Quid igitur expressius ad significãdam diuinitatis vel operationis dici potuit vnitatem, quæ secundum diuinitatem est patris vel filij vel spiritus sancti, quam vt intelligamus, multo magis quàm corpus hoc nostrum æternæ plenitudinẽ diuinitatis scindi videri, si quis vnitatem substantiæ separet, multiplicet potestates, cùm vna sit eiusdem diuinitatis æternitas? Plerumque enim ex nostris sermonib⁹ ea quæ supra nos sunt, cõuenit æstimari. Et quia illa videre non possumus, ex his quæ videre possumus, colligamus. Inuisibilia enim eius à creatura mundi per ea quæ
Rom.1 facta sunt intellecta conspiciuntur. Et subdidit: Sempiterna quoque virtus eius & diuinitas. Quorũ aliud de filio, aliud de spiritu sancto dictum vide: vt quemadmodum sempiterna virt⁹ patris dicitur filius, ita etiã spiritus qui diuinus est, sempiterna diuinitas esse credatur. Nam & filius quia sempiter vniuit, vita sempiterna est. Hic ergo digitus dei & sempi
2.Cotin.3. ternus est, & diuinus. Quid enim dei proprium quod non sempiternum sit & diuinum? Hoc digito (sicut legimus) tabulas illas lapideas inscripsit, quas Moyses accepit. Non enim carnali digito deus harum literarum, quas legimus, apices & elemẽta formauit, sed spiritu suo dedit legem. Et ideo Apostolus dixit: Lex enim spiritalis est, quæ vtique non atramento inscripta est, sed spiritu dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Nam si Apostoli epistola scribitur in spiritu, quid obstat quominus etiam legem dei non atramento, sed spiritu dei scriptam credere debeamus: quæ vtique cordis nostri mentisque secreta non maculat, sed illuminat? Scripta est autem in tabulis lapideis, quia in typo scripta est. Sed tabulæ fractæ primo sunt & abiectæ de Moysi manibus, quia Iudæi à propheticis operibus exciderunt. Et bene tabulæ fractæ sunt, non scriptura deleta. Et tu vide ne frangatur tabula tua, ne mens tua & animus tuus diuidatur. Nũquid diuisus est Christus? Nõ diuisus est, sed vnum est cũ patre, & te nemo ab eo separet. Si fides deficiat, tabula cordis tui frangitur. Comminuitur animi firmitudo, si vnitatem diuinitatis in trinitate non credas. Scripta est fides tua, scripta est & culpa tua, sicut Hiere
Hiere.17. mias dixit: Scripta est Iuda culpa tua graphio ferreo & vngue adamantino. Et scripta est, inquit, in pectore & in corde tuo. Ibi igitur culpa est, vbi gratia. Sed culpa graphio scribitur, gratia spiritu designatur. Hoc digito mysticè e-
Ioan.8. tiam dominus Iesus inclinato capite scribebat in terra, cùm à Iudæis adultera esset oblata, significãs per figuram, quando de peccatis alterius iudicamus, nostri nos debere meminisse peccati. At ne rursus, quia legem deus spiritu sancto scripsit, inferius aliquid tanquam de ministerio spiritus credemus, vel ex corporis nostri æstimatione portionem quandam exiguam dei spiritum putaremus, ait alibi Apostolus: Nõ se humanæ scientiæ verbis loqui, sed doctis spiritus, & spiritalibus spiritalia cõparare: animalem autem non percipere quæ sunt spiritus dei. Sciebat enim quod is qui diuina carnalibus cõpararet, inter animalia esset, non inter spiritales homines comparandus: stultitia enim, inquit, illi est. Et ideo quia sciebat has futuras esse animalium hominum quæstiones, præsagus futuri ait: Quis enim cognouit sensum domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.

Quia digitus dei lectus est spiritus, quo significatur unitas diuinitatis non inæqualitas trinitatis. Caput III.

SEd si quis adhuc carnalibus inhæret ambiguis & corporalibus vacillat exemplis, consideret quia non potest bene sentire de filio, qui potest male sentire de spiritu. Nã si ideo portionem quãdam exiguã putant esse spiritum dei, quia digitus dei dicitur, iidem vtique & portionem exiguam dicunt esse in filio dei, quia dextera dei dicitur, sed filius & dextera & virtus dicitur. Itaque si verba nostra pendamus, nulla potest sine virtute esse perfectio: & ideo caueant ne putent, quod nefas dictu est, semiperfectũ in sua substãtia patrẽ perfectionẽ accipere per filium, & desinant coæternum filium patri negare. Quando enim non fuit dei virtus? Quod si aliquando putãt non fuisse dei virtutem, aliquando plenitudinẽ in deo patre negabunt fuisse, cui putent aliquãdo defuisse virtutem. Sed hæc, vt dixi, scripta sunt, vt ad vnitatem diuinitatis ista referamus, & credamus quod Apostolus dixit. Quia plenitu- Coloss.
do diuinitatis corporaliter habitat in Christo, & habitat in patre & habitat in spiritu sancto.

Quia sicut cooperatus est patri & filio spiritus sanctus in nube & mari cum liberaretur populus Iudæorum, ita cooperatur in mysterio baptismatis. Caput IIII.

ET quod sicut vnitas diuinitatis, ita vnitas operationis sit. Quod etiam ex cãtico Moysi colligi potest. Ipse enim cùm per maria traduxisset populũ Iudæorum & dei patris operationẽ & filij est con
Exod.15. fessus & spiritus, dicẽs: Dextera manus tua domine glorificata est in virtute, dextera manus tua cõfregit inimicos. Habes quia & filium sit cõfessus & patrẽ, cuius est dextera. Et infra ait, ne sanctũ spiritum præteriret: Misisti spiritũ tuum & cooperuit eos mare. Vides ergo quia & spiritus sanctus cooperatus patri & filio sit, vt tanquã congelascẽtibus fluctibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctibus in medio mari, aquarum quidã murus insurgeret ad trãsitum Iudęorum, & rursus Aegyptiorum populũ per spiritum refusus obrueret. Inde & columnam nubis plerique præcessisse in die populo Iudęorum, & columnã ignis in nocte arbitrãtur, quo protegeret plebẽ suam gratia spiritalis. Hinc autẽ operationem dei quam totus orbis iure miratur, sine sancti spiritus opere non fuisse, etiã Apostolus declarauit, dicẽs in figura illa præcessisse spiritalis mysterij veritatem. sic enim habes: Quoniã patres nostri oẽs sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandẽ escã spiritalem manducauerunt, & omnes eundẽ potũ spiritalem biberunt. Nam quẽadmodum typus sacramenti potuit esse sine operatione spirit' sancti, cui' veritas omnis in spiritu est? Quod & Apostolus docuit, dicens: Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi & in spiritu dei nostri. Vides igitur quia & pater operatur in filio, & filius operatur in spiritu? Et ideo secundũ seriem scripturarũ, noli dubitare in figura fuisse, quod in veritate esse ipsa etiam veritas declarauit. Quis enim operationem eius abnuat in baptismo, in quo operationem eius sentimus & gratiam?

1. Corin. 10.

Ibidem. 6.

Quia sanctificat pater, sanctificat filius, sanctificat spiritus sanctus Caput V.

NAm sicut sanctificat pater, ita sanctificat & filius, sanctificat & spiritus. Sanctificat pater secundum quod scriptum est: Deus pacis sanctificet vos, vt integer spirit' vester & anima & corp' sine querela in die domini nostri Iesu Christi seruetur. Et alibi fili' dicit: Pater, sanctificato eos in veritate. De filio autem idem Apostolus dixit: Qui factus est nobis sapientia à deo & iustitia & sanctificatio & redemptio. Vides quia factus est sanctificatio? Sed factus est nobis, non vt ille mutaret quod erat, sed vt nos sanctificaret in carne. Spiritum quoque sanctum sanctificare Apostolus docet. Sic enim dicit: Gratias agere debemus deo semper pro vobis fratres dilectissimi à deo, quia elegit nos deus primitias in salutem, in sanctificatione spirit' & fide veritatis. Ergo sanctificat pater, sanctificat & filius, sanctificat & spiritus, sed vna est sanctificatio, quia vnum est baptisma, & vna gratia sacramenti.

2. Thessa. 5.

Ioan. 17.

1. Cor. 1.

2. Thes. 2.

Quia eadem sunt opera manuum, quæ sunt opera digitorum. Caput VI.

HOc est eadem opera filij quæ spirit' dei. Sed quid mirum si sanctificat singulos ipse sanctificatione non indigens, sed redundãs: quando tantam, vt dixi, maiestatem eius accepimus, vt tanquã digitus à corpore, ita à deo patre inseparabilis videatur spiritus sanctus? Quod si quis ad deminutionem nó ad vnitatẽ potestatis putat esse referendũ, is profecto in eam amentiam cadet, vt tanquam in vnam velut corporis formam patrẽ & filium & spiritum sanctum videatur tres fingere, & tãquam distinctiones quasdam figurare membrorum. Sed accipiat, vt sæpius dixi, non inæqualitatẽ, sed vnitatẽ potestatis hac testificatione signari, quandoquidem quæ opera dei sunt, eadem sint opera manuum. Eadem etiã legimus opera esse digitorum. Scriptum est enim: Cœli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annunciat firmamẽtum. Et alibi: Initio terram tu fundasti domine, & opera manuum tuarum sunt cœli. Eadem igitur sunt opera manuum quæ sunt opera dei. Non ergo aliqua pro membrorum corporalium qualitate discretio operationis, sed vnitas potestatis est. Quæ autem opera sunt manuum, eadẽ opera digitorum, quia æquè scriptum est: Quoniam videbo cœlos tuos opera digitorũ tuorum, lunam & stellas quæ tu fundasti. Quid hic igitur digiti minus quàm manus fecisse produntur, cùm idem fecerint digiti quod manus? Sicut scriptum est: Quoniam delectasti me domine in factura tua, & in operibus manuum tuarũ delectabor. Et tamẽ quia manum legimus filium, scriptum est enim: Nónne manus mea fecit hæc omnia? Et alibi: Posui manum meam sub tegumento petræ, quod ad incarnationis mysterium spectat, quia integumẽtum corporis virtus dei sempiterna suscepit, vtiq; liquet manus & de filio dei & de spiritu sancto scripturam locutã. Et rursus quia digitũ dei

Psalm. 18.
Psalm. 101.

Psalm. 8.

Psalm. 91.

A spiritum legimus, ideo appellatos digitos æstimam', vt filiũ & spiritũ designaret. Denique & vt filij & spiritus sanctificationem se habere memoraret, ait quidam sanctus: Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me. Iob. 10.

Quia sicut arguit pater, ita arguit filius, ita arguit & spiritus, & quia iudicat spiritus. Caput VII.

CVr enim verborum similitudinẽ recusamus, vbi vnitatem potestatis asserimus, cùm eousque vnitas potestatis sit, vt & arguat spirit' sicut arguit pater & arguit filius: Sicut enim scriptũ est: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me. Deinde in quadragesimonono psalmo sicut dicit dominus: Arguam te & statuam ante faciem tuam peccata tua, ita etiam de spiritu sancto filius dixit: Cùm autẽ abiero, mittam paracletũ ad vos, & ille veniens arguet mũdum de peccato & de iustitia, & de iudicio. Sed quo nos perfidorũ hominum deducit amẽtia, vt quasi de ambiguo quod spiritus sanctus arguat videamur adstruere, cũ iudices ipsũ nõ queãt nisi per spiritum iudicare? Denique nobile illud Salomonis iudiciũ, quod inter dubia certãtium, cùm vna oppresso paruulo quẽ ipsa susceperat, vindicare sibi vellet alienũ, altera proprium filium defensaret, & fraudem in ipsis cogitationibus occultis, & pietatem in maternis visceribus deprehendit, vtique per spiritus sancti munus emicuit. Neque enim latentem conscientiam fœminarum alia aliqua nisi spiritus sancti machæra penetrasset, de qua ait dominus: Nõ veni pacem mittere, sed machærã. Quia non ferro sed spiritu mens interna penetratur. Penetrabilis est enim spiritus intelligentiæ, spiritus vnicus, multiplex, subtilis, mobilis. Et infra: Omnia prospiciens. Vides Propheta quid dicat, quia omnia prospicit. Et ideo etiam Salomon prospexit, vt machæram illam iuberet afferri, qua simulato quod diuidere vellet infantem, considerauit quod vera mater plus consuleret filio quàm solatio, & gratiam iuri, non gratiæ iura præferret. At verò illa quæ matris simularat affectum, vincendi studio ega paruiduceret eius exitiũ, in quo nesciret pietatis dispendium. Itaque vir ille spiritalis, qui diiudicaret omnia, spiritalis enim diiudicat omnia, naturam in affectibus quæsiuit, quæ latebat in vocibus, & pietatem interrogauit vt proderet veritatem. Vicit itaque mater charitatis affectu, quæ fructus est spiritus. Diiudicauit in propheta, quia per spiritum datur sermo sapientiæ. Quomodo ergo negatur quod arguere possit spiritus sanctus mũdum de iudicio, qui iudicij tollit ambiguum, largitur euentum? Daniel quoque nisi accepisset dei spiritum, nunquam potuisset deprehẽdere adulterium libidinis, mendacium fraudis. Nam cùm Susanna presbyterorum coniurationibus appetita, inflexam populi mentem videret contemplatione seniorum, & omnibus destituta subsidiis, sola inter hostes pudicitiæ suæ conscientia deum arbitrum precaretur: Exaudiuit, inquit, dominus vocem eius, cùm duceretur vt periret: & excitauit dominus spiritum sanctum pueri adolescentis cui nomen Daniel. Itaque secundum accepti spiritus sancti gratiã, vacillantia perfidorum testimonia deprehendit. Denique non alia nisi diuinæ fuit operatio potestatis, vt eos vox sua proderet, quorum latebat affectus, percipite igitur spiritus sancti sacrum & cœleste miraculum. Illa quæ maluit sibi casta esse quàm populo, illa quæ maluit innocentię subire periculum quàm pudoris, quæ cùm accusaretur, tacebat: cùm damnaretur silebat, conscientiæ suæ contenta iudicio, quæ reuerẽtiam pudoris etiam in periculis reseruabat, ne extorsisse petulantiam viderentur, qui extorquere non potuerãt castitatem, vbi dominum inuocauit, spiritum meruit, qui latentem presbyterorum conscientiam reuelauit. Discant padicæ calumniam non timere. Nam quæ castimoniam vitæ prætulit, nec vitæ dispẽdium pertulit, & gloriam retulit castitatis. Sic & Abrahã quõdam iussus adire peregrinã terrã, nec vxoriæ periculo pudicitiæ, nec mortis propositæ terrore auocatus, & vitã suam & castimoniam seruauit vxoris: nullũ itaq; deo credidisse pœnituit, & castitas deuotionem cumulauit in Sarra, & deuotio castitatẽ. Ac ne quis forte æstimet: quia dicẽdo scriptura: Excitauit deus spiritum sanctum pueri adolescentis, spiritum in eo putet fuisse homi-

B

C

D

Daniel. 13.

nis,non ſpiritum ſanctum,legat in poſterioribus& inueniet quia ſpiritum ſanctum accepit Daniel,& ideo prophetauit. Denique & rex eum prætulit, quia habebat gratiam ſpiritalem.Sic enim dicit: Tu autē Daniel potes, quia ſpiritus ſanctus dei in te eſt. Et infra ſcriptura dicit: Et fuit Daniel prępoſitus illius,quoniam ſpiritus erat ſuperās in eo.Sed etiam Moyſi ſpiritus iudicaturis diuiſus eſt.Sed quid de cæteris loquamur? Ipſum dominum Ieſum in ſpiritu non ſolū iudicare accepimus, ſed etiam vindicare. Neq; enim vindicaret in antichriſtum, niſi ante de eius meritis iudicaret, quē (ſicut legimus) dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui. 2.Theſſ.2.

Sicut lectum eſt quod uerbi gladius ſpiritus ſit, ita lectum eſt quod ſpiritus ſancti gladius uerbum dei ſit.

Caput VIII.

SEd hic nō acquiſita gratia eſt,ſed indiuidua manet vnitas,quia neque Chriſtus ſine ſpiritu,neq; ſpiritus poteſt eſſe ſine Chriſto. Nō enim poteſt diuinæ naturæ vnitas ſeparari. Et quia in mediū interuenit exemplum quod dominus Ieſus interficit ſpiritu oris ſui, gladius quidē verbi ſpiritus intelligitur. Denique in euangelio dicit ipſe dominus Ieſus:Non veni pacem mittere,ſed gladium. Venit enim vt ſpiritum daret: ideo & in ore eius gladius bis acutus,vtique gratia ſpiritalis.Spiritus ergo verbi gladius eſt.Et vt ſcias inæqualitatē non eſſe ſed vnitatem naturæ,verbū quoque gladius eſt ſpiritus ſancti.Scriptum eſt enim: Accipientes ſcutum fidei in quo poſſitis omnia tela maligni ignita extinguere,& galeam ſalutis aſſumite,& gladium ſpiritus quod eſt verbum dei. Cùm igitur verbi gladius ſpiritus ſanctus ſit,& ſpirit' ſancti gladius verbum dei ſit,vtique vnitas eſt potentiæ. Quam vnitatem licet etiam aliis ſcripturarum locis conſiderare. Epheſi.6.

Quia ſimiliter ut pater & filius,ita etiam ſpiritus & contriſtatus & exaſperatus, & tentatus à Iudæis legitur.

Caput IX.

NAm cùm dicat Ezechiel ad populum Iudęorum: Et contriſtatis me in omnibus his,dicit dominus. Paulus nouo populo in epiſtola ſua dicit: Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum dei, in quo ſignati eſtis.Rurſus cùm Eſaias dicat de ipſis Iudæis:Ipſi autē non crediderunt, ſed exacerbauerunt ſpiritum. Dauid autē de deo dicit:Et exacerbauerunt altiſſimum in ſiccitate,& tentauerūt deum in cordibus ſuis. Accipe etiam quia cùm alibi dixerit ſcriptura,tentatū ſpiritum,tentatum etiā deum, tandem dicat & Chriſtum eſſe tentatū. Habes enim ad Corinthios Apoſtolū:Neque tentemus Chriſtum,ſicut quidā eorūm tentauerunt,& à ſerpentibus perierunt. Iuſta vindicta, vt aduerſarij venena ſentirent,qui nō venerabantur authorem.Et bene dominus, æreo ſerpente ſuſpenſo iuſſit curari vulnera ſauciorum. Imago enim crucis, æreus ſerpens eſt, quoniam & ſi in carne ſua ſuſpenſus eſt Chriſtus, tamen & ipſe crucifixus eſt mundo,& ipſi crucifixus eſt mūdus.Mihi enim mnudus crucifixus eſt & ego mūdo. Crucifixus eſt ergo in ſuis mundus illecebris, & ideo non verus ſed æreus ſuſpenſus eſt ſerpens:quia in veritate quidem corporis,ſed ſine veritate peccati ſuſcepit dominus ſpeciem peccatoris: vt per lubricum infirmitatis humanæ, ſimulando ſerpentē, depoſitis carnis exuuiis,veri deſtrueret ſerpentis aſtutiam. Per crucem itaque domini quæ in tentationis vltione ſubuenit, offenſam in perfidis trinitatis agnoſco, qui medicinam trinitatis accipio.Ergo cū habeas in libro Moyſi, quia dominus tentatus ſerpentes immiſerit populo Iudæorum, neceſſe eſt aut vnitatē in maieſtate diuina fatearis, patris & filij & ſpiritus ſancti: aut certe cùm ſpiritū dicat apoſtolica ſcriptura tentatum, domini nomine ſpiritum vtique deſignauit. Tentatum autē ſpiritum ſanctum,ad Hebræos ſcribēs Apoſtolus,dicit.Sic enim habes:Quia hæc dicit ſpiritus ſanctus:Hodie ſi vocē eius audieritis,nolite obdurare corda veſtra, ſicut in irritatione ſecundum diem tentationis in deſerto,vbi tentauerūt me patres veſtri, probauerunt & viderunt opera mea. Quadraginta annis proximus fui generationi huic,& dixi ſemper iſti errant corde:ipſi verò non cognouerunt vias meas,ſicut iurauī in ira mea ſi introibunt in requiem meam'. Ergo ſecundum Apoſtolum tētatus eſt ſpiritus,ſic & ipſe tentatus eſt, & ipſe vtiq; in terrā repromiſſionis Iudęorū populum dirigebat,ſicut ſcriptum eſt:Quia adduxit eos per abyſſum ſicut equum,per deſertum & non laborauerunt,& ſicut pecora per campum,deſcendit ſpiritus à domino,& direxit eos. Et ipſe vtique ſerenā cœleſtis alimoniæ pluuiam miniſtrabat, ipſe quotidianam meſſem quam terra non parturierat,agricola non ſeuerat,imbre fertili fœcundabat. Nunc ſpectemus ſingula. Requiem Iudęis promiſerat deus, eam requiem ſpiritus ſuam dicit. Tentatum ſe à perfidis deus pater memorat, & tētatum ab iiſdem ſe dicit & ſpiritus,quia vna tentatio eſt qua tentata eſt à ſacrilegis vna diuinitas trinitatis. Condemnat deus populum Iudęorū, vt in terrā fluentē lac & mel,hoc eſt,reſurrectionis requiē peruenire non poſſit, eadem ſentētia condemnat & ſpiritus,dicens:Si introibūt in requiem meam. Vnius ergo ſententia voluntatis,vnius excellētia poteſtatis eſt. Fortaſſe tamen aliquis diceret,hoc exēplum non poſſe ad proprietatem ſancti ſpiritus deriuari, niſi alio loco etiam Petrus apoſtolus nos docuiſſet, peccatis noſtris etiā ſpiritum poſſe tentari. Sic enim habes ad Ananiæ coniugem dictum: Quid vtique conuenit vobis tentare ſpiritum domini? Etenim domini ſpiritus ipſe eſt dei ſpiritus,quia vnus ſanctus eſt ſpiritus: vt etiam Paulus apoſtolus docuit,dicēs: Vos autem in carne non eſtis,ſed in ſpiritu:ſi tamen ſpiritus dei habitat in vobis. Si quis autem ſpiritum Chriſti nō habet,hic non eſt eius:præmiſit ſpiritum dei, & ſtatim ſubdidit eundem eſſe ſpiritum Chriſti. Et cùm dixiſſet de ſpiritu, vt intelligeremus quia vbi ſpiritus ſanctus, ibi Chriſtus eſt, addidit:Si autem Chriſtus in vobis. Deinde quomodo hic intelligimus, quia vbi ſpiritus ibi Chriſtus, ita etiam alibi oſtendit,quia vbi Chriſtus ibi etiam ſpiritus ſanctus ſit. Nam cùm dixiſſet: Nunquid experimentum eius quæritis,qui in me loquitur Chriſtus? alibi ait: Puto enim quod & ego ſpiritum dei habeo. Inſeparabilis ergo vnitas,quia vbi aut pater aut Chriſtus aut ſpiritus,ſcriptura teſtificante,ſignatur, ibi omnis plenitudo eſt trinitatis. Actus.5. Roma.8. 1.Corin.3. 2.Corint.3.

Quia deus ſpiritus ſecundum Petri ſententiam in Actibus apoſtolorum. *Caput X.*

SEd & ipſe Petrus in eo quod propoſuimus exemplo, præmiſit ſpiritum ſanctum, & poſtea dixit ſpiritum domini. Sic enim habes:Anania, cur impleuit ſathanas cor tuum ad mentiendum ſpiritui ſancto, vt fraudem faceres de precio agri? Nónne manens tibi manebat, & venditum in tua erat poteſtate? Quare poſuiſti in corde tuo hoc ſcelus? Non es hominibus mentitus, ſed deo. Et ſubter ad eius vxorem ait: Quid vtique conuenit vobis tentare ſpiritum domini? Primum intelligimus, quia ſpiritum ſanctum, ſpiritum domini dixit. Deinde cùm præmiſerit ſpiritum,& addiderit,non es hominibus mentitus,ſed deo:neceſſe eſt in ſpiritu ſancto aut vt vnitatē diuinitatis eſſe intelligas: quoniam cùm ſpiritus tentatur, deus fallitur: Aut ſi vnitatem diuinitatis conaris excludere ſecundum ſcripturæ verba, ipſe vtique ſpiritū domini credis. Si enim & de ſpiritu expreſſum intelligim' & de patre, in deo vtique patre & ſpiritu ſancto veritatis ſcientiæ aduertimus vnitatē,quia ſimiliter à ſancto ſpiritu ſicut à deo patre mendacium deprehenditur. Quod ſi vtrumque de ſpiritu accipimus,cur quod legis perfide negare conaris? Aut igitur vnitatem diuinitatis patris & filij & ſpiritus ſancti, aut diuinitatem ſancti ſpiritus in patre & filio confitere, vtrum dixeris in deo, vtrumque dixiſti, quia & vnitas diuinitatem adſtruit & diuinitas vnitatem. Actus.5.

Quia deus ſpiritus eſt,ſecundum euangelium. *Caput XI.*

NEc ſolum hoc loco euidenter ſancti ſpiritus θεότητα, hoc eſt, diuinitatem ſcriptura teſtatur, ſed etiam ipſe dominus dixit in euāgelio: Quoniam deus ſpiritus eſt. Quē locum ita expreſſe Arriani teſtificamini eſſe de ſpiritu, vt eum de veſtris codicibus auferatis, atque vtinam de veſtris & non etiam de eccleſiæ codicibus tolleretis. Eo enim tempore quo impiæ infidelitatis Auxentius Mediolanēſem eccleſiam armis exercitúq; occupauerat, vel à Valente atq; Vrſatio nutantibus ſacerdotibus ſuis incurſabatur eccleſia Sirmienſis, falſum hoc & facrile-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacrilegũ simulacrum tamen in ecclesiasticis codicibus deprehensum est. Et fortasse hoc etiam in oriente fecistis. & literas quidẽ potuistis abolere, sed fidem nõ potuistis auferre. Plus vos illa litura prodebat, plus vos illa litura damnabat. Neq; enim vos poteratis oblinire veritatem, sed illa litura de libro vitę nomina vestra delebat. Cur auferebatur, quoniam deus spiritus est, si non pertinebat ad spiritum? Si enim de deo patre vultis expressum, ergo & deum patrem negatis, qui putatis esse delendum? Vtrum vultis eligite, in vtroque vos laqueus vestræ impietatis adstringit. Si gentiles vos esse fateamini vel patrem deum negando vel spiritũ. Tenetur igitur vestra confessio, qua delectis oraculum dum formidatis exemplum. Delectis quidem in pectoribus animisque vestris. Cæterum diuinum non deletur oraculũ, non deletur spiritus sanctus, sed auersatur impias mẽtes. nõ deletur gratia, sed iniquitas, quia scriptum est: Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas. Denique Moyses pro populo petens: Dele, inquit, me de libro tuo, si non parcis huic populo. Nec tamen deletus est, quia non habebat iniquitatem, sed gratiam profluebat. Vestra igitur estis cõfessione convicti: quod sapienter factum non possum dicere, sed astute. Astute enim cognouistis loci istius vos attestatione convinci, nec argumenta vestra aduersus id posse testimonium cõuenire. Quò enim possit aliò intellectus loci istius deriuari, cùm series lectionis tota de spiritu sit? Nicodemus quærit de regeneratione, respõdet dominus: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit per aquam & spiritũ, non potest introire in regnum dei. Et vt ostenderet aliam generationem secundum carnem esse, aliam secundum spiritum, addidit: Quod natum est ex carne, caro est: quia de carne natum est. Et quod natum est de spiritu, spiritus est: quia deus spiritus est. Prosequere ergo totam seriem lectionis, inuenies quod dominus impietatem vestram plenitudine assertionis excluserit. Noli, inquit, mirari, quia dixi: Oportet vos nasci denuo. Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis: sed nescis vnde veniat, aut quò vadat. sic est omnis qui natus est de spiritu. Quis est qui nascitur de spiritu, & qui efficitur spiritus, nisi qui renouatur spiritu mentis suæ? Hic est vtique qui per aquam regeneratur & spiritum sanctum, quoniam per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, spẽ vitæ capimus æternæ. Et alibi Petrus apostol⁹ ait: Vos autem spiritu sancto baptizabimini. Quis est autẽ qui baptizatur spiritu sancto, nisi qui renascitur per aquam & spiritum sanctum? Ergo de sancto spiritu dominus dixit: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit per aquam & spiritum, non potest introire in regnum dei. Et ideo de ipso nasci nos in posterioribus definiuit, per quem renasci nos in superioribus est locutus. Hac dominica sententia & scripto nitor, non argumento. Quæro tamen cur si non dubitatur per spiritum sanctum nos renasci, dubitetur de spiritu sancto nos nasci, cùm ipse dominus Iesus de spiritu sancto & natus sit & renatus? Quem si natum de spiritu sancto confitemini, quia non potestis negare, renatum autem negatis: magna insipientia, vt quod singulare dei, confiteamini: quod commune est hominum denegetis. Et ideo bene vobis dicitur quod Iudæis dictum est: Si terrena vobis dixi, & non creditis: quomodo si dixero vobis cœlestia credetis? Sed tamen vtrumque locum ita scriptum inuenimus in Græco, vt non per spiritum dixerit, sed de spiritu. Deniq; sic habet: ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, hoc est, de aqua & spiritu. Ergo cùm dubitari nõ debeat de sancto scriptum esse spiritu, quod natum est de spiritu, nõ est dubium, quia deus & sanctus spiritus, secundum quod scriptum est, quia deus spiritus. Alibi quoque vt hoc de sancto spiritu scripsisse se idem euangelista referaret, per aquam, inquit, & spiritum venit Christus Iesus. Nõ solum in aquam, sed per aquam & sanguinem & spiritus testimonium: quoniam spiritus est veritati: quia tres sunt testes, spiritus, aqua, & sanguis: & hi tres vnum sunt in Christo Iesu. Audi quomodo testis spiritus mentem renouat, aqua proficit ad lauacrum, sanguis spectat ad precium. Spiritus enim nos per adoptionem filios dei fecit, sacri fontis vnda nos abluit, sanguis domini nos redemit. Alterum igitur inuisibile, alterum visibile testimonium sacramento consequimur spirituali, quia spiritus testimonium reddit spiritui nostro. Et si in vtroque plenitudo sit sacramenti, distinctio tamẽ muneris est. Ergo vbi distinctio muneris nõ est vtique testificationis æqualitas.

Eũix. 43.
Exod. 32.
Ioan. 3.
Actor. 11.
Ioan. 3.
1. Ioan. 5.

Quia adoratur spiritus sanctus sicut pater & filius, & cum patre & filio adoratur in maiestate dei. Caput XII.

SEd fortasse referatur, quia in posterioribus istius ipsius libri iterum dominus deum spiritum dixit, & de patre deo sensit. Sic enim habes in euangelio: Nunc est quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus autẽ est deus: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Non solum enim hoc exemplo diuinitatem sancti spiritus vultis negare, sed etiam in spiritu adorare deum, tanquam ad subiectionem spiritus deriuatis. Cui loco respondebo breuiter, quia spiritus plerũque ponitur pro gratia spiritali, sicut & Apostolus dixit: Quia ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, hoc est gratia spiritalis. nisi fortè gemitus vos sancti spiritus audire potuistis. Ergo & hic adoratur deus, non in malicia cordis, sed in gratia spiritali. In animam enim maleuolam non intrat sapientia, quia nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Statimque subdidit: Diuisiones verò gratiarum sunt. Non igitur hoc ad plenitudinem nec ad portionem spiritus potest pertinere: quia neque humana mens eius plenitudinem capit, neque in vllas sui diuiditur sectiones, sed donum gratiæ spiritalis infundit, in quo adoratur deus sicut adoratur etiam in veritate. Non enim adorat, nisi qui veritatem diuinitatis eius pio hauriat affectu. Nec vtique velut personaliter Christum, aut sanctum personaliter spiritum comprehendit. Aut putat quod velut personaliter dictum de spiritu videatur & de Christo: ergo deus similiter adoratur in veritate, sicut adoratur in spiritu. Aut similis igitur subiectio, quod absit vt credas, & nec filius adoratur: aut quod verum est, similis vnitatis gratia & spiritus adoratur. Colligamus hinc ergo & concludamus Arrianorum impias quæstiones. Si enim ideo negant adorandum spiritum, quia deus adoratur in spiritu: negent ergo adorandam veritatem, quia deus adoratur in veritate. Nam licet plurimæ veritates sint, quia scriptum est: Deminutæ sunt veritates à filiis hominum, donatæ tamen sunt à veritate diuina quod est Christus, qui ait: Ego sum via, veritas, & vita. Ergo si hoc loco veritatem ex vsu intelligunt, intelligant etiam gratiam spiritalem, & nihil est offensionis, aut si veritatem Christum accipiunt, adorãdum negent. Sed refelluntur factis piorum, serie scripturarum. Adorauit enim Christũ Maria, & ideo prænuncia resurrectionis ad apostolos destinatur, soluens hereditarium nexum & fœminei generis immane delictum. Hoc enim operatus est in mysterio dominus, vt vbi superabũdauerat delictum, superabundaret & gratia. Meritóque ad viros fœmina destinatur, vt quę culpam viro prima nunciauerat, prima domini gratiam nunciaret. Adorauerũt & apostoli. Et ideo quia detulerunt fidei testimoniũ, acceperunt fidei magisterium. Adorauerunt & angeli, de quibus scriptum est: Et adorent eum omnes angeli eius. Adorant autem non solum diuinitatem eius, sed etiam scabellũ pedum eius: quia scriptũ est: Et adorate scabellum pedum eius: quoniam sanctum est. Aut si negant quia in Christo etiam incarnationis adoranda mysteria sint, in quibus velut vestigia quædã diuinitatis expressa, & vias quasdam verbi cœlestis aduertimus, legant quia & apostoli adorabant eum in carnis gloria resurgentem. Ergo si nihil derogat quod deus adoratur in Christo, quia adoratur & Christus nihil vtique derogat etiam spiritui, quia deus adoratur in spiritu, quia adoratur & spiritus, sicut Apostolus dixit: Spiritui dei seruimus. Qui enim seruit & adorat, sicut supra dictum est: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Sed ne fortè propositum aliquos præterfugere videatur exemplum, qua ratione ad incarnationis dominicæ sacramentũ spectare videatur quod ait Propheta: Adorate scabellum pedum eius, consideremus. Non enim ex vsu hominum æstimare debemus scabellum.

Ioan. 4.
Sap. 1.
1. Cor. 12.
Psalm. 11.
Ioan. 14.
Matth. 4

lũ. Neque enim corporalis deus, aut non immẽsus, aut tanquam fulcrum pedib⁹ eius scabellum subiectum putemus. Neque adorãdum quicquã prẽter deum legimus, quia scriptum est: Dominũ deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies. Matth.4. Quomodo ergo aduersus legẽ propheta præciperet sub lege nutritus, & eruditus in lege? Non mediocris igitur quæstio, & ideo diligẽtius cõsideremus quid sit scabellũ. Legimus enim alibi: Cœlum mihi thronus, terra autẽ scabellum pedũ meorũ. Sed nec terra adorãda nobis, quia creatura est dei. Videamus tamen ne terrã illã dicat adorandã Propheta quam dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur, per terrã autem caro Christi, quã hodie quoque in mysteriis adoramus, & quam apostoli in domino Iesu (vt supra diximus) adorarunt. Neque enim diuisus Christus, sed vnus. Neque cùm adoraretur tanquam dei filius, natus ex virgine negabatur. Cùm igitur incarnationis adorandum sit sacramenum, incarnatio autem opus spiritus sit, sicut scriptum est: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: & quod nas- Luc.1. cetur ex te sanctum, vocabitur filius dei. haud dubie etiam sanctus spiritus adorandus est, quando adoratur ille qui secũdum carnem natus ex spiritu est. Ac ne quis hoc deriuet ad virginẽ Mariam, erat templum dei, non deus templi. Et ideo ille solus adorandus qui operabatur in templo. Nihil ergo officit quod deus adoratur in spiritu, quia & spiritus adoratur, quanquam si ipsa verba consideremus, quid aliud in patre & filio, & spiritu sancto, nisi eiusdem potestatis vnitatem intelligere debemus? Quid est enim, in spiritu & veritate adorare oportet? si tamen hoc non ad gratiam spiritalem referas, nec ad veræ cõscientię fidem, sed (vt diximus) personaliter (si tamen dignũ hoc verbum est maiestatis expressione diuinæ) de Christo accipias & de spiritu. Quid est ergo, adoratur in Christo pater, nisi quod est in Christo pater, & loquitur in Christo pater, & manet in Christo pater? Non vtiq; quasi corpus in corpore. Non enim deus corpus, nec quasi confusus in confuso, sed quasi verus in vero, deus in deo, lumen in lumine, quasi pater sempiternus in filio coæterno. Non ergo insertio corporis intelligitur, sed vnitas potestatis. Ergo per vnitatẽ potestatis coadoratur in patre Christus, cùm deus pater adoratur in Christo. Similiter itaque per vnitatem potestatis eiusdẽ coadoratur in deo spiritus, dum deus adoratur in spiritu. Adhuc verbi istius vim atque sermonis diligentius pertractemus, & proprietatem Psalm. 103. cius ex aliis colligamus. Omnia, inquit, in sapientia fecisti. Quid hic igitur intelligimus exortem factorum esse sapientiã? Sed omnia per ipsum facta sunt. Et Dauid ait: Verbo domini cœli firmati sunt. Ergo ipse qui dei filũ etiã cœlestiũ dicit authorẽ, ita vtique dixit in filio facta omnia, vt in operum instauratione filiũ à patre minimè separaret, sed patri Coloss.1. iungeret. Paulus quoque ait: Quoniam in ipso condita sunt omnia in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia. Nũquid cũ dicit, in ipso, negauit per ipsum? Non negauit vtiq; sed asseruit. Denique & alibi dixit: Vnus dominus Iesus per quem omnia. Ergo cũ dicit per ipsum, negauit in ipso cõdita esse omnia, per quem dicit esse omnia? Hanc vim habent verba hæc, in ipso & cum ipso, vt vnum in his atque consimile non contrarium intelligatur. Quod etiam in inferioribus manifestauit, dicẽs: Omnia per ipsum & in ipso creata sunt. Hæc enim tria in Christo vnum esse. cum ipso & per ipsum & in ipso, sicut supra diximus scriptura testatur. Habes enim per ipsum & in ipso cõdita esse omnia. Accipe etiam, quia cum ipso pater & ipse cum patre erat, cùm omnia conderentur, Sapientia dicit: Cùm pararet cœlum, cum illo eram, cùm faceret fontes aquarum. Et in veteri testamento dicendo pater, faciamus: ostendit filium secum adorandum quasi omniũ conditorẽ. Sicut ergo in filio creatura discutitur, quorũ filius creator accipitur, ita etiã cùm in veritate adorari deus dicitur, verbi ipsius proprietate in eundem modum frequenter expressa debet intelligi, quod & filius adoretur. Similiter itaq; adoratur & spiritus, quia deus adoratur in spiritu. Ergo pater & cum filio adoratur, & cum spiritu, quia trinitas adoratur. An verò negat aliquis adorandã diuinitatem trinitatis æternæ, cùm & scripturæ diuinæ inexplicabilem maiestatẽ exprimãt trinitatis? sicut alibi ipse Apostolus dicit: Quoniã deus qui dixit de tenebris lumẽ splendescere illuxit in cordibus nostris ad illuminationẽ scientiæ claritatis dei in faciẽ Christi Iesu. Nẽpe hanc claritatẽ viderunt apostoli, cùm dominus Iesus diuinitatis suæ luce in monte fulgeret: viderunt, inquit, apostoli & in faciẽ prociderunt. Putásne illos vel cùm procideret adorasse, cùm fulgorem diuini luminis corporalibus oculis sustinere non possent; & splendor lucis æternę aciem visus mortalis obduceret? Aut quid aliud tunc temporis dixerunt illi videntes gloriam eius, nisi venite adoremus & procidamus ante eum?

Quia deus spiritus sanctus est secũdum apostolum, & quia templum sumus spiritus sancti sicut & dei patris & domini Iesu Christi. *Caput XIII.*

ILluxit enim deus in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis dei in faciem Christi Iesu. Quis est ergo qui illuxit, vt cognoscamus deũ in faciem Christi Iesũ? Dixit enim, illuxit deus vt cognoscatur claritas dei in faciem Christi Iesu: quem putamus alium præter spiritum declaratum? Aut quis est alius præter spiritum sanctum cui diuinitatis potentia deferatur? Qui enim spiritũ excludunt, necesse est inducant alium qui cum patre & filio gloriam diuinitatis accipiat. Eadẽ igitur verba repetamus: Deus est qui illuxit ad illuminationẽ claritatis dei in faciem Christi Iesu. Habes Christum euidenter expressum. Cuius ergo claritas illuminare dicitur nisi spiritus? Ipsum ergo deum expressit qui claritatẽ dei dixit. Si patris, superest vt qui dixit de tenebris lumẽ splẽdescere, & illuxit in cordibus nostris, spiritus sanctus intelligatur. Alium enim nõ possumus cum patre filióq; venerari. Si igitur spiritum intelligis, hunc Apostolus deum dixit: Necesse est igitur deitatẽ spiritus etiam vos fateamini qui negatis. Sed quàm impudenter negatis, cùm legeritis quia templum habet spiritus? Scriptum est enim: Templum dei vos estis, 1. Corin.3. & spiritus sanctus habitat in vobis. Deus ergo templum habet, creatura templum nõ habet verum, spiritus autem habet templum qui habitat in nobis. Nam scriptum est: Quia Ibidem.6. membra vestra templum est spiritus sancti. In tẽplo autem non quasi sacerdos nec quasi minister, sed quasi deus inhabitat, quoniam ipse dominus Iesus dixit: Inhabitabo in illis & inter eos ambulabo, & ero illorũ deus, & ipsi erunt mihi populus. Et Dauid dicit: Dominus in tẽplo sancto suo. Er- Psal.10. go spiritus habitat in templo sancto suo. sicut habitat pater, habitat & filius qui ait: Ego & pater veniemus, & mansionẽ apud eum faciemus. Manet autẽ in nobis pater per spiritum quem dedit nobis. Quomodo igitur potest simul dispar manere natura? Vtique non potest. Manet autẽ cum patre & filio spiritus sanctus. Vnde & Apostolus cũ gratia Iesu Christi & charitate dei cõmunicationem sancti spiritus copulauit, dicens: Gratia domini nostri Iesu Christi & charitas dei & cõmunicatio spiritus sancti cum omnibus vobis. Aduertimus igitur quod pater & filius & spiritus sanctus in vno eodémq; per naturæ eiusdẽ maneant vnitatem. Ergo diuinę est potestatis qui habitat in tẽplo. Sicut enim patris & filij, ita & spiritus sancti sumus templum, non multa templa, sed vnum templum, quia vnius templum est potestatis.

Quia non tres dij, sed unus deus. *Caput XIIII.*

SEd quid veremini, an illud quod oblatrare consuestis, ne tres faciatis deos? Absit. Vbi enim vna deitas intelligitur, vnus deus dicitur. Neque enim cùm filium deum dicimus, duos deos dicimus. Nã si cùm deitatem spiritus cõfitemur, putatis nos tres deos dicere. Ergo & cùm deitatẽ filij dicitis, quia non potestis eam negare, duos inducitis deos. Necesse est igitur iuxta sententiam vestram si deum personæ vnius non vnius naturæ nomen putatis, aut duos deos dicatis, aut deum filium denegetis. Sed excusemus vos ab inscientia, etsi non excusamus à culpa. Etenim secundũ nostram sentẽtiam, quia vnus deus, vna diuinitas, & vnitas intelligitur potestatis. Sicut vnum deum dicimus & patrem verum deitatis nomine confitentes, nec filium denegãtes: ita etiam spiritum sanctum à deitatis non excludimus vnitate, & tres deos nõ asserimus, sed negamus, quia pluralitatem non vnitas facit, sed diuisio potestatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

testatis. Quomodo enim pluralitatem recipit vnitas diuinitatis, cum pluralitas numeri sit, numerum autem non recipiat diuina natura?

Quia dominus spiritus sanctus, sicut pater & filius. Cap. XV.

VNus ergo deus, salua maiestate trinitatis æternæ, sicut proposito declaratur exemplo. Nec eo tamen solo loco trinitatem videmus nomine diuinitatis expressam, sed cum plerisque locis, sicut & supra diximus, tũ maxime in his epistolis quas ad Thessalonicenses Apostolus scripsit, diuinitatem atque dominatum patris & filij & spiritus sancti euidentissime declarauit.
1. Thess. 3. Sic enim habes: Vos autem dominus multiplicet & abũdare faciat charitate in inuicem & in omnes, sicut & nos in vobis ad cõfirmãda corda vestra sine querela in sanctificatione coram deo & patre nostro in aduentu domini Iesu. Quis est igitur dominus, qui multiplicet nos & abundare faciat coram deo & patre nostro in aduentu domini Iesu? Patrem dixit, filium dixit: quem ergo cum patre & filio præter spiritum iunxit? Quis est dominus qui corda nostra in sanctificatione cõfirmet? Sanctificatio enim gratia spiritalis est, sicut & infra dixit: In sanctificatione spiritus & fide veritatis. Quem putatis ergo hic dominum, præter spiritum nuncupatum? Hoc deus pater docere vos potuit, qui ait: Su
Ioan. 1. per quem videris spiritum descentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Descendit enim spiritus in specie columbæ, vt & sapientiæ testimonium ferret, & sacramẽtum lauacri spiritalis impleret, & vnius se cũ patre & filio operationis ostenderet. Ac ne per imprudentiam aliquid excidisse Apostolo iudicetis, sed scientem prudentémque & sancto infusum spiritu significasse deum quẽ dominum sentiebat, etiam in secunda ad Thessalonicenses epistola hoc idem repetiuit dicens: Dominus autem dirigat corda vestra in dilectione dei & patientia Christi. Quod si dilectio dei est, & Christi patiẽtia, dominus qui dirigat debet ostendi, si directionem sancti spiritus denegamus. Sed
Ioan. 16. negare non possumus, quoniam de ipso dominus dixit: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo. Cũ enim venerit spiritus ille veritatis, deducet vos in omnem veritatem.

Quia bonus spiritus dei, & spiritus ueritatis & omnem instruat ueritatem. Cap. XVI.

Psalm. 142. ET Dauid de ipso dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Vide quid de spiritu sancto vox dominica resultet. Fili' dei venit, & quia nondum infuderat spiritum, paruulos quosdam nos degere sine spiritu declarauit. Spiritum dixit esse venturum, qui faceret ex paruulis fortiores incremento videlicet spiritalis ætatis. Quod ideo posuit, non quo virtutem spiritus anteferret, sed vt in cognitione trinitatis ostenderet plenitudinem esse virtutis. Necesse est igitur aut quartũ aliquem dicatis quem sentire præter spiritum debeatis, aut certe non alium dominum iudicetis nisi spiritum designatum. Quod si euidentem conceptionem verborum exigitis, quibus dominum spiritum scriptura memorauerit, nec id latere vos potuit, quia scriptum est: Dominus autem spi
2. Corin. 3. ritus est. quod vtique dictum esse de spiritu sancto, totius series lectionis ostendit. Et ideo Apostolica consideremus eloquia. Quotiens legitur Moyses, inquit, velamen positũ est supra cor eorum. Cum vero conuersi fuerint ad dominum, auferetur velamen. Dominus autem spiritus est. Vbi autem spiritus domini, ibi libertas. Non solum itaque spiritum dominum dixit, sed etiam addidit: Vbi autem spiritus domini, ibi libertas. Nos itaque omnes reuelata facie gloriã domini speculantes, ad eandem imaginem reformamur à gloria in gloriam, sicut à domini spiritu: hoc est qui ad dominum sumus ante conuersi vt spiritali intellectu quasi in quodam speculo scripturarum domini gloriam videremus, nunc ab hac gloria quę nos conuertit ad dominum, in illam cœlestem gloriam reformamur. Ergo cum dominus sit ad quem conuertimur, domini autem spiritus sit à quo reformamur, qui conuersi ad dominum sumus, dominus vtique spiritus sanctus est designatus. Ipse enim conuersos susci-
pit qui reformat. Nam quomodo quos non susceperat reformet? Quanquàm quid expressionem quęrimus vocis, vbi expressionem cernimus vnitatis? Nam & si dominum spiritúmque distinguas, negare tamen non potes, quia vbi dominus, ibi spiritus. Et qui fuerit conuersus ad dominum, erit conuersus ad spiritum. Si literam calumniaris, vnitatem non inficiaris. Si vnitatem vis secernere, potestatis dominũ ipsum spiritum confiteris.

Quia non tres domini sed unus dominus. Cap. XVII.

SEd fortassis iterum dicas: Si dominum spiritum dixero, tres dominos declarabo. Nunquid cũ dominum filium dicis, aut filium negas, aut duos dominos cõfiteris? Absit. Ipse enim filius dixit: No- Marci. 6.
lite duobus dominis seruire. Sed non vtique aut se, aut patrem dominum denegauit. nam & patrem dominum dixit, sicut habes: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. Et Matth. 11.
se memorauit dominum, sicut in euangelio legimus: Voca- Ioan. 13.
tis me dominum & magistrum & bene facitis, sum etenim. Sed non duos dominos dixit, imò ostendit se non duos dominos dixisse, cum præmonet: Nolite duobus dominis seruire. Non sunt enim duo domini vbi dominatus vnus est, quia pater in filio, filius in patre, & ideo dominus vnus. Sic & lex docuit: Audi Israel, dominus deus tuus vnus est, hoc Deutero. 6.
est, immutabilis semper, vnitate permanens potestatis, semper idem nulla accessione, nulla diminutione mutatur. Ergo vnum dixit Moyses, & idem tamen dominum à domino pluisse memorauit. Apostolus quoque: Det, inquit, dominus misericordiam inuenire à domino. Dominus pluit à domino, dominus dat à domino misericordiam: dominus nec ibi discernitur vbi pluit à domino, nec hic separatur vbi miseretur à domino, sed vtroque in loco vnitas dominationis exprimitur. In Psalmo quoque habes: Dixit dominus domino meo. Nec ideo patrem suum dominum denegauit, quia filium dominum suũ esse memorauit, sed ideo filium dominum suum dixit, ne crederes filium prophetæ fuisse sed dominum, quod in Euangelio ipse dominus manifestauit dicẽs: Si enim Dauid in spiritu vocat eum domi- Matth. 22.
num, quomodo filius eius est? In spiritu dicit Dauid dominum, non spiritus dicit. Aut si hinc calumniantur, quia dominum spiritus dixit, necesse est pari sacrilegio filiũ dei etiã spiritus sancti filium videantur asserere. Ergo quemadmodum duos non dicimus dominos, cum & patrem & filium designamus, ita nec tres dominos dicimus cum dominũ spiritum cõfitemur. Sicut enim tres sacrilegũ est dominos aut deos dicere, ita etiam hoc plenum sacrilegij est, duos dominos aut deos dicere. Quia vnus deus, vnus est dominus, vnus est spiritus sanctus, & qui deus, dominus: & qui dominus, deus: quia & in dominatione diuinitas, & in diuinitate dominatus est. Denique & dominum & deum legisti patrẽ: Domine deus meus clamabo ad te, exaudi me. Et dominum & deum habes filium, sicut in euangelio legisti, quia cũ tetigisset Thomas latus Christi ait: Dominus meus & deus Ioan. 20.
meus. Ergo sicut pater deus & filius dominus, ita & filius deus & pater dominus: alternatur pia significatio, nõ alternatur diuina natura, sed immutabilis manet gratia. Non enim largitatis collatiua, sed naturalis placita charitatis sunt, quia & vnitas proprietatem habet & proprietas vnitatem.

Quia sicut pater sanctus, ita filius sanctus, ita & spiritus dei sanctus. Cap. XVIII.

ERgo sanctus pater, sanctus filius, sanctus & spiritus, sed nõ tres sancti, quia vnus est deus sanctus, vnus est dominus. Vna est ergo vera sanctitas, sicut vna vera est diuinitas, vna illa sanctitas naturalis. Ideo omnia hæc quæ sancta nos credimus, illam solam prædicant sanctitatem: Cherubim & Seraphim indefessis vocibus laudant & dicunt. Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus Sabaoth. Non semel dicunt, ne singularitatem credas. Non bis dicunt, ne spiritum excludas. Non sanctos dicunt, ne pluralitatem æstimes. Sed ter repetunt & idem dicunt, vt etiam in hymno distinctionem trinitatis & diuinitatis intelligas vnitatem: hoc cum dicunt, deum prædicant. Nos quoque nihil preciosius inuenimus quo deum prædicare possimus nisi vt sanctũ appellemus. Quod libet aliud inferius deo, inferius est domino. Ergo hinc quoq; cõsiderate,

Universidad de Deusto
Biblioteca

rate, vtrũ aliquid ſancto ſpiritui derogandũ ſit, cuius nomẽ A
dei laus eſt. Sic enim laudatur pater, ſic laudatur & filius,
quemadmodũ ſpiritus nominatur. Et laudat Seraphim, lau-
dat omnis beatorum chorus, vt ſanctum deum dicat, ſanctũ
filium, ſanctum ſpiritum. Quomodo igitur nõ omnia habet
quæ dei ſunt, qui cum patre & filio à ſacerdotibus in baptiſ
mate nominatur, & in oblationibus inuocatur, cum patre &
filio à Seraphim in cœleſtibus prædicatur, cum patre & fi-
lio habitat in ſanctis, infunditur iuſtis, inſpiratur prophetis?
Vnde & ſcriptura diuina θεοπνεῦστος dicitur, quod deum in-
ſpiret, quam locutus eſt ſpiritus. Aut ſi nolunt omnia habe-
re quæ dei ſunt, & poſſe omnia ſpiritum ſanctũ, dicant quid
non habeat, quid ve non poſſit. Nam ſicut omnia habet fi-
lius, nec inuidet pater quo minus omnia naturaliter daret
filio qui dedit quod maius eſt omnibus, quemadmodũ ſcri-
ptura teſtatur dicens: Pater quod dedit mihi: maius eſt om-
nibus: ita etiam ſpiritus Chriſti habet quod maius eſt om-
nibus, quia iuſtitia neſcit inuidiã. Itaq; ſi diligenter aduer- B
tamus, etiam hic dminæ poteſtatis comprehendimus vnita-
tem: Pater, inquit, quod dedit mihi maius omnibus eſt, & Ioan.10.
nemo poteſt rapere ea de manu patris mei. Ego & pater v-
num ſumus. Nam ſi recte ſupra oſtendimus manum eſſe dei
ſpiritum ſanctum, eadem vtique manus patris eſt quæ filij
eſt manus, quoniam idem ſpiritus patris qui ſpiritus filij eſt.
Ideo ſicut non rapitur patri, ita non rapitur filio, ita non ra-
pitur & ſpiritui. Quicunque de nobis in hoc nomine trini-
tatis vitam accipit æternam, ex ipſo vtique quod & dediſ-
ſe filio pater, & accepiſſe à filio ſpiritus dicitur, quia ſcriptũ
eſt: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit Ioan.10.
vobis. Quod de munere magis diſpẽſationis videtur quàm
de poteſtatis diuinæ iure dixiſſe: quia quos filius redimit,
ſpiritus quoque ſanctificaturus accipit. Ex iſtis ipſis inquã
verbis de quibus calumniam ſtruunt, vnitas diuinitatis ad-
uertitur, non indigentia largitatis. Dedit pater per genera-
tionem, nõ per adoptionem, dedit quaſi id quod eſſet in ip- C
ſo diuinæ iure naturæ, non quaſi liberalitatis gratia quod
deeſſet. Et ideo quia ſic acquirit filius populos vt pater, ſic
viuificat filius vt pater: æqualitatem ſuam ad patrem vnita-
te poteſtatis expreſſit, dicens. Ego & pater vnum ſumus.
Cum enim dicit, ego & pater, reuelatur æqualitas. Cum di-
cit, vnum ſumus, vnitas declaratur. Aequalitas cõfuſionem
excludit, vnitas ſeparationem, æqualitas patrem filiúmque
diſtinguit, vnitas patrem filiúmque non ſeparat. Ergo cum
dicit, Ego & pater: Sabellianum repellit, quia alium ſe, aliũ
patrem dixit. Repellit Fotinianum, quia ſe cum deo patre
iunxit. Illos ſuperioribus repellit, quia dixit: ego & pater.
Inferioribus Arrianos, quia dicit: vnum ſumus, tamen & in
ſuperioribus & in inferioribus hæreticam iugulat ſæuitatẽ
Sabellianorum, quia vnum dixit ſumus, non vnus ſumus.
Arrianorum, quia ego & pater, nõ pater & ego dixit. Quod
vtique non contumaciæ, ſed pietatis & præſcientiæ fuit, ne
nos errorem in ordine putaremus. Neſcit enim vnitas ordi-
nem. Gradum neſcit æqualitas, nec cadit in dei filiũ vt per
contumaciam pietatem læderet magiſter ipſe pietatis. Re-
fert itaque aduertere quo loci hæc dominus diſputauerit.
Frequenter enim eius oracula ex locorum in quibus diuer- D
ſatus eſt qualitatibus æſtimamus. Ieiunaturus ab ſpiritu, ſi-
cut legimus, ducitur in deſertum, vt euacuaret diaboli ten-
tamenta. Nam & ſi in abundantia copiarum continenter vi-
xiſſe laudandum eſt, tamen in diuitiis & amœnitatibus fre-
quẽtior tentationis illecebra eſt. Denique tentator vt tentet, copias pollicetur. Et dominus vt vincat, famem nutrit.
Nec ego diffiteor in diuitiis eſſe poſſe continentiam. Sed &
qui mare nauigat, frequenter euadit, magis tamen obnoxius
eſt periculo quàm qui nauigare noluerit. Videamus cætera.
Promiſſurus regnum cœlorum Ieſus mõtem aſcendit. Ali-
bi per ſata ducit diſcipulos, ſeminaturus in eorum affecti-
bus cœleſtium ſegetem præceptorum, vt meſſis animorum
fœcunda flaueſceret. Conſummaturus ſuſceptæ carnis offi-
cia, cum perfectionem in diſcipulis iam videret, quos ver-
borum ſuorum radice fundauerat, hortum ingreditur, vt
olearum nouellas in domo domini plantaret, & iuſtum pal-
mæ florentem modo vitémque fœcundam riuo ſui ſangui-
nis irrigaret. Hoc quoq; loco in porticu Salomonis deam-
bulat, dedicationis vt legimus die, hoc eſt in pectore ſapien
tis atque pacifici deambulat Chriſtus, eius ſibi dedicaturus
affectum. Quæ iſta porticus ſit, docet propheta dicens: De- Pſal.100.
ambulabam in innocẽtia cordis mei in medio domus meæ.
Habemus ergo in nobis domum dei. Habemus atria, habe-
mus & porticus, qui habemus & platẽas, quia ſcriptum eſt:
Inque platẽis tuis ſuperfluant aquæ tuæ. Dilata ergo hanc Prouer.5.
porticum tui cordis porticu dei verbo, qui dicit: Dilata os Pſalm.80.
tuum, & adimplebo illud. Ergo deambulans in corde ſapiẽ-
tis atque pacifici dei verbum, audiamus quid loquatur: Ego Ioan.10.
& pater vnum ſumus. Non dicit hoc in pectore perturba- 1.Corin.2.
toris & ſtulti, quia animalis homo non percipit quæ ſunt ſpi
ritus dei, ſtultitia enim illi eſt. Non capiunt fidei magnitu-
dinem anguſta impiorum pectora. Denique Iudæi audien-
tes, Ego & pater vnum ſumus, tulerunt lapides vt lapida-
rent eum. Qui hoc audire nõ poteſt, Iudæus eſt: qui hoc au-
dire non poteſt, lapidat Chriſtum aſperioribus omni caute
perfidiæ ſuæ ſaxis. Et ſi mihi creditis vulnerat Chriſtum.
Nam & ſi ille iam vulnus ſentire non poſſit, (nunc enim ſe-
cundum carnem iam nõ nouimus Chriſtum.) tamen Arria-
norum impietate lapidatur, qui eccleſiæ pietate lætatur. Bo
num mihi eſt domine lex oris tui, ſeruo præceptum tuum.
Vnum te eſſe cum patre ipſe dixiſti, quia hoc credidit Pe
trus, claues regni cœlorũ accepit, & ſui ſecurus peccata
donauit. Quia hoc non credidit Iudas, impietatis ſuæ ſe la-
queo ſtrangulauit. O dura infidelium ſaxa verborum. O
informem laqueum proditoris, ſed deformius precium Iu-
dæorum, argentum improbum, quo aut emitur ad necem
iuſtus, aut venditur. Ioſeph venditus, emptus Chriſtus: alter
ad ſeruitutem, alter ad mortem. Deteſtabilis hæreditas, fe-
ralis auctio, quæ aut fratrem vendit iniuriæ, aut dominum
licitatur exitio, ſalutis omnium redemptorem. Duo igitur
quæ præſtantiora ſunt omnibus, Iudæa violauit, fidem at-
que pietatem: ſed in vtroque Chriſtum fidei & pietatis au-
thorem. Nam & in patriarcha Ioſeph typus Chriſti fuit, &
in veritate ſui corporis Chriſtus: Qui non rapinam arbitra-
tus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed formam ſerui accepit. Pro-
pter lapſus videlicet noſtros ſuſcipiens ſeruitutem, nec re-
fugiens paſſionem, alibi viginti aureis emitur, alibi triginta.
Quomodo enim poterat verum eius precium comprehen-
di, cuius nõ poteſt meritum definiri? Erratur in precio, quia
erratur in ſtudio. Viginti aureis in veteri teſtamento ven-
ditur, triginta in Euangelio. Precioſior enim typo veritas,
largior gratia q̃ diſciplina. Opimior lege preſentia, quia lex
promiſit aduentum, legem aduentus impleuit. Viginti au-
reis emunt Hiſmaelitæ, triginta Iudæi. Nec hic figura me-
diocris. Ad ſacrilegium perfidi largiores q̃ ad ſalutem fide-
les ſunt. Vtriuſque tamen contractus conſiderari conuenit
qualitatem. Viginti aurei precium ſeruitutis, triginta aurei
crucis ſunt. Quanuis enim ſimili modo aſſumptionis & paſ
ſionis ſint admiranda myſteria, plenitudo tamen fidei in ſa-
cramento eſt paſſionis. Non minoris quidem æſtimo ſanctę
virginis partum, ſed gratius ſumo benedicti corporis ſa-
cramentum. Quid clementius quàm quod mihi ſuas dona-
uit iniurias? Plenius tamen eſt, quod tantum cõtulit nobis,
vt qui moriturus non erat, quia deus erat, noſtra ille morte
moreretur, vt nos eius ſpiritu viueremus. Denique non o-
cioſe & Iudas Scarioth vnguentum illud trecentis denariis
ęſtimauit, quod vtique ipſius precij definitione crucem vi-
deretur domini declarare. Vnde & dominus ait: Hæc enim Matth.26.
mittens hoc vnguentum in corpus meum ad ſepeliendum
me fecit. Cur igitur Iudas hoc carius æſtimauit? Quia pec-
catoribus pluris conſtat remiſſio peccatorum, & indulgen-
tia videtur eſſe precioſior. Denique habes ſcriptum: Quia Lucæ.7.
cui multum dimittitur, plus diligit. Ergo & ipſi peccatores
dominicæ paſſionis quam perdiderunt gratiam confitẽtur,
& teſtimonium ferunt Chriſto, qui Chriſtum ſunt perſecu-
ti. Aut quia in maleuolam animam non intrat ſapientia, etiã
hoc loquebatur proditoris affectu. carius æſtimabat domi-
nici corporis paſſionem, vt omnes à fide precij enormita-
te reuocaret. Ideoque dominus gratis ſe obtulit, ne quem
reuocaret à Chriſto paupertatis neceſſitas. Patriarchæ eum

vlli

Universidad de Deusto
Biblioteca

Esaiæ.55. vili vendiderunt, vt omnes emerent. Esaias dixit: Quicunq; non habetis argentum, venite emite & bibite. manducate sine argento, vt eum acquireret qui non habebat argentum. O Iuda proditor, vnguentum passionis eius trecentis denariis æstimas, & passionē eius triginta denariis vendis? Dives in æstimatione, vilis in scelere. Ergo non omnes eodē precio emunt Christum. Alio emit Fotinus qui ad mortem emit, alio Arrianus qui emit ad iniuriam, alio catholicus, qui emit ad gloriam. Sed emit sine precio, secundum quod scriMatth.7. ptum est: Qui non habet pecuniam, emat sine precio. Non omnes, inquit, qui dicunt mihi domine domine, intrabunt in regnum cœlorum. Et si multi se nominent Christianos, nomen vsurpant, non omnes mercedem habent. Et Luce.22. Cain obtulit sacrificium, & Iudas accepit osculum, sed audiuit: Iuda osculo filium hominis tradis? hoc est amoris pignore scelus imples, & pacis instrumento odia seris, & charitatis officio mortem irrogas? Ergo nec Arriani sibi vsurpato nomine blandiantur, quia Christianos se esse dicunt. Respondebit eis dominus: Nomē meū prętēditis, & substā B tiam denegatis. sed non agnosco nomen meum vbi non est mea sempiterna diuinitas. Non est nomen meum quod à patre diuiditur, ab spiritu separatur, non agnosco nomen meū vbi non agnosco doctrinam meā. non agnosco nomē meū, vbi non agnosco spiritum meum. Nescit enim se spiritus patris cōparare seruitiis quæ creauit. De quo multa diximus.

Collectio, quia spiritus deus, quoniam & sine peccato est, & peccata donat, & creator est, & seruimus ei, & adoratur. Hæc enim omnia dei sunt, & quia à morte suscitat.

Caput XIX.

AD summam tamen, vt in fine quæ dispersè dicta sunt, expressius colligamus, cum ex cæteris, tum ex quatuor istis præ cæteris manifesta diuinitatis gloria comprobatur. Deus enim ex eo cognoscitur, aut quia sine peccato est, aut quia peccata condonat, aut quia creatura non est, sed creator est, aut quia non adorat sed adoratur. Sine peccato itaque nemo est, quia nemo sine Luce.5. peccato nisi vnus deus. Peccata quoq; nemo condonat, nisi C vnus deus, quia æque scriptū est: Quis potest peccata donare nisi solus deus? Creator quoque omniū non potest esse nisi qui creatura non est, qui creatura autē non est, sine dubio deus est, quia scriptum est: Seruierunt creaturæ potius Roma.1. quàm creatori, qui est deus benedict' in secula. Deus quoque non adorat, sed adoratur, quia scriptum est: Dominum deū tuum adorabis & illi soli seruies. Consideremus ergo vtrum horum aliquid habeat spiritussanctus, quæ testimonium afferant diuinitatis. Primum igitur de eo tractemus, quia nemo sine peccato nisi vn' deus. Exigamus vt doceāt quod peccatum habeat spiritussanctus. Sed docere non possunt, & authoritatē requirunt, vt lectione doceamus, quia non peccauit spiritus sanctus, sicut de filio lectum est, quia peccatū non fecit. Et hoc accipiant scripturarū authoritate Sapien.7. nos docere. Scriptum est enim: Quia in sapiētia est spiritus intelligentiæ spiritus vnicus, multiplex, subtilis, bene mobilis, disertus, immaculatus. Immaculatus dicit scriptura: D Nunquid mentita est de filio, vt de spiritu credas esse mentitam? Dixit enim Propheta in eodem loco de sapiētia, quia nihil maculosum in illam incurrit. Ipsa immaculata est, & immaculatus eius est spiritus. Ergo si peccatum non habet spiritus, deus est. Sed quomodo reus potest esse peccati qui donat ipsa peccata, & peccatum non fecit? Et quia sine peccato est, creatura non est. Omnis enim creatura peccatorum capacitati obnoxia est, sola autem est à peccato immunis & immaculata sempiterna diuinitas. Nunc videamus vtrum peccata donet spiritus. Sed hinc dubitari non potest, cum ipse dominus dixerit: Accipite spiritum sanctum: quoIoan.20. rum remiseritis peccata remissa erunt. Ecce quia per spiritum sanctum peccata, donantur. Homines autem in remissionem peccatorum ministerium suum exhibent, non ius alicuius potestatis exercent. Neque enim in suo, sed in patris & filij & spiritus sancti nomine peccata dimittūtur. Isti rogant, diuinitas donat. humanum enim obsequium, sed munificentia supernæ est potestatis. In baptismo quoque peccata donari non est ambiguum. In baptismo autem operatio patris & filij & spiritus sancti est. Ergo si peccatū non habet spiritus, cum scriptum sit: Quis potest dimittere peccata nisi vnus deus? vtique qui non potest ab vnitate naturalis nominis separari, non potest etiam à dei potestate secerni. Si autem à dei nō secernitur potestate, quomodo à dei appellatione secernitur? Videamus nunc vtrum creatura sit, an creator. Sed cum supra creatorem euidentissime probauerimus, quia scriptum est: Spiritus diuinus qui fecit me: & innouari faciem terræ per spiritum, & sine spiritu facessere omnia declaratum sit: apparet spiritum esse creatorem. Sed quis hoc dubitet, quando sicut supra ostendimus, ne domini quidem ex virgine assumpta generatio, quæ præstantior omnibus creaturis est, operationis exors sit spiritalis? Non ergo creatura spiritus, sed creator est, qui autem creator, nō vtique creatura. Et quia creatura non est, sine dubio creator est omnium qui patri & filio cooperator est in omnibus. Si autem creator, vtique dicendo Apostolus, in condemnationem gentilitatis, quia seruierunt creaturæ potius quàm creatori qui est deus benedictus in secula: suadēdo quoque vt supra docuimus: seruiendum esse spiritui sancto, & creatorem ostendit, & quia creator est deum appellari debere monstrauit. Quod etiam in epistola quæ ad Hebræos scripHebr.3. ta est, comprehendit dicens: Quoniam qui omnia creauit deus est. Aut dicant igitur quid sit quod sine patre & filio & spiritu sit creatum, aut spiritum quoque vnius cum patre & filio deitatis esse fateantur. Adorandum quoque docuit, quem dominum & deum dixit. Qui enim deus vniuersitatis & dominus, vtique ab omnibus adorandus est. Sic enim Matth.4. scriptum est: Dominum deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies. Am dicant vbi legerint, quia adorat spiritus. Dictum Hebr.1. est enim de dei filio: Adorent eum omnes angeli eius. Non lectum est, adoret spiritus. Quomodo enim potest adorare, qui non inter famulos & ministros est? Sed cum patre & filio seruitia habet subiecta iustorum, quia scriptum est: Spi-Philipp.3. ritui dei seruimus. Adorandus igitur est nobis, cui seruiendum à nobis Apostolus docuit. Cui autem seruimus, hunc & adoramus. Iuxta quod scriptum est, vt eadem sæpe repetamus: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies: quanquam nec hoc prætermiserit apostolus, quin & spiritū diceret adorandum. Cum enim docuerimus quia spiritus in prophetis est, nec hoc quisquam possit ambigere, quia per spiritum prophetia datur, vtique cum adoratur qui in pro-1. Cor.14. phetis est, idem spiritus adoratur. Itaque sic habes: Si conueniat vniuersa ecclesia in vnum & omnes linguis loquantur, intret autem idiota aut infidelis, nónne dicent quod insanitis? Sin autem prophetent omnes, intret autem quis idiota aut infidelis, conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus. Occulta etiam cordis eius manifesta fiunt, & ita cadēs in faciem adorabit deum, pronuncians quod vere deus sit in vobis. Deus est ergo qui adoratur, deus qui manet & qui liquitur in prophetis. manet autem & loquitur spiritus. Ergo & spiritus adoratur. Itaque sicut pater & filius vnū sunt, quia filius omnia habet quæ pater habet: ita & spiritus vnū est cum patre & filio, quia & ipse omnia dei nouit. Non enim extorsit, ne sit amittentis iniuria: non rapuit, ne damnū sit eius cui videtur ereptum. Neque enim aut per indigentiam rapuit, aut per excellentiam virtutis validioris extorsit, sed per vnitatem possidet potestatis. Ergo si hæc omnia operatur, quia omnia operatur vnus atq; idē spiritus: quomodo non deus, qui omnia habet quæ deus habet? Aut consideremus quid habeat deus quod non habeat spiritussanctus. Habet deus pater diuinitatē, habet & filius, in quo habitat plenitudo diuinitatis, habet spiritus, quia scriptum est: Iob 27. Spiritus diuinus qui est in naribus meis. Habet deus vt scru Matth.9. tetur corda & renes: habet & filius qui dicebat: Quid cogitatis in cordibus vestris mala? Sciebat enim Iesus cogitationes eorū. Habet & spiritus, qui etiam prophetis alieni cordis occulta manifestat, sicut supra dixim', quia occulta cordis manifesta fiant. Et quid miramur si hominum scrutatur occulta, qui scrutatur etiā alta dei? Habet deus vt verax sit, Roma.3. quia scriptum est: Sit autem deus verax, omnis autē homo mendax. Et alibi scriptum est: Fidelis deus, qui non mentitur. Nunquid mētitur spiritus, qui est spiritus veritatis, imò

quem

quem docuimus veritatem dictum, quia & ipsum Ioannes veritatem sicut filium nuncupauit? Et in Psalmo ait Dauid:
Psalm.42. Emitte lucem tuam,& veritatem tuam,ipsa me deduxerũt, & adduxerũt in mõtem sanctum tuũ,& in tabernacula tua. Si lucem hic filiũ putas,ergo spiritus veritas est. Aut si filiũ putas veritatem,ergo spiritus lux est. Habet deus nomẽ sũ per omne nomẽ, & dedit filio nomẽ, sicut legim', vt omnes
Philipp.2. in nomine Iesu genu flectant. Hoc nomen vtrũ habeat spiritus cõsideremus. Sed scriptum est: Ite baptizate gentes in nomine patris & filij & spiritussancti. Habet ergo nomẽ super omne nomen. Quod ergo habet pater & filius,habet & spiritus per naturalis nominis vnitatem.

Quia sicut pater & filius, ita & spiritussanctus suscitat mortuos. *Caput XX.*

HAbet deus quod suscitat mortuos. Sicut enim pater suscitat mortuos,& viuificat, sic & filiº quos vult viuificat. Suscitat autẽ etiã spiritus per quem
Roma.8. deus suscitat: quia scriptũ est: Viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantẽ spiritũ eius in vobis. Tamẽ ne infirmã gratiã putes,audi quia & spiritus suscitat. Dicit enĩ propheta Ezechiel: Veni spiritus & insuffla in
Ezech.37. mortuos istos & viuent, & prophetaui sicut mãdauit mihi, & intrauit in eos spiritus vitę,& vixerunt & steterũt in pedibus suis cõgregatio nimis multa. Et ĩfra deus dicit: Scietis quod ego sum dominus cũ aperiã sepulchra vestra,& educã de sepulchris populũ meum, & dabo spiritũ meũ in vos,& viuetis. Vtiq; cum spiritũ suũ dixerit, nunquid aliũ præter spiritum sanctum nuncupauit? Neq; enim flatilem spiritum suum diceret,nec hic spiritus à quatuor mũdi posset venire cardinibus,quia ventorum flatus hic quem videmus,partis non vniuersitatis est. Et hic spiritus quo viuimus, singulorum non vniuersorum est. Spiritus autem sanctus est, vt & super omnes,& in omnibus sit. Itaq; ex verbis propheticis spectare licet,quemadmodum ossa dudum resolutorũ mẽbrorum compage dispersa in formam rediuiui corporis viuificante spiritu reuertantur,& in suos artus sauilla concrescat, sensu prius animata coëundi, quàm specie reformata viuẽdi. Nonne in facti similitudine vnitatem diuinæ recognoscimus potestatis: Sic suscitat spiritus sicut & dominus in passione propria suscitauit, cum subito in momẽto oculi defunctorum sepulchra patuerũt, & rediuiua corpora surrexere de tumulis mortis,quæ fœtore detersо ac vitę odore reparato expirantium fauillæ spirantium faciem receperunt. Habet ergo spiritus quod habet Christus. Habet igi-
Ioan.16. tur quod habet deus,quia omnia quæ habet pater, habet filius. Ideoque dixit: Omnia quæ habet pater mea sunt.

Quia spiritus in dei sede, & unum regnum patris, & filij & spiritussancti indiuisum. *Caput XXI.*

NEc illud mediocre,quod de throno dei exire fluuium legimus. Sic enim habes dicente Ioãne Euangelista: Et ostendit mihi flumen aquæ viuæ,
Apoca.22. splendidũ tãquã crystallũ procedẽs de sede dei & agni,in medio plateę eius,& ex vtraque parte lignũ vitę, faciens fructus duodecim, per singulos menses reddens fructum suum, & folia ligni ad medicinam omnium gentium. Hic est vtique fluuius de dei sede procedens,hoc est spiritussanctus: quem bibit qui credit in Christum,sicut ipse ait: Qui sitit veniat ad me,& bibat: qui credit in me, sicut dicit
Ioan.7. scriptura. Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de spiritu. Ergo flumen est spiritus. Hic igitur est in dei sede. Neque enim aqua abluit dei sedẽ. Denique Dauid nõ supra sedem dei dixit,sed supra cœlos esse, quã-
Psalm.148. libet illam intelligas aquã. Quia scriptum est: Et aquæ quæ super cœlos sunt,laudent nomẽ domini. Laudent dixit, nõ laudet. Nam si aquæ elementum voluisset intelligi, laudet vtique dixisset. Dicendo autem pluraliter, virtutes voluit æstimari. Et quid mirum si in sede dei spiritus sanctus est, cum ipsum regnum dei operatio spiritus sit, sicut scriptum
Roma.14. est: Quia non est regnũ dei esca,& potus,sed iustitia,& pax, & gaudium in spiritu sancto? Et ipse cum dicit saluator: Omne regnum in seipsum diuisum destruetur: Deinde subii-
Lucæ.11. ciẽdo: Quod si in spiritu dei eiicio dæmonia,profecto pervenit in vos regnum dei. Ostendit regnum sibi indiuisum esse cum spiritu. Quid autẽ dementius quàm vt neget quisquam Christo conregnare spiritum sanctum, cum etiã nos in Christi regno conregnaturos Christo Apostolus dicat? 2.Timo.2. Si enim commortui sumus,& conuiuemus: si sustinemus,& conregnabimus. Sed nos per adoptionem, ille per potestatem: nos gratia, ille natura. Habet igitur consortium regni cum patre,& filio etiam spiritus sanctus, qui vnius naturæ, vnius dominationis, vnius etiam potestatis est.

Quia dominus Sabaoth etiam spiritussanctus. *Cap. XXII.*

ITaque cum habeat consortiũ regni, quid obstat quo minus spiritum sanctum intelligamus, à quo Esaias missus est? Neq; enim Paulo possumus au-
Acto.28. thore dubitare, cuius sententiam in Actibus Apostolorum Lucas euãgelista sic probauit vt scriberet. Denique sic habes dicente Paulo: Bene locutus est spiritus per Esaiam ad patres nostros dicens: Vade ad plebem istam,& dic: Aure audietis,& non intelligetis: & videntes videbitis, & non aspicietis. Spiritus ergo est qui misit Esaiam. Si spiritus misit,spiritus est vtique quem mortuo Ozia rege vi-
Esaiæ.6. dit Esaias quando dixit: Vidi dominum sedentem super thronum excelsum & eleuatum,& plena erat domus maiestatis eius,& Seraphim stabãt in circuitu eius,sex alæ vni,& sex alæ alteri,& duabus velabãt pedes, & duabus velabãt faciem, & duabus volabant & clamabant alter ad alterũ, & dicebant: Sanctus,sanctus,sanctus, dominus deus sabaoth, plena est vniuersa terra maiestate eius. Si stabant seraphin, quomodo volabant? Si volabant,quomodo stabant? Si hoc non possumus comprehẽdere quomodo deum comprehẽdere volumus quem nõ videmus? Sed sicut rotam intra rotam vidit propheta currentem, quod vtique non ad corporalis refertur speciem visionis,sed ad vtriusque gratiam testamenti,eo quòd teres vita sanctorum sit,& ita sibi concinens, vt superioribus posteriora respondeant. Rota igitur intra rotam est vita sub lege, vita sub gratia,eo quod Iudęa intra ecclesiã sit,lex intra gratiã. Nã intra ecclesiam est,qui Iudæus est in occulto,& circũcisio cordis intra ecclesiæ sacramẽtũ est. Sed illa Iudæa intra ecclesiã,de qua scriptũ est:
Psalm.75. Notus in Iudæa deus. Ergo sicut rota intra rotã currit, similiter alæ stabant,& alæ volabant. Similiter & seraphin duabus alis faciem, & duabus alis pedes velabant, & duabus volabant. Nam hic quoque spiritalis sapientiæ sacramentum est. Stant tempora, volant tempora. Stant præterita, volant futura. Et quasi alæ seraphin,ita faciem dei vel pedes velãt: eo quod in deo qui nec principium nec finem habet,omnis ab hac cognitione principij eius & finis cursus temporum feratur. Stãt ergo præterita vel futura,præsentia volant. Ne quære principij eius vel finis arcana quæ non sunt. Habes præsentia, sed laudato, non discute. Seraphin indefessis vocibus laudant,& tu discutis? Quod vtiq; cum faciunt,ostendunt nobis non aliquando discutiendum deum,sed semper esse laudandum. Ergo dominus sabaoth, & spiritussanctus est.

Quia omnipotens etiam spiritus dei. *Cput XXIII.*

Si forte displicet impiis doctor quem Christus elegit,aut dominum virtutum negare possunt spiritum sanctum,qui donet quas voluerit ipse virtutes. Nunc vnitatem maiestatis licet in patre filióque & sancto spiritu cognoscere. Nam pleriq; dicunt patrem deum ab Esaia hoc tempore visum. Paulus spiritum dixit,Lucas probauit, Ioannes euangelista ad filiũ
Ioan.12. retulit. Sic enim scriptum est de filio: Hæc locutus est Iesus & abiit & abscondit se ab his. Cum autem tanta signa fecisset coram eis,non credebant in eum, vt sermo Esaiæ implere-
Esaiæ.53. tur quem dixit: Domine quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Propterea non poterãt credere, quia iterum dixit Esaias: Excæcauit oculos eorum & indurauit cor eorum, vt non videant oculis,& corde intelligant & conuertãtur,& sanẽ eos. Hæc dixit Esaias, quando vidit maiestatẽ eius,& locutus est de eo. Ipsa verba dixit Ioannes dixisse Esaiam,& maiestatẽ ei filij apparuisse euidentissime reuelauit. Paulus autem spiritum hæc dixisse memorauit. Vnde igitur ista diuersitas? Diuersitas quidem verborum

Universidad de Deusto
Biblioteca

verborum nō ſenſuum eſt. Nam licet diuerſa dixerint, nul- A
Ioan.14. lus erraſſit: quia & pater videtur in filio qui dixit: Qui me
1.Cor.12. videt, videt & patrem. Et filiꝰ videtur in ſpiritu, quia ſicut
nemo dicit dominum Ieſum niſi in ſpiritu ſancto, ita non
carnali oculo, ſed ſpiritali gratia Chriſtus videtur. Vnde &
ſcriptura ait: Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illu-
ceſcet tibi Chriſtus. Et Paulus cū oculos perdidiſſet, quo-
modo niſi in ſpiritu Chriſtum videbat? Vnde & dominus
ait: Ad hoc enim tibi viſus ſum, vt conſtituerem te miniſtrū
& teſtem quibus vidiſti me, & in quibus viſurus es. Nam &
prophetæ ſpiritum accipiebant, & Chriſtum videbant. Vna
igitur viſio, vna præceptio, vna maieſtas. An negas etiam do
minum maieſtatis eſſe ſpiritum ſanctum, cum dominus ma-
ieſtatis ſit crucifixus, qui natus eſt de ſpiritu ſancto & vir-
gine Maria, quia non alter Chriſtus, ſed vnus eſt, & ante ſe-
cula ex patre vt dei filius natus, & in ſeculo vt homo carnis
aſſumptione generatus? Quid autem dicam, quia ſicut pater
& filius, ita etiam ſpiritus immaculatus eſt & omnipotens?
quia Græcè παντοδύναμον, πᾶν ἐπίσκοπον, Salomon dixit, B
Sapien,7. eo quod omnipotens & ſpeculator ſit omnium, ſicut lectū
eſſe in libro Sapientiæ, ſupra eſt demonſtratum. Ergo & ſpi
ritus in honore eſt & in maieſtate. intuere nunc, ne quid eū
forte non deceat: aut ſi tibi diſplicet Arriane, detrahe eum
de patris filiique conſortio. Sed ſi detrahere volueris, cœlū
ſupra te verti videbis, quia virtus eorum omnis ab ſpiritu
eſt. Si detrahere volueris, in deum tibi prius mittenda eſt
manus, quia deus ſpiritus. Sed quomodo detrahes eum, qui
alta ſcrutatur dei?

FINIS.

CAPITA LIBRI DE FIDE ORTHODO-XA CONTRA ARRIANOS.

Quod nihil periculoſius iis hæreticis eſſe poſſit, quibꝰ mul
ta nobiſcum paria ſunt: qui cum integre per omnia de-
currere videantur, vno tamen verbo meram ac ſimplicē C
fidem inficiunt. Quódque ſublato nomine ſubſtantiæ,
quod iſti de Euangelica & Apoſtolica fide patrúmque
traditione auferre volunt, ſubtiliter Arriana hæreſis in-
tromittatur. Et qua ratione iſtud nomen tollere labora-
uerint. Cap.I.

De cōfutatione hæreſis Arrianorum per firmiſſimas ratio-
nes, & euidentia ſacræ ſcripturæ teſtimonia, eo quod ita
deum filium de deo ponant, vt ex deo factus ſit, non ex
deo natus, & quod homouſion, id eſt, vnius ſubſtātiæ vo
cabulum auferant, illámque ſapientiam quæ dei filius eſt,
creaturam intelligant. Cap.II.

De deſtructione rationum, quibus Arriani errorem ſuum
defendere conantur, præcipue dicentes ideo homouſion
nominari non oportere, quia in ſcripturis diuinis non cō
tineatur. Cap.III.

Quo argumento Arriani deum non eſſe ſubſtantiam pro-
bare cōtēdāt, & de ſubtili illius diſſolutione. Cap.IIII.

Quod cum vnitas ſubſtantiæ in patre & filio non ſolū pro- D
phetica, ſed & euangelica authoritate comprobetur, non
poſſit dici in ſcripturis diuinis homouſion non inueniri.
Et quæ ſit ratio nominis. Quod præterea ſi ad aliquam
ſimilitudinem velit Arrianus in deo comparationē fa-
cere, non poſſit expreſſius comparatum diffinire, niſi cū
dicat lumen ex lumine. Cap.V.

Quid ſit deus, & vtrum ei aliquid poſſit comparari. Quem-
admodum etiam ratio quædā ſit quæ apud Græcos lo-
gos nominatur, quæ inter patrem & filium perſonas vel
vocabula diſtinguit. Et quod illa ratio multis nominibꝰ
appelletur, ac qua de cauſſa ſingula de filio dicantur.
Cap.VI.

De remotione occaſionis erroris quam hæreticus Arrianus
ex hoc capere poſſet, quod duo nomina vel duæ perſo-
næ, id eſt patris & filij ſtatuuntur, quaſi duo dij dicantur.
Cap.VII.

De apertione totius myſterij hæreſis Arrianæ cur noluerit
filium de ſubſtantia patris credi, & de reſpōſione ad mo-
tiua Arrianorum, quódq; multum interſit inter ea quæ
facta ſunt, & eum qui omnia fecit. Et quemadmodum in
multis ac variis figuris deus ſe patribus præoſtenderit,
qui tamen ſecundū deitatē videri nō potuit. Cap. VIII.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE FIDE ORthodoxa contra Arrianos Liber unus.

Quod nihil periculoſius iis hæreticis eſſe poſſit, quibus multa nobiſcum paria ſunt, qui cū integre per omnia decurrere uideantur, uno tamē uerbo meram ac ſimplicem fidem inficiunt. Quódque ſublato nomine ſubſtantiæ quod iſti de euangelica & apoſtolica fide patrúmque traditione auferre uolunt, ſubtiliter Arriana hæreſis intromittatur. Et qua ratione iſtud nomen tollere laborauerint. *Caput I.*

MVltas quidem & graues hæreſes nouimus à plurimis ebullire, & veneni vice ad intimum pectus canceris ſui virus infundere. Sed vinci illi vel facile poſſunt, vel facile vitari, quorum prima propoſitione omne conſilium pectoris proditur. At vero hi quibꝰ multa nobiſcum paria ſunt, facile poſſunt innoxias mentes, & ſoli deo deditas, fraudulenta ſocietate percutere, dum malorum ſuorū virus per bona noſtra defendunt. Nihil enim periculoſius his hæreticis eſſe poteſt, quàm qui cū integre per omnia decurrant, vno tamen verbo, ac ſi veneni gutta merā illam ac ſimplicem fidem dominicæ, & exinde apoſtolicæ traditionis inficiāt. Vnde vehementer nobis cauendum eſt, ne ſe vel ſenſibus vel auribus noſtris huiuſmodi aliquid latenter inſinuet: quia nihil tam cogit in mortem quàm ſub obtentu fidei fidem violare. Vt enim gypſum aqua permixtum, lac colore mentitur: ita hic per veriſimilem confeſſionem traditio inimica ſuggeritur. Qua de re non ſimilitudo confeſſionis, ſed ſenſus mētis eſt ponderandus quo confeſſio ipſa firmatur. Denique ſi diligentius & accuratius attēdatis, cur voluerint de euangelica & apoſtolica fide, & de patrum traditione ſubſtantiæ nomen auferri, proculdubio probatis hæreſim Arrianam ſubtili compendio breuiatam, ſublato hoc nomine intromiſſam. Nec hoc quidem ego ſuſpicione aut opinione collectum affirmo. Nec vti ipſi putant Academicus diſputator aſſiſto, vt ſimplices ſenſus verborū ſubtilitate contorqueā, ſed vt contortos, & prauos tenui argumento compoſitos in lucem cognitionis exponam, quo facilius poſſit cognita, & cōperta iniquitas ab hominibus euitari. Quæ etenim cauſſa, quæue ratio extitit, vt quod docendum & quod credendum cunctis eccleſiis fuerat traditum, quódque patres noſtri apoſtolici viri cōtra vniuerſas hæreſes, & maxime Arrianam, quaſi quendam obicem veritatis, quo omnes aditus peſtiferę doctrinæ obſtruerent, ſancto ſpiritu mundati, catholica ratione poſuerunt, non ſine magno niſu ab his qui tunc eloquio Arrianæ labis addicti ſunt, laboretur auferri, niſi vt filium dei mutabilem, & conuertibilem, vtpote non de propria patris ſubſtantia conſtitiſſe confingāt: cui & initium ex tempore, & ortum ex nihilo, nomen ex altero, vt ſemper docuerunt, propter quod & ſępe damnati ſunt, nūc iam libere, & ſecure incunctantérque eccleſiis tradere, & inſinuare poſſint.

De confutatione hæreſis Arrianorum per firmiſſimas rationes & euidentia ſacræ ſcripturæ teſtimonia, eo quod ita deum filium de deo ponant, ut ex deo factus ſit, non ex deo natus. Et quod homouſion, id eſt, unius ſubſtantiæ uocabulum auferant, illámque ſapientiam quæ dei filius eſt, creaturam intelligant. *Cap. II.*

VIdetis ergo omnia eos in tractatu ipſorum, nō euangelica fide, ſed ſubdola malignitate ad ſeducēdos ſimplices quoſque poſuiſſe. Non iam tam ſuſpectum quàm manifeſtū omnibus eſſe debet, ita eos deum de deo poſuiſſe, vt Arrius tradere ſolebat, vt ex

deo

deo factus sit, non ex deo natus. Qui si natus est, vnius sub-
stantiæ est. Si factus est, verus filius nō est. Et si verus filius
non est, nec verus deus est. Aut si verus deus est, & de patre
non est, duo sunt habētes singuli & voluntates proprias, &
imperia diuersa. Vel si concordia tantum & societate vnum
sunt, non tamen & substantia: verus, vt iam dixi, deus non
est. Sic erit deus vt Moyses Pharaoni, potestate, non gene-
re. Filius quoque ita credendus erit, vt per Esaiam populo
Esaiæ.1. dictum est: Filios genui & exaltaui. Et alibi: Dij estis & filij
Psalm.81. altissimi omnes. Sed & primogenit⁹ ita habebitur, quomo-
do & Israel à deo primogenitus filius appellatus est. Nec-
non & primogenitus totius creaturæ, quasi in ordine fa-
ctorum primogenitus habeatur, vt ex eo seriem quandam
creandis mundi rebus assiguent. Denique sublato homou-
sion, id est vnius substantiæ vocabulo, similem gestori suo
posuerunt, cū aliud sit, similitudo aliud veritas. Nam & ho-
mō ad imaginem & similitudinem dei factus est, nec tamen
deus est. Nec quod deus est, homo extitisse credendus est. B
Ita & filium dei similem volunt, vt eum aliunde similem, nō
de ipsa vna sancta & beata patris substantia dicant. Qui si
de patris substantia non est, ἐξ οὐκ ὄντων est, id est de nullis
extantibus vt idem Arrius tradidit. Sublato enim, vel id
quod pater est, vndecūque fuerit filius, necesse est vt & ini-
tium ex nihilo & ortum ex tempore habeat. Nihil enim si-
ne initio nisi solus deus. Vnde & filius siue ipse dominus ait:
Ioan.10. Ego & pater vnum sumus. Quod ideo dixit, vt duarū per-
sonarum vocabula in vnius deitatis maiestate monstraret.
Psalm.44. sicut & Propheta ex voce dei: Eructauit, inquit, cor meum
verbum bonum, dico ego opera mea regi. Vides ergo hoc
verbum bonum filium dei esse, quem non aliunde nisi de
1.Tim.6. paterno pectore (& vt ita dixerim) de vtero cordis dei cre
dimus natum. Et proinde eum regem appellat, quia ipse est
rex regum. Deum dominum cui omnia diuina opera suc-
cumbunt, qui dixit: Omnia quæ pater habet mea sunt. De
Ioan.16. hoc & Euangelista: In principio, inquit, erat verbū, & ver-
Ioan.1. bum erat apud deum, & deus erat verbum. Omnia per ip-
sum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Igitur quod in
principio erat, semper fuisse credendum est. Sed nec aliūde
esse quàm ex eo qui principium non habet, id est de corde
patris qui eructauit, inquit, cor meum verbum bonum. Nō
enim dixit: In principio factum est verbum, sed in princi-
pio, inquit, erat verbum. Quodcunque principium verbi
assignare volueris, præiudicatū habebis, quia in principio,
inquit, erat. Non quod duo principia ex rerum diuersitate
dicamus, sed quia sermo filius semper cum patre est, & de
patre natus est. Ac proinde cuius origo principium non
habet, sempiternus cum patre credendus est, quia nec pa-
ter potest vnquam sine filio nominari, nec filius sine pa-
tre vocari, ac per hoc semper filius, quia semper pater. Et
deus, inquit, erat verbum. Quod deus est, semper est, ne si
semper non fuerit, verus deus semper esse non possit: sicuti
& in sophiæ nomine, quia secundum Apostolum ipse est sa-
Eccl.24. pientia patris. Ego, inquit, ex ore altissimi prodiui. Non er-
go aliunde quàm de patre, quia semper cum patre. Et ideo
sapientia dei appellatur, vt nunquā pater sine sapientia, hoc D
est sine filio suo fuisse credatur. Hæc est illa sapientia ine-
fabilis, quæ initio viarum dei apud Salomonem vel condita
vel genita vel creata describitur, quam tamen sic conditam
dicit vt semper eā cum deo fuisse ostendat. Quid enim deo
dabis, vt initium possis sapientiæ ipsius consignare? Non e-
nim ita deus sapientiam suam condidit, quasi aliquādo sine
sapientia fuerit. Sed cum initio viarum suarum dicat, initiū
motus operis alicuius ostendit, vt hoc initium habeat sapiē
tia dei, quod de deo processit ad creanda omnia, tam cœle-
stia quàm terrestria, non quo cœperit esse in deo. Creata est
ergo sapientia, imò genita, non sibi quæ semper erat, sed his
quæ ab ea fieri oportebat, vt quia quanta & qualis esset sciri
non poterat, de effectu operum suorum virtus eius, & potē-
tia nosceretur, vt quod de conditis æstimamus, tunc magis
timeremus cum facta miramur. Cæterùm si tu ita creatam
sapientiam dicas, vt filium dei creaturam intelligas, occurrit
Roma.1. tibi apostolus condēnās eos qui creaturā colūt, dicēs: Pro-
pter quod tradidit illos deus in desiderium cordis eorum
in immunditiam, vt contumeliis afficiant corpora sua in A
semetipsis: qui commutauerunt veritatem dei in menda-
cium, & coluerūt & seruierunt creaturæ potius, q̄ creatori,
qui est benedictus deus in secula. Hæc est inquam illa sapiē
tia dei, quæ dicit: Ego ex ore altissimi prodiui, vniuersita- Eccl.24.
tis conditrix & effectrix, id est, filius dei per quem omnia,
& in quo omnia, quia vt Apostolus dixit: In ipso constitu-
ta sunt vniuersa in cœlis, & in terra, visibilia & inuisibilia,
siue throni siue dominationes, siue virtutes, siue principa-
tus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso cōdita sunt,
& ipse est ante omnia, & omnia in ipso constant. Hæc & Sa-
lomon: Cum sit, inquit, vna, omnia potens & permanens Sapien.7.
in se, omnia innouat, & per natiōes in animas sanctas se trās
fert. Quod confirmans Apostolus ait, in interiore homine
habitare Christum, vt per quē à principio omnia facta sunt,
per ipsum & in fine cuncta saluentur.

De destructione rationum, quibus Arriani errorem suum defendere conantur, præcipue dicentes ideo homousion nominari non oportere, quia in scripturis diuinis nō cōtineatur. *Cap. III.*

SEd dicis mihi, homousion vnius substantię nomē
ob hoc potius adorent quàm creatorem seruien-
tes. Eadem vtique Apostolus qui dixit: Vt in no- Philipp.2.
mine Iesu omnes genu flectant, cœlestium, terre-
strium, & infernorum, & omnis lingua cōfiteatur. Et Moy-
ses: Adorent, inquit eum omnes angeli dei. Et Dauid: Om- Psal.71.
nes reges adorabunt eum. Quod quidem in scripturis non
diceretur, sed quia ipse est sermo filius omnium opifex. Sed
dicis homousion nominari non oportere, quia in scriptu-
ris diuinis non contineatur. Quæro & ego, homo qui hoc
prohibes, si ideo nominari non debet, quia scriptum non
est, an quia ita credi non liceat? Quodsi ita credendum est,
cur non ita profitendum? Corde enim, inquit, Apostolus, Roma.10.
creditur ad iustitiam, ore autem cōfessio fit ad salutem. Aut
si ideo nominandum non est, quia nec ita credendum: ob-
tinuit Arrianæ labis assertio, quæ ideo patrem & filium v- C
nius substantiæ denegauit, quia filium dei, modo ex nihilo,
modo ex patre, sed ab alia substantia quādo voluit, & quo-
modo voluit, & vnde voluit factū inducit, dūmodo aliunde
eū, & non de eo quod pater est extitisse cōfingat. Quē & si
natū dicit, sed hoc dicto genus: quia rursum omne quod na-
tum est, factū intelligit, eo quod & nos à deo geniti appelle
mur, quos constat esse facturam. Vel si Arrianus non es,
& verum filium de vero patre natum non factum agno-
scis, cur non eum cum patre vnam substantiam dicis? Fru-
stra times homo profiteri quod credis, & frustra credis si
ita non credis, & merito hæreticus denotaris. Et quanquam
immutaueris dictum, quo putaris prohibuisse dei filiū nun-
cupari facturam, sed cum subiungis, sicuti aliquid horum
quod factum est: ex aperto ostendis, non ob hoc facturam
dici voluisse, quasi non debeat factus intelligi, sed non ita
factum vis sicut aliquid horum quod factum est, sed tamen
factum. Aliter enim dicis factum, vtpote perfectam creatu-
ram, per quem facta sunt omnia, dummodo & ipsum factum
intelligas, licet non ita vt cætera. Sed vt ad id reuertar, quod
dicis in scripturis diuinis homousion, id est, vnius substan-
tiæ vocabulum non inueniri, finge hoc interim sic sit, eo
quod vbicunque substantia legitur, res dei non deus accipiatur, quanquam & aliud quod scriptū nō est, pariter pro-
fitearis, id est, deum ex deo, lumen ex lumine: quid ad hæc
dicis? Aut totum mecum tene, aut totum omitte. Si enim v-
nius substantię vocabulum inde times dicere, quia scriptum
non est: timere identidem debes deum ex deo, & lumen ex
lumine profiteri. Sed ego probo deum de deo, & lumen de
lumine, & vnius substantiæ vocabulum in diuinis scripturis
contineri. Cum enim ipse dei filius qui deus est, in Euange- Ioan.16.
lio suo dicat: Ego de patre exiui: iure & merito deū de deo
profitemur, quia de deo patre filium dei, deum verū de deo
vero natum esse cognoscimus. Sed non eo genere vt nos dij
sumus appellati, vel vt Moyses Pharaonis deus est dictus.
Sed quia verus est filius: de vero patre natus est: vere & con
fidenter deus de deo dicendus est, sic & lumen ex lumine.
Quod scriptum non est, mecum quidem dicis, sed mecum
omnino

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnino non sentis, vt quia scriptum est de patre: Deus lux
Ioan.1. est, quæ illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mundum, Et lux lucet in tenebris, id est, Christus in cœlo, & tenebræ eam nõ sunt assecutæ. Hi scilicet homines quorum cor ignorantiæ tenebris obcæcatum est, Christum verum deum, & verum dei filium non agnouerunt, sed ipse dominus: Ego sum, inquit, lux mundi, qui me secutus fuerit non
Ioan.8. ibit in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Ergo quia lumen pater, & lux filius, recte lumen de lumine. Sed lumen ex lumine ita asseris quasi à patre qui verum lumen est, aliud lumen sit factum, quod de ipsa patris substantia non sit, sed sicuti aliud quodlibet lumen, quanquam à deo sit factũ, longe tamen aliud sit ab eo qui fecerit, & ideo lumen ex lumine non de lumine dicis. Cum ergo hæc prælocutus sum, licet mecum non intelligas, tamen quomodocunque ipsa pronuncias, cum scripta non sint: An non & vnius substantiæ vocabulum, quod in scripturis non putas contineri, mecum pariter profiteris, nisi quia illic habuisti quomodo malignos sensus tuos occulta fraude in vtroque contegeres, sed mecum hoc ipsum sono vocis exprimeres, sed tamen longe dicti intelligentiã separares: sicuti & illi hæretici qui resurrectionem carnis negant, ad decipiendas animas simplicium dicunt his quia in carne non resurgant. Sed si discutias eos cur hoc dixerint, cum scias illos carnis resurrectionem omnino negare, dicent tibi: Vtique ille erit qui in carne baptizatus non fuerit, vt anima ipsius dum in corpore est, de morte delictorum suorum, vt de sepulchro criminum per baptisma in eadẽ resurgat. Solius enim animæ per lauacri vitalis gratiam resurrectionem in carne defendent, nam & ipsius carnis salutem excludunt. Et hi per verisimilem confessionem innocentium mentes occulta fraude seducunt. Et vt solet letale poculum mellis dulcedine temperatum suauitate fallente perimere, sic & hoc malum per blandimentum aurium audientium sensus quadam labe contaminans, contagione vitij adhærentis inficit.

Quo argumento Arriani deum non esse substãtiam probare contendãt, & de subtili illius dissolutione. Cap. IIII.

DEnique & nunc possent homousion sicuti & cætera verbotenus nominare, si haberent quomodo illud ad aliam intelligentiam sæuo sensu peruertereẽt. Sed cum viderint se in hoc vꝛbo cõcludi, nullam omnino mentionẽ huius fieri voluerunt, ne aut profitendo hoc crederent, aut credentes professi viderentur, subtili ingenio excusantes, quod aut scriptum non esset, aut deum in substantia dici non oportere, ne corporeus videretur. Deus etenim, inquiunt, efficit vt sit substantia, non tamẽ vt ipse deus in substantia deputetur, quippe aiunt cum omnis substantia contraria recipiat, deus vero qui nihil diuersum admittere potest, in substantia dici nõdebet. Ignoscerem tibi si hoc simpliciter diceres, si rationẽ rei velles scire, si rudis ad hanc quæstionem accederes, si non ipse esses qui semper vel de alia substantia vel de nullis extantibus dei filium asserebas. At cum idem ipse sis, qui hinc sæpe conuictus, sæpe confessus, sæpe negasti, sæpe aliter immutando damnatus es, qui etiam nunc in ambitione exagitans turbas omnia, quomodo putas me ignoscere tibi posse frequentius eadem retractanti? Sed ne videatur hæc peruersitas præiudicata magis quàm examinata damnari, breuiter tibi de hac oppositione respondeam. Prohibes itaque ideo substantiam nominari, quia omne quod substantia dicitur, res ipsa vnius generis habeatur. An ignoras aliter cœlestia, aliter terrena constare, sed & in ipsis cœlestibus rebus atque mundanis magnam differentiam interesse? Aliter enim angeli, aliter singulæ virtutes constitutionum suarum sub-
1.Corin.15. stantias acceperunt, sicuti Apostolus ait: Alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarum. Sic & in hoc mũdo, vt diuersa genera rerum, ita & diuersa corpora animantium, & omnibus sui cuiusque generis substantia, sicut Apostolus dicit: Non omnis caro eadem caro. Si ergo ea quæ à deo facta sunt diuersas qualitates substantiarũ suarũ habent, tu putas in deo talem esse substantiam, qualem habet aliquid horum quod factum est, vt possit contraria recipere? Absit. Quæ est enim substantia dei? Ipsum quod deus est simplex, singulare, purum, nulla concretione permixtum, lympidum, bonum, perfectum, beatum, integrum, sanctum, totum. An tu putas inane aliquid esse & vacuum quod est deus? Hoc enim dici blasphemia est, vt inane putetur per quem cuncta constiterunt, qui omnia verbo edidit, ratione composuit, virtute perfecit, cuius nutu & imperio vniuersa reguntur, cuncta deseruiunt. Et bene quod de deo legis scriptũ: Ego sum qui sum, & qui est, misit me. Exod.3.
Et ipse saluator dominus: Hæc est, inquit, vita æterna, vt Ioan.17. cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum. Est ergo in substantia essentia sua deus, cuius cognitio vita æterna est, qui & tantus est quantus dici nõ potest. Qui tunc digne æstimatur cum inæstimabilis dicitur, vtique velis an nolis. Ergo ipsum quod est, hoc est substantiæ huius rei quæ esse defenditur: quod tamen iam dictum est, quantum & quale sit, nec mente concipi, nec sensu æstimari, nec animo definiri potest, dummodo constet esse quod esse creditur, vt de eo ipso quod deus est, inde sit filius, vt verus sit filius, & verus sit pater in filio, & filius in patre. Hoc erit homousion, id est, vnius substantiæ cum pa- Ioan.14.
tre. Sicut ipse dominus ait: Ego in patre & pater in me. Ego Ioan.10.
& pater vnum sumus: Et, ego de patre exiui: Et qui me videt, videt & patrem. Non immerito, quia filius dei de deo patre natus est, & ideo de vnitate substantiæ, & de maiestate deitatis vnũ sunt, sicuti & Hieremias prophetauit: Quis stabit in substantia domini, & videbit verbum domini? Et iterũ: Si stetissent in substãtia mea, & si audissent verba mea, auertissem eos ab studiis eorum pessimis. Et apud Salomonem: Substantia mea, dulcedo mea est.

Quod cum unitas substantiæ in patre & filio non solum prophetica sed & euãgelica authoritate comprobetur, non possit dici in scripturis diuinis homousion non inueniri. Et quæ sit ratio nominis. Quod præterea si ad aliquam similitudinem uelit Arrianus in deo comparationem facere, non possit expressius comparatum definire, nisi cum dicat, lumen ex lumine. Cap. V.

VM ergo hanc vnitatem substantiæ in patre & filio non solum prophetica, sed & euangelica authoritate cognoscas, quomodo dicis in scripturis diuinis homousion non inueniri, quasi aliud sit homousion quàm quod dicit: Ego de deo patre exiui: Et ego & pater vnum sumus: Vel quod prophetæ ex aperto substantiam dei intimabunt? Hæc est autem nominis ratio, vt in patre & in filio vnitatem substantiæ credas, licet rem ipsam (quæ est inenarrabilis) definire non possis, vt siue lumen de lumine dicas, siue verbum de verbo, siue spiritum de spiritu, siue dominum de domino, quodcunque de eo dixeris, vnius tamen essentiæ patrem & filium credas, & de eo ipso quod pater est, filium intelligas. Nam si aliquam cõparationem de rebus his quæ videntur in eo facias, ipsa dissimilitudine rerum non rationem ostendes, sed altercationẽ disputationis induces, vt cuius voce descriptũ est, Cui me comparabitis? ac proinde deus cui assimilari nihil potest, sufficiat credi quod ipse sentitur, quem ipse credi se voluit, non indicari. Denique si de hoc ipso quod mecum profiteris, ad aliquam similitudinem velis in deo conferre, nescio an quod comparaueris possis expressius definire: vt puta cũ dicis lumen ex lumine, si ad explanandum illud scrupulosa narratione cogaris, quæro quomodo lumen ex lumine credas? Vtrum quasi lucernam ex lucerna, vel quasi solem ex sole, vt aut duas lucernas, aut duos soles quasi duos deos sub hoc exemplo inducas: Aut splendorem luminis eiusdẽ lucernæ, vel claritatem solis de eodem sole fulgente, lumen de lumine consignes, vt in matricem luminis patris figurã assimiles, filium vero in splendorẽ claritatis ostendas, quod de eo propheta dixit: Apud te est fons vitę, & in lumine tuo Psalm.35.
videbimus lumen. Vel Salomon cum dicit: Candor est lu- Sapien.7.
cis æternæ, & speculum sine macula dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Vel apostolus hic prædicauerit saluatorem Coloss.1.
nostrum imaginem esse inuisibilis dei, eo quod imago lux sua sit quæ de eodem sole procedit. Sed quanta ad hæc responderi possunt, quæ lites generant, quod Apostolus prohibet

hibet, longum est dicere: Quippe cum constet lumen illud quod deus est æstimari, comprehendi & definiri non posse. Nec vere aliquid ex his quæ in hoc mundo sunt, maiestati diuinæ comparari, quia nihil de omnibus istis quę videntur aut dicuntur secundum id quod deus est, cōdigna similitudine æstimari potest, quippe cum ipsis intellectibus & sensibus maior sit. Idem prænonuit vt diuinitatem substantię crederes, & verum filium de vero patre cognosceres. De qualitate autem rei requirere non deberes, quia quale aut quantum sit, scire non possis. Hoc enim prophetæ, hoc apostoli prædicarunt.

Quid sit deus, & utrum ei aliquid possit comparari. Quēadmodum etiam ratio quædam sit quæ apud Græcos logos nominatur, quæ inter patrem & filium personas uel uocabula distinguit. Et quod illa ratio multis nominibus appelletur, ac qua de caussa singula de filio dicātur. Cap. VI.

DEniq; pro captu, pro viribus, pro fide nostra intueamur, deus quid sit, & videamus an ei aliquid possit comparari. Certe hic est de quo & cum dicitur, non potest dici. Cum æstimatur, non potest æstimari. Cum comparatur, non potest comparari. Cū definitur, ipsa sua difintione crescit. Qui cœlum manu sua operit, pugno omnem ambitum mundi claudit. Quęm totū omnia nesciūt, & metuendo sciunt. Cuius nomini & virtuti famulatur hic orbis. Et ipsa elementorum sibi succedentium momentanea vicissitudo testatur. Vide ergo si potest aliquid esse quo possit pater comparari & filius, quia talis est filius qualis & pater. Non enim ipse se vnum cum patre diceret, nisi talem se qualis est pater sciret. Ratio quædam est quæ apud Græcos logos nuncupatur, quæ inter patrem & filium personas vel vocabula distinguit, quia & ipse filius ratio dicitur. Quæ tamen ratio multis nominibus appellatur. Modo verbum, modo virtus, modo sapientia, modo dextera, modo brachium, modo margarita, modo thesaur⁹, modo retia, modo aratrum, modo fons, modo petra, modo agnus, modo homo, modo vitulus, modo aquila, modo leo, modo via, modo veritas. Et ita cum sit deus omnia in omnibus, vt per hæc vocabula diuinarum dispositionum mysteria cognoscantur, non vt ipsa maiestas filij dei proprie definita monstretur. Quid est enim filius de eo quod pater est? Alius idem. Nam & hoc verbum nuncupatur, quia ex proprio diuino ore processit, & nihil pater sine eo aut iussit aut fecit. Virtus dicitur, quia vere de deo & semper cū deo est, & omnis potestas patris in eo consistit. Sapientia appellatur, quia de corde patris aduenies, arcana cœlestia credentibus referauit. Dextera nuncupatur, quia per eum omnia opera diuina perfecta sunt. Brachium dicitur, quia ab ipso omnia continentur. Margarita appellatur, vt nihil illo precioſius habeatur. Thesaurus dicitur, vt in ipso omnes opes & diuitiæ regnorum cœlestium conditæ agnoscantur. Retia dicitur, quia per ipsum, & in ipso de mari seculi diuersa gentium multitudo sicut piscium per aquā baptismatis in ecclesia congregatur, vbi bonorum malorúmque discrimen agnoscitur. Aratrum nuncupatur, quia signo crucis suæ dura pectora subiiciuntur, vt necessariora in ipsa præparentur. Fons aquæ viuæ appellatur, quia ex eo sitientia corda cœlestis aquæ gratia irrigntur. Petra dicitur, quia credētibus fortitudinem, incredulis duriciam prestat. Lapis angularis dicitur, quia vtrosque parietes noui & veteris testamenti vnus & mediator in semetipso continens copulauit. Agnus dicitur, vt innocētia Christi & passio demonstretur. Homo dicitur, quia secundum carnem propter nos homines nasci dignatus est. Vitulus dicitur, quia propter nostram salutē pati sustinuit. Aquila dicitur, quia post venerabilem resurrectionem, vt rex altam ad patris peruolat sedem. Leo dictus est, quia ipse est rex regum, qui mortem ac zabulum virtutis suæ potestate comminuit. Via est, quia per ipsum ascensus est. Veritas, quia mendaciū nescit. Vita est, quia ipse vniuersa viuificat. Vides ergo, per hæc vocabula significationes dispositionum & operum diuinorum præostensas, non tamen ipsum deum proprie definitū. Est ergo pater deus immensus, æternus, incomprehēsibilis, inæstimabilis. Est & filius eius deus & dominus noster, tantus quātus est & pater, sed non aliunde q̄ de patre, quia ego inquit, de patre exiui, hoc est lumen de lumine. Ioan.16.

De remotione occasionis erroris quam hæreticus ex hoc capere posset, quod duo nomina uel duæ personæ, id est, patris & filij statuūtur, quasi duo dij dicātur. Cap. VII.

SEd ne ex eo occasionē aliquam hęreticus capiat, cum duo nomina vel duas personas, id est, patris & filij statuo, quasi duos deos dicam, vt illi duos ex diuersitate confingunt: Nos autem patrem & filium ita nominamus vnum deum, vt in his personis & nominibus consignemus. Viderint philosophi, viderint hęretici discipuli eorum qui potestatum diuersitate variantur. Nobis tamē vnus deus est pater, vt apostolus dixit, ex quo 2. Cotin.1. omnia, & nos ex ipso, & vnus dominus Iesus Christus deus dei filius per quem omnia, & nos per ipsum. Nam duo, quid aliud intelligatur quàm duorum per partes diuisa substantia, & cum omnibus ipsi dissociata natura agendi ac iubendi tam voluntas quàm imperia diuisa? Porro pater ac filius & si duæ personæ creduntur, ratione tamen & substantia vnius sunt. Nam inæqualium societas, melioris offensa est, & in iniuriam eius qui verus deus est, non verus alius comparatur. Cum autem ego patrem & filium statuo, vnitatem generis assigno. Et si illam in personis diuido, discretionis tamen personarum rursus eadem nomina in vnitate sui naturali legis fœdere consignāt. Vnde & tātus est filius quātus videbitur pater, totus de toto, integer de integro, perfectus de perfecta consummatáque virtute, sicut apostolus dicit: In quo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Nam & Hieremias receptissimus prophetarum, hanc vnitatem diuinitatis in patre & filio sciens ait: Hic est deus Coloss. noster, & nō deputabitur alius absque illo, qui inuenit omnem viam prudentiæ & dedit eā Iacob puero suo, & Israël dilecto suo, Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Et Esaias hoc ipsum prædicat dicens: Hæc Baruch.3. Esaiæ.45. dicit dominus deus: Fatigata est Aegyptus, & negociatio Aethiopum, & Sabain viri excelsi ad te transient, tui erunt serui & post te ambulabūt vincti compedibus, & te deprecabuntur quoniam in te deus est & non est alius deus præter te, tu es enim deus. Quod ne putes me eo supercilio dixisse quo Sabellius fertur, qui ipsum patrem ipsum filium profitetur, nec ita nos totum in vnam sententiam cogimus, vt aliorum hæreticorum fraude capiamur. Sed quia in ipso nomine personarum authoritas indiscreta cognoscitur, & filius non genere sed personaliter à patre nominatur, proinde totum patri adscribimus quod est filius, & totum filio quod pater est. Nihil non videbitur patris quod iudicabitur filij, nec filij quod defēditur patri: quia vnitas maiestatis non sinit deos plurali vocabulo appellari, quippe cū cōstet patrem & filiū vnius esse substantię. vnde vterq; vnus deus est dictus. Illud ante cuncta metuētes, quod vbi pater & filius vnum non sint, inuidia recurrat authoris interpolata nationis. Hoc enim placuit hæreticis, vt deus ille omnipotens inuisibilis immensus degeneraret in filio. Non modo potest esse de cōditione mutata quasi nō potuerit pater de semetipso talē habere qualis & ipse est. Proinde nos verum filiū de vero patre qui semper fuit, & est vnius substantiæ cum patre defendimus. Et hoc est quod Græci homousiō appellant, id est, cū vno aliud ipsum, vt personæ audientis nominatim fierent, nō vt substantiam vocabula separarent.

De apertione totius mysterij hæresis Arrianæ, cur noluerit filium de substantia patris credi, & de respōsione ad motiua Arrianorum, quódque multum interfit inter ea quæ facta sunt, & eum qui omnia fecit. Et quemadmodū in multis ac uariis figuris deus se patribus præostēderit, qui tamen secundū deitatē uideri nō potuit. Cap. VIII.

SEd vt omne mysterium hæresis Arrianæ traducam, cur nolint filium de patris substantia credi, breuiter intimabo. Aiunt enim: Cum sit deus pater omnipotens, inuisibilis, inconuertibilis, immutabilis, perfectus, semper idem, æternus: filius vero visibilis, quia sæpe patribus visus, & conuertibilis atque mutabilis, quia in variis figuris quibusque sese monstrauit. Qui si de patris, inquiunt, esset substantia, nunquam fieri posset vt ante

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt ante carnis assumptionē aut visibilis aut mutabilis cerne
retur, quin poti' in æqualitate qua pater est, permāsisset, ex
cuius substantia erat: quia quod de patre est, nec videri, nec
mutari nec cōuerti posse credendū est. Accedit ad causam,
eū illapsus est in Mariā, cùm virginis vterū opplcuit, aliud
virgo ex illo quām quod venerat, natū est. Vnde iam inquisit
corrupta substantia statim vertit ordinem, perdit continuo
immutationem: ipsa formando de deo in hominē, de spiritu
in carnem. Et vtique translatio omnis interēptio est pristi-
ni. Ac per hoc aiunt: Si filius de patris substātia esset, iam &
patrē minorē videri substantiæ suæ vel traditione vel fine,
& proinde filium ex alia substantia credere maluerūt, quod
conuerti, & mutari, & videri possit, quia hoc de patris sub-
stātia credi non liceat. Hęc est causa erroris, hæc origo hę-
resis Arrianæ, dum non intelligunt virtutem dei, neque tan
ti sacramenti dispositionem agnoscunt, cur deum humanis
conditionibus comparent. Quibus primo respondendum.
In loco filium dei non ita visum vt deus erat, sed vt homo
capere poterat de deo. Deinde variis figuris non immuta-
bilem & conuertibilem ipsum esse, sed hoc esse, potentiæ
dei, vt cùm se singulis prout vult reuelare dignatur, habi-
tum mutet, non substantiam vertat, nec proprietatem qua-
litatis amittat, sed iuxta meritum videntis temperamentum
maiestatis adhibeat, ipse tamen idē vt semper est in substan
Psalm.101. tiæ suæ proprietate permaneat. Sicut scriptum est: Mutabis
eos & mutabuntur, tu autem idem ipse es, & anni tui nō de-
ficient. Nā & si multa sunt ex his quæ in hoc mundo viden
tur, quę ex alio cōuertantur in aliud, vt desinant esse quod
erant, & hoc sint quod retro non fuerāt: vt limus cùm in ho
minem figuratur, limus esse iam desinit: aut pisces aut aues
cùm de aqua procedunt, ex eo iam non aqua, quia aliud, vt
lutum figuli cùm solidatur in testam, vt lapis, cùm dissolui-
tur decoctus in calcem: vt arena cùm mutatur in vitrum &
cætera, quæ longum est recensere. Sed multum interest stul
te hæretice inter ea quæ facta sunt, & eū qui omnia quem-
admodum voluit fecit. Quæ facta sunt, ascriptæ conditioni
deseruiunt: qui verò fecit, suæ volūtatis & proprij iuris est.
Neque potest in aliud quàm quod est aliquo cogente mu-
tari, sed prout vult, & cui vult se demonstrat. Nam si ange-
li in figura hominum sæpe sunt visi, & tamen aliud nō sunt
quàm quod se esse norunt, neque substantiam mutant cùm
formam humani corporis sumunt: quāto magis ipse domi-
nus noster qui omnia fecit, qui ipsis angelis vt hoc possent
sua institutione concessit? Huc accedit quod sic filium dei,
vt iam dictum est, visum à patribus approbamus, vt non to
tum in illo quod deus est, videretur: sed dispositiones re-
rum futurarum, quæ suis quibusque temporibus complen-
da erant, in illo per imaginem cernerētur. Nam quis filium
dei videre potuit antequam conspicabilem materiam sicut
ei placuit assumpsit, vel ipsum hominem induere dignatus
est? Qui & si Abrahę visus est, sed ī forma humani corporis
visus est, quo scilicet postremis temporib' in homine ven
turus esse demonstraretur. Iacob etiā alibi in angelo, alibi
ęque videtur in homine. Qui ideo se in angelo demonstra-
uit, vt nuncium se magni consilij indicaret. In homine ve-
rò, cum quo & colluctatus fuisse describitur, vt imaginem
futuræ colluctationis quam cum Israel habiturus erat, cùm
secundum hominem aduenisset, indicaret. Sed vt dominum
crederet, cum quo tanto certamine sub figura hominis lu-
ctabatur Israel, id est homo videns deum, nomen accepit.
Gene.32. Vidi, inquit, deū facie ad faciē, & salua facta est anima mea.
Et vt qui figuram hominis viderat, quam deus dei filius
induerat, Moysi in rubo in flamma ignis apparuit, vt lumen
credentibus, incredulis iudicium demonstraret, quia Chri-
stus credētibus salus est, nō credētibus pœna, vt Apostolus
2.Corint.2. ait: Aliis odor eius vitæ in vitā, aliis odor mortis in mortē.
Exod.13. Populum Israel in columna nubis per diem, & per noctem
in columna ignis quasi dux itineris præcedebat, vt baptis-
mi gratiam per nubem & donum sancti spiritus per ignem
ostenderet: quia apostolus Paulus in nube patres baptiza-
tos scribit. Et spiritum sicut ignem esse, apostolorum Acta
declarant. Vides ergo per omnia hęretice characteres diui-
narum scripturarum in honore dei patribus præostensos,

A non tamen ipsum deum, vt est, proprie reuelatum. Denique
dū Moyses oraret vt faciē dei pure videret, quid ad illum Exod.33.
continuo deus? Non poteris, inquit, videre faciem meam.
Non enim videbit homo faciem meam, & viuet. Hoc ipso
quod negatur aspectus, claritas assignatur, quæ scilicet tan-
ta est, quanta credenda est quæ inuisibilis indicatur. Cùm
ergo Moyses & situm cœli, & ordines mundi, & elemen-
torum vices, totius denique orbis ornamenta digesserit,
indicarit, expresserit, cui ipse dominus testimonium per-
hibuit, dicēs: Nemo erit ex prophetis vt seruus meus Moy- Numt.12.
ses, cui facie ad faciem, ore ad os locutus sum: Deum tamen
pure videre non potuit. Merito quidem prophetia om-
nium dignus, sed non vsque adeo vt intueri deum valeret,
quia homo tantummodo esset. Et vtiq; hęc omnia filij ver-
ba defendimus, quem in monte Syna cum Moyse locutum
esse scimus, qui agendis explicandisque rebus à patre adue
nerat, quia omnia à principio peripsum & ordinari, & ex-
B plicari & manere cōuenerat, vt habendi filij hæc præcipua
ratio constaret. Est tamen sic visus accipitur, vt alicuius con
spicabilis, vt dixi, materiæ dispositione assumpta videre-
tur, salua scilicet inuisibilitate eius, quam à conspectu om-
nium maiestas interfusa sepposuit. Non enim sic humanis a-
spectibus reuelatus est, vt tota in illo deitas appareret, sed
ad vicem speculi cum conceptos intra lucem suam vultus
quasi ad plenam effigiem hominis includit, ita maiestas eius
præeunte fulgore intra id visum esset, quod imaginem ve-
ritatis, non ipsum deū propriè demōstraret. Sic & cùm ho-
minem inducre dignatus est, nō sabem æternitati intulit, vt
spiritum in carnem mutaret, sed vt suscepto homini immor
talitatem atque æternitatem cœlestis vitæ præstaret. Nam
& si Apostolus semetipsum exinaniisse dicit, formā serui su-
scipiendo, non vtique sic exinanitum accipimus, vt aliud
quam fuerat idem spiritus fieret, sed vt sepposito interim ma
iestatis suæ honore, humanum corpus induceret, quo susce-
pto salus gentium fieret. Vt enim sol cum nube tegitur, cla-
ritas eius comprimitur nō cæcatur, & lumen illud quod to-
to orbe diffusum claro splendore cuncta perfundit, paruo
admodū obstaculo nubis includitur, non aufertur: sic & ho
mo ille quē dominus Iesus saluatorque noster, id est Ieus
deique filius induit, deum tamen in illo non intercepit, sed
abscondit. Denique cùm se in monte paululum extra ipsum
hominem extulisset, fulgore luminis eius penè obcæcati a-
postoli, in terram quippe homines ecciderūt, periclitati vi-
tam nisi eis dominus compresso rursum maiestatis suæ ho-
nore vt misericors subuenisset, secundum illam sentētiam:
Nemo vidit deum, & vixit. Vt ergo claritas solis cùm usq; Ioan.1.
ad nostros emicat visus sibi salua est, quia quod nō videtur,
infirmitatis est nostrę, quorū oculos nubium texit obscuri-
tas: ita probat se nō suo detrimēto proprij latuisse fulgoris,
sed carnis, vt dixi, beneficio, cuius causa filius dei, filius ho-
minis esse sustinuit. Nempe enim de spiritu dei virgo conce
pit, & quod concepit, hoc peperit, id est deū homini suo (vt
iam dixi,) sauciatū: sicut ipse dixit: Quod nascitur de car- Ibidem.3.
D ne, caro est: & quod nascitur de spiritu, spiritus est, quia deus
spiritus est, & de deo natus est. Sicut & angelus ad Mariam
virginē dicit: Spiritus dei veniet in te, & virtus altissimi ob- Luc.1.
umbratit te. Propterea quod nascetur ex te sanctū, vocabi-
tur filius dei. Vides ergo ipsum spiritū, id est filium dei ve-
nisse ad virginem, & inde dei & hominis filium processisse.
Nec tamen ipso indumēto carnis dei filiū esse mutatum, sed
eundē ipsum esse in homine, qui fuerat ante mundum cum
patre, per quē facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil,
sicut euāgelista ait: Mundus per ipsum factus est, & mūdus
eum nō cognouit. Cæterum amētis est credere ab eo posse
liberari, qui vt liberaret, amissus est, vt nascerē: oppressus
est, vt immortalitatē redigeret, trāsiuit ad mortē. Sed absit
hæretice vt sensus tuæ iniquitatis à catholicis admittatur.
Nos enim credimus immutabilē & incōuertibilē, verbum
& spiritū, id est filiū dei: qui cùm hominē induit, nō statum
vertit, nō ordinem perdidit, non substantiā immutauit, sed
illuuias eiusdem corporis æterno claritatis suæ lumine illu-
strauit, vt ad nos per tramitem corporis eius lux sancti spi-
ritus, & æternæ vitæ gratia redundaret. Quem & si passum

Universidad de Deusto
Biblioteca

credimus & ſepultum, ſed homo ille paſſus eſt quem filius A dei ſuſcepit, quem induit, quem portauit. Sed quia totũ ad authorem referebatur quicquid homo ille patiebatur, ideo mors & paſſio domini iudicatur: Nam conſtat immortale eſſe quod dei eſt, hominis quod caducum. Tertia quoque die reſurrexit, non deus in hominem, ſed homo potius in deum. Aſcendit in cœlos, obtulit patri ſuo hominem illum gratiſſimum munus, conſedit ad dexteram patris, ſecundũ Pſalm.109. quod ſcriptũ eſt: Dixit dominus domino meo, ſede ad dexteram meam. Miſit nobis ſpiritum ſanctum de propria ſua & ipſa vna ſubſtantia ſua protectorem, ſanctificatorem, & deductorem in vitam æternam, ſicut ſcriptum eſt ex voce dei: Effundam de ſpiritu meo ſuper ſeruos meos & ancillas Ioel.2. meas. Et iterum: Spiritus ex me prodiit. Et ipſe dominus ſaluatórque noſter: De meo, inquit, accipiet. Et ex eo vtiq; quod eſt filius, quia & filius de eo quod pater eſt. Exinde præfinito tempore venturus viuos mortuósq; iudicaturus, vt reddat credentibus præmia, non credentibus vero, ſupplicia. Cuius regnum æternum, immortale, nec initiũ habet B nec terminum, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE INCARNATIONIS DOMINICAE SACRAMENTO.

De introductione oblationis Cain & Abel ad hęreticorum confutationem. Et quod ſentẽtia qua ad Cain dictũ eſt: Si recte offeras, non autẽ recte diuidas: peccaſti, quieſce, generaliter in omnes extra eccleſiã conſtitutos ſit lata. Caput. I.

De enumeratione hæreticorum in quos ſuperior generalis ſentẽtia comprobatur eſſe lata, cum admonitione vt nos caueamus, ne & alicui noſtrum dicatur: Si recte offeras: recte autem non diuidas, peccaſti: quieſce. Cap. II.

De comprobatione veritatis in ſuperiori capitulo aſſertæ, per teſtimonium Ioannis piſcatoris, & de reprehenſione eorum qui recuſant audire quæ dicuntur, & intelligere C quæ leguntur. Quídq; cauendũ & quid credẽdũ ſit circa incarnati verbi naturam. Cap. III.

De confutatione diuerſorum hæreticorum nõ diſtinguentium naturam diuinitatis & corporis Chriſti, quos ſuperius commemorata ſententia comprehendit, cum confirmatione ex confeſſione Petri, ac teſtimonio Moyſi & Heliæ. Cap. IIII.

Quod confeſſio Petri non vnam tantum, ſed omnes hęreſes excluſerit. Et de myſteriis incarnationis, paſſionis, mortis, ſepulturæ & reſurrectionis, Chriſti, cũ redargutione hæreticorũ ærumnas & cætera quæ corporis vel animæ ſunt, diuinitati attribuentium. Cap. V.

De illorum qui Chriſtum in phantaſmate veniſſe & paſſum eſſe prædicant, diuerſorúmq; aliorum hæreticorum condemnatione, ampliori tamen atque grauiori eorũ qui diuinitatem & carnẽ domini vnius eſſe naturæ aſſerunt, cũ argumentorum ſuorum diſſolutione. Cap. VI.

De authoris excuſatione, ac reſponſione ad obiectionẽ qua D ſibi dici poſſet, quod de patris & filij diuinitate quinque illis libris quos ſcripſerat, concluſurum ſe eſſe promiſerit, cum confutatione erroris eorũ, qui animã putant à domino Ieſu non eſſe ſuſceptã, pulcherrimáq; declaratione aſſumptionis humanæ naturæ: Et quomodo intelligendũ ſit quod ſcriptum eſt: Ieſus proficiebat ætate & ſapiẽtia. Cap. VII.

De ampliori redargutione eorum qui authorem dicunt ea vſurpare quæ ſcripta non ſint, & dei eſſe ſubſtantiã atq; naturam, ſcriptum non eſſe affirmant. Cap. VIII.

De cõfutatione & deſtructióe obiectionis præmemoratorũ hęreticorũ, qua arguunt quod nõ poſſint ingenitus & genitus vnius eſſe naturæ atque ſubſtãtiæ, & de exẽplari approbatione, cum dicitur, genitum, non proprietatẽ naturæ, ſed ſignificationẽ generationis exprimi. Quódque appellatione ingeniti & geniti ſpecies videatur eſſe diuerſa, ſed tamen indiſtincta diuinitas. Cap. IX.

De diſputatione contra quoſdam ſuperiorem ſectam ſequẽtes, diſputationis tamen genere diſcordare ſe putantes, qui filium ſimilem dicunt, ſed non vnius ſubſtantiæ cum patre, & quod cum ſit vnius naturæ filius cum patre, etiã vnius ſit potentiæ, & ita omnipotens ſicut & pater, quẽadmodum etiam ſpiritumſanctum omnipotentem ſcriptura teſtatur. Cap. X.

Diui Ambroſij

EPISCOPI MEDIOLANENſis liber de incarnationis dominicæ ſacramento.

De introductione oblationis Cain & Abel ad hæreticorũ confutationem. Et quod ſententia qua ad Cain dictũ eſt: Si recte offeras, non autem recte diuidas, peccaſti: quieſce, generaliter in omnes extra eccleſiam conſtitutos ſit lata. Caput I.

DEbitum fratres cupio ſoluẽdum, ſed heſternos meos non inuenio creditores, niſi forte improuiſo conuentu putauerint nos eſſe turbandos: ſed nunquã fides vera turbatur. Itaq; dum illi forſitã veniũt, ad iſtos qui propoſiti ſunt deflectamus agricolas, quorũ alter, hoc eſt Cain, à fructibus terræ, alter autem Abel videlicet ex primitiuis ouiũ ſuarum hoſtiam domino obtulit. Nihil inuenio quod in ſpecie munerum reprehendam, niſi quod & Cain munera ſua diſplicuiſſe cognouit, & dominus dixit: Si recte offeras, recte autem non diuidas, peccaſti. Vbi igitur eſt crimẽ, vbi culpa? Non in oblatione muneris, ſed in oblationis affectu. Sunt quidem qui recte arbitrentur, quia alius quæ offerret elegerat, alius quæ viliora habuit offerebat. Sed non eſt ita inops ſpiritalium ſenſus in nobis, vt putemus quia dominus corporale ſacrificium, non ſpiritale quærebat. Et ideo addidit: Quieſce, tolerabilius ſignificans abſtinere à muneribus Corin.1. deferendis, quàm infideli ſtudio munus offerre. Qui enim neſcit diuidere, neſcit diiudicare. Spiritalis autem diiudicat omnia. Ex ideo Abraam ſacrificium quod offerebat diuiſit. Sciuit etiam Abel diuidere qui ex primitiuis ouiũ obtulit ſacrificium, docens non terræ munera placitura deo, quæ degenerauerant in peccatores: ſed ea in quibus diuini gratia myſterij refulgeret. Prohpetauit itaque nos per paſſionem domini à culpa eſſe redimendos, de quo ſcriptũ eſt: Ioan.1. Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatum mũdi. Vnde & de primitiuis obtulit, vt primogenitum deſignaret. Oſtendit ergo verum dei ſacrificium nos futuros. De quibus prophe ta ait: Afferte domino filios arietum. Meritóque dei iudicio comprobatur, quam puto generalem in omnes extra eccleſiam conſtitutos latam eſſe ſentẽtiam. Multorum enim hic figuram cerno populorum, quos diuina ſententia comprehendit, quorum in illo Cain iam tunc munera reſutauit.

De enumeratione hæreticorum in quos ſuperior generalis ſentẽtia comprobatur eſſe lata, cum admonitione ut nos caueamus ne & alicui noſtrum dicatur: Si recte offeras, recte autem non diuidas, peccaſti: quieſce. Cap. II.

GEneralis enim hæc in impios omnes ſententia eſt. Itaq; ſi Iudæus offerat, qui filium virginis Mariæ à patre deo ſeparat, dicitur ei: Si recte offeras, non autem recte diuidas, peccaſti: quieſce. Si offerat Eunomianus, qui ex impietatis Arrianę fonte progrediens, redundanti perfidiæ ſuæ labitur cœno, generationem Chriſti quæ ſuper omnia eſt aſſerẽs ex philoſophiæ traditionib⁹ colligendam, cum vtiq; alia creaturarum ſit ratio, alia ſecretorum potentia diuinorum: & ipſi dicitur: Si recte offeras, Gene.4. non recte autem diuidas, peccaſti, quieſce. Dicitur hoc Sabelliano, qui patrem filiúmque cõfundit. Dicitur hoc Marcionitæ, qui alium putat deum noui, alium veteris teſtamẽti. Dicitur hoc Manichæo, & Valentino, qui non putauerunt veritatem carnis humanæ à Chriſto eſſe ſuſceptam. Paulus quoque Samoſatenus & Baſilides in eadem ſentẽtiæ ſorte

Universidad de Deusto
Biblioteca

sorte numerantur. Similiter quoque eiusdem sententiæ authoritate damnantur, qui diuinitatem sancti spiritus negauerunt. Alij enim quidam vel Arrianorũ Iudęi, vel Arriani sunt Iudæorum: quia sicut illi filium à patre, ita & isti spiritum à deo patre & filio dei separãt. Nouato quoque & Dobato & omnibus qui scindere corpus ecclesię gestierũt, viritim dicitur: Si recte offeras, recte autem non diuidas, peccasti. Ecclesiæ enim sacrificium est quod offertur deo, ad
Roma. 12. quam Paulus dixit: Obsecro autem vos fratres per misericordiam dei, exhibere corpora vestra hostiam viuam, sanctam, deo placentem. Male ergo sacrificium diuiserunt, ecclesiæ membra lacerando. Illos quoque percellit ista sentẽtia qui animam rationalẽ ab incarnationis dominicæ segregant sacramento, naturam hominis ab homine separare cupientes. Et illi fortasse recte offerunt trinitati, sed rationem nesciunt naturæ humanæ diuinæq; distinguere. Dei enĩ sim plex natura est, homo ex anima rationali cõstat & corpore. Si alterum tollas, totam naturã hominis sustulisti. Aduersus omnes igitur hęreses ista sentẽtia est, quæ fraterno nomine, non fraterne ecclesiam persequuntur. Siquidẽ sub optione nominis Christiani, & quadã nũcupatiua fidei germanitate, B parricidalibus gladiis nos cupiunt vulnerare, quia cõuersio nostra à deo est, & dominantur nobis in seculo peccatores. Peccator enim dominatur in seculo, iustus in dei regno. Caueamus igitur ne quis nos à cubiculo regis æterni, & à secreto matris ecclesiæ separare conetur, ad quod illa anima in Canticis canticorum verbum dei se introduxisse significat, Caueamus ne à sinu patris & quodã vtero paterno arcanæque naturæ, substantiam vnigeniti filij separemus, verbisq; his quibus veritas susceptæ incarnationis adstruitur, diuinæ generationi præiudicia inferre meditemur, ne & nostrum alicui dicatur: Si recte offeras, recte autem non diuidas, peccasti, quiesce. Hoc est, si nesciamus quę propria sunt diuinitatis æternæ incarnationisque distinguere, si creatorem cũ suis operibus conferamus, si authorem temporum dicamus cœpisse post tempora. Neque enim potest fieri vt per quẽ sunt omnia, sit vnus ex omnibus.

De comprobatione ueritatis in superiori capitulo assertæ, per testimonium Ioannis piscatoris, & de reprehensione eorum qui recusant audire quæ dicuntur, & intelligere quæ leguntur. Quidque cauendum, & quid credendum sit circa incarnati uerbi naturam. Cap. III. C

Ioan. 1. NOlo nobis credatur, scriptura recitetur. Nõ ego dico à mẽ, quia in principio erat verbum, sed audio, non ego effingo, sed lego, quod omnes legimus. sed nõ omnes intelligimus. Et cum legitur, audimus omnes, & non audiunt omnes. Incrassatũ est enim cor quorundam, & aures eorum grauiter audierunt, aures scilicet interioris affectus. Non enim caro peccat quæ suũ seruat officium, & recipit auditum, sed animus puri auditus prauus interpres, qui recusat audire quæ dicũtur, intelligere quæ leguntur. Quid aures tanquam cera & plumbo clauditis, & tamen dominica beneficia & officia naturæ non potestis excludere? Auditis inuiti, auditis fastidientes, auditis ne quod non audieritis excusare possitis. Auditis ergo cum legitur: In principio erat verbum. Quis hoc dicit? Ioannes vtique ille piscator, sed non quasi piscator hoc dicit, sed quasi humani piscator affectus, qui iam non pisces caperet, sed homines viuificaret. Non suum est quod dicit, sed eius D qui viuificãdi ei tribuit potestatẽ. Piscator enim ipsis quos ante capiebat piscibus, taciturnior erat, & circa diuina mysteria magis mutus qui vocis suæ nesciebat authorẽ, sed viuificatus à Christo vocem audiuit in Ioãne, verbum agnouit in Christo: & ideo plenus spiritu sancto, qui sciret principium nõ temporis esse, sed supra tempora, reliquit secula, & ascendens spiritu super omne principium ait: In principio erat verbum. hoc est remaneat cœlum. Nondum enim erat quando in principio erat verbum. Nam & si cœlum habet principium, deus non habet. Denique in principio fecit deus cœlũ & terrã. Aliud est fecit, aliud est erat. Quod fit, incipit: quod erat, principium nõ accepit, sed preuenit. Remaneant etiam tempora, quia post cœlũ tẽpora. Remaneant etiam angeli & archangeli, & si principium eorum non inuenio, erat tamen quando nõ erant. Non erant enim qui aliquando cœperunt. Si ergo principium eorum inuenire non possum quos certum est habere principium, quomodo possum verbi inuenire principium, à quo omne principium nõ solum creaturarum, sed etiam cogitationum nostrarum omnium præuenitur? Aperte itaq; sempiternam diuinitatẽ eius expresserat. Sed tamen ne quis à patre diuideret verbi ęternitatem: vt candẽ crederemus verbi esse quæ patris est, bonus ille piscator adiunxit: Et verbum erat apud deum. hoc Ioan. 1.
est quod dixerat, sic æstimandũ est, Erat verbum quomodo erat pater, quoniam cum patre erat, & in patre erat, & apud patrem erat semper. Nẽpe quomodo de patre legimus erat, ita & de verbo legim', erat. Quid discernis intellectũ, qui non discernis auditum? Verbi esse apud patrem est, patris esse cum verbo est. Legimus enim, quia verbum erat apud deum. Itaq; si secundum tuam opinionẽ aliquando non erat, ergo secundum tuam opinionem & is in principio nõ erat, apud quem erat verbum. Per verbum enim audio, per verbum intelligo, quia deus erat. Nam si sempiternũ verbũ esse credidero, quod credo, nõ possum de patris æternitate dubitare, cuius æternus est filius. Si temporalem generationem eius existimo, incipit communitatem habere nobiscũ, vt videatur pater esse cœpisse. Sed si de patre non ambigis, quia incipere esse dei non est, quia dei est sempiternam habere perfectionem: ne forte vsu sermonis labereris humani dum verbum dicis & filium, ideo addidit: Et deus erat verbum: habes vtiq; quod pater, quia deus erat. Quomodo huius negas æternitatem, cui vnum cum patre dei nomen est? Non te sonus capiat, similitudóque sermonis. Aliud verbũ est quod tempora habet, quod syllabis colligitur, literisq; componitur, non tale verbum filius, quia non talis est pater verbi. Cauendum ergo ne & illi quæstionem vocis corporalis videamur ingerere, incorporeus est deus. Vocẽ vtiq; incorporeus corporalem non habet. Si vox corporalis non est in patre, nec filius verbũ est corporale. Si corpus in patre non est, nec tempus in patre est. Si tẽpus in patre nõ est, vtiq; nec in verbo est. Quod si nullum principij tempus in verbo, nec numerus vtiq; nec gradus verbi est. Quia si numerus in verbo, ergo multa verba. Si multa verba, multi & filij. Sed vnũ verbũ est, quod & gradũ excludit & numerũ, C vnum secũdũ naturã. Ne quærite huiusmodi naturã, nescio multo melius hoc q̃ scio. Hoc solũ bene scio, quod nescio quæ scire non possum. quod vidimus, inquit, & quod audi- 1. Ioan. 1.
uimus, Ioannes dicit. hoc solũ bene scire se dixit quod audiuit & quod vidit, qui in Christi pectore recũbebat. Ergo illi satis est audisse, mihi non est satis? Sed quod ille audiuit, hoc mihi dixit: & quod audiuit à Christo, hoccine ego possum negare verum esse de Christo? Ergo quod audiuit audiui, & quod vidit audiui. Ille enim vidit quod vidit, non vtiq; diuinitatem quæ secundum naturam suam videri non potest. Sed quia secundum naturam suam eũ videre non poterat, suscepit quod erat præter naturam diuinitatis, vt secundum naturam corporis videretur. Denique & spiritus Luc. 3.
sanctus in specie visus est sicut columba, quia videri diuinitas in suæ claritatis veritate non poterat.

De confutatione diuersorum hæreticorum non distinguentium naturam diuinitatis, & corporis Christi, quos superius commemorata sententia comprehendit, cum confirmatione ex confessione Petri, ac testimonio Moysi & Heliæ. Caput IIII. D

NOli igitur & tu secundum naturam interpretari, quod præter diuinitatis naturã est. Nam & si credas à Christo carnẽ esse susceptam, & offeras trãsfigurandum corpus altaribus, nõ distinguas tamẽ naturam diuinitatis & corporis, & tibi dicitur: Si recte offeras, non recte autem diuidas, peccasti, quiesce. Diuide enim quod meum, diuide quod suum verbi est: ego quod erat illius non habebam: & ille quod meum est non habebat. Suscepit quod meum est, vt impartiret quod suum est. Suscepit non vt confunderet, sed vt repleret. Si credas susceptionem, affingas confusionem: Manichæus esse desisti, nec tamen ecclesiæ filius esse cœpisti. Si credas susceptionem corporis, adiungas diuinitatis compassionẽ: portionẽ vtiq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

perfidiæ, non perfidiam declinasti. Credis enim quod tibi A prodesse præsumis, non credis quod deo dignum est. Rursus si credas quia idem deus & noui & veteris testamẽti est, tempora autem verbo eius & momenta præmittas, tolerabilior Valentinus est, qui nõ secula ante deum, sed deos putat esse quod secula sunt. Minoris enim sacrilegij est, copulari diuinitati secula quàm præferri. Si credas iterum quia Christus principium non sumpsit ex virgine, sed tamen aliquod ante Christum æstimes esse principium, in tempore distantia, de impietate contentio est. Virginis enim supparem negasti esse, nõ temporis. Ego autem & supparem virginis secundum susceptionem corporis nõ negabo, & creatorem tẽporis confitebor. Quid enim proficis si dicas, quia Christus hæc an illa sit creatura? Creatura mutatur, diuinitas adoratur. Noluit se sic Christus agnosci, nec his tantum
Matth. 16. quæ supra hominem sunt meritis æstimari. Denique cũ interrogasset, quem me dicunt esse homines, cum alij dicerẽt Heliam, alij Hieremiam, aut vnũ ex prophetis: nullius sententiam prædicauit. Cum Petrus dixisset, Tu es filius dei B viui: hunc solum non immerito laudauit. Ergo Ioannes dicit, Petrus dicit, Christus probauit, & tu non probas Arriane? Nec Ioanni & Petro putas esse credendum, quos vel solos pro testimonio gloriæ suæ dominus noster Iesus Christus ad omnium fidẽ credidit abundare? Deniq; quasi ad testimoniũ veteris & noui testamenti, Moyses cum Helia assciscitur: cum Ioanne Petrus frequenter adhibetur. Petrus dicit, Tu es: non dicit, tu esse cœpisti. Petrus dicit, Tu es filius dei: nõ dicit, tu es creatura. Dixit hoc Ioannes. Si adhuc non credidisti, quia non intellexisti mysteriũ supra sapientiam recumbentis, repetiuit Petrus. Commendauit vtrũq; Christus, alterum iudicio, alterum mysterio. id enim addidit, vt legeres quòd in Christi pectore recumbebat, & intelligeres quòd eius caput, in quo principale omniũ sensuũ est, arcano quodã sapientiæ replebatur. Sed si non putas intelligendum esse mysterium, saltem noli impugnare iudicium. Laudatur Petrus, quia dei filium credidit quem videC bat, quia se ab imperitæ plebis rudibus adhuc opinionibus separabat. Denique cum interrogasset dominus, quid homines de filio hominis æstimarent, cum diceretur vulgi sententia, Petrus tacebat. Taces ergo Simon, & respõdentibus aliis adhuc taces, cum ipse sis primus, qui etiam nõ interrogatus interrogas, nec times, ne reprehẽdaris à domino, quia non respondes interrogãti. Ideo, inquit, nõ respõdeo, quia
Psalm. 16. non interrogor meam, sed alienã sententiam. Legi enim: Vt nõ loquatur os meum opera hominum. Opus autẽ est perfidorum, perfidias prædicare. Ergo taceo adhuc, quia nondum id quod sentio interrogor, non proferã labiis quod animus non probauit. Erit tẽpus quando respondeam, interrogabor & ipse quid sentiam, tunc demum respõdebo quod meum est. Meum est enim fidem loqui, pietatem asserere, gratiam prædicare. Nõ igitur quasi pigrior sensu, voce tardior tacet, nec quasi fastidiosus differt vocis obsequiũ, sed quasi cautus periculũ vulgaris opinionis euitat, qui periculũ non euitabat salutis. Deniq; in posterioribus habes, quia exiliuit è naui vt occurreret domino, nõ glorię cupid', sed obediẽtiæ præmaturus. Hic ergo qui ante reticebat, vt doceret nos quòd impiorũ nec verbũ debeamus iterare: Hic, inquam, vbi audiuit, Vos autem quid me dicitis? statim loci non immemor sui primatum egit. Primatum confessionis vtique, non honoris: primatum fidei, non ordinis: hoc est dicere: Nunc nemo me vincat, nunc meæ partes sunt, debeo compensare quod tacui, debet prodesse quod silui. Lingua mea non habet spinas, sine impedimento fides debet exire. Dum alij cœnum, alienæ licet, prolatæ tamen impietatis euacuãt, quia aut Heliam aut Hieremiam aut vnum ex prophetis Christum esse dixerunt, habuit ista vox cœnum, habuit ista vox spinas: Dum alij in hoc lauant cœnum, dum in aliis enodãtur spinæ, vox nostra filium dei Christum resultet. mihi purus est sermo, cui nullas spinas expressa reliquit impietas. Hic est ergo Petrus qui respondit præ cæteris apostolis, imò pro cęteris, & ideo fundamentum dicitur, quia nouit non solum proprium, sed etiam commune seruare. Huic astipulatus est Christus, reuelauit pater. Nã qui veram generationem loquitur patris, à patre assumpsit, ex carne non sumpsit.

Quod confessio Petri non unam tantum sed omnes hæreses excluserit. Et de mysteriis incarnationis, passionis, mortis, sepulturæ & resurrectionis Christi, cum redargutione hæreticorum ærumnas & cætera quæ corporis uel animæ sunt, diuinitati attribuentium. Cap. V.

EIdes ergo est ecclesiæ fundamentum. Non enim de carne Petri, sed de fide dictum est, quia portæ mortis ei non præualebunt, sed confessio vicit infernum. Et hæc confessio non vnam hæresim excludit. Nam cum ecclesia multis tanquã bona nauis fluctib' sæpe tundatur, aduersus omnes hæreses debet valere ecclesiæ fundamentum. Dies me citius defecerit, quàm nomina hæreticorum diuersarúmque sectarum. Aduersum omnes tamen generalis ista est fides, quia Christus est dei filius, & sempiternus ex patre, & natus ex virgine. Quem quasi gigãtem sanctus Dauid propheta describit, eo quod biformis geminæque naturæ vnus sit cõsors diuinitatis & corporis, qui Psalm. 18. tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultauit tanquam gigas ad currendam viam. Sponsus animæ secundum verbum, gigas terræ, quia vsus nostri officia percurrens, cum deus semper esset æternus, incarnationis sacramenta suscepit, non diuiduus sed vnus, quia vtrumque vnus, & vnus in vtroque, hoc est vel diuinitate vel corpore. Non enim alter ex patre, alter ex virgine, sed idem aliter ex patre aliter ex virgine. Generatio generationi non præiudicat, nec caro diuinitati, quia nec pignus patri, nec voluntas passioni, nec passio voluntati. Idem enim patiebatur & non patiebatur, moriebatur & non moriebatur, sepeliebatur & non sepeliebatur, resurgebat & nõ resurgebat, quia corpus proprium suscitabat: quia quod cecidit, hoc resurgit: quod non cecidit non resurgit. Resurgebat igitur secundum carnem, quæ mortua resurrexit. Non resurgebat secundũ verbum, quod non resolutum fuerat in terram, sed apud deum semper manebat. Ergo & moriebatur secundum nostræ susceptionem naturæ, & nõ moriebatur secundũ æternæ substantiam vitæ: & patiebatur secundum corporis susceptionem, vt susceptæ corporis veritas crederetur, & non patiebatur secundum verbi impassibilem diuinitatem quo totius Psalm. 21. exors doloris est. Deniq; idem dicebat: Deus deus meus respice in me, quare me dereliquisti? quia secundum carnẽ relictus est, qui secundum diuinitatem nec deseri potuit nec relinqui. Idem etiam dicit: Longe à salute mea, verba delictorum meorum: hoc est, non capiatur qui audit, quare me dereliquisti, sed intelligat quod secundum carnem ista dicãtur, quæ longe à plenitudine diuinitatis aliena sunt. Aliena sunt enim à deo verba delictorũ, quia aliena sunt & delicta verborum. Sed quoniã delicta aliena suscepi, etiã delictorum alienorũ verba suscepi, vt derelictum me à patre deo esse dicam, qui apud deum semper sum. Erat igitur immortalis in morte, impassibilis in passione. Etenĩ quasi deũ non cepit mortis ęrumna, & eundem quasi hominem infer-
D na viderunt. Deniq; emisit spiritum, & tamen quasi arbiter Matth. 27. exuendi suscipiendiq; corporis, emisit spiritum, non amisit. pendebat in cruce, & omnia commouebat. Tremebat in ligno, quem totus tremebat hic mundus. Erat inter supplicia, excipiebat vulnera, & regnum cœleste donabat. Peccatum omniũ factus, peccata generis abluebat humani. Postremo mortuus est. Et secundo & tertio exultans atq; ouans dico: mortuus est, vt illius mors vita fieret mortuorum. Sed nec sepulchrũ quidẽ eius miraculo caret. Nam cũ esset vnctus à Ioseph, & in eius monumẽto sepultus, nouo opere quodã ipse defunctus defunctorum sepulchra reserabat. Et corpus quidem eius iacebat in tumulo, ipse autẽ inter mortuos liber, remissionem in inferno positis, soluta mortis lege donabat. Erat enim caro eius in monumento, sed virtus eius operabatur è cœlo. Ostẽdebatur omnibus per corporis veritatem, quia non caro erat verbũ, sed caro erat verbi. Caro quidẽ gustauit mortẽ, sed impassibilis dei virtus, & si exuit corpus, nullũ tamen de corpore deo damnum. Cur diuinitati attribuis ęrumnas corporis, & infirmum doloris humani diuinæ cõnectis naturæ? Nunc anima, inquit, mea turbata

est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

est, non sapientia. immutabilis enim manebat sapientia, & si circundaretur amictu carnis. Nam in illa serui forma erat veri luminis plenitudo: & cum se exinaniuit, lumen erat.
Ioan.12. Denique dicebat: Ambulate dum lumen habetis. Et quando in morte fuit, in vmbra non erat. Denique etiam in inferno positus, vitæ lumen fundebat æternæ. Radiabat etiã illic lux veræ sapientiæ, illuminabat infernum, sed in inferno nõ claudebatur. Quis enim locus est sapientiæ?
Iob.28. Denique dicit iustus: Sapientia autem vnde inuenta est? Quis autem locus est disciplinæ? Nescit homo viam eius, nec inuenta est inter homines. Ergo nec in tempore, nec in loco sapiẽtia est, vnde & tempus esse significat. Sed quomodo in tempore, quæ in principio erat? quomodo in loco, quę apud deũ erat? Vnigenitus filius si quæritur, in sinu patris cũ angelico spiritu reperitur. Nunquid sinũ patris locũ putatis? Et quæritis quomodo nata sit, cum dicat propheticus vir: Nescit homo viã eius? Et secundum homines ortum eius æstimatis, cum Iob dicat, quod inter homines non sit inuenta. Et mortem tribuitis sapientiæ, de aqua abyssus dicit: Nõ est in me. Mare dicit: Non est mecum. Non dicit cœlum: non est in me, sed abyssus dicit, nõ est in me. Non enim abysso sed patri dixit:
Lucæ.23. In manus tuas commendo spiritum meum. Ipsa anima & si
Psalm.15. fuit in abysso, iam non est, quia scriptũ est. Quoniam nõ relinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionẽ. Mare ergo dicit: nõ est mecum, hoc est vita nostra dicit fluctibus seculi inquieta. Non est enim inter homines caro eius, quia secundum carnem iam non nouimus Christum. Terra dicit, nõ est mecũ, quia resurrexit.
Lucæ.24. Denique angelus ait: Quid quæritis viuentem cũ mortuis?
Matth.14. Et bene mare dixit: non est mecũ, quia super mare erat. Deniq; in mari & corporis vestigiis ambulabat, quãdo & subiectũ mari sup mare Petrũ ambulare præcepit, qui licet titubauerit, titubauit tamẽ nõ per imbecillitatem iubẽtis, sed per infirmitatẽ obedientis. Ergo splẽdori glorię, nõ permisceas nostræ atramentum naturæ, non luci nebulam humanæ carnis infundas. Rursus passionẽ prædicãs, si nequaquã id quod est passibile recognoscas, pietatem domini refellisti, salutem tuam negasti. Vnde amentes eos æstimare debemus, qui audientes dicentem dei filium: quid me cædis, secundum naturã diuinitatis subiectum iniuriæ putauerunt.
Ioan.18. Dixit enim: Quid me cædis, sed cædem diuina natura non
Esaiæ.50. sensit. Dixit: Dorsum meũ dedi in flagella, & maxillas meas in palmas: vultum autem meũ non auerti à confusione sputorum. Sed dorsum & maxillas dixit & vultum, hoc est humani corporis portiones. Quod enĩ caro verbi patiebatur, vel manens in carne dei verbũ patiebatur carne, sicut scri-
1.Pet.4. ptum est, Christo in carne passo: in se vtiq; pro corporis assumptione referebat, vt quæ nostra sunt, ipse susciperet & suis circunueſtiret humana. Recte igitur secundum naturã suam & caro passa est, nec ea corporis passione verbi natura mutata est. In veritate enim nostra est resurrectio, & ideo in veritate Christi passio prædicatur.

De illorum qui Christum in phantasmate uenisse & passum esse prædicant, diuersorumque aliorum hæreticorum condemnatione, ampliori tamen atque grauiori eorum qui diuinitatem & carnem domini unius esse naturæ asserunt, cum argumentorum suorum dissolutione. Cap. VI.

NEque enim quod quidam dicunt, in phantasmate passus est, quia nec in phãtasmate super mare ambulauit, quod discipuli in euangelio opinati esse
Matth.14. Ioan.7. produntur, sed excusantur, quia nondum erat spiritus datus, nondum enim Iesus fuerat honorificatus. Nobis iam crucifixus est Christus & resurrexit, nobis iam spiritus datus est, qui assertor est veritatis. Et discipuli quidẽ aliquando errauerunt, ne nos postea errare possemus. Ergo illorum error nobis proficit. Quasi homines errarũt, quasi discipuli crediderunt. Et hos igitur qui in phantasmate veniſſe Iesum prædicant, & illos condẽnare debemus qui aduersa erroris linea, non vnum eundẽmque filium dei dicũt, sed alium esse qui ex deo patre natus sit, alium qui sit generatus ex virgine, cum euangelista dicat: Quia verbum caro
Ioan.1. factum est, vt vnum dominum Iesum, non duos crederes. Nonnulli etiam aliud dei verbum, alium verum dei filium crediderunt, cum ipsum qui in principio erat verbum apud deum patrem, in sua propria veniſſe euangelista testetur. Sunt autem qui tanquam ad vnum prophetarũ, ita ad Christum factum esse verbum arbitrati sunt, non ipsum esse dei verbum. Sed de nullo prophetarum dictum est, quia verbũ caro factum est, nullus prophetarum abstulit peccata mundi. De nullo alio dictum est: Hic est filius meus dilectus in quo complacui. De nullo prophetarũ legimus quod sit dominus maiestatis, quod de Christo apostolus dixit: Quia Iudæi dominum maiestatis crucifixerunt. Sed dum hos redarguimus, emergunt alij qui carnem domini dicant & diuinitatem vnius esse naturæ. Quæ tantum sacrilegium inferna vomuerunt? Iam tolerabiliores sunt Arriani, quorum per istos perfidiæ robur adolescit, vt maiore contentione asserant patrem & filium & spiritũ sanctum vnius non esse substantiæ, quia isti diuinitatem domini & carnem substantiæ vnius dicere tentauerunt. Deinde cum isti dicant, quia verbum in carnem, capillos sanguinem & ossa conuersum est, & à natura mutatum est, proprie datur illis locus vt infirmitatem carnis ad infirmitatem diuinitatis quadam facta diuinæ naturæ mutatione detorqueant. Sunt etiam qui in tantum impietatis prodierint, vt putent quia diuinitas domini circuncisa est, & imperfecta de perfecta facta est, & in ligno non caro, sed illa operatrix omniũ substantia diuina, in carnis specie coagulata pendebat? Quis autem non horrescat, qui audiat quia non ex Maria virgine, sed ex diuina substãtia passibilem sibi carnem fecerit dei verbum? Quod asserendo eò prolabuntur, vt non ex tempore corpus domini esse susceptum sed coæternum dei verbo semper fuisse cõtendant. Horum omnium authores sunt, qui diuinitatem & carnẽ domini vnius naturæ fuisse dixerũt. Legi enim, quod non crederem nisi ipse legissem: legi inquam in cuiusdam libris sic positum, & organũ & eum à quo mouebatur organum, vnius in Christo fuisse naturæ. Quod ideo posui, vt ex scripturis nomẽ deprehẽdatur authoris, & aduertant, quamuis exquisitissimis argumentis, & phaleratis sermonibus non posse vim veritatis obduci. Et hic mihi frequenter Niceni concilij tractatum se tenere commemorat. Sed in illo tractatu patres nostri, non carnem, sed dei verbum vnius substantiæ cum patre esse dixerunt. Et verbum quidem ex paterna processisse substantia, carnẽ autem ex virgine esse confessi sunt. Quomodo igitur Niceni cõcilij nomen obtenditur, & noua inducuntur quæ nunquam nostri sensere maiores? Cum vtique scripturæ dicant, quia Christus secundum carnem passus est, non secundum diuinitatem. Scripturæ dicant, quia virgo in vtero accipiet & pariet filium? Accepit enim virtutem & peperit filium, quem & ipsa suscepit. Denique hoc etiã Gabriel proprio sermone declarat dicẽs: Et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur dei filius. Ex te, inquit, vt secundum hominem quod ex ipsa nasceretur aduerteres. Ex se enim genauit Maria, vt quod generatur ex ipsa, in eo salua generationis dominicæ prærogatiua, corporis esset vera natura. Sed & Paulus dicit se prædestinatum esse in Euãgelium dei, quod ante, inquit, promiserat per prophetas de filio suo, qui factus est ex semine Dauid secundum carnem. Et ad Galatas: Postquã autem venit plenitudo temporis misit deus filium suum factum ex muliere. Et ad Timotheum dixit: Memor esto Iesum Christũ resurrexisse à mortuis ex semine Dauid. Ergo ex nobis accepit, quod proprium offerret pro nobis, vt nos redimeret ex nostro: & quod nostrum non erat, ex suo nobis diuina sua largitate conferret. Secundum naturam igitur se obtulit nostram, vt vltra nostram operaretur naturam. De nostro sacrificium, de suo præmium est. Multãque in eodem & secundum naturam inuenies, & vltra naturam. Secundum conditionem etenim corporis in vtero fuit, natus est, lactatus est, in præsepi est collocatus. Sed supra conditionem virgo concepit, virgo genauit, vt crederes quia deus erat qui innouabat naturam, & homo erat qui secundum naturam nascebatur ex homine. Neq; enim, vt quidã interpretati sunt, natura ipsa mutata verbi est, quæ immutabilis semper est, sicut ipse dixit: Videte videte me, quia ego sum & nõ sum mutatus. Sed etiã Paulus dixit, quia Iesus

Esaiæ.7.
Lucæ.1.
Roma.1.
Gala.4.
2.Timo.2.
Mala.3.
Hebr.2.

sus Christus heri & hodie, ipse est & in secula, hoc est, quia A
non secundum naturam mutatus est carnis, sed immutabilis
etiam in ipsa mutabili conditionis humanæ qualitate per-
mansit. Didicistis igitur, quia sacrificium de nostro obtu-
lit. Nam quæ erat causa incarnationis, nisi vt caro quæ pec-
cauerat, per se redimeretur? Quod peccauerat igitur hoc
redemptum est. Nō est ergo immolata diuinitas verbi, quia
non peccauerat diuinitas verbi: & ideo non est verbi natu-
ra in carnis conuersa naturam, quia immunis peccati diui-
nitas, pro peccato quod non fecerat, se non debebat offer-
re. Hoc enim in se obtulit Christus quod induit. Induit
quod ante non habuit. Non igitur diuinitatis suæ diuinita-
tem induit, in quo erat plenitudo diuinitatis æternæ. Sed
carnem assumpsit, vt spolium carnis exueret, atque in se-
metipsō & manubias diaboli crucifigeret, & trophæa vir-
tutis erigeret. Ergo si caro omni & in Christo subiacuit in-
iuriæ, quomodo vnius illā cū diuinitate dicitis esse substā-
tiæ verbū? Si enim vnius substantiæ verbū & caro, quæ de
terra habet naturā: cur vnius substantiæ asseratur verbū at- B
que anima, quam per sectā naturæ suscepit humanæ? Vnius
autem substantiæ est verbum cum deo secūdum paternam
professionem, & ipsius domini assertionem, qui ait: Ego &
pater vnum sumus. Vnius ergo substantiæ pater cum terre-
no corpore prædicatur? Et adhuc indignamini Arrianis,
quia hi dicunt filium dei creaturam esse, cum ipsi dicatis pa
trem vnius cum creaturis esse substantiæ? Quid autem aliud
agitis ista dicendo, nisi vt aut limum Adæ, terrámq; nostrā
diuinæ substantiæ comparetis, aut certe diuinitatem in ter-
renæ corruptelæ iniuriam transferatis? Dicēdo enim quod
verbum, caro & ossa factum est, in terram vtiq; dicitis esse
conuersum, quoniam caro & ossa de terris sunt. Scriptū est,
inquiunt, quia verbum caro factum est. Scriptum est, non
nego, sed considera quid sequatur. Sequitur enim: Et habi
tauit in nobis, hoc est, illud verbum, quod carnē suscepit,
hoc habitauit in nobis, hoc est, in carne habitauit humana,
& ideo Emmanuel dict' est, hoc est, nobiscū deus. Hoc er-
go verbum caro factum est, pro eo quod est, homo factus C
Ioan.1. est. Sicut etiam Ioel dixit: Effundam de spiritu meo super
omnem carnem. Nō enim super irrationabilem carnem, sed
in homines futura ꝓmittitur gratiæ spiritalis effusio. Quod
si secundum literam vos tenetis, vt putetis ex eo quod scri
ptum est, quod verbum caro factum est, verbum dei in car
nem esse conuersum: nunquid negatis scriptum esse de do-
mino, quia peccatū non fecit, sed peccatum factus est? Ergo
in peccatū cōuersus est dñs? Nō ita, sed quia peccata nostra
suscepit, peccatū dictus est. Nā & maledictū dictus est dñs,
Deute.21. nō quia in maledictū cōuersus est dominus, sed quia nostrū
Ioan. 1. suscepit ipse maledictū. Maledictus enim, inquit, qui pēdet
in ligno. Miraris ergo, quia scriptū est: Verbū caro factum
est, cū caro assūpta sit à dei verbo, quādo de peccato quod
non habuit scriptum est. Quia peccatum factus est? Hoc est
non naturam operationémque peccati, vtpote in similitu-
dinem carnis peccati factus, sed vt peccatū nostrum in sua
carne crucifigeret, susceptionem pro nobis, infirmitatem
obnoxij iam corporis peccati carnalis assumpsit. Desinant D
ergo dicere naturam verbi, in corporis naturam esse muta-
tam, ne pari interpretatione videatur natura verbi in con-
tagium mutata peccati. Aliud est enim quod assumpsit, &
Lucæ.1. aliud quod assumptum est. Virtus venit in virginem, sicut &
angelus ad eam dixit: Quia virtus altissimi obumbrabit te.
Sed natum est corpus ex virgine, & ideo cœlestis quidem
descensio, sed humana conceptio est. Non ergo eadem car-
nis potuit esse diuinitatísque natura.

De authoris excusatione ac respōsione ad obiectionem qua sibi dici posset, quod de patris & filij diuinitate quinque illis libris quos scripserat, conclusurum se esse promise-rit, cum confutatione erroris eorū, qui animam putant à domino Iesu non esse susceptam, pulcherrimáque de-claratione assumptionis humanæ naturæ. Et quomodo intelligendum sit quod scriptū est: Iesus proficiebat ætate & sapientia. Cap. VII.

POssem latius prosequi, sed vereor ne hęc ipsa aliquibus aut superflua aut prolixa videantur. Fortassis enim dicat aliquis: Nónne de patris & filij diuinitate quinque illis quos scripsisti libris, concluſurum te esse promiseras? Sed quid faciam cum quotidie nouas seminent quæstiones? Non præterit sponsio, sed adstringit obiectio. Nam quemadmodum potest finis esse respōnsi, si modus nullus obiecti sit? Et tamen de patris & filij diuinitate consummaturum responsionem in superioribus me spoponderā. Hoc autem libro de incarnationis dominicæ sacramento, plenior sicut debuit facta digestio est. Nam cum illud quod ait dominus: Tristis est anima mea vs- Matth.26. que ad mortem. Et infra: Pater meus si possibile est, trāsfer à me calicem hunc: sed tamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis: nō ad spiritus sancti compassionem, sed ad rationabilis assumptionem animæ & naturæ humanæ refertur affectum, consequens est, vt per assertionem dominici sacramenti & plenitudinem naturæ humanæ fuisse astruamus in Christo, & ab infirmitatis præiudicio spiritum sanctum separemus. Non est enim obnoxius infirmitati, qui nō est obnoxius passioni. Quæro igitur qua ratione animam putent quidam à domino Iesu non esse susceptam: an quia metus est ne sensu Christus laberetur humano? Dicunt quippe quia concupiscentia carnis legi mentis repugnet. Sed qui hoc ait, tantum abest vt Christum putauerit lege carnis in peccati vincula fuisse deducendum, vt ipse in æstu positus fragilitatis humanæ, per Christum sibi subueniri posse cre- Roma.7. diderit dicens: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Qui ergo alios à carnis lubrico vindicabat, nunquid formidare poterat, ne etiam ipse dominatu quodā carnis istius vinceretur? Sed carnis istius, sicut volunt, formidabat illecebras. Ergo & carnis susceptionem declinare debuerat, ne ad lubricum traheretur erroris. Sed quomodo lubricum poterat timere peccati, qui peccatū remissurus aduenerat? Et ideo cum susceperit carnem hominis, cōsequens est vt perfectionem incarnationis plenitudinémq; susceperit. nihil enim in Christo imperfectum. Suscepit itaque carnem, vt resuscitaret. Assumpsit animam, sed animam perfectam, rationabilem, humanam assumpsit atque suscepit. Nam quis potest negare quod susceperit animam, cum ipse dicat: Animam meam pono pro ouibus meis? Et iterū: Ioan.10. Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, vt iterum sumam illam. Nō per parabolam hoc dicitur, nec perfunctoria significatione, in qua aliud dicitur, & aliud intelligitur, Sicut illud: Neomenias & sabbata vestra odit Esaiæ.1. anima mea. Licet etiam illud ad Christi animam possit referri, quæ ideo posita est vt aboleret Iudaicæ superstitionis errorem, & vnius sacrificij institueret veritatē. Sed de hoc dubitent prophetico, euangelicum hoc refutare nō possunt de animæ proprietate dictum, cum de morte domini & resurrectione sit dictū. Deniq; addidit: Nemo tolht eā à me, sed ego pono eam à meipso: potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatē habeo iterum sumēdi eam. Eandē igitur ponit quam suscepit. Suscepit dico. Non enim verbū ipsum dei viuum in sua carne ad nostræ animæ vicem factū est, sed sicut carnem nostram, ita & animam nostram perfectam naturæ humanæ assumptione suscepit. Assumpsit inquam animam, vt incarnationis suæ benediceret sacramento, suscepit affectum meum vt emēdaret. Quid autem opus fuit carnē suscipere sine anima, cū vtique insensibilis caro & irrationabilis anima nec peccato sit obnoxia nec digna præmio? Illud ergo pro nobis suscepit, quod in nobis amplius periclitabatur. Quid autem mihi prodest, si totum me non redemit? Sed totum me redemit, qui ait: Mihi indigna- Ioan.7. mini qui totum hominem sanum feci sabbato. Totum redemit: quia in virum perfectum fidelis non ex parte sed totus resurgit. Desinat ergo isti misericordes timere, ne Christus carnem suam vel animam perfectā sensūmque hominis non potuerit gubernare, qui etiam illum asinæ pullum quē ante nemo sederat gubernauit. Qui plantauit aurē, non au- Psalm.93. diet? Qui alios regebat, se regere ipse non poterat? Qui peccata donabat, peccatū ipse faciebat? Desinat nimiū solliciti isti tan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

isti tanquam pædagogi Christi vereri, ne itiam in ipso concupiscentia carnis legem mentis oppresserit, quæ non oppressit in Paulo, sed tãtummodo repugnauit. Athleta Christi victorias mentis numerat suæ. Hi trepidant ne caro tibi tubauerit in domino, quæ vicit in seruulo. Non vult pro se timere nos Christus, non vult pro se flere nos dominus. Denique dicit: Filiæ Hierusalẽ nolite me flere, vos ipsas flete. Luce.23. Et istis dicit: nolite mihi timere, vobis timete. An non audistis dicentem Dauid: Dominus illuminatio mea & salus Psalm.26. mea, quem timebo? Dominus defensor vitæ meæ, à quo trepidabo? Et alibi: Non timebo quid faciat mihi homo. Et a- Psal.55. libi: Nõ timebo quid faciat mihi caro. Ego ergo lapsum naturæ humanæ timere potui, quem homo ipse non timuit? Deus igitur ante carnem, deus in carne, perfectionem naturæ assumpsi humanæ, suscepi sensum hominis, sed non sum sensu carnis inflatus. Sensu hominis animam meam dixi esse turbatã, sensu hominis esuriui, sensu hominis rogaui, qui rogantes exaudire consueui. Sensu hominis profeci, sicut scri- Luce.2. ptũ est: Et Iesus proficiebat ætate & sapiẽtia & gratia apud deũ & homines. Quomodo proficiebat sapiẽtia dei? Doceat te ordo verborum. Profectus ætatis, & profectus sapiẽtiæ, sed humanæ est. Ideo ætatem ante præmisit, vt secũdum hominem crederes dictum. Aetas enim non diuinitatis, sed corporis est. Ergo si proficiebat ætate hominis, proficiebat sapientia hominis. Sapientia autem sensu proficit, quia à sensu sapientia. Iesus autem proficiebat ętate & sapientia. Quis sensus proficiebat? Si humanus, ergo & ipse susceptus est. Si diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, vtique mutatur, in melius. Sed quod diuinum est, nõ mutatur. Quod ergo mutatur, non vtique diuinum. Sensus igitur proficiebat humanus, sensum ergo suscepit humanum. Et vt sciamus quia secũdum hominem loquebatur, præmisit, dicens: Puer autem cõfortabatur & crescebat, & implebatur sapientia, & gratia dei erat cum illo. Et puer nostræ nomen ætatis est, nec confortari virtus poterat dei, nec crescere deus, nec altitudo sapientiæ dei, nec plenitudo diuinitatis impleri. Quæ igitur implebatur, erat non dei sed nostra sapientia. Nam quomodo implebatur, qui vt omnia impleret, descendit? Per quem autem sensum, vt Esaias di- Esaiæ.8. xit, patrẽ puer nesciebat aut matrẽ? Scriptũ est enim: Priusquam sciat puer patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci & spolia Samariæ. Sapiẽtiam enim dei futura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia per humanam vtique imprudẽtiam quod adhuc non didicit, ignorat. Sed verendum est, inquam, ne si duos principales sensus aut geminam sapientiam Christo tribuimus, Christum diuidamus. Nunquid cùm & diuinitatẽ eius adoramus & carnem, Christum diuidimus? Nunquid cùm in eo imaginẽ dei crucémque veneramur, diuidimus eum? Apostolus certe qui 2.Corin.13. de eo dixit: Quoniam & si crucifixus est ex infirmitate nostra, viuit tamen ex virtute dei: ipse dixit, quia non diuisus 1.Cor.1. est Christus. Nunquid etiam cùm dicimus, quia animam rationabilem & intellectus nostri suscepit capacẽ, diuidimus eum? Non enim ipse deus verbum, pro anima rationabili & intellectus capaci in carne sua fuit, sed animam rationabilem & intellectus capacẽ, & ipsam humanã, & eiusdem substantiæ cuius nostræ sunt animæ, & carnem nostræ similem eiusdémque cuius caro est nostra substãtiæ suscipiens deus verbum, perfectus etiam homo fuit, sine vlla tamẽ labe pec- 2.Corin.5. cati, quia peccatum ipse non fecit, sed pro nobis peccatum factus est, vt nos essemus iustitia dei in ipso. Caro ergo ipsius & anima, eiusdem cuius animæ nostræ caróque substantiæ. Nec timeo ne tetrada videar inducere. Nos enim vere solam qui hoc asserimus, colimus trinitatẽ. Non enim Christum diuido, cùm carnis eius diuinitatísque distinguo substantiam, sed vnum Christum cum patre & spiritu dei prædico, & illos magis qui carnem Christi vnius cum diuinitate eius dicunt esse substantiæ tetrada inducere demonstrabo. Non enim quod eiusdem substantię est, vnus, sed vnum est. Nam vtique filium eiusdem cum patre substantiæ confitentes in tractatu concilij Niceni, nõ vnam personam, sed vnam diuinitatem in patre & filio crediderunt. Ergo cùm dicunt eiusdem carnem, cuius & filius dei erat, fuisse sub-

A stantiæ, ipsi quod nobis obiiciunt ineptiis vanæ assertionis incurrunt, vt diuidant Christum. Itaque quartum increatum quod adoremus inducunt, cùm sola increata sit diuinitas trinitatis.

De ampliori redargutione eorum, qui authorem dicunt ea usurpare quæ scripta non sint, & dei esse substãtiam atque naturam, scriptũ nõ esse affirmant. Caput VIII.

COncluseram librũ, sed religionis fuit ne prętermissi videremur, quod soluere nequiremus. Nã cùm dudum audierint quidam dicentibus nobis: Filium dei qui generatus sit, patri qui generauit, inæqualem esse non posse, quamuis ille generatus sit, iste genierauerit, quia generatio non potestatis est, sed naturæ: aduersus illam quidem quæstionem vocem sibi arbitrãtur occlusam, sed tergiuersatione damnabili in eodem loco vestigium vertunt, vt putent mutationem fieri quæstionis mutatione sermonis, dicentes: Quomodo possunt ingenitus & genitus esse vnius naturæ atque substantiæ? Ergo vt respondeam clementissime imperator per te mihi propositæ quæ- B stioni, primum omnium ingenitum in scripturis diuinis nusquam inuenio. Non legi, non audiui. Cuius igitur mutabilitatis sint homines istiusmodi, vt nos dicant ea vsurpare quę nõ sunt scripta, cùm ea quæ sunt scripta dicamus, & ipsi obiiciant quod scriptum non sit: nónne ipsi sibi aduersantur, & authoritati calumniæ suæ derogant? Dicunt etenim non esse scriptum, dei esse substantiam atque naturam, cùm vtique filium dei patris esse splendorẽ gloriæ & characterem substantiæ eius, scriptura testetur, & multos alios de diuina dixisse substantia, in alio libro plenissime ostẽderimus. Naturam quoque diuinam quis abnuat, cùm Petrus apostolus in epistola sua scripserit, id operatã domini misericordiam 1.Petr.1. per passionem crucis, vt nos, inquit, faceret diuinæ consortes naturæ. Sed etiam alibi Paulus scripsit: Sed tunc quidem Galat.4. ignorantes deum, his qui natura non sunt dij, seruistis. Ita enim & in Græcis codicibus inuenimus, quorum potior authoritas est. Quid igitur agunt qui negant naturam esse di- C uinam, nisi vt iam non solum filio calumnientur, sed etiam patri? Si enim negatur natura deus esse, ergo per gratiã est, vt homines, aut certe falso creditur, vt dæmones, quorum simulacra dei appellatione donantur. Sed apostolicam authoritatem sequamur, vt dicamus in simulachris naturam non esse diuinam. Si ergo in simulachris non est, non est in dęmoniis: supereſt, vt in deo diuina sit natura atq; substãtia. Docuimus igitur apostolica authoritate rectè de deo patre dici, quod natura sit deus. Accipiant nunc quod eadẽ dei patris sit natura, quæ filij est, eadem sit & spiritus sancti, ne forte idem dicant. Naturam quidem legimus esse diuinam, naturæ autem diuinæ nõ legimus vnitatem. Sed cùm ipse filius dixerit: Ego & pater vnũ sumus, vnitatẽ diuinitatis pro- Ioan.10. bauit. Cũ dixerit: Omnia quæ pater habet mea sunt. Et in- Ioan.16. frà: Pater omnia mea tua sunt, & tua mea, asseruit vnitatem. Ibidem.17. Cùm dixerit, pater qui in me manet ipse loquitur, & opera Ioan.14. quæ ego facio ipse facit, vnitatem euidentissimè declarauit. Deinde Petrus vnam naturam ostendit esse diuinam. Potuit enim sic dicere, si aliter æstimasset, potuit, inquã sic di- D cere, vt nos faceret diuinarum consortes naturarum, maxime cùm per filium in naturæ diuinæ consortiũ transeamus: Nunquid potest donare quod non habet? Ergo non est dubium, quia de eo quod habet donat, & ideo habet naturam diuinã, qui consortia diuinæ donat naturæ. Apostolus quoque Paulus dicendo: Qui natura non sunt dij, ostendit v- Galat.4. nam veri dei esse naturam. Namque & ipse potuit dicere. Qui naturis non sunt dij, si sciret pluralitatem diuinæ esse naturæ, vt alia esset in patre, alia in filio, alia in spiritu sancto. Dicendo ergo: Natura non sunt dij, vnitatem naturæ expressit diuinæ. Quid est autem natura deum esse, nisi verum deum esse? Sicut ad Thessalonicenses dicit: Quomodo 1.Thes.1. conuersi estis ad deum à simulacris seruire deo viuo & vero? Illi enim dij esse simulantur, natura autem deus viuus & verus est. Nam & in ipso vsu nostro est adoptiuus filius & verus filius. Adoptiuum filium non dicimus filium esse natura, sed eum dicimus natura esse, qui verus est filius. Ergo & naturam & substantiam esse diuinam probauimus lectio-

 ne,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne. Vnitatem quoque non pluralitatem diuinæ esse naturæ, apostolica autoritas demonstrauit.

De cõfutatione & destructione obiectionis præmemorato rum hæreticorum, qua arguunt quod non possint ingeni tus & genitus unius esse naturæ atque substantiæ, & de exemplari approbatione, cùm dicitur genitum, nõ pro prietatem naturæ, sed significationem generationis ex primi. Quódque appellatione ingeniti & geniti species uideatur esse diuersa, sed tamen indistincta diuinitas.

Caput IX.

NVnc illi asserant, vbi ingenitum patrem legerint. Sed si dialectico more concedi sibi id postulant, vt quod lectum non sit, pro lecto vsurpent: produnt se contentionis studio differre, non cognitionem quærere veritatis. Namque in ipsa dialectica si non concedatur quod concedi sibi postulant, qui aditum cõtentionis inuenire desiderant: principium inuenire nequeunt disputandi, & hoc ibi, vbi cõtentio est magis de disputationis argutiis, quàm de examine veritatis. Hæc est enim dialecticorum gloria, si videantur expugnare verbis & refellere veritatem. Contra definitio fidei est, vt veritati nõ verba pandantur. Denique verba philosophorũ excludit simplex veritas piscatorum. Quæ igitur ista assertio est, vbi si non donauero eis verbum ingeniti, assertionis principium inuenire non possunt? Vbi ergo legerint demonstrent. Exciderat animo. Nunc redeo in memoriam. Lectum est, inquiunt. Nam Arrius dixit ingenitum patrem, & genitum & creatum filium. En quo authore, contra apostolica scripta contendant. Contendant tamen, si modo se Arrij discipulos esse fateantur. Nam quomodo negant magistrum, cuius inuentum sequuntur? Sed si illi hoc dicunt quod Arrius, iustius ego debeo dicere quod Apostolus dixit: Patrem enim dixit, non ingenitum nominauit: filium dixit, & genitũ filium nominauit. Quod legi, non nego, imò libenter vsurpo, quod nõ legi vsurpare non debeo. Sed tamẽ quod in dialectica non faceremus vsurpent, ne forte dicant, quia genitum non legimus patrem sicut filium, ideo ingenitum æstimare debemus. Intelligitur hoc, ergo non legitur. Sed si intelligitur, nec spiritum sanctum genitum legi. Ergo & spiritus quia genitus non est, ingenitus vtique secundum vestram sententiam nominandus est. Si igitur ingenitum dicitis & genitum non posse vnius esse substantiæ, superest vt de patre & spiritu sancto, quia nec patrẽ genitum legimus, nec spiritum sanctum, vnitatem diuinæ naturæ & substãtiæ nõ negetis. Si enim in eo est vis omnis vestrę disputationis, quod ingenitus & genitus nõ possunt esse vnius naturæ: ergo qui non est genitus, cum eo qui non sit genitus, vnius naturæ atque substantiæ est. Et si ideo putatis patrem maiorem esse, quia genitus non est, nunquid & spiritus sanctus maior est filio? Multa possunt & innumera exempla suppetere, vt de eo quod genitum non sit, dicatur ingenitũ. Nam & mundum plerique ingenitum esse dixerunt, & materiam rerũ omnium quam Græci hylen dicũt, quasi syluam materialem, ingenitã esse memorarunt. Vident igitur in hoc verbo prærogatiuam quandam potestatis esse non posse, nisi forte hoc verbo sibi honorare deum videntur, quo philosophi mundum putauerunt esse donandum. Nunquid ergo sic ingenitus pater sicut mundus? Absit. Aut hic solus deum decet sermo, cùm deus vltra sermonũ omniũ sit ambitum? Nihil igitur precioſum deo in eo sermone, qui communis possit esse cum cæteris. Sed tamen, quemadmodum vultis, inæstimabilis sit huius prærogatiua sermonis, quæ non authoritate aliqua designatur, sed vestro æstimatur arbitrio. Quò igitur hoc proficit, vt ex verbo velitis facere inter patrem & filium distantiam naturæ, distantiam potestatis? Ingenitus, inquit, & genitus non possunt vnius esse naturæ atque substantiæ, vt quemadmodum interdum dicunt, inoperatus & factus, non sunt vnius naturæ. Neque enim discretionem faciunt ingeniti & inoperati, neque distantiam volunt esse inter genitum vel creatum, modo vt creaturam filium dicant. Dicunt ergo quia pater omnem causam, hoc est ἀιτίαν, sicut Græci dicũt supergressus, cùm ex alio creatus non sit, non sit filius, vtique substantia sit, non aliunde principiũ habẽs & causam ex qua sit: & ideo, inquiunt, alia talis substãtia esse non potest, quia omnia ex patre deo habent subsistẽdi causam. Vnde non esse verisimile dicũt, vt filius qui ex patre est, & ex se causam non habet vt sit, sed ex patre, similis sit patri. Cùm pater ex alio causam non habeat, filius autẽ (vt ipsi allegant) esse non potuerit, nisi hoc ipsum ex patre vt esset, acceperit. Ideoq; ingenitum & genitum dicunt esse dissimilẽ, quasi verò (quod alibi sæpe iam dixi) generatio potestatis sit, nõ naturæ. Cùm enim dico genitum, nõ proprietatem naturæ, sed significationẽ generationis expressi: & hoc exemplis euidẽtioribus approbabo. Nam si generaliter dicam filium, nec addam cuius, potest intelligi, & filius hominis, & filius iniquitatis, & filius pestilentiæ, & filius diaboli, sicut de Iudæis scriptura testatur, & quod in vsu est, & fœtus pecudis, & pulli columbarum. Et ideo in appellatione filiorum non est expressio significata naturæ. At verò si naturam designare desidero, aut hominem nuncupabo, aut equum nominabo, aut auem dicam, vt natura possit intelligi. Ita ergo si naturam cupio designare diuinam, deum verum debeo nominare. Cùm autem filium dico, generatum significo. Cùm patrem quoque dico, generasse declaro. Non ergo hinc naturæ discretionem facias, cùm sit hoc significatorium generãtis & geniti. Significatoria autem huiusmodi exprimunt substãtiæ qualitatem. Multi enim, vt dixi filij, sed diuersitas filiorum. Alius per naturam, alius per gratiam. Multæ creaturæ inuisibiles & visibiles. Inuisibiles, vt principatus & potestates, throni & dominationes. Visibiles, vt sol, luna, stellæ, homo, terra. Ergo diuersæ species & diuersæ creaturarum substantiæ sunt. Itaque si velis proprietatem creaturæ alicuius exprimere, aut solem aut lunam nominabis aut stellas. Et sic intelligitur quid sit quod significandum putaueris. Cæterum si factum dicas aut creatum, quod interdum filium dicunt, quia multa facta & creata sunt, nõ proprietatem substantiæ videris significasse, sed speciem qualitatis. Aliud enim substantia, aliud qualitas est. Denique diximus & alibi, vsian ita interpretatos Latinos, vt substantiam dicerent. Vsia autẽ dei cùm dicatur, quid aliud significatur, nisi deum semper esse? Quod literæ ipsæ exprimunt: quamuis diuina vsai, hoc est, qũ sit semper, vsia dicitur, vnius literæ mutato ordine propter sonum & compendium decorémque sermonis. Ergo vsia, quod semper sit deus significat. Ingeniti autem, vt tu vis, vel geniti appellatio quid sit, declarat: hoc est quod non ex alio sit pater, nec ex se filius. Species hic videtur esse diuersa. Species vtiq; distincta, sed indistincta diuinitas. Quæris quomodo hoc probari possit? Etiã in creaturis ostendam diuersam speciem, diuersa initia in plerisque, & vnam esse substãtiam, & de scripturis exempla proferam. Itaque si in his quæ mortalia sunt hoc potest conuenire: quemadmodum patris & filij & spiritus diuinitati legem cuiusdam necessitatis imponunt? Omnia nempe volatilia quæ eiusdem generis videntur, eiusdem vtique & naturæ sunt, vt aquilarum vnum genus & vna natura est, vulturum similiter, & cæterorum secundum genus suum volatilium. Quemadmodum autem cœperint esse volatilia, tres species reperimus, & ortus eorum causas legimus esse diuersas. Scriptum est enim dixisse deum: Producant aquæ repentia animarum viuentium & volatilia volantium. Et paulo post cùm paradisum fecisset deus, & posuisset in eo hominem, scriptum est: Quia figurauit deus de terra bestias agri, & volatilia cœli. Significantur ergo volatilia hoc loco figurata de terra. Supra quoque legisti, quia dixit deus auibus: Crescite & multiplicamini. Vtique ex coitu maris & fœminæ generationis incrementa præcipiens. Itaque aduertimus etiã quę vnius generis sunt, diuerso modo esse cœpisse, alia de aquis, alia de terra, alia de maris & fœminæ generatione, & vnius tamen hæc esse naturæ, dissimilitudinémq; substantiæ non habere. Quid verò tam vnius naturę quàm caro nostra cum dominici corporis veritate? Diuersis tamen vtraque ducta causis, orta principiis est. Caro enim domini spiritu in virginem superueniente generata, non expectauit virilis fœmineſq; coitus solenne commercium. Caro verò

Genes. 1.

Genes. 1.

nostra

Universidad de Deusto
Biblioteca

noſtra, niſi virilis iuxta fœmineúſq; ſexus, genitalia ſulcis naturalib' obducat ſemina, intra viſcera neſcit materna formari: & tamen cùm generationis fuerit cauſa diuerſa, carnis tamen in Chriſto cùm hominibus omnibus vna natura eſt. Partus enim virginis, non naturam mutauit, ſed generandi vſum non ſecuit. Denique caro de carne nata eſt. Habuit ergo de ſuo virgo quod traderet. Non enim alienũ dedit mater, ſed propriũ è viſceribus ſuis contulit, inuſitato modo, ſed vſitato munere. Habuit igitur carnem virgo, quam naturæ ſolẽnis iure tranſcripſit in fœtum. Eadem igitur ſecundum carnem generantis Mariæ, genitíq; natura, nec diſſimilis fratribus, quia dicit ſcriptura, vt per omnia ſimilis fratrib' fieret. Similis vtique dei filius noſtri, non ſecũdum diuinitatis plenitudinẽ, ſed ſecũdum animæ rationalis & vt expreſſius dicamus, humanæ noſtríque corporis veritatẽ. Quid autem de ipſo loquamur Adam, qui cùm ſit formatus è limo terræ, generauit vtique filios ſuæ conſortes naturæ, participes generis, ſucceſſionis hæredes? Diuerſa quidem in filiis & parente principia, ſed humanæ conditionis vna natura. Nec tamen diſſimilitudo ortus, ſimilitudini ſubſtantiæ præiudicauit. Similis ergo filius patri etiam in his quæ propter humanæ conditionis fragilitatem ſimilitudinis plenitudinem habere non poſſent. Quomodo ergo dei patris diſſimilis filius verus?

Hebr.1.

De diſputatione contra quoſdam ſuperiorem ſectam ſequentes, diſputationis tamen genere diſcordare ſe putantes, qui filium ſimilem dicunt, ſed non unius ſubſtantiæ cum patre, & quod cùm ſit unius naturæ filius cum patre, etiam unius ſit potentiæ, & ita omnipotens ſicut & pater, quemadmodum etiam ſpiritum ſanctum omnipotentem ſcriptura teſtatur. *Caput X.*

SEd plerique eandem ſectam ſequentes, diſputationis genere diſcordare ſe putant, ab his qui diſſimilem patri per omnia filium dicũt. Ideo horum quoque qui ſimilem dicunt filium, ſed non vnius ſubſtantiæ cum patre, ineptias diſcutiamus. Quæ non vnius naturæ ſunt, diuerſæ ſunt vtique atque diſtantis: & quæ diſtantis naturæ, conſequens eſt, vt ſimilia eſſe non poſſint, niſi forte ſecundum ſpeciem ſimilia dicas, diſſimilia ſecundum veritatem. Nam & lactis & niuis & cygni albentis, concolor ſpecies eſt, ſed diſcrepantiam ſeruat diſtantis naturæ, nec differentia naturarum, ſpecierum ſimilitudine coloratur. Quomodo ergo iſti ſimilem dicunt patrem & filium, qui vnitatem ſubſtantiæ negant? An ſecundum formam & figuram colorem ſimilem putant? Sed hæc corporis ſunt, hæc compoſitionem quandam indicant. Quomodo autem inuiſibili ſimilitudinem ſecundum colorẽ aptamus aut formam? Aut quomodo creatura poteſt eſſe ſimilis increato? Quomodo ſplendor gloriæ & character ſubſtantiæ eius, ſi diuerſa gloria (vt illi dicunt) diuerſa ſubſtantia eſt? Secundum gloriam, inquiunt, & operationem ſimilis eſt, & propterea imago dei dicitur filius. Ergo ſi per aliqua non per omnia ſimilis, pro parte ſimilis, pro parte diſſimilis. Huic autem propoſitioni cõſequens eſt, vt ſi ex parte ſimilis pro parte diſſimilis, non in toto eſt, pro parte ſit dei imago compoſita: ac per hoc ſequitur, vt & ipſe compoſitus videatur, cuius ſit imago compoſita. Compoſita autem ſi ex parte ſimilitudinem ſeruet, imago eius ex parte ſimilis eſſe non poſſit. Sed qui ſimilem ſecundum vnitatem naturæ negant, ſimilem cæteris arbitrantur. Solent enim dicere: Cur putatis, quia multum dedit ſcriptura filio, quia imaginẽ dixit, cùm ipſe deus dixerit hominibus: Eſtote ſancti, quoniam ego ſanctus ſum. Et filius dixerit: Eſtote perfecti, ſicut & pater veſter qui in cœlis eſt, perfectus eſt. Nec intelligunt eo ipſo aſtrui, quia non ſecundum partem ſed ſecundum plenitudinem diuinitatis & perfectionem ſimilis ſit filius patri. Denique ſi multi ſimiles, cur ſolus filius imago inuiſibilis dei dicitur, & character ſubſtantiæ eius, niſi quia in eo naturæ eiuſdem vnitas, & eius maieſtatis expreſſio eſt? Alia enim ſecundum imitationem ſimilitudo, alia ſecũdum naturam: quod propoſitorum exemplorum etiam verba indicant. Dicit enim ſcriptura: Eſtote ſancti, vt fiant id per imitationem homines. Ergo dicitur, eſtote, quia non ſunt. De ſe autem dicit deus: quia ſanctus ſum, non vtique proficiente proceſſu, ſed manente natura. Deinde ait ſapientiæ Eſtote perfecti, vt incipiant habere quod non habent. De patre autem dicit: Sicut pater veſter qui in cœlis eſt, perfectus eſt. Eſt ergo perfectus pater, qui eſt, ſemper eſt. Ideo vel vſia græce quod ſit ſemper, vel latine, quod in ſuo maneat, nec ope ſubſiſtat aliena, appellatur ſubſtantia. Sanctus ergo pater, & perfectus pater. Sanctus etiã & perfectus filius, quaſi imago dei. Imago autẽ dei, quia omnia quæ ſunt dei videntur in filio, id eſt ſempiterna diuinitas, omnipotentia atque maieſtas. Talis ergo qualis eſt deus, ſua videtur imagine. Vnde oportet vt imaginem eius talem credas, qualis eſt deus. Nam ſi imagini detrahas, & vtique ei cuius imago eſt videbitur eſſe detractum. Si minorem imaginem credas, minor deus apparebit imagine. Qualem enim æſtimaueris imaginem, talis tibi videbitur hic, cuius inuiſibilis eſt imago. Dixit enim imago: Qui me videt, videt & patrẽ. At qualem æſtimaueris eum cuius imaginem eſſe filium credis, talis tibi neceſſariò filius æſtimandus eſt. Vnde quia increatus pater, increatus & filius: quia non minor pater, non minor filius: quia omnipotens pater, omnipotens & filius. Dictum eſt igitur, etiam ſi vſurpent quod non legũt, vt ingenitum dicant, verbo tamen nihil impediri quo minus vnius naturæ atque ſubſtantiæ Chriſtum cum patre eſſe credamus. Quod ſi vnius naturæ, vtique vnius potentiæ. Qui quidem locus haud difficilor eſt ad refellenda ſtudia perfidorum. Quomodo enim negant omnipotentem Chriſtum, quod ſcriptum eſt, qui volunt vſurpare quod non dicent ſcriptum? Omnipotentem etenim Chriſtum ſupra docuimus. Et in Ioannis euangeliſtæ Apocalypſi, & in Zachariæ prophetia, & in euangelio ſignificatum. Quæ ſi quis recenſenda putat, ſuperiora reuoluat & repetat. Tamen (quod ibi propter cõgeſtionem teſtimoniorum pene præterij) dicant de quo putent dictum quod Amos prophetauit? Sic enim ſcriptum eſt: Dominus qui attigit terram & mouet eam, & lugebunt omnes commorantes in ea, & aſcendet ſicut flumen Aegypti. Qui ædificat ſuper cœlum aſcenſionem ſuam, & repromiſſionem ſuam ſuper terram, confirmat, qui aduocat aquam maris, & effundit eam ſuper faciem terræ, dominus omnipotens nomen eſt ei. Nónne hæc omnia in filium intelligant conuenire? Qui terram deſcendens tetigit, in paſſione commouit, de terris aſcendit in cœlum, & ſuper terram deſcendit è cœlo, ſicut ipſe promiſerat. Sed quid de filio laboro, cùm etiam ſpiritum omnipotentem ſcriptura teſtetur? Scriptum eſt enim: Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Et de ſapiẽtia ſcriptum eſt: Quia habeat in ſe omnipotentem ſpiritum. Dicit enim Salomon, quia omnium artifex docuit me ſapientia. Eſt enim in ea ſpiritus intelligentię, ſanctus, vnicus, multiplex, ſubtilis, bonus, mobilis, diſertus, immaculatus, manifeſtus, inuiolabilis, bonum amans, acutus, prouidẽs, poſſibilis, munificus, benignus, ſtabilis, integer, ſine ſollicitudine, qui omnia poteſt, omnia ſpectat, & per omnia penetrans ſpirituum intelligibilium.

Ioan.14.

Amos 9.

Pſal.32.

Sapien.7.

Leui.19. Matth.5.

FINIS.

Diui

Diui Ambrosij EPISCOPI MEDIOLANENsis de mysterio paschæ, Liber unus.

Vnde sacrum nomen paschæ descenderit, & qua ratione Christus se in passionem paschæ mysterio cõsecrauerit. Caput I.

PAschæ mysterium de fide omnibus credẽtibus in Christo renatis, recidiuatum fidei annuæ felicitatis gaudium & gloriam submini-
A strat. Quod quidem sacrum nomẽ ab ipsius domini passione descendit. Pascha enim passio est saluatoris, sicuti beatus Apostolus dicit:
B Pascha enim nostrũ immolatus est Christus. Ad hoc enĩ humanũ corpus Christus accipiẽs, se
1. Corin. 5. in passionẽ paschæ mysterio consecrauit, vt quisquis huius muneris per fidem, participationem esset indeptus, consortio dominicæ felicitatis dignus merito censeretur.

De commendatione paschalis temporis, ab ijs quæ eo tempore facta commemorantur. Caput II.

ESt enim pascha verè anni principium, primi mensis exordium, nouella germinũ reparatio, ac tetræ hyemis nocte discussa, primi veris restituta iucunditas. Hoc, inquam, tempore visibilium & inuisibiliũ cõditor deus, defixa humo cœli machinã suspendens, diem solis ardore radiauit, splendorẽ lunæ solatio nocti attribuit, pendentẽ cœli cameram splendentium sydcrum decorauit ornatu, mare certis littorum finibus coërcens, concauæ ac stridentis vndæ æstum metas statuti limitis haud iussit excedere. Et vt plana mundi facies oculorum
C eminus subtraheretur aspectui, ad hoc in ornatum mundialis fabricæ, nemorosi colles atq; excelsi constituti sunt montes, vt iterum mortalibus campestris ornatus iucundior adueniret.

Qua ratione homo terrestris creaturæ factus sit dominus, & quomodo gratiam creatoris amiserit, ac mortis sententiam incurrerit. Quódque ita diabolus mortis sortitus sit imperium, & omnes à deo deuiantes tartari clausos ergastulo possederit. Caput III.

PSéque homo diuini opificij dignatione formatus, ad hoc terrestris creaturæ effectus est dominus, vt diuinis institutionibus parens, eius tantum & voluntatẽ seruaret, qui se in tantis rebus dominum præfecisset ex nihilo. Qui in ipso exordio, non nescius, de prauatus inuidia, dum super indultum dei opificium cupit fieri, quod natura non dederat, amisit gratiam quam creatoris pietas attribuerat: continuo ob concupiscentiam diabolicæ deceptionis, sententiam mortis præuaricator incurrens, etiam ad futuræ ex se stirpis originem propagauit,
D vt diuina hoc loco rectè sentẽtia compleretur. Inuidia diaSapien. 2. boli, mors introiuit in orbem terrarũ. Ita per occasionem delicti, in vniuersis peccatoribus diabolus mortis est sortitus imperium, atque omnes à deo deuiantes, peccati vinculo obstrictos, squalẽtis tartari clausos ergastulo possidebat.

Quomodo deus humanam carnem assumens, & corpus conditioni mortis addicens, ad tartara descenderit, & seras inferni ianuásque confringens, uinctos è diaboli faucibus reuocauerit. Caput IIII.

QVorum interitum dolens diuina censura, non per seruum vatem, nec per angelum inuisibilem, sed ad hoc per substantiam humanæ carnis, in homine deus veniens habitauit, vt honestam viuendi formam mortalibus daret, & temporariis æternam in se credentibus vitam, exemplo suæ mortis ac resurrectionis aperiret. Vt enim incredulitas & simulacrorum cultus, cœli aditum clauserat, ita inferni baratrũ præuaricatoribus perfidia procurarat. In quorum suppliciis vsque ad aduentum saluatoris domini Iesu Christi, diabolus per mortem regnauit, donec humanæ carnis ad deum attemperata substantia, immaculatum corpus conditioni mortis addixit. Expers peccati Christus, cùm ad tartari ima descenderet, seras inferni ianuásq; cõfringens, vinctas peccato animas mortis dominatione destructa, è diaboli faucibus reuocauit ad vitã, atq; ita diuinum triumphum æternis characteribus est conscriptum, dum dicit: Vbi est mors aculeus tuus? vbi est mors victoria tua? Quam fœlicitatem reparatæ salutis, Paulus recolens clamat? Sicuti per Adam mors intrauit in hunc mundum, ita & per Christum salus restituta est mundo. Et iterum: Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. Et adiiciens ait: Sicut portauimus imaginem terreni, id est vetusti hominis in crimine: sic portemus imaginem cœlestis, id est suscepti, redempti, reparati, ac purificati hominis salutem, teneamus in Christo: quia idẽ ipse Apostolus ait: Initium Christus, id est author resurrectionis & vitæ, deinde hi qui sunt Christi, id est qui in forma puritatis eius viuentes, de spe resurrectionis eius securi erunt, cum ipso cœlestis promissi gloriã possessuri, sicut ipse dominus in euangelio ait: Qui, inquit, me secutus fuerit, non periet, sed transiet de morte ad vitam. Ita saluatoris passio vitæ humanæ salus est. Ad hoc enim pro nobis mori voluit, vt nos in eum credentes perpetuo viueremus. Voluit pro tempore fieri quod nos sumus, vt nos æternitatis eius promissionem indepti, cum eodem perpetuo viueremus.

1. Cor. 15.

Ioan. 5.

De ingentibus paschalis mysterij, dicique illius præconiis. Caput V.

HAec, inquam, illa est cœlestium mysteriorum gratia, hoc paschæ donum, hæc optabilis anni festiuitas, hæc exordia gignẽtium rerum. Hinc vitalis lauacri sacræ ecclesiæ editi puerperio infantes paruulorum simplicitate renati, baratro innocentis perstrepunt conscientiæ. Hinc casti patres, pudicæ etiam matres, nouellam per fidem stirpem prosequuntur innumeram. Hinc sub fidei arbore ab vtero fontis innocui cereorum splẽdet ornatus. Hinc cœlestis meriti sanctificãtur munere, & sacramenti spiritalis celebri mysterio saginantur. Hinc vnius plebis gremio beatæ ecclesiæ nutrita fraternitas, vnicæ diuinitatis substãtiam, ac virtutis trinum nomen adorantes, psalmum annuæ festiuitatis cum Propheta concelebrant. Hic est dies quem fecit dominus, exultemus & lætemur in eo. Quis, inquam, dies? Nempe ille qui attribuit viuendi principium, lucis exordium, author luminis, id est, ipse dominus Iesus Christus qui de semetipso ait: Ego sum, inquit, dies. qui per diem ambulat non offendit: id est qui Christum in omnibus sequitur, per eius vestigia vsque ad æternæ lucis solium transmeabit, sicut ipse patrem pro nobis adhuc in corpore constitutus, orat, dicens: Pater, volo vt vbi ego sum, ibi sint & hi qui in me crediderunt, vt sicut tu in me & ego in te, ita & illi maneant in nobis. Hic, inquam, exultationis & lætitiæ dies est, in quo promissum perfectæ gloriæ consecuti, recte plebs sancta ad instar angelorum futuræ laudis mysterium, adhuc in hoc seculo constituti, domino cum Propheta cantamus: Hic est dies quem fecit dominus, exultemus & lætemur in eo, id est author institutionis, redẽptionis, & vitæ perpetuæ, dominus Iesus Christus, qui est rex regum, & dominus dominorum absque initio, sine fine in patre regnãs cum spiritu sancto, nũc & semper & in secula seculorum Amen.

Psalm. 117.

Ioan. 11.

Ioan. 17.

OPERVM DIVI AMBROSII SECVNDI TOMI FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

OPERVM DIVI Ambrosii episcopi Mediolanensis tomus tertius, continens

orationes, epistolas, & sermones ad populum habitos.

PARISIIS.
Apud Carolam Guillard.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Erasmus Roterod. pio lectori S.D.

TErtius hic Tomus exhibebit orationes, epistolas, & conciones ad populum breues: quas supposititicias esse nihil addubito, nihil enim in his Ambrosianæ uenæ. Videntur eiusdem cuius multos habemus sermones Augustini titulo, ad fratres Eremitas, de tempore &c. Quin hic non pauci sunt quos uidemus inter eos qui Augustino tribuuntur, ueluti qui hic est nonus Ambrosii, illic est uigesimus quintus Augustini de uerbis Apostoli. Rursum qui hic est trigesimus septimus, illic est inter sermões de tẽpore septuagesimus octauus. Et qui hic sexagesimus nonus, illic est de sanctis uigesimus sextus. Et qui hic septuagesimus secũdus, illic de sanctis est trigesimus primus. Rursus idem sermo bis habebatur in hoc uolumine sub numero nono & quinquagesimonono, & idem habebatur inter Augustinianos. Sermo de Agne cuius sit, nescio. Appendix in fine indicat artificem: Hæc ego Ambrosius, &c. Quis enim unquam appellauit diuina uolumina, præter scripturas canonicas? Vltimus de baptismo diui Augustini, citra cõtrouersiam impostoris est ac blateronis, adeo nihil est illic Ambrosianum.

CATALOGVS.

Oratio funebris de obitu Valentiniani Imperatoris.
De excessu fratris sui Satyri, funebris.
De fide resurrectionis, de eodem.
De fide resurrectionis fragmentum nomine Ambrosij.
Funebris de morte Theodosij Imperatoris.
Epistolæ ad diuersos, variis argumentis.
Conciones ad populum breues.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diui Ambrosij MEDIOLANEN. EPISCOPI oratio funebris de obitu Valentiniani Imperatoris.

Si incrementum doloris sit, id quod doleas scribere: quoniam tamen plerunque in eius quem amissum dolemus, commemoratione requiescimus, eo quod in scribendo, dum in eum mentē dirigimus, intentionémque defigimus, videtur nobis in sermone reuiuiscere: signare aliquid de Valentiniani iuuenis, vltimus cordi fuit, ne aut obliterasse silētio bene meriti de nobis pignoris memoriam videremur, atque inhonoratam reliquisse, aut refugisse incentiuum dolendi, cùm doluisse plerunque solatium sit dolētis: simul vt cùm de ipso aut ad ipsum loquor, tanquā de præsenti sermo sit. Quid igitur primum defleam? Quid primum amara conquestione deplorem? Cōuersi sunt dies nobis votorum nostrorum in lachrymas. Siquidem Valentinianus nobis, sed non talis qualis sperabatur, aduenit. Et iste quidem vel morte sua voluit implere promissum, sed nobis acerbissima est facta eius, quæ exoptabatur, præsentia. Vtinam adhuc nobis abesset, vt sibi viueret. Sed ille non passus cùm audiret alpes Italiæ hoste infestari Barbaro, maluit periclitari se si Gallias dereliqueret, quàm nostro deesse periculo. Magnum discrimē agnoscimus imperatoris, quod Romano subuenire voluit imperio. Hæc causa mortis, quæ plena laudis. Soluamus bono principi stipēdiarias lachrymas, quia ille nobis soluit etiam mortis suæ stipendium. Nec tamen flendi admonitio necessaria. Flent omnes, flent & ignoti, flent & timētes, flent & inuiti, flēt & Barbari, flent & qui videbantur inimici. Quantos iste de Galliis vsque huc totius tractu itineris populorum egit gemitus? Omnes enim non tanquam imperatorem sibi, sed tanquam parentem publicum lugubbisse domestico fletu doloris illachrymant, suāque omnes funera dolent. Amisimus enim imperatorem in quo duo pariter acerbant dolorem, annorum immaturitas, & consiliorum senectus. In his ergo flent, sicut dixit propheta: Oculi mei caligauerunt à fletu, quia elongauit à me qui consolabatur me. Oculi mei non solum corporis, sed etiam mentis hebetati sunt, & quadam cęcitate omnis sensus obductus est, quoniā ereptus est mihi qui cōuertit animam meam, & ad spem maximam de summa rerum desperatione reuocauit. Audite omnes populi & videte dolorem meum. Virgines meæ & iuuenes mei abierunt in captiuitatem: sed cognito quod de Valentiniani essent partibus, liberi reuerterunt. Militauit hostis Barbarus imperatori adolescenti, & suæ oblitus victoriæ, memor fuit imperialis reuerentiæ. Laxauit sponte quos ceperat, excusans quod ignorasset Italos. Nos adhuc murum alpibus addere parabamus. Valentiniani gratia non expectauit Alpium vallū, fluēta amnium, aggeres niuium, sed Alpes & fluuios supergressa, muro nos sui imperij protexit. Vnde prophetici Threni mihi vrendum exordio videtur. Quomodo mœret Italia, quę abundabat gaudiis? Plorans plorauit in nocte, & lachrymæ illius in maxillis eius. Non est qui eam consoletur ab omnibus qui diligunt eam. Omnes qui amant illam, despexerunt eam. Omnis populus eius ingemiscens. Et quia de Hierusalem, id est ecclesia, plorauit in nocte, quoniam qui eam splendidiorem fide sua & deuotione faciebat, occubuit: merito ergo plorās plorauit, & adhuc lachrymæ eius in maxillis eius. Vberratē quidem fletuum solet vultus humescentis declarare profusio, cum lachrymis genæ rorant. Sed quia scriptum est: Genæ eius sicut phialæ aromatis gignentes vnguentaria, labia eius sicut lilia distillantia myrrham plenam: mystice ecclesiæ gratia deflentis accipitur, quæ in obitu Valētiniani bonum doloris sui effudit vnguentum, & vitam eius prædicando concelebrat. Cui mors obesse non potuit, eo quod odor prędicationis vniuersorum ore celebrabilis, fœtorē omnem mortis aboleuit. Flet igitur ecclesia pignus suum, & lachrymæ eius in maxillis eius. Quid sit maxilla, audi: Qui te percusserit in maxillam, præbe ei & alteram: eo quod in dolore sit patiens vt pœniteat verberantem. Percussa eras ecclesia in maxilla tua cùm amitteres Gratianum, præbuisti & alteram quando tibi Valentinianus ereptus est. Merito tibi non in vna maxilla, sed in vtraque sunt lachrymæ, quia pie germanum vtrūque deploras. Ploras igitur ecclesia, & fletum genæ tuæ velut fluentibus quibusdā stillicidiis pietatis exundant. Quæ sunt istæ genæ ecclesiæ de quibus & alibi ait scriptura: Vt corium malorū granatorum genæ tuæ? Istæ sunt genę in quibus solet nitere verecūdia, pulchritudo fulgere, in quibus aut flos iuuētæ, aut perfectæ ætatis insigne est. In obitu igitur fidelium imperatorum quidam fidei pudor, quædam ecclesiæ verecūdia est, & in tam immatura morte piorum principū omnis ecclesiæ mœstior pulchritudo est. Plorat ecclesia in sapientibus suis, qui velut caput ecclesiæ sunt. Oculi enim sapientis in capite eius. Plorat in oculis, hoc est in suis fidelibus, quia scriptū est: Oculi tui sicut columbæ, extra taciturnitatem tuam. eo quod & videāt spiritualiter, & nouerint ea quę viderīt tacere mysteria. Plorat in sacerdotib' suis, qui sunt sicut genæ ecclesiæ, in quib' est barba Aaron, hoc est barba sacerdotalis, in quem de capite descendit vnguentum. Isti sunt in quib' est pulchritudo ecclesiæ, in quibus flos eius gratior, in quibus ętas perfectior, qui velut cortices malorum punicorum decorē floris præferant abstinentia corporali, intus autem commissam sibi plebem diuersæ ætatis & sexus foueant sapientia spirituali, obiecti quidem seculo ad iniurias, sed interna mysteria diuidentes. Plorat in virginibus suis, quę sunt sicut lilia myrrha plena, candorem integritatis, & mortificatæ corporalis illecebræ gloriam præferentes. In his ergo flet, sicut scriptū est: Viæ Sion lugent, sacerdotes eius ingemiscūt, virgines eius abductę, & ipsa indignatur intra se. Et intra se quidem indignatur, ad Valentinianum autem dicit: Assumam te & inducam te in domum matris meæ, & in secretum eius quæ concepit me. Potum tibi dabo à vino operosi vnguenti, hoc est multi operis, multi odoris vnguenti, à fluxu malorum granatorum meorum: vt bibat vinum quod lętificat cor hominis, & defluat in eum malorum granatorum fluxus, in quibus multus & diuersus est fructus. Sermo enim multorum sensuum, & de diuersis scripturis abundans, sermo angelorum, sermo apostolorum ac prophetarum, quos vno velut corio ecclesia sancta complectitur, malorū fluxus est granatorum. Videns hæc Valentinianus integræ plenæ gratiæ respondet: Misericordiæ domini quod non deficimus, quia non sunt consummatæ miserationes eius. Renouabit illa sicut lux matutina. Multi sunt gemitus mei, & cor meum defecit. Sors mea dominus, dixit. Ideo suscitabo eū. Bonus est dominus sustinentibus eum, animæ quæ quærit eum. bonum est sperare in salutare domini: Bonum est viro cùm portauerit iugum graue in iuuentute sua: sedebit singulariter, & silebit, quia tulit iugum graue. Et ille quidem se suarum virtutū remuneratione solatur, eo quod in iuuentute sua labores absorbuit, pericula multorum tolerauit. Iugum maluit graue emendatioris propositi, quàm molle illud ac plenum deliciarum inuidia mentis ceruice portare. Bene beatus planè qui vel in senectute correxit errorem, beatus qui vel sub ictu mortis animum conuertit à vitiis. Beati enim quorum tecta sunt peccata, quia scriptum est: Desine à malo & fac bonum, & inhabita in secula seculorum. Quicunque ergo desierit à peccatis, & fuerit ad meliora in quacunque conuersus ætate, habet superiorum indulgentiam peccatorum, quæ fuerit vel patienti confessus affectu, vel corrigenti auersatus ingenio. Sed huic cum plurimis veniæ societas emerendæ. Plurimi enim sunt qui se à peccatis iuuentutis in senectute reuocare potuerunt. Rarus autem qui in iuuentute graue iugum seria sobrietate portauerit. Hoc est illud iugum de quo dominus in euangelio ait: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, &

Thren.1. Ibidem. Cant.5. Lucæ.6. Cantic.8. Ecclēs.2. Cantic.4. Psalm.132. Thren.1. Cantico.8. Thren.3. Psal.13. Psalm.33. Matth.11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ego vos reficiam. tollite iugum meum super vos. Si quis ergo antequam graui oneretur peccatorum sarcina tulerit iugũ in iuuentute, singulariter sedebit, non cũ plurimis conferendus, sed cum illo potest dicere: Quoniam tu singulariter in spe constituisti me. Sed forte dicas, quomodo iugum graue dicit Hieremias, cùm in euangelio dominus dixerit: Iugum enim meum suaue, & onus meum leue est? Ac primum disce quia Græcus iugum tãtummodo posuit, non addidit graue. Tamen & illud aduerte, quia etsi ita esset in Threnis, in euãgelio iugum suaue dixerit, & onus leue, non iugum leue. Potest enim graue iugum verbi esse, sed suaue. Graue adolescenti, graue iuueni, cuius ętas est florulentior, vt nolit iugo verbi subiiciendam animi præbere cernicem. Potest & graue verbi iugum videri præpõdere disciplinæ, austeritate correctionis, pondere abstinentiæ, restrictionéque lasciuiæ, suaue tamen esse fructu gratiæ, spe remunerationis æternæ, purioris conscientiæ suauitate. Tamen iugum verbi suaue dixit, onus obedientiæ leue: quoniam ei qui iugum verbi patiẽti ceruice susceperit, disciplinæ onus graue esse non poterit. Qui ergo tulerit à iuuentute iugum, singulariter sedebit, & silebit reuelata sibi gaudens diuinæ remunerationis æterna mysteria. Aut certe silebit, non opus habens excusatione peccati, quod matura confessione præuenit, & propera correctione deposuit. Non enim dicetur huic: Quæ in iuuentute non congregasti, quomodo inuenies in senectute? Potest autẽ & sic intelligi: Quoniam qui cito portauerit iugum verbi, hoc est à iuuentute non se miscebit cum iuuenibus, sedebit seorsum & silebit, donec plena se perfectione virtutis erudiat, & magnam induat animo patientiam, dabitque percutienti maxillam suam, etiam cędis contentus iniuria, vt mãdatis obsequatur cœlestibus. Magnum est enim vel abstinere à vitiis iuuentutis, vel ea in ipso iuuẽtutis vestibulo derelinquere, atque ad saniora conuerti. Iubricæ enim & perplexæ viæ sunt iuuentutis. Denique Salomon ait: Tria mihi impossibilia sunt intelligere, & quartum quod non cognosco. Vestigia aquilæ volantis, & vias serpentis in petra, & semitas nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute. Dauid autem ait: Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris. Iuuenis enim non solum fragilitate lubricæ ætatis prolabitur, verumetiam ignorantia cœlestium mandatorum plerunque delinquit. Cito autem meretur veniam qui prætendit ignorantiam. Propheta itaque dicit: Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris. Non dicit, delicta senectutis meæ & scientiæ meæ ne memineris, sed quasi ꝓpheta qui cito correxerit & emendauerit vitia iuuentutis, ætatem ignorantiámque prętendit. Valẽtinianus quoque in delicto prophetæ simul ait: Delicta adolescentiæ & ignorantiæ meę ne memineris. Non solum dixit, sed etiã ante correxit errorem, quàm disceret esse lapsum alicuius erroris. Itaq; dicit: Correctionẽ iuuentutis meę ne memineris. Error in pluribus est, in paucis correctio. Et quid iam de aliis dicam, qui etiam ludo iuuentutis putauerit abstinendum, resecandam ætatis licentiam, seueritatis publicæ duritiam molliendam, lenitatem senectutis in alienis annis deferendam ei qui in periculum conuicti criminis vocaretur? Ferebatur primo ludis Circensibus delectari. sic istud abstersit, vt ne solennibus quidem principum natalibus, vel imperialis honoris gratia Circenses putaret esse celebrandos. Aiebant aliqui ferarum eum venationibus occupari, atque ab actibus publicis intentionem eius abduci. Omnes feras vno momento iussit interfici. Audire in consistorio negocia, & Danielis spiritu, in quibus dubitarent senes, vel personæ alicuius contuitu ducerentur, congruam verò adolescentem videres senilem ferre sententiam. Iactabant inuidi, qui præmature prandium peteret. cœpit ita frequentare ieiunium, vt plerunque ipse impransus conuiuium solenne suis comitibus exhiberet, quo & religioni sacræ satisfaceret, & principis humanitati. Scenicæ cuiusdam forma ac decore deperire Romæ adolescentes nobiles nunciabatur: Iussit eam ad comitatum venire. Missus precio deprauatus sine mandati effectu rediit. Alterum misit, ne voluisse emendare vitia adolescentum & non potuisse videretur. Datus est obtrectandi aliquibus locus, deductam tamen nunquam aut spectauit aut vidit. Postea redire præcepit, vt & omnes agnoscerent irritum eius non esse mandatum, & adolescentes doceret ab amore mulieris tẽperare, quàm ipse qui potuit habere in potestate, despexerat. Et hæc fecit cùm adhuc non haberet vxorem, & tamen exhiberet sui tanquam vinctus coniugio castitatem. Quis tam dominus serui quàm ille sui corporis fuit? Quis tam aliorum arbiter, quàm ille suæ censor ætatis? Quid de pietate eius loquar? qui cùm homines nobili ortos genere, & locupleti prosapia, quæ cito mouere inuidiam solet regiæ cupiditatis, accusator vrgeret, præfectus insisteret, respondit vt nihil cruentum sanctis præsertim diebus statueretur. Et cùm post aliquot dies accusatoris legeretur libellus, calumniam pronunciaturus, accusatum libere donec præfectus cognosceret, obseruare iussit. Neque ante aut postea quisquam tanti criminis sub adolescente imperatore formidauit inuidiam. Risit adolescens quod robusti metuunt imperatores. Miserat propter recuperanda templorum iura, sacerdotiorũ prophana priuilegia, cultus sacrorum suorum Roma legatos, & quod est grauius, senatus nomine nitebantur. Et cùm vniuersi qui in consistorio aderant Christiani pariter atque gentiles dicerent esse reddenda, solus velut Daniel excitato in se dei spiritu arguebat perfidiæ Christianos, gentilibus obuiabat, dicens: Quod pius frater eripuit, quomodo à me putatis esse reddendum, cùm in eo & religio lædatur & frater, à quo se nollet pietate superari? Et cùm paterno cõueniretur exemplo, quod sub patre suo ea nullus abstulerat, respondit: Patrem meum laudatis quia non abstulit, nec ego abstuli. Nunquid pater meus reddidit, vt me debere reddere postuletis? Postremo & si pater reddidisset, frater abstulerat. Imitatorem in ea parte fratris esse me mallem. Aut nunquid meus pater Augustus fuit, & frater non fuit? Par vtrique debetur reuerentia, & par vtriusq; est circa rempublicam gratia. Vtrunque imitabor, vt & non reddam, quod & pater reddere non potuit, quia nullus abstulerat: & seruẽ quod à fratre est constitutum. Postulet parens Roma alia quæcunque desiderat. Debeo affectum parenti, sed magis obsequium debeo salutis autori. Quid de amore prouincialium loquar, vel quo eos ipse complectebatur, vel qui ab iis consultori suo rependebatur, quibus nihil vnquam indici passus est? Præterita, inquit, non queunt soluere, noua poterunt sustinere? Hoc laudant prouinciæ Iulianum: & ille quidem in robusta ætate, iste in processu adolescentiæ. Ille plurima reperit, & exhausit omnia: iste nihil inuenit, & omnibus abundauit.

Audiuit in transalpinis partibus positus ad Italiæ fines Barbaros appropinquasse. solicitus ne alieno hoste suum regnum attentaretur, venire properabat cupiens dimittere Gallicana ocia, & pericula nostra suscipere. Hæc mihi cum aliis communia, illa priuata quod sæpe me appellabat absentem, & a me initiatum se sacris mysteriis præferebat. Quin etiam cùm rumor quidam ad Viẽnensem pertulisset vrbem quod inuitandi eius ad Italiam gratia eò pergerem, quàm gaudebat, q̃ gratulabatur me sibi optato affore, mora ei aduentus mei prolixior videbatur. atque vtinam aduentum ipsius nullus præueniisset nuncius. Iam promiserã me profecturum, respondens vel honoratis petentibus, vel profecto vt trãquillitati Italiæ consuleretur, me sicut superfluo ingerere non possem, propter verecundiam, ita necessitatibus non defuturum. Confirmatum hoc erat. Ecce postridie literæ de instruendis mansionibus, inuectio ornamentorum regalium, aliáque eiusmodi quæ ingressurum iter imperatorem significarent. Quibus rebus ab ipsis quibus fuerat postulata, intermissa legatio est. Reus mihi videbar speratæ meæ præsentiæ, nec impletæ: sed vtinam viuenti tibi hunc deberem reatũ. Excusarem quod nulla tua audissem pericula, nullas tuas accepissem literas, quod nõ potuissem propriis animalibus occurrere, etiam si iter ingressus essem. Itaque securus veniæ, dum dies subduco, aduentũ tuum intelligo. Ecce rescriptũ accipio, vt sine mora pergendũ putarem, eò quod vadem fidei tuę haberẽ caput, comitẽ tuum velles. Num restiti? Num moratus sum? Additur eo vt properarem ocyus, nec arbitrarer causam itineris mei Synodum

Psalm. 4.
Eccli. 25.
Prouer. 3.
Psalm. 24.
Ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum Gallorum esse episcoporũ, propter quorum frequentes dissensiones crebro me excusaueram, sed vt ipse baptizaretur in ipso egressu. Gestarum iam rerum indicia potui cognoscere, sed properãdi studio nihil aduertere poteram. Iam superabam Alpium iuga, & ecce nuncius amarus mihi & omnibus de tanti morte imperatoris. Reflexi, iter fictibus meis laui. Quibus ego votis omniũ proficiscebar? Quo gemitu omnium reuertebar? Non enim imperatorem sibi, sed salutem ereptam putabant. Quanto ipse angebar dolore? Primum quod tantus princeps, quod dulce pignus meum, quod ita mei cupidissimus occidisset. Quos ego æstus eius illo biduo fuisse comperi, quo literis quas ad me miserat superuixit. Vesperi profectus est silentiarius, tertio die mane quærebat iam ne remeasset, iam venirem? Ita sibi salutem quandam vĕturam arbitrabatur. O iuuenis optime, vtinam te viuĕtem inuenire potuissem, vtinam te dilatio aliqua meo reseruasset aduentui. Nihil de aliqua mei virtute polliceor, nihil de ingenio atque prudentia: sed quanta ego cura inter te & comitem tuum, quãta sedulitate cõcordiam & gratiam refudissem. Quàm meipsum pro tua obtulissem fide, quàm in meipsum eos recepissem, quibus ille se timere dicebat. Certe si comes non esset inflexus, tecum remansissem. Præsumebam de te quod ipse me audires. si pro te non esse auditum vidores, multa habueram quæ tenerem. Nunc nihil habeo præter lachrymas & fletus. Quotidie mihi maior ad dolorem es, crescis ad gemitum. Omnes quanti me feceris protestantur. Omnes absentiam meam causam tuæ mortis appellant. Sed non sum propheta, quo potuerim futura cognoscere, sed sum vox clamantis in gemitu, quo possim deflere præterita. Quid enim habeo quod melius faciam, quàm vt tibi lachrymas pro tanto tuo in me affectu repẽdam? Ego te susceptum paruulum, cùm legatus ad hostem tuum pergerem. Ego lustrinæ maternis traditum manibus amplexus sum. Ego tuus iterum legatus reperiui Gallias, & mihi dulce illud officium fuit pro salute tua primo, deinde pro pace atque pietate qua fraternas reliquias postulabas, nondum pro te securus, & iam pro fraternæ sepulturæ honore sollicitus. Sed reuertamur ad Threnos, & ipsa doloris ingrediamur viscera. Quid testabor, inquit, tibi, aut quid assimilabo tibi filia Hierusalem? quis saluam faciet te? & quis consolabitur te virgo filia Sion? Quia magna facta est super te contritio tua, quis sanabit te? Quis autem me consolabitur, à quo alij petunt consolationis officium? Impleuit me amaritudine, inebriauit in felle. Ventrem meum doleo, vt prophetico vtar eloquio, quoniam quem in euangelio eram generaturus, amisi. Sed ille non amisit gratiam quam popposcit, qui mihi in sermone quo vtebar ad plebem, hodie surrexit. Nam cùm in tractatum incidissem propositæ lectionis, quod populus pauper benediceret deũ: quærere cœpi quis esset hic populus, & distinguere quod esset populus alter diues, alter pauper: diues Iudæorum, pauper ecclesiæ. Diues ille eloquiis sibi creditis, iste pauper aliena eloquia mutuatus. Merito pauper, quia congregatus à paupere est, illo videlicet qui pauper factus est cùm diues esset, vt nos eius inopia ditaremur. Exinaniuit enim se, vt omnes repleret. Sed quomodo pauper, qui habebat æternitatis diuitias, & plenitudinem diuinitatis? Denique in carne erat, & dicebat: Amodo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis. Et alibi ad Petrum dicit: Tibi dabo claues regni cœlorum. Hic ergo pauper qui regnum cœleste donabat? Sed audi quomodo pauper. Tollite, inquit, iugum meum super vos, quia mitis sum, & humilis corde. Ideo & populus eius pauper est, non indigentia, quem diuite illo populo video ditiorem. Non solum enim oracula prophetarum, sed etiam apostolorum meruit diuino fusa spiritu habere præcepta. Non ergo inopia pauper, sed spiritu, cui dictum est: Beati pauperes spiritu, ipsorum est enim regnum cœlorum. Verè beati pauperes, qui acceperunt quod diuites non habebant. Ex hoc numero est ille propheticus pauper, de quo scriptum est: Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum. Ex hoc populo ille qui qui ait: Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo, hoc do tibi. In nomine Iesu Nazareni surge & ambula. Ille ergo pauper autem

Thren.2.
Hierem.4.
2.Cor.8.
Matth.26.
Matth.16.
Matth.11.
Matth.5.
Psalm.33.
Act.3.

thor populi pauperis dicit: Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris & os dolosi super me apertum est. Locuti sunt super me lingua dolosa, & sermonibus odij circumdederunt me, & expugnauerunt me gratis. Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam. Bonum scutum oratio, quo omnia aduersarij ignita spicula repellũtur. Orabat ergo dominus Iesus, & eius imitator Valentinianus orabat. Sed forte dicatur, quid ei profuit sua oratio? Ecce in primo vitæ occidit cursu, de celeritate mortis non de genere loquor. Non enim accusationis voce vtor, sed doloris. Sed etiam dominus orabat, & crucifixus est. Hoc enim orabat, vt peccatum mundi tolleret. Audiamus ergo quid oret Christi discipulus. Vtique quod magister docuit. Docuit autem vt vigilemus, ne intremus in tentationem, hoc est, ne incidamus in peccatum. Hæc est enim tentatio Christiani, si in suę animę periculum prolabatur: mortem autem timere non est perfectionis. Rogare autem quis debeat & pro inimicis suis, orare etiam pro persequentibus, sicut dominus orabat dicens: Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Vide clementiam magnã. illi suum persequebantur rathorem, ipse aduersariis etiam grauia peccata donabat, quin etiam ignorantiæ velamine excusabat admissum, dicens: quia nesciunt quid faciunt. Nam si scirent, dominum non persequerentur sum, in cuius potestate ac iure salutem esse suam arbitrarentur. Et quia non solã Christi persecutores eius erant morte contenti, addebant maledicta atque conuitia, vt ait ipse: Maledicent ipsi, & tu benedices. Docuit nos quod timere maledicta persequentium minime debeamus, cùm habeamus benedictiõis authorẽ. Nec mouere nos conuitia debeant, vbi præsul est qui possit auferre maledicta. Quid illud quod mori nõ timuit? Imò pro omnibus se obtulit, dicẽs quod frustra innoxij in inuidiam vocarentur, quod frustra propter se alij periclitarentur. Sibíque potius mortem optabat, ne ipse aliis causa mortis esset. Hoc est illud euangelicum domini in ipsa sui captione dicentis: Si me quæritis, sinite hos abire. Occidit itaque pro omnibus quos diligebat. Pro quo amici sui parum putabãt si omnes perirent. Aduertamus quem circa amicos suos habuerit animum. Consideremus quem erga germanas suas habuerit affectum. In ipsis requiescebat, in ipsis se consolabatur, in ipsis relaxabat animum, & fessa curis corda mulcebat. Rogabat eas vt si quo pueritiæ suæ lapsu, si sermone aliquo offensæ à fratre viderentur, ignoscerẽt, veniam sibi à domino deprecarentur. Manus, caput sororibus osculabatur, immemor imperij, memor germanitatis: & quo magis aliis potestatis iure præstaret, hoc se magis sororibus exhibebat. Rogabat vt non meminissent iniuriæ, meminissent gratiæ: vt quod acciderat de earum possessione, audiret negocium. Tantus enim erat, vt etiam in causa sororum æquus fore arbiter à prouincialibus existimaretur, quod etsi circa sanctas necessitudines suas charitate propenderet, tamẽ pietatem suam iustitia temperaret. Audiuit negocium non de iure, sed possessione prędij. Hinc pietas pro sororibus, inde misericordiæ pro orphano causa certabat, vt pro eo apud ipsas interueniret sorores. Remisit ad iudicem publicè negocium, ne aut ius, aut pietatem læderet. Priuatim tamen, quantum ex proposito nobilium puellarum aduertimus, pium sanctis sororibus impressit affectum, vt concedendi prædij voluntatem haberent, iudicium darent. Verè dignæ tanto fratre germanæ, quæ ei quod mater sibi reliquerat mallent de suo potius iure laxare, q̃ fratrẽ in sua causa verecundiam sustinere. Hæc est vobis sanctæ animæ hæreditas precios̃ior fraternæ laudis & gloriæ, his vos pius frater nobiliores & ditiores reddidit, qui caput vestrum non gemmis onerabat*, sed osculis. Manus vestras non tam regalibus ambiebat insignibus, quàm imperatorio ore lambebat. In vestræ fructu præsentiæ omne ponebat solarium, vt nec ipsam nimie desideraret vxorem. Ideo nuptias differebat, quia pius eum vestræ gratiæ pascebat affectus. Hæc vobis desiderio amplius q̃ dolori sint, vt fraterna gloria plus reficiat mẽtem, quàm dolor torqueat: pascũt frequẽter & lachrymæ & mentẽ alleuãt: fletus refrigerant pectus, & mœstum solantur affectũ. Durum quidẽ funus videtis, sed sta-

Psalm.108.
Matth.26.
Luc.23.
Ibidem.
Psalm.108.
Ioan.18.
*ornabat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan.19. bat & ſancta Maria iuxta crucẽ filij, & ſpectabat virgo ſui vnigeniti paſſionem. Stantem illam lego, flentem non lego. Vnde dixit ei filius, Mulier, ecce filius tuus. Et diſcipulo dixit, Ecce mater tua. hæreditatem illis charitatis ſuæ & gratiæ derelinquens. In quo vobis pia pignora, quoniam fratrem veſtrum propter mea peccata non merui, affectum paternum exhibere deſidero. Illum intueor in vobis, illũ teneo, illum puto eſſe mihi præſentem, imò vtrumque germanum, quos velut oculos mihi effoſſos doleo. Felicius epiſcopos perſequantur imperatores quàm diligant. Quanto mihi beatius Maximus minabatur? In illius odio laus erat, in horum amore ſupplicij feralis hæreditas. Vtinam filij pro vobis licuiſſet hunc ſpiritum fundere: compendium doloris inueneram, & glorioſius mihi fuerat pro tantis obire pignoribus. Sed ad veſtram ſanctæ filiæ conſolationem reuertar, quamuis rerum geſtarum acerbitas vim omnem conſolationis abſorbeat. Quæ ſi breuis ſit, nihil afferet quo mœſtum affectum demulceat. ſin prolixior, longiorem afferat admonitionem doloris. Quo enim prolixior fueris, hoc magis in conſolando afficies eum quem conſolari velis, & diutius mœrorẽ eius tenebis. Non igitur velut penic'llo quodam ſermõis mei veſtras abſtergã lachrymas. Neq; enim id facere vellem, etiam ſi poſſem. Eſt enim piis affectibus quædam etiam flendi voluptas, & plerũque grauis euaporat dolor. Sed id poſtulo, ne vel infixum pectori veſtro fratrẽ duris gemitibus releuetis, vel auertatis planctibus, uel requieſcentẽ excitetis. Iſte vobis maneat in corde, ille viuat in pectore, ille amplexibus piis hęreat vt ſolebat. Ille fraterna oſcula premat, ille ſemper in oculis ſit, ſemper in oſculis, ſemper in alloquiis, ſemper in mentibus: ille iam talis, vt ei nihil timeatis ſicut ante. Obliuiſcamini eius ærumnã, teneatis gratiam. Ille vobis auxiliaturus ſperetur, ille noctibus præſul aſſiſtat, illum à vobis iam nec ſomnus excludat. Propter ipſum delectet quies, vt vobis gratior reuertatur. In vobis eſt filiæ vt fratrem vobis iam nemo poſſit auferre. Sed corpus eius tenere deſideratis, tumulum circumfuſe tenetis. Ille tumulus fratris vobis habitatio ſit. Ille ſit aula palatij, in quo chara membra requieſcunt. Quod ſi me ad illum reuocaris dolorem, quod cito exceſſit è vita: nec ego abnuo immatura obiiſſe ætate, quem noſtræ vitæ temporibus fulcire cuperemus, vt de noſtris annis viueret, qui fungi nõ potuit ſuis. Sed quæro vtrum aliquis ſit poſt mortem ſenſus, an nullus? Si eſt, viuit: imò quia eſt, vita iam fruitur æterna. Quomodo enim non habet ſenſum, cuius anima viuit & vigęt, & remeabit ad corpus, & faciet illud cùm reſuſa fuerit, reuiuiſcere? Clamat Apoſtolus: Nolumus vos ignorare
1.Theſſa.4. fratres de dormientibus, vt non contriſtemini, ſicut & cæteri qui ſpem non habent. Nam ſi credimus quod Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit: ita & deus illos qui dormierunt per Ieſum, adducet cum eo. Manet ergo eorum vita, quos manet reſurrectio. Quod ſi gentes qui ſpem reſurrectionis non habent, hoc vno ſe conſolantur quo dicant quod nullus poſt mortem ſenſus ſit defunctorum, ac per hoc nullus remaneat ſenſus doloris: quãto magis nos conſolationem recipere debemus, quia mors metuenda non ſit, eo quod finis ſit peccatorũ: vita autem deſperanda non ſit, quæ reſurrectione reparatur? Iob quoque docet nec mortem timendam, & potius optandam piis, dicens: Vtinam in inferno me
Iob.14. cuſtodires, & abſconderes me donec mitigetur ira tua, & conſtituas mihi tempus in quo memor ſis mei. Si enim mortuus fuerit homo, viuet. Conſummans dies vitæ meæ ſuſtinebo donec iterum fiam. Tunc vocabis, & ego tibi obediam. Opera autem manuum tuarum ne deſpicias. Iſtud tamen dolendum ſit quod primæua obierit ætate. Gratulandum autem quod virtutum ſtipendiis veteranus deceſſerit. Tanta enim fuit emendatio vitæ eius in illo omnibus lubrico adoleſcentiæ tempore, tãta laus morum eius, vt omnem memoriam doloris obducat. Quod enim obiit fragilitatis eſt: quod talis fuit, admirationis. Quàm beata fuiſſet reſpublica ſi eum diutius ſeruare potuiſſet. Sed quia vita ſanctorum non hic in terris eſt, ſed in cœlo (Iuſtis enim viuere
Philip.1. Chriſtus, & mori lucrum, quia & diſſolui & cum Chriſto eſſe, multo melius) dolendum eſt quod nobis cito raptus

A ſit, conſolandum quod ad meliora tranſierit. Denique Dauid moriturum filium flebat, mortuum non dolebat. flebat ne ſibi eriperetur: ſed flere deſiuit ereptum, quem ſciebat eſſe cum Chriſto. Sed vt ſcias verum eſſe quod aſſero, in- 2.Reg.12.
ceſtum Ammon filium fleuit occiſum, parricidam Abſalon Ibidem.13.
doluit interemptum, dicẽs: Filius meus Abſalon, filius me- 2.Reg.18.
us Abſalon. Innocentem filium nõ putauit eſſe lugendum, quia illos ſibi periſſe pro ſcelere, hunc pro innocentia credidit eſſe victurum. Nihil ergo habetis quod grauiſſime doleatis in fratre. homo natus eſt, humanæ fuit obnoxius fragilitati. Nemo ſe redimit à morte, non diues, non ipſi reges,
imò ipſi grauioribus ſubiacent. Iob dixit: Numerati anni Iob.15.
dati ſunt potenti, timor autem eius in auribus eius. quando videtur habere pacem, tunc veniet ei euerſio. Vobis quoq; ipſis tam acerba incidiſſe patienter ferre debetis, quę videtis vobis communia eſſe cum ſanctis. Etiam Dauid amiſſis filiis deſtitutus eſt. Optaſſet illos tales obire, qualis vobis frater ereptus eſt. Ille crimina doluit, non exitum filiorum, Quæ luctus tempora protrahuntur, duorum menſium cur-
B ricula in fraterni funeris quotidiano clauſiſtis amplexu? So Iudicum.
la in ſcripturis Iepte filia fletus ſui tempora poſtulauit, cognito quod pater eius profecturus ad prelium vouerat quia id rerũ potius offerret domino quod ſibi primum occurreret. Poſt victoriam reuertenti occurrerat filia ignara pietatis, ignara promiſſi. Vidit eam, & ingemuit pater, dicens: Heu me filia, impediſti me, in ſtimulum doloris facta es mihi. Ego verò aperui os meum de te ad dominum, & non potero auertere. Illa dixit ad eum: Pater, ſi in me aperuiſti os tuum, fac mihi vt exiit de ore tuo. Et iterum dixit: Sine menſibus duobus, & vadens flebo in montibus ſuper virginitatem meam ego & compares amicæ meæ. Itaque duobus exactis regreſſa menſibus, ſacrificij munus impleuit. Quæ decreto populi Iſrael quaternis in anno diebus ab eiuſdem plebis fœminis deploratur. Ad deflẽdum igitur ſuę virginitatis florem duos ſat eſſe menſes Iepte filia iudicauit, & adhuc non venerat reſurrectio, & hoc ſpatio tem-
C poris ſatis putauit paucis ſe eſſe defletam. Vobiſcum omnes populi defleuerunt, omnes ingemuerunt prouinciæ, & adhuc parua putatis veſtri hæc eſſe ſupplicia? Si fratrem veſtrum redimere poſſetis exitio, nollet tamen ille veſtra affectione reſuſcitari: qui ſe melius viuere credidit in vobis, qui optauit potius ſeipſum mori cùm veſtrã videret iniuriam, qui pro vobis ſe libenter fuit paratus offerre, qui ipſo veſtri doloris die dicitur hanc ſolam emiſiſſe vocem. Væ miſeris ſororibus meis. Itaque magis veſtram deſtitutionem quàm ſuam mortem dolebat. Sed audiui vos dolere quod non acceperit ſacramenta baptiſmatis. Dicite mihi, quid aliud in nobis eſt niſi voluntas, niſi petitio? Atqui etiam dudum hoc votum habuit, vt antequã in Italiam veniſſet, initiaretur, & proxime baptizari ſe à me velle ſignificauit. Et ideo prę cæteris cauſis me accipiendum putauit. Non habet ergo gratiam quam deſiderauit? Nõ habet quam popoſcit? Et quia popoſcit, accepit? Et vbi illud eſt: Iuſtus quacun- Sap.4.
que morte præuentus fuerit, anima eius in refrigerio erit? Solue igitur pater ſancte munus ſeruo tuo, quod Moyſes dum in ſpiritu vidit accepit: Quod Dauid quia ex reue-
D latione cognouit emeruit. Solue, inquam, ſeruo tuo Valentiniano munus quod concupiuit, munus quod popoſcit ſanus, robuſtus, incolumis. Si affectus ægritudine diſtuliſſet, tamen non penitus à tua miſericordia eſſet alienus, qui celeritate temporis eſſet non voluntate fraudatus. Solue ergo ſeruo tuo munus tuæ gratiæ, quam ille nũquam negauit, qui ante diem mortis tẽplorum priuilegia negauit inſurgentibus quos reuereri poſſet. Aſtabat virorum caterua gentilium, ſupplicabat ſenatus. Non metuebat hominibus diſpli cere in Chriſto. Qui habuit ſpiritum tuum, quomodo non accepit gratiam tuam? Aut ſi quia ſolenniter non ſunt celebrata myſteria, hoc mouet: ergo nec martyres ſi catechumeni fuerint, coronentur. Non enim coronantur ſi non initiantur. Quod ſi ſuo abluuntur ſanguine, & hunc ſua pietas abluit & voluntas. Ne quæſo eum domine à fratre ſeiũgas, ne iugũ hoc piæ germanitatis patiaris abrũpi. Hic tuus iam, & tuo iudicio vindicatus, periclitatur amplius Gratianus, ſi

ſeparetur

Universidad de Deusto
Biblioteca

separetur à fratre, si non mereatur esse cum eo, per quem meruit vindicari. Quasille nunc manus ad te pater erigit, quas pro fratre preces funditquo ei inhęret amplexu? quēadmodum sibi eum non patitur auelli? Adest etiā pater qui militiam sub Iuliano & tribunatus honores fidei amore contemplit. Dona patri filium, fratri germanū, quorum vtrūq; imitatus est, alterum fide, alterum deuotione pariter atque pietate in tēplorum priuilegiis denegādis. Quod patri defuerat, adiunxit: quod frater constituit, custodiuit. Et huic adhuc intercessionē assisco, cui remunerationem prēsumo? Date manibus sancta mysteria. Pio requiem eius poscamus affectu. Date sacraméta cœlestia mysteria. Animā piam matris oblationib⁹ prosequamur. Extollite populi mecum manus in sancta, vt eo saltē munere vicē eius meritis rependamus. Nec ego floribus tumulum eius aspergā, sed spiritum eius Christi odore perfundā. Spargant alij plenis lilia calathis, nobis lilium est Christus. Hoc reliquias eius sacrabo, hoc eius gratiā commēdabo. Nunquā ego piorum fratrum separabo numerū, merita discernā. Scio quòd dominū con- B
memoratio ista cōciliet, copula ista delectet. Nec putet aliquis meritis eorum obitus celeritate detractum. Raptus est Enoch, ne malitia mutaret cor ei⁹. Et Iosias decimooctauo anno regni sui ita domini pascha celebrauit, vt omnes retro principes deuotione superaret, nec diutius fidei suæ meritis superuixit, imò quia plebi Iudææ graue imminebat exitiū, rex iustus ante sublatus est. Metuo ne & tu nobis aliqua nostri offensiōe sis raptus, vt octauodecimo regni tui anno imminentis mali acerbitatē quasi iustus euaderes. Sed iam chara mihi cōplectar viscera, & debita quondā sepulchro prius tamen singula mēbra perspiciam. Valentinianus meus, iuuenis meus cādidus & ruber, habens in se imaginē Christi. Talibus enim prosequitur ecclesia in Canticis Christum. Nec iniuriam putes, charactere domini inscribuntur & seruuli, & nomine imperatoris signātur milites. Deniq; & ipse dominus dixit: Nolite tāgere Christos meos. Et: Vos estis lux mundi. Et Iacob dixit: Iuda, te laudabunt fratres tui. Ad filium loquebatur, & dominū reuelabat. Et de Ioseph dixit: C
Filius meus ampliat⁹, filius meus ampliatus Ioseph. & Christū significabat. Licet ergo & mihi charactere domini schema: Iuuenis meus candidus & ruber decē milibus. Electus est filius meus, cùm post mortē patris paruulus asciscereturimperio. Caput eius aurū cephas, oculi eius sicut colūbæ super abundantiā aquarum. Ibi enim sedimus & fleuimus, dixerūt qui inde venerunt: Vēter eius pyxis eburnea, qui reciperet oracula scripturarum, vt posset dicere: Ventrem meum doleo, sicut dixit propheta. Dicit enim hæc qui imitator est Christi. Genæ eius phialæ aromatis, quibus Christus influebat vnguētum. Labia eius lilia distillātia myrrha plena. Man⁹ eius tornatæ aureæ, plenæ tarsis, eo quod in verbis eius iustitia refulgeret, in factis & operib⁹ reniteret gratia, in quo & plenum virtutis & authoritatis regalis esset alloquium, nec inflexa aliquo mortis terrore cōstantia, & factorum preciosa emēdata correctio. Omnis enim bonus operarius, manus Christi est, fauces tius dulcedines, & totum desideriū. Quàm dulcia enim omnia iudicia eius vniuersorum faucibus adhæserunt? Quāta gratia sermones ipsius singuli recensentur? Quēadmodum fili desideraris à populis? mihi certe impressisti quæ pectore teneo, verba illa postrema, quib⁹ me vadē tuum fieri postulabas. Reliquisti ipse de me testimonium iudicij glorioſi. Ego tibi fidē meam exhibere nō potui quam parabā. Dixit tamen absens, & dicentem me fidē pro te Christus audiuit. Tenetur in cœlo sponsio mea, etsi nō tenetur in terris. Obligatus sum deo, etsi nō potui hominibus obligari. Locutus sum de corpore tuo. Nunc alloquar animā tuam dignā propheticis ornamentis. Iisdē igitur vtar exordiis. Quænam est hęc prospiciēs sicut diluculū, speciosa sicut luna, electa sicut sol? Videor mihi te videre fulgentem, videor audire dicentem: Diluculum mihi est pater. Nox terrena præcessit, dies cœlestis appropinquauit. Prospicis nos igitur sancta anima, de loco superiore tanquam inferiora respiciens. Existi de tenebris istius seculi, & vt luna resplendes, vt sol refulges. Bene vt luna, quia & ante in vmbra licet istius coporis refulgebas, & terrarū tenebras illuminabas, & nunc lumen à sole iustitiæ mutuata clarum diem ducis. Videre igitur videor te tanquā de corpore recedentem, & repulsa noctis caligine surgentē diluculo sicut solem, appropiquantem deo, & rapido volatu sicut aquilam quæ terrena sunt relinquentem. Conuertere Sunamitis conuertere: conuertere, & videbimus in te. Conuertere ad nos pacifica, vt gloriam tuam sororibus tuis monstres, & incipient se tuæ quietis & gratiæ securitate solari. Semel tantum ad nos cōuertere, vt te videamus. Et rursus conuertere atque ad Hierusalē illam ciuitatē sanctorum tota intentione festina. Aut certe ad animam piam Christus hoc dicit, iubet illā paulisper conuerti, vt nobis gloria eius appareat, & requies futura cum sanctis. Et postea præcipit eam ad illud supernum sanctorum festinare consortium. Quid videbitis, inquit, in Sunamite, de qua venit sicut chori castrorū? Hoc est in ea quæ multū & aduersus plurimos in corpore prēliata est? Etenim pugnauit aduersus extraneos hostes, pugnauit aduersus lubricas seculi mutationes, pugnauit aduersus corporis fragilitates, aduersus multiplices passiones. Audiuit à domino: Conuertere Sunamitis. Conuersa est ad pacē semel in seculo, conuersa est iterata cōmunione ad gratiam Christi. Et ideo pulchra cōuersio eius in seculo, pulcherrimus incessus eius, volatus in cœlum. Vnde meretur audire: Speciosi facti sunt gressus tui in calceamentis filia Aminadab, hoc est filia principis. Speciosa es enim in processu, habitasti in corpore, tanquam calceamento eo vsa, non vt in volucro, vt quia superior & eminentior eo vt velles tuum circūferres sine vlla offensione vestigium. Vel certe sicut calceamentum illud exoluere, sicut Moyses fecit, cui dictum est: Solue calceamentum pedum tuorum. Dicit igitur tibi nūc Pater Aminadab ille populi princeps: Audi filia & vide, quoniam concupiuit rex speciem tuam. Speciosi ergo facti sunt gressus tui in calceamentis filia Aminadab. Moduli fœmorum tuorum similes torquib⁹, hoc est, consonans sibi in omnibus factis tuis gratia atque moderatio magnorum æquauit insignia triumphorum. Denique moderatione tua ex tranquillitate pacifica nec Gallia hostem sensit, & Italia hostē repulit, qui eius finibus imminebat. Torques autem insignia esse victoriæ dubitari nō potest, cùm ij qui in bello fortiter fecerint, torquibus honorentur. Vmbilicus tuus crater tornatilis non deficiens mixto. Venter tuus aceruus tritici muniti inter lilia. Ceruix tua sicut turris eburnea. Oculi tui stagna in Esebon. Bonus vmbilicus animæ virtutum omnium capax, sicut crater ab ipso fidei authore tornatus. Sapiētia enim in cratere miscuit vinum suum, dicēs: Venite edite panes meos, & bibite vinū quod miscui vobis. Vmbilicus ergo iste tornatus omni decore virtutum non deficit mixto. Venter quoque eius non solum iustitiæ velut frumentario cibo replebatur, sed etiam gratiæ suauitate quæ florebat lilium. Ceruix quoque eius candida & pura, iugo Christi sponte subiecta, cogitationes rationabiles, fidei odor, circuncisionis attentio, ornatus capitis glorioſus, quod non regalia diademata, sed domini sanguinis insignia coronarent. Merito tanquam rex peccati victor & cœlesti corona redimitus ascendit. Cuius animæ D
dicit deus verbum. Quàm pulchra & suauis facta est charitas in deliciis tuis? Pulchra, per virtutis decoram: suauis, per gratiam. Procera sicut palma, quæ vincentis est præmium. Tuæ ascendēti animæ Gratianus frater occurrit, & cōplexus eam, dicit: Ego fratri meo, & super me conuersio eius: vel quod sibi eam cupiat inhærere, vel quod pietate fraterna quasi aduocatus assistat, dicens conuersionem eius etiam suæ gratiæ præferēdam. Veni, inquit, frater meus, exeamus in agrum, requiescamus in castellis, diluculo surgamus in vineas. Hoc est, veniſti eò, vbi diuersarū virtutū fructus pro singulorū meritis deferuntur, vbi abundant meritorū prēmia. Exeamus ergo in agrum in quo non vacuus labor, sed fœcundus prouentus est gratiarū, quod in terris seminasti, hic metē, quod ibi sparsisti, hic collige. Aut certe veni in illum agrū qui est odor Iacob, hoc est veni in gremiū Iacob, vt sicut Lazarus pauper in Abrahæ sinu, ita etiam tu in Iacob patriarchæ tranquillitate requiescas. Sinus enim patriarcharum recessus quidam est quietis æternæ. Merito ergo

Gene.5. 4.Reg.22. 2.Esdræ.1.
Cantic.5.
Psalm.104. Matth.5. Gene.49. Ibidem.
Cantic.5.
Hierem.4. Cantic.5.
Cantic.6.
Roma.13.
Cantic.7.
Ibidem.
Ibidem.
Exod.3.
Psalm.44. Cantic.7.
Prouer.9.
Cantic.7.
Lucæ.16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iacob eſt fructuoſus, ſicut Iſaac patriarcha teſtatus eſt di- A
Gene.27. cens: Ecce odor filij mei tanquam odor agri pleni quẽ benedixit dominus. Requieſcamus, inquit, in caſtellis: oſtẽdẽs illic eſſe requiem tutiorem, quæ ſepto cœleſtis refugij munita atque vallata nõ exagitetur ſecularium incurſibus beſtiarum. In foribus, inquit, noſtris omnes fœtus arborũ, nouaCantic.7. & vetera frater meus ſeruaui tibi. Quis dabit te fratrIbidem. fratrem mihi lactentẽ. Vbera matris meæ? Inueniẽs te foris, oſculabor te, aſſumam te & inducam te in domum matris meæ, & in ſecretum eius quæ concepit me. Potum dabo tibi à vino operoſi vnguenti, à fluxu malorum granatorũ meorum. Læua eius ſub caput meum, & dextera eius cõplectetur me. Promittit fratri auguſtæ memoriæ Gratianus præſto ſibi fructus diuerſarum eſſe virtutum. Fuit enim & ipſe fidelis in domino, pius atq; manſuetus puro corde. Fuit etiã caſtus corpore, qui præter coniugiũ neſcierit fœminæ alterius conſuetudinẽ. Ideo in foribus ſedis ſuæ habet fructus paratos, nec longe petẽdos offert, qui ſeruauerit fratri noua B
& vetera, hoc eſt, & teſtamenti veteris & euãgelij ſacramẽta, & dicit: Quis dabit te frater fratrem mihi lactentẽ vbera matris meæ? hoc eſt, non quicũq; te, ſed Chriſtus illuminabit gratia ſpirituali. Ille te baptizauit, quia humana tibi officia defuerunt. Plus adeptus es qui minora te amiſiſſe credebas. Quæ ſunt vbera eccleſiæ, niſi ſacramenta baptiſmatis? Et bene ait lactentẽ, quaſi qui baptizatus lactis niuei ſuccũ requirat. Inueniens, inquit, te foris, oſculabor te. hoc eſt extra corpus te reperiẽs, oſculo myſticę pacis amplectar. Nemo te ſpernet, nullus excludet, in penetralia te arcana eccleſiæ matris inducã, & in omnia ſecreta myſterij, vt bibas poculum gratiæ ſpiritualis. Amplexatus igitur fratrem ducere cœpit ad propriam manſionem: & quia pio officio ad vlteriora proceſſerat, cũ fratre cœpit aſcendere, petens vt ſibi & fratri maior illic charitas augeatur, eo quod vitia humana deſecerant, inuidia atq; iactantia, quæ in pleriſque ſolent fraternæ pietatis iura vacuare. Videntes eos vel angeli vel C
aliæ animæ quærunt ab iis, quæ veluti comitatu ſuo fratres hos & officio deducebant: dicentes: Quæ eſt hæc quæ aſcẽdit candida innitens ſuper fratrem ſuum? Nec nos quidemCantic.8. dubitabamus de meritis Valẽtiniani, ſed iam credamus vel teſtimoniis angelorũ quod deterſa labe peccati ablutus aſcendit, quem ſua fides lauit, & petitio cõſecrauit: credam' quia aſcẽdit à deſerto, hoc eſt ex hoc arido & inculto loco ad illas florulentas delectationes, vbi cum fratre cõiunctus æternæ vitæ fruitur voluptate. Beati ambo, ſi quid meæ orationes valebunt. Nulla dies vos ſilẽtio prẽteribit. Nulla inhonoratos vos mea tranſibit oratio. Nulla nox nõ donatos aliqua precum mearum contextione tranſcurret. Omnibus vos oblationibus frequentabo. Quis prohibebit innoxios nominare? Quis vetabit cõmendationis proſecutionem cõplecti? Si oblitus fuero te ſancta Hieruſalem, hoc eſt, ſancta
Pſal.136. anima, pia & pacifica germanitas, obliuiſcatur me dextera mea, adhæreat lingua mea faucibus meis, ſi non meminero tui, ſi non meminero Hieruſalem in principio meæ lætitiæ. Ipſe me citius quàm vos obliuiſcar. Et ſi vnquã ſermo tacebit, loquetur affectus. Et ſi vox deficiet, non deficiet gratia, quæ meis eſt inſixa præcordiis. Quomodo ceciderunt potentes? Quodo vterque ſuper illa Babylonis ceciderunt flumina? Quomodo rapidiora vtriuſq; vitę fuere curricula, quàm ipſius Rhodani ſunt fluenta? O mihi Gratiane & Valentiniane ſpecioſi & chariſſimi, quàm anguſto vitam fine clauſiſtis, quàm proxima vobis mortis fuere cõfinia, quàm ſepulchra vicina. Gratiane inquàm & Valẽtiniane in veſtris nominibus adhærere iuuat atque delectari, in veſtri cõmemoratione requieſcere. Omnibus Gratiane & Valẽtiniane ſpecioſi & chariſſimi, inſeparabiles in vita, & in morte non eſtis ſeparati. Non vos diſcreuit tumulus, quos non diſcernebat affectus. Nõ cauſſa mortis ſeparauit, quos pietas vna iungebat. Non virtutum diſtantia diſpares fecit, ſuper columbas ſimpliciores, ſuper aquilas leuiores, ſuper agnos clementiores, ſuper vitulos innocentiores. Gratiani ſagitta nõ eſt reuerſa retro, & Valentiniani iuſtitia non fuit vacua, nec inanis authoritas. Quomodo ſine pugna ceciderunt potentes? Doleo in te fili Gratiane, ſuauis mihi valde. Plurima dediſti tuæ pietatis inſignia. Tu me inter tua pericula requirebas, tu in tuis extremis me appellabas, meũ de te plus dolebas dolorem. Doleo etiam in te fili Valentiniane, ſpecioſus mihi valde. Ceciderat amor tuus in me, ſicut amor pignoris. Tu per me putabas eripi te periculis, tu me non ſolum vt parentem diligebas, ſed vt redemptorem tui & liberatorem ſperabas. Tu dicebas, putas ne videbo patrem meum? Specioſa de me volũtas tua, ſed nõ efficax præſumptio. Hei mihi vanę ſpes in homine, ſed tu in ſacerdote. Hei mihi quod voluntatem tuam non ante cognoui. Hei mihi quod non clanculo ante miſiſti. Hei mihi qualia amiſi pignora. Quomodo ceciderunt potentes, & perierunt arma concupiſcentia deum? Et quia nemo habet quod alij plus deferat, quàm quod ſibi optat: non me ab illis poſt mortem ſepares, quos in hac vita chariſſimos ſenſi domine. Peto, vt vbi ego fuero, ſint & illi mecũ: vt illic eorũ perpetua copula fruar, quia hic vti eorum diuturniore coniunctione nõ potui. Te quæſo ſumme deus, vt chariſſimos iuuenes matura reſurrectione ſuſcites & reſuſcites, vt immaturum hunc vitę iſtius curſum matura reſurrectione compenſes.

FINIS.

Diui Ambroſij

MEDIOLANEN. EPISCOPI

oratio funebris de exceſſu fratris ſui Satyri.

DEduximus fratres dilectiſſimi hoſtiam meam, hoſtiam incontaminatam, hoſtiam deo placentẽ, dominum & fratrem meum Satyrũ. Memineram quippe eũ eſſe mortalem, nec feſellit opinio, ſed ſuperabũdauit gratia. Itaq; nihil habeo quod querar, ſed habeo in quo deo gratias agã, quia ſemper optaui, vt ſi quæ perturbationes vel eccleſiã vel me manerent, in me potius ac meam recíderent domum. Deo igitur gratias, quia in hoc omnium metu, cum omnia motibus ſint ſuſpecta barbaricis, communem mœrorem priuato dolore tranſegi, & in me conuerſum eſt quicquid timebamus omnes: atq; vtinã hic conſummatum ſit, vt dolor meus publici doloris redẽptio ſit. Nihil quidẽ habui fratres chariſſimi in rebus humanis tanto fratre precioſius, nihil amabilius, nihil charius. Sed præſtant priuatis publica. Ipſius quoq; ſi quis ſentẽtiã ſciſcitaretẽ, mallet occidi ꝓ aliis, q̃ ſibi viuere. Propterea enim pro omnibus ſecundũ carnẽ Chriſtus eſt mortuus, vt non nobis ſolis viuere diſceremus. Accedit illud, quod ingratus diuinitati eſſe nõ poſſum. Lætandũ eſt enim magis quod talẽ fratrẽ habuerim, q̃ dolendũ quod fratrẽ amiſerim. Illud enim munus, hoc debitũ eſt. itaq; perfunctus
D ſum quãdiu licuit cõmiſſo mihi fœnore, qui depoſuit pign' recepit. Nihil intereſt vtrũ abiures depoſitũ, an doleas reſtitutũ. In vtroq; enim fidei ambiguũ, vitæ periculũ eſt. An ſi pecuniã neges, culpa eſt: ſi hoſtiã neges, impietas non eſt: cũ pecuniæ fœnerator illudi poſſit, naturę author, & neceſſitudinis creditor fraudari nõ queat? Itaq; quãto vberior fœnoris ſumma, tanto gratior vſura ſortis. Vnde ingrati de fratris morte eſſe non poſſumus, quia quod naturæ communis fuit reddidit, quod gratiæ ſingularis eſt meruit. Quis enim communẽ conditionem recuſet? Quis doleat ſibi proprium pignus ereptum, cum ad ſolatiũ noſtri filium ſuũ vnicũ pro nobis pater tradiderit ad mortẽ? Quis exceptum ſe putet eſſe debere à conditione moriendi, qui non ſit exceptus à conditione naſcendi? Magnum pietatis myſterium, vt mors corporis nec in Chriſto eſſet excepta: ac licet naturæ dominus, carnis tamen quam ſuſceperat legem non recuſaret. Et mihi neceſſe eſt mori, illi neceſſe non fuit. An qui de
Ioan.11. ſeruo dicit: Si eum volo ſic manere donec venio, quid ad te? nõ potuit ipſe ſic manere ſi vellet? Sed ꝓpetuitate vitæ huius ſibi precium, mihi ſacrificium perdidiſſet. Quod igitur ma-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur maius est solatium nostri, quàm quod secundum carnem & Christus est mortuus? Aut cur ego vehementius fleam fratrem, cùm sciam illam mori nõ potuisse pietatem? Cur solus præ cæteris fleam, quem fletis omnes? Priuatum dolorem communi dolore digessi, præsertim cùm meæ lachrymæ nihil prosint, vestræ autem lachrymę fidem astruant, consolationem afferant. Fletis diuites, & flendo probatis nihil opitulari repositas diuitias ad salutem, cùm pecuniæ precio mors differri non queat, & pari vsu diuitem inopémque dies supremus eripiat. Fletis senes, quod in hoc liberorum sortem pauetis: & ideo quia vitam corporis producere non potestis, instituire liberos non ad vsum corporis, sed ad virtutis officium. Fletis & iuuenes, ꝙ naturę finis nõ sit maturitas senectutis. Fleuerũt & pauperes, & ꝙ multo est preciosius, multóq; vberius, lachrymis suis eius delicta lauerũt. Illæ sunt lachrymę redẽptrices, illi gemitus qui dolorem mortis abscondunt. Ille dolor qui perpetuæ vbertate lætitiæ veteris sensum doloris obducat. Itaque licet priuatum funus, tamẽ fletus est publicus, & ideo non potest fletus esse diuturnus, qui vniuersorum est affectibus consecratus. Nã quid te mi frater amantissime fleam, qui mihi sic ereptus es, vt esses somnium? Non enim perdidi vsum tui, sed commutaui, ante corpore inseparabilis, nunc indiuiduus assectu. Manes enim mecum, ac semper manebis. Et quidem cùm viueres nobiscum, nunquam te patria eripuit mihi, nec ipse mihi vnquam patriam prætulisti, & nunc alteram præstitisti. Cœpi enim hic iam non esse, peregrinus vbi melior mei portio est. Nunquam enim totus in me fui, sed in altero nostri pars maior amborum: vterque autẽ eramus in Christo, in quo & summa vniuersitatis, & portio singulorũ est. Hic mihi tumulus genitali solo gratior, in quo non naturæ, sed gratiæ meę fructus est. In isto corpore enim quod nunc exanimatũ iacet, præstantior vitæ meæ functio, quia in hoc quoque quod gero corpore, vberior tui portio. Atque vtinam vt memoræ, vt gratiæ, ita etiã vitæ tuæ hoc quicquid est quod spiram⁹, spirare possemus, dimidiúmque meorum decideret temporum, quod ad tuorum proficeret vsum. Par enim erat vt quib⁹ indiuisum semper fuit patrimonium facultatum, non esset vitę diuisum tempus: vel certè qui indistincta semper habuimus viuendi consortia, non haberemus distincta moriendi. Nunc verò frater, quò progrediar, quóve conuertar? Bos bouem requirit, séque non totum putat, & frequenti mugitu pium testatur affectum, si forte defecerit cum quo ducere collo aratra consueuit: ego te frater non requiram? Aut possum vnquam obliuisci tui, cum quo vitæ hui⁹ semper aratra sustinui? Labore enim inferior fui, sed amore cõiunctior: nõ tam mea virtute habilis, quàm tua patientia tolerabilis: qui pio semper solicitus affectu latus meum tuo latere sępiebas, charitate vt frater, cura vt pater, solicitudine vt senior, reuerentia vt iunior. Ita in vnius necessitudinis gradu cõplurium mihi necessitudinum officia impendebas, vt in te non vnum, sed plures amissos requiram, in quo vno ignorata adulatio, est expressa pietas. Neque enim habebas quod simulatione adderes, qui totum pietate comprehenderas, vt nec incrementa reciperes, nec vicẽ expectares. Sed quo immemor officij, memor gratiæ, immodico dolore progredior? Reuocat Apostolus, & tanquam frænos mœroris inducit dicens, sicut nuper audistis:
1.Thes.4. Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, vt non tristes sitis, sicut & cæteri qui spem non habent. Date veniã fratres charissimi. Neq; enim oẽs possumus dicere: Imitatores
1.Corint.4. mei estote, sicut & ego Christi: sed ad imitandum si authorem quæritis, habetis quem possitis imitari. Non omnes ad docẽdum idonei, vtinam omnes ad discendum habiles. Non grauem lachrymis contraximus culpam. Non omnis infelicitatis aut infirmitatis est fletus. Alius est naturæ dolor, alia est tristitia diffidentiæ, & plurimum refert desiderare quod habueris, & lugere quod amiseris. Non solus dolor lachrymas habet, habet & lætitia lachrymas suas. Et pietas fletum excitat, & oratio stratum rigat, & precatio iuxta propheticum dictum lectulum lauat. Fecerũt & fletum magnum sui, cùm patriarchę sepelirentur. Lachrymę ergo pietatis indices, non illices sunt doloris. Lachrymatus sum ergo fateor etiã ego, sed lachrymat⁹ est & domin⁹. Ille alienũ, ego fratrẽ. Ille in vno lachrymatus est oẽs, ego in omnib⁹ lachrymabor te frater. Ille nostro non suo lachrymatus est affectu. Neque enim diuinitas lachrymas habet, sed lachrymatus eo quo crucifixus est, quo mortuus, quo sepultus est. Lachrymatus est eo de quo hodie nobis insinuauit Propheta, dicens: Mater Sion dicet homo, & homo factus est in ea, & Psal.86.
ipse fundauit eam altissimus. Eo lachrymatus est quo matrem Siõ dixit, genitus in Iudæa, susceptus ex virgine. Matrem autẽ secundum diuinitatem habere non potuit, qui author est matris. Ille factus est nõ diuina generatione, sed humana, quia homo fact⁹ est, deus nat⁹ est: sicut & alibi habes: Esaiæ.9.
Puer natus est nobis, filius datus est nobis. In puero enim nomen ætatis, in filio plenitudo diuinitatis est: factus ex matre, natus ex patre, idem tamen & natus & datus, non diuersum, sed vnum putes. Vnus enim dei filius, & nat⁹ ex patre, & ortus ex virgine distanti ordine, sed in vnum cõcurrente nomine, sicut & præsens lectio docet, quia & homo fa- Psal.86.
ctus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus, homo vtique corpore, altissimus potestate. Et si deus & homo diuersitate nat⁹ræ, idem tamen nõ alter in vtroque. Aliud ergo speciale naturæ suæ, aliud commune nobiscum, sed in vtroque vnus, & in vtroque perfectus. Non igitur mirandũ est quia & dominum eum, & Christum fecit deus. Fecit ergo Iesum eum vtiq; qui ex corpore nomen accepit, fecit eum de quo etiam Patriarcha scribit Dauid, quia mater Sion dicet ho- Ibidem.
mo, & homo factus est in ea. Quasi homo ergo factus dissimilis, vtique non diuinitate, sed corpore: nec discretus à patre, sed exceptus in munere: manens in cõfortio potestatis, segregatus in mysterio passionis. Plura loci huius tractatus expoſcit, quibus possimus ostendere authoritatem patris, proprietatem filij, trinitatis totius vnitatem: sed consolandi hodie non tractandi partes recepi: quamquam abducere à mœrore animum intentione tractandi, consolationis vsus sit. Sed temperãdus mihi mœror, quàm alienandus affectus est, vt mulceantur magis desideria quàm sopiantur. Non liber enim abire à fratre lõgius & occupatione subduci, cùm velut comitandi eius gratia hic sermo susceptus sit, vt diutius sensu prosequar proficiscentem, & quem oculis teneo, mente complectar. In illo enim totam oculorum aciem figere libet, cum illo totis animorum officiis immorari, illum toto blanditiarum ambire obsequio, dum stupet animus. Nec amissum credo, quem adhuc cerno præsentẽ: nec mortuum puto, cuius adhuc officia non requiro, quibus ego vitæ meæ vsum & spirandi omne munus addixeram. Quid enim referam tantæ gratiæ, tanto labori? Ego te frater hæredem feceram, tu me hæredem reliquisti. Ego te superstitem optabam, tu me superstitem dimisisti. Ego pro muneribus tuis vt compensarẽ beneficia, vota referebam, nunc & vota perdidi, sed tamen tua beneficia non amisi. Quid agam mei successor hæredis? Quid agam meæ vitæ superstes? Quid agam exors huius quod cupio luminis? Quas grates, quæ munera referam tibi? Nihil à me præter lachrymas habes. Aut fortasse securus meriti tui, quas solas superstites habeo lachrymas, nõ requires. Nam etiam cùm adhuc viueres, flere prohibebas, mœrorémq; magis nostrum ꝙ tuã mortem tibi esse testabaris dolori. Prohibent vlterius prodire lachrymæ, fletúsque reuocant. Prohibet etiam tui gratia, ne dum nostra deflem⁹, de tuis meritis desperare videamur. Aut certe vt nobis etiam mœroris istius minuas acerbitatem, non habeo quod timeam qui timebam tibi, non habeo quod mihi iam mũdus eripiat. Et si sancta superst soror Marcelliana, integritate venerabilis, æqualis moribus, non impar officiis: tibi tamen ambo plus timebamus, in te vitæ huius iucunditatem repositam putabamus. Propter te viuere delectabat, propter te non pigebat mori. Te enim ambo superstitẽ precabamur, tibi nos superuiuere non iuuabat. Quando non cohorruit animus cùm metus huiusmodi titillaret? Quomodo consternata mens erat ægritudinis tuæ nuncio? Væ miserę opinioni, putabamus redditũ, quem videmus dilatum. Tuis enim votis apud sanctum martyrem Laurentium impetratum esse nunc cognoscimus commeatum, atque vtinam non solum commeatum, sed etiam prolixũ vitæ tem-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tæ tempus rogasses. Potuisti annos plurimos impetrare viuendi, qui potuisti commeatum impetrare veniẽdi. Et quidem tibi omnipotẽs æternæ deus gratias ago, quod vel hæc nobis suprema solatia non negasti, quod amantissimi fratris ex Siculis Africanisve regionibus exoptatum nobis reditũ cõtulisti. Ita enim maturè postquam venit ereptus est, quasi propter hoc solũ videretur esse dilatus, vt ad fratres rediret. Habeo plane pignus meum quod nulla mihi peregrinatio iam possit auellere. Habeo quas complectar reliquias. Habeo tumulum quem corpore tegam. Habeo sepulchrũ super quod iaceam, & commẽdabiliorem deo futurum esse me credam, quod supra sancti corporis ossa requiescã. Vtinam sic potuissem aduersus mortem quoque tuam meum corpus obiicere. Si gladiis petitus esses, me pro te potius suffigendum dedissem. Si exeuntem potuissem reuocare animam, meam potius obtulissem. Nihil mihi profuit vltimos hausisse anhelitus, nihil flatus meos inspirasse moriẽti. Putabam enim quod aut tuam mortem ipse susciperem, aut meam vitam in te ipse transfunderem. O infelicia illa, sed tamen dulcia suprema oscula pignora. O amplexus miseri, inter quos exanimum corpus obriguit, halitus supremus euanuit. Stringebam quidẽ brachia, sed iam perdiderã quem tenebam, & extremum spiritum ore relegebam, vt consortium mortis haurirem. Sed nescio quomodo vitalis ille mihi halitus factus est, & maiorem gratiam in ipsa morte redolebat. Atque vtinam si tuam nequiui meo spiritu vitam producere, vel vltimi anhelitus tui vigor trãsfundi potuisset in meam mentem, & illam tui animi puritatem atque innocentiam noster spirasset affectus. Hanc mihi hæreditatem frater charissime reliquisses, quæ non lachrymabili dolore percuteret aspectum, sed memorabili gratia commendaret hæredem. Quid igitur nunc agam, cum omnes vitæ istius suauitates, cuncta solatia, cuncta denique ornamenta amiserim? Tu enim mihi vnus eras domi solatio, foris decori, tu inquã in consiliis arbiter, curę particeps, deprecator solicitudinis, depulsor mœroris: tu meorum assertor actuũ, cogitationúmque defensor: tu postremo vnus in quo domestica solicitudo resideret, publica cura requiesceret. Testor sanctam animam tuam, me in publicis ecclesię id sæpe veritum esse, ne displicerem tibi. Denique vbi redisti, obiurgasti moram. ita domi forísque eruditor quidam & arbiter sacerdotis, vt domestica cogitare non sineres, publica curare censeres. Vt vereor, ne videar arroganter dicere. Hęc enim laudis tuę portio est, quia sine offensione vlla & gubernasti fratris domum, & commendasti sacerdotium. Sẽtio equidem quod repetendis officiis tuis, recensendísque virtutibus afficiatur animus, sed tamẽ in ipsa mei affectione requiesco, atque hæ mihi recordationes etsi doloré renouãt, tamen voluptatem afferunt. An ego possum aut non cogitare de te, aut vnquam sine lachrymis cogitare? Et potero vnquam aut tanti non meminisse fratris, aut sine lachrymabili quadam meminisse gratia? Quid enim mihi vnquam iucundum quod non esset ex te profectum? Quid inquam mihi sine te, aut tibi vnquam sine me voluptati fuit? Quis non vsus nobis, & prope visus ipse somnúsque communis? Quæ discreta vnquam voluntas, quod nõ commune vestigium? fere vt cum gradum tollerem, vel tu meum, vel ego tuum corpus videremur attollere. Quod si quãdo sine altero prodeundum fuit, intectum latus putares, affectum vultũ cerneres, mœstum animum iudicares, non assueta gratia, nõ vigor solitus prænitebat, suspecta omnibus solitudo metum alicuius ægritudinis afferebat. Ita nouum videbatur omnibus nos diuidi. Ego certe fraternæ absentiæ impatiens, vel non immemor, quasi præsentẽ reflexa sæpius ceruice quærebam, & coram alloqui atque aspicere videbar mihi. Sed tanquam suspensum collo iugum, vbi speratis excideram, trahere me putabam, difficilis progredi, verecũdus videri, & redire deproperans, quod sine te procedere non liberet. At vero vbi ambobus prodeundum fuit, non plura in itinere vestigia q̃ verba, nec incessus quàm sermo crebrior, nec ambulandi cura, sed colloquendi gratia. Vterque enim nostrum ex alterius ore pendebat, non intento aspectu legere iter, sed mutuo solicitos excipere sermones, haurire oculorum gratiam, spirare fraternę imaginis voluptatẽ. Quas virtutes tuas tacitus mecum ipse mirabar, quàm plaudebam mihi quod tali me dominus fratre donauerat, tam pudico, tam efficaci, tam innocẽti, tam simplici, vt cum tuam innocentiam cogitarem, efficaciam desperarem: cum efficaciam cernerem, innocentiam non putarem: sed vtrũq; mira quadam virtute iungebas. Denique ea quæ ambo nequiueram' cõcludere, solus implesti. Plaudebãt sibi, vt audio, Prosper quod sacerdotij mei occasione redditurum se quæ abstulerat non putabat, sed vehementiorem tuam vnius efficaciam expertus est quàm duorum. Itaque soluit omnia, nec moderationi ingratus tuæ, nec illudens pudori, sed & modestiæ gratus, nec insolẽs efficaciæ. Sed cui frater illa quæsisti? Nos enim idem volebamus laborum tuorum esse præmiũ, quod documentum erat. Peregisti omnia, & vbi perfunctus omnibus reuertisti, tu solus nobis qui omnibus es præferẽdus eriperis, quasi ideo mortem distuleris, vt cõsummares pietatis officium, palmam efficaciæ reportares. Quàm nec ipsi nos frater charissime seculi hui' delectabãt honores, quod nos à nobis inuicem diuidebãt, quos ideo adepti sumus, nõ quia fuit eorum expetenda perceptio, sed ne vilis dissimulatio videretur. Aut fortasse ideo fũt tributi, vt quia immaturo tui obitu nostræ futurus erat voluptatis occasus, sine nobis iam viuere disceremus. Equidem præsagæ mentis agnosco formidinem, dum repeto sæpe quæ scripserim. Reuocabam te frater, ne ipse Africam peteres, ac potius aliquẽ destinares, timebam te committere viæ. Sed & peregrinationẽ explicuisti, & rem ordinasti, & veteri & sentinoso, vt audio, nauigio iterum te fluctibus credidisti. Nanque dum celeritatem aucuparis, cautelã prætermisisti, auidus nostræ gratiæ, dissimulans periculi tui. O fallax lætitia, ô incerta humanarum rerum curricula. Ex Africa redditum, ex mari restitutum, ex naufragio seruatum putabamus iam nobis non posse eripi, sed grauiora naufragia in terris positi sustinemus. Nam quem non potuerunt naufragia ad mortẽ deducere strenuis natatibus euitata, eius mors cœpit nobis esse naufragio. Quid enim supereſt suauitatis, quibus tã prædulce decus, tam charum in his mundi tenebris lumen extinctum est, in quo non nostræ solum familię, sed totius patriæ decus occidit? Habeo sane vobis fratres dilectissimi, plebs sancta, maximam gratiam, quod non alium dolorem meum quàm vestrum putatis, quod vobis accidisse hãc nostri creditis solitudinem, quod fletum totius ciuitatis, ætatũ omnium, ordinum omnium, vota noua quadam pietate desertis. Non enim misericordiæ priuatæ dolor, sed quoddam publicæ officium & munus est gratiæ. Aut si qua vos mei tangit misericordia quod talem fratrẽ amiserim, habeo fructum vberem, habeo vestri pignus affectus. Mallem fratrẽ viuere, sed tamen publicum officium in secundis rebus iucundius est, in aduersis gratius. Neque vero mihi mediocre meritum tanti videtur officij. Neque enim ociose vel in actibus Apostolorum Thabitam mortuam flẽtes viduæ de- Acto.9.
scribuntur, vel in Euangelio mota lachrymis viduæ prose- Luce.7.
quẽs turba funus adolescẽtis inducitur, cui resurrectio debebatur: illã tamen Thabitam viduæ, hũc tota ciuitas fleuit. Non ergo dubium est vestris lachrymis Apostolorum patrocinium comparari, non inquàm dubium est Christum misericordia motũ cũ vos flentes videret. Etsi nunc nõ tetigit loculum, suscepit tamen commẽdatum spiritum. Et si non appellauit corporis voce defunctum, diuinæ tamen potestatis authoritate à cruciatibus mortis, & nequitiæ spiritalis incursionibus eius animam liberauit. Et si non resedit in loculo qui erat mortuus, tamen requieuit in Christo. Et si non locutus est nobis, tamen ea quę supra nos sunt cernit, & quæ potiora sunt nobis iam se videre lætatur. Per ea enim quæ in Euangelio legimus, quæ futura sint intelligimus, & præsentium species futurorum est. Non opus fuit ei resurrectio temporalis, cui æterna debetur. Quid enim in hanc miseram & ærumnosam recideret labem, atque in hãc flebilem vitam rediret, quem raptum magis esse ex tam imminentibus malis, vrgentibúsque periculis gaudere debemus? Nam si pacato seculo bellísq; ceſſantib' raptũ Enoch Gene.5.
nemo defleuit, sed magis Propheta laudauit, sicut de illo scriptura

Universidad de Deusto
Biblioteca

scriptura dixit: Raptus est ne malitia mutaret cor eius: quã- A
Sapien 4. to magis nunc iure dicendum est, cum ad seculi lubricũ vi-
tæ accedat ambiguum: Raptus est, ne manus incideret Bar-
barorum. Raptus est ne totius orbis excidia, mundi finẽ,
propinquorum funera, ciuiũ mortes, ne postremo sanctarũ
virginum atque viduarum, quod omni morte acerbius est,
euersionem videret. Ego enim te frater tum vitæ tuę flo-
re, tum mortis commoditate beatum arbitror. Non enim
nobis ereptus es, sed periculis: non vitã amisisti, sed ingruẽ-
tium acerbitatum formidine caruisti. Nam qua eras sanctæ
mentis misericordia in tuos, si nũc vrgeri Italiam tam pro-
pinquo hoste cognosceres, quantũ ingemisceres, quàm do-
leres in Alpium vallo summam nostræ salutis consistere,
lignorũmque concẽdibus construi murum pudoris: qua af-
flictione mœreres in tanto teneri discrimine tuos ab hoste
impuro atq; crudeli, qui nec pudicitiæ parceret nec saluti?
Quo nam inquam hæc modo ferres, quæ nos perpeti, & for
tasse (quod grauius est) spectare cogemur, rapi virgines, & B
auulsos à complexu parentum paruos liberos supra tela ia-
ctari, inceftari sacrata deo corpora, & senilem viduæ matu-
rioris vterum in vsus desuetos onerum redire non pigno-
rum? Quo nam inquam modo ista tolerares qui etiam vlti-
mo spiritu, tui iam fortassis oblitus, & adhuc nostri non im-
memor, de cauenda incursione Barbarorum nos sæpius ad-
monebas, commemorans non frustra te dixisse fugiendum,
fortasse ideo quod nos destitui tua morte cernebas: quod
nõ infirmitate animi, sed pietate faciebas, & si infirmus pro
nobis, tamen firmus tibi. Qui cum à viro nobili reuocareris
Symmacho tuo parẽte, quod ardere bello Italia diceretur,
quod in periculũ tẽderes, quod in hostem incurreres, respõ
disti hanc ipsam tibi caussam esse veniẽdi ne nostro deesses
periculo, vt consortem te fraterni discriminis exhiberes.
Felix igitur tam opportuno obitu, quia non es in hunc ser-
uatus doloré. certe felicior quàm sancta soror, quæ tuo so-
latio destituta, de suo pudore solicita, duobus nuper beata
germanis, nunc ex duobus fratribus ærumnosa, neque al- C
terum sequi potest, neque alterum derelinquere, cui tumu-
lus hospitium tuus, & corporis tui sepulchrum est domus,
atque vtinam vel hoc tutum diuersorium, cibus in fletibus,
potus in lachrymis. Cibum etenim dedisti nobis panem la-
chrymarum & potum dedisti nobis in lachrymis in mensu-
ram, aut fortasse vltra mensuram. Nam quid de me loquor,
cui ne mori licet, neque sororem relinquam, neque viuere
libet, ne à te reuellar? Quid enim mihi sine te potest esse iu-
cundũ, in quo omnis semper fuit nostra iucũditas? Aut quid
diutius in hac vita degere iuuat, atque in terris morari, in
quibus tam diu iucunde viximus quamdiu simul viximus?
Et si esset quod hic delectare nos posset, sine te delectare
non posset. Et si quando voluissemus impense vitam pro-
ducere, iam tamen sine te esse nollemus. Nec intolerabilia.
Quid enim tolerabile sine te tanto vitæ comite, tãto labo-
rum meorum officiorúmq; consorte? Cuius ego casum, quo
esset tolerabilior, nec præmeditari potui: ita pauebat anim⁹
de illo tale aliquid cogitare, non quo conditionem ignora-
rem, sed quidam votorum vsus sensum communis fragili-
tatis obduxerat, vt de illo nisi secunda omnia cogitare ne- D
scirem. Denique proxime cum graui quodam atq; vtinam
supremo vrgeret occasu, hoc solum dolebam quod nõ ipse
assideres lectulo, ac votiuum mihi cum sancta sorore parti-
tus officium, morientis oculos digitis tuis clauderes. Quid
optaueram? Quid rependo? Quæ vota deficiunt? Quę mini-
steria succedunt? Aliud præparabam, aliud exhibere com-
pellor, non iam ipse ministerium funeris, sed minister. O du
ra oculorum lumina, quæ potuistis fratrem videre morien-
tẽ. O immites & asperæ manus, quę clausistis oculos in qui-
bus plus videbam. O durior ceruix, quæ tam lugubre onus
cõsolabili licet obsequio gestare potuisti. Hæc tu frater mi
hi iustius exhiberes. Hęc ego à te expectabam, hæc ego of-
ficia desiderabam. Nũc vero ipse meæ vitæ superstes, quod
sine te solatium capiam, qui solus mœrẽtem solari solebas,
excitare lætitiam, mœstitiam propulsare? Qualem te nunc
ego frater aspicio, iam nulla mihi verba referentem, iã nul-
la offerentem oscula? quanquam ita mutuus semper vtrique
nostrum insederit amor, vt interiore potius foueretur af-
fectu, quàm forensi blanditia diuulgaretur. Neque enim a-
liorum quærebamus testimonium, qui tantam nostri gratiã
tenebamus. Ita virilis se vtrique nostrum germanitatis suc-
cus infuderat, vt non blanditiis probare amorem, sed con-
scientia teste pietatis interno amore contenti, succum blan
ditiarum non requirere videremur, quos & ipsa in amorem
mutuũ imago formaret. Nescio qua enĩ expressione mẽtis,
qua corporis similitudine alter in altero videbamur. Quis
te aspexit, qui non me visum putaret? Quotiens aliquos sa-
lutaui, qui quoniam te prius consalutauerant, se à me iam di
cerent salutatos? Quanti tibi dixerunt aliquid qui se mihi
dixisse memorarent? Quę mihi hinc gaudia, quanta frequẽ-
ter oborta lætitia, quod eos errare in nobis cernerẽ? Quàm
gratus error, quàm iucunda prolapsio, q̃ religiosa fallacia, q̃
suauis calumnia. Neque enim de tuis erat aliquid aut factis
aut sermonibus quod timerẽ, qui mihi tua lętabar adscribi.
Tamen si vehemẽtius contẽderẽt quod se mihi aliquid in- B
timasse memorarent, respondebam ridens & gaudẽs: Vide-
te ne fratri dixeritis. Nam cũ omnia nobis essent nostra cõ-
munia, indiuiduus spiritus, indiuiduus affectus, solum tamẽ
commune non erat secretum amicorum, non quo conferẽ-
di periculum vereremur, sed tenendi seruaremus fidẽ. Sane
si consilio pendenda res esset, erat semper commune consi-
lium, non semper commune secretũ. Nam & si amici ita al-
teri nostrum dicerent, vt dicta sua ad alterutrum peruenî-
rent, tamen scio plerũmque complacitum ita fidem secreti
esse seruatam, vt nec fratri committeretur. Erat enim fidele
indicium, & extraneo non esse proditum, quod non esset cũ
fratre collatũ. His igitur tantis ac talibus bonis in excessum
quendam fateor mentis elatus, superstitem me timere desi-
derarem, quod illum vita crederem digniorem, & ideo ex-
cepi plagam quam ferre non possum. Tolerabiliora enim
tanti doloris præmeditata quàm inexplorata vulnera. Quis
iam mœstum solabitur? Quis afflictum leuabit? Cum quo
participabo curas? Quis me ab istius mũdi vindicabit vsu? C
Tu enim author negociorum, censor seruulorum, arbiter
fratrum, non litis sed pietatis arbiter. Nam si quãdo aliquid
cum sancta sorore mihi conferendum fuit, vtra melior vi-
deretur sententia, te iudicem sumebamus, qui nullius læde-
res os, atque vtrique satisfacere gestiẽs & amandi affectum
tenebas, & censendi modum, vt & vtrumque gratum dimit
teres, & vtriusque tibi gratiã vindicares. Aut si ipse aliquid
disceptandum deferres, quàm grata contẽtio tua, quàm sine
felle ipsa indignatio, q̃ seruulis ipsis coercitio non amara,
cũ te fratribus magis deferre, quàm ex affectu diceres vin-
dicare. Nobis enim professio repressit studia coërcẽdi, imò
tu frater ab omni nos abducebas coërcitionis affectu, vindi
care pollicens, & lenire desiderans. Non mediocris igitur
prudentiæ testimonium, quę ita à sapientibus definitur, bo-
norum primum esse deum scire, & verum illud atque diui-
num pia mente venerari, illam amabilem & concupiscendã
æternæ pulchritudinem veritatis tota mentis charitate dili-
gere. Secundum autem, in proximos à diuino illo fonte at-
que cœlesti naturæ deriuare pietatẽ: quod etiam mundi sa-
piẽtes nostris hausere de legibus. Neque enim deriuare ista
in hominũ disciplinas, nisi de cœlesti illo diuinæ legis fonte
potuissent. Quid igitur obseruantiam eius erga dei cultum
prædicem? qui priusquam perfectioribus esset initiatus my
steriis, in naufragio constitutus, cum ea qua veheretur na-
uis scopulosõ illisa vado, & vrgentibus hinc atque inde flu
ctibus solueretur, non mortem metuẽs, sed ne vacuus my
sterij exiret è vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his di
uinum illud fidelium sacramentum poposcit, non vt curio-
sos oculos inferret arcanis, sed vt fidei suæ cõsequeretur
auxilium? Et enim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit
in collo, atque ita se deiecit in mare, non requirens de nauis
compage resolutam tabulã cui supernatãs iuuaretur, quo-
niã fidei solius arma quæsierat. Itaq; his se tectũ atq; muni-
tum satis credens, alia auxilia non desiderauit. Simul forti-
tudinem eius spectare licet, qui fatiscente remigio nõ quasi
naufragus tabulam sumpserit, sed quasi fortis ex seipso ad-
miniculum suæ virtutis assumpserit. Nec deseruit spes, nec

fefellit

Universidad de Deusto
Biblioteca

fefellit opinio. Denique primus ſeruatus ex vndis, & in portum terrenæ ſtationis euectus, præſulem ſuum cui ſe crediderat recognouit, ſtatímque vbi etiam cæteros ſeruulos ſuos vel ipſe liberauit, vel liberatos comperit, negligẽs facultatum, nec amiſſa deſiderans dei eccleſiam requiſiuit, vt ageret gratias liberatus, & myſteria æterna cognoſceret, pronuncians nullum referendæ gratiæ maius eſſe officium. Quod ſi homini non referre, ſimile homicidio iudicatũ eſt: quantum crimen eſt non referre deo? Eſt ergo prudentis agnoſcere ſeipſum, & quemadmodum à ſapientibus definitum eſt, ſecundum naturã viuere. Quid enim eſt tam ſecũdum naturam, quàm referre authori gratiam? Aſpice cœlũ
Pſalm.18. hoc, nonne authori refert gratiam cum videtur? Cœli enim enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Mare ipſum cum ſedatum atque tranquillũ eſt, diuinæ ſerenitatis teſtatur indicium: cũ mouetur, indignatio ſuperna terrori eſt. Nonne omnes dei gratiam iure miramur, cum aduertimus quod inſenſibilis natura quadã ſenſibili ratione ſuos fluctus coërceat, & fines ſuos vnda cognoſcat? Nam de terris quid loquar, quæ diuino obediẽtes præcepto, omnibus ſponte animantibus pabulum ſubminiſtrant, atque id quod acceperint agri, velut creſcentibus vſuris multiplicatũ cumulatúmque reſtituunt? Ergo ille qui natura duce diuini rationẽ operis igneo mentis vigore perceperat, ſciuit primo omnium ſeruatori ſuo gratiam eſſe referendã. Sed quia referre poterat, habere poterat. Eſt enim huiuſcemodi gratiæ vis, vt & cum refertur habeatur, & habendo referatur. Referebat igitur gratiam, deferebat fidẽ. Nam qui tantum myſterij cœleſtis inuoluti in orario præſidium ſuiſſet expertus, quãtum arbitrabatur ſi ore ſumeret, & toto pectoris hauriret arcano: quàm maius putabat fuſũ in viſcera, quod tantum ſibi tectum orario profuiſſet? Sed non ita auidus fuit, vt eſſet incautus. Scimus enim pleroſq; auiditate ſtudij prætermittere cautionem. Aduocauit ad ſe epiſcopum, nec vllam veram putauit niſi veræ fidei gratiã, percontatúſque ex eo eſt vtrum nam cum epiſcopis catholicis, hoc eſt cum Romana eccleſia cõueniret. & forte & ad id locorum in ſchiſmate regionis illius eccleſia erat. Lucifer enim ſe à noſtra tunc temporis communione diuiſerat, & quanquam prouide exulaſſet, & fidei ſuæ reliquiſſet hæredes, non putauit tamen fidem eſſe in ſchiſmate. Nam etſi fidem erga deum tenerent, tamen erga dei eccleſiam non tenerent, cuius patiebantur velut quoſdam artus diuidi, & mẽbra lacerari. Etenim cum propter eccleſiã Chriſtus paſſus ſit, & Chriſti corpus eccleſia ſit, non videtur ab his exhiberi Chriſto fides, à quibus euacuatur eius paſſio, corpúſque diſtrahitur. Itaque quamuis gratiæ fœnus teneret, & metueret tanti nominis debitor nauigare, tamẽ eò tranſire maluit, vbi tuto poſſet exoluere. Iudicabat enim diuinæ ſolutionẽ gratiæ in affectu ac fide eſſe, quam quidem ſtatim vbi primum copia liberior eccleſiæ fuit, implere non diſtulit. Dei gratiam & accepit deſideratam, & ſeruauit acceptam. Nihil igitur ea prudentia ſapientius, quæ diuina & humana ſecernit. Nam quid ſpectatam in ſtipẽdiis forenſibus eius facũdiã loquar, quæ incredibili admiratione in auditorio emicuit? Sed malo illa laudare, quæ perceptis myſteriis dei duxit humanis eſſe potiora. Fortitudinem quoque eius ſi quis plenius ſpectare volet, conſideret quotiens poſt naufragiũ inuicto quodam contẽptu vitæ huius maria tranſfretauerit, diffuſásque regiones obeundo peragrarit: poſtremo quòd hoc ipſo tempore periculum non refugerit, ſed ad periculũ venerit patiens iniuriæ, negligens frigoris, atque vtinam ſolicitus cautionis: ſed hoc ipſo beatus, quod dũ licuit vigore vti corporis, inoffenſo ad exequẽda quæ vellet functus iuuentutis officio, vitã vixit, debilitatem ignorauit. Qua vero proſecutione ſimplicitatem eius ediſſeram? Ea eſt enim quædam morum temperantia, mentiſque ſobrietas. Date quæſo veniam, & permittite dolori meo, vt de eo mihi paulo vberius liceat loqui, cum quo iam non conceditur colloqui. Certe & vobis proficit vt aduertatis non fragilitate quadam vos hoc officium, ſed iudicio detuliſſe, nec miſericordia mortis impulſos, ſed virtutum honorificentia prouocatos. Anima enim benedicta omnis ſimplex. Tantæ autem ſimplicitatis erat, vt conuerſus in puerum, ſimplicitatẽ illius ætatis innoxiæ, perfectæ virtutis effigie, & quodã innocentium morum ſpeculo reluceret. Intrauit igitur in regnum cœlorum, quoniã credidit dei verbo, quoniam ſicut puer artem repulit adulandi, iniuriæ dolorem clemẽter abſorbuit, quam clementius vindicauit, querelæ quàm dolo promptior, ſatisfactioni facilis, difficilis ambitioni, ſanctus pudori, vt frequenter in eo ſuperfluam magis verecundiam prædicares, quàm neceſſariam quæreres. Sed nunquam ſuperflua fundamenta virtutis. Pudor enim non reuocat, ſed commendat officium. Itaque velut quadam virginali verecundia ſuffuſus ora, cum vultu affectũ proderet, ſi forte aliquam ſubito veniens offendiſſet parentẽ, velut depreſſus & quaſi demerſus in terrã, licet in ipſo nequaquam diſſimilis cœtu virorum, ratus attollere os, eleuare oculos, referre ſermonem, quod pudico quodam mentis pudore faciebat, cum quo caſtimonia quoque corporis congruebat. Etenim intemerata ſacri baptiſmatis dona ſeruauit, mundo copore, purior corde, non minus adulterini ſermonis opprobrium quàm corporis perhorreſcens, non minorem ratus pudicitiæ reuerentiam deferendam integritate verborum, quàm corporis caſtitate. Denique in tantum caſtimoniam dilexit, vt nec vxorem expeteret, licet in eo non ſolũ caſtitatis appetentia fuerit, ſed etiam pietatis gratia. Miro autem modo & coniugium diſſimulabat, & iactantiam declinabat: tantáque erat diſſimulatio, vt nobis quoque vrgentibus differre magis conſortium quàm refugere videretur. Hoc vnũ itaque fuit, quod nec fratribus crederet, non aliqua cunctationis hæſitantia, ſed virtutis verecundia. Quis igitur non miretur virum inter fratres duos, alteram virginem, alterũ ſacerdotem, ætate medium, magnanimitate non imparem, ita inter duo maxima munera præſtitiſſe, vt alterius minoris caſtitatem, alterius ſanctitatem referret, non profeſſionis vinculo, ſed virtutis officio? Ergo ſi libido atque iracundia, reliquorum vitiorum educatrices ſunt, iure caſtitatem atque clementiam dixerim quaſdam virtutum parentes: quanquã pietas quoque vt omnium principatus bonorum, ita etiam ſeminarium virtutum eſt cæterarum. Nam de parſimonia quid loquar, & quadam habendi caſtitate? Is enim nõ quærit aliena qui ſua ſeruat, nec inflatur in modico qui contentus eſt propriõ. Nihil ergo aliud niſi proprium recuperare voluit, magis ne fraudaretur, q̃ vt ditaretur. Nã eos qui aliena quærũt, recte accipitres pecuniæ nominabat. Quod ſi 1.Timoſ.6.
radix malorum omniũ auaritia eſt, vtique vitia exuit qui pecuniam nõ requirit. Nõ vnquam accuratioribus epulis aut congeſtis ferculis delectatus eſt, niſi cum amicos ad epulas rogaret, quantum naturæ ſatis eſſet, non quantum voluptati ſupereſſet requirens. Et certe erat nõ pauper opibus, ſed
tamen pauper ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlo- Matth.5.
rum. De iſtius beatitudine nequaquam vtiq; dubitare debemus, qui neque vt opulens exultauit in diuitiis, neque vt pauper exiguum quod habuit iudicauit. Supereſt vt ad concluſionem cardinalium virtutum, etiam iuſtitiæ partes in eo debeamus aduertere. Nam etſi cognatæ ſint inter ſe cõcretæque virtutes, tamẽ ſingularum quædam forma expreſſior deſideratur, maximéque iuſtitiæ. Ea enim ſibi parcior foris tota eſt, & quicquid habet quadam inclementia ſui, dũ rapitur amore communi, tranſfundit in proximos. Sed huius multiplex ſpecies. Alia erga propinquos, alia erga vniuerſos, alia erga dei cultum vel adiumentum inopum. Itaque qualis in vniuerſos fuerit, prouincialiũ quibus præfuit, ſtudia docent, qui parentem magis fuiſſe proprium quàm iudicem loquebantur, gratum piæ neceſſitudinis arbitrũ conſtantem æqui iuris diſceptatorẽ. Inter fratres autem qualis fuerit, licet omne hominum genus beneuolẽtia complecteretur, indiuiſum patrimonium docet, nec diſtributa aut delibata, ſed reſeruata hæreditas. Etenim pietatẽ ſibi cauſſam eſſe negauit teſtandi. Nam hoc quoque vltimo ſermone ſignauit, cum quos dilexerat cõmendaret, ſibi nec vxoris arbitrium fuiſſe ducendæ, ne à fratribus diuelleretur: nec teſtamenti faciẽdi voluntatem, ne noſtrum in aliquo arbitriũ læderetur. Denique & oratus & obſecratus à nobis, nihil tamen condendum putauit, non oblitus pauperum, ſed tantũ

obſecrans

Universidad de Deusto
Biblioteca

obsecrans esse tribuendum, quantum nobis iustum videretur. Quo vno satis & diuini timoris expressit indicium, & humanæ edidit religionis exemplum. Nam quod pauperibus contulit, deo dedit: quoniam qui largitur pauperi, fœneratur deo: & postulando quod iustum est, non exiguum sed totum reliquit. Hæc enim est summa iustitiæ, vendere quæ habeas, & conferre pauperibus. Qui enim dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Ergo dispẽsatores nos non hæredes reliquit. Nam hæreditas successori quæritur, dispẽsatio pauperibus obligatur. Vnde non immerito quantus fuerit, hodie quoq; per vocẽ lectoris parvuli spiritussanctus expressit: Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vanum animã suam, nec fecit proximo suo dolum, hæc est generatio requirẽtium deum. Hic ergo & in montem domini ascẽdet, & in tabernaculo habitabit dei, quia ingressus sine macula operatus est iustitiam, locutus est veritatem, non decepit proximum, nec pecuniã fœneratus est suam, qui semper voluit recuperare hæreditariam. Agnosco oraculum. quod enim nulla ordinauit dispositio, spiritus reuelauit. Quid vero illud recẽseam, quod supra ipsam iustitiam pietate progressus, cum quædam incubatori communium fructuum mei contemplatione muneris putasset esse tribuenda, largitatis me iactabat authorẽ, portionis suę lucrum ad commune consortium conferebat? Hæc & alia quæ mihi tunc erant voluptati maximæ, nunc recordatione doloris exasperaui. Manent tamen, erũntque semper, nec tanquam vmbra præterierunt, neque virtutis gratia cum corpore occidit, nec idem naturæ meritorúmq; finis, licet ipsius naturæ vsus, non in æternum occidat, sed temporali quadã vacatione requiescat. Talibus igitur perfunctum virtutibus, ereptum periculis, desiderio magis q̃ amissione flebo. Suadet enim ipsa opportunitas mortis vt prosequendum magis gratia quàm dolendũ putemus. Scriptum est enim: in cõmuni dolore proprium vacare debere. Neque enim prophetico sermone, vni illi mulieri quæ figuratur, sed singulis dicitur, cum ecclesiæ dictum videtur. Dicitur ergo & ad me, & dicit scriptura cœlestis: Hoccine doces, sic instituis dei plebem? An nescis quia exemplum tuũ, periculum cæterorum est? Nisi forte exauditum non esse te quereris. Primum istud arrogantis est impudentiæ, mereri solum velle, quod multis etiam sanctis negatum noueris, cũ scias quia non est personarum acceptor deus. Nam & misericors deus, tamen si semper exaudiret omnes, non iam ex voluntate libera, sed ex quadã velut necessitate facere videretur. Deinde cum omnes rogẽt, si exaudiret omnes, nemo ergo moreretur. Pro quantis quotidie rogas? Nunquid constitutio dei contemplatione soluenda est tui? Cur ergo non impetratum aliquando doles, quod non semper impetrabile esse cognoscis? Stulta, inquit, super omnes mulieres: nonne vides luctum nostrũ, & quæ nobis contigerũt, quoniam Sion mater nostra omnium in tristitia contristatur, & humilitate humiliata est? Lugete validissime & nunc, quoniam omnes lugemus: & tristes estote, quoniam omnes contristati sumus. Tu enim contristaris in fratrẽ. Interroga terram, & dicet tibi, quoniam hæc est quę debebat lugere tantorum superstes germinum, & ex ipsa, inquit, initio omnes nati, & alij veniẽt, & ecce pene omnes in perditionem ambulant, & in exterminium fit multitudo eorum. Et quis ergo debet lugere magis, nisi quæ tam magnam multitudinẽ perdidit, quàm tu qui pro vno doles? Absorbeat igitur nostrum dolorem communis dolor, & acerbitatem proprij mœroris excludat. Non enim dolere debemus eos, quos cernimus liberatos. neque enim ociose tam sanctas hoc tempore animas corporeis vinculis reminiscimur absolutas. Nanque velut diuino iudicio tam graues viduas ita vno tẽpore defunctas videmus, vt profectionis quidam videatur excessus, non mortis occasus, ne veterana emeritis stipendiis pudicitia dubium diu seruati pudoris incideret. Quos gemitus mihi, quos dolores tam acerba excitat recordatio? Etsi mœroribus non vacabam, tamen in ipso dolore priuato, in ipso tantorum amisso flore meritorum, cõmunis quędam naturæ me conditio solabatur, defixúsque in vno dolor acerbitatem publici funeris, domesticæ specie pietatis obduxerat. Repete ergo sacra scriptura solatia tua. Iuuat enim tuis præceptis, tuis sententiis immorari. Quam facilius est cœlum & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere? Sed iam audiamus quæ scripta sunt. Nũc, inquit, retine apud temetipsum dolorem tuum, & fortiter fer qui tibi contigerunt casus. Si enim iustificaueris terminum dei, & filium tuum recipies in tempore, & in mulieribus collaudaberis. Si hoc ad mulierem, quanto magis ad sacerdotem? Si de filio, non vtique absurdum etiam de fratrum amissione talia memorari: quanquam si mihi fuisset filius, nunquam eũ amplius dilexissem. Nam sicut in obitu liberorum effusi labores, susceptı frustra dolores mœrorem videntur augere, ita etiam in fratribus consuetudinis vsus atque collegij, acerbitatem doloris accendunt. Sed ecce dicentem scripturã audio: Noli facere hunc sermonem, sed cõsenti persuaderi. Qui enim fles casus Sion, & consolare propter dolorẽ Hierusalem. Vides enim quia sancta nostra cõtaminata sunt, & nomen quod nominatum est super nos, pene prophanatum est, & iuuenes nostri contumeliam passi sunt, & sacerdotes nostri succensi sunt, & Leuitæ nostri in captiuitate fuerunt, & mulieres nostrę cõtaminatæ sunt, & virgines nostræ vim passæ sunt, & iusti nostri rapti sunt, & paruuli nostri proditi sunt, & iuuenes nostri seruierũt, & fortes nostri inualidi facti sunt. Et quod omnium maius, signaculũ Sion, quoniam resignata est de gloria sua nũc, & tradita est in manibus eorum, qui nos oderunt. Tu ergo excute tuam multam tristitiam, & depone abs te multitudinem dolorũ, vt tibi repropitietur fortis, & requiem faciat tibi altissimus requietione dolorum. Cessabunt igitur lachrymæ. parendum est enim remediis salutaribus, quia debet aliquid inter fidos & perfidos interesse. Fleant ergo qui spem resurrectionis habere non possunt, quã nõ sententia dei eripit, sed fidei inclemẽtia. Interfit inter Christi seruulos, idolorúmq; cultores, vt illi fleant suos quos in perpetuum existimant interisse, illi nullas habeant lachrymarum ferias, nullam tristitiæ requiẽ consequantur, qui nullam putant requiem mortuorum: nobis vero quibus mors non naturæ, sed vitæ istius finis est, quoniã in melius ipsa natura reparatur: fletus omnes casus mortis abstergat. Certe si illi sibi aliqua solatia repererunt, qui finem sensus, defectúmque naturæ mortem arbitrati sunt: quanto magis nos, quibus meliora post mortem præmia bonorum factorum conscientia pollicetur? Habent gẽtiles solatia sua, quia requiem malorum omnium mortem existimant. Et vt vitæ fructu carent, ita etiam caruisse se putant omni sensu & dolore pœnarum, quas in hac vita graues & assiduas sustinemus. Nos vero vt erectiores præmio, ita etiam patientiores solatio esse debemus. Non enim amitti, sed prẽmitti videntur, quos non absumptura mors, sed æternitas receptura est. Cessabunt ergo lachrymæ: aut si cessare non poterunt, in cõmunibus lamentis flebo te frater, & sub dolore publico domesticos gemitus tegã. Nam cessare nõ poterunt, cum ad omnem sonum nominis tui lachrymæ surrepant, vel cum vsus ipse recordationem excitat, vel cum affectus imaginem repræsentat, vel cum recordatio dolorẽ renouat. Quando enim dees qui tãtis officiis repręsentaris? Ades inquàm, & semper ostenderis, & toto te animo ac mẽte complector, aspicio, alloquor, osculor, comprehẽdo vel in ipsa quiete nocturna, vel in luce clara cũ reuisere & solari diguaris mœrentem. Deniq; ipsæ iam noctes, quæ quasi molestiores viuente te videbantur, quod mutui conspectus copiã denegarent, ipse iam somnus colloquiorum nostrorũ dudũ interruptor inamabilis, dulcis esse iam cœpit, quia te mihi reddidit. Non igitur miseri, sed beati, quorũ nec præsentia deficit, nec cura minuitur, & augetur gratia. Etenim sõni similis imago mortis. Quod si in quiete nocturna vinculis adhuc corporeis inhærentes, & quasi inter careceraria religatæ claustra membrorum possunt tamen animæ altiora & discreta perspicere, quanto magis spectant hæc cum iã puro æthereóque sensu nulla corporeæ labis impedimenta patiuntur? Meritóque mihi conquerenti vergente iam in occasum die, quòd non reuiseres quiescentem, totus omni tempore indiuiduus affuisti, ita vt illo perfusus sopore mẽbrorum, cum ego vigilarem tibi, tu viueres mihi, dicerem:

Quid

Gene. 27.

Psal. 111.

Psalm. 23.

4. Esdræ. 10.

Luc. 6.

Esdræ. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid est mors frater? Nam certe nullis à me separare momentis. Ita enim vbique præsto eras, vt quam in istius vitæ vsu habere copiam nequibamus, nũc nobis semper & vbique præsto sit. Nam tunc vtique omnia præsto esse non poterant. nec enim complexiones nostræ conspectúsque & osculorum corporalium suauitates locis omnibus & omnib⁹ temporibus suppetebant. Animorum imagines semper nobiscum erant, etiam quando non eramus vna, quæ ne nunc quidem occiderunt, assiduéque aduolant, quo maiore desiderio, eo maiore copia. Teneo igitur te frater, nec mihi te aut mors aut tẽpus auellet. Ipsé dulces lachrymæ sunt, ipsi fletus iucundi, quibus restinguitur ardor animi, & quasi relaxatus euaporat affectus. Neque enim sine te esse possum, aut tui non meminisse vnquam, aut meminisse sine lachrymis. O amari dies, qui interruptam copulam proditis. O flebiles noctes, quæ tam bonum consortem quietis & indiuiduum mihi comitem perdidistis. Quas ederetis cruces nisi se offunderet imago præsentis, nisi visiones animi repræsentarent, quem species corporis denegaret? Iam iam frater animo meo charissime, quanquam immaturo decesseris obitu, beatus tamen qui ista non sustines, nec amissum fratrẽ mœrere compelleris, quem absentem diu ferre non poteras, sed recursu celeri reuisebas. Quod si tunc solitudinis meæ tædia repellere, mœstitiam fraternæ mentis ableuare properabas, quanto nunc crebrius afflictum animum debes reuisere, & ex te conceptum, per te lenire mœrorem? At mihi tamẽ dat aliquas officij vsus inducias, & obsequij sacerdotalis intentio abducit animum. De sancta vero sorore quid fiet, quæ licet diuino metu pietatem temperet, rursus tamẽ ipsum pietatis dolorem studio religionis accẽdit: strata humi, & totum gremio sui complexa tumulum, laborioso fessa incessu, tristis affectu, dies noctésque mœrorem integrat. Nam licet fletum plerumque sermone sùspendat, in oratione renouat. Et quamuis scripturarum memoria consolationes ferentibus præcurrat, flendi tamen desiderium precãdi assiduitate compensat, lachrymarum vbertatem tunc præcipue quando nemo interrũpere possit, instaurans. Ita quod miserearis habes, quod reprehendas non habes. Flere enim in oratione virtutis est: & quanquam istud familiare virginibus, quibus mollior sexus, tenerior affectus contuitu cõmunis fragilitatis, in lachrymas etiam sine domestici sensu doloris exuberat, tamen cum maior caussa mœrendi est, finis mœroris excluditur. Deest igitur consolandi via, quia suppetit excusandi gratia. Neq; enĩ possis prohibere quod doceas, præsertim cum religionis adstruat lachrymas, non doloris, & communis seriem deplorationis in metu pudoris obtexat. Consolare ergo qui potes adire animum, penetrare mentem. Cernat te esse præsentem, sentiat nõ esse defunctum, vt cuius secura de merito, eius functa solatio, discat pro eo non grauiter dolere, qui se admonuerit non dolendum. Sed quid ego demoror frater, quid expectem vt nostra tecum commoriatur, & quasi consepeliatur oratio? Licet ipsa species & exanimis corporis forma soletur, oculósque manens gratia & permanens figura demulceat, nihil inquam moror, procedamus ad tumulum, sed prius vltimum coram populo vale dico, pacem prædico, osculum soluo, præcede ad illam communem omnibus & debitam, sed iam mihi præ cæteris desiderabilem domum. Para hospiti consortium, & quemadmodum hic omnia nobis fuere communia, ita illic quoque ius diuiduum nesciamus. Ne quæso cupientem tui diu deseras, properantem expecta, festinantem adiuua, & si diutius morari tibi videbor, accersi. Neque enĩ vnquam prolixius absuimus à nobis, tu tamẽ solebas reuisere. Nunc quoniam tu redire iam non potes, nos ad te ibimus. æquum est vt officium rependamus, subeamus vicem. Nunquàm nobis fuit vitæ cõditio discretior, semper aut sanitas aut ægritudo cõmunis, vt cum alter ægresceret, alter incurreret: cum alter reualescceret, vterque consurgeret. Quomodo ius nostrum amisimus? Et nunc consortium ægritudinis fuit, quomodo mortis consortium non fuit? Tibi nunc omnipotẽs deus innoxiam commendo animam, tibi hostiam meam offero, cape propitius ac serenus fraternũ munus, sacrificium sacerdotis, hæc mei iam liba præmitto. In hoc ad te pignore venio, non pecuniæ, sed vitæ pignore, ne me diutius residere facias tanti fœnoris debitorem. Non mediocris est fraterni amoris vsura, nec vilis naturæ sors quam cumulauit incrementum virtutis. Possum ferre, si cito cogar exoluere.

FINIS.

Diui Ambrosij

EPISCOPI MEDIOLANENsis de fide resurrectionis oratio.

SVperiore libro aliquid indulsimus desiderio, ne tanquam feruenti plagæ austeriora adhibita medicamẽta exasperarent magis quàm lenirẽt dolorem: simul quia fratrem sæpius allocuti sumus, & oculis tenebam⁹, absurdum non fuit relaxare paulisper affectum naturæ, qui lachrymis magis pascitur, fletibus delinitur, stupore desigitur. Mollis enim & tenera species est forma pietatis, nihil insolens amat, nil immite, nil durum, ferendo autem probatur patientia quàm resistendo. Ergo quia dudũ dies mortis inter lachrymabiles aspectus debuit animum inclinare fraternum qui totum tenebat, nunc quoniam die septimo ad sepulchrũ redimus, qui dies symbolum futurę quietis est, à fratre paululum ad communem humani generis cohortationem iuuat deriuare mentem, intentionémque transfundere, ita vt neque totis sensibus desigamur in fratre, ne obrepat affectus: neque tãtę exules pietatis & gratię, eum quem diligimus deseramus, & vere ipsi nobis tanti doloris augeamus iniuriam, si hodie nobis & in sermone moriatur. Vnde proposuimus fratres charissimi, solari nos cõmuni vsũ, nec durum putare quicquid vniuersos manet, & ideo mortem non esse lugendam. Primum, quia communis sit, & cũctis debita. Deinde, quia nos seculi huius absoluit ærumnis. Postremo, quia somni specie vbi ab istius mundi labore requietum sit, vigor nobis viuacior refundatur. Quem dolorem non soletur resurrectionis gratia? quẽ nõ excludat mœrorẽ, si credas nihil perire morte, imò ipsius celeritate fieri mortis plus perire ne possit? Erit ergo fratres charissimi, vt in adhortatione cõmuni etiam fratri nostro pendamus affectũ, nec ab eo longius deuiasse videamur, si per resurrectionis spem, & futuræ glorię suauitatem etiã in sermone nobis hodie reuiuiscat. Ordiamur igitur ab eo, vt lugendum nobis nostrorum obitum nõ esse doceam⁹. Quid enim absurdius, quàm vt id quod scias omnibus esse præscriptum, quasi speciale deplores? Hoc est animum supra conditionem extollere, legem non recipere, commune naturæ consortium recusare, mente carnis inflari, & carnis ipsius nescire mensuram. Quid absurdius quàm nescire qui sis, affectare quod non sis? Aut quid imprudentius, quod futurum scias, id cum acciderit, ferre non posse? Natura ipsa nos reuocat, & huiuscemodi mœroribus quadam sui collatione subducit. Quis est enim tam grauis luctus, aut tam acerbus dolor, in quo nõ interdum relaxetur animus? Habet hoc natura, vt quanuis homines in tristibus rebus sint, tamen, si modo homines sunt, à mœrore mentẽ paulisper abducant. Fuisse etiam quidam feruntur populi, qui ortus hominum lugerent, obitúsque celebrarent. Nec imprudenter. Eos enim qui in hoc vitæ salũ venissent, mœrendos putabant: eos vero qui ex istius mundi procellis & fluctibus emersissent, non iniusto gaudio prosequẽdos arbitrabantur. Nos quoque ipsi natales dies defunctorũ obliuiscimur, & eum quo obierint diem celebri solennitate renouamus. Non est grauis subeundus mœror secundum naturam, ne aut excellentiorem aliquam naturæ exceptionẽ nobis arrogare videamur, aut communẽ recusare. Etenim mors æqualis est omnibus, indiscepta pauperib⁹, indiscepta diuitibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Roma 5. diuitibus. Et ideo licet per vnius peccatum, in omnes tamẽ pertranſiuit: vt quem generis non refugimus authorem, nõ refugiamus & mortis: & ſit nobis ſicut per vnum mors, ita per vnum etiam reſurrectio, nec recuſemus ærumnam, vt Luce 19. perueniamus ad gratiam. Venit enim, vt legimus, Chriſtus ſalvum facere quod perierat, ſed vt nõ ſolum viuorum, ſed etiam mortuorum dominetur. Lapſus ſum in Adam, de paradiſo iectus in Adam, mortuus in Adam: quem reuocaret niſi me in Adam inuenerit, vt in illo culpę obnoxium, morti debitum, ita in Chriſto iuſtificatum? Si ergo debitũ mortis eſt, ſolutio debet eſſe tolerabilis. Sed hic locus poſterioribus partibus reſeruandus. Nunc propoſitum eſt aſſerere mortem grauiori non debere eſſe mœrori, quod eum natura ipſa reſpuat. Denique Lyciorum feruntur eſſe præcepta, quæ viros iubeant muliebrem veſtem induere, ſi mœrori indulgeant, eò quòd mollem & effœminatum iudicauerint in viro luctum. Deforme eſt enim eos qui pro fide, pro religione, pro patria, pro ęquitate iudicij, atq; intentione virtutis obuium morti debent pectus offerre, mœrere in alio grauius, quod in ſe ſi cauſſa exegerit, expetendum eſt. Nam quemadmodum potes in te non refugere, quod impatiẽtius aliis doleas accidiſſe? Depone mœrorem ſi potes, include ſi non potes. Aut abſorbendus omnis, aut premendus eſt dolor. Cur enim mœſtitiam tuam non ratio potius quàm dies leniat? Nam quod obliteratura eſt tẽporis ſeries, melius prudentia mitigabit. Quin etiam hoc ipſum irreligioſum puto erga ipſorum memoriã quos dolemus amiſſos, vt obliuiſci eorum malimus, quàm conſolatione mulceri: aut cum horrore reminiſci, quàm meminiſſe cum gratia: recordationẽ timere, quorum imago debeat eſſe voluptati, diffidere potius quàm ſperare de meritis defunctorum, & pœnæ addictos, quàm immortalitati debitos quos dilexeris æſtimare. Sed dicis: Quos diligebamus, amiſimus. Nonne hæc nobis cum ipſo mundo elemẽtis quæ communia ſunt, quia ad tẽpus credita in perpetuum tenere non poſſumus? Gemit terra ſub aratris, imbribus cæditur, tẽpeſtate concutitur, ſtringitur frigore, ſole torretur, vt fructus annuos fœta parturiat: & cum ſe vario flore veſtierit, exuitur proprio & ſpoliatur ornatu. Quantos hæc raptores habet, nec fructum ſuum queritur amiſſum, quem ideo generauit vt amitteret, nec in poſterum negat, quem ſibi meminit referendum. Cœlum ipſum non ſemper ſtellarum micantium globis fulget, & quaſi quibuſdam inſignitur coronis. Nõ ſemper ortu lucis albeſcit, radiis ſolis irrutilat, ſed aſſiduis vicibus ille quidam mundi voltus gratiſſimus humenti noctium caligat horrore. Quid gratius luce? Quid ſole iucundius, qui quotidie occidit? Deceſſiſſe tamen hæc nobis non moleſte ferimus, quia repræſumimus. Doceris in his quam in tuis debeas exhibere patientiam. Si ſuperiora tibi occidunt, nec dolori ſunt cur ſi occiderint humana, doleantur? Sit tamen patiens dolor, ſit in triſtibus modus qui exigitur in ſecundis. An ſi immoderate gaudere non conuenit, lugere conuenit? Non enim mediocre malum eſt immoderatio doloris, aut metus mortis. Quantos ad laqueum impulit, armauit ad gladium, vt in eo ipſo amentiam ſuam proderent, mortem non ferentes, & mortem appetentes, & quod pro malo fugerent, pro remedio adſciſcerent: qui quoniam conſentaneum naturæ ſuæ ferre ac perpeti nequeunt, contrarium voti incidunt, vt ab his in perpetuum ſeparentur quos ſequi deſiderauerunt. Sed hæc rara, quoniam natura ipſa reuocat, etſi præcipitet amentia. Illud vero frequens in mulieribus, vt clamores publicos ſerant, quaſi metuant ne earum ignoretur ærumna, vt illuuiem veſtis affectent, quaſi in ea ſit ſenſus dolendi, vt impexum ſordibus immadident caput, vt poſtremo (quod pleriſque in locis vulgo fieri ſoler) diſciſſo amictu, diloricata veſte ſecreti pudoris nuda proſtituant, quaſi ipſum lenocinentur pudorem, quia pudoris ſui præmia perdiderunt. Sic procaces oculi prouocantur vt concupiſcant, vt amare incipiant membra nudata, quæ ſi non aſpicerent, non amarent. Atque vtinam ſordidata illa tegumenta corporis non ſpeciem, ſed mentem obnuberent. Latet plerumque ſub triſti amictu mentis laſciuia, & deformis horror veſtis obtexitur, vt ſecreta petu-

A lantium tegantur animorum. Satis pie virum luget, quæ ſeruat pudorem, non deſerit fidem. Hæc bene defunctis officia impenduntur, vt viuant in mẽtibus, in affectibus perſeuerent. Non amiſit virum quæ exhibet caſtitatem: nõ eſt viduata coniugio, quæ non mutauit nomen mariti. Nec tu perdidiſti hæredem quæ adiuuas cohæredem, ſed pro ſucceſſore corruptibilium mutaſti conſortem immortalium. Habes qui tibi repræſentet hæredem, ſolue pauperi quod debetur hæredi, vt non ſolum maternæ aut paternæ ſenectutis, ſed etiam vitæ propriæ ſit ſuperſtes. Plus ſucceſſori tuo relinques, ſi portio eius non ad luxum præſentium proficiat, ſed ad precium futurorum. Sed deſideramus amiſſos. Duo ſunt enim quæ maxime angunt, aut deſiderium eorum quos amiſerimus, ſicut meo exemplo metior: aut quod eos vitæ ſuauitate priuatos, ereptos laboris ſui fructibus arbitramur. Tenera enim amoris eſt titillatio, quæ ex improuiſo affectum excitat, vt ſedandi magis quam excludẽ-
B di doloris facultas relinquatur: ſimul quia pium videtur deſiderare quod amiſeris, & ſpecie virtutis adoleſcit infirmitas. Sed cur tu putes patientiorem illam eſſe debere quę dilectum ad peregrina dimiſerit, & militiæ gratia, vel ſuſceptæ adminiſtrationis officio, vel negociandi vſu tranſfretaſſe compererit, quàm te qui nõ fortuito arbitrio derelinqueris, aut ſtudio pecuniæ, ſed lege naturæ? Sed recuperandi tibi intercluſa ſpes quaſi cuidam certa redeundi. Et plerumque dubia plus fatigant, vbi periculi metus integer: grauiusq; eſt timere ne acciderit, quam tolerare quod iam noueris accidiſſe. Aliud enim ſummam formidinis coaceruat, aliud finem expectat doloris. An dominis ius eſt quo decreuerint transferre mancipia, deo non eſt? Sed non ſupperit expectare remeantem, ſupperit tamen præcedentem ſequi. Et certe breuis vitæ vſus nec illi multum videtur eripuiſſe qui ante præceſſit, nec te differre diutius qui remanſeris. Quod ſi deſiderium tuum mitigare non poſſis, nonne tamen videtur indignum pro deſiderij tui ſtudio
C rerum ordinem velle conuerti? Amantium ardentiora vtique deſideria ſunt, & tamen neceſſitatis contuitu temperantur. Etſi dolent deſeri, lugere tamen non ſolent. Deſtituti amare impatiẽtius erubeſcũt. Ita patiẽtia deſiderij plus probatur. Quid autem de his loquar qui defunctos putant vitæ ſuauitate priuari? Nulla poteſt eſſe iucunditas inter has vitæ noſtræ amaritudines aut dolores, quæ vel ex corporis ipſius infirmitate, vel extrinſecus accidentium incommoditate generantur. Anxij enim ſemper, & ad ipſa lętitiæ vota ſuſpenſi quodam fluctuamus incerto, ſperãtes dubia pro certis incommoda pro ſecundis, caduca pro ſolidis, nihil habẽtes poteſtatis in arbitrio, firmitatis in voto. At ſi aliquid contra voluntatem acciderit, perditos nos putamus: plúſque aduerſorum dolore frangimur, quàm ſecundorum fructu potimur. Quibus igitur carent bonis qui maioribus eripiuntur incommodis? Valetudo credo bona, plus adiuuat quàm affligit mala, aut opulentia plus delectat quàm egeſtas afficit, aut filiorum magis amabilis gratia, quàm lugubris amiſſio, aut adoleſcentia iucundior, quàm ſenectus triſtior, quã plerũq; ſuorũ tædet votorum, & optati pœnitet,
D vt doleat impetratum quod non impetrare metuebat. Exilia vero, & cæterarum pœnarum acerbitates quæ poteſt cõpenſare patria, quæ voluptates, quæ etiam cum ſunt debilitantur tamen, aut non intendendi affectu, aut amittẽdi metu? Eſto tamen maneat inoffenſus, immunis à doloribus, perpes in voluptatibus vitæ curſus humanæ: quid tamen commodi conſequi poteſt anima in iſtiuſmodi corporis incluſa compaginibus, & quibuſdam membrorum anguſtiis coartata? Si caro noſtra carcerem fugit, ſi deteſtatur omne quicquid euagandi facultatem negat, quæ vtique paruis vltra ſe audiendi vidẽdíque excurrere videtur ſenſibus, quãto magis anima noſtra corporeum iſtud euadere geſtit ergaſtulum, quæ motu aëreo libera neſcimus quo vadat, aut vnde veniat? Scimus tamen quod corpori ſuperuiuat, & ea iam depoſitis proprij ſenſus repagulis expedita libero cernat obtutu quæ ante ſita in corpore non videbat. Quod exemplo dormientium poſſumus æſtimare, quorum animi velut ſepulto quiete corpore, ad altiora ſe ſubrigunt, & re-

nunciant

Universidad de Deusto
Biblioteca

nunciãt corpori rerum abſentium vel etiam cœleſtium viſiones. Ergo ſi mors carnis & ſeculi nos abſoluat ærumnis, vtique malum non eſt, quæ libertatem reſtituit, & excludit dolorem. Hinc igitur nobis adoriendus diſputandi locus, mortem malum non eſſe, quia ærumnarum omnium malorúmque perfugium eſt, & fida ſtatio ſecuritatis, ac portus quietis. Nunquid in hac vita non experimur aduerſa? Quas non procellas tempeſtatéſque perpetimur? Quibus nõ exa-
Gene. 28. gitamur incommodis? Cuius parcitur meritis? Sanctus patriarcha Iſrael profugus patria, fratre, parentibus, domum mutauit exilio, ſtuprum filiæ, generi necem fleuit, famem pertulit, ſepulturam defunctus amiſit. tranferri enim oſſa ſua, ne vel mortuus requieſceret, obſecrauit. Sanctus Io-
Gene. 37. ſeph odia fratrum, inſidias inuidorum, ſeruulorum obſequia, mercatorum imperia, dominæ petulantiam, mariti inſcitiam, carceris quoque eſt expertus ærumnã. Sanctus Dauid filios amiſit duos, vnum inceſtum, alterum parricidam. Hos habuiſſe pudoris eſt, doloris eſt perdidiſſe. Amiſit & tertium quem amabat paruulũ. hunc viuẽtem adhuc fleuit, mortuum non deſiderauit. Sic enim legimus quod ægrotã-
2. Reg. 12. te puero deprecabatur Dauid dominum pro puero, & ieiunauit, & in cilicio iacuit, & adſtantibus maioribus natu vt excitarent eum de terra, nec ſurgendum ſibi, nec cœnandum putauit. Vbi vero defunctum puerum comperit, ſurrexit de terra, lauit illico, vnctus eſt, veſtimenta mutauit, adorauit dominum, cibum ſumpſit. Cum hæc miranda ſuis pueris viderentur, infante viuente eum ieiunaſſe, ploraſſe, quia iure arbitrabatur dominum poſſe miſereri, nec dubitandum quod vitam poſſet ſeruare viuentis, qui poſſet viuificare defunctos: iã vero obita morte quid ieiunaret, qui iam non poſſet reducere mortuum, exanimẽque reuocare? Ego, inquit, ibo ad eum, ipſe autem non reuertetur ad me. O maximum ſolatium deſiderantis. O verum ſapientis iudicium. O miram patientiam ſeruientis, vt nemo ſibi aduerſi aliquid accidiſſe indigne ferat, & contra meritum ſuũ ſe queratur afflictum. Quis enim tu es qui de tuo merito ante pronuncies? Cur prẽuenire deſideras cognitorem? Cur eripis ſentẽtiã iudicaturo? Nec ſanctis iſtud permiſſum eſt, nec à ſanctis impune vnquam eſt vſurpatum. Dauid ſe propterea flagellatum ſuo carmine confiteturi: Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſeculo, obtinuerunt diuitias. Ergo
Pſalm. 72. ſine cauſſa iuſtificaui cor meum, & laui inter innocẽtes manus meas, & fui flagellatus tota die, & vindex meus in matutinum. Petrus quoque quamuis plenus fide deuotionis, tamen quia nondum conſcius noſtræ infirmitatis præſumpIoan. 13. ptiue dixerat domino, Animam meam pro te ponam: tentationem præſumptionis antequam tertio gallus cãtaret incurrit: licet ipſa tentatio documentum fuerit ad ſalutem, vt diſcamus non contemnere carnis infirmitatem, ne contemnendo tentemur. Si Petrus tentatus eſt, quis præſumat, quis adſtruat ſe non poſſe tentari? Atque haud dubie pro nobis tentatus eſt Petrus, vt in fortiore non eſſet tentamenti periculum, ſed ab illo diſceremus quemadmodum in perſecutionibus reſiſtentes etſi vitæ ſtudio tentaremur, tentationis tamen aculeum patientiæ lachrymis vinceremus. Idem tamen Dauid, ne quem fortaſſis ſcripturarum tenacem mo-
2. Reg. 18. ueat factorum diuerſitas, idem inquam Dauid parricidam mortuum fleuit, qui non fleuerat innocentem. Denique cũ ploraret & lugeret, dixit: Filius meus Abſalon, filius meus Abſalon. Quis dabit mihi mortem pro te? Non ſolum ergo fletur Abſalon, fletur parricida: non fletur inceſtus, ſed etiam vindicatur, alter contemptu regni, alter fratris exilio, fletur ſcelleratus, non fletur dilectus. Quæ cauſſa, quę ratio? Non mediocris igitur in prudentibus deliberatio, ſapientibus confirmatio. Magna enim prudentiæ in tanta factorum diuerſitate conſtantia. Vna eſt fides: & illos mortuos fleuit, & flendum infantem mortuum non putauit. Illos enim ſibi periſſe credebat, hunc reſurrecturum ſperabat. Sed de reſurrectione poſterius, nunc ad propoſita reuertamur. Præmiſimus enim etiam ſanctos viros grauia in hoc mundo & multa perpeſſos, ſine ſuffragatione meritorum, cum ærumna laborum. Vnde regreſſus ad ſe Dauid in poſterioribus
Pſalm. 102. Pſalm. 143. dicit: Memento domine quia puluis ſumus, homo tanquam

A B C D

fœnum dies eius. Et alibi: Homo vanitati ſimilis factus eſt, dies eius ſicut vmbra prætereũt. Quid enim nobis miſerius, qui tanquam ſpoliati & nudi proiicimur in hãc vitam, corpore fragili, corde lubrico, imbecillo animo, anxij ad ſolicitudinem, deſidioſi ad laborem, proni ad voluptates? Nõ naſci igitur longe optimum, ſecundũ ſancti Salomonis ſententiam. Ipſum enim, etiam qui ſibi viſi ſunt in philoſophia excellere, ſecuti ſunt. Nam ipſe illis anterior, noſtris poſterior, ita in Eccleſiaſte locutus eſt: Et laudaui ego omnes Eccle. 4. defunctos qui iam mortui ſunt, magis quàm viuentes quicunque viuunt vſq; adhuc: & optimus ſuper hos duos, qui nondum natus eſt, & qui non vidit hoc opus malum quod factum eſt ſub ſole. Et vidi ego vniuerſum laborem eorũ, & omnem virtutem operis huius, quia æmulatio viro ab altero. Equidem hoc vanitas, & præſumptio ſpiritus. Et quis hoc dixit, niſi ille qui ſapientiam popoſcit & impetrauit, vt ſciret diſpoſitiones orbis terrarum, & virtutem elementorum, anni curſus, & ſtellarum diſpoſitiones, non ignoraret naturas animalium, & iras colligeret beſtiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum deprehenderet? Quem igitur non latuerunt cœleſtia, quemadmodum laterent mortalia? Qui cogitationem mulieris inueſtigauit infantem vindicantis alienum, qui naturas animalium quas non acceperat, diuina tamen gratia aſpirãte cognouit: hic de ſuæ cõditione naturæ quam in ſe expertus eſt, errare aut mentiri potuit? Sed non ſolus hoc ſenſit, etſi ſolus expreſſit. Legerat ſanctum dixiſſe Iob: Pereat dies illa qua natus ſum. & co- Iob. 3.
gnouerat, naſci, malorum omnium eſſe principium: & ideo diem qua natus eſt, perire optauit, vt tolleretur origo incõmodorum: & optauit perire diem generationis ſuæ, vt diem reſurrectionis acciperet. Audierat etiã Salomon dixiſſe pa- Pſalm. 38.
trem ſuum: Notum fac mihi domine finem meum, & numerum dierum meorum qui eſt, vt ſciam quid deſit mihi. Nouerat enim Dauid non poſſe id quod perfectum eſt, hic cõprehendi, & ideo ad ea quæ ſunt futura properabat. Nunc 1. Corin. 13.
enim ex parte ſcimus, & ex parte cognoſcimus: tunc autem id quod perfectum eſt, poterit comprehendi, cum reuelata facie nobis ſpeculandæ maieſtatis æternitatiſq; diuinæ cœperit relucere non vmbra, ſed veritas. Nemo tamẽ feſtinaret ad finem, niſi vitæ iſtius fugeret incommoditatẽ. Et ideo etiam Dauid quare ad finem feſtinet, expoſuit dicens: Ecce veteres poſuiſti dies meos, & habitudo mea tanquam Pſalm. 38.
nihil ante te: veruntamen vniuerſa vanitas omnis homo viuens. Quid igitur videmur fugere? Vanitatẽ. Aut quid nos delectat in hoc ſeculo vane conturbari, theſaurum pecuniarum condere, & ignorare cui congregemus hæredi? Petamus amoueri à nobis plagas, eripi nos, & inſipienti ſeculo carere, de peregrinatione diuturna ad illam redire patriam & naturalem domum. In hac enim terra aduenæ ſumus atq; peregrini: remigrandum eo vnde deſcendimus, ambiendũ & obſecrandum non perfunctorie, ſed obnixe, vt à dolis & Pſalm. 119.
ab iniquitate loquacium liberemur. Et ille qui remedium nouerat, prolongatum tamen ſuum ingemuit incolatum, & cum peccatoribus & iniquis ſe habitare deplorat. Quid ergo faciam qui & peccatum habeo, & ignoro remediũ? Hieremias quoque quod generatus ſit & ipſe deplorat his verHiere. 15.
bis dicens: Heu me mater, vt quid me peperiſti virũ cauſſam dicentem iudicij? In omni terra non profui, neque profuit mihi quiſquam: virtus mea defecit. Si igitur ſancti viri vitam fugiunt, quorum vita etſi nobis vtilis, ſibi tamen inutilis æſtimatur: quid nos facere oportet, qui nec aliis prodeſſe poſſumus, & nobis vitam hanc quaſi fœnebrem pecuniam vſurario quodã cumulo graueſcentem onerari in dies peccatorum cupimus? Quotidie morior, Apoſtolus dicit, 1. Corin. 15.
melius quam illi qui meditationem mortis philoſophiã eſſe dixerunt. Illi enim ſtudium prædicarunt, hic vſum mortis exercuit. Et illi quidem propter ſe, Paulus autem ipſe perfectus moriebatur, non propter ſuam, ſed propter noſtram infirmitatem. Quid autem eſt mortis, meditatio, niſi quædam corporis & animæ ſegregatio? Qua mors ipſa nõ aliud quàm corporis atque animæ ſeceſſio definitur. Sed hoc ſecundum communem opinionem. Secundum ſcripturas autem triplicem eſſe mortem accipimus. Vna eſt cum morimur

Universidad de Deusto
Biblioteca

mur peccato, deo viuimus. Beata igitur mors quę culpę re-
fuga, domino dedita, à mortali nos separat, immortali nos
consecrat. Alia mors est vitæ excessus, qua mortuus est pa-
triarcha Abraham, patriarcha Dauid, & sepulti sunt cum pa
tribus suis, cũ anima nexu corporis liberatur. Tertia mors
Matth.8 Ezech.18. est de qua dictum est: Dimitte mortuos sepelire mortuos
suos. Ea morte non solum caro, sed etiam anima moritur.
Anima enim quæ peccat, ipsa morietur. Moritur enim do-
mino non naturæ infirmitate, sed culpæ. Sed hæc mors non
perfunctio huius est vitæ, sed lapsus erroris. Vna ergo est
mors spiritalis, alia naturalis, tertia pœnalis. Sed nõ quę na-
turalis, eadem pœnalis. Non enim pro pœna, sed pro reme-
Gene.3. dio dedit mortem. Denique Adæ peccanti præscriptum est
aliud pro pœna, aliud pro remedio. Pro pœna dicitur: Quo
niam audisti vocem vxoris tuæ, & manducasti de ligno de
quo pręceperam tibi ab hoc solo ne manducares, maledicta
terra in operibus tuis, manducabis fructum eius omnibus
diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & edes
pabulũ agri tui. Cum sudore vultus tui manducabis panem
tuum, donec reuertaris in terram de qua assumptus es. Ha-
bes pœnarum ferias, quia aduersus spinas seculi huius, & so B
licitudines mundi, voluptatésque diuitiarum quæ verbum
excludunt, pœnam includunt, mors pro remedio data est,
quasi finis malorum. Non enim dixit, Quoniam audisti vo-
Gene.3. cem mulieris, reuerteris in terram. Hæc enim esset pœnalis
sententia, quemadmodum est illa: Maledicta terra, spinas
& tribulos germinabit tibi: sed dixit: Manducabis panem
tuum in sudore, donec reuertaris in terram. Vides mortem
magis metam esse nostrarum pœnarum, qua cursus huius
vitæ inciditur. Ergo mors non solum malum non est, sed e-
tiam bonum est. Denique pro bono quæritur, sicut scriptũ
Apocal.9. est: Quærunt homines mortem, & non inuenient eam. Quę-
runt enim illi qui dicturi sunt montibus, Cadite super nos:
Luc.23. & collibus, operite nos. Quæret etiam anima illa quæ pec-
Luc.16. cat. Quærit diues ille positus in inferno, qui vult digito La
zari refrigerari linguam suam. Videmus itaq; quod & mors
hæc lucrum est, & vita pœna est. Vnde & Paulus ait: Mihi
Philipp.1. enim viuere Christus est, & mori lucrum. Quid est Chri-
stus, nisi mors corporis, spiritus vitæ? Et ideo cõmoriamur
cum eo, vt viuamus cum eo. Sit quidam quotidianus vsus
in nobis affectúsque moriendi, vt per illam quam diximus C
segregationem à corporeis cupiditatibus anima nostra se
discat extrahere, & tanquam in sublimi locata quo terrenæ
adire libidines, & eam sibi glutinare non possint, suscipiat
mortis imaginem, ne pœnam mortis incurrat. Repugnat e-
nim lex carnis legi mentis, & eam legi erroris addicit, sicut
Roma.7. Apostolus reuelauit dicens: Video enim legem carnis meæ
repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege
peccati, Omnes impugnamur, omnes sentimus, sed non o-
mnes liberamur. Et ideo infœlix ego homo, nisi remedium
quæram. Sed quod remedium? Quis me liberabit de cor-
pore mortis? Gratia dei per Iesum Christum dominum no
strum. Habemus medicum, sequamur remedium. Reme-
dium nostrum, Christi gratia: & corpus mortis, corpus
est nostrum. Ergo peregrinemur à corpore, ne peregrine-
Philip.1. mur à Christo: etsi in corpore sumus, tamẽ quę sunt corpo-
ris nõ sequamur, nec deseram' iura naturæ, sed dona gratię
præoptemus. Dissolui enim, & cum Christo esse, multo
melius: permanere autem in carne magis necessarium pro- D
pter vos: sed non omnibus necessarium: Domine Iesu, nõ
mihi, qui nulli vtilis sum. Nam mihi lucrum est mori, ne
plura peccem. Lucrum mihi est mori, qui ipso libro quo
alios consolor, quasi vehementiori monitore ad desideriũ
amissi fratris impellor, quoniã me eius non sinit obliuisci.
nũc magis amo, & vehemẽti' desidero. desidero cũ loquor,
desidero cum relego: & ideo hoc potius scribendum arbi-
tror, ne quando ab eius recordatione diuellar. Quod non
contra scripturas facio, sed cum scripturis sentio, vt patien-
tius doleam, impatientius desiderem. Præstitisti mihi fra-
ter ne mortem timerem, atque vtinam moriatur anima mea
Nume.23. in anima tua. Hoc enim sibi Balaã pro maximo bono optat
donatus spiritu prophetandi. Moriatur, inquit, anima mea
in animis iustorum, & fiat semen meum sicut semen iusto-

rum. Et vere hoc secundum prophetiam optat. Qui enim A
viderat ortum Christi, vidit eius triumphalem mortem, vi-
dit in eo perennem hominum resurrectionem, & ideo mori
non timet resurrecturus. Non moriatur ergo anima mea in
peccato, ne peccatum in se recipiat: sed moriatur in anima
iusti, vt eius recipiat æquitatem. Denique qui moritur in
Christo, sit eius gratiæ particeps in lauacro. Non ergo for-
midabilis mors: nec amara egentibus: nec gratiosa diuitibus: nec iniusta senioribus: nec ignaua fortibus: nec perpe-
tua fidelibus: nec improuisa sapientibus. Quàm multi enim
vitam solo mortis stimulo consecrarunt, quantos viuere pu
duit, mori profuit? Morte vnius plerumque accepimus ma-
ximos populos liberatos. Morte Imperatoris fugatos exer
citus hostium, quos viuus vincere nequiuisset. Morte mar-
tyrũ religio defensa, cumulata fides, ecclesia roborata est,
vicerunt mortui, victi persecutores sunt. Itaque quorũ vi-
tam nescimus, horum mortem celebramus. Vnde & Dauid
Psalm.115. prophetice gloriatus in suæ mẽtis excessu, Preciosa, inquit,
in conspectu domini mors sanctorum eius. Mortem maluit
præ ferre quàm vitam. Ipsa mors martyrum, præmium vitę
est. Mogte etiam inimicorum odia soluuntur. Quid plura? B
Vnius morte mundus redemptus est. Potuit enim Christus
non mori si voluisset. Sed neque refugiẽdam mortem quasi
ignauã putauit, neque melius nos q̃ moriendo seruasset. Ita-
que mors eius vita est omnium. morte eius signamur, mortẽ
eius orantes annunciamus, mortem eius offerentes prędica-
mus, mors eius victoria eius, mors eius sacramentum est,
mors eius annua solẽnitas mundi est. Quid præterea de eius
morte dicamus, cum diuino probemus exẽplo quia immor
talitatem mors sola quæsiuit, atq; ipsa se mors redemit? Nõ
igitur mœrenda mors, quæ causa salutis est publicæ, nõ fu-
gienda mors, quam dei filius non dedignatus est, non refu-
git, non resoluẽdus est ordo naturæ. Quod enim commune
est omnibus, exceptũ singulis esse non potest. Et mors qui-
dem in natura non fuit, sed conuersa in naturam est, non e-
nim à principio deus mortem instituit, sed pro remedio de-
dit. Et consideremus ne videatur esse contrariũ. Nam si bo
num est mors, cur scriptum est quia deus mortem nõ fecit, Sapien.1&2.
sed malitia hominum mors introiuit in orbem terrarum.
Reuera enim mors diuino operi necessaria non fuit, cum in
paradiso positis bonorum omnium iugis successus affluere-
ret, sed præuaricatione damnata in labore diurno gemitú-
que intolerando vita hominum cœpit esse miserabilis, de-
buit dari finis malorum, vt mors restitueret quod vita ami-
serat. Immortalitas enĩ oneri potius quàm vsui est, nisi aspi
ret gratia. Et si bene discutias, non naturæ mors ista est, sed
malitiæ. Manet enim natura, malitia moritur. Resurgit
quod fuit: atque vtinam vt peccandi liberum, ita vacuum
culpæ prioris. Sed hoc ipsum indicio est mortem non esse
naturæ, quia idem erimus qui fuimus. Itaque aut peccato-
rum nostrorum supplicia pendemus, aut bene gestorũ gra-
tiam consequemur. Resurget enim natura eadem, iam sti-
pendiis mortis honoratior Denique mortui qui in Christo 1.Thes.4.
sunt, resurgunt primi, deinde & nos qui viuimus, inquit,
simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo in aẽ-
ra, & ita semper cum domino erimus. Illi primi, viuentes
autem secundi. Illi cum Iesu, viuentes per Iesum. Illis dul-
cior vita post requiem viuentibus, etsi grata compendia, ta
men ignorata remedia. Nihil est igitur quod in morte ti-
meamus, nihil quod debeamus dolere, si aut naturæ repe-
tenti vita quæ accepta est rependatur, aut petenti impen-
datur officio, in quo religionis cultus, aut virtutis vsus est.
Neque enim quisquam sibi vt sic maneret optauit. Ioanni
promissum æstimatum est, sed non est creditum. Verba te-
nemus, sentẽtiam deriuamus. Ipso in libro negat sibi quod
non moreretur esse promissum, ne quem vana spes exem-
plo incesseret. Quod si id velle, spes insolens est: quanto in-
solentius est, quod non præter modũ acciderit, vltra modũ
dolere? Gentiles plerũq; se consolantur viri vel de cõmo-
ditate ærũnæ, vel de iure naturæ, vel de immortalitate ani-
mæ: quibus vtinam sermo constaret, ac non miseram animã
in varia portentorũ ludibria formásq; transfunderẽt. Quid
igitur nos facere oportet, quorum stipendium resurrectio

est, cuius gratiam quoniam negare pleriq; non possunt, fidē abnuunt? Et ideo non vno argumento aliquo sed pluribus modis vt possumus adstruamus. Equidem omnia aut vsu, aut ratione, aut exemplo, aut eo quia decorū sit ea esse, ideo esse credūtur, & ad finē singula suffragātur. Vsus, quia mouemur. Ratio, quia quod mouet, virtutis alterius conuenit æstimari. Exemplū quia generauit ager, fruges, & ideo generaturum esse præsumimus. Decorum, quia vbi fructum non putamus, decere tamen credimus vt virtutis opera minime deseramus. Singula igitur singulis adstruūtur. Tribus tamen euidentius colligitur resurrectionis fides, quibus omnia cōprehenduntur: ratione vniuersitatis, exēplo, testimonio rei gestæ, quia plurimi surrexerunt. Ratio euidens est, quia cū omnis vitæ nostræ vsus in corporis animæq; cōsortio sit, resurrectio autē aut boni actus præmiū habeat, aut pœnā improbi, necesse sit corpus resurgere cuius actus expenditur. Quomodo enim in iudiciū vocabitur anima sine corpore, cum de suo & corporis contubernio ratio præstāda sit? Resurrectio omnibus erit, sed ideo difficile creditur, quia non nostrū meritū, sed dei munus est. Prima igitur resurrectionis fides vsus est mundi, rerúmq; status omniū, generationū series, successionū vices, obitus ortúsq; signorū, diei & noctis occasus, eorúmq; quotidie tanq̄ rediuiua successio. T ēperamenti quoq; genitalis huius aliter ratio subesse non posset, nisi humoris ipsius quo omnia terrena gene rantur, quantū diurni solis æstus extorreret, tantū rore nocturno dispositio diuina repararet. Nā quid de fructibus loquar? Nōne tibi videntur occidere cū decidūt, resurgere cū reuirescunt? Quod satū est resurgit, resurgit quod mortuū est, & in eadē genera, in easdē species reformatur. Hos terra primum reddidit fructus, in his primum natura nostræ speciem resurrectionis imitata est. Quid dubitas de corpore corpus resurgere? Granum seritur, granū resurgit: pomū decidit, pomum resurgit. Sed flore granum induitur, folliculóq; vestitur. Et hoc mortale oportet induere immortalitatem, & hoc corruptibile induere incorruptionem. Flos resurrectionis immortalitas est. Flos resurrectionis incorruptio est. Quid enim vberius quiete perpetua? Quid locupletius securitate diuturna? Hic est multiplex fruct', cuius prouentus pullulat fœcundior hominū naturā post mortē. Sed miraris quemadmodū putrefacta solidentur, dispersa cocant, absumpta reparentur: non miraris quemadmodum semina vapore & cōpressu terræ soluta virideſcant? Nā vtique etiā ipsa terreno cohalitu putrefacta soluūtur, & cū occata soli genitalis succus animauerit, quodā calore vitali spiritum quendā herbæ viridantis exhalant. Deinde paulatim teneram spicæ adolescentis ætatem culmo erigit, & vaginis quibusdam natura tanq̄ sedula mater includit, ne pubescētem glacies adurat aspera, atq; à nimio solis defendat ardore. Frugem quoq; ipsam adhuc quasi primis erumpentē cunabulis, mox adultam, ne pluuia decutiat, ne aura dispergat, ne auium minorū morsus interimat, vallo aristarum sepire consueuit. Quid igitur miraris si homines quos acceperit terra restituat, cum seminum corpora quæ cū vi susceperit, viuificet, erigat, vestiat, muniat, atq; defendat? Desine ergo dubitare quod depositum generis humani terræ fides reddat, quæ commendata sibi semina vsurario quodā fœnore multiplicata restituat. Nam quid de generibus arborum loquar, quæ posito surgunt de semine, fructúsq; resolutos rediuiua fœcunditate resuscitant, & formæ veteri atq; imagini suæ reddunt, multásq; ætates quædam arborum corpora reparata transmittunt, vt ipsa durando vincant secula? Putrescere videmus acinū, vitē resurgere: surculus inseritur, arbor renascitur. An de reparādis arboribus diuina est prouidentia, de hominibus nulla cura? Et qui ea quæ ad vsus hominum dedit, perire non passus est, hominem perire patietur, quem ad imaginem sui fecit? Sed incredibile tibi videtur vt mortui reuiuiscant. Insipiens tu, ipse quod seminas, 1.Corin. 15. nonne prius moritur, vt viuificetur? Sere quemlibet fructū arentem, resuscitatur. Sed habet succum: & nostrum corpus habet sanguinem suum, habet humorē suum, hic nostri succus est corporis. Vnde illud quoq; explosū arbitror, quod arentem surculum quidam reuiuiscere negāt, idque ad prę-

1.Cori.15.

A judicium carnis deriuare nituntur. Non enim caro arida, cū caro omnis è limo sit, lim⁹ in humore, humor è terris. Denique multa gignentia quamuis iugi serenitate, humo arida arenosāq; nascuntur, quoniam ipsa sibi terra ad humorē sufficit. Num igitur in hominibus terra degenerat, quæ omnia regenerare cōsueuit? Vnde claret non esse dubitandū quod secundū naturā magis q̄ contra naturā est interire. Sequitur illud quod gētiles plerūq; perturbat, quomodo fieri possit vt quos mare absorbuerit, ferę dilacerauerint, bestiæ deuorauerint, terra restituat? Quo ita demū veniatur necesse est, vt nō de fide resurrectiōis, sed de parte dubitetur. Esto enī vt laceratorū corpora non resurgāt, resurgunt cæteri. Nec resurrectio destruitur si conditio excipitur. Miror tamen cur vel de his dubitandum putent, quasi non omnia quæ ex terris sunt, in terrā redeant, & in terram resoluantur. Mare quoq; ipsum quęcunq; corpora humana demerserit, vicinis expuit vnda plerūque littoribus. Quod ni ita esset, difficile credo deo foret dispersa connectere, dissipata sociare, cui

B mundus obtēperat, muta obsequuntur elementa, seruit natura: quasi nō maioris miraculi sit limū animare q̄ iungere? Auis in regione Arabiæ, cui nomen est Phœnix, rediuiuo suæ carnis humore reparabilis, cū mortua fuerit reuiuiscit. Solos nō credimus homines resuscitari? Atqui hoc relatione crebra, & scripturarū authoritate cognouimus, memoratam auem quingentorū annorū spatia vitali vsui habere præscripta, eámq; cum sibi finē vitæ adesse præsaga quadā naturæ suæ æstimatione cognouerit, thecā sibi de thure & myrrha & cæteris odoribus adornare, cōpletóq; opere pariter ac tēpore intrare illā, atq; emori, ex cuius humore oriri vermē, paulatímq; eū in nauis eiusdē figurā concrescere, vsūmq; formari, subnixā quoq; remigio pennarū renouatæ vitę officia munere pietatis ordiri. Nam thecā illam vel tumulum corporis, vel incunabulum resurgentis, in qua deficiens occidit, & occidēs resurrexit, ex Aethiopia in Lycaoniam vehit, atq; ita resurrectione auis huius locorū incolæ completū quingntorū annorum tēpus intelligunt. Ergo isti

C aui quingentesimus resurrectionis annus est, nobis millesimus. Illi in hoc seculo, nobis in cōsummatione mundi. Pleriq; etiam opinantur quod auis hæc rogum sibi ipsa succēdat, & rursus de fauillis suis & cineribus reuiuiscat. Sed fortasse natura discretior, fidei quoque discretionem videatur afferre. In originē principiúmq; hominis procreandi mens nostra redeat. Viri estis, fœminæ estis: quæ humana sunt, nō ignoratis: & si qui ignoratis, ex nihilo putatis esse quod nascimur, quàm ex paruo quanti exurgimus? Etsi non exprimimus, intelligimus tamen quid velimus, vel potius quid nolimus dicere. Vnde hoc caput, & vultus iste mirabilis, cuius artificem non videmus, opus videmus, in varia officia vsúsque formatur? Vnde forma erectior, status excelsior faciendi vis, sentiendi vtilitas, gradiendi facultas? Ignota certe nobis sunt naturæ organa, sed nota ministeria. Et tu semen fuisti, & tuum corpus semen est resurrecturi. 1.Corin.15.

D Audi Paulum, & disce quia semen es. Seminatur in corruptione, surgit in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surgit in gloria. Seminatur in infirmitate, surgit in virtute. Seminatur corpus animale, surgit corpus spiritale. Et tu ergo seminaris vt cætera, quid miraris si resurgis vt cætera? Sed illa credis quia vides, ista non credis quia non Ioan.20. vides. Beatiores qui non viderunt, & crediderunt. Tamen antequàm tempus veniat, nec illa creduntur, non enim omne tempus accommodum ad resuscitanda semina. Alio triticum seminatur, alio nascitur: alio vitis inseritur, alio gemmantia sarmenta pubescunt, luxuriat pampinus, vua formatur, alio plantatur olea, alio velut aluo grauis & onusta prole baccarum fructus sui vbertate curuescit. Ante vero quàm suum cuique tempus adueniat, fœtura restrictior est: nec generationis ætatem habet in potestate generandi ipsa quæ generat. Nunc informem situ, nunc fœtuum nudam, nunc virentem floribus, nunc carentem ipsam omniū cernas parentem: quæ vtique vellet omnibus se vestire tēporibus, nec vnquā aurea segetum aut viridantia pratorum indumenta deponere, ipsa sui egens, & prouentuum suorum quæ in alios transfuderit, indotata compendiis. Ergo

& nostram

Universidad de Deusto
Biblioteca

& noſtram reſurrectionẽ etſi nõ credis ſide, non credis exemplo: vſu es crediturus. Et aliis quidem fructibus, vt viti oleæ pomiſque diuerſis, anni ætas extrema habilis maturãdis: nobis quoque mundi conſummatio tanquàm extremus anni finis accommodam reſurgendi præſcribit ætatem. Et ideo in conſummatione mũdi reſurrectio mortuorum eſt, ne poſt reſurrectionem in hoc malũ nobis eſſet ſeculũ recidendum. Ideo enim Chriſtus eſt paſſus, vt nos ex hoc malo ſeculo liberaret, ne iterum nos huius ſeculi tentamenta ſubruerent, & obeſſet renaſci, ſi renaſceremur ad culpã. Et rationem igitur reſurrectionis, & tẽpus tenemus. Rationẽ, quia in omnibus ſibi fœtibus æquè natura reſpondet: nec in ſola hominũ ſucceſſione degenerat tempus, quia omnia in anni fine generantur. Mundi tempora, annus vnus eſt. Et quid mirum ſi annus vnus eſt, quando dies vna eſt? Vna enim die dominus operarios conduxit ad vineam, dicens: Manh.20. Quid hic ſtatis tota die ociosi? Cauſæ originũ ſemina ſunt. Semen eſſe corpus humanum, gentium doctor aſſeruit. Eſt ergo ſubſtantia reſurgendi, quando eſt ſeries ſeminandi. Quod ſi ſubſtantia aut cauſſa non eſſet, arduum quiſquã putaret deo vnde vellet, vel quomodo vellet homines regenerare, qui mundum ex nulla materia, nulla ſubſtantia eſſe iuſſit, & factus eſt? Cœlum aſpice, terrã intuere. Vnde ſtellarũ ignes? Vnde orbis ſolis & radius, globus lunæ? Vnde montium vertices, dura ſaxorum, nemoroſa ſyluarũ? Vnde vel diffuſus aër, vel infuſæ vel ſuperfuſæ aquæ? Sed ſi hæc omPſãlm.148. nia deus fecit ex nihilo, Ipſe enim dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt: cur miremur renaſci poſſe quod fuerit, cum videamus natum eſſe quod non fuit? Illud mirũ, quod cum reſurrectionẽ non credant, tamen ne genus pereat hominum, elementi quadam benignitate proſpiciunt, & ideo tranſire ac demigrare in corpora dicunt animas, ne mundus intereat. Sed quid ſit difficilius, ipſi aſſerant, tranſire animas, an redire: ſua repetere, an noua quærere. Sed illi dubitent qui non didicerunt, nos vero qui legimus legem, prophetas, apoſtolos, euangelium, dubitare fas non eſt.
Danie.12. Quis enim dubitet cum legit, Et in tempore illo ſaluabitur omnis plebs tua quæ ſcripta eſt in libro, & multi dormientium in terræ foſſu vna apertione exurgent, hi in vitam æternam, & hi in opprobrium & in confuſionem perpetuam: & intelligentes ſplendebunt vt ſplendor firmamenti, & ex iuſtis multi ſicut ſtellæ in ſecula? Bene itaque dormientium dixit quietem, vt intelligas mortem non eſſe perpetuã, quę ſomni vice initur ad tempus, & ad tempus excluditur. Meliorémque profectũ vitæ eius oſtendit quæ futura poſt mortem eſt, quàm eius quę ante mortẽ mœrore ac dolore trãſigitur. Siquidem illa ſtellis comparatur, hæc ærumnæ addicitur. Nam quid illa contexam quæ alio loco ſcripta ſunt, Suſcitabis me, & cõfitebor tibi? Quid etiam illud quod Iob ſanctus vitæ iſtius expertus iniurias, & aduerſa omnia patientia virtutis exuperans, compenſationem ſibi malorum præſentiũ de reſurrectione promiſit dicens, Suſcitabis corpus meum hoc, quod multa mala paſſum eſt? Eſaias quoque reſurrectionem populis annuncians, dominici ſe nuncium dixit eſſe reſponſi. Sic enim habes, Os enim domini locutũ
Eſaiæ.26. eſt, Et dicent die illa. Quid igitur os domini locutum ſit populos eſſe dicturos, in poſterioribus declaratur, vbi ſcriptũ eſt. Propter timorem tuum in vtero accepimus & parturiuimus ſpiritum ſalutis tuæ, quem effudiſti ſuper terram: cadent qui inhabitant terram, reſurgent qui in monumentis ſunt. Ros enim qui abs te eſt, ſanitas eſt illis: terra vero impiorum peribit. Ambulate populus meus, & intra in receſſus tuos. Abſconde te aliquantulum donec tranſeat ira dei. Quam bene receſſus eſſe ſignauit tumulos mortuorũ, quibus pauxillulum abſcondimur, vt in iudicium dei quod pro noſtris ſceleribus ius debitæ indignationis aſſumet, tolerabilius trãſire poſſimus. Viuit igitur qui abſcõditur, & quieſcit quaſi è medio ſe ſubtrahens & recedens, ne eum arctioribus laqueis mundi huius inuoluat ærumna, quibus repoſitam reſurrectionis eſſe lætitiam, ſanitatémque corporũ ſolutorum diuino rore reparabilem, cœleſtia oracula prophe ticis vocibus pollicentur. Et bene ros ſignificatur, quo genitalia omnia terrarum ſemina ſuſcitantur. Quid igitur mirum ſi fatiſcentis quoque corporis noſtri cineres ac fauillæ pinguedine cœleſtis roris exuberãt, & accepto humore vitali in compagẽ ſuam membrorũ noſtrorum habitus reformantur? Dicit etiã ſanctus Ezechiel propheta & plena expoſitione deſcribit quemadmodũ arentibus vigor oſſibus refundatur, ſenſus redeat, motus accedat, neruiſq; redeuntibus corporis cõpago rigeſcat humani: quemadmodũ nimis arida renatis oſſa viſceribus veſtiantur, venarúmq; hiatus & ſanguinis riuulos extentæ cutis velamen obducat. In ipſis, dum legimus, propheticis ſermonibus, humanorũ videtur ſeges corporũ rediuiua cõſurgere, atq; ipſa ſpatia diffuſa camporũ nouis videas pullulare ſeminibus. Quod ſi veteres ſapientes ſaris Hydrę dẽtibus in regione Thebana inhorruiſſe armatorũ ſegetem crediderunt, cum vtiq; alterius naturæ ſemina certum ſit in naturã verti alterã nequiuiſſe, nec partum ſuis diſcordem fudiſſe ſeminibus, vt ex ſerpẽte homines naſcerentur, vt caro ex dentibus gigneretur: quãto magis vtiq; credendũ eſt, quæcunq; ſunt ſeminata, in ſuã naturam reſurgere, nec à ſatione ſua ſegetes diſcrepare, nec duris mollia, nec mollibus dura viuiſcere: nec in ſanguinem venena cõuerti, ſed carnẽ de carne, os de oſſibus, ſanguinẽ de ſanguine, humorẽ de humore reparari? Poteſtis ergo gẽtiles reformationẽ negare naturæ, qui mutationem poteſtis aſſerere? Poteſtis non credere oraculis, non euangeliis, non prophetis, qui fabulis inanibus crediris? Sed iam ipſum audiamus prophetã. Sic enim ait: Et facta eſt ſuper me manus Ezech.37. domini, & eduxit me in ſpiritu domin*, & poſuit me in medio cãpo, & hic erat plenus oſſibus humanis, & circunduxit me per gyrũ eorum, & ecce multa valde in facie campi, arida nimis. Et ait ad me, Fili hominis, ſi viuẽt oſſa iſta? Et dixi: Domine tu ſcis. Et ait ad me, Sta, & dices illis, Oſſa arida audite verbũ domini. Hæc dicit dominus oſſibus iſtis: Ecce ego induco in vos ſpiritum vitæ, & dabo in vos neruos, & adducã ſuper vos viſcera, & extendã ſuper vos cutem, & dabo ſpiritũ meũ in vos, & viuetis, & ſcietis quod ego ſum dominus. Et prophetaui ſicut mandauit mihi. Et factũ eſt cum prophetarẽ hæc omnia, & ecce factus eſt terræmotus magnus. Vide nunc quẽadmodũ & auditũ in oſſibus & motum prius oſtendat eſſe, q̃ vitæ ſpiritus refundatur. Nã & ſupra oſſa arida iubẽtur audire, quaſi ſenſum habeant audiẽdi, & hic acceſſiſſe eorũ vnũquodq; ad ſuã compaginẽ ꝓphetico ſermone ſignatur: Sic enim habes, Et accedebãt oſſa vnumquodq; ad ſuã cõpaginẽ. Et vidi, & ecce ſuper illa nerui & viſcera naſcebantur, & aſcendebat ſuper ea cutis deſuper, & ſpiritus in his nõ erat. Magna domini gratia quod futuræ reſurrectionis propheta teſtis adhibetur, vt nos quoq; ea illius oculis videremus. Neq; enim omnes teſtes adhiberi poterant, ſed in vno omnes teſtes ſumus, quia nec in virũ ſanctũ cadit mendacium, nec in tantũ error prophetã. Nec minus veriſimile debet videri quia iubente deo oſſa in ſuã compaginem reformãtur, cum vtique innumera habeamus exempla quibus natura rerũ cœleſtibus eſt obſecuta præceptis, vt terra pabulum gignere iuberetur & gigneret, vt ad virgæ tactum ſitiẽtibus populis petra vomeret aquã, atque æſtu torridis miſeratione diuina vndarent fluenta dura ſaxorum. Virga in ſerpẽtem verſa quid aliud indicauit, niſi Exod.4. volente deo ex inſenſibilibus ſenſibilia poſſe generari? An vero incredibilius putas quod oſſa cum iubẽtur accedunt, q̃ quod retrorſum fluenta vertuntur, maria fugiunt? Sic enim propheta teſtatur: Mare vidit & fugit, Iordanis cõuerPſal.103. ſus eſt retrorſum. Nec ſuper hoc ambigi poteſt quod duorũ populorum alterius ſalute, alterius obitu comprobatum eſt aquarum curſus ſtetiſſe frænatos, eoſdémq; aliis circunfuſos, aliis ad mortem refuſos, vt alios mergerent, alios reſeruarent. Quid in ipſo euangelio? nõne ibi probauit dominus quod verbo vnda miteſcat, fugentur cœli nubila, cedant flabra ventorum, placidíſq; littoribus muta deo famulẽtur elementa? Sed perſequamur cętera, vt quemadmodũ ſpiritu vitæ animentur defuncti, ſurgãt iacẽtes, ſepulchra reſerentur, poſſimus aduertere. Et ait ad me. Prophetiza fili hominis, & dic ſpiritui, Hæc dicit dominus: A quatuor ventis cœli veni ſpiritus, & inſuffla in mortuos iſtos, & viuant. Et prophetaui ſicut mandauit mihi, & intrauit in eos ſpiritus

vitæ, & vixerunt, & steterunt in pedibus suis congregatio A
nimis multa. Et locutus est dominus ad me dicens: Fili ho-
minis, ossa hæc omnis domus Israel est. Ipsi enī dicūt, Ari-
da facta sunt ossa nostra, periit spes nostra, interiuim⁹. Pro-
pterea prophetiza & dic, Hæc dicit domin⁹, Ecce ego ape-
riam vobis monumēta vestra, & educam vos de monumē-
tis vestris in terrā Israël, & scietis quod ego sum dominus,
cum aperiam sepulchra vestra, & educam de sepulchris po
pulum meum, & dabo spiritum meū in vobis, & viuetis, &
ponam vos super terrā vestrā, & scietis quod ego dominus
locutus sum, & faciā, dicit dominus. Aduertimus quēadmo
dum vitalis spiritus in artus resumatur, cognouim⁹ quēad-
modum dehiscentibus tumulis mortui susciterētur. An vero
mirandū est iussu domini mortuorū sepulchra reserari, cū
tota suis terminis vno tonitruo terra quatiatur, mare suis
exundet finibus, itémq; suarum cursus refrænetur vndarū?
1.Corin.15. Denique ille qui crediderit quia in momento oculi, in no-
uissima tuba mortui resurgent, cum primis rapietur in nu-
bibus obuiā Christo in aëra. qui nō crediderit, relīquetur: B
& perfidiæ suæ subdet se ipse sentētię. Ostendit tibi domi-
nus etiā in euangelio, vt iam ad exempla veniamus, quēad-
modum resurgas. Non enim vnum Lazarū, sed fidē omniū
suscitauit. Quod tu si credas cū legis, mens quoque tua quę
mortua fuerat, in illo Lazaro reuiuiscit. Quid enim sibi vult
Ioan.11. quod dominus ad monumentum accessit, magna voce cla-
mauit, Lazare exi foras: nisi vt futuræ resurrectionis speci-
men præstaret, exemplū ederet? Cur voce clamauit, quasi
spiritu non soleat operari, quasi tacitus nō soleat imperare?
1.Corin.15. Sed vt illud ostenderet quod scriptū est. Quoniā in momē-
to oculi, in nouissima tuba & mortui resurgent incorrupti.
Tubarum enim crepitus, vocis metitur elatio. Et clamauit,
Lazare exi foras. Cur etiam nomen additur, nisi forte ne a-
lius resuscitatus pro alio videretur, aut fortuita magis resur
rectio q̄ imperata? Audiuit ergo defunctus, & exiuit foras
de monumento, ligatus pedes & manus institis, & facies eius
orario colligata erat. Comprehende si potes quemadmodū
clausis oculis iter carpat, vinctis pedibus gradū dirigat, in- C
separabili gressu, separabiliq; progressu. Manebāt vincula,
nec tenebant: tegebantur oculi, sed videbant. Videbat de-
nique qui resurgebat, qui ambulabat, qui deferebat sepul-
chrum. Virtute enim diuinæ præceptionis operante, natura
suum nō requirebat officium, & tanquàm in excessu posita,
non iam suo ordini, sed diuino nutui seruiebat. Rūpebātur
prius mortis q̄ sepulturæ vincula, agebatur prius q̄ parabatur incessus. Si miraris hæc, disce qui imperauerit, tum mi-
rari desines. Iesus Christus dei virtus, vita, lux, resurrectio
mortuorum, virtus erexit iacentē, vita gressum extulit, lux
fugauit tenebras, reparauit obtutū, resurrectio viuendi gra
tiam reformauit. Fortasse moueat quod Iudæi lapidem tol-
lunt, Iudæi institas soluūt, ne forte & tu solicitus sis qui la-
pidem de monumento tuo tollant, quasi vero qui spiritum
resundere poterat, lapidem mouere nō poterat, aut vincula
rumpere, qui vinctum fecerat ambulare, aut deoperire fa-
ciem qui opertis oculis lumē infuderat, aut findere petram D
qui poterat reformare naturā. Sed vt vel oculis suis crede-
rēt, qui credere mēte nolebāt, remouēt lapidē, vident cada-
uer, fœtorē sentūt, institas rumpūt. Nō possunt negare de-
functum quem aspiciunt resurgentem, vident signa mortis,
& vitæ munera. Quid si dum conantur, labore ipso emen-
dantur? Qui si dum audiunt, vel auribus suis credunt? Quid
si dum intuentur, vel oculis suis corriguntur? Quid si dum
rumpunt vincula, mentes suas soluunt? Quid si dum Laza-
rus exuitur, populus liberatur: dum Lazarum abire permit-
tunt, ipsi ad dominum reuertuntur? Deniq; multi qui vene-
rant ad Mariam: videntes quæ facta sunt, crediderunt. Nec
hoc solum exemplū edidit dominus noster Iesus Christus,
sed alios quoq; resuscitauit, vt nos vel exēplis vberioribus
crederemus. Resuscitauit adolescentem fletu viduæ matris
inflexus, quando accessit & tetigit loculū dicēs: Adolescēs,
tibi dico surge. & resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui.
Luce.6. Statim vt audiuit: statim resedit, statim locut⁹ est. Alia enim
virtutis gratia, alius ordo naturæ. Nam quid de archisyna-
Matth.9. gogæ filia loquar, in cuius obitu flebāt turbæ, tibicines p-

sonabant? Etenim ad finem mortis pompa funeris exhibe-
tur. Quam cito ad vocem domini cōuertitur spiritus, redi-
uiuum corpus erigitur, cibus sumitur, vt vitæ testimonium
crederetur? Et quid miremur ad vocem dei resundi animā, 4.Reg.13.
redire ossibus viscera, cum meminerimus prophetici tactu 3.Reg.17.
corporis mortuum suscitatum? Helias orauit, & defunctum Actu.9.
suscitauit infantē: Petrus in nomine Christi Thabitam sur-
gere atque ambulare præcepit: & redditā sibi pauperes gra
tulati crediderunt pro alimentis, & nos adhuc pro salute nō
credimus? Illi resurrectionē alienam suis lachrymis rede-
merūt, nos nostram nec Christi redimimus passione, qui cū
emitteret spiritum, vt ostēderet pro nostra resurrectione se
mortuum, seriem ipsam resurrectionis exercuit. Simul enī
vt clamans iterum voce magna emisit spiritum, terra mota Matth.27.
est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa
corpora sanctorum dormientium resurrexerunt, & exeun-
tes de monumento post resurrectionem eius venerunt in
sanctam ciuitatem, & multis apparuerunt. Si hæc lecta sunt
cum emitteret spiritū, cur incredibilia putamus cum redire
cœperit ad iudicium, præsertim cum hæc resurrectio docu
mentum illius resurrectionis, & futuræ veritatis sit exēplū?
Minus autem exemplū est quàm veritas. Quis igitur in do-
mini passione monumēta aperuit, manū resurgētibus dedit,
viam qua ciuitatē sanctam peterent, demōstrauit? Si nemo
fuit, fuit itaq; vis diuina quæ operaretur in corporibus mor
tuorum. Hominis tu quæris auxilium, vbi opus dei cernis?
Non egent humanis diuina mysteria. Cœlum deus fieri iuſ
sit, & factum est. Terram creari statuit, & creata est. Quis
humeris saxa conuexit? quis congessit impensas? quis labo-
ranti deo suam operam ministrauit? In momento hæc facta
sunt. Vis scire quàm breui? Dixit, & facta sunt. Si dicto ele-
menta consurgunt, cur dicto mortui non resurgant? Qui li-
cet mortui sint, tamen aliquando vixerunt, habuerunt spi-
ritum sentiendi, habuerunt vires agendi. plurimumque re-
fert, capax animi non fuisse, & exanimum remansisse. Dia- Matth.4.
bolus dixit, Dic lapidi huic vt fiat panis. Confitetur iuben-
te deo conuerti posse naturam, Tu non credis iubente deo
reformari posse naturam? De solis cursu cœlique ratione
philosophi disputant, & sunt qui putant his esse creden-
dum, cum quid loquantur ignorent. Neque enim cœlum a-
scenderunt, axem dimēsi, mundum oculis perscrutati sunt, Prouer.1
quia nullus eorum cum deo in principio fuit, nullus eorum
de deo dixit, Cum pararet cœlum, cum ipso eram, & eram
cum eo componens, ego eram cui aggaudebat. Si ergo illis Esaiæ.66.
creditur, non creditur deo qui ait, Quemadmodum cœ-
lum nouum, & terra noua quæ ego facio manere coram me,
sic stabit nomen vestrum & semen vestrum, & erit men-
sis ex mense, & sabbatum ex sabbato, & veniet omnis ca-
ro in conspectu meo, vt adorent in Hierusalem dixit do-
minus deus, & exibunt, & videbunt membra hominum qui
præuaricati sunt in me. Nam vermis eorum non morie-
tur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt in aspectum
vniuersæ carnis. Si terra renouatur & cœlum, cur dubite-
mus hominem posse renouari, propter quem terra facta &
cœlum est? Si præuaricator seruatur ad pœnam, cur iustus
non perpetuatur ad gloriam? Si vermis non moritur pec-
catorum, quemadmodum interibit caro iustorum? Hæc est
enim resurrectio, sicut verbi ipsius sono exprimitur, vt
quod cecidit, hoc resurgat: quod mortuum fuerit, reui-
uiscat. Et hæc est series & caussa iustitiæ, vt quoniam cor-
poris animique communis est actus, quæ animus cogitauit,
corpus efficit: vtrumq; in iudiciū veniat, vtrūq; aut pœnæ
dedatur, aut gloriæ reseruetur. Nam propemodū absurdū
videtur, vt cū animi legē lex carnis impugnet, & mens ple-
rumq; quod odit hoc faciat, quando inhabitans in homine
peccatum carnis operatur: animus subdatur iniuriæ, alienæ
reus culpæ: caro quiete potiatur author ærumnæ: & solus
atteratur qui nō solus errauit: aut solus gloriam referat, qui
non solus glorię militauit. Plena, ni fallor, & iusta ratio. Sed
ego rationem à Christo non exigo. Si ratione conuincor, Gene.15.
fidem abnuo. Credidit Abraham deo, & nos credamus: vt Roma.4.
qui sumus generis, etiam fidei simus hæredes. Credidit & Psalm.115.
Dauid, propter quod locutus est: & nos credamus, vt pos-
simus

Universidad de Deusto

simus loqui, scientes quoniam qui suscitauit dominũ Iesum Christum, & nos cũ Iesu suscitabit. Hoc enim promisit qui nunquã mentitur deus. Hoc promisit veritas in Euangelio
Ioan.6. suo dicens, Hæc est autẽ voluntas eius qui misit me, vt omne quod dedit mihi, non perdã ex eo, sed resuscitẽ illud in nouissimo die. Nec satis putauit semel dixisse, sed etiã repetit, expressione firmauit. Sic enĩ sequitur, Hæc est enim voluntas patris mei qui misit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & resuscitabo eum in nouissimo die. Quis hoc dicit? Vtiq; is qui mortuus plurima defunctorũ corpora suscitauit. Si deo non credimus: nec exemplo credimus. Non credimus quod promisit, quando etiã quod non promisit effecit? Ipse autẽ quam causſam moriendi habuisset, nisi habuisset causſam resurgendi? Etenim quoniam dei mori non poterat sapientia, resurgere autẽ nõ poterat quod mortuum non erat: assumitur caro quæ mori posset, vt dum moritur quod solet: quod mortuum fuerat,
1.Corin.15. hoc resurgeret. Neque enim poterat esse nisi per hominem resurrectio: quoniã sicut per hominẽ mors, ita per hominẽ resurrectio mortuorum. Ergo resurrexit homo, quoniã homo mortuus, & resuscitatus homo, sed resuscitans deus: tũc
2.Corin.5. secundum carnem homo, nunc per omnia deus. Nunc enim secundum carnem iam non nouimus Christum, sed carnem per gratiam tenemus, vt ipsum primitias quiescentium, ipsum primogenitum ex mortuis nouerimus. Primitię vtique eiusdem sunt generis atque naturę, cuius & reliqui fructus, quorum pro lætiore prouentu primitiua deo munera deferuntur, sacrum munus pro omnibus, & quasi reparatæ quędam liba naturæ. Primitię ergo quiescentium Christus. Sed vtrum suorum quiescentiũ, qui quasi mortis exortes dulci quodam sopore tenẽtur, an omnium mortuorum? Sed sicut
1.Corin.15. in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes viuificabuntur. Itaque sicut primitiæ mortis in Adam, ita etiã primitiæ resurrectionis in Christo omnes resurgũt. Sed nemo desperet, neque iustus doleat commune consortium resurgendi, cum præcipuum fructum virtutis expectet. Omnes quidem resurgent, sed vnusquisque, vt ait apostolus, in suo ordine. Communis est diuinæ fructus clementię, sed distinctus ordo meritorum. Dies omnibus lucet, sol omnes populos fouet, pluuia possessiones omnium vberiore imbre fœcũdat. Omnes nascimur, omnes resurgemus, sed in vtroque vel viuendi, vel reuiuiscendi gratia dispar diuersãque conditio. In momento enim, in ictu oculi, in nouissima tuba & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Quinetiam in ipsa morte quiescunt alij, viuunt alij. Bona quies, sed vita melior. Deniq; Paulus ad vitã excitat quiescentem dicens, Surge qui dormis, & exurge a mortuis, &
Ephe.5. illuminabit tibi Christus. Ergo hic excitatur vt viuat, vt similis Pauli sit, vt possit dicere, Quia nos qui viuimus, non præueniemus eos qui dormierunt. Non enim communem hunc viuendi loquitur vsum, spirandique commercium, sed meritum resurgendi. Nam cum dixisset: Et mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: subiecit deinde, Et nos qui viuimus, simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo in aëra. Vtique mortuus est Paulus, & passione venerabili vitam corporis cum immortali gloria commuta-
1.Thes.4. uit. Num fefellit ergo qui se viuentem scripsit in nubibus
Gene.5. obuiam Christo esse rapiẽdum? Hoc enim de Enoch legi-
4.Reg.2. mus aut Helia, sed & tu rapieris in spiritu. Ecce currus Heliæ: ecce ignes etsi non videntur, parantur vt iustus ascendat, innocens transferatur, & tua vita mori nescit. Denique
Matth.16. Apostoli mori nescierunt. Vnde dictum est, Amen amẽ dico vobis, multi ex his adstantibus non gustabunt mortem donec videant filium hominis venientem in regno suo. Viuit enim qui non habet quod moriatur in eo, qui non habet ex Aegypto calciamentum aliquod vt vinculum, sed exuit illud priusquàm corporis huius deponat officium. Non solus itaque Enoch viuit, quia non solus est: rapietur & Paulus obuiam Christo. Viuunt etiam patriarchæ, neque enim aliter deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob, nisi mortui viuerent, diceretur. Deus enim mortuorum non est, sed vi-
Luce.20. uentium. Viuemus & nos, si gesta morésque maiorum voluerimus imitari. Miramur patriarcharũ præmia, imitemur obsequia, prædicemus gratiam. Non escis inducti, seculi laqueos incidamus, arripiamus opportunitatem tẽporis, præscriptum legis, clementiam vocationis, desideriũ passionis. Exierunt de terra sua Patriarchæ, & nos exeamus, proposito de corporis potestate nos exeamus, illi exilio: sed exilium non putarunt quod deuotio obiret, non necessitas imperaret. Illi terram solo mutarunt, nos cœlo terram mutemus. Illi habitatione, nos spiritu. Illis illuminatũ stellis cœlum ostenderit, sapientia nostri cordis oculos illuminet. Sic typus veritati, & veritas concurrit typo. Abraham paratus hospitibus, fidelis deo, impiger ministerio, promptus officio, trinitatem in typo vidit, hospitalitatem religione cumulauit, tres suscipiens, vnum adorans, & personarum di-
Gene.18. stinctione seruata, vnum tamen dominum nominabat, tribus honorificentiam muneris deferens, & vnam significans potestatem. Loquebatur enim in eo non doctrina, sed gratia: & melius credebat ille quod nõ didicerat, quàm nos qui discimus. Nemo enim typũ falsauerat veritatis, & ideo tres vidit, sed vnitatem veneratur. Tres mensuras similaginis promit, vnum immolat vitulum, satis credens vnum esse sacrificium, trium munus: vna hostia, trium gratia. Nam in quatuor regibus quis non intelligat quod materialis elemẽta naturæ præfigurato dominicæ passionis indicio, & omnia sibi mundana subiecerit, fidelis in bello, abstinens in triumpho, qui donis non hominum diteſcere, sed dei mallet. Generare se posse filium senex credidit, immolare posse se filium pater iudicauit: nec patrius trepidauit affectus, cum senis dexteram pietas adiuuaret. Sciebat enim acceptiorem deo filium immolatum esse quàm sanum. Ergo adducit ad
Gene.22. sacrificium filium dilectissimum: & quem sero susceperat, cito obtulit: nec paterni nominis appellatione reuocatur, cum ille patrem vocaret, hic filium. Chara quidem nominum pignora, sed amabiliora præcepta. Itaque licet compaterentur corda, vota durabant. Distrinxit super filium gladium paterna manu, & patrio percussit affectu. Ne periret pœna trepidauit, ne ictus erraret, dextera deficeret, sensit pietatis affectum, sed non omisit deuotionis negocium, & properabat obsequium etiam cum audiret oraculũ. Vnde nos quoque deum omnibus quos diligimus præferamus, patri, fratribus, matri, vt possit nos seruare dilectos, sicut in Abraham vberiorem remuneratorem quàm ministrũ videmus. Obtulit quidem filium pater, sed deus non sanguine sed pietate placatur. Quem pro homine demonstrauit in ligno, vt & filiũ patri redderet, nec periret hostia sacerdoti. Itaque nec Abraham parricidio cruentatus: nec deus sacrificio defraudatus est. Vidit propheta, nec affectauit iactantiam, nec tenuit pertinaciam, quẽ pro homine mutauit: quo magis ostẽditur q̃ religiose obtulerit, quẽ tam libenter receperit. Et tu si deo munus tuum offeras, nõ amittes. Sed auari sumus, deus vnicum filiũ morti pro nobis obtulit, nos nostros negamus. Vidit hoc Abrahã, & agnouit mysteriũ. salutem nobis in ligno futurã: nec latuit in vno codémq; sacrificio aliud esse quod videretur offerri, aliud quod posset occidi. Imitemur ergo Abrahæ deuotionẽ, imitemur Isaac bonitatem, imitemur castimoniam. Bonus plane & pudicus vir, deuotus deo, castus vxori, qui iniuriã nõ reddidit, excludentibus cessit, pœnitentes eosdẽ recepit, nec proteruus contumaciæ, nec durus gratiæ, litiũ fugitãs cum recederet, facilis veniæ cum reciperet, profusior bonitate cũ ignosceret, petebat societatis consortiũ, adiunxit cõuiuiũ voluptatis. Imitemur etiã in Iacob typũ Christi, sit eius in nobis aliqua similitudo factorũ, erimus consortes si fuerimus imitatores. Matri obediuit, fratri cessit, socero seruiuit, mercedem de lucris nõ de gregis diuisione quęsiuit. Nõ auara diuisio, vbi lucratiua portio. Nec illa ociosa significatio, scala
Gene.28. de cœlo, quod per crucẽ Christi angelorũ atq; hominũ futura cõsortia viderẽtur: cui obstupefactũ esset femur, vt in femore suo agnosceret generationis hæredẽ, & obstupefactio femoris, passionẽ ꝓphetaret hæredis. Videmus igitur cœlũ patere virtuti: nec hoc esse paucorũ. Multi enĩ venient
Matth.8. ab oriente, & ab occidẽte, & aquilone, & austro, & recũbẽt in regno dei, delectationem perpetuæ quietis sepultis animorũ motibus exprimentes. Sequamur Abraham moribus,

vt nos eripiat in gremium ſuum,& tanquàm Lazarũ ſuæ hu A militatis hæredem propriis circunfuſum virtutibus pio foueat amplexu. Nõ enĩ nos in gremio corporali, ſed in quodam bonorum factorum amictu ſancti patriarchæ probata deo ſucceſsio fouet. Nolite,inquit,ſeduci,deus non irridetur. Aduertimus quàm graue ſit ſacrilegium reſurrectionẽ non credere. Si enin non reſurgemus, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt,ergo Chriſtus nõ reſurrexit. Si enim nobis nõ reſurrexit,vtique non reſurrexit,qui ſibi cur reſurgeret,rationem non habebat. Reſurrexit in eo mũdus,reſurrexit in eo cœlũ,reſurrexit in eo terra. Erit enim cœlũ nouũ,& terra noua. Sibi autẽ non erat neceſſaria reſurrectio,quẽ mortis vincula non tenebant. Nam etſi ſecundum hominẽ mortuus,in ipſis tamen erat liber infernis. Vis ſcire q̃ liber? Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Et bene liber,qui ſe poterat ſuſcitare,iuxta quod ſcriptũ eſt.

Gala.6.
1.Cor.15.

Apoca. 21.

Pſalm.87.

Soluite hoc templum, & in triduo reſuſcitabo illud. Et bene liber, qui alios deſcẽdebat redempturus. Factus eſt autẽ B ſicut homo, non ſpecie vtiq;, ſed veritate formatus,quia & homo eſt, & quis cognoſcet eum? Etenim ſimilitudine hominum factus,& ſpecie inuẽtus vt homo, humiliauit ſemetipſum factus obediẽs vſq; ad mortẽ, vt per illam ſcilicet obedientiam eius gloriam videremus,gloriã quaſi vnigeniti ſecundũ ſanctũ Ioannẽ. Ita enim ſcripturæ figura ſeruatur, vt & vnigeniti gloria, & perfecti hominis natura ſeruetur in Chriſto. Itaq; adiutore nõ eguit. Neq; enim eguit cũ faceret mundũ, vt egeret cũ redimeret: non legatus, nõ nuncius,ſed ipſe dominus ſaluũ fecit eũ. Ipſe dixit,& facta ſunt. ipſe dãs ſaluũ fecit eum: vbiq; ipſe, quia per ipſum omnia. Quis autẽ adiuuaret eũ in quo creata ſunt omnia, & oĩa in ipſo cõſtãt. Quis adiuuaret eũ qui omnia in momẽto facit, & in nouiſſima tuba mortuos ſuſcitat? Non quia prima aut ſecunda non poſſit aut tertia, ſed ordo ſeruatur, non quo difficultas ſero vincenda, ſed legitimus numerus explicãdus ſit. Tempus autem arbitror de tubarum ſpecie dicere, C quoniam ſermo propinquat ad finem, vt noſtri quoque cõſummãdi eloquij tuba ſignum ſit. Septem tubas legimus in Apocalypſi Ioãnis,quas ſeptem ſumpſere angeli, vbi habes quoniam ſeptimus angelus tuba cecinit,& facta eſt vox magna de cœlo dicens: Factum eſt regnum huius mundi dei & Chriſti eius,& regnabit in ſecula ſeculorum. Tuba quidem & pro voce accipitur,quia habes: Quoniam ecce oſtium apertum in cœlo, & vox prima quam audiui, ſicut tubæ loquentis mecum, & dicentis: Aſcende huc, & oſtendam tibi quæ oportet fieri. Legimus etiam: Canite initio menſis tuba. Sed etiam alibi: Laudate eũ in ſono tubæ. Ergo quid ſibi vult tubarum ſignificatio, omni virtute debemus aduertere, ne quaſi fabulam aniliter accipientes periclitemur, ſi indigna dogmate ſpiritali, nec conuenientia ſcripturarum eminentiæ ſentiamus. Nam cum legimus bellum nobis eſſe non aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritalia nequitiæ quæ ſunt in cœleſtibus: non carnalia vtique arma, ſed fortia deo æſtimare debemus. Non enim ſatis eſt tubam videre, nec ſonum eius audire, niſi proprietatem ſonitus intelligas. Etenim ſi incertam vocem det tuba, quis parabit ſe ad bellum? Vnde oportet vocis tubæ nos ſcire virtutem, ne videamur barbari cum tubas huiuſmodi aut audimus aut loquimur. Et ideo cum loquimur, oremus vt eas nobis ſpiritusſanctus interpretetur. Requiram' igitur in ſcripturis veteribus quid de tubarum genere legerimus,ſcientes eas ſolennitates quæ Iudæis lege præſcriptæ ſunt,ſuperiorum eſſe vmbram celebritatum,cœleſtiúmq; feſtorum. Hic enim vmbra,illic veritas. Per vmbram ad veritatem peruenire nitamur. Cuius figura etiã alibi expreſſa eſt. Habes enim quia locutus eſt domin' ad Moyſen. Loquere filiis Iſrael,dicẽs: Menſe ſeptimo, vna mẽſis erit vobis requies in memoriale tubarum vocata,ſancta erit vobis. Omne opus ſeruile nõ facietis,accendetis holocauſtum domino. In Numeris autem locutus eſt dominus ad Moyſen dicens: Fac tibi duas tubas ductiles,argenteas facies eas,& erunt tibi ad euocandam ſynagogam,& promouẽda caſtra,& tuba canes in illis,& colligetur omnis turba ad oſtium tabernaculi teſtimonij. Si autem in vna tuba cecineris,ad te venient omnes principes & duces Iſrael: & tuba canetis ſignificationẽ primam, & promouebunt caſtra,& conſtituentur ad Orientem. Et tuba canetis ſignificationem ſecundam, & promouebunt caſtra, & conſtituentur ad Liba. Et tuba canetis ſignificationem tertiam,& promouebunt caſtra, quæ conſtituentur ad Boream. Et tuba canetis ſignificationem quartam, & promouebunt caſtra quæ conſtituẽtur ad Aquilonem. Significationem tuba canẽt in promotu eorum, & congregabitis ſynagogam. Tuba canite & non ſignificatione, & filij Aaron ſacerdotes tubis canent, & erit vobis legitimum ſempiternũ in progenies veſtras. Si autẽ exieritis in bellum in terrã veſtram: aduerſarios qui reſiſtũt vobis,ſignabitis tubis, & reminiſcemini corã deo, & liberationem habebitis à mortuis veſtris. Et in dieb' lætitiæ veſtræ,& in diebus feſtis veſtris, & in neomeniis veſtris concinite tubis, & in holocauſtis & ſacrificiis ſalutaribus veſtris, & erit vobis in commemoratione veſtra coram domino, ait dominus. Quid igitur dies feſtos in potu & in epulis æſtimabimus? Sed nemo nos in mãducãdo diiudicet. Nouimus enim quia lex ſpiritalis eſt. Nemo ergo nos iudicet in eſcis aliquibus,aut in potu,aut in parte diei feſti,aut neomeniis,aut ſabbato, quæ ſunt vmbra futurorum,corpus autem Chriſti. Corpus itaq; Chriſti requiramus, quod nobis quaſi nouiſsima tuba vox de cœlo paterna monſtrauit,tunc cum dicebant Iudæi quia tonitruum factum eſt illi. Corpus Chriſti quod iterum tuba nobis nouiſsima reuelabit,quoniam ipſe dominus in iuſſu archangeli, & in tuba domini deſcendet de cœlo, & mortui qui in Chriſto ſunt reſurgent. Vbi enim corpus, illic aquilæ, vbi Chriſti corpus,ibi veritas. Septima igitur tuba hebdomadis requiẽ videtur ſignificare, quæ non ſolum in diebus & annis & periodis æſtimatur (vnde & iubileus ſacratus eſt numerus) ſed etiam annum ſeptuageſimum comprehendit, quando in Hieruſalem regreſſus eſt populus,qui ſeptuagin ta annis in captiuitate durauit. in centeſimis quoque etiam & in milleſimis ſacri obſeruatio minime præteritur. Neque enim ocioſe dixit: Reliqui mihi ſeptem milia virorum qui non flexerũt genua Baal. Ergo vmbra futurę quietis in diebus, menſibus, annis, mundi ipſius tempore figuratur: & ideo per Moyſen mandatur filiis Iſrael vt ſeptimo menſe vna menſis ſingulis fiat requies in memoriale tubarum, nec ſeruile aliquod op', ſed deo ſacrificiũ offeratur,eò quòd in ipſo fine hebdomadis quaſi mundi ſabbato ſpiritalia à nobis non carnalia opera flagitentur. Quod enim carnale,ſeruile: quia animo caro ſeruit, liberum innocentia facit,culpa vernaculum. Oportuit igitur per ſpeculum & in ænigmate fieri ſpiritalia. Nunc enim per ſpeculum videmus, tunc facie ad faciem. Nunc ſecundum carnem militamus,tunc ſpiritu videmus diuina myſteria. Et ideo veræ legis character in noſtris moribus exprimatur, qui in dei ambulamus imagine,quoniam iam legis vmbra tranſiuit,vmbra Iudæis carnalibus,imago nobis, veritas reſurrecturis. Tria enim hæc ſecundum legem eſſe cognouimus,vmbram, imaginem,veritatem. Vmbram in lege, imaginem in Euangelio, veritatem in iudicio. Sed Chriſti omnia,& in Chriſto omnia, quẽ nunc ſecundum veritatem videre non poſſumus, ſed videmus quaſi in quadam imagine, futurorum vmbram in lege perſpeximus. Ergo Chriſtus non vmbra,ſed imago dei,nõ vacua imago,ſed veritas. Et ideo per Moyſen lex: quia vmbra per hominem,figura per legem,per Ieſum veritas. Neque enim veritas aliunde,niſi per veritatem procederet. Si quis ergo hanc imaginem dei videre deſiderat, debet diligere deum, vt diligatur à deo,& ſit iam non ſeruus,ſed amicus,qui mãdata dei fecerit, vt poſsit introire in nubem, vbi eſt deus. Ipſe faciet ſibi rationabiles tubas duas ductiles argento probato,hoc eſt precioſo verbo compoſitas & ornatas,quibus non raucum increpans terribili ſonitu murmur interſtrepat, ſed ſublimes gratiæ deo continua iubilatione fundantur. Talium enim tubarum ſonitu mortui ſuſcitantur, non crepitu vtique aëris, * ſed verbo veritatis animati. Et fortaſſe duæ iſtæ tubæ ſunt, per quas diuino ſpiritu Paulus increpuit dicens: Orabo ſpiritu, orabo & mente: pſallam ſpiritu, pſallam & mẽte. Altera enim ſine altera nequaquam videtur vocationem habere perfectam. Nec tamẽ omnium

Apocap.4.

Pſalm.150.

Ephe.6.

Leui.23.

Nume.10.

Roma.7.

Ioan.11.
1.Theſ.4.
Matth.24.
Lucæ.17.

3.Reg.19.

Leuiti.23.

1.Corin.13.

1.Corin.14.

* alias æris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mnium est vtraque canere tuba, nec est omnium vniuersam A colligere synagogam, sed solis sacerdotib⁹ & ministris dei canentibus ista prærogatiua defertur, vt quicunque audierit & secutus eò fuerit vbi est dei gloria, & ad tabernaculũ testimonij præmatura intentione conuenerit, opera possit spectare diuina, & legitimum illud æternúmque domicilium in tuæ posteritatis seriem promereri. Tunc enim bellum conficitur, hostis fugatur, quando spiritus gratia concinit, & mentis industria. Sunt & illæ salutares tubæ, si cor-
Roma. 10. de credas, & ore cõfitearis. corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Hæc igitur gemina tuba ad illam sanctam terram, resurrectionis scilicet gratiã peruenitur: & ideo semper tibi concinat, vt semper audias dei voces: semper te angelorum prophetarúmque oracula excitent atque commoueant, vt ad superiora festines in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum dei, in voce exultationis & confessionis sonitus epulantis. Non enim soli hostes harum tubarum sonitu vincuntur, sed & delectationes: & dies festi, & neomeniæ sine his esse non possunt. Nemo enim potest nisi diuini hauriat promissa sermonis, & resultantibus credat oraculis, exultare dies B festos lætitia, aut neomenias agere, quibus se corporali gratia & seculari occupatione vacuatum, Christi repleri luce desideret. Sacrificia quoque ipsa deo probata esse non possunt, nisi confessio vocis aspiret, quæ sacerdotali oblatione ad obsecrandam dei gratiam populos excitare consueuit. Itaque simus prædicatores domini, & laudemus eum in voce tubæ, non exigua de virtute eius & vilia sentientes, sed ea quæ possint aurem mentis implere, & intimæ conscientiæ penetrare secretum, & ea quæ corpori conueniant, diuinitati non putemus aptanda. Nec diuinæ magnitudinem potestatis humanis viribus metiamur, vt quęram⁹ quomodo quis resurgat, aut quali corpore veniat, aut quemadmodum soluta coeant, lapsa reparentur. Hæc enim arbitrio dei simul vt statuũtur implẽtur, nec sensibilis tubarum expectatur auditus, sed inuisibilis potentia magnificentiæ cœlestis operatur. Deo enim velle pro facto C est, nec resurrectionis requirendus nisus, sed fructus nobis est expetendus. Quæ procliue celebrabitur, si exinaniti vitiis plenitudinem spiritalis mysterij cõsequamur gratiámque renouatam caro sumat à spiritu, & fulgore lucis æternæ anima mereatur à Christo. Sed non solum singulorum, verum etiam vniuersitatis ista mysteria sunt. Aduerte enim iuxta typum legis ordinem gratiæ. Cum tuba prima cecinerit, orientales congregat quasi præcipuos & electos. Cũ secunda, suppares meritis qui secundum Libanum siti dereliquerint ludibria nationum. Cum tertia, eos qui tanquam in mari exagitati istius flatu mundi seculi huius fluctibus vacillarint. Cum quarta, illos qui dura mẽtium nequaquam satis potuerint eloquij spiritualis mollire præcepto, & ideo secundum Boream vocati sunt. Boreas enim secundum Salomonem durus est ventus. Itaque licet in momento resuscitentur omnes, omnes tamen meritorum ordine suscitantur. Et ideo primi resurgent, qui maturo deuotionis occursu, & quodã antelucano fidei exortu prodeuntis solis æter- D ni radios receperunt. Quod vel de patriarchis iuxta veteris seriem testamenti, vel de apostolis iuxta euangelium iure memorauerim. Secũdi autem qui ritum gẽtium relinquentes, ab errore sacrilego transierunt in ecclesię disciplinam. Et ideo illi primi ex patribus, isti secundi ex gentibus. Ab illis enim lux fidei cœpit, in istis vsque ad mundi occasum susceptа durauit. Tertij suscitantur, & qui ab Austro, & qui ab Aquilone sunt. His quatuor terra distinguitur, his quatuor annus includitur, his quatuor ecclesia congregatur. Omnes enim qui sacrosanctæ ecclesiæ copulati, diuini nominis appellatione censentur, prẽrogatiuam resurrectionis, & delectationis æternæ gratiam consequentur: quoniam ve-
Luc. 13. nient ab oriente & occidente, & ab aquilone & austro, & recũbent in regno dei. Non enim exigua mundũ suum Chri-
Psal. 18. stus luce complectitur: quandoquidem à summo cœlo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius: nec est qui se abscondat à calore eius. Omnes enim benignus illustrat, nec refutare leuem, sed emendare vult: nec excludere durum ecclesia, sed mollire desiderat. Et ideo eos in Canticis canticorum ecclesia, in euãgelio Christus inuitat, dicẽs:
Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. tollite iugũ meũ super vos, & discite quia mitis sum, & humilis corde. Ecclesiæ quoq; vocem inuitantis agnosce. Dicit enim: Exurge aquilo, & veni auster, perfla or-
Cantic 4. tum meũ, & defluãt vnguẽta mea. Descendat frater meus in ortum suum, & edat fructum pomferarum suarum. Sciens enim iam tunc etiam ortum tibi fore opera fructuosa, Christo tuo fructum de talibus pollicebare, quæ primo te in cubiculũ dixisti regis introductam, diligẽs vbera super vinũ, cum diligẽtem amares, lactãtem quęreres, pericula pro religione contemneres, deinde à Libano spõsa rogaris vt venias, iudicio domini adhuc tota formosa, tota irreprehẽsibilis. Sic enim scriptũ est: Tota es formosa proxima mea, & reprehẽsio non est in te. ades huc à Libano. Postea ipsa iã nullos aquæ lapsus, iam nullos impetus descendentes à Libano pertimescens, Aquilonem & Austrum aduocas, perflari cupiens ortum tuum, vt in aliis vnguenta tua defluant, in aliis multiplices sæcũditatis tuæ fruct⁹ offeras Christo. Et ideo beatus q̃i custodit verba prophetię huius quæ nobis resurrectionem euidentioribus testimoniis reuelauit dicens: Et
Apoca. 20. vidi mortuos magnos & pusillos stantes ante sedẽ, & libros aperuerunt, & alius liber apertus est, qui est vitæ, & iudicati sunt mortui de scriptis in libris secũdum facta sua, & dedit mare mortuos qui in ipso erant, & inferi dederũt mortuos qui penes se erant. Ne ergo dubites quemadmodum resurgant quos inferi reuomunt, mare reddit. Accipe etiam quãdo promittatur gratia futura iustorũ. Et audiui, inquit, vo-
Apocal. 21. cem magnam de cœlo dicentem: Ecce tabernaculum dei cũ hominibus, & habitabit cum illis, & ipsi populus eius erunt, & ipse deus cum illis erit illorũ deus, & delebit omnem lachrymam de oculis eorũ, & mors non erit amplius, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor vltra erit. Cõpara nunc si placeat atq; contende vitam hanc cum illa vita. Elige si potes perpetuam corporis vitam in labore grũnáq; miserabili tãtarum commutationum, votorúmq; tædio, fastidio voluptatum. Nonne si deus ista perpetuare velit, illa diligeres? Nam si per se ipsa vita fugiẽda est, vt sit molestiarũ fuga, requies ærumnarũ: quanto magis ea requies est expetenda, cui futuræ resurrectionis voluptas perpetua succedet, vbi nulla criminum series, nulla illecebra delictorum? Quis in dolore tã patiens, qui non mortem oret? Quis in infirmitate tam constãs, vt non optet mori se potius quàm debilẽ viuere? Quis in mœrore tam fortis, vt non desideret eo se vel moriendo defungi? Quod si ipsi nobis dum viuimus displicemus, cum viuẽdi finem præstitum esse nouerimus: quanto amplius vitæ nos tęderet istius si sine fine futuros nobis labores huius corporis cernerem⁹? Quis est igitur qui se velit mortis exortem? Aut quid grauius immortalitate miserabili? Si in hac
1. Corin. 15. vita, inquit, in Christo tantum sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus: non quo in Christo sperare sit miserum, sed quia Christus sperantibus in se, vitam alteram præparauerit. Hæc enim peccato obnoxia est, illa præmio reseruata. Ipsos cursus breues nostrarum ætatum quantum videmus nobis afferre fastidium? Puer adolescentiam desiderat, adolescens annos sibi maioris metitur ætatis, iuuenis beneficio æui florentis ingratus, senilem honorificentiam concupiscit. ita omnibus ex natura venit velle mutari, contra sectas philosophorum, qui vel animam solã durare dicant post corporis mortem, vel μετεμψύχωσιν credant, quia eius nos quod sumus, pœnitet. Deniq; etiam ipsa postremum vota fastidio sunt: & quæ mereri optauimus, cum meruerimus, abdicamus. Vnde non immerito etiam sancti viri prolongatum incolatum suum sæpe doluerunt. Doluit Dauid, doluit Hieremias, doluit Helias. Si sapientibus creditur: & hi in quibus diuinus spiritus loquebatur, ad meliora properabant. Si reliquorum iudicia scisciamur, vt omnes in vnam conueniant sententiam, quanti mortem mœrori, quanti mortem formidini prætulerunt, iudicantes videlicet grauiorem metũ mœroris esse quàm mortem. adeo suis malis mors non timetur, sed vitæ miseriis antefertur, cum expetitur morientis exitus, & euitatur formi-

do viuẽtis. Sed esto, huic vitę resurrectio pręferatur. Quid? philosophi ipsi genus post mortem aliquod repererunt, quo nos vti magis quàm resurgere delectabit? Et illi quidem qui dicunt animas immortales esse, non satis mulcere me possunt cum pro parte me redimunt. Nam quæ potest esse gratia, vbi non totus euasi? Quæ vita si in me opus dei occidat? Que iustitia, si naturæ finis mors sit, erranti & iusto vitæ cõmunis? Quæ veritas, vt quia ipsa se moueat, & semper moueatur anima, immortalis esse credatur, quod nobis in corpore commune cum bestiis: ante corpus quid geratur incertum, nec ex contrariis colligatur veritas, sed destruatur? An vero illorũ sententia placet qui nostras animas, vbi ex hoc corpore emigrauerint, in corpora ferarũ variarúmque animantium transire cõmemorant? At certe hæc Circeis medicamentorum illecebris cõpositа esse ludibria pœnarum ipsi philosophi differere solẽt, nec tam illos qui perpessi ista simulentur, quàm sensus eorum qui ista cõfinxerint, velut Circeos populos ferunt in varia bestiarum monstra conuersos? Quid enim tam simile prodigij quàm homines credere in habitum ferarum posse mutari? Quanto maioris est prodigij gubernatricẽ hominis animam, ũduersam humano generi bestiarum susciperе naturam, capacémque rationis ad irrationabile animal posse trãsire, quàm corporis effigies esse mutatas? Vos ipsi hæc destruitis qui docetis. Nam magicis incantata carminibus portento huius conuersionis genera tradidistis. Ludunt hæc poëtæ, reprehendunt philosophi, & quæ putant ficta de viuentibus, hæc arbitrantur vera de mortuis. Illi autem qui ista finxerunt, non suam probare fabulam, sed philosophorum errores irridere voluerunt, qui putant quod illa anima quæ miti humilíque ꝓposito iracundiam vincere, patiẽtiam assumere, cruore abstinere consueuerat, eadem frequenti motu leonis incensa, iræ impatiens, effræna rabie, sitire sanguinem, cædémque possit expetere. Et illa quæ populorum fremitus varios regali quodam consilio temperabat, & rationabili voce mulcebat, eadem se inter deuia atque deserta ritu luporum patiatur vlulare. Aut quæ iniusto sub onere gemens duros aratri labores quæstu miserabili mugiebat, eadem postea in figurã hominis cõmutata, leui cornu quærat in fronte. Vel illa quam præpetes prius pennæ vsque ad alta cœli per sublime aëris alarum remigiis euehebant, eadem postea volatus iam non suos requirat, & se humani doleat corporis grauitate pigrescere. Hinc fortasse & illũ Icarum perdidistis, quod persuasionibus vestris inductus adolescens, prius autem se fuisse fortasse crediderat. Hinc etiam senes plerique decepti sunt, vt graui immorẽtur dolori, cygneis male creduli fabulis, dum putant modulis se mulcendo flebilibus, albentem molli pluma mutare caniciem. Hæc quàm incredibilia, quàm deformia? Quanto illud est conuenientius, vt credas secundum naturam, credas secundum vsum fructuũ cæterorum, credas secundum gestorum exempla, oracula prophetarum, Christi cœleste promissum. Quid vero præstantius, quàm vt opus dei radices non perire, & secundum imaginem & similitudinem dei factos transferri non posse in effigies bestiarum, cum vtique ad similitudinem dei non corporis sit imago, sed spiritus? Nam quemadmodum homo cui subiecta sunt animantium genera cæterorũ, in subiectum sibi animal meliore sui parte demigret? Non patitur hoc natura: & si pateretur natura, non pateretur gratia. Sed videro quid vos de vobis gentes opinionis habeatis. Neque enim mirum debet videri quod creditis vos in bestias posse mutari, qui bestias adoratis. Ego tamẽ malim de vestro merito melius iudicetis, vt nõ inter cœtus ferarum, sed inter angelorum consortia vos credatis futuros, & animos ex hoc iam vitę anfractu & terreni corporis colluuione discedere, & ad illa concilia superna contendere. Et sic sanctorum sit peruenire, laudem dicere deo, quam citharizantes illos dicere prophetica lectione cõperimus, quia magna & mirabilia opera tua domine deus omnipotens, iustæ & veræ viæ tuæ rex gentium: quis non timebit & magnificabit nomen tuum? quia solus sanctus es, quia omnes gentes venient & adorabunt ante te. Videre quoque tuas Iesu nuptias, in quibus de terrenis ad cœlestia concinentibus omniũ gaudiis sponsa deducitur. Ad te enim omnis caro veniet, iam non seculo obnoxia, sed spiritui copulata. Videre thalamos ornatos byssino, rosis, liliis, & coronis. Sic enim cuius alterius ornantur nuptiæ, confessorum liuore, martyrum sanguine, liliis virginum, coronis etiam sacerdotum? Hoc sibi præ cæteris Dauid sanctus optauit, vt hæc spectaret & cerneret. Denique ait: Vnam petiui à domino, hãc requiram, vt inhabitẽ in domo domini, omnes dies vitæ meę, & videam voluntatem domini. Iuuat hoc credere, sperare delectat. Certe non credidisse pœna est, sperasse gratia. Quod si in hoc erro, quia angelis me post mortẽ sociari malo quàm bestiis, libẽter in hoc erro: neque vnquam hac me opinione dum viuo, fraudari patiar. Quid enim mihi superest solatij, quàm quod me citius ad te frater spero venturũ, nec digressus tui inter nos lõga diuortia fore, tuis intercessionibus mihi hoc posse cõferri, vt citius desiderantem tui aduoces? Quis enim est qui non sibi debeat istud optare pręcæteris, vt corruptibile hoc induat incorruptelam, & mortale hoc induat immortalitatem, vt qui nunc morti corporis fragilitate succumbimus, supra naturam siti mortem iam timere nequeamus.

Psalm. 64.

Psalm. 26.

1. Cotin. 15.

FINIS.

LECTORI.

Dum scriptorũ ueterum monimenta uersaremus, incidimus fortè fortuna in librorum quorundam farraginem, cui titulus inscribitur Antidotum contra diuersas omnium fere seculorũ hæreses, beneficio & industria Ioãnis Sichardi theologiæ sacræ academiæ mystæ celeberrimi anno quingẽtesimo uigesimo octauo supra millesimum in lucem prolatam: delitescẽs isthic inter cætera opuscula fragmentum hoc de resurrectionis fide Ambrosianam nomenclaturam præ se ferens reperimus. Quod quidem Ambrosij esse τὸν γνήσιον partum ut adfirmare ausi nõ fuerimus, ita, me deus amet, Ambrosium bis de eadem re non scripsisse lubenter negauerimus. Hoc tamen ut curioso lectori satisfaceremus, huic operi ob argumẽti similitudinem libuit subiicere. utut uerò sese res habuerit, dignũ certe opus, Ambrosio adscriptu dignissimum. Vale.

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI,

de fide resurrectionis Liber

ΑΚΕΦΑΛΟΣ.

DEnique nunquam magis quãta & clementia & potentia redemptor noster abundaret apparuit, quàm cùm mysterium incarnationis aggressus est, vt susciperẽ do scilicet nostram substantiam, & patibuli & tumuli iura susciperet. Nostris ergo prosperis aduersa ei impensa sunt: & diuina atq; humana in redemptoris nostri natura quoddam inter se sacrum iniere cõmercium: vt testimonium ab humanitate diuinitas, præmium à diuinitate ferret humanitas. Hoc est, vt vulneribus corporis deus noster magnitudinem erga nos sui amoris ostenderet, & consortio diuinitatis recompensari sibi obedientiæ gratiam, & animus noster, & corpus agnosceret. Qua igitur fide, quáve deuotione huic domino rãtorum in nos donorum munifico adhærere ac deseruire debeamus, intuendum est, qui ita nullum largiendi modum habuit, vt tantum fidelibus donaret in prẽmio, quantum ipse possidebat in regno. Et vt crederemus nos eius fieri posse cohæredes, etiam naturæ nostræ consors esse delegit: non tamen vt substantiam à diuinitatis arce detruderet, sed vt nos infirmos, & in extrema mortis vilitate ac necessitate degentes, ad gloriam resurrectionis attraheret: quia in se quicquid nobis pollicebatur ostendit, & non perire carnis istius substantiam resurgendo perdocuit, & vbi ei post resurrectionem

Sacrum cõmercium humanitatis ci diuinitate in Christo.

Munificentia dei larga in homines.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem futura esset habitatio, ascensione monstrauit. Hoc est A ergo magnum, & prorsus magnum pietatis sacramentum, quod in carne manifestatum esse, vt rerum prouentus manifestauit, ita Gentium doctor annunciauit. Iustificatū autem claret in spiritu, quoniam mediator dei & hominum homo Christus Iesus, non solum sperandæ nobis felicitatis, sed etiam capessendæ præbuit veritatis exemplum. Quod sanè sacramentum pietatis, per quod nos conditor noster ac redemptor amplectitur, sicut testimonio veritatis splenduit, ita etiam in ascensione assumptum in gloria celebratum est obsequiis angelorum. Et ideo nō est despicienda carnis humanæ natura, quæ in sanctæ trinitatis substantiam atq; consortium per dominum Christum ingredi meruit. Verbum enim dei, quod dominus Christus est, qui est primogenitus ex mortuis, quique totius creaturæ primatum tenet, ad imaginem suam, quam prius ipse condiderat, venit. De qua imagine scriptum est: Et plasmauit deus hominem ad imaginē & similitudinem suam. Et carnem, præter carnem, mediante anima rationali, ex sancta virgine Maria suscipiens, & si- B milia. Id est, animam & carnem per similia purificās, factus est per omnia homo, absque peccato. Mediāte ergo anima, deo & carne, hic qui omnes (vt ait Apostolus) diuites facit, pauper effectus est, vt illius inopia nos diuinis atque cœlestibus diuitiis ditaremur per signū illud salutis, quod dedit deus generi humano, dicente Propheta: Ecce, dominus dabit vobis signum, ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium, qui antequam sciat vocare patrem aut matrem suam, butyrum & mel manducabit, id est, spiritu sancto repletus est, cuius doctrina nobis dulcior super mel & fauū, qui spolia Samariæ à Magis accipiens, homo, rex, & deus comprobatus est. De hoc etiam mirabili signo sanctus Simeon ad virginem matrem dicit: Ecce hic positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur. De quo signo & beatus Apostolus ait: Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt. Pro imagine ergo sua Christus, quam in primo condiderat homine, quam viderat in homine diaboli arte fucatam, venit in similitudi- C ne carnis peccati, vt hominem per lignum præuaricationis morte damnatum per passionem crucis, & mortem ad pristinam reuocaret imaginem: quæ imago per incuriam quidem obscurari potest, deleri autem per naturam nō potest. De hac imagine dicit Propheta: Quanquam in imagine dei ambulet homo, tamen vanè conturbatur. Nullus ergo est, qui non aliquam imaginem habeat, id est aut sanctitatis aut peccati. In imagine dei ambulamus, quādo cogitationes bonæ, quæ nobis à deo insitæ sunt, in nobis permanent, & ad opera bona nos perducunt. Memoria ergo dei excludit à corde nostro cuncta flagitia atque peccata, quæ diabolus nititur in corde nostro seminare atq; depingere. Vnde dicitur à Propheta: Domine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Nihil ergo prodest legisse vel audisse, nisi ea quæ legeris, aut audieris bona, in memoriæ thesauro reposueris. Sicut enim tria sunt in homine, id est, corpus, anima, & spiritus: sic tria sunt eminentiora, quę nos aut ad bona, aut ad mala perducunt, hoc est, aut cogitatio, aut locu- D tio, aut operatio. Quæ tria breuiter spiritus sanctus in primo psalmo comprehendit, dicens: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorū, & in via peccatorum nō stetit, & in cathedra pestilentiæ nō sedit. Isti enim sunt terni statores diaboli, qui miseræ insidiantur animæ, vt aut in dicto, aut in facto, aut in cogitatu eam incitēt ad peccatum. Spiritu ergo, anima, & corpore, aut bene agimus, aut male: aut casti sumus, aut fornicamur. Et ideo sicut auari, & raptores serui sunt mammonæ, & sicut gulones & ebriosi serui sunt ventris atque libidinis, sic omne peccatum dominatur hominibus, probante hoc Propheta, ac dicente: Erunt quinque ciuitates in terra Aegypti loquētes lingua Chanaan. Hi sunt quinque sensus carnales, qui miseræ animæ tenebris Aegypti oppressæ loquuntur. Aegyptus enim persequens, siue tribulans interpretatur. Nisi ergo aquilonem frigidissimum ventum, calore fidei, Christo nos iuuante, qui bona docet & delectatur, vicerimus, statim nobis calorem concupiscentiæ atque libidinis suscitabit. Attenuetur ergo ieiu-

Declaratur locus Esaiæ

Luce. 2.

1. Corint. 1.

Imaginē suā Christus reparauit.

Psalm. 38.

In imagine dei ābulare.

Psal. 72.

Tria in homine.

Declaratur locus primi psalmi.

Aegyptus quid sonet.

niis caro, & circuncidetur omni spirituali concupiscentiæ cultro, nec regnet peccatum in nostro mortali corpore, vt effugere consortia mundi, & opprobria diaboli possimus. Ieiunium ergo afflictio, atque humiliatio animæ est, afflictio autem & corporis. Hęc de imagine dei, ad quam factus est homo, dicta sufficiant. Erubescant nunc impij hæretici, qui aereum, aut simulatorium phantasticum corpus, aut deum fuisse, aut nostrū futurum esse, aut metapsycosin mentiuntur. Satis reuera impium est & iniustum, vt Iob, qui oculis suis vulnera conspexit sua, & putredines ac vermes corporis sui manibus palpauit, in alia dicatur carne aut anima resurgere. Quod ergo de beato Iob dixim⁹, hoc de Petro, hoc de Paulo, & de omnibus sanctis, qui diuersis pro deo tormentis animas posuerunt. Quæritur sanè illusoriè à nobis ab hęreticis, vtrum in resurrectione diuersitas sexus sit, id est, fœminæ cum viris resurgant, ignorantes cæci sententiam domini dicentis: Regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit eos. Vbi ergo vera caro, ibi diuersitas sexus est, & sic diuersitas sexus ibi vtique est: Ioannes, Ioānes est: & Maria, Maria est: vere quippe carnis resurrectio sine operibus carnis erit: quia sicut veritas ait: Neque nubent, neque vxores accipient, sed erunt sicut angeli dei in cœlo. Similitudo ergo angelica promittitur, non substantia carnis negatur. Quomodo enim dicitur: Neque nubent, neque nubentur, nisi de his dicatur, qui possunt nubere, & tamen non nubent? Si enim hic in ista vita, quæ tota tentatio est super terram, multi propter regnum cœlorum semetipsos castrantes non nubent, & non solum viri, sed etiam fœminæ Christo iuuante hoc faciunt, quanto magis hoc in illa beata vita non dicamus fieri, sed nec cogitare licebit? Catholicum ergo & rectum est, vtrūque sexum in carnis resurrectione sine sexus operibus confiteri, cùm vt dictum est, adhuc in hac vita positi nitamur cum dei adiutorio opera carnis, quæ contra spiritum concupiscit, non implere, probante hoc Apostolo ac dicente: Vos in carne non estis, sed in spiritu. Negando enim eos in carne, quos in carne esse constabat, non carnis substantiam, sed peccata, id est, opera carnis in eis damnauit. Et iterū: Vt absorbeatur quod mortale est à vita. Quia licet exte- 1. Cori 15. rior homo noster corrumpatur, sed renouatur interior. Quod tamen non solum in regno cœlorum, & baptismate, sed etiam in pœnitentibus quotidie fieri nouerimus, in quibus carnis interitus ad profectum cedit spiritalem. Cui ergo nec opera carnis erunt, nec augmenta membrorum, nec capillus crescit aut vnguis: quia omnes in virum perfectū, qui Christus est, resurgemus. Si enim patrib⁹ in eremo quadraginta annis non capilli, non vngues creuerunt, aut vestimenta, aut calciamenta attrita sunt, hoc in regno cœlorum, vbi aufugiet dolor, & gemitus, & tristitia: quæri quàm impium sit sapiens lector intelligit. Sed cōtra hanc tam veram támque firmam doctrinam, & tam clara documenta, & omni virtute subnixa, solent nobis hæretici illud Apostoli opponere quo ait: Non omnis caro eadem caro, sed alia caro hominis, alia volucrum, & cætera quę prosequitur. Non intelligentes miseri, beatum Apostolum de corporis hoc onere, non generis differentia dixisse. Alia est caro hominis, id est serui dei: alia pecoris, id est, ethnici, & peccatoris, atq; hæretici. Qui cùm in honore esset, sanguine redēptus Christi, atque honoratus, non intellexit, sed comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Alia volucrū, id est, martyrum, qui ad cœlestia pennis spiritus sancti subuecti conscendunt. Alia piscium, id est, qui post salutaris baptismi aquam assumuntur. Alia gloria solis, id est, Christi. Alia gloria lunæ, id est, ecclesiæ, & alia gloria stellarum, id est, seminis Abrahæ, & eorum qui se per fidem & opera bona filios eius ostendunt. Stella enim ab stella differt in claritate, id est, apostoli & prophetę, illi qui cupierunt videre & audire Christum: isti autem viderūt & audierunt eum. Sunt & corpora cœlestia, & corpora terrestria, id est, Christianorum & Iudæorum. Postremo autem vt omnium resurrectionem ostenderet, sic conclusit sententiam suam, dicens: Sic erit & resurrectio mortuorū. Quod vt ita possit intelligi, nostræ cōditionis quod in hoc seculo fit ponamus exemplum:

Ieiunium.

Resurrectio corporū cuiusmodi sit futura.

Diuersitas sexus in resurrectione.

Declaratur locus Pauli 1. Corin. 15.

Caro volucrum.

Caro piscium.

Stellæ differre à stellis quid sit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

plum. Infans enim cùm in puerum creuerit, puer verò in iu A
uenem, iuuenis autem in virum, & vir in senem, nequaquam
per singulas ætates perit, sed semper idem est qui fuit. Pau-
latim ergo hic ætas, non autem natura perit. In illa autẽ cœ-
lesti Hierusalem, vbi sol iste ac luna septuplum lucebunt, di
uersitates non erunt ætatum: ibi enim nec infans, nec senex,
Aetas resur gentium. nec puruus erit, qui non impleat dies suos, vtpote filius re-
surrectionis, & in mensuram perueniat plenitudinis Chri-
sti, vt nec desint alicui annorum spatia, nec supersint. In il-
lo ergo tempore, cùm ætas fuerit vna cunctorum, & sanctus
& peccator simili erunt resurrectione perfecti, nec inter se
variabunt tempore, nec ætate, sed alius ad præmia æterna,
& in centuplum bona percipienda, alius ad supplicia pertra
hetur æterna. Cùm ergo in genere humano aliter & aliter
nascamur homines, in carnis resurrectione vna omnibus &
similis erit resurrectio. Aliter enim Adam, aliter Eua, aliter
Cain, & Abel, & omnes homines nati sunt atque nascun-
tur: aliter autem homo Christus Iesus, qui est mediator dei B
& hominum natus est. Licet ergo diuersis exordiis nascatur
homo, vna tamen hominis natura non differt resurrectione
carnis, omniúmque membrorum. Quæ omnia membra v-
na domini sententia declarabantur, cùm de illo homine lo-
Matth.22. queretur, qui non habuit vestem nuptialem, nec seruauit il-
Eccles.9. lud mandatum: Omni tempore munda sint vestimenta tua,
quem manibus pedibúsque constringi iussit, & auferri, ne
recumberet in conuiuio, ne sederet in solio, ne staret ad de-
xteram dei, sed mitti in gehẽnam ignis. Si enim in igne isto
temporali, qui omne quod accipit consumit, omnipotens
deus potentiam suam in tribus pueris ostendit, qui in cami
no ignis ardẽtis capillos eorum intactos reseruauit, in resur
rectione capillos nostros non resuscitabit? Resuscitabit pla
nè sine aliquanto augmẽto, vel detrimento. Ipsi ergo pro-
cedent de monumẽtis, qui in monumentis illati fuerant. Ve
niet ergo omnis caro non solum de terra, sed etiam de mari,
& de fluminibus, vt videat salutare dei. Mandabit enim pi-
scibus, ac fluminibus, ac bestiis terræ, & volatilibus cœli, & C
ructabunt ossa & carnes mortuorum, vt resurgant alij in
vitam ęternam, alij in opprobrium & confusionem sempi-
ternam. Tunc videbunt iusti impiorum pœnam atque cru-
ciatus, quoniam vermis eorum non moritur, & ignis non
extinguetur, & erunt in conspectu omni carni. Quia verò
hanc habemus spem, sicut exhibuimus membra nostra fa-
mulari immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita exhi-
beamus ea famulari iustitiæ in sanctificationem vitæ, vt re-
surgẽtes à mortuis in nouitate vitæ ambulemus, vt vita do-
mini Iesu manifestetur in carne nostra mortali, propter spi-
ritum eius habitantem in nobis. Iustum igitur est, & verè iu
stum, vt qui semper mortificationẽ Christi in corpore no-
stro circuntulimus, vita quoque eius in corpore nostro ma
nifestetur, spoliantes nos vetere homine cum actibus suis,
& erroris tunica nos exuamus, vt nouam, qui Christus est,
Cantic.5. induamus, imitantes sponsam eius dicẽtem: Nocte exui me
tunica mea, quomodo induar illa? laui pedes meos, quomo
do inquinabo illos? Hãc ergo maiestatis ac potentiæ artem, D
id est resurrectionem, figulus ille facit, qui per Hieremiam
Hiere.18. prophetam loquitur ad populum peccatorem, dicẽs: Nun-
quid sicut figulus iste, nõ potero vos reformare, ac redinte
grare domus Israel? Qui etiam hanc mirabilẽ maiestatis suæ
potentiã in manu Moysi ostendit, quam in candorẽ mutatã
Resurrectio nis nomen. deinceps colori pristino restituit. Sed & ipsum resurrectio-
nis vocabulum aperte significat, nõ aliud ruere, & aliud re-
suscitari. Quod ergo in homine moritur, hoc & viuificatur.
Ita ergo secundum resurrectionem mortuorum, nec cùm
errat ignorat. Vulneratus deniq; ille Hierichontinus in eu-
angelio cõtinuo fertur ad stabulũ, & delictorum plagæ per
miserantis gratiam immortalitate sanantur. Prophetia ergo
quæ pendebat, verè in domini Christi carne completa est,
quam spiritus sanctus nos cupiens edocere, locutus est: Ait
enim: Quæ est ista, quæ ascendit dealbata, innitens super fra
truelem suum, & delitiis affluẽs? Et iterũ: Fratruelis meus
Rubicũdus fratruelis in Cantus candidus & rubicundus. Rubicundus ergo ex incarnatio-
ne, candidus autem ex diuinitate. Quod ita esse comprobat
beatus Ioannes apostolus, cùm dicit: Quia equus super quẽ
sedebat dominus rubeus erat, corpus scilicet sanctũ, quod
ex sancta virgine assumpsit, cui in cœlos ascendenti dicitur: Quis est iste, qui venit de Aedom, tinctis vestibus de
Bosra? Et: Quare rubrum est vestimentum tuum, & indu-
menta tua, sicut calcantium in torculari? Et est sensus: Quis
est iste, qui ascendit è terra, cuius vestimenta sunt sanguine
respersa? Illud autem quod in Zacharia propheta dicitur: Zachar.1.
quia sequebantur eum equi variorum colorum, id est, qui
vel in martyrio rubri, vel sturnini in volatu, vel varij in vir
tutibus, vel candidi in virginitate monstrantur. Quod autẽ
equus iste rufus, albus denuo à sancto Ioãne describitur, di
uinitatis immortalitas, & incorruptio eius ostẽditur. Et id-
eo omnes, qui eum sequuntur, candidis non solum vtuntur
vestibus, sed etiã equis sedentibus incorruptis videlicet im
mortalibúsque corporibus. Et ideo hũc omnes sancti, ipso
iuuante, imitantur: quia vestimenta sua non coinquinant ac
virgines gratia ipsius donante permanẽt, & ideo in albis ve
stibus (vt dictum est) erunt, sequentes agnum quocunq; ie-
rit. Totum ergo hominem (sicut dictum est) filius dei su-
scepit ex virgine, totum integrum resuscitauit, id est, ani-
mam & corpus, adimplens sententiam suam, qua ait: Omne Ioan.6.
quod dat mihi pater ad me veniet, & non perdã ex eo quic
quam, sed ego suscitabo illud in nouissimo die. Quod dictũ
tam de se, quàm de membris suis dominum Christum dixis
se intelligimus, qui suo, & membrorum suorum ore in om-
nibus sanctis loquitur libris. Clamat ergo ad deum & ca-
put in corpore, & corp' in capite, hoc est, & ecclesia in Chri
sto, & Christus in ecclesia: quia in nullo membra à capite,
neque caput separatur à membris. Tunc ergo videbũt eum
aduersarij eius, qui eum compunxerunt, & clamauerunt:
Tolle, tolle, crucifige eum. Tunc angelorum vaticinium
comprobabitur, qui stupentibus Apostolis, dixerunt: Viri
Galilęi quid staris aspicientes in cœlum? sic nanque veniet,
quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum? Quod au-
tem dominus post resurrectionem suam duobus in via dis- Christũ non fuisse phan-
cipulis colloquens, repente euanuisse legitur, diuinæ virtu- tasma.
tis fuit, non vmbræ, aut phantasmatis. Alioquin & ante pas
sionem cùm tenuissent, & eduxissent eum de Nazareth, vt
præcipitarent de supercilio montis, supra quem ciuitas il-
lorum ædificata erat, dubium quod transiuit per medium il
lorum? id est, elapsus est de manibus eorum. Aut nunquid
carnem non habuit, qui flagellũ de fune fecit, & omnes ini-
micos eius ac persecutores de templo eliminauit? Vbi om-
nis diuinitatis eius potentia claruit. Illud autem quod post
resurrectionem ad discipulos clausis ingressus est ianuis, e-
iusdem virtutis fuit, cuius ex oculis euanescere. Dicũt enim
homines seculi istius, APOLLONIVM magum, cùm Apollonius magus.
ante DOMICIANVM imperatorem in consistorio
staret, repente non comparuisse. Hæc tamen nos diximus,
non quod magum dæmone repletum domino Christo com
paremus, sed vt hæreticorũ insaniam confutaremus. Quod
ergo mago licet, si tamen verum est, domino nõ licet? Linx Lincis in vi-
quippe (vt phy siologi ferunt) omnia oppositа visu limpidis dendo vi.
simo penetrat, domin' autẽ Christus clausis ianuis, nisi phã
tasma fuerit, intrare non poterit? Quod certe & ante re-
surrectionem pendulo super mare ambulauit incessu, eiusdẽ virtutis fuit. Et hoc ipsum apostolo suo præbuit Petro,
qui cùm fide super aquas ambularet, infidelitate postea mer
gi cœpit, qui mergi potuisset, nisi eum citius dextera domi-
ni continuisset. Aquilæ & vultures transmarina cadauera
sentiunt, saluator apostolos suos nisi ostia aperuerit nõ vi- Vultures trãsmarina cadauera ol
debit? Ad postremum dicas mihi velim, quod maius sit, tan faciunt.
tam terræ magnitudinem tribus appendere digitis, & super
aquas incertam librari, an dominũ transire per clausam crea
turam? Creatori quod maius est tribuis, & quod minus est
calumniaris. Petrus apostolus (vt iam dictum est) super a-
quas ambulabat, & graui & solido corpori mollis vnda, nisi
paululum dubitasset, non cesserit, & tu deum calumniaris
quare clausis ingressus sit ostiis? Paululum ergo fides Petri
dubitauit, & statim naturam suam corpus agnouit, vt nos sci
remus super aquas nõ corpus ambulasse, sed fidem. Noli ad Fides Petri super aquas ambulauit, non corpus.
iudicium tuum potentiam domini magorum præstigiis aut
æquare, aut inferiorem facere, vt videatur fuisse, quod non
fuit:

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuit: vt putetur comedisse sine dentibus, fregisse panem sine manibus, ambulasse sine pedibus, locutum fuisse sine lingua aut capite, reclinatum esse mõstrare sine corpore. Et quomodo, inquies, non cognoscebãt eum in itinere, si ipsum habebat corpus, quod ante passionẽ suam habuit? Erras enim, & multum erras, qui non audis Euangelium: Quia oculi eorum tenebantur, ne eum agnoscerent. Et paulo post: oculi, inquit, eorum aperti sunt, & cognouerunt eum. Nunquid in tantum desipis, vt alium eum fuisse dicas, quando cognoscebatur? & certe vnus idémque erat. Cognoscere ergo & non cognoscere videntium oculorum fuit, non eius qui videbatur, vt vaticinium sancti Hieremiæ compleretur, qui ait: Quare sicut colonus futurus es in terra, & sicut viator declinans ad manendum? Denique, vt scias errorem qui versabatur in medio, non corporis domini, sed oculorum fuisse clausorum: aperti sunt oculi eorum, & mox agnoscebant eum. Nam & Maria Magdalena, quamdiu viuum quærebat inter mortuos non cognoscebat Iesum. At vbi eum cognouit, mox dominum confitetur. Iam naui verò omnibus discipulis vnà positis, Iesus stabat in littore: cęteris autem eum non cognoscentibus, Ioannes prior cognouit eum, & dixit: Dominus est. Dicebat rem veram, & satis congruũ erat, vt virginitas virginale prius cognosceret corpus. Idem ergo erat, & idem non ab omnibus videbatur. Statimque euangelista subiungit: Et nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu quis es, scientes, quia dominus est. Nõ tamen quod alter deus, alter homo esset, sed vnus atque idem esset filius dei, & filius hominis: Cognoscebatur enim vt homo, adorabatur autẽ vt deus: complẽs illud quod eis ipse dominus imprecatus fuerat, dicens ad patrem: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscãt te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum. Dignum ergo est, & satis dignum, vt caro hominis cœlis inferatur, cui⁹ habitator de⁹ esse dignatus est, nec potest videri iniuria hominem factum esse cœli incolam, cuius vaginã non est dedignatus spiritus, qui deus est. Iustum ergo fuit, vt corpus in quo deus habitando terram viuificare dignatus est, per quod particeps nostri fact⁹ est, ad immortalitatem perduceret. Vbi ergo dei habitatio esse debuit, nisi in regno dei? Vbi autem regnum dei, nisi in cœlis? ibi omnis ecclesia cum illo erit. Cùm ergo lutum carnis nostræ in testam fuerit ex coctũ, & quæ prius graui pondere premebatur in terram, acceptis pennis gratiæ spiritalis cum subuectione angelorum volabit ad cœlum, ibi verum & pacificum suæ salutis obsidem habet in æternum.

Nõ agnitus Christus à discipulis.

Christus à Ioanne primũ agnitus.

FINIS.

Diui Ambrosij

ORATIO DE EXITV, VITA, *ac uirtutibus Theodosii Imperatoris, habita in celebritate quadragesimi diei obitus sui, Honorio principe filio eius assistente.*

HOc nobis motus terrarum graues, hoc iuges pluuię minabantur, & vltra solitum caligo tenebrosior denuntiabat, quod clemẽtissimus Imperator Theodosius recessurus esset è terris. Ipsa igitur excessum eius elementa mœrebant. Cœlũ tenebris obductum, aër perpeti horrens caligine. Terra quatiebatur motibus, replebatur aquarũ alluuionibus. Quid ni mundus ipse defleret eum principem continuo esse rapiendum, per quem dura mundi istius temperari solerent, cùm criminum pœnas indulgentia præueniret? Et ille quidem abiit sibi in regnũ quod nõ deposuit, sed mutauit, in tabernacula Christi iure pietatis ascitus, in illam Hierusalem supernam, vbi nunc positus dicit: Sicut audiuimus, ita & videmus in ciuitate domini virtutum, in ciuitate dei nostri, quam deus fundauit in æternum. Sed plurimos tanquam paterno destitutos præsidio dereliquit, ac potissimum filios'. Sed non sunt destituti quos pietatis suæ reliquit hæredes. Non sunt destituti quibus Christi acquisiuit gratiã, & exercitus fidem, cui documento fuit deum fauere pietati, vltorémque esse perfidiæ. Eius ergo principis & proximè cõclamauimus obitũ, & nunc quadragesimũ celebramus assistẽte sacris altaribus Honorio principe: quia sicut sanctus Ioseph patri suo Iacob quadraginta dieb⁹ humatiõis officia detulit, ita & hic Theodosio patri iusta persoluit. Et quia alij tertium diem & trigesimum, alij septimum & quadragesimum obseruare consuetuerunt, quid doceat lectio, cõsideremus. Defuncto, inquit, Iacob præcepit Ioseph pueris sepultoribus, vt sepelirent eum. Et sepelierunt sepultores Israel, & repleti sunt ei quadraginta dies. sic enim dinumerantur dies sepulturæ. Et luxit eum Aegyptus septuaginta diebus. Hæc ergo sequenda solennitas, quam præscribit lectio. Sed etiam in Deuteronomio scriptum est: Quia planxerunt filij Israel Moysen diebus triginta, & consummati sunt dies luctus. Vtraque ergo obseruatio habet authoritatẽ, qua necessarium pietatis impletur officium. Bonus itaque Ioseph, qui formam pio muneri dedit, quem amabat pater, cui dixit: Adiuuet te deus meus, & benedicat te benedictione terræ habentis omnia propter benedictionem mãmillarum & vuluæ, benedictionis matris tuæ, & propter benedictionem patris tui. Pij patris soboles bona. Celebrat ergo & iste quadragesimam patris Iacob supplantatoris illius, & nos celebramus Theodosij quadragesimam, qui imitatus Iacob supplantauit perfidiam tyrannorum, qui abscondit simulachra gentium. Omnes enim cultus idolorum fides eius abscõdit. Omnes enim cerimonias obliterauit, qui etiam iis qui in se peccauerant, doluit quam dederat periisse indulgentiam, & veniam denegatam. Sed non negabunt filij quod donauit pater, non negabunt, etiam si quidam interturbare conatus sit. Neque enim potuerunt negare quod in commune donauit, qui soluunt quod singulis dedit: Nihil glorioſius exitus tanti principis habuit, qui omnia iam filiis tradidisset, regnũ, potestatem, nomen Augusti. Nihil, inquã, speciosius ei in morte seruatum est, quàm quod immane quãtis promissa annonarum exigendarum relaxatio dum moratur, facta est successio eius indulgentiarum hæreditas, vt ille qui voluit impedire, sibi odium fecerit, Theodosio tamen tantæ cumulus gratiæ non adẽptus sit. Nec immerito. Si enim priuatorum vltimæ voluntates & deficientium testamenta habent perpetem firmitatem: quomodo potest tanti principis esse irritũ testamẽtum? Glorioſius quoq; in eo Theodosius, qui non communi iure testatus est. De filiis enim nihil habebat nouũ quod cõderet, quibus totum dederat, nisi vt eos prę-senti commendaret parenti. De subditis sibi & commissis testari debuit, vt legata dimitteret, fidei commissa signaret. Præcepit dare legem indulgentiæ, quam scriptam reliquit. Quid dignius, quàm vt testamentum imperatoris lex sit? Ergo tantus imperator recessit à nobis, sed non totus recessit. Reliquit enim nobis liberos suos, in quibus eum debemus agnoscere, & in quibus eum & cernimus & tenemus. Nec moueat ætas: fides militum, imperatoris perfecta ætas est. Est enim perfecta ætas, vbi perfecta est virtus. Recipro ca hæc, quia & fides imperatoris, militum virtus est. Recognoscitis nẽpe quos vobis Theodosij fides triumphos acquisiuerit: cum locorum anguſtiis & impedimẽtis calonum agmen paulo serius in aciẽ descenderet, & inequitare hostis mora belli videretur, desiliuit equo princeps, & ante aciem solus progrediens, ait: Vbi est Theodosij deus? Iam hoc Christo proximus loquebatur. Quis enim posset hoc dicere, nisi qui Christo se adhærere cognosceret? Quo dicto excitauit omnes, & exẽplo omnes armauit, & iam certe senior ætate, sed validus fide. Theodosij ergo fides fuit vestra victoria. vestra fides, filiorũ eius fortitudo sit. Fides ergo auget ætatem. Denique nec Abraham vt in senectute generaret filium, considerauit ætatem, nec Sara vt pareret. Nec

Psal. 47.

Genes. 50.

Ibidem.

Deut. 34.

Gene. 49.

mirum si auget ætatem fides, cùm repræsentet futura. Quid
Hebr.11. enim est fides, nisi rerum earum quæ sperantur substantia? Sic nos scripturæ docent. Ergo si substantia eorũ quæ sperantur, fides est: quanto magis eorum quæ videntur? Bona
Abac.2. fides, de qua scriptum est: Iustus autem ex fide viuit. quod
Hebr.10. si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Nos autem non subtrahamus nos ad dispendium animæ, sed inhæreamus fidei ad animæ nostræ acquisitionem, quoniam in hac fidei
Ibidem.11. militia testimonium consecuti sunt seniores nostri Abraham, Isaac, Iacob. Et ideo hæreditatem nobis fidei relique
Gene.15. runt. Fidelis Abraham, qui non ex operibus, sed ex fide iu-
Ibidem.22. stificatus est, quoniam deo credidit. Isaac per fidem nec gla-
Ibidem.28. dium ferituri parentis expauit. Iacob paternæ fidei vestigiis intentus dum iter agit, angelorum vidit exercitum, & vocauit cõcilium dei. Alibi quoque, id est in libris Regnorum, Helisæus erat intra Samariam, & subito eum circunfu-
4.Reg.6. sus Syrorũ obsedit exercitus. Vidit eos Giezi, & ait ad dominum suum: O domine, quid faciemus? Et dixit Helisæus propheta: Noli timere: quoniã nobiscum plures sunt, quam cùm illis. Et rogauit vt aperiret deus oculos Giezi. Et aperti sunt oculi eius, & vidit plenum montem equis & curribus in circuitu Helisæi, & rogauit Helisæus vt percuteret eos deus cæcitate, & percussi sunt: & introierunt in ciuitatem, quo ingrederentur, nequaquam videntes. Audistis certe milites qui circunfusi estis, quia vbi perfidia, ibi cæcitas est. Merito ergo cæcus erat exercitus infidelium. Vbi autẽ fides, ibi exercitus angelorũ est. Bona itaque fides, quæ frequenter operatur in mortuis. Denique aduersarius & legiones suæ quotidiana martyrum virtute torquentur. Vnde arbitror quod fila chordarum citharæ ideo fides dicantur, quoniam & mortua sonum reddant. Quo magis ac magis enitendũ est, ne in hoc viuendi munere siti simus ingrati, sed pij pignoribus principis sedulum ac patrium impendamus affectum. Soluite filiis eius quod debetis patri. Plus debetis defuncto, quàm debuistis viuenti. Etenim si in liberis priuatorum non sine graui scelere minorum iura temerantur, quanto magis in filiis imperatoris? Addatur, & cuius imperatoris? Imperatoris pij, imperatoris misericor-
Prouer.20. dis, imperatoris fidelis, de quo non mediocre locuta est scriptura, dicens: Magnum & honorabile est homo misericors. Inuenire autem virum fidelem, difficile est. Si magnum est misericordem aut fidelem quemcunque hominem inuenire, quanto magis imperatorem, quem potestas ad vlciscendum impellat, sed reuocet tamẽ ab vltione miseratio? Quid
Ibidem.16. præstantius fide imperatoris, quem non extollat potentia, superbia non erigat, sed pietas inclinet? De quo Salomon præclare ait: Iniqui regis imitatio similis rugitui leonis. sicut autem ros in herba, sic & hilaritas eius. Quantum igitur est deponere terrorem potentiæ, præferre suauitatem gratiæ? Beneficiũ se putabat accepisse augustæ memoriæ Theodosius, cùm rogaretur ignoscere. Et tunc propior erat veniæ, cùm fuisset commotio maior iracundiæ. Prærogatiua ignoscendi erat, indignatũ fuisse. Et optabatur in eo quod in aliis timebatur, vt irasceretur. Hoc erat remedium reorum, quoniam cùm haberet supra omnes potestatem, quasi parens expostulare malebat, quàm quasi iudex punire. Sæpe trementes vidimus quos obiurgabat, & conuictos sceleris, cùm desperassent, solutos crimine. Vincere enim volebat, non plectere: æquitatis iudex, non pœnæ arbiter, qui nunquam veniam cõfitenti negaret. Aut si quid esset quod occulta conscientia inuolueret, deo seruabat. Hanc vocem eius homines magis quàm pœnam timebant, quod tanta imperatorem ageret verecundia, vt mallet sibi homines religione quàm timore astringere. Maximum philosophorum impunitatẽ ferunt dedisse iis facinoribus, quę per iram commissa forent: sed scriptura diuina melius ait: Irascimini, &
Psal.4. nolite peccare. Maluit peccatum recidere, quàm excusare. Sarius est indignatione laudem elementiæ reperire, quàm ira in vltionem excitari. Quis ergo dubitabit filiis eius maximum præsidium fore apud deum? Domino fauẽte Arcadius imperator iam validus inuentus est. Honorius continuo pulsat adolescentiæ fores, prouectior ætate quàm Io-
4.Reg.22. &.23. 3.Reg.15. sias. Ille enim destitutus patre orsus imperium vsque ad tri-

A cesimum & primum annum regni sui perduxit ætatẽ, & pla-
2.Para.16. cuit domino quod præ cæteris regib' Israel domini pascha celebrauit, & ceremoniarum aboleuit errores. Asa quoque adhuc inualidus corporis robore, cùm regnandi curricula recepisset, quadraginta annis regnauit in Hierusalem: quoniam cùm Aethiopum infinita vrgeretur atque innumerabili multitudine, sperauit à domino & in paucis se posse saluari. Vtinã tam fidelis processu quàm exordio. Nam seruatus in paucis & victor, postea à Syriis auxilia relicto domino postulauit, & medicos adhibuit ad pedum dolorem. Accepto enim tanto indicio diuini fauoris, auxiliatorem suum non derelinquere debuit, sed tenere. Ideo ei nec medici profuerunt, & quasi incredulus mortem impleuit. Sed illorum patres Abias & Amos ambo infideles. Theodosius verò plenus timoris dei, plenus misericordiæ, speramus quod liberis suis apud Christum præsul assistat, si dominus propitius sit rebus humanis. Bonum est misericors homo,
B qui dum aliis subuenit, sibi cõsulit, & in alieno remedio vulnera sua curat. Agnoscit enim se esse hominẽ qui nouit ignoscere, & vias Christi sequitur, qui carne susceptа maluit in hunc mundum redemptor venire quàm iudex. Vnde pulchrè Psalmista dixit: Dilexi, quoniam audiet dominus vo-
Psal.114. cem orationis meæ. In quo psalmo dum legitur, velut ipsum Theodosium loquẽtem audimus. Dilexi, inquit. Agnosco vocẽ piam, cuius testimonia vocis agnosco. Et verè dilexit, qui officia diligentis impleuit, qui seruauit hostes, qui dilexit inimicos, qui iis à quibus est appetitus ignouit, qui regni affectatores perire non passus est. Non mediocris sed perfecti in lege vox ista est dicere, dilexi. Plenitudo enim
Roman.13. legis, dilectio est. Sed quid dilexerit, audiamus. Cùm tacet, vrget nos dilectio. vtique diuinæ charitatis gratia significatur: quia diligimus illud quod est super omnia desiderabilia desiderabile: de quo scriptum est: Diliges dominũ deum
Deut.6. tuum. Ergo decedẽs è terris pia anima, & sancto repleta spiritu, quasi interrogantibus iis qui sibi occurrerent cùm sese ad sublimia & superna subrigeret, dicebat: dilexi. Nihil
C hoc plenius, nihil expressius. Interrogabant angeli vel archangeli: Quid egistis in terris? (occultorum enim solus cognitor deus) dicebat: dilexi. Hoc est dicere: Legem impleui. euãgelium non præteriui. Hoc est dicere, morti me obtuli, & tota die existimatus sum sicut ouis occisiõis. Et ideo
Roma.8. confido, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque virtutes, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Hoc mandatum legis etiam in euangelio dominus Iesus docet esse seruandum, cùm dicit ad Pe-
Ioan.21. trum: Simon Ioannis diligis me? Et ille respondit: Tu scis domine quia diligo te. Et iterum dixit: Simon Ioannis diligis me? Et iterum respõdit, Etiam domine: tu scis, quia diligo te. Et tertio interrogatus ait: Omnia tu scis, tu scis quia amo te. Confirmauit itaque charitatem trina responsio, vel aboleuit trinæ negationis errorem. Et hic trinam respõsionem si quærimus, inuenimus. Dilexi, quoniam audiet do-
Psal.114. minus vocem orationis meæ. Dilexi, quoniam inclinauit au-
D rem suam mihi, vt in diebus meis inuocarem eum. Dilexi, quia tribulationem & dolorem inueni, & pro nomine dei mei pericula inferni non refugi, sed expectaui vt comprehendere & inuenire me possent. Et pulchrè ait, Dilexi: quia iã cursum vitæ huius impleuerat. Vnde & Apostolus in pas-
2.Tim.4. sione iam positus ait: Certamen bonum certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Quod reliquum est, repositа est mihi corona iustitiæ. Magnus dominus, qui nobis dedit certamina, quibus mereatur qui vicerit coronari. Dilexi, inquit, confidens, quoniam audiet dominus vocem orationis meę. Dilexi, & ideo inclinauit aurem suam mihi, vt iacentem erigeret, mortuum suscitaret. Non enim deus inclinat aurem suam vt audiat corporaliter, sed vt condescẽdat nobis quos audire dignetur, & infirmitates nostrę releuare substantię. Inclinat se nobis, vt nostra ad eum ascendat oratio. Voce non indiget, qui misericordiam defert. Neque enim voce indiguit, qui Moysen tacentem audiuit, & non loquentem, sed interpellantem gemitibus ineffabilibus ad se clamare dicebat. Nouit deus & sanguinẽ audire, cui nulla vox subest,

Universidad de Deusto
Biblioteca

subest, lingua non suppetit, sed accepit vocem sacræ tituloA
passionis. Clamauit in martyrio, clamauit in parricidio quod
pertulit pro sacrificio. Dilexi, inquit, & ideo diligens feci
voluntatem domini, & inuocaui eum non in paucis, sed in
omnibus diebus vitæ meæ. Nam certis diebus inuocare, nō
omnibus, fastidientis est, non sperantis, & pro vsu affluen-
tium commodorum mercedem gratiarum referre, non pro
1.Thes.5. deuotionis affectu. Et ideo Paulus in omnibus, inquit, gra-
tias agite. Quando enim non habes quod deo debeas, aut
quando sine dei munere es, cui quotidie viuendi vsus à do-
1.Corin.4. mino est? Quid enim habes quod non accepisti? Ergo quia
semper accipis, semper inuoca. Et quia quod habes, à domi-
no est, debitorem te semper esse cognosce. Malo tamen vt
quasi diligēs quàm coactus debitū tuū soluas. Audis dicen-
Psalm.114. tem: Circundederunt me dolores mortis. Ego tamen & in
mortis dolore dominum dilexi. Pericula inferni inuenerūt
me, non timentem vtique, sed amantem, sed sperātem, quod
Roman.8. nullæ me angustiæ, nulla persecutio, nulla pericula, nullus
gladius separat à Christo. Denique volens inuenit tribula-
tionem & dolorem, sciens quia tribulatio patientiam ope-
Ibidem.5. ratur, patientia probationem, probatio spem. Etenim quasi B
bonus athleta quæsiuit certamina, vt coronam inueniret:
quam tamen non suis viribus, sed domini auxilio nouit sibi
esse donatam. Non enim potuisset vincere, nisi eum qui cer
tantes adiuuat inuocasset. Miser homo congreditur vt vin
cat, & ipse in periculum ruit, nisi domini nomen assumerit, si
Psal.114. cùm veretur orauerit, dicens: O domine libera animā meā.
Roma.7. Hinc illud apostolicum: Video legē carnis meæ repugnan-
tem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati,
quod est in membris meis. Infelix ego homo, quis me libe-
rabit de corpore mortis huius? gratia dei per Iesum Chri-
stum dominum nostrum. Ille vincit, qui gratiam dei sperat,
non qui de sua virtute præsumit. Cur ergo non præsumas
gratiam, cùm habeas præsulem certaminis misericordiam?
Psalm.114. Misericors enim & iustus dominus, & deus noster misere-
tur. Bis misericordiam posuit, semel iustitiam. In medio iu-
stitia est, gemino sepio inclusa misericordiæ. Superabundāt
enim peccata, superabundet ergo misericordia. Apud do-
minum omnium virtutū abundantia est, quia dominus vir-
tutum est. Neque tamen iustitia sine misericordia est, ne-
Eccli.7. que sine miseratione iustitia: quia scriptum est: Noli esse ni-
mium iustus. Quod supra mensuram est, etsi bonum est, ta-
men tu non sustines. Mensuram serua, vt secundum mensu-
Psal.111. ram recipias. Non impedit tamen iustitia misericordiam,
quia misericordia ipsa iustitia est. Dispersit dedit pauperi-
bus, iustitia eius manet in æternum. Nouit enim iustus debe
re se infirmis atque inopibus subuenire. Vnde dominus ve-
niens ad baptismum, vt nobis infirmantibus peccata dona-
Matth.3. ret, ait ad Ioannem: Sine modo. Sic enim decet nos implere
omnem iustitiam. Liquet igitur iustitiam esse misericordiā,
& misericordiam esse iustitiam. Etenim si dei nos misericor
dia non sustentaret, quomodo in ipso exordio paruuli viue
remus, cùm effusi vtero de calidis in frigida, de humidis in
arida piscium more iactemur, quos naufragos in hāc vitam
quidam naturæ fluctus expuerit? Ratio deest, sed gratia di-
uina non deficit. Ipse ergo custodit paruulos, aut certe eos
qui se paruulos humili confitentur affectu. Bona igitur hu-
militas, quæ liberat periclitantes, iacentes erigit. Nouit eam D
1.Reg.24. ille qui dixit: Ecce sum ego, peccaui, & ego pastor male
feci, & isti in hoc grege quid fecerūt? Fiat manus tua in me.
Bene hoc dicit qui regnum suum deo subiecit, & pœniten-
tiam gessit, & peccatum suum confessus veniam postulauit,
ipse per humilitatem peruenit ad salutem. Humiliauit se
Christus, vt omnes eleuaret. Ipse ad Christi peruenit re-
quiem, qui humilitatem Christi fuerat secutus. Et ideo quia
humilem se præbuit Theodosius imperator, & vbi pecca-
tum obrepsit, veniam postulauit: conuersa est anima eius in
Psal.114. requiem suam, sicut habet scriptura quæ dicit: Conuertere
anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit mihi.
Pulchre dicit animæ conuertere, quasi diuturno cuiusque
operis sudore exercitę. vt à labore cōuertatur ad requiem.
Conuertitur equus ad stabulum, vbi cursum impleuerit: na
uis ad portum, vbi ad stationem fidam à fluctuū mole sub-
ducitur. Sed quid est quod ait: Ad requiem meā, nisi secun-
dum illud intelligas quod ait dominus Iesus: Venite bene- Matth.25.
cti patris mei, hæreditate possidete paratum vobis regnum
à constitutione mūdi? Tanquam enim possessionem hære-
ditariam, de qua recipimus quæ promissa sunt nobis. Fide-
lis deus quæ semel seruis suis præparat, non subtrahit. Si fi-
des nostra maneat, manet & sponsio. Vide ô homo circa te
gratiam Christi adhuc in terris quas teris, & in cœlo possi-
des. Ibi ergo sit cor tuum, vbi est possessio tua. Hæc est re-
quies quæ iustis debetur, negatur indignis. Vnde ait domi-
nus: Sicut iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam. Psal.94.
Qui enim non cognouerunt vias domini, non ingrediun-
tur in requiem domini. Qui autem bonum certamen certa- 2.Tim.4.
uit, & cursum consummauit, ipsi dicitur: Conuertere in re-
quiem tuam. Bona requies præterire quæ mundi sunt, & in
illis quæ supra mundum sunt cœlestium consortiis requie-
scere secretorum. Hæc est requies ad quam properauit, di-
cens: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & re
quiescam? Hanc sanctus requiem suam nouit, ad hanc re- Psalm.54.
quiem conuertendum animæ suæ dicit. Erat ergo anima in
requie sua, ad quam dicit esse redeundum. Hæc est requies
sabbati magni, vt vnusquisque sanctorum supra mundi sen
sibilia sit in illo intelligibili secreto totus intētus atque ad-
hærens deo. Hæc est requies illa sabbati quo requieuit deus
ab omnibus operibus mundi istius. Feriatus his seculi cu-
ris Theodosius se ereptum gaudet, & eleuat animam suam,
atque ad illam perpetuam dirigit requiem, pulchre sibi con
sultum asserens, quod eripuerit animam eius deus de mor-
te, quam mortem frequenter in hoc seculi istius lubrico su-
stinebat, inquietus fluctibus peccatorum: eripuerit etiam
oculos eius à lachrymis. Fugit enim dolor, & tristitia, & ge-
mitus. Et alibi habemus: Deleuit omnem lachrymam ab o- Apoc.21.
culis eorum, & mors non erit amplius, neque luctus, neque
clamor, neque dolor. Si ergo mors non erit, lapsum sentire
non poterit in illa requie cōstitutus, sed placebit deo in re-
gione viuorum. Non enim vt hic homo inuolutus est mor-
tis corpore obnoxio lapsibus atque delictis, ita & illic. Id-
eoque regio illa viuorum est, vbi anima est, quæ ad imaginē
& similitudinem dei facta est, non caro figurata de limo: id-
eo in terrā reuertitur, anima ad requiem festinat supernam, C
cui dicitur: Cōuertere anima mea in requiem tuā, in quam Psalm.114.
festinauit intrare Theodosius, atque ingredi ciuitatem Hie
rusalem, de qua dictum est: Et reges terræ ferent gloriam
suam in illam. Illa est vera gloria quæ ibi sumitur, illud re-
gnum beatissimum quod ibi possidetur, ad quod festinabat
Apostolus, dicens: Audemus ergo, & consentimus magis 2.Corin.5.
peregrinari de corpore, & adesse ad dominum. & ideo con
nitimur siue absentes siue præsentes placere illi. Absolu-
tus igitur dubio certamine fruitur nunc augustæ memoriæ
Theodosius luce perpetua, tranquillitate diuturna, & pro
iis quæ in hoc gessit corpore, munerationis diuinæ fructi-
bus gratulatur. Ergo quia dilexit augustę memoriæ Theo-
dosius dominum deum suum, meruit sanctorum consortia.
Et ego vt quidem sermonem meum per orationem conclu
dam, dilexi virum misericordem, humilem imperio, corde
puro & pectore mānsueto præditum, qualem dominus ama- Esaiæ.66.
re consueuit, dicens: Supra quem requiescam, nisi supra hu-
milem & mansuetum? Dilexi virum, qui magis arguentem
quàm adulantem probaret. Strauit omne quo vtebatur in-
signe regium, defleuit in ecclesia publicè peccatum suum,
quod ei aliorum fraude obrepserat. Gemitu & lachrymis
orauit veniam. Quod priuati erubescunt, non erubuit im-
perator publicè agere pœnitentiam, neque vllus postea di-
es fuit, quo non illum doleret errorem. Quid quod præ-
claram adeptus victoriam, tamen quia hostes in acie stra-
ti sunt, abstinuit à consortio sacramentorum, donec do-
mini circa se gratia filiorum exprimeretur aduentu? Dilexi
virum, qui me in supernis suis vltimo spiritu requirebat.
Dilexi virum, qui cùm iam corpore solueretur, magis de
statu ecclesiarum quàm de suis periculis angebatur. Dile-
xi ergo fateor, & ideo dolorem meum intimo viscere do-
lui, & prolixiore sermonis prosecutione solandum putaui.
Dilexi, & præsumo de domino, quod suscipiat vocem ora-
tionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionis meæ, qua prosequor animam piam. Circundederunt me dolores mortis, pericula inferni inuenerunt me. Psal.114.
Multorum enim pericula sunt, sed remedia paucorum. In omnib' sacerdos periclitatur, in omnibus reis angitur. Quod enim alij patiuntur, ipse sustinet: & iterum liberatur cùm alij qui tenentur periculis, liberantur. Cõteror corde, quia ereptus est vir quem vix possumus inuenire. Sed tamen tu solus domine inuocandus es, tu rogandus, vt eum in filiis repræsentes. Tu domine custodiens etiam paruulos in hac humilitate, saluos facito sperantes in te. Da requiem perfecto seruo tuo Theodosio, requiem quam præparasti sanctis tuis.
Illò conuertatur anima eius, vnde descendit, vbi mortis aculeum sentire nõ possit, vbi cognoscat mortem hanc non hominis finẽ esse, sed culpæ. Quod enim mortuus est, pec- Rom.6.
cato mortuus est, vt iam peccato locus esse non possit. Resurget autem, vt perfectior renouato munere vita reparetur. Dilexi, & ideo prosequor eum vsque ad regionem viuorum, nec deseram, donec fletu precibus inducam virum
quo sua merita vocant, in montem domini sanctum, vbi B
perennis vita, vbi corruptelæ nulla contagio, nullus gemitus, nullus dolor, nulla consortia mortuorum, vera regio
1.Cor.15. viuentium, vbi mortale hoc induat immortalitatem, & corruptibile hoc induat incorruptionem. Magna requies, quæ votum impleat diligentis, pulcherrima promissio. Ideo centesimus quartusdecimus psalmus inscribitur. Denique supra in quartodecimo psalmo perfectionẽ hominis accepimus, sed illic format' perfectus licet vir, sed adhuc peccato obnoxius, quia viuit in seculo. Hic vera perfectio est, vbi iam culpa cessauit, gratia perpetuæ quietis affulsit. Ideo centesimus quartusdecimus psalmus, quia remuneratio charitatis est, vnde domini pascha quartadecima luna formam celebritatis accepit: quoniam qui pascha celebrat, debet esse perfectus, debet amare dominum Iesum, qui diligens populum perfecta charitate, sese obtulit passioni. Et sic diligamus nos quoq;, vt si necesse fuerit pro domini nomine mortem non fugiamus, nullum existimemus dolorem, nihil metuamus. Perfecta enim charitas timorem expellit foras. C
1.Ioan.4. Grãde numeri mysterium, quãdo pater filium vnicum pro nobis omnibus tradidit, cùm pleno luminis sui orbe luna fulgeret. Ita est enim ecclesia, quæ piè pascha celebrat domini nostri Iesu Christi sicut luna perfecta in æternum manet. Quisquis bene hic domini pascha celebrat, in lumine perpetuo erit. Quis splendidius celebrauit, quàm qui sacrilegos remouit errores, clausit templa, simulacra destruxit? In hoc Iosias rex superioribus antelatus est. Manet ergo in lumine Theodosius, & sanctorũ cœtib' gloriatur. Illic nũc complectitur Gratianum iam sua vulnera non mœrentem, quia inuenit vltorem. Qui licet indigna morte præuentus ac præreptus sit, requiem animæ suę possidet. Ille bonus vterq; & pietatis interpres largius misericordiæ suæ consor
Psalm.18. tio delectatur. De quibus bene dicitur: Dies diei eructat verbum. Contra autem Maximus & Eugenius in inferno quasi nox nocti indicat scientiam, docentes exemplo miserabili quàm durum sit arma suis principibus irrogare. De
Psal.36. quibus pulchre dicitur: Vidi impium superexaltatum & e- D
leuatum super cedros Libani, & transiui, & ecce non erat. Transiuit enim pius de caligine seculari ad lumẽ æternum, & nõ erat impius qui esse desiuit iniquus. Nunc se Augustæ memorię Theodosius regnare cognoscit, quando in regno domini Iesu Christi, & considerat templum eius. Nunc sibi rex est, quando recipit etiam filium Gratianum, & pulchra iam dulcissima sibi pignora quæ hic amiserat, quando eius flaccilla adhæret fidelis anima deo, quando patrem sibi reddit gratulatur, quando Constantino adhæret. Cui licet baptismatis gratia in vltimis constituto omnia peccata dimiserit, tamen quod primus imperatorum credidit, & post se hæreditatem fidei principibus dereliquit, magni meriti locum reperit, cuius temporibus completum est illud pro-
Zacha.14. pheticum: In illo die erit quod super frenum equi est, sanctum domino omnipotenti. Quod illa sanctæ memoriæ Helena mater eius infuso tibi sancto spiritu reuelauit. Beatus Constantinus tali parente, quæ imperanti filio diuini muneris quæsiuit auxilium, quo inter prælia quoque tutus assisteret, & periculum non timeret. Magna fœmina, quæ multo amplius inuenit quod imperatori conferret, quàm quod ab imperatore acciperet. Anxia mater pro filio cui regnum orbis Romani cesserat, festinauit Hierosolymam, & scrutata est locum dominicæ passionis. Stabulariam hanc primo fuisse asserunt, sic cognitam Constantio seniori, qui postea regnum adeptus est. Bona stabularia, quæ tam diligenter præsepe domini requisiuit. Bona stabularia, quæ stabularium non ignorauit illum qui vulnera curauit à latronibus vulnerati. Bona stabularia, quæ maluit existimari stercora, Philip.3.
vt Christum lucrifaceret. Ideo illum Christus de stercore Psal.112.
leuauit ad regnum, secundum quod scriptum est: Quia suscitat de terra inopem, & de stercore erigit pauperem. Venit ergo Helena, cœpit reuisere loca sancta, infudit ei spiritus vt lignum crucis requireret, accessit ad Golgotham, & ait: Ecce locus pugnæ, vbi est victoria? Quæro vel vexillum salutis, & non inuenio. Ego, inquit, in regnis, & crux domini in puluere? Ego in aulis, & in ruinis Christi triumphus? Ille adhuc latet, & latet palma vitæ æternæ? Quomodo me redemptam arbitror, si redemptio ipsa non cernitur? Video quid egeris diabole, vt gladius quo peremptus es, obstrueretur. Sed Isaac obstructos ab alienigenis puteos eruderauit, nec latere aquam passus est. Tollatur igitur ruina vt vita appareat. Promatur gladius, quo veri Goliæ caput est am- Gene.18.
putatum. Aperiatur humus, vt salus fulgeat. Quid egisti dia- 1.Reg.17.
bole, vt absconderes lignũ, nisi vt iterum vincereris? Vicit te Maria, quæ genuit triumphatorem quæ sine imminutione virginitatis edidit eũ qui crucifixus vinceret te, & mortuus subiugaret. Vinceris & hodie, vt mulier tuas insidias deprehendat. Illa quasi sancta dominum gestauit, ego crucem eius inuestigabo. Illa generatum decuit, ego reuiscitatum. Illa fecit vt deus inter homines videretur, ego ad remedium peccatorum diuinum de ruinis eleuabo vexillum. Aperit itaque humum, decutit puluerem, tria patibula confusa reperit, quæ ruina contexerat, inimicus absconderat. Sed non potuit obliterari Christi triumphus. Incerto hæret vt mulier, sed certam indaginem sanctus spiritus inspirat, eo quòd duo latrones cum domino crucifixi fuerint. Quærit ergo medium lignum, sed poterat fieri vt patibula inter se ruina cõfunderet, casus mutaret, & inuerteret. Redit ad euangelij lectionem, inuenit quia in medio patibulo
prælatus titulus erat, Iesus Nazarenus rex Iudęorum. Hinc Ioan.19.
collecta est series veritatis, titulo crux patuit salutaris. Hoc
est quod petentibus Iudæis Pilatus respõdit: Quod scripsi, Ibidem.
scripsi, id est, non ea scripsi quæ vobis placerẽt, sed quæ ætas futura cognosceret, nõ vobis scripsi, sed posteritati propemodum dicens: Habeat Helena quæ legat vnde crucem domini recognoscat. Inuenit ergo titulum, regem adorauit, non lignum vtique, quia hic Gentilis est error, & vanitas impiorum. Sed adorauit illum qui pependit in ligno, scriptus in titulo. Illum qui sicut scarabæus clamauit, vt persecutoribus suis peccata donaret. Auida mulier festinabat tangere remedium immortalitatis, metuebat calcare sacramentum salutis. Læto corde, & trepidanti vestigio quid faceret
nesciebat. Pertendit tamen ad cubile, veritatis lignum refulsit, & gratia micuit, vt quia iam fœminã visitauerat Christus in Maria, spiritus in Helena visitaret: docuit etiã quod mulier ignorabat, & deduxit in viam quam mortalis scire non poterat. Quæsiuit clauos, quibus crucifixus est dominus, & inuenit. De vno clauo frænos fieri præcepit, de altero diadema intexuit vnum ad decorem, alterum ad deuotionem vertit. Visitata est Maria vt Euam liberaret, visitata est Helena vt imperatores redimerentur. Misit itaque filio suo Constantino diadema gẽmis insignitũ, quas preciosior ferro innexas crucis redemptionis diuinæ gemma cõnecteret. Misit & frænum. vtroque vsus est Constantinus, & fidem transmisit ad posteros reges. Principium itaque credentium imperatorum, sanctum est quod super frænum: ex illo fides vt persecutio cessaret, deuotio succederet. Sapienter Helena egit, quæ crucem in capite regum leuauit & locauit, vt crux Christi in regibus adoretur. Non insolentia ista, sed pietas est, cùm defertur sacræ redemptioni. Bonus itaque clauus Romani imperatoris, qui totum regit orbem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

bem,ac vestit principum frontem,vt sint prædicatores qui persecutores esse consuerunt. Recte in capite clauus, vt vbi sensus est,ibi præsidiū. In vertice corona,in manib' habena,corona de cruce,vt fides luceat,habena quoq; de cruce,vt potestas regat,sitq; iusta moderatio,non iniusta præcipio. Habent hoc etiam principes Christi sibi liberalitate concessum, vt ad imitationem domini dicatur de imperatore Romano: Posuisti in capite eius coronam de lapide precioso. Ex illo gratulatur ecclesia,erubescit Iudæus,non solum erubescit,sed etiam torquetur,quod ipse sibi author confusionis est. Dum insultat Christo, cōfessus est eum regem, dum regem Iudæorum appellauit, sacrilegium suum qui non credidit, confitetur. Ecce, inquiunt: Et crucifiximus Iesum, vt Christiani & post mortem resurgant, & mortui regnent. Nos crucifiximus quem reges adorant. Quem non adoramus, ipsi adorant. Ecce & clauus in honore est: & quem ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque inuisibili quadam potestate dęmones torquet. Putabamus nos vicisse, sed victos fatemur. Iterum Christus resurrexit, & resurrexisse eum principes agnouerunt. Iterum viuit,qui non videtur. Nunc maior nobis contentio, nunc pugna nobis vehemētior aduersus eum cui regna famulātur, cui seruit potestas,illum contempsimus,quomodo regibus resistemus? Ferro pedum eius reges inclinantur. Reges adorant, & Fotiniani diuinitatem eius negant? Clauum crucis eius diademati suo pręferūt imperatores,& Arriani potestati eius imminuūt? Sed quæro, quare sanctum super frænum, nisi vt imperatorū insolentiam refrenaret,cōprimeret licentiam tyrannorum, qui quasi equi in libidines adhinnirent, quod liceret illis adulteria impune committere? Quæ Neronum,quæ Caligularum cæterorumque probra comperimus, quibus non fuit sanctum super frænum. Quid ergo aliud egit Helenæ operatio, vt fræna dirigeret, nisi vt omnibus imperatoribus sancto dicere spiritu videretur: Nolite fieri sicut equus & mulus, sed in fræno & chamo maxillas eorum constringeret, qui se non agnoscerent reges, vt regerent sibi subditos? Prona enim potestas in vitium ferebatur,& more pecudum vaga sese libidine polluebāt. Ignorabant deum,restrinxit eos crux domini, & reuocauit à lapsu impietatis. Leuauit oculos eorum, vt Christum in cœlo quærerent. Exuerunt se chamo perfidiæ, susceperunt frena deuotionis & fidei,secuti dicentem: Tollite iugum meum super vos. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue est. Inde reliqui principes Christiani,præter vnum Iulianum, qui salutis suæ authorē reliquit, dum philosophiæ se dedidit errori,inde Gratianus & Theodosius. Non ergo mentita est prophetia, dicens: Ambulabunt reges in lumine tuo. Ambulabunt plane ac maxime Gratianus & Theodosius præ cæteris principes non iam armis militum, sed meritis suis tecti, nō purpureum habitum, sed amictum induti gloriæ. Qui cùm hic delectarentur absolutione multorum, quanto magis illic pepercisse se pluribus recensendo pietatis suæ recordatione mulcentur,qui nunc luce fruuntur candida, longe meliora illic, quàm hic possidebant, habitacula consecuti, dicētes: O Israel,quàm magna est domus domini,& quàm ingēs locus possessionis eius: magnus, & non habens finem. Et perfuncti maximis laboribus inter se cōferunt: Bonum est viro cùm portauerit iugū graue à iuuentute. sedebit singulariter,& silebit,quia portauit iugum graue. Qui enim iugum graue portauit à iuuentute requiescit: postea remotus à turba præcipuum locum quietis suæ possidet, dicens: Quoniam tu singulariter in spe constituisti me. Portauit iugum graue à iuuentute sua Lazarus pauper, ideo singulariter in sinu Abrahæ requiescit diuinæ testimonio lectionis. Portauit iugum graue Theodosius à iuuentute, quando insidiabantur eius saluti qui patrem eius triumphatorem occiderant. Portauit iugum graue, quando subiit pietatis exilium, quādo insusis Romano imperio barbaris suscepit imperium. Portauit iugum graue, vt tyrannos Romano imperio demoueret. Sed quis hic in labore, ibi in requie. Sed iam veniamus ad Augusti corporis transmissionem. Fles Honori germen Augustum, & lachrymis pium testificaris affectum quod inhonorum adhuc honore tumuli patris corpus per spacia multa transmittis. Sed & patriarcha Iacob propter populum liberandum quem terra fames graui vrgebat periculo, relicta domo senex ad peregrina contendit, atque ibi defunctus, ad sepulchrum patrium per aliquot dies filio prosequente deductus est. Nec derogatum est aliquid meritis eius, sed magis accessit ad laudem, quod pro suis carens dedita domus sorte, quodam supremi funeris peregrinatus est exilio. Fles etiam imperator Auguste, quod nō vsque Cōstantinopolim reuerendas reliquias ipse prosequeris. Eadem tibi causa nobiscū est, omnes iusto dolore psequimur: omnes (si fieri posset) deductores tecum esse cuperemus. Sed Ioseph ad finitimā accessit prouinciam. Hic multa interiacent regionum diuortia, hic maria transfretāda sunt. Nec hoc quidem tibi laboriosum, nisi te teneret respublica, quam boni imperatores & parentibus & filiis prætulerunt. Denique ideo te imperatorem pater fecit, dominus confirmauit, vt non solum militares patri, sed omnibus imperares. Nec vereare ne inhonoræ videantur quocunque accesserint reliquiæ triumphales. Non hoc sentit Italia, quæ claros spectauit triumphos, quæ à tyrannis iterum liberata concelebrat suæ libertatis authorem. Non hoc Constantinopolis, quæ secundo ad victoriam principem misit, quem cùm vellet tenere, nō potuit. Expectabat quidem in reditu eius triumphales solēnitates,& titulos victoriarum. Expectabat totius orbis imperatorem stipatum exercitu Gallicano, & totius orbis subnixum viribus. Sed nunc illuc Theodosius potentior, nunc gloriosior redit, quem angelorum caterua deducit, quem sanctorum turba prosequitur. Beata plane quæ paradisi incolam suscipis, & habitatorem supernæ illius ciuitatis augusto sepulti corporis tenebis hospitio.

Gene. 46.

Psalm 20

Psalm.31.

Matth.11.

Esaiæ.60.

Baruc.3.

Thren.3.

Psalm.4.

Lucæ.16.

FINIS.

INDEX EPISTOLARVM DIVI AMBROsii *Mediolanensis episcopi.*

EPISTOLAE LIBRI PRIMI.

Ambrosius Iusto, exponens quid significet illud didrachmum, cuius dimidiū Hebręus præcipitur offerre pro redemptione animæ suæ. Epistola I.
Ambrosius Simpliciano, explanans quid sibi velit quod Moyses post oblatum sacrificium,& immolatas domino salutares hostias, dimidiam partem sanguinis in crateras miserit, dimidiam autem ad altare fuderit. Epistola II.
Ambrosius Simpliciano, causam reddens cur Moyses propheta maximus inueniatur, magis Aaron fratris cōsilium quàm suum probasse. Cur etiam tam difficile támque rarum sit pœnitentiam peccati gerere in hac vita homini. Epistola III.
Ambrosius Irenæo, declarans quomodo intelligendum sit quod in Exodo legitur: Abominanda apud Aegyptios immolemus deo? Qualibus præterea ductoribus,& qua via ad ecclesiam Christi perueniatur. Qui illam ingrediantur,& quid eis in ipsa sit agendum. Epistola IIII.
Ambrosius Felici Comensi episcopo, asserēs se & lectione sermonis illius,& spe futuri aduētus refocillatum, simúlque vt venire non negligat adhortans. Epistola V.
Ambrosius Irenæo, Pythagoricum mandatum commemorans, quo ille discipulos suos communem atque vsitatam populo viam ingredi prohibuit,& vt idem à sacerdotib' obseruetur, multiplici ratione persuadens. Epistola VI.

EPISTOLAE LIBRI SECVNDI.

Ambrosius Simpliciano, elegāter de vera libertate ac etiam seruitute disputans, fortissimisque argumentis solum sapientem vera libertate gaudere, & omnem insipientem seruum esse comprobans, atque ad illam amplectendam plurimum cohortans. Epistola VII.
Ambrosius Fausto, eundem propter obitum Germanæ acerbo dolore mœrentem, consolans. Epistola VIII.
Ambrosius Bellicio graui ægritudine priusquam in dominum Iesum crederet iactato, postea verò reualescente, illum

illum ex diuinæ visitationis pietate in fide Christi cõfortans,& ad aliorum sacramentorum perceptionem exhortans. Epistola IX.

EPISTOLAE LIBRI TERTII.

Ambrosius Simpliciano, pulchre de veris diuitiis, ac contraria paupertate differens, & quòd omnis solúsque sapiens vere diues, atque insipiẽs pauper sit,demonstrans. Epistola X.

Ambrosius Irenæo,versiculum illum,Speciosus forma &c. Græco sermone annotatum voluens,pluribúsque rationibus & exemplis nos prouocans, vt illi summo bono quod est dominus Iesus, quo nihil est speciosius, animo intendamus,illud quæramus,illud intueamur,illud teneamus,in illo versemur,illi adhæream⁹, & in eo pascamur. Epistola XI.

Ambrosius Irenæo, prosequens illud verbum Aggæi prophetæ: Si tempus vobis est vt habitetis in domibus cælatis?multo ex hoc nos sermone commonens vt in superioribus domibus, & non in vallestribus & subterraneis habitemus, talésque domos nosmetipsos domino ædificemus. Epistola XII.

EPISTOLAE LIBRI QVARTI.

Ambrosius Irenæo, hanc quæstionem: Vtrum'sit aliqua apud deum differentia charitatis eorum qui à pueritia & eorum qui iuuentutis aut posterioris ætatis processu crediderint,dissoluens. Epistola XIII.

Ambrosius Irenęo,errorem remouens,ne quis eum de quo in superiori epistola dictum est,quòd duas habebat vxores,& duas asciuisse sibi animas intelligat. Epist.XIIII.

Ambrosius Irenæo, causam reddens cur lex prohibuerit mulieres vti veste virili, atq; viros indui stola muliebri. Epistola XV.

Ambrosius Irenęo,epistolam ad Ephesios summaria ac breui explanatione perstringens. Epistola XVI.

Ambrosius clericos quosdam qui propter leuem aliquam offensionem ab officio desistunt,redarguit,& ad constantiam exhortatur. Epistola XVII.

EPISTOLAE LIBRI QVINTI.

Ambrosius Horontiano, eum docens ex Michæa prophetа, quomodo anima vetus & infirma à recto itinere deuians lapsa sit: quóve processu conuertatur, gradúmque reparet ac reformet,& vt in proposito suo perseueret admonens. Epistola XVIII.

Ambrosius Horõtiano, differens quemadmodum animam euangelicam quæ est ecclesiæ filia,dominus Iesus primo susceperit,erudierit,atque consummauerit.Epist.XIX.

Ambrosius Horõtiano, quæ sit diuina hæreditas definiens, & cur tanti æstimetur, vt propter eam plerique morti se offerant. Epistola XX.

Ambrosius Horõtiano, quæstionem de natura & substãtia animæ subtili responsione dissoluens. Epi.XXI.

Ambrosius Horontiano,superioris quæstionis responsionem latius explanans atque complens. Epist. XXII.

Ambrosius Horontiano, dubitationem tollens de quo spiritu dictum sit, quia postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Episto. XXIII.

Ambrosius Marcello, narrans se causam veternosi iurgij inter illum & fratrem ac sororem componendi tanquam arbitrum suscepisse, rationemque huiuscemodi compositionis exponens. Epistola XXIIII.

Gratianus Augustus beato Ambrosio, vt ad se docendum venire festinet postulans, & vt scripturis atque argumẽtis spiritum sanctum deum esse conuincat, rogans. Epistola XXV.

Ambrosius Gratiano Augusto, epistolam ipsius plurimum commendans, suæque voluntati se satisfacturum pollicens. Epistola XXVI.

Ambrosius Valentiniano imperatori, legationis suæ expositionem insinuans. Episto. XXVII.

Ambrosius Theodosio imperatori, seipsum excusans, & vt ille facinoris sui pœnitentiam agat, rationibus atque exemplis suadens, rogans, hortans, & admonens. Epistola XXVIII.

Ambrosius Theodosio imperatori vindicari iubenti in episcopum & Christianos qui synagogam incẽderunt, vehementer eum ob hoc arguens,atque vt aliam epistolam dictari iubeat, & quod prius iussum fuerat emendet,exhortans. Epistola XXIX.

Ambrosius Valentiniano,eundem rogans atque conueniẽs ne ad petitionem Gentilium aras eorum imperatorio decreto instaurari iubeat, ostendénsque ex tali decreto,primum deo, deinde patri & fratri iniurias irrogari. Epistola XXX.

Symmachi vrbis præfecti persuadentis ritus veteres circa cultum deorum esse seruandos,ad imperatores relatio.

Ambrosius Valentiniano imperatori, relationi Symmachi respondens, aptissimísque cõfutationibus eam refellens. Epistola XXXI.

Ambrosius Valentiniano imperatori, recusans certare cum Auxentio Arriano in consistorio imperatore iudicaturo ex eo quod in causa fidei episcopi de laicis in ecclesia, & non laici de episcopis in consistorio debeant iudicare. Epistola XXXII.

Sancti Ambrosij in Auxentium de basilicis tradendis inuehentis,suósque ad constantiam atque tolerantiam exhortantis,Oratio.

Ambrosius Marcellinæ sorori suæ, referens illi quid in causa de basilicis tradendis actum sit, & in quo statu res ipsa nunc consistat. Epistola XXXIII.

Ambrosius Theodosio imperatori, decessum Valentiniani Augusti vehementer se dolere, aptissimúmque pro sepultura eius locum præparatum esse insinuans. epistola XXXIIII.

Ambrosius Eusebio episcopo, apparitori præfecturæ offensam quam contraxerat esse remissam, Faustinúmque paruulum tussi laborantem ad sororem veniisse referens. Epistola XXXV.

EPISTOLAE LIBRI SEXTI.

Ambrosius Sabino episcopo, eos qui indignum duxerint, quòd Paulinus venditis facultatibus, & seculo relicto, secretum quoddam elegerit, confutans & comprobans, quod non ignominiosum aut turpe, sed glorioſum sit, opprobriosum,vilem,& nudum fieri pro Christo.Quid etiam denudatio ipsius Dauid figurauerit, exponens. Epistola XXXVI.

Ambrosius Chromatio, ex illo quod in libro Numerorum à Balaam dictum esse legitur, quia non mentitur deus, nec est augurator in Israel: discutiens vnde habuerit iste qui augur erat,vt oraculum dei loqueretur,& futura manifestaret. Epistola XXXVII.

Ambrosius Horontiano,rationem huic quæstioni reddens, cur prius omnia vel volatilia,vel terrestria,vel quę in aquis sunt, producta fuerint, quàm homo propter quem cuncta illa creata sunt,formaretur. Epist.XXXVIII.

Ambrosius Horontiano,de diuisione prophetica quæ operatorem atque opera distinxit, ratione quoque sex dierum quibus factus est mundus, & mysterio septimi atque octaui numeri subtiliter differens. Epist.XXXIX,

Ambrosius Sabino, libellos illi mittens, atque rogans vt scrutanter discutiat,& quæ corrigenda decreuerit,arbitrij sui iudicio corrigat. Epistola XL.

Ambrosius Sabino,ex eo quod illi complacuit vsus epistolarum,spondens se frequentius eum scriptis suis,præsertim cùm solus sit, velle alloqui, solitudinémque plurimum commendans atque suadens. Epistola XLI.

Ambrosius Sabino,de paradiso quid alij senserint referens, & quæ sua de mystico paradiso sit sententia, pulchra expositione declarans. Epistola XLII.

Ambrosius Sisynnio,pietatem illius commendans quod filio ignouerit, qui eo inconsulto vxorem acceperat. Epistola XLIII.

EPISTOLAE LIBRI SEPTIMI.

Ambrosius Constantio, in suscepto ecclesiæ gubernamine illum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne illum confortans, ac diligenti commonitione instituens qualem se deberet coram plebe domini exhibere loquendo, docendo, admonendo, hortando, persuadendo, obsecrando, vt vitiis & terrenis cupiditatibus renuncient, virtutes sectentur, bonorúmque operum diuitias quotidie domino in sobrietate & gratia & tota mentis sedulitate seruiant. Demum eidem aliam quandam ecclesiam commendans. Epistola XLIIII.

Ambrosius Sabino, causam reddens cur post scripturam prius directam codicem apertius scriptum transmiserit. Cur etiam propriam manum stylo suo affixerit, ad epistolarem inde ludum eum inuitans, & vsum illius exponens. Epistola XLV.

Ambrosius Eusebio, iucunditatem illius in filiis & filiorum benedictionem recensens. Epistola XLVI.

Ambrosius Irenæo, confutans errorem cuiusdam maledici Apollinaristæ, qui non poterit audire quod dominus noster Iesus Christus pro nobis seruitutem susceperit. Epistola XLVII.

Ambrosius Irenæo, prosequés illud quod in Hieremia scriptum est: Clamauit perdix, congregauit quæ non peperit: naturam istius auis describendo, & eam diabolo ac membris suis adaptando. Epistola XLVIII.

Ambrosius Syricio, narrans illum Prisco aduenienti literas dedisse, & se eidem reuertēti alias reddidisse. Et quia vtrunque eorum officio remuneratus sit, etiam eius officij preciū incremēta debere adipisci gratię. Epi. XLIX.

Ambrosius Attico, scribens literas suas Priscum sibi, & se illi alias reddidisse, Priscum dilectioni suę amplius commendans. Epistola L.

Ambrosius Felici, significans tuberum sibi missorum partem amicis direxisse. Et illum quod se tādiu nequaquam reuiserit, arguens. Epistola LI.

Ambrosius Romulo, quæstioni illius, cur videlicet deus dixerit: Ponam cœlum æreum, & terram ferream, satisfaciens. Epistola LII.

Ambrosius Titiano, illi congaudens quod à Rufino liberatus sit, quem sibi grauiorem iudicem in negocio cum nepte sua arbitrabatur. Epistola LIII.

Ambrosius Syricio, gratum sibi asserens cùm & ab ipso literas accipiat, & ille aliquos de conseruitio suo dirigat, eósque se diligere contestans, qui non patiuntur se à suo munere diutius abesse, & ad sequēdum dominum Iesum suadens. Epistola LIIII.

Ambrosius Fœgadio & Delphino episcopis, insinuans Polybium vt vtrique eorū scriberet poposciſſe, ac post datam epistolam vtriusque nomine conscriptam, alteram exegisse, & ei se illam dedisse. Epistola LV.

Ambrosius Romulo, de eo quod Aaron populo poscenti sibi deos fieri aurum detraxerit, & quòd eo auro figuratum sit vituli caput, & quod Moyses tam dure indignatus sit vt iuberet quemque insurgere in necem proximi sui, quid ipse sentiat exprimens. Epistola LVI.

Ambrosius Seuero episcopo, scribens compresbyterum suum Iacobum Campaniæ sibi ad requiescendum littora, vbi orationi vacet, & deo seruiat, elegisse, se vero in medio omnium molestiarum freto versari conquerens. Epistola LVII.

Ambrosius Studio, pia illi persuasione respondens quid in causa cuiusdam criminosi potius agere debeat. Epistola LVIII.

Ambrosius sacerdotibus quibusdam & omni clero plebis Thessalonicensium, de obitu, vita, virtutibus, & conuersatione sancti viri Acholij. Epistola LIX.

Ambrosius Anysio sancti Acholij successori, de successione eius congaudens, vitámque sancti Acholij commendans, & illius adolescentiam, iuuentutem atque senectutem benedicens. Epistola LX.

Ambrosius Candidiano, splendorem sermonis & fulgorem affectus eius commendans, illíque benedictionem optās. Epistola LXI.

EPISTOLAE LIBRI OCTAVI.

Ambrosius Irenæo, quæstionem cur dominus deus manna pluerit populo patrum, & nunc non pluat, dissoluens. Epistola LXII.

Ambrosius Iusto, differens quod veteres quos plerique secundum artem scripsisse negant, secundum gratiam quæ super omnem artem est, scripserint: de quorum tamen scriptis ij qui de arte scripserunt, artem inuenerunt. Epistola LXIII.

Ambrosius Syagrio Veronensis ecclesiæ episcopo, literis illius respondens, eúmque vehementer arguens de iudicio attentato in causa cuiusdam virginis per turpes quasdam personas accusatæ, & cur causam istam ad se reuocauerit, & qualem in ea sententiam pronunciauerit, exponens. Epistola LXIIII.

Ambrosius Syagrio, pro castitatis contumelia dolentem querelam faciens, atque ex scripturis sanctis ostendens quantum maiores nostri reuerentiæ detulerint castimoniæ, quantúmve vltionis studium aduersum temeratores pudicitiæ fuerit. Epistola LXV.

Ambrosius Paterno, eundem quia filio neptem, ex filia copulare voluit, redarguens, & vt ab ea discedat intentione, commonens. Epistola LXVI.

Ambrosius Quinegio, illum de consultatione sua commendans. LXVII.

Ambrosius Antonio, amorem eius in se, & sui animum in illum commemorans. Epistola LXVIII.

Ambrosius Alypio, literas illius sibi esse redditas, & se suis respondisse literis significans. Epistola LXIX.

EPISTOLAE LIBRI NONI.

Ambrosius Vigilio, instituens eum quomodo plebem docere debeat, ac inter cætera vt coniugia ex alienigenis refugiant, Sampsoníque exemplo comprobās quàm perniciosum sit alienigenæ mulieris copulam adsciuisse. Epistola LXX.

Ambrosius Irenæo, occasione eius quod in Apostolo scriptum est: Lex enim iram operatur, &c. quæstionem cur lata sit lex, absoluens. Epistola LXXI.

Ambrosius Irenæo, causam reddens cur pleraque in lege præcepta sint, quæ per euangelium vacuata videntur, vt est circuncisio corporalis, & obseruatio sabbati, aliáque plura huiusmodi, Cur etiam lex pędagogus dicatur. Epistola LXXII.

Ambrosius Clementiano, vim Apostolicæ disputationis in superiori epistola notatæ aperiens, simúlque ostendens Iudæum non esse secūdum adoptionem hæredem. Epistola LXXIII.

Ambrosius Horontiano, ex eo quod ab Apostolo commemoratum est, Abraham credidit deo, & reputatum est ei ad iustitiam, &c. colligens quod ij magis Abrahæ filij qui ex fide hæredes sunt, ipsam quoque fidem plurimum commendans. Epistola LXXIIII.

Ambrosius Bellicio, exponēs quid sibi velit illud quod dominus Iesus vidēs à generatione cæcum, exspuit, & fecit lutū, & superunxit oculos cæci, &c. Epist. LXXV.

Ambrosius Studio, quæstionem ab eo propositam quam in quadā epistola superius ad eūdem scripta absoluit, latius ac plenius pertractans & absoluens. Epist. LXXVI

Ambrosius Constantio, causam reddens cur circuncisio veteris testamenti authoritate quasi vtilis imperetur, & noui testamenti magisterio quasi inutilis repudietur, aduersantiúmque obiectiones arguta responsione dissoluens. Epistola LXXVII.

EPISTOLAE LIBRI DECIMI.

Ambrosius Theophilo, dolenter conquerens de statu causæ discordiarū inter Euagrium & Flauianū, & quid eum in hac re agere velit, exponens. Epistola LXXVIII.

Ambrosius Theophilo & Anysio, excusans se de iudicio ferendo inter Bonosum episcopum & accusatores eius, illíque causam istam committens. Eosdem præterea approbans merito abhorruisse blasphemiam quorundam qui inuiolatam virginem Mariam plures peperisse filios mentiuntur. Epistola LXXIX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Syricius papa Mediolanensi ecclesiæ, narrans quid actum sit contra hæreticos qui sub velamento pij nominis serpentino sermone catholicam veritatem corrumpere, ac fideles Christianos sauciare moliti sunt, admonénsque vt ab illis se custodiant. Epistola LXXX.

Ambrosius, Bassianus & cæteri Syricio papæ, pastoralem illius sollicitudinem circa ouile Christi custodiendum, & lupos arcendos commendantes, virginitatémque contra istorum dementiam coniugio præferentes, Immaculatam præterea Christi genitricem Mariam, ratione, testimoniis, figuris, & exemplis astruentes in partu virginem permansisse, Præconia denique viduitatis attexentes, ac tandem Iouinianum & reliquos hærereticos esse damnatos insinuantes. Epistola LXXXI.

Ambrosius Vercellensi ecclesiæ, & eis qui inuocant nomen domini nostri Iesu Christi, dolenter conquerens quod ipsa sola adhuc sacerdotem non habeat, illósque admonens vt parentum exempla sequantur ad postulandum sacerdotem. Eorum præterea errorem qui nullum dicunt esse abstinentiæ meritum, vel virginitatis fructũ, rationibus scripturis & exemplis confutans, voluptatem quoque condemnans, & ieiunium, abstinẽtiam, temperantiam ac virginitatem excellenter commendans, Vercellenses deinceps ad constantiam & alias virtutes exhortans. Quódque maxime in Episcopi petitione abesse debeat malignitas. Ac tandem qualis in episcopum eligendus, qualésve & ipsi esse debeant, exponens. Epistola LXXXII.

Ambrosius episcopis per Aemiliam constitutis, eos de celebritate paschali instruens. Epistola LXXXIII.

Ambrosius sacræ virgini Demetriadi, magnis præconiis veram humilitatem exaltans, aduersantémque illi superbiam digna vituperatione confundens. Ac per hoc ipsam ad elationem cauendam, & præsidio synceræ humilitatis armandam persuadens. Epistola LXXXIIII.

FINIS INDICIS.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI EPISTOLARUM, Liber primus.

Diui Ambrosij ad Iustum, exponentis quid significet illud didrachmum cuius dimidium Hebræus præcipitur offerre pro redemptione animæ suæ. Epistola I.

AMbrosius Iusto. Pulchrè admones frater vt epistolares fabulas, & sermonem absentium ad interpretationem conferamus oraculi cœlestis, interrogans me quid significet illud didrachmum cuius dimidium Hebræus præcipitur offerre pro redemptione animę suæ. Quid enim tam cõsociabile, quàm de diuinis rebus sermonem contexere. Est autem dimidium didrachmi drachma. Redemptio autem animæ fides. Fides ergo drachma, quam illa mulier in euangelio, vt legimus, amissam diligenter requirit, lucernam accendens, & mundans domum suam: & si inuenerit, conuocat amicas & vicinas, petens congratulari eas secum, quod inuenerit drachmam quam perdiderat. Magnum enim damnum animæ si quis fidem amiserit, vel gratiam, quam fidei precio acquisiuit sibi. Et tu ergo accende lucernam tuam. Lucerna tua oculus tuus est, ille interior oculus scilicet mentis. Istam lucernam accende, quę accipit oleum spiritale, & lucet in tota domo sua. Quære drachmam, redemptionem animæ tuę: quã qui amiserit, turbatur: qui inuenerit, exultat. Est & redẽptio animæ misericordia. Redẽptio

Lucæ.15.

Matth.6.

enim animæ hominis, diuitiæ eius sunt, quibus vtique fit misericordia, quæ sumptu pauperes iuuat. Fides igitur gratia, gratia misericordia, misericordia redẽptio est animæ, quæ drachma, hoc est integro precio summæ plenioris expẽditur. Sic enim scriptũ est, dicẽte domino ad Moysen: Quod si acceperis computationem filiorum Israel in visitatione ipsorum, & dabunt singuli redemptionẽ animæ suæ domino, & non erit in his ruina in visitatione eorum. Et hoc est quod dabunt quotquot perãbulant visitationem, didrachmi dimidiam partem, quod est secundum didrachmum sanctum. Viginti oboli didrachmũ. Dimidia autẽ pars didrachmi illatio domĩo. Omnis qui intrauerit visitare à viginti annis & supra, dabunt illationem domino. Qui diues est, non adiiciet: & qui pauper est, non minorabitur à dimidia parte didrachmi, cùm cœperint dare oblationem domino, & exorare pro animabus suis. Et accipies pecuniam illationis à filiis Israel, & dabis illã in opus tabernaculi testimonij, & erit filiis Israel legitimum memoriale in cõspectu domini, & orare pro animab' vestris. Ita ergo deerat vel diues qui plus offerret, vel pauper qui minus haberet, si in pecunia dimidium didrachmum istud non in virtute esset. Vnde aduertendum quod non materialis ista, sed intelligibilis drachma sit, quę ex æquo ab omnibus conferẽda existimabatur. Denique etiam de illa cœlesti esca (Esca autem & delectatio alimenti cœlestis sapientia est, qua vescebantur in paradiso locati, qui erat indeficiens animæ cibus, quem vocauit manna diuinus sermo) ita legimus distributionẽ factam per singulas animas, vt æqualis fieret diuisio. Et collegerunt secundum dispositionem Moysi, is qui plurimum, & qui minimum, & mensuram fecerũt Gomor, & non abundauit & superfuit ei qui multum: & ei qui minus, non defuit. Vnusquisque enim pro numero animarum qui apud se erat in tabernaculis, collegerunt per singula capita Gomor, id est mensuram vini, sicut habet interpretatio. Est autem mensura sapientiæ: quæ si supra mẽsuram sit, nocet, quia scriptum est: Noli esse multum sapiens. Et Paulus docuit secundum mensuram dari diuisionem gratiarum, cùm dicit: Quia vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, alij sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum in vno spiritu, & diuidi eam gratiam secundum voluntatem spiritus. Quod diuidit, æquitatis est: quod autem secundum voluntatem suam diuidit, potestatis. Vel quia id velit vnicuique conferre quod profuturum nouerit. Gomor ergo mensura est, & mensura vini, quod lætificat cor hominis. Quid autem nisi sapientiæ potus, iucunditas cordis est? Hoc est illud vinum quod miscuit in cratere sapientia, & offert bibendum, vt sumamus nobis sobrietatem & prudentiam, quod ea æqualitate transfundi oportet sensibus & cogitationibus nostris, & omnibus motibus, qui intra hanc nostram sunt domum, vt sciamus posse abundare omnibus, deficere nulli. Plenius autem de sanguine Christi intelligitur, cuius ad gratiam nil minuitur, nihil adaugetur. Et si parum sumas, & si plurimum haurias, eadem perfecta est omnibus mensura redemptionis. Pascha quoque domini, hoc est, agnum ita patres epulari iubentur, vt secundum numerum animarum epulentur suarum, neque plures, neque paciores, neque aliis plus dari, aliis minus sed secundum animas singulorum: ne aut fortiores amplius sumant, aut infirmiores minus. Gratia enim æqualis singulis diuiditur, redemptio diuiditur, donum diuiditur. Neque plures oportet esse, ne quis vacuus spei & redemptionis recedat. Plures sunt quando aliqui extra numerum sunt, sancti numerati sunt omnes, & capilli eorum. Cognouit enim dominus qui sunt ipsius. Neque pauciores, ne magnitudine gratiæ sit ad recipiendum infirmior. Et ideo omnes æqualitatem deuotionis & fidei deferre prẽcepit ad pascha domini, id est, ad transitum. Pascha autem est quãdo anima irrationabilem deponit passionem, sumit autem bonam compassionem, vt compatiatur Christo, & transitum eius in se suscipiat, vt inhabitet in ea, & deambulet, & fiat eius deus. Gratia itaque æqualis per omnes, virtus autem diuersa in singulis. Vnusquisque ergo portionem competentẽ suis viribus sumat,

Exo.30.

Ibidem.15.

Eccles.7.

1.Cor.12.

Matth.20.

2.Tim.2.

sumat.ne aut fortior indigeat,aut oneretur infirmior. Habes hoc in euangelio, quia merces æqualis omnibus soluitur in vinea laborantibus,sed pauci ad brauium,pauci ad coronam perueniunt, pauci dicunt: Reposita est mihi corona iustitiæ. Alia est enim merces liberalitatis & gratiæ,aliud virtutis stipendiũ,laboris remuneratio.Ergo didrachmum redimptio est, imò dimidium didrachmi. Redimit autem nos à morte, redimit à seruitute, ne subiecti simus mundo, cui renunciamus. Vnde dominus in euangelio dicit ad Petrum vt vadat ad mare, & mittat hamum, in ore piscis inuentum staterem sumat, & det pro domino & pro se, exigentibus didrachma. Hoc est igitur didrachma quod exigebatur secundum legem, sed non debebat illud filius regis, sed alienus. Quid enim se Christus redimeret ab hoc mundo,qui venerat vt tolleret peccatum mundi? Quid se à peccato redimeret, qui descenderat vt omnibus peccatum dimitteret? Quid se redimeret à seruitute,qui se exinaniuerat,vt vniuersis libertatem daret? Quid se redimeret à morte, qui carnem susceperat, vt morte sua omnibus resurrectionem acquireret? Non vtique opus habuit redemptione redemptor vniuersorum, sed sicut circuncisionem accepit vt legem impleret, & ad baptismum venit vt impleret iustitiam, ita etiam didrachma exigentibus solutionem non recusauit, statim staterem pro didrachma iussit pro se & Petro dari.Maluit enim supra legem soluere,quàm id quod erat legis negare. Ostendit autem contra legem Iudæos facere,qui ab vno didrachmum exigerent,cùm dimidium didrachmi exigendum Moyses præscripserit. Et ideo & pro se & pro Petro tanquam singulas drachmas in statere soluui mandauit. Bonus autem census Christi, qui statere soluitur, quia statera iustitia est, iustitia autem supra legem. Denique finis legis Christus est ad iustitiam omni credenti. Hic stater in ore piscis inuenitur, illius piscis quem capiunt piscatores hominum,illius piscis qui põderat sermones suos, vt igne examinatos proferat.Hũc staterem nescierunt Iudæi,quem proditori dederũt.Lex autem dimidium didrachmi pro redemptione animæ exigit, quam drachmam deo deputat, quia totum didrachmum vindicare non poterat. Vix enim in Iudæo vel portio deuotionis poterat inuestigari. Qui autem verus est liber, verus Hebræus, totus est dei: totum quod habet, libertatis est. Nihil habet illius qui libertatem recusat, dicens: Dilexi dominum meum,& vxorem,& infantes:non abibo liber. Quod nõ solum ad dominum, sed etiam ad eius refertur infirmitatem qui se subiecerit mundo,quod diligat mundum,vel mẽtem suam,id est,non huius authorem voluntatis. Nec solum ad vxorem, sed etiam ad delectationem refertur, quæ domesticam non illam æternam curam suscipit. Huic ergo ad limen & ostium suum dominus suus aurem pertundit, vt meminerit sermonis sui quo seruitutẽ elegit. Et ideo tu Christiane istum ne imiteris, quia tibi scriptum est, non vt didrachmi dimidium(si tamen vis perfectus esse)deo offeras, sed vt omnia tua vendas,& des pauperibus.Nec vt portionem seruitutis mundo reserues,sed vt totum te abneges, & domini crucẽ tollas,& sequaris eum. Cognouimus itaque ideo dimidium didrachmi lege postulari, quia dimidium generi huius mũdi seruabatur,id est, conuersationi seculari,& vsui domestico & posteritati reseruabatur,quibus necesse erat & sortem ex sorte, id est, transmissionis deputari. Vnde & dominus tẽtantibus se Pharisæis subdola interrogatione vtrum suaderet censum dari Cæsari, respondit: Quid me tentatis hypocritæ?ostendite mihi numisma census.At illi obtulerunt ei denarium, in quo erat imago Cæsaris.Ait illis:Reddite quæ sunt Cæsaris,Cæsari: & quæ sunt dei,deo.ostendens illos ita esse imperfectos,qui sibi perfecti viderentur, vt prius Cæsari quàm deo soluerent. Quibus enim prior esset cura mundi,ab iis prius soluendũ foret quod erat mundi. Vnde & ait:Reddite, id est, vos reddite quæ sunt Cæsaris,apud quos figura & imago inuenitur Cæsaris. Illi ergo Hebræi pueri Ananias, Azarias, Misaël, ille Daniel sapientior,qui nõ adorauerunt imaginem regis, qui non receperunt eam, qui nihil de illa mensa regis accipiebant,non tenebantur ad solutionem tributi.Nihil enim eorum quæ sub rege terreno erant,possidebant. Ergo eorum imitatores non soluunt tributum, quibus portio deus est. Ideo dominus ait:Reddite, id est, vos reddite qui protulistis imaginem Cæsaris,apud quos inuenitur:ego autem nihil debeo Cæsari, quia nihil huius mundi habeo. Venit enim huius mũdi princeps,& in me inueniet nihil. Nihil debet Petrus,nihil apostoli mei, quia nõ sunt de hoc mundo. Et si in hoc mundo sunt, ego misi eos in hunc mũdum.Sed iam non sunt de hoc mundo, quia mecum sunt supra mundum. Ergo quod diuinæ legis est, solui iubetur,non quod Cæsaris.Et tamen & ipsum perfectus,id est,prædicator euangelij iam non debebat, qui plus prædicabat. Non debebat filius dei, non debebat & Petrus in adoptionem à patre adscitus per gratiam.sed ne scandalizentur,inquit, vade ad Mare,& mitte hamum,& eum piscem qui primus ascenderit,tolle,& aperto ore eius inuenies ibi staterem,illum sumens da iis pro me & te. O magna mysteria,dat dimidium didrachmi quod lex iubebat, & non negat quod legis est, quasi factus ex muliere,sub lege factus. Iecundum incarnationem locutus sum. Ex muliere secundum sexum. mulier sexus est, virgo species.sexus generis,virgo integritatis.in quo ergo venit sub lege, in eo factus est ex muliere, id est, in corpore. Et ideo didrachma solui iubet pro se & Petro, quia vterque sub lege generati. Iubet ergo secũdum legem solui, vt eos qui sub lege erant, redimeret. Et tamen staterem dari iubet, quo vectes imponerent ori suo, ne ex multiloquio peccatum admitterent. Et iubet dari in ore piscis repertum, vt agnoscerẽt verbum. Qui enim quod legis est, exigebant:cur quod legis est,nesciebant? Verbum enim dei ignorare non debebant:quia scriptũ est:Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo. Totum igitur didrachmũ deo soluit,qui secnlo nihil reseruauit. Deo enĩ iustitia soluitur, quæ est mentis sobrietas. Deo soluitur sermonis custodia, quæ est sermonis sobrietas. Corde enim creditur ad iustitiam,ore autẽ confessio fit ad salutẽ. Potest autem & drachma pro veteri testamento accipi, didrachmum pro vtriusque testamenti precio, quia secundum legem vnusquisque per legem redimebatur. Qui autem secundum euangelium redimitur,soluit drachmam secundum legem, sanguine redimitur Christi secundum gratiam, geminam habẽs redemptionem, & deuotionis & sanguinis.Nec enim fides sola ad perfectionẽ satis est, nisi etiam baptismatis adipiscatur gratiam, & sanguinem Christi redemptus accipiat. Bona ergo drachma quæ deo soluitur. Non est drachma denarius, sed diuersum est. Denique in denario imago Cæsaris est, in drachma imago dei.Quia vnius est dei, ad imitationem ipsius, ab vno incipit, & in infinitum diffunditur. Et iterum de infinito numero in vnum quasi in finem omnia reuertuntur:quia deus & principium & finis omnium est. Vnde nec numerum monada, sed elementum numeri quibus ea cura est appellauerunt. Et hoc propterea diximus,quia scriptum est: Ego sum α & ω: primus, & nouissimus. &, Audi Israel: Dominus deus tuus deus vnus est. Et tu ergo ad similitudinem domini vnus esto atq; idem. Non hodie sobrius,cras ebriosus:hodie pacifice,crastina die litigiosus: hodie frugi, crastina die incontinens. Mutatur enim vnusquisque morum varietate,& fit alter, in quo non agnoscitur quod fuit. & incipit esse quod nõ fuit,sui degener.Graue est enim mutari in peius, sed esto sicut imago in drachma, immutabilis,eundem habitum seruans. Quotidie videns drachmam, attende imaginem:hoc est, videns legem, attende in lege imaginem dei Christum. Quia ipse imago dei inuisibilis & incorruptibilis, luceat tibi velut in speculo legis. Confitere eum in lege, vt eum in euangelio recognoscas. Si cognouisti in mandatis,recognoscis in operibus.Vale,& si nõ infructuose didrachmum istud commissum mihi arbitraris,iterum si quid habes,committere ne dubitaueris.

Matth.20. 1.Tim.4. Matth.17. Exod.21. Matth.19. Ibidem.22. Daniel.1. Ioan.14. Matth.17. Galat.4. Ibidem. Deut.30. Roman. 10. Apoc.1. Deut.6.

Sancti Ambrosii ad Simplicianum, explicantis quid sibi uelit quod Moyses post oblatum sacrificium, & immolatas domino salutares hostias, dimidiam partem sanguinis in crateras miserit, dimidiam autem ad altare fuderit. Epistola 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

AMbrosius Simpliciano. Motum te cùm legeres, significasti mihi, quid sibi velit, quod Moyses post oblatum sacrificium, & immolatas domino salutares hostias, dimidiam partem sanguinis in crateras miserit, dimidiam autem ad altare effuderit. Sed quid est quod ipse dubites, & à nobis requiras, cùm fidei & acquirendæ cognitionis diuinæ gratia totum orbem peragraueris, & quotidianæ lectioni nocturnis ac diurnis vigilijs omne vitæ huius tempus deputaueris, acri præsertim ingenio etiam intelligibilia complectens? Vtpote qui etiam philosophiæ libros quàm à verò sint deuij demonstrare soleas, & plerosque tam inanes esse, vt prius scribentum in suis scriptis sermo quàm vita eorum defecerit. Tamen quia collatio sermonis, vt pecuniæ, magno est vsui atque ea maximus in commune emolumẽtum negociationis profectus paratur: quod mirabilis sit ista sanguinis diuisio, reticere non queo. Pars enim eius moralem sapientiæ disciplinam videtur significare, pars mysticam. Illa quæ in crateras mittitur, moralis est: hæc quæ ad altare effunditur, mystica: eo quod diuino munere & aspiratione quadam humanis infundatur mentibus, vt conuenientia & si de deo sentiant. Denique qui locuti sunt de eius maiestate, & de cœlestibus, vel apostoli, vel sancti prophetæ, non nisi ex reuelatione demõstrata sibi loqui ausi sunt. Vnde Paulus & raptũ se in paradisum, & audisse se verba quæ non licet homini loqui, in epistola sua testificatus est. Stephanus quoque vidit cœlos apertos, & Iesum ad dexteram dei stantem. Et Esaias propheta vidit sedentem. Nam de Moyse quid loquar, de quo dicit scriptura, quod non surrexit amplius propheta in Israel sicut Moyses, qui vidit dominum facie ad faciem in omnib⁹ signis & prodigiis quæ fecit in terra Aegypti? Mystica ergo deo libãtur, qui splendore diuinæ sapientiæ, cuius pater & genitor est, inflammat animæ vigorem, ac mentem illuminat. Sapientia autem dei Christus, in cuius pectore recumbebat Ioannes, vt de principali illo secretóque sapientiæ haustisse diuina proderetur mysteria. Denique ipse conscius muneris hoc scripsit, qui sibi quod acceperat vindicare, & suo assignare ingenio reformidabat. Sed & ipse dominus dicebat apostolis os suum aperiens: Accipite spiritum sanctum, quo declarauit se esse qui Moysi dixerat: Ego aperiam os tuum, & instruam te quid debeas loqui. Ergo hæc sapientia diuina inenarrabilis, impermixta atque incorrupta sanctorũ animis sui infundit gratiam, & cognitionem reuelat, vt speculentur eius gloriam. Illa autem moralis sapiẽtiæ disciplina est, quæ mittitur in crateras, & ex illis percipitur atq; hauritur. Crateres igitur sensuum receptacula. Crateres oculi sunt duo, aures sunt, nares sunt, os quoque & aliæ partes conuenientes muneri. Oculi enim visum recipiunt & ministrãt, auditum aures, odorem nares, ora gustatum, & cætera. In istos crateres verbum illud in quo est principatus sacerdotij vel prophetiæ, effundit sanguinis sui partes, vt viuificet atque animet irrationabiles portiones, & faciat rationabiles. Denique vbi legis diuinæ præcepta numerauit atque annunciauit populo, Theoriam postea intelligibilis illius arcę testimonij vel candelabri vel thymiamatis locuturus immolauit hostias & libauit, sanguinis partem infundẽs altaribus sacris, partem autem infudit crateribus. Fit ergo diuisio mystica illius, hoc est, diuinæ moralísque sapientiæ. λόγος enim diuisor est animarum atque virtutum. λόγος autem verbum dei validum & acutum, quod pertransit & penetrat vsq; ad diuisionẽ animæ, virtutes quoque distinguit & diuidit, cuius minister Moyses diuisione sanguinis virtutũ genera distinxit. Et quia nihil præ cæteris in lege, nisi Christi aduentus annunciatur, atque eius prefiguratur passio, vide ne ista sit hostia salutaris, quam verbũ deus in semetipso obtulit, atq; in suo immolauit corpore. Quod primo moralẽ in euangelio, sed etiam in lege docuit disciplinã, & in sua patientia atque in ipso actu & opere mõstrauit, tanquã in crateras ita in mores nostros sensúsque transfundens velut substantiam quandã & vitalia ipsa sapientiæ, quibus mentes hominum viuificauit ad virtutis seminariũ, & instituta pietatis. deinde accedẽs ad altare effudit hostię suę sanguinẽ. Itaque

Exod.24.

2.Corin.12. Acto.7.

Esaie.6. Deute.34.

Ioan.13.

Ioan.20. Exod.4.

Hebr.4.

siue ita hæc accipias, pius (vt arbitror) sensus est: siue secundum Salomonẽ velis, concurrit æque, vt quia sanguinẽ misit in crateras Moyses propheta, cognoscas ipsum esse sanguinem de quo scriptũ est: quia sapientia miscuit in cratere vinum suum dicens vt relinquerent insipientiam, & quærerent sapientiã. Hauritur ergo de cratere sapientia, hauritur disciplina, hauritur intellectus, hauritur correctio, hauritur vitæ emendatio, hauritur morũ & consiliorum temperatio, pietatis gratia, virtutis incrementum, fons vbertatis. Quod verò ad altare effundit sanguinẽ, intelligere licet ablutionẽ mundi, remissionẽ omnium peccatorũ. Etenim sanguinem illum ad altare quasi hostiã effundit ad multorũ exhaurienda peccata. Agnus enim hostia est, sed agnus non irrationabilis naturæ, sed diuinæ potẽtiæ, de quo dictum est: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatũ mundi. Non solũ enim mundauit sanguine delicta vniuersorum, sed etiam diuina potestate donauit. An non tibi videtur effudisse sanguinẽ suum, de cuius latere supra ipsum passionis altare aqua cucurrit & sanguis? Vale, & nos parentis affectu dilige, vt facis.

Prouer.9.

Hebr.9.

Ioan.1.

Diui Ambrosij ad Simplicianũ, causam reddentis cur Moyses propheta maximus inueniatur magis Aaron fratris consilium quàm suum probasse, Cur etiam tam difficile támque rarum sit pœnitentiam peccati gerere in hac uita homini. *Epistola III.*

AMbrosius Simpliciano. Quantus sit vnusquisque in suo munere, exẽplo debet esse lectio, quæ iure te mouit, quod Moyses ille quo nemo præsentius deum vidit, neque surrexit amplius in Israel propheta qui deum facie ad faciem sicut Moyses videret, ille qui quadraginta diebus cum deo iugiter & noctib⁹ fuit cùm legem acciperet in monte: ille, inquam, cui deus dabat quos loqueretur sermones, inuenitur magis Aaron fratris consilium quàm suum probasse. Fuit ergo quisquã hominum Moyse prudentior & instructior? Atque ipsum Aaron postea cum Maria circa Aethiopissæ personam legimus errasse. sed hoc ipsum diligenter discute, vbi Moyses scientia præponderet, vbi Aaron consilio. Moyses magnus propheta, qui de Christo dixit: Sicut me, ipsum audietis. Et de quo ipse domin⁹ ait: Si Moysen & prophetas nõ audiũt: nec si quis ex mortuis ad illos abierit, credent. Ergo in causa prophetiæ præfertur Moyses sicut propheta. Vbi autem causa & munus & officium sacerdotij est, præfertur Aaron sicut sacerdos. Tractemus ergo ipsum locum. Immolatus erat hircus pro peccato, & oblatus in holocaustum. Quæsiuit eum postea Moyses, & combustus erat. Et iratus est Moyses ad filios Aaron Eleazar & Ithamar, qui superfuerant, dicens: Quare non manducastis quod oblatum est pro peccato in loco sancto? Quoniam quidem sancta sanctorum sunt hæc vobis mãducare, vt auferatis peccatum synagogæ, & intus manducandum esse, sicut mihi præceptum est, ait. Cùm ergo iratum eum vidisset Aaron, placidè respondit ei: Si hodie obtulerint pro peccato suo holocausta sua contra dominum, & acciderint mihi talia, manducabo quod pro peccato obtulerunt hodie, nunquid placebit domino? Et audiuit Moyses, & placuit illi. Quid ista significent, consideremus. Nihil peccare, solius est dei: emendare sapientis est, & corrigere erratum, & pœnitentiam gerere peccati. Id tamẽ est difficile in hac vita hominum. Quid enim tam rarum, quàm vt inuenias virum qui seipsum coarguat, & factum condemnet suum? Rara itaque confessio de peccato, rara pœnitentia, rara in hominibus verbi cius assertio. Repugnat enim natura, repugnat verecundia. Natura, quia omnes sub peccato: & qui carnem gerit, culpæ obnoxius est. Ergo repugnat natura carnis, & illecebra seculi innocentiæ integritatíque. Repugnat etiam verecundia, quia erubescit vnusquisque propriam culpam fateri, dum præsentia magis quàm futura cogitat. Studebat autem Moyses peccati vacuam reperire animam, vt exuuias erroris deponeret, & nuda culpę sine vllo sui pudore discederet. Sed non inuenit, quia cito impetus irrationabilis præuenit, & flãma quædam celerrimi motus animam depascitur, atq; exurit eius innocentiam. Præponderant enim futuris præsentia,

Deute.18. Lucæ.16.

Leuit.10.

Universidad de Deusto

sentia, & violenta moderatis, & plura paucioribus, & iucunda seriis, & asperis mollia, & tristibus læta, & illecebrosa rigidioribus, & præpropera tardioribus. Velox enim est
Psalm.13. iniquitas, quæ ad nocendum occasiones suggerit, quia veloces pedes eius ad effundendum sanguinem. Lenta autem virtus cunctatrix & diuturna cunctatrix ante iudicat, & adoriendaincipit. Ita mens boni, speculatrix consiliorum suorum est, priusque examinat quid decorum atque honestum: iniquitas verò opere cogitationem anteuertit. Pigra igitur & verecunda est pœnitentia, quia premitur & reuocatur præsentium pudore. Solis enim intendit futuris, quorum spes sera, tardior fructus, & ideo petitio ipsa tardior. Inter hæc spei & virtutis molimina præcurrit impudentia, & specie presentium pœnitentia excluditur, & tãquam exuritur affectus eius, & huiusmodi aboletur in vitiis. Quærit eam lex, & non inuenit. Ambusta est enim feruore & fumo iniquitatis, & indignatio quædam legis mouetur. Dicit Moyses deuorandam fuisse pœnitentiam in sanctis sanctorum, sacerdotes quasi segniores increpat. Respondit Aaron, prouidum debere esse iudicium sacerdotale, nec facilè male sanæ conscientiæ committendum id muneris, ne fiat error deterior priore. Vase enim fœtido vel oleum vel vinum facile corrumpitur ac deterioratur. Quomodo autem poterat vbi ignis alienus erat, peccatum exuri, & hoc sub conspectu domini, cui & occulta sunt cognita? Nunquid potest placere domino si quis cùm adhuc versetur in iniquitatibus, & iniustitiã corde inclusam teneat, dicat se agere pœnitentiam? Simile est ac si quis æget se sanum simulet, magis ægrotabit: quia nihil ei prodesse potest simulatio sanitatis, cum verbo adumbretur, non vllo fulciatur subsidio virtutis. Ignis itaque alienus est libido. Ignis alienus est omne iniustę incendium cupiditatis. Ignis est alienus omnis ardor auaritiæ. Hoc igni nemo mundatur, sed exuritur. Nam vbi
Leui.10. iste ignis alienus est, si quis in cõspectu se offerat domini, ignis eum cœlestis absumit, sicut Abiud & Nadab quos exussit ignis cœlestis pariter cũ iis quę pro peccato sacris fuerãt oblata altaribus. Qui ergo vult mundare peccatum suum, ignem à se remoueat alienum. Illi soli igitur se offerat qui culpam non hominem exurit. Qui sit iste ignis, audi dicentem: Quia Iesus baptizat in spiritu sancto & igni. Hic est
Matth.3. Matth.9. ignis qui siccauit hæmorrousæ per duodecim annos sanguinem profluentem. Hic est qui peccatum Zachæi abstulit dicentis quod dimidium bonorum suorum daret pauperibus, & si cui quicquã abstulit, redderet quadruplum. Hic
Luce.19. est ignis qui absterlit culpã latronis. Ignis enim consumens
Ibidem.13. est qui dixit ei: Hodie mecum eris in paradiso. Illos itaque sanauit, in quibus simplicem & purã reperit confessionem, nihil malignum, nihil fraudulentum. Deniq; Iudas ad remedium peruenire non potuit, cùm diceret: Peccaui quod tra-
Matth.27. diderim sanguinem iustum: qui alienum ignem voluebat in pectore suo, qui eum inflammauit ad laqueum. Indignus enim remedio fuit, quia non intimo mentis conuersus ingemuit, & sedulo gessit pœnitentiam. Tantæ enim pietatis est dominus Iesus, vt & ipsi donaret veniã, si Christi expectasset misericordiam. Hanc ergo culpam sacerdotes non auferunt, neque peccatum eius qui in dolo se offert, & adhuc in studio delinquendi est. Non enim possunt epulari in eo quod plenum fraudis, & serpentis interius cicatricis est. Cibus enim sacerdotis est in peccatorum remissione. Vnde ait princeps sacerdotum: Meus cibus est vt faciam vo-
Ioan.4. luntatem patris mei qui in cœlo est. Quæ est voluntas dei, nisi ea, cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris? In illo ergo subdolo cibus nullus est. Denique nec ipse epulandi suauitatem capere potest in quo non syncera & pura conscientia est. Amaritudo enim fraudis epulandi suauitatem obducit: nec permittit mala conscientia vt reficiat & pascat obnoxium animum pœnitentia. Ideo ergo talis affectus, talis petitio, talis pœnitentia non est vsui aut voluptati sacerdotibus. Meritóque hircus ille qui pro peccato oblatus est in holocaustum, quia non fuit syncera hostia, exustus est, quia in eius sacrificio ignis alienus repertus est. Non est itaque complacitum & acceptum sacrificium deo. Non est enim acceptum nisi quod fuerit in diuitijs sinceritatis & veritatis probatum. Ideo & alibi legis duos hir-
Leuit.16. cos, vnum in quo sors domini, alterum transmissionis. Illũ in quo sors domini, offerri atque immolari pro peccato: illum vero in quo sors transmissionis, dimitti in desertum, vt accipiat populi iniquitates, vel alicuius peccatoris. Sicut
Matth.14. enim duo sunt in agro, & vnus eorum assumitur, alius derelinquitur: ita sunt duo hirci, vnus qui ad sacrificium est vtilis, alius qui in desertum dimittitur. Hic nulli vsui neque edendus, neque epulandus à sacerdotum filiis. Sicut enim ex iis quæ alimentorum sunt, quod bonum est editur, quod inutile aut malum, proiicitur: ita & bona opera epulatoria dicimus, quæ sunt esui. Non placebit ergo domino si manducet sacerdos sacrificium in quo fraus sit oblationis, non sedulæ confessionis sinceritas. Et ideo hircus iste in desertum dimittendus est, vbi errauerunt patres nostri, errauerunt in eo, & non potuerunt ad resurrectionis terram peruenire, sed interiit à terra memoria eorum. Denique quæ sunt epulatoria opera, audi. Et erunt sabbata terræ nobis escæ. Epulatoria enim & refectoria requies in deo, quæ facit animi tranquillitatem. Vnde & nos etiam in sermone requiescamus. Vale, & nos, vt diligis, dilige: quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Irenæum, declarantis quomodo intelligendum sit quod in Exodo legitur, Abominanda apud Aegyptios immolemus deo. Qualibus prætereaductoribus, & qua via ad ecclesiã Christi perueniatur, Qui illam ingrediantur, & quid eis in ipsa sit agendum.

Epistola IIII.

AMbrosius Irenæo. Moueri te significasti mihi eo quod legeris, Abominanda apud Aegyptios immolemus deo. Sed habuisti quo illud solueres, quia in Genesi scriptum est quod Aegyptij pastorem pecorum abominabãtur. Exod.8. Gene.46.
Non vtique propter hominẽ, sed propter pecora. Illi enim aratro terram inuertebant. Abraham autẽ & Iacob, & postea Moyses, Dauid, pastores fuerunt, regalem quandam in hoc munere disciplinam induentes. Oderãt ergo Aegyptij immolata sacrificia, id est perfecta studia virtutum, & plena disciplinę. Quod ergo vitiosi oderũt, hoc apud bonos syncerũ ac pium est. Opus virtutis detestatur luxuriosus helluo, refugit Aegyptius: ita corpus quod illecebras diligit, auersatur animę virtutes, abominatur imperiũ, refugit virtutũ disciplinas, & omnia opera quæ huiusmodi sunt. Quæ ergo Aegyptius refugit, Aegyptius ille & nõ homo, hæc tu amplectere, qui habes humanitatis scientiã. Illa autem declina quæ illi sequuntur atque eligunt, quoniam duo sibi ista congruere non possunt prudẽtia, & insipientia. Itaque sicut iis quæ in quodam censu imprudentię atque intemperantię sunt, abdicat se prudentia, abdicat continentia, ita eorum omnis exors insipiens est atque incontinens, quæ in bonis atque in hæreditate sapientis viri sunt & continentis. Denique sanctæ illæ tali coniugio Lia & Rachel, vna laboriosa, Gene.29.
altera aspiratio fortis, refugientes non generis necessitudinem, sed morum discrepantiam, cùm viri exerciti Iacob sermone edoctæ essent quod vellet discedere, vt Laban & filiorum eius inuidiam declinaret atque ignauiam, responderunt: Nunquid est nobis portio aut hæreditas in domo patris nostri, & non sicut alienæ existimamur ei? Vendidit enim nos, & deuorauit precium nostrum. Ecce primum, quia ignauus & inuidus laboriosam & disciplinæ tenacem alienat à se ac desugit, seseque cupit separare: quoniã Ibidem: 31.
eas oneri esse cernit sibi, & putat se lucrum fecisse quod alienauit eas, & hoc esse suum precium iudicat, eúmque fructum voluptatis suæ. Nunc audiamus quomodo quæ habet virtus, non habeat ignauia. Aiunt enim omnes diuitię & gloria, quam tulit deus patri nostro, nobis erit, & filiis nostris. Merito deo arbitro dicunt esse sublata, quia ipse est author bonorum, cuius gratia ignaui exuuntur, quia decorem hæreditatis diuinæ capere improbi atque infirmi non queunt, succedit autem intentus, & spirirum in se fortis habens. Quis autem fortis nisi solus deus, qui omnia coërcet & regit? His ergo debetur hæreditas dei. Vnde & Esaias dicit:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Esaiæ.1. Est hæreditas credentibus in domino. Et pulchrè ait: Est hæreditas. ipsa enim sola hæreditas est, alia non est. Neque enim cæcus thesaurus hæreditas est, neque caduca omnia hæreditatis habent commodum. Sola est illa hæreditas, in Psalm.118. quibus est portio deus. Vnde sanctus domini dicit: Portio mea dominus. Et alibi: Hæres factus sum testimoniorum tuorum. Videas quæ possideat iustus, mandata dei, oracula eius, præcepta eius. In his diues est, his pascitur, in his delectatur, quasi in omnibus diuitiis. Hæc ergo possidentes Lia & Rachel, opes patrias non requirebant, in quibus erat pecunia adultera, irratiõabilis species, & spiritualis expers vigoris. Denique quasi diuites & liberæ non eum diuitem, sed egentem arbitrabãtur. Omnis enim bonarum & liberalium consors disciplinarum neminem insipientium diuitem putat, sed inopem atque egenum, abiectum quoque, & si regalibus diuitiis affluat, & superbus auro suam iactet potentiam. Fugienda est igitur talium societas, & si aliqua generis copulentur necessitudine. Noxiæ sunt enim cõuersationes cum insipientibus, & inficiunt sobriam mentem ac decolorant: quia sicut adhærens sancto sanctus eris: ita cum peruerso peruersus eris. Frequenter enim accidit vt quis contra propositum suum intemperantem audiens, cùm velit ipse continentiæ disciplinam tenere, fuco insipientiæ coloretur, meritóque contrariæ sibi sunt & repugnantes disciplina atque insolentia. Vnde cùm vir exercitatus earum sententiam quæreret, vocem emittunt probatæ iam diuturno exercitio virtutis. Nunquid est nobis portio aut hæreditas in domo patris nostri? Id est, consulis nos vtrum velimus ab eo recedere? Quasi verò non cognoueris quod nullam habeamus cupiditatẽ eius societatis, neque nos dulcis pluribus secularium diuitiarum cupiditas teneat, aut lætitia luxuriæ. Hæc sunt quæ nos miseria aliena nobis duximus. Hæc sunt quæ plena inopiæ atque egestatis arbitramur. Adiiciunt etiam causam successionis, quia veram gloGene.31. riam, & boni thesauri copias amisit Laban, in quibus maximus vigor datus est mentis, & bona moneta imaginis dei & similitudinis, quia spiritualem monetam amisit, quia splendida magis seculi elegit, quàm vera & vtilia vitæ suæ: quorum decor expertem diuinorum bonorum præterit: quoniam ille quæ putat pulchra, in iis se fallit ipsum & decipit. Vnde audi eius verba & iudicia. Secutus sanctum Iacob, & filias suas, ne forte apud eas suorum vitiorum reperiret aliquid, & reuocandi ad se haberet authoritatem, coarguens iustum, cum ratione esset redargutus, & nihil respondere ac referre posset, quo eum deberet tenere: Si annunciasses, inquit, mihi, emisissem te. In quo prodidit quid iustus fugerit, ne eum prosequeretur, ne deduceret, ne tali comitatu stipatus procederet. Primum quod multorum dominorum mancipio se subiicere non debuit, vt ab eo tanquam seruulus dimitteretur. Deinde quia vir exercitio intentus, & quærens veram viam ad virtutem persequi, non hominem deductorem, sed oracula quæsiuit cœlestia: Quæ me, inquit, hinc præceperunt abire, & nunc comitantur viantem. Sed quomodo me dimisisses? An cum lætitia tua, quæ plena est mœstitudinis, cum tympanis scilicet atque organis immoderata modulantibus, & sonis tibiarum suauibus insuauia resultantibus sonis dissonis, crepitibus discrepantibus, vocibus mutis, cymbalis animam ferientibus. His me delectari posse credidisti? his reuocari? Hæc sunt quæ ego fugi: nec vereor verborum tuorum inuidiam. Fugi, ne me talia sequerentur, ne quid de tuis accipiens abirem. Non enim talibus deductoribus ad ecclesiam Christi peruenitur, ad quam tendebat Iacob, vt eo deduceret populorum copias, inueheret nationum diuitias, posteritatem infunderet, fugiens vmbram inanium rerum, præferens insensibilib⁹ simulachris virtutum spirantem decorem, plausibilibus præponens seria. Vides enim quemadmodum conuiuia gentiles adornent, festa annuncient, sed ea piis mentibus infestiora sunt: quia iis plerique decipiuntur, dulcibus capiuntur epulis, capiuntur saltantium choris, dum ieiunia nostra fugiunt, dum ea sibi aspera putant, dum corpori noxia & molesta arbitrantur. An opinatus es quia aurum tuum desiderarem? Sed nõ habes aurum igne examinatũ, quo iusti probantur. An quia argentum cuperem? Sed non habes argentum, qui non habes splẽdorem alloquij cœlestis. Sed fortasse speraui quod adiiceres mihi ad obsequiũ seruulos tuos. Ego verò liberos quæro, fugio seruos peccati. Sed forte comites itineris & duces viarum necessarij fuerũt. Vtinam sequi possent, ego illis mõstrarem domini vias. Sed qui deum nescitis, vias eius quomodo nouistis? Vias eius ingrediũtur electi à domino. Non quicunque intrant eas, sed tamen nemo excluditur. Sequatur qui paratus est, ingrediatur viam quæ ducit ad Mesopotamiam, vt qui eam petit, per aquas transeat, aquas Tigris atq; Euphratæ, fortitudinis atque iustitiæ, per lachrymas pœnitentiæ, baptismum gratiæ. In ea est virtus exercitus dei. Omnes enim qui sunt in ecclesia, deo militant. In ea est grex ille insignis diuersarum virtutũ, quẽ Iacob sibi elegit. Omnis enĩ sine signo anima, indocta & inerudita est, disciplinarũ nescia. quæ autẽ insignita, eadẽ diues operum, & gratiarũ opima. Ad eam qui venit, iratum fratrem recõciliet prius. Ad eam qui venit, Sichimam preciosam illam & actuosam inhabitet virtutum officinam, vbi læsæ castitatis grauis vltio. Ad eam qui venit, luctetur cũ deo, vt ad imitationem eius se exerceat, ad humilitatẽ Christi & passiones eius congrediatur. Tollat crucem suam, & Christum sequatur. Denique bonus congressor non æmulatur, non inflatur, imò etiam benedicit congredientem sibi tali munere. Sequamur ergo sanctũ Iacob, & vias eius, vt perueniamus ad eas passiones, ad eas congressiones, perueniamus ad murũ, perueniamus ad patientiam matrẽ fidelium, & ad patrem Isaac, id est iucunditatis capacem, lætitię redundantem, Vbi iam patientia, ibi lętitia: quia post tribulationes patientia, patientia autem probationẽ operatur, in qua est spes, de qua non confundimur, quoniam qui non fuerit confusus crucem Christi, nec Christus confundetur in eo. Vale fili, & non erubescas patrem interrogare, qui non erubescis in passionibus Christi gloriari. Lucæ.9.

Diui Ambrosij ad Fœlicem Comensem episcopum, se & lectione sermonis illius & spe futuri aduentus refocillatum asserentis, simúlque ut uenire non negligat adhortantis.

Epistola V.

AMbrosius Felici Comensi episcopo. Etsi habitu corporis minus valebam, tamen vbi sermonem tuum animus mihi pectoris tui legi, non mediocrem sumpsi ad conualescendum gratiam, quasi quodam tui alloquij pulegio refotus, simul quia celebrem vtrique nostrum annunciasti diem affore, quo suscepisti gubernacula summi sacerdotij, de quo ante momentum cum fratre nostro Bassiano loquebar. Ortus enim sermo de Basilicæ, quam condidit apostolorum nomine, dedicatione, dedit huic sermoni viam. siquidem significabat quod sedulo tuæ quæreret sanctitatis præsentiam. Tum ego nostris fabuis intexui diem natalis tui, qui foret in exordio ipso kalendarum Nouembrium, eúmque (si non fallerer) appropinquasse, & crastina celebrandum die, vnde posthac non excusaturum promisi ego de te, quoniam & tibi id de me licet. Promisi illi, exegi mihi. Præsumptum enim habeo quod affuturus sis, quia debes adesse. Nõ ergo te magis meum promissum tenebit, quàm tuum institutum, qui id in animum induxeris, vt quod oportet facias. Aduertis itaque quia non tam promissi audax, quàm tui conscius fratri spopondi. Veni igitur, ne duos sacerdotes redarguas, te qui non affueris, & me qui tam facile promiserim. Natalem autem tuum prosequemur nostris orationibus, & tu nostri in tuis votis non obliuiscaris. Te noster spiritus comitabitur, tu quoque cùm ingredieris secundum tabernaculum quod dicitur sancta sanctorum, facito nostro more, vt nos quoque tecum inducas cum spiritu. Adolens aureum illud thymiamaterion, nos ne intermiseris. Ipsum est enim quod in secundo tabernaculo est, de quo plena sapientiæ oratio tua sicut incensum dirigitur ad cœlestia. Ibi arca testamenti vndique auro tecta, id est, doctrina Christi, doctrina sapientiæ dei. Ibi dolium aureum habens manna, receptaculum scilicet spiritalis almoniæ, & diuinæ promptuarium cognitionis. Ibi virga Aaron insigne sacerdotalis gratiæ aruerat antè, sed in Christo reflоruit.

Ibi cherubim super tabulas testamenti, lectionis cognitio
sacræ. Ibi propiciatorium, supra quod in excelsis deus ver-
Genes.25. bum est, imago inuisibilis dei, quod tibi dicit: Loquar te-
cum desuper propiciatorium de medio duorũ Cherubim.
Sic enim loquitur nobiscum, vt nos eius sermonem intelli-
gamus: vel quia non mundana, sed intelligibilia loquitur, si-
Psal.77. cut ait: Aperiam in parabolis os meum. Vbi enim Christus,
ibi omnia, ibi doctrina eius, ibi peccatorũ remissio, ibi gra-
tia, ibi separatio mortuorum ac viuentium. Et Aaron qui-
Num.16. dem semel stetit in medio eorũ obiiciens se ne mors trans-
iret ad viuentium agmina à funeribus mortuorum. Hic au-
tem quasi verbum semper stat in singulis, quem nos non vi
demus intra nos, separans rationabiles virtutes à cadaueri-
bus passionum letalium, & pestilentium cogitationum. Hic
stat quasi qui in hunc mundum venerit vt aculeum mortis
hebetaret, deuoratorium eius obstrueret, viuentibus æter-
nitatem gratiæ daret, defunctis resurrectionem cõcederet.
Deut.15. Huic tu militas bonã militiã, huius depositum custodis, hu
ius pecuniam fœneras, secũdum quod scriptũ est: Fœnera-
bis gentibus. Bonum fœnus spiritalis gratiæ, quod veniens
dominus cum vsuris exiget, & cùm te bene dispensasse in- B
uenerit, dabit tibi plura pro paucioribus, eritque mihi fru-
ctus dulcissimus, quod meum in te iudicium comprobabi-
tur, ordinatio non reprehendetur, quam accepisti per im-
positionem manuum mearum, & benedictionem in nomi-
ne domini Iesu. Fac ergo bonum opus, vt in illo die mere-
Luc.10. edem inuenias, & ego in te, & tu in me requiescamus. Multa
messis Christi, sed pauci operarij, & difficilè reperiũtur qui
adiuuẽt. Verum hoc vetus, sed potens est dominus qui mit
tat operarios in messem suam. Certe in illo ordine Comen
sium iam plerique cœperunt credere magisterio tuo, & do-
ctrina tua verbũ dei receperunt, sed qui dedit credentes, &
adiutores dabit, quo & tibi excusandi auferatur necessitas,
quod serius nos inuiseris: & mihi crebrior tuæ præsentiæ
refundatur gratia. Vale, & nos dilige, vt facis.

Diui Ambrosij ad Irenæum, pythagoricam mandatum com memorantis, quo ille discipulos suos communem atque usitatam populo uiam ingredi prohibuit: & ut idem à sacerdotibus obseruetur, multiplici ratione persuadentis. Epistola VI.

AMbrosius Irenæo. Pythagoricum mandatum in aliquorum scriptis prædicari inuenimus, quo ille discipulos suos communem atque vsitatam popu lo prohibuerit ingredi viam. Sed hoc vnde as-
sumpserit, non est incognitum. Nam cùm ex populo Iu-
dæorum (vt pleriq; arbitrantur) genus duxerit, ex eius dis-
ciplina deriuauit etiam magisterij præcepta, meritóque ma
gnus apud philosophos habitus, æqualem (vt aiunt) vix re-
Exod.3. perit. Legerat itaque in Exodo Moysi diuino præceptum
esse oraculo: Solue calciamentum pedum tuorum. Id etiam
præceptum Iesu Naue, videlicet vt detritę & popularis vię
deponerẽt puluerem, qui viam domini ambulare desidera-
rent. Legerat præceptum eidem Moysi, vt montem cum sa
cerdotibus ascenderet, populus autem deorsum staret. Se-
parauit igitur sacerdotes à populo, & postea ipsum Moy-
sen introire intra nubem præcepit. Vides diuisiones? Nihil
in sacerdotib' plebeium requiri, nihil populare, nihil com- D
mune cum studio atque vsu & moribus inconditæ multitu
dinis? Sobriam à turbis grauitatem, seriam vitam, singulare
põdus dignitas sibi vindicat sacerdotalis. Quomodo enim
potest obseruari à populo qui nihil habet secretum à popu
lo, dispar à multitudine? Quid enim in te miretur si sua in te
recognoscat, si nihil in te aspiciat quod vltra se inueniat, si
quæ in se erubescit, in te quem reuerendum arbitratur of-
fendat? Superegrediamur igitur plebeias opiniones, & stra-

A ta quædam gregalis conuersationis, ac detritæ viæ orbitas
declinemus, ac vulgaris semitæ solum, quam currit ille cu-
ius vita leuior cursore, de quo dicitur: Transiuit, & non vi-
dit, sed quæramus nobis viam inaccessam sermonibus inso-
lentium, inuiam operibus imperitorum, quam nullus macu
losus deterat, maculosus scilicet ignauiæ suæ sordibus, &
fumo iniquitatis oblitus, tenebrisque & parietinis quibus-
dam animæ ruinosus, qui nullam virtutis suauitatem gusta-
uerit, aut certe limis eam spectandam magis quàm directo
affectu, & aperto sinu mentis suscipiendam arbitratus sit: &
quod plerique amant, qui sibi faceti atque vrbani videntur,
pulchritudinem sapientiæ in dedecus versutię transfiguran
tes, veram non intuens gratiam, tanquam in nocte positus
non credit in die viuẽtibus: quia de numero Themanorum
& Sabæorum est deficientium & auertentium se à veritate,
de quibus dicit Iob: Videte vias Themanorum, & semitas Iob.6.
Sabæorum, quia confusionem incident qui in ciuitatibus &
diuitiis spem habent. Ita & vos insurrexistis in me sine mi-
sericordia: vnde viso vulnere meo timete. Has igitur deuias
semitas declinantium, & illum deficientium puluerem, qui
propter suam appetentiam ceciderunt sæpe in deserto, de-
relinquamus. Conuertamur autem, & sequamur sapientiæ
viam quam non calcauerunt filij glorificantium se & iactan
tium, quam interitus ignorat, mors nescit, quia deus direxit
eã. Abyssus dixit, non est in me: mare dixit, non est mecum. Ibidem. 28.
Sed si quæris viam sapientiæ & disciplinæ, colere deum,
arque ei subditum esse, sapientia est: abstinere autem à pec-
catis, disciplina est. Quid igitur nobis cum istius seculi via,
in qua est tentatio, imò ipsa vita hominis rẽtatio est, & exi-
lior quàm sermo fabularũ, habitare in luteis domibus, dies
& noctes in lucris ponere, & de lucris semper cogitare, &
sicut mercenarius diurnam mercedem quærere, atque (vt ci
cadas aiunt) aura quadam pasci cupiditatum? Vere sicut ci-
cadas, quia de die in diem viuunt, quęstúque rũpuntur suo.
Quid enim aliud sunt homines nullius ponderis, nullius dis
ciplinæ, nisi vt videantur sicut cicadæ, ad mortem nati diur
nam, strepentes magis quàm loquentes? Qui sub ardore fer
uentium cupiditatum se mulceant cantu sibi noxio, statim-
que occidant, nullum fructum ferentes, nihil habentes gra-
C tiæ. Horum igitur viæ noxię, tortuosæque serpentium, qui
venenato lapsu corporis sese trahunt, atque in spiram ne-
quitiæ sese colligunt, & erigere nõ queunt ad cœlestia. In-
grediamur autem portas domini, portas iustitię, quas iustus Psal.99.
qui fuerit ingressus, confitetur domino. Sed hæc paucorum
ingressio. vnde dominus ait: Quia angusta porta, & arcta est Matth.7.
via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. Là
ta autẽ porta & spatiosa via quam multi gradiuntur, ad mor
tem dirigit, & viatores suos eò ducit. Sit ergo via nostra an-
gustior, virtus exuberantior, trames pressior, fides sublimi-
or, callis arctior, vigor mentis exundans, semitæ rectæ,
quia inflexibilia sunt virtutũ vestigia. Vnde Salomõ: O qui
dereliquerunt semitas rectas, sit gressus ad superiora, quia
melius est ascẽdere quàm descendere. Denique, sicut lectũ
est hodie: Væ iis qui descendũt in Aegyptum. Non vtique Esa.31.
transire in Aegyptum, criminosum est, sed transire in mo-
res Aegyptiorum, transire in eorum perfidiam, escæ cupi-
ditatem, luxuriæ deformitatem, qui eò trãsit, descendit: qui
descendit, cadit. Declinemus itaque Aegyptium hominem,
& non deum. Vitiis enim suis etiam ipse rex Aegyptiorum
in potestatem est datus, cuius comparatione Moyses deus
existimatus est, imperans regnis, subiiciens sibi potestates. Exo.7.
Vnde ei dictum legimus: Faciam te in deum regi Pharao-
ni. Vale, & nos, vt facis, quasi filius dilige.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI AMBROSII EPISCOPI Mediolanensis epistolarum Liber II.

Diui Ambrosij ad Simplicianum, eleganter de uera libertate ac etiam seruitute disputantis, fortissimisque argumentis solum sapiẽtem uera libertate gaudere, & omnem insipientẽ seruum esse cõprobantis, atque ad illam amplectandam plurimum cohortantis. Epist. VII.

AMbrosius Simpliciano. Proximè cùm veteris amoris vsu familiaris inter nos sermo cederetur, delectari te insinuasti mihi cùm aliquid de Pauli apostoli scriptis coram populo ad disputandum assumerem, quod eius profundum in consiliis vix comprehendatur, sublime in sententiis audientem erigat, disputantem accendat, tum quia in plerisque ita se ipse suis exponat sermonibus, vt is qui tractat, nihil inueniat, quod adiiciat suum, ac si velit aliquid dicere, Grãmatici magis quàm disputatoris fungatur munere. In eo tamen, tum quoniam & veteris affectum amicitiæ, & quod plus est, paternæ gratiæ amorem recognosco: (nam vetustas habet aliquid cum pluribus consociabile, patrius amor non habet:) tum quia non iciune me fecisse iam quod postulas arbitratus es, parebo voluntati tuæ: admonitus præsertim & prouocatus exemplo meo, quod mihi non difficillimum, quia non magnum aliquem sed me ipsum imitabor, cùm in meos non magnos aliquos vsus reuertor. Et de consiliis quidem, cùm beatæ vitæ imago atque effigies nostro sermone exprimeretur, putamus eam facta complexionem, vt pluribus fortasse aliis, tibi certe amanti nostri non improbemur, licet difficilius sit tuo iudicio quàm plurium non displicere. Sed iudicij pondus affectu ableuas, eóque mihi blãdior. Hæc autem epistola quoniam te absentem offendit, de sententiis Pauli est apostoli,
1.Corin.7. qui nos à seruitute in libertatem vocat, dicens: Precio empti estis, nolite fieri serui hominum. ostendens libertatem
Sal. in cognitione esse sapientiæ. nostram sin Christi esse sapientia. Quæ sententia magno à philosophis fluctuata atque iactata est disputationis molimine, dicentibus quia omnis sapiens liber, omnis autem insipiens seruiat. Sed multo hoc prius Dauid filius dixit, qui
Eccl.23. ait: Stultus sicut luna mutatur. Sapiens enim non metu frangitur, non potestate mutatur, non attollitur prosperis, non tristibus mergitur. Vbi enim sapiẽtia, ibi virtus animi, ibi constantia & fortitudo. Sapiens ergo idem est animo, non minuitur, non augetur rerum mutationibus: nec vt paruulus fluctuat, vt circunferatur omni vento doctrinę, sed manet perfectus in Christo, fundatus charitate, radicatus fide.
Matth.13. Sapiens ergo defectus rerum ignorat, & varium animum nescit, sed fulgebit sicut sol iustitiæ, qui in regno patris sui fulget. Vnde tamẽ hoc plenius hauserit philosophia, de qua
Gene.9. patrum disciplina & prudentia, consideremus. Nónne primus Noë cùm aduertisset quia insipienter filius suus Cham riserat nudatũ patrem, maledixit ei dicẽs: Maledictus Chã, seruus domesticus erit fratribus suis, & præposuit ei fratres eius dominos, qui sapienter patris senectutem honorãdam putarunt. Nónne etiam fons ille, disciplinarũ omniũ Iacob vbertatem disputationis huius omnium pectorib' insudit, qui sapientiæ merito prælatus est fratri seniori? Denique pater pius qui inter duos filios affectu certaret paterno, sed disceptaret iudicio (affectus enim necessitudine fertur, meritis autem iudicia formãtur) cùm diuideret alteri gratiam, alteri misericordiam: sapienti gratiam, insipienti misericordiam, quia ad virtutem se propriis viribus erigere non poterat, nec spontaneum gressum attollere, benedixit eum vt seruiret fratri suo, & esset ipsius seruus: ostendens ita deteriorem esse seruitute insipientiam, vt remedio ei seruitus sit, quia stultus regere se non potest: & nisi moderatorem habeat, præcipitatur propriis voluntatibus. Diligens ergo pater & consulens seruum eum fratris sui fecit, vt eius regeretur consilio. Ideo inconsultis populis sapientes quiq; adhibentur rectores, qui plebeiam insipiẽtiam vigore proprio regant, vt potentię specie dominentur, quo vel inuitos

A authoritate potestatis subiiciant ad obediendum prudẽtioribus, & obsequendũ legibus. Imposuit igitur insipienti velut in domito iugum, & cui in gladio suo viuendum dixerat, libertatem negauit, ne temeritate laberetur: præfecit ei fratrem, cuius authoritate & moderatione subiectus proficeret ad conuersionẽ. Et quia seruitus habet discretionem (Est enim necessitatis infirmior, volũtatis fortior, quia pulchrius est bonum, quod non ex necessitate fit, sed ex volũtate) ideo ei primo iugũ imposuit necessitatis, postea benedictionem ei volũtariæ subiectionis impartiuit. Non igitur natura seruum facit, sed insipientia: nec manumissio liberũ, sed disciplina. Deniq; Esau liber natus est, & seruus factus Gene.25. Gene.37. est. Ioseph venditus in seruitutem est, & electus est ad potestatem, vt suis emptoribus imperaret. Non dedignabatur tamen obsequium sedulitatis, sed tenebat virtutis fastigium, conseruabat libertatem innocentiæ integritatis authoritatem. Vnde pulchrè Psalmista ait: In seruum venundatus est Psal.104.
B Ioseph, humiliauerũt in compedibus pedes eius. In seruum, inquit, venundatus est, non seruus factus. Humiliauerũt pedes eius, non animam eius. Quomodo enim humiliata est anima, de qua dicit: Ferrũ pertransiuit anima eius? Nam cùm Ibidem. aliorum animas peccatum transeat (ferrum enim peccatum est, quod est penetrabile) Ioseph sancti anima ita nõ potuit peccato, vt magis peccatum ipsa penetraret. Denique nec herilis illecebræ flexus est delinimento, nec immerito flammas non sensit libidinis, quia maiorem diuinæ flagrabat ardorem gratiæ. Vnde & hoc pulchrè de eo dictum est: Quia Ibidem. eloquium domini vsit eum, quo restinxit ignitas diaboli sagittas. Quomodo hic seruus, qui erudiuit principes populi in illa frumentaria dispensatione, vt futurę inopiæ consulerent, & declinando prouiderent? Aut quomodo seruus, qui totam terram acquisiuit, & vniuersum populũ Aegyptiorum in seruitutem redegit? Non vt conditionem seruitij ignobilis irrogaret, sed vt tributum cõstitueret, præter possessionem tamen sacerdotalem, quam à tributis immunem
C reseruauit, vt apud Aegyptios quoque inuiolabilis haberetur religio sacerdotalis. Non fecit igitur eum seruum venditio. Nam vtique negociatoribus erat venditus. Verum si precium spectes, multos inuenies qui emerunt sibi puellas formæ elegantioris quarum amore capti turpi seruitio sese dederunt: Videbatur Apeme concubina Darij regis sedens 3.Esdræ.4. ad dexteram eius auferẽs de capite eius diadema, & suo imponẽs vertici, palmis faciem eius sinistra manu verberans, quam rex aperto ore intuebatur, gaudens si quando arrideret ei mulier: quod si ea indignaretur, miserum se atque afflictum putabat, vt potestate submissa blanditias obtexeret, & cõciliari sibi eam deprecaretur. Sed quid ista magno allegamus ambitu? Non videmus plerunque in potestatem piraticam vel immanium Barbarorum redactos parentes à filiis redimi? Nunquid leges pecuniæ potiores quàm leges naturæ? Nunquid in seruitute accrescit pietas? Plerique emptores leonum sunt, & tamen non dominantur leonibus, sed ita subiiciuntur versa vice, vt si exasperatos eos excutere
D ceruice toros viderint, fugiant & delitescant. Nihil ergo præiudicat pecunia, quæ plerunque sibi dominos emit: nihil tabulæ auctionales, quibus emptor frequẽter adiudicatur atque addicitur. Cõtractus non mutat genus, nec sapientiæ libertatem adimit. Denique famulo sapienti multi (vt scriptum est) seruiunt liberi, & est seruus intelligens qui regat dominos stultos. Quem ergo magis liberum censes? Sola est sapientia libera, quæ diuitibus pauperes præficit, & quæ seruos propriis fœnerare dominis facit, fœnerare non pecuniam, sed intellectum, fœnerare talentum illius dominici æterníque thesauri qui nunquam corrumpitur, cuius & vsura preciosa est, fœnerare illud intelligibile eloquiorum argentũ cœlestium, de quo lex dicit: Fœnerabis gentibus, Deut.15. tu autem non mutuaberis. Quod Hebræus fœnerauit gentibus, ipse autẽ non accepit à populis doctrinã, sed tradidit, cui aperuit dominus thesaurum suum, vt gentes pluuia sermonis sui faceret humescere, & fieret princeps gẽtium, ipse autem supra se principem nullũ haberet. Liber est ergo qui sapiẽs est, precio emptus oraculorum cœlestium, illo auro, illo argento emptus sermonis diuini, precióque emptus

sanguinis

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanguinis (non enim minimum est emptorem agnoscere) A
precio emptus gratiæ, qui audiuit & intellexit dicentem:
Esaiæ. 55. Qui sititis, ite ad aquã: & quicunq; nõ habetis argẽtum, ite
emite, & bibite, & mãducate. Liber est ille, qui ꝓgrediẽs in
bellum, si viderit mulierem bonam aspectu, & deprædatus
opes inimicorum suorum, repertam illic concupierit eam,
dempris superfluis, & indumento captiuitatis detracto, in
vxorem eam sibi copulauerit, iam non seruam, sed liberam.
intelligit enim famulatui prudentiam & disciplinã nõ subiacere. Idooque lex dicit: Non venundabitur pecunia. Om
Iob. 28. ne enim preciosum non est dignũ. Et Iob dicit: Attrahe sapientiam in interiora. Non illi comparabitur Aethiopię topazion, quod auro habetur argentóque preciosius. Sed non
ille solum liber qui dominum licitatorem non pertulit, aut
tollentem digitum non vidit, sed ille magis liber, qui intra
se liber est, qui legibus naturæ liber est, legem sciens naturę
præscriptam esse moribus, non conditionibus, & mensurã
officiorum consentaneam non hominis arbitrio, sed naturę
disciplinis. Vtrum igitur iste liber tibi tantũmodo, an qui- B
dam censor videtur, & præfectus moribus? Vnde vere ait
scriptura, quia pauperes diuitum præpositi erunt, & priuati
vtique administrantium. An tibi liber videtur qui pecunia
suffragium sibi emit? Qui plausum populi magis quàm iudicium requirit prudentium? Ille ergo liber est qui popularibus auris mouetur? Ille qui reformidat sibilũ vulgi? Sed
non ista libertas, quam manumissus accipit, & palma lictoris donatus acquirit. Non enim munificentiam, sed virtutẽ
libertatem esse arbitror, quę non suffragiis defertur alienis,
sed magnanimitate propria vindicatur ac possidetur. Sapiẽs
enim semper liber, semper honoratus, semper is qui præsit
1. Timo. 1. legibus. Denique iusto non est posita lex, sed iniusto. Iustus
Roma. 2. enim ipse sibi lex est, non habens necesse longius sibi arcessere formam virtutis, quam corde inclusam gerat, scriptum
Prouer. 5. habens opus legis in tabulis cordis sui, cui dictum sit: Bibe
aquam de tuis vasis, & de puteorum tuorum fõtibus. Quid
enim nobis tam proximum q̃ dei verbum? Hoc est verbum
C
in corde nostro, & in ore nostro, quod non videmus & tenemus. Sapiens ergo liber, quoniam qui ea facit quæ vult,
liber est. Sed non omnis bona voluntas, sed sapientis est om
nia quæ bona sunt velle. Odit enim malum, quia quod bonum est elegit. Ergo si quod bonum est elegit, arbiter electionis, & eligens operationis liber est, quia quod vult facit.
Liber ergo sapiens. Sapiens omnia quæ facit, bene facit. Qui
autem bene facit omnia, recte facit omnia. Qui vero recte
facit omnia, vtique inoffense & irreprehensibiliter, & sine
damno, & commotione sui facit omnia. Cui igitur hoc subest, vt inoffense faciat, faciat irreprehensibiliter, faciat sine
cõmotione sui, sine damno: nihil insipiẽter facit, sed sapiẽter
omnia. Qui autẽ sapiẽter facit, nihil habet quod metuat. Me
tus enim in peccato est. Vbi autem nulla formido, ibi libertas: vbi libertas, ibi potestas faciendi quod vult. Solus ergo
sapiens liber est. Etenim qui neque cogi potest, neque prohiberi, is nequaq̃ seruus. Sapientis autem est neque cogi, neque prohiberi. Non est igitur seruus sapiens. Prohibetur e-
D
nim qui nõ fungitur iis quæ desiderat. Quæ autem desiderat sapiens, nisi ea quæ virtutis & disciplinæ sunt, sine quib' esse nõ potest? In ipso enĩ sunt, nec diuellũtur ab eo. Quod
si diuelluntur, iam non sapiẽs, qui sit sine virtutis vsu ac disciplina, quibus ipse se fraudet si non sit voluntarius virtutis interpres. Quod si cogitur, manifestum est quod inuitus
faciat. In omnibus autem factis aut à virtute correctiones
sunt, aut à malitia prolapsiones, aut media ac indifferentia.
Virtutis non coactus, sed voluntarius executor est sapiens,
quoniam omnia quæ placent agit: malitiam fugitans, nec somnium eius admittit. Indifferentibus ita non mouetur, vt
nullis momentis sicut vulgus hominum huc atque illuc inclinetur, sed tanquam in statera mens eius æqua lance pendeat, vt neque ad voluptaria propendat, neque omnino ad
ea quæ sunt auersanda, vel leuiter studium inclinet suum,
sed immobilis maneat affectu. Vnde liquet quia nihil inuitus facit sapiens, neque cogitur: quia si seruus esset, cogeretur. liber igitur est sapiens. Apostolus quoque sic definit
1. Corin. 9. dicens: Non sum ergo liber, non sum Apostolus. Sed adeo liber, vt cum subintrassent quidam tentare libertatem eius,
nec ad horam ipse (vt ipse ait) cederet subiectioni, vt veritas euangelij prædicaretur. Qui ergo non cessit, volẽs prædicauit. Vbi voluntas, ibi merces volũtatis. Vbi necessitas,
ibi obsequiũ necessitatis. Melior ergo volũtas q̃ necessitas.
Velle ergo sapientis est, parere & seruire insipientis. Hæc
etiam Apostoli definitio dicentis: Si enim volens hoc ago, Ibidem.
mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita
est. Sapienti igitur merces defertur, sapiens autem ex volũtate facit. Liber itaque secundum Apostolum sapiẽs. Vnde
& ipse clamat: Vos enim in libertatem vocati estis, tantum Gala. 5.
ne libertatem in occasionem carnis detis. Sequestrata lege,
Christianũ ne inuit' videatur legi succũbere, vocat in Euãgelium, quod voluntas & prædicat, & operatur. Iudęus sub
lege, Christianus per Euangelium. In lege seruitus, in Euangelio libertas, vbi cognitio sapientiæ. Omnis ergo qui
Christum recipit, sapiens: qui autem sapiens, liber. omnis igitur Christianus & liber & sapiens. Docuit me tamen Apo
stolus quod vltra ipsam libertatem sit, vt & seruire libertas
sit. Cum liber, inquit, essem, omnium me seruum feci, vt plu 1. Corin. 9.
res lucrifacerem. Quid est vltra libertatem nisi habere spiritum gratiæ, habere charitatem? Libertas enim liberũ facit
hominibus, charitas amicum deo. Vnde ait Christus: Vos au Ioan. 15.
tem dixi amicos. Bona charitas, de qua dicitur: Per charita- Gala. 5.
tem spiritus seruite inuicẽ. Seruiuit & Christus, vt omnes
liberos faceret. Manus eius in cophino seruierunt: qui non Psalm. 80.
rapinam arbitratus esse se ęqualem deo, formam serui acce- Philipp. 2.
pit, & omnia omnibus factus est, vt omnibus salutẽ afferret. 1. Corin. 9.
Cuius imitator Paulus, & quasi sub lege erat, & quasi sine Ibidem.
lege viuebat pro eorum vtilitate quos cupiebat lucrari, &
infirmis volens fiebat infirmus, vt eos confirmaret, & currebat vt comprehenderet, & corpus suum castigabat, vt potestates aëreas in Christo triumpharet. Est ergo sapienti
& seruire libertas. Vnde colligitur quia stulto & imperare seruitus est: & quod peius est, cum paucioribus præsit, pluribus dominis & grauioribus seruit. Seruit enim proprius passionibus, seruit cupiditatib' suis, quarum dominatum nec nocte potest ũgere, nec die, quia intra se dominos
habet, intra se seruitiũ patitur intolerabile. Gemina enim
seruitus est, altera corporis, animarum altera. Domini autẽ
corporis quidem homines, animarum autem malitiæ & passiones, à quibus sola animi libertas sapientem vindicat, vt
seruitio ei liceat exire. Quæramus igitur illum vere sapientem, vere liberum, qui quamuis sub plurium hominum do-
minatu degat, libere dicit: Quis est qui mecum iudicio con- Hiere. 1.
tendat? Tu solus manum tuam à me abstine, à cuius conspectu non potero me abscondere, & timor tuus non me per-
cellat. Quem secutus Dauid rex ait: Tibi soli peccaui. Re- Psalm 50.
gali enim subnixus fastigio, quasi legum dominus legibus
reus non erat, soli deo obnoxius tenebatur, qui dominus est 1. Cor. 4.
potestatum. Alium audi liberum: Mihi autem pro minimo
est vt à vobis diiudicer, aut ab humano die, sed neq; meipsum diiudico. Nihil enim mihi sum conscius, qui autem di-
iudicat me, dominus est. Vera libertas hominis spiritualis, 1. Corin. 2.
quia diiudicat omnia, ipse autẽ à nemine diiudicatur, nec à
quacunque creatura participe, sed soli deo se subditum nouit, qui solus sine peccato est, de quo dicit Iob: Viuit dominus, qui sic me iudicat. Solus enĩ ille potest iudicare iustũ,
cuius in conspectu cœlum non est mundum, nec stellarum
pura & clara lumina. Quis est qui Sophoclea in medium ferat carmina dicentia: Iupiter mihi præest, nullus autem homi-
num? Quanto antiquior Iob, quanto vetustior Dauid? Agnoscant ergo de nostris se habere quæcunque præstantiora locuti sunt. Quis igitur sapiens, nisi qui ad ipsa peruenit diuinitatis secreta, & manifestata sibi cognouit occulta
sapientiæ? Solus igitur sapiens, qui duce deo vius est ad cognoscenda veritatis cubilia, & mortalis homo immortalis
dei hæres, & successor est factus per gratiam, & quidam iucunditatis particeps, sicut scriptum est: Propterea vnxit te Psalm. 44.
deus deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Si quis igitur propius ipsa introspiciat rerum negocia, cognoscet
quanta sapienti adiumenta, & quanta in ipsis insipienti re-
fragia sint, quid huic adiumento libertas, illi impedimento

seruitus

Universidad de Deusto
Biblioteca

seruitus sit. Insurgit enim sapiens quasi victor debellatis à A se ac triumphatis libidinis, timoris, ignauiæ, mœstitudinis, cæterisque vitiis, donec ea de possessione suæ mentis eliminet, & omnibus terminis finibúsque suis propulset atq; arceat: quoniam dux cautior nouit excursus cauere latrocinantium, & quædam furta belli, quæ iniquissimi animæ nostræ aduersarij ignitis sæpe pertentãt spiculis. Sunt enim nobis quædam & in pace prælia, & in bello pax. Vnde & ille
1. Corin. 7. ait: Foris pugnæ, intus timores. Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Dicit quia neq; angustiis,
Roma. 8. neque persecutionibus, neque fame, neque periculo mortis terretur. Qui vero hęc timet, qui mortem reformidat, quomodo non seruus? Seruit profecto, & miseram quidem seruitutem. Nihil enim sic animam ad omnem seruitutem deiicit quomodo formido mortis. Quomodo enim se erigat abiectus & vilis sensus atque ignobilis, demersus in omnẽ infirmitatis voraginem vitæ huius cupiditate? Vide quàm
Gene. 4. seruus: abscondam me, inquit, & ero gemens & tremens super terrã, & erit, omnis qui inuenerit me, occidet me. Itaq; quasi seruus signum accepit, nec sic tamen necem potuit euadere. Seruit igitur peccator formidini, seruit etiam cupi- B ditati, seruit auaritiæ, seruit libidini, seruit malitiæ, seruit iracundiæ: & videtur huiusmodi sibi liber? Sed magis seruit quàm si sub tyrannis positus. Illi autem liberi sunt, qui legibus viuunt. Lex autem vera sermo rectus, lex vera non in-
Roma. 2. sculpta tabulis, nec ære incisa, sed impressa mẽtibus, atq; infixa sensibus, quãdo sapiẽs nõ sub lege, sed ipse sibi lex est, opus legis in corde suo cõtinẽs, naturali sibi stylo & quadã inscriptione formatum. Tantum ne igitur cæcitatis est, vt non videamus manifestas rerum expressiones, & virtutum imagines? Et quàm indignum, vt populi integri obediant humanis legibus, quo sint libertatis participes: sapientes autem veram legem naturæ expressam ad imaginem dei, verámque rationem significram libertatis negligant & derelinquant, cũ in ea tanta libertas sit, vt paruuli seruire vitiis nesciamus, alieni ab ira, exortes auaritiæ, ignari libidinis. Quã miserum igitur, vt qui nascimur in libertate, moriamur in C seruitute. Sed hoc fit leuitate animi, atque infirmitate morum, quia curas inanes voluimus, & operamur superuacua. Sapientis autem cor actúmque & opus radicatum esse decet atque immobile. Hoc docuit Moyses quando manus ei
Exod. 17. grauiores fiebãt, ita vt vix sustineret eas Iesus Naue. Ideoque vincebat populus quando non perfunctoria gerebantur opera, sed plena ponderis atque virtutis, non nutantis animi, nec titubantis affectu, sed fundatæ mentis stabilitate. Ergo sapiens extendit manus suas, stultus autem contrahit, sicut scriptũ est: Quia stultus cõplexus est manus suas, & vo-
Eccle. 4. rauit viscera sua, carnalia magis cogitans quàm spiritualia. At non filia Iudæ, quæ expandens manus clamauit ad domi-
Danie. 13. num: Tu scis quia falsum testimonium aduersum me dicũt. Melius est arbitrata non peccare, & incidere in calumnias accusantium, quàm peccatum subire sub impunitatis velamine. Ea ergo contẽptu mortis seruauit innocentiã. Sed nec
Iudicũ. 11. filia Iepte, quæ votum patris de immolatione sua proprio atque hortatorio firmauit assensu. Non enim ego de con- D temptu mortis libros philosophorum depromo, aut Gymnosophistas Indorum, quorum præ cæteris Calani laudatur responsum Alexandro, cum eum iuberet sequi. Qua me, inquit, laude dignum Græciam petere poscis, si possum cogi facere quod nolo? Et vere plen' authoritatis sermo, sed magis mens libertatis. Denique & epistolam scripsit. Calanus Alexandro: Amici persuadent tibi manus & necessitatẽ inferre Indorum philosopho, nec in somniis videntes nostra opera. Corpora enim transferes de loco ad locum, animas non coges facere quod nolunt, nõ magis quàm saxa & ligna vocem emittere. Maximus ignis viuentibus corporibus dolorem inurit, & gignit corruptionem. super hũc nos sumus. viuentes enim exurimur. Non est rex neque princeps qui extorqueat nobis facere quod non proposuimus. Nec similes sumus Græciæ philosophorũ, qui verba pro rebus meditati sunt ad opinionis celebritatem. Nobis res sociæ verbis, & verba rebus: res celeres, & sermones breues. in virtute nobis libertas beata est. Præclara verba, sed verba: præ-

clara constantia, sed viri: præclara epistola, sed philosophi. Apud nos autem & puellæ de mortis appetentia sublimes vsque ad cœlum erexere virtutum gradus. Quid Theclam, quid Agnen, quid Pelagiam loquar, quæ tanquàm nobilia vitulamina pullulantes, ad mortem quasi ad immortalitatẽ festinauerunt? Inter leones virgo exultauit, & prodeuntes bestias expectauit intrepida. Et vt nostra cũ Indorũ Gymnosophistis conferamus: quod ille verbis gloriatus est, sanctus Laurentius factis probauit, vt viuus exureretur, & flãmis superstes diceret: Versa, mãduca. Haud deneger Abrahamidarum & Maccabęorum concertatus puerorum, quorum alij super flammas canebant, alij cum exurerentur non rogabant vt parceretur, sed inuehebantur, vt amplius persecutor inflammaretur. Liber igitur sapiens. Quid autẽ sublimius sancta Pelagia, quæ vallata à persecutoribus priusquàm tamen in eorum conspectum veniret, aiebat: Volens morior, nemo me continget manu, nemo oculo proteruo violabit virginem. Mecum feram pudorem, mecum incolumem verecundiam. Nullum prædones lucrum suæ capiẽt insolẽtiæ. Pelagia Christum sequetur, libertatem nemo auferet, nemo captiuam videbit liberam fidem, insignémque pudicitiam, & prosapiam prudentiæ. Quod seruum est, hic manebit nullos in vsus debitum. Magna igitur piæ virginitatis libertas, quæ se pta agminibus persecutorum, inter maxima pericula integritatis & vitæ nequaquam inclinata est. At non ille cui dominatur ira, subiicitur enim iugo peccati.
Ioan. 8. Homo enim iracundus peccatum effodit. Qui autem peccatum facit, seruus est peccati. At non ille liber qui seruit auaritiæ. Non potest enim possidere vas suum. Non ille liber
1. Thes. 4. qui seruiens desideriis & voluptatibus vago fluitat errore. Non ille liber qui curuatur ambitu: seruit enim alieno imperio: sed ille liber qui potest dicere: Omnia mihi licẽt, sed
1. Corin. 6. ego sub nullius redigar potestate. Esca ventri, & venter escis. Ille liber qui ait: Quid enĩ libertas nostra iudicatur ab
Ibidem. infideli conscientia? Libertas igitur sapienti non insipienti
Prouer. 26. conuenit: quoniam qui deligat lapidem in fundibulo, similis est ei qui dat imprudenti claritatẽ. seipsum vulnerat, atq; sibi potius dum intorquet iaculum, affert periculum. Certe sicut tormento acerbatur, & geminatur malum saxi ruina, sic insipientis in libertate ruina vehementior est. Recidẽda igitur insipientis potestas, non adiicienda libertas est. Seruitus enim ei conuenit. Ideoque addidit: spinæ nascuntur in
Ibidem. manu ebriosi, seruitus autem in manu imprudentis. quia sicut ille suis vulneratur poculis, ita insipiens suis factis. Ille bibendo se peccato inserit, iste operando se culpæ adiudicat, & factis suis trahitur in seruitutẽ. Videbat se Paulus in captiuitatem trahi à lege peccati, & ideo vt liberaretur, con
Roma. 7. fugit ad libertatis gratiam. Non sunt igitur liberi insipientes, quibus dicitur: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus
Psalm. 31. non est intellectus. In freno & chamo maxillas eorum constringe, qui non appropinquant tibi. Multa flagella peccatorum: quia multis flagellis opus est vt eorum imprudentia
Prouer. 13. coërceat. Disciplina hoc exigit, nõ inclemẽtia. Deniq; qui parcit baculo suo, odit filium suum. simul quia vnusquisque grauius suis peccatis flagellatur. Grauia enim delictorum pondera, grauia criminum verbera, sicut onus grauãtur graue, & infligunt animæ cicatrices, & putrescere faciunt mentis vlcera. Deponamus igitur tam grauẽ seruitutis sarcinã, renunciemus luxuriæ ac deliciis, quæ nos quibusdã adstringũt nexibus cupiditatũ, & vinculis ligant. Nihil enim prosunt deliciæ stulto. Et quicunque à pueritia dederit se deliciis, manebit in seruitute, vt viuens mortuus sit. Recidatur ergo luxuries, deliciæ resecentur. Etsi quis fuit luxuriosus, valedicat superioribus. Recisa enim vinea fructum affert, semiputata frondescit, neglecta luxuriat. Ideoque scriptum est: Tanquàm agricultura homo imprudẽs & tanquàm vinea homo egens sensu. si reliqueris eum, desertus erit. Colamus ergo corpus hoc nostrum, castigemus illud, redigam' ad seruitutem, non illud despiciamus. Sũt enim membra no-
1. Corin. 3. stra arma iustitiæ, sunt & arma peccati. Si eleuentur, arma iustitiæ sunt, vt peccatum in his non dominetur, si mortuum fuerit peccato, non regnabit in eo culpa, & erunt membra nostra à peccato libera. Non obediamus igitur cupiditatibus eius,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Roma.6. Matth.5. bus eius, neque exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato. Si videris mulierem ad concupiscendum eam, membra tua arma peccati sunt. Si locutus es ad solicitandã eam, lingua tua & os tuum membra peccati sunt. Si abstulisti terminos à patribus positos, membra tua arma peccati sunt. Si festinasti velocioribus pedibus ad effundendum innocentium sanguinem, membra tua arma iniquitatis sunt. Contra si vidisti egenum, & induxisti in domum tuam, mẽbra tua arma iustitię sunt. Si eripuisti iniuriam accipientem, vel eum qui ducebatur ad mortem, si scidisti chirographũ debitoris, mẽbra tua arma iustitiæ sunt. Si confessus es Christum (Arma enim intellectus labia sapientiæ) labia tua membra iustitiæ sunt. Qui potest dicere: Oculus eram cęcorum, pes claudorũ, pater infirmorum: mẽbra eius mẽbra iustitiæ sunt. Ergo liberati à peccato, quasi precio empti sanguinis Christi non subiiciamur seruituti hominũ vel passionũ. Nõ erubescamus peccatum nostrũ fateri. Vide quàm liber qui poterat dicere: Non reueritus sum multitudinem populi, vt non annunciarem in conspectu omnium peccatum meum. Qui enim confitetur domino, exuitur à seruitute. Iustus enim accusator est sui in principio sermonis. Non solũ liber, sed etiam iustus: sed iustitia in libertate est, & libertas in cõfessione. Simul enim ac cõfessus quis fuerit, absoluitur. Denique: Dixi pronunciabo aduersum me iniustitiã meã domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Mora ergo absolutionis in confitendo est, confessionem sequitur peccatorum remissio. Sapiens est igitur qui confitetur. Liber cui peccatum dimissum est, nulla iam trahens ęra peccati. Vale, & nos dilige, vt facis, quia & ego te diligo.

Iob 29. Roma.6. Prouer. 18. Psalm. 31.

Diui Ambrosij ad Faustinum, eundem propter obitum germanæ acerbo dolore mœrentẽ consolãtis. Epistо. VIII.

AMbrosius Faustino. Acerbo te doliturum dolore obitum germanæ tuæ non ignorabam, non tamen vt à nobis te ablegares, sed vt nobis redderes. Nã etsi minus iucunda solatia mœrentibus, tamẽ nõnunquàm necessaria sunt. Tu autem abisti in secreta montium, & inter ferarum diuersaris spelęa, omni humanæ conuersationis vsu abdicatus, & quod grauius est, iudicio tuo. Tantum ne de te commeruit germana tua, vt propter quã excellere apud te debuit cõditio humana, quã tam egregiã fœminam tulit, propter eam apud te minoris prærogatiuæ sit? Illa certe vita excedens hoc se mulcebat solatio, quod te sibi superstitem derelinqueret, parentem nepotibus, pręsulem paruulis, auxiliatorem destitutis. Tu ita te & nepotibus & nobis abnegas, vt consolationis illius fructum nõ sentiamus. Illa te chara pignora vocant non ad dolendum, sed ad consolandum, vt cum te vident, matrem sibi non credãt obisse. In te eã recognoscãt, in te eius præsentiã teneãt. in te vitam eius sibi manere arbitrentur. Sed doles quod dudum florentissima repente occiderit. Verum hoc nobis commune non solum cũ hominibus, sed etiam cum ciuitatibus terrisque ipsis est. Nempe de Bononiensi veniens vrbe à tergo Claternam, ipsam Bononiam, Mutinam, Regium derelinquebas, in dextera erat Brixillum, à fronte occurrebat Placentria, veterem nobilitatem ipso adhuc nomine sonans, ad læuam Apœnini inculta miseratus, & florentissimorũ quõdam populorum castella cõsiderabas, atque affectu relegebas dolenti. Tot igitur semirutarum vrbium cadauera, terrarúmque sub eodem conspectu expositа funera non te admonent vnius, sanctæ licet & admirabilis, fœminę decessionem consolabiliorem habendam, pręsertim cum illa in perpetuum prostrata ac diruta sint, hæc autem ad tempus quidem erepta nobis meliorem illic vitam exigat? itaque non tam deplorandam quàm prosequendam orationibus reor. Nec mœstificãdam lachrymis tuis, sed magis oblationibus animam eius domino commendandam arbitror. Verũ forte asseras securum te de meritis eius ac fide, nequire tamen ferre desiderium, quod eam iam non videas secundũ carnem, idque tibi summo dolori sit. Nec illud te mouet Apostolicum quod ait: Quia neminem nouimus ex hoc secundum carnem: & si cognouimus secundum carnem Christũ, sed nunc iam non nouimus. Caro enim nostra perpetua esse ac diuturna non potest, necesse est occidat vt resurgat, necesse est resoluatur vt requiescat, vt fiat quidam finis peccati. Et ideo multos cognouimus secundum carnẽ, sed nunc iam non nouimus. Ipsum dominum Iesum cognouimus (inquit Apostolus) secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Iam enim carnis deposuerat exuuias, iam specie hominis nõ videbatur, iam pro omnibus mortuus erat, & omnes in illo mortui, sed vt per ipsum renouati, & viuificati spiritu iam non sibi, sed Christo viuerent. Vnde & alibi ait idẽ Apostolus: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus. Meritóque qui ante cognouerat secundum carnẽ Christum, iam operationes eius inuisibiliter agnoscens, iam non carnem eius sed potentiam scrutans, qui ante persecutor discipulos hominis, & pedisequos carnis infestis odiis vrgebat, postea doctor gentium factus veneratores maiestatis eius ad prædicationem euangelij instruere atque informare cœperat. Et ideo addidit: Si quis in Christo noua creatura, id est, qui perfectus in Christo noua creatura est, quoniam qui caro est, imperfectus est. Denique ipse dominus ait: Nõ permanebit spiritus meus in istis hominibus, quoniam carnes sunt. Carnalis itaque non est in Christo, sed si quis in Christo est, noua creatura est, non naturæ nouitate formatus, sed gratiæ. Vetera itaque quæ secundum carnem erant, transierunt, facta sunt noua omnia. Quæ illa? nisi quæ scriba doctus in regno cœlorum nouit, similis illius patrisfamilias qui profert de thesauro suo noua, & vetera: neq; vetera sine nouis, neq; noua sine veteribus. Ideo & ecclesia dicit: Quia noua & vetera seruaui tibi. Sed transierunt vetera, id est, legis mysteria abscondita: in Christo facta sunt omnia noua. Hæc est noua creatura, de qua Apostolus ad Galatas ait: In Christo enĩ Iesu neque circũcisio aliquid valet, neque pręputiũ, sed noua creatura. Per quã iam renouata caro floret, & fructum inuenit gratiæ, quæ ante inueterati flagitij spinas habebat. Quid ergo est quod mœreamus, si iam ad animam dicitur: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua? Quid est quod ingemiscamus pro mortuis, cũ iam reconciliatio mũdi apud deum patrem facta sit per dominum Iesum? Quoniam ergo Christi beneficia tenemus, cum apud omnes, tũ apud te pro Christo legatione fungimur, vt noueris irreuocabilia eius esse dona, vt credas quod sẽp credidisti, nec nimio mœrore tuam in dubium adducas sententiam, quia ideo peccatum factus est dominus Iesus, vt tolleret peccatum mundi, & essemus in illo omnes iustitia dei, iam non culpæ obnoxij, sed iustitiæ remuneratione securi. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

2. Corin.5. Gala.2. 2. Corin.5. Gene.7. 2. Corin.5. Matth.13. Cantic.7. Gala.5. Psal.102. 2. Corin.5.

Diui Ambrosij ad Bellicium, graui ægritudine priusquàm in dominum Iesum crederet iactatum, postea autẽ reualescere incipientem, illum ex diuinæ uisitationis pietate in fide Christi confortantis, & ad aliorum sacramentorum perceptionem exhortantis. Epistо. IX.

AMbrosius Bellicio. Iactatum te graui ægritudine significasti mihi credidisse in dominum Iesum, & iam cœpisse reualescere. Ad salutem igitur ea infirmitas fuit, plus aculei quàm periculi ferẽs, quia diu promissũ remordebas. Hoc est quod ait: Percutiam, & sanabo. Percussit infirmitate, sanauit fide. Vidit enim interiorem affectum tuum non vacuum piæ cupiditatis, sed executi dilationibus. Et ideo admonere maluit, ita vt salutem non læderet, deuotionem excitaret. Quomodo enim saluti noceret qui solet dicere, vt legimus in euangelio: Ego veniam, & curabo eum? Ergo & cum à tuis inuitaretur vt inuiseret domum tuã, sine dubio dixit: Ego veniã, & curabo eum. Et si non audisti eum, ille tamen quasi deus insensibiliter locutus est. Etsi non vidisti eum, ille tamen quod te incorporaliter inuiserit, dubitari non potest. Sed vidisti eum, qui credidisti ei: vidisti cum, qui recepisti eum hospitio tuæ mentis. vidisti eum spiritu, vidisti eum oculis interioribus. Tene ergo hospitem nouum diu expectatum, sed sero susceptum, in quo & viuimus, & sumus, & mouemur. Gustasti igitur fidei prima exordia, non fiat verbum occultũ in corde tuo. Hæc omnis gratia est, hoc omne munus. Nemo enim penetralia domus de ingressu æstimat. Siquidem omnis fructus in interioribus est. Neque enim sapientis

Deute.32. Matth.8. Actо.17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pientis est à fenestra respicere in domum,& stultitia hominis audire per ostium. Alia sunt sacramentorum perfectorũ mysteria,quæ oculus non vidit,nec auris audiuit,quę præparauit deus diligentibus eum, vt dixit scriptura. Alia sunt
1.Corin.2. illa quæ de gloria futura annunciarunt Prophetæ, quibus reuelatum est,& euangelizarunt sancti, spiritu dei misso de cœlo, in quæ concupiscunt & angeli videre, vt ait Apostolus Petrus. Alia sunt illa in quibus est mundi redẽptio, pec-
1.Petri.1. catorum remissio,gratiarum diuisio,sacramentorum participatio:quæ cùm acceperis, tunc mirabere tantùm donatũ esse homini, vt illud manna quod miramur fluxisse de cœlo Iudæis, nec tantæ operationis iudices ad salutem fuisse.
Nume.31. Illud enim quicunque acceperunt,in deserto mortui sunt, præter Iesum Naue,& Caleph. Hoc sacramentum quicunque gustauerit,non morietur in æternum.Sanet te dominus Iesus. Vale.

DIVI AMBROSII EPISCOPI *Mediolanensis epistolarum* Liber III.

Diui Ambrosij ad Simplicianum, pulchre de ueris diuitiis, ac contraria paupertate differentis, & quod omnis solúsque sapiens uere diues, atque insipiens pauper sit, demonstrantis. *Epistola X.*

AMbrosius Simpliciano. Videbamur proximè in disceptationes incidisse philosophiæ,cùm de Apostoli Pauli epistola sumentes exordium,tractaremus, quòd omnis sapiens liber. Verùm postea cùm Pe-
1.Pet.3. tri Apostoli epistolam legerem aduerti, quòd omnis sapiens etiam diues. Nec sexum exceperit,qui fœminas ornatum omnem non in preciosis monilib⁹,sed in bonis moribus habere scripserit. Nõ enim,inquit,sit extrinsecus capillorum implicatio, aut auri circumpositio,aut habitus vestimentorum ornamẽtum,sed ille absconditus cordis homo. Duo sunt igitur, & esse hominem in homine,& illum esse diuitem, qui sibi nullarum diuitiarum vsum requirat. Pulchrè autem cordis hominem dixit,eo quòd totus sapientiæ sit absconditus, sicut ipsa sapi-
1.Petri.3. entia quæ non videtur,sed intelligitur. Nemo ante Petrum tali expressione vsus est,vt diceret cordis hominem. Exterior enim homo plurima in se membra habet. Interior autem cordis homo totus sapientiæ est, plenus gratiæ, plenus decoris. In incorruptione,inquit,quieti & modesti spiritus, qui est ante deum diues. Et verè diues,qui in conspectu dei potest diues videri, in cuius conspectu terra exigua, mundus ipse angustus est. Sed solum illum deus diuitem nouit, qui sit diues æternitati,qui non opum,sed virtutum fructus recondat. Quis autem ante deum diues,nisi quietus & modestus spiritus, qui nunquam corrumpitur? Nónne tibi videtur diues qui habet pacem animi,tranquillitatem quietis, vt nihil concupiscat,nullis exagitetur cupiditatum procellis,nec vetera fastidiat,& noua quærat,& semper desiderãdo fiat in summis diuitiis inops? Ea est pax vere diues, quæ
Philipp.4. superat omnem mentem. Diues pax, diues modestia, diues fides. Fideli enim totus mundus possessio est. Diues simplicitas. Sunt enim & diuitiæ simplicitatis, quæ nihil discutit, nihil contractum,nihil suspectum,aut fraudulentum putat, sed puro se fundit affectu. Diues bonitas,quam si quis seruauerit,pascitur in diuitijs cœlestis hæreditatis. & vt antiquioribus exemplis scripturæ vtamur, beatus, inquit, vir, quem arguit dominus. Admonitionem autem dei ne recusaueris. In fame liberabit te à morte,in prælio de manu ferri liberabit te,& a flagello linguę te abscondet. Feræ bestię pacificæ erunt tibi,& scies quòd in pace erit domus tua. Mitigatis enim carnis huius passiombus, quæ militare aduersum animã solent,tabernacula tua sine perturbatione erũt, domus sine offensione,semen sine defectu, posteritas sicut odor agri pleni,sepultura sicut messis. Siquidem quando alij suum defectum arbitrãtur,tunc aceruus tritici sui supernus maturus infertur apothecis. Merito iustus semper fœnerat,iniquus indiget. Ille iustitias fœnerat mandato dei pauperibus & egenis. At vero insipiens & quod putat se habere,nequaquàm possidet. An putas illum possidere, qui thesauro suo die ac nocte iucubans, auara & misera torquetur solicitudine? Ille vero eget,& si alij diues videtur, sibi pauper est,qui non vtitur eo quod habet, qui adhuc alia rapit, alia desiderat. Vbi enim nullus cupiditati modus,qui fructꝰ diuitiarum? Nemo est diues,qui quod habet secum hinc auferre non potest. Quod enim hic relinquitur, non nostrum, sed alienum est. Diues Enoch,qui quod habuit secum transtulit,& omnem illum bonitatis suæ censum cœlestibus intulit receptaculis:qui ideo raptus est, ne cor eius malitia mutaret. Diues Helias, qui virtutum suarum thesauros curru igneo sublimis sedibus æthereis inuexit. Et tamen iste non mediocres diuitias hæredi reliquit, quas ipse nõ amitteret. Quis hunc pauperem vel tunc dixerit, cum victus quotidiani indigens alimonia mitteretur ad viduam, vt pasceretur ab ea,quando ad eius vocem cœlum claudebatur & aperiebatur,quando ad eius verbum hydria farinæ & vas olei non deficiebat per triennium:sed abundabat,nec minuebatur vsu,sed replebatur? Quis illum pauperem dixerit,ad cuius voluntatem descendebat ignis, quem in via flumina nõ concludebãt,sed in suũ fontẽ recurrebãt, vt sicco propheta transiret pede? Duos finitimos vetus historia describit, regem Achab,& pauperẽ Nabutham:quẽ horũ pauperiorem, quem ditiorẽ credimus? Alter regali fulcro diuitiarũ præditus, inexplebilis insatiabilisque opibus suis, exiguã pauperis vineam desiderauit. Alter despiciens animo, βασιλέως τὰς πολυχρύσους τύχας imperialésque gazas, suo erat contentus palmite. Nonne videtur hic magis diues,hic magis rex, qui sibi abundabat,suas regebat cupiditates,vt nihil alienũ concupisceret:ille autem egentissimus,cui aurum suum vile,alienus palmes preciosissimus existimabatur? Sed qua ratione egentissimus,cognosce: Quia diuitiæ iniustæ congregatæ euomuntur,radix autem iustorum manet, & vt palma floret. An non egẽtior paupere is qui tanquam vmbra præteriit? Hodie impius exaltatur,cras non erit,nec inuenietur aliquis locus eius. Quid est itaque diuitem esse, nisi abũdare? Quis autem abundat qui sit animo contractior? Qui autẽ animo cõtractior, vtique angustior. Quę igitur in angustiis abundantia? Non ergo diues qui nõ abundat. Vnde pulchre Dauid: Diuites, inquit, eguerunt & esurierunt: Quoniam cũ haberent scripturarum thesauros cœlestium, eguerunt qui non intellexerunt, & esurierunt qui nullum spiritualis gratiæ gustarunt cibum. Nihil igitur affectu sapientis ditius, nihil insipientis egentius. Nam cum regnum dei pauperum sit,quid esse locupletius potest? Et ideo præclare Apostolus: O altitudo,inquit, diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei. Præclare etiam Dauid, qui in via testimoniorum cœlestiũ quasi in omnibus diuitiis delectabat. Expresse Moyses,qui ait: Neptalim satietas accipientium. Neptalim, abundantia significatur latina interpretatione, vel dilatatio. Ibi ergo abundantia, vbi satietas. Vbi autem fames cupiditatum, vbi inexplebilis appetentia,ibi vtique paupertas. Sed quia vix vlla rei pecuniariæ vel mundi huius cupiditas satietatẽ habet,ideo addidit: Et replebitur benedictione. Secundũ hæc Petrus Apostolus definiuit non in auro & argento,& indumentis fœminarum esse ornamẽtum, sed in occulto cordis homine atque abscondito: vnde nulla se exuat cultum pietatis,ornatum gratiæ, vitæ æternæ hæreditatẽ. Vale, & nos dilige,quia nos te diligimus.

Gene.5.
4.Reg.2.
3.Reg.17.
3.Reg.21.
Psalm.33.
Roma.11.
Psal.118.
Deute.33.
1.Pet.3.
Psalm.44.

Diui Ambrosij ad Irenæum,uersiculum illum: Speciosus forma, & cætera. Græco sermone annotatũ uoluentis, pluribúsque rationibus & exemplis nos prouocantis,ut illi summo bono quod est dominus Iesus, quo nihil est speciosius,animo intẽdamus,illud quæramus, illud intueamur,illud teneamus, in illo uersemur, illi adhæreamus, & in eo pascamur. *Epistola XI.*

AMbrosius Irenæo. Inter legendum cum paululũ requieuissem animo,quia lucubratione destiterã, versiculum illum cœpi mecum voluere, quo ve-
Psalm.44 sperí in vigiliis vsi fueram⁹, ὡραίος κάλλει παρὰ τοὺς

Universidad de Deusto Biblioteca

ἐκεῖνος τῶν ἀνθρώπων, ὃν ἡμῖν οἱ πρῶτοι εὐθὺς τῶν εὐαγγελισαμένων ἀντέρ.

Et verè nihil ſpecioſius illo ſummo bono, cuius etiã prædicatio ſpecioſa eſt nimis, & maximè perſeuerantis ſermonis proceſſus, & quædam apoſtolicæ prædicationis veſtigia. Sed illa qui poſſunt? Quibus donauit deus non ſolùm vt Chriſtum annunciarent, ſed etiam pro illo paterentur. Nos quantùm poſſumus intendamus illo animum, & in illo ſimas, illud animo teneamus, quod eſt pulchrum, decorum, bonum, vt fiat illuminatione eius & fulgore ſpecioſa anima noſtra, & mens dilucida. Nam ſi oculi noſtri cum aliqua obducuntur caligine, paſcuntur agrorum viriditate, & ſpecie nemoris vel collis herboſi omnem inæqualitatem ægreſcentis obtutus repellunt, & quadam ſalubri ſpecie pupillæ ipſæ atque orbes colorari videntur: quanto magis hic mentis oculus cum illud ſummum intuetur bonum, & in eo verſatur, atque eo paſcitur, ſplendeſcit atque enitet, vt fiat illud quod ſcriptum eſt: Tanquam adipe & pinguedine repleatur anima mea. Denique qui ſcienter agnoſcit animas gregis ſui, curam adhibet herbis campeſtribus, vt ſint ei paſcua plurima. Herbis enim ſuauioribus & agni pinguiores fiunt, & ſuccus lactis ſalubrior quibus paſcuis vſi ſunt diuites illi qui manducauerunt & adorauerunt. Sunt enim bona fidei paſcua, in quib⁹ collocatur ſanctus dei. Eſt ergo & fœnum quo aluntur greges ouium, qui emittunt vellera ſapiẽtiæ, & dant amictum prudentiæ. Et fortaſſe hoc eſt fœnum montanum, in quod verba deſcendunt prophetæ ſicut nix ſuper fœnum, & quod diligenter colligit ſapiẽs, vt ſint ei oues ad veſtitum ſpiritalis vtique velaminis. Habet ergo cibum ſuum & amictũ anima quæ illi ſummo bono adhæret, quod eſt diuinum, quod Apoſtolus Petrus ſuadet quærendum, vt per eius cognitionis acquiſitionẽ diuinæ ſimus cõſortes naturæ. Huius cognitionem aperit ſanctis ſuis deus bonus, & donat hoc de theſauro ſuo bono, ſicut teſtificatur lex ſacra dicẽs: Quia iurauit dominus patribus tuis dare tibi & aperire theſaurum ſuum bonum, de quo theſauro cœleſti dat pluuiam terræ ſuæ, benedicere omnia opera manuũ tuarum. Hæc eſt pluuia eloquium legis quod irrorat animã illam fœcundam & fertilem bonorũ operum, vt habeat humorem gratiæ. Huius boni cognitionem quærebat Dauid, ſicut ipſe ſignificat dicens: Vnam petij à domino, hanc requirã, vt inhabitẽ in domo domini omnes dies vitæ meæ, & videã delectationes domini, & conſiderẽ templũ eius. Denique hoc eſſe ſummum bonum ſubtexuit ſtatim in eodem pſalmo: Credo videre bona domini in terra viuẽtium. Hic enim quæritur, illic facie ad faciem plene videtur. Hoc bonum in domo dei eſt, in illo ſecreto eius ac receſſu. Vnde iterum ait: Replebimur in bonis domus tuæ. Alibi quoque hanc ſummã eſſe benedictionis expreſſit, dicens: Benedicat te dominus ex Sion, & videas quæ bona ſunt Hieruſalem. Ideo beatus qui illic habitat in ingreſſu fidei, hoſpitióq; mẽtis, deuotionis habitaculo, cõuerſatione virtutis. In illo igitur ſimus, atq; in eo maneamus, de quo & Eſaias dicit: Quã ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantiũ bona. Qui ſunt qui euangelizãt, niſi Petrus, niſi Paulus, niſi omnes Apoſtoli? Quid euangelizant nobis, niſi dominum Ieſum? Hic eſt pax noſtra, hic eſt bonum illud ſummum quia ipſe bonus ex bono: Ex arbore enim bona bonus fructus legitur. Deniq; & ſpiritus eius bonus qui ex ipſo accipit, & deducit dei ſeruulos in viam rectã. Quis autem habens ſpiritum dei in ſe, neget bonum, cũ ipſe dicat: An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? Hoc bonum veniat in animam noſtram, in noſtræ mẽtis viſcera, quod propitius deus dat petentibus ſe. Hic eſt theſaurus noſter, hic eſt vita noſtra, hic eſt ſapientia noſtra, iuſtitia noſtra, paſtor noſter, & paſtor bonus, hic eſt via noſtra. Vides quanta bona in vno bono. Hæc bona nobis prædicant Euangeliſtæ. Hæc bona requirens Dauid, ait: Qui oſtendit nobis bona? Et oſtendit ipſum eſſe, bona, ſubiiciens: Signatum eſt in nobis lumen vultus tui. Quis autẽ lumen vultus patris, niſi ſplendor gloriæ, & imago inuiſibilis dei, in quo & videtur & clarificatur pater, ſicut ipſe clarificat filium ſuum? Ipſe eſt ergo dominus Ieſus ſummum bonum quod nobis annũciatum à prophetis, prædicatum ab angelis, promiſſum à patre, euangelizatum eſt ab Apoſtolis. Qui nobis tanquam maturitas aduenit. Nec ſolum tanquàm maturitas, ſed tanquam maturitas in mõtibus adeſt, vt nihil acerbum, nihil immaturum in noſtris conſiliis ſit, nihil immite, nihil aſperum in operibus ac moribus, qui primus euangelizans bona affuit. Vnde & ait: Ipſe qui loquebar: adſum, id eſt, qui loquebar in Prophetis, adſum in corpore quod ſuſcepi ex virgine, adſum interior imago dei, character ſubſtantiæ, & adſum vt homo, ſed quis cognoſcit me? Hominem enim viderunt, ſed operibus ſupra hominem crediderunt. An non vt homo cum Lazarũ fleret, & rurſus ſupra hominem cum eum reſuſcitaret? An non vt homo cum vapularet, rurſus ſupra hominem cũ totius mũdi peccatum tolleret? Ad illum igitur properemus, in quo ſummum eſt bonum, quoniam ipſe eſt bonitas, ipſe patientia Iſrael, qui ad pœnitẽtiam te vocat, ne venias in iudicium, ſed accipias remiſſionẽ peccatorum. Agite, inquit, pœnitentiam. Ipſe eſt de quo clamat Amos propheta: Exquirite bonum. Ipſe eſt ſummum bonum, qui nullius indiget, & abundat omnibus. Facile abũdat in quo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Facile abundat de cuius plenitudine omnes accepimus, & in illo repleti ſumus, vt dicit Euangeliſta. Hoc igitur verum & ſummum bonum ſi illo concupiſcibili ſuo & delectabili anima guſtauerit, & duabus his hauſerit affectionibus, excludẽs dolorem & formidinem, incredibiliter exæſtuat. Oſculata enim verbum dei modum non capit, nec expletur, dicens: Suauis es domine, & in iucunditate tua doce me iuſtificationes tuas. Oſculata dei verbum, concupiſcit ſuper omnem decorem, diligit ſuper omnem lętitiam, delectatur ſuper omnia aromata, cupit frequẽter videre, ſæpe intendere, cupit attrahi, vt ſequi poſſit. Vnguentum, inquit, exinanitum eſt nomen tuum: propterea te diligimus adoleſcentulæ, propterea certamus, ſed comprehendere te non poſſumus. Attrahe nos, vt poſſimus currere, vt odore vnguentorum tuorum accipiamus virtutem ſequendi. Feſtinat etiã interna myſteria videre, ipſam requiem verbi, ipſam boni illius ſummi habitationem, & lucem eius, & claritatem. In illo ſinu ac receſſu primo feſtinat audire ſermones eius: & cum audierit, ſuper omnẽ ſuauitatẽ accipit. Doceat te propheta qui guſtauit, & ait: Quã dulcia faucibus meis verba tua, ſuper mel & fauũ ori meo. Quid enim aliud deſideret anima quæ ſemel ſuauitatẽ verbi guſtauerit, quæ ſemel claritatem eius viderit? Moyſes in monte poſitus quadraginta diebus legem accipiens, cibum corporis non requirebat. Helias ad illam feſtinans requiem rogabat vt acciperetur anima ſua à ſe. Petrus aſpiciens & ipſe in mõte dominicæ reſurrectionis gloriam, nolebat deſcendere, dicens: Domine, bonum eſt nos hic eſſe. Quanta igitur illa diuinæ ſubſtantiæ gloria, quanta verbi bona, in quæ concupiſcunt & angeli proſpicere? Anima igitur quæ illud videt, corpus hoc non requirit, minimámque ſibi familiaritatem cum eo eſſe debere intelligit renũciat ſeculo, abducit ſe à vĩculis carnis, exuit omnibus voluptatũ iſtarũ nexibus. Denique Stephanus Ieſum videbat, & lapidari nõ formidabat: imò cum lapidaretur, non pro ſe, ſed pro illis à quibus perimebatur rogabat. Paulus quoque raptus vſque ad tertium cœlũ, cũ corpore eſſet an ſine corpore, neſciebat. Raptus inquam in paradiſum, vſum proprij iam nõ ſentiebat corporis, & audiẽs verba dei, quomodo ad corporis infirmitates deſcenderet erubeſcebat. Itaque ſciens quid vidiſſet in paradiſo vel quid audiſſet, clamabat, dicẽs: Quid adhuc velut viuentes de hoc mundo decernitis? Ne tetigeritis, ne attaminaueritis, ne guſtaueritis quæ ſunt omnia ad corruptelã ipſo vſu. Volebat enim nos in figura eſſe iſtius mundi, non in poſſeſſione atq; vſu, vt ita vtamur hoc mũdo tanq̃ non vtamur, tanq̃ prætereuntes, non tanq̃ reſidentes, ambulãtes tanq̃ in imagine ſeculi, non in cupiditate vt velociſſima diſpoſitione ipſam imaginẽ huius mundi tranſeamus. Deniq; ipſe fide ambulans non ſpecie peregrinabatur à corpore, ſed aderat domino: & cũ eſſet in terris: non in terrenis, ſed in cœleſtibus conuerſabatur. Ergo anima noſtra quæ deo vult appropinquare, eleuet ſe à corpore, ſemper illi ſummo adhæreat, illi bono quod eſt diuinum, quod eſt ſemper, & quod erat ab initio, & quod erat apud deum, hoc eſt

1. Pet. 2.
Deute. 28.
Pſalm. 26.
Ibidem.
Pſalm. 64.
Pſalm. 127.
Eſaiæ. 52.
Roma. 10.
Pſalm. 52.
Matth. 20.
Pſal. 4.
Eſaiæ. 51.
Matth. 3. Amos. 5.
Coloſ. 2.
Ioan. 1.
Pſalm. 118.
Cantic. 1.
Pſalm. 18.
Exod. 34.
3. Reg. 19.
Matth. 17.
Actor. 7.
2. Corin. 12.

Acto.17. hoc est dei verbū. Ipsum est illud diuinū in quo viuimus,& A
sumus,& mouemur. Ipsum est quod erat in prīcipio, ipsum
est quod est. Dei enim filius Iesus Christus in nobis, inquit,
2. Corin.1. est: in quo non fuit est & non, sed est in illo, fuit. Ipse dixit
Exod.3. Moysi vt diceret: Qui est, misit me. Cum hoc igitur anima
nostra sit,& sit (si fieri potest) semper, vt nostrū possit quis
Psalm.118. dicere: Anima mea in manibus tuis semper. Erit autem, si
non in carne sit, sed in spiritu. Erit, si se terrenis non mi-
sceat. Cum enim ad carnalia reflectitur, tunc ei illecebra
obrepit corporis, tūc ira & indignatione exæstuat, tūc mœ-
stitia afflicitur, tunc supinatur per arrogantiam, tunc dolore
affligitur. Hæ sunt ægritudines animæ graues, quibus ple-
rumque ad mortem cogitur, dum oculi eius cæcantur, vt nō
videant veræ lumen gloriæ, & diuitias æternæ hæreditā-
tis. Quod si eos ad deum semper intendat, accipiet à Chri-
sto fulgorem sapientiæ, vt illuminatum in agnitione dei ha-
beat obtutum, vt videat illam spem nostrę vocationis, aspi-
ciat illud quod est bonum,& placitum,& perfectum. Quod
enim bonum, complacitum patri: quod complacitum, per-
Matth.5. fectum: sicut habes in euangelio, vbi dicit dominus: Diligi-
Lucæ.6. te inimicos vestros, vt imitemini patrem qui pluit super iu B
stos & iniustos, quod est vtique bonitatis. Et postea conclu
dit dicēs: Estote perfecti sicut pater vester qui in cœlis est,
perfectus est. Charitas enim perfecta est, denique plenitu-
Roma.13. do legis est. Quid autē tam bonum quàm charitas, quæ ma-
lum nō cogitat? Et ideo terras fugito, in quibus inuidia est,
vbi ambitio, vbi contentio. Boni ergo illius capacem se ani
ma tua præbeat, vt supra nubes volet, sicut aquila renouē-
tur, sicut aquila pēnas emittat, vt renouatis alarum remigiis
alta petere nō reformidet, hāc habitationē relinquat. Ter-
renum enim habitaculum grauat animā. Exuat vetera, abū-
ciat erroris desideria, abluat oculos suos, vt videat illū fon-
tem veræ sapientiæ, illum fontem vitæ æternæ, qui affluit
Roma.11. atque exundat omnibus, nullius indigens. Quis enim dedit
illi, cum ex ipso,& per ipsum,& in ipso omnia sint? Vitæ i-
gitur fons est summum illud bonum, ex quo viuendi substā
tia ministratur omnibus. Ipsum autem in se habet vitam ma C
nentem, à nullo quasi inops accipit. Largitur bona aliis, nō
aliunde assumit sibi. Neque enim nostri indiget. Vnde & ait
Psalm.15. ex persona hominis: Quoniam bonorum meorum non indi
ges. Quid ergo pulchrius quàm ei appropinquare ei adhæ-
rere? Quæ maior voluptas est, quàm quod is qui viderit,&
de fonte aquę viuę gratis gustauerit? Quid potest aliud de-
siderare? quæ regna? quas potestates? quam pecuniam? cum
aduertat q̄ miserę etiam hic regum conditiones sint, quàm
mutabiles imperij status, quàm exigua vitæ huius spatia,
quanta in ipso imperio seruitia, cum ad aliorum non ad suū
viuant arbitrium? Quis autem peculiatus ad vitam æternā
transit, nisi virtutum fultus peculio, quod receptum omni-
bus, solis diuitibus impossibile pronunciatur? Non ergo his
vti beatum est, sed illud videre quo ista despicias,& vana
veris refellas, atque inania & cassa iudices, illam nudæ veri-
tatis pulchritudinē diligas, quæ has seculi fucosissimas va-
nitates redarguat. Erige igitur oculos anima tuos, illos de
Cantic.4. quibus tibi verbum dei dicit: Corde nos cepisti soror mea D
sponsa, corde nos cepisti vno ab oculis tuis. Ascende in pal-
mam, vince seculum, vt teneas verbi altitudinem. Imaginē
istam mundi foris relinque, foris malitiam, introduc autem
bonitatem mentis, quæ habet gratiam in ligno vitæ, si lauē-
rit stolam suam,& ingrediatur in ciuitatem, quę vera est pa
tria sanctorum, in qua est dei tabernaculum, circa quod scri
bæ domini prætendunt, vbi non dies, aut sol, aut luna lumen
ministrant, sed ipse dominus lumen est totam illam ciuitatē
Ioan.8. illuminans. Est enim lux mundi. Non vtique lux visibilis,
sed animarum quæ in hoc mundo sunt, intelligibilis clari-
tudo, quibus se splendenti lumine rationabilis infundit pru-
dentiæ,& vt prædicatur in euangelio, incorporeæ virtutis
inflammans vapore secreta mentium, animorúmque pene-
tralia. Si quis igitur incola esse cœperit illi' ciuitatis super-
næ, incola videlicet conuersatione ac moribus, non discedat
ab ea, non exeat, non reflectat vestigium, nō corporis dico,
sed mentis vestigium. Non reuertatur retro. Retro luxuria,
Gene.19. retro impuritas est. Denique ascendens ad montem Loth,
retro reliquit Sodomitana flagitia. Quæ autem respexit re-
tro, non potuit ad superiora euadere. Nō ergo pedes tui re-
tro, sed mores reuertantur. Non fiant manus tuæ remissę,&
deuotionis tuæ ac fidei genua dissoluta. Non fiat voluntatis
tuæ recidiua infirmitas, nō vllus intercursus criminū. Si in-
gressus es, mane. peruenisti? cōsiste, saluans salua animā tuā.
Ascendēs directum attolle gradum, nullus inde tuto redit.
Hinc via, inde ruina est. Hinc ascensus, inde præcipitium.
Ascendendi quidem labor, sed descendendi periculum. Sed
potens est dominus, qui te fundatum illic custodiat, septum
propheticis muris,& apostolicis turribus. Ideo tibi dicit do
minus: Intrate, calcate, quia assistit vindemia. Intus nō foris
simus. Et in euangelio dei filius dicit: Qui est in tecto, non Matth.24.
descendat vasa sua tollere. Non vtique de hoc tecto dicit, Psalm.103.
sed dicit de illo. Extendit cœlum sicut cameram. Intus er-
go esto intra Hierusalem, intra animam tuam pacificam, mi
tem atque tranquillam. Non exeas de ea, neque descendas
vas tuum istud aut honoribus aut diuitiis aut arrogātia at-
tollere. Intus esto, vt per te alienignæ non transeant, pecca-
ta animam tuam non transeant, vanæ operationes & cogita-
tiones inanes, non transibunt autem si susciteueris bellum
pro deuotionis & fidei certamine, pro veritatis studio adu-
ersus passionum illecebras, & sumpseris arma dei aduer-
sum spirituales nequitias,& astutiam diaboli, qui pertentat
sensus nostros fraude ac dolo, quem mansuetus bellator fa-
cile poterit, qui non ferat iurgia, sed sicut decet seruum do-
mini, cum modestia fidē doceat, & eos qui aduersantur, re- Philip 4.
darguat. De hoc dicit scriptura: Qui mansuetus est, bellator
exurgat,& infirmus dicat: Omnia possum in eo qui me con
fortat. Hac fide fretus etiam qui infirmus est prævalebit, &
erit sancta anima eius, & stillabunt ei mōtes prophetici vel
apostolici dulcedinem,& colles fluent lac, qualis ille collis Ioel.3.
qui lactis potum Corinthiis dabat, & fluent ei aquæ de suis
vasis, & de puteorum suorum fontibus, vel de ventre eius Ioan.7.
aquæ viuæ, spirituales videlicet, quas fidelibus suis spiritus
sanctus ministrat, qui etiam animam tuam dignetur rigare,
vt abundet in te fons aquæ salientis in vitam æternā. Vale,
& nos vt filius dilige, quia nos te vt parentes diligimus.

Diui Ambrosij ad Irenæum, prosequētis illud uerbum Aggæi prophetæ: Si tempus uobis est ut habitetis in domibus cælatis? multa ex hoc nos sermone commonentis ut in superioribus domibus, & nō in uallestribus & subterraneis habitemus, talēsque domos nosmetipsos domino ædificemus. Epistola XII.

AMbrosius Irenæo. Vbi superiorem absolui epi-
stolam,& perferendam tibi tradidi, venit in men
tem illud quod dominus in manu Aggæi prophe
tæ locutus est, dicens: Si tempus vobis est vt ha-
bitetis in domibus cælatis? Quid ergo istud est, nisi in supe- Aggæi.1.
rioribus habitandum, non in vallestribus & subterraneis ha
bitaculis? Qui enim infra terram habitant, non possunt æ-
dificare templum dei,& dicunt: Non venit tempus vt ædi-
ficetur domus domini: simul quia luxuriosorū est hypogea
quærere, captantium frigus æstiuum, eo quod resoluti deli-
ciis æstus aliter ferre ac tolerare nequeant,& ideo requirant
vmbrosa penetralia: vel quod desidiosi ignaua sub terris a-
gant ocia: deinde quod tenebrosa illos & opaca delectent
magis, quibus operiri flagitia sua credant, secundum illud:
Tenebræ circundant me & parietes, quem vereor? Sed frū- Eccle.23.
stra hoc sperant, cum profunda abyssi & abscondita deus
cernat,& omnia deprehendat antequam fiant. An non He-
lias in hypogæis, non Helisæus habitabant? Denique alter 3.Reg.17.
mortuum viduę filium tulit ad superiora, in quibus consue- 4.Reg.4.
uerat sedere, & ibi eum resuscitauit. Alteri quoque Suna-
mitis illa magna mulier (vt scriptura testificatur) in supe-
rioribus hospitium parauit,& ibi concipiendæ sobolis, quia
non habebat, meruit prærogatiuam, eiusdémque resuscitati
pignoris vidit miracula. Quid de Petro dicam, qui ad horā
sextam ascendens in superiora, baptizandarum gentium co Acto.10.
gnouit mysteria? At vero parricida Absalon in valle sibi 2.Reg.18.
regis titulū statuit,& in fossam proiectus est, cum esset per-
emptus. Ergo sancti ascendunt ad dominū, flagitiosi ad vi-
tia

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia descendunt. Sancti in montibus, criminosi in vallibus. A
3.Reg.20. Deus enim montium est, & non deus vallium. Qui ergo illic, id est in domibus habitabant vallestribus, in quibus nō habitat deus, domum dei in se habere non poterant. Hanc enim dominus quærebat ab illis domum, vt semetipsos ædificarent atque intra se dei templum viuis fidei lapidibus attollerent. Neque enim terrenorum parietum constructiones, & syluestrium ligna culminum desiderabat, quæ cū fuissent, manus diruerat hostilis, sed illud templum quærebat quod in hominum conderetur mentibus, quibus dicendum foret: Vos estis templum dei. in quo habitaret dominus Iesus, & vnde ad redemptionem vniuersorum procederet, vt
2.Corin.6. in vtero virginis sacra reperiretur aula, in qua rex habitaret cœlestium, & corpus humanum dei templū fieret, quod
Ioan.2. etiam cum solutum esset, in triduo resuscitaretur. Sed hanc domū non luxurioſi ædificāt, qui cælatas inhabitāt domos, & cælato argento delectantur. Sordet enim illis purum argentū, ita & istis sordet simplicis habitationis locus. Sinuāt spatia domorum, & adiiciendo adiiciunt, contingentes do- B
mum ad domum, & villam ad villā, effodiunt terram, vt elementum quoque eorum cedat habitaculis, & quasi terræ filij intra eius recondantur vterum, & abscondantur aluo.
Hierem.22. Isti plane sunt de quibus dicit Hieremias: Væ qui ædificant domum suam non cum iustitia. Qui enim cum iustitia ædificat, non in terrenis ædificat, sed in cœlestibus. Aedificasti, inquit, domū, metire superiora eius, perflatilia distincta fenestris, & contignata cedro, & illita minio. Metitur autem superiora, qui contemplatus iudicium dei, iudicat iudicium humilis, & iudicium pauperis. Qui autem in auaritiam intē-
Cantic.4. dit, & in sanguinem innocentis, non ædificat superiora cum iudicio: nec mensuram tenet, quia non habet Christum: nec aspirare sibi diuinæ flatus explorat gratię, nec pleni luminis splendorem requirit: nec illita minio habet cœnacula: cui non potest dici, Sicut resticula coccinea labia tua. Non sepelietur, inquit, huiusmodi. Qui enim viuum se sub terram
Ibidem. infodit, & tanquàm in sepulchro sepeliuit, eripuit sibi mortuo requiem sepulturæ. Depositus itaq; in valle corporaliū C
delectationum, non inuenit sepulchrum de quo possit resurgere. Huiusmodi ergo vir nec templum deo ædificat, quia nō nouit tempus correctionis suæ. Quomodo enim possunt tales homines templū ædificare, qui quasi feræ ac bestiæ in
1.Timo.5. spelęa ferarum & bestiarum latibula sese receptant, atq; in foueas se serpentiū more demergunt, & consuetudine fraudulentæ vulpis infodiunt? Sed nec sepulchrum sibi condit qui ante tempus moritur. Viuens enim mortuus est, nec audit vocem Aggæi, id est epulantis, vt interpretatio declarat:
Psalm.42. quoniam non ingreditur tabernaculum dei in voce exultationis & confessionis sonus epulantis. Quomodo enim vocem eius audit, qui opera eius non videt? Nam si videret, audiret verbum quod in eius manu factum est, delectatus eius actibus quibus pulsauit & apertum est ei, & descendit in eius animam, vt epuletur in eo synceritatis & veritatis cib'. Ergo quia non audiuit, fit iterum in manu Aggæi verbum, & dicit: Surgite de cælatis & depressis malitia domibus, &
Aggæi.1. ascendite in montem scripturarum cœlestium, & cædite li- D
gnum sapientiæ, lignum vitæ, lignum cognitionis, & dirigite vias vestras, ordinate actus vestros vt habeant ordinem suum debitum, qui necessarius & vtilis est ad ædificandam domini domum. Nam si non feceritis: nec cœlum dabit rorem suum, id est, sermo cœlestis, qui sicut ros descendit super fœnum, non temperabit feruidos corporalium motus passionum: nec ignita restinguet diuersarū spicula cupiditatum, nec terra eius id est anima fructus dabit, eo quod arescat, nisi repleatur irriguo verbi dei, & perfundatur à rore cœlesti, spiritualis vbertate gratiæ. Et quia sciebat desides esse habitantes in hypogæis, & voluptatum gurgustiis, Excitabo, inquit, illis spiritum Zorobabel de tribu Iudę, & Iosedec sacerdotem magnum, vt incitentur ad ædificatio-

nem diuinæ domus. Nisi enim dominus ędificauerit sibi do Psalm.126.
mum, inuanum laborauerunt qui ædificāt eam. Ipse est Zorobabel iugis redundātia, vtpote fons vitę, & verbum dei, per quod omnia, & ex quo omnia, & omnia in ipso. Hęc di- Roma.11.
cit redundantia: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Hoc est Ioan.7.
profluuium indeficientis meatus. Profluuium quoque nocturnum legimus quod est Zabulō, id est, propheticum, sed etiam & ipsum huius fluenti infusione resplēduit, per quod euanuit illud profluuium vanitatis in Iezabel, quæ inimica veritati, & aduersaria prophetarum eloquiis, ita dilacerata 4.Reg.9.
est canum morsibus, vt nullum eius supereſſet vestigiū, sed toto corpore suo cum omnibus posteritatis suæ insignibus extingueretur. Ipse igitur Zorobabel ex tribu Iudæ, ipse Iesus magnus sacerdos, & tribu designatus & nomine, duo significari videntur, & vnus exprimitur. Qui idem quasi potens natus ex potente, quasi redemptor ortus ex virgine, in vtriusq; idē naturæ diuersitate diuiduæ, vnius filij dei veritatē gigas salutaris impleuit. Excitaturus itaq; à mortuis
Zorobabel sanctum ait: Adhuc ego mouebo semel cœlū & Aggæi.2.
terrā. Et maria & desertū mouerat ante hæc, cum de Aegypto liberaret populum suum, quando in cœlo columna erat Exod.14.
ignis, terra inter fluctus, murus in mari, via in aqua, in deser Ibidem.16.
to messis quotidiana frugū cœlestium multiplicabatur, pe- & 17.
tra soluebatur in fontes aquarū. Sed mouit & postea in pas- Matth.27.
sione domini Iesu, quando cœlum tenebris obductum, sol refugit, petræ scissæ, tumuli aperti, mortui resuscitati, draco victus in fluctibus suis vidit piscatores hominum non solū nauigantes in mari, sed etiam ambulantes sine periculo. Desertum quoque motum, quando infructuosus nationum populus in messem cœpit deuotionis & fidei flauescere. & eousque deserti & gentium commotio facta est, vt apostolorū quos direxit ad gentes vocādas, tanta esset & tam vehemēs Psalm.18.
prædicatio, vt in omnem terram exiret sonus eorum, & in Esaiæ.54.
fines orbis terræ verba eorum. Tanta inquàm cōmotio deserti, vt plures filij fierent desertæ, quàm eius quæ habebat virum. Et floreret desertum vt lilium, introirent electa gentium ad residuos populi, quo reliquiæ saluæ fierent per ele- Roma.11.
ctionem gratiæ. Et replebo, inquit, domum hanc argento Aggæi.2.
meo & auro: eloquiis cœlestibus, quæ sicut argentum igne examinatum: & veri claritate luminis, sicut auro spirituali in sanctorum occultis mentibus refulgente. Has diuitias cō fert ecclesiæ suæ, quibus intelligibiles thesauri replentur, & gloria augetur domus super priorem gloriam quam populus habuit electus. Pax enim & tranquillitas animæ super Philipp.4.
omnem domus gloriā est, quia pax superat omnem sensum, Hæc est pax super pacem, quę dabitur post tertiam cōmotionem cœli, maris, terræ, deserti, quando destruet omnes potestates & principatus. Cœlum enim & terra transibunt, Matth.24.
& omnis istius mundi figura, & vnusquisque in romphæa 1.Corin.7.
insurget ad fratrem suum, id est, verbo penetrante medullas animæ, vt destruatur quicquid est contrariū, currus ex Ephren, & equus ex Hierusalem, vt Zacharias dixit. Et sic Zacha.9.
erit pax per omnia, vt nullis obsistentibus corporis passionibus, aut incredulæ mentis impedimentis, fiat in omnibus Christus, subdita patri exhibēs corda vniuersorum. Vnde & adipsum solum mystice dicitur: Sumam te Zorobabel, Aggæi.
& ponam te sicut signaculum, quia te elegi. Etenim cū fuerit anima nostra pacifica, vt dicatur ei, Conuertere conuer Canti.6.
tere Sunamitis, quod pacificam significat, & vt tuo nomine vtar, ὀφραγίδι, tunc accipiet in se sicut signaculum Christū, id est imaginem dei, vt sit ad imaginem: quoniam qualis cæ 1.Corin.15.
lestis, tales & cœlestes. Et oportet nos portare imaginē cœlestis, id est pacem. Atque vt sciamus verum esse, habes in Canticis, in vltimo, iam perfectæ animæ dici, quod & tibi dicat dominus Iesus: Pone me vt signaculū in brachium tuū, Cantic.8.
vt luceat pax in corde tuo, & in operibus tuis Christus, & formetur in te sapientia, & iustitia, & redemptio. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

DIVI AMBROSII EPISCOPI Mediolanensis epistolarum Liber IIII.

Diui Ambrosij ad Irenæum hanc quæstionē, Vtrum sit aliqua apud deum differentia charitatis eorum qui à pueritia, & eorū qui iuuentutis aut posterioris ætatis processu crediderint, dissoluentis. Epistola XIII.

AMbrosius Irenæo. Differentia charitatis vtrum sit aliqua apud deum, eorum qui à pueritia crediderint, & eorum qui iuuentutis aut posterioris ætatis processu, prudēter requirendū putasti. Nam hoc quoque scriptura diuina non prętermisit, neque intactum reliquit. Siquidē dominus deus noster ad Iohel prophetam non ocioſe ait: Lamentare ad me super spōsam præcinctam sacco in virum eius virginalem. dolens synagogam quæ antea virginitate sua desponsata dei verbo foret, vel animā certe quæ de bonis meritis decidisset, ita offendiculum incidisse peccatorā flagitiis, vt odia cōtraheret, & inquinamento impietatis, ac perfidiæ obsoleta sordibus, miserabili esset despectui, lōge mutata ab illius sponsæ gratia, quæ ante meruerat audire: Spōsabo te mihi in fide, & iustitia, & misericordia. Nec immerito lamentabilis pronunciatur, quæ tantorum munerum amiserat precium, & virtutum dotalium tam graue subierat dispendium, vt ei virginalis sponsus eriperetur. Nostris enim meritis verbum dei nobis aut viuit, aut moritur. Nam si bona studia atque opera nostra sint, viuit atque operatur in nobis dei verbū. si tenebrosæ cogitationes operationésque nostræ sint, occidit nobis sol iustitiæ. Et ideo lamentādum præcipit pro ea anima. Nam sicut illis gratulandum & epulandum est, cum quibus sponsus est, ita illi animæ lugēdum cui sponsus fuerit ereptus, sicut de apostolis scriptum est in Euangelio: Quoniam cum auferetur ab eis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Ergo & hæc anima habebat ante lætitiam & exultationem, cū haberet παρθενικὸν λόγον. Et ideo non ieiunabat, quia dies erant epularū & refectionis, cum adesset sponsus inuehens quibus aderat, vbertatis affluentiam cœlestis alimenti, copia vini rigatus, quo corda hominum lætificantur. sed posteaquàm sponsum factis amisit suis, iubetur in cilicio agere pœnitentiam peccatorū suorum, & deflere semetipsam, quia mortuus est ei crucifixus pro ea Christus, qui est παρθενικὸς λόγος. Si à prima ætate conuenit, nec alterius anima hæc videtur experta copulam, sed à principio virginalem fidei suæ florem Christo dicauit, atq; ipsi primis fœderata pietatis mysteriis sacros iuuēcula cultus recepit, ipsa est Israëlitica anima veteris prosapiæ ex genere patriarcharum: quæ si inoffensum fidei seruasset curriculum, magni meriti foret sponsa verbi virginalis, tanquàm illa quæ apprehēdit iustitiam, & obuiauit illi quasi mater, & quasi mulier à virginitate susceptit illam. Altera quoq; est acquisita ex gentibus, & vtraq; sponsa vnius, verbi quod est magnum mysterium. Idque tibi demōstratur in libro regnorū. Siquidem Dauid duas vxores habuit, Achinaam Iezrahelitem, & Abigeam acquisitā sibi postea. Illam rigidiorem, istam misericordiæ plenā & gratiæ, hospitalem ac liberalem animam, quæ reuelata facie patrem vidit speculata eius gloriam, quæ susceptit diuinum illum paternæ gratiæ rorem, vt habet nominis interpretatio. Quid autē ros patris, nisi dei verbum, quod humore fidei atq; iustitiæ infudit corda vniuersorum? Pulchrè igitur huic animæ verus dicit Dauid, quod illi Abigeæ dictum est, Benedictus dominus deus Israel, qui misit te hodie huc obuiam mihi, & benedicti mores tui. Et iterum dicit ei, Ascende in pace in domum tuam, vide, audiui vocem tuam, & reueritus sum faciem tuam. Denique in Canticis etiā hæc verba sunt sponsi ad sponsam, Ostende mihi faciem tuā, & insinua mihi vocem tuam. Et tunc quidem dimissa est, quoniam alterum habebat virum, qui dicebatur Hebraicè Nabal, Latinè insipiens, durus, inhospitalis, inhumanus, ingratus, qui officia nesciret referre: sed postea quàm defunctus est vir eius,

Iohel.1.

Osee.2.

Matth.9.

1.Reg.25.

1.Reg 25.

Ibidem.

Cantic.2.

1.Reg.25.

solutam à lege viri accepit eam sibi in vxorē prophetа Dauid. Per cuius copulam Ecclesiæ creditura ex gentibus significantur mysteria, quæ amisso viro cui ante iuncta fuerat, transiuit ad Christum, censu pio diues humilitatis & fidei, misericordiæ quoque dotata patrimonio. Sed hoc loco nō illa deploratur, sed illa Achinaā quæ fuit male fortis in fratrem. Et ideo ille frater factus est in commotionem. Vnde ex persona eorum dictum est, Posuisti nos in parabolam in gentibus, commotionem capitis in populis. Quam nutantē inueniēs diabolus, sicut leo diruit, & iucunditatem eius abstulit. Vineam eius & ficum euertit, sub quibus solebat ante requiescere, & arescere fecit fructus eius. Quos aridos miseratus atque albentes siccitate nimia dicit ad prophetam deus, Lamentare ad me super sponsam præcinctam cilicio, & super virum eius virginalem, id est, super animæ huiusmodi vel synagogæ virum mortuum. Cui loco alio exposturās dicit, Eo quod oblita propositi sui, oblita charitatis, immemor gratiæ, de via disciplinæ, superiorem vxoris affectum amiserit. Meritóque suis eam sermonibus redarguit, memorans & retexens eiusdem blanditias, & pietatis vocabula. Non sicut domesticum me vocabas, & patrem & initiatorem virginitatis tuæ. Ergo huic animæ cui per intemperantiam eius mortuum est dei verbum, & ille παρθενικὸς λόγος occidit, luctum indicit, intercessorem adhibet, vt vocetur ad pœnitentiam, quo possit mereri misericordiā. Illi autem quæ bona intellectu, & decora aspectu valde, sicut Abigea acquisita sibi erat in prælio, deuictis aduersariis, & mortuo viro qui vallatus nequitiis spiritualib⁹ repugnabat ac resistebat ne sibi speciosa vxor adimeretur, quasi victor & diligens sponsus iucunditatem confert & gratiam, emundans eam ab omnibus pulchritudinis eius impedimentis, & exuens vestimentis captiuitatis: vt depositis omnibus capitis sui capillis, id est, peccatorum criniculis, qui quasi superflui nostro in corpore videntur, quoniam si vir comam nutriat, ignominia est illi: in vnitate fidei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi studeat occurrere, vt omnem deponat animi perturbationem, & charitate sua data augeatur in domino Iesu, & vniuerso acquirat incremēta corpori. Hæc est anima illa quam lex demonstrat tibi in specie mulieris bonæ, quam si videris in prædam, & concupieris accipere in vxorem tibi: induces, inquit, eam in domum tuam, vt tota ei cōmittas interiora domus tuæ, omniū tuorum viscerum possessionē, offeras eius superflua, tōdeas lapsus, & nouacula non satis acuta, ne faciat dolum, tuarum exuuias passionum, atque inanes sensus recidas. Ideo ait, Rades eius caput, quo nulla obstacula patiantur oculi sapientis, qui sunt in capite eius. Et sedebit, inquit, triginta diebus in domo tua. peccata propriæ deplorans natiuitatis, & commenta nequissimi patris diaboli, qui vult congregare quæ non generauit: vt huius mystici numeri purificatione mundata, coniugij claues adipiscatur. Et pulchrè ait, Postea intrabis ad eam, vt totus ingrediaris in animam tuam, atque intra ipsam te colligas, & in ea habites: apud eam commorare, in ipsa tibi sit omnis conuersatio, vt sis nō in carne, sed in spiritu, & proponas adiungere eam tibi ad consortiū vitæ, sciens quoniam communicabit tecum de bonis, & perfunctus eius gratia, dicas, puer autem erā ingeniosus, & sortitus sum animam bonam. Et illa tibi respondeat, Assumam te, & inducam te in domum matris meæ, & in secretum eius quæ me concepit. Bona mater animarum Hierusalem illa quæ in cœlo est. Erit ergo vxor tua, & inueniens te osculabitur te. Et si postea displicuerit tibi quod castiget corpus suum, & seruituti redigat, non patieris eam seruire, id est, voluptatibus coporis, nec subiicies eam carni, sed liberam permanere patieris: nec alienabis eam, hoc est enim vendere: nec contemnes eam, sed permittes seruire eam deo suo in castitate fidei, & bonorum operū sobrietate. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Psalm.43.

Iohel.1.

Prouer.1.

1.Reg.25.

Deuter.21.

Sapient.8.

Cantic.3.

Diui Ambrosij ad Irenæum, errorem remouentis ne quis eum de quo in superiori epistola dictū est quod duas habebat uxores, duas adsciuisse sibi animas intelligat. Epistola XIIII.

Ambrosius

Universidad de Deusto
Biblioteca

AMbrosius Irenæo. Superiore epistola scripsimus liberandã ab aduersariis animam nostrã, & cum ea indissociabilis vitæ subeundum consortium.

Deute.21. Et quia sermo iste nobis de Deuteronomio exẽplum assumpsit assertionis suæ, quo loci subiectum est de viro qui duas vxores habebat, vnam odibilem, alteram amabilem: non perfunctorie motus videris, neforte duas animas istum sibi asciuisse aliquis intelligat: quod fieri nequaquam potest. Verum ipse non ignoras quod interdum scriptura cum allegoriam dicit: alia ad speciem synagogæ, alia ad Ecclesiam refert: alia ad animam, alia ad verbi mysterium: alia ad diuersas species & qualitates animarum: quę discernit qui diiudicat spiritu. Vnde sequenti capitulo legis non duas animas, sed diuersas qualitates vnius animæ comprehensas arbitror. Est enim amabilis animæ species, quæ concupiscit voluptaria, quæ laborem fugit, copunctiones declinat, iudicium dei negligit. Ideo amabilis, quia dulcis & suauis ad tempus videtur, quæ mentem non afficiat, sed oblectet. At illa altera tristior, quæ zelo dei conficiatur, sicut vxor seuera scortari comparem suum nolit, non patiatur, non sinat, nihil indulgeat corpori, nihil voluptati & delectationi relaxet, abdicet occulta dedecoris, dura laborum sequatur, grauia periculorum. Si igitur peperierint ei ambæ, non poterit, inquit, primitiuum filium amabilis in hæreditatis institutione pręponere primitiuo filio odibilis, cum sciat odibilis filiũ primitiuum esse. In quo nõ tam prælationem simpliciter significari puto quasi inter primitiuos duos, quàm expressionem solum odibilis filiũ primitiui habere prærogatiuam. Primitiuus enim primogenitus est, sancti autem primogeniti sunt, quia omnis masculus adaperiens vuluam sanctus domino vocabitur. Non tamen omnis primogenitus sanctus. Non enim sanctus Esau, qui vtique primogenitus. sancti autẽ primogeniti sunt.

Nume.3. Denique habes in Numeris, Ecce tuli Leuitas de medio filiorum Israel pro omni primogenito qui aperit vuluam, à filiis israël. Mihi enim in quo die percussi omne primitiuum Aegypti, sanctificaui omne primogenitum Israel. Ergo Leuitas pro primogenitis accepit. quasi sanctos enim primogenitos esse cognoscimus ex epistola ad Hebræos scripta, in qua habemus: Sed appropinquastis Sion monti, & ciuitati Hierusalem, & decem milibus angelorum, & Hebr.12. Ecclesiæ primitiuorum. Ergo sicut primogeniti Ecclesiæ sancti, sic & Leuitæ, quoniam ipsi quoque primogeniti. Non enim nascendi ordine sancti, sed sanctificationis munere. Leui enim tertius filius fuit Liæ, non primus vtique.

Gene.29. Qui autem sanctificatus, ipse aperit vuluam. Quam vuluam? Audi dicentem, Errauerunt peccatores ab vtero. Psalm.57. Quia intellexisti primogenitum qui aperit vuluam, intellige vterum bonæ matris, à quo non errant sancti, sed peccatores. Leuitæ autem auferuntur de medio Israel, quia nihil habent commune cum populo, cuius primogenita secularia destruunt. Primogenita enim seculi alterius matris sunt, à cuius vtero segregatus Paulus est cum ad gratiam Gala.1. vocaretur dei. Et ideo de medio populi segregatus, verbum recepit, quod est medium in corde nostro. Vnde & Ioan.1. illud dictum est, Medius autem vestrum stat, quem vos non videtis. Non ociosus itaque nobis à lege in legem excursus fuit, vt primogenitum non esse amabilis illius, id est, remissioris & voluptariæ filium diceremus, quamuis præpositi capituli verba hæc exprimant, dicente scriptura, Deute.21. Non poterit filium amabilis primitiuum præponere, cum sciat filium odibilis primitiuum esse. Ille est vere primitiuus, qui sanctæ matris sanctus est partus. sicut illa vera mater, à cuius vtero non errant veri filij, sed peccatores. Ergo ille non veræ matris filius, non primitiuus verus, sed quasi primitiuus iuuatur sumptu ne egeat, non vt diues sit honoratur. Hic autem dupla ex omnibus accipit, Gene.45. vt abundet: sicut etiã in Genesi habes patriarchas à fratre suo Ioseph geminæ singulos stolæ donatos munere cum remitterentur ad patrem, vt significarent fratrem repertum Ioseph, quem defunctum esse crediderat pater. Primogenitus itaque hæreditatis accepit prærogatiuam, di- Deute.21. cente scriptura: Hic est initium filiorum eius, & huic debentur primogenitalia. A primogenito igitur dei filio primogeniti sancti, & ab illo initio (quia ipse est initium & finis) initium sanctus nuncupatur, initium filius, cui debetur primitiarum prærogatiua, secundum illud ad Abraham dictum, Eiice ancillam, & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cũ filio meo Isaac. Quod magis ad hæreditatem virtutum quàm pecuniæ spectare diuino oraculo docetur, dicente deo, Omnia quæcunque tibi dixerit Sara, audi vocem eius, quoniam in Isaac vocabitur tibi semen. Quæ erat alia in Isaac, nisi sanctitatis hæreditas, quæ nobilitaret patrem? Et filium quidem ancillæ super nationes præfecit, quasi simpla conferens patrimonij: filio autem Saræ dupla dedit, cui non solum temporalia, sed etiam superna & perpetua collata sunt. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Apoca.1.

Gene.21.

Ibidem.

Diui Ambrosij ad Irenæum, causſam reddentis cur lex prohibuerit mulieres uti ueſte uirili, atque uiros indui ſtola muliebri. *Epiſtola XV.*

AMbrosius Irenæo. Pertulisti ad me quasi filius quæsiuisse aliquos de te quid sibi velit quod tam seuere lex immũdos eos dixerit qui alieni sexus vterẽtur vestib⁹, vel viros scilicet vel mulieres. Sic enim scriptum est: Non erit res viri super mulierem, neque induetur vir stolam muliebrem, quia immundus est domino omnis qui fecerit hoc. Et si vere discutias, incongruum est quod ipsa abhorret natura. Cur enim homo non vis videri esse quod natus es? Cur alienam tibi assumis speciem? Cur mentiris fœminam, vel tu fœmina virum? Suis vnumquemque sexum induit natura indumentis. Deniq; diuersus vsus, diuersus color, motus, incessus, diuersæ vires, diuersa vox est in viro & fœmina. Sed etiam in reliqui generis animantibus alia species leonis, alia leęnæ, alia vis, alius sonus: alia tauri, alia vitulæ. In ceruis quoque quantum distat sexus, tantum discrepat species, vt eos etiam eminus possis discernere. In auibus vero etiam propria ad vestitum est inter eos & homines comparatio. In illis enim sexum naturalia ipsa indumenta discernunt. Paui mares speciosi, fœminæ non item pennarum vario pinguntur decore. Fasianis quoque diuersus color, qui distinguat sexus discretionẽ. Quid in pullis? quam canora vox galli? nocturnisque vicibus solenne munus ad excitandum & canẽdum? Nunquid illa mutant speciem suam? Cur nos mutare desideramus? Et quidem Græco more influxit vt fœminæ virilibus quasi succinctioribus tunicis vtantur. Esto tamen vt illæ imitari videantur melioris sexus naturam. Quid viri qui inferioris sexus mentiri speciem volunt? Mendacium & in verbo turpe est, nedum in habitu. Denique in templis vbi mendacium fidei, ibi mendacium naturæ. Illic assumere viros muliebrem vestem, gestúmque fœmineum, sacrum putatur. Vnde lex dicit, quia immundus erit domino omnis vir qui stolam muliebrem induerit. Arbitror autem quod non tam de veste, quàm de moribus dixerit vel de vitibus nostris atque actibus, quod alius virum, alius fœminam deceat actus. Vnde & Apostolus ait, quasi interpres legis: Mulieres nostræ in Ecclesia taceant. Non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut lex dicit. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Et ad Timotheum: Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum. Quam deforme autem virum facere opera muliebria. Ergo & pariant, ergo parturiãt qui crispant comam sicut fœminæ. Et tamen illæ velantur, isti belligerantur. Verum habeant excusationem qui patrios vsus sequuntur, sed tamen Barbaros, vt Persæ, vt Gotthi, vt Armenij. Maior quidem est natura quàm patria. Quid de aliis dicimus, qui hoc ad luxuriam deriuandum putant, vt calamistratos & torquatos habeant in ministerio, ipsi promissa barba, illos remissa coma? Merito illic seruatur castimonia, vbi non tenetur sexus distinctio. In quo euidentia naturæ magisteria sunt, dicente Apostolo, Decet mulierem non velatam orare deum? Nec ipsa natura docet vos. Quod vir quidem si comam habeat, ignominia

Deute.22.

1.Timo.2.

1.Corin.11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

minia est illi: mulier verò si capillos habeat, gloria est illi, quoniam quidē capilli pro velamine ei sunt. Hæc sunt quæ referas requirentibus. Vale,& nos vt filius dilige,quia nos te vt parentes diligimus.

Diui Ambrosij ad Irenæum, epistolam ad Ephesios summaria ac breui explanatione perstringentis.

Epistola XVI.

AMbrosius Irenæo. Poposcisti vt summā epistolæ quæ ad Ephesios scripta est, inculcaremus tibi, quæ obscurior videretur, nisi eius distinctiones colligas, quibus persuadēdum putauit apostolus de dei regno nobis non desperandum. Proposuit itaque primum,quod bonis maximum solet esse ad studia virtutis incitamentum,præmiorum spem, & promissorum cœlestium hæreditatem, quæ in passione Christi & resurrectione appropinquauerint. Deinde subiecit non solum in paradisum reditum nobis reformatum esse per Christum, sed etiā cœlestis solij honorem per consortium Christi corporis carni huic esse impartitum, vt de ascendendi possibilitate iam nō dubites,qui cōsortia tua in carne Christi regno cœlesti adhærere recognoscas, per sanguinem eius reconciliationem factam omnium quæ vel in terra vel in cœlo sunt. Qui ideo descendit, vt captiuitatem nostram auerteret. Ideo ascendit, vt impleret omnia per apostolos, prophetas, sacerdotes, confirmationem vniuersorum, & congregationem gentiū. Finem autem spei esse nostræ charitatem ipsius, vt augeamur in ipso per omnia, quia ipse est caput vniuersorum, ad quem omnes secundum mensuram operationis in vnū corpus ędificatione charitatis assurgimus. Non ergo desperandum quod capiti suo membra adhæreant, præsertim cum in adoptionem filiorū dei ab initio simus prædestinati per Iesum Christum in ipso: quam prædestinationē probauit, asserens illud quod ab initio prænunciatum est. Quia relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt ambo in carne vna, sacramentum esse Christi & ecclesiæ. Si ergo Adæ & Euæ copula sacramentum magnum est in Christo & in ecclesia, certum est quòd sicut Eua os de ossibus viri fuit,& caro de carne eius, & nos membra simus corporis Christi, os de ossibus Christi, & caro de carne eius. Nulla autem epistola tantum benedictionis increpuit in plebem dei quantum ista, in qua non solum benedictos nos à deo, sed in omni benedictione benedictos & spirituali & in cœlestibus significauit diuinæ locuples gratiæ testis, & prædestinatos nos in adoptionem filiorum, in filio quoque dei nos cumulatos gratia, abundasse ea ad cognoscendum mysterium æternæ voluntatis, tum præterea in plenitudine temporum, cum pacificarentur omnia in Christo, & quæ in terra sunt, & quæ in cœlo, sorte nos in ipso constitutos, vt quæ legis sunt implerentur in nobis, & quæ gratiæ: cum etiam secundum legem electi videremur in iuuentutis ætate, quæ est vita immaculata, nihil habentes lasciuiæ puerilis, & senilis infirmitatis. Docti quoque prælium nō solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiam aduersus omnem militiam spiritualis nequitiæ, quæ est in cœlestibus, viuidis gerere virtutibus. Itaque sicut illis sortito obtigit capta ex hoste terrarum possessio, ita nobis cecidit sors gratiæ, vt simus possessio dei, qui renes possidet nostros, id est, seminarium castitatis & temperantiæ. Quæris hanc sortem agnoscere? recordare illam quæ cecidit super Mathiam, vt in duodecimum apostolorum numerum subrogaretur. Sed etiam propheta Dauid ait, Si dormiatis inter medias sortes. eò quòd is qui medius inter veteris sortem & noui testamenti est recumbens in vtroque, ad regni cœlestis tranquillitatem adscisćitur. Hanc sortem filiæ Salphe petebant hæreditatis paternæ, & earum petitio diuino iudicio probata est. Sed illæ petebant in vmbra. Salphe enim vmbra oris significatur. In vmbra ergo sermonis petebant, loquebantur quod non reuelabatur. Paternæ itaque hæreditatis petitio Salphe filiabus in vmbra sermonis erat, nobis autem est in euangelij splendore, & reuelatione gratiæ. Simus itaque nos possessio dei, & ille nobis portio, in quo sunt diuitiæ gloriæ & hæreditatis eius. Quis enim diues nisi solus deus, qui omnia creauit? Sed multo magis diues misericordia, qui omnes redemit, & nos secundum carnis naturam iræ filios & morti obnoxios mutauit quasi author naturæ, vt simus filij pacis & charitatis. Quis enim naturam mutare potest nisi qui creauit naturam? Itaque suscitauit mortuos, & viuificatos in Christo sedere fecit in cœlestibus in ipso domino Iesu. Non quo quisquam hominum prærogatiuam sedendi meruerit in illa sede dei, de qua pater soli filio dixit, Sede à dextris meis: sed quia in illa carne Christi per consortium eiusdem naturæ caro omnis humani generis honorata est. Nam sicut ille in nostra carne subditus legitur per vnitatem carnis, & obedientiam corporis, in quo fuit obediens vsque ad mortem, sic & nos in illius carne confidemus in cœlestibus. Non ergo sedemus, sed in Christo sedemus, qui solus sedet ad dexteram dei filius hominis, sicut ipse dixit, A modo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram dei. In eo enim abundauit gratia eius & bonitas super nos in Christo Iesu, vt operibus mortuos, per fidem redemptos, saluatos gratia tantæ donaret liberalitatis munere, in quo velut resuscitata etiam ipsa natura nouæ sensit creaturæ gratiam, vt in bonis operibus ambulemus creati in Christo, qui ante obnoxiæ hæreditatis vitio degenerauimus. Etenim sublatis inimicitiis quæ erant in carne ante, pax facta est vniuersitatis in cœlo, vt essent homines sicut angeli in terra, vt essent gentes vnum atque Israëlitæ, vt in homine vno & nouus homo & vetus sublato pariete maceriæ, qui vtrumque dissidioso obice diuidebat, inter se conuenirent. Nam cum huius natura carnis iras discordias ac dissensiones excitauisset, lex nos damnatorum nexuisset vinculis, Christus Iesus insolentiam atque intemperantiam carnis mortificatione compressit, legem mandatorum in decretis euacuauit, in quibus ostendit non secundum literam interpretanda legis spiritualis dogmata, cum & sabbati ignaua ocia & corporalis superflua destrueret circuncisionis, atque omnibus accessum ad patrem in vno referaret spiritu. Quomodo enim potest discordia esse, vbi vna vocatio, vnum corpus, & vnus spiritus est? Quid enim aliud descendens operatus est dominus Iesus, nisi vt de captiuitate nos in libertatem vindicaret, & illam captiuitatem vinctam perfidiæ vinculis sibi captiuam faceret alligatam sapientiæ compedibus, mittente vnoquoque prudente pedes suos in compedes eius, sicut scriptum est: Et cum descendisset, ascenderet, vt impleret omnia, & nos omnes de plenitudine eius acciperemus? Ideoque primum repletos spiritu suo posuit in ecclesia apostolos, prophetas alios, alios euangelistas, alios autem pastores & doctores, vt eorum adhortationibus consummaretur profectus credentium, & ministerij fidelis opus creseceret, ædificaretur vnusquisque ædificatione virtutum in mensuram ætatis interioris, quæ mensura perfectior vitæ immaculatæ, id est, perfecti viri, accipiens de plenitudine Christi recipit gratiæ plenitudinem. Quis autem vir perfectus est nisi ille qui absolutus infantia puerilis ingenij, atque adolescentiæ incerto ac lubrico, & immoderato iuuentutis calore, in viri perfecti firmitatem successerit, atque ad illam morum maturitatem adoleuerit, vt non facile deuij disputatoris alloquio flectatur, & quasi quadam doctrinæ irrationabilis turbidiore in scopulos iactetur procella, ad erroris remedia se conferens, & qui veritatem non solum in sermone, sed etiam in operibus sequatur suis, & ædificationem charitatis in se suscipiat, vt in vnitate fidei & agnitionis occurrat, & quasi membrum non desit capiti suo, id est, Christo, qui est caput omnium, ex quo totum corpus fidelium & sapientium per harmoniam rationabilem verbi: hoc est enim συναρμολογούμενον ἁρμονίᾳ τῆ λόγου δηλαδή, id est, harmonia verbi compaginatum & compactum atque connexum: per omnem iuncturam ministrationis, in mensuram vniuscuiusque partis augmentum corporis facit, in ædificationem sui in charitate, vt assurgat vnum templum dei in omnibus, & vnum domicilij cœlestis habitaculum in spiritu vniuersorum. In quo non solum sanctorum hominum, sed omnium credētium, omnium etiā superiorum

Gene.2. Ephe.5.
Ephe.6.
Actuum. 1. Psalm.67.
Nume.27.
Ephe.1.
Psal.109.
Philip.2.
Matthæ.
Ephe.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

riorum rationabilium virtutum ac poteſtatum, connexionem fidei ſpiritúſque accipiendam arbitror, vt per harmoniam quãdam virtutum ac miniſteriorum corpus vnum ex omnibus rationabilis naturæ ſpiritualibus adhæreat capiti ſuo Chriſto, ita ædificationis compage cõnexa, vt ne tactu quidem nocturã ſingulorum adhærentium diſcrepare videatur. Hoc eſt enim quod dixit Græcus ἁφὴ τῆς χορηγίας κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ: quod non difficile erit tanto architecto ſecundum menſuram vniuſcuiuſque meritorum, ac fidei conuenientem ſibi connectere, cum ædificatio charitatis ruinam offenſionis excludat atque obſtruat. Non eſt ergo dubitandum cœleſtiũ poteſtatum adhæſura ad hoc templum ædificandum conſortia. incongruum quippe intelligi quod ita aſſurgat humanæ charitatis ædificatio in templum dei, vt fiat in nobis habitatio dei in ſpiritu, non ſic autem in cœleſtibus poteſtatibus. Cuius rei gratia, vt maturius in nobis ædificatio huiuſmodi procederet, hortatur nos Apoſtolus aperire oculos cordis, eleuare ad ſuperiora, agnitionem dei impenſe quærere, veritatẽ diſcutere, abſcondere in corde mandata dei, deponere erroris deſideria, dedecoris occulta, renouari per gratiam ſacramentorum, temperare iracundiam, commotionem ante occaſum ſolis relaxare, cauere ne ſuperiora tua occupet aduerſarius, ſpiritus ille habens
Ioan.13. poteſtatem, qui ſe immerſit in cor Iudæ, & comminuit animæ eius ianuas, ne poſſet reſiſtere, furem excludere, mendacem auertere, exurgere à mortuis, ſobrietatem aſſumere, vxorem viro vt eccleſiam Chriſto debere eſſe ſubditã, virum pro vxore animam ſuam offerre, ſicut ſe pro eccleſia tradidit Chriſtus. Poſtremo quaſi bonum bellatorem ſumere arma dei ac prætendere ſemper, non ſolum aduerſus carnem & ſanguinem, ſed etiam aduerſum ſpirituales nequitias, ne à ſuis emolliri, ab extraneis capi poſſit. Hæc breuiter comprehenſa vt potui perſtrinxi. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambroſij ad clericos quoſdam qui propter leuem aliquam offenſionem ab officio deſiſtunt, redarguentis, & ad conſtantiam exhortantis. *Epiſtola XVII.*

AMbroſius clericis. Plerumque humanis obrepit mentibus, vt aliqua leui perſtricti offenſione, ſi non illis cedant pro ſtudio voluntaria, officio deſiſtant. Quod in alio genere hominum tolerabile: in iis vero qui rei diuinæ intendunt, plenum doloris. Sunt enim aliqui in clericorũ munere, quibus inimicus obrepere ſtudet, ſi aliàs eos non potuerit circunuenire, vt læſis huiuſmodi ſerat cogitationes: Quid mihi prodeſt in clero manere, ſubire iniurias, labores perpeti, quaſi non poſſit ager meus me paſcere, aut ſi ager deſit, quaſi aliter exercere ſumptum nequeam? Itaque huiuſmodi cogitationibus etiã boni mores ab officio retrahuntur: quaſi vero hoc ſolum ſit in clerico, vt ſumptum expediat ſuum, & non vt diuinũ ſibi poſt mortem potius ſubſidium locet: quanquam ille poſt mortem abundet, qui tutus hic potuerit decernere aduerEcclés.4. ſum tot inimicorum inſidias. Vnde Eccleſiaſtes ait: Optimi duo ſuper vnum, quibus eſt merces bona in labore ipſorum: quia ſi ceciderit vnus, alter erigit ſocium ſuũ. Vbi ſunt duo optimi ſuper vnum niſi vbi Chriſtus eſt, & is quẽ Chriſtus ruetur? Quia ſi ceciderit qui cum domino eſt Ieſu, erigit eum Ieſus. Sed qua ratione dixit: In labore ipſorũ? Ergo
Pſalm.68. & Chriſtus laborat? Vtriq; laborat, qui ait: Laboraui clamãs,
Ioan.4. Laborat, ſed in nobis. Deniq; ad puteum fatigatus ſedebat. Sed quomodo laboret, docuit nos Apoſtolus minore exemplo dicens: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Docuit &
2.Corin.11. Matth.25. ipſe dominus ſua voce: Aeger eram, & nõ viſitaſtis me. nudus eram, & non operuiſtis me. Laborat vt me iacentem e-
4.Reg.4. rigat. Vnde in Heliſæo figura domini præceſſit, qui proiecit ſe vt mortuum erigeret, in quo ſymbolum eſt quod nobis Chriſtus commortuus ſit, vt nobis reſurgeret. Proiecit itaque ſe vſque ad noſtram Chriſtus fragilitatem, vt nos erigeret. Proiecit ſe, non cecidit, ſed erexit conſortem. Ipſe enim conſortes nos ſibi fecit, vt ſcriptum eſt: Quia vnctus eſt oleo iuſtitiæ præ conſortibus ſuis. Vnde pulchre ait Ec- Pſalm.44.
cleſiaſtes: Quoniam qui ceciderit, alter erigit ſocium ſuum, Eccles.4. non ipſe erigitur. Chriſtus enim non alterius auxilio atque ope erectus eſt, ſed ipſe ſe reſuſcitauit. Denique ſoluite, in- Ioan.2. quit, hoc templum, & in triduo illud reſuſcitabo. Hoc autẽ dixit de templo corporis ſui. Nec immerito erectus non eſt ab alio qui non cecidit. Nam & ille qui à ſecundo erigitur, cecidit: & qui cecidit, indiget auxilio vt erigatur. Quod & ſubiecta docent, dicente ſcriptura: væ illi vni cum ceciderit, & non eſt ſecundus qui eum erigat, quia & ſi dormiant duo, eſt calor illis. Commortui enim ſumus Chriſto, & id- 2.Timo.2. eo conuiuimus. Chriſtus nobis commortuus eſt, vt nos caleſaceret, qui ait: Ignem veni mittere in terram. Mortuus Lucæ.12. eram, ſed quia in baptiſmate commortuus Chriſto ſum, accepi lumen vitæ à Chriſto. Et qui in Chriſto moritur, per Chriſtum calefactus vitæ & reſurrectionis vaporem accipit. Frigidus erat puer, calefecit eum Heliſæus ſpiritu ſuo, dedit ei vitæ calorem. Condormiuit ei, vt eum calor quie- 4.Reg.4. tis ei⁹ qt.ꝺin ſymbolo conſepultus ei fuerat, excitaret. Frigidus itaque eſt qui non moritur in Chriſto. Caleſieri non poteſt cui ignis ardens non appropinquat. Inualeſcere non poteſt alteri qui ſecum non habet Chriſtum. Et vt cognoſcas ſecundum myſterium dictum, non ſecundum numerũ, quia optimi duo quàm vnus, ſubiecit myſticum. Et ſpartũ Eccles.4. triplex non corrumpitur. Tria enim quæ non ſunt compoſita, non rumpuntur. Trinitas itaque incompoſitæ naturæ rumpi non poteſt, quia deus vnum & ſimplex & incompoſitum eſt quicquid eſt. Quod autem eſt: permanet, non ſubiicitur. Bonum eſt itaque adhærere alteri, & inferere collũ in torques eius, & ſubiicere humerum, & portare illum, nec tædiare ad vincula, quia de domo alligatorũ exiuit qui regnet, puer ille qui ſuper regem ſeniorem & ſtultum eſt. Ideoque qui eum ſequuntur, alligati vinculis ſunt. Denique Ephe.3.
Paulus vinctus Ieſu Chriſti. Vnde & ipſe Ieſus captiuã du- Ephe.4. xit captiuitatem. Non ſatis viſum eſt ei ſoluere captiuitatẽ, quam diabolus impoſuerat, ne iterum liberos vacantéſque inuaderet, ſed perfecta abſolutio exiſtimata eſt ſub Chriſto degere, & iniicere pedes in compedes ſapientiæ ipſius, captiuum eſſe vt ſis liber ab aduerſario. Recte puer, quoniam puer natus eſt nobis. & vere optimus puer, cui dictum Eſaiæ.9. eſt à patre deo: Magnum tibi eſt vocari puerum meum. Sa- Eſaiæ.49.
piens quoque, vt euangelium docet: Quia proficiebat ætate & ſapientia. Conuenienter etiam pauper, quia cum di- Lucæ.2. ues eſſet, pauper factus eſt, vt nos ſua inopia ditaret. Et ideo non faſtidit in regno ſuo pauperem, ſed exaudit eum, & liberat ex omnibus anguſtiis & moleſtiis. Sub hoc ergo viuamus, vt rex ille ſenior & ſtultus nullam habeat poteſtatem ſupra nos. Qui dum vult regnare quaſi voluntatis ſuæ dominus, nec ſub vinculis eſſe domini Ieſu, inueteratus in peccatis, ſtultitiæ incidit deformitatem. Quid enim ſtultius quàm relictis cœleſtibus ad terrena intendiſſe, & poſthabitis perpetuis elegiſſe ea quæ caduca ſũt & fragilia? Nemo ergo dicat: Non eſt nobis portio in Iacob, neque hæreditas in Iſrael. Nemo dicat, non ſum in clero, quia ſcriptum eſt: Date Leui cleros eius. Et iterum Dauid ait: Quia is qui inter cleros duos medius requieſcit, ipſe ad ſuperna alis euolat ſpiritualibus. Non dicas de deo tuo, gra- Pſalm.67.
uis mihi eſt: nec de loco tuo, inutilis mihi eſt, quia ſcriptum eſt: Locum tuum noli relinquere. Vult enim auferre eum aduerſarius, vult te abducere, quia inuidet ſpei tuæ, inuidet muneri. Sed tu quicumque in clero es domini, portio eius & poſſeſſio, noli recedere de domini poſſeſſione, vt dicas domino: Poſſediſti renes meos, ſuſcepiſti me ex vtero matris meæ. Et ille tibi quaſi bono ſeruo dicat: Pſal.138.
Tranſi, recumbe. Valete filij, & ſeruite domino, quia bonus dominus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI AMBROSII EPISCOPI *Mediolanensis epistolarum Liber V.*

Diui Ambrosij ad Horontianum, eum docentis ex Micheæ propheta quomodo anima uetus & infirma à recto itinere deuians lapsa sit: quóue processu conuertatur, gradúmq; reparet ac reformet, & ut in proposito suo perseueret admonentis. Epist. XVIII.

AMBROSIVS Horontiano. Prophetæ quidem congregationem gentium, atque ecclesiæ annunciarunt ædificationem futuram, sed tamen quia in ecclesia nõ solum fortium animarum iugis profectus, verumetiam infirmorum lapsus, & rursus conuersio est, ideo possumus ex propheticis libris colligere quemadmodum, aut pręclara illa, & fortis anima sine vlla grádiatur offensione, aut infirmior labatur, aut lapsa reparet, ac reformet gradum. Itaque sicut in Canticis canticorum beatæ illius animæ continuos processus legimus, ita in Michea, de quo nobis propheta sermo exortus est, consideremus lapsæ conuersionem. Non enim
Mich.5. ociose te mouit: Et tu Bethleem domus Ephrata, quod dictum est ab hoc propheta. Quomodo enim potest domus furoris esse, vbi Christus natus est? Hoc enim exprimunt locorum vocabula, sed illustrant operationum mysteria. Ac primum consideremus quid interpretationis in latino habeat Micheas. Significat autem, quis à deo: vel, vt alibi inuenimus, quis iste, Morathi filius, id est heredis. Quis autem
Matth.11. hæres nisi filius dei, qui ait: Omnia mihi tradita sunt à patre? Et cum ipse esset hæres, nos esse voluit cohæredes. Merito, quis iste, non è populo vnus, sed electus ad gratiam dei, in quo loquitur spiritus sanctus, qui prophetare cœpit in diebus Ioathan & Achaz, & Ezechiæ regum. Quo ordine significatur visionis profectus. A malis enim regibus ad boni regis peruenit tempora. Et ideo quoniã anima afflicta sub malis ante laborabat regibus, quẽ processum cõuersionis suæ habeat, considerandũ videtur. Destructa erat quasi infirmior, & omnis munitio eius facta erat via transeuntium, & incursus passionum, luxuriæ deliciis resoluta ac contrita erat, ac relegata à facie domini. Turris eius squa-
Esaiæ.5. lida erat, quæ posita est (vt in Esaiæ cantico legimus) in medio florentis vineæ. Squalet etenim, quando vitis arescit, & ouis sua errat. Regrediente autem vitis viriditate, vel oue, splendet. Nihil enim squalidius iniquitate, nihil splendidius iustitia. Ad hanc turrim reuocatur ouis, quando anima reuocatur à lapsu, & in illa oue Christi regnum redit, quod est initiũ, quia ipse est initium & finis, vel initiũ salutis, sed tamen corripitur prius, eò quòd tam grauiter errauerit, & dicitur ei: Vt quid cognouisti mala, nunquid rex non erat tibi? Hoc est, habebas regem qui te regeret & tueretur, deuiare à iustitiæ tramite non debuisti, relinquere vias domini qui tibi rationabiles sensus impartiuit. Vbi erant cogitationes tuæ, vbi consilia, quibus præuidere iniustitiam, propulsare iniquitates insito tibi vigore potuisti? Cur comprehenderunt te dolores parturientis, vt parturires iniquitates, & pareres iniustitias? Nullus enim maior est dolor, quàm is qui peccati mucrone vulnerat conscientiam, neque vllum grauius est onus quàm peccatorum sarcina, & pondus flagitiorum. Deprimit animam, curuat vsque ad terram ne se erigere possit. Gra-
Lucæ.13. uia fili grauia nimis delictorum pondera. Denique illa in Euangelio mulier quæ curuata erat, speciem prætendens animæ laborantis, à Christo potuit solo erigi. Huic ergo animæ dicitur: Viriliter age, & appropinqua filia Sion vt parturias. Dolores enim parturientis tribulationẽ operantur, tribulatio patientiam, patientia probationem, probatio
Roma.5. spem, spes autem non confundit in æternum. Simul egeritur atque excluditur omne quod aduersum est bonis moribus, ne residentia eius fructescant semina, atque in nouos iterum germinent partus. Nec ociose dantur ei cornua

& vngulæ, vt conterat omnes manipulos areæ, sicut vitulus Libani. Nisi enim manipuli cõtriti fuerint, palea ventilatæ, fructus apparere interiores & absolui nequeunt. Cõminuit igitur atque excutit prius anima proficiens passionum superflua, vt fructus suos demonstrare possit in ipsa segete. Quanta aduersa sunt quæ partus impediãt bonos, hæc prius extirpanda sunt, ne his fructifera internecentur animę fata. Tunc etiam illud prospicit prouidus animæ consultor, vt concludat eam in voluptatibus suis, atque intercludat eius cupiditates, ne in iis delectetur. Vtiles enim sunt correptiones parentis, qui non parcit, vt obedientem præceptis salutaribus præstet animam filij sui. Virga enim visitat, sicut le- Psalm.31.
gimus: Visitabo in virga iniquitates eorum. Itaque qui virga maxillam percutit Israeliticæ animæ, erudit eam ad disciplinam patiẽtiæ dominica correptione. Nemo enim desperare debet quicunque corripitur atque arguitur. Qui enim Hebr.12.
diligit filium, corripit. Nemo de remedio diffidat. Ecce tibi Eccle.30.
vbi domus furorem videntis erat, ibi domus panis est: vbi crudelitas, ibi pietas: vbi pœna innocentium, ibi vniuersorum redemptio, sicut scriptum est: Et tu Bethleem domus Mich.5.
Ephrata nõ es minima inter prĩcipes Iudę. Ex te enim exibit princeps in Israel. Bethleem domus panis est, Ephrata domus furorem videntis. Hoc habet interpretatio istorum nominum. In Bethleem natus est de Maria Christus, eadem autem Bethleem quæ Ephrata. In domo igitur furoris generatus est Christus, & ideo iam non domus furoris, sed domus panis, quia panem recepit eum qui descendit de cœlo. Domus autem panis furorem videntis Ephrata, quia illic Herodes dũ Christũ requirit, perimi statuit infantulos, vn- Hiere.31.
de vox in Rama audita est Rachel plorantis filios suos. Sed Matthæ.
iam nemo timeat, quia requies illa quam quærebat Dauid, Psalm.131.
audita est in Ephrata, inuenta est in campis syluæ. Tũc adhuc sylua erat nationum congregatio, sed posteaquam in Christum credidit, fructuosa facta est, quia benedicti ventris fructũ recepit. Mortua est ergo Rachel parturiens, quia Gene.35.
iam tunc quasi patriarchæ vxor furorem Herodis videbat, qui nec minusculæ ætati pepercit. Simul quia in Ephrata & peperit Beniamin specie superiorem, mysterio posteriorẽ, Paulum scilicet, qui antequam generaretur, non minimos dolores matri præstitit, cuius filios persequebatur. Et illic mortua & sepulta est, vt nos commortui & consepulti cum 2.Timo.2.
Christo in ecclesia resurgamus. Inde enim alia interpretatione, vel fœcundata, vel repleta fructibus, Ephrata significatur. Hic tamen, id est, in libro prophetico inuenimus ἐλαχιστὸς ἐϛί, id est, in paucioribus es. In Matthæo autem: Et tu Matth.2.
Bethleem domus Iudæ non es in paucioribus. Ibi domus Iudæ, hic domus Ephrata, in quo verborum discrepantia, non sensuum est. Nam & Iudæ interior vidit furorem, & exterior pertulit. Et in paucioribus est, quia pauci sunt qui intrant in domum panis per angustam viam. Et non est in paucioribus, id est, de proficientibus, quæ Christum non agnouit. Nec minima est, quæ est domus benedictionis, & diuinæ gratiæ receptaculũ, & in eo minima cui is qui aliquid confert Christo, videtur deferre. Et qui appetit ecclesiam, Christum appetit. In quouis minimo enim Christus aut læditur aut honoratur, secundum quod ipse ait: Quod enim Matth.25.
vni horum minimorum feciſtis, mihi feciſtis. Ipsam autem Bethleem esse quæ est Ephrata, docet lectio Geneſis, vbi Gene.35.
ait: Mortua est autem Rachel, & sepulta est in via Ephrata, ipsa est Bethleem. In via sepulta est sancta Rachel, quæ typus fuit ecclesiæ, vt transeuntes dicant: Benedictio do- Psalm.128.
mini super vos, & venientes veniant in exultatione. Omnis itaque anima quæ recipit panem illum descendentem è & 116.
cœlo, domus panis est, hoc est panis Christi, quę habitantis in se panis cœlestis firmamento alitur, & corde confirmatur. Vnde & Paulus ait: Omnes enim vnus panis sumus. Omnis anima fidelis Bethleem est, sicut Hierusalem 1.Corin.10.
dicitur, quæ pacem & tranquillitatem habet superioris Hierusalem quæ in cœlo est. Verus panis est qui fractus & cõminutus satiauit vniuersos. Quinta autem traditio hoc habet: Domus panis. Beth domus est, Leem panis dicitur. De aliorum traditionibus propter perfidiam Iudaicam, ne ipsi se redarguerent, vel ab ipsis præteritum putamus,

vel

vel sublatum ab aliis. De Iudæ quoque tribu esse Bethleem
Iudic.19. docet lectio in Iudicum libro, quia vir ille Leuita accepit sibi concubinam de Bethleem Iudæ, & irata est ei concubina eius, & rediit in domum patris sui in Bethleem Iudæ. Egressus itaque Christus à diebus seculi (tunc enim nobis incipit seculi, quando dies salutis) & egressus ad currendam viã, dedit Israel vsque ad tempus parientis, cui aduenit Christus, aduenit fœcunditas, aduenit partus, sicut euenit ecclesiæ, que peperit plures quàm quæ filios habebat, & peperit septem, id est legitimos, tranquillos, pacificos. Incipit ergo concipere anima, & formari in ea Christus, quæ receperit aduentum eius, & pascitur in diuitiis eius vt nihil ei desit, vt videntes etiam eam aliæ animæ reuertantur ad viã salutis, & erit ei pax, sed non potest probari nisi tentationibus. Tunc enim pax eius existimabitur & tranquillitas, cum excluserit vanas cogitationes vel compresserit, cum motus omnes edomuerit passionum insurgentium, cum increbuerint angustiæ, persecutio, fames, periculũ, gladius. Tunc erit, inquit, pax, quia in his omnibus superamus propter eum qui nos dilexit, quoniam confidimus in eo,
Roma.8. quia neque mors neque quiduis tentationum nos ab eius diuellat charitate & separet. Tunc ergo dabit tentationes eius vt iusti probentur. Et dominus quidem dat tentationes ea voluntate, vt neminem decipi velit. Sed quia plerique vincuntur infirmi tentationibus, qui fortes sunt probantur. Tunc illis erit ros à domino, tunc requies, tunc erit anima iusti sicut catulus leonis in ouilibus. Quod euangelico exẽplo ad Christum referre non dubitauerim, quia ipse di-
Matth.13. xit: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Cõprimentur enim quadrigæ eius, irrationabiles scilicet im-
2.Corin.7. petus & motus istius corporis: sedabitur illud: Floris pugnæ, intus timores: sed vbique, id est intus & foris tranquillitas erit, & non erit qui respondeat & resistat bonæ voluntati, quia obedientia carnis sublato pariete maceriæ, cum fuerint vtraque vnum, omnes abolebit discordias. Si-qua autem anima infirma, sicut ille secundum carnem Israel, timbauerit, & ab illa Christi charitate persecutionibus turbata se aliquantulum separauerit, corripitur atque arguitur quasi infida, quasi ingrata, quasi incredula, quæ liberata à vanitatibus seculi in eas respiciẽdo reciderit, à qua non munera, non taurorum sacrificia, sed tantummodo vt bonum cognosceret, iustitiam faceret, postulatum est.
Mich.6. Renunciatum est, inquit, tibi homo quid sit bonum, aut quid dominus exquirit à te, nisi vt facias iudicium & iustitiam, & diligas misericordiam, & paratus sis ire cum domino tuo. Sed quia non seruauit hæc illa infirmior anima, ideo dominus ait:
Ibidem.7. Heu me quia factus sum sicut qui colligit stipulam in messe, & sicut racemum in vindemia. Audiens ergo hæc propheta in quo loquebatur deus, ait ad illam animam: Heu me anima quòd non est plenus timoris à terra. Vel si ipse dominus dicit, miseratus futuras pro peccatis vltiones, atque pro nostris erroribus ingemiscens. Audiens hæc anima, quia seminum suorum fructus non colliget, nullum messe amissa firmamentum inueniet sui, premet oliuam, & vnctionem lætitiæ non habebit, neque bibet vinum iucunditatis. Cognoscens etiam in operibus carnis omnia plena sanguinis, plena circumscriptionis, fraudum, fallaciæ, ficta officia pietatis, compositas simulationes, & inimicos sibi omnes qui in domo sunt, ideoque proximi sibi corporis motus cauendos, qui sunt graues animæ nostræ aduersari), conuertitur, & de deo sperare incipit, & intelligens vere inimicam sibi carnem existere, ait ad eam: Noli supergaudere mihi inimica mea, quia cecidi, sed resurgam, quia si sedero in tenebris, dominus illuminabit me. Considerans etiam insultare sibi aliquam potestatem quæ resistebat sibi ne meliorem sequeretur viam, & inequitare quod tradita esset in interitum carnis, vt diuersis attereretur malis, quæ vel à domino propter peccatorũ solutionem decernerentur, vel ab iniquo propter inuidiam conuersionis, vt ad se reuocaret afflictam, dicit: Adhuc iram domini sustinebo, qui vel lapsam castigat, vel tibi potestatem affligendi dedit, quia peccaui, sustinebo tamen donec iustificet caussam meam. Nisi enim confessa fuero,

& exoluero precia iniquitatum mearum, non potero iustificari. Cum autem fuero iustificata, soluens duplicia pec
Mich.ex.7. cata, educet iudicium meum deponens indignationem, quia satisfactum sententiæ est. Educet me ad lumen, vt videam iustitiam eius, & aspiciam delectationem eius. Videbit hoc lumen reconciliationis meæ inimica mea, id est, diaboli nequitia, & operietur confusione, quæ nunc dicit: Vbi est deus tuus? Videbit in me misericordiã eius, videbit pietatem eius. Et ideo nõ audiamus eũ quandoque in aduersis aliquibus seculi, cum aut dolor corporis est, aut filiorum amissio, vel cæterarum necessitudinum, non audiamus inquam dicentem: Vbi est deus tuus? Tunc eius tentationes cauendæ sunt, cum grauis vrget dolor, tunc animam ægram auertere studet. Ergo anima quæ illum non audierit insidiantem sibi, videns postea mirabilia dei, videns se in cœlo, diabolum autem sicut colubrum reptantem in terre-
Micheæ.7. stribus, gratulabitur dicens: Quis deus sicut tu, auferens peccata, & transferens impietates? Qui non fuisti memor indignationis tuæ, sed sicut in mari mersisti iniquitates nostras sicut Aegyptium plumbum, & rediisti ad misericordiam voluntarius, quam gemino contulisti munere, dimittens peccata, atque abscondens, secundum quod scriptum
Psal.31. est: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Alia enim sanguine filij tui abluis, alia donas nobis, vt bonis operibus & confessionibus nostros errores tegamus. Quod ergo ait: Auferens peccata, ad remissionem pertinet, quia penitus ea tollit, ita vt non sint, quorum memor non erit. Quod vero ait: Transferens iniquitates, eò quòd confitẽtibus nobis lapsus nostros, & obũbrantibus eos bonæ operationis fructu, referantur in authorem culpæ, & peccati incentorem. Quid enim aliud agit qui culpam fatetur, nisi vt aduersantis nequitiæ spiritualis dolo se & malitia transductum probet? In eo itaque gratias agit anima ista, quia & aufert dominus peccata, & trãsfert iniquitates, & demergit in profundum maris. Quod potest & ad baptismum referri, quo Aegyptius mergitur, Hebræus resurgit, & quo altitudine sapientiæ & bonorum operum abundantia tegantur peccata superiora, per diuitias misericordiæ dei nostri, qui memor promissionis suæ quam dederat Abrahæ, hæredem eius animam non est passus perire. Et illa quidem anima hoc reuocatur modo. Tu autem fili qui à primo flore pueritiæ es hæres ecclesiæ quæ te suscepit & tenet, perseuerato in proposito, memor gratiæ dei & muneris quod per impositionem suscepisti manuum mearum, vt & in hoc gradu sicut in ministerio sãcro fidem tuam demonstres atque industriam, & expectes remunerationem domini Iesu. Vale, & nos vt filius dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Horontianum, differentis quemadmodum animam euangelicam, quæ est ecclesiæ filia, dominus Iesus primo susceperit, erudierit, atque consummauerit. *Epistola XIX.*

AMbrosius Horontiano. Superiore epistola de ea anima sermonem contulimus, quæ itineris sui deuios aliquos habuerit anfractus, vt vet' Israel secundum carnem fluctuans, quia & ipse liberabitur per domini nostri Iesu Christi gratiam, cum intrauerit plenitudo gentium, licet ista leuiore errore conuersione
Roma.11. se se reformauerit. Hac vero epistola de ecclesiæ filia nobis sermo sit, quam dominus Iesus quemadmodũ primo susceperit, erudierit, consummauerit in suo euãgelio, cõsideremus. Suscepit itaque eam primo tuendã in confusione positã, (Exul enim paradisi vbi nisi in confusione degeret anima vnuscuiusq; hominis?) deduxitq; eam in Bethleẽ. Iam profectus susceptæ animæ significatur, quòd ascẽdit ad domũ panis, in qua famẽ fidei & sterilitatẽ nesciat. De nostrarum animarũ genere & ordine loquor, quibus nos viuimus & mouemur, nõ de aliqua specialiter. Nõ enim de proprietate & specie alicuius, sed de genere, vt dixi, animarũ disputandum putamus. Descendit in Aegyptũ Christus, patrociniũ & ductũ nostræ animæ ferens, inde rediit in Iudæã. Fuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

in deserto, fuit in Capharnaum, fuit iuxta fines Zabulon A circa maritima, transiuit per sata, fuit in Bethphage, fuit in Ephren, in Bethania, inde transiuit in paradisum, vbi se capiendum dedit, passus est in Golgotha. Omnes isti processus animæ nostræ sunt, per quos exercitata gratiam piæ institutionis inuenit. Nam posteaquã excluſa de paradiso conditio humana in Adam & Eua in castellum relegata est, vagari cœpit huc atque illuc, errabunda circunferens vestigia sine vllo delectu. Tempore complacito sibi exinaniuit se dominus Iesus, vt exulem in se susciperet, & veteri reformaret gratiæ. Itaque inuentam recursо anfractu erroris reuocauit ad paradisum, vt euangelij docet lectio. Per sata eã duxit, vt iciunam pasceret, primum in deserto, deinde in Capharnaum agri nõ vrbis incolatu, deinde iuxta fines Zabulon, circa nocturna profluuia, id est, prophetarum obscuriora ænigmata, vt disceret prætendere ad fines gentiũ, quo omnes conuenirent, nec timeret fluctus vitæ huius & procellas, quia habet Christus naues Tarsis, intelligibiles scilicet, quæ percurrant mare, & ad templi constructionem B pias merces deuehant. In huiusmodi nauibus nauigat Christus, & in puppe tanquã bonus gubernator tranquillo quiescit mari. Commotio excitatur, & increpat ventos, vt suis tranquillitatem resundat. Transiens quoque ad gentes hãc animam liberat, quæ legis vinculis tenebatur, ne transiret ad nationum consortia. Venit in Bethaniam in locum obeditionis, ideo ibi mortuus suscitatur. Cum enim caro subdita fuerit animæ, tunc iam non quasi mortua iacet in sepulchro suo conditio humana, sed resuscitatur per gratiã Christi. Ibi etiam se pro dei nomine passioni discit offerre. De
Ioan.11. loco obeditionis, vt Ioannes docet, in Ephren ducitur, id est, ad bonorum fructuum fœcunditatem. inde in Bethaniã reducitur, id est, obedientiam. Semel enim quæ piæ subiectionis fructum gustauerit, seruare eam, & in ea probari sæpius nequaquam recusat. Vnde iam probata Hierosolymam venit, digna quæ sit templum dei, in qua Christus habitaret. Denique sedens super pullum asinæ dominus Iesus cum gratulatione & gaudio innocentis suscipitur ætatis. C Postea in paradiso verba vitæ æternæ docentur. Vnde etiã dominus se permisit capi, sicut Ioannes scribit euangelista, significans animam nostram vel potius conditionem humanam solutis erroris vinculis eo vnde eiecta erat in Adam,
Lucæ.23. per Christum regressam. Vnde & latroni illi confitenti dicitur: Amen amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Ille dixerat: Memento mei cum veneris in regnum tuum. Christus non de regno respondit, sed ad causſam: Hodie mecum eris in paradiso. id est, reformandum est antè quod amissum est, postea conferendum id quod augendum est, vt per paradisum ad regnum perueniatur, non per regnum ad paradisum. Seruatur discipulis quod plus cõferatur pro laboribus, ideoque incolatum promisit, regnum distulit. Itaque is qui sub ictu mortis conuertitur, & confitetur dominum Iesum, mereatur incolatum paradisi. Qui vero multo ante se exercuit, & Christo militauit, acquisiuit populorum animas, pro Christo se obtulit, habeat paratum stipendiis suis dei regnum, cuius se remuneratione dona- D
Matth.16. tum gaudeat. Ideoque Petro dicitur: Tibi dabo claues regni cœlorum. Ex latrocinio conuersus requiem habet, in apostolatum probatus accepit potestatem. Hæc est anima euangelica, hæc est de gentibus, hæc filia ecclesiæ, longe meliore cursu quàm illa ex Iudæa proiecta, ad dominum Iesum & ad superiora se bonis consiliis & operibus attollens, quam susceperit in Golgotha Christus, vbi Adæ sepulchrum, vt illum mortuum in sua cruce resuscitaret. Vbi
1.Corin.15. ergo in Adam mors omnium, ibi in Christo omnium resurrectio. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Horontianum, quæ sit diuina hæreditas definientis, & cur tanto æstimetur, vt propter eã plerique morti se offerant. Epistola XX.

AMbrosius Horontiano. Non ociosè quærendum putasti quæ sit rei diuinæ hæreditas, & cur tanto æstimetur, vt propter eam plerique etiam mortem suam offerant. Verum si consideres quia &

vsu humano hæreditatis pecuniariæ gratia facit vt venerabiliora fiant iura pietatis, quia hoc quoque plus defertur parentibus, ne læsa pietas patris vlciscatur se exhæredatione vel abdicatione contumacis pignoris, mirari profecto desines quæ sit tanta diuinæ hæreditatis appetentia. Est autem hæreditas proposita Christianis omnibus. Sic enim dicit Esaias: Est hæreditas credentibus in dominũ. Quæ speratur ex repromissione, non ex lege. Quod veteris testamenti exemplo probatur, dicente Sara: Expelle ancillam, Gene.21. & filium eius. Nõ enim hæres erit filius ancillæ cũ filio meo Isaac. Filius Saræ Isaac, filius ancillæ Ismael. hi ante legem sunt. Ergo antiquior repromissio quàm lex. Nos secundũ Isaac filij per repromissionem, Iudæi secundum carnem filij ancillæ. Nobis mater libera, quæ non parturiebat, & postea ex repromissione effudit peperitque masculum: illis mater Agar, generans in seruitutem. Liber est cui gratia promittitur, seruus cui iugum legis imponitur. Prius ergo nobis repromissio quàm illis lex, & secundum naturam antiquior libertas quàm seruitus. Libertas igitur ex repromissione, ex lege seruitus. Sed licet repromissio ipsa ante legem sit, vt diximus, ex repromissione autem libertas, in libertate charitas, secundum legem tamen est charitas, quæ maior libertate est. Non ergo serui. Et quomodo scriptum Psalm.114. est: Laudate serui dominum? Quomodo ipse Apostolus Ephe.6. ait: Sed vt serui Christi facientes voluntatem dei ex animo cum bona voluntate? Verũ est, & seruitus libera, quæ est voluntaria, de qua Apostolus ait: Qui liber vocatus est, ser- 1.Corin.7. uus est Christi. Hæc est seruitus ex animo, non ex necessitate. Itaque nos serui quidẽ sumus creatoris nostri, sed libertatem habemus, quam per gratiã Christi accepimus generati ex repromissione secũdum fidem. Vnde quasi ex libera geniti, libertatis sacrificium deferamus signati in fronte, sicut liberos decet, vt non confundamur, sed gloriemur signati spiritu, non carne. Quibus recte dicitur: State, & no- Gala.5. lite iterum iugo seruitutis contineri. Non dixit, nolite seruire, sed nolite iugo seruitutis contineri. Est enim grauius iugum seruitutis quàm seruitus. Deniq; Isaac filio suo Esau petenti benedictionẽ ait: Ecce ab vbertate terræ erit tibi be- Gene.27. nedictio, & à rore cœli à summo, & super gladium tuũ vines, & seruies fratri tuo. Erit autem, cum deposueris & solueris iugum illius à collo tuo. Quomodo istud conuenit, vt seruiat cum soluerit iugum fratris à collo suo, nisi distantiã esse intelligamus seruitutis? Quæ igitur sit differentia, ipsa nobis exponat lectio. Bonus Isaac, & bonus nobis, qui secundum ipsum in libertatem nascimur: & bonus pater vtrique filio. Denique quòd vtrumque diligeret, circa alterum affectu probauit, circa alterum benedictione. Seniori enim filio dixerat, vt cibum deferret sibi, & acciperet benedictionem: sed dum ille moram facit, & cibum agrestem & forensem requirit, frater iunior domesticum detulit ex ouium grege. Bonus cibus omnium Christus est, bonus cibus est fides, suauis cibus misericordia, iucundus cibus gratia. Hos cibos epulatur populus ecclesiæ. Bonus cibus spiritus dei, bonus cibus peccatorũ remissio. At vero ille prædurus cibus rigor legis, terrórque pœnarũ. Agrestis cibus obseruantia literæ potius quàm gratia indulgentiæ. Deni- Ibidem. que ille populus sub maledicto, nos in benedictione. Velox cibus fides. Prope est enim verbum in ore tuo, & in corde Roma.10. tuo: tardior cibus legis. Denique dum lex expectatur, populus errauit. Contulit igitur benedictionem pater impigro & fideli filio: sed quia bonus pater erat, seruauit & seniori filio benedictionẽ, vt eum seruum faceret fratris sui, non quo familiam suam degeneri vellet seruituti addicere. sed quia is qui regere se non potest & gubernare, seruire debet, & subditus esse prudentiori, vt eius regatur consilio, ne sua stultitia præcipitetur, & labatur temeritate. Pro benedictione igitur huiusmodi confertur seruitus. Denique inter bona annumeratur, inter collatam terræ vbertatem, & rorem cœli à summo. Sed quia dixerat, Super gladium tuum viues: ne ei fortitudinis aut potestatis noceret præsumptio, addidit: Seruies fratri tuo. vt carnis fructus vberes, & diuinæ rorem adipiscaris gratiæ, & eum sequaris qui te suo gubernaculo regat. Sed tunc erit istud,

Universidad de Deusto
Biblioteca

iſtud. Cum dopoſueris iugum eius à collo tuo, vt voluntariæ ſeruitutis mercedem habeas, non iniuriam ſubeas neceſſitatis. Honora huiuſcemodi ſeruitus, quæ neceſſitate cogitur. Honorata autem quę pietate defertur. Vnde Apoſtolus Si volens hoc ago, mercedem habeo. ſi inuitus, diſpẽſationẽ mihi creditа eſt. Melius vtique mercedis præmiũ quàm diſpenſationis obſequium eſt. Nos igitur non contineamur ſeruitutis iugo, ſed charitate ſpiritus ſeruiamus, quia dicit apoſtolus: Per charitatem ſpiritus ſeruite inuicem. Timor legis eſt, charitas euangelij. Denique initium ſapientiæ timor domini. Plenitudo autem legis charitas. Tamen & ipſa lex dicit, Et in hoc verbo omne mandatum inſtauratur, & in iſto vno, inquit, ſermone impletur: Diliges proximũ tuum. Hoc eſt igitur quod propoſuimus: quia etſi ex lege ſeruitus, tamen ſecundum legem libertas. Charitas enim libertatis, timor ſeruitutis eſt. Eſt igitur & charitas legis, & ſeruitus charitatis, ſed lex charitatis prænuncia eſt, charitas euangelij piæ ſeruitutis arbitra eſt. Non ſuperflua itaque lex, quæ tanquam pædagogus proſequitur infirmiores. Infirmitatem dico morum, nõ corporum. Infantes enim ſunt qui fari verbum dei neſciunt, qui eius opera non recipiunt. Nam ſi ætas ſenectutis vita immaculata, vtique ætas adoleſcentiæ eſt vita maculoſa. Lex ergo pædagogus fuit, id eſt, nomos, donec fides veniret. Et quaſi infirmi, inquit, cuſtodiebamur à lege, concluſi in eam fidem quæ reuelanda foret. Poſtquam autem fides aduenit, non dicit euangelium, ſed fidem. Ea eſt enim ſola fides, quæ eſt in euangelio. Nam licet iuſtitia dei in eo reuelatur, quæ eſt ex fide in fidem, tamen ſic illa legis eſt fides, ſi ei accedat fidei plenitudo. Merito ergo fides iſta quaſi ſola dicitur, quia illa ſine hac fides non eſt, ſed in hac confirmatur. Denique vbi hæc fides venit, plenitudo aduenit, aduenit filiorũ adoptio, ceſſauit infirmitas, abiit infantia, in virũ perfectũ aſſurgimus, Chriſtum induimus. Quomodo igitur infirmus & paruulus eſſe poteſt, in quo Chriſtus eſt dei virtus? Ergo ad perfectionẽ venimus, perfectionis præcepta accepimus. Audiſti hodie lectum: Non poſſum ego à me facere quicquam. ſicut audio, & iudico. Audiſti lectum: Ego non accuſo vos, ego non iudico. Ego non accuſo, Moyſes vos accuſat, in quem ſperatis. Audiſti lectum: Si ego teſtimonium perhibuero de meipſo, teſtimonium meum non eſt verum. Didici qualis iudex, qualis teſtis eſſe debeam. Non enim quaſi infirmus dicit, Non poſſum ego à me facere quicquam, ſed infirmus ille qui ſic intelligit. Nihil quidem ſine patre facit filius, quia communis operatio, & vnitas poteſtatis eſt. Sed hoc loco quaſi iudex loquitur, vt cognoſcamus homines in iudicãdo quòd non ex voluntate noſtra & poteſtate, ſed ex æquitate debeamus formare ſententiam. Conſtitue aliquem reum coargutum & conuictum criminis, non adſtruentem defenſionis genera, ſed deprecantem, ac voluentem ſe ad genua iudicis. reſpondet ei iudex: Non poſſum à me facere quicquam. Iuſtitia in iudicando, non potentia eſt in iudicando. Ego non iudico, ſed facta tua de te iudicant. Ipſa te accuſant, & ipſa te condemnant. Leges te adiudicant, quas iudex non conuerto, ſed cuſtodio. Nihil ex me ego profero, ſed ex te forma iudicij in te procedit. Secundum quod audio, iudico, non ſecundum quod volo, & ideo iudicium meum verum eſt, quia nõ voluntati indulgeo, ſed æquitati. Conſideremus itaque quæ ſit iudicandi religio. Dominus cœli atque terrarum iudex omnium dicit: Non poſſum à me facere quicquam. ſicut audio, & iudico. Et homo dicit domino ſuo? Neſcis quoniam poteſtatem habeo dimittere te, & poteſtatem habeo crucifigere te? Quare dominus non poteſt? Quia iudicium, inquit, meum verum eſt. Non enim quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me, id eſt, nõ volũtatẽ hominis quẽ videtis: non arbitrium hominis, quem vos hominem tantummodo iudicatis: non voluntatem carnis, quia ſpiritus promptus, caro autem infirma: ſed voluntatem diuinam, quæ author legis, arbitráque iudicij eſt. Similiter & teſtis verus eſt, qui non ſibi, ſed alij fert teſtimonium. Scriptum eſt enim: Laudet te proximus tuus, & non os tuum. Pulchre autem dicitur Iudæis myſtice: Ego vos non iudico,

1. Corin. 9.
Gala. 5.
Eccle. 1.
Roma. 13.
Gala. 5.
Gala. 3.
Roma. 1.
1. Cor 1.
Ioan. 5.
Ibidem.
Ibidem.
Ioan. 5.
Ioan. 19.
Ioan. 5.
Matth. 26.
Prouer. 27.
Ioan. 8.

id eſt, ego vniuerſorum redemptio, ego peccatorum remiſſio vos non iudico, quia me non recepiſtis. Non iudico, qui libenter indulgeo. Ego non iudico, qui ſanguine meo redimo peccatores. Ego non iudico, qui deleo iniquitates, & memor non ero. Ego non iudico, qui malo vitam quàm mortem peccatoris. Ego non iudico, quia non damno, ſed iuſtifico confitentes Moyſes vos accuſat. ille vos arguit, in quem ſperatis: ille accuſat vos, quia iudicandi nõ habet poteſtatem, quæ eius debetur authori. Ille ergo in quem ſperatis, accuſat: iſte in quem ſperare noluiſtis, abſoluit. Magna, Iudæi, imprudentia. Merito accuſantur in criminibus ſuis, quia accuſatorem elegerunt, & bonum iudicem refutarunt. Ideoque deeſt illis abſolutio, pœna nõ deeſt. Rectè ergo fili à lege cœpiſti, in euangelio cõfirmatus es, à fide in fidem, ſicut ſcriptum eſt: Iuſtus enim ex fide viuit. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus. Abac. 2. Roma. 1.

Dini Ambroſij ad Horontianum, quæſtionem de natura & ſubſtantia animæ, ſubtili reſponſione diſſoluentis.

Epiſtola XXI.

AMbroſius Horontiano. Quæſiſti à me vtrum anima cœleſtis eſſe videatur ſubſtantiæ. Nõ enim aut ſanguinem, aut ignem, aut neruorum harmoniam animã putas, vt vulgus philoſophorum interpretatur, aut vt illa parricia quædã eorum profapia Platonis diſputat, quod ipſum ſe mouet, & non mouetur ab alio, ipſa tibi anima videtur: vel certe vt Ariſtoteles acri ingenio quintum quoddam elementi genus induxit, probaſti, id eſt, entelechian, ex quo componeres & velut fingeres animæ ſubſtantiam. De quo tibi Eſdræ librum legendum ſuadeo, qui & illas philoſophorum nugas deſpexerit, & abditiore prudẽtia, quam collegerat ex reuelatione, perſtrinxerit eas ſubſtantiæ eſſe ſuperioris. Apoſtolus quoque etſi non expreſſit, tamen intelligendum nobis reliquit quaſi bonus magiſter, & ſpiritualis agricola, occultis doctrinæ ſeminibus excitans diſcipulorum ingenia, quòd animæ noſtræ potioris creaturæ ſint, & cuiuſdam præſtantiſſimæ naturæ. Cum enim dicit quia vanitati creatura ſubiecta eſt, non ſponte, ſed propter eum, qui ſubiecit in ſpe, quoniam & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum dei, oſtendit non mediocrem animarum eſſe gratiam, quarum vigore & virtute in adoptionẽ filiorũ dei aſſurgit humanũ genus, habẽs in ſe quod ad ſimilitudinem & imaginem dei tributum eſt ſibi. Animæ enim neque tactu aliquo comprehenduntur, neque viſu corporeo videntur, & ideo præferunt illius incorporeæ & inuiſibilis naturæ ſimilitudinem, & ſupergrediuntur ſubſtantia ſua corpoream & ſenſibilem qualitatem. Quæ enim videntur, temporalia ſunt, temporalia ſignificant, temporalibus agglutinantur. Illa autem quæ non videntur, æterno illi & ſummo adhærent bono, atque in ipſo viuunt, & ſunt & mouentur, nec ab eo, ſi boni conſulunt, ſe patiuntur ſeparari ac diuidi. Vnaquæque ergo anima videns ſe corporeo iſto clauſam gurguſtio, quæ tamẽ terrenæ huius habitationis conſortio non degenerauerit, ingemiſcit grauata corporis huius coniunctione: quia corruptibile corpus grauat animam, & inclinat terrenum habitaculum mentem multarum cogitationum. ſimúlque cognoſcens quia per fidem ambulat, non per ſpeciem, peregrinari vult de corpore, & adeſſe ad dominum. Aduertimus igitur quomodo vanitati creatura ſubiecta ſit, non ex voluntate ſua, ſed ex diuino arbitrio, quo diſpoſitum eſt animas corporibus coniungi oportere propter ſpem earum, vt dum ſperant bona, dignas ſe præſtent cœleſti remuneratione. Omnes enim nos oportet adeſſe ad tribunal Chriſti. Ideo vnius cuiuſque anima præuideat rependenda ſibi merita conuerſationis ſuæ. Et pulchre ait: Propria corporis, id eſt, quod ſuſcepit regendum, vt ſi bene rexit, præmium referat, propter quod in ſpe ſubiecta eſt. ſi male, ſupplicium, quia non ſperauit in deum, nec ad illam adoptionem filiorum, & ad veræ libertatem affectauit gloriæ. Docuit igitur Apoſtolus quòd humani generis creatura ſubiecta vanitati ſit. Quid enim tam ſubiectum vanitati quàm homo & quàm anima eius? De conſortibus

Roma. 8.
1. Corin. 4.
Sapien. 9.
2. Corin. 5.
Ibidem.
Ibidem.
Roma. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2.Corin.5. Psal.143. Psalm.38. eius dicit: Cũ sumus in corpore isto, ingemiscimus grauati. Sed & Dauid dicit: Homo vanitati similis fact' est. Et: Vniuersa vanitas omnis homo viuens. Vita itaque hominis in hoc seculo vanitas est. Huic vanitati subiecta est anima. Itaque sanctus cum facit quæ sunt corporis, non sponte facit, nons volens, sed propter eum qui subiecit in spe, facit, vt ei pareat. Ab hoc igitur exẽplo animæ progrediamur ad creaturas reliquas. Propone tibi solem, lunã, & stellas, quæ cœli lumina etsi præclaro fulgent nitore, creaturæ sunt tamen, & ad quotidianum ministerium vel surgunt vel occidũt, seruientes dispositioni creatoris æterni, ministrãtes splendorem quo vestiuntur, atque die noctéque emicant. Quotiẽs sol iste obtexitur nubibus, quotiens obiectum afferunt terræ, cũ è regione eius luminis sui radius fuerit repercussus: oriuntur ipsi: sed vt ait scriptura, Luna nouit occasus suos. Nouit quando pleno orbe suo luceat, quando exinanito. Stellæ quoque nebulis obductæ vanescunt, quæ sustinent ministerium huius mundani vsus, non sponte vtique, sed in spe, quia sperant etiam huius laboris gratiam ab eo qui subiecit eas. Ideoque propter eum sustinẽt, id est, propter eius voluntatem. Nec mirum si patienter sustinent, cũ sciant dominum suum, & creatorem omnium siue quæ in cœlo, siue quæ in terra sunt, suscepisse nostri corporis fragilitatem, nostræ conditionis seruitutem. Cur ergo illa seruitutem corruptionis suæ non patienter sustineant, cum dominus omnium pro toto mundo se humiliauerit vsque ad

Philip.2. 2.Corin. 5. mortem, serui formam susceperit, peccatum mundi, maledictum etiam pro nobis factus sit? Illius ergo imitantes bonitatem cœlestes creaturæ, licet ingemiscant quod mundi huius vanitati subiectæ sint, consolãtur se tamen quod liberabuntur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ, cũ

Roma.11. filiorum dei adoptio venerit, quæ est vniuersorũ redemptio. Cum enim intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis

Matth.27. Israel saluus erit. Cui enim non ignoscit populo, qui ignoscit etiã illi persecutori suo qui dixit, Crucifige crucifige: Sanguis eius super nos & super filios nostros? Sed quia vanitati etiam cœlestis subiecta creatura est, licet istud in spe, etiam horum perfidiam & temulentiam vanitate huius mũdi lapsam pertinere ad veniam patietur veritatis pietas, & redemptio vniuersitatis. Ergo vt concludamus, & ille tantus ac talis sol, & illa luna quam noctis tenebræ non operiunt, & illæ stellæ quæ sunt ornamenta cœli, seruitutẽ corruptionis nunc sustinent, quia corruptibile omne corpus.

Matth.24. Siquidem & cœli peribunt, & cœlum & terra præteribit. Postea autem & sol & luna & cætera stellarum lumina re-

1.Corin.15. quiescent in gloria filiorum dei, quando erit deus omnia in omnibus: qui & in te & in nobis sit per suam plenitudinem & misericordiã. An ipsos quoque angelos qui in istius mũdi laboribus diuersa sustinent ministeria, sicut in Apocalypsi legimus Ioannis, non ingemiscere credimus cum adhibentur pœnarum & excidiorum ministri? Qui habentes vitam beatam mallẽt vtique eam in illo superiore trãquillitatis suæ statu currere, quàm nostrorum peccatorum pœnis

Lucæ.15. vltricibus interpolari. Etenim qui gaudent vnius peccatoris redemptione, vtique tantorum peccatorum ęrumnis ingemiscunt. Si igitur etiã cœlestes creaturę & potestates seruitutem corruptionis sustinẽt, sed in spe, vt pro nobis postea & nobiscum lętẽtur, etiam nos passiones huius temporis futuræ spe & expectatione consolemur gloriæ. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Horontianum, superioris quæstionis respõsionem latius explanantis atque complentis.

Epistola XXII.

AMbrosius Horontiano. Superior epistola tuæ inquisitioni respondit. Hæc meæ responsionis portio est, quæ non soluat, sed impleat superiorem.

Roma. 8. Nam dũ vlteriora recenseo, mouit me fateor quia addidit: Scimus enim quòd omnis creatuta congemiscit: cũ in priori capitulo sine adiectione dixerit, quia creatura vanitati subiecta est. Non enim omnẽ creaturam, sed creaturã subiectã dixit. Et iterũ ait: Quoniã & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis. Tertio autẽ addidit quòd o-

Ibidem. mnis creatura cõgemiscat. Quid sibi igit vult ista adiectio? Nisi forte quia non omnis creatura subiecta vanitati est: & quia non omnis vanitati subiecta est, non omnis à seruitute corruptionis liberabitur. Quid enim liberetur à seruitutẽ quæ vanitatis & corruptionis eius expers atq; immunis sit? Omnis autem congemiscat, non in suo, sed in nostro labore, & comparturiat illum fortasse spiritum salutis, spiritũ iucunditatis, expectans adoptionem filiorum dei, vt communem de redemptione humani generis consequatur lætitiam & exultationem. Aut propter charitatem igitur suam omnis ingemiscit nostrum laborem, aut propter mem- Ephe.5. brum sui corporis, cuius caput Christus est. Sed siue ita vt Colos.1. diximus, siue simpliciter subiectam creaturam omnem dixerit congemiscere & comparturire, vt voles intellige.

Nunc illud considerem⁹ quod adiecit: Non solum autem Roma.8. illa, sed etiam nos primitias spiritus habentes ipsi intra nos ingemiscimus, adoptionem filiorum expectantes, redemptionem corporis nostri. Quid sit adoptio filiorum, superior pagina docet. Et ideo exponendi sensus gratia ad superiorem recurrendum est paginam. Qui spiritu, inquit, vbi supra. facta carnis mortificat, viuet. Nec mirũ si viuat, cum filius dei fiat, qui habet spiritum dei. Adeo filius dei, vt non accipiat spiritum seruitutis, sed spiritum adoptionis filiorum, eousque vt testimoniũ spiritui nostro sanctus spiritus reddat quòd sumus filij dei. Testimonium autem hoc est spiritus sancti, quòd ipse est qui clamat in cordibus nostris, Abba pater: sicut ad Galatas scriptum est. Sed & illud grã- Gala.4. de testimonium quòd filij sumus dei, quia sumus hæredes dei, cohæredes autem Christi. Cohæres autem est eius qui Roma.8. conglorificatur ei. Conglorificatur vero ille qui patiendo pro ipso, compatitur ei. Et vt nos hortetur ad passionẽ, adiungit: quia omnia quæ patimur, minora sunt & indigna Roma.8. quorum pro laboribus tanta rependatur futurorum merces bonorũ, quæ reuelabitur in nobis, cum ad dei imaginem reformati gloriam eius facie ad faciem aspicere meruerimus. Et vt magnitudinem reuelationis futuræ extolleret, addidit, quod & creatura hanc reuelationem expectet filiorum dei, quæ nunc vanitati subiecta est, non sponte, sed in spe, quia sperat de Christo gratiam ministerij sui: vel quia & Ibidem. ipsa liberabitur à seruitute corruptionis, vt assumatur in libertatem gloriæ filiorum dei, vt sit vna libertas creaturæ, & filiorum dei, cum reuelata fuerit eorum gloria. Verum nunc dum reuelatio procrastinatur, congemiscit omnis creatura expectans adoptionis & redemptionis nostræ gloriam, parturiens iam illum spiritum salutis, & volens liberari à vanitatis seruitio. Cui coniunxit Apostolus etiam sanctorum gemitum, qui habent primitias spiritus. nam & ipsi ingemiscunt. Quamuis enim de suo merito securi sint, tamen quia futura est adhuc redemptio totius corporis ecclesiæ, compatiuntur. Cum enim adhuc membra patiuntur corporis sui, quomodo alia membra licet superiora non compatiuntur membris vnius corporis laborantibus? Vnde puto dixisse Apostolum quia 1.Corin.15. tunc & ipse filius subiectus erit, qui ei subiecit omnia.

Qui enim adhuc laborant, nondum subiecti sunt, in qui- Matth.25. bus fortasse adhuc sitit Christus, adhuc esurit, in quibus nudus est, eò quòd non impleant verbum dei, non induant Christum, qui est indumentum credentium, amictus fidelium. Sed & illi in quibus æger est, adhuc medicina indigent, & ideo nondum subditi. Subiectio enim ista virtutis est, non infirmitatis. Denique in fortibus & facientibus mandatum dei, subiectus est dei filius. Nunc autem magis in iis laborat qui non subueniunt laborantibus, qùàm in illis qui sibi postulant subueniri. Hæc est pia interpretatio & vera subiectionis domini Iesu, qui ideo se 1.Corin.15. subiiciet, vt sit deus omnia in omnibus. Sensum Apostolicum percurrimus, nunc considerem⁹ qui sunt primitias Roma.8. spiritus habentes. Et ideo legem interrogemus quid sit quod primitiarũ vel initij nomine declarauerit. Initia, inquit, areæ & lacus tui non fraudabis. Et infra: Initia primi- Exodi 34. tiarum tuarum inferes in domum domini dei tui. Aliæ sunt primitiæ, aliæ decimæ. Primitiæ maioris gratiæ, sanctificationis obseruantissimæ. Ideo placuit Abel, quia non est Gene.4. suum

Universidad de Deusto
Biblioteca

suum munus moratus, qui de primitiuis ouium obtulit. Licet aliqui distantiam velint esse inter primitias & primogenita, id est quæ primo nascuntur, eò quod collectis seminibus quasi ex omnibus initia offerantur areæ: tamen de messe quod primum tollitur, id offertur domino. sed de hoc alibi. Sanctificari autem videtur primitiarum munere tota area messis, sed ipsæ sanctiores primitiæ sunt. similiter sancti primitiæ sunt domini, præcipue apostoli. Primum enim deus posuit in ecclesia apostolos, qui & pleraque prophetarunt, & euangelizarunt dominum Iesum, quia primi recepe runt eum. Recepit eum Symeon propheta, Zacharias propheta, Ioannes filius eius, Nathanael, in quo dolus non erat, & ideo sub ficu requiescebat. Ioseph qui dicebatur iustus, qui sepeliuit eum. Isti sunt primitiæ fidei nostræ, sed tamen eadem cæterorum natura seminum, quæ primitiarũ, licet in aliquibus minor gratia. Potens est enim deus ex lapidibus filios Abrahæ excitare. En tibi exemplum de ipso domino Iesu. In resurrectione mortuorum primogenitus ex mortuis dicitur. Eundem ipse Apostolus primitias significauit, dicens: In Christo omnes viuificantur, vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus, deinde ij qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt. Eadem in illo corporis veritas quæ in nobis, sed tamẽ & primogenitus ex mortuis dicitur, quia primus resurrexit: & primitiæ, quia sanctior omnibus fructus, qui etiam cęteros consortij sui fructus sanctificauit. Ipse etiam initium eorum qui ad imaginem, quasi imago inuisibilis dei, in quo secundum diuinitatem nihil corporeum, nihil temporale, quia splẽdor est gloriæ paternæ, & imago substantiæ eius. Produximus sermonem epistolarem, dum volumus quid sint primitiæ significare. Primitiæ ergo nostri apostoli electi ex omnibus præsentis temporis fructibus, quibus dictum est: Et maiora his facietis. Fudit enim se in eos gratia dei. Isti, inquam, ingemiscebant expectantes redemptionem totius corporis, & adhuc ingemiscunt, quia multorum est labor qui adhuc fluctuant. Et si aliquis ad superiora se littoris subsistat, & adhuc medio corpore cedatur fluctibus, ingemiscit & comparturit, donec totus euadat. Ingemiscit vtique qui adhuc nobis dicit: Quis infirmatur & ego non infirmor? Nõ ergo nos moueat quod ita scriptum est: Qui primitias spiritus habentes, ipsi intra nos ingemiscimus adoptionem filiorum expectantes redemptionem corporis nostri. Sensus enim apertus est, eo quod primitias spiritus habentes ingemiscunt, adoptionem filiorum expectantes. Quæ adoptio filiorum, redemptio totius corporis est, quando facie ad faciem quasi dei filius per adoptionem videbit illud diuinum & æternum bonum. Est enim adoptio filiorum in ecclesia domini, quãdo clamat spiritus: Abba pater: sicut habes ad Galatas. Sed illa erit perfecta, quando resurgent omnes in incorruptione, honore, gloria, qui merẽtur dei faciem videre. Tunc enim vere redemptam se humana iudicabit conditio. Vnde Apostolus gloriatur, dicens: Quia spe salui facti sumus. Saluat enim spes, sicut & fides, de qua dicitur: Fides tua te saluum fecit. Ergo creatura quę non sponte, sed in spe vanitati subiecta est, spe saluatur sicut & Paulus cùm sciret lucrum sibi esse mori, vt cùm Christo esset solutus corpore, permanebat in carne propter eos quos Christo acquireret. Spes autẽ quid est nisi futurorum expectatio? Vnde ait: Spes autem quæ videtur, non est spes. Non enim quæ videntur, sed quæ non videntur æterna sunt. Nam quod videt quis, quid sperat? Videmur enim tenere ea quæ videmus. Quomodo ergo quæ tenemus speramus? Nihil igitur eorum quæ sperantur videtur. Oculus enim non vidit, nec auris audiuit quæ præparauit deus diligentibus eum. Ergo si sperari non potest quod videtur, non bene habent aliqui, nam quod videt quis, quid & sperat? Nisi & forte sic intelligas, nã quod videt quis, quid & sperat, vel quid expectat? Quia illud verum est, quia id speramus quod nõ videmus: & ideo quamuis abesse videatur à nobis, expectamus illud per patientiã. Expectans enim expectaui dominum, & respexit me. Ideo ergo expectamus patienter, quia bonus est dominus sustinentibus eũ. Et videtur conuenire, quia reddidit patiẽtiam, Expectamus quæ speramus, & non videmus. Multum enim

1 Corin.12.
Luce.2.
Ibidem.3.
Ioan.1.
Luc.23.
Matth.3.
Coloss.1.
1.Cor.15.
Hebr.1.
Ioan.14.
2.Cor.11.
Roman. 8.
Galat.4.
Roman.8.
Lucr. 8.
Philip.1.
Roman.8.
2.Corin.4.
3.Corin.5.
Rom.8.
Psalm 39.

A facit qui sperat & ea expectat quæ non videtur, & propterea quod intendat mentem ad illud, omne quod est sustinet. Pulchre autem dicitur: Spes autem quæ videtur, non est spes, de potestatibus istius seculi, de dignitatib', de diuitiis. Vides nescio quem fascibus præminentem & curribus, nihil habet spei in curribus qui videntur. Nec in ipso cœli elemento spes est, sed in domino cœli. Nec Chaldæus in stellis spem habet quas obseruat, nec diues in possessionibus, auarus in vsuris, sed ille spem habet qui in eum spem suam ponit quem nõ videt, id est, in domino Iesu, qui medius nostrum stat, & non videtur. Denique quæ oculus nõ vidit, nec audiuit quæ præparauit dominus diligentibus eum.

Roma.8.
1.Cor.2.

Diui Ambrosij ad Horontianum, dubitationem tollentis, de quo spiritu dictum sit, quia postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Epistola XXIII.

AMbrosius Horontiano. Concatenantur sibi epistolæ nostræ, vt tanquam inter præsentes videamur sermonem cedere. Ita ego ex tua interrogatione, túque ex mea explanatione epistolis scribendis materiam damus. Moueri enim te indicasti, de quo
B spiritu dictum sit: Quia postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Superiora igitur repetamus, vt lectio manifestet quod quærimus. Similiter, inquit, & spiritus adiuuat infirmitatem nostræ orationis. Nónne tibi videtur spiritus sanct' qui adiutor nobis est, sicut ille cui dicitur: Adiutor meus es tu, ne derelinquas me, neq; despicias me deus salutaris meus? Quis enim alius spiritus qui possit docere Paulum quid oraret? Docet autem spiritus Christi, sicut & Christus orare discipulos suos. Quis autem post Christum doceret nisi spiritus eius, quem ipse misit vt doceret, & diri geret nostras orationes? Oramus enim spiritu, oramus & mente. Vt bene mens possit orare, prȩcedit spiritus, & deducit eam in viam rectam, ne obrepant carnalia, ne minora, ne etiam maiora viribus. Vnicuique enim datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Denique scriptum est: Petite magna, & parua adiicientur vobis. Petite cœlestia, & terrena adiicientur. Ergo vult nos maiora petere, non in terrenis morari. Ille autẽ scit quid tribuat, diuidens singulis prout vult.
C Dicit enim interdum, sciens mensuram quam nos ignoramus. Nõ potestis hęc modo accipere. Peto mihi passionem martyrij. spiritus promptus est, sed videns infirmum carnis meæ, ne dum maiora cupio, minora amittam, dicit: Non potes hæc accipere. Quales occasiones habui, & de ipso propè fine reuocatus sum. Nouit enim bonus medicus quæ esca cui apta sit infirmitati, & cui tempori ad profectum valetudinis. Interdũ opportunitas escæ sanitatẽ reddit. quòd si importunè aliquis accipiat, aut non conuenienter, implicatur periculo. Ergo quia nos nescimus quid oremus, & quomodo oporteat, postulat pro nobis spiritus sanctus, est enim aduocati nostri Iesu, & postulat gemitibus ineffabilibus. Dolet enim pro nobis & Christus. Et deus pater dicit: Ventrem meum doleo. Et frequenter indignantem eum legimus & dolẽtem. Gemit autẽ vt auferat peccata nostra, doceat nos agere pœnitentiam. Est enim pius gemitus, & plenus authoritatis, de quo dicit Propheta: Et gemitus meus non est absconditus à te. Non enim latebat vt Adam, sed dicebat: Ecce ego pastor, & grex iste quid deliquit? Ego peccaui, in me vindica. Ex hoc igitur gemitus spiritus dei, & ille prophetæ gemitus, bene ineffabilis, quia cœlestis. Ea enim quæ in cœlo audiuit Paulus, ineffabilia audiuit, vt fari ea homines non debeant: sed quæ occulta hominibus, deo nota sunt. Nouit enĩ omnia qui scrutator est cordis, sed illa scrutatur quæ mundauit spiritus. Nouit ergo deus quid postulet spiritus, & quæ spiritus sapientia sit, quia interpellat pro sanctis, sicut habes: quia & spiritus interpellat pro nobis. Pro quibus enim Christus passus est, & quos sanguine mundauit suo, pro iis interpellat & spiritus. Vale, & nos vt filius dilige, quia nos te diligimus.

Roma.7.
Hierem.4.
Psalm.37.
1.Paralip.21.
2.Corin.12.

Diui Ambrosij ad Marcellum narrantis se causam aeterno-si iurgij inter illum & fratrem ac sororem componendi tanquam arbitrum suscepisse, rationemque huiusmodi compositionis exponentis. Epistola XXIIII.

Ambrosius

Universidad de Deusto
Biblioteca

AMbrosius Marcello. Apud me decursus est tui textus negocij, quod non intulisti, sed recepisti, quia erat & pietatis necessitas, & probãdæ in pauperes liberalitatis voluntas. Cognoui autem secundum sacræ formã præceptionis, in qua me induit & beatissim Apostoli authoritas, & tuæ doctrinæ ac vitæ forma & disciplina. Nam cùm ipse arguerem quod adhuc intervos maneret veternosum iurgium, cognoscendi mihi necessitatem partes imposuerunt. Erubui recusare, fateor, cùm præsertim rogati vtriusque partis inuicem se lacesserent dicentes, vt meo sub examine liqueret cui parti maiora iuris vel iustitiæ suffragia forent. Quid plura? Cùm iam concluſi essent dies, & paucarum horarum supereſſet spatium, quibus tamen alia audiret præfectus negocia, petierunt causæ patroni prorogari paucorum dierum tempora, vt ego residerem cognitor. Tantus ardor erat Christianis viris ne præfectus de episcopi iudicaret negocio. Aiebant præterea nescio quæ gesta indecora, & pro suo quisque studio iactabat, quæ episcopo potius iudice quàm præfecto examinari oporteret. His cõfusus, simul admonitus apostolicæ præceptionis quæ arguit, dicens: Nónne de iis qui intus sunt, vos iudicatis? Et iterum: Secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandum. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiẽs quisquam qui possit iudicare inter fratrem suum: sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles. Recepi cognitionem, ita tamen, vt compositionis essem arbiter. Videbam enim quod si pro tuis iudicarẽ partibus, posset ille non acquiescere. si pro illo ferretur sententia, obediret tua & sanctæ sororis defensio. Erat ergo iniqua decernendi conditio. Posset etiam illis videri suspecta necessitudinis sacerdotalis gratia. Quando enim victus quemuis alium quàm se æquiorem putat? Et quod verum est, erant vetusti iurgij intolerabilia vtrique parti dispendia, si finis eius aut fructu careret, aut liberalitatis solatio. Cũ igitur anceps iudicium, ius controuersum, multiplices ab vtraque parte actiones cernerem, inuidiæ plenas supplicationes rescriptorum quoque obreptiones obtexerent, aduerterem etiam graui conditione illum si vicisset, acturum de duplis fructibus, & de sumptibus annosæ litis, tuo autem officio non conuenire, vt expensas iurgij posceres, nec competere vt quicquam de fructibus possessor ageres quos percepisses, malui iurgium compositione sedare, quàm pronunciatione acerbare. Alia enim habebant excitari iurgia. Tum, quod est grauissimum, & si iurgia sublata forent, erãt tamen odia mansura, quæ apud bonos mores dispendij sunt. inter hos æstus positus, cùm me persona sacerdotis, fœminei sexus, viduæ grauitas, amici quoque cõtemplatio, trino quodam non perfunctorio conueniret nomine, illud sequẽdum putaui, vt neminem vinci vellem, & omnes vincere. nec fefellit sententia. Vicistis enim omnes germanitati, vicistis naturæ, vicisti scripturæ dicenti: Quare non magis iniuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? Sed putas te grauatum iactura iuris, damno pecuniæ. Meliora vtique sacerdotibus damna quàm lucra seculi sunt. Beatius est enim dare, quàm accipere. Sed forte dicas, fraudem non debui pati, iniuriam non debui perpeti, damnum subire. Quid ergo? Inferre velles? Sed & si tu non inferres, ille se passum diceret. Itaque vide quid dicat Apostolus: Quare nõ magis fraudem patimini? vt prope videatur qui nõ patitur feciſſe. Tolerare enim debet qui fortior est. Verũ quid ego ita tecum ago, quasi hoc meum & non tuum sit? Tu enim obtulisti quasi arbiter litis vt soror in diem vitæ suæ possideret partem prædij, post obitum eius fratri cederet omnis possessio. Neque quisquam eum vel tuo vel ecclesiæ conueniret nomine, sed sibi haberet, si tam mallet, vt nihil dispensaret ecclesiæ. Hoc cùm ego prædicarem, & præferrem tantam animo tuo infusam liberalitatis gratiam, respondit germanus tuus placere sibi oblationem si metus deteriorandæ possessionis decederet. Quemadmodum enim fœmina, & quod est amplius, vidua, possessionem regeret tributariam? Quid sibi profuturum quod sibi iura possessionis cederes, si maiora ex incultu agri subeũda sibi damna arbitraretur? Mouebat hoc vtriusque partis togatos. Itaque omnium cõspirante assensu placuit vt lætus agrum susciperet, & certum numerum frumenti, vini, olei, sorori quotannis pensitaret. Ergo sanctæ germanæ tuę non ius, sed solicitudo decessit, non fructus, sed culturæ labor, non reditus, sed incerti euentus quædam (vt dicitur vulgo) alea. Si tempestates ventorum graues prouentum impedierint, sorori tamen tuę sua vbertas manebit. Si nimia siccitate aruerint locorum gignentiã, sorori tamen tuę stata non minuetur fœcunditas. Sibi adscribit Lætus cõditionem oblationis suæ. si necessitates temporum & extraordinariæ incubuerint exactiões, germana tua beneficio tuo & dispendio Læti immunis erit. Lætus autem se proprietate locorum solabitur. Vicistis ergo omnes. Lætus, quia ius loci adeptus est quod non tenebat. soror, quia annuis potietur fructibus, iam sine lite, sine iurgio. nemo tamen plenius, nemo glorioſius quàm tu vicisti, qui dũ erga sororem confirmari vis liberalitatem tuam, in vtrunque eam fraternæ consortem necessitudinis cõtulisti. Nam & fratri concessisti proprietatem, & sorori vsus fructum. Nihil autẽ adimitur ecclesiæ, quod pietati acquiritur. Charitas enim non damnum, sed lucrum Christi est. Denique charitas, fructus spiritus sancti est. Apostolico igitur charactere cognitio decursa est. Dolebamus ante quòd litem haberes. Profuit iurgium vt formam indueres apostolicæ vitæ & præceptionis. Illud sacerdotio non congruebat, hæc transactio & apostolicam decet normam. Nec vereare ne immunis sit atque exors ecclesia liberalitatis tuæ. Habet & illa fructus tuos, & quidem vberiores, habet fructus doctrinæ tuæ, habet tuæ vitæ stipendium, habet fœcunditatem, quam tuis institutis rigasti. His diues reditibus non quærit temporalia, quia æterna possidet. Addidisti autem ei non solum apostolicos, sed etiam euangelicos fructus. dominus enim dixit: Facite vobis amicos de iniquo mammona. Feciſti & tu amicos, & quod mirabile est, ex dissidentibus. Feciſti in ius germanitatis redire fratres, feciſti eos hac charitate, hac gratia securos quod suscipiantur in æterna tabernacula. Christo igitur authore, & duobus arbitris sacerdotibus, te qui formam prior dediſti, me qui sententiam prompſi, facta pax non claudicabit, quando tanta fidei conuenerunt suffragia, vt perfidia non possit esse sine pœna. Arabit Lætus sorori, cui antea alienos inuidebat labores: messem Lætus sorori colliget, in qua ante ferre non poterat alienas donationes: deferet fructus ad fororis horrea, & hoc Lætus faciet, recepta iam etiam nominis sui proprietate. Tu interea conformatus in apostolum Christi assumens propheticam authoritatem dices ad dominũ: Possediſti renes meos. Hæc melius Christum possessio decet, vt virtutes sacerdotis possideat sui, hos fructus capiat, qui sunt integritatis & continentiæ, & quod est amplius, charitatis & tranquillitatis. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

1. Cor. 5. Ibidem. 6.

Galat. 5.

Luce. 16.

Psalm. 138.

Acto. 20.

1. Cor. 6.

Gratiani Augusti ad beatum Ambrosium, ut ad se docendum uenire festinet postulantis, & ut scripturis atque argumentis spiritum sanctum deum esse cõuincat rogantis. Epistola XXV.

AMbrosio religioso sacerdoti omnipotentis dei Gratianus Augustus. Cupio valde vt quẽ recordor absentem, & cum quo mẽte sum, cum eodem corpore sim præsenti. Festina igitur ad me religiose sacerdos, vt doceas doctrinam vere credentem, non quo contentioni studeam, aut velim magis deum verbis quàm mente complecti, sed vt magis aperto pectori reuelatio diuinitatis insideat. Docebit enim me ille quem non nego, quem fateor deum ac dominum esse meum, non ei obiiciẽs quam in me video creaturam, qui Christo nihil me addere posse confiteor. Veruntamen vt etiam patri me commendem filium prędicando, non ego in deum verebor inuidiam, non me talem laudatorem putabo, qui diuinitatem verbis augeam. Ego infirmus & fragilis, quantum possum prædico, non quantum est ipsa diuinitas. Rogo te vt mihi de ipso tractatu quem dederas, augendo illic de spiritu sancto fidelem disputationem, scripturis atque argumentis deum esse conuincas. Diuinitas te seruet per multos annos,

& cul-

Universidad de Deusto

& cultor dei æterni quem colimus Iesum Christum.

Diui Ambrosij ad Gratianum Augustum, epistolam ipsius plurimum commendantis, suæq; uoluntati se satisfacturum pollicentis. Epistola XXVI.

BEatissimo Augusto Gratiano, & Christianissimo principi Ambrosius episcopus. Nó mihi affectus defuit Christianissime principum. Nihil enim habeo quod hoc verius & glorioſius dicam. Nó, inquam mihi affectus defuit, sed affectum verecundia retardauit quo minus clementiæ tuæ occurrerem. Reuertenti tamen si non occurri vestigio, occurri animo, occurri voto, in quo maiora sunt officia sacerdotis. Occurri dico. Quando enim abfui, quem toto sequebar affectu, cui sensu ac mentibus inhærebam? Et certe maior animorum præsentia est. tuum quotidianum iter legebam, nocte ac die in tuis castris cura & censu locatus, orationum excubias prętendebam, & si inualidus merito, sed affectu sedulus. Et hæc quidé cùm pro tua salute deferebamus, pro nobis faciebam⁹. Nihil hic adulationis est, quã tu non requiris, ego alienam nostro duco officio: sed plurimum gratiæ quam dedisti. Scit ipse nostri arbiter quem fateris, & in quem pie credis, refici viscera mea tua fide, tua salute, tua gloria, méque non solum officio publico debitas pendere preces, sed etiam amore priuato. Reddidisti enim mihi quietem ecclesiæ, perfidorum ora, atque (quod vtinam) & corda clausisti, & hoc non minore fidei, quàm potestatis authoritate fecisti. Nam quid de literis recentibus loquar? Scripsisti tua totam epistolam manu, vt ipsi apices fidem tuam pietatémque loquerentur. Sic
Gene 18. Abraham sua manu quondam vitulum occidit, vt hospitibus epulantibus ministraret, nec in ministerio religioso aliorum adiumenta quæsiuit. Sed ille priuatus aut domino & angelis, aut domino in angelis deferebat, tu Imperator dignatione regali honoras infimum sacerdotem. Sed domino
Matth. 25. defertur cùm seruulus honoratur. Ipse enim dixit: Quod vni horum minimorum fecistis, mihi fecistis. At ego humilitatem tantummodo prædico in imperatore sublimem, ac non amplius fidem, quam verè conscia meriti tui mente dixisti, quam docet te ille quem non negas? Quis enim alius docere te potuit, vt ei non obiicias quam in te vides creaturam? Nihil moralius, nihil expressius dici potuit. Creaturam enim Christum dicere, pro obiectu cõtumeliæ est, non pro confessione reuerentię. Deinde quid tam insolés, quàm id eum existimare quod nos sumus? Docuisti igitur me, à quo te discere velle profiteris. nihil tale adhuc legi, nihil tale audiui. quàm pium autem illud, quàm admirabile, quòd in deo non vereris inuidiam, de patre remunerationem pro filij amore præsumis, & laudando filium, non ei te posse aliquid addere confiteris, sed velle vt etiam patri te filij prædicatione commẽdes. Quod vtique solus te docuit ille qui
Ioan. 14. dixit: Qui me diligit, diligetur à patre meo. Addidisti ad hæc, quia tu infirmus & fragilis non te talé laudatorem putabis, vt diuinitatem verbis augeas, sed quantum possis prędices, non quantũ est ipsa diuinitas. Hæc infirmitas in Chri
2. Corin. 12. sto fortior est, sicut & Apostolus dixit: Cùm infirmor, tunc potẽs sum. hæc humilitas excludit fragilitatẽ. Veniã planè, & festinabo vt iubes, vt hæc præsens audiã, vt hæc præsens legam, cùm ex tuo ore procedunt. Misi autẽ duos libellos, quorum iam quia tuæ clementiæ sunt probati, periculũ non verebor. De spiritu verò interim veniam scriptioni peto, quoniam quem iudicem mei sim sermonis habiturus agnoui. Interim tamen sententia & fides tua de domino & saluatore deprompta de dei filio, redundar ad assertionem vberrimam, per quam sancti quoque spiritus diuinitas sempiterna credatur, vt non ei obiicias quam in te vides creaturam, nec deum patrẽ domini nostri Iesu Christi spiritui suo existimes inuidere. Quod enim creaturæ caret communione, diuinum est. Si dominus fauerit, huic etiam clementiæ tuæ satisfaciam voluntati, vt cuius accepisti gratiam, eum plane in dei gloria præminentem suo nomine existimes honorandum. Beatissimum te & florentissimum deus omnipotens pater domini nostri Iesu Christi tueri ætate prolixa, & regnũ tuum in summa gloria & pace perpetua confirmare dignetur, domine imperator Auguste, diuino electe iudicio, prin

A cipum glorioſissime.

Diui Ambrosij ad Valentinianum imperatorem, legationis suæ expositionem insinuantis. Epistola XXVII.

AMbrosius Valentiniano imperatori. Etsi superioris legationis meæ fides ita approbata sit tibi, vt ratio eius à me nõ quæreretur. Satis enim claruit eo ipso quòd aliquot dies retentus sum intra Gallias, me violentiam à Maximo non recepisse, neque iis astipulatum quę ad volũtatem eius magis quàm ad pacem propenderent. Denique non commisisses secundam legationé, nisi primam probasses. Sed quia regredienti mihi decernendi secum imposuit necessitatem, ideo hac epistola expositionem legationis meæ insinuandam putaui, ne cuiusquam sermo viri prius vana intexeret, quàm reditus meus integra & sinceræ veritatis expressa signaculo manifestaret. Cùm peruenissem Treuiros, postridie processi ad palatiũ. Egressus est ad me vir Gallicanus, præpositus cubiculi, eunuchus
B regius. Poposci adeundi copiam, quæsiuit num rescriptum haberem clementiæ tuæ. Respondi habere. Retulit non posse me, nisi in consistorio videri. Dixi non esse hunc morem sacerdotalem, certe esse aliqua de quibus serio deberẽ cum suo principe confabulari. Quid plura? Consoluit eum, sed eadem referenda credidit, vt liqueret etiam priora ex illius arbitrio deprompta. Dixi tamen alienum id quidem à nostro munere, sed me recepto officio nó defuturum, gratam mihi esse humilitatem in tuo præsertim, & quod verum est, fraternæ pietatis negocio. Vbi sedit in consistorio, ingressus sum, assurrexit vt osculum daret. Ego inter consistorianos steti, hortari cœperunt alij vt ascenderem, vocare ille. Respondi ego: Quid oscularis eum quem non agnoueris? Si enim me agnouisses, nó hoc loco videres. Commotus es, inquit, episcope? Non, inquã, iniuria, sed verecũdia, quòd alieno cõsisto loco. Et prima, inquit, legatione ingressus es consistorium. Nec illud, inquam, mei erroris fuit. vocantis non ingredientis vitium est. Cur, inquit, ingressus es? Quia
C inquã, tunc vt inferiori pacem petebam, nũc vt æquali. Cuius, inquit, beneficio æquali? Respondi, omnipotentis dei, qui Valentiniano regnum quod dederat reseruauit. Ad postremum erupit, dicens: Quoniam me lusisti, & ille Bauto qui sibi regnũ sub specie pueri vindicare voluit: qui etiam Barbaros mihi immisit, quasi ego non habeam quos possim adducere, cùm mihi tot milia Barbarorum militẽt, & annonas à me accipiant. Quod si ego tunc quando venisti non essem retentus, quis mihi obstitisset & virtuti meę? Ad hæc ego leniter: Non opus est, inquam, vt commouearis, cùm causa nulla sit cõmotionis, sed patienter audias quę referantur istis. Propterea & ego veni, quia prima legatione dum mihi credis, per me deceptum te esse asserebas: Glorioſum mihi est hoc pro salute pupilli imperatoris. Quos enim episcopi magis quàm pupillos debemus tueri? Scriptum est enim: Iudicate pupillo, & iustificate viduam, & eruite iniu- Esaiæ. 1.
riam accipientem. Et alibi: Iudices viduarum, & patres or- Psal. 67.
phanorum. Tamen non exprobrabo beneficium meum Valentiniano, vt verum eloquar. Vbi ego tuis legionibus ob-
D stiti quo minus influeres in Italiam? Quibus rupibus? qua acie? quibus numeris? An verò corpore meo clausi tibi Alpes? Vtinam hoc meum esset, obiectionem non timerẽ, non vererer criminationes tuas. Quibus promissis lusi te vt paci acquiescerés? Nónne intra Gallias iuxta vrbem Mogontiacum comes Victor occurrit mihi quem direxisti vt pacem rogaret? In quo ergo te fefellit Valẽtinianus, qui prius pacem à te rogatus est quàm postularet? In quo fefellit Bauto qui deuotionem Imperatori exhibuit suo? An quia principem suum non prodidit? In quo ego te circumscripsi? Qui vbi primum veni, cùm diceres quòd Valentinianus ad te quasi filius ad patrem venire deberet, responderim non esse æquum vt aspero hyemis tempore puer cum matre vidua penetraret Alpes. Sine matre autem tanto itineri dubiis rebus committeretur. De pace nobis legationem commissam, non de aduentu eius promissionẽ spondere nos id non potuisse: certum est, quod mandatum non erat, me certe nihil spopondisse, adeo vt diceres, Expectemus quid Victor responsi referat. Illum autem liquet me retento per-

uenisse

Universidad de Deusto
Biblioteca

ueniſſe Mediolanum, negatúmque ei quod poſtulabat. De pace tantum conſpirare ſtudia, non de aduentu imperatoris, quem moueri non oporteret. Præſens erã vbi Victor rediit. Quomodo ergo reuocaui Valẽtinianum? Legati iterum miſſi ad Gallias, qui eius aduentum negarent, apud Valentiam Gallorum me repererunt: milites vtriuſque partis
*reuertẽtes qui cuſtodirent iuga montiũ, offendi reuertẽs. * Quos ego tuos reuocaui exercitus? quas de Italia reflexi aquilas? quos immiſit Barbaros Bauto comes? Et quid mirũ ſi hoc Bauto feciſſet, Trãſrhenanus genere, cũ tu miniteris imperio Romano Barbarorum auxilia, & turmas tranſlimitanas, quibus commeatus prouincialium tributa ſoluebant? Vide autem quid interſit inter tuas minitationes, & Valentiniani Auguſti pueri manſuetudinem. Tu flagitabas quod Barbarorum ſtipatus agminibus Italiæ te infunderes. Valẽtinianus Hunnos atque Alanos appropinquantes Galliæ per Alemanniæ terras reflexit. Quid habet inuidiæ ſi Bauto Barbaros cum Barbaris fecit decernere? Quoniam dum tu militẽ Romanum occupas, dum is aduerſum ſe vtrinq; prętendit, in medio Romani imperij ſinu Iuthungi populabantur Rhetias. Et ideo aduerſus Iuthungum Hunnus accitus eſt. Idem tamen quia de finitimo proterebat Alemanniam, & iam vicinia mali vrgebat Gallias, coactus eſt triumphos ſuos deſerere, ne tu timeres. Confer vtriuſque factum. Tu feciſti incurſari Rhetias, Valentinianus ſuo tibi auro pacem redemit. Aſpice illũ, quoque qui tibi ad dexteram aſſiſtit, quẽ Valentinianus cùm poſſet ſuũ dolorẽ vlciſci, honoratũ ad te redire fecit. Tenebat eum in ſuis terris, atq; in ipſo nuncio necis fraternæ frænauit impetus: nec tibi vicem etſi non parilis dignitatis, eiuſdẽ tamẽ neceſſitudinis retulit. Cõſer ergo te iudice vtriuſq; factũ. Ille tibi fratrẽ tuum viuentẽ remiſit, tu illi vel mortuũ redde. Quid illi reliquias germani abnegas, qui tibi aduerſum ſe auxilia nõ negauit? Sed vereris ne exuuiarum reditu renouetur militib' dolor? Hoc enim allegas: Quem viuentem deſeruerunt, eum defendent peremptum? Quid cum mortuum times, quem occidiſti cùm poſſes reſeruare? Hoſtem, inquis, meum peremi. Nõ ille tuus hoſtis, ſed tu illius. Ille iam non ſentit defenſionem. Tuam cauſam conſidera. Si quis aduerſum te hodie imperium in his partibus vſurpandum putet, quæro te, vtrum te hoſtem illius dicas, an illum tibi? Niſi fallor, vſurpator bellum infert, Imperator ius ſuum tuetur. Ergo quem non debueris occidere, eius reliquias negas? Habeat Valẽtinian' imperator vel fratris exuuias, pacis tuæ obſides. Et quomodo allegabas quòd eum non mãdaueris occidi, quem prohibes ſepeliri? Poterit igitur credi quod ei non inuideris vitam, cui etiam ſepulturã inuides? Sed ad me reuertar. Audio te queri quòd ſe ad Theodoſium imperatorem potius cõtulerint qui ſunt cum Valentiniano imperatore. Quid igitur futurum ſperabas, cùm tu refugientes eos ad pœnam poſceres, captos necares, Theodoſius autem muneribus ditaret, donaret honoribus? Quos, inquit, occidi? Reſpõdi ei, Balionem. At quem virum? qualem bellatorem? Hæccine fuit iuſta cauſa exitij, quòd imperatori ſuo fidem ſeruauit? Non ego, inquit, eum iuſſi occidi. Reſpondi: Hoc audiuimus quòd occidi iuſſus ſit. Sed, inquit, ſi ipſe ſibi vim non intuliſſet, iuſſeram eum deduci Cabillonum, & ibi viuũ exuri. Reſpõdi, Ergo propterea & illud creditum eſt quòd eum occideris. Quis autem ſibi parcendum putaret, cùm occiſus ſit bellator ſtrenuus, miles fidelis, comes vtilis? Ita tum diſceſſi, vt ſe tractaturum diceret. Poſtea cùm videret me abſtinere ab epiſcopis qui communicabant ei, vel qui aliquos deuios licet à fide ad necem petebant, cõmotus eis iuſſit me ſine mora regredi. Ego verò libẽter, etſi me plerique inſidias euaſurum non crederent, ingreſſus ſum iter, hoc ſolo dolore percitus, quòd Hyginum epiſcopum ſenem in exilium duci comperi, cui nihil iam niſi extremus ſupereſſet ſpirit'. Cùm de eo conuenirem comites eius, ne ſine veſte, ſine plumatio paterentur extrudi ſenem, extruſus ipſe ſum. Hæc eſt expoſitio legationis meæ. Vale Imperator, & eſto tutior aduerſus hominem pacis inuolucro bellum tegentem. Vale.

Diui Ambroſij ad Theodoſium imperatorem, ſeipſum excuſantis, & ut ille facinoris ſui pœnitentiam agat, ratio-

nibus atque exemplis ſuadentis, rogantis, hortantis, & admonentis. *Epiſtola XXVIII.*

AVguſtiſſimo imperatori Theodoſio Ambroſ'. Et veteris amicitiæ dulcis mihi recordatio eſt, & beneficiorum quæ crebris meis interceſſionibus ſumma gratia in alios cõtuliſti, gratiæ memini. Vnde colligi poteſt quòd non ingrato aliquo affectu aduentum tuum ſemper mihi antehac exoptatiſſimum declinare potuerim. Sed qua cauſa hoc fecerim, breuiter expediam. Soli mihi in tuo comitatu ius naturæ ereptum videbam audiendi, vt & loquẽdi priuarer munere. Motus enim frequenter es quòd ad me perueniſſent aliqua quæ in conſiſtorio tuo ſtatuta forent. Ego ergo expers communis vſuſ ſum, cùm dicat dominus Ieſus nihil eſſe occultum quod nõ Luc.8.
manifeſtet? Verecũdia igitur qua potui, ſatisfeci imperiali arbitrio, & proſpexi ne aut ipſe cauſam commotionis habeas, cùm id egerim, ne quid ad me de imperialibus deferatur ſtatutis: aut ego cùm fuero præſens, aut non audiam per metum omnium, & quaſi conniuentis famam ſubibo: aut ita audiam vt mihi aures pateant, vox intercludatur, vt audita non poſſim eloqui, ne eos qui in ſuſpicionem proditionis venerint, lædam in periculo. Quid igitur facerem? Non audirem? Sed aures non poſſem cera veterũ fabularũ claudere. Proderem? Sed quod in tuis iuſſis timerem, in meis verbis deberem cauere, ne quid eruentum committeretur. Tacerem? Sed quod miſerrimũ ſorte omnium, alligaretur conſcientia, vox eriperetur. Et vbi illud: Sed ſi ſacerdos non di Ezech.3.
xerit erranti: is qui errauerit, in ſua culpa morietur, & ſacerdos reus erit pœnæ, quia non admonuit errantem. Accipe illud Imperator Auguſte, quòd habeas fidei ſtudiũ, non poſſum negare: quòd dei timorem, non diffiteor. Sed habes naturæ impetum, quem ſi quis lenire velit, cito vertes ad miſericordiam: ſi quis ſtimulet, in maius exſuſcitas, vt eum reuocare vix poſſis. Vtinã ſi nemo mitigat, nullus accendat: libẽter eum cõmitto tibi: ipſe te reuocas, & pietatis ſtudio vincis impetum naturæ. Hunc ego impetum malui cogitationibus tuis ſecreto cõmittere, quàm meis factis publicè forraſſis mouere. Itaq; malui officio meo aliquid deeſſe quàm humilitati, & requiri in me ab aliis ſacerdotis authoritatem, quàm à te deſiderari in me amantiſſimè honorificentiam, vt repreſſo impetu integra eſſet conſilij eligendi facultas. Prætendi ægritudinem corporis reuera grauem, & niſi à viris mitioribus vix leuãdam: vel emori tamen maluiſſem quàm aduentum tuum biduo aut triduo non expectarem. Sed quid facerem, non erat. Factũ eſt in vrbe Theſſalonicẽſium quod nulla memoria habet, quod reuocare non potui ne fieret. Imò quod ante atrociſſimum fore dixi, cùm totiens rogarem: & quod ipſe fero reuocando graue factum putaſti, hoc factum extenuare non poterã. Quando primum auditum eſt, propter aduentum Gallorum epiſcoporum ſynodus cõuenerat, nemo non ingemuit, nullus mediocriter accepit, non erat facti tui abſolutio in Ambroſij communione. In me etiam amplius commiſſi exaggeraretur inuidia, ſi nemo diceret dei noſtri reconciliationem fore neceſſariam. An pudet te Imperator hoc facere quod rex propheta author Chriſti ſecundum carnem proſapię ſecit Dauid? Illi dictum eſt, quia diues qui haberet plurimos 2.Reg.12.
greges, vnam pauperis ouẽ propter aduentum hoſpitis eripuit & occidit: & cognito quod in hoc ipſe' argueretur, quia ipſe feciſſet, ait: Peccaui domino. Noli ergo impatienter ferre Imperator, ſi dicatur tibi: Tu feciſti iſtud quod Dauid regi dictum eſt à propheta. Si enim hoc ſedulo audieris, & dixeris: Peccaui domino. Si dixeris regale illud propheticum: Venite adoremus, & procidamus ante eum, & ploremus ante dominum noſtrum qui fecit nos: dicetur & tibi, Pſal.94.
Quoniam pœnitet te, dimittit tibi dominus peccatũ tuum, & nõ morieris. Iterum cùm plebem numerari iuſſiſſet Dauid, percuſſus eſt corde, & dixit ad dominum: Peccaui ve- 2.Reg.24.
hementer quod fecerim hoc verbum. & nunc domine aufer iniquitatem ſerui tui quòd deliqui vehementer. Et miſſus eſt iterum ad eum Nathan propheta, qui ei trium optionem conditionum offerret, & quam vellet eligeret, famem tribus annis in terra, aut tribus menſibus fugeret à facie inimicorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

micorum suorum, aut triduo mortem in terra. Et respondit Dauid: Angustiæ sunt tria hæc vehementer, verùtamen incidam in manum domini, quoniam multæ misericordiæ eius nimis, & in manus hominis non incidam. Culpa autem erat, quoniam voluit scire numerũ totius plebis quæ secum erat; quod cùm deo soli debuit reseruare. Et cùm, inquit, mors fieret in plebe, ipso primo die ad horam prandij cùm vidisset Dauid percutiẽtem angelum in plebem, ait Dauid: Ego peccaui, & ego pastor malignum feci, & hic grex quid fecit? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei. Itaque pœnituit dominum, & iussit angelo vt parceret plebi, sacrificium autem offerret Dauid. Erãt enim tunc sacrificia pro delictis, hæc nunc sunt sacrificia pœnitentiæ. Itaque ea humilitate acceptior deo factus est. Non enim mirandum peccare hominem, sed illud reprehensibile, si non se cognoscat errasse, non humiliet deo. Iob sanctus & ipse potens in seculo, ait: Peccatum meum nõ abscondi, sed coram plebe omni annunciaui. Ipsi immani regi Saul dixit Ionathas filius suus; Noli peccare in seruum tuum Dauid, & vt quid peccas in sanguinem innocẽtem, occidere Dauid sine causa? Quia etsi rex erat, peccabat tamen si occideret innocentem. Denique etiam Dauid cùm iam regno potiretur, & audisset Abner innocentem occisum à Ioab duce militiæ suæ, ait: Innocens sum ego & regnum meum amodo & vsque in ęternum à sanguine Abner filij Ner, & ieiunauit in dolore. Hæc ideo scripsi, non vt te confundam, sed vt regum exempla prouocent, vt tollas hoc peccatũ de regno tuo. Tolles autem humiliando deo animam tuam. Homo es, & tibi venit tentatio, vince eam. Peccatum non tollitur nisi lachrymis & pœnitẽtia. Nec angelus potest, nec archangelus: dominus ipse, qui solus potest dicere: Ego vobiscũ sum. si peccauerimus, nisi pœnitentiam deferentibus non relaxat. Suadeo, rogo, hortor, admoneo, quia dolori est mihi, vt tu qui pietatis inauditæ exemplum eras, qui apicem clementiæ tenebas, qui singulos nocentes non patiebaris periclitari, tot periisse non doleas innocentes. Etsi in præliis fœlicissime egeris, & si in aliis quoque laudabilis, tamen apex tuorum operum pietas semper fuit. Id tibi inuidit diabolus quod habebas præstantissimum. Vince eum dum habes adhuc vnde possis vincere. Noli peccato tuo aliud peccatum addere, vt vsurpes quod vsurpasse multis officit. Ego certe in omnibus aliis licet debitor pietati tuæ, cui ingratus esse non possum, quam pietatem multis imperatoribus præferebam, vni adæquabam, Ego, inquam, causam in te cõtumaciæ nullam habeo, sed habeo timoris, offerre non audeo sacrificium si volueris assistere. An quod in vnius innocentis sanguine non licet, in multorum licet? Non puto. Postremo scribo manu mea quod solus legas. Ita me dominus ab omnibus tribulationibus liberet, quia non ab homine, neque per hominem, sed aperte mihi interdictum aduerti. Cùm enim essem solicitus, ipsa nocte qua proficisci parabam, venisse quidem visus es ad ecclesiam, sed mihi sacrificium offerre non licuit. Alia prætereo, vt potui cauere. Sed pertuli amore tuo, vt arbitror. Dominus faciat vt omnia cum trãquillitate cedant. Multifarie deus noster admonet, signis cœlestibus, prophetarum prœceptis, visionibus etiam peccatorem vult nos intelligere, quo rogemus eum vt perturbationes auferat, pacem vobis imperantibus seruet, fides ecclesiæ & tranquillitas perseueret, cui prodest Christianos & pios esse Imperatores. Certe vis probari deo: omnis rei tempus, vt scriptum est: Tempus, inquit, faciendi domine. Et tempus beneplaciti deus. Tunc offeres, cùm sacrificandi acceperis facultatem quando hostia tua accepta sit deo. Nónne me delectaret habere gratiam Imperatoris, vt secundum voluntatem tuam agerem, si causa patereturꝰ Et simplex oratio sacrificium est. hæc veniam refert, illa offensionem: quia hæc habet humilitatem, illa contemptum. Dei enim vox est quod malit vt fiat mandatum eius, quàm deferatur sacrificium. Clamat istud deus, ad populum Moyses annunciat, ad populos Paulus prædicat. Id facito quod intelligis in tempore plus placere. Misericordiam, inquit, malo quàm sacrificium. Quare non illi magis sint Christiani qui peccatũ condẽnant suũ, quàm qui defendere putant? Iustus enim in exordio sermonis accusator est sui. Qui se accusat cùm peccauerit, iustus est, non ille qui se laudauerit. Vtinam Imperator etiam ante mihi potius credidissem, quàm consuetudini tuæ: dum puto quòd cito ignoscis, cito reuocas, vt sæpe fecisti: & tu præuentus es, & ego non declinaui quod cauere nõ debueram. Sed gratias domino, qui vult seruulos suos castigare, ne perdat. Istud mihi commune est cum prophetis, & tibi erit commune cum sanctis. An ego Gratiani patrem non oculis meis præferam? Debent veniam sancta alta pignora tua. Dulce mihi nomen antetuli, quibus amorem communiter detuli. Amo, diligo, orationibus prosequor. Si credis sequere. Si, inquam, credis, agnosce quod dico. Si nõ credis, ignosce quod facio in quo deum præsero. Beatissimus & florentissimus cum sanctis pignoribus fruaris tranquillitate perpetua imperator Auguste.

Iob.31. 1.Reg.28. 2.Reg.3. Matth.18. Psal.118. Psal.68. Osee.6. Matth.9. & 12. Prouer.18.

Diui Ambrosij ad Theodosium imperatorem uindicari iubentem in episcopum & Christianos qui synagogam incenderunt, uehementer eum ob hoc arguentis, atque ut aliam epistolam dictari iubeat, & quod prius iussum fuerat emendet, exhortantis. Epistola XXIX.

CLementissimo principi ac beatissimo imperatori Theodosio Augusto Ambrosius episcopꝰ. Exercitus semper iugibus fere curis sum Imperator beatissime, sed nunquam tanto in æstu fui, quanto nunc, cùm video cauendum ne quid sit quod adscribatur mihi etiam de sacrilegij periculo. Itaque peto vt patienter sermonem meum audias. Nam si indignus sum qui à te audiar, indignus sum qui pro te offeram, cui tua vota, cui tuas committas preces. Ipse ergo non audies eum quẽ pro te audiri velis? Non audies pro se agentem, quem pro aliis audisti? Nec vereris iudicium tuum, ne cùm indignum putaris quem audias, indignum feceris qui pro te audiatur. Sed neque imperiale est libertatem dicendi negare, neque sacerdotale quod sentiat non dicere. Nihil enim in vobis Imperatoribus tam populare & tam amabile est, quàm libertatem etiã in iis diligere qui obsequio militiæ vobis subditi sunt. Siquidẽ hoc interest inter bonos & malos principes, quod boni libertatem amant, seruitutem improbi. Nihil etiam in sacerdote tam periculum apud deum, tam turpe apud homines, quàm quod sentiat non libere denunciare. Siquidem scriptum est: Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regũ, & non confundebar. Et alibi: Fili hominis, speculatorem te posui domui Israel, in eo, inquit, vt si auertatur iustꝰ à iustitiis suis, & fecerit delictum quia nó distinxisti ei, hoc est, non dixisti quid sit cauẽdum, non retinebitur memoria iustitiæ eius, & sanguinem eius de manu tua exquirã. Tu autem si distinxeris iusto vt non peccet, & ipse non peccauerit, iustus vita viuet, quia dixisti ei: & tu animam tuam liberabis. Malo igitur Imperator bonorum mihi esse tecum, quàm malorũ consortium, & ideo clementiæ tuæ displicere debet sacerdotis silentium, libertas placere. Nam silentij mei periculo inuolueris, libertatis bono iuuaris. Non ergo importunus indebitis me interfero, alienis ingero, sed debitis obtempero, mandatis dei nostri obedio. Quod facio primum tui amore, tui gratia, tuę studio conseruandę salutis. Si id mihi vel non creditur, vel interdicitur, dico sanè diuinæ offensę metu. Nam si meum periculum te exueret, patienter me pro te offerrem, sed non libenter. Malo enim te sine meo acceptum deo esse & gloriosum periculo. Sinautem silentij mei dissimulationisque culpa & me ingrauat, nec te liberat, malo importuniorem me quàm inutiliorem aut turpiorem iudices. Siquidem scriptum est, dicente sancto apostolo Paulo, cuius non potes doctrinam refellere: Insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Habemus ergo & nos cui displicere plus periculi sit, præsertim cùm etiam Imperatoribus non displiceat suo quemq; fungi munere, & patienter audiatis vnumquemque pro suo suggerentem officio, imò corripiatis si non vtatur militiæ suæ ordine. Quod ergo in iis libẽter accipitis qui vobis militant, num hoc in sacerdotibus potest molestum videri, cùm id loquamur non quod volumus, sed quod iubemur? Scis enim lectum: Cùm stabitis ante reges & præ-

Psalm.118. Ezech.3. 2.Tim.4. Matth.10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& præsides, nolite cogitare quid loquamini. dabitur enim A
vobis in illa hora quid loquamini. non enim vos estis qui lo
quimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Et
tamen si in causis reipublicæ loquar, quamuis etiam illic iu-
stitia seruanda sit, non tanto adstringar metu si non audiar.
In causa verò dei quem audies, si sacerdotem non audies, cu
ius maiore peccatur periculo? Quis tibi verum audebit di-
cere si sacerdos non audeat? Noui te pium, clementem, mi-
tem atque tranquillum, fidem ac timorem domini cordi ha
Roma.10. bentem: sed plerunque aliqua nos fallunt. Habent aliqui ze
lum dei, sed non secundum scientiam. Ne igitur hoc etiam
fidelibus animis obrepat, cauẽdum arbitror. Noui pietatem
tuam erga deum, lenitatem in homines, obligatus sum be-
neficiis tuarum indulgentiarũ. Et ideo plus metuo, amplius
solicitor, ne etiã ipse tuo me postea iudicio condẽnes, quod
mea aut dissimulatione aut adulatione prolapsionem nõ eui
taueris. Si in me peccari viderem, non deberem tacere. Scri
Matth.18. ptum est enim: Si frater tuus in te peccauerit, corripe illum
primo, deinde increpa duobus & tribus testibus. si te nõ au B
dierit, dic ecclesiæ. Causam ergo dei tacebo? Quid igitur sit
quod metuam, consideremus. Relatum est à comite Orien
tis militarium partium incensam esse synagogam, idque au
thore factum episcopo. Iussisti vindicari in cæteros, syna-
gogam ab ipso ædificari episcopo. Non adstruo expectan-
dam fuisse assertionem episcopi. Sacerdotes enim turbarum
moderatores sunt, studiosi pacis, nisi cùm & ipsi mouentur
iniuria dei, aut ecclesiæ contumelia. Sit aliquis iste episco-
pus feruentior in exustione synagogæ, timidior in iudicio.
Nõ vereris Imperator ne acquiescat sententiæ tuæ, ne prę-
uaricetur non times? Non etiam vereris quod futurum est
ne verbis resistat comiti tuo? Necesse erit igitur vt aut prę-
uaricatorem aut martyrem faciat. Vtrunque alienum tem-
poribus tuis, vtrunque persecutionis instar, si aut præuari-
cari cogatur, aut subire martyrium. Vides quo inclinet cau
sæ exitus. si fortem episcopum putas, caueto martyrium for
tioris. si incõstantem, declina lapsum fragilioris. Plus enim
adstringitur qui labi infirmum coëgerit. Hac proposita con C
ditione puto dicturum episcopum quod ipse ignes sparse-
rit, turbas compulerit, populos concluserit, ne amittat occa
sionem martyrij, & pro inualidis subiiciat validiorem. O
beatum mẽdacium, quo acquiritur sibi aliorum absolutio
sui gratia. Hoc est imperator quod poposci & ego, vt in me
magis vindicares, & hoc si crimẽ putares, mihi asscriberes.
Quid mandas in absentes iudicium? Habes præsentem, ha-
bes confitentem reum. Proclamo quod ego synagogam in-
cenderim, certe quod ego illis mandauerim, ne esset locus
in quo Christus negaretur. Si obiiciatur mihi, cur hic non
incenderim? Diuino iam cremari cœpit iudicio, meum ces-
sauit opus. Et si verum quæritur, ideo segnior fui, quia non
putabam hoc vindicandum. Quid facerem, quod nullo vl-
tore sine præmio foret? Tangunt hæc verecundiam, sed re-
uocant gratiam, ne fiat opus quo dei summi contrahatur of-
fensio. Esto tamen, nemo episcoporũ ad hoc munus conue-
niat. Rogaui enim clementiam tuam: & licet ipse hoc reuo
catum adhuc non legerim, reuocatum tamẽ constituamus. D
Quid si alij timidiores dum mortem reformidant, offerant
vt de suis facultatibus reparetur synagoga, aut comes vbi
hoc compererit primo constitutum, ipse de Christianorum
censu exædificari iubeat? Habebis Imperator comitẽ præ-
uaricatorem, & huic vexilla committes victricia, huic laba-
rum, hoc est, Christi sacratum nomine, qui synagogam
instauret, quæ Christum nesciat? Iube labarum synagogæ
inferri, videamus si non resistunt. Erit igitur locus Iudæo-
rum perfidiæ, factus de exuuiis ecclesiæ: & patrimonium
quod fauore Christi acquisitum est Christianis, hoc trans-
ferretur ad donaria perfidorum? Legimus templa idolis an-
tiquitus condita de manubiis Cimbrorum, de spoliis re-
liquorum hostium. Hunc titulum Iudæi in fronte syna-
gogæ suæ scribent, Templum impietatis factum de manu-
biis Christianorum. Sed disciplinæ te ratio Imperator mo-
uet. Quid igitur est amplius, disciplinæ species, an causa reli
gionis? Cedat oportet censura deuotioni. Non audisti Impe
rator, quia cùm iussisset Iulianus reparari templum Hiero-

solymis, quod diuino, qui faciebãt repagulum, igne flagra-
runt? Non caues ne etiam nunc faciat? Adeo à te non fuit iu-
bendũ, vt Iulianus hoc iusserit. Quid tamen mouet? Vtrum
quia quodcunque ędificium publicum exustum est, an quia
synagogæ locus? Si ædificio incẽso moueris vilissimo (quid
enim in tam ignobili castro esse potuit?) non recordaris Im
perator quantorum Romæ domus præfectorum incensæ
sunt, & nemo vindicauit? Imò si quis imperatorum voluit
factum seuerius reprehendere, eius magis qui tanto est per-
culsus dispendio, causam grauet. Quid igitur dignius vt Ca
linici castri in parte aliqua ædificiorum incendium, an vr-
bis Romæ vindicãdum existimaretur si oporteret? Tamen
Constantinopoli dudum domus episcopi incensa est, & fi-
lius clemẽtiæ tuæ intercessit apud patrẽ, vt & suam, hoc est
filij imperatoris iniuriam, & domus sacerdotalis incendium
non vindicares. Non consideras Imperator ne & hoc cum
vindicari iusseris, ipse iterũ interueniat ne vindicetur? Sed
bene illud acquisitum est à patre filio. Dignum erat enim
vt suam iniuriam prius ipse donaret. Bene illud cum gratię
distinctione diuisum est, vt & filius pro sua, & pater pro fi-
lij iniuria rogaretur. Hic nihil est quod filio reserues, & vi
de ne quid deo deroges. Non est ergo causa tantæ commo
tioni idonea, vt propter ædificij exustionem in populũ tam
seuere vindicetur. Multo autẽ minus quia synagoga incen-
sa est, perfidiæ locus, impietatis domus, amentiæ receptacu
lum, quod deus damnauit ipse. Sic enim legimus per os Hie
remiæ dicẽte domino deo nostro: Et faciam domui vbi in- Hiere.7.
uocatum est nomen meum super ipsam, in qua cõfiditis vos,
& loco quem dedi vobis & patribus vestris, sicut feci Sy-
lo: & proiiciam vos à facie mea, sicut proieci fratres vestros
omne semen Ephrem. Et tu noli orare pro populo isto, &
noli postulare illis misericordiã, & neque accesseris ad me
pro illis, quia non exaudiam te. An non vides quid isti fa-
ciunt in ciuitatibus Iudæ? Deus se pro illis prohibet rogari,
quos tu vindicandos putas. At certè si iuregẽtium agerem,
dicerem quantas ecclesiæ basilicas Iudæi tempore imperij
Iuliani incenderint, duas Damasci, quarum vna vix repara-
ta est, sed ecclesiæ non synagogæ impendiis. Altera basilica
informibus horret ruinis. Incensę sunt Basilicæ Gazis, Asca
lonæ, Beryto, & illis fere locis omnibus, & vindictam nemo
quæsiuit. Icensa est basilica & Alexandriæ à gentibus & Iu-
dæis, quæ sola prestabat cæteris. Ecclesia non vindicata est,
vindicabitur synagoga? Vindicabitur etiam Valentiniano-
rum phanum incensum? Quid est enim nisi phanum, in quo
est conuentus gentilium? Licet gentiles duodecim deos ap
pellent, isti triginta & duos æonas colant, quos appellant
deos. Nam & de ipsis comperi relatum & præceptum vt in
monachos vindicaretur, qui prohibentibus iter Valentinia
nis quo psalmos canentes ex consuetudine vsúque vete-
ri pergebant ad celebritatem Machabæorum martyrum,
moti insolentia incenderunt phanum eorum in quodam
rurali vico tumultuarie conditum. Quot se offerre habent
tali optioni, cùm meminerint tempore Iuliani illum quia
aram deiecit, & turbauit sacrificium, damnatum à iudice se
cisse martyrium? Itaque nunquam alias ille iudex qui audi-
uit eum, nisi persecutor habitus est, nemo illum congressu,
nemo illum vnquam osculo dignum putauit. Qui nisi iam
esset defunctus, timerem Imperator ne in eum tu vindica-
res, quanquam vindictam cœlestem nõ euaserit suo super-
stes hæredi. Sed refertur cognitionem mandatam iudicij,
scriptúmque eo quòd non referre debuerit, sed vindicare.
Requirenda quoque sublata donaria, vt omittam alia. In-
censæ sunt à Iudæis ecclesiarum basilicæ, & nihil redditum
est, nihil repetitum, nihil quæsitum. Quid autem habere po
tuit synagoga in castro vltimo, cùm totum quicquid illic
est, non multum sit, nihil precioſum, nihil copioſum? Quid
deinde de incendio potuit rapi Iudæis insidiantibus? Artes
istæ sunt Iudæorum volẽtium calumniari, vt dum ista quę-
runtur, mandetur extra ordinem militaris censura iudicij,
mittatur miles fortasse dicturus quod hic aliquando ante
tuum Imperator dixit aduentum. Quomodo poterit nos
Christus iuuare, qui pro Iudæis aduersus Christum milita-
mus? Qui mittuntur ad vindictam Iudæorũ, suos perdide-
runt

Universidad de Deusto
Biblioteca

runt exercitus, nostros volunt perdere. In quas prẽterea nõ A
prosiliant calumnias, qui etiam Christo falsis testimoniis ca
lumniati sunt? In quas non prosiliant calumnias homines &
circa diuina mendaces? Quos non authores seditionis fuisse
dicant? Quos non appetant, etiam quos non recognoscant,
vt catenatorũ ordines innumeros spectẽt de Christiano po
pulo, vt captiua videant colla plebis fidelis, vt cõdantur in
tenebras dei seruuli, vt feriantur securibus, dẽtur ignibus,
tradantur metallis, ne pœna cito trãseat? Hunc dabis trium-
phum Iudæis de ecclesia dei? Hoc trophęum de Christi po
pulo? Hæc gaudia Imperator perfidis? Hanc celebritatem
synagogæ? Hos luctus ecclesiæ? Refert Iudæorum populus
hanc solẽnitatẽ in dies festos suos, & inter illos profecto nu
merabit, quibus aut de Amorrhæis, aut de Chananæis triũ-
phauit, aut de Pharaone regẽ Aegypti, aut de Nabucho-
donosor regis Babyloniæ manu liberari potuit. Addet hãc
celebritatem significans se de Christi populo triumphum
egisse. Et cùm ipsi Romanis legibus teneri se negent, ita vt
crimina leges putent, nunc velut Romanis legibus se vin- B
dicandos putent? Vbi erant istæ leges cùm incenderent ip-
si sacratarum basilicarum culmina? Si Iulianus non est vl-
tus ecclesiam, quia præuaricator erat, tu Imperator vlcisce
ris synagogæ iniuriam quia Christianus es? Et quid tecum
posthac Christus loquetur? Non recordaris quid Dauid san
1.Reg.7. cto per Natham prophetam mandauerit? Ego te de fratri-
bus tuis minorem elegi, & de priuato Imperatorem feci, e-
go de fructu seminis tui in sede imperiali locaui. Ego tibi
subieci nationes barbaras, ego tibi pacem dedi, ego tibi ini-
micum tuum in potestatẽ tuam captiuum deduxi. Frumen-
tum non habebas ad exercitus alimoniam, ipsorum hostium
manu patefeci tibi portas, aperui horrea, dederunt tibi ho-
stes tui commeatus suos quos sibi parauerant. Ego pertur-
baui hostis tui consilia, vt se ipse nudaret. Ego ipsum vsur-
patorem imperij ita vinxi, ac mentem eius ligaui, vt cùm ha
beret adhuc fugiendi copiam, tamen cum omnibus suis tan
quam metuens ne quis tibi periret, ipse se clauderet. Ego co C
mitẽ eius atque exercitũ ex altera parte naturæ, quos ante
dispersera, ne ad belli societatem coirẽt, ad supplemẽtum
tibi victoriæ congregaui. Ego exercitum tuum ex multis
indomitis conuenam nationibus quasi vniu gentis fidem
& tranquillitatem & cõcordiam seruare præcepi. Ego cùm
periculum summum esset ne Alpes infida Barbarorum pe-
nẽtrarent consilia, intra ipsum Alpium vallum victoriam ti
bi contuli, vt sine damno vinceres. Ego te triumphare feci
de inimico tuo, & tu de plebe mea das meis inimicis trium-
phum? Nónne propterea Maximus destitutus est, quia ante
ipsos expeditionis dies cùm audisset Romę synagogam in-
censam, edictum Romam miserat quasi vindex disciplinæ
publicæ? Vnde populus Christianus ait: Nihil boni huic im
minet. Rex iste Iudæus factus est, defensorem istum dis-
1.Corin.15. scipliną audiuimus. Quem mox Christus probauit, qui pro
peccatoribus mortuus est. Si de sermone hoc dictum est,
quid de vltione dicetur? Ille igitur statim à Francis, & à Sa-
xonum gente, in Sicilia, Siciæ, Petauione, vbique denique
terrarum victus est. Quid pio commune cum perfido? Ab- D
olenda cum impio sunt etiam impietatis exempla. Quod il-
li nocuit, & quo victus offendit, hoc non sequi debet, sed
damnare qui vicit. Itaque illa tibi non quasi ingrato recen-
sui, sed quasi iure collata enumerauí, vt his admonitus cui
plus collatum est, plus diligas. Denique hoc respõdenti Si-
Lucæ.7. moni dixit dominus Iesus: Recte iudicasti. Statimque con-
uersus ad mulierem quæ pdes eius vnguento vnxit typum
ecclesiæ gerens, ait Simoni: Propter quod dico tibi: Remis
sa sunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Cui au
tem minus dimittitur, minus diligit. Hæc est mulier quæ in
domum Pharisæi intrauit, & eiecit Iudæum, Christum au-
tem acquisiuit. Ecclesia enim synagogam exclusit. cur ite-
rum tentatur vt apud Christi famulum, hoc est de pectore
fidei, de domo Christi synagoga excludat ecclesiam? Hæc
ego Imperator amore & studio tui in hunc sermonem con-
tuli. Debeo enim beneficiis tuis quibus me petente libera-
sti plurimos de exiliis, de carceribus, de vltimæ necis pœ-
nis, vt malle debeam pro salute tua etiam offensionem tui a-
nimi nõ timere. (Nemo maiore fiducia vtitur, quàm qui ex
affectu diligit. Nemo certe debet lædere qui sibi consulit)
ne tot annorum cõceptam cuiuscunque sacerdotij gratiam
vno momento amittam. Et tamen non damnum gratiæ de-
precor, sed salutis periculum. Quanquam quantum est im-
perator, vt quærendum aut vindicandum non putes, quod
in hunc diem nemo quæsiuit, nemo vnquã vindicauit? Gra
ue est fidem tuam pro Iudæis periclitari. Gedeon cùm occi
disset sacratum vitulũ, dixerunt Gentiles: Dij ipsi iniuriam Iudic.6.
suam vindicent. Quis habet synagogã vindicare? Christus
quem occiderunt, quem negauerunt? An deus pater vindi-
cabit eos qui nec patrem recipiunt, qui filium non receperunt?
Quis habet Valentinianorũ hæresim vindicare? quam
pietas tua quomodo vindicat, cùm eos excludi iusserit, nec
conueniendi vsurpare copiam? Si Iosiam tibi obiiciam re- 4.Reg.22.
gem deo probatum, hoc in istis damnabis quod in illo pro-
batum est. Certe si mihi parum fidei defertur, iube adesse
quos putaueris episcopos, tractetur Imperator quid salua fi
de agi debeat. Si de causis pecuniariis comites tuos consu-
lis, quanto magis in causa religionis sacerdotes domini æ-
quum est consulas? Consideret clementia tua quantos insi-
diatores habeat ecclesia, quantos exploratores: leuem ri-
mam si offenderint, figent aculeum. Secundum homines lo
quor. Cæterum plus hominibus deus timetur, qui etiam im
peratoribus iure præfertur. Si amico suo aliquis, si parenti
aut propinquo deferendum existimat, rectè ego & deferen
dum deo, & eum præferendum omnibus iudicaui. Consule
tibi Imperator, aut patere me consulere mihi. Quid respon
debo postea si compertum fuerit data hinc authoritate ali-
quos Christianorum aut gladio, aut fustibus, aut plũbis ne-
catos? Quomodo hoc purgabo factum? Quomodo excusa-
bo apud episcopos? Qui nunc quia per triginta & innume-
ros annos presbyterij quidam gradu functi, vel ministri ec
clesiæ retrahuntur à munere sacro, & curiæ deputantur, gra
uiter gemunt. Nam cùm ij qui vobis militant, certo militiæ
tempore seruentur, quanto magis etiam eos cõsiderare de-
betis qui deo militant? Quomodo, inquam, hoc excusabo
apud episcopos qui queruntur de clericis, & impressione
graui vastari scribunt ecclesias? Hoc tamen in notiam cle-
mentiæ tuæ peruenire volui, de hoc vt placet, arbitrio tuo
consulere, & temperare dignaberis. Illud autem quod me
angit, & iure angit, exclude atque eiice: Ipse facis quicquid
fieri iussisti. Aut si ille facturus nõ est, malo te magis esse cle
mentem, quàm illum non feciſſe quod iussus est. Habes in
quibus domini adhuc debes circa imperium Romanum in-
uitare clemẽtiam. Habes quibus amplius quàm tibi speres.
Illorum gratia, illorum salus te in hoc sermone conueniat
meo: ne causam tuam alieno committas iudicio. Integra ad-
huc tibi sunt omnia. In hoc me ego deo nostro pro te obli
go, nec verearis sacramentum. Nunquid deo displicere po-
terit quod pro eius emendatur honorificẽtia? Nihil mutaue
ris certe in illa epistola, siue missa, siue nondum missa est, di
ctari iube aliam, quæ plena fidei, plena pietatis sit. Tibi in-
tegrum sit emendare, mihi non est integrum dissimulare.
Antiochenis tuam donasti iniuriam, inimici tui filias reuo-
casti, nutriendas apud affinem dedisti matri hostis tui, misi-
sti de ærario tuo sumptus. Hæc tanta pietas, tãta erga deum
fides hoc facto obfuscabitur? Tu igitur qui armatis peper-
cisti hostibus, & seruasti inimicos tuos, ne quæso tanto stu-
dio putes vindicandum in Christianos. Nunc Imperator ro
go vt non aspernanter acceperis me & pro te & pro me ti-
mentẽ. Sancti enim vox est, Vt quid factus sum videre con
tritionem populi mei, vt offensam incurram dei? Ego certe
quod honorificentius fieri potuit, feci, vt me magis audires
in regia, ne si necesse esset, audires in ecclesia.

Diui Ambrosii ad Valentinianum, eundem rogantis atque conuenientis ne ad petitionem Gentilium aras eorum imperatorio decreto instaurari iubeat, ostendentisque ex tali decreto, primum deo, deinde patri & fratri iniurias irrogari. *Epistola XXX.*

AMbrosius episcopus beatissimo principi & Chri
stianissimo Imperatori Valentiniano. Cùm om-
nes homines qui sub ditione Romana sunt, vobis
militent

Universidad de Deusto
Biblioteca

militent Imperatoribus terrarum atque principibus, tum ipsi vos omnipotenti deo & sacræ fidei militatis. Aliter enim salus tuta esse non poterit, nisi vnusquisque deum verum, hoc est deum Christianorum, à quo cuncta reguntur, veraciter colat. Ipse enim solus verus est deus, qui intima mente veneretur. Dij enim gẽtium dæmonia, sicut scriptura dicit. Huic igitur deo vero quisquis militat, & qui intimo colendum recipit affectu, non dissimulationem, nõ conniuentiam, sed fidei studium & deuotionis impendit. Postremo si non ista, consensum saltem aliquem non debet colendis idolis & prophanis cæremoniarum cultibus exhibere. Nemo enim deum fallit, cui omnia etiam cordis occulta manifesta sunt. Ergo cùm à te Imperator Christianissime fides deo vero sit exhibenda, cùm ipsius fidei studium cautio atque deuotio, miror quomodo aliquibus in spem venerit quòd debeas aras diis gentium tuo instaurare præcepto, ad vsus quoque sacrificiorum prophanorũ prębere sumptum. Quod enim tandudum vel fisco vel arcę est vindicatum, de tuo magis conferre videbere, quàm de suo reddere. Et de dispendiis queruntur qui nunquam nostro sanguini pepercerunt, qui ipsa ecclesiarum ædificia subruerunt. Petunt etiam vt illis priuilegia deferas, qui loquendi & docendi nostris communem vsum Iuliani lege proxima denegarunt. & priuilegia illa quibus sæpe decepti sunt etiam Christiani. Nonnullos enim illis priuilegiis partim per imprudentiam, partim propter publicarum necessitatũ molestias declinandas irretire voluerunt, & quia non omnes fortes inueniuntur, etiam sub principibus Christianis plerique sunt lapsi. Sed hæc si iam sublata non essent, auferenda tuo imperio comprobarem. At cùm per totum ferè orbem à plurib' retro principibus inhibita interdictáque sint, Romæ autem à fratre clementiæ tuæ augustæ memoriæ Gratiano fidei veræ ratione sublata sint, & datis antiquata rescriptis: ne quæso vel fideliter statuta conuellas, vel fraterna præcepta rescindas. De negociis ciuilibus si quid statuitur, nemo putat esse temerandum, & præceptum de religione calcatur? Nullus obrepat iuniori ætati tuæ. siue ille gẽtilis est qui ista deposcit, non debet mentem tuam vinculis suæ superstitionis innectere, sed proprio studio docere & admonere te debet quemadmodum veræ fidei studere debeas, quando ille tanto motu veri vana defendit. Deferendum meritis clarorum virorum & ego suadeo, sed deum certum est omnibus præferendum. Si de re militari est consulendũ, debet exercitati in prẹliis viri expectari sententia, consilium comprobari. Quando de religione tractatus est, deum cogita. Nullius iniuria est, cui deus omnipotens antefertur. Habet ille sententiam suam. Inuitũ non cogitis colere quod nolit, hoc idem vobis liceat Imperator, & vnusquisque patienter ferat si non extorqueatur Imperatori quod molestè ferret si ei extorquere cuperet Imperator. Ipsis gentilibus displicere consueuit præuaricantis affectus. Libere enim debet defendere vnusquisque fidele mentis suæ & seruare propositum. Quod si aliqui nomine Christiani tale aliquid decernendum putant, mentem tuam vocabula nuda non capiant, nomina cassa non fallant. Quisquis hoc suadet, sacrificat, & quisquis hoc statuit. Tolerabilius tamẽ est vnius sacrificiũ, quàm lapsus omnium. Totus hic Christianorum periclitatur senatus. Si hodie gentilis aliquis imperator, quod absit, aram statueret simulacris, & eò conuenire cogeret Christianos, vt sacrificantibus interessent, vt oppleret anhelitus & ora fidelium cinis ex ara, fauilla de sacrilegio, fumus ex busto, & in ea curia sententiam diceret vbi iurati ad aram simulacri in sententiam cogerentur: (propterea enim interpretantur aram locatam, vt eius sacramento, vt ipsi putant, vnusquisque conuentus consuleret in medium, cùm curia maiore iam Christianorum numero sit referta) persecutionem esse crederet Christianus qui cogeretur tali optione ad senatum venire: quod fit plerunque. nam etiam iniuriis conuenire coguntur. Te ergo Imperatore Christiani in aram iurare cogentur? Quid est iurare, nisi eius quem testare fidei tuæ præsulem, diuinam potentiam confiteri? Te Imperatore hoc petitur & postulatur, vt arã iubeas eleuari, sumptum sacrificiis prophanis dari. Sed hoc non potest sine sa-

Psal. 95.

A crilegio decerni. Vnde rogo te ne id decernas, statuas, vel in eiusmodi decreta subscribas. Conuenio fidẽ tuam Christi sacerdos. Omnes conueniremus episcopi, nisi incredibile hoc & repentinum ad aures peruenisset hominum, quod tale aliquid esset vel in consistorio suggestum tuo, vel à senatu petitum: sed absit vt hoc senatus petisse dicatur. Pauci gentiles communi vtuntur nomine. Nam & ante biennum ferme cùm hoc petere tentarent, misit ad me sanctus Damasus Romanæ ecclesię sacerdos, iudicio dei electus, libellum quem Christiani senatores dederunt, & quidem innumeri, postulantes nihil se tale mandasse, non cõgruere gentilium istiusmodi petitionibus, non præbere consensum, questi etiam publicè priuatímque se non conuenturos ad curiam si tale aliquid decerneretur. Dignum est temporibus vestris, hoc est Christianis temporibus, vt dignitas Christianis senatoribus abrogetur, quo gẽtilibus senatoribus prophanæ deferatur voluntatis effectus? Hunc libellum ego fratri clementiæ vestræ direxi. Vnde constitit non senatum aliquid B de superstitionis impensis mandasse legatis. Sed fortasse dicatur: Cur dudum non interfuerint senatui, cùm ista peterentur? Satis loquuntur quid velint qui non interfuerunt, satis locuti sunt, qui apud Imperatorem locuti sunt. Et miramur tamen si priuatis resistendi Romæ eripiunt libertatem qui nolunt esse liberum tibi non iubere quod non probas, non seruare quod nõ sentis. Et ideo memor legationis proxime mandatæ mihi, conuenio iterum fidem tuam, conuenio mentem tuam, ne vel respondendum secundum huiusmodi petitionem gentilium censeas, vel in eiusmodi responsa sacrilegium subscriptionis adiungas. Certè refer ad parentem pietatis tuæ principem Theodosium, quem super omnibus fere maioribus causis consulere consuesti. Nihil maius est religiõe, nihil sublimius fide. Si ciuilis causa esset, diuersæ parti responsio seruaretur. causa religionis est, episcopus conuenio. Detur mihi exemplum missæ relationis, vt & ego plenius respondeam, & sic de omnibus consultus C clementiæ tuæ parens respondere dignetur. Certe si aliud statuitur, episcopi hoc æquo animo pati & dissimulare non possumus, licebit tibi ad ecclesiam conuenire, sed illic non inuenies sacerdotem, aut inuenies resistentem. Quid respondebis sacerdoti dicenti tibi: Munera tua non quærit ecclesia, quia templa gentilium muneribus adornasti? Ara Christi dona tua respuit, quoniam aram simulacris fecisti. Vox enim tua, manus tua: & subscriptio tua, opus est tuum. Obsequiũ tuum dominus Iesus recusat & respuit, quoniam idolis obsecutus es. Dixit enim tibi: Non potestis duobus dominis seruire. Priuilegia tua sacratæ deo virgines non habent, & vindicant virgines Vestę? Cur sacerdotes dei requiris, quibus petitiones prophanas gentilium prætulisti? Alieni erroris societatem suscipere non possumus. Quid respondebis his verbis, puerum esse te lapsum? Omnis ætas perfecta Christo est. Omnis deo plena pueritia fidei comprobatur. Paruuli etiam Christum intrepido aduersus persecutores ore confessi sunt. Quid respondebis germano tuo? Nónne tibi dicet: Victum me esse non credidi, quia te Imperatorem reliqui. Mori non dolui, quia te hæredem habebam. Imperio me decedere non ingemui, quia imperia mea, præsertim de religione diuina, omnibus seculis mãsura credebam. Hos ego titulos piæ virtutis erexeram, has de seculo manubias, hæc spolia de diabolo, has ego de aduersario omnium exuuias offerebam, in quibus æterna victoria est. Quid mihi plus potuit meus hostis auferre? Abrogasti decreta mea: quod adhuc ille qui contra me leuauit arma, non fecit. Nunc grauius telum corpore recipio, quòd à fratre mea statuta damnantur. Meliore parte mei apud te periclitor. Illa enim mors corporis, ista virtutis est. Nunc mihi abrogatur imperiũ, & quod est grauius, abrogatur à tuis, abrogatur à meis, & id abrogatur quod in me etiam mei aduersarij prædicarunt. Si volens acquieuisti, damnasti fidem meam. si inuitus cessisti, prodidisti tuam. Ergo, quod grauius est, & in te periclitor. Quid respondebis etiam patri? qui te maiore dolore conueniet, dicens: De me fili pessime iudicasti, qui putasti quod ego gentilibus conniuentiã prę- stitissem. Nemo ad me detulit aram esse in illa Romana curia,

D

Matth. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ria, nunquam tantum nefas credidi, quod in communi illo Christianorum gentiliumque concilio sacrificarent gentiles, hoc est, insultarent gentiles præsentibus Christianis, & inuiti Christiani interesse sacrificiis cogerẽtur. Multa & diuersa crimina me imperante commissa sunt, vltus sum quę cuiquam sunt deprehensa. si quis tunc latuit, debet ergo dicere me ignarum quod ad me nemo detulerat? De me pessime iudicatis, si mihi superstitio aliena, nõ fides mea seruauit imperium. Vnde cùm aduertas Imperator, deo primũ, deinde patri & fratri iniurias irrogari si quid tale decernas, peto vt id facias quod saluti tuæ apud deum intelligis profuturum.

Symmachi vrbis præfecti persuadentis ritus ueteres circa cultum deorum esse seruandos, ad imperatores relatio.

VBi primum senatus amplissimus, sempérq; vester, subiecta legibus vitia cognouit, & à principibus piis vidit purgari famam temporum proximorũ, boni seculi authoritatẽ secutus, euomuit diu pressum dolorem, atque iterum me querelarum suarum iussit esse legatum. Cui ideo diui principis denegata est ab improbis audientia, quia non erat iustitia defutura, domini imperatores Valentiniane, Theodosi, & Arcadi inclyti victores, ac triumphatores semper Augusti. Gemino igitur functus officio, & vt præfectus vester gesta publica prosequor, & vt legatus ciuium mandata commendo. Nulla est hic dissensio voluntatum, quia iam credere homines desierunt, aliquorum ministri regum coguntur se studio præstare si discrepent. Amari, coli, diligi, maius imperio est. Quis ferat obfuisse reipublicæ priuata certamina? Merito illos senatus insequitur, qui potentiam suam famæ principis prætulerunt. Noster autẽ labor pro clementia vestra ducit excubias. Cui enim magis cõmodat, quòd instituta maiorũ, quòd patriæ iura & fata defendimus, quàm temporum gloriæ? Quæ tum maior est, cùm vobis contra morem parentum intelligitis nil licere. Repetimus igitur religionum statum qui reipublicæ diu profuit. Certè numerentur principes vtriusque sectæ, vtriusque sententiæ, proximus eorum ceremonias patrum coluit, recentior non remouit. Si exemplum non facit religio veterum, faciat dissimulatio proximorum. Quis ita familiaris est barbaris, vt aram victoriæ non requirat? Cauti in posterum sumus, & talium rerum ostenta vitamus. Reddatur tamen saltem nomini honor, qui numini denegatus est. Multa victoriæ debet æternitas vestra, & adhuc plura debebit. Auersentur hanc potestatem quibus nihil profuit, vos amicum triumphis patrociniũ nolite deserere. Cunctis potentia ista votiua est, nemo colendam neget quam profiterur optandã. Quod si huius ominis non est etiam iusta vitatio, ornamentis saltem curiæ decuit abstineri. Præstate oro vos, vt ea quæ pueri suscepimus, senes posteris relinquamus. Consuetudinis amor magnus est. Merito diui Constantij factum diu non stetit. Omnia vobis exẽpla vitanda sunt, quæ mox remota didicistis. Aeternitatem curamus famę & nominis vestri, ne quid futura ætas inueniat corrigendũ. Vbi in leges vestras & verba iurabimus, qua religione mens falsa terrebitur, ne in testimoniis mentiatur? Omnia quidem deo plena sunt, nec vllus perfidis tutus est locus: sed plurimum valet ad metum delinquendi etiam præsentia religionis vrgeri. Illa ara concordiam tenet omnium, illa ara fidẽ conuenit singulorum, neque aliud magis authoritatem facit sententiis nostris, quàm quod omnia quasi iuratus ordo decernit. Patebit ergo sedes prophana periuriis, & hoc inclyti principes mei probabile iudicabũt, qui sacramento publico tuti sunt? Sed diuus Constantius idem feciſſe dicitur, cætera poti' illius principis æmulemur, qui nihil tale esset aggressus, si quis ante se alius non deuiasset. Corrigit enim sequentẽ lapsus prioris, & de reprehẽsione antecedentis exẽpli nascitur emendatio. Fas fuit vt parẽs ille clementiæ vestræ in re adhuc noua non caueret inuidiã. Num potest etiam nobis eadem defensio conuenire si imitemur quod meminimus improbatum? Accipiat æternitas vestra alia eiusdem principis facta, quę invsum dignius trahat. Nil ille decerpsit sacrarũ virginũ priuilegus, repleuit nobilibus sacerdotia, Romanis ceremoniis nõ negauit impẽsas,

A & per omnes vias æternæ vrbis lætum secutus senatum, vidit placido ore delubra, legit inscripta fastigiis deũm nomina, percontatus est templorum origines, miratus est conditores. Cúmque alias religiones ipse sequeretur, has seruauit imperio. Suus enim cuique mos, suus cuiq; ritus est. Varios custodes vrbibus & cultus mẽs diuina distribuit. Vt animæ nascẽtibus, ita populis fatales genij diuidũtur. Accedit vtilitas, quæ maxime homini deos asserit. Nam cùm ratio omnis in operto sit, vnde rectius quàm de memoria atque documentis rerum secundarum cognitio venit numinum? Iam si longa ætas authoritatem religionibus faciat, seruanda est tot seculis fides, & sequendi sunt nobis parentes, qui secuti sunt fœliciter suos. Romã nunc putemus assistere, atque his vobiscũ agere sermonibus: Optimi principes patres patriæ reueremini annos meos, in quos me pius ritus adduxit, vt vtar ceremoniis auitis. Neq; enim me pœnitet viuere meo more, quia libera sum. Hic cultus in leges meas orbem redegit: hæc sacra Annibalẽ à mœnibus, à capitolio Senonas repulerunt. Ad hoc ergo seruata sum, vt longæua reprehendar? Videam quod instituendum putatur? Sera tamen & contumelioſa est emẽdatio senectutis. Ergo diis patriis, diis indigetibus pacem rogamus. Aequum est, quicquid omnes colunt, vnum putari. Eadem spectamus astra, commune cœlum est, idem nos mundus inuoluit. Quid interest qua quisque prudẽtia verum requirat? Vno itinere non potest perueniri ad tam grãde secretum. sed hæc ocioſorum disputatio est. Nunc preces non certamina offerimus. Quanto commodo sacri ærarij vestri Vestalium virginum prærogatiua detracta est? Sub largissimis imperatoribus denegatur quod parcissimi præstiterunt? Honor solus est in illo velut stipendio castitatis. Vt vittæ earum capiti decus faciũt, ita insigne ducitur sacrificij, vacare muneribus. Nudum quodammodo nomen immunitatis requirunt, quoniam paupertate ac dispendio tutæ sunt. Itaque amplius laudi earum tribuunt, qui aliquid rei detrahunt. Siquidẽ saluti publicæ dicata virginitas crescit merito, cùm caret præmio. Absint ab ærarij vestri puritate ista compendia, filcus bonorum principum non sacerdotum damnis, sed hostium spoliis augeatur. Vllúmne lucrum compensat inuidia? Et quia auaritia in mores vestros non cadit, hoc miseriores sunt, quibus subsidia vetera decerpta sunt. Etenim sub imperatoribus qui alieno abstinent, qui resistunt cupiditati, ad solam detrahitur amittentis iniuriam, quod desiderium non mouet auferentis. Agros etiam virginibus & ministris deficientium voluntate legatos fiscus retentat. Oro vos iustitiæ sacerdotes, vt vrbis vestræ sacris reddatur priuata successio. Dicent testamenta securi, & sciant sub principib⁹ nõ auaris stabile esse quod scripserint. Delectet vos ista fœlicitas generis humani. cœpit causæ huius exemplum solicitare morientes. Ergo Romanæ religiones sub Romana iura non pertinent? Quod nomen accipiet ablatio facultatum, quas nulla lex, nullus casus fecit caducas? Capiunt legata liberti, seruis testamentorum iusta commoda non negantur, tantum nobiles virgines, & fatalium sacrorum ministri excluduntur prædiis hæreditate quæsitis. Quid iuuat saluti publicæ castum corpus dicare, & imperij æternitatem cœlestibus fulcire præsidiis, armis vestris, aquilis vestris amicas applicare virtutes, pro omnibus efficacia vota suscipere, & ius cum omnibus non habere? Itaque melior est seruitus quæ hominibus impenditur. Rempublicam lædimus, cui nunquã expedit vt ingrata sit. Nemo me putet solam causam religionum tueri. ex huiusmodi facinoribus orta sunt cuncta Romani generis incõmoda. Honorauerat lex parentum Vestales virgines, ac ministros deorum, victu modico, iustísq; priuilegiis. Stetit muneris huius integritas vsque ad degeneres trapezitas, qui ad mercedem vilium baiulorum sacræ castitatis alimenta verterunt. Secuta est hoc factum fames publica, & spem prouinciarum omnium messis ægra decepit. Nõ sunt hęc vitia terrarum, nihil imputamus astris. Nec rubigo segetib⁹ obfuit, nec auena fruges necauit, sacrilegio annus exaruit. Necesse enim fuit perire omnib⁹ quod religionibus negabatur. Certe si est huius mali aliquod exemplum, imputemus tantã famem vicibus annorum. Grauis hanc sterilitatem aura constrinxit

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtrinxit, ſylueſtribus arbuſtis vita producitur, & rurſus ad A
Dodonæas arbores plebis ruſticæ inopia conuolauit. Quid
tale prouinciæ pertulerunt cùm religionũ miniſtros honor
publicus paſceret? Quando in vſum hominũ concuſſa quer
cus, quando vulſæ ſunt herbarum radices, quando alternos
regionũ defectus deſeruit fœcunditas mutua, cũ populo &
virginib⁹ ſacris cõmunis eſſet annona? Commẽdabat enim
terrarum prouẽtus victus antiſtitum, & remedium magis, q̃
largitas erat. An dubium eſt ſemper pro copia omnium da-
tum, quod nunc inopia omnium vindicauit? Dicet aliquis
ſumptum publicum denegatum alienæ religionis impẽdiis.
Abſit à bonis principibus iſta ſententia, vt quod olim de cõ
muni quibuſdam tributum eſt, in iure fiſci eſſe videatur.
Nam cùm reſpublica de ſingulis conſtet: quod ab ea profi-
ciſcitur, fit rurſus proprium ſingulorum. Omnia regitis, ſed
ſuum cuique ſeruatis, plúſque apud vos iuſtitia quàm licen
tia valet. Conſulite certe munificentiam veſtram, an hęc pu
blica velit exiſtimari quæ in alios tranſtuliſtis? Semel hono
ri vrbis delata cõpendia deſinunt eſſe tribuentium: & quod B
à principio beneficium fuit, vſu atque ætate fit debitum. In-
anem igitur metum diuino animo veſtro tentat ſacutere ſi
quis aſſerit conſcientiam vos habere præbentium, niſi de-
trahentium ſubieritis inuidiam. Faueant clementiæ veſtræ
ſectarum omnium arcana præſidia: & hæc maxime quę ma-
iores veſtros aliquando iuuerunt, vos defendãt, à nobis co
lantur. Eum religionum ſtatum petimus, qui diuo parenti
culminis veſtri ſeruauit imperium, qui Fortunato principi
legitimos ſuffecit hæredes. Spectat ſenior ille diuus ex arce
ſyderea lachrymas ſacerdotum, & ſe culpatum putat mo-
re violato, quem libenter ipſe ſeruabat. Pręſtate etiam diuo
fratri veſtro alieni conſilij correctionem, tegite factũ quod
ſenatui diſplicuiſſe neſciuit. Siquidem conſtat ideo exclu-
ſam legationem, ne ad eum iudicium publicum peruenire-
tur. Pro æſtimatione eſt temporum ſuperiorum, vt non dubite
tis abolere quod probandum eſt principis non fuiſſe.

Diui Ambroſij ad Valentinianum imperatorem, relationi
Symmachi reſpondentis, aptiſſimiſque confutationibus
eam refellentis. C *Epiſtola XXXI.*

AMbroſius epiſcopus beatiſſimo principi, & cle-
mentiſſimo imperatori Valentiniano Auguſto.
Cùm vir clariſſimus præfectus vrbis Symmach⁹
ad clementiam tuam retuliſſet, vt ara quæ de vr-
bis Romæ curia ſublata fuerat, redderetur loco, & tu Impe
rator, licet adhuc in minoris æui tyrocinio florentibus no-
uus annis, fidei tamen virtute veteranus obſecrata gẽtilium
non probares, eodem quo comperi puncto libellum obtu-
li, quo licet cõprehenderim quæ ſuggeſtioni neceſſaria vi-
derentur, poposci tamen exemplum mihi relationis dari. I-
taque non fidei tuæ ambiguus, ſed prouidus cautionis, &
pij certus examinis hoc ſermone relationis aſſertioni re-
ſpondeo, hoc vnum petens, vt non verborum elegantiam,
ſed vim rerum expectandam putes. Aurea enim (ſicut ſcri-
ptura diuina docet) eſt lingua ſapientium literatorum, quæ
phaleratis dotata ſermonibus, & quodam ſplendentis elo-
quij velut coloris precioſi coruſco reſultans, capit animo- D
rum oculos ſpecie formoſi, viſũque perſtringit. Sed aurum
ſi diligentius manu tractes, foris precium, intus metallum
eſt. Volue quæſo, atque excute ſectam gentilium, precioſa
& grandia ſonãt, veri effœta defendunt. Deum loquuntur,
ſimulacrum adorant. Tria igitur in relatione ſua vir clariſ-
ſimus præfectus vrbis propoſuit quæ valida putauit. Quòd
Roma veteres, vt ait, ſuos cultus requirat. Et quod ſacer-
dotibus ſuis virginibúſque Veſtalibus emolumenta tribuen
da ſint. Et quod emolumentis ſacerdotum negatis fames ſe-
cuta publica ſit. in prima propoſitione, flebili Roma que-
ſtu ſermonis illachrymat, veteres, vt ait, cultus ceremonia-
rum requirens. Hæc ſacra, inquit, Annibalem à mœnibus,
à capitolio Senonas repulerunt. Itaque dum ſacrorũ potẽ-
tia prædicatur, infirmitas proditur. Ergo Annibal diu ſa-
cris inſultauit Romanis, & diis contra ſe dimicantibus vſ-
que ad muros vrbis vincẽdo peruenit. Cur ſe obſideri paſ-
ſi ſunt, pro quibus deorum ſuorum arma pugnabant? Nam
de Senonibus quid loquar, quos capitolij ſecreta penetran-

tes Romanæ reliquiæ non tuliſſent, niſi eos pauido anſer A
ſtrepitu prodidiſſet? En quales templa Romana præſules
habent. Vbi tunc erat Iupiter? An in anſere loquebatur? Ve
rum quid negem ſacrorum ritus militaſſe Romanis? Sed e-
tiam Annibal eoſdem deos colebat. Vtrum volunt igitur
eligant. Si in Romanis vicerunt ſacra, in Charthaginenſib⁹
ergo ſuperata ſunt. ſi in Carthaginenſibus triumphata, nec
Romanis vtique profuerũt. Faceſſat igitur inuidioſa illa po
puli Romani querela. Non hæc Roma mandauit. Aliis illa
cõs interpellat vocibus. Quid me caſſo quotidie gregis in-
noxij ſanguine cruentatis? Non in fibris pecudum, ſed in
viribus bellatorum trophæa victoriæ ſunt. Aliis ego diſci-
plinis orbem ſubegi. Militabat Camillus qui ſublata capi-
tolio ſigna, cæſis Tarpeiæ rupis triumphatoribus reporta-
uit, ſtrauit virtus quos religio non remouit. Quid de Attí-
lio loquar, qui militiam etiam mortis impendit? Africanus
non inter capitolij aras, ſed inter Annibalis acies triu-
phum inuenit. Quid mihi veterum exempla profertis? Odi
ritus Neronum. Quid dicam bimeſtres imperatores, & ter-
minos regum cum exordiis copulatos? Aut forte illud eſt
nouum, Barbaros ſuis exceſſiſſe finibus? Nunquid etiam illi
Chriſtiani fuerũt, quorum miſerabili nouóque exemplo al
ter captiuus Imperator, ſub altero captiuus orbis fefelliſſe
quæ victoriam promittebant, ſuas ceremonias prodiderũt?
Nunquid & tunc non erat ara Victoriæ? Pœnitet lapſus, &
vetuſta canicies pudendi ſanguinis traxit ruborem. Non e-
rubeſco cum toto orbe longæua conuerti, verum certe eſt
quia nulla ætas ad perdiſcendum ſera eſt. Erubeſcat ſene-
ctus quæ emendare ſe nõ poteſt. Non annorum canicies eſt
laudanda, ſed morum, nullus pudor eſt ad meliora tranſire.
Hoc ſolum habebam commune cum barbaris, quia deum
antea neſciebam. Sacrificium veſtrum ritus eſt beſtiarum
cruore reſpergi. Quid in mortuis pecudibus quæritis dei
voces? Venite & diſcite in terris cœleſtem militiam. Hic vi
uimus, & illic militamus. Cœli myſterium doceat me deus
ipſe qui condidit, non homo qui ſeipſum ignorauit. Cui ma
gis de deo quàm deo credam? Quomodo poſſum vobis cre
dere qui fatemini vos ignorare quod colitis? Vno, inquit, iti
nere non poteſt peruenirí ad tam grande ſecretum. Quod
vos ignoratis, id nos dei voce cognouimus. Et quod vos ſu
ſpicionibus quæritis, nos ex ipſa ſapientia dei & veritate cõ
pertum habemus. Non congruunt igitur veſtra nobiſcum.
Vos pacẽ diis veſtris ab imperatoribus obſecratis, nos ipſis
imperatoribus à Chriſto pacem rogamus. Vos manuum ve
ſtrarum adoratis opera, nos iniuriam ducimus, omne quod
fieri poteſt, deum putari. Non vult ſe deus in lapidibus co-
li. Denique etiam ipſi philoſophi veſtri iſta riſerunt. Quod
ſi vos ideo Chriſtum deum negatis, quia illum mortuum
eſſe non creditis: (neſcitis enim quod mors illa carnis fue-
rit, non diuinitatis, quæ fecit vt credentium iam nemo
moriatur) quid vobis imprudentius, qui contumelioſè co-
litis, & honorificè derogatis? Veſtrum enim deum lignum
putatis. O contumelioſa reuerentia, Chriſtum mori potuiſ-
ſe non creditis? O honorifica peruicacia. Sed vetera, inquit,
reddenda ſunt altaria ſimulacris, ornamenta delubris. Re- D
poſcantur hæc à conſorte ſuperſtitionis. Chriſtianus impe-
rator aram ſolius Chriſti didicit honorare. Quid manus pi-
as & ora fidelia miniſterium ſuis cogunt ſacrilegiis exhibe-
re? Vox imperatoris noſtri Chriſtũ reſultet, & illum ſolum
quem ſentit loquatur, quia cor regis in manu dei. Nunquid Prouerb.
Imperator gentilis aram Chriſto leuauit? Dum ea quæ fue-
runt repoſcunt, exemplo ſui admonent quantum Chriſtia-
ni imperatores religioni quem ſequuntur debeant deferre
reuerentiæ, quando gẽtiles ſuperſtitionibus ſuis omnia de-
tulerũt. Dum cœpimus, etiam ſequamur. Nos ſanguine glo
riamur, illos diſpendium mouet. Nos hæc victoriæ loco du
cimus, illi iniuriam putant. Nunquã nobis amplius contule
rũt, quàm cùm verberari Chriſtianos atq; proſcribi ac ne-
cari iuberẽt. Præmium fecit religio, quod perfidia putabat
eſſe ſuppliciũ. Videte magnanimos: per iniurias, per inopiã,
per ſupplicium nos credimus, illi ceremonias ſuas ſine quę-
ſtu manere poſſe non credunt. Habeant, inquit, Veſtales
virgines immunitatem ſuam. Dicant hoc qui neſciunt cre-

dere

Universidad de Deusto

dere quod posset esse gratuita virginitas, prouocent lucris A
qui diffidunt virtutibus. Quot tamen illis virgines præmia
promissa fecerunt? Vix septē Vestales capiuntur puellæ. En
totus numerus quē infulæ vittati capitis, purpuratarum ve
stium murices, pōpa lecticæ ministrorum circunfusa comi-
tatu, prodigi maxima, lucra ingentia, præscripta denique
pudicitiæ tempora coëgerunt. Attollant mentis & corporis
oculos, videant plebē pudoris, populum integritatis, conci
lium virginitatis. Nō vittæ capiti decus, sed ignobile vela-
men, vsui nobile castitatis non exquisita sed abdicata leno-
cinia pulchritudinis: nō illa purpurarum insignia, non luxus
deliciarum, sed vsus ieiuniorum: non priuilegia, non lucra:
omnia postremo talia, vt reuocari studia putes, dū exercen
tur officia. Sed dum exercetur officium, studium prouoca-
tur, suis castitas cumulatur dispendiis. Non est virginitas
quæ precio emitur, non virtutis studio possidetur. Non est
integritas quęcūque tanquā in auctione nummario ad tem-
pus solicitatur cōpendio. Prima castitatis victoria est facul
tatum cupiditates vincere, quia lucri studium tentamētum B
pudoris est. Ponamus tamen subsidia largitatum conferen-
da virginibus, quæ Christianis munera redundabūt, quod
tantas opes sufficiet ęrarium? Aut si arbitrātur solis Vestali-
bus conferendum, nō pudet vt qui totum sibi sub imperā-
toribus gentilibus vindicarūt, iidem sub principibus Chri
stianis non putent nobis sortem debere esse communem? Sa
cerdotibus quoque suis & ministris queruntur alimenta pu
blica non præberi. Quantus hinc verborum tumultus incre
puit? At contra nobis etiam priuatæ successionis emolumen
ta recentibus legibus denegātur, & nemo conqueritur. Non
enim putamus iniuriam, quia dispendium non dolemus. Si
priuilegium quærat sacerdos, vt onus curiale declinet, pa-
tria atque auita & omnium facultatū possessione cedendum
est. Quomodo hanc gentiles si haberent ingrauarent quere
lam, quod sacerdos ferias ministerij sui emat totius patrimo
nij sui damno, & priuatus vniuersæ cōmoditatis dispendio
vsum publici mercetur obsequij, prætendens communis sa
lutis excubias, domesticæ inopiæ se mercede solatur, quia C
ministerium non vendidit, sed gratiam cōparauit. Conferte
causas. Vos excusare vultis decurionem, cum ecclesiæ excu
sare non liceat sacerdotem. Scribuntur testamēta templo-
rum ministris, nullus excipitur prophanus, nullus vltimæ
conditionis, nullus prodigus verecundiæ: soli ex omnibus
clerico cōmune ius clauditur, à quo solo pro omnibus vo-
tum cōmune susc ipitur, officium cōmune defertur: nulla le
gata vel grauium viduarum, nulla donatio. Et vbi in mori-
bus culpa non deprehenditur, tamen officio mulcta præseri
bitur. Quod sacerdotib' phani legauerit Christiana vidua,
valet: quod ministris dei, non valet. Quod ego non vt que-
rar, sed vt sciant quid non querar, cōprehendi. Malo enim
vos pecunia minores esse, quàm gratia. Sed referunt ea quæ
vel donata vel relicta sunt ecclesiæ, non esse temerata. Di-
cant & ipsi quis tēplis dona detraxerit, quod factū est Chri
stianis. Quæ si facta essent gentilibus, redderetur potius q̄
inferretur iniuria. Nuncine demum iustitia prætēditur, æ-
quitas postulatur? Vbi tunc erat ista sententia, cùm direptis D
Christianorum omnium facultatibus, ipsos vitales anheli-
tus spiritus inuiderēt, & nullis vsquam negata defunctis in-
hiberent supremæ commercia sepulturæ? Quos gentiles
præcipitarunt, maria reddiderunt. Fidei ista victoria est.
quod & ipsi iam facta maiorum carpunt suorum: sed quæ
melioratio, vt eorum munera petāt, quorum gesta condem
nant? Nemo tamen donaria delubris, & legata aruspicibus
denegauit: sola sublata sunt prædia, quia non religiose vte-
bantur iis quæ religionis iure defenderent. Qui nostro vtun-
tur exemplo, cur non vtebantur officio? Nihil ecclesia
sibi nisi fidem possidet. Hos reditus præbet, hos fructus.
Possessio ecclesiæ sumptus est egenorum. Numerent quos
redemerint templa captiuos, quæ contulerint alimenta pau
peribus, quibus exulibus viuendi subsidia ministrauerint.
Prædia igitur intercepta, non iura sunt. En quod factum,
qu d triste piare nefas: fames, vt aiunt, publica vindicauit,
quia vsui omnium proficere cœpit quod proficiebat com-
modis sacerdotum. Propterea ergo detractis, vt aiunt, arbu
sta exuta corticibus succo miserabili deficientium ora lam
bebant. Propterea Chaoniam frugem glande mutantes rur
sus in pecudum pastus, & ad infœlicis victus alimenta reuo
cati, concussa quercu famem in syluis miseram solabantur.
Noua videlicet prodigia terrarum quæ nunquam ante acci
derant, cùm superstitio gentilis toto orbe ferueret. Reuera
quando antè vacuis auenis seges fallax auari vota lusit agri-
colæ, & spem rusticæ plebis quæsita sulcis frugis herba de-
stituit. Et vnde Græcis oracula habitæ suæ querc⁹, nisi quia
remedium syluestris alimoniæ cœlestis religionis donum
putarunt? Talia enim suorum munera credūt deorum. Quis
Dodonæas arbores nisi gentium populus adorauit, cùm pā
bulum triste sacri nemoris honore donaret? Non est verisi-
mile quod indignantes eorum dij id pro pœna intulerunt,
quod solebant placati conferre pro munere. Quæ autem æ-
quitas, vt paucis sacerdotibus dolētes victum negatum, ip-
si omnibus denegarent, cū inclemētior esset vindicta quàm
culpa? Non est igitur idonea quæ tantam ægritudinem mun
di fallentis causa constrinxerit, vt virētibus segetibus subi-
ta spes agni adulta morereturEt certe ante plurimos annos
templorum iura toto orbe sublata sunt. Modo ne demum
diis gentilium venit in mētem suas iniurias vltum ire? Pro-
pterea, nec assueto cursu Nilus intumuit, vt vrbicorum sa-
cerdotum dispēdia vindicaret, qui non vindicauit suorum?
Esto tamen si superiore anno deorum suorum iniurias vin-
dicatas putant, cur præsenti anno contemptui fuere? Iam e-
nim nec herbarū vulsis radicibus rusticana plebs pascitur,
nec baccæ syluestris explorat solatia, nec cibum de sentib'
rapit, sed operum læta fœliciū dum messes suas & ipsā mi-
ratur, expleuit voti satietate ieiunium, vsurarios nobis red
didit terra prouentus. Quis ergo tā nouus humanis vsibus,
vt vices stupeat annorum? & tamē etiam superiore anno ple
rasque nouimus prouincias redundasse frugibus. De Galliis
quid loquar solito ditioribus? Frumentum Pannoniæ quod
non seuerant vendiderunt, & fœcunda Rhetia fertilitatis
suæ nouit inuidiā. Nam quæ solebat tutior esse ieiunio, fœ-
cunditate hostem in se excitauit. Liguriam Venetiásque au
tumni frumēta pauerunt. Ergo nec ille sacrilegio annus exa
ruit, & iste fidei fructibus annus efflorui t. Negent etiā quod
largo fœtu vineæ redundauerint. Itaque & messem fœne-
ratam recepimus, & liberalioris vindemiæ beneficia possi-
demus. Postremus supereſt & maximus locus, vtrū ea quæ
vobis profuerint imperatores restituere subsidia debeatis.
Ait enim, vos defendant, à nobis colantur. Hoc est fidelissi-
mi principes quod ferre non possumus, quia exprobrant nō
bis vestro se nomine diis suis supplicare, & vobis non man-
dantibus sacrilegium immane committūt, dissimulationem
pro consensu interpretantes, Sibi habeant præsidia sua, suo-
s si possunt, illa defendant. Nam si iis à quibus coluntur,
auxilio esse non possunt, quomodo possunt vos defende-
re, à quibus non coluntur? Sed maiorum, inquit, seruandus
est ritus. Quid quòd omnia postea in melius profecerunt?
Mundus ipse qui vel primum coactis elementorum per in-
ane seminibus tenero orbe concreuerat, vel confuso adhuc
indigesti operis caligabat horrore, nónne postea distincto
cœli, maris, terrarúmque discrimine, rerum formas quibus
speciosus videtur, accepit? Exutæ humentibus tenebris
nouum terræ stupuere solem. Dies in exordio non refulg-
get, sed in processu temporis incremento luminis micat, &
caloris exæstuat. Luna ipsa quæ propheticis oraculis spe-
cies ecclesiæ figuratur, cùm primum resurgens in mensſtru-
as reparatur ætates, tenebris noctis absconditur, paulatím-
que cornua sua complens, vel è regione solis absoluens, clā
ri splendore fulgoris irrutilat. Exerceri in fructus terrę an-
te nesciebant, post vbi imperare aruis solicitus cœpit agri-
cola, & informe solum vestire vinetis, syluestres animos
domesticis mollitæ cultib' exuerunt. Anni ipsius ætas pri-
ma, quæ nos vsu parili colorauit, nutu gignentium: sed in
processu lapsuris floribus vernat, postremis adolescit fru-
ctibus. Nos quoque æui rudes sensus habemus infantiæ, sed
mutati in annos ingenij erudimenta deponimus. Dicāt igi-
tur in suis omnia manere debuisse principiis, mundum tene
bris obductum, quia splendore solis illuxerit, displicere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et quanto gratius est animi tenebras depulisse quàm corpo
ris, fideíque iubar emicuisse quàm solis? Ergo & mũdi sicut
omnium rerũ, primæua viam mutarunt, vt venerabilis canę
fidei sequeretur senectus. Quos hoc mouet, reprehendant
messem, quia sera fœcunditas est. reprehendãt vindemiam,
quia in occasu anni est. reprehendant oliuã, quia postremus
est fructus. Ergo & messis nostra fides animarum est, eccle-
siæ gratia, meritorum vindemia est, quæ ab ortu mundi vi-
rebat in sanctis, sed postrema ętate se diffudit in populos, vt
aduerterent omnes non rudibus animis irrepsisse fidẽ Chri
sti. Nulla enim sine aduersario corona victorię: sed explosa
ea opinione quæ ante cõualuit, id quod erat verũ, iure prę-
latum. Si ritus veteres delectabant, cur in alienos ritus ea-
dem Roma successit? Omitto absconditam precio humum,
& pastorales casas auro degeneri renitẽtes. Quid (vt de ip-
so respondeam quod queruntur) captarum simulacra vr-
bium, victósque deos, & peregrinos ritus sacrorum, alienæ
superstitionis æmuli receperunt? Vnde igitur exemplum
quod currus suos simulato Almonis in flumine lauat Cybe
le? Vnde Phrygij vates, & semper inuisa Romanis nõ æquę
Carthaginis numina? Quam cœlestem Aphri, Mitram Per-
sæ, plerique Venerem colunt, pro diuersitate nominis, non
pro numinis varietate. Sic deam esse & Victoriam credide-
runt, quæ vtique munus est, non potestas. donatur, non do-
minatur, legionum gratia, non religionum potentia. Magna
igitur dea, quam militum multitudo sibi vindicat, vel prę-
liorum donat euentus. Huius aram strui in vrbis Romæ cu
ria petunt, hoc est, quò plures conueniunt Christiani. Om-
nibus in templis aræ, ara etiã in templo victoriarum, quan-
do numero delectantur, sacrificia sua vbique concelebrant.
Quid est nisi insultare fidei, vnius aræ sacrificium vindica-
re? Ferendúmne istud, vt gentilis sacrificet, & Christianus
interfit? Hauriant omnes, inquit, hauriant vel inuiti fumum
oculis, symphoniam auribus, cinerem faucibus, thus narib⁹,
& auersantium licet ora excitata socis nostris fauilla resper
gat. Non illis satis sunt lauacra, non porticus, non platęę oc-
cupatæ simulacris. Etiámne in communi illo concilio non
erit communis conditio? Obstringetur pia senatus portio
obtestantium vocibus, adiurantiũ sacramẽtis? Si refutet, vi-
debitur mendacium prodere. si acquieſcat, sacrilegium con
fiteri. Vbi, inquit, in leges vestras & verba iurabimus? Ergo
mensuram quæ legibus tenetur incluſa, ceremoniis gẽtium
suffragium colligit, fidem stringit iam nõ solũ præsentium,
sed absentium etiam? Et quod est amplius, imperatores, fi-
des vestra pulsatur. Vos enim cogitis si iubetis. Constan-
tius Augustę memoriæ nõdum sacris initiatus mysteriis cõ
taminari se putauit si aram illam videret. Iussit auferri, non
iussit reponi. Illud authoritatem facti habet, hoc præcepti
non habet. Nemo sibi de absentia blandiatur, præsentior est
qui se animis inserit quàm qui oculis protestatur. Plus enim
est mente connecti, quàm corpore copulari. Vos senatus co
gendi consilij præsules habet, vobis coit, vobis conscientiã
suam, non diis gentium præstat, vos liberis suis non tamen
fidei suæ præfert. Hęc est charitas expetenda, hæc est chari-
tas maior imperio, si fides tuta sit, quæ seruat imperium. Sed
fortasse aliquem moueat ita fidelissimum principem destitu
tum: proinde quasi meritorum precium caducis æstimetur
præsentium. Quis enim sapiens non in orbe quodam atque
circuitu locata humanarum rerum nouit negocia, quia non
eosdem semper successus habent, sed variant status, & mu-
tant vices? Quem beatiorem Cneo Pompeio Romana tem
pla miserunt? At is cùm tribus triumphis terrarum cinxis-
set orbem, pulsus acie, bello profugus, & sui terminis exul
imperij, Canopei manu spadonis occubuit. Quem nobilio-
rem Cyro Persarum totius Orientis terræ regem dederũt?
Is quoque cùm principes potentissimos aduersantes vicis-
set, victos reseruasset, muliebribus armis susus interiit. Et il
le rex qui superatos etiam cõsessus honore donauerat, exe-
cto capite, & intra vtrem plenum cruoris satiari iussus in-
cluso, fœmineis imperiis ludibrio fuit. Adeo in istius vitæ
curriculo non paria paribus, sed longè diuersa referuntur.
Quem etiam magis sacrificiis deditum quàm Carthaginen-
sium ducẽ Hamilcarem reperimus? qui cùm toto pręlij tem

A pore inter acies positus dimicantes sacrificium faceret, vbi
partem suorum victã esse cognouit, in ipsos quos adolebat
se præcipitauit ignes, vt eos vel cruore suo restingueret,
quos sibi nihil profuisse cognouerat. Nam de Iuliano* quid *Iulio.
loquar? qui cùm respõsis aruspicum male credulus esset,
ademit sibi subsidia reuertendi. Ergo in communi casu non
est communis offensa. Neminem etenim promissa nostra lu
serunt. Respondi lacessentibus tanquam non lacessitus. Re-
fellendæ etenim relationis, non exponendæ superstitionis
mihi studium fuit. Tetamen Imperator ipsa eorum relatio
faciat cautiorem. Nam cùm de superioribus principibus te-
xuisset, quia prior eorum numerus ceremonias patrum co-
luit, recentior non remouit, addidisset etiam, si exemplum
religio veterum non facit, faciat dissimulatio proximorum:
euidenter docuit quod & fidei tuæ debeas, vt gẽtilitij ritus
non sequaris exemplum: & pietati, vt fratris statuta non vio
les. Si enim pro suis duntaxat partibus eorum dissimulatio-
B nem principum prædicarunt, qui cùm essent Christiani,
decreta tamen gentilium minimè remouerunt, quanto ma-
gis amori debent deferre fraterno, vt qui dissimulare debe
res, etiamsi quid forsitan nõ probares, ne fraternis derога-
res statutis, & nunc teneas quod & fidei tuæ, & germanita-
tis necessitudini iudicas conuenire.

Diui Ambrosij ad Valentinianum Imperatorem, recusantis certare cum Auxentio Arriano in cõsistorio imperatore iudicaturo, ex eò quòd in causa fidei episcopi de laicis in ecclesia, & non laici de episcopis in consistorio debeant iudicare. Epistola XXXII.

CLementissimo imperatori & beatissimo Augusto
Valentiniano Ambrosius episcopus. Dalmatius
me tribunus & notarius mandato, vt allegauit, cle
mentiæ conuenit tuæ, postulans vt & ipse iudices
eligerem, sicut elegisset Auxentius. Nec tamẽ expressit eo-
rum nomina qui fuerant postulati, sed id addidit quod in
C cõsistorio esset futura certatio arbitro pietatis iudicio tuæ.
Cui rei respondeo, vt arbitror, competẽter. Nec quisquam
cõtumacem iudicare me debet, cùm hoc asseram quod Au-
gustæ memoriæ pater tuus non solum sermone respondit,
sed etiam legibus suis sanxit, in causa fidei vel ecclesiastici
alicui⁹ ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar
sit, nec iure dissimilis. Hæc enim verba rescripti sunt: hoc
est, sacerdotes de sacerdotib⁹ voluit iudicare. Quinetiam si
aliàs quoque argueretur episcopus, & morũ esset examinan
da causa, etiam hanc voluit ad episcopale iudicium pertine-
re. Quis igitur contumaciter respondit clementiæ tuæ? Ille
qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimi-
lem? Nisi forte vilis quibusdã tanti imperatoris existimatur
sententia, cuius & fides confessionis constantia comprobata
est, & sapientia melioratæ reipublicæ profectibus prædica-
tur. Quando audisti clementissime Imperator in causa fidei
laicos de episcopo iudicasse? Ita ergo quadã adulatiõe cur-
uamur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod de⁹
donauit mihi, hoc ipse aliis putem esse credẽdum? Si docen
D dus est episcopus à laico quid sequatur, laicus ergo dispu-
tet, & episcopus audiat, episcopus discat à laico. At certe si
vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora re-
tractemus, quis est qui abnuat in causa fidei, in causa inquã,
fidei episcopos solere de imperatoribus Christianis, non im
peratores de episcopis iudicare? Eris deo fauente etiam se-
nectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc cẽsebis qua-
lis ille episcopus sit qui laicis ius sacerdotale substernit. Pa
ter tuus deo fauẽte vir maturioris æui dicebat, Non est meũ
iudicare inter episcopos. Tua nunc dicit clemẽtia, Ego de-
beo iudicare? Et ille baptizatus in Christo inhabilẽ se pon-
deri tanti putabat esse iudicij: clemẽtia tua, cui adhuc eme-
renda baptismatis sacramenta seruantur, arrogat de fide iu-
dicium, cùm fidei ipsius sacramenta non nouerit? Quales au
tem elegerit iudices, possumus existimationi relinquere,
quando eorum nomina timet prodere. Veniant plane si qui
sunt ad ecclesiam, audiant cum populo, non vt quisquam iu
dex resideat, sed vnusquisq; de suo affectu habeat examen,
eligat quem sequatur. Agitur de istius ecclesiæ sacerdote.

si au-

Universidad de Deusto
Biblioteca

si audierit illũ populus, & putauerit melius disputare, sequatur fidem eius. nõ inuidebo. Omitto quia iam ipse populus iudicauit: taceo quia cum quem habet, de patre tuæ clementiæ postulauit: taceo quia pater pietatis tuæ quietem futuram spopondit si electus susciperet sacerdotium. Hanc fidem exactus sum promissorum. Quod si de aliquorum pere grinorum allegatione se iactat, ibi sit episcopus, vnde sunt ij qui eum episcopatus putant nomine esse donandum. Nam ego nec episcopum noui, nec vnde sit scio. Vbi illud constituimus Imperator, quod iam ipse tuum iudicium declarasti, imò etiam dedisti leges, ne cui esset liberum aliud iudicare? Quod cùm præscripsisti aliis, præscripsisti & tibi. Leges enim Imperator fert, quas primus ipse custodiat. Vísne igitur experiar, vt incipiant ij qui iudices eliguntur, aut aduersus tuam venire sententiam, aut certe excusare quod Imperatoris tam seuero, & tam districto imperio non potuerint obuiare? Sed hoc contumacis nõ modesti est sacerdotis. Ecce Imperator legem tuam iam ex parte rescindis, sed vtinam non ex parte, sed in vniuersum. Legem enim tuam nollem esse supra dei legem. Dei lex nos docuit quid sequamur, humanæ leges hoc docere non possunt. Extorqueri solent timidis cõmutationem, fidem inspirare non possunt. Quis erit igitur ille qui cùm legat per tot prouincias vno momento esse mandatum vt quicunque obuiauerit Imperatori, feriatur gladio: quicunque dei templum non tradiderit, protinus occidatur: Quis, inquã, est qui possit vel vnus, vel inter paucos dicere Imperatori, lex tua mihi nõ probatur? Non permittitur hoc dicere sacerdotibus, permittitur laicis? Et iudicabit de fide, qui aut gratiam sperat, aut metuit offensam? Deinde ipse cõmittã vt eligã iudices laicos, qui cùm tenuerint fidei veritatẽ, aut proscribantur, aut necẽtur, quod lex de fide lata decernit? Ego igitur aut præuaricationi offeram homines, aut pœnæ? Non tanti est Ambrosius, vt propter se deiiciat sacerdotium. Non tanti est vnius vita, quãti est dignitas omnium sacerdotum, quorũ de consilio ista dictaui, intimantibus ne forte etiam gentilis esset aliquis aut Iudæus qui ab Auxentio esset electus, quibus traderemus de Christo triũphum, si de Christo iudicium committeremus. Quid illos aliud nisi Christi iniuriam audire delectat? Quid illis aliud potest placere, nisi (quod absit) vt Christi diuinitas denegetur? Cum iis plane bene conuenit Arriano, qui creaturam Christum dicit, quod etiam Gentiles ac Iudæi promptissimè confitentur. Hoc scriptum est in Ariminensi synodo: meritóque concilium illud exhorreo, sequens tractatum concilij Niceni, à quo me nec mors nec gladius poterit separare. Quam fidem etiam parens clementiæ tuæ Theodosius beatissimus Imperator & sequitur, & probauit. Hanc fidem Gallię tenent, hanc Hispaniæ, & cum pia diuini spiritus confessione custodiunt. Si tractandum est, tractare in ecclesia didici: quod maiores fecerunt mei. Si cõferendum de fide, sacerdotum debet esse ista collatio, sicut factum est sub Constantino Augustæ memoriæ principe, qui nullas leges ante præmisit, sed liberum dedit iudicium sacerdotibus. Factum est etiam sub Constantio Augustæ memoriæ Imperatore paternæ dignitatis hærede. Sed quod bene cœpit, aliter consummatum est. Nã episcopi sinceram primo scripserant fidem: sed dum volunt quidam de fide intra palatium iudicare, id egerũt, vt circunscriptionibus illa episcoporum iudicia mutarentur. Qui tamen inflexam statim reuocauere sententiam. Et certe maior numerus Arimini Niceni concilij fidem probauit, Arriana decreta damnauit. Si ad synodum prouocat Auxẽtius, vt de fide disputet: licet non sit necesse propter vnum tot episcopos fatigari, qui etiam si angelus de cœlo esset, paci ecclesiarum nõ deberet præferri: cùm audiero synodum congregari, & ipse non deero. Tolle igitur legem, si vis esse certamen. Venissem Imperator ad consistorium clemẽtiæ tuæ vt hæc coram suggererem, si me vel episcopi vel populus permisissent, dicentes de fide in ecclesia coram populo debere tractari. Atq; vtinam Imperator non denunciasses vt quò vellem pergerem. Quotidie prodibã, nemo me asseruabat. Debuisti me quò volueras destinare, quem ipse omnibus offerebam. Nunc mihi à sacerdotibus dicitur, Non multum interest vtrum volens relinquas, an tradas altare Christi. Cùm enim reliqueris, trades. Atque vtinam liquido mihi pateret quod Arrianis ecclesia minime traderetur: spõte me offerrẽ tuę pietatis arbitrio. Sed si ego solus interstrepo, cur etiam de aliis omnibus inuadendis ecclesiis est præceptũ? Vtinam confirmetur vt ecclesiis nullus molestus sit, opto vt de me, qualis videtur, sententia proferatur. Dignanter igitur Imperator accipe quod ad consistorium venire non potui. Ego in consistorio nisi pro te stare nõ didici, & intra palatiũ certare non possum, qui palatij secreta nec quęro, nec noui. Ego Ambrosius episcopus hunc libellum obtuli clementissimo Imperatori, & beatissimo Augusto Valentiniano.

Roman. 8.

Diui Ambrosii in Auxentium de basilicis tradendis inuehentis, suósque ad constantiam atque tolerantiam exhortantis, oratio.

VIdeo vos præter solitum subitò esse turbatos, atque asseruãtes mei. Miror quid hoc sit, nisi forte quia per tribunos me vidistis aut audistis Imperiali mandato esse conuentum vt quo vellem abirem hinc, & si qui vellent, sequendi potestatem haberent. Metuistis ergo ne ecclesiam desererem, & dum saluti meæ timeo, vos relinquerẽ? Sed quid & ipse mãdauerim, potuistis aduertere, deserendæ ecclesiæ mihi voluntatem subesse non posse, quia plus dominum mundi quàm seculi huius Imperatorem timerem. Sane si me vis aliqua abduceret ab ecclesia, carnem meam exturbari posse non mentem. Paratum me esse vt si ille faceret quod solet esse regiæ potestatis, ego subirem quod sacerdotis esse consuecuit. Quid ergo turbamini? Volens nunquam ius deseram, coactus repugnare non noui. Dolere potero, potero flere, potero gemere. aduersus arma, milites, Gotthos quoque, lachrymæ meæ arma sunt. Talia enim munimenta sunt sacerdotis. Aliter nec debeo nec possum resistere. Fugere autem & relinquere ecclesiam non soleo, ne quis grauioris pœnæ metu factum interpretetur. Scitis & vos ipsi quòd imperatoribus soleam deferre, non cedere, suppliciis me libenter offerre, nec metuere quæ parantur. Vtinam essem securus quod ecclesia hæreticis minimè traderetur: ad palatium Imperatoris irem libenter, si hoc congrueret sacerdotis officio, vt in palatio magis certarem quàm in ecclesia. Sed in consistorio non reus solet Christus esse, sed iudex. Causam fidei in ecclesia agendam quis abnuat? Si quis confidit, huc veniat. inclinatum iam vel Imperatoris iudicium, quod lata lege patefecit, quo impugnat fidem: vel sperata ambientium quorundam studia non requirat. Non committo vt quisquam vendat iniuriam Christi. Circunfusi milites, armorum crepitus, quibus vallata est ecclesia, fidẽ non terrent meam, sed mentem exagitant, ne dum me tenetis, perniciosum aliquid vestræ oboriatur saluti. Ego enim iam didici nõ timere, sed vobis timere plus cœpi. Sinite quæso vestrum sacerdotem cõgredi, habemus aduersarium qui lacessit. Aduersarius enim noster diabolus sicut leo rugiens circuit quærẽs quem deuoret, vt apostolus dixit. Accepit sine dubio, accepit (nõ fallimur, sed admonemur) tentandi huiusmodi potestatem, ne forte corporis mei vulneribus possim à fidei intentione reuocari. Legitis & vos quia multis aliis tentauit sanctum Iob diabolus: ad postremum potestatem huiusmodi petiit, & accepit, vt tentaret corpus eius: quod perfudit vlceribus. Cùm esset propositum vt ecclesię vasa iam traderemus, hoc responsi reddidi, Me, si de meis aliquid posceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei iuris esset, libenter offerre: templo dei nihil posse decerpere: nec tradere illud quod custodiendũ non tradẽdum acceperim. Deinde cõsulere me etiam Imperatoris saluti, quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocẽ liberi sacerdotis, si vult sibi esse consultum, recedat à Christi iniuria. Hæc plena humilitatis sunt, & (vt arbitror) plena affectus eius quem Imperatori debet sacerdos. Sed quia lucta nobis est non solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiam (quod grauius est) aduersus spiritualia nequitiæ, quæ sunt in cœlestibus, tentator ille diabolus per ministros suos certamen auget, vulneribus corporis mei experiendum arbitratur. Scio fratres vulnera hæc quæ pro Christo ex-

1. Petr. 5.

Iob. 1. & 2.

Ephes. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cipimus,non esse vulnera quibus vita amittitur,sed propagatur.Sinite quæso esse certamẽ,spectatores vos esse decet. Cõsiderate quia si quẽ habet ciuitas vel athletã,vel alterius nobilis artis peritũ, optat offerre certamini. Cur in maioribus reb⁹ repudiatis,quod vel in minoribus velle cõsuestis? Nõ metuit arma,nõ barbaros,qui mortẽ non timet, qui nulla carnis voluptate retinetur.Certe si dominus huic nos certamini deputauit,frustra peruigiles tot noctib⁹ & diebus custodias exhibetis. Implebitur Christi volũtas. Omnipotẽs enim noster est dominus Iesus.hęc est fides nostra.Et ideo quod fieri mandat,implebitur.nec cõuenit vos diuinæ obuiare sententiæ. Audistis quod hodie lectum sit, Pullum sibi asinæ saluator per apostolos iussit adduci, mandauitq; vt si
Luc.19. quis resisteret, diceretur: Dominus operam eius desiderat. Quid si & nunc pullũ istum asinę,hoc est animalis quod grauem sarcinã portare consueuit, sicut est humana conditio,
Matth.11. cui dicitur: Venite ad me omnes qui laboratis,& onerati estis,& ego vos reficiam, tollite iugum meum, quia leue est. Quid si inquã,pullum istum ad se modo iussit adduci missis apostolis,illis qui iam exuti corpore incõprehensibilem oculis nostris angelorum speciem gerunt? Nõne si ab aliquo resistatur,dicent: Dominus operã eius desiderat?Si resistat vel vitæ huius cupiditas,si resistat caro & sanguis,si resistat conuersatio corporalis, quia aliquibus forsitan grati videmur:sed qui nos hic diligit,multo amplius diliget si sinat fie-
Philip.1. ri hostiam Christi:quia dissolui,& cum Christo esse,multo melius:et si manere in carne, magis necessariũ propter vos. Nihil est ergo quod vereamini fratres dilectissimi. Scio enim quia quicquid passus fuero, pro Christo patiar.Et legi quod eos timere non debeam qui possunt carnem occidere.
Matth.10. Et audiui dicẽtem:Qui perdiderit animã suam propter me, inueniet eam. Ergo si vult dominus,certum est quod nullus obsistat. Quod si adhuc nostra differt certamina, quid veremini?Seruum Christi nõ custodia corporalis,sed domini prouidẽtia sepire cõsueuit. Turbati estis quia apertas repe ristis geminas fores,quas caotus oculis quidã dũ hospitium proprium repetit,patefeciſſe memoratur.In quo cognoscite quòd nihil suffragetur humana custodia. Ecce vnus qui C
videdi munus amisit,soluit vestra vniuersa munimina,& custodias lusit.Dominus autẽ suæ misericordię custodiam nõ amisit.Nõne ante biduum,vt meministis,etiã illud repertũ est,quod à parte læua basilicæ ingressus quidã peruius fuit, quem putabatis clausum esse atque munitũ? Sepserunt nempe armati basilicam,explorabant hos atque illos aditus.cæcitate perfusi sunt,vt quod apertũ erat,videre non possent. itaque per plurimas noctes quod apertum fuerit,non ignoratis. Desinite ergo solicitari:quia hoc erit quod Christ⁹ iubet,& hoc esse expedit.Denique exempla vobis legis pro-
4.Reg.6. feram. Helisæus quærebatur à rege Syriæ. missus erat exercitus qui eum caperet.circũuallatus erat vndique. cœpit timere eius seruulus, quia seruulus erat,hoc est,non erat liberæ mẽtis,& liberæ potestatis. Petiuit aperiri eius oculos sanctus propheta,& ait: Respice, & vide quãto plures sint pro nobis,quàm cõtra nos. Et respexit,& vidit angelorũ milia. Aduertitis igitur quod seruulos Christi ij magis custodiant qui non videtur,quàm qui videtur.Sed & illi si custodiunt, D
vestris custodiunt orationibus aduocati.Legistis nẽpe eosipsos qui Helisæum querebant,ingressos esse Samariam ad eumipsum quem capere gestiebant, cui non solum non potuerunt nocere,sed ipsius aduersus quem venerant,intercessione seruati sunt. Petrus quoque apostolus vtriusq; rei vo
Acto.12. bis edit exemplum. Nam vbi eum Herodes quæsiuit & cepit,recepit in carcerem. Non enim recesserat dei seruulus, sed steterat timoris ignarus. Orabat pro eo ecclesia, sed apostolus in carcere quiescebat, quod est indicium non timentis. Missus est angelus qui dormientem excitaret, per quem Petrus productus è carcere, mortem ad tempus euasit. Idem Petrus postea victo Simone cùm præcepta dei populo seminaret, doceret castimoniam, excitauit animos gentilium:quibus eum quærentibus Christianæ animæ deprecatæ sunt vt paulisper cederet. Et quãuis esset cupidus passionis,tamen contẽplatione populi precãtis inflexus est. Rogabatur enim vt ad instituendum & confirmandũ popu

A lũ se reseruaret.Quid multa? Nocte muro egredi cœpit,& videns sibi in porta Christum occurrere, vrbẽmque ingredi,ait:Domine,quò venis? Respondit Christus: Venio iterum crucifigi. Intellexit Petrus ad suam crucem diuinum pertinere responsum.Christus enim non poterat iterũ crucifigi,qui carnẽ passione susceptæ mortis exuerat.Quod e-
Rom.6. nim mortuus est, mortuus est semel: quod autẽ viuit, viuit deo. Intellexit ergo Petrus quòd iterum Christus crucifigendus esset in seruulo.Itaque sponte remeauit,interrogantibus Christianis responsum reddidit,statimque correptus, per crucem suam honorificauit dominũ Iesum. Videtis igitur quod in seruulis suis pati velit Christus. Quid si & huic seruulo dicit: Illum volo sic manere,tu autẽ me sequere. & de hac arbore gustare vult fructum?Nam si illius cibus erat
Ioan.11. vt faceret voluntatem patris,idem cibus illius est vt nostris passionibus epuletur. Nónne(vt de ipso domino sumamus exemplũ)quando voluit, passus est:& cùm quæreretur,in-
Ioan.14. uẽtus est?Quando autẽ hora non venerat passionis,per me- B
dium quærentium transibat,& videntes eum tenere non poterant.Quo vtique euidenter ostendit,quia quando dominus vult,vnusquisque inuenitur & capitur. Quando autem differt,etiam si quærẽtium manibus occurrat & oculis,non tenetur. Ego ipse non quotidie vel visitandi gratia prodibam,vel pergebam ad martyres? Non regiam palatij prætexebam eundo atque redeundo ? Et tamen nemo me tenuit, cùm exturbandi me haberent, vt prodiderũt postea,voluntatẽ,dicentes:Exi de ciuitate,& vade quo vis. Expectabam fateor magnũ aliquid,aut gladium pro Christi nomine, aut incẽdium. At illi delicias mihi pro passionibus obtulerunt, sed athleta Christi nõ delicias sed passiones suas exigit.Nemo ergo vos turbet quòd aut carrum præparauerãt,aut dura,vt videbatur sibi, Auxẽtij ipsius qui se dicit episcopum, ore iactata. Plerique narrabant percussores præmissos,pœnam mortis esse decretam:nec illa timeo,& ista non defero. Quò enim abibo, vbi non omnia plena gemitus sint atque lachrymarum,quando per ecclesias iubentur eiici catholici sacerdotes,resistentes gladio feriri, curiales proscribi omnes,nisi mandatũ impleuerint?Et hæc episcopi manu scripta,& ore dictata,qui se vt probaret doctissimum,vetus nõ omisit exemplum.Legimus enim in propheta quod viderit falcem volantem. Hanc imitatus Auxentius gladium volantem per omnes vrbes direxit.Et Sathanas transfigurat se in
2.Cor.11. angelum lucis,& in malum imitatur eius potentiam. Tu domine Iesu vno momento mũdum redemisti. Auxentius vno momento tot populos,quod in ipso est,trucidabit, alios gladio,alios sacrilegio. Meam basilicam petit cruento ore, sanguinolentis manibus.Cui bene præsens respõdit lectio: Peccatori autẽ dixit deus: Quare tu enarras iustitias meas?
Psal.49. id est,non conuenit paci & furori, non conuenit Christo & Belial. Meministis etiam quod lectum est hodie, Nabuthe
3.Reg.21. sanctum virum possessorem vineæ suæ interpellatum petitione regia vt vineam suam daret, vbi rex succisis vitibus olus vile sereret,eúmque respondisse, Absit vt ego patrum meorum tradam hæreditatem.Regem cõtristatũ esse quòd sibi esset alienum ius relatione iusta negatum, sed muliebri consilio deceptum. Nabuthe vites suas vel proprio cruore defendit. Si ille vineam non tradidit suam,nos trademus ecclesiam Christi? Quid igitur à me responsum est contumaciter?Dixi enim conuentus: Absit à me vt tradã Christi hęreditatem.Si ille patrum hæreditatem non tradidit,ego tradam Christi hæreditatẽ?Sed & hoc addidi, Absit vt tradam hæreditatem patrum, hoc est, hæreditatem Dionysij qui in exilio in causa fidei defunctus est, hæreditatem Eustorgij confessoris, hæreditatem Myroclis, atque omnium retro fidelium episcoporum. Respondi ego quod sacerdotis est:quod imperatoris est,faciat imperator.Prius est vt animam mihi quàm fidem auferat.Ac cui tradã,præsens lectio euãgelij docere nos debet,quid petaſ, à quibus petatur. Audistis nẽpe legi quòd cùm Christus super pullũ asinæ sederet,clamabãt pueruli, & molestè ferebãt Iudæi.Deniq; interpellauerũt dominũ Iesum dicentes vt faceret eos tacere.
Luc.19. respõdit:Si hi tacebunt,lapides clamabũt.Deinde ingressus templum,eiecit nũmularios,& cathedras, & columbas vendentes

Universidad de Deusto
Biblioteca

dentes in templo dei. Lectio nempe ista nulla nostra dispositione recitata est, sed casu, quæ præsentibus bene aptatur temporib'. Sæpe ergo Christi laudes verbera perfidorum sunt. Et nunc cùm laudatur Christus, dicunt hæretici quia seditio cõmouetur, dicũt hæretici quia his mors paratur. & vere mortem habẽt in laudib' Christi. Quomodo enim laudes eorum pos∫unt, cuius infirmitatem prædicant? Itaque & hodie cũ laudatur Christus, Arrianorum amẽtia verberatur. Gerasseni præsentiã Christi ferre non poterant, isti peiores Gerasenis nec laudationẽ Christi sustinere possunt: Vidẽt pueros Christi gloriam cõcinentes, quia scriptũ est. Ex ore infantium & lactentium perfeci∫ti laudem. Irrident istam ætatulam fidei plenã, cùm dicunt: Ecce quid clamant? Sed respõdit iis Christus: Si hi tacuerint, lapides clamabũt. hoc est, fortiores clamabunt, clamabunt & iuuenes, clamabunt & maturiores, clamabunt & senes, isti lapides ad illum iam solidati, lapidem de quo scriptum est: Lapidẽ quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. His igitur laudationibus inuitatus templum suum Christus ingreditur, & flagellum prehendit, & eiicit de templo nummularios. Non patitur enim in suo templo pecuniæ esse vernaculos, non patitur in suo templo esse eos qui vendant cathedras. Quid sunt cathedræ, nisi honores? Quid sunt colũbæ nisi simplices mentes vel animę fidem candidã & puram sequentes? Ego ergo inducam in templum quem Christus excludit? Iubetur enim exire qui dignitates vendit & honores. Iubetur enim exire qui vendere vult simplices mentes fideliũ. Ergo Auxẽtius eiicitur, Mercurinus excluditur. Vnum portentum est, & duo nomina. Etenim ne cognoscerẽtur quis esset, mutauit sibi vocabulum: vt quia hic fuerat Auxentius episcopus Arrianus, ad decipiendã plebem, quã ille tenuerat, se vocaret Mercurinũ. Mutauit ergo vocabulum, sed perfidiã non mutauit. Exuit lupũ, & induit lupum. Nihil prodest quod mutauit nomen, quid sit agnoscitur. Alius in Scythiæ partibus dicebatur, alius hic vocatur. nomina pro regionibus habet. Habet ergo iam duo nomina: & si hinc aliò perrexit, habebit & tertium. Quomodo enim patietur vt maneat ei vocabulum ad tanti sceleris indicium? Minora fecit in Scythia', & ita erubuit vt mutaret vocabulum. sceleratiora hic ausus est, & volet, quocũque perrexerit, nomine suo prodi tantorum populorum sanguinem? Manu sua scribet, & poterit consistere animo? Paucos excludebat dominus Iesus de tẽplo suo, Auxẽtius nullum reliquit. De templo suo Iesus flagello eiicit, Auxentius gladio. Iesus flagello, Mercurinus securi. Pius domin' flagello exturbat sacrilegos, nequam persequitur pios ferro. De quo bene dixistis hodie: Leges suas secum ferat. Feret etiam si nolit, feret conscientiam suam. Et si non fert chartulã, feret sanguine inscriptã animã suam, etsi atramento inscriptã epistolam nõ feret. Scripta est Iuda culpa tua graphio ferreo & vngue adamantino, & scripta in pectore tuo, hoc est ibi scripta vnde processit. Is mihi etiã audet mentionẽ facere retractãdi, plenus sanguinis, plenus cruoris? Qui quos non potuerit sermone decipere, eos gladio putat esse scriẽdos, cruẽtas leges ore dictãs, manu scribens, & putans quod lex fidẽ possit hominibus imperare. Non audiuit, & id quod hodie dictũ est: Quoniam nõ iustificatur homo ex operibus legis? Aut, Per legem legi mortuus sum, vt deo viuam: id est, per legem spiritualẽ interpretatione legis est mortuus corporali. Et nos per legem domini nostri Iesu Christi moriamur huic legi, quæ sancit decreta perfidiæ. Non lex ecclesiam congregauit, sed fides Christi. Lex enim non est ex fide, iustus autem ex fide viuit. Iustum ergo fides non lex facit, quia non est per legem iustitia, sed per fidem Christi. Qui autem fidẽ repudiat, & legis iura præscribit, ipse se testatur iniustũ, quia iustus ex fide viuit. Hanc ergo legem quisquam sequatur qua firmatur Ariminense concilium, in qua creatura dictus est Christus? Sed aiunt: Misit deus filium suum factum ex muliere, factũ sub lege. Ergo factum legunt, hoc est creatum. Nónne hoc ipsum considerãt quod proposuerũt, quia factus dicitur Christus, sed ex muliere, hoc est, secundum partum virginis factus est, qui secundum diuinã generationem ex patre natus est? Legerũt & hodie quia Christus nos

Psalm.8. Luce.19. Psal.117. Ioan.2. Hier.17. Galat.2. Ibidem. Roman.1. Ibidem. Galat.4. Galat.3.

redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Nunquid maledictum Christus secundum diuinitatem est? Sed quare maledictum dicatur, Apostolus te docet, dicens, quia scriptũ est: Maledictus omnis qui pẽdet in ligno. Hoc est, qui in carne sua nostram carnem, in suo corpore nostras infirmitates & nostra maledicta suscepit, vt crucifigeret. Non enim ille maledictus, sed in te maledictus. Denique habes alibi: Qui peccatum nõ cognouit, sed pro nobis peccatũ factus est: quia nostra peccata suscepit, vt sacramento suę passionis aboleret. Hæc ego fratres coram ipso apud vos plenius disputarẽ, sed certus non ignaros vos esse fidei, vestrum refugit examen, & gentiles quosdã quatuor aut quinque ferme homines eligit cognitores sibi, si tamen aliquos eligit, quos vellem adesse in cœtu omnium, non vt de Christo iudicent, sed vt maiestatem audiant Christi. Tamen illi iam de Auxentio pronunciauerunt, cui tractanti quotidie non crediderunt. Quæ maior eius cõdemnatio, quàm quod sine aduersario apud iudices suos victus est? Ergo & ipsorum sententiam contra Auxentium iam tenemus: & quod gentes elegit, iure damnandus est, quia Apostoli præceptã dimisit, cùm Apostolus dicat: Audet aliquis vestrum aduersus alterum habens negocium, iudicari apud iniquos, & nõ apud sanctos? Aut nescitis quoniã sancti de hoc mundo iudicabunt? Et infra ait: Sic non est inter vos sapiens quisquã, qui possit iudicare inter fratres, sed frater cũ fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles? Vides quia quod ille obtulit, contra authoritatem Apostoli fit? Vos eligite vtrum Auxentium, an Paulum sequi debeamus magistrum. Sed quid dicã de Apostolo, cùm ipse dominus clamet per prophetã: Audite me popul' meus qui scitis iudicium, quorũ in corde lex mea est. Deus dicit, Audite me popul' meus, qui scitis iudicium: Auxentius dicit, Nescitis iudiciũ. Videtis quia iam deum contemnit in vobis, qui sententiam cœlestis refutat oraculi. Audite me, inquit, populus meus, dicit dominus. Non dicit audite gẽtes, non dicit audite Iudæi. Iã enim [nõ] populus dei qui fuerat, popul' erroris est fact'. Et qui populus erroris erat, populus dei esse cœpit, quia in Christum credidit. Iste ergo populus iudicat, cuius in corde lex diuina est, non humana, lex non atramento scripta, sed spiritu dei viui non in charta exarata, sed in corde signata: lex gratiæ, non cruoris. Quis igitur vobis iniuriam facit, qui recusat vestram, an qui eligit audientiam? Cõclusus vndique ad versutiã patrum suorum cõfugit, de imperatore vult inuidiam cõmouere, dicens iudicare debere adolescentem catechumenũ sacræ lectionis ignarum, & in consistorio iudicare. Quasi verò superiore anno quando ad palatium fum petitus, cum præsentibus primatibus ante consistorium tractaretur, cùm imperator basilicam vellet eripere, ego tunc aulæ contemplatione regalis infractus sim, cõstantiam non tenuerim sacerdotis, aut imminuto iurẽ discesserim. Nónne meminerũt quod vbi me cognouit populus palatium petisse, ita irruit, vt vim eius ferre non possent, quando comiti militari cum expeditis ad fugandam multitudinem egresso obtulerunt omnes se neci pro fide Christi? Non tunc rogatus sum vt populum multo sermone mulcerem? Sponderem fidem quòd basilicam ecclesiæ nullus inuaderet? Et cùm pro beneficio meum sit officium postulatum, tamen quòd populus ad palatium veniisset, mihi inuidia commota est. In hanc igitur inuidiam me redire desiderant: reuocani populum, & tamen inuidiam non euasi: quam quidem inuidiam ego temperandam arbitror, non timendam. Quid enim timeamus pro Christi nomine? nisi forte illud mouere me debet quod aiunt, Ergo non debet imperator vnam basilicam accipere ad quam procedat: & plus vult Ambrosius posse quàm imperator, vt imperatori prodeundi facultatẽ neget? Quod cùm dicunt, apprehẽdere sermones nostros gestiũt, sicut Iudæi qui Christum versuto sermone tentabãt, dicentes: Magister, licet tributum dare Cæsari; aut nõ? Sempérne de Cæsare seruulis dei inuidia commouetur? Et hoc ad calumniam sibi arcessit impietas, vt imperiale nomen obtendat? Et isti possunt dicere quòd eorum non habeant sacrilegium, quorum imitantur magisterium? Et tamen videte quanto peiores Arriani sunt quàm Iudæi. Illi quærebant

Ibidem. Deut.21. 2.Cor.5. 1.Cor.6. Esaiæ.31. 2.Corin.3. Matth.22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vtrum ſoluendum putarent Cæſari ius tributi, iſti imperatori volunt dare ius eccleſiæ. Sed vt perfidi ſuum ſequuntur authorem, ita & nos quæ nos dominus & author noſter docuit, reſpondeamus. Conſiderans enim Ieſus dolum Iudęorũ dixit ad eos: Quid me tentatis? oſtendite mihi denariũ. Et cùm dediſſent, dixit: Cuius imaginem habet & inſcriptionem? Reſpondentes dixerunt: Cæſaris. Et ait illis Ieſus: Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt dei, deo. Ergo & ego dico illis qui mihi obiiciũt: Oſtẽdite mihi denarium. Ieſus Cæſaris denarium vidit, & ait: Reddite Cæſari quæ Cæſaris ſunt, & quæ dei ſunt, deo. Nunquid de eccleſiæ baſilicis occupandis poſſunt denarium offerre Cæſari? Sed in eccleſia vnam imaginem noui, hoc eſt, imaginem dei inuiſibilis, de qua dixit deus: Faciamus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã. Illam imaginem de qua ſcriptum eſt: Quia Chriſtus ſplendor gloriæ, & imago ſubſtantiæ eius. In iſta imagine patrẽ cerno, ſicut dixit ipſe dominus Ieſus: Qui me videt, videt & patrẽ. Non enim hæc imago à patre eſt ſeparata, quę vnitatem me docuit trinitatis, dicens: Ego & pater vnum ſumus. Et infrà: Omnia quæcunq; habet pater, mea ſunt. Et de ſpiritu ſancto, dicens: quia ſpiritus Chriſti ſit, & de Chriſto accepit, ſicut ſcriptum eſt: Ille de meo accipiet, & annũciabis vobis. Quid igitur non humiliter reſponſum à nobis eſt? Si tributum petit, non negamus. Agri eccleſię ſoluunt tributũ. Si agros deſiderat imperator, poteſtatem habet vindicandorum, nemo noſtrum interuenit. Poteſt pauperibus collatio populi redũdare. Non faciant de agris inuidiam, tollant eos ſi libitum eſt. Imperatori non dono, ſed non nego. Aurum quærunt, poſſum dicere: Argentum & aurum non quæro. Sed inuidiam faciunt quia aurum erogatur, nec ego hanc inuidiam perhorreſco. Habeo ærarios. Aerarij mei pauperes Chriſti ſunt. Hũc noui congregare theſaurum. Vtinam hoc mihi ſemper crimen adſcribant, quia aurum pauperibus erogatur. Quòd ſi obiiciũt quòd defenſionem ab iis requiram, nõ nego, ſed etiam ambio. habeo defenſionem, ſed in orationibus pauperum. Cæci illi, & claudi, debiles & ſenes, robuſtis bellatoribꝰ fortiores ſunt. Denique munera pauperũ deum obligant, quia ſcriptũ eſt: Qui largitur pauperi, deo fœnerat. Præſidia bellatorum diuinam ſæpe gratiam non merentur. Hymnorum quoque meorum carminibus deceptũ populum ferunt. Plane nec hoc abnuo. Grande carmen iſtud eſt, quo nihil potentius. Quid enim potentius quàm confeſſio trinitatis, quę quotidie totius populi ore celebratur? Certatim omnes ſtudent fidem fateri, patrem & filium & ſpiritum ſanctum norunt verſibus prædicare. Facti ſant igitur omnes magiſtri, qui vix poterant eſſe diſcipuli. Quid igitur obaudiẽtius poteſt eſſe, quàm vt Chriſti ſequamur exemplum, qui ſpecie inuentus vt homo, humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem? Denique omnes per obedientiam liberauit. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt plurimi, ita & per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi. Si ergo ille obediens, accipiant obedientiæ magiſterium, cui nos inhæremus, dicentes iis qui nobis de imperatore inuidiam faciunt: Soluimus quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt dei deo. Tributũ Cæſaris eſt, non negatur. Eccleſia dei eſt, Cæſari vtique non debet addici, quia ius Cæſaris eſſe nõ poteſt dei templũ. Quod cum honorificẽtia imperatoris nemo dictũ poteſt negare. Quid enim honorificentius quàm vt imperator eccleſiæ filius eſſe dicatur? Quod cùm dicitur, ſine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim bonus intra eccleſiam, nõ ſupra eccleſiam eſt. Bonus enim imperator quærit auxilium eccleſię, non refutat. Hęc vt humiliter dicimus, ita cõſtanter exponimus. Sed incendia aliqui, gladium, deportationem minãtur. Didicimus Chriſti ſeruuli non timere. Non timentibus nunquam eſt grauis terror. Denique ſcriptum eſt: Sagittę infantium factæ ſunt plagæ eorum. Satis igitur propoſitis reſponſum videtur. Nunc illos interrogo quod ſaluator interrogauit: Baptiſmum Ioannis de cœlo eſt, an ex hominibus? Et non potuerunt reſpõdere ei Iudæi. Si baptiſmum Ioannis non ſoluerunt Iudæi, Auxentius ſoluit baptiſmum Chriſti? Non enim iſtud ex hominibus eſt baptiſmũ, ſed de cœlo, quod detulit nobis conſilij magni angelus, vt iuſtificemur deo. Cur igitur rebaptizandos Auxentius fideles populos putat baptizatos in nomine trinitatis, cùm Apoſtolus dicat: Vna fides, vnum baptiſma. Et ſe hominum dicit aduerſarium eſſe, non Chriſti, cùm conſilium dei ſpernat, & condemnet baptiſmũ, & quod Chriſtus nobis ad redimenda noſtra peccata donauit?

Matth. 22

Gene. 1.

Hebr. 1.

Ioan. 14.

Ibidem. 10.

Ioan. 16.

Ibidem.

Ephes 4

Prouer. 19.

Philip. 2.

Roman. 5.

Pſalm. 63.

Lucæ. 20.

Diui Ambroſij ad Marcellinam ſororem ſuam, referentis illi quid in cauſa de baſilicis tradẽdis actum ſit, & in quo ſtatu res ipſa nunc conſiſtat. Epiſtola XXXIII.

QVoniam omnibꝰ epiſtolis ferè ſollicite quæris de eccleſia, accipe quid agatur. Poſtridie quàm accepi literas tuas quibus ſignificaueras quod te exagitarent ſomnia tua, moles inquietudinum grauium cœpit moueri. Nec iam portiana, hoc eſt, extramurana Baſilica petebatur, ſed Baſilica noua, hoc eſt intramurana, quæ maior eſt. Conuenerunt me primo principes virtutum, viri comites conſiſtoriani, vt & baſilicam traderem, & procurarem ne quid populus turbarum moueret. Reſpondi quod erat ordinis, templum dei tradi à ſacerdote nõ poſſe. Acclamatum eſt ſequenti die in eccleſia, etiam pręfectus eò venit, cœpit ſuadere vt Baſilica portiana cederemus. Populus reclamauit. Ita nũc diſceſſum eſt, vt intimaturũ ſe imperatori diceret. Sequenti die, erat autẽ dominica, poſt lectiones atq; tractatum dimiſſis catechumenis ſymbolũ aliquibus competentibus in baptiſteriis tradebã Baſilicæ. Illic nunciatum eſt mihi cõperto quod ad portianam Baſilicã de palatio decanos miſiſſent, & vela ſuſpenderent, populi partem eò pergere. Ego tamen manſi in munere, miſſam facere cœpi. Dum offero, raptũ cognoui à populo Caſtulum quendam quem presbyterum dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderant trãſeuntes. Amariſſime flere, & orare in ipſa oblatione deum cœpi, vt ſubueniret, nec huius ſanguis in cauſa eccleſiæ fieret, certe vt meus ſanguis pro ſalute non ſolum populi, ſed etiam pro ipſis impiis effunderetur. Quid multa? Miſſis presbyteris & diaconibus eripui iniuriæ virum. Condemnationes illico grauiſſimæ decernũtur. primo in corpus omne mercatorum. Itaque ſanctis diebus hebdomadis vltimæ quibus ſolebant debitorum laxari vincula ſtridunt catenæ. imponuntur collo innocentium, exiguntur ducenta pondo auri intra totum triduum. Reſpondent aliqui ſe tantũ aut duplum ſi peterẽtur daturos, dummodo ſeruarent fidem. Erant pleni carceres negociatoribus. Palatina omnia officia, hoc eſt, memoriales, agentes in rebus, apparitores diuerſorũ comitum temperare à proceſſu iubentur ſpecie qua ſeditioni intereſſe prohibebantur, honoratis multa minabantur grauiſſima niſi Baſilicam traderent. Feruebat perſecutio: ac ſi aperuiſſent portam, prorupturi in omne facinus videbantur. Conuenior ipſe à comitibus & tribunis, vt baſilicæ fieret matura traditio, dicentibus imperatorem iure ſuo vti, eo quòd in poteſtate eius eſſent omnia. Reſpondi, ſi à me peteret quod meum eſſet, id eſt fundum meum, argẽtum meũ, ius huiuſmodi meum me non refragaturũ quamquã, omnia quæ mea ſunt, eſſent pauperum. Verum ea quæ diuina, imperatoriæ poteſtati non eſſe ſubiecta. Si patrimonium petitur, inuadite: ſi corpus, occurram. Vultis in vincula rapere? vultis in mortem? voluptati eſt mihi. Non ego me vallabo circunfuſione populorum, nec altaria tenebo vitam obſecrans, ſed pro altaribꝰ gratius immolabor. Horrebam quippe animo cùm armatos ad Baſilicam eccleſiæ occupandam miſſos cognoſcerem, ne dum Baſilicam vindicant, aliqua ſtrages fieret quæ in perniciem totius vergeret ciuitatis. Orabam ne tantæ vrbis vel totius Italiæ buſto ſuperuiuerem. Deteſtabar inuidiam fundendi cruoris, offerebam iugulũ meum. Aderant Gotthi tribuni, adoriebar eos dicens: Propterea vos poſſeſſio Romana ſuſcepit, vt perturbationis publicæ vos præbeatis miniſtros? Quo trãſibitis ſi hæc deleta fuerint? Exigebatur à me vt compeſcerem populum. Referebam in meo iure eſſe vt non excitarẽ, in dei manũ vt mitigaret. Poſtremo ũ me incentorem putarent, ſam in me vindicari oportere, vel abduci me in quas vellent terrarũ ſolitudinẽs. His dictis illi abierunt, ego in Baſilica veteri totum exegi diem, inde domum

cubitum

Universidad de Deusto

cubitum me recepi, vt si quis abducere vellet, inueniret paratum. Ante lucem vbi pedem limine extuli, circunfuso milite occupatur basilica. Idque à militibus imperatori mandatum dicitur, vt si prodire vellet, haberet copiam, se tamẽ præsto futuros si viderent eum cum catholicis conuenire. Alioquin se ad eum cœtum quem Ambrosius cogeret, trãsituros. Prodire de Arrianis nullus audebat, quia nec quisquam de eiusdem erat, pauci de familia regia, nonnulli etiam Gotthi. Quibus vt olim plaustro sedes erat, ita nunc plaustrum ecclesia est. Quocunque fœmina ista processerit, secũ suos omnes cœtus vehit. Circunfusam basilicam esse gemitu populi intellexi, sed dum leguntur lectiones, intimatur mihi plenam populi esse basilicam etiam nouam, maiorem videri plebem quàm omnes cum essent liberi: lectorem esflagitari. Quid plura? Milites ipsi qui videbantur occupasse basilicã, cognito quòd præcepissem vt abstinerentur à cõmunionis consortio, ad conuentum hunc nostrum venire cœperunt. Quibus visis turbantur mulierum animi, proripit se vna. Ipsi tamen milites se ad orationem venisse, nõ ad B prælium loquebantur. Clamauit aliqua populus, quàm moderate, quàm constanter, quàm fideliter poscebat vt ad illã pergeremus basilicam. In illa quoque basilica fertur quod populus præsentiam flagitabat meam. Tũc ego hunc adorsus sermonem sum: Audistis filij librum legi Iob, qui solẽni & munere est decursus, & tempore. Sciuit & vsu hunc librũ etiam diabolus intimandum, quo virtus omnis suæ tẽtationis aperitur & proditur. Et ideo se hodie motu maiore concussit. Sed gratias deo nostro, qui nos ita firmauit fide atque patiẽtia. Vnum Iob miraturus ascenderam, omnes Iob quos mirarer inueni. In singulis vobis Iob reuixit, in singulis sancti illius patientia & virtus resulsit. Quid enim præsentius dici potuit à Christianis viris, quàm id quod hodie in vobis spiritus sanctus est locutus? Rogamus Auguste, non pugnamus. Non timemus, sed rogamus. Hoc Christianos decet, vt & tranquillitas pacis optetur & fidei, veritatisque cõstantia, nec mortis reuocetur periculo. Est enim præsul do
Psalm. 16. minus, qui saluos faciet sperãtes in se. Sed veniam* ad pro- C positas lectiones. Videtis diabolo tentãdi licẽtiam dari, vt boni probentur. Inuidet inimicus bonis profectibus, tentat diuersis modis. Tentauit sanctum Iob in patrimonio, tentauit in filiis, tẽtauit in dolore corporis. Fortior in suo corpore tẽtatur, infirmior in alieno. Et mihi meas diuitias quas in vobis habeo, volebat auferre, & hoc tranquillitatis vestræ patrimonium dissipare cupiebat. Vos quoq; ipsos mihi bonos filios gestiebat eripere, pro quibus ego quotidie instauro sacrificium. Vos ruinis quibusdam publicæ perturbationis conabatur inuoluere. Duo igitur iam genera tentationis excepi. Et fortasse quia infirmiorẽ me dominus deus nouit, adhuc in corpus meum non dedit potestatem. Et si ipse cupiam & si offeram, adhuc me fortasse huic certamini imparem iudicat, & diuersis exercet laboribus. Nec Iob ab isto cœpit certamine, sed in hoc consummauit. Tẽtatus est autem Iob nunciis coaceruatis malorum, tentatus est etiam
Iob. 2. per mulierem, quæ ait: Dic aliquod verbum in deum, & mo- D rere. Videtis quanta subito moueantur. Gotthi, arma, gentiles, mulcta mercatorum, pœna sanctorũ. Aduertitis quid iubeatur cùm mandatur: Trade basilicam, hoc est, dic aliquod verbum in deum, & morere. Nec solũ dic aduersum deum, sed etiam fac aduersus deum. Mandatur, Trade altaria dei. Vrgemur igitur præceptis regalibus, sed confirma-
Ibidem. mur scripturæ sermonibus: quæ respondit: Tanquàm vna ex insipientibus locuta est. Non mediocris igitur ista tentatio. Nanque asperiores tentationes has esse cognouimus, quæ fiunt per mulieres. Denique per Euam etiam Adã supplantatus est: eóque factum est vt à mãdatis cœlestibus deuiaret. Quo errore cognito, prævaricatricis conscientiæ reus
Gene. 3. latere cupiebat, sed latere non poterat, & ideo ait ei deus: Adam, vbi es? Hoc est, quid eras ante? vbi nũc esse cœpisti? vbi te constitueram? quo ipse trangressus es? Agnoscis esse te nudum, quia bonæ indumenta fidei perdidisti. Folia sunt ista quibus nunc velare te quæris. Repudiasti fructum, sub foliis legis latere cupis, sed proderis. Recedere à domino deo tuo propter vnam mulierem desiderasti, propterea fu-

gis quem videre quærebas. Cum vna muliere te abscõdere maluisti, relinquere speculum mundi, incolatum paradisi, gratiam Christi. Quid dicam quòd etiam Heliam Iezabel 3. Reg. 19. cruenta persecuta est? quòd Ioannem Baptistam Herodias Matth. 14. fecit occidi? Singulæ tamen singulos. Mihi quo minora lõge merita, eo tentamẽta grauiora. Virtus infirmior, sed plus periculi. Succedunt sibi mulierum vices, alternantur odia, commenta variantur, seniores conueniũtur, prætexitur regis iniuria. Quæ ratio igitur est aduersus hunc vermiculum moliri grauiores tentationes, nisi quia non me, sed ecclesiã persequuntur? Mandatur denique: Trade basilicam. Respõdeo: Nec mihi fas est tradere, nec tibi accipere Imperator expedit. Domum priuati nullo potes iure temerare, domũ dei existimas auferendam? Allegatur, imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa. Respondeo: Nolite grauare imperator, vt putes te in ea quę diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed si vis diuti* imperare, esto deo subditus. Scriptum est: Quæ dei deo, quæ Cæsaris Cæ- Matth. 22. sari. Ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Iterum dicitur mandasse, Debeo & ego vnam basilicam habere. Respondi: Nõ tibi licet illam habere. Quid tibi cũ adultera? Adultera est enim quę nõ est legitimo Christi coniugio copulata. Dum hæc tracto, suggestum est mihi cortinas regias esse collectas: refertam autem populo basilicam præsentiam mei poscere: statimque eo conuerti sermonem meum, dicens: Quàm alta & profunda oracula sunt spiritus sancti. Matutinis horis lectum est, vt meministis fratres, quod summo animi dolore respõdemus: Deus, ve- Psal. 78. nerunt gentes in hæreditatem tuam. Et reuera venerunt gẽtes, & plus etiam q̃ gentes venerunt. Venerunt enim Gotthi, & diuersarum nationum viri, venerunt cum armis, & circunfusi occupauerunt basilicam. Hoc nos ignari tuæ altitudinis dolebamus, sed nostra imprudentia aliud opinabatur. Venerunt gentes, sed verè in hæreditatem tuam venerunt. Qui enim gentes venerũt, facti sunt Christiani. Qui ad inuadendam hæreditatem venerunt, facti sunt cohæredes dei. Defensores habeo quos hostes putabam: socios teneo, quos aduersarios existimabam. Completum est illud quod de domino Iesu Dauid propheta cecinit: Quia factus est in pace locus eius, & confregit cornua arcuum, scutum, & gladium, & bellum. Cuius enim hoc munus, cuius opus, Psalm. 75. nisi tuum domine Iesu? Videbas ad templum tuum armatos venire, hinc gemere populum, & frequentem adesse, ne basilica dei traderetur: inde vim militibus, imperatori: mortẽ ante oculos mihi: ne quid inter hæc furori liceret, inseruisti te domine medium, & fecisti vtraque vnum. Compescuisti Ephes. 2. armatos dicens profecto: Si ad arma concurritur, si in templo meo lis commouetur, quæ vtilitas in sanguine meo? Psalm. 29. Gratias itaque tibi Christe: non legatus, neque nuncius, sed tu domine saluum fecisti populum tuum, conscidisti saccũ meum, & præcinxisti me lætitiam. Hæc ego dicebam ratus imperatoris animũ studio militum, obsecratione comitum, precatu populi posse mitescere. Interea nunciatur mihi missum notarium qui mandata deferret. Concessi paulum, mandatũq; intimat. Quid tibi visum est, inquit, vt contra placitum faceres? Respondi: Quid placitum sit ignoro, quidve temere factum dicatur, incertum habeo. Ait: Cur presbyteros ad Basilicam destinasti? Si tyrãnus es, scire volo, vt sciam quemadmodum me aduersum te præparem. Retuli dicens me nihil in præiudicium feciſſe ecclesiæ: eo tempore quo audieram occupatam esse à militibus basilicã, gemitum tantummodo liberiorem habuisse: multisque adhortantibus vt eò pergerem, dixisse, Tradere basilicam nõ possum, sed pugnare non debeo. Postea vero quàm cognouerim cortinas regias inde esse sublatas, cum me populus eò ire deposceret, direxisse presbyteros, me tamen noluisse ire sed dixisse, Credo in Christo quod ipse nobiscũ faciet imperator. Si hæc tyrannis videtur, habeo arma, sed in Christi nomine, habeo offerendi mei corporis potestatẽ. Quid moraretur ferire si tyrannum putaret? Veteri iure à sacerdotibus donata imperia, non vsurpata? Et vulgo dici quòd imperatores sacerdotum magis optauerint, quàm imperium

Ioan.6. rium ſacerdotes. Chriſtus fugit, ne rex fieret. Habem⁹ tyrannidem noſtram. Tyrannis ſacerdotis, infirmitas eſt.
2.Corin.12. Cùm infirmor, inquit, tunc potens ſum. Cauere tamen ne ipſe ſibi tyrannum faceret, cui deus aduerſarium non excitauit. Non hoc maximũ dicere, quod tyrannus ego ſim Valentiniani, qui ſe meæ legationis obiectu queritur ad Italiã non potuiſſe tranſire. Addidi quia nunquàm ſacerdotes tyranni fuerunt, ſed tyrannos ſæpe ſunt paſſi. Exactus eſt totus ille dies in mœrore noſtro, ſciſſæ tamen ab illudentibus pueris cortinæ regiæ. Ego domum redire non potui, quia circunfuſi erant milites, qui baſilicam cuſtodiebant. Cum fratribus pſalmos in eccleſiæ baſilica minore diximus. Sequenti die lectus eſt de more liber Ionæ, quo cõpleto hũc ſermonem adorſus ſum. Liber lectus eſt fratres quo prophetatur quòd peccatores in pœnitentiam reuertantur. Acceptum eſt ita vt ſperaretur in præſenti futurum. Addidi quòd vir iuſtus etiam offenſam contrahere voluiſſet, ne vel ſpectaret vel denunciaret excidium ciuitati. Et quod lugubre eſſet illud dictum. Contriſtatus quoque ſit quòd a-
Ionæ.4. ruiſſet cucurbita. Deum quoque dixiſſe ad Prophetam: Si triſtis es pro cucurbita? Reſpondiſſe Ionam: triſtis. Dixiſſe dominũ, ſi illud doleret quòd exuſta eſſet cucurbita, quãto magis ſibi curæ eſſe oportere tantæ plebis ſalutem? Et ideo excidium quod paratum toti vrbi fuerat, remouiſſe. Nec mora, nunciatur imperatorem iuſſiſſe vt recederẽt milites de baſilica, negociatoribus quoq; quod exacti de condemnatione fuerant redderetur. Quæ tunc plebis totius lętitia fuit? qui totius populi plauſus? quæ gratia? Erat autem dies quo ſeſe dominus pro nobis tradidit, quo in eccleſia pœnitentia relaxatur. Certatim hoc nunciare milites, irruentes in altaria oſculis ſignificare pacis inſigne. Tunc agnoui quòd deus vermem antelucanum percuſſerat, vt tota ciuitas ſeruaretur. Hæc geſta ſunt, atque vtinam iam finita, ſed grauiores motus futuros plena commotionis imperialia verba indicant. Ego tyrannus appellor, & plus etiam quàm tyrannus. Nam cum imperatorem comites obſecrarent vt prodiret ad eccleſiam, ídque petitu militum facere ſe diẽrent, reſpondit: Si vobis iuſſerit Ambroſius, vinctum me tradetis. Quid poſt hanc vocem ſuperſit, conſidera. Quam vocem omnes cohorruerunt, ſed habet à quibus exaſperetur. Denique etiam ſpeciali expreſſione Calligonus prępoſitus cubiculi mandare mihi auſus eſt: Me viuo tu contemnis Valentinianum? Caput tibi tollo. Reſpondi: Deus permittat tibi vt impleas quod minaris. Ego enim patiar quod epiſcopi, tu facies quod ſpadones. At vtinam dominus auertat eos ab eccleſia, & in me omnia ſua tela conuertant, meo ſanguine ſitim ſuam expleant.

Diui Ambroſij ad Theodoſium imperatorem, deceſſum Valentiniani Auguſti uehementer ſe dolere, aptiſſimúmque pro ſepultura eius locũ præparatum eſſe inſinuãtis.
Epiſtola XXXIIII.

AMbroſius Theodoſio Imperatori. Silẽtium meũ rupit ſermo clemẽtiæ tuæ. Nihil enim in tam triſtibus rebus melius facere in animum induxerã, quàm ſi fieri poſſet, meipſum abdere. Sed quia in receſſu aliquo deliteſcere, & ſacerdotio exire nõ poteram, vel ſilentio intra me latebam. Doleo enim fateor dolore acerbo, non ſolũ quòd immatura ætate Valentinianus Auguſtus deceſſerit, ſed etiã quòd informatus fide, ac tuis inſtitutis tantam deuotionem erga deum noſtrum induerat, atque tanto in me incubuerat affectu, vt quem ante perſequebatur, nunc diligeret: quem ante vt aduerſarium repellebat, nunc vt parentẽ putaret. Quod ego non pro recordatione iniuriæ veteris exprompſi, ſed pro teſtimonio conuerſionis. Illud enim alienum, hoc ſuum, quod à te infuſum ſibi ita tenuit, vt matris perſuaſionem excluderet. Ille ſe à me nutritum præferebat, ille vt ſedulum patrem deſiderabat. Ille ſimulato à quibuſdam aduentus mei nuncio, impatienter præſtolabatur. Quinetiam illiſipſis publici doloris diebus cũ ſanctos & ſummos ſacerdotes domini intra Gallias haberet, vt à me tamen ſacramentis baptiſmatis initiaretur, ſcribendum arbitratus eſt. Quod etiam ſi non rationabiliter, amabiliter tamen erga me ſuum ſtudium teſtificatus eſt. Hunc ergo non intimo anhelem ſpiritu, ſecretiſque mentis atque animi viſceribus amplectar? Hunc mihi mortuum putem? Immo mihi magis viuum. Quas ego domino deferebã gratias, quod ita in me cõuerſus eſſet, quod ita emendatus, quaſi ſenioris cuiuſdam ætatis mores induiſſet: quas clementiæ tuæ quod eum non ſolum regno reddidiſſes, ſed etiam quod eſt amplius, inſtituiſſes fidei & pietatis tuæ diſciplinis. Hunc ergo non doleam æui integrum, antequàm ſacramentorum quæ deſiderauit adipiſceretur gratiam, repẽtina obiiſſe morte? Refrigeraſti animum quod etiam ipſe dignatus es ferre teſtimonium dolori. Te imperator arbitrum teneo affectus mei, te meæ mentis interpretem. Sed flendi tempora aliàs non deerunt. Nunc de ſepultura eius, quoniam ſcripſit clemẽtia tua ita hic procurandũ. Sed exors receſſit baptiſmatis. quid cognouerim, non repreſſi. Eſt hic porphyreticum labrum pulcherrimum, & in vſus huiuſmodi aptiſſimum. Nam & Maximianus Dioclętiani ſocius ita humatus eſt. Sunt tabulæ porphyreticæ precioſiſſimæ, quibus veſtiebatur operculum quo regales exuuiæ claudantur. Hoc fuerat præparatum, ſed expectabatur reſcriptum clementiæ tuæ, cuius perceptione recreatę ſunt ſanctæ filiæ tuæ, filij tui Valentiniani ſorores, quę ſe grauibus afficiunt modis, & amplius exagitabantur quòd diu nihil ſcriberetur ſibi. Vnde iis non parum acceſſit ſolatij, ſed dum inhumatæ ſunt reliquiæ, nequaquàm ſibi parcunt. Videntur enim ſibi germani ſui quotidianum funus tenere. Et reuera cum ſine fletu magno ac ſine dolore graui nunquàm ſint, tamen quotieſcunque eò accedunt, exangues reuertuntur. Et ipſis igitur conſuletur, & chariſſimis exuuiis, ſi acceleretur ſepultura, ne æſtiuo penitus ſoluantur calore. Vix enim ſuperiorem æſtatem tranſegimus. Mãdatum tuũ ſeruo, & commendo domino. Diligat te dominus, quia tu domini ſeruos diligis.

Diui Ambroſij ad Euſebium epiſcopum, apparitori præfecturæ offenſam quam contraxerat eſſe remiſſam, Fauſtinúmque paruulum tuſſi laborantem ad ſororem uenisſe referentis.
Epiſtola XXXV.

AMbroſius Euſebio epiſcopo. Apparitor præfecturę qui propter operas portuẽſes offenſam cõtraxerat, iam in portu nauigat, opportunè autem aduenit. Nam ſimul vt accepi literas tuas, vidi præfectum, rogaui pro eo, ignouit illicò, iuſſi retrahi epiſtolam quam de facultatibus eius publicandis dictauerat. Quòd ſi tardius veniſſet, nemo magis probaſſet inexplicabile illud opus eſſe portus reformandi, quàm iſte qui illic naufragium fecerat, niſi te habuiſſet gubernatorem, vt aliter nõ poſſet inde niſi nudus exire. Fauſtinus paruulus tuſſi laborat, ad ſanctam ſororem curatum venit, & venit ſpõte. Expertus enim eſt melius ſibi ventrem curari. Denique & me medicum putat, expectat prandium. Itaq; hic bis ad diem curatur, & cœperat pulchrè valere, ſed dum eum nimio amore abſtinere geſtiunt, tuſſire de ventre plus cœpit, & laborabit adhuc, niſi ad medicamẽta ſua reuertatur. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

DIVI

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI AMBROSII EPISCOPI Mediolanensis epistolarum Liber VI.

Diui Ambrosij ad Sabinum episcopum, eos qui indignũ duxerint quòd Paulinus uenditis facultatibus, & seculo relicto, secretum quoddam elegerit, confutantis & cõprobãtis quod non ignominiosum aut turpe, sed gloriosum sit, opprobriosum, uilem & nudum fieri pro Christo. Quid etiam denudatio ipsius Dauid figurauerit, exponentis. *Epistola XXXVI.*

AMbrosius Sabino Episcopo. Paulinum splendore generis in partibus Aquitanię nulli secundum, vẽditis facultatibus tam suis quàm etiam coniugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem cõperi, vt ea in pauperes conferat quæ redegit in pecuniam, & ipse pauper ex diuite factus tanquàm deoneratus graui sarcina, domui, patriæ, cognationi quoque valedicat, quo impensius deo seruiat. Elegisse autẽ secretum affirmatur Nolanæ vrbis, vbi tumultum fugitans æuum exigat. Matrona quoque virtuti & studio eius proxime accedit, neque à proposito viri discrepat. Deniq; trãscriptis in aliorum iura suis prædiis, virum sequitur, & exiguo illic coniugis contenta cespite solabitur se religionis & charitatis diuitiis. Soboles eis nulla, & ideo meritorum posteritas desiderata. Hæc vbi audierint proceres viri, quæ loquentur? Ex illa familia, illa prosapia, illa indole, tanta præditum eloquentia migrasse à senatu, interceptam familię nobilis successionem? ferri hoc non posse. Et cum ipsi capita & supercilia sua radant si quando Isidis suscipiunt sacra, si forte Christianus vir attentior sacrosanctæ religioni vestem mutauerit, indignum facinus appellant. Equidem doleo tãtam esse in mẽdacio obseruantiam, in veritate negligentiã, vt confundantur plerique attentiores ad sacrosanctam religionem videri, non considerantes vocem dicentis: Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundar & ego eum coram patre meo qui est in cœlis. Sed non confusus est Moyses, qui cum esset adscitus in domum regiam, thesauris Aegypti opprobrium Christi præferendum putauit. Non confusus est Dauid, qui ante arcam testimonij coram omni populo saltauit. Non confusus est Esaias, qui nudus & discalciatus ibat per populos oracula clamans cœlestia. Quid vtique tam deforme visibili spectaculo quàm histrionicos sinuare gestus, & fœmineo vsu mollire membra? Deliciarũ comes & luxuriæ ludibrium est lasciua saltatio. Quid illud quod ipse cecinit dicens: Omnes gentes plaudite manibus? Nempe si corporalia consideremus, tanquam muliebribus intermixtum choreis putamus eum concrepare manibus, & turpi sono plaudere. Nam & de Ezechiel dictũ est: Plaude manu, & percute pede. Sed hæc quæ corporeo aspectu fiunt turpia, sacrosanctæ religionis contemplatione reuerenda sunt, vt qui ista reprehendunt, ipsi in laqueos reprehensionis animas suas induant. Denique reprehẽdit Michol saltantẽ Dauid, & ait ad eum: Quid honorificatus est hodie rex Israel, quia denudatus est hodie ante oculos puellarum suarum? Et respondit ei Dauid: Coram domino ludam qui elegit me pro patre tuo, & pro vniuersa domo eius, vt cõstitueret me regem super populum suum Israel. Et ludam coram domino, & denudabor adhuc sic, & ero nugax ante oculos tuos, & cum puellis quibus dixisti me denudatum, honorificabor. Non erubuit igitur Dauid fœmineas opiniones, nec opprobria apud mulieres subire pro religionis obsequio verecundatus est. Ludebat enim domino puer suus, & ideo amplius placuit: quia ita se humiliauit deo, vt regale posthaberet fastigium, & vltimum exhiberet deo quasi seruulus ministerium. Denique illa quæ saltationem huiusmodi reprehendit, sterilitatis damnata non dedit sobolem regiam, ne superbos crearet: & quod verũ est, nullam est adepta posteritatis suæ meritorúmque successionem. Quod si quis adhuc dubitat, accipiat euangelicum testimonium. Dixit enim dei filius: Cantauimus vobis, & nõ saltastis. Derelicti sunt itaque Iudæi qui non saltauerunt, qui nescierũt manibus suis plaudere. Ascitæ sunt gentes quæ spiritualem deo plausum dederunt. Stultus enim complexus est manus suas, & deuorauit viscera sua, id est, corporalibus se implicauit negociis, & deuorauit viscera sua sicut mors præualens, & ideo non inueniet vitam æternam. Sapiens autẽ attollens opera sua, vt lucerent coram patre suo qui in cœlis est, non assumpsit sed eleuauit viscera sua vsque ad resurrectionis gratiam. Hæc gloriosa sapientis saltatio, quam saltauit Dauid, & ideo vsque ad sedem Christi sublimitate spiritualis saltationis ascendit, vt videret atque audiret dicentem dominum domino suo: Sede à dextris meis. Ergo si non absurde cecidisse nobis hanc de saltatione interpretationem iudicas, non supersedeas adhuc lectionis laborem, vt etiam de Esaia mecum recenseas, quod bene tibi cognitum est, illum non ludibriose sed gloriosissime denudatum esse in conspectu populorum occursantium, vt pote qui oracula domini ore proprio resultabat. Sed forte aliquis dicat: Non igitur erat turpe vt vir nudus omnino iret per populos, cũ ei & virilis sexus & muliebris occurreret? Non ipsa species offendebat oculos omniũ, & maximè mulierum? Nonne ipsi nos inspicere nudos plerumque reueremur? Denique idcirco indumentis operiuntur genitalia hominum, ne deformi visu obtutum aciémque perstringant oculorum intuentium. Acquiesco & ego, sed considera quę figura sit facti huius, quidve prætendat species huiusmodi. Eò quòd ita nudi ambulabũt pueri Iudæorum & virgines in captiuitatem deducti, sicut puer, inquit, meus Esaias vadit nudus & excalciatus. Potuit quidẽ hoc & sermone exprimere, sed exemplo acerbare maluit, vt species ipsa plus incuteret horroris, & quod in prophetæ corpore auersabãtur, in se pertimescerent. In quo igitur horror grauior turpitudinis, in corpore prophetæ, an in perfidorum peccato quod tantam meritis suis ærumnã incidit captiuitatis? Quid si in prophetico corpore nihil opprobrij? Ille enim corporalibus nõ intendebat, sed spiritualibus. Nanque in excessu mentis non dicit: Audiam quid loquar, sed quid loquatur in me deus. Neque attendit vtrum nudus, an vestitus sit. Denique Adam ante peccatũ nudus erat, sed nudum se nesciebat, quia erat indutus virtutibus. Posteaquam vero peccatum commisit, nudum se esse vidit & texit. Noë nudatus erat, sed non erubescebat, quia erat plenus iucũditatis, & spiritualis lætitiæ. Denique qui eum risit vt nudũ, ipse mansit perpetuæ obnoxius opprobrio turpitudinis. At vero Ioseph ne turpiter nudaretur, vestem reliquit, & nudus aufugit. Quis igitur turpis, illa quę vestem alienam tenuit, an is qui suam exuit? Sed vt plenius liqueat quia non se, neque ea quæ iuxtą pedes sunt, prophetæ aspiciunt, sed cœlestia: Lapidabatur Stephanus, & videbat cœlos apertos, & Iesum ad dexteram dei stantem. Et ideo lapidum ictus non sentiebat corpori, non considerabat vulnera, sed oculis erat Christo affixus, illi adhærebat. Ergo & Esaias nudum se nõ conspicabatur, sed diuinæ vocis organũ se præbebat, vt promeret quod in eo loquebatur deus. Sed esto vt se videret, poterat non facere quod iubebatur? Poterat turpe arbitrari quod imperabat deus? Sara quia risit, incredulitatis coarguta est. Abraham laudatus, quia in verbo dei non hæsitauit. Et donatus remuneratione maxima, quia iubente deo piè posse fieri credidit etiam parricidium. Hic igitur quid verecundiæ esset prophetæ, vbi aliud gerebatur, & aliud figurabatur? Iudęi propter flagitia sua destituti à domino deo, cœperant vinci ab aduersariis suis, conferre se volebant ad Aegyptios, vt sibi essent præsidio aduersum Assyrios, qui redire magis ad fidem, si bonos consulerẽt, debuissent. Iratus dominus significat vanam illos spem gerere, qui offensam domini putarũt maiore peccato leuandam, cum illi ipsi vincendi forent, in quorum auxiliis populus Iudæorum cõfideret. Hoc secundum historiam. Figura autẽ illa, quia in Aegyptiis confidit qui luxuriis deditus est, mancipatus lasciuiæ. Nemo autem se luxui committit, nisi qui recedit à præceptis dei veri. Vbi autem cœperit quis luxuriari, incipit deuiare à fide vera. Ita duo committit maxima crimina, opprobria carnis, & mentis sacrilegia. Ergo qui non sequitur dominum deum suum, ingurgitat se luxurię ac libidini, pestife-

Luc. 9. Exod. 2. Hebr. 11. 2 Reg. 6. Esaiæ 20. Psalm. 46. Ezech. 21. 2 Reg. 6. Matth. 11. Eccles. 4. Matth. 5. Gene. 3. Gene. 9. Gene. 39. Actor. 7. Esaiæ 20. Psalm. 105. Esaiæ 20. Psal. 34. Gene. 18. Ibidẽ. 15. & 21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pestiferis corporis passionibus. Qui autē se ingurgitauerit atque immerserit huiusmodi volutabris, perfidiæ laqueos incurrit. Sedit enī populus māducare & bibere, & fieri sibi deos alienos popoſcit. Vnde docet dñs quoniam qui duobus istis flagitiorum generibus dederit animam suam, exuitur indumento non vestis laneæ, sed viuidæ virtutis, cuius amictus non temporalis, sed æternus est. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus. A

Exodi.32.

Diui Ambrosij ad Chromatiū, ex illo quod in libro Numerorum à Balaam dictum esse legitur: Quia non mentitur deus, nec est augurator in Israel: discutientis unde habuerit iste qui augur erat, ut oraculum dei loqueretur & futura manifestaret. Epistola XXXVII.

AMbrosius Chromatio. Nunquid nam mentitur deus? Sed non mentitur, quia impossibile est mentiri deum. Impossibile quoque istud, nunquid nā infirmitatis est? Non vtique. Nam quomodo omnia potest, si aliquid efficere nō potest? Quid ergo ei impossibile? Non quod virtuti arduum, sed quod naturæ eius contrariū. Impossibile, inquit, est ei mentiri. Impossibile istud B non infirmitatis est, sed virtutis & maiestatis: quia veritas non recipit mendacium, nec dei virtus leuitatis errorē. Idcoque sit deus verax, omnis autem homo mendax. Veritas itaq; semper in eo est, fidelis manet, mutare se & negare nō potest. Si enim verum se negat, mentitur. Mentiri autē non virtutis sed infirmitatis est. Nec mutare se potest, quia natura eius non recipit infirmitatem. Hoc igitur impossibile eius, plenitudinis est, quæ minuere se & augere non potest. non infirmitatis, quæ in eo quod se auget, imbecilla est. Ex quo colligitur impossibile dei potentissimum esse. Quid enim potentius quàm nescire quicquid infirmitatis est? Est tamen & aliud infirmum dei, quod fortius est hominibus: & stultum dei, quod sapientius est hominibus: sed hoc crucis, illud diuinitatis. Si ergo quod infirmum eius, potentia est: quod potentiæ, quomodo infirmum est? Sit igitur nobis positum, quia non mētitur deus. Sed nec augurator augurij in Israel, secundum legem dei. Quomodo ergo Balaam prohibitum se oraculo dei dicit vt vadat ad maledicendum populo Israēl, & iuit, & occurrit ei angelus domini qui eum C prohiberet pergere, ita vt obsisteret asinæ eius quæ vehebat eum, & nihilominus & ipse dixit ei vt iret, sed hoc diceret quod sibi infunderetur? Si augurator nō est in Israel, vnde isti oraculum dei quod futura manifestauit, qui augur erat? Si oraculum dei loquebatur, vnde meritum diuinæ aspirationis assumpserat? Sed nō mirꝛris infusum auguri à domino quod loqueretur, quando infusum legis in euangelio etiam principi synagogæ vni ex persequentibus Christum: Quia oportet vnum hominem mori pro populo. In quo nō prophetię meritum, sed assertio veritatis est, vt aduersariorum testimonio manifestaretur, quo pefidia non credentium, vocibus suorum augurum redargueretur. Ideo Balaā ille Chaldæus accitur ad fidem, vt Chaldæorum superstitio conticesceret. Non igitur confitentis meritum, sed vocātis oraculum est reuelāte dei gratia. Quid igitur contraxit offensionis, nisi quia aliud loquebatur, aliud machinabatur? Deus enim vas mundum requirit, non immūditia inquinatum & sordibus. Tentabatur igitur Balaam, non probabatur. Erat enim plenus fallaciæ ac doli. Denique cum primo D consuluisset vtrum ad illum vanitatis populū deberet pergere, & prohibitus esset, excusauit: postea missis legatis honoratioribus, promissis vberioribus, munerib⁹ cumulationibus illectus, qui renunciare debuerat, iterū consulendum putauit, quasi deus precio aut munerib⁹ inflecteretur. Responsum est quasi auaro, non quasi ei qui verum quæreret, vt illuderetur potius quam informaretur. Cœpit ire, occurrit ei angelus in angusto, demonstrauit se asinæ, non demōstrauit auguri. Illi se reuelauit, istum obtriuit: tamen vt aliquādo & ipse cognosceret, aperuit oculos eius: vidit, & adhuc tamen non credidit euidenti oraculo: & qui vel oculis credere debuisset, inuoluta & ambigua respondit. Tunc indignatus dominus, per angelum dixit: Vade, & quæcunque tibi inspirauero, hæc dices, id est, non quæ vis, sed quæ coꝛ

Hebr.6.

Roma.3.

1.Corin.1.

ad Titum.1.
Nume.23.

Ioan.11.

geris loqui. Quasi organum inane sonum meis præbebis sermonibus. Ego sum qui loquar, non tu: qui ea quæ audieris resultabis, & quæ non intelliges. Nihil proficies eundo qui sine mercede remeabis pecuniæ, & sine profectu gratiæ. Denique ea prima vox eius est: Quid maledicam cui nō maledicit deus? Vt ostenderet non in sua voluntate esse benedictionem Hebræi populi, sed in dei gratia. A summis, inquit, montibus conspiciam eum, quoniam non oculis comprehendere possum hūc populum qui habitabit solus fines suos, non locorum possessione disterminās, sed virtutis incolatu, & morum singularium proprietate, in æterna diffundēs secula. Quis enim annumerabit ei de nationibus aliis, qui finitimorum populorum excedit consortia iustitiæ sublimitate? quis cōstitutionē generationis eiꝰ colliget? Corpora quidem eorū humanis seminibus concrea & figurata aduertimus, sed de superioribus & mirabilibus seminariis animæ eorum pullulauerūt. Moriatur anima mea in animis eorum, moriatur hāc corporalem vitam, vt in animis iustorum illius æternæ vitę adipiscatur gratiam. In quo iam tunc sacramēti huius cœlestis & sacri baptismatis reuelata est magnificentia, per cuius operationem moriuntur homines culpæ veteri, & iniquorum operibus, vt nouitate vitæ in consortia iustorum transfigurati, in eorum mores resurgāt. Et quid mirum de hominibus, cum moriantur peccato, vt deo viuant? Hæc audiens Balach, indignatus est dicens: Ad maledicendum te adduxi, & tu benedicis? Respondit ille: Calumniam patior de eo quod nescio. Ego enim nihil meū loquor, sed quasi cymbalum tinniēs sonum reddo. Iterum aliò atque aliò transductus, cum vellet maledicere, benedicebat: Non est labor in Iacob neque dolor, deus illum protegit. Et infra iubet parari aras septem & sacrificia. Vtique debuit discedere, sed per infirmitatē mētis, & mutabilitatē sententię putabat quod auertere posset dei voluntatem. Ipse autem per excessum mentis aliud cupiebat, & aliud loquebatur. Quàm speciosa, inquit, habitacula tua ô Hebrꝛorum militia. Tabernacula tua sicut nemora obumbrantia, sicut paradisus supra fluuium, & sicut cedrus secus aquas. Exibit homo ex Iacob, & obtinebit multas gentes, & attolletur regnum eius in altum, in terris quoque extendet principatum suum in Aegyptum. Qui benedicēt eum, benedi- Nume. 24.
centur: & qui maledixerint ei, maledicti erunt. Quem igitur nisi Christi populum significat & benedicit deus? In cuius medullas verbum dei descendit vsque ad diuisionem animæ, artuum quoque & medullarum: in quo habuisset Balaam gratiam domini, si id ex sententia & affectus sui proposito feciſſet. Sed quia reuincitur mala mens consiliis suis, & occulta animi produntur exitu, ideo sequentibus insidiis Hebr.4.
animus eius aperitur. Vnde & dignam mercedem suæ inuenit maleuolentiæ. Nam cum aduerteret quod non posset in excessu mentis positus maledicere, dat consiliū regi dicens: Illa sint oraculorum quæ deus præcepit, accipe consilium aduersus oracula dei. Populus iste iustus est, habet protectionem dei, quia non diuinationibus & auguriis sese dedit, sed soli æterno deo: ideo cæteris fide præstat. Interdum tamen & fideles mentes corporis labuntur illecebra, & formę lenocinio. Sunt tibi mulieres plurimæ, & plerꝙe non indecores pulchritudine. Virilis autem sexus nullo magis lubricus quam muliebri decore cito capitur, & maxime si ardor mentium alloquiis inflammetur frequentibus, & quasi facibus inardescat, si spem potiendi hauriat, affectum deferat. Iaciāt igitur mulieres tuæ vocibus suis hamos, nec difficiles primos congressus suos præbeant, sed & visu faciles, & dictu affabiles circumerrent, & toto se circunfundāt exercitui, atque hos arte tractent viros, vt concubitu non indulgeant, nisi amoris mutui fidem consortio sacrilegij comprobauerint. Sic enim poterunt cœlesti protectione destitui, si ipsi à domino deo suo sacrilegiis deuiauerint. Non igitur iustus Balaam vt pote cōsiliarius fornicationis & sacrilegij, sicut euidenter etiam in Apocalypsi scriptum est Ioannis euangelistæ, dicente domino Iesu ad angelum ecclesiæ Pergami: Habes illic tenentes doctrinā Balaam, qui do- Apoca.2.
cebat Balach mittere scandalum coram filiis Israel, manducare immolata, & fornicari. Ita habes & tu tenentes doctri-

nam

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam Nicolaitarum. Quo apparet inde Manichæorum sacrilegia manasse, qui nisi sint atque adiungunt sacrilegiũ turpitudini. Ergo nec deus iniustus, nec mutabilis eius sententia. Deprehendit enim mẽtem eius, & occulta cordis, & idcotentanit eum quasi diuinum, non elegit quasi prophetã. Et ritus vel cantorum oraculorum gratia, & reuelationũ sublimitate cõuerti debuit, sed animus nequitiæ plenus verba prompsit, non fidem detulit, consiliis infirmare cupiens quod annunciabat futurum. Et quia oracula fraudare non poterat, consilia fraudulenta submiuistrabat, quibus leues populi Iudæorum tentati quidem sunt, sed non expugnati. Vnius enim viri sacerdotis iustitia, solutum est omne facinorosi hominis consilium: multóque mirabilius per vnum hominem potuisse liberari exercitum patrum, quam potuisse decipi. Hoc munusculum sanctæ menti tuæ transmisi, quia vis me aliquid de veterum scriptorum interpretationibus paginare. Ego autem assumpsi epistolas familiari sermone attexere redolentes aliquid de patrum moribus, quarum gustum si probaueris, post hæc huiusmodi mittere non verecundabor. Malo enim senilibus verbis de supernis rebus hallucinari tecum, quod Græcè dicunt ἀδολεσχίαις γεραλαίαις περὶ τῶν ἄνω ἀδολεσχεῖν, vt enitente Rebecca futuræ ecclesiæ animo videns mysteria, malo inquam hallucinari tecum verbis senilibus ne videar artem desisse, quam concitatiorib⁹ deflare aliquid iam nec studiis nostris aptũ nec viribus. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Horontianum, rationem huic quæstioni reddentis, cur prius omnia uel uolatilia uel terrestria, uel quæ in aquis sunt, producta fuerint, quàm homo, propter quem cuncta illa creata sunt, formaretur.

Epistola XXXVIII.

AMbrosius Horontiano. Moueri te insinuasti mihi lecto hexaëmero quod ipse scripsi: quia cũ tãtũ diuinæ scripturæ serie vel stylo sermonis mei collatum aduerteres homini, quãtum nulli in hac terra animantium, prius omnia vel volatilia, vel terrestria, vel quæ in aquis sunt, produxerit terra vel aqua, quàm homo propter quem illa creata sunt generaretur: eiúsque rei rationem de me requirere, quam & Moyses siluerit, & ego non ausim attingere. Et forte ille oraculi interpres diuini consilio conticuerit, ne cœlestis dispositionis arbitrum se & cõsiliariũ præstare videretur. Aliud est enim loqui quod infundebatur à dei spiritu, aliud voluntatem dei interpretari. Nos autem non quasi interpretes dei, sed quasi ex vsu humano rationis seminaria colligẽtes, existimam⁹ posse nos ex eo quod humano vsui in cæteris rebus ipse dominus infuderit, opinari quoniã decuit hominem postremũ creari.

Matth.22. Etenim qui conuiuium adornat, vt ille euangelicus diues (oportet enim diuina diuinis conferamus, quo melius colligere possimus) vtique omnia prius præparat, tauros & saginata occidit, & tunc amicos ad cœnam inuitat. Prius ergo quæ leuiora sunt parantur, & tunc rogatur honoratior. Vnde & dominus homini ante animalium cæterorum præparauit epulas, tunc ipsum quasi amicum ad suum vocauit cõuiuium. Et vere amicum quasi charitatis diuinæ participẽ,

Matth. 22. & hæredem gloriæ. Denique ipse dicit: Amice, quomodo huc venisti ad nuptias? Præcedentia ergo ministeria sunt, amicúsque postremus rogatur. Accipe aliud. Quid est mundus nisi quidam agon plenus certaminum? Vnde & in Apo-

Apoc.2. calypsi dominus ait: Vincenti dabo coronam vitæ. Et Pau-

2.Tim.4. lus ait: Certamen bonum certaui. Et alibi: Nemo nisi qui le-

2.Timo.2. gitime certauerit, coronatur. Huius agonis instaurator vtique omnipotẽs deus est. Qui igitur agonem suscipit in hoc seculo, nonne omnia præparat quæ agoni sunt necessaria, & tunc Athletas vocat paratis præmiorum insulis certaturos ad coronam, ne moram patiatur qui vicerit, sed præmio donatus recedat? Præmia ergo hominis, terrarum fructus sunt, & cœli lumina. Illa ad vitæ præsentis vsum, hæc ad spem vitæ æternæ. Quasi athleta igitur postremus ingreditur in agonem, erigit ad cœlum oculos, videt quia & cœlestis creatura vanitati subiecta est non sponte, sed propter eum qui subiecit in spe. Videt quia omnis creatura congemiscit ex-

Roma.8. pectans redemptionem. Videt quia omnis manet labor, erigit oculos, videt coronas luminum, lunæ & stellarum globos considerat. Quoniam iusti qui vicerint, erunt sicut stellæ in cœlo. Et castigat corpus suum, ne sibi aduersetur in certamine, vngit oleo misericordię, exercet diurna virtutis palæstra, puluere se oblinit stadij, currit non quasi in incertum, ictus dirigit, lacertos excutit, sed non inuacuum, percutit aduersarium quem non videt, quia illum solum attendit, cui cedunt omnes etiam qui non videntur, in cuius nomine potestates aëreæ diuerberãtur. Ille ergo ictum librat, & Christus percutit. Ille calcem leuat, & Christus in vulnus dirigit. Denique etsi non videbat Paulus quos cęderet, non quasi aëra tamen cædebat, quia in Christi prædicatione omnes spirituales nequitias quæ sibi aduersabantur conuulnerabat. Non immerito ergo postremus homo ingressus est stadium, cui parabatur corona, vt eum præcederet cœlum, quasi sui prẽmium. Sed non solum aduersus nequitiæ spiri- Ephe.6. tualia quæ sunt in cœlestibus, sed etiam aduersus carnem & sanguinem lucta nobis, lucta aduersus satietatem, lucta cum ipsis frugibus terrę, lucta cum vino quo etiã iustus inebriatus est, quo etiam integer Iudæorum exercitus supplãtatus est: lucta cum feris bestiis, lucta cum volatilibus cœli, quibus caro saginata nó redigitur in seruitutem: lucta cum periculis itinerum, periculis fluminum, vt ait Paulus: lucta cũ 1.Corin.11. virgultis arborũ, quibus cædebantur Apostoli. Vides quãta certamina. Terra ergo exercitium est hominis, cœlũ corona. Aut quasi amicum igitur præcedere debuerunt ministeria, aut quasi athletã corona & præmia. Specta aliud. In omnibus rebus præstantiora sunt principia & finis. Si domũ considereres, potiora omnibus fundamenta & culmina. si agrum, satio & messis, plantatio & vindemia. Quàm iucunda insitiua arborum, q̃ fructus votiui. Ita ergo & cœlũ primo est conditũ, nouissimus homo quasi quędã cœlestis in terris creatura. Nam etsi corpore cum bestiis confertur, animo tamen cœlestibus annumeratur. Sicut enim portauimus imaginem terreni, ita portemus & imaginẽ cœlestis. Quomo- 1.Corin.15. do non cœlestis, qui ad imaginem & similitudinẽ factus est dei? Recte ergo in constitutione mundi primum cœlum, & nouissimum cœlum, in quo quod vltra cœlũ est, deus cœli est. Denique de eo magis accipitur: Cœlum mihi thronus. Non enim deus supra elementum sedet, sed in corde hominis. Vnde & dominus ait: Veniemus ad eum, & mansionem Ioan.14. apud eum faciemus. Principium ergo operis mundani cœlum, finis homo. Cœlum de mundo, homo supra mundum. Illud enim mundi portio, iste paradisi incola, Christi possessio. Cœlum incorruptibile putatur, & præterit: homo corruptibilis habetur, & incorruptionem induit. Illius figura perit, iste quasi immortalis resurgit. Vtrumque tamen manus domini fecerunt secundum scripturæ authoritatem. Sicut enim de cœlis legimus: Et opera manuum tuarum sunt Psalm.101. cœli: ita & homo dicit: Manus tuæ fecerunt me, & plasma- Psalm.118. uerunt me. Similiter quoque enarrãt dei gloriam: & vt cœlum stellarum fulget splendoribus, ita & homines meritorum luminibus micant, quorum opera coram patre suo lu- Matth.5. cent, qui est in cœlis. Firmamentum cœli supernum illud, hoc quoque non dissimile firmamentum, de quo dictũ est: Matth.16. Super hanc petram ędificabo ecclesiam meam. Illud firmamentum elementorum, hoc virtutum. Iam illud præstãtius fuxerũt oleum de firma petra. Petra enim caro Christi, quæ cœlum & totum mundum redemit. Quid illa attexam, & quasi toto stadio te vrgeam, quòd hominem deus diuinæ fecit consortem naturæ, sicut in epistola Petri legimus? Vnde non immerito quidam ait: Cuius & genus sumus. Dedit enĩ 2.Pet.1. nobis de cognatiõe sua, rationabilis scilicet naturæ, vt quęramus illud diuinum quod nõ longe est ab vnoquoque nostrum, in quo & viuimus & sumus & mouemur. Cùm itaque Actu.17. contulisset homini quod est gratiarum maximũ, quasi charissimo & domestico animanti concessit ea quæ in hoc mũdo sunt omnia, vt nullius indigeret quod esset necessarium vel ad vitam, vel ad bonã vitam. Quorum alia ministraret abundantia copiarum terrestrium ad voluntatis perfunctionem, alia cognitio secretorum cœlestium, quæ mentem inflammaret hominis amore, & desiderio disciplinarũ, per quas ad sublime illud diuinorum penetraliũ possimus peruenire.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uenire. Vtrumque igitur præstantissimũ, vt & subiectas haberet omnes mundi opes, omnia volatilia, terrestria, etiam pisces, & vsum maris, tanquam rex elementorum, ac sine labore, sine indigentia, ad imitationem & similitudinem venerandi authoris abundaret omnibus, atque in summa degeret copia, & vias sibi aperiret, gradusque admoueret, per quos ad cœli ascendat regiam. Cuius difficilis itineris viatorem non facile reperies, illum virum qui ita sit animi inductione formatus ac voluntate, vt minima sibi cũ suo corpore sit familiaritas, neque in vllum ingrediatur vitiorum contubernium, nullis assentantium pumicetur sermonibus, neque in rotis secundorum temporum positus humiles fastidiat, mœsta fugiat, sanctorum laudes excutiat atque eluet. Neque gloriæ ardore aut pecuniæ præsumptæ spei omnem exurat cupiditatem. Cuius animum non inflectat mœstitia, non frangat iniuria, nulla solicitet suspicio, libido non exagitet, non expugnent passiones corporis, non inequitet vanitatum appetentia, voluptatum gratia. Iam si adiungas ei virtutes, castimoniam, sobrietatem, ac temperantiam, facile refrænare potens sit immoderatos impetus leuium passionum, mensurámque imponat delectationibus suis & cupiditatibus. Aequitate ambigua distinguat, tranquillitate mentis dubia componat. Et velut compositis omnibus corporis & mentis iurgiis, quasi bonus arbiter inoffensam teneat exterioris hominis atque interioris concordiam, placidans eos in semetipso, ac si caussa exigat, nullus eum malus cõsiliarius reuocet metus à passionis corona. Is plane nõ solum quasi amicus, sed etiam quasi filius assumetur à patre, vt diuitias glorię & hereditatis eius adipiscatur. Merito ergo postremus quasi finis naturæ formatus ad iustitiam inter cætera animantia iusti arbiter. Et si licet exemplum arcessere, sicut inter homines finis legis Christus ad iustitiam omni credenti, & nos tanquàm iumenta contemplatione domini: sic enim propheta ait, κτηνὸς ἐγενήθην παρὰ σοί, id est, iumentum existimatus sum apud te: & quæ tamen comparatio, cùm ille pereuntes redemerit, nos immolemus: ille seruos ad libertatem vocauerit, nos liberis irrogemus captiuitatẽ? Sed quis similis deo processit? Tamen postremus creaturarũ omnium homo, specie gratus, mente sublimis, vt omni esset creaturæ miraculo. In quo ad similitudinem ęterni dei νοῦς esset inuisibilis, humana specie amictus. Hinc est νοῦς animæ vigor, principatum animæ & corporis sibi quasi rector vindicans. Quem etiam si non vident animalia cętera, tamen reformidant, sicut nos deum, quem quia nõ videmus, timemus, & eo plus metuimus, quia non videmus. Nãque vt ad imaginem eius & similitudinem, sicut scriptũ est, præsumamus dicere, cùm ille se fundat maiestatis suæ plenitudine, & videat omnia, cœlum, aërem, terram, mare, complectens vniuersa, & penetrans per singula, vt eũ nihil prætereat, & nihil sit quod non consistat in eo, atque ex ipso pẽdeat, & ipsius plenum sit, sicut ipse ait: Cœlum & terrã ego compleo, dicit dominus: ita νοῦς hominis videt omnia, & nõ videtur, habens sui inuisibilem substantiam, disciplinis & consiliis ac sensibus comprehendit latentia, penetrat occulta maris, atque omnium diffusa terrarum latibula vtriusque scrutator naturæ, ad similitudinem dei summi, quem imitatur & sequitur, cuius imago pro exiguis portionibus in singulis figuratur. Eleuans quoque se in aërem, & eius nubilosa prætergrediens, ad cœli alta se dirigit, studio cognitionis, & ardore sapientiæ, vbi paulisper stupefactus admiratione stellarum cœlestium, & luminũ delectatus claritate, prospiciens desuper mundana ista, conferens quoque se ad hesperum atq; arcturum & cæteros illos ἀπλανῶς πλανήτας, & videns quòd inoffensus ille sit error, quem sine errore, quo magis omnia obeant, intexere atque oberrare videantur, maiore se cupiditate attollit ad ipsum gremium patris, in quo est vnigenitus dei filius enarrans secreta dei, & facie ad faciem postea reuelanda. Hunc tamen quibus dignatur, ex parte demonstrat, atque in ænigmate, simúlque de spiritu & vultu suo splendorem luminis more torrentis effundit, vt eo illuminatus dicat: Et erat ignis flammigerans in ossibus meis, & dissolutus sum vndiq;, & ferre non possum. Et Dauid ait: De vultu tuo iudicium meum prodeat. Hoc

Roma. 10.
Psalm. 72.
Genes. 1.
Hiere. 23.
Hierem 20.
Psalm. 16.

igitur mentis vigore, vt reuertar vnde digressus sum, quo & externa subigit, & separata & distantia videt, & validiora viribus animalia subiicit, tantam cæteris venerationẽ sui infundit, vt certatim quasi regi obediant, voci eius obsecũdent. Et cum sint irrationabilia, rationem agnoscãt, & disciplinam eam imprimat, quam natura non tribuit. Deniq; videntes feræ eius mansuetudinem, eius imperio mansuescũt. Sæpe suspenderunt morsus suos reuocante sono vocis humanæ. Videmus innoxio canum dente lepores sine vulnere capi. Leones quoq; ipsos, si vox hominis resultauerit, prædam dimittere. Pardos atque vrsos incitari ac reuocari vocibus: equos plausu hominum fremere, silẽtio mollire cursum. Denique sæpe sine verbere prætereũt verberatos. Ita vehementius illos incitat linguæ flagellum. Quid vero de muneribus loquar? Nutrit aries vellera, vt placeat homini, atque in fluuio mersatur, vt nitorem augeat. Oues quoque meliora pabula legunt, vt suauiore succo lactis fœta distendant vbera, subeunt partus dolores, vt homini sua munera ferant. Tauri depresso sulcis per totum diem aratro gemũt. Cameli præter subeundi oneris obsequia tondendos se exhibent vt arietes, quo velut regi diuersa animalia tributum suum conferant, pendántque vectigal annuum. Equus tanto se iactans equite, glomerat gressus superbos, atque ad domini adscẽsum dorsa sinuatus herili terga substernit sedili. Sed ne forte adhuc moueat quòd nouissimus homo factus sit, idem equus nos doceat non ad contemptionem referendum esse, sed honorem. Portat posteriorem suum, nec despicit, sed reformidat, & per diuersa eum suo circunfert labore. Vno momento homo longinqua obit, circumerrat distantia, tum equis singularibus, tum quadrigis triumphalibus. Et quoniam triumphales memoraui quadrigas, necesse est attexam iis currus Heliæ, quibus per aera vectus est. Currus elephantorum, quibus homo victor assistens, cùm sit postremus, priores regit. Sic quoque gubernator nauis in puppi sedet, & totam nauem gubernat. Vnde puto illud non ociosum esse in euangelio quod dominus Iesus in puppi dormiebat, denique excitatus imperauit vẽto & mari, & sedauit tempestatem, ostendẽs ideo se nouissimum uenisse, quia gubernator veniret. Vnde Apostol' ait: Factus est primus homo Adam in animam viuẽtem, nouissimus Adam in spiritum viuificantem. Sed nõ prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale. Et addidit: Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. Recte ergo nouissimus quasi totius sũma operis, quasi caussa mundi, propter quem facta omnia, quasi omnium habitator elementorum inter feras viuit, cum piscibus natat, super aues volat, conuersatur cum angelis, terrã inhabitat, & cœlo militat, sulcat mare, aere pascitur, cultor soli, viator profundi, piscator in fluctibus, in aëre auceps, in cœlo hæres, Christi cohæres. Hæc secundum industriam. Accipe etiam quod supra hominis substãtiam. Moyses in imo ambulauit mari, in summo Apostoli. Abacuch sine pennis volauit. Helias in terris vicit, & in cœlo triumphauit. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

4. Reg. 2.
Matth. 8.
1. Corin. 15.
Exod. 12.
Danie. 14.
3. Reg. 17. & 4. Reg. 2.

Diui Ambrosij ad Horontianum, de diuisione prophetica quæ operatorem atque opera distinxit. Ratione quoque sex dierum quibus factus est mundus, & mysterio septẽmi atque octaui numeri subtiliter differentis.

Epistola XXXIX.

AMbrosius Horontiano. Diuisionem egregiè aduertisti propheticam, vel potius diuinam. Nõ enim sua Moyses, sed infusa & reuelata sibi scripsit, ea præcipuè quæ sunt de constitutione mũdi, quæ diuisio operatorem atque opera distinxit. Nam cum aliud impassibile esset, aliud passionis receptabile: quod erat impassibile, ad deum operatorem retulit. quod autẽ passibile, sine anima, sine motu proprio, motum & animam & figuram à creatore accipiens suo, deputauit huic mundo. Quem factum non oportuit sine gubernatore & quodã patre indefensum relinqui. Et ideo inuisibilẽ deũ visibilis huius mundi rectorẽ esse, & quasi tutorẽ, apertissimè describit. Quod ergo inuisibile, sempiternum: quod autem videtur, temporale. Sex itaque diebus factum mundum exprimit,

mit,non quod deus tempore indiguerit ad constitutionem eius,cui intra momentum suppetit facere quæ velit, (dixit enim,& facta sunt) sed quia ea quæ fiunt, ordinem quærūt. Ordo autem tempus & numerum plerumque exigit. Illud quoque præcipuè, quoniam nobis ad operandum formam dedit, numerum dierum seruauit & tempora. Nos enim tempore indigemus vt aliquid maturius agamus, ne præcipitemus consilia atque opera nostra, ne ordinem prætermittamus. Cùm enim dominum legimus, vt scriptura ostendit, cum sapientia & quodam consilio & dispositione fecisse & ordine, vt primo cœlum faceret quod est pulcherrimū, oportet vt eo primum oculos erigamus, illo nobis contendēdum esse arbitremur, illam sedem terrenis omnibus præferendam putemus. Sex itaque diebus mundum creauit, septimo die requieuit ab operibus suis. Bonus septimus numer⁹, quem non Pythagorico & ceterorum philosophorum more tractamus, sed secundum formā & diuisiones gratiæ spiritualis. Septē enim virtutes principales sancti spiritus propheta Esaias cōplexus est. Hæc hebdomas sicut ipsa patris & filij & spiritussancti venerabilis trinitas, sine tempore, sine ordine, author numeri, non sub numeri lege deuincta. Itaque sicut ad æternæ trinitatis gratiam cœlum, terrā, maria formata, sicut sol, luna, & stellæ: ita etiam ad illum septenarium virtutum spiritualium circuitum atque orbem operationis diuinæ vigore præstantem, septenarium quoddam ministerium planetarum creatum aduertimus, quo hic mūdus illuminatur. Quarum concurrere fertur militia ad earū numerum quas inerrabiles ferunt stellas, & vt Græci dicunt ἀπλανεῖς. Septentrio quoque inde Latinè nomen accepit quòd septem in eo fulgor stellarum irradiet, in quē maxime gubernatores quasi ducem feruntur intendere. Descēdit hæc de cœlo in terras prærogatiua. Nam vt transeam septiformem capitis nostri gratiā in oculis duobus, auribus & naribus binis, ore quoque per quod magnam suauitatem percipimus: quantum istud miraculi quod septimo mēse in pleriſque origo legitima formatur, & qui fuerit editus, vitalis generationis curricula sortitur: octauo autem mēse interdicta naturali lege pariendi cernimus tempora, ac si forte letalis necessitas partus claustra laxauerit, periculum pariter generantis properetur & pignoris. Sed tamen ille septimanus, etsi bene nascatur, ad labores nascitur: qui autem octaua die regenerationis sortitur mysteria, cōsecratur per gratiam, & ad hæreditatem regni cœlestis vocatur. Magna in virtutibus spiritus sancti hebdomadis gratia, eadem tamen hebdomadē sonat, ogdoen consecrat. in illa sonus, in ista fructus est: ideoque octauo die soluta paradiso reddidit spirit⁹ gratia, quos extorres sua fecerat culpa. Nouit ogdoen istam, quam octauam Latinè dicimus, vetus testamentū siquidem ait Ecclesiastes: Da partem illis septem, & illis quidem octo. Hebdomas veteris testamenti est, octaua noui, quando Christus resurrexit, & dies omnibus nouæ salutis illuxit. Ille dies, de quo ait Propheta: Hic dies quem fecit dominus, exultemus & lætemur in eo. quo die se fulgor plenæ atq; perfectæ circuncisionis humanis pectoribus infudit. Propterea & vetus testamētum dedit partem octauæ in circūcisionis solēnitate. Sed illa adhuc in vmbra latebat. Venit sol iustitiæ, & consummatione passionis propriæ reuelauit sui luminis radios, quos retexit omnibus, & vitę claritatem aperuit æternæ. Isti ergo sunt septē & octo, de quibus & Osee dicit quòd eo numero conduxerit sibi, & acquisierit fidei plenitudinem. Sic enim habes: Et abij, & conduxi mihi quindecim argenteis, & coro hordei, & semicoro hordei, & neuel vini. Conducendam autem ei meretricem dominus præceperat. In superioribus itaque manifestum est quòd conduxit eam, qui etiam mercedis quantitatem expressit. Quindecim autem argentei ex septem, & octo constant. hebdomadam itaque & octauam significant. Duorum igitur testamentorum, id est, plenæ fidei precio prophetia consummationem accepit fidei, ecclesia plenitudinem. Primo enim testamento Israel acquisitus est populus, secundo nationum & gentium. Fide ergo plena conducitur meretrix, vel ex gentibus copulam sui quærens, vel ex adultero Iudæorum populo, qui dominum suum & au-

Psalm 148.
Gene.1.
Gene.2.
Esaiæ.61.
Eccles.11.
Psalm.117.
Osee.3.

thorem virginalis fidei dereliquerat, conuentus suos totius orbis spatio diffundens. Quod autē dixit, in coro & in semicoro hordei: in coro mensuræ plenitudo est, in semicoro semiplena mensura. Plenitudo in euangelio, semiperfectio in lege: sicut legimus dicente domino: Non veni legem soluere, sed implere. Et alibi habemus dicente domino per Michæam prophetam: Quia tunc pax erit in terra Israel, cum venerit Assyrius in terrā eius, & insurrexerint in eum septem pastores, & octo morsus hominum. Tunc enim plena pax est fideli populo ab omnibus tentationibus & vanitatibus absoluto, cùm mundi huius vanitatem exclu serint de cordibus nostris pax & gratia. Pax veteris, gratia noui testamenti. Septem pastores, præcepta legis sunt, quibus grex adhuc quasi irrationabilis in virga Moysi per desertum ductus & gubernatus est. Octo morsus hominum, mandata euangelij, & dominici oris alloquia. Corde enim creditur ad iustitiam, ore confessio fit ad salutē. Boni morsus, per quos vitæ æternæ munus gustauimus, peccatorū remissionem in Christi corpore deuorantes. In veteri testamento amarus morsus est mortis. propterea dictū est: Deuorauit mors prævalens. In nouo testamento suauis morsus est vitæ, quæ mortem absorbuit. Propterea Apostolus ait: Deuorata est mors in victoria sua. Vbi est mors victoria tua? vbi est mors aculeus tuus? Atque vt apostolicis vtamur testimoniis, vbi hominem fecit deus, requieuit ab omnibus operibus suis in die septima. Sed quia populus Iudæorum per contumaciam contempsit mandata dei sui, ait dominus: Si introibunt in requiem meam. Et ideo aliam deus præfiniuit diem, de qua dicit: Hodie si vocem meam audieritis. Duos enim dies comprehendit scriptura generales, Heri, & hodie. De quibus dicit: Imitamini fidē Iesu Christi, heri & hodie, ipse est in secula. In superiore die promissio est, in consequenti solutio. Sed quia hesterna die neque Moyses neque Iesus Naue populum induxit in requiem, hodierna die Christus induxit, cui dixit pater: Ego hodie genui te. Per suam enim resurrectionem Iesus populo requiem comparauit. Requies enim in cœlo, non in terra est. Requies nostra, dominus est Iesus, qui ait: Hodie mecum eris in paradiso. Quid igitur opus est, vt explorem ortus signorum atque obitus, quorum ad exortū duris inarata vomeribus findantur noualia, vel ad occasum læta messis recumbat? Vna mihi stella abundat pro omnibus, stella splendida & matutina, cuius ad exortum seminata est non frugum, sed martyrum seges, quando Rachel plorauit filios suos, vt lachrymis ablutos suis pro Christo offerret infantulos: cuius stellæ obitus non cremiorum insensibilium, sed spirantium defunctorum triūphales manipulos de tumulis resuscitauit. Celebretur itaque hebdomas, eò quod per septē ætatum cursus vita hominum vsque ad senectutem transcurritur, sicut Hippocrates medicinæ magister scriptis explicuit suis. Prima ætas infantia est, secunda pueritia, tertia adolescētia, quarta iuuentus, quinta virilis ætas, sexta æui maturitas, septima senectus. Est ergo infans, puer, adolescens, iuuenis, vir, veteranus, senex. Solon autem decem fecit ætatum ordines per annos septenos, ita vt prima ætas infantiæ vsque ad emissionem sit dentium, quibus conficiat cibum, sermonémque distinguat, vt possit effabilis videri. Pueritia quoque vsque ad annos pubertatis procedit, & genitalia tentamenta. Adolescentia vsque ad barbæ lanuginem. Iuuenta vsque ad perfectæ virtutis processum. Quinta ætas virilis est, apta copulis coniugalibus per totam hebdomadam. Sexta quoque hebdomas virili deputatur ætati, & ad prudentiæ processum habili, & ad agendum strenuè. Septima quoque hebdomas & octaua æui maturum, & sensum vigentem, & sermonem non insuauis alloquij gratia præditum produnt. Nona hebdomas reliquias adhuc habet aliquas virium, lingua ac sapientia mollior. Decima vero hebdomas mensuram implet, ad quam is qui peruenire potuerit, nō immaturo temporum cursu pulsabit mortis sera vestibula. Ergo Hippocrates & Solon vel septem ætates vel hebdomadas ętatum norunt, in illis se hebdomas præferat. Octaua autem vnam & perpetuam ætatem inuehit, qua excrescimus in virum perfectum in agnitione dei

Matth.5.
Micheæ.5.
Roma.10.
1. Corin.15.
Hebr.4.
Ibidem.13.
Psalm 2.
Luc.23.
Hiere.31.
Matth.2.

fidei

fidei plenitudine, in qua legitimæ ætatis mensura impletur. Est etiam in visceribus nostris hebdomadis explorata gratia. Ferunt enim septem quoque esse in nobis interiora viscera, stomachum, cor, pulmonem, lien, hepar, renes duos. Septem quoq; exteriora, caput, posteriora, ventrem, binas manus, & binos pedes. Præstantissima hæc, sed obnoxia dolori. Quis autem dubitet maius esse octauæ munus quę totum renouauit hominem, vt iam nihil possit dolere? Itaque septima mundi ætas concluſa est, octaua illuxit gratia, quæ fecit hominem iam non huius mundi esse, sed supra mundum. Iam enim non vitam nostram, sed Christum viuimus. Nobis enim viuere Christus & mori lucrum. Itaque iam
Philip.1. non in carne, sed in fide viuimus Christi. Vnde colligimus, quia concluſus est mundi dies. Denique nouissima hora venit dominus Iesus, & pro nobis mortuus est, & omnes in illo mortui sumus, vt viuam⁹ deo. Non ergo nos qui eramus viuimus, sed viuit Christus in nobis. Abiit ergo hebdomas, venit octaua. Abiit heri, venit hodie, illud hodie quod promissum est, quo admoniti sumus vocem dei audiendam & sequendam. Abiit ergo ille dies testamenti veteris, venit dies nouus, quo testamentum consummatum est nouum,
Hiere.31. Hebr.8. de quo dicit: Ecce dies veniunt, dicit dominus, & confirmabo domui Israel, & domui Iudæ testamentum nouum, non secundum testamentum quod feci patribus illorum in die qua apprehendi manus ipsorum educere illos de terra Aegypti. Et qua ratione mutatum sit testamentum, adiicit: Quoniam ipsi non manserunt, inquit, in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit dominus. Abierunt sacerdotes legis, legis tribunalia. Accedamus ad sacerdotem nouum, ad sedem gratiæ, visitatorem animarum nostrarum, sacerdotem
Hebr.7. non secundum legem mandati carnalis creatum, sed secundum virtutem infatigabilem electum. Non enim ipse sibi honorē præripuit, sed electus à patre est, sicut ipse pater ait:
Psalm.109. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Nouus ergo sacerdos videmus quid obtulerit? Alij sacerdotes pro se offerebant, & pro populo suo, hic quia non habuit peccatum, vt pro se offerret, pro vniuerso mundo se obtulit, & per sanguinem suum intrauit in sancta sanctorum. Hic est ergo sacerdos nouus, & noua hostia, non ex
Hebr.9. lege, sed supra legem: aduocatus mundi, lux seculi: qui
Apoca.22. dixit: Ecce venio, & venit. Ad quem accedamus in abundantia fidei, adorantes, & obsecrantes, & sperantes in eum, quem non videmus oculis, sed affectu tenemus, cui est omnis honor semper & gloria. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Sabinum, libellos illi mittētis, atque rogantis ut serutanter discutiat, & quæ corrigēda decreuerit, arbitrij sui iudicio corrigat. Epistola XL.

AMbrosius Sabino. Remisisti mihi libellos, quos tuo iudicio probatiores habebo. Ideo misi alios non iudicij fauore delectatus, sed promissa à te, & petita à me veritate illectus. Malo enim tuo corrigatur iudicio si quid mouet, priusquam foras prodeat, vnde iam reuocandi nulla facultas sit, quàm laudari à te quod ab aliis reprehēdatur. Itaque arbitrum te eorum quæ postulas rogaui. Neque enim legi à te mea quæ nonnūquàm tribuo in vulgus, sed in tuæ calculum venire sententiæ desideraui. Non erit longi subsellij ista iudicatio & mora, vt dictū est antiquitus. Facile est tibi de nostris iudicare. Ego certe huc inuitatu tuo prodeundum putaui, tuum est liquido decernere, & serutanter discutere quæ corrigas, ne tibi vitio vertāt ea quæ nobis potuerunt obrepere. Nescio quo enim modo præter imprudentiæ caliginem quę me circun-
*authorē. fundit, vnūquemque fallunt sua scripta, & aurem * præterеunt, atque vt filij etiam deformes delectant, sic etiā scriptorem indecores sermones sui palpant. Incautius plerumque aliquid promitur, aliquid accipitur maleuolentius, aliquid exit ambiguum, tum quia alieno examinanda iudicio, non pro nostra debemus magis quàm pro aliena opinione trutinare, & discutere omnes scrupulos maleuolentiæ. Assume igitur beneuolo animo aurem versutiæ, & pertracta omnia, sermones ventila, si in iis non forenses blanditiæ, & suasoria verba, sed fidei synceritas est, & confessionis sobrietas. Notam appone ad verbum dubij ponderis, & fallacis stateræ, ne quid pro se esse aduersarius interpretetur. Esto vt reuincatur si congredi cœperit. Male se habet liber qui sine assertore non defenditur. Ipse igitur pro se loquatur, qui procedit sine interprete. Habetur hic tamen, non egredietur à nobis, nisi à te acceperit authoritatem. Itaque cum eum fide tua prodire iusseris, committetur sibi. Tamen quoniam non in sermone est regnum dei, 1.Corin.4.
sed in virtute: verbum si offenderit, virtutem professionis interrogato. Professio autem fidei sententia est, quam aduersum Sabellianos & Arrianos ita à maioribus traditā tenemus, vt patrem deum, & filium eius vnigenitum, & spiritum sanctum veneremur, hanc trinitatem vnius esse substantiæ, maiestatis, diuinitatis. In hoc nomine patris & fi- Matth.28.
lij & spiritus sancti baptizare nos, quemadmodum scriptū est: Filium itaque coæternum patris suscepisse carnem, natum de spiritu sancto & virgine Maria æqualem patri secundum diuinitatē in dei forma, id est, in omni plenitudine Coloss.1.
diuinitatis, quæ in illo habitat, vt dixit Apostolus, corpo- Philip.2.
raliter, qui in persona hominis formam serui accepit, & se humiliauit vsque ad mortem. Ergo & aduersus Photinum hæc nobis sententia est: aduersus Apollinarem autem legitima circunspectio, vt confiteamur sicut in dei forma nihil ei defuit diuinæ naturæ & plenitudinis, sic in illa forma hominis nihil ei defuisse quo imperfectus homo iudicaretur, qui ideo venit, vt totum hominem saluum faceret. Neque Ionæ.2.
enim decebat vt qui perfectum opus in aliis consummauerat, hoc imperfectum in se esse pateretur. Si enim aliquid ei defuit, non totum redemit. Si non totum redemit, fefellit igitur qui dixit ideo se venisse, vt totum hominem saluum faceret. Sed quia impossibile est mentiri deo, non fefellit ergo: quia ita venit, vt totum redimeret, & saluum faceret. totum vtique suscepit quod erat humanæ perfectionis. Nostra sententia huiusmodi est, vt meministi. Si verba alicubi mouent, non præiudicant fidei. Etenim sermonem dubium mens non dubia obumbrat, & defendit à lapsu. Hæc tecum præluſimus, quæ in libros nostrarum epistolarū referam si placet, atque in numerum reponam, vt tuo commendentur nomine, & tuis ad nos, & nostris ad vos literis augeatur mutuus amor per dominum, vt ita legas quo iudices, & quod mouerit, scribas ad me. Amor enim verus constantia probatur. Placet iam quod senibus vsu facilius est, quotidiano & familiari sermone epistolas texere, & si quid de scripturis diuinis obuium inciderit, attexere. Vale frater, & dilige amantem tui, quia plurimum te diligo.

Diui Ambrosij ad Sabinum, ex eo quòd illi complacuit usus epistolarum, spondentis se frequentius cum scriptis suis, præsertim cum solus sit, ueile alloqui, solitudinemque plurimum commendantis atque suadentis.
Epistola XLI.

AMbrosius Sabino. Quoniam tibi quoque complacuit nostrarum vsus epistolarū, in quibus quidem inter absentes præsentium sermo est, pergam frequentius te in meis scriptis & cum solus sum alloqui. Nunquam enim minus solus sum, quàm cum solus esse videor, nec minus otiosus quàm cum otiosus. Certe pro arbitrio arcesso quos volo, atque adiungo mihi quos magis diligo, aut quos aptiores arbitror, nemo interpellat, nemo interpolat. Tunc ergo te magis teneo, & de scripturis confero, & prolixiorem simul sermonem cedimus. Sola
Luc.1. erat Maria, & loquebatur cum angelo. Sola erat quando superuenit in eam spiritus sanctus, & virtus altissimi obumbrauit eam. Sola erat, & operata est mundi salutem, & concepit redemptionem vniuersorum. Solus erat Petrus, & Act.10.
totum per orbem consecrandarum gentium cognouit mysteria. Solus erat Adam, & non est præuaricatus, quia mens eius adhærebat deo. Postquam vero ei mulier adiuncta Gen.2.&3
est, non potuit inhærere mandatis cœlestibus, & ideo se abscondebat quando deus deambulabat in paradiso. Et nūc deambulat in paradiso deus, quando diuinas scripturas lego. Paradisus est Geneſis liber, in quo virtutes pullulant patriar-

Universidad de Deusto
Biblioteca

patriarcharum. Paradisus Deuteronomium, in quo germinant legis præcepta. Paradisus euangelium, in quo arbor vitæ bonos fructus facit, & æternæ spei mãdata diffundit per vniuersos populos. Audiens itaque, Diligite inimicos: Audiens, Dimitte omnia tua & sequere me: Audiens, Qui te percutit in maxilla, præbe ei alteram: & hæc non faciens, & vix diligens eum qui me diligat, non dimittens quæ habeo, iniuriam acceptam vlciscí volẽs, & sublatum mihi extorquere, cùm scriptura dicat etiam aliud, id est, plus quàm petitum aut ereptum est, concedendum: video me contra mandata dei facere. Et aperiens oculos conscientiæ deambulare mihi deum præsentẽ recognosco, cupio me abdere, cupio velare, sed nudus sum deo, apud quem nuda & intecta sunt omnia. Erubescens itaque tegere pudenda facinora desidero, quasi membra mei corporis: sed quia deus omnia videt, foliis obumbratus, latebris tectus appareo. Puto me abscondi, quia corpore amictus sum. Ipsa est tunica pellicea cum qua Adam de paradiso eiectus est, nec à frigore tutus, nec tectus ab opprobrio, sed & iniuriæ & culpæ patens. Liquet igitur ex his quia soli cum sumus, tunc nos offerimus deo, tunc mentem ei nostram aperimus, tunc amictum fraudis exuimus. Solus erat Adam quando in paradiso constitutus est, solus erat & quando ad imaginem dei factus est, sed non erat solus quando de paradiso eiectus est. Solus erat dominus Iesus quando mundum redemit. Non enim legatus neque nuncius, sed ipse dominus solus saluum fecit populum suum: etsi nunquam solus est ille, in quo pater est semper. Vnde & nos soli simus, vt dominus nobiscũ sit. Vale, & nos dilige, qnia nos te diligimus.

Matth.5. Matth.19. Luc.6.

Hebr.4.

Gene.3.

Gen.1.&.3.

Diui Ambrosij ad Sabinum, de paradiso quid alij senserint referentis, & quæ sua de mystico paradiso sit sententia, pulchra expositione declarantis. Epistola XLII.

AMbrosius Sabino. Lecto hexaëmero vtrum paradisum subtexuerim, requirendum putasti, & quam de eo haberem sententiam significandum, idque velle te studioſẽ cognoscere. Ego autem iam dudum de eo scripsi, nondum veteranus sacerdos. Sententias autem de eo diuersas esse plurimorum cõperi. Nam Iosephus, vtpote historiographus, locum dicit refertũ arboribus virgultisque plurimis, irrigari etiã flumine qui diuidatur in quatuor fluuios. Collecta etenim in vnum congregatione aquarum, non se penitus exinaniuit terra, & fraudauit irriguis suis, sed hodiéque in fontes prorumpit, & deducit meatus fluminum, quibus pignora sua quasi pia mater plenis lactat vberibus. Alij alias. Omnes tamen congruunt in paradiso & lignum vitæ radicatũ, & lignum scientiæ quæ discernat bonum & malum, cætera quoque ligna plena vigoris, plena viuificationis, spirantia, & rationabilia. Ex quibus colligitur paradisum ipsum non terrenum videri posse, non in solo aliquo, sed in nostro principali, quod animatur & viuificatur animæ virtutibus, & infusione spiritꝰ dei. Denique Salomon in spiritu paradisum in homine esse euidenter declarauit. Et quia mysteria exprimit vel animæ & verbi, vel Christi & ecclesiæ, ideo ait de virgine anima, vel ecclesia quam volebat virginem castam assignare Christo, Paradisus conclusus soror mea sponsa, paradisus conclusus, fons signatus. Paradisus Græcè, Latinè ortus dicitur. Denique Susanna in paradiso erat, & sic legitur Latinè. Et Adam in paradiso erat, & sic legimus. Ergo non te moueat quòd alij codices Latini ortum habent, alij paradisum. Ibi ergo est casta vxor, vbi virgo. Licet virgo excepta habeat clausura & signacula sua, sed vtraque in paradiso, vt aduersum æstus corporis & carnis flagrantiam refrigeretur virtutum vmbraculis. Ergo paradisus in principali nostro est, sylueſcens plurimarum opinionum plantariis, in quo principaliter lignum vitæ constituit deus, id est, pietatis radicem. Ea est enim vitæ nostræ substantia, si domino & deo nostro debitos cultus deferamus. Constituit etiam scientiæ boni & mali seminarium. Homo enim solus in cæteris animantibus terrenis habet scientiam boni & mali. Alia quoque illic plantaria diuersa, quorum fructus virtutes sunt. Sed quia scientiæ capax hominis affectus cognitus est deo

Canti.4.

Danie.13. Gene.2.

quòd citius ad astutiam inclinaretur, quàm ad summum prudentiæ. (Neque enim iudicem qui fines certos in anima nostra constituit, operis sui qualitas latere poterat) eliminare voluit astutiam de paradiso, quasi prouidus author nostræ salutis, & vitæ studium, & disciplinam pietatis infundere. Ideoque præcepit homini ab omni ligno quod est in paradiso, gustandum, de ligno autem scientiæ boni, & mali non esse gustandum: sed quia creatura omnis passioni obnoxia, ideo delectatio sicut serpentino illapsu humanis irrepsit affectibus. Itaque non immerito sanctus Moyses delectationem serpentis figurauit similitudini. Prona est enim in ventrem sicut serpens, non pedibus incedens, aut vllis eleuata cruribus, sed sinuoso flexu totius velut corporis sui lubrica. Ei terra cibus est sicut serpenti, quoniam escam nescit cœlestem. Corporalibus enim pascitur, atque in varias mutatur species cupiditatum, & tortuosis angulatur anfractibus. Venenum in dentibus habet, quibus vnusquisque se euiscerat luxuriosus, helluo internecat, abliguritor perimit. Quantos ruperunt vina, dissoluit ebrietas, distendit cruditas? Nunc intelligo qua causa dominus deus insufflauit in faciem hominis. Ibi enim sensus omnis, ibi sedes atque illecebra delectationis, in oculis, auribus, naribus, atque in ore, vt sensus nostros aduersus delectationem fortiores faceret. Hæc ergo nobis, sicut serpens astutiam, infudit. Non enim delectatio, sed labor & diuturna meditatio cum dei gratia dat perfectam prudentiam. Tamẽ quia serpentis fraudibus inuoluta est humani generis hæreditas, in eo astutiam serpentis sequamur, vt caput nostrum non proiiciamus in pericula, sed præ cæteris integrum custódiamus. Caput autem nostrum Christus est. Hoc maneat incolume, vt serpentis venena nobis non possint nocere. Bona est enim sapientia cum hæreditate, id est, cum fide, quoniam est hæreditas credentibus in dominum. Quod si primus ille homo qui cum deo loquebatur in paradiso positus, labi tam facile potuit, ex terra creatus virgine, quæ ad verbum dei formata & creata recenti fuerat exortu, nondum ea parricidali cædiúmque concreta sanguine, flagitiis & dedecore polluta, nondum carne nostra damnata maledicto obnoxiæ hæreditatis: quanto facilius postea lubrica ad peccãdum via maius aduexit humano generi præcipitiũ, cùm deterior tolerabiliori per vices generationis succesſerit? Etenim si magnetis lapis tantam naturæ vim habet, vt ferrum ad se trahat, & transfundat se in illius speciem, ita vt plerisque experiri volentibus cum plures annulos ferreos ed cum lapidem admouerint, omnes pari teneat modo: deinde si ei annulo cui adhæserit lapis, alium admoueas annulum, & rursus per ordinem singulis substitutas, licet in omnes penetret per ordinem ex illo lapide vis naturæ, tamen priores nexu vehementiore constringit, posteriores remissiore: quanto magis humani generis conditio atque natura ex puriore statu in deteriorem lapsa est, quando nequiorem attigit? Nam si per eas species minuitur natura quæ non sunt culpæ capaces, quanto magis per animos atque artus labe pollutos scelerum virtus eius hebetatur? Vnde quia excreuerat malitia, abolita innocẽtia fuerat, non erat qui faceret bonitatem, non erat vsque ad vnum: vẽnit dominus, qui reformaret naturæ gratiam, imò augeret, vt vbi superabundauit peccatum, superabundaret gratia. Ergo liquet & quia author hominis deus, & quòd deus vnus, non multi dij, sed vnus qui mundum operatus est, & vnum non multos mundos, vt dicunt philosophi. Primum igitur mundum creauit, deinde habitatorem mundi, cui totus mundus patria foret. Nam si hodie quocunque accesserit sapiens, vbique ciuis est, vbique sua omnia intelligit, nusquam se peregrinum, nusquam hospitem iudicat, quanto magis ille primus homo totius erat mundi incola, & vt Græci dicunt, κοσμοπολίτης, opus dei recens, confabulator assiduus, ciuis sanctorum, complantatus virtutibus, præpositus omnibus terrenis animantibus, marinis, volatilibus, totum mundum suam possessionem putabat, quem dominus tuebatur vt opus suum, neque vt bonus parens atque author deserebat? Denique eousque creatum fouit, vt abdicatum redimeret, eliminatum reciperet, mortuum

Gene.2.

Gene.3.

1. Corin. 11. Ephe.1.&.4

Pſalm.13. Roma.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuum passione filij sui vnigeniti resuscitaret. Est ergo hominis author deus, & diligit opus suũ operator bonus, nec derelinquit bonus pater, quem etiam sicut diues patersamilias censu propriæ hæreditatis redemit. Caueamus ergo ne hominem istum, id est, νοῦν, mulier illa, id est, passio sensuum nostrorum, delectatione & ipsa decepta atque illusa effœminet, & circunscriptum in leges suas & sententiã trahat. Fugiamus delectationem sicut serpentem. multas artes habet, & maximè in hominem. Nam alia animantia cibi auiditate capiuntur, homo quanto plures sensus oculorũ auriúmque habet, tanto maiora pericula. Vale, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Sisynnium, pietatem illius cõmendantis, quòd filio ignouerit qui eo inconsulto uxorẽ acceperat.

Epistola XLIII.

AMbrosius Sisynnio. Quod filio nostro remisisti meo rogatu, quia te inconsulto vxorem acceperat, pietati magis tribuo quàm nostro amori. Plus est enim pietatem ipsam de te impetrauisse, quàm cuiusquam petitionem. Certe sacerdos tũc magis impetrat, cum virtus prævalet. Sacerdotis enim petitio, doctrina pietatis est. Impetrauit igitur natura, impetrauit filius, eo plenius, quia postulati contemplatio temporalis solet esse, virtutis autem diuturnus habitus, & iugis animarum inductio. Pulchrè itaque gestum, vt te patrem recognosceres: simul quia iusta indignatio fuit. Malo enim culpam fateri, vt plus laudetur paterna indulgentia. sed & ipsa paterna offensio fuit, quoniam venturam in locum filiæ tuæ debuisti eligere iudicio, cui fieres pater. Nanque aut natura filios suscipim⁹, aut electione. In natura casus est, in electione iudicium: magisque in adoptatis offendimus quàm in genitalibus filiis: quia genitales filios esse degeneres, ad naturam refertur: ascitos vel adoptione vel copula dedecores esse, non nisi errori adscribitur. Fuit ergo quod succenseres filio, sed fuit etiã quod remitteres, quia sibi vxorẽ elegit. Adquisisti filiam sine electionis periculo. Si bonam duxit, tibi acquisiuit gratiam. si errauit, recipiendo meliores facies, refutando deteriores. Maturiore quidem consilio puella filio à patre traditur, sed maiore obsequij proposito à filio ad patrẽ ducitur, & à viro lecta ingreditur soceri domum, dum metuit & filius displicere iudicium suum, & nurus ministerium. Illum paternæ electionis prærogatiua attollit atq; erigit, istã offensionis humiliat metus, inclinat verecundia. Non habebit filius quod in vxorem referat quasi exors culpæ si quid fortasse offensum sit, quod habet vsus: imò amplius elaborabit vt in vtroque suum possit probari & in vxore iudicium, & in se obsequium. Fecisti igitur quod boni parẽtes, vt cito ignoscerẽs, sed obsecratus. Nam antequàm rogareris, non erat ignoscere, sed factum probare. Deinde diutius differre veniam, & tibi acerbum, & illis inutile. Neq; enim
Gene.21. paterna viscera diutius tolerare possent. Summæ deuotionis proposito Abraham filium suum secundum oraculum dei offerebat in holocaustum, & quasi exors naturæ exerebat gladium, ne mora sacrificium decoloraret: tamẽ vbi abstinere à filio iussus est, gladium libenter recondit: & qui immolare vnigenitum fidei intentione properabat, maiore pietatis studio festinauit ouem subrogare sacrificio. Ioseph
Gene.44. quoque vt fratrem iuniorem teneret, simulabat iracundiam fratribus, & compositam à se furti fraudem indignatus est: tamen cum aduolueretur ad genua eius vnus ex fratribus Iudas, flerent alij, fraterno victus & compassus affectu, diutius tenere non potuit simulationem seueritatis, remotisque arbitris aperuit fratribus quod germani sui essent, & ipse esset Ioseph quem vendidissent: nec se memorem suæ esse iniuriæ, & non fraternæ venditionis acerbitatem fraternè excusare, atque id quod posset arguere, ad altiores causas referre, eò quòd ita oportuisset fieri procurante deo, vt transiret in Aegyptum qui gentem suam frugis externæ egentem pascerẽt, vt sterilitatis tempore alendis patri & fi-
1.Reg.14. liis subsidio foret. Quid autem de sancto Dauid loquar, qui degenerem filium, & fraterno oblitum sanguine, ad vnius mulieris petitionem paternis visceribus mentem emollitus domo recepit? Ipse ille euangelicus pater adolescentiorem

filium qui prodegerat omnem substantiam à patre acceptã Luc.15.
viuendo luxuriose, regredientem tamẽ vnius sermonis inflexus humilitate, quod in patrem peccasse se fatebatur, occursu pio fouit, supra collum eius cecidit, primam illi stolam, annulum & calceamenta deferri iussit, atque honoratum osculo, donatum munere, admirabili susceptit conuiuio. Horũ te imitatorem præbuisti pietate patria, qua proxime ad deum accedimus: & ideo ego prompte filiam nostram adhortatus sum vt etiam hyemali tempore viæ laborem exciperet, commodius hybernatura non solum in hospitio, sed etiam in affectu paterno, cum iam successerit indignationi gratia: quando quidem vt plenè te ad similitudinem atque imitationem sanctorum referres, eos accusauisti qui compositis mendaciis animum tuum aduersum filios excitandum arbitrati sunt. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

FINIS.

DIVI AMBROSII EPISCOPI *Mediolanensis epistolarum Lib. VII.*

Diui Ambrosij ad Constantium, in suscepto ecclesiæ gubernamine illum confortantis, ac diligenti commonitione instituentis qualem se debeat coram plebe domini exhibere loquendo, docendo, admonendo, hortãdo, persuadendo, obsecrando, ut uitiis & terrenis cupiditatibus renuncient, uirtutes sectentur, bonorúmque operum diuitias quærant, & domino in sobrietate, & gratia, & tota mentis sedulitate seruiant, Demum eidem aliam quandam ecclesiam commendantis. Epistola XLIIII.

AMbrosius Constantio. Suscepisti munus sacerdotij, & in puppe ecclesiæ sedẽs naduim aduersus fluctus gubernas. Tene clauum fidei, vt te graues huius seculi turbare non possint procellæ. Mare quidem magnũ & spatiosum, sed noli vereri, quia ipse super maria fundauit eã, & super flu- Psal.23.
mina præparauit eam. Itaque non immerito inter tot mundi freta ecclesia domini tanquam supra apostolicam ædificata petram immobilis manet, & inconcusso aduersum impetus sæuientis sali perseuerat fundamine. Alluitur vndis, non quatitur, & licet frequenter elementa mundi huius magno in ista resultent fragore, habet tamen quo laborantes excipiat, tutissimum portum salutis. Sed tamen & si in mari fluctuat, currit in fluminibus, & vide ne in illis fluminibus magis, de quibus dictum est, Eleuauerunt flumina Psal.92.
vocem suam. Sunt enim flumina quæ de ventre eius fluunt, qui porum à Christo acceperit, & de spiritu dei sumpserit. Ioan.7.
Hæc ergo flumina cum redundant spirituali gratia, eleuant vocem suam. Est & fluuius qui decurrit in sanctos suos sicut torrens. Est & fluminis impetus, qui lætificat animam Psalm.45.
pacificam atque tranquillam'. Ex huius fluminis plenitudine quicunque acceperit, sicut Ioannes euangelista, sicut Petrus, Paulus, eleuat vocem suam, & sicut apostoli euangelicæ prædicationis vocem vsque in totos fines orbis terrarum canoro diffuderunt præconio, ita & iste incipit euangelizare dominum Iesum. Accipe ergo à Christo, vt & tuus sonus exeat. Mare est scriptura diuina, habens in se sensus profundos, altitudinem propheticorum ænigmatũ, in quod mare plurima introierunt flumina. Sunt ergo & fluuij dulces atque perspicui, sunt & fontes niuei qui saliant in vitam æternam, sunt & sermones boni sicut faui mellis, & gratæ sententiæ quæ animos audientiũ spirituali quodam potu irrigent, & præceptorum moralium suauitate mulceant. Diuersa igitur scripturarum diuinarum fluenta. Habes quod primum bibas, habes quod secundum, habes quod postremum. Collige aquam Christi, illã quæ laudat dominum. Collige aquam de pluribus locis quam effundunt nubes propheticæ. Quicunque colligit de montibus

aquam,

Universidad de Deusto

aquam, atque ad se trahit, vel haurit è fontibus, & ipse rigat sicut nubes. Imple ergo gremium mētis tuæ, vt terra tua humescat, & domesticis irrigetur fontibus. Ergo qui multa legit & intelligit, impletur: qui fuerit impletus, alios rigat. Ecclēs.11. Ideoque scriptura dicit: Si impletæ fuerint nubes, pluuiam in terram effundent. Sint ergo sermones tui proflui, sint puri & dilucidi, vt morali disputatione suauitatem infundas populorum auribus, & gratia verborū tuorum plebem demulceas, vt volens quo ducis sequatur. Quòd si aliqua vel in populo vel in aliquibus contumacia vel culpa est, sint sermones tui huiusmodi vt audientem stimulent, compungant male conscium. Sermones enim sapiētum tanquàm stimuli. Stimulauit & dominus Iesus Saulum, cum esset persecutor. Quàm salutaris fuerit stimulus, considera, qui ex persecutore apostolum fecit dicendo: Durum tibi est vt aduersus Acto.9. stimulum calces. Sūt etiam sermones sicut lac, quos infudit Paulus Corinthiis. Qui enim fortiorem cibum epulari non queunt, succo lactis ingenij sui exercent infantiam. Eloquia tua plena intellectus sint. Vnde & Salomon ait: Arma intellectus labia sapientis. Et alibi: Labia tua alligata sint sensu, id est, fulgeat sermonum tuorum manifestatio, intellectus coruscet, & alloquium tuum atque tractatus aliena non indigeat assertione, sed sermo tuus velut armis suis sese ipse tueatur, nec vllum verbum tuū inuanum exeat, & sine sensu prodeat. Est enim alligatura quæ constringere solet animorum vulnera: quam si quis reiicit, desperatam sui prodit salutem. Et ideo circa eos qui graui vlcere vexantur, vtere oleo sermonis quo foueas mentis duritiam. Appone malagma, adiunge alligaturam salutaris præcepti, vt vagos & fluctuantes circa fidem, vel erga disciplinæ obseruantiam, nequaquàm soluto animo & remisso vigore patiaris perire. Admone igitur plebem domini atque obsecra vt abūdet in operibus bonis, renunciet flagitiis, non accendat flammarum incendia. Non dicam in sabbato, sed in omni tempore, ne comburat corpus suum, fornicatio & immunditia nō sit in dei seruulis, quia immaculato seruim' dei filio. Nouerit vnusquisque se, & vas possideat suum, vt subacto quo- 1.Thes.4. dam sui corporis solo, fructus expectet debitos. Nec spinas & tribulos ei terra sua germinet, sed dicat & ipse, terra Gene.3. Psalm.84. dedit fructus suos. atque in hac dumosa quoūdam passionum fragilitate, insitiua virtutum efflorcant. Edoce etiam atque institue vt faciant quod bonum est, & vnusquisque nō intermittat opus probabile, siue à plurib' videatur, siue sine arbitro sit. Abundat enim sibi locuples testis conscientia. Fugiat etiam mala opprobria, etiā si se credat non posse conuinci. Nam etsi clausus parietibus sit, & opertus tenebris, sine teste, sine conscio, habet tamen facti arbitrum quem nihil fallat, ad quem facta clamant omnia. Denique clamauit & vox sanguinis. Sibi ipsum vnusquisque animum suum seuerum iudicem sui, vltorem sceleris, & vindicem Gene.4. criminis habet. Denique timens & tremens oberrabat Cain parricidalis facinoris luens pœnas, vt ei remedio sua mors fuerit, quem vagum exulem formidato per omnia mōēta terrore mortis per mortem exuit. Nemo igitur vel solus vel cum altero aliquid turpe aut improbum faxit. Et si quis solus est, seipsum præ cæteris erubescat, quem maxime debet vereri. Nec concupiscat plurima, quia & pauca ei plurima sunt. Paupertas & opes, inopiæ & satietatis vocabula sunt. Nec diues est qui indiget aliquo, nec pauper qui non indiget. Nec quisquam viduam spernat, circumscribat pu- Micheæ.3. pillum, fraudet proximum suum. Væ enim illi qui congregatam dolo habet substantiam, & in sanguine ædificat ciuitatem, id est animam suam. Hæc est enim quæ ædificatur sicut ciuitas. Hanc ciuitatem non ædificat auaritia, sed destruit: non ædificat libido, sed exurit atque incendit. Vis Prouer.15. bene ædificare ciuitatem? Melius est exiguum cum dei timore, quàm thesauri magni sine timore. Diuitiæ hominis ad redemptionem animæ debent proficere, non ad destructionem. Et thesaurus redemptio est, si quis eo bene vtatur: & iterum laqueus est, si quis vti nesciat. Quid enim hominipecunia sua, nisi quoddam viaticum est? Multa oneri, moderata vsui. Viatores sumus vitæ huius. Multi ambulant, sed opus est vt quis bene transeat. Cum illo enim dominus Iesus, qui bene transit. Ideoque legis: Si transeas Esaiæ.43. per aquam, tecum sum, flumina te nō concludent: nec ignis exuret vestimenta tua, si transeas. Qui autem ignem alligat in corpore suo, ignem libidinis, ignem immodicæ cupiditatis, non transit, sed exurit inuolucrum istud animæ suæ. Præclarior est bona existimatio quàm pecunia, & su- Prouer.22. per omnes argenti aceruos bona est gratia. Fides ipsa abundat sibi, satis supérque censu suo diues. Sapienti quoque nihil alienum nisi quod virtuti incongruum. Quocunque accesserit, sua omnia, totus mundus possessio est, quoniam toto eo quasi suo vtitur. Quid igitur circunscribitur frater? quid fraudatur mercenarius? Non magna, inquit, lucra de mercede meretricis, id est, lubricæ istius fragilitatis. Meretrix ista non specialis, sed publica est. Non vna mulier, sed vaga omnis cupiditas meretrix est. Omnis perfidia, omnis fallacia meretrix, non illa sola quæ corpus prostituit suum, sed omnis anima quæ spem suam vendit, quæ deformes quæstus & degenerem stipem quęrit. Et nos mercenarij sumus, qui ad mercedem laboramus, & huius operis nostri mercedem speramus à domino nostro & deo. Si quis cognoscere vult quàm mercenarij sumus, audi dicen- Lucæ.15. tem: Quantis panibus mercenarij patris mei abundant, ego autem hic fame pereo. Et infra: Fac me, inquit, sicut vnum mercenariorum tuorum. Omnes mercenarij, omnes operarij. Qui tamen fructum expectat laboris, cōsideret quòd is qui alium mercede fraudauerit debita, & ipse fraudabitur sua. Fœneratum istud offendit, & postea cumulatiore mēsura exoluet. Ergo qui non vult amittere quod est perpetuum, non eripiat alij quod temporale est. Nemo etiam in dolo loquatur ad proximum suum. Laqueus est in labiis nostris, & sæpe vnusquisque sermonibus suis non explicatur, sed inuoluitur. Fouea alta est os maleuoli, grande innocentiæ præcipitium, sed maius maleuolentiæ. Innocens dum credit facile, cito labitur, sed tamen iste lapsus resurgit: maledicus autem suis artibus præcipitatur, vnde nunquam exiliat atque euadat. Ponderet ergo vnusquisque sermones suos non cum fraude & dolo. Statera fallax Prouer.11. improbabilis apud deum. non illam stateram dico quæ mercedem appendit alienam. & in vilibus quidem rebus raro constat fallacia, sed statera verborum ipsa apud deum est execrabilis, quæ prætendit pondus grauitatis sobriæ, & subnectit versutias fraudulentiæ. Hoc maxime condemnat deus, si decipiat aliquis proximum suum promissorum benignitate, & subdola iniquitate defœneratum opprimat, nihil sibi profuturus astutiæ suæ artibus. Quid enim pro- Matth.16. dest homini si totius mundi capiat opes, animam autem suā vitæ æternæ defraudet stipendio? Alia piis mentibus considerandа statera, qua singulorum facta trutinantur, in qua plerumque ad iudicium peccata propendunt, aut bene gesta peccatis præponderant. Væ mihi si præcedant flagitia, & ad mortis præiudicium letali vergant pondere, tolerabilius si subsequantur. Omnia tamen manifesta domino & an- Hebr.4. te iudicium: nec bona possunt latere: nec ea quæ plena sunt offensionis, abscondi. Quàm beatus qui radicem vitiorum resecare potuerit auaritiam. Is profecto stateram hanc non reformidabit. Auaritia enim plerumque sensus hebetat hu- 1.Tim.6. manos, & peruertit opiniones, vt quæstum pietatem putent, & pecuniam quasi mercedem prudentiæ. Merces autem magna pietatis est: & quæstus sobrietatis, habere quod vsui est satis. Quid enim in hoc mundo prosunt diuitiarum superflua, cum in iis & nulla adiumenta nascendi sint, nec impedimenta moriendi? Nam & sine integmento in hoc mundo nascimur, & sine viatico discedimus, sine hæreditate sepelimur. Pendet per singulos nostrorum statera meritorum: atque exiguis vel boni operis, vel degeneris flagitij momentis huc atque illuc sæpe inclinatur: si mala vergant, heu me: si bona, præsto est venia. Nemo enim à peccato immunis: sed vbi propendunt bona, eleuantur peccata, obumbrantur, teguntur. Ergo die iudicij aut nostra opitulabuntur nobis opera, aut ipsa nos in profundum tanquam molari depressos lapide mergent. Grauis est enim vtpote talento plumbeo suffulta iniquitas, intolerabilis auaritia, atque omnis superbia, tetra fraudulentia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dulentia. Et ideo hortare plebem domini sperare magis in A
domino, abundare in diuitiis simplicitatis, in quibus ambu
let sine laqueo, sine impedimento. Bona etiam puri sermo-
nis synceritas, & locuples apud deum, etiam si inter la-
queos ambulet. Tamen quia alij nescit insidias aut vin-
cula innectere, non alligatur. Illud quoque præcipuum, si
persuadeas vt nouerint humiliari, sciant verum humilita-
tis colorem, naturam nouerint. Multi habent humilitatis
speciem, sed virtutem non habent: multi eam foris præ-
tendunt, & intus impugnant. Ad fucum præferunt, ad ve-
ritatem abiurant, ad gratiam negant. Est enim qui nequi-
Eccle.19. ter humiliat se, & interiora eius plena sunt doli. Et est qui
se nimium submittit ab humilitate multa. Non est ergo
humilitas nisi sine fuco, sine fraude. Ipsa est vera quæ ha-
Roma.5. bet piam mentis synceritatem. Magna virtus eius. Denique
per inobedientiam vnius hominis mors introiuit, & per o-
bedientiam vnius domini Iesu Christi facta est vniuersо-
Gene.37. & rum redemptio. Sciuit humiliari sanctus Ioseph, qui cum
39. esset à fratribus in seruitutem venditus, vel à negociatori- B
Psalm.104. bus coemptus, humiliatus in compedibus, vt scriptura di-
cit, virtutem humilitatis didicit, infirmitatem repudiauit.
Itaque emptus in Aegypti partibus à seruo regio coquo-
rum præposito, non prosapiæ nobilis conscientia, quasi ger
men Abrahamidarum, dedignatus obsequia vernacula, fa-
stidiuit degenerem conditionem, sed magis gnauum se &
fidelem herili imperio præbuit, alto intendens consilio ni-
hil interesse in quo statu quis probabilem se præstaret, sed
illum esse finem bonorum, vt in quocunque statu probaré-
tur: illúdque præcipuum, si magis mores commendarent
statum, quàm status mores. Etenim quo status inferior, eo
virtus eminentior. Talem itaque se exhibebat, tam sedu-
lum, vt ei dominus suus totam domum suam crederet, ipsi
Gene.39. omnia committeret. Vnde & vxor eius oculos iniecit in
eum capta formæ venustate. Nihil enim ad nos si petulan-
tibus oculis aut ætas expetitur, aut pulchritudo. Ars desit,
nullum est crimen decoris: illecebra faceſſat, inoffensa est
species, & formæ gratia. Itaque percita atque animi furens C
interpellat iuuenem, & cogente libidine victa passionum
stimulis crimen fatetur. Verum ille abiurat flagitiũ, dicens
nec moribus Hebræorum conuenire nec legibus vt alienũ
violent thorũ quibus cura est tuẽdi pudoris, vt integri nu-
ptiarum integris socientur virginibus, nec vlli conueniant
fœminæ quæ legitimi vsus thori nescíat: religionémque si-
bi esse ne ebrius turpis intemperantiæ, ingratus herilis in-
dulgentiæ, cui obsequium deberet, ei grauem inferret con
tumeliam. Nunquid erubescebat illum vilem dominum ta-
men dicere, & se seruum fateri? Quinetiam cum ambiret
mulier, obsecraret etiam metu proditionis, vel amoris sui
lachrymas funderet ad extorquendi necessitatem, nec mi-
sericordia flexus ad flagitij cõsensum, nec coactus metu, &
precibus restitit, nec minis cessit, præponens præmiis pe-
riculosam honestatem, quàm turpem remunerationem ca-
sto pudori. Iterum quoque mulier maioribus adorsa ten-
tamentis, cum inflexibilem aduerteret, etiam secundo im-
mobilem passione, effera impudentia vires ministrante, iu- D
uenem aggreditur, veste apprehensa ad cubile trahens,
complexum offerens, & pene ceperat, nisi exuisset Ioseph
vestem qua tenebatur, ne exueret amictum humilitatis, in-
dumentum pudoris. Sciuit igitur humiliari, qui humilia-
tus est vsque ad carcerem: & cum sustineret calumniam,
maluit crimen falsum subire, quàm verum referre. Sciuit
Philip.2. inquam humiliari, qui humiliabatur pro virtute. Humi-
liabatur in typo eius qui se erat humiliaturus vsque ad mor
tem, mortem autem crucis: qui venturus erat vt vitam hãc
de somno resuscitaret, & somnium esse hunc viuendi v-
sum doceret, in quo diuersæ commutationum vices tan-
quam ebriæ, & nihil solidum, nihil firmum, tanquàm dor-
mientis somnium videntes non videmus, & audientes non
audimus, & manducantes non satiamur, gratulantes nõ gra
tulamur, currentes non peruenimus. Vanæ spes hominum
in hoc seculo, qui ea quæ non sunt, tanquam quæ sint se-
quenda arbitrentur. Itaque inanes & vacuæ rerum species
tanquam in somno venerunt, abierunt, astiterunt, euanue-

runt. Circunfusæ & dispersæ sunt, teneri videntur, & non
tenentur: Denique vbi quis audiuit dicentem, Surge qui Ephe.5.
dormis, & de seculi istius somno exurrexit: falsa hæc in-
tellexit omnia: euigilauit, & fugit somnium, fugit potestas,
abiit cura patrimonij, formæ venustas, honorum studium.
Hæc enim somnia sunt, quibus non mouentur qui vigilant
corde, sed dormientes exagitantur. Vadatur hunc sermonẽ
meum sanctus vir Ioseph, non esse perpetua nec diuturna
quæ sunt huius seculi, qui ab initio nobilis genere, cẽsu di-
ues, subito ignobilis seruulus, & (quod ipsa seruitij vilitatẽ
acerbat) degeneris domini ere emptum mancipium. Minus
enim vile putatur seruire libero. geminatur autẽ seruitus,
vbi seruitur vernaculis. Seruus igitur ex genere præclaro,
pauper ex patre diuite, de amore ad odium, de gratia ad sup
plicium, rursus de carcere ad aulam, de reatu ad iudicium
traductus, neque aduersis fractus est, neque eleuatus secun-
dis. Astipulatur etiam momentarias esse vices rerum etiam
sancti Dauid frequenter variatus status, qui despectus pa-
tri, preciosus deo, triumpho nobilis, inuidia vilis, accitus
ad ministerium regium, electus ad affinitatem, postremo fa
ciem & ora mutatus, exul regni, fugitans parricidij, nũc sua
offendicula deplorabat, & rursus aliena remouebat, conci-
liato herede nobilior quàm decolorato. Expertus igitur o-
mnia, pulchrè dixit: Bonũ mihi quòd humiliat' sum. Quã- Psal.118.
quàm hoc & ad eum possit referri, qui cum esset in dei for- Philipp.2.
ma, facilis inclinare cœlos, descendit tamen, & formam ser- Esaiæ.53.
ui accipiens nostras portauit infirmitates: qui præuidens
sanctos suos, nõ quasi rapinam sibi proprium honorem as-
sumere, sed subiicere se æqualibus, & alios sibi anteferre, di
xit: Bonum mihi est quod humiliatus sum. Bonum mihi est
quod me subiecit, vt subiecta mihi sint omnia, & sit deus
omnia in omnibus. Hanc infunde humilitatem singulorum 2. Corin.13
animis, & te ipsum formam præbe omnibus, dicens: Imita- 1. Corin.11.
tores mei estote, sicut & ego Christi. Discant bonorum o-
perum diuitias quærere, & morum esse locupletes. Pul-
chritudo diuitiarum non in sacculis diuitum, sed in alimen-
tis pauperum est. In illis infirmis & egenis melius opes lu-
cent. Discãt itaque pecunioſi non sua sed ea quæ sunt Chri
sti quærere, vt illos & Christus requirat, vt illis sua largia-
tur. Impendit pro illis sanguinem suum, effudit illis spiri-
tum suum, offert illis regnum suum. Quid amplius dabit
qui seipsum obtulit? Aut quid est quod non sit daturus pa-
ter, qui pro nobis vnicum filium tradidit morti? Admone
igitur illos seruire domino in sobrietate & gratia, & tota
mentis sedulitate, erigere oculos ad cœlestia, nihil ponere
in lucro nisi quod vitæ æternæ sit. Nam iste omnis huius
quæstus seculi, animarum dispendium est. Denique om- Philipp.3.
nium detrimentum passus est qui volebat Christum lucra-
ri: quod etsi mirabiliter dixerit, minus tamen expressit
quàm acceperat. Hic enim de alienis locutus est, Chri- Luc.9.
stus autem dixit: Qui vult post me venire, abneget seip-
sum sibi, vt ipse suum detrimentum sit, quo fiat lucrum
Christi. Caduca hæc omnia, cum damno, sine lucro: illud
solum est lucrum, vbi fructus perpetuus, vbi æternæ mer-
ces quietis. Commendo tibi fili eccleſiam quæ est ad fo-
rum Cornelij, quo eam de proximo interuisas frequentius,
donec ei ordinetur episcopus. Occupatus diebus ingruen-
tibus quadragesimæ, tam longè non possum excurrere.
Habes illic Illyrios de mala doctrina Arrianorum, caue
eorum zizania, non appropinquent fidelibus, non serpant
adulterina semina. aduertunt quid propter suam perfidiam
acciderit sibi, quiescant, aut veram fidem sequantur. Dif-
ficile quidem imbuti animi infidelitatis venenis abolere
possunt impietatis suæ glutinum, si tamen in iis virus infau-
stum inoleuerit: nec facile iis credendum putes. Nerui e-
nim sunt, & quidam artus sapientiæ, non temere crede-
re, maximè in causſa fidei: quæ raro perfecta est in homi-
nibus. Tamen si quis est qui licet suspectæ sit infirmita-
tis, & annunciantis affectus, purgare habitam de se opi-
nionem velit, permitte, vt satisfeciſſe se putet: indulge a-
liquantulum. Cuius enim excluditur satisfactio, auerti-
tur animus. Nam etiam medendi periti cum vident no-
tas ægritudines, vt ipsi appellant, medicinam quidem

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non adhibent, sed tamen medicinæ tempus expectant, nec deserunt inualidum, sed lenioribus verbis, aut quibus possunt palpant delinimentis, ne aut intermissa ægritudo desperatione animi grauescat, aut crudior medicinam respuat, eò quòd ad maturitatem peruenire nequeat si indigestæ insolens rerum huiusmodi medicus adhibeat manus. Siquidem & pomum etiam immaturũ exagitatur, cito deperit. Et quia de agro exemplum sumpsimus, præcipe illis inuiolata confinij seruare iura, paternos custodire terminos quos lex tuetur. Supra fraternam charitatem frequẽter est vicini gratia. Ille enim sæpe longe, hic in proximo est, vitæ omnis testis, conuersationis arbiter. Delectet eum per finitima spatia laxare liberum pecus, & in herba viridi proiectum secura capare ocia. Seruos quoque domin' iure seruitij subditos habeat pro moderamine coërcitionis quasi animę cõsortes. Patersamiliàs enim dicitur, vt quasi filios regat, quoniam & ipse dei seruus est, & patrem appellat dominum cœli, moderatorem potestatum omnium. Vale, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Sabinum, causam reddẽtis cur post scripturam prius directam codicem apertius scriptum transmiserit. Cur etiam propriam manũ stylo suo affixerit, ad epistolarem inde ludum eum inuitantis, & usum illius exponentis. Epistola XLV.

AMbrosius Sabino. Transmisi petitum codicem scriptum apertius atque enodatius quàm ea scriptura est quam dudum direxi, vt legendi facilitate nullum iudicio tuo afferatur impedimentũ. Nam exemplaris liber non ad speciem, sed ad necessitatem scriptus est. Nõ enim dictamus omnia & maximè noctib', quibus nolumus aliis graues esse ac molesti: tũ quia ea quæ dictantur, impetu quodam prorũpunt, & profluo cursu feruntur. Nobis autem quibus cura est senilem sermonem familiari vsu ad vnguẽ distinguere, & lento quodam figere gradu, aptius videtur propriam manũ nostro affigere stylo, vt non tam deflare aliquid videamur quàm abscondere, neque alterum scribentem erubescamus, sed ipsi nobis cõscij sine vllo arbitro, non solum auribus, sed etiam oculis ea ponderemus quæ scribim'. Velocior est enim lingua quàm man', dicente scriptura: Lingua mea calamus scribę velociter scribentis. Sed fortè dicas quia velocitatem ad scribentẽ retulit. Non te fallit tamen id significari, quòd scribæ velociter scribentis celeritas sola possit linguæ propheticæ excipere sermones. Apostol' quoque Paulus sua scribebat manu, sicut ipse ait, Mea manu scripsi vobis. ille propter honorificentiam, nos propter verecundiam. Tamen dum adhuc habes de libris iudicium, interludamus epistolis: quarũ eiusmodi vsus est, vt disiuncti locorum interuallis, affectu adhęreamus: in quibus inter absentes imago resulget præsentiæ, & collocutio scripta separatos copulat: in quibus etiam cũ amico miscemus animum, & mentem ei nostrã infundimus. Iam si, vt hortaris, aliquid & de veteribus scriptis redoleat in epistolis, non solum animi conglutinari videntur per veræ doctrinæ profectum, sed etiam plenioris colloquij species & forma exprimi, vt inter quærendi & respõdendi mutuas vices assumpta concertatio in vnum conducere, & coram videatur amicos locare, qui tali se lacessunt & complectũtur munere. Quid autem maiorum nostrorum exempla proferam, qui epistolis suis fidem infuderunt populorũ mẽtibus, atque ad integros & confertos scripserunt populos, & præsentes se esse cum absentes scriberent significarunt, dicẽte sancto Apostolo quia absens erat corpore, sed præsens spiritu, non solum cum scriberet, sed etiam cum iudicaret? Deniq; absens per epistolã condemnabat, & idẽ absoluebat per epistolam. Epistola enim Pauli quædam effigies erat eius præsentiæ, & forma operis. Non enim vt aliorum epistolæ graues, inquit, & fortes, præsentia autem corporis infirma, & sermo contemptibilis, talis & apostoli, sed talis huius epistola, vt talis esset forma præcepti, qualis esset operationis substantia, quia quales sumus inquit, verbo per epistolas absentes, tales & præsentes sumus in opere. Imaginem præsentiæ suæ in epistolis expresit, fructum testimonij in opere significauit. Vale, & nos dilige, vt facis.

Psalm. 44.
Coloss. 4.
1. Corin. 5.

Diui Ambrosij ad Eusebium, iucunditatem illius in filiis, & filiorum benedictionem recensentis. Epistola XLVI.

AMbrosius Eusebio. Faustinus vterque tibi redditus est, nobis vtrumque Ambrosium pignus resedit. Ipse habes quod primũ in patre, & quod iucundissimum est in filio minore, quia & virtutis apicem tenes, & humilitatis exhibes gratiam: nos quod medium inter patrem & iuniorem filium. Tecum summa totius dom', & perpetuati vocabuli iugis successio. Apud nos parca mediocritas, quæ & de summo pendeat, & in posteriore subsistat. Tecum igitur requies vtriusque nostrum, quæ cũ inuicem nobis refunditur, omnem animi abstergit solicitudinem. Tecũ is qui & moribus & operibus suis & sobole tali inuenit gratiam apud dominum nostrum. Tecum is qui inter mundi huius procellas spiritalem nutriuit columbam, quæ ei fructus afferat pacis, vncta oliua integritatis. Tecum is qui ædificauit aram deo, quem benedixit deus & filios eius dicens, Crescite, & multiplicamini. Cum quo testamentum pacis statuit suæ, vt sit ei & filiis eius in progeniem æternam. Habes igitur hæredem diuinæ benedictionis, consortem gratiæ, participem iustitiæ. Sed vide quæso ne iste noster Nõe agricola, bonus plantator feracis vineæ, cũ fuerit amoris & gratiæ tuæ inebriatus poculo, tanquam crapulatus à vino, diutius quieti indulgeat: ac si forte indormierit, excitet eum Sem nostri desiderium. Est & ibi Iaphet iunior ex fratribus, qui pietatis reuerentia patrem induat, quem pater & dormiens videat, nec vnquam de pectore dimittat suo, quin semper oculis & complexu teneat, atq; euigilans intelligat quæ ei fecerit filius suus iunior, qui latitudo Latinè dicitur, eò quòd in labiis eius diffusa gratia, & sit in moribus propter quod benedixit cũ dominus, quia ipse tanquàm bonus retrorsum rediens patrẽ texit pio charitatis velamine, & detulit pietati honorem, de quo & pater ait, Lætificet deus Iaphet in domibus Sem. Vnde & in enumeratione generationũ prefertur seniori fratri, in benedictione substituitur. Præfertur propter honorem nominis, substituitur propter prærogatiuam senioris ætatis, & honorificentiam naturę debitam. Sem autem dicitur Latinè nomen. Et bene hic noster Ambrosius bonum nomen, in cuius domibus lætetur Iaphet, quia potius est nomen bonum super multas diuitiarum copias. Sit ergo & iste benedictus, & gratia eius super aurum & argentum, sit in portione eius semen Abrahæ, sint benedictiones, in posteritate, & omni familia iusti viri. Sed maledictus nemo, benedicti omnes. Benedictus enim Saræ fruct'. Salutant te Ambrosij, salutat Parthenius dulcissimus, salutat Valentinianus paratus ad humilitatem, quod Hebraicè Chanaan dicitur, quasi puer fratris sui, cui & nomine suo cessit. Et ideo tanquam Nemroth gemini gigas nominis, venator egregius super terram, de quo dictum est, Tanquàm Nemroth gigas venator ante dominum. Nanque ingenio subrusticus, viribus validus, quos ingenio æquare non potest, viribus superat, vt Comacinas rupes gestare secum, & faciem tauro propior vultu videatur exprimere, post habitum se indignatus, & paterno exutum vocabulo metropolitanum virum Bononiensi subditum, quia infantiæ nescit blanditias, & de nutricis gremio se illæsus excussit. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Prouer. 22.
Gene. 10.

Diui Ambrosij ad Irenæum, confutantis errorem cuiusdam maledici Apollinaristæ, qui non potest audire quòd dominus noster Iesus Christus pro nobis seruitutem susceperit. Epistola XLVII.

AMbrosius Irenæo. Quem scripsisti maledici sermonis seminatorem, leuissimus est, qui iam veneni sui mercedem recepit. Siquidem responsum est ei publice: & quod priuatim seuerat, palã messuit. Ego autem vanum ante & inuisorẽ tantum habebam. At vbi iste sermo ad aures peruenit meas, statim respondi quòd eum virus infecerit Apollinare, qui non potest audire quòd dominus noster Iesus pro nobis seruitutẽ susceperit in isti' corporis susceptione, cum apostolus clamet quod formã serui acceperit. Hoc munimentum, hæc sepes est fidei nostræ, qui hanc

Philip. 2.

 destruit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eccle.10. destruit, destruetur ipse, sicut scriptum est, Quia destruentem sepem mordebit serpens. Equidem primo leniter mandaui ei, qua ratione bonam rem malo animo facis? Ego enim beneficio annumero si quis mea legens scripta dicat mihi quod videatur moueri. Primum quia & in iis quæ scio, falli possum. Multa autem prætereunt, multa quibusdam aliter sonant. Pulchrum est, si fieri potest, cauere omnia. Deinde quia non debeo molestè ferre si cum de apostolicis & ipsis euangelicis dominicisque verbis plerique multas quæstiones ferant, etiã in meis scriptis reperiant de quo disputandum putent. Plerique enim studio indulgent suo, vt iste qui propterea orbem circuiuit vt quæreret quem reprehenderet, non quem sibi imitandum arbitraretur. Hic igitur vt arroderet aliquid de meis scriptis, causam sibi amplam

Matth.11. reperit, quoniam eo loci vbi dixit dominus Iesus: Confiteor tibi domine pater cœli & terræ: diximus ideo dictum, vt nos intelligamus patrem filij esse, & dominum creaturæ. Quanquam in psalmo euidenter dominum dixerit patrem

Psalm. 108. filius. Viderũt me, & mouerunt capita sua: adiuua me domine deus meus. Etenim secundum formam serui locutus dominum vocauit quem patrem nouerat, æqualis in dei forma seruum secundum carnis substantiam se prædicans. Seruitus enim carnis, dominatus autem diuinitatis est. Aduertis igitur primum pro tua admirabili prudentia ea quæ in euãgelio dicuntur, ad euangelij tempus referri, quo dominus Ie-

2. Corin.5. sus inter homines humana specie conuersabatur. Nunc ergo secundum hominem iam non nouimus Christum. sit ita visus & cognitus veteribus, iam transierunt vetera, & omnia noua facta sunt. Omnia tamen ex deo, qui nos sibi per Christum reconciliauit. Eramus enim mortui, & ideo vnus pro omnibus mortuus, & vnus pro omnibus seruus factus

Ibidem. est. Quid dicam, seruus factus est? Peccatum, opprobrium, maledictum factus est. Dixit enim apostolus, Quia pro nobis peccatum factus est, quia maledictũ factus est dominus Iesus. Dixit quia cũ sibi subiecerit omnia, tunc & ipse subiectus erit. Dixit & Petrus, In nomine Iesu Nazareni surge,

Acto.3. & ambula. Dixit quia glorificauit puerum suum Iesum, &

Apoca.5. Psalm.21. nemo calumniatur de tempore. In Apocalypsi autem & agnus dictus est à Ioanne, dictus est in psalmo vermis, & nõ homo. Hæc omnia factus est, vt nostræ obtunderet mortis aculeum, nostram seruitutẽ tolleret, maledicta peccata, opprobria deleret. Hæc & alia quæ consulenti cuidam, & multo plura à te scripsisti relata, cum scriptura diuina habeat, quemadmodum quisquàm dubitabit dicere quæ pie scripta sunt, quoniam ad gloriam Christi spectant non ad imminu-

Gene.16. tionem? Nam cum de dono eius, hoc est manna dictum sit, quia & qui minus collegit, nõ deminuit: & qui plurimũ, nõ ampliauit: vnde potuit ipse vel minui vel augeri? Quid enĩ in eo imminutum est quod nostram seruitutem, nostras infirmitates susceperit? Erat humiliatus, erat in serui forma, sed idem in gloria dei patris. Erat vermis in cruce, sed idem dimittebat peccata etiam persecutorum suorum. Erat oppro-

Esaiæ.40. brium, sed idem maiestas domini, sicut scriptum est: Et videbitur maiestas domini, & videbit omnis caro salutare

Esaiæ.53. dei. Quid amisit cui nihil minus est? Non habebat quidem speciem neque decorem, sed habebat plenitudinem diuinitatis. Infirmus existimabatur, sed non desiterat esse dei virtus: videbatur vt homo, sed fulgebat in terris maiestas diuina & patris gloria. Vnde pulchrè Apostolus eiusdẽ verbi repetitione vsus est, dicens de domino Iesu: Quia cũ in

Philipp.2. forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit formã serui accipiens. Quid est in dei forma, nisi in plenitudine diuinitatis, in illa perfectionis diuinæ expressione? Ergo cum esset in plenitudine diuinitatis, exinaniuit se, & accepit plenitudinem naturę & perfectionis humanæ. sicut deo nihil deerat, ita nec hominis consummationi, vt esset perfectus in vtraque forma. Vnde

Psal.44. & Dauid dicit: Speciosus forma præ filiis hominũ. Cõcluditur Apollinarista, nec quo se vertat habet, suis clauditur retibus. Ipse enim dixerat, Formam serui accepit, non seruus lectus est. Iterũ ergo interrogo, quid est in forma dei? In natura dei. Sunt enim, ait Apostolus, qui non sunt natu-

Gala.4. ra dij. Quæro quid sit formam serui accipiens? Sine dubio perfectionem naturæ & conditionis (vt dixi) humanæ, vt esset in hominum similitudine. Et pulchrè non carnis, sed hominum dixit similitudinẽ, quia in carne eadem. Sed quia sine peccato erat solus, omnis autem homo in peccato, in specie hominis videbatur. Vnde & propheta ait: Et homo est, & quis cognoscit eum? Homo secundum carnem, sed vltra hominẽ secundum diuinam operationem. Deniq; cũ Matth.8. leprosum tangeret, homo videbatur, sed vltra hominem, cũ Ioan.11. emundaret. Et cum Lazarum fleret mortuum, quasi homo flebat: sed supra hominem erat cum mortuum iuberet vinctis pedibus exire. Homo videbatur cum penderet in cruce, sed supra hominem cum reseratis tumulis mortuos resuscitaret. Nec sibi blandiatur virus Apollinare, quia ita legitur, Et specie inuentus vt homo. Non enim negatus est Philipp.2. homo Iesus, cũ alibi ipse Paulus de eo dicat, Mediator dei & hominum homo Christus Iesus, sed confirmatus est. Id 1. Timo.2. enim est vsus & moris scripturæ sic significare. Sic & in euangelio legimus: Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi Ioan.1. vnigeniti à patre. Sicut ergo quasi vnigenitus dicitur, & nõ abauitur vnigenitus dei filius, ita vt homo dicitur, & perfectio fuisse in eo hominis non negatur. Cum esset igitur in forma serui humiliatus vsque ad mortem, erat tamen in dei gloria. Quid ei igitur obfuit seruitus? Seruus autem factus legitur, quia legitur factus ex virgine, & creatus in carne. Omnis enim creatura seruit, dicente propheta, Quia v- Psalm.118. niuersa seruiunt tibi. Vnde & deus pater ait, Inueni Dauid Psal.88. seruum meum, oleo sancto vnxi eum. Ipse vocabit me, pa- Psal.89. ter meus es tu, deus salutis meæ: & ego primogenitum ponam eum. Et in alio psalmo: Custodi animam meam, quoniam sanctus sum, saluum fac seruum tuum. Et infra in eodem psalmo: Da potestatem puero tuo, & saluum fac filium ancillæ tuæ. Congessi enim patris & filij voces, vt ei non argumenta humana, sed diuina responderẽt oracula. Alibi, inquit, In manus tuas commendo spiritum meum. Statui- Psalm.30. sti in loco spatioso pedes meos, super omnes inimicos meos factus sum opprobrium. Et in eodem psalmo: Illustra faciem tuam super seruum tuum. Per Esaiam quoque dicit Esaiæ.43. ipse filius dei, Ex vtero matris vocauit dominus nomen meum, & posuit os meum vt gladium acutum, & sub tegmento manus suæ protexit me. Posuit me sicut sagittam electam, & pharetra sua texit me, & dixit mihi, Seruus meus es Israel. Dicitur enim dei filius, & Israel, sicut alibi, Iacob puer meus, Israel dilectus meus. Solus enim vere deum patrem non solum vidit, sed etiam enarrauit. Et sequitur, In te glorificabor. Et ego dixi, in vacuum laboraui, & in nihilum dedi vires meas, ideo iudicium meum ante dominũ, & dolor meus ante deum meum. Et nũc sic dicit dominus: Qui finxit me seruum ex vtero sibi ad congregandum Iacob & Israel. Quis congregauit dei populum nisi Christus? Quis glorificatus est ante dominũ? Quis est dei virtus? Cui dixit pater, Magnum tibi est vocari te puerum meum? Et cui dicit, Ecce posui te in testamentum generis mei, in lucem gentium, vt sis in salutem vsque ad extremum terræ? De quo etiam per os Ezechiel locutus est dicens: Suscitabo Ezech.34. super eos pastorem vnum, & reget eos seruus meus Dauid, & erit eorum pastor, & ego dominus ero illis in deum, & Dauid in medio eorũ princeps. Dauid vtique rex iam defunctus erat, & ideo verus Dauid, verus humilis, verus mãsuetus, verus manu fortis dei filius hoc annunciatur nomine: qui etiam in Zachariæ prophetæ libro significatur, di- Zach.3. cente deo patre: Ecce ego mittam seruum meum, oriens nomen est ei. Nunquid quia habebat vestimenta sordida, ideo fulgorem diuinitatis suæ sol iustitiæ non habebat? Et quid plura? An infirmius putamus seruitium esse quàm peccatum, quàm maledictum, quàm opprobrium, quàm infirmitates, quas pro nobis susceperit, vt à nobis auerterentur? Factus est enim hæc omnia, vt vniuersa vacuaret. Sed hæc ideo non recipiunt quod seruus, opprobrium, peccatum, maledictum factus sit, quia verbum & carnem vnius asserunt esse substantiæ, & dicunt, ergo qui nos redemit, seruus dictus est, & peccatum debuit dici. Nec aduerterunt quòd hæc Christi gloria sit, quia seruitutẽ susceperit in corpore suo, vt libertatẽ omnibus redderet: peccata nostra portauit,

Universidad de Deusto

tauit, vt mundi peccatum tolleret. Seruus, peccatum, male-
dictum factus est, vt tu peccati seruus esse desisteres, te di-
uinæ sententiæ maledicto absolueret. Ille ergo maledictum
Deute.21. susceptit tuum. Maledictus enim omnis qui pẽdet in ligno.
Ille maledictũ in cruce factus est, vt tu benedictus esses in
Esaiæ.49. Christo. Ille dehonestatus & depreciatus est, nec aliquid
Philipp.2. existimatus. Ille dicebat, Inuacuum laboraui. per quẽ me-
ruit Paulus dicere: Non inuacuum laboraui, vt boni operis
fructum, & euangelicæ prædicationis gloriam suis conferret seruulis, per quam vniuersi sarcina laboris absolueren-
Hiere.17. tur. His igitur auditis derelictus est in dimidio dierũ suo-
rum perdix, qui clamauit vt congregaret quæ non peperit,
& oppressus est voce domini Iesu. Denique adornat fugã.
Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Irenæum prosequentis illud quod in Hieremia scriptum est, Clamauit perdix, congregauit quæ non peperit: naturam istius auis describẽdo, & eam diabolo ac membris suis adaptando. Epistola XLVIII.

Hiere.17. AMbrosius Irenæo. Clamauit perdix, congregauit quæ non peperit. Licet enim mihi de superioris fine epistolæ sequentis mutuari exordium. Celeberrima quæstio, & ideo vt possimus eam absoluere, quid de natura auis istius habeat historia, considere-
mus. Nam & hoc considerare non mediocris prudentię est, siquidem & Salomon cognouit naturas animalium, & locutus est de pecoribus, & volatilibus, & de reptilibus, & de pi scibus. Dicitur itaque auis ista plena esse doli, fraudis, fallaciæ, quæ decipiẽdi venatoris vias calleat, atq; artes nouerit, vt eum à pullis auertat suis, omniq; tentamenta versutiæ non prętermittere, quo possit venantem abducere à nido & cubilibus suis. Certè si insistere aduerterit, tamdiu illudit, quamdiu soboli fugiendi signum tribuat & potestatem. Quam vbi euasisse senserit, tũc se & ipsa subtrahit, & lubrica arte deceptum insidiantem relinquit. Fertur etiam promiscuæ esse permixtionis, vt in fœminas cum summo certamine mares irruant, & vaga calescant libidine. Vnde impurum & maleuolum & fraudulẽtum animal aduersario & circunscriptori generis humani, fallacissimóq;, & impuritatis authori conferendum putatur. Clamauit ergo perdix, qui à perdẽdo nomen accepit, Sathanas ille, qui Latinè contrarius dicitur. Clamauit in Eua primum, clamauit in Cain, clamauit in Pharaone, Dathan, Abiron, Chore. Clamauit in Iudæis, quando petierunt sibi fieri deos cum Moyses legẽ acciperet. Clamauit iterum, quando de saluatore dixerunt:
Matth.27. Crucifigatur, crucifigatur, Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Clamauit quando sibi regem fieri postulauerunt, vt recederent à domino deo rege. Clamauit in omni
Gene.1. vano & pfido. His vocibus congregauit sibi populos quos non creauerat. Deus enim hominem ad imaginem suam fecit, & diabolus sibi hominem vocis suæ fraude sociauerat. Congregauit sibi nationũ populos faciens diuitias non cum iudicio. Vnde in prouerbio est de diuite auaro: Quia perdix iste congregat diuitias non cum iudicio. At vero meus Iesus quasi iudex bonus cum iudicio omnia agit, qui venit, sicut scriptum est, dicẽs: Ego loquor iustitiam, & iudicium salutis. Ea igitur gratia deprædatus est perdicem illum diabolũ, abstulit ei male congregatas diuitias multitudinis, reuocauit ab errore animas gentium, mentẽsque nationũ deuiantium. Et quia diaboli voce deceptos sciebat, & ipse vt vincula nexúsque veteris erroris solueret, clamauit primũ
Gene.4. Exod.14. Psalm.117. Esaiæ.40. in Abel, cuius clamauit vox sanguinis. Clamauit in Moyse, cui dixit: Quid clamas ad me? Clamauit in Iesu Naue. Clamauit in Dauid, qui ait: Clamaui ad te, salua me. Clamauit in omnibus prophetis. Vnde & ad Esaiam dicit: Clama. & ille ait: Quid clamabo? Clamauit in Salomone conuocans
Prouer.9. cum altissima prædicatione ad sapientiam: Venite, edite de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis. Clamauit
Matth.27. etiam in corpore suo, sicut scarabæus in ligno. Clamauit vt insidiatorem falleret & circumueniret, dicens: Deus deus meus quare me dereliquisti? Clamauit vt despoliaret respõ
Luce.23. dens latroni: Amen amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Itaque vbi clamauit Iesus, continuo perdix ille à congregatis in dimidio dierum suorum derelictus est. Vnde & quidam naturæ perdicis etiam istud aptandum putarunt, eò quòd aliena diripiat oua, & foueat suo corpore, atque hac sua fraude partus alienos studeat acquirere. Sed (quod aiunt, cornicis oculum, habent enim & volatilia suas artes) vbi istud aduerterit cuius aut singula oua direpta, aut cubile fuerit inuasum, solicitata soboles errore similitudinis, speciei simulationne decepta, & si infirmior viribus, induit se atque armat versutia, & cum labor omnis impensus nutrimentorum educantem exhauserit, atque adolescere pulli cœperint, tunc vocem emittit, & quadam pietatis tuba prolem aduocat. Quæ naturali quodam auditu excitata agnoscit parentem, & simulantem deserit. Ita cum vult congregare quæ non peperit, amittit quos nutriendos putauit. Non superfluo igitur & Iesus clamauit, vt quia totius mundi populus voce perdicis, blanditiis, arte, specie deceptus ab authore proprio deuiauerat lubricas artes secũtus, veri parentis voce reuocatus fallacem relinqueret, atque in dimidio dierum eius fraudulentum desereret, id est ante huius finem seculi, cui nos eripuit dominus Iesus, & ad vitam æternam vocauit. Itaque nunc mortui mundo, viuimus deo. Cum igitur perdix iste penitus à falsis filiis derelictus fuerit, tunc erit stultus ille quem elegit deus, & sa- 1.Corin.1.
pientem confudit, saluus: quoniam quæ stulta sunt mun- 1.Corin.3.
di, elegit deus. Ideo si quis videtur sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Vale fili, & nos dilige vt facis quoniam nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Syricium, narrantis illum Prisco aduenienti literas dedisse, & se eidem reuertenti alias reddidisse. Et quia utrũque eorum officio remuneratus sit, etiam eius officij precii incrementa debere adipisci gratiæ. Epistola XLIX.

AMbrosius Syricio. Prisco amico & æquæuo meo dedisti aduenienti literas. Ego quoque reuertẽti reddidi, quas & pro officio, & pro amore debui. Vtrumque igitur nostrum suo officio remuneratus est, quo & mihi tuas, & meas tibi restituit. Ideo eius officij precium incrementa debet adipisci gratiæ. Vale, & nos frater dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Atticum, scribentis literas suas Priscum sibi, & se illi alias reddidisse, Priscum dilectioni suæ amplius commendantis. Epistola L.

Ambrosius Attico. Prisco meo dedisti literas, Pri-
a scus meus mihi reddidit, & ego Prisco. Tu Priscũ vt soles dilige, & plus etiam quàm soles, quod eo suadeo, quia & ipse Priscum meum facio plurimi. Est enim erga eum priscus hic noster amor, qui à pueritia iam inde nobis cum ætate accreuit simul, sed eũ multo post vidi tempore, vt vere mihi non solum nomine, sed etiam tanti interuallo temporis priscus aduenerit. Vale, & amantes tui dilige, quia nos te diligimus.

Diui ambrosij ad Felicem, significantis tuberum sibi missa rum partem amicis direxisse, & illũ quòd se tamdiu nequaquam reuiserit arguentis. Epistola LI.

Ambrosius Felici. Misisti mihi tubera, & quidem mi-
a ræ magnitudinis, vt stupori forent ea tam grandia. Nolui in sinu, vt aiunt, abscondere, sed aliis quoque demonstrare malui. Itaque partem direxi amicis, partem mihi reseruaui. Suaue munus, non tamen ita præpotens vt comprimeret querelam meam iure excitatam, quòd nos tamdiu amantes tui nequaquam reuisas. Et cane posthac ne maiora inuehas tubera. Nam huius nominis diuersa ratio. Vt enim grata in munere, ita in corpore atque in affectũ molesta sunt. De te impetra quo minus te abesse doleam. Nam caussa commotionis meæ desiderium est tui. Effice si potes, vt minus gratus sis. Rem exposui, caussam probaui. Intorquenda est amentata illa non manipularis sententia. metuisti certe, sed vide quàm mouear, vt delectet iocari, postea tamen ne excusaueris. Etenim quamuis tua hęc vectigalis mihi sit excusatio, malè de te iudicat, nec de me melius, si aut tuam absentiam muneribus compensandam, aut me muneribus redimendum putes. Vale, & nos amantes tui dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Romulum, quæstioni illius, cur uidelicet deus dixerit: Ponam cœlum æreum, & terram ferream, satisfacientis. Epistola LII.

AMbrosius Romulo. Cum sis in agro, miror qua ratione de me quærendum putaueris cur dixerit deus: Ponam cœlum æreum, & terram ferream. Nam species ipsa agri & præsens sertilitas docere nos potest quanta clementia sit aëris, & cœli indulgentia, quando dignatur deus vbertatem dare: quando autem sterilitas quemadmodum clausa omnia, spissus aër, vt in rigorem æris solidatus putetur. Vnde alibi habes quia in diebus Heliæ clausum est cœlum annis tribus, & mensibus sex. Significatur igitur clausum cœlum æreum esse, vsum sui terris negare. Terra quoque ferrea est: cum prouentus abnuit, & iacta sibi semina tanquam hostili duritia genitali excludit aluo, quæ gremio solet blandæ matris fouere. Quando enim ferrum fructificat? Quando æs imbres relaxat? His igitur miserandam famem minatur impiis, vt qui pietatē filiorum cōmuni omnium domino & patri exhibere nesciunt, careant nutrimento paternæ indulgentiæ, sit illis cœlum æreum concreto aëre, & solidato in metalli rigorem, sit illis terra ferrea partus suos nesciens, & quod plerumque inopia habet, discordias serens. Rapto enim vtuntur qui victu indigent, vt alienis dispendiis famem suam ableuent. Iam si & offensa inhabitantium huiusmodi sit, vt diuina commotione iis inferantur prælia, verè terra est ferrea, telorum segetibus inhorrens, & suis nuda fructibus, fœcunda ad pœnam, sterilis ad alimoniam. Vbi autem abundantia: Ecce ego pluo vobis panes, dicit dominus. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Leui 26. Deute. 28.

Luce. 4.

Exod. 16.

Diui Ambrosij ad Titianum, illi congaudentis quòd à Rufino liberatus sit, quem sibi grauiorem iudicem in negocio cum nepte sua arbitrabatur. Epistola LIII.

Mbrosius Titiano. Venit tibi innocens victoria, vt sine voti amaritudine potiaris victoriæ securitate. Rusinus enim ex magistro officiorum factus est in consulatu præfectus præfectorio, ac per hoc plus posse cœpit, sed tibi iam nihil obesse. Est enim aliarū præfectus partium. Quàm gaudeo vel illi vt amico, quia honore auctus inuidia leuatus est: vel tibi vt filio, quia liberatus es ab eo quem tibi grauiorem iudicem arbitrabare, vt si de negocio definiueris cum tua nepte, pietatis tuæ sit, non formidinis. Ideoque promptior esto decisioni, cuius & spes potior, & fructus est. Spes, quia pater neptis tuæ, qui de illius sententia sibi plurimum blandiebatur, iam quod de eo speret non habet. Ille enim alia curat, præterita negligit, vel cum illo quod tunc gerebat, deposuit officio: iste negocij sui meritum, non sententiæ patronum considerat. Et fructus iucundior est, vt tibi referatur decisionis gratia, qui potueris iam spernere, & non spreueris, pietatem spectans necessitudinis, non stimulum offensionis. Vale, & nos dilige vt filius, quia nos te vt parentes diligimus.

a

Diui Ambrosij ad Syricium, gratum sibi asserentis cum & ab ipso literas accipiat, & ille aliquos de cōseruitio suo dirigat, eōsque se diligere contestantis qui non patiuntur se à suo munere diutius abesse, & ad sequendum dominum Iesum suadentis. Epistola LIIII.

Mbrosius Syricio. Gratum est mihi cùm literas accipio tuas. At cum de conseruitio nostro aliquos dirigis, vt fratrem nostrum, & compresbyterum Syrum tuis es prosecutus literis, geminatur lætitia. Sed vtinam fructus fuisset ille diuturnior. Nam statim vt venit, recurrendum putauit: quod quidem ad desiderium meum plurimum minuit, ad sui gratiam multum addidit. Nam ego diligo eos vel presbyteros vel diaconos qui cum aliquo processerint, nequaquàm se patiuntur à suo diutius abesse munere. Dicit enim propheta: Nō laboraui sequens post te. Quis autem potest laborare sequens Iesum, cum ipse dicat: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam? Sequamur ergo Iesum semper, nēc desinamus. Quòd si semper sequamur, nunquam deficimus. Dat enim vires sequentibus se. Itaque quo propior virtuti

a

Matth. 11.

A sueris, eo fortior eris. Plerumque cum sequimur, dicitur nobis ab aduersariis: Vbi est verbū dominiē veniat. Sed nos non fatigemur sequendo, non auertamur subdolæ interrogationis impedimento. Dicebatur hoc prophetæ cum mitteretur in carcerem, cum demergeretur in voraginem luti. Vbi est verbum dominiē veniat. Sed ille multo magis secutus est, & ideo ad brauium peruenit, ideo accepit coronam, quia non laborauit qui sequebatur Iesum. Non est enim labor in Iacob, nec dolor videbitur in Israel. Vale, & nos dilige, quia & nos amantem nostri vt parentem diligimus.

Hiere. 17.

Diui Ambrosij ad Fœgadium & Delphinum episcopos, insinuantis Polybium ut utrique eorū scriberet popposciſſe, ac post datam epistolam utriusque nomine cōscriptam alteram exegisse, & ei se illam dedisse. Epistola LV.

Mbrosius Fœgadio & Delphino episcopis. Polybius filius noster cum de Africanis regressus partibus, in quibus proconsularem iurisdictionem egregiè repræsentauit, aliquantulos nobiscum exegisset dies, summa gratia se meis visceribus infudit. Deinde cum abire hinc & demeare vellet, popposcit vt vtrique vestrum scriberem. Promisi futurum. Itaque dictaui epistolā, & vtriusque conscriptam nomine dedi. Postulauit alteram. Dixi ad vtrumque vestrum datā more vsuque nostro, eò quòd sancta mens vestra nō epistolarum numero, sed coniunctione nominū delectaretur. Nec perpeti posset vt fieret vocabulorum separatio, quorum affectus conueniret. Ideoq; præscriptum nostro muneri vt vteremur charitatis compēdio. Quid plura? Exegit alteram, dedi, vt neque illi negarem quod poscceret, nec mihi immutarē, quod in vsum venerat. Ita & ille habet quod vtriq; reddat: quia id solum prætendit, ne cum alteri reddidisset, alteri vacuus foret. Et ego vobis indiuisæ gratiæ munus sine vllo dependam offensionis periculo, & diuisionis scrupulo: cum præsertim etiam hæc forma scriptionis apostolicæ sit, vt & vnus ad plures, vt Paulus ad Galatas: & duo ad vnum possint scribere, sicut scriptū est, Paulus vinctus Iesu Christi, & Timotheus frater, Philemoni. Salutem vobis dico, diligite nos, & orate pro nobis, quia ego vos diligo.

B

C

Diui Ambrosij ad Romulum, de eo quòd Aaron populo poscenti sibi deos fieri, aurum detraxerit, & quòd eo auro figuratum sit uituli caput, & quòd Moyses tam dure indignatus sit, ut iuberet quemque insurgere in necem proximi sui, quid ipse sentiat exprimentis. Epist. LVI.

AMbrosius Romulo. Epistolarum genus propterea repertum, vt quidam nobis cū absentibus sermo sit, in dubium non venit. Sed sit hoc vsu exēpléq; pulchrius, si inter parētem ac filios crebra & iucunda alloquia cedantur, vt verè inter disiunctos corpore quædam imago referatur præsentiæ. His enim adolescit officiis amor, sicut tuis ad me, aut meis ad te augetur literis. Sed hoc multo locupletius proximis tuæ dilectionis experiri cœpi affatibus, quibus me consulendū putasti quid sibi vellet quòd Aaron aurum detraxerit populo poscenti sibi fieri deos, & quòd ex auro figuratum sit vituli caput, vel quòd Moyses tā dure indignatus sit, vt iuberet proximum quemque insurgere gladiis in necem proximi sui. Magnum est enim nullum pati absentibus damnum irrepere non solum suauitatis, sed etiam collationis & liberalis scientiæ. Quid igitur de eo sentiam quoniam exposcis, conferendi magis quàm exponendi studio loquar. Cum Moyses in monte Syna legem acciperet, populus erat cum Aarō sacerdote. Et quamuis frequenter ad culpam lubricus, tamen quamdiu lex dabatur, sacrilegio errasse non proditur. Verum vbi diuinum cōticuit oraculum: peccatum irrepsit, vt peterent sibi fieri deos. Coactus Aaron petit annulos eorum, & inaures mulierum, quæ tradita in ignem misit, & conflatum est vituli caput. Neque excusare tantum sacerdotem possumus, neque condemnare audemus. Non imprudens tamen qui annulos Iudæis & inaures abstulit. Etenim qui sacrilegium moliebantur, nec fidei signaculum habere poterant, nec ornamenta aurium. Denique & patriarcha Iacob abscondit inaures cum simulachris gentium, quando in Sichimis abscondit, vt nullus audiret superstitiones

D

Exodi. 32.

Gene. 35.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stitiones gentilium. Pulchrè autem dixit: Deponite annulos & inaures aureas, quę sunt inaures mulierum vestrarum. Non quo virorum inaures relinqueret, sed quod viros non habere manifestaret. Congruè quoque inaures auferuntur mulieribus, ne iterum Eua vocem serpentis audiret. Et idcò quia sacrilegium audierant, conflatis earum inauribus cõ flata est imago sacrilegij. Qui enim male audit, conflare sacrilegium solet. Cur autẽ caput vituli exierit, sequentia docent: quia significabatur futurum quod Hieroboam posteriore tempore hoc genus sacrilegij induceret, vt populus Hebræorum adoraret vitulos aureos, siue quòd omnis perfidia similis immanitatis atque insipientiæ bestialis sit. Cuius rei indignitate percitus fregit tabulas Moyses, & comminuit vituli caput, atque in puluerẽ redegit, vt omnia impietatis aboleret vestigia. Fractæ sunt enim primæ tabulæ, vt repararentur secundæ, quibus per euangelij prędicationem perfidia comminuta euanuit. Sic Moyses typum illum dissipauit Aegyptium, & altitudinem extollentem se compressit æternæ legis authoritate. Vnde & Dauid ait: Et cõfringet dominus cedros Libani, & comminuet eas tanquam vitulum Libani. Itaque absorbuit populus omnem perfidiã ac superbiã, ne eum absorberet impietas & arrogantia. Melius est enim vt vnusquisque prævaleat carni & vitiis eius, ne dicatur de eo quia deuorauit eum mors prævalens, sed dicatur magis: Deuorata est mors in victoria sua. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors aculeus tuus? Et de domino dictum: De torrente in via bibet. Quia acetum accepit, vt absorberet vniuersorum tentationes. Quod autem occidi fecit à proximis proximos, filios à parẽtibus, à fratribus fratres, præceptum euidens quia præferenda est religio necessitudini, pietas propinquitati. Ea est enĩ vera pietas quæ præponit diuina humanis, perpetua temporalibus. Vnde & ipse Moyses ad filios Leui dixit: Qui paratus est à domino, veniat ad me. Et dixit illis: Hæc dicit dominus deus Israël: imponite vnusquisque gladium suum in femore suo, & pertransite. vt contemplatione atque amore reuerentiæ diuinę perimeretur omnis affectus necessitudinis. Et occisa quidẽ scribuntur tria milia hominum. Nec numeri inuidia mouemur, quia melius est paucorum supplicio vniuersos exui, quàm in omnes vindicari. Neque vero aliquid durũ videtur pro vindicta iniuriæ cœlestis. Denique sanctiora cæteris ad hoc munus eliguntur ministeria Leuitarum, quorum portio deus. Nesciunt enim suis parcere, qui nihil suum norunt: quoniam sanctis omnia deus est. Est etiam ille Leuita verus vltor & vindex, qui carnem interimit, vt seruet spiritum, qualis erat ille qui ait: Castigo corpus meum, & seruituti redigo. Quid autem tam proximum quàm caro animæ? Quid tam proximum quàm sunt passiones corporis? Eas in se Leuita bonus interimit spiritali gladio, qui est verbum dei bis acutum & validum. Est & gladius spiritus, qui pertrãsit animam, sicut ad Mariam dictum est: Tuam ipsius animam pertransibit gladius, vt reuelentur multorum cordium cogitationes. Nónne caro animę fraterno quodam copulatur cõsortio? Nónne etiã menti nostrę affinis & propinquus sermo est? Cùm igitur comprimimus sermonẽ ne multiloquio peccatum incidamus, ius germanitatis abrũpimus, & fraternæ vinculũ propinquitatis dissoluimus. Irrationabile quoque suum anima tanquam cognatum rationabili vigore dissociat. Sic ergo Moyses docuit populum insurgere in proximos suos, per quos fides reuocaretur, virtus impediretur, vt desecaretur in nobis quicquid à virtute deuium foret, confusum erroribus, vitiis innexum. Hac institutione populi meruit vt non solũ deliniret indignationem diuinam, atque offensam auerteret, verumetiam conciliaret gratiam. Pro captu itaque nostro quid sentiremus, quoniam cõsuluisti expressimus. Ipse si quid melius habes, nobis cõparticipato, vt ex te & ex nobis discamus quid potiꝰ eligendum & sequendum sit. Vale, & vt filius nos dilige, quoniam & nos te diligimus.

A

B

C

D

1.Reg.12.

Psalm.28.

1.Corint.15.

Psalm.109.

Exo.32.

1.Cor.9.

Lucæ.2.

Diui Ambrosij ad Seuerum episcopum, scribentis compresbyterum suum Iacobum Campaniæ sibi ad requiescendum littora ubi orationi uacet, & deo seruiat, elegisse, se uero in medio omnium molestiarum freto uersari conquerentis. *Epistola LVII.*

Mbrosius Seuero episcopo. Ex vltimo Perfidis profectus sinu Iacobus frater & compresbyter noster Campaniæ sibi ad requiescendum littora, & vestras elegit amœnitates. Aduertis quibꝰ in locis quasi ab huius mundi vacuã tempestatibus suppetere sibi posse prę-
a sumpserit securitatẽ vbi post diuturnos labores reliquum vitæ exigat. Remota enim vestri ora littoris non solum à periculis, sed etiam ab omni strepitu tranquillitatem infundit sensibus, & traducit animos à terribilibus, & sæuis curarum æstibus ad honestam quietem, vt illud commune omnium specialiter vobis videatur cõgruere & conuenire quod ait Dauid de sancta ecclesia: Ipse super maria fundauit eam, & super flumina præparauit eã. Etenim liber animus à Barbarorum incursibus, & prędiorum acerbitatibus, vacat orationibus, inseruit deo, curat ea quæ sunt domini, fouet illa quæ pacis sunt & tranquillitatis. Nos autem obiecti Barbaricis motibꝰ & bellorum procellis in medio versamur omnium molestiarum freto, & pro his laboribus & periculis grauiora colligimus futuræ vitæ pericula. Vnde de nobis prophe ticum illud concinere videtur pro laboribus: Vidi tabernacula Aethiopum. Eenim in istius mundi tenebris quibus obumbratur veritas futuræ perfectionis, cùm annum tertium & quinquagesimum iam perduxerim in hoc corpore situs, in quo tam graues iãdudum sustinemus gemitus, quomodo nó in tabernaculis Aethiopũ tendimus, & habitamus cum habitantibus Madian? Qui propter tenebrosi operis conscientiam diiudicari etiam ab homine mortali reformidant. Spiritualis enim diiudicat omnia, ipse autem à nemine diiudicatur. Vale frater, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.

Psal.23.

1.Cor.2.

Diui Ambrosij ad Studium, pia illi persuasione respondentis quid in causa cuiusdam criminosi potius agere debeat. *Epistola LVIII.*

Mbrosius Studio. Recognosco purę affectum mentis, & fidei studium, & domini nostri Iesu Christi timorem. De quo etiam ego vererer responsum referre, cõstrictus altero quod est commissum vobis propter
a custodiam legum, altero autem propter misericordiam & gratiam, nisi de hoc apostolicam haberes authoritatẽ, quia non sine causa gladium portat qui iudicat. dei enim vindex est in eos qui male agunt. Quod tamen etsi cognitum tibi foret, non ociosè scisscitandũ putasti. Nam non sunt extra ecclesiam tamen qui in aliquos capitalem sententiũ ferendam existimauerunt. Plerique etiam sponte se abstinent, & laudantur quidem, nec ipsi eos possumus non prædicare, quia authoritatem Apostoli eatenus obseruamus, vt iis communionem non audeamus negare. Vides igitur quid authoritas tribuat, quid studeat misericordia. Excusationem habebis si feceris: laudem si non feceris. Sed si non potueris facere, nec tamen innocẽtes atterere squalore carceris & absoluere, plus quasi sacerdos probabo. Potest enim fieri vt causa cognita recipiatur ad sententiam reus, qui postea aut indulgẽtiam sibi petat, aut certe sine graui seueritate (quod quidam ait) habitet in carcere. Scio tamen plerosque gentilium gloriari solitos quòd incruentam de administratione prouinciali securim reuexerint. Si hoc gentiles, quid Christiani facere debent? Ad omnia tamen accipe responsum saluatoris. Nam cùm adulteram reperissent Iudæi, obtulerunt eam saluatori captantes, vt si absolueret eam, videretur legem soluere, qui dixerat: Nó veni legem soluere, sed adimplere. si damnaret, videretur aduersum finem venisse propositi sui. Hoc igitur præuidens dominus Iesus, inclinato capite scribebat in terra. Quid scribebat nisi illud propheticũ: Terra terra, scribe hos viros abdicatos quod de Iechonia lectũ est in Hieremia propheta? Cùm Iudæi interpellant, in terra scribũtur nomina Iudęorum. Cùm adeunt Christiani, non scribuntur interra fideliũ nomina, sed in cœlo. In terra autem scribuntur abdicati à patre proprio, qui patrem tentant, & contumelias irrogant authori salutis. Cùm interpellant Iudæi, inclinat caput Iesus, & quia non habet vbi recli net caput suum, iterum erigit quasi dicturus sententiam, & ait: Qui sine peccato est, prior lapidet eam. Et iterum inclinato

Ioan.8.

Matth.5.

Ioan.8.

Hier.22.

Matth.8.

Ioan.8.

nato capite scribebat in terra. Audientes illi, exire cœperũt singuli incipientes à senioribus: vel quod ipsi plura haberent crimina qui diu vixerant, vel quia priores vim intellexerunt sententiæ, quasi prudentiores: & cœperunt sua magis peccata deflere, qui alieni criminis venerant accusatores. Recedentibus ergo illis remansit solus Iesus, & eleuans caput ad mulierem, ait: Vbi sunt qui te accusabant? nemo te lapidauit? Et illa respõdit: Nemo. Dicit ei Iesus: Nec ego te dãnabo, vade, & ammodo vide ne pecces. Nõ damnat quasi redemptio, corrigit quasi vita, quasi fons abluit. Et quia quando se inclinat Iesus, ideo inclinat vt iacẽtes eleuet, ideo ait remissio peccatorum: Nec ego te damnabo. Habes quod sequaris. Potest enim fieri vt ille criminosus possit habere spem correctionis, si sine baptismo est: vt possit accipere remissionem: si baptizatus, vt pœnitentiam gerat, & corpus suum pro Christo offerat. Quantæ sunt ad salutem viæ? Et ideo maiores maluerunt indulgentiores esse circa iudices, vt dum gladius eorum timeretur, & reprimeretur scelerum furor, nõ incitaretur. Quòd si negaretur communio, videretur criminosorum vindicata pœna. Maluerunt igitur priores nostri vt id in voluntate magis absentis, quàm in necessitate sit legis. Vale, & nos dilige, quia nos quoque te diligimus.

Diui Ambrosij ad sacerdotes quosdam, & omnem clerum plebis Thessalonicensium, de obitu, uita, uirtutibus, & conuersatione sancti uiri Acholii. Epistola LIX.

Mbrosius Anatolio, Numerio, Seuero, Philippo, Macedonio, Ammiano, Theodosio, Eutropio, Claro, Eusebio, & Timotheo dominis sacerdotibus, & omni clero plebis Thessalonicensium dilectis salutem. Dum semper affixum tenere animo desidero virũ sanctum, atque omnes actus eius quasi in specula positus exploro, hausi nimia indagine solicitudinis amaritudinẽ nũcij celerioris, & quod adhuc mallem nescire, cognoui in cœlestibus iam requiescere virũ sanctum Acholium, quem in terris requirebamus. Quæritis quis hoc annunciauerit, cùm vestræ sanctitatis nondum venissent literæ? Nõ teneo authorem nuncij, & vsu quidem venit vt non libenter teneamus nuncium mœstitudinis, sed tamen clauso mari, occupatis terrarum Barbarica infestatione regionib', cùm deesset qui aduenire potuerit, non defuit qui nunciaret, vt mihi videatur ipse sanctus annunciasse se nobis, eo quòd iam perpetuo laboris sui perciperet stipendio, & solutis vinculis corporis inter angelorum ministeria Christo adhæreret, cupiens amantis sui errorem absoluere, ne illi longæuitatem vitæ huius deprecaremur, cui vitæ æternæ iam præmia deferebantur. Abiit ergo, non obiit, & emigrauit à nobis veteranus Christi Iesu cœlo, terræque istius solum mutans, & plaudens alis atque remigiis spiritualibus dicit: Ecce elõgaui fugiens. Cupiebat enim apostolico spiritu iam dudum terras relinquere, sed tenebatur votis vniuersorum, sicut de Apostolo legimus, quia remorari eum diutius in carne erat ecclesiæ necessarium. Viuebat enim non sibi, sed omnibus, & populis erat vitæ æternæ minister, vt prius eius fructum etiam in aliis quàm in se adipisceretur. Est igitur iam superiorum incola, possessor ciuitatis æternæ illius Hierusalem quæ in cœlo est. Videt illic vrbis eius mensuram immensam, purum aurum, lapidem preciosum, lumẽ sine sole perpetuum, & hæc omnia iam dudum quidem sibi comperta, sed nunc facie ad faciem manifesta videns, dicit: Sicut audiuimus, ita & videmus in ciuitate domini virtutum, in ciuitate dei nostri. Ibi ergo positus appellat populum dei, dicens: O Israel quàm magna est domus dei, & quàm ingẽs locus possessionis eius, magnus & non habẽs finem. Sed quid hoc est? Dum merita viri considero, & quasi discedentẽ spiritu sequor, & sanctorũ choris deducentibus intermisceor, non merito vllo, sed affectu penè sum oblitus mei. Itáne ergo raptus est nobis murus fidei, gratiæ, & sanctitatis, quem totiens ingruentibus Gotthorum cateruis nequaquã tamen potuerunt Barbarica penetrare tela, expugnare multarum gentium bellicus furor? Denique in cæteris populatores locis, illic pacem rogabant: mirantibúsque quid sibi sine milite vllo obsisteret, à prudentioribus intimabatur Helisæi

Psal. 54.

Philip. 1.

Psalm. 47.

Baruc. 3.

A intus imitatorem degere, ætate supparem, nõ imparem spiritu: cauerent ne exemplo Syriaci agminis sibi quoque cæcitas offunderetur. Et tamen circa discipulos suos diuersa dona Christi sunt. Helisæus quidem in Samariam captiuas acies induxit Syrorum. Sanctus autem Acholius precibus suis fecit vt de partib' Macedoniæ victores fugaret. Nónne & hoc intelligimus virtutis superioris fuisse, vt vbi miles nullus aderat, illic pellerẽtur sine milite. ? Nónne & hoc cæcitatis est vt fugerent, quos nullus vrgebat, sed vrgebat & præliabatur sanctus Acholius, non gladiis, sed orationibus: non telis, sed meritis? An incognitum nobis est dimicare sanctos etiam cùm ferientur? Nónne ociosus erat Helisæus? Ociosus scilicet corpore, sed vibrabat spiritu, & orationibus præliabatur, quando in castris Syriæ vox equitum & vox virtutis magnę audiebatur, adeo vt putarent Syri aliorum regum aduersus se venire exercitus, qui populo Israel adiumento forent, vnde perculsi magno fugerunt pauore, ita vt leprosi quatuor qui mortis egressi fuerant desiderio, castra hostium deprædarentur. Nónne in Macedonia similia dominus per orationes sancti Acholij fecit miracula, aut prope maiora? Non enim inani metu nec superflua suspicione, sed sæuiente lue, & ardenti pestilentia perturbati Gotthi ac territi sunt. Denique tunc fugerunt vt euaderent, regressi postea pacem rogarunt vt viuerent. Vidimus itaque in tanti viri meritis superiora secula, & opera prophetarum quæ legebamus aspeximus. Quasi Helisæus inter arma, inter acies, dum vixit versatus est, meritis suis componens prælia. Denique vbi securitas cohabitantibus reddita est, quod ipso fuit durius bello, sanctum exhalauit spiritum, & quasi Helias vsque ad cœlum eleuatus est, non curru quidem igneo, nec equis igneis, nisi forte illa non vidimus, nec in commotione aeris, sed in voluntate & placiditate dei nostri, & sanctorum angelorum lætitia, qui ad se tantum virum transisse gratulabantur. Certe dubitare illa nequaquam possumus, quandoquidem reliqua con

B

C gruerunt. Siquidem eodem momento quo ille adhuc eleuabatur, velut quodã melotidis suæ demisso amictu sanctum Anysium discipulum suum induit, & sui vestiuit insulis sacerdotij, cuius meritum & gratiam non nunc primum audio, nec in vestris epistolis didici, sed in vestris literis recognoui. Nam quasi præscius successurum sibi, etsi promissis tegebat, tamen indiciis designabat, adiutum se eius cura, labore, officio memorans, vt iam declarare consortem videretur, qui non quasi nouus ad summum sacerdotium veniret, sed quasi vetus sacerdotij executor accederet. Cui pulchrè conuenit dictum illud euangelicum: Euge bone serue & fidelis, quoniam super pauca fidelis fuisti, super multa te constituam. Hæc mihi de sancto Acholio vobiscum communia. Illud tamen speciale, quo deuinctus sum beatæ memoriæ viro, quia tribuit mihi vt eum non ignorarem. Nam cùm eo veniẽte ad Italiam ægritudine cõfectus tenerer, vt non possem occurrere, ipse ad me venit, & visitauit. Quo studio, quo affectu ipse in me, & ego in eum irruimus? Quo gemitu mala istius seculi, & ea quę hic acciderent, deplorauimus, ita vt lachrymarum profluuio vestẽ infunderemus, dum salutatione exoptatissima, mutuo desiderio & expetito diu fruimur, adhæremus amplexu. Itaque quod voti mei erat, illius beneficij fuit, quia potui illum videre. Nam etsi maior portio, & plenior cognitio fit in spiritu videre quos diligimus, tamen etiam in figura corporis videre desideramus. Sic aliquando reges terræ quærebant faciem Salomonis videre, & audire eius sapiẽtiam. Discessit igitur à nobis, & nos in hoc reliquit salo: sed quod illi vtile, id multis ipso Barbarico furore est grauius: quia illũ iste depellebat, hunc nobis quis poterit repræsentare? Sed repræsentat dominus, & seipsum in discipulo repræsentat. Repræsentant iudicia vestra, quibus dictum est: Date Leui manifestos eius, & veritatem suam. Viro sancto dedistis manifestum eius, vtpote eius institutione fundatum, dedistis imitatorem viri eius qui dixit patri suo, & matri suæ, non vidi te: & fratres suos non sciuit, & filios non recognouit, & custodiuit verbum domini, & testamentum eius obseruauit. Narrabunt populi iustitiam eius. Talis viri vita, talis hæreditas est, talis con-

4. Reg. 6.

4. Reg. 6. & 7

Matth. 25.

D

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis conuersatio, talis successio. Ille se monasteriis puer dedidit, & intra Achaiam angusto clausus tugurio, gratia tamē multarum terrarum peragrauit diuortia, ad summum sacerdotium à Macedonicis obsecratus populis, electus à sacerdotibus, vt vbi ante fides per sacerdotem claudebatur, ibi postea per sacerdotem muralia fundamenta fidei confirmarentur. Non aliter etiam eius discipulus imitatione, qui & ipse dixit patri suo & matri suæ, non vidi te. Non vidit enim studio, non vidit affectu, & fratres suos non sciuit, quia deum scire desiderauit. Et hic recognouit verbum domini, & custodiuit testamentum eius, & imponit honorem in ara eius semper. Benedic domine fidem eius, sanctitatem, sedulitatem. Benedictio tua veniat super caput eius, & super verticem ipsius. Sit honorificus inter fratres suos, sit in eo tauri species, vt ventilet corda inimicorum, & sanctorum mētes demulceat, & iudicium sacerdotum tuorum in eo sicut liliū floreat. Valete fratres, & diligite me, quia ego vos diligo.

Diui Ambrosij ad Anysium sancti Acholij successorem, de successione eius congaudentis, uitámque sancti Acholij cōmendantis, & illius adolescentiam, iuuentutem, atque senectutem benedicentis. Epistola LX.

a Mbrosius episcopus Anysio fratri. Iamdudum te teneo, & si nunc primum lego, meritísque compertum habeo quem oculis non videram. Doleo quidem illud accidisse, sed hoc successisse gaudeo: quia licet superstite me non optauerim illud contingere, speraui tamē post illius sancti viri exitum hoc solū posse merito succedere. Tenemus ergo te sanctæ memoriæ Acholij dudum discipulum, nunc successorem hæredémque eius vel honoris vel gratiæ. Magnum meritum frater gaudeo tibi, ne vno quidem momento de successore tanti dubitatum viri: & magnum onus frater tanti nominis pondus subisse, tantæ libræ, tantique examinis. Quæritur in te Acholius, & sicut erat in affectu tuo, ita in officiis desideratur illius virtutis, illius disciplinæ effigies, illius fortitudo animi in tam senili corpore. Vidi fateor virum, nam & hoc meritis illius debeo quòd illum viderim. Vidi ita illum esse in corpore, vt extra corpus putarem. Vidi imaginem illius qui se siue in corpore siue extra corpus nesciens, raptum ad paradisum viderat. Ita enim percurrebat omnia excursu frequenti, Constantinopolim, Achaiam, Epirum, Italiam, vt iuniores eum non possent consequi. Cedebant fortiores corpore, quia cum sine impedimēto esse corporis nouerant, vt eo tantum pro velamine vteretur, non pro officio, certe ad seruitium, non ad subsidium. Ita enim affecerat corpus suū, vt in eo mundum crucifigeret, & mundo semetipsum. Benedictus dominus, & benedicta adolescentia eius quā exegit in tabernaculis dei Iacob, positus in monasteriis, in quibus cùm quæreretur à parentibus vel proximis, dicebat: Qui sunt fratres mei, aut quæ mater mea? Non noui patrem vel matrem, vel fratres meos, sed eos qui audiunt verbum dei, & faciunt. Benedictus etiam processus iuuētutis ipsius, in qua ad summum electus est sacerdotium, maturo iā probatus virtutum stipendio. Venit enim tanquam Dauid ad pacem populi reformandam. Venit tanquam illa nauis aurum secum intelligibile vehens, & ligna cedrina, & lapides precioſos, vt illas colūbæ pennas deargentatas, quibus medias inter sortes somno pacis & tranquillitatis sopore dormiuit. Est enim sanctorum etiam somnus operarius, secundum quod scriptum est: Ego dormio, & cor meum vigilat. Et secundum quod Iacob sanctus diuina dormiens videbat mysteria, quæ vigilās non viderat, de cœlo ad terras aërem peruium sanctis, respicientem dominum, & pollicentē terræ eius possessionem. Itaque breui somno dormiens impetrauit quod magno labore postea acquisiuit. Hęreditas eius est enim somnus sanctorum, feriatus ab omnibus corporis voluptatibus, ab omni animi perturbatione, trāquillitatem menti inuehens, placiditatem animæ, tanquam soluta nexu corporis se ableuet, & Christo adhæreat. Hic est somnus vita sanctorum, quam viuebat sanctus Acholius, cuius benedicta etiam senectus ipsa est. Verè senectus illa venerabilis, quæ non canis, sed meritis albescit. Ea est enim reuerenda

canicies, quæ est canicies animæ in canis cogitationib⁹ & operibus effulgens. Quæ est enim verè ætas senecturis, nisi vita immaculata, quæ non diebus aut mensibus, sed seculis propagatur, cuius sine fine est diuturnitas, sine debilitate lō gæuitas? Quo enim diuturnior, eo fortior (eo quòd diutius eam vitam vixerit) in virum perfectum excrescit. Huius igitur successorem te dominus non solum honore, sed etiam moribus probet, & summa fundare dignetur gratia, vt ad te quoque populi concurrāt, de quibus dicas: Qui sunt isti qui sicut nebulæ volant, & sicut columbæ cum pullis suis? Veniant quoque sicut naues Tarsis, quæ accipiant frumentum quod Salomon verus impartiuit viginti mensuras tritici. Accipiant oleum & sapiētiam Salomonis, & sit pax inter te, & populum, & testamentum pacis custodias. Vale frater, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Sapien. 4.
Esaiæ. 60.
1. Paralip. 9.

Diui Ambrosij ad Candidianum, splendorem sermonis, & fulgorem affectus eius commendantis, illique benedictionem optantis. Epistola LXI.

a Mbrosius Candidiano fratri. Summus quidē splendor in sermone est tuo, sed magis in affectu elucet mihi. Nam in epistolis mentis tuę aspicio fulgorem dilectissime frater ac beatissime. Dominus te benedicat, & det tibi sui gratiam. Nam & ipse in epistolis tuis vota magis quàm mea merita recognosco. Quæ enim merita mea tantis tuis æquentur sermonibus? Dilige nos frater, quia nos te diligimus.

DIVI AMBROSII EPISCOPI *Mediolanensis epistolarum Lib. VIII.*

Diui Ambrosij ad Irenēū, quæstionem, Cur dominus deus manna pluerit populo patrum, & nunc non pluat, dissoluentis. Epistola LXII.

Exod. 16.

Ambrosius Irenæo. Quæris à me cur dominus deus manna pluerit populo patrum, & nunc non pluat. Si cognoscis, pluit, & quotidie pluit de cœlo mānā seruientibus sibi. Et corporeum quidem illud manna hodie plerisque in locis inuenitur, sed nunc non est tanti res miraculi: quia venit quod perfectum est. Perfectum autē panis de cœlo, corpus ex virgine, de quo satis euangelium te docet. Quanto præstantiora hæc superioribus? Illud enim manna, hoc est, panem illum qui māducauerunt, mortui sunt: hunc autem panem qui manducauerit, viuet in æternum. Sed est spirituale mānā, hoc est pluuia spiritualis sapientiæ, quæ ingeniosis & quærentibus de cœlo infunditur, & irrorat mentis piorum, & obdulcat fauces eorum. Qui igitur intellexerit infusionem diuinæ sapiētiæ, delectatur, nec alium cibum requirit, nec in solo pane viuit, sed in omni verbo dei. Qui curiosior fuerit quęrit quid sit istud quod melle dulci⁹ sit, Respondet illi minister dei: Hic est panis quem dedit tibi deus māducare. Qui sit iste panis, audi. Sermo, inquit, quem ordinauit deus. Hæc ergo ordinatio dei, hęc alimonia alit animam sapientis, & illuminat atque obdulcat, resplendens veritatis coruſco, & mulcens tanquam fauo quodam diuersarum virtutum suauitate, & sermone sapientiæ. Faui enim mellis sermones sunt boni, sicut scriptum est in Prouerbiis. Cur autem minutum sit, causam accipe: quia & granum sinapis minutum est, quod comparatur regno cœlorum, & fides quæ sicut granum est sinapis, potest mōtes tollere, & iactare in mare. Et fermento simile est regnum cœlorum quod abscondit mulier in farinæ mensuris tribus donec fermentetur totū. Et Moyses caput vituli aurei comminuit sicut puluerem, & misit in aquam, & dedit populo bibere. Incrassatum enim erat cor eorum perfidiæ immanitate, vt emolliretur, & fidei sumeret subtilitatem. Denique illa mulier quę bene emoluerit assumetur, ea autem quę male emoluerit derelinquetur. Emole ergo & tu fidem tuam, vt sis sicut illa anima quæ Christi in se charitatem excitat, quam mirantur ascendentem virtutes cœlorum quod sine offensione ascendat,

Ibidem.
Ioan. 6.
Matth. 4.
Prouer. 16.
Luc. 13.
Ibidem. 17.
Luc. 13.
Exod. 23.
Matth. 14.

2. Cor. 12.
Galat. 6.
Matth. 12.
Cant. 5.
Gene. 28.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dat, & ex hoc mundo ascendat cum lætitia & iucunditate, sicut vitis propago, & sicut sum' se ad superna subrigat fragrans odorem resurrectionis piæ, & suauitatem fidei, sicut habes scriptum: Quæ est hæc quæ ascendit à deserto sicut vitis propago, fumo incensa, odorificata myrrha & thure ab omnibus pulueribus vnguenti? Pulchre subtilitatem eius expressit pulueris comparatione, & vnguenti commemoratione, quia in Exodo subtile legimus, & ex multis compositum thymiama illud esse incensum propheticum, quod est sanctorum oratio, vt dirigatur in conspectu domini, sicut & Dauid dicit: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Denique Græcus κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου dixit. Et in Apocalypsi Ioannis legimus quia stetit angelus ante altare habens thuribulum aureum, & data sunt ei thymiamata multa de orationib' sanctorum omnium. Et ascendit, inquit, fumus thymiamatum orationum sanctorum de manu angeli in conspectu dei. Et vmbilicus animæ ac venter subtilis est illius quæ ascēdit ad Christum. Ideoq; laudatur voce sponsi dicentis: Vmbilicus tuus crater tornatilis, non deficiens musto, venter tuus aceruus tritici minuti inter lilia. Est enim in omni doctrina tornatus, & potus spiritualis non deficiens plenitudine, & cœlestium secretorum cognitione. Venter quoque animæ mysticus, sicut vmbilicus, quo ventre non solum fortem cibum sumit, quo corda firmantur, sed etiam suauem ac floru lentū quo delectantur. Et fortasse hoc docuit Moyses multis orationibus & piis illud mitigandum sacrilegium. In libro quoque Regnorum cùm se dominus sancto reuelaret Heliæ, vox auræ tenuis præcessit, & statim se ei dominus reuelauit, vt cognoscamus ea quæ corporea sunt, crassa esse & pinguia: & quæ spiritalia, mollia & subtilia, vt non possint comprehendi oculis. Denique & spiritus sapientiæ subtilis & mobilis legitur in libro Sapientiæ: quia est in illa spiritus intelligētię, sanctus, vnicus, multiplex, subtilis, & mobilis, qui sermones suos molat prius ne quid offendat vel in sensu, vel in alloquio. Denique illi Babyloni cùm destruetur, dicitur: Et vox molæ non audietur in te amplius. Hoc igitur manna subtile erat, & ad diem colligebatur, in diem alterum non seruabatur, eo quòd inuenta sapientiæ in tempore sint gratiora, nec tam miranda quæ spatio temporis reperiuntur, quàm illa quæ præsentis funduntur ingenij viuacitate: siue quia futura reuelātur mysteria, eo quòd seruatum manna vsque ad solis exortum, esui iam esse non posset, id est vsque ad Christi aduentum habere gratiam. Oriente autem iustitiæ sole, & splēdidioribus Christi corporis & sanguinis sacramentis resulgentibus cessarent inferiora, perfecta illa sumenda populo forent. Vale, & nos dilige, quia nos quoque te diligimus.

Cantico.3.
Exod.30.
Psal.140.
Apoca.8.
Cantic.7.
Exod.32.
3.Reg.19.
Sapien.7.
Exod.16.
Gene.22.

Diui Ambrosij ad Iustum, differentis quòd ueteres quos plerique secundum artem scripsisse negant, secundum gratiam quæ super omnem artem est scripserint, de quorum tamen scriptis ij qui de arte scripserunt, artem inuenerunt.

Epistola LXIII.

Mbrosius Iusto. Negant plerique nostros secundū artem scripsisse. Nec nos obnitimur. non enim secundum artem scripserunt, sed secundum gratiā, quæ super omnem artem est. Scripserunt enim quæ spiritus iis loqui dabat. Sed tamen ij qui de arte scripserunt, de eorum scriptis artem inuenerunt, & condiderunt commenta artis, & magisteria. Deniq; in arte requiruntur præcipue, vt sit αἴτιον, ὕλη, ἀποτέλεσμα. Cùm igitur legamus sanctum Isaac patri dicere: Ecce ignis & ligna, vbi hostia? quid horum deest? Nam qui quærit, dubitat: qui respondet quærenti, pronunciat, & dubitationem absoluit. Ecce ignis, id est αἴτιον: & ligna, id est ὕλη, quæ latinè materia dicitur. Tertium quid supereſt nisi ἀποτέλεσμα, quod filius quæsiuit, pater retulit dicēti, vbi hostia? Deus, inquit, prouidebit sacrificium fili. Differamus paulisper mysterium. Ostendit deus pendentem Arietem cornibus. Aries autem est verbum plenum tranquillitatis, & moderationis, atque patientiæ, quo ostenditur bonum sacrificium iustitiæ etiam sapientiam, & prudenter emerendi ac propitiandi rationem cognosce-

re. Vnde & Propheta ait: Sacrificate sacrificium iustitiæ. Itaque iustitiæ, ita vt sapientiæ sacrificium est. Ecce ergo mens calida & feruens vt ignis quæ operatur. Ecce & intelligibilia, id est materia, vbi est tertium intelligere. Ecce color, vbi est videre. Ecce sensibilia', vbi est sentire. Materia enim non ab omnibus videtur, ideóque deus dat munus intelligendi, & sentiendi, & videndi. Verbum ergo dei ἀποτέλεσμα est, id est definitio & consummatio disputationis, quod infunditur prudētioribus, & dubia confirmat. Pulchrè autem etiam ij qui in aduentum Christi non crediderunt, seipsos reuincunt, vt confiteātur quod negandum putant. Dicunt enim arietem verbum dei, & non crediderunt passionis mysterium, cùm in illo mysterio verbum dei sit, in quo impletum est sacrificium. Ergo primum accēdamus in nobis ignem mentis, vt operetur in nobis. Quæramus subiicientes materiā quid sit quod nutriat animā, tanquā in tenebris requiramus eam. Neq; enim vel patres sciebant quid esset manna. Inuenerunt, inquit, manna dicentes ipsum esse sermonem & verbū dei, vnde omnes disciplinæ fonte iugi ac perpetuo fluunt ac deriuātur. Hęc est esca cœlestis. Significatur autem ex persona dicētis: Ecce ego pluā vobis panes de cœlo. αἴτιον ergo, eo quòd operatur deus, qui irrigat mentes rore sapientiæ. ὕλη, quia videntes animæ & gustantes delectantur, & requirunt vnde sit illud splendidius luce, dulcius melle. Respondetur eis scripturæ serie, Hic est panis quem dedit vobis māducare dominus, & hoc est verbum dei quod dispositit deus vel ordinauit, quo pascitur anima prudentium & delectatur. Est candidū & suaue, veritatis splendore illuminans, & virtutum suauitate demulcens audientium animas. In se enim didicerat propheta quid esset cōsummandæ rei αἴτιον. Nam cum mitteretur ad populum dei liberandum, ad regem Aegypti, ait: Quis sum ego vt vadam, & educā populum à regis potestate? Respōdit dominus: Ego ero tecum. Interrogabat Moyses: Quid dicam illis si requirant, quis est dominus qui misit te? & quod nomen est illi? Dixit dominus: Ego sum qui sum. Dices: qui est, misit me. Hoc est verum nomen dei, esse semper. Vnde & Apostolus de Christo, Dei enim filius Iesus Christus, qui in nobis est, qui per nos prædicat' est, per me & Syluanum & Timotheū. non fuit in illo, inquit, est & nō, sed est in illo fuit. Respondit Moyses: Si non crediderint mihi, neque obedierint voci meæ, dicentes, quia non apparuit tibi deus, quid dicam illis? Dedit illi signa facere, vt crederetur quia à domino missus est. Tertio ait Moyses: Non sum dignus, & gracili voce sum, & tardiori lingua, quomodo me audiet Pharao? Responsum est ei: Vade, & ego aperiam os tuum, & instruam te quid debeas loqui. Interrogationes ergo illæ in medio & responsiones habent sapientiæ semina & theorian. Gratum tamen ἀποτέλεσμα est, quia ait: Ego ero tecum. Et quamuis dederit ei signa facere, tamen dubitanti iterum (vt scias quia signa non credentibus, promissum autem credentibus) respondit ad infirmitatem vel meriti, vel voti, Ego aperiam os tuum, & instruam te quid debeas loqui. Perfectū ergo ἀποτέλεσμα seruatū est. Habes hoc & in euāgelio, Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Pete, ἀπὸ τοῦ αἴτιου, id est, ab authore quære. Habes ὕλην, intelligibilia quibus quæras. pulsā, & aperit tibi deus verbum. Quæ petit, mens est, quæ operatur sicut ignis intelligibilia, in quibus mentis ardor operatur sicut ignis in lignis. aperit verbum tibi deus, quod est ἀποτέλεσμα. Habem' & alibi in euāgelio dicēte, domino: Cùm autem tradēt vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos eritis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Habes hoc & in Genesi, dicente Isaac: Quid est quod tā cito inuenisti fili? Qui dixit: Quod tradidit dominus deus tuus in manus meas. ἀποτέλεσμα dominus est. qui per dominum quærit, inuenit. Labā denique qui per dominum non quæsiuit, quia quærebat idola, non inuenit. Pulchre autem quod dicūt, horos seruauit. Primus est horos. Vade affer mihi de venatione tua vt manducem. Excitat atque adolet velut igni quodam adhortationis suæ mentem eius, vt operetur & quærat. Secundus horos, Quid est quod

Psalm.4.
Exod.16.
Ibidem.
Ibidem.3.
2.Corin.1.
Exod.4.
Ibidem.
Ibidem.11.
Ibidem.13.
Matth.7.
Matth.10.
Genes.27.
Ibidem.31.
Ibidem.13.

Universidad de Deusto

est quod tam cito inueniſti? Hic in interrogatione eſt. Tertius horos in reſpõſione. Quod tradidit dominus deus tuus in manus meas. ἀποτέλεσμα deus eſt, qui concludit & cõſummat omnia: de quo dubitandum non eſt. Eſt & ille horos de ſpontaneis. Si non ſeminaueritis, non metetis. Nam etſi cultura prouocet ſemina, tamen natura ſpontaneo quodam vt
1. Corin. 3. ſurgant in iis operatur ingenio. Vnde Apoſtolus: Ego plantaui, inquit, Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit. Itaque neque qui plãtat eſt quicquam, neque qui rigat, ſed qui dat incremẽtum deus. Dat tibi deus in ſpiritu, & in corde tuo ſeminat dominus. Age ergo vt inſpiret, & ſeminet vt metas. ſi non ſeminaueris, nõ metes. quaſi admoneris vt ſemines. non ſeminaſti, non metes: ſententia eſt. Principio finis conuenit. principiũ ſemen eſt, finis meſſis. Diſce, inquit, ex me. natura adiuuat diſcentem, deus autem author naturæ eſt. Dei quoque, vt benedicemus, quia hoc naturæ eſt, perdiſcere. Duri enim corde non diſcunt. Incrementa per naturam quæ diuini habet gratiam muneris, cõſummationem & perfectionem deus dat, id eſt illa præſtãtiſſima & diuina trinitatis natura & ſubſtantia. Vale, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.

Diui Ambroſij ad Syagrium Veronenſis eccleſiæ epiſcopũ, literis illius reſpondentis, eúmque uehementer arguentis, de iudicio attentato in cauſa cuiuſdam uirginis per turpes quaſdam perſonas accuſatæ, & cur cauſam iſtam ad ſe reuocauerit, & qualem in ea ſententiam pronunciauerit exponentis. Epiſtola LXIIII.

Mbroſius Syagrio Veronenſis eccleſiæ epiſcopo.

a Proſpiciendum eſſe ne de noſtro obloquantur iudicio chariſſimi noſtri Veronẽſes, propriis texuiſti literis. Non arbitror fore, certe non ſolent. Aut ſi obloquantur, de quo obloqui ſoleant, haud dubiè liquet, cùm exaſperati huc veniant, pacifici ad te reuertãtur, præſertim cùm hoc iudicium noſtrum cum fratribus & conſacerdotibus noſtris participatum proceſſerit. Tu autem ſine alicuius fratris conſilio hoc iudicium tibi ſolus iudicandum putaris, in quo tamen ante iudicium præiudicium feceris, vt puellam Zenonis ſanctæ memoriæ iudicio probatam, eiúſque ſanctificatam benedictione, poſt tot annos ſine authore criminationis, ſine accuſatore, ſine profeſſore delationis, in periculum reatus deducendã arbitrarere. Cui inuidia eſſet à vanis, ab hæreticis, vt ipſi volunt, à turpibus perſonis conflata per ſcelus, per auaritiam, per intemperãtiam, quærẽtibus proprij libertatem flagitij, ab iis poſtremo qui domo eius electi atque eliminati forent, quòd diſcolora opera ſubtexerent, quàm prima fronte ſuæ profeſſionis prẽtenderãt. Huiuſmodi accuſatores, huiuſmodi teſtes in tuo conſtituebas iudicio, qui neque accuſare audebant, neque delationis ſe nexu obligare, atque ita inſpectioni adiudicandam conſtituebas virginem, quam nullus argueret, nullus deferret. Vbi hæc cognitionis ſolennitas? Vbi talis iudicandi formula?
Deut. 17. Si leges publicas interrogemus, accuſatorem exigũt:
Matth. 18. ſi eccleſiæ, duobus, inquit, & tribus teſtibus ſtat omne verbum: ſed illis teſtibus qui ante heſternum & nudiuſtertius non fuerint inimici, ne irati nocere cupiant, ne læſi vlciſci ſeſe velint. Inoffenſus igitur affectus teſtium quæritur, ita tamẽ vt accuſator prius in medium procedat. Ipſi illi preſ-
Daniel. 13. byteri Iudæorum manus ſuas prius ſupra caput impoſuerunt Suſannæ, & accuſationẽm profeſſi ſunt, & pariter addiderunt teſtimonij authoritatem quam imprudẽter populus ſub errore poſit' acceperat. Sed diuino indicio per prophetam retexit & redarguit omnipotens deus, vt liqueret omnibus eos velle inuidiã prẽſeminare aduerſum innocentis periculum, qui deficerentur accuſationis argumento, & firmamẽto probationis, coniicientes videlicet quod ſi prẽoccupatis vulgi auribus inuidia mentem inceſſeret, præiudicium examinandæ veritatis inferret. Etenim cùm audita præueniunt, aurem obſtruunt, animum occupãt, ne probatio deſideretur, vt rumor pro conuicto teneatur crimine. Nos igitur accuſatorem exegimus, & authorem totius ſcenæ Maximum perurgẽdum arbitrati ſumus. Verum ille accuſationem quam ſtudio informauerat, verbo detulerat, de

A ſeruit profeſſione, & tamen affectu vrgebat, arte exequebatur, ſed refugiebat nomine, quod diffideret probatiõi. Denique ſparſis rumoribus, ſed etiam epiſtolis compoſitis & deſtinatis quęſiuit acerbare inuidiam delationis, ſed nequaquam opprimi potuit integritas & circunueniri. Nam ſi habuiſſet probationes, nunquam inſpectionẽ tua ſententia flagitauiſſet. Quid igitur ſibi velit, & quò ſpectet quod obſtetricem adhibendam credideris, non poſſum aduertere. Itáne ergo liberum erit accuſare omnibus, & cùm probatione deſtiterint, patebit vt genitalium ſecretorum petant inſpectionem, & addicentur ſemper ſacræ virgines ad huiuſmodi ludibria, quæ & viſu & auditu horrori & pudori ſunt? Denique non minima etiam in tuis literis tẽtatæ expreſſionis verecundia eſt. Quæ ergo ſine damno pudoris in alienis auribus reſonari non queunt, ea poſſunt in virgine ſine eius tentari verecundia? Inueniſti tibi vile mancipium, procacem vernulam, cur non abutaris pudibundo miniſterio, & exponas eius modeſtiam, cùm præſertim nihil ſanctius in virgine ſit quàm verecundia? Non enim ſacra virgo vt
B corpore tantummodo integra ſit quæritur, & non vt in omnibus eius inoffenſus maneat pudor. Virgo domini ſuis eſt nexa fuleris ad ſui probationem, nec alienis dotib' eget vt ſe virginem probet, nec abditorum occultorúmque inſpectio, ſed obuia omnibus modeſtia adſtipulatur integritati. Non placet deo quam nõ ſuorum grauitas morum probat. Non probatur domino quæ vnius obſtetricis indiget teſtimonio, quod plerunque quæritur precio. Ea ergo tibi locuples videtur ad fidem, quæ & redimi & falli poteſt, vt excuſet ream, & crimen tegat, aut neſciat, & nõ poſſit flagitium deprehẽdere? Neque vero illud iuſtum arbitror quod tuis comprehendiſti literis, quia niſi inſpecta fuerit, integritas periclitetur, & incerto ſui fluctuet. Ergo omnes quæ inſpecte non ſunt, periculum ſubierunt pudoris? Ergo & quæ nupturæ ſunt, prius inſpicianturvt nubant probatiores? Ergo,
C & quæ velandæ ſunt, prius ſubiiciendæ ſunt huiuſmodi attrectationi? Non enim viſitãtur, ſed attrectantur, & rectius ſecundum tuam ſententiam inſpicitur non probata quàm conſecrata. Quid quod etiam ipſi archiatri dicunt non ſatis liquido comprehendi inſpectionis fidem, & ipſis medicinæ vetuſtis doctoribus id ſentẽtiæ fuiſſe? Nos quoque vſu hoc cognouimus, ſæpe inter obſtetrices obortam varietatem, & quæſtionem excitatam, vt plus dubitatum ſit de ea quæ inſpiciendam ſe præbuerit, quàm de ea quæ non fuerit inſpecta. Siquidem & proximo id comperimus exemplo. Nam quædã conditionis ſeruilis Altini inſpecta & refutata, poſtea Mediolani, non meo quidem iuſſu, ſed Nicenti ex tribuni & notarij domini vel patroni ſui voluntate viſitata eſt à peritiſſima & locupleti fœmina huiuſmodi artis: & cùm ſimul iſta ſuppeterent, vt neque paupertas obſtetricis ſuſpectam faceret fidem, neque indocilitas imperitiam, tamẽ adhuc manet quæſtio. Quid profuit igitur eam inſpici, cùm damnatio maneat? Nam vt quiſque voluerit, aut imperitam medicam aut redemptam aſſeret, ita ſine effectu vllo iniuria inſpectionis eſt. Quid deinde fiet? Quotienſcunque emerſerit qui non credat, totiens virgo attrectabitur? Nam ſi vn
D quam ſe viſitandam abnuerit, ſecundum aſſertionem tuam de crimine confitebitur. Et facilius eſt vt reſutet quod nunquam fecerit, quàm quod fecerit. Variabuntur igitur obſtetrices, ne ſuſpectæ aliqua repetatur gratiæ. Erit itaque inter plures, quanquam paucorum etiam in magnis vrbibus hic vſus medendi ſit. Erit inquam, vel maleuola, vel imperita, quam pudoris clauſtra prætereant, & per imperitiam integro notam affigat pudori. Vides in quod periculum inducas virginalem profeſſionem dum obſtetricem adhibẽdam putas, vt iam non ſolũ verecundiæ ſuæ diſpendio, ſed etiam obſtetricis incerto periclitetur. Nunc conſideremus quod obſtetricis officium ſit. Legimus etiam in veteri teſtamento obſtetrices, ſed non inſpectrices. Denique ad parturientes ingrediebantur, non ad virgines, vt partus ſuſciperent, non vt pudorem examinarẽt. Vnde & obſtetrices dictæ, eò quòd obſiſtant dolori: vel certe pignori, ne laxatis vteri genitalibus clauſtris in terram defluat. Secundo & tertio loco in ſcripturis inuenimus obſtetrices adhibitas, ſed vbique

partui,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Genes.35. Ibidem.38. Exod.1.

partui, nusquã inspectioni. Primo vbi Rachel parturit, deinde vbi Thamar parit, tertio vbi necandos mares Pharao mandat Hebræorum obstetricibus: quando responderunt illæ, non eo more Hebræas fœminas parere quo pariũt Aegyptiæ, sed Hebręas prius parere quàm introeant obstetrices ad eas. Qui locus vt superiori vtilis ad Hebręorum salutem, ita reliquo confragosus ad obstetricum fidem, quæ didicerunt mentiri pro salute, & fallere pro excusatione. Quid igitur suspecta & dubia captamus, cùm maiora sint alia examinandæ veritatis documenta & testimonia, in quibus expressiora insignia vel temerati pudoris sint? Quid enim est quod magis publicum sit, quàm offensa pudoris, & defloratio virginitatis? Nil profecto quod magis se probet quàm castitatis dispendium. Tumescit aluus, & incedẽtem fœtus sui onera grauant, vt prætermittamus alia quibus se vel tacita prodit conscientia. Ac forte sterilitatis obtẽtu abscondi in aliquibus possit flagitium. Hic verò cùm editus partus & expositus vel necatus (dum inuidiæ magis quàm probationi cõsulitur) dissipatus sit per aures vniuersorum, strangulata est libertas calumniarum. si peperit nempe, Veronæ fuit, visebatur frequenter à virginibus & mulieribus. In honore enim semper erat. Visebatur & à sacerdotibus propter pudicitiæ reuerentiam, & grauitatis speculũ. Quomodo ergo potuit occulere crimen quod se vel specie sui proderet? Quomodo texit vterum? quomodo non refugit aspectum mulierũ, oculos salutantium? quomodo parturiens vocem repressit? Sed hoc non patitur dolor. Denique scriptura hos maximos dicit dolores qui sunt parturientis. Sic enim inquit: Dies domini subito venit, & improuisus adest, vt dolor partus qui intercludit omnia effugia delitescẽdi. Hęc est verior documentorũ fides, quam erubescunt & mulieres. Denique Helisabeth occultabat se mensibus quinque, eo quòd sterilis cõceperat in senectute. His signis & ipsa Mariæ virginitas apud ignaros mysterij, probri suspectabatur. Vnde & Ioseph cui desponsata erat virgo, suspectum habebat vitium, dum adhuc nesciret dominicæ incarnationis sacramentum. Quid ergo? negamus inspiciendas virgines interim, Quod nusquam legerim. non adstruo, nec verum arbitror. Sed quia pleraque ad speciem facimus, non ad veritatem, & erroris gratia compluria frequenter prærẽdimus. sunt enim qui nesciant recte facere nisi metu pœnæ: relinquamus hoc illis quas non verecundia reuocat à lapsu, sed solus iniuriæ deterret metus, apud quas nulla cura pudoris, & castitatis gratia, sed pœnę timor est. Relinquamus vernaculis quibus formido est deprehẽdi magis quàm peccasse. Absit à virgine sacra vt obstetricẽ nouerit. partus putatur, & remedium doloris ducitur, non examen pudoris. Relinquamus etiam illis si quæ grauibus appetitę calumniis, oppressæ testimoniis, strangulatæ argumẽtis, ad id confugiant, vt se offerant inspectioni, quo vel corporis probentur custodia, si tamen deprehendi potest: in quibus nutat pudoris gratia, & disciplina integritatis. Malè tamen se habet causa vbi potior est carnis quàm mentis prærogatiua. Malo morum signaculo, quàm corporis claustro virginitatem exprimi. Iam illud præclarum, quod scripsisti insinuatum tibi à quibusdam quod nequaquam tibi communicarent si eam sine visitatione susciperidam crederes. Ergo iudicandi accepisti formulã. Quales illi qui volunt præscribere sacerdotibus quid sequi debeamus? Liberauimus itaque te à cognitionis grauissimæ necessitate, ne necesse haberes formulam mãdatam exequi. Quid nobis futurũ est qui eorum studiis non obtemperauimus? sed tamẽ scio illic plerosque esse qui timeant dominum. Nam & hic vidimus dudum, & illic esse comperimus qui compositam hanc querantur calumniam, quos aiunt eò offensos fauisse Maximo, quòd ista virgo non circumeat domos, nec eorum matronas salutet atque ambiat. Quid igitur fiet? quo tanto eam exuemus crimine? Quomodo persuadebimus vt cultus assumat nouos, suos exuat? Graue flagitium virginem intra secreta domus degere, claudi penetralibus suis. Sic certe lectio docet Mariam domi repertam cùm ad eam Gabriel archangelus venisset. Susanna fugiens turbarum inducitur. Denique cùm se lauaret, paradisum claudi iubebat. Quid autem præsertim

Lucæ.1.

Matth.1.

Luce.1.

Daniel.13.1

A in virgine, cuius præcipuum opus verecundia, quæ secreta est, tutius secreto, ad omnes actus expeditius? Munia enim pudoris induit, non concursationis. Sed de aliis videro, tuæ nunc mihi respondendum epistolæ est. Te miror frater, qui tantopere defendas Maximum non fuisse accusatorem, sed parentis dolore doluisse inuidiam sparsi rumoris, cùm ille se inimicum & aduersarium litigatorem proposito iam iurgio negare non potuerit aduersus sacram virginem iudicia attentauisse, muróque interiecto discretas ædes vxoris suæ ac virginis, diuisam germanitatis inter sorores societatem, aliáq; proh dolor, & quòd virgo in agro affinitatis suæ resugisset consortium. Quomodo ergo non accusator, qui affectum accusatoris iamdudum exercuit? qui sermone suo accusationẽ detulit? aures tuas impleuit clamore? & testes auditionis deduxit? cognitionem poposcit? Quamlibet argumentatus negare non potuisti quod ad Indiciam scripseris, quoniam Maximus seu impulsu aliorum, seu dolore proprio, crimen graue detulerit. Sola hæc epistola satis est ad
B excusationis testimonium. Neque enim te ego tuis ad me datis literis vrgẽdum putaui, sed iis lectis quas ad virginem dederas, aduerti diuersum esse quod ad me scripseras: & tamen cum epistolæ tuæ sibi non conuenirent, consulendum te non arguẽdum putaui. Quid igitur sibi vult illa argumentatio, quia illud detulerit quod ad me scripseras, delatam vi delicet eam in turpi crimine, ita vt editum & obrutum partum dici asserat? Quasi verò istud ad Indiciã nõ ad me scripseris. Illa vbi audiuit literis tuis Maximum subduci accusationi, literas tuas protulit, quib⁹ eum criminis delatorem probauit: ad me datas non legerat, nec quid haberent sciebat. Ego autem exhorrui à primo calumniam, quia aduertebam non crimen intẽdi, sed iniuriam virginis desiderari, cuius inspectio & visitatio postulabatur, non aliquod flagitium deferebatur. Quis emm istud à principio fraude compositum nequaquam sibi congruere & conuenire non arbitraretur? Cucurrisse mulieres viles ad monasterium, iactasse partum virginis, & necem pignoris, de monasterio rumo
C rem per populos sparsum, eúmque affluxisse in aures noui affinis Maximi, ab ipso interpellatum episcopum, dimissas eas quæ dixisse ferebantur, atque in fugam coactas, vt apud nos patuit eos qui audisse se dicerent, ad ecclesiam vocatos prodisse, Renatum & Leontium duos illos iniquitatis viros quos apposuit Iezabel, redarguit Daniel, subornauit Iudæorum populus, vt authorem vitæ suæ falso appeterẽt testimonio. Qui tamen cùm simul composuissent flagitium, simul ingressi essent viam, & ne quid præteream, adiuncti Maximo comitantibus (vt dixit Leontius) iis qui illum rumorem sparserant, tamẽ vbi in meo astiterunt iudicio, cùm primo de origine causæ quærerem, diuersa & distantia prõpsere, non locorum separati, sed mendaciorum diuortio. Cùm igitur sibiipsi non conuenirent, Mercurium & Leam vilissimæ conditionis & detestabilioris nequitiæ personas amandauissent, aufugisset Theudule non ignara obiiciendi sibi facinoris, quod ante lectum Renati sola cubitauisset, ancilla præsto esset alia quæ stupro eiusdem Renati se dice
D ret coinquinatam: die ipso qui dictus erat cognitioni, subtraxerunt se episcoporum conuentui, licet etiam pridie subito se profecturos idem Renatus clamauerit. Vnde ego iudicio præscripsi diem, & tamen nullo accusante, nullis testimoniis perurgentibus insinuaui sanctæ sorori quod peteres coram ipsa inspici & visitari memoratam virginem. At illa sanctè inspectionem quidẽ recusauit, sed testimonium non declinauit, dicens nihil se in Indicia cõprehendisse nisi quod esset virginalis pudoris & sanctitatis. Habitasse eam Romæ in domo nostra nobis absentibus, nulli eam se virorum familiaritati dedisse, optare cùm ea sibi à domino Iesu partem reseruari in regno dei. Paternam quoque filiam nostram interrogaui, quod ab ea nũquam soleat discedere, cuius charitas vitæ huius testimonium est. Itaq; etsi quod iniurata diceret, fidei sacramento conferẽdum foret, sub obtestatione tamen professa est alienam criminis quo appetebatur, nec quicquam in ea scire se bonæ vacuum conuersationis. Nutricem quoque liberæ conditionis interrogauimus, cui & status haudquaquã degeneri seruitio obnoxius

libertatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

libertatem vera fatendi daret, & fides atque ætas ad veritatem astipularetur, & officium nutricis ad cognitionem secreti. Ea quoque nihil se indecorum vidisse, nihil sibi quasi parenti commissum à virgine aliqua dignum reprehensione. His moti Indiciam inoffensi virginem muneris pronunciauimus. Maximum autem & Renatum & Leôtium ita inuoluit sententia, vt Maximo si errorem emendaret, spes reditus reseruaretur, Renatus autem & Leontius excommunicati manerent, nisi forte probata sui pœnitentia, & huius facti diuturna deploratione, dignos se præberent misericordia. Vale frater, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Syagrium, pro castitatis contumelia dolentem querelam facientis, atque ex scripturis sanctis ostendentis quantum maiores nostri reuerentiæ detulerint castimoniæ, quantúmue ultionis studium aduersum temeratores pudicitiæ fuerit. Epistola LXV.

Mbrosius Syagrio. Quæ sint in nostro iudicio decursa, comperta retines, & ideo nunc quasi animæ portionem conuenio meæ, habens apud te pro castitatis contumelia familiarem & dolentem querelam. Itáne oportuit inhonoratam atque inauditam virginitatis causam adiudicari, vt non possit absolui? Hoc est nisi sua iniuria, nisi ab honesto pudore traducatur ad indecorẽ sui corporis oblationem, grande videlicet relatura sui testimoniũ, vt exponatur ludibrio, & procacitatis notetur. Hanc igitur prærogatiuam detulisti integritati, huiusmodi honorificentiam, qua se lacessi aut inuitari gaudeãt quæ hoc munus recipiendum putant, vt amittant libertatem communis assertionis, nec se iure tueantur vel sanctæ legis, vel publico, vt non accusatorem exigat, non accersitorem vrgeat, sed impudentiam solam induat, ac sese proiiciat ad iniuriam? Non ita maiores nostri despicabilem habebant castimoniam, cui tantum deferebant reuerentiæ, vt bellum aduersum temeratores pudicitiæ suscipiendum putarent. Denique tantum fuit vltionis studium, vt omnes tribules de Beniamin tribu extinguerentur, nisi sexcentos qui bello reliqui forent, natura editioris loci defendisset. Sic enim lectionis diuinæ serie expressum tenetur, cuius tenorem recensere congruit.

Iudic. 19. Leuites vir animo maior quàm opibus, habitabat in partibus montis Ephren. Ei quippe tribui sortito obtigerat locus in possessionem terræ datus pro funiculo hæreditatis. Is sibi accepit iugalem de Iudæ Bethleem. Et vt se habent prima copularum exordia, ardebat iuuencula immodica animi cupiditate: simul quia similibus eius non fungebatur, exardescebat magis, atque immane exæstuabat. Vnde quia nihil referebatur ex parte adolescentulæ, vel leuitate amoris, vel vi doloris, quod haudquaquã mercede pari secum deceruerat, cum eadem expostulabat, hinc frequens iurgium, quo mulier offensa claues remisit, domum reuertit. At ille amore victus, qui quod speraret non habebat aliud, cũ quartum iam mensem fluere cerneret, eo contendit, fretus quod consilio parentum emolliretur animus adolescentulæ. Occurrit pro foribus socer, generum introduxit, filiam reconciliauit, & vt lætiores dimitteret, triduo tenuit, quasi repararet nuptias, ac volenti abire, quartum quoque diem conperẽdinauit, prętenta humanitatis specie moras innectendo. Pari modo cùm etiam quintum diem vellet adiungere superioribus, & iam nouæ deessent causæ morandi, paterno tamen affectu retinẽdæ filiæ desiderium non deforet, promissam profectionis copiam distulit in meridiem, vt viam cibo curati adorirentur. Post epulas quoque volens dilationem attexere, eo quòd iam vesper appropinquaret, generi precibus, ægre licet, tamen acquieuit. Ille iter suum perrexit lętus animi, quod dilectam sibi recuperauisset, qui vno comitati seruulo cùm iam declinaret dies, festino viã celerabãt gradu. Mulier vehebatur iumento, viro nullus sensus laboris, qui fructu desiderij simul & vario mulieris ac vernaculi sermone viam leuaret. Denique vbi Hierosolymam appropinquarunt, quæ triginta stadiis aberat, quam Iebusæi tenebant, suggessit puer deflectẽdum in ciuitatem, quia sub noctem suspecta essent etiam illa quæ tutiora sunt, cauẽdáque tenebrarũ ambigua, maxime quia locorum incolæ non essent de filiis Israel. Et ideo preuertendum ne quid aduersa studia gerentes insidiarum inferrent, vt obscuro noctis dolum quærentibus ad perpetrandum facinus satis opportuno. Sed domino eius haud quaquam placuit sententia, vt inter alienigenas hospitio succederent, cùm Gaba & Rama non longe abessent ciuitates Beniamin. Itaque prævalés sententia posthabuit seruuli suggestionem, quasi ex conditione consilium æstimaretur, & non consilio quamuis infima conditio ableuaretur. Et iam sol in occasu erat, denique vix occurrit, cùm iam vrgeretur vespere, in ciuitatem succedere. Gabaonitæ incolebant locum, inhospitales, immites, intolerabiles, omnia tamen tolerabiliora quàm si aliquem hospitio recepissent. Denique commodius huic viro Leuitæ cesserat si in Gabaa hospitium nõ reperisset. Verũ ne quid deesset offensionis, primo ingressu diuersorium non reperit: & cùm in publico situs alienam misericordiam implorãret, offendit aduenientem ex agro senem, quem vesper ex opere agresti compulit nocti decedere. Et cùm esset ei conspicuus, rogatus quo iret, & vnde aduentaret, respondit, de Bethleem Iudæ reuertor, contendo ad montem Ephren, & mulier est mecum, sed ecce huc diuerti, & nemo est qui hospitio recipiat, & requiescendi vsum ministret. Non quo cibi aut potus sibi, aut pecori pabulorum esset indigentia, sed tecti hospitio prohiberentur: præsto esse illa, nudum tecti hospitium desiderari. Ad ea senior benigne satis & placide, Pax, inquit, tibi, & succede hospes pariter & ciuis. Nam & mihi origo de montis Ephren partibus, & hic hospitalis habitatio, sed tẽpore diuturno incolatus sedes fundauit. Itaque receptos domicilio, ministerio sui & subsidiis hospitalibus iuxta fouit. Hortabatur ad lætitiam senior, & frequentioribus prouocabat poculis, vt vino adoleret curarum obliuio, cùm subito circunsistunt eos Gabaonitæ iuuenes ad omnem proiecti libidinem, nihil pensum ac moderatum habentes, quos forma mulieris illexerat, & in omnem amentiam præcipitabat. Capti enim eius decore, & per senectutem hospitis, atque infirmitatẽ subsidij accepta spe potiendi poscunt mulierem, & pulsant ianuam. Itaque egressus senior rogabat eos ne hospitales mensas turpi flagitio fœdarent, & reuerendum ius etiam indomitis Barbararum gentium nationibus violandum arbitrarentur: contribulem illum sibi, Israelitem virum legitimi thori subnixum copula non sine indignatione cœlestis arbitri tanta affici contumelia. Quod vbi parũ procedere aduertit, esse sibi filiam virginem adiecit, illam se offerre maiore parentis dolore, sed minore gratiæ hospitalis dispendio, publicum flagitium priuato dedecore tolerabilius habere. At illi exagitati æstu furoris, & inflammati incentiuo libidinis, eò amplius ardebãt formam iuuenculæ, quo magis negabatur. Et iustitiæ exortes ridebant verba æquitatis, filiã senis, quia minore inuidia sceleris offerebatur, despectui habẽtes. Itaque cùm piæ nihil proficerent preces, & seniles frustra hospes manus tenderet, desperato præsidio rapitur mulier, & per totam noctem iniuriæ impletur. At vbi lux finem intemperãtiæ dedit, ianuam hospitalem repetit, non quo viri cõspectum exposceret, quem magis declinandum putaret contumeliæ pudore miserabilis, sed vt affectum viro referret, quæ castitatem amiserat, & contumeliæ suæ funus lamentabili specie ante ianuam hospitalem exponeret. Egressus itaque Leuita cùm iacentem inuenisset, arbitratus quod verecundia vultum nequaquam attollere auderet, cõsolari cœpit, quia non voluntate, sed inuita tantæ iniuriæ succubuisset, hortari assurgere, & secum repetere domum. Sed vbi nullum responsum referebatur, quasi quiescentem maiore voce è somno excitare. Verũ vbi mortis supremæ patuit fides, impositas iumento reliquias domum pertulit, & diuisos artus mulieris in partes duodecim misit per singulas tribus Israel. Quo commotus vniuersus populus conuenit in Masphat, atque ibi querela per Leuitam cognita, omnes in bellum exarsere statuentes neminem virorum fas esse in tabernaculum succedere prius quàm de tanti sceleris authoribus vltio capesseretur: animisque ruebant in prælium. Sed consilium prudentiorum præuertit sententiam, non temere confligẽdum bello cum ciuibus, sed prius verbis experiendum de flagitio, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

tio,& decernendum conditionibus pro delictis. Neque iu- A
ſtum videri vt paucorum ſceleris precium ad omnes perue
niret, & priuata adoleſcentium peccata ſtatum ſalutis publi
cæ labefactarent. Itaque miſerunt viros qui denunciarent
Gabaonitis vt tanti reos flagitij offerrent. Sinautem,cogno
ſcerent non minoris eſſe criminis tantum facinus defendiſ-
ſe,quàm exercuiſſe. Verùm illis ſuperba referentibus,con-
ſilia pacis bello mutata: neque primo aut ſecundo cõflictu,
cùm plurimi à paucis afflictarẽtur,cedendum Iſraelitæ ad-
uerſis præliis exiſtimauerunt. Quadringenta enim milia vi-
rorum bellantium, aduerſum vigintiquinque milia Beniа-
min tribus & ſeptingentos Gabaonitas expertos belli iuue
nes decertabant. Et cùm ſiniſtra ſorte duo ſibi iam cecidiſ-
ſent prælia,animi tamen promptus haudquaquam depoſuit
Iſrael vincendi fiduciam, & vlciſcendi præſumptam ſpem.
Sed quia cauſa numeróque præſtantiores,inferiores pugnæ
euentu pedem retulerant, diuinam offenſam rati, ieiunio &
fletu maximo reconciliationem gratię cœleſtis affectauere.
Itaque orata domini pace acriores in bellum reuertuntur,
vtpote quibus oraculum animos dederat, ſpem accumula-
uerat. Et ſimulato à frõte quod cederetur,ac diſpoſitis per B
noctem inſidiis à tergo vrbis, in qua locata erat manus ho-
ſtium,dum hi cedunt, & illi inſectantur, inuadendi vrbem
vacuam facta copia,& mox admoto ſtatímque adulto incen
dio,flammarum fragor atque æſtus furens captæ vrbis ſpe-
ciem manifeſtarunt. Quo & ſuis fracti animi, & erecti ho-
ſtium. Nam & Beniamin viri clauſos ſe & circunuentos rati
prius quàm à tergo inuaderentur, diſpergere ſeſe, atque in
deſertum fugerè cœperunt, & contra Iſrael gemino agmi-
ne vrgere eos,ac palãtes perſequi. Cæſa itaque vigintiquin
que milia, id eſt omnes fere de viris Beniamin, præter ſex-
centos, qui arrepto ſcrupeæ rupis munimento, partim loci
ingenio & ſubſidio naturæ,partim deſperatione victoribus
terrori fuere. Nam ſecundæ res cautionis admonent, in ad-
uerſis vltio pro victoria habetur. Nec fœminarum nume-
rus tanti diſcriminis exors fuit, ſed omnis tribus Beniamin
muliebris ſexus cum pueris & puellis omníq; ætate gladio
aut igne extinctus, ſacramẽtúmque additum ne quis tribus
illius viro filiam ſuam in vxorem daret, quo reparandi no-
minis omnis aboleretur ſucceſſio. Belli finis ſimul atque ire
C
factus,& furor in pœnitẽtiam vertit: armíſque poſitis in v-
num conueniẽtes viri Iſrael fleuerũt fletum magnum, & ce
lebrarunt ieiunium, dolẽtes vnam tribum periſſe ex fratri-
bus, atque extinctam populi ſui validam manum: iure qui-
dem pro delicti precio bellatum aduerſum propugnatores
Iudic.21. flagitiorum, ſed miſere in ſua populum conuerſum viſcera,
& bello ciuili vtrũq; afflictum. Lachrymarum effuſio mo-
uit paſſionem animi,& affectum perculit,fæuitiæ ratio ſuc-
ceſſit. Miſſique legati ad ſexcẽtos illos Beniamin viros, qui
per quatuor menſes edito ſe præruptarum tuebantur ru-
pium,aut deſerti indigentia, quæ multitudini obſidentium
periculoſa foret,deplorauerunt communẽ illam eſſe ęrum-
nam,quod illi cõtribules,iſti cognatos & ſocios amiſiſſent,
ſed tamen non penitus interceptam reparandæ tribus ſucceſ
ſionem:conſulere ſe in medium quomodo & ſacramenti fi-
des ſibi conſtet, & tribus vna nequaquam à corpore auulſa
intercidat. Altari itaque poſito recõciliationis, & pacis ob-
latum ſacrificium. Et quia Iabis Galaad populus erat pœnę D
& maledicto obnoxius. Obſtrinxerat enim ſe omnis Iſrael
magno ſacramento, vt ſi quis non aſcendiſſet cum eo ad pu
niendum flagitiũ,morte moreretur: duodecim milia bella-
torum directa, vt & viri omnes & mulieres ferro extingue-
rentur, ſolas virilis thori exortes reſeruarẽt adoleſcẽtulas.
Interfectis itaque omnibus Iabis Galaad,ſolę virgines qua-
dringentæ exitio cæterorum ſuperfuerunt. Quas accipiens
Iſrael ſtatuit viros Beniamin belli metum deponere, & in
cõiugium ſibi ſumere integras æui ac pudoris puellas: qui-
bus & cauſa eſſet apud viros integra, quòd nemo ſuorum
aduerſum eos bellum ſuſceperat, & charitatis gratia, quia
propter eos ſupremo ſupplicio ereptæ forent. Hoc igitur
modo quadringentis iuuenibus quæſita copularum conſor
tia ſunt. Sed quia ducenti numero ſupererant, quibus inga-
les deerant, iis quoque ſine fraude ſacramentorum conſul-

tum accepimus. Dies feſtus in Sylo quotannis celebratur.
Ibi exultare ſolitæ virgines, & choreas ducere in honorem
religionis,aliæ præire matribus,& totum iter agmine vian-
tum repleri. Dixit vnus ex ſenioribus: Si ducenti illi tribus
Beniamin viri intra vineas ſiti excubias tenderẽt, donec ſe
omnis fœminea turba effunderet, & ſurgentes ex vineis v-
nuſquiſque quam occurſus dederat, vxorem ſibi vendica-
ret,fraudi id nequaquam futurum: populum etenim fauе-
re reparandæ tribus ſucceſſioni, propter ſacramentum im-
partire non poſſe filiarum ſuarum ſocietatem: neque tamen
contra ſacramentum videri ſi prohibendum non putaret,
quia ſacramento neque cogendi neque prohibendi neceſſi-
tas impoſita videretur, illos ſibi ſine metu conſulere opor-
tere. Sane ſi puellarum parentes vindictã efflagitarent,par-
tim prece,partim etiam retorquẽdo in ipſos inuitæ culpam
cuſtodiæ, ſeſe reuocaturos: quia cùm ſcirent Beniamin vi-
ros exortes eſſe iugalium,cum filiab⁹ proceſſerint: dignam
ſane tribum iam non pœna, ſed miſericordia: ſatis durè ſæ-
uitum in eos, & debellatam corporis ſui partem: immode-
ratius exarſiſſe plebem, vt ſucceſſionem domeſticam extin
gueret,atque ex ſuis necaret: placere deo non perire popu-
lo tribum,neque pro vna muliere tam acerbe conſuli. Pro-
bauerunt conſilium Iſraelitæ, executi ſunt viri Beniamin,
& diſpoſiti in vineis loco opportuno & tempore, plenas fœ
minei agminis vias occupauerunt. Præbuit illis feſtum nu-
ptiarum religionis ſolennitas. Auulſę de complexu patrum
filiæ tanquam in manum ab ipſis parentibus tradebantur,&
velut pactam è gremio matris non abduci, ſed prodire arbi
trareris. Ita tribus Beniamin pene intercepta atque extin-
cta breui floruit,documentum exhibens quod magno exi-
tio ſit inſolentibus vindicta pudicitiæ, & læſæ caſtitatis vl-
tio. Nec hoc ſolo loco, ſed pleriſque ſcriptura hoc docet.
Nam & in Geneſi legimus exercitum quæſtionibus regem Gene.12.
Aegypti Pharaonem quod Saram attentauiſſet,& tamen a-
lienam eſſe vxorem neſciebat. Eſt igitur domino caſtitatis
tuendæ voluntas,quanto magis eſt defenſandę integritatis?
Vnde nulla debet virginibus ſacris irrogari iniuria. Quæ e-
nim non nubunt,& qui vxores non ducunt, habentur ſicut Marc.12.
angeli in cœlo. Et ideo cœleſti gratiæ nõ inferamus corpo
ralem contameliam, quoniam potens eſt deus, quem nec
præuaricatio prætereat,& moueat accepti ſibi muneris &
conſecratæ virginitatis acerba & grauis cõtumelia. Vale
frater,& nos dilige,quia nos te diligimus.

*Diui Ambroſij ad Paternum,cundẽ quia filio neptem ex fi-
lia copulare uoluit redarguẽtis, & ut ab ea diſcedat in-
tentione,commonentis.* Epiſtola LXVI.

Mbroſius Paterno. Paterni quidem vnanimis mei
a ſalutationem legi,ſed conſultationem haudquaquã
paternam,vt velis filio neptem copulare ex filia,
ſed nec auo te nec patre dignam. Itaque quid conſulueris,
conſidera. Omne enim quod agere volumus,prius nomẽ fa
cti eius interrogemus,& tũc vtrum laude an vituperatione
dignũ ſit,exiſtimabimus. Verbi gratia,miſceri mulieri qui-
buſdã voluptas eſt,medicorum etiam pueri corporibus vti
le ferunt. Sed conſiderandum vtrum coniugi, an extraneæ,
deinde nuptę an innuptę. Si quis deſpõſata ſibi & tradita v-
tatur, coniugium vocat. Qui alienæ expugnat pudorẽ, ad-
ulterium facit, cuius vel ſolonomine reprimitur plerunque
tentãdi audacia. Hoſtẽ ferire victoria eſt, reum æquitas,in-
nocentem homicidium. Quod ſi quis percipiat animo,reuo
cat manum. Ergo etiam tu quid conſulas, quæſo tecum re-
tractes. Cõiugium vis inter filios noſtros cõponere. Quæ-
ro vtrum pares copulandi, an impares ſint. Sed, niſi fallor,
compares appellari ſolent. Boues qui iungit ad aratrum, e-
quos ad currum,pares eligit,& vt ætas conueniat & forma:
nec natura diſcrepet,nec decoloret diuerſitas. Tu copula-
re paras filium tuum, & neptem ex filia, hoc eſt vt accipiat
ſororis ſuæ filiam,diuerſa licet matre quàm ſocrus editus.
Interroga nominum religionem. nempe auunculus iſte il-
lius,illa huius neptis vocatur. Nec ipſe te reuocat ſonus no
minum,cùm hic auum reſonet, illa hoc nomen ad auuncu-
lum quod ad auum referat? Quanta deinde etiam reliquo-
rum con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum confusio vocabulorum. Idem auus & socer vocabere, ea quoque tibi neptis & nurus diuerso nomine nuncupabitur. Mutuabuntur etiam fratres diuersa vocabula, vt illa socrus fratri sit, ille gener sorori. Nubat auunculo suo neptis, & immaculatorum pignorũ charitas illecebroso amore mutetur? Super hoc igitur meam à sancto viro episcopo vestro expectari sententiam non opinor neque arbitror. Nam si ita esset, & ipse scribendum putasset. Non scribendo autem significauit quod nequaquam hinc dubitandum arbitretur. Quid enim est quod dubitari queat, cùm lex diuina etiam patrueles fratres prohibeat conuenire in coniugalem copulam qui sibi quarto sociantur gradu? Hic autem gradus tertius est, qui etiam ciuili iure à consortio coniugij exceptus videtur. Sed prius sacræ legis scita interrogemus. Prætendis enim in tuis literis quod permissum hoc diuino iure connubium huiusmodi pignoribus existimetur, eo quòd nõ sit prohibitum. Ego autem & prohibitum asserо: quia cum leuiora interdicta sint de patruelibus fratribus, multo magis hoc quod artioris est plenum necessitudinis, interdictum arbitror. Qui enim leuiora adstringit, grauiora non soluit, sed alligat. Quod si ideo permissum putas, quia specialiter non est prohibitum, nec illud prohibitum sermone legis reperies, ne pater filiam suam accipiat vxorem. Nunquid ideo licet, quia non est prohibitum? Minime. Interdictum est enim naturæ iure, interdictum est lege quæ est in cordibus singulorum. Interdictum est inuiolabili præscriptione pietatis, titulo necessitudinis. Quanta huiusmodi inuenies non esse interdicta lege per Moysen edita, & tamen interdicta sunt quadam voce naturæ. Multáque sunt quæ licet facere
1.Cor.6. sed non expedit. Omnia enim licent, sed non expediunt: omnia licent, sed non ædificant. Si ergo etiam ab iis nos reuocat Apostolus quæ non ædificant, quomodo faciendum putamus quod & non licet legis oraculo, & non ædificat discrepante pietatis ordine? Et tamen illa ipsa vetera quæ fuerant duriora, temperata sunt per euangelium domini Iesu.
2.Corin.5. Transierunt vetera, ecce facta sunt noua. Quid tam solenne quàm osculum inter auunculum & neptem, quod iste quasi filiæ debet, hæc quasi parẽti? Hoc igitur inoffensæ pietatis osculum suspectũ facies de talibus cogitãdo nuptiis, & religiosissimum sacramentum charis pignoribus eripies. Sed si diuina te prætereunt, saltem imperatorũ præcepta, à quibus amplissimum accepisti honorẽ, haudquaquam prætereire te debuerunt. Nam Theodosius imperator etiam patrueles fratres & consobrinos vetuit inter se coniugij conuenire nomine, & seuerissimam pœnam statuit si quis temerare ausus esset fratrum pia pignora, & tamen illi inuicem sibi æquales sunt: tantummodo quia propinquitatis necessitudine, & fraternæ societatis ligantur vinculo, pietati eos voluit debere quod nati sunt. Sed dicis alicui relaxatum: Verùm, hoc legi non præiudicat. Quod enim in commune statuitur ei tantum proficit, cui relaxatum videtur. Lõge diuersa iniuria. Illud tamen licet in veteri testamento legimus, vt aliquis vxorem suam sororẽ diceret, istud inauditũ, vt quisquam neptem suam in vxorem accipiat, & coniugem dicat. Iam illud pulcherrimum quod negasti neptem tuam auunculo suo tuo filio propinquo semine conuenire, quia non agnationis ei legitimo iure, sed cognationis copuletur necessitudine. Quasi verò & vterini fratres, id est diuerso patre, sed eadem matre geniti possint diuerso sexu inter se coniugio conuenire, cùm & ipsi agnationis ius habere non queant, sed cognationis tantum sibi titulo connexi sint. Vnde oportet ab ea discedas intentione, quæ etiam si liceret, tamen tuam familiam non propagaret. Debet enim tibi filius noster nepotes, debet etiam neptis chariſſima pronepotes. Vale cum tuis omnibus.

Diui Ambrosij ad Quinegium, illum de consultatione sua commendantis. *Epistola* LXVII.

a Mbrosius Quinegio. Quàm ingenuo te commendasti pudore, quia de eo consuleres quod nõ probares, sed morem gereres parenti, vt pietatem non læderes, secur' quod nõ aliud à me posset referri, nisi quod sanctas deceret necessitudines. Ego verò libenter tua in me
A onera suscepi, & auo neptem, vt opinor, refudi. Quam nescio plane qua opinione nurum sibi fieri desiderabat, vt auum socero mutaret. Plura non opus est, ne hoc quoque accedat ad verecundiam. Vale fili, & nos dilige, quia nos quoque te diligimus.

Diui Ambrosij ad Antonium, amorem eius in se, & sui animum in illum commemorantis. *Epistola* LXVIII.

a Mbrosius Antonio. Nunquam es tacitus mihi, nec vnquam tuo me transmissum silentio querar, qui sciã quòd tuo non desim pectori. Nam cùm id pendas quod pluris est, qui potes id negare quod sæpe etiãm in
B multos defluit, non tam amoris vsu, q̃ officij vicissitudine? Ego verò etiam ex meo animo tuã vicẽ æstimo, vt nunquã me tibi, & te mihi absentem putem, quoniam semper animis hæremus. Nunquã tuas literas mihi deesse opiner, aut meas tibi cùm te quotidie coram alloquar, in te oculos, studia, atque omnia officia mea dirigam. His tecum delectat congredi. Nam literæ tuæ (vt aperte cum indiuiduo pectoris mei loquar) verecundari me faciunt. Vnde peto vt supersedeas gratiarum relatu. Mihi enim mei in vos officij summa merces est, si me debito erga vos muneri nõ defuisse arbitrarer. Vale, & nos dilige, quia ego quoque te diligo.

Diui Ambrosij ad Alypiũ, literas illius sibi esse redditas, & se suis respondisse literis significantis. *Epist.* LXIX.

a Mbrosius Alypio. Antiochus vir consularis reddidit mihi eximietatis tuę literas, nec supersedi respondendi munere. Nam per meos homines dedi literas, & ni fallor, alia oborta copia geminaui epistolã. Sed quia non tam remetienda amicitiæ munia, quàm contumeliã non cumulãdam arbitror, oportuit ipso præsertim regrediente qui me tãto literarum tuarum affecit nomine, referri aliquod officium sermonis mei, vt ego vtrique vestrum & ille tibi absolueretur qui debebat referre quod accepe-
C rat. Vale, & diligentes te dilige.

DIVI AMBROSII EPISCOPI *Mediolanensis epistolarum Lib. IX.*

Diui Ambrosij ad Vigilium, instituentis eum quomodo plebem docere debeat, ac inter cætera, ut coniugia ex alienigenis refugiant, Sampsoniſque exemplo comprobantis quàm pernicioſum ſit alienigenæ mulieris copulam aſciuiſſe. *Epistola* LXX.

AMbrosius Vigilio. Poposcisti à me institutionis tuæ insignia, quoniam nouus accitus es ad sacerdotium. Et quoniam teipsum ædificasti, vt oportuit, qui dignus habitus es tanto munere: quomodo & alios ædifices, significadum videtur. Primum omnium cognosce ecclesiam tibi
D domini commissam, ideoque vitãdum semper ne quid obrepat offensionis, & fiat velut commune corpus eius gentilium admixtiõe. Vnde scriptura tibi dicit: Ne accipias vxorem de filiabus Chananæorũ, sed vade in Mesopotamiã in domum Bathuelis, id est domũ sapiẽtiæ & eius tibi acquire copulam. Mesopotamia autẽ regio est in partibus orientis, quæ duobus maximis per ea locorũ Euphrate & Tigri fluminibus circunuenitur, quibus origo est in Armeniæ locis. Influunt autẽ diuerso meatu in mare rubrum, & ideo Mesopotamiæ nomine signatur figura ecclesiæ, quæ maximis fluentorũ prudentiæ irriguis atque iustitiæ fœcundat mentes fidelium, quibus sacri baptismatis, cuius typus præcessit in rubro mari, infundit gratiã, culpámque abluit. Doce ergo plebẽ vt nõ ex alienigenis, sed ex domib' Christianis coniugij quæratur copula. Nemo fraudet mercenariũ mercede debita, quia & nos mercenarij sumus dei nostri, & ab eo mercedẽ laboris nostri expectamus. Et tu quidẽ ô quicunq; es negociator, mercenario tuo mercedẽ pecuniariam negas, id est vilem, caducam: tibi autem negabitur merces Gene.18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

promissorum cœlestium. Non fraudabis ergo, vt lex dicit, A
Deut.24. mercenarium mercede sua. Nõ dabis pecuniam tuam ad vsuram, quoniam scriptum est, quòd is qui pecuniã suam nõ
Psal.14. dedit ad vsuram, habitabit in tabernaculo dei. Nam ille est supplantator, qui vsurarum captat emolumenta. Itaque vir Christianus si habet, det pecuniam quasi non recepturus, aut certe sortem quam dedit, recepturus. Habet in ea non mediocrem vsurã gratiæ. Alioquin decipere istud est, non subuenire. Quid enim durius, quàm vt des pecuniam tuam nõ habẽti, & ipse duplum exigas? Qui simplum non habuit
Thob.4. vnde solueret, quemadmodum duplum soluet? Exemplo nobis sit Thobias, qui nunquam requisiuit pecuniam quam dederat, nisi extremo vitæ suæ tempore, magis ne fraudaret hæredem, quàm vt depositam pecuniam cogeret ac recuperaret. Populi sæpe conciderunt fœnore, & ea publici exitij causa extitit. Vnde nobis sacerdotibus id præcipuè curæ sit, vt ea vitia resecemus, quæ in plurimos vidẽtur serpere. Hospitem doce voluntarium magis quàm ex necessi- B
tate esse oportere, ne in hospitio deferendo inhospitalem affectum animi sui prodat, & in ipsa hospitis susceptione periniuriam violetur gratia, sed magis excolatur officiorum vsu, & aliquo humanitatis ministerio. Non enim à te munera exiguntur ditia, sed officia voluntaria, plena pacis, & conue
Prouerb.15. nientis concordiæ. Meliora sunt enim olera cum amicitia & gratia, quàm si exquisitis dapibus adornetur conuiuium, si
Iudic.20. desit affectus gratię. Legimus peremptos graui populos excidio propter violata iura hospitij Leuitis de Ephren. Propter libidinem quoq; cõmissa bella atrocia. Sed prope nihil grauius quàm copulari alienigenæ, vbi & libidinis & discordiæ incentiua, & sacrilegij flagitia conflantur. Nam cum ipsum coniugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest cõiugium dici, vbi non est fidei cõcordia? Cum oratio communis esse debeat, quomodo inter dispares deuotione potest esse coniugij communis charitas? Sæpe plerique capti amore fœminarum fidem suam prodiderunt, vt patrum populus in Beelphegor. Vn- C
de Phinees arrepto gladio interfecit Hebræum & Madia-
Num.25. nitem fœminam, & mitigauit indignationem diuinam, ne totus populus extingueretur. Quid de plurib' exemplis loquar? Ex multis vnum proferam, vt eius commemoratione liqueat quàm pernicioſum sit alienigenæ mulieris asciuisse copulam. Quis fortior, & ab incunabulis suis munitior dei
Iudic.16. spiritu quàm Nazaræus Sampson? Et ipse proditus est, & ipse per mulierem non potuit suam tenere gratiam. Cuius generationis & vitæ totius seriem historico digestam stylo enarrabimus secundum sacri libri cõtinentiam, quæ in hunc est modum, non verborum serie, sed sensu. Multos per annos Hebræorum populum subditum Palæstini ac subiectum habebant, quoniam fidei prærogatiuam amiserat, qua victoriam patres adepti fuere. Non penitus tamen interciderat insigne electionis apud authorem suum, & funiculus hæreditatis. Sed quia rerum secũdarum insolentia sæpe extollebantur, dabat eos plerunque in potestatem hostium, vt more ingenij humani remediũ malorum de cœlo sibi quę- D
rerent. Tunc enim deo subditi sumus, cùm aduersariis aliquibus vrgemur. Secundæ res mentem extollunt. Quod cùm alias vsu probatum sit, maxime in ea rerum conuersione qua rursus ad Hebræos à Palæstinis versa vice res mutatæ. Nanque cùm diuturna iniuria longæ subiectionis ita essent depressa Hebræorum pectora, vt nullus virili ingenio
Ibidem. 13. ad libertatẽ animos tollere auderet, ortus est illis Sampson diuino oraculo prædestinatus, magnus vir, nec in pluribus numerandus, sed in paucis præstantissimus, & quod sine vl
Ibidem.14 la controuersia sit, viribus corporis omnium facile primus, cõque ingenti admiratione nobis spectandus à principio, non illa quæ temperantiæ & sobrietatis iam inde à pueritia vini abstinens præclara insignia dedit, nec illa quæ intonso capite Nazaræus sacra diu seruauit custodia: sed ab adolescentia, quæ in aliis ætas mollior, in hoc egregia, atque supra humanum modum perfectæ virtutis stupenda facinora effecit, quibus diuini oraculi mox aperuit fidem, quòd non perfunctorie tanta eum anteisset gratia, vt descenderet angelus per quem ortus eius præter spem parentibus annunciaretur, futuri regimen & præsidium suis. Nam grauibus iam diu Palæstinorum imperiis afflictabãtur. Pater illi erat de tribu Dan timẽs deum, haud ignobili genitus loco, præstans cæteris: mater vtero sterilis, sed animi virtutibus haud infœcunda: quæ propriæ hospitio mẽtis recipere meruit visionem angeli, mandatum tenuit, oraculum impleuit. Nec tamen passa sine viro scire vel diuinitatis secretum, insinuauit marito visum sibi hominem dei præclara specie futuræ sobolis ferentem oracula: qua pollicitatione sese fidentem cum coniuge fidem promissorum cœlestium participare.
Quod vbi comperit, piè deum precatus orauit, vt sibi quo- Ibidem.13.
que visionis eius gratia tribueretur, dicens: In me domine angelus veniat tuus. Vnde ego arbitror, non zelo mulieris quæ esset spectabilis pulchritudinis, aliquid eum suspectum habuisse, vt quidam existimauit, sed magis diuinæ zelo gratiæ prouocatum, conspectus sacri voluisse participari munere. Neque enim vitiis animi praue affectus tantam apud deum inuenisset gratiam, vt angelus in eius domum reuerteretur, qui monitis iis quæ vsus oraculi postulauisset, subito flammæ vehementis eleuatus specie, sese recepit. Id formidolosum viro mulier salubrius interpretata, in gaudium vertit, atque ademit solicitudinem, eò quod prosperorum indicium nõ aduersantium sit visere deum. Talibus è cœlo commendatus insignibus, vbi primum adoleuit, coniugio mentem intendit, siue quòd vagam ac familiarẽ adolescentulis abhorreret animo lubricæ libidinis consuetudinem, siue quia iam causa quærebatur quemadmodum à ceruicibus plebis suæ auerteret Palæstinorum potentiam duráque imperia. Pergens itaque in Thanata (vrbi hoc nomen est in illis positæ locis, quæ tunc Palæstinorum incolis frequentabatur) virginem aspexit grata specie, & vultu decoro, & parentes proprios quorum comitatu fultus gradiebatur, orauit vt eam in coniugium sibi poscerent. Verum illi ignorantes quod eò intentio vergeret, vt Palæstinis aut negantibus infestior foret, aut acquiescentibus affectus inferendæ in subditos iniuriæ demeretur, cùm ex coniunctione æqualitas, par & gratia consortij iure accresceret, aut si quid
Ibidem.14. offensum esset, longius vltionis studia procederent, quasi alienigenam declinandam arbitrabãtur. Sed vbi flectere animum pignoris legitimorum obiectu frustra experti, in arbitrium eius volentes concessere. Recepta itaque petitione, Sampson cùm sibi promissam reuiseret diuertit, & paulisper de aggere deflexit, continuóque occurrit ei leo ferus de sylua, agresti libertate sæuior. Comes nullus, telũ in manibus haudquaquam suppeditabat. cedere pudor, & conscia virtus fiduciam dare, irruentem in se brachiis amplexus necat, & lacertorum nodo exanimatum, præter aggerem supra syluestria germina proiecit ac dereliquit. Locus erat lætus pabuli herboso gramine, vinetis consitus. Itaque apud dilectissimam sibi sponsam exuuias feræ credidit sine momento futuras, cùm talium rerum tempora non terribilibus spoliis, sed mitibus gaudiis & festa fronde fiant venustiora. Deniq; post eadem regrediẽs via fauum in vtero leonis offendit, atque abstulit, donum parẽtibus ac puellæ futurum. Talia enim sponsam munera decent. ac degustato melle fauum prædictis edendum dedit, causam repressit. Sed forte quadam die nuptialis festi celebrabatur conuiuium, læta in epulis iuuentus mutuis se ad ludum inuitabat sermonib', cùm alius alium falsiore dicacitate perstringeret, sicut se huiusmodi vsus habet, certamen lætitiæ accẽdebatur. Ibi tum quæstionem huiusmodi proposuit Sampson iuuenibus coepulantibus: De manducante exiuit esca, & de forti processit dulce. Absoluentibus pollicens præmium quasi mercedem sapientiæ triginta sindones, & totidẽ stolas secundum numerum virorum comessantium, aut mulctam ignorantibus. Qui cùm enodare implexa, & distinguere ambigua nequirent, mulierem eius partim minis exagitando, partim fatigãdo precibus, eo impulere, vt à viro posceret quęstionis eius absolutionẽ, insigne futurã coniugalis gratiæ in mercedem amoris. Atq; ea seu animi territa, seu muliebri ingenio inflexa, veluti pio quæstu maritalis odij dolorẽ prætexere cœpit quod secretũ viri consors totius vitæ & cõsocia non comperisset, similísq; cæteris habita foret, cui arcanum viri

proprij

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudic.14. propriinon crederetur. Odisti me, inquit, & non amasti, quam celasti vsque adhuc. His atque cæteris talibus inuictus certe animus, muliebribus emollitus blanditiis, aperuit dilectæ propositam quæstionem, & illa ciuibus. A quibus vix tandem septimo die qui præscriptus absoluendæ parabolæ fuerat ortæ occasum solis comperta soluta sunt, atque in hunc modum relata. Quid fortius leone? quid dulcius melle? Et ille respondit: Nec muliere aliquid perfidiosius. Nam si non domuissetis vitulam meam, nũquam intelligeretis parabolam meam. Et statim descẽdit in Ascalonam, & triginta viros peremit, quorum exuuias auferens, eos qui propositam quæstionem soluerant, promisso munere donauit. Abstinuit autem cõiugio puellæ cuius perfidiam deprehenderat, atque in patriam domum sese recepit. Turbatáque animi iuuencula quę indignationem læsi, ferociam fortissimi fraudi sibi futuram iusta formidine perhorresceret, in alterius viri concessit nuptias, quem tamen paranymphum sibi Sampson quasi fidũ solidum sodalẽ, cùm duceret eam vxorem, asciuerat, nec sic tamen prætento licet coniugio offensionis periculum auertit. Nanque vbi res prodita, volentíque ad coniugem redire, intercluſa copia, quod pater eam alij viro nuptisse diceret, sororem sane eius si vellet, ducere liceret: stimulo iniuriæ exulceratus, publicã excogitauit vltionem capessere domesticæ contumeliæ indignatione: correptísque vulpibus adulta ætate, cùm iam ma
Iudic.15. tura essent in agris frumẽta, binas sibi inuicem cauda ad caudam ligauit, atque in medium earum ardentem inseruit facem, nodóque adstrinxit inexsolubili, & vltor iniuriæ super manipulos messis dimisit frumentariæ, quam secuerant incolæ Palæstinorum. At illæ igitur exterritæ quacunque pręcipites conuoluebantur, spargebant incẽdium, & exurebat spicas eorum. Quo dispendio commoti, quod omnes sibi locorum fructus interierant, factum principibus suis intimauerunt. Et illi miserunt viros in Thannatam qui mulierem quæ variato fidem coniugio mutauerat, ac totam eius domum parentésque igni inuolueret, quòd ea causa suæ vastitatis & iniuriæ foret, nec oportuisse lædi virum pronunciantes qui posset málo se publico vlcisci. Nec tamen Sampson populis Palæstinorum delicti gratiam fecit, atque eo vindictæ fine contentus fuit, sed concidit eos strage maxima, plurimíque eorum ferro interiere. Ipse autem concessit in Ethan ad torrentem in deserto. Petra illic erat munitio tribus Iudæ. Palæstini verò qui eum non auderent lacessere, nec munitionis prærupta arduáque superare, tribum Iudæ denũciato adorsi vrsere prælio: quod subditos sibi & tributarios, perditum iri nequaquam iustum & æquum atque ex vsu videretur publico, pro alieno præsertim facinore: consulentes in medium, tradi sibi designatorem tanti flagitij postulauerunt, atque ita illis quod ab eo cõmissum esset, futurum sine noxa. Qua præscripta sibi conditione viri de tribu Iudæ tria milia ex suis congregantes ascenderunt ad eum, & præfato quod essent subditicij Palæstinorum, quib' sibi necessitas obediẽdi non ex arbitrio, sed ex periculi formidine maneret, facti sui inuidiam retorquebant in eos qui ius cogendi habebant. Tum ille, Et quæ, inquit, iustitiæ forma est genus Abrahamidarum, vt circunscriptæ primo coniugis, deinde abductæ pernicioſa mihi vindicta sit, & sine periculo domesticam iniuriam nõ licuerit vlcisci? Tantúm ne inclinatis animos ad turpe vernularum obsequium, vt executores vos alienæ præbeatis insolentię, atq; in vosmet-ipsos vertatis manus? Si pereundum est quia dolorem habui liberum, iuuat perire manibus Palæstinorum. Tentata domus, solicitata vxor. Si non licuit mihi viuere sine eorũ fraude, saltem liceat mori sine scelere vestro. Retuli ego acceptam iniuriam, non intuli. Vos existimate an digna vicissitudo fuerit. Illi de damno fructuum queruntur, ego de coniugis amissione. Conferte manipulos messis, & sociam thori. Dolorem meum ipsi probarunt, cuius iniurias vindicauerunt. Videte quo vos ministerio dignos putant. A vobis eum morte affici volunt, quem ipsi vltione dignum de iis qui me læserant iudicauerunt, & qui vindictæ præbuere ministerium. Sed si adeo subdita superbis corda geritis, tradite me hostium manibus, vos nolite occidere. Non mor-

A tem abnuo, sed vestrum fugio contagiũ. Verum si formidine ceditis insolẽtib', alligate vinculis manus: inermes licet, inuenient sibi arma nodis solutæ. Certe conditioni impositæ satis futurum arbitrati sunt, si viuentem in potestatẽ daretis. Quibus illi auditis, quamuis tria milia virorum ascenderant, sacramentum dederunt quod à se vitæ eius vis nulla irrogaretur, tantummodo patiens vinculorum esset, vt deditionem eius patrarent, quo vacui fierent eius cuius arguebantur facinoris. Accepta itaque fide spelæo egressus deseruit petrę munitionem: ac duobus innexus funibus, vbi appropinquare accitos ad suscipiendum Palæstinorum validos videt, infremuit spiritu, & vniuersa dirupit vincula, atque arripiens maxillam asini iacentem percussit mille viros, fugauit alios grandi virtutis spectaculo, cùm inermo & vni cederent armatorum agmina. Et qui comminus ausi fuerant congredi, facili negocio nullo labore obtruncati: aliis fuga exitium dempsit. Vnde hodiéque Agon loco nomen est, quod ibi Sampson glorioſum certamen virtute egregia consummauerit. Sed vtinã quàm fortis in hostem, tam moB deratus in victoria fuisset. Verum quod facile vsu venit, insolens rerum secundarum animus, qui debuit euentum pugnę diuino fauori & præsidio deferre, sibi arrogauit, dicẽs: In maxilla asini deleui mille viros. Nec arã statuit deo, nec Ibidem. hostiam immolauit, sed negligens sacrificij, assumptor gloriæ, vt triumphum suum perpetuo consecraret nomine, vocauit locum maxillæ intersectionẽ. Et mox siti grauiter cœpit inardescere, & potus deerat, nec iã ferre ac tolerare poterat. Vnde intelligens quod nihil tam facile esset humanæ opis quod sine diuino adiumẽto nõ difficile foret, exclamauit atq; obsecrauit ne sibi deus omnipotens in offensam verteret, quod imprudenter incauto sermone sibi aliquid assignauisset. Quinetiam illam victoriam deo deputabat, dicẽs: Ibidem. Tu dedisti in manu serui tui salutem magnam hanc, & nunc subueni, quia ecce morior siti, & in potestatem eorum de quibus tantum donasti triumphum, sitis necessitate adiudicor. Quomodo dei misericordia, cùm proiecisset ille maxillam, aperuit scissuram eius, & fons erupit ex ea, & bibit Sampson, & resumpsit spiritum, & vocauit locum inuocationem fontis, eo quòd victoriæ iactantiam inuocationis precibus emendauisset: ita diuersa iudicia mature edita, quod & arrogantia cito offensam incurreret, & humilitas sine vlla offensione sese recõciliaret. Verum vbi decursa serie bellum Palæstinorum composuit, & suorum declinans ignauiam, & hostilem despiciens manum, Gazam sese contulit (ea ciuitas erat in locis Palæstinorum) & habitabat illic in diuersorio. Quod cognitum Gazæi haudquaquam dissimulatione præterierunt, sed festinantes circundederunt diuersorium eius, & obsederunt vniuersos aditus domus, ne Iudic.16. fugam in noctem componeret. Itaque Sampson cognito quid pararetur, compositas insidias noctis medio præuertens, columnas domus manibus amplexus, materiem totam & culminis molem ceruice valida sustentans, in verticem montis altissimi transportauit, qui imminebat vrbi Hebron, quæ populis Hebræis incolebatur. Cùm libero & vago motu transgrederetur, non solum regionis paternæ terD minos, sed etiam morum limites, & maiorum obseruatione præscriptos, eam sibi futuræ mox cladis pestem inuenit. Namque parum fida expertus alienigenæ vxoris prima connubia, qui debuisset cauere vel postea, rursus Dalilæ mulieris fornicariæ copulam non declinauit. & cùm eam diligeret impensẽ, tentandi se causam dolis hostilibus præstitit. Ascendentes enim Palæstini ad eam, polliciti sunt pecuniam viritim daturos mille & centum denarios, si proderet eis in quo ille fiduciam virtutis suæ constitutam haberet, quo cognitó circunueniri & capi posset. At illa quæ semel se pecuniæ prostituerat, astute satis & callide inter epulas ad illecebras amoris quasi admirans fortitudinis eius eminentiam, quærere cœpit quo tandem genere tantum præstaret reliquorum virtutibus, simul & quasi pauida atque solicita orare, vt dilectæ suę cõmitteret qui nexus adstrictũ alienæ potestati substerneret. Ille autem adhuc sobrius & fortis animi aduersus delinimenta meretricia dolũ dolo retulit, dicens: quia si vitibus virentibus adhuc & non

Universidad de Deusto
Biblioteca

aridis alligaretur, infirmitate corporis adæquaret aliorum A
similitudinem. Quo Palæstini per Dalilam sibi comperto,
cum vitea soporanti circundedissent vincula, quasi de im-
prouiso excitum, haud degenerem offendere notæ & soli-
tæ fortitudinis, cùm solitus nexibus virtus libera multis li-
cet resisteret ac repugnaret. Sed vbi id parum processit, rur
sus Dalila quasi derisa & conquerens repetere artes suas, &
fidem amoris poscere non prętermittebat. Cui Sampson va
lidus adhuc cõsilij, dolum ridens, significauit ligatum se se-
ptem funibus qui adhuc sine vsu forent, venturum se in po
testatem hostium, sed & hoc frustra fuit. Tertio quoque tan
quam de mysterio deprompsit, iam lapsuro propior, si diss-
soluti essent crines septem capitis sui, & quasi in cubitum
intexti, discederet ab eo virtus sua. Et hoc quoque lusit in-
sidiarum fabricatores. Ad postremum cùm illusum sibi to-
tiẽs procax mulier deplorauisset, indignam se habitam do-
lens cui cõmitteretur arcanum, dilectique id quod pro re-
medio quæreret, ad proditionem suspectari videret, lachry
mis fidem coẽgit: simul quia debebatur inuictæ ad id tem-
pus fortitudinis viro, vt incideret ærumnam, saucius animi
secretum aperit, prætẽdere in se virtutem dei, & esse domi- B
no sanctificatum, secundum eius præceptum comam pasce
re, quæ si attõderetur, desineret Nazaræus esse, & propriæ
virtutis vsum amitteret. Palæstini per mulierem comperta
infirmitate viri, sceleris mercedem asserunt, vt precio ob-
noxia dolum patraret. At illa meretriciis delinimentis ses-
sum amoris in soporem compulit, & tonsore adhibito se-
ptem crines capitis eius admota nouacula abscidit. Contin-
uóque interdicti prævaricatione vires minutæ. Denique
ex somno experrectus: faciam, inquit, sicut soleo, & excu-
tiam me super aduersarios. sed nec animi sui alacritatẽ nec
virtutem agnouit, nec vigor erat, nec gratia manebat. Ita-
que reputans secũ q̃ improuidè se mulieri aduersariorũ cre
didisset, vt caluatus tẽtare vlterius aliquid damnatus infir-
mitatis nequiret, cæcatus oculos vinculis manus præbuit, &
compedibus innexus carcerem intrauit multis sibi incogni
tum tempestatibus. Et iam processu tẽporis crescere ei co-
ma cœperat. Itaque cùm esset celebre conuiuium, Palæsti-
norum cõuentui producitur de carcere Sampson, ac statui-
tur in populi conspectu. Erant tria milia ferme hominũ vi- C
rilis ac muliebris sexus, & grauibus in eum insultabãt conui
tiis, circunagebant ludibriis, quod durius & vltra ipsam ca
ptiuitatis speciẽ viro ingenitæ virtutis conscio tolerabatur.
Nã viuere & mori, naturæ functio: ludibrio esse, probro du
citur. Cupiens igitur tantam contumeliam vel vltione sola-
ri, vel morte in reliquum prævertere, simulato quòd infir-
mitate corporis & nodis compedum sustentare sese nequi-
ret, popposcit à puero qui dirigebat vias eius, vt admoueret
eum ad columnas proximas, quibus domus omnis suffulcie
batur. Et admotus, vtraque manu fulcra totius comprehen
dit ædificij, atque intentis ad festa sacrificij Palęstinis, quod
Dagoni deo suo deferebant, per quẽ sibi aduersarium suum
datum in potestatem arbitrabantur, muliebris perfidiæ do-
los beneficiis annumerantes cœlestibus, exclamauit ad do-
minum dicens: Domine adhuc semel memor pueri tui esto,
vt pro duobus oculis meis vindictam tribuas de nationib⁹,
ne dent gloriam suis diis, quod ipsis iuuantibus me in pote-
state acceperint, nec vitam meã pluris facio. Moriatur ani-
ma mea cum Palæstinis, vt agnoscant sibi infirmitatẽ meam D
non minus quàm virtutem exitialem fuisse. Concussit ita-
que columnas magna vi, ac dissoluit & comminuit eas, quas
secuta ruina superioris culminis, & ipsum inuoluit, & vni-
uersos qui desuper aspectabant præcipitauit. Ibi magna vis
marium fœminarúmque promiscue exanimata, & triũphus
quęsitus perempto supra omnes superiores victorias haud-
quaquã degenere & decolore exitu. Nam etsi inuiolabilis
ad id locoru & deinceps, atque incomparabilis in hac vita
expertis belli fuerit viris, tamen in morte seipsum vicit, &
insuperabilem gessit animum, vt contemneret & quasi nihi
lo haberet vitæ finem omnibus formidolosum. Virtutis igi
tur fuit quod victoriarũ numero diem clausit, nec captiuum
exitum sed triumphalem inuenit. Circunscriptum autẽ fuis
se à muliere, naturæ potius quàm personæ asscribendũ: quia

humana conditio maior, quàm culpa inferior. Premitur
enim & cedit illecebris flagitiorum. Itaque cùm scriptura ei
testificetur quòd plures in morte quàm in lumine vitæ isti⁹
positus occiderit, videtur ad aduersariorum magis exitium
captus, quàm quo ipse deiectior fieret, aut minor esset. Nõ
est enim se expertus inferiorem, cuius sepultura præstãtior
quàm potentia fuit. Denique non telis, sed cadaueribus ho-
stium pressus humatus est, proprio tectus triumpho, clarum
insigne relinquens posteris, eo quòd populum suum quem
captiuũ inuenerat, viginti annis in libertate iudicio suo re-
xit, & sepultus in patrio solo libertatis hæredem dimisit.
Hoc ergo exemplo liquet alienigenarũ consortia refugien
da, ne pro charitate coniugij proditionis insidiæ succedãt.
Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Irenæum, occasione eius quod in Apostolo scriptum est: Lex enim iram operatur, &c. quæstionẽ cur lata sit lex, absoluentis. *Epistola* LXXI.

Mbrosius Irenæo. Decursa lectione Apostoli, non
a persunctorie motus es, quia audisti hodie lectum:
Lex enim iram operatur. Vbi autem nõ est lex, nec Roman.4.
prævaricatio. Vnde & consulendum arbitratus es cur lata
sit lex si nihil proderat, imò oberat, quæ operaretur ira-
cundiam, & prævaricationem introduceret. Equidem se-
cundum interrogationem tuam certum est non fuisse le-
gem necessariam quæ per Moysen data est. Nam si natura-
lem legem, quam deus creator infudit singulorum pecto-
ribus, homines seruare potuissent, non fuerat opus ea lege
quæ in tabulis scripta lapideis implicauit atque innodauit
magis humani generis infirmitatem, quàm elaqueauit atque
absoluit. Esse autem legem naturalem in cordibus nostris
etiam Apostolus docet, qui scribit: Quia plerunque & gen Ibidem.
tes naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, & cùm legem non
legerint, opus tamen legis scriptum habẽt in cordibus suis.
Ea igitur lex non scribitur, sed innascitur, nec aliqua per-
cipitur lectione, sed profluo quodam naturæ fonte in sin-
gulis exprimitur, & humanis ingeniis hauritur. Quam de-
buimus vel futuri iudicij metu seruare, cuius testis con-
scientia nostra tacitis cogitationibus apud deum ipsa se pro-
dit, quibus vel redarguitur improbitas, vel defenditur in-
nocentia. Itaque cùm semper pateat domino, tum maxime
in die iudicij manifestabitur, quando occulta cordis in exa-
men venient quæ putabãtur latere. Quorum tamen prodi-
tio, occultorum scilicet, nequaquam noceret si lex natura-
lis inesset pectoribus humanis. Est enim sancta, sine versu-
tia, sine fraude consors iustitiæ, expers iniquitatis. Denique
interrogemus infantiam, videamus si in ea crimẽ reperitur,
si auaritia, ambitio, dolus, sæuitia, insolentia. Nihil suum no-
uit, nullos honores sibi arrogat, præferre se alteri ignorat,
fraudẽ nescit, vindicare sese nec vult nec potest. Insolentia
quid sit, puro ac simplici nequit animo cõprehẽdere. Soluit
hanc legem Adam, qui voluit sibi arrogare quod non acce-
perat, vt esset sicut creator & conditor suus, & diuinum ho- Gene.3.
norem affectaret. Itaq; per inobedientiam offensam traxit,
& culpã incidit ex insolentia. Qui si non rupisset imperium,
& obediens fuisset mandatis cœlestibus, prærogatiuam na-
turę atque ingenitæ sibi innocentiæ hæredibus propriis re-
seruasset. Ergo quia per inobediẽtiam prærogatiua natura-
lis legis corrupta atq; interdicta est, ideo scriptũ legis exi-
stimatum est necessarium, vt vel partẽ haberet, qui vniuer-
sum amiserat. Et cui perierat quod nascẽdo assumpserat, dis
cendo saltẽ cognosceret & custodiret. Simul quia causa de-
iectionis eius superbia fuit: superbia autem orta est ex præ-
rogatiua innocentiæ: debuit ea lex ferri quæ sũbditum deo
& subiectum redderet. Nam sine lege peccatum nesciebā- Roma.7.
tur, & minor erat culpa, vbi erat culpæ ignorantia. Vnde
& dominus ait: Si non venissem, & locutus fuissem iis, pec- Ioan.15.
catum non haberent. Nunc autem excusationem non habẽt
de peccato. Lata est ergo lex, Primum vt excusationem tol
leret, ne quis diceret, peccatum nesciui, quia præscriptum
non erat quid cauerẽ. Deinde vt oẽs sũbditos faceret deo
agnitione peccati. Omnes autẽ sũbditos fecit, quia non solũ
Iudæis data est, sed etiam gentes vocauit. Proselyti enim ex
gentibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

generibus sociabantur. Neque verò exceptus videri potest qui vocatus defuit. Lex enim quos vocauit, & alligauit. Vniuersorum itaque culpa operata est subiectionē, subiectio humilitatem, humilitas obedientiā generauit. Itaque quia superbia culpā contraxerat, econtrario culpa obedientiam generauit. Vnde lex scripta quæ videbatur superflua, facta est necessaria, vt peccatū peccato solueret. Sed ne rursus aliquis deterreatur, & dicat incrementū peccati factū esse per legem, & legem non solum non profuisse, sed etiam obfuisse arbitretur, habet quo solari suam possit solicitudinē, quia
Rom.5. & si per legem superabundauit peccatum, superabundauit & gratia. Quid sit hoc, intelligamus. Superabūdauit peccatum per legē, quia per legem agnitio peccati, & cœpit mihi obesse scire id quod per infirmitatem vitare nō possem. Ad cauendum enim prodest præscire: sed si cauere non queam, obfuit nosse. Versa ergo lex in cōtrarium, tamē ipso peccati incremento facta est mihi vtilis, quia humiliatus sum. Vnde
Psalm.118. & dixit Dauid: Bonum mihi quòd humiliatus sum. Humiliando autem me, solui vinculum erroris superioris, quo Adam & Eua exuerant omnē propriæ seriem successionis. Vnde & dominus quasi obediens venit, vt inobedientiæ & præuaricationis humanæ laqueus solueretur. Itaq; sicut per inobedientiam peccatum intrauit, ita per obedientiam peccatum solutū est. Vnde & Apostolus ait: Quia sicut per
Rom.5. inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt plurimi, ita & per obedientiam vnius hominis iusti constituentur multi. Habes igitur vnum, quia lex & superflua fuit, & facta est non superflua. Superflua in eo, quia non fuisset necessaria si illam legem naturalem seruare potuissemus. Sed quia non seruauimus, ista lex per Moysen necessaria facta est, vt doceret me obedientiam, & laqueum illum solueret præuaricationis Adæ, qui laqueus totam adstrinxit hereditatem. Creuit quidem culpa per legem, sed & culpæ author superbia, soluta est: idque mihi profuit. Superbia enim culpam inuenit, culpa autem gratiam fecit. Accipe aliud. Non fuit necessaria lex per Moysen. Denique subintrauit, quod vtique non ordinarium, sed velut fortuitum significare videtur introitum, eo quòd in locum naturalis legis intrauerit. Itaque si illa suum seruasset locum, hæc lex scripta nequaquam esset ingressa. Sed quia illam legē exeluserat prēuaricatio, ac propemodum aboleuerat, pectoribus humanis regnabat superbia, inobedētiáque sese diffuderat: ideo successit ista, vt nos scripto conueniret, & omne os obstrueret, vt totum mundum faceret deo subditum. Subditus autem
Ibidem.3. mundus eo per legem factus est, quia ex prēscripto legis omnes conueniuntur, & ex operibus legis nemo iustificatur, id est quia per legem peccatum cognoscitur, sed culpa non relaxatur: videbatur lex nocuisse, quæ omnes fecerat peccatores: sed veniens dominus Iesus peccatum omnibus, quod
Coloss.2. nemo poterat euitare, donauit, & chirographum nostrum
Roman.5. sui sanguinis effusione deleuit. Hoc est quod ait: Superabundauit peccatum per legem: superbundauit autem gratia per Iesum: quia postquam totus mundus subditus factus est, totius mundi peccatum abstulit: sicut testificatus est Ioannes
Ioan.1. dicens: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Et ideo nemo glorietur in operibus, quia nemo factis suis iustificatur, sed qui iustus est, donatum habet, quia post lauacrum iustificatus est. Fides ergo est quæ liberat per sanguinem Christi, quia beatus ille cui peccatū remittitur, & venia donatur. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Irenæum, causam reddentis cur pleraque in lege præcepta sint quæ per euangelium uacuata uidentur, ut est circuncisio corporalis, & obseruatio sabbati, aliáque plura huiusmodi. Cur etiam lex pædagogus dicatur. *Epistola LXXII.*

Galat.3. AMbrosius Irenęo. Audisti fili hodie lectū in Apostolo: quia lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur. Quo vno absolutas arbitror quæstiones quæ plerosque mouere consueruntur. Sunt enim qui dicunt: Cum legem deus Moysi dederit, quid causæ est vt pleraque in lege sint quæ per euangelium iam vacuata videantur? Et quomodo vnus vtriusque cōditor testamēti, cum quod licebat in lege, per euangeliū cœperit non licere: vt est circumcisio corporalis, quæ licet etiā tunc signo data sit, vt circuncisionis spiritualis veritas teneretur, tamē qua ratione vel in ipso signo fuit? Cur ista diuersitas existimatur, vt tunc circūcidi pietas crederetur, nunc impietas iudicetur? Deinde sabbati diē feriatū esse debere obseruabatur ex lege, ita vt si quis on' aliquod lignorum portasset, mortis fieret reus: nūc autem diem ipsum & oneribus subeundis & negociis obeundis sine pœna aduertimus deputari. Et pleraque præcepta sunt legis, quæ præsenti tempore cessare videantur. Quid ergo causæ sit consideremus. Non enim ociosē dixit Apostolus quia lex pæ- Ibidem.
dagogus noster fuit in Christo. Pædagogus cuius est, maturioris, an adolescentis, aut pueri, hoc est, ætatis infirmę? Pędagogus ergo, sicut etiam interpretatio latina habet, doctor est pueri. qui vtiq; imperfectæ ætati nō potest perfecta adhibere prędecepta, quæ sustinere nō queat. Denique per prophetam deus legis ait: Dabo vobis præcepta non bona, hoc Ezech.20.
est nō perfecta. Quod enim bonū, vtique perfectum. Idem autem deus euāgelio perfectiora seruauit. Siquidem ait: Nō Matth.5.
veni legem soluere, sed implere. Quæ igitur istius causa distantiæ, nisi humana varietas? Sciebat duræ ceruicis populū Iudæorum, lapsum, humilem, perfidiæ promptiorem, qui aure audiret & non audiret, oculis videret & non videret, lubrico quodam infantiæ leuem, & immemorē præceptorum, & ideo legem tanquam pædagogum mobili plebis ingenio & menti adhibuit infirmæ, ipsaque legis præcepta moderatus, aliud legi voluit, aliud intelligi: vt insipiēs saltem quod legeret custodiret, & à præscripto literæ non recederet, sapiens intelligeret diuinæ mentis sententiam, quā litera non resonaret: imprudens seruaret legis imperiū prudens mysterium. Ideo lex seueritatem gladij habet tanquā pædagogus baculum, vt imperfectæ plebis infirmitatē pœnæ saltem denunciatione deterreat. Euangelium autem indulgentiam habet, quo peccata donātur. Iure ergo ait Pau- 1.Corin.3.
lus: quia litera occidit, spiritus autem viuificat. Litera igitur occidit exiguam corporis portionem: spiritus intelligens, circuncisionem totius animæ corporisque custodit, vt superfluis amputatis (quid enim tam superfluum, quàm auaritiæ vitia, libidinisque peccata, quæ natura nobis habuit, culpa quæsiuit?) castimonia teneatur, frugalitas diligatur. Signum igitur circuncisio corporalis, veritas autem circuncisio spiritualis est. Illa membrum amputat, ista peccatū. Nihil imperfectum in homine natura generauit, nec tanquam superfluum iubebatur auferri: sed vt aduerterēt qui partem sui corporis amputabant, multo magis amputanda peccata, recidendos eos qui delicta suadent, etiam si quadam vnitate corporis connecterentur, sicut habes scriptum: Si dexte- Matth.5.
ra manus tua scandalizat te, abscinde eam, & proiice abs te. Expedit enim tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam. Ergo sicut pueris, ita Iudęis mandata sunt non plena præcepta. sed ex parte: & velut vnam membri sui partem mundam seruare præcepti sunt, qui totum corpus suum mundum seruare nō poterant. Sabbati quoq; ferias vno die in hebdomada celebrare iussi sunt, vt nulli oneri subderentur, qui à mundanis operibus absoluti vtinam sic abissent, vt in illud perpetuū futurorum sabbatum seculorum nulla secum grauium veherent onera delictorum. Sed quia lubricum populū deus noluerat, partem infirmioribus diei vnius obseruatione præscripsit, plenitudinem fortioribꝰ reseruauit. synagoga diem obseruat, ecclesia immortalitatem. In lege igitur portio, in euangelio perfectio est. Populus Iudæorum ligna portare prohibetur, hoc est illa quæ consumuntur incendio. Vmbram tenet qui solem refugit. Tibi sol iustitiæ, vmbram impedimento esse non passus, apertum gratiæ suę lumen infun- Ioan.8.
dens ait: Vade, & amodo vide ne pecces. Tibi æterni illius 1.Cor.3.
solis imitator ait: Si quis autem superædificauerit super fundamentum aurum, argentum, lapides pręciosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusq; opus manifestū erit. Dies enim domini manifestabit, quoniā in igne reuelabitur. Et vniuscuiusq; opꝰ quale sit, ignis probabit. Et ideo illud supædificemus supra Christū. Christus enim nostrū est fundamentū

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod non exuratur,ſed melioretur. Aurum melioratur,igi
tur melioratur argentum. Audiſti aurum & argentum, pu-
tas hoc materiale, congregare deſideras, ſed ludis operam.
Hoc aurum & argentum onus habet, fructum non habet.
Onus quærentis eſt, ſumptus hæredis. Hoc aurum ſicut li-
gnum exuritur,non perpetuatur.Hoc argentum in die illo
detrimentum vitæ tuæ,non lucrum affert. Aliud aurum, a-
liud argentum à te quæritur,hoc eſt ſenſus bonus, verbum
optimum,de quibus dicit deus,quia dat vaſa aurea & argen
Pſal.11. tea.Hæc ſunt munera dei,eloquia domini,eloquia caſta, ar
gentum igne examinatum,probatum terræ,purgatũ ſeptu-
plo. Gratia ſenſus tui, nitor caſti ſermonis exigitur: ſplen-
dor fidei,non tinnitus argenti. Hoc manet, illud perit: hoc
mercedem habet,& migrat nobiſcum: illud detrimentũ ha
bet,quod hic relinquitur. Si quis diuitum putat quod illud
argentum repoſitum & reconditum ei ſuffragari poſſit ad
vitam, onus inane portat, quod iudicij ignis abſumat. Hic
relinquite ligna veſtra diuites, vt onus veſtrum futuro in-
cendio incrementum non addat. Si erogaueris, minuetur
onus:& quod remanſerit, onus nõ erit. Noli auare recõde-
re,ne fias nudo quidem nomine Chriſtianus,opeſe Iudęus,
cùm aduerteris onera tua tibi eſſe ſupplicio. Dictum eſt e-
1.Cor.3. nim tibi non per vmbram,ſed in ſole,Cuius opus manſerit,
mercedem accipiet:ſi cuius arſerit,detrimentũ patietur.Et
ideo tanquam perfectus eruditus in lege, cõfirmatus in eu-
angelio,vtriuſque fidem ſuſcipe teſtamẽti.Beatus enim qui
Eſa.23. ſeminat ſuper omnem aquam, vbi bos & aſinus calcat,ſicut
hodie lectum eſt:hoc eſt qui ſeminat ſuper populos,qui ſe-
quuntur teſtamenti vtriuſque doctrinam.Bos eſt ille arato-
Deut.25. rius,legis iugum portãs,de quo lex dicit: Boui trituranti os
1.Cor.9. non alligabis: qui habet ſcripturarum cornua diuinarũ. Pul
Lucæ.16. lum autem aſinę dominus in euãgelio in figura populi gen-
tilis aſcendit. Puto autem (quoniam diues eſt verbum dei)
quod etiã illud intelligere debeam', quia bos habet cornua
plena terroris,taurus ferociam habet,aſinus manſuetudinẽ:
quod bene ad præſentia deriuatur, quia beatus qui & ſeue-
ritatem & manſuetudinem tenet, vt altero diſciplina ſeruetur,altero innocentia non opprimatur.Nimia enim ſeueri-
tas extorquet plerunque terrore mendacium. Deus diligi
maluit quàm timeri.Dominus ergo charitatem exigit, ſer-
uus timorem,cùm perpetuus in homine terror eſſe non poſ
ſit,quia ſcriptum, ſicut hodie lectũ eſt: Ecce in timore ve-
ſtro ipſi timebũt quos timebatis.Vale fili,&nos dilige,quia
nos te diligimus.

*Diui Ambroſij ad Clementianum, uim apoſtolicæ diſputa-
tionis in ſuperiori epiſtola notatæ aperientis,ſimúlque o-
ſtendentis Iudæum non eſſe ſecundum adoptionem hære-
dem.* *Epiſtola LXXIII.*

Mbroſius Clementiano. Etſi ſciam quòd nihil diſ
a ficilius ſit quàm de Apoſtoli lectione diſſerere, cũ
ipſe Origenes longe minor ſit in nouo quàm in ve
teri teſtamento:tamen quoniam ſuperiore epiſtola viſus ti-
bi ſum cur pędagogus lex diceretur, nõ abſurde explicauiſ
ſe:hodierno quoque ſermone vim ipſam apoſtolicæ diſpu-
tationis meditabor aperire. Superiora enim lectionis eius
hoc habent. Eo quod ex operibus legis nemo iuſtificetur,
ſed ex fide:quoniam qui ex operibus legis ſunt,ſub maledi
Galat.3. cto ſunt: Chriſtus autem redemit nos de maledicto legis,fa
ctus pro nobis maledictum. Non ex lege igitur hæreditas
data eſt, ſed ex repromiſſione. Etenim Abrahæ dictæ ſunt
repromiſſiones & ſemini eius quod eſt Chriſtus.Lex itaq;
pręuaricationum gratia poſita eſt,donec veniret ſemen cui
repromiſſum eſt, & ideo concluſa ſunt omnia ſub peccato,
vt repromiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus.
Poſtquam venit autẽ fides,iam non ſub lege, hoc eſt ſub pę
dagogo ſumus,quia ſumus filij dei,& omnes ſumus in Chri
ſto Ieſu.Si autem omnes ſumus in Chriſto Ieſu, ergo Abra
hæ ſemen ſumus ſecũdum promiſſionem hæredes. Hæc eſt
apoſtolicæ concluſio ſententiæ. Sed occurrit adhuc ei quod
poterat etiam Iudæus dicere,Et ego hæres ſum,quoniã ſub
lege ſum.Lex autem, vetus dicitur teſtamẽtum. Vbi autem
teſtamentum,ibi hæreditas.Et licet ad Hebræos ipſe dixe-

A rit quia teſtamentum non valet niſi mors intercedat teſta- Hebr.9.
toris,id eſt,quoniam teſtamentum non valet quandiu viuit
teſtator,ſed eius morte firmatur:tamẽ quia in Hieremia do- Hier.11.
minus locutus eſt de Iudæis,& ait:Facta eſt hæreditas mihi
ſicut leo, hæredes eos negare noluit. Sed ſunt hæredes ſine
re,ſunt & cũ re.Et dicuntur hæredes teſtatore viuente, qui
ſcripti ſunt,ſed ſine re. Sunt etiam hæredes paruuli, qui nihil differunt à ſeruulo,quoniã ſub curatoribus ſunt & actoribus. Ita,inquit,& nos eramus Iudæi ſub elementis mundi Galat.4.
huius ſeruientes.Poſtquã verò venit plenitudo temporis,&
Chriſtus aduenit,iã non ſumus ſerui,ſed liberi,ſi credamus
in Chriſtum. Ergo dedit illis ſpeciem hæreditatis, poſſeſ-
ſionem negauit.Habent nomen hęredis,vſum non habent:
quia ſicut paruuli hæredes nomen nudum hæreditatis non
authoritatem vſurpant, iubendi ius & vtendi non habent,
quia plenitudinẽ ſuæ ætatis expectant, vt à curatoribus li-
berẽtur.Sicut ergo paruuli,ita & Iudęi ſub pędagogo ſunt.
B Lex pædagogus eſt.Pędagogus ad magiſtrum ducit.magi- Matth.23.
ſter noſter ſolus eſt Chriſtus.Nolite dicere vobis dominum
& magiſtrũ, quia dominus & magiſter veſter vnus eſt Chri
ſtus.Pędagogus timetur,magiſter viam ſalutis oſtendit.Ti
mor ergo ad libertatem perducit,libertas ad fidem,fides ad
charitatem,charitas acquirit adoptionem,adoptio hæredi-
tatem.Ergo vbi fides,ibi libertas. ſeruus enim ſub metu,li
ber ex fide.Ille ſub litera,iſte ſub gratia:ille in ſeruitute, i-
ſte in ſpiritu.Vbi autem ſpiritus domini,ibi libertas.Si igi- 1.Cor.3.
tur vbi fides,ibi libertas: vbi libertas,ibi gratia: vbi gratia,
ibi hæreditas: Iudæus autem litera non ſpiritu in ſeruitute
eſt,qui non habet fidem,non habet ſpiritus libertatem.Vbi
autem nulla libertas,nulla gratia:vbi nulla gratia, nulla ad-
optio:vbi nulla adoptio, nulla ſucceſſio. Tanquam clauſis
ergo tabulis cernit hæreditatem,nõ poſſidet, authoritatem
non habet lectionis.Nam quomodo dicit,Pater noſter,qui
verum dei filium negat, per quem adoptiuus acquiritur?
Quomodo teſtamentum nuncupat, qui mortem teſtatoris
C negat?Quãdo libertatem vſurpat qui negat ſanguinem quo
redemptus eſt?Hic enim eſt noſtrę precium libertatis,ſicut
Petrus dicit:Sanguine precioſo redempti eſtis, non agni v- 1.Petr.1.
tique, ſed eius qui manſuetudine & humilitate tanquam a-
gnus aduenit,& totum mundũ vna ſui corporis hoſtia libe-
rauit,ſicut ipſe ait: Sicut agnus ductus ſum ad immolãdum.
Vnde & Ioannes ait: Ecce agnus dei, ecce qui tollit pecca- Ioan.1.
tum mundi. Ergo Iudæus hæres in litera, non ſpiritu, tan- Galat.4.
quam paruulus eſt ſub curatoribus & actoribꝰ. Chriſtianus
autem qui plenitudinẽ temporis agnouit, qua Chriſtus ad-
uenit factus ex muliere,factus ſub lege:vt omnes qui ſub le Epheſ.4.
ge erant redimeret,Chriſtianus,inquam,per vnitatem fidei
& agnitionem filij dei in virum perfectum, in menſuram æ-
tatis exurgit plenitudinis Chriſti. Vale fili, & nos dilige,
quia nos te diligimus.

*Diui Ambroſij ad Horontianum; ex eo quod ab Apoſtolo
commemoratum eſt, Abraham credidit deo, & reputatum
eſt ei ad iuſtitiam &c. colligentis quòd ij magis Abrahæ
filij qui ex fide hæredes ſunt, ipſam quoque fidem pluri-
mum commendantis.* *Epiſtola LXXIIII.*

D

AMbroſius Horontiano.Si Abrahã credidit deo, Geneſ.15.
& reputatum eſt ei ad iuſtitiam: quod autẽ repu-
tatur ad iuſtitiã, ex incredulitate ad fidẽ eſt:vti-
que ex fide iuſtificamur, non ex operibus legis.
Abrahę autem ipſi duo filij Iſmael & Iſaac,vnus de ancilla, Galat.4.
alter de libera. Et reſponſum huiuſmodi,vt expelleret an-
cillam,& filium ancillæ.non enim hæredem fore ancillæ fi-
liũ.Et ideo non ancillę nos filios eſſe,ſed liberæ,qua liber-
tate nos Chriſtus liberauit. Vnde colligitur quòd ij magis
Abrahæ filij,qui ex fide.Præſtant enim fidei quàm genera-
tionis hæredes.Lex pædagogꝰ eſt, fides libera. Abiiciamus Ibidem.3.
ergo opera ſeruitutis, teneamꝰ gratiã libertatis. Deſeramus
vmbram,ſolẽ ſecuti,ritus Iudaicos deſeramus.Circunciſio
membri vnius nihil prodeſt. Denique ait Apoſtolus: Ecce Ibidem.5.
ego Paulus dico vobis quoniã ſi circuncidamini, Chriſtus
vobis nihil proderit.Nõ quia non poſſit,ſed quia indignos
beneficiis ſuis iudicet,qui vias eius deſerant. Et quidẽ ante

Sephora

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exod.4. Sephora circũcidit filium suum,& periculum depulit quod imminebat. Sed tunc profuit cùm Christus adhuc perfecta differret, cùm paruulus esset populus credentium. Venit non paruulus,sed perfectus in omnibus dominus Iesus. Circuncisus est primo secundum legem,ne legẽ solueret:postea per crucem, vt legem impleret. Cessauit ergo quod ex 1.Corint.13. parte est,quia venit quod perfectũ est.Crux enim in Christo non vnum membrum, sed totius circuncidit superfluas voluptates. Fortasse adhuc quæritur qua ratione circuncidi ex parte voluerit,qui venerat perfectam circuncisionem demonstraturus. De quo non puto esse diutius deliberandum.Nam si peccatum factus est,vt nostra peccata mundaret:si maledictum pro nobis factus est,vt legis maledicta vacuaret: ea ratione & circuncisus pro nobis est, vt circuncisionem legis auferret,daturus salutem crucis. Spiritu igitur ex fide spem iustitiæ expectandam nobis asserit Apostolus, Galat.5. & in libertatem vocatos,libertatem nostram in occasionem carnis non debere conferre.Siquidem neque circũcisio aliquid valet,neque præputium,sed fides quæ per charitatem operatur.Et ideo scriptum est:Diliges dominum deum tuum.Qui autem diligit,vtique credit: & credẽdo vnusquisque diligere incipit. Denique Abraham credidit, & sic diligere cœpit:& credidit non ex parte,sed per omnia.Aliter enim habere plenam nõ poterat charitatem, quia scriptum 1.Corint.13. est:Charitas credit omnia.Si non credit omnia,non videtur charitas esse perfecta.Ergo perfecta charitas omnem fidem habet. Non tamen facilè dixerim quòd continuo omnis fi- Ibidem. des perfectam charitatem habeat, quia Apostolus dixit: Si habeam omnem fidem ita vt montes trãsferam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Etenim cùm tria sint maxime in viro Christiano, spes, fides, charitas: maior his charitas.Sed arbitror propositi gratia hoc dixisse Apostolum. Neque enim videtur mihi qui habeat omnẽ fidem, ita vt montes transferat,charitatem non habere: quomodo & illud, Si habeat aliquis omnia mysteria, & omnem scientiam,quomodo non habeat charitatem,cùm dicat Ioannes, 1.Ioan.4. quia omnis qui credit quia Iesus Christus est, de deo natus Ibidem.3. est.Et suprà ipse dixerit:Quoniam qui de deo natus est,nõ peccat? Vnde colligitur,Si is qui credit quia Iesus Christus est,de deo natus est.& qui de deo natus est,non peccat:vtique is qui credit,quia Iesus Christus est,non peccat.Si quis autem peccat,non credit. Qui autem nõ credit,non diligit. Qui autem non diligit,peccato obnoxius est.Ergo non di- 1.Pet.4. ligit qui peccat.Charitas enim multitudinem operit peccatorum.Quod si charitas peccandi excludit affectum,quandoquidem etiam timorem excludit foras, plena est vtique perfectæ fidei charitas. Denique apostoli qui futuri erãt amici, dixerunt: Adauge nobis fidem. petentes à bono me- Luc.17. dico vt infirmãtem in se fidem sanaret.Infirmabatur adhuc Matth.14. fides in iis, cùm audiret etiam Petrus: Minimæ fidei, quare dubitasti? Ergo fides velut præuia charitatis occupat animam,& præparat semitas venturæ dilectioni. Sic omnis fides est,vbi perfectio charitatis.Ideo puto dici quia charitas credit omnia, hoc est facit fidem omnia credere, & habere huiusmodi animam omnem fidem.Ac per hoc vbi perfecta charitas,ibi omnis fides: sicut vbi perfecta charitas,spes o- 1.Corint.13. mnis.Denique sicut omnia credit,ita scriptum est,quia sperat omnia. Ideo maior, quia spem fidémque complectitur. 1.Ioan.4. Hanc charitatem habens nihil timet,quia charitas timorem 1.Cor.13. excludit foras,& ideo ablegato & exuto timore omnia sufsert,omnia sustinet. Qui ergo per charitatẽ omnia sustinet, non potest timere martyrium. Et ideo quasi victor alibi in Galat.6. fine ait: Mihi enim mundus crucifixus est, & ego mundo. Vale fili,& nos dilige,quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Bellicium, exponentis quid sibi uelit illud quod dominus Iesus uidens à generatione cæcum, exuit, & fecit lutum, & superunxit oculos cæci, &c.

Epistola LXXV.

Ioan.9. a Mbrosius Bellicio. Audisti frater lectionem euangelij, in qua decursum est quòd præteriens dominus Iesus vidit à generatione cæcum. Ergo nec nos quidem præterire debemus quem prætereundũ domi-

A nus non putauit,præsertim cùm à generatione cæcus fuerit, quòd non ociosè est positum. Est enim cęcitas quæ plerunque vi ægritudinis aciem obducit oculorũ,eadémque temporis spatio mitigatur. Est cæcitas quæ humorum infusione generatur. Ea quoque vitio plerunque sublato,medicinę arte depellitur: vt cognoscas,quia quod iste sanatur qui à generatione sua cæcus est,non artis est, sed potestatis. Donauit enim dominus sanitatem,non medicinam exercuit. Eos enim sanauit domin' Iesus quos nemo curaret. Quàm stolidi autem Iudæi qui interrogant: Hic peccauit, an parentes Ioan.9. eius? debilitates corporum referẽtes ad merita delictorum. Et ideo dominus ait: Neque hic peccauit, neque parentes eius:sed vt manifestarentur opera dei in illo. Quod enim naturæ defuit,creatori competit reformare, qui author naturæ est. Vnde addidit: Cùm in hoc mundo sum, lux sum huius mundi.Hoc est,omnes possunt videre quia cæci sunt, si me lumen requirant. Accedite & vos, & illuminamini, vt Psalm.33. videre possitis.Deinde quid sibi vult quod is qui vitam refundebat imperio, salutem præcepto dabat, dicens mor- Ioan.11.
B tuo: Exi foras,& egressus est Lazarus de sepulchro, dicens Marc.2. paralytico:Surge,tolle grabatum tuum: & surrexit paralyticus, & cœpit grabatũ ipse portare, in quo solutus mẽbris omnibus portabatur? Quid inquam, sibi vult, quod expuit Ioan.9. & fecit lutum,& superũxit oculos cæci, & dixit ei: Vade & laua in Syloa, quod interpretatur missus: & abiit,& lauit,& videre cœpit? Quæ ista ratio est? Magna ni fallor. Plus enim videt quem Iesus tangit. Simul & diuinitatem & sanctificationem eius aduerte. Quasi lux tetigit, & lumen infudit. Quasi sacerdos per figuram baptismatis mysteria gratię spiritualis impleuit. Expuit, vt aduerteres quia interiora Christi lumen sunt. Et verè videt qui Christi mundatur internis. Lauat saliua eius,lauat sermo eius, sicut habes: Iam vos Ibidem.15. mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Quod autem lutum fecit,& superũxit oculos cæci,quid aliud significat,nisi vt intelligeres quia ipse hominem luto illito reddidit sanitati,qui de luto hominẽ figurauit, & quod hæc caro luti nostri per baptismatis sacramenta æternæ vi-
C tæ lumen accipiat? Accede & tu ad Syloam, hoc est ad eum qui missus est à patre,sicut habes:Mea doctrina nõ est mea, Ioan.7. sed eius qui me misit.Diluat te Christus,vt videas.Veni ad baptismum, tempus ipsum adest. veni festinus, vt & tu dicas:Abij & laui,& videre cœpi.Vt & tu dicas:Cæcus eram, & videre cœpi. Vt & tu dicas, sicut iste refusо lumine ait: Romam. 13. Nox præcessit,dies appropinquauit.Nox erat cęcitas.Nox Ioan.13. erat cùm Iudas accepit buccellam à Iesu,& tunc introiuit in eum Sathanas. Iudæ nox erat, in quo diabolus erat. Ioanni dies erat,qui in Christi pectore recumbebat,Petro quoque dies erat,cùm lumen Christi videret in monte.Nox erat aliis,sed Petro dies erat. At verò ipsi Petro nox erat quãdo Christum negabat.Denique gallus cantauit, & flere cœpit, vt emendaret errorem. Iam enim dies appropinquabat. Interrogabant Iudæi cæcũ, Quomodo vidisti? Grandis amentia. Interrogabant quod videbant, interrogabant causam,cùm factum viderent.Et maledixerunt ei dicentes: Tu
D sis discipulus eius. Maledictio eorum benedictio est, quia benedictio eorum maledictio est. Tu sis,inquiunt, discipulus eius. Tunc prosunt quando nocere se credunt. Vale fili, & nos dilige,vt facis,quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Studium, quæstionem ab eo propositam quam in quadam epistola superius ad eundem scripta absoluit,latius ac plenius pertractantis & absoluentis.

Epistola LXXVI.

Mbrosius Studio. Etsi superiore epistola hanc quã
a proposuisti quæstiunculam absoluerim,tamen aliquid plenius requirenti tibi vt filio afferre atque exculpere non supersederim. Ac semper quidem decantata quæstio, & celebris absolutio fuit mulieris eius quæ in libro euangelij quod secundum Ioannem scribitur, adulterij rea oblata Christo est. Id enim Iudæorum commenta est tergiuersatio, vt si contra legem absolueretur, contra legem prolata domini Iesu sententia teneretur. Si autem damnata esset ex lege, vacare Christi videretur gratia. Sed ve-

Universidad de Deusto
Biblioteca

hementior facta est posteaquàm episcopi reos criminũ grauissimorum in publicis iudiciis accusare, alij & vrgere vsque ad gladium supremámque mortem, alij accusationes huiusmodi & cruentos sacerdotum triumphos probare cœperunt. Quid enim aliud isti dicunt quàm dicebant Iudæi reos criminum legibus esse publicis puniendos, & ideo accusari eos etiam à sacerdotibus in publicis iudiciis oportuisse, quos asserũt secundum leges oportuisse puniri? Eadem causa est, sed numerus minor, hoc est, non dispar iudicij quæstio, sed pene dispar inuidia. Vnam Christus puniri ex lege non passus est, isti minorem numerum asserunt esse punitum. At quo loco hoc iudicat Christus? Nam plerũque secundum qualitates locorum in quibus docebat famulos suos, disputationes suas formare dignatus est, vt in porticu Salomonis, hoc est sapientis deambulans loquebatur: Ego
Ioan.10. & pater vnum sumus: vt in templo dei dicebat: Mea doctri
Ibidem. 7. na nõ est mea, sed eius qui me misit. Hoc quoque iudicium in templo positus exercet, sicut scriptum est in posterio-
Ibidem.8. ribus. Sic enim habes: Hæc verba locutus est Iesus in gazophylacio docens in templo, & nemo apprehendit eum. Quid est gazophylacium? Collatio fidelium, sunptus pauperum, requies egenorum, iuxta quod sedens Christus, vt
Luc.12. habes secundum Lucam, duo æra mulieris viduæ diuitum muneribus censuit præferenda, diuino videlicet testimonio præferens opimæ præmiis largitatis sedulæ liberalitatis affectum. Qui tale habebat iudicium, videamus quid ipse iuxta gazophylacium positus conferebat. Non enim ociose viduam prætulit duo æra mittentem. Preciosa ista paupertas est, fidei opulenta mysterio. Ista sunt duo æra quæ Sama
Ibidem. 10. ritanus ille euangelicus ad eius curanda vulnera qui incidit in latrones, stabulario dereliquit. Ergo & ista specie vidua in typo ecclesiæ hoc gazophylacio sacro conferendum putauit, quo pauperum sanarentur vulnera, peregrinorum ieiunia sedarentur. Vnde & nunc quid Christus conferat, spi-
Psalm.11. ritualiter te oportet expendere. Diuidebat enim populis argentum igne examinatum eloquiorum cœlestium, & imaginis regiæ pecuniam populorum annumerabat affectibus. Nemo plus misit quàm qui totum donauit, satiabat esurientes, replebat inopes, illuminabat cæcos, redimebat captiuos, paralyticos erigebat, mortuos resuscitabat, & quod est amplius, cõferebat absolutiones reorum, peccata donabat. Hæ sunt duo æra quæ misit ecclesia posteaquam accepit à Christo. Quid enim sunt duo æra nisi precium noui & veteris testamenti? Precium scripturæ, fides nostra est. Nam quod legitur, pro intelligentis æstimatur arbitrio. Remissio igitur peccatorum vtriusque precium testamenti est, quæ per agnum in typo annunciata est, in veritate completa per Christum. Ideo habes neque septem dierum purgationem sine trium dierum esse purgatione. Septem dierum purgatio secundum legem, quæ in specie præsentis sabbati, spirituale sabbatum annunciauit: trium dierum purgatio secundum gratiam, quæ euangelij testificatione signatur, quia tertio die dominus resurrexit. Vbi pœna præscribitur, debet esse pœnitentia peccatorum: vbi remissio donatur, gratia est. Præcedit pœnitentia, sequitur gratia. Neque pœnitentia ergo sine gratia, neque gratia sine pœnitentia. Debet enim pœnitentia prius damnare peccatum, vt gratia possit abolere. Ideo typum legis accipiens Ioannes baptizauit in pœnitentia, Christus ad gratiam. Septimus ergo dies legis mysterium signat. Octauus resurrectionis: sicut
Eccles.11. habes in Ecclesiaste: Da partem illis septem, & illis octo.
Oseæ.3. Nam & in propheta Osee legisti dictum ad eum, Conduc tibi fornicariam quindecim denariis: eò quòd gemino ære veteris & noui testamenti, hoc est integro fidei precio, mulier illa vago quodam & meretricio gentium conuenarum comitatu fulta conducitur. Et conduxit, inquit, eam gomor hordei, & semigomor. Per hordeum significat quia imperfectos vocaret ad fidem, vt perfectos redderet. Per gomor, intelligitur plena mensura, per semigomor semiplena mensura. Plena mensura in euangelio est, semiplena in lege, cuius plenitudo nouum est testamentum. Siquidem ipse dominus ait:
Matth.5. Non veni legem soluere, sed implere. Nec ociose quindecim anabathmorum psalmos Dauidicos legimus,

& quindecim gradibus ascendisse solem, cùm Ezechias iustus rex vitæ huius acciperet commeatum. Significabatur enim esse venturus sol iustitiæ, qui gradus quindecim veteris & noui testamenti illuminaturus esset præsentiæ suæ lumine, quibus nostra fides ad vitam ascendit æternam. Vnde & hoc quod hodie in Apostolo lectum est, mysticum
Galat.1. reor, eo quòd quindecim diebus apud Petrum manserit. Videtur enim mihi quòd apostolis sanctis scripturæ diuinæ interpretationem sermone secum vario conferentibus pleni luminis refulserit claritudo, ignorantię vmbra decesserit. Sed iam veniamus ad mulieris huius adulteræ absolu-
Ioan.8. tionem. Oblata erat à scribis & pharisæis domino Iesu adulterij rea, & hac oblata fraude, vt si eam absolueret, legẽ soluere videretur: sin verò damnaret, propositum sui mutaret aduentus, quia peccata omnium remissurus aduenit. Denique supra ait: Ego non iudico quenquam. Offerentes ergo eam, dixerunt: Hanc mulierem inuenimus publicè mœ-
Ibidem.7. chantem. Scriptum est enim in lege Moysi omnem mœ-
Leui.20. cham lapidari. Tu verò quid dicis de ea? Quæ cùm diceret: Iesus inclinato capite digito scribebat in terra. Et cùm expectarent vt audirent eum, erigens caput dixit: Qui sine peccato est, prior lapidet eam. Quid tam diuinum quàm ista sententia, vt is peccata puniat qui exors ipse peccati sit? Quomodo enim feras alieni vltorem, & proprij criminis defensorem? Nónne se magis ipse condemnat, qui in alio damnat quod ipse committit? Hoc autem dixit: Et scribe-
Matth.7. bat in terra. Quid? Vtique dicens: Festucam quæ in oculo est fratris tui vides, trabem autem quæ in oculo tuo est, non vides. Libido enim velut festuca est, cito accẽditur, properè consumitur. Sacrilegium perfidiæ, quo Iudæi negabant propriæ salutis authorem, sceleris magnitudinem personabat. Scribebat autem in terra digito quo legem scripserat. Peccatores in terra scribuntur, iusti in cœlo, sicut habes dictum ad discipulos: Gaudete quia nomina vestra scripta
Luc.10. sunt in cœlis. Secundo autem scripsit, vt gemino testamento Iudæos scias esse damnatos. Audientes autem hoc verbum exierunt foras vnus post vnum, incipientes à senioribus, & sedebant cogitantes de se. Et remansit solus Iesus, & mulier in medio stãs. Bene ait quod exierunt foras qui nolebant esse cum Christo. Foris litera est, intus mysteria. Sequebantur enim diuinarum lectionum quædam velut arborum folia, non fructum, qui viuebant in vmbra legis, & solem iustitiæ videre non poterant. Denique discedentibus illis remansit solus Iesus, & mulier in medio stãs. Donaturus
Ioan.16. peccatum, solus remanet Iesus, sicut ipse ait: Ecce venit hora, & iam venit, vt dispergamini vnusquisq; in sua, & me solum relinquatis. Non enim legatus neque nuncius, sed ipse dominus saluum fecit populum suum. Solus remanet, quia non potest hoc cuiquam hominum cum Christo esse commune vt peccata condonet. Solius hoc munus est Christi, qui tulit peccatũ mundi. Meruit & mulier absolui, quæ recedentibus Iudæis remansit sola cum Christo. Eleuans autem caput Iesus dixit mulieri: Vbi sunt qui te accusabant? Nemo te lapidauit? Et illa respondit: Nemo domine. Et ait ad illam Iesus: Nec ego te damnabo, vade & amodo vide ne pecces. Vide lector diuina mysteria, & clemẽtiam Christi. Cùm accusatur mulier, caput Christ⁹ inclinat, eleuat autem vbi defecit accusator. Ita nullum damnari vult, absolui omnes. Breuiter autẽ omnes hęreticorum interimit quęstiones dicendo, Nemo te lapidauit: qui dicunt Christum diem nescire iudicij, vel qui ait: Sedere autem ad dexterã meam vel
Matth.18. ad sinistram non est meum dare vobis: ecce & hic ait: Nemo te lapidauit? Quomodo vtique interrogat quod videbat? Sed interrogat nobis, vt nosceremus nó esse lapidatam. Est etiam humani affectus hæc consuetudo, vt interrogemus sæpissime quod videmus. Et ideo mulier respondit: Nemo domine. Hoc est dicere: Quis potest lapidare quam ipse non damnas? Quis potest alium sub tali sentẽtiæ conditione punire? Cui respondit dominus: Nec ego te damnabo. Aduerte quomodo propriam sentẽtiam temperauit, vt Iudæi de absolutione mulieris calumniari nihil possent, sed in se magis calumniam retorquerent si queri vellent. Dimittitur enim mulier, non absoluitur, quia deerat accusa-

tor,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tor, non quia innocens approbatur. Quid ergo quererentur qui priores à persecutione criminis, & ab executione supplicij destiterunt? Addidit autē deuiæ: Vade, & amodo vide ne pecces. Emendauit ream, non crimē absoluit. Etenim seueriore sententia culpa damnatur si vnusquisque crimen suum oderit, & iure incipiat condemnare delictum. Etenim cureus occiditur, persona magis quàm culpa punitur. Vbi vero culpa deponitur, absolutio personæ est, pœna peccati. Quid est ergo: Vade, & amodo vide ne pecces? Hoc est, Ex quo te Christus redemit, corrigat gratia quam pœna non emendaret, sed plecteret. Vale fili, & nos dilige vt filius, quia nos te vt parentes diligimus.

Diui Ambrosij ad Constantium, causſam reddentis cur circuncisio ueteris testamenti authoritate quasi utilis imperetur, & noui testamenti magisterio quasi inutilis repudietur, aduersantiumque obiectiones arguta responsione dissoluentis. *Epistola LXXVII.*

AMbrosius Constantio. Nō mediocris plerosque mouet quæstio, qua causſa circuncisio & veteris testamenti authoritate quasi vtilis imperetur, & noui testaméti magisterio quasi inutilis repudietur, cum præsertim Abraham primus oraculum circūcisionis celebrandæ acceperit, qui diem domini Iesu vidit & gauisus est. Quod vtique in euidenti est, quia non corporalibus, sed spiritualibus legis diuinæ intenderit: & ideo veram dominici corporis passionem in agni conspexerit immolatione. Quid ergo dicemus secutum patrem Abraham vt id primus instituēret quod eius non sequeretur hæreditas? Aut qua ratione circunciduntur infantulorum corpora, & in ipso ortu subiiciuntur periculis, & hoc imperari oraculo, vt discrimen salutis fiat de mysterio religionis? Quid hoc significat? Latet enim causſa veri, & oportuit aut aperto aliquid mysterio significari, aut non periculoso mysteriorum indicio mandari. Cur vero signum testaméti diuini in ea datur parte mēbrorū quæ visu inhonestior existimatur? Aut qua gratia ipse operator corporis nostri in ipso nostræ generationis exordio circuncidi opus voluit suum & vulnerari, & cruentari & abscindi partem quam velut necessariam (quia omnia disposuit ordinatè) cum cæteris membris faciendam putauit? Aut enim præter naturam est hæc portio corporis nostri, & non oportuit habere omnes homines quod esset præter naturam: aut secundum naturā est, & non decuit amputari quod secundum naturæ perfectionem creatum foret, cum præsertim alieni à portione domini dei nostri id prēcipuè irridere soliti sint. Deinde cū propositum sit deo, vt frequenter ipse testificatus est, plures ad sacræ obseruantiam prouocare religionis, quanto magis inuitarentur si nō aliqui circuncisionis ipsius aut periculo aut opprobrio reuocarentur? Ergo vt ad prima redeamus, & propositum prosequamur ordinem, de ipsa circuncisionis qualitate dicendum videtur. Cuius gemina debet esse defensio, quia duplex est accusatio. Vna quæ irrogatur à gentilibus, altera quæ ab iis qui de populo dei sunt existimatur. Vehementior autem gentilium, qui viros circuncisione signatos etiam opprobrio & illusione dignos arbitrātur. Sed etiam ipsorum sapientissimi quique ita circuncisionem approbant, vt electos suos erga cognoscenda & celebranda mysteria circuncidendos putent. Denique Aegyptij, qui & gæometriæ & colligendis syderum cursibus operam intendunt suam, impium iudicant sacerdotē qui nequaquàm habeat circuncisionis insigne. Nam neque magici carminis sapientiam, nec gæometriam nec astronomiam iudicant viā suā obtinere sine circūcisionis signaculo. Et ideo vt impetrandi vim operationi adhibeant suæ, purgationem quandā vatum suorum circuncisionis arcano celebrandam existimant. Reperimus autem in historia veterum non solos Aegyptios, sed etiam Aethiopum & Arabum & Phœnicum aliquos circuncisione erga suos vsos. Et hanc putant se adhuc probandæ viam seruare rationis, eò quòd sui corporis primitiis & sanguinis initiati insidias dæmonum quas illi generi nostro moliuntur, exiguę partis arbitrentur consecratiōnibus destruendas: vt qui totius hominis saluti nituntur

nocere, infirmari operationem suam putent circuncisionis sacræ vel lege vel specie. Arbitror enim quod in præteritum ipse dæmonum princeps cessare suas artes erga noxiæ operationis effectum existimauerit, si ei nocere conaretur quem signaculo circuncisionis sacræ initiatum aduerteret, aut ei qui videretur in hoc saltem munere legi diuinæ obtēperare. Iam qui singulorum membrorum officia diligenter expendit, non ociosam causſam in hac membri huius portiuncula existimare poterit, qua ratione non solum circuncidatur puer, verumetiam octauo circuncidatur die: quando incipit mater pignoris nati in sanguine esse puro, quæ ante octauum diem fertur in sanguine immundo sedere. Hæc aduersum eos dicta sint qui nulla nobis vnitate fidei sociātur, & ideo tanquam aduersum dissidentes difficilior disputandi locus. Responsum autem sibi huiusmodi habeant qui credunt in dominum Iesum, quod nudare noluimus, cū aduersum opiniones gentilium disputaremus. Nam si redempti sumus nō corruptibilibus argento & auro, sed precioso sanguine domini nostri Iesu Christi, (quo vtique vendēte, nisi eo qui nostrum iam peccatricis successionis ære quæsitum seruitium possidebat:) sine dubio ipse flagitabat precium, vt seruitio exueret quos tenebat obstrictos. Preciū autem nostræ liberationis erat sanguis domini Iesu, quod necessario soluendum erat ei cui peccatis nostris venditi eramus. Donec igitur hoc precium pro omnibus solueretur hominibus, quod dominici sanguinis effusione pro omniū fuit soluendum absolutione, opus fuit singulorum sanguine, qui lege & consuetudinis ritu, sacræ præcepta sequerentur religionis. Sed quia preciū pro omnibus solutū est, posteaq̄ passus est Christus dominus, iam nō opus est vt viritim sanguis singulorum circuncisione fundatur, cum in sanguine Christi circuncisio vniuersorū celebrata sit, & in illius cruce omnes simul crucifixi simus cum eo, & cōsepulti in eius sepulchro, cōplantati similitudini mortis eius, vt vltra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Quod si quis, vt Marcion & Manichæus, reprehēdendum dei putat esse iudicium, quia vel oraculum de circuncisione celebrāda edendum putauit esse, vel legem qua sanguinis effusio mādatur, necesse est vt is etiam dominum Iesum reprehendendum arbitretur, qui non exiguum, sed multum sanguinem pro huius mundi effudit redemptione, & hodieque nos fundere iubet sanguinem nostrum pro tanto religionis certamine, dicens: Qui vult me sequi, tollat crucem suam, & sequatur me. Si autem nequaquam iusta est accusatio cū aliquis totū se pro pietate offerat, & multi sanguinis se mundet effusione, quomodo legem possumus reprehendere exigui stillam exigentem sanguinis, cum prædicemus dominum Iesum multi effusionem sanguinis, & totius corporis mortem imperantem? Nec ipsum circuncisionis signaculum & species feriabatur, quo populus dei velut quodam sigillo signatus corporis discernebatur à cæteris nationibus. Nunc autem Christi donatus nomine signum corporis nequaquam requirit, qui prærogatiuā diuinæ meruit nūcupationis. Quid autem absurdum si propter pietatem aliquid doloris vel laboris inferri videbatur, quo plus deuotio per hæc certamina probaretur? Pulchrum etiam vt ab ipsis vitæ incunabulis insigne religionis adolesceret, & puderet vnumquemque ætatis prouectioris vel labori vel dolori cedere, quorum vtrumque tenera infantia vicisset. Sed iam leui circuncisionis dolore non opus est Christiano populo, qui mortem domini circunferens, per momenta singula fronti propriæ mortis contemptum inscribit, vtpote qui sciat sine cruce domini salutē se habere non posse. Quis enim acu vtatur ad præliandum, cum telis instructus sit validioribus? Iam illud quiuis facile refellēdum aduertit, quia propositum est plerosque potuisse ad sacræ religionis prouocari obsequium, nisi essent doloris timore vel laboris cō tuitu reuocati. Et potuit hoc terrere maiorem, quod infantuli plerique sustinebant sine periculo? Esto tamen aliquos infantulos Iudæorum cū doloré circuncisi corporis plagæque ferentis sustinere non potuerint, defunctos fuisse: sed hoc nec cæteros deterrebat prouectiori ætate robustos, & laudabiliorem faciebat eum qui præceptis obedisset cœlestibus

1 Petri. 1.

Roma. 6.

Matth. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtibus. Quod ſi hoc in exiguo dolore arbitrantur confeſſionis fuiſſe obſtaculum, quid de martyrio dicunt? Nam ſi reprehendunt circunciſionis dolorem, reprehendãt & martyrum mortem, per quos cumulata non minuta religio eſt. In tantum autem abeſt nocuiſſe fidei circunciſionis dolorẽ, vt probabiliorem fidem faciat dolor. Maior enim fidei gratia, ſi quis pro religione contemnat dolorem. Et hic magis habet præmium quàm ille qui ideo dolorem voluit circunciſione ſubire, vt gloriaretur in lege, & laudem ex hominibus magis quàm ex deo quæreret. Oportuit igitur circunciſionem ex parte fieri ante eius aduentum, qui totum circunciderat hominem. Ex parte enim debuit aſſueſcere humana conditio quemadmodum in id quod perfectum eſt crederetur. Si autem oportuit circuncidi, in qua magis parte membrorum oportuit circunciſionem fieri quàm in ea quæ quibuſdam videretur inhoneſtior, vt iis quæ putarentur ignobiliora eſſe mẽbra corporis noſtri, honeſtatẽ, abũdantiorem circundarent: & quæ inhoneſta ſunt noſtra, honeſtatem abundantiorem haberent? Vbi enim magis vir ſanguinis ſui admoneri debuit, quàm in ea parte quæ miniſterium errori exhibet? Nunc tempus eſt vt & illis reſpõdeamus qui dicunt: Si ea pars corporis noſtri ſecundum naturã eſt, nequaquam eam amputari oportuiſſe: ſi nõ eſt ſecundũ naturam, non debuiſſe ſimul naſci. Qui quoniam tam arguti ſunt, & ipſi mihi reſpondeant vtrum ſecundum naturam ſucceſſio humana ſit quæ generationibus adoleſcit, an contra naturam. Si enim ſecundum naturã, nunquàm igitur intermittẽda eſt. Et quomodo integritas virorum, virginitas puellarum, abſtinentia viduarum, continentia coniugũ prędicatur? Nullum ergo ſtudium quærendæ ſucceſſionis feriari debuit. Sed ipſe author naturæ non vtique generationi obſecutus eſt, qui de ſe cum eſſet in corpore conſtitutus, præbuit magiſterium, & hortatus eſt diſcipulos ad integritatem dicens: Sunt ſpadones qui ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorum, qui poteſt capere, capiat. Cum ſit autẽ homo compoſitus ex corpore & anima. (Satis eſt enim interim hoc dicere, & ſilere de ſpiritu) non eſt in vtroque idem ſecundum naturam: ſed quod eſt ſecundum corporis naturam, id contra naturam eſt animæ. Et quod ſecundum naturam eſt animæ, id contra naturam eſt corporis: vt ſi dicã, quod ſecundum naturam eſt viſibili, id contra naturam eſt ei quod non videtur. Et quod ſecundũ naturam eſt ei quod non videtur, id contra naturam eſt viſibili. Nihil ergo incõgruũ in hominibus dei ſi fiant aliqua cõtra naturam corporis, quæ ſint ſecũndum animę naturam. Qui autem dicũt quoniam plures credidiſſent ſi circũciſio non fuiſſet, ij ſibi reſponſum hoc habeant, quoniam plures crederent ſi martyria non eſſent: ſed præſtantior eſt fortitudo paucorum, q̃ remiſſio plurimorum. Sicut autem plurima baptiſmatũ genera præmiſſa ſunt, quia ſecuturum erat verum illud vnũ in ſpiritu & aqua ſacramentum baptiſmatis, quo totus redimitur homo: ita plurimorũ circunciſio præmittenda fuit, quia ſecutura erat circunciſio dominicæ paſſionis, quã pertulit Ieſus quaſi agnus dei vt tolleret peccatum mundi. Hæc ideo ſcripſimus, vt oſtenderemus quia & debuit præmitti circunciſio quæ foris eſt, & ea iam poſt aduentum domini iure videatur excluſa. Nũc autem circunciſio eſt neceſſaria quæ in occulto eſt, ſicut Iudæus præſtãtior qui in occulto in ſpiritu non litera: quoniam cum ſint in vno homine duo homines, de quibus dictum eſt: Et ſi qui foris eſt homo noſter, corrumpitur ſecundum deſideria erroris, ſed qui intus eſt, renouatur de die in diem. Et alibi: Condelector enim legi dei ſecundum interiorem hominem. Interior eſt homo noſter qui eſt ad imaginem & ſimilitudinem dei factus, exterior qui figuratus è limo. Sic denique & in Geneſi duas tibi creaturas hominis oſtendit, ſecundo creatum hominem ſignificans. Sicut ergo duo homines, ita & gemina conuerſatio eſt, vna interioris hominis, altera exterioris. Et quidẽ plerique actus interioris hominis perueniunt ad exteriorem hominem quemadmodum caſtimonia interioris hominis tranſit etiam ad caſtitatem corporis. Qui enim adulterium cordis ignorat, idem vtique neſcit corporis adulterium. Non tamen etiam illud eſt conſequens, vt qui non adulterauit corpore, non adulterauerit etiam corde, ſecundũ illud: Quoniam qui viderit mulierem ad concupiſcendũ eã, iam adulterauit eam in corde ſuo. Nam etſi adhuc non ſit adulter corpore, tamẽ iam affectu adulter eſt. Ergo eſt interioris hominis circunciſio. Nam qui circũciditur, totius carnis illecebras tanquàm pręputium exuit, vt ſit in ſpiritu, nõ in carne, & ſpiritu mortificet corporis ſui actus. Et hæc eſt quæ in occulto eſt circunciſio, ſicut Abrahã ante in præputio erat, poſtea factus eſt in circũciſione. Sic interior homo noſter quando eſt in carne, tanquã in præputio eſt: quando autem iam non eſt in carne, ſed in ſpiritu, incipit eſſe in circunciſione, non in pręputio. Sicut autem qui circunciditur, non totam carnem exuit, ſed ſolum præputium, vbi corruptela frequentior: ita qui in occulto circunciditur, carnem illam exuit de qua ſcriptum eſt: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius vt flos fœni. aruit fœnum, & flos eius decidit. verbum autem domini manet in ęternum. Et remanet caro, quæ videbit ſalutare dei, ſicut ſcriptum eſt: Et videbit omnis caro ſalutare dei. Quæ ſit iſta caro, munda aures, vt intelligas. Talis ergo debet eſſe in occulto circunciſio, vt nullam habeat comparationem cum ea quæ foris eſt circunciſione. Et ideo qui in occulto Iudæus eſt, ipſe pręſtat, qui eſt à Iuda, cuius manus ſupra ceruicem inimicorũ eius, qui recubans requieuit vt leo, & vt catulus leonis, quem laudant fratres eius. Ab hoc Iuda non deficit princeps, quia ſermo eius principes facit, qui non ſubiiciantur illecebris ſecularibus, & captiuentur voluptatibus iſtius mundi. Et quia ipſe Iudas in hanc generationem venit, ideo plurimi qui poſtea generati ſunt, proficiunt vt virtutum principatu gaudeant. Habeamus itaque circunciſionem in occulto, & occulto Iudæum, qui eſt ſpiritualis. Spiritualis autẽ, vtpote princeps, diiudicat omnia, ipſe autẽ à nemine diiudicatur. Debuit ergo legis mandato præſcripta circunciſio quæ ex parte erat, ceſſare poſteaq̃ venit qui circunciſionem faceret totius hominis, & impleret circunciſionem legis. Quis autem eſt iſte niſi qui dixit: Non veni legem ſoluere, ſed implere? Quanq̃ ſi diligenter intendas, & illa ſit ratio qua iam ceſſare debuerit præputij circunciſio, quia plenitudo gentium venit. Nõ enim Gentibus circunciſio mãdata eſt, ſed ſemini Abrahã. Sic enim habes in primo oraculo: Et dixit deus ad Abrahã: Tu autem teſtamentum meum obſeruabis, tu & ſemen tuũ poſt te in progenies eorum. Et hoc eſt teſtamentum meum quod obſeruabis inter me & vos, & ſemen tuum poſt te in progenies eorum: Circũcidetur veſtrum omne maſculinũ, & circuncidetis carnem præputij veſtri, & erit in ſigno teſtamenti inter me & vos. Infans octo dierum circuncidetur vobis, omne maſculinum in progenies veſtras. Vernaculus domus tuæ & pecunia emptus ab omni filio alterius qui nõ eſt ex ſemine tuo, circunciſione circuncidetur, & erit teſtamentum meum in carne veſtra in teſtamẽtum æternum. Et incircunciſus maſculus qui non circunciderit carnem præputij ſui octaua die, exterminabitur anima illa de generatione illa, quia teſtamentum meũ trangreſſus eſt. Hebræus quidem negatur habere de octaua die, ſicut Aquila ſignificat. Sed nõ in Aquila omnis authoritas, qui quaſi Iudæus in litera præteriit nec poſuit octauum diem. Interim & octauũ diem & in ſigno datam circunciſionem audiſti. Signum autem rei maioris indicium eſt, indicium veritatis futuræ, & datum teſtamentum Abrahæ & ſemini eius, cui dictum eſt: In Iſaac erit ſemen tuum. Ergo circũcidi licuit Iudæum vel domi eius natum, vel pecunia eius emptum. Non poſſumus deriuare hoc ad alienigenam aut proſelytum, niſi fuerint in domo Abrahę nati, aut pecunia eius empti, vel ſeminis eius. Denique nihil dixit de proſelytis, de quibus quãdo voluit dicere, nominauit eos, ſicut habes: Et locutus eſt dominus ad Moyſen dicẽs: Loquere ad Aaron, & ad filios eius, & ad omnes filios Iſraël, & dices ad eos: Homo homo à filiis Iſraël, & à proſelytis qui ſunt appoſiti vobis, quicumque fecerit holocauſtum. Vbi ergo comprehendit eos, ibi lex eos tenet. Vbi oraculo non ſignificantur, quomodo aſtringi videntur? Sic habes denique: Dic filiis Aaron, quãdo de ſacerdotibus dicit. Habes quando & de Leuitis dicit. Ergo omniſariam claret etiam ſecundum literam legis, quãquam lex

Matth.19.
Ioan.1.
2.Corin.4.
Roma.7.
Matth.5.
Roma.11.
Gene.17.
Hebr.11.
Roma.7.

ſpiritualis

Universidad de Deusto
Biblioteca

spiritualis sit,& secundum ipsam tamen literam ad circun- A
cisionem teneri non potuisse nationum populos, sed ipsam
circuncisionem in signo fuisse donec plenitudo gentiũ in-
Roma.11. traret,& sic omnis Israël saluus fieret,circuncisus corde,nõ
exigua membri vnius parte. Ergo satis & excusata à nobis
& excusa est Iudæorũ manens hodiéq; circuncisio. Quod
autem reprehensioni eam dicunt fuisse vel esse gentilibus,
primum non habent reprehendere ipsi vel irridere quod
alij consortes faciunt sui. Esto tamen fuerit quod irriderẽt.
1. Corin.1. Quid hoc nos mouere debet, cũ ipsa crux domini Iudæis
scandalum, Græcis stultitia, nobis autem virtus dei sit atq;
Luc.9. sapientia? Et ipse dominus dixerit, Qui me confusus fuerit
coram hominibus,confundar & ego eum coram patre meo
qui est in cœlis. Docens nos iis quę ridentur ab hominibus,
non cõmouẽdos, si qua pro religionis obsequio deferũtur.

FINIS.

B

DIVI AMBROSII EPISCOPI *Mediolanensis epistolarum* Lib. X.

Diui Ambrosij ad Theophilum, dolenter conquerentis de statu caussæ discordiarum inter Euagrium & Flauianũ, & quid eum in hac re agere uelit exponentis.

Epistola LXXVIII.

AMbrosius Theophilo. Non habet quod vrgeat Euagrius, & habet quod metuat Flauianus,ideoque refugit examen. Dent fratres veniam dolori iusto, quia propter ipsos vniuersus orbis concutitur. Et illi tamen nostro non compatiuntur dolori, perstringi saltem se æquanimiter ferãt ab iis quos vident sua per tantorum curricula temporum vexari intentione. Inter hos etenim duos nihil quod ad Chri- C
sti pacẽ pertinear,eligentes,grauis toto orbe stabat discor-
dia. Cui bonæ pacis naufragio sancta synodus Capuensis
tandem obtulerat portũ tranquillitatis, vt omnibus per to-
tum orientem daretur communio catholicam,confitẽtibus
fidem, & duobus istis tuæ sanctitatis examen impartiretur,
fratribus & consacerdotibus nostris Aegyptiis pariter con
sidentibus: quia hoc verũ iudicium futurũ arbitrati sumus,
quod neutri parti sociata cõmunione aliquo fauore proten-
deret. Cum ex his igitur æquissimæ synodi constitutis spe-
raremus iam remedium datũ finémque oblatum discordiæ,
scribit sanctitas tua iterum fratrem nostrum Flauianum ad
precum auxilia, & imperialium rescriptorum suffragia re-
meauisse. Frustra ergo tantorum sacerdotum susus labor,
iterum ad huius seculi iudicia reuertendum, iterum ad re-
scripta,iterum vexabuntur sacerdotes senes,transfretabunt
maria,iterum inualidi corpore patriam peregrino mutabũt
solo,iterum sacrosancta altaria deserentur, vt in longinqua
proficiscamur,iterum pauperum turbæ episcoporum, qui-
bus ante onerosa paupertas non erat, externæ opis egentes D
compellẽtur inopiam gerere, aut certe victum inopum iti-
neris vsurpare. Interea solus exlex Flauianus (vt illi vide-
tur) non venit quando omnes conuenimus. Fœnerator &
debitor inuicem sibi occurrunt,isti sibi non possunt occur-
rere,solus exors Flauianus (vt ipse vult) sacerdotalis con-
sortij,qui nec imperialibus decretis nec sacerdotum conuẽ
tui præsentiam faciat sui. Nec tamen etiam hoc moti dolo-
re, fratri Euagrio donamus speciem bonæ caussæ, qui eò
defensabilior sibi videtur,quod eum refugit Flauianus,aut
quòd habere se alterum arbitratur æqualem, vterque alie-
næ magis ordinationis vitiis q̃ suis fretus. Quos tamen nos
in meliorẽ vocamus viam, vt malimus eos suis potius bonis
quàm alieno vitio defendi. Qua de re quoniam propriis te-
xuisti literis posse typũ reperiri aliquem quo possit auferri
fratrum discordia, cum sancta synodus cognitionis ius vna-
nimitati tuæ cæterisque ex Aegypto consacerdotibus no-
stris commiserit, iterum oportet fratrem nostrum Flauianũ
conuenias, vt si in eo perseueraueris quo veniendum non

putet,saluis concilij Niceni,sed etiam synodi Capuensis sta A
tutis,illibata pace vniuersorum ita consulas, vt non videa-
mur destruere quod ædificatum est. Si enim quæ ædificaui
destruo, præuaricatorem me ipse constituo: ac si quæ de-
struxi, iterum ædificem. Seruetur ergo impartitæ pacis gra-
tia inter vniuersos,& nihilominus declinatio partis alterius
frustrandi effectum habere non possit. Sane referendum ar-
bitramur ad sanctum fratrem nostrum Romanæ sacerdotẽ
ecclesiæ,quoniam præsumimus ea te iudicaturum quæ etiã
illi displicere nequeant. Ita enim vtile erit consultum sentẽ
tiæ,ita pacis & quietis securitas,si id vestro statuatur consi-
lio quod communioni nostræ dissensionem non afferat, vt
nos quoque accepta nostrorũ serie statutorũ, cũ id gestũ
esse cognouerimus quod ecclesia Romana haud dubie cõ-
probauerit,læti fructũ huiusmodi examinis adipiscamur.

*Diui Ambrosij ad Theophilum & Anysium, excusantis se de iudicio ferendo inter Bonosum episcopum & accusa- B
tores eius, illisque caussam committentis. Eosdem præ-
terea approbantis meritò abhorruisse blasphemiã quo-
rundam qui inuiolatam uirginem Mariam plures pepe-
risse filios mentiuntur.* Epistola LXXIX.

AMbrosius Theophilo & Anysio. Accepi literas vestras quib⁹ vel pro veritate,vel pro modestia nostram sententiam scisciscitari voluistis. Sed cum huiusmodi fuerit concilij Capuẽsis iudicium, vt finitimi Bonoso atque eius accusatoribus iudices tribuerẽtur,& præcipue Macedones qui cum episcopo Thessalonicensi de eius factis vel cognoscerent, aduertimus quod nobis iudicandi forma competere non posset. Nam si integra esset hodie synodus,recte de iis quæ comprehendit ve strorum scriptorum series,decerneremus. Vestrum est igitur qui hoc recepistis iudicium, sententiam ferre de omnibus,nec refugiendi, vel elabendi, vel accusatoribus vel accusato copiam dare. Vicem enim synodi recepistis,quos ad examinandum synodus elegit. Denique cum Bonosus episcopus post iudicium vestrum misisset ad fratrẽ nostrũ Ambrosium qui eius sententiam consuleret,interdictam sibi ecclesiam irrumpere atque ingredi,responsum est ei quod nihil temerandum foret,sed omnia modeste patienter ordine gerenda. Neque contra sententiam vestram tentandum aliquid, vt quod videretur vobis iustitiæ conuenire,statueretis,quibus hanc synodus dederat authoritatem. Ideo primum est vt ij iudicent quibus iudicandi facultas est data. Vos enim toti⁹ (vt scripsimus) synodi vice decernitis. Nos quasi ex synodi authoritate iudicare non conuenit. Sane nõ possumus negare de Mariæ filiis iure reprehẽsum, meritóque vestram sanctitatem abhorruisse, quòd ex eodem vtero virginali ex quo secundum carnem Christus natus est,alius partus effusus sit. Neque enim elegisset dominus Iesus nasci per virginem,si eam iudicasset tam incontinẽtem fore,vt illud genitale dominici corporis,illam aulam regis æterni concubitus humani semine coinquinaret. Qui enim hoc astruit,nihil aliud nisi perfidiam Iudæorum astruit,qui dicunt eum non potuisse nasci ex virgine. Nam si hanc accipiant à sacerdotibus authoritatem, & videatur Maria partus fudisse plurimos,maiore studio veritatẽ fidei expugnare contendent. Et vbi est illud quod scriptũ est, dicente domino ad matrem de Ioanne euangelista: Mulier ecce filius Ioan.19.
tuus,& rursus ad Ioannem de Maria: Ecce mater tua? Quid
sibi istud vult quod cum in cruce dominus positus peccatũ
mundi tolleret,pronunciauit etiam de integritate materna?
Aut quid aliud dicitur nisi vt claudat sua ora perfidia, ob-
mutescat, ne matrem domini aliquo audeat temerare con-
uitio? Testis est ergo idem arbiter, idẽ materni pudoris as-
sertor quod desponsata fuerit viro tantummodo Ioseph,
nulla tamen coniugalis coitus consuetudine thori iura co-
gnouerit. Neque enim eam susceperturam ex Ioseph filios, à
viri consortio separare voluisset. Sed si hoc parum est, ad-
didit testimonium euangelista dicens, quod susceperit eã di-
scipulus in suam. Nunquid ergo diuortium fecit? nunquid à Ibidem.
viro abduxit atque abstulit? Ergo qui hoc legit in euange-
lio,quomodo quasi naufragus titubat & fluctuat? Hoc ergo
testamen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

teſtamentum filij eſt de matris integritate, hæc Mariæ lo- A
cuples integri pudoris hæreditas, hic totius finis conſum-
mationis. Deniq; hoc dixit, & emiſit ſpiritum, conſummans
omne myſterium bono fine pietatis. Legimus etiam & om-
nia percurrimus vel de eo quod fratri noſtro, & coepiſco-
po Baſſo in conſortium regẽdæ eccleſiæ datus eſt Senecio,
vel de cæteris, vnde veſtræ normam expectamus ſentẽtiæ.

Syricij papæ ad Mediolanenſem eccleſiam, narrantis quid actum ſit contra hæreticos qui ſub uelamento pij nominis ſerpentino ſermone catholicam ueritatem corrumpere, ac fideles Chriſtianos ſauciare moliti ſunt, admonentiſque, ut ab illis ſe cuſtodiat. Epiſtola LXXX.

SYricius Mediolanẽſi eccleſiæ. Optarem ſemper fratres chariſſimi dilectionis & pacis veſtræ ſyn ceritatis gaudia nunciari, ita vt viciſſim diſcurrẽ tibus literis ſoſpitatis indicio iuuaremur veſtro, quia nõ patitur nos quietos ab incurſione ſua vacare hoſtis antiquus ab initio mendax, inimicus veritatis, æmulus ho- B
minis, quem vt deciperet, ſe ante decepit. Pudicitiæ aduer-
ſarius, luxuriæ magiſter, crudelitatibus paſcitur, abſtinẽtia
puniendus odit ieiunia, miniſtris ſuis prædicantibus dũ di-
cit eſſe ſuperflua, ſpem non habens de futuris, Apoſtoli ſen-
1. Corin.15. tentia repercuſſus dicentis, Manducemus & bibamus, cras
enim moriemur. O infœlix audacia, ô deſperatæ mentis a-
ſtutia. Tam incognitus ſermo hæreticorum intra eccleſias
cancri more ſerpebat, vt occupans pectus, totum hominem
præcipitaret in mortem. Et niſi dominus Sabaoth laqueum
quem parauerat dirupiſſet, ſcena tanti mali & hypocriſis pu
blicata multorum ſimplicium corda traxerat in ruinã: quia
facile ad deteriorem partem mens humana traducitur, ma-
lens per ſpatioſa volare, quàm artæ viæ iter per laborem
tranſire. Qua de re neceſſarium ſatis fuit mihi quę hic geſta
ſunt, ad veſtram conſcientiam cognoſcenda mandare, ne i-
gnorantia ſacerdotis quiſpiam peſſimorum eccleſiam irrũ-
pentium ſub religioſo nomine contagio violaret: ſicut ſcri-
Matth.7. ptũ eſt domino dicente, Multi venient ad vos in veſtimen-
tis ouium, intus autem ſunt lupi rapaces, à fructibus eorum
cognoſcetis eos. Ii videlicet qui quaſi vtilitate Chriſti noſ-
ſe ſe iactent, vt ſub velamento pij nominis gradientes do- C
mum orationis ingreſſi, ſermonem ſerpẽtinæ diſputationis
Pſalm.10. effundant, vt ſagittent in obſcuro rectos corde, atque veri-
tatem catholicam vertẽdo ad ſuæ doctrinæ rabiem diabo-
lico more traducant, atque ouium ſimplicitatẽ defraudent.
Et quidem multarum hæreſiam malignitatem ab apoſtolis
nũc vſque didicimus, & experti abrogauimus: ſed nunquã
tales canes eccleſiæ myſteriũ latratibus fatigauerunt, qua-
les nunc ſubito hoſtes fidei erumpentes doctrina perfidiæ
polluta, cuius ſint diſcipuli, verborum fructibus prodide-
runt. Nam cum alij hæretici ſingula ſibi genera quæſtionũ
male intelligendo propoſuerint conuellere atque concer-
pere de diuinis inſtitutionibus: iſti non habẽtes veſtem nu-
Matth.22. ptialem, ſauciantes catholicos, noui & veteris teſtamẽti (vt
dixi) continentiam peruertẽtes, illecebroſo atque ficto ſer-
mone aliquot Chriſtianos cœperunt iam vaſtare, atque ſuæ
dementiæ ſociare, intra ſe continentes nequitiæ ſuæ virus.
Verum illecti blaſphemias ſuas conſcriptione temeraria pu
blice prodiderunt, & deſperatæ mentis furore conciti paſ-
ſim in furorem gentiliũ publice à fidelibus Chriſtianis viris L
genere optimis, religione præclaris, ad meam humilitatem
ſubito ſcriptura honorifica vidẽtur eſſe delati, vt ſacerdo-
tali indicio detecta diuinæ legi contraria ſpirituali ſentẽtia
deleantur. Nos ſane nuptias non aſpernãter accipimus qui-
bus velamine interſumus, ſed virginum nuptias deo deuo-
tas maiore honorificentia veneramur. Facto igitur presby-
tero conſtitit doctrinæ noſtræ, id eſt, Chriſtianæ legi eſſe
cõtraria. Vnde apoſtoli ſecuti præceptum, quia aliter quàm
quod accepimus anunciabant, omnium noſtrum tam preſ-
byterorum & diaconorum quàm totius etiam cleri vna ſu-
ſcitata fuit ſententia, vt Iouinianus, Auxentius, Genialis,
Germinator, Felix, Prontin⁹, Martianus, Ianuarius & Inge-
nioſus, qui authores nouæ hæreſis & blaſphemiæ inuenti
ſunt, diuina ſententia & noſtro iudicio in perpetuum dam-

nati extra eccleſiam remanerent. Quod cuſtodituram ſan- A
ctitatem veſtram non ambigens, hæc ſcripta direxi per fra-
tres & presbyteros meos Creſcentem, Leopardum, & Ale-
xandrum, qui religioſi officium fidei poſſint ſpiritu adim-
plere feruentes.

Diui Ambroſij Baſsiani, & cæterorum ad Syricium Papam, paſtoralem illius ſollicitudinem circa ouile Chriſti cuſtodiendum, & lupos arcendos commendantium, uirginitatẽmque contra iſtorum dementiam conugio præferentium. Immaculatã præterea Chriſti genitricem Mariam, ratione, teſtimoniis, figuris & exemplis aſtruentium in partu uirginem permanſiſſe. Præconia denique uiduitatis attexentium, ac tandem Iouinianum & reliquos hæreticos eſſe damnatos inſinuantium.

Epiſtola LXXXI.

DOmino dileCtiſsimo fratri Syricio Papę Ambro-
ſius Epiſcopus, Baſsianus Epiſcopus, & cæteri.
Recognouimus literis ſanctitatis tuæ boni paſto-
ris excubias, qui fideliter commiſſam tibi tanuam
ſerues, & pia ſolicitudine Chriſti ouile cuſtodias, dignus
quem oues domini audiant & ſequantur: & ideo quia no- B
ſti ouiculas Chriſti, lupos facile deprehendes, & occurres
quaſi prouidus paſtor, ne iſti morſibus perfidiæ ſuæ ſera-
liq́ue vlulatu dominicum ouile diſpergant. Laudamus hoc
domine frater, nobis dileCtiſsime, & toto cõcelebramus af-
fectu. Nec miramur ſi luporum rabie grex domini perhor-
ruit, in quibus Chriſti vocem non recognouit. Agreſtis e-
nim vlulatus eſt, nullam virginitatis gratiam, nullum caſti-
tatis ordinem ſeruare, promiſcue omnia velle confundere,
diuerſorum gradus abrogare meritorum, & paupertatem
quandam cœleſtium remunerationũ inducere, quaſi Chri-
ſtiana ſit palma quam tribuit. (Hinc enim plurimi abundant
tituli præmiorum) ſimul ſe iſti condemnare coniugio. Sed
quæ poteſt laus eſſe coniugij, ſi nulla virginitatis eſt gloria?
Neque vero nos negamus ſanctificatum à Chriſto eſſe cõ- Gene.2.
iugium, diuina voce dicente: Erunt ambo in carne vna, &
in vno ſpiritu. Sed prius eſt quod nati ſumus, quàm quod ef
fecti, multoq́ue præſtantius diuini operis myſterium, quàm
humanæ fragilitatis remedium. Iure laudatur bona vxor,
ſed melius pia virgo præfertur, dicente Apoſtolo, Qui iun- C 1. Corin.7.
git virginem ſuam, bene facit: & qui nõ iungit, melius facit.
Hæc enim cogitat quæ dei ſunt, illa quæ mundi. Illa coniu-
galibus vinculis colligata eſt, hæc libera vinculorum: illa
ſub lege, iſta ſub gratia. Bonum cõiugium, per quod eſt in-
uẽta poſteritas ſucceſsionis humanæ: ſed melior virginitas,
per quam regni cœleſtis hæreditas acquiſita, & cœleſtium
meritorum reperta ſucceſsio. Per mulierem cura ſucceſsit,
per virginem ſalus euenit. Denique ſpeciale donum virgi-
nitatis Chriſtus elegit, & integritatis munus exhibuit, atq;
ipſe repræſentauit quod elegit in matre. Quanta dementia
funeſtorum latratuum, vt iidem dicerent Chriſtum ex vir-
gine non potuiſſe generari. Quidam ferunt ex muliere, ſed
ex his humanorum pignorum patribus virgines permane-
re. Aliis ergo præſtat Chriſtus quod ſibi (vt dicunt) præſta-
re non potuit? Ille vero qui carnem ſuam ſuſcepit, etſi ho-
mo factus eſt, vt hominem redimeret, atque à morte reuo-
caret, inuitatus tamen quaſi deus munere venit in terras, vt Eſaiæ.49.
quemadmodum dixerat: Ecce facio omnia noua: partu etiã Apoc.21.
immaculatæ virginis naſceretur, & ſicut ſcriptum eſt, vt ere L
deretur nobiſcum deus. Sed de via peruerſitatis produntur
dicere: Virgo concepit, ſed non virgo genauit. Quæ po-
tuit ergo virgo concipere, potuit virgo generare: cum ſem-
per conceptus præcedat, partus ſequatur. Sed ſi doctrinis
non creditur ſacerdotum, credatur oraculis Chriſti, creda-
tur monitis angelorum dicentium, Quia nõ eſt impoſſibile Lucæ.1.
deo omne verbũ. Credatur ſymbolo Apoſtolorum quod
eccleſia Romana iteratum ſemper cuſtodit & ſeruat. Audi-
uit Maria vocem angeli, & quę ante dixerat, Quomodo fiet
iſtud? non de fide generationis interrogans, reſpondit poſt- Lucæ.1.
ea: Ecce ancilla domini, contingat mihi ſecundum verbum
tuum. Hæc eſt virgo quæ in vtero concepit, virgo quæ pe-
perit filium. Sic enim ſcriptum eſt, Ecce virgo in vtero ac- Eſaiæ.7.
cipiet & pariet filium. Nõ enim concepturam tantummodo
virgi-

Universidad de Deusto

Ezech. 44. virginem, sed & parituram virginem dixit. Quæ autem est illa porta sanctorum, illa exterior ad orientem, quæ manet clausa, & nemo, inquit, pertransibit per eam nisi solus deus Israel? Nonne est hæc porta Maria, per quam in hunc mundum redemptor intrauit? Hæc porta iustitiæ, sicut ipse dixit, Matth. 3. sinit impleri omnem iustitiam. Hæc porta est beata Maria: de qua scriptum est, quia dominus pertransibit per eam, & erit clausa post partum, quia virgo concepit & genuit. Quid autem incredibile si contra vsum originis naturalis Psalm. 113. peperit Maria & virgo permanet, quando contra vsum naturæ mare vidit & fugit, atque in fontem suũ Iordanis fluẽta remearunt? Nõ ergo excedit fidem quod virgo peperit, Nume. 20. quando legimus quòd petra vomuit aquas, & in montis spe- 4. Reg. 6. ciem maris vnda solidata est. Nõ ergo excedit fidem quòd Ioan. 21. homo exiuit de virgine, quando petra profluxit, scaturiuit Esaiæ. 19. ferrum super aquas, ambulauit homo super aquas. Ergo si hominem vnda portauit, non potuit hominem virgo generare: atque hominem de quo legimus: Et mittet illis dominus hominem qui saluos faciet eos, & notus erit dominus B Aegyptiis? In veteri itaque testamento virgo Hebræorum per mare duxit exercitum: in nouo testamento virgo generis aula cœlestis electa est ad salutem. Quid autem etiã viduitatis attexamus prœconia, cum in euangelio post virginis celeberrimum partum Anna vidua subrogetur, quæ vixerat cum viro suo annis septẽ à virginitate sua, & hæc vidua annorum octogintaquatuor, quæ non discedebat de tẽplo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens die ac nocte? Et merito habilis viduitas. Denique si Adam sic exegisset ieiunium, non fuisset nudus effectus. Ioan. 3. Niniuen amor ieiunij liberauit. Matth. 17. Et ipse dominus ait: Non eiicietur nisi per orationem & ieiunium. Sed quid plura apud magistrum atque doctorem? cum iam dignum præmium retulerunt illi perfidiæ suæ, qui ideoque huc venerunt, ne superesset locus in quo non dominarentur, qui vere se Manichæos probauerunt, non credentes quia ex virgine vtique venisset. Quænam hæc est suppar nouorum Iudæorum amentia? Si venisse non creditur, nec carnem creditur suscepisse. Ergo in phãtasmate vi- C sus est, in phantasmate crucifixus est. Sed nobis in veritate crucifixus est, in veritate redemptor noster. Manichæus est qui abnegat veritatem, qui carnẽ Christi negat, & ideo non est illis remissio peccatorum. Sed est impietas Manichæorum, quam & clementissimus execratus est Imperator, & omnes qui illos viderunt, quasi quædam contagia refugerũt, sicut testes sunt fratres & cõpresbyteri mei Crescẽs, Leopardus, Alexander, sancto feruentes spiritu, qui eos omniũ execratione damnatos, Mediolanensi ex vrbe quasi profugos repulerunt. Ita Iouinianum, Auxentium, Germinatorem, Felicem, Protinum, Genialem, Martianum, Ianuariũ, & Ingeniosum, quos sanctitas tua damnauit, scias apud nos quoque secundum iudicium tuum esse damnatos. Incolumem te & florentissimum deus noster tueatur omnipotẽs, domine dilectissime frater. Item subscriptio. Ego Euentius episcopus saluto sanctitatem tuam in domino, & huic epistolæ subscripsi. Maximus episcopus, Felix episcopus, Bassianus episcopus, Theodulus episcopus, ex iussu domini D episcopi Geminiani, ipso præsente Aper presbyter subscripsi. Eustasius episcopus, Constantius episcopus, Eustasius episcopus, & omnes ordines subscripserunt.

Diui Ambrosij ad Vercellensem ecclesiam, & eos qui inuocant nomen domini nostri Iesu Christi, dolenter conquerentis quòd ipsa sola adhuc sacerdotem non habeat, illósque admonentis ut parentum exempla sequantur ad postulandum sacerdotem. Eorũmque præterea errorem qui nullum dicunt esse abstinentiæ meritum, uel uirginitatis fructum, rationibus, scripturis & exemplis confutantis, uoluptatem quoque condemnantis, & ieiunium, abstinẽtiam, temperantiam ac uirginitatem excellenter commendantis. Vercellenses deinceps ad constantiã & alias uirtutes exhortantis. Quódque maxime in episcopi petitione abesse debeat malignitas. Ac tandem qualis in episcopum eligendus, qualésue & ipsi esse debeant, exponentis.

Epistola LXXXII.

AMbrosius seruus Christi vocatus episcopus, Vercellensi ecclesiæ, & iis qui inuocant nomen domini nostri Iesu Christi. Gratia vobis à deo patre & vnigenito filio eius adimpleatur in spiritu sancto. Conflígor dolore, quia ecclesia domini quę est in vobis, sacerdotem adhuc non habet, ac sola nunc ex omnibus Liguriæ atque Aemiliæ Venetiarúmque vel cæteris finitimis Italiæ partibus huiusmodi eget officio quod ex ea aliæ sibi ecclesiæ petere solebãt, & (quod verecundius est) mihi adscribitur vestra intentio, quæ affert impedimẽtum. Nam cum sint in vobis dissensiones, quomodo possumus aliquid aut nos decernere, aut vos eligere, aut quisquam acquiescere, vt inter dissidẽtes suscipiat hoc munus, quod inter conuenientes vix sustineatur? Hæc est illa confessoris institutio, hæc iustorum soboles patrum, qui sanctum Eusebium quem nunquam ante cognouerant, posthabitis ciuibus simul vt viderunt, & probauerunt tantúmque interfuit vt probaretur, quantum vt videretur? Merito vir tantus euasit quem omnis elegit ecclesia, merito creditũ quod diuino esset electus iudicio, quẽ omnes postulauissent. Cõuenit igitur vt sequamini exemplum parentum, præsertim cum à sancto confessore institutos meliores patribus esse oporteat, quando vos melior doctor instituit atque erudiuit, modestiæque vestræ & concordiæ insigne edere, vt cõgruatis assensu ad postulandum sacerdotem. Etenim si iuxta dominicam sententiam, quod duobus conuenerit super Matth. 18. terrã, de omni re quamcunque petierint, fiet, inquit, à patre meo, qui in cœlis est: vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum: quanto magis vbi plena est in nomine domini congregatio? Vbi vniuersorum postulatio congruit, dubitare vos nequaquam oportet ibi dominum Iesum & voluntatis authorem, & petitionis arbitrum fore, & ordinationis præsulem, vel largitorem gratiæ. Facite ergo vos dignos videri quorũ in medio Christus sit. Vbi enim pax, ibi Christus: quia pax Christus. Vbi iustitia, ibi Christus: quia Christus est iustitia. Sit in medio 1. Ioan. 1. vestrum, vt videatis eum, ne dicatur & vobis: Medius autẽ vestrum stat, quem vos non videtis. Non illũ viderunt Iudæi, in quem non crediderunt: nos illum deuotione conspicimus, fide cernimus. Stet igitur in medio vestrum, vt aperiantur vobis cœli qui enarrant gloriam dei, vt voluntatem Psalm. 18. eius faciatis, & operemini opus eius. Qui videt Iesum, cœli Actor. 7. ei aperiuntur, sicut aperti sunt Stephano dicẽti: Ecce video cœlos apertos, & Iesum stantem ad dexterã dei. Stabat Iesus quasi aduocatus: stabat quasi solicitus, vt Stephanũ athletam suum certantem iuuaret: stabat quasi paratus vt coronaret suum martyrẽ. Stet igitur & vobis, vt eũ non timeatis sedentem. Sedens enim iudicat, sicut Daniel dicit: Throni Danie. 7. positi sunt, & libri aperti sunt: & antiquus dierum sedit. In octogesimo autem primo Psalmo scriptum est: Deus stetit Psal. 81. in congregatione deorũ, in medio autẽ deos diiudicat. Stet vobis. Sedẽs igitur iudicat, stans iudicat, & iudicat imperfectis, inter deos autẽ diiudicat. Stet vobis vt defensor, vt bonus pastor, ne vos lupi incursent graues. Quo nõ ociose nostra admonitio deflectit. Audio enim homines qui dicũt nullũ esse abstinentiæ meritũ, nullum frugalitatis, nullã virginitatis gratiã, pari omnes æstimari precio, delyrare eos qui ieiuniis castigent carnem suam, vt menti subditam faciant. Quod nunquam fecisset, nunquam scripsisset ad instruendum alios Paulus apostolus, si delyramentũ putasset. Gloriatur itaque dicens: Sed castigo corpus meum, & seruituti 1. Corin. 9. redigo, ne aliis prædicans ipse reprobus inueniar. Ergo qui non castigant corpus suum, & volunt prædicare aliis, ipsi reprobi habentur. An quicquam tam reprobũ, quàm quod ad luxuriam, ad corruptelam, ad lasciuiam prouocat, quàm incitamentum libidinis, incontinentiæ fomes, incendiũ cupiditatis? Quæ istos Epicureos noua schola misit, non philosophorum, vt ipsi aiunt, sed imperitorũ, qui voluptatem prædicent, delicias suadeant, castimoniam nullius esse dicãt vtilitatis? Fuerunt nobiscum, sed non fuerunt ex nobis. Ne- 1. Ioan. 2. que enim pudet dicere quod dicit Euangelista Ioannes. Sed hic positi primo ieiunabant, intra monasterium continebãtur: nullus erat luxuriæ locus, interdicta ludibriosæ disputatio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tationis licentia. Hoc delicati nō potuerunt ferre. Abierūt, deinde volentes redire non sunt recepti. Pleraque enim audieram quæ deberent cauere. Monueram, nihil profecerā. Efferuescentes itaque disseminare talia cœperunt, quibus incentores essent vitiorum omnium. Miserabiles, perdiderunt vtique quod ieiunauerunt. Perdiderūt quod se aliquo continuerunt tempore. Nunc itaque diabolico studio inuident aliorum operibus bonis, quorū ipsi fructu exciderunt. Quæ virgo audiat nullum præmium esse integritatis, & nō ingemiscat. (Absit enim vt facile credat) certe vt non studia deponat, & intentionem suæ mētis inflectat? Quæ vidua quum conceperit nullum esse fructum viduitatis, malit seruare fidem coniugij, & in tristibus degere, quàm lætioribus se credere? Quæ coniugij districta vinculo, si audiat quod nullus honos castitatis sit, non possit incuriosa tentari corporis aut mentis facilitate? Et ideo ecclesia quotidie in lectionibus sacris, in sacerdotum tractatibus laudem pudicitiæ, gloriam integritatis personat. Frustra ergo dicit Apostolus, Scripsi vobis in epistola, ne commisceamini fornicariis. Et ne forte dicant, Non de omnibus mūdi nos dicimus fornicariis, sed dicimus quòd qui fuerit in Christo baptizatus, haberi iam nō debeat fornicarius, sed qualiscunque vita eius accepta sit deo: ideo addidit Apostolus: Non vtique fornicariis huius mundi. Et infra: Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum quidē sumere. Quo enī mihi de iis qui foris sunt iudicare? Et ad Ephesios. Fornicatio & omnis immunditia & auaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos. Et infra. Hoc enim scitote quòd omnis impudic', aut immūdus, aut auarus, quod est idololatra, non habet hæreditatem in regno Christi & dei. De baptizatis vtique dictum liquet. Ipsi enim accipiūt hæreditatem, qui baptizantur in morte Christi, & consepeliuntur cum Christo, vt cum ipso resurgant. Ideo hæredes dei, cohæredes Christi. Sunt hæredes dei, quia transcribitur in eos dei gratia: cohæredes Christi, quia renouantur in vitam ipsius. Hæredes quoque Christi, quia datur illis per mortem ipsius tanquàm testatoris hæreditas. Isti igitur magis sibi debent attendere qui habent quod possint amittere, quàm qui non habent. Isti maiore agere custodia, isti cauere vitiorum illecebras, erroris incitamenta, quæ maximæ cibo potúque oriuntur. Denique sedit populus manducare & bibere, & surrexit ludere. Ipse quoque Epicurus, quem isti sibi magis sequendum quàm Apostolos putant, assertor voluptatis, etsi neget inuectricem mali esse voluptatem, nō negat tamen ex ea fieri quædam ex quibus generentur mala. Denique nec luxuriosorum vitam reprehēsibilem videri, quæ repletur delectationibus, nisi vel doloris vel mortis quatiatur metu. Atq; hic quàm alienus à vero sit, etiam hinc deprehenditur, quod voluptatem in homine deo authore creatam asserit principaliter: sicut Philuminaris eius sectator in Epitomis suis disputat, & huius allegat historicos esse authores sententiæ. Sed hoc diuina scriptura redarguit, quæ serpentis insidiis atque illecebris infusam Adæ atque Euæ voluptatem docet. Siquidem ipse serpens voluptas sit, & ideo varię ac lubricæ & velut veneno quodā corruptelarum infectæ passiones voluptatis sint. Apperentia igitur voluptatis constat acceptum Adam excidisse mandato dei, & fructu gratiæ. Quomodo igitur voluptas ad paradisum reuocare nos potest, quæ sola nos paradiso exuit? Vnde & dominus Iesus volens nos aduersus diaboli tentamenta fortiores reddere, certaturus ieiunauit, vt sciremus quia aliter illecebras mali nō possemus vincere. Denique ipse diabolus primum tentamentorum suorum spiculū de voluptate intorsit dicens, Si filius dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Vnde ait dominus: Non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo dei. & noluit facere, cum posset, vt magis lectionis studio quàm voluptatis intendere nos salutari præcepto doceret. Et quia isti ieiunandum negant, qua causa Christus ieiunauerit astruant, nisi vt nobis exēplo esset eius ieiuniū. Denique in posterioribus docuit non facile malū posse nisi nostro vinci ieiunio, dicens, Hoc genus non eiicitur nisi in oratione & ieiunio. Quid etiam sibi vult scriptura quæ do-

1. Corin. 5.
Ephes. 5.
Roma. 8.
Ibidem.
Exodi 32.
Gene. 3.
Matth. 4.
Ibidem. 17.

cet ieiunasse Petrum, & ieiunanti atque oranti de baptizandis gentibus reuelatum mysterium, nisi vt ostenderet etiam ipsos sanctos cum ieiunant, tunc fieri præstantiores? Deniq; Moyses cum ieiunaret, legem accepit. Et ideo Petrus cum ieiunaret, edoctus est noui testamenti gratiam. Daniel quoque ieiunij merito ora clausit leonum, futurorúmque temporū vidit negocia. Aut quæ nobis salus esse potest nisi ieiunio eluerimus peccata nostra: cum scriptura dicat: Ieiunium & eleemosyna à peccato liberat? Qui sunt ergo hi prę ceptores noui qui meritum excludant ieiunij? Nonne gentilium vox ista est dicentium: Manducemus & bibamus? Quos bene irridet Apostolus dicens: Si secundum hominē pugnaui Ephesi ad bestias, quid mihi prodest, si mortui nō resurgunt? Manducemus & bibamus: cras enim moriemur. Hoc est: Quid mihi profuit vsque ad mortem contētio, nisi vt hominem redimerem meū? Qui frustra redimitur si nulla est spes resurrectionis. Ac per hoc spe omni redēptionis amissa manducemus & bibamus: ne amittamus fructū præsentium, qui futurorum nullum tenemus. Illorum ergo est cibis & potibus indulgere, qui nihil post mortem suam sperant. Denique Epicurei dicunt assertores voluptatis, quia mors nihil ad nos. Quo demonstrant corpore se tantum nō mēte viuere: nec animæ fungi, sed carnis solius munere, qui secessione animæ corporisque dissolui munus suæ vitæ omne existiment, perire merita virtutum, atque animę omnē vigorē, totos se deficere cum corporis sensu, nihil reliquiarum superesse animæ, cum ipsum corpus non statim resoluatur. Prius ergo dissoluitur anima quàm corpus: cū secundum suam opinionem vel carnē & ossa considerare debeāt, quæ post mortem supersunt, secundum veram autem assertionem negare non debeant æ resurrectionis gratiam. Merito ergo hos redarguens Apostolus monet nos ne talibus labamur opinionibus, dicens, Nolite seduci, corrumpunt mores bonos colloquia mala. Sobrij estote iuste, & nolite peccare. Ignorantiam enim dei quidam habent. Bonū ergo sobrietas, quia peccatū ebrietas est. Quid quod ille Epicurus defensor voluptatis, cuius ideo frequētem facimus mentionē, vt hos aut gentilium discipulos, & Epicuream probemus sectam sequi, aut illum ipsum quē ipsi philosophi à suo excludūt consortio tanquàm patronum luxuriæ, tolerabiliorem his esse doceamus? Clamat ergo ille (vt Demarchus asserit) quia non potationes, neque comessationes, nec filiorum soboles, nec fœminarum copulæ, nec piscium copia, aliorúmque huiusmodi, quæ splendido vsui parantur conuiuij, suauem vitam faciant, sed sobria disputatio. Deniq; addidit quòd copiis conuiuij moderate vtantur, qui non immoderate eas quærunt. Succo solo & pane vel aqua qui libē ter vtitur, despuit deliciarum epulas, quia multæ ex his generantur molestiæ. Etiam alibi dicunt: Non immoderatę epulæ, non potationes, voluptatis suauitatem generant, sed continēs vita. Cum igitur illos abdicauerit philosophia, hos nō excludit ecclesia? Siquidem & illi, quod malam causam habent, se assertionibus suis impugnant frequēter. Nam etsi principalis eorum sententia sit quòd nullam suauitatem voluptatis putent nisi quæ cibo potúque percipiatur: tamē intelligentes in tam reprehensibili definitione versari se sine summo dedecore non posse, ac deseri ab omnibus, fuco quodam probabilium disputationum ea colorare voluerūt, adeo vt diceret quidam ex iis: Dum studemus delectationi per epulas & cantus, amisimus eam quæ per verbi, quo solo salui esse possumus, infunditur perceptionem. Nonne isti dispares, discolores in hac multiformi disputatione nobis videntur, quos adeo scriptura condemnat, vt non præterierit eos quos Apostolus redarguebat, dicente Luca in actib' apostolorum, qui eum librum historico stylo scripsit: Quidam autem Epicurei & Stoici philosophi disputabant cum eo, & quidam dicebant, Quid vult hic seminiuerbius? Alij autem, Nouorum dæmoniorum videtur pronunciator esse. Ex hoc tamen numero non immunis gratiæ abiit Apostolus. Siquidem etiam Dionysius Ariopagites cum Damari vxore sua aliísque multis credidit. Itaque illi doctissimorū & eloquentium cœtus simplici disputatione victos se esse credentium exemplo manifestarūt. Quid igitur sibi isti volunt

Actor. 10.
Exod. 34.
Danie. 14.
Tobiæ 4. & 12.
1. Cor. 15.
Ibidem.
Actor. 17.

Universidad de Deusto

lunt qui tentant eos peruertere quos acquisiuit Apostolus, quos redemit Christus sanguine suo? Quid est quod asserũt baptizatos intendere non debere virtutum disciplinis, nihil illis obesse comessationes, nihil voluptatum affluentiã, inspirotes esse eos qui iis careãt: virgines oportere nubere, filios procreari, similiter & viduas iterare quod semel male virili admixtione expertæ sint, etiam si se continere possint, errare eas quæ nolunt iterare copulam? Quid ergo? Placet vt hominem exuentes, induamus pecudem: & expoliantes Christum, vestiamur aut superuestiamur amictus diaboli? Sed quum ipsi doctores gentium ne honestatẽ quidem cum voluptate copulãdam putauerint, eò quòd pecudem videretur cũ homine induere: nos vt beluinos vsus humano infundamus pectori, & rationabili menti inscribamus irrationabiles ritus ferarum? Quanquam multa genera sint animãtium quæ amisso pari concubitui indulgere nesciant, & tanquàm solitariæ vitæ æuum exigant: plurima quoque herbis vescantur simplicibus, nec alio nisi fonte puro sitim restinguere nouerint: canésque videamus frequenter interdicto cibo temperare solitas, vt ieiuna fame ora suspendant si imperetur abstinentia. Ab hoc igitur reuocantur homines, quod didicerunt per hominem etiam mutæ non præuaricari bestiæ? Quid autem pulchrius abstinentia, quæ facit etiã iuuentutis annos senescere, vt fiat morum senectus? Nanq; vt redundantia ciborum ac temulentia etiam maturior ætas calescit, ita mitigatur iuuentutis ferocitas epularum parsimonia, irriguóque fontis: & exterior ignis aquæ infusione extinguitur: non mirum si etiã interiora æstus corporis fluuiali potu refrigerãtur. Cibo enim flamma alitur ac deficit. Siquidem fœnum, stipulam, lignum, oleum, aliáque huiusmodi alimenta ignis sunt, quibus pascitur: ea si detrahas, vel nõ suggeras, etiam ignis sopitur. Similiter ergo vapor corporis cibo alitur aut minuitur: cibo excitatur, cibo soluitur. Luxuria igitur mater libidinis est. Quid quòd naturæ conueniens temperantia est, atque illi diuinæ legi quæ in ipso rerum ortu omnes fontes potui, fructus arborũ esui dedit? Vinum post diluuium iustus ad tentationem sui reperit. Vtamur ergo temperantiæ naturali cibo, vtinámq; possimus.

1.Timo.5. Sed quia non omnes fortes, ideo Apostolus ait: Vino modico vtere propter frequẽtes tuas infirmitates. Nõ ergo propter voluptatem bibendum est, sed propter infirmitatem. Pro remedio igitur parcius, pro deliciis redundantius. De-

3.Reg.19. nique Helias quem dominus ad virtutis erudiebat profectionem, ad caput suum collyridam & vas aquæ reperit, & ideo in virtute escæ illius quadraginta diebus ieiunauit. Pa-

Danie.1. tres nostri quum mare transirent pedibus, aquam non vinũ bibebant. Daniel & Hebræi pueri patrio cibo, & aquæ potu, ille furorem leonum repressit, isti ardentẽ ignem innoxio videre tactu circa membra sua pasci: Et quid de viris loquar? Iudith luxurioso Holopherni haud quaquã inflexit conuiuio, solo titulo sobrietatis desperatum lacertis virilibus reportauit triumphum, patriam obsidione exuit, ducem militiæ suis manibus occidit. Exemplum euidẽs quod & illum terribilem populis bellatorem virum luxuria sua emolliuit, & hanc fœminam temperantia cibi fortiorem viris fecit. Nõ hic in sexu suo victa est natura, sed in cibo suo victa est, & regem superbum suis inclinauit ieiuniis. Anna

Iudith.12. octoginta quatuor annos in viduitate sua ieiuniis & obse-

Luc.2. crationibus in templo die ac nocte seruiens, Christum agno-
Matth.3. uit. Quem Ioannes abstinẽtiæ magister quidam nouus ter-
4.Reg.4. rarum angelus annunciauit. O stultũ Helisæum qui syluestribus ramis & amaris pascebat prophetas, Immemorẽ scri

1.Esdræ.8. pturarũ Esdrã qui memoria scripturas reddidit, Insipientẽ
2.Corin.11. Paulũ, qui gloriatur ieiuniis, si nihil prosũt ieiunia. Sed quomodo nõ prosunt, quibus vitia purgãtur? Quæ si deferas cũ

Esaiæ.58. humilitate, cũ misericordia, vt Esaias spiritu diuino locutus est, ossa tua pinguescẽt, & eris sicut ortus ebrius. Pinguescit igitur anima tua, virtutésq; ei' spirituali adipe ieiunij, & fructus tui multiplicãtur vbertate mẽtis tuæ, vt sit in te sobria

Psalm.22. ebrietas, sicut illud est poculũ de quo ait propheta, Et poculũ tuum inebrians quàm præclarũ est. Sed non illa solum laudabilis quæ parca est ciborũ temperantia, sed etiam illa quę

Eccle.18. concupiscentiæ. Denique scriptum est, Post concupiscentias tuas ne eas, & à voluptate tua vetare. Si dederis animæ tuæ concupiscentiam, gaudio eris inimicis tuis. Et infra, Vi-

Eccl.19. num & mulieres apostatare faciunt etiam sapientes. Vnde Paulus etiam in ipsis coniugiis temperantiam docet. Est enim velut quidam adulter incontinens in matrimonio, qui legem apostolicam præuaricatur. Quid autem loquar quãta sit virginitatis gloria, quæ meruit à Christo eligi vt esset

Coloss.2. etiam corporale dei templum, in qua corporaliter (vt legimus) habitauit plenitudo diuinitatis? Virgo genuit mundi salutem, virgo peperit vitam vniuersorum. Sola ergo non debet esse virginitas, quę omnibus in Christo profuit? Virgo portauit quem mundus iste capere aut sustinere non potest. Qui cum ex Mariæ nasceretur vtero, genitale tamẽ septum pudoris, & intemerata virginitatis conseruauit signacula. Itaq; in virgine Christus reperit quod suum esse vellet, quod sibi omniũ dominus assumeret. Per virum autem & mulierem caro eiecta de paradiso, per virginem iũcta est deo. Quid de altera Moysi Maria loquar, quæ fœminei dux

Exod.15. agminis pede transmisit pelagi freta? Quo munere autem venerabilis Thecla etiã leonibus fuit, vt ad pedes prædæ suæ stratæ iũpastæ bestiæ sacrum deferrent ieiunium, nec procaci oculo virginem nec vngue violarent aspero, quoniam & ipso aspectu virginitatis violatur sanctitas? Denique qua

1.Corin.7. reuerẽtia virginitatis locutus est sanctus Apostolus, De virginibus præceptum domini nõ habeo, consilium autem do tanquàm misericordiam consecutus à domino? Præceptum nõ habet, consilium habet. Non enim præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio. Nec authoritas præsumitur, sed demonstratur gratia: nec à quocũque demonstratur, sed ab eo qui misericordiam dei meruit. Ho

1.Corin.7. rum ergo meliora quàm apostolorum consilia? Apostolus dicit, Consilium do, isti dissuadendũ putant, ne qua studeat virginitati. Cui' quãtã laudẽ breui versiculo propheta ex-

Cantic.4. presserit, vel potius Christus in propheta, debemus cognoscere. Ortus, inquit, clausus soror mea, ortus clausus, fõs signatus. Christus hoc dicit ad ecclesiam, quam vult esse virginem sine macula, sine ruga. Bonus ortus virginitas, quæ plurimos boni ferat fructus odoris. Ortus clausus, quia vndiq; vallata est muro castitatis. Fons signatus, eò quòd virginitatis sit fons & origo pudicitiæ, quæ inuiolata custodiat integritatis signacula, in quo fonte imago dei luceat: quia cum munditia corporis congruit etiam puritas simplicitatis. Non potest dubitare quisquam quòd ecclesia virgo sit, quam etiam in Corinthiis despõdit Apostolus Paulus virginem castam assignare Christo. In superiore igitur epistola dat consilium, & existimat bonum esse munus virginitatis, vt nullis instantis seculi turbetur necessitatibus, nulla illuuie coinquinetur, nullis exagitetur procellis. In posteriore sponsor est Christo quòd virginitatem ecclesiæ in illius plebis consignare possit integritate. Responde mihi nunc Paule qua ratione propter instantem necessitatem des consilium: quoniam qui sine vxore est: solicitus, inquit, est quæ

1.Corin.7. domini sunt, quomodo placeat deo. Et addidit: Et mulier innupta & virgo cogitat quæ sunt domini, vt sit sancta corpore & spiritu. Habet igitur murum suum aduersus mundi huius turbines, & ideo septo diuinæ munita protectionis nullis seculi flabris inquietatur. Bonum ergo consiliũ, quia in cõsilio vtilitas est, & in præcepto laqueus. Consilium inuitat voluntarios, præceptum astringit inuitos. Siqua ergo secuta fuerit consilium, & eã nõ pœnituerit, acquisiuit vtilitatẽ. Si quam vero pœnituerit, non habet quod accuset Apostolum. Ipsa enim de infirmitate sua iudicare debuit, & ideo sibi voluntatis suæ rea est, cuius grauiore quàm ferre posset laqueo se ac nodo ligauit. Itaq; tanquam bonus medicus qui & fortioribus stabilitatem virtutis conseruare cupiat, & infirmis salubritatem dare, aliis dat consilium, aliis demonstrat remedium. Qui infirmus est, olera manducet,

1.Corin.7. accipiat vxorem: qui validior est, fortiorem virtutis cibũ expectet. Meritóque adiũxit: Nam qui statuit in corde suo

Roma.14. firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Mulier vincta est legi quanto tempore vir eius vivit. Quod si dormierit

Universidad de Deusto
Biblioteca

mierit vir eius,libera est:cui vult nubat,tantum in domino. Beatior autem erit si sic permanserit,secundum meum consilium. Puto enim quod & ego spiritum dei habeo. Hoc est consilium dei habere, explorare diligenter omnia, & quæ meliora sunt suadere,& quæ tutiora demõstrare. Prouidus doctor multas ostendit vias,vt qua vult vnusquisque quam sibi accommodã arbitratur incedat, dũmodo occurrat quo possit ineptus prætendere. Bona virginitatis via,sed sublimis & ardua validiores requirit. Bona etiam viduitatis,non tam difficilis vt superior,sed confragosa & aspera cautiores exigit. Bona etiã matrimonij, plana & directa longiore circuitu ad castra sanctorum peruenit.ea plurimos recipit. Sũt ergo virginitatis præmia, sunt merita viduitatis, est etiam coniugali pudicitiæ locus. Gradus singularum sunt & incrementa virtutum. State igitur in corde vestro, ne quis vos subruat, ne quis possit subuertere. Docuit nos Apostolus
Exodi 3. quid sit stare, hoc est quod Moysi dictum est: Locus enim in quo stas,terra sancta est. Nemo enĩ stat nisi qui fide stat, nisi qui fixus stat sui cordis sentẽtia. Alibi quoque legimus,
Deute.5. Tu autem hic sta mecum. Vtrumque ad Moysen à domino dictum est, Vbi tu stas,terra sancta est: & hic sta mecũ. hoc est,mecũ stas,si stes in ecclesia. Ipse enim locus est sanctus, ipsa terra fœcunda sanctitatis,& opima virtutum messibus. Sta ergo in ecclesia,sta vbi tibi apparui, ibi ego tecũ sum. Vbi est ecclesia,ibi firmissima statio tuæ mentis est: ibi fundamentum animi tui, vbi tibi de rubo apparui. Tu rubus, ego ignis in rubo, ego in carne propterea ignis, vt tibi luceam, vt tuas spinas & tua peccata consumam, & meam tibi demonstrem gratiam. Stantes ergo in corde vestro lupos fugate ab ecclesia quærentes prędam tollere. Non sit in vobis desidia,non sit prauum os,lingua amarior. Nolite in cõcilio vanitatis sedere. Scriptum est enim: Nõ sedi in concilio vanitatis.
Psalm.25. Nolite audire detrahentes proximis, ne dum auditis alios, prouocemini vt & ipsi derogetis proximis, &
Psalm.49. dicatur vnicuique vestrum, Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas. Sedentes detrahunt, stantes autem dominũ be-
Psalm.133. nedicunt,quibus dicitur: Ecce nunc benedicite dominum omnes serui domini, qui statis in domo domini. Qui sedet (vt de corporeo vsu loquar) quasi ocio, & resoluitur corpore,atque intentionem mentis relaxat. Stat autem speculator prouidus, & explorator impiger, peruigil custos, qui prætendit in castris. Bellator quoq; strenuus ante expectatum stat in agmine,qui vult aduersarij consilia præuenire.
1.Corin.10. Qui stat,videat ne cadat. Qui stat,obtrectare nescit. Ociosorum etenim fabulæ sunt,quibus obtrectatio seritur, malignitas proditur. Vnde ait propheta: Odio habui congregationem malignorum,& cum impiis non sedebo. Et in trigesimosexto psalmo,quẽ pręceptis referfit moralibus,in principio statim posuit: Noli æmulari inter malignantes, neque æmulatus fueris facientes iniquitatem. Malignitas plus nocet quàm malitia, quia malignitas nec puram simplicitatem habet, nec apertam malitiam, sed absconditam maleuolentiam. Difficilius autem cauẽtur occulta,quàm quæ sunt cognita. Vnde & saluator noster à spiritibus malignis cauendũ admonet,quod nos blandarum specie voluptatum capiant, cæterarúmque rerum simulatione,cum ambitionem,honorem, auaritiam, diuitias, ad superbiam potentiæ lenocinia prætendunt. Itaque cum in omni actu, tum maximè in episcopi petitione abesse debet malignitas, in quo vita formatur omniũ, vt placido & pacifico iudicio præferatur vir omnibus,qui eligatur ex omnibus, & qui medeatur omnib⁹. Etenim mansuetus homo,cordis medicus est. Huius se medicum etiam dominus in euangelio locutus est dicens: Nõ
Matth.9. opus est sanis medicus,sed iis qui male habent. Bonus medicus,qui infirmitates nostras accepit, sanauit ægritudines: & tamen iste (sicut est scriptum) non se honorificauit fieri summum sacerdotem,sed qui locutus est ad eum, pater dixit,Filius meus es tu,ego hodie genui te. Sicut & alibi dicit,
Hebr.5. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui quoniam typus futurus erat sacerdotum omniũ, ideo carnem susceptit, vt in diebus carnis suæ preces & supplicationes deo patri cum magna voce & lachrymis offerret, & ex iis quæ passus est, quamuis esset filius dei, discere

videretur obedientiam, quam nos doceret, vt nobis fieret author salutis. Denique consummatis passionibus tanquàm consummatus ipse sanitatem dedit omnibus,peccatum tulit omnium. Ideo & Aaron sacerdotem ipse elegit, vt non hu- Exod.7.
mana cupiditas in eligendo sacerdote præponderaret, sed gratia dei:non volũtaria oblatio,nec propria assumptio,sed cœlestis vocatio: vt is offerat munera pro peccatis,qui possit affici pro peccantibus: quia & ipse,inquit, gestat infirmitatem. Non sibi quis honorem debet sumere, sed vocari à deo. sicut & Aaron,ita & Christus non ex se sibi accepit sacerdotium. Denique cum ab Aaron per genus ducta successio,generis magis teneret hæredes, quàm iustitiæ cõsortes, propterea ad typum illius Melchisedech quẽ in veteri testamento legimus, verus Melchisedech, verus rex pacis ve- Hebr.7.
nit,ver⁹ iustitiæ rex venit. Hoc enim habet nominis interpretatio,sine patre, sine matre, sine generationis enumeratione,neq; initiũ dierũ,neq; finẽ vitę habens,quod & ad filium dei refertur,qui matrem in illa diuina generatione nesciuit,patrem in hoc virginis Marię partu ignorauit,ex patre solo natus ante secula,ex virgine sola ortus in hoc seculo. Initium dierũ habere vtique nõ potuit, qui erat in principio. Quomodo vitæ finem haberet, qui vitæ auctor omnibus est? Ipse principiũ & finis omniũ. Sed refertur ad exẽplum, vt tanquam sine patre & sine matre sacerdos esse debeat, in quo non generis nobilitas,sed morum eligatur gratia,& virtutũ prærogatiua. Sit in eo fides, & morum maturitas,non alterum sine altero, sed vtrũque in vno cũ bonis operibus cõueniat & factis. Vnde nos apostolus Paulus eorum vult esse imitatores,qui per fidem,inquit,& patiẽtiam possident repromissiones Abrahæ,qui per patientiam pro- Hebr.6.
missæ sibi benedictionis meruit accipere & possidere gratiam. Imitatores nos sancti Aaron Dauid propheta debere esse admonet, qui eum inter sanctos domini ad imitandum Psalm.89.
nobis cõstituit,dicens,Moyses & Aarõ in sacerdotib⁹ eius, & Samuel inter inuocãtes nomẽ eius. Dignus plane vir qui sequendus proponatur omnibus. Nam cum dira mors propter contumaces in plebem serperet,medium se inter viuẽtes morientésque obiecit, vt mortem sisteret, ne plures pe- Nume.16.
rirent. Vere vir mentis & animi sacerdotalis,qui se pro domini grege quasi pastor bonus pio obiiceret affectu. Itaque infregit aculeum mortis, impetum tenuit, transitum negauit. Pietas meritum adiuuit,quia pro ipsis se obtulit qui resistebant. Discant igitur dissidẽtes timere domini commotionem, sacerdotes placare. Quid? Dathan & Abiron & Chore nonne propter dissensionem hiatus terrę absorbuit? Nume.16.
Nam cum instigassent Chore & Dathan & Abiron ducentos quinquaginta viros aduersus Moysen & Aaron, vt separarent se ab iis, insurrexerunt illi dicentes, Satis sit vobis quod tota synagoga sanctorum est, & in ipsis est dominus. Vnde iratus dominus locutus est ad omnem synago- 2.Tim.2.
gam, Considerauit & nouit dominus qui sunt eius, & sanctos adduxit ad se: & quos non elegit, non adduxit ad se. Et iussit dominus, vt eligerent sibi arulas, & incensum ponerent Chore & omnes qui cum eo insurrexerãt aduersum Moysen & Aaron sacerdotes domini, vt qui electus esset à domino, ipse sanctus confirmaretur inter leuitas domini. Et dixit Moyses ad Chore, Audite me filij Leui, Nunquid hoc pusillum est vobis quod separauit vos deus à synagogis Israel? Et infra, Quæritis sacerdotio fungi? Sic tu & omnis synagoga tua cõgregare ad deum? Et Aaron quis est, quia murmuratis de eo? Considerastis igitur quæ offensionis causſæ extiterint,quòd sacerdotio fungi indigni vellent, & propterea dissiderent,quod immurmurarent improbantes in sacerdotis sui electione iudicium dei. Propterea totum populum metus ingens corripuit, pœnæ terror inuoluit vniuersos. Obsecrantibus tamen omnibus ne paucorum insolentia omnes perirent, designantur sceleris rei,& à totius populi corpore ducenti quinquaginta cum auctoribus suis separantur, immugiens terra in medio plebis scinditur,aperitur in profundum sinus,abripiũtur noxij, & ita ab omnibus mundi huius ablegantur elementis, vt nec aërem haustu,nec cœlum visu,nec mare tactu,nec terram contaminarent sepulchro. Cessauit pœna,non cessauit malitia. ex hoc

ipsa

ipso immurmuratio exorta populi, quod per sacerdotes A
perisset populus. Qua indignatione dominus perdidisset o-
mnes, nisi Moysi & Aaron primo precibus inflexus, post e-
tiam obiectu sacerdotis sui Aaron maluisset ingratos maio-
re veniæ pudore donare iis quorum abnuebant gratiã. Ipsa
Num.12. prohibitus Maria, quæ cum fratribus pede transierat freta
maris, quia Aethiopissæ mysterium adhuc neſciẽs immur-
murauerat aduersus fratrem Moysen, lepræ maculis inhor-
ruit, vt vix tanto absoluta esset contagio, nisi Moysen ro-
gasset. Quamuis ad typum synagogæ illa referatur admur-
muratio, quæ Aethiopissæ, id est ecclesiæ ex gentibus sa-
cramentum ignorans quotidiano immurmurat conuitio, &
inuidet ei plebi cuius fide etiam ipsa exuetur à perfidiæ suæ
Roma.11. lepra, secundum quod legimus quia cæcitas ex parte Israel
contigit donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Is-
rael saluus fieret. Et vt aduertamus, quia in sacerdotibus
diuina magis quàm humana operatur gratia, vna ex multis
Num.17. quam Moyses per tribus acceperat & reconderat, virga
Aaron floruit, atque ita diuini iudicij munus spectandum
in sacerdote populus aduertit, ac destitit parem sibi huma-
no iudicio vindicare gratiam, qui ante parem sibi prærога- B
tiuam competere arbitrabatur. Virga autem illa quid aliud
ostendit, nisi quod nunquàm sacerdotalis marcescat gratia,
& summa humilitate habeat in suo munere commissæ sibi
florem potestatis, vel quia id quoque ad mysterium refera-
tur? Nec ociosè prope exitum vitæ Aaron sacerdotis hoc fa
ctum putamus. Declarari videtur populus senior, sacerdo-
talis longæuæ infidelitatis vetustate cariosus, quod vltimis
temporibus imitatione ecclesiæ reformatus in studia fidei
& deuotionis, emortuum iam tot seculis rediuiua gratia flo
rem emittat. Quid autem aliud significatur quod post de-
functum Aaron non vniuerso populo, sed soli Moysi qui
est in sacerdotibus domini, imperauit deus vt exuuiis Aarõ
Num.29. sacerdotis filium eius indueret Eleazarum, nisi vt cogno-
sceremus quod sacerdos consecrare sacerdotem debeat, &
ipse eum induere vestimentis, hoc est virtutibus sacerdota-
libus, ac tunc si nihil ei deesse indumentorum aduerterit sa-
cerdotalium, & apte quadrare omnia, sacris eũ adhibeat al-
taribus? Supplicaturus enĩ pro populo, eligi à domino, pro-
bari debet à sacerdotibus, ne quid sit quod in ipso grauiter
offendat, cuius officiũ est pro aliorum offensa interuenire. C
Neque enim mediocris virtus sacerdotalis est, cui cauendũ
non solum ne grauioribus flagitiis sit affinis, sed ne minimis
quidem: vt sit promptus ad misericordiam, promissum nõ
remordeat, lapsum reuocet, compatiatur dolori, mansuetu-
dinem teneat, pietatem diligat, iram repellat vel decoquat,
sit quidam lituus plebis excitandæ ad deuotionem, mitifi-
candæ ad tranquillitatem. Vetus dictum est, assuesce vnus
esse: vt vita tua quandam picturam exprimat, eandem ser-
uans semper imaginem quam acceperit. Quomodo potest
vnus esse, qui nunc iracundia inflammatur, nũc indignatio-
ne graui exęstuat, nunc vultu excandescit, nunc pallore im-
mutatur, per momenta varius & discolor? Sed esto sit natu-
ræ irasci, aut plerumque caussæ, hominis est tamen tempe-
rare iracundiam, non leonino raptari furore. non norit as-
suescere clamori, non ferere nec acerbare familiare iurgiũ.
Prouer.15. Scriptum est enim: Vir iracundus effodit peccatum. Nõ est
vnus duplici corde, non est vnus qui se cohibere nescit in
Psalm.4. iracũdia: de quo pulchre Dauid ait: Irascimini, & nolite pec
care. Non iram imperat, sed indulget naturæ, quam homo D
præuenire non potest, mitigare potest. Ergo etsi irascimur,
affectus noster motum recipiat secundum naturam. Quis e-
nim ferat si ipse se gubernare nequeat, qui alios gubernan-
1.Tim.3. dos receperit? Ideoque Apostolus formam dedit, quia & e-
piscopum esse oportet irreprehensibilẽ. Et alibi ait: Opor-
ad Titum.1. tet enim episcopum sine crimine esse sicut dei dispensato-
rem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non
percussorem, non turpis lucri cupidũ. Nam quomodo con-
ueniunt sibi dispensantis misericordia, & cupiditatis auari-
tia? Hæc posui quæ cauenda acceperim. Virtutum autẽ ma-
1.Tim.3. gister Apostolus est, qui cum patientia redarguendos do-
ceat cõtradicentes, qui vnius vxoris virum præcipiat esse:
non quo exortem excludat coniugij, nam hoc supra legem

præcepti est: sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis
suæ gratiam. Neque iterum vt filios in sacerdotio creare
Apostolica inuitetur authoritate. Habentem enim dixit fi-
lios, non facientem, neque coniugium iterare. Quod ideo
non prætermisi, quia plerique ita argumentantur, vnius vx-
oris virum dici post baptismum habitę, eò quòd baptis-
mo vitium sit ablutum, quo afferebatur impedimentum. Et
vitia quidem atque peccata diluuntur omnia, vt si quis con
taminauerit suum corpus cum plurimis quas nulla coniugij
lege sociauerit, remittantur ei omnia: sed coniugia non re-
soluuntur si quis iterauerit. Culpa enim lauacro non lex
soluitur. Nulla enim culpa coniugij, sed lex est. Quod legis
est igitur, non remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi lex.
Ideo Apostolus legem posuit dicens: Si quis sine crimine
est vnius vxoris vir. Ergo quia sine crimine est vnius vxo-
ris vir, teneatur ad legem sacerdotij suscipiendi. Qui autem
iterauerit coniugium, culpam quidem non habet coinqui-
nati, sed prærogatiua exuitur sacerdotis. Diximus quid le-
gis est, dicamus etiam quid rationis. Sed prius cognoscã-
mus non solum hoc Apostolum de episcopo & presbytero ad Titũ.1.
statuisse, sed etiam patres in concilio Niceni tractatus addi-
disse, neque clericum quemquam debere esse qui secunda
coniugia sortitus sit. Quomodo enim potest consolari vi-
duam, honorare, cohortari ad custodiendam viduitatem,
seruandam marito fidem, quam ipse priori coniugio nõ re-
seruauerit? Aut quid interesset inter populum & sacerdo-
tem si iisdem astringerentur legibus? Debet præponderare
vita sacerdotis, sicut præponderat gratia. Nã qui alios præ-
ceptis suis ligat, debet ipse legitima præcepta in se custo-
dire. Quàm resistebam ne ordinarer: postremo cum coge-
rer, saltem ordinatio protelaretur. Sed non valuit præscri-
ptio, prævaluit impressio. Tamen ordinationem meam oc-
cidentales episcopi iudicio, orientales etiam exemplo pro-
barunt. Et tamen neophytus prohibetur ordinari, ne ex-
tollatur superbia. Si dilatio ordinationi defuit, vis cogen-
tis est. Si non deest humilitas competens sacerdotio: vbi
caussa non hæret, vitium non imputatur. Quod si in aliis
ecclesiis tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio,
quanta cura expetitur in Vercellensi ecclesia, vbi duo pa-
riter exigi videntur ab episcopo, monasterij continentia,
& disciplina ecclesiæ? Hæc enim primus in occidentis par-
tibus diuersa inter se Eusebius sanctæ memoriæ coniunxit,
vt & in ciuitate positus instituta monachorum teneret, &
ecclesiam regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiumẽ-
ti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentiæ,
& normam integritatis iuuentutem astringat, & versantes
intra vrbem abdicet vsu vrbis & conuersatione. Hinc illi
processerunt viri, Helias, Helisæus, Ioannes, Elizabeth,
qui pelliceis tunicis & caprinis exuuiis induti, inopes at-
que egentes, angustiis & doloribus afflicti, in solitudini- Hebr.11.
bus errabant, inter alta & condensa montium, inuia rupiũ,
speluncarum horrida, fouearum vadosa, quorum conuer-
satione dignus orbis terrarum non erat. Hinc illi Daniel,
Ananias, Azarias, Misael, qui in aula regia pascebantur, ie-
iunio alebãtur tanquàm in deserris cibo aspero, potúq; obu-
uio. Meritóque regij seruuli regi prævaluerunt, & capti-
uitatem decusso iugo contempserunt, potestates subege-
runt, elementa vicerunt, naturam ignis extinxerunt, euita-
uerunt flammas, obtuderunt aciem gladij, strinxerunt leo-
num ora: & vbi infirmiores fieri existimabantur, ibi fortio-
res reperiebantur. non refugiebãt ludibria humana, qui cœ
lestia sperabant præmia. non horrebant tenebras carceris,
quibus ęterni luminis gratia refulgebat. Hos secutus Euse-
bius sanctus exiuit de terra sua, & de cognatione sua, & do-
mestico ocio peregrinationẽ prætulit. Pro fide quoq; exi-
lij dura præoptauit atq; elegit, coniũcto sibi sanctæ memo-
riæ Dionysio, qui posthabuit imperatoris amicitiã exilio vo
lũtario. Itaq; memorabiles viri circũdati armis, vallati exer
citu cũ raperẽtur de ecclesia, maiore triũphabãt de impe-
rio, quia cõtumelia terrestri mercabãtur mẽtis fortitudinẽ,
regni potẽtiã: quibus militaris armorũ strepitus extorque-
re non potuit fidẽ: subegerunt bestialis animi feritatẽ, quæ Prouer.19.
nocere sanctis nequiuit. Ira enim regis, ira leonis vt in pro

uerbiis habes. Confessus est victum se esse, qui rogabat vt A
mutarent sententiam. Sed illi validiorem calamum suũ ferreis gladiis arbitrabãtur. Denique vulnerata est perfidia vt occideret, non est vulnerata sanctorum fides, non desiderarunt patrium sepulchrum quibus reseruabatur cœleste do-
2. Corin. 6. micilium. Errauerunt toto orbe, vt nihil habentes, & possidentes omnia. Quocunque missi essent, locus deliciarũ putabatur. Neque enim illis quicquàm deerat, quibus fides locuples abundabat. Denique locupletabant alios ipsi inopes ad sumptum, opimi ad gratiam: tentabantur, sed non mortificabantur, in ieiuniis, in laboribus, in custodiis, in vigiliis. Euaserunt de infirmitate fortes, non expectabant deliciarũ illecebras quos saginabat fames, non adurebant eos torrida æstatis, quos refrigerabat æternæ spes gratiæ. Non frangebat glacialis plagæ frigiditas, quibus feruẽti spiritu vernabat deuotio. Non verebantur vincula hominum, quos Iesus soluerat. Non desiderabant redimi à morte, qui prẽsumebãt
à Christo resuscitari. Deniq; sanctus Dionysius exegit vo-
tis vt in exilio vitam poneret, ne regressus confusa institu- B
tis & vsu infidelium studia plebis aut cleri inueniret. Meruitque hanc gratiam vt pacem domini tranquillo affectu secum referret. Itaq; vt Eusebius sanctus prior leuauit vexillum cõfessionis, ita beatus Dionysius in exilij locis propiore martyribus titulo exhalauit. Hæc igitur patientia in sancto Eusebio monasterij coaluit vsu, & durioris obseruationis consuetudine hausit laborum tolerantiam. Nanque hæc duo in attentiore Christianorum deuotione præstantiora esse quis ambigat, clericorum officia, & monachorum instituta? Ista ad comitatem & moralitatem disciplina, illa ad abstinentiam assuefacta atque patientiam. Hæc velut in quodam theatro, illa in secreto. Spectatur ista, illa absconditur. Ideo bonus athleta ait, Spectaculũ facti sumus huic
1. Corin. 4. mundo. Dignus sane qui spectaretur ab angelis cum luctaretur: vt ad Christi brauium perueniret, cum certaret vt in terris vitam angelorum institueret, in cœlo nequitiam angelorum refelleret. Colluctabatur enim nequitiis spiritualibus. Merito mundus eum spectabat, vt mundus imitare- C
tur. Hæc ergo vita in stadio, illa in spelunca. Hęc aduersum confusionem seculi, illa aduersus carnis appetentiam. Hæc subiiciens, illa refugiens corporis voluptates. Hæc gratior: illa tutior. Hæc se ipsam regens, illa semetipsam coërcens. Vtraque tamẽ se abnegans, vt fiat Christi, quia perfectis dictum est: Qui vult post me venire, abneget seipsum sibi, &
Matth. 16. tollat crucem suam, & sequatur me. Sequitur ergo Christũ
Gala. 2. qui potest dicere: Viuo autẽ iam non ego, viuit vero in me Christus. Negabat se Paulus, cum sciens, quia vincula & tribulationes eum manerent, in Hierusalem voluntarius se of-
Actuũ. 20. ferret periculis dicens: Nec facio animam cariorem mihi, dummodo consummem cursum meum, & ministerium verbi quod accepi à domino Iesu. Deniq; circunstantibus plurimis plorantibus & obsecrantibus, non reflexit animum. ita fides prompta dura sui censor est. Hæc ergo dimicat, illa se remouet. Hæc illecebras vincit, illa refugit. Huic mũdus triumphatur, illi exultat. Huic mundus crucifigitur, vel ipsa mundo, illi ignoratur. Huic plura tentamenta, & ideo D
maior victoria: illi infrequentior lapsus, facilior custodia.
3. Reg. 17. & 19. Denique ipse Helias, vt confirmaretur verbum oris eius, missus est à domino, vt se ad torrentem absconderet Charith. Minabatur Achab, minabatur Iezabel, timuit Helias, & exurrexit, & iterum in virtute escæ intelligibilis quadraginta diebus ambulauit, & quadraginta noctibus vsque ad montẽ Oreb, & introiuit in speluncam, & requieuit ibi, & sic postea missus est vt vngeret reges. Duratus igitur ad patientiam est solitudinum incolatu, & tanquam pastus ad virtutis adipalem agresti alimento processit fortior. Ioannes quoque in deserto adoleuit, & dominum baptizauit, & con
Lucæ. 3. scientiam illic prius exercuit, vt postea regem increparet. Et quia de sancti Heliæ habitatione deserti, nomina locorum non ociosa quasi feriati præteriuimus, quid significet repetendum videtur. Missus est Helias ad torrentem Charith, ibi eum corui alebant, mane panem afferebant, ad vesperam carnes. Non immerito mane panis afferebatur, qui confirmat cor hominis. Quo enim cibo nisi mystico alere-

tur propheta? Ad vesperam caro ministrabatur. Intellige quę legis, quia Charith intellect' est. Oreb omne cor quasi cor dicitur. Bersabe quoq; puteus septimi, aut iuramẽti Latina interpretatio est. Primũ Helias in Bersabe est, concessit ad sanctæ legis mysteria, diuiníque iuris sacramenta. Postea ad torrentem mittitur, ad illum fluminis impetum qui lætificat ciuitatem dei. Vtrumque aduertis vnius authoris testamentũ. vetus scriptura quasi puteus profunda atq; obscurior: vnde eũ labore haurias, non plenã, quia adhuc qui impleret eã, non venerat. Deniq; postea ait: Non Matth. 5.
veni legem soluere, sed implere. Ideo ad fluuium transire sanctus à Christo iubetur, quoniam qui de nouo testamento biberit, non solum flumen est, sed flumina de ventre e- Ioan. 7.
ius fluent aquæ viuæ flumina intellectus, flumina cognitionis, flumina spiritualia, quæ tamen perfidiæ aruerunt tẽpore ne sacrilegi biberent, potarent perfidi. Ibi prophetam domini agnoscebant corui, quẽ nõ agnoscebant Iudæi. Pascebant corui, quem genus regale illud & nobile persequebatur. Quæ est Iezabel quæ persequebatur, nisi synagoga vane fluens, vane abundans scripturis, quas neque cu-
Psal. 146. stodit, neque intelligit? Qui corui pascebant, nisi quorum pulli eum inuocant, qui iumentis dat escam, vt legimus, pullis coruorum inuocãtibus eum? Sciebant illi corui quem pascerent, qui iuxta intellectum erant, & ad illum cognitionis sacræ fluuium escam vehebant. Pascit prophetam, qui intelligit, qui custodit quæ scripta sunt. Date ipsum ei cibum, fides nostra ei alimentum, non erit profectus, mentes ille nostras sensúsque pascitur, in nostro sermo eius intellectu epulatur. Damus ei panem qui in lumine Euangelij positi conferimus ei nostri firmamenta cordis. His alitur, his viget, his ieiuna diu replet ora, quibus Iudæorum perfidia nullum fidei cibum subministrat. Ieiunus est illis omnis sermo propheticus, cuius adipem interiorem non vident, exesus & tenuis qui impinguare eorum fauces non po-
1. Corin. 3. test. Fortasse ideo deferebant ad vesperam carnes, quasi fortiores cibos, quos infirmi ingenio Corinthij non poterant sumere, & ideo lacte potabantur Apostolico. Esca ergo fortior ad vesperam mundi huius deferebatur, mane panis. Et ideo quia dominus hanc ministrari mandauit alimoniam, bene illud propheticum dici ei hoc loco conue-
Psalm. 64. nit, Exitu mãtutino & vespere delectabis. Et infra: Parasti cibum illorum, quia ita est præparatio eius. Sed satis de magistro dictum puto, nunc discipulorum vitam prosequamur: quia in illam se laudem induerunt, hymnis dies ac noctes personant. Hæc nempe angelorum militia est, semper esse in dei laudibus, orationibus concíliare crebris, atque exorare dominum student, lectione vel operibus continuis mentem occupant, separati à cœtu mulierum, sibiipsi inuicem vitam præbent, custodiam. Qualis hæc vita, in qua nihil sit quod timeas, & quod imiteris plurimum adest: ieiunij labor compensatur mentis placiditate, leuatur vsu, sustentatur ocio, aut fallitur negocio, non oneratur mundi solicitudine, non occupatur alienis molestiis, non vrgetur vrbanis discursibus. Huic vel seruando vel edocendo muneri aduertitis qualis adhibendus magister sit, quem reperire possumus si vestra humanitas aspiret, si vos donetis inuicem vobis, si quis ab altero se læsum non putat. Non enim hæc sola est forma iustitiæ, vt non lædas eum qui te non læserit, sed etiam illa, vt etiam ei remittas qui te læserit. Lædimur plerumque fraude alterius, dolo proximi. Nunquid hoc virtutis putamus, vt dolum vlciscamur dolo, fraudem referamus fraudibus? Etenim si iustitia virtus est, crimine debet vacare, nec improbitatẽ improbitate refellere. Quæ enim virtus, hoc à te fieri, quod in altero ipse punias? Contagio ista improbitatis, non vltio est. Nihil autem interest cui malefacias, vtrum iusto, an iniusto, cum te malefacere non oporteat. Neque distat quomodo malignus sis, vtrum vindicandi studio, an voto nocẽdi, cum malignitas in vtroq; genere non careat reprehẽsione. Nam malignũ esse, ab iniusto nihil distat: ideoque dictũ est: Noli malignus esse inter malignantes, neque æmulatus
Psalm. 36. fueris facientes iniquitatem. Et supra idem: Odio habui cõ
Psalm. 25. gregationem malignantiũ. Omnes vtiq; complexus est, nul

lum

lum excepit: malignitatem tenuit, non causſam interrogauit. Quæ autem melior forma quàm iuſtitiæ diuinæ? Dicit enim dei filius: Diligite inimicos veſtros. Et iterum dicit: Orate pro calumniantibus & perſequentibus vos. Eouſque perfectis ſtudium admit vltionis, vt lædentium charitatẽ imitetur. Et quoniam in veteri ſcriptura dixit: Mihi vindictam, & ego retribuam. Et in euangelio ait orandum pro iis qui læſerint, ne in eos vindicet qui vindicandum promiſit. Vult enim ex tua dimittere voluntate, in quo ex ſua conuenitur promiſſione. Quod ſi vindictam requiris, habes quia iniuſtus amplius ſuis punitur opinionibus quàm iudiciaris ſeueritatibus. Et quoniam nemo poteſt eſſe ſine aliquibus aduerſis, id agamus, ne nobis noſtro iudicio aduerſa accidant. Nemo enim grauius alieno condemnari poteſt iudicio, quàm inſipiens ſuo, qui ſibi eſt auctor malorum. Vnde moleſta & plena contentionis declinemus negocia, quæ neque fructum habent, & impedimentum afferunt. Quanquam id agere debemus, ne nos arbitrij noſtri pœniteat, aut facti. Prudentis eſt enim proſpicere ne frequenter eum pœniteat ſui. Nunquàm autẽ pœnitere, ſolius eſt dei. Quis vero iuſtitiæ fructus, niſi mentis tranquillitas? Aut quid eſt iuſte viuere, niſi cum tranquillitate viuere? Qualis forma fuerit domini, talis totius domus eſt ſtatus. Quod ſi domi quæruntur iſta, quanto magis in eccleſia, vbi & diues & pauper, ſeruus & liber, Græcus & Scytha, honoratus & plebeius omnes in Chriſto vnum ſumus? Nemo præſumat, quia diues eſt, plus ſibi deferendum. Illic eſt diues in eccleſia, qui pauperi non ſibi diues eſt. In eccleſia quidem fidelis diues eſt. Fideli enim totus mũdus diuitiarum eſt. Quid enim mirum ſi mundum fidelis poſſidet? Chriſti hæreditatem poſſidet, quæ preciosior eſt mundo. Sanguine precioſo redempti eſtis: omnibus vtique non ſolis pecunioſis dictũ eſt. Sed vultis diuites eſſe? Sequimini dicentẽ: Sancti in omni conuerſatione eſtote. Non diuitibus dicit, ſed omnibus, quia ſine diſcrimine perſonarum iudicat, vt bonus teſtis eius Apoſtolus dicit: Et ideo nõ in remiſſione, nõ in faſtidio, non in exaltatione cordis, ſed in timore, inquit, hoc incolatus veſtri tempus conuerſamini. Tempus accepiſtis hac in terra, non perpetuitatem. quaſi tempore vtamini, qui ſciatis vos migraturos. Nolite in diuitiis confidere, quia omnia illa hic relinquuntur. Sola vos comitabitur fides. Erit ſine etiam iuſtitia comes, ſi fides præuia ſit. Quid vos palpant diuitiæ? Non auro vel argento, non poſſeſſionibus, nõ ſericis veſtibus de vana veſtra conuerſatione redempti eſtis, ſed precioſo ſanguine Chriſti Ieſu. Ille ergo diues eſt qui fuerit hæres dei, Chriſti cohæres. Noli pauperem contemnere, ille te diuitem facit. Noli egentem faſtidire. Iſte pauper clamauit ad dominum, & dominus exaudiuit eum. Noli inopem refutare, & Chriſtus pauper factus eſt, vt te inopia ſua diuitem faceret. Noli quaſi diues te attollere: Sine pecunia miſit apoſtolos ſuos. Denique primus eorum dixit: Argentum & aurum non habeo, ſed fidem habeo. Gloriatur in paupertate quaſi refugiat contaminationem. Argentum, inquit, & aurum non habeo, ſed fidem habeo. Satis diues ſum in nomine Ieſu, quod ſuper omnem hominẽ eſt. Argentum non habeo, ſed nec requiro. Aurum non habeo, ſed nec deſidero, ſed habeo quod vos diuites non habetis. Habeo quod pluris eſſe etiã vos arbitremini. Dono pauperibus, vt in nomine Ieſu dicam: Conualeſcite manus remiſſæ, & genua diſſoluta. Sed vultis diuites eſſe? eſtote pauperes. Tunc eritis per omnia diuites, ſi fueritis pauperes ſpiritu. Non cenſus diuitem, ſed animus facit. Sunt enim qui ſe humiliant in multis diuitiis & rectè ac prudenter. Satis enim diues omnibus naturæ lex eſt, cui cito inuenias quod abundet. Cupiditatibus autem omnis diuitiarum abundantia, inopia eſt. Denique nemo pauper naſcitur, ſed fit. Non ergo naturæ paupertas, ſed opinionis eſt: ideoque cito inuenitur diues naturæ, difficile cupiditatis. Etenim quo plus vnuſquiſque acquiſierit, plus ſitit, & quaſi quadam inardeſcit ebrietate cupiditatum ſuarũ. Quid quaſi neceſſarium quæritis cumulum diuitiarum? Nihil tam neceſſarium, quàm cognoſcere quid non ſit neceſſarium. Quid in carnem retorquetis excuſationem? Non corporis

Matth.5.
Deute.32. Hebr.10. Matth.5.
Coloſ.3.
Leuit.19.& 20.
1.Petri.1.
1.Petri.1.
Pſalm.33. 2.Corin.8.
Matth.10. Acto.3
Hebr.12.

A venter inſatiabilem, ſed mentis auaritia facit. Nunquid caro ſpem futuri abſtulit? Nũquid caro ſpiritualis gratiæ ſuauitatem ademit? Nunquid caro fidem impediuit? Nunquid caro aliquid furoris dominis vanis opinionib⁹ adiudicauit? Plus amat caro moderatam frugalitatẽ, qua exuitur onere, induitur ſalubritate, qua ſolicitudinem deponit, aſſumit trãquillitatem. Sed nec ipſæ diuitiæ vituperabiles. Deniq; redemptio animæ viri, diuitiæ eius: quoniam qui pauperi donat, redimit animam ſuam. Eſt ergo & his materialibus diuitiis virtuti locus. Quaſi gubernatores eſtis in magno mari. Si bene quis gubernat ſuum nauigium, cito tranſit fretũ, vt perueniat ad portum. Qui autem neſcit regere ſuum cẽſum, onere ſuo mergitur. Ideo ſcriptum eſt: Poſſeſſio diuitum, ciuitas firmiſſima. Quæ eſt iſta niſi Hieruſalem quæ in cœlo eſt, in qua regnum dei? Bona hæc poſſeſſio, quę fructus perpetuos facit. Bona poſſeſſio, quæ non hic relinquitur, ſed illic poſſidetur. In hac poſſeſſione qui fuerit dicit: Portio mea dominus. Non dicit, portio mea ab illis vſq; ad
B illos porrecta & diſſuſa terminos. Non dicit, portio mea inter illos vicinos, niſi forte inter apoſtolos, inter prophetas, inter ſanctos dei. hæc eſt enim iuſti portio. Non dicit, portio mea in pratis, non in ſyluis, non in campis, niſi forte in campis ſyluæ, in quibus inuenitur eccleſia, de qua ſcriptum eſt: Inuenimus eam in campis ſyluæ. Non dicit, portio mea greges equorum. Mendax enim equus ad ſalutem. Non dicit, portio mea armẽta boum, aſini, oues, niſi forte inter illa enumerat armenta quæ agnoſcunt poſſeſſorem ſuum, & in illa aſina vult conſortium habere quæ non refugit præſepe Chriſti. Et illa ouis ſibi portio eſt, quæ ad immolandũ ducta eſt, & ille agnus corã tondente ſine voce qui nõ aperuit os ſuum, cuius in humilitate iudicium exaltatum eſt. Bene ait, Coram tondente, qui ſuperflua nõ propria in illa depoſuit cruce, qui corpus exuit, non diuinitatem amiſit. Non quicunque ergo dicit, Portio mea dominus. Non auarus dicit, quia venit auaritia, & dicit: Mea portio es, ego te ſubditum habui, mihi ſeruiſti, mihi te in illo auro vẽdidiſti, mihi te in illa poſſeſſione adiudicaſti. Non dicit luxurioſus portio mea Chriſtus: quia venit luxuria, & dicit: Mea portio es, ego te in illo mihi mancipaui conuiuio, in illis epularũ reatibus, ego te addictum teneo gulæ & vuæ chirographo. An ignoras quia carius tibi fuit menſæ tuæ quàm vitæ preciũ? Tuo te iudicio reuinco, nega ſi potes, ſed nõ negare potes. Denique nihil ad vitam reſeruaſti, totum ad menſam expẽdiſti. Non poteſt dicere adulter, portio mea dominus: quia venit libido, & dicit: Ego ſum tibi portio, mihi te in illius adoleſcentulæ addixiſti amore, in illius nocte meretricis in meas leges in mea iura migraſti. Non dicit proditor, portio mea Chriſtus: quia ſtatim irruit in eum nequitia mali, & dicit: Fallit te domine Ieſu meus iſte. Habemus exẽplũ, quia cũ Iudas à panem à Chriſto accepiſſet, immiſit ſe in eor eius diabolus quaſi poſſeſſionem ſuam vindicãs, quaſi portionis ſuæ ius retinens, quaſi dicens: Non eſt tuus iſte, ſed meus, meus certe miniſter, tu⁹ proditor. meus plane iſte eſt:
D denique tecum recũbit, & mihi ſeruit: tecum epulatur, & mecum paſcitur. A te panem accepit, à me pecuniam. Tecum bibit, & mihi tuum ſanguinem vendit. Quàm vera diceret, probauit. Denique Chriſtus receſſit ab eo, ipſe quoque Iudas reliquit Ieſum, ſequitur diabolum. Quàm multos dominos habet qui vnum refugerit. Sed nos non refugiamus. Quis refugiat eum quem ſequuntur alligati vinculis, ſed vinculis voluntariis quæ ſoluunt non alligant, quibus vincti vinculis gloriantur dicentes: Paulus vinctus Ieſu Chriſti, & Timotheus? Glorioſius ab hoc ſtringimur, quàm ab aliis abſoluimur & relaxamur. Quis igitur fugiat pacem? quis fugiat ſalutem? quis fugiat miſericordiam? quis fugiat redemptionem? Videtis filij quales euaſerint qui hæc ſecuti ſunt, quomodo operentur defuncti. Quarum virtutum laudem miramur, earum ſtudeamus adipiſci induſtriam: & quas prædicamus in aliis, eas in nobis taciti recognoſcamus. Nihil molliculum, nihil infractum ad laudem peruenit. Regnum cœlorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. Feſtinantes patres agnum manducabant. Feſtina eſt fides, ſaluris deuotio, ſpes impigra

Prouer. 13.
Prouer 10.
Pſalm.118.
Pſalm.131.
Pſalm.32.
Eſaiæ.1.
Eſaiæ.53.
Ioan.12.
Ad Philem.
Matth.11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

contradictiones animi non amat, sed traductionem ab infructuoso ocio ad fructum laborum. Quid in crastinum differs? Potes & hodiernum diem lucrari. Cauendum est enim ne & illum non teneas, & hunc amittas. Non exiguum detrimentum est vel horæ vnius, & vna hora totius vitæ portio est. Sunt iuuenes qui cito volunt ad senectutem peruenire, ne subiaceant diutius seniorum arbitrio. Sunt etiam senes qui velint si possint ad iuuentutem redire. Quorum studium neutrum probo, quia iuuenes fastidiosi præsentium quasi ingrati mutationem viuendi requirunt, senes dilationem, cum possit & iuuenta senescere moribus, & senectus virere operibus. Neque enim emendationem morum magis ætas affert quàm disciplina. Quanto ergo magis nos oportet spem attollere ad regnum dei, vitæ vbi nouitas, vbi gratiæ erit non ætatis commutatio. Non ocio, non somno merces paratur. Nullum opus dormientis est, nullus
Gene.25. fructus ocij imò magis dispendium. Ociosus Esau amisit primatus benedictionem, quia maluit cibum accipere quàm quærere. Laboriosus Iacob apud vtrumque parentem inuenit gratiam. Et tamen cum superior esset Iacob virtute & gratia, cessit fratris indignationi, qui sibi præ.tum fratrem iuniorem dolebat. Ideo scriptum est: Date locum iræ,
Roma.12. ne alterius indignatio te quoque in peccatum trahat, dum vis resistere, dum vis vindicari. Potes & ab illo & à te remouere culpam, si cedendum putes. Imitare patriarcham, qui de consilio matris longinqua petiit. Et matris cuius? Rebeccæ vtique, hoc est patientiæ. Cuius enim nisi patientiæ hoc consilium esse poterat? Amabat mater contra affectum pij amoris dimitti filium. Maluit enim sibi eum exulare q̃ deo. Et ideo quia bona mater, vtrique detulit, iuniori filio benedictionem quam conseruare poterat. Non enim filium filio, sed impigrum ocioso prætulit, fidelem infido. Sed etiam filio ipsi seniori non parum contulit amando minorem filium, ne parricidium faceret. Itaque quoniam ob pietatem non propter improbitatem exulabat à parentibus, loquebatur cum deo, augebatur censu, liberis, gratia. Neque his tamen elatus est cum fratri occurreret, sed humiliatus adorauit, non vtique illum immitem, illum furibundum, illum degenerẽ, sed eum quem in fratre considerabat, ideoque adorauit septies, numero scilicet remissionis, quia non hominem adorabat, sed deum, quem in carne hominis esse venturum præuidebat spiritu, vt tolleret peccata mundi. Quod tibi ex Petri responsione aperitur mysterium, di
Matth.18. cente eo: Si peccauerit in me frater meus, quotiens remittam ei? Vsque septies? Vides quoniam peccatorum remissio, typus erat illius magni sabbati, illius quietis perpetuæ gratiæ, & ideo contemplatione donatur. Sed quid sibi vult quòd & vxores, & filios, & omnes disposuit suos, & præcepit vt & ipsi adorarent super terram? Non vtique vt elementum quod plerumque repletur sanguine, in quo officina est scelerum, aut vastis plerumque horret cautibus, aut præruptis rupibus, aut sterili & ieiuno solo, sed vt carnem præsidio nobis futuram. Et fortasse hoc illud est mysteriũ quod edocuit dominus dicens: Non solum septies, sed &
Ibidem. septuagies septies. Et vos igitur donate iniurias vestras, vt sitis filij Iacob. Nolite exasperari sicut Esau. Imitamini sanctum Dauid, qui tanquam bonus magister reliquit nobis
Psalm.108. quod imitaremur, dicens: Pro eo vt diligerent me, detrahebant mihi, ego autem orabam. & cum maledíceretur, orabat. Bonum scutum oratio, qua contumelia excluditur, maledictũ repellitur, & in ipsos qui maledixerunt, frequenter retorquetur, vt suo telo vulnerentur. Maledicent, inquit,
Ibidem. & tu benedices. Ambienda hominum maledictio, quæ ac-
Hebr.13. quirit dominicam benedictionem. Quod superest charissimi, considerate quia Iesus extra portam passus est, & vos egredimini de hac terrena ciuitate, quia ciuitas vestra super-
Philip 3. ior est Hierusalem: ibi conuersamini, vt dicatis: Nostra autem conuersatio in cœlis est. Ideo Iesus exiuit de ciuitate, vt vos exeuntes de hoc mundo supra mundum sitis. Moyses solus qui deum videbat, extra castra habebat tabernaculum quando loquebatur cum deo: & hostiarũ quæ pro peccato fiebant, sanguis quidem altaribus inferebatur, quia nemo intra mundi huius vitia positus peccatum deponit, nec sanguis eius acceptus est deo, nisi de corporis huius exeat inquinamento. Hospitalitatem diligite, per quam sanctus Abraham inuenit gratiam. Hospitio suscipere filium Sara meruit effœta iam senectute. Loth quoque Sodomitani excidij euasit ignem. & tu potes suscipere angelos, si aduenien
*hospitium tib** officium tuum offeras. Quid de Raab dicam quæ hoc munere inuenit salutem? Compatimini iis qui alligati tenen
Eccl. 7. tur vinculis, tanquàm simul alligati. Consolamini in luctu positos. Melius est enim ire in domum luctus, quàm in domum gaudij. Illinc officii meritum boni, hinc vitium lapsus refertur. Postremo illinc mercedem speras, hic recepisti. Sẽtite laborantibus tanquàm simul laborãtes. Mulier viro deferat, non seruiat: regendam se præbeat, non coërcendã. Indigna est coniugio, quæ digna est iurgio. Vir quoque vxorem tanquàm gubernator dirigat, tanq̃ consortem vitę honoret, participet vt cohæredi gratiæ. Matres ablactate filios, diligite eos, & orate pro iis vt longæui super terrã sint: non in terra, sed super terram. Nihil enim longæuum in hac terra, & quod est diu, breue est, & magis lubricum. Monete eos vt magis crucem domini tollant, quàm hanc vitam diligant. Maria mater domini ante crucem filij stabat. Nullus me hoc docuit, nisi sanctus Ioannes euangelista. Mundum alij concussum in passione domini conscripserunt, cœlum tenebris obductum, refugisse solem, in paradisum latronẽ, sed post piam confessionẽ, receptum. Ioannes docuit, quod alij non docuerunt, quemadmodum in cruce positus matrẽ appellauerit. Pluris putatur quòd victor suppliciorum pietatis officia matri exhibebat, quàm quòd regnum cœleste donabat vitæ æternæ. Nam si religiosum est quòd latroni donatur venia, multa vberioris pietatis est quòd à filio mater tanto affectu honoratur. Ecce, inquit, filius tuus, Ecce
Ioan.19. mater tua. Testabatur de cruce Christus, & inter matrem atque discipulum diuidebat pietatis officia. Condebat dominus non solum publicum, sed etiam domesticum testamentum, & hoc eius testamentum signabat Ioannes, dignus tanto testatore testis. Bonum testamentum nõ pecuniæ, sed vitæ æternæ, quod non atramento scriptum est, sed spiritu
Psal.44. dei viui, qui ait: Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. Sed Maria nec minor quàm matrẽ Christi decebat, fugientibus, apostolis ante crucem stabat, & piis spectabat oculis filij vulnera, quia expectabat non pignoris mortem, sed mundi salutem. Aut fortasse quia cognouerat per filij mortem mundi redemptionem aula regalis, etiam sua morte putabat se aliquid publico addituram muneri. Sed Iesus non egebat adiutore ad redemptionem omnium qui omnes
Psalm.87. sine adiutore seruauit. Vnde & dicit: Factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber. Suscepit quidem affectum parentis, sed non quæsiuit alterius auxilium. Hanc imitamini matres sanctę, quæ in vnico filio dilectissimo tãtum maternæ virtutis exemplum edidit. Neque enim vos dulciores liberos habetis, neque illud virgo quærebat solatium, quòd alium posset generare filium. Domini seruis im
1.Pet.2. perate quasi conditione subditis, sed ita vt naturæ eiusdem cuius vos estis, consortes esse eos memineritis. Serui quoque dominis seruite cum voluntate. Etenim vnusquisque quod natus est, patienter debet suscipere. Nec solum bonis, sed etiã asperioribus obedite dominis. Nam quæ est vestræ seruitutis gratia si bonis seruiatis sedulo? Sed si etiã asperos promereamini. Nam liberi quoque nullam habent mercedem si peccantes puniãtur à iudicibus, sed illa merces est si etiam non peccantes. Et vos ergo contemplatione domini Iesu etiam si difficilibus seruiatis dominis cum patientia, mercedem habebitis. Siquidem ipse dominus iustus ab iniustis passus est, & patientia mirabili peccata nostra suæ affixit cruci, vt qui illum imitatus fuerit, peccata sua sanguine suo diluat. Ad summam conuertimini omnes ad dominum Iesum. Sit in vobis vitæ huius delectatio in bona conscientia, patientia mortis cum spe immortalitatis, confirmatio resurrectionis cum Christi gratia, veritas cum simplicitate, fides cum confidentia, abstinentia cum sanctitate, industria cum sobrietate, conuersatio cum modestia, eruditio sine vanitate, sobrietas doctrinæ fidelis sine hæresis temulentia.

Dini

Universidad de Deusto

Diui Ambrosij ad episcopos per Aemiliam constitutos, eos de celebritate paschali instruẽtis. Epistola LXXXIII.

DOminis fratribus dilectissimis episcopis per Aemiliam constitutis Ambrosius episcopus. Non mediocris esse sapientiæ diem celebritatis definire paschalis, & scriptura diuina nos instruit, & traditio maiorum: qui conueniẽtes ad synodum Nicenam, inter illa fidei vt vera ita admiranda decreta, etiam super celebritate memorata, congregatis peritissimis calculandi, decem & nouem annorum collegere rationem, & quasi quendam constituere circulum ex quo exemplum in annos reliquos gigneretur. Hunc circulum Enneadecaterida nuncupauerunt, sequentes illud, quòd non debeamus vana quadã opinione super celebritate huiusmodi fluctuare, sed vera ratione comperta ita omnium concurrat affectio, vt vna nocte vbique sacrificiũ pro resurrectione domini deferatur. Domini fratres dilectissimi eò vsque à vero nos deuiare nõ conuenit, nec vago ingenio discrepare, vt quædam necessitas celebritatis huius omnibus sit imposita Christianis: quando quidem ipse dominus eum elegit diem quo pascha celebraret, qui cum obseruantiæ veræ ratione concurrit. Scriptum est enim: Venit autem dies in qua necesse erat pascha immolari, & misit Petrum & Ioannem dicens: Euntes ite parate nobis pascha, vt manducemus. At illi dixerunt: Vbi vis paremus? Et dixit ad illos: Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem occurret homo amphoram aquæ portans. sequimini eum in domum in quam intrat, & dicetis patrifamilias: Dicit tibi magister, Vbi est diuersorium vbi pascha cum discipulis manducem? Ipse vobis ostendet in superioribus locum magnum. Ibi parate. Aduertimus igitur quod non ad terrena descendere, sed in superioribus locum magnum stratum quærere debeamus, vt domini pascha celebremus. Abluere etiam sensus nostros quadam spirituali aqua fontis æterni, & deuotæ celebritatis tenere mensuram, nec opinione vulgari dies quosdam explorare lunares, cum Apostolus dicat: Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos: timeo ne sine caussa laborauerim in vobis. Nam incipit esse contrarium. Sed aliud est obseruare gentilitio more, vt qua luna quid adoriendum sit iudices, vt puta quintam esse fugiendam, nihilque ea inchoandum. Varios quoque cursus lunæ obeundis negociis commendare, vel cauere quosdam dies, quemadmodum plerique posteros dies vel Aegyptiacos declinare consuerunt. Aliud est enim obseruantiam religiosæ mẽtis intendere in eum diem de quo scriptum est: Hic est dies quem fecit dominus. Nam etsi scriptum sit quòd pascha domini quartodecimo die mensis primi celebrari debeat, & vere quartamdecimam lunam ad celebrandũ dominicæ seriem passionis inquirere debeamus: tamen ex hoc possumus intelligere quòd ad huiusmodi solennitatem vel ecclesiæ perfectio, vel claræ fidei plenitudo quæratur, sicut dixit propheta cum loqueretur de filio dei. Quia sedes eius sicut sol in cõspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum manebit. Inde est quod ipse dominus cùm opera in terris miranda fecisset, quasi iam fundata humanarum mentium fide, tempus passionis esse memorauit dicens: Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Hanc enim celebrandæ passionis claritudinem quærens alibi docet dicens: Ite, dicite illi vulpi: Ecce eiicio dæmonia hodie, & cras sanitates perficio, & sequenti consummor die. His vtique consummatur Iesus qui incipiunt esse perfecti, vt plenitudinem diuinitatis & redemptionis eius fide sua credant. Ergo & diem & horã exquirimus, vt scriptura nos instruit. Propheta etiam Dauid dicit: Tempus faciendi domine. petens accipere sensum ad cognoscendã domini testimonia: Ecclesiastes ait: Omni rei tempus. Hieremias clamat: Turtur & hirundo, agri passeres agnouerunt tempora introitus sui. Quid autem euidentius quàm de passione domini dictum videri, Agnouit bos possessorẽ suum, & asinus præsepe domini sui? Agnoscamus ergo hoc præsepe domini, in quo alimur, pascimur & reficimur. Hoc igitur tempus præcipue scire debemus, quo per vniuersum orbem consona sacræ noctis fundatur oratio, quia & tempore commendantur preces, sicut scriptum est: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Hoc est tempus de quo Apostolus dixit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Vnde necesse fuit, quia etiam post Aegyptiorum supputationes, & Alexandrinæ ecclesiæ definitionem, Episcopi quoque Romanæ ecclesiæ per literas plerique meam adhuc expectant sententiam, quid existimem scribere de die paschæ. Nã licet futuri diei paschæ inciderit quæstio, tamen etiam in reliquum quid tenendum videatur aperimus, siqua quæstio talis incurrerit. Duo autẽ sunt obseruanda in solennitate paschæ, quartadecima luna, & primus mensis, qui dicitur nouorum. Itaque ne à veteri testamẽto videamur discedere, ipsum de paschæ celebrandæ die capitulum recensemus. Monet Moyses populũ dicens custodiendum mensem nouorum, eum primum esse mensem prædicans. Ait enim: Hic mensis vobis principium mensiũ, primus in mensibus anni, & facies pascha domino deo tuo quartadecima die mẽsis primi. Lex nempe per Moysen data est, gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est. Ispe ergo qui legem locutus est, postea veniens per virginẽ nouissimis temporibus plenitudinem legis consummauit, quia venit nõ legẽ soluere, sed implere, & celebrauit pascha hebdomadę in qua fuit quartadecima luna, quinta feria. Denique ipsa die (sicut superiora docent) pascha cum discipulis manducauit. Sequenti autem die, hoc est sexta feria, crucifixus est, luna quintadecima. Sabbato quoque magno illo sextadecima fuit. Ac per hoc septimadecima luna resurrexit à mortuis. Vnde hæc lex paschæ nobis seruanda est, vt nõ quartamdecimam obseruemus in die resurrectionis, sed in die magis passionis, aut certe aliis proximis superioribus diebus. Quia resurrectionis celebritas die dominica celebratur, dominica autem ieiunare non possumus, quia Manichęos etiam ob istius diei ieiunia iure damnamus. Hoc est enim in resurrectionem Christi non credere, si legem quis ieiunij die resurrectionis indicat, cum lex dicat pascha edendum cum amaritudine, hoc est cum dolore, quod tanto sacrilegio hominum author salutis sit interemptus. Die autem dominica exultandum propheta docet dicens: Hic est dies quem fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Ergo non solum passionis diem, sed etiam resurrectionis obseruari oportet à nobis, vt habeamus & amaritudinis & lætitiæ diem. illa ieiunemus, ista reficiamur. Vnde si inciderit, sicut futurum est proxime, quartadecima luna mensis primi die dominica, quia neque dominica ieiunare debemus, neque tertiadecima luna die sabbati incidente ieiunium soluere, quod maxime die passionis est exhibendum, in altera hebdomada celebritas paschæ est differenda. Siquidẽ sequitur quintadecima luna qua passus est Christus; & erit secunda feria: tertia quoque feria erit sextadecima luna, qua domini caro in sepulchro quieuit, cum quarta etiam feria septimadecima luna futura sit, qua dominus resurrexit. Cum igitur triduum illud sacrum in hebdomadam proxime concurrat vltimam, intra quod triduum & passus est, & quieuit, & resurrexit, de quo triduo ait: Soluite hoc templum, & in triduo resuscitabo illud: quid nobis potest molestiam dubitationis afferre? Nam si ea res scrupulum mouet, quia quartadecima luna non celebramus ipsum diem vel passionis, vel resurrectionis, ipse dominus non quartadecima luna passus est, sed quintadecima, & septimadecima resurrexit. Quod si mouet quia quartamdecimam lunam transeuntes, quæ die dominica incidit, hoc est quartodecimo kalendas Maij, sequenti dominica instaurandam celebritatem suademus, authoritas extat huiusmodi. Nam temporibus paulo superioribus cum incidisset quartadecima luna mensis primi in dominicam diem, sequenti altera dominica celebrata solennitas est. Octogesimo autem anno & nonagesimo tertio, ex die imperij Diocletiani, cum quartadecima luna esset nono kalendas Aprilis, nos celebrauimus pascha pridie kalendas Aprilis. Alexandrini quoque & Aegyptij, vt ipsi scripserunt, cũ incidisset quartadecima luna & vigesimo & octauo die Pharmutij mensis celebrauerunt pascha quinta die Pharmutij mensis, quæ est pridie kalendas Aprilis, ac sic conuenere

Luce 22.
Gala. 4.
Psalm. 117.
Exod. 12.
Psalm. 88.
Ioan. 17.
Luce. 13.
Psalm. 118.
Eccles. 3.
Hiere. 8.
Esaiæ. 1.
Esaiæ. 49.
2. Corin. 6.
Exodi. 12.
Ioan. 1.
Matth. 5.
Psalm. 117.
Ioan. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uenere nobiſcum. Rurſus nonageſimo & tertio anno à die imperij Diocletiani, cum incidiſſet quartadecima luna in quartumdecimum diem Pharmutij menſis, quæ eſt quinto idus Aprilis, quæ erat dominica die, celebratum eſt paſcha dominica Pharmutij vigeſimo & primo die, qui fuit ſecundum nos quintodecimo kalendas Maij. Vnde cum & ratio ſit & exemplum, nihil ſuper hoc mouere nos debet. Nunc illud eſt, quod enodandum videtur, quia plerique putãt ſecundo menſe nos celebraturos paſcha, cum ſcriptũ ſit: Exod.12. Cuſtodi primum menſem nouorum. quod non poteſt incidere vt præter menſem nouorum paſcha celebrẽt, niſi qui quartamdecimam ita obſeruant ſecundum literam, vt non alio niſi ipſo celebrent die. Denique in futurum Iudæi duodecimo, non primo menſe celebraturi ſunt paſcha, hoc eſt tertio kalendas Aprilis ſecundum nos: ſecundum Aegyptios autem vigeſimoquarto die Phamenoth menſis, qui eſt non primus menſis, ſed duodecimus, & incipit ſexto kalendas Aprilis, & finitur ſeptimo kalendas Maij. Ergo ſecundum Aegyptios primo menſe celebraturi ſumus dominicam paſchæ, hoc eſt ſeptimo kalẽdas Maij, qui eſt dies trigeſimus Pharmutij menſis. Nec abſurdũ arbitror vt inde obſeruandi menſis trahamus exemplum, vbi primum paſcha celebratum eſt. Vnde & maiores noſtri in tractatu concilij Niceni eum diem endecateride, ſi quis diligenter intendat, ſtatuendum putarunt, & ipſum menſem nouorum rectè cuſtodierunt, quia in Aegypto hoc primo menſe noua ſecantur frumenta. Hic autem menſis & primus eſt ſecundum Aegyptiorum prouentus, & primus ſecundum legem, & octauus eſt ſecundum conſuetudinem noſtram. Indictio enim Septembri menſe incipit. Octauo igitur menſe kalendę Aprilis ſunt. Incipit autem menſis non ſecundum vulgarem vſum, ſed ſecundum conſuetudinem peritorum ab æquinoctio, qui dies eſt duodecimo kalendas Aprilis, & finitur vndecimo kalendas Maij. Inde maximè intra hos triginta & vnum dies ſæpe celebrati paſchæ dies. Sed cum ante biennium celebrauerimus paſchę dominicam vndecimo kalendas Maij, hoc eſt trigeſimo die menſis, ſecundum noſtram ſcilicet calculationem, moueri non debemus ſi & proximè trigeſimo die Pharmutij menſis celebraturi ſumus paſchæ dominicam. Verum ſi quis menſem ſecundum inde exiſtimat, quia poſt triduum completi menſis qui compleri videtur vndecimo kalendas Maij, paſchæ dominica erit: illud cõ ſideret, quia quartadecima luna quæ quęritur, quartodecimo kalendas Maij erit, hoc eſt intra præſcriptũ menſis numerum. Lex autem diem paſſionis exigit intra primum nouorum debere celebrari. Satisfactum eſt igitur ſecundum plenitudinem lunæ, cui ad complendum menſem ſuperſunt tres alij dies. Non ergo in alterum menſem recidit, quando intra eundem menſem qui primus eſt, paſcha celebrabitur. Ad literam autem nos teneri non oportere (licet conſuetudo celebrandi paſcha ipſa nos inſtruat) tamen & Apoſtolus docet, qui ait: Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. 1. Corin. 4. Sed & propoſita lectio docet literam non conſequendam. Exo. 12. Sic enim habes, Et facies paſcha domino deo tuo quartodecimo die menſis primi. Diem pro luna dicit. Vnde peritiſſimi quoque ſecundum legem lunari curſu computant menſem, & ideo cum à pluribus nonis lunæ curſus incipiat, hoc eſt, dies primus, vides nonas Maij adhuc ad mẽſem primum nouorum computari poſſe. Ergo & iuxta legis ſentẽtiam primus hic menſis eſt. Denique μήνην lunam vocant Græci, vnde μῆνας Græcè dicunt menſes, & naturalis vſus nationum exterarum lunam pro diebus appellat. Alium autem diem paſſionis, alium reſurrectionis celebrandum, veteris quoque teſtamenti ſeries oſtendit. Sic enim habes: Agnus ſine macula mundus conſummatus anniculus maſculus erit vobis, ab ouibus & hœdis ſumetis, & erit vobis in obſeruatione vſque in quartamdecimam menſis huius, & occidetis illum tota multitudo ſynagogę filiorum Iſraël ad veſperum, & ſument de ſanguine eius, & ponent ſuper duos poſtes, & ſuper limen oſtij domus, in quibus manducabunt eum inter ſemetipſos. manducabunt carnem hanc noctu igni aſſam. Et infra: Et edetis illum cum ſolicitudine paſchę. Paſcha eſt enim domini, & pertranſibo in terrã Aegyptiorum in nocte illa, & percuriam omne primitiuum in Aegypto ab homine vſque ad pecus, & in omni terra Aegypti faciam vindictam ego dominus. Et erit vobis ſanguis in ſigno in domibus, in quibus eritis ibi, & videbo ſanguinem, & protegam vos, & non erit in vobis plaga exterminij. Et conteram terram Aegypti, & erit dies hic vobis memorabilis & ſolennis, & diem feſtum agetis eum domino in progenies veſtras, legitimum ſempiternum, diem feſtum agetis illum. Aduertimus & paſſionis diem deſcriptum in ieiunio, quia ad veſperum occidendus eſt agnus, licet vltimum tempus pro veſpere poſſimus accipere, ſecũdum Ioannem qui ait: Pueri, nouiſſima hora eſt. Sed & iuxta myſteriũ veſpere diei conſtat occiſum, quando tenebræ ſtatim factæ ſunt. & ieiunium deferendum eo die verum eſt, quia ita edetis illum cum ſolicitudine. Ieiunantibus enim ſolicitudo adhęret. Reſurrectionis autem die exultatio refectionis eſt atq; lætitiæ, quo die videtur exiſſe populus ex Aegypto primitiuis Aegyptiorum necatis, quod poſteriora euidentius docent, quibus ait ſcriptura: Quia poſtquàm fecerunt Iudæi paſcha, ſicut præcepit Moyſes, factum eſt circa mediam noctem, & dominus percuſſit omnẽ primitiuum in terra Aegypti à primitiuo Pharaonis. Et vocauit Pharao Moyſen & Aaron nocte, & dixit illis: Surgite & exite de populo meo, & vos & filij Iſrael ite & ſeruite domino deo veſtro. Et vrgebant Aegyptij populum feſtinantes quàm celerrime expellere. Denique ſic profecti ſunt Iſraelitæ, vt non occurreret ſibi azyma fermentare. Eiecerunt enim eos Aegyptij, & non potuerunt ſuſtinere, apparatum ſibi fecerant in via. Reſeratum eſt igitur diem reſurrectionis obſeruandum poſt dies paſſionis. Qui dies reſurrectionis non quartadecima luna debet eſſe, ſed poſtea, vt vetus loquitur teſtamentũ, quia dies reſurrectionis is, cum egrediens populus de Aegypto in mari & in nube baptizatus, vt Apoſtolus dicit, mortem vicit, panem ſpiritualem accipiens, & potum de petra hauriens ſpiritualem. Nec paſſionem domini die dominica poſſe celebrari, etiam ſi quartadecima luna in dominicam inciderit, adiungendam hebdomadem alteram, ſicut & ſeptuageſimo ſexto anno die imperij Diocletiani factum eſt. Nam tunc vigeſimo octauo die Pharmutij menſis, qui eſt ſeptimo kalendas Maij, dominicam paſchæ celebrauimus ſine vlla dubitatione maiorum. Simul etiam lunæ curſus & ratio ſuffragatur, quoniam vigeſimaprima luna proximum paſcha celebrandum eſt. Nam vſque ad vigeſimamprimam lunam conſueuit extendi. Ergo cum tot veritatis indicia concurrant, iuxta maiorum exempla feſtum publicæ ſalutis læti exultantéſque celebremus, poſtes noſtros vbi eſt oſtium verbi quod ſibi Apoſtolus optat aperiri, fide paſſionis dominicæ colorantes. De hoc oſtio dicit etiam Dauid: Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circuitus labiis meis, vt nihil aliud niſi ſanguinem Chriſti loquamur, quo mortem vicimus, quo redempti ſumus. Fragret in nobis odor Chriſti. Ipſum audiamus, in illum & mentis & corporis oculos dirigamus, opera eius mirantes, beneficia prædicantes, ſuper limen oſtij noſtri ſacræ redemptionis confeſſio reſplendeat. Sumamus feruenti ſpiritu ſacramentum in azymis ſynceritatis & veritatis, pia doctrina gloriam patris & filij & ſpiritus maieſtatem indiuiduam concinentes.

1. Ioan. 2.

Exodi. 12.

1. Corin. 10.

Pſalm. 140.

1. Corin. 5.

Diui Ambroſij ad ſacram uirginem Demetriadem, magnis præconiis ueram humilitatem exaltantis, aduerſantémque illi ſuperbiam digna uituperatione confundentis, ac per hoc ipſam ad elationem cauendam, & præſidio ſynceræ humilitatis armandam, perſuadentis.

Epiſtola LXXXIIII.

AMbroſius epiſcop⁹ ſacræ virgini Demetriadi. Cũ ſplendidiſſimæ ſanctimoniæ tuæ ſublime propoſitum ſuper humilitatis fundamenta conſiſtere pie & ſapienter intelligis, in hoc vſq; ô ſacra virgo Demetrias dignationem tuæ dignitatis inclinas, vt prouectiones tuas etiam meo ſtylo exigas adiuuari. Quod ego, ad tenuitatem facultatis meæ reſpiciens, omnibus modis recuſarem, neq; tam maturo & erudito animo cohortatiũculas meas adhibere præſumerem, niſi fiduciam efficiendi id quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

id quod iubetur, à iubente conciperem, & tuis meritis atq; orationibus confiderem esse præstandum vt oriatur in deserto aqua, & fient in sicca terra flumina. Vnde collaborandum tibi mecum est, vt qui sapientiam præstat paruulis, & linguas mutorum facit disertas, iubeat de cordis mei ariditate profluere quod sitis tua digne possit haurire. Quæ ergo materia scripto dabitur, & vnde loquendi tecum causſa sumetur? Si laudes tuas scribere aggrediar, & maiorum seriem quę per te multum illustratur, euoluam, onerosum me forte & impudentem videri posse arbitror, qui vel humanę tibi gloriæ tentationem adulando ingeram, vel tuis ac tuorum prædicationibus ingenium meum par esse presumam. Si vero de commendando virginitatis bono differā, superflua erit eius nunc propositi insinuatio, quod tu à primo ætatis tuæ flore sine humanis cohortationibus elegisti, & de quo inter ipsa principia multi qui tunc in ecclesia præminebant, merito non siluerunt. Valde enim mirabile erat, & inter præcipua diuinæ gratiæ exempla numerandum, quòd virgo Anicia super omnes fastigium trahens beatæ nobilitatis euecta, de cuius fœcunditate auis atque atauis responsura posteritas, & familiæ votis expectabatur & patriæ, cōuerso repente animo, desiderio cœlestium nuptiarum declinasti mortale coniugium. Et vt omnem prosapiam tuam etiam huius virtutis titulo consecrares, primam stirpis tuæ perpetuam & virginem filio virginis spopondisti. Illam ergo ætatem tuam, & illa principia rationabiliter doctissimi viri suis adhortationibus incitarunt. Et licet plātationi suæ summus agricola valida ad profectum tuū incrementa præberet, cooperatores tamen gratiæ dei opportunæ piam adhibuere culturam, vt germen tenerum fortitudinis robur acciperet, & dignos generositate sua fructus propositi tui arbor afferret. Nostris autem paginis quid erit loci, & post ornatissima scripta excellentium magistrorum quid vtilitatis in eo quem indicere dignata es sermone reperies, nisi forte quia & illorū in doctrinis & tuis studiis ad sublimiores gradus virtutum consuetudo proficit, cauendam te elationis admoneam, & humilitatis tibi synceritatem fida suggestione commendem, vt in omnibus actionibus in quibus tibi es bene conscia, nunquàm audeas esse secura. De hoc igitur congruentissimo tibi & saluberrimo bono quod dominus donauerit, differamus, vt inspectioni nostræ non tantum visibilia eius, sed etiā occulta referentur. Est enim multiplex virtutis istius qualitas, & licet in exterioribus quoque pulchra sit, in intimis tamen suis multo est speciosior, multóque luculētior, vbi nihil obscurum, nihil turbidum, nihil est inquietum: quia pax multa diligentibus legē dei, & non est illis scandalum. Accessuri autem ad beatæ humilitatis intuitum, omnem illam obiectionem quæ ignauos & inconstantes animos deprimit, repellamus. Nec generale nomen ita nos à iudicio discretionis excludat, vt omnes quoquo modo humiles putemus esse laudabiles. Imitatur quidem plerumq; necessitas voluntatē, & ab imagine modestię parum differt forma segnitiæ. sed aliud est quod grauat, aliud quod exercet, nec in eundem finem venit labor indeclinabilis miseriæ, & expetitæ fortitudo patientiæ. Vnum est paupertatis vocabulum, sed non vna mens pauperum: quia non idem est gaudere bene expensis diuitiis, quod aut gemere de non acquisitis, aut dolere de perditis. Timoris etiam quo deus metuitur, nulla est in appellatione distinctio. Sed aliud est timere quia peccaueris, aliud timere ne pecces. Et ibi est formido de supplicio, hic solicitudo de prēmio. Ob hoc enī de illo seruili metu dicitur quia perfecta charitas foras mittit timorem. De hoc vero liberali: Timor domini sanctus manens in seculum seculi. Remota itaque illa specie humilitatis, quæ tota sine fructu est, voluntarios tantum pendamus affectus. Qui etiam si in gradibus meritorum inueniuntur impares, non sunt tamē ab ipsa virtute discordes. Prima ergo humilitatis ratio in cōmunis vitæ versatur officiis, quibus & diuina clementia conciliatur, & societas humana connectitur. Multum enim ad roborandum dilectionem valet cum secundum doctrinam Apostolicam inuicem se homines honore præueniunt, & alter alterum superiorem existimantes, amant seruire subiecti, &

Psalm 104. Psal. 18. Sapien. 10.

Psalm. 118.

1. Ioan. 4. Psalm. 18.

Roma. 12.

A

B

C

D

nesciunt tumere prælati: cum & pauper diuitē non sibi dubitat anteferre, & diues pauperem sibi gaudeat æquare, cū & sublimes non superbiunt de claritate prosapię, & pauperes non extolluntur de communione naturæ. Cum deniq; non plus tribuitur magnis opibus, quàm bonis moribus, nec maior ducitur phalerata iniquorum potentia, quàm rectorum inhonora iustitia. Ab hoc æquo & modesto iure concordię, in quo nullum est de gradu superiore certamen, nec fœlicitas aut inflat propria, aut vrit aliena. Pulchre & mirabiliter à plerisque proficitur ad illam humilitatis fortitudinem, quæ & se extra omnem constituit dignitatem, & mauult apta esse iniuriis accipiendis, quàm idonea repellendis: vt impleatur quod ait dominus: Qui vult tecum iudicio cō tendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariauerit mille passus, vade cum illo & alia duo. Illud quod Apostolus docet dicens: Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? Tales enim multum ad imitationem ipsius domini nostri & saluatoris accedunt, qui cum diues esset, pauper factus est: & cum malediceretur, non maledicebat, & percutienti se non comminabatur. Et quoniam dixerat, Diligite inimicos vestros, Benefacite iis qui vos oderunt: vt huiusmodi beneuolentiā confirmaret exemplo, ipse pro iis à quibus crucifigebatur, orabat. Qui ergo fideliter & scienter intelligunt quo opere saluati, & quo precio sint redempti, nolunt de mundi huius sapientibus, nolunt esse de fortibus, quoniam sicut ait Apostolus: Quæ stulta sunt mundi, elegit deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit deus: & quæ non sunt, vt ea quæ sunt, destrueret: vt nō glorietur omnis caro in conspectu eius, id est, vt nemo se placere deo per mundi sapientiam putet, quæ tota carnalis est, & à vera sapientia cum omni sua vanitate destruitur. Dominus enim nouit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt. Cum itaque discipuli veritatis humanam gloriam fugiunt, & à temporalium amore deciscunt, vt quæ dei sunt sapiant, non quæ hominum: proficiunt sensibus, non deficiunt, neque vigorem cordis amittunt, sed excellentissimæ intelligentiæ lumen accipiunt, viuentes quidem in hoc mūdo, sed omnes mundi strepitus relinquentes, vt redimant tempus, quia dies mali sunt. Quo autem precio quies huius temporis aptius comparatur, quàm vt ipsi mundo omnes diuitiæ, omnes dignitates, & vniuersarum cupiditatum materiæ refundantur, & sancto beatóque commercio ematur Christiana libertas, fiántque filij dei de paupertate diuites, de patientia fortes, de humilitate sublimes? Non enim, vt dilectores huius seculi putant parui cordis aut segnis est animi terrenas opes spernere, honores occiduos fastidire, nec ibi gloriam quærere, vbi laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. Vnde si vere intelligatur, contemptus iste rerum præsentium ad quæ tendat, & qualia concupiscat, nihil huiusmodi mētibus rectius, nihil inuenietur electius, quæ sacratissimis desideriis vniuersa transcendunt, neque ad vllam creaturam quamuis potentem atque mirabilem, sed ad ipsum omnium visibilium & inuisibilium ambiunt creatorem, cui appropinquare claresceere est, quem timere gaudere est, cui seruire regnare est. Sed hæc virtus quæ temporalis copiæ & patientiæ negligēs ad vitam æternam angusta & ardua mittitur, non debet voluntarios pauperes in consortium Christianæ humilitatis admittere, eos autem à societate boni huius excludere qui ampla prædia, magnifica patrimonia, & multas in hoc seculo possident facultates, cum in populo dei multi semper qui diuitiis bene vterentur extiterint, nec vllo modo vel dici vel cogitari liceat quod Abraam & Isaac & Iacob quorum se esse deum dominus protestatus est, ideo vera humilitate caruerint, quia pauperes non fuerunt. Aut quod vir sacratissimus Melchisedech, domini & saluatoris nostri præferens formam, non fuerit perfecte humilis, quia & sacerdotio eminebat & regno. Vel quòd beato Iob, de quo deus pronunciat dicens: Nunquid consideraſti seruum meū Iob, quòd non sit ei similis in terra, homo simplex & rectus, & timens deum, & recedēs à malo?

Matth. 5.

1. Corin. 6.

2. Cor. 8.

1. Pet. 2. Matth. 5.

1. Corin. 1.

Psalm. 93.

Psalm. 9.

Iob. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ideo virtus ista defuerit, quia erant (sicut scriptum est) in A possessione eius septem milia ouium,& tria milia camelorũ, quingenta quoque iuga boum,& quingentæ asinæ,ac familia multa nimis.Erátque vir ille magnus inter omnes orientales.Quasi tunc istius gratiæ particeps factus est, quãdo omnibus facultatibus perditis,vniuersa quoque familia filiisque priuatus,& percussus vulnere pessimo à plãta pedis vsque ad verticem capitis,testa saniem radebat, sedẽs in stercore,ad imaginem elationis postmodũ reuocatus est, quando corporis incolumitate renouata, septem rursus filiorum triúmque filiarum factus est pater, & duplo in vniuersam substantiam est ditatus augmẽto . Absit autem ab animis fidelium tam irreligiosa persuasio, vt cuiquam sanctorũ quibus deus & diuitias est largitus & honores,ad capiendũ veræ humilitatis meritum credatur vel opulentia obfuisse vel dignitas,cum eis ad huius virtutis prouectum vtraque profuerint. Iob.7. Quamuis enim tota vita hominis tentatio sit super terram, & tam abundantia quàm inopia materia soleant esse peccati, cum vel diues extollitur ad superbiam, vel pauper B prosilit ad querelam,extiterunt tamen in omni tempore, & in nostra quoq; ætate non desunt sicut & boni pauperes, ita & boni diuites.Nec frustra beatus Apostol⁹ Paulus Timotheum admonet dicens: 1.Timo.6. Diuitibus huius seculi præcipe nõ superbè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum,sed in deo qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum, bene agere, diuites fieri in operibus bonis,facile tribuere, cõmunicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam . Quod vtique fieri in vniuersa ecclesia quæ per totum mundum est diffusa, non dubium est,& pauperes Christi non eorum tantum facultatibus sustineri,qui vt expeditiores dominum sequerentur,simul se omnibus suis opibus exuerunt, sed eidem operi etiã illorum substantias deseruire; qui possessionibus suis non aliter quàm rebus pauperum præsint,vt ecclesiasticę vtilitati sub quadam procuratione famulentur,elaborantes singuli pro suarum virium portione vt ad victum atque vestitum familiæ dei necessaria conferantur, & simul prospiciẽ- C tes vt in domibus ipsorum sub iusto sanctóque moderamine omnes & benignitas foueat, & disciplina contineat, dicente Apostolo: 1.Timo.5. Si quis autem suorum & maximè domesticorum curam non habet,fidem negauit,& est infideli deterior.Cum itaque ecclesia dei,quæ est corpus Christi, ita sit multimoda varietate contexta, vt in vnum decorem etiam quæ non sunt paria,concurrant,& de omni genere hominũ, & de omni gradu officiorum, de omni mensura operum,de omni qualitate virtutum fiat totius ædificationis inseparabilis connexio,& indifferens pulchritudo, nec desit soliditati quod non defuerit portioni,tantáque ibi sit pax, tantáque concordia,vt non possit esse nisi omnium quod est etiã singulorum, indubitanter apparet copulatricem quandam esse virtutem, qua sibi confœderatur & concinit multiplex sanctorum vnitas & speciosa diuersitas. Hæc autem virtus vera humilitas est, quæ inter quoslibet meritorum gradus nunquàm sui potest esse dissimilis . Nam & in officiorũ vicissitudine,& in mansuetudinis lenitate,& in volũtariæ pau pertatis electione, inuenitur multa distantia, & alter altero in propositi sui deuotione aut maior aut minor est. In vera autem humilitate nihil diuisum, nihílque non solidum est, & ideo omnes participes suos vnum facit,quia inæqualitatẽ ipsa non recipit.Huius igitur boni proprietas in confessione est gratiæ dei,quæ tota repellitur nisi tota suscipitur : Sicut enim alienus est à numero fidelium & à sorte sanctorũ, qui in aliquo à catholica veritate dissentit:ita extra gratiam efficitur qui aliquid de eius plenitudine diffitetur, quasi homo auxilio dei in quadam actionum suarum parte egeat, in quadam autem parte non egeat,sitque vllum tẽpus, vllúmve momentum quo pernicioſum illi esse non possit si ab eo spiritus sanctus defuerit.Qui vtique secundum veræ deitatis essentiam vbique totus est, & omnia comprehendit, sed ab illis modo quodam intelligitur recedere, quos destituerit gubernare. Cessatio quippe auxilij eius pro absentia accipitur, quam sibi insanissimè vtilẽ putat, qui in iis quæ rectè gesserit, se magis quàm deum gaudet operatum . Plene

ergo & veraciter confitenda est gratia dei, de cuius hoc primum munere est, vt auxiliũ ipsius sentiatur. Propter quod dicit Apostolus: Nos autem non spiritum mũdi accepimus, 1.Corin.2. sed spiritum qui ex deo est, vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis . Vnde si quis est qui aliqua se habere, existimat bona quorum non deus largitor sit,sed ipse sibi author existat, manifestum est hunc non dei spiritum habere sed mũdi, & de illa secularis sapientiæ tumere doctrina,de qua dicit dominus: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. 1.Corin.1. Vbi sapiens? vbi scriba? vbi conquisitor huius seculi? nonne stultam fecit deus sapientiã huius mundi secundum quam(sicut ait Apostolus) quidam cum cognouissent deum, non sicut deum glorificauerunt, Roma.1. aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est cor insipiens eorum.dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.Vides ne qualis superbis retributio debeatur,& quali mercede repleantur, qui si quo modo ad cognitionem veritatis accesserint, suæ hoc sapientiæ tribuunt, & de naturali ingenio gloriantur, tanquàm deum non dei munere, sed proprij intellectus facultate cognouerint?Omnia quidem elemẽta mundi, & vniuersæ creaturarum naturæ, hoc ipsa sui exigunt specie, vt inuisibilia dei Ibidem. per ea quæ facta sunt,intellecta conspiciantur: & in pulchritudine cœli & terræ quædam sunt paginæ ad omnium oculos sẽper patentes, & authorem suum nunquàm tacentes, quarum protestatio doctrinam imitatur magistrorum,& eloquia scripturarum . Sed quid illud est quo corporeorum sensuum exteriora pulsantur in agro cordis cui impenditur ista cultura,nec radicem potest figere, nec germẽ emittere, nisi ille summus & verus agricola potentiam sui operis adhibuerit, & ad vitalem profectum ea quæ sunt plãtata perduxerit?Siue enim contemplatio creaturarum, siue sacrorũ series voluminum, siue scientia differentium syncero & assiduo testimonio prædicet veritatem,neque qui plantat est 1.Corin.3. aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus.
Inter omnes igitur lapsus hominum, inter omnia commissa peccantium,nulla est grauior quàm superborum ruina,maximè cum ipsa elatio in dei tendit iniuriam . Nam aliter inflantur qui cupiditate extollentiæ singularis omnibus appetunt anteferri,aliter vero intumescunt qui dei auxilium refutantes,quæ fieri sine ipsius opere non possunt,ex sua perfici virtute contendunt,& spem suam à domino auferunt, atque ad se transferunt, vt adimpleatur in eis quod scriptũ est:Maledictus homo qui spem habet in homine, & firmat Hiere.17. carnem brachij sui, & à domino discedit cor eius.Hæc superbia à diabolo sumpsit exordium, qui quoniã sua (quam à creatore acceperat)potentia & dignitate sibi placuit, séq; authoris sui gloriæ comparauit, cum iis angelis quos in cõsensum impietatis suæ traxerat, à cœlesti sublimitate deiectus est.Et ideo primis hominibus nocere potuit, quia illis male credulis per mendacia venenata persuasit vt meliores se futuros putarent si in libertatem sui arbitrij prosilirẽt, q̃ si in legis datæ custodia permanerent . Siue itaque in lapsu diaboli,siue in præuaricatione hominis,initium peccati su- Eccli.10. D perbia est:quæ congruenter & auaritia nominatur, quia vtraque appellatio eum significat appetitum qui & suam mẽsuram concupiscat excedere,& non dignetur diues esse nisi propriis,tanq̃ habeat hoc simile deo, vt bonorum suorum ipse sibi fons,ipse sibi sit copia.Hęc autẽ elatio de peruerso vsu donorum dei nascitur. Nam si conditor naturarũ nulla pulchra,nulla sublimia naturis rationabilibus contulisset, vnde se extollerent non haberent . Nemo enim de iis quæ non accepit superbit, nec inflari quisq̃ de eo potest quod à participatione eius alienum est. Nunquàm gloriatur de sobrietate temulentius,neque de beneuolẽtia inuidus, aut de lenitate sæuus, vel de castitate extollitur impudicus. Ipsa se à virtutibus vitia secernunt, & cum in peccatis agitur, non insita per naturam, sed ex mala voluntate concepta & propria diliguntur,quia sicut scriptum est: Mendax de Ioan.8. proprio loquitur.Cum autem in bonis & rectis actibus laudabilis vita ducitur,dei est quod geritur,dei est quod amatur. Omne enim datũ optimũ, & omne donum perfectũ de Iacobi.1. sursum est,descendens à patre luminũ. Vnde quia inter vitia aut

tia aut nulla est aut rara iactantia, & facile spernitur qui de opprobrio gloriatur: malum superbiæ maximè virtutibus est cauẽdum, quia nullis opportunius insidiatur quàm quibus laus iusta debetur. Cùm ergo per ineffabilem misericordiam dei captiuis libertas, perditis salus, mortuis vita reparatur, cùm in sacramento crucis & resurrectionis Christi ad nouitatem redit vetustas, & ad innocẽtiam regeneratur impietas, antiquus hostis malignus fremit, & acrius inardescit: & cum innumeris nocendi artibus humanum genus nitatur euertere, serens discordias, incitans iras, acuens cupiditates, suadens turpia, falsa cõmentans, & errorum laqueos per opinionum commenta multiplicans, plus vritur de virtute stantium, quàm lætetur de fragilitate labẽtium. Multi enim Galat.5. seruientes deo, & in lege eius die ac nocte meditantes, crucifixerunt carnem suam cum desideriis & concupiscentiis, omniúmque illecebrarum incentiua domuerunt: non damnis victi, non persecutionibus fracti, non prosperitatibus deprauati, mundum istum nec dilexere obsequentem, nec timuere terrentem. Tantam itaque firmitatem, & tam sublime propositum qua impugnatione diabolus posset adoriri, nisi vt quibus non potuerat persuadere vitiorum amorem, immitteret laudis cupiditatem, & inde nouissima instrueretur tentatio, vnde nocuit prima deceptio? Non itaque desidiosis & tepidis, neque inertibus & incultis, sed magis quibusdam animis sedulis & bonorum actuum probitate luculentis, per gloriam irrepsit humanam: & quos impulsione non mouit, elatione deiecit. Quanto enim clariores erant meritis, tanto eos aptiores suis inuenit insidiis. In paradiso nanque ecclesiæ constitutos, & virtutum deliciis abundantes ad cõfidentiam liberi incitauit arbitrij, vt profectus suos in se constituerẽt, & ad arborem propriæ volũtatis manum præsumptionis extenderent. Restiterunt quidem huic impietati recta innumerabilia corda sanctorum, & non solum docti quique pontifices, verumetiam vniuersales ecclesię plebes apostolicæ sedis exemplo insaniam noui dogmatis horruerunt: sed inuenerunt quosdam viperina consilia quibus doctrinæ suæ virus infunderẽt, & quorum linguam per dolos falsæ rationis armarent. Hinc illa erat naturæ humanæ fradulenta laudatio, & illæsæ per omnes homines originalis defensio dignitatis. Hinc Adæ peccatum exemplo posteris asserebatur nocuisse, non transitu: & quàm illi possibile fuerat nõ violare mandatum, tam liberum esse vnicuique declinare delictum. Hinc euacuatio baptismatis paruulorum, qui sola adoptione donari, nullo autẽ reatu dicerentur absolui. Hinc postremo diuinæ gratiæ simulata & insyncera confessio, quæ secundum merita daretur, non ex qua merita nascerentur: quam partem superbæ prædicationis quidam sibi cùm cætera abnuerẽt, seruauerunt. Sed hoc eos aut nimis imperitè aut valde nequiter fecisse non dubiũ est, vt omnium hominum generalem ruinam meritorum priuilegio subleuarent, & cùm inter nostros originalis peccati vulnera faterentur, inter suos tamen hoc tenere ostenderẽt, quod primorum hominum præuaricatio solis imitatoribus obfuisset. Naturalem autẽ facultatem nihil sui in alieno amisisse peccato, cui possibile esset & liberum per voluntariam deuotionem promereri gratię largitatem. Verùm istã damnati dogmatis portionem catholicæ mentes facilè intelligunt, & merito detestantur. Dicẽte enim domino Iesu: Non Matth.9. est opus sanis medicus, sed male habentibus. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores: conuincuntur isti in superbia etiam sine voce clamare: Sani sumus, opus medico nõ habemus. Quæ nobis expectanda sunt præsidia de ope gratię, quibus suppetunt vires de incolumitate naturę? Non autem Ibidem. fruſtra Ioãnes protestatur, & dicit: Ecce agnus dei, ecce qui Ioan.1. tollit peccatum mũdi. Nec fruſtra scriptum est: Nemo mundus à sorde, nec infans cuius vnius diei vita est super terrã. Iob.16. &, Quis poterit facere mundum de immundo conceptũ semine? nónne tu qui solus es? Propter quod sicut nunc in ecIbidem 14 clesia manet constitutio saluatoris dicentis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum: ita sacratissime erat in lege præcautum vt natus puer nisi die circuncideretur octauo, exterminaretur anima eius de populo suo, nullũ in hæreditate Israel habitura con- Ioan.3.

sortium. Quæ omnia & multo plura documẽta non tanta cura sacris paginis spiritꝰ sanctꝰ inseruisset, si talis esset natura in filiis Adam, qualis in ipso est principaliter instituta. Sed quia filiꝰ dei venit vt solueret opera diaboli, & vt quæreret Luce.19. ac saluaret quod perierat: manifestũ est omnes in Adam damnationi obnoxios esse nascẽdo, nisi in Christo liberati fuerint renascendo. Vnde vigilanter nobis considerandum est, in ipso regenerationis munere quid geratur. Quanuis enim ad vnum cõcurrant omnes eiusdẽ mysterij portiones, aliud tamẽ est quod visibiliter agitur, aliud quod inuisibiliter celebratur. Nec idem est in sacramento forma quod virtus, cum forma cum humani ministerij adhibeatur obsequio, virtus autẽ per diuini operis præstetur effectum. Ad cuius vtique potentiam referendum est quod dum homo exterior abluitur, mutatur interior, & fit noua creatura de veteri, vasa iræ in vasa misericordiæ transferuntur, & in corpus Christi conuertitur caro peccati. De impiis iusti, de captiuis liberi, de filiis hominum fiunt filij dei: qui non ex sanIoan.1. guinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex deo nati sunt. Quod quia indubitãter accipimus, verissimum est quod Apostolus docet, dicens: Quicunque Roman.8. enim spiritu dei aguntur, ij filij sunt dei. Vnde videant cuius se haberi filios velint qui definierint omnes homines voluntate propria regi, cùm idem Apostolus protestetur & Ibidem. dicat: Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius. Refutata igitur superborum impia vanitate, quibus in peccatum etiam illa quæ in eis videntur laudanda, vertuntur: nos illam humilitatẽ cui virtus & gloria dei est eligamus, scientes prophetam Dauid ceciniſſe de sanctis: Domine in lumiPsalm 88. ne vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in tua iustitia exaltabuntur, quoniam gloria virtutis eorũ tu es. Qui & alibi piissime cõfitetur dominũ in sanctis suis esse laudandũ dicẽs: Mirabilis deus in sanctis suis, deus Psal.67. Israel ipse dabit virtutẽ & fortitudinem plebi suæ. Huic etiam Hieremias cõcordat, & dicit: Hęc dicit dominus: Non Hier.9. glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in diuitiis suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere & scire quia ego sum dominus. Ipse verò intellectus & scientia vnde habeantur, pandunt Prouerbia Salomonis, & dicunt: Quoniam do Prouer.2. minus dat sapientiam, & à facie eius scientia & intellectus. Vnde in Ecclesiastæ libro ipsius legimus quòd & corda & opera iustorum in manu dei sint, & tãtum in studiis suis proficiant, quãtum eos ille prouexerit. Quantumcũque, inquit, laborauerit homo vt quærat, non inueniet. Et quodcunque dilexerit sapiens vt sciat, non potest inuenire, quia vniuersum hoc vidit cor meum, quia iusti & sapiẽtes & operationes eorum in manu dei. Tale est quod Apostolus prædicat, dicens: Omne verbum bonum, & omne opus sanctum, do1.Cor.12. num est spirituſſancti, sine quo nihil recte agatur. Ideo, inquit, notum vobis facio quòd nemo in spiritu dei loquens dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Diuisiones verò sunt gratiarum, idem autem spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem verò deus qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alteri operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonũ. hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus diuidens singulis prout vult. Sunt & alia innumerabilia testimonia quæ ex paginis & noui & veteris testamẽti quadam conclamatione confirment hanc esse veræ humilitatis excellentissimam dignitatem, vt omnia quę hominem faciunt Christianum, ad diuinæ gratiæ donum referantur. Sed tantã multitudinem sentẽtiarum in vnũ congerere, immodicum fuit, præsertim cùm mihi sermo esset ad sanctimoniam tuam, cui ex formula eorum quæ cõmemorauimus, omnia se aut recordanti offerent, aut legenti, licet quædam etiam breuissima tantæ sint plenitudinis, tantæque virtutis, vt nullo aduersantis ingenio possint in sensum alium detorqueri. Nam

quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ contradictio admitti potest in eo quod ipsa veritas discipulis suis per euangelium Ioannis dixisse narratur? Sicut palmes, inquit, non potest facere fructū nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum, quia sine me nihil potestis facere. Nónne conuincitur palmes elatus, quod omni fertilitate vacuatur si vitis vbertate nō alitur? Quis enim sine auxilio gratiæ fructum potest afferre iustitiæ? Aut quis audet dicere se à Christo non diuidi, qui Christum in se diffitetur operari? An forte verendum est ne liberum tollere videamur arbitrium, cùm omnia per quæ propiciatur deus, ad ipsum dicimus esse referenda? Quod nequaquam esse consequens veritatis ostenditur. Operante enim spiritu dei iuuatur arbitrium, non aufertur, & hoc agit gratia, vt voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, seductionibus circunsepta, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus suis, sed per opem miserantis medici curata reualescat, & gaudeat se non interrogantem edoctam, & non quærentem esse quæsitam: quia impletur quotidie quod Esaias propheta prædixit: Quibus nō est annunciatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent. Quomodo autem hoc fiat, Ioannes apostolus docet dicens: Scimus quia ex deo sumus, & mundus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam filius dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum deum, & simus in vero filio eius. Quod vtiq; nunc eadem potentia dominus indesinenter operatur, qui ait: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Vt ergo misericordiam dei quæram, dei misericordia est qui ait: Miserebor cui misertus ero, & misericordiā præstabo cui misericordiā præstitero. Vnde mire per Hieremiam idem dominus manifestat quòd dei gratiam nemo præueniat merito suo, sed propter dilectionem qua deus diligit, etiam auersos ad misericodiam trahi. Dilectione, inquit, æterna dilexi te, propterea traxi te ad miserationem, quia ædificabo te, & ædificaberis virgo Israel. Cui sententiæ Ioannes quoque apostolus congruit dicens: Non quasi nos dilexerimus deum, sed quoniā ipse dilexit nos. Et infra, Nos ergo diligamus, quoniam deus prior dilexit nos. Paulus quoq; apostolus in eadem est sententia, dicens in epistola ad Timotheū secunda: Collabora euangelio secundum virtutem dei, qui nos liberauit, & vocauit vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secūdum propositum suum & gratiam quæ data est nobis ante tempora æterna. Ad Titum etiam scribens docet nullo bono hominis merito dei gratiam præueniri. Eramus, inquit, & nos insipientes aliquando, increduli, errātes, seruientes desideriis & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cùm autem benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri: non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis spiritus sancti, quem effudit abūde in nos per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secūdum spem vitæ æternæ. Omnis igitur illuminatarum mētium pius motus alienari quidem non potest à propria hominis volūtate: siquidem nihil rectè faciet nisi quod volens egerit: sed vt ad id quod æquum & vtile est, animi tendat intentio, de illius æternæ & incommutabilis voluntatis inspiratione concipitur. Et sicut arte medici fit in oculis caligantibus, vt possint videre quod non vident, nec tamen non ipsorum est visio quam medicina contulerit: ita in cordib⁹ tardis & hebetibus per spiritum sanctum acies obducta tergitur, & de vero lumine tenebrosæ iam & deficientes lucernæ lumen accipiunt, nec tamen nisi ipsarum erit, quicquid fulgoris acceperint. Vnde dicit dominus: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat? Et idē iubet, lucernæ nostræ sint semper ardētes, vt scilicet superno igne accensus animus nó tepescat, sed studeat semper arderе: ac si vigorem eius aliqua turbarit aduersitas, vnde cœpit inflammari, inde poscat igniri. Proinde quia manifestissime & prophetica & euangelica & apostolica doctrina nec superbos nos vult esse, nec desides: cooperatores nos esse oportet gratiæ dei, vt illam excitantem, iuuantem, locupletantem, & quotidie prouehentem vigilanter & sobrie subsequamur, nunquam cessantes ab actione gratiarum, quia inter secūda vitæ istius & aduersa, quibus gemina semper tentatione pulsamur, si proficimus, inde alimur: si stamus, inde subsistimus: si recidimus, inde reparamur. Dicit enim spiritus per prophetam Dauid: A domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Cùm ceciderit, non collidetur: quia dominus supponit manum suam. Non itaque frustra præcipitur vt boni simus, cùm dicitur: Declina à malo, & fac bonum. Sed nec frustra per Hieremiam dicit dominus: Timorem meum dabo in cor eorum, & visitabo eos, vt bonos eos faciam. Nec superflua erat præceptio Pauli apostoli ad Romanos dicentis: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Cùm Corinthiis dicat: Oramus autem ad deum vt nihil mali faciatis. In omnibus enim monitis dei atque mandatis vna eadémq; ratio est & diuinæ gratiæ, & humanæ obedientiæ. Nec ob aliud vnquam datur præceptū, nisi vt quæratur præcipientis auxilium. Voces enim docentium, & literæ paginarum quæ ad eruditionem audientium vel legentium deo seruiunt, non carent eius virtute cui seruiunt: & quando id quod iubetur, ab obediente perficitur, tunc effectus diuini operis declaratur. Vigilant autem tentatoris insidiæ, vt vbi proficit deuotio, subrepat elatio, & vt homo de bono opere in se potius quàm in domino glorietur. Sed solicitudo nos Apostoli cōtra hoc periculum monet dicentis: Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quanto ergo excellentius in mandatis dei quiq; proficiunt, tanto maiores habēt causas formidinis & tremoris, ne de ipsis probitatis augmentis mens sibi bene conscia, & laudis auida, in superbiæ rapiatur excessus, & fiat immūda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Sed contra hoc periculum quid beatus Petrus in prima epistola prædicet, audiamus: Si quis, inquit, loquitur, tanquam sermones dei: si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat deus, vt in omnibus honorificetur deus per Iesum Christum, cui est gloria & imperium in secula. Item idem in epistola secunda: Gratia, inquit, vobis adimpleatur in recognitione domini nostri Iesu Christi, qui nūc omnia nobis diuina virtute sua quæ ad vitam & pietatem pertinent, donauit per agnitionem suam, qui vocauit nos propria gloriæ virtute, per quam maxima nobis & preciosa promissa donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo est concupiscentię corruptionem. Si ergo omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, deus nobis diuina sua virtute donauit, nihil magis fugiendum est quàm apperitus huius concupiscentiæ, quę virtutem negat diuini operis, amore propriæ dignitatis. Et cùm aliæ cupiditates ea tantum bona quibus aduersantur imminuant, hęc dum omnia ad se trahit, simul vniuersa corrumpit. Cùm itaque totius superbiæ generale nomen odiosum sit, siue illa de honore suo, seu de nobilitate, vel de immodicis opib⁹ intumescat, hæc pars ipsius omnibus tentationibus nocentior inuenitur, quæ videtur iis quas perditas cupit, amica esse virtutibus. Sed quia sublimiora quæque grauius corruunt, gaudet princeps superbię eos quos potuerit sua impulsiōe prosternere, ad celsiora creuisse. Huic autē malo firmissimum bonum humilitatis occurrit. Quam ideo diximus veram, quia omnium virtutum inexpugnabilis fortitudo, & quædam suorum est vita membrorum. Discernimus enim illam ab iis officiis quæ potest etiam cum mundi sapientibus habere communia, & in eo proprietatem ipsius definimus. quod per omnia deo subditur. Nec potest quicquā de meritis suis perdere, quorum causas atque prouectus non in se, sed in suo authore constituit. Dignum quippe est vt imago dei deo splendeat, & inde pulchra, inde sit compta dicens: Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Alioquin adultera est, & à diuino aliena coniugio, si alterius cuiusquam decorem in speculo sui cordis ostentat, aut vllis aliis monilibus acquiescit ornari, nisi illis quæ de thesauris sponsi per sancti spiritus pignus accepit. Si autem quælibet anima Christiana huius debet continentiæ soliditate muniri, quia omnes nuptiale sacramentum in quocunque

Ioan.15.
Psalm.36.
Psal.33.
Hier.32.
Roman.12.
2.Corin.13.
Esaiæ 52.
1.Ioan.5.
Matth.28.
Rom.9. Exod.33.
Hier.31.
1.Ioan.4.
2. Timo.1.
Ad Titū.3.
Luc.12.
Ibidem.
Philip.2.
1.Petr.4.
2.Petr.1.
Psal.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cunque vocationis suæ ordine susceperunt, quanto magis
personæ tuæ dignitas præsidio huius virtutis armanda est,
cui de opulentissimis gratiæ dei donis tam multiplex se in-
gerit materia gloriandi? Quamuis enim communis tibi sit
cum multarum virginum puritate virginitas, non tamen fa
cile reperitur, quæ possit tibi magnificentia domus & splen
dore antiquissimæ familiæ comparari. De quibus vt non
superbias, nec tibi hoc ipsum quod eis Christum prepose-
ris, adscribas. ipsa est vera humilitas, vera charitas, vera vir-
ginitas. Ab omni quippe contaminatione mens libera est,
quę siue in se, siue in proximo nihil diligit, nisi quod ex deo
esse nouit. Nam amare aliquid quod non ex opere & spiritu
dei sit, non est casta dilectio, & sufficit tentatori sublimes &
claras animas hac illusione violasse, vt quas ad illicita non
impulit, placendi sibi ad elationem deiecerit. De hac chari-
tate sine dubio Apostolus loquebatur, & istius proprieta-
1.Corint. 13. tem subtilissimis discretionibus eliquabat dicens: Si linguis
hominum loquar & angelorum, charitatem autem non ha-
beam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.
Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, &
omnem scientiam, & habuero omnem fidem, ita vt mon-
tes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum.
Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates mea-
as, & si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem au-
tem non habuero, nihil mihi prodest. In quarum definitio-
num formula multo laboraremus obscurio, nisi sequentia
demonstrarent quæ esset species istius charitatis, cui soli tot
operum labores, tot virtutum merita non perirent. Esto e-
nim vt multiplex loquendi peritia, quæ non solum ad
omnem humanæ facundiæ artem, sed etiam ad angelici elo
quij peruenerit facultatem, si charitate careat, inutili æris so
no, & tinnitui sit comparabilis cymbalorum. Esto vt habẽs
prophetiam, scientiam, habens fidem dæmonibus imperan-
tem nihil sit, quia charitate sit vacuus, vt etiã ille ab hac esse
possit alienus, qui in alimoniam pauperum suas distribuerit
facultates, vel qui corpus suum igne torrẽdum pro Christi
cõfessione tradiderit, incredibile videretur, nisi beatus Pau
lus hoc diceret, qui tamen cùm eiusdẽ charitatis mẽbra de-
Ibidem. scriberet, docerétq; qualis esset hæc virt⁹ sine qua nullę pos
sint prodesse virtutes, Charitas, inquit, patiens est, benigna
est, charitas nõ æmulatur, nõ agit perperã, nõ inflatur, non
est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, & reliqua. Inflatio er
go, & ambitio, & propriorũ bonorũ supba defensio possũt
destruere eleemosynas, possunt euacuare martyria: si & ma
gnas opes amore quis humanæ laudis effundat, & sæua sup-
plicia non ea fortitudine quam deus tribuit, sed ea quam de
se præsumpsit excipiat. Hoc est enim propria fiducia infla-
ri, hoc vanã gloriam quibuslibet ambire dispendiis, hoc po
stremo est nolle habere quę dei sunt, & ibi suum constitue-
re meritum, vbi diuinum cessarit auxilium. hæc superbia o-
mni peccato nocentior, omni genere est elationis insanior.
A quibuslibet enim lapsibus delictorũ facile surgitur, quan
do opem à reparatore suo poscit elisus. Huic autem ruinæ
nihil subuenit, quia aut difficile peccatũ suũ superb⁹ agno-
scit, aut etiam si intellexerit, non currit ad medicum, sed de
se sibi remedium pollicetur, nec vnquam ibi proficit cura,
vbi morbus est ipsa medicina. Hunc autem corruptissimum
pestilentiæ istius flatũ spiritus veræ humilitatis & veræ cha
ritatis excludit. In nullo enim hæ virtutes ab inuicem diui-
duntur, & ambarum tam indiscreta connexio est, vt qui in
vna earum constituitur, simul vtraque potiatur. Sicut enim
pars charitatis est humilitas, ita pars humilitatis est charitas.
Et si illa recolamus quæ sine bono charitatis infructuosa es
se Apostolus definiuit, inueniemus eadem similem habere
charitatem si eis humilitas vera defuerit. Quem enim fru-
ctum habebit aut cum inflatione scientia, aut cum humana
gloria fides, aut cum iactantia largitas, aut cum elatione mar
tyrium? Vnde quia in districtione superbię & humilitas ten
dit & charitas, de vtraque habeatur dictum quicquid de v-
na est disputatum. Superest nunc sacratissima dei virgo vt
sobrio castóque iudicio sancti cordis tui arcam discutias, &
aculeo totius elationis obtrito inuestiges in te atq; dinume
res quæ & qualia tibi spõsus tuus dona cõtulerit, quæ à me

A non oportuit recensẽri, ne aut plura contexerẽ, aut pauccio-
ra percurrerem. Verecundiæ enim tuæ onerosa foret etiam
vera laudatio, & ipse contra disputationem meam facerem,
si cui ab humana gloria continentiam suasissem, ad eandem
te tuis præconiis incitarem. Ipsa ergo aulam tuæ mentis in-
gredere, & in secretario purissimæ conscientiæ tuæ qualia ti
bi reposita sint ornamẽta circũspice, & quicquid ibi splen-
didum, quidquid pulchrum preciosumque repereris, diuini
operis & muneris esse ne dubites, ita vt in omnib⁹ bonis o-
pulentię tuæ & gratiam donatoris, & ius proprietatis agno-
scas. Accepisti enim quæ habes, & quicquid tibi diligentia
tui laboris accreuit, per ipsum tibi est auctum, per quem fue
rat inchoatum. Itaque vtendum tibi est iis quæ largitus est
deus, & ab eodem semper est petendum vt donis eius fide-
liter & scienter vtaris. Quid enim nobis boni potest esse si-
ne ipso, quandoquidem etiam vt recte oremus, ex ipso est,
dicente Apostolo: Nam quid oremus sicut oportet, nesci- Roman. 8.
mus, sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenar-
rabilib⁹. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spi-
B ritus, quoniam secundum deum postulat pro sanctis. Et ne
dubium esset de quo spiritu loqueretur, iam supra dixerat:
Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, Ibidem.
sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clama-
mus abba pater. Itaque ipse spiritus testimonium reddit spi
ritui nostro, quoniam sumus filij dei. Si autem filij, & hære-
des: hæredes quidem dei, cohęredes autem Christi, si tamen
compatimur, vt conglorificemur. Implet igitur spiritus san
ctus organum suum, & tanquam fila chordarum tangit di-
gitus dei corda sanctorum. Qui ideo cùm die pentecostes in
apostolos plebẽmq; credentium, sicut à domino fuerat pro-
missus, influeret, in specie linguarum apparuit ignearum,
& loquelis omnium nationum eos super quos insederat, fe-
cit affari, vt dubium non esset per ipsius inspirationem v-
tilem affectum, rationabilem sermonẽ animis fidelium mi-
nistrari: sicut ipse dominus discipulis suis insinuauit, & di-
xit: Cùm autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut Matth.10.
C quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid lo-
quamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus pa-
tris qui loquitur in vobis. Quod non in solo magnarum tri
bulationum tempore credamus fieri, sed etiam in pace præ-
stari. Audiamus Apostolum definiẽtem quòd ipsæ quoque
cogitationes nostræ nisi à deo nobis insitæ fuerint, rectę es-
se non possint. Fiduciam, inquit, talem habemus per Chri- 2.Cor.3.
stum ad deum, non quòd sufficientes simus cogitare aliquid
ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est.
Vnde cum sanctorum animis ex deo sit vt illis meditatio, iu
sta petitio, efficax actio ex deo sit, in fide firmitas, in tribula
tione patientia, in persecutione victoria, magna est in vera
humilitate fœlicitas, cui deus dilectio, deus sapientia, deus
consilium, deus fortitudo est. Nec dubie ista subiectio iam
ex magna parte in illius futuræ beatitudinis est constituta
consortio, vbi deus erit omnia in omnibus. Quod ideo in 1.Corint.15.
hac vita ad plenum non potest obtineri, quia nondum mor
tale nostrum induit immortalitatem, nec corruptio transiit
D in incorruptionem, caro adhuc contra spiritum, & contra Galat.5.
carnem spiritus concupiscit. Nec inuenitur in vllo homi-
num tanta concordia, vt legi mentis lex quæ membris est
insita, non repugnet. Propter quod ex omnium sanctorum
persona accipitur quod Ioannes apostolus ait: Si dixerimus 1.Ioan.1.
quoniam peccatũ non habemus, nosipsos seducimus, & ve-
ritas in nobis non est. Cùm tamẽ idem ipse dicat: Qui natus 1.Ioan.3.
est ex deo, peccatũ non facit, quoniam semẽ ipsius in eo ma
net, & non potest peccare, quoniã ex deo natus est. Vtrun-
que ergo verũ est: quia & nemo sine peccato est, in eo quòd
nemo est sine lege peccati: & qui natus ex deo, peccatum nõ
facit, quia per legem mentis, id est per charitatem quæ dei
semen est, peccatum non facit. Charitas enim operit multi- 1.Pet.4.
tudinem peccatorũ: & sine qua nullum prodest bonum, per
quam deletur omne peccatũ. Dum igitur corpus quod cor- Sapien.9.
rumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio
sensum multa cogitãtem: non quidem obtinetur, vt iam a-
nima in omnibus deus sit, quia nullus est sine tentationis sti
mulo, & sine mutabilitatis incerto. Sed quia omne datum Iacob.1.
optimum

Universidad de Deusto
Biblioteca

optimum, & omne donum perfectum desursum est, descen A
dens à patre luminum, sine dubio inde habetur virtutum
omnium portio, vnde habebitur plenitudo: & tanto quisq;
est beatior, deóque coniunctior, quanto plus in eo fuerit
Psalm.33. gratiæ diuinæ quàm actionis humanæ. Benedic itaque do-
mino in omni tempore,& laus eius in tuo ore sit semper. A-
nima autem tua non acquiescat nisi in domino laudari. Su-
perbi quidem refragabuntur, sed mansueti hæc audient, &
lætabuntur.

De inuentione corporum sanctorum Geruasij & Prothasij, diui Ambrosij episcopi ad sororem suã. Epist. LXXXV.

DOminæ sorori vitæ atque oculis præferendæ, fra
ter. Quia nihil sanctitatẽ tuã soleo eorũ præteri-
re quæ hic te gerãtur absente, scias etiam sanctos
martyres à nobis repertos. Nam cùm basilicam
dedicassem, multi tanquam vno ore interpellare cœperant,
dicentes: Sic in Romana basilica dedices. Respondi, faciam,
si martyrum reliquias inuenero. Statímque subiit veluti cu
iusdam ardor præsagij. Quid multa? Dominus gratiam de- B
dit, formidantibus etiam clericis iussi eruderari terrã eo lo-
ci qui est ante cancellos sanctorum Felicis atque Naboris.
Inueni signa conuenientia. adhibitis etiam quibus per nos
manus imponenda foret, sic sancti martyres eminere cœpe
runt, vt adhuc nobis silentibus arriperetur vrna, & sterne-
retur prona ad locum sancti sepulchri. Inuenimus miræ ma-
gnitudinis viros duos, vt prisca ætas ferebat. Ossa omnia
integra, sanguinis plurimum. Ingens concursus populi per
totum illud biduum. Quid multa? Condiuimus integra, ad
ordinem transtulimus, vespere iam incumbẽte ad basilicam
Faustæ, ibi vigiliæ tota nocte, manus impositio. Sequẽti die
transtulimus ea in basilicam quam appellãt Ambrosianam.
Dum transferimus, cæcus sanatus est. Talis mihi ad popu-
lum fuit sermo. Cùm tam effusam, támque inauditam consi-
derarem conuentus vestri celebritatẽ, & diuinæ gratiæ mu-
nera quæ in sanctis martyribus refulserunt; imparem me, fa
teor, huic muneri iudicabam, nec fieri posse vt sermone ab- C
soluerem, quod vix possimus animo intendere, oculis com
prehendere. Sed vbi sanctarum legi cœpit series scriptura-
rum, largitus est spiritus sanctus, qui locutus est in prophe-
tis, quo dignum aliquid tanto cœtu & expectatione vestra
Psalm.18. martyrúmque sanctorum meritis proferamus. Cœli enar-
rant, inquit, gloriam dei. Cùm legitur hic psalmus, occurrit
quod non tam elemẽta materialia quàm cœlestia merita di
gnum deo præconium deferre videantur. Hodierna tamen
fortuita lectione patuit qui cœli enarrant gloriam dei. Aspi
cite ad dexteram meam, aspicite ad finistram reliquias sa-
crosanctas, videtis cœlestis conuersationis viros spectantes
animi sublimis trophæa. Isti sunt cœli qui enarrant gloriam
dei. Hæc opera manuum eius quæ annũciat firmamentum.
Non enim eos secularis illecebra, sed diuini operis gratia ad
firmamentum sacratissimę passionis euexit. Multóque ante
morum virtutúmque documentis annũciauit in his marty-
rium, quod aduersus lubricum seculi huius stabiles perman
Philip.3. serunt. Cœlum erat Paulus, qui ait: Nostra cõuersatio in cœ
Marc.3. lis est. Cœli erant Iacobus & Ioannes, denique filij tonitrui D
nuncupantur, & ideo quasi cœlum Ioannes verbum apud
deum vidit. Ipse dominus Iesus perpetui luminis erat cœ-
lum, cùm enarraret dei gloriam, sed eam quam nemo ante
Ioan.1. conspexerat. Et ideo dixit: Deum nemo vidit vnquam nisi
vnigenit⁹ filius, qui est in sinu patris, enarrauit. Opera quo-
Iob.26. que manuum dei si quæris, audi Iob dicentem: Spiritus di-
uinus qui fecit. Et ideo aduersus diaboli tentamenta firma-
tus, inoffensæ vestigium constantiæ reseruauit. Sed venia-
mus ad reliqua. Dies, inquit, diei eructat verbum. Ecce ve-
ri dies, quos nulla caligo noctis interpolat. Ecce veri dies
pleni luminis & fulgoris æterni, qui non perfunctorio ser-
mone verbum dei, sed intimo corde eructarunt in confes-
sione constantes, in martyrio perseuerantes. Alius psalmus
Psal.112. lectus dicit: Quis sicut dominus deus noster qui in altis ha-
bitat, & humilia respicit in cœlo & in terra? Respexit sanè
humilia dominus, qui latẽtes sub ignobili cespite reliquias
sanctorum suæ ecclesiæ reuelauit, quorum anima in cœlo,

corpus in terra. Suscitans à terra inopem & de stercore eri- Ibidem.
gens pauperem. Quos videtis vt eos cum principibus popu
li sui collocarit. Principes populi quos alios nisi sanctos mar
tyres æstimare debemus, quorum iam in numerum, diu ante
ignorati Prothasius Gerualiúsque proferũtur, qui sterilem
martyribus ecclesiam Mediolanensem, iam plurimorũ ma-
trem filiorum, lætari passionis propriæ fecerint & titulis, &
exemplis? Nec hoc abhorreat à vera fide: Dies diei eructat Psal.18.
verbum, anima animæ, vita vitæ, resurrectio resurrectioni.
Et nox nocti indicat scientiam, hoc est caro carni, quorum
passio veram fidei scientiam omnibus indicauit. Bonæ no- 1.Cor.15.
ctes, noctes lucidæ quæ habẽt stellas. Sicut enim stella à stel
la differt in claritate, ita & resurrectio mortuorum. Non im
merito autem plerique hanc martyrum resurrectionem ap
pellant. Videro tamen vtrum sibi an nobis certi martyres
resurrexerunt. Cognouistis, imò vidistis ipsi multos à dæ-
moniis purgatos. Plurimos etiam vbi vestem sanctorũ ma-
nibus contigerunt, iis quibus laborabant debilitatibus abso
lutos. Reparata vetusti corporis miracula, quo se per aduen
tũ domini Iesu gratia terris maior infuderat, vmbra quadã
sanctorũ corporum plerosq; sanatos cernitis. Quanta ora-
ria iactitantur? Quanta indumenta super reliquias sacratis-
simas vt tactu ipso medicabilia reposcantur? Gaudent o-
mnes extrema linea contingere, & qui contigerit, saluus e-
rit. Gratias tibi domine Iesu quod hoc tempore tales no-
bis sanctorum martyrum spiritus excitasti, quo ecclesia tua
præsidia maiora deliderat. Cognoscant omnes quales ego
propugnatores requirã, qui propugnare possint, impugna-
re non soleant. Hos ego acquisiui tibi plebs sancta, qui pro-
sint omnibus, nemini noceãt. Tales ego ambio defensores,
tales milites habeo. Quorum quo maiora, eo tutiora patro-
cinia sunt. Horũ etiam illis ipsis qui mihi inuidẽt, opto præ-
sidia. Veniant ergo & videant stipatores meos, talibus me ar
mis ambiri non nego. Hi in curribus, & hi in equis, nos au- Psal.19.
tem in nomine domini dei nostri magnificabimur. Heliseũ 4.Reg.6.
scripturæ diuinæ series refert, cùm ab exercitu Syrorum es
set obsessus, dixisse timenti seruulo, ne timeret, quia plures,
inquit, pro nobis sunt, quàm cõtra nos. Et vt hoc probaret,
petisse, vt oculi Giezi aperirẽtur, quibus innumeros adesse
vidit prophetæ exercitus angelorũ. Nos etsi eos videre nõ
possumus, sentimus tamen. Erant clausi isti oculi quamdiu
obrũta sanctorum corpora delitescebãt. Aperuit oculos no
stros dominus, videmus auxilia quibus sumus sæpe defensi.
non videbamus hæc, sed habebamus tamẽ. Itaque trepidan
tibus nobis quasi dixerit dominus: Aspicite quantos vobis
martyres dederim: ita reseratis oculis gloriam domini spe-
culamur, quę est martyrum passione pręterita, & operatiõe
pręsens. Euasimus fratres, non mediocrẽ pudoris sarcinam.
patronos habebamus, & nesciebamus. Inuenimus virũ hoc
quo videamur præstare maioribus. Sanctorum martyrũ co
gnitionem quam illi amiserunt, nos adepti sumus. Eruuntur
nobiles reliquię sepulchro ignobili, ostenduntur cœlo tro-
phæa. Sanguine tumulus madet, apparent cruores triumpha
les, notæ inuiolatæ, reliquiæ loco suo & ordinatæ repertæ,
auulsum humeris caput. Nunc senes repetunt audisse se ali-
quando horum martyrum nomina, titulúmque legisse. per-
diderat ciuitas suos martyres, quæ rapuit alienos. Etsi hoc
dei munus est, tamen gratiam quam temporibus sacerdotij
mei dominus Iesus tribuit, negare non possum: quia ipse
martyr esse nequeo, hos vobis martyres acquisiui. Succe-
dant victimę triumphales in locum vbi Christus hostia est.
Sed ille super altare, qui pro omnib⁹ passus est: isti sub alta-
ri, qui illius redempti sunt passione. Hũc ego locum prędes-
tinaueram mihi. Dignum est enim vt ibi requiescat sacer-
dos, vbi offerre consueuit. Sed cedo sacris victimis dexte-
ram portionem, locus iste martyribus debebatur. Condamus ergo reliquias sacrosanctas, & dignis ędib⁹ inuehamus,
totúmque diem fida deuotione celebremus. Acclamauit po
pulus vt in dominicum differretur diem martyrum depositio, sed tandem obtentũ, vt sequenti fieret die. Sequenti die
talis mihi ad populum iterum sermo fuit.

Universidad de Deusto

SERMONVM DIVI AMBROSII MEdiolanẽsis episcopi, iuxta ordinem temporum quibus congruunt, Index.

De grano sinapis. Sermo I.
Item de grano sinapis. II.
De psalmo vigesimoprimo. III.
De camelo. IIII.
Quòd simile sit regnum dei fermento. V.
De margarita. VI.
De eo quod scriptum est: Reddite quæ sunt dei deo, & de militantibus. VII.
De sabbato quo dominus manum aridam curauit. VIII.
De vnitate charitatis. IX.
De eo quod scriptum est: Quis maior est in regno cœlorum. X.
De mirabilibus. XI.
De natali domini. XII.
Item de natali domini. XIII.
Item de natali domini. XIIII.
Item de natali domini. XV.
Item de natali domini. XVI.
Increpatio de kalendis Ianuariis. XVII.
De sancta Epiphania. XVIII.
Item de sancta Epiphania. XIX.
Item de eodem. XX.
Item de die sancto Epiphaniæ. XXI.
Post epiphaniam. XXII.
De quadragesima. XXIII.
Item de quadragesima. XXIIII.
Item de quadragesima. XXV.
Item de quadragesima. XXVI.
De ieiuniis. XXVII.
Exhortatio ad plebem, & de eo quod scriptum est in euangelio: Sicut fulgur coruscans de cœlo, ita erit aduentus filij hominis, & de duobus in lecto vno. XXVIII.
Item de eodem. XXIX.
De eleemosyna. XXX.
Item de eleemosyna. XXXI.
De hospitalitate in euangelio. XXXII.
In tempore ieiunij non luxuriandum esse. XXXIII.
De quadragesima. XXXIIII.
De ieiunio domini in deserto, & quomodo nó in solo pane viuit homo. XXXV.
Item de quadragesima. XXXVI.
Item de eodem. XXXVII.
Item de ieiuniis & quadragesima. XXXVIII.
De ieiuniis & eleemosynis. XXXIX.
De ieiuniis Niniuitarum. XL.
De gratia baptismi. XLI.
De hostibus carnalibus non metuendis, & post cibum gratias deo referri debere. XLII.
Item de eodem. XLIII.
De sancto Latrone. XLIIII.
Item de eodem. XLV.
De pœnitentia Petri apostoli. XLVI.
De fide Petri apostoli. XLVII.
De sepultura domini. XLVIII.
De accusato domino apud Pilatum, & de Susanna. XLIX.
Item de eodem. L.
De Iuda Scarioth. LI.
De die sancto paschæ. LII.
De innouatione fidelium. LIII.
Item de eodem. LIIII.
De cruce Christi. LV.
Item de cruce Christi. LVI.
De sepulchro domini nostri Iesu Christi. LVII.
De Maria Magdalene. LVIII.
De auaritia & Anania. LIX.
De festo Pentecostes, & de psalmo centesimonono. LX.
Item de pentecoste. LXI.
Item de pentecoste. LXII.
De natali sancti Ioannis Baptistæ. LXIII.
Item de eodem. LXIIII.
Item de Ioanne Baptista. LXV.
De natali sanctorum apostolorum Petri & Pauli. LXVI.
Item de eodem. LXVII.
Item de eodem. LXVIII.
De natali sancti Eusebij, Vercellensis episcopi. LXIX.
Item de depositione sancti Eusebij. LXX.
De natali sancti Laurentij leuitæ & martyris. LXXI.
De natali sancti Cypriani. LXXII.
Item de sancto Cypriano. LXXIII.
De natali martyrum. LXXIIII.
In natali sanctorũ Canti, Cantiani, & Cantianillæ. LXXV.
De natali sanctorum martyrum. LXXVI.
De natali sanctorum Octauij, Aduentitij, & Solutoris Tauricorum. LXXVII.
De eo quod propheta ait ad filios Israel, Caupones vestri miscent aquam vino. LXXVIII.
De eo quod dicit dominus in euangelio, Vulpes foueas habent. LXXIX.
Increpatio ad plebem, & de eo quod ait dominus, Qui habet, dabitur ei: & cantauimus vobis, & non saltastis. Sermo. LXXX.
De eo quod scriptum est in euangelio, Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit. LXXXI.
De defectione lunæ. LXXXII.
Increpatio ad populum de absentia sua. LXXXIII.
Post increpationem consolatio ad populum. LXXXIIII.
De Barbaris non timendis. LXXXV.
Item de eodem. LXXXVI.
De sancto propheta Helisæo. LXXXVII.
De bellico tumultu. LXXXVIII.
De dedicatione basilicæ. LXXXIX.
De passione beatæ Agnetis. XC.
De inuentione sanctorum Geruasij & Prothasij. XCI.
De baptismo sancti Augustini. XCII.
In natali sanctorum martyrum Nazarij & Celsi. XCIII.

FINIS INDICIS.

Diui Ambrosij MEDIOLANENSIS EPIscopi Sermones.

De grano sinapis. Sermo I.

LIbenter nos prædicare, & gratanter opus dei facere manifestũ est. Sed cùm videmus plures è fratribus pigrius ad ecclesiam conuenire, & dominicis præcipue diebus minimè cœlestib⁹ interesse mysteriis, prædicamus inuiti: non quo nos pigeat loqui, sed quia negligentiores prædicatio nostra grauet potius, non emendet. Ideo inuiti loquimur, & tacere non possumus. Prædicatio enim nostra in plebe aut regnum operatur, aut pœnam: regnum credulis, perfidis pœnam. Quisquis enim frater dominicis non interest sacramentis, necessariò apud deum castrorum desertor est diuinorum. Nam quomodo se excusare potest qui sacramentorum die prandiũ sibi domi præparans, prandium cœleste contemnit, & ventris curam faciens, animæ suæ negligit medicinam? Dicit dominus in sancto euangelio, sicut lectio decursa testatur: Cui simile est regnum dei, & cui simile illud existimabo? Simile est grano sinapis, quod acceptũ homo misit in ortum suum, & creuit, & facta est arbor, & volucres cœli quieuerunt in ramis eius. Mouet fortasse sensus vestros cur regnum dei tam præclarum atque tam magnificum grano sinapis exiguo cõparetur, & spei nostræ tam grande solatium, rei vilissimę simile Luc. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mile esse dicatur, præsertim cùm alibi idem dominus discipulis suis dicat: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti, tollere & iactare in mare. Igitur si fides mira est, quæ potest ab ipsis sedibus montiũ fundaméta transferre, necessario ergo & granum sinapis magnum est, ad cuius similitudinem fidem habere compellimur. Magnum autem dixerim non specie, sed virtute, & fidei qualitate, non oleri comparandum, sed vigore acrimoniæ coæquandum. Nam si diligenter intendamus, inuenimus recte à domino hãc similitudinem comparatam. Sicut enim granum sinapis prima fronte specie sui est paruum, vile, despectum, non saporẽ præstans, non odorem circunferens, non indicans suauitatem: at vbi teri cœperit, statim odorem suum acrimonia exhibet, cibum flammei saporis exhalat, & tanto feruoris calore succenditur, vt mirũ sit in tam friuolis granis tantum ignem fuisse conclusum: cuius etiam seminis cibum homines hyemis præcipue tempore magna pro suauitate percipiunt, quatenus repellant frigora, humores egerant, viscerum interna calefaciant: sæpe etiam ex hoc capiti adhibent medicinam, vt si quid inualidum, si quid egrotum fuerit, sinapis igne curetur: Ita ergo & fides Christiana prima fronte videtur esse parua, vilis & tenuis, non potentiam suam ostendens, non superbiam præferens, non gratiam subministrans. At vbi diuersis tentationibus teri cœperit, statim vigorem suum prodit, acrimoniam indicat, calorem dominicæ credulitatis aspirat: & tanto diuini ignis ardore iactatur, vt & ipsa ferueat, & participantem sibi ardere compellat: sicut in sancto euangelio Amaon & Cleophas dixerunt, dum cum ipsis post passionem dominus loqueretur: Nónne cor nostrum erat ardens in nobis in via, dum aperiret nobis dominus Iesus scripturas? Ergo granum sinapis membrorum viscera calefacit, fidei autem vigor cordium peccata cõburit. Et illud quidem asperum algorẽ frigoris remouet, hæc autem delictorum diabolicum frigus expellit. Sinapis iniquos humores decoquit corporum, fides autem libidinum fluenta consumit. Et per illud medicina capiti procuratur, per fidem autem spirituale caput nostrum, quod est Christus dominus, sæpius resouetur. Sed & fidei iuxta comparationem sinapis sancto odore perfruimur, sicut ait beatus Apostolus: Quoniam Christi bonus ordor sumus deo. Igitur sanctum martyrem Laurẽtium grano sinapis possumus comparare, qui diuersis attritus passionibus, per totum orbem gratiam meruit sui fragrare martyrij, qui antea constitutus in corpore erat humilis, ignotus & vilis. posteaquam vexatus, laceratus, exustus est, vniuersis per totum mundum ecclesiis odorem suæ nobilitatis insudit. Recte igitur huic comparatio copulatur. Siquidem granum sinapis cùm teritur, accenditur: Laurentius cùm patitur, inflammatur. Illud seruorem attritionis suæ euomuit, hic ignem plurima vexatione suspirat. Sinapis, inquam, vasculo calido vapore decoquitur. Laurentius in craticula flammarum igne torretur. Ardebat itaque extrinsecus beatus martyr tyranni sæuientis incendiis, sed maior illum intrinsecus Christi amoris flamma torrebat. Et quãuis rex improbus ligna subiiceret, incendia maiora supponeret, tamen sanctus Laurentius has flammas fidei calore non sentit, & dum Christi præcepta cogitat, frigidũ est illi omne quod patitur. Nec enim potest visceribus ignium tormenta sentire, qui sensibus paradisi refrigeria possidebat. Iacet licet ante pedes tyranni exusta caro, corpus exanime, nihil tamen detrimenti patitur in terris, cuius animus demoratur in cœlis. Extenditur ergo super flammarum ignitos globos, & sæpius versatur in latera, sed quanto plus pœnarum patitur, tãto amplius Christum dominum pertimescit: nouo admiratiõis genere alius illum torquet, & alij sæuientis tormenta proficiunt. deuotiorem Laurentium saluatori supplicia atrociora fecerunt.

Matth.17.

2.Corin.2.

Item de grano sinapis. *Sermo II.*

Luc.13.

SVperiore dominica parabolam domini differentes in qua ait: Cui simile est regnum cœlorum, & cui simile illud existimabo? Simile est grano sinapis, & cætera. multa perstrinximus quibus probaremus regnum dei grano sinapis non immerito comparari, & instantiam in sola esse existimatione verborum, non in collatione virtutum. Siquidem fides Christiana, quæ regnũ est, eũdem vigorem obtineat quem sinapis natura depromit. Nam sicut cùm sinapis succum sumimus, vultu contristamur, fronte cõtrahimur, ad lachrymas promouemur, & ipsam salubritatem corporis nostri cum quodam fletu austeritatis accipimus. Illinc enim nos amaritudo exasperat, acrimonia penetrat, hinc calor ignei saporis accẽdit, & toto perturbati corpore tunc magis sani efficimur, cùm amplius deploramus. Ita ergo & cùm fidei Christianæ mandata percipimus, contristamur animo, affligimur corpore, ad lachrymas promouemur, & ipsam nostram salutem cum quodam fletu ac mœrore consequimur. Inde enim ieiunia nos exasperant, illinc peccatorum conscientia macerat, hinc patrimonij iactura conturbat, & toto contristati habitu magis salutem consequimur, si amplius defleamus, secundum quod ait dominus: Vos plorabitis & plangetis, seculum autẽ gaudebit. Sicut autem cùm sinapi caput forte curandum est, iubemur abrasos capillos demere, vt nudo corpori perfectius medicina proueniat: ita & cùm anima per fidẽ curanda est, præcipimur substantiam à nobis seculi auferre, impedimenta auri argentíque deponere, vt nudę & soli animæ congruentius spiritualis medicina proueniat. Quisquis enim rebus mundi & diuitiis seculi obuolutus est, huic fidei medicina non proderit. Ergo quod succus sinapis in corpore, hoc fides Christiana operatur in anima. Sed quoniam in eadem dominica sentẽtia scriptum est, Quod acceptum homo misit in ortũ suum, & creuit, & facta est arbor, & volucres requieuerunt in ramis eius: diligẽtius requiramus quis iste sit cui hæc cuncta conueniant. Diximus superius, sanctis martyribus, quia diuersis attriti sunt passionibus, naturã sinapis posse congruere. Sed quoniam dicit scriptura: Et excreuit, & facta est arbor, & volucres requieuerunt in ramis eius: arbitror hoc ipsi Christo domino rectius comparari, qui nascendo in hominem humiliatus vt granum est, ascendendo ad cœlum exaltatus vt arbor est. Granum plane Christus est dum patitur, arbor est cùm resurgit. Granum, inquam, est cùm famem esuriens sustinet. Arbor est cùm quinq; panib⁹ saturat quinq; milia virorum. Ibi sterilitatem humana conditione patitur, hic satietatẽ propria diuinitate largitur. Granum autẽm dixerim dominum cùm cæditur, cõtemnitur, increpatur: arborem autem, cùm cæco illuminat, mortuos resuscitat, peccata condonat. Quod autem granum sit, ipse dicens in euangelio ait: Nisi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Huius igitur grani, hoc est domini saluatoris velut sinapis acrimoniam atque amaritudinem Iudęi minime sustinentes, contempserunt succum cœlestis disciplinæ accipere, dicentes illuminato illi cæco: Tu sis discipulus eius, nos autem Moysi discipuli sumus. Ipsi quoque Moysi mandata penitus ignorantes, qui præcepit illis specialiter hanc amaritudinem comedendam: cùm paschæ illis celebrandæ sacramenta disponeret, ait: Manducabitis illud cum amaritudine. pascha enim domini est. Non enim (sicut illi putant) iussit herbarum vilium acerrimos succos cum assis agni carnibus manducari, sed mandatorum Christi vtiliter amaros sermones præcepit cum ipso sacraméto passionis dominicæ deuorari. Nónne enim amari videntur sermones domini, cùm dicit: Si vis perfectus esse, relinque omnia tua, & veni sequere me? & cũ dicit non habendas duas tunicas, neque peram, neque calceamenta? Amaritudo ista sermonum, medicina est animarum. Quod autem ait euangelium, Quod acceptum homo misit in ortum suum: quem esse hominem hũc putamus qui acceptum granum velut sinapis granum in suo orto seminauit? Ego illum esse arbitror, de quo euangelista refert: Ecce autem Ioseph qui erat decurio ab Arimathia, accessit ad Pilatum, petens vt depositum corpus domini sepeliret: quod acceptum tradidit sepulturæ, quæ in orto fuerat præparata. atque ideo ait scriptura: Quod acceptũ homo misit in hortum suum. Ergo Ioseph ortus floscul orum erat diuersis odoribus plenus. sed necdum in eo tale germen insenerat. Fragrabat quidem specialis animæ eius ortus varia suauitate virtutum, sed necdum Christum cum aromatibus in cordis

Luc.13.

Matth.19.

Matth.10.

Luc.13.

Ibidem.

Ioan.12.

Ibidem.9.

Exod.12.

Ibidem.13.

Ibidem.13.

Universidad de Deusto

dis sui secreto posuerat. Ita dum saluatorem in ortuli sui mo A
numento sepelit, magis illum in animæ suæ intimis collocauit. Ramos autem huius arboris requiramus. Inuenies quia ramus est Petrus, rami est Paulus, rami sunt omnes apostoli vel martyres, ad quos si quis se fortiter tenere voluerit, flu
minibus quoli minimè submergetur, quin potius sub vmbra illorum latitans, gehennæ non patietur ardorem, securus à diabolicæ tempestatis procella.

De psalmo uigesimoprimo. *Sermo III.*

PSalmi qui lectus est seriem decursuri, diligenter prius debemus intendere quid in superscriptione contineat, vt cognita eius origine, intelligentiam ipsius facilius cõsequamur, & manifestato capite possint rectius membra distribui. Scribitur enim ita: In fine pro susceptione matutina psalmus ipsi Dauid. Nisi fallor, susceptio matutina solis ortũ semper anteuenit, & prius quàm orbem radiorum clarus splendor illuminet, matutinum noctium tenebris terminũ ponit, ac resoluta sensim caliginum cæcitate, rebus cunctis facies quędam ac lumen infunditur. Et cùm veluti sub vna materia tenebrarum mundus in con B
fusione iacuerit, interueniente matutino diuersa specierum varietate distinguitur, hoc est, cùm omnia cæca fuerint, oculi omnium reparantur. nox enim quodammodo aufert oculos mundo, aurora restituit, atque ita ante matutina susceptione perfruimur, vt glorioſius postmodum solis splendorem patiamur. Sed quoniam sic dicit Apostolus: Lex spiri-
Roman.7. tualis est, & spiritualia comparanda sunt solem hic iustitiæ arbitror designari, hoc est Christum dominum, qui nobis ignorantiæ tenebris, & peccatorum cæcitate submersis cœlestis doctrinæ suæ lumen infudit, & quos non habebamus, oculos cordis inseruit, & velut radios quosdam apostolos suos misit, qui nos de morte teterrima delinquentes liberarent, & paulatim resolutis in nobis tenebris peccatorum matutina susceptione conuestirẽt, vt perfecti facilius possimus tolerare solis ardorem, hoc est, primum nos præceptis facilioribus erudirent, quo capaciores efficerent cœlestium secretorum. Huius itaque solis iustitiæ matutino peccatorum caligo tota perimitur, sicut ipse Propheta ait ex persona do-
Psal.100. mini: *In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ.* Hoc est, oriente in nobis sole iustitiæ, qui habitaculum domini sumus, omnis cogitatio iniqua subuertitur. Cuius solis etiam beatus Salomon meminit ex persona reputantium
Sapien.5. sibi ac dicentium peccatorum: Sol non ortus est nobis, & iustitiæ lumen non luxit nobis. Hanc quoque matutinam susceptionem in euangelio sancto possumus adscribere Mariæ Magdalenæ, quæ maturè ac diluculo ad monumentum vigilans, saluatoris resurrectionem domini prima susceepit. Et claresceute mundi sole, solis iustitiæ ortũ præ omnibus sola cognouit, ac susceptione quidem matutina gauisa est
Psalm.29. diem redditum, sed magis gauisa Christum à mortuis suscitatum: atque in ipsa completa est prophetia: Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Totus autem hic psalmus digestus est ex persona domini saluatoris. Quippe cùm plura de eo in nouo sint posita testamento.
Psal.21. Dicit itaq; Deus deus meus respice in me. & reliqua. Quare assumpti hominis agit causam, & interrogare quodammodo videtur, dicẽs: Deus omnium, qui es omniũ deus meus, D
Eũ.57. cur me dereliquisti? nihil enim conscius sum. Secundũ pro-
1.Pet.2. phetam enim nesciebat peccatũ, nec erat dolus in ore eius. Hæc autem dicit vt manifestaret propter nos se esse derelictum, quorum peccata portabat, ac videntes discceremus pro ipso sancto & iusto mori, cùm pro peccatoribus ille moreretur. Denique hac voce in passione vsus est, sicut in euan
Psalm.21. gelio legimus: Ely ely lammazabathani: hoc est: Deus deus me⁹, quare me dereliquisti? Hac, inquã, voce vsus est, quod prophetia annunciauerat, vt rei exitus approbaret. Et quo-
Ibidem. niam sequẽtia penè manifestata sunt, illum inspiciamus versiculum, in quo ait: Ego autem sum vermis, & non homo. Cur totius dominus creaturæ vermiculo se voluerit comparari. Possumus hoc quidem humilitati primitus assignare, quæ sanctorum virtus est maxima, sicut sanctus Moyses aute deũ animal se irrationabile profitetur: Dauid pulicem se sæpe commemorat. Sed magis illud accipiendum puto, C
quoniã vermis nulla extrinsecus admixtione alieni corporis, sed de sola & pura terra procreatur, ideo illum comparatum domino, quoniam & ipse saluator de sola & pura Maria generatur. Legimus etiam in libris Moysi de manna ver Exod.16.
miculos procreatos. Digna plane & iusta comparatio. Siquidem de manna vermiculus gignitur, & dominus Christus de virgine procreatur. Quin potius ipsam Mariã manna dixerim: quia est subtilis & splẽdida: suauis & virgo, quæ velut cœlitus veniens cunctis ecclesiarum populis cibum dulciorem melle desluxit: quem qui edere aut mãducare neglexerit, vitam in semet ipso habere non poterit, sicut ipse dominus ait: Nisi quis manducauerit meam carnem, & biberit Ioan.6.
meum sanguinem, non habebit vitam in semetipso, sed potius ipse cibus in iudicium conuertetur, sicut Apostolus dicit: Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi mãducat. 1.Cor.11.
Filiis Israel subtiliter prophetatum est in veteri testamẽto. Manna enim illis contra diuina præcepta tractantibus, vermes effecti sunt, id est contumaciæ vltores & iudices. Quæ similitudo Christum indicat dominum, quem qui suauem cibum & dulcem potum haurire neglexerit, iudicem patietur, sicut ipse ait: Neque enim ipse pater iudicat quẽquam, Ioan.5.
sed omne iudicium dedit filio. Nam quod idem sit vermis & iudex, alibi propheta testatur de peccatoribus, dicens: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum nõ extinguetur vsque in hodiernum diem. Quod autem ait: Diuiserũt Esaiæ.66. Psal.21.
sibi vestimenta mea, & super vestimentum meum miserunt sortem: hoc factum in euangelio reperimus, quod milites quatuor qui crucifixerunt saluatorem, in quatuor partes e- Ioan.19.
ius sibi diuiserunt vestimenta. Vestimẽtum verò eius quod assutum non erat, sed erat de superiori contextũ, sorte perceperunt. Quæ igitur ista vestimenta sint, videamus, qui milites, quódve etiam vestimentum. Vestimẽta esse puto prophetias vnum canentes, & vnum per omnia nunciantes. Aduersarij saluatoris hoc est peruersi hæretici, qui quotidie in illum tanquam milites manus impias iniecerunt, hoc est pro sua diuidunt sibi voluntate, & vnum corporis vestimentum per varia membra distribuunt, atque spoliantes dominum, sua falsa dogmata vestierunt. Vestimẽtum autem eius quod non erat consutum, sapientiam eius cœlestem possumus approbare, quia ait, sed erat de superiori contextum. Nostra enim sapientia, hoc est humana cõsuitur. Assuitur enim cùm liberos damus ad studia grãmaticis, tradimus philosophis, erudimus, vt sapientia in illis quę non erat, acquiratur. Domini autem sapientia non assuta est, non quæsita. Non e- Ibidem.7.
nim didicit à magistro, sicut ipsi Iudæi dicunt: Quomodo hic literas nouit, cùm non didicerit? Et ipse dicat: Mea autem doctrina non est de hoc mundo, sed eius qui me misit, hoc est quod ait de superiori cõtextũ, quo vestitu vel quibus omnibus vestimentis ecclesia catholica semper amicta est, sicut Propheta ait: Astitit regina à dextris tuis in vesti- Psal.44.
tu deaurato.

De camelo. *Sermo IIII.*

DIcit in euangelio dominus Iesus Christus: Amen dico vobis: Facilius est enim trãsire camelum per Matth.19.
foramẽ acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Quæ sententia vereor ne forte vobis conueniat, qui diuitias seculi huius aut habetis, aut quæritis. Sicut enim cameli, animal quod est tortuosum atque deforme, peruersitas ipsa corporis, per angustissimam acus cauernam præterire non patitur, ita & diuites oneratos auaritia, & cupiditate fœdatos, ipsa vitæ deformitas per artam viam regni minimè introire permittit. Ait enim idem dominus: Arta & angusta via est quæ dicit ad vitam. Igitur in came- Matth.7.
lo difficultatem quæstus præstat habitudo membrorum. In diuite autem impedimẽtum magnitudo efficit peccatorum. Gibb⁹ enim quidam est animæ, turpe quid vel cogitare vel facere ac mentis quædã tortuosa deformitas, immundis rebus semper intendere, & ab ecclesiæ sancto limine curis secularibus auocari. Vnde mihi videtur hanc deformitatem corporis propheta spiritualiter elocut⁹, fœditatem morum potius indicasse, cùm dicit: Non glorietur gibberosus sicut rectus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rectus. Quasi si diceret: Non glorietur peccator vitiorum suorum prauitate distortus, sicut gloriatur iustus conscientiæ bonæ simplicitate directus. Quanuis enim ô peccator procecitate corporis gaudeas, quanuis scapularum tuarum æqualitate læteris, anima tamen tua morum prauitate deformis est. Recte ergo camelo comparatus est diues. Siquidem illum à transitu acus corporis crassitudo reuocat, hunc ab ingressu ecclesiæ patrimonij solicitudo detentat. Et sicut illum paruum foramen non capit oneratum mole membrorum, ita & hunc introitus sanctus non suscipit grauatum cumulo delictorum. Vterque habet propriam sarcinam suam. ille oneratus est carnibus, iste peccatis: & sicut ille inhabilis est angustissimæ acus cauernæ, ita & hic inconueniens est beatissimo dei regno: nisi quod camelum corpore compositum natura, hunc autem prauum voluntas efficit. Hæc autem dico fratres de iis qui festiuissimã diem sanctæ epiphaniæ ne in ecclesia procurarẽt, patrimoniorum suorum compedibus sunt detenti, & terreno quodam obligati sunt vinculo, vt venire eis ad domum domini non liceret. Nõ quòd eos quippiam detinet, sed quòd ita propriis sint actibus implicati, vt iam arbitrium viuendi suę potestatis amiserint: & dum solicitudinem patrimoniis exhibent, animarum medicinam penitus non requirunt. Quid mihi ô diues difficultatem temporis obiicis? Quid necessitatem ingeris repentinam? Si cor habes, intellige quia omni necessitate maior necessitas est salutis: & vtilior est causa, prius curare vitam, tunc peculij damna sarcire, ne dum augmentum patrimonij quærimus, sentiamus animæ detrimentum. Sed forte iudicem metuis, quem in secretario reliquisti. Mihi crede quod magis deum iudicem metuere debebis, qui de ipso tuo iudice iudicabit. Illum ergo metuis qui mox accipiet successorem: dominum non metuis, cui nemo aliquando succedit? Considera itaque iudicij imminentem diem, & inextinguibiles gehennę flammas, stridorem horrendum dentium, tenebrarum vltimum cruciatum. Et si potest, relicta ecclesia secularibus solicitudinibus implicare. Vereor enim ne dum mundi diuitias quæritis, inueniatis potius diuitias peccatorũ: & repertis thesauris seculi, cœlestes thesauros amittatis.

Quòd simile sit regnum dei fermento. *Sermo V.*

ET ipsi scitis fratres quòd ex qua die vobiscum esse cœpi, non cessaui omnibus vos dominicis admonere mandatis, & partim hortando, partim increpando præcepta vobis ingerere, ita vt plerisq; pius pater fuerim: nonnullis autẽ durus magister extiterim. Patrẽ enim me sibi gratulat' est quisquis sermonem meum libenter amplexus est: durum autem magistrum sensit qui conscientiam suam prædicatione mea percussam esse condoluit. Sed nihil mea interest, dummodo siue pietate, siue censura Christus annuncietur in vobis, quanuis & ipsa censura sit pietas, quæ ideo circa negligentiores filios adhibetur, vt timore discant quod amore neglexerant. Non quòd omnes filios non æqualiter diligat pater, sed quòd indulgentia patris sit, pro diuersitate morum exhibere pietatis affectũ, vt blandum filium exhortatione prouocet, contumacem verò austeritate conueniat, de vtriusque tamen correctione securus, quoniam hunc amore verberat, illũ seueritate castigat, sicut ait beatus Apostolus: Omnis quidem disciplina in præsenti non videtur esse gaudij, sed mœroris: postea verò fructum pacificum exercitatis per eam reddet iustitiæ. Igitur quoniam tot tractatibus meis profeciſſe vos credo, liber quædam vobis diuinarum differere literarum, vt intelligam quòd id quod dixerim, fidei viuacitate capiatis. Ait dominus in sancto euãgelio: Cui simile existimabo regnum dei? Simile est fermento quod acceptum mulier abscondit in farina, donec fermentatum est totum. Fermenti vim atque virtutẽ omnibus notam esse non dubium est. Nam cùm sit magnitudine paruum, specie simplex, natura commune, tantam fortitudinem intrinsecus gerit, vt cùm reconditum fuerit in farina, succus hoc totam massam faciat esse quod ipse est, & ita semper vniuersum cumulum aspersionis suæ vigore diffundit, vt omnem ipsam magnitudinem pollinis faciat fermentum, ac sic res ipsa fortitudine sua molem sibi

Hebr.12.

Lucæ.13.

A proprij vigoris acquirit. Hoc autem faciunt mulieres vt viris suis salubriorem panem, & cibum vtilem diligenter exhibeant. Sed quoniam lex spiritualis est, & euangelium spi- Roman.7.
ritualiter parabolarũ ratione subsistit, videamus quid sit fermentum, quæ mulier, quid farina. Legimus in sancto euan- Ioan.12.
gelio, dicente domino Christo de seipso: Nisi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autẽ mortuum fuerit, multũ fructum affert. Ergo si triticũ dominus, & dominus est fermẽtum, quia fermẽtũ nõ nisi de tritico fieri solet: recte ergo fermẽto dominus cõparat', qui cùm esset specie homo, humilitate paruus, imbecillitate dejectus, tanta intrinsecus sapientiæ virtute pollebat, vt doctrinã ipsius mundus ipse vix caperet, qui cum se cœpit per totum orbẽ diuinitatis vigore diffundere, statim omne hominum genus in substantiam suam sui potestate protraxit, vt & iugum spiritus sui sancti infunderet omnibus, hoc est Christianos cunctos faceret esse quod Christus est. Nam quòd homo dominus Iesus vnus & solus esset in mũdo, tan
B quam fermentum in massa reconditum, vniuersos homines prẽstitit esse quod ipse est. Quisquis igitur illi fermẽto Christi adhæserit, efficitur & ipse fermentũ, tam sibi vtilis, quàm idoneus vniuersis, & de sua certus salute, & de aliorum acquisitione securus. Sicut igitur fermẽtum cùm in cumulum conspergendum est farinarum, confringitur, comminuitur, dissipatur, & ipsum omne dissoluitur, vt dispersam illam farinæ multitudinem in vnum vigorem constringat, atque in solidum corpus redigat, quod in pulueris modum ipsa deminutione languebat, faciátq; coniunctione sui vtilem massam, quod propria dissolutione videbatur inutile: sic ergo & dominus Iesus Christus cùm esset totius mundi fermentum, diuersis passionibus cõfractus, laceratus, & dissolutus est, & succ' eius pro salute nostra, qui est preciosus sanguis, effusus est, vt admixtiõe sui omne genus humanum solidaret, quod per diuersa antra resolutum iacebat. Sic enim velut fermentum quoddam nos qui farina ex gentibus videbamur esse, adhæsimus. Nos, inquam, qui per totum orbem
C dispersi & deminuti penitus iacebamus, vigore passionis Christi in ipsius corpus redacti sumus, sicut beatus Apostolus ait: Quoniam sumus corpus Christi, & membra. Nos igi Ephes.5.
tur qui ex nationib' in pulueris modũ è terræ facie iactabamur, aspersione sanguinis domini in massam soliditatis eius aggregamur. Mulier autem quæ dicitur abscondere in farina fermẽtum, quæ est nisi sancta ecclesia, quæ quotidie doctrinam Christi in cordibus nostris conatur abscõdere? Ipsa inquam, est mulier quę in alio loco etiam molere dicitur, sicut ait dominus: Erunt duæ molentes, vna assumetur, & Matth.24.
vna relinquetur. Molit enim sancta ecclesia per legem, per apostolos, per prophetas, cùm catechumenos facit, & asperitatem gentilitatis dissipat atque comminuit, vt emolitos eos in farinæ modũ aptos faciat fermento dominici sanguinis adhærere. Fermentum enim dixerim totam domini passionem. Fermentum enim salutis nostrę est symbolum, sine quo fermento vel symbolo nemo potest vitæ æternæ substantiã promereri. Et quia duas euãgelium describit molentes, atque vnam ecclesiam diximus salubriter molere, alterã
D quam nisi synagogã accipere debemus? Molit enim & ipsa per Moysen & prophetas, sed inutiliter molit, sicut dicit Apostolus de Iudæis: Aemulationem dei habent, sed non se- Roma.10.
cundum scientiam. Inutiliter, inquam, molit synagoga, quia massam suam Christi doctrina non temperat. Atque ideo euitandum præcepit synagogæ dominus esse fermentum, dicens: Cauete vos à fermẽto Pharisæorum. Temperatum est Matth.16.
enim sanguinibus & crudelitatibus Iudæorum dicẽtium de domino: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Vnde ait euangelium: Erunt duæ molentes, vna assumetur, & Ibidem.27
vna relinquetur. Assumetur enim in requiem æternam san- Ibidem.24
cta ecclesia, quæ domino cibum sanctitatis emoluit. Relinquetur ad molas cruenta synagoga gyrum semper passura suæ perfidiæ.

De margarita. *Sermo VI.*

SAtis ad correctionem vestram arbitror posse sufficere fratres dilecti, quòd anteriore dominica profecturus nulla vobis sacrarũ literarũ spiritua-

lia do-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lia dons fergitus fum, ſed tantum vos increpans & arguens pro peccato, ſine aliqua prædicationis conſolatione dimiſe rim. Volui enim vos hoc ipſum intelligere quàm grauiter peccaueritis, quòd diuina eloquia audire minime meruiſtis. Hæc enim ſacerdotum vehemens & copioſa vindicta eſt, indignis quibuſque literarum cœleſtium ſacramenta
Matth.7. non credere, nec (ſicut ait dominus) dare ſanctum canibus, neque margaritas proiicere porcorum pedibus inculcãdas. Perdit enim cœleſtis margaritæ gratiam quiſquis eam fœdiſſimo peccatori circundare conatur. Gemma enim, ſicut ipſi ſcitis, niſi auro non conuenit, margarita niſi precioſis monilibus non aptatur. Eſtote ergo aurum optimum, eſtote monile precioſum, vt poſſit in vobis margarita ſpiritualis includi. Margarita enim Chriſtus eſt dominus, quam
Ibidem.13 negociator ille diues in euangelio venditis omnibus rebus ſuis emere feſtinauit, & maluit omnes quas habebat ſeculi gemmas amittere, tantum vt vnam Chriſti emeret margaritam. Vnde & ego fratres pro magnitudine quod admiſeratis delicti, nolui vobis pandere euangelicæ refectionis e- B loquia, ſed magis ingerere animoſæ indignationis iniuriam, & prius vos verberibus ſpiritualibus emendare, ac ſic margaritæ ditare muneribus. Malui inquam peccatum veſtrum incuſando acriter increpare, quàm leniter diſſimulando nutrire. Quiſquis enim fratrem non arguit peccantem, quodammodo hortatur vt peccet. Nolo autem putetis quod non de amore faciam vos ſæpius verberando. Filius enim qui caſtigatione dignus eſt, plus amatur, ſicut ait ſcriptura
Prouer.3. ſancta: Quem enim diligit dominus, corripit: caſtigat au-
Hebr.12. tem omnem filium quem recipit. Dicite mihi ſi non dolendum fuerit hoc peccatum, ſic vos ſalutis immemores tunc fuiſſe, vt beatiſſimis apoſtolis Petro & Paulo honorificentiam minime reddideritis, cùm ipſos eſſe ſciatis doctores gentium, authores martyrum, principes ſacerdotum, nec volueritis eorum natalem nobiſcum feſtiuiſſimum celebrare, atque illi cœlesti intereſſe conuiuio, in quo promartyrum tanta lætitia ſubſtantiam vitæ ipſe nobis dominus miniſtrauit? Vultis autem ſcire quantis bonis fraudati fueritis? C Interrogate fratres qui tunc mecum pariter affuerũt, quàm refecti à dominica menſa diſceſſerint, vel quales ſecum domum ſpirituales diuitias reportauerint. Vnum ſcio, quòd ſi quis illa die honoratus aut diues ob natalem filij ſui ad decimum vſque miliarium ad prandium rogauiſſet, propter accuratas epulas, & inæquales menſuras, abſque dubio vos ituros fuiſſe. Igitur fratres quotienſcunque martyrum memoriam celebramus, prætermiſſis omnibus ſeculi actibus ſine aliqua dubitatione concurrere debemus, reddere illis honorificentiam qui nobis ſalutem profuſione ſui ſanguinis pepererunt, qui tam ſacrata hoſtia pro noſtra propitiatione domino ſunt oblati, præſertim cùm dicat ad ſanctos
Lucæ.10. ſuos omnipotens deus: Qui vos honorat, me honorat: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Quiſquis ergo honorat martyres, honorat & Chriſtum: & qui ſpernit ſanctos, ſpernit & dominum.

De eo quod ſcriptum eſt: Reddite quæ dei ſunt, deo: & de militantibus. *Sermo VII.* D

NOnnulli fratres qui aut militis cingulo detinentur, aut in actu ſunt publico conſtituti, cùm peccant grauiter, hac ſolent à peccati ſui pœna ſe voce excuſare, quod militant: & ne bene aliquando faciant, occupatos ſe malis actibus conqueruntur, perinde quaſi militia hominum nõ & voluntas in culpa ſit. Ita quod ipſi gerunt, officiis ſuis adſcribunt. Non enim militare delictum eſt, ſed propter prædã militare peccatũ eſt. Nec rempublicam gerere criminoſum eſt, ſed ideo agere rempublicam, vt rem familiarẽ potius augeas, videtur eſſe dãnabile. Propterea enim prouidentia quadã militantibus ſunt ſtipendia conſtituta, ne dum ſumptus quæritur, prẽda graſſetur. Illud autem quale eſt quod cùm ob errorem aliquem à ſenioribus arguũtur, & reputatur alicui de illis cur ebrius fuerit, cur res alienas peruaſerit, cædem cur turbulẽtus admiſerit, ſtatim reſpõdeat: Quid habebam facere homo ſecularis aut miles? nũquid monachus ſum, profeſſus aut clericus? Quaſi omnis qui clericus nõ eſt aut monach⁹, poſſit ei licere quod non licet. Præſcribitur norma viuendi, omnis ad bene agendum prouocatur ſexus, ætas & dignitas. Igitur nemo ſe publicis excuſet actibus, nemo occupatione militiæ cõqueratur. Apud omnem Chriſtianum prima honeſtatis debet eſſe militia. Nã vt id quod dicimus, authoritate euangelica comprobemus, videamus lectionẽ quæ paulo ante decurſa eſt. Ait enim euangelium: Venerunt autem & publicani ad Ioannem, vt baptizarentur ab eo, & dixerunt ad eum: Magiſter, Lucæ.3. quid faciemus? At ille dixit: Nihil amplius exigatis q̃ quod conſtitutum eſt vobis. Honeſta planè publicanorum interrogatio, ac ſancti prophetæ iuſta reſponſio. Illi enim ſolicite interrogant, ne aut ignorantes plus exigendo peccatũ incidant, aut ceſſantes publicani decipiãt functionem. Hic autem moderate præcipit, vt & iniquitas locum non habeat, & cõſtitutum habeat vectigal effectum. Nõ enim dixit: Nihil exigatis, ſed nihil amplius exigatis. Vnde intelligim⁹ quod apud deum non tam exactio quàm exactio iniqua dãnetur. Dicit enim ipſe dominus: Reddite quæ dei ſunt, deo: & quæ Matth.22. Cęſaris, Cæſari. Igitur quod Cæſar præcipit, ferendum eſt: quod imperator indicit, tolerandum eſt. Sed fit intolerabile dum illũd præda exactionis accumulat. Hoc autem quale eſt quod iidem ipſi qui huiuſmodi neceſſitates procurant, fraudes ac rapinas ſuas commodum vocant, cùm ipſa præda inferatur incõmodum? Illud autem addunt ſceleribus ſuis, vt quos indefenſos viderint, ipſos potius perſequãtur: & putant ſe neceſſitates decepiſſe publicas, niſi domos deceperint orphanorum: ita vt quorũ pater ante biduum forſitan fuerit amicus, collega vel frater interueniente morte eiuſdẽ liberi habeantur tanquã ignoti, viles & miſeri. Vidua autem ſiqua fuerit, aut ſic iniuriis exagitatur vt nubat, aut ſi voluerit in caſtitatis permanere propoſito, dãdo munera ſua facultates vix permanent. Cùm his ergo fraudibus repleuerint ſacculos ſuos, videbis illos lætos & accuratos ad eccleſiam properare, & deo gratias agere quaſi ab ipſo illis hæc pecunia conferatur, illud quoque peccantes, quod rapinarũ ſuarum deum volũt eſſe participem. Dicit autem ſanctum euangelium: Interrogauerunt illum & milites, Quid faciemus & nos? Ait illis Ioannes: Neminem concutiatis, ſed contenLuc.3. ti eſtote ſtipẽdiis veſtris. Hic iã cognoſcere ſe debet omnis homo qui militat. Non enim tantũ de iis militãtibus ſcriptura loquitur, qui armata militia detinentur, ſed quiſquis militię ſuę cingulo vtitur, dignitatis ſuę miles adſcribitur. Atq; ideo hæc ſententia poteſt dici, verbi gratia, militibus, protectoribus cunctiſq; rectoribus, & cuicunq; qui ſtipendia ſibi decreta cõſequitur. Si amplius quærit, tãquam calumniator & concuſſor Ioannis ſentẽtia condemnatur. Vſque adeo autem hoc inoleuit malum, vt iam quaſi ex conſuetudine vendantur leges, corrumpantur iura, ſententia ipſa venalis ſit, & nulla iam cauſa poſſit eſſe ſine cauſa. Hæc autem diuina ſententia, quæ ad milites loquitur, poteſt etiam ad clericos retorqueri, qui etiam ſi non militare videntur ſeculo, tamen domino & deo militamus, ſicut ait Apoſtolus: Nemo mili- 2.Tim.2. tans deo, obligat ſe negociis ſecularibus. Videmur inquam non militare remiſſis ac fluentibus tunicis, ſed habemus militiæ noſtræ cingulum, quo caſtimoniæ interiora conſtringuntur: de quo cingulo dominus ait ad apoſtolos ſuos: Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veLucæ.12. ſtris. Milites igitur Chriſti ſumus, & ſtipẽdia ab ipſo donatiuúmq; percipimus, ſicut dicit beatus Apoſtolus: Qui dedit nobis pignus ſpiritus, hoc eſt, qui ſpiritus ſancti nos re- 2.Cor.1. muneratiõe ditauit. Si quis ergo Chriſtianorum hoc donatiuo contentus forte non fuerit, & quærit amplius, incipit hoc ipſo carere quod meruit. Quod ſpecialiter cõtingit hæreticis Arrianis: Dum enim neſcio quid amplius quærunt, inuenientes erroris ſpiritum, gratię Chriſti ſpiritum perdiderunt. Nam & catholicus clericus hac ſententia retinetur. Si enim non contentus ſtipendiis fuerit quæ de altario domino iubente conſequitur, ſed exercet mercimonium, interceſſiones vendit, viduarum munera libenter amplectitur, hic negociator magis poteſt videri quàm clericus. Nam licet dicere poſſumus, nemo nos inuaſoris arguit violentiæ, nullus accuſat, quaſi non interdum maiorem prædam à viduis blandimenta eliciant, quàm torméta: non in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tereſt apud deum vtrum vi an circunuẽtione quis res alie- A
nas occupet, dummodo quoquo pacto teneat alienum.

De ſabbato quo dominus manum aridam curauit.

Sermo VIII.

DIligenter vos audiſſe credo fratres euangelicã lectionem quæ nuper lecta eſt, vbi dominus Ieſus Chriſtus ingreſſus ſabbato ſynagogam, hominis ibi habentis manũ aridam ſpirituali medicina curauit, non appoſitis herbarum ſuccis, non pigmentorũ medicaminibus colligatis, ſed verbo iubens, & in ira præcipiens refudit corpori ſanitatem. Ira inquam, ſicut ait euangeliſta, reſtituit vigorem dexteræ. Vnde intelligimus qualis dominicæ benignitatis ſit ſanitas, cuius indignationis talis eſt medicina: aut quemadmodũ placatus prodeſt, qui ita miſeretur iratus. Verbo igitur iubet vt arenti dexteræ venarum ſuccos infunderet. Non mirum eſt ſi is arẽtem reparauit dexteram, qui totum corpus de arenti puluere procreauit, & id verbi imperio reſtituit, quod in principio factura operationis inſtituit: velut authorem ſuum plaſma cognoſcens obſequitur ei portiuncula, cui totũ ſe deberet in maſſa. Sed videamus quæ ſit in ſynagoga manus arida, quę nihil corpori prodeſt, quando operibus ſiccauit, quando etiam primum arida eſſe cœperit, requiramus. Non enim vnius hominis tantum per ſaluatorem cauſa geritur, nec vnius hominis imbecillitas procuratur, ſed totius generis humani ſanatur infirmitas. Nulli autem dubium eſt dexteram vel totius corporis præclariorem portionem hoc officij gerere, vt diurna alimenta ſuo corpori ſubminiſtret, & prouidentia quadam ad fruendam vitam membra cætera paſcat ac nutriat. Hanc igitur dexteram in Iudaico populo ſcribas eſſe dixerim, vel doctores, qui velut pręclarior portio in phariſæorum corpore à domino conſtituti, neglexerũt & in cætera membra ſua prophetarum oracula velut eſcam vitæ æternæ porrigere, atque ideo doctrina eorum tanquam manus aruit imbecillis, quia fontem perennis ſapientiæ non quæſiuit. Propterea denique factum eſt vt quaſi contracta dextera clauẽ ſcientiæ tenere non poſſet, ſicut ait dominus: Væ vobis ſcribæ & phariſæi qui abſconditis clauem ſcientiæ, & reliqua. Hęc autem clauis Chriſtus eſt dominus, quo ad credulitatem fidei pectorũ arcana referãtur. Iſta clauis, ſicut ait dominus Petro: Tibi dabo clauẽ regni cœlorum. Ergo aruit dextera ſynagogæ manus, relinquẽs Chriſtum, quæ prius erat in principibus Iudæorum, & deteriorauit. Quiſquis enim Chriſti fontem deſerit, & debilitatur protinus, & areſcit. Sed inuenio ipſam manum quondam cæteris membris fuiſſe meliorem. Sanctus enim Moyſes dux Iudaici populi, velut clarior corporis ſui dextera fuit cùm legem porrigendã meruit à diuinitate percipere. Dextera inquam erat ſanctus Moyſes, qui filios Iſrael velut manu prouida cœleſti manna nutriit. Hæc plane eſt dextera quæ Iamnẽ & Mambrem magos niuei ſplendoris nitore cõuicit. Ita enim ſcriptum habes. Atque ideo magorum diſtinctę ſunt tenebræ, quia Moyſi meritis lucens dextera coruſcabat. Sed videamus, manus iſta quando primùm arida cœperit eſſe vel mortua. Ego illam primùm in Adam aruiſſe confirmo, cùm contra veritum domini interdictæ arboris poma decerpſit, ac tũc ſuccum immortalitatis amiſit. Et ſiccata quodammodo eſt, quando hominem ad imaginem dei factum peccato ſuo ſolui facit in puluerẽ. Atq; vtinam ſola manus in peccato teneretur obnoxia: quod eſt graui⁹, omne corpus morte damnatũ eſt, cùm dextera prima peccauerit. Nec mireris ſi membrum dexterę in Adam non manſit integrum. vigor enim in illa æternitatis exaruit. Nã ſicut Moyſi dextera cuſtodientis mandata domini niueo fulgore reſplenduit, ita & Adæ dextera præuaricantis præcepta mortifero pallore contracta eſt. Hanc igitur Adæ manum ſaluator curat in ſynagoga, hoc eſt totius generis humani imbecillitatem ſanare feſtinat. Dicit etiam illi: Extende manum tuam, qui eam idolis immolando contraxit. Dicit illi: Extende manum tuam, qui per eam res orphanorum viduarúmque geſtit inuadere. Sed & tu qui putas te manũ habere, & ſanam, caue ne auaritia contrahatur. Quin potius extende eam pro miſericordia frequenter ad pauperem, pro hoſpitalitate ſæpius ad peregrinum. Extende eam pro peccatis ſemper ad dominum. Eſto miſericors, eſto largus. Obſerua quod ait propheta: Ne ſit manus tua ad accipiendum porrecta, ad erogandum contracta. Sic enim manus tua ſana eſſe poterit: bonis vero operibus extendatur.

Luc. 6.

B

C

D

Ibidem. 11.

Matth. 16.

2. Tim. 3.

Galat. 3.

Luc. 6.

Eccl. 4.

De unitate charitatis. *Sermo IX.*

LEgimus in libro qui apoſtolorum actibus adſcribitur, tantam ſub memoratis viris deuotionẽ plebis fuiſſe, ita populi Chriſtiani floruiſſe primitias, vt poſt acceptam fidẽ nemo domũ propriam ſibi defenderet, & nemo ſuũ aliquid vindicaret, ſed iure fraternitatis eſſent illis cuncta cõmunia, ſcilicet vt qui eodem conſortio religionis tenebantur, eodem conſortio fruerentur & vita, hoc eſt vt quibus erat vna fides, eſſet & vna ſubſtantia: & quibus erat communis Chriſtus, communis eſſet & ſumptus. Nephas etenim putabant religioſi viri ſibi participem nõ aſciſcere in ſubſtantia, qui particeps eſſet in gratia: atque ideo in fraternitate omnibus communiter vtebantur, niſi quod maior eſt fraternitas Chriſti quàm ſanguinis. Sanguinis enim fraternitas ſimilitudinem tantummodo corporis refert, Chriſti autem fraternitas vnanimitatem cordis animæque demonſtrat, ſicut ſcriptum eſt: Erat autem credentium cor vnum, atque anima vna. Vere ergo ille frater eſt, qui non tam corpore quàm vnanimitate germanus eſt. Verus inquam frater eſt cuius idem ſpiritus & voluntas in fratre eſt. Melior igitur eſt (ſicut dixi) Chriſti fraternitas q̃ ſanguinis. Sanguinis fraternitas interdum ſibi inimica eſt, Chriſti autem fraternitas ſine intermiſſione pacifica eſt. Illa inter ſe communia cum æmulatione diuidit, hęc etiam propria cum gratulatione cõmunicat. Illa in conſortio deſpicit ſæpe germanum, hæc aſſumit frequenter alienum. Tanta ergo, ſicut dixi, illo tempore Chriſtianæ plebis deuotio fuit, vt nemo domum ſuam diceret, nemo proprium aliquid vindicaret, ſicut ait ſanctus Lucas, dicens: Et nemo quicquam ex eo quod poſſidebat, ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. Nemo enim inquam erat quiſquam egens inter ipſos. Beata igitur plebs, quæ dum plures diuites habet in Chriſto, nullum in ſeculo habuit indigentem: & quæ dum æternas cogitat diuitias, à fratribus temporalem repulit paupertatem. Vendebant enim, ſicut ait ſcriptura, prædia & domos ſuas & precia venditorum ante pedes apoſtolorum ponebant, vt erogarent prout cuique opus eſſet. Videte ſanctorum virorum fidem, quemadmodum propter Chriſtum toto ſpoliabantur patrimonio, & nihil ſibi reliqui faciebant. Non enim verebantur ne eſurirent ipſi, dum timebant ne alius eſuriret. Hæc igitur ſub apoſtolis fuit in plebe deuotio: modo quid ſimile reperimus? Et certe idem Chriſtus in nobis. Idem quidem Chriſtus in nobis, ſed non idem animus eſt in nobis. Eadem in plebe fides, ſed non in plebe eſt ipſa largitio. Ita alter de alterius inopia non cogitat, vt illud ſit quod dicit Apoſtolus: Alius quidẽ eſurit, alius ebrius eſt. Nam plerique Chriſtiani non ſolum propria non diſtribuunt, ſed etiam diripiunt aliena. Non ſolum inquam colligentes pecunias ſuas, ad pedes apoſtolorum non deferunt, ſed etiam confugientes fratres ſuos protrahunt à pedibus ſacerdotum. Nunc eſt illud tempus quod deſcribit beatus Apoſtolus dicens: In nouiſſimis diebus abũdabit iniquitas multorum, & refrigeſcet charitas. Modo enim abundat auaritiæ iniquitas, quæ ante largitatis bonitate ceſſabat: & refrigeſcit fraternitatis charitas, quæ prius Chriſti amore feruebat. Tunc enim ſub apoſtolis fraternitatis dilectio fuit, vt tunc in conuentu ſuo non aduenerit indigentia: tanta autem modo Chriſtianitatis diſſimulatio eſt, vt in cœtu noſtro vix inuenias locupletem. Locupletem autem vix inueniri dico non tam facultatibus, ſed operibus. Ait enim Apoſtol⁹: Diuites ſint in operibus bonis. Locupletem autẽ illum in eccleſia intelligi voluit, qui diues eſt in Chriſto. Nam & ibi quod ait ſub apoſtolis neminem indigentẽ fuiſſe, oſtendit vtique tãta eos gratia fidei fuiſſe præditos, vt omnes cœleſtiũ diuitiarum abũdauerint lagitare. Raro igitur hoc tempore inuenimus in Chriſtiano populo locupletem. Etſi plerique in domibus auro ſint diuites, tamen in eccleſia iuſtitia ſunt mendici. Dum enim circa pauperes non pro eo quod

Actor. 2. & 4.

Ibidem. 4.

Ibidem.

1. Cor. 11.

Matth. 24.

1. Tim. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eo quod prævalent, operantur, nec hoc est gratum quod offerunt, nec illud est satisfabile quod reseruāt. Dixit dominus ad Cain cùm offerret munera, Si autē recte offeras, recte autem non diuidas, peccasti, quiesce. Sic & tu Christiane non recte diuidis qui de tanto auro tuo maiorem partem māmonæ reseruas, quām domino largiaris. Sic nanque Ananias in actibus apostolorum dum putat se recte offerre & nō recte diuidit, pecuniam quā obtulit, perdidit: & quam domi reseruauit, amisit. Pecuniam inquam pariter perdidit & salutem. Dum enim ex eo quod promiserat, partē subtrahit, sacrilegij simul condemnatur & fraudis. Sacrilegij, quod deum in pollicitatione fefellerit. Fraudis, quod de integris muneribus portionē quādam putauerit subtrahendā. Ait enim apostolus Petrus, Nō es mētitus hominib⁹, sed deo. Si ergo, fratres, Ananias condēnatur cùm non totum dederit quod de suo ipse promiserat, quid censemus de eo qui non vult reddere quod alius repromisit? Videte ergo & vos fratres quid promiseritis deo cùm primum gratiam fidei percepistis. Ecce abundant in ciuitate nostra hospites siue peregrini, facite quod polliciti estis, ne dicatur & vobis quod Ananiæ dictum est, Non mentiti estis hominibus, sed deo.

Genes. 4.

Ibidem.

Act. 5.

De eo quod scriptum est, Quis maior est in regno cœlorum.

Sermo X.

SI diligenter audistis euangelicā lectionem, intelligere potestis quæ ministris ac sacerdotibus dei reuerentia debeatur, vel qua ipsos clericos inuicem humilitatis sedulitate oporteat præuenire. Ait enim dominus percontantibus discipulis quis eorum in regno cœlorum maior esset futurus, statuto coram omnibus puerulo, Quicunque humiliauerit se sicut puer iste, hic maior erit in regno cœlorum. Vndē intelligimus quòd humilitate perucnitur ad regnum, simplicitate penetratur ad cœlum. Quisquis ergo cupit diuinitatis tenere fastigia, humilitatis ima sectetur. Quicunque vult fraternitatem obtinere: præueniat obsequēdo, sicut ait Apostolus: Honore inuicem prævenientes. Vincat eam officiis, vt possit vincere sanctitate. Si enim te non læsit frater, obsequium meretur vt diligas. Quod si forsitan læsit, magis obsequium meretur vt vincas. Hæc enim nostra Christianitatis summa est, vt amantibus vicissitudinem, lædentibus patientiā rependamus. Qui enim fuerit patientior ad iniuriam, potētior constituetur in regno. Non enim ad imperium cœlorum peruenitur superbia, diuitiis, præfectura, sed humilitate, pauperie, lenitate. Arcta autem & angusta via est quæ ducit ad regnum. Quisquis ergo honoribus inflatus fuerit, & auri thesauris dilatatus, tanquā onustum & impeditum animal per angustum regni iter transire non poterit. Simul etiā vt se existimat peruenisse, sarcinam eius exigua porta non capiēs, repercussam limine retrorsum redire cogit. Tam enim angusta est diuiti porta cœlestis, quām est camelo acus foramen exiguum. Vnde ait dominus: Facilius est camelum per foramen acus trāsire, quàm diuitem in regnum cœlorum. Sicut enim cameli animal tortuosum atq; deforme exigua acus cauerna præterire non patitur, ita & diuitem auarum atque mendacem arcta cœli ianua minimè intrare permittit. Nā ideo nudi in seculo nascimur, nudi etiā accedimus ad lauacrum, vt nudi quoq; & expediti ad cœli ianuam properemus. Quàm autem incongruum & absurdum est vt quem nudum mater genuit, nudum susc ipit ecclesia, diues intrare velit in cœlū? Propterea adolescenti illi diuiti in euangelio à saluatore dicitur, qui sibi iustus videbatur & sanct⁹, & omnia legis mandata complesse: Si vis perfectus esse vende omnia tua, & da pauperibus. Vsque adeo enim nuda virtus apta cœlo est, vt quanuis iustus, quanuis sanctus, aurū vel diuitias possidens, non possit esse perfectus. Talem enim voluit adolescentem illum dominus ad paradisum redire, qualis Adam fuerat de paradisi sublimitate deiectus. Nudus enim Adam incola paradisi fuit. Denique post peccatum nuditatem suam vidēs, folio pudenda contexit. Prius enim quàm peccaret, honestatis erat colore vestitus, atque ideo nuditatē inhonestam non natura instituit, sed delicti reatus inuenit. Nam & sancti angeli in splendidissimo habitu constituti, non quòd tunicis operiuntur & palliis, sed cùm sit in illis natiuitatis suæ nuda substantia, vestiti videntur esse quod sancti sunt. Sic igitur & Adam custodiens honestatis angelicæ dignitatem, erat quidem nudus mūdanis vestibus, sed immortalitatis erat splendore vestitus. Nihil prauum respiciebant eius oculi, non cor eius turpe aliquid cogitabat, erat apud honestas mentes nuditas ipsa vestita. Sicut enim apud nequam homines turpis cogitatio concupiscens vestibus non arcetur, ita apud sanctos viros honesta simplicitas ad concupiscendum nuditate non trahitur: sed sicut vitiosis ad corruptelam nuda sunt omnia, ita religiosis ad castimoniā operta sunt vniuersa. Quod autem ait euangelica lectio: Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & mergatur in profundum maris. Pusillos hic non ætate pueros, sed malitia paruulos dicit, sicut Apostolus ait: Malitia paruuli estote, vt sensibus perfecti sitis. Qui sunt isti nisi clerici idonei, & monachi religiosi vel laici? Quisquis igitur irreuerens aut contumeliosus extiterit, hac velut pœna plectetur, vt informi saxo religato illi ad collum, præcipitetur in mare. Sed videamus cur scandalizantibus Christianis ista pœna data sit, aut quid sibi velit ipsa sententia. Puto enim illa aliquod mysterium contineri. Quāsi verò non sufficeret in mare homini demergendo saxum qualecunque non magnum aut enorme, sed molæ asinariæ lapis ei religetur ad collum, vt cum perituro homine pereat res vsui necessaria. Sed puto hoc magis esse quod in scripturis asini figura populus gentilium nuncupatur, qui clausis oculis circa ignorantię molam erroris sui gyro pertrahitur, & in illa cursus directione vestigiis sæpe redeuntibus inuitus vsui laborat alieno. Nónne enim tibi videtur molam asinariam voluere gentilis populus quandiu imperitiæ suæ labore versatur? Naturæ quidem vinculis alligatus vt verbum dei molat, deum cœli quærat, sed opertę mentis cæcitate suffusus, vt vultus animi erigere ad deum, cordis oculos leuare nen possit ad cœlum. Sed quoniam molam asinariam saxum esse cōstat, videamus si & paganorum talis est mola. Talis plane est. Saxi enim mola est paganorum Iupiter Herculésque lapideus, circa quos cæcis oculis frequenti errore circumeunt. Cæcos inquam dixerim eorum oculos qui putant se videre quod non vident. Aspicientes enim saxum, deum se videre confingunt. Attamen qui molam voluit, consummandi aliquando finem operis habet exeundi spem gerit laboris. Cui verò mola asinaria ad collum suspenditur, portat lapidem qui portare iugum domini recusauit. Asinus ergo ad molam, cæcus ad lapidem, gentilis ad saxum, qui adorat eum quem non videt nec agnoscit. Deus enim non in manufactis habitat, nec in metallo aut saxo cognoscitur. Hic ergo gentilis populus cùm persecutionem Christiano intulerit, hac pœna plectetur, vt cùm sua sacrilega mola iudicandi seculi fluctibus demergatur.

Matth. 18.

Matth. 7.

Ibidem. 19.

Ibidem.

Roman. 12.

Matth. 18.

De mirabilibus. *Sermo XI.*

QVantorum mirabilium operator sit dominus Iesus Christus intelligere possumus ex hac euangelica lectione, qua describitur tanta per eum beneficia in populū fuisse collata vt prouocatæ hominum turbæ ad audiendum illum magis irruerent quàm rogarent, & medicinam salutis non sperarent per humilitatis gratiam, sed per importunitatis iniuriā, ita vt irruētes (sicut ait euangelium) turbas à domino Iesu non desertum separaret, non synagoga repelleret, non reuerētia diuinitatis perarceret. Hęc est enim consuetudo infirmantiū, vt dum sperant suis ægritudinibus medicinam, ab importuna petitione non loco prohibeantur, non tempore: sed quanto plus medetur ille qui sanat, tanto amplius ille importunus est qui laborat. Ergo cùm dominus illis ab irruentibus turbis semotus in terra esse non posset, aspiciens in mari duas nauiculas, vnam nauem Petri omni festinatione conscēdit vt importunitatis iniuriam vel aquarū natura depelleret, quia eam doctoris reuerentia minime coercebat, atque exinde cœpit de nauicula Petri ad homines doctrinæ suæ verba profundere. Videte misericordiam saluatoris, separatur quidē ab hominibus corpore, doctrinæ tamen iis vtilitate coniungitur. Vbique miseretur, vbique prodest. In terra positus per ractum lau-

Luc. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctum languores corporum ſanat,in mari cõſtitutus per doctrinam vulnera curat animarum.Sed videamus quæ ſit iſta nauicula Simonis Petri, quam adducendam de duabus magis opportunã dominus iudicauit,quę & tutum ſaluatorem præſtet ab iniuria, & credulitatis hominibus largiatur eloquia. Inuenimus enim iam dominum nauigaſſe in alia naui, Exod.12. & grauibus iniuriis laceſſitum. Nauigauit enim cum Moyſe in Mari rubro,quando populum Iſrael per vndarum fluenta tranſuexit. Sed grauibus eſt affectus iniuriis, ſicut ipſe Ioan.5. ait in euangelio ad Iudæos, Si crederetis Moyſi,& mihi crederetis.Iniuria autem ſaluatoris eſt incredulitas ſynagogæ. Ergo Petri nauẽ eligit, Moyſi deſerit, hoc eſt ſpernit ſynagogam perfidam,fidelẽ aſſumit eccleſiam.Duæ enim quaſi nauiculæ adeo deſtinatæ ſunt,quæ in hoc, tanquam in mari,mundo ſalutem hominibus piſcarẽtur, ſicut ait dominus Matth.4. apoſtolis: Venite faciam vos piſcatores hominum. Ex his ergo duabus nauiculis vna relinquitur ad terram inanis & vacua,altera producitur in altum onuſtavel plena.Vacua enim ſynagoga reſiſtquitur in littore, quia Chriſtum cum prophetarum amiſit oraculis. Onuſta autem eccleſia in altum aſſumitur, quia dominum cum apoſtolorũ doctrina ſuſcipit. Synagoga inquã remanet ad terras quaſi terrenis inhærens operationibus: eccleſia autem in altitudinem reuocatur, tanquam cœlorum profunda ſacramenta diſcutiens, in illam ſcilicet altitudinem de qua Apoſtolus ait:O altitu- Roman.11. do diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei. Propterea dicitur Luc.5. Petro: Duc in altum, hoc eſt in profundum diſputationum generationis diuinæ.Quid enim tam profundũ quàm quod Matth.16. ait Petrus ad dominum: Tu es Chriſt' filius dei viui? Quid Luc.4. tam terrenum quàm quod de domino dixerũt Iudæi:Nónne hic eſt filius Ioſeph fabri? Ille altiore cõſilio natiuitatem Chriſti diuinitus approbauit, hi mente vipereageneration-em cœleſtem carnaliter exiſtimant. Vnde ait ſaluator Pe- Matth.16. tro: Quia non caro & ſanguis tibi hoc reuelauit, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Phariſæis autem dicit: Quomodo Ibidem.12 poteſtis bona loqui,cùm ſitis nequam? Hãc igitur ſolam ecA cleſiæ nauem aſcendit dominus, in qua Petrus magiſter eſt Ibidem.16 conſtitutus,dicente domino: Super hanc petram ædificabo C eccleſiam meam. Quæ nauis in altum ſeculi iſtius ita natat, vt pereunte mundo, omnes quos ſuſcipit,ſeruet illæſos.Cu Gene.7. ius figuram iam in veteri videmus teſtamento. Sicut enim Noë arca naufragante mundo cunctos quos ſuſceperat, incolumes reſeruauit,ita & Petri eccleſia conflagrante ſeculo omnes quos amplectitur,repræſentabit illæſos.Et ſicut tũc Gene.8. tranſacto diluuio ad aream Noe columba ſignum pacis detulit,ita & tranſacto iudicio ad eccleſiã Petri Chriſtus gaudium pacis reſeret,quia ipſe columba vel pax eſt,ſicut promiſit dicẽs: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum. Sed quoniam hanc eandem nauiculam Petri de qua Ioan.16. nunc dominus cœleſtis doctrinę ſuæ ſacramenta depromit, Matth.8. legimus in Matthæo dormiẽte in eadem domino ventis inſurgentibus perturbatã,ita vt cuncti apoſtoli mortis periculum formidarẽt:videamus quæ cauſa eſt quòd vna eadémque nauicula hic in tranquillitate doctrinã populis tribuit, ibi in tempeſtate diſcipulis metum mortis inducit, præſertim cùm ibi etiam cum cæteris apoſtolis Simon Petrus eſſet.Hæc autem eſt cauſa periculi.Erat ibi Simon Petrus,ſed erat pariter & proditor Iudas. Quanuis illius fides fundaret nauiculam, huius tamen eam perfidia conturbabat. Tranquillitas eſt vbi ſolus Petrus nauigat, tempeſtas vbi Iudas adiungitur. Licet eſſet Petrus firmus ſuis meritis, perturbatur tamen criminibus proditoris.Metuentibus igitur diſcipulis, anxiante Petro dormiebat dominus. Durum forte videatur quod anxiante Petro dormiebat. dormiebat Petro,nauigabat Iudæ.Vnius igitur delicto cunctorum merita quatiuntur.Obdormit Chriſtus,vẽtorum ſpiramina concitãtur.Quiſquis enim peccatum admittit,ſtatim & dormire ſibi facit dominum, & procellam ſibi ſpirituũ ſuſcitat immundorum. Neceſſe eſt autem diabolica inſurgat tempeſtas,cùm dominica ſerenitas conquieſcit. Igitur ſi vnius Iudæ peccato cuncti periclitantur apoſtoli, hoc exemplo caueamus perfidum, caueamus proditorem ne per vnum plures fluctuemus. Quinetiam huiuſmodi abiiciamus de noſtra nauicula, vt non obdormiat, ſed vigilet in nobis dominus, atque eo vigilante nulla nos ſpiritualis nequitiæ procella concutiat. Vbi enim fides integra eſt,ibi ſaluator docet,vigilat,& exultat:ibi requies,ibi tranquillitas,ibi cunctorum eſt medicina. Vbi autem fidei eſt admixta perfidia,ibi Chriſtus torpet,dormit,& peior eſt ibi metus, ibi tempeſtas, ibi omnium eſt diſcrimẽ. Pro actibus enim noſtris dominus nobis obdormit aut vigilat.

De Natali domini. *Sermo XII.*

VErũ eſt quod ait ſanctus Ioannes Baptiſta de domino ſaluatore dicẽs: Illum oportet creſcere,me Ioan.3. autem minui. Siquidem hoc primum etiam ipſis temporibus approbetur. Ecce enim in natiuitate Chriſti dies creſcit,& Ioannis natiuitate decreſcit.Illo oriente lux proficit,hoc naſcente minuitur. Ipſa enim quodãmodo tempora famulantia partibus ſuis, cùm detrimentum faciunt,ſeruus gignitur.cùm autẽ dominus naſcitur,conſequitur augmentum. Profectum planè facit dies cùm mundi B ſaluator oritur:defectum patitur cùm vltimus propheta generatur.Scriptum eſt enim:Lex & prophetæ vſque ad Ioan Luc.16. nem. Atque ideo neceſſe erat vt obſcuraretur legis obſeruatio,vbi euocatio,vbi euangelij gratia refulgebat: & ceſſaret prophetia veteris teſtamenti, cùm noui teſtamenti gratia ſuccedebat. Ergo in natiuitate domini proficit dies. Nõ mirũ ſi proficit dies, quam ſplendidiſſima lux veritatis illuminat.Ait enim euãgeliſta de Chriſto domino: Erat lux ve- Ioan.1. ra, quæ illuminat omnem hominem. Cur non illuminaret mundum?Atque ideo dies quæ lucem humano generi peperit,prius ipſa eiuſdem lucis fulgore reſplenduit,& concluſa iam ſpatia ſua noctium tenebras dominicæ lucis nitore diſcuſſit. Occupauerat enim totam diem noctium longitudo, niſi in ipſa dierum breuitate Chriſti refulſiſſet aduẽtus.Qui ſicut ortu ſuo humani generis peccatorum tenebras diſcuſſit, ita & die natiuitatis ſuæ caliginum tenebras amputauit, & vno eodémque ortu lucem pariter intulit & hominib' & diebus. Vnde non eſt mirum ſi creſcit dies,quæ gemino fulgoris ſplendore veſtitur. Sed videamus adhuc quomodo C dominus ſaluator creſcat,Ioãnes Baptiſta decreſcat. Diximus in ſuperioribus quòd Ioannes quidem figuram legis prophetarúmque geſtauerit: neceſſe erat ergo vt deficeret lex euangelio coruſcante, & minueretur Iudaicus populus populo Chriſtiano ſurgente. Quis enim dubitat de natiuitate domini ſynagogæ eſſe conuenticula vacuata, plebes multiplicatas eccleſiæ, & mirum in modum quotidie Chriſtum per Chriſtianos ſuos creſcere,Ioannem minui per Iudæos? Hos dici dominici ſplendore fulgere, illos obſcuritate noctium laborare. Nox enim ſuper Iudęos quodammodo maior incubuit, ex quo dixerunt de nece ſaluatoris: Sãguis hu Matth.27. ius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Maioribus planè ſunt noctium tenebris obſcurati, ex quo conati ſunt diem veritatis occidere. Hoc autem quod dicimus, vt verius approbare poſſimus, vtriuſque natiuitatem breuiter exponamus. Ecce enim cùm naſcitur Chriſtus,exultant angeli,paſtores Luc.2. peruigilant,magi adueniunt, ſtella præcedit, & cuncta quæ Matth.2. D ſunt in cœlis terríſque pulcherrima, ipſi domino deferuntur.Deferũtur enim illi,gloria per angelos, claritas per ſtellam,religio per magos,ſimplicitas per paſtores.Et quòd apud ipſum ſolũ futura eſſent hæc omnia,naſcenti illi vniuerſa famulãtur.Cùm autem Ioannes cõcipitur, Zacharias ob- Luc.1. muteſcit,ſolẽnis cõceditur ſacerdos. Helizabet mater abſconditur, ſignificans poſt ortum ſuum legis ſilentium, amiſſionem ſacerdotij, latebras ſynagogæ. Dubium autem non eſt quòd Ioannes natus phariſæis iuſtitiam legis abſtulerit, quod conceptus patri abſtulit vocis obſequium.Creſcit igitur dominus ſemper, Ioannes Baptiſta minuitur. Non ideo minuitur, quod meritis aliquid derogetur, ſed quoniã ſaluatoris quotidie accumulatur gloria, illi' minor fieri videtur.Lucerna deniq; vocatur Ioãnes,dicẽte domino: Ille e- Ioan.5. rat lucerna ardẽs.Lucernę igitur obſcuratur lumẽ cũ radius ſolis effulget,& defectionẽ quandã lampadæ ſuæ patitur,cũ clarioris lucis ſplẽdore ſuperatur.Quis enim ſapiens lucernam requirat in ſole?Non quidẽ extinguitur,ſed neceſſaria

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non habetur, hoc est, quis ad Ioannis pœnitentiæ baptismũ A
veniat, cùm possit saluatoris baptismo saluari? Non quidẽ il
lud reprehenditur, sed hoc magis vtile & necessarium iudi
carur, quia in eo remissio peccatorum tribuitur.

Item de Natali domini. *Sermo XIII.*

Qva gratia vel quibus laudibus hunc diem Natalis
domini prędicemus, prorsus ignoro. In tãta enim
festiuitate ad magnificandum deum humana lo-
Luc.2. quela non sufficit. Nam si tunc cùm nascebatur
Christus, angelorũ voce laudatus est, nunc humana laudan
dus est voce cùm regnat. Supergreditur enim illius tempo-
ris festiuitatem nostra solẽnitas. Siquidem tunc stupuerunt
illi tantum nascentem dominum, nos illum suscipimus na-
scentem, resurgentem pariter & regnantem. Tanto igitur fa
cundior laudatio esse debet humani temporis, quanto sunt
maiora miracula. Sed quoniam dignam prædicationem ex-
hibere nõ potest humana fragilitas, ad angelorum nos præ-
conia conferamus. Et quia merito eos æquiparare non pos-
sumus, deuotiõe comitemur, hoc est in ea festiuitate eadem
Ibidem. qua illi lætitia, nos sententia persultemus dicentes: Gloria
in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. B
Digna plane & iusta sententia quæ in natiuitate Christi &
deo honorem repræsentat in cœlis, & hominibus pacẽ prę-
sentat in terris. Ante saluatoris enim ortum nec cœlestia re
uerentiam deferebãt, nec terrena requiem possidebant. Sed
videte quid dicat ipsa sententia: Pax in hominibus bonę vo
luntatis. Non in quibuscunque hominibus, sed bonæ volun
tatis hominibus, vt intelligas pacem Christi non debiti es-
se, sed meriti. Nõ enim eam meriti angeli in ea nocte qua pa
stores nascẽtem dominum super gregem suum vigilias ob-
seruantes primi prę omnibus didicerunt. Ipsi enim primi or
tum saluatoris ante omnes homines intimantibus angelis co
gnouerunt. Vnde mirum est quòd prius redemptionem se-
culi potuerint scire quàm principes. Nõ enim angeli annun
ciauerunt regibus, non iudicibus, sed hominibus rusticanis.
Non ergo iam mirandũ est si Christi gratiam ante scire me-
ruerit innocentia quàm potestas, & prius cognoscere ve-
ritatem simplex rusticatio quàm superba dominatio. Quod
enim cognouerunt pastores, principes cognoscere nequiue
1.Cor.2. runt. Vnde & beatus Apostolus ait: Quam nemo principum C
seculi huius cognouit, & reliqua. Ergo in natiuitate domini
angeli pariter cum pastoribus sunt lætati, excelsam verò di
centes gloriam. Nam vicinis quodammodo & iunctis cho-
ris dei gloriam prædicauerunt. Vnde & credo eosdem ange
los in eiusdem domini eadem festiuitate simili nobiscum læ
titiæ vicinitate gaudere. Nam qui solent propter Christi or
tum alloqui pastores, non possunt propter eiusdem Christi
Luc.2. gaudium non inquirere sacerdotes? Siquidem & quod tunc
ad illos super gregem suum vigilias obseruantes nocte in-
tempesta locuti sunt, huius temporis mysterium designa-
bant. Nam illo facto hoc vtique monstrabatur, gregem po-
pulum, noctem seculum, sacerdotes esse pastores, qui iugi
super plebem solicitudine vigilantes propter Christum ab
angelis minimè deseruntur. Hodierna igitur die secundum
carnem natus est dominus, ita secreto, ita silentio, vt ortum
eius seculum penitus ignoraret. Ignorauit enim seculũ, quia
& extra conscientiam patris natus, & extra ordinem natu-
ræ conceptus. Nam Ioseph cõceptum suscepit filium quem D
non genuit: Maria partum edidit quem sexus consuetudine
non creauit. Sic igitur natus est dominus, vt ortum eius ne-
mo futurum suspicaretur, nemo crederet, nemo sentiret.
Quemadmodum crederẽt hoc futurum, quod posteaquam
factum est, factum esse vix credunt? Nam quòd ita latenter
& secreto saluator descensurus esset in virginem, iam ante
Psal.71. Dauid propheta testatus est, dicens: Descendet sicut pluuia
in vellus. Quid enim tã silẽter & sine strepitu fit, quàm cùm
imber in lanæ vellus infunditur? Nullius aures sono verbe-
rat, nullius corpus humore repercussionis aspergit: sed sine
inquietudine hominum totum imbrem per multiplices effu
sum partes toto corpore in se trahit, vnius meatus scissuram
nesciens, solida mollitie plures prębẽs meatus: & quod clau
sum videtur per densitatem, est patulum per tenuitatem.
Recte ergo Maria velleri comparatur, quę ita concepit do-
minum, vt toto eum hauriret corpore, nec eius discissuram
corporis patereturr: sed esset mollis ad obsequium, solida ad
sanctimoniam. Rectè inquã Maria velleri comparatur, de
cuius fructu salutaria populis vestimẽta texũtur. Vellus pla
ne Maria est, siquidem de molli sinu eius agnus egressus est,
qui & ipse matris lanicium, hoc est carnem gestans, molli
vellere cunctorum operit vulnera populorum. Omne enim
peccati vulnus Christi lana suffunditur, Christi fouetur san
guine, & vt sanitatem recipiat, Christi indumento vestitur.

Item de Natali domini. *Sermo XIIII.*

Lætitia quanta sit, quantúsque concursus cùm im
peratoris mundi istius natalis celebrandus est, be
ne nostis: quemadmodum duces & principes, o-
mnes etiã militantes accurate sericis vestibus ac-
cincti, operosis cingulis auro fulgente preciosis ambiunt sõ
lito nitidius in conspectu regis incedere. Credunt enim ma
ius esse imperatoris gaudium, si viderit maiorem suæ appa-
ritionis ornatum, tãtóque illum lętum futurum, quanto ip-
si fuerint in eius festiuitate deuoti, vt quia Imperator tan-
quam hostio corda non conspicit, affectum eorum circa so
probet vel habitum contuendo: ita fit vt splendidius se ac-
curet quisquis regem fidelius diligit. Deinde quia in die Na
talis sui sciunt eum largum futurũ, ac donaturũ plurima vel
ministris suis, vel iis qui in domo eius abiecti putantur & vi
les, tanta prius thesauros eius replere diuitiarũ varietate fe-
stinant, vt inquantũ prorogare voluerit, intãtum prorroga-
tio copiosa nõ desiit, & ante volũtas donãdi deficiat, quàm
substantia largiendi. Hæc autẽ ideo solicite faciunt, quia ma
iorem sibi remunerationem pro hac solicitudine sperant fu
turam. Si ergo fratres seculi istius homines propter præsen
tis honoris gloriam terreni regis sui natalis diem tanta ap-
paratione suscipiunt, qua nos accuratione æterni regis no-
stri Iesu Christi natalem susciperе debemus? qui pro deuo-
tione nostra non nobis temporalem largitur gloriam, sed
æternam, nec terreni honoris administrationẽ dabit quę suc
cessore finitur, sed cœlestis imperij dignitatem, quæ non ha
bet successorem. Qualis autem nostra remuneratio sit futu
ra, dicit propheta, Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, Esaiæ 64.
nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit dominus dili- 1.Cor.2.
gentibus se. Quibus indumẽtis nos exornari oportet? Quod
autem diximus nos, hoc est animas nostras, quia rex noster
Christus non tam nitorem vestium quàm animarum requi
rit affectum, nec inspicit ornamenta corporum, sed conside
rat corda meritorũ, nec fragilis cinguli præcingentis lum-
bos operositatem miratur, sed fortis castimoniæ restringen
tis libidinem ad pudicitiam plus miratur. Ambiamus ergo
inueniri ante ipsum probati fide, cõpti misericordia, mori-
bus accurati: & qui fidelius Christũ diligit, nitidius se man-
datorum eius obseruatione componat, vt verè nos in se cre
dere videat, cùm ita in eius solẽnitate fulgemus, & lætus sit
quo nos perspexerit puriores. Atque ideo ante complures
dies castificemus corda nostra, mundemus conscientiam,
purificemus spiritum, ac nitidi & sine macula immaculati
domini suscipiamus aduentum, vt cuius natiuitas per imma
culatam virginem constitit eius natalis per immaculatos ser
uulos procuretur. Quisquis enim in illa die sordidus fuerit
ac pollutus, natalem Christi ortúmque non curat, interest li
cet dominicæ festiuitati corpore, mente tamen longius à sal
uatore separatur, nec societatem habere potuerunt immun
dus & sanctus, auarus & misericors, cõrruptus & virgo, ni-
si quod magis ingerendo se indignus offensionem contra-
hit, cùm minimè se cognoscit. Dum enim vult officiosus es-
se, iniuriosus existit: sicut ille in euangelio, qui in cœtu san-
ctorum inuitatus ad nuptias venire ausus est vestem non ha Matth.22.
bens nuptialem. & cùm alius niteret iustitia, alius luceret fi-
de, alius castitate fulgeret, ille solus conscięntiæ fœditate pol
lutus, cunctis splendentibus deformi horrore sordebat. Et
quanto plus simul discumbentium beatorum candebat san-
ctitas, tãto magis peccatorum illius apparebat improbitas,
qui potuerat minus displicuisse forsitan si in consortium iu
storum minimè se dedisset. Propterea ergo sublatus mani-
bus & pedibus in tenebras exteriores expellitur, non solum
q̃ peccator erat, sed quia cùm peccator esset, sanctitatis sibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

meritum vindicabat. Igitur fratres suscepturi natalem domini, ab omni nos delictorum fæce purgemus, repleamus thesauros eius diuersorum munerum donis, vt in die sancta sit vnde peregrini accipiant, reficiantur viduæ, pauperes vestiantur. Nam quale erit si in vna eadémque domo inter seruulos vnius domini, alter exultet in holosericis, alter consumat in pannis: alius æstuet cibo, alius famem frigúsque sustineat: ille eructet hesternã indigestionis crapulam, hic hesternam ieiunij inediam non resoluat? Aut quis erit nostræ oratiõis effectus, si petimus vt liberemur ab inimico, qui nõ sumus liberales in fratres? Simus imitatores domini nostri. Si enim ille pauperes in cœlesti gratia voluit nobis esse cõsortes, cur nobis non sint in substantia terrena consortes? Nec extranei sint alimoniis qui fratres sunt sacramentis, nisi quòd rectius apud dominum per ipsos agimus causam nostram, vt nostris eos alamus sumptibus qui illi gratias agant. Quicquid autem pauper dominũ benedicit, illi proficit, quo faciente dominus benedicitur: & sicut scriptum est de illo, Væ illi homini per quem nomen domini blasphematur: ita & de isto scriptũ est: Pax huic homini, per quem nomẽ domini benedicitur saluatoris. Quale autem est meritum largientis, vt solus quis operetur in domo, & per multos ecclesia dominum deprecetur? Et quod ille fortassis petere de diuinitate non audeat, plurimorum interpellantium rationibus, etiam quod desperabat accipiat. Quod adiutorium nostrum commemorans beatus Apostolus ait: Vt per multos gratiarum actio referatur pro nobis. Et iterum: Vt fiat accepta sanctificata in spiritu sancto.

Roman. 2. Matth. 10. Luce. 10.

Item de Natali domini. *Sermo XV.*

SAtis abundéque dixisse me credo superiore dominica quemadmodum cõpti vel nitidi natalem domini suscipere debeamus, & superuenientem festiuitatẽ ei' ambitiõe retinere. Retinere inquã, vt si dies solennitatis transeat, apud nos sanctificationis eius beatitudo permaneat. Hęc enim gratia natalis est domini saluatoris, vt in futurum ad prædestinatos trãseat, in pręteritũ remaneat ad deuotos. Oportet ergo esse nos sanctitate puros, mũdos pudicitia, nitidos honestate, vt quo diem festum aduenire propinquius cernimus, hoc accuratius incedam'. Si enim mulierculæ solent aliquas suscepturæ maculas vestium suarum aqua diluere, cur non magis nos accepturi natalem domini maculas animarum nostrarum fletibus abluamus? Et illæ quidem si à deo infectæ & obscuræ sordib' fuerint, vt maculas sola aqua non purget, adducunt mollitiem olei, saponis etiam acrimoniam: nos quoq; si tam graue peccatum fuerit, vt minime solis fletib' abluatur, addamus misericordiæ oleum acrimoniámq; ieiunij. Nullum enim tam graue delictũ est quod non purgetur abstinentia, eleemosyna extinguatur. Ait enim sanct' propheta: Sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemosyna extinguit peccatum. Magna ergo est eleemosyna quæ ardentium criminũ globos benecuolentiæ suæ fonte refrigerat, & quodã irriguo largitatis obruit incendia delictorum, vt quãuis offensus deus, quãuis crimi nibus prouocatus cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodammodo, dum compellitur pro actibus nostris mutare sententiam, & in vno eodémque homine nunc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis deus est cùm bene agimus: iudex noster est cùm peccamus. Compellitur ergo operibus nostris dominus vt nobis suam misericordiam largiatur: atque ideo ipse in euangelio sancto dicit, A diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum cogitur. Regnum cœlorum non nisi Christus est dominus, qui regnat in cœlis. Cogi autem verbum tũc solet dici, cùm res aliqua rarior assidua operatione densatur. Ex quo ergo Ioannes Baptista saluatoris annunciauit aduentum, ex eo regnum cœlorum quod prius fluidum & remissum apud Iudæos iacebat, credentium populorum cœpit assiduitate densari, & omnis illa regni raritas prædicationum frequẽtatione solidari. Tam enim rarum fuit apud Iudæos regnum, vt transiret ad gentes, tam fluidum vt emanaret ad populos. Nunc autem tanta credentium cogitur densitate, vt fixum & solidũ maneat sine fine, sicut scriptura dicit: Et regni eius nõ erit finis. Cogimus ergo regnum cœlorum, & vim quodammodo facimus, sicut ait euãgelica lectio: Et vim facientes diripiũt illud. Vim inquam facimus domino nõ compellendo, sed flendo: non prouocando iniuriis, sed lachrymis exorando: non blasphemando per superbiam, sed per humilitatem mœrendo. O beata violentia, quæ non indignatione percutitur, sed misericordia condonatur. Beata inquam violentia quæ vim patienti bonitatem elicit, & vtilitatẽ tribuit inferenti. Mala res admittitur, & de iniuria nemo causatur: vis admittitur, & religio propagatur. Quisquis enim violentior Christo fuerit, religiosior habebitur à Christo. Aggredimur ergo in itinere dominũ, siquidem ipse est via, & more latronum suis eum spoliare nitimur, cupimus illi auferre regnum, thesauros, & vitam: sed ille tam diues & largus est, vt non abnuat, nõ resistat, & cùm omnia dederit, nihilominus omnia ipse possideat. Aggredimur inquam illum non ferro, non fuste, non saxo, sed mansuetudine, bonis operibus, castitate. Hæc sunt arma fidei nostræ, quibus in congressione certamus. Vt autem his armis vti in vi inferenda possimus, ante corporibus nostris vim quodammodo faciamus, expugnemus membrorum vitia, vt virtutum præmia consequamur. Prius enim ipsi regnare debemus in nobis, vt regnum possimus diripere saluatoris. Ait ergo euangelium: Et vim facientes diripiunt illud. Raptores igitur sumus. raptores autem non nisi diripiunt aliena. Agnosco veram esse sententiam. Christum enim ecclesia rapuit synagogæ, & alienæ gentis regnum vim faciendo possedit. Nam saluator missus sub lege, natus in lege, nutritus iuxta legem, dum à Iudæis negligitur, à gentibus occupatur: & dum à sacerdotibus perditur, à peccatoribus inuenitur, sicut ipse ait: Publicani & peccatores præcedunt vos in regno cœlorum. Raptores igitur sumus. mirandum non est, quippe qui à tali authore descendimus. Scriptũ est enim de patriarcha nostro Beniamin: Lupus rapax. Rapit enim quod suum non est. ita & nos velut filij rapacis lupi alienarum pastorem ouium nostra intentione præripimus, sicut ipse dicit: Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israel. Rapitur itaque Christus cùm à Iudæis dimittitur, & ab aliis prædicatur. Rapitur Christus cùm occiditur à Iudæis, & sepelitur à nobis. Rapitur Christus à vigilãtibus discipulis, à dormientibus perditur pharisæis: sicut mentiendo ipsi confessi sunt, dum custodias ponerent sepulturæ, post resurrectionem domini dicentes: Quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus. Vnde spiritualiter intelligimus quia Christum omnes dormientes perdunt, vigilantes inueniunt: Atque ideo Apostolus dicit: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Vides ergo mortuum esse qui ita dormit, vt non custodiat saluatorem. Et ideo illi pharisæi velut mortui non potuerunt seruare viuentem. Propterea fratres non dormiamus, sed vigilemus circa ipsum dominum nostrum saluatorem, vt appositis iugiter custodiis nemo illum auferat de sepultura pectoris nostri, nec dicamus aliquando: Venerunt, & dormientibus nobis furati sunt eum. Habemus enim inimicos, qui Christum de cordibus nostris si obdormierimus auferre nitantur. Vnde peruigili cura seruemus eum in sepulchro animarum nostrarum. ibi perquiescat, ibi dormiat, ibi cùm voluerit & resurgat.

Matth. 11. Ioan. 14. Matth. 11. Gene. 49. Matth. 15. Ephes. 5. Eccli. 3. Matth. 11. Luce. 1.

Item de Natali domini. *Sermo XVI.*

BEne quodammodo sanctã hanc diem natalis domini solem nouum vulgus appellat, & tanta sui authoritate id confirmat, vt Iudæi etiam atque gentiles in hac voce consentiant. Quod libenter amplectendum nobis est, quia oriente saluatore non solum humani generis salus, sed etiam solis ipsius claritas innouatur, sicut ait Apostolus: Vt per ipsum restauret omnia siue quæ in cœlis, siue quæ in terra sunt. Si enim obscuratur sol cùm Christus patitur, necesse est illum splẽdidius solito lucere cùm nascitur. Et si Iudæis mortem operantibus offundit tenebras, cur non Mariæ parturienti vitam exhibeat claritatem? Aut quare non credamus quòd nascẽte Christo sol ad obsequium lucidior aduenerit, cùm magos ad indicium clarior stella præcesserit? Et si stella per diem alieni temporis offi-

Ibidem. 11. Ibidem. 1. Matth. 2.

Universidad de Deusto

ris officium ministrauit, cur non credamus quòd sol quoq; nocturnis horis aliquantulum aduentu maturiore decerpserit? Ex eo deniq; factum puto vt nox decresceret, dum sol festinus ob dominicæ natiuitatis obsequium ante mũdo lucem potuit, quam nox cursum sui temporis consummaret. Quin potius ipsam noctem fuisse non dico, nec aliquid
Luce.2. obscuritatis habuisse, in qua pastores pernigilant, exultant angeli, astra deseruiunt. Nec mirari debemus quòd in natiuitate Christi noua omnia facta sunt', cùm nouũ hoc ipsum fuerit quod virgo peperit. Si autem præter solitum natiuitas extitit, & præter solitum obsequia sunt delata. Ergo oriente domino pastores pernigilant, exultant angeli, sol obsequitur, stella famulatur. Et quidẽ angeli vel pastores gaudia sua voce vel sermonibus prosequuntur: elemẽta autem ista gaudia sua, quia voce non poterant, officio protestãtur.
Sol igitur præter consuetudinem in hac festiuitate matutiIoshue.19. nus illuxit. Nec mirum. Si enim ad Iesu Naue orationẽ defixus stetit in die, cur non ad Iesu Christi natiuitatem festinus promoueret in noctem? Solem igitur nouum hanc diem B vulgus appellat: & cùm dicit nouum, vtique & veterem esse demõstrat. Veterem autem dixerim huius mundi solem, qui defectionem patitur, qui parietibus excluditur, qui nubib' obscuratur. Veterem dixerim solem, qui vanitati subiacet, qui corruptionem metuit, qui iudicium pertimescit.
Iohel.2. Scriptum est enim: Sol cõuertetur in tenebras, & luna in sanguinem. Veterem inquam, dixerim, qui sceleribus interest hominum, adulteria non refugit, homicidium non declinat. Et cùm omne genus hominum nolit esse medium cùm aliquod crimẽ admittitur, hic solus in cunctis facinoribus stat.
Ergo quia hũc veterem esse manifestum est, nouum quem
Malach.4. nisi Christũ dominum reperimus? de quo scriptum est: Orietur vobis sol iustitiæ. de quo etiam ex persona peccato-
Sapien.5. rum dicit propheta: Sol nõ est ortus nobis, & iustitiæ lumen non luxit nobis. Hic enim sol, cùm diaboli tenebris vniuersus mũdus esset oppressus, & caligo referta criminibus seculorum possideret, dignatus est vltimo tẽpore, hoc est incum C bente iam nocte, ortũ suæ natiuitatis infundere. Primo quidem ante lucem, hoc est antequam illuminaret iustitiæ sol, velut matutinum quoddam prophetarum misit oraculum,
Hierem.7. sicut scriptum est, Mittebam prophetas meos ante lucem. Postea verò ipse cum suis radiis, hoc est cum apostolorum suorum fulgore splenduit, ac tanta mundum veritatis luce discussit, vt diaboli tenebra nullos offenderet. Hic est igitur sol nouus qui claustra penetrat, inferna referat, corda rimatur. Hic nouus est sol, qui spiritu suo viuificat mortua, corrupta reparat, suscitat iam defuncta: vel qui calore suo purgat sordida, exurit fluida, decoquit vitiosa. Ipse inquam est qui in cunctis actibus nostris perspicit omnia opera nostra, & non tam condẽnat crimina quàm emendat. Hic planè est sol iustus & sapiens, qui non sine discretione sicut istius sol mundi bonis ac malis similiter circunfertur, sed quodam iudicio veritatis, sancto lucet, occidit peccatori. Hoc autẽ inter vtrunque interest solem: quòd ille iudicium metuit, hic iudicium comminatur: quòd ille corruptionis minister est, hic æternitatis est dominus: quòd ille creatura est, hic creaD tor. Tamen istum mundi solem, priusquam oritur, adhuc ante lucem propter necessarios vsus hominum solet lucerna præcedere. Habet autem & Christus sol lucernam suam
Psal.131. quæ eius ortum præcessit: sicut dicit Propheta: Paraui lucernam Christo meo. Quæ autem ista lucerna sit, ostendit do-
Ioan.5. minus dicẽs de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardẽs. Ipse autem Ioannes, vt præcedens lucernæ lumen exiguum, ait:
Ibidem.1. Ecce venit post me, cuius nõ sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius: ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Simul etiam intelligens lumen suum solis radiis offuscandum, ante prædicit: Illum oportet crescere, me autẽ minui. Sicut enim lucernæ claritas destruitur solis aduentu, ita
Ioan.3. & Ioannis pœnitentiæ baptismũ superueniente Christi gratia vacuatum est. Videamus igitur, hic sol noster nouus quo fonte nascatur: sicut est verum, deo oritur authore. Diuinitatis ergo est filius. Diuinitatis, inquã, incorruptæ, integræ, illibatæ, intelligo planè mysterium. Ideo enim secunda natiuitas per immaculatam Mariã, quia prior per diuinitatem constiterat illabata, vt cui prior natiuitas glorioſa extitit eius secunda contumeliosa non fieret, hoc est, vt quemadmodum virgo diuinitas ediderat, ita eum & virgo Maria generaret. Habere etiam apud homines patrem scribitur, sicut legimus in euangelio dicentibus pharisæis: Nonne hic est fi- Matth.13.
lius Ioseph fabri, & mater eius Maria est? In hoc quoq; aduerte mysterium. Faber pater dicitur Christi. Et plane pater faber deus, qui totius mundi opera fabricatus est. Et planè faber, sed qui in diluuio Noë arcam fabricare disposuit. Faber inquam est qui ordinauit Moysi tabernaculũ, arcam testamenti instituit, templum Salomonis erexit. Fabrum dixerim, qui mẽtes rigidas expolit, cogitationes superbas recidit, humilia facta sublimat. Hic autem faber circa arbores curuo vtitur ferramento: sicut in euangelio legimus, dicente Ioãne: Iam securis ad radices arborum posita est. Omnis Ibidem.7.
arbor non faciens fructum excidetur, & in ignem mittetur. Ibidem.3.
Hoc enim agit totum, vt vtiles cœlestis fabricæ arbores in futuro componat, infructuosas verò euulsas radicitus flammarum consumat incendio.

Increpatio de kalendis Ianuarijs. *Sermo XVII.*

ESt mihi aduersus plerosq; de vestris fratres querela non modica, de his loquor qui nobiscum natalem domini celebrantes, gentilium se feriis dederunt, & post illud cœleste conuiuium superstitiosis sibi prandium parauerunt, vt qui ante lætificati fuerant sanctitate, inebriarentur postea vanitate, ignorantes quod qui vult regnare cum Christo, nõ possit gaudere cum seculo: & qui vult inuenire iustitiam, debeat declinare luxuriam. Alia enim ratio est vitæ æternæ, alia desperatio lasciuiæ temporalis. Ad illam virtute ascenditur, ad istam perditione descẽditur. Atque ideo qui vult esse diuinorum particeps, nõ debet esse socius idolorum. Idoli enim portio est inebriare vino mẽtem, ventrem cibo distendere, saltationibus membra torquere, & ita prauis actibus occupari, vt cogaris ignorare quod deus est. Vnde sanctus Apostolus hæc 2.Cor.6.
præuidẽs dicit: Quæ portio iustitiæ cum iniquitate, aut quę societas luci cum tenebris, aut quæ pars fideli cum infideli, qui autem consensus templo dei cum idolis? Ergo si nos sitmus templum dei, cur in templo dei colitur festiuitas idolorum? Cur vbi Christus habitat, qui est abstinentia, tempe rãtia, castitas, inducitur comesatio, ebrietas, atque lasciuia? Matth.6.
Dicit saluator, Nemo potest duob' dominis seruire, hoc est deo, & mammonæ. Quomodo igitur potestis religiosè epiphaniam domini procurare, qui iam kalendas, quantum in vobis est, deuotissime celebrastis? Ianus enim homo fuit vnius conditor ciuitatis, quæ Ianiculum nuncupatur, in cuius honorem à gentibus kalendæ sunt Ianuariæ nuncupatæ. vnde qui kalendas Ianuarias colit, peccat: quoniã homini mortuo defert diuinitatis obsequium. Inde est quod ait Apostolus, Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos. timeo Galat.4.
ne sine causa laborauerim in vobis. Obseruauit enim diẽ & mensem, qui his diebus aut non ieiunauit, aut ad ecclesiam non processit. Obseruauit diem qui hesterna die non proD cessit ad ecclesiã, processit ad campum. Ergo fratres omnistudio gentilium festiuitatem & ferias declinemus, vt quando illi epulantur & læti sunt, tunc nos simus sobrij atque ieiuni, quo intelligant lætitiam suam nostra abstinentia condemnari. Non solum autem gentilium, sed & Iudæorũ consortia vitare debemus, quorum etiam confabulatio est magna pollutio. Hi etenim arte insinuant se hominibus, domos penetrant, ingrediuntur prætoria, aures iudicum & publica inquietant, & ideo magis præualent, quo magis sunt impudentes. Hoc autem non recens in ipsis, sed inueteratum & originarium malum est. Nam olim iam & dominum saluatorem intra prætorium persecuti sunt, & præsidis eum iudicio condemnarunt. In prætorio ergo à Iudæis innocentia opprimitur, secretum proditur, religio condemnatur. Cùm enim Christus occiditur, omnis in eo veritas & iustitia condemnatur, quoniam ipse est innocẽtia, religio sanctitatis, atque mysterium.

De sancta Epiphania. *Sermo XVIII.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth.3. EVangelica ſcriptura refert, ſicut lectum nuper audiuimus, dominum ad Iordanem baptiſmi cauſa veniſſe, & in eodem flumine myſteriis ſe cœleſtibus conſecrari voluiſſe. Quod mirari non debemus, cur hoc baptiſmatis ipſius dominus & magiſter fecerit, quia ipſe ait: Qui fecerit ſic & docuerit, maximus vocabitur in regno cœlorum. Facere igitur prius voluit quod faciẽdum omnibus imperabat, vt bonus magiſter doctrinam ſuam non tam verbis inſinuaret, quàm actibus exerceret, & ad finem nos geſtu pariter confirmaret & ſenſu. Hoc autem totum hodierna die geſtum eſſe manifeſtum eſt. Quod ita verum eſſe ipſa poſſumus colligere ratione. Ratio enim exigit, vt poſt diem natalis dominici, licet interpoſitis annis, eodem autem tempore hæc feſtiuitas ſequeretur, quam & ipſam feſtiuitatem natalem appellandam puto. Tunc enim natus hominibus, hodie renatus eſt ſacramẽtis. tunc per virginem editus, hodie per myſterium generatus. Ita enim diſpoſuit dominus non longe inter ſe hominum vota diſtare, vt in vno tempore quem genitum gratulabantur in terra, ſanctificatum lætarentur in cœlis: vt qui partùm virginis angelis annunciantibus poſſidebant, dei filium cœlis teſtantibus retinerent, certíque eſſent homines quia ipſe eſſet filius dei, quem virgo pepererat, diuinitas agnoſcebat. Noui enim partus noua merentur obſequia. Ibi cùm ſecundum hominem naſcitur, mater eum Maria ſinu circunfouet. Hic cùm ſecundum myſterium gignitur, pater eum deus voce complectitur. Ait enim: Hic eſt enim filius meus, in quo bene complacui. ipſum audite. Mater ergo partui molli blanditur gremio, pater filio pio teſtimonio famulatur. Mater inquam, eum adorandum magis ingerit, pater colendum gentibus manifeſtat. Sinu igitur retinetur à matre cùm naſcitur, ſed pater ei ſinus ſui fotum iugiter ſubminiſtrat. Legimus enim eum ſine intermiſſione in patris gremio quieſcentem, dicente euangeliſta: Deum nemo vidit vnquam niſi vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris. Libenter ergo in ſinu ſanctorum quieſcit dominus. vnde & Ioannis euangeliſtæ ſinum, vt in eo accumberet, libenter elegit. Sinus ergo in quo Chriſtus requieſcit, non corporis gremio præparatur, non veſtimentorum ambitione componitur, ſed cœleſtium virtutum operatione colligitur. Nam Chriſti ſinus erat in Ioanne euangeliſta fides, in deo patre diuinitas, in Maria matre virginitas. Ibi ſinus Chriſti eſt vbi habitaculum eſt virtutum. Ibi reclinat caput ſuum, vbi domicilium cœleſtium inuenit præceptorum. Nam ideo peccatorib⁹ & infidelibus dicit: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Igitur dominus Ieſus hodie venit ad baptiſmum, & corpus ſuum ſanctum voluit aqua dilui. Dicat fortaſſe aliquis, Qui ſanctus eſt, quare voluit baptizari? Audi ergo. Ideo baptizatur Chriſtus, non vt ſanctificetur ab aquis, ſed vt ipſe aquas ſanctificet, & purificatione ſui purificet fluenta illa quæ tangit. Conſecratio enim Chriſti, conſecratio maior eſt elementi. Cùm enim ſaluator abluitur, iam tunc in noſtrum baptiſmum tota aqua mundatur, & purificatur fons, vt ſecutoris poſtmodum populis lauacri gratia miniſtretur. Præcedit ergo Chriſtus per baptiſmum, vt Chriſtiani poſt eum confidenter populi ſubſequantur. Intelligo ergo myſterium. Ita enim & colũna ignis præceſſit per mare rubrum, vt intrepidum iter Iſrael filij ſequerẽtur, & ipſa prius per aquas greſſa eſt, vt venientibus poſt ſe viandi ſemitam præpararet. Quod factum, ſicut Apoſtolus dicit, myſterium baptiſmi fuit. Baptiſmum plane quodammodo fuit, vbi homines nubes operiebat, vnda portabat. Sed hæc omnia operat⁹ eſt Chriſtus dominus idem qui & modo, qui ſicut tunc per mare filios Iſrael in ignis columna præceſſit, ita nunc per baptiſmum Chriſtianos populos in coporis ſui columna præcedit. Ipſa inquam, eſt columna quæ tunc ſequentium oculis præſtitit, modo lucem credentiũ cordibus ſubminiſtrat. Tunc in fluentis vndarum ſolidauit ſemitam, modo in lauacro fidei veſtigia corroborat: per quam fidem, ſicut filij Iſrael, qui intrepidus ambulauerit, perſecutorẽ Aegyptium non timebit.

Ibidem.5.

Ibidem.3. & 17.

Ioan.1.

Matth.8.

Exod.13.

Item de ſancta Epiphania. *Sermo XIX.*

A EXultãdum eſt nobis fratres chariſſimi quòd votis noſtris vota ſuccedũt, quod gaudiis gaudia cumulantur. Ecce enim adhuc natalis dominici ſolennitate corda noſtra perſultant, & iam feſtiuitate ſanctę Epiphaniæ gloriamur. Gratias igitur agere debemus domino, qui nos frequenter viſitat vt ſæpe lætificet, & iam copioſius requirit vt numeroſius benedicat. Quanuis igitur gentilis (licet vane) numerus ad ſolennitatem lætetur propter diuerſitatem dominorum ſuorum, tamen plures nobis feſtiuitates prę ſtat vni⁹ dei viſitatio, quàm illis multorum dæmoniorum ſuperſtitioſa præſumptio. Nam ſicut eos veritate religionis vincimus, ita votorum numero ſuperamus. Epiphaniæ ergo hodie procuramus gaudia. Quærat aliquis quid interpretetur hoc verbum, ſcilicet quia Epiphania græcè, latinè dicitur apparitio. Ergo quia tunc primum apparuit ſaluator in mundo, ipſa dies eodem vocabulo Epiphania nuncupata eſt. Quomodo autem apparuerit, requiramus, non quod in mundo ante non fuerit, cùm mũdus per

B ipſum factus ſit, ſed quòd tunc primum ſignis atque miraculis credentium cordibus deus Chriſtus illuxerit, & in tenebroſas conſcientias hominum fidei ſplẽdor aduenerit. Cùm igitur deus vbique ſit, & vniuerſa poſſideat, tanquam non viſus antea apparuiſſe dicitur. Apparuit autem non tam oculis hominum, quàm ſaluti. Nam etſi prius natus ex virgine oculis carnalibus videbatur, tamẽ non apparebat, quoniam virtutem eius adhuc fidei acies ignorabat. Vnde Iudæis per prophetam dicitur, Videntes videbitis, & non videbitis. Hoc eſt ſaluatorem quem cernerent oculis corporalibus, ſpirituali lumine non viderent. Poſtea enim quàm diuinitatem ſuam mirabilibus declarauit, humanis mentibus tanquam nouus & inopinatus apparens, oculos quoſdam cordis infudit, vt cognoſceret ſenſus quem non cognouit aſpectus. Vnde fit, vt nos Chriſtum dominum per fidem, quem nunquam vidimus, contemplemur: Iudæi quem perſpexerunt oculis, palpauerunt manibus, hodiéque non videant.

Eſaiæ.6.

C Requiramus igitur quod ſignum operatus ſit vt diuinitatem ſuam populis declararet. Dicitur hoc primum feciſſe miraculum, vt aquam mutaret in vinum. Magnum plane ſignum, & ad dei credendum ſufficiens maieſtatem. Quis enim non miretur in aliud quàm erant elementa eſſe tranſlata? Nemo enim poteſt mutare naturam, niſi qui dominus eſt naturæ. Credendum eſt iam ex hoc mortalem hominem in immortalitatem poſſe conuerti, quando vilis ſubſtantia in precioſam eſt conuerſa ſubſtantiam. Nolo enim auditor nomina tantum perſpicias vini & aquæ: ſed ſi vis potentiam comprobare, virtutem rerum aſpice. Facto enim hoc altius neſcio quid demonſtratur. Nam cùm dominus aquam vertit in vinum, non tam hoc operatur ne diſcũbentibus deſit ebrietas, ſed vt credẽtibus ſit æternitas. Siquidem propterea in mundum venerit Chriſtus, non vt conuiuarum cellaria procuraret, ſed vt ſaluti hominum prouideret: nec vt hydrias ſubſtantia boni odoris impleret, ſed vt animas gratia ſancti ſpiritus irrigaret. Ergo cùm ex illa vili aqua vini optimi ſaporem voluit guſtare conuiuas, magis voluit ex hac

Ioan.2.

D vili carne reſurrectionis cœleſtis ſapientiam guſtare credentes. Nam hoc ſignum totum vtique reſurrectionis myſterium continet. Aqua enim vilis, pallens, & frigida in vinum verſa, ſcilicet precioſum rubrum, vel ignitum, hoc ſignificat, hominis ſubſtantiam conditione vilem, imbecillitate pallentem, morte in reſurrectione in gloriam commutandam, quæ eſt æternitate precioſa, gratia colorata, ſpiritu immortalitatis ignita. Hoc igitur dignum eſt credere dominum operari voluiſſe, vt per hoc terrenum ſignum, futurum iam tunc à ſapientibus cœleſte myſterium videretur. Nam ſi mirabile eſt vtique quæ defecerant conuiuiis vina ſuppleſſe, quanto eſt mirabilius vitam quæ eſt exhauſta, hominibus reparaſſe? Et ſi glorioſum eſt aquam in vinum mutare, quanto eſt glorioſius peccata in iuſtitiam commutare, & mores potius temperare quàm pocula? Audeo dicere illas hydrias non ſolum illi conuiuio, ſed vniuerſo mundo precioſam illam miniſtrare ſubſtãtiam, niſi quod nobis melius adminiſtrant. Conſtat enim ex ipſis vaſculis illos hauſiſſe ebrietatem, nos haurire iuſtitiam. Illos percepiſſe vi-

ni po-

Universidad de Deusto

ni poculum, nos calicem salutis accipere: & si dici fas est, a- A
pud illos pertransisse quod biberant, apud nos vero permanere quod sumpsimus.

Item de eodem. *Sermo XX.*

Emmit sanctitas vestra fratres superioris prædicationis nostrę, qua descripsimus beatos Apostolos vno viso miraculo, hoc est aqua in vinum à saluatore cõuersa, in eum protinus credidisse. Ita
Ioan.2. enim ait euangelista de domino: Et manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. Quod factũ non ideo tantum scriptum est, vt illorum sub quibus factum est fidei gloria mõstraretur, sed & propter nos, qui eodem deuotionis exẽplo credulitatis gloria prouocamur. Christus enim quod operatus est nõ illis tãtũ operatus est quos habebat tũc præsentes, sed & nobis postea secuturis: vt licet maiores nostri tẽpore nos præcederent, tamẽ signorũ gratia nõ præirent. Quæ enim illis exhibita est præsentia rerũ in mirabilibus virtus, eadẽ virt⁹ nobis literarũ thesauro cõseruata: vt nobis præstaret pagina, quod illis gerebat historia: immo B
in nobis geritur quicquid nobis ingeritur, quicquid nobis insinuatur, vt scripturarum speculo dictaretur: & potentiã domini quam illi carnalibus oculis cernerẽt, nos spirituali
Ibidem. lumine videremus. Et crediderunt in eum, & manifestauit gloriam suam discipulis suis. Quàm bene potentiam domini subsequitur deuotio seruulorum: & quod magister docet opere, discipuli in corde describunt. Ecce cui manifestatur virtus operãtis, & fides prædicatur manifesta credẽtium. Prædicanda plane Apostolorum fides, quæ viso vno signo credidit in omnipotentiam saluatoris: & Apostoli dũ mirantur aquam in vinum versam, ipsi ex omni fęce peccatorum similiter sunt conuersi, & instar facti miraculi ex vili superstitione gentilium in preciosam deuotionẽ credentium sunt translati. Et vt aqua in vinum versa, sapore, rubore, calore conditur: ita scientię, quod erat in his insulsum, accepit saporem: quod pallens, gratiæ sumpsit colorẽ: quod frigidum, incaluit immortalitatis ardore. Magnificanda igi- C
tur Apostolorum fides, quæ ideo euangelico sermone descripta est, vt & illis esset ad laudem, & nobis proficeret ad exemplum. Sed quod peius est, his illis laus sua permanet, nos exempla non permouent. Nam quanto posteriores sumus tempore, tanto & inferiores merito. Illi enim viso vno signo statim domino crediderunt, nos acceptis adhuc tot beneficiorum mirabilibus dubitamus. Dubitamus inquam, quia præsentia diligimus, dum futura non credimus: diuitias amamus in seculo, dum eas accipere cunctamur à Christo. Iracundia immoderate extollimur, dũ retributionis iu-
Matth.7. dicium nõ timemus. Cæterùm qui nouit scriptum esse: Quo iudicio iudicaueritis, eodem iudicabitur de vobis: absque dubio lenis moderatus & mitis est, & plus bonitate cogit, q̃ seueritate compellit: amicus indulgentiæ, familiaris est veniæ: vt dum eam frequenter impartit, à domino semper accipiat. Siquidem prudentis sit rectoris ita terrenos honores agere, vt honorificentiam cœlestis dignitatis acquirat. Et si interdum vigorem dicendi in nobis corporis obtundat infirmitas, tamen studio deuotionis vestræ fortiores efficiD
mur. Nam quo vos studiosius auditis, eo nos libentius prędicamus, & virtus nobis loquendi additur cum vos intelligendi accommodatis auditum. Quis non conetur illic verbi cœlestis semen iacere, vbi illud puri cordis fœcunda terra susscipit? Quis inquam non illic verbum saluatoris collocare velit, vbi illud non secularium solicitudo prefocet, sed disciplinarum spiritualiũ virtus enutriat? Ergo fratres quia in sancta Epiphania exultauimus videntes miracula saluatoris, debemus facere quod illius temporis discipuli tũc fecerunt. Quod autem dixi vidisse nos modo quod olim gestum est, videmus plane, videmúsq; quotidie. Ea enim sunt Christi miracula, vt non iniquitate prætereant, sed gratia conualescant: non obliuione sepeliantur, sed virtutibus innouentur. Apud potentiam enim dei nihil est abolitum, nihil præteritum, sed pro sui magnitudine omnia illi in præsenti sunt, totum illi tempus est hodie. Vnde & sanctus pro-
Psalm.89. pheta dicit: Mille anni ante oculos tuos tanquam dies vna. Quod si omne seculi tempus vna dies est domino, eadem quæ mirabilia saluator patribus operatus est, operatus & nobis est. Vidimus igitur & nos sicut maiores nostri mirabilia domini, cũ pari ea cũ illis stupore suspeximus. Gustauimus & nos sicut illi de ipsis hydriis. Siquidem illi de his poculũ vini biberunt, nos salutis calicem sumpserimus. Debemus ergo facere viso signo domini quod nostri fecere priores. Si enim eadem in nobis diuinitatis refulsit gratia, eadem & fidei apud nos debet esse deuotio. Dicit enim euãgelista de domino hoc miraculo perpetrato: Et manifestauit gloriam Ioan.2.
suam, & crediderunt discipuli in eum. Credere ergo debemus, sicut tunc Apostoli crediderunt. Dicit autem & alius: Et nos Christiani sumus, credimus in dominum saluatorẽ. Sed credere opus est opere, non sermone, non lingua, sed corde, ne & nobis dicatur: Plebs hæc labiis me honorat, Esaiæ 29.
cor autem eorum longe est à me.

Item de die sancto Epiphaniæ. *Sermo XXI.*

Plerique in hac sancta Epiphaniæ die hactenus à domino mirabilia facta esse commemorant, vt rogatus ad nuptias aquæ substantiam in vini speciẽ commutaret, ac liquorem fontium in meliorem vsum sui benedictione tranferret, ministros hausisse aquam de puteis, vinum in hydriis inuenisse, atque vtiliore dispen Ioan.2.
dio perdidisse quod impleuerant, reperisse quod deerat, tũncque primum hoc mirabili signo diuinitatis suæ declarasse virtutem. Nonnulli autem in hac sancta die ab Ioanne baptizatum eum in Iordane testantur, atque in lauacri eius gratia interfuisse loquendo deum patrem, sanctum quoque spiritum descendisse. Nec mirum si in domini lauacro mysterium non defuit trinitatis, cum nostrum lauacrum trinitatis compleat sacramentum. Neque enim poterat dominus non primũ circa se exhibere, quod erat postea humano generi præcepturus, cum omnia non sui caussa, sed nostræ gratia salutis efficeret. Aut nũquid propter se baptizari voluit, cum peccatum non haberet, sicut dicit propheta: Qui pec- Esaiæ. 53.
catum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius? Sed pro- 1. Pet.2.
pter nos vtique, qui multorum criminum peccatis obnoxij opus habeamus vt in Christi baptismo purgaremur, atque ideo venit dominus ad lauacrum, non vt purificetur ipse aquis, sed vt nobis aquarum fluenta purificet. Ex quo enim ille in aquis se mersit, ex eo omnium credentiũ peccata deleuit. Necesse est autem vt omnium peccata deleuerit qui omniũ peccata susceperit, sicut ait euangelista, Hic est agnus Ioan. 1.
dei, hic est qui tollit peccatum mundi. Mirum ergo in modum vnus mergitur, & salus omnium reparatur. Adest ergo deus pater cum baptizatur dominus, adest spiritus sanctus. Videte saluatoris beneuolentiam, qua solus se in passione contumeliis subdidit, in lauacro solus gratiam non quæsiuit, vult participes esse gloriæ. Adest ergo, sicut dixi, pater, adest & spiritus sanctus, & quia deus videri non potest, spiritus in columba, pater descendit in voce: quódque solum ad astruendam fidẽ hominibus necessarium erat, exhibet saluatorem. Fides enim nostra nisi auditu non constat & visu: ideo se spiritus in colũba oculis subdit, pater in voce se auribus subministrat. Nam nisi propter nostram credulitatem ista fieri oportuisset, potuit pater & spiritus tanquam inuisibilis deus ad verbum filium inuisibili prolapsione descendere. Igitur propter nostram fidem aperto cœlo spiritus ad Christum, pater ad filium, vox descendit ad verbum. Verbum enim Christus est, de quo scribitur: In Ioan.1.
principio erat verbum. Bene inquam pater vox, & filius verbum dicitur, quia verbum non nisi de voce procedit. Conueniunt itaque sibi vox & verbum, & saluti hominum prouidẽt societate mysterij. Qua autem ratione spiritus sanctus ad Christum in specie colũbæ descenderit, videamus vtrum sit aliqua similitudo columbæ vel domini, sicut est vocis & verbi. Et plane non parua. Columbam enim etiam ipsum dominum dixerim, quia est alacer, mitis & simplex. Columba est, quia sanctos suos esse prẽcipit vt co- Matth.10.
lumbas, dicens: Estote simplices sicut columbæ. Quod autem colũba Christus sit, propheta dicit ex persona ipsius, describẽs post passionem reditum eius ad cœlum: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Psalm.54.
Cum ergo Christus dominus initiaret ecclesię sacramenta,

cœlo

Universidad de Deusto
Biblioteca

cœlo ſuperuenit columba. Intelligo myſterium, agnoſco etiam ſacramentum. Columba enim ipſa eſt quæ nunc ad eccleſiam Chriſti in baptiſmo venit, quæ quondam ad arcam
Gene.8. Noë in diluuio properauit, tunc illi ſecuritatem annuncians oliuæ ramo, modo huic æternitatem conferens diuinitatis indicio. Tunc ſignum pacis ore afferens, modo ipſa pacem Chriſtum ſui ſubſtantia ſuperfundens. In Iordane igitur baptizatus eſt dominus. Multa mirabilia in hoc flumine ſępius
Pſalm.113. facta eſſe ſcriptura commemorat, inter cætera dicens: Et Iordanis conuerſus eſt retrorſum. Puto autem eſſe mirabilius quod domino Ieſu Chriſto ibi poſito factum eſt. Ante enim retrorſum aquæ conuerſæ fuerant, modo retrorſum peccata conuerſa ſunt. Et ſicut tunc impetus fluminis alueũ ſui curſus perdidit: ita & nunc impetus peccatorum dominium ſui erroris amiſit. Quod quidẽ in propheta Helia iam
4.Reg.2. illo in tempore factum puto. Sicut enim Helias in Iordane diuiſionem fecit vndarum: ita & ſpiritus domini in eodem Iordane ſeparationem operatus eſt peccatorum. Ille ſtare fluenta præcepit, hic crimina. Et ſicut ſub Helia fluctus primordia fontium de quibus exierant petiuerunt: ita & ſub Chriſto domino homines ad originis ſuæ infantiam, de qua fuerant exorti, ſunt reuerſi.

Poſt Epiphaniam. Sermo XXII.

ADomnes vos fratres prædicationem meam in die ſancta Epiphanię peruenisſe credo, & ad vos pręcipue catechumenos: in qua deſcripſimus tunc, nonnullis aſſerentibus, aquam in vinum fuiſſe cõuerſam: pleriſque autem teſtantibus, illa die in Iordane dominum baptizatum. Quod licet à diuerſis alterutrum factũ eſſe credatur: ego tamen vtrumque factum eſſe cõfirmo, & aliud ſignum de alio contineri. Vtrumque enim factum eſt. Nam cum baptizatus eſt dominus, & myſterium lauacri inſtituit, & humanum genus velut vilem aquam in æternam ſubſtantiam diuinitatis ſapore cõuertit. Similiter & cũ hydrias plenas liquore fontium vertit in vinum, vtrumque operatus eſt, & ſpeciem magis neceſſariam nuptiis præſtitit, & demonſtrauit corpora hominum per lauacrum ſpiritus ſancti replẽda eſſe ſubſtantia. Quod alibi ipſe dominus ma-
Matth.9. nifeſtius declarauit dicens in vtres nouos vinũ nouum eſſe condẽdum. In nouitate enim vtrium lauacri puritas, ſpiritus ſancti gratia ſignificatur in vino. Igitur vos catechumenos diligentius oportuit hoc audiſſe, quibus magis eſt neceſſarium, vt ſenſus veſter, qui ignorantia trinitatis vt aqua nunc friget, agnitione myſterij incaleſcat vt vinum, & animarum veſtrarum liquor vilis & tenuis in precioſam & fortem gratiam transfundatur, vt vini vice ſapiamus quod bonum eſt, redoleamus quod ſuaue eſt, & poſſimus dicere il-
2.Corin.2. lud apoſtoli: Quoniam Chriſti bonus odor ſumus deo. Catechumenus enim priuſquam baptizetur, ſicut aqua iacet, riget & pallet. Fidelis autem ſicut vinum fortis & ruber eſt. Catechumenus inquã ſicut aqua nullius ſaporis, nullius odoris, nullius eſt precij, nec ſufficiens ad vſum, nec delectabilis ad reficiendum, nec tolerabilis ad ſeruandum. Nam ſicut aqua cum ſeruatur diutius, in deterius verſa intra ſemet putreſcit & fœtet, ita & catechumenus cũ diutius catechumenus permanet, in deterius conuerſus intra ſemet vileſcit &
Ioan.3. deperit. Ait enim dominus, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non intrabit in regnum cœlorum. Qui autem non intrat regnum, neceſſario remanet in inferno. Rectè autem vino comparatur fidelis. Sicut enim ex cunctarũ creaturarum ſubſtantia omnis res vetuſtate deperit, ſolum vinum proficit vetuſtate: ita ex omni genere hominum cũctis antiquitate pereuntibns, ſolus Chriſtianus proficit vetuſtate. Et ſicut vinum in dies ſingulos aſperitatem ſuã decoquens, ſaporis dulcedinem, ſuauitatem odoris acquirit, ita & Chriſtianus ſucceſſu temporis delictorum ſuorum aſperitatem decoquens, ſapientiam ſibi diuinitatis beneuolentia trinitatis aſſumit. Ergo in hac ſancta die baptizatus eſt dominus. Videte quàm bene ordinauerit vt & in natali ſuo natus ſit, & in Epiphania ſit renatus, vt nec longe à ſe ſalutis humanæ vota diſtarẽt, & æternas ſaluatori iugiter gratias ageremus: tunc & vota noſtra celebrata ſunt, quo Chri
Ioan.3. ſto eccleſia copulata eſt, ſicut ait Ioannes, Qui habet ſponſam, ſponſus eſt. Propter has ergo nuptias ſaltare nos conuenit. Siquidem & Dauid rex pariter & propheta cùm multa cecinerit, & ante arcam ſaltaſſe dicatur. Elatus enim gaudio in ſaltationem prorupit. Præuidebat enim in ſpiritu per
2.Reg.6. Mariam de germine ſuo eccleſiam Chriſti thalamo ſociandam, de quo ait: Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Atque ideo præ cæteris prophetarum authoribus
Pſalm.18. plus cantauit, quia lætior cũctis per hæc gaudia ſuos poſteros coniũgebat, & ad propria vota omnes gentes ſolito dulcius inuitabat: nos quoq; docuit quid ipſis facere deberem' in nuptiis, cum ille ante nuptias tota exultatione lætatus ſit.

De quadrageſima. Sermo XXIII.

SAnctæ quadrageſimæ rationem, cuius hodie initium celebramus, frequenter edidimus, & cur tot dierum numero ieiunemus, ſæpe docuimus. Diximus enim quòd dominus Ieſus Chriſtus hunc eundem numerum ieiunij conſecrauit, & continuatis diebus noctibúſque non capiens cibum, vnum ieiunij corpus effecerit. hoc eſt, licet diei ordo noctis interrũperetur aduentu, non tamen interruptus eſt ordo ieiunij. Vnde erant apud eum plura temporum curricula, ſed abſtinentiæ dies vna, oſtendens nobis ita nos hunc numerum integrum ieiunare debere, vt quia totam quadrageſimam complecti non poſſumus ſolido & vno ieiunio, vel quotidianis eandem ſine intermiſſione ieiuniis celebremus, vt ſi quiſquam vnam diem abſtinẽdo prætermiſerit, totam quadrageſimam violarit, & propter modici temporis cibum magni fructum laboris amiſerit. Sed dicit aliquis, Quadrageſimæ aliquotiens accepimus rationem, & eam conſecratam à domino frequẽter audiuimus: ſed cur eadem quadrageſima quadraginta & duos dies habeat, audire geſtimus. Legimus in veteri teſta-
Deute.8. mento cum ſanctus Moyſes filios Iſrael de iugo Aegyptiæ captiuitatis erueret, vt in terram eos repromiſſionis induceret, quadraginta & duorum dierum eum ad memoratam terram manſionibus peruenisſe, tantóque illum temporum numero potitum eſſe promiſſis, quanto & nos promiſſis nobis à ſaluatore perfrui gratulamur. Eodem inquam numero Moyſes per manſiones peruenit ad requiem, quo & nos per ieiunia properamus ad cœlum. Ieiunia enim noſtra mãſiones quædam ſunt, per quæ iter ſpiritualiter facientes animæ virtutibus ambulamus, & diurno profectu repromiſſæ nobis terræ viciniores efficimur, ita vt citius perueniat qui deuotius ieiunarit. Pedes enim quidã animæ pernices ſunt fides atque ieiunium, qui citò de humilibus ad altiora conſcendunt, citò de terrenis ad cœleſtia gradiuntur. De his pe-
Roma.10. dibus dicit apoſtolus: Quàm ſpecioſi pedes euangelizantiũ bona. Hos pedes lauari præcepit dominus, ſicut apoſtolus
1.Timo.5. ait de vidua, Si ſanctorum pedes lauit. Digni enim honore euangelizantium pacem pedes ſunt, qui ſpirituales ac nitidi doctrina ſuper hominum corda gradiuntur. Quadraginta etiam & duorum dierũ numero Iſrael populus peruenit ad fluenta Iordanis: Eodémque dierum circulo Chriſtianus populus peruenit ad fluẽta baptiſmatis. Et ſicut ait prophe-
Pſal.113. ta, Iordanis conuerſus eſt retrorſum, illic introeunte Iſraelita in aquam fluminis, vnda ſuperfugit, hic deſcendente in fontem Chriſtiano criminum peccata diffugiunt. Et mirum in modum illic retrorſum cõuerſus fluuius in originem ſuã reuertitur, hic in poſterum reuocatus homo in originis ſuæ infantiam reparatur. Ibi fontem ſuum de quo egreſſa fuerat vnda perquirit, hic hominem ſuum à quo exierat innocẽtia recognoſcit. Ibi exinanitur alueus fluctibus, hic euacuãtur corda criminibus. Ibi vt ſeruos dei illic aqua cœnoſa nõ madidet, hic famulos dei conſcientia tetra non polluat. Iordanis enim quidam eſt fons lauacri per quem qui tranſiuerit, relictis ſordibus paradiſum repromiſſionis ingreditur. In hoc ergo quadragenario & duali numero Iſrael popul' relinquens Aegyptum rubri maris fluenta tranſcendit: & nos quoque in ipſo numero relinquentes mundi Aegyptũ, gehennæ ardentis ſtagna tranſimus. Illos in fluctibus vnda ſuſtentat, nos ignis flamma non vrit. Illis ſolidatur aqua, nobis refrigeſcit incendium. Et contra naturæ vſum per æſtũ ſiccatur mare, per fontem baptiſmi gehẽna miteſcit. In hoc inquam myſtico numero filij Iſrael peruenientes ad myrrham,

Universidad de Deusto
Biblioteca

rham, cum præ amaritudine aquâ haurire non possent, (habebat enim fons aquam, sed dulcedinem non habebat: erat delectabilis ad visionem, sed syncerus nõ erat ad saporem) iniecto in eam per Moysen ligno, dulcedinem suauiter potarunt: austeritatem quam noxia vnda gestabat, ligni abstulit sacramentum. Quod quidem in figura factum puto. Aquam enim amaram myrrha, legẽ esse arbitror veteris testamenti, quæ lex prius quàm cruce temperaretur domini, erat immitis. Iubebat enim oculum pro oculo, dentem pro dente dari, & velut austeris nullum misericordiæ refrigerium porrigebat. At vero vbi ligno euangelicę passionis est temperata, statim amaritudinem suam suauitate commutãs, dulcem se cũctis præstitit ad potandum, sicut ait propheta: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel & fauũ ori meo. Dulcia enim sunt eloquia quæ iubent, Si quis te percusserit in maxillam, præbe ei & alteram. Si quis tibi aufert tunicam, relinque illi & pallium. Hæc est ergo illa amaritudo quæ dulcedine commutata est, id est austeritas legis euangelij gratia temperata est. Amara enim est legis litera sine crucis mysterio, de qua ait apostol': Litera occidit. At vbi passionis illi sacramenta iunguntur, omnis eius spiritualiter amaritudo conditur. Et de ea dicit apostolus: Spiritus autem viuificat.

Leuit.14. Psalm.118. Matth.5. Ibidem. 2.Corin.3. Ibidem.

Item de quadragesima. Sermo XXIIII.

RElinent adhuc sensus vestri fratres, nos hoc superiore dominica prędicasse quod huius quadragesimæ nostræ figuram illę quadraginta & duæ mãsiones habuerint, per quas populus Israel exiens de Aegypto, diurno profectu terram repromissionis intrauit, & quasi quibusdam salutis gradibus post iugum seruitutis ascendit ad regnum. Figura inquam fuit in illis mãsionibus ieiuniorum nostrorum, non solum in quantitate numeri, sed etiam in obseruatione virtutum. Non enim tantum filij Israel in itinere deserti corporeis gressibus ambularunt, quantũ in via domini religiosis actibus profecerunt. In via plane ambulauerunt domini quæ illos potauit in fluctibus, & pauit è cœlo. Esurientibus enim in eremo manna non defuit, periclitantibus in mari terra non fugit. Ibi mare in semitam sternitur, hic cœlũ ad pabulum referatur. Propter gratiam famulorum dei Iordanis fluenta sua retinet, aquam suam myrrha commutat. Illic retrorsum conuersa, quæ sequebatur vnda præcedit. Hic in melius temperata quæ amarum stillabat vena dulcescit. Et mirum in modum fluuius cursum perdidit, fons saporem. Sed quoniam diximus filios Israel venientes ad myrrham, aquæ amaritudine laborasse, eámque non nisi ligni iniectione potare potuisse, typum quoque in illâ fuisse veteris testamenti, videamus quo exinde proficiscẽs populus ipse peruenerit. Peruenit in locum qui dicitur Elim, in quo erant duodecim fontes puri Exodi.15. rissimi, & septuaginta virentium multitudo palmarum. Videte mysterium dei quemadmodum post amaritudinem legis, fluenta euangelicę pietatis exuberent. Ibi fons vnus austerus est ad bibendum, hic plures, omnes dulces sunt ad potandum. Ibi post fatigationem nulla refectio, hic post laborem refrigerium atque victoria. Sitientibus enim fontes ministrantur, palmæ vincentibus offeruntur. Palmæ inquam offeruntur vincentibus, quia post legis duritiam ad euangelij gratiam peruenisse, vicisse est. Præmium enim quoddam victoris est os viuo fonte diluere, dexteram triumphali palma munire. Per fontem enim lingua cõfessoris purificatur, per palmam dextera martyris honoratur. Illa quia Christi exaltauit gloriam, hæc quia aram sacrilegij recusauit. Præmium enim quoddam est palma martyrij, quæ confitẽti linguæ dulcem fructum tribuit, & victrici dexteræ glorioſum præstat ornatum. Est plane palma martyribus suauis ad cibum, vmbrosa ad requiem, honorabilis ad triumphum, semper virẽs, semper vestita foliis, semper parata victoriæ. Atque ideo non marcescit palma, quia martyrum victoria nõ marcescit. Ipsæ denique palmæ sedenti super asinam & venienti ad templum domino à populis offeruntur. Cum enim discipuli vestimenta sua sternerent, & iter Christo, suis amic Matth.21. tibus communirent, non habuit maius præmium nisi palmas quod ei deuotio plebis offerret, significans stratis in itinere vestibus impollutam viam esse in mundo, oblatis palmis ipsum mundi esse victorem. Ipse inquam victor est, de quo ait scriptura, Vicit leo de tribu Iudæ. Ipse plane victor, qui destruxit diabolicam mortem, vitam illuminauit æternam. Palmæ igitur aduenienti eriguntur Christo. Scriptum est, Iustus sicut palma florebit. Rectè ergo aduenienti Psalm.91. iusto eriguntur vexilla iustitiæ, & authori suorũ obsequuntur tituli triumphorum. Prius autem quàm tollãtur palmæ, iter domini vsque ad templum discipulorum vestibus operitur, & vt impolluta sit semita saluatoris, apostolorum amictibus communitur. Quod quidem in mysterium factũ puto. Via enim Christi quæ ducit ad templũ, fides eius est atq; doctrina. Hanc igitur viam discipuli, vt nos sine offensione gradiamur, amictus proprij corporis exuentes suo strauere martyrio, vt inter diuersarum gentiũ turbas iustitiæ semitã membrorum suorum vestimenta substernant, & cœnosam myrrhaginem mũdi* operiant, & impollutam viam saluatoris ostendant. Ad duodecim ergo fontes post myrrham venit populus Israel. Legimus in propheta: Benedicite domino de fontibus Israel. Dominus Christus est qui non nisi per apostolorum ora dicitur discipulorúmque doctrinam. Apostoli dicendi sunt fontes, quia velut omnes purissimi gratia prędicationis exuberant, & post amaritudinem legis, venarum suarum larga sapientia sacramenta poculi dulcedinem stillant. Nec mirum si potus dulcis est fontium, in quorum sinu cibus dulcior est palmarũ. Apostoli ergo sunt fontes, qui totius terræ faciem doctrinæ suæ flumine rigauerunt, & fatigatis gentium populis potum diuini mysterij propinarunt. Septuaginta autẽ palmas iuxta fontes apostolicos generatas, septuaginta illos discipulos dixerim, qui secundo ab apostolis gradu propter salutem hominum à domino diriguntur, quos Lucas euangelista describens binos & binos asserit destinatos. Qui vere velut palmæ post curas hominum cum exultatione redeuntes gloriantur apud Luc.10. dominum sibi & dæmonia esse subiecta. Rectè igitur comparantur palmis, qui palmarum præmio diaboli extitere Ibidem. victores.

Item de quadragesima. Sermo XXV.

INtellexisse vos credo fratres cur hic nostra ieiunia illis mansionibus comparauerim, in quibus populus Israel tanquam in procinctu quodam positus Pharaonem regem quotidiano labore superauit, & ab inimicis suis quasi quibusdam castris mansionum sese statione defenderit, ita vt quicunque ex illo comitantium numero diurnæ stationis spatia non confecit, aut Pharao illum occupauit, aut solitudo peruasit. Sic ergo & nos propositum nobis quadraginta dierum iter debemus omni labore conficere, & quibusdam quasi castris nos ieiuniorũ deuotione munire. Castra enim nobis sunt nostra ieiunia, quæ nos à diabolica oppugnatione defendũt. Denique stationes vocantur, quòd stantes & commorantes in eis inimicos insidiantes repellamus. Castra plane sunt ieiunia Christianis, à quibus si quis aberrauerit, à spirituali Pharaone inuaditur, aut peccatorum solitudine deuoratur. Peccatorũ autem solitudinem patitur qui deseritur societate sanctorum. Murus igitur quidam est Christiano ieiunium inexpugnabilis diabolo, intransgressibilis inimico. Quis enim vnquam Christianorum ieiunauit, & captus est? Quis sobrius mansit, & victus est? Temulentum aggreditur diabolus, luxuriosum oppugnat inimicus. Vbi autem ieiunum viderit, fugit, metuit, pertimescit, terretur pallore eius, debilitatur inedia, infirmitate prosternitur. Prosternitur inquam infirmitate, quia Christiana infirmitas fortitudo est. Vnde ait apostolus, Cum infirmor, tunc fortior sum. Sed requirit ali- 2.Corin.12. quis, quemadmodum fortis infirmitas? Tunc est fortis infirmitas, quando caro tabescit ieiuniis, anima puritate pinguescit. Quantum enim illi ciborum succus subtrahitur, tantũ huic iustitiæ virtus augetur. Tunc igitur homo imbecillis quidem est ad secularia, sed fortis est ad diuina opera. Tũc enim magis de deo cogitat, tunc iudicium metuit, tunc vincit inimicum. Ait enim saluator de diabolo, Hoc genus nõ Matth.17. eiicitur nisi in ieiunio & orationibus. Dicit vtique à diabolo energumenum non nisi ieiuniis posse purgari. Videte ergo quæ

go quæ ieiunij virtus sit, quantam homini suo præstet gratiam, quòd tantam præstet alteri medicinam: quemadmodũ proprium sanctificet hominem, quod ita purificet alienum. Mira enim res est, alter ieiunat, & alteri prodest ieiunantis vtilitas. Ergo fratres abstinentiæ arma minime deponamus, & quadraginta dierum ieiunia sine intermissione curemus. Hic est enim perfectus numerus ad vincendum. Dominus enim diabolum postea quàm quadraginta dies ieiunauit, euicit, non quòd non & ante ieiunia eum vincere potuisset, sed vt ostenderet nobis tũc nos diaboli posse esse victores, cum per quadraginta dies victores ieiunando desideriorum carnalium fuissemus. Eum autem qui hunc numerum consecratum gulæ intemperantia violasset, tanquam imbecillẽ & miserũ facilè eũ ab inimico posse superari. Quomodo enim potest in altero diaboli improbitatẽ vincere, qui gulæ intẽperãtiã in seipso nõ vincit? Prius ergo homo tui victor esto, vt possis esse victor alterius. Sũt enim intra te proprij tibi hostes, qui quotidie te oppugnant. Ecce enim auaritia te diuitiarum ambitione circunuenit, luxuria epularũ suauitate captiuat, hæresis scientiæ peruersitate peruertit. Vince ergo inimicos proprios, vt vincere possis alienos. Non enim fratres leue peccatum est, fidelibus indictam quadragesimam à domino ieiunare, & ieiunia consecrata vẽtris voracitate dissoluere. Scriptum est, Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Si vis ergo Christianus esse, debes quod Christus, facere. Ille qui peccatum non habebat, quadragesimam ieiunauit, tu nõ vis quadragẽsimam ieiunare qui peccas? Ille inquam peccatum non habebat, sed pro nostris ieiunauit peccatis. Qualis ergo apud conscientiam tuam Christianus es, cum Christo pro te esuriente tu prandes? Cum saluatore pro te ieiunante tu reficeris? Non igitur, sicut dixi, leue peccatum est, indictum violare ieiunium. Nam vt hoc exemplis breuiter approbemus, legimus in libris Regnorũ, cum Saul rex Israel bellum contra Allophylos gereret, vniuerso eum exercitui indixisse ieiunium, & abstinentibus cunctis eum contra aduersarios pugnare cœpisse. Bonus plane rex, qui hostes suos nõ tam armis quàm deuotione vincebat, & plus dimicabat religione quàm telis. Cum ergo Saul abstinentiam diei suis omnibus indixisset, & Ionathas eius filius præcepti nescius inter medias hostium acies victor incedẽs fauum mellis intincta sceptri summitate gustasset, tanta indignatio repente commota est, vt & differretur victoria, & diuinitas læderetur. Denique nec bello finis imponitur, nec regi responsum propheticum datur. Vnde intelligimus quòd Saul hostes non tam virtute militum, quàm militum abstinentia superabat. Denique vnius culpa cunctis confertur ignauia, & vnius delicto omnibus generatur infirmitas. Deficit enim virtus in exercitu, vbi deficit in obseruatione ieiunium. Quod vt peccatum Saul ex ipsa diuinitatis offensione cognouit, statim Ionathæ dixit non esse parcendum, sed peccatum admissum effusione eius sanguinis expiandum. Videte quanta apud Saul regem fuerit religionis obseruantia, qui offensum deum optauit etiam parricidio mitigare. Et quanta sit resoluti culpa ieiunij, quæ non nisi sanguinis effusione punitur. Et si ignorans Ionathas indictum à patre ieiunium quia resoluerit, morti addicitur: qui sciens indictum à Christo resoluit ieiunium, quid meretur? Ergo fratres statutum nobis custodiamus obseruatione ieiunium, vt hostes nostros spirituales carnalésque vincamus. Habemus enim, sicut nostis, carnales hostes. Ieiunemus igitur vt eos & exercitus noster & Saul superet & obtineat. Nec in abstinentia positi declinemus ad fauum. Fauus enim quidam mũdi est voluptas seu vitia, quæ sicut scriptum est, ad tempus quidem impinguant fauces, nouissima amariora sunt felle.

1. Ioan. 2.

1. Reg. 14.

Prouer. 5.

Item de quadragesima. Sermo XXVI.

NOn vsque adeo contristari debemus fratres, quod in his quadragesimæ diebus tentatio nobis tribulationis aduenit, quoniam & saluatorem nostrum propter ipsam quadragesimam videmus esse tentatum. Minus ergo dolere debemus seruuli, quia domini habemus exemplum. Vbi enim est similis cum Christo deuotio, similis est & cum Christo tentatio. Conditionem enim nobis tolerandi imponit conditio ieiunandi. Credimus autem, sicut saluator noster diabolum cum tentaretur obtinuit, ita & nos hostes nostros cum tribulamur posse deuincere. Ieiunia enim Christi tentari possunt, non possunt superari. Angustias quidẽ in obseruatione habẽt, sed prosperitatem tribuunt & salutem. Videamus igitur inter cæteras tẽtationes qua dominum diabolus arte lacessat. Cum enim super pinnam staret tẽpli saluator, ait diabolus. Si filius dei es, mitte te deorsum. & reliqua. Verè diabolicæ fraudis astutia consuetudinis suæ nititur argumento. Semper enim religiosos de superioribus deiicere ad inferiora conatur, & de sanctis ac venerandis actibus deducere ad terrena & cœnosa festinat, vt qui stat puritate mentis in summitate templi, proiiciat se in profundum inferum contagione peccati. Nam cum dominum de pinna tẽpli deiicere nititur, vtiq; de perfecto religionis cultu eum remouere conatur. Pinna enim loci sancti, perfectio cœlestis est sacramenti. Rectè autem dominus super pinnam templi stare dicitur, quia de ipso scriptum est, Qui ambulat super pennas ventorum. Super pennas enim ventorum quodammodo ambulat dominus, cum super morum nostrorum alacri conuersatione volatu incedit. Pennæ enim nobis sunt boni mores, qui nos alleuatos à terræ humilibus in cœli altiora tollunt, & volatu quodam mentis de Tartari tenebris educunt, & ad paradisi amœna perducunt. Quorum morũ pennas habere propheta desiderans ait, Quis dabit mihi pennas columbæ, & volabo & requiescam? Super hanc ergo pinnam templi saluator stare dicitur, hoc est quasi in quodam templo fidei nostræ cõsistere. Vnde ait apostolus, Vos estis templum dei, & spiritus dei habitat in vobis. In hoc igitur templo stans dominus nec recedens increpat diabolum dicens: Scriptũ est, Non tentabis dominum deum tuum. Hoc est, non tentabis eum quem putas tanquàm hominem ad inferiora pellendũ, sed magis tanquam deum & dominum ipsum noueris adorandum. In his ergo ieiuniorum diebus tentamur ad similitudinem saluatoris. Similiter enim & nos hostes nostri de pinna templi, hoc est de obseruatione quadragesimæ turbare conantur. Dum enim terrores ingerunt, dum insidias parant, cupiunt nos de arce religionis abducere. Dicitur autem ei à domino, Nõ tentabis sanctos viros & famulos dei. Quos enim tanquam humiles conculcandos putatis, sentietis tanquam strenuos honorandos. Sunt enim, sicut dixi, plerique fratres quos hostes nostri de perfectione religionis abducunt: qui dum præsens malum metuunt, putant deum nostræ salutis immemorem, nescientes quòd deus nullius est immemor, sed immemorem illum nostri tunc nos facimus, cum peccamus. Cum enim mala operamur, auertit faciem: cum nephanda loquimur, aurem obstruit: & ideo bonitatem suam à nobis deus non tam ipse retrahit, quàm nostra illum delicta reiiciũt. Ait enim idem dominus per prophetam ad eos qui erant in tribulationibus constituti, Nũquid non valet manus dei eruere vos? & reliqua. Vides ergo quoniam inter deum & hominem peccata separant. Tolle igitur peccata de medio, & deum tibi proximum tu fecisti. Quomodo enim potest fratres obliuisci nostri deus, qui etiam capillos capitis nostri in euangelio apud se dicit esse numeratos? Si enim capillorum nostrorum meminit, multo magis nostrarum animarum meminit. Per numerum enim curam circa nos solicitudinémque cognoscimus. Nemo enim numerat nisi quod vult diligentius custodire, nemo numerat nisi qui veretur ne fraudem absque numero patiatur. Pastor vt saluum gregem habeat, eum frequenter annumerat. Denique dominus qui est bonus pastor, cũ vna ouicula de centum ouibus aberrasset, recurrens ad numerum propriis eam ad gregem humeris reportauit. Vsque adeo ergo habetur sub tutela qui habetur in numero, vt errãs propriis apportetur humeris, ne quid de numero minuatur. Nolite ergo putare fratres quòd vel minimi cuiusquam obliuiscatur. Deus enim omnium meminit, omnium recordatur, tantum vt non nostris interuenientibus peccatis ei inferatur obliuio.

Matth. 4.

Psalm. 103.

Psalm. 54.

1. Corin. 3.

Deute. 6. Matth. 4.

Esaiæ. 50.

Luc. 12.

Luc. 15.

De ieiuniis. Sermo XXVII.

Testimo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

2.Cor.6. Testimonium perhibet sanctus apostolus de prophetis dicens, Tempore, inquit, acceptabili exaudiui, te & in die salutis adiuui. Et subsequitur ipse, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Vnde & ego testificor vobis hos esse dies redemptionis, hoc esse tempus cœlestis quodammodo medicinæ, in quo tempore omnium vitiorum nostrorum labem & vniuersa vulnera peccatorum sanare poterimus, si medicum animarum nostrarum fideliter exoremus vt præcepta eius tanquã susceptí idonei minime dispernamus. Tunc enim languidus ægritudinis suæ inuenit medicinã, si omni solicitudine medici mãdata seruauerit. quòd si aliud faciat cum aliud iubetur, increscente morbo non medicus, sed præuaricator in culpa est. Medicus autem est dominus noster Iesus Chri-
Deute.32. stus, qui ait, Ego occidam, & viuificabo: percutiam, & sanabo. Occidit enim quodammodo antequam viuificet dominus. Occidit enim primum in nobis homicidia, adulteria, scelera, furta, per baptismum, & sic nos tanquam nouos homines æternitatis immortalitate viuificat. Morimur ergo B peccatis, videlicet per lauacrum: regeneramur autẽ vitæ per
Colos.3. spiritum, sicut ait sanctus apostolus, Quoniam mortui estis
Roma.6. delictis vestris, & vita vestra abscondita est cum Christo. Consepulti enim estis cum illo per baptismum in mortem. Occidimur enim quodammodo cum desinimus esse quod fuimus. Nouo enim pietatis genere in vno eodémque homine mors operatur & vita. Moritur enim concupiscẽtia peccatorum, viuificatur ordo virtutum. In vno nanque eodem homine impius & adulter occiditur, vt misericors renascatur & castus. Interimitur idololatria, vt religio propagetur. Fornicator & ebriosus extinguitur, vt continens & sobrius procreetur. Sic ergo mortificat dominus, vt viuificare faciat: sic occidit, vt prosit: sic verberat, vt emendet. Hæc est igitur circa homines suos eius tota seueritas, vt in his pecca ta puniantur, anima conseruetur: auferantur detestanda vitia, virtutes optimæ nutriantur. Vsqueadeo autem hac pia occasione domini cernimus plerosque conuersos in tantum C ad melius profeciisse, sic de pessimis optimos factos, vt cum videas eos, credas renatos homines, cum non videas mutatas esse personas. In tantum enim in nobis id quod prius eramus interimitur, auferrtur, extinguitur, vt id quod postea sumus, denuo natum esse credamus: vnde natiuitas hæc secunda, prioris vitæ finem iam fuisse significat. Quod autem
Deute.32. ait, Ego percutiam, & sanabo: Percutit plane præceptis suis peccatores vt sanet, mandatis verberat vt emendet, ieiunia præcipit, indicit continentiam, iudicium cõminatur, & tristem gehennæ metum excutiens adhibet medicinam, vt dũ futura pertimescimus, præsentia corrigamus. Sic nãque Pau
Actõ.9 lum apostolum percutiendo sanum reddidit. Cum enim esset persecutor, impius & blasphemus, & quidem ad deuastã das ecclesias Damascum properaret, subito fulgoris cœlestis eum terrore percussit, vt euangelici splendoris eum luce perfunderet, Et carnalium luminum orbem mutauit, vt spiritualium oculorũ illuminaret aspectũ. Corporis eũ debilitate perterruit, vt fidei deuotione saluaret. Surgẽs ergo à terra Paulus, exterioribus quidem oculis non videbat ho D mines, non aërem, sed mentis luminibus Christum videbat de cœlo. Denique in tantum profuit domini ista percussio, vt de Iudæo Christianus, de blasphemo apostolus, de Saulo Paulus existeret, & eousq; mutauit veterem cum moribus hominem, vt etiam mutaret & nomen. Habentes igitur huiusmodi medicum qui percutiendo sanat, mortificando viuificat, subdamur ei cum omni patientia ad curandum, vt quicquid vlceribus fœtidum esse perspexerit, incidat, amputet, execet, vt resectis omnibus diaboli vulneribus, hoc solum in nobis faciat remanere quod dei est. Istud autem præceptum eius est primum, vt his quadraginta diebus ieiuniis, orationibus, vigiliis opera commodemus. Ieiuniis enim lasciuia corporis castigatur, orationibus deuota saginatur anima: vigiliis diaboli insidiæ depelluntur. Deinde cum istis mandatorum obseruationibus fuerit hoc tempus impletum, tunc purgata & fatigata tot obseruationibus anima, ad baptismum veniens spiritus sancti inundatione reficitur, & quicquid in ea diuersarum ægritudinum ardor A exiccauerat, cœlestis gratiæ rore perfunditur, vnde ponens veteris hominis corruptelam, nouæ indolem iuuentutis acquirat. Et mirum in modum in vno eodémque homine delictis sanctitas, iniquitati iustitia, senectuti succedit infantia, nouéque natiuitatis genere alter est qui renascitur, cum ipse sit qui peccauit. Sic nanque Helias quadraginta dierũ ac noctium curriculo continuato ieiunio, totius mundi longã 3.Reg.9. ac nimiam siccitatem meruit imbrium rore restinguere, & ardentem terrarum sitim cœlestis pluuiæ largitate perfundere. Quod quidem in figuram nostri factũ esse cognoscimus, vt nos quoque horum quadraginta curriculo dierum ieiunãtes, spiritualem baptismatis pluuiam tribubus nostris iam diu aridam terram cœlestis desuper imber infundat, & longam gentilium siccitatem lauacri inundatio salutaris irroret. Siccitatem enim & ardorem animæ suæ patitur quisquis baptismi gratia non rigatur. Horum ergo dierum noctiúmque ieiunio Moyses sanctus meruit cum deo loqui, stare & consistere, & de manu eius legis præcepta susciperе. Quamuis enim illũ ab obtutibus dei conditio humana subtraheret, ieiuniorum tamen gratia proximum illum diuinitatis consortio faciebat. Hęc enim in nobis virtutum portio dei est, vt ieiunemus frequenter, quoniam semper deus ipse ieiunat. In quocunque igitur plus operum suorum inesse perspexerit, ipsi magis familiaris intimus & amicus est, sicut Exod.33. scriptura dicit, Et Moyses loquebatur cum deo facie ad faciem, sicut quis loquitur cum amico suo. Vnde & dominus Iesus Christus resurrectionis gloriam præcepturus, virtutes suas quadraginta dierum noctiúmq; ieiunio dedicauit, vt ostenderet non panem esse vitam hominum. His itaque dierum quadraginta ieiuniis reconciliatur deus, aperiuntur cœli, inferna referantur. Igitur & nos fratres dilectissimi ieiunemus continue & deuotè hoc spatio temporis, vt propitietur nobis dominus, pateant nobis cœli, inferna contra nos non valeant.

Exhortatio ad plebem, & de eo quod scriptum est in euangelio, Sicut fulgur coruscans de cœlo, ita erit aduentus filij hominis. & de duobus in lecto uno.

Sermo XXVIII.

PAucorum admodum dierum occupatione detentus cœtui vestro videor defuisse, & alterius ecclesiæ necessitatibus euocatus, minime vobis studiũ solitum dependisse. Sed quamuis vobis nõ affuerim corpore, tamen à vobis amore non defui: & peregrinatus sum licet conuersatione membrorum, tamen vestri spiritus non fui peregrinus, nisi quod maiore intra me desiderio vos tenebã, vt quos aspectus mihi subtraheret, dilectio præsentaret: vel quos obtutibus non videbam, corde complecterer. Eram enim solicitus in dies singulos quemadmodum festinanter quotidie ad ecclesiam veniretis: & quanq; essem de vestra deuotione securus, trepidabam tamen, quia hoc ipsum quod in vobis noueram, nõ videbam. Hic enim affectus paternę pietatis est, vt de absentibus liberis nõ tam certa spe gaudeat, quàm solicita cogitatione desperet, & simul ac eos videre desierit, amare plus nouerit: ac per hoc intelligimus quod amor inter præsentes gratus sit, inter absentes molestus. Erã ergo de vobis anxius, mœstus & trepidus, ne quis me absente per negligentiam caderet, ne quis diaboli insidiis laberetur. Memineram enim luporum rabié absentibus, plus præualere pastoribus. Sed domino gratias, quòd & vos illæsos custodiuit, & paruitatem meam reuocauit incolumem. Igitur quoniam post tempus spiritualibus epulis reficere nos debemus, videamus quid euangelica lectio prosequatur. Ait enim dominus, sicut nuper audiuimus, de aduentus sui tempore: Sicut fulgur coruscãs de Lucæ.17. cœlo, ita erit aduentus filij hominis. Et addidit in cõsequẽtibus, In illa nocte erunt duo in lecto vno, vnus assumetur, & vnus relinquetur. duæ molentes in pistrino, vna assumetur, & vna relinquetur. Mouet fortasse vos fratres, cur dominus aduentum suum indicans, noctis se tempore ostenderit aduenturum. Vtique eius aduentum magna cum claritate diei, magno cũ nitore & timore susciрi debere à cunctis, frequenter audiuimus sacris literis prædicatum: priusquam

Eadẽ verba habet Maximus episcopus suis in sermonibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam dominus Christus adueniat, Antichristum regnaturum, qui ita tenebras humano generi suæ prauitatis infundet, vt lucem veritatis nemo pene respiciat, & caligine propria operiens mentes hominum, cæcitatem quandam spiritualibus oculis exhibebit. Nec mirum si diabolus emittat iniquitatis tenebras, cum ipse nox sit omnium peccatorum. Ad huius igitur rerræ caliginem depellendam velut fulgur quoddã Christus adueniet. Et sicut lucescẽte die nox subuertitur, ita coruscante saluatore Antichristus effugatur, nec vlterius poterit disseminare iniquitatis suæ tenebras, cum lumen veritatis effulserit. Quod ait autem: Illa nocte Ibidem. erunt duo in lecto vno, vnus assumetur, & vnus relinquetur: hic tam resurrectionis meritum demõstratur, quod pro qualitate viuendi sit gratia resurgendi: ac tanta in singulis quibusque resurrectionis esse distantia, vt duobus etiam pariter dormientibus, & in vna sede quiescentibus, æqualis nõ possit esse assumptio. Quamuis enim eodem cõsortij lectulo teneantur, pro meritis tamen alter eorum rapietur ad cœlum, alter relinquetur in terris. Lectus enim quidam noster communis est terræ huius amplissimum solum, in quo corpora nostra deposita tutissima sede requiescunt. In hoc autẽ lectulo ille molli' dormit, quisquis durius in vita se gesserit. Possumus enim ipsa membra nostra lectulos nostros proprios nuncupare, in quibus animæ nostræ veluti in quodam Psalm. 40. strato suauissime demorantur. Quodquidem sanctum prophetam sensisse arbitror cum dicit, Vniuersum stratũ eius versasti in infirmitate eius. Beat' enim est ille cuius stratum dominus in ipsius infirmitate conuertit, vt qui fuerit paulo ante adulter, iracundus & petulans, & cunctorũ scelerũ infirmitatibus plenus, fiat castus, humilis & modestus. De quo Marci. 2. strato spiritualiter ad paralyticũ dictũ est à domino, Surge, tolle grabatũ tuum, & ambula. Non enim tam in eo admirationis aliquid erat vt confracti lectuli lignei cratem portaret paralyticus, q̃ vt resoluti corporis membra & debilitate confracti velut animæ suæ necessariũ lectulũ paralyticus ipse gestaret, & corã põsitis Iudæis propriis abiret pedibus, qui manibus allatus fuerat alienis. In hoc plane, sicut dixi, completa est prophetica illa sententia, Versasti stratum eius in infirmitate eius. Vt versa vice portaret lectũ, in quo fuerat paulo ante portatus: vt anima illius quæ prius vasculo corporis ferebatur, postea corpus suum ipsa vtilius circunferret. Potest etiam accipi quod ait: Erunt duo in lecto vno, Lucæ. 17. vnus assumetur, & vnus relinquetur: Christianorũ plebs, & populus Iudæorũ, qui velut vno lectulo, hoc est vna mãdatorũ lege tenẽtur, & velut simili resurrectiõis spe gloriãtur. Tunc igitur Christianorũ beat' popul' assumetur in gloriã, Iudæorũ autẽ execrabilis conuentus relinquetur in terra.

Item de eodem. *Sermo.* *XXIX.*

Idem habet Maximus episcopus Mediolanẽ.

SVperiore dominica capitulum euangelicum dissentes, partem quandam ex illo perstrinximus, superest vt sequentia decurramus. Descripsimus enim quid esset quod ait domin', In illa nocte erunt duo in lecto vno, & reliqua. Nunc ergo videam' quod reliquum est. Dicit enim eadem diuina sententia: Erũt duæ molentes in pistrino, vna assumetur, & vna relinquetur. Primum igitur considerandũ est quomodo cõstet molẽtis officium. Deinde quæ sint duæ quæ molere dicuntur. Tertio quod pistrinũ sit, qui ve molitionis effectus. Nulli dubiũ est quod molere aliter non constat nisi duobus lapidibus apparatis & conuenientibus sibi, vt alteri ex iis magnitudo alterius imponatur, & illum quidẽ lapidem qui prior solo sternitur, esse pigrũ & tardum, & pene, vt ita dixerim, ociosum, ac nisi superioris participatione lapidis ornaretur, forsitan necessarius non videretur. Ita dum ille operatur, etiã iste vtilis inuenitur. Ille autem, id est superior lapis, tanta velocitate operis circunfertur, vt fallens oculos in ipsa celeritate stare credatur, & putetur immobilis esse dũ currat, qui quãto violentius actus fuerit, tanto opus perfectius consummatur. Ita ergo prior lapis stat, iacet, & pene nihil prodest: ille vero alter quæ inferũtur, cuncta suscipit quæ veniunt, vniuersa complectitur, & per cauernulas quasdam vterq; quod operatur acquirit. Qui molit autẽ, hoc habere videtur officij, vt peruigili cura granorum asperitate confracta, ex intimis eorum occultisque viscerib' similaginem medullamq; producat, & sordium leuitate discussa, in apertum proferat omne quod purum est, ex quo mundissimum panem conficiens gratiam domini cõsequatur. Hos igitur duos molares lapides, duo esse arbitror testamenta, hoc est legẽ Moysi, & euangelium domini, quę ita sunt disposita vel parata, vt sibi testamentũ vtrumq; conueniat, sicut ait saluator: Non veni Matth. 5. legem soluere, sed adimplete. Et ad vicẽ molarũ aliud prius solo positum, aliud insuper collocatũ. Hoc est legem primũ hominibus constitutã, deinde ad perfectũ euangeliũ. Quæ lex velut inferioris molæ saxum ita erat tarda, pigra, & penitus ociosa, vt quicquid operando acceperat, id omne perdiderit, dicente de Iudæis propheta: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonũ, non est vsq; ad vnum. Ergo nisi euãgelium superpositum fuisset, adhuc Psalm. 13. lex veluti tarda & grauis iaceret in terra Iudaica, & vnius prouinciæ cooperiretur angustiis. Nisi euangelium inquã datũ esset, lex necessaria omnino non esset. Hoc autem lex operabatur sine euangelio, quod vno saxo fieri potest confringere poterat, non prodesse, sicut ait beatus apostolus: Lex Roma. 4. autem iram operatur, gratiam vero non præstat. Stante ergo lege euangelium datum est, quod veteri superpositum testamento vtrunque condecorat, ac tanta velocitate operis circunfertur, vt volubilitate sui seculum omne circumeat, hoc Euangelij laus. est ĩferna visitet, cœlestia penetret, terrena collustret. Qd euangelium tanquam superior cunctos credentes suscipit, omnes aduenientes accipit, & veluti per quasdam cauernulas præceptorum ad interiora transmittit, vt ibi hincinde duorum testamentorum salutaribus mandatis asperitate molita perducat omne quod purum. Quam similitudinem testa- Exech. 1. mentorum Ezechielem prophetam arbitror perstrinxisse cum dicit rotam in medio rotæ esse connexam. Harũ igitur molarum operatione, id est noui ac veteris testamenti, hoc agit' sancta ecclesia cura peruigili, vt peccatorum asperitate discussa, ex occultis cogitationibus medullã mundi cordis eliciat, & cœlestibus mandatis mundata ex intimis spiritua- 1. Corin. 3. lia alimenta producat. De quibus alimentis Paulus apostolus ait: Lac vobis potum dedi, non escam. Et iterum: Perfectorum autẽ est solida esca, qui propter habitũ sensus exercitatos habẽt, & reliqua. Ac spiritum nostrum omni humanitate purificans, velut similaginem deo offerre contendit, sicut Dauid sanctus ait: Sacrificium deo spiritus contribu- Psalm. 50. latus. Tanta autem velocitate circunfertur euangelium, vt non nisi sapientes cursum eius intelligant, quem beatus Paulus intelligens ait: Vt sermo dei currat & clarificetur in no- 2. Thess. 3. bis: Insipientium autem oculis videtur euangelium stare cũ non vident. Stare inquam illud putant, cum mãdata eius negligunt, cum non credunt euentura esse quæ scripta sunt. Molit autem & synagoga, sed inutiliter molit, quippe quæ vno saxo, hoc est solo veteri testamẽto nititur laborare atque ideo non tam molit illa quàm dissipat & confringit. Propterea enim opus eius displicet, & ad Iudæos dicitur per prophetam: Et si offeratis similaginem, vanum est.

De eleemosyna. *Sermo.* *XXX.*

Eccli. 3.

DIcit scriptura diuina, Sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemosyna extinguit peccatum. Magna plane & cunctis ambienda sententia, quę hominib' pene iam mortuis & peccatorum suorum incẽdio arefactis rediuiuum quoddam beneficium pollicetur, vt interueniente eleemosyna, sicut aqua intermortuis, succus refrigerium arescentibus infundatur, hoc est vt miseri homines qui in mortẽ peccatis aruerant, ad vitã eleemosynis reuiuiscant, sitque illis misericordia fons salutis, quibus auaritia fuerat mortis incendiũ, vt flammas quas sibi peccãdo incenderant, largiendo restinguant, atque vtiliore cõmercio qui pecuniam quondam dederat vt adulteriũ perpetraret, nunc pecuniam eroget vt adulter esse iam desinat, & emat sibi quodammodo innocentiam, qui sibi emerat aliquando peccatum. Dicit enim dominus ad discipulos suos: Date eleemo- Luc. 11. synam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quanuis ergo pollutus, quanuis multis criminibus circunseptus, si eleemosynas feceris, innocens esse cœpisti. Abstergit enim eleemosyna quod auaritia polluebat, & maculam quam res alienas diripiendo

Universidad de Deusto
Biblioteca

diripiendo contraxeras, tuas erogando purificas. Vide ergo quæ sit misericordiæ gratia, quæ vna & sola virtus cunctorum est redemptio peccatorum. Videamus nanque interpretationem ipsius diuinæ sententiæ, vt intelligamus cui rei eleemosyna comparetur. Ait enim: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit delictũ. Aqua ergo misericordiæ comparatur, sed aquam inuenio de fonte procedere, necesse mihi est misericordiæ fontem quærere. Inuenio plane fontẽ misericordiæ, fons de quo dicit propheta: Quoniã apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumẽ. Ipse inquam est fons qui in euãgelio à Samaritana muliere, sicut lectum nuper audiuimus, aquam postulat, sed peccata condonat: aquam putei reprobat, sed fontem vitæ perennis indulget. Ait enim: Omnis qui biberit ex hac aqua, sitiet iterũ. qui autem biberit ex aqua quam ego dabo illi, non sitiet in æternum. Aquam ergo saluator à muliere postulat, & sitire se simulat, vt sitientibus æternam gratiam largiatur. Neque enim poterat fons sitire, neque in quo est aqua viua, poterat vndam terrenæ fęcis haurire. Sitiebat ergo Christus? Sitiebat plane, non potum hominum, sed salutem sitiebat, non aquam mundi, sed redemptionem generis humani. Mirum igitur in modum fons super puteum sedens misericordiæ ibidem fluenta producit, & mulierem sexto iam non viro sed adultero fornicantem viui meatus vnda purificat, nouóq; admirationis genere mulier quæ ad puteum Samariæ meretrix aduenerat, à Christi fonte casta regreditur, & quæ aquam petere venerat, pudicitiam reportauit. Statim etiam indicante domino sua peccata recognoscens, confitetur Christum, annunciat saluatorem, & relinquens aquæ vasculum ad ciuitatem non fert hydriam, sed refert gratiã. Vacua quidem videtur reuerti onere, sed plena reuertitur sanctitate. Plena inquam redit, quia quæ peccatrix aduenerat, reuertitur prædicatrix. Et quę hydriæ vasculum amiserat, Christi plenitudinem reportabat, in nullo ciuitati suæ inferens detrimẽtum. Etenim si aquam ciuibus non intulit, tamen fontem salutis inuexit. Sanctificata ergo per fidem Christi mulier domum rediit. De hac igitur dixisse prophetã puto, Eiusmodi est iniqua via mulieris meretricis, quæ cum se abluerit, nihil se dicit fecisse prauum.

Ecclꝛ.3. Psalm.35. Ioan.4. Prouer.30.

De hac plane dictum est, quæ postea quàm est fonte abluta saluatoris, delictorum vitia non meminit, virtutem prædicationis assumit, & viua aqua abstergens maculas suas ad euangelizandum nõ conscientia peccati retrahitur, sed fidei calore compellitur. Nihil enim se dicit fecisse prauitatis, dũ sit nũcia veritatis: & obliuione abnegat impudicitiam, dum deuotione prædicat castitatẽ. Hæc enim virtus Christi est domini, vt quãuis peccator qui eius vnda se lauerit, denuo in virginem reparatus non meminerit ante quod fecerit, & rediuiua natiuitate infantiæ innocentiam præferat, iuuentutis scelera nõ agnoscat, sitque virgo fide Christi, qui fuerat adulter corruptione peccati.

Item de eleemosyna, & de muliere Samaritana.

Sermo XXXI.

RETinet vestra dilectio ante dies cum sermonem ad vos de eleemosynis faceremus primitus, nos originem misericordiarum quærere voluisse, & reperto earum fonte virtutum ostendisse, quod mulieris Samaritanæ sordes melius Christi vnda diluerit, quàm Samariæ aqua purgarit, & quòd mundius misericordia deterserit peccata quàm puteus. Mundius plane misericordia quàm puteus detergit maculas, quia putet aqua tantum corporis cutem abluit, misericordiæ autem bonitas animæ interna purificat. Hoc etiam demõstrasse quod huic euangelicæ mulieri illa prophetica meretrix conueniret, quæ postea quàm viua aqua se lauit, obliuione possessa prauitatis, nitore puritatis exultat. Neque enim de meretrice huius mundi talem sententiam propheta diceret, cuius pollutio non solũ aqua non diluitur, sed etiã polluit ipsa quod tangit, dicente apostolo, Qui autem se iungit meretrici, vnum corpus est. Quod si vnum corpus tactu suo efficit, & incohærentem sibi ignominiæ suæ membra transfundit, quomodo potest purificari ipsa, cum polluat? Quæ ergo sit ista meretrix, quæ ista Samaritana mulier, cuius adulterij sordes fons Christi deterserit, solicitius requiramus. Ego hanc mulierem ecclesiam esse puto de gentibus congregatam, quæ & transactis annis quinque milibus, cum in sexto millesimo anno idolorum fornicationibus subiaceret, omnem ignominiam suam adueniente Christi fonte purgauit, & maculas quas adulterinis sacrilegiis contraxerat, fide saluatoris abstersit, ac relinquens sicut inanem hydriam priorem patrium cursum vniuerso orbi domini annunciauit aduentum. Hæc inquam illa est meretrix quæ posteaquã lota est, nihil se dicit fecisse prauum. Postea quàm enim ecclesia baptismi nitore purgata est, diabolicæ impietatis non meminit, religione veritatis exultat, sactáque de meretrice virgo non recordatur priorum, sed gloriatur in integritate. Ait ergo propheta, Sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemosyna extinguit peccatum. Sæpe quidem videmus hoc fieri, vt aqua effusa flammarum restinguat incendia, sed & econtrario interdum videmus quòd immensi ignium globi aquarũ fluẽta consumant, & veluti ab aquis accepta esca vehementius rediuiuis ardoribus conualescant, ita vt videatur aqua non extinxisse incendia, sed auxisse. Quænam est illa aqua quæ consumit flammas, nec ipsa cõsumitur à peccatoribus, sed gehennæ consumit incendia? Quæ dum per baptismum infunditur, & ipsa in hominibus & tartari restinguit ardorem. Viuit plane in hominibus, sicut ait dominus: Aqua autem quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis, & reliqua. Mirum ergo in modum aqua Christus vna eadémque operatione & viuificat & extinguit. Viuificat enim animas, delicta restinguit, has lauacri sui refrigerio reparat, illas gurgitis sui vnda consumit. Et quod ad maiorem baptismatis pertinet gratiam, apud superos mysterium celebratur, & apud inferos gehenna restinguitur. hic fluunt aquæ, & illic tepescit incendium: hic in fonte homo mergitur, & illic de tartaro liberatur. Sed nec mirum si in baptismi sacramento aperiatur infernum, cum tunc quoque referetur & cœlum. Aperiuntur enim hæc elementa, vt ad lauacrum Christi conueniat libertas & gratia. Libertas enim resurrecturis tribuitur, gratia regnaturis. Illi eruuntur de pœna, hi assumuntur in gloria. Illi qui erant serui peccati, liberi fiunt iustitiæ. Hi qui angustiis seculi tenebantur, paradisi amœna percipiunt. In baptismo ergo Christi aperiuntur cœli, aperiuntur & tartara. Inde vt spiritus sanctus adueniat, illuc vt misericordia saluatoris accedat: deferatur de cœlo vita, mors à tartaro destruatur. Ita igitur eleemosyna extinguit peccata, sicut aqua baptismi gehennæ extinguit incendium. Ergo eleemosyna quodammodo animarum aliud est lauacrum, vt si quis forte post baptismum humana fragilitate deliquerit, superest ei vt iterũ eleemosynis emundetur, sicut ait dominus: Date eleemosynã, & ecce omnia munda sunt vobis. Nisi, quod salua fide dixerim, indulgentior est eleemosyna quàm lauacrum. Lauacrũ enim semel datur, & semel veniã pollicetur. Eleemosynã autẽ quotiens feceris, totiens veniã promereris. Hi ergo duo misericordiarũ fontes sunt, qui & vitam tribuunt, & peccata condonãt. Qui vtrũq; custodierit, regni cœlestis honore ditabitur. Qui autẽ maculato fonte viuo, ad misericordię se fluẽta cõtulerit, & ipse misericordiã cõsequetur.

1.Corin.5. Lucæ.11.

De hospitalitate in euangelio. Sermo XXXII.

ADuertit sanctitas vestra fratres euangelicam lectionem, quemadmodum dominus discipulis suis inter cæteras exequendas virtutes etiam hospitalitatis iura præscripserit. Ait enim: In quãcunque ciuitatem introieritis, interrogate quis in ea dignus est, & ibi manete, donec exeatis: & reliqua. Sancta plane & diuina sententia, quæ & discipulis eligendi optionem primitus detulit, & facilitatem penitus amputauit. Prouidit enim modũ statuendo, ne vir sanctus aut citus esset in iudicando, aut leuis in hospite commutãdo. Sicut enim nobis permisit arbitrium, ita & voluit nos tenere constantiam. Quàm enim reprehensibile est vt vir qui euangelium annunciat, & docet errandum non esse, ipse per diuersos incipiat oberrare, & domum cui pacem dixerat, deserere: hospitem cui benedictionem intulerat, cõtristare? Magna enim hospitalitatis est ia, nec gratfacile violanda, omnibus aperta est, omnibus parata est, & sãctos libenter suscipit, & peccatores tolerat patienter.

Matth.10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tienter. Sed repetamus sanctam ipsam diuinâque sententiâ. A Si enī in litera placet, & in mysterio forsitan plus placebit. Ait igitur, vt cum intramus in ciuitatem, interrogemus quis in ea vel hospes dignus, vel idonea domus sit, & ibi maneamus donec dies profectionis aduenīat. Quæ sententia altiorem nobis tribuit intellectum. Non enim mihi videtur de huius seculi hospite vel domo iussisse, nec tā diligenter inquirere, sed de illo magis qui nos vsque ad diem exitus nostri possit inoffensos, sospites, illæsosq; seruare. Nam huius seculi hospitem cito lædimus, cito offendimus, interdum ei & post triduū displicemus. Fidelis igitur domus, & hospes dignus inquiri iussus est. Quæ domus fidelior ecclesiæ? quis hospes dignior saluatore? Ille peregrinos vt filios suscipit, illa susceptos refouet vt infantes. Ille hospitibus, sicut experti sumus, pedes lauare gestit, illa mensam parare festinat. Quos enī saluator viua aqua refrigerat, hos reficit cœlestibus cibis ecclesia. Hunc igitur hospitem Euāgelista inquiri iussit, & vsque ad diem exitus nostri cum hoc habitare præcepit, ne aliqua leuitate medio tempore aliorsum forsitan emigremus, hoc est, qui semel in Christum credidimus, non B iterū velut transgressores ad idola recurramus. Scriptū est enī: Nemo potest duobus dominis seruire. Dū enī vni placere gestit, alterū sentit iratū. Christū igitur hospitē deserere nō debemus, quēadmodū & Petrus apostolus cum suis similibus, deserentibus aliis dominū non reliquit. Sed dicamus quod ille ad saluatorē dixit: Domine, ad quem ibimus? Verba vitę ęternę tu habes, & nos credimus. Ecce executor cœlestiū præceptorū, qui quoniā Christi nō mutauit hospitium, meruit cū Christo regni cœlestis habere consortium.

Matth. 6.

Ioan. 6.

In tempore ieiunii non luxuriandum esse. Sermo. XXXIII.

Diximus superiore dominica hoc esse fidei nostræ opus primum, vt horum quadraginta dierū curriculo deuotissime ieiunemus, & istam esse causam salutis nostrę, si hoc tempore abstinentiæ operam commodemus. Atque ideo fratres dilectissimi inspicere debemus quæ sit huius forma ieiunij, vt respiciamus quāta sit eius vtilitas. Est enim interdum inutile & inane ieiunium, quod licet ventrem & omnia viscera succo saturitatis exhaurit non tamen acceptum est deo, quia mentem & intimos sensus minime vinculo iniquitatis euacuat. Quid enim prodest ieiunare visceribus, & luxuriare venatibus? abstinere cibis, errare peccatis? castigare corpus inedia, mētem exercere nequitia? vinum forte non bibere, & ebrium cogitatione malignitatis incedere? nisi quod facilior causa est saturi siue temulenti, quàm iniqui pariter & ieiuni. Ille enim peccare aliquando desinet qui ebrius aliquando obdormit, hic autem errare non cessat qui exercitatus malis ieiuniis semper inuigilat. Vnde inutile & inane est tale ieiunium quod inedia membra debilitat, & animam à perditione nō liberat. De quo ieiunio dicit sanctus propheta ex persona domini: Vt quid mihi ieiunastis? non tale ieiunium elegi, dicit dominus. An putatis illum ieiunare fratres qui primo diluculo non ad ecclesiam vigilat, non beatorum martyrum loca sancta perquirit, sed surgēs congregat seruulos, disponit retia, carnes producit, saltus syluásq; perlustrat? Seruulos inquā secum pertrahit, fortasse magis ad ecclesiam festinantes: & voluptatibus suis peccata accumulat aliena, nescíens reum se futurum tam de suo delicto, quàm de perditione seruorum. Tota igitur die venatibus immoratur, nunc clamorem D immoderatum effert, nunc silentium latenter indicit, lætus si aliquid ceperit, iratus si id quod non habebat amiserit, & tanto studio gerit, quasi ideo indictum ieiunium fuerit vt venetur. In his ergo luxuriis fratres dicite quis cultus sit dei, quæ mentis possit esse deuotio: qui propterea ieiunat, non vt deo atque orationibus vacet, sed vt tota die ociosus & liber proprias exerceat voluptates? Quamuis igitur qui ciusmodi es frater vespere ad domum redeas, quamuis declinante iam sole manduces, potes videri tardius te refecisse, non tamen domino ieiunasse. non enim potes videri voluptatem tuam exercēs, fecisse domini voluntatem. Hæc enim voluntas est domini, vt ieiunemus à cibis pariter & à peccatis. Abstinentiam indicamus corpori, vt à vitiis magis animam abstinere possimus. Frenum enim quoddam est luxuriantis animæ corpus exhaustum. Quisquis enim ieiunat & peccat, lucrum escarum feciſſe videtur, non salutis, & parcendo copiis, replesse cellarium, nō mentem saginasse virtutibus. Nonnulli autem diuinorum immemores præceptorum ita circa seruos suos & subditos sibi potestatem dominationis exercent, vt in his diebus non dubitent flagris eos cædere, pœnis afficere, compedibus præpedire. Et si forte cum ad reficiendum venitur, tardius minister affuerit, statim eū verberibus laniare, & prius se satiare seruuli sanguine, quàm conuiuij voluptate. Horū tale ieiunium est, quod ideo ieiunatum est, non vt diuinitatis misericordiam prouocaret, sed vt clamorem familiæ ingemiscētis effunderet. Quisquis autem cupit de deo misericordiam promereri, ipse debet prior esse misericors. Scriptū est enim: Qua mensura mensi fueritis, eadem mensura remetietur vobis. Et quod magis dolendum est, Christianus dominus Christiano in his diebus seruo non parcit, minime respiciens quod etsi seruus est conditione, gratia tamen frater est. Etenim similiter Christum induit, iisdem participat sacramentis, eodem quo & tu vtitur deo patre, cur te non vtatur vt fratre? Sunt enim plerique qui de venatibus redeuntes, magis canum quàm seruorum curam gerunt, & faciunt eos iuxta se vel recumbere vel dormire, quotidianum illis cibum sui præsentia ministrantes: qui vtrum serui eius fame moriantur ignorant, & quod est grauius, nisi diligenter his præparatum fuerit, pro cane seruus afficitur. Vides enim in nonnullorum domibus nitidos & crassos canes discurrere, hominum autem pallentes & titubātes incedere. Isti ergo miserebuntur aliquando pauperibus, qui minime suis famulis & domibus miserentur? Scire igitur debemus fratres hoc acceptum deo esse ieiunium, non solum vt abstinentia castigemus corpora, sed etiam humilitate animas induamus. Simus ad seruulos mites, blandi ad extraneos, misericordes ad pauperes. Surgentes primo diluculo ad ecclesiam festinemus, referamus deo gratias, peccatis veniam postulemus, rogantes præteritis delictis indulgentiam, cautelam futuris. Tota die sit nobis vel oratio vel lectio. Qui literas nescit, sanctum virum perquirens eius confabulatione pascatur, nulli actus seculi actus diuinitatis impediant, non ludus tabulæ mentem auocet, non voluptas canum sensus abducat, non negotij compendium animam auiditate peruertat. Quicquid enim aliud præter mandatum dei feceris, quamuis abstineas, non ieiunas. Hoc est enim salutare ieiunium, vt sicut abstinetur corpus ab epulis, ita & anima refrænetur à vitiis. Illud etiam fratres ad perfectionem ieiunij tacendū non est, vtqui abstinemus & minime prandemus, hoc tempore prandia nostra pauperibus prærogemus. Hæc enim est vera iustitia, si te esuriente de cibo tuo alius satietur, & tu prædictis tui ieiuniis dominum roges, & ille pro te satiatus exoret. Vtrūque tibi proficiens, & tua fames & saturitas mendicorum. Cæterùm qui sic abstinet, vt nihil pauperibus de suis epulis largiatur, videtur quæstū sibi suū fecisse ieiunium, & negociationem parcendo. Ad hoc enim abstinuit, non vt placeret deo, sed ne amplius erogaret. Atque ideo bona eleemosyna cum ieiunio, quasi non quoddam negociationis genus, vt tam parce viuat, vt abstinentia sua monachos clericósque præcedat. Nisi hoc interest, quod illi hoc quæstus causa faciunt, nos salutis: illi pecuniæ compendio animas macerant, nos propter animarum lucrum nostra corpora castigamus.

C

Exod. 32.

Luce. 6.

De quadragesima. Sermo XXXIIII.

Nonnulli Christianorum fratres existimantes se diuinitatis præcepta religiosius obseruare, prætermissa deuotione quadragesimæ, cuius hodie curamus exordium, quinquagesimā se facere mētiuntur, cum id neque diuinis literis iubeatur, neque traditum sit authoritate maiorum. Sola igitur hoc faciunt animi præsumptione: & dum putāt se deuotius agere, superstitiosius conuersantur. Dicit se obseruare quinquagesimam qui forte quadragesimam implere vix possit. Bonum est quidē cunctis temporibus ieiunare, sed melius quadragesimā ieiunare cum Christo. Hanc enim quadragesimam nobis dominus suo ieiunio consecrauit. Quo dixi ieiunio, non ieiuniis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iunits. Vnum enim ieiunium domini fuit, quia continuatis quadraginta diebus & noctibus cibum omnino nõ sumpsit. Quisquis ergo Christianus consecratam ieiunando non impleuerit quadragesimam, præuaricationis & contumaciæ reũ tenebitur, quòd legem diuinitus pro salute sua datam prandendo ipse rescindit. Rescindis enim legem, qui exemplum ieiunij dominici nõ custodis. Qualis autem Christianus es, cùm domino ieiunante tu prandes? Qualis Christianus es, cùm Christo esuriẽte tu reficeris? Ille pro salute tua famem sustinet, tu pro peccatis tuis ieiunare formidas? Dicite enim mihi, interrogo vos qui in quadragesima prandetis, si non in conscientiis vestris rei estis, quod abstinente toto populo vos soli contra præceptum domini deuoratis: si non vobis rubor est cum exitis in publicum, ne quis vobis ieiunus occurrat: aut si non cogitatis cum ad ecclesiam proceditis, quemadmodum pacem episcopo porrigatis, ne forte ipso spiritu oscula vestri vos reprobet? Quod si hæc non cogitatis forsitan, vehementer erratis. Scire enim debetis, cum in quadragesimæ diebus ieiuno prandus occurrit, non bene de illo iudicat qui ieiunat. Hoc enim ideo dico, quia audio complures, quod grauius est, fideles, alteris in quadragesima hebdomadis abstinere, & consecratum illum dierum numerum gula intemperanti violare, hoc est prandere septem dierum curriculo, & septem dierum spatio ieiunare. Quibus hoc dico, cur etiam per illos septem dies fraudem sibi faciant ieiunando, cum illis ieiunium tale nõ prosit? Quamuis enim abstineat quis certis diebus, quãuis ciborum dulciora alimenta non sumat, non tamen illi accepto fertur quadragesimæ ieiunium, quod non diebus quadraginta ieiunat. Pudet dicere, senes & aniculæ quadragesimam faciunt, iuuenes & iuuenculæ non faciunt. Omni igitur solicitudine tempus sacratissimum celebremus, non prætereat nos dies absque ieiunio, non nos transeat vna hebdomada absque vigiliis. Ille enim facit quadragesimam, qui ieiunando & vigilando ascendit ad pascha. Nam sicut reliquo anno ieiunare præmium est, ita in quadragesima non ieiunare peccatum est. Illa enim voluntaria sunt ieiunia, ista necessaria. illa de arbitrio veniunt, ista delege. ad illa inuitamur, ad ista compellimur. Sed videamus iste quadraginta dierum sacratissimus numerus vnde habere cœpit exordium. Legimus primum in veteri testamento Noë temporibus, cum omne genus humanum scelerata iniquitas occupasset, tot dierum numero patefactis cataractis cœli aquarum pluuias defluxisse, & mysterio quodam quadragesimæ inundatione orbi terrarum facta, non tam diluuium quàm baptismum contigisse. Baptismum plane fuit, per quod in peccatoribus iniquitas sublata est, Noë iustitia conseruata. Ita ergo & modo nobis dominus illius temporis quadragesimam dedit, vt constituto dierum numero, patefactis cœlis pluuia nos misericordiæ cœlestis irroret, & inundatione facta per baptismũ lauacri salutaris nos imber illuminet, & sicut tunc factum est, aquarum fluctibus extinguatur in nobis delictorum iniquitas, virtutum iustitia conseruetur. Ipsa enim quæ sub Noë, & modo vertitur ratio. Baptismum enim peccatori diluuium est, consecratio est fideli. Per lauacrũ enim domini saluatur iustitia, necatur iniustitia. Quod in vno eodémque factum videmus Apostolo Paulo, qui priusquam præceptis spiritualibus lauaretur, erat blasphemus, persecutor, & Saulus. At vbi pluuia super eum lauacri cœlestis influxit, necatur blasphemus, necatur persecutor, necatur & Saulus, viuificatur Apostolus, viuificatur iustus, viuificatur & Paulus. Vsque adeo autem perdidit veterem cum actibus hominem, vt cũ moribus mutaret & nomen. Quisquis ergo in hac deuotione quadragesimæ dominica mandata seruauerit, necabitur in eo diabolica impietas, apostolica autem reseruabitur gratia, & succedens quodammodo sibi moritur ea parte qua peccator est, viuificatur ex illa parte qua iustus est. Videamus etiam si alibi in scripturis hunc mysticum quadragesimæ numerum possimus inuenire. Legimus quòd sanctus Moyses in eremo quadraginta annorum curriculo filios Israel cœlesti manna nutrierit. Bonus ergo numerus, qui semper cœlum aperit. Bonus inquam numerus, per quem iustitia Noë saluatur, & Israël filij saginantur. Vnde & nos obseruemus hunc numerum vt aperiantur nobis cœli, quatenus & pluuia nos gratiæ spiritualis irroret, & spiritualium sacramentorum manna reficiat. Instar enim patrum nostrorum hac obseruatione quadragesimæ & iustificamur & pascimur. Iustificamur lauacro, pascimur sacramentis. Sed dicet aliquis, filios Israël in eremo quãdo manna saturati sunt, minime ieiunasse. Ego autem dico illos non nisi abstinentiæ tunc vacasse, atque ideo cœlestis alimoniæ gratiam meruisse. Primum quia desertum omne ieiunium est, quia anxietas solitudinis concupiscentiam repellit escarum, deinde in eremo vnde accuratæ epulæ? vnde vina preciosa? vnde quadraginta annorum tẽpore qualiscunque substantia? Intelligimus ergo ieiunasse filios Israël, quia cognoscimus illis escarum copiam defuisse, & tunc sumpsisse cibum, quãdo largienti domino placuisset. Satis autem diu ieiunat qui cum Christi volũtate se reficit. Vsque adeo vero abstinentia filiorum Israel in eremo placuit saluatori, vt quorundam etiam inter ipsos intemperantia notaretur: ita vt quisquis auidior duplum mannæ cibum sibi collegerat, hic hac iniuria feriretur, vt non tam cibum sibi inueniretur seruasse quàm vermes, scilicet vt quia supra moderatã refectionem concupierat, velut stimulis quibusdam conscientiæ in morem vermium vrgeretur. Igitur & nos fratres obseruantes quadragesimæ quotidiana & moderata ieiunia, & tanquam in eremo constituti, nihil deliciarũ secularium cogitemus, nulla nos cupiditatum corporalium dulcedo solicitet. Simus sobrij, simus casti. habentes quidem conuersationẽ in vrbibus, possideamus mente desertum. Si ita abstinentes egerimus, erit vt cœlestis mannæ reficiamur alimonia, & nullis vermium stimulis compungamur.

Gene. 7.

Actor. 9.

Colos. 3.

Exod. 16.

De ieiunio domini in deserto, & quomodo non in solo pane uiuit homo. Sermo XXXV.

MEminisse debet vestra dilectio, hoc me anteriore dominica prædicasse, & dedisse rationẽ cur dominus quadragesimam ieiunauerit, vel cur ipsa ieiunia in deserto transegerit. Diximus enim hęc omnia obseruasse eum non iustificationis suæ caussa, qui erat virgo per omnia, sed nostræ salutis gratia: vt quorum generatio per intemperantiam peccauerat, per abstinẽtiam sanaretur. Videamus igitur quid illo in tempore vel in ipsa solitudine gestum sit. Dicit enim euangelista affuisse ibi diabolum, & saluatorem eius versutia fuisse tentatum. Ait nanque sacra lectio, esurisse dominum, & dixisse illi diabolum: Si filius dei es, dic lapidi huic vt fiat panis. Videte artem domini qua aduersarium fraude circumuenit. Post multa ieiunia esurire se simulat, vt diabolum quẽ ieiunãdo iam vicerat, iterũ esuriendo solicitet. Spem enim illi congrediendi ex infirmitate famis quodammodo tribuit, vt dum veluti contra imbecillem congreditur, glorioſius superetur. Hæc enim est vera victoria, vt quia Adam immortalem glorioſum & epulantem subuerterat, nunc ab homine mortali humili atque esuriente vincatur. Cernens enim esurientem diabolus dominum, hominem putat, dubitat saluatorem, & ideo ait: Si filius dei es, dic lapidi huic vt fiat panis. O misera sathanæ & extrema congressio. diabolus in deserto tentationis solida arma non inuenit, deest illi de paradiso amœnitas arborum, deest illi consiliatrix Eua, deest illi pomorum speciosa deceptio, & quia non inuenit cibum quem offerret esurienti, postulat in cibum saxa mutari. Vndique excluſus, vndique defraudatus, ad pauimenta se confert. Satis enim manifeste ostendit vastitatem sibi eremi restitisse, cum putat propter inopiam rerum etiam elementa posse conuerti. Postulat igitur in panem lapides commutari. Versutus & callidus scit quid petat, nouit factum esse quod dicit. Meminit enim in veteri testamento sitientibus aquam de lapide profluxisse, vult etiam hic esurienti cibum de lapide ministrare. Retinet enim duritiam petræ in liquorem fontium resolutam. Cupit etiam hic asperitatem saxi in panis dulcedinem transformari. Suspicatur enim ipsum esse Christum, qui hæc operari soleat de natura saxorum, sicut ait Apostolus

Matth. 4.

Matth. 4.

Exod. 17. Nume. 20.

1.Corin.10. Paulus, Bibebant de ſpirituali conſequenti petra. Petra autem erat Chriſtus. Suſpicabatur inquam ipſum eſſe Chriſtũ cum poſtulabat vt de lapide panem faceret, ſed putabat tantummodo ſolum hominem cum eſurientem videbat. Saluator autem verſutiam eius mira reſpõſione condemnat. Nec facit quod dicit diabolus, ne videatur pro arbitrio aduerſarij virtutis ſuæ gloriam declarare. Nec tamen reſpondit non poſſe fieri, qui negare non poterat quod ſæpe iam fecerat. Igitur nec aquieſcit petenti, nec denegat exploranti, ac per hoc & potentiam virtutis ſuę ſuo reſeruat arbitrio, & verſutiam aduerſarij diuino confutat eloquio. Reſpon-
Matth.4. dit ergo illi: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni ver-
Ioan.1. bo dei. In quo ſunt vitæ alimenta cœleſtis. Verbum autem dei Chriſtus eſt dominus, ſicut euangeliſta dicit, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum. Quiſquis ergo verbo Chriſti paſcitur, terrenum pabulum non requirit. Nec enim poteſt ſeculi panem cupere, qui pane reficitur ſaluatoris. Habet enim dominus ſuum panem, imò pa-
Ioan.6. nis ipſe ſaluator eſt, ſicut docuit dicens: Ego ſum panis qui B
Pſalm.103. de cœlo deſcendi. De quo pane dicit propheta, Et panis cor hominis confirmat. Quo ergo mihi panem quem offert diabolus, cum habeam panem quẽ Chriſtus impartit? Quo mihi cibum per quem protoplaſtum deiectũ memini, Eſau
Gene.3. primitiuis fraudatum vidi, Iudam Scarioth proditionis ſce-
Gene.25. lere denotatum? Adam enim per eſcam paradiſum perdidit, Eſau per lentem honorẽ primatus amiſit, Iudas per buccellam apoſtolatus ſublime depoſuit. ex quo enim buccellam ſumpſit, non iam apoſtolus cœpit eſſe, ſed proditor. Sic e-
Ioan.13. nim ſcriptum habes, dicente domino: Cui intinctum panem dedero, ipſe me tradet. Et continuo poſt buccellam introiuit in illum ſathanas. Nõ bonus cibus poſt quẽ negatur dominus, poſt quem ingreditur inimicus. Non bonus cibus poſt quem Chriſtus reſpuitur, deuoratur Antichriſtus. Nõ bonus cibus qui benedictione caret, maledictione completur. Illa ergo eſca nobis neceſſaria eſt quæ vitam præſtat, quæ animam paſcit, poſtquam ſequitur Chriſtus, inimicus excluditur. Illam eſcam accipere debemus quam ſaluator C non diabolus ſubſequatur, quæ perceptione ſui confeſſorem faciat, non proditorem. Quàm bene autem ieiuniorum tempore verbum dei dixit, eò quòd reficit, vt oſtenderet ieiunia noſtra non debere ſeculi actibus occupari, ſed ſacris literis exerceri. Negligit enim famem corporis qui pabula lectionis intendit, nec ventris curam habere poterit, qui alimentũ verbi cœleſtis acquirit. Ipſa eſt enim refectio quæ ſaginat animam, quæ impinguat viſcera, cũ de diuinis ſcripturis cibum eloquij perennis accipimus. Ipſa eſt eſca quæ vitam æternam tribuit, & inſidias à nobis diabolicæ tentationis excludit. Quòd autem ſacrarum literarum lectio vi-
Ioan.6. ta ſit, dominus teſtatur dicens: Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita eſt.

Item de quadrageſima. Sermo XXXVI.

ANte dies deuotionem ſanctæ quadrageſimæ prędicantes, ſacrarum literarum exẽpla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragenarium numerum non eſſe ab hominibus conſtitutũ, ſed di- D
uinitus conſecratum, nec terrena cogitatione inuentum, ſed cœleſti maieſtate præceptum. Atque ideo qui conſtitutum numerum vna die manducando præterit, non vt vnius diei violator accuſatur, ſed vt totius quadrageſimæ trangreſſor arguitur. Vnde bonum eſt homini vt dictũ numerum ſine labore ieiunet, & totius quadrageſimæ conſequatur pariter ſanctitatem. Hæc autem non tam ſacerdotum præcepta q̃ dei ſunt. Atque ideo qui ſpernit, nõ ſacerdotem ſpernit, ſed Chriſtum qui in ſuo loquitur ſacerdote. Videamus igitur quo tempore hanc obſeruantiam nobis indixerit dominus, ſi non veluti per iſtam deuotionem cuncta elementa voluerit habere profectum. Ecce enim indicta quadrageſima, cõ ſtricta hyemali gelu terra reſoluitur, & aquarum fluenta meatus ſuos glacie liquefacta recipiunt, ſic quoque corporum noſtrorum hoc eodem tempore contracta ſceleribus peccata ſoluuntur, & vitæ noſtræ purior curſus liquefacto rigore diaboli meatum ſuum priſtinum recognoſcit. Terra inquam indicta quadrageſima aſperitatẽ deponit hyemis, ego indicta quadrageſima aſperitatẽ reiicio delictorũ. Illa terra aratris ſcinditur, vt mũdanis ſit congrua frugibus: mea terra ieiuniis exaratur, vt cœleſtibus ſit apta ſeminibus. Sicut enim reditum vberiorẽ capit qui frequentius vexando exercet campũ, ita maiorẽ gratiã percipit qui exercet corporis ſui campũ ſæpius ieiunando. Ecce enim abſtinentiæ tẽpore herba ſegetum reuiuiſcit in meſſem, ſurculus arboris conatur in fruticẽ, palmes vineæ pubeſcit in gemmã, & omnia de inferioribus ad altiora ſe ſubrigunt. ita hoc eodẽque tempore hominũ ſpes intermortua reuiuiſcit in poſterum, fides perdita reparatur in gloriam, tẽporalis vita proficit in ęternum, & omne genus humanũ ad cœleſtia ſe ſubrigens, ab inferis ad altiora conſurgit. Modo ferrum geſtãs agricola ſarmenta deputat vinearum. Ita & nunc euangeliũ tractãs epiſcopus ſordes amputat populorũ, & iſto quadragenario curriculo vniuerſæ hoc agunt creaturæ, quatenus depoſitis ſuperfluis ornatæ vel cõptæ in paſcha procedant. Modo omnia ſunt in partu, vt tunc reperiantur in fructu. Tunc enim contra naturæ ſpeciem ſpina profert roſam, calamus fragrat lilium, ſuauitatem arida virgulta depromunt, & ita cuncta floribus adornantur, vt feſtiuitatem diei magni creatura ipſa nitore ſui celebrare credatur. Igitur & nos hoc eodem ieiuniorum tempore producamus de ſpinis noſtris roſas, hoc eſt de peccatis iuſtitiam, de ſeueritate miſericordiam, de auaritia largitatem. Iſtæ enim ſpinæ ſunt corporis noſtri, quæ præfocant animã, de quibus ait ſcriptura:
Gene.3. Spinas & tribulos tibi germinabit terra. Germinat enim mihi terra mea ſpinas, ſi me corporalis libidinis titillatione cõpungit. Generat mihi tribulos, cum me diuitiarum ſecularium cupiditate diſcruciat. Spina enim Chriſtiano, auaritiæ ſuæ radix eſt. Spina viro bono honoris ambitio eſt. Videntur enim ſpecie apud ſuos grata eſſe, ſed lædunt. His ergo niſi vigilando & ieiunando carere non poſſumus, quin potius per abſtinentiam ipſæ ſpinæ vertentur in roſam. Producit enim ieiunando libido caſtimoniam, ſuperbia humilitatem, ſobrietas parcitatem. Hi enim ſunt flores vitæ noſtræ, qui ſuaue Chriſto redolent, qui odorem bonũ deo ſpirant. Vnde ait Apoſtolus: Quoniam Chriſti bonus odor ſu-
2.Cor.2. mus deo. Hanc ergo quadrageſimam largitus eſt nobis dominus, vt huius temporis ſpatio in morem totius creaturæ nunc concipiamus virtutum germina, vt in die paſchæ fructum iuſtitiæ proferamus. Hoc autẽ quadragenario numero ſe ipſe dominus Chriſtus exercuit, non vt profectum ipſe caperet, ſed vt profectum ſalutis nobis oſtenderet. Nec enim erat in illo ſpina peccati, quæ verteretur in florem. Ipſe enim erat flos natus non de ſpina ſed de virga, ſicut ait
Eſaiæ.11. propheta: Exibit virga de radice Ieſſe & flos de radice eius aſcendet. Virga enim erat Maria, nitida, ſubtilis & virgo, quæ Chriſtum velut florem integritate ſui corporis germinauit. Continuatis ergo quadraginta diebus hæc ieiunia non eſuriens dominus procurauit, ſed dicit illũ euangeliſta eſuriſſe poſtea. Quomodo ergo poteſt fieri vt qui tot dierũ
Matth.4. numero famem ſitimque nõ ſenſerit, poſtea eſurierit? Eſuriebat plane, nec negare poſſumus quòd eſurierit. Eſuriit enim non cibum hominum, ſed ſalutem, nec eſcarum ſecularium epulas concupiuit, ſed animarum deſiderauit cœleſtium ſanctitatem. Cibus enim Chriſti eſt redemptio populorum, cibus Chriſti eſt paternæ voluntatis effectus, ſicut ipſe ait: Meus autem cibus eſt vt faciam voluntatem patris
Ioan.4. qui me miſit. Vnde & nos eſuriamus cibum nõ qui terrenis epulis apparatur, ſed qui diuinarum ſcripturarum lectione colligitur. Ille enim corpus ad tempus nutrit, hic autem animam reficit in æternum.

Item de quadrageſima. Sermo XXXVII.

SI bene retinet fratres veſtra dilectio, hac ſuperiore dominica prędicauimus quod ſanctam quadrageſimam abſtinendo ipſe dominus conſecrauerit, & tot dierum noctiumque curriculo cibum omnino non capiens, vnum ac ſolidum ieiunij corpus effecerit, quod in totum non obſeruare, ſacrilegum eſt: ex parte violare, peccatum eſt. Hoc enim fecit cauſſa ſalutis noſtræ, vt rem vtilem non ſolum doceret verbis, ſed etiam exemplis inſtrueret, vt iiſdem veſtigiis quibus ad fidẽ currimus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

currimus, ad abstinentiam graderemur. Sed videamus quæ caussa fuerit vt ieiunia saluator indiceret, & ipse sibi primum vt bonus humani generis medicus ieiunaret. Bonus enim medicus poculum quod ægro daturus est, prior gustat, vt tutum ærũ sue ante in se ipse demonstret, & experimentum æger accipiens securus sit de poculo, securior de salute. Deinde quo loci hoc ipsum tempus ieiunij procurarit. Dicit enim euangelista abstinuisse dominum quadragin
Matth.4. ta diebus & noctibus in deserto. Arbitror itaque caussam hanc esse ieiunij, vt quia primus Adam in paradiso cõstitutus per intemperantiam gulę gloriam immortalitatis amiserat, eandem immortalitatem secundus Adam Christus per abstinentiam repararet. Et quia contra mandatum dei gustans de interdicta arbore peccatum mortis inciderat, nunc secundum mandatum domini ieiunãs, vitæ iustitiam mereretur. Hoc enim agit saluator, vt iisdẽ vestigiis quibus admissa fuerint delicta, purgẽtur, hoc est vt quia homo manducando deliquerat, corrigat abstinendo: vel quia epulando mulierem cognouerat, nunc eandem ieiunãdo despiciat. B Adam enim Euam non nisi intemperantia prouocante cognouit. Quamdiu autem mansit in illis intemerata parcitas, mãsit & impolluta virginitas: & quãdiu ieiunauerunt ab interdictis epulis, tamdiu & à pudendis ieiunauere peccatis. Fames enim amica virginitatis est, inimica lasciuiæ. Saturitas vero castitatem prodigit, nutrit illecebram. Igitur, sicut dixi, hoc agit dominus, vt iis præiudiciis quibus homo obnoxius peccato fuerat, liberetur. Propterea nanque per omnia secundum similitudinem Adæ nasci voluit, vt secundũ similitudinem omnia hominis peccata dissolueret. Adam enim de terra virgine natus est, & Christus de Maria virgine procreatus. Illius maternum solum necdum scissum fuerat, istius maternum secretum nunquam concupiscẽtia violatum. Adã dei manibus plasmatur è limo, Christus dei spiritu formatur in vtero. Vterq; ergo oritur cum patre, vterque virgine vtitur matre, vterque, sicut euãgelista dicit, fi-
Lucæ.3. lius dei est, sed Adam creatura est, filius Christus vero sub- C stantia. Hoc ergo agit dominus sicut Adam secundus, vt quod prior homo manducando perdiderat, hoc alter ieiunando recipiat, ac legem in paradiso abstinentiæ datã in deserto custodit. Sciebat enim præceptum dei noa vnius loci legem esse, sed mundi. Non enim interest, diuinitatis mandatum vtrum domi an in agro custodias, cũ vbique sit qui præcepit. In deserto itaq; saluator implet mandatum dei, vt ibi Adam saluaret errantem, vbi fuerat de paradiso possessione proiectus. Adam enim expulsus de paradiso, inculti mundi deserta sustinuit. In deserto ergo primum homini salus refunditur, vbi non sunt epulæ, vbi desunt deliciæ, vbi (quod est omnium malorum caussa) deest & mulier. Potuerat enim Adam inter illas paradisi incõcussus stare delicias, si Eua ibidem cum diabolicis illecebris non fuisset. Conueniens ergo est desertum saluti, vbi non est Eua quæ persuadet, non est mulier quæ blanditur. Videte rem miram, in paradiso cum Adam diabolus dimicat, vbique insidiatur homini, vbiq; congreditur: sed vbi mulierem inuenit, vincit: D vbi mulierem non inuenit, victus abscedit. Formam igitur dedit nobis deus in hoc facto, vt ieiuniorum tempore tanquam desertum habitantes abstineamus epulis, voluptate, muliere, nec cõiungatur nobis Eua, ne nos à casta obseruatione illecebrosa persuasione subuertat. In deserto enĩ quodammodo videtur habitare qui quadragesimæ tẽpore ieiunus & castus est. Desertum plane quoddã ipsum corpus est Christiani cum non repletur cibis, nõ poculis irrigatur, sed arentis inediæ squalore negligitur. Desertum inquam est corpus nostrum cùm abstinentia marcescit caro, siti pallor obducitur, & contemptu rerum totius hominis species inculta sordescit. Tunc Christus dominus habitat desertum pectoris nostri, cum nostram terram fame squalidam ac siti aridam esse reperit, secundum quod ait propheta Dauid: Si-
Psalm.62. cut in terra deserta & inuia & inaquosa, sic in sancto apparui tibi. Aliter enim sicut in sancto ei apparere non possumus, nisi terra corporis nostri fuerit deserta mundanis deliciis, inuia diabolicis concupiscentiis, & inaquosa libidinosis illecebris. Tunc habitans saluator hoc desertum corporis nostri, omnes ibi diaboli factiones exuperat, & secretum ac securum à cogitationibus seculi esse suum facit habitaculum, vt deinceps nos intra nosmetipsos veluti in solitudine constituti, non nisi cœlum respiciamus & terrã, hoc est non cogitemus alium nisi cœlestis regni dominum, & terrenæ resurrectionis authorem.

Item de ieiuniis, & quadragesima. Sermo XXXVIII.

PRopitia diuinitate ecce iã penè trãsegimus quadragesimæ indicta ieiunia, & præcepta Christi dómini abstinẽtiæ deuotione compleuimus. Superest nunc vt quemadmodum famuli eius Moyses & Helias hunc sacratissimum numerũ obseruando, gratiam meruerunt, ita & nos hoc ipsum tempus custodiendo mereamur, sitque similis remuneratio in perceptione præmij, quorum similis labor est in obseruatione ieiunij. Helias e- 3.Reg.17. nim cũ esset clausum humanis iniquitatibus cœlũ, & nulla & 18. mũdanis rebus desuper pluuiarũ stillaret vbertas, atq; omnia longę siccitatis squalore languerẽt, & esset fames magna vniuerso generi humano (quoniã enim cœlum pluuiã non dabat, nec terra pabulum germinabat) tunc Helias sanctus reserauit ieiuniis suis cœlum, terram orationibus fœcundauit. Illius enim siccitatem conuertit in pluuiam, huius sterilitatem resoluit in partum. Tanta enim eius precibus orbem terrarum imbrium largitas irrigauit, vt arida reuiuiscerent, mortua resurgerent, languentia sanarentur. Et ita rebus cunctis fontium quidam meatus infusus est, vt purificatione facta per pluuiam, omnia creaturarum vitia lauarentur, atque inundationis illius beneficio totius mũdi species innouata consurgeret. Igitur & nos eadem quæ Helias obseruãtes ieiunia, adhibitis precibus clausum cœlum nostris competentibus referemus, quatenus illos lauacri salutaris imber illuminet. Clausum enim illis est cœlum, quamdiu nondum de cœlo spiritus sanctus aduenies eorum corda viuificat, siccitatem quodammodo patiuntur, quia nondum gratia baptismatis irrigantur. Laborant etiam fame magna, quoniam velut esurientes cœlestia sacramenta desiderant. Referemus ergo illis cœlum, vt aduenie̊te desuper spirituali pluuia, eorum terra lauacri irriguo satietur, & delictorum sterilitate deposita incipiant fructus germinare virtutum. Etenim cœlestis imber vitia peccatorum diluit, iustitiæ incrementa producit, discutit aridum concupiscentiæ puluerem, lætificat vtilem castimoniæ puritatem, obruit auaritiæ sordidam fæcem, nutrit æternam misericordiæ largitatem. Sicut enim superueniente Heliæ pluuia omne pabulum terra produxit, ita & superueniente Christi lauacro omnem iustitiam anima germinauit. Et sicut illic pluuiarum fontes irrigauerunt orbem, vt viuificarẽtur herbarum mortificata iam semina, ita & fons baptismatis irrigat genus hominum, vt animarum mortificata corda viuificet. Hocergo obseruantium ista ieiunia est meritum, vt orationibus eorum aut innouetur mundus, aut fratres denuo renascantur. Referandum igitur competentibus nostris est cœlum, quoniam adhuc clausum est apud illos. Clausum est enim cœlum, quoniam mysterium nondum peruident trinitatis. Clauso enim sibi cœlo, super cœlum quid agitur ignorant, nec scire possunt quæ sit filij patrisque substãtia, nisi prius mundi elementa transcenderint. Tunc enim poterit quis trinitatis aspicere diuina mysteria, cum cœlos sua virtute habuerit apertos, sicut beatus Stephanus martyr reserauit sibi martyrio suo cœlos, & stantem vidit ad patris dexteram saluatorem, secundum quod ipse ait: Ecce vi- Actuũ.7. deo cœlos apertos, & stantem Iesum ad dexteram dei. Ergo cui clausi sunt cœli, agendum est, vt aperiantur illi, quatenus super cœlos Christum possit aspicere. Nam quamdiu clausi sunt homini, Christum non potest videre regnantẽ. Quemadmodum autem clausi cœli aperiendi sunt, inquirere nos oportet. Puto autem aliter eos aperiri non posse nisi claues Petri apostoli sumpserimus, quas domino largiente susceperit, sicut ipse dixit: Tibi dabo claues regni Matth.16. cœlorum. Imò rogemus Petrum vt ipse nobis tanquam bonus ianitor regiæ cœlestis aperiat. Quæ autem ista clauis sit, diligentius requiramus. Clauem Petri fidem esse di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

xerim Petri, per quam cœlos aperuit, penetrauit inferna se- A
curus, maria calcauit intrepidus. Tanta enim apostolicæ fi-
dei virtus est, vt cuncta illi elementa pateant, hoc est nõ illi
angelicæ claudantur ianuæ, non portæ prævaleant tartari,
non aquarum fluenta subsidant. Ista autem ipsa clauis quam
fidem dicimus, videamus quemadmodum cõstet, quemad-
modum solida sit. Arbitror illam duodecim artificum ope-
ratione conflatam. Duodecim enim Apostolorum symbolo
fides sancta concepta est, qui velut periti artifices in vnum
conuenientes, clauem suo consilio conflauerunt. Clauem e-
nim quandam ipsum symbolum dixerim, per quod reserã-
tur diaboli tenebræ, vt lux Christi adueniat: aperiuntur cõ
scientiæ clausa peccata, vt iustitię fulgeant opera manifesta.
Igitur hæc clauis ostendenda est fratribus nostris, vt & ipsi
tanquam discipuli Petri inferna sibi reserare, cœlos aperire
consuescant.

De ieiuniis, & eleemosynis. Sermo XXXIX.

NOn dubito fratres contristari vos quotienscun- B
que absentẽ me à vobis necessitas facit. Dum e-
nim quem diligitis nõ videtis, tanquam boni filij
pietatis stimulis laboratis. Sed ego quãuis cor-
pore vos interdum deseram, tamen vos spiritu nõ relinquo.
Quocunque enim iero, dilectio vestra me sequitur. vbicũ-
que fuero, ibi mecum vestra fraternitas commoratur. Quis-
quis enim in Christi mãdatis permanet, necesse est vt Chri
sti adhæreat sacerdoti: & licet longe positus videatur, sit ta-
men proximus dum illum vnius fidei gratia repræsentat.
Ille se sane separatũ à sacerdotibus putet, qui actibus malis
separatus à Christo est. Atque ideo fratres vos qui manda-
tum saluatoris facitis, quamuis absentes à me fueritis corpo
re, dilectione tamen mihi minime defuistis. Ita quos separa-
bat longitudo terrarũ, Christi gratia connectebat. Sunt au-
tem nonnulli inter vos fratres, quorum licet vultus in ec-
clesia videamus, cor tamen in agris esse cognoscimus: &
præsentiam quidem eorum consideramus in plebe, sed con
uersationem eorum inuenimus in rure. De terra enim sem- C
per cogitant, de terra tractant, quæ terrena sunt sapiunt.
Gene.3. His cõuenit diuina illa sententia: Quia terra es, & in terram
ibis. Qui ideo aliquando ad ecclesiam veniunt, non quia ex
fide Christiani sunt, sed ne Christiani ab hominibus non pu
tentur. Quibus cũ ieiunium indicitur, de intemperie se tem
poris semper excusant. Dicunt enim æstiuis mensibus, dies
longa est, torrentior sol est, sitim ferre non possumus, po-
culis nos refrigerare debemus. Hyemis verò tẽpore graue
frigus est, rigores sunt pessimi, algorem tolerare nequimus,
escis calefieri nos oportet. Ita homines quorũ animus tem
per est in prandio, prandendi sibi causas inquirunt: & dum
se à ieiuniis excusant, tempora creatoris accusant. Dic mi-
hi ô delicate Christiane, qui æstum solis ieiunando ferre nõ
potes, nunquid æstus quem sustentaturus es, torrentior est
gehenna? Nũquid hyems cui retrudendus es, horridior est
Matth.8. tenebris? In exteriores enim tenebras abiicientur pecca-
tores. ibi erit fletus, & stridor dentium: sicut ait dominus.
Stridor inquam dentium instar hyberni temporis erit in il- D
lis tenebris. Ergo sicut penetrante algore hyemis, toto ho
mines corpore contremiscunt, ita & interueniente consci-
entia frigida delictorum, graui peccatores dentium stri-
dore quatientur. Ita miser peccator dum hic hyberni rigo-
rem meruit, ibi tenebrarum frigus incurrit. Dum hic æ-
stum solis euitat, ibi gehennæ sustinebit ardorem. His au-
tem ipsis hominibus cum dixeris vt aliquid pauperibus lar
giantur, statim tibi obiiciunt, necessitates infinitæ sunt, tri-
buta sunt grauia, fiscalia explicare non possumus. Et tan-
ta tibi ingerunt, vt quasi reum te statuant cur hoc ipsum
illos volueris commonere. Non intelligentes quòd omni-
bus necessitatibus, salutis sit necessitas præferenda, & quòd
tributum reddere, alij prodest: eleemosynam facere, ipsi
proficiat qui largitur. Tributi enim redditio illi præstat be
neficium qui accipit, eleemosynæ autem operatio sibi con-
fert meritum qui ministrat. Tributi inquam redditio de-
trimentum infert soluenti, eleemosynæ erogatio lucrum
tribuit erogãti. Ditior enim fit vir misericors postea quàm
minus habere incipit pauperibus largiendo. Beata igitur est
eleemosyna, quæ & accipientem reficit, & lætificat erogan-
tem. Hilarem enim datorem diligit deus. Atque ideo me- 2. Corin.9.
lius est illi prius dare. Lætus ergo & hilaris est qui paupe-
ribus subministrat. Rectè planè lętus est, quia per numulos
paucos, æternos thesauros sibi cœlestes acquirit. Et contra
semper tristis est & mœstus qui tributa dissoluit. Nec im-
merito tristis est, qui ad solutionem non dilectione adduci-
tur, sed terrore constringitur. Christi enim debitor lætus,
Cæsaris tristis est, quia hunc ad soluendum amor cogit, il-
lum pœna compellit. Hic præmiis prouocatur, ille sup-
pliciis coarctatur. Dicit sanctus Apostolus: Diuitibus hu- 1. Timo.6.
ius seculi præcipe non sublime sapere, & neq; in incerto di-
uitiarum sperare. Vides ergo ô diues quia sunt tuæ incertæ
diuitiæ. quid ergo aurum congregas, in quo nulla certa fi-
ducia est? Auri tui auaritia cesset, & terra est: solidi tui cu-
piditas auferatur, & sordes sunt. Aurum enim & argentum
vilis est & abiecta materies. vbi aurum increuit humana
concupiscentia, tunc & his speciebus accreuit ambitio. Au-
rum enim & argentum non preciosum natura instituit, sed
hominum voluntas effecit.

De ieiuniis Niniuitarum. Sermo XL.

IEgimus in prophetis cũ Niniuę ciuitati subuer- Ionæ.3.
sio diuinitus immineret, & iuxta sententiã dei, de-
struendi illam tempus ingrueret, consistentes in
ea aliud non habuisse præsidium, nisi vt abiectis
crapulosis epulis, ieiunia continuata susciperent, & diui-
tiarum ambitione sepositа, humilitate se paupertatis indue-
rent, scilicet vt exinde remedium perciperent, vnde his
perditio contingebat, hoc est vt iram diuinitatis quam luxu
riando prouocauerant, abstinendo lenirent: & offensam
quam in eos superbia contraxerat, humilitas mitigaret. Di-
citur enim in illa tribulatione ipse rex deposita imperiali
purpura, regali ambitione submota, mẽbra sua cilicio præ-
cinxisse, atque in sacco se diebus ac noctibus volutasse. Sa-
piens ergo rex, qui sciret quemadmodum aduersa sibi su-
perare deberet. hostes enim virtute superabat, deum autem
humilitate vincebat. Sapiens plane rex, qui intelligeret qui-
bus armis vteretur pro temporis qualitate. Cum enim insi-
diantur illi homines, apprehendit arma bellica: cum irasci-
tur ei deus, corripit arma iustitiæ. Sapiens inquam rex, qui
pro salute ciuium peccatorem se magis cõfitetur esse quàm
regem. Obliuiscitur enim se regem esse, vbi deum regẽ om
nium pertimescit: nec potentiæ suæ meminit, vbi potentiam
diuinitatis agnoscit. Obliuiscitur ergo se regem esse dum
proiicit purpuram, dum diadema deponit, cilicio autem ve-
stitur & sacco, ieiuniis perseuerat, orationibus immoratur.
Mira res, dum se regem hominum esse non meminit, rex
incipit esse iustitiæ. Religiosus igitur princeps non perdi-
dit imperium, sed mutauit. Principatum enim ante militaris
disciplinæ tenuit, nũc cœlestiũ disciplinarũ obtinet princi-
patum. Non inquam perdidit imperium, quia siue ferro siue
iustitia pro ciuium salute primus inuigilat. Primus plane in-
uigilat, quia vt tota ciuitas ieiunaret, famem sibi rex primus
indixit, & solus omnium caussa prior cœpit esurire quàm
miles. Necesse enim erat vt qui potentior cunctis fuerat,
deuotior fieret vniuersis. Exemplo igitur suo præparat re-
ligionis exercitum, non armis sed sola deuotione munitum.
iubet omnem sexum, omnem ætatem à diurnis epulis ab-
stinere. Additur religioso exercitui numerus, cum in tali
deuotione etiam infantia militare compellitur. Pietas enim
esse creditur in tali caussa, paruulis quoque cibi substan-
tiam denegare. Non enim sufficiebat ad placandum deum
peccantium satisfactio, nisi seniorum quoque peccata,
paruulorum innocentia deploraret, & fletibus alienis de-
licta sua iuuentus ablueret. Ista autem fratres omnia in
commonitionem nostri facta esse nemo est qui nesciat, vt
quotienscunque tribulationibus perurgemur, ad hæc præ-
sidia concurramus, vt puta aduersarius imminet, inimi-
cus in promptu est: ieiunemus, & vincamus. Solent
quidam homines quotienscunque necessitatem arduam ni-
mis patiuntur, ad proximas gentes auxilij caussa desti-
nare

Universidad de Deusto

nare legatos. Nos, quod est melius, legationem ad deum per ieunia destinemus, ab ipso imploremus auxilia, ad ipsum nos corde & orationibus conferamus. Auxilium enim illi non aliunde rogando petiuerunt, sed de suis ieiunando visceribus exegerũt. Cur enim petat ab altero qui intra se potest inuenire quod quærit? Quãto enim deo viciniores fuerimus, tanto aduersarij nostri à nobis longius repellentur. Oportet igitur proximos nos fieri deo, quoniam dicit propheta: Ecce qui elongant se à te, peribũt. Quòd si à deo qui Psalm.72. longe sunt, peribunt: vtique qui sunt proximi, saluabuntur. Aliter ergo proximi deo esse non possumus, nisi ad eum orationibus & eleemosynis propinquemus. deus enim ipse misericors, ieiunus & sanctus est. Atque ideo qui vult proximus deo esse, debet imitari hoc esse quod est deus. Tota igitur in tribulatione Niniuitarum ciuitas ieiunauit. Bene dixi, tota. Non solum enim senes, iuuenes & infantes, sed etiam pecudes legimus ieiunasse. Mira res, ieiunat pro ciuitatis peccato, quem peccati conditio nõ constringit. Vnde & nos fratres temporum angustias sustinentes, omnes pariter ieiunare debemus, & misericordiam dei cunctorum abstinentia deplorare. Nam quale sit, hoc Christianũ pro salute sua nõ facere, quod pecudes pro hominũ salute fecerũt? nisi quòd stolidior pecude est qui indicto pro se à sacerdote ieiunio nõ ieiunat. Nõne enim pecus est qui nõ intelligit quid illi immineat, quid incumbat? Et pecus quidem vidẽs declinat foueam, cauet præcipitia, tu autem non vis ieiunando periculum declinare quod cernis? Desperationis enim genus est, tunc te manducare cũ abstinere debeas: tunc gaudere cum debeas deplorare. Desperatione Apostolus dicit, 1. Corin. 15. quod à nobis auertat deus: Manducemus & bibamus. cras enim moriemur. Ieiunemus ergo fratres sine intermissione, vt hostes nostros orationibus & abstinẽtia superare possimus per dominum nostrum Iesum Christum.

De gratia baptismi. Sermo XLI.

QVia constat, sicut ante dies prosecuti sumus, Iesum Christum non sui caussa baptizatum esse, sed nostri: debemus fratres dilectissimi, vobis catechumenis loquor, gratiam baptismatis eius omni festinatione suscipere, & de fonte Iordanis quẽ ille benedixit, benedictionem consecrationis haurire, vt in eum gurgitem in quem se illius sanctitas mersit, nostra peccata mergantur, scilicet vt eadem aqua quæ dominum circundedit, & seruulos circumpurget, quatenus ex venerabili Christi lauacro nobis vnda sancta proficiat, & iisdem vestigiis atque mysteriis quibus benedictionẽ à saluatore est mutuata, nos fœtu beatiore purificet, gratiámque quam à Christo suscepit, in Christianos refundat. Ergo fratres tingi debemus eodem fonte quo Christus, vt possimus esse quod Christus. Nam, quod salua fide dixerim, licet baptismum vtrũque sit domini, tamẽ gratius puto hoc baptismum esse quo nos abluimur, quàm illud quo saluator baptizatur. Hoc enim celebratur per Christum, illud celebratum est per Ioannem. In illo se magister excusat, in isto nos saluator inuitat. In illo iustitia semiplena, in isto trinitas est perfecta. Ad illud sanctus venit, sanctus egressus: ad istud peccator venit, & sanctus abscedit. In illo benedictio confertur mysteriis, in isto mysteriis delicta donãtur. Baptizari ergo fratres debemus eodem gurgite quo saluator. sed vt eodem fonte mergamur, non nobis orientalis petenda est regio, non fluuius terræ Iudaicæ. Vbi enim nunc Christus, ibi quoque Iordanis est. Eadem consecratio quæ orientis flumina benedixit, occidentis fluenta sanctificat. Vnde & si nomẽ forte fluuio aliud sit de seculo, inest tamen illi mysterium de Iordane. Denique iisdem sacramentis res agitur quibus & tunc gesta est, nisi quòd gratia pleniore. Tunc enim trinitatem carnalibus oculis vidimus, modo eandem trinitatem fidei oculis contemplamur. Tunc Christum vix humanus vultus aspexit, nunc eundem mens humana complectitur. Tunc spiritus sanctus velut columbæ specie hominem circunfudit, modo se in interiora hominis ipsa virtute diuinitatis infundit. Tunc pater à domino propter filium longo auditu vocis aduenit, modo autem descendit ad nos pariter ipse cum filio. Plenior ergo gratia est vbi deus non assumpta specie descendit ad homines, sed propria substantia descendere dignatur ad filios. Ibi enim tanquam incredulis fidem vult signis corporalibus persuadere, hic tanquam fidelibus gratiam spirituali virtute conferre. Plenioris ergo gratiæ est deum videre sicut est deus, quàm videre eum sic vt requiras eum. Hic est perfecta trinitas, ibi adhuc seruanda diuinitas. Plenior igitur est gratia deum propria virtute cognoscere, quàm in assumpta specie suspicari. Faciamus ergo ipsi pro nobis quod deũ videmus fecisse pro nobis, faciamus circa nos quod fieri circa se Ioannes optauit. Quanto magis peccatores nos humiles & ignari gratiã hanc debemus ambire. Videte misericordiam saluatoris. hoc nobis sponte defertur, quod propheta postulans non meretur accipere. Quid autẽ caussæ sit quòd Ioannes petierit Christi baptismum, & non acceperit, debemus aduertere. Ait enim illi dominus postulanti: Sine modo. sic enim decet nos Matth.3. implere omnem iustitiam. Scimus autem quòd Ioannes baptista typum legis gerebat. iustum ergo erat vt ipse baptizaret dominum, scilicet vt quemadmodum secundum carnem de Iudæis saluator est genitus, ita & secundum spiritũ de lege euangelium nasceretur, vt vnde successionẽ ducebat originis, exinde & traditionem consecrationis acciperet. Hoc est igitur quod ait: Sic enim decet nos implere o- Ibidem, mnem iustitiam. Iustum enim erat vt mandata legis quæ ipse condiderat, ipse compleret, sicut alibi dicit: Non veni Matth.5. legem soluere, sed adimplere.

De hostibus carnalibus non metuendis, & post cibum gratias deo referri debere. Sermo XLII.

IRequenter admonui vos fratres, vt dum licet, dũ tempus in spatio est, saluti vestræ omnibus modis consuleretis, & in hac vita breui vitam vobis prouideretis æternam. Sapiens enim quisque intelligit quòd hæc vita homini non ad quietem data sit, sed ad laborem, hoc est vt hic laboret, & in posterum requiescat. Hic autem requies nulla est. Tãtis enim malis hæc vita repleta est, vt comparatione eius mors remedio putetur esse, non pœna. Nam ideo breuem illam deus fecit, vt molestiæ eius, quia prosperitate non poterant, temporis exiguitate finirentur. Denique sanctus Iob dicit: Piraterium est Iob.7. vita hominis super terrã, hoc est siue quòd homines in hac vita omnia experiantur mala. Piraterium enim Latinè experimentum dici potest. Seu certe piraterium, quod in hac vita circa homines diabolus tanquam pirata desæuiat. Piraterium enim habitaculum piratarum est. Tamdiu ergo in piraterio sumus, quamdiu in hac carne positi prædonũ spiritualium tentationibus subiacemus. quamuis in hac ipsa vita etiam carnales nobis, qui sunt barbari, piratę non desunt, minus tamen eos timeo, qui & si auferunt patrimonia, non possunt auferre iustitiam: si aurum tollunt, Christum tollere certe non possunt: si diripiunt argentum, non possunt diripere saluatorem. Quis igitur non festinet habere sibi Christum quem non possit ab eo nec prædo diripere, nec hostis auferre, nec captiuitas separare? Qui enim habet Christum, hominem non veretur inimicum. Quid enim facturus sapienti? Pecora eius abducet? hoc etiam morbi lues facere consueuit. Armenta diripiet? istud damnum abactores tolerando iã didicit. Ipsum fortassis non illi admouet tædia, sed remouet. hoc enim illi intulit, quod maiore cum molestia febris afferret, præsertim cum dicat dominus: Nolite timere Matth.10. eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Illi igitur spirituales plus metuendi piratæ sunt, qui non solum corpora hominum, sed & animas spoliare cõsueuerunt: qui non tam aurum mundi, quam aurum fidei auferre nituntur: qui non tam seculi substantiam, quam Christi sapientiam deprædantur. Nam ipsi nobis spirituales hostes hos carnales immittũt, vt probemur in tribulatione positi, ꝙ simus confidentes in deo, quàm de solo ipso remediũ postulemus. Sunt enim quidam qui in tribulatione positi dicant malis artibus hostes vincere, iisdem eos artibus debere superari, desperantes de deo, à dæmonibus victoriam flagitantes. Miseri homines, nescIunt quid faciant, quid loquantur. Dum enim rebus suis metuunt, obliti sunt religionis ac fidei. Qui res quidem suas forte non perdent, sed

quod est amplius, suas animas perdiderunt. Dicit sanctus A
Iob. 2. Iob: Si bona excipimus de manu domini, quare non mala tolerabimus? Hoc est, si bonis superuenientibus iucundamur, quare non & aduersis accidentibus confortemur? Aduersa tolerare, sapienti virtutis exercitium, insipienti præuaricationis est occasio. Dixi ergo frequẽter vt in hac vita breui, vitam vobis prouideatis æternam: quod doleo cur hoc facere contemnatis. Cum enim ieiunandum dicimus, præter paucos nemo ieiunat. Cum eleemosynas faciendum, maior auaritia vos constringit. Orare autem, & gratias deo agere quid sit, plerosque de vobis etiam arbitror ignorare, qui surgentes primo diluculo non nisi de prãdio cogitent: cum iranderint somno sẽ tradãt, nunquam diuinitati gratias referentes, quæ illis & prandium ad refectionem, & somnum dederit ad quietem. Vtique tu Christiane si es vtilis, meminisse debes cuius panem comedis, & ei laudem dicere. Dic mihi, num si aliquid de tuo cuicunque largiris, expectas vt tibi gratias agat, vt benedicat domum de qua ei humanitas sit tributa? Qui, si forte gratias nõ agit, quemadmodum à te B denotatur ingratus? Ita ergo & à nobis expectat qui nos pascit deus, vt pro præstitis ab eo escis illi gratias referamus, & saturati donis ipsius laudes ei dicamus. Hæc enim beneficiorum est retributio diuinorum, vt cum refecti fuerimus, bene nos confiteamur acceptos. Cæterùm si accipientes diuina munera, taciti & immemores fuerimus: tanquã ingrati & indigni eorum subministratione fraudabimur: vt deum quẽ beneficiis non cognouimus, malis ingruentibus requiramus, & aduersis stimulemur ad rogandum, qui prosperis gratias non egimus ad fruendum: sicut nũc contingit vt qui in pace pigri fuimus ad laudes referendas, modo in tribulatione trepidi existamus ad pericula deploranda.

Item de eodem. Sermo XLIII.

SAtis abundéque dixisse me credo superiore dominica ad correptionem eorum qui diuinis muneribus perfruentes gratias nõ referunt creatori, & vtentes beneficiis cœlestibus tanquam ingrati C & indigni beneficiorum non remunerantur authorem. Ingrati inquàm, qui deum nec quasi serui metuunt dominum, nec quasi filij honorificant vt parentem. Dicit per prophetam deus: Si dominus sum, vbi timor meus? si pater, vbi a-
Malach. 1. mor meus? Hoc est, si seruus es, redde domino timoris obsequium: si filius, exhibe patri pietatis affectum. Tu autem cum gratias nõ agis, deum nec diligis nec vereris. Vnde aut contumax seruus, aut superbus es filius. Qui est igitur vtilis Christianus, semper debet patri ac domino suo laudes dicere, & in eius gloriam omnia procurare, sicut ait beatus Apo-
1. Corin. 10. stolus dicẽs: Siue mãducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam dei. Videte quale viri Christiani Apostolus voluit esse conuiuium vt magis fides Christi, quàm prandij fagina comedatur, & plus resciat hominem dominici nominis frequẽs inuocatio, quàm epularum multiplex & copiosa collatio, meliúsque pascat esurientem religio q̃ fagina. Omnia, inquit, in gloriam dei. Omnes ergo actus nostros Christo vult socio vel teste compleri, hac scilicet ratione, vt bona ipsõ authore faciamus, mala propter ipsius D contubernium declinemus. Erubescit enim mala facere qui scit Christum se habere participem. Christus autem in bonis adiutor est, in malis noster est conseruator. Ergo cum diluculo surgimus, debemus priusquam procedamus è cubiculo gratias agere saluatori, & ante omnes actus seculi, actus habere pietatis, qui nos quiescentes & dormiẽtes in lectulis custodiuit. Quis enim nisi deus dormientem custodit hominem? qui ita resolutus in somnum, & oblitus sui vigoris humani, à se alienus efficitur, vt nesciat quid ipse sit, vbinam demoretur, adesse sibi certe ipse non possit. Necessarius igitur deus adest dormientibus, quia dormientes sibi adesse non possunt: & à nocturnis insidiis genus hominum ipse custodit, quia id temporis ad custodiendum alter nemo peruigilat. Debeo ergo illi gratiam qui vt ego securus dormiam, ille peruigilat. Ipse enim nos deus ituros cubitũ quodam gremio quietis suscipit, & thesauro pacis recondito seruat, & caliginum quadam tuitione in lucem defendit, vt malitia inimicorum hominum repellatur tenebris, quæ non potest benignitate depelli, & pacem fessis præstet obscuritas, quam non præstabat humanitas. Dum enim nescit homo vbi suum aduersarium persequatur, pacem quam volens præstare noluit, præstat inuitus. Debemus ergo surgentes gratias Christo agere, & omne diei opus in signo facere saluatoris. Nonne cum adhuc gentilis esses, solebas signa perquirere: quæ signa quibus rebus essent prospera, magna inquisitione colligere? Iam nunc nolo erres in numero, sciens quia in vno signo Christi omnium rerum est tuta prosperitas. Qui in hoc signo seminare cœperit, vitæ fructum consequetur æternæ. Qui in hoc signo iter facere aggreditur, ad cœlum vsque perueniet. In hoc igitur nomine omnes actus nostri dirigendi sunt, & ad ipsum totius vitæ nostræ cõ-
Act. 17. motio referenda, quia sicut ait Apostolus, In ipso viuimus & mouemur & sumus. Sed & cum vespera diem claudit, ipsi debemus per psalterium laudem dicere, & gloriam eius modulata suauitate concinere, quo operum nostrorum cõsummato certamine, veluti victores requiem mereamur, & laboris quædam palma sit soporis oblinio. Hoc autem vt faciamus fratres, non solum docemur ratione, sed etiam admonemur exemplis. Nonne enim videmus minutissimas aues cum illucescentem diem aurora producit, in quibusdam nidorum cubiculis varia dulcedine personare, & id studiose agere priusquam procedant, vt creatorem suum, quia loquela non possunt, suauitate demulceant: & quemadmodum vnaquæque earum quoniam confessione nequit, modulis prodat obsequium, ita vt videatur sibi deuotius gratias agere, quæ dulcius personauit: hoc etiam peracto diei cursu similiter facere? Quid ergo sibi vult ista certis temporibus disposita cantilena, & iugis intentio, nisi gratiarum quædam sit immoderata cõfessio? Pastori enim suo auis innoxia, quia sermone non potest, suauitate blanditur. Habent enim & aues pastorem suum, sicut ait dominus: Respicite volatilia cœli, quoniam non nent, neque metunt, & pater vester qui est in cœlis, pascit illa. At quibus tandem cibis pascuntur aues? viliissimis scilicet & terrenis. Aues ergo propter viles escas gratias agunt: tu preciosissimis epulis pasceris, & ingratus es? Quis igitur non erubescat sensum hominis habens, sine psalmorum celebritate diem claudere, cum iplæ aues ad gratificandum psalterij suauitate persultent, & eius gloriam non versuum dulcedine personare, cuius laudem volucres modulata cantilena pronunciant? Imitare ergo frater minutissimas aues mane & vespere creatori gratias referendo. Et si es deuotior, imitare luscíniam, cui quoniam ad dicendas laudes dies sola non sufficit, nocturna spatia peruigili cantilena decurrit. Et tu igitur laudibus tuis diem vincens operi tuo adde nocturna curricula, & insomnem suscepti laboris industriam psalterij serie consolare. Et quia de his auibus mentionem feci quæ noctibus vigilant, nolo te imitatorem esse noctuæ, quæ licet per noctẽ vigilet, per diem tamen pigra vel cæca est, quæ grãdibus oculis tenebrarũ caligines diligit, splendorẽ solis horrescit. Mirũ enim in modũ illuminatur obscuritate, luce cæcatur. Istud animal hæreticorũ figura est atq; gẽtiliũ, qui tenebras amplectuntur diaboli, lucem saluatoris horrescunt, & grandibus disputationũ oculis cernunt vana, non respiciũt sempiterna. De his ait dominus: Oculos habẽt, & non videbũt: Psalm. 113. in tenebris ambulant. Sunt enim acuti ad superstitiosa, hebetes ad diuina: qui dum se putãt subtilibus euolare sermonibus, tanquam noctuæ veri luminis splendore turbantur.

De sancto latrone. Sermo XLIIII.

QVoniam hesterno die de latrone fecimus mẽtionem, videamus quis ipse latro sit qui in cruce domino constituto non solum peccatorum suorum veniam consequitur, sed etiam paradisi amœnitate donatur, vt qui propter scelera damnatus fuerat ad pœnam, propter fidem trãsferretur ad gloriã, fuerítq; illi crux quam pertulit, non tam supplicij damnatio, q̃ salutis occasio. In cruce enim positus Christũ dominũ nostrũ credidit crucifixum. Et ideo qui consortio passionis vtitur, consortio paradisi condonatur. Beatus enim latro dũ suppliciũ patitur, regnũ cœleste cõsequitur. Ecce reus dicitur, sicut cui damnari ad tẽpus expediuit. Nõ enim perueniret ad gloriã,

si non

Universidad de Deusto

si non contraditus esset ad pœnam. Videamus inquam cur tantorum criminũ reus tam cito à saluatore paradisum promeretur, cum alij multorum temporum lachrymis frequẽtibúsque ieiuniis vix delictorum suorum veniã consequãtur. Magna fratres & multiplex causſa est. Primum quod ille latro deuotione fidei tam repente mutatus est, vt præsentem pœnam despiceret, ac de futura veniam precaretur, & magis crederet vtile sibi esse de æterno iudicio petere, q̃ de temporali supplicio postulare. Reminiscens enim scelerum suorum, & pœnitudinem gerens, plus incipit dolere quod sperat, quàm sentire quod patitur. potuit enim nisi de futuris amplius cogitasset, qui in Christum semel crediderat, de præsenti magis supplicio deprecari. Deinde illud ad gratiam eius maioris est meriti, quòd Christum in cruce positum credidit: & passio quæ aliis scandalum fecit, illi ad fidem profecit. Crucis enim passio multis scandalum fuit, sicut dicit Apostolus: Nos autem prædicamus Christum crucifixum: Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Rectè ergo meretur paradisum, qui crucem Christi non putauit esse scandalum, sed virtutem. Dicit enim idem apostolus, Ipsis vocatis Iudæis Christũ dei virtutem, & dei sapientiam. Rectè plane & dominus huic donat paradisum, quia quem Iudas Scarioth in ortulo paradisi distraxerat, hic in crucis patibulo confitetur. Mira res, confitetur latro quẽ discipulus abnegauit. Mira inquam res, latro honorificat patientem, quem Iudas prodidit osculantem. Ab hoc pacis blãdimenta venduntur, ab illo crucis vulnera prædicãtur. Ait enim, Memento mei domine cũ veneris in regno tuo. Hæc est fidei plena deuotio, vt cum de vulneribus domini profluens sanguis cernitur, tunc de potestate eius venia postuletur: cum videtur eius humilitas, tunc magis timeatur eius diuinitas: cum morti addictus putatur, tunc regis illi honorificentia deferatur. Iste enim fidelis latro non credidit moriturum quem annunciat regnaturum: non putat subdẽdum inferis, quem dominaturum confitetur in cœlo: non arbitratur eum apud Tartarum detineri, à quo se etiam postulat liberari. Cernat licet eius hiantia vulnera, spectet ipsius sanguinem profluentem, deum tamen credit quem reũ nescit, iustum fatetur quem non meminit peccatorem. Ait enim illi alteri exprobranti latroni, Nos quidem rectè digna factis recipimus, hic autem nihil mali gessit. Intellexit enim quòd pro alienis peccatis has plagas susciperet, pro alienis sceleribus hæc vulnera sustineret: & sciuit quòd illa in corpore Christi vulnera non essent Christi vulnera, sed latronis: atque ideo plus amare cœpit postquàm in corpore eius sua vulnera recognouit, Ait enim propheta, Quoniã ipse infirmitates nostras portat & pro nobis dolet. Nos autem existimabamus eum esse in dolore, liuore eius nos sanati sumus. Plus ergo in cruce positus, liuorem eius cernens latro diligit deum. Mira res, plus in cruce latro Christum diligit, quàm Iudas dilexit in cœna. Ille per cibum supplantat magistrum, hic credidit dominum per dolorem, sicut ait propheta, Qui edebat panes meos, adampliauit aduersum me supplantationem. Cognouit igitur hic latro omnem dei passionem ex ipsius fieri voluntate, & in potestate eius esse vel morti animam tradere, vel ad vitam iterum remeare, sicut ipse ait, Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Vsque adeo autem illum liberum ab inferni legibus iudicauit, vt etiam se ab his posceret liberari.

1.Corin.1.

Ibidem. Matth.26. Lucæ.22.

Lucæ.23.

Esaiæ.53.

Psalm.40.

Ioan.10.

Item de eodem sancto latrone. Sermo. XLV.

MEminit fratres vestra dilectio me dedisse rationẽ cur tantorum criminum inueteratus latro, & scelerum suorum confessione damnatus, paradisum in ipso supplicij patibulo potuerit promereri, & tanta fuerit celeritate saluatus, vt peccata eius gratia præuenerit antequam pœna, & prius in malis suis gloriari cœperit, quàm puniri. Non enim patitur supplicium, dum paradisum promeretur. Petro dicitur à Christo: Non potes me modo sequi, sequêris postea. Et huic dicitur: Hodie mecum eris in paradiso. Tanquam discipulus ille differtur, & hic tanquam socius inuitatur. Ille adhuc reseruatur ad præmium, etiam ad consortium iste deligitur. Non potes, inquit, me modo sequi. Impossibile est Petro sequi dominum, etiam facile latroni est esse cum domino. Hodie mecum eris in paradiso. Non in aliud differtur tempus, non in diem alteram reseruatur. Ipsa hora qua paradisus deum suscepit, suscepit & latronem. vnus passus est pro salute cunctorum, & duobus pariter immortalitatis ianua reseratur. Sed hanc tantam gloriam latroni fides præstitit. Fides enim est quæ peccata cooperit, quæ vincit crimina, quæ facit de latronibus innocentes. quamuis enim delinquentium grandis culpa sit, fidei tamen maior est gratia. Plus enim credidisse Christo, quàm seculo deliquisse, & plenioris est meriti veniam speraſſe de domino, quàm culpam contraxisse de mundo. Sicut enim perfidia criminosum fecit: ita fides perfecit innocentem. Denique Iudas posteaquàm fidẽ perdidit, innocentiam apostolatus amisit. omnium enim criminum reus factus est posteaquàm virtutum omnium dominũ denegauit. Sicut ergo sufficit isti ad scelera deseruisse Christum: ita illi sufficit ad innocentiam domino credidisse. Facit igitur & fides innocentes latrones, & perfidia apostolos criminosos. Magna igitur & perfecta fides in illo latrone fuit. Magna plane est & admirabilis fides quæ Christũ crucifixũ glorificari magis credidit quàm puniri. In hoc enim totius forma salutis est. Saluatorem tunc maiestatis dominũ recognoscit, cum videtur humilitatis patientia cruciari. Vnde ait Apostolus: Si cognouissent, nunquam dominum maiestatis crucifixissent. Hæc inquam perfecta fides est, Christum in cruce deum non reum credere. Vnde ille latro iustificatus est, quia saluatore in patibulo constituto Iudæis insultantibus, & vel criminosa dicentibus, Libera teipsum si potes: ille certus de diuinitate eius, & securus de voluntate se magis postulæ liberari. Magna inquam fides in illo latrone fuit, & sanctis apostolis comparanda, nisi quòd & forte præcesserit: præcessit etenim deuotione, qui præcessit & præmio. Prior enim latro ad paradisum q̃ apostoli peruenerunt. Deniq; Petrus dominũ sequitur, & iste comitatur. Dominus autem secundum fidem & meritum tribuit, & remunerationis obsequiũ. Omnes enim, sicut legimus, in passione saluatoris discipuli trepidarunt, omnes eum pene cum traderetur reliquerunt, factum est sicut scriptum est: Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Deniq; fidẽ Petrus nec admonitus potuit custodire. totiens lapsus est, quotiens ne laberetur admonitus. Et nisi modum quendam tertio denegãdi ei dominus statuisset, forsitan sæpius interrogatus, sæpius abnegasset. Tantam enim trepidationem discipulis intulit passio saluatoris, vt quod apostolo Christus ante prædixerat, ancilla destrueret, & magis præualeret ostiaria ad perfidiam, quàm apostolus ad cautelam. Non bona ostiaria, quę Petrum ideo in domum sacerdotis includit, vt à fide saluatoris excludat. Male Adam induxit Eua, male Petrum introduxit ancilla. Illa exclusit à paradiso, hæc exclusit à Christo. Illa persuasione sua virum decepit, hæc interrogatione sua apostolum circunscripsit. Illa ad præuaricandum Adam impulit, hæc Petrum compulit ad negandum. Et idem sexus in vtraque ostiariæ officium gerẽs aut excludit à vita, aut includit ad mortem.

Lucæ.23.

Ioan.13. Lucæ.23.

Zacha.13. Matth.26.

De pœnitentia Petri apostoli. Sermo XLVI.

DIximus fratres quòd ad similitudinem Euæ Petrum ostiaria mulier quoq; deceperit, & sicut Adam fœmina circunscripsit, ita & apostolum fœmina circumuenerit. Vsitatus enim ad decipiendum sexus est, fraudis suæ vasculum in ostiaria diabolus recognouit. Fideles vero non nisi per mulierẽ oppugnare cõsueuit. Ibi Adam per Euam superat, hic Petrum vincit per ostiariam. Fuit enim, sicut legimus in paradiso delitiarũ diabolus: nec defuit, sicut intelligimus, in prætorio Iudęorum. Ibi imminebat sathanas serpẽs, hic Iudas coluber perurgebat. Est ergo eadem similitudo deceptionis in Petro quę in Adam fuit, quoniam eadem est & similitudo mandati. Accepit enim à domino vterque mandatũ, Adam ne tangeret, apostolus ne negaret. Ille ne lignũ scientiæ præsumeret, hic ne crucem sapientiæ preteriret. Sed transgrediens vterque præceptum pari modo delinquunt. Gustat ille quod non licet, loquitur iste quod non decet, & tamen facilior nega-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tio Petri, q̃ Adæ præuaricatio. Citius enim apostolo quàm protoplasto subuenitur. Hunc etenim deus ad vesperũ requirit errantem, illum dominus pullorum cantu denegantem. Adam reus facti nudus erubuit, Petrus conscius dicti * correctus ingemuit. Ille tanquàm deprehensus festinat ad latebras, hic tanq̃ emendatus prorumpit ad lachrymas. Velut latenti enim & celanti à diuinitate Adæ dicitur, Adã vbi es? Nõ quòd Adam conspectum domini latere potuerit, sed quòd peccatrici conscientiæ nullus locus tutus vel certus sit dum metuit deprehendi. Respexit dominus, & apertis oculis eius emendauit errorem. Rectè oculis emendat, quia scriptum est, Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Ergo Petrus prorupit ad lachrymas, nihil voce precatus. Inuenio enim quod fleuerit, non inuenio quid dixerit. Lachrymas eius lego, satisfactionem nõ lego. Recte plane Petrus fleuit & tacuit, quia quod defleri solet, non solet excusari: & quod defendi nõ potest, ablui potest. Lauat enim lachryma delictum quod voce pudor est confiteri. Lachrymæ ergo verecundiæ consulunt pariter & saluti, nec erubescunt in petendo, & impetrant in rogãdo. Lachrymæ inquam tacitæ quodammodo preces sunt. veniam non postulant, & merentur: causſam non dicunt, & misericordiam consequuntur. nisi quòd vtiliores lachrymarum preces sunt quàm sermonum, quia sermo in precando forte fallit, lachryma omnino non fallit. Sermo enim interdũ non totum profert negotium, lachryma semper totum prodit affectum. Et ideo Petrus iam non vtitur sermone quo fefellerat, quo peccauerat, quo fidem amiserat, ne per id ei nõ credatur ad confitendum quo vsus fuerat ad negandum, ac per hoc mauult causſam suã flere quàm dicere, & quod voce negauerat, lachrymis cõfiteri. Inuenio autem & aliud cur tacuerit Petrus, ne tam cito veniæ postulatio per impudentiam plus offẽderet quàm impetraret. Solet enim citius mereri indulgentiam qui verecundius deprecatur. In omni igitur culpa ante flendum est, sic precandum. Scimus iam hoc exemplo quemadmodum nostra peccata curemus. Ecce nihil nobis apostolus nocuit quod negauit, & plurimum profuit quòd emendauit. Denique imitemur eum dicentem alibi. Cum enim tertio interrogaretur à domino, Simõ amas me? Respondit tertio, Domine tu scis quia diligo te. Ait dominus, Pasce oues meas. Et hoc tertio, quod quidem dictum ad compensationem prioris profecit erroris. Qui enim dominum tertio negauerat, tertio confitetur: & quotiens culpam delinquendo contraxerat, totiens gratiam diligendo conquirit. Videte ergo quantum fletus profuerit Petro: antequàm fleret, lapsus est: postea quàm fleuit, erectus est: & qui ante lachrymas præuaricator extitit, post lachrymas pastor assumptus est: & alios regendos accepit, qui prius se ipse non rexit.

* Delicti.

Gene.3.

Psalm.33.

Ioan.21.

De fide Petri Apostoli. Sermo XLVII.

ASTruximus superiore dominica sanctũ Petrum in saluatoris passione sine erroribus profeciſſe, & posteaquam negauit dominum deum, fuiſſe meliorem. Fidelior enim factus est postquàm fidem se perdidiſſe defleuit, atque ideo maiorem gratiam reperit quàm amisit. Tanquam bonus enim pastor tuendum gregẽ accepit, vt qui sibi antè infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum: & qui ipse interrogationis tentatione nutauerat, cæteros fidei stabilitate fundaret. Deniq; pro soliditate deuotionis ecclesiarum petra dicitur, sicut ait dominus: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Petra enim dicitur, eò quòd primus in nationibus fidei fundamenta posuerit, & tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem molémq; cõtineat. Petra ergo pro deuotione Petrus dicitur, & petra pro virtute dominus nũcupatur, sicut ait Apostolus: Bibebãt autẽ de spirituali cõsequenti eos petra. Petra autem erat Christus. Recte consortium meretur nominis, qui consortium meretur & operis. In eadem enim domo Petrus fundamentum posuit, Petrus plantat, dominus incrementum dat, dominus irriguum submini strat. Petrus enim tentationibus suis proficit, fletibus suis gaudet, periculis suis crescit. Sic nanq; in mari dum super vndas temerarius viator ingreditur, nutat incessu, sed conualescit affectu. periclitatur corpore, sed deuotione non labitur. mergitur pedibus, sed Christi dextera sustentatur. sustentat fides quem vnda mergebat: & quem fluctuũ procella turbabat, saluatoris dilectio confirmabat. Ambulauit enim in mari Petrus magis dilectione q̃ pedibus. Non enim videbat vbi pedum vestigium poneret, videbat autem vbi figeret vestigium charitatis. In naui enim positus cõsiderat dominum, & amore eius ductus descendit in mare. non cogitat labentes aquas, non fluenta currentia: & dum Christũ respicit, non respicit elemẽtum. Credit fide etiam inter vndas solidum inuenire vestigium, iactetur licet fluctibus mare, ventis pelagus conturbetur, non tamẽ turbatur Petri semita, quæ ducit ad dominũ. Ambulat igitur super aquas Petrus, & sub pedibus eius mollis vnda non cedit. Legimus in veteri testamento filios Israel per mare rubrum siccis itineribus ambulasſe, & ad securitatem gradiẽtium, ne laberetur vnda, in soliditatem quandam eam fuisſe mutatam. Quanto hoc melius vbi ambulante Petro nec mutatur vnda, nec labitur, nec solidatur aqua, nec refugit? Meli⁹ inquã est, vbi eadem vnda quæ fluctuat, & sustentat: vbi idem gurges qui mergitur, & famulatur. Illic vt portaretur per mare populus Israel, meatum suum natura perdiderat: hic portatur in aquis Petrus, & cursum suũ fluenta non perdunt. Temerarius ergo viator Apostolus noui itineris viam carpit, modo curuati gurgitis molem ascendit, modo subsidẽtis sinus vndam descendit, & inter marinos fluctus ascensus illi itineris descensúsque non deest: sed vbi turbatus vẽtis, exagitatus procellis incipit timere quod credidit, statim ei gurges subtrahitur, vnda subducitur, mox defatiscẽte fide fatiscit semita. tunc exclamans dominum Iesum, saluum se fieri deprecatur: quem apprehensum manu saluator liberat, & obiurgat dicens: Modicę fidei, quare dubitasti? Hoc est, cur tam paruæ fidei es, vt qui credendo mare ambulare cœperas, non id perseuerando transires? Scriptum est enim: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Sed dum cũctaris & dubitas, iter quod ingressus fueras, perdidisti. Cur inquam tam modicæ fidei es, vt non ea fide qua venire cœperas, peruenires? Intellige ergo quia in mari credulitas te portabat, perfidia summergebat. Igitur fratres sanctus Petrus dum fluctuat, dum mergitur, dum periclitatur, sic peruenit ad dominum, ostendens nobis quod non nisi per pericula properatur ad Christum. Multi enim diabolici fluctus sunt in hoc mũdo, tentationum multa naufragia, à quibus ita liberari possumus, si clamantibus manum suam saluator extenderit. Nos ergo clamare ad dominum non cessemus, ille auxilium solitum non negabit.

Matth.16.

1.Corin.10.

Ioan.21.

Matth.14.

Matth.10. & 24.

De sepultura domini. Sermo XLVIII.

ESterna die satis accepisſe vos credo fratres dilecti tractatibus domini & fratris nostri præsentis episcopi, qui tanta facundia res diuinas disſeruit, vt prædicatio eius plena fuerit sacerdotij gratia, oratoris eloquentia, institutione doctoris. Nec mirum si is qui in pontificio primatus honorem obtinet, obtineat etiam in prædicando primatus eloquium, & virtutes dei quas sancti pectoris arcano depromit, fœcundi sermonis oratione commendet, atque ideo paruitatem meam scio auribus vestris minus solito placituram. Quis enim contẽtus sit potare de riuulo, cum possit haurire de fonte? Terra enim aquarum tenuem rorem omnino non susscipit posteaquam eam largus pluuiarum imber infuderit. Sic igitur vestra dilectio inundata sancti sacerdotis eloquio, sermonis mei patietur vile fastidium. Quamuis enim doctus vir, quamuis disertus orator, elinguis videbitur si cœperit loqui prę-sente meliore. sed tamen habet solatium suum ista confusio. Nihil enim ruboris est comparatione summi sacerdotis displicere minimum sacerdotem, præsertim cum iuuare me possit beatorum insigne consortium. Si enim Dauid vnius societate sancti alterum sanctum fieri posse promat dicens: Cum sancto sanctus eris: cur ego me, quamuis imperitum, quamuis peccatorem, non putem fieri posse prædicatorem virtutum domini tantorum consortio magistrorum? Igitur quoniam beatissimus frater noster sanctorum apostolorum laudes

Psalm.17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

laudes magno est prosecutus eloquio, debemus & nos ipsius sepulturam domini prædicare: vt quia vnius corporis membra videmus similibus obsequiis procurata, similibus quoque integrum corpus prædicationibus exornetur. Videamus ergo de domini corpore postea quàm de cruce deponitur, quid geratur. Accepit illud Ioseph ab Arimathia vir iustus, sicut ait euangelista, & in nouo suo sepeliuit monumento, in quo nondum quisquam positus erat. Beatũ ergo corpus domini Christi, quod cùm nascitur, vtero virginis gignitur: cùm recedit, iusti tumulo commendatur. Beatum plane corpus, quod virginitas peperit, & iustitia custodiuit. Custodiuit illud Ioseph tumulus incorruptum, sicut seruauit illud Mariæ vterus illibatum. Hic enim viri pollutione non tangitur, ibi mortis corruptione non læditur. Vbique beato corpori defertur sanctitas, vbiq; virginitas. purus illud venter concipit, nouus tumulus includit. Dominica ergo & virgo vulua, & virgo est sepultura. Quin potius ipsam sepulturam vuluam dixerim. est enim similitudo non parua. Sicut enim dominus de matris vulua viuus exiuit, & de Ioseph viuus sepultura surrexit: & sicut tũc de vtero ad prædicandum natus est, ita & nunc ad euangelizãdum renatus est de sepulchro: nisi quod glorioſior ista est quàm illa natiuitas. Illa enim corp⁹ mortale genuit, hæc edidit immortale. Post illam natiuitatem ad inferos descenditur, post hãc remeatur ad cœlos. Religioſior plane ista est quàm illa natiuitas. Illa enim totius mundi dominum nouem mensibus in vtero clausum tenuit, hæc autem triduo tantũ tumuli gremio custodiuit. Illa cũctorum spem tardius protulit, hęc omnium salutem citius suscitauit.

Luc. 23. Ioan. 19.

De accusato domino apud Pilatum, & de Susanna.

Sermo XLIX.

MIrum forsitã videatur vobis fratres, cur dominus apud præsidem Pilatum à principibus sacerdotum accusetur, & taceat, nec nequitiam eorũ sua responsione conuincat, cùm vtique ingestam accusationem non nisi refellere soleat subsecuta defensio. Mirum inquam sit fratres, quod arguatur saluator, & taceat. Taciturnitas enim interdum pro consensu habetur. Videtur enim confirmare quod obiicitur, cùm non vult respondere quod quæritur. Accusationem ergo suam dominus tacendo confirmat? Non plane accusationem suam tacendo confirmat, sed despicit nõ refellendo. Bene enim tacet, qui defensione non indiget. Ambiat defendi qui metuit superari: festinet loqui qui timet vinci. Christus autem cùm condemnatur, & superat: cùm iudicatur, & vincit: sicut ait Propheta: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris. Quid ergo opus erat ei loqui ante iudicium, cui ipsum iudiciũ erat plena victoria? Vincit enim cùm iudicatur Christus, quia sic innocẽs approbatur. Vnde ait Pilatus: Innocẽs ego sum à sanguine huius iusti. Melior est igitur causa quæ non defenditur, & probatur: plenior iustitia est quæ nõ verbis adstruitur, sed veritate fulcitur. Taceat lingua necesse est, vbi ipsa æquitas sibi adest. Taceat lingua in bono negocio, quia & malas causas obtinere consueuit. Nolo sic defendi iustitiã, sicut solet iniquitas excusari. Quod vincit Christus, nõ orationis est, sed virtutis. Scit enim saluator, qui est sapientia, quomodo tacendo vinceret, quomodo nõ respondendo superaret, atque ideo causam suam mauult comprobare quàm dicere. Quæ enim res illum compelleret ad loquendum, cùm silentium satis sufficeret ad vincendum? Sed fortasse metus eum cogeret, ne salutem perderet, nisi quòd ipsa erat tota causa victoriæ. Suam enim salutem perdidit, vt salutem omnium lucraretur. In se vinci maluit, vt victor esset in cũctis. Sed quid de Christo loquar? Susanna mulier inimicos suos tacuit, & vicit. Non enim apud Danielem iudicem verborum se ratione defendit, nõ patrocinij sermone tutata est, sed in sancta fœmina tacente lingua pro ea castitas loquebatur. Castitas enim Susannæ affuit in iudicio, quæ eam defendit & in paradiso. Ibi enim pudori eius consuluit, hic saluti. ibi ne macularetur pudicitia, hic ne innocẽtia damnaretur. Castitas ergo Susannæ & presbyteros & impudicos cõuicit in paradiso, & in iudicio falsos accusatores obtinuit. Bisque victrix reos facit testimonij, quos reos fecerat adulterij, atque tandem iudicem meretur castitas Danielem puerum iuniorem necdum pubescentis ætatis. Multum igitur de deo pudicitia consequitur, cùm iudicem virginem promeretur. Secura enim est de victoria castitas, cui est iudicatura virginitas. Pudicitiæ autẽ causam nisi vir pudicus audire non debuit. talem enim arbitrum meretur castimonia, apud quem non periclitetur verecundia. Cognito igitur Daniel Susannæ negocio, cùm eam falsis accusationibus vellet plebs imperita damnare, ait idem: Mundus ego sum à sanguine huius. Quo dicto peccantis populi reuocauit errorem. Hac ergo voce circa Susannam Daniel vtitur, qua circa dominum vsus est & Pilatus. Ait enim Pilat⁹: Mundus ego sum à sanguine huius iusti. Eadem igitur sententia soluitur pudicitia, qua est absoluta iustitia. sed Daniel melius quàm Pilatus. Ille enim pudicum sanguinem nõ condemnat, sed liberat: hic autem iustum sanguinem & confitetur, & tradit. Quid enim profuit testimonium perhibuisse innocentiæ, & velut reum addixisse nequitiæ, nisi quod grauius peccatum est, vnum eundémq; & pronũciare iustum, & tradere criminosum? Ipse enim iniquitatis suæ testis est, qui ore absoluit, & corde condénat. Lauerit licet manus suas Pilatus, tamen sua facta nõ diluit. Et quanuis abstergere se putauerit iusti sanguinem de suis membris, eo tamen sanguine mens eius tenetur infecta. Ipse enim occidit Christum qui eum tradidit occidendum. Iudex enim constans & bonus, ne sanguinem innocentis addiceret, nec inuidiæ cedere debuit, nec timori. Daniel ergo melius quàm Pilatus. Ille peccantis populi reuocauit errorem, hic autem furentis synagogæ sacrilegium confirmauit.

Ibidem. Matth. 27.

Item de eodem. *Sermo L.*

ANte dies prosecuti sumus sanctæ Susannæ iudicium simile admodum fuisse iudicio saluatoris, & iisdem criminationibus laborasse memoratæ castitatem fœminæ, quibus Christi laborauit integritas. Similiter enim persecutores in Susanna passa est pudicitia, sicut & in Christo passa est iustitia. Illa enim dum in adulterio conuincit presbyteros, ipsa tanquam adultera retinetur. hic dum in sacrilegio arguit Pharisæos, ipse tãquam sacrilegus accusatur. Quod quidem sacrilegium in Pharisęis maius adulteriũ vocari potest. Grauius est enim religionis adulterum esse quàm corporis: & plus est integritatem diuinitatis lædere, quàm integritatem hominis violare. Condematur ergo Susanna, condemnatur & dominus. Illa, quia castitatem corporis tuebatur, hic quia religionis castimoniam defendebat. Similis igitur erat in vtroque causa iudicij, nisi quòd meliore vsa est iudice Susanna quàm dominus. Hunc enim præses iudicat, hanc propheta. Hunc audit vir qui Pharisæorum seditionibus terrebatur, hanc audit puer qui sancto spiritu replebatur. Iste quod sentit, constanter pronunciat, non defendit. Susannæ enim iudex quam absoluit, & liberat: domini cognitor quem absoluit, damnat & tradit. Simile ergo fuit pene per omnia Susannæ dominíque iudicium. Siquidẽ nec accusatio in iis fuerit ipsa dissimilis. Susannam enim seniores deferunt, dominum Iudas accusat. Illam doctores sui, hũc discipulus proprius criminatur. Susannam inquam pseudopresbyteri arguũt, prodit pseudoepiscopus saluatorem. Episcopus enim & Iudas fuit, sicut ait Propheta de eodem dicens: Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Sed nec loc⁹ fratres in vtraque causa videtur esse dissimilis. Susanna enim in paradiso ab accusatoribus circũuenitur, domin⁹ in ortuli paradiso à traditoribus circundatur. Illa ibi insidiatores patitur, iste hic sustinet proditorem. Videamus autem exitum vtriusque iudicij. Susannę accusatores tanquam falsi testes prophetica sententia feriuntur, & eiusdem criminis puniuntur rei, cuius damnare innocentis sanguinem gestiebant. Domini autem traditorẽ non inuenio à iudice esse damnatum. Non enim damnat eũ Pilatus, nõ damnat populus, sed quod est grauius, se ipse condemnat, & cessante iustitia iudicatur. Quem enim alter iudicat, potest vtcũque esse excusabilis: reus autem sine excusatione est qui conscientiæ suæ iudicio condemnatur. Quem alter iudicat, potest quandoque à suo iudice sperare indulgentiam: qui se ipse iudicat, à quo indulgen-

Pſalm. 108.

dulgentiam postulabit? Referens enim Iudas dominici sanguinis precium ait Iudæis, Peccaui quòd tradiderim sanguinem innocentem. Magnum igitur dominicæ innocentię testimonium est, dum accusator eius & confitetur de scelere, & reus est de mercede. Dum enim miser refudit venditionis precium, putat se facinoris sui soluere posse contractum. Sed nec iste absoluitur. Dum enim author venditionis suæ reus est, cõstat istos sceleratum cum sacrilego iniisse contractum. Sua ergo sententia Iudas proditor condemnatur. Mirum forte sit vobis quòd non eum populus iudicauerit, non præses addixerit. Hoc sacrilegi solet esse iudicium, vt impietatem suam ipse dum recordatur, & puniat: scelus suum dum recognoscit, & vindicet. Omnium enim supergreditur sententias qui à sua conscientia, sua sententia condemnatur. Hoc inquam sacrilegi solet esse iudicium, vt conscius facti ipse se damnet, sicut ait Apostolus Paulus de hæretico dicens, Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit proprio iudicio condemnatus. Ipse enim se damnat hæreticus, cùm de ecclesia ipse se proiicit, & de cœtu sanctorum nullo compellente prosedit. Ipse enim ostẽdit quid mereatur à cunctis, qui suo iudicio separatur à cunctis. Ipse inquam se damnat hæreticus, quia cùm omnes criminosi, episcopi sententia proiiciantur de consortio Christiano, hæreticus cuncta præueniens sententia suæ voluntatis abiicitur. Tali ergo hæreticus quali & Iudas pœna damnatur, vt idem sui & reus sit sceleris, & iudex sit vltionis. Tali inquã hęreticus quali & Iudas pœna damnatur, nec immerito, quia dominum quem ille vendidit, iste blasphemat: quem ille persecutoribus tradidit, quotidie iste persequitur. Persequitur enim hæreticus dominum, cùm diuinitatem ei derogat, & asserit creaturam.

Matth. 27.

Ad Titũ. 3.

De Iuda Scarioth. *Sermo* L I.

REtinet dilectio vestra nos hoc proxima dominica prædicasse, quòd Iudas Scharioth propria sententia condemnatus, ad pharisæos dominici mercedem sanguinis reportarit, & actus pœnitentia refuderit venditionis precium, sed conscientiæ suæ non resoluerit scelus. Denique post redditum precium laqueo se suspendit, vt qui se mulctauerat pecunia, mulctaret & vita. Intelligens enim quantum scelus admiserit, nõ suffecit ei sacrilegij carere mercede, nisi careret & salute. Dignum enim se morte iudicauit ꝙ Christum vitam omnium tradidisset. Seueriſſimus igitur iudex sui Iudas vel in vlciscendo confitetur quẽ negauerat in tradẽdo. Restituit ergo pecuniã pharisæis, sed nec pharisęi eam libenter accipiunt. Dicunt enim inhibitũ sibi esse in suis eam habere thesauris. Videte igitur quanta vis dominicæ sit pecuniæ, quam inde Iudas reiicit, hinc pharisæi in loculos non recludunt. Iusti enim sanguinis precium pertimescit iniquitas possidere. consilium tamen ineunt pharisęi, vt ex ea ager figuli comparetur, in quo peregrinorum corpora collocentur. Quod quidem prouidentia factum puto, vt precium saluatoris nõ peccatoribus sumptum præbeat, sed peregrinis requiem subministret: nõ sacrilegis sit ad lusum, sed defunctis sit ad sepulchrum, vt iam exinde Christus & viuos sanguinis sui passiõe redimat, & mortuos preciosa passione susciat. Precio ergo dominici sanguinis ager figuli comparatur. Legimus in scripturis quod totius generis humani salus redempta sit sanguine saluatoris, sicut ait apostolus Petrus: Non enim redempti estis corruptibilibus auro vel argẽto, sed precioso sanguine agni incontaminati & immaculati Iesu Christi. Igitur si precium vitæ nostræ sanguis est domini, vide ergo quia illo non tam redempta sit agri terrena fragilitas, quàm totius mundi incolumitas sempiterna. Ait enim euangelista, Non enim venit Christus vt iudicet mũdum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Vide inquam ne pecunia illa non tam comparata sit agri parua portio, quàm totius mundi copiosa possessio, sicut ait Dauid propheta: Postula à me & dabo tibi gẽtes hęreditatẽ tuam, & possessionẽ tuã terminos terræ. Ager ergo iste mundus hic totus est, in quo nos dispersi & disseminati domino fructũ boni operis germinamus. Sed fortasse perquiras à me, si ager mundus est, quisnam sit figulus qui mundi possit habere dominatum? Nisi fallor, ipse est figulus qui vasc̃ula corporis nostri fecit è limo, de quo dicit scriptura: Et fecit deus hominẽ de limo terræ. Ipse est figulus qui carnium nostrarũ cœnosum lutũ vapore sui spiritus animauit, & materiem fluidam atque terrenam ignito calore decoxit. Ipse inquam est figulus qui nos per manus suas formauit ad vitam, per Christum suum reformauit ad gloriam, sicut ait Apostolus, Ad eandem imaginem reformamur de gloria in gloriam, scilicet vt qui à priore factura propriis vitiis corruimus, in secunda natiuitate figuli huius misericordia reparemur, hoc est qui per Adæ transgressionem morte concidimus, per saluatoris gratiam denuo resurgamus. Ipse plane est figulus, de quo dicit beatus Apostolus: Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, cur me fecisti sic? Et iterũ: Nunquid non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliã? Ex eodem enim luto corporis nostri deus pro meritis singulorum alios reseruat ad pœnam, alios ad gloriam. Istius itaque figuli ager Christi sanguine emptus est peregrinis. Peregrinis inquam qui erant sine domo, sine patria, & toto orbe exules iactabantur, requies Christi sanguine prouidetur, vt quibus non est in mundo possessio, iis in Christo sit sepultura. Istos autẽ peregrinos quos esse dicimus nisi deuotissimos Christianos, qui renunciantes seculo, & nihil possidentes in mundo, in Christi sanguine requiescunt? Christianus enim qui mundum non possidet, hic totum possidet saluatorem. Ideo autem peregrinis Christi sepultura promittitur, vt qui se à carnalibus vitiis tanquam peregrinum, & alienum custodierit, is Christi requiem mereatur. Sepultura enim Christi quid est aliud, nisi requies Christiani? Nos ergo peregrini in hoc mundo sumus, & tanquam hospites in hac luce versamur, sicut ait Apostolus dicens: Etenim dũ sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino. Peregrini inquã sumus, & nobis saluatoris sanguinis precio empta est sepultura. Consepulti enim sumus, sicut ait Apostolus, cum illo per baptismum in mortem. Baptismum igitur Christi nobis est sepultura, in quo peccatis morimur, criminib⁹ sepelimur, & veteris hominis conscientia resoluta, in alteram natiuitatẽ rediuiua infantia reparamur. Baptismum inquam saluatoris nobis est sepultura, quia & ibi perdim⁹ ante quod viximus, & ibi denuo accipimus vt viuamus. Magna igitur sepulturæ huius est gratia, in qua nobis & vtilis mors infertur, & vita vtilior condonatur. Magna inquam huius gratia sepulturę, quæ & purificat peccatorẽ, & viuificat morientẽ.

Genes. 2.

1. Cor. 3.

Esaię. 45.

Roman. 9.

1. Corin. 5.

Coloss. 2.

De die sancto Paschæ. *Sermo* L II.

NOn immerito fratres hodierna die psalmus hic legitur, in quo Propheta exultandum præcipit & lætandum. Omnes enim creaturas ad huius diei festiuitatẽ Dauid sanctus inuitat. Nam in hac die per resurrectionem Christi aperitur Tartarus, per Neophytos ecclesiæ innouatur terra, cœlum per spiritum sanctum reseratur. Apertus enim Tartarus reddit mortuos, innouata terra germinat resurgentes, cœlum reseratum suscipit ascendentes. Denique aperiendit latro in paradisum, sanctorum corpora ingrediũtur in sanctam ciuitatem, ad viuos mortui reuertũtur, & profectu quodam in resurrectione Christi ad altiora cuncta elemẽta se tollunt. Tartarus quos habet reddit ad superos, terra quos sepelit, mittit ad cœlum, cœlum quos suscipit, repræsentat ad dominum. Et vna eadémque operatione saluatoris passio eleuat de imis, suscitat de terrenis, collocat in excelsis. Resurrectio enim Christi defunctis est vita, peccatoribus venia, sanctis est gloria. Omnem ergo creaturam ad festiuitatem resurrectionis Christi Dauid sanctus inuitat. Ait enim exultandum in hac die quam fecit dominus & lætandum. Sed dicit aliquis, si in die gratulandum est, iis vtique gratulandum est quos dies ipsa complectitur. Cœlum autem & tartarus extra huius mundi diem sunt constituta. Quomodo igitur possunt ea elementa ad festiuitatem huius diei vocari, cuius diei ambitu non tenentur? Sed hic dies quem fecit dominus, penetrat omnia, vniuersa continet, cœlum & terram Tartarúmque complectitur. Lux enim Christus non parietibus obstruitur, non elementis diuiditur, non tenebris obscuratur. Lux inquã Christi dies

Psal. 117.

Universidad de Deusto

sti dies est sine nocte, dies sine fine, vbique splēdet, vbique radiat, vbique non deficit. Quod autem iste dies Christus sit, Apostolus dicit: Nox præcessit, dies autem appropinqua bit. Præcessit, inquit, nox, non sequitur: vt intelligas superueniente Christi lumine, & diaboli tenebras effugari, & peccatorum obscura non subsequi, & iugi splendore præteritas caligines depelli, surrepentia delicta prohiberi. Nam quia hic dies Christus, cœlum, terram, tartarúmque colluſtret, scriptura testatur. Quod enim super terram fulgeat, dicit Ioannes: Erat lux vera, quæ illuminat omnē hominē venientē in hunc mūdum. Quod in inferno luceat, ait propheta: Qui sedebant in regione vmbræ mortis, lux orta est illis. Quod in cœlis iste permaneat, refert Dauid dicens: Ponam in seculum seculi semen eius, & sedem eius sicut dies cœli. Quis autem est dies cœli nisi Christus dominus: de quo dicitur per Prophetam, Dies diei eructat verbum? Ipse est enim dies filius, cui pater dies diuinitatis suæ eructat arcanū. Ipse inquam est dies qui ait per Salomonem: Ego feci vt oriretur in cœlo lumen indeficiens. Sicut ergo diem cœli nox omnino nō sequitur, ita & Christi iustitiam peccatorum tenebræ non sequuntur. Semper enim dies cœli splendet, lucet, & fulget, neque aliqua potest obscuritate concludi. ita & lumen Christi semper micat, radiat, coruscat, nec aliqua potest delictorum caligine comprehēdi. Vnde ait euangelista Ioannes: Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. In resurrectione ergo Christi elementa omnia gloriantur. Nam & solē ipsum arbitror esse in hac die solito clariorem. Necesse est enim vt sol in ei⁹ resurrectione gaudeat, in cuius passione condoluit: & cuius mortem lugubri quadam caligine prosecutus est, eiusdem vitam nitidioris lucis splendore susciperit: & tanquam bonus minister, sicut tunc obscuratus est ad exequias sepulturæ, modo coruscet in resurrectionis obsequium. In passione enim Christi caliginum se nocte circundedit, & Iudęorū facinus mundo teste congemuit. Indicium enim quoddam doloris in sole est, tanto sceleri officium luminis denegasse, & vltione quadam Iudęorum oculis tenebras infudisse: vt quorū mentem cæcitas inuaserat, eorum oculos cæcitas occuparet, nec luceret eis mundi lumē, à quibus fuerat lumen salutis extinctum. Damnatio igitur quædam ingeritur pharisæis, vt tenebras in die iudicij peccatoribus repromissas iam apud superos patiantur. Apud superos ergo crucifixo immorantur tenebræ. Quid mirū si apud superos sunt tenebræ, cùm lux descendit ad inferos? Igitur fratres omnes in hac die sancta exultare debemus, nullus se à communi lætitia peccatorum conscientia subtrahat, nullus à publicis votis delictorum sarcina reuocetur. Quanuis enim peccator, in hac die de indulgentia non debet desperare, est enim prærogatiua non parua. Si enim latro paradisum meruit, cur non mereatur veniam Christianus? Et si illi dominus cùm crucifigitur miseretur, multo magis huic miserebitur cùm resurgit. Et si passionis humilitas tantum præstitit confitenti, resurrectionis gloria quantum tribuit deprecanti? Largior enim ad præstandum solet esse, sicut ipsi scitis, læta victoria, quàm addicta captiuitas.

Romān. 13.
Ioan. 1.
Esaiæ. 9.
Psal. 11.
Psal. 18.
Eccles. 24.
Ioan. 1.

De innouatione fidelium. *Sermo LIII.*

MAgnum fratres & mirabile donum concessit nobis deus hunc paschæ salutarem diem, in quo resurgens dominus resurrectionē præstitit vniuersis, & de imis ad altiora cōscendens, nos quoque ad superiora de inferioribus in suo corpore subleuauit. Sumus enim secundum Apostolum omnes Christiani corpus Christi & membra. Resurgente igitur Christo omnia necessario cum eo sua viscera surrexerunt. Dum enim ille ab inferis trāsit ad superos, nos de morte transire fecit ad vitam. Pascha enim Hebraicè, transitus dicitur vel profectus, scilicet quia per hoc mysterium de peioribus ad meliora trāsitur. Bonus transitus est transire de peccatis ad iustitiam, de vitiis ad virtutes, ad infantiam è senectute. Infantiam autē dixerim non ætatis, sed simplicitatis. habent enim & merita ætates suas. In occiduis enim prius constituti eramus senio peccatorum, resurgente Christo renouati sumus innocentia paruulorum. Habet & Christiana simplicitas infantiam suam. Sicut enim infans nescit irasci, fraudare non nouit, referre non audet, ita & Christianitatis infantia lædentibus non irascitur, spoliantibus non resistit, cædētibus non repugnat. Denique, sicut iussu dominus, etiam orat pro inimicis, auferenti tunicam relinquit & pallium, verberāti maxillam, præbet & alteram: nisi quod in hoc melior est Christi infantia quàm naturæ. Illa enim peccare nescit, ista contemnit. illa per infirmitatē innoxia est, ista est innocens per virtutem. Atque ideo laudi magis scribendum est non tam malefacere non posse quàm nolle. Ergo, sicut diximus, ætates quædam sunt meritorum. nam & senectus morum inuenitur in pueris, & innocentia infantum reperitur in senibus. Denique quod in iunioribus senectus quædam sit honestatis, dicit propheta, Senectus enim venerabilis nō diuturna, nec numero annorum computata. cani sunt enim sensus hominis. Ad apostolos autem iam seniores & maiores natu dicit dominus, Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut puer iste, nō introibitis in regnum cœlorum. Reuocat igitur eos ad originis suæ fontē, & retrorsum ad infantiam redire compellit, scilicet vt qui corpore fragili senuerant, innocentiæ moribus renascantur, sicut ait saluator: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum dei. Dicitur ergo apostolis: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut puer iste. nō dicit, sicut pueri isti, sed sicut puer iste. vnū elegit, vnū proponit. Videamus igitur quis ille tātus sit qui discipulis proponitur imitandus. Nō hunc arbitror esse de plebe, non de publico, nō de multitudine cæterorum, præcipue qui per apostolos vniuerso mundo tribuit sanctitatis exemplum. Non inquam hunc de publico esse arbitror, sed de cœlo. ipse est enim de cœlo puer, de quo dicit Esaias propheta: Puer natus est nobis, filius datus est nobis. Ipse plane puer est, qui sicut innocens cùm malediceretur nō remaledixit, cùm percuteretur non repercussit, quin potius in ipsa passione pro suis orauit inimicis dicens: Pater dimitte eis, nesciunt enim quid faciunt. Ita simplicitatem quam infantibus natura tribuit, dominus misericordiæ bonitate cumulabat. Iste ergo puer est, qui imitandus paruulus proponitur & sequendus. Nam ipse dicit: Tolle crucem tuam, & sequere me.

Matth. 5.
Esaiæ. 9.
1. Pet. 2.
Luc. 23.
Matth. 16.

Item de innouatione fidelium. *Sermo LIIII.*

REtinet sanctitas vestra fratres me hoc nuperrime prædicasse, quòd homo in iuniorem ætatem per iustitiam reformetur, & quanuis fessus senio, rursus in puerum innocentię moribus renascatur, ita vt interueniente mysterio ex vetulis iterum videamus infantes. Innouatio enim quædam est, desinere quod eras, assumere quod ante nō fueras. Innouatio inquam est, vnde & Neophyti nuncupātur, quòd nouitate quadam maculas vetustatis abiecerint, gratiam simplicitatis assumpserint, dicente Apostolo: Deponentes veterem hominem cum actibus eius, induite nouum qui secundum deum creatus est. Vnde & Dauid sanctus ait: Renouabitur sicut aquilæ iuuētus tua. Intelligens per gratiam baptismi occidua vitæ nostræ posse reuiuiscere, & iuuentute quadam renouari posse id quod in nobis fuerat delictorum vetustate collapsum. Vt autem intelligas quia de gratia baptismatis Propheta loquitur, innouationem ipsam aquilæ comparauit, quæ auis assidua commutatione habitus sui longam ducere fertur ætatem, & vetustis iam fatiscentibus plumis noua pennarum successione iuuenescere, ita vt depositis antiquitatis exuuiis, rediuiua indumentorū natiuitate se vestiat. Vnde intelligimus quòd senectutem aquilæ non sentiunt membra, sed plumæ. De nouo ergo se vestit, & pullulantibus pennis vetusta mater iterum renouatur in pullum. Pullis enim tunc comparāda est, quando radiantibus plumis necesse est illi rursum meditari rudem volatum, & alarum olim exercitata remigia, trāquam nouella volucris intra nidū pigra compescere. quāuis illi sit volādi notitia de consuetudine, deest tamen illi de pēnarum raritate fiducia. De baptismatis igitur gratia hoc spirit⁹ psalmographus prophetauit. Nam vtique Neophyti nostri nuper baptizati, tanquam aquilæ depositis vetustatis exuuiis, noua sanctitatis indumenta sumpserunt, & fatiscentibus antiquis maculis sicut plumis leuibus, rediuiua gratia immortalitatis

Matth. 16.
Coloss. 3.
Psal. 102.
2. Corint. 12.

talitatis ornãtur, ita vt in his senectutis occidua peccata senuerint, vita non senuerit. Tanquam aquila in pullum, sic illi in infantiam reuocati. Est eis seculi de conuersatione notitia, sed adest illis iustitiæ de reparatione securitas. Quid igitur sanctus Dauid dicat, adhuc diligentius videamus. Non enim ait, Renouabitur sicut aquilarũ, sed sicut aquilę iuuentus tua. Vnius ergo aquilæ renouandam in nobis asserit iuuẽturem, quam vnam & solam aquilam recte Christum dominum dixerim, cuius iuuẽtus renouata est tunc, cùm à mortuis resurrexit. Depositis enim corruptelæ corporalis exuuiis, rediuiua carnis assumptione refloruit, sicut ipse ait per
Psal.27. Prophetam: Et refloruit caro mea, & ex volũtate mea confitebor illi. Refloruit, inquit, caro mea. Videte quo verbo vsus est. non ait, floruit, sed refloruit. Non enim refloresçit nisi quod ante floruerit. Floruit autẽ caro domini, cùm primum de Marię virginis illibata vulua processit, sicut ait E-
Esa.11. saias dicens: Exibit virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Refloruit autẽ cùm succiso per Iudæos corporis flore, rediuiua de sepulchro resurrectionis gloria germinauit, & in floris modum odorem pariter & nitorẽ, cunctis hominibus immortalitatis afflauit odorem, bonorum operum suauitatem, circunferens nitorem, incorruptelã perpetuæ diuinitatis ostendens.

De cruce Christi *Sermo LV.*

SEculi ferunt fabulæ Vlyssem illum qui decennio marinis iactatus erroribus ad patriam peruenire non poterat, cùm in locum quẽdam cursus illum nauigij detulisset, in quo Sirenarum dulci cantus crudelis varietate resonabat, & aduenientes sic blanda modulatione mulcebat, vt non tam spectaculum voluptatis caperent, quàm naufragium salutis incurrerent. Talis enim erat illis oblectatio cantilenæ, vt quisquis audisset vocis sonitum, quasi quadam captus illecebra non iam tenderet ad eum quem volebat portum, sed pergeret ad exitium quod nolebat. Igitur cùm Vlysses incidisset hoc dulce naufragium, & suauitatis illius vellet declinare periculum, dicitur inserta cera auribus sociorum seipsum ad arborem nauigij religasse, quo & illi carerent pernicioſa auditus illecebra, & se de periculo nauigij cursus auferret. Si ergo de Vlysse illo refert fabula quod cum arboris religatio de periculo liberarit, quanto magis prædicandum est quod vere factum est, hoc est quod hodie omne genus hominum de mortis periculo crucis arbor eripuit? Ex quo enim Christus dominus religatus in cruce est, ex eo nos mundi illecebrosa discrimina velut clausa aure trãsimus. Nec pernicioso enim seculi detinemur auditu, nec cursum melioris vitæ deflectimus in scopulos voluptatis. Crucis enim arbor non solum religatum sibi hominem patriæ repræsentat, sed etiam socios circa se positos virtutis suæ vmbra custodit. Quod autem crux ad patriam post multos errores redire nos faciat, dominus declarat dicens latroni in cruce posito: Ho-
Luc.23. die mecum eris in paradiso. Qui vtique latro diu oberrans ac naufragus aliter ad patriam paradisi, de qua primus homo exierat, redire non poterat, nisi fuisset arbori religatus. Arbor enim quædam in naui, est crux in ecclesia, quæ inter totius seculi blanda & pernicioſa naufragia incolumis sola seruatur. In hac ergo naui quisquis aut arbori crucis se religauerit, aut aures suas scripturis diuinis clauserit, dulcem procellam luxuriæ non timebit. Sirenarum enim quædam suauis figura est mollis cõcupiscentia voluptatum, quæ noxiis blandimentis constantiam captæ mentis effœminat. Ergo dominus Christus pependit in cruce, vt omne genus hominum de mundi naufragio liberaret. Sed vt omittamus Vlyssis fabulam, quæ ficta non facta est, videamus si quod in scripturis diuinis exemplum simile possumus inuenire, quod dominus per semetipsum postea cõpleturus, per pro-
Num.21. phetas suos ante promiserit. Legimus in veteri testamento eũ Moyses sanctus filios Israel de captiuitate Aegypti produxisse, atque idem populus in deserto graui à serpẽtibus incursione laboraret, nec aliqua illis armorum defensio posset obsistere, tunc sanctum Moysen diuino repletum spiritu, serpentem æreum affixum ligno inter medias morientiũ erexisse turbas, & mandasse populo vt de illo signo spem gerent sanitatis, atque hac re tantam medicinam contra morsum aspidum prouenisse, vt quisquis vulneratus in illam serpentis crucem aut respiceret, aut speraret, statim remedium salutis acciperet. Cuius facti etiam dominus in euangelio
Ioan.3. meminit dicens: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Vnde si affixus serpens ligno filiis Israel contulit sanitatem, quanto magis salutem præstat populis dominus in patibulo crucifixus? Et si figura tantum profuit, quantum prodesse credimus veritatem? Serpens igitur primus crucifigitur. Recte planè, vt quia primus apud deum peccauerat diabolus, primus crucis sententia feriretur. In ligno enim crucifigitur, rationabiliter factum, vt quia homo in paradiso per arborem concupiscentię deceptus fuerat, nunc idem per ligni arborem saltaretur, atque eadem materia quæ causa mortis fuerat, esset remedium sanitatis. Deinde post serpentem in saluatore homo ipse crucifigitur, scilicet vt post authorem puniatur & facinus. Per primam enim crucem vindicatum est in serpentem, per secundam invenena serpentis: hoc est, primum author ipse punitur, deinde eius malignitas condemnatur. Virus enim quod persuasione sua in hominem transfuderat, nunc reiicitur, nunc curatur. Nam cùm homo passioni addicitur, non morti traditur, sed mortis in eo facinus emẽdatur. Hoc enim egit dominus per hominem quem susceperit, vt dum innocens patitur, præuaricationis illius diabolicę in eo inobedientia corrigatur, & deinceps liber à culpa fieret, ac liber esset à morte. Habentes igitur dominum Iesum, qui nos passiõe sua liberauit, in ipsum aspiciam⁹ semper, & de ipsius signo speremus nostris vulneribus medicinam, hoc est, Si forte nobis venenum auaritiæ se diffundit, ipsum consideremus, & sanat. Si scorpionis nos libido compungit, ipsum rogemus, & curat. Si terrenarum cogitationum nos morsus lacerãt, eundem precemur, & viuimus. Hi enim sunt spirituales serpentes animarum nostrarum, pro-
Luc.10. pter quos conculcandos dominus crucifixus est, de quibus ipse ait: Super serpentes & scorpiones ambulabitis, & nihil vobis nocebunt.

Item de cruce Christi. *Sermo LVI.*

DIximus hesterna die quòd crux domini salutem generi contulerit humano, & verum est. Passio enim illius nostra redemptio est, mors eius vita nostra est. Ideo autem mala hæc cuncta sustinuit, vt nos bona omnia sentiremus. Ideo crudelitatem in se exerceri maluit, vt nobis misericordiam largiretur. Bonus ideo in nos ita esse voluit, vt ante in se esset immitis. Auferẽs enim per crucẽ humani generis iniurias, omnes eas in sua passione consumpsit, vt vlterius non esset homini quod noceret. Grande ergo crucis est sacramentum: & si intelligamus, per hoc signum etiam mundus ipse saluatur. Nam cùm à nautis scinditur mare, prius ab ipsis arbor erigitur, velum distenditur, vt cruce domini facta, aquarum fluenta rumpantur, & hoc dominico securi signo portum salutis petunt, periculum mortis euadunt. Figura enim sacramenti quædam est velum suspensum in arbore, quasi Christus sit exaltatus in cruce, atque ideo confidentia de mysterio veniente homines ventorum procellas negligunt, peregrinationis vota suscipiunt. Sicut autem ecclesia sine cruce stare non potest, ita & sine arbore nauis infirma est. Statim enim diabolus inquietat, & illam ventus allidit. at vbi signum crucis erigitur, statim & diaboli iniquitas repellitur, & ventorum procella sopitur. Sed & bonus agricola cùm parat terræ solum vertere, & vitę aliméta perquirere, non nisi per signũ crucis id facere conatur. Dum enim aratro dentale subiicit, affigit aures, stiuam inserit, figuram crucis imitatur. Compactio enim ipsa similitudo quædam est dominicæ passiõis. Cœlum quoque ipsum huius signi figura dispositum est. Nam cùm quatuor partibus, hoc est oriente & occidente, ac meridiano & septentrione distinguitur, quatuor quasi crucis angulis continetur. Ipsius etiam incessus hominis cùm manus leuauerit, crucem pingit, atque ideo eleuatis manibus orare præcipimur, vt ipso quoque membrorum gestu passionem domini fateamur. Tunc enim citius nostra exauditur oratio, cùm Christum quem mens loquitur, etiam corpus imitatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatur. Hoc etiam exẽplo, Moyses sanctus cùm contra Amalech bellum gereret, nõ armis, nõ ferro, sed eleuatis eum ad
Exod. 17. deum manibus superauit. sic enim habes scriptum: Cùm eleuasset manus suas Moyses, vincebat Israel: cùm autem deposuisset manus suas, conualescebat Amalech. Hoc igitur dominico signo scinditur mare, terra colitur, cœlum regitur, homines conseruantur. Hoc inquam dominico signo etiam reserantur inferna. Nam ex quo homo dominus Iesus qui ipsam crucem gestabat, sepultus in terra est, veluti dirupta ab eo exarata terra omnes quos retinebat mortuos germinauit. Sed videamus de hoc ipso domini corpore posteaquã
Luc. 23. de cruce deponitur quid geratur. Accepit illud Ioseph ab Arimathia vir iustus, sicut ait euangelista, & in nouo suo sepeliuit monumẽto, in quo nondum quisquam positus erat. Beatum ergo corpus domini Christi, quod cùm nascitur, vtero virginis gignitur: cùm recedit, iusti tumulo commẽdatur. Beatum planè corpus, quod virginitas peperit, & iustitia custodiuit. Custodiuit illud Ioseph tumulus incorruptũ, sicut seruauit illud Mariæ virginis vterus illibatum. Hic B enim viri pollutione non tangitur, ibi mortis corruptione non læditur. Vbique beato corpori defertur sanctitas, vbique virginitas. Nouus illud venter concipit, nouus tumulus includit. Dominica ergo & virgo vulua, & virgo est sepultura. Quin potius ipsam sepulturam vuluam dixerim. est enim similitudo non parua. Sicut enim dominus de matris vulua viuus exiuit, ita de Ioseph sepultura viuus surrexit: & sicut tunc de vtero ad prędicandum natus est, ita & nunc ad euangelizandum renatus est de sepulchro, nisi quòd gloriosior ista est quàm illa natiuitas. Illa enim corpus mortale genuit, hæc edidit immortale. Post illam natiuitatem ad inferos descẽditur, post hanc remeatur ad cœlos. Religiosior planè est ista quàm illa natiuitas. Illa enim totius mũdi dominum nouem mensibus in vtero clausum tenuit, hæc autem triduo tantum tumuli gremio custodiuit. Illa cunctorum spem tardius protulit, hæc omnium salutem citius suscitauit.

De sepulchro domini nostri Iesu Christi. Sermo LVII. C

Ortasse quis dicat de prioris dominicæ prædicatione, in qua prædicauimus nõ minorem esse gloriam quòd tumulus Ioseph suscitauerit dominũ, quàm quòd eum sanctæ Mariæ vterus procreauerit: quæ comparatio ventris & tumuli, cùm illa ex intimis visceribus edidit filium, hic autem solummodo locum præstiterit sepulturæ? At ego dico non minorem Ioseph affectum fuisse quàm Mariæ. Siquidem illa vtero dominũ, hic corde conceperit. Illa saluatori membrorum suorum secretum præstitit, hic secretum sui corporis nõ negauit. Illa dominum pannis inuoluit cùm natus est, hic linteis cùm recessit. Illa perunxit beatum corpus oleo, hic aromatibus honorauit. Conueniunt ergo sibi obsequia, conuenit & affectus. Vnde necesse est & meritum conuenire: nisi quod angelus Mariam ad obsequium admonuit, Ioseph autem sola iustitia persuasit. Ioseph in suo sepulchro posuit dominum. Le-
Psal. 5. & 13. gimus in Propheta: Sepulchrum patens est guttur eorum. Si ergo sepulchrum patens est guttur hominum, vide ne forte D secundum hanc similitudinem dominum Ioseph non tam in sepultura terrena posuerit, quàm in monumento sui pectoris collocarit, & custodiendum illum susceperit non tam memoria fragili elementorum, quàm memoria sancta virtutum. Hæc enim virtutum fidelis est memoria, quæ intra se continens Christum, lædi eum hæreticorum corruptione
Luc. 22. non patitur. De qua memoria in sacris dicit dominus: Quotienscunque hoc facietis, in memoriam mei facietis, donec veniam. Quotienscũque enim Christum loquimur, totiens eum sacri oris memoria commendamus. Sepulchrum ergo patens est guttur eorum. Recte plane dicit Propheta. Sepulchrũ enim Christi patens est euangelistarũ beatum guttur, per quod illud æterno literarũ thesauro cõdiderunt. Patens autem sepulchrũ ideo dicitur, quia qui vult ad Christi peruenire mysterium, non ingreditur ad illud nisi per euangelicæ scripturæ secretum. In literarum enim sacrarum quasi quodam nouo vasculo commendandus est dominus. Quisquis igitur illum videre desiderat, ibi & passionis eius sacramentum inuenit, & resurrectionis gloriam recognoscit. A
Patens ergo guttur sanctorum est. Vnde Apostolus ad Co-
2. Cor 6. rinthios ait: Os nostrum patet ad vos ô Corinthij. inuitans eos vt per prædicationis suæ semper apertam ianuam ingrediantur Christi secreta mysteria. In hac igitur pectoris memoria collocatur dominus à Ioseph, vt in iustitiæ sede re-
Matth. 8. quiescat, & habeat filius hominis vbi caput reclinet. Videamus igitur quare saluator in aliena sepultura ponatur, ac suam non habeat sepulturam. Ideo in aliena sepultura ponitur, quia pro aliorum moriebatur salute. Mors enim ista nõ illi illata est, sed nobis delata. Mors ista non illi accidit, sed nobis proficit. Vt quid ergo ei propria sepultura, qui in se mortem propriam non habebat? Vt quid illi tumulus in terris, cuius sedes manebat in cœlis? Vt quid illi sepultura, qui tridui tantum temporis spatio non tam in sepulchro mortuus iacuit, quàm velut in lectulo dormiens conquieuit? Ipsa enim temporis breuitas declarat somnum potius fuisse quàm mortem. Sepulchrum autem, mortis est habitaculum necessarium. Necessarium ergo non erat mortis habitaculum Christo, qui vita est: nec opus habebat semper viuens domicilio defunctorum. Recte autem hãc vitam nos in nostro sepulchro condidimus, vt cum ipso viuificãte mortem nostram à mortuis surgeremus. Vnde & illa Maria Magdalene quæ dominum inter cæteros defunctos in sepulchro
Ioan. 20. quærebat, arguitur, & dicitur illi: Quid quæris? viuentem cum mortuis? Hoc est, Quid quæris apud inferos, quem rediisse iam constat ad superos? Quem illa adhuc non intel-
Ibidem. ligens, nec cognoscens, respondit illi: Domine si tu tulisti eum, dicito mihi vbi posuisti eum, & ego illum tollã. Existimabat enim illum, sicut dicit scriptura, hortulanũ esse. Sancta ergo & simplex fœmina Christum requirebat à Christo, ac deuotione mentis prophetat & nescit. Ait enim domino de semetipso: Si tu tulisti eum, dicito mihi. Recte interrogat, si tu tulisti eum. ipse enim tulit corpus suum, qui suscitauit. ipse tulit corpus, qui illud iacens & dormiens sua aspiratione collegit. ipse tulit corpus, qui diuinitatis illud virtute gestans portat ad cœlos. Atque ideo mulier sapienter interrogat & requirit: Si tu tulisti eum, dicito mihi, vbi posuisti eum? Hoc est, si illud auferens de sepulchro ad paradisum transtulisti. Audierat enim illum di-
Luc. 23. cẽtem latroni: Hodie mecum eris in paradiso. Aut certe de infernis in patris dextera collocasti, sicut ait Apostolus,
Coloss. 2. Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est ad dexterã dei. Beatus ergo qui ita quærit Christũ dominũ, vt credat eum & in paradiso constitutũ, & in cœlestibus collocatum. Nam
Ioan. 20. qui eũ aut in infernis requirit, aut tumulis, dicitur ei, Quid quæris? viuentem cum mortuis.

De Maria Magdalene. Sermo LVIII.

Vereret adhuc sensibus vestris fratres, hoc nos ante dies paucissimos prædicasse, quòd Maria Magdalene non leuiter fuerit obiurgata, cur post resurrectionem dominum quæreret in sepulchro, quòd non reminiscens verborum eius, quibus se ab inferis tertia die rediturũ esse dixerat, putaret eum inferni legibus detineri. Arguitur enim non leuiter cur non memoraretur resurrectionis promissum, ac mortis scrutaretur indicium. Fides enim humilis & ignara quærit quod nescit, obliuiscitur quod docetur. Festina quidem est ad obsequium, sed non perfecta est ad credendum. anxia enim est de dominicæ carnis iniuria, sed incerta est de resurrectiõis gloria. plorat quidem amore Christi, sed mœret desperatione corporis non reperti. periisse putat quem iam regnare constabat. scrutatur enim in tumulo quem vocare potius deberet è cœlo. increpatur igitur sancta Maria tanquã pigrior ad credendum, & cùm, sera licet, dominũ cognouisset, dicitur ei à saIbidem. luatore: Noli me tangere, quia nondum ascendi ad patrem. Noli me tangere, increpationis verbum est, hoc est, noli me tangere manibus, quoniam resurrectionẽ meam mentis obliuione non retines. Non potes me corporis tenere complexibus, quoniam fidei perfectione non tangis. Prohibetur tactu, qui amisit auditum. Noli me, inquit, tangere, quia nondum ascendi ad patrem. Videamus quomodo nõdum ad patrem ascenderit Christus, cùm ipse dicat, quia pater in me, Ibidem. 14.

& ego

& ego in patre, à quo per indiscretam diuinitatis substãtiam nunquam est separatus. Dum enim vnus in vno manet, sem per patrem filiúmque simul esse significat. Aut nunquid illuc ascẽdere se dicit filius, vbi ante habitat quàm ascendat? Ioan.3. Dixit enim idem dominus: Nemo ascendit in cœlũ nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo. Si ergo cùm descendit saluator, in cœlo est, multo magis etiam priusquam ascendat, in cœlo est. Sed vide ne forte ad obiurgationem Mariæ, vox ista pertineat, cui paulo ante inter se- Ibidem.20. pulchra quærenti dominũ dicitur: Quid quæris? viuentem cum mortuis? Nunc addatur, noli me tangere, quia nondum ascendi ad patrem. hoc est, quid me contingere cupis, quæ me dum inter tumulos quæris, adhuc ad patrem ascendisse non credis: quæ dum me inter inferna scrutaris, ad cœlestia rediisse diffidis: dũ inter mortuos quæris, viuere cum deo patre meo non speras. Nondum, inquit, ascendi ad patrem. hoc est, tibi nondum ascendi ad patrem, quia apud fidem tuam adhuc detineor in sepulchro. Quantum in te est enim, adhuc humilibus immoror, adhuc inhæreo terrenis, quia nõdum me fides tua eleuauit ad cœlum. Quid ergo me festinas contingere vt dei filium, quem redeuntẽ ad patrem B mentis deuotione non sequeris. Quisquis igitur vult contingere dominum saluatorẽ, prius illum debet fide sua ad dexteram diuinitatis imponere, & credulitate cordis collocare in cœlestibus potius quàm inter defunctos inquirere. Illi autem ascendit dominus in patrem, qui eum semper esse credit in patre. Ascendit beatis apostolis ad patrem, quibus ait: Ibidem.14. Qui me videt, videt & patrem. Ascendit Ioanni euangelistæ, qui apud patrem eum quęsiuit & reperit, atque ideo ait: Ioan.1. Et verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Ascendit etiam beato Paulo, qui non contentus solum se scire quod nouerat, nos quoque docuit quemadmodum saluatorem in Colos.3. cœlestib' quęreremus, dicẽs: Quæ sursum sunt quęrite: vbi Christus est in dextera dei sedens. Et vt nos ab hac humili vel terrena inquisitiõe Mariæ penitus submoueret, addidit Ibidem. dicens: Quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram. Ergo iam non super terram, nec in terra, nec secũdum carnem debemus quærere saluatorem, si volumus eum inuenire atque contingere, sed secundum diuinæ maiestatis gloriam, 2.Corin.5. vt dicamus cum apostolo Paulo: Nunc autem secũdum car C nem non nouimus Christum. Igitur & Stephanus beatus fide sua non super terram quæsiuit Christum, sed stantem illum ad dei dexteram recognouit. ibi illum reperit, vbi mentis deuotione quæsiuit. Non solum autem Stephanus in cœlo videt Christum, sed eum & martyrio suo tangit. Tangit enim dominum, cùm pro inimicis suis orans velut fide sua Actо.5. tenens illum dicit: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Intelligite ergo quanta deuotionis est gloria. Maria iuxta dominum constituta eum tangere non meretur, Stephanus in terris positus Christum tangit in cœlo. Illa inter angelos præsentem nõ videt saluatorem, Stephanus intra cœlos dominum cernit absentem.

De auaritia & Anania. *Sermo* LIX.

RETINET dilectio vestra fratres ante dies cùm plebis eius quæ sub beatissimis apostolis fuit, vnanimitatem largitatémque prædicaremus, vsque ad Ananiæ nos auaritiam peruenisse, qui illo tempo re in totius generis purissima vita tanquam ouis morbida solus inuentus est. Tanta enim infectus erat auaritiæ pestilentia, vt sanctus eum Petrus non tam emẽdare voluerit quàm Prouerb.22. damnare. Legerat enim: Eiice de concilio pestilentem, & exibit cum eo omnis cõtentio. Solus ergo in cœtu sancto pestilens fuit, qui cunctis cõtemptu pecuniæ, lucrum vitæ requirentibus, ipse tantum lucrum magis pecuniæ mercatus est quàm salutis, & dum precij sperat compendium, animæ reperit detrimentum. Ab apostolis igitur Ananias auarus inuentus est, iam nostra excusatur humilitas. Minus enim mirandum est abundare sub nobis hoc vitium, cùm sub apostolis cœperit pullulare: & si illorum authoritas hæc in Anania emendare non potuit, nobis quid imputabitur si eadem in plerisque fratribus corrigere non valemus? In Anania enim Petrus auaritiã si potuisset corrigere, non puniisset: sed dum illum punit, alios corrigit. Voluit enim vt pœna ad vnum, metus autem ad plurimos perueniret. Exemplum ergo auaris omnibus in Anania propositum est, vt qui eiusdem criminis reus fuerit, eiusdem supplicij in iudicij die sententia feriatur. Grande igitur malum est auaritia, imò malorum omnium est origo, sicut ait Apostolus: Radix autẽ omnium 1.Tim.6. malorum est cupiditas: quam quidem appetentes errauerũt à fide. Vides ergo quia qui pecuniam appetit, fidem perdit: qui aurum redigit, gratiam prodigit. Auaritia enim cæcitas est, errorem religionis inducit. Cæca inquam est auaritia, sed diuersis fraudum oculata ingeniis, non videt quæ diuinitatis sunt, sed cogitat quæ cupiditatis sunt. Semper enim quanuis diues sit, cogitat vnde vel ex malo adquirere. totã vitam negocium putat, compendiorum etiam omnia suppri mens, inanis præstationis suæ fœnus imponit. Erubescit vsuræ nomen, & lucrum nõ erubescit vsuræ. Semper ergo auarus alieno vtitur, alieno se pascit damno, & illi præda ege stas alterius est, illi lætitia fletus alienus, sicut nuper factum vidimus. Quot amissa deplorant, super quæ inuasa plerique gratulantur? Ecce senex pater captum deflet filiũ, & tu iam super eum velut seruulum gloriaris. Innocens rusticus perditum ingemiscit iuuẽcum, & tu eo rus tuum excolere disponis, & fructus te putas posse capere gemitibus alienis. Ecce religiosa vidua tota supellectile dispoliatam domum suam dolet, & tu eadem supellectile domum tuam ornatam esse lætaris. Dic mihi ô Christiane, non compungeris, non constringeris cùm vides in hospitio tuo lachrymas alienas? Dicit scriptura sancta ad filios Israel: A bestia Exod.22. captum ne tetigeritis. pollutũ enim & contaminatum est quicquid fera cruenta cõtigerit. Et per hoc deterior bestia est, quisquis sumit quod bestia superauit. Dic igitur mihi tu Christiane, cur prædam relictam à prędonibus præsumpsisti? Cur laceratum & cõtaminatum, sicut ipse putas, tuis ædibus importasti? Cur quod hostilis superauit bestia, tu sæuior bestia deuorasti? Aiunt plerique lupos leonum subsequi solere vestigia, & non longe ab eorum venatibus aberrare, scilicet vt rabiem suam rapina satient aliena: & quod leonum saturitati remanet, id luporum rapacitate consumatur. Sic & isti auaritiæ lupi prædonum vestigia subsecuti sunt, vt quod illorum rapacitati superauit, horum cederet feritati. Sed forsitan emisse te dicis, & ideo auaritiæ crimen euadis. Non ita solet constare emptio atque venditio. Bonum est emere, sed in pace, quod propria voluntate venditur, non in deprædatiõne. Respice cõtractus originem, venditionis authorem, precij quantitatem, & intelligis prædę magis, non venditionis emptorem. Vnde enim barbaro auri gemmarúmque monilia? Vnde pellito serica vestimenta? Vnde rogo Romana mancipia sumis? Scimus ea comprouincialium nostrorum esse vel ciuium. Facit ergo vt Christianus & ciuis, qui ideo emit vt reddat.

De festo Pentecostes, & de psalmo centesimonono.

Sermo LX.

NOsse credo vos fratres quæ sit ratio quòd venerabilem hanc pentecostes diem non minore lætitia celebremus, quàm sanctũ pascha curauimus, & quod eadem deuotione huius solennitatis obseruantiam decurrimus, sicut illius obsequia festiuitatis impleuimus. Tunc enim, sicut modo fecimus, ieiunauimus sabbato, vigilias celebrauimus, orationibus pernoctanter institimus: vnde necesse est similis obseruantia similem lætitiam subsequatur. Est lætitia plane consimilis. tunc enim ab inferis resurgentem suscepimus saluatorem, modo autẽ spiritum sanctum expectamus è cœlis. tunc anxij vel soliciti Christi prædicabamus aduentum, modo trepidi vel ieiuni Paracleti desideramus aduentum. In omnibus enim deus saluti prouidit humanæ. Tunc enim nobis ad resurgendum tartara saluator aperuit, modo nobis ad regnandum Paracletus cœlestia reserauit. Et quibusdã quasi profectuum gradibus tunc de morte ad vitam didicimus remeare, modo autem de terris ad cœlos meditamur ascẽdere. Hæc autem omnia operatur in nobis Christus dominus, qui priusquam rediret ad cœlos, promisit discipulis suis dicẽs: Cùm autem ascendero, rogabo patrem meum, & mittet vobis alium Pa Ioan.14. racletum qui vobiscum sit in æternum, spiritum veritatis.

Vnde

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnde credendum est ad patrem peruenisse Christum, cùm videmus ad apostolos descēdisse Paracletum. Credendum inquam est, sicut ait de saluatore Dauid, in dei dextera considere, quia cernimus spiritū sanctū, sicut promisit dominus, in discipulis exultare. Ait ergo Prophetic⁹ psalmorum: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis. Secundum consuetudinem nostram illi confessus offertur, qui aliquo opere perfecto victor aduenies honoris gratia promeretur vt sedeat. Ita ergo & homo Iesus Christus passione sua diabolum superans, resurrectione sua inferna referans, tāquam perfecto opere ad cœlos victor aduenies audit à deo patre, sede ad dexteram meam. Nec mirum si vnius sedis offertur filio confessus à patre, qui vnius est substantiæ & naturæ cū patre. Cur autem ad dexteram filius esse dicatur, moueat aliquem fortasse. Licet enim dignitatis gradus nō sit vbi plenitudo diuinitatis est, tamen ideo ad dexteram sedet filius, non quo præferatur patri, sed ne inferior esse credatur. Et ideo ad dexteram filius, quia secundum euangelistam ad dexteram oues, ad sinistram verò constituentur hœdi. Necesse est ergo partem ouium primus agnus obtineat, & secuturo immaculato gregi locum dux immaculatus anticipet, sicut ait Ioannes in Apocalypsi dicens: Hi sunt qui sequuntur agnum quocunq; vadit, qui se cum mulieribus non coinquinauerunt. Refert ego Propheta Dauid: Dixit dominus domino meo, Sede ad dexteram meam. hoc est, dominus pater domino deo Christo filio throni sui offert sublimem consessum, & honoris gratia ad dexteram suam illum æterna sede constituit. Legimus autem in Actibus apostolorum, dicēte beato Stephano cùm lapidaretur à Iudæis: Ecce video cœlos apertos, & stantem dominum Iesum ad dexteram dei. Videamus ergo quæ sit ratio quod idem dominus à Dauid sedēs prophetatur, stans verò à Stephano prędicatur. Primo omnium deus qui incorporalis est & inuisibilis. Est enim spiritus, sicut ait dominus: Deus autem spiritus est: sedere aut stare quomodo potest: deinde autem quali subsellio sedeat deus, qui infinitus est & immensus, & intra se ipse magis creaturam cunctam contineat. Hæc autem propterea à sanctis viris dicta arbitror esse de domino, non quo sint contraria sibi, sed vt modo eius omnipotentia, modo misericordia describatur. Nam vtique pro potestate regis sedere dicitur, pro bonitate intercessoris stare suggeritur. Ait enim beatus Apostolus: Quia aduocatum habemus apud patrem Iesum Christū. Iudex ergo est Christus cùm resider, aduocatus est cùm assurgit. Iudex planè Iudæis, aduocatus Christianis. Hic enim stans apud patrem, Christianorum licet peccantium causas exorat, ibi residet cum patre Pharisæorum persequentium peccata condemnans. Illis indignans vehementer vlciscitur, his interueniens leniter miseretur. Hic stat vt suscipiat Stephani martyris spiritum, ibi residet, vt condemnet Iudæ proditoris admissum.

Psal.109.
Matth.25.
Apoca.17.
Psalm.109.
Acto.7.
Ioan.4.
1.Ioan.2.

Item de Pentecoste. *Sermo LXI.*

SCire debet sanctitas vestra fratres hanc sanctam Pētecostes diē qua ratione curemus, vel cur istorum quinquaginta dierum numero sit nobis iugis & continuata festiuitas, ita vt hoc omni tempore neque ad obseruandum indicamus ieiunia, neque ad exorandum deum genib⁹ succidamus, sed sicut dominica solemus facere, erecti & feriati resurrectionem domini celebramus. Dominica enim nobis ideo venerabilis est atq; solēnis, quia in ea saluator velut sol oriens discussis infernorum tenebris luce resurrectionis emicuit, ac propterea ipsa dies ab hominibus seculi dies solis vocatur, quòd ortus eam sol iustitiæ Christus illuminet. Instar ergo dominicæ tota quinquaginta dierum curricula celebrantur, & omnes isti dies velut dominici deputantur. Resurrectio enim dominica est. Nam in dominica resurgēs saluator reuersus ad homines est, & post resurrectionem tota quinquagesima cum hominibus commoratus est. Aequalis ergo eorum necessarium vt esset festiuitas, quorum æqualis esset & sic quantitas. Sic enim disposuit dominus, vt sicut eius passione in quadragesimę ieiuniis cōtristaremur, ita eius resurrectione in quinquagesimæ feriis lætaremur. Non igitur ieiunamus in quinquagesima, quia in his diebus nobiscū dominus cōmoratur. Non inquā ieiunamus præsente domino, quia ipse ait: Nūquid possunt filij sponsi ieiunare quandiu cum illis est sponsus? Cur enim abstineat corpus à cibo, cùm anima præsentia domini saginatur? Non potest enim esse ieiunus qui reficitur gratia saluatoris. Societas enim Christi quodammodo esca est Christiani. Reficimur ergo in quinquagesima nobiscum domino conuersante. Cùm autem post hos dies ascendit ad cœlum, iterum ieiunamus, sicut ait idem saluator, dicens: Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Cùm enim Christus ascendit ad cœlum, nostris aufertur obtutibus, famem patimur non corporis, sed amoris, & non tam cibi ieiunio quàm desideriola boramus. Desideria enim quędā nostri sustinent oculi, dum non perspiciunt quem requirunt, sicut ait Propheta: Defecerunt oculi mei dum spero in deo meo. Defecerunt enim Prophetæ oculi, quia nondum videbat quem sperabat se esse visurum. Sic nanque apostolorum defecerunt oculi cùm euntem ad cœlum dominum nequeunt intueri, secundum quod ait Lucas dicens: Et vidētibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorū. Stabāt enim beati apostoli toto suspensi corpore, & ascēdentem ad cœlum dominum, quia incessu pedum non poterant, oculis sequebantur: & licet ad deducendum saluatorem visio humana deficeret, fidei tamen deuotio non deficit. Vsque ad nubem enim Christum deducunt, vsque ad cœlos autē cum Christo fidei deuotione comitantur. Vnde ait Apostolus sciēs fidē nostram in cœlis esse cum domino: Nostra autem conuersatio in cœlis est. Nubes ergo ab oculis apostolorum susceptit saluatorem. Videamus ergo quæ ista nubes sit, quàm splendida, quàm præclara, quæ lucem mundi Christum suscipere meretur. Neque enim poterat obscura esse ac tetra vel tenebrosa, quia scriptum est: Et tenebrę eam non comprehenderūt. Tenebræ enim lucē gestare non poterant. Illa enim est nubes quæ ascendentem suscipit Christum, quæ & testimonium Christo etiam in monte perhibuit, de qua ait euangelista: Vox in nube audita est dicens: Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Non igitur nubes suscepit Christum, sed deus pater recepit filium, & occursu quodam pietatis ascendentem illum gremio molliore complectitur. Nam ideo pater dicitur suscipere filium nubis vmbraculo, vt ostendatur refrigerio quodam fouere eius vulnera passionis. Post crucem enim, post iniurias, post inferos non est maius Christo refrigerium, nisi quod virtute diuinitatis obumbraretur, sicut in natiuitate eius ad Mariam dicitur: Et virtus altissimi obumbrabit tibi. Altissimus ergo pater, qui nascente Christo obumbrauit in virtute Mariæ, ascendentem eum suscepit in nube. Semper enim deus quos post iniurias perducit ad requiem, protegit eos nubis vmbraculo, sicut filios Israel liberatos de Aegypto nubis columna protexit, & vt post multum laborem eos in terram repromissionis induceret, refrigerij fouit vmbraculo, sicut ait Propheta: Expandit nubem ad protegendum eos. Expandit enim nubem ne siccitate eremi fatigarentur, etiam solis ardore. Lætemur ergo in hac sancta die, sicut in pascha lętati sumus. Est enim in vtraque die similis eadémque solennitas. In pascha enim omnes gentes baptizari solent. In pētecoste autem apostoli baptizati sunt, sicut ait dominus discipulis suis ascensurus ad cœlum: Ioannes baptizauit aqua, vos autem spiritu sancto baptizabimini, quem accepturi estis non post multos hos dies. Et ideo dicit Lucas: Cùm autem cōplerentur dies pentecostes, factus est subito sonus de cœlo tanquam aduenientis spiritus validi, sedítque super singulos eorum.

A
B
C
D
Luc.5.
Ibidem.
Psal.68.
Acto.1.
Philip.3.
Ioan.1.
Matth.17.
Lucæ.1.
Exod.13.
Psalm.104.
Acto.2.
Ibidem.2.

Item de Pentecoste. *Sermo LXII.*

NOn incommode ante dies complures, sicut retinetis fratres, prædicatio nostra processit, in qua descripsimus quòd caro domini rediuiua velut in nitore floris de tumulo germinauerit, quē tumulum situm in ortulo euāgelista testatus est, vnde non incongrue prosecuti sumus. Cōueniens enim erat vt flos preciosior in ortulo gigneretur, & bonæ frugis commendatum solo semen, intra sępta domestica tamen virentia salutem omnium pullularet. Christi enim resurrectio cunctorum est redemptio populorum. Ergo in ortulo saluator rediuiuum

corpus

corpus assumit, & inter florentes arbores & candentia lilia carne iam mortua reflorescit, & ita germinat de sepulchro, vt germinătia & nitentia cuncta reperiat. Sic enim post hyemalis rigoris frigidam quodammodo sepulturam pullulare elementa omnia festinarunt, vt resurgente domino & ipsa consurgerent. Nam vtique ex resurrectione Christi aër salubrior est, sol cădidior, terra fœcundior, ex eo surculus in fruticem, herba crescit in segetem, vinea pubescit in palmitem. Si igitur cùm reflorescit Christi caro, omnia floribus vestiuntur, necesse est vt cùm idem fructum affert, etiam vniuersa fructificĕt, sicut ait idem dominus: Nisi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. cùm autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Refloruit igitur dominus cùm resurrexit è tumulo: fructificat, cũ ascendit ad cœlum. Flos est, cùm de inferioribus terræ gignitur, fructus est cùm altissima sede reconditur. Granum est, sicut ipse ait, cùm solus crucem patitur. fructus est, cùm plurima apostolorũ credulitate circundatur. His enim post resurrectionem quadraginta diebus cum discipulis conuersatus, tota illos sapientia maturitatis edocuit, & ad bonam frugem eos omni disciplinarum fœciditate conuertit. Deinde ascendit ad cœlum, ad patrem scilicet, fructum carnis præferens, in discipulis iustitiæ semina derelinquens. Ascendit ergo ad patrẽ dominus. Meminit sanctitas vestra quòd aquilæ illi de psalterio, cuius innouatam iuuentutem legimus, comparauerim saluatorem. Est enim similitudo non parua. Sicut enim aquila humilia deserit, alta petit, cœlorum vicina conscendit: ita & saluator humilia inferni deseruit, paradisi altiora petiit, cœlorum fastigia penetrauit. Et sicut aquila relictis terrenis sordib⁹ sublime volans purioris aëris salubritate perfruitur, ita & dominus terrenorum fœcem deserens peccatorum, in sanctis suis volitãs, purioris vitæ simplicitate lætatur. Per omnia igitur aquilæ comparatio cõuenit saluatori. Sed quid facimus quod aquila prædam facit frequenter in alienum? Nec in hoc tamen dissimilis est saluator. Prædam enim quodammodo sustulit, cùm hominem quem suscepit, inferni raptum faucibus portauit ad cœlum, & alienæ dominationis, id est diabolicæ potestatis seruum de captiuitate erutum duxit ad altiora captiuum, sicut scriptum est in Propheta: Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quæ sententia vtique sic intelligitur, eo quòd captiuitatem hominis, quem sibi diabolus captiuauerat, illi eruendo sibi dominus captiuarit, & ipsam (sicut ait) captiuitatem captam ad cœlorum alta sustulerit. Vtraque igitur captiuitas vno vocabulo nuncupatur, sed non æqualis vtraque est. Diaboli enim captiuitas seruituti subiicit: Christi autem captiuitas restituit libertati. Ascendit, inquit, in altum, captiuã duxit captiuitatem. Quàm bene triumphum domini Prophetа describit. Solebat (sicut dicunt) regum triumphantium currus, captiuorum pompa præcedere. Ecce dominum euntem ad cœlos non præcedit, sed comitatur glorioſa captiuitas. non ante vehiculum ducitur, sed ipsa euehit saluatorem. Quodam enim mysterio dum filius dei filium hominis sustulit ad cœlum, ipsa captiuitas portatur, & portat. Quod autem ait, Dedit dona hominibus: hoc victoris insigne est. Post triumphum enim victor semper dona largitur, & proprio regno residens seruulorum gaudia muneratur. Sic Christus dominus victor diabolicum post triumphum residens ad dexteram patris, hodierna die discipulis dona largitus est, non auri talenta, non argenti metalla, sed spiritus sancti cœlestia munera, vt inter cætera apostoli etiam linguis variis loquerentur, hoc est, vt Hebrææ nationis homo, Christi gloriam Romanæ facundiæ, eloquentia pertonaret, & redemptionem generis humani peregrinæ aures, quia Iudæa prædicante lingua non caperent, propria loquela cognoscerent. Omnis lingua in prædicatione Christi resoluitur, vt maiestatem eius omnis loquela fateatur, sicut ait sanctus Dauid: Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Ne miremini autem quod ad dexteram patris residere dixi filium. Ad dexteram enim residet, non quia maior patre, sed ne minor patre esse credatur, sicut hæretici blasphemare consueuerunt. Sicut enim diuinitas honorificentiæ, gradum nescit, ita scriptura sancta nouit obuiare blasphemiis.

Ioan.12.

Psal.110.

Psal.67.

Ibidem.

Acto.2.

Psal.18.

De natali sancti Ioannis Baptistæ. *Sermo* LXIIII.

IN sancti ac beatissimi Ioannis Baptistæ laudibus, cuius natalem hodie celebram⁹, quid potissimum prædicem nescio, vtrũ quòd mirabiliter natus sit, an quòd mirabilius sit occisus? Natus enim est in prophetia, in veritate perẽptus est: nascendo annunciauit Saluatoris aduentum, moriendo condemnauit Herodis incestum. Vir enim sanctus & iustus, & qui præter cõmunem hominum natiuitatem ex repromissione generatus fuerat, hoc de deo meruit ne communi cum cæteris de seculo morte discederet, sed corpus quod domino donãte susceperat, dominum confitendo deponeret. Ergo Ioannes per omnia voluntatem domini fecit, quia propter opus domini & natus est & defunctus. Nam vt natiuitatis eius seriem breuiter repetamus, cum essent pater eius Zacharias & mater eius Helizabeth ætatis senectute defessi, & nulla filiorum prole gauderent, procreandi etiã illis liberos tẽpus florentissimũ præteriisset, ita vt de suscipienda iam sobole ipsa etiam eos vota deficerent, subita per angelum repromissione donantur, & nasci Ioannem Gabriel sanctus annunciat dicens: Ne timeas Zacharia, ecce exaudita est deprecatio tua, & vxor tua Helizabeth concipiet & pariet filium. Exaudita est, inquit, oratio tua. vnde intelligimus quòd Ioannem Zacharię iustitia magis orando genuerit, quàm Helizabeth senectus procurãdo susceperit. Hinc inquam intelligimus quod Ioannem obsecratio creauerit, non voluptas. Cum enim materni vteri viscera ætatis senectute frigescerent, & fessi corporis membra fœcunditatis gratiam perdidissent, cõtra impossibilitatem corporis, contra sterilitatem viscerum, Zachariæ precibus Helizabeth vterus intumescit, & concipit Ioannem, non natura, sed gratia. Vnde necesse erat sanctum nasci filium, qui non tam complexibus quàm orationibus gigneretur. Minus autem mirari debemus quod tãtam Ioannes gratiam in nascẽdo meruerit. debuit enim præcursor & præuius Christi aliquid simile habere natiuitati domini saluatoris. Siquidẽ dominus de virgine gignitur, Ioãnes de sterili procreatur. Ille de adolescentula, iste de iam fessa generatur. Habet ergo & huius natiuitas aliquid gloriæ atque miraculi. Quanuis enim vilior partus mulieris videatur esse quàm virginis, tamen sicut Mariam suspicimus quod virgo peperit, ita in Helizabeth miramur quod anicula procreauerit. Quod quidem factum, mysterium aliquod arbitror continere, vt Ioannes qui veteris testamẽti figuram gerebat, senis mulierculæ frigido sanguine nasceretur. Dominus autem qui regni cœlestis euangeliũ prædicaret, feruentis iuuenculę flore progrederetur. Maria enim conscia virginitatis miratur fœtum viscеribus inuolutum. Helizabeth autem conscia senectutis erubescit partum vtero prægrauato. Dicit enim euangelista: Occultabat se mensibus quinque. Illud autem quàm mirandum, quòd idem Gabriel archangelus vtriusque natiuitatis officium repræsentat. Zachariam solatur incredulum, confidentem Mariã cohortatur. Ille cur dubitauerit, vocẽ perdidit: hæc quia statim credidit: verbum salutare concepit. Hoc etiam in laudibus Ioannis minimè tacendum videtur, quod nõdum natus etiam prophetat. & adhuc in materni vteri sinibus cõstitutus, aduentum Christi, quia voce non poterat, gaudiis confitetur. Dicit enim Helizabeth ad sanctam Mariam, Simul vt facta est vox salutationis tuæ, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Exultat enim Ioannes antequã nascatur, & priusquam mundi oculis habitum recognoscat, iam spiritu mundi dominũ recognoscit. In quo arbitror propheticam conuenire sententiam, quę dicit: Priusquam te formarẽ in vtero, noui te: & priusquã exires de vulua, sanctificaui te. Vnde mirari non debemus quod ab Herode missus in carcerem, clausus Christum semper suis discipulis intimaret, cùm etiam clausus in vtero eundem dominum gestibus prædicarit.

Luc.1.

Ibidem.

Ibidem.

Hieremi.

Item de natali sancti Ioannis Baptistæ. *Sermo* LXIIII.

Sancti

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sancti Ioannis Baptistæ natalem hodie prosecutu
rus tacere vellem, & laborē atq; imperitiam me-
am silētio coercere. sed enim ipsa vis nominis mi
nime me silere permittit. Nā nuncupatio vocabu
li ipsius, pectoris nostri vrget secreta, silentij nostri resoluit
arcana, & quod dissimulatione reticetur, admiratione cōpel
litur. Si enim pater Zacharias cùm eum nominauit, vocē re- Luc.1.
cepit: quanto magis nos cùm laudemus illum, eloquiū pro-
meremur: & si illius os cū in seculo nasceretur aperuit, quā-
to magis cùm pro Christo patitur, ora nostra fœcundat. Cū
enim Zacharias pater eius propter incredulitatem natiuita-
tis illius ab angelo Gabriele silentij esset taciturnitate mul-
ctatus, etiam diu mutus verborum dispendio mēris secreta
velaret, subito nato Ioanne filio, cùm apud proximos esset
contētio quo nomine vocaretur, offeruntur patri tabulæ, vt
vocabulū eius pro sui arbitrio ipse describeret, & quod ser-
mone non poterat, literis loqueretur. tunc mirū in modum
acceptis pugillaribus vt stylum figeret, linguam resoluit, ac
literas sermone præuenit, & Ioannē non testatus est, sed lo-
cutus. Videte igitur sancti Baptistæ meritum, vocem patri
reddidit, sacerdoti eloquētiam reparauit. Videte inquā me-
ritum. os quod angelus alligauerat, Ioannes absoluit: quod
Gabriel obstruxerat, paruulus referauit, quanquā & ipse sit Malach.3.
angelus, sicut scriptum est de eo: Ecce mitto angelū meum
ante faciem tuā. Respicite igitur Ioannē, quanta vis sit eius
vocabuli, cuius nuncupatio reddidit muto vocē, patri pieta
tem, populo sacerdotē. Prius enim erat tacens lingua, ste-
rilis filio, priuatus officio: at vbi Ioannes nascitur, sit repente
pater propheta vel pontifex, loquela vsum recipit, prolē af
fectio suscipit, sacerdotē functio recognoscit. Cū ergo tan-
ta vis sit eius vocabuli, dicturi de eo, & si tacere volumus,
silere non possumus. Ipse enim Ioannes vox clamātis dici-
tur. Quis igitur qui vocem laudet & taceat? clamorem admi
retur & mutus sit? Ait enim ipse de se: Ego sum vox claman Ioan.1.
tis in deserto. Videte quid dixerit, Non enim ait tantū: Ego
sum vox, sed & clamātis vox, scilicet vt ad fidē consequen
dam, vox aures penetret, clamor corda concutiat, vox re-
gnum prædicet, clamor iudiciū cōminetur. Magnus igitur C
Ioānes, cuius magnitudini etiam saluator testimonium per-
hibet, dicens: Inter natos mulierū maior non est Ioanne Ba- Luc.7.
ptista. Præcellit cunctis, eminet vniuersis, antecedit prophe
tas, supergreditur patriarchas, & quisquis de muliere, infe-
rior est Ioanne. Sed debemus diligēter inquirere cur ita do
minus dixerit, hoc est, inter natos mulierū, & non potius di
xerit, Inter filios virorum nō est maior Ioanne, cùm vtique
mulieres natos sine viris habere non possint. Hoc autē dixit
quia numerosior est proles mulierum quàm virorum. Est
enim mulieris filius, qui viri filius non est. Denique sancta
Maria genuit filium, qui patrem hominem nō haberet. Do-
minus enim est mulieris filius, & viri filius nō est, sicut dicit
Galat.4. Apostolus: Natum de muliere, factum sub lege. Vt qui ma-
trem in terris habet, patrē haberet in cœlis. Ergo in laudem
Ioānis fœcūdioris sexus generatio ponitur, vt nullius ab eo
natiuitas separaretur. Dicit forte aliquis, si inter natos mulie
rum maior est Ioannes, nunquid etiam maior est saluatore?
Absit. Ioannes enim natus mulieris, Christus autem virginis
natus est. Ille corruptibilis vteri finibus effusus est, iste im-
pollutæ vuluæ flore progenitus. Ideo autē cum Ioannis na-
tiuitate domini generatio deputatur, ne dominus extra ve-
ritatem videretur esse conditionis humanæ.

De sancto Ioanne Baptista. *Sermo LXV.*

Diximus superiore dominica cùm silentij nostri ve
niam peteremus, quòd pro salute communi sa-
cerdotibus etiam tacentibus doctrina euangelica
non taceat, & quòd silentium eorum suppleret di
uina sententia. Semper enim diuina scriptura loquitur &
Matth.3. clamat, sicut scriptum est de Ioanne: Ego sum vox claman-
Ioan.1. tis in deserto. Non enim tantum in illo tēpore clamauit Io-
annes, quo pharisæis annuncians dominum saluatorē, dixit:
Matth.3. Parate viam domini, rectas facite semitas domini dei nostri.
sed & hodie clamat in nobis, & vocis suæ tonitruo deserta
nostrorum concutit peccatorum. Ac licet sancta martyrij
morte dormierit, vox tamen eius viuit. dicit enim & nobis A
hodie: Parate viam domini, rectas facite semitas eius. Sem-
per enim scriptura diuina clamat & loquitur. Vnde & ad
Cain dicit deus: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Nul Gene.4.
la vtique sanguini vox est, sed clamare dicitur sanguis qui
innocens effusus est, non tam vere quàm causa, & interpel-
lare dominum non prosecutione eloquij, sed indignatione
commissi, ac reatum suum non tam verborum accusare ser-
monibus, quàm cōscientiæ ipsius criminatione constringe-
re. Quamuis enim malum factū si in verba producatur, ex-
cusationem fortasse recipit, nisi conscientia reuocetur, non
potest excusari. Conscientia enim reatum suum semper ta-
cita sine contradictione conuincit & iudicat. Hodiéque er-
go Ioannes clamat & dicit: Parate viam domini, rectas faci- Matth.3.
te semitas eius. Parare ergo iubemur viam domini, scilicet
non aggerem itineris, sed fidei puritatem. Dominus enim
non terrenam semitam carpit, sed per secreta mētis incedit.
Si quid igitur in hac via fuerit moribus asperum, crudelita-
te durum, conuersatione pollutum, iubemur mundare, exę-
quare, componere, vt superueniens dominus non offendat
B in nobis, sed magis reperiat viam castitate purā, procliuem
fide, eleemosynis eminentem. Quòd autem tali itinere in-
cedere soleat dominus, Propheta describit dicēs: Iter faci- Psal.67.
te ei qui ascendit super occasum, dominus nomen est ei. Sed
videam⁹, ipse Ioānes qui parare viā domino iubet, quā ipse
viam parauerit saluatori. Per omnia plane aduenientē Chri
sto tramitem viæ suæ cōposuit & direxit. Nam fuit vtique
ieiunus, humilis, parcus & virgo. Omnes enim has virtutes
eius euangelista describens ait: Ipse autem Ioānes vestitum Matth.3.
habebat de pillis camelorum, & zona pellicea circa lumbos
eius. Esca autem eius erant locustæ, & mel syluestre. Quæ
igitur maior causa humilitatis in propheta, quam contem-
ptis mollibus vestimentis, pilorum asperitate vestiri? Quæ
deuotior fides, quàm præcinctum zona paratum esse sem-
per ad omne seruitutis obsequium? Quæ præclarior absti-
nentia, quàm spretis vitæ huius deliciis, stridulis vesci locu
stis ac melle syluestri? Quæ omnia hæc quoniam prophetæ
vsui erant, arbitror in his ipsis prophetiam fuisse. Nam v-
tique cùm prænuncius Christi vestimentum habebat came
lorum asperitate contextum, quid aliud significat, nisi quod
ipse Christus aduenies vsurus esset indumēto humani cor-
poris, quod erat peccatorum asperitate densatum, & quod
velut immundissimæ bestiæ, hoc est gentilis populi circun-
datus exuuiis deformitatem eius ipse gestaret? Zona ve-
rò pellicea quid aliud demonstrat, nisi hanc fragilem car-
nem nostram, quæ ante aduentum Christi dominabatur ad
vitia, post aduentum eius restrictam esse ad virtutem: vt
quæ ante luxuriā do dilatabatur in pinguedinem, nunc abs-
tinendo attenuaretur in pellem? Exitū verò eius quàm bea
tum legimus, scilicet quod psaltria regis filia post illam mi-
micam voluptatē caput eius petierit. Quid mirum si psaltria
occidit prophetam, quia luxuria semper est inimica iustitię:
& quod iniquitas sine cessatione persequitur veritatem? In
quo facto grande mysterium continetur. Nam vtique ipsa
psaltria synagogæ est comparanda, quæ Christum dum lu-
xuriatur, occidit. Quod autem ista psaltria synagoga sit, di-
D cit dominus ad Iudæos: Cantauimus vobis, & non saltastis, Matth.11.
Cur autem à Ioannis corpore caput ablatum sit, manifesta
res est. Ioannes (sicut scripturis adstruitur) typum legis ge- 1.Cor.11.
rebat. De domino autem legimus, quia viri caput Christus
est. Ergo cùm à Ioannis corpore caput eius auferetur, Chri-
stus quodammodo à Iudæis legis cultoribus separatur. Re-
mansit enim illis sine saluatore lex exanimis & truncata.
Nam ex eo vtique Iudæi diuina non sapiunt, ex quo sine ca
pite esse cœperunt. Iter igitur facit domino qui inter cæte-
ras continentiæ virtutes matrimonij limitem non excedit,
nec cōiugij præscriptum terminum adulterina permixtio-
ne cōmaculat. Sunt enim nonnulli qui cū legibus vxores du
xerint, cōtra diuinitatis legē sibi sociant cōcubinas, non in-
telligentes quid cōtrahendo matrimonia propriis vinculis
constrinxerūt. Qui enim legibus ducit vxorē, profitetur se
cōtra legē non esse facturum. Reum ergo ipse se statuit, qui
adhibendo sibi adulterā ius pollicitationis excedit. Sed di-
cit aliquis, vxorem non habeo, ideo mihi ancillam sociaui.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gene.21. Galat.4. Audi quid dicat ſcriptura ad Abraham: Eiice ancillam,& filium eius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Si igitur ancillæ filius hæres non eſt, ergo nec filius eſt. Cur autem quæritur tale cõiugium de quo ſuſceptus filius nec ſucceſſiõis poſſit hæres eſſe nec ſanguinis? Nec enim habere poteſt hæreditatis conſortium, qui non habet originis priuilegium. Cur inquã quæritur tale cõtubernium, de quo nati, non filij ſint matrimonij, ſed teſtes ſint adulterij? Cur huiuſmodi ſuſcipiuntur adulteri, qui patri pudori ſint, non Sapien.3. honori? Dicit ſcriptura, Adulterorũ filij in conſummatione erunt, & ab iniquo thoro ſemen exterminabitur. Mulier igitur tua ſi talib⁹ moribus prędita eſt, vt mereatur conſortium, mereatur & nomen vxoris, præſta concubinæ tuæ libertatẽ & nomen vxoris, ne tu adulter ſis potius quàm mariť. Sed & ille iter facit domino Chriſtianus qui profeſſionis ſuæ exhibet ei fidele ſeruitium, & caſtitatem quam promiſit, cuſtodit tã mente quàm corpore. Sunt enim plerique qui ſingularẽ vitam proponentes, ſinguli eſſe non poſſunt, ſed quærunt ſibi contubernia, atque vtinam fratrum. Inueniſti Chriſtianum monachum, cui cum fratre nõ conuenit, & libentius ei conuenit cum ſorore, qui nõ ſequitur ſeniorem vtilia cõmonentem, & ſequitur adoleſcentulam incongrua cachinnantem. eius & ſi ſyncere corpus ſit, anima non poteſt eſſe ſynceris. Sed & ille clericꝰ iter domino facit, qui ſecundũ euangelium viuit, & per omnia obtemperat ſacerdoti. Aliqui enim cũ ſint minus ſubditi, moleſte ferunt, cùm à ſenioribus arguũtur. Dicunt, grauiter iraſcitur epiſcopus, patientior eſſe deberet. Audi ergo optime clerice, ſacerdotis exigis patientiam, & tui non exigis diſciplinam? Neſcis quia mihi ſalutis cauſa arguere aliquãdo permiſſum eſt, tibi 2.Tim.4. nunquam peccare cõceſſum eſt? Dicit enim Apoſtolus: Increpa opportune, importune argue. Eſto ergo in omnibus ſubditus ſacerdoti, ſi vis eum eſſe manſuetum.

De natali ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli.
Sermo LXVI.

CVm omnes beati apoſtoli parẽ gratiam apud dominum ſanctitatis obtineant, neſcio quo tamẽ pacto Petrus & Paulus videntur præ cæteris peculiari quadã in ſaluatorẽ fidei virtute præcellere. Quod quidẽ ex ipſius domini iudicio poſſumus approbare. Nã Petro ſicut bono diſpẽſatori clauẽ regni cœleſtis dedit. Paulo tanquam idoneo doctori magiſterium eccleſiaſticæ inſtitutionis iniunxit, ſcilicet vt quos iſte erudierit ad ſalutem, ille ſuſcipiat ad quietem: & quorum corda Paulus patefecerit doctrina verborum, eorum animabus Petrus aperiat regna cœlorum. Clauem enim quodammodo à Chriſto ſcientiæ & Paulus accepit. Clauis enim dicenda eſt qua ad fidem peccatorum dura reſerantur, mentium ſecreta panduntur, & quicquid intrinſecus clauſum tenetur, in palam rationali manifeſtatione producitur. Clauis inquam eſt quæ & conſcientiam ad confeſſionem peccati aperit, & gratiam ad æternitatem myſterij ſalutaris includit. Ambo igitur claues à domino perceperunt, ſcientiæ iſte, ille potentiæ. diuitias immortalitatis ille diſpenſat, ſcientiæ theſauros iſte largitur. Coloſ.2. Sunt enim ſcientię theſauri, ſicut ſcriptum eſt: In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Ergo beatus Petrus & Paulus eminent inter vniuerſos apoſtolos, & peculiari quadam prærogatiua præcellunt. Verum inter ipſos quis cui præponatur, incertum eſt. puto enim illos æquales eſſe meritis, qui æquales ſunt paſſione, & ſimili eos fidei deuotione vixiſſe, quos ſimul videmus ad martyrij gloriam perueniſſe. Non enim ſine cauſa factum putamus quod vna die, vno in loco, vnius tyranni tolerauere ſententiam. Vna die paſſi ſunt, vt ad Chriſtum pariter peruenirent. Vno in loco, ne alteri Roma deeſſet. Sub vno perſecutore, vt æqualis crudelitas vtrunque conſtringeret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, perſecutor decretꝰ eſt pro virtute. Et in quo tandem loco martyrium pertulerunt? In vrbe Roma, quæ principatum & caput obtinet nationum, ſcilicet vt vbi caput ſuperſtitionis erat, illic caput quieſceret ſanctitatis: & vbi gentilium principes habitabãt, illic ecclęſiarum principes morarentur. Cuius autẽ meriti ſint beatiſſimi Petrus & Paulus, hinc poſſumus intelligere, quod A cùm dominus Orientis regionem propria illuſtrauerit paſſione, Occidentis plagam, ne quid minus eſſet, vice ſui, apoſtolorum ſanguine illuminaſſe dignatus eſt. Et licet illius paſſio nobis ſufficiat ad ſalutem, tamen etiam horum martyrium nobis contulit ad exemplum. Hodierna igitur die beati Apoſtoli ſanguinem profuderunt. Sed videamus cauſam quare iſta perpeſſi ſunt, ſcilicet quod inter cætera mirabilia Actu.8. etiam magum illum Simonem orationibus ſuis de aeris vacuo præcipiti ruina proſtrauerunt. Cùm enim idẽ Simon ſe Chriſtum diceret, & tanquam filium ad patrem aſſereretvolando ſe poſſe conſcendere, atque elatus ſubito magicis artibus volare cœpiſſet, tunc Petrus fixis genibus precatus eſt dominum, & precatione ſancta vicit magicam leuitatem. Prior enim aſcẽdit ad dominum oratio quàm volatus, & ante peruenit iuſta petitio quàm iniqua præſumptio. Antè Petrus in terris poſitus obtinuit quod petebat, quàm Simon peruenire in cœleſtibꝰ quo tendebat. Tunc igitur Petrus velut vinctum illum de ſublimi aere depoſuit, & quo- B dam præcipitio in ſaxum illidens eius crura confregit. Et hoc in opprobrium facti illius, vt qui paulo ante volare tentauerat, ſubito ambulare non poſſet: & qui pennas aſſumpſerat, plantas amitteret. Sed ne forte hoc mirũ videatur, quod magus iſte præſente apoſtolo per aerem aliquandiu volitauerit: hoc patientia Petri fecit. Permiſit enim illũ ſublimius aſcendere, vt altius caderet. Voluit enim in excelſum leuari ad conſpectũ omnium, vt ruentem illum de excelſo oculi omnium peruiderent. Hæc igitur eſt iniquitatis elatio, vt in altum ſe ferat, in ſublime ſe erigat. Sed ſancta oratio omnem humiliat ſuperbiam, vniuerſam deiicit vanitatem.

Item de natali ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli.
Sermo LXVII.

NAtalem beatiſſimorũ apoſtolorum Petri & Pauli hodie celebrantes, diuerſis epulis nos reficere debemus, & tantam feſtiuitatem magna cum lætitia celebrare. Quis enim talium virorum ſolennitatem non magna cum lætitia debet celebrare? Quis enim talium virorum ſolennitate non magnos ſibi exhibeat apparatus, vt quo plus expenderit, plus ſe apoſtolos confirmet amare? Veruntamen non opus eſt proprio ſumptu ad refectionem noſtram, nam natali ſuo ſanctus Petrus ipſe nos reficit. Eſt enim omnibus copiis refertum vas ei, quod illi de cœlo eſurienti delatum eſt. Igitur qui eſurit ſicut Petrus, reficitur ipſe cum Petro. Vt quid ergo præparemus nobis proprium prandium, cũ apoſtolico ferculo ſaginemur? Cur nobis inquiramus terrenas epulas, cùm cœleſtes copias habeamus? Dicit enim ſanctus Lucas in Actibus apoſtolorum Ibidem a. poſt orationem eſurienti Petro circa horam ſextam aperto cœlo vas quoddam ſplendidum velut linteum fuiſſe delatum, in quo erant quadrupedia & repentia terræ, & volatilia cœli, & dixiſſe dominum ad eum: Petre ſurge, immola & manduca. Ecce Petrus qui dicit alibi: Aurum & argentum Ibidem 3. non eſt mihi: nunc conuiuij eius vaſculum ſplendidius eſt argento. Et qui propter Chriſtum argenti ſpeciem refutaſſet, per Chriſtum argenti nitore dicatur. Pranſuro igitur D Petro deſunt cocorum apparatus, deſunt obſequia famulorum, ſed quod eſt melius, miniſteria diuina non deſunt, & vtili commutatione* ſancto viro quod deeſt in terris, abũ- *vtiliori cõmutione dat in cœlis. Vt reficiatur enim Petrus, non cellarium ſollicite reſeratur, ſed cœlum ipſum protinus aperitur. Legimus in ſcripturis ſanctum Heliam in deſerto coruis miniſtrantibus paſtum: quanto melius Petrus, cui non paruam eſcam tetra auis porrigit, ſed integrum conuiuium multitudo angelica ſumminiſtrat? Poſt orationem ergo eſuriit 3.Reg.17. Petrus. Mirandum cur ſanctum virum poſt orationem fames ſequatur, cùm ſoleat fames oratione depelli, eſuriens anima non niſi obſecrationibus ſaginari: Sed puto Petrũ poſt orationem non cibum eſuriſſe hominum, ſed ſalutem, nec inedia vexatum eſſe corporis, ſed inopia credentium laboraſſe. Cùm enim Iudaicus populus perfidus & ingratus illo prędicante Chriſto non crederet, famem quodammodo Petrus ſui officij ſuſtinebat. Famem enim patitur qui minime fructum ſui laboris aſſequitur. In cœnaculum igitur ad orationem feſtinus aſcendit. Bene ait in cœnaculum

ad orationem

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad orationem ascendisse Petrum, quia omnis sanctus quando orat, relinquens humilia vel terrena in altum mētis extollitur, & in sublime suspensus rapitur, & cogitatione sancta cœlo vicinus efficitur. Atque ibi esurienti illi, hoc est cogitanti in cordis sui sublimiori loco pro salute Iudaici populi offerri vas diuersorum generum animalibus plenum, velut diuinitate dicente illi: Tu in Iudæos solos esuris, ecce famem fidei tuæ cunctarum gētium diuersitate reficio. Nam vtiq; diuersa animalia collecta in vno vasculo, diuersarum gentium congregatio collecta in vna ecclesia demonstratur, quæ ecclesia in illius vasculo splendido dū non habet maculam neque rugam, lintei nitore resplēdet. In qua primum animal deo ex gentibus Cēturio Cornelius est immolatus. De hoc ergo vasculo suo hodie nos reficit Petrus. Cùm enim videmus gentilium turbas ad fidem Christianitatis accurrere, simul cum apostolis gratulamur. Non enim mortui sunt quorum curamus natalem hodie, sed renati viuunt pane, quia participes effecti sunt Christi, qui vita est omnium. Quamuis enim corpora passione cæsa sint, interruptus tamen non est ordo viuētium. Iugiter enim & deo gratias agunt, & laudes saluatori referunt, nisi quòd resoluta membrorum sarcina magis adhærent Christo, sicut ait Paulus: Dissolui, & cum Christo esse, quanto melius? Non ergo dicenda est mors qua interueniente caremus persecutoribus, & Christo connectimur. Non est planè dicenda mors, quæ Christo mortuum socians lucrum efficit morientis, sicut ait beatus Apostolus: Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum. Illa autem vera est mors, quę etiam viuentem hominem peccatorum morte constringit: qui quamuis viuere videatur, sceleribus tamen suis morti iam videtur addictus, sicut ait Apostolus de illa delicioſa vidua: Hæc autē viuens, mortua est.

Ephes.5.

Philip.1.

Ibidem.

1.Tim.5.

Item de eodem. *Sermo LXVIII.*

NOtū omnibus vobis est fratres, & vniuerso mundo notissimum, quod beatissimorum Petri & Pauli natalis est hodie, nec aliquam partem orbis latere potest tanta deuotio. Siquidem de iis dicat Dauid propheta: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. In omnem terram mirabilium Petri virtus diffusa est, & in fines orbis terræ epistolarum Pauli verba penetrarunt. Quis enim non audiuit quod primum Petrus sedenti ad portam speciosam claudo, & ex matris suæ olim ventre iam debili pedum restituerit firmitatem, vt quod natura minus contulerat, apostolica gratia repararet? Cùm enim idem claudus stipem rogans, aliquid pecuniæ se ab apostolis crederet accepturum, ait illi Petrus: Argentum & aurū non habeo, sed quod habeo, hoc do tibi. In nomine domini nostri Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Beata plane largitas, quæ petenti argentum quidē non contulit, sed contulit sanitatem. Beata largitas, quæ de thesauris suis aurum non protulit, sed protulit medicinam. Beatus & ille claudus, qui dum stipem quærit pecuniæ, diuitias incolumitatis accepit. Hoc enim ab apostolis donatum meruit, quod nullis thesauris à medicis redimere potuisset. Primum ergo signum mirabilium suorum Petrus fecit, claudo pedum restituendo vestigia. Diximus frequenter ipsum Petrum à domino nuncupatum, sicut ait: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Si ergo Petrus petra est super quam ædificatur ecclesia, recte prius pedes sanat: vt sicut in ecclesia fidei fundamentum continet, ita & in homine membrorum fundamenta cōfirmet. Recte inquam primū in Christiano pedes curat, vt iam nō intrepidus nec imbecillis possit super petram ecclesiæ, sed robustus & fortis incedere. Vbi autem verba Pauli apostoli non leguntur? Quis locus ea non literis inscribit, corde retinet, conuersatione custodit, quia Paulus à domino vas electionis est nominatus? Bonum vas in quo preciosa mandatorum Christi præcepta conduntur. Bonum vas de cuius plenitudine substantia vitæ populis semper erogatur, & plenum est. Optima apostolorum nomina, petra, & vasculum, necessaria domui saluatoris. Domus enim fortitudinis petra constituitur, vtilitate vasis ornatur. Petra ad firmitatem ne labantur sustentat populos, vas ad custodiā ne tententur operit Christianos. Exitus verò eorum de hoc seculo quam beatus fuerit, nemo est qui nesciat. Nam prima hæc in illis beatitudo est, quod ambo vna die passi esse noscuntur, scilicet vt quos vna fides seruitio deuinxerat, vna dies martyrio coronaret. Deinde ipsa passio licet diuersa in singulis fuerit, tamen quanta referta est gratiæ sanctitate? Nam Petrus crucis, sicut saluator, exitum tulit, & à dominicę deuotionis similitudine nec morte discretus est, scilicet vt quem imitabatur fide, imitaretur & passione. De Pauli verò ceruice, cùm eam persecutor gladio percussisset, dicitur fluxisse lactis magis vnda quàm sanguinis, & mirum in modum sanctum apostolum baptismi gratia in ipsa cæde extitisse splendidum potius quàm cruentum. Quæ quidem res in sancto Paulo stupenda non est. Quid enim mirum si abundat lacte nutritor ecclesiæ, sicut ipse ad Corinthios ait: Lac vobis potum dedi, non escam. Hæc est plane repromissionis illa terra quam patribus nostris deus promisit dicendo: Dabo vobis terram fluentem lac & mel. Non enim de hac terra locutus est quæ manantibus aquis cœnum inuoluit, lutúmque permiscet, sed de illa terra Pauli, & similium Pauli, quæ iugiter purum suaueque cīstillat. Quæ enim Pauli epistola non melle dulcior est, lacte candidior? Quæ epistolæ tanquam vbera ecclesiarum populos enutriunt ad salutem. De ceruice ergo Apostoli pro sanguine lac manauit. Legimus in ipso quoniam caro & sanguis regnum dei non possidebunt. Igitur iam Paulus possidet regnum, quoniā caret & sanguine, qui impedire dicitur regnaturum. Adhuc ergo Paulus in terris positus etiam in regni cœlestis substantiam transformatur.

Act.3.

Matth.16.

1.Cor.3.

Exod.3.

1.Corinth.1.

De natali sancti Eusebij Vercellensis episcopi.

Sermo LXIX.

AD sancti martyris Eusebij laudem aliquid addere velle, decerpere est. Tam ineffabilium enim doctrinarum magister extitit, vt merita eius facilius operibus cognosci possint, quàm sermonibus explicari. Tantum autem de eo conscientia retinet, quantum oratio & narratio non præualet. Igitur gesta illius non verbis adornanda sunt, sed perstringenda sententiis, præsertim qui scimus eam rem comere nos non debere sermonibus, quam videmus iam comptam esse virtutibus, cùm dicat Apostolus, Regnum dei non in sermone est, sed in virtute. Ergo ad merita eius aliquid addere velle, decerpere est, me præcipue, qui & ignarus rerum gestarum sim, & literarum imperitus sacrarum, & rudis sacerdotalium functionum. Potuissent autem prædicare sancti hæc prędecessores mei vsu facilius, experimento probatius, doctrina præclarius, dominum & patrem specialiter beatum Exuperantium loquor, qui fuit eius minister in sacerdotio, comes in martyrio, particeps in labore. In cuius vultibus sanctum quoque Eusebiū videre nos credimus, & quasi in quodam speculo bonitatis illius imaginem contuemur. Facile enim cognoscimus qualis magister fuerit, cuius talem videmus esse discipulum. Sed quoniam cōfessionis illius similis hunc gloria comitatur, mauult reticere laudes paternas, ne proprias pariter iactare videatur. Quid ergo de martyris Eusebij gloria prædicem, cuius tota plebs ista sit gloria? Et cùm dicat scriptura, Gloria patris est filius sapiens: quantæ huius sunt gloriæ, qui tantorum filiorum sapientia & deuotione lætatur? In Christo enim Iesu per euangelium ipse vos genuit. Quicquid ergo in hac sancta plebe potest esse virtutum & gratiæ, in sancti Eusebij magisterio reperitur. Ex hoc autem quasi quodā virtutum fonte lucidissimo riuulorū hęc puritas emanauit. Nā quia castitatis vigore pollebat, propositum virginitatis instituit, Quia abstinētiæ gloriabatur angustiis, monachorū introduxit forte seruitium. Quia blandimentis erat præditus lenitatis, cunctorum ciuium in deum prouocauit affectū. Quia pōtificij administratiōe fulgebat, plures è discipulis sacerdotij sui elegit heredes. Quāuis igitur nonnulli liberis suis relinquant auri argentique thesauros, nemo tamen sancto Eusebio ditiores reliquit. Siquidē omnes extiterunt aut sacerdotes, aut martyres. Nam vt cætera taceā, illud quàm admirabile est, quod in hac sancta ecclesia eosdem monachos instituit, quos clericos, atq; iisdem penetralibus sacerdotalia officia contineri, quibus

Proverb.10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& singularis castimonia conseruatur, vt esset in ipsis viris contemptus rerum, & accuratio leuitarum: vt si videris monasterij lectulos, instar orientalis propositi iudices. si deuotiones cleri perspexeris, angelici ordinis obseruatione gaudeas. Illud autem tacendũ omnino non arbitror, quòd cùm Arrianorum detestanda perfidia totam cum vniuerso mundo Italiam perturbasset, atque eiusdem pestilentię sacerdotes simplicitatem sancti Dionysij martyris captiuassent, ita vt subscriptionis eius vinculum retinerent, qua illum è manibus eorum sapientia liberauit? Sicut enim ait sanctus Paulus, Factus sum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrifacerem: ita Eusebius hæreticis hæreticum se esse mẽtitus est, vt de hæresi filium liberaret. Dixit enim se eorum consentire perfidiæ, hoc sibi placere quod illis, sed quod sibi filiũ Dionysium in subscribendo præponerent, grauiter se moueri. Vos enim, inquit, qui dicitis filium dei patri deo æqualem esse non posse, cur mihi filium prætulistis? Qua illi ratione permoti, statim sancti Dionysij chirographum deleuerunt, priorem locum subscribendi beato Eusebio deferentes. Quos ille increpãs & irridens ait, Neque ego me vestris sceleribus polluo, neque filium meum vobiscum participare permitto. Vnde cùm dicat euangelium in hac generatione prudentiores filios tenebrarum esse quàm lucis, ecce hic ipsis tenebris prudentior filius lucis inuẽtus est. Tũc illi grauiter indignantes ita nequitiam suam fuisse delusam, nouis eum per Constantium principem passionibus vexauerunt. Nam post multas iniurias Orientis plagę illum in exilium relegarunt, in quo tãta passus est, vt martyrij inuictam gloriam reportaret. Dicitur enim inter cætera passionũ genera hoc pœnale passionis supplicũ pertulisse, vt dum interrogaretur ab Arrianis, & se eorum communicare perfidiæ denegasset, scalarum procliui tractu supinis pedibus ad imum vsque pertraheretur, & iterum reuocatus ad summum, interrogatus denuo cùm eadem respondisset, eadem pateretur, ac sic frequentem interrogationẽ frequenter huiusmodi supplicium fuerit subsecutum. In qua passione sancti Eusebij martyris licet fuerit quassatũ caput, elisum corpus, membra cõfracta, animus tamen fidei mansit inuictus. Nam quanto plus illum Arriana perfidia corporaliter lacerabat, tanto magis eum catholica integritas spiritualiter refouebat. Quem quidem scalarum ascẽsum atque descensum possumus dicere quem Iacob somnians prophetarit: & sicut ille vidit etiam istas scalas ab imo ad cœlestia vsque pertingere, sic quidem per has & Eusebius ascendit ad cœlum, & Arriani ad inferos descenderunt. Vnde fratres sanctum Eusebium Machabæorũ martyrum choro annumerandum puto. Siquidem illi singulis membris martyrium pertulerunt, hic autem totius corporis passione dominum sit confessus, nec disparem eorum esse gratiam quos etiam dies vna in martyrio copulauit.

1.Cor.9.

Genc.28.

2. Macha.7

Item de depositione sancti Eusebij. *Sermo* LXX.

DEpositionem sancti Eusebij hodie celebramus. Quid est depositio? Non illa vtique quæ sepelientis in terra membrorum reliquiis clericorum manibus procuratur, sed illa qua homo vinculis carnalibus absolutus, liber iturus ad cœlum terrenum corpus exponit. Ipsa plane est depositio, in qua concupiscere abiicimus, cessamus delinquere, peccare desinimus, & totum quicquid saluti est graue, quasi abiecta sarcina oneris, exponimus. Nam ideo hæc dies pro celebritate maxima procuratur, quia vere est summa festiuitas, mortuum esse vitiis, soli vigere iustitiæ. Vnde & depositionis ipsa dies natalis dicitur, quòd delictorum carcere liberati, libertati nascimur saluatoris. Sed videamus, sanctus Eusebius cum qua gloria ad hanc diem depositionis aduenerit. Dicitur enim ante aliquantum temporis exitus sui manifesta reuelatione vidisse se kalendis Augusti de monte ad montem volare, & prophetia quadam hoc interpretatus est hac die exiturum se esse de corpore. In quo facto nescio quid primum sit admirãdum, vtrum quod meruit exitus sui finem nosse, an quod scire potuerit quæ illum post exitũ gratia permaneret. Dicit sanctus Dauid: Notum fac mihi domine finem meum, & numerum dierum meorũ, & reliqua. Ecce quod Propheta optauerat,

Psal.38.

martyr accepit. notitiã quam ille exorat, iste consequitur, nisi quod salua fide dixerim, ampliꝰ promereatur. Ille enim finem postulat nosse, iste etiam vltra finem quid futurum esset agnoscit. Ille vsque ad exitum quid delit ignorat, iste post exitum quid supersit edixit. Volare ergo se in hac die vidit martyr Eusebius, sicut scimus. Volare non potest nisi quod purum, leue, atque subtile est, cuius nec synceritas intemperãtia retardatur, nec alacritas nec velocitas mole grauatur. Grauari autem volatum dico non tam mole membrorum quàm delictorum. Vnde puto etiam in ipsis auibus ideo velocius columbam pene præ omnibus volitare, quòd alacritatem & innocentiam comitetur. Denique sanctus Dauid cum puritate mentis volare concupisceret, non alterius animantis nisi columbæ optauit alas, dicens: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Intelligebat enim quòd altiora facilius penetrantur simplicitate mentis quàm leuitate pennarum. Volauit ergo hac die sanctus Eusebius. Festiuemus iam eius innocentiam de volatu, & puritatem eius de ipsa elatione iudicemus. tanquam columba enim in domo dei degens assumpsit spirituales pennas, & requieuit in monte. Et licet ipse de monte ad mõtem volare se dixerit, tamẽ in ipsa translatione maiorẽ requiem fuisse significo. Quid enim aliud est de monte ad montem volare, nisi de saluatoris gratia ad patris gloriam properare? Ipsi enim sunt montes, sicut dicit propheta: Mõs de monte sine manibus concidẽtium, hoc est filius de patre absque vllius creationis accessu.

Psalm.54.

Dani.2.

De natali sancti Laurentij leuitæ & martyris.

Sermo LXXI.

BEatissimi Laurentij martyris, cuius natalem hodie celebramus, passionem nosse vos credo, & quanta in persecutione pertulerit, dilectionẽ vestram scire posse non dubito. Tanta enim martyrio eius gloria extitit, vt passione sua mundum illuminauerit vniuersum. Illuminauit mundum plane Laurentius eo lumine quo ipse succẽsus est, & flammis quas ipse pertulit, omnium Christianorũ corda calefecit. Quis enim hoc exemplo nolit pro Christo ardere cũ Laurentio, vt possit à Christo cum Laurentio coronari? Quis nolit ad horam sustinere Laurentij ignem, vt æternum gehennæ non patiatur incendium? Beati igitur Laurentij prouocamur exemplo ad martyrium, accẽdimur ad fidem, incalescimus ad deuotionem. Et si nobis persecutoris flamma deest, fidei tamẽ flamma non deest. Non ardemus quidem corpore pro Christo, sed ardemus affectu. Non subiicit mihi persecutor ignem, sed suggerit mihi ignem desiderium saluatoris. Esse autem saluatoris ignem legimus in euangelio, dicente eodem domino: Nescitis quia ignem veni mittere super terram, & quid volo nisi vt accendatur? Quo igne succensi Amaus & Cleophas dixerunt: Nónne cor nostrum ardens erat in nobis in via cùm aperiret nobis Iesus scripturas? Hoc igitur etiam sanctus Laurentius igne succensus, flammarum non sensit incendiũ: & dum Christi ardet desiderio, persecutoris pœna non ardet.* Inquantũ enim in illo fidei ardor feruet, in tantum supplicij flamma frigescit. Corporali enim beatus Laurentius dum laborat incendio, hinc amore Christi succenditur, inde persecutoris flamma torquetur, sed diuinus saluatoris ardor materialem tyranni restinguit ardorem. Quãuis enim in fauillam membra soluantur, fidei tamen fortitudo non soluitur. Corporis detrimentum sustinet, sed lucrum salutis adquirit. Non enim fratres beatus Laurẽtius cita vel simplici passione perimitur. Nam qui gladio percutitur, semel moritur: hic autem longa & multiplici pœna cruciatur, vt mors differatur, & non desit ad supplicium, & desit ad finem. Dicitur enim ab illo sæuissimo persecutore hæc illi constituta pœna, vt ardentium exposita mole carbonum insuper eum ferrea crate distentum lenta flamma cõsumeret, vt non tam inflãmando cito interimeret hominem quãdiu exurẽdo torqueret. ita cùm vnum latus exustum persecutor cerneret, aliud latus ignibus obiiceret exurendum. Legimus Ananiam, Azariam & Misael beatissimos pueros à rege in camino ignis inclusos, in pœnarum suarum deambulasse flammis, & igneos globos pedibus con-

Luc.12.

Ibidem 24.

*pœnãm suam.

Daniel.3.

bus conculcasse. Vnde & beatus Laurentius non minori est gloria preferendus. Siquidem illi in pœnarum suarum flammis ambulant, huic in ipso supplicij sui igne discumbit. Illi vestigiis pedum conculcant incendia, hic laterum suorum deuotione restinguit. Illi inquam stantes in pœnis eleuatis manibus resonant dominum, hic autem prostratus in sua pœna toto corpore deum deprecatur. Iterum ergo beatus Laurentius exustis lateribus in dorsum supinus vertitur, & renes eius ignibus exurûtur, vt impleretur psalmi prophetia, quæ
Psalm. 138. dicit ex persona Laurentij: Proba me domine, & tẽta me, vre renes meos, & cor meum. Duplici se vtique postulat igne comburi. Nam si de vno & solo mundi igne loqueretur, sufficeret renes tantum exurendos incendiis obtulisse, cor autem nisi Christi flamma non vrit, sicut Amaus & Cleophas
Luce. 24 dixerunt: Nónne cor nostrum erat ardens in via, cùm aperiret nobis dominus scripturas? Atque ideo ad comprobandam deuotionem suam geminum sibi ignem postulat, vt luctamine habito ostendat in se plus posse amorem Christi,
al. Orem. quàm pœnam tyranni. Honoremus* igitur fratres beatum Laurentium, qui dum fide sua persecutoris flammas vicit, ostendit nobis per ignem fidei gehennæ incendia superare,
†Sic finiebat hic sermo in Cluniacensi codice. & amore Christi diem iudicij non timere. †Nos verò, fratres dilectissimi, si ad consortium sanctorum martyrũ peruenire volumus, de imitatione martyrum cogitemus. Debent enim in nobis aliquid de suis virtutibus recognoscere, vt pro nobis dignentur dominum supplicare. Si enim tormenta, quæ sancti martyres pertulerunt, sufferre non possumus, vel contra malas concupiscentias, ipsis intercedentib' pugnemus. Et quia non desunt cotidiana peccata, non desunt etiam cotidiana remedia. Nemo se credat aliquam fœlicitatem aut aliquod verum gaudiũ in hoc seculo possidere. Beatitudinem hic præparare potest, possidere nõ potest. Duo sibi tempora ordine suo succedent, tẽpus flendi & tempus ridendi. Nemo se circũueniat fratres, nõ est in hoc mundo tempus ridẽdi. Scimus fratres quia omnis homo gaudere desiderat: sed totum ibi quærat gaudium vbi oportet inquiri. Verumetiam in hoc mũdo gaudium nec fuit, nec est, nec esse poterit. Sic enim ipse dominus in euãgelio suos discipulos admonet, dicẽs: In mũdo pressurã habebitis. Et iterum: Mũdus gaudebit, vos autẽ contristabimini: sed tristitia vestra conuertetur in gaudium. Ac sic in hac vita cum labore & dolore, quod bonum est, auxiliante domino faciamus, vt in futuro seculo bonorum fructus cum gaudio & exultatione percipere possimus. Præstante domino nostro Iesu Christo, qui viuit & regnat in secula seculorum. Amen.

filius Iephone in phalanga ad filios Israel propriis humeris detulerunt. Quod quidem factum iam tunc præfigurabat aduentum domini saluatoris. Nam botrus in phalãga suspensus, in cruce Christus appensus ostenditur. Duo autem in phalanga portantes vuam, duo populi demonstrãtur, Christianus vtique & Iudæus. Et sicut mos est portantium, vnus præcedens, alter subsequens: ita prior Iudæorum designatur populus, Christianorum secundus. Et sicut antecedens quod portat non videt, & retrorsum idem semper habens quadam dorsi auersione cõtemnit: qui autem sequitur, semper id oculis perspicit, semper custodit obtutibus, semper corporis vicinitate potitur: ita ergo Iudæus, & Christianus populus. Iudæus enim prior est, Christum in lege portat, & retrorsum eum ponens quadam dorsi auersione cõtemnit: vnde ait Propheta: Obscurentur eorum oculi ne videant, Psal. 68.
& dorsum ipsorũ semper incurua. Christianus verò sequẽs populus Christum semper oculis aspicit, semper custodit obtutibus, & quadam graduum suorum vicinitate complectitur. Et quanto eum ille populus prauo itinere post se relinquit, tanto eum iste directo cursu festinat attingere.

De natali sancti Cypriani. *Sermo* LXXII.

SAncti Cypriani festiuitatem, sicut omnibus notum est, hodie celebramus, & natali, sicut dicunt' imminẽte vindemia, natalem eius martyrij procuramus. Conueniunt igitur vota nostra, & mundi. Mundus vindemiarum vbertate lætatur: nos sanctorum passione gaudemus. Quæ quidem passio vindemiis comparanda est. Sicut enim vuarum expressione vinum funditur, ita & sanctorum martyrio vini vice sanguis effunditur, nisi quod vua tẽporales fructus præstat, passio sempiternos. Rectè ergo martyriũ vindemiis cõparatur. Habet enĩ & ebrietatẽ suam, habet & calicẽ suũ, de quo dicit propheta Dauid:
Psal. 22. Et calix tuus inebriãs quàm præclarus est. Et ipse dominus
Matth. 26. in passionis suæ exitu constitutus ait, Pater si possibile est,
Psalm. 115. transeat à me calix iste. Et iterum Propheta: Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Recte inquam calix martyrio comparatur, quia sicut calix cùm bibitur, omnis humor noxius vini calore decoquitur, ita & martyrij poculum cùm hauritur, omnes peccatoris fæces passionis gloria temperantur. Vinum ergo quoddam salutare martyrij est, quod cordi lætitiam præstat, calore fidei animæ puritatem. Vinum plane est spirituale de illa vua quæ pro salute omnium pependit in ligno. Sicut enim botrus redditurus vinum prius in vinea quadam naturæ arte suspenditur: ita & Christus redditurus vinum spirituale martyrij in cruce quadam prouidentia diuinitatis aptatur. Ipse plane botrus quẽ duo exploratores illi, hoc est Iesus Naue & Caleb
Num. 13.

Item de sancto Cypriano. *Sermo* LXXIII.

Hic sermo adscribitur Maximo episcopo Mediolanensi.

ANte dies, cùm beatissimi martyris Cypriani celebraremus natalem, suauissime in eius festiuitate iucundati sumus. quia enim hoc vindemiarum tempore passus est, tanquam & nos de vindemia dulces & varios fructus ex eius passione collegimus. Impinguauit enim nos, & refecit musto martyrij sui. Est enim mustum quod reficit & inebriat Christianum, sed ebrietas illa magis sobrium facit. Qui enim inebriatur cœlesti gratia, exobriatur sarcina peccatorum. Hoc nanque musto repleti sancti apostoli, sicut ait scriptura, alienis linguis dei magnalia loquebantur. In quo facto pariter ebrij esse videbantur, & sobrij. Ebrij enim putabantur, quod in iis loquela præter naturam altera personabat. Sobrij erant, quod iuxta consuetudinem mentis deum deuotione laudabant. Quodquidem non elatione aliqua aut impudentia contigit, vt viri sancti peregrino sermone loquerentur, sed prouidentia diuinitatis factum est, vt quia ad magnificandum deum vna loquela non sufficit, per plures linguas mentis deuotio solueretur. Iucundati enim sumus, quia de vinea do-
Esaiæ. 5. mini sabaoth, sicut dicit propheta, domus Israel est, quæ do
Galat. 3. mus nos sumus. Secundum fidem enim Israelitæ nos sumus. Vnde dicit Apostolus: Quia si ex fide sunt ij, filij sunt Abrahæ. Quoniam igitur nos sumus Israel, vinea domini sumus, videamus diligenter ne ex palmite operis nostri non nascatur dulcedinis vua, sed fellis: ne dicatur nobis quod Iudæis
Esaiæ. 5. dictum est per prophetam, Sustinui vt faceret vuã, fecit autem spinas: & non iustitiam, sed clamorem. Quàm dura conditio, vt possessio quæ domino suo suauitatis fructus afferre debuit, spinarũ illum asperitate compunxerit. Hoc est, cùm Iudæi saluatorem debuerint tota fidei deuotione suscipere, spinarum cum coronauerunt passione. Quæ corona quidem, quantum in Iudæis est, erat iniuriarum contumelia: quantum in domino, erat corona virtutum. Compũgunt ergo Iudæi dominum dum coronant, compungunt dum cru-
Ioan. 19. cifigunt. Vnde ait scriptura sancta: Videbunt in quem compunxerunt. Igitur fratres videte ne & nobis dicatur: Sustinui vt faceret vuam, fecit autem spinas. Hoc est, ne spinas quas domino Iudæi cruentis imposuerunt manibus, nos iniquis sensibus apponamus, & compungamus eum non asperitate sentium, sed operum prauitate. Sunt enim spinæ cordis, quæ verbum dei etiam vulnerare consueuerunt, de quibus meminit in euangelio saluator, dicens seminantis semen
Matth. 13. cecidisse inter spinas, & creuisse eas, ac suffocasse quod satum est. Quæ autem spinæ sint, ipse prosequitur dicens vtique solicitudines esse mũdanas, quæ cùm crescunt in corde hominis, mandata in eo saluatoris suffocant. Quis enim vnquam solicitus de mundo, potuit bene solicitus esse de Christo? Quis dum lucris domus suæ prouidet, vtilitatibus eccle
1. Corin. 7. się potuit ꝓuidere? Vnde ait Apostolus: Qui sine vxore est, solicitus est quæ sunt domini, quomodo placeat deo: qui autem cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori. Ergo fratres videte ne vinea vestra nō vuas, sed spinas faciat, ne vindemia vestra non vinum afferat, sed acetum. Quisquis enim vindemiam legit, & pauperibus non largitur: ille acetum colligit, non vinum. Quisquis messes recondit, & indigentibus non ministrat, iste non alimoniæ fructus reposuit, sed tribulos anaritiæ congregauit. Nam
Gene.3. propterea ait scriptura de terra vestra: Spinas & tribulos germinabit tibi.

De natali martyrum. *Sermo* LXXIIII.

DIgnum & cōgruū est fratres, vt post lætitiam paschæ quam in ecclesia celebrauimus, gaudia nostra cum sanctis martyribus conferamus, & iis annunciemus dominicæ resurrectionis gloriā, qui cōsortes sunt dominicæ passionis. Qui enim socij sunt contumeliæ, debent & participes esse lætitiæ. Ita enim dicit beatus
1.Corin.1. 2.Tim.2. Apostolus: Sicut socij passionum estis, & resurrectionis eritis. si tolerabimus, inquit, & conregnabimus. Qui ergo tolerauerunt mala propter Christum, debent & gloriam habere cum Christo. Annunciemus inquam sanctis martyribus dominicæ paschæ gratiam, vt dum sepulturæ illius prędicamus referata claustra, & horum sepulchra referentur. Dum corpus illius mortuum dicimus tepentibus venis subito viguisse, horum quoque membra iam frigida immortalitatis calore foueantur. Eadem enim ratio martyrem suscitat, quæ & dominum suscitauit. Nam sicut viam passionis eius experti sunt: ita experientur & vitæ. Scriptum est
Psal.15. enim in psalmo: Notas mihi fecisti vias vitæ. Hoc vtique in resurrectione ex persona dicitur saluatoris, qui dum post mortem ab inferis redit ad superos, incipiat notam habere viam vitæ quæ ante habebatur ignota. Ignota enim erat ante Christum via vitæ, quæ nullius adhuc resurgentis fuerat temerata vestigio. At vbi dominus resurrexit, nota facta so
Matth.27. lo attrita est plurimorum. De quibus sanctus euāgelista ait: Multorum corpora sanctorum surrexerunt cum eo, & introierunt in sanctam ciuitatem. Vnde cum dominus in resurrectione sua dixerit, Notas mihi fecisti vias vitæ, possumus & nos iam dicere domino: Notas fecisti nobis vias vitę. Ipse enim nobis notas fecit vias vitę, qui nobis semitam manifestauit ad vitam. Notas enim mihi fecit vias vitæ, cùm me do
Psalm.15. cuit fidem, misericordiam, iustitiam, castitatem. His enim peruenitur itineribus ad salutem: & licet nos in resolutione corporis mortis vmbra circundet, tamen gressus suos vita non deserit, sed inter ipsas medias inferni leges incunctanter Christi virtutib⁹ ambulamus. Vnde ait sanctus Prophe
Psal.22. ta: Nam & si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Quod manifestius dominus
Ioan.11. ait de fideli, dicens: Qui autem credit in me, non morietur. Et licet moriatur, viuet. Ergo fratres cum sanctis martyribus paschæ domini gloriam conferamus. Conferamus inquam: & licet melius nouerint omnia, tamen nos illis prædicemus quemadmodum de sepulchri gremio resurrexit ad superos. Illi nobis reuelent quo pacto de inferni profundo remeauerit ad sepulchrū. Notum inquam nobis faciāt quēadmodum in exanime iam corpus & frigidum sese calor insinuauerit, spiritus ingesserit, sanguis infuderit, & gelatas humore venas pristini vigoris pulsus agitauerit. Notum inquam nobis faciant quemadmodum organum corporis dissipatum in priorē statum neruorum rursus coaptauerit resoluta compago, & harmoniam viscerum iam silentē in veterem concentum spiritus viuificans animauerit. Sacerdotes ergo prædicent quę saluator post resurrectionem mirabilia gessit ad superos, martyres reuelent quāta in ipsa morte refrigeria operatus sit in defunctos.

In natali sanctorum Canti, Cantiani, & Cantianillæ.
Sermo LXXV.

HOdie beatissimorum Canti, Cantiani, & Cantianillæ natalis est. Quàm bene & iucunde tres martyres vno pene vocabulo nuncupantur. Nec mirum si similes sunt nomine, qui sunt similes passione, si vna est illis apud homines appellatio, quibus apud deum est vna vocatio. Vniter enim vocati sunt à domino, non interposito tempore aliter & aliter passi, sed omnes eodem ictu pariter martyrium pertulerunt. Quod quidem illis parentiua quadam à Christo affectione concessum est, vt congruerent meritis qui vocabulis concordabant: & qui erant consanguinitate fratres, fierent etiam sanctitate germani: & quorum membra vnius corporis substantia vegetabat, eorum animas eiusdem fidei confessio coronaret. Refert autem de beatis supradictis historia, quòd tempore passionis cùm eos persecutor inquireret, ascenso vehiculo iunctis mulabus eos secedere voluisse: & cùm non longe ab vrbis mœnibus iter agerent, vnum animal de subiunctis subito corruisse, atque ita illos à persecutoribus comprehensos tentos ad pœnam. Quod factū quàm gloriosum sit, & à diuinitate dispositum, debemus aduertere. Semper enim deus quos elegit, hos victores subuectione sublimi in aulam regni cœ-
4.Reg.2. lestis inducit. Nam sicut Helias curru applicito quasi ascendit ad cœlum: ita & isti vehiculo admoto ad martyriū peruenerunt: & quadriga sicut illum euexit ad requiem, ita hos portauit ad gloriam. Et quamuis illa ignea quadriga fuerit, hæc tamen inferior non habenda est, quia illa vnum gestauit prophetam, hæc tres martyres sustentauit. Sed dicit aliquis: Gloriosius est gestari quadriga ignea, quàm terrena. Nec hoc plane defuit sanctis viris. Nam sicut Heliam ignea quadriga portabat, ita & martyres fides ignea iam ferebat.
Deute.4. Hebr.12. Ferebat inquam illos Christus, qui lumen est, qui ignis est, de quo scriptum est: Dominus noster ignis consumens est. Ergo cùm beatos de quibus loquimur, persecutor vrgeret, vehiculū cōscenderunt. Qua causa? vt fugerent? Absit. Nō vt fugerent, sed vt ad martyrium citius peruenirent: non vt latitarent, sed vt Christianos se cunctis transeuntibus manifestius approbarēt. Cæterum occultius inter plures in ciuitate latere potuerant, tutius per diuersa singuli fugæ præsidium commendare. At verò vbi quis congregatione habita stratis vehiculis apparatu dispositio per aggerem publicum egreditur, illic non fuga dicenda est, sed profectus est. Sancti enim viri hoc facto velut in triumphali curru positi contestabantur dicentes: Ecce persecutor, ecce proficiscimur, ecce prędecedimus, quid resides? quid moraris? Subsequere nostra vestigia. Nolumus enim videri inuiti ducti ad pœnam, qui præcedere nos profitemur ad gloriam.

De natali sanctorum martyrum. *Sermo* LXXVI.

SI quantum me necesse est dicere, & vos oportet audire, tantum prosequi corporis mei posset infirmitas: profecto omnes excusati essemus: sed ego insinuando præceptum, vos exequendo mandatum. Sed quoniam imbecillitate percellimur, quo minus quantum oportet dicere valeamus, excuset nos mentis deuotio, quos non excusat prædicationis oratio. Hoc est, etsi à laudibus domini lingua cessamus, mirabilia tamen eius fidei operibus approbemus, si non loquimur verbis eius gloriam, factis exequamur eius gloriā, quoniā dictis facta prio
Matth.5. ra sunt. Nā dominus in euangelio ita dicit: Qui fecerit sic, & docuerit sic, magnus vocabitur in regno cœlorū. Audis ergo quoniā præcedit factum, subsequitur doctrina. Siquidē benefacere, prima doctrina est. Cessantib⁹ enim verbis hoc ipsum docet hominem opus optimum, dum videtur: quod etsi voce aures non excitet, virtute corda tamen compungat. Quis enim bonum factum videns non gaudeat, miretur, imitetur, ac veluti tacito magistro vtens eius exemplo doceatur? Dictis igitur facta præcedunt. Imò sine factis dicta nihil prosunt. Nam ideo & dominus fieri voluit, sic doceri, ne sine bono opere, verborum inutilis esset & superstitiosa iactatio. Melius ergo docemur facto quàm voce. Denique sancti martyres etsi voce tacēt, factorum virtute nos edocent: etsi lingua silent, martyrij passione persuadēt. Vnde quanuis disertus orator facúdia sua me doceat, id tamen quod vtile est mihi, melius disco exemplo sanctorū, quàm assertione verborum. Citius mihi persuadent oculi quod cernunt, quàm auris potest insinuare quod præterit. Auditui enim cito irrepit obliuio. Oculorum autem historia semper inspicitur. Quis enim non omnibus horis momentisque conspiciat quemadmodum tunc beati martyres propter nomen Christi diuersis subiacuere suppliciis, & de ipsis pœnis quodammodo triumphabant? Quanto enim plura pa

ra patiebantur, tanto se victoriosissimos credebant. Victoria enim est martyris, indicium persequentis, sicut scriptum
Psal.50. est: Et vincas cùm iudicaris. Cùm iudicatur enim martyr, & condemnatur, tunc vincit atque prosternit. Tali enim iudicio non est addictus ad mortem, sed absolutus ad requiem. Aeprobe, manifestissima ratione vicisse est, non perisse. Constat igitur sanctos martyres plus passione docere quàm voce, quamquam ipsamet passio sine voce non sit. Legimus
Apoc.6. enim animas eorum desub ara dei clamare vel dicere: Quousque sanctus & verus non vindicas sanguinem nostrum?
Gene.4. Nam & deus dicit de sanguine Abel ad Cain: Vox sanguinis fratris tui clamat. Clamare igitur dicitur sanguis qui innocens effusus est, non tam voce, quàm causa. Sic & sanctorum martyrum animæ clamant, dum fidem atque innocentiam suam sensibus nostris ipsa passione commendant.

De natali sanctorum Octauij, Aduentitij, & Solutoris Tauricorum. Sermo LXXVII.

VM omnium sanctorum martyrum fratres deuotissime natalem celebrare debemus, tum præcipue eorum solennitas tota nobis veneratione curanda est, qui in nostris domiciliis proprium sanguinem profuderunt. Nam licet vniuersi sancti vbique sint, & omnibus prosint, specialiter illi tamen pro nobis interueniunt, qui & supplicia pertulere pro nobis. Martyr enim cũ patitur, non sibi tantum patitur, sed & ciuibus. Sibi enim patitur ad præmium, ciuibus ad exemplum. Sibi patitur ad requiem, ciuibus ad salutem. Exemplo enim eorũ didicimus Christo credere, didicimus contumeliis vitam æternã quærere, mortem didicimus non timere. Videte ergo quid martyrib⁹ debeam⁹, in quo alter tortus est, vt alius saluaretur. Alter carnificem pertulit, vt Christum alter agnosceret. Alter morti addict⁹ est, vt alius vita potiretur æterna: & ad postremum sanctus occisus est, vt peccator euaderet. Beati igitur martyres nec sibi vixerũt, nec sibi sunt mortui. Exemplum enim nobis reliquerunt bene viuendo cõuersationis, tolerando fortiter passionis. Nam ideo dominus per totum mundum diuersis in locis pati martyres voluit, vt tanquam idonei testes nos præsenti quodam fidei exemplo suę confessionis vrgerẽt, vt humana fragilitas quæ prædicationi dominicæ aditu longiore vix credit, vel præsenti oculorum testimonio martyrio crederet beatorum. Cuncti igitur martyres deuotissime percolendi sunt, sed specialiter ij venerãdi sunt à nobis, quorum reliquias possidemus. Illi enim nos orationibus adiuuant, isti etiam adiuuant passione. Cum his autem nobis familiaritas est. Sẽper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur, hoc est, & in corpore nos viuentes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt. Hic ne peccatorũ nos labes absumat, ibi ne inferni horror inuadat. Nam ideo hoc à maioribus prouisum est, vt sanctorũ ossibus nostra corpora sociemus, vt dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat: dum illis Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum sanctis ergo martyribus quiescẽtes euadimus inferi tenebras eorum propriis meritis, attamen consocij sanctitate. Ait enim dominus Petro: Tu es
Matth.16. Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt ei. Si ergo apostolo & martyri Petro inferni porta non præualet: quisquis sociatur martyri, tartaro non tenetur. Martyres enim inferni porta non possidet, quoniam eos paradisi regna suscipiunt. Nam videmus eos vtique iam regnare. Cernimus enim ab iis frequenter obsessos immundissimis dæmonibus homines liberari, ita vt cœlesti medicina & captiua anima de diaboli laqueis eruatur, & ipse diabolus vinculis igneis alligatus producatur de sua captiuitate captiuus, vt qui prædam paulo ante ceperat, ipse subdatur in prædam. Hæc & alia potiora mirabilia per sanctos fieri omnibus notum est. Et ideo fratres veneremur eos in seculo, quos defensores habere possumus in futuro. Et sicut eis ossibus parentum nostrorum iungimur: ita & eis fidei imitatione iungamur. In nullo enim ab ipsis separari poterimus, si sociemur illis tam religione quàm corpore.

Esaiæ.1. *De eo quod propheta ait ad filios Israel, Caupones uestri miscent aquam uino. Sermo LXXVIII.*

ON incõmode ante dies paucos prosecuti sumus functionem hanc sacerdoralem vicem quandam negocij retinere, & quæstum esse non modicum hoc clericatus officiũ. Est quæstus plane non modicus, vbi lucrum non pecuniarum, sed adquiritur animarum. est magna negociatio, vbi redemptio hominis constat non annunciatione precij, sed annũciatione præcepti. Præceptum enim Christi talẽtum quoddam est preciosum, quo salus cõparatur, quo vita redimitur: & magna est redẽptio, cùm & precium datur, & pecunia non videtur. Talentum ergo magnum præceptum est saluatoris, quod commodati vice apud idoneos proficere potest, apud negligentes non potest deperire. Aliis enim cũ multiplici gratia restituitur, ab aliis cum pœnarum vsura deposcitur. Christus enim talentum quod commendat, necesse est vt requirat, & soluenti gratiam referat, non soluentem subdat iniuriis. Subdit plane iniuriis more mundi, vt debitor qui redhibitione substantiæ satisfacere non potest, satisfaciat vel corporis vltione. Hoc ergo talentum fratres nos prædicatione nostra vestris pectoribus commendamus, vt lucrum aliquod salutis vestrę domino designemus. Rationẽ daturi sumus qualiter aut prædicatio nostra proficiat, aut obedientia vestra fructificet. Non enim sine causa euangelium annunciat, apostolus clamat, sacerdotes loquuntur: in cuiuscunque aures vox sancta peruenerit, aut beatus erit deuotione, aut reus de contestatione. Loquimur enim beatitudinem credentibus, contestamur iudicium criminosis. Mercimonium igitur est administratio sacerdotum. Vnde & propheta dicit ad
Esaiæ.1. filios Israel: Caupones vestri miscent aquam vino. Non enim de iis Cauponibus Esaias sanctus loquitur qui publicis ministeriis seruientes, meram vini speciem fraudulenta aquæ colluuione permiscent (nec enim hoc ad beatũ virum more iudicis seculi pertinere poterat, cum corruptis tabernarũ vasculis minus ebrioso potu populus vteretur) sed de illis vtique cauponibus loquitur qui præsunt ecclesiis, non tabernis: qui sitientibus populis non concupiscẽtiæ calicem porrigunt, sed virtutis: non ebrietatis ministrant poculum, sed poculũ saluatoris. Istos ergo caupones propheta arguit & obiurgat, & queritur eos vino aquæ speciem permiscere. Hoc increpat in eis: cùm functionum diuinarum essent præsules, sectatores rerum facti sunt humanarum, sicut ipse ait propheta: Sectamini vnusquisque domum suam. Quisquis enim sacerdos relicto pontificatus officio, mundi oblectationibus delectatur, hic aquã vino permiscet, hoc est, rebus sanctis & feruidis inserit res viles & frigidas. Sed & sic possum⁹ accipere, quòd iidem Iudæorũ sacerdotes aquam vino miscuerint, cùm dominum saluatorem nõ sicut deum susciperent, sed sicut hominem iudicarent, & synceræ ac meræ eius diuinitati turbidum quiddã ac sordidum inferẽt voluerint, dicentes ad eum: Quia cùm sis homo, facis teipsum de-
Ioan.10. um. Et iterum: Nos ex prostitutione non sumus nati. Dum
Ibidem.8. enim se ab adulterio prostitutionis excusant, illum in diuinitate natiuitatis suæ adulterare nituntur. Sed adhuc diligentius videamus quid sit quod ait: Permiscent aquã vino. Legimus vinum in ecclesia specialiter abundare, sicut in euan-
Lucæ.5. gelio dictum est: vinum nouum in vtres nouos esse condendum. Hoc est, in nouos homines neophytos spiritus sancti gratiam conferendam. Si igitur preciosa & spiritualis vini gratia abundat in ecclesia, aqua vilis & fœtida non nisi in synagoga est referenda. Fœtida enim synagogæ aqua est, quæ baptismate suo peccata non diluit, sed adquirit: quæ hominem non purificat proprio lauacro, sed polluit. Denique sicut in vini vitribus ecclesia honoratur, ita & cum aquę vtre synagoga proiicitur. Nam illa Agar quæ typum synagogæ
Gene.21. gestabat, de qua ad Abraham dicitur: Eiice ancillam, & fi-
Galat.4. lium eius: vtique cùm eiiceretur, nõ cum vini sed cum vtre aquæ de tabernaculis effugatur. Certe domus Abrahæ erat diues, locuples, abundãs: attamen non vinũ, non oleum, non panem accepit, quæ sunt vitæ alimenta firmissima. Et recte vitæ synagoga alimenta nõ accepit, quia vitã quæ est Christus, ignorat: aqua sola æger protrahitur, lãguidus sustentatur. Cõueniens enim erat vt quę viuẽtis non merebatur alimoniam vel solatium morientis acciperet. Arguuntur enim

sacerdotes Iudæorum cur ecclesiastico vino precioso aquâ synagogę abiectam iam & reprobatam voluerint permiscere. Aqua enim in ecclesia misceri non solet, sed mutari, sicut dominus inuitatus ad nuptias hydrias plenas aqua non vino miscuit, sed mutauit in vinum. Ne quid enim in sancto conuiuio vilitatis Iudaicæ resideret, maluit naturam vertere, quàm adulterare substantiam.

Ioan.2.

De eo quòd dominus dicit in euangelio, Vulpes foueas habẽt.

Sermo LXXIX.

SI diligenter animaduertit euãgelicum capitulum quod lectũ est, vestra dilectio: sensus vestros id ipsum capitulum potuit penetrare, cur dominus (sicut scriptura refert) cùm ab altero interpellatus fuerit, vt eum quocunque iisset, causa religiosi seruitij sequeretur: alteri magis dixerit, Sequere me: & illo spreto atque despecto, alium potius tacẽtem nec opinantémq; delegerit. Et cùm vtique acceptius voluntarium obsequium esse soleat quàm coactum, & seruitiũ plus placeat non quod imperio exigitur, sed quod spõte defertur: cur ergo iste respuitur, cur velut indignus etiã recusatur? Ait enim ad eum dominus: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius hominis non habet vbi caput reclinet. Primum itaque hoc considerare debemus, quod non est acceptor dominus personarum. Est enim æquus iudex & iustus: sed pro qualitate horum repẽdat dilectionis affectum, & eum eligat non qui verbis prõptus, deuotione piger, sed qui fuerit lingua tacitus, mente deuotus, de quo dicit propheta: Tacitum te faciens, sapiens videberis. De illo autem qui petulanter loquitur, refert scriptura: Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum: sed qui fecerit voluntatẽ meam. Hinc ergo discimus quòd ad dominum non tam ore quàm corde clamandum est. Igitur saluator noster, qui cogitationes hominum sensúsque prouideat, audiens quidẽ vocis obsequium, mẽtis autem versutiam recognoscens, tali illum animali cõparat, quod aliud voce indicet, aliud moribus operetur. Vulpes latratu canis resonat, dolo rapinam fraudis exercet. Tacentem ergo nec opinantem assumit. Tacebat quidem lingua, sed spiritu loquebatur. Intelligimus enim quàm deuotus fuerit, qui sicut ipse asseruit, patrem reliquit mortuum, vt vitæ dominum reperiret. Ait enim, Permitte mihi prius ire, & sepelire patrem meum. Mortuum ergo illum reliquerat, quẽ vt reuertens sepeliret exorat. Non eum dolor retinuerat, non mors retardauerat, quia festinabat ad vitam. Necdum morientis clauserat oculos, necdum rigentia membra condiderat: statim vt comperit aduenisse dominum, oblitus paternæ pietatis, affectum maiorem pietate credidit plus Christum diligere, quàm parẽtem. Legerat enim fortasse propheticam lectionem quæ dicit: Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Propterea oblitus est patrem, dum memor est in saluatorem. Audierat enim euangelium domini: Qui plus dilexerit patrem aut matrem, nõ est me dignus. Ita cùm Tobias iustificetur cum sepulturæ causa prandium dereliquerit, hic probatur cùm causa Christi, patris reliquerit sepulturam. Ille enim non veretur ne interueniente opere terreni prandij epulas prætermitteret, hic metuit ne interueniente mora refectionem panis cœlestis amittat. Vnde cùm Christi contemplatione sepulturã omnibus debeamus, hic amore Christi patris deseruit sepulturam. Discutiamus itaque primo illius interpellationẽ, responsionémque domini saluatoris. Ait enim ille, Sequar te quocunque ieris. Prompta quidem, sed superba responsio. Iturus enim ad passionem erat dominus, descensurus ad inferos, ascensurus ad cœlum: nunquid in omnibus illum potest fragilitas humana comitari? Stulta magis est ista præsumptio, quàm religiosa cõfessio. Siquidem & Petro apostolo dicitur à domino, cùm existimaret se sequi per omnia saluatorem, Quo vado, non potes me modo sequi. Et cùm pertinaciter insisteret, ac se ab eo nec morte diceret separandum, tanquam iactantiæ condemnatus audit quod esset dominum tertio negaturus. Ita qui promittebat à confessione Christi nec morte diuelli, ab eius societate interrogatione ancillulę separatur: & nisi modum quendam statuens, tertio eum dixisset dominũ negaturum, forsitan sæpius interrogatus, frequentius denegasset. Quid ergo respondetur illi petulanti? Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, & filius hominis nõ habet vbi caput reclinet. Videte cui rei subtiliter comparetur. Est enim hoc genus animalis fallax, & insidiis semper intentum, rapina fraudes exercens, quod nihil tutum, nihil ociosum, nihil patitur esse securum, quod inter ipsa quoque hominum domicilia prædam requirat. Quam comparationem non solùm propter illum scriptam puto, sed propter plerosque etiã Christianos, qui ore quidem dominum confitentur, moribus autem vulpium fallacia diuersantur. Omnis enim Christianus qui sua vult peccata celare, hic spiritualiter vulpes est. Sicut vulpes propter fraudes suas latibulis demoratur: ita & peccator tacens propter conscientiam suam peccatorum foueis delitescit. Et sicut illa non audet inter medias hominum turbas morũ suorum ostendere fallaciam, ita & hic erubescit in media ecclesia conuersationis suæ nequitiam confiteri. Vulpem planè dixerim omnem Christianum qui suo insidiatur vicino, qui quotidie nititur fines alienos arrodere, fructus inuadere, animalia deuorare, & quod est familiare huic tempori, non iam vulpium more pullos, sed luporum more rapere porcos: qui dum suo labore possit se iuuare, ferarum rabie prædam captat alienam. Hæreticos etiam omnes arbitror vulpibus comparandos, qui cùm in domo domini habitare non possint, conuenticula sibi quædam velut foueas præparant tenebrosas, in quibus pertinaciter latentes insidiantur ecclesiæ, vt si qua innocẽs anima forte præcesserit, velut pullum gallinæ matris absorbeant. Insidiantur inquam vulpes ecclesiæ, hoc est hæretici euãgelicæ illi gallinæ de qua ait dominus: Quotiens volui congregare filios tuos sicut gallina colligit pullos suos sub alas suas: sed ipsa sicut Samplon ardentes faces vulpibus religauit.

Matth.8.
Lucæ.9.
Matth.8.
Prouerb.17.
Matth.7.
Lucæ.9.
Matth.10.
Thob.2.
Lucę.9.
Ioan.13.
ad Titum.1.
Matth.23.
Iudicum.15.

Increpatio ad plebem, & de eo quod ait dominus: Qui habet, dabitur ei: & cantauimus nobis, & non saltastis.

Sermo LXXX.

REquẽter studueram apud me ipsum fratres subtrahere vobis dominicę prædicationis eloquia, ac non elargiri sępius sermonũ cœlestium sacramenta. Siquidem nihil prosit offerre pabula recusanti, & potũ porrigere minime sitienti: cùm id quod offeras, non tam libenter hauriat, quàm fastidiosè velut turbulẽtum reddat: atq; ita fit vt & poculi synceritas vitietur, & causas delicti fastidiosus peccator inueniat. Sic ergo & charitati vestræ ingerere dominici poculi prædicationem forte superfluum est, cùm id anima vestra clausis visceribus nõ tam sitienter hauriat, quàm dissimulanter infundat. Fundit enim mandatum domini, qui illud aure sua percipit, corde non continet. In superficie enim quadam corporis illud gestãs, ac minime ad interiora transmittens quod audiuit, dum obliuiscitur, seriem prædicationis effundit, & ita domum vacuus repedat, qui de ecclesia onustus exierat. Dicite enim mihi, quis de vobis cùm ad hospitium redierit, dicit, hodie audiuimus episcopũ de eleemosynis disputantẽ, rem vtilem prædicauit, debemus pauperib⁹ misereri? Prosecutus etiam est de idolorum execranda cultura, requiramus ne ignorantibus nobis in possessione nostra sit idolũ. Admonuit etiam festinare debere catechumenũ ad gratiam fidei, offeramus familiolę nostrę fidem vt quisquis est fidelis accipiat, ne forte ratio salutis eorum quæratur à nobis, quia vita eorum nostro pendet arbitrio. Nemo de dei rebus cogitat, nemo de die iudicij loquitur, quasi aut per omnia victuri, aut per onia morituri. Mihi credite, ita viuim⁹ in hoc seculo, vt corpore moriamur. ita morimur, vt rationi reddẽdæ viuamus. Moritur interim homo, sed actuum causa non moritur: viuente autem causa necesse est, vt causæ suę persona non desit, sicut ait propheta: Ecce homo, & opera eius. Volueram ergo subtrahere vobis dominicæ prædicationis eloquia, non quòd iratus hoc facerem, sed vt euangelicam sentẽtiam custodirem. Ait enim dominus: Qui habet, dabitur ei: & qui non habet, id quod habet auferetur ab eo. Habenti ergo dari iussit, & non habenti non solũ non dari, sed & id quod habet auferri. Quæ sentẽtia superflua vobis forsitan videtur:

Matth.13.

ego

Universidad de Deusto
Biblioteca

ego autem dico recte ac ſapienter dominum præcepiſſe. Ha
beri ergo iubetur dari. Meretur plane accipere qui ita labo
rauit vt propria ſolicitudine animæ ſuæ diuitias ſpirituales
adquireret: vtputa quis continentiæ forti propoſito cœpit
caſtimoniæ cuſtodire virtutem: meretur audire quæ caſtita
tis remuneratio ſit futura, vt ad virtutis obſeruantiã audiẽs
remunerationis gloriam facilius poſſit pugnã quam cœpit
atterere. Alius ad miſericordiam prõptus debet audire quia
ipſi miſerebitur deus. & qui hanc terrenam ſubſtantiam cœ
leſtibus diuitiis repenſauit, neceſſe eſt vt oſcultans viciſſitu
dinem cœleſtium præmiorum promptior ac libentior opus
domini proſequatur, & ad miſericordiæ quod habet bonũ,
largitatis addat augmentum. ideo ait dominus, Qui habet,
dabitur ei. hoc eſt, qui diues fuerit bonis operibus, hic ma
gis euangelica prædicatione ditetur. Cęterum ſi fornicato-
ri prędices, & dicas quòd virgo debeat permanere, & auaro
quòd omnia ſua diſtrahere debeat atque donare, ſtultitia il-
li eſt. Hanc autem prædicationem ridiculam putat, ſicut ait
1.Cor.2. Apoſtolus: Animalis autem homo non percipit quę ſunt ſpi
ritus. ſtultitia enim eſt illi. Tale enim eſt iis prædicare quod
perfectum eſt, quale ſi mẽdicum pãnis obrutum holoſerica
velis induere, & eſurientem ruſticũ placento delectare. ne-
ceſſe eſt vt ab vtroq; recuſetur oblatio. Illi enĩ diſplicet ho
loſerica, qui neceſſaria magis frigori veſtimenta deſiderat.
huic placentum amarum, dum etcam magis ſaturitatis ex-
quirit. Iſtis ergo perſonis auferẽda potius ſunt quę ſua ſunt,
Matth.13. ſicut ait euangelium: Etiam id quod habet auferetur ab eo.
hoc eſt, cogẽdus eſt fornicator pãnos ſuæ corruptionis abii
cere, compellendus auarus eſt panem ſuæ cupiditatis expo-
nere. Vereor autem fratres ne hæc euangelica lectio pleriſ-
Lucæ.7. que de vobis congruat, quæ ait: Cantauimus vobis, & non
ſaltaſtis. lamentauimus, & non ploraſtis. Annunciamus, er
go vobis regni cœleſtis gaudiũ, & minimè corda veſtra mo
tu quodam alacritatis exultãt. Prædicamus triſte iudicium,
& ſenſus veſtri ad pœnitentiam in lachrymas non prorum-
punt. Infidelitatis enim genus eſt, in diuinis rebus nec gau-
dere proſperis, nec flere contrariis. Saltationem ergo à no-
bis requirit dominus, non vtiq; ſinuoſi volubilitatem cor-
poris, ſed extollentis ſe fidei ſanctitatẽ. Sicut enim qui cor-
poraliter ſaltat, nunc in aere ſuſpenditur, nunc ad altiora ia-
ctatur, nunc alternis ſaltibus loca diuerſa colluſtrat, ita &
qui ſpiritualiter ſaltat interueniente fide, modo in aeris ſub-
limitatem erigitur, modo ad ſyderum altiora tollitur, mo-
do diuerſis cogitationũ ſaltibus paradiſum cœlúmque col-
luſtrat. Et ſicut qui corporaliter ſaltat, volubilitate mem-
brorũ ſe exercens gyrum ſibi ſaltationis adquirit, ita & qui
ſpiritualiter ſaltat fidei alacritate ſemper mouẽs, gyrum ſi-
bi totius orbis aſſumit. Solent autem homines ſicut mos eſt,
in ſuis votis, hoc eſt nuptiis, præcipue ſaltare vel canere: vn
de & nos habemus votiuas nuptias, in quibus ſaltare vel ca-
nere debeamus. Vota enim noſtra celebrãtur quando Chri
Ioan.3. ſto eccleſia copulatur, ſicut ait Ioãnes: Qui habet ſponſam,
ſponſus eſt. Propter has ergo nuptias ſaltare nos conuenit.
1.Reg.6. Siquidem Dauid rex pariter & propheta dum multa cecine
rit, ante arcam teſtaměti etiam ſaltaſſe dicatur. Elatus enim
gaudio, in ſaltationem prorupit. Præuidebat enim in ſpiritu
Mariam de germine ſuo Chriſti thalamo ſociandam. Vnde
Pſalm.18. ait: Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Id-
eo ipſe prę cæteris prophetiarum authoribus plus cantauit,
quia lætior cunctis per hæc gaudia ſuos poſteros coniuga-
bat, & ad propria vota ſolito dulcius inuitans, docuit nos
quid in ipſis nuptiis facere deberemus, cùm ille ante nuptias
tanta exultatione ſaltauerit ante arcam. Ergo ſaltauit pro-
pheta Dauid ante arcam. Arcam autem quid niſi ſanctam
Mariam dixerimus? Siquidem arca intrinſecus portabat te-
ſtamenti tabulas, Maria autem ipſius teſtamenti geſtabat
hæredem. Illa intra ſemet legem, hæc euãgelium retinebat.
Illa dei vocem habebat, hæc verbum: veruntamen arca in-
tus foriſque auri nitore radiabat, ſed & ſancta Maria intus
foriſque virginitatis ſplendore fulgebat. Illa terreno orna-
batur auro, iſte cœleſti.

*De eo quod ſcriptum eſt in euangelio: Hominis cuiuſdam di
uitis uberes fructus ager attulit.* Sermo LXXXI.

DVplex eſt tentationum ſpecies. aut enim tribula- A
tio corvexat humanum, & ſicut aurum in camino
per patientiã probatur vnuſquiſq; & agnoſcitur,
aut interdũ etiã ipſa vitæ proſperitas ad tẽtationẽ
cedit hominibus. Similis nanque eiuſdem ignauię eſt, in ad-
uerſis humilem ac miſerabilem fieri, & in proſperis inſolen
ter efferri. Exemplum plane quod non debemus animo de-
iici in aduerſis, habemus magnificum Iob indignari in tri- Iob.2.
ſtibus penitus neſcientem, qui omnem diaboli violentiam
velut torrentis cuiuſdam aduerſus ſe turbinem venientem
immobili corde & inconcuſſa mentis viuacitate ſuſcipiens,
tanto clarior ex tentationibus factus eſt, quanto difficiliora
& periculoſiora ei ſunt ab inimico intẽtata certamina. Ex-
empla verò eorum qui per ſecundos vitæ ſucceſſus proſpe
ritatéſque tentantur, multa quidem habemus & alia, non mi
nus tamen eius qui nunc de euangelio recitatus eſt, diuitis, Lucæ.16.
qui alias quidem recõditas premebat diuitias, alias vana ſpe
inaniter præſumebat, dum benignitas dei auiditatis eius in-
temperantiam non ſtatim ab initio nec continuo, vt publi-
care cœperit, punit. Quinimo & reconditas diuitias nouis
nihilominus & aduentitiis cumulat, ſi forte eum aliquando
nimietate ipſa ſatiatum, ad ſenſum & intelligentiam huma-
nitatis adduceret, animámque per abundantiæ nimietatem
ſuaderet aliquid de indigẽtibus cogitare. ſed videam' quid
de eo dicit ſermo diuinus. Hominis, inquit, cuiuſdam diui- Ibidem.
tis, fructus vberes ager attulit, & cogitabat intra ſemetip-
ſum, dicens: Quid faciam? Deſtruam horrea mea, & maio-
ra ædificabo. Dicis fortaſſe, cur ager hominis nihil boni o-
peraturi, vberes attulit fructus? Vt magis magíſque dei pa
tiẽtia noſceretur, dum ad huiuſmodi homines beneficia ſuæ
benignitatis extendit. Pluit enim ſuper iuſtos & iniuſtos, Matth.5.
& ſolem ſuum oriri iubet ſuper bonos & malos. Verùm ta-
lis iſta benignitas dei ſicut per nimiam patientiam facilita-
tem cõuerſionis & emendationis indulget, ita maiora & gra
uiora ſupplicia coaceruat, vt conuertat ingratos. Largitus
ergo eſt deus imbres vberes agris hominis auari, ſolem prę- C
ſtitit ad nutriendas ſegetes, multiplicandáſque fruges, vt a-
ceruos diuitis augeret in omnibus moderata temperies. Igi
tur quæ à deo præbentur etiam ingratis, iſta ſunt, terræ fœ-
cunditas, aeris temperies, fructuum lætitia, & boum ſubſi-
dia, & omnia quibus anni prouentus fœcundis ſucceſſibus
adimpletur. Quæ verò ab homine procedunt, qualia quæſo
ſint videamus. Anguſtus animus, & parũ putans omne quod
naſcitur, cuiuis abundãtiæ deeſſe ſemper aliquid cõputans,
tum deinde inhumanum propoſitum impertiendi cuiquam
cauſam nullam idoneam putat. Vide beneficiis diuinis di-
ues quàm ingratus exiſtit. Communis hominum naturæ nõ
meminit, æquum non putat ſaltem ex ſuperfluis aliquid e-
gentibus impertiri ſcriptum non legit, nec recordatur præ-
ceptum eſſe vt fides & miſericordia non deſerant ſe, & con Eſaiæ.58
fringe eſurienti panem tuum. Et quæcunque vel à prophe-
ticis vel à cæteris doctorib' quotidie prædicãtur, diues nec
audit, nec videt, nec intelligit. Si horrea quidẽ diruit, & ma
iora reædificata fructibus largioribus replet, auaritia tamen
diuitis cor, & propoſitum non repletur. ſemper enim ſtudet D
cumulare noua veteribus, & augmentis præſentibus ſupe-
rare præterita: & dum cumulis ſemper creſcentibus ſolidos
cupit vincere numeros conditorum, ad iſtos inextricabiles
cogitationum exitus deuolutus eſt, vt nec veteribus cede-
ret, nec ſufficeret nouellis. Propterea ergo caſſæ quidẽ co-
gitationes eius, ſolicitudo verò inutilis & inanis. Quid, in-
quit, faciam? Quis nõ talem miſereatur? Quis non infœlicita
tem eius doleat? Anguſtatur ex abundãtia, conſtringitur &
coarctatur ex opulẽtia. Infœlix in præſentib' bonis, infœli
cior in futuris: & vt video, ager ei non tam reditus largiores
quàm gemitus attulit grauiores. Terra ei non fructuum co-
piam, ſed curarum moleſtiam germinauit: ita vt curis ac mœ
roribus ſtimulatus, egentibus & eſurientibus ſimiles perfe-
rat cruciatus. Denique & egeni vox iſta eſt: Quid faciã? vn
de cibus, vnde veſtitus? Eadem conqueritur & diues, Quid
faciam, vbi recondã? Iiſdem cruciatibus pro ſolicitudine fa
cultatum quibus pauper pro egeſtate torquetur. Vides di-
uitem, nec opimis copiis poſſe lætari, ſed mentem eius abſu

Universidad de Deusto
Biblioteca

mit ac ſoluit affluẽtia, dum nullo intellectu humanitatis admonitus ſentire non poteſt id ſibi abundare quod aliis deeſt. Non enim apoſtolicis commonitionibus accommodat aurem ſuam, vt diſcat ab eo abundantiæ ſuæ rationem, cùm
1.Cor.8. dicit: Vt veſtra abundantia fiat, id eſt proficiat ad aliorum inopiam. Et quidem mihi videtur talis hæc paſſio animæ ſimilis eſſe iis qui tantũ gulæ indulgent, vt dirumpi magis nimio cibo eligant, quàm alicui indulgere reliquias. Sed recordare ô homo, quis eſt qui largit' eſt tibi teipſum: qui ſis, in memoriam reuoca. Seruus es dei, & diſpenſatio tibi commiſſa eſt dominicæ facultatis. Recordare ergo quis eſt qui tibi iniunxit officium diſpenſandi familiam ſuam. Quid eſt quod multis prælatus es? non eſt vtique ſine cauſa quod tibi à bono & iuſto deo officium tribuitur largiendi, aliis neceſſitas imponitur indigendi. Diſpenſatorem igitur conſeruorum tuorum te ex dominicis facultatibus eſſe cognoſce. Nec exiſtimes quòd omnia ventri & deliciis tuis terra producat. Quæ in manibus habes, cõmiſſa tibi magis quàm
B conceſſa cognoſce. Paruo tẽpore aliquantulum ſuper iis lætaris, & abuti eis voluptuoſius delectaris. cùm verò hæc pariter cùm vita noſtra defluxerint, rationẽ diſpenſationis noſtræ vocamur domino reddituri. Hic mihi te pauliſper ĩdulge ô qui es qui diuitiarum diſpenſationẽ in hoc mundo ſortitus es, & te in illo terribili dei iudicis tribunali aſtantẽ paululum quid vacans, ſi tamen vacare potes à diuitiarum ſolicitudinibus, intuere. Cùm interrogari cœperis. Cõmiſſas tibi opes cum quibus egentibus diuiſiſti, quibus neceſſitatem patiẽtibus ſubueniſti, quos de carceribus, de vinculis, de gladio profuſa pecunia liberaſti, quib' pupillis pater, cui viduę vir caſtis prouiſionibus extitiſti, pecunia mea, fructus mei quid apud te operis, quid vtilitatis habuere? Tu ad hæc ſine dubio reſpondebis, Omnia ſimul cõpoſita ac recõdita clauſtris validiſſimis & ſignaculis tutiſſimis communiui, nulli quicquã tribui, quinimo & ad cuſtodienda ea vigilias meas addidi, curas impendi, ſolicitudines tribui. Sed ſtulto conſiliario vſus es temetipſo. deliberans enim ait, Quid faciam?
C Conſequens vtique erat te de talibus liberum ante dicere, Aperiam horrea mea, & replebo eſurientes animas pauperum, patefaciam quę recondita ſunt, & inuitabo indigentes,
Gene.41. ac releuabo afflictos, imitabor beatum Ioſeph, & humanitatis voce proclamabo: Si quis indiget panibus, veniat ad me, & gratiam quã dominus indulgentiori liberalitate mihi largitus eſt, cõmunem cum omnibus faciam. Velut ex communibus ergo fontibus hauriat vnuſquiſque quod ſufficit. Sed tu nihil tale nõ ſolũ proloqueris, verum nec cogitas quidẽ, quinimo hominibus quidem diuina inuides beneficia, tuam verò ipſius animã malignis conſiliis affligis, & cogitas abundantiam dei humanã facere penuriam. Aderant qui animam repeterent, qui pignus huius vitæ reuocarent, & ille adhuc ad animam de opulentia loquebatur, hac nocte auferendæ à
Lucæ.12. ſe animæ dicebat: Anima, habes bona multa in annos multos, manduca, bibe, & epulare. Sed vide diſpenſationem iuſti iudicij dei. indulget ei prodere ac proferre omnia cõſilia ſua, publicare ſententiam ſuam, vt & ipſe dignam tali mente ac voto condẽnationis ſententiam ferat. Quod vtique pro-
D pterea ſcriptum eſt, non tãtum vt quid ille paſſus ſit noſceremus, ſed quomodo nos effugere debeamus ne ſimiliter condemnemur. Quòd ſi difficile tibi putas ô homo magnificentiam diuinæ largitionis imitari, imitare terram. ſi leuare ſurſum oculos non potes, ſaltem ea quæ deorſum ſunt, & in pedibus tuis, intuere. Affer tu fructũ ſicut terra, noli eſſe deterior inſenſibili elemento. Illa enim fructus quos affert, non ſuis vſib' vindicat, ſed tuis miniſtrat obſequiis. Tu verò fructus illius ſolus inuadis, & tibi ſoli concludis. Quod ſi tantum auiditatis te morbus adſtringit, vt tua velis facere omnia, accipe & ad hoc ſalutare remedium. Beneficium largientis prębenti magis permanet quàm ſuſcipienti. Nam miſericordia quidem ad indigentem peruenit, gratia autẽ multiplicatæ mercedis permanet tribuenti. Eſurienti dediſti panem. ille quidem paſtus eſt & refectus, ſed ad te redit quod dediſti, cum fructibus & vſuris. Quod ſi difficile putas, conſidera frumentũ quod ſeminatur in terra, ſi non ad ſeminantis potius quàm ad ſuſcipientis lucra cedit. ita etiam dum ci-
A bus tribuitur indigentibus, cum multo fœnore diuinæ gratiæ reſtituetur in poſterum. Sit ergo tibi finis agriculturæ huius, initium cœleſtium ſationũ. Seminate enim, inquit, vo- Oſeæ.10.
bis ad iuſtitiã. Quid ergo afflictaris, quid temetipſum excrucias luto & lateribus cõcludens humanæ vitæ ſubſidia? Scriptum non legis: Melius eſt nomen bonũ ſuper diuitias mul- Prouer.22.
tas? Si ergo & tu gloriam ex diuitiis quæris, cognoſce quia melius eſt mille filiorum quos per miſericordiam filios adquiſieris, patrem vocari, quàm mille aureorum dominũ dici. Facultates nanque relinquentur hic etiam ſi nolumus, bonorum verò operum conſcientia nobiſcũ pariter pergit ad deum. Et conſidera quanta tibi tũ erit gloria, cùm te omnis ille populus qui ex promptuariis tuis paſtus eſt & refectus, pro tribunali magni illius & iuſtiſſimi iudicis caterua conſtipante circũdabit, paſtorem te ſuum, ac tutorẽ pium, & miſericordẽ patrem omni gratiarũ voce teſtabitur. Quod ſi magiſtratus in theatris mimis & athletis & gladiatoribus, aliiſque huiuſmodi generib' hominũ totum pene patrimonium
B ſuum largitur ac prodigit, vt vnius horæ fauorem vulgi adquirat, nihil ſibi vlterius profuturũ: tu dubitas & cunctaris munificus eſſe in huiuſmodi largitionibus, in quibus iudex reſidet deus, fauentium & acclamantium vulgus eſt angeli: Vbi omnes qui à ſeculo fuerunt ſancti, laudatores & prædicatores tui ſunt: Vbi laus & fauor non ſimul cum die ceſſat, ſed cum ſeculis permanet: Vbi corona tibi nõ auri, ſed iuſtitiæ dabitur: Vbi non honores vnius vrbis, ſed cœlorum regna mereberis? Et hæc omnia conquiruntur per miſericordias pauperum, per diſpẽſationes indigentiũ, in quibus cibi corruptibilis precio incorruptibilẽ regni cœlorũ gloriam æternámque mercaris. Veni ergo, ſi videtur, ſi horum quæ dicimus, apud te fides vera eſt, & diuitias noſtras cõſulte & vtiliter diſponamus, præparemus noua & præclariſſima munera, edamus primã candidam in veſtitu & indumentis nudorum, ſecundam verò non minus nobilem, feſſas & pereuntes fame animas reparemus, tertiam nihilominus editionem famoſiſſimam præparemus, circumeamus vrbem, & requiramus eos qui ne ad miſericordiam quidem poſcendam per debilitatẽ venire potuerunt, præſtemus ſumptum, quęcunque ſunt neceſſaria largiamur: nec te pigeat viſitare ægrum, requirere clinicũ. Memento quoniã & nos cùm decũberemus in grabato noſtro, cùm eſſemus debiles, & non poſſemus ipſi per nos ire ad dominũ, de' ipſe venit ad nos. Miſit
enim filiũ ſuũ in ſimilitudine carnis peccati, qui nobis attu- Roman.8.
lit cibum ſeipſum. Ipſe enim panis vitæ, qui de cœlo deſcen- Ioan.6.
dit, & vitam dat huic mundo. Et quo ore quæſo, qua impudentia panẽ de cœlo accipientes nos, panẽ de terra non damus fratribus? Quod ſi adhuc nobis ſufficit copia patrimonij, edamus etiam illã nouiſſimam, ſed non minus fauorabilem editionem. Eamus ad carceres, requiramus vinctos, humanis miſeriis & angoribus condoleamus. In his enim omnibus tibi occurrit Chriſtus, qui cùm ſit incõprehenſibilis ſecundum deitatis naturã, inuenietur tamẽ abs te per opera
miſericordiæ. Ipſe enim dixit: Quia eſuriui, & dediſtis mihi Matth.25
manducare: ſitiui, & potaſtis me: nudus fui, & operuiſtis me.
D Vides qualia munera præparat ſermo diuinus. Ibi hiſtriões accipiũt, & gladiatores, & perit omne quod perditis datur, hic in iſtis eſurientibus ac ſitientibus & nudis, ægris ac vinctis, Chriſt' ſe ſuſcipere profitetur. Quid ergo agis ô diues? quid cogitas? quid deliberas? Chriſto eſuriẽte tu horrea tua claudis? Imò non claudis, ſed minora deſtruis, & maiora reædificas? Chriſto indigente veſtitu, tuæ veſtes tineis conſumuntur? Chriſto egente tu aurum quæris, aurum deſideras, aurũ recõdis, omnia aurũ vides, aurum tibi vigilanti cogitatio eſt, & ſomnia dormiẽti? Sicut enim ij qui per inſaniã mente tranſlati ſunt, nõ iam res ipſas, ſed paſſionis ſuæ phantaſias vident: ita etiã mens auari auri ſemel vinculis cupiditatis adſtricta, ſemper aurum, ſemper argentũ videt, ſemper reditus computat. Gratius aurum intuetur quàm ſolem videt. Ipſa eius oratio & ſupplicatio ad dominũ aurũ quærit, & vellet atq; optaret vt omnia ei in aurum cõuerterentur. Deniq;, quod poteſt, frumentũ aurum conuertere conatur, vinum in aurũ mutat, lana ei aurũ efficitur, omnes fructus eius, omne negociũ, omne quod mouetur, in aurũ vertitur.

Inter-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Interdum etiam vsuræ arte nequissima ex ipso auro aurum nascitur. Sed quid agis? Nec satietas vnquam nec finis aderit cupiditati. Nam interdum pueris gulæ nimium deditis indulgemus desideratos cibos auidius sumere, vt nimietate ipsa satiati horrescant, & auertant se de reliquo ab huiuscemodi cupiditate. Auaritia tamẽ nihil tale patitur, sed quãto plus inuenerit, tanto amplius quærit. Sed quid dicit scriptura diuina? Diuitę si affluãt, nolite cor apponere. Tu vero fluẽtes diuitias obstruis & concludis, vt intra locos tuos stagnantes etiam irruptiones operentur. Inde denique est quod etiam horrea tua rumpunt & deiiciunt, paternis non contentæ claustris, & auitos terminos excedentes. Sed quid dicis? Maiora, inquit, reædificabo. At hoc satis incertũ est, quis tibi reædificandi tempus indulget? Velocius enim tu deiiceris, quàm illa erigantur. Verum ille diues habebat & malignæ cogitationis finem dignum, & terminum competentem. Vos autẽ fratres si mihi auscultatis, reserate aditus promptuariorum vestrorum, & largior diuitiis vestris atque fluentior exitus procuretur quàm dudum fuerat quæsitus ingressus, tanquam affluentissimus fluuius ad segetes rigandas multis deriuationibus trahitur per omnem terram misericordiæ affluentia. An nescitis, quia puteorum aqua si frequentius hauriatur, & salubrior efficitur, & abundantior: quòd si ociosa remanserit & immobilis, inutilior & corruptior fit: si moueatur & operetur, communem omnibus & vtilem proferet fructum? Mete ergo vberes pecuniæ tuæ fructus, orationes dico pauperum, intercessionémque sanctorum, qui pro te, officiorum tuorum memores apud iustum iudicem deum dignis operum tuorum allegationibus postulent. Caueamus exemplum diuitis istius, qui dum prę sentes diuitias concludit, & de futuris solicitudinem gerit, diuitiis pariter abrept' & vita, protrahitur ad tribunal horrificũ, in quo accusatrix quidẽ huius assistit ipsa illa quæ & totius vitæ ei' comes extitit auaritia, defẽsor vero & intercessor nusquam vllus apparet. Circunspectat nanque sanctorum multitudinem diuinis tribunalibus assistentem, & intentis ac solicitis oculis circunlustrat si quem forte videat charum sibi ac familiarem in hac vita obsẽquio suo factum, nec vsquam tamen vllum inuenit. Nullus est qui dicat: Domine, dignus est cui ignoscas, dilexit enim gentem nostrã, & ecclesiam ipse ædificauit. Nullæ viduæ quæ procedẽtes & flentes rogent Petrum, ostendentes vestimenta sua quæ eis largitus est diues. Nullus ergo miserebitur ei qui nõ est misertus. Scriptum est enim: Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiam consequentur. Et iterũ: Date, & dabitur vobis. Et qua mẽsura mensi fueritis, eadem remetietur vobis. Sed ne hæc fortassis aduersus eum temere & immerito coaceruare videamur, sermones ipsius percontemur, & videamus cum ei fructus ager vberes attulisset, quid sentit. Facit saltem hoc quod vtique etiã auaro facere competebat? Orat deum & deprecatur vt fructus ad maturitatem sine læsione perueniãt, ne grãdo verberet, ne turbo vastet, ne procella subuertat. Solent enim & hæc frugibus sæpe iam maturis incidere. Nihil horum, sed destruere parat horrea, maiora ædificare. Et ipse quidẽ in corde suo loquitur, sed qui videt in occulto, intra se loquẽtem audit in cœlis, propterea ei & inde responsa redduntur. Quæ autem sunt quæ loquitur? Anima, inquit, habes multa bona, manduca, bibe, & epulare. Nonne, si dici ita potest, muti animalis vox ista est? Si enim porcinam animã habuisset, quid ei aliud quàm manducandi & bibendi bona nunciare debuerat? Nunc autem ita totus animalis homo est, & totus carneus, vt animam suã carnalibus & corruptibilibus escis existimet esse pascendã, & ea quæ in secessum egeruntur, animæ præparat ad vtendum. Cuius vtique natura talis est, vt virtutibus alatur, vt verbo dei saginetur, vt intellectibus piis & religiosis disciplinis, atque exercitiis excolatur. Sed quid tale habes bonum? Hæc bona ad animam defer. Verum tibi quoniã deus venter est, & totus seruus es carnis, audi dignam appellationem qua te non hominum quisquam, sed ipse dominus appellat. Ait enĩ: Stulte, hac nocte auferetur abs te anima tua, & quæ præparasti, cuius erunt? Ipsis illis æternis cruciatibus maior est stultitiæ nota. Qui enim paulo post erat rapiẽdus

Psalm. 61.

Lucæ. 12.

Lucæ. 7.

Matth. 5. Lucæ. 6. Ibidem.

Philipp. 3.

Lucæ. 12.

A

B

C

D

à vita, quæ cogitat? Destruam, inquit, horrea mea. Cui ego respondeo, & rectè quidem facis. nam verè destruere debes horrea iniquitatis, & ea quæ male ædificaueras, manib' tuis ipse subuertere: destruere promptuaria, ex quibus nullus misericordiam consecutus est: deiicere ac subuertere mammonæ obscura & tetra domicilia. Destruam, inquit, horrea mea, & maiora ædificabo. Quod si & ista repleueris, quid quæso facturus es? Et iterum sine dubio destrues, & iterum reædificabis. Et quis finis stulti huius laboris & vani, & instanter ædificare, & instantius destruere? Si vis ergo ostendam tibi horrea iam parata, esurientium pauperum vẽtres, in ipsis tuos conclude thesauros. Tales enim tibi thesauri seruabuntur in cœlis, in quibus neque tinea comedit, neque fures effodiunt & furantur. Sed dicis, Cum secunda horrea repleuero, tunc dabo pauperib'. Longos tibi promittis annos, & satis lata vitæ spatia polliceris. Talis ista promissio non futuram continet humanitatẽ, sed præsentis misericordiæ dilationem. Quid enim nũc misericordiam fieri vetat? Frumenti copia est, tempus anni prosperum, esuriẽtes præsto sunt flentes, nudi circũstant gementes, vincti de carceribus, & ægri de lectulis miserabiliter & flebili lamentatione circunstrepunt, tu misericordiam quid in crastinum differs, cum hodie crudelis & immisericors fias? Audi saltem sapiẽtissimi consilium Salomonis. Ne dicas, inquit, abi nũc, & redi crastino, & dabo tibi. Non enim scis quid pariat superuentura dies. Sed ne huiusmodi mandata suscipias, aures tibi obstruit auaritia. Non te oportebat gratias agere deo, exultare & lætari quod non ipse mendicans alienas circuis fores, sed alij ante tuas ianuas sedent à te misericordiam postulantes? Tu vero difficilis es ad prębendum, contristaris ac declinas ne quis tibi paulo molestior cogente necessitate paupertatis exi stat, quasi nõ potuisset fieri vt esses vnus ex iis qui ante ianuam tuam fame perditi iacent. & tu quidẽ satis digne, nam voto, mente, ac proposito pauperes, & totius boni egenus. Cum enim non habeas charitatem, cum tibi desit humanitas, desit fides, desit spes in deo, cum tibi desit misericordia, quid te egestuosius, quidve mẽdicius? Pars tua cum tineis & muribus horreorum tuorum rosoribus erit. Qui vtique si talia non videres, si non corrumpi ea cerneres & consumi, quis tibi suadere posset aliquid inde largiri? Sed ais: Quid iniustum est si cum aliena non inuadam, propria diligentius seruo? O impudens dictum, propria dicis? quæ? ex quibus reconditis in hunc mundum detulisti? Quando in hanc ingressus es lucem, quando de ventre matris existi, quibúsque subsidiis stipatus ingressus es? Aduentum tuum in hunc mundum disce ab Apostolo Paulo dicẽte: Nihil enim intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quidem quid possumus. habẽtes autem victum & vestitum, his contẽti simus. Terra communiter omnibus hominibus data est, proprium nemo dicat quod è communi plus quàm sufficeret sumptum, & violenter obtentum est. Veruntamen nudus ex ventre matris existi, nudus nihilominus & reuerteris in terram. Et si quidem terræ elementum putas fortuito substitisse, impius es qui ignoras conditorẽ deum. si vero agnoscis beneficiũ largitoris, gratus esto creatori, & require apud temetipsum rationem cur plus tibi quàm cæteris præstitit. Nunquid iniquus est deus, vt nobis non æqualiter distribuat vitæ subsidia, vt tu quidẽ esses affluens & abundans, aliis vero deesset, & egerent? An idcirco magis quia & tibi voluit benignitatis suæ experimenta conferre, & alium per virtutem patientiæ coronare: tu vero susceptis dei muneribus etsi in sinum tuũ redactis, nihil te putas agere iniquum, si tam multorum vitæ subsidia solus obtineas? Quis enim tam iniustus, tam auidus, tam auarus, quàm qui multorum alimenta, suum nõ vsum, sed abũdantiam & delicias facit? Neq; enim minus est criminis habenti tollere, quàm cum possis & abundes, indigẽtibus denegare. Esurientium panis est quem tu detines: nudorum indumentum est quod tu recludis: miserorum redẽptio est & absolutio, pecunia quam tu in terram defodis. Tot te ergo scias inuadere bona, quot possis præstare quod velis. Bona quidem ais sunt verba, sed melius est aurum. Nihil mirũ. nam & siquis cũ impudicis de pudicitia loquatur, & scorta vituperet

Matth. 6.

Prouer. 3.

Ibidem. 27.

1. Timo. 6.

Iob. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vituperet & exprobret, ij animi quibus libido dominatur, & ex ipsa commonitione ad impudicitiam multo acrius accéduntur. Sed tibi iterum ante faciem adducam ipsas futuri iudicij dei formas, vt intelligas quales tibi gemitus recondas. O quàm multi precij vbi in die iudicij sermo ille videbitur de quo superius diximus, qui ait: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis præparauit pater meus à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Qualis tibi rursum horror, qualisq; sudor, quales tenebræ superuenient audienti condẽnationis illius sententiam, qua dicitur: Discedite à me maledicti: Esuriui enĩ, & non dedistis mihi manducare. Neque enim in his verbis qui alia inuasit arguitur, sed is qui non communiter vsus est iis quæ habuit, condemnatur. Nos quidem quod vtile credidimus, commonuimus. Si quis autem obedire vult diuinis præceptis, non ignorat quæ sit repromissionũ merces. Qui vero obedire non vult & negligit, manifesta est ignis æterni comminatio, cuius opto vos expertes effici & alienos, & effugere pœnas impiis repromissas, facientes illud quod scriptum est, vt redemptio animæ vestræ sint diuitiæ vestræ, & ad præparata pergatis regna cœlestia, per eum qui vos vocauit, Christum Iesum, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Matth.25.

Ibidem.

De defectione lunæ. Sermo LXXXII.

ET ipsi videtis fratres quod mea nõ cessat humilitas omni circa vos solicitudine laborare, & ad frugem bonam vos tota festinatione conuertere: sed quanto plus laboro vobiscum, tanto amplius confundor in vobis. Cũ enim video tot cõmonitionibus meis nullum vos habere profectum, labor meus iam non gratulationi est, sed rubori. Dicit beatus Apostolus: Quis plantat vineam, & de fructu eius nõ edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit? Ecce ego pasco gregem Christi, & gregis fructum extorquere non valeo. pasco gregem domini, & nulla ex eo religiositatis alimenta percipio. Nulla enĩ me fidei eius dulcedo lætificat, sed quicquid ex eo profluit, asperum & amarum est. Tunc enim pastor Christiani gregis lacte reficitur, quando bonorum operum eius candore lætatur. Quis enim fratres in vobis non grauiter ferat? non tamen de omnibus dico. Sunt enim inter vos quos ad religionis cultum debeatis habere exemplo. Quis inquam non molestè ferat sic vos esse vestræ salutis immemores, vt etiam cœlo teste peccetis? Nam cum ante dies plerosque de vestræ auaritiæ cupiditate pulsauerim, ipsa die circa vesperum tanta vociferatio populi extitit, vt irreligiositas eius penetraret ad cœlum. Quod cum requirerem quid sibi clamor hic velit, dixerũt mihi quod laboranti lunæ vestra vociferatio subueniret, & defectum eius suis clamoribus adiuuaret. Risi equidem, & miratus sum vanitatem, quod quasi deuoti Christiani deo ferebatis auxiliũ. Clamabatis enim, ne tacentibus vobis perderet elemẽtum. tanquam infirmus enim & imbecillis, nisi vestris adiuuaretur vocibus, non posset luminaria defendere quæ creauit. Bene igitur facitis, qui diuinitati exhibetis solatium, vt vobis iuuantibus possit cœlum regere. Sed si vultis hoc plenius facere, cunctis & totis noctibus peruigilare debetis. Nam quotiens putatis vobis dormientibus luna vim passa est, & tamen de cœlo nõ corruit? Aut nunquid semper circa vesperũ defectum patitur, nõ aliquãdo & circa lucẽ laborat? Sed apud vos vespertinis tantũ horis laborare consuetum est, quando copiosa cœna venter distenditur, quando maioribus poculis caput mouetur. Tunc igitur apud vos laborat luna, quãdo laborat & vinũ. Tunc inquam apud vos turbatur carminibus globus lunæ, quando calicib' turbantur & oculi. Quomodo igitur ebrius videre potes circa lunam quid agatur in cœlo, qui circa te non vides quid agatur in terra? Hoc est plane quod ait sanctus Salomon dicens: Stultus sicut luna mutatur. Mutaris enim sicut luna, dum stultus & insipiẽs ad motum eius, qui Christianus fueras, incipis esse sacrilegus. Sacrilegium enim creatori committitur, dum imbecillitas adscribitur creaturæ. Mutaris ergo sicut luna, vt qui paulo ante fidei deuotione fulgebas, postea perfidiæ infirmitate deficias. Mutaris sicut luna, dum cerebrum tuum ita exinanitur sapientia, sicut lunæ obscuritas: te vero teterrimæ tenebræ mentis inuadunt: atque vtinam ô stulte sicut luna muteris. Illa enim cito ad plenitudinem suã redit, tu ad sapientiam nec sero conuerteris. Illa velociter colligit quod amiserat lumen, tu nec tarde fidẽ recipis quam negasti. Grauior ergo tua quàm lunæ mutatio est. Luna defectum luminis patitur, tu salutis. Quàm bene igitur scriptum est de sapiente: Et permanebit cum sole. Permanet enim sapiens cum sole, cùm constantia fidei permanet cum Saluatore. Sed dicit aliquis: Luna igitur non laborat? Laborat plane, negare nõ possumus, sed laborat cum cæteris creaturis, sicut ait Apostolus dicens: Quia omnis creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc. Et infra: Quoniam & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, & reliqua. Liberabitur inquit à seruitute. Vides ergo quoniam luna non laborat carminibus, sed laborat obsequiis: non laborat periculis, sed laborat officiis: non laborat vt pereat, sed laborat vt seruiat. Vanitati enĩ creatura subiecta est non sponte, & reliqua. Ergo luna à statu suo non sponte mutatur, tu de sensu tuo sponte mutaris. Illa in deminutionem sui conditione deducitur, tu in detrimentum tui voluntate pertraheris. Nolo igitur frater ita sis sicut luna cum deficit, sed esto sicut quando est plena atque perfecta. Scriptum est enim de iusto: Sicut luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis.

1.Corin.9.

Eccle.27.

Psalm.71.

Roma.8.

Ibidem.

Psalm.88.

Increpatio ad populum de absentia sua. Sermo LXXXIII.

DEberem fratres post hos complures dies aliquid vberius prædicare, & reuertens à tanto examine sacerdotũ, dulci vos sermone reficere. Bene dixi examine sacerdotum, quia sicut apes de diuinarũ scripturarum flosculis suauia mella conficiunt, & quicquid ad medicinam pertinet animarum, oris sui arte componũt. Rectè comparantur apibus sacerdotes, quia sicut apes castitatem corporis præferunt, cibum vitæ cœlestis exhibẽt, aculeum legis exercent. Puri enim ad sanctificationẽ, suaues ad refectionem, seueri sunt ad vltionem. Apibus planè sunt comparandi, qui velut alueario quodam gratiam matris ecclesiæ continent, in qua diuersorum meritorum cellulas dulcissimis prædicationibus componentes, de vno saluatoris examine christianorum examina multa producunt. Cũ semper fratres non cessauerim vos paterna pietate corripere, miror nihil vos tot meis commonitionibus profecisse, & doleo quod frequens prædicatio mea non vos profectu aliquo salutis corrigat, sed quadam cõtestationis pœna cõstringat. Prædicatio enim sacerdotis in plebe saluãdis est correctio, cõtestatio iudicãdis. Contestamur enim illis ante iudicium quod illos maneat in ipso iudicio, vt tunc omni excusatione submota, & rei sint de peccatis, & obnoxii contemptu. Vnde & ego interdum parcens vobis tacere vellem, sed malo vos cõtumaciæ caussas reddere, quàm me negligẽtiæ sustinere iudicium. Comperi enim fratres quod per absentiam meam ita rari quique ad ecclesiam veniatis, ita pauci admodum procedatis, quasi me proficiscente mecum pariter veneritis, & quasi cum necessitatibus ego pertrahor, vos mecum traxerit ipsa necessitas. Pariter ergo à domo dei absentes sumus: Sed hoc interest, quòd me absentem necessitas efficit, vos voluntas. Nescitis quia etsi ego ab ecclesia desum, Christus ab ecclesia sua, qui est vbique, non deest? Venis frater ad ecclesiam, nõ inuenis ibi episcopum: sed si fideliter venis, inuenies ibi episcoporum episcopum Saluatorem. Nam Christianus qui tunc tantum procedit ad ecclesiam, quando episcopus præsens est, non tam dei causa videtur processisse, quàm hominis, nec impleuisse Christiani timentis officium, sed amici deferentis obsequium. Quid autem ego vos arguo, cum possitis me vno sermone cõuincere? Conuincor enim cum in hac parte clericos vobis magis video negligentes. Quomodo enim possum corrigere filios, cum fratres emendare non possim? Aut qua fiducia succenseam laicis, cum à consortibus pudoris verecundia conticescam? Ego autem fratres non de omnibus loquor. Sunt certe quidam deuoti, sunt & alij negligentes. ego neminem nomino, conscientia sua vnumquemque conueniat.

Post

Universidad de Deusto

Post increpationem consolatio ad populum.

Sermo LXXXIIII.

MAior fortasse fuerit increpatio mea superiore dominica, quòd plerosque de vobis acrius magisterij seueritate conuenerimus, & sim prosecutus quæ aliquot non blandimenta deferrẽt, sed tristitiam irrogarent. Verum nihil mea interest. ego enim gaudeo, sciens discipuli tristitiam magistri esse lætitiam. Tunc enim auditor proficit, quando austeriora annunciat prædicator, ei salus gignitur quando tristitia emendationis ingeritur. Dicit enim beatus apostolus, Nam quæ secundũ deũ est tristitia, salutem stabilem operatur. Rectè ergo lætor, quia salutem operor cum obiurgo: mœreat licet filius mei asperitate sermonis, me tamen delectat, qui proficere illum intelligo per mœrorem. Ait sanctus apostolus, Quis est enim filius quem non verberat pater? Non enim osculatur semper pater filium, sed & aliquando castigat. Ergo quando castigatur qui diligitur, tunc circa eum pietas exercetur. Habet enim & amor plagas suas quæ dulciores sunt, cum amarius inferuntur. Dulcior enim est religiosa castigatio, quàm blãda remissio. Vnde ait propheta: Dulciora sunt vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici. Igitur fratres quia post increpationis meæ vtilia verba credo vos benignitate sensuum profeciſſe, de sacris literis aliqua conferamus. Sicut enim fons qui non solito humore distillat, exagitatur furculis, & ita largior inuenitur, ac primum ex eo turbida aqua producitur, vt vnda purior subsequatur: sic ergo & sanctitas vestra asperata quidem fuerat austeritate sermonis, sed deuotior facta est dulcedine pietatis. Turbulentum enim quiddam vestri animi forsitan retinebãt, sed iam ex vestris moribus profluit omne quod purum est. Videamus ergo quid sit quod ait ad discipulos suos dominus, Vos autẽ quẽ me dicitis? Non igitur tanquam ignarus interrogat dominꝰ quid de eo populi discipulique sentirent, sed tanquam sciẽs vniuersorum mẽtes, fidem manifestare voluit singulorum, vt quod corde credebant, ore narrarent. Alij enim Heliam esse credebant dominum, alij Hieremiam, alij Ioannem baptistam, Petrus solus Christũ dei filium confitetur. Gradus quidam sunt fidei: & qui deuotius credit, religiosius confitetur. Pro hac deuotione dicitur Petro: Beatus es tu Simon Bariona, quoniam caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis, Et ego dico tibi: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Cum vocaretur ergo Simõ, per hanc deuotionem vocatus est Petrus. Legimꝰ dicente Apostolo de ipso domino: Bibebant de spiritali petra, Petra autem erat Christus. Rectè igitur quia petra Christus, Simon nuncupatus est Petrus, vt qui cum domino fidei societatem habebat, cum domino haberet & nominis dominici vnitatem, vt sicut à Christo Christianus dicitur, ita & à petra Christo Petrus apostolus vocaretur. Sed nec populorum opinionem possumus reprobare, qui vnum de prophetis dominum existimabant. Nam ideo nonnulli velut Heliam saluatorem forsitan putauerunt, quia ad cœlos Helias sicut saluator ascendit, sed non sicut Helias Christus est. Ille enim ad cœlos rapitur, iste regreditur. Ille tanquam infirmus ignea quadriga subuehitur, hic tanquã deus propria virtute portatur. Ille sicut homo ducitur, hic sicut saluator ascendit. Ille ducentes sequitur angelos, comitantes sibi angelos iste præcedit. Denique iidem angeli remeãtes in terram à domino saluatore dixerũt ad apostolos: Viri Galilæi quid statis aspiciẽtes in cœlum? Hic Iesus qui receptus est à vobis, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.

1.Cor.7.

Hebr.12.

Prouer.27.

Matth.16.

Ibidem.

1.Corin.10.

4.Reg.2.

Actuũ.1.

De barbaris non timendis. *Sermo* LXXXV.

DIximus anteriore dominica Niniuitas in tribulatione positos diuinitatis misericordiã per abstinentiam meruisse, & ciuitatem suam de periculo ieiuniis liberasse, tantæque eos fuisse sapientiæ, vt non alienis se præsidiis defenderent, sed propria deuotione saluarent. Nam non statim desperauerunt de salute sua, quia audierunt à propheta cum ciuitatis se mœnibus subuertendos: sed quanto proximum annunciabatur excidium, tanto magis religiosis actibus armabantur, nec reliquerunt euertendam ciuitatem suam, sed in ea potius permanserunt, sapientes scilicet, vt quę ciuium vexabatur peccatis, ciuium orationibus saluaretur: & cui perditionem mala conuersatio intulerat, ei salutem deuotio religiosa conferret. Iustũ enim erat vt quos fuerat passa peccatores, eosdem haberet proprios defensores. Ciuitati enim non nisi propter ciuium peccata infertur excidium. Define ergo peccare, & ciuitas non peribit. Quid fugis patriam? Si vis saluus esse, tua potius peccata subterfuge. Si tu peccare desieris, victus est inimicus. Dicit ad Abraham scriptura diuina per decem iustos patriã posse saluari. Igitur si iusti sunt qui saluam faciant patriam, vtique iniusti sunt qui relinquunt. Et si illi propter prẽsentiam suam cõsequuntur gratiam: necesse est vt ij propter desolationem mereantur offensam. Iniustus plane & impius est filius qui periclitantem deserit matrem. Mater enim quodãmodo dulcis est patria, quæ te genuit, quæ nutriuit, quæ vt fugere possis diuitem te fecit. Nã si non tibi suppeteret sumptus copiosa substantia, fuge prẽsidium non haberes: atque ideo auaritia ductus, dum metuis diuitias tuas perdere, impius in matrem esse non dubitas. Vnde intelligimus plus te pecuniæ tuę consulere quàm saluti. Dic mihi ó bone ciuis, cur fugere disponis, cur patriam derelinquis? Captiuitatem fortasse metuis. Da veniam, non intelligis, nescis quòd hæc est prima captiuitas, patriam non videre, & quòd grauius est omni malo hostili, peregrinationis exilium. Solet qui aliquid sceleris admiserit, huiusmodi pœna dãnari, vt pellatur patria, regionibus incognitis relegetur. Hoc igitur malum propria tibi prouides voluntate, quod solet supplicij causa damnatus excipere. Sed ponamus te forti esse animo, & æquanimiter tolerare posse peregrinationis iniuriam. Dic mihi, qua inter extraneos libertate victurus, nõne cum loqui cœperis, obiicietur tibi, Vnde iste exul, vnde iste fugitiuus aduenit? Num & nostram ciuitatem opprimere nititur, sicut patriã suam pressit? Ita autem aporiaberis, ita conturbaberis, vt libertati tuæ metuẽs verearis ne ingenuitatis tuę ibi non inuenias assertorẽ. Mihi crede, in aliena patria tanta auditurus es, quãta in tua patria aliis sæpe dixisti. Illud autem nolo dicere quod quamuis diuersis in patria tua copiis perfruaris, statim vt exieris de domo tua, mendicus & pauper es. Dicit ergo deus ad Abrahã per decem iustos ciuitatẽ posse saluari. Male igitur de te sentis populę Christiane, si in tanto cœtu nostro ad saluandã ciuitatem decem iustos esse non credis. Dum enim deseris patriam, profiteris non in ea esse dignos quorum meritis liberetur. At ego vereor ne omnibus in ea iustis relictis, tu solus qui deseris, inueniaris iniustus. Sed nolo de decẽ iustorum numero te perturbes. Legimus etiã quòd de Sodomitarum excidio meritis suis Loth solus liberauerit ciuitatẽ, quod magis valuerit ad saluandum vnius gratia, quàm ad euertendum peccata multorum. Exeunti enim illi de Sodomis hospitij causſa Segor parua cõceditur. Quod si iusto hospitij donatur ciuitas, quãto magis iusto patria conceditur?

Gene.18.

Item de eòdem. *Sermo* LXXXVI.

SAepe dixisse me memini quòd hostium tumultus bellicosos timere minime debeamus, nec quamlibet copiosam hostium multitudinem formidare, quoniam sicut ait dominus, maior est qui in nobis est, q̃ qui in hoc mundo. Hoc est, potentior est ad protegendos famulos suos Christus, q̃ diabolus ad instigandos inimicos. Quamuis enim idẽ diabolus colligat sibi turbas, & crudeli eas armet insania, tamen facilè destruuntur, quia melioribus populum suum saluator circundat auxiliis. Ait enim propheta: Immittet angelum dominus in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Quod si angelus domini timẽtes eum de periculis eripit, nõ potest timere Barbarum qui timuerit saluatorem, nec potest metuere hostis impetũ qui Christi præcepta seruauerit. Præcepta enim Christi, arma sunt Christianis, & diuinus timor terrorem à nobis expellit hostilem. Arma autem hæc nostra sunt quibus nos saluator instruxit, oratio, misericordia, atque ieiunium. Ieiunũ enim melius quàm murus tuetur, misericordia facilius liberat quam rapina, oratio longius vulnerat quàm sagitta. Sagitta enim non nisi proximè conspectum percutit aduersarium,

Psalm.33.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rium. Oratio autẽ etiã lõgius positũ vulnerat inimicum. Sic nanque Helisæus propheta cum eum vellet rex Syriæ captiuare, ac suæ subdere ditioni, multísque eum armatorum cinxisset agminibus, non est territus, non turbatus, sed annuncianti puero ait: Noli timere, plures enim nobiscũ sunt 4.Reg.6. quàm cum illis. O fides sancti prophetæ, non timet aduersarios quos prospicit, quoniã scit angelos secum esse quos credit. Non metuit terrenas insidias, quia cœlestia adesse sibi nouit auxilia. Plures, inquit, nobiscum sunt, quàm cũ illis. Mira res, plures è cœlo defensores meretur sanctitas, q̃ in terris oppugnatores adduxit improbitas. Plures nobiscũ sunt, quàm cum illis. Videte beatitudinis meritum, propheta nunciat etiam de multitudine, cum puer adhuc incertus sit de salute. Spirituales oculi carnalibus quanto plus cernunt? Hic perspicit armatorum numerum, & ille non cernit defensionis indicium. Quanta est diuina misericordia? defertur hominibus beneficium, nec videtur auxilium: periclitantem consequuntur, & nesciunt. Hæc est enim pietas saluatoris, vt interueniat saluti, ac nõ se prodat aspectu. sentiatur beneficiis, & non cernatur obtutibus. Vnde erat qui putat cum prosperè aliquid gesserit, propria se fortitudine superasse. Scire enim debet quòd aduersarij meritis magis quàm virtute vincuntur, & non tam virtute quàm sanctitate superantur, sicut sanctus Helisæus hostes suos non armis superabat, sed oratione vincebat. Nam cum idem ministro suo ad depellendũ eius timorẽ plures adesse diceret defensores, nec metus ab illo posset auferri, tunc orauit ad dominum dicens: Domine aperi oculos eius vt videat. & aperti Ibidem. sunt oculi eius, & vidit, & ecce mons totus plenus equitatu. & reliqua. Oratio ergo prophetæ aperuit oculos pueri. non mirum si oratio aperuit oculos, vt videret exercitus. Non mirum inquam si nouos inserit oculos, qui noua promeretur auxilia. Aut cur non aciei producat obtutum, qui acies instruxerat angelorum? Cur inquam non oratione sua hebetudinem pupillarum detergeret, qui meritis suis caliginẽ nubium penetrauit? Necessario ergo sanctus Helisæus hoc facto ministro formidoloso præstitit securitatẽ cui iam refuderat claritatem, & remouerat visionis cæcitatem, geminóque eum remunerãs beneficio, absoluit eius metum, absoluit obtutum, minus timere cœpit postquàm plus videre promeruit. Nam & pacem pariter promeruit, & visum. In montibus ergo cernuntur armati, apparet eos vere descendisse de cœlo, quorum aduentus primum in montibus reperitur. Ipsa enim locorum proximitas hoc demõstrat, quòd descendentes de cœlo non nisi iuga collium sibi vicina calcauerint. Tunc igitur orauit Helisæus, & omnẽ hostilẽ exercitum cæcitate percussit. Non mirum si aduersariis cæcitatem intulit qui famulo largitus est claritatẽ, & si hostibus aufert visũ qui ministro præstat aspectũ. Vbi sunt qui dicũt plus quàm preces sanctorũ hominum arma posse? Ecce vna oratio Helisæi totum exercitum vulnerauit, & vnius prophetæ meritis omnis est hostium numerus captiuatus. Quæ cateruæ regum, quæ turba militum talem victoriam perpetrarunt, vt ita hostes prosternerent, vnde illis nullus occũberet? Hæc est vera, hæc incruenta victoria, vbi sic aduersarius vincitur, vt de vincentibus nemo lædatur.

De sancto propheta Helisæo. Sermo LXXXVII.

Mirum forsitan videatur quòd ante dies sancti Helisæi gratiam describentes diximus in defensionem ipsius de cœlis auxilia descendisse, & armatos equites siue quadrigas ei diuinitus affuisse, astitisse etiam circa ipsum quadrigam igneam. Magna quidẽ res, sed in viro sancto miranda nõ est. Quid enim mirum si is auxilia meretur è cœlo, cuius animus semper in cœlo est? Philipp.3. sicut ait Apostolus: Nostra autem conuersatio in cœlis est. Ergo si nostra conuersatio in cœlis est, & cœlestium conuersario potest esse nobiscum: hoc est, vt qui vita viuimus, angelorũ rectè consortium mereamur. Est ergo sancte viuentibus quædam inter se cognatio, coniũctio atque societas: nec interest vtrũ in cœlis maneãt, an in terris: angelici sint habitus, vel humani, dummodo in iis sit eadem vita vel sanctitas. Conuersatio enim connectit quos separat elemẽtum, & diuersis licet corporibus diuidantur, iisdem tamen actibus coniunguntur. Atque ideo fit vt sancti sibi quodam consortio cohærentes à se inuicem non discedant, & modo angeli ad terras veniãt, modo homines ad cœlestia transferantur, ac profectu meliore quibus vita communis est, incipiunt illis viuendi etiam elementa esse communia. Sed dicit aliquis: Frequenter audiuimus angelos ad homines descendisse, audire etiam cupimus quando homines ad cœlestia transmigrarint. Manifesta res est, & in promptu posita. Helias magister Helisæi nonne angelis ducentibus raptus 4.Reg.2. ad cœlum est, & quadriga ignea impositus quasi in quodã triumpho victor ascendit? Victor enim extiterat non gentium Barbararũ, sed secularium voluptatum. Siquidem grauiores inimici sunt praui mores quàm hostes infesti, vt facilius intelligamus hoc tempore malignitatem hostiũ vinci posse quàm morũ. Ergo Heliam angeli ad cœlum perferũt, Helisæum angeli qui magistrum portauerunt, discipulum tuebantur, & notitia quadam obsequia quæ patri exhibuerant, etiam filio deferebant. Ipse enim Heliæ spiritualis est filius, ipse eius hæres est sanctitatis. Rectè autem Helisæus Heliæ spiritualis filius dicitur, qui ascendens ad cœlum, spiritum duplicẽ ei suæ gratiæ dereliquit. Cum enim data esset facultas Helisæo vt peteret quid vellet prius quàm ab eo reciperetur Helias, petiuit vt duplex spiritus Heliæ fie- Ibidem. ret in ipso. Tunc dixit Helias, dure petisti, sed fiet tibi. O hæreditas preciosa, in qua plus hæredi relinquitur quàm habetur, plus consequitur qui accipit, quàm possideret qui largitur. Preciosa planè hæreditas, quæ dum à patre transfertur ad filium, meritorum quodam fœnore duplicatur. Igitur Helias cum simplicem sanctitatis ipse haberet spiritum, Helisæo duplicem dereliquit. Mirum ergo in modum plus Helias gratiæ dimisit in terris, quàm secum portauit ad cœlos: & licet ipse ad altiora totus trãsfertur corpore, apud filium tamen maiore manet sanctitate. De Helisæi autem meritis quid dicamus, cuius hæc prima laus est quòd patrẽ voluit gratia superare, dũ dari sibi amplius postulat, quàm scit apud eum esse qui possidet? Auarus quidem est in petendo, sed idoneus in promerendo: Dum enim à patre plus exigit quàm habebat, facit eum meritis suis plus præstare quàm poterat. Nam cum idem Helisæus post ascensum sui magistri Ibidem. venisset Hiericho, & rogaretur à ciuibus vt in eadem consisteret ciuitate, dixerunt: Commoratio oppidi bona est, sed aquæ malæ & steriles sunt. Tunc præcepit sibi dari vas fictile, & recondito in eo sale veniẽs ad exitus aquarum proiecit in aquas, dicens: Hæc dicit dominus, sanaui aquas istas, non erit ex eis moriens neque sterilis. & sanatæ sunt aquæ vsque in hunc diem. Videte ergo Helisæi quanta sint merita, cuius prima in ciuitate hospitalitas, filiorum est magna fœcunditas. Dum enim sterilitatem auertit aquarum, successionem largitur hæredum. Non enim hoc facto vnum Helisæus sanauit hominem, aut vnius domus præstitit medicinam, sed totius ciuitatis populum reparauit. Si enim tardius hoc fecisset, interueniente sterilitate senescentibus cunctis ciuitas sine habitatore remansérat. Igitur Helisæus dũ curauit aquam, curauit & plebem: & dum fontem benedixit vndarum, fontem quendam indulsit animarum. Nam sicut sanctificatione eius de occultis terræ venis aqua sana prodiit, ita de occultis vuluæ visceribus soboles sana processit. Non enim sola tantum fluenta benedixit Helisæus quæ fontium iam gremio tenebantur, sed & illa quæ humido terræ solo adhuc indiscreta paulatim erant in posterum defluxura. Vnde ait scriptura ad exitus aquarũ benedixisse Heli- 4.Reg.2. sæum, vt stillantem aquam prius sanctificatio susciperet, q̃ sinus fontis includeret. Igitur quoniã dicit Apostolus Paulus, Hæc in figura contingebant illis: videamus ergo ipsa fi- 1.Corin.10. gura quam habebat veritatem, hoc est, requiramus quæ sit ista ciuitas quæ sterilitate laborabat, vel quid sibi velit vas fictile, quid etiam vt aspersi sales afferant suauitatem. Legimus in eodem Apostolo dictum esse de ecclesia: Lætare ste- Gala.4. rilis quæ non paris, erumpe & exclama quæ non parturis. Ergo ecclesia est illa sterilis ciuitas quæ ante aduentũ Christi aquarum vitio, hoc est sacrilegio gentilium populorum sterilitatem sustinens, deo filios procreare nõ potuit. at vbi venit Christus, velut vas fictile assumens corpus humanũ, sanauit

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanauit aquarum vitia, hoc est resecauit sacrilegia populorum: & statim ecclesia quæ erat sterilis, cœpit esse fœcunda. Vnde & apostolus dicit: Lætare sterilis quæ non paris, Esaiæ 54 Gala.4. erumpe & clama quæ non parturis, quia multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum. Plures enim filios ex ea ecclesia quæ erat sterilis, procreauit, quàm synagoga, quæ erat fœcunda, fuscepit. Aspersi autẽ sales qui sunt qui attulerunt medicinam, facile cognoscemus. dicit dominus ad Matth.5. Apostolos suos: Vos estis sal terræ. Ergo si Apostoli salibus comparati sunt, rectè figura completur. Sicut tunc effusi de vasculo sales condierunt aquas, ita & nunc missi à saluatore Apostoli populos condiunt vniuersos, vt ablata sterilitate vitiorum, prolem incipiant germinare virtutum.

De bellico tumultu. Sermo LXXXVIII.

MOuet fortasse vos fratres, quòd tumultus bellorum, & incursiones præliorum fieri audiuimus assidue: & cur nostris temporibus fiant, dilectionẽ vestram fortasse plus moueat. Sed hæc causa est, quia quanto magis proximi sumus mundi excidio, tanto magis regno sumus proximi saluatoris. Ipse enim dominus ait: Luc.21. In nouissimis diebus exurget gens aduersus gentem, & regnum aduersus regnum: cum autem videritis bella, & terræ motus, & fames, scitote quoniã in proximo est regnum dei. Ergo vicinitas ista bellorum vicinum magis nobis Christũ esse demonstrat. Atq; ideo venientem aduersarium timere nõ debeo, quia per hæc signa venire potius intelligo saluatorem. Quamuis enim iste metum incutiat temporalem, ille tamen deterit sempiternum. Potens est idem dominus vt & hostilem à nobis repellat pauorem, & suam nobis præsentiam largiatur. Per hos igitur bellorum tumultus, mundi quoddam significatur excidium. Futurum enim iudicium dei hæc inquietudo præcedit. Est autem quoddam commonitionis indicium dei, videre quod metuis, vt possis intelligere plus superesse quod metuas. Dum enim cauti sumus ad ea quæ cernimus, cautiores ad illa efficimur quæ speramus. Vir autem sapiens his actibus terremis instruitur quẽadmodum futuri seculi debeat declinare iudicium. Dum enim perspicit in hac communi perturbatione priores viros tuitiones mœnibus præparare, ipse admonetur quemadmodum in futura euersione mundi defensionẽ Christianis præparet animabus. Cernimus armari ciuitatis portas, debemus etiam prius in nobis portas armare iustitiæ. Sunt enim portæ iustitiæ, de quibus sanctus propheta dixit: Aperite mihi Psalm.117. portas iustitiæ, & reliqua. Tunc autem ciuitatis porta munita esse poterit, si prius in nobis portæ iustitiæ muniantur. Cæterùm nihil prodest muros munire propugnaculis, & deum prouocare peccatis. Illa enim constituitur ferro, saxis & fudibus: hæc armetur misericordia, innocentia, castitate. Illa telorum multitudine custoditur, hæc orationum frequẽtia defendatur. Et ad plenam tuitionem vrbium portas principum solent signa præcedere. Animarum autem nostrarũ portas signum saluatoris anticipet. Ergo fratres propter futurum mũdi iudicium armis nos cœlestibus muniamur, accingamur lorica fidei, salutis galea protegamur, verbo dei velut spirituali gladio defẽdamur. qui enim his armis instructus fuerit, nec præsentem perturbationem metuit, nec futurum iudicium pertimescit. Siquidem sanctus Dauid hac 1.Reg.17. deuotione protectus, Goliam illum fortissimum armatum & inermis occiderit, & virum bellicosum sub munitionibus vndique circunseptum sola fidei virtute prostrauerit. Cum enim sanctus Dauid non operiretur galea, nõ præcingeretur clypeo, non lancea vteretur, occidit illum non telo ferreo, sed gladio spirituali. Quamuis enim inermis oculis hominum videretur, satis tamẽ erat gratia diuinitatis armatus. Verum ipse spiritualis gladius non fuit gladius. Non enim gladio Golias, sed lapide prostratus occubuit. Legimus in scripturis lapidis vocabulo Christum figuraliter designari, Psal.117. sicut ait propheta: Lapidem quem reprobauerunt ædificãtes, hic factus est in caput anguli. Igitur cum lapide Golias percutitur, Christi virtute prosternitur. Et in qua tandem corporis parte percutitur? In fronte scilicet. Gentilis enim & sacrileg⁹ homo ibi percutitur à Christo, vbi deerat Christus, & ibi infertur ei mortis exitium, vbi signum salutis nõ inuenitur. Quamuis enim esset Golias vndiq; armorũ protectione munitus, frons tamen eius patebat ad mortem: quia signaculum saluatoris non gestabat. Atque ideo ibi perimitur, vbi nudus à dei gratia reperitur. Hæc autem in figura facta esse nemo est qui nesciat, Nam & Dauid armorum indumentis sese ante præcinxerat: sed cum esset in iis grauis & impeditus, ita vt ambulare vix posset, eadem sine cunctatione proiecit, significans arma illa huius mundi vana & luxuriosa esse opera, quibus qui se permiscere voluerit, tanquam grauis & gradiendi ad cœlũ cursum liberum non habebit. Simul & illud nos docuit, quòd non in armis tantum speranda victoria est, sed in nomine saluatoris oranda.

De dedicatione Basilicæ. Sermo LXXXIX.

SEgimus in sancto euangelio, cum Cẽturionis cuiusdam seruus qui erat illi preciosior, graui paralysis ægritudine laboraret, & per seniores Iu- Lucæ.7. dæorum ille Centurio rogaret saluatorem vt eius doloribus mederetur. Erat enim, vt ait scriptura, moritur⁹: inter cætera ad maiorem commendationis gratiam seniores Ibidem. dixisse domino: quia dignus est vt hoc illi præstes. diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis. Si ergo commendatur domino qui ædificauit synagogã quanto est commendatior qui ædificauit ecclesiam? Et si is meretur gratiam qui impietatis receptaculum præstitit, quãto maiorem meretur gratiam qui religioni domicilium præparauit? Et si ille cœlesti misericordia visitatur qui cõstruxit locum vbi Christus semper negatur, quanto magis, visitandus est qui fabricari fecit tabernaculum vbi Christus quotidie prædicatur? In Centurione enim dominus nõ quid operis fecit, sed qua mente operatus sit comprobauit. Nã qui tempore quo nondum Christiani erant, solicite synagogam fecit: si fuissent vtiq; Christiani, intelligitur quòd multo solicitius fecisset ecclesiam: sed tamen licet synagogam ædificet, Christum prædicat. in ipso enim opere cõmonet Pharisæos, debere illos suscipere saluatorẽ: & demonstrat propterea se tabernaculũ amplius edidisse, vt multipliciter domini gloriam loquerentur. Si enim credit in Christum conditor synagogæ, multo magis credere debet habitator ipsius synagogæ. Centurio ergo si iustificatus est propter opus fragile vel terrenum, iustificandus planè est vir clarissimus & prouidentissimus comes noster propter opus tam perpetuum vel cœleste: qui comes sicut est Centurione dignitate potior, ita & fide debet esse deuotior. Sapiens vir & religiosus comes, qui quantum in bello Imperatori militat, tantum & in pace militat saluatori: & quantũ festinat de hostium manibus captiuos eruere, tãto magis festinat à diaboli se sacrilegio liberare. Ibi inimicos terreni regis interficit, hic aduersarios domini cœlestis insequitur. Ibi Barbaros vincit, hic dæmones. Sapiens inquam, qui sicut comes Imperatoris est, ita & comes Christi esse desiderat. Nam bene vtique & religiose agendo dignitatem suã cupit esse perpetuam, secundum quod scriptũ est in propheta: Et vos ô boni reges bonas facite vias vestras, & studia vestra, & audite Hiere.26. vocem domini dei vestri, & pœnitebit dominũ mali quod locutus est aduersus vos. Ergo cum Centurio rogaret dominum vt de morte erueret ægrotantem, & vellet dominus ad domum Centurionis pergere, in qua seruulus decumbebat, ait Centurio: Domine, non sum dignus vt intres sub te- Lucæ.7. ctum meum. Excusat igitur Cẽturio, & ne sub tectum eius ingrediatur dominus, indignũ se dicit. Ecce dignus est comes noster, sub cuius tectum hodie saluator ingreditur. Videamus, ipsa Centurionis excusatio quam habeat gratiã. Ait enim hodie: Nõ sum dignus vt intres sub tectum meum, sed dic tantum verbo, & sanabitur. O fides Christiana, quæ cũ humilitate totum impetrare consuesti. Ecce religiosus Centurio ad accipiendam salutem dignior fit dum se profitetur indignum: & dum ædes suas iniuriosas putat, magis eas honorificas fecit & gratas. Magnæ enim & perfectæ fidei vir, qui intelligeret Christum cœlorum esse, dum verebatur ne hospitij sui eum angusta non acciperent. Ergo contradicẽte Centurione non pergit ad domum dominus. Non pergit dominus, sed pergit domini medicina. non visitat ægrũ saluator, sed visitat sanitas saluatoris. De fratribus vero nostris

sanctis

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanctis viris Vitaliano & Maiano quid dicam? Scio illos gloriam ab hominibus non quærere, nisi à solo deo, sed tamen laudem eorum etsi ego taceam, ipsa opera loquuntur. Ad ipsorum enim laudē pertinet quicquid in aliis paulo ante laudauimus. Nam hoc tabernaculū etsi plurimi construxerunt, hi tamen sumptu operati sunt vno assensu. Et quo tandem sumptu, cum sint in seculo mediocres & tenues? Illo scilicet
2. Cotin. 9. de quo ait Apostolus: Abundantia fidei, & diuitiis simplicitatis. Est enim sanctis viris semper dies ipsa paupertas. Vnde credo hos beatos hanc ecclesiam non minus orationibus quàm impēdiis fabricasse. Sic enim oportebat vt opus Christi precibus magis crescceret, quàm cementis. Totam enim substantiam in huius facturam operis expenderunt, & ipsis certè nihil deest. Ipsa planè est, sicut diximus, dies locuplésque paupertas, quæ expendit omnia. Sed hæc à deo benedicta est, sicut illa vidua de qua dicit dominus in euange-
Lucæ. 21. lio: Mulier hæc vidua pauper plus quàm omnes misit. nam omnes hi ex abundanti sibi miserūt in munera dei. Hæc autem totum victum suum quem habuit misit.

De passione beatæ Agnetis virginis. Sermo XC.

SEruus Christi Ambrosius virginibus sacris. Diē festū sacratissimæ virginis celebremus. Hic psalmi resonent, inde concrepēt lectiones. Hinc populorum turbæ lætentur, inde sustententur pauperes Christi. Omnes ergo gratulemur in domino, & ad ædificationem virginum, qualiter passa sit Agnes beatissima, ad memoriam reuocemus. Tertiodecimo ætatis suæ anno mortem perdidit, & vitam inuenit, quia solum vitæ dilexit authorem. Infantia quidem computabatur in annis, sed erat senectus mentis immensa. Corpore quidem iuuencula, sed animo cana. Pulchra facie, sed pulchrior fide. Dum à scholis reuertitur, à præfecti vrbis filio adamatur. Cuius parētes dum requisisset, & inuenisset, cœpit offerre plurima, & plura promittere. Denique detulerat secum preciosissima ornamenta, quæ à beata Agne veluti quædā stercora sunt recusata. Vnde factum est vt iuuenis maiori perurgeretur amoris stimulo, & putans eam meliora velle accipere ornamēta, omnium lapidum preciosorum secum detulit gloriā, & per seipsum, & amicos, & notos, & affines, cœpit aures virginis appellare, diuitias, domos, possessiones, familias, atque omnes huius mundi diuitias repromittere, si consensum suū eius coniugio non negaret. Ad hæc beata Agnes tale fertur iuueni dedisse responsum: Discede à me fomes peccati, nutrimentum facinoris, pabulum mortis: discede à me, quia iā ab alio amatore præuenta sum, qui mihi satis meliora te obtulit ornamenta, & annulo fidei suæ subarrauit me, longe te nobilior & genere & dignitate. Ornauit me inæstimabili dextrocherio. Dextram meam & collum meum cinxit lapidibus preciosis. Tradidit auribus meis inæstimabiles margaritas, & circundedit me vernantibus atque coruscantibus gemmis. Posuit signum in facie mea, vt nullum præter ipsum amatorem admittam. Induit me cyclade auro texta, & immensis monilibus ornauit me. Ostendit mihi thesauros incomparabiles, quos mihi se daturum si ei perseuerauero, repromisit. Nón ergo potero ad contumeliam prioris amatoris vel aspicere alium, & illū derelinquere cum quo sum charitate deuincta. Cuius generositas celsior, possibilitas fortior, aspectus pulchior, amor suauior, & omni gratia elegantior. A quo mihi iam thalamus collocatus est, cuius mihi organa modulatis vocibus cantant. Iam mel & lac ex ore eius suscepi. Iam amplexibus eius castis astricta sum, iā corpus eius corpori meo sociatū est, & sanguis eius ornauit genas meas. Cuius mater virgo est, cuius pater fœminā nescit. Cui angeli seruiunt, cuius pulchritudinem sol & luna mirātur, cuius odore reuiuiscunt mortui, cuius tactu souētur infirmi, cuius opes nunquam deficiunt, cuiusque diuitiæ non decrescunt. Ipsi soli seruo fidem, ipsi me tota deuotione cómitto. Quem cum amauero, casta sum: cum tetigero, munda sum: cum accepero, virgo sum. Nec deerunt post nuptias filij, vbi partus sine dolore succedit, & fœcúditas quotidiana cumulatur. Audiēs hæc insanus iuuenis, amore carpitur cæco, & inter angustias ánimi anhelo cruciabatur spiritu. Inter hæc lecto prosternitur, & per alta suspiria amor medicis aperitur. Fiunt nota patri quæ fuerunt inuenta à medicis, & eadem paterna voce quæ fuerant iam dicta à filio, ad petitionem virginis reuoluuntur. Abnegat Agnes beatissima, & se nullo pacto prioris asserit sponsi fœdera violare. Cúmq; pater diceret in fascibus præfecturæ se agere, & idcirco non sibi quemuis illustrissimum virum etiam posse præferri, cœpit tamen vehementissime inquirere quis esset sponsus de cuius se Agnes potestate iactaret. Tunc extitit quidam ex parasitis eius, qui diceret hanc Christianam esse ab infantia, & magicis artibus ita occupatam, vt dicat Christum suum sponsum. Audiens hæc præfectus lætus efficitur, & missa apparitione cum ingenti strepitu suis eam tribunalibus præcipit sisti. Et primo quidem blandis eā sermonibus secretius prouocat, deinde terroribus pulsat. Sed virgo Christi nec blandimentis seducitur, nec terrore concutitur, sed eodem vultu, eodem animo perseuerat, & terrentem similiter sicut blandientem animo deridebat. Videns itaq; Symphronius præfectus tantam in puella constantiam, parentes eius alloquitur. Et quia erant nobiles, & vim eis inferre nō poterat, titulum eis Christianitatis opposuit. Sequenti nanq; die Agnem sibi præsentari iubet. Et iterum iterumq; repetēs, replicare cœpit de iuuenis amore sermonem. Cúmque omnis sermo eius casso labore deficeret, sisti eam iterum suis tribunalibus iussit. Cui & dixit: Superstitio Christianorum, de quorum te magicis artibus iactas, nisi à te fuerit segregata, non poteris insanias abiicere pectoris, neq; æquissimis consiliis præbere cōsensum. Vnde te ad venerandam deam Vestam properare necesse est, vt si perseuerantia virginitatis placet, eius die noctúq; sacrificiis reuerēdis insistas. Ad hæc beata Agnes dixit: Si filium tuū, quamuis iniquo amore vexatum, tamen viuentem hominem recusaui: hominē vtique qui est rationis capax, qui & audire & videre, & palpare, & ambulare potest, & flore lucis huius cum bonis frui: si ergo hunc causſa amoris Christi nulla possum ratione respicere, quomodo possum idola muta & surda, & sine sensu, & sine anima, colere, & ad iniuriam summi dei cerniceē meā vanis lapidibus inclinare? Audiens hæc præfectus Symphronius dixit: Cupio consultum infantiæ tuæ, & adhuc te deos blasphemantem idcirco differo, quia annos tuos infra sensum aspicio. Noli ergo temetipsam ita despicere, vt motus deorū incurras. Beata Agnes dixit: Noli infantiam corporalem ita in me despicere, vt putes me te velle habere propitium. Fides enim non in annis, sed in sensibus inuenitur. Et deus omnipotens mentes magis comprobat quàm ætates. Deos autē tuos, quorum motus me incurrere non vis, ipsos iraſci permitte, ipsi loquantur, ipsi hoc mihi præcipiant, ipsi iubeant se coli, ipsi iubeant se adorari. Verū quoniam ad hoc video te tendere quod impetrare nō poteris, quicquid tibi videtur, exerce. Symphronius præfectus dixit: Vnū tibi è duobus elige, aut cum virginibus deæ Vestæ sacrifica, aut cum meretricibus scortaberis in contubernio lupanari. Et longe erūt à te Christiani, qui te ita magicis artibus imbuerūt, vt hanc calamitatem intrepido animo te posse perferre confidas. Vnde, vt dixi, aut sacrifica deæ Vestæ ad laudem generis tui: aut ad ignominiam natalium tuorum, eris publicæ abiectionis scortum. Tunc beata Agnes cum ingenti constantia dixit: Si scires quis est deus meus, non ista ex ore tuo proferres. Vnde ego quia noui virtutem domini mei Iesu Christi, secura contemno minas tuas, credens quòd neque sacrificem idolis tuis, neq; polluar sordibus alienis. Mecum enim habeo custodem corporis mei angelum domini. Nam vnigenitus dei filius quem ignoras, murus est mihi impenetrabilis, & custos mihi est nunquam dormiens, & defensor mihi est nunquam deficiens. Dij autem tui aut ærei sunt, ex quibus cucumæ melius fiunt ad vsus hominum: aut lapidei, ex quibus sternuntur plateæ. Diuinitas ergo nó in lapidibus vanis habitat, sed in cœlis. Non in ære aut aliquo metallo, sed in regno superno cōsistit. Tu autem & similes tui nisi ab istorum cultu recesseritis, simul vos pœnæ concludent. Sicut enim illi igne conflati sunt vt sunderētur, sic colentes eos perpetuo incendio conflabuntur: non vt sundantur, sed vt confundātur in æternum, & pereant. Ad hæc insanus iudex iussit eam expoliari, & nudam ad lupanar duci,

sub

Universidad de Deusto

sub voce præconis dicentis Agnem sacrilegam virginẽ,diis blasphemiam inferentem,scortum lupanaribus datã.Statim autem vt expoliata est, crine resoluto tantam densitatẽ capillis eius diuina gratia concessit, vt melius videretur simbriis eorum,quàm vestibus tecta. Ingressa autẽ turpitudinẽ lucis angelum domini ita præparatum inuenit, vt circundaret eam immenso lumine,ita vt nullus posset eam præ splẽdore respicere.Fulgebat enim tota cellula illa quasi radians sol in virtute sua:& quanto quis curiosior oculis esse voluisset,tanto sibi visus aciem obtundebat. Cúmque se in orationem domino prostrauisset, apparuit ante oculos eius stola candidissima, & apprehendens eam induit se, & dixit Gratias tibi ago domine Iesu Christe, qui me in numero ancillarum tuarũ computans,vestem hanc mihi largiri præcepisti. Ita nanque ad mensuram corpusculi eius aptum erat indumentum,& ita nimio candore conspicuũ,vt nullus dubitaret hoc angelicis manibus præparatum. Interea lupanar efficitur locus orationis,in quo omnis qui fuisset ingressus, adoraret & veneraretur,dans honorem immenso lumini, & mundior egrederetur foras,q̃ fuerat intus ingressus.Cúmq; hæc agerentur,præfecti filius qui author erat huius sceleris, venit ad locum cum sodalibus suis iuuenculis insultaturus puellæ,cum quibus libidinis suæ se posse credebat ludibriũ exercere. Et ingressos ante se furẽtes pueros & turpiter sequientes,cũ omni veneratione & ingenti admiratione egressos cœpit impotentes arguere, atq; vanos & molles ac miseros iudicare. Et irridens locum in quo virgo orabat, audacter ingressus est. Et videns tantũ lumen circa eam,non dedit honorem deo,sed irruens in ipsum lumẽ, priusquam vel manu eam contingeret,cecidit in faciem suam, & præfocatus à diabolo expirauit. Videntes autem socij eius quod moras intus faceret,putabãt obscœnis eum operibus occupari. Et ingressus est vnus ex iuuenibus qui ei familiarior erat, vt congratularetur insultationi eius, & mortuũ eum inueniẽs, exclamauit voce magna dicẽs: Piissimi Romani succurrite, magicis artibus ista meretrix præfecti filium interfecit. Fit repente concursus populorum ad theatrum, & varia furentis populi acclamatio. Alij dicebant magam, alij innocentẽ, alij sacrilegam conclamabant. Præfectus autem audiens filium suum interisse,cum ingenti tumultu venit ad theatrũ. Et ingressus locũ in quo corpus filij eius iacebat exanime, cum ingenti clamore dicebat:Crudelissima omnium fœminarum,ad filium meum voluisti apodixen tuæ artis magicæ demonstrare?Et cum talia atq; alia huiuscemodi verba repeteret,& causas mortis eius ab ea vehementer inquireret,ait ad eum beatissima Agnes:Ille cuius volũtatem volebat perficere,ipse in eum potestatem accepit. Quare autem omnes qui ad me ingressi sunt,sani sunt? Quia vniuersi dederũt honorem deo,qui misit angelum suum,& induit me hoc indumento misericordiæ, & custodiuit corpus meum, quod ab ipsis cunabulis Christo consecratum est, & oblatum. Vidẽtes ergo splendorem angelicum adorabant omnes,& abscedebant illæsi. Hic autem impudens statim vt ingressus est, fæuire cœpit & fremere. Cúmq; manum suam ad me contingendum aptaret,dedit eum angelus domini in reprobam quam conspicis mortem.Dicit ei præfectus:In hoc apparebit quia non magicis artibus ista gessisti, si deprecata fueris ipsum angelum vt restituat mihi filium meum sanum. Cui beata Agnes dixit:Licet fides vestra hoc impetrare nõ mereatur à domino, tamen quia tempus est vt virtus domini mei Iesu Christi manifestetur, egredimini omnes, vt solitã ei orationem offeram.Cúmq; vniuersi fuissent egressi,prosternens se in faciem planam,rogare cœpit dominum vt iuuenem suscitaret. Orante autẽ illa,apparuit angelus domini,qui eleuauit eam flentem,& confortans animum eius,iuuenem suscitauit. Qui egressus foras cœpit voce publica clamare & dicere: Vnus deus in cœlo,& in terra,& in mari,qui est deus Christianorum. Nam omnia templa vana sunt. Dij qui coluntur, omnes vani sunt, & penitus nec sibi possunt nec aliis aliquod auxilium exhibere. Ad hãc vocem omnes aruspices,& templorum põtifices conturbabãtur, & fit per eos vehementior q̃ fuerat seditio populorum, atque omnes vna voce clamabant: Tolle magam,tolle maleficam,quæ & mentes mutat,& animos alienat. Præfectus autem vidẽs tanta mirabilia,obstupuit. Sed veritus proscriptionem si contra templorum pontifices ageret, & Agnem contra suã sententiam defensaret,vicarium ad seditionem populi iudicem dereliquit:ipse autem tristis abscessit,quòd eam non potuit post resurrectionem filij sui liberare. Tunc vicarius Aspasius nomine, iussit in conspectu omnium ignem copiosum accendi,& in medium eã præcepit iactari flammarũ. Quod cum fuisset impletum, statim in duas partes diuisæ sunt flammæ,& hinc atq; illinc seditiosos populos exurebant, ipsam autem penitus in nullo cõtingebat incendium.Eo magis nũ hoc virtutibus diuinis,sed maleficiis reputantes, dabant fremitus inter se populi,& infinitos clamores ad cœlos. Tunc beata Agnes expandens manus suas in medio ignis,his verbis orationem fudit ad dominum: Omnipotens, adorande, colende,tremẽde pater domini nostri Iesu Christi benedico te,quia per filium tuũ vnigenitum euasi manus hominũ impiorum,& spurcitias diaboli impolluto calle trãsiui. Ecce & nũc rore cœlesti perfusus per spiritum sanctum focus iuxta me moritur, flamma diuiditur,& ardor incẽdij huius ad eos à quibus in me ministratur, effunditur. Benedico te pater prædicande,qui etiam inter flãmas intrepidam me ad te peruenire permittis.Ecce iam quod credidi video:quod speraui,iam teneo:quod concupiui,complector. Te confiteor labiis & corde,te totis visceribus concupisco. Ecce ad te venio viuum & verum deum,qui cum domino nostro Iesu Christo filio tuo, & cum spiritu sancto viuis & regnas in cuncta secula seculorum,amẽ. Cúmq; complesset orationẽ, ita omnis ignis extinctus est, vt nec tepor quidem incendij remaneret. Tunc Aspasius vrbis Romæ vicari', populi seditionem non ferens,in guttur eius gladiũ mergi præcepit. Atq; hoc exitu, roseo sui sanguinis rubore perfusam Christus sibi sponsam & martyrem consecrauit. Parentes vero eius nullam penitus tristitiam habentes, cum omni gaudio abstulerunt corpus eius,& posuerunt illud in prædiolo suo non lõge ab vrbe,in via quæ dicitur Numentana. Vbi cum omnis turba Christianorum concurreret, insidias à Paganis perpessi sunt:& videntes populum infidelium super se venientem armatum,omnes fugerunt. Aliquanti tamen lapidũ ictibus læsi euaserunt. Emerentiana autem, quæ fuerat collactanea eius, virgo sanctissima,licet catechumena, constanter intrepida stabat immobilis,& his verbis exprobrabat eos:Superflui, miseri, caduci,atq; atrocissimi, deum omnipotentem colentem occidistis, & percussione lapidum homines innocentes iugulastis. Hæc & his similia dum turbis furentibus diceret,lapidata est ab eis,& orans iuxta sepulchrum Agnes beatissimæ emisit spiritum. Non dubium est quòd in suo sanguine sit baptizata, quæ pro defensione iustitiæ dum confiteretur dominum,mortem constãter excepit. Eadem deniq; hora fit terræ motus vehemẽtissimus: & cum nimia esset cœli serenitas,tantæ coruscationes, tãtáque fulgura & tonitrua extiterũt, vt pars maxima insani populi expiraret. Vnde factum est vt nullus penitus ex eo aduenientibus ad sepulchra sanctorum aliquas molestias excitaret. venientes autem parentes beatæ Agnes cum sacerdotibus nocte,abstulerunt corpus sanctæ Emerentianę virginis, & sepelierunt illud in confinio agelli beatissimæ virginis Agnes. Igitur dum parẽtes beatæ Agnes assiduis pernoctationibus vigilarent ad tumulum eius, vidẽt in medio noctis silentio exercitum virginũ,quæ omnes auro textis cycladibus indutæ,cum ingenti lumine præteribãt. Inter quas vident beatissimam Agnem simili veste fulgentẽ,& ad dexteram eius agnum niue candidiorem. Hæc itaq; dum viderent parentes eius,& qui simul erant,stuporẽ mentis incurrunt. Sed beata Agnes rogat sanctas virgines parumper gradum figere. Et stans parẽtibus suis dixit: Videte ne me quasi mortuam lugeatis,sed congaudete mihi & congratulamini,quia cum his omnibus lucidas sedes accepi. Et illi sum iũcta in cœlis,quem in terris posita tota animi intentione dilexi. Et his dictis pertransiit Hæc visio publice ab omnibus qui viderant quotidie vulgabatur. Vnde factum est vt post aliquantos annos ad Constantiam Constantini filiam hoc factum ab his qui viderant,narraretur. Erat enim ipsa Constantiæ

ſtantia regina virgo prudentiſſima, ſed ita obſeſſa vulneribus, vt à capite vſque ad pedes nulla membrorum pars libera remanſiſſet. Accepto autem conſilio, ſpe recuperandæ ſalutis venit ad tumulum martyris nocte, & licet pagana, tamen credula animi intentione preces fideliter fundebat. Quod dum faceret, repentina ſomni ſuauitate corripitur. Et vidit per viſum beatiſſimã Agnẽ talia ſibi monita præferentem: Conſtanter age Conſtantia, & crede dominũ Ieſum Chriſtum filium dei eſſe ſaluatorem tuum, per quẽ modo conſequeris omnium vulnerum quæ in corpore tuo pateris ſanitatem. Ad hanc vocem Conſtantia euigilat ſana, & ſic ſana, vt nec ſignum in eius membris alicuius vulneris remaneret. Reuerſa igitur ad palatium ſaniſſima, facit gaudiũ & patri ſuo Auguſto, & fratribus ſuis imperatoribus. Coronatur ciuitas tota: fit lætitia militantibus atq; priuatis, & vniuerſis audientibus hæc. Infidelitas gentium confundebatur, & fides dominica lætabatur. Interea patrem & fratres Auguſtos rogat vt baſilica beatæ Agnes conſtrueretur, & ſibi illic mauſoleum collocari præcepit. Currit hæc opinio ad omnes, & quotquot credentes ad eius tumulum aduenisſent, ſanabantur, quacunq; fuiſſent infirmitate detẽti. Quod facere Chriſtum nullus dubitat vſq; in hodiernum diem. Perſeuerauit autem Conſtantia Auguſti filia in virginitate, per quam multæ virgines & mediocres, & nobiles, & illuſtres, ſacra velamina ſuſceperunt. Et quia fides mortis dãna non patitur, vſq; in hodiernum diẽ multæ virgines Romanæ Agnem beatiſſimam quaſi in corpore manentem attendunt, & eius exemplo agentes viriliter, integræ perſeuerãt, credentes ſine dubio quòd perſeuerantes perpetuæ victoriæ palmam acquirant. Hæc ego Ambroſius ſeruus Chriſti dum in voluminibus diuinis inueniſſem ſcripta, nõ ſum paſſus infructuoſo ſilentio tegi. Ad honorem igitur tantæ martyris, ſicut geſta eius agnoui, conſcripſi, & ad ædificationẽ veſtram, ô virgines Chriſti, textum paſſionis eius credidi deſtinandum, obſecrans charitatem ſpiritus ſancti, vt labor noſter in veſtra imitatione fructum in cõſpectu domini valeat inuenire. Amen.

De inuentione corporum ſanctorum Geruaſii & Prothaſii. Sermo XCI.

Pſalm. 18. HEſterno tractaui verſiculũ, Dies diei eructat verbum prout noſtri tulit caput ingenij: hodie mihi non ſolum ſuperiore tempore, ſed præſenti quoque prophetaſſe videtur ſcriptura diuina. Nam cum diebus ac noctibus continuatam videam ſanctitatis veſtræ celebritatem, iſtos eſſe dies prophetici carminis, oracula declarare heſternum atq; hodiernum, de quibus opportuniſſime dicitur: Dies diei eructat verbum, & iſtas noctes de quibus aptiſſime diſputatur, quia nox nocti indicat ſciẽtiam. Quid enim aliud hoc biduo niſi verbũ dei intimo eructaſtis affectu, & ſcientiam vos habere fidei probauiſtis? Cui tamen celebritati veſtræ, qui ſolent, inuident. Et quia celebritatem veſtrã inuidis animis ferre non poſſunt, cauſſam celebritatis odere, atque amentiæ in tantum prodeunt, vt negent martyrum merita, quorum opera etiam dæmones confitentur. Sed hoc non mirum. Siquidem tanta eſt incredulorum perfidia, vt tolerabilior ſit diaboli cõfeſſio. Di
Matth. 8. cebat enim diabolus: Ieſu fili dei viui, quid veniſti ante tempus torquere nos? Et cũ hæc audirent Iudæi, ipſi tamen dei filium denegabant. Et nunc audiſtis clamantes dæmones & confitentes martyribus quòd pœnas ferre nõ poſſint, & dicentes: Quid veniſtis vt ante tempus nos tam grauiter torqueatis? Et Arriani dicunt: Non ſunt iſti martyres, nec torquere diabolum poſſunt, nec aliquem liberare, cum tormẽta dæmonum ipſorum voce probentur, & beneficia martyrum remediis cæcorum, & abſolutorum indiciis declarẽtur. Negant cæcum illuminatum, ſed ille non negat ſe ſanatum. Ille dicit: Video, qui nõ videbam. Ille dicit: Cæcus eſſe deſiui, & probat facto. Iſti beneficium negant, qui factum negare non poſſunt. Notus homo eſt, publicis cum valeret mãcipatus obſequiis, Seuerus nomine, lanius miniſterio. Depoſuerat officium poſtquàm inciderat impedimentum. Vocat ad teſtimonium homines quorum ante ſuſtẽtabatur obſequiis. Eos indices ſuæ viſitationis accerſit, quos habebat teſtes, & arbitros cæcitatis. Clamat, quia vt contigit fimbriã de veſte martyrum, qua ſacræ reliquiæ veſtiuntur, redditũ ſibi lumen ſit. Nõne ſimile illud eſt, atque illud quod in euangelio legimus? Vnius enim potentiã laudamus authoris: nec intereſt vtrũ opus ſit, an munus, cum & muneret in opere, & operetur in munere. Quod enim aliis faciendũ donauerit, hoc in aliorũ opere nomen eius operatur. Legimus Ioan. 9. ergo in euangelio, Iudæos cum viderent in illo cæco ſanitatis remedium, requiſiſſe parentum teſtimonium. Interrogabant, Quomodo videt filius veſter? cum ille diceret, Cæcus cũ eſſem, modo video. Hoc & iſte dicit: Cæcus fui, & modo video. Interrogate alios ſi mihi nõ creditis, interrogate extraneos, ne aſtipulari mihi parentes putetis. Deteſtabilior iſtorum q̃ Iudæorum pertinacia. Illi cum dubitarent, vel parentes interrogabãt. Iſti occulte interrogant, pa lam negant, iam non operi increduli, ſed authori. Sed quæro qui non credant, vtrum à martyribus poſſint aliqui viſitari, hoc eſt Chriſto non credere. Ipſe enim dixit: Et maiora his Ioan. 14. facietis. an ab iſtis martyribus, quorum merita iamdudum vigent, corpora dudum reperta ſunt. Quæro hic, vtrum mihi an ſanctis martyribus inuideant? Si mihi, nunquid à me aliquæ virtutes fiunt? Nũquid meo opere, meo nomine? Cur igitur mihi inuident quod meũ non eſt? Si martyribus, (reſtat enim vt ſi mihi non inuident, martyribus inuidere videantur) oſtendunt alterius fidei fuiſſe martyres, quam ipſi credunt. Neque enim aliter eorum operibus inuiderent, niſi fidem in his fuiſſe eam quam iſti non habent, iudicarent. Fidem illam maiorũ traditione firmatam, quã dæmones ipſi negare non poſſunt, ſed Arriani negãt. Audiuimus hodie dicentes eos quibus manus imponebatur, neminem poſſe eſſe ſaluum qui patrem & filium, & ſpiritum ſanctũ negaret, qui trinitatis omnipotentem virtutem non crederet. Confitetur hoc diabolus, ſed Arriani nolunt fateri. Dicit enim dia- Lucæ. 4. bolus, ſic torqueatur quemadmodum ipſe à martyribus torquebatur qui ſpiritus ſancti deitatem negarit. Non accipio à diabolo teſtimonium, ſed confeſſionem. Inuitus dixit diabolus, ſed exactus & tortus. Quod nequitia ſupprimit, extorquet iniuria. Cedit diabolus plagis, & adhuc cedere neſciunt Arriani. Quanta perpeſſi ſunt, & quemadmodũ Pharao malis ſuis indurantur. Dicebat diabolus, vt ſcriptum legimus, Scio te quis ſis. Tu es filius dei viui. Dicebãt Iudæi: Ioan. 9. Neſcimus quis ſit. Dicebant hodie, & ſuperiore die vel nocte dæmones, Scimus quia martyres eſtis. Et Arriani dicũt: Neſcimus: nolumus intelligere, nolumus credere. Dicunt dæmones martyribus: Veniſtis perdere nos? Arriani dicũt, Non ſunt dæmonum vera tormenta, ſed ficta & compoſita ludibria. Audiui multa componi, hoc nemo vnquam fingere potuit vt dæmonia cũ ſe eſſe ſimularet. Quid illud quod ita exagitari eos videmus quibus manus imponitur? vbi hic locus fraudi eſt? vbi ſuſpicio ſimulandi? Sed non ego ad ſuffragium martyrum vſurpo vocem dæmoniorũ. Beneficiis ſacra paſſio ſuis comprobetur. Habet iudices, ſed purgatos: habet teſtes, ſed abſolutos. Melior vox eſt quam ſanitas loquitur eorum qui debiles aduenerunt. Melior vox eſt quã ſanguis emittit. Habet enim ſanguis vocem canoram, quæ de terris ad cœlum peruenit. Legiſtis dicente domino: Sanguis fratris tui clamat ad me. Et hic ſanguis clamat coloris Genes. 4. indicio: Sanguis clamat operationis præconio: Sanguis clamat paſſionis triumpho. Satisfactum eſt petitioni veſtræ, vt codendas heſterno in hodiernũ diẽ differremus reliquias.

De baptiſmo ſancti Auguſtini. Sermo XCII.

QVod his diebus contigit, fratres humaniſſimi viditis, quibus domini noſtri Ieſu Chriſti ſummã poteſtatem & clementiam intelligere potuimus, memoriæque mãdare debemus, quod in nulla re magis Chriſtianis gratulari poſſumus quàm quod hoc tempore, & ætate noſtra mirandum oculis noſtris vidimus. Diuinæ clemẽtiæ innumeras gratias agere debemus, quòd Auguſtinus Afer Carthaginenſis, philoſophus acutiſſimus, contempto gentilium cultu ad veram Chriſtianam religionẽ diuino nutu tandem peruenit. Hoc reſurrectionis tempus duplici lætitia celebrandum eſt, Chriſti ſcilicet victoria potito, ac deleto inferorum imperio, & Auguſtini conuerſione, quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ Christianis plurimum cõfert. Quis expugnauit animũ? quis superauit? Non argumenta, non vis aliqua verborum, sed dei dumtaxat virtus & clementia. Nonne rhetor hic habebatur præstãtissimus? Nõne eius doctrina accinctus Mediolanum venit, vbi à cũctis ciuibus honorifice susceptus est? Ad quid tanta liberalium disciplinarum eruditio, tantũ philosophiæ acumen? Ad quid illud acre ingenium, illa dialectica, cæteræque artes sine præceptore adeptę? Ad hoc vt diuina potentia magis eluceat mortalibus. Quo Aristotelica institutio, in disputando simulationes, difficultates tẽdebant, versutiæ, contentiones & astutiæ, quibus maximè erat instructus, argumentáque contra sacrarum literarum scripturas cum vnà essemus adducta, in quibus diuinum quandoque implorabamus auxilium? Quo tanta in dicendo hominis gratia, tanta in dicendo copia atque facundia, vt non temere eius dicta dissolui potuissent? Ad hoc vt fides Christi stabiliretur. Sæpius me eum tentasse intelligitis, quo inter dissensiones nostras virtus diuina operaretur. Optabam mirum in modum hominem tantæ doctrinæ illuminari, à quo summa gloria & splẽdor, vt in merito Christianæ fidei oriri posset. Verum etiam Augustinus tanta interdum pertinacia, & disputationis suæ acrimonia ac vehementia nos vrgebat, vt inter supplicationes nostras quod deus ab eius captionibus nos auerteret, rogare coacti simus. Matris eius Monicæ precibus & lachrymis penè continuis, nostrísque orationibus aliquantisper adhærere cœpit, & prędicationibus nostris aliquando interesse cupiebat, in quibus fidei nostræ synceritatem omnibus disciplinis, & omnium artiũ argumentis antecedere ostendebamus. Diuino tandem auxilio, Christi veram religionem amplexus est, vnde humanũ genus, & Christi fideles merito iubilare possunt. Veruntamẽ Simpliciano nostro probatæ sanctitatis viro non minores gratiæ agendę sunt, à quo Augustinus de religione beata, fœlicíque vita instructus est. A quo idem multa de Christi fide tum exempla, tum miracula accepit, quibus si qua hæresis rubigo esset, penitus animum abstersit, quibus à se omnis dubitationis timor procul propulsatus est. Quãtis fratres charissimi lachrymis errorem confessus est suum? quãto luctu conuersionis diuturnitatem conquestus est? quibus verbis & quo dolore seram pœnitentiam damnauit? dimidiam enim ferme vitæ suæ partem inter gentilium mores ac vanas disciplinas, mundanósque errores consumpsit. Iubilate de tanta victoria, in qua Augustinus tanquam dux cum commilitonibus suis Adeodato, & Alypio socio captiui nostri sunt. Hæc quidem captiuitas Augustinum beatũ faciet, regnum dei parabit. Triumphare tamen visus est Augustinus illa præsertim hora in qua nouum hominẽ sacro baptismate induimus, in quo vnà nobiscum diuino quodam instinctu hymnum cantauimus de Christi fide. Et vt vberius instrueretur, & à cæteris gentilium opinionibus & erroribus remoueretur, totum cogitationi animum intẽdit. Nouum in Christi fide militẽ habemus, acerrimũ contra gentiles hostẽ, contra hæreticos inuictissimũ imperatorẽ. Nouũ Christianũ nouis vestimẽtis, cuculla nigra induimus, cingulo ex corio nos ipsi præcinximus, quod Simplicianus noster ingẽti lætitia donauit. Agamus gratias domino Iesu Christo ingentes, qui religioni nostræ talem ac tantum principem instituit. Gaudeamus omnes in domino, qui omnia virtute sua continet, & incomprehensibili maiestate vniuersa complectitur. Gaudeant angeli Augustini tam celebri cõuersione. Gaudeant cœlum & vniuersa terra, benedicant omnes dominum, quia ad conferendum hominibus subsidium creauit & illuminauit Augustinum, à quo tanquã religionis exordio Christiani auxilium caperent, & suffragium. A quo denique religionis constitutiones oriri poterunt. Hanc Augustini conuersionẽ in futurum homines diuinis prosequẽtur honoribus. Amen.

In natali sanctorum martyrum Nazarij & Celsi.

Sermo XCIII.

ETiam si martyribus regionis extranęę pia votorũ debita redderemus, propriis consulere vtilitatib' & cõmodis probaremur. Nostros enim eos fides faceret, & remotis quãlibet finibus sperata nobis patrocinia conrogarent. Studiorũ siquidem sunt huiusmodi suffragia non locorum. Proinde apud domesticos dei tantũ intercessionis promerueris, quantum veneratione impenderis. Oportet itaq; vt alienos poti' nobis deuotio religiosa concilier, q̃ fortè proprios à nobis negligẽtia inreligiosi teporis alienet. Agnoscamus charissimi circa ecclesiam nostram vberiorem diuinorum munerum largitatem. Exultãt felices singularum vrbiũ populi, si vnius saltim martyris reliquiis muniãtur. Ecce nos populos martyrum possidemus. Gaudeat terra nostra nutrix cœlestium militum, & tantorũ parens fœcunda virtutum. Rectè itaque & ex debito à filiis parentis ecclesiæ horum beatorum martyrum celebrantur insignia. Qui inluminantes virtute fidei suæ innumerabiles populos soli quidem inlatam sibi sensêre mortem, sed nõ solum mortis suæ beneficia possederunt. Immẽsa enim dei nostri pietas multiplex ad bonitatem, & artifex ad salutẽ, proponens arduam virtutum palmam, raro appetitore preciosam, in paucorum triumphis, plurimorum commodis prospicit. Illorum siquidẽ merita nostra vult esse suffragia. Simúlque dum nobis fidem veram duro martyrij agone commendat, afflictionem præcedentium, instructionẽ efficit posterorum. Quanta est circa nos dei nostri solicitudo? Illos examinat, vt nos erudiat. Illos conterit, vt nos adquirat: eorúmque cruciatus nostros vult esse profectus. Merito ergo eos colimus, qui periculis suis pugnant, & nostris vtilitatib' militant, qui per lucis vitæque contemptum edocent nos quantum deo nostro debeamus affectum. Nouerimus itaque quia non sine magno discrimine de religionis veritate dubitamus, quam tantorum sanguine confirmatã videmus. Magni periculi res est, si post prophetarum oracula, post apostolorum testimonia, post martyrum vulnera, veterem fidem quasi nouellam discutere præsumas, & post tam manifestos duces in errore permaneas, & post moriẽtiũ fudores, ociosa disputatione contẽdas. Cõgratulamur ergo dilectissimi fratres magnæ fidei vestræ, per quã dũ exules proflua charitate suscipitis, etiã incolas paradisi & cœli ciues habere meruistis. Beatũ itaq; Nazariũ martyrẽ Christi sancta Mediolanẽsis ecclesia licet totũ corpore secum retineat, & mũdo tamẽ totũ in benedictiõe trãsmisit. Hęc est enim sanctorũ martyrũ gloria, quorum & si per vniuersum mundũ seminetur in cineribus portio, manet tamẽ integra in virtutibus plenitudo. Veneramur ergo in tanto Christi milite fidem nostrã. mater nanq; martyrij fides catholica est, in qua iste illustris athleta sanguine fuso mortem pro ipsa calcauit. mater, inquã martyrij fides est. Veneremur ergo in sanctorum martyrum gloria fidem nostram. Quomodo fidem nostram? Ab istis enim dũ mortis tolerantia indubitanter excipitur, spes immortalitatis euidenter asseritur. Nunquam enim hanc vitam tam constanter expenderent, nisi esse alteram incomparabiliter beatiorem perfecta definitione sentirẽt. In sanctis itaq; præconibus veritatis resurrectionis auctoritas est. Prompti enim pereunt in melius reparãdi, quibus per angustias tribulationum aperitur exitus ad amplitudinem gaudiorum. Vnde & beatus Nazarius cuius hodie glorioſam de mundi hoste victoriam vniuersalis ecclesia festa exultatione concelebrat. Cum tempore gentilitatis non ignobilibus parentibus oriundus existeret, sacrilegi adhuc puer genitoris militiam simul & doctrinam detestari ex improuiso cœpit: atq; ab innocente matre, quæ iam Christianę fidei titulis insignita, Christo sedulè insistebat, sacrosanctæ regenerationis fluẽta fidelis iã spiritu ac fide instituta præueniens demõstrari sibi flagitabat. Nondum siquidem baptismũ consecutus, sed inter religionis principia consummatus: & nondum manifestatis sibi legibus, deo plenus, repẽte possessio atque habitaculum dei factus est. atq; ita peruẽturæ vsq; ad cœlos turris prius meruit eleuare fastigiũ, q̃ disponeret fundamentum. Nondum sacramentorum conscius, & in sacrificium iam præelectus. Quid ad hæc nos infelices respondere poterimus? Qui post nitorẽ baptismi, post conlatum nobis sacra regeneratione candorem, post adquisitã indumenti nuptialis angelicam dignitatem in peccatorum cœnum relapsi, & in antiqua criminum volutabra reuoluti, nineũ vestimentũ tetris iniquitatũ ac libidinũ cõtagiis sordidamus)

didamus? Et holoſericam, in qua ſigillum diuinæ imaginis acceperamus impreſſum, maculis mortiferæ corruptionis infecimus. Et poſt ſingularem dei noſtri indulgentiam innouata fœdamus, integra reſcindimus, expiata violam', repetentes opera non iam vndis purganda, ſed flammis. Quid illud, quámq; inſigne diuinæ gratiæ munus, quod accepto iam ſalutari lauacro, poſt innumera virtutũ ſigna, poſt peragratas circunquaque ob Chriſti prædicationem innumeras regiones, cùm pro dei ſummi cõfeſſione diuerſa per ſupplicia aduerſus eum totus penè orbis baccharetur, & nũc atrociſſimis artaretur pœnis cruciandus, nunc in longinquis finibus tranſueheretur exulandus, ita robuſtiſſimo Chriſti athleta pectore tormenta omnia deuincebat, vt ſtrenuũ de proſtrato reportaret hoſte trophæum, interque cruẽta Cęſaris iuſſa vaſti maris deiectus, ambulare ei diuina ſuper aquas cõceſſum eſt prouidẽtia, & rerum obſtupeſcẽte natura, per inſueti itineris nouas vias pendulum inferẽs greſſum tumẽtia maris dorſa calcauit. Videres ęquoreas ſanctis ſubſterni meritis vndas, ſupraque angelicis confortatum alloquiis in Chriſti Ieſu laudibus exultare. Ecce prophanus hoſtis nunquam beato martyri tantum prodeſſet obſequio, quantum profuit odio. Sed tandem perfecto agonis certamine, cum Celſo puerulo, quem ipſe in holocauſtum deo polluto adſumpſerat ex ſeculo, crudeli imperio dãnatione abſoluitur, gladio conſecratur. Felix hic tali exitu quo omne delictum ita ab eo exiit, vt etiam redire non poſſit. quo ſic debita ſua ſoluit, ne vltra creditorem timeret: quo in ſe hoſtium peccata fide clauſit, fide dãnauit. per quem innocentiam deuotione quæſiuit, perſeuerantia inuenit, morte ſeruauit. Quæ cum ita ſint chariſſimi, licet hic tantus Chriſti teſtis precioſus confeſſione, precioſior ſanguine, crudeli vulnere precioſior, & tincta veſte candidior, licet hic Mediolanẽſium peculiaris putetur priuilegio ſepulchri, ſed omnium eſt communione ſuffragij. Neque enim iſtius vrbis charitas profluа & fides auara, tantũ huic martyri derogauerit dum ſibi arrogat, vt ſolum erga mœnia ſua, patrocinij illius beneficia affatura eſſe crediderit. Nõ clauditur locis, quod diffunditur meritis. Inuocaſti vbique martyrem, vbique te exaudit ille qui honoratur in martyre. Moderante itaque eo qui penſat vota tua, & diſpẽſat munera ſua intantum vicina præſentia efficacis præbebitur aduocati, inquãtum fuerit fides deuota ſuſcepti. Oratio enim quę caſtitatis, iuſtitiæ, eleemoſynarum operibus adiuuatur, excedit mundum, penetrat paradiſum, euolat vſq; ad ipſum ſummæ maieſtatis angelo conferente conſpectum. Sicut quodam loco vox teſtatur angelica: Et cum tu, inquit, orares, ego obtuli orationem tuã in conſpectu claritatis dei. Beata anima chariſſimi cuius votum, cuius compunctionis incenſum, cuius ſupplicationis holocauſtum, nulla infidelitate fumidum, nullo carnalis inlecebræ fœtore pollutum, nulla ſæuitia cruẽtum, nulla odij ſimultate maculatum, ſed fide igneum, conſcientia nitidum, ſinceritate cordis odoriferum, concordia & charitate perfectum, vſque ad dei vultum per cœleſtium nunciorum defertur obſequia. Quæ cũ ita ſint, honoremus beatos martyres principes fidei, interceſſores mundi, præcones regni, cohæredes dei. Quod ſi dicas mihi, quid honoras in carne iam reſoluta atque conſumpta, de qua nulla iam deo cura eſt? Et vbi eſt illud chariſſimi quod ipſa veritas loquitur per prophetam? Precioſa, inquit, in conſpectu domini mors ſanctorum eius. Et iterum, Mihi autem valde honorificãdi ſunt amici tui deus. Honorare debemus ſeruos dei, quantomagis amicos dei? De quibus alio loco dicitur: Dominus, inquit, cuſtodit omnia oſſa eorum, & vnũ ex his non conteretur. Honoro ergo in carne martyris exceptas pro Chriſti nomine cicatrices. Honoro viuentis memoriã perennitate virtutis. Honoro per confeſſionem domini ſacratos cineres. Honoro in cineribus ſemina ęternitatis. Honoro corpus quod mihi dominum meum oſtendit diligere, quod me propter dominum mortẽ docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles quod reuerentur & dęmones? quod & adfixerunt in ſupplicio, ſed glorificãt in ſepulchro. Honoro itaque corpus, quod Chriſtus honorauit in gladio, quod cum Chriſto regnabit in cœlo.

Vnde ſupra.

Audiſtis chariſsimi fratres ex lectione ſancti euangelij, quod dominus beatũ Philippum apoſtolũ ad ſequendum ſe vocauerit. Ille autẽ ſtatim Nathanahelem repperit, vt ſecũ ad dominum veniret, hortatus eſt. quod factum hodiernæ feſtiuitati aptiſsime cõuenit quia ſicut apoſtolus Philippus Nathanahelem vocauit, ita beatus martyr Nazarius Celſum puerum perduxit ad dominum. Nam & illi aptiſsime conſonat, Ecce verè Iſrahelita, in quo dolus nõ eſt. Solẽt enim pueri ſine dolo & inſidiis eſſe. Vnde alio loco dominus dicit, niſi efficiamini ſicut paruulus iſte, non intrabitis in regnum cœlorum. Oportet igitur nos imitari quod hodierna feſtiuitate colimus, vt quicunque gratia dei ad Chriſtũ vocatus fuerit, alios ſecum pertrahat & inuitet, atque dilectionem proximis ſuis exhibeat ſine dolo, id eſt ſine fraude. Dolus enim eſt, ſiquis proximo loquitur in ore, & iram ſeruat in corde. Quod quicũque fecerit, verus Iſrahelita eſſe non poterit, quia dominum cernere non merebitur. Nã ſcriptũ eſt, Beati pacifici, Beati mundo corde, quoniã ipſi deum videbunt. Interroget vnuſquiſque conſcientiam ſuam, & ſi à proximo ſuo verbum læſionis aut aliam quãlibet ſuſcepit calumniam, pro dei amore dimittat, & cũ ſancto Nathanahele dignus ſit videre cœlum apertum, & angelos dei aſcẽdentes & deſcendentes ſupra filium hominis. Quod ipſe præſtare dignetur.

OPERVM DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI TOMI tertij finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D. AMBROSII

episcopi Mediolanẽsis operum

tomus quartus, cõtinens explanationes,

hoc est, ea quæ faciunt ad interpretationem diuinarum scripturarum ueteris testamenti.

PARISIIS,
Apud Carolam Guillard.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D. Eraſmus Lectori S.

HIc quartus tomus complectitur ſcripturarum explanationes, in quibus eſt libellus de Salomone, argutus & eruditus, ſed nonnihil diſſonans à ſtylo Ambroſiano.

Additæ ſunt his duæ precationes præparantes ſacerdotẽ aditurum miſſæ munus: quas ut pias nec indoctas fateor, ita iudico non eſſe Ambroſii. Præter has acceſſere duo libelli, alter Apologia Dauid, alter de interpellatione Dauid inſcriptus, de quibus quid cenſeam, ex præmiſſa illis epiſtola ad illuſtriſſimum principem Iuliacenſem cognoſces. Bene uale.

CATALOGVS.

Hexaëmeron libri	VI.	Apologia Dauid	I.
De paradiſo liber	I.	De apologia Dauid liber alter	
De Cain, & Abel	II.	De interpellatione Dauid	I.
De Noë, & arca	I.	De Salomone	I.
De Abraham patriarcha	II.	De iis qui initiantur myſteriis	I.
De Iſaac, & anima	I.	De ſacramentis Eccleſiæ	VI.
De Iacob, & beata vita	II.	De dignitate ſacerdotali	I.
De Ioſeph patriarcha	I.	Precationes præparantes ad miſſam.	II.
De benedictionibus patriarcharum	I.	Commentarij in XII. pſalmos Dauidicos, nẽpe I. XXXV.	
De Nabuthe Ieſraelita	I.	XXXVI. XXXVII. XXXVIII. XXXIX. XL.	
De Helia & ieiunio.	I.	XLIII. XLV. XLVII. XLVIII. & LXI. hactenus nuſquam impreſſi.	
De Tobia	I.		
De interpellatione	IIII.	Commentarij in pſalmum CXVIII.	

CAPITA PRIMI LIBRI HEXAEMERON.

De opinionib' philoſophorum circa rerum principia, mundíque vnitatem ac durationem errantium. Caput I.

De confutatione præmiſſarũ opinionum per ſanctum Moyſem docẽtem in principio deum feciſſe cœlum & terram. Caput II.

Quod non vanis abduci debeamus opinionibus, ſed ſequi ipſum Moyſem, qui & authorem mundi nouit & gubernatorem Caput III.

De multiplici relatione & acceptione principij, & quib' modis intelligi poſſit in principio deum feciſſe cœlum & terram. Caput IIII.

Quòd hic mundus diuinæ ſit ſpecimen operationis, ac diuinæ maieſtatis inſigne. Quódque filius imago ſit dei, & ſplendor paternæ gloriæ. Et quod per ipſum & in ipſum creata ſint omnia. Cap. V.

Quòd in principio temporis cœlum & terram deum feciſſe ad præſentem ſufficiat aſſertionem, & cur author prolixiorem vitauerit collectionem. Quódque de qualitate & ſubſtantia cœli, terræ quoque vel qualitate vel poſitione, ſatis ſit ad ſcientiam, quod ſcripturarum diuinarum ſeries comprehendit, eo quòd nihil profit ad ſpem futuræ vitæ diſcutere vel enumerare ea quæ in diſputationibus ſuis philoſophi ſe mutuo refellentes texuerunt. Caput VI.

Quomodo, quáve ratione terra facta in principio fuerit inuiſibilis: Et cur deus cum res fecit, non ſimul ornatus illis congruos donauerit. Caput VII.

Quomodo, & quam ob cauſam terra fuerit incompoſita, & quòd per tenebras quę erant ſuper faciem abyſſi, non intelligantur malæ poteſtates, quòd earum malitiam deus creauerit. Quòd etiam ſpiritus qui ferebatur ſuper aquas, non pro alio quàm ſpiritu ſancto accipiatur, cum aperta demonſtratione, quòd malitia ex nobis orta ſit, & non à deo creatore condita. Caput VIII.

De creatione lucis, per quam ornata ſunt prius condita, & de diſtinctione inter lucem & tenebras, atque ita inter diem & noctem. Caput IX.

Quod non diei nox, ſed dies nocti ſecundũ ſcripturam anteferatur, & de vnitate diei in quo cœlum & terra cæteráque ſunt condita & creata. Caput X.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI,

Hexaemeron Lib. I.

De opinionibus philosophorum circa rerum principia, mundique unitatem ac durationem errantium. Cap. I.

IAntũ ne opinionis assumpsisse homines, vt aliqui eorum tria principia constituerent omnium, deum, & exemplar, & materiam: sicut Plato, discipulique eius: & ea incorrupta & increata, ac sine initio esse asseuerarent: deúmque non tanquam creatorem materiæ, sed tanquã artificem ad exemplar, hoc est ideam intendentem, fecisse mundum de materia quam vocant hyleen, quæ gignendi causas rebus omnibus dedisse asseratur: ipsum quoq; mundum incorruptum, nec creatum aut factũ existimarent: alij quoque, vt Aristoteles cum suis disputandum putauit, duo principia ponerent, materiam, & speciem: & tertium cum iis quod operatoriũ dicitur, cui suppeteret competenter efficere quod adoriundum putasset? Quid igitur tam inconueniens, quàm vt æternitatem operis cum dei omnipotentis coniungerent æternitate, vel ipsum opus deũ esse dicerẽt, vt cœlum & terram & mare diuinis prosequerentur honoribus? Ex quo factum est vt partes mundi deos esse crederent: quamuis de ipso mundo non mediocris inter eos quæstio sit. Nam Pythagoras vnum mundũ asserit, alij innumerabiles dicunt esse mũdos, vt scripsit Democritus, cui plurimum de physicis authoritatis vetustas detulit. Ipsum quoque mundum semper fuisse & fore Aristoteles vsurpat dicere. Contra autẽ Plato nõ semper fuisse, sed semper fore præsumit astruere. Plurimi verò nec fuisse semper, nec semper fore scriptis suis testificantur. Inter has dissensiones eorum quæ potest esse veri æstimatio, cum alij mundum ipsum deum esse dicant, quod ei mens diuina, vt putãt, inesse videatur: alij partes eius, alij vtrumq; in quo nec quę figura sit deorum, nec qui numerus, nec qui locus, aut vita possit aut cura comprehendi? Si quidem mundi æstimatione volubilem, rotundum, ardentem, quibusdam incitatum motibus, sine sensu deum conueniat intelligi, qui alieno nõ suo motu feratur.

De confutatione præmissarũ opinionum per sanctum Moysen docentem in principio deum fecisse cœlum & terram. Caput II.

VNde diuino spiritu præuidẽs sanctus Moyses hos hominũ errores fore, & iam fortè cœpisse, in exordio sermonis sui sic ait: In principio fecit deus cœlum, & terram.) Initium rerũ, authorẽ mundi, creationẽ materiæ cõprehendens, vt deũ cognoscerес ante initium mundi esse, vel ipsum esse initium vniuersorum: sicut in euangelio dei filius dicentibus sibi. Tu quis es, respõdit: Initium, quod & loquor vobis. & ipsum dedisse gignẽdis rebus initium, & ipsum esse creatorem mundi, non ideã quadam duce imitatorem materiæ, ex qua non ad arbitriũ suum, sed ad speciem propositam sua opera formaret. Pulchrè quoque ait: In principio fecit.) vt incomprehensibilẽ celeritatem operis exprimeret, cum effectum prius operationis impletæ, quàm indicium cœptæ explicuisset. Quis hoc dicat, aduertere debemus. Moyses vtique ille eruditus in omni sapientia Aegyptiorum, quem de flumine collectũ filia Pharaonis vt filium dilexit, & subsidiis regalibus fultum, omnibus secularis prudentiæ disciplinis informari atque instrui desiderauit. Qui cum de aqua nomen acceperit, non putauit tamen dicendum quod ex aqua constarent omnia, vt Thales dixit. Et cum esset in aula educatus regia ma luit tamen pro amore iustitiæ subire exilium voluntarium, quàm in tyrannidis fastigio peccati perfunctionem deliciis acquirere. Deniq; priusquàm ad populi liberãdi munus vocaretur, naturali æquitatis studio prouocatus, accipientẽ iniuriam de popularibus suis vltus, inuidiæ sese dedit, voluptatiq; eripuit: atq; omnes regiæ domus declinãs tumultus, in secretum Aethiopiæ se contulit, ibiq; à cæteris negociis remotus, totum diuinæ cognitioni animum intendit, vt gloriã dei videret facie ad faciẽ. Cui testificatur scriptura quia nemo surrexit amplius propheta in Israel sicut Moyses, qui sciuit dominum facie ad faciẽ. Non in visione, neq; in somnio, sed ore ad os cũ deo summo locut⁹: neq; in specie, neq; per ænigmata, sed clara atq; perspicua præsentię diuinæ dignatione donatus. Is itaq; Moyses aperuit os suum, & effudit quæ in eo dominus loquebatur, secundũ quod ei dixerat cũ eum ad Pharaonẽ regem dirigeret: Vade ergo, & egò aperiam os tuum, & instruã te quid debeas loqui. Etenim si quod de populo dimittendo diceret, à deo acceperat, quãtò magis quod de cœlo loqueretur? Deniq; nõ in persuasione humanæ sapiẽtiæ, nec in philosophiæ simulatoriis disputationibus, sed in ostẽsione spiritus & virtutis tanquã testis diuini operis ausus est dicere: In principio fecit deus cœlũ & terram. Non ille vt atomorum cõcursione mundus coiret, serum atque ociosum expectauit negocium: neque disciplinam quandam materiæ, quam contemplando mundum posset efficere, sed authorem deum exprimendũ putauit. Aduertit enim vir plenus prudentiæ, quòd visibilium atque inuisibilium substantiarum, & causas rerum mens sola diuina contineat, non vt philosophi disputant, validiorem atomorum complexionem perseuerantiæ iugis præstare caussam: & iudicauit quòd telam aranеæ texerent qui sic minuta & insubstantiua principia cœlo ac terris darent, quę vt fortuito coniũgerentur, ita fortuito ac temere dissoluerentur, nisi in sui gubernatoris diuina virtute constarent. Nec immerito gubernatorem nesciunt, qui non nouerunt deum, per quẽ omnia reguntur & gubernantur.

Quòd non uanis abduci debeamus opinionibus, sed sequi ipsum Moysen, qui & authorem mundi nouit & gubernatorem. Caput III.

SEquamur ergo eum qui & authorem nouit & gubernatorem, nec vanis abducamur opinionibus. In principio, inquit. Quàm bonus ordo, vt illud primum assereret, quod negare consueuerunt, & cognoscerent principium esse mundi, ne sine principio mundum esse homines arbitrarentur. Vnde & Dauid cũ de cœlo & terra & mari loqueretur, ait: Omnia in sapiẽtia fecisti. Dedit ergo principium mundo, dedit etiam creaturæ infirmitatem, * ne anarchon, ne increatum, & diuinæ consortẽ substãtiæ crederem⁹. Et pulchre addidit de celeritate cõditionis. Fecit, ne mora in faciẽdo fuisse existimaretur: vt vel sic intelligerent homines quàm incomprehensibilis operator esset, qui tantum opus breui exiguóque momento suæ operationis absolueret, vt voluntatis effectus sensum temporis præueniret. Nemo operantem vidit, sed agnouit operatum. Vbi igitur mora, cum legas: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt? Nec artis igitur vsum nec virtutis expendit, qui momento suæ voluntatis maiestatem tantæ operationis impleuit, vt ea quæ non erant, esse faceret, tam velociter, vt neque voluntas operationi præcurreret, neque operatio voluntati. Miraris opus, quæris operatorem. Quis principium tanti operis dederit, quis tam cito fecerit, subiecit statim dicens: Quia Deus fecit cœlum & terram. Audisti authorem, dubitare non debes. Hic est in quo benedixit Melchisedech Abraham patrem multarum gentium. dicens. Benedictus Abraham deo summo, qui fecit cœlum & terram. Et credidit Abraham deo, & ait: Extendam manum meam ad deum summum, qui fecit cœlum & terram. Vides quia hoc non homo inuenit, sed deus annunciauit. Deus est enim Melchisedech, * qui est rex pacis & iustitiæ, nec initium dierum neque finem habens. Non mirum ergo si deus qui est sine initio, initium omnibus dedit, vt quæ non erant, esse inciperent. Non mirum si deus qui omnia virtute sua continet, & incõprehensibili maiestate vniuersa complectitur, fecit hæc quę videntur: cum etiã illa fecerit quæ non videntur. Inuisibilia autem iis quæ videntur potiora esse quis neget, cum ea quæ videntur, temporalia sint, æterna autem quę non vidẽ-

Gene. 1.

Ioan. 8.

Exodi. 2.

Deute. 34.

Exod. 4.

Psalm. 148.

Gene. 14.

Hebr. 7.

* informem materiam.

Psalm. 103.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur? Quis dubitet quod deus hæc fecerit, qui per prophetã A
Esaiæ 40. locutus ait: Quis mensus est manu aquam, & cœlum palmo,
& vniuersam terram clausa manu? Quis statuit montes in li-
Roma.11. bra, & rupes in statera, & nemora in iugo? Quis cognouit
sensum domini, aut quis eius consiliarius fuit, vel quis in-
struxit eum? De quo etiam alibi legimus: Quia tenet circui-
tum terræ, & terram velut nihilum fecit. Et Hieremias ait:
Hiere.51. Dij qui nõ fecerunt cœlum & terrã, peribunt à terra, & de
sub cœlo isto. Dominus qui fecit terram in virtute sua, &
correxit in sapientia sua orbem, & in sua prudentia extendit
cœlum, & multitudinem aquæ in cœlo. Et addidit: Infatua-
tus est homo à scientia sua. Qui enim corruptibilia mundi
sequitur, & ex his putat quod diuinæ possit naturæ compre
hendere veritatem, quomodo non infatuatur versutæ dis-
putationis astutia? Cum ergo tot oracula audias quibus te-
stificatur deus quod fecerit mũdũ, noli eum sine principio
esse credere, quia quasi sphæra mundus esse dicatur, vt prin
cipium eius nullum videatur extare: & cum intonat, quasi
in circuitu omnia commoueantur: vt vnde incipiat, vbi de- B
sinat, non facilè comprehendas: quia circuitus principium
sensu colligere impossibile habetur. Neque enim sphæ-
30 ræ potes initium reperire, vel vnde cœperit globus lunæ,
vel vbi desinat menstrua lunæ defectio. Neque verò si ipse
non comprehendas, idcirco non cœpit, aut nequaquam de-
sinet. Si ipse circuitum vel atramento vel graphio ducas,
vel centro exprimas, vnde cœperis, aut vbi desieris, inter-
uallo interposito, non facilè vel oculis colligis, vel mente
repetis: & tamen & cœpisse & desiuisse ipse tibi testis es. Nã
etsi sensum subterfugit, veritatem non subruit. Quę autem
initium habent & finem habent: & quibus finis datur, initiũ
datum constat. Finem autem mundi futurum ipse saluator
docet in euangelio suo dicens: Præterit enim figura huius
1.Corin. 7. mundi: Et cœlum & terra præteribunt: Et infra: Ecce ego
Lucæ.21. võbiscum sum vsque ad consummationem mundi. Quo-
Matth.28. modo ergo coæternum deo mundum asserunt, & creatori
omnium sociant, atque æqualem esse disputant creaturam,
corpúsque materiale mundi inuisibili illi atque inaccessibi- C
li naturæ diuinæ coniungendum putant, cum præsertim se-
cundum suam sententiam non possint negare, quoniam cu-
ius partes corruptioni & mutabilitati subiacent, huius neces
se est vniuersitatem iisdem passionibus quibus propriæ por
tiones eius sunt obnoxiæ, subiacere?

De multiplici relatione & acceptione principij, & quibus modis intelligi possit in principio deum fecisse cœlum & terram. Cap. IIII.

Gene.1. PRincipiũ igitur esse docet qui dicit: In principio
fecit deus cœlum & terram.) Principium aut ad
tempus refertur, aut ad numerum, aut ad fundamẽ
tum, quomodo in ædificanda domo initium fun-
damentum est. Principium quoque peruersionis & depra-
uationis dici posse scripturarum cognoscimus authorita-
te. Est & principium artis, ars ipsa ex qua artificum diuer-
sorum deinceps cœpit operatio. Est etiam principium bo-
norum operum finis optimus, vt misericordiæ principium D
est deo placere quod facias. Etenim ad conferendum ho-
minibus subsidium maximè prouocamur. Est etiam vir-
tus diuina quæ hac exprimitur appellatione. Ad tempus re-
fertur si velis dicere in quo tempore deus fecit cœlum &
terram, id est, in exordio mundi quãdo fieri cœpit, sicut ait
Prouer.8. sapientia: cum pararet cœlum, cum illo eram. Ad numerum
autem si referas, ita cõuenit vt accipias: In primis fecit deus
cœlum & terram: deinde colles, regiones, fines inhabitabi-
les. Vel sic: Ante reliquas visibiles creaturas, diem, noctem,
ligna fructifera, animantium genera diuersa, cœlum & ter-
ram fecit. Si verò ad fundamentum referas, principium ter-
ræ fundamenta esse legisti, dicente sapientia: Quando fortia
Ibidem. faciebat fundamẽta terræ, erã penes illum cuncta cõponẽs.
Eccli.1. Est etiam bonæ principium disciplinæ, sicut est illud: Initiũ
sapientiæ est timor domini: quoniam qui timet dominũ, de-
clinat errorem, & ad virtutis semitam vias suas dirigit. Nisi
Exo.12. enim quis timuerit deum, non potest renunciare peccato.
Quod æquè etiã de illo possumus accipere, Mensis hic ini-

tium mensium erit vobis. quamuis & de tempore istud acci
piatur, quia de pascha domini loquebatur, quod veris initio
celebratur. In hoc ergo principio mensium cœlum & terrã
fecit, quod inde mundi capi oportebat exordium vbi erat
opportuna omnibus verna temperies. Vnde & annus mun-
di imaginem nascentis expressit, vt post hybernas glacies
atque hyemales caligines serenior solito verni tẽporis splẽ
dor eluceat. Dedit ergo formam futuris annorum curri-
culis mundi primus exortus, vt ea lege annorum vices sur-
gerent, atque initio cuiusque anni produceret terra noua
seminum germina, quo primũ dominus deus dixerat: Ger-
minet terra herbam fœni, seminans semen secundum genus
& secundum similitudinem, & lignum fructiferum faciens Gene.1.
fructum. Et statim produxit terra herbam fœni, & lignum
fructiferum, in quo nobis & moderationis perpetuæ diui-
na prouidentia, & celeritas terræ germinantis ad æstimatio-
nem vernæ suffragatur ætatis. Nam etsi quocunque tem-
pore & deo iubere promptum fuit & terræ obedire naturę,
vt inter hybernas glacies & hyemales pruinas, cœlestis im-
perij fotu germinans terra fœtum produceret, non erat ta-
men dispositionis æternæ, rigido stricta gelu in virides su-
bito fructus laxari arua, atque horrentibus pruinis florue-
lenta miscerí. Ergo vt ostenderet scripturaveris tempora Exodi.12.
in constitutione mundi ait: Mensis hic vobis initium men-
sium: primus est vobis in mensibus anni. Primum men-
sem, vernum tempus appellans. Decebat enim principium
anni, principium esse generationis, & ipsam generationem
mollioribus auris foueri: Neque enim possent tenera re-
rum exordia aut asperioris laborem tolerare frigoris, aut
torrentis æstus iniuriam sustinere. Simul illud aduertere li-
cet, quia iure concurrit vt eo tempore videatur in hanc ge
nerationem atque in hos vsus ingressus tributus, quo tem-
pore ex hac generatione in regenerationem legitimus est
transitus. Si quidem verno tempore filij Israel Aegyptum
reliquerunt, & per mare transierunt, baptizati in nube & in 1.Corin.10.
mari, vt Apostolus dixit: Et eo tempore domini quotan-
nis Iesu Christi pascha celebratur, hoc est animarum tran-
situs à vitiis ad virtutem, à passionibus carnis ad gratiam
sobrietatémque mentis, à malitię nequitiæque fermento ad
veritatem & synceritatẽ. Regeneratis itaque dicitur: Men- Exod.12.
sis hic vobis initium mensium: primus est vobis in mensi-
bus anni. Derelinquit enim & deserit qui abluitur, intelli-
gibilem illum Pharaonem principem istius mundi, dicens:
Abrenuncio tibi diabole, & angelis tuis, & operibus tuis,
& imperiis tuis. Nec iam seruiet ei vel terrenis huius cor-
poris passionibus, vel deprauatæ mentis erroribus: qui de-
mersa omni malitia vice plumbi, bonis operibus dextera
læuáque munitus, inoffenso seculi huius freta studet transi-
re vestigio. In libro quoque qui inscribitur de Numeris, ait
scriptura: Initium nationum Amalech, & semen eius peri- Num.24.
bit: Et vtique non omnium nationum primus est Amalech,
sed quia per interpretationem Amalech rex accipitur ini-
quorum, iniquæ autem gentes sunt: vide ne principem
mundi huius accipere debeamus qui imperat nationibus
voluntatem suam facientibus: cuius semen peribit. Semen
autem eius impij & infideles sunt, quibus ait dominus: Vos Ioan.8.
ex patre diabolo estis. Est etiam initium mysticum, vt il-
lud est: Ego sum primus & nouissimus, initium & finis. Et Apoca.1.&
illud in euangelio præcipue, quod interrogatus dominus 22.
quis esset, respondit: Initium, quod & loquor vobis. Qui Ioan.8.
vere & secũdum diuinitatem est initium omnium, quia ne-
mo ante ipsum: & finis, quia nemo vltra ipsum: & secundum
euangelium initiũ est viarũ domini in opera eius: vt per ip-
sum disceret hominũ genus vias domini sequi, & operari o-
pera dei. In hoc ergo principio, id est in Christo, fecit deus
cœlum & terrã: quia per ipsum omnia facta sunt, & sine ipso
factũ est nihil. Quod factũ est in ipso, vita erat: quia in ipso Ioan.1.
constant omnia. Et ipse est primogenitus omnis creaturæ, Coloss.1.
siue quia ante omnẽ creaturam, siue quia sanctus, quia pri-
mogeniti sancti sunt, vt primogenitus Israel: non quia ante
omnes, sed quia sanctior cæteris: Sanctus autẽ domin⁹ supra
omnẽ creaturam & secundum corporis susceptionem, quia
solus sine peccato, solus sine vanitate. Omnis autem crea- Roma.8.
tura

Universidad de Deusto
Biblioteca

tura subiecta vanitati est. Possumus etiam intelligere, In principio fecit deus cœlum & terram, id est, ante tempus: sicut initium viæ, nondum via: & initium domus, nondum domus. Denique alij dixerunt ἐν κεφαλαίῳ, quasi in capite, quo significatur in breui & in exiguo momento summa operationis impleta. Sunt ergo & qui principium non pro tempore accipiant, sed ante tempus, ἐν κεφαλαίῳ vel caput: vt dicamus Latinè quasi summam operis, quia rerum visibilium summa cœlum & terra est, quæ non solum ad mundi huius spectare videntur ornatum, sed etiam ad iudicium rerum inuisibilium, & quoddam argumentum eorum quę nō videntur, vt est illud propheticum: Cœli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Psalm.18. Quod secutus Apostolus alijs verbis in eadem conclusit sententia, dicens: Quia inuisibilia eius per ea quæ facta sunt intelliguntur. Roma.1. Authorem enim angelorum & dominationum & potestatum facilè intelligimus eum qui momẽto imperij sui hãc tantam pulchritudinem mundi ex nihilo fecit esse quæ non erat, & non de extantibus aut rebus aut caussis donauit habere substantiam. B

Quod hic mundus diuinæ sit specimen operationis, ac diuinæ maiestatis insigne. Quodque filius imago sit dei, & splendor paternæ gloriæ. Et quod per ipsum & in ipsum creata sint omnia. Caput V.

EST ergo hic mũdus diuinę specimen operationis: quia dum opus videtur, præfertur operator. Nãque vt istarum artium aliæ sunt actuosæ, quę sunt in corporis motu, aut sono vocis: cessauit motus aut sonus, nihil superfuit nec remansit spectantibus vel audientibus: aliæ theoreticæ, quæ vigorem mentis exerceant: aliæ huiusmodi vt cessante quoque operationis officio, operis munus appareat, vt ædificatio atque textura, quæ etiam tacente artifice peritiam eius ostendant, vt operatori operis sui testimonium suffragetur: Similiter etiam hic mundus diuinæ maiestatis insigne est, vt per ipsum dei sapientia manifestetur. Quem videns propheta, simul & ad inuisibilia oculos mentis attollens, ait: Quã magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. Nec ociosè vtique factũ legimus: quia gentiles plerique qui coæternum deo mundum volunt esse, quasi adumbrationem virtutis diuinæ asserunt etiam sua sponte subsistere: & quamuis caussam eius deum esse fateantur, caussam tamen factam volunt non ex voluntate & dispositione sua, sed ita vt caussa vmbræ corpus est. Adhæret enĩ vmbra corpori, & fulgor lumini, naturali magis societate, quàm volũtate arbitra. Pulchre ergo ait Moyses quia fecit deus cœlum & terram. Non dixit quia subesse fecit. Non dixit quia caussam mundo vt esset præbuit: sed fecit quasi bonus quod foret vtile, quasi sapiens quod optimum iudicabat, quasi omnipotens quod amplissimum prę- C Psalm.103. uidebat. Quomodo autẽ quasi vmbra esse poterat, vbi corpus non erat, cum incorporei dei corporea adumbratio esse non possit? Quomodo etiam incorporei luminis splendor possit esse corporeus? Sed si quæris splendorẽ dei, filius est imago dei inuisibilis. Qualis ergo deus est, talis imago. Inui- D sibilis deus, etiam imago inuisibilis. Est enim splendor gloriæ paternæ, atque eius imago substantiæ. In principio, in- Sapien.7. quit, fecit deus cœlum & terrã.) Et factus est ergo mũdus: & cœpit esse, qui non erat. Verbum autem dei in principio erat, & erat semper. Sed etiam angeli, dominationes & potestates etsi aliquando cœperunt, erant tamen iam quando hic mundus est factus. Omnia nunque creata & condita sunt, visibilia & inuisibilia, siue sedes, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Omnia, inquit, per ipsum facta sunt, & in ipsum creata sunt. Quid est, in ipsum creata? Quia ipse est hæres patris eò quod à patre in ipsum transierit hereditas, sicut pater dicit: Posce à me, & dabo tibi gentes hæredi- Psalm.2. tatem tuam. Quæ tamen hæreditas à patre transit in filium, & in parrem reuertitur à filio. Egregie itaque apostolus & hoc loco filium dixit authorem omnium, & maiestate sua continentem omnia. Et ad Romanos de patre ait: Quoniam Roma.11. ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ex ipso principium & origo substantiæ vniuersorum, id est, ex voluntate eius & potestate. Omnia enim ex eius voluntate cœperunt, quia vnus deus pater, ex quo omnia. Etenim tanquã ex suo fecit: quia vnde voluit fecit. Per ipsum continuatio, finis in ipsum. Ex ipso ergo materia, per ipsum operatio quæ ligauit atque constrinxit vniuersa. In ipsum quia & quamdiu vult omnia eius virtute manent atq; consistunt, & finis eorũ in dei voluntatem recurrit, & eius arbitrio resoluuntur.

Quod in principio temporis cœlum & terram deum fecisse, ad præsentem sufficiat assertionem, & cur author prolixiorem uitauerit collectionem. Quódque de qualitate & substãtia cœli, terræ quoq; uel qualitate uel positione, satis sit ad scientiam quod scripturarum diuinarum series cõprehẽdit, eò quod nihil prosit ad spẽ futuræ uitæ discutere, uel enumerare ea quæ in disputatiõibus suis philosophi se mutuo refellentes texuerũt. Cap. VI.

IN principio itaque temporis cœlum & terrã deus fecit. Tempus enim ab hoc mundo, non ante mũdum. Dies autem temporis portio est, nõ principium. Et quanquã lectionis serie posimus astruere, quod primo die diem fecerit dominus & noctem, quæ sunt vices temporum, & secundo die firmamentum fecerit quo discreuit aquam quæ sub cœlo est, & aquam quæ super cœlum: tamen satis est ad præsentem assertionem, quod in principio cœlum fecerit, vnde prærogatiua generationis & caussa: & terrã fecerit, in qua esset generationis substãtia. In his enim quatuor illa elemẽta creata sunt, ex quibus generãtur omnia ista quæ mũdi sunt. Elementa autẽ quatuor, aer, ignis, aqua & terra, quæ in omnibus sibi mixta sunt. Siquidẽ & in terra ignem reperies, qui ex lapidibus & ferro frequẽter excutitur: & in cœlo, cũ sit ignitus & micans fulgẽtibus stellis polus, aqua esse possit intelligi, quę vel supra cœlum est, vel de illo superiore loco in terram largo frequẽter imbre demittitur. Quæ plurib' colligere possemus, si quid ad ædificationem ecclesiæ ista proficere videremus. Sed quia his occupari infructuosum negotium est, ad illa magis intendamus animum, in quibus vitæ sit profectus æternæ. De qualitate igitur & substantia cœli satis est ea promere quæ in Esaiæ scriptis reperimus, qui mediocribus & vsitatis sermonibus qualitatem naturę cœlestis expressit, dicens quod firmauerit cœlum sicut fumum, subtilem eius naturam nec solidam cupiens declarare. Ad speciem quoque eius abundat, quod ipse de cœli firmamẽto locutus est, quia fecit de' cœlum sicut cameram, quod intra cœli ambitum vniuersa claudantur quæ vel in mari geruntur, & terris. Quod similiter significatur cum legitur: Quia cœlũ dominus extẽdit. Psal.103. Extenditur enim vel quasi pellis ad tabernacula habitationesq; sanctorũ, vel quasi liber, vt plurimorũ scribãtur nomina qui Christi gratiã fide & deuotiõe meruerũt, quib' dicitur: Gaudete quia noĩa vestra scripta sunt in cœlo. De ter- Lucæ.10. ræ quoque vel qualitate vel positione tractare, nihil prosit ad spem futuri, cum satis sit ad scientiam, quod scripturarum diuinarum series comprehendit, quia suspendit terram in nihilo. Quid nobis discutere vtrum in aere pendeat, an super aquam, vt inde nascatur controuersia quomodo aeris natura tenuis & mollior molem possit sustentare terrenam? Aut quomodo, si super aquas, non pondere mergatur in aquam grauis terrarum ruina? Aut quomodo ei maris vnda non cedat, & in latera eius sese loco suo mota diffundat? Multi etiam in medio aeris terram esse dixerunt, & mole sua immobilem manere, quod æquabili motu hinc atque inde ex omni parte propendeat. De quo satis putamus dictum à domino ad Iob seruum suum, quando locutus per nubem ait: Vbi eras cũ fundarem terram? Indica mihi si ha- Iob 38. bes scientiã. Quis posuit mensurã eius, si nosti? Aut quis est qui superinduxit mensuras super eã, aut super quid circuli eius confixi sunt? Et infra: Concluſi mare portis, & dixi: Vsque huc venies, & non transibis, sed in te cõminuentur fluctus tui. Nónne euidenter ostẽdit deus omnia maiestate sua Sapien.11. consistere in numero, pondere atq; mẽsura? Neq; enim creatura legem tribuit, sed accepit, & seruat acceptã. Non ergo quod in medio sit terra, quasi æqua lance suspenditur, sed quia maiestas dei voluntatis suæ eam lege constringit, vt supra instabile atque inane stabilis perseueret: sicut Dauid

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psalm.92. quoque propheta teſtatur dicens: Fundauit terram ſuper firmamentum eius, non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Non vtique hic quaſi tantummodo artifex deus, ſed quaſi omnipotens prædicatur, qui non centro quodam terrã, ſed præcepti ſui ſuſpenderit firmamẽto, nec eam inclinari patiatur. Non ergo menſuram centri, ſed iudicij diuini accipere debemus, quia non artis menſura eſt, ſed poteſtatis. Menſura iuſtitiæ menſura cognitionis, quia omnia non tanquam immenſa prætereant eius ſcientiam, ſed cognitioni eius tanquã dimenſa ſubiaceant. Neque enim cum legimus, Ego confirmaui columnas eius: verè columnis eam ſubnixam poſſumus æſtimare, ſed ea virtute quæ ſuffulciat ſubſtantiã terræ atque ſuſtineat. Denique quia in poteſtate dei ſit terræ conſtitutio, etiam hinc collige quod ſcriptum eſt: Qui aſpicit terram, & facit eam tremere. Et alibi: Adhuc ego ſemel concutio terram. Non ergo libramentis ſuis immobilis manet, ſed frequenter dei nutu & arbitrio commouetur, ſicut & Iob dicit: Quia dominus commouet eam à fundamentis: columnæ autem eius exagitantur. Et alibi: Nuda inferna in conſpectu eius, & non eſt morti inuolucrum, extendens boream pro nihilo, ſuſpendens terram in nihilum, alligans aquam in nubibus ſuis. Columnæ cœli auolauerunt, & expauerunt ab increpatione eius, virtute mitigauit mare, diſciplina ſtrauit cetum, clauſtra autem cœli timent eum. Voluntate igitur dei immobilis manet & ſtat in ſeculum terra. ſecundum eccleſiaſtæ ſententiam & voluntate dei mouetur, & nutat. Non ergo ſundamentis ſuis nixa ſubſiſtit, nec fulcris ſuis ſtabilis perſeuerat, ſed dominus ſtatuit eam, & firmamento voluntatis ſuæ continet: quia in manu eius omnes fines terræ. Et hæc fidei ſimplicitas argumẽtis omnibus antecellit. Laudent alij quod ideo nuſquam decidat terra, quia ſecundum naturam in medio regionem poſſideat ſuã, eo quòd neceſſe ſit eam manere in regione ſua, nec in partem declinari alteram: quando contra naturam non mouetur, ſed ſecundum naturam, prædicent artificis diuini & operatoris æterni excellentiam. Quis enim artificum non ab illo accepit? aut quis dedit mulieribus texturæ ſapientiã, aut varietatis diſciplinam? Ego tamen qui profundum maieſtatis eius, & artis excellentiam non queo comprehendere, nõ diſputatoriis me libramentis committo, atque menſuris: ſed omnia repoſita in eius exiſtimo poteſtate, quod voluntas eius fundamentum ſit vniuerſorum, & propter eum adhuc mundus hic maneat. Quod apoſtolicæ quoque licet aſtruere authoritatis exemplo. Scriptum eſt enim: Quia vanitati creatura ſubiecta eſt, non ſponte, ſed propter eum qui ſubiecit in ſpe. Liberabitur autem & ipſa creatura à ſeruitute corruptionis, cum gratia diuinæ remunerationis affulſerit. De natura autem & qualitate ſubſtantiæ cœli quid enumerem ea quæ diſputationibus ſuis philoſophi texuerunt: cum alij compoſitum cœlum ex quatuor elementis aſſerant, alij quintam quandam naturam noui corporis ad conſtitutionẽ eius inducant, atque affingant ætherem eſſe corpus, cui neque ignis admixtus ſit, neque aer, neque aqua, neque terra: quod huiuſmodi elementa ſuum quendam curſum habeant atque vſum & motum naturæ, vt grauiora demergãt & in pronum ferantur, vacua & leuia in ſuperiora ſe ſubrigant. Eſt enim proprius cuique motus. In ſphæræ autem circuitu iſta confundi, & vim ſui curſus amittere, quoniam ſphæra in orbem ſuum voluitur, & ſuperiora inferioribus, ſuperioribus quoque inferiora mutantur. Quorum autẽ ſecundum naturam motus mutati ſunt, horum neceſſario ferunt mutari ſolere qualitates ſubſtantiarum ſuarum. Quid igitur defendimus æthereum corpus eſſe, ne videatur corruptioni obnoxium? Quod enim compoſitum ex corruptibilibus elementis eſt, neceſſe eſt vt reſoluatur. Nã hoc ipſo quod diuerſæ eadem ſint elementa naturæ ſimplicem & inuolubilem motum habere non poſſunt, cum ſe diuerſus elementorum motus impugnet. Vnus enim motus omnibus aptus eſſe non poteſt, & elementis diſtantibus conuenire. Nam qui leuibus accommodus eſt, fit incõmodus grauioribus elementis. Itaque quando ad ſuperiora motus cœli eſt neceſſarius, terrenis grauatur: quando ad inferiora decurſus expetitur, igneus vigor ille violenter attrahitur. Et-

Psalm.74.

Psal.103.

Iob.26.

Psalm.94.

Roma.8.

A enim contra naturæ ſuæ vſum deorſum cogitur. Omne autem quod in contrarium cogitur, non naturæ ſeruiens ſed neceſſitati, cito ſoluitur, & in ea ſcinditur ex quibus videtur eſſe compoſitum, in ſuam quamque regionem ſingulis recurrentibus. Hæc igitur alij conſiderantes ſtabilia eſſe nõ poſſe, æthereũ corpus cœli ſtellarumq; eſſe arbitrati ſunt, quintam quandam naturam corporis introducentes, quo diuturnam cœli putarent manſuram eſſe ſubſtantiam. Sed non iſta opinio propheticæ potuit obuiare ſententiæ, quam diuina quoque domini Ieſu Chriſti maieſtas dei noſtri in euangelio comprobauit. Dixit enim Dauid: Principio terram tu fundaſti domine, & opera manuũ tuarum ſunt cœli. Ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnia ſicut veſtimentum veteraſcent, & tanquam amictum mutabis ea, & mutabuntur: tu verò ipſe es, & anni tui non deficient. Quod adeo probauit in euangelio dominus, vt diceret: Cœlum & terra præteribunt, mea autem verba non præteribunt. Nihil igitur agunt qui propter cœli aſſerendã perpetuitatem, quintum corpus æthereum introducendum putarunt: cum æquè videant diſſimilem cæteris adiunctam membri vnius portionem labem corpori magis afferre conſueuiſſe. Simul illud aduerte, quia propheta Dauid cum terrã priori loco nominauit, & poſtea cœlum, credidit opus eſſe domini declarandum. Quando enim dixit, Et facta ſunt: nihil intereſt quid prius exprimas, cum ſimul vtrumque ſit factum: ſimul ne eo ſaltem prærogatiua cœlo diuinæ videatur adiudicata ſubſtantiæ, vt primogenitæ creaturæ priuilegio potior æſtimetur. Itaque illos ſuis relinquamus contentionibus, qui mutuis diſputationibus ſe refellunt. Nobis autem ſatis eſt ad ſalutem, non diſputationum controuerſia, ſed præceptorum veritas: nec argumentationis aſtutia, ſed fides mentis, vt ſeruiamus creatori potius quam creaturæ, qui eſt deus benedictus in ſecula.

Psalm.101.

Matth.24.

Roma.1.

Quomodo quáue ratione terra facta in principio fuerit inuiſibilis: Et cur deus cum res fecit, nõ ſimul ornatus illis congruos donauerit. *Cap. VII.*

TErra autem erat inuiſibilis, & incompoſita.) Bonus artifex prius fundamentum ponit: poſtea fundaméto poſito, ædificationis membra diſtinguit, adiungit ornatum. Poſito igitur fundamento terræ, & confirmata cœli ſubſtantia, duo enim iſta ſunt velut cardines rerũ, ſubtexuit: Terra autem erat inuiſibilis, & incompoſita.) Quid eſt Erat, niſi ne forte in infinitum & ſine principio extendant opinionem ſuam, & dicant: Ecce quia materia, id eſt hyle, ſicut philoſophi dicunt, etiam ſecundum ſcripturam diuinam non habuit initium? Verum hoc dicentibus reſpondebis quia ſcriptum eſt: Erat autem Cain operarius terræ. Et de eo qui Iubal dictus eſt, habet ſcriptura: Hic erat pater qui demonſtrauit pſalterium & citharam. Et homo erat in Auſitide regione, cui nomen Iob. Deſinant ergo de verbo quæſtionem mouere, cum præmiſerit Moyſes quia fecit deus terram. Erat ergo ex quo facta eſt. Nam ſi ſine principio eam dicunt eſſe, iam non ſolum deum, ſed etiam hylen ſine principio dicentes, definiant vbinam erat? Si in loco, ergo etiam locus ſine principio fuiſſe aſtruitur, in quo erat materia rerum quæ principium non habebat. Quod ſi abſurdum videtur de loco credere, videte ne forte volatilem terram debeamus æſtimare, quæ non habens fundamentum, alarum remigiis ſuſpendebatur. Vnde ergo ei alas ſumimus, niſi forte huc deriuemus prophetici ſermonis interpretationem: A pennis terræ prodigia audiuimus. Et illud: Væ terræ nauium pennæ? Sed hoc ſi accipiamus, in quo aëre volabat terra? Sine aëre enĩ volare nõ poterat. Sed aer adhuc eſſe nõ poterat, quia nõ erat. Eſſe nõ poterat, quia nõ erat ſine rerũ materia elementorũ facta diſtinctio, cũ ipſa adhuc elemẽta facta non eſſent. Vbi ergo erat materia iſta alarũ ſuffulta remigiis? In aere nõ erat, quia aer corpus eſt mundi. Corpus autem eſſe aerẽ docet lectio, quia emiſſa ſagitta in locum quẽ iaculator intendit, inciſus aer ſtatim in ſeipſum reſolutus eſt. Vbi ergo erat hyle, niſi forte dicatur quadã demẽti intẽtiõe, quia in deo erat? Ergo deus qui eſt inuiſibilis naturæ atque inuiolabilis, qui lucem habitat

Gene.1.

Gene.4.

Ibidem.

Iob.1.

habitat inaccessibilem, incomprehensibilis & purissimus spiritus, locus erat materiæ mundialis, & erat in deo mundi portio, cum de hoc mundo non sit nec mens seruulorum eius, sicut habemus scriptum: De hoc mundo non sunt, sicut
Ioan. 17. & ego nõ sum de mundo? Quemadmodũ ergo visibilia inuisibilibus, & ei qui ordinem ac decorem donauit omnibus, incompta copulabantur, nisi fortè quia dixit: Terra autẽ erat inuisibilis: & inuisibilem eam per substantiam credãt: & ideo quia aquis operta, visibilis corporeis oculis esse non poterat, quemadmodum pleraque in profundo aquarum sita visum oculorum aciémque prætereunt. Non enim deo aliquid inuisibile, sed creatura mundi creaturæ vtique æstimatione censetur. Inuisibilis etiam terra, quia nondum lux quæ illuminaret mũdum, nondum sol: postea enim luminaria facta sunt cœli. Quod si solis radius plerumque etiam aquis operta illuminat, & profundo mersa splendore luminis sui prodit, quis dubitet deo ea quæ in profundo sunt, inuisibilia esse nõ posse: nisi fortè sic accipiamus inuisibilẽ terrã, quod nondũ verbo dei & protectione visitabatur, quæ hominem non habebat propter quem dominus respiceret in
Psalm. 13. terram, sicut scriptum est: Dominus respexit super filios ho- B
Psalm. 75. minum, si est intelligens, aut requirẽs deum? Et alibi ait: De cœlo iaculatus est iudiciũ: terra tremuit, & quieuit. Et merito inuisibilis, quia incomposita, quæ figuram & speciem congruentem adhuc non acceperat à proprio conditore. Et fortasse dicant: Cur enim deus, sicut dixit, & facta sunt: non simul ornatus congruos rebus assurgentibus donauit elemẽtis, quasi non potuerit cœlum insignitum stellis subito vt creatum est refulgere, & floribus ac fructibus terra vestiri? Potuit vtique, sed ideo primo facta, postea composita declarantur, ne vere increata, & sine principio crederentur, si species rerum velut ingeneratæ ab initio, nõ postea additæ viderentur. Incomposita terra legitur, & iisdem à philosophis æternitatis quibus deus priuilegiis honoratur. Quid diceret si ab initio eius pulchritudo vernasset? Demersa aquis describitur, velut cuidam principiorum suorum addicta naufragio, & adhuc à nonnullis facta nõ creditur. Quid si decorem primogenitum vindicaret? Accedit illud quod imitatores nos sui deus esse voluit, vt primo faciamus aliqua, postea venustemus: ne dum simul vtrumq; adorimur, C
neutrum possimus implere. Fides autem nostra quodã gradu crescit. Ideo primum fecit deus, postea venustauit, vt eundem credamus ornasse qui fecit, & fecisse qui ornauerit: ne alterum putemus ornasse, alterum creauisse, sed eundem vtrumque esse operatum, vt primo faceret, postea componeret, ne alterum sine altero crederetur. Habes in euangelio
Ioan. 11. huius rei euidens testimonium. Nam suscitaturus Lazarum dominus, iussit vt Iudæi remouerent lapidem de sepulchro, vt mortuum videntes, postea resuscitatum crederent. Deinde vocauit Lazarum, & resurrexit, & ligatis manibus & pedibus exiit foras. Nonne poterat remouere lapidem, qui poterat mortuum suscitare? Et qui potuit defuncto vitam reddere, non potuit nexus soluere vinculorum? Cui vinctis pedibus gressum dedit, huic non potuit ruptis vinculis incessum reddere? Sed vtique aduertimus quod voluit primo demonstrare mortuum, vt oculis suis crederent: deinde resuscitare, tertio iubere vt ipsi vincula funeris soluerẽt, vt inter ista fides infunderetur infidelibus, & per gradus quosdam credulitas nasceretur.

Quomodo & quã ob causſam terra fuerit incomposita, & quod per tenebras quæ erant superfaciem abyßi, non intelligantur malæ potestates, quod earum malitiam deus creauerit. Quod etiã spiritus qui ferebatur super aquas, non pro alio quàm spiritu sancto accipiatur, cum aperta demonstratione quod malitia ex nobis orta sit, & non à deo creatore condita. Caput VIII.

FEcit ergo primum deus cœlum & terram, & ea tamen non quasi perpetua, sed quasi corruptibilis creaturę consummationi voluit subiacere. Vnde
Esaiæ. 51. m Esaiæ libro ait: Tollite in cœlum oculos vestros, & aspicite terram deorsum, quia cœlum vt fumus solidatum est, terra autem vt vestimentũ veteraſcet. Hæc terra est quæ ante erat incomposita. Nondum enim erant maria suo fine distincta, & ideo vago fluctu, & profundo gurgite terra inundabatur. Considera quia etiam nunc palustri vligine terra inhorrere consueuit, nec patiens est vomeris vbi infusus terris humor exundat. Erat ergo incomposita, vtpote solertis agricolæ inarata culturis, quia adhuc deerat cultor. Erat incomposita, quia nuda gignentium, nec thoris herbosa riparum, nec opaca nemoribus, nec læta segetibus, nec vmbrosa superciliis montium, nec odora floribus, nec grata vinetis. Meritò incomposita, quæ ornatibus indigebat, cui deerant vitium serta gemmantium. Ostendere enim voluit deus quia nec mundus ipse haberet gratiam, nisi eum vario cultu operator ornasset. Cœlum ipsum intextum nubibus, horrorem oculis, mœstitiam animis excitare consueuit. Terra imbribus madefacta, fastidio est, maria procellis turbata, quos nõ incutiunt metus? Pulcherrima est rerum species, sed quid esset sine lumine? quid sine temperie? quid sine aquarum congregatione, quibus ante dimersa poli huius habebantur exordia? Tolle Solem terris, tolle cœlis stellarum globos, omnia tenebris inhorrescunt. Sic erant antequam lumen huic mundo dominus
Gene. 1 infunderet. Et ideo scriptura ait: Quia tenebræ erant super abyssum.) Tenebræ erant, quia splendor deerat lucis. Tenebræ erant, quia aër ipse tenebrosus est. Aqua ipsa sub nube tenebrosa est, quia tenebrosa aqua in nubibus aëris.
Psalm. 17. Erant ergo tenebræ super abyssos aquarum. Non enim malas intelligendum arbitror potestates, quod dominus earum malitiam creauerit, cùm vtique non substantialis, sed accidens sit malitia, quæ à naturæ bonitate deflexit. Itaque in constitutione mundi opinio malitiæ interim sequestretur, ne diuinæ operationi, & pulcherrimæ creaturæ, ea quæ decolora sunt, admiscere videamur, maximè
Gene. 1. cum sequatur: Et spiritus dei superferebatur super aquas.) Quem etsi aliqui pro aëre accipiant, aliqui pro spiritu, quẽ spiramus & carpimus auræ huius vitalis spiritum, nos tamẽ cum sanctorum & fidelium sententia congruentes, spiritum sanctum accipimus, vt in constitutione mundi operatio trinitatis eluceat. Præmisso enim quia in principio fecit deus cœlum & terram, id est, in Christo fecit deus, vel filius dei
Ioan. 1. deus fecit, vel per filium deus fecit: quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: supererat plenitudo
Psalm. 32. operationis in spiritu, sicut scriptum est: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Itaque quemadmodum in psalmo docemur operationem verbi, quod est verbum dei, & virtutem quam dedit spiritus sanctus: ita hic propheticum resultauit oraculum, quia deus dixit, & deus fecit, spiritus quoque dei superferebatur super aquas. Ornãdo enim polo cœli, germinaturis terris pulchrè spiritus superferebatur, quia per ipsum habebant nouorum partuum semina germinare, secundum quod dixit
Psalm. 103. propheta: Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Deniq; Syrus, qui vicinus Hebræo est, & sermone consonat in plerisque & congruit, sic habet: Et spiritus dei fouebat aquas.) Id est viuificabat, vt in nouas cogeret creaturas, & fotu suo animaret ad vitam. Nam etiam spiritum sanctum legimus creatorem, dicente Iob: Spiritus diuinus qui fecit me. Siue ergo spiritus sanctus superferebatur super aquas, tenebræ contrariarum virtutum su- D
per eas esse non poterant, vbi locum sibi tanta gratia vindicabat. Siue, vt quidam volunt, aërem accipiant, respondeant qua ratione spiritum dei dixerit, cum satis fuerit spiritum nuncupare. Hi ergo volũt à domino deo nostro quatuor primum elementa generata, cœlum, terram, mare, aërem, eo quòd causſæ rerum, ignis & aër, terra & aqua sint, ex quibus mundi species constat & forma. Vbi igitur tenebræ nequitiarum spiritualium locum habere potuerunt, cum augustæ huius decorem figuræ mundus induerit? Nun quid simul malitiam deus creauit? Sed ea ex nobis orta, non à creatore deo condita, morum leuitate generatur, non vllam creaturæ habens prærogatiuam, nec authoritatem substantiæ naturalis, sed mutabilitatis vitium, & errorem prolapsionis. Eradicari hanc deus vult de animis singulorum. Quomodo eam ipse generaret, cum clamet propheta:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psalm.36. Desinire à malitiis vestris. Et præcipuè sanctus Dauid: Desine, inquit, à malo, & fac bonum? Quomodo ergo ei initiũ à domino damus? Sed hæc opinio feralis eorum qui perturbãdam ecclesiam putauerũt. Hinc Marciones, hinc Valentini, hinc pestes illæ Manichæorum funesta sanctorum mẽtibus tentauerũt inferre contagia. Quid nobis ipsi in lumine vitę tenebras mortis inquirim⁹? Scriptura diuina saluté suggerit, vitæ odorem fragrat, vt suauitatem legens capias, nõ præcipitij discrimen incurras. Simpliciter lege ô homo, nõ tibi ipse foueam prauus interpres effodias, simplex sermo est. Quia fecit deus cœlum & terram. Fecit quod non erat, non quod erat. Et terra erat inuisibilis, ex quo facta est, erat: & erat inuisibilis, quia exundabat aqua, & operiebat eã. Et erant super eam tenebræ superfusæ, quia nondum erat lumen diei, nondum solis radius, qui solet & sub aquis latentia declarare. Quid ergo dicunt quod deus creauerit malum, cum ex contrariis & aduersis nequaquam sibi aduersa generentur? Nec enim vita mortem generat, nec lux tenebras. Non enim sicut mutabilitates affectuum, ita etiam generationum progressiones sunt. Illæ ex contrariis in cõtraria propositi deflexione vertuntur: istæ non ex contrariis in aduersa deflectũtur, sed ex eiusdem generis vel authoribus vel caussis creatæ, in similitudinem sui referuntur authoris. Quid igitur dicemus? Si enim neque sine principio est quasi increata, neque à deo facta, vnde habet natura malitiam? Nam mala esse in hoc mundo nullus sapiens denegauit, cum sit tam frequens in hoc seculo lapsus ad mortem. Sed ex iis quæ iam diximus, possumus colligere quia nõ est viua substantia, sed mentis atque animi deprauatio, à tramite virtutis deuia, quæ incuriosorum animis quam frequenter obrepit. Non igitur ab extraneis est nobis quàm à nobisipsis malus periculum. Intus est aduersarius, intus author erroris, intus inquam clausus in nobismetipsis. Propositum tuũ speculare, habitum tuæ mentis explora, excubias obtende aduersum mentis tuæ cogitationes, & animi cupiditates. Tuipse tibi es caussa improbitatis, tuipse dux flagitiorum tuorum, atque incentor criminum. Quid alienam naturam accersis ad excusationem tuorum lapsuum? Vtinam te ipse non impelleres, vtinam non præcipitares, vtinam non inuolueres aut studiis immoderatioribus, aut indignatione, aut cupiditatibus, quæ nos innexos velut quibusdam retibus tenent. Et certè in nobis est moderari studia, cohibere iracundiam, coërcere cupiditates, in nobis est etiam indulgere luxuriæ: adolere libidines inflammare iracundiam, vel inflammãti aurem accommodare, eleuari magis superbia, effundi in sæuitiam, quam reprimi humilitate, diligere manſuetudinem. Quid naturam accusas ô homo? Habet illa velut impedimenta quædam senectutem & infirmitatem. Sed senectus ipsa in bonis moribus dulcior, in consiliis vtilior, ad constantiam subeundæ mortis paratior, ad reprimendas libidines firmior. Infirmitas quoque corporis, sobrietas mentis est. Vnde ait Apostolus: Cum infirmor, tunc potens sum. Itaq; non in virtutibus, sed in infirmitatibus gloriabatur. Responsum quoque diuinum refulsit oraculo salutari: quia virtus in infirmitate consummatur. Illa cauenda quæ ex nostra voluntate prodeunt delicta iuuentutis, & irrationabiles passiones corporis. Quorum igitur nos sumus domini, horum principia extrinsecus non requiramus, nec deriuemus in alios, sed agnoscamus ea quæ propriè nostra sunt. Quod enim possumus nõ facere si nolumus, huius electionem mali nobis potius debemus quàm aliis adscribere. Ideo etiam in iudiciis istis voluntarios reos, non ex necessitate compulsos, culpa stringit, pœna condemnat. Neque enim si per furorem aliquis innocentem peremerit obnoxius morti est: quinetiam ipsius diuinæ legis oraculo, si quis per imprudentiam intulerit necem, accipit impunitatis spem, refugij facultatem, vt possit euadere. Hoc igitur de eo quod proprie malum videtur, dictum sit. Mala enim non sunt nisi quæ crimine mentem implicant, & conscientiam ligant. Cæterùm pauperiem, ignobilitatem, ægritudinem, mortem, nemo sapiens mala dixerit, nec in malorum forte numerauerit: quia nec contraria istis in bonis habentur maximis, quorum alia nobis ex natura, alia ex commoditate accidere videntur. Non ocioſe nobis excursus iste processit, vt probaremus tenebras & abyssum simpliciter accipienda. Erant enim tenebræ de obumbratione cœli: quia omne corpus vmbram facit, qua obumbrat vel finitima vel inferiora, & ea maximè quæ operire atque includere videtur. Ineludit autem cœli polos: quia cœlum sicut camera extenditur, quemadmodum supra demonstrauimus. Non ergo principalis erat tenebrosa substantia: sed quasi vmbra secuta est mundi corpus caligo tenebrarum. Itaque momento diuinæ præceptionis mundus assurgens, intra se inclusit vmbram: vt si quis in campi medio quem sol meridianus illuminet, locum aliquem repente obsepiat, & densis ramorum frondibus tegat: nónne quo splendidior foris species loci eius effulgeat, hoc horrenti desuper scena gurgustium eius intus obscurius fit? Aut vnde antrum, clausum vndique huiusmodi locum vocarunt: nisi quòd atro inhorresçat situ, atque offusione tenebrarum? Istæ ergo tenebræ super aquarum abyssos erant. Nam abyssum multitudinem & profundum aquarum dici, lectio euangelij docet, vbi rogabant saluatorem dæmonia ne iuberet illis vt in abyssum Luc.8. irent. Sed qui docebat voluntates dæmoniorum non esse faciendas, præcepit illis vt irent in porcos. Porci autem se in stagnum aquarum præcipitarunt, vt quod recusabant dæmonia non euaderent, sed digno præcipitio demergerẽtur. Erat ergo hæc mundi incomposita species & forma.

De creatione lucis, per quam ornata sunt prius condita, & de distinctione inter lucem & tenebras, atque ita inter diem & noctem. Cap. IX.

ET spiritus, inquit, dei superferebatur super aquas, & dixit deus: Fiat lux.) Merito præmissus est spiritus dei, vbi diuina incipere habebat operatio. Fiat, inquit, lux. Vnde vox dei in scriptura diuina Gene.1. debuit inchoare, nisi à lumine? Vnde mundi ornatus, nisi à luce exordium sumere? Frustra enim esset si non videretur. Erat quidem deus ipse in lumine, quia lucem habitat inac- 1.Tim.6. cessibilem. Et erat lumen verum, quod illuminat omnẽ ho- Ioan.1. minem venientem in hunc mundum. Sed etiam lucem fieri voluit, quæ oculis corporalibus comprehenderetur. Qui ædificium aliquod dignum habitaculo patrisfamilias struere desiderat, antequam fundamenta ponat, vnde lucẽ ei infundat explorat: & ea prima est gratia: quæ si desit, tota domus deformi horret incultu. Lux est quæ reliquos domus commendat ornatus. Fiat, inquit, lux.) Plena vox luminis Gene.1. non dispositionis apparatũ significat, sed operationis resplẽdet effectu. Naturæ opifex lucem locutus est, & creauit. Sermo dei voluntas est, opus dei natura est. lucem creauit, tenebras illuminauit. Et dixit de⁹: Fiat lux, & facta est lux.) Nõ ideo dixit, vt sequeretur operatio, sed dicto absoluit negocium. Vnde pulchre Dauidicum illud: Dixit & facta sunt. Psalm.148. quia dictũ impleuit effectus. Author ergo lucis deus: locus autem & caussa tenebrarum mundus est. Sed bonus author ita lucem dilexit, vt mũdum ipsum infuso aperiret lumine, atq; eius speciem venustaret, Resplenduit igitur subito aër, & expauerũt tenebræ noui luminis claritatẽ. Repressit eas, & quasi in abyssos demersit, repente per vniuersa mũdi fulgor lucis infusus. Pulchre itaque & proprie dixit. Facta est lux.) Sicut enim cito lux cœlum, terras, maria illuminat, & momento temporis sine vlla comprehensione retectis surgentis diei splendore regionibus, nostro se circunfundit aspectui, ita ortus eius cito debuit explicari. Quid miramur si deus locutus est lucem, & caliganti mundo lumẽ emicuit, quãdo si quis inter aquas mersus, oleũ ore emiserit, clariora faciat ea quæ profundi tegebantur occultis? Dixit deus, non vt per vocis organa quidã sonus sermonis exiret, nec vt linguæ motus cœleste formaret alloquium, atque aërem istum quidam verborum strepitus verberaret, sed vt voluntatis suæ cognitionẽ * proderet operationis effectu. Et discreuit inter lucem & tenebras. Et vidit deus lucem quia bona * Alias cogitationem. est.) Dixit, & sonum vocis nullus audiuit. discreuit, & operationis molimina nemo deprehendit. vidit, & oculorũ eius intẽtionẽ nullus aspexit. Et vidit, inquit, deus lucẽ, quia bona est. Nec qđ ignorabat vidit, nec id quod nesciebat ante aut nõ viderat, cõprobauit: sed bonorũ operũ ꝓpriũ est, vt

externo

externo commendatore non egeant, sed gratiam suam cùm A
videtur ipsa testetur. Plus est quod probatur aspectu quàm
quod sermone laudatur. Suo enim vtitur testimonio, non a-
lieno suffragio. Quod si apud nos oculis iudiciũ emittitur,
quibus simul & gratia venustatis, & rerum mensura com-
prehenditur: quanto magis deus omnia quę probat videt, &
quia videt probat, secundũ quod scriptũ est: Quia oculi do- Psal. 33.
mini super iustos? Lucis natura huiusmodi est, vt non in nu-
mero, non in mensura, non in pondere, vt alia, sed omnis e-
ius in aspectu gratia sit. Propriis itaque sermonibus natu-
ram lucis expressit, quæ videndo complacet, quoniam ipsa
videndi officium subministrat. Nec immerito tantum sibi
prædicatorem potuit inuenire, à quo iure prima laudatur,
quoniam ipsa fecit vt etiam cætera mundi mẽbra digna sint
laudibus. Vidit ergo deus lucem, & vultu suo illuminauit,
& vidit quia bona est. Non ex parte dei sed ex generali iudi
cium est. Itaque non in splendore tantummodo, sed in omni vtilitate gratia lucis probatur. Vnde & discretio fit inter
lucem & tenebras, vt separata lucis natura atque tenebrarũ, B
Gene. 1. nihil videatur intra se habere confusum. Et vocauit deus
diem lucem, & tenebras noctem vocauit. (Vt & nomine ip-
so diem noctémque distingueret. Aduertimus itaque quod
lucis ortus ante quàm solis, diem videatur aperire, (prin-
cipia enim diei noctis exitum claudunt) finisque tempo-
ris, & statutus limes nocti & dei videatur esse præscriptus.
Diem sol clarificat, lux facit. Frequenter cœlũ nubibus te-
xitur, vt sol tegatur, nevllus radius eius appareat: lux tamen
diem demonstrat, & tenebras abscondit.

*Quod non dici nox, sed dies nocti secũdum scripturam an-
teferatur, & de unitate diei in quo cœlum & terra cæ-
teráque sunt condita & creata.* *Caput X.*

Ibidem. ET factũ est vespere, & factũ est mane dies vnus.)
Quærunt aliqui, cùm prius vesperum, postea ma-
ne scriptura memorauerit, ne forte noctem prius
quàm diem significare videatur. Nec aduertunt
primo quod prẽmiserit diem dicẽdo: Et vocauit deus diem
lucem, & tenebras vocauit noctem. Deinde quod vesper fi- C
nis diei sit, & mane finis noctis. Ergo vt prærogatiuã & pri-
matus natiuitatis diei daret, prius finẽ diei significauit, post
quam secutura nox est, deinde postea finem noctis adiun-
xit. Eousque autem noctem diei scriptura anteferre non po
tuit, vt & diei & noctis tempora, diei appellatione concluse
rit, & tanquam principalis authoritatem nominis vindica-
uerit, & hanc scripturæ esse consuetudinem, vt potiori ap-
pellationem deputet, frequentibus exemplis probamus. Si-
quidem & Iacob dixit: Dies vitæ meæ pusilli & mali. Et ite
Gene. 47. rum: Omnes dies vitę meæ. Et Dauid posuit: Dies annorum
Psalm. 89. meorum: non & noctes. Vnde aduertimus ea quæ nunc in
specie historiæ traduntur, vim statuisse legis in posterum.
Principium ergo diei, vox dei est: Fiat lux, & facta est lux.
Finis diei vesper est. Iam sequens dies ex noctis fine succe-
dit. Sententia autem dei euidens, quia diem primo vocauit
lucem, & secundo vocauit tenebras noctem. Prẽclare etiam
vnum, non primum diem dixit. nam secuturo secũdo & ter
tio die, & deinceps reliquis, primũ potuit dicere: & hoc or- D
dinis videbatur: sed legem statuit vt vigintiquatuor horę di
urnæ atque nocturnæ, diei tãtum nomine definiantur, vt si
diceret, vigintiquatuor horarum mensura, vnius diei tem-
pus est. Sicut enim virorum generatio computatur, & intel
ligitur etiam fœminarum, quia nectuntur secunda potiori-
bus: ita etiam dies numerantur, & noctes æstimantur adiun-
ctæ. Sicut igitur circuitus vnus, ita dies vnus. Nam plerique
etiam hebdomadam vnam, vnum diem dicunt: quod in se
quasi in vnũ redeat diem, & quasi septies in se recurrat. Est
autem & circuitus figurarum à se incipere, & in se reuerti.
Vnde & seculum vnum interdum scriptura dicit. Nam etsi
aliis locis secula appellat, videtur magis diuersitates statuũ
publicorum vel negociorum significare, quàm seculorum
successiones aliquas definire, Quia dies domini magnus &
præclarus. Et alibi: Vt quid vobis quærere diem domini?
Et hic tenebræ, & non lux. Manifestum est enim quod ma-
le conscíis & indignis dies ille tenebrosus sit, quo fulgebit
innocentia, & mens noxia cruciabitur. Cæterùm quod sine
interpolatione noctium, & successione tenebrarũ dies per-
petuus ille remunerationis æternæ futurus sit, scriptura nos
docet. Pulchre autem vicem vtrãque vnum dicturus diem,
matutino eum fine concluſit, vt & à luce inchoare diem do
ceret, & in lucem desinere. Non enim est integrum diei tem
pus & noctis, nisi fuerit expletum. Vnde & nos semper qua- Roman. 13.
si in die honeste ambulemus, & abiiciamus opera tenebra-
rum. Noctem enim ad quietem corporis datam esse cogno-
scimus, non ad muneris alicuius & operis functionem, quæ
somno & obliuione transcurritur. Non sit in nobis come-
satio, ebrietas, cubile, impudicitia. Non dicamus, Tenebræ Eccli. 23
& parietes operiũt nos, & quis scit si videbit altissimus? Sed
sit in nobis amor lucis, & cura honestatis, vt tanquam in die
ambulantes, opera nostra coram deo lucere cupiamus. Cui
est honor, laus, gloria, potestas, cum domino nostro Iesu
Christo, & cum spiritu sancto, à seculis & nunc & semper,
& in omnia secula seculorum. Amen.

CAPITA LIBRI SECVNDI HEXAEMERON.

De transitu authoris per recapitulationem factorum die
primo, ad opera secundi diei, cum deprecatione audito-
rum, & instructione qualiter dicenda debeant pensare.
Caput I.
De creatione firmamenti, & discretione inter aquam & a-
quam: Et vtrum vnum tãtum sit cœlum, an plures, ac de
confutatione philosophorum asserentium orbes stellа-
rum motu suo dulcé quendam & plenum suauitatis so-
num reddere. Caput II.
De firmamento vtrum sit hoc quod in superioribus cœlum
appellatũ est, an aliud: Et quomodo aqua vera super cœ-
los esse possit, cum reprobatione opinionis eorũ qui hoc
destruere conantur. Caput III.
Quæ sit inter cœlos & firmamentũ differentia, & firmamen
tum vnde nuncupatum sit. Quæ etiam aliorum sit senten
tia de prædictorum distinctione. Caput IIII.
De laude ac probatione operis secundi diei, eiusdémque
clausione. Caput V.

DIVI AMBROSII EPISCOPI *Mediolanensis Hexaemeron liber secundus de die secundo.*

*De transitu authoris per recapitulationem factorum die primo, ad opera secundi diei, cum deprecatione audito-
rum, & instructione qualiter dicenda debeant pensare.
Caput I.*

DIem primum vel potius vnum (maneat e-
nnim & prophetici prærogatiua sermo-
nis) vt potuimus absoluimus: in quo con
ditum cœlum, terram creatam, aquarum
exundantiam, circunfusum aërem, discre
tionem factam lucis atque tenebrarum,
dei omnipotẽtis, & domini Iesũ Christi,
spiritus quoque sancti operatione cognouimus. Quis ergo
non miretur dissimilibus mẽbris disparem mũdum in cor-
pus vnum assurgere, & insolubili concordiæ charitatisque
lege in societatem & connexionem sui tam distantia conue
nire, vt quæ discreta natura sunt, in vnitatis & pacis vinculũ
velut individua compactione nectantur? Aut quis hæc vi-
dens possibilitatem rationis infirmo ingenio rimetur? Quæ
omnia vis diuina incomprehensibilis humanis mentibus, &
ineffabilis sermonibus nostris, voluntatis suæ authoritate
connexuit. Fecit igitur deus cœlum & terram, & ea quasi au
thor esse præcepit, non tanquam figuræ inuentor, sed tan-
quam operator naturæ. Nam quomodo sibi conueniunt o-
peratoria impassibilis dei virtus, & passibilis materiæ natu-
ra, tanquã altera ab altera quo indiguerint, mutuantes? Nam
si increata materia, videtur ergo deo creandæ potestas mate
riæ de-

Universidad de Deusto
Biblioteca

riæ defuiſſe,& ab ea operationi ſubiacentia mutuata. Si verò incompoſita, mirum admodum coæternã deo materiem decorem ſibi non potuiſſe conferre, quæ ſubſtantiam non à creatore acceperit, ſed ſine tempore ipſa poſſederit. Plus ergo inuenit operator omnium, quàm contulit. Inuenit materiem, in qua poſſit operari: contulit autem figuram, quæ decorem inuentis rebus afferret. Vnde excipiendus à cæteris tanquam dies vnus, non conferendus cum cæteris tanquam dies primus eſt, vndeſ fundamẽta rerum omnium poſita,& cauſæ eſſe cœperunt quibus mundi huius atque vniuerſæ viſibilis creaturæ ſulta ſubſtantia eſt. Quare ad ſecundi diei admiranda opera ſermo nobis prodeat, quorum eminentia non ſecundũ tractatus noſtri poſſibilitatem, ſed ſecũdum ſcripturamſ ad laudem referenda eſt creatoris. Vos igitur quæſo vt naturaliter æſtimare, quæ dicimus probabiliter, ac ſimplici mente & ſedulo ingenio penſare digneminì, non ſecundum philoſophiæ traditiones & inanem ſeductionem ſuaſoria veriſimilia colligentes, ſed ſecundum regulam veritatis quæ oraculis diuini ſermonis exprimitur, & contemplatione tantæ maieſtatis fidelium pectoribus infunditur, quia ſcriptũ eſt: Confirma me in verbis tuis. Narrauerunt mihi iniuſti exercitationes, ſed non ſicut lex tua domine, omnia præcepta tua veritas. Non ergo ſecundum elementorum naturas, ſed ſecundum Chriſtum, qui omnia quæ voluit fecit, abundans plenitudine diuinitatis ſuę, conſideremus quæ facta ſunt, & naturæ poſſibilitatem interrogemus. Neque enim cùm in euangelio leproſum curaret, cæcis viſum refunderet, populus qui aderat & ſpectabat, illum medicinæ ordinem recognouit, ſed poteſtatem domini miratus, dedit (vt ſcriptum eſt) deo laudem. Neque ſecundum numerum Aegyptiorum,& curſus ſyderum, menſuras elementorum, extendit manum ſuam Moyſes vt diuideretur mare rubrum, ſed diuinæ imperio poteſtatis obtemperans. Vnde & ipſe ait: Dextera manus tua domine glorificata eſt in virtute, dextera manus tua domine confregit inimicos. Illò igitur ſancta plebs eleua mẽtem tuam, & totum animum tuũ confer. Non ſic deus videt quẽadmodum homo. deus in corde, homo in facie. Nec ſic igitur homo videt, quemadmodum deus. Audis quia deus vidit,& laudauit. Noli igitur tuis oculis eſtimare quę facta ſunt, opinionibuſq; colligere: ſed quæ deus vidit & probauit, ea tu retractãda non putes.

tal. quo

†ſcriptorũ

Pſal. 9.1:8.

Exod.15.

De creatione firmamenti, & diſcretione inter aquam & aquam: & utrum unum tantum ſit cœlum, an plures, ac de confutatione philoſophorum aſſerentium orbes ſtellarum motu ſuo dulcem quendam & plenum ſuauitatis ſonum reddere. Caput II.

Genes.1. T dixit deus: Fiat firmamentum inter mediam aquam,& ſit diſcernens inter aquam & aquam. Et factum eſt ſic.) Audi verba dei: Fiat, dicit. Iubentis eſt, non æſtimantis. Imperat naturæ, nõ poſſibilitati obtemperat: non menſuras colligit, non pondus examinat. Voluntas eius, menſura rerum eſt. Sermo eius, finis eſt operis. Fiat, inquit, firmamentum inter mediam aquam.) Firmum eſt omne quod ſtatuit deus. Et ſatis pulchrè præmiſit: Fiat firmamentum, antequam ſubiiceret, inter mediam aquam: vt tu prius crederes firmamentum ex præcepto dei factum, quàm de aquarum proflua qualitate dubitares. Si naturã elementorum conſideres, quomodo inter aquas ſolidatum eſt firmamentum? Illæ profluunt, illud conſtringitur: illæ currunt, hoc manet. Et ſit, inquit, diſcernens inter aquam.) Sed aqua cõfundere nõ diſcernere ſolet. Quomodo iubet quod ſcit ſecundum elementorum rationem eſſe contrarium? Sed cùm ſermo eius ortus naturæ ſit, iure vſurpat dare legem naturæ qui originem dedit. Sed prius conſideremus quid ſit firmamẽtum, vtrum ipſum ſit quod in ſuperioribus cœlum appellauit, an aliud: & ſi duo cœli, an plures. Nã ſunt qui vnum cœlum eſſe dicant, nec alterius cœli faciẽdi, cùm eſſet vna hyle, vt ipſi aiunt, potuiſſe ſuppetere ſubſtantiam, quoniam cùm omnis ſuperiori cœlo eſſet expenſa, nihil reliqui fuit quod ad ædificationem ſecũdi cœli tertiiue proficeret. Alij verò innumeros cœlos & mundos eſſe aſſerunt, quos irrident ſui. Non enim nobiſcum illis maior quàm cũ ſuis pugna eſt, qui geometricis numeris & neceſſitatibus contendunt probare, quod aliud cœlum eſſe non poſſit, nec patiturum vti ſecundum aut tertium ſit, nec operatoris virtutem idoneam vt multos cœlos faceret. Et quis nõ hanc eorum artificem facũdiam irrideat, qui cùm ex vna atque eadem cauſa plura eiuſdem generis ab hominibus fieri poſſe non abnuant, de creatore omniũ dubitent vtrum plures cœlos facere potuerit, de quo ſcriptũ eſt: Dominus autem cœlos fecit. Et alibi: Omnia quæcunque voluit fecit? Quid enim difficile ei, cui velle feciſſe eſt? Fluitat igitur illis impoſſibilitatis ratio, cùm de deo diſputãt, cui verè dicitur: Quia impoſſibile tibi nihil eſt. Itaque nos non ſolum ſecundum, ſed etiam tertium cœlum eſſe negare non poſſumus, cùm Apoſtolus raptum ſe ad tertium cœlum ſcriptorum ſuorum teſtificatione confirmet. Dauid etiam cœlos cœlorum, in illo laudantium dominum cõſtituit choro. Quem imitantes philoſophi, ſeptem ſtellarum, ſolis & lunæ, globorum conſonum motum introduxerunt, quorum orbibus vel potius globis connexa memorant omnia, quos ſibi innexos & velut inſertos verſari retro,& contrario cæteris motu ferri arbitrantur, eóque impulſu & motu ipſorum orbium dulcem quendam & plenum ſuauitatis atque artis & gratiſſimi modulaminis ſonũ reddi, quo modo ſciſſus aer tam artifici motu, & acuta cum grauibus temperante, ita varios æquabiliter concentus efficiat, vt omnem ſupergrediatur muſici carminis ſuauitatem. Huius rei fidem ſi requiras atque expetas ſenſu nobis & auditu probari, hæſitant. Nam ſi vera forent, quomodo tanto motu orbium concrepante, cùm ille cœleſtis orbis cui affixos ferunt ſtellarũ curſus, qui ſine intermiſſione voluuntur, concitatiorem habeat cõuerſionem, atque acutum ſonum excitet, hic autem lunaris grauiſſimum, non audiretur à nobis, cùm leuiora audire ſoleamus? Fidem ergo eius diſputationis ſi teſtimonio noſtro & auditus munere exigamus probari, referunt obſurduiſſe aures noſtras, & hebetiorem nobis ſenſum audiendi factum, propter illam à principio noſtræ generationis concepti ſonitus conſuetudinem. Et exemplum afferunt, eo quòd Nilus fluuiorum maximus, eo videlicet loco vbi ſe ex altiſſimis montibus in Catadupa illa præcipitat, magnitudine fragoris ſui aures accolarum obſtruat, vt audiendi munere carere dicantur. Sed facile his ipſa reſpondet veritas. Nam qui tonitrua audimus nubium colliſione generata: tantorum orbium conuerſiones, qui maiori vtique ſicut motu ferri æſtimantur, ita vehementiores ſonitus excitarent, non audiremus? Addunt præterea ideo ſonum hunc non peruenire ad terras, ne capti homines per ſuauitatem eius atque dulcedinem quam celeberrimus ille cœlorum efficit motus ab orientalibus partibus vſque in occaſum, propria negocia atque opera derelinquerent,& omnia hic ocioſa remanerent, quodam humanæ ad cœleſtem ſonum mentis exceſſu. Sed ea quæ ſunt aliena ab ſtudio noſtro, & à diuinæ lectionis ſerie, iis qui foris ſunt relinquamus. Nos inhęreamus ſcripturarum cœleſtium magiſterio.

Pſalm.95. Pſal.113.

1.Corin.1. Pſal.148.

De firmamento utrum ſit hoc quod in ſuperioribus cœlum appellatum eſt, an aliud. Et quomodo aqua uera ſuper cœlos eſſe poſſit, cum reprobatione opinionis eorum qui hoc deſtruere conantur. Caput III.

Genes.1. PRopoſitum igitur nobis eſt, quia dixit deus: Fiat firmamẽtum in medio aquæ, & ſit diſcernens inter aquam & aquam.) Et hinc tractatus, vtrũ hoc firmamentũ appellet quod antè iam fecit, de quo ſcriptum eſt: In principio fecit deus cœlũ & terrã. Nec fallit quod aliqui ante nos ita acceperint, eo quòd ſupra creatum authore deo & cõditum cœlum ſcriptura expreſſerit, hic expoſitionẽ operis creationiſque diffuderit, vt ibi quaſi ſumma operis breuiter comprehenſa ſit, hic operationis qualitas per ipſas† cõcurrentium rerum digeſta ſit ſpecies. Sed mouet nos quia & nomen aliud ſignificatur, & ſpecies ſolidior,& cauſa diſcernitur,& perſona cooperatoris adiungitur. Sic enim ſcriptum eſt: Et diſcreuit deus inter medium aquæ quæ erat ſub firmamento, & inter medium aquæ quæ erat ſuper firmamentũ.) Et primo volũt id deſtruere quod frequenti

†ipſam

Universidad de Deusto
Biblioteca

frequenti scripturarum lectione inolitum nostris & impres A
sum est mentibus, quia aquæ super cœlos esse non possint:
dicentes rotundũ esse orbem illum cœli, cuius in medio ter
ra sit, & in illo circuitu aquam stare non posse, quod neces
se est defluat & labatur, cùm de superioribus ad inferiora de
currius est. Quomodo enim aqua super orbem, vt aiunt, sta
re potest, cum orbis ipse voluatur? Hæc est illa versutia dia
lecticæ, Da mihi vnde tibi respõdeam. Quod si non detur,
nullum verbum refertur. Petunt sibi cõcedi, axem cœli tor
queri motu concito: orbem autem terræ esse immobilem,
vt adstruant aquas super cœlos esse non posse, quod omnes
eas voluendo se axis effunderet: quasi verò vt concedam il
lis quod postulant, & secundum eorũ opiniones illis respõ
deã, negare non possint in illa altitudine & profundo & lon
gitudinem esse & latitudinem, quam nemo potest compre
hendere nisi is qui impletur in omnem plenitudinem dei, vt
Ephes.3. Apostolus ait: Quis enim potest facile esse diuini operis æ
stimator? Est ergo latitudo in ipsa cœli altitudine. Sunt etiã,
vt de his dicamus quæ scire possumus pleraque ædificia fo
ris rotunda, intus quadrata: & foris quadrata, intus rotunda,
quibus superiora sunt plana, in quibus aqua hærere soleat. B
Quæ tamen ideo dicimus, vt aduertant opiniones suas opi
nionibus veri similioribus reuinci posse, & desinãt tantum
opus dei humanæ operationis & nostræ possibilitatis cõtem
platione metiri. Nos autem scripturarum seriem atque ordi
nem quærimus, sequimur, & opus contẽplatione æstimamus
authoris, quid dictum sit, & quis dixerit & cui dixerit, Fiat,
Gene.1. inquit, firmamentum in medio aquæ, & fit discernens inter
aquas. Audio firmamentũ fieri per præceptũ quo diuideretur aqua, & ab inferiore superior discerneretur. Quid hoc manifestius? Qui iussit discerni aquã interiecto & medio firmamento, prouidit quẽadmodum diuisa atque discreta manere possit. Sermo dei virt' naturæ est, & diuturnitatis substantia quo ad vsque velit eam manere qui statuit, sicut scri
Psalm.148. ptum est: Statuit ea in seculum seculi, præceptum posuit, & non præteribit. Et vt scias quia de istis aquis hoc dixit quas tu negas posse in superioribus cœli esse, audi superiora. Lau
Ibidem. date eum cœli cœlorum, & aquæ quæ super cœlos sunt laudent nomen domini. Nónne quasi aduersanti tibi dixit: C
Quoniã ipse dixit & facta sunt, ipse mãdauit & creata sunt. Statuit ea in seculum seculi, præceptum posuit & non præteribit? An non videtur tibi author idoneus qui legem suo operi daret? Deus est qui dicit, venerabilis naturæ, inæstimabilis magnitudine, immẽsus in remunerationibus, incomprehensibilis in operibus, cuius altitudinem sapientiæ quis inuestigare facilis? Iste dicit filio, id est dicit brachio suo, dicit virtuti suæ, dicit sapiẽtiæ suæ, dicit iustitię. Et fecit filius quasi potens, fecit quasi virtus dei, fecit quasi sapiẽtia dei, fecit quasi iustitia diuina. Cùm hæc audis, quid miraris si supra firmamentũ cœli potuit tantæ maiestatis operatione vnda suspẽdi? De aliis hæc collige, de iis quæ viderũt oculi hominum: quomodo ad Iudæorum transitum, si rationẽ quæris, se vnda diuiserit. Non solet hoc esse naturæ, vt aqua se discernat ab aqua, & in profundo interfusiones aquarũ terræ medio separentur. Gelauerunt, inquit, fluctus, & firmamenti specie cursum suum insolito fine frenarũt. Nónne potuit etiam aliter Hebræum populũ liberare? Sed tibi voluit ostendere, vt eo spectaculo etiam illa quæ non vidisti, æsti- D
mares esse credẽda. Iordanis quoque reflexo amne in suum fontem reuertitur. Hærere aquã cùm labitur, & ita sursum redire in superiora sine vllo repagulo, impossibile habetur. Sed quid impossibile ei qui dedit posse quibus voluit? De
Philip.4. dit posse infirmitatibus, vt infirmus dicat. Omnia possum in eo qui me confortat. Dicant certe quemadmodum aer cogatur in nubem, vtrũ pluuia nubibus generetur, an sinu nubium colligatur. Videmus plerunque exire nubes de montib'. Quæro vtrum de terra ascendat aqua, an ea quæ super cœlos est, largo imbre descendat. Si ascendit, vtique contra naturam est vt ascendat in superiora quæ grauior est, & portetur aere, cũ aer subtilior sit. Aut si conciti orbis totius motu rapitur aqua, sicut imo orbe rapitur, ita summo orbe diffunditur. Si fundi, vt volunt, non desinit: rapi vtiq; non desinit: quia sicut axis cœli semper mouetur & aqua mouetur, & aqua semper hauritur. Si descendit, manet ergo iugiter supra cœlos quæ habet vnde descendat. Deinde quid obstat si confiteatur quia aqua supra cœlos suspensa sit? Nam quo verbo dicunt terram in medio esse suspẽsam, & immobilem manere, cùm vtique grauior sit quàm aqua, ea ratione possunt dicere non præcipitari aquam orbis illius cœlestis conuersione, quæ super cœlos est. Sicut enim terra inani suspenditur, vel pondere librato vndiq; immobilis perseuerat, ita & aqua aut grauioribus aut æquis cum terra põderibus examinatur. Ideoq; nõ facile superfunditur mare terris, nisi cũ iubetur exire. Deinde cùm ipsi dicãt volui orbem cœli stellis ardentibus refulgentem, nónne diuina prouidẽtia necessario prospexit vt intra orbẽ cœli & supra orbem redũdaret aqua quæ illa feruentis axis incendia temperaret? Propterea quia exundat ignis & feruet, etiam aqua exũdauit in terris, ne eas surgẽtis solis & stellarum micãtium ardor exureret, & tenera rerũ exordia insolitus vapor læderet. Quanti fontes, fluuij, lacus irrigant terras, quia eas internus quidã ignis vaporat. Vnde enim aut arbores germinarent, aut frumenta vel sata prorumperent, vel orta coquerentur, nisi ea interiꝰ quoque ignis animaret? Qui etiam de saxis frequẽter excutitur, & de ipso sæpe dum cæditur ligno exilit. Ergo sicut necessaria ignis creatura, vt ordinata & dispositа permaneat, cœlíque elementia temperet aquarum rigorem: ita etiam aquarum redundantia non superflua, ne alterum altero consumeretur, quia nisi conueniens vtriusque mensura sit, sicut ignis aquam exsiccat, ita & aqua extinguit Iob.36.
ignem. Ideóque pondere & mensura examinauit vniuersa Numerata enim sunt ei & stillicidia pluuiarũ, sicut in libro Iob legimus. Sciens vel rerum facilem defectum fore, vel solutionem vniuersitatis si alterum exuperaretur ab altero, ita vtriusque temperauit dispendia, vtneque plus ignis excoqueret, neque exuberaret aqua quàm imminutio fieret vtriusque moderata, quę & superfluum detraheret, & necessarium reseruaret. Itaque cùm tanta de terris erumpant maximorum fluenta amnium, Nilus effuso Aegyptum stagnãs flumine, Danubius de occidẽtalibus partibus Barbarorum, atque Romanos intersecans populos, donec Ponto ipse condatur, Rhenus de iugo Alpium vsque in Oceani profunda cursus suos dirigens, Romani memorandus aduersus feras gentes murus imperij, Padus maritimorum commeatuum Italicis subsidiis fidus inuector, Rhodanus rapido concitus cursu Tyrrheni equoris freta scindens, in quo non mediocre fertur nauigantium periculum, dum inter se maris fluctus & amnis fluenta decertant: itémque de septentrionali parte Phasis Caucasеis montibus fusus, cum pluribus aliis in Euxinum se præcipitans mare: prolixum est singulorum persequi fluuiorum nomina, qui vel in nostrum mare deriuantur, vel exinaniuntur Oceano: Cùm tanta igitur vbertas aquarum sit, tamen plerumque terra meridianæ plagæ torretur ardoribus, atque æstu soluta fatiscit in puluerem, miserandi agricolæ labore consumpto, vt frequẽter ad potum siccatis puteis, arido gurgite subsidium vitale deficiat. Et erit quidem quando dicat abysso, Deserta eris, & omnes Esaiæ.5.
fluuios siccabo: sicut per Esaiam futurum annũciauit. Sed etiam antequam ille dies aduenіat, diuino prę̃scitus arbitrio, non minimum inter se ipsa elementorum natura decernit. Crebro itaque aut inundationibus mũdus hic quatitur, aut nimio æstu & ariditate vexatur. Noli igitur incredibilem opinari aquarum multitudinem, sed respice ad vim caloris, & incredulus non eris. Multũ est quod ignis absorbet: quod vel ex illo nobis debet esse manifestum, cùm medici vasa quædam angusta ore, pleniora desuper, intus concaua, leui lucernæ cõcepto lumine affigunt corpori, quemadmodum calor ille omnem in se rapiat humorem. Quis igitur dubitet quod ignitus æther, & magno feruens vapore inflammaret atque exureret omnia, nisi lege quadã sui prohiberetur authoris, vt nec flumina, nec lacus, nec ipsa maria vim eius possint restinguere? Et ideo desuper aqua impetu quodam descendens, in tantos plerumque imbres rumpitur, vt flumina, lacus repente repleantur ipsa maria exundent. Vnde frequenter & solem videmus madidum atque roranté. In quo euidens dat indicium quòd alimẽtum sibi aquarum ad temperiem

Universidad de Deusto
Biblioteca

periem ſui ſumpſerit. Tantũ autem ineſt illis impugnandæ veritatis ſtudium, vt ſolem ipſum negẽt calidæ naturę eſſe, eo quod albus ſit, non rubicũdus aut rutilus in ſpeciẽ ignis. Et ideo aiunt quod nec ignitus natura ſit, & ſi quid habet caloris, ferunt ex nimio motu conuerſionis accidere. Quod ideo dicendum putant, vt nihil videatur humoris cõſumere, quia calorem quo humor vel minuitur vel plerũque exhauritur, non habeat naturalem. Sed nil agunt cùm iſta componunt, quia nihil intereſt vtrum ex natura calorẽ quis habeat, an ex paſſione aliqua atque ex cauſa, quia ignis omnis conſumptor humoris eſt, vel huiuſmodi materiæ quã flamma cõſueuit exurere. Nam ſiue ex lignis haudquaquam ſemiuſtulatis, ſed inter ſe colliſis ignis excuſſus excipiatur ſo liis, æque flammam adolet, ac ſi de igne accendas facem: ſiue de flammæ lumine lumen accendas, eadem ſpecies & natura eſt luminis, ac ſi illud nõ naturalis ignis adoleuerit, ſed quem accidens cauſa generauerit. Vel hinc ſaltem contemplentur ſolis calorem, quod diuerſa ei deus cõſtituit curſus ſui loca & tempora: ne ſi ſemper in iiſdem moraretur locis, quotidiano ea vapore exureret. Mare ipſum ideo ferũt ipſi ſalſam atque amaram aquam habere, quod ea quæ fluuiis in freta influat, calore abſumatur, tantúmque vapore diurno conſumi, quantum quotidie ex diuerſis fluuiorum curſibus inuehatur. Quod ex ſolis quadam diiudicatione fieri perhibetur, qui quod purum ac leue eſt, ſibi rapit: quod graue atque terrenum, relinquit, ex quo remanet ſalſum, illud atque aridum quod ſine vſu ac ſuauitate potandi ſit.

Quæ ſit inter cœlos & firmamentum differentia, & firmamentum unde nuncupatum ſit: Quæ etiam aliorum ſit ſententia de prædictorum diſtinctione. *Caput IIII.*

SEd reuertamur ad propoſitum, Fiat firmamentum inter medium aquæ.) Nõ moueat, ſicuti iam dixi, quia ſupra cœlũ ait, hic dicit firmamentum, quoniam & Dauid dicit: Cœli enarrãt gloriã dei, & opera manuum eius annũciat firmamentum. hoc eſt, mundi opus cùm videtur, ſuum laudat authorem. Inuiſibilis enim maieſtas eius per ea quę videtur, agnoſcitur. Et videtur mihi nomen cœlorum commune eſſe, quia plurimos cœlos ſcriptura teſtificatur: nomen autem eſſe ſpeciale firmamentum. Siquidẽ & hic ita habetur: Et vocauit deus firmamentum cœlum.) Vt videatur ſupra generaliter dixiſſe in principio cœlum factum, vt omnem cœleſtis creaturę fabricam comprehenderet: hic autem ſpecialem firmamẽti huius exterioris ſoliditatem, quod dicitur cœli firmamentum, ſicut legimus in hymno prophetico: Benedictus es in firmamẽto cœli: Nam cœlum, quod οὐρανὸς Græcè dicitur, Latinè quia impreſſa ſtellarum lumina velut ſigna habeat, tanquam cælatum appellatur: ſicut argentum quod ſignis eminentibus refulget, cælatum dicimus. οὐρανὸς autem ἀπὸ τοῦ ὁρᾶν ἄνω dicitur, quod videatur τῶν ἄλλων ὁρᾶν ἄνωθεν γῆν. igitur terræ quæ obſcurior eſt, οὐρανὸς nuncupatur, quia lucidus eſt, tan quam viſibilis. Vnde puto & illud dictũ: Volatilia cœli ſemper vident faciem patris mei qui in cœlis eſt. Et volantia circa firmamentum cœli, eo quòd poteſtates quæ ſunt in illo viſibili loco, ſpectent hæc omnia, & ſubiecta ſuis habeant conſpectibus. Denique clauſum cœlum dictum eſt temporibꝰ Heliæ, quãdo ĩ Achab & Iezabel perfidia regnabat, cui populus regalis ac religio deſeruiret, eo quòd nemo ad cœlum oculos erigebat, nemo eius authorem venerabatur, ſed ligna & lapides adorabãt. Vnde hoc colligimus? quia in maledictionibꝰ populi Iſrael dixit deus: Erit tibi cœlum ſuper caput tuum æreũ, & terra tua ferrea: quando precium perfidiæ luẽs populus Iudæorum, intemperie cœli, & terræ infœcũditate multatur. De cœlo enim cauſa fertilitatis. Denique & Moyſes benedictiones tribui Ioſeph à finibus cœli & rore & abyſſis fontiũ deorſum venientibus, & ſecundum horam à ſolis curſu & à cõuenientibus menſibus & à vertice montium & collium æternorum dedit, eo quòd moderatione cœleſti terrarum fœcunditas nutriatur. Ferreum ergo cœlum eſt, quod nullum exudat humorem, quãdo nullis nubibus imber rumpitur. Eſt etiam† ferreum cœlũ, ſub obſcurus aer, preſſus atque nebuloſus colore ferrugineo. Quãdo rigore frigoris ſtringitur terra, tunc veluti ſuper ea put noſtrum humor ſuſpenſus videtur, & per momenta imminere. Plerumque etiam glacialibus ventorum flatibus rigentes aquæ conſolidantur in niuem, & rupto aere nix funditur. Neque enim firmamentũ hoc poteſt ſine aliquo rumpi fragore aut penetrari. Ideo & firmamẽtum dicitur, quod non ſit inualidum, nec remiſſum. Vnde & de tonitruis, quæ concepto intra ſinum nubium ſpiritu, cùm ſe vehementer eruptura eliſerint, magno concrepant ſonitu, ait ſcriptura: Firmans tonitrua. A firmitate ergo firmamentum eſt nuncupatum, vel quod diuina virtute firmatum ſit, ſicut ſcriptura nos docet, dicens: Laudate eum in firmamẽto virtutis eius. Nec præterit retuliſſe aliquos cœlos cœlorum ad intelligibiles virtutes, firmamentũ ad operatorias, Et ideo laudare cœlos vel enarrare gloriam dei, & opera manuum eius annunciare firmamentum. Sed nõ quaſi ſpiritalia, ſed quaſi opera mundi enarrant, quemadmodum ſupra diximus. Alij quoque purificatorias virtutes interpretati ſunt aquas quæ ſuper cœlos ſunt. Accipimus hæc quaſi ad tractatus decorem: nobis tamen non alienum videtur atque abſurdum ſi aquas veras propter illam cauſam quam diximus, intelligamus. Nam & ros & gelu & frigus & æſtus ſecundum hymnum Propheticum benedicunt dominũ, benedicit & terra: & illa non ad intelligibiles naturas referimus, ſed ad veritatem. Laudant etiam dracones dominũ, quia natura eorum & ſpecies cùm videtur, non minimum vel decoris offundit, vel in eſſe rationis oſtendit.

De laude ac probatione operis ſecũdi diei, eiuſdémque clauſione. *Caput V.*

ET vidit deus quia bonum eſt.) Facit filius quod vult pater, laudat pater quod facit filius. Nihil in illo naturæ degeneris inuenitur, cuius opus à paterna non degenerat voluntate. Vidit vtique, non oculis corporalibus intendit, ſed definiuit plenitudini gratiæ conuenire, vt mihi eius iudicium cognoſceretur. Nos enim ſolemus etiã de iis quæ diuina ſunt diſputare. Et quid mirum ſi de opere retractare poſſint, qui de ipſius operatoris generatione faciunt quæſtiones? Ipſum in iudicium vocant, ipſum inęqualem atque degenerem aſſerere conantur. Ideo legis: Et dixit deus, & fecit deus. Eodem pater & filiꝰ maieſtatis honorantur nomine. Et vidit deus quia bonum.) Dixit tanquam omnia quæ pater vellet ſcienti, & vidit tanquam omnia quæ filius faceret ſcientia tenens, & efficiens operatione conſorti. Vidit quia bonum.) Non vtique cognouit quod neſciebat, ſed probauit quod placebat. Non quaſi incognitum placuit opus, quia nec quaſi incognitus pater qui complacuit in filio, ſicut ſcriptum eſt: Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi complacui. Scit autem ſemper filius voluntatẽ patris, & pater filij, & audit patrem filiꝰ ſemper, & pater filium per vnitatem naturæ voluntatis atque ſubſtantiæ. Denique teſtatur hoc in euangelio ſuo filiꝰ dicẽs ad patrem: Sciebam quia ſemper me audis. Imago eſt enĩ inuiſibilis dei filius: omnia patris quaſi imago exprimit, omnia eius quaſi ſplendor gloriæ illuminat nobis atque manifeſtat. Videt & filius patris opus, ſicut & pater filii, ſicut & ipſe dominus declarauit: Non poteſt filius facere à ſe quicquam, niſi quod viderit facientem patrem. Vidit ergo facientem patrem, & vidit per ſecretum inuiſibilis naturæ. Et audit ſimiliter. Denique ait: Sicut audio, iudico: & iudicium meum verum eſt, quia non ſum ſolus, ſed ego, & qui miſit me pater. Hoc myſticum eſt, illud morale. Vidit mihi, probauit mihi. Quod deus probauit, tu reprehẽſibile ne dixeris: quoniam quod deus mundauit, tu commune ne dixeris, ſcriptum tibi eſſe meminiſti. Ergo bonum † dei nemo blaſphemet. Si firmamentum bonum, quantò magis bonus eius creator, etiam ſi Arriani nolint, Eunomiani reclament, radicis degeneris fructus deterior? Vidit, inquit, deus, quia bonum.) Solent artifices ſingula prius facere, & poſtea habili commiſſione connectere: & qui vultus hominum vel corpora excudunt de marmore, vel ære fingunt, vel ceris exprimunt, non tamen ſciunt, quemadmodum ſibi poſſint membra ſingula cõuenire, & quid gratiæ adferat futura connexio: & ideo aut laudare nõ audent, aut pro parte laudant: Deus verò tãquam æſtimator vniuerſitatis præuideus quæ futura

Pſal. 18.
Gene. 1.
Daniel. 3.
3. Reg. 17.
Leuit. 26
Deute. 33.
†al. enim
Gene. 1.
Pſalm. 148.
Pſal. 18.
Daniel. 3.
Pſalm. 148.
Ioan. 11.
Ioan. 5.
Ioan. 5. & 8.
Acto. 10.
†al. bonũ nomen dei ne blaſphemes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

futura sunt, quasi perfecta iam laudat, quæ adhuc in primi operis exordio sunt, finem operis cognitione præueniens. Nec mirum si apud quem rerum perfectio, non in consummatione operis, sed in suæ prædestinatione est voluntatis, laudat singula quasi conuenientia futuris, laudat plenitudinem singulorum venustate compositam. Illa est enim vera pulchritudo, & in singulis membris esse quod deceat, & in toto, vt in singulis gratia, in omnibus formę conueniētis plenitudo laudetur. Sed iam etiam secundus nobis claudatur dies, ne dum opus adstruimus firmamenti, infirmiores eos qui audiunt, dicendi prolixitate faciamus, dum in noctē sermo producitur, quæ adhuc carens lunæ stellarúmque lumine, (nondum enim luminaria creata sunt cœli) obscuritatem possit afferre remeantibus: simul vt cibo potúque curentur corpora, ne animis epulantibus fragilitas carnis de nocturno quoque ieiunio queratur.

CAPITA TERTII LIBRI HEXAEMERON.

De introductione tertij diei, cum increpatione hominum quod imperio dei insensibilibus elementis parentibus, ipsi non obediunt, exhortatione quoque vt populus in vnam ecclesiam domini congregetur. Caput I.

De inuisibilitate & apparitione terræ per scripturæ probationem. Et quomodo aquæ congregatæ fuerint in vnam collectionem, cum destructione opinionum contradicentium. Caput II.

Quomodo aquarum per omnem ferè terram diffusarum vna dicatur collectio, cùm & hodie diuersa sint maria.

Quomodo etiā congregatio vna potuerit omnes illas aquas recipere, atque exinanire terras, quę ante fuso per vniuersum flumine stagnabantur. Caput III.

Quid sit quod ait domin', Et appareat arida: & nō dixerit, Et appareat terra. Caput IIII.

De eo quod à quibusdam additum perhibetur: Et congregata est aqua in collectiōes suas, &c. De probatiōe quoque, & singulari ac mira laude maris. Caput V.

Quomodo cōuenerit vt terræ daretur species & gratia germinandi, & viriditas agri: ac de virtute & vtilitate huius vocis qua deus dixit: Germinet terra herbam virentem fœni, &c. cum redargutione eorum qui hanc prærogatiuam ipsi Soli adscribunt. Caput VI.

Cur prius pecori pabulum, quàm cibus homini sit creatus: simplexque victus & naturalis cibus reliquis cibis antelatus sit. De commēdatione quoque ipsius, ac de mysterio herbæ virētis, & floris fœni: cum exhortatione nostri ad imitationem illius herbæ, & confutatione Manichæi, aliorúmque hæreticorum. Caput VII.

De germine, ac seminaria virtute, & admirabili germinationis & fructificationis modo, terræq; vtilitate. De laude quoque agri pleni, & salubritate succi herbarum, virgultorúmque ac foliorum remediis. Caput VIII.

De retusione causationis quod cum vtilibus etiam lætalia & pernicioſa generentur. Caput IX.

Quomodo terra secūdum genus suum dicatur proferre semina, cùm plerunque semina iacta degenerent. Ac de diuersitate seminis diaboli & seminis Christi filij hominis, & quando iste homo verbum suum seminauerit super terram. Caput X.

De ortu arborum atque rosarum, & quomodo rosa humanæ vitæ speculum præferat. Caput XI.

De singulari vitis commēdatione, & quomodo exemplum eius ad nostræ vitæ institutionem arcessendum sit. Caput XII.

De arborum varietate, ac diuersis earū vtilitatibus, & ornatibus: fructuúmque suorum, atque succorum proprietatibus & medelis. Caput XIII.

De simplicium pomorum differentia, foliorúmque diuersitate. Caput XIIII.

Quod inexplicabile sit singularum rerum exquirere proprietates: & de varia mutatiōe ipsi' aquę quę omniū virgultorum nutrix est. De discrepātia quoque lachrymarum arborum, quæ eiusdem aquæ alluuione generantur: ac tandem de diffusioris perscrutationis excusatione. Caput XV.

Quemadmodum ad verbum domini, quod omni aquarum cursu est redundantius, subito omnis virgultorum creatura efflorauerit, & victū atque medelam ministrauerit. Quomodo præterea vniuersa gignentia aut semina habeant, aut aliqua quæ cum virtute seminū videantur conuenire. Ac de magna dei virtute in singulis. Cap. XVI.

De reprehensione surditatis humani cordis. Et de incōprehensibili admirandáque dei etiam in paruis prouidentia.

De primo quoque cultore vitium, & commendatione vini. Caput XVII.

DIVI AMBROSII EPISCOPI *Mediolanensis Hexaemeron liber tertius de die tertio.*

De introductione tertij diei, cum increpatione hominum quōd imperio dei insensibilibus elemētis parētibus, ipsi non obediunt: exhortatione quoque ut populus in unam ecclesiam domini congregetur. Caput I.

DIes tertius nobis hodie in sermone nascatur, qui ortus est in lectione: præclarus dies, qui terram à naufragio liberauit, dicente deo: Cōgregetur aqua quæ est sub cœlo, in cōgregationem vnam.) De quo præfationem adoriri placet. Congregetur aqua, dictum est, & cōgregata est: & frequenter dicitur, congregetur populus, & non congregatur. Non mediocris pudor est, imperio dei insensibilia elementa parere, & homines non obedire, quibus sensus ab ipso tributus est author. Et fortasse hic pudor fecerit vt hodie plures conueniretis, ne quo die congregata est aqua in congregationem vnam, eo die populus nequaquam congregatus in ecclesiam domini videretur. Nec hoc solum obedictis aquæ exemplum habemus. nam & alibi scriptum est: Viderunt te aquę deus, viderunt te aquæ, & timuerunt. Neque enim verisimile non videtur de aquis dictum, quando alibi quoque idem Propheta ait: Mare vidit & fugit, Iordanis cōuersus est retrorsum. Hoc enim vere factū quis ignorat, quod ad Hebræorum transitum mare fugerit, quādo se vnda diuisit, transiuit populus puluerulento vestigio, perisse mare credēs, fugisse fluctus? Denique credidit hoc Aegyptius, & ingressus est: sed illi rediit vnda quę fugerat. Nouit ergo aqua & congregari & timere, & fugere quando deus præcipit. Hanc imitemur aquā, & vnam congregationē domini, vnam ecclesiam nouerimus. Cōgregata est hic quondā aqua ex omni valle, ex omni palude, ex omni lacu. Vallis est hæresis, vallis est gentilitas, quia deus montium est, nōn vallium. Denique in ecclesia exultatio est, in hæresi & gentilitate fletus & mœror. Vnde ait: Dispositi in conualle fletus. Ex omni igitur valle congregatus est populus catholicus. Iam non multæ congregationes sunt, sed vna est congregatio, vna ecclesia. Dictum est & hic: Congregetur aqua ex omni valle, & facta est cōgregatio spiritalis, & factus est vnus populus: ex hæreticis & gētilibus repleta ecclesia est. Vallis est scena, vallis est circus, vbi currit mendax equus ad salutē, vbi humilis & abiecta contentio, vbi litium fœda deformitas. Ex his igitur qui circo inhęrere consueuerant, fides creuit ecclesiæ, quotidianus cœtus augetur. Palus est luxuria, palus est intemperantia, palus est incontinentia: in qua volutabra libidinum sunt, bestiarum murmura, latibula passionum: vbi mersantur quicunque inciderint, & non emergunt: vbi labuntur pedū vestigia, fluitant singulorum incessus: vbi fulicæ se dum lauant, polluunt: vbi flebiles desuper gemitus columbarum: vbi pigra testudo cœnoso hæret in gurgite: denique aper in palude, ceruus ad fontes. Ex omni igitur palude, vbi quasi ranæ veterem querelam canobant, congregata est fides, cōgregata est puritas animi, mentisque simplicitas. Congregata est aqua ex omni lacu, & ex

Gene. 1.

Psal. 76.

Psalm. 113.

3. Reg. 20.

Psal. 83.

omni

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prouer. 26. omni fouea, vt nemo fodiat foueam fratri ſuo, in quam ipſe incidat: ſed omnes ſe inuicem diligant, omnes ſe inuicem foueant, & quaſi vnum corpus diuerſa ſe membra ſuſtentent: quos non mortiferi cantus, & acroamata ſcenicorum, quæ mentem emolliant ad amores, ſed concẽtus eccleſiæ, & conſona circa dei laudes populi vox, & pia vota delectent: quibus non purpurea peripetaſmata, non aulęa precioſa ſpectare voluptati ſit, ſed hanc pulcherrimam mundi fabricam, hanc diſtãtem inter ſe elementorum copulam: cœlum ſicut cameram extenſum, vt inhabitãtes in hoc mundo tegat, terram ad operãdum datam, diffuſum aerẽ, clauſa maria, populum hunc diuinæ operationis organum, in quo diuini modulamen reſultet oraculi, & dei ſpiritus intus operetur, templum iſtud ſacrariũ trinitatis, ſanctitatis domicilium, eccleſiam ſanctam, in qua refulgent aulęa cœleſtia, de quibus dicta eſt: Dilata locum tabernaculorum tuorum: & aulæorum tuorum: fige, ne parcas: longiores fac funiculos tuos, & palos tuos confirma: adhuc in dexteram & ſiniſtram extende, & ſemen tuum gentes hæreditate poſſidebit, & ciuitates deſertas inhabitabis. Habet ergo aulæa, quibus attollit vitã bonam, peccata tegit, culpam obumbrat. Hæc eſt eccleſia, quæ ſuper maria fundata eſt, & ſuper flumina præparata. Supra vos enim confirmata eſt & præparata, qui ſicut flumina puro in eam mundi fonte decurritis, de quibus dictum eſt: Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina vocem ſuam à voce aquarum multarum. Et addidit: Mirabiles elationes maris, mirabilis in excelſis dominus. Bona flumina. hauſiſtis enim ex illo perenni & pleno fonte à quo fluitis quod fluitis, qui ait vobis: Qui credit in me (ſicut dicit ſcriptura) flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de ſpiritu quem incipiebant accipere qui crediturí erant in eum. Sed iam quaſi boni Iordanes reuertimini mecum in originem.

Esaiæ. 54.
Pſal. 92.
Ioan. 7.

De inuiſibilitate & apparitione terræ per ſcripturæ probationem. Et quomodo aquæ congregatæ fuerint in unam collectionem; cum deſtructione opinionum contradicentium. Caput II.

Genes. 1.

Ongregetur, inquit, aqua quæ ſub cœlo eſt, in cõgregationem vnam, & appareat arida. Et factum eſt ſic.) Fortaſſe parum crediderit aliquis ſuperioribus ſermonibus noſtris, quibus tractauimus inuiſibilẽ ideo fuiſſe terram, quod aquis operta tegeretur, vt corporeis oculis videri non poſſet. Ad ſe enim Prophetа retulit, hoc eſt ad noſtram conditionẽ, non ad diuinæ maieſtatem naturæ, quæ vtique omnia videt. Sed vt aduertatis quia non quaſi noſtri ingenij probãdi gratia, ſed veſtræ cauſa inſtructionis ſuſcepimus hunc tractandi laborẽ: adſtipulante nobis lectionis ſerie teſtificamur, quæ aperte probat, poſt congregationem aquæ quæ erat ſuper terram, & poſt deriuationem eius in maria, apparuiſſe aridam. Deſinant ergo qui nobis, dialecticis diſputationibus mouere negociaſ ſolent, dicentes: Quomodo terra inuiſibilis, cum omni corpori naturaliter & ſpecies & color inſit: omnis autem color ſit ſubiectus aſpectui? Clamat dei vox: Congregetur aqua, & appareat arida.) Et iterum ſcriptura dicit: Cõgregata eſt aqua in congregationem vnam, & apparuit arida.) Quid opus fuit iterare, niſi occurrẽdũ quæſtionib⁹ iudicaſſet Propheta? Nónne videtur dicere: Non dixi inuiſibilẽ ſecundũ naturam, ſed ſecundum ſuperfuſionem aquarum? Denique addidit ſublato velamine apparuiſſe aridam, quæ antè non videbatur. Iterum quoque quæſtiones alias afferũt, dicentes: Si in cõgregationibus diuerſis aqua erat, quomodo ſi illæ cõgregationes in ſuperioribus erant, non defluebat aqua in eum locum ad quem poſtea domini imperio deriuata eſt? Natura enim aquarũ ſponte in inferiora prolabitur. Sin verò in inferioribus erant illæ congregationes, quomodo contra naturam ſuam aqua ad ſuperiora conſcendit? Itaque aut ſecundum naturales curſus imperio non eguit: aut contra naturam imperio proficere non potuit. Cui quæſtioni facile reſpondebo, ſi mihi ipſi ante reſpondeant, ante præceptum domini hãc aquarum fuiſſe naturam vt laberetur & flueret. Non enim ex vſu hoc habet cæterorum elementorum, ſed ſpeciale & proprium: non ex quodam ordine, ſed magis ex voluntate & operatione dei ſummi. Quid iuſſerit deus, audiunt. Vox autem dei, efficiens natura eſt. Eam vocem effectus operationis impleuit. Cœpit labi aqua, & in vnam confluere congregationem, quæ ante erat diffuſa per terras, & plurimis receptaculis inhærebat. Curſum eius ante non legi, motum eius ante nõ didici: nec oculus meus vidit, nec auris audiuit. Stabat aqua diuerſis locis, ad vocẽ dei mota eſt. Nónne videtur quia naturam ei huiuſmodi vox dei fecit, & ſecuta eſt creatura præceptum, & vſum fecit ex lege? Primę enim cõſtitutionis lex formam in poſteros dereliquit. Deniq; ſemel diem fecit & noctẽ. Ex illo manet vtriuſque ſucceſſio, & diuturna reparatio. Iuſſa eſt etiam aqua currere in congregationem. Ex illo currit, fontes labuntur in fluuios, in freta currunt flumina, lacus deriuantur in maria: ipſa ſe aqua præcedit, vrget, & ſequitur. Vnus eſt ductus, vnũ corpus. Et cùm ſit altitudo diuerſa, indiſcreta tamen dorſi eius æqualitas. Vnde & æquor appellatum arbitror, quod ſuperficies eius æqualis ſit. Reſpondi ſecundum illorum propoſitum, illi nunc reſpondeant mihi, ſi vnquam viderint fontes ex inferioribus ſcaturire, de pauimento aquã ſurgere. Quis eam cogit? Vnde prorumpit? Quemadmodum non deficit? Quomodo fiat vt ima ſolidiora vndam vomant? Hæc ſecundum occultæ ſecreta naturæ. Cæterum quis ignorat quod rapido plerumque impetu in ima deſcendens, in ſuperiora ſe ſubrigat, atque in ſupercilium montis attollat: plerunque etiam canalibus manu artificis deriuata, quantum deſcenderit, tantum rurſus aſcendat? Itaq; ſi vel impetu ſuo fertur, vel artificis deriuata ingenio, contra naturã ſuam ducitur & eleuatur, miramini ſi diuini operatione præcepti aliquid ad vſum naturæ eius acceſſit, quod in vſu ante nõ fuerit? Dicãt nunc mihi quomodo tanquã in vtrem congregauerit aquas maris, vt ſcriptum eſt: quomodo eduxerit de petra aquam. Qui potuit de petra educere aquam quæ non erat, non potuit aquam educere quę erat? Percuſſit petram, & fluxerunt aquæ, clamat Dauid: Et torrentes inundauerunt. Et alibi: Super montes ſtabunt aquæ. Habes in euangelio quod cũ grauis eſſet procella, & magnus in mari motus, ita vt trepidarẽt apoſtoli naufragij periculum, excitauerunt dormientem in puppi dominum Ieſum, & ſurgens imperauit vẽto & mari: ſedata tempeſtas eſt, reſuſa trãquillitas. Qui potuit imperio mare totũ ſedare, non potuit aquas imperio mouere? Atqui in diluuio ſic accepimus, quod eruperint abyſſi fontes, & quod induxerit poſtea ſpiritũ, & ſiccauerit aquã. ſi nolunt obediſſe naturã, vſúmque elementi imperio dei eſſe conuerſum: vel hoc concedant, potuiſſe immiſſo vento aquas currere, quod quotidie videmus in mari, vt inde aquæ currant, vnde flauerit ventus. Si tempore Moyſi excitato auſtro valido ſiccatum eſt mare, eodem modo ſiccari non potuit cõgregatio aquarum, & in mare profluere aqua, quæ poſtea diuiſa eſt in profundo? Sed diſcant naturam poſſe conuerti, quando petra aquas fluxit, & ferrũ aquæ ſupernatauit, quod vtique Heliſæus orando facere meruit, non imperando. Si igitur Heliſæus ferrum leuauit contra naturam, Chriſtus aquas mouere non potuit? Sed mouit, qui potuit dicere, Lazare veni foras: & mortuũ ſuſcitauit. Deus enim quod iubet, facit. Itaque pari exemplo dictum accipe: Congregetur aqua, & congregata eſt. Dicendo autem congregetur, non ſolum mouit eam de loco, ſed etiam ſtatuit in loco, vt nõ preterflueret, ſed maneret. Hoc vtique maioris miraculi eſt, quomodo omnes congregationes in vnam cõgregationem defluxerint: & vna congregatio non adimpleta ſit. Nam & ſcriptura hoc inter mirabilia cõſtituit dicendo: Omnes torrentes eunt in mare, & mare non adimpletur. Vtrumque igitur ex præcepto dei, vt & fluat aqua & non ſuperfluat. Circũſcripta igitur impoſito fine maria claudũtur, ne ſupfuſa terris inundẽt omnia, & deſtituto aruorũcultu, munus terrenæ fœcunditatis impediant. Cognoſcant igitur diuini eſſe præcepti, operationiſque cœleſtis. Ait enim dominus per nubem ad Iob inter alia etiam de maris clauſtro: Poſui ei fines, apponens clauſtra & portas. Dixi autem ei: Vſque huc venies, nec tranſgredieris, ſed in te ipſo conterẽtur fluctus tui. Nónne ipſi videmus mare frequenter vndoſum, ita vt in altum

Esaiæ. 64.
Pſalm. 77.
Pſal. 103.
Matth. 8.
4. Reg. 6.
Ioan. 11.
Eccles. 1.
Iob. 38.

Iurgia

Universidad de Deusto
Biblioteca

in altum fluctus eius tanquam mons aquæ præruptus insurgat, vbi impetum suum ad littus illiserit, in spumas resolui, repagulis quibusdam arenæ humilis repercussum, secundum quod scriptum est: Aut non timebitis me, dicit dominus, qui posui arenam fines mari? Infirmissimo itaque omnium obice fabulæ puluere vis maris in tempestate cohibetur, & velut habenis quibusdam cœlestis imperij à præscripto sibi fine reuocatur, violentique æquoris motus in sese frangitur, atque in reductos sinus suos scinditur. Cæterum nisi vis statuti cœlestis inhiberet, quid obstaret quin per plana Aegypti, quæ maxime humilioribus iacens vallibus campestris asseritur, mare rubrum Aegyptio pelago misceretur? Denique docent hoc qui voluerunt hęc duo sibi maria connectere, atque in se transfundere: Sesostris sane Aegyptius, qui antiquior fuit, & Darius Medus, qui maioris cõtuitu potentiæ in effectum voluit adducere quod ab indigena fuerat ante tentatum. Quæ res indicio est, quod superius est mare Indicum, in quo mare rubrum, quàm æquor Aegyptium, quod inferius alluit. Et fortasse ne latius se mare effunderet, de superioribus ad inferiora præcipitans, ideo molimina sua rex vterque reuocauit.

Hæres.

Quomodo aquarum per omnem fere terram diffusarum vna dicatur collectio, cum & hodie diuersa sint maria. Quomodo etiam congregatio vna potuerit omnes illas aquas recipere, atq; exinanire terras, quæ ante fuso per vniuersum flumine stagnabantur. Caput III.

QVæro nunc, cum dixerit, Colligatur aqua in collectionem vnam.) Quomodo diffusas per lacus, paludes, stagna, aquas, & superfusas vallibus & campis omnibúsque planioribus locis, currentibus fontibus atque fluminibus vna potuerit recipere collectio: aut quomodo vna collectio, cum hodiéque diuersa sint maria. Nam & Oceanum mare dicimus, & Tyrrhenum, & Adriaticum, & Indicum, & Aegyptium, & Pontum, & Propontidem, & Hellespontum, & Euxinum, Egæum, Ionium, Atlanticum. Plerique etiam Creticum, & Septẽtrionale Caspium appellant mare. Vnde consideremus scripturæ verba, quę librato sunt trutinata examine. Colligatur, inquit, aqua in collectionem vnam.) Vna aquarum iugisque & continua congregatio est, sed diuersi sinus maris, vt quidam de scriptoribus forensibus ait: Nanque portus maris nostri sinus amplissimus. Meritóq; in diuersis locis diuersa sunt nomina, quia vocabula aquis ex regionum vocabulis adhæserunt. Vna autem congregatio aquarum, eò quòd iugis vnda atque continua ab Indico mari vsque ad Gaditani oram littoris, & inde in mare rubrũ, extrema, circũfuso orbẽ terrarum includit Oceano, interius quoque Tyrrheno Adrias, Adriæ cętera maria miscentur, nominibus, distincta non fluctibus. Vnde pulchre habes quia deus cõgregationes aquarum vocauit maria. Ita & vna est generalis collectio, quæ dicitur mare, & multæ collectiones, quæ maria pro regionibus nuncupantur. Sicut enim multæ terræ, vt Aphrica, Hispania, Thracia, Macedonia, Syria, Aegyptus, Gallia, atque Italia, pro regionum appellantur vocabulis, & vna est terra: ita multa dicuntur pro locorum appellationibus maria, & vnum est mare, sicut ait Propheta dicens: Tui sunt cœli, & tua est terra, orbem terrarum & plenitudinem eius tu fundasti, aquilonem & mare tu creasti. Et ad Iob ipse dominus ait: Concluſi autem mare portis. Nunc quia de vna collectione diximus, illud occurrit, vtrum cum per omnem fere terram & super terram fuerint diffusæ aquæ per vallestria agrorum, cõcaua montium, planiciémque camporum, modo æquoris fusa congregatio vna potuerit omnes illas aquas recipere, atque exinanire terras quæ antè fuso per vniuersum flumine stagnabãtur. Nam si tunc operta erant omnia, non diceret, visa est terra, nisi tectam vellet locis omnibus demonstrare. Si diluuium Noe tempore abscondit & montes, quando aquarum iam & super cœlos, & infra firmamentũ fuerat facta discretio, quanto magis dubitari non potest etiam montium vertices illa superfusione latuisse? Quo igitur illa omnis aquarũ redundãtia derivata est? Quæ receptacula eam tam continua atque connexa absorbere potuerunt? De quo multus nobis potest sermo suppetere. Primum quia potuit creator omnium, & ipsarum terrarum spatia diffundere. Quod aliqui ante nos confirmantes, propria posuerunt sentẽtia. Ego, quid facere potuerit, nunc prætermitto: quid fecerit, quod aperte scripturarum authoritate non didici, quasi secretum prætereo, ne forte etiã hinc alias sibi quæstiones requirant. Assero tamen secundum scripturas, quia potuit locorum humilia, & cãporum aperta diffundere, sicut ipse ait: Ante te ambulabo, & mõtes planos faciã. Potuit etiam ipso aquarũ vis profundiora ea facere quæ insederat, tanto fluctuum motu, tantóque æstu concitatioris elementi, qui quotidie ima pelagi torquere, & arenas verrere soleat de profundo. Quis deinde sciat inquãtum se illud magnum & inausum nauigantibus atque intentatum nautis fundat mare, quod Britannias fremẽti includit æquore, atq; in vlteriora & ipsis fabulis inacceſſa secreta se porrigit? Quis deinde colligat quãtum Lucrino & Auerno in Italia, Tiberiadi quoque in Palæstina, & ei lacui qui inter Palęstinam & Aegyptum Arabiæ deserta prætendit, portubúsque diuersis Augusti, atque Traiani, cæterisq; per vniuersum orbem infusum addiderit mare? Si sunt etiam non confusi lacus, & stagna quæ non miscentur fluctibus, vt Larius & Benacus, Albanus quoque, aliique plures, quo modo vna congregatio aquarum? Sed quemadmodũ dicitur, quia fecit deus duo luminaria, id est solem & lunam, cum sint vtique & stellarũ luminaria & vna congregatio dicitur, cũ sint plurimæ. Neque enim annumerantur quæ non conferuntur.

Psalm.88.

Iob.38.

A

B

C

D

Quid sit quod ait dominus: Et appareat arida: & non dixerit, & appareat terra. Caput IIII.

SEd vt videtur, quoniam de mari loquebamur, aliquantulum exundauimus: ad propositum reuertamur, & consideremus quid sit quod ait dominus: Congregetur aqua in vnam congregationem, & appareat arida: & nõ dixerit, terra. Quod præclare positum quis non aduertat? Terra enim potest & luto esse permixta, aquis madida, cuius species superfusis aquis nõ appareat. Arida autem non solum ad genus, sed etiam ad speciem terrarum refertur, vt sit vtilis, sulcabilis, & apta culturis. Simul prospectum est ne videatur sole magis quàm dei præcepto esse siccata, quia arida facta est antequam sol crearetur. Vnde & Dauid discernens mare & terram, ait de domino deo: Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud: & aridam manus eius fundauerunt. Arida enim expressio naturæ est, terra appellatio quædam simplex negocij, quæ in se habeat proprietatem. Sicut enim animal generis significatio est, cui inest proprium aliquid & excellens, rationabile autem proprium est hominis: ita & terra potest cõmuniter dici vel scatens aquis, vel deserta, & inuia, & sine aqua. Ergo & illi quæ scatet aquis, inest vt habeat ariditatem. Remota enim aqua incipit esse arida, sicut habes scriptum: Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim. hoc est, de terra aquosa aridam fecit. Habet ergo terra propriã qualitatem suam, sicut & singula elementa habent. Nam & aer humidam qualitatem, & aqua frigidam, & ignis calidam. Et hoc est principale proprium elementis singulis, quod ratione colligimus. Comprehendere autem sensibiliter & corporaliter si velimus, velut connexa & composita reperimus, vt sit terra arida & frigida, aqua frigida & humida, aer calidus & humidus, ignis calidus & siccus: & sic sibi per has iugales qualitates singula miscentur elementa. Nam terra cum sit aridæ & frigidæ qualitatis, connectitur aquæ per cognationem qualitatis frigidæ, & aqua aeri, quia humidus est aer. Ergo aqua tanquam brachiis quibusdam duobus frigoris & humoris, altero terram, altero aerem videtur amplecti, frigido terram, aerem humido. Aer quoque medius inter duo compugnantia per naturam, hoc est inter aquã & ignem vtrumque illud elementum conciliat sibi, quia & aquis humore, & igni calore coniungitur. Ignis quoque cum sit calidus & siccus natura, calore aeri annectitur, siccitate autem in communionem terræ ac societatem refunditur, atque ita sibi per hunc circuitum & chorum quendam concordiæ societatisque conueniunt. Vnde & Græce συζυγίαι dicũtur, quæ Latinè elementa dicimus, quod sibi conueniant & concinant. Huc autem progressi sumus, quia scriptura ait quod deus

Gene.1.

Psalm.94.

Psalm.106.

Universidad de Deusto
Biblioteca

deus vocauerit terram aridam, hoc est, quia quod principale est eius, nuncupauit proprietatem naturæ. Naturalis enim proprietas siccitas est terris: hæc ei prærogatiua seruata est. Principalis ergo siccitas subest etiam vt sit frigida, sed non præferuntur secunda primis. Vt autem humida sit, aquarum affinitati sociatur. Ergo illud suum, istud alienũ. Suum quod arida, alienum quod humida. Author itaque naturæ quod primo donauit, hoc tenuit: quia istud ex natura, illud ex causa. De principalibus igitur, non ex accidentibus terræ debuit proprietas definiri, vt secundum prærogatiuam qualitatis eius informaretur nostra cognitio.

De eo quod à quibusdam additum perhibetur: Et congregata est aqua in collectiones suas &c. De probatione quoque, & singulari ac mira laude maris. Caput V.

ET vidit deus quia bonum.) Non præterimus quia aliqui nec in Hebræo putãt esse, nec in cęteris interpretationibus, quia, Congregata est aqua in collectiones suas, & apparuit arida. Et vocauit deus aridam terrã, & collectiones aquarũ vocauit maria.) Cum enim dixerit deus quia factum est sic, satis esse putãt vocem operatoris ad celebratę operationis indicium. Sed quia in aliis quoque creaturis habet & definitionem præceptionis, & repetitum operationis vel indicium vel effectum: ideo nos non putamus absurdum id quod perhibetur additum, etiam si cæteris interpretibus vel veritas doceatur suppetere, vel authoritas. Multa enim non ociosè à septuaginta viris Hebraicæ lectioni addita & adiuncta comperimus. Vidit ergo deus quia bonum mare. Et si pulchra sit species eius elementi, vel cum surgentibus albescit cumulis ac verticibus vndarum, & cautes niuea rorant aspergine, vel cum æquore crispanti clementioribus auris & blando serenæ tranquillitatis purpurascentem præfert colorem, qui autem eminus spectãtibus frequenter offunditur, quando non violentis fluctibus, vicina tundit littora, sed velut pacificis ambit & salũtat amplexibus, quàm dulcis sonus, quàm iucũdus fragor, quàm grata & consona resultatio: Ego tamen non oculis æstimatum creaturæ decorem arbitror, sed secundum rationem operationis iudicio operatoris conuenire & congruere definitum. Bonũ igitur mare: Primũ, quia terras necessario suffulcit humore, quibus per venas quasdam occulte succum quẽdam haud inutilem subministrat. Bonum mare tanquam hospitium fluuiorum, fons imbrium, deriuatio alluuionum, inuectio commeatuum, quo sibi distantes populi copulantur, quo præliorum, remouentur pericula, quo barbaricus furor clauditur, subsidium in necessitatibus, refugium in periculis, gratia in voluptatibus, salubritas valetudinis, separatorum coniunctio, itineris compendium, transfugium laborantium, subsidium vectigalium, sterilitatis alimentum. Ex hoc pluuia in terras transfunditur. Si quidem de mari aqua radiis solis hauritur, & quod subtile eius est rapitur: deinde quanto altius eleuatur, tanto magis etiam nubium obumbratione frigescit, & imber fit: qui non solum terrenam temperat siccitatem, sed etiam ieiuna arua fœcundat. Quid enumerem insulas, quas velut monilia plerumque prætexit, in quibus ij qui se abdicant intemperantiæ secularis illecebris, fido continentiæ proposito eligunt mundum latere, & vitæ huius declinare dubios anfractus? Mare est ergo secretum temperantiæ, exercitium continentiæ, grauitatis secessus, portus securitatis, tranquillitas seculi, mundi huius sobrietas: tum fidelibus viris atque deuotis incentiuum deuotionis, vt cum vndarum leniter alluentium sono certent cantus psallentium, plaudant insulæ tranquillo fluctuum sanctorum choro, hymnis sanctorum personent. Vnde mihi vt omnem pelagi pulchritudinem comprehendam quam vidit operator? Et quid plura? Et quid aliud ille concentus vndarum, nisi quidam concentus plebis est? Vnde bene mari plerumque comparatur ecclesia, quæ primo ingredientis populi agmine totis vestibulis vndas vomit: deinde in oratione totius plebis tanquam vndis refluentibus stridet: tum responsoriis psalmorum, cantu virorum, mulierum, virginum, paruulorum, consonus vndarum, fragor resultat. Nam illud quid dicam, quod vnda peccatum abluit, & sancti spiritus aũra salutaris aspirat? Det nobis dominus illa successuum flumina prospero ligno currere, tuto portu consistere, nequitiæ spiritalis grauiora quàm ferre possumus tentamẽta nescire, fidei ignorare naufragia, habere pacem profundam: & siquando aliquid sit, quod graues nobis seculi huius excitet fluctus, cui gilãtem pro nobis habere gubernatorem dominum Iesum, qui verbo imperet, & tempestatem mitiget, tranquillitatem maris refundat, cui est honor & gloria, laus, perpetuitas à seculis, & nunc & semper, in omnia secula seculorum. Amen.

Gene. 1.

Quomodo conuenerit vt terræ daretur species & gratia germinandi, & viriditas agri, ac de virtute & vtilitate huius vocis quæ deus dixit: Germinet terra herbam virentem fœni &c. cum redargutione eorum qui hanc prærogatiuam ipsi soli adscribunt. Caput VI.

DIscedente aqua conueniebat vt species terræ daretur & gratia, vt inuisibilis & incomposita desineret esse. Nam plerique etiam hoc dicunt esse inuisibile, quod speciem non habet: & ideo accipiunt terram inuisibilem fuisse, non quia videri non posset à summo deo vel angelis eius, (nam adhuc homines creati nõ erant, vel etiam pecudes) sed quia sine sua specie erat. Species autem terræ est germinatio, & viriditas agri. Vnde vt & visibilem eam & cõpositam faceret deus, ait: Germinet terra herbam fœni, seminans semen secundum genus suum, & lignum fructiferum faciens fructum secũdum genus suum, cuius semen suum sit in ipso.) Audiamus verba veritatis: quorum series salus est audiẽtium. Prima enim illa vox dei singulis creaturis impertita gignendis, lex naturæ est, quæ terris in omne æuũ remansit futurę successionis datura prescriptum, quemadmodum vel generandi vel fructificandi in reliquum vsus adolesceret. Prima itaque germinatio est quando nascentia videntur erumpere: deinde cum eruperit & profecerit germẽ, sit herba: herba quoque vbi paululum processerit, fit fœnum. Quàm vtilis, quàm vehemens vox: Germinet terra herbã fœni.) Hoc est, ipsa per se germinet terra, nullum alterius quærat auxilium, non cuiusquam indigeat ministerio. Solent enim plerique dicere: Nisi clementior solis calor tepefecerit terras, & quodammodo radiis suis fouerit, non potest germinare terra: & propterea gentes diuinum honorem deputant Soli, quod virtute caloris sui terrarum penetret sinus, sparsáque foueat semina, vel rigentes gelu venas arborum relaxet. Audi ergo deum velut hanc vocem emittentem: Conticescat ineptus sermo hominum qui futurus est, faceſſat vana opinio. Antequam Solis fiat luminare, herba nascatur: antiquior eius sit prærogatiua quàm Solis. Ne error hominum conualescat, germinet prius terra quàm fotus Solis accipiat. Sciant omnes Solem authorem non esse nascentium. Dei clementia terrã relaxat, dei indulgentia prorumpere facit fructus. Quomodo Sol viuendi vsum ministrat orturis, quãdo illa prius diuinæ operationis viuificatione sunt edita, quàm Sol in hos viuendi vsus veniret? Iunior est herbis, iunior fœno.

Gene. 1.

Cur prius pecori pabulum quàm cibus homini sit creatus, simplex que victus & naturalis cibus reliquis cibis antelatus sit: de commendatione quoque ipsius, ac de mysterio herbæ virentis & floris fœni, cum exhortatione nostri ad imitationem illius herbæ, & confutatione Manichæi aliorúmque hæreticorum. Caput VII.

ET forte mirentur aliqui quod prius pecori pabulum, quàm cibus homini sit creatus. In quo primum profundum dei consilium debemus aduertere, quod etiam minima quęque non negligat, sicut in euangelio sapientia dei dicit: Respicite volatilia cœli: quoniã non serunt neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cœlestis pascit illa: nõne vos pluris estis illis? Cum enim illa pascuntur dei gratia, nemo sibi debet de sua industria & virtute blandiri. Deinde quia simplicem victum & naturalem cibum reliquis cibis debuit anteferre. Hic enim sobrietatis est cibus, reliqui deliciarum atque luxuriæ. Hic communis omnibus animantibus cibus, ille paucorum. Exẽplum itaque frugalitatis, magisteriũ parsimonię est,

Matth. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est, herbæ simplicis victu olerisque vilis aut pomi contẽtos esse omnes oportere, quem natura obtulit, quem liberalitas dei prima donauit. Ille salubris, ille vtilis cibus, qui morbos repellat, qui resecet cruditates, nullo hominum paratus labore, sed diuino effusus munere, sine satione fruges, fructus sine semine. Cum dulcis, tam gratus, vt etiam repletis voluptati atque vsui sit. Denique ad primas datus mensas, ad secundas remansit. Quid autem creaturæ huius attexam miraculum, & sapientiæ operatricis argumentum exprimam? In hac enim germinum specie, & in illo virentis herbæ munere imago est vitæ humanæ, & naturæ conditionisque nostræ insigne quoddam spectatur, & speculũ elucet. Illa herba & flos fœni, figura est carnis humanæ, sicut bonus diuinitatis interpres organo suæ vocis expressit, dicens: Clama. Quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis vt flos fœni. Aruit fœnum, & flos decidit: verbum autem domini manet in æternum. Dei sententia, vox humana est. Dicit deus, Clama: sed in ipso Esaia loquitur. Ille respondit: Quid clamabo? Et tanquam quid loqueretur audisset, adiunxit: Omnis caro fœnum. Et verè. Viret enim & gloria hominis in carne quasi fœnum: & quæ putatur esse sublimis, exigua quasi herba est, præmatura vt flos, caduca quasi fœnũ: germinat vitę viriditatẽ in specie, non in fructu soliditatẽ: hilarioris vitæ quasi flos prætendẽs incũditatẽ, breuiori spacio occasura, sicut herba fœni, quod priusquam euellatur aresçit. Quæ enim firmitudo in carne, quę salubritas potest esse diuturna? Hodie videas adolescentem validum, pubescentis ætatis virtute florentẽ, grata specie, suaui colore: crastina die tibi facie & ore mutatus occurrit: & qui pridie tibi lautissimus decoræ formæ visus est gratia, alio die miserandus appareat, ægritudinis alicuius infirmitate resolutus. Plerosque aut labor frãgit, aut inopia macerat, aut cruditas vexat, aut vina corrumpunt, aut senectus debilitat, aut euiratos deliciæ reddunt, luxuria decolorat. Nónne verum est quia aruit fœnũ, & flos decidit? Alius abauis atauisque nobilis, & maiorum honestatus insulis, prosapiæ veteris clarus insignibus, amicis abundans, stipatus clientibus, & vtrunque latus tectus, secum producens maximam ac reducens familiam repente aliqua accidentis pericu li mole turbatus destituitur ab omnibus, à sodalib⁹ derelinquitur, impugnatur à proximis. Ecce verum est quia sicut fœnum vita hominis, priusquam euelatur, aresçit. Est etiam qui dudum vbertate affluens copiarũ, liberalitatis fama per ora volitans singulorum, clarus honoribus, præminens potestatibus, tribunalibus celsus, solio sublimis, beatus, populis æstimatus, dum prœconum clamore deducitur, subita rerum conuersione in eum carcerẽ rapitur, quo alios ipse detruserat, & inter reos suos imminentis pœnæ desset ærumnam. Quantos pridie caterua plaudentium, & inuidiosa fauentis populi frequens domum pompa deduxit, & nox vna glorioſæ illum splendorem deductionis aboleuit, ac repentinus lateris dolor effusis gaudiis luctuosam grauis successionem mœroris admiscuit. Huiusmodi igitur est gloria hominis, sicut flos fœni. Quæ etiam cum defertur, nihil operibus adiungit, in qua nullus fructus acquiritur, & cùm amittitur euanescit, omnem scenam hominis, & quam desuper obumbrabat repente destituens, & quam intus animabat. Atque vtinam imitaremur hanc herbam, de qua ait dominus: Germinet terra herbam fœni, seminans semen secundum genus suum, & secundum similitudinem.) Seminemus igitur semen secundum genus. Quod sit genus, audi dicentem oportere nos quærere illud diuinum, si quo modo illud tractare possimus aut inuenire, quamuis non longe sit ab vnoquoque nostrum. In ipso enim viuimus, & sumus, & mouemur, sicut quidam vestrum, inquit, dixerunt, cuius & genus sumus. Secundum hoc genus seminemus semen, non in carne, sed in spiritu. Non enim carnalia, sed spiritualia seminare debemus, qui ad vitã peruenire volumus æternam. Quæ sit autem similitudo, non ignoras, qui ad imaginem & similitudinem dei factus es. Herba generi respondet suo, tu non respondes tuo generi? Tritici granum sparsum terræ, generis sui gratiam reddit, & tu degeneras? Fruges non adulterant sui synceritatem seminis, tu adulteras puritatẽ animæ, vigorem mentis, corporis castitatem? Non agnoscis opus esse te Christi? Manibus suis, vt legimus, te ille formauit, & tu Manichæe alterum tibi asciscis authorem? Pater deus dicit ad filium: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & tu Photiane dicis, quia in constitutione mundi adhuc non erat Christus? Et tu Eunomiane dicis, quia dissimilis est patri filius? Nam si imago: non dissimilis vtique, sed totum ex toto exprimens patrem, quem pater substantiæ suæ vnitate signauit. Pater dicit: Faciamus: & tu cooperatorem negas? Quod dixit pater, filius fecit: & tu æqualem negas, in quo complacuit pater?

Genes.

De germine, ac seminaria uirtute, & admirabili germinationis & fructificationis modo, terræque utilitate. De laude quoque agri pleni, & salubritate succi herbarum, uirgultorumque ac foliorum remediis. Caput VIII.

Gene.1.

GErminet, inquit, terra herbam fœni secundum genus.) In omnibus quæ dicuntur nascentia terræ, primum germen est: vbi se paululũ sustulerit, fit herba, postea fœnum, inde fit fructus. Sunt nascentia quæ radice germinant, vt arbores quæ non sunt satæ, ex aliarum arborum radice nascuntur. In arundine videmus quomodo in extremo eius velut quidam fit nodus è latere, & inde alia arundo germinat. Est ergo in radice vis quędam seminarij. Insitiua quoque in superioribus germinant. Aliis ergo à radice, aliis diuerso munere series successionis acquiritur. Inest enim nascentibus singulis aut semen, aut virtus aliqua seminaria, & ea secundum genus, vt quod nascitur ex ea, simile eorum quæ sata sunt, vel quorũ de radice sit, germinet. De tritico triticum, de milio milium, de piro pirus alba flore prorumpit, castanea quoque surgit de radice castaneæ. Germinet, inquit, terra herbam fœni secũdum genus.) Et continuo parturiens terra nouos se fudit in partus, & induit se amictum viriditatis, gratiam fœcunditatis assumpsit, diuersisque compta germinibus proprios suscepit ornatus. Miramur quòd tam cito generauerit: quanto maiora miracula sunt, si spectes singula, quẽadmodum vel iacta in terram semina resoluantur, ac nisi mortua fuerint, nullũ fructum afferant. si verò fuerint quadam sui morte resoluta, in vberiores fructus resurgant. Suscipit igitur granum tritici putris gleba, & sparsum cohibet occatio, ac velut materno terra gremio fouet & comprimit. Inde cum se granum illud resoluerit, herbam germinat, grata ipsa iam species herbescentis viriditatis, quæ statim genus satiui similitudine sui prodit, vt in ipso suę stirpis exordio cuius generis herba sit recognoscas, atque in herbis fructus appareat, paulatimque adolescit vt fœnũ, culmóq; pubescens erigitur & assurgit. Ast vbi se geniculata iam spica sustulerit, vaginę quædã futuræ frugi parãtur, in quibus granum formatur interius, ne tenera eius primordia aut frigus lædat, aut solis æst⁹ exurat, aut ventorum inclementia, vel imbrium vis sæua decutiat. Succedunt quidã ordines spicæ mirabili, arte formati, vel ad speciem grati, vel ad tutamẽ nexu quodã inter se naturalis colligationis astricti, quã prouidẽtia diuina formauit. Et ne frugis numerosioris pondere velut quędam cedat fultura culmorum, vaginis quibusdam ipse culmus includitur, vt geminatis viribus frugem possit multiplicem sustinere, ne impar oneri curuetur in terrã. Tum supra ipsam spicã vallum struitur aristarum, vt quasi quadã in arce prætendat, ne auium minorum morsibus spicas suis exuatur fructibus, aut vestigiis proteratur. Quid dicã quemadmodum clementia dei humanæ prospexerit vtilitati? Fœneratũ terra restituit quod acceperit, & vsurarum cumulo multiplicatum. Homines sæpe decipiunt, & ipsa fœneratorem suum forte defraudant: terra fidelis manet. Et si quando non soluerit, si forte aduersata fuerit frigoris inclementia, aut nimia siccitas, aut immensa vis imbriũ, alio anno superioris anni damna compensat. ita & quãdo prouẽtus spem destituit agricolæ, nihil terra delinquit: & quando arridet vbertas, fœcundæ matris se partus effundit, vt nunquã vllum dispendium suo inferat creditori. Quæ verò species pleni agri? Qui odor? Quæ suauitas? Quæ voluptas agricolarum? Quid digne explicare possumus, si nostro vtamur alloquio? Sed habemus scri-

De specie agri pleni.

Eccle. 40.

Ibidem.

Psalm. 118.

Eccl. 40.

Psal. 118.

Gene. 1.

Actu. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pturæ teſtimonia quibus agri ſuauitatẽ benedictioni & gratiæ ſanctorum aduertimus comparatam, dicente ſancto Iſaac: Odor filij mei ſicut odor agri pleni. Quid tibi deſcribam purpuraſcentes violas, candida lilia, rutilãtes roſas, depicta rura nunc aureis, nunc variis, nunc luteis floribus, in quibus neſcias vtrum ſpecies amplius florum, an vis odora delectet? Paſcuntur oculi grato ſpectaculo, longe latéque odor ſpargitur, cuius ſuauitate cõplemur. Vnde diuine dominus ait: Et ſpecies agri mecum eſt. Cum ipſo eſt enim, quam ipſe formauit. Quis enim alius artifex poſſit tantã rerum ſingularum exprimere venuſtatem? Conſiderate lilia agri: quantus ſit candor in foliis, quemadmodum ſtipata ipſa folia ab imo ad ſummum videantur aſſurgere, vt ſcyphi exprimant formam, vt auri quędam ſpecies intus effulgeat, quę tamen vallo in circuitu floris obſepta nulli pateat iniuriæ. Si quis hunc florem decerpat, & ſua ſoluat in folia, quæ tanti eſt artificis manus quæ poſſit lilij ſpeciem reformare? Quis tantus imitator naturæ, vt florem hunc redintegrare præſumat, cui dominus tantum teſtimonium dedit vt diceret: Nec Salomõ in omni gloria ſua ſic veſtiebatur, ſicut vnum ex iſtis? Rex opulentiſſimus & ſapientiſſimus inferior iudicatur quàm huius floris pulchritudo eſt. Quid enumerem ſucços herbarum ſalubres? quid virgultorum ac foliorum remedia? Ceruus æger ramuſculos oleæ mandit, & ſanus fit. Locuſtas quoque folia oleæ arroſa liberant ab ægritudine. Rubi folia ſuperiacta ſerpenti, interimunt eum. Culices non tangent te, ſi abſinthij herbam cum oleo coquas, & eo te perunxeris.

Genc. 27. De violis, lilijs, & roſis.

Pſal. 49.

Matth. 6.

De virgultis.

De retuſione cauſationis quod cũ utilibus etiam letalia & pernicioſa generentur. Caput IX.

SEd forte dicant aliqui: Quid quod cum vtilibus etiam letalia & pernicioſa generantur? Cum tritico conium, quod inter alimenta vitæ noxium reperitur, & niſi pręuiſum fuerit, conſueuit ſaluti nocere. Inter alia quoque nutrimenta vitæ helleborum deprehenditur. Aconita quoque fallunt frequenter, & decipiunt colligentem. Sed hoc ita eſt, ac ſi reprehendas terram quia nõ omnes homines boni. Sed quod plus eſt accipe, quia non omnes boni angeli in cœlo. Sol ipſe præ nimio calore ſpicas torret, adurit autem gignẽtium prima exordia. Luna quoque viantibus iter demonſtrat, latronũ prodit inſidias. Num igitur dignũ eſt vt in his quę vtilia ſunt poſthabentes conditoris gratiam confiteri, propter aliqua alimentorũ noxia creatoris proſpicientiæ derogemus? quaſi verò omnia gulæ cauſa debuerint procreari, aut exigua ſint quæ ventri noſtro diuina indulgentia miniſtrauerit. Definitæ nobis eſcæ ſunt, & notæ omnibus, quæ & voluptatem generent, & corporis ſalubritatem. Singula autem eorum quæ generantur è terris, ſpecialem quandam rationem habent, quæ pro virili portione complent vniuerſæ plenitudinem creaturæ. Alia ergo eſui, alia alij naſcuntur vſui. Nihil vacat, nihil inane germinat terra. Quod tibi putas inutile, aliis vtile eſt, imò ipſi tibi frequenter alio eſt vſu vtile. Quod eſcam non adiuuat, medicinã ſuggerit: & ſæpe eadem quæ tibi noxia ſunt, auibus aut feris innoxium miniſtrant pabulũ. Denique ſturni veſcuntur conio, nec fraudi eſt eis, quoniam qualitate ſui corporis venenum ſucci letalis euadunt. Frigida enim vis eius eſt ſucci, quam ſubtilibus poris in cordis ſui ſedem ducentibus, præcoci digeſtione præueniunt priuſquam vitalia ipſa pertentet. Helleborum autem periti loquũtur eſcã eſſe & alimoniam coturnicum, eo quòd naturali quodam temperamento ſui corporis vim pabuli nocentis euitent. Etenim ſi ratione medicinæ plerumque ad ſalubritatem humani quoque corporis tẽperatur, cui videtur eſſe contrarium: quanto magis proprietati naturæ ad cibum proficit, quod medica manu conuertitur ad ſalutem? Per mandragoram quoque ſomnus frequenter accerſitur, vbi vigiliarum ægri affligantur incommodo. Nam quid de opio loquar, quod etiam nobis quotidiano prope vſu innotuit, quoniam dolores eo grauiſſimi internorum ſæpe viſcerum ſopiũtur? Nec illud præterit, quod conio plerũque furores libidinum marcuerunt, & helleboro vetuſtæ paſſiones ægri corporis ſunt ſolutæ. Non ſolũ igitur nulla in his reprehẽſio creatoris, ſed etiam incrementum eſt gratiarum. Siquidem quod ad periculũ putabas eſſe generatum, ad remedia tibi ſalutis operatur. Nam & id quod periculi eſt, per prouidentiam declinatur: & id quod ſalutis, per induſtriam non amittitur. An verò oues & caprę ea quæ ſibi noxia ſunt declinare didicerũt, & ſolo odore per quoddã naturæ * miniſteriũ, cum ſint rationis expertes, rationẽ tamen euadendi periculi vel tuendæ ſalutis agnoſcunt, noxiáque pariter ac profutura diſtinguũt, ita vt plerũque cum armata venenis tela ſenſerint, notas petere herbas, atque his remedium vulneri dicantur adhibere? Cibus illis ergo medicina eſt, vt reſilire ſagittas videas è vulnere, & fugere venena, non ſerpere. Denique ceruis cibus venenũ eſt. Coluber ceruum fugit, leonem interficit. Draco elephantem ligat, cuius ruina mors victoris eſt. Et ideo ſumme vtrinque certatur, ille vt pedem alliget, in quo caſus victi ſibi nocere nõ poſſit, iſte ne poſteriore extremus pede, aut calle capiatur anguſto, vbi vel ipſe ſe non queat retorquere, & draconẽ graui proterere veſtigio, vel ſequentis elephanti auxilium non habeat. Ergo ſi irrationabilia animalia norunt quibus ſibi aut medicentur herbis, aut ſubſidiis opem afferant: homo neſcit, cui rationabilis ſenſus innaſcitur? Aut tã alienus à vero eſt, vt quæ cuique apta ſint vſui minime deprehendat: aut ita naturæ ingratus bonis, vt quoniam taurini hauſtus ſanguinis letalis eſt homini, propterea putet laborioſum animal aut naſci non debuiſſe, aut ſine ſanguine debuiſſe generari, cuius virtus ad cultum agrorum vtilis, aut ad vſum plauſtrorum habilis, ad alimoniam ſuauis, diuerſo munere fulcit agricolas, quibus deus, ſi bona ſua norint, vniuerſa donauit dicens: Germinet terra herbam fœni, ſpirans ſemen ſecundum genus. Nõ ſolum enim ſpontaneam alimoniam comprehendit quæ eſt in herbis & radicibus, atque in arborum reliquiſque fructibus, ſed etiam eam quæ induſtria comparatur, & cultu ruſticani laboris acquiritur. Quàm decorum autem quod non ſtatim fundere terras ſemẽ iuſſit & fructus, ſed primum germinare, deinde herbeſcere campos ſtatuit, poſtea ſecũdum proprietatem ſui generis ſemen adoleſcere, vt nunquam aruorum vacaret gratia, quæ grato primum decore vernarent, poſtea fructuum ſuggererent vtilitatem.

* myſterii

Geneſ.

Quomodo terra ſecundum genus ſuum dicatur proferre ſemina, cum plerunque ſemina iacta degenerent. Ac de diuerſitate ſeminis diaboli, & ſeminis Chriſti filij hominis, & quando homo uerbum ſuum ſeminauerit ſuper terram. Caput X.

SEd forte quis dicat: Quomodo ſecũdũ genus terra profert ſemina, cum plerũque ſemina iacta degenerẽt, & cum bonũ triticum fuerit ſeminatum, decolor eius ſpecies, & inferior forma reddatur? Sed hoc ſiquando accidit, non ad tranſlationem generis, ſed ad ægritudinẽ quãdam & inæqualitatẽ ſeminis videtur eſſe referendũ. Non enim definit eſſe triticum ſi aut frigore aduratur, aut imbre madidetur, ſed ſpecie magis quàm genere, colore quoq; & corruptione mutatur. Denique frequenter madidata frumẽta in ſui generis ſpeciem reuertuntur ſi aut ſole aut ignibus torreantur, aut diligentibus cõmiſſa culturis, aeris tẽperie terrarúmq; feraciũ vbertate foueãtur. Itaque reparãt in ſobole, quod degenerauerat in parẽte. Vnde non periclitamur ne præceptũ illud dei cuius vſus naturæ inoleuit, in reliquũ ſucceſſionis vitio deſtitutũ ſit, cum hodiéque in ſeminibus generis ſui ſynceritas reſeruetur. Nam lolium, & reliqua adulterina ſemina quæ frugibus ſæpe miſcentur, zizania nuncupari euangelij lectione cognouimus; ſed ea propriũ quoddam genus habent, non ex tritici ſemine in aliud genus ſeminis decolori mutatione tranſlata degenerẽ traxere naturã. Denique hoc docet dominus dicens: Simile eſt regnũ cœlorum homini qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo: cũ autẽ dormirẽt homines, venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania inter triticũ. Aduertim⁹ vtique ꝙ zizania & triticũ, vt nominib⁹, ita & genere videãtur eſſe diſcreta. Deniq; & ſerui dixerũt ad patrẽfamiliãs: Domine, nónne bonũ ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Aliud enim eſt ſemen diaboli, aliud ſemen eſt Chriſti, quod ſeritur ad iu-

Matth 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad iustitiam. Denique aliud filius hominis, aliud diabolus seminauit. Adeo diuersa natura vtriusque seminis, vt contrarius seminator sit. Quod seminat Christus, regnũ est dei: quod seminat diabolus, peccatum est. Quomodo igitur potest vnius generis esse regnum atque peccatum? Sic est, inquit, regnum dei, quemadmodum si homo iacter semen super terram. Est & homo qui seminat verbum, de quo scriptum est: Qui seminat, verbum seminat. Hic homo verbum seminauit super terram, quando dixit: Germinet terra herbam. & subito terrarum germina pullularunt, & diuerse rerum species refulserunt. Hinc pratorum virens gratia abundantiam pabuli ministrauit, inde camporum spica flaueſcẽs, imaginem pelagi fluctuantis, commotione segetis vberioris expressit. Sponte omnes fructus terra suggessit: etsi arata sine cultore esse non poterat (nondum enim erat formatus agricola) inarata tamen opimis messibus redundabat, & haud dubium quin maiore prouentu. Siquidem nec cultoris desidia terrarum destituere poterat vberratem. Nunc enim fœcunditas vnicuique pro merito laboris acquiritur, vbi cultus spectatur agrorum: & negligẽtia vel offensa aut diluuiis pluuiarum, aut terrarum ariditatibus, aut grãdinis iactu, aut quacunque ex causa soli vberis sterilitate multatur. Tunc autem prouentu spontaneo terra fructus locis omnibus inuchebat, quoniam is præceperat qui vniuersorum est plenitudo. Verbum enim dei fructificabat in terris, nec vllo adhuc erat terra damnata maledicto. Antiquiora enim mundi nascentis exordia, quam nostra peccata sunt, & recẽtior culpa propter quam cõdemnati sumus in sudore vultus nostri panem mãducare, sine dolore alimenta nescire. Denique hodiéque fœcunditas terræ veterem affluentiam spontaneo vsu fertilitatis operatur. Quàm multa sunt enim quæ adhuc sponte generantur. Sed etiam in his ipsis quæ manu quærunt ur, magna ex parte manẽt nobis diuina beneficia, vt frumẽta ipsa quiescentibus inferantur. Quod propositæ docet lectionis exemplum, dicente domino quia sic est regnum dei quemadmodum si homo iactet semen super terram, & obdormiat, inquit, & exurgat nocte & die, & semen germinet, & increscat dum nescit ille. Vltro enim terra fructificat, primo herbam, deinde spicam, deinde plenum triticum in spica. Et cum produxerit fructum, statim mittit falcem, quoniam adest messis. Dormienti igitur tibi ô homo & nescienti fructus suos vltro terra producit. Dormis & surgis, & frumenti per noctem incrementa miraris.

Gene.1.

Gene.3.

Marc.4.

De ortu arborum atque rosarum, & quomodo rosa humanæ vitæ speculum præferat. Caput XI.

Proximus de herba fœni, nũc dicamus de ligno fructuoso faciente fructum secundum genus, cuius semen eius in ipso sit. Dixit, & facta sunt: & subito vt supra floribus herbarum quæ viriditatib', ita hic nemoribus terra vestita est. Concurrerunt arbores, consurrexẽre syluæ, vertices repente montiũ fronduerunt. Hinc pinus, hinc cupressus in alta se extulerunt cacumina, cedri & piceæ conuenerunt. Abies quoq; non contenta terrenis radicib' atque aerio vertice, etiam casus marinos tuto subitura remigio, nec solum ventis, sed etiam fluctibus certatura processit. Necnon & laurus assurgens, odorem suum dedit, nunquam suo exuenda velamine. Vmbrosæ quoque ilices verticem protulerunt, inhorrentem comam hybernis quoque temporib' seruaturę. Hoc enim in singulis priuilegium natura tenuit in reliquum, quod sub ictu mũdi surgentis accepit, & inde manet sua ilicibus prærogatiua, manet cupressibus, vt nulli venti eas crinis sui honore despolient. Surrexerat ante floribus immixta teneris sine spinis rosa, & pulcherrimus flos sine vlla fraude vernabat: postea spina sepsit gratiã floris, tanq; humanæ speculũ præferens vitæ, quæ suauitatem perfunctionis suæ finitimis curarũ stimulis sæpe compungat. Vallata est enim elegantia vitæ nostræ, & quibusdam solicitudinibus obsepta, vt tristitia adiuncta sit gratiæ. Vnde cum vnusquisque aut suauitate rationis, aut prosperioris cursus successibus gratulatur, meminisse culpæ eũ conuenit, per quem nobis in paradisi amœnitate florẽtibus, spinæ mentis, animique sentes iure condemnationis adscripti sunt. Irrutiles igitur ô homo licet aut splendore nobilitatis, aut fastigio potestatis, aut fulgore virtutis, semper tibi spina proxima est. Semper inferiora tua respice, super spinas germinas, nec prolixa gratia manet. Breui vnusquisque decurso ætatis flore marcescit.

Mar.4.

De singulari uitis commendatione, & quomodo exemplum eius ad nostræ uitæ institutionem arcessendum sit. Caput XII.

Sane vt caduca tibi noueris communia esse cum floribus, ita etiam læta cum vitibus, quibus generatur vinum quo cor hominis lætificatur. Atque vtinam ô homo huius generis imiteris exemplum, vt ipse tibi lætitiam iucunditatémque fructifices. In teipso suauitatis tuæ gratia est, ex te pullular, in te manet, intus tibi, id est in teipso quærenda iucunditas tuæ est conscientiæ. Ideo ait: Bibe aquam de tuis vasis, & de puteorum tuorum fontibus. Primum omnium nihil gratius florẽtis odore vitis. Siquidem de flore earum succus expressus poculi genus conficit, quod & voluptati & saluti sit. Deinde quis non miretur ex acini vinacio vitem vsque in arboris summum cacumen prorumpere, quam velut quodam amplexu fouet, & quibusdam brachiis ligat, & circundat lacertis, pampinis vestit, sertis vuarum coronat? Quæ ad imitationem vitæ nostræ primum viuam defigit radicem: deinde quia natura flexibilis & caduca est, quasi brachiis quibusdã, ita & clauiculis quicquid comprehẽderit stringit, hisque se erigit & attollit. Huius est similis plebs ecclesiæ, quæ velut quadã fidei radice plantatur, & reprimitur humilitatis propagine, de qua pulchre ait Propheta: Vineam ex Aegypto transtulisti, & plantasti radices eius, & arbusta eius, & replesti terram, operuit montes vmbra eius, & arbusta eius cedros dei. Extendisti palmites eius vsque ad mare, & vsque ad flumen propagines eius. Et per Esaiam ipse dominus locutus est dicens: Vinea facta est dilecto, in cornu, in loco vberi: & maceria circundedi, & circunfodi vineam Soreth, & ædificaui turrim in medio eius. Circundedit enim eam velut vallo quodam cœlestium præceptorum, & angelorum custodia. Immittit enim angelus domini in circuitu timẽtiũ eum. Posuit in ecclesia velut turrim apostolorũ & prophetarum atque doctorum, qui solent pro ecclesiæ pace præten dere. Circunfodit eam, quando exonerauit terrenarum mole curarum. Nihil enim magis mentem onerat, quàm istius mundi solicitudo, & cupiditas vel pecuniæ vel potentiæ. Quod tibi demonstratur in euangelio, cũ legis, quia illa mulier quæ habebat spiritum infirmitatis, inclinata erat, vt sursum respicere nõ posset. Curuata enim erat anima eius, quæ inclinabatur ad terrena cõpendia, & cœlestẽ gratiã non videbat. Respexit eam Iesus, & vocauit, & statim mulier onera terrena deposuit. His cupiditatib' etiã illos oneratos fuisse demõstrat, quibus ait: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiã. Ergo illa anima mulieris quasi circunfossa respirauit, & erecta est. Sed eadẽ vitis vbi circũfossa fuerit, religatur & erigitur, ne reflectatur in terram. Recidũtur alia sarmenta, alia propagãtur. Reciduntur quæ inani effusione luxuriãt, propagantur ea quæ bonus agricola iudicauerit fructuosa. Quid ego adminiculorũ ordines, iugationisq; describã gratiam, quæ verè atque manifeste æqualitatẽ docẽt in ecclesia esse seruandã, vt nemo se dines aut honorat' extollat, nemo pauper deiiciat, ignobilisque desperet? Omnibus sit in ecclesia par atq; vna libertas, Omnibus impertiatur iustitia cõmunis, & gratia. Ideo turris in medio est, quæ exemplũ de illis rusticanis, de illis circunferat piscatoribus, qui virtutum arcẽ tenere meruerunt. Quorum exemplis noster erigatur affectus, neque humilis & despicabilis iaceat, sed vniuscuiusque mens ad superiora se subrigat, vt audeat dicere: Nostra autem conuersatio in cœlis est. Vnde ne aliquibus procellis seculi possit reflecti, & tempestate deduci, clauiculis illis & circulis quasi amplexibus charitatis proximos quosque cõplectitur, & in eorũ coniunctione requiescit. Charitas est igitur quæ nos superioribus nectit, cœlóque inserit. Qui enim manet in charitate, deus in eo manet. Vnde & dominus ait: Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non potest fructum afferre à se, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Ego

Psalm.103.

Prouer.5.

Esaiæ.5.

Psal.33.

Luc.13.

Matth.11

Philip.3.

1.Ioan.4.

Ioan.15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum vitis, vos palmites estis. Euidenter igitur exemplum vi A
tis ad nostræ vitæ institutionem accersendum esse signauit:
quæ primum veris tepefacta temperie gémare perhibetur:
deinde ex ipsis sarmentorum articulis fructum emittere: de
quibus oriens vua formatur, paulatimque augescens imma-
turi partus retinet acerbitatem, nec potest nisi matura iam
& cocta dulcescere. Vestitur interea viridantibus pampinis
vinea, quibus & aduersum frigus ommémque iniuriam non
exiguo munitur subsidio, & à solis ardore defenditur. Quid
autem eo vel spectaculo gratius, vel fructu eius dulcius, vi-
dere serta pendentia velut quædam speciosi ruris monilia,
carpere vuas vel aureo colore, vel purpureo renitétes? Hya
cinthos cæteráque gémas fulgere existimes, coruscare indi
cos, albarum emicare gratiam gemmarum. Nec aduertis ex
his admoneri te homo ne immaturos fructus tuos dies su-
premus inueniat, aut plenæ tempus ætatis opera imparata
dedeceant? Acerbus enim fructus amarior esse consueuit:
nec potest dulce esse, nisi quod ad maturitatis perfectionem
adoleuerit. Huic viro perfecto nec frigus horridæ mortis, B
nec sol iniquitatis nocere consuecuit, quia obúbrat eum gra-
tia spiritualis, & omnia mundanæ cupiditatis & corporeæ li
bidinis restinguit incendia, defendit ardores. Laudent te
quicunque conspiciunt, & agmina ecclesiæ velut quædam
palmitum serta mirentur, spectent singuli fidelium pulchra
animarum monilia, delectentur maturitate prudentię, splen
dore fidei, cõfessionis decore, iustitiæ pulchritudine, vber-
Psal.127. tate misericordiæ, vt dicatur tibi: Vxor tua sicut vitis abun
dans in lateribus domus tuæ: eo quòd redundantiam vitis
fructiferę, copiosæ munere liberalitatis imiteris.

De arborum uarietate, ac diuersis earum utilitatibus & or natibus, fructuúmque suorum atque succorum proprietatibus & medelis. *Caput XIII.*

SEd quid ego in sola vite immoror, cum omnia ge
nera arborum vtilia sint, alia ad fructum nata, a-
lia ad vsum data? Nam & quibus non est fructus
vberior, tamen vsus preciosior est. Cedrus suspen
De cedro. dendis tectorum apta culminibus, eo quòd huiusmodi ma- C
De cupresso teries & procera sit spaciis, nec onerosa parietibus. Lacuna-
ribus quoque comendísque fastigiis habilis est cupressus.
Vnde & ecclesia dicit in Cãticis: Trabes domorũ nostrarũ
cedrinæ, lacunaria nostra cupressina. in his esse declarãs de-
cora sui ornamenta fastigij, qui quasi trabes verticem eccle
De lauro & palma. siæ sua virtute sustineãt, & fastigium eius exornent. Laurus
& palma ad insigne victoriæ. Lauro victorum capita coro-
nantur, palma manus victricis ornatus est. Vnde & ecclesia
Cantic.7. ait: Dixi ascendam in palmam, tenebo altitudines eius. Quæ
eminentiam videns verbi, & sperans quod ad eius altitudi-
nem possit ascendere, & scientiæ summitatem, dicit: Ascen-
dam in palmam, vt omnia inferiora relinquat, & ad superio-
ra contendat, ad brauium Christi, vt suaues eius fructus car
pat, & gustet. Suauis enim virtutis est fruct⁹. Populus quo-
De populo & salice. que coronis arbor vmbrosa victricibus, & salix lenta vitib⁹
habilis vinciendis, quid aliud mystice declarant, nisi bo-
na esse Christi vincula, quę nocere non soleant, vincula gra
tiæ, vincula charitatis, vt vnusquisque suis vinculis glorie- D
ad Philemo. Roman.8. tur, sicut gloriabatur & Paulus, dicens: Paulus vinctus Ie-
su Christi. His ligatus vinculis dicebat: Quis nos separabit
à charitate Christi? Vinculis abstinentiæ, vinculis charita-
Psal.136. tis. His ligatus, vinculis etiam Dauid ait: In salicibus in me-
De buxo. dio eius suspendimus organa nostra. Buxus quoque elemen
torum apicibus vtilis exprimendis, leui materia vsum ma-
Esaię 30. nus puerilis informat. Vnde ait scriptura: Scribe in buxo.
Simul vt admoneat te ipsa materia quæ semper viret, nec
vnquam foliis exuitur suis, ne vnquam spei tuæ dissimula-
tione nuderis, sed semper tibi per fidem germinet spes salu
tis. Quid ego enumerem quanta varietas arborum, quàm
diuersus in singulis & pulcher ornatus, quàm patulæ fagi,
quàm proceræ abietes, quàm comantes pinus, quàm vmbro
sæ ilices, quàm populi bicolores, quàm nemorosa & redi-
uiua castanea, quæ simul vt excisa fuerit, tanquam syluam
ex se pullulare consueuit: quemadmodum in arboribus ip-
sis ætas aut senilis aut nouella deprehenditur. iunioribus
enim exiliores rami, antiquioribus validiora & nodosa sunt
brachia. Illis folia leuigata atque diffusa, istis contractiora
& aspera. Sunt etiam arbores quæ senili atq; emortua radi-
ce successionem sui, si forte cædantur, reparare non noue-
rint: aliæ quibus aut iuuentus viret, aut natura fœcundior
est, quibus excisio lucro potius quàm detrimento sit, vt per
plures sui rediuiua successione reuouentur hæredes. Est e-
tiam quod mireris, ipsis sexus in pomis, est discretio sexus
in arboribus. Nam videas palmam quæ dactylos generat, De palma mare & fœmina.
plerumque inclinantem ramos suos, & subiacentem, & con
cupiscentiæ atque amplexus speciem prætendentem ei ar-
bori quam marem palmam appellant pueri rusticorum. Il-
la ergo palma fœminea est, & sexum suum subiectioni spe-
cie confitetur. Vnde locorum cultores præciaciunt ramis e-
ius dactylorum vel palmarum semina masculorum, qui-
bus illi fœmineæ arbori velut quidam sensus perfunctionis
infunditur, & expetiti concubitus gratia repræsentatur.
Quo munere donata rursus erigitur, & eleuat ramos suos, De ficu.
& in veterem statum comam suam rursus attollit. De ficu
quoque eadem opinio est. Ideoque plerique secundum do-
mesticam & fructiferam ficum, agrestem ficulneam ferun-
tur inserere, eo quòd cito fructus fœcundæ illius & dome-
sticæ ficus vel aura tentati aliqua, vel æstu, desluere feran-
tur in terram. Vnde gnari huius remedij, grossis arboris a-
grestis alligatis ad illam feracem arborem, medẽtur eius in-
firmitati, vt possit fructus proprios reseruare, iam iámque si
deforent remedia lapsuros. Quo admonemur velut quo-
dam ænigmate naturæ, non refugere eos qui à nostra fide &
consortio separati sunt, eo quòd & gentilis qui fuerit acqui
situs, quo grauior fuerit assertor erroris, eo vehemẽtior pos
sit fidei defensor existere. Et si quis de hæreticis conuerta-
tur, velut confirmet eam partem in quam se commutata opi
nione contulerit, maxime si habeat aliquid directum natu-
ræ, vt viuida possit esse eius sentẽtia, si adminiculetur ei at-
tentio sobrietatis, obseruantia castitatis. Profunde ergo cir
ca eum studium tuum, vt similitudine fructiferæ illius ficus
de præsentia & cõiunctione agrestis illius arboris tuam pos
sis corroborare virtutem. Ita enim tua nec dissoluetur in-
tentio, & diligentiæ fructus & gratiæ reseruabitur. Quàm
multa sunt autem quæ doceant naturalem duritiam posse di
ligentiæ studio temperari, quibus affert cultus ruralis exem
plum. Nam plerunque cito florent mala granata, & fructum
afferre non possunt, nisi congruis peritorum remediis exco
lantur. plerũque succus vanescit interior, & foris species e-
ius pulchra prętenditur. Quæ non immerito comparatur ec
clesiæ, vt habes in Canticis ad ecclesiam dictum: Vt cortex Cantic.4.
mali punici genæ tuæ. Et infra: Si floret vitis, floruerunt ma
la granata. Ecclesia enim bonum fidei fulgorem confessio-
nísque prætendit, tot martyrum sanguine speciosa: & (quod
est amplius) Christi cruore dotata, simul plurimos intra se
fructus vsu istius pomi sub vna munitione cõseruãs, & vir-
tutum negocia multa complectens. Sapiens enim spiritu ce
lat negocia. Amygdalis quoque hoc genere medicari ferun De amygdalis.
tur agricolæ, vt ex amaris dulces fiãt fructus, vt & terebrẽt
eius radicem arboris, & in medium inserant surculũ eius ar-
boris quã Græci πύρον, nos piceam dicimus. Quo facto suc-
ci amaritudo deponitur. Ergo si agricultura conuertit stir-
pium qualitates, nõne studia doctrinæ, & disciplinæ attẽtio
mitigare possunt quaslibet ægritudines passionũ? Nemo er-
go positus vel in adolescẽtiæ vel in intẽperantiæ lubrico, de
sui cõuersione desperet. Ligna plerũque in meliores vertun
tur vsus, & nõ possunt hominũ corda mutari? Docuim⁹ nõ
solũ inter diuersi generis arbores esse fructuũ diuersitates,
sed plerũque in eadem specie arborum cõpugnare sibi fru-
ctus. Alia enim species masculorum, alia fœmineorum fru-
ctuum, sicut de dactylis supra diximus. Quis autem possit
comprehendere varietatẽ, speciem, gratiámq; pomorũ, sin-
gularũ quoque vtilitatem arborum, fructuum, succorúmq;
proprietatem quæ cuique rei apta videantur, quemadmo-
dum ægris visceribus hominũ amariora poma medicentur,
& inflationem asperitatémque interioré temperent, quem-
admodum rursus humorum aspera, pomorum dulcibus tẽ-
perentur? Deniq; ea medicina antiquior, quæ herbis curare
consueuit & succis, nec vlla firmior sanitas, quàm quæ salu-
bribus

Universidad de Deusto
Biblioteca

bribus reformatur alimentis. Vnde secundum naturam docemur quia sola nobis esca medicina est. Herbis certe vlcera aperta clauduntur, herbis curantur interna. Ideoque medicorum est opus, herbarum potestates noscere. Hinc enim nos edendi vsus inoleuit.

De speciebus pomorum differentia, foliorúmque diuersitate. *Caput XIIII.*

SEd vt ad simplicia poma reuocemus stylum, alia sunt quæ coquuntur sole, alia quæ testis aut corticibus clausa complentur. Mala & pira, vuarum quoque genera omnia nuda obiecta sunt soli: nucis autem & node nucleique fructus, & testa opertus & cortice alitur, tamẽ & ipse calore solis nascitur, atque nutritur: & quantum pinea densitate nucleus absconditur, tanta deinde domini prouidentia, vt vbi mollior fructus, ibi solii densitudo validius tegumentum tuendo deferat pomo, quod videmus in fructu ficulneæ. Delicatiora itaque validioribus muniẽda sunt, vt & ipse quoque dominus

Hier.24. per Hieremiam docet dicẽs: Sicut ficus istas bonas recognoscam translatos Iuda, quos emisi de loco isto in terrã Chaldeorũ in bona, & confirmabo oculos meos super illos in bona. Tãquam delicatos enim velut quodã misericordiæ suæ validiori sepsit tegmine, ne teneri fructus maturius interirent. Denique de ipsis etiam in posterioribus dicit: Delicati

Baruc.4. Ibidem. mei ambulauerunt vias asperas. Quibus infra ait: Cõstantes estote filij, & proclamate ad deum. Hoc enim solum aduersus omnes procellas atque iniurias inuiolabile tegmẽ, impenetrabile munimentum est. Vbi ergo teneri fructus, ibi crassiora tegmina & munimenta foliorum. Contra autẽ, vbi fructus validiores, ibi teneriora folia, vt malꝰ arbor docet. Fructus enĩ validus nõ multo indiget protectionis auxilio. nã ipsa protectiõis crassioris vmbra pomo nocere plus posset.

De pãpino. Denique doceat nos pampinus naturæ gratiam, & diuinæ sapientiæ interna mysteria. Videmus enim ita scissum atq; diuisum, vt trium foliorum speciem videatur ostendere: ita pars media distincta est, vt nisi inferioribꝰ hæreret, separata spectãtibus videretur. Ea autem ratio videtur seruata naturæ, vt & solem facilius admittat, & vmbram obtexat. Deniq; procerius media pars eius extenditur, & in ipsa summitate tenuatur, vt plus pulchritudinis quàm tegumenti præferat. Etenim brauij speciem videtur effingere, significans quod vua inter pendentes cęteros fructus habeat principatum, cui tacito quodam iudicio naturæ, sed euidenti indicio innascitur species & prærogatiua victoriæ. Secum igitur habet brauium suum, quo & munimen sibi prębetur aduersum iniurias, atque aeris pariter imbriúmque violentiam: & impedimentum non affertur ad recipiendum solis calorem, quo tepefacta alitur, coloratur, augetur. Ficulneæ quoq; fo-

De foliis ficulneæ. lium ęque prope vt pampinus quadrifida interscinditur diuisione: quod eò clarius videtur, quo maius est folium: sane non ita vt pampinus vel ora omni, vel summitate crispanti. Sicut enim in ficulneæ folio crassitudo validior, ita in pampino species elegantior. Crassitudo igitur folij proficit ad tempestatis iniuriam repellendam, intercisio ad fructus gratiam vaporandi. Denique hoc genus pomi grandinem nõ cito, maturitatem cito sentit: quia & latere videtur aduersum iniurias, & patere ad gratiam. Quid ego foliorũ describam diuersitates, quemadmodum alia rotunda, alia longiora, alia flexibilia, alia rigidiora sint, alia nullis facile vẽtis labentia: alia quæ leui motu decutiantur aurarum?

Quod inexplicabile sit singularum rerum exquirere proprietates, & de uaria mutatione ipsius aquæ, quæ omnium uirgultorum nutrix est. De discrepantia quoque lachrymarum arborum, quæ eiusdem aquæ alluuione generantur: ac tandem de diffusioris perscrutationis excusatione. *Caput XV.*

INexplicabile est singularum rerũ exquirere proprietates, & vel diuersitates earũ manifesta testificatione distinguere, vel latentes occultásque causas indeficientibus aperire documentis. Vna nempe atque eadem est aqua, & in diuersas plerunque sese mutat species, aut inter arenas flaua, aut inter cautes spumea: aut inter nemora viridantior, aut inter florulenta discolor, aut inter lilia fulgentior, aut inter roseta rutilantior, aut in gramine liquidior, aut in palude turbidior, aut in fonte perspicacior, aut in mari obscurior, assumpto locorum quibus influit colore decurrit. Rigorem quoque pari ratione cõmutat, vt inter vaporantia ferueat, inter vmbrosa frigescat, sole repercussa exæstuet, niuibus irrigata glaciali humore canescat: quemadmodum sapor eius ipse conuertitur, vt nunc asperior, nunc amarior, nunc vehementior, nunc austerior, nunc dulcior pro specierum qualitate quibus infusa fuerit aqua, varietur. Asperatur in maturioribus succis, tonso cortice nucis, foliisque contritis, amarior fit absinthio, vino vehementior, austerior allio, grauescit veneno, melle dulcescit. Si verò ei lentiscum, terebinthi quoque fructus, vel nucis interior pars misceatur, in olei mollem naturam facile trãsfunditur. Cum sit autem nutrix omnium virgultorum, diuersos singulis vsus ministrat. Si radices alat, vel nubibus fusa descendat, discretas dat omnibus vires, radicem impinguat, caudicem prouehit, ramos diffundit, folia vir escere facit, fructuũ alit lemina, pomũ augere consueuit. Ergo cum eadem sit omnium nutrix, alia arborum genera tristiores ferunt succos, alia dulciores, alia tardos, alia prematuros. Ipsæ quoque inter se discrepant suauitates. Alia suauitas in vinea, alia in olea, alia in cerasis, alia in ficu: discreta in malo, dispar in dactylo. Tactus ipse aquæ alibi suauis, alibi asperior, pleruq; pinguior est. Pondere quoque distat frequẽter, vt specie. Nam plerisque locis grauior, plerisque leuior æstimatur. Non mirum igitur si cum ipsa à se discrepet, discrepant etiam inter se lachrymæ arborum quæ eiusdem aquæ alluuione generantur. Et cum vna sit omnium causa diuersus singulorum vsus, diuersa natura est. Aliam vim habet cerasi arboris lachryma, aliam lentisci. Disparem quoque balsami guttam odorata Orientis ligna fudare produntur, diuersum quoque lachrymarum genus virgulta ferularũ in Aegypto ac Libya quadam vi naturæ secretioris illachrymãt. Quid autem tibi referam (clementem licet esse sermonem) quod electrum lachryma virgulti sit, & in tantæ materiæ soliditatẽ lachryma durescat: Nec leuibus id asseritur testimoniis, quando folia, aut furculorum minutissimæ portiones, aut exigua quædam animantium genera in electro sæpe reperiantur, quæ videtur, cum adhuc gutta esset mollior, recepisse, & solidata tenuisse. Sed quid ego vili sermone decerno cum alta atque preciosa ratione naturæ, cum isto sermone humanũ alatur ingenium, naturam aũt omnium prouidentia diuina formauerit? Vnde velut habenis quibusdam verborum cohibenda diffusio est, ne quod Salomoni specialiter sapientię munere diuinitus videtur esse collatum, vsurpatorie videamur exponere differentias arborum, & virtutes radicum, & quæcunque sunt abscondita & improuisa, sicut scriptum est: quæ nec ab ipso tamen manifesto produntur, vt mihi videatur potuisse eum disputare de virgultorũ generibus, nõ potuisse tamen plenius omne secretum creaturæ explicare ratione. Sapien.7

Quemadmodum ad uerbum domini, quod omni aquarum cursu est redundantius, subito omnis uirgultorum creatura efflo-
ruerit, & uictum atque medelam ministrauerit. Quomodo
præterea uniuersa gignentia aut semina habeant, aut aliqua
quæ cum uirtute seminum uideantur conuenire. Ac de magna
dei uirtute in singulis. *Caput XVI.*

QVod si irriguis aquarum plerumque & segetes lætiores sunt, & virides fabæ, & ortorum multiplex suscitatur & resuscitatur gratia, si viridantibus thoris fluuiorum exundantium ripa' decoratur: quemadmodum ad verbum domini, quod omni aquarum cursu est redundantius, subito creatura virgultorum omnis effloruit? Festinarunt campi non commissam sibi frugem edere, ignorata orti olerum genera, florum miracula germinare, ripæ fluminum se vestire myrtetis: properauerunt arbores cito surgere, cito se flore induere, victum hominibꝰ, pecori pabulum ministrare. Fructus communis est omnibus, vsus quoque est datus omnibus. Simul vtrunque arbores germinarunt, aliud quo vesceremur, aliud quo re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

frigerante vmbra defenderemur à sole. Cibus in fructibus, amœnitas in foliis: tamen quia præscia erat prouidentia creatoris, quòd fructum sibi maxime humana auiditas vindicaret, reliquis prouidit animantibus, vt specialem his donaret alimoniam. Itaque esca his non mediocris in foliis est, in corticibúsque sylvestribus: ea quoque quæ ad vsum medendi proficerent, id est succi, lachrymæ, surculi, pariter ministrata sunt. Itaque illa quæ post experimẽto, vsu, & exemplo vtilia cognouimus, ea à principio creaturæ vsui apta donauit præscientia diuinæ maiestatis, & de sinu terrarum iussit exire. Et quia iussit dominus vt germinaret terra herbã fœni, & lignum fructiferum faciens fructum secundum genus suum, cuius semen eius in eo: ne forte quis dicat in multis arboribus neque fructum, neque semen videri, & putet diuinum in aliquo vacillare præceptum, vt à veritate sit dubium: illud aduertat, quia nequaquam fieri potest vt nõ aut seminibus vtantur vniuersa gignentia, aut habeant aliqua quæ videantur cum virtute seminum conuenire. Idque, si quis diligẽter intendat, manifesta testificatione poterit comprehendere. Nihil videntur seminis habere salices, habent tamen in foliis granum quoddam quod habeat virtutem seminis, vt eo commisso terris, tãquam posito surgat arbor de surculo, & tanquam de semine se exuscitet grano. De grano itaque illo radix primum coalescit, de radice pullulat non solum salicis, sed etiam reliquarum ad similitudinem huiusmodi generis arborum sylua. Habent autem & radices virtutem seminis. vnde plerique ea satione incrementũ sui nemoris propagauerunt. Magna dei virtus in singulis. Nec miretur aliquis si in virgultis magnam dei dixi esse virtutẽ. Si quidem magnam suam virtutẽ dixit in locustis esse & brucho, eo quòd diuinæ maiestatis offensa magno moderamine sterilitatis Iudaicæ atq; inopiæ solueretur. Magna enim virtus sapientia, magna virtus prouidentia. Indigni etenim erant, qui vterentur fœcunditate terrena, qui terrarum læserant creatorem. Et verè magnus, qui miserabili fame nefas tantæ impietatis vlciscitur. Itaque si magna virtute dei sterilem bruchum terra generauit, quanto magis virtute magna quæ fœcunda sunt procreat? Quis pineam videns non stupeat tãtam diuino præcepto artem inolitam impressámque naturę: quemadmodum ab ipso centro distantibus licet mensuris pari assurgat glutino, quo proprios fouet fructus? Itaque per circuitũ eadem species, & ordo seruatur, & quidam in singulis plagis nucleorum partus exuberat, atque in orbem redit fructus gratia. Itaque in pinea ista imaginẽ sui natura videtur exprimere, quę à primo illo diuino cœlestíque mãdato priuilegia accepta custodit, & partus suos quadam annorum vice & ordine reseruat, donec consummatio temporis impleatur. Sed vt in hoc fructu gratam speciem sui signat, ita etiam in myricis, id est humilibus virgultis figurã improbę calliditatis expressit. Sicut enim duplici corde viri vbique præsto sunt, & gratiam simplicitatémque apud bonos prætendunt, & vitiosissimis glutinãtur: ita etiam in aquosis & in desertis contrario quodam vsu hæc virgulta nascuntur. Vnde & Hieremias dubia morum atque insyncera myricis comparauit.

Genes.1.

Hier.17.

De reprehensione surditatis humani cordis, & de incomprehensibili admirandáque dei etiam in paruis prouidentia. De primo quoque cultore uitum, & commendatione uini. *Caput XVII.*

Gene.1. Deut.6.

GErminet, inquit, terra herbam virentem.) Et statim omni surgẽte germine terra completa est. Et homini dicitur: Dilige dominum deum tuum: & non est charitas dei omniũ infusa visceribus. Surdiora corda hominum sunt, quàm dura saxorum. Terra indebitos fructus nobis ministrat, dum obsecundat author: nos debitum munus negamus, dum non veneramur authorem. Vide in paruis quæ prouidẽtia sit dei: & quia comprehendere non potes, mirare quomodo alia semper florentia reseruauerit, alia mutationes habere voluerit expoliationis & amictus. Inter cana niuium, pruinas frigorum, viriditatẽ suã arua cõseruant: & cum ipsa tecta sint gelu, partus sui tamen haud exiguam speciẽ viriditatis obtexunt. In ipsis quoque generibus arborum quæ diuturnis frondibus A vestiuntur, non mediocris distantia est. Seruat indumẽtum suum semper olea vel pinus, sed tamen folia sua sæpe commutant: nec ea quasi diuturna, sed quasi succedanea prętendunt suæ arboris pulchritudini, perpetui integritate vestitus vice muneris obumbrantes. Palma autem virens semper manet, conseruatione & diuturnitate, non immutatione foliorum. Nam quæ primo germinauerit folia, ea sine vlla substitutionis successione conseruat. Imitare ergo eam ô homo, vt dicatur & tibi: Statura tua similis facta est palmæ. Serua viriditatem pueritiæ tuæ, & illius innocentiæ naturalis quam à primordio recepisti, vt plantatus secus decursus aquarum, fructum tuum in tempore tuo habeas prę- paratum, & folium tuum non defluat. Hanc viriditatẽ gratiæ semper florentis in Christo secuta ecclesia dicit: In vmbra eius confugi, & sedi. Hanc prærogatiuã doni virẽtis acceperunt & Apostoli, quorum nec foliũ vnquam potuit elabi, vt eorum etiam vmbra curaret ægrotos. Obumbrabat enim infirmitati corporis, fides mentis, & florentia merita virtutum. Mane ergo plantatus in domo domini, vt in atriis eius sicut palma floreas, & ascendat in te gratia ecclesiæ, vt sit odor narium tuarum sicut mala, & fauces tuæ sicut vinũ optimum, vt inebrieris in Christo. Bene admonuit iste versiculus repetere penè intermissum, quia diximus præcepto domini vitem etiam pullulasse, quam post diluuium à Noe plantatam esse cognouimus. Sic enim habes, quia Noe agricola erat terræ, & plantauit vitem, & bibit de vino eius, & obdormiuit. Non ergo Noe author est vitis, sed plantationis. Neque enim nisi eam reperisset ante generatam, plantare potuisset. Cultor ergo non author est vitium. Deus autẽ qui sciret quod vinum sobrie potatum sanitatem daret, augeret prudentiam, immodice sumptum ad vitia causas daret: creaturam dedit, abundantiam humano arbitrio reseruauit, vt parsimonia naturæ esset magisterium sobrietatis: abundantiæ noxium, lapsumque temulẽtiæ sibi adscriberet humana conditio. Denique & ipse inebriatus est Noe, & obdormiuit cõsopitus à vino. Itaque per vinum patuit deformitati, qui per diluuium excreuit ad gloriam: sed dominus & in eo creaturæ suæ gratiã reseruauit, vt eius fructum nobis conuerteret ad salutem, ac per eum nobis remissio peccatorum proueniret. Vnde pie Isaac dixit: Odor Iacob, odor agri pleni, id est naturalis odor. Quid enim pleno rure suauius? Quid vitis odore iucundius? Quid fabæ flore gratius? Vnde quamuis ingeniose quis ante nos dixerit, non vitem aut ficum patriarcha olebat, aut frugem, sed virtutum spirabat gratiam: ego tamen & odorem ipsum terræ simplicem atque syncerum pro gratia benedictionis accipiam, quam fraus nulla cõposuit, sed veritas indulgẽtiæ cœlestis infudit. Denique inter benedictiones sacratissimas cõputatur vt cõtribuat nobis dominus à rore cœli vim vini, olei, atq; frumẽti. Cui est honor, laus, & gloria, ppetuitas à seculis, & nũc, & semper, & in omnia secula seculorũ. Amẽ.

Cantico. 7.

Psalm. 1.

Canti. 2.

Psal. 91.

Genes. 9.

Ibidem. 27.

CAPITA QVARTI LIBRI HEXAEMERON.

D De pulchrè introducta exhortatione, vt cum in lectione exoriendus sit Sol, oculi & aures emundentur, & Sol ipse cautè aspiciatur, ne deus esse credatur, sed ex eius admirabilitate & laude creator ipsius admiretur atque laudetur, qui terram fecit etiam sine Sole esse posse fœcundam, vt & ipsa natura voce quadam suorum munerum testatur. Caput I.

Qua ratione etiam auris sit emundanda, ac cœlestibus oraculis admouenda. Et quam ob causam facta sint luminaria, quodque non sint fœcunditatis terrarum authores, sed deus pater per dominũ Iesum omnia liberalitate fertilitatis impertiat. Quomodo præterea intelligendum sit propheticum illud: Fecit solem in potestatem diei, & lunam in potestatem noctis. Caput II.

De dubitatione quæ occurrere posset circa discretionem inter diem & noctem, ac lucẽ & tenebras: & de solutione eiusdem. Caput III.

Quomodo luminaria facta sint in signa, & de acuta ac diffusa confutatione quorundam tentantium exprimere natiuitatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

rumtatū qualitates: qualis videlicet futurus sit vnusquisque qui natus sit. Caput IIII.
Quemadmodum prætacta luminaria sint & in tempora, & in dies, & in annos. Caput V.
Quomodo duo luminaria superius commemorata, magna dici possint, & de magnitudinis eorum probatione, mendacique aspectus nostri iudicio. De admirando quoque solis moderamine ac temperamento. Caput VI.
Quod luna quædam similia habeat cum sole eius consorte ac fratre: pleraque etiam ab eo distincta. Caput VII.
De mysterio defectus & minutionis lunæ. De eius quoque laude, ac derisione eorū qui eam magicis carminibus deduci posse credunt. Caput VIII.
De clausione quarti diei, cum redargutione eorum qui numerum quartum cauere consueuerunt. Caput IX.

DIVI AMBROSII EPISCOPI *Mediolanensis Hexaemeron liber quartus.*

De die quarto.

De pulchre introducta exhortatione, ut cū in lectione exoriendus sit sol, oculi & aures emundentur, & sol ipse caute aspiciatur, ne deus esse credatur: sed ex eius admirabilitate & laude creator ipsius admiretur atque laudetur, qui terram fecit etiam sine sole esse posse fœcundam: ut & ipsa natura uoce quadam suorum munerum testatur. Caput I.

QVi vindemiam colligit, vasa prius quibus vinum infunditur, mundare consueuit, ne sordes aliqua vini gratiam decoloret. Quid enim prodest ponere vitem ordine, fodere quotannis, aut aratris sulcos ducere, putare, subrigere, adiungere vlmis, & quodam connubio copulare, si tanto labore vina quæsita, in vase coaceseant? Matutinos quoque solis ortus si quis spectare desiderat, emundat oculos suos, ne quid pulueris, ne quid purgamētorum oculis eius insideat, quo intuētis hebetetur obtutus, néve aliqua caligo nebulosa corporeos visus spectantis obducat. Nobis in lectione exoriendus est sol, qui ante nō fuerat. Primum iam diem sine sole trāsiuimus: secundum sine sole transegimus: tertium sine sole consecimus: quarto die iubet deus fieri luminaria, solem, & lunam, & stellas. Sol incipit. emunda oculos mentis ó homo animíque interiores obtutus, ne qua festuca peccati aciē tui prēstringat ingenij, & puri cordis turbet aspectum. Emunda aurem, vt vase syncero scripturæ diuinæ nitida fluenta suscipias, ne qua ingrediatur contagio. Præcedit sol, magno iubare diem, magno mundum complens lumine, vaporās calore. Caue ó homo solam eius perpendere magnitudinē, ne nimius fulgor eius visus tuę mentis obcæcet: & qui è regione in radium eius intendit, repercusso lumine omnem subito amittit aspectum: ac nisi in cæteras partes vultum suum oculósque conuertat, æstimat se nihil videre, & intuendi munere esse fraudatum. si verò deflectat obtutum, integrum sibi officium perseuerat. Caue igitur ne & tuum radius eius exoriens confundat aspectum. Et ideo prius firmamētum cœli aspice, quod ante Solem factum est: terrā aspice, quæ ante q̄ sol prodiret, cœpit esse visibilis atque composita: germina eius aspice, anteriora solis lumine. Anterior rubus quàm sol, antiquior herba quàm luna. Noli ergo deum credere, cui vides dei munera esse prælata. Tres dies transacti sunt, & solem nemo quæsiuit, & luminis claritas abundauit. Habet enim & dies suam lucem, quæ præcursor est solis. Non igitur te tanto splendori solis temere committas. Oculus est enim mūdi, iucunditas diei, cœli pulchritudo, naturæ gratia, præstantia creaturæ. Sed quando hunc vides, authorem eius considera: quando hunc miraris, lauda prius ipsius creatorem. Si tam gratus est sol, qui consors & particeps est creaturæ: quàm bonus est sol ille iustitiæ? Si tam velox iste, vt rapidis curſibus die ac nocte A lustret omnia: quātus ille, qui vbique semper est, & maiesta te sua cōpler omnia? Si admirabilis qui iubetur exire: quàm supra admirationem qui dicit soli, & non exoritur, vt legimus? Si magnus est qui per horarum vices locis aut accedit, aut decedit quotidie: qualis ille, qui etiam cùm se exinaniret, vt nos eum possemus videre, erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? Ioan.1. Si præstantissimus qui obiectu terræ patitur sæpe defectus: quantæ maiestatis qui ait: Adhuc semel ego mouebo terrā? Agg.2. Illum terra abscondit, istius motum nō potest sustinere, nisi voluntatis eius substātia fulciatur. Si cæco damnum est huius solis gratiam non videre, quanto magis peccatori damnumveri luminis munere defraudatum, perpetuę noctis tenebras sustinere? Ergo cum vides solem, attēde terram, quę ante fundata est: attende herbam fœni, quæ præstat ordinis priuilegio: attende ligna quę plaudunt quod priora luminibus cœli esse cœperūt. Nunquid merita fœni maiora quàm solis? aut nunquid potior ligni prærogatiua? Absit vt insensibilia tanti muneris præferamus ministro. Quid igitur prę- B uidit altitudo sapientiæ & scientiæ dei, vt prius inciperent ligna esse, quàm illa duo mundi luminaria, & quidam cœlestis oculi firmamenti, nisi vt cognoscerēt omnes diuinæ testimonio lectionis terrā sine sole posse esse fœcūdam? Nam quæ potuit sine sole prima rerum semina germinare, potest vtiq; semina accepta nutrire, & proprio fotu sine calore solis partus edere. Hac igitur voce quadam suorū munerum clamat natura: Bonus quidem sol, sed ministerio, non imperio: Bonus meæ fœcunditatis adiutor, sed non creator: Bonus meorum altor fructuum, sed nō author. Interdum partus meos & ipse adurit, frequenter mihi & ipse dāno est, plerisque me locis indotatam relinqnit. Non sum ingrata conseruo, mihi est in vsum datus, mecum labori est mancipatus, mecum subiectus est vanitati, mecum corruptiōis subditus seruituti. Mecum congemiscit & cōparturit, vt veniat adoptio filiorum, & humani generis redēptio, qua possimus & nos à seruitio liberari: Mecū assistens laudat authorem: mecum hymnū dicit domino deo nostro. Vbi maior est gratia, ibi mecum est ei cōmune consortium. Vbi sol benedicit, ibi terra benedicit. Benedicunt ligna fructifera, benedicunt pecora, benedicunt volucres. In mari positus illum nauta accu- C sat, me desiderat: in montibus illum pastor declinat, ad mea germina, ad meas festinat arbores, quibus exæstuans obumbretur, ad meos fontes sitiens & lassus accurrit.

Quæ ratione etiam auris sit emundanda, ac cœlestibus oraculis admouenda. Et quam ob causam facta sint luminaria. Quódque non sint fœcunditatis terrarum authores, sed deus pater per dominum Iesum omnia liberalitate sertilitatis impertiat. Quomodo prætereà intelligēdum sit propheticum illud: Fecit solem in potestatem diei, & lunam in potestatem noctis. Caput II.

SEd ne oculorum tibi exiguum videatur esse testimonium, emunda aurem, admoue eam cœlestibus oraculis. Duobus enim & tribus testibus stat omne verbum. Audi dicētem: Fiant luminaria in firmamento cœli ad illuminationem terræ.) Quis hoc dicit? Deus dicit. Et cui dicit nisi filio? Deus ergo pater dicit: Fiat sol. & filius fecit solem. Dignum enim erat vt solem mūdi faceret sol iustitiæ. Ipse ergo eum in lumen adduxit, ipse eum illuminauit, ipse ei donauit fundendi luminis potestatem. Factus est ergo sol: ideo & ipsi seruit, quoniam dictum est: Fundasti terram, & permanet. Dispositione tua permanet dies, quoniam vniuersa seruiunt tibi. Etenim cui dies seruit, quomodo non seruit sol, qui factus est in potestatem diei? Quomodo non seruit luna, & stellæ, quæ factæ sunt in potestatem noctis? Etenim quanto maiorem his gratiam creator donauit, vt aer solito amplius solis claritate resplendeat, dies serenus luceat, noctis illuminentur tenebræ, per lunæ stellarúmque fulgorem cœlū velut quibusdam floribus coronatū ita ignitis luminaribus micet, vt paradiso putes vernante depictū, spirātium rosarum viuis monilib' renitere: quāto igitur amplius his decoris videtur esse collatū, tanto amplius debent. Cui enim plus cōmittitur, plus debet. Et ideo bene à plerisque ornamentum cœli Matth.18, Deute.17, Gene.1. Psalm.118.

est nuncupatum, eo quòd sit stellarum monile preciosum. Atque vt sciamus quia fertilitas terrarum non calori solis adscribitur, sed diuinæ indulgentiæ deputatur, ait Propheta: omnia à te expectant vt des illis escam in tempore. dante te illis, colligent sibi: aperiente te manum tuam, vniuersa implebũtur vbertate. Et infra: Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Et in euangelio: Considerate volatilia cœli, quia neque serunt, nec metunt, & pater vester cœlestis pascit illa. Non ergo sol aut luna fœcunditatis authores sunt, sed deus pater per dominũ Iesum omnib⁹ liberalitatem fertilitatis impertit. Pulchre autem expositit nobis Propheta quid sit quod ipse ait: Quia fecit deus solẽ in potestatem diei, & lunã in potestatẽ noctis. Nam & in isto psalmo centesimotertio, de quo supra diximus, scripsit: Fecit lunã in tempora, sol cognouit occasum suum. Cum enim dies horas suas cõplere cœperit, sol debitum sibi cognoscit occasum. Est ergo in diei potestate sol, & luna in potestate noctis, quæ tẽporum vicibus obedire cõpellitur, & nũc impletur lumine, atque vacuatur: licet plerique hunc locũ mystice de Christo & ecclesia videantur accipere, quod agnouit Christus proprij corporis passionẽ, qui ait: Patẽr, venit hora, clarifica filium tuum: vt ille occasu suo omnib⁹ donaret vitã æternam, qui perpetuæ mortis vrgebãtur occasu, & ecclesia tempora sua habeat, persecutionis videlicet & pacis. Nam videtur sicut luna deficere, sed non deficit. Obumbrari potest, deficere non potest: quia aliquorum quidem in persecutionibus discessione minuitur, vt martyrum confessionibus impleatur: & effusi pro Christo sanguinis clarificata victoriis, maius deuotionis suę & fidei toto orbe lumen effundat. Nãque luna luminis imminutionem habet, non coporis, quãdo per vices menstruas deponere videtur lumẽ suum, vt mutuetur à sole: quod facile puro aere atque perspicuo, quando nulla eam obducta nebula caligantem facit, colligi potest. Orbis enim lunæ integer manet, & si non similiter totus vt pars eius effulgeat. Et qualis videri solet cum plenus est luminis, talis est magnitudine, sed per vmbram quandam lumine suo vt videatur† apparet. Inde cornua eius refulgent, quia corpus eius in orbem diffunditur, & velut deficiente portionis luce sinuatur.

Pſal.103. Matth.6. Pſal.103. Ioan.17. †viduatus

De dubitatione quæ occurrere posset circa discretionẽ inter diem & noctem, ac lucem & tenebras: & de solutione eiusdem. Caput III.

Gene.1.

MOuere autem potest quod ait: Vt fiant luminaria ad illuminationem super terram quæ discernant inter diem & noctẽ.) Quia & supra iam vbi lumẽ fecit, dixerat: Separauit deus inter lucem ac tenebras, & factum est vespere & mane dies vnus. Sed cõsideremus quia aliud est lumen diei, aliud lumẽ solis, & lunæ, & lumen stellarum, eo quòd sol ipse radiis suis fulgorem diurno lumini videatur adiungere, quod vel ortus diei potest prodere, vel occasus. Nam ante solem lucet quidem, sed nõ refulget dies, qui amplius quoque meridiano sole resplendet. Quod ostendit Propheta, dicens: Et educet sicut lucem iustitiam tuam, & iudicium tuum sicut meridiem. Non solum enim lumini, sed etiã meridiano lumini sancti iustitiam comparauit. Deinde non solum vnum signum, sed etiam duo voluit esse diurnæ discretionis atque nocturnæ, vt & lux discretionem faciat, & solis exortus: & iterum lucis defectus, & stellarum ortus, inter occasum diei distinguat, & noctis exordium. Nam vbi occiderit sol, manet tamen adhuc aliquid reliquiarũ diei, donec tenebræ terram operiãt: & tunc luna oritur, & stellæ. Et de nocte quidẽ apertè liquet, quia luna & stellarum illuminatio noctis spacia testantur. Siquidem per diem fulgorem illum lunarem, stellarúmque omnium, sol exortus abscondit. De die autem vel ipsa solis flagrantia docere nos potest, diuersam diurni luminis & solis esse naturam, & ipsam esse speciem discolorem. Simplex est enim lucis species, vt lumẽ præbeat. At verò sol non solum virtutem illuminandi habet, sed etiam vaporãdi. igneus est enim. Ignis autem & illuminat, & exurit. Vnde dominus, volens Moysi ostendere suę operationis miraculum, quo eum ad obediendi studium prouocaret, atque ad fidem inflãma-

Pſalm.36.

ret eius affectum: in igne visus est in rubo, & rubus non exurebatur, sed tantum splendere ignis species videbatur. Alterum igitur munus ignis vacabat, alterum operabatur. Vacabat exustionis vis, operabatur illuminationis. Ideo stupebat Moyses, quia cõtra naturã suã ignis nõ exurebat rubum, qui etiam vehementiorẽ materiem consueuit exurere. Sed domini ignis illuminare solet, exurere non solet. At forte dicas, quomodo scriptum est: Ego sum ignis consumens? Bene admonuisti. Non solet consumere, nisi sola peccata. In retributionibus quoque meritorum colligimus diuidi ignis naturam, vt alios illuminet, alios exurat: illuminet iustos, exurat impios. Non eosdem quos illuminat, exurit: & quos exurit, illuminat: sed illuminatio eius inextinguibilis est ad perfunctionem bonorum: exustio vehemens ad supplicia peccatorum. Sed reuertamur ad discretionem diei ac noctis. Oriente diei lumine nox fugatur, decedente die nox infunditur. Non est enim luci societas vlla cum tenebris, siquidem naturali lege hoc dominus in prima operatione sua constituit. Etenim quando lumen fecit deus, & discretionem fecit inter lucem ac tenebras. Denique in ipso die iam sole infuso terris, videmus vmbram vel hominis vel virgulti alicuius à lumine separari, vt mane ad occasum dirigatur, vesperi retorqueatur in Orientem, meridianis horis ad septentrionem inclinetur: lumini tamẽ non confunditur atq; miscetur, sed cedit & refugit. Similiter & nox cedere videtur diei, & se ab ei⁹ lumine declinare. Est enim, vt peritiores probarũt qui nobis vel ætate vel munere præcucurrerunt, vmbra terræ. Naturaliter enim vmbra corpori adhæret atq; adiũgitur, adeo vt etiã pictores vmbras corporũ, priusquam pinxerint, nitãtur exprimere, ídque artis esse asserant, non intermittere vim naturæ: & quasi naturalis iuris præuaricator habeatur, cuius pictura non etiam vmbram suam exprimat. Ergo sicut in die, cum è regione solis aliquod corpus occurrit, ex ea parte qua lumen repercutitur, vmbra subsistit, sic cùm decedente die è regione luminis eius aut solis terræ obiectus occurrit, obumbratur aer. Vnde liquet quod noctem faciat vmbra terrarum.

Exod.3. Deute.4. Hebr.12. 2.Corin.4.

Quomodo luminaria facta sint in signa, & de acuta ac diffusa confutatione quorundam tentantium exprimere natiuitatũ qualitates, qualis uidelicet futurus sit unusquisque qui natus sit. Caput IIII.

ECit ergo solem, & lunam, & stellas, & præstituit illis mensuras temporum, soli diurnas, lunæ stellísque nocturnas, vt iste augeat diei gratiam, illæ vmbram tenebrásque illuminent. Et sint in signa, & in tẽpora, & in dies, & in annos.) Diuisa tempora habent, paréque mensuras pro mensium vicibus sol & luna cũ stellis, & sunt in signa. Non possumus negare quod ex sole & luna signa aliqua colligantur. nam & dominus dixit: Et erunt signa in sole, & luna, & stellis. Et quærentibus apostolis signum aduẽtus eius, respondit: Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadẽt de cœlo. Hæc dixit fore signa futuræ cõsummationis: sed conueniens debet curæ nostræ mensura seruari. Denique nonnulli natiuitatum tentauerunt exprimere qualitates, qualis futurus sit vnusquisque qui natus sit: cum hoc non solum vanum, sed etiam inutile sit quærentibus, impossibile pollicentibus. Quid enim tam inutile, quàm vt vnusquisque persuadeat sibi hoc esse quod natus est? Nemo ergo debet vitam suam, statum morésque mutare, eniti quo melior fiat. Sed in ea persuasione neque probum potes laudare, nec condẽnare improbum, qui necessitati natiuitatis suæ respondere videatur. Et quomodo dominus aut prẽmia proposuit bonis, aut improbis pœnas, si fácit necessitas disciplinã, & cõuersationem stellarum cursus informat? Et quid est aliud quàm hominẽ de homine exuere, si nihil morib⁹, nihil institutiõi, nihil studiis derelinquitur? Quàm multos videmus ereptos criminibus atq; peccatis in meliorẽ statum esse conuersos? Redempti sunt apostoli, & congregati ex peccatoribus: non vtique natiuitatis suæ hora, sed Christi eos sanctificauit aduẽtus, & hora dominicę passionis redemit à morte. Latro ille dãnatus capitis, ille cum domino crucifixus, nõ beneficio natiuitatis suę, sed fidei con-

Gene.1. Luc.21. Matth.24. Lucæ.23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan.2.1 dei confessione ad paradisi æterna transiuit. Ionam in mari non vis natiuitatis, sed dissimulatio diuinæ præceptionis præcipitauit & offensa, eundémque cetus excipiens, ad indicium futuri mysterij post triduum reuomuit & prophetiæ merito gratiæ reseruauit. Petrum de carcere imminenti morte eripiendum angelus Christi, nõ stellarum series liberauit. Paulum cæcitas cõuertit ad gratiam, & percussum à vipera, turbatúmq; naufragio, non remedia natiuitatis, sed deuotionis merita seruauerũt. Quid de illis dicim⁹, qui eorum precibus, cum fuissent mortui, resurrexerunt? Vtrum illos sua natiuitas, an apostolica gratia resuscitauit? Quid opus fuit vt se ieiuniis periculisque committerent, si ad quod volebant, natiuitatis beneficio poterant peruenire? Quod si credidissent: dum expectant, fatorum necessitatem, nunq; ad tantam peruenissent gratiam. Inutilis igitur ista persuasio.

Quid quod etiam impossibilis? Nam vt de eorum aliquid disputatione sumamus redarguendi gratia, non probandi: magnam vim dicũt esse natiuitatis, eámque minutis quibusdam & certis colligi oportere momentis: ac nisi verius colligatur, summam esse distantiã. breui enim atomo, exiguóq; momento distare natiuitatem inopis & potentis, egentis & diuitis, innocentis & noxij, & plerumque eadem hora generari longæuitati debitum, & prima pueritiæ ætate moriturũ, si reliqua disparia sint, & puncto aliquo discreta. Hoc quemadmodum possint colligere, respondeant. Constitue partum fœminæ. Obstetrix vtique eum primo cognoscit, explorat vagitum, quo natiuitas colligitur: attendit vtrum masculus sit, an fœmina. Quot vis inter has moras præterire momenta? Pone mathematicum præparatum. Nunquid potest vir interesse puerperio? Dum mandat obstetrix, audit Chaldæus, ponit horoscopum in alterius sortem. Iam nati fata migrarunt. de altero quæritur, & alterius genitura proponitur. Pone veram esse eorum opinionem, de natiuitatũ necessitatibus non posse veram esse collectionem. Puncta transeunt, fugit tempus irreparabile. Non est dubium quod tempus in atomo, & in momento, in ictu oculi sit. adducor vt credam, quando omnes in atomo, in momento, in ictu oculi resuscitamur, vt Apostolus protestatur dicẽs: Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, nõ omnes autem immutabimur, in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba. Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Inter effusionem & susceptionem depositionémque pignoris, inter fletum eius & nuncium, quot atomi transierũt? Et hoc vt simpliciter ista texuerim. Nam & ipsi vitalem illum signorũ duodecim circuitum in duodecim partes diuidunt: & quia triginta diebus sol duodecimam partem Sphæræ eius quæ inenarrabilis habetur, regreditur, quo gyrus Solis anni circuitu compleatur, in triginta portiunculas quas μοίρας Græci vocant, vnamquamque duodecim illarum distribuunt portionem, ipsam quoq; portiunculam in sexaginta vices conferunt. Rursus vnũquodque de illis sexaginta sexagies secant. Quàm incomprehensibile est, in quo sexagesimo tot sexagesimæ portiũculæ natiuitatis momenta constituant: & qui singulorum signorum sit aut motus aut species in natiuitate nascentis? Vnde cum impossibile sit tam subtiles minutias temporis comprehendere, exigua autem minutia inuehat vniuersitatis errorem, totum negocium plenum est vanitatis. Disputatores eorũ, quæ sua sunt, nesciunt: quomodo aliena nouerunt? Quid sibi immineat, ignorant: quomodo possunt aliis, quæ sibi futura sunt, denũciare? Ridiculum est credere, quia si possent, sibi potius prouiderent. Iam illud q̃ ineptum, vt si quis signo arietis ortum esse se dicat, ex vsu pecudis æstimetur præstantissimus consilio, quod in grege huiusmodi emineat pecus: aut locupletior, eo quod vestitum habeat aries naturalem, & quotannis lucrum capiat indumenti, eóque viro illi familiaria videantur quæstuum esse compendia. Similiter & de tauri & de piscium signis argumentãtur, vt ex natura vilium animantium cœli motus, & signorum interpretandas existiment potestates. Cibus ergo noster viuendi nobis decreta constituit, & alimenta nostra nobis, id est, aries, taurus, & pisces morum imprimunt disciplinã? Quomodo igitur de cœlo nobis causas rerum, & substantiã vitæ huius accersunt, cum ipsis cœlestibus signis causas motus sui ex qualitatib⁹ escæ vilis impertiant? Liberalem aiunt signo ortum arietis, eò quod lanam suam aries non inuitus deponat: & huiusmodi virtutem vilis animantis malunt naturæ deputare, quàm cœlo vnde & serenitas nobis fulget, & pluuia sæpe descendit. Laboriosos & patientes seruitij, quos nascentes taurus aspexerit, quia anima laboriosum & assuetum iugo spontanea seruituti colla submittens. Percussorem quoque, cuius natiuitatem Scorpius in sua parte complexus sit, & malitiæ venena reuomentem, eò quod animal venenatum sit. Quid igitur authoritatem viuendi daturum te signorum cœlestiũ dignitate prætendis, & de nugis quibusdam argumentũ assertionis assumis? Nam si de animalibus assumptæ huiusmodi morum proprietates, cœli motibus imprimũtur: & ipsum videtur bestialis naturæ potestati esse subiectũ, ex quo causas vitalis substantiæ quas hominibus impertiret, accepit.

Quod si hoc abhorret à vero, multo magis illud ridiculum, veri eos subsidio destitutos, hinc fidẽ suæ disputationis accersire. Deinde illud consideremus, quod planetas illa signa appellant, quorũ motibus formari asserunt vitæ nostræ necessitatẽs. Siue igitur, vt nomen sonat, semper vagentur: siue vt ipsi dicunt, quod concito motu ferantur, & decies milies in die, aut si hoc incredibile videtur, multiplicem speciẽ innumera sui conuersione commutent: fide caret quod tã vago sui errore, & tam celeri motu fixam nobis atque immobilem viuendi substantiam sortémque decernant. Ferũt tamen non esse æquales omnium motus, sed aliorum celeriores, aliorum tardiores esse circuitus, vt in eadem hora & videant se frequenter, & frequenter abscondãt, dum aliud ab alio præteritur. Aiunt autem plurimum referre vtrum ortũ generati benefica signa videant, an malefica & noxia: & in eo natiuitatis esse distantiam, quod benefici signi aspectus plurimum conferat, malefici & noxij plurimum nocear. Sic enim eadem signa quę venerantur, appellare consueuerunt. Necesse enim habeo eorum vti nominibus, quorum vtor assertionibus, ne ignorata magis quàm vacuefacta atque destructa sua argumenta commemorent. Itaque cum illum vagum celerémq; motum non queant comprehẽdere, sæpe fit vt per illam puncti & momenti incomprehensibilis subtilitatem possint benefici signi aspectum, vbi grauis atque nocitura incurrat offensio. Et quid mirum si ibi luduntur homines, vbi signa innoxia blasphemantur? Quæ si natura noxia esse creduntur, deus ergo summus arguitur si fecit quod malum est, & fuit improbitatis operator. Si vero ex sua voluntate putantur assumpsisse quod noceat insontibus, & nullius adhuc facinoris pessimi sibi conscijs, quibus pœna adscribitur anteq̃ culpa: quid tam irrationabile, quod etiam irrationabilium bestiarum excedat immanitatem, vt vsus fraudis aut gratiæ non meritis hominum deputetur, sed signorum motibus deferatur? Nihil inquit ille deliquit, sed noxia eum stella conspexit: Saturni ei sidus occurrit: auertit se paululum, & ęrumnam ab se abstulit, & crimen aboleuit. Sed hæc eorum sapiẽtia telæ araneæ comparatur, in quã si culex aut musca inciderit, exuere se non potest: si vero validiorum animantium vllum genus incurrisse visum est, pertransiuit, & casses rupit infirmos, atque inanes laqueos dissipauit. Talia sunt retia Chaldęorum, vt in his infirmi hęreant, validiores sensu offensionem habere non possint. Itaque vos, quia validiores estis, cum videritis mathematicos, dicite: Telam araneæ texunt, quæ nec vsum aliquem potest habere, nec vincula, si tu non quasi culex aut musca lapsu tuæ infirmitatis incurras, sed quasi passer aut columba cassis inualidos præpetis volatus celeritate dissoluas. Etenim quis prudentium credat quod signorum motus, qui ad diem sæpe mutantur, & multipliciter in se recurrunt, insignia deferant potestatum? Nam si ita esset, quantæ ad diem regaliũ natiuitatum exprimerẽtur figuræ? Quotidie ergo reges nascerentur, nec regalis in filios transmitteretur successio, sed semper ex diuerso statu, qui ius imperialis acquirerent potestatis, orirẽtur. Quis igitur regum genituram filij sui colligit si ei debeatur imperium, & non proprio successionem regni in suos trãscribit arbitrio? Legimus certe quod Abia genuit Asa, & Asa genuit Iosaphat, & Iosaphat genuit Iorã, & Ioram

De horo scopo.

1.Corin.15

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Ioram genuit Oziam:& reliqua omnis vsque ad captiuitatem per reges generis pariter & honoris ducta succesio est. Nunquid quia reges fuerunt, signis cœlestibus formandos motus suos imperare potuerunt? Quis enim hominum potest habere in his dominatum? Deinde si ad necessitatem genitalem, non ad instituta morum actus nostri factaque referantur, cur leges propositæ sunt, iura etiam promulgata quibus aut pœna improbis decernitur, aut securitas defertur innoxiis? Cur nō venia datur eis, cum vtiq;, vt ipsi aiūt, non sua voluntate, sed ex necessitate deliquerint? Cur laborat agricola, & non magis expectat vt inelaboratos fructus priuilegio suæ natiuitatis inuehat receptaculis horreorum? Si ita natus est vt ei diuitiæ atque opes affluant, vt sibi spōtaneos reditus sine vllo semine atque opere terra parturiat: non vomerem aruis imprimat, nō curuæ manum falci admoueat, non legendę vindemiæ subeat expensam, sed vltro ei in omnes serias vina fundantur fluentia, sponte ei oleum nullis inserta caudicibus syuestris oleæ bacca desudet: nec diffusi æquoris transfretaturus periculum, propriæ salutis solicitus mercator horrescat, cui ocioso potest, vt aiūt, quadam sorte genitali diuitiarum thesaurus illabi. Sed non hæc est vniuersorum sententia. Denique impiger depresso aratro terrā scindit agricola, nudus arat, nudus serit, nudus Sole feruente tostas æstate colligit fruges: & negociator impatiens flantibus Euris in tuto plerumque nauigio sulcat mare. Vnde importunitatem eorum temeritatémque condemnans propheta ait: Erubesce Sydon, dixit mare. Hoc est, si pericula vos non mouent: vel pudor comprimat, verecundia cōfundat. Erubesce Sydon, in qua nullus virtuti locus, nulla salutis cura, nulla iuuentus pro excubiis patriæ bello dedita, armisque exercitata, sed omnis solicitudo de quęstu, omne studium mercaturæ. Semen, inquit, mercatorum sicut messis. quę autem merces homini Christiano, si non ex voluntate, sed ex necessitate curas suas & opera cōponit? Vbi enim directa necessitas, ibi inhonorata industria.

Esaiæ.23.

Quemadmodum prætacta luminaria sint & in tempora, & in dies, & in annos. Cap. V.

MVlta diximus, plura nolumus, ne quis ea quæ à nobis de illorum assertionibus vsurpantur ad refellendum, ad recognoscēdum assumpta arbitretur. Nam quæ pueri risimus, ea senes commemorare qui possumus? Nunc ad ea quæ secundum lectionem supersunt, dirigamus stylum. Sint, inquit, luminaria in signa, & in tempora, & in dies, & in annos.) De signis diximus, tempora autem quæ sunt, nisi mutationum vices, hyems, ver, æstas, atq; autumnus? In istis igitur temporibus aut velocior est transitus Solis, aut tardior. Alia enim pręstringit radiis suis, alia inflammat caloribus suis. Itaq; cum Sol meridianis partibus immoratur, hyems nobis est. Nam cum Sol lōgius abest, terra rigescit gelu, stringitur frigore, & plurima noctis vmbra terras operit, vt multo prolixiora sint noctis spatia quàm diei. Hinc oritur causa vt hybernis flatibus nimia vis niuium pluuiarúmque fundatur. Cum vero ex meridianis decedens partibus super terram redit, noctis ac diei exæquat tempora: & quo magis moras suis adiungit cursibus, eò paulatim temperiem aeris huius reducit, & reuocat aurarum clementiā, quæ fouens omnia repetendos cogit in partus, vt terra germinet, ac resoluta sulcis semina reuiuiscant, viresçant arbores, ad perpetuitatem quoque conseruandi generis eorum quæ vel in terris sunt, vel aquis gaudent, annuis fœtibus successio propagetur. Ast vbi ad æstiuas cōuersiones in septentrionem se subrigit, spatia diurna producit, noctis vero artat & adstringit. Itaque quo magis vsu assiduo aeri huic copulatur, atque miscetur, eo amplius & ipsum aerem vaporat, & terrarum exiccat humorem, adolescere facit semina, & tanquam in succos viriles matureſcere poma syluarum. Tum quia flagrantior est, minores vmbras facit in meridiano, quoniā ex alto hunc illuminat locū.

Gene.1.

De hyeme.

De vere.

De æstate.

Vnde & Synagoga dicit in Canticis canticorum: Annuncia mihi quem dilexit anima mea, vbi pascis, vbi manes in meridiano, ne fortè fiam circumamicta super greges sodalium tuorum. Hoc est: Annuncia mihi Christe, quem dilexit anima mea. Cur non potius quem diligit? Sed Synagoga dilexit, ecclesia diligit: nec vnquam circa Christum suum mutat affectū. Vbi, inquit, pascis, vbi manes in meridiano? Sequi te cupio quasi alumna, quæ quasi copulata ante retinebar: & greges tuos quærere, quæ amisi meos. In meridiano pascis, hoc est in ecclesiæ loco, vbi iustitia resplēdet, vbi fulget iudicium sicut meridies, vbi vmbra nō cernitur, vbi maiores sunt dies, quod eis Sol iustitiæ tanquam æstiuis mensibus diutius immoretur. Denique dies domini non est breuis, sed magnus: quia scriptum est: Donec veniat dies domini magnus. Vnde & Iacob ait: Omnes dies vitæ meæ quos ago, breues & maligni. Etenī maligna lux dubia. Ergo dies breues dubiæ lucis sunt, & vmbrosi: dies magni sine vmbra sunt: vt plurimi in aliquibus locis seruētioribus vsu exemplóque cognouerunt. Synagoga itaque diebus breuibus & malignis, cuius typum plerumque Iacob in persona sua exprimit, vel populi eius, vmbram habebat plurimam, quæ Solem iustitiæ nō videbat, & videbat illum non ex alto super caput suum, sed ex meridiano illuminantem, quādo hyems erat. Ecclesiæ autem dicitur: Hyems abiit, discessit sibi, flores visi sunt in terra, tempus messis aduenit. Ante aduētum Christi hyems erat, post aduētum Christi flores sunt veris, & messis æstatis. Ex meridiano ergo & ex gentium conuersione illū illuminantē videns obūbratur. Populus autē gentium qui erat confusionis ac gētilis, qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam: qui sedebant in regione vmbræ mortis, lux orta est illis. Magna lux diuinitatis, quam nulla vmbra mortis interpolat. Ideoq; ex alto illuminat, quia & hoc scriptum est, dicente Zacharia: In quibus visitauit nos oriēs ex alto, illuminare iis qui in tenebris & vmbra mortis sedēt. Est sanè & aliqua salutis vmbra, nō mortis, vt est illud: Sub vmbra alarum tuarum protege me. Vmbra quidē, quia corporis est: vmbra, quia crucis: sed vmbra salutis, quia in ea erat peccatorum remissio, & resuscitatio mortuorum. Exemplum ergo possumus accipere, quia hyemales dies breues, vmbras maiores habent: æstiui dies maiores, sed vmbras minores habent. Medio quoque die minor vmbra, q̄ in principio est diei vel fine: & hoc apud nos in parte Occidentis. Cæterùm sunt qui dicant quod per duos totius anni dies sine vmbra fuerint in partibus meridianis, eò quod habentes super verticem suum solem, vndique per circuitum illuminentur: vnde ἄσκιοι dicuntur Græcè. Plerique etiam ferunt sic è regione ex alto ferri Solem, vt per angusta puteorum aquam quæ in profundo est, viderint resulgere. Esse autem dicuntur in meridiano qui ἄσκιοι vocantur, eò quod vmbrā ex vtroque latere transmittant. Vmbra enim è regione Solis ambulantibus post tergum est, vt puta si contra Orientē pergas matutinis horis: si contra meridianam plagam contendas medio die: si contra Occidentem in occasu diei. Ex tribus igitur partibus fit tibi Sol obuius, ex Oriēte, ex meridiano, ex Occidente. Mane & sero post tergum est, meridie quoque à latere: at vero à Septentrione nunquā est Sol, & ideo vmbra. Si contra Septentrionem dirigas, siue mane, siue sero, siue meridie, non potest esse post tergum Sol. Sunt enim in hoc, quem nos incolimus, orbe terrarum, circa meridiem positi qui in Australem plagam videantur vmbram transmittere. Hoc autem fieri dicitur summo æstu, cum ad Aquilonem Sol dirigit. Postea nos Autumnus excipiēs, infringit quidem æstuum magnitudinem, sed paulisper relaxato ac depositio calore per temperiē medij moderaminis, sine fraude nos atque vlla noxa flatibus tradit hyemalibus. Sint, inquit, etiam in dies.) Non vt faciant dies, sed vt in eis habeant principatum, vt ortum diei vberiore Sol illuminet gratia, vt per totum diem designandi habeat eius potestatē cursus sui munere. Sic accipiunt nōnulli quod ait propheta: Solem in potestatem diei, Lunam & stellas in potestatē noctis. Circunferunt enim lumen. In annos quoque ordinati sunt Sol & Luna: Luna per trecentos dies duodenis vicibus cursum conficiens, consummat annum secūdum Hebræos, aliquibus diebus adiectis, secundum Romanos bissexto semel intra quinquennium vnius diei adiectione celebrato. Solstitialis quoq; annus est, cum Sol expleto per omnia signa circuitu, in id vnde principiū cursus sui sumpsit, recurrit. Annua enim fertur ei totius spatij esse perfunctio.

Cantic.1.

Esaiæ.9.

Lucæ.1.

Psalm.16.

De Autūno

Gene.1.

Psalm.135.

Quomodo

Quomodo duo luminaria superius commemorata magna di ei possint: & de magnitudinis eorum probatione mendacique aspectus nostri iudicio. De admirando quoque Solis moderamine ac temperamento. Cap. VI.

A

Fiat ergo deus hæc duo luminaria, quę magna possumus accipere, non tam aliorum comparatione magna, quàm suo munere: vt est cœlum magnum, & mare magnum. Nam & magnus Sol, qui cõplet orbem terrarum suo calore, vel Luna suo lumine: nec solũ terras, sed etiam aërem hunc & mare, cœlíque faciem. Quæ in quacunque parte fuerint cœli, illuminant omnia, & æquè spectantur à cunctis, vt ea tanquam suis tantum regionibus immorari, & sibi tantũ adesse atq; lucere singuli populi credant, cum similiter luceant vniuersis, vt nemo his propiorẽ alium quàm ipse est, arbitretur. Exemplũ magnitudinis eorum euidens, quod omnibus hominibus orbis Lunæ idem videtur. Nam etsi interdum augeatur lumen eius atque minuatur, tamen eadem nocte qualis mihi apparet, talis & omnibus. Nam si longe positis minor videretur, propius constitutis maior refulgeret, & proderet angustiarũ & exiguitatis indicium. Etenim reliqua alia longe positi minora arbitramur, propius contuentes maiora credimus. quo magis finitimus fueris, eò tibi eius rei quam cernis, magnitudo cumulatur. Solis radius nulli propior, nulli longinquior est: similiter & Lunæ globus æqualis est omnibus. Similis Sol & Indis & Britannis eodem momẽto videtur cum oritur. Nec cum vergit in occasum, minor apparet Orientalibus quàm Occidentalibus: nec Occidentalibus cum oritur inferior q̃ Orientalibus æstimatur. Quantum distat, inquit, Oriens ab Occidente? Hæc enim inuicem sibi distant. Sed Sol à nullo distat, nulli præsẽtior, nulli absẽtior est. Neque te moueat quod tanq̃ cubitalis tibi orbis videatur Solis cũ oritur, sed considera quantum inter sit spatij inter Solẽ & terras, quod aspectus nostri infirmitas sine magno sui non potest transire dispendio. Caligat aspectus noster, nunquid Sol caligat, aut Luna? Angustus noster obtutus, nũquid ideo angustiora efficit quæ videntur? Species minuitur, nõ magnitudo detrahitur. Neque enim infirmitatis nostræ passiones passioni luminarium debemus adscribere. Mentitur noster aspectus. Noli ergo fidele æstimare eius iudicium. Fit cœlestium minor spectaculis figura, nõ sui forma. De summo vertice mõtium si subiectum oculis tuis campum spectare desideras, atque illic armenta pascentia, nónne formicarũ similia corpora iudicabis? Si mare spectes è specula aliqua littorali, nónne tibi nauium maximæ inter ceruleos fluctus & vela candentia refulgentes, velut columbarum volitantium speciem eminus posito videntur obtexere? Quid ipsæ Insulæ, quæ mare diuidunt, terrarum arua diffundunt, quàm angusto æstimantur fine concludi: quemadmodum rotunda apparent de asperis, spissa de raris? Has ergo infirmitates visus tui perpende: & eorum quæ astruimus fidem, ex teipso arbiter iustus factus accersi. Si vis magnitudinem Solis non solum oculo mentis, sed etiam corporis æstimare, considera quanti stellarum globi axem cœli videantur obtexere, & innumeris insignire luminibus: non queunt tamen tenebras noctis & cœli nubila detergere. Simul vt Sol ortus sui signa præmiserit, omnes stellarum ignes sub vnius luminaris fulgore vanescunt, aperitur aër, cœlíque facies purpurascenti rubore perfunditur. Adhuc spirans exordium, & iam momẽtanea celeritate pleni luminis micat splendor, & surgẽtis Solis præuia aura dulcis aspirat. Dic mihi quęso, nisi magn' orbis esset, quomodo magnum posset orbẽ illuminare terrarum? Quid autem loquar de tanto temperamento & moderamine conditoris, qui eam mensuram muneri Solis attribuit, vt neq; vapor eius igneus, vt videtur, terrarum venas, succos, rerumque species infusus exureret: neque iterũ per tanta mundi spatia refrigeratus, nullum terris semen caloris inoleret, sed ieiunam atque inopem fructuum derelinquens, ad nullam fertilitatis gratiam vaporaret?

B

C

D

Quod Luna quædam similia habeat cum Sole eius consorte ac fratre, pleraque etiam ab eo distincta. Cap. VII.

Similia de Lunæ ratione conueniunt, quæ de consorte eius ac fratre memorauimus. Siquidem in id se induit ministerium, in quod & frater, vt illuminet tenebras, foueat semina, augeat fructus. Habet etiam pleraque à fratre distincta, vt quem toto die calor humorem terræ exiccat, eundẽ exiguo noctis tempore ros reponat. nam & ipsa Luna larga roris asseritur. Deniq; cum serenior nox est, & Luna pernox, tũc largior ros fertur arua perfundere. Et plerique sub aëre quiescentes, quo magis sub lumine fuissent Lunæ, eo plus humoris se capite collegisse senserunt. Vnde & in Canticis canticorũ Christus dicit ad ecclesiam: Quoniam caput meum repletum est rore, & crines mei guttis noctis. Tum deinde minuitur & augetur, vt minor sit cum resurgit noua: & cum sit imminuta, cumuletur. In quo grande mysterium. Nam & defectui eius compatiuntur elemẽta: & processu eius, quæ fuerint exinanita, cumulantur, vt animantium cerebrum, maritimorum humida. Siquidem pleniores ostreæ reperiri feruntur, multáque alia, cum globus lunaris adolescit. De arborum quoque internis idẽ allegant, qui hoc vsu proprio compererunt. Videmus ergo ortum eius & defectum, rationis esse, non infirmitatis. Nunquam enim tantam rebus mutationem daret, nisi præstantem virtutem haberet, & gratiam à cõditore collatam. Aerem quoque nonnulli etiam docti & Christiani viri allegauerunt Lunę exortu solere mutari. sed si id mutationis lunaris quadam fieret violentia, ad omnes ortus eius intexeretur nubibus cœlum, pluuiæ funderentur. Denique cum ante dies paucos esset sermo de pluuia, quæ fore vtilis diceretur, ait quidam: Ecce neomenia dabit eã. Et quamuis cupidi essemus imbrium, tamen eiusmodi assertiones veras esse nolebam. Denique delectatus sum quod nullus imber effusus est donec precibus ecclesiæ datus, manifestaret non de initiis Lunæ sperandum esse, sed de prouidentia & misericordia creatoris. Sane curipi cum exundent vndique secundum reliquas species Lunæ, & acceptos fluctus refundant, vel etiam ipsi magno ferantur impetu: in ortu tamen eius stant placidi, quoadusque luna sine lumine est. At vero vbi eam dierum accessus auxerit, tunc in suos cursus refluos reuertuntur. Ampotis quoque, quę in Oceano esse perhibetur, quia cũ reliquis diebus ordinẽ suum seruare dicatur, lunari exortu euidẽs mutationis suæ fertur indicium dare: vt mare ipsum occidentale, in quo spectatur Ampotis, solito amplius accedat ac recedat, & maiore æstu feratur, tanquam Lunæ quibusdam aspirationibus retrorsum trahatur, & iterum iisdem impulsum ac retractum in mensuram propriam refundatur.

Cantic. 5.

ἄμπωτις Græcè dicta quasi ἀναπωτὶς significat maris reciprocationẽ æstuariis vicibus accedentis ac recedentis. Erasmus.

De mysterio defectus & minutionis Lunæ. De eius quoque laude, ac derisione eorum qui eam magicis carminibus deduci posse credunt. Caput VIII.

Vnde si miraris quomodo defectũ Luna patiatur, cum tantam vim mutationis habeat suæ: considera & in eo magnũ esse mysterium, quod eius exẽplo cognoscis ò homo nihil rerum humanarum esse posse, & mundanæ totius creaturæ, quod non aliquando resoluatur. Nam si etiam Luna, cui tantum dominus cõmisit ministerium, vt illuminet orbem terrarum, & crescit & deficit, quia omnia ex nihilo orta vsque ad perfectionem venerunt, & iterum perfecta minuuntur: cœlum enim & terra præteribunt: cur non id moderationis assumimus, vt neque in aduersis abiiciamus animum (qui enim omnia fecit ex nihilo, facile te quoque potens est ad summa & perfecta prouehere,) & rursum non extollamur in prosperis, neque in potestate aliqua nos diuitiisque iactem', neque in viribus corporis aut pulchritudine gloriemur, in quo est facilis corruptio, crebra mutatio: sed manentem in futurum animi gratiam persequamur? Nam si te lunæ contristat occasus, quæ se semper reparat ac reformat: multo magis contristare te debet si anima profectu virtutis impleta cum fuerit, postea per inconstantiam mentis atque incuriam à suo deflexa proposito, studia sua sæpe commutet, quod est insipientiæ & inscientiæ. Vnde & scriptura ait: Stultus vt luna mutatur. Et ideo sapiens non cum luna mutatur, sed permanebit cum Sole. Vnde non luna est particeps stultitiæ, quia non luna

Eccli. 27.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non luna mutatur vt stultus, sed stultus vt Luna. Denique A
Psal.83. semen iusti sicut luna perfecta in æternum manet, & testis in cœlo fidelis. Aliud enim est fungi ministerio, aliud circũferri ingenio, & sensus infirmitate fixam non habere sentẽtiam. Luna pro te laborat, & propter voluntatem dei subdita
Roma.8. est. Vanitati enim creatura subiecta est: nõ spõte, sed propter eum qui subiecit in spe. Illa ergo non sponte mutatur, tu sponte mutaris. Illa cõgemiscit & comparturit in sua mutatione: tu non intelligis, & gratularis frequẽter. Illa tuã redemptionem frequenter expectat, vt à cõmuni totius creaturę seruitio liberetur: tu & tuæ redemptiõi, & illius libertati affers impedimentum. Tuæ ergo, non suæ stultitiæ est, quod dum tu expectaris, & nec sero conuerteris, adhuc & illa mutatur. Noli ergo lunam oculo tui corporis æstimare, sed mentis viuacitate. Minuitur luna vt elementa repleat. Hoc est vere grande mysteriũ. Donauit hoc ei qui omnibus donauit gratiam. Exinaniuit eam vt repleat, qui etiam se exinaniuit vt omnes repleret. Exinaniuit enim se vt descenderet nobis: descendit nobis, vt ascenderet omnibus. B
Ephes.4. Ascendit enim, inquit, super omnes cœlos, vt impleret omnia. Itaque qui exinanitus aduenerat, de plenitudine sua Apostolos adimpleuit. Vnde vnus ex his dicit: Nam de plenitudine eius omnes nos accepimus. Ergo annunciauit luna
Ioan.1. mysterium Christi: non mediocris, in qua signũ posuit suũ: non mediocris, quæ typum dilectæ habet ecclesiæ: quod
Psalm.71. significat Propheta dicens: Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis donec extollatur luna. Et in Canticis
Cantic.6. dominus de sua sponsa ait: Quænam est hæc prospiciens tãquam diluculum, speciosa sicut Luna, electa vt Sol? Et merito speciosa sicut Luna ecclesia, quæ toto mundo refulsit,
Roma.13. & tenebras secuit huius illuminans dicit: Nox præcessit, dies autem appropinquabit. Pulchre ait, prospiciẽs, quasi suos
Psalm.13. de superiore prospectans, sicut habes: Dominus de cœlo prospexit super filios hominum. Prospiciens ergo ecclesia, sicut Luna defectus habet & ortus frequentes: sed defectibus suis creuit, & his meruit ampliari, dum persecutionibus minuitur, & confessorum martyriis coronatur. Hæc est vera Luna, quæ de fratris sui luce perpetua lumen sibi immortalitatis & gratiæ mutuatur. Fulget enim ecclesia non suo, C
Gala.2. sed Christi lumine, & splendorem sibi arcessit de Sole iustitiæ, vt dicat: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus. Beata planè, quæ tantum insigne meruisti. Vnde te non tuis neomeniis, sed typo ecclesiæ beatam dixerim. In illis enim seruis, in hoc diligeris. Quàm ridiculũ autẽ quod
Virgil. de pharmaceutria Ouid. I Metamor. de Medea. te plerique credunt homines magicis carminibus posse deduci. Aniles istę fabulę, ac vulgi opiniones. Quis enim opus dei tanto ministerio deputatum arbitretur Chaldæis superstitionibus posse tentari? Lapsus sit ille, qui se trãsfigurat in angelum lucis, & deductus voluntate propria, non carminũ potestate. Sane & in hoc quasi ecclesia putaris posse loco tuo & statione deduci. Multi tentant ecclesiam, sed sagæ artis ei carmina nocere nõ possunt. Nihil incantatores valent vbi Christi canticum quotidie decantatur. Habet incantatorem suum dominum Iesum, per quem magorum incantantium carmina, & serpentum venena euacuauit: & ipsa sicut serpens exaltatus, deuorat colubros Aegyptiorum. Ferale licet carmen immurmuret, hebetatur in Christi nomine. Sic & Elymam magum Paulus non solum magicæ artis D
infirmitate, sed etiam oculorum amissione cæcauit. Sic Petrus Simonem alta cœli magico volatu petentem, dissoluta carminum potestate deiecit & strauit.

De clausione quarti diei, cum redargutione eorum qui numerum quartum canere consueuerunt. Cap. IX.

DIchrè igitur, vt arbitror, cessit dies quart⁹. Quomodo ergo quartum plerique consueuerũt canere, & inutile putãt hoc numero aliquid ordiri, quo totus noua luce mundus emicuit? An sinistris Sol cœpit auspiciis? Et quomodo aliis potest bona signa dare, qui sibi eligere diem sui nesciuit exortus? Aut quomodo signa eius probant, cuius ortum non probant? Quid etiam de Luna dicimus, quæ & quarto die cœpit, & quartadecima diem signat salutis? An displicet numerus quo celebratur mysterium redemptionis? Ideo dæmones declinandum so-

re persuadent numerum eum, quo eorum destructa nequitia est. Ideo gentiles nihil adoriendum asserunt, quia sciunt tunc primum artes suas vacare cœpisse, & populos gentiles ad ecclesiam demigrasse. Lunam certè quartam, si pura fuerit, neque obtusis cornibus, dare reliquis diebus vsque ad exactum mensem indicium serenitatis existimant. Nolunt ergo eisdem exordiis inchoare, quibus serenitas inchoatur. Sed iam cauendum ne nobis in sermone dies quartus occidat. Cadunt enim vmbræ maiores de montibus, lumen minuitur, vmbra cumulatur.

CAPITA QVINTI LIBRI HEXAEMERON.

De introductione quinti diei per repetitionem superioribus diebus factorum. Ac de obedientia aquarum ad producendum diuersa animantium genera: & increpatione hominis, qui sibi datis non contentus, interdicta alimenta gustauit. De inenarrabili quoque eorum multitudine quæ momento paruerunt mandato domini dicentis: Producant aquæ reptilia. &c. Et reptilia quæ dicantur.
Caput I.

De virtute huius sermonis: Producant aquæ reptilia. &c. Et quod multo plura in mari quàm in terris sint. De singulari quoque aquarum gratia, quæ ex viuentibus in ipsis declaratur. Cap. II.

De multis ac diuersis piscium generibus & vsibus, de pietate, successionis puritate, & pudicitia ipsorum, ac reprehensione hominis commixtionem diuersorum seminum in animalibus procurantis. Cap. III.

De bonitate matris aquæ in pisces suos, atque exhortatione hominis vt ex hoc discat quæ sit parentis & filiorum necessitudo. Quodque propria natura, specialis vsus, ac separata quædam à cæteris viuendi substantia sit piscium. Cap. IIII.

De dentibus ac violenta piscium auaritia seinuicem deuorantium. Et quod in signum facti sint, vt in iis nostrorum morum vitia videamus, exemplaque caueamus. Quod præterea homo sit piscis, ex pulchræ comparationis inductione, & ad pericula cauenda diligenti admonitione. Cap. V.

Quod homo sit piscis ex euangelicæ veritatis attestatione. Quod etiam boni & mali pisces sint, cum exhortatione vt bonus piscis hamum, retia, ac sinum Petri non timeat. Qua ratione præterea euangelium pro mari positum sit. Cap. VI.

De instructiua admonitione hominis, quia piscis est, vt super vndas exiliat, & pericula caueat, astutiam serpentium imitando. Quodque astuti simus circa quærenda & obseruanda coniugia, ex pulcherrimi exempli de vipera adaptatione. Cap. VII.

De fraudulento ingenio polypi, & astutia cancri ad cibum prædandum: notatione quoque hominum qui simili ingenio ac fraude alios circunuenire & decipere nituntur: cũ persuasiua adhortatione vt homo propriis sit contentus, alienisque damnis non pascatur. Cap. VIII.

De præscientia echini maritimi, futuram tempestatem aut tranquillitatem nauigantibus prænunciantis: & vnde tam exiguum animal hoc munus acceperit. Ac de indulgẽtiæ dei creatoris ingenti præconio. Cap. IX.

Quod vnumquodque genus piscium præscripta sibi habeat domicilia, cum increpatione humanæ auiditatis. Qua ratione etiam quædam genera quandoque mutent loca, & vnde hoc habeant ingenium. De specialibus quoque aliquorum piscium virtutibus. Cap. X.

De singulari Atlantici maris commendatione ex iis quæ in ipso nascuntur aut fiunt, cum cõclusione sermonis de piscibus. Cap. XI.

De pulchra introductione sermonis de natura auium habendi. Cap. XII.

De ordine dicendorum, ac natura auium quæ circa aquas maris fluminúmque versantur. Cap. XIII.

Cur post descriptionem piscium de iis auibus quæ assuetæ sunt aquis, sermo successerit, & de diuersis exinde auium generibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

generibus ac differentiis. Cap.XIIII.
A quibus auibus exordium sequentis sermonis sumendum sit. Ac de gruibus quomodo solicitam exerceant custodiam, & volantes seruent ordinem, exemplúmque exercendæ politiæ præbuerint hominibus. De cõmendatione pietatis auis antiquæ reipub. Et de caussa atque accusatione humanæ incuriæ. Cap. XV.
De ciconiis, quemadmodum proficiscantur quo pergendũ putant. Qualiter etiam à cornicibus deducantur, atq; adiuuentur in bellis. Et de earundem cornicum commẽdabili hospitalitate, humanæq; negligentiæ increpatione. De illarum quoque erga patres suos pietate, & nostræ impietatis notatione. Cap. XVI.
De hirundinis materna sedulitate, industria, ac pietate in filios. De commendatione præterea paupertatis ipsius, & molestia atq; improbitate nostra: cum paupertas, inopia, vel indigentia nobis occurrerit. Cap.XVII.
Vt ex vsu & pietate cornicum discãt homines amare filios, & de fœminarum nostri generis patrúmque in filios impietate, & hinc de excusatione accipitrum & aquilarum, qui duram aduersus fœtus suos feruntur habere inclementiam, de pietate quoque fulicæ, quæ abdicatum aquilæ pullum cum sua prole connectit & nutrit. Caput XVIII.
De turturis viduitate, exhortationéq; mulierum vt discãt quanta sit viduitatis gratia, quæ etiam in auibus prædicatur. Cap.XIX.
De integritate auium, quę, vt in vulturibus deprehenditur, absque concubitu, & sine vllo masculorum semine concipiunt & generant. Ac de confutatione eorum qui impossibile putant quod virgo Maria conseruata virginitate dei filium pepererit. Cap. XX.
De natura & admiranda industria ac diligentia apum, quæ velut quandam rempublicã curare videntur. Cap. XXI.
De consideratione eius quod ait propheta: Producant aquę reptilia &c. ac de diuersitate quam inter se habent aues. Caput XXII.
De imitatione vermis Indici, chamæleontis, leporum, atq; phœnicis, vt illorum exemplis ad commutationis fidẽ, quæ in resurrectione futura est, prouocemur. Vnde etiã vultures habeant vt quibusdam signis mortem hominũ annuncient. Quod denique vsque ad locustã diuina gratia penetrauerit. Cap. XXIII.
De natura & proprietatibus auium nocturnarum, videlicet luscinię, noctuæ, vespertilionis, & galli, quarum vsu & exemplis admonemur & instruimur. Cap.XXIIII.
De deuota authoris ad dominum Iesum Christum deprecatione, cum clausione quinti diei. Cap.XXV.

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI,

Hexaemeron Liber quintus. de die quinto.

De introductione quinti diei per repetitionem superioribus diebus factorum. Ac de obediẽtia aquarum ad producendum diuersa animantium genera, & increpatione hominis, qui sibi datis non contentus, interdicta alimenta gustauit. De inenarrabili quoque eorũ multitudine quæ momento parierunt mandato domini dicentis: Producant aquæ reptilia &c. Et reptilia quæ dicantur. Cap. I.

TErra diuersis vestita germinibus virebat omnis, cœlum quoque Sole & Luna geminis vultus sui luminibus, stellarúmque insignitũ decore fulgebat. Supererat elementũ tertium, mare scilicet, vt & ipsi gratia viuificationis diuino prouenīret munere. Aethereo enim spiritu omnes terrarũ fœtus aluntur. Terra quoque femina resoluens, vniuersa viuificat: & maximè tunc primum verbo dei iussa virideſcere, viuificationis sue munere pullulabat. Vacabat aqua, & à diuinę operationis seriata beneficio videbatur. Habet adhuc creator quod illi cõferat, quo munia terrarum possit æquare: reseruabat ei vt & ipsa proprium sibi, & speciale aliquid prærogatiuæ collati sibi muneris vindicaret. Viuificat prius terra, sed ea quæ spirantem animam non habebant. Aqua iubetur ea producere quæ viuentis animæ vigorem dignitatémq; præferrent, & sensum tuendæ salutis, & fugiendæ mortis acciperẽt. Dixit itaque deus: Producant aquæ reptilia animarum viuentium secundum genus suum, & volatilia volantia secus firmamentum cœli.) Venit mandatum, & subitò aqua iussos fundebatur in partus: generare fluuij, viuificare lacus: mare ipsum cœpit diuersa reptilium genera parturire, & secundum genus effundere quodcunq; formauerat. Nõ exigui gurgites, non cœnosæ paludes vacabant, quin omnia datam sibi creandi assumerent potestatem. Pisces exilibãt de flumine, delphines præludebant in fluctibus, cõchæ saxis, ostreæ adhęrebant profundis, adolescebant echini. Væ mihi, ante hominem cœpit illecebra, abundantia copiarum, nostræ mater luxuriæ, ante hominem delitiæ. Prior ergo hominum tẽtatio quam natura. Sed nihil creatura deliquit: alimenta dedit, nõ vitia præscripsit. Hæc tibi cõmunia dedit, ne tibi aliqua velut propria vindicares. Tibi suos fructus terra producit, tibi scaros & accipenseres, & omnes fœtus suos generant aquæ: & his non contentus, interdicta tibi alimenta gustasti. Ad inuidiam tuam omnia congeruntur, vt præuaricatio tuę auiditatis oneretur. Sed neque quam multæ species & nomina sint, possumus enarrare, quæ omnia momẽto diuinæ prę-
ceptionis animata sunt. Simul coibat forma corporis, & operabatur anima, vitalis etiam vigor reliquæ virtutis. Repleta erat terra germinibus, mare impletum animantibus. Ibi insensibilia pullulant, hic sensibilia versantur. In terris quoq; aqua suas sibi vindicat portiones. Lambunt terram pisces aquarum, & ex ea sibi prædam requirunt. Culices quoque & ranunculi circa genitales strepunt paludes, & ipsæ audierũt domini mandatum, dicentis: Producant aquæ reptilia animarum viuentium.) Scimus reptilia dici genera serpentum, eò quod super terram repant: sed multo magis omne quod natat, reptandi habet vel speciem vel naturam. Nam etsi in profundum qui se demerserint, aquam videantur findere: tamen cum supra innatant, repunt toto corpore, quod trahunt super quædã dorsa aquarum. Vnde & Dauid ait: Hoc mare magnum & spacioſum, illic reptilia quorum non est numerus. Quinetiam cum pleraque pedes habeant, & ambulandi vsum, eò quod sint amphibia, quæ vel in aquis vel in terris viuant, vt sunt focæ, crocodili, equi fluuiales, quos hippopotamos vocant, eò quod hi generentur Nilo in flumine, tamen cum in alto aquarum sunt, non ambulant, sed natant: nec vestigio vtuntur pedis ad incedendum, sed tanquam remo ad reptandum. Siquidem & nauis acta remis labitur, & aquas sulcat carina.

Gene.1.

Gene.11

Psal.103.

De generibus piscium.

De uirtute huius sermonis: Producãt aquæ reptilia. Et quod multo plura in mari quàm in terra sint. De singulari quoque aquarum gratia, quæ ex uiuentibus in ipsis declaratur. Caput II.

PRoducant aquæ reptilia, dixit dominus. Breuis sermo, sed vehemens, & late patens, communem minimis & maximis naturam infudit. Eodẽ momento producitur balena, quo rana: eiusdem vi operationis nascitur. Non laborat in maximis deus, non fastidit in minimis. Nec doluit natura parturiẽs delphinas, sicut non doluit cum exiguos murices cochleásque produceret. Aduerte ò homo quanto plura in mari quàm in terris sint. Numera si potes omnia piscium genera, vel minutorum, vel etiam maximorum: sepias, polypos, lithostracos, carabos, cẽceros, & in his innumerabilia sui generis. Quid dicam genera serpentium, dracones, murænas, anguillas? Nec prætermittam scorpios, ranas, testudines, mustelas quoque, & canes maritimos, vitulos marinos, cete immania, delphinas, focas, leones. Quid attexam etiam merulas, turdos, pauos quo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uos quoque, quorum etiam colores in auibus videmus expressos: vt nigri merulæ, paui diuerso colore dorsa & colla depicti sint: turdi aluo varij, & cætera quorũ sibi terrę species & nomina vindicarunt? Nam prius in mari ista cœperunt, diuersisque fluminibus. Siquidem aqua prior animarũ viuentiũ reptilia diuino nutu imperata produxit. Adde hãc gratiam, quòd ea quæ timemus in terris, amamus in aquis.

De leone aquatili. Etenim noxia in terris, in aqua innoxia sunt: atque ipsi angues sine veneno. Leo terribilis in terris, dulcis in fluctib°.

De Muræna. Muræna, quam ferunt aliquid habere noxium, esca preciosior est. Rana horrens in paludibus, decora in aquis, omnibus ferè præstat alimentis. Plura si quis vult cognoscere, à

De Rana. diuersis locorum piscatoribus quærat. nemo enim potest omnia comprehẽdere. Canes sanè & in mari caue, quos & in

De Cane. Philip. 3. ecclesia molestos esse & cauendos Apostolus docet, dicẽs:

De Mustela Cauete canes, cauete malos operarios. Mustelę grauis in terris odor, in aquis suauis. Terrena se nouit vindicta fœtoris vlcisci: hæc non minorem habet gratiam capta, quàm libera. Neque te inhonoratum nostra prosecutione tymalle* B

De Tymallo. * forte Tithymalle. dimittam, cui à flore nomen inoleuit: seu Ticini vnda te fluminis, seu amœni Atesis vnda nutrierit, flos es. Denique sermo testatior, quod de eo qui gratam redolet suauitatem, dictum facete sit, Aut piscem olet, aut florem: ita idem pronũciatus est piscis odor esse qui floris. Quid specie tua gratius? Quid suauitate iucundius? Quid odore fragrantius? Quod mella fragrant, hoc tu corpore tuo spiras. Quid loquar coruorum,* quid etiam luporum teneritudines? Nescit hos lupos agnus timere. Tanta est aquarũ gratia, quarum * vituli

* alias porcorum. * alias quarum vitulos fugiant & leones figurantur & leones, vt his propheticum illud dictum de ecclesiæ sanctitate iure conueniat: Tunc lupi & agni simul pascentur, leo & bos simul paleas manducabunt. Nec mirum, quandoquidem etiam in ecclesia aquæ illud operantur, vt

Esaiæ. 6. 5 prædonum abluta nequitia cum innocentibus comparetur. Quid etiam purpuras memorem, quæ ornant regum conuiuia, amictus imbuunt? Aquarum est igitur quod in regibus adoratur: aquarum est species illa quę fulget. Adde por cos maris etiam Iudæis gratos: quia nihil est cõmune quod C non aqua abluat, & ideo communes eos sicut in terra editos æstimare non possunt.

De multis ac diuersis piscium generibus & usibus: de pietate, successionis puritate, & pudicitia ipsorum, ac reprehensione hominis commixtionem diuersorum seminũ in animalibus procurantis. Cap. III.

INnumeri itaque vsus, innumera genera piscium. Alij oua generant, vt ij quos tructas vocant, & aquis fouenda committunt. Aqua igitur animat & creat, & adhuc mandati illius primi tanquam legis perpetuæ munus exequitur, blanda quædam mater animãtium. Alij viuos fœtus edunt de suo corpore, vt mustelæ, & caniculæ, & cete ingentia: delphines & focæ, aliáque cætera huiusmodi. Quæ cum ediderint partus, si quid fortè insidiarum terroríque præsenserint circa catulos suos quemquam moliri, quo tueantur eos, vel teneræ ætatis pauorem D materno affectu comprimant, aperire ora, & innoxio partus suos dente suspendere, interno quoque recipere corpore, & genitali feruntur aluo abscondere. Qui humanus affectus hanc piscium pietatem possit imitari? Oscula nobis satietati sunt, illis nõ satis est aperire viscera, natósq; recipere, ac reuocare integros, atq; iterũ fotu quodam eos sui caloris animare, & spiritu alere, duósq; in corpore vno viuere, donec aut securitatẽ deferãt, aut corpore suo obiecto natos suis defendant periculis. Quis hæc videns, & si possit obtinere, nõ tantæ piscĩ pietati cedat? Quis non miretur & stupeat? Seruat natura in piscibus quod nõ seruat in hominibus. Pleræque ex suspicione nouercalibus odiis appetitos suos occiderunt filios: alię in fame, vt legimus, partus proprios comederunt. Humanis pignoribus mater sepulchrum facta est: piscium proli parentis est vterus sicut murus: vallo quodam internorum viscerum pignora inoffensa conseruat. Diuersa igitur piscium genera diuersos vsus habent: alij oua generant, alij viuos pariunt atque formatos. Et qui oua generãt, non nidos texunt vt aues, non diuturni fotus laborem in-

duunt, non cum molestia sui nutriunt. Cecidit ouum, quod aqua gremio quodam naturæ suæ quasi nutrix blanda fouscepit, & animal celeri fotu reddidit. Continuo enim tactu parentis animatum ouum cecidit, & piscis exiuit. Tum deinde q̃ pura & inuiolata successio? Nullus alteri, sed generi suo miscetur: Tymallus * tymallo: Lupus lupo. Scor- * tithymallus.
pena quoque castitatem immaculati connubij generi suo De Scorpena. seruat. Itaque habet pudicitiam generis sui, sed venenum generis sui non habet. non enim percutit Scorpena, sed reficit. Nesciunt igitur alienigenarum genera piscium adulterina contagia, sicut sunt ea quæ coeunt asinorum equarúmque inter se genera, quæ magna cura hominum perpetrantur: vel rursus cum equus asinæ miscetur: quæ sunt vera adulteria naturæ. Nam vtique maius est quod in naturæ colluuionem committitur, quàm quod in personæ iniuriam. Et homo ista procuras, interpres adulterij iumentalis: & illud animal precios̃ius putas quod adulterinũ, quàm quod verũ est? Ipse genera alia confundis, diuersáque misces semina, atque ad vetitos coitus plerumque cogis inuitos, & hoc industriam vocas? Hoc quia de hominibus facere non potes, vt diuersi generis commixtio fœtum possit excudere, tollis homini quod natus est, & virum de viro exuis: abscissáque corporis parte, sexum negas, spadonem efficis: vt quod negauit natura in hominibus, impleret audacia.

De bonitate matris aquæ in pisces suos, atque exhortatione hominis ut ex hoc discat quæ sit parentis & filiorum necessitudo. Quodque propria natura, specialis usus, ac separata quædam à cæteris viuendi substãtia sit piscium.

Caput IIII.

QVam bona autem mater sit aqua, etiam hinc considera. Tu ô homo docuisti abdicationes patrum in filios, separationes, odia, offensas: disce quæ sit parentis & filiorum necessitudo. Viuere pisces sine aqua non queunt, nec à sui parentis consortio separari, neque à suæ altricis discerni munere: & fit hoc natura quadam, vt separati moriantur illico. Neque enim vt omnia huius aëris viuunt spiramine, quia hauriendi spiritus & respirandi natura his non suppetit: alioquin sub aquis semper non possent viuere, non capientes spiritus infusionem, Quod est nobis spiritus, illis est aqua. Sicut nobis spiritus, ita illis aqua viuendi ministrat substantiam. Nos intercluso commeatu spiritus, quia nec breui quidem spatio possumus exortes esse spiritus vitalis, statim extĩguimur. Pisces quoque sublati de aqua, sine substantia sui viui esse non possunt. Et causa manifesta est, quoniam nobis pulmo per thoracis laxiora penetralia recipit spiritum: & cum sit ipse plerísque penetrabilis, spiritus infusione interiorem calorem refrigerat. Thorax enim vt suscipit alimenta, ita superflua ciborũ, & succos salubres, sanguinémque discernit. Fit pulmo peruius, vnde facilius ad eum potest aspiratio spiritus peruenire. Pisces vero branchias habent, quas nunc plicant & colligunt, nunc explicant atque aperiunt. In hanc ergo collectionem & apertionem dum suscipitur aqua, & transmittitur ac penetrat, respirationis munus videtur implere. Propria igitur natura est piscium, nec communis cum cæteris, specialis vsus, & à cæteris viuendi quædam separata & secreta substantia. Propterea non nutriuntur, neque vt terrena animalia manus humanæ tactu & alimento & delinimento aliquo delectantur, sed etiam si seruantur, in viuariis suis viuunt.

De dentibus ac uiolenta piscium auaritia se inuicem deuorantium. Et quòd in signum facti sint, ut in iis nostrorum morum uitia uideamus, exẽpláque caueamus. Quòd præterea homo sit piscis, ex pulchræ comparationis inductione, & ad pericula cauenda diligenti admonitione.

Caput V.

QVid autem de densitate dicam dentiũ? Non enim vt bos aut ouis ex vna parte dentes habent, sed vtraq; pars armata est dentibus, quia in aqua sunt: etsi diutius cibum versarent, & non cito transmitterent, aquarum alluuione de dentibus corũ esca posset auferri ac dilui. Ideo densos & acutos habent, vt cito incidãt,

cito

cito conficiant, cibum facilè & sine aliqua mora & dilatione A
De Scaro. transmittant. Denique non ruminant. solus tamen scarus in
his ruminare perhibetur: vt ferunt, quibus aut euentus, aut
vsus fuit, aut studium talia comprehendere. Sanè nec ipsi à
suis potentiæ euasere violentiam, & auaritiæ potentiorum
subiecti vbique inferiores sunt. Quo quisque infirmior, eo
prædæ patet. Et plerique quidem herbis pascuntur, ac minu
tis vermibus. Sunt tamen qui inuicem se deuorẽt, & sua car
ne pascantur. Minor apud illos esca maioris est: rursus ipse
maior à validiore inuaditur, & fit esca alterius prædator a-
lieni. Itaque vsu venit vt cum ipse alium deuorauerit, ab a-
lio deuoretur: & in vnum ventrem vterque veniat cum vo
ratore proprio deuoratus: sitque simul in vno viscere præ-
dæ vindictæque consortium. Et ipsis postea sponte hæc ac-
creuit iniuria, sicut in nobis non ex natura cœpit, sed ex a-
uaritia. Aut quia ad vsum hominum dati sunt, in signũ quo-
que facti sunt, vt in his nostrorum morum vitia viderem⁹,
& caueremus exempla, ne quis potior inferiorem inuade-
ret, daturus in se potentiori exemplum iniuriæ. Itaque qui B
alterum lædit, sibi laqueum parat, in quem ipse incidat. Et
tu piscis es, qui viscera inuadis aliena, qui demergis infir-
mum, qui cedentem persequeris vsque in profundum. Cau-
ue ne dum illum sequeris, incidas ipse in validiorem: & de-
ducat te in alienas insidias, qui tuas vitat, priusque tuam spe
ctet ærumnam, qui te perlequente propriam reformidabat.
Quid interest inter diuitem improbæ cupiditatis ingluuie
absorbentem infirmorum patrimonia, & silurum de mino-
rum piscium visceribus aluum replentem? Defunctus est di
ues, & nihil ei sua spolia profuerunt: imò magis eum rapina-
rum suarum detestabiliorem fecit infamia. Captus est silu-
De Siluro. rus, & inutilis præda detecta est. Quanti in eo reperiuntur
qui alios deuorauerunt? Et tu diues habes in sinu tuo alte-
rius prædatorem. Ille habebat facultates pauperis, quas in-
uaserat: tu cum opprimens, duo patrimonia tuis facultatibus
addidisti: & adhuc tanto non satiaris augmẽto: & dicis quòd
alios vindicaueris, cum eadem cõmittas quæ vlciscẽris: in-
iusto iniustior, & iniquo iniquior, auaro auarior. Vide ne i- C
dem te qui piscem illum finis inueniat: hamum caue, caue
retia. Sed præsumis de potentia, quòd nemo tibi possit resi-
stere. præsumebat & silurus quòd hamum nemo sibi iace-
ret, nemo retia tenderet: & si incidisset, vniuersa dirumpe-
ret: & tamen fuscinam nõ euasit, aut nexus vinculi validio-
ris incurrit, quibus se non posset exuere. Sine dubio & ho-
minum iniquitas quo grauiora commiserit, eo magis scelere
suo tuta esse non poterit, quin aliquando dissoluat quod sce
lerum precio constat difficilè posse vitari.

Quòd homo sit piscis ex euangelicæ ueritatis attestatione. Quod etiam boni & mali pisces sint, cum exhortatione ut bonus piscis hamum, retia, ac sinum Petri non timeat. qua ratione præterea euangelium pro mari positum sit.

Caput VI.

Matth.13 PIscis ergo es ô homo. Audi quia piscis es: Simile
est regnum cœlorum reti misso in mare, & ex om
ni genere piscium congreganti. Cum autem esset
impletum, duxerunt id ad littus, & sedentes elege D
runt optimos in vasis suis, malos autem foras miserunt. Sic
erit in consummatione seculi: Exibunt angeli, & separabũt
malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis.
Sunt ergo boni & mali pisces. boni seruantur ad precium,
mali statim ardent. Bonum piscem nec retia inuoluunt, sed
eleuant. Nec hamus internecat atque interficit, sed precioſi
vulneris perfundit sanguine: in cuius oris confessione bonũ
precium reperitur, quo tributum Apostolicum, & census
Christi possit exolui. Sic enim scriptum est, dicente domi-
Matth.17. no: Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum?
A filiis suis, an ab alienis? Et respondente Petro, Ab alienis,
ait dominus: Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem
qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius, inuenies ibi
statere. illum sumens, da eis pro me & te. Noli igitur ô bone
piscis Petri hamum timere. non occidit, sed consecrat. Noli
quasi vilem te contemnere, quia vides corpus infirmum. ha
bes in ore tuo quod & pro Petro & pro Christo offeras.
Luce.5. Noli timere Petri retia, cui dicit Iesus: Duc in altum, & la-
xate retia. Non enim in sinistram partem mittit, sed in dex-
teram, sicut iussus à Christo est. Noli timere sinũ eius, quia
dictum est ei: Ex hoc eris homines viuificans. * Ideo misit * capiens.
retia, & complexus est Stephanum, qui de euangelio primus
ascendit, habens in ore suo stateren iustitiæ. Vnde confes- Actor.7.
sione constanti clamauit dicens: Ecce, video cœlos aperros,
& filium hominis stantem ad dexteram dei. Pro hoc pisce
stabat dominus Iesus. sciebat enim esse in ore eius precium
sui census. Denique glorioso martyrio & Petri iudiciũ atq;
doctrinam, & Christi gratiam locuples assertor impleuit.

De instructiua admonitione hominis, quia piscis est, ut super undas exiliat, & pericula caueat, astutiam serpentium imitando: Quòdque astuti simus circa quærenda & obseruanda coniugia, ex pulcherrimi exempli de uipera adaptatione.

Caput VII.

NEc te moueat quòd pro mari euangelium posui.
Euangelium est, in quo Christus ambulauit: Eu-
angelium est, in quo licet titubauerit Petrus, non
tamen negauit, quando per dexteram Christi fi-
dei munimentum stationis inuenit: Euangelium est, de quo
martyr ascendit. Euangelium est mare, in quo piscantur a-
postoli, in quo mittitur rete quod simile est regno cœlorũ:
Euangelium est mare, in quo Christi figurantur mysteria:
Euangelium est mare, in quo Hebræus euasit. Aegyptius
interemptus est: Euangeliũ est mare, in quo est sponsa Chri
sti ecclesia, & diuinæ gratiæ plenitudo, quæ supra maria fun
data est, sicut dixit propheta: Ipse super maria fundauit eã. Psalm.23.
Exili super vndas ô homo, quia piscis es: non te opprimant
seculi istius fluctus. Si tẽpestas est, pete altum & profundũ:
si serenitas: lude in fluctibus: si procella, caue à scopuloso lit
tore, ne te in rupem furens æstus illidat. Scriptum est enim: Matth.10.
Estote astuti sicut serpentes. Et quia de serpentibus astutis
propositum exemplum est, simus astuti circa quærenda &
seruanda coniugia, diligamus tributa nobis consortia. Et si
ij qui longinquis fuerant ortus sui tempore regionibus se-
parati, inter se conuenerint, & si vir ad peregrina contende-
rit: nulla longinquitas, nulla absentia complacitam minuat
charitatem. Eadem lex præsentes absentésque connectit, i-
dem naturæ vinculum inter distantes & consistentes coniu-
galis charitatis iura cõstringat. Eodem iugo benedictionis
vtriusque colla sociantur, etiam si alter obeat separatarũ re-
gionum longa diuortia: quia non corporis ceruice, sed men
tis, iugum gratiæ receperunt. Vipera nequissimum genus be De vipera.
stiæ, & super omne quod serpentini est generis astutior, vbi
coëundi cupiditatem assumpserit, murænæ maritimę notam
sibi requirit copulam, vel nouam præparat: progressáq; ad
littus, sibilo testificata præsentiam sui, ad coniugalẽ ample-
xum illam euocat. Muræna autem inuitata non deest, & ve-
nenatæ serpenti expetitos vsus suæ impertit coniunctionis.
Quid sibi vult sermo huiusmodi, nisi ferendos esse mores
coniugum: etsi absens est, eius operiendam præsentiam: sit
licet asper, fallax, inconditus, lubricus, temulentus? Quid
peius veneno, quod in coniuge muræna non refugit? Voca-
ta non deest, & serpentis lubricum sedula charitate comple
ctitur. ille tua mala portat, & leuitatis fœminæ facilitatẽ: tu
virum tuum non potes ô mulier sustinere? Adam per Euam
deceptus est, non Eua per Adam. Quem vocauit ad culpam
mulier, iustum est vt eum gubernatorem assumat, ne iterum
fœminea facilitate labatur. Sed horridus & incultus est. Se-
mel placuit. Nunquid vir frequenter est eligendus? Compa
rem suum & bos requirit, & equus diligit: & si mutetur ali⁹,
trahere iugum nescit compar alterius, & se non totum pu-
tat. Tu iugalem repudias tuum, & putas sæpe mutandũ: etsi
vno defuerit * die, superducis† riualẽ: & statim‡ incognita * talis dese-
caussa, quasi cognita, pudoris exequeris iniuriã? Vipera ab- rit.
sentem requirit, absentem vocat, & blando proclamat sibi- †suspicaris
lo: atque vbi aduentare comparem senserit, venenum euo- ‡incognitã
mit, reuerentiam marito deferens, verecundata nuptialem pudoris exe-
gratiam. Tu mulier aduenientem de longinquo maritũ con queris iniu-
tumeliis repellis. Vipera mare prospectat, explorat iter con riam.
iugis: tu iniuriis viam viro obstruis: tu litium moues vene-
num, non reiicis: tu coniugalis amplexus tempore dirũ vi-
rus exæstuas: nec erubescis nuptias, nec reuereris maritum.

Sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed etiam tu vir,(possumus enim etiam sic accipere,)depone tumorem cordis,asperitatem morum,cum tibi sedula vxor occurrit:propelle indignationem, cum blanda coniux ad charitatem prouocat.Non es dominus,sed maritus : non ancillam sortitus es,sed vxorem.Gubernatorem te deus vo' luit esse sexus inferioris,non præpotentẽ. Redde studio vicem, redde amori gratiam . Vipera venenum suum fundit: tu non potes duritiam mentis deponere ? Sed habes naturalem rigorem:debes temperare eum contemplatione coniugij:reuerentia coniunctionis. * Potest & sic:Nolite quærere viri alienum thorum,nolite insidiari alienæ copulæ.Graue est adulterium,& naturæ iniuria. Duos primum deus fecit, Adam & Euam:hoc est,virum & vxorem. Et vxorẽ de viro,hoc est de costa Adam:& iussit ambos esse in vno corpore,& in vno spiritu . Quod vnum separas corpus, vnum diuidis spiritum:naturæ adulterium est. Sed hoc docet murænæ & viperæ,non iure generis,sed ardore libidinis expetitus amplexus. Discite ô viri:qui alienam permolere quærit vxorem,cuius serpentis sibi assciscere cupiat contubernium, cui etiam comparandus ipse serpenti sit . Festinat ad viperam,quæ se in gremium viri non directo tramite veritatis,sed lubrico deuij amoris infundit. Festinat ad eã, quæ venenum suum resumit: vt vipera,quæ fertur peracto coniunctionis munere,venenum quod euomuerat, rursus haurire.adultera enim vipera est . Vnde & Salomon ait quod is qui fuerit temulentus, cum per vinum libido feruere consueuerit, tanquam à colubri ictu extenditur, & tanquàm à cornuta diffunditur illi venenum . Et vt scias quòd de adultera dixit,adiecit: Oculi tui cum viderint alienam, os tuum loquitur peuersa. Nec quisquam velut contraria posuisse nos credat, vt & ad bonũ,& ad malum viperæ huius exemplo vteremur,cum ad institutionem vtrumque proficiat, si erubescamus aut fidem non exhibere dilecto, cui exhibet serpens: aut relinquentes sancta coniugia, lubrica & nocitura salutaribus præferamus: quod facit qui cum serpente miscetur.

* alias reuerentia coniunctionis deponat animi feritatem. Nolite &c.

Prouer.23.

De fraudulento ingenio polypi, & astutia cancri ad cibum prædandum : notatione quoque hominum qui simili ingenio ac fraude alios circumuenire & decipere nituntur: cũ persuasiua adhortatione ut homo propriis sit contentus, alienisque damnis non pascatur. Cap. VIII.

ET quia de astutia cœpimus sermonem subtexere, qua vnusquisque fratrem suum circumuenire & decipere nititur,& in nouas se fraudes componere:vt quem vi obtinere non potest, circumscribat dolo,& fuco quodam artis obducat:fraudulentum illud polypi ingenium non præteribo,qui vadoso in littore petram nactus, affigitur ei:atq; eius nebuloso ingenio colorẽ subit, & simili specie terga obductus plurimos piscium sine vlla suspicione fraudis allapsos,dum* natando nõ præcauent,& saxum opinantur,cassibus furtiuæ artis includit, & sinu quodam suæ carnis intercipit.Sic spontanea venit præda, & talibus capitur argumentis:qualia sunt eorum qui ingenium suum sæpe commurant,& diuersas nocendi artes mouent,vt singulorum mentes sensusque pertentent, cum continentibus continentiam prædicantes,in coitu intẽperantium tanquam deuij ab studio callitatis,& demersi intemperãtiæ voluptabris : vt qui eos audiunt aut vident, incauta facilitate se credant:eóque citius labuntur,dum distinguere non norũt, nec cauere quod noceat,dum grauior sit & magis noxia improbitas,benignitatis obumbrata velamine.Et ideo cauendi sunt qui crines suæ fraudis, & brachia longe latéque dispergunt,vel speciem induunt multiformẽ. Et isti enim polypi sunt,nexus plurimos habentes,& callidorum ingeniorum vestigia, quibus irretire possint quicquid in scopulos suæ fraudis inciderit.Cancer quoque quas cibi gratia præstigias struit?namque & ipse ostreo delectatur,& carnes eius epulum sibi quærit.Sed quia vt appetens cibi, ita prospiciens est periculi:quoniam cũ difficilis est venatio, tum periculosa: (difficilis, quia testis validioribus esca interior includitur.nam velut muris quibusdam mollitiẽ carnis præcepti imperialis interpres natura muniuit : quam medio testarum quodam sinu cõcauo nutrit ac fouet,& quasi in quadam valle diffundit:& ideo cassa omnia tentamẽta sunt cancri, quia aperire clausum ostreum nulla vi potest : & periculosum est si chelas eius includat) ad argumenta confugit, & insidias noua fraude molitur . Itaque quia omnia genera delectatione mulcentur,explorat siquando ostreum remotis in locis ab omni vento cõtra Solis radios diptychum illud suum aperiat,& referet claustra testarum,vt libero aëre visceris sui voluptatem quandã capiat:& tunc clanculo calculum immittẽs, impedit conclusionem ostrei,ac sic aperta claustra reperiens,tuto inserit chelas, visceráq; interna depascitur.Sunt ergo homines qui cancri vsu in alienæ vsum circunscriptionis irrepant,& infirmitatem propriæ virtutis astu quodam suffulciant,fratri dolum nectant,& alterius pascantur ærumna.Tu autem propriis esto contentus, & aliena te damna non pascant. Bonus cibus est simplicitas, innocentiæ suæ bona habens:insidiari nescit alienis,nec auaritiæ facibus inardescit: cui lucrum omne ad virtutem dispendiũ est,ad cupiditatem incendium. Et ideo beata est, si bona sua nouerit,cum veritate paupertas,& omnibus præferẽda thesauris: quia melius est exiguum cum dei timore,quàm thesauri magni sine timore eius . Quantum est enim quod hominem alat? Aut si quæris quod etiam aliis abundet ad gratiam,id quoque non multum est.Melior enim est hospitalitas in oleribus cum gratia,quàm vitulorum pinguium præparatio cum discordia. Vtamur ergo ingenio ad quærendã gratiam,& salutem tuendam: non ad alienam circunscribẽdam innocẽtiam. Licet nobis vti exẽplis maritimis ad profectum nostræ salutis,non ad alienum periculum.

De polypo.

*notam.

De cancro.

De præscientia Echini maritimi, futuram tempestatem aut tranquillitatem nauigantibus prænunciãtis: & unde tam exiguum animal hoc munus acceperit. Ac de indulgentiæ dei creatoris ingenti præconio. Cap. IX.

ECHinus animal exiguũ, vile ac despicabile, maritimum loquor, plerũque index futuræ tempestatis aut tranquillitatis annuncius solet esse nauigãtibus. Denique cum procellam vẽtorum præsenserit,calculum validũ arripit : eúmque velut saburram vehit,& tãquam anchoram trahit,ne excutiatur fluctibus.Itaque non suis se librat viribus,sed alieno stabilit & regit põdere.Quo indicio nautæ velut signum futuræ perturbationis capessunt,& sibi præcauent,ne eos imparatos turbo improuisus inueniat.Qui Mathematicus,qui Astrologus,quíve Chaldæus sic potest siderum cursus,cœli motus & signa cõprehendere?Quo ingenio ista collegit?quo doctore percepit?quis ei fuit tanti interpres augurij?Sæpe homines confusionem aëris vident,& sæpe falluntur, quod plerumq; ea sine tempestate discutiatur . Echinus non fallitur, echinum sua nequaquam signa prætereunt.Vnde exiguo animali tanta scientia, vt futura prænunciet ? Quo magis in eo nihil est quo tantam habet prudentiam, credo quòd per indulgentiã domini rerum omnium id quoque præscitiæ huius munus acceperit.Etenim si fœnũ deus sic vestit, vt miremur: si pascit volatilia:si parauit coruis escam: pulli enim eius ad dominum clamant : si mulieribus dedit texturæ sapientiam : si araneam,quæ tam subtiliter ac docte laxos casses suspendit in foribus,sapientię non reliquit immunem:si ipse virtutem equo dedit,& soluit de ceruice eius formidinem,vt exultet in campo,& occurrẽs regibus irrideat, odoretur bellum eminus, excitetur sono tubæ:si hæc irrationabilia pleraq;, & alia insensibilia,vt fœnũ, vt lilia,repleuit suæ dispositione sapientiæ:quid dubitamus quod etiam echino contulerit huius gratiam præscientiæ?Nihil enim inexploratum,nihil dissimulatum reliquit.Omnia videt,qui pascit omnia : omnia replet sapientia,qui omnia in sapientia fecit, vt scriptũ est. Et ideo si echinum visitationis suæ exortem non prætermisit,si eum considerat, & futurorum informat indiciis,eum non considerat?Imò vero considerat, sicut testatur eius diuina sapientia dicens:Si respicit volatilia, si pascit illa, nonne vos pluris estis illis ? Si fœnum agri, quod hodie est, & cras in ignem mittitur,deus sic vestit,quanto magis vos modicæ fidei?

De Echino.

Matth.6.

Quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod vnumquodque genus piscium præscripta sibi habeat domicilia, cum increpatione humanæ auiditatis. Quæ ratione etiam quædam genera quandoque mutent loca, & vnde hoc habeant ingenium. De specialibus quoque aliquorum piscium uirtutibus. Cap. X.

AN vero sine quadam dote naturæ manere piscibus etiam illam putamus gratiam, quod vnumquodque genus piscium præscripta sibi domicilia habet, quæ sui generis nullus excedat, non incurset alienus? Quis gæometra his diuisit habitacula, nullis rumpenda temporibus? Sed gæometram audiuimus, thalassometram nunquam audiuimus, & tamen pisces mensuram suam norunt: non muris vrbium, portisque præscriptam, non ædificiis domorum, non agrorum finibus limitatã, sed mensuram eius quod oporteat, vt tantum satis sit vnicuiq; quantum ad vsum abundet, non quantum auiditas quædam immoderata sibi vindicet. Lex quædam naturæ est, tantum quærere quantum sufficiat ad victum, & alimentorum modo sortem censere patrimonij. Hoc genus piscium in illo sinu maris alitur & gignitur, illud in alio. Denique non reperies confusa genera piscium, sed quod hic abundat, alibi deest. Et iterum ille sinus maris cephalos alit, lupos ille: ille saxatiles, locustas alius. Non est libera vagandi potestas, nec tamen interciusa montibus copia, aut fluuiis interlabentibus transitus impeditur, sed vsus naturę impressus tanquam patriæ finibus vnumquémque se retinere, & vltra incolas prodire suspectum. At nobis longe alia sententia est, mutare exilio domos, incolarum fastidio teneri, aduenarum captare gratiam, transferre terminos perpetuos, quos posuerunt patres nostri, agrum ad agrum iungere, domum ad domum. Deficit terra hominibus, sternuntur & maria. Rursus pro singulorum libidine inciditur terra, mare infunditur, vt insulas faciant, vt possideant freta, spatia maris sibi vindicant iure mancipij, pisciúmque iura sicut vernaculorum cõditione sibi seruitij subiecta commemorant. Iste, inquit, sinus maris meus, ille alterius. Diuidunt elementa sibi potentes. His ostreæ in fluctibus nutriuntur, his in viuario piscis includitur. Luxuriæ nec mare sufficit, nisi apotheeas habeãt ostrearum. Itaque ætates earum numerant, & piscium receptacula instruunt, ne conuiuia diuitis mare non possit implere. Nam vicini nomen quibus audiunt auribus? quibus oculis intuentur possessiones eorum? Quemadmodum dies noctésque excogitant vt aliquid proximi auferant? Nunquid soli habitabitis super terram? clamat Propheta. Cognoscit hæc dominus, & vindictæ reseruat. Quantum aliena à piscibus auiditatis rapina? Illi naturalia captant secreta, & vltra terminos orbis terrarum mare norunt, quod nullæ interpolant insulæ, nec terra aliqua interiacet, vel vlterius vlla sit posita. Illic igitur vbi diffusum late mare omnem spectandi vsum, vtilitatis gratia nauigandi intercludat audaciam, condere se feruntur cete illa immensa genera piscium, æqualia montibus corpora, vt tradiderunt nobis qui videre potuerunt: illic quietum æuum exigunt, discreta ab insulis, & ab omnibus maritimarum vrbium contagiis separata. Habent suas regiones, & habitacula distributa, manent in his inoffenso vicinorum limite, nec vago transitu mutationes quærunt locorum, sed tanquam patrium solum diligunt, & in his immorari dulce arbitrantur. Quæ ideo elegerunt, vt solitariam vitam remota possint arbitrorum interpolatione transigere. Sunt tamen aliqua genera piscium qui non ingenij facilitate loca mutent, sed fouendi partus necessitate, quæ opportuno atque legitimo procurantes tempore, ex plurimis locis à diuerso sinu maris innumeri velut communi consilio conuenientes, coniuncto agmine Aquilonis flatus petunt: & ad illud septentrionaliũ mare partium quadam naturæ lege contendunt. Dicas, si ascendẽtes videas, rheuma quoddam esse, ita proruunt, fluctúsque intersecant, per Propontidem in Euxinum Pontum violento impetu profluentes. Quis piscibus hæc annunciat loca, præcepta, tempora? Quis tribuit dispositionem viandi, comitandi ordinem, metas, & tempora reuertendi? Homines suũ imperatorem habent, cuius expectatur imperium. procedit tessera, proponuntur edicta prouincialibus, vt conueniant, Tribunis militum literæ diriguntur, dies statuitur, & plerique ad dies statutos occurrere non queunt. Quis imperator piscibus præceptum dedit? Quis doctor hanc tribuit disciplinam? Qui metatores itinera disponunt? Qui duces iter dirigunt, vt nullius desit occursus? Sed agnosco quis ille sit imperator, qui ordinatione diuina sensibus vniuersorũ suũ infundat imperium, qui tacitus mutis animantibus naturalis disciplinæ ordinem tribuat: nec solum magna penetret, sed etiam per minima quæque se fundat. Diuinæ legi pisces obsequitur, & homines contradicunt. Pisces solẽniter obaudit mandata cœlestia. An contemptibilis tibi videtur, quia mutus est, rationisq; expers? Sed vide ne tu tibi magis incipias esse contemptui, si irrationabili irrationabilior deprehendaris. Quid autem rationabilius hoc piscium transitu, cuius rationem quidem verbis non explicant, sed factis loquuntur? Pergunt enim æstatis tempore ad fretũ Ponti, eò quòd reliquo maris sinu hic sinus dulcior sit. Non enim tamdiu Sol eo freto, quamdiu cæteris immoratur: eáque fit causa vt non onerem aquam exhauriat quæ dulcis atque porabilis est. Quis autem ignorat quòd etiam ea quæ maritima sunt, aquis plerumque dulcibus delectentur? Denique dum flumina sequuntur, & ad superiora ascendunt, frequenter alieni pisces generis capiuntur in fluuiis. Cum hæc igitur causa Pontum illis faciat gratiorem, vel quod æstus temperet solennis illic flatus Aquilonis, tum opportuniorem cæteris iudicant in quo generare, & partus possint proprios enutrire: quòd teneri fœtus laborem alienæ regionis ferre vix possint, quos illic fouet aëris blanda clemẽtia. Itaq; peracto munere, omnes simul eo quo venerant agmine reuertuntur. Quænam ista sit ratio, consideremus. Obiectus est Ponti sinus Boreæ, cæterorúmque ventorum violentissimis flatibus: vnde grauis illic procella fuerit, & tẽpestates mouẽtur, ita vt de profundo arena verratur, cuius rei fluctus arenosus indicio est, qui ventorum motu insurgens altius, tum pondere grauior, haud dubiè non solum nauigantibus, sed etiam maritimis ipsis animantibus intolerabilis habetur. Accedit illud, quod complurima & maxima Ponto flumina misceantur, cum hyberno tempore sinus ipse frigidiore torrentium rigescat allapsu. Propterea pisces tanquam arbitri fluentorum, æstate illic aspirantis auræ clementiam captare consueuerunt, cuius amœnitate perfruiti, rursus hyemis aspera declinare contendunt, & Septentrionalis plagæ sæua fugientes, in reliquos se sinus conferunt, in quibus aut ventorum mollior sit placiditas, aut Solis soleat vernare temperies. Nouit igitur piscis pariendi tempus, quod pro magno mysterio dixit Salomon in Sapientia. Nouit tempus eundi atque redeundi, nouit tempus perfunctionis & iactationis, & nouit vt non queat fallisquia non rationis æstimatione, & disputationis argumento vtitur, sed inspiratione naturæ, quæ vera est magistra pietatis. Denique omnes animantes præscripta habent pariendi tempora, homo solus indiscreta atque confusa. Reliqua genera clementiam temporis quærunt, mulieres solæ partus suos inclementer effundunt. Vaga enim & intemperans libido generandi, vagam pariendi ætatem exhibet. Pisces tanta maria transmittunt, vt vtilitatem aliquam generi suo quærant. Nos quoque diffusa æquora transfretamus. Sed quanto honestius quod successionis amore, quàm quod pecuniæ auiditate suscipitur? Denique illis ad pietatem, nobis ad quæstũ transmissio deputatur. Illi sobolem præferunt omnibus mercibus chariorem, nos mercem longe imparem ad periculi vicem misera lucri cupidine reportamus. Itaque illi patriam repetunt, nos derelinquimus. Illis natando incrementum generis acquiritur, nobis minuitur nauigando. Quis igitur neget diuinitus illis infusum ingenium esse huiusmodi atque virtutem? cum videat istos in Aquilonem tam solennem obeundæ fœcunditatis peregrinationem viuaci ingenio componere, alios in exiguo corpore tantum validitatis assumere, vt maximas nauium plenis currentes velis, in mediis fluctibus sistant: sicut breuis pisciculus Echeneis tanta facilitate memoratur na-

Psal. 5.

De Cetis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uem ingentem ſtatuere, vt quaſi radicatam mari hærere videas, nec moueri. Aliquandiu enim immobilem ſeruat. An & huic putas ſine creatoris munere tantum potuiſſe ſuppetere virtutis? Quid gladios loquar, aut ſerras, aut canes maritimos, aut balenas, aut zigenas? Quid etiã turturis centrũ, & hoc mortuæ? Sicut enim viperæ os ſi quis calcauerit, recens dumtaxat, grauius quàm venenum nocere perhibetur, & immedicabile vulnus ſetpere, ita etiam turtur aculeo ſuo mortua ampli⁹ quàm viua periculi afferre memoratur. Lepuſculus quoq; timidum animal in terris, in mari formidabile, citam, & quæ non facilè poſſit auferri, corruptelam inuehit. Voluit enim te creator nec in mari ſatis ab inſidiãtib⁹ eſſe ſecurũ, vt propter pauca quæ noceant, quaſi in excubiis poſitus, arma fidei ſemper & ſcutum deuotionis accinctus, à domino tuo debeas ſalutis ſperare præſidium.

De ſingulari Atlantici maris commendatione ex iis quæ in ipſo naſcuntur aut fiunt, cum concluſione ſermonis de piſcibus. Cap. XI.

VEniamus ad Atlanticum mare. Quàm ingentia illic & infinitæ magnitudinis cete, quæ ſi quando ſupernatant fluctibus, annatare inſulas putes, montes altiſſimos ſummis ad cœlũ verticibus eminere. Quæ non in acta, nec in litoribus, ſed in Atlantici maris profundo feruntur videri, vt eorum conſpectu nautæ à nauigandi in illis locis præſumptione reuocentur, nec ſecreta elementorum adire ſupremæ terrore mortis vſurpent. Sed iam aſſurgamus ipſi de profundo maris, & aliquantulum ſermo noſter emergat, atq; ad ſuperiora ſe ſubrigat. ſpectemus ea quæ vſitata multis, & plena ſint gratiæ, quomodo aqua in ſalis vertatur ſoliditatem, vt ferro ſæpe cædatur, quod de Britannicis ſalibus nihil mirum, qui in ſpeciem marmoris validi, eiuſdem metalli niueo candore reſplendent, ſalubres corporis cibo, & potui nimis grati. Quomodo etiam nõ indecorus lapis corallium in mari herba ſit: ſi in aerem trãsferatur, lapidis firmitate ſolidetur. Vnde etiã oſtreis preciosiſſimam margaritam natura infixerit, quomodo eam maris aqua in tam molli carne ſolidauerit. Quæ difficile apud reges inueniuntur, ea in littoribus quaſi vilia iacent vulgo, & in ſaxis aſperis & cautibus colliguntur. Aureum etiam vellus aqua nutrit, & lanam in memorati ſpeciem metalli gignũt littora, cuius colorem nullus adhuc eorum qui fucis diuerſis obducunt vellera, imitari potuit: adeo naturæ maritimæ gratiam humana implere neſcit induſtria. Scimus qua ſolicitudine vellera ouiũ etiam minus precioſa curentur: ſint licet optima, nequaquam tamen his fucus innaſcitur. Hic naturalis color eſt, quem nullus adhuc fucus æquauit, hoc quoque piſcis eſt vellus. Sed & ipſi murices qui inſigne dant regium, ſunt maritimi. Et quæ pratorum gratia, vel ortorum amœnitas poteſt cerulei maris æquiparare picturam? Aurum licet in pratis flores refulgeant, auri quoque fulgorem in mari lana reſplendet: & illi cito marceſcũt, iſta diu duratura ſeruatur. Lilia in ortis eminus nitent, vela in nauibus. Hic odor, illic ventus aſpirat. Quæ vtilitas in folio? In nauibus quanta commercia? Lilia ſuauitatem narium, vela hominum ſalutem inuehunt. Adde piſces ſalientes, & delphinas ludentes. Adde rauco ſonantes fluctus murmure. Adiice currentes naues ad littora, vel de littoribus exeuntes. Cum è carceribus mittuntur quadrigæ, quanto ſtudio ſpectantium & amore certatur? Equus tamen inuanum currit, non inuanum nauigia. Ille inuanum, quia vacuus: iſta ad vtilitatem, quia plena frumenti. Quid iis gratius, quæ non verbere aguntur, ſed ventorum ſpiramine: vbi nemo refragatur, ſed omnes fautores ſunt: vbi nemo vincitur quicunque peruenerit, ſed omnes puppes quæ peruectæ fuerint, coronantur: vbi palma merces ſalutis, victoria precium regreſſionis eſt? Quantum etiam diſtat inter directos curſus ac reflexos? Iſti perpetuantur, hi reſoluuntur. Adiunge remigiis contexta littora, quibus vexillum exeũdi aura de cœlo eſt. Itaque aurigæ plauſum inanem referunt, hi ſoluunt vota ſeruati. Quid de Iona dignum loquar, quem cetus excepit ad vitam, reddidit ad prophetandi gratiam? Emendauit aqua, quem terrena deflexerant, pſallebat in vtero ceti, qui mœrebat in terris. Et vt vtriuſq; redẽptio non prætereatur elementi, tertarum ſalus in mari ante præceſſit, quia ſignum filij hominis, ſignum Ionæ. Sicut iſte in vtero ceti, ſic Ieſus in corde terræ. In vtroque remediũ, maius tamen in mari pietatis exemplum, quoniam exceperunt piſces quem homines refutarunt: & quem homines crucifixerunt, piſces ſeruauerunt. Petrus quoque in mari titubabat, ſed nõ labebatur: & confeſſus in fluctibus, negauit in terris. Itaque illic quaſi deuotus manu apprehenditur, hic quaſi oblitus aſpectu cenſorio cõuenitur. Sed iam rogemus dominum, vt ſermo noſter quaſi Ionas eiiciatur in terram, ne diutius in ſalo fluctuet. Et bene iã exiuit cucurbita, quæ obumbret nos à malis noſtris, ſed & ipſa procedente ſole arefacta admonet requieſcendum, ne interæſtuare incipiamus ingenio, & nobis etiam verba deficiant. Certè plus nobis quam Niniuitis data eſt in aquis remiſſio peccatorum.

Matth. 12.

Matth. 14.

Ionæ. 4.

De pulchra introductione ſermonis de natura auium habẽdi. Caput XII.

ET cum paululum conticuiſſem, iterum ſermonem adorſus aio: Fugerat nos fratres dilectiſſimi neceſſaria de natura auium diſputatio, & ſermo huiuſmodi nobis cum ipſis auibus euolauerat. Fit enim natura quadam, vt hi qui aliquid intuentur, vel dicendo exprimere volunt, eorum qualitatem quæ vel intuentur vel loquuntur aſſumãt, vt & cum pigrioribus immoremur, & cũ velocibus celeri rapiamur aſpectu, ſtylo quoque aut tardiore vtamur aut rapidiore. Itaque cum caueo ne mari demerſa præteream, & aquis operta me lateant, effugit omne volatile, quia dum inclinatus imos aquarum gurgites ſcrutor, aërios non reſpexi volatus, nec vmbra ſaltem pennæ me præpetis reclinauit, quæ in aquis relucere potuit.

Verum vbi omne negocium expeditum putaui, & abſolutum me credidi, & diem quintum conſummatum arbitratus ſum, venit in mentem auium natura, quæ cum eunt cubitũ, quaſi peracto lætæ munere, æthera cantu mulcere conſuerunt: quod velut ſolenniter ſurgente & occidente die inſtaurare conſuerunt, vt decurſi vel adoriendi nocturni iuxta ac diurni temporis laudes ſuo referant creatori. Magnum igitur incentiuum excitandæ nobis deuotionis amiſeram. Quis enim ſenſum hominis gerens non erubeſcat ſine Pſalmorum celebritate diem claudere, cum etiam minutiſſimę aues ſolẽni deuotione & dulci carmine ortus dierum ac noctium proſequantur? Redeat igitur nobis volaticus ſermo, qui pene fuerat elapſus ex oculis, & aquilæ modo alta petens, volatus ſuos ſubduxerat nubibus, niſi quia oculos abluti aqua dum de gurgite leuamus ad cœlum, ſpeculati vacuũ aëris volatibus ferri, ad neceſſitatem ſtyli putauimus eſſe reuocandum. Eritis vos iudices, qui eſtis aucupes verbi, vtrum conſultius euolaſſet, an vtiliter in noſtra retia ſit relapſus. Nec vereor ne faſtidium nobis obrepat in volatilibus requirendis, quod non obrepſit in gurgitibus perſcrutandis, aut aliquis nobis in diſputatione obdormiat, cum poſſit auium cantibus excitari. Sed profecto qui inter mutos piſces vigilauerat, non dubito quod inter canoras aues ſomnum ſentire non poſſit, quin tali ad vigilandum gratia prouocetur. Neque vero vile putetur quod potuit præterire, cum ſit tertia pars in animantibus creaturæ. Tria enim genera animantium eſſe non dubium eſt, terrenum, volatile, aquatile. Denique ſic ſcriptum eſt: Producant aquæ reptilia animarum viuentium ſecundũ genus, & volatilia volantia ſuper terrã ſecus firmamentũ cœli ſecundum genus.) Reuocamur ad ſuperiora ſicut obliuioſi viatores, qui cum inconſulto præterierint, in ſua reuertentes veſtigia, incuriæ ſuæ multam repetito itineris labore ſuſcipiunt. Eſt tamen etiam bonus viator qui diſpendium regreſſionis, reliqui itineris compendioſa celeritate compenſet, vt mihi faciendum arbitror: maximè cum de auibus ſermo ſit, quæ ſolent oculos hominum volatu properatiore perſtringere. Quid enim conuenit iis immorari, in quibus celeritas placere conſueuit? Auius igitur atque inuſitatus in tali genere ſcriptionis ſermo noſter canoris auibus reſonet ac reſultet. Sed vnde mihi cygnea carmina, quæ etiam ſub graui mortis imminentis terrore delectãt? Vnde mihi illos

Genes.

naturalis

naturalis modulos cantilenæ, quibus etiam paludes sonoræ cantus edunt dulcissimi suauitatem? Vnde mihi vocem psitaci, dulcedinémque merularum? Vtinam saltem luscinia ea nat, quæ dormientem de somno excitet. Ea enim auis signi fcare solet diei surgentis exortum, & effusiorem diluculo d-lorie celebrat. Tamen si illorum suauitas deest, sunt gementes turtures, & raucæ columbæ, tum etiam cornix plena voce pluuiam vocat. Vnde rurale auiarium sermone quo possumus, scientia quam nos rusticani docuerunt, persequamur.

De ordine dicendorum, ac natura auium quæ circa aquas maris fluminúmque uersantur. Cap. XIII.

ET quoniã de aquatilibus reptilibus dixim⁹, arduũ est vt subito ad aues cœli sermo noster ascendat. Et ideo de iis auibus prius dicamus, quæ circa aquas maris fluminúmque versantur, cum quibus possumus emergere. Itaque ab halcyone sermonẽ adoriamur. Ea est auis maritima, quæ in littoribus fœtus suos edere solet, ita vt in arenis oua deponat medio fere hyemis. Nam id temporis souẽdis habet deputatum partubus, quãdo maximè insurgit mare littoribus, vehementiórque fluctus alliditur, quo magis repentinæ placiditatis solennitate auis huius eluceret gratia. Namque vbi vndosum fuerit mare, positis ouis subito mitescit, & omnes cadunt ventorum procellæ, flatúsque aurarum quiescunt, ac placidum ventis stat mare, donec oua foueat halcyon sua. Septem autem dies fatus sunt: quibus decursis educit pullos, fœtúsq; absoluit: illico alios quoque septem dies adiungit, quibus enutriat partus suos: donec incipiãt adolescere. Nec mireris tam exiguum nutrimenti tempus, cùm absolutio fœtuum tam paucorum dierum sit. Tantam autem gratiam minuscula auis diuinitus indultam habet, vt hos quatuordecim dies nautici præsumptæ serenitatis obseruent, quos & halcyonidas vocant, quibus nullus motus procelloſę tempestatis horrescit. Nónne vos passeribus pluris estis? dominus ait. Si igitur auis minusculæ contemplatione & insurgit mare, & repente comprimitur, atque aspera hyemis inter ingruentes procellas tempestatésque ventorum detergit cœli nubila, fluctúsque componit elementis omnibus subito infusa tranquillitas: quantum præsumere debeas ô homo ad imaginẽ dei factus, agnoscis: si tamen auiculæ istius fidem studio deuotionis imiteris. Illa tempestates videns insurgere, sæuire ventos, inter hyberni sæua non reuocatur neque reflectitur, sed impellitur. Denique in littore sua oua constituit, vbi ex relabẽte fluctu madida adhuc arena suscipiat: nec insurgẽtes fluctus quos immurmurare atque allabi videt, reformidat. Et ne putes quòd ouorum videatur habere contemptum, continuo vbi depositerit oua, nidificat, & suo partus corpore souet, nec saluti propriæ alluuione littoris pertimescit, sed secura de dei gratia, ventis se committit & fluctibus. Parum est hoc. Adiungit totidem alios ad nutriendum dies, nec interim turbari tot diebus infidi maris tranquillitatem veretur, tentátque meritum suum naturæ iam solennitate fundatum, & teneros fœtus non latibulis aliquibus abscondit aut tectis, nec includit cauernis, sed nudo & rigenti committit solo, nec defendit à frigore, sed diuino fotu quo magis cætera despiciat, tutiores fore existimat. Quis nostrum paruulos suos non vestimentis tegat, tectísque abscondat? Quis non claudat eos septis cubiculorum? Quis non ita diligenter vndique fenestras obstruat, ne qua possit aura penetrare? Merito quos tam solicite induim⁹ ac fouemus, exuimus eos clementiæ cœlestis inuolucro: halcyon vero quos nudos proiicit, eos diuino vestit indumẽto. Nec vos præteribo mergi, quibus ab assiduitate mergendi nomẽ hoc hæsit, quomodo sæpe mergentes aurarum signa colligitis, & præuidentes tempestatem futuram, prope medio reuolatis ex æquore, & ad littorum ruta cum clamore contenditis. Quomodo etiam fulicæ quæ maritimo delectamini profundo, refugientes posteaquàm præsenseritis commotionem maris, in vado luditis. Ipsa ardea quæ paludibus inhærere consueuit, notas deserit sedes, imbréſque formidans, supra nubes volat, vt procellas nubium sentire nõ possit. Consideremus diuersas volucres maris, quẽadmodum imminente ventorum motu ad tutiora & tunc tẽporis dilectiora sibi stagna se conferant, atque in abscondito terrarum sinu incognita sibi alimenta rimentur. Nocturnas autem anserum quis non miretur excubias, qui vigilias suas etiam cantus assiduitate testantur? Denique eo etiã Romana capitolia à Gallo hoste seruauerunt. Merito illis debes Roma quod regnas. Dij tui dormiebant, & vigilabant anseres. Ideo illis diebus anseri sacrificas, non Ioui. Cedunt enim dij vestri anseribus, à quibus se sciũt esse defensos, ne &ipsi ab hoste caperentur.

De anseribus

Cur post descriptionẽ piscium, de iis auibus quæ assuetæ sunt aquis, sermo successerit, & de diuersis exinde auium generibus ac differentiis. Cap. XIIII.

VLchre autem post descriptionem piscium, de iis auibus quæ assuetæ sunt aquis, sermo successit, quia & ipsę similiter vsu natandi & munere delectantur. Vnde & prima cognatio videtur auibus istis esse cum piscibus, quoniam natandi communia quædã videntur vtriusque generis esse consortia. Secunda quoque cognatio omnibus auibus & piscibus est, eò quòd volandi vsus species sit natandi. Sicut enim aquam natando piscis incidit, ita auis aërem volatu celeri secat. Atque vtrique generi similiter cauda suppetit, alarúmque remigiũ, vt pisces ad priora se alis subrigant, atque ad vlteriora procedant. Caudæ quoque gubernaculo vel quo velint se facile conuertant, vel impetu quodam è regione iter suũ dirigãt. Aues quoque aëri volatibus suis velut aquis innatant, & quasi quædam extendunt brachia. Cauda quoque se vel ad superiora subrigũt, vel ad inferiora demergunt. Vnde quoniam in nonnullis idem vsus & species, ideo de aquis vtriusque generis natiuitas diuina præceptione processit. Dixit enim deus: Producant aquæ reptilia animarum viuentium secundum genus, & volatilia volantia secus firmamentũ cœli secundum genus.) Non immerito igitur quia de aquis genus vtrũque producitur, natandi proprietas vtrisque suppeditat. Sane cum & coluber lubricus, omnésque serpentes: (ideo enim serpendi nomen est inditũ, quia nõ possint ambulare, sed serpere) dracones quoque simili modo vt pisces plerique sine pedibus sint: nullum auium genus pedum officio caret, quia omnibus victus è terris: & ideo pedum munere fulciuntur, quia huiusmodi ad escam quærendam indigent ministerio. Itaque aliæ volucres vnguibus armantur ad raprum, vt accipitres & aquilæ, quæ rapinam venationis exercent: Aliæ vel ad incedendum, vel ad cibum sibi parandum vsu ministerióque potiũtur accommodo. Vnum autẽ nomẽ auium, sed genera diuersa. Quæ quis possit memoria aut cognitione comprehendere? Sunt itaque aues quę carne vescuntur. Ideo his vngues asperi, curuatum atque acutum os, velox volatus, quoniam rapto viuunt, vt possint facile corripere prædam quam sequuntur, propere vel ore vel vnguibus euiscerare. Sunt etiam aues quæ reperto pascuntur semine, aliæ diuerso & fortuito cibo. Est etiam diuersitas copularum, quarum gratia carent ferę quæ intendunt rapinis. Nam propter auiditatem prædandi, vel propter insidias explorandi, nec ipsis inter se conuenit, & ideo declinãt sui copulam. Refugit enim auaritia consortium plurimorum, deinde coniunctio plurimorum facile ipsa se proderet. His ergo auibus nihil est copulatorium, præter iugale cõsortiũ. Ergo aquilis accipitribúsque hic vsus est vitæ. Cõtra verò palumbes, grues, sturni, corui atque cornices, etiã turdi gaudent plurimorum connexione, Alia quoque auium genera enchoria, quæ manent in locis semper. Alia aduentitia, quæ obeunt regiones alias, & peracta hyeme reuertuntur. Sunt aliæ quæ hyeme redeunt, æstate peregrinantur à nobis, siue quod alia hyemis tempore ad calidiora se conferant, siue quod pleraque rursus æstatem in iis locis exigant, quæ amœniora nouerunt. Turdi denique autumni fine, hyemis confinio, quasi exacta æstate se referunt. Quibus nos inhospitali immanitate molimur insidias, & diuerso genere nunc infida decipula decipere, nunc viſco eos fallere, nunc laqueis captare contendimus. Ciconiæ reditus vexillum

Universidad de Deusto
Biblioteca

lum veris attollit. Grues qui alta petunt, amant frequenter peregrinari. Aliæ aues ad manum se subiiciunt, & mensæ herili assuescunt, tactúque mulcentur. Aliæ reformidant. Aliæ iisdem quibus homines domiciliis delectãtur. Aliæ secretam in desertis vitam diligunt, quæ requirendi sibi victꝰ difficultatem libertatis amore cõpensant. Aliæ vocibus tantum strepunt. Aliæ canoro delectantur suauíque modulamine. Quædam ex natura, aliæ ex institutione diuersarũ vocum obloquuntur discrimine, vt hominem putes locutum cum locuta sit auis. Quàm dulcis merularum, quàm expressa vox psitaci est. Sunt etiam aliæ simplices, vt columbæ. Aliæ astutæ, vt perdices, gallus iactantior, pauo speciosior. Sunt etiam vitæ in auibus & operum diuersitates, vt aliæ ament in commune consulere, & collatis viribus velut quandam curare rempublicam, & tanquam sub rege viuere. Aliæ sibi quæque prospicere, imperium recusare: & si capiantur, indigno velint exire seruitio.

A quibus auibus exordium sequẽtis sermonis sumendum sit. Ac de gruibus quomodo solicitam exerceant custodiam, & uolantes seruant ordinem, exemplúmque exercendæ politiæ præbuerint hominibus. De commendatione præterea status antiquæ reipublicæ. Et de causſa atque accusatione humanæ incuriæ. Cap. XV.

De gruibus

AB iis igitur ordiamur, quæ nostro vsui imitationẽ dederunt. In illis enim politia quædam & militia naturalis, in nobis coacta atque seruilis. Quàm iniussi, & voluntario vsu grues in nocte solicitã exercent custodiam, dispositos vigiles cernas, & cæteris consortibus generis quiescentibus, aliæ circumeunt & explorant, ne qua ex parte insidiæ tententur, atque omnem deferunt impigro sui vigore tutelam. Post vbi vigiliarum fuerit tempus impletum, perfuncta munere, in somnum se præmisso clangore componit, vt excitet dormientem, cui vicẽ muneris traditura est. At illa volens suscipit sortem, nec vsu nostro inuita & pigrior somno renuncia t, sed impigre suis excutitur stratis, vicem exequitur, & quam accepit gratiã, pari cura atque officio repręsentat. Ideo nulla desertio, quia deuotio naturalis: ideo tuta custodia, quia voluntas libera. Hunc etiam volantes ordinem seruant, & hac moderatione omnem laborem alleuant, vt per vices fungãtur ductus sui munere. Præcedit enim vna, & præcurrit cæteris præstituto sibi tempore, & quasi ante signa præcurrit, deinde conuertitur, & sequenti sortem ducendi agminis cedit. Quid hoc pulchrius, & laborem omnibus & honorem esse communem, nec paucis arrogari potentiam, sed quadam in omnes voluntaria sorte transcribi? Antiquæ hoc reipublicæ munus, & instar liberæ ciuitatis est. Sic ab initio acceptã à natura exemplo auium politiam homines exercere cœperunt, vt communis esset labor, cõmunis dignitas, per vices singuli partiri curas discerẽt, obsequia imperiáque diuidere, nemo esset honoris exors, nullus immunis laboris. Hic erat pulcherrimus rerum status, nec insolescebat quisquam perpetua potestate, nec diuturno seruitio frangebatur, quia & sine inuidia erat ordine muneris & temporis moderatione delata promorio, & tolerabilior videbatur quæ communi cadebat sorte custodia. Nemo audebat aliũ seruitio premere, cuius sibi successuri in honorem mutua forẽt subeunda fastidia. Nemini labor grauis, quem dignitas secutura releuaret. Sed postquam dominandi libido vindicare cœpit indebitas, & susceptas nolle deponere potestates, posteaquam militia non ius cõmune cœpit esse, sed seruitus, posteaquàm nõ ordo factus est suscipiendę potentiæ, sed studiũ vindicandæ, cœpit etiam ipsa laboris functio durius sustinere: & quæ non est voluntaria, cito locum relinquit incuriæ. Homines quàm inuiti subeunt vigiliarum munia, quã ægre vnusquisque in castris periculũ sortitus excubat, quod tuẽ dum sibi regali præceptione committitur. Proponitur pœna desidiæ: & tamen plerumque obrepit incuria, non seruãtur excubiæ. Necessitas enim quæ inuito imponit obsequiũ affert plerumque fastidium. Nihil est enim tam facile quin habeat difficultatem quod facias inuitus. Ergo & iugis labor auertit affectum, & continua & diuturna potẽtia gignit insolentiam. Quem inuenias hominum qui sponte deponat imperium, & ducatus sui cedat insigne, fiátque volens numero postremus ex primo? Nos autem non solum de primo, sed etiam de medio sæpe contendimus, & primos discubitus in conuiuio vindicamus: ac si semel delatum fuerit, volumus esse perpetuum. Ideo inter grues æquanimitas in laboribus est, humilitas in potestatibus. Admonentur vt exerceant custodiæ vices, non admonentur vt de potestatibus decedant, quia ibi naturalis quies somni interpellanda, hic voluntariæ sedulitatis gratia præstanda est.

De ciconiis quemadmodum proficiscantur quo pergendum putant. Qualiter etiam à cornicibus deducantur, atque adiuuentur in bellis. Et de earundem cornicum commendabili hospitalitate, humanæque negligentiæ increpatione. De illarum quoque erga patres suos pietate, & nostræ impietatis notatione. Cap. XVI.

De ciconiis.

CIconias ferunt collecto proficisci agmine, si quò pergendum putant, & simul plerisque circa oriẽtem locis inuehi, & quasi tessera militari pariter omnes moueri. Exercitum credas cum signis suis pergere, sic omnes viandi comitandíque & præeundi ordinem seruant. Cornices autem deducunt eas ac dirigunt, & velut quibusdam turmis stipatricibus prosequuntur, adeo vt adiumenta quædam bellantibus aduersus inimicas aues conferre credantur, & propriis periculis bella aliena suscipere. Cuius rei indicium est, quia nullæ per interuallum aliquod temporis residere in illis locis reperiuntur. Et quia cum vulneribus reuertentes manifesta quadam sanguinis sui voce cæterísque loquuntur indiciis, grauium se certaminum subiisse conflictum. Quis igitur illis pœnam desertionis indixit? Quis derelictæ militiæ supplicia præscripsit formidolosa, vt nulla prosequendis hospitalibus turmis sese subtrahere nitatur, sed certatim omnes deductionis munere officióque fungantur? Discant homines hospitalia seruare iura, & ex auibus cognoscant quid religionis hospitibus sit deferendum, quod obsequium deputandum, quibus cornices etiam pericula sua negare non soleant. His igitur nos ianuas claudimus, quibus aues etiam animas suas conserunt? & quos illæ consortio prosequuntur discriminis, eos tecti prohibemꝰ hospitio? & quorũ illæ bella suscipiunt, his nos bella frequenter inferimꝰ? Mentior si non Sodomitanis hæc fuit causſa supplicij, aut Aegyptius furor, gẽti hospitæ dum bellũ conaꝰ inferre, inhospitalitatis pœnas infidæ naufragio plebis exoluit. Quàm verò rationabilium excedat pietatem ac prudentiam auis huius clementia, considerandum, quam nec post exemplum quidem irrationabilium quisquam nostrorum imitari poterit. Nam depositi patris artus per longæuum senectutis plumarum tegmine alarúmque remigio nudatos, circunstans soboles pennis propriis souet. Et quid dicam collatitio cibo pascit, quando etiam ipsa reparat naturæ dispendia, vt hinc atque inde sublcuantes senem fulcro alarum suarum ad volandum exerceant, & in pristinos vsus desueta iam reuocent pij patris membra? Quis nostrum leuare ægrum non fastidiat patrem? Quis fessum senem suis humeris imponat, quod in ipsa historia vix credibile habetur? Quis, vt pius sit, non hoc seruulis mandat obsequium? At vero auibus non est graue quod pietatis est plenum, non est oneroſum quod soluitur naturæ debito. Non recusant aues pascere patrem, quod etiam præscripta necessitate sub terrore pœnarum plerique hominum recusarunt. Aues non scripta, sed nata lex stringit. Aues ad hoc munus nullo præcepto conueniunt, sed gratiæ naturalis officio. Aues non erubescunt reuerendi senis membra portare. Est enim victoria pietatis: quod eousque frequenti testificatione percrebuit, vt congruæ mercedem remunerationis inuenerit. Nam Romanorum vsu pia auis vocatur. Et quod vix vni imperatori consulto senatus delatum dicitur, hoc istæ aues in commune meruerunt. Habent ergo aues istæ decreta patrum ad propriæ insigne clementiæ. Pios enim filios, patrum prius oportuit iudicio prædicari. Habent etiam vniuersorum suffragia. Nam retributio beneficiorum antipelargosis nominatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nominatur. Pelargos enim ciconia dicitur. Virtus itaque ab his nomen accepit, cum relatio gratiarum ciconiæ vocabulo nuncupatur.

De hirundinis materna sedulitate, industria ac pietate in filios. De commendatione præterea paupertatis ipsius, & molestia atque improbitate nostra, cum paupertas, inopia uel indigentia nobis occurrerit. Cap. XVII.

Habemus auiariæ sobolis erga cultus patrios pietatis exemplum. Accipiamus nunc maternæ sedulitatis in filios grande documentum. Hirūdo minuscula corpore, sed egregie pio sublimis affectu quæ indiga rerum omnium preciosiores auro nidos struit, quia sapienter nidificat. Nidus enim sapiētiæ preciosior est auro. Quid enim sapiētius, quam vt & volandi vaga libertate potiatur, & hominum domiciliis paruulos suos & tecta commendet, vbi sobolem nullus incurset? Nam & illud est pulchrum, vt à primo ortu pullos suos humanæ vsui conuersationis assuescat, & præstet ab inimicarum auium insidiis tutiores. Tum illud præclarum qua gratia domos sibi sine vllo adiutore tanquam artis perita cóponat. Legit enim festucas ore, easque luto illinit, vt conglutinare possit. Sed quia lutum pedibus non potest deferre, summitatem pēnarum aqua infundit, vt facile his puluis adhęreat, & fiat lim⁹, quo paulatim festucas vel minutos surculos sibi colligat, atque adhærere faciat. eo genere nidi totius fabricam struit, vt quasi pauimenti solo pulli eius intra ædes suas sine offensione versentur, nec pedem aliquis interserat per rimulas texturarum, aut teneris frigus irrepat. Sed hoc industriæ iu-
al. officiū. dicium prope commune multis auibus: illud vero singulare, in quo est præclara cura pietatis, & prudentis intellectus & cognitionis insigne, tum quædam medicæ artis peritia, quod si qua pulli eius fuerint cęcitate suffusi oculos siue cōpuncti, habet quoddam medendi genus quo possit eorū lumina intercepto vsui reformare. Nemo igitur de inopia queratur, quòd vacuas pecuniæ proprias ædes reliquerit. Pauperior est hirundo, quæ vacua æris abundat industria. Aedificat, nec impendit: tecta attollit: & nihil aufert proximi, nec indigentia & paupertate ad nocendum alij compellitur, nec in graui filiorum imbecillitate desperat. Nos vero & paupertas afficit, & inopiæ necessitas vexat, & plerosq; indigentia cogit in flagitium, impellit in crimen. Lucri quoque studio in fraudes versamus ingenium, aptamus affectū, atq; in grauissimis passionibus spem deponimus, fractíque animo resoluimur, improuidi & inertes iacemus, cum de diuina miseratione tunc sperandum amplius sit, cum præsidia humana defecerint.

Vt ex usu & pietate cornicum discant homines amare filios. Et de fœminarum nostri generis patrumque in filios impietate. Et hinc de excusatione accipitrū & aquilarū, qui duram aduersus fœtus suos feruntur habere inclemētiam. De pietate quoque fulicæ quæ abdicatum aquilæ pullum cum sua prole connectit & nutrit. Cap. XVIII.

Discant homines amare filios ex vsu & pietate cornicum, quæ etiam volantes filios comitatu sedulo prosequuntur, & solicite ne teneri forte deficiant, cibum suggerunt, ac plurimo tempore nutriendi officia nō reliquūt. At vero fœminæ nostri generis cito ablactant etiā illos quos diligūt: aut si ditiores sunt, lactare fastidiunt. Pauperiores vero abiiciunt paruulos, & exponunt, & deprehensos abnegant. Ipsæ quoque diuites, ne per plures suum patrimonium diuidatur, in vtero partus proprios necant, & parricidalibus succis in ipso genitali aluo pignora sui ventris extinguūt, priusq; aufertur vita, quàm traditur. Quis docuit nisi homo filios abdicari? Quis reperit tam immitia patrum iura? Quis inter naturæ fraterna consortia fratres impares fecit? Vnius diuitis filij diuersa sorte cęduntur. Alius totius paternæ sortis adscriptionibus inundatur, alius opulentæ hæreditatis patrię deplorat exhaustam atque inopem portionem. Nunquid natura diuisit merita filiorum? Ex pari omnibus tribuit quod ad nascendi atq; viuendi possint habere substantiam. Ipsa vos docear non discernere patrimonio, quos titulo germanitatis æquastis. Etenim quibus dedistis communiter esse quod nati sunt, non debetis his vt id communiter habeant in quod à natura substituti sunt, inuidere. Accipitres feruntur in eo duram aduersum proprios fœtus habere inclementiam, quod vbi eos aduerterint tentare volatus primordia, nidis eiiciunt suis, continuóque eliminant, ac si morentur, propulsant pennis atque præcipitant, verberant alis, coguntq; audere quod trepidāt, nec vllum postea deferunt his munus alimoniæ. Quid mirū tamen si rapere assueti, nutrire fastidiunt? Consideremus ad hoc eos esse generatos, vt etiam aues ad cauendum formido exerceat, ne passim curas relaxent, sed pericula prædonibus declinanda prospiciant. Deinde cum his natura quoddā prædandi munus inoleuerit, magis à tenero pullos suos instituere vidētur ad prædā, quā past' abdicare cōpēdiis. Cauēt ne in tenera ætate pigrescāt, ne soluātur deliciis, ne marcescāt ocio, ne discāt cibū magis expectare q̄ quærere, ne naturæ suę deponāt vigorē. Intermittūt studia nutriēdi, vt in vsus rapiendi audere compellant. Aquila quoque plurimo sermone vsurpatur quòd suos abdicet fœtus, sed non vtrūque, verum vnum ex pullis duobus. Quod aliqui fieri putauerunt geminandorum alimentorum fastidio. Sed id non arbitror facilè credendum, præsertim cum Moyses tantum testimonium pietatis in pullos suos huic dederit auī, vt diceret: Sicut aquila protegit nidum suū, & super pullos suos confidit, & expandit alas suas, & assumpsit eos, & susscepit super scapulas suas: dominus solus ducebat eos. Quomodo ergo expandit alas suas, si occiderit alterum? Vnde puto non auaritia nutriendi eum inclementem fieri, sed examine iudicandi. Semper enim fertur probare quos genuit, ne generis sui inter omnes aues quoddam regale fastigium degeneris partus deformitas decoloret. Itaque asseritur quòd pullos suos radiis Solis obiiciat, atque in aēris medio pio paruulos vngue suspendat: ac si quis repercussus Solis lumine intrepidam oculorum aciem inoffenso intuendi vigore seruauerit, probatur quòd veritatem naturæ synceri obtutus constantia demonstrauerit. Sin vero lumina sua prestrictus radio Solis inflexerit, quasi degener & tanto indignus parente reiicitur, nec æstimatur educatione dignus, qui fuit indignus susceptione. Non ergo eum acerbitate naturæ, sed iudicij integritate condemnat: nec quasi suum abdicat, sed quasi alienum recusat. Hanc tamen, vt quibusdam videtur, regalis auis inclementiam, plebeiæ auis excusat clementia. Auis enim cui fulica nomen est, quæ Græcè dicitur Phene, susceptum illum siue abdicatum siue non agnitum aquilæ pullum cum sua prole connectit, atque intermiscens suis, eodem quo proprios fœtus maternæ sedulitatis officio, & pari nutrimentorum subministratione pascit & nutrit. Ergo Phene alienos nutrit, nos vero nostros immiti crudelitate proiicimus. Aquila vero si proiicit, non quasi suū proicit, sed quasi degenerem non recognoscit: nos, quod peius est, quos nostros recognoscimus, abdicamus.

De turturis uiduitate, exhortationeque mulierum ut discant quanta sit uiduitatis gratia, quæ etiam in auibus prædicatur. Caput XIX.

Sed veniamus ad turturem, quam lex dei velut casta hostiæ munus elegit. Denique cum dominus circumcideretur, oblata est, quia scriptum est in lege domini vt darent hostiam par turturum, aut duos pullos columbarum. Hoc est enim verum Christi sacrificium, pūdicitia corporalis, & gratia spiritalis. Pudicitia ad turturem refertur, ad columbā gratia. Fertur etenim turtur vbi iugalis proprij fuerit amissione viduata, pertæsum thalamos & nomen habere coniugij, eò quòd primus amor fefellerit eam dilecti morte deceptam, quoniam & infidelis ad perpetuitatem fuit, & amarus ad gratiam, qui plus doloris ex morte q̄ suauitatis ex charitate generauerit. Itaque iterare coniunctionem recusat, nec pudoris iura aut cōplaciti viri resoluit fœdera, illi soli suā charitatē reseruat, illi custodit nomen vxoris. Discite mulieres quanta sit viduitatis gratia, quæ etiam in auibus prædicatur. Quis igitur has leges turturi dedit? Si hominem quæro, nō inuenio. Homo enim nullus est ausus, quādo nec Paul⁹ ausus est leges tenēdę

De hirundine.

De accipitribus.

De aquila.

Deut. 32.

De fulica.

De turture.

Leuit. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.Timo.5. viduitatis præscribere. Denique ipse ait: Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare aduersario. Et alibi: Bonũ est illis si sic permaneant. quod si se non continent, nubant. Melius est enim nubere quam vri. Optat Paulus in mulieribus, quòd in turturibus perseuerat. Et alibi iuniores hortatur vt nubant, quia mulieres nostræ turturũ pudicitiam implere vix possunt. Ergo turturibus deus hunc infudit affectum, hanc virtutem continentię dedit, qui solus potest præscribere quod omnes sequantur. Turtur non vritur flore iuuentutis, non tentatur occasionis illecebra. Turtur nescit primam fidem irritam facere, quia nouit castimoniam seruare prima connubij sorte prætermissa.

De integritate auium, quæ, ut in vulturibus deprehẽditur, absque concubitu, & sine vllo masculorum semine concipiunt & generant. Ac de confutatione eorum qui impossibile putant quòd virgo Maria cõseruata virginitate dei filium pepererit. Cap. XX.

DIximus de viduitate auium, eámque ab his primũ exortam esse virtutem: nunc de integritate dicamus, quæ in pluribus quidem auibus ita esse asseueratur, vt possit etiam invulturibus deprehendi. Negãtur enim vultures indulgere concubitui, & coniugali quodam vsu, nuptialísque copulæ sorte misceri, atque ita sine vllo masculorum concipere semine, & sine cõiunctione generare, natósque ex his in multam ætatem longæ vitæ procedere, vt vsque ad centum annos vitæ eorũ series producatur, nec facilè eos angusti æui finis excipiat. Quid aiũt qui solent nostra ridere mysteria cum audiunt quòd virgo generauit & impossibilem innuptæ, cuius pudorem nulla viri consuetudo temerasset, existimant partum? Impossibile putatur in dei matre, quod in vulturibus possibile nõ negatur? Auis sine masculo parit, & nullus refellit: & quia delpõ sata viro Maria peperit, pudoris eius faciunt quæstionem? Nonne aduertimus quod dominus ex ipsa natura plurima exempla ante præmisit, quibus susceptæ incarnationis decorem probaret, & astrueret veritatem.

De vulturibus.

De natura & admiranda industria ac diligentia apum quæ uelut quandam rempublicam curare uidentur. Caput XXI.

NVnc age quæ aues velut quandam rempublicam curare videantur expediã, atque vitæ huius ætates agere sub legibus. Hic enim reipublicæ vsus est, leges omnibus esse communes, atque obseruari eas deuotione cõmuni. Vno omnes teneri vinculo, non alterius esse quod alius intelligat sibi non licere: sed quod liceat, licere omnibus: & quod non licet, omnibus non licere. Esse etiam communem reuerentiam senatorum, quorũ cõsilio respublica gubernetur, commune omnibus vrbis domicilium, communis conuersationis officium, vnũ præscriptum, omnibus vnum esse consilium. Magna hæc, sed quanto in apibus præstantiora, quæ solæ in omni genere animantium communem omnibus sobolem habent, vnam omnes incolunt mansionem, vnius patriæ clauduntur limine, in cõmune omnibus labor, communis cib', communis operatio, communis vsus & fructus est, communis volatus. Quid plura? Communis omnibus generatio, integritas quoque corporis virginalis omnibus cõmunis, & partus, quoniam neque vllo concubitu miscentur, nec libidine resoluũtur, nec partus quatiuntur doloribus, & subito maximum filiorum examẽ emittunt, è foliis & herbis ore suo prolem legentes. Ipsæ sibi regem ordinant, ipsæ sibi populos creant, & licet positæ sub rege, sunt tamen liberæ. Nam & prærogatiuam iudicij tenent, & fide deuotionis affectum: quia & tanquàm à se substitutum diligunt, & tanto honorant examine. Rex autem non sorte ducitur, quia in sorte euentus est, non iudicium, & sæpe irrationabili casu sorte melioribus vltimus quisque præfertur: neque imperitæ multitudinis vulgari clamore signatur, quæ non merita virtutis expendit, nec publicæ vtilitatis emolumenta rimatur, sed mobilitatis nutat incerto: neque priuilegio successionis & generis regalibus thronis insidet, siquidem ignarus publicæ conuersationis, cautus atque eruditus esse non poterit. Adde adulationes atque delicias, quæ teneris inolitæ ætatibus vel acre ingenium eneruare consueuerunt, tum institutiones spadonum, quorum plerique suo magis quæstui, quam vsui publico animum regis inclinant. Apibus autem rex naturæ clarus formatur insignibus, vt magnitudine corporis præstet & specie: tum (quod in rege præcipuum est) morum mansuetudine. Nam etsi habet aculeum, tamen eo non vtitur ad vindicandum. Sunt enim leges naturæ non scriptæ literis, sed impressæ moribus, vt leniores sint ad puniendum qui maxima potestate potiuntur: sed & apes illæ quę non obtemperauerint legibus regis, pœnitenti se multant condemnatione, vt immoriantur aculei sui vulneri. Quod Persarum populi hodiéque seruare dicuntur, vt pro commissi precio ipsi in se propriæ mortis exequãtur sententiam. Itaque nulli sicut reges Persarum tam grauissimas in subditos habent leges. Nõ Indi, non populi Sarmatarum tantam, quantam apes reuerẽtiam deuotionis obseruãt, vt nullę è domibus exire audeãt, non in aliquos prodire pastus, nisi rex fuerit egressus, & volatus sibi vindicauerit principatum. Processus autem est per rura redolentia, vbi inhalantes orti floribus, vbi fugiẽs riuus per gramina, vbi amœna riparũ: illic ludus alacris iuuentutis, illic campestre exercitium, illic curarum remissio. Opus ipsum suaue, de floribus, de herbis dulcibus fundamina castrorum prima ponũtur. Quid enim aliud est fauus, nisi quædam castrorũ species? Denique ab his præsepibus apũ fucus arcetur. Quæ castra quadrata tantum possunt habere artis & gratiæ, quantum habent crates fauorum, in quibus minutæ ac rotũdæ cellulæ connexione sui inuicẽ fulciũtur? Quis enim architect' eas docuit hexagonia illa cellarũ indiscreta laterũ æqualitate cõponere, ac tenues inter domorum septa seras suspendere, stipare mella, & intexta floribus horrea, nectare quodam distendere? Cernas omnes certare de munere, alias inuigilare quærendo victualia, alias solicitam castris adhibere custodiam, alias futuros explorare imbres & speculari cursus nubium, alias de floribus ceras fingere, alias rorem infusum floribus ore colligere: nullam tamen alienis insidiari laboribus, & rapto vitam quærere: atque vtinam raptorum insidias non timerent. Habent tamen spicula sua, & inter mella fundunt venenum, si fuerint lacessitæ, animásque ponunt in vulnere ardore vindictæ. Ergo mediis castrorum vallibus humor ille roris infunditur, paulatímque processu temporis in mella cogitur, cum fuerit liquidus ab exordio, & coalitu cerę florúmque odore fragrare mellis incipit suauitatem. Merito quasi bonam operariam scriptura apem prædicat, dicens: Vade ad apem, & vide quomodo operaria est. Operationem quoque quàm venerabilem mercatur, cuius laborem reges & mediocres ad salutem sumunt. Appetibilis enim est omnibus & clara. Audis quid dicat propheta? Mittit vtique te vt apiculæ illius sequaris exemplum, imiteris operationem. Vides quàm laborioſa, quàm grata sit. Fructus eius ab omnibus desideratur & quęritur, nec pro personarum diuersitate discernitur, sed indiscreta sui gratia regibus pariter ac mediocribus æquali suauitate dulcescit. Nec solum voluptati, sed etiam saluti est, fauces obdulcat, & curat vulnera, internis quoque medicamentum infundit vlceribus. Itaque cum sit infirma robore apis, valida est vigore sapientiæ, & amore virtutis. Denique regẽ suum summa protectione defendunt, & perire pro eo pulchrum putant. Incolumi rege nesciunt mutare iudicium, mentem inflectere: amisso fidem seruandi muneris derelinquunt, atque ipsæ sua mella diripiunt, quod is qui principatum habuit muneris, interemptus est. Itaque cũ aues aliæ vix in anno edant singulos fœtus, apes geminos creant, & duplici cæteris fœcunditate præponderãt.

De apibus.

De consideratione eius quod ait propheta: Producant aquæ reptilia &c. ac de diuersitate quam inter se habent aues. Cap. XXII.

COnsideremus nunc quid sit quod ait: Producant aquæ reptilia animarum viuentium, & volatilia volantia super terram secundũ genus, & secus firmamẽtum cœli.) Cur super terram dixerit, certũ est, quia Genes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est, quia victum de terra quærunt. Secus firmamentum autē A
cœli quomodo, cum aquilæ vltra cæteras aues volent, & tamen ipsę nō secus firmamentū cœli? Sed quia Græce ἀήρ dicitur quod latine cœlū appellamus: ὁρᾶσθαι autem ἀπὸ τοῦ ἀείρειν, id est à videndo, ideo quòd aër perspicuus sit, & ad videndum purior, in aere volitantia genera dixit animantiū. Et ne moueat quod ait, Secus firmamentum cœli: non proprie firmamentum hic posuit, sed abusiuè, eò quòd comparatione ætherei illius corporis, etiam iste aer quem possumus oculis comprehendere, quasi crassior & densior vicem habeat firmamenti. Nunc quia diximus, quæ volatilia, quam naturam habeant & gratiam, & ea pauca de multis: neque enim vacat vniuersa describere, cum sint similia, atque eiusdem generis: tamen aues ipsæ quam inter se diuersitatem habeant, consideremus. Inueniemus enim cornicis pedes velut quibusdam digitis distantibus separatos atque diuisos, Coruorum quoque atque pullorum aliter etiam formatos à natura pedes, Auium quæ carne vescuntur, quasi incuruos atque sinuatos, velut ad prædam paratos. Ea verò quæ natandi habent vsum & consuetudinem, latos habent pedes, & membrana quadam illos digitos pedū sibi copulatos atque coniunctos. In quo admirabilis patet ratio naturæ, vt & illa ad volandum vel ad rapiendum cibum vsu accommodo fulciantur, & ista ad natandum adiumenta habeant cōpetentia, quo melius aquis possint supernatare, & quasi remis quibusdam, ita pedibus suis membranæ illius extensione latioribus aquarum fluenta propulsent. Cygnus quoque cur proceriore collo vtatur, in promptu est, vt quia est paululum segnior corpore, nec facile potest aquarum inferiora penetrare, ceruicem extendat ad prædam, quæ quali prævia reliqui corporis escam quam inuenerit, rapiat atq; eruat de profundo. Adde & illud, quia suauior & magis canorus per procera modulus colla distinguitur, & longiore exercitatione purior longè resultat. quàm dulcis etiam in exiguo cicadis gutture cantilena, quarum cantibus medio æstu arbusta rumpuntur, eò quòd magis canoræ meridianis calori bus, quo puriorem aerem id temporis attrahunt spiritu, eo C
cantus resonant clariores. Nec apes ipsæ insuaue quiddam canunt. Habent enim gratam in rauco illo vocis suæ murmure suauitatem, quam nos fracto tubarum sonitu lentius primum videmur imitari, quo crepitu ad excitādos animos in vigorem nihil aptius æstimatur. Et hęc illis gratia manet: cum pulmonem respirādique munus atque vsum nequaquā habere prodātur, sed aerio vesci spiramine. Denique si quis eas superfundat oleo, propere necantur, eò quòd obstructis poris aerium spiramen illud haurire non possint, cōtinuóq; si quis acetum his superfundat, illico reuiuiscunt, eò quòd vis aceti cito illos poros qui concretione olei obstruuntur, humore seratur aperire.

De imitatione uermis indici, chamæleontis, leporum atque phœnicis, ut illorum exemplis ad commutationis fidem quæ in resurrectione futura est, prouocemur. Vnde etiam uultures habeant ut quibusdam signis mortem hominum annuncient. Quod denique usque ad locustam diuina gratia penetrauerit. Caput XXIII.

ET quia de volatilibus dicimus, non putamus alienum ea complecti quæ de verme Indico tradit historia, vel eorum relatio qui videre potuerunt. Fertur hic corniger vermis conuerti primum in speciem caulis, atque in eam mutari naturam, inde processu quodam fieri bābiliusmec eam tamen formam figuramque custodit, sed laxis & latioribus foliis videtur pennas assumere. Ex his foliis mollia illa Seres depectunt vellera, quæ ad vsus sibi proprios diuites vindicarunt. Vnde & dominus
Matth.11. ait: Quid existis in desertum videre? homine mollibus vestimentis indutum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regū sunt. Chamæleō quoq; diuersas species fertur variocolore mētiri. Lepores certe, quod de proximo facile cognouimus hyeme albescere, æstate in suum colorem redire non dubium est. Hæc ideo libaui, vt ad commutationis fidē quæ in resurrectiōe futura est, etiam ista exempla nos prouocent, sed ita, vt commutationem illam dicamus quā Apo
1.Corin.15. stolus euidenter expressit dicens: Oēs quidē resurgemus, non omnes autem immutabimur. Et infra ait: Et mortui resurgēt incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enī corruptibile hoc induere incorruptelam, & mortale hoc induere immortalitatem. Pleriqne enim commutatiōis genus & formas quas non acceperāt interpretati, nequaquam præsumptionis iudebitę incongrua vsurpatione caruerunt. Phœnix quoque auis in locis Arabiæ perhibetur degere, atque ea De Phœnice.
vsque ad annos quingentos, longæua ætate procedere. Quæ cum sibi finem vitæ adesse aduerterit, facit sibi thecam de thure & myrrha & cæteris odoribus, in quam impleto vitæ suæ tępore intrat, & moritur. De cuius humore carnis vermis exurgit, paulatimque adolescit, ac processu statuti temporis induit alarum remigia, atque in superioris auis speciē formámque reparatur. Doceat igitur nos hæc auis vel exemplo sui resurrectionem credere, quæ & sine exemplo, & sine rationis perceptione ipsa sibi insignia resurrectionis instaurat. Et vtique aues propter hominem sunt, non homo propter aues. Sit igitur exemplo nobis, quia author & creator auium sanctos suos in perpetuum perire non patitur, qui auem vnicā perire non passus, resurgēti eam sui semine voluit reparāri. Quis igitur huic annunciat diem mortis, vt faciat sibi thecam, & impleat eam bonis odoribus, atque ingrediatur in eam, & moriatur illic vbi odoribus gratis fœtor funeris possit aboleri? Facē tu ô homo tibi thecam: expolians veterem hominem cum actibus suis, nouum induē. Theca tua, vagina tua Christus est, qui te protegat & abscō Colos3.
dat in die malo. Vis scire quia theca protectio est? Pharetra inquit, mea protexi eum. Theca ergo tua est fides: imple eā bonis virtutum tuarum odoribus, hoc est, castitatis, misericordię, atque iustitiæ, & in ipsa penetralia fidei suaui factorum præstantium odore redolentia totus ingredere: ea te amictum fide exitus vitę huius inueniat, vt possint ossa tua pinguescere, & sint sicut ortus ebrius, cuius cito semina suscitantur. Cognosce ergo diem mortis tuæ, sicut cognouit
& Paulus, qui ait: Certamen bonum certaui, cursum con- 2.Tim.4.
summaui, fidem seruaui, reposita est mihi corona iustitiæ. Intrauit igitur in thecam suam quasi bonus Phœnix, quam bono repleuit odore martyrij. Interrogabo te: tu autem responde mihi, vnde vultures mortem hominum signis quibusdam annunciare consueuerint: quo indicio edocti atque instructi sint, vt cum bellum lachrymabile inter se aduersæ acies instruant: multo prædictæ volucres sequātur agmine, & eo significent quia multitudo hominū casura sit bello futura præda vulturibus? Quod vtique ex specie instructionis humanæ quadam videntur ratione colligere. Vsque ad locustam quoque gratia diuina penetrauit, quæ cū agmine conferto regionis cuiusce occupauerit latitudinem, inno Locusta:
xio primum fertur habitaculo, nec fructus inhospitali incursione depascitur, nisi diuinæ signum præceptionis acceperit. Etenim sicut in Exodo legimus, ea quoque cœlestis vl- Exod.10.
tionem offensionis exequitur, piæ ministra vindictæ. Hanc quoque auis deuorat Seleucis: sic enim Græco auis hæc nuncupatur nomine, data ad remedium malorum quæ locu-
D sta consueuit inferre, cui creator inexplebilem dedit deuorandi naturam, vt insatiabili pastu plagam quā supra diximus possit extinguere.

De natura & proprietatibus auium nocturnarum, uidelicet luciniæ, noctuæ, uespertilionis, & galli, quarum usu & exemplis admonemur & instruimur. Cap. XXIIII.

SEd quid hoc est? Dum sermonem producimus, ecce iam & nocturnæ aues circūuolant, & in eo ipso in quo finiendum sermonem admonent, sui quoq; assumendam commemorationem producunt. Repetūt diuersæ aues auiaria sua, quas vesper nocte cogit decedere, & se in latibulis suis abdūt, canoro occasum diei carmine prosequentes, ne immunes abeant gratiarum actionū, quibus creatorē suum omnis creatura collaudat. Habet etiā nox carmina sua quibus vigilias hoīm mulcere cōsueuit, habet & noctua suos cātus. Quid aūt de luscinia dicā, quæ per- De luscinia.
uigil custos cum oua quodā sinu corporis & gremio fouet, insomnē longæ noctis laborem cantilenæ suauitate solatur, vt mihi videatur hæc summa eius esse intētio, quo possit nōmin⁹ dulcib⁹ modulis, q̄ fotu corporis animare in fœtus oua

Universidad de Deusto
Biblioteca

quę foueat. Hanc imitata tenuis illa mulier, sed pudica, in v- A
sum molæ lapidem brachio trahens, vt possit alimentum pa
nis suis paruulis non deesse, nocturno cantu mœstum pau-
pertatis mulcet affectum. Et quamuis suauitatē luscinię non
possit imitari, imitatur tamen eam sedulitate pietatis. No-
De noctua. ctua ipsa quemadmodum magnis & glaucis oculorum pu-
pillis nocturnarum tenebrarum caliganté non sentit horro-
rem: & quo fuerit nox obscurior, eo cōtra vsum auiū cæte-
rarū inoffēsos exercet volatus. Exorto autē die, & circūfuso
splendore Solis, visus eius hebetatur, quasi quibusdam er-
ret in tenebris. Quo indicio sui declarat esse aliquos qui cū
oculos habeant ad videndum, videre non soleant, & visus
sui officio solis fungantur in tenebris. De cordis oculis lo-
quor, quos habent sapientes mundi & non vident, in luce ni
hil cernunt, in tenebris ambulant, dum dæmoniorum tene-
brosa rimantur, & cœli alta se videre credunt, describentes
radio mundum, mensuram aëris ipsius colligentes. Porro au B
tem à fide deuij, perpetuę cæcitatis tenebris implicantur, ha
bentes in proximo diem Christi, & lumen ecclesiæ, & nihil
videntes. aperiūt os quasi scientes omnia, acuti ad vana, he-
betes ad æterna, & longæ disputationis anfractu prudentes,
insciij propriæ insciti æ. Cæcitatem itaque dum cupiunt sub-
tilibus euolare sermonibus, quasi noctuæ in lumine euanue-
D[illegible]- runt. Vespertilio animal ignobile, à vespere nomen accepit.
tilione. Est autem volatilis, eadémque quadrupes, & dentibus vti-
tur, quos in aliis auibus reperire non soleas. Parit vt quadru
pedia, non oua sed pullos viuentes. Volitat autem in aëre a-
uium more, sed crepusculo vespertino consueuit offundi.
Volitat autem non aliquo pennarum sed mēbranæ suæ sul-
ta remigio, quo suspensa velut pennarum volatu circunfer-
tur atque vegetatur. Habet & illud hoc vile animal, quod
sibi inuicem adhærent, & quasi in speciem botri ex aliquo
loco pendét: ac si se vltima quæq; laxauerit, omnes resoluū-
tur. Quod sit quodam munere charitatis, quæ difficilè in ho
De gallo. minibus huiusmodi reperitur. Est etiam galli cantus sua-
uis in noctibus, nec solum suauis, sed etiam vtilis, qui quasi
bonus cohabitator & dormientem excitat, & solicitum ad- C
monet, & viantem solatur, processum noctis canora signifi-
catione protestans. Hoc canēte latro suas relinquit insidias.
Hoc ipse lucifer excitatus oritur, cœlúmq; illuminat. Hoc
canente mœstitiam trepidus nauta deponit, omnísque cre-
bro vespertinis flatibus excitata tempestas & procella mi-
tescit. Hoc canente deuotus affectus exilit ad precandū, le-
gendi quoque munus instaurat. Hoc postremo canente, ip-
sa ecclesiæ petra culpam suam diluit, quam priusquàm gal-
lus cantaret, negando contraxerat. Istius cantu spes omni-
bus redit, ægris leuatur incommodum, minuitur dolor vul-
nerum, febrium flagrantia mitigatur, reuertitur fides lapsis,
Iesus titubantes respicit, errantes corrigit. Denique respe-
xit Petrum, & statim error abscessit: pulsa est negatio, secu-
ta confessio. Quod non fortuito accidisse, sed ex sententia
domini, lectio docet. Sic enim scriptum est, quia dixit Iesus
Matth.27. ad Simonem: Non cantabit gallus priusquàm me ter abne-
ges. Bene fortis in die Petrus, nocte turbatur, & ante galli
cantum labitur, & labitur etiam tertio, vt scias non incon- D
sulta effusione sermonis esse prolapsum, sed mentis quoq;
mutatione turbatum. Idem tamen post galli cantum fit for-
Psalm.33. tior, & iam dignus quem Christus aspiciat. Oculi domini su
per iustos. Agnouit venisse remedium, post quod iam erra-
Matth.27. re non posset: & in virtutem ab errore mutatus, amarissime
fleuit, vt lachrymis suis deleret errorem.

Deuota authoris ad dominum Iesum Christum deprecatio cum clausione quinti diei. Cap. XXV.

RESpice nos quoq; domine Iesu, vt & nos propria recognoscamus errata, soluamus piis fletibus cul pam, mereamur indulgentiam peccatorum. Ideo consulto sermonem protraximus, vt nobis quo- A que gallus cantaret, & loquentibus subueniret, quo si quod delictum obrepsisset in verbo, culpam Christe donares. Da quæso lachrymas Petri, nolo lætitiam peccatoris. Fleuerūt Hebræi, & per mare sunt dehiscentibus vndis liberati. Lætatus est Pharao quòd Hebræos tenebat inclusos: & mari mersus cum populo suo occidit. Exultauit & Iudas in mercede proditionis suę, sed ipsius se mercedis laqueo strangulauit. Fleuit errorem suum Petrus, & meruit vt aliorum aboleret errores. Sed iam tempus est quo finire sermonem & claudere debeamus. Tempus est quo melius aut tacetur aut fletur. Tempus est quo celebratur indulgētia peccatorum. Nobis quoque gallus iste mysticus in sacris cantet, quoniā iam Petri gallus in nostro sermone cātauit. Fleat pro nobis Petrus, qui pro se bene fleuit, & in nos pia Christi ora conuertat. Approperet Iesu domini passio, quę quotidie delicta nostra condonat, & munus remissionis operatur. Bonus do
minus dimittere ieiunos non vult, ne quis deficiat in via. Si B
ille dicit, Misereor huius turbæ, quia triduum est quod per- Matth.15.
seuerant mecum, & non habet escam, & dimittere eos ieiu-
nos nolo, ne deficiant in via: cuius intenta sermoni Maria ap
paratus recusabat epularum: quanto magis nos considerare
debemus quia nō multi sunt qui in verbo dei viuunt, & id-
eo refectio corporis desideratur? Certè illius triduo nostrū
hoc postridie laboriosius est. Et ideo qui cum auibus lusi-
mus, cum gallo cantauimus, iam domini canamus mysteria,
& ad corpus Iesu conueniant, aquilæ peccatorum ablutio-
ne renouatæ. Iam enim cetus ille magnus verum nobis Io-
nam reddidit & gratulemur quòd factus est nobis vespere
dies quintus, fiat nobis mane dies sextus.

CAPITA SEXTI LIBRI HEXAEMERON.

De introductione sexti diei, cum vrbana auditorum ad coronationem inuitatione. Cap. I.
De nunc dicendis, & ordine in eis seruando. Quomodo etiā secundū authoris sententiam accipiendæ sint naturæ vniuscuiusq; generis, vbi scriptura dicit: Producat terra animā viuentē &c. cū arrogātiæ ab se repulsione. Ca. II.
Quomodo per dei verbū in cōstitutione mundi animantiū generibus prescripta sit lex generationis & successionis. Quod præterea volens ad vsum hominis deriuare quæ genita sunt, nō debet veritatem propriæ naturæ vnicuique generi denegare, cum increpatiua admonitiōe vt homo more pecudum viuere caueat. De quibusdam quoque animalibus quorum proprietates vitare debemus. Cap. III.
De quadrupedibus quibusdam animalibus in quorum natura est aliquid quod imitari debemus. Cap. IIII.
Qua ratione dominus aliis bestiis angustiora, aliis prolixiora colla formauerit. Et de elephantorum descriptione quantum ad membra, & proprietates eorum. Cap. V.
De prælibatione commendationis humanæ creaturæ, cum exhortatione vt homo seipsum noscat, & sibi attendat. Caput VI.
De nostræ creationis serie. Et quid sit imago dei, cum itetata adhortatione vt homo sibi attendat, & seipsum sciat. Caput VII.
De elimatiori tractatu quid sit ad imaginem dei: & vtrū de ea dici potuerit, Faciamus hominem ad imaginem nostram. vtrum præterea secundum corpus an secundum animam iustificatio conferri videatur: cum vehementiori incitatione vt homo seipsum cognoscat, & sibi attendat. Cap. VIII.
De præstantia, decore & gratia humani corporis, ac membrorum ipsius. Cap. IX.
De fine sermonis, & completione sexti diei, cum humili gratiarum actione. Cap. X.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI AMBROSII EPISCOPI *Mediolanensis Hexaemeron liber sextus.*

De die sexto.

De introductione sexti dici, cum urbana auditorum ad coronationem inuitatione. *Caput I.*

SExtus iste est dies, quo mũdanę creaturæ origo cõcluditur. Et ideo etiam sermonis nostri quem de rerum exordiis assumpsimus, finis paratur. Qui etsi per quinque iam dies nõ mediocri labore nobis processerit, tamẽ hodierno die maiore curarum accrescit fœnore, quia in hoc & superiorum dierum periculum est, & totius summa certaminis. Etenim si in fidibus aut cãtibus & athletarũ contentionibus crebris licet & maximis ludicris, tamen superiores dies sine vllo coronę transiguntur dispendio, postremus autẽ dies habet sortem coronæ, in quo & certãdi periculum est, & cedendi opprobrium, & vincendi præmium: quãto magis in hoc tanto agone sapiẽtiæ, tanto non paucorum, sed vniuersorum iudicio, cum hodie nobis velut quædam certaminis corona procedat, maior solicitudo angit, ne & superiorum effundamus laborem dierum, & præsentis subeamus pudorẽ? Neque enim eadem dicendi conditio, quæ canendi atque luctandi, cum in illis ludus offensionis, in isto lapsus sit mortis. Illic si pecces, spectantium fastidium est, hic damnum est audientium. Assistite igitur mihi tanquam coronæ iudices, & ingredimini mecum in hoc magnum & admirabile totius visibilis theatrum creaturæ. Etenim si is qui explorans nouorum aduẽtus hospitum, toto eos circunducit vrbis ambitu, præstantiora quæque opera demonstrãs, non mediocrem locat gratiam: quanto magis sine fastidio accipere debetis quòd velut quadam sermonis manu per hanc communẽ vos circũduco patriam, & singularum rerum species & genera demonstro, ex omnibus colligere cupiens quanto vobis creator vniuersorum gratiam vberiorem quàm vniuersis donauerit? Vobis igitur hæc corona proponitur, vos hodie cupio vestro iudicio coronare. Non enim nos athletarum modo marcentia serta deposcimus, sed viride vestræ sanctitatis examen, quo decernatis per omnes quidem creaturas prouidentiam penetrare diuinam, sed cum cæteris vobis commune corporeæ fragilitatis esse consortium, præ cæteris tamen vos animi virtute constare, quæ sola nihil habet commune cum cæteris.

De nunc dicendis, & ordine in eis seruando. Quomodo etiam secundum authoris sententiam accipiendæ sint naturæ uniuscuiusque generis ubi scriptura dicit: Producat terra animam uiuentem &c. cum arrogãtiæ abrepulsione. *Caput II.*

Gene.1.

NVnc age naturas bestiarum dicamus, & hominis generationem. Audio enim iamdudum aliquos insusurrare dicentes: Quandiu aliena discimus, & nostra nescimus? Quandiu de reliquis animantibus docemur scientiam, & nosmetipsos ignoramus? Illud dicat quod mihi profit, vnde meipsum nouerim. Et iusta est quæstio, sed ordo seruandus est quem scriptura contexuit, simúlque quia non possumus plenius nos cognoscere, nisi prius quæ sit omnium natura animantium, cognouerimus. Producat, inquit, terra animam viuentem secundum genus, quadrupedes & serpentes, & bestias terræ secundum genus, & pecora secundum genus, & omnia repentia terræ ad genus. Et fecit deus bestias terræ, & omnia pecora ad genus, & omnia repentia terrę ad genus. Et vidit deus quia bona, & dixit deus: Faciamus hominem.) Hoc loco non ignoro quosdam bestiarum & pecorum & serpẽtium terræ species alio retulisse, vt hæc ad immanitates criminum, stultitiam peccatorum, nequitiam cogitationum referrent. Ego autẽ simplices naturas vniuscuiusq; generis accipio. Nec vereor ne quis me pauperis cõuiuæ præsumptioni cõferendũ putet, qui studio humanitatis complures roget, nec his quicquam nisi viles & vsitatos apponat cibos, & tenui mẽsæ pauperis apparatu plus reprehensionis incurrat ex fastidio conuiuarum, quàm gratiæ referat ex hoc hospitalitatis affectu. Nec enim Helisæum amici quasi malum conuiuam agrestia apponentem olera refutarunt. Simile vanis relationibus exquisitum illud & accuratum opipare conuiuũ est, in quo phasiani aut turturis species apponitur, & in his pullus manducatur: aut pullus infertur, & ostreis est fartus, aut spondylis: aut poculum bibitur, quod diuerso colore atque odore in alienos mutetur sapores: maritima terrenis, terrena maritimis farciuntur. Hoc est reprehendere prouidentiã creatoris, qui nobis ad victum omnia donauit, quod non illa miscuerit. Sed hæc dulcia primo videntur, & postea fiunt amara. Quo enim copiosior fuerit luxuries, eo perniciosior intẽperantia est. Helisæus autem amara apposuit, sed postea facta sunt dulcia. Denique qui ante in illo cibo mortem putabant, postea in eo suauitatis & vitæ gratiam sunt adepti. Neque rursus formidini est ne plures videar inuitasse, quàm possum pascere, & vobis panes deficiant verborum meorum: quia & Helisæus etsi merito inimitabilis, nobis imitandus fide, non considerauit quantos panes haberet, sed quos haberet, diuidere omnibus voluit, & sufficere omnibus iudicauit. Itaque decem panes hordeaceos diuidere in plebem iussit ministro. Et dixit minister: Quid? dabo hoc in conspectu centum virorum? Et respondit: Da, & manducent, quoniam hæc dicit dominus: Manducabunt, & relinquent. Fides igitur vestra faciet abundare pauperis linguæ conuiuium. Nec vereor, ne ieiunia vos edaciores faciant, quo minus repleti & esurientes ac vacui reuertamini, quia scriptum est: Confirmat iustos dominus, & in diebus famis saturabuntur. Multo pulchrius est hordeaceos panes non erubescere & apponere quod habeas, quàm negare. Helisæus qui sibi nihil reliquit, populis abũdauit. Hælisæus ergo hordeaceos panes non erubuit apponere, nos erubescimus simplices intelligere creaturas, quæ simplicibus & suis declarantur vocabulis? Cœlum legimus, cœlum accipiamus: terram legimus, terram intelligamus frugiferam. Quid mihi quærere quæ sit eius mẽsura circuitus, quàm geometræ centumoctoginta milibus stadiorum æstimauerunt? Libenter fateor me nescire quod nescio, imò quod scire nihil prodest. Melius est genera terrarum scire quàm spatia, quæ circunfuso mari, interiectis Barbarorum regionibus, suffusa atque inuia paludibus humo, quemadmodum possumus comprehendere? Quod impossibile esse hominibus scriptura demonstrat, dicente deo: Quis mensus est manu aquam, & cœlum palmo, & vniuersam terram clausa manu? Quis statuit montes in libra, & rupes in statera, & nemora in iugo? Et infra: Qui tenet gyrum terræ & habitãtes in ea sicut locustas: qui statuit cœlum vt camerã. Quis igitur æqualem sibi cum deo potestatem & scientiam audeat vindicare, vt quæ deus maiestatis suæ esse proprio signauit oraculo, hæc sibi homo ad cognitionem suppetere posse præsumat? Certe Moyses eruditus erat in omni sapientia Aegyptiorum: sed quia spiritum dei accepit, quasi minister dei inanẽ illam & vsurpatoriam philosophiæ doctrinam veritatis rationi posthabuit, & ea descripsit mihi quæ nostrę spei accommoda iudicauit, quòd terram fecerit deus, quòd produxerit terra iuxta dei omnipotentis imperium operationémque domini Iesu virgulta de terris, & omnem animam viuentem secundum genus. An ille putauit dicendum quantum de spatio aeris occupet vmbra terræ cum sol recedit à nobis, diémque abducit, inferiora axis illuminans, & quẽadmodum in regionem mundi huius incedens lunæ globus eclipsin faciat: quando quę nihil ad nos, quasi nihil profutura prẽteriit? Vidit enim in sancto spiritu, non illas marcescentis iam sapientiæ vanitates sequendas, quæ rebus inexplicabilibus mentem nostram occupant, ludúntque operam: sed ea potius describenda, quæ ad virtutis spectauere profectum.

Deut.25.

Esaiæ.40.

Quomodo per dei uerbum in constitutione mundi animantium generibus præscripta sit lex generationis & successionis. Quod præterea uolens ad usum hominis deriuare quæ genita sunt, nõ debet ueritatem propriæ naturæ unicuique generi denegare, cum increpatiua admonitione ut homo more pecudum uiuere caueat. De quibusdam quoq;

animalibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

animalibus quorum proprietates uitare debemus.

Caput III.

INhereamus igitur propheticis dictis, nec spiritus sancti quasi vilia despectui habeamus alloquia. Producat, inquit, terra animam viuentem pecorum & bestiarum & reptilium.) Quid argumenta moralia, vbi euidenter creaturarum terrestrium natura formatur? Currit enim in constitutione mundi per omnem creaturam dei verbum, vt subito de terris omnia quæ statuit deus animantium genera producantur, & in futurum lege præscripta, secundum genus sibi similitudinémque vniuersa succedant, vt leo leonem generet, tigris tigridem, bos bouem, cygnus cygnum, aquila aquilam. Semel præceptū, in perpetuum inoleuit naturæ. Et ideo ministerij sui obsequium præbere terra non desinit, vt priscæ animātium species reparabili generis successione in nouas reparentur ætates. Sed vis ad vsum hominis deriuare quæ genita sunt? Noli veritatem vnicuique generi naturæ propriæ denegare, & multo magis ea ad gratiam aptabis humanam. Primum quia omnia genera pecorum, bestiarum, ac piscium, in alium natura prostrauit, vt alia ventre repant, alia quæ pedibus sustinentur dimersa magis quadrupedo corporis gressu, & velut affixa terris videas esse quàm libera. Siquidem erigendi se non habent facultatem, de terra victum requirunt, & venis in quem deflectuntur, solas sequuntur voluptates. Caue ô homo pecudū more curuari. Caue ne in aluum te non tam corpore quàm cupiditate deflectas. Respice corporis tui formam, & speciem congruentem celsi vigoris assume. Si sola animalia prona pascuntur, cur te in edendo sternis ipse, quem natura non strauit? Cur eo delectaris, in quo naturæ iniuria est? Cur noctes & dies cibo intentus pecorum more terrena depasceris? Cur illecebris corporalibus deditus, ipsum te inhonoras, dum vētri atque eius passionib' deseruis? Cur intellectū tibi adimis, quē tibi creator attribuit? Cur te iumentis cōparas, à quibus te voluit deus segregari dicens:

Psal. 31. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nō est intellectus? Aut si te edacitas equi intemperantiáque delectat, & adhinnire ad fœminas voluptati est, delectet in fræno maxillas tuas chamóque constringi. Si crudelitate pasceris, ferarum hæc rabies est, quæ propter sæuitiam trucidantur. Vide ne

De asini pigritia. in te quoque crudelitatis tuæ vertatur immanitas. Piger asinus, & expositus ad prædam, sensúque tardior, quid aliud docet, nisi nos viuaciores esse debere, nec desidia corporis animíque pigrescere, confugere ad fidem, quæ onera grauia alleuare consueuerit? Fraudulenta vulpes foueis se latibulísque demergens, nónne indicio est infructuosum esse animal, odióque dignum propter rapinā, despectu propter infirmitatem, & ideo suæ incautum salutis dum insidiatur

De vulpis fraudulēta. alienis? Perdicem astutam, quæ aliena oua diripiat, hoc est

De perdicis astutia. perdicis alterius, & corpore foueat suo, sed fraudis suæ fructum habere non posse, quia cùm eduxerit pullos suos, amittit eos: quia vbi vocem eius audierint, quæ oua generauit, relicta ea ad illam se naturali quodam munere & amore conferunt, quam verā sibi matrem ouorum generatione cognouerint, significantes hanc nutricis fungi officio, illam parentis. Sic itaq; incassum proprios fundit labores, ac fraudis suę

Hierem. 17. precio multatur. Vnde & Hieremias ait: Clamauit perdix, & congregauit quæ nō peperit, id est oua congregauit & clamauit quasi ouans suæ fraudis effectu. Sed ludit operā, quia impenso labore alij educat, quos ipsa diuturno fotu sedulitatis animauerit. Huius imitator est diabol', qui generationes creatoris æterni rapere contendit, & si quos insipientes & sensus proprij carentes vigore potuerit congregare, fouens eos illecebris corporalibus, vbi primum vox Christi paruulis fuerit infusa, discedunt, atque ad eam se conferunt matrē, quæ pullos suos sicut auis materno amore cōplectitur. Cōgregauit enim diabolus gētiles, quos non creauerat: sed vbi in euāgelio suo vocē Christus emisit, ad eum se potissimū contulerunt, quos sub vmbra alarum suarum ipse susceperit, & matri dedit ecclesiæ nutriēdos. Leo naturæ suæ vi

De leonis superbia & ferocitate. superbus, ferocitatem sui allarum ferarū generibus miscere nescit, sed quasi rex quidam plurimorum dedignatur consortium. Qui etiam cibum fastidit hesternū, etiam ipsas suæ esce reliquias auersatur. Quæ autem se ei sociare fera audeat, cuius voci tantus naturaliter inest terror, vt multa animantium quæ per celeritatem possent impetum eius euadere, rugientis eius sonitu velut quadam vi attonita atque icta deficiāt? Nam de pardi specie nec scriptura siluit, quòd varietate coloris motus varios animæ suæ prodat. Dicit enim Hieremias: Si mutabit Aethiops pellem suam: & pardus varietatem? Non solum enim de figura, sed etiam de mobilitate furoris istud accipitur, eo quòd tenebrosis & inquietis ac mobilibus infidæ mentis atque animi mutationibus decoloratus populus Iudæorū, boni propositi gratiam iam tenere non possit, nec ad emēdationem vllā correctionémque remeare, qui semel ferinam induerit immanitatem.

De coloris pardi varietate. Hier. 13.

De quadrupedibus quibusdam animalibus, in quorum natura est aliquid quod imitari debemus. *Caput IIII.*

ESt tamen etiam in natura quadrupedum quod imitari nos sermo adhortatur propheticus, quo exēplo caueamus desidiam, exiguitate vel infirmitate corporis à virtutis studio non reflectamur, neque reuocemur ab vlli' propositi magnitudine. Exigua est

De formicę industria. enim formica, quę maiora suis audet viribus: neque seruitio ad operandum cogitur, sed spontaneæ proposito prospicientiæ futura alimentorum subsidia sibi præstruit. Cuius vt imiteris industriam, scriptura commonet te, dicēs: Cōfer

Prouer. 6. te ad formicam ô piger, & æmulare vias eius, & esto illa sapientior. Illa enim nullam culturā possidet, neque eam quæ se cogat habens, neque sub domino agens: quemadmodum præparat escam, quæ de tuis laboribus sibi messem recōdit: & cum tu plerúque egeas, illa nō indiget. Nulla sunt ei clausa horrea, nullæ impenetrabiles custodiæ, nulli inuiolabiles acerui. Spectat custos, furtáque prohibere non audet. Aspicit sua damna possessor nec vindicat. Nigro cōuectatur agmine præda per campos, feruēt semitæ comitatu viantium, & quæ comprehēdi angusto ore non possunt, humeris grandia frumenta truduntur. Spectat hæc dominus messis, & eru-

De canum gratitudine. bescit tam parca piæ industriæ negare compendia. Quid autem de canibus loquar, quibus insitum est natura quadā referre gratiam, & solicitas excubias pro dominorum salute prætendere? Vnde ad immemores beneficij, & desides atque ignauos clamat scriptura: Canes muti, nescientes latra-

Esaię 56. re. Sunt enim canes qui nouerint latrare pro dominis, nouerint sua tecta defendere. Vnde & tu disce vocem tuam exercere pro Christo, quando ouile ecclesiæ incursant lupi graues. Disce in ore tuo verbum tenere, ne quasi mutus canis commissam tibi fidei custodiam quodam præuaricatiōis silentio deseruisse videaris. Talis canis viator & comes angeli est, quem Raphael in libro prophetico non ociosè sibi &

Tob. 6. & 11 Tobiæ filio adiungendum putauit, quando perrexit vt Asmodæum fugaret, firmaret copulam coniugalem. Memoris enim affectus gratia pellitur dæmonium, stabilitur coniugium. Mutæ itaque specie bestiæ sanctus Raphael angelus Tobiæ iuuenis quem tuendum receperat, ad relationē gratiæ erudiebat affectum. Quis enim non erubescat gratiam bene de se merentibus non referre, cum videat etiā bestias

De vrsæ pietate in partus suos. refugere crimē ingratī? Et illæ impertitæ alimoniæ seruant memoriam, tu nō seruas salutis acceptæ? Vrsa insidiās licet, vt scriptura ait, est enī plena fraudis fera, tamen fertur informes vtero part' edere, sed natos lingua fingere, atq; in speciem sui similitudinémque formare. Nō miraris in fera tam pij oris officia, cuius naturam pietas exprimit? Vrsa igitur partus suos ad sui effingit similitudinem, tu filios tuos instituere similes tui non potes? Quid quod etiam medendi indu-

De medēdi industria eiusdem. strią non prætermisit? Siquidem graui affecta cæde, & consauciata vulneribus mederi sibi nouit, herbæ cui nomen est phlomos, vt Græci appellant, vlcera subiiciens sua, vt solo curentur attactu. Serpens quoque pastu feniculi cæcitatem

De serpētis cōtra ęcitatē remedio per feniculū repellit exceptā. Itaque vbi oculos obduci sibi senserit, nota remedia petit, nec fraudatur affectu. Testudo visceribus

De testudis pasta serpentis, cum venenum aduerterit sibi serpere, origano medicinam suæ salutis exercet. Et cum sit volutabris palustribus mersa, curare se tamen proprio nouit antidoto, certóque auxilio sanitatis, potestates herbarum etiam ipsa scire se comprobat. Videas etiam vulpem lachrymula pinus mo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nus medentem sibi, & tali remedio imminentis mortis spatia proferentem. Clamat ipse dominus in Hieremiæ libro: Turtur & hirundo, agri passeres custodierunt tempora introitus sui: populus autem meus nō cognouit iudicia domini. Nouit turtur quando veniat, quando etiam reuertatur. Nouit etiam pia auis annunciare aduentus sui testimonio veris indiciū. Nouit etiam formica explorare serenitatis tempora. Nam cū aduerterit madidatos imbre fructus suos humescere, explorato diligentius aere quādo iugem possit seruare tēperiem, aceruos referat suos, & de cauernis foras suis humeris exportat, vt iugi sole propria frumenta siccentur. Denique haudquaquam illis diebus omnibus rumpi de nubibus imbres videris, nisi cum fruges suas horreis propriis formica reuocauerit. Boues pendente pluuia ad præsepia se tenere nouerunt. Iidem vbi naturali sensu mutationem cœli collegerint, foras spectant, & vltra præsepia ceruices extendunt suas vna omnes specie, vt prodire se velle testentur. Ouis sub aduentu hyemis inexplebilis ad escam insatiabiliter herbam rapit, eo quòd præsentiat asperitatem hyemis futurā, vt se prius herbæ pabulo farciat, quàm gelu aduerente omnis herba deficiat. Echinus iste terrenus quem vulgo hericium vocant. si quid insidiarum præsenserit, spinis suis clauditur, atque in sua se arma colligit, vt quicunque eum contingendum putauerit, vulneretur. Idémque echinus futuri prouidens, geminas sibi respirandi vias munit, vt quando Boream flaturum collegerit, septentrionalem obstruat: quando Noto cognouerit detergi aeris nubila, ad septentrionalem se cōferat, vt flatus declinet obuios, & è regione nocituros. Vnde dignam domino laudem Propheta detulit dicens: Quàm magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. Omnia penetrat diuina sapientia, implet omnia: idque locupletius ex irrationabilium sensibus, quàm ex rationabilium disputatione colligitur. Validius est enim naturę testimoniū, quàm doctrinæ argumentum. Cui animanti incognitum est quemadmodum suam tueatur salutem, si virtus suppetit, resistendo: si velocitas, fugiendo: si astutia, præcauendo? Quis eas vsum medendi, herbarumque docuit habere notitiam? Homines sumus, & sæpe specie herbarum fallimur, & plerunque quas salubres putamus, noxias reperimus. Quoties inter dulces epulas cibus letalis irrepsit, & inter ipsas aulicorū excubias ministrorum vitalia regum feralis esca penetrauit? Feræ solo norunt odore noxia & profutura discernere. nullo præuio, nullo prægustatore carpitur herba, nec lædit. Melior enim magistra veritatis natura est. Hæc sine vllius magisterio suauitatem sanitatis nostris infundit sensibus, eadem doloris acerbitatem docet esse fugiendā. Hinc vita dulcior, mors amatior. Hæc commendat leenæ catulos suos, & immitem feram materno mollit affectu. Hęc tigridis interpellat ferocitatem, & imminentem eam prædæ reflectit. Namque vbi vacuum raptę sobolis cubile reperit, illico vestigiis raptoris insistit. At ille quamuis equo vectus fugaci, videns tamen velocitate feræ se posse præuerti, nec euadendi vllum suppetere sibi posse subsidium, technam huiusmodi fraude molitur: vbi se contiguum viderit, sphæram de vitro proiicit. At illa imagine sui luditur, & sobolem putat, reuocat impetum, colligere fœtum desiderans. Rursus inani specie retenta, totis se ad comprehendendum equitem viribus fundit, & iracundiæ stimulo velocior fugienti imminet. Ille iterum sphæræ obiectu sequentem retardat, nec tamen sedulitatem matris memoria fraudis excludit, cassam verbat imaginem, & quasi lactatura fœtus residet. Sic pietatis suæ studio decepta, & vindictam amittit & prolem. Quid nobis scriptura affert quæ dicit? Filij diligite patres vestros, parentes nolite ad iracundiam prouocare filios vestros? Natura hoc bestiis insundit, vt catulos proprios ament. fœtus suos diligant. Nesciunt illæ odia nouercalia, nec mutato concubitu parentes à sobole deprauantur, neque nouerunt præferre filios posterioris copulæ, superioris autem negligere. norunt pignora sua, nesciunt charitatis differentiam, odiorum incentiua, offensionum discrimina. Simplex ferarum natura est, nescit veritatis calūnias. Sic enim omnia temperauit deus, vt quibus minus rationis daret, plus indulgeret affectus. Quæ fera pro catulis suis non ipsa potissimum se offerat morti? Quæ fera fœtus suos innumeris licet obsessa cuneis armatorum non suis viscerib⁹ tegat? Ingruat licet telorum seges, illa tamē paruulos suos muro sui corporis septos immunes præstat periculi. Quid dicit homo qui mandatum negligit, naturam obliterat? filius patrem despicit, pater abdicat filium, & hoc putant ius esse, vbi damnatur fœcunditas. Se potiùs pater damnat, qui facit irritum esse quod genuit. Et hoc putatur authoritatis esse, vbi sterilitate natura multatur. Exortem rationis canem esse nemo dubitauerit: tamen si sensus eius vigorem consideres, censes eum sentiendi sagacitate vim sibi rationis asciscere. Denique quòd pauci in gymnasiis constituti, qui totam in discendo vitæ longæuitatem cōtriuerint, vix potuerunt cognoscere, vt syllogismorum coniunctiones contexerent, hoc naturali canes eruditione comprehendere facile poterit æstimari. Nam vbi vestigium leporis cerniue repererit, atque ad diuerticulum semitæ venerit, & quoddam viarum compitum quod partes in plurimas scinditur, obiens singularum semitarum exordia tacitus secum ipse pertractat velut syllogisticam vocem sagacitate colligendi odoris emittens: aut in hanc partem, inquit, deflexit, aut in illam, aut certe in hunc se anfractum contulit, sed nec istam, nec illam ingressus est: supereſt igitur vt in istam se partē sine dubitatione contulerit. Quod homines vix prolixa compositæ artis meditatione componunt, hoc canibus ex natura suppetit, vt ante mendaciū deprehendant, & postea falsitate repudiata inueniant veritatem. Nónne totos dies conterunt philosophi propositiones sibi in puluerem diuidentes, qui radio sibi describūt singulas, & ex tribus, cum vnam earum veram esse necesse sit, duas primo interficiunt tanquam mendacio congruētes, & sic in ea quæ relicta est, vim veritatis inhærere definiunt? Quis tam tenax potest esse beneficij, & memor gratiæ? quandoquidem pro domino etiam in latrones insilire nouerūt, & extraneorum accessus prohibere nocturnos, & mori pro dominis, & cōmori cum dominis sint parati? Sæpe etiam necis illatæ euidentia canes ad redarguendos reos indicia prodiderunt, vt muto eorum testimonio plerūque sit creditum. Antiochiæ ferunt in remotiori parte vrbis crepusculo necatum virum, qui canem sibi adiunctum haberet. Miles quidam prædandi studio minister cędis extiterat. tectus idem tenebroso adhuc diei exordio in alias partes concesserat. iacebat inhumatum cadauer, frequens spectantium vulgus astabat. canis questu lachrymabili domini deflebat erumnam. Forte is qui necem intulerat (vt se habet versutia humani ingenij) quo conuersandi in medio authoritate præsumpta fidem assisceret innocentiæ, ad illam circunspectantis populi accessit coronam, & velut miserās appropinquauit ad funus. Tum canis seque strato paulisper questu doloris, arma vltionis assumpsit, atque apprehensum tenuit, & velut epilogo quodam miserabile carmen immurmurans, vniuersos conuertit in lachrymas fidem probationi detulit, quòd solum tenuit ex plurimis, nec dimisit. Denique perturbatus ille, quòd tam manifestum rei indicem, neque odij, neque inimicitiarum, neque inuidiæ, aut iniuriæ alicuius poterat obiectione euacuare, crimen diutius nequiuit refellere. Itaque quod erat difficilius, vltionem persecutus est, quia defensionem præstare nō potuit. Quid nos dignum nostro referimus creatori, cuius cibo vescimur, & dissimulamus iniurias, & sæpe inimicis dei eas quas à deo accepimus, epulas exhibemus? Quid agniculis simplicius, quos minusculæ paruulorum cōparamus infantiæ? Sæpe ex his in magno grege agniculus per ouilia tota vagatus errat à matre, & cum eam reperire non possit, balatu frequenti absentem incitat, vt responsuræ vocem excitet, quo ab eius sono errabunda replicet vestigia. multis licet versetur in milibus ouium, recognoscit vocem parētis, festinat ad matrem, lactis quoque materni notos sibi fontes requirit. quamuis cibi desiderio detineatur, & potus, transcurrit tamen aliena vbera grauida, licet humore lactis exundent. solam matrem requirit, solius sibi materni vberis pauperes succos significat abundare. Illa quoque inter multa agniculorum milia solum filium nouit, vnus quamuis plurimorum balatus, eadem specie, sed illa tamen fœtum suum discernit

Hier. 6.

De explorationę serenitatis à formica.

De prænotia pluuię ac cœli mutationis á bob⁹.

De Echini terreni cautela.

Psal. 103.

De naturæ admiranda virtute.

De tigridis pietate in prolem, & eius delusione.

Ephes. 6.

De canis sagacitate & vigore sensus

De memoria beneficiorū, & fidelitate canum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

discernit à cæteris, & solũ filium tacito pietatis testimonio recognoscit. Pastor errat in discretione ouium, agniculus in agnitiõe matris nescit errare. Pastor fallitur specie, sed ouis pietate non fallitur. Vnus odor omnibus, sed tamẽ habet natura odorem suum domesticum, quem soboles chara speciali quadam videtur proprietate redolere. Habet suos vsus natura, & sensus domesticos. Vix infantulo cœperunt dentes prorumpere, & iam nouit sua arma tentare. Nondum catulo dentes, & tanquam habeat, ore proprio se quærit vlcisci. Nondum ceruo cornua, & tamen fronte præludit atque ex ea quæ nondũ expertus sit tela minitatur. Lupus si prior hominem viderit, vocem eripit, & despicit eum tanquã victor vocis ablatæ. Idem si se præuisum senserit, deponit ferociam, non potest currere. Leo gallum, & maxime album veretur. Caprea vulnerata dictamũ petit, & de vulnere excludit sagittas. Norunt & bestiæ remedia sua. Leo æger simiam quærit vt deuoret, quo possit sanari. Leopardus capreæ agrestis sanguinẽ bibit, & vim languoris euitat. Omnis fera ægra canis hausto curatur sanguine. Vrsus æger formicas deuorat. Ceruus oleæ ramusculos mandit. Ergo feræ norũt expetere ea quæ sibi prosunt, tu ignoras ô homo remedia tua? Tu nescis quomodo virtutẽ eripias aduersario, vt te tanquã præuentus lupus effugere non possit, vt oculo cordis mentis eius perfidiã deprehendas, & prior cursum verborũ eius impedias, impudentiã eius, & acumen disputationis obtundas. Quod si te ille præuenerit, vocẽ tibi aufert: & si obmutueris, solue amictũ tuũ vt sermonem resoluas. Et si in te insurrexerit lupus, petrã capis, & fugit. Petra tua Christus est. Si ad Christũ cõfugias, fugit lupus, nec terrere te poterit. Hanc petrã quæsiuit Petrus cum titubaret in fluctib⁹, & inuenit quod quæsiuit. quia dexterã amplex⁹ est Christi. Quid dicam allio homines delectari, & illud ad escã sumere, quod & leopardus fugit? Denique sicubi allium aliquis confricandum putauerit, leopardus inde exilit, nec resistit. Cuius venenata fera odorem non potest sustinere, id tu pro cibo sumis, & visceribus infundis internis? Sed medicatur interdum doloribus. Sumatur pro medicamento non pro cibo: sumatur ab ægrotantibus, non ab epulantibus. Medicamentum quæris, & ieiunium fugis, quasi maius aliud remedium reperire possis. Ieiuni hominis sputum si serpens gustauerit, moritur. Vides quãta vis ieiunij sit, vt & sputo suo homo terrenum serpentem interficiat, & merito spiritalem. Quantam dominus etiam minusculis infudit prudentiam? Turtur nido suo, ne pullos suos incurset lupus, squillæ folia superiacit. Nouit enim quod huiusmodi folia lupi fugere consuerint. Nouit vulpecula quomodo posteritatem foueat suam, & tu ignoras, tu negligis quomodo aduersum lupos nequitiæ spiritalis posteritatem vitæ huius habeas tutiorem?

De ereptione vocis hominis à lupo

Quod leo gallum vereatur.

1. Cor. 10.

Quod allio fugat leopardus.

Qua ratione dominus aliis bestiis angustiora, aliis prolixiora colla formauerit. Et elephantorũ descriptio quãtum ad membra, & proprietates eorum. Caput V.

SEd reuertamur ad seriem creaturæ, & consideremus qua ratione dominus aliis bestiis angustiora colla formauerit, vt leonib⁹ atque tigridibus, vrsis quoque: aliis prolixiora, vt elephãtis, & camelis. Nónne euidens causa est, quia illis feris quæ carne vescuntur, non erat opus prolixitate ceruicis? Non enim in terras pascendi gratia ceruicẽ atque ora deiiciunt, sed aut ceruum inuadunt, aut bouem ouémque discerpũt. Camelus verò cum sit altior, quomodo herbis minutissimis pasceretur, nisi longiora vsque ad terram colla ad vsum pastionis extenderet? Itaque camelus pro ratione proceritatis suæ prolixiora colla sortitus est. Equus pro ratione, bos quoque simili modo. hæc enim pascuntur herbis. Elephantus autem etiam prominentem promuscidem habet: quia cum sit eminentior cunctis, se inclinare ad pascendum non potest. Itaque promuscidis ad colligendum cibum vtitur ministerio. Ea immani bestiæ largi potus infundit humorem, ideoque concaua est, quo ad restinguendam tantæ beluæ sitim plenos lacus hauriat, aut collecto flumine possit vndare potantem. Ceruix sane minor est quàm poscit tanti corporis moles, nec ea quoque oneri magis esset quàm vsui. Ideoque nec genua inflectit, quia rigidioribus opus fuit crurib⁹, quo velut columnis tanta possit membrorum machina sustineri. Calcaneum leuiter incuruat, rigent cætera pedum à summo vsque ad imũ. Nec sicut nos in ancilas nos sæpe deponimus, ita se etiam bestia potest tãta deflectere, meritoque nõ voluendi se, neque recubãdi vsum cum cæteris animãtibus potest habere cõmunẽ. Fulcitur hincinde trabibus maximis, vt in somno aliquãtulum sine periculo reflectatur, quia pes eius nulla artuum coniunctione distinguitur. Mãsueris igitur veluti quædam fulcra eorum quibus hic vsus est, paratur ingenio. Feris autem & agrestibus quia nemo huiusmodi quibus sustentari queãt fulcra substernit, hinc venit vsus periculi. Nãque arbori innixi aut costas fricãt, aut in somno sese relaxant. Quæ nonnunquam victa atque inflexa tanto corpore frangitur, atque ille qui sese in eãdẽ refuderat, corruit, nec erigere atque eleuare se potest, ibique iacens interit, aut gemitu suo proditus sternitur, dũ ventre cæterisque iuxta mollioribus ad vulnus patet. Nã dorsum eius cęteraq; exteriora non vlla facile solent tela penetrare. Sunt autem qui propter ebur has illis insidias parẽt, vt arbores eas quibus se applicare consueuerint, ex alia parte qua infrequentior vsus eis sit, aliquantulũ recidãt, vt reflectẽte se elephãto, pondus membrorum eius sustinere nõ possint, ruinãq́ eius arcessant. Sed si quis ista reprehendit, reprehendat etiã altitudines ędificiorum, quæ citius grauẽ minantur ruinam, & difficilius lapsa reparãtur. Verum si illa aut propter pulchritudinẽ, aut propter speculam frequẽter attollimus, hęc quoq; in elephantis probare debemus, quia magnum rebus bellicis vsum ministrãt. Inde gens Persarũ ferox bellis, valida sagittis, omniũq́ue telorum iactu, quia de superioribus ad inferiora validiore nisũ tela torquentur, acies eorum velut gradientibus turribus septa procedit. In mediis campis tanquam de muro dimicant, & velut in arce quadam & specula collocati spectant magis bella quàm subeunt. Ita alieni à periculo vidẽtur, tuti molibus bestiarum. Quis enim eos adire audeat, cùm desuper iaculis facile figatur, inferius elephantorum conteratur incursu? Denique cedunt illis acies & armatorum cunei, & castra illa quadrata soluuntur. Intolerabili nanque impetu in hostes ruunt, vt nullo agmine bellatorum, nulla constipatione militum, nullo clypeorum retardentur obiectu: velut quidam mobiles montes versantur in prœliis, & vt colles alto eminent vertice, mugitus fragore omnium perturbãt confidentiam. Quid his faciat pedes, quãuis lacertis validus, & manu promptus, cùm sibi septus armatorum populis gradiẽdi motu murus* occurrat? Quid faciat eques, cum equus eius perterrefactus tantæ bestiæ immanitatẽ diffugiat? Quid faciat sagittarius, cum desuper ferrata virorum corpora iaculi ictum sentire non possint: bestia quoque nec nuda facile penetrabilis ferro sit, & munita loricis obuias sine sui periculo acies secet, & conterat turmas? Itaque vt immensa ædificia, ita elephanti fundamentis validioribus sustinentur, alioquin imparibus fulti pedibus intra breuem laberentur ætatem. Nunc autem & trecẽtis & amplius feruntur annis vitam producere, quia omnia sibi ad magnitudinem membra conueniunt. Ideoque non distincti vt nobis sed cõpacti artus sunt, quo sint robustiores. Quàm cito hominib⁹, si diu steterint, aut velocius cucurrerint, vel iugiter ambulauerint, genua vexantur & plantę. Coniuncta enim & articulata facilius quàm concreta atque solidata, aut doloris sensum, aut casum offensionis admittũt. Et quid miraris si vestiti armis timentur, quandoquidem dentibus suis tanquam naturalibus spiculis semper armati sunt? Promuscide sua quicquid inuoluerint, frangunt: pede quicquid cõpresserint, velut quodã lapsu ruinę ingentis exanimant. Inuoluunt promuscide nemora ad sui escã, & quasi quidam altissimi dracones serpentinis quos ceperint spiris flagellant. Plerũq; eas in orbem colligũt, maximè cum de terra cib⁹ legitur, aut potus hauritur. Documento itaque nobis sunt q̃ nihil superfluum sit creatum, & tamen hæc tantæ molis bestia subiecta nobis imperiis seruit humanis.

*populus gradientiũ vt mur.

Cur trabib⁹ fulciatur.

De insidiis quæ elephãtis propter ebur parantẽ

De vsu quẽ elephãti rebus bellicis ministrant.

Elephãti promuscis.

De eiusdem ceruice.

De dentib⁹ quib⁹ armã elephanti.

De promuscidis & pedis viribus.

De præfatione commendationis humanæ creaturæ, cum exhortatione ut homo seipsum noscat, & sibi attendat. Caput VI.

De lõgitudine vitæ elephantorum.

Etenim

Universidad de Deusto

ET enim quoniam de hominis creatura dicturi sumus, commẽdationem ei præstruere & prælibare debemus. Videbatur nihil elephantis creatura habere robustius, nihil tam terribile vel procerum, nihil tam ferum quàm leones vel tigrides sunt: & hęc seruiunt homini, & naturã suam humana institutione deponunt, obliuiscuntur quod nata sunt, induunt quod iubẽtur. Quid multa? Docentur vt paruuli, seruiunt vt infirmi, verberãtur vt timidi, corrigũtur vt subditi, in mores trãseunt nostros, quoniam motus proprios perdiderunt. Mirabilis igitur natura in maximis. Mirabilis enim in excelsis dominus, mirabilis etiam in minimis. Sicut enim non minus plana camporum quàm montium alta miramur, nec plus altitudinem cedri stupemus, quàm vitis aut oleæ breuis fœcunditatem: ita nõ amplius miror elephantum quia procerus est, q̃ murem qui terribilis elephanto est. Naturæ igitur hæc potentia est, vt terribilia aliis, aliis meticulosa sint. Est enim donata prę-
rogatiua quædam singulis creaturis, vt quibusdam priuilegiis propriis fulciantur. Formidabilis tauris elephantus, murem timet. Leo quidem rex ferarum, exiguo scorpionis aculeo exagitatur, & veneno serpẽtis occiditur. Eximia leonis pulchritudo comantes ceruice thoros excutit, vel subla
to pectore attollit ora. Sed quis non miretur tam breui scor
pionis aculeo vt incorporeum putes, ingentium corporum exire mortem? Nec hoc quisquam reprehendat, quòd creator serpentes creaturis suis aliáque vel animantium vel herbarum genera venenata miscuerit. Nata sunt enim hæc ad correptionem nostram, non ad deformationem. Nam quæ ignauis, aut infirmis, aut impiis plerumque offensioni atque terrori sunt, aliis vsui. Ita sunt hæc vt pædagogi paruulis, amari videntur, acerbi & molesti, formidabiles verbere, libertatẽ lasciuiendi negant, necessitatem disciplinę exigunt, pueriles animos, ne luxu diffluant, terrore cõ stringunt, ideoque horum austeritate frugi euadunt, sobrij, continentes, laudi magis quàm ludo dediti. Vides quid terribilia illa flagella proficiant? Sic & serpentes flagella sunt eorum quibus infirma animi ætas, & quædam puerilis mentis est virtus: cæ
terum fortioribus nocere non possunt. Denique confidenti in domino dictũ est: Super aspidẽ & basiliscum ambulabis, & cõculcabis leonem & draconem. Paulum momordit vipera, & putabant eum quasi peccatorem vix de naufragio seruatum, veneno esse moriturum: sed posteaquã inuiolabilis permansit, excussa in ignem vipera, plus apud intuentes
venerationis inuenit. Sed & ipse dominus ad omnes ait: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, hic saluus erit: qui verò non crediderit, condẽnabitur. Signa autem credentium hæc dixit fore, vt serpentes manu mulceant, venena his atq; omne mortiferum, etiã si biberint, nocere non possint. Tua igitur tibi magis incredulitas ô homo, quàm venena metuẽda serpentium sunt. Time igitur illa, vt saltem dum formidantur illa, ad fidem prouocare te possint. Quòd si deum nõ times, vel vltricia perfidiæ venena formides. Nunc quoniam & e-
Iephãtos vides tibi subditos, & leones esse subiectos, nosce teipsum ô homo, quod non (vt ferũt) Apollinis Pythij, sed Salomonis sancti est, qui ait: Nisi scias te formosam in mulieribus. quanquam multo antea Moyses in Deuteronomio scripserit: Attende tibi ô homo: attẽde tibi, ait lex. Et prophera ait: Nisi scias te. Cui hoc dicit? Formosa, inquit in mulieribus. Quæ est pulchra in mulieribus, nisi anima, quæ in vtroque sexu præstantiam possidet pulchritudinis? Et merito decora est, quę non terrena sed cœlestia, non corruptibilia sed incorrupta desiderat, in quib' decus perire non so
leat. Corporalia enim omnia processu ætatis, aut ægritudinis inæqualitate marcescunt. Huic attende, dicit Moyses, in qua tu totus es, in qua melior tui portio est. Deniq; interpretatus est dominus quis sis tu, dicens: Attẽdite vobis à fal
sis prophetis. Isti enim animam debilitant, mentem subruunt. Nõ igitur caro tu es. Quid enim est caro sine animæ gubernaculo, mentis vigore? Caro hodie sumitur, eras deponitur. Caro temporalis, anima diuturna. Caro amictus est animæ, quæ se induit quodam corporis vestimento. Non igi
tur tu vestimentum es, sed qui vestimento vteris. Ideo tibi dicitur, vt expoliãs veterem hominem cum actibus eius,

Psalm. 90. Act. 28.

Matth. 16.

Matth. 7.

Colos. 3.

A nouum induas, qui non in corporis qualitate, sed in spiritu mentis & agnitione renouatur. Non, inquam, caro es tu. Neque enim carni dicitur: Templum enim dei sanctum est, quod estis vos. Et alibi: Templum dei vos estis, & spiritus sanctus habitat in vobis. Sed renouatis dicitur & fidelibus, in quibus permanet spiritus dei. In carnalibus autem non permanet, quia scriptum est: Non permanebit spiritus meus in istis, quoniam carnes sunt.

1. Cor. 3. Ibidem. Gene. 3.

De nostræ creationis serie. Et quid sit imago dei, cum itera ta adhortatione ut homo sibi attendat, & seipsum sciat,

Caput VII.

SEd prius ipsius creationis nostræ seriem considere
remus. Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & similitudinem nostram.) Quis hoc dicit? Nónne deus qui te fecit? Quid est deus? Caro, an spiritus? Nõ caro vtique, sed spiritus. Cuius similis caro esse non potest, quia ipse incorporeus & inuisibilis est, caro autem comprehenditur & videtur. Cui dicit? Non sibi vtique, quia non dicit faciam, sed faciamus. Non angelis, quia ministri
B sunt: serui autem cum domino, & opera cum authore nõ possunt operationis habere consortium: sed dicit filio, etiam si Iudæi nolint, etiam si Arriani repugnẽt. Sed & Iudæi conticescant, & Arriani cum suis paribus obmutescãt, qui dum vnum à cõsortio diuinæ operationis excludunt, plures inse
runt, & prærogatiuam quam filio negant, seruulis donant. Sed esto vt adminiculo seruulorum ad operandum deus vobis indiguisse videatur: Si operatio communis est cum angelis deo, nunquid deo & angelis imago cõmunis est? Nunquid angelis diceret: Faciamus hominem ad nostram imagi
nem & similitudinem? Sed qui sit imago dei, audi dicentem: Qui eripuit nos, inquit, de potestate tenebrarum, & transtu
lit in regnum filij charitatis suæ, in quo habemus redẽptionem, remissionem peccatorum, qui est imago dei inuisibilis, & primogenitus vniuersæ creaturæ. Ipse est imago dei patris, qui semper est, & erat in principio. Denique imago est qui dicit: Philippe, qui videt me, videt & patrẽ. Et quomodo tu cum imaginẽ viuã patris viuentis videas, dicis: Ostẽde
C nobis patrem? Non credis quia ego in patre, & pater in me est? Imago dei virtus est, non infirmitas, imago dei sapientia est, & imago dei iustitia est. Sed sapientia diuina est sempiterna iustitia. Imago dei est solus ille qui dixit: Ego & pater vnum sumus. Ita habẽs similitudinem patris, vt diuinitatis & plenitudinis habeat vnitatem. Vbi dicit, Faciamus: quo modo inæqualitas? Cum iterum dicat, Ad similitudinem nostram: vbi est dissimilitudo? Sic & in euangelio vbi dicit: Ego & pater, vtique non vna persona est. Vbi autẽ ait: Vnum sumus: nulla est discrepantia diuinitatis aut operis. Non igi
tur in vtroque vna persona, sed vna substantia est. Et bene addidit, Sumus: quia semper esse diuinum est, vt coęternum credas, quem putabas dissimilem esse. Aeternus est enim de quo dicit Moyses: Qui est, misit me. Pulchre etiã illud prę-
misit: Ego & pater. Nam si patrem præmisisset, tu minorem filium iudicares. Sed prę misit filium, quẽ non conuenit credi patre superiorem. Adiunxit patrem, vt aduertas deũ patrem & filium eius ordinis præiudicio non teneri. Attende,
D inquit, tibi soli. Aliud enim sumus nos, alia sunt nostra, alia quæ circa nos sunt. Nos sumus, hoc est, anima & mens. Nostra sunt corporis membra, & sensus eius. Circa nos pecunia est, serui sunt, & vitæ istius apparatus. Tibi ergo attende, & teipsum scito, hoc est non quales lacertos habeas, non quantam corporis fortitudinem, nõ quantas possessiones, quantam potentiam, sed qualem animam ac mentem, vnde omnia consilia proficiscuntur, ad quam operum tuorum fructus refertur. Illa est enim plena sapientiæ, plena pietatis atque iustitiæ, quoniam omnis virtus à deo est. Cui dicit deus: Ecce ego Hierusalem pinxi muros tuos. Illa anima à deo pingitur, quæ habet in se virtutum gratiam renitẽtem, splendorémque pietatis. Illa anima bene picta est, in qua elucet diuinæ operationis effigies. Illa anima bene picta est, in qua est splendor gloriæ, & paternæ imago substantiæ. Secundum hanc imaginem quæ refulget, pictura preciosa est. Secundum hanc imaginem Adam ante peccatum: sed vbi ipsius est, deposuit imaginem cœlestis, sumpsit terrestris effi
giem.

Gene. 1.

Coloss. 1.

Ioan. 14.

Ibidem. 10.

Exod. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

giem. Sed fugiamus hanc imaginem quæ intrare ciuitatem
Psal.72. dei non potest, quia scriptũ est: Domine in ciuitate tua imaginem eorũ ad nihilum rediges. Et non intrat indigna imago, & quę intrauerit excluditur, quia non intrabit, inquit, in eam omne commune, & qui facit execrationem & mendacium, sed ille intrabit in eam cuius in fróte agni nomen scriptum est. Anima igitur nostra ad imaginem dei est. In hac totus es homo, quia sine hac nihil es, sed es terra, & in terrã resolueris. Denique vt scias quia sine anima caro nihil est:
Matth.10. Nolite, inquit, timere eos qui possunt corpus occidere, animam autem nó possunt. Quid igitur in carne præsumis, qui nihil amittis si carnem amiseris? Sed illud time, ne animę tuę
Matth.16. defrauderis auxilio. Quam enim dabit homo commutationem pro anima sua, in qua non exigua sui portio, sed totius humanæ vniuersitatis substantia est? Hæc est per quam cæteris ferarum auiúmque dominaris animantibus. Hæc est ad imaginem dei, corpus autem ad speciem bestiarum. In hac pium diuinæ imitationis insigne, in illo cum feris ac beluis vile consortium.

De climatiori tractatu quid sit ad imaginem dei. Et de anima quomodo sit ad imaginem dei. Et utrum de ea dici potuerit: Faciamus hominem ad imaginem nostram: utrum præterea secundum corpus, an secundum animam iustificatio conferri uideatur, cum uehementiori incitatione ut homo seipsum cognoscat, & sibi attendat. Caput VIII.

SEd tractemus climatius quid sit ad imaginẽ dei. Caro nunquid ad imaginem dei est? Ergo in deo terra est, quia caro terra est? Ergo corporeus deus? Ergo infirmus vt caro, passionibúsque subiectus? Et forte caput tibi videatur ad similitudinem dei, quia eminet: aut oculi, quia intuentur: vel aures, quia audiunt. Si altitudinem spectes, num proceri videmur, quia paululum vertice eminemus à terris? Sed id non pudet, eò nos similes dei dici, quia serpentibus cæterísque reptantibus, aut quia damulis atque ouibus aut lupis celsiores sumus? Et quanto in hac parte cameli nobis atque elephanti proceriores sunt? Obtutus est quidem præstans spectare elementa mundi, co
C gnoscere quæ nullus annunciet, sed tuus deprehendat aspectus. Verum hoc ipsum quantum est quod videmus, vt eo ad similitudinem dei nos esse dicamus, qui omnia videt, spectat omnia, latenter deprehẽdit affectus, scrutatur cordis occulta? Nõ pudet hoc dicere, cum ipse me totũ videre nõ possim? Quod ante pedes est, video, quod à tergo est videre nõ possum. Ceruicem meam nescio, nõ noui occipitium, renes meos videre non possum. Similiter quantum est quod audimus, cum id quod paululum distet, videre & audire non possim? Si interiecti parietes sint, impeditur aspectus, impeditur auditus. Deinde corpus nostrũ vno in loco hæret, angusto includitur spacio. Omnes feræ latiores sunt homine, omnes etiam velociores. Non ergo caro potest esse ad imaginem dei, sed anima nostra, quæ libera est, & diffusis cogitationibus atque consiliis huc atque illuc vagatur, quæ con
D siderãdo spectat omnia. Ecce nunc sumus in Italia, & cogitamus quæ ad oriẽtales aut occidentales partes spectare videntur, & cum illis versari videmur, qui in Persida sunt constituti, & illos videm' qui degunt in Aphrica. si quos cognitos nobis ea terra susceperit, sequimur proficiscentes, inhęremus peregrinantibus, copulamur absentibus, alloquimur separatos, defunctos quoque ad colloquium resuscitamus, eósque vt viuentes complectimur, & tenemus, & vitæ officia his vsúmque deferimus. Ea igitur est ad imaginem dei, quæ non corporeo æstimatur, sed mentis vigore, quæ absentes videt, transmarina visu nouit, percurrit aspectu, scrutatur abdita, huc atque illuc vno momento sensus suos per totius orbis fines & mundi secreta circunfert, quæ deo iungitur, Christo adhæret, descendit in infernum, atque ascendit, libera versatur in cœlo. Denique audi dicentem: No-
Philip.3. stra autem conuersatio in cœlis est. Non est ergo ad imaginem dei, in qua deus semper est? Sed audi quia ad imaginem
2.Corin.3. dei. Dicit enim Apostolus: Nos itaque omnes reuelata facie gloriam dei speculantes, ad eandem imaginem reformamur à gloria in gloriam sicut à domini spiritu. Quia igitur A cognouimus animam esse ad imaginem dei, nunc considere
Gene.1. mus vtrum de anima potuerit dici, Faciamus hominem ad imaginẽ. Sed audi & istud, quia anima nomine hominis nuncupatur. Scriptum est enim in Genesi: Filij autẽ Ioseph qui facti sunt illi in Aegypto: animæ nouem. Omnes ergo ani-
Exod.1. mæ quę intrauerũt cũ Iacob in Aegyptũ, septuagintaquinque. Et multo apti' anima vel homo Latinè, vel Græcè ἄνθρωπος dicitur, alterum ab humanitate, alterum ab intuendi habens viuacitate, quæ magis animæ quàm corpori conuenire non dubium est. Cui rei etiam illud iure concurrit dictum in Threnis Hieremiæ: Bonus est dominus sustinenti-
Thren.3. bus eum, animæ quæ quærit eum. De hominibus dixit, & animam adiiciendam putauit. Melius enim quærit ista si sola sit, abducens se à corporis cœno, & à cupiditate carnali. Ipsa est ad imaginem dei, conformis domini Iesu. Qui autem cõformes filij dei, sancti sunt. Sic enim legimus, dicẽte Pau
Roman.8. lo: Scimus autem quoniam diligentibus deum omnia cõcurrunt in bonum, iis qui secundũ propositum vocati sunt sancti, quos præscuit & prædestinauit cõformes fieri imaginis
B filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratrib'. Quos autem prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, hos & clarificauit. Vtrum igitur secundum corpus, an secundum animam iustificatio tibi conferri videatur, quæso respondeas. Sed dubitare non potes, cum iustitia, vnde iustificatio deriuata est, mentis tuæ vtique non corporis sit. Pictus es ergo ô homo, & pictus à domino deo tuo. Bonum habes artificem atque pictorem. Noli bonam delere picturam, non fuco, sed veritate fulgentem, non cera expressam, sed gratia. Deles picturam mulier si vultum tuum materiali candore oblinias, si acquisito rubore perfundas. Illa pictura vitij non decoris est. Illa pictura fraudis non simplicitatis est. Illa pictura temporalis est, aut pluuia aut sudore tergitur. Illa pictura fallit & decipit, vt neque illi placeas cui placere desideras, qui intelligit non tuum sed alienum esse quod placeas: & tuo displiceas autho
ri, qui videt opus suum esse deletum. Dic mihi: si supra artificem aliquem inducas alterum, qui opus illius superioris
C nouis operibus obducat, nónne indignatur ille qui opus suum adulteratum esse cognouerit? Nolli tollere picturam dei, & picturam meretricis assumere, quia scriptum est: Tol
1.Cor.6. lam ergo membra Christi, & faciam mẽbra meretricis? Absit. Quod si quis adulterat opus dei, graue crimen admittit. Graue est enim crimẽ, vt putes quod melius te homo quàm deus pingat. Graue est vt dicat de te deus, Non agnosco colores meos, non agnosco imaginem meam, non agnosco vultum quem ipse formaui, reiicio ego quod meum non est. Illum quære qui te pinxit, cum illo habeto consortium, ab illo sume gratiam cui mercedem dedisti. Quid respondebis? Quod si graue est adulterare opus dei, quid de illis dicemus qui interficiunt opus dei, qui humanum sanguinem fundũt, qui vitam quam deus donauit extorquent, qui dicunt: Tollamus iustum, quia inutilis est nobis? Vnde bene lectum est
Matth.8. hodie: Vulpes foueas habẽt, & volucres cœli nidos, vbi requiescant: filius autem hominis non habet vbi caput suum
D reclinet. Vulpes ergo se abscondit in fouea, auis se tuetur in nido: homo non absconditur in fouea, sed decipitur. Fouea verò os hominis est, fouea alta pectus est hominis, vbi sunt noxia & fraudulenta consilia, malæ cogitationes. Tu ambulas, & alius tibi foueam parat. In medio laqueorũ ambulas, quos absconderunt tibi in via inimici tui. Omnia ergo circunspice, vt effugias sicut damula de retibus, & sicut auis de laqueo. Damula retia aspectus viuacitate declinat: auis deuitat laqueos, si ad superiora se conferat, & terrena superuolet. In superioribus enim nemo tendit retia, laqueum nullus abscondit. Ideo cuius conuersatio in supernis est, huius non solet in prædam venire captura. Sed quid miraris si homo decipitur ab homine, quando filius hominis vbi requiescere non habebat? Et ille quidem talem hominem fecit, in quo caput suum reclinaret. Sed posteaquam in pectore nostro non requies proximi cœpit esse sed fouea, posteaquam alter alteri nectere cœpit insidias quem iuuare deberet, caput suum Christus auertit à nobis. Sed postea tamẽ maluit illud morti offerre pro nobis. Noli igitur esse fraudulentus

Universidad de Deusto
Biblioteca

dulcẽtus, crudelis, immitis, vt in te Christus caput reclinet. Denique cum fecisset piscium beluas, cum fecisset ferarum genera & bestiarũ, non requieuit. Requieuit autem postea quam hominem ad imaginem suam fecit. In quo requiescat, audi dicentem: Supra quem requiescam, nisi super humilem Esaię 66. & quietum, & trementem verba mea? Esto ergo humilis & quietus, vt in tuo deus requiescat affectu. Qui non requieuit in bestiis, multo magis non requiescit in pectore bestiali. Sunt enim animi bestiales, sunt feræ forma hominum indutæ, de quibus dicit dominus: Attẽdite vobis à falsis Matth. 7. prophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium, intus autẽ sunt lupi rapaces. In his ergo nõ requieuit deus. Sed requieuit in moribus humanis, quos fecit deus ad imaginem suam & si- 1. Cor. 11. militudinem, quando fecit virum, qui non debet velare caput suũ, quoniam imago & gloria est dei. Huius viri animæ dicit: Ecce ego Hierusalẽ pinxi muros tuos. Nõ dixit: pinxi ventrem tuum. non dixit: pinxi inferiora tua. sed dixit: Pinxi muros tuos, valida se asserens homini murorum dedisse præsidia, vt si peruigil speculator in portis sit, obsidio- B nis possit periculum propulsare. Dicit itaque: Non tibi voluptates dedi, non illecebras cupiditatum, non incentiua luxuriæ, non alieni decoris concupiscentiã: sed dedi tibi fundamenta muralia, dedi tibi turrium excelsa fastigia, in quibus cõstitutus expugnari ab hoste non metuas, nec ingruentium legionum terribilia, licet tentamenta formides. Denique habes in Esaia, quia iusti anima dicit vel ecclesia: Ego Esaię 37. ciuitas munita, ego ciuitas obsessa. Munita per Christũ, obsessa per diabolum. Sed non debet obsidionem vereri cui Christus adiutor est. Munitur enim gratia spiritali, & secularibus periculis obsidetur. Vnde & in canticis habes dictũ: Cantic. 8. Ego murus, & vbera mea turres. Murus est ecclesia, turres eius sunt sacerdotes, quibus abundat & de naturalibus verbum, & de moralibus disciplina. Cognosce ergo te decora anima, quia imago dei es. Cognosce te homo, quia gloria es Psal. 138. dei. Audi quomodo gloria. Propheta dicit: Mirabilis facta est cognitio tua ex me. hoc est, in meo opere tua mirabilis est facta maiestas. In cõsilio hominis tua sapientia prædicatur. Dum me intueor, quẽ tu in ipsis cogitationib⁹ occultis C & internis affectibus deprehendis, scientię tuæ agnosco mysteria. Cognosce ergo te ô homo quãtus sis, & attende tibi, ne quando laqueis implicatus diaboli fias præda venãtis, ne 1. Pet. 5. forte in fauces tetri illius leonis incurras, qui rugit & circuit quærens quem deuoret. Attende tibi vt cõsideres quid in te intret, quid ex te exeat. Nõ de cibo dico, qui absorbetur & egeritur, sed de cogitatione dico, de sermone assero. Non in te intret alieni thori concupiscentia, non irrepat in tuam mentem, non rapiat oculus tuus trãseuntis fœminæ pulchritudinem, animus non includat, non sermo tuus tentamẽtorũ machinas nectat, non in dolo prodat, non maledico proximum aspergat opprobrio. Venatorem te fecit deus, non Hier. 16. expugnatorẽ, qui dixit: Ecce ego mitto venatores multos, venatores non criminis, sed absolutionis, venatores non cul- Luc. 5. pæ vtique sed gratiæ. Piscator Christi es, cui dicit: Amodo †capiens. eris homines viuificans ſ. Sic mitte retia tua, sic mitte oculos tuos, sic mitte sermones tuos, vt nullum opprimas, sed D alleues fluctuantem. Attẽde, inquit, tibi. Sic sta, ne cadas, sic curre vt ad brauium peruenias, sic certato vt sępe decernas, quia legitimo debetur corona certamini. Miles es, hostẽ diligenter explora, ne tibi nocturnus irrepat. Athleta es, manib⁹ aduersario propior esto quàm vultu, ne oculum feriat tuum. Liber obtutus sit, argutus incessus, vt irruentem effundas, cædentem occupes, vulnus vigilanti aspectu exeas, forti congressu repellas. Quòd si fueris vulneratus, attende tibi, curre ad medicum, quære remedium pœnitentiæ. Attende tibi, quia carnem habes quæ cito labitur. veniat tibi bonus animarum medicus sermo diuinus, aspergat tibi oracula domini tanquam medicamenta salubria. Attende tibi, ne fiat verbum absconditum in corde tuo iniquum. Serpit enim sicut venenum, quòd & letalia infert contagia. Attende tibi, ne obliuiscaris deum qui fecit te, ne nomẽ eius in Deut. 8. vanum accipias. Attende tibi, lex dicit, ne cum manducaueris, & satiatus fueris, & domos ædificaueris, & habitare cœperis, & pecoribus tuis repletus fueris, & auro & argento abundaueris, & omnibus quæcunque tibi fuerint, in multitudine exaltes te corde, & obliuiscaris dominum deum tuum. Quid enim habes homo quod nõ accepisti? Nónne hæc om- 1. Cor. 4. nia sicut vmbra prætereunt? Nónne domus tua hæc puluis est & ruina? Nónne hæc omnia fabula? Nónne seculi thesaurus vanitas est? Nónne tu ipse es cinis? Respice in sepulchra hominum, & vide quid ex te nisi cinis & ossa remanebunt, hoc est ex corpore tuo: respice, inquam, & dic mihi quis ibi diues, quis pauper sit. Discerne inopes ac potẽtes. Nudi omnes nascimur, nudi morimur. Nulla discretio inter cadaue ra mortuorum, nisi forte quòd grauius fœtẽt diuitum corpora distenta luxurie. Quem audisti pauperem eruditate defunctum? Prodest illi inopia sua, exercet corpus, non op- Psalm 35. primit. Nec tamen audiuimus iustum derelictum, & semen eius quærens panem: quoniã qui bene operatur in terra sua, abundat alimẽtis. Attẽde ergo tibi diues, quia & tu carnem portas sicut pauper. Attẽde tibi pauper, quia anima tua preciosa est: & si caro mortalis, diuturna anima: & si tibi deest pecunia, non deest gratia: & si non est domus ampla, non diffusa possessio, cœlum patet, terra libera est. Omnibus in cõmune elementa donata sunt, patent æque diuitibus atque pauperibus ornamenta mũdi. Nunquid pulchriora preciosissimarum domorũ aurata laquearia, quàm cœli facies stellis insignita fulgentibus? Nunquid latiora diuitũ rura, quàm spatia terrarũ? Vnde ad eos qui domum ad domũ, & villam ad villam iungunt, dictum est: Nunquid soli habitabitis su- Esa. 5. per terram? Maiorem domum tu habes pauper, in qua clamas, & exaudiris. O Israel, inquit propheta, quàm magna Baruc. 3. est domus dei, & ingens locus possessionis eius, magnus, & non habet finem, altus & immensus. Domus dei diuiti est communis & pauperi. Difficile est tamen diuitem intrare in Matth. 19. regnum dei. Sed forte doles quòd nullum tibi auratorum lychnorum lumen refulgeat. Sed multo illustrior tibi lumine circunfuso luna resplendet. De hyeme forsitã quereris, quia nulla tibi hypocausta anhelantibus ignibus vaporentur: sed habes solis calorem, qui tibi orbem terrarum temperet, & hyberno te defendat à frigore. An illos beatos putas, qui seruorum sequentium stipantur cateruis? Sed qui alienos pedes requirunt, suis vti nesciunt. Denique à paucis præceduntur, à plurimis portantur. Nisi forte illud miraris, quòd abundant auro, argento, pecunia. Quantis abundant vides, quantis egeant nõ vides. Sed eburneis lectis accumbere preciosum putas, & non consideras preciosiorem esse terram, quæ pauperi thoros graminum sternit, in quibus dulcis requies, suauis est somnus, quem ille aurea compositus sponda tota peruigil nocte quærit, & non capit. O quanto te ille beatiorem iudicat vigilans quiescẽtem. Illud prætereo, quod multo est præstantius, quoniam iustus vir qui hic egerit, illic abundabit: & qui hic laborem toleraue rit, illic consolationem habebit. Qui autẽ hic receperit bona, illic mercedem eorum sperare non poterit. Paupertas enim mercedem suam reseruat, census absumit. Attende ergo tibi pauper, attende diues, quia in paupertate & diuitiis tentamenta sunt. Ideo quidam sapiens dicit: Diuitias & pau- Prouer. 30. pertatẽ ne dederis mihi. Et qua ratione petierit hoc, dicit: Satis est enim homini habere quod sibi sufficit. Quia diuitię vt epulis ventrem, ita animum curis solicitudinibúsque distendunt. Ideoque petit constitui sibi quæ opus sunt & sufficientia. Ne repletus, inquit, mẽdax fiam, & dicam: Quis me videt? aut factus pauper, furtum faciam, & iurem in nomine domini. Fugienda igitur & cauenda sunt tentamẽta mundi, ne pauper desperet, ne opulẽs insolescat. Scriptum est enim: Cum expuleris gẽtes, & cœperis vti terris eorum, ne dicas: Virtus mea & manus mea hanc mihi possessionem parauit. Sic est qui opes suas merito adscribit suo. Et ideo quasi ꝓbatus proprium non agnoscit errorem, sed longo trahit fune peccatum. Nam si credat quod accessio pecuniæ, aut fortuiti euentus, aut turpis astutiæ sit, non habet locum insolentia, in quibus aut nulla laus, & inanis labor, aut cupiditas inuerecunda sit, modum nescius ponere voluptati.

De præstantia, decore, & gratia humani corporis, ac membrorum ipsius. *Caput IX.*

sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

SEd iã etiã de ipſo aliqua dicenda ſunt corpore hominis, quod præſtantius cæteris decore & gratia eſſe quis abnuat? Nam & ſi vna atque eadem omnium terrenorũ corporum videatur eſſe ſubſtantia, firmitudo & proceritas, quibuſdam maior in beſtiis: forma tamen humani corporis eſt venuſtior, ſtatus erectus & celſus, vt neque enormis proceritas ſit, neq; vilis & abiecta pauxillitas, tum ipſa habitudo corporis ſuauis & grata, vt neque beluina vaſtitas horrori ſit, nec gracilitas tenuis infirmitati. Ac primum omnium cognoſcamus humani corporis fabricam inſtar eſſe mundi. Siquidem vt cœlum eminet aeri, terris maria, quæ velut quædam membra ſunt mundi: ita etiã caput ſupra reliquos artus noſtri corporis cernimus eminere, præſtantiſsimúmque eſſe omnium tanquam inter elementa cœlum, tanquam arcem inter reliqua vrbis mœnia. In arce autem hac regalem quandam habitare ſapientiã ſecundum Propheticum dictum, Quia oculi ſapientis in capite eius: hãc eſſe cæteris tutiorem, & ex illa omnibus membris vigorem prudentiámque deferri. Quid enim robur & validitas lacertorum proficiat, quid velocitas pedum, niſi capitis velut principis ſui imperialis quædam adminiculetur poteſtas? Ex hoc enim aut deſtituuntur vniuerſa, aut omnia fulciuntur. Quid agat fortitudo, niſi oculo duce vtatur in prælium? Quid fuga, ſi deſit obtutus? Carcer eſt totũ corpus tenebroſo inhorrẽs ſitu, niſi oculorum illuminetur aſpectu. Quod ergo ſol & luna in cœlo, hoc ſunt oculi in homine. Sol & luna duo mũdi lumina: oculi autem quædam in carne ſidera fulgent deſuper, & inferiora claro illuſtrant lumine, nec patiuntur noctis quibuſdam nos tenebris implicari: ſpeculatores quidam noſtri die ac nocte excubant. Nam & ex ſopore membris cæteris citius excitantur, & vigilãtes circũſpectant omnia. viciniores enim ſunt cerebro, vnde omnis manat vſus vigendi. Neque verò præpropere quiſquam huc deſcendiſſe me credat, quòd relicto vertice oculos prædicem, cum alienum nõ ſit ſummam rem in parte laudare. Oculos enim certum eſt eſſe capitis portionem. Caput itaque oculis explorat omnia, auribus occulta rimatur, cognoſcit abſcondita, audit quid aliis agatur in terris. Ipſe autem vertex capitis quàm ſuauis & gratus. Quàm ſpecioſa cæſaries, quàm reuerenda in ſenibus, quàm veneranda in ſacerdotibus, quàm terribilis in bellatoribus, quàm decora in adoleſcentibus, quàm compta in mulieribus, quàm dulcis in pueris. Alium ſexum crinita non decet, alium tonſa non decet. Ex arboribus licet quæ humani ſit gratia capitis æſtimare. In capite arboris omnis eſt fructus, ibi omnis eſt pulchritudo, illius coma nos aut à pluuiis tegit, aut defendit à ſole. Tolle arbori comam, tota arbor ingrata eſt. Quanto igitur maior humani capitis ornatus eſt, qui cerebrum noſtrum, hoc eſt ſedem originémq; noſtrorum ſenſuum capillis capitis munit & veſtit, ne aut frigore vexetur aut æſtu? Illic enim fons vniuerſorum eſt: & ideo vbi iniuria nocet, ibi gratia præminet. Quid ſine capite eſt homo, cùm totus in capite ſit? Cum caput videris, hominem agnoſcis. Si caput deſit, nulla agnitio eſſe poteſt, iacet truncus ignobilis ſine honore, ſine nomine. Sola ære fuſa principum capita, & ducti vultus de ære vel de marmore, ab hominibus adorãtur. Non immerito igitur huic quaſi cõſultori ſuo cætera membra famulantur, & circunferunt illud ſeruili geſtamine ſicut numen, atque in ſublime locatum vehunt. Vnde cenſoria poteſtate quo vult dirigit quorundam obſequia ſeruulorum, & præcepta ſingulis obeũda decernit. Videas imperatori ſuo ſingula gratuito ſtipendio militare. Alia portant, alia paſcunt, alia defendunt, & miniſterium ſuum exhibent, parent vt principi, ancillantur vt domino. Inde velut quædam procedit teſſera, quam debeant pedes obire regionem, quæ militiæ munia manus conſummandis operibus exequantur, quam venter abſtinendi vel edendi formam impoſitæ teneat diſciplinæ. Huic frons libera, nudis aperta temporibus, quæ mentis habitum ſpecie ſui prodat, nunc læta, nunc triſtior, nunc directa ad ſeueritatem, nunc ad lenitatem remiſſior, quæ ſignis forenſibus internam exprimat voluntatem. Imago quædam animi loquitur in vultu, fidei baſis, in qua quotidie domini nomen inſcribitur &

De præſtantia capitis.

De laude oculorum. Eccleſ. 2.

De vertice & cæſarie.

De gratia capitis.

De fronte.

tenetur. Eam geminæ ſepes† ſuperciliorum ſequuntur, quæ oculis munimenta prætendunt, prætexunt gratiam, vt & venuſtas decoris arrideat, & diligentia protectionis aſſiſtat. Si quid enim de capite ſordium decidat, aut arenæ puluis, aut ros nebulæ, aut humeſcentis verticis ſudor, excipitur ſupercilio, ne teneras offenſa acie viſiones mollium perturbet oculorum. Adhærent velut quibuſdam montium ſuperciliis oculi, vt & protegente montis cacumine tutiores ſint, & tanquam in ſumno locati, de quadam ſcena ſuperiore vniuerſa proſpectent. Neque enim oportebat eos humiles eſſe, ſicut aures, vel os, ipſóque narium interiores ſinus. Specula enim ſemper in alto eſt, vt aduenientium caterua rum hoſtilium explorari poſſit aduẽtus, ne improuiſo occupent ociantem vel vrbis populum, vel imperatoris exercitum. Sic latronum quoque cauentur incurſus, ſi exploratores in muris aut turribus, aut montis excelſi ſupercilio ſint locati, vt deſuper ſpectent plana regionum, in quibus inſidiæ latronum latere non poſſint. In mari quoque poſitus ſi quis terræ appropinquare ſe coniicit, in ipſa mali faſtigia, & celſa antennarum cornua voti explorator aſcendit, & adhuc inuiſibilem reliquis nauigantibus eminus terram ſalutat. At forte dicas: Si ſpecula editior neceſſaria fuit, cur non ſupra ſummum verticem capitis oculi conſtituti ſunt, ſicut cãcris vel ſcarabæis in ſummo ſunt, quibus licet nullum caput appareat, colla ac dorſa tamen cætero corpore celſiora ſunt? Sed illis teſta valida, nec tam tenuis membrana ſicut nobis quæ facile poſſit offendi, rubóq; & cæteris interſcindi ſentibus. Aliis quoque animãtibus huiuſmodi ſpecies, vt poſſint oculos aut ad ceruicem cõferre, vt equi ac boues, ac propemodum omnes feræ: aut ad alas ſuas, vt aues, quo tuta quiete potiantur. Nobis autem & in ſumma propemodum corporis parte conſtitui oculos oportuit tanquam in arce, & ab omni vel minima offenſione defendi: quæ duo ſibi compugnantia videbãtur. Nam ſi in humili eſſent propter tutamẽ, munus impediretur: ſi in vertice, paterent ad iniuriam. Itaque ne vel vſui muneris aliquid detraheretur, vel aliquid ad propulſandã iniuriam non proſpiceretur, eo loco oculos conſtituit, cui ſupercilia deſuper non minimum protectionis impertiant, ſubter malæ aliquãtulum eleuatæ haud exiguum munitionis adiungant, interiorem partem ſepiant nares, exteriorem quoque frontis malarúmque gibbi extuberent: & licet oſſium compage connexa, & æquata confinia circumuallare videantur, inter hæc medij ſunt oculorum orbes, & tuti ad cauẽdum, & ad intuendum liberi, & decori ad gratiã, vtpote in cryſtalli ſpeciẽ refulgentes. In quorũ medio pupillæ ſunt, quę videndi munus operantur. Hæ ne qua incidentis iniuriæ offenſione lædantur, pilis hinc inde cõſertis velut quodam vallo per circuitum muniuntur. Vnde tutum auxilium poſtulans Propheta ait: Cuſtodi me domine vt pupillam oculi. vt protectionis diuinæ fieret ei tam ſolicita & tuta cuſtodia, quàm pupillam oculi tutiſſimo quodam naturę vallo munire dignatus eſt. Simul quia innocentia & integritas leui ſorde aſperſa violatur, & gratię ſuę munus amittit. Et ideo proſpiciendum ne quis eam puluis erroris oblimet, aut vlla vexet feſtuca peccati, quia ſcriptum eſt: Eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere feſtucam de oculo fratris tui. Itaque propter oculos ferunt medendi periti cerebrum hominis in capite locatum: alios autem noſtri corporis ſenſus propter cerebrum finitimo quodam eſſe domicilio conſtitutos. Initium enim neruorum & omnium ſenſuum voluntariæ commotionis cerebrum eſt, atque inde omnis eorum quæ diximus cauſa manat. Initium autem arteriarum inſiti caloris, quo animantur & tepefiunt vitalia, cor eſſe plerique arbitrantur. Senſuum autem ſingulorum velut organũ nerui ſunt, qui velut chordæ & fides quædam de cerebro oriũtur, & per partes corporis in ſingula quæque officia deriuantur. Ideoque mollius eſt cæteris cerebrum, quia omnes ſuſcipit ſenſus, vnde omnes nerui quærunt vniuerſa quæ vel oculus viderit, vel auris audierit, vel odor inhalauerit, vel lingua increpuerit, vel os ſaporis acceperit. Quod enim molle, ad compaſſionem aptius: quod autem durum ex aliquo rigore neruorũ, ad agendum efficacius. Præſtantiſſimum quoque audiendi munus

† al. rupes.

De ſita oculorum.

De orbibus oculorum.

De pupillis oculorum.

De pilis pupillarum. Pſalm. 16.

Matth. 7.

De cerebro.

De arteriis, ac corde.

De neruis.

De auditu & auribus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

munis est, & visui suppar gratia. Ideo aures extantiores, vt & ornatus decorē præferant, & excipiant omne illud quicquid de vertice sordium humorisve defluxerit, simul vt in earum sinibus vox repercussa sine offensione interiores ingrediatur anfractus. Nam nisi ita esset, quis non ad omnem fortioris sonum vocis attonitus redderetur, cum inter ipsa subinde frequenter improuiso ictus clamore nos obsurdescere sentiamus? Tum velut quædam propugnacula videas prætendere aduersus frigoris asperitatem, caloríque flagrantiam, vt neque frigus penetret ductus patentes, neque nimius adurat æstus. Sinuatio autem interiorum aurium, modulandi quèndam numerum præstat & disciplinam. Siquidem per anfractus aurium quidam rythmus efficitur, & modulis quibusdam ingressæ sonus vocis exprimitur.

Tenaces præterea sermonis accepti ipsos esse anfractus aurium, vsus ipse nos docet. Siquidem velut in concauis montium, vel in recessu rupium, vel in anfractu fluminum vox auditur dulcior, & responsa suauia referens Echo resultat. Ipsæ quoque sordes aurium non inutiles, quæ ligant vocem, vt tenacior eius in nobis & memoria sit, & gratia. De naribus autem quid loquar, quæ biuio & procero foramine antrum quoddam recipiendis odoribus præstant, vt non perfunctorie odor transeat, sed diutius inhæreat naribus, & earum ductu cerebrum sensúsque depascat? Ideo diutius odor fragrat acceptus, quàm sermo resonat, aut visus apparet. Plerunque quod momento breui fueris odoratus, toto die tibi spirat in naribus. per eas quoque purgamenta capitis defluunt, & sine fraude atque offensione aliqua corporis deriuantur. Est etiam non mediocris sensus in tactu, atque in eo voluptas gratissima, syncerúmque iudicium. Plerunque enim tactu probamus quæ oculis probare non possumus. Postremum quòque officium est oris aut linguæ, quòd tamen omnibus vires ministrat. Nam neque oculi vigorem videndi haberent, nisi virtutem substantiæ corporalis acciperent, quæ cibo defertur & potu: neque aures audiendi, aut nares odorandi, aut manus tangendi, ninisi corpus omne confortetur alimentis. Deficimus enim viribus nisi eas cibi competentis assiduitate reparemus. Denique confecti fame nullis oblectantur sensuum voluptatibus, sed quasi exortes eorum delinimenta non sentiunt. Quid ego describam dentium vallum, quo cibus conficitur, & plenæ fit vocis expressio? Quæ sine dentibus alimonia delectaret? Denique æui maturos plerunque cernimus hoc ipso citius senescere, quod amissis dentibus nullam possint cibi virtutem validioris assumere. Ideo muta infantia, quia non habet adhuc organum vocis. Linguæ quoque non solum in loquendo, sed etiam in edendo munus pretiosissimum est. Ea enim velut plectrum loquentis, & quædam edentis est manus, quæ defluentem cibum dentibus suggerit & ministrat. Vox quoque aeris quodam remigio vehitur, & per inane portatur, eadémque vis quę aerem verberat, nunc commouet, nunc demulcet audientis affectum, iratum mitigat, fractum erigit, solatur dolentem. Sit igitur nobis canorum commune cum auibus. Sed apud quem, quo sono vocis vtatur, quod est rationabile, non potest cum omnibus animantibus irrationabilibus scilicet esse commune. Nam & ipsi sensus communes nobis sunt cum animantibus cæteris: sed tamen non eadem his cæteris animantes industria vtuntur. Erigit bucula ad cœlum oculos, sed quid spectet, ignorat. Erigunt feræ, erigunt aues: omnibus est liber aspectus, sed soli inest homini eorum quæ aspicit affectus interpres. Spectat oculis ortus obitúsque signorum, videt ornamentum cœli, miratur stellarum orbes, fulgores quoque diuersos intelligit signorum, quando Hesperus surgat, quando Lucifer: cur ille vespertinus, hic matutinus irradiet, quos motus Orion habeat, quos Luna defectus, quemadmodum Sol suos norit occasus, circuitus quoque cursus sui solennitate custodiat. Audiunt quoque animantes cæteræ, sed quis præter hominem audiendo cognoscit? Secreta sapientiæ solus homo ex omnibus generibus quæ in terris sunt, auditu & meditatione & prudentia colligit, qui potest dicere: Audiã quid loquatur in me dominus deus. Hoc est pretiosissimum, quòd homo diuinę vocis sit organum, & corporalibus labiis exprimit cœleste oraculum, sicut illud est: Clama. Quid clamabo? Omnis caro fœnum. Accepit quod diceret, & clamauit. Sibi habeãt prudentiam suam qui radio cœli spatia terrarúmq; describunt, Sibi habeãt intellectum suum, de quo dicit dominus: Et intellectum prudentium reprobabo. Neque numeros orationis ac modos, & modulos musicæ sapientiæ hoc constituam loco, sed eam sapientiam definio, de qua dicit Propheta: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Quid autem loquar de osculo oris, quod pietatis & charitatis est pignus? Osculantur se & columbæ. sed quid ad humani oscúli venustatem, quo amicitiæ insigne humanitatísque præfulget, in quo plenę charitatis fidelis exprimitur affectus? Vnde & dominus velut prodigij genus in proditore condemnans ait: Iuda, osculo filium hominis tradis? Hoc est, Charitatis insigne cõuertis ad signum proditionis, & infidelitatis indicium? pacis hoc pignore vteris ad officium crudelitatis? Bestiali igitur oris obsequio inferentē potius necem, quàm charitatis fœdera deferentem, diuinæ arguit vocis oraculo. Illud quoque præcipuum, quòd soli homines ore exprimimus, quę corde sentimus. Itaque cogitationes tacitæ mentis, oris sermone signantur. Quid est igitur os hominis, nisi quoddam sermonis adytũ, fons disputationis, aula verborum, promptuarium voluntatis? Absoluimus velut quãdam humani corporis regiam, in qua sit licet quædam quantitas portionis, forma tamẽ vniuersitatis est. Sequitur guttur, per quod totius corporis vitale commercium, & spiritus huius cõmeatus infunditur. Succedunt brachia, & validi lacertorũ thori, validæ ad operandum manus, & proceribus digiti habiles ad tenendum. Hinc aptior vsus operandi, hinc scribendi elegantia, & ille calamus scribę velociter scribentis, quo diuinæ vocis exprimũtur oracula. Manus est quæ cibum ori ministrat. Manus est quæ præclaris eniter factis, quæ conciliatrix diuinæ gratię sacris infertur altaribus, per quam offerimus & sumimus sacramenta cœlestia. Manus est quæ operatur pariter atque dispensat diuina mysteria, cuius vocabulo non dedignatus est se dei filius declarari, dicẽte Dauid: Dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltauit me. Manus est quæ fecit omnia, sicut dixit deus omnipotens: Nónne manus mea fecit hæc? Manus est totius corporis propugnaculum, capitis defensatrix. Quæ cum sit loco inferior, totum verticem comit, & honesto venustat ornatu. Quis digne explicet pectoris cratem, ventrísque molitiem? Aliter enim viscera molliora non possent foueri, & intestinorum sinus duris hauddubie ossibus læderentur. Quid tã salutare quàm vt pulmo cordi finitimo limite iungeretur, vt cum exarserit cor ira & indignatione, pulmonis sanguine atque humore citius temperetur? Ideoq; mollior pulmo est, quia madet semper, simul vt rigorẽ indignationis emolliat. Hæc ideo strictim percurrimus, vt tãquam indocti obuia perstringere, non tanquam medici plenius scrutari videamur, & persequi quæ naturæ latibulis abscondita sunt. Lien quoque cum iecore habet viciniam fructuosam, qui dum assumit quo ipse pascatur, abstergit quicquid sordium deprehenderit, vt per fibras iecoris minutiores, ciborum possint tenues atque subtiles reliquiæ transire, quæ vertantur in sanguinem, viribúsque proficiant, & non cum fimo & sordibus egerantur. Intestinorum verò circúplexi orbes, & sine aliquo licet nodo, sibi tamen inuicem iexti, quid aliud nisi diuinam prospiciẽtiam creatoris ostendunt, vt non cito esca pertranseat, & statim à stomacho decurrat? Quòd si fieret: iugis fames, & cõtinua vorãdi libido hominibus gigneretur. Exinanitis enim visceribus & exhaustis dum momentaria effusione vacuarentur, necesse erat inexplebilem atque insatiabilem cibi & potus generari cupiditatem, quam sine dubio matura mors sequeretur. Ideoque prouide conficitur primum esca in vtero superiore, deinde in iecore coquitur, quousque vapore digestus trãsfunditur succus eius in reliquas corporis partes, eáque substantia artus aluntur humani, quam iuuenes accipiunt ad incrementum, senes ad perseuerandum: reliquum autem velut superfluum per intestina deducitur, & per illud ex transuerso ostium deriuatur. Denique etiam in Genesi

De naribus & odoratu.
De tactu.
De officio oris, & cibo & potu.
De dẽtibus.
De munere linguæ.
Psal. 84.
Esaiæ. 40.
1. Cor. 1.
Psalm. 50.
De osculo oris.
Luc. 22.
De sermone oris
De gutture
De brachiis manibus, ac digitis.
Psalm. 44.
De singulari præconio manuum.
Psal. 117.
De pectore & ventre.
De pulmõe
De liene & iecore.
De intestinis
De stomachb.
De anũ.

Gene.6. arca Noe ad fabricam humani corporis accipitur, de qua dixit deus: Fac tibi arcam ex lignis quadratis, nidos facies in arca, & bituminabis eam intus & foris bitumine, & sic facies arcam. Et infra: Ostium verò facies ex transuerso, inferiora autem arcæ bicamerata & tricamerata facies. Hoc ergo significat dominus, quòd ostium ex posteriori sit parte, per quod egerantur ciborum superflua. Decore enim creator noster ductus reliquiarum à vultu hominis auertit, ne dum aluum purgamus, inquinaremus aspectum. Simul illud considera, quòd ea quæ pudoris plena sunt, eo loco constituta sunt, vbi operta vestibus elucere non possint. Venarum pulsus, vel infirmitatis internuncius, vel salutis est. Eędem tamen cum toto diffusæ sint corpore, neq; nudę atque intectæ sunt, & ita lenibus operiuntur visceribus, vt explorandi copia sit, & celeritas sentiendi, quando nulla est viscerum crassitudo quæ pulsum possit obducere. Ossa quoque omnia tenui operta sunt viscere, & reuincta neruis, præcipue tamen capitis leui tecta sunt corio. Vnde quo possint aliquod aduersum imbres & frigora habere munimen, capillis densioribus vestiuntur. Quid de genitalib⁹ loquar, quæ venis è regione ceruicis per renes lumbósque deductis, suscipiunt genitale semen ad munus & ad gratiam procreandi? Quid de officio pedum, qui totum corpus sine vlla sustinent oneris iniuria? Flexibile genu, quo præ cæteris domini mitigatur offensa, ira mulcetur, gratia prouocatur. Hoc enim patris summi erga filium donum est, vt in nomine Iesu omne genu curuetur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quoniam dominus Iesus in gloria est dei patris. Duo enim sunt quæ præ cęteris deum mulcent, humilitas, & fides. Spes itaque exprimit humilitatis affectum, & sedulæ seruitutis obsequium. Fides æquat filium patri, atque vtriusque eandem gloriam confitetur. Recte autem non plures sed duo sunt homini pedes. quaterni enim pedes feris ac beluis sunt, bini auibus. Et ideo vnus quasi de volatilibus est homo qui alta visu petat, & quodam remigio voliter sublimium cogitationum. Et ideo de eo dictum est: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. eo quod propior sit cœlestibus, & sublimior aquilis, qui possit dicere: Nostra autem conuersatio in cœlis est.

De pudēdis

De venis.

De ossibus.

De capillis.

De genitalibus.

De officio pedum.

De genu.

Philip.2.

Cur duo tī tū pedes homini.

Psal.102.

Philip.3.

De fine sermonis, & complexione sexti diei, cū humili gratiarum actione. *Caput X.*

SEd iam finis sermoni nostro sit, quoniam completus est dies sextus, & mundani operis summa conclusa est, perfecto videlicet homine, in quo principatus est animātium vniuersorum, & summa quædam vniuersitatis, & omnis mundanæ gratia creaturæ. Certe deferamus silentium, quoniam requieuit deus ab omnibus mundi operibus, requieuit autem in recessu hominis, requieuit in eius mente atque proposito. Fecerat enim hominem rationis capacem, imitatorem sui, virtutum æmulatorem, cupidum cœlestium gratiarum. In his requiescit deus, qui ait: Super quē requiescam, nisi supra humilem & quietum, & trementem verba mea? Gratias ergo domino deo nostro, qui huiusmodi opus fecit in quo requiesceret. Fecit cœlum, non lego quòd requieuerit. fecit terram, non lego quòd requieuerit. fecit solem, lunam, & stellas, nec ibi lego quod requieuerit. Sed lego quòd fecerit hominem, & tunc requieuit, habēs cui peccata dimitteret. Aut forte tunc iam futuræ dominicæ passionis præcessit mysterium, quo reuelatū est quia requiesceret Christus in homine, qui requiem sibi prædestinabat in corpore pro hominis redemptione: secundum quod ipse dixit: Ego dormiui, & requieui, & exurrexi, quoniā dominus suscepit me. Ipse enim requieuit qui fecit, Cui est honor, gloria, perpetuitas à seculis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

Esaię.66

Psal.3.

F I N I S.

LIBER DE DIGNITATE HVMANAE CONditionis, notata in eo quod scriptum est: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, qui sancto Ambrosio authori à quibusdam adscribitur. fœliciter incipit.

Qua ratione homini tanta dignitas sit collata. Caput I.

FAciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Tāta itaque dignitas humanæ conditionis esse cognoscitur, vt non solo iubētis sermone, sicut alia ex dierum opera, sed cōsilio sanctæ trinitatis, & opere maiestatis diuinæ creatus sit homo, vt ex primæ conditionis honore intelligeret quantum deberet suo conditori, dum tantum in cōditione mox dignitatis priuilegium pręstitit ei conditor, vt tanto ardentius amaret conditorē, quanto mirabilius se ab eo esse conditum intelligeret. Nec ob hoc solum quòd consilio sanctę trinitatis sic excellenter à conditore conditus est, sed etiam quòd ad imaginem & similitudinem suam ipse creator omnium eum creauit, quod nulli alij ex creaturis donauit.

Genes.1.

De dignitate hominis sumpta ex ratione imaginis. Caput II.

QVæ imago diligentius ex interioris hominis nobilitate est consideranda. Primo quidem quòd sicuti deus vnus semper vbique totus est, omnia viuificans, mouens, & gubernans, sicut Apostolus confirmat, quòd in eo viuimus, mouemur, & sumus: sic anima in suo corpore vbique tota viget, viuificās illud, mouens, & gubernās. Nec enim in maioribus corporis sui membris, maior, & in minoribus minor, sed in minimis tota, & in maximis tota. Et hæc est imago vnitatis omnipotentis dei quam anima habet in se. Quæ quoque quandam sanctæ trinitatis habet imaginem. Primo in eo, quia sicut deus est, viuit, & sapit: ita anima secundum suum modum est, viuit & sapit. Est quoque & alia trinitas in ea, qua ad imaginē sui conditoris perfectæ quidem & summæ trinitatis, quæ ex patre & filio & spiritu sancto, condita est. Et licet vnius illa naturæ, tres tamen in se dignitates habet, id est, intellectum, voluntatem, & memoriam. Quod idem, licet aliis verbis in euangelio designatur cū dicitur: Diliges dominū deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mēte tua. id est, ex toto intellectu, & ex tota voluntate, & ex tota memoria. Nā sicut ex patre generatur filius, & ex patre filióque procedit spiritus sanctus: ita ex intellectu generatur voluntas, & ex his item ambobus procedit memoria, sicut facile à sapiente quolibet intelligi potest. Nec enim anima perfecta potest esse sine his tribus, nec horum trium vnum aliquod quantum ad suam pertinet beatitudinem, sine aliis duobus integrū constat. Et sicut deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus est, non tamen tres dij sunt, sed vnus deus tres habens personas: ita & anima intellectus, anima voluntas, anima memoria: non tamen tres animæ in vno corpore, sed vna anima tres habens dignitates: atque in his tribus eius imaginem mirabiliter gerit in sua natura noster interior homo, ex quibus quasi excellentioribus animæ dignitatibus iubemur diligere conditorem, vt inquantum intelligitur diligatur: & quantum diligitur, semper in memoria habeatur. Nec solus sufficit de eo intellectus, nisi fiat in amore eius voluntas: imò nec hæc duo sufficiunt nisi memoria addatur, qua semper in mente intelligentis & diligentis maneat deus, vt sicut non potest esse momentum quo homo non vtatur vel fruatur dei bonitate & misericordia, ita nullum debeat esse momentum quo præsentem eum non habeat memoria. Et ideo dilectissime fili, iuste mihi videtur dictum interiorem hominem imaginem esse dei. Anima enim nominatur totus interior homo, qua viuificatur, regitur, continetur lutea illa massa humectata succis, ne arefacta dissoluatur. Deus dicitur vis illa ineffabiliter magna, & innumerabiliter sapiens, vt scriptum est: Magnus dominus noster, & magna virtus eius, & sapientiæ eius non est numerus. & incomparabiliter suauis, vt alibi dicit: Suauis dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Ex qua, & per quam, & in qua sunt omnia quæ

Act.17.

Matth.22.

Psal.146.

Psalm.144.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ sunt, reguntur omnia quę sunt, continentur omnia quę sunt. Omnia dico ipsam vniuersitatem, quę est totum, quod aliud est quàm ipse qui fecit, & nõ est factus, sed ipse est ex quo, & qui ex eo, & quo. Quod ipse deus ex quo est, pater dicitur à nobis pauperibus sensu, pauperiorib' verbis: quod qui ex eo, filius dicitur: quod quo, spiritus sanctus. Ideo autem dicitur deus pater, quia ipse est ex quo, & sapientia est qua ordinãtur omnia, & dilectio qua se volũt omnia ita manere vt ordinata sunt. Ex quo ergo, & qui ex eo, & quo se diligunt, ipsa duo, tria sunt, & illa tria ideo vnũ, quia sic sunt ex vno illa duo, vt tamen ab ipso nõ sint separata, sed ex ipso sunt, quia non à se, & in ipso, quia non separata, & ipsum ipsa quod ipse, & ipsum ipse quod ipsa, & non ipsum ipsa qui ipse, & non ipsa ipse quæ ipsa. Vis ista deus est, & ipse deus tria est, & vnumquodque horum trium deus est, & omnia tria illa non dij, sed deus est. Ad imaginem ergo suam conditor, vt dictum est, fecit animam hominis, quæ tota dicitur anima. Non autem aliud significo hominis quàm animam cum mentem dico, sed propter aliud animam, & propter aliud mentem. Nam totum quod viuit, hominis anima est. Cum autẽ anima in se agit se, & ex se, & per se sola mens dici solet, sensus verò ad sua ministeria implens consuetius anima dicitur. Mens ergo scire gignit, & amat scire quod scit. Non illud scire dico, quod repẽte scitur res aliqua, quæ ante nesciri putabatur, sed illud vnde & aliquid & omne quicquid scitur vel nescitur, sciri potest. Illud ergo scire mens gignit, & cum genitum est, scientia potest dici. Sunt ergo iam duo, mens, & quod ipsa mens scit: restat tertium vtrisque commune. Omnis mens quicquid scit, amat scire. Amor non minus quàm inter duos est, amantem & quod amatur. Vnus est ergo amborum amor, qui & tertius est. Nõ autem potest negari hoc totum vnam esse animam, & vnam animam hæc tria esse. Sicut enim hæc tria vere vna anima sunt, sic non minus vere vna anima est hoc vnum, & hoc alterum, & hoc tertium. Comparet igitur se hęc creatura tam eminens creatori suo supereminẽti sibi, excepto hoc, & multum supra se amoto, quòd omnis bonitas, & omne bonum, & omnis bonitatis & boni dulcedo creatoris à seipso est, Creatura verò non solum quod est, sed etiam quod talis est, ab alio est, non à se: & ipsa quod est, semper est, licet & ipsa anima quodammodo suo incommutabilis est. Nam semper anima est postquam esse cœperit, & scit, & scire vult. Comparet ergo, vt dixi, se anima eo modo quo potest creatori suo, vt dicatur mens pater quia gignit scire: dicatur scire filius, quia ex alio est, & non est aliud quàm ipsum quod ipse est ex quo est: dicatur amor spiritus sanctus, quia amborum est eorum qui se amant. Vnde in nostris scripturis sæpius amor, id est charitas, quæ in deo est erga nos, & quæ à nobis in deum spiritus ipse appellatur. Et hæc de imagine ô dilectissime fili habeto.

De *dignitate hominis sumpta ex ratione similitudinis.* Caput III.

NVnc vero de similitudine aliqua intellige, quæ minoribus cernenda est, vt sicut deus creator qui hominem ad similitudinem suam creauit, est charitas, est bonus & iustus, patiens atque mitis, mundus & misericors, & cætera virtutum sanctarum insignia, quæ de eo leguntur: ita homo creatus est, vt charitatem haberet, vt bonus esset & iustus, vt patiens atque mitis, mundus & misericors foret. Quas virtutes quanto plus quisque in seipso habet, tanto propius est deo, & maiorem sui conditoris gerit similitudinem. Si verò (quod absit) aliquis per deuia vitiorũ, & diuortia criminum ab hac nobilissima sui conditoris similitudine degener oberrat, tunc fiet de eo
Psalm. 48. quod scriptum est: Et homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipiẽtibus, & similis factus est illis. Qui maior honor potuit homini esse, quàm vt ad similitudinem sui factoris cõderetur, & eisdem virtutum vestimentis ornaretur, quibus & conditor? De quo legitur:
Psalm. 92. Domin' regnauit, decorem indutus est, id est omnium virtutum splendore, & totius bonitatis decore ornatus. Vel quod maius homini potest esse dedecus, aut infœlicior miseria, quàm vt hac similitudinis gloria sui conditoris amissa, ad informem & irrationabilem brutorum, iumentorum delabatur similitudinem? Quapropter ô dilectissime, quisque diligentius attendat primæ conditionis suæ excellentiam, & venerandam in seipso sanctæ trinitatis imaginem agnoscat, honorémque similitudinis diuinæ ad quem creatus est, nobilitate morum, exercitio virtutũ, dignitate meritorum habere contendat, vt quando appareat qualis sit, tunc similis ei appareat, qui se mirabiliter ad similitudinem suam in primo Adam condidit, mirabilius quæ in secundo reformauit.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE PARADISO.

De difficultate inuestigandi & explanãdi quid, vbi, ac qualis sit paradisus: quod tamen authorem paradisi, de quo in Genesi legitur, inuenire possimus, ac de plantatione eiusdem secundum mysticam interpretationẽ. Qua etiam ratione videatur paradisus esse anima, in qua virtus vnaquæque plantatur. Caput I.

Quod lignum scientiæ boni & mali fuerit in paradiso. Et qua ratione in scripturis diuinis non facile debeamus reprehendere aliquid quod intelligere non possumus. Cur etiam lignum scientiæ boni & mali in paradiso sit exortum, & à deo permissum, similitérque serpens ac diabolus, quanuis plerique velint diabolum in paradiso non fuisse. Præterea quid per serpentem, mulierem, atque virum, quidam intelligi existiment. Caput II.

Quæ subsidia in tolerandis periculis habeat anima per paradisum figurata, ex fõte diuiso in quatuor initia siue flumina, in quibus quatuor virtutes principales exprimuntur, quæ etiam velut mundi istius incluserunt tempora. Caput III.

De apprehensione hominis, & positione eius in paradiso vt operaretur & custodiret. Et qua ratione extra paradisum vir factus sit, mulier vero intra paradisum. Quid præterea intersit inter operari & custodire, & cur primus homo in paradiso legitimi laboris speciem susceperit. Caput IIII.

De præceptis Adæ in paradiso datis, & de huius quęstionis: Cur deus vbi præcepit ex omni ligno edendum, singulariter dixerit Edes: vbi autem de ligno sciẽtiæ boni & mali, pluraliter Edetis dixerit, absolutione. Quódque ei interpretatio Symmachi non præiudicet. De responsione quoque ad tres quæstiones, quas pleriq; quorum author Apelles est, proponunt. Caput V.

De solutione aliarum quarundam quæstionum, quas circa obeditionem & cognitionem præcepti faciunt. Cap. VI.

De pertractatione quæstionis vnde mors acciderit Adæ, vtrum videlicet à natura ligni, an à deo. Caput VII.

De absolutione quæstionum quas quidam circa præscientiam dei de præuaricatione Adæ, & impressionẽ opinionis boni & mali faciunt. Caput VIII.

Cur deus cum mandatum daret homini, de manducando & non manducando putauerit esse mandandum. Qua etiam ratione dominus deus Adæ dixerit: Morte moriemini: & quid interfit vtrum aliquis dicat moriemini, an addat, morte moriemini. Cap. IX.

De absolutione quæstionum incidentium circa factionem mulieris Adæ. Caput X.

De solutione quæstionum occurrentium circa adductionem bestiarum & volatilium ad Adam, soporem quoque ipsius Adæ, atque existentiam bestiarum & pecorum in paradiso. Caput XI.

De sapientia serpentis, & causa inuidiæ, argumentisque quibus confidebat se posse hominem vincere. Quomodo etiam aggressus fuerit mulierem. Quòd præterea neque detrahere aliquid debeamus diuinis mandatis, neque addere. Vtrum denique præter adiectionem quæ mandato per mulierem fuit applicata, quod additum est, obfuisse videatur: & ex quo ligno de' dixerit esse gustandum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum. Caput XII.
Quomodo tentamenta diaboli plena sint mendacij. Et de deceptione mulieris,& lapsu Adæ. Quemadmodum etiã cognorint se esse nudos, & succinctoria sibi fecerint, & quid significent. Caput XIII.
De voce domini deambulantis ad vesperum, & interrogatione vel potius increpatione Adam: Vbi es? Cur prętera ante increpetur Adam, cum mulier ante gustauerit, & quid mulier pro sua excusatione responderit: ac de mysteriis istorum. Caput XIIII.
Qua ratione veniabilis fuerit deceptio mulieris. Et quẽadmodum serpens typus sit delectationis, & de sententia damnationis in serpẽtem, ac etiam condemnatione Adæ, & de discretione inter istas sententias. Caput XV.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPIscopi de paradiso Liber unus.

De difficultate inuestigandi & explanandi quid, ubi, ac qualis sit paradisus. Quod tamen authorem paradisi de quo in Genesi legitur, inuenire possimus, ac de plãtatione eiusdem secundum mysticam interpretationem. Qua etiam ratione uideatur paradisus esse anima, in qua uirtus unaquæque plantatur. Caput I.

DE paradiso adoriẽdus sermo non mediocrem ęstum nobis videtur incutere, quidnam sit paradisus, & vbi sit, qualisve sit, inuestigare,& explanare cupientibus, maxime cum Apostolus siue in corpore, siue extra corpus nesciat, raptum se tamen dicat vsque ad tertium cœlum. Et rursus: Scio, inquit, huiusmodi hominẽ, siue in corpore, siue extra corpus, nescio, deus scit, quoniam raptus est in paradisum, & audiuit verba ineffabilia, quæ nõ licet homini loqui. Pro huiusmodi gloriabor, pro me autem non gloriabor nisi in infirmitatibus meis. Si enim voluero gloriari, non ero stultus. nam veritatẽ dico. Ergo si huiusmodi paradisus est, vt eum solus Paulus, aut vix aliquis Pauli similis, cũ in hac vita degeret, videre potuerit: idem tamen siue in corpore, siue extra corpus viderit, meminisse non possit: audierit tamen verba quibus prohibitus sit vulgare quod audierat: quo tãdem modo nos paradisi situm poterimus absoluere, quem nec videre potuimus, & si potuissemus videre, tamen prohiberemur aliis intimare? Simul cum Paulus extollere se reuelationum sublimitate sit veritus, quanto magis nobis studendum est id solicitius indicare, cuius etiam reuelatio obnoxia sit periculo? Non hylen igitur hunc paradisum æstimare debemus, & ideo relinquamus Pauli esse secretum.

2.Corin.12.

Gene.2. Tamen quoniam legimus in Genesi à deo paradisum esse plantatum secũdum orientem, & ibi esse positum hominem quem plasmauit deus: istius paradisi authorem iam possumus inuenire. Quis est enim qui potuit fingere paradisum, nisi omnipotens deus, qui dixit, & facta sunt? Nunquid indigens eorum quæ generari vellet? Ipse ergo plantauit paradisum, de quo dicit sapientia, Omnis plantatio quam non plantauit pater meus, eradicabitur. Bona angelorum plantatio, bona sanctorum. Sancti enim sub ficu & vite ducuntur in illo pacis futuræ tempore, in quib' typus est angelorum. Ergo paradisus est plurima ligna habens, sed ligna fructifera, ligna plena succi, atque virtutis, de quibus dictum est: Exultabunt omnia ligna syluarum. Ligna semper florentia viriditate meritorum, sicut illud lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, cuius folium non defluet, quia totus in eo fructꝰ exuberat. Hic ergo paradisus est. Locus autẽ eius in quo est plantatus, voluptas dicitur. Vnde &

Pſalm.148.
Matth.15.
Pſalm.95.
Pſalm.1.

A sanctus Dauid ait: Ex torrẽte voluptatis tuæ potabis eos. legisti enim: Quia fons procedit ex Edẽ qui rigat paradisum, Hæc igitur sanctorum flumina quæ plantata sunt in paradiso, quasi profluo quodam torrentis spiritus irrigantur. De quo alibi ait: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Est autem ciuitas illa quæ sursum est, Hierusalem libera, in qua diuersa sanctorum merita pullularunt. In hoc ergo paradiso hominem deus posuit quẽ plasmauit. Intellige etiam quod non eum hominem qui secundum imaginem dei est positus, sed eum qui secundũ corpus. Incorporalis enim in loco non est. Posuit autem eum in paradiso sicut solem in cœlo, expectãtem regnum cœlorum, quẽadmodum creatura expectat reuelationẽ filiorum dei. Ergo si paradisus est in quo erant exorta virgulta, videtur paradisus anima esse, quæ multiplicat semẽ acceptum, in qua virtus vnaquęq; plãtatur. In qua erat etiam lignũ vitæ, hoc est sapientia, sicut dixit Salomon: quia sapientia nõ de terra exorta est, sed de patre. Est enim splendor lucis æternæ,& manatio omnipotentis gloriæ.

Pſal.35. Geneſ.2. Pſal.35. Gene.2. Sapien.7

B *Quod lignum scientiæ boni & mali fuerit in paradiso, & qua ratione in scripturis diuinis non facile debeamus reprehendere aliquid quod intelligere non possumus. Cur etiam lignum scientiæ boni & mali in paradiso sit exortum, & à deo permissum, similitérque serpens ac diabolus: quanuis plerique uelint diabolum in paradiso non fuisse. Quid prætereà quidam per serpentem, mulierem atque uirum intelligi existiment. Caput II.*

ERat autem lignum scientiæ boni & mali in paradiso. Sic enim habes: Quia produxit deus lignum speciosum ad aspectum,& bonum ad escam, & lignum vitæ in paradiso,& lignum scientiæ boni & mali.) Postea videbimus vtrũ & hoc lignũ speciosum ad aspectũ, & bonum ad escã fuerit, sicut cætera. Eo enim loco hoc opportunius disputabitur, quo hominẽ ex hoc gustantem ligno inuenimus esse deceptum. Interim nihil habemus quod nunc reprehendere debeamus, etsi rationem scire non possimus. Neque enim in hac creatura mũdi siqua nobis difficilia intellectu videntur, & incomprehensibilia ingenio nostro, temerario quodam debemus condemnare iudicio,

Gene.1.

C vt creaturam serpentium, venenatíque alicuius animantis: quippe homines qua ratione singula quæque sint facta, intelligere adhuc & scire non possumus. Sic ergo & in scripturis diuinis non facile reprehendamus aliquid quod intelligere non possumus. Sunt enim plurima quæ non nostro ingenio metiẽda sunt, sed ex altitudine dispositionis & verbi sunt æstimanda. Pone enim, sine præiudicio tamen assertionis futurę, ideo tibi hoc lignum de scientia boni aut mali displicere, quia posteaquam gustauerunt ex eo homines, intellexerunt se nudos. Attamen ad consummationem diuinæ operationis, dicam tibi & hoc lignum in paradiso exortum,& ideo à deo esse permissum, vt possimus supereminentiam boni scire. Quomodo enim si non esset scientia boni & mali, inter bonum & malũ discretionẽ aliquam discereműs? Nam neque quod malum erat, malum iudicaremus esse, nisi esset scientia boni. Scientia autem boni esse non posset, nisi esset & mali. Neq; rursus quod bonũ erat, sciremus bonum esse, nisi esset scientia mali. Cape exemplũ de ipsa conditione humani corporis. Nẽpe habet & amaritudinẽ quandam fellis: quæ si in cõmune prospicias, ad salutem hominis vtilis inuenitur. Ergo & quod malum putamus, plerunque nõ per omnia malum est, sed in cõmune vtile. Nam sicut fel in parte est corporis,& tamen ad totius vtilitatem corporis prodest, ita vtilitati omniũ profuturã sciens deus scientiam boni & mali, in parte cõstituit, vt in cõmune prodesset. Denique serpentẽ in paradiso inuenis, vtiq; non sine dei voluntate generatũ. In serpentis autem figura diabolus est. Fuisse enim diabolũ in paradiso etiã Ezechiel propheta docet: qui dicit super principem Tyri: In voluptate, inquit, paradisi fuisti es. Principem Tyri autẽ in figura accipimus diaboli. Nunquid & hinc accusabimus deum, quia thesauros eius altitudinis & scientię absconditos in Christo & occultos cõprehendere non possumus, nisi quos ipse reuelare dignatus est? Reuelauit tamen vt sciremus etiam diaboli malitiam

Ezech.28.

ad sa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad ſalutem prodeſſe hominibus, non quòd diabolus prodeſſe velit, ſed quòd malitiam eius etiam repugnantis conuerterit nobis dominus ad ſalutē. Denique huius malitia Iob ſancti viri fecit eſſe virtutem & patientiam clariorē. Huius malitia iuſtitiā eius exercuit, vt certaret & vinceret, & victoriam coronā ſequeretur: Nemo enim niſi qui legitime certauerit, coronatur. 2. Tim. 2. Ioſeph quoque caſtimonia nunquam ad noſtri memoriam peruenisſet, niſi mulier domini eius cōtubernalis ignitis diaboli ſpiculis incitata tentaſſet eius affectum, niſi poſtremo affectaſſet eius interitum, quo clarior eſſet caſtimonia viri, qui mortem pro caſtitate cōtempſerit. Vis ſcire conſilium dei? Nempe diabolo authore neces videntur iuſtis hominibus præparari, exerceri quoque parricidia filiorum. Gene. 22. Attamen dominus etiam Abraham hac arte tentauit, vt immolari ſibi filium ab eodem poſtularet. Qua tentatione Abraham fidelis eſt domino comprobatus, quod à deuotionis obſequio nec dilecti filij miſeratione reuocatus ſit. Ita ergo & lignum ſcientiæ boni & mali in paradiſo, quod erat ſpecioſum ad viſum, & bonū ad eſcam ſpecie videbatur. Non enim vſu bonum ad eſcam erat, quoniam eſca eius videtur hominibus obfuiſſe. Ergo eſt quod ſingulis noceat, in cōmune proſit, vt inde nocuit diabolus, ſed præter illum omnes apoſtolos coronauit, qui malitię eius tentamenta vicerunt. Itaque neque dubitandum, neque reprehendendum quod in paradiſo diabolus erat, quandoquidem occludere ſanctis non potuit iter ne quis aſcenderet. Neque enim iuſtis habitationem incolatus tanquam poſſeſſor eripuit. Eſto enim vt aliquos deſides atq; vitioſos ab incolatu ſupernæ poſſeſſionis auerterit, illud multo anguſtius, multóque pulchrius, quod ſanctorū orationibus excluditur, cum completum fuerit illud: Videbam ſathanam ſicut fulgur de cœlo cadentem. Luc. 10. Ergo non metuamus eum, qui eouſque infirmus eſt, vt & ipſe caſurus ſit in terrā. Accepit quidem tēptandi licentiā, ſed non accepit copiam ſubruendi, niſi ſua ſpōte labatur infirmus affectus, qui ſibi auxilium non norit accerſire. Et ideo qua fraude tētauerit primum hominem, quídve in homine putauerit eſſe tentandum, quo ordine, qua arte, cognoſcere opus eſt, vt cauere poſſimus. Plerique tamen qui volunt in paradiſo diabolum non fuiſſe, licet in cœlo aſtantem cum angelis legerimus, ne in iſto ſermone videātur offendi, ſecundum ſuam accipiunt voluntatem interpretationem iſtius lectionis. Nanque ante nos fuit qui per voluntatem & ſenſum præuaricationem ab homine memorauerit eſſe commiſſam, in ſpecie ſerpentis figuram accipiens delectationis, in figuram mulieris ſenſum animi mentíſque conſtituens, quam ἀλογίαν vocant Græci. Deceptam autem per ſenſum præuaricatricem ſecundum hiſtoriam mentem aſſeruit, quam Græci νοῦν vocāt. Recte igitur in Græco νὸς viri figuram accipit, ἀλογίας mulieris. Vnde & quidam Adam νὸν terrenum interpretati ſunt. Dominus autem virgines illas in euangelio accenſis facibus vel extinctis expectantes ſponſi aduentum pro ſenſibus vel integris ſapientium, vel corruptis inſipiētium poſuit. Nam ſi Eua, hoc eſt ſenſus primæ mulieris, accenſas habuiſſet faces, nūquam præuaricationis ſuæ nos criniculis implicaſſet, neque ex illa virtutis immortalitate cecidiſſet.

Quæ ſubſidia in tolerandis periculis habeat anima per paradiſum figurata ex fonte diuiſo in quatuor initia ſiue flumina, in quibus quatuor uirtutes principales exprimuntur, quæ etiam uelut mundi iſtius incluſerunt tempora.

Caput III.

EST ergo paradiſus terra quædam fertilis, hoc eſt anima fœcunda, in Eden plantata, hoc eſt in voluptate quadam, vel exercitata terra in qua animæ ſit delectatio. Eſt etiam νὸς tanquam Adam, eſt & ſenſus, tanquam Eua. Ac ne haberes quod ad infirmum retorqueres naturæ, vel ad obnoxiam in tolerandis periculis conditionem, conſidera quæ habeat anima iſta ſubſidia. Erat fons qui irrigaret paradiſum. Qui fons, niſi dominus Ieſus Chriſtus, fons vitæ æternæ, ſicut & pater? quia ſcriptum eſt: Quoniam apud te fons vitę. Genes. 2. Pſal. 35. Ioan. 7. Denique flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Et fons legitur, & fluuius legitur, qui irrigat paradiſi lignū fructuoſum, quod ferat fructum in vi-

A tam æternam. Hic ergo fons, ſicut legiſti: Fons enim procedit, inquit, ex Eden, id eſt in anima tua fons eſt. Vnde & Salomō ait: Bibe aquam de tuis vaſis, & de puteorum tuorum fontibus. Prouer. 5. Hic eſt fons qui procedit ex illa exercitata & plena voluptatis anima. Hic fons qui irrigat paradiſum, hoc eſt virtutes animæ eminentiſſimo merito pullulantis. Et diuiditur, inquit, hic fons in quatuor initia. Nomen eſt vni Phiſon, hic eſt qui circuit omnem terrā Euilath, vbi eſt aurum. Gene. 2. Terræ autem illius aurum bonum eſt, vbi eſt carbunculus, & lapis praſius. Et nomen ſecundi Geon, hic eſt qui circuit omnem Aethiopiam. Et flumen tertium Tigris, hic eſt qui vadit contra Aſſyrios. Et flumen quartum eſt Euphrates. Hæc igitur quatuor ſunt flumina, hoc eſt Phiſon. ſecundum Hebræos Phiſon dicitur, Ganges autem ſecūdum Græcos qui fluit contra Indiam. Geon autem Nilus, qui circuit terram Aegypti vel Aethiopiam. Meſopotamia autem dicitur, quòd Tigris & Euphrates incluſerint eam, eo quòd inter duo hæc flumina conſtituta ſit, quod etiam longe poſitis nomen ipſum & opinio communis expreſſit. Sed quemadmodum fons dicitur ſapientia dei: Fons enim eſt ſecūdum euangelium dicens: Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Fōs eſt & ſecundum prophetam qui ait: Venite & edite de meis panibus, & bibite vinum quod miſcui vobis. Ioan. 7. Prouer. 9. Sicut ergo fons vitæ eſt ſapientia, fons gratiæ ſpiritalis: ita fons virtutum eſt cæterarum quæ nos ad æternæ curſum dirigūt vitæ. Ex hac igitur anima quæ culta eſt, non ex ea quæ inculta, fons iſte procedit vt irriget paradiſum, hoc eſt quædam diuerſarum fruteta virtutum, quarū ſunt quatuor initia in quæ ſapientia iſta diuiditur. Quæ ſunt quatuor initia virtutum, niſi vnum prudentiæ, aliud temperātiæ, tertium fortitudinis, quartum iuſtitiæ? quæ etiam ſapientes iſtius mundi ex noſtris aſſumpta, in ſuorum ſcripta librorum tranſtulerunt. Itaque ſicut fons ſapientiæ, ita etiam flumina iſta quatuor quædam ex illo fonte manantia ſunt fluenta virtutum. Phiſon igitur prudentia eſt, & ideo habet bonum aurum, ſplendidum carbunculum, & praſium lapidem. Aurum enim pro inuentis prudentibus frequenter accipimus. Vnde & dominus per prophetam ait: Dedi illis aurum & argentum. Et Dauid de prudentibus dicit: Si dormiatis inter medios cleros pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi eius in ſpecie auri: eo quòd veteri & nouo qui inhæſerit teſtamento, in ipſa ſecreta ſapientiæ dei diſputationis poſſit vbertate procedere. Oſee. 2. Pſalm. 67. Hoc ergo bonum aurum dicit, non monetale, quod corruptibile ac terrenum eſt. Habet etiam ſplēdidum, inquit, carbunculum, in quo quidem animæ noſtræ viuit igniculus. Habet & praſium lapidem, qui viride quiddam atque vitale coloris ſui ſpecie oſtentare videatur. Virent enim arbuſta quæ viuunt, areſcunt contra quæcunque moriuntur. Viret terra dum floret, virent & ſemina dum prorūpunt. Et bene primo loco hic fluuius poſitus eſt Phiſon, qui ſecundū Hebræos Feoiſon dicitur, hoc eſt oris mutatio, qui non vnam gentē circunfluit, ſed etiam per Lydiā fluit. Non enim anguſta quædā, ſed diues vtilitatum prudentia eſt, quæ pluribus proſit. Ideo prima, vt ſi quis de paradiſo fuerit egreſſus, velut quoddam eum prudentiæ flumen excipiat, ne cito poſſit areſcere, ſed per hanc ad paradiſum facile reuertatur. Hic fluuius à multis hominibus frequētatur, pulchritudinémq; & fertilitatem maximā habere perhibetur. Et ideo prudentia in ſpecie huius accipitur, quæ plurimos fructus attulit in domini ſaluatoris aduentu. Atque in extrema terrarū fluit, quia per ſapientiam omnes homines ſunt redempti. Vnde & dictum eſt: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines terræ verba eorum. Pſalm. 18. Secundus eſt fluuius Geon, iuxta quem lex data eſt Iſraelitis, cū eſſent in Aegypto conſtituti, vt ex Aegypto recederent, & ſuccincti lumbos ederent agnum, quod inſigne eſt temperantiæ. Caſtos enim & ſanctificatos oportet domini paſcha celebrare. Et ideo iuxta iſtū fluuiū legitima primo obſeruantia cōſtituta eſt, quia ſignificat nomen hoc quendam terræ hiatum. Sicut igitur terra quæcunque vel purgamenta vel frondes in eo ſunt, hiatu abſorbet, ita caſtitas omnes corporis paſſiones abolere cōſueuit. Meritóque ibi primum obſeruantiæ conſtitutio, quia per legem abſorbetur carnale peccatum. Bene ergo Geon, in quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

figura est castitatis, circumire terram Aethiopiam dicitur, vt abluat corpus abiectũ, & carnis vilissimæ restinguat incendium. Aethiopia enim abiecta & vilis latina interpretatione signatur. Quid autem abiectius nostro corpore? Quid tam Aethiopiæ simile, quod etiam nigrum est quibusdã tenebris peccatorũ? Tertius est fluuius Tigris, qui vadit contra Assyrios, ad quem præuaricator Israel captiuus est ductus. Hic fluuius dicitur velocior esse omnibus, quem incolunt Assyrij, hoc est dirigentes. hoc enim significat interpretatio. Ergo quicunque fortitudine animi præuaricantia corporis vitia captiuauerit, dirigẽs ad superna, iste huius fluminis similis æstimatur. Et ideo etiam fortitudo de illo qui est in paradiso dei fonte emanat. Fortitudo autem quodam cursu rapido resistentia quæque transuerberat, nec aliquibus cursus eius impedimentorum hæret obstaculis. Quartus est fluuius Euphrates, qui latine fœcunditas atque abundantia fructuum nuncupatur, præferens quoddam insigne iustitiæ, quæ omnem pascit animam. Nulla enim abundantiores videtur habere fructus virtus, quàm æquitas atque B iustitia, quę magis aliis quàm sibi prodest, vtilitates suas negligit, communia emolumenta præponens. Plerique Euphratem ἀπὸ τῆ εὐφραίνειν dictũ putant, hoc est à lætando, eò quòd hominum genus nullo magis quàm iustitia & æquitate lætetur. Causam autem cur cæteri qua commeant fluuij, describuntur regiones locorum: qua Euphrates commeat, non describatur, illam accipimus, quia aqua eius vitalis asseritur, & quæ foueat atque augeat. Vnde Auxen eum Hæbræorum & Assyriorum prudentes dixerunt: contra autem fertur esse aqua aliorum fluminum. Deinde quia vbi prudentia, ibi & malitia: vbi fortitudo, ibi iracũdia: vbi temperantia, ibi intemperantia plerũque est, aut alia vitia sunt. Vbi autem iustitia, ibi concordia virtutum est cæterarum. ideo non ex locis qua fluit, hoc est, non ex parte cognoscitur. Non enim pars est iustitia, sed quasi mater est omnium. In his ergo fluminib⁹ quatuor, virtutes principales quatuor exprimuntur, quę veluti mundi istius incluserunt tempora. Primum igitur tempus ex mundi principio vsque ad diluC uium prudentiæ fuit, quo in tempore iusti numerantur, Abel à deo iustus dictus: & Enos, hoc est homo ad imaginem dei factus, qui sperauit inuocare nomen domini dei: & Enoch, qui dicitur latine dei gratia, raptus ad cœlum: & Noe, qui & ipse iustus, & quædam requietis directio. Secundum tempus est Abraham & Isaac & Iacob, reliquorúmque numerus patriarcharum, in quibus casta & pura quædam temperantia religionis effulsit. Immaculatus enim Isaac per repromissionem Abrahæ datus est filius, non tam corporalis partus, quàm diuinæ munus præferens indulgentiæ, in quo vera immaculati figura pręcessit, vt Apostolus docet dicẽs:
Galat.3. Quia Abrahæ dictæ sunt repromissiones, & semini eius. Nõ dicit seminibus, tanquam multis, sed sicut in vno, & semini tuo, qui est Christus. Tertium tempus est in Moysi lege, & cæteris prohetis. Deficiet enim me tempus enarrandi de Gedeon, Barac, Sampson, Salomone, Dauid & Samuel, & cæteris prophetis: Anania, Azaria, Misael, Daniel, Helia Heli-
Hebr.11. sæo, qui per fidem deuicerunt regna, operati sunt iustitiam, D perceperunt repromissiones, obstruxerunt ora leonum, extinxerunt virtutem ignis, effugerunt acies gladij, eualuerũt de infirmitate, fortes fuerunt in bello, castra ceperunt exterorũ. Nõ immerito igitur in his species fortitudinis est. Secti enim sunt, sicut infra habes, tentati, in mactatione gladij mortui. Circũierunt in caprinis pellibus, egentes, angustiati, & doloribus afflicti, quorum meritis non erat dignus orbis. In solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & in foueis terrę. Recte igitur in his speciem fortitudinis collocamus. Secundum autem euangelium digna est figura iustitiæ, quia virtus est in salutem omni credenti. Denique ipse
Matth.3. dominus ait: Sine modo. sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Quæ quidem parens cæterarum est fœcũda virtutum quadam vi. In quo aliqua harum quas diximus principalis est virtus, in eo etiam cæteræ præsto sunt, quia ipsæ sibi sunt connexæ concretæque virtutes. Nam vtique Abel
Hebr.11. iustus & fortissimus, ac patientissimus Abraham, & prudentissimi prophetæ, & Moyses eruditus in omni sapientia Aegyptiorum, maiorem honestatem æstimauit Aegypti thesauris opprobrium Christi. Et quis sapientior quàm Daniel? Salomon quoque sapientiam poposcit, & meruit. Dictum est ergo de quatuor virtutum fluminibus, quorum potus est vtilis. Et quia Phison aurum bonum terræ, & carbunculum, & lapidem prasium habere dictus est, hoc quoque quale sit consideremus. Videtur enim nobis tanquam aurum bonum Enos, qui prudenter dei nomen scire desiderauit. Enoch autem qui translatus est, & mortẽ non vidit, carbunculus quidam est lapis boni odoris, quem operib⁹ suis sanctus Enoch deo detulit, gratiam quandam factis & moribus spirãs. Noe verò tanquam prasius lapis vitalem colorem prætulit. Siquidem diluuij tempore solus velut affuturæ constitutionis vitalis semen in illa area est reseruatus. Ergo bene paradisus, qui pluribus fluminibus irrigatur, secundum orientem, non contra orientẽ, hoc est secundũ illum orientẽ cui nomen est oriens, id est, secundum Christum, qui iubar quoddam æternæ lucis effudit, & est in Eden, hoc est in voluptate.

De apprehensione hominis, & positione eius in paradiso ut operaretur & custodiret. Et qua ratione extra paradisum uir factus sit, mulier uerò intra paradisum. Quid præterea interslit inter operari & custodire, & cur primus homo in paradiso legitimi laboris ſpeciem susceperit.

Caput IIII.

Gene.2. EST apprehendit deus hominem quem fecit, & posuit eum in paradiso operari & custodire.) Vides quoniam, qui erat apprehenditur. Erat autem in terra plasmationis suæ. Apprehẽdit ergo eum virtus dei, inspirans processus & incrementa virtutis. Denique in paradiso eum collocauit, vt scias apprehensum quasi afflatũ diuina esse virtute. Quo loci illud aduerte, quia extra paradisum vir factus est, & mulier intra paradisum: vt aduertas quod non loci, non generis nobilitate, sed virtute vnusquisq; gratiã sibi cõparat. Denique extra paradisum factus, hoc est in inferiore loco, vir melior inuenitur: & illa quę in meliore loco, hoc est in paradiso facta est, inferior reperitur. Mulier enim prior decepta est, & virum ipsa decepit. Vnde 1.Petr.3. apostolus Petrus subiectas fortiori vasi mulieres sanctas viris suis velut dominis obedire memorauit. Et Paulus ait: 1.Timo.2. Quia Adã non est seductus, mulier autem seducta in præuaricatione fuit. Deinde cõtuendum quia nemo debet sibi facile præsumere. Nam ecce illa quæ in adiumentum facta est viro, præsidio virili indiget, quia vir caput est mulieris. Ille autẽ quia adiumẽtum vxoris habiturum se esse credebat, lapsus est propter vxorem. Vnde nemo debet facile alteri se credere, nisi cuius virtutem probarit. Nec arrogare sibi qui se pro auxilio putarit ascitum, sed magis si inuenerit fortiorem, cui se putabat esse præsidio, ab ipso gratiam mutuetur, sicut & viros mulieribus honorẽ impertire apostolus præ- 1.Pet.3. cipit Petrus dicẽs: Viri similiter cohabitãtes secundũ scientiam tanquã infirmiori vasi muliebri impartiẽtes honorem tanquã cohæredi gratiæ vitæ, vt ne impediantur orationes vestrę. Ergo positus est in paradiso vir, facta est in paradiso mulier. Sed etiam tunc priusquã à serpẽte mulier deciperetur, habuit viri gratiam, quoniam de viro sumpta est: licet hoc sacramentum magnum sit, sicut Apostolus dixit. Et ideo causam vitæ ex eo traxit. Ideoque de viro tantum scriptura dixit: Quia posuit eũ in paradiso operari & custodire. Nõ idem est operari & custodire. In opere enim quidam virtutis processus est, in custodia quædam consummatio operis deprehenditur, eo quòd quasi consummata custodiat. Hęc duo ab homine requiruntur, vt & operibus noua quęrat, & parta custodiat, quod est generale. Philon aũt quoniã spiritalia Iudaico nõ capiebat affectu, intra moralia se tenuit vt diceret, hæc duo quæri, opera in agro, custodiam domus. Et quãuis paradisus operibus, inquit, ruralibus non egeret, tamen quia primus homo lex posteritatis futurus erat, ideo legitimi etiam in paradiso speciem suscepit laboris, vt nos ad operationem, & custodiam debiti officij, & hæreditariæ successionis munus adstringeret. Hæc duo ergo à te exiguntur, siue moraliter, siue spiritualiter. Quod etiam psalmus te propheticus docet, quia scriptum est: Nisi dominus

Ephes.5.

Ephes.5.

ædificauerit

ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum laborauerũt qui custodiunt eam. Vides illos laborare qui in operis sunt ædificationisque processu, istos verò vigilare qui iam custodiam perfecti operis receperunt. Vnde & dominus apostolis quasi iam perfectioribus: Vigilate, inquit, & orate ne intretis in tentationem. Docens perfectæ naturæ munus & plenæ virtutis gratiam esse seruandam, nec quenquam etiam perfectiorem, nisi vigilauerit, sui debere esse securum.

Matth. 6.

De præceptis Adæ in paradiso datis, & de huius quæstionis: Cur deus ubi præcepit ex omni ligno edendum, singulariter dixerit, edes: ubi autem de ligno scientiæ boni & mali, pluraliter edetis dixerit, absolutione. Quòque ei interpretatio Symmachi non præiudicet. De responsione quoque ad tres quæstiones quas plerique, quorum author Apelles est, proponunt. Caput V.

Genes. 2.

ET præcepit dominus deus Adæ dicens: Ex omni ligno quod est in paradiso ad escã, edes: de ligno autem quod est scientiæ boni & mali, non edetis. Qua die autem manducaueritis ex eo, morte moriemini.) Qua ratione vbi præcepit ex omni ligno edendũ, singulariter dixerit, Edes: vbi autem de ligno scientiæ boni & mali, pluraliter, Edetis dixerit, nõ ociosa quæstio. Verum si diligenter intendas, scripturarum authoritate absolui potest. Quod enim bonum, hoc est faciẽdum. Quod autem bonum & faciendum, consonans & adhærens. Quod verò turpe, hoc dissonãs, incompositum atque discretum est. Et ideo dominus vnitatem semper intẽdens, secundum vnitatem præcepit. Deniq; vnitatẽ operatur, qui fecit vtraq; vnũ. Nec solum vtraque, sed etiam omnes vnũ fecit. Omnes enim vnum corpus & vnum spiritum esse nos iussit. Per omnia autem primogenitus, cum sit in vnitate cum patre, coniunctissimus patri semper est, quia verbum erat apud deum. Denique ait: Ego & pater vnum sumus. vt vnitatem sibi maiestatis & diuinitatis cum patre esse mõstraret. Sed & nos vnum esse præcepit, & suæ naturæ vnitatis similitudinẽ in nos gratiæ adoptione transfudit, dicens: Pater, sicut ego & tu vnum sumus, ita & isti in nobis vnum sint. Ergo vbi bonum præcipit, tanquam ad vnum præcipit, dicens: Non edes. Vnitas enim præuaricari non potest. Vbi verò de ligno scientiæ boni & mali dicit non esse gustandũ, quasi ad plures dicit: Non edetis. Quod enim prohibitorium est, tanquam plurib' imperatur. Ego tamen aliud puto, & quid futurum sit, in ipso iam dei sermone reperio. De omni ligno gustãdum Adæ soli præcepit, quem seruaturum sciebat. De ligno autem scientiæ boni & mali non esse gustandum, iam non singulariter sed pluraliter dicit. Sciebat enim præuaricaturam mulierẽ, & ideo per pluralitatem ostendit non seruaturos, quia plurium discreta sententia est. Et quantum ad septuaginta virorum sententiam spectat, solutum est quod mouebat. Sed quia Symmachus vtrunque singulariter dixit, intelligimus id secutum, quia in lege quoque cum populum alloquitur deus, singulariter loquitur, sicut habes: Audi Israel, dominus deus tuus dominus vnus est, & diliges dominum deum tuum. Nec mihi præiudicat Symmachi interpretatio, qui vnitatem patris & filij videre nõ potuit, etsi aliquoties in sermone & Aquila & ipse confessi sint. Nec quisquam de eo quod præuaricaturũ populum diuina mandata singulariter alloquitur, putet superiori nostro obuium esse sermoni, quia populus Iudæorum etiam singulariter data præscripta violauit. Lex enim spiritualis est: & ideo alterum in sermone, alterum in prædestinatione diuino populum deus alloquebatur oraculo. Denique ait: Non coques oue in lacte matris suæ. Facilis abhinc præceptorum cœlestium series viderẽtur, nisi quæstionem plurimi commouerẽt. Quibus respondere oportet à nobis, ne simplices mentes malitiosa interpretatione traducant. Plerique enim quorum author Apelles, sicut habes in triceſimo & octauo tomo ei', has quæstiones proponunt: Quomodo lignum vitæ plus operari videtur ad vitam, quàm insufflatio dei? Deinde si hominem non perfectum fecit deus: vnusquisque autem per industriam propriam perfectionem sibi virtutis ascisciť: nõne videtur plus sibi homo acquirere, quàm ei deus contulit? Tertium obiiciunt. Et si homo non gustauerat mortem, vtique quam non gustauerat: scire non poterat. Ergo si non gustauerat, nesciebat: si nesciebat, timere non poterat. Frustra igitur deus mortem pro terrore obiecit, quam homines non timebant. Discamus igitur quod ibi lignum vitæ, vbi etiam lignum scientiæ boni & mali produxerit deus. Habes enim quia produxit lignum vitæ ξύλον τῆς παραδόσεως, hoc est in medio paradisi. Apud nos enim intelligitur quod in medio produxerit. Ergo in medio paradiso & vita erat, & causa mortis. Intellige quia nõ homo fecit vitam, sed vel operando, vel custodiendo mandata dei potuit inuenire. Erat autem vita, sicut Apostolus dixit, abscondita cum Christo in deo. Homo ergo siue in vmbra vitę erat propter figuram futuram, quia vmbra est hæc quæ nunc nostra vita in terra, siue in quodam pignore vitæ erat, quia habebat insufflationem dei: Habebat ergo pignus immortalitatis, sed in vmbra vitæ positus. absconditam vitam cum Christo in deo vulgari quodam tactu & aspectu videre & capere non poterat. Etsi nondum peccator, non tamen incorruptæ inuiolabilisque naturæ, vtpote qui postea peccato lapsus est, nequaquam autem adhuc peccator. Denique in vmbra vitæ erat. Qui autem peccatores sunt, in vmbra mortis sunt. Peccatorum autem populus, sicut Esaias docet, sedebat in vmbra mortis, cui lux orta per dei gratiam, non per suæ virtutis est meritum. Ergo inter insufflationem dei, & escam ligni, vitæ nulla discretio. Nec hominem quis potest dicere plus sibi posse acquirere, quàm diuina ei largitate collatum est. Vtinam acceptum tenere possemus. Labor etenim noster eò proficit, vt quæ tributa sunt resumamus. Tertium illud quod propositum est', quia qui mortem non gustauerat, mortem timere non poterat, facile ex communis naturę vsu absolutionem habet. Est enim natura insitum omnibus, vt etiam quæ nondũ sibi nocere experta sunt, quasi noxia reformident. Vnde enim columbæ in ipso ortus sui visu terror accipitris? Vnde lupi ouibus formidabiles? pullis milui? Quod si in iis quæ irrationabilia sunt animantia, quidam de aduerso genere animantium naturalis est terror, vt etiam irrationabilia sensum fugiendæ mortis accipiant, quanto magis in primo homine rationis vtique pleniſſimo, naturalis quædam opinio mortis debuit esse vitandæ?

Ephes. 2.

Ioan. 1. Ioan. 10.

Ibidem. 17.

Deute. 6.

Rom. 7.

Exod. 23.

Coloss. 3.

Esaiæ. 9.

De solutione aliarum quarundam quæstionum quas circà obeditionem & cognitionẽ præcepti faciunt. Cap. VI.

PRVrsus faciunt alias quæstiones hoc modo: Non semper malum est non obedire præcepto. Si enim bonum est præceptum, honesta est obeditio. Quòd si improbum præceptum, non obedire vtile. Ergo non semper malum est non obedire præcepto, sed bono præcepto non obedire improbum est. Bonum autem est operatoriũ cognitionis boni & mali lignum, quandoquidem & deus & bonum & malum nouit. Denique ait: Ecce Adam factus est tanquam vnus nostrum. Si igitur bonum est scientiam habere boni & mali, bona autem est quam etiam deus habet: videtur qui interdicit eam hominibus, non recte interdicere, idque proponere. Sed si intelligant quid sit cognoscere, quam vim habeat hoc verbum, si sic intelligant quemadmodum oportet: cognouit enim dominus qui sunt ipsius: cognouit vtique eos qui vnum ex pluribus facti sunt, in quibus inhabitat, & in quibus perambulat: Cognoscere vtique non in sola & perfunctoria scientia est, sed in eorum operatione quæ oporteat fieri. Oportuit autem hominem obedire mandato, non obediendo autem prævaricatus est. Igitur qui non obediuit, errauit, quia prævaricatio peccatum est. Verũetiam si extenuare velint vim cognitionis, vt perfunctoriã scientiam boni & mali interdictã putẽt, in eo quoque prævaricationis culpa est, non obeditũ esse mandato, quia etiam tumultuariã scientiã boni & mali dominus deus putauit inhibendã. Alia quæstio: Qui non cognoscit bonũ & malum, nihil à paruulo distat. Paruuli autem apud iustũ iudicẽ nulla est culpa. Iustus autẽ operator mundi nunquã paruulum vocasset in culpam propter

Genes. 3.

2. Tim. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod non cognouerat bonum & malum, quia paruulus sine vllo est crimine præuaricationis & culpæ. Verum cum in superioribus dixerimus duplicē esse intellectum scientię boni & mali: si perfunctoriam scientiam accipimus, vtique falsum est quòd nihil distat à paruulo qui nō cognouit bonum & malum. Si autem falsum est quòd nihil distet à paruulo, ergo non paruulus Adam. Si non paruulus, adscribitur vtique ei quasi non paruulo peccatū. Si peccatum adscribitur, sequitur pœna peccatum, quia dignus inuenitur pœna qui peccatum vitare non potuit. Potest etiam fieri vt etiam qui scientiam non habet boni & mali, paruulus non sit: quoniam
Esaiæ.8. priusquam sciuit puer bonum & malum, non eredidit malitiæ. Et iterum habes: Quia priusquam sciet puer vocare patrem & matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariæ. Perfectus ergo qui operatur bonum etiam si boni & mali scientiam non adeptus sit: vt multi priusquam sciant legem, ipsi sibi lex sunt. Quod Apostolus priusquā disceret,
Roma.7. Non concupisces: malum esse concupiscentiam nesciebat. Denique ipse ait: Peccatū non cognoui nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Ad quam partem etiam puer potest esse perfectus iure naturæ priusquam sciat concupiscentiam crimen esse, vel concupiscentiæ crimen admittat. Ergo secundum perfunctoriam scientiam nouit deus hominem scire quod malum est, ne quasi imperfectus vitare non posset. Non obediendo autem mandato incurrimus in culpam: ergo culpam fatemur. Rursus autem si altam & profundam scientiam dicimus boni & mali, quæ quidem profunda scientia perfectum facit, non statim autem paruulus qui ad altam & profundam scientiam peruenire non potuit: recte ergo sicut non paruulus condemnatur. Iterum quæstiones serunt. Qui nescit, inquit, bonum & malum, ne ipsum quidem nouit esse malum non seruare mandatum, nec ipsum bonum nouit quod est obedire mandato. Et ideo quia non nouerat, venia, inquit, dignus fuit, qui non obediuit, non condēnatione. Quæ quidem quæstio de his absolutionem habet, quæ ante memorauimus. Cōsiderare enim potuit homo ex iis quæ deus ante ei contulerat, quòd insufflationem dei accepit, quod erat in paradiso voluptatis locatus, summam authori obedientiam deferendam. Et ideo si vim nesciebat boni & mali, tamen quia tantorum author dixerat de ligno scientiæ boni & mali non esse gustandum, fidem præceptori seruare debuerat. Non enim ab eo peritia, sed fides exigebatur. Intelligebat vtique omnibus pręminere, personam iubentis spectare debuerat. etsi non intelligebat vim qualitatémque iussorum, sciebat tamen præceptori deferendam esse reuerentiam. habebat in natura hanc opinionem, etsi non habebat iudicium boni & mali. Denique & mulier serpenti dicit: Ex omni ligno paradisi manducabimus, de fructu autem ligni quod est in medio paradisi, dixit deus: Non manducabitis ex eo. Ita ergo sciebat obediendum esse mandato, vt diceret: Ex omni fructu manducabimus, quod dominus imperauerat: de ligno autem quod est in medio paradiso, imperatum à deo dicit non esse gustandum, ne morte morerentur. Ergo sciuit deferendum esse mandato, sciuit vtique malum esse præuaricari, & ideo iustè præuaricata damnatur. Accipe aliud, si assumptio de ligno scientiæ boni & mali ita operatoria erat, vt bonum & malum agnosceretur, quod videtur scriptura ostendere dum dicit, quia vbi manducauerunt ambo, aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt quod nudi essent, hoc est, aperti sunt oculi cordis, & cognouerūt
Gene.3. turpe esse nudos se degere: sine dubio vbi gustauit mulier de ligno scientiæ boni & mali, peccauit, & se peccasse cognouit. Quæ igitur se peccasse cognouerat, vel virum ad peccati communionem inuitare non debuit. Illiciendo autem virum, & dando ei quod ipsa gustauerat, non vitauit, sed iterauit peccatum. Nam vtique si vere rationē spectes, eum quem diligebat, non trahere ad consortium pœnæ, sed magis ab eo quod cognouerat ipsa esse peccatū, vel insciem reuocare debuerat: quanuis videatur hęc mulier sciens quòd post culpam in paradiso esse non posset, metuisse ne sola de paradiso eiiceretur. Denique absconderunt se ambo post culpam. Excludendam igitur se esse cognoscens, cōsortio viri quem diligebat, noluit defraudari. Iterum accipe: Nō cognitio mali malum est, sed cum actus implet malitiam. Non enim statim qui nouit malum, quod malum est facit, sed qui quod malum esse nouit, operatur. Incentiuum autem ad operandum quod malum est, aut iracundia aut cupiditas esse consueuit. Nec statim necesse est vt habens scientiam mali, faciat quod improbum nouit, nisi aut iracundia aut cupiditate vincatur. Vnde quod diximus incentiuum peccandi, vel ira, vel cupiditas est, vel plerunque formido, licet ex formidine oriatur cupiditas, dum vnusquisque vult vitare quod metuit. Et ideo recte iracundiam & cupiditatem duorum reliquorum posuimus incētiua vitiorum. Consideremus igitur vtrum Eua his ad vitium stimulis incitata sit. Sed neque irascebatur marito, neq; cupiditate victa est: in secundo duntaxat errat, vt edendum viro daret quod iam ipsa gustauerat. Primo fuerit cupiditas author erroris vt ipsa ederet, sequentísque fuit causa peccati. Quod enim iam gustauerat, desiderare non poterat, & gustando mali fuerat scientiam consecuta. Malum igitur quod aduerterat, in virum deriuare non debuit, neque coniugem proprium præuaricatorem diuini facere mandati. Sciens igitur prudénsque peccauit, sciés virum in suum traxit errorem. Alioquin inuenietur falsus esse de ligno scientiæ boni & mali sermo, si etiam posteaquam de ea arbore manducauit, scientiam mali habere non potuit. Quod si verus est sermo, cupiditatis vtique causam habere non potuit: licet plerique sic excusandam putent, quod diligens virum ab eo timuerit separari, & hanc causam cupiditatis prætendant, quòd esse voluerit cum marito.

De pertractatione quæstionis unde mors acciderit Adæ, utrum uidelicet à natura ligni, an à deo. Caput VII.

ITerum alia quæstio subrepit, vnde mors acciderit Adæ, vtrum à natura ligni eiusmodi, an vero à deo. Si naturæ hoc ligni adscribim⁹, videtur ligni huius fructus viuificanti insufflationi dei præstare. siquidem viuificauerat insufflatio, fructus huius ligni traxit ad mortem. Aut si deum operatorem mortis esse memoramus, dicunt quod gemina eum opinione accusemus, quòd aut ita immitis vt noluerit ignoscere, cum posset ignoscere: aut si ignoscere non potuit, videatur infirmus. Videamus igitur quomodo diluendum sit. Nisi fallor, mortis causa inobedientia fuit: & ideo homo ipse sibi mortis est causa, non habens deum suæ mortis authorem. Neque enim si medicus præscripserit ægrotanti à quibus videatur cauēdum, atque ille ab interdictis non putauerit abstinendum: causa ei mortis est medicus: sed vtique ipse sibi reus mortis est propriæ. Itaque deus quasi bonus medicus prohibuit ne Adam nocitura gustaret. Iterum accipe: Scire bonum melius est, quàm nescire: & ei qui bonum sciat, pulchrum est scire quod malum est, vt sciat cauere quod malum est, vt prudens subeat custodiæ cautionem. Rursus autem non satis est hoc solum scire quod malum est, ne malum sciens scientia boni incipias defraudari. Pulchrius est igitur vt vtrunque norimus, vt & quia scimus bonum, fugiamus quod malum est: & ex eo quod cognoscimus malum, boni gratiam præferamus. Sed ita debes vtrunque scire, vt profunde noueris, & quod noueris exequaris, actúsque scientiæ congruat. Alioquin tolerabiliorē scriptura indicat eum qui vtrunque nesciat, quàm qui perfunctorie vtrūque cognouit. Grauat enim scire quod vel exequi vel vitare non possis. Grauat scire sine vsu atque opere cognitionis profundæ. Denique obest ad existimationem medico scire quid prosit, & quid noceat ægro, nisi cognitione ea quemadmodum oportet vtatur: & ideo non est cognitio bona nisi ea vtaris vt oportet. Item accipe: Non frustra lignū scientiæ boni & mali productū est in medio paradiso: & si cuicunq; homini productum esset, superflua interdictio. Sed neque frustra factum est, neque alij nisi homini factum est, qui mādatum accepit, vt nō solo eo, sed eo cum cæteris vteretur. Nā si multa discutias, cōplura reperies, & plane innumera, quæ ei qui vti nesciat, possint nocere. Nec ipsas diuitias inuenies fructuosas si habens diues subsidia largitatis, neget alimenta pau-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis pauperibus, excludat inopem subsidio destitutum, aliena A extorqueat, quia prævalet potestate. Pulchritudo ipsa, & gratior corporis forma frequenter in vitium quàm deformitas trahit. Nunquid igitur quisquam deformiores quàm pulchriores filios habere desiderat, & inopes potius liberos suos cupit esse quàm diuites? Plura sunt huiusmodi quæ nõ ad impudentiã largientis referenda sunt, sed ad male vtẽtis errorem. Et ideo vtentẽ accusandum potius q̃ donantem.

De absolutione quæstionum quas quidam circa præscientiã dei de prævaricatione Adæ, & impressionem opinionis boni & mali faciunt. Cap. VIII.

ITerum quęstio. Sciebat prævaricaturum deus Adam mandata sua, an nesciebat? Si nesciebat, nõ est ista diuinæ potestatis assertio. Si autem sciebat, & nihilominus sciens negligenda mandauit, non est dei aliquid superfluum præcipere. Superfluo autem præcepit primoplasto illi Adæ quod eum nouerat minime seruaturum. Nihil autem deus supervacuò facit. Ergo non est scriptura ex deo. Hoc enim obiiciunt qui vetus non recipiunt testamentum, & has interserunt quæstiones. Verum hi sua sententia & opinione vincendi sunt. Cum enim noui testamenti non refutant fidem, exemplo sunt arguendi vt vetus credant: quoniam cum sibi diuina præcepta & facta conueniant, vnius authoris testamentũ vtrumque liquet esse credendum. Discant igitur non superfluum, non iniustum etiã prævaricaturo præscriptum esse mandatum. Nam & ipse dominus Iesus elegit Iudam, quem proditorem sciebat. Quẽ si per imprudentiam electum putant, diuinæ derogant potestati. Sed hoc æstimare nõ possunt, cum scriptura dicat quia sciebat Iesus quis eum proditurus esset. Conticescãt igitur repugnatores isti veteris testamenti. Sed quoniam etiã gentilibus, si fortè istud obiecerint, respondendum videtur, qui exemplum non recipiunt, rationem exigunt: accipiant etiã ipsi qua ratione dei filius vel prævaricaturo mãdauerit, vel elegerit prodituram: Venerat dominus Iesus omnes saluos facere peccatores: etiam circa impios ostẽdere suam debuit C voluntatem. Et ideo nec prodituram debuit præterire, vt aduerterent omnes quòd in electione etiam proditoris sui, seruandorum omnium insigne prętendit, nec in eo læsus est vel Adam quia mandatũ accepit, vel Iudas quia electus est. Non enim necessitatẽ deus vel illi prævaricationis, vel huic proditionis imposuit, quia vterq; si quod acceperat custodisset, à peccato potuit abstinere. Denique nec Iudęos omnes credituros sciebat, & tamen ait: Non veni nisi ad oues perditas domus Israel. Ergo non in mandante culpa est, sed in prævaricante peccatum est. Et quod in deo fuit, ostendit omnibus quòd omnes voluit liberare. Nec tamen dico quia prævaricationem nesciebat futuram, imò quia sciebat asservo, sed non ideo pereuntis proditoris inuidiam in se debuit deriuare, vt adscriberetur deo quod vterque sit lapsus. Nũc autem vterque redarguitur, atque recõuincitur, quia & ille mandatum ne laberetur accepit, & hic etiam in apostolatus munus ascitus est, vt vel beneficio dei reuocaretur à proditionis affectu: simul vt dum alij reuincuntur, prodesset omD nibus. Non enim consisteret peccatum si interdictio non fuisset. Non consistente autem peccato, non solum malitia sed etiam virtus fortasse non esset: quæ nisi aliqua malitiæ fuissent semina, vel subsistere vel eminere nõ posset. Quid est enim peccatum, nisi prævaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia præceptorum? Non enim auribus corporis de mandatis cœlestibus iudicamus, sed cum esset dei verbum, opiniones quædam nobis boni & mali pullulauerunt, dum id quod malũ est, naturaliter intelligimus esse vitandum: & id quod bonum est, naturaliter nobis intelligim⁹ esse præceptum. In eo igitur vocem domini videmur audire, quod alia interdicat, alia præcipiat. Et ideo si quis non obedierit illis quæ semel à deo præcepta credim⁹, pœnæ obnoxius æstimatur: dei autem præceptum non quasi in tabulis lapideis atramento legimus inscriptum, sed cordibus nostris tenemus impressum spiritu dei viui. Ergo opinio nostra sibi legem facit. Si enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt: eiusmodi legem nõ habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Opinio igitur humana sibi tanquã dei lex est. Iterum hinc aliam faciunt quæstionem, vt ad vicem mãdati eius quod diximus in hominis opinione consistere, hãc ipsam opinionem impressam à deo nobis tanquam præscriptum diuinæ legis accusent. Nouerat, inquit, hominem peccaturum qui creauit eum, & has opiniones boni & mali impressit, an non nouerat? Vt si dixeris quia non nouerat, alienum à maiestate dei sentias. Si autem dixeris quia sciẽs deus peccaturum hominem, communes tamen opiniones ei boni & mali impressit, vt propter admixtionem malorum vitæ perpetuitatem seruare non posset: sicut in illo non præsagũ futuri, ita in hoc non bonum deum significare videaris. Atque hinc argumentantur quia nõ est creatura hominis à deo facta. Nam sicut supra ostendimus eos dicere quòd non est mandatum dei, sic & hic dicunt. Nõ ergo creatura hominis à deo, quia deus malum non fecit. Homo autem opinionem accepit mali, dum à malis præcipitur abstinere. Hoc autem genere alium bonum deum, alium operatorem hominis conantur asserere. Quibus respondẽdũ est illico secundũ opinionem suam. Si enim hominẽ nolunt à deo factũ, quia peccator est homo, & hoc refugiunt, ne bonus deus peccatorẽ fecisse videatur, quia non putant bonum qui fecerit peccatorem: dicant vtrum operatorem hominis à deo factum putent. Si enim à deo factus ille (vt dicunt) operator est hominis, quomodo bonus deus operatorem mali fecit? Vtique non bonus. Nam qui peccatorem facit non bonus, cauendũ ne grauius sit operatorem peccatoris fecisse. Debuit enim bonus deus prohibere natiuitatem eius qui peccati substantiam habebat inducere. Quòd si dicunt non esse genitum operatorem, requirendum vtrum bonus deus potuerit inhibere quoquo modo incipientem malitiam, an non potuerit. Si enim non potuit, infirmus: si potuit & non fecit, non bonus. Ergo si sibi ista non congruunt, nec sũ sibi hæreticorũ conueniunt opiniones. Requiramus ne forte rationis fuerit, qua caussa deus siue geniti siue non geniti illius operatoris sic velit malitiam introire in hunc mundum, cum possit inhibere. Itaque seruantes vnum & eundem deum bonum atque operatorem, id si possimus astruamus, quod gratiæ vtrique conueniat, nec accusationis eorum declinemus inuidiam, qui ita dicunt: Quomodo bonus deus qui non solum passus est introire in hunc mundum malitiam, sed etiam in tantam confusionem venire permisit? Verum hęc accusatio tunc locum haberet, si ita animæ vim & intimæ secreta mẽtis inficeret, vt nullo pacto posset aboleri, & immedicabiliũ vulnerum menti atque animæ nostræ virus insideret. esset enim aptior huius querelæ locus, quod cum omnia possit deus, hominem tamen perire sit passus. Verum cũ deus nostri misericors respuẽdi erroris remedia reseruauerit, abolendique omnis contagij non aboleuerit facultatẽ: quomodo irrationabile vel iniustum est si permisit nostrum materiale tentari quadã trepidatione fragilitatis humanæ, vt fœneratior postea gratia per pœnitentiam delictorum in hominis rediret affectum, & fragilitatis suæ conscius, quòd tã facilè à diuinorum mandatorum serie deuiando trepidauerit, tanquam clauum animę fluctuantis mandata cœlestia timeret amittere, diuinę misericordię plus tribuens quod recepit amissum, & sibi aliquid vsurpãs gratiæ quod reuertit.

Cur deus cum mandatum daret homini, de manducando & non manducando putauerit esse mandandum. Quæ etiam ratione dominus deus Adæ dixerit, Morte moriemini: & quid intersit utrũ aliquis dicat moriemini, an addat, morte moriemini. Cap. IX.

NVnc quę sit illa ratio consideremus, quid sit istud quòd cum mandatum daret homini de illa admirabili beatáque vita præscribens, ne contra faciẽs morte moreretur, de manducando & non manducando putauerit esse mandandum. Sunt enim qui putant nequaquam mandatum istud conuenire cœli & terræ atque omnium creatori: nequaquam dignum incolis paradisi, eò quòd illa vita similis angelorum sit. Et ideo non terrenum & corruptibilem hunc cibũ esui fuisse possumus æstimare, quia

Ioan. 13.

2. Timo. 1.

Matth. 15

2. Corin. 3

Roma. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia qui non bibunt neque manducant, erunt sicut angeli in cœlo. Cum igitur in cibo neque præmium sit, quia esca nos non commendat deo: neque magnum periculū sit, quia neque quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod exit de ore: videtur sine dubio à tanto authore non esse præceptum, nisi hunc cibum ad illud propheticum referas, quod pro magno pręmio dominus de sanctis pollicetur suis: Ecce qui seruiunt mihi, manducabūt, vos autem esurietis. Hic est enim cibus in quo vita definitur æterna, quo quisquis fuerit defraudatus, morte morietur. Quandoquidem panis viuus atque cœlestis ipse dominus est, qui vitam dat huic mundo. Vnde & ipse ait: Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam æternam.

Matth.22. 1. Corn.3. Matth.15. Esaiæ.65. Ioan.6.

Erat ergo panis aliquis de quo præscripserat edendum paradisi incolis. Quis ille? Accipe quem dicat: Panem, inquit, angelorum manducauit homo. Est enim bonus panis si facias voluntatem dei. Vis scire qui bonus panis? ipse filius manducat hunc panem, de quo ait: Meus cibus est vt faciam voluntatem patris mei qui in cœlis est. Iterum videamus qua ratione dominus deus Adæ dixerit: Morte moriemini: quid interfit vtrum aliquis dicat, moriemini: an addat, morte moriemini. Ostendere enim debemus nihil superfluum in dei esse mandato. Itaque hoc arbitror, cum duo sibi sint cōtraria, mors & vita: secundum simplicem sermonem à vita viuere dicimus, à morte mori. Si autem geminare velis vtrūque, quia vita vitam facit, dicitur, Vita viuit: sicut habes in lege. Et quia mors mortem facit, dicitur: Morte morietur. Non est autē superflua ista geminatio. est enim vita ad mortem, & est mors ad vitam: quia quis & dum viuit moritur, & dum moritur viuit. Fiunt ergo quatuor distinctiones, vita viuere, morte mori, morti viuere, vitæ mori. Cū igitur hæc se ita habeant, vsus & consuetudinis præiudicium debemus excludere, quia vsus hoc habet, vt communiter dicatur viuere & qui vitæ viuit, & qui morti viuit: & communiter dicatur mori vel ille qui morti moritur, vel ille qui vitæ. Itaque ex quatuor illis duo significat, vt dicat viuentem viuere, nec melius deteriúsque distinguat, & dicat morientē mori, nec inter malam & bonam mortem videatur esse discretio. Nam indiscreta quædam vita significatur, qualis irrationabilium aut etiam paruulorum, & indiscreta mors æquè sequestratio. Igitur vsu communi quid sit vita viuere, & quid sit morte mori, & quid sit viuere morti, & mori vitæ, consideremus. Puto enim secundum scripturas, quia vita viuere admirabilem quandam illam vitam beatámque significet, & hunc viuendi vsum spirandíque munus cum beatæ vitę gratia veluti coniunctum, & quadā participatione permixtum demonstrare videatur. Hoc est enim vita viuere, virtute viuere, beatæ vitæ actus habere in istius corporis vita. Cōtra autem morte mori quid est aliud nisi cum morte corporis deformitatem significare morientis, cuius & caro communi viuendi munere defraudetur, & anima vitæ ęternæ vsum habere non possit? Est etiam qui vita moritur, vt qui viuit corpore, sed actu moritur suo: quales illi sunt quibus ait propheta: Descendunt in infernum viuentes. Et illa de qua Apostolus dicit: Quoniam viuens mortua est. Quartum supereſt, quòd sunt qui etiā morte viuunt, vt martyres sancti, qui vtique moriuntur vt viuant. Moritur caro, sed viuit gratia mortuorum. Ergo abſit à nobis vt participes mortis viuamus, sed contra participes vitæ moriamur. Sanctus enim nec vitæ istius se vult esse participem, qui ait: Cupio dissolui, & cum Christo esse, multo enim melius. Et alius: Heu me quòd incolatus meus prolongatus est. Dolēs vtique cum consortia vitæ speret æternæ, istius vitæ fragilitate se contineri. Et ideo possum econtrario dicere, quia etsi vita viuere bonum est, vitæ tamen viuere ambiguū sit. Potest enim dici quis vitæ viuere, hoc est, vitæ æternæ isti' vita corporis militare. Potest etiā dici vitæ viuere, hoc est vel quemcunque vel sanctum istius vitæ habere desideriū corporalis. Vt verbi gratia si quis ideo honeste putet esse viuendum, vt is lōgæuitatē vitę bonis actibus cōsequatur, quales pleriq; infirmiores sunt quos hęc vita delectat. Sicut ergo vitę viuere quid sit accepimus: quid sit morti mori accipiamus, vel morte mori. Possunt enim esse qui moriantur morti, & qui viuant vitæ. Nam qui non ita viuit, vt secundū mortem animæ suæ viuat, is morti moritur, quia non est obnoxius morti, id est, nexus eum ærumnosę mortis amisit, nō constringitur vinculis mortis æternæ. Mortuus est morti, hoc est mortuus est peccato, mortuus est pœnæ. Cui cōtrariū est pœna viuere, hoc est quādo quis viuit ad pœnā, viuit ad mortē. Qui autem moritur ad pœnā, moritur ad mortē. Est etiā qui in hac vita positus moriatur ad vitam, sicut ille qui ait: Viuo autē iam non ego, viuit autem in me Christus. Peccato enī mortuus est, deo viuit, hoc est, mors in eo mortua est, sed vita viuit, qui est dominus Iesus. Ergo bona vita eorum qui deo viuunt, mala vita eorum qui peccato viuunt. Est etiam media vita, vt animantium ęterorum, sicut habes scriptum: Producat terra animam viuentem secundū genus. Est vita etiā mortuorum, vt deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob, quia deus mortuorum non est, sed viuorum. Sunt etiam quibus communitas est quædam mortis & vitæ, de quibus ait apostolus dicens: Si commortui estis, & conuiuetis. Si enim complantati, inquit, sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: sciētes quia vetus homo noster simul confixus est cruci, vt destruatur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Sicut autem figuras multas vitę diximus, ita etiam mortis inuenimus. Dicitur enim mors mala, secundū illud: Anima quæ peccat, ipsa morietur. Dicitur & mors communiter, sicut habes verbi gratia quia Adam vixit tot annos, & mortuus est, & appositus est ad patres suos. Dicitur etiā mors per baptismatis sacramentum, sicut habes: Consepulti sumus cum illo per baptismum in morte. Et alibi: Si autem mortui sumus cum Christo, credimus etiā quòd simul viuemus cū illo. Vides quia mors quidem appellatione dicatur, sed hæc vita sit nostra.

Psalm.54. 1. Timo.5. Philip.1. Psal.119. Gala.2. Gene.1. Roma.6. Ezech.18. Roma.6. Ibidem.

De absolutione quæstionum incidentium circa factionē mulieris Adæ. Caput X.

ITem alia quæstio, (quia dixit dominus: Non est bonum solum esse hominem.) Primo omniū cognosce quia in superioribus vbi hominem finxit deus de limo terræ, non addidit: Vidit deus quia bonum est, quemadmodum in singulis operibus suis. Nam si dixisset illic bonū esse quia homo factus est, inueniretur hoc esse contrarium, vt hic bonum non esse diceret, cum in superioribus bonum esse dixisset. Sed hoc ibi cognosce vbi solum Adam fecit. Cæterùm vbi communiter comprehendit virum & mulierem factos, licet ne ibi quidem dixerit, specialiter tamen quia postea habet, Vidit deus omnia quæ fecit, & ecce erant bona valde: euidenter est declaratum bonum esse quòd & vir sit factus, & mulier. Sed ex hac quæstione alia quæstio rursus emersit. Quomodo enim quando solus factus est Adam, non dictum est bonum esse factum Adam: quando autem & mulier ex eo facta est, tunc esse bona omnia comprehensum est? Licet illic omnem laudauerit creaturam, & vniuersitatis creatio sit probata, quoniam in homine naturæ prædicata communitas est: tamen nō videtur ociosum qua ratione vbi solus factus est Adam, non solum nequaquàm prædicatio boni complacito operi adiecta sit, sed etiam dictum sit non bonum esse solum hominem, cum sciamus quòd antequam fieret mulier, non errauerit Adam: postea vero q̄ mulier est facta, prior diuinum, præuaricata mandatum, etiam virum suum traxerit in errorem, & incentiuum eius extiterit. Si igitur viro culpæ author est mulier, quemadmodum pro bono videtur adiecta? Verum si consideres quia deo vniuersitatis est cura, inuenies plus placere domino debuisse id in quo esset causa vniuersitatis, q̄ condemnandum fuisse illud in quo esset causa peccati. Et ideo quia ex viro solo non poterat humani esse generis propagatio, pronunciauit dominus non esse bonum solum hominem. Maluit enim deus plures esse quos saluos facere posset, & quibus donaret peccatum, quàm vnum solum Adam qui liber esset à culpa. Denique quia idem vtriusque author est operis, venit in hunc mundum vt saluos faceret peccatores. Postremo nec Cain parricidij reum priusquam generaret filios, passus est interire. Ergo propter generationem

Gene.1. 1. Timo.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem successionis humanæ debuit mulier adiici viro. Denique hoc ipsa verba declarant dicentis dei non bonum solum esse hominē. Nam etsi mulier prior peccatura erat, tamen redemptionem sibi paritura non debuit ab vsu diuinæ operationis excludi. Quamuis enim Adam nō est seductus, 1.Time.2. mulier autem seducta & in præuaricatione fuerit: salua tamen, inquit, erit per filiorum generationem: inter quos generauit & Christum. Nec illud ociosum quòd non de eadē terra de qua plasmatus est Adam, sed de ipsius Adæ costa facta sit mulier, vt sciremus vnam in viro & muliere corporis esse naturam, vnū fontem generis humani ideo non duo à principio facti vir & mulier, neque duo viri neque duæ mulieres, sed primumvir, deinde ex eo mulier. Vnam enim naturam volens hominum constituere deus, ab vno principio creaturæ huius incipiens, multarum & disparium natu- Gene.2. rarum eripuit facultatem. Faciamus, inquit, ei adiutoriū simile sibi. Adiutorium ad generationem constitutionis humanæ intelligimus. Et vere bonum adiutoriū. Nam si pro meliore accipis adiutorium, maior quædam in caussa generationis operatio mulieris reperitur: sicut istius terræ, quæ semina primo accepta cohibendo paulatim fotu suo adolescere facit, & producit in segetem. In eo igitur adiutorium bonum mulieris: quanquam etiam inferior dicatur adiutor, vt & in vsu reperimus humano, quia dignitate potiores plerumque adiutorem meriti inferioris adsciscunt.

De solutione quæstionum occurrentium circa adductionem bestiarum & uolatilium ad Adam, soporem quoq; ipsius Adæ, atque existentiam bestiarum & pecorum in paradiso. Caput XI.

SPecta nunc cur deus adhuc finxerit de terra omnes bestias agri, & omnia volatilia cœli, & adduxerit ea ad Adā vt videret quid vocaret ea. Qua ratione hoc factum est, cum tantummodo bestias agri, & volatilia cœli ad Adam adduxerit deus? Erant enim Gene.2. pecora secundum genus suum. Denique habes infra: Quia imposuit Adam nomina omnibus pecoribus, & omnibus bestiis agri. Adæ autē nō est inuentus adiutor similis illi.) Quę igitur absolutio est, nisi quia indomitæ bestiæ, & volatilia cœli diuina potestate ad hominem deducantur? De pecoribus autem domitis congregandis & homo habuit potestatē. Itaque illud diuinæ operationis fuerit, hoc humanæ diligētię. Simul accipe qua caussa omnia deducta sint ad Adam: vt in omnibus videret ex vtroque sexu substantiam constare naturæ, id est, ex masculo & fœmina, & ipse vsu exemplóq; Gene.2. cognoscceret necessarium sibi consortium mulieris adiectū. Et immisit, inquit, deus soporem in Adam, & obdormiuit. Quis est iste sopor, nisi quia paulisper ad coniugium copulandum cum intendimus animum, veluti intentos oculos ad dei regnum, inclinare atque inflectere videmur ad quendā somnum istius mundi, & paulisper obdormire diuinis, dum in secularibus mundanisq; requiescimus? Denique posteaquàm soporē immisit in Adam & dormiuit, tunc ædificauit dominus deus costam quam sumpsit de Adam, in mulierē. Bene ædificauit dixit, vbi de mulieris creatione loquebatur, quia in viro & muliere domus videtur quædam plena esse perfectio. Qui sine vxore est, quasi sine domo sit, sic habetur. Sicut enim vir publicis officiis, ita mulier domesticis ministeriis habilior æstimatur. Considera quia ex corpore costam sumpsit, non ex anima portionem, hoc est, non anima ex anima, sed os de ossibus meis, & caro de carne mea, hæc vocabitur mulier. Ergo caussam humanæ generationis agnouimus. Sed quia plerosque mouet qui diligentius intuentur, quomodo si vel primo magnum munus dei fuit circa homines, vt in paradiso homines collocarentur, vel postea magnorum remuneratio videretur esse meritorū, vt ad paradisum iustus vnusquisque rapiatur, dicūtur etiam bestiæ, & pecora agri, & volatilia cœli in paradiso fuisse. Vnde plerique paradisum animā hominis esse voluerunt, in qua virtutum quædam germina pullulauerint. Hominem autem & ad operandum, & ad custodiendum paradisum esse positum, hoc est, mentem hominis, cuius virtus animam videtur excolere, nec solum excolere, sed etiam cum excoluerit eu

A stodire. Bestiæ autem agri, & volatilia cœli quæ adducūtur ad Adam, nostri irrationabiles motus sunt, eò quòd bestiæ vel pecora quædam diuersæ sint corporis passiones, vel turbulentiores, vel etiam languidiores. Volatilia autem cœli quid aliud æstimamus, nisi inanes cogitationes, quæ velut volatilium more nostram circunuolant animam, & huc atque illuc vario motu sæpe traducant? Propterea nullus inuentus est menti nostræ similis adiutor, nisi sensus, hoc est, διάνοια. Similem sibi solam νοῦν noster potuit inuenire. Sed forte arguas, quia hæc quoque deus in tali paradiso locauit, hoc est passiones corporis, & vanitatem quandam fluctuātium vel inaniū cogitationū, quod ipse nostri fuerit author erroris. Considera quid dicat. Habete, inquit, potestatem piscium maris, & volatilium cœli, & omniū repentium, quę repunt super terram. Vides quòd ille tibi tribuerit potestatem, vt de omnibus iudicare tu debeas, singulorum genera iudicij tui sobria definitione discernere. Vocauit ad te omnia deus, vt supra omnia mentem tuam esse cognosceres.
B Cur quæ tibi similia minimè reperisti, asciscere tibi & copulare voluisti? Dedit tibi certè sensum quo vniuersa cognosceres, & de cognitis iudicares: meritóque de illo fœcundo paradisi agro eiectus es, quia non potuisti seruare mandatū. Sciebat enim deus esse te fragilem, sciebat iudicare non posse, ideo dixit quasi fragilioribus: Nolite iudicare vt non iu- Matth.7. dicemini. Ergo quia sciuit infirmum te esse ad iudicādum, voluit obedientem esse mandato, ideo præceptum posuit. Quod si non præuaricatus esses, periculum incerti iudicij incidere nequiuisses. Itaque quoniā iudicare voluisti, ideo addidit: Ecce Adam factus est tanquam vnus ex nobis, vt Gene.3. sciat bonum & malum. Voluisti tibi arrogare iudicium, pœnā praui iudicij refutare non debes. Posuit tamen te contra paradisum, ne memoriam eius possis abolere. Denique iusti 2.Corin.12. in paradisum sæpe rapiuntur, sicut & Paulus raptus est in paradisum, & audiuit verba ineffabilia. Et tu si à primo cœlo ad secundum, à secundo cœlo ad tertium mentis tuæ vigore rapiaris, hoc est, quod primum vnusquisque homo
C est corporalis, secundo animalis, tertio spiritalis. Si ita rapiaris ad tertium cœlum, vt videas fulgorem gratiæ spiritalis: Animalis enim homo quæ sunt spiritus dei nescit: & ideo 1.Corin.2. tertij cœli ascensio tibi est necessaria, vt rapiaris in paradisum: rapieris iam sine periculo, vt possis diiudicare omnia, quia spiritalis diiudicat omnia, ipse autem à nemine di- Ibidem. iudicatur. Et fortasse quasi adhuc fragilis audies verba ineffabilia quæ non licet homini loqui: & tunc quod acceperis reseruato, & quod audieris custodito. Paulus apostolus custodiebat ne laberetur, vel alios certe faceret errare. Aut fortasse ideo dixit Paulus quia non licet homini loqui, quia 2. Cor. 12. erat adhuc in corpore cōstitutus, hoc est, videbat isti' corporis passiones, videbat legem carnis suæ repugnantem le- Roma.7. gi mentis suæ. Hoc enim malo intelligi, ne videamur quēdam adhuc futuri periculi iactare errorē. Si enim vel propter hanc vitā securitas, vt nullos præuaricationis post hāc futuræ laqueos formidemus: ergo quicunque fuerit in paradiso ascensione virtutis, audiet mysteria dei arcana illa atq; secreta, audiet dicentem dominū tanquàm latroni illi à scD elere ad confessionem, & ad fidei latrociniū reuertenti: Ho- Lucæ.23. die mecum eris in paradiso.

De sapientia serpentis, & caussa inuidiæ, argumentisque quibus confidebat se posse hominem uincere. Quomodo etiam aggressus fuerit mulierē. Quod præterea neque detrahere aliquid debeamus diuinis mandatis, neque addere: Vtrum denique præter adiectionem quæ mandato per mulierem fuit applicata, quod additum est, obfuisse uideatur, & ex quo ligno deus dixerit esse gustandum.
Caput XII.

SErpens autem erat sapientior omnium bestiarum Gene.3. quę erant super terram, quas fecit dominus deus. Et dixit serpens mulieri: Quid vtiq; dixit deus, ne edatis ab omni ligno quod est ī paradiso?) Cū dicit sapientiorem serpentem, intelligis quem loquebatur, id est, illum aduersarium nostrum, qui tamen habet huius sapientiam mundi. Sed & voluptas atque delectatio bene sapiens

piens dicitur,quod & carnis appellatur ſapientia, ſicut ha-
Roma.8. bes:Quia ſapientia carnis inimica eſt deo . Et ad exquirēda
delectationum genera aſtuti ſunt,qui appetentes ſunt volu
ptatum.Siue ergo delectationem intelligas,quædam eſt di-
uino aduerſa mandato,& inimica ſenſibus noſtris.Vnde A-
Roma.7. poſtolus ait:Video aliam legem in membris meis repugnā-
tem legi mentis meæ,& captiuantem me in lege peccati . Si
autem ad diabolū referas,verus inimicus eſt generis huma-
ni.Quæ autem cauſſa inimicitiarum niſi inuidia?Sicut Salo-
Sapien.2. mon ait:Quia inuidia diaboli mors introiuit in orbem ter-
rarum.Inuidiæ autem cauſſa,beatitudo hominis in paradi-
ſo poſiti.Et ideo quoniā ipſe diabolus acceptā gratiā tene-
re non potuit,inuidit homini, eò q; figuratus è limo, vt in-
cola paradiſi eſſet,electus eſt . Conſiderabat enim diabolus
quòd ipſe qui fuiſſet ſuperioris naturæ, in hæc ſecularia &
mundana eeciderat,homo autem inferioris creaturæ ſpera-
bat æterna.Hoc eſt ergo quod inuidet dicens : Iſte inferior
adipiſcetur quod ego ſeruare non potui ? Iſte de terris mi-
grabit ad cœlum,cum ego de cœlo lapſus in terrā ſim? Mul
tas vias habeo quibus hominem decipere poſſim . De limo
factus eſt,terra ei mater eſt, corruptibilibus inuolutus eſt.
Etſi anima ſuperioris naturę,tamen & ipſa lapſui poteſt eſſe
obnoxia in corporis carcere conſtituta, quādo ego lapſum
vitare non potui.Eſt igitur via prima vt decipiatur dū con
ditione ſua maiora deſiderat . Hic enim quidam conatus eſt
induſtriæ . Deinde carnis eſt quod non habeat deſiderare.
Poſtremo in quo videor ego omnibus eſſe ſapientior, niſi
circunſcribam hominem,& verſutia & fraude contendam?
Itaq; machinatus eſt vt nō primo Adā adoriretur,ſed Adā
per mulierem circunſcribere conaretur.Non adorſus eſt eū
qui coram acceperat cœleſte mandatum, ſed eā adorſus eſt
quæ à viro didicerat, non à deo quid obſeruaret, accepe-
rat.Neq; enim habes quia mulieri dixit deus, ſed quia Adæ
dixit:& ideo per Adam cognouiſſe mulier æſtimanda eſt.
Cognoſcens igitur hoc loco tentamenti genus,plurima etiā
aliis locis tentamenti genera reperies . Alia ſunt per princi-
pem iſtius mundi,qui quædam venena ſapientiæ in hūc mū
dum euomuit,vt vera putarent homines eſſe quę falſa ſunt,
& ſpecie quadam hominum caperetur affectus . Non enim
ſemper quaſi apertus hoſtis ingreditur,ſed ſunt quædam po
teſtates quæ amorem ſimulent,gratiámque prætendant, vt
paulatim cogitationibus noſtris venenū ſuæ iniquitatis in-
fundat : à quibus oriuntur illa peccata quæ vel ex delecta-
tione,vel ex quadam mentis facilitate naſcuntur . Sunt etiā
aliæ poteſtates quæ veluti colluctantur nobiſcū.Vnde Apo
Epheſ.6. ſtolus ait : Quia non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem
& ſanguinē,ſed aduerſus principes, & poteſtates, & rectо-
res huius mundi tenebrarum harum:aduerſus nequitiā ſpi-
ritalium,quæ ſunt in cœleſtibus . Volunt enim hac quadam
contētione nos frangere, & veluti quoddam animæ noſtræ
corpus elidere.Vnde & Paulus quaſi bonus athleta non ſo-
lum ictus aduerſantium poteſtatum vitare cognouerat, ve-
1.Corin.9. rumetiam aduerſantes ferire.Vnde & ait : Percutio pugnis,
non vt aëra cædens.Et ideo quaſi bonus athleta ad coronā
meruit peruenire.Ergo multiplicia tentamēta ſunt diaboli.
Et ideo bilinguis ſerpens habetur, atque letalis, eò quòd
diaboli miniſter aliud lingua loquatur,aliud corde medite-
tur . Sunt & allj miniſtri, qui & cordis & vocis ſuæ infectas
veneno veluti verborum ſuorū iactant ſagittas,quibus do-
Matth.12. minus ait : Generatio viperarum, quomodo poteſtis bona
Gene.3. loqui,cum ſitis mali? Et dixit ſerpens mulieri:Quid vtique
dixit deus ne edatis ex omni ligno quod eſt in medio para-
diſo?Et dixit mulier ſerpenti : Ex omni ligno paradiſi mā-
ducabimus,de fructu autē ligni quod eſt in medio paradiſi,
dixit deus:Non manducabitis ex eo, neque tangetis ex eo,
ne moriamini.) Cum audieris ſapiētiorem beſtiis omnibus
eſſe ſerpentem,hic eius iam quære verſutiā. Simulat ſe ver-
ba dei dicere,& proprios intexit dolos.Cum enim dixiſſet
deus:Ex omni ligno quod eſt in paradiſo, edetis ad eſcam:
de ligno autem quod eſt ſcientia boni & mali,nō edetis:qua
die autem manducabitis ex eo, morte moriemini : ſerpens
quaſi interrogans mulierem,cum dixiſſet deus,Ex omni li-
gno quod eſt in paradiſo,edetis : de ligno autem vno nō e-

detis:inſeruit mendacium,vt diceret,Ab omni ligno non e-
detis:cum de vno tantum ligno ſciētiæ boni & mali præce-
perit deus non eſſe guſtandum . Qua ratione autē ſefellerit,
nihil mirum,quia iis qui aliquem circunſcribere conantur,
conſuetudo eſt fallere . Non eſt igitur interrogatio ocioſa
ſerpentis . Sed vt ſcias in mandato nullum vitium eſſe po-
tuiſſe,reſpondit mulier,& ait: Ex omni ligno paradiſi man-
ducabimus,de fructu autem ligni quod eſt in medio para-
diſi,dixit deus:Non manducabitis ex eo,neque tangetis ex
eo,ne morte moriamini . In mandato quidem nullum vitiū
eſt,ſed in relatione mandati . Etenim quantum præſens le-
ctio docet , diſcimus nihil vel cautionis gratia iungere nos
debere mandato.Si quid enim vel addas vel detrahas, præ-
uaricatio quædam videtur eſſe mandati. Pura enim & ſim-
plex mandati forma ſeruanda,vel teſtimonij ſeries intiman-
da eſt . Plerumque teſtis dum aliquid ad ſeriem geſtorū ex
ſuo adiicit, totam teſtimonij fidem partis mendacio deco-
lorat.Nihil igitur vel quod bonum videtur,addendum eſt.
Nanque hic quid offenſionis habet prima ſpecie, quod ad-
didit mulier:Neque tangetis ex eo quicquam. Tangetis enī
deus non dixerat,ſed, Non edetis.Sed tamen lapſus incipit
eſſe principium.Nam quæ addidit, vel ſuperfluum addidit:
vel addendo de proprio, ſemiplenum intellexit dei eſſe mā
datum . Docet igitur nos præſentis ſeries lectionis neq; de-
trahere aliquid diuinis debere mandatis, neque addere.nā
ſi Ioannes hoc iudicauit de ſuis ſcriptis : Si quis appoſuerit, Apocal.
inquit,ad hæc,adiiciet in illum deus plagas quę ſcriptæ ſunt
in libro iſto: & qui dēpſerit de verbis his prophetiæ huius,
delebit deus partem illius de libro vitæ:quāto nihil diuinis
mandatis eſt detrahendum ? Hinc ergo cœpit præuaricatio
prima eſſe mandati. Et plerique putant hoc vitium non eſſe
mulieris,ſed Adæ fuiſſe:ita Adam dixiſſe mulieri,dum eam
vellet facere cautiorem,vt adderet mandaſſe deum, Neque
tangetis ex eo quicquam . Habemus enim quia Adam non
Eua mandatum acceperit à deo. Nondum enim mulier for-
mata fuerat.Ipſa quidem verba Adæ quibus mulieri dicit,
formam ſeriémque mandati non prodit lectio : ſed intelli-
gimus per virum ad mulierem ſeriem tranſiſſe mandati. Vi
derint tamen alij quid ſentiant, mihi tamen videtur à mu-
liere cœpiſſe vitium,inchoaſſe mendaciū.Nam etſi de duo-
bus videatur incertum,tamen ſexus prodit qui prius potue
rit errare . Adde quia præiudicio illa cōſtringitur, cuius &
poſtea prior error inuentus eſt.Viro enim mulier,non mu-
lieri vir author erroris eſt.Vnde & Paulus ait:Adā, inquit, 1.Tim.2.
non eſt deceptus, mulier autem ſeducta in præuaricatione
fuit.Nunc videamus vtrum præter adiectionem quæ man-
dato eſt applicata,quod additum eſt,obfuiſſe videatur. Nā
reuera ſi bonum eſt,neque tangetis ex eo, & ad cautionem
proficiebat: cur deus hoc minimè interdixerit, imò nō in-
terdicendo permiſiſſe videatur?Itaque vtrumque quęren-
dum,qua ratione nec permiſerit,nec interdixerit . Sunt enī
qui dicant, qua ratione quod fecit videri,non iuſſit & tāgi?
Verum cum in eo ligno audieris naturam fuiſſe ſcientiæ bo
ni & mali,poteſt æſtimari quia noluit te malū tangere.Satis
eſt enim nobis videre Sathanam ſicut fulgur de cœlo cadē- Luce.10.
tem,ſecundum vocem domini, & dantem eſcam non lumi-
nis ſed noctis & tenebrarum filiis,quia ſcriptum eſt : Dedit Psalm.73.
eum in eſcam populis Aethiopum.Hoc igitur de eo dictum
eſt, quod non mandauerit tangi . Quod autem non prohi-
buerit,quid intelligam,accipe. Sunt multa quæ noceant ſi
ante voluerimus haurire, quàm quæ ſint illa cognoſcere.
Nam & de cibis & potu plerumque vſu venit . Quippe ſi id
quod amarum eſt,ante cognoſcas,indues patientiam . Et ſi
intelligas illa quæ ſunt amara, prodeſſe,& indues tolerātiā,
ne offendat amaritudo te repētina, & incipias reiicere pro-
futura.Prodeſt ergo ante cognoſcere,vt ex eo quod cogno
ueris profuturum,nec amara faſtidias . Sed hæc minus no-
cere poſſūt:illud quod magis,niſi prouideatur,nocere poſ-
ſit,aduerte.Gentilis quidam eſt,ad fidem tendit: Catechu-
menus eſt,maiorem vult accipere doctrinæ & fidei plenī-
tudinem.caueat ne dum vult diſcere,male diſcat,& diſcat à
Fotino,diſcat ab Arrio, diſcat à Sabellio:tradat ſe huiuſmo
di magiſtris quorum quædam eum teneat authoritas : & in-

ductus

Universidad de Deusto
Biblioteca

ductus quadam magistrorum præsumptione, teneris senū- A
bus impressa diiudicare non nouerit. Prius igitur oculis mē
tis perspiciat quid sequatur, videat vbi vita sit. Tangat de-
nique diuinarum vitalia lectionum, vt nullo prauo offenda-
tur interprete. Legit ille Sabellius: Ego in patre, & pater in
Ioan.14. me: & dicit vnam esse personam. Legit Fotinus: Quia me-
2.Timo.2. diator dei & hominū homo Christus Iesus. Et alibi, Quid
Ioan.7. me vultis occidere hominem? Legit etiam Arrius quia di-
Ioan.14. xit, Quoniam pater maior me est. Legitur quidem manife-
stum, sed qua ratione dictum sit, debet ante pertractare se-
cum, vt rationem dictorum possit aduertere. Ducitur qua-
dam magistrorum authoritate, & profuisset ei non quæsisse,
quàm talem inuenisse doctorem. Sed etiam gentilis si quis
Leuit.24. scripturas accipiat, legit: Oculum pro oculo, dentem pro
Matth 5 dente. Legit etiam: Si scandalizauerit te dextera tua, absci-
de illam. non intelligit sensum, non aduertit diuini arcana
sermonis. peius labitur, quàm si non legisset. Et ideo docuit B
quemadmodum dei verbum inuestigare deberent: non per-
1.Ioan.1. functorie, nō improuide: sed diligenter atq; solicite. Quod
erat, inquit, ab initio, quod audiuimus, & quod vidimus, o-
culis nostris perspexim', & manus nostræ perserutatæ sunt
de verbo vitæ: & vidimus, & testamur, & annunciamus vo-
bis. Vides quod ante velut manibus quibusdam perscruta-
tus sit dei verbum, & postea annūciauerit: & ideo nihil Adæ
& Euæ fortasse nocuisset verbum, si pertractantibus diligē
ter mentis quibusdam manibus ante terigissent. Infirmi enī
pertractando, & diligentius requirendo, vniuscuiusque quā
non intelligunt possunt inuestigare sententiam. Certè illi
infirmi id lignum in quo scientiam mali esse cognouerant,
ante, quemadmodum tangerent, debuerāt perscrutari. Nam
& mali sæpe nobis potest prodesse cognitio. Et ideo diabo-
li fraudes vel in hac legimus lectione, vel in prophetia, vt
discamus quēadmodū artes eius cauere possimus. Cognoscē
da sunt enim tentamenta eius, non vt sequamur, sed vt do-
cti instructique caueamus. Sunt hoc loco qui dubitationem
habeant vtrum ex omni ligno ita dixerit deus esse gustan-
dum, aut cū de omni ligno, ita de scientiæ boni & mali ligno C
gustaretur: an vero de omni ligno gustandum, de solo ligno
scientiæ boni & mali dixerit non esse gustandum. Qui ne id
quidem putant inutilis esse rationis, quod quamuis noxia
esca huius ligni fuerit, tamen si cum cæteris ederetur, noxia
esse non possit: quandoquidem etiam antidotum theriacū
de corpore serpentis confici solere dicatur, quod vtiq; vi-
rus corpúsque serpentis cum solum sumitur, nocet: cum ad-
miscetur aliis, sanitati est & saluti. Scientia quoque boni &
mali, si quis sapientiæ habeat, si quis vitæ semper intendat,
si quis cætera virtutum genera cōsequatur, nequaquam in-
utilis æstimatur. Hac igitur ratione pleriq; putauerunt pos-
se etiā illud intelligi, vt videatur deus id inhibuisse, ne abs-
que cæteris solum lignum scientiæ boni & mali gustaret, nō
prohibuisse cum cæteris. Et hoc ideo putant dictum, quia
Gene.3. ait deus ad Adam: Quis tibi indicauit quoniā nudus es, nisi
de ligno à quo præceperam tibi ab hoc solo ne manducares,
manducasti? Quod videretur dare aliquem interpretādi lo-
cum, nisi mulier in superioribus dicente serpente, Quid v- D
tique dixit deus, Ne edatis ab omni ligno quod est in para-
diso? respondisset, Quod est in medio paradisi, dixit deus,
Non manducabitis ex eo. In quo quamuis mulieris præua-
ricaturæ fides videatur infirmior, tamen non omnibus Adā
spoliabo virtutibus, vt videatur in paradiso nullam assecu-
tus fuisse virtutem, nihil de cæteris gustauisse lignis priusq-
quam culpam incidisset, quàm fructus esse aliquos consecu
tum. Non spoliabo ergo Adam, ne genus humanum omne
dispoliem: quod innocēs est antequam sensum accipiat scie-
Matth.18. tiæ boni & mali. Neque enim ociose dictū est: Nisi conuersi
fueritis, & efficiamini sicut puer iste, non intrabitis in re-
gnum cœlorum. Puer enim cum maledicitur, non remale-
dicit: cum percutitur, non repercutit: ambitionum & rapi-
narum tentamenta nō nouit. Ergo verius puto, quod ne cū
aliis quidem fructibus lignum edendum esse præcepit. Nam
etsi bona scientia perfecto, imperfecto tamen inutilis est.
Imperfectum ausim omnem hominem dicere, quādo ipse
Philipp 3. Paulus quasi imperfectus dicat: Non quod iam acceperim,
aut iam perfectus sim, sequor autem si comprehendam. Et
ideo imperfectis dicit dominus: Nolite iudicare, vt non iu- Matth.7.
dicemini. Ergo imperfecto inutilis scientia. Denique pec-
catum nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Et in- Roma.7.
fra: Sine lege enim peccatum mortuum est. Quid enim mihi
proderat scire, quod vitare non poteram? Quid mihi pro-
derat scire, quod lex carnis meæ impugnaret? Impugnatur
Paulus, & videt legem carnis suæ repugnantem legi mentis
suæ, & captiuari se in lege peccati. Nec de conscientia sua
præsumpsit, sed per Christi gratiam cōfidit se à mortis cor-
pore liberandum: & tu quemquam opinaris scientem non
posse peccare? Paulus dicit: Non enim quod volo facio bo-
num, sed quod nolo malum, hoc ago: & tu arbitraris homi-
ni prodesse scientiā, quæ delicti augeat inuidiam? Esto ta-
men vt perfectus peccare non possit. In Adam deus omnes
homines præuidebat, & ideo promiscue generi non conue-
niebat humano habere scientiam boni & mali, quam per car
nis vitia, vt oportebat, exercere non poterat.

Quomodo tentamenta diaboli plena sint mendacij. Et de deceptione mulieris, & lapsu Adæ. Quemadmodum etiam cognouerint se esse nudos, & succinctoria sibi fecerint, & quid significent. Cap. XIII.

DIscamus igitur tentamēta diaboli plena esse men-
dacij. Vix enim vnum verum videtur ex iis quæ
pollicitus est, reliqua falsa composuit. Sic enim ha
bes: Et dixit serpens mulieri: Non morte morie- Gene.3.
mini. Ecce vnum falsum: nam morte mortuus est homo, qui
secutus est promissa serpentis. Deinde addidit: Scit, inquit,
deus, quia quacunque die comederitis ex eo, adaperientur
oculi vestri. Hoc solum verum, quia infra habes, quia man-
ducauerunt ambo, & aperti sunt oculi eorum. Sed hoc verū
quod noceret. Denique non omnibus aperire oculos vtile,
quia scriptum est: Videbunt, & non videbūt. Sed statim ag-
glutinatum mendacium est, quia adiūxit: Et eritis sicut dij,
sciētes bonum & malum. In quo licet aduertere idololatriæ
authorem esse serpentem, eò quòd plures deos induxisse
in hominum videatur errorem, quadam serpentis astutia.
Et hoc fefellit, quia homo sicut dij. nō solum enim sicut dij
esse homines desierunt, sed etiam qui quasi dij erant, quibus
dictum est: Ego dixi, dij estis: sui gratiā perdiderunt. Et vi- Psal.81.
dit mulier quia bonum est lignum ad manducādum, & quia
gratum oculis ad videndum, & speciosum est ad intuendū.
Infirma author iudicij, quæ de eo quod non gustauerat, iu-
dicabat. Et ideo non facile, nisi si quod diligentius pertra-
ctauerimus, quod interiore probauerimus affectu, videtur
ad opus aliquod esse sumendum. Accipiens, inquit, de fru-
ctu eius manducauit, & dedit viro suo simul, & manducaue-
runt ambo. Bene prætermissum est vbi decipitur Adā, quia
non sua culpa, sed vitio lapsus vxoris est. Et aperti sunt, in-
quit, oculi eorum, & cognouerunt quod nudi essent. Et an-
te quidem nudi erant, sed non sine virtutum integumentis.
Nudi erant propter morum simplicitatem, & quod amictū
fraudis natura nesciret. Nunc autem multis simulationū in-
uolucris mens humana velatur. Ergo posteaquam spoliatos
se illa synceritate, & simplicitate viderunt integrę incorru-
ptæque naturæ, quærere mundana & manufacta cœperunt,
quibus nuda suæ mentis operirent: delectationes delecta-
tionibus, & mundi huius vmbratiles voluptates velut folia
foliis assuentes, quibus obumbrarent genitale secretū. Nam
quomodo clausos oculos corporis habuit Adam, qui om-
nia animantia ita vidit, vt his & nomē imponeret? Quomo-
do cognouerunt? Id est, interiore & altiore scientia, non tu-
nicam sibi, sed virtutum deesse velamina. Et assuerunt folia
ficus, & fecerunt sibi succinctoria. Ficum hoc loco pro qua
specie debeamus accipere, diuinarū nos docet series lectio-
num. Quandoquidē sanctos esse qui sub vite & ficu requie-
scunt, scriptura memorauerit, & Salomō dixerit: Quis plan
tat ficum, & de fructu eius nō manducat? Et dominus ad fi-
cum venerit, sed ideo sit offensus, quòd non inuenerit fru-
ctum, sed folia tantum. Docet ergo me Adam quid sint fo-
lia, qui posteaquam peccauit, de foliis ficus fecerit sibi suc- Marci.11.
cinctorium, qui de fructibus magis eius gustare debuerit.

Iustus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iustus fructum eligit, folia peccator. Quis est fructus? Fructus, inquit, spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, modestia, continentia, dilectio. Non habebat fructum, qui gaudium non habebat: Non habebat fidem, qui preuaricatus erat mandatum dei: Non habebat continentiã, qui de interdicto sibi gustauerat ligno. Ergo quicunq; preuaricatur mandatum dei, spoliatur atque nudatur: & fit ipse sibi turpis, vult se operire quibusdã ficus foliis, fortasse quibusdam inanibus vel vmbratilibus sermonibus, quos cõpositis mendaciis assuens, & verbum de verbo struens, ad operiendam conscientiam suæ mentis, factíque velamẽ peccator intexit, vt pudenda sua contegat. Iacit enim supra se folia, qui culpam velare desiderans, aut diabolum delicti memorat authorem, aut carnis prætendit illecebras, aut alium quempiam perfuasorem prodit erroris. Et de scripturis diuinis frequenter promit exempla quibus iustos in culpã perhibet incidisse, dicens, si forte in stupris fuerit deprehẽsus, Et Abraham cum ancilla concubuit, & Dauid alienam adamauit, & sibi asciuit vxorem. Assuit enim sibi quædam exẽpla de propheticarum serie scripturarum, fructum earũ non putat requirendum. Nonne tibi videntur etiam Iudæi folia assuere, dum legis spiritalis verba corporaliter interpretantur? Quorum interpretatio fructum omnem viriditatis amittit, damnata maledicto ariditatis æternæ. Bona igitur interpretatio, hoc est, spiritalis ficus est fructuosa, sub qua iusti sanctique requiescunt. Quam qui plantauerit in animis singulorum, sicut Paulus ait: Ego plantaui, Apollo rigauit &c. manducabit ex ea fructum. Mala autem interpretatio fructum ferre, viriditatem seruare nõ poterit. Quod igitur grauius est, hac se Adam interpretatione succinxit eo loco, vbi fructum magis castitatis se succingere debuisset. In lumbis enim quibus præcingimur, quædã semina generationis esse dicuntur. Et ideo male ibi succinctus est Adam foliis inutilibus, vbi futuræ generationis nõ fructum futurũ, sed quædam peccata signaret, quæ manserunt vsque in aduentũ domini saluatoris. Cæterùm posteaquam dominus aduenit, ficum inuenit incultam: rogatus ne eam iuberet excidi, vt coleretur permisit. Et ideo iam non foliis, sed diuino succingimur sermone, quia ipse dominus ait: Sint lũbi vestri præcincti, & lucernę ardentes &c. Vnde etiam pecuniam in zonis nostris portare prohibet. Non enim secularia, sed æterna debet zona nostra seruare.

Gala.5.

1. Corin.3.

Lucæ.13.

Lucæ.12. Matth.10.

De uoce domini deambulantis ad uesperam, & interrogatione uel potius increpatione Adam: Vbi es? Cur præterea ante increpetur Adam, cum mulier ante gustauerit: & quid mulier pro sua excusatione respõderit, ac de mysteriis istorum. Cap. XIIII.

ET audierunt, inquit, vocem domini deambulantis ad vesperam.) Quæ est ambulatio dei, qui vbique semper est? Sed puto deambulationẽ quãdam esse dei per diuinarum seriem scripturarum: in quibus dei quædam versatur præsentia, cũ audimus quia ipse aspicit omnia, & oculi domini super iustos: cum legimus, quia Iesus sciebat cogitationes eorum: cum legimus: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Ergo dum hæc recensemus, quasi deambulantem cognoscimus deum. Fugerat ergo peccator, nõ quo dei posset latere conspectum, sed intra conscientiam suam latere cupiebat, opera sua lucere nolebat. Iusti est enim facie ad faciem videre, quia iusti mẽs non solum deo præsens est, sed etiam cum deo disputat, sicut scriptum est: Iudicate pupillo, & iustificate viduam, & venite disputemus, dicit dominus. Ergo cum legit peccator has scripturas diuinas, audit vocem dei quasi ambulantis ad vesperam. Quid est ad vesperam, nisi quia culpam suam sero cognoscit, & sero venit quædam erroris præteriti verecundia, quæ errorem præuenire debuerat? Nam dum culpa feruet in corpore, & anima exagitatur corporis passionibus, non cogitat deum sensus errantis, hoc est, non audit deum ambulantem in scripturis diuinis, ambulantem in mentibus singulorum. Dicit enim deus: Quoniam inhabitabo in illis, & inter eos ambulabo, & ero illorum deus. Ergo cum in animæ sensum redierit potestatis formido diuinæ, tunc erubescimus, tunc nos gestimus abscondere: tunc in peccatorum nostrorum positi cogitationibus, in medio ligni paradisi vbi peccauimus, deprehendimur, latere cupientes, & arbitrãtes quod deus non requirat occulta. Sed scrutator animorũ & cogitationum vsque ad diuisionem animæ penetrans dicit, Adam vbi es? Quomodo loquitur deus? nunquid voce corporea? Non vtique, sed virtute quadam præstantiore, q̃ vox corporis potest esse, fundit oracula. Hanc vocem eius prophetæ audierunt, hanc vocem fideles audiunt, impij nõ intelligunt. Denique in Euangelio habes quod audiuit Euangelista dicentem patrem: Et clarificaui, & iterum clarificabo: sed Iudæi non audierunt. Denique dicebãt: Tonitruũ factum est. Illis ergo sicut supra habes quia sentiebatur deambulans deus, qui nõ deambulabat: sic audiebatur loquẽs deus, qui non loquebatur. Sed quid loquatur, cõsideremus: Adam vbi es? Adhuc in his remedium sanitatis est, quia audiunt dei verbum. Denique Iudæi, qui sibi clauserũt aures ne audirent: hodiéque non merentur audire. Deinde habent remedium, qui se absconderunt. Nam qui absconditur, erubescit: qui erubescit, conuertitur: sicut scriptum est: Confundantur & conuertãtur omnes valde velociter. Deinde hoc ipsum quod vocat, indicium sanaturi est, quia dominꝰ quibus miseratur, & vocat. Dicendo autem: Vbi es? non locum quærit qui nouit arcanum. neque enim deus clausos oculos habebat, vt non videret latentem. Deniq; ideo dixit, Factus est Adam tanquam vnus ex nobis, quia aperuit oculos. Et hic quidem aperuit oculos, vt culpam suam videret, quam vitare nõ potuit. Magis enim postquam peccauimus, nescio quo modo, nostra delicta cognoscimus: & tunc peccatũ esse intelligimus, quod antequam peccaremus, non putabamus esse peccatum. Certe non quasi peccatum putabamus esse damnandum. nam si damnaremus, non admitteremus. Deus autem omnium videt culpas, & omnium delicta cognoscit: super omnium animam, super omniũ occulta oculos habet. Quid est ergo: Adam vbi es? Id est, nõ in quo, sed in quibus es? Nõ ergo interrogatio est, sed increpatio. De quibus, inquit, bonis, de qua beatitudine, de qua gratia in quã miseriã recidisti? Dereliquisti vitam æternã, & attumulatus es morti, consepultꝰ errori. Vbi est illa tua bene sibi conscia confidẽtia? Timor iste culpam fatetur, latebra præuaricationem. Vbi ergo es, hoc est, non in quo loco quæro, sed in quo statu. Quo te perduxerũt peccata tua, vt fugias deum tuũ quẽ ante quærebas? Fortasse moueat cur ante increpatur Adam, cum mulier ante gustauerit? Sed à præuaricatione sexus infirmior cœperit, à verecundia & excusatione fortior, vt fœmina erroris causa fuerit, vir pudoris. Et dixit mulier: Serpens decepit me, & manducaui. Veniabilis culpa, quam sequitur professio delictorum. Ideo nõ desperata mulier, quæ non reticuit deo, sed magis confessa peccatum est, quã medicabilis secuta sententia est. Bonum est condemnari in peccato, & flagellari in delicto, vt cum hominibus flagellemur. Denique Cain quia voluit crimen negare, indignus iudicatus est qui puniret in peccato, sed remissus est sine prescripto pœnæ, fortasse non tam maiori crimine parricidij, illud enim commisit in fratrem, quàm sacrilegij: quod deo credidit mentiendum, dicens: Nescio, nunquid ego custos fratris mei sum? Et ideo accusatori diabolo eius accusatio reseruata est, vt cum eius angelis flagelletur, qui cũ hominibus noluit flagellari. Denique de talibus dictum est: Non est decli natio mortis eorum, & cum hominibus non flagellabuntur. Alia ergo ratio mulieris, quæ licet culpam præuaricationis inciderat, tamen de paradisi lignis habebat adhuc virtutis escam: & ideo dixit peccatum suum, & reputatum est ei ad veniã. Iustus enim accusator est sui in principio sermonis. Neque enim potest quisquam iustificari à peccato, nisi fuerit peccatum ante confessus. Vnde dominus ait: Dic iniquitates tuas, vt iustificeris. Ergo quia Eua ipsa confessa delictum est, mitior sequitur & profutura sententia, quæ condemnaret errorem, & veniam non negaret, vt ad virum suũ conuersa seruiret. Primum, ne eam facile delectaret errare: deinde vt sub fortiore vase locata non traduceret virũ, sed magis viri consilio & ipsa regeretur. In quo quidẽ mysterium Christi & ecclesiæ euidenter agnosco. Designatur enim ecclesiæ ad Christũ futura conuersio, & religiosa seruitus

Gene.3.

Gene.4.

Psal.72.

Prouer.18.

Esaiæ.43.

Psalm.33.
Matth.9.

Esaiæ.1.

Leuiti.26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uitus subdita dei verbo, quæ multo sit melior, quàm seculi huius libertas. Denique scriptum est: Dominum deum tuũ adorabis, & ipsi soli seruies. Hæc igitur seruitus dei donum est. Denique inter benedictiones numeratur huius seruituti obsequium. nam & Isaac in loco benedictionis eã dedit Esau filio suo, vt seruiret fratri suo. Denique benedictionẽ ille posteriorẽ, etsi vnam sibi cognouisset esse præreptam, tamen aliam postulabat dicens: Nunquid vna benedictio tibi est pater? Per hanc igitur seruitutem illam, qui per gulã primitias suas ante vẽdiderat, & studio venationis agrestis gratiam benedictionis amiserat, credidit seipso futurum esse meliorem si typum Christi veneraretur in fratre. Hac enim seruitute pollet populus Christianus, sicut & dominus ad discipulos suos ait: Qui vult inter vos primus esse, sit omniũ seruus. Denique hanc seruitutem operatur charitas, quæ & spe maior & fide est. Vnde scriptum est: Per charitatem seruite inuicem vobis. Hoc est ergo mysterium quod ait Apostolus esse in Christo & in ecclesia. Hæc enim vere in præuaricatione ante fuit, sed salua erit per filiorum generationem in fide, & charitate, & sanctificatione, cum castitate. Præuaricata vtique in patribus generatio hominum, salua per filios: vt quod in Iudæis offenderat, in Christiana posteritate corrigeret.

Matth. 4.
Matth. 20.
Gala. 5.
Ephes. 5.
1. Timo. 2.

Qua ratione ueniabilis fuerit deceptio mulieris. Et quemadmodum serpens typus sit delectationis, & de sentẽtia damnationis in serpentem, ac etiã condemnatione Adæ: & de discretione inter istas sententias. Cap. XV.

Gene. 3.

SErpens, inquit, me suasit.) Et hoc veniabile deo visum est, eò quòd nosset multas ad decipiendum vias esse serpentis: quia transfiguratur in angelum lucis, & ministri eius sicut ministri iustitiæ sunt, falsa imponentis rebus singulis nomina, vt temeritatem dicat esse virtutem, & auaritiæ nomen imponat industriæ. Serpens enim mulierem decepit, virum mulier ad præuaricationem de veritate deduxit. Serpentis typum accepit delectatio corporalis: mulier symbolũ sensus est nostri, vir mẽtis delectatio. Itaque sensum mouet, sensus menti transfundit quam acceperit passionem. Delectatio igitur prima est origo peccati. Ideoq; nõ mireris cur ante serpens damnetur iudicio dei, secundo mulier, tertio vir. Secundum erroris ordinem, damnationis quoq; ordo seruatus est. Delectatio enim sensum, sensus autem mentem captiuam facere consuetuit. Vt scias autem quia serpens typus est delectationis, dãnationem eius aduerte. Supra pectus, inquit, tuum, & in vtero tuo ambulãbis. Qui sunt qui in vtero suo ambulant, nisi qui ventri & gulæ viuunt, quorum deus vẽter est, & gloria in pudendis eorũ qui terrena sapiunt, & cibo onerati ad terrena curuantur? Bene ergo delectationi ait, quæ cibis intẽta terram videtur manducare, Supra pectus tuum & in vtero tuo ambulabis, & terram mãducabis omnibus diebus vitę tuę. Tollenda est omnis excusatio diaboli, ne forte malitiæ suæ aliquid possit obtendere, vt dicat iniquitatem suam ex condemnatione venisse, & ideo ad nocendum hominibus pertinaciter obniti, quia ideo damnatus est vt noceret. Quod videtur esse proximum opinioni, si tanquã damnationis accipimus istam sententiam. Non enim deus ad hoc serpentem damnauerat vt noceat, sed quid futurus esset, ostendit. Et quidem tentatio illa quod amplius hominibus prosit, superius demonstrauimus: sed tamen cum legerimus quod scriptum est, dicente deo: Honorificantes me, honorificabo, & contemptor mei honore priuabitur: licet nobis ex his verbis aliquid æstimare. Deus enĩ operatur quod bonum est, non quod malum. Ergo doceant te verba diuina, quia operatur gloriam, pœnam relinquit. Honorificãtes me, inquit, honorificabo: honorem bonorũ operationis suæ esse declarans. Et contemptores, inquit, mei: non dixit, honore priuabo, sed honore priuabuntur. Non suæ operationi deputans eorum iniuriam, sed quid futurum esset ostendẽs. Ergo hic non dixit, Facio te supra pectus tuum, & vtero tuo ambulare, & terram mãducare omnes dies vitæ tuæ: sed ambulabis, inquit, & manducabis: vt prędixisse magis de serpẽte quę futura sunt, videretur, quàm præscripsisse quid faceret. Terra, inquit, tibi cibus erit, non anima. nam & hoc peccatoribus prodest. Vnde & apostolus tradidit huiusmodi in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi. Pectore autem & ventre ait reptare serpẽtem, nõ tam propter corporis figuram, quàm quòd propter terrenas cogitationes de illa cœlesti beatitudine sit lapsus. Pectus enim frequenter recessus quidam accipitur sapiẽtię. Et ideo Apostolus supra pectus Christi reclinat caput, non in terram deiecit. Ergo si sapientia diaboli feris immanissimis comparatur, quibus intra pedes pectus sit: sed etiam homines qui terrena sapiunt, nec interiore affectu erigũtur ad cœlum, vtero videntur reptare per terram: vtique ventrem animæ nostræ non corruptibilibus seculi huius implere, sed magis dei verbo satiare debemus. Bene igitur Dauid personam susciens Adæ dicit: Humiliata est in puluere anima mea, adhæsit in terra venter meus. Adhæsit enim, dum configuratur serpenti, qui pascitur iniquitate terrena. Ideoque nos Apostolus cõfigurari dicit oportere Christo, vt virtus Christi prætendat in nobis. Quæ sententia non putatur in serpentem grauis, cum etiam Adam, qui leuius peccauit, tali condemnatur sententia. Scriptum est enim: Maledicta terra in operibus tuis. In tristitia manducabis eam omnes dies vitæ tuæ. Videtur certe similitudo quædam esse sententię, sed tamen in ipsa similitudine magna discretio. Interest enim vtrum manducet aliquis terram, sicut serpenti dictũ est quia terram manducabit: an vero sicut homini dictum est: In tristitia manducabis. Adiectio enim ista, in tristitia, discretionem facit. Discretio quam vim habeat, cõsidera. Bonum est mihi in tristitia magis terram manducare, quàm in delectatione, hoc est vt in actu quodam & sensu corporis contristari videar, quàm delectari in peccato. Multi enim propter nimias iniquitates nõ suscipiũt peccati conscientiã. At verò ille qui ait: Castigo corpus meum, & seruituti redigo: contristatur in nostrorum pœnitentia peccatorum, quia sua tãta delicta non habuit, vt in his contristari deberet. Denique & nobis suadet vtilem istam esse tristitiam, quæ secundum deum, non secundum seculum est. Oportet, inquit, vos cõtristari in pœnitentia secundum deum. nam secundum deũ tristitia salutem operatur, seculi autem tristitia mortem operatur. Sed & de veteri testamento accipe illos ad gratiã peruenisse, qui contristabantur in operibus corporalibus: illos vero in supplicio remansisse, qui delectabantur huius mundi operibus. Denique Hebræi qui ingemiscebant in laboribus Aegypti, iustorum gratiam consecuti sunt. Et quia panem in tristitia manducarunt, esca donati sunt spiritali. Aegyptij vero, qui talia opera cũ exultatione celebrabant, regi detestabili seruientes, nullam veniam sunt adepti. Sed & illa distinctio, quod serpenti dicitur quia terram manducabit: Adæ autem, In tristitia, inquit, manducabis, & cum sudore mãducabis. Manducabis fœnum agri: vt quendam intelligamus in his esse processum, & quando terram manducamus, in quadam malitia esse videamur: quando fœnum, in quodam processu: quando vero panem, cum consummata fuerit fortitudo. Ergo & nos habeamus processum vitę huius, sicut habuit & Paulus qui dicit: Viuo autẽ iam non ego, hoc est, non ego qui terram ante manducabam: non ego qui fœnum, quia omnis caro fœnum: sed viuit in me Christus, hoc est, viuit panis ille viuus, qui venit è cœlo, viuit sapientia, viuit gratia, viuit iustitia, viuit resurrectio. Deinde considera quia non est maledictus homo, sed maledictus est serpens. Nec terra in se maledicta est, sed maledicta, inquit, in operibus tuis. Ad animam dictum est, Tũc terra maledicta est, si habeas opera terrena, id est, opera secularia. Et maledicta nõ in vniuersum, sed vt spinas & tribulos generet, nisi fuerit humanę studio operationis exercitata. Quod si eam exercuerimus: in labore quidẽ & sudore, sed tamẽ panẽ mãducabimus. Repugnat enim lex carnis legi mentis. Et laborandũ nobis est ac desudandũ vt castigemus corpus, & seruituti redigamus, & quæ sunt spiritalia seminemus. Si enim carnalia seminauerimus, quæ carnalia sunt metemus. si vero spiritalia seminauerimus, metemus ea quæ sunt spiritalia.

2. Corin. 11
1. Reg. 2.
Philip. 3.
1. Corin. 5.
Psalm. 43.
Gene. 3.
Esaiæ. 40.
Gala. 2.
Roma 7.
1. Corin. 9.
Gala. 6.
2. Cori. 7.

FINIS.

CAPITA

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPITA LIB. PRIMI DE CAIN ET ABEL.

Quid author in hoc opere prosequi intendat ex continuatione huius libri ad superiorem. Et de generatione Cain & Abel. Quid etiam per istos duos fratres similitérq; per Esau & Iacob iuxta vnum intellectum mystice atq; moraliter significetur. Caput I.

De mysterio in præmemoratis fratribus secundum scripturam & authoris intelligentiam figurato. Et quid per hoc intelligi detur quod in libris Regum legitur: Et appositus est ad patres suos. De comparatione præterea Isaac & Moysi quantum ad typum & figuram quæ in eis præcessit: & qua ratione de Moyse non legatur sicut de cæteris, quia deficiens mortuus est, ac de ignorantia sepulturæ ipsius. Cap. II.

Quid iuxta moralẽ interpretationẽ author significari velit per hoc quod superius commemoratum est: Et adiecit parere Abel. Et de statibus ac officiis Abel, & Cain. Qua ratione etiam, cum ante generatus sit Cain, in descriptione vitæ status & operis vsus Abel prius commemoretur. Caput III.

Quod non solum naturæ exemplis, sed & fidelibus diuinæ scripturæ testibus comprobetur malitiam tempore præcedere virtutem. Et quemadmodum secundum mysterium latens in literis duæ mulieres vnicuique nostrũ cohabitent, inimicitiis & discordiis dissidentes, quarũ vna voluptas, altera vero virtus nominatur. De voluptatis quoque descriptione, & retibus ipsius, fallacibúsque suasionibus quibus mentem hominis capere nititur. Caput IIII.

De occursu virtutis saucium & cito casurum miserantis. Ac ne inter moras illecebris demulcentibus mens capiatur, pulcherrimis illam rationibus à fallaci voluptate auertẽtis, & ad se trahẽtis: cum detestatione cõmemoratæ meretricis, & falsitatis ipsius detectione. Quod étiam dominus Iesus docuerit quemadmodum aduersus huius mũdi tentationes resistatur: & de tribus laqueis quos illi diabolus tetenderat. De vituperatione quoque gulæ atq; auaritiæ, & contrariarum virtutum cõmendatione. Cap. V.

De rememoratiua superiorum recapitulatione, & tribus nõ prætereundis quibus dominus Iesus officia humanæ deuotionis definiuit: & quemadmodum mens hæc audiens, se à voluptate auertat, & virtuti adiungat, studiáq; illius eligat, quibus & sanctus Iacob vir plenus exercitationis mentem intendit. Quódque ideo pastor ouium inducatur, quia imperitare corpori, & sensibus eius, ac voluptatibus, votíque modum tenere, præstantius æstimetur, q̃ regere populos, vel vrbibus præesse. Cap. VI.

De oblatione Cain ex fructibus terræ, & criminatione illi⁹: ac de informatione & instructione per legẽ diuinã quomodo vota solui debeant. Cap. VII.

Quod prima voti gratia sit celeritas solutionis, vt ex studio immolationis Abrahæ, & scriptura diuina, & vocatione Zacchæi cõprobatur. De incitatione quoq; ac admonitione vt cito vota nostra soluamus. Cap. VIII.

De reprehensione Pharaonis, qui vt pro eo rogaretur, in crastinum distulit: & exaltatus mente deum obliuiscebatur. Quantúmque humilitas orationem commendet. Et quod melior votorum sit solutio laudare deum. Quod præterea illa commendãda sit orationis & voti disciplina, vt non diuulgemus orationem, sed abscondita teneamus mysteria, sicut Abraham & patres tenuerũt, & quẽadmodum dominus in euangelio docuit: & quæ in oratione cauere debeamus. Cap. IX.

De transitu ad aliud vitium oblationis ipsius Cain, qui obtulit non de primis fructibus primitias deo, & quid per primitias intelligatur. Quódque Abel obtulerit hæc munera, & etiam talia qualia lex probauerit, cũ pulchra mysteriorum legis explanatione: & quemadmodũ interiora mundare debeamus, & ibidem quærere quæ domino sanctificemus. De similitudine quoque conceptionis ac parturitionis fœminarum & animæ, partuúmq; eiusdem distinctione. Cap. X.

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI,

de Cain & Abel Liber primus.

Quid Author in hoc opere prosequi intendat ex continuatione huius libri ad superiorẽ. Et de generatione Cain, & Abel. Quid etiam per istos duos fratres, similitérque per Esau & Iacob iuxta unum intellectum mystice atque moraliter significetur. Caput I.

DE paradiso in superiorib⁹ pro captu nostro, vt potuim⁹, quod dominus infudit, sensus inuenit, digessimus, in quibus Adæ atq; Euę lapsus est comprehensus. Nũc quoniam illa penes authores non stetit culpa, sed quod peius est, deteriorem inuenit hæredem, sequentẽ adoriamur historiam: & ea quæ secundum scripturas annexa sunt diuinas, nostro o- Gene.4. pere prosequamur. Adam autem cognouit Euam mulierem suam, quæ concepit & peperit Cain, & dixit: Acquisiui hominem per deum. Quæ acquirimus, ex quo, & à quo, & per quid acquiramus, considerari solet. Ex quo, tanquam ex materia: à quo, quis author: per quid, tanquàm per aliquod instrumentum. Nunquid hic sic dicit: Acquisiui hominem per deum, vt deum intelligas instrumentum? Nõ vtique, sed vt intelligas authorem & operatorem deum. Vnde magis deo detulit, cum dixit: Acquisiui hominem per deum, vt & nos cum aliquid acquirimus, vel omnes euentus secundos deo magis deferre, quàm nobis arrogare debeamus. Et adiecit parere Abel. Cũ adiicitur aliquid, quod prius erat, tollitur. Idque colligitur ex Arithmeticæ proportionibus, aut animæ cogitationibus. addito enim numero, fit alius numerus, aboletur superior: & cogitatio accedens noua excludit superiorem. Ergo cum adiicitur Abel, aufertur Cain. Quod nominum interpretatione plenius deprehenditur. Cain etenim dict⁹ est acquisitio, quod omnia sibi acquireret: Abel, qui omnia referret ad deum, pia deuotus mentis attentione, nihil sibi arrogans, vt superior frater, sed totum tribuens cõditori quod accepisset ab eo. Duæ itaq; sectæ sunt sub duorum fratrum nomine compugnantes inuicem, & contrariæ sibi. Vna quę totum menti suæ deputat tanquàm principali, & quasi cuidam cogitationis & sensus & motus omnis authori, hoc est, quę omnes inuentiones humano adscribit ingenio: Altera, quæ tanquàm operatori & creatori omnium deo defert, & eius tanquam parẽtis atque rectoris subdit omnia gubernaculo. Illa prior Cain significatur, hæc posterior Abel dicitur. Has duas sectas anima vna parturit: & ideo germanæ habentur, quòd vno fundantur vtero. Sed contrariæ sunt, quia oportet eas, cùm quodam animæ partu editæ fuerint, diuidi ac separari. Compugnantibus enim hospitium esse vnum perpetuo non potest. Denique Rebecca cũ duas naturas humani ingenij parturiret, vnam mali, alteram Gene.25. boni, eásque exilire intra vterum sentiret suum, (Esau enim typus erat malitiæ, Iacob figuram bonitatis gerebat) mirata quid illlud esset quod discordiam quandam cõcepti cerneret fœtus, cõsuluit deum vt passionem proderet, medelam daret. Itaq; precanti est responsum editum: Duæ gen Gene.25. tes in vtero tuo sunt, & duo populi de ventre tuo exibunt. Quod si ad animam referas, eandem genitricẽ boni & mali intelliges: quia ex eodem fonte animæ vtrumque demanat. Sed hoc sobrij solet esse verique iudicij, vt repudiato malo enutriat quod bonum est, atque cõfirmet. Prius ergo quàm pariat, bonum est exhibere reuerentiam deo debitam, vt ipsi totum deferat, sua non præferat? Cum vero genuerit cõfessionem qua defertur deo, deponit cordis sui tumorem. Adiiciens ergo deus bonum animæ dogma Abel, abstulit improbum dogma Cain.

De mysti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

De mysterio in præmemoratis fratribus secundum scripturam & authoris intelligentiam figurato. Et quid per hoc intelligi detur, quod in libris Regum legitur: Et appositus est ad patres suos. De comparatione præterea Isaac & Moysi quantum ad typum & figuram quæ in eis præcessit. Et quare de Moyse non legatur sicut de cæteris quia deficiens mortuus est: ac de ignorantia sepulturæ ipsius. Cap. II.

EGo tamen hoc loco secundum scripturam mysterium magis duorum populorum intelligo, quod deus adiiciendo ecclesiæ suæ fidem piæ plebis, abstulit perfidiam populi præuaricantis, quandoquidem verba ipsa hoc significare videantur, dicente deo: Duę gentes in vtero tuo sunt, & duo populi de vẽtre tuo exibũt. Hæc figura synagogæ & ecclesiæ in his duob⁹ fratribus ante præcessit, Cain, & Abel. Per Cain parricidalis populus intelligitur Iudæorum, qui domini authoris sui, & secundũ Mariæ virginis partum fratris, vt ita dicam, sanguinem persecutus est. Per Abel autem intelligitur populus Christian⁹ adhærens deo, sicut & Dauid ait: Mihi autem adhærere deo bonum est. Et vt cœlestibus se attexeret, & à terris separaret. Et alibi: Defecit, inquit, anima mea in verbum tuum. eò quòd ordinem viuendi atque vsum nõ in terrenis voluptatibus, sed in verbi agnitione posuisset. Ex quo cognoscitur, nec illud ociosè scriptum esse, sed perpensè atque examinatè, quod legimus in Regnorum libris: Et appositus est ad patres suos. Intelligi enim datur quòd patrũ similis fuerit fide. Vnde claret non ad sepulturam corporis, sed ad cõsortium vitæ relatum. Denique de Isaac non perfunctoriè scriptum putatur quod requirens corporis istius speciem quæ animæ suæ attexebatur, appositus sit ad genus suum, eò quòd patris sui moribus adhæserit. Pulchre autem ad gen⁹ ait, non ad populum, sicut alibi. Nam legimus aliis locis appositos fuisse ad populum suum. Sed isti non tam præstantes: præstantior autem, qui paucorum similis fuerit, & non plurimorum. Plures in populo suo quàm genere. Et prẽstãtius dicitur paucorum similẽ esse, quàm plurimorum. Qui ergo dei erat generatus promissione, qui ad sacrificiũ probandæ pietatis electus, qui vnius vxoris, hoc est solius sapientiæ societate contentus, superni illius generis, quod est vnum, sibique semper conueniens, non plebeiæ vilitatis imitator astruendus fuit scripturæ diuinæ testimonio. Etenim vbi labor, doctrinæ meditatio, illic cum pluribus cõmune collegium, & quoddam populare consortium est. Audiendo enim pleriq; proficiunt, quos nominauit populum. Vbi autẽ non humana traditione, sed ingeniosa collectione sine vsu laboris disciplina percipitur, illic sublimis generis incorrupta sinceritas est. Et ideo Isaac tanquàm dei munus ad genus suum magis quàm ad populum appositus legitur, vt diuinorum potius q̃ humanorum imitatorem esse sedulũ recognoscas. Beata & illa mens, quæ species & ipsum genus supergrediens, meretur audire quod dictum est ad Moysen cum separaretur à populo: Tu autẽ sta mecum. Nam sicut in Isaac dominicæ incarnationis typus humanæ generationis supergressus consuetudinem, vicit priores, ita vt in eo non vulgaris populariſq; gratia, sed specialis prærogatiua præcelleret, sicut lectio docet: Abrahæ enim dictæ sunt repromissiones, & semini eius: non dicit & seminibus, tanquam in multis, sed sicut vni, hoc est semini tuo, quod est Christus: ita etiam in Moyse venturi doctoris figura, qui legem doceret, Euangelium prædicaret, implere testamentum vetus, nouum conderet, cœleste populis alimentum daret, humanæ dignitatem cõditionis excessit eousq;, vt dei donaretur nomine: sicut habemus scriptum dicente domino: Posui te deum Pharaoni. Etenim victor passionum omnium, nec vllis captus seculi illecebris, qui omnem istam secundum corpus habitationem cœlestis puritate cõuersationis obduxerat, mentem regens, carnem subiiciens, & regia quadam authoritate castigans, nomine dei vocatus est: ad cuius similitudinem se perfectæ virtutis vbertate formauerat. Et ideo non legimus de eo, sicut de cæteris, quia deficiens mortuus est, sed per verbum dei mortuus est. Deus enim neq; defectionem aut deminutionem patitur, neque adiectionem capit. Vnde & addidit scriptura: Quia nemo scit sepulturam eius vsque in hodiernum diem, quod ad translationem magis q̃ ad interitum intelligas. Mors enim secessio quædam est animæ & corporis. Mortuus igitur est per verbum dei, vt ait scriptura, non secundum verbũ: vt aduertas nõ nuncium mortis, sed gratiæ munus expressum, qui trãslatus magis quàm derelictus est, cuius nemo nouit sepulturam. Quis enim in terrenis reliquias eius potuit deprehendere, quem secum esse dei filius in euangelio demonstrauit? Denique & Helias simul est à quibusdam visus, qui translatus curru est, nõ sepultus nec mortuus legitur. viuit enim, qui cum dei filio est. Moyses autẽ mortuus quidem legitur, sed per verbum dei mortuus, per quod facta sunt omnia. Verbo autem dei cœli firmati sunt. Per verbum igitur dei non lapsus operis, sed firmamentum est. Non ergo tanquam relapsus in terram deprehenditur corporis solutione, sed tanquam verbi cœlestis operatione donatus & munere, vt quietem magis caro eius, quàm bustum acceperit. Bene autem inter dominum & seruum seruatur distantia, vt prærogatiuam domini intelligas, serui gratiam. De Moyse legitur quia sepulturam eius nemo scit: de Christo autem, sepultura eius de terra sublata est: quia ille secundum mysterium legis expectabat redemptionem, vt resurgeret: hic secundum euangelij donum redemptionem nõ expectabat, sed donabat. Et ideo sepultura eius ignorata non est, sed eleuata: quam diutius creatura tenere non potuit, quia per ipsum omnis creatura properauit à corruptionis seruitiis eleuari. Nemo ergo scit sepulturã Moysi, quia vitã eius omnes nouerunt. Christi autem sepulturam vidimus, sed nunc iam non nouimus, qui resurrectionem eius agnouimus. Debuit enim cognosci tumulus eius, vt resurrectio manifestaretur. Et ideo in euangelio tumulus summa expressione describitur. In lege nõ quæritur, quia licet resurrectionem eius lex annunciauerit, nobis tamen euangelij series plenissime comprobauit.

Psal.72.
Psalm.118.
Exodi.34.
Gala.3.
Exo.7.
4.Reg.2.
Psal.32.

Quid iuxta moralem interpretationem author significari uelit per hoc quod superius cõmemoratum est: Et adiecit parere Abel. Et de statibus ac officiis Abel, & Cain. Qua ratione etiam, cum ante generatus sit Cain, in descriptione uitæ status & operis usus Abel prius cõmemoretur. Cap. III.

ERgo vt quod proposuimus, cõpleamus, Adiecit, inquit, parere Abel, hoc est, meliorem Eua, quæ grauiter ante peccauerat, ex se generauit sententiam, vt superioris sententiæ aboleret erroré. Mẽtior nisi hoc in vniuersis comprobatur. Ita enim nascimur, vt ante infirmus infantiæ sexus in nobis sit, postea pueritiæ corporis tantummodo curam sciens, nullum cultum, nullã habens obseruantiam diuinorum. Vnde & euidenti naturæ nouitate ortum Iesum Christũ ex virgine vt probaret propheta, ait: Ecce virgo in vtero accipiẽt, & pariet filiũ, & vocabitur nomen eius Emmanuel: butyrum & mel manducabit priusquam sciat malum aut bonum: non credet malitiæ, vt eligat quod bonum est. Et infra: Priusquam sciat puer vocare patrem ac matrem, accipiat virtutem Damasci, & spolia Samariæ contra regem Assyriorum. Solus enim fuit qui non est captus seculi huius vanitate, & carnali tumore: vtpote qui se humiliauit factus obediens vsque ad mortem. Longe vnicuique nostrum dissimilis, quia nos frustra extollimur mente carnis inflati. Vnde & nemo sine peccato, nec vnius diei infans. Ille autem peccatum non fecit. Et ideo in nobis ante nascitur Cain seipsum præferẽs: postea Abel generatur, in quo sit reuerẽtia diuinitatis. Prius ergo irrepit quod malum est, postea agnoscitur quod bonum est. Vbi autem bonum, ibi iustum: vbi iustitia, ibi sanctitas: hoc est, Abel qui adhæret deo. Et factus est, inquit, Abel pastor ouium, Cain autem operabatur terram. Non est ociosum quòd cum antè generatus sit Cain, vt lectio docet, prẽlatus sit hoc loco Abel: nec idem sit ordo nominum, qui est ordo naturæ. Quid sibi vult mutatio ordinis, vt prius junioris meminerit, vbi scribitur vitę stat⁹, operisq; vsus? Officiorum interrogemus distantiam, vt colligamus causſam

Gene.4.
Esaiæ.7.
Esaiæ.8.
Philip.2.
Iob 15.
1.Petri.2.
Gene.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prælationis. Operari terram vsu prius est, gratia inferius quàm oues pascere. Hoc enim instar est cuiusdam doctoris & principis. Meritóque prior se à vetustioribus inchoauit, iunior recentiora prætulit, quę nullas spinas, nullos tribulos
Gene.3. germinarent, nulli sententiæ essent obnoxia. Denique peccati reus Adam de paradiso dimissus est voluptatis, vt operaretur terram. Recte ergo vbi nascuntur hi fratres, seruatur etiam in prædicando ordo naturæ: vbi vero exprimitur disciplina viuendi, seniori iunior antefertur: quia etsi tempore iunior, virtute præstantior est. Innocentia enim tempore posterior est quàm malitia, & quadam suppar ætate: sed me-
Sapien.4. ritorum nobilitate antiquior. Senectus enim venerabilis est, non annis incana, sed moribus. Et ætas, inquit, senectutis vita immaculata. Vbi ergo generatio exprimitur, præueniat Cain: vbi disciplinarum fit prædicatio, pręcurrat Abel. Adolescentiam igitur, & ipsam in exordiis iuuentutem variarum illecebris passionum feruere quis abnuat? Sed vbi maturior ætas successerit, tanquam pubescentis lasciuiæ tempestate discussa tranquillitatem refundi, & in quosdam portus quietos lassæ animæ nauigium subducere. Itaque graues motus nostræ adolescentiæ fida senectutis statione placidantur.

Quòd non solum naturæ exemplis, sed & fidelibus diuinæ scripturæ testibus comprobetur malitiam tempore præcedere uirtutem. Et quemadmodum secundum mysterium latens in literis, duæ mulieres unicuique nostrum cohabitent, inimicitiis & discordiis dißidentes, quarum una uoluptas, altera uero uirtus nominatur. De uoluptatis quoque descriptione, & retibus ipsius, fallacibúsque suasionibus quibus mentem hominis capere nititur. *Cap. IIII.*

NE ergo dubites talibus naturæ admonitus exemplis, quòd malitia præcedat tempore, sed iuuenescat infirmitate. Habet illa ætatis stipendium, virtus autem prærogatiuam gloriæ, qua plerũque iusto iniquus iudici cedit. Cuius rei testis est fidelis diuina scri-
Gene.25. ptura, quæ docet Esau cognomine stultitię virũ cessisse patiẽter primatus suos fratri suo Iacob, ita vt diceret: Vt quid mihi primatus? Sed quos iste posthabuit, hos vir cognomento exercitationis præditus quæsiuit mereri. Nónne tibi videtur Esau tanquam in agone victus, & propriæ mentis infirmitate imparem se existimans cessisse victori coronam, quem videbat nullis passionũ illecebris inflecti, quarũ ipse puluerem sustinere nõ poterat? Vt quid mihi, inquit, primatus? Apud ignauos enim nulla sunt insignia virtutis, apud sapientes prima habentur. studia enim virtutis quædam instrumenta sunt. Itaque sicut bellator sine armis esse non potest, ita nec sine exercitatione virtus. Vnde & dominus in Euan
Matth.11. gelio ait: A diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum cogi
Matth.6. tur, & cogentes diripiunt illud. Et alibi: Quærite regnum dei, & ecce omnia præsto sunt vobis. Nõ dormientibus, neque ociantibus, sed vigilantibus & laborantibus pollicentur præmia, & labori merces parata est. Qui licet non suauis ad gratiam, tamen fructuosus ad præmium est. Docet hoc ser-
Deute.21. mo legis, sicut scriptum inuenimus: Si fuerint, inquit, vni homini duæ vxores, vna earum dilecta, altera odibilis: & pepererint ei ambæ filios, dilecta & odibilis, & fuerit primitiuus filius mulieris odibilis: qua die hæredes reliquerit filios in substantia sua, non poterit primatum dare filio mulieris dilectæ, omittens filium odibilis: sed primitiuum filium odibilis cognoscens, det illi dotem ex omnibus quæ inueniuntur ei: quia ipse initium filiorum eius est, & ipsi debẽtur primitiæ. Quàm profunda latent mysteriorum secreta in literis? Recognosce anima partus tuos, & odibilis istius mulieris quære mysterium. Intra te ea inuenies, si requiras. Repete cogitationes, relege sensus tuos, & cui primitiæ debeãtur, agnosces. Duæ enim mulieres vnicuique nostrum cohabitant, inimicitiis ac discordiis dissidentes, velut quibusdam zelotypiæ contentionibus nostræ replentes animæ domum. Vna earum nobis suauitati & amori est, blandæ conciliatrix gratiæ, quæ vocatur voluptas. Hanc nobis opinamur sociam ac domesticam: illam alteram immitem, aspe-

ram, feram credimus, cui nomen virtus est. Illa igitur meretricio procax motu, infracto per delicias incessu, nutantibus oculis, & ludentibus iaculans palpebris retia, quibus pretiosas iuuenum animas capit, (oculus enim meretricis, laqueus est peccatoris) quemcunquẽ viderit sensu dubio prætereuntem in angulo transitus domus suæ, sermonibus adoritur gratiosis, faciens iuuenum volare corda, domi inquieta, in plateis vaga, oculis prodiga, pudore vilis, amictu diues, genas picta. Etenim quia verum decorem naturæ habere non potest, adulterinis fucis affectatæ pulchritudinis lenocinatur speciem, non veritatem. Vitiorum suecincta comitatu, nequitiarum choro circunfusa, dux criminum talibus verborum machinis murum mentis aggredi-
Prouer.7. tur humanæ: Sacrificium pacis est mihi: hodie reddo vota mea: hac ex causa progressa sum obuiam tibi, desiderans faciem tuam inuenire. Institis texui lectum meum, & tapetis ab Aegypto straui. Aspersi lectum meum croco, domũ autem meam cinnamomo: veni, fruamur amicitia vsque in diluculum: veni, colluctemur cupidine. Hanc enim per os Salomonis speciẽ fornicarię videmus expressam. Nam quid tam meretricium, quàm secularis voluptas? quæ à fenestra domus suæ intrat, oculis prima tentamenta prędudens: & penetrat cito, si tu in plateam prospiciens, id est, in publicas transeuntium vias, non in legis interna mysteria obtutum mentis intendas. Ea profecto est quæ validioribus vinculis velut cubile quoddam consociatæ nobis communitatis intexit, vt qui reclinauerit se, ligetur. & opprobriosæ fraudis velamine operit corporis sui stratum ad solicitãdos iuuenum animos, absentiam viri, hoc est, incuriam legis obtexens. Lex enim absens peccantibus est. Nam si adesset, non delinqueretur. Et ideo ait: Non enim adest vir meus in domo, abiit autem viam longissimam inuolucro pecuniæ accepto in manu. Quid hoc esse dicam, nisi forte quia diuites putant nihil esse quod non cedat suæ pecunię, & in gratiam sui legem velint esse venalem? Spargit odores suos voluptas, quia Christi odorem non habet. Thesauros demonstrat, regna promittit, amores spondet continuos, inexploratos concubitus pollicetur, sine pædagogo disciplinas, sine monitore sermones, vitam sine sollicitudine, mollẽ somnum, inexplebilem cupiditatem. Seducens eum, inquit, multo blandimento sermonum, & laqueis labiorum suorũ alligans, domum adusque attraxit. At ille secutus eã circunuenitur. Nitebat aula regio luxu splendida, cælatis parietibus, & solo humido natabant pauiméta vino. Fragrabat vnguento humus, spinis cooperta piscium, & marcentibus iam floribus lubrica. Illic comessantiũ tumultus, concertãtium clamor, litigantium cædes, concentus cœnantium, saltantium strepitus, ridentium cachinnus, lasciuientium plausus, confusa omnia, nihil naturæ ordine. Saltarices tonsæ, & crispantes pueri coma, epulantium eruditas, edentium ructus, ebriorum sitis, hesterna crapula, hodierna temulentia, repleta vomitu bibentium pocula, maiore odore ebrietatis, quàm si recentia tantũ vina fragrarent. Ipsa in medio stãs, Bibite, inquit, & inebriamini, vt cadat vnusquisque, & non resurgat, ille apud me primus, qui omnium perditissimus. Ille meus est, qui suus non est. Ille mihi gratior, qui sibi nequior. Calix aureus Babylonis in manu mea inebrians o-
Hiere.51. mnem terram, à vino meo biberunt omnes gentes. Qui est ergo insipientior, diuertat ad me, & indigentibus sapientia præcipio dicens: Panibus absconditis suauiter vtimini, & aquam furtim dulciorem bibite. Manducemus & biba-
Esaiæ.22. mus, eras enim moriemur. Transiet vita nostra tanquàm
Sapien.2. vestigia nubis, & tanquàm nebula dissipabitur. Venite ergo fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tanquàm in iuuentute celeriter. Vino precioso & vnguẽtis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis antequàm marcescant. Nullum pratum sit quod non pertrãseat luxuria nostra, vbique relinquamus signa lætitiæ. Hæc omnia relinquuntur, nihil secum quis feret, nisi quod corporis voluptate quis perceperit. Denique ipsam ego instituí philosophiam, nec est alia verior nisi ea quę bonum asserit quod suaue atque iucundum sit. Ergo vel philosophiæ vel sapientiæ Salomonis credite.

De oc-

Universidad de Deusto
Biblioteca

De occursu uirtutis saucium & cito casurum miserantis. Ac ne inter moras illecebris demulcentibus mens capiatur, pulcherrimis illam rationibus à fallaci uoluptate auertentis, & ad se trahentis, cum detestatione commemoratæ meretricis, & falsitatis ipsius detectiõe. Quod etiam dominus Iesus docuerit quemadmodum aduersus huius mundi tentationes resistatur, & de tribus laqueis quos illi diabolus tetenderat. De uituperatione quoque gulæ atque auaritiæ, & contrariarum uirtutum cõmendatione. Cap. V.

HIs auditis, velut ceruus sagittatus in iecore hæret saucius. Quem miserans virtus, & casurum cito videns, improuisa occurrit veritate, ne inter moras illecebris demulcẽtibus mens capiatur humana. Palam, inquit, apparui tibi non quærenti me. Ne fallat imprudentem, & circunueniat te mulier effrænata & luxuriosa, quæ non nouit pudorem: sedet in foribus domus, in Prouer.7. sella palam, in plateis aduocans prætereuntes. Nunc igitur fili audi me, & intende verbis oris mei: Non declinet in vias eius cor tuum. Multos enim vulnerando deiecit, & sunt innumerabiles quos trucidauit. Viæ inferorum domus eius, Prouer.5. deducentes in secessum mortis. Auser igitur prauum os, & iniusta labia longe à te propelle. Oculi tui recta videant, noli intendere fallaci mulieri. Mella enim distillabunt à labiis mulieris fornicariæ, quæ ad tempus impinguat fauces tuas, postea vero amariorem felle inuenies. Dies me citius defecerit quàm vitia eius exponam, quę tamen in Prouerbiis ore sapientiæ descripta atq; expressa sunt. Non te vincat formæ concupiscentia. Adulterina est, fucis illita, nequaquàm vero ac syncero fulgens decore. Neque capiaris oculis. circunfusa enim retia sunt. Esto magis similis illius & sequere Cantic.2. eum qui salit super montes, & transilit super colles, prospiciens per senestras, eminens super retia. Mala sunt voluptatis vincula. Oculos delectat, demulcet aures, sed mentem inquinat, multa mentitur, falsa adiungit, vera subducit, spondet pecuniam, aurum offert, sed aufert disciplinam. Tu autem accipe potius disciplinam quàm pecuniã, & scientiam super aurum probatum. Melior est enim lapidibus precioſis. Non te celabo quæ summa eius feruntur, ne videar operire quæ displicẽt in voluptatẽ, & obumbrare quæ placeant. Eleuat enim & extollit mentem suasoriis verbis, ostendit omnia regna terræ dicens: Hæc omnia tibi dabo si procidens adoraueris me. Ibi tu caue ne capiaris præ- Luc.4. terlabentibus & non manentibus, in quibus magna tentatio est. Docuit te certè dominus Iesus quemadmodum aduersus huiusmodi tentationes resistas. Tetenderat diabolus primum laqueum gulæ dicens: Si filius dei es, dic huic lapidi vt panis fiat. Respondit dominus: Non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo dei. Laqueum soluit hoc dicto. Posuit iterum diabolus secundum iactantiæ laqueum, qui etiã bonã mentẽ prosperis currentẽ semitis solet strangulare. Et duxit illum, inquit, in Hierusalẽ, & statuit eum supra pinnaculum templi, & dixit illi: Si filius dei es, mitte te hinc. Scriptum est enim quod angelis suis mandauit de te vt conseruent te, quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Itaque cum posset sine vllo periculo mittere se dominus Iesus, cui suppeterent spiritales volatus: tamen ne iactantiæ genus esset, respondit diabolo: Non tentabis dominum deum tuum. Simul docuit nos cauere ne faciamus voluntatem diaboli. Si ergo vere iactantia declinanda est, quanto magis nemo debet falsa iactare pro veris? Tertius superest laqueus auaritiæ atque ambitionis. Ostendit in monte posito omnia regna terræ in momento temporis. Bene in momento, quia diuturna esse nequeunt. Paululum expecta, & cito transeunt. Itaque qui sequuntur ea, in monte sibi esse videntur, sed non sunt Psalm.36. perpetui, sicut habes scriptum: Vidi impium superexaltatum & eleuatum super cedros Libani, & transiui, & ecce non erat. Sed qui maximè ea facit, adorare videtur diabolum, cui deus venter est, & in pudendis gloria. Tu autem in deo gloriam quære, qui tibi ait: Dominum deum Philipp 3. tuum adorabis, & illi soli seruies, à quo æterna accipias non Luc.4. temporalia. Tamen si quem etiam ista delectent, ab eo moderatius petuntur, qui verus omnium fons est. Nam & ipsa peculiaria quæ possidere sibi videtur diabolus, aliena sunt, sicut ipse dixit: Tibi dabo potestatem hanc vniuersam & gloriam eorum, quia mihi tradita sunt. Ab eo ergo spera. licet breuis vitæ non sit longum viaticum requirendum, tamen ab eo spera qui vniuersam creaturã condidit, qui diabolo ea ad tempus tradidit, non vt possideat sed vt tentet. Non enim poterat corona esse sine certamine. Probandi erant dubij, vt iusti coronarentur. Dedit itaque diabolo ea, quia in his ipsis pœna accipientis est si vti nesciat. Quid est enim thesaurus luxurioso, nisi sumptus luxuriæ? Sed non luxuriosus, sed frugi probatur. Et ideo vtere quasi frugi iis quæ tibi apponuntur, vt non cum manducas multum, odibilis fias. Vigiliæ enim & tormenta viro edaci. Et infra: Si coactus fueris in edẽdo, surge & vome, & refrigerabit te, & Eccl.31. non adduces corpori tuo infirmitatem. Plurimos itaque gula sua occidit, nullum frugalitas. Innumeris vina nocuerũt, nulli parsimonia. Plerique inter epulas fudere animas, & mensas proprio repleuere sanguine. Aliis eruditas vocem simul rapuit & sensum: & si aliquibus eruditas noxia non fuit, his ruinam fecit ebrietas: alios in crimen egit ebrietas: & si ipsa crimen non sit, alios ad egestatem redegit. Postremo audi quos Christus excludat. Cum intrauerit, inquit, pa- Luc.13. terfamilias & clauserit ostium, incipietis foris stare, & pulsare ostium dicentes: Aperi nobis. & respondens dicet: Nescio vos vnde estis, recedite à me operarij iniquitatis. Tũc incipietis dicere: Manducauimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Et dicet vobis: Nescio vnde estis. Audistis quid de manducantibus dixerit. Audi nunc Luc.6. quid de ieiunantibus dicat: Beati qui nũc esuriunt & sitiũt, quia saturabũtur. Et infra: Væ vobis qui saturati estis, quoniam esurietis. Sed vis manducare, vis bibere? Veni ad conuiuium sapientiæ, quæ inuitat omnes cum magna prædicatione dicens: Venite, & edite panes meos, & bibite vinum Prouer.9. quod miscui vobis. Delectant cantica quæ epulantem demulceant? Audi hortantem, audi cantantem ecclesiam, non solum in canticis, sed etiam in Canticis Canticorum: Manducate proximi mei, & bibite, & inebriamini patres mei. Cantic.5. Sed hæc ebrietas sobrios facit, hæc ebrietas gratiæ, non temulentiæ est. Lætitiam generat, non titubantiam. Nec verearis ne in conuiuio ecclesiæ aut grati odores tibi, aut dulces cibi, aut diuersi potus, aut conuiuæ nobiles desint, aut decentes ministri. Quid Christo nobilius, qui in conuiuio ecclesiæ & ministrat, & ministratur ei? Istius conuiuæ recumbentis annecte te lateri, ac te deo coniunge. Nec fastidias mensam quam Christus elegit, dicens: Introiui in ortũ meum soror mea sponsa, vindemiaui myrrham cum aromatibus meis, manducaui panem meum cum melle meo, & bibi vinum cum lacte meo. In orto, hoc est in paradiso est cõ- Ibidem. uiuium ecclesiæ vbi erat prius Adam quàm peccatum committeret. Ibi recumbebat Eua priusquàm culpam crearet & pareret. Ibi vindemiabis myrrham, hoc est Christi sepultu- ram, vt consepultus cum illo per baptismum in mortem, quemadmodum ille surrexit ex mortuis, & tu resurgas. Ibi manducabis panẽ qui confirmat cor hominis. Melgustabis, Psalm.103. quo tuarum dulcescat meatus faucium. Vinum bibes cũ lacte, hoc est cum decore & syncericate, siue quòd meri pura simplicitas sit, siue quòd immaculata gratia, quæ in remissionem sumitur peccatorum, siue quòd paruulos consolationis suæ lactet vberibus, vt ablactati in deliciis, in plenitudinem perfectæ ætatis adolescant. Succede ergo in hoc conuiuium. An metuis ne angustior domus & breuis cõuiuij locus te cõprimat? O Israël quàm magna est domus dei, Baruch.3. & ingens locus possessionis eius, magnus, & non habet finem, altus & immensus. Ibi fuerunt gigantes illi qui ab initio fuerunt statura magna, scientes prælium. Non hos elegit deus. Et merito non elegit, quia prælium non pacem sciebant. Et ideo tu pacem disce, vt eligaris à deo. Sed ne forte incomptam domus magnitudinẽ putes, & diuersoria te columnata delectent: Sapientia ędificauit sibi domum, & sculpsit columnas septem. Ipse etiam dominus Iesus multas mã- Sapien.9. siones apud patrem suum esse commemorat. In hac ergo Ioan.14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

domo epulaberis animæ cibo, potúque mentis, vt postea nō esurias neq; sitias vnquam. Qui enim manducat, manducat vsq; ad satietatem: & qui bibit, vsq; ad ebrietatem bibit. Sed hæc ebrietas pudicitiæ custos est. Illa vini ebrietas fomes libidinis, quo per carnes vaporantur interna viscera, animus ignescit, anima exuritur. Sæuus criminum stimulus libido est, quæ nunquàm manere quietum patitur affectum. Nocte feruet, die anhelat, de somno excitat, à negocio abducit, à ratione reuocat, aufert consilium, amantes inquietat, lapsos inclinat, castis insidiatur, potiendo inflammat, vsúque accéditur. Nullus peccandi modus, & inexplebilis scelerum nisi morte amantis extingui non potest. Et ideo ait Apostolus: Fugite fornicationem. vt veloci fuga tanquàm furiosæ dominæ declinare sæuitiam & tetro seruitio exire possimus. 1. Corin. 6.

Nam quid de auarita dicam, insatiabili pecuniæ cupiditate, & quadam æris libidine, quæ quo plura abstulerit, eo magis inopem esse se credit? Omnibus inuida, sibi vilis, in summis diuitiis inops, affectu extenuat quod censu abūdat. Nullus rapiendi modus, vbi nulla mensura cupiendi. Sic inflammat animum, sic igne suo pascit animum, vt hoc solo distet, quod illa formarum adultera sit, ista terrarum. Elementa concutit, mare sulcat, terram effodit, cœlum votis fatigat, nec sereno grata nec nubilo, condemnat prouētus annuos, fœtúsque terrarum arguit. Sed hæc ægritudo est animæ, nō sanitas. Denique ecclesiastes dicit: Est languor malus quē vidi sub sole, diuitias custodiri in malum possidentis eas. Eccli. 5.

Et supra: Qui diligit argentum, non satiabitur argento, nec est finis acquisitionis eorum, Si quæris thesauros, accipe inuisibiles & occultos, quos in cœli altissimis, non quos in terrarum venis requiras. Esto pauper spiritu, & eris diues qualicunque censu, quia non in abundantia diuitiarum vita est hominis, sed in virtute ac fide. Istæ te diuitiæ verū diuitem facient, si sis in deum diues.

De rememoratiua superiorum recapitulatione, & tribus nō prætereundis, quibus dominus Iesus officia humanæ deuotionis definiuit, & quemadmodum mens hæc audiens se à uoluptate auertat, & uirtuti adiūgat, studiaq; illius eligat, quibus & sanctus Iacob uir plenus exercitationis mentē intēdit. Quodq; ideo pastor ouium inducatur, quia imperitare corpori & sēsibus eius ac uoluptatibus, uotique modum tenere, præstantius æstimetur, quàm regere populos, uel urbibus præesse. Cap. VI.

AVdisti voluptatis mysteria, audisti etiam copiarum nostrarum munera, quas ego non supellectili operiēdas, sed scripturæ nudis sermonibus demonstrandas putaui, vt sua luce refulgerēt, vt ex se ipsæ vocem emitterent sibi inuicem. Neq; enim sol & luna interprete indigent. Habent interpretem fulgorē sui luminis, quo totus repletus orbis est. Illis illuminatio est fides sine indice, quædam, vt ita dicam, intestata testis, quę alieno non indiget testimonio, & subito se vniuersorum oculis effundit. Non ergo nunciantur opera nostra sed clamant, & se ipsa nunciant. Sane vt & hoc quod laboriosum in nostris ducitur, non præteream, fides exigitur, studium desideratur, facta quæruntur. His enim tribus dominus Iesus deuotionis humanæ officia diffinit dicens: Petite, & dabitur vobis: quęrite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Et infra: Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, similis est viro sapiēti. Hæc qui studiose fuerit prosecutus, primatus benedictionis accipiet, sicut patriarcha Iacob, qui continentia & fide humanarum supplantauit vestigia passionum. Iste ait: Misericordiam mei habuit deus, & sunt mihi omnia. Hanc itaque misericordiam nos fide, studio operibúsque mereamur, quibus disciplinis inuenit Israël gratiam dei, & per ipsam omnia. Non enim mundi huius copias, sed virtutum disciplinas sibi suppetere gaudebat. Has nobis substituamus hæredes, quas sanctus Abraham in Isaac filio suo substituit sibi, omnem operum suorum deputans hæreditatem sapiēti & iusto viro, nec vllum ius hæreditarium ancillis vel ancillarum filiis derelinquens, sed tantūmodo donationis munera. Perfectæ enim virtutes totum accipiunt gloriæ patrimonium, vsitatis & mediocribus vile aliquid aspergitur. Et Matth. 25. Gene. 25.

ideo Agar, quæ aduena Latinè dicitur atque accola, & Cethura quæ odorifera significatur, hæredes non sunt. Qui enim mediis vtitur disciplinis, accola non inhabitator est sapientiæ. Odore aspersus, non fructu expletur. Sanitatem autem cibus non odor inuehit, quia odor fructuū nuncius est. Principales itaque disciplinas sequentibus, & indigenas accolis agnoscimus præferēdas. Hoc secundum ingenium. At vero secundum mysterium, Abraham pater gentium, semini suo legitimo, quod est Christus, hæreditatem omnem fidei suæ detulit, quia in hac terra velut aduena fuit, vt vitæ huius odorem magis quàm fructum referret. Hæc cum audit mens, auertit se à voluptate, virtutíque adiungit, veri decoris admirans gratiam, purum affectum, simplicem sententiā, mediocrem vestē, hoc est, nō in persuasione sermonis, sed in ostentatione spiritus, qualis est Apostolicæ forma sententiæ, amictum sapiētiæ atque pietatis omni precioſiorem auro refulgens: tamen chorum prudentiæ, temperātiæ, fortitudinis, iustitiæ suscipiens, quæ fragrabat odorem disciplinarum, incutientes reuerentiam, infundentes gratiam. Itaq; talibus mota elegit studia virtutis, quibus Iacob vir plenus exercitationis mentem intendit suam. Et ideo ouiū pastor inducitur, eò quòd imperitare corpori & sensibus eius ac voluptatibus, votiq; modum tenere, ne velut ouis vagetur incerta, præstantius æstimatur q̄ regere populos, vel prę esse vrbibus. Difficilius enim quispiā se q̄ alterum regit. Animum vincere, iracundiam cohibere, compugnantésque leges carnis & mētis in vnum cogere, immortalis cuiusdam est viri, quem inferni porta non susceperit. Denique ipse sibi legislator vindicauit hoc munus, vt oues pasceret Iethro, qui dicitur superfluus, & ageret in desertum: eò quòd irrationabilem & superflui vulgarísque sermonis loquacitatē in secreta quædam sobriæ doctrinæ coēgit mysteria. Ideoque Aegyptiis abominationi erant pastores ouū. Omnes enim qui corporis dediti passionibus huiusmodi, & voluptatibus indulgent suis, disceptatorē verbi doctorēq; virtutis quadā execratione declinant. Et ideo per ænigmata hæc docuit Moyses apta deo esse sacrificia, quæ refugit omnis insipiēs, hoc est opera & prę cepta virtutis. Ideoq; pastor Abel, Cain autem operator terræ legitur, qui in fratre suo vir insipiens formam speciémque virtutis expressam ferre non potuit. 1. Corin. 3. Exod. 3.

De oblatione Cain ex fructibus terræ, & criminatione illius, ac de informatione & instructione per legem diuinā quomodo uota solui debeant. Cap. VII.

ET factum est post dies, obtulit Cain ex fructibus terræ munus domino.) Duplex culpa, vna quod post dies obtulit, altera quod ex fructibus, non ex primis fructibus. Sacrificium autem & celeritate cōmendatur & gratia. Vnde præceptū est: Si voueris votū, non facias morā reddere illud. Melius est enim non vouere votum, q̄ vouere & non reddere. Cū enim moram facis, nō reddis votum. Est autē postulatio bonorū à deo cū soluēdi muneris promissione. Et ideo cū impetraueris quod petisti, ingrati est tardare promissum. Sed interdū aut negligētibus irrepit obliuio impetratorū, aut tumidis & elatis: arrogare euentus sibi, hebetis cordis est, & bonū quod agit, vel quod à deo cōsequitur, propriis virtutibus vindicare nec authoris deputare gratiæ, sed ipse se fuorū bonorum authorē ducere. Tertium genus est peccati quidē minoris, sed supparis arrogantiæ, eorum scilicet qui datorem bonorum deū non negant, sed quæ acciderint, ea sibi propter prudentiam suā cæterarúmque merita virtutum iure delata arbitrantur. Propterea etiam diuina dignos habitos gratia, quod nequaquam viderētur indigni quibus talia diuinis beneficiis prouenirent. Ne quid ergo huiusmodi accidat, vnde votū tuū tibi in peccatum fiat, lex te informauit atq; instruxit, dicēte domino qui legem dedit: Attēde tibi ne obliuiscaris beneficia domini dei tui, & non custodias mandata & iudicia & iustitias illius quæ ego præcipio tibi hodie, vt cū manducaueris, & replet⁹ fueris, & cū domos bonas ædificaueris, & habitare cœperis in eis, & oues tuæ & boues tui cū repleti fuerint, & cum ære, argento & auro completus fueris, & omnia possidere cœperis, & plena fuerint horrea tua, exaltes cor tuum, Eccl. 5. Deute. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuum, & obliuiscaris dominum deum tuũ. Tunc ergo obliuiscēris dominum cum oblitus fueris tui. Si autem cognoscas infirmum te esse, cognosces deum esse super omnia, & immemor esse non poteris vt ei reuerentiam debitam solvas. Disce nunc quemadmodum vnusquisque moneatur ne sequestretur a fructibus suorum putet bonorum. Ne dicas, inquit, in corde tuo, virtus mea & potentia mea fecit mihi virtutē hanc magnam: sed in mente tua habebis dominum deũ tuũ, quoniam ipse dat vires vt facias virtutes. Vnde bene Apo- 1.Cotin.4. stolus quasi legis interpres non gloriabatur in virtute sua, sed minimũ Apostolorum se esse dicebat, & quicquid esset, gratię diuinę esse, nõ meriti sui, nihilq; nos habere quod nõ acceperimus. Quid enim, inquit, habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Didicisti ergo humiliratem magis sequi quàm arrogantiam, sedulitatem affectare q̃ potestatem. Accepisti salutaria præcepta, noli negligere vtilia instrumēta medicinæ, quibus fibra omnis letalis vulneris exsecatur. Ille quoque qui se iustificat, ne insletur cordis sui tumore, & ipse accepit salubre mãdatum, in huiusmodi sententiam resultante oraculo: Ne di- B Deute.9. cas in corde tuo cũ consumere cœperit dominus deus tuus gentes illas à conspectu tuo, dicens: Propter iustitiam meã induxit me dominus possidere terrã istam. Sed propter iniquitates gentium istarũ extirpauit illos dominus à facie tua. Nõ propter iustitiam tuã, nõ propter bonitatẽ tuã, nec propter æquitatem cordis tui intrasti possidere terram istã, sed propter iniquitatem gentiũ disperdidit eos dominus à conspectu tuo, & restituit testamentum quod iurauit patribus vestris. Testamentũ perfecta dei gratia est. Nihil enim imperfectum dat deus, perfecta autem virtus est, & opera virtutis. Testamentum autem dicitur quo defertur bonorum hæreditas. Merito & testamentum dicitur, & diuinum, cum ea quæ vere bona sunt, attestatione mandatorum cœlestiũ conferuntur. Et testamentum dicitur, quoniã sanguine dedicatum est, vetus in typo, nouum in veritate. Quo testamẽto diuinæ gratiæ pignus tenemus, quia sic dilexit deus hũc Ioan.3. mundum, vt vnigenitum filium suũ pro nobis omnibus daret. Vnde perfectionẽ gratiæ prædicãs Apostolus ait: Quo- Roma.8. modo non etiam cum illo omnia nobis donauit?

Quod prima uoti gratia sit celeritas solutionis, ut ex studio immolationis Abrahæ, & scriptura diuina, & uocatione Zacchæi comprobatur. De incitatione quoque ac admonitione ut cito uota nostra soluamus. Cap. VIII.

PRima igitur voti gratia est celeritas solutionis. Deniq; Abraham filium suum ad holocaustũ iussus offerre, non post dies vt Cain obtulit, sed exurgens mane strauit asinam suam, & adhibuit secũ Gene.22. duos pueros, & Isaac filium suum, & concidens ligna ad holocaustum, surgens abiit, & venit ad locum quem dixerat ei deus, die tertia. Primo aduerte immolantis studiũ maturum atque festinum, vt mora expectationis non esset, nisi donec audiretur oraculum. Deinde vt sterneret asinam suã, obsequiũ omne ipse susciperet, & sacrificio necessaria præpararet, duabus quoq; fide & spe virtutibus comitantibus hostiam suam duceret, de potestate dei certus, & de bonitate securus. Quod autem ait: Die tertia: vel quod continua esse debeat & perpetua denotio. Tripertitum est enim tempus, præteritum, præsens, & futurũ. Quo admonemur quòd nec præteritorum beneficiorum dei vel præsentium vel futurorum irrepere debet vlla obliuio, sed tenax gratiæ memoria perseuerare, & obedientia nõ deesse. Vel quia is qui sacrificat: in vnum splendorem, in vnam lucem debeat credere trinitatis. Ei enĩ qui fideliter sacrificat, dies lucet, nox nulla est. Sic & in Exodo Moyses ait: Viam trium dierum ibimus, & immolabimus domino deo nostro. Sed etiam a- Exod.3. libi cum visus esset deus Abrahæ ad ilicem Mambre: Respiciens, inquit, Abraham oculis suis vidit, & ecce tres viri stabant super eum. Et videns, occurrit obuiam illis ad o- Gene.18. stium tabernaculi sui, & adorauit super terram, & dixit: Domine, si inueni gratiam ante te. Tres vidit, vnum adorauit. Tres mensuras offert similaginis. Nam etsi immensus deus, Esai.40. tamen mensuram omnium tenet, sicut scriptũ est: Quis mẽsus est manu aquam, & cœlum palmo, & vniuersam terram C clausa manu? Perfectæ igitur in personis singulis trinitati, interiore mẽtis arcano, hoc est, similaginis spiritalis sanctus patriarcha sacrificium deferebat. Hæc est similago quam in Matth.24. euãgelio molit mulier illa quæ assumetur. Vna enim, inquit, assumetur, altera relinquetur. Assumetur ecclesia, relinquetur synagoga. Vel mens bona assumitur, improba derelinquitur. Vt scias autem quia & Abraham in Christum credidit: Abraham, inquit, diem meum vidit, & gauisus est. Et qui Ioan.8. credit in Christum, credit & in patrẽ. Et qui perfecte credit in patrem, credit in filium & spiritum sanctum. Tres ergo mensuræ, vna similago, hoc est, vnum erat sacrificium quod venerabili trinitati pari quadam mensura deuotionis & congrua plenitudine pietatis oblatum est. Adhuc cognosce celeris, studia deuotionis. Cucurrit, inquit, & accepit vitulum vnum tenerum & bonum, & dedit puero, & festinauit facere eum. Vbique impigra deuotio, & ideo deo fuit munus eius acceptum. Habes & alibi vt solis ortum oratione præuenias, Occurre, inquit, ad solis ortum, Habes in euangelio dicentem dominum Iesum: Zacchæe festinans de- Luce.19. scende. Et ille quia impetrauerat quod volebat, vt Christum videret, & amplius impetrauerat vt videretur & vocaretur à Christo, festinans descendit, & accepit illum gaudens. Et ideo probauit dominus eius affectum, & eum celeri remuneratione donauit, dicens: Quia hodie salus domui huic facta est. festinauit enim & dominus ad beneficiũ, & ideo non expectauit vt promitteret & impleret omnia, sed ante fecit, postea declarauit. Dixit enim: Facta est salus: quòd vtique præuenienti seruit, non promittenti. Iustus ergo votum suum celeritate commẽdat. Et ideo patres nostri festinantes manducabant pascha succincti lumbos, & pedes suos calceamẽtorum exuentes vinculis, & tanquàm onus corporeum deponentes, vt essent parati ad transitum. Pascha enim domini transitus est à passionibus ad exercitia virtutis. Et ideo pascha domini dicitur, quoniam & tunc in typo illo agni veritas dominicæ passionis annunciabatur, & nunc eius celebratur gratia. Cito ergo hoc quære anima, vt Gene.27. cito etiam audias, sicut audiuit & Iacob: Quid est hoc quod tam cito inuenisti fili? Et ille secundum dogma respondit, Quod tradidit dominus deus tuus in manus meas. Cito dat deus: quia dixit, & facta sunt: mandauit, & creata sunt. Psalm.148. Verbum enim dei (non sicut quidam ait) opus est, sed operans: sicut habes scriptum: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Præuenit omnia. Est enim ante omnia Ioan.5. sicut pater, & in omnibus sicut idem pater, penetrans omnia. Validum enim & acutum, & omni gladio acutius est penetrans vsque ad diuisionem animæ & spiritus, artuúmque & medullarum. Præueniens omnium cogitationes: de quo ait pater deus: Iam videbis si comprehendit te verbũ meũ, aut non. Vbi enim deus, & verbum est: sicut dixit: Veniem⁹, Hebr.3. Ioan.14. & mansionem apud eum faciemus. Et sicut habes in aliis de deo lectum, Ego steti hic priusquàm tu: ita & verbum dicit: Priusquàm stares sub arbore fici, vidi te. Et de ipso dictum Iacob.1. est verbo, hoc est filio dei: Medius autem vestrum stat, quẽ Ibidem. vos nescitis. Vbicũque enim sancti, ibi in eorum medio dei verbum, in singulorum præcordiis complens maria & terras. Et cum hic est, etiam alibi est, non mutato loco, sed repleto vbiq; sui præsentia. Vbiq; enim est qui est per omnia, D & in omnibus, nullum locum immunem sui relinquens. Et vbi adest erat, & vbi erat adest. Et ideo qui nouit velox esse verbum dei, cito petit, & cito impetrat.

De reprehensione Pharaonis, qui ut pro eo rogaretur in crastinum distulit, & exaltatus mente deum obliuiscebatur. Quantumque humilitas orationem commẽdet. Et quòd melior uotorum sit solutio, laudare deum. Quòd præterea illa commendanda sit orationis & uoti disciplina, ut non diuulgemus orationem, sed abscondita teneamus mysteria, sicut Abrahã & patres tenuerunt, & quemadmodum dominus in euangelio docuit: & quæ in oratione cauere debeamus. Cap. IX.

AT vero Pharao qui opinionibus vanis & inanib⁹ studiũ ipẽdebat suũ: ranis repleta Aegypto, sonũ manẽ rerum & strepitũ variũ reddẽtibus, dicenti

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exodi.8. Moyſi, Conſtitue mihi quando pro te orem, & pro famulis A
tuis, & pro populo tuo, vt exterminet dominus ranas: cũ de-
buerit in tanta poſitus neceſſitate rogare vt iam oraret, nec
differret, reſpondit, Craſtina die: ocioſus & negligens morę
pœnam Aegypti ſoluturus excidio. Itaque iſte vbi impe-
trabat, immemor fiebat gratiæ, & exaltatus mẽte carnis ſuæ
obliuiſcebatur deum. Humilitas autem commendat oratio-
Lucæ.18. nem. Siquidem & Phariſæus ille reprehenſus eſt, qui ieiunia
ſua velut beneficia enumerabat, & tãquàm obiectabat deo,
& ſe criminum memorabat exortem. Publicanus autẽ præ-
dicatus eſt, qui à longe ſtans nolebat oculos ad cœlum le-
uare, ſed percutiebat pectus ſuum dicẽs: Domine deus, pro-
pitiare mihi peccatori. Et ideo diuina eum ſententia prætulit
dicens: Quia deſcendit hic Publicanus iuſtificatus magis q̃
Phariſęus. Ille enim iuſtificatur qui peccatum propriũ con-
Eſaiæ.43. Pſal.50. fitetur, ſicut locutus eſt ipſe dominus: Dic iniquitates tuas,
vt iuſtificeris. Et Dauid ait: Sacrificium deo ſpiritus contri
bulatus. Et iterum: Cor contritum & humiliatum deus non
Baruch 3. ſpernit. Hieremias quoque ait: Anima in anguſtiis, & ſpiri- B
tus anxius clamat ad te. Ergo & Pharao, & rex Aſſyrius qui
dicebat: Quis deorum gentium iſtarũ liberabit terram ſuã
de manu mea? quomodo liberabit dominus deus tuus Hie-
ruſalem de manu mea? exaltatione ſua deiecti ſunt. Iuſtus au
tem, ſicut Iacob, ad authorem deum refert quæcunque fue-
rit bona conſecutus, dicens de omnibus quæ ſibi proſperari cognouerit: Quoniam tradidit ea dominus deus in ma-
nus meas. Hæc igitur melior votorum ſolutio eſt, ſicut &
Pſalm.49. Dauid ait: Immola deo ſacrificium laudis, & redde altiſſi-
mo vota tua. Laudare deum, commẽdare eſt votum, & ſol-
uere. Vnde & Samaritanus ille ãliis antefertur, qui cum Le-
proſis aliis nouem ſecundum præceptum domini mũdatus
à lepra, ſolus regreſſus ad Chriſtum amplificabat deum, &
Lucæ.17. agebat gratias. De quo Ieſus ait: Non fuit ex illis qui redi-
ret, & gratias ageret deo, niſi hic alienigena. Et ait illi: Surge, & vade: quia fides tua te ſaluum fecit. Eſt etiam illa cõ-
mendandæ orationis & voti diſciplina, vt non diuulgemus
orationẽ, ſed abſcondita teneamus myſteria, ſicut tenuit A- C
braham, qui ſubcinericias fecit. Tenuerunt & patres qui eo
xere conſperſum quod extulerant de Aegypto, ſubcineri-
cia facientes azyma, quæ Græcè ἐγκρύφια dicunt, eò quòd
abſcondantur in cinere, ſignificantes fermentũ illud quod
Lucæ.13. abſcondit mulier illa euangelica menſuris tribus donec fer
mentaretur totum myſteriorum quoque innuentes premẽ-
dam eſſe doctrinam. Quod apertius dominus in euangelio
Matth.6. docuit, ſic dicens: Tu autem cum orabis, intra in cubiculũ
tuum, & clauſo oſtio patrem tuum ora in abſcondito, & pa-
ter tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Orantes autem
nolite multum loqui. Et infra: Scit enim pater veſter quid
vobis opus ſit antequam petatis ab eo. Cubiculum tuũ men
tis arcanum, animíque ſecretum eſt. In hoc cubiculum tuũ
intra, hoc eſt, intra in alta præcordia, totus ſgredere de cor-
poris tui exteriori veſtibulo, & claude oſtium tuum. Quid
Pſal.140. ſit oſtium tuum, diſce: Pone domine cuſtodiam ori meo, &
oſtium circuitus labiis meis. Et Paulus petit orari proſe, Vt
Coloſ.4. aperiatur mihi, inquit, oſtium verbi, ad loquendum myſte- D
rium Chriſti. Sed ille, vt pote electus ad euangelij prædi-
cationem, rectè ſibi oſtium verbi optabat aperiri, quia de
ore eius exibat ſalus gentium, de ore eius prodibat vita po-
pulorum. Nos autem claudamus oſtium ne culpa intret, ne
lapſus aliquis ſermonis exeat. Intrat culpa ſi lapſus exierit.
Prouer.10. Audi quomodo intret culpa. Ex multiloquio, inquit, non
effugies peccatum. Exiuit multiloquium, peccatũ intrauit,
quia in multiloquio nequaq̃ qui exeat ſermo trutinatur,
imprudenter labitur: licet ipſum vltra menſuram aliquid
loqui grande peccatum ſit. Et ideo caue ne imprudenter lo
quaris. Labia enim imprudentis inducunt eum ad mala. Ca-
ue ne in oratione te extollas. Oratio enim humiliantis ſe nu
bes penetrabit. Caue ne incaute ſymboli vel dominicæ o-
Eccli.31. rationis diuulges myſteria. An neſcis quàm graue ſit in o-
ratione contrahere peccatum, vbi ſperas remedium? Certè
dominus per prophetam docuit hoc graue eſſe maledictũ,
Pſalm.108 dicens: Et oratio eius fiat in peccatum. Niſi forte media-
cre id tibi putas eſſe. Diffidere eſt enim de potentia dei,
æſtimare quod non audiaris niſi clamaueris. Clament opera tua, clamet fides, clamet affectus, clament paſſiones tuæ, clamet ſanguis tuus, ſicut ſancti Abel, de quo dixit deus ad Cain: Vox ſanguinis fratris tui ad me clamat. Audit enim Gene.4. in occultis qui mundat in occultis. Nos niſi loquentem aliquem audire non poſſumus: apud deum loquuntur non verba, ſed cogitationes. Et vt hoc verum ſcias, dicebat dominus Ieſus ad Iudæos: Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Non interrogantis vox iſta eſt, ſed ſcientis. Quod tibi manifeſtat euangeliſta dicens: Ieſus autem ſciebat cogitationes eorum. Sicut ergo filius nouit, nouit & pater. Filium noſſe cognouiſti, patrem noſſe audi conſiliarium & teſtem Matth.9. patris dicentem: Scit enim pater veſter quid vobis opus ſit, Matth.6. antequam petatis ab eo. Coque ergo ſubcinericiam tuã vapore ſpiritus ſancti. Coque etiam animi paſſiones verbi calore. Et ſi crudiores ſunt paſſiones tuæ, nuper fortaſſe de Aegypto egredientes, operito eas, & lento calore excoque, ne fortiorem ignem dum ferre non poſſint, ſemiuſtulentur potius quàm coquantur. Sunt enim plurima quæ præmaturo ſermone infidis auribus vel infirmis quaſi incocta committas, ad quæ auertatur auditor, & cum horrore faſtidiat: ſi coctiora guſtaret, ſpiritalis cibi perciperet ſuauitatem. Diuinę autem dominus Ieſus & bonitatem te docuit patris, qui bona nouerit dare, vt quæ bona ſunt, à bono poſcas: & impẽ ſe & frequenter monuit orandum, non vt faſtidioſa continuetur oratio, ſed vt aſſidua frequenter effundatur. Plerũque inanis gloria longæ precationi, intermiſſæ autem prorſus obrepit incuria. Deinde monet vt cum ipſe veniam tibi poſcis, tum maximè largiendam aliis noueris quo precem tuam operis tui voce commendes. Apoſtolus quoque docet orandum ſine ira & diſceptatione, vt non turbetur, non interpoletur oratio tua. Docet etiam orandum in omni loco, cũ ſaluator dicat: Intra in cubiculũ tuũ. Sed intellige cubiculum non incluſum parietibus, quo tua membra claudantur, ſed cubiculum quod in te eſt, in quo includũtur cogitationes tuæ, in quo verſantur ſenſus tui. Hoc orationis tuæ cubiculum vbiq; tecum eſt, & vbique ſecretum eſt, cuius arbiter nullus eſt niſi ſolus deus. Orandum autẽ præcipue & pro populo doceris, hoc eſt pro toto corpore, pro membris omnibus matris tuæ, in quo mutuæ charitatis eſt inſigne. Si enim pro te roges, tantummodo pro te rogabis. Et ſi pro ſe tantum ſinguli orent, minor peccatoris q̃ intercedentis eſt gratia. Nunc autem quia ſinguli orant pro omnibus, etiã omnes orant pro ſingulis. Ergo vt cõcludamus, ſi pro te roges: tantum, vt diximus, pro te rogabis. Si autem pro omnibus roges, omnes pro te rogabunt. Si quidem & tu in omnibus es. Ita magna remuneratio eſt vt orationibus ſingulorũ acquirãtur ſingulis totius plebis ſuffragia. In quo arrogantia nulla, ſed humilitas maior eſt, & fructus vberior.

De tranſitu ad aliud uitium oblationis ipſius Cain qui obtulit non de primis fructibus primitias deo, & quid per primitias intelligatur. Quódque Abel obtulerit hæc munera, & etiam talia qualia lex probauerit, cum pulchra myſteriorum legis explanatione: & quemadmodum interiora mundare debeamus, & ibidem quærere quæ domino ſanctificemus. De ſimilitudine quoque conceptionis ac parturitionis fœminarum & animæ, partuumque, eiuſdem diſtinctione. *Cap. X.*

SEd iam tẽpus eſt alio tranſire, quoniã de eo quod poſt dies obtulit Cain, plene diximus. Factus eſt indicium reſupini, cum ipſa poſtulatio voti matura eſſe debeat, ne videamur de humanis artibus, hoc eſt, medendi peritia, herbarúmque ſuccis, ſperaſſe magis remedium, quàm de deo ſubſidium popoſciſſe. Ad ipſum enim prius eſt confugiendum, qui noſtræ curare poſſit animæ paſſiones. Verum homines quidam præpoſtero ordine ante ſibi ab hominibus opem arceſſunt. Vbi autem humana ſubſidia defecerint, tunc opinantur diuini poſtulandam fauoris gratiam. Concluſo ergo illo & conuicto Cain crimine, aliud oblationis vitium diſcutiamus.

Obtulit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Obtulit, inquit, de fructibus terræ, nõ à primis fructibus primitias deo. Hoc est primitias sibi prius vindicare, deo autẽ sequẽtia deferre. Itaque cum vere anima corpori tanquam seruo domina sit præferenda: vtique primitias eius, hoc est animæ prius quàm corporis offerre debemus. Primitiæ animæ, primitus sunt bonarum disciplinarum. Quæ licet tẽporales sint, q̃ corporis primitiæ, quæ sunt esca, incrementum, visus, auditus, & tactus, odor, vox: mens autem & sensus pars animæ, pars corporis est: tamen priores sunt disciplinis. Quarum primitiua est puro corde & simplici sermone oblata deo gratiarũ actio. Hæc munera obtulit Abel, & ideo respexit deus in munera eius quoniam à primitiuis obtulit. Accedit ergo quia de primitiuis ouium, & de adipibus earum: considera quia non de insensibilibus, sed de animantibus obtulit. Plus est enim animalis q̃ terrenus. siquidem animalis proximus spiritali est. Non enim prius quod spiritale est, sed quod animale, deinde quod spiritale. Quod animale spirat, habet vitalem spiritum, non ita quod de terrarum fructibus. Deinde obtulit non secunda, sed prima: nõ exigua, sed pinguia. Talia enim lex probauit, & iussit offerri, sicut scriptum est: Et erit, inquit, cum inducet te deus in terram Chananæorum, sicut iurauit patribus tuis, & dabit tibi, tolles omne quod aperit vuluam masculinum domino. Omne quod aperit vuluam de armentis & pecoribus tuis, quæcunque nata fuerint tibi masculina, sanctifica domino. Omne quod aperit vuluam asinæ, mutabis illud oue: si autẽ non mutabis, redimes illud. Quid tam profundi mysterij, tã altæ secretæque sapiẽtiæ, quàm in quibusdã inuenis verborum simplicium? Deprehendas licet atque haurias vbertatẽ gratiæ spiritalis. Chananæi etenim mobiles & inquieti sunt. Cum igitur in eorum terram fueris ingressus, quos aduertis propter leuitatem, inquietudinem, & instabilitatem morũ, possessione deiectos, tu teneto constantiam. Nõ te vilis ratio, nõ leuis sermo perturbet. Hoc est enim Chananæus, mobilis sermo, affectus instabilis, & inquieta contentio. Sed magis tranquillitatem cordis, & animi serenitatẽ placidus seruato, vt tanquàm in salo maris tutam nauibus stationẽ portu quodam tuę mentis exhibeas. Hanc possessionem tibi dominus pollicetur, & quodam sacramenti promittit vinculo, vt constantiam tuam firmet. Neque enim ideo deus iurat, quòd fide credentis indigeat, aut testimoniorum astipulationibus destitutus, suffragium sacramẽti requirat, sicut homines qui fidem nobis asciscimus sacramento, & ideo iuramus vt credamur vera dixisse. Deus autem & cum loquitur fidelis est, cuius sermo sacramentum est. Nõ enim propter sacramentum fidelis omnipotens deus, sed propter deũ etiam fidele sacramentum est. Qua ratione igitur Moyses iurantem deum inducit? Quia nos vsu quodam mortalium claudimur, & velut echini cortice quodam nos vulgaris opinionis inuoluimus, aut velut cochleæ quæ nisi intra testę operimentum sint, spirare non possunt, nec aërem liberum capere aut sustinere: sic nos non nisi intra quædam humanę consuetudinis latibula terrena versamur. Vnde quia illud verius solemus credere, quod iureiurando firmatur: ne nostra claudicet fides, iurare describitur deus. Qui ipse non iurat, sed iurantium iudex, & vltor est periurantium. Denique scriptum est: Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum. Seruauit vtique quod iurauit, dedit nobis æternum principem sacerdotum. Vt & tu quod iuraueris, ita noueris esse seruandum, vt quia per eum iuras qui non mentitur, scias eum futurum si mentiaris vltorem. Expulsis igitur inquietis & mobilib' cogitationibus, dabit tibi deus vacuam possessionem cordis & mentis, vt eam cultu quodam tranquillitatis exerceas, & fructum ex ea capias, nec sustineas in ea Chananæos, hoc est turbidos sensus recurrere, eradices gentilium vitiorum omne conseptum, lucos eorum diruas quibus obũbratur veritas, & quidam liber cœlestis visus cogitationis horrore tenebrosæ discepta tionis absconditur. Sed hoc nisi diuino donatus munere efficere non potes. ideo ait: Dabit tibi deus, hoc est, cogitationes optimas, placida consilia, tranquillas inuentiones. Cum dederit hæc, tolles omne quod aperit vuluam masculinum, & sanctificabis domino. Non totum exigit à te deus, qui totum donauit. Multa enim ad vsum substantiæ largitur humanæ, & hoc non potest esse diuinum sacrificium vbi est vsus naturæ. Edere, bibere, dormire, aliáque etiam ministeria corporis dono sunt tibi collata, nõ à te relata deo munera. Quicquid autem sanctum cogitaueris, hoc dei munus est, dei inspiratio, dei gratia: sicut econtrario illa quæ cum in vsu naturæ humanæ sint, non coinquinant hominem, sed quod exit de ore, furta, falsa testimonia, sacrilegia, hæc sunt quæ coinquinant hominem. Interiora ergo nostra mundẽmus, vt possit oblatio non displicere. Ibi quæramus omne quod aperit vuluam masculinum, hoc est iustum & principale quod sanctificare domino debeamus. Neque enim hi nos corporei fœtus atque conceptus partúsque sanctificãt, quibus vulua fœminea deplorato pudore virginitatis aperitur. Nam etsi mulier sanctificat virum & vir mulierẽ, tamen plerumque contingit virginis vuluam etiam sine coniugij sanctitate reserari. Neque rursus sola virilis est gratia: mulier autem sanctificationis aliena est, aut vtriusque sexus cõfusa natura est, vt vterque corporeos fundatur in partus. Habẽt sua munia viri, habent mulieres sexus sui officia discreta. Generatio ista successionis humanę mulierem decet, impossibilis eadem viro. Ergo si carnis vsui non quadrat hic sensus, officia animæ discutiamus. istam sane inuenio quæ nullo discreta sit sexu: & cum concipit, parit. Et sicut fœminis dedit vuluam natura, in qua vniuscuiusque animãtis generatio per menstruas formatur ætates, ita est quędam virtus animæ, quæ velut quodam vuluæ genitalis secreto cogitationum nostrarum susc ipere semina, conceptus souere, partus solet edere. Neque enim aliter diceret Esaias, In vtero accepimus & parturiuimus spiritum salutis: nisi vluam animæ nouisset. Harum generationum quędam fœmineæ sunt, malitia, petulantia, luxuries, intemperantia, impudicitia, aliáque huiusmodi vitia, quibus animi nostri quædã eneruatur virilitas. Masculinæ sunt castitas, patientia, prudẽtia, tẽperantia, fortitudo, iustitia, quibus mens nostra & caro ipsa firmatur, & ad obeunda impigre munia virtutis erigitur. Hos part' aluus ille propheticus parturiuit. Et ideo ait: In vtero accepimus & parturiuimus spiritum salutis. Masculum igitur & parturiuit & peperit qui spiritum salutis effudit.

Exod. 13.

Psalm. 109.

Esaiæ. 26.

CAPITA LIB. SECVNDI DE CAIN ET ABEL.

Qua ratione anima nostra partus in clausione superioris libri cõmemoratos parturire ac parere debeat, & de maturiori & latiori istorum partuum prosecutione, cum pulchra legis superius inductæ declaratione, latentiúmque mysteriorum apertione. Caput I.

Quæ sit vis primitiarum, & vtrum tempore æstimentur primitiæ in sanctitate. Et quod ante omnia fides nos debeat commendare deo. Quódq; ipsa cum operibus perfectis plenum & perfectum sit sacrificium, sicut & ipse domin' docet, & verba legis significant. Cap. II.

De astructione legis præmemoratæ per exemplum de populo Hebræorum. Ac de mysteriis in lege recognoscendis ex verbis domini in euangelio laborantes ad se vocãtis. Quomodo etiam inquinamenta delictorum nostrorũ lauare, & quo precio crimina nostra redimere debeamus. De redemptoris quoque nostri per Leuitem significati in nos misericordia, cum morali & ædificatiua affectus instructione. Cap. III.

Qua ratione Moyses primogenitos & redẽptores cæterorum Leuitas appellauerit, ciuitatésque Leuitarum redemptrices significauerit. Cur etiam non sit absurdum quòd facinorosi cohabitent piis, & maculosi sacratis. Quódq; non abhorreat à vero, quòd Leuites in se manus inuiciat, vt interficiat voluptates sui corporis. De duobus præterea principalibus in deo generibus virtutum, vno quo remittit, alio quo vindicat: & quomodo cum impius occiditur, Christus infundatur. Quódque semper egressus malitiæ virtutis operetur ingressum, sicut & ingressus malitiæ virtutem excludit, vt euangelicæ veritatis exempla comprobant. Cap. IIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De adipibus & pinguedine sacrificiorum & hostiarum. Caput V.
Quid sibi velit quod dominus ait: Si rectè offeras, nõ rectè autem diuidas, peccasti: quiesce. Et de quatuor generib⁹ quibus sacrificia commendabantur, quorũ si aliquid desit, sacrificium non probatur, cum pulcherrima istorum morali interpretatione. Cap. VI.
Quod quia Cain ordinem diuisionis non seruauit, dictũ sit ei: Peccasti, quiesce. Et quemadmodum deus omnia docuerit, & quid moraliter illud significet. Cap. VII.
Quomodo Cain admonitus vt quiesceret, auxerit insolentiam, & flagitium acerbauerit. Et quid sibi velit quod ait: Eamus in campum. Cap. VIII.
Qua ratione interrogauerit deus Cain vbi esset frater suus, & de ipsius redargutione atque condemnatione, cum moralis intellectus explanatione. Cap. IX.
Qua de caussa dixerit deus: Omnis qui occiderit Cain, septies vindictam exoluet. Et qua ratione signum super eũ positum fuerit ne occideretur, cũ pulchra morali interpretatione atque instructione. Cap. X.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE CAIN & Abel Liber secundus.

Qua ratione anima nostra partus in clausione superioris libri commemoratos parturire ac parere debeat, & de maturiori & latiori istorum partuum prosecutione, cum pulchra legis superius inductæ declaratione, latentiúmque mysteriorum apertione. Caput I.

HOs partus anima nostra parturiat, nec solum parturiat, secundũ quod legitur, sed etiam pariat, & diebus pariat impletis, ne immaturos partus dies iudicij deprehẽdat. De his enim partubus dixit dominꝰ Iesus: Væ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Maturius igit absoluatur hic partus, & cogitationes nostræ bonorum operũ processibus explicentur, vt nihil imperfectum finis noster inueniat, nihil inexplicatum terminꝰ vitæ nostræ offendat, nihil tãquàm in incude positum vsus nostri operis relĩquat. Festina igitur anima formare partus tuos, properantius absoluere, celerius quos genueris enutrire. Quæ tanti forma sit partus, demonstrat Apostolus dicens: Filioli mei quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis. In hanc formam tota mentis nostræ coalescant viscera, & in illo genitali aluo animæ nostræ Christus refulgeat: Partus noster fides sit, nutrimẽta nostra præcepta doctrinæ sint. His quædã cordis nostri imbuatur infantia, instituatur pueritia, iuuẽculescat adolescẽtia, senecta canescat. Aetas enim senectutis vita est immaculata. Itaq; ea demum bona est animæ senectus, quã nulla perfidiæ inquinamenta maculauerunt. Et ideo partus suos ab hac macula Paulus defendit: Ego vos, inquit, genui in euangelio. ne cuius sæua insusurratio rudis fidei tentaret infantiam. Masculina igitur generabat, qui in virum perfectum populos quos docebat, fidei gestiebat vnitate concurrere, & in agnitione filij dei perfectam plenitudinis Christi tenere mensuram. Hoc enim sacrificium acceptabile deo nouerat, de quo scriptum est: Omne quod aperit vuluam masculinum, domino. Et quia addidit: Omne quod aperit vuluam de armentis & de pecoribus quæ sunt tibi, masculinum sanctifica domino: ne quid obscuritatis habeat, consideremus. Dixerat de principalibus generationibus, hoc est plenis capacibúsq; rationis: addidit & de gregalibus, hoc est reliquis velut plebeiis sensibus, qui irrationabilibus comparantur iumentis. Quæ tamen cũ à rectore aliquo gubernantur, facile mansuescunt & imperata exequi, & iugũ subire, & ad vocẽ magistri accelerare gradũ aut sistere, aut deflectere, aut aliqua munia sui operis quæ iubentur, humano quodã famulatu obedire consuerunt. Tantum valet institutio, vt vincat naturã. Itaq; illa quæ consortium nostræ substantiæ non habent, agnoscunt tamen nostræ vocis imperium: & cum suæ naturæ nullam rationem habeãt, nostræ naturæ rationem capessunt, & quodam modo transfusam acquirunt. Equos videmus popularibus incitari studiis, gaudere plausibus, blanditiis delectari magistri. Toruos leones cernimus naturalem feritatem imperata mutare mansuetudine, suam rabiem deponere, nostros mores sumere. Et cũ sint ipsi terribiles, discũt timere. Cæditur canis vt paueſcat leo: & qui sua iniuria exasperatur, coërcetur aliena, alteriúsq; exemplo frangitur. Quotiens parata præda & cibo obuio famem perpeti malũt dum offensam magistri verentur? Quotiens repentino impulsi motu aperta ad morsus ora iussi resoluunt? Ita dum nostræ voluntati obsequuntur, suæ obliuiscuntur. Non ita illæ feræ vel illa armenta equorum, vel genus omne pecudum quæ sine rectore vagantur vllo, & omni domitoris gubernaculo destituta exasperãtur. Et ideo appositi sunt armẽtarij, opiliones, cæteriq; pastores, quidam magistri gregũ officia sua singulis animantium commissorum sibi conditione formantes. Videtur ergo & sensuum nostrorũ quoddã genus aliud domitum & mansuetum, aliud indomitum, quod armentario quodam motu mẽtis velut deside atq; resoluto proruat ad irrationabiles delectationes corporis. Mansuetũ autem quod velut duci cuidam moderationi mentis se subiiciat & subdat. Quæcunq; ergo eius naturæ regũtur, ea sunt masculina atque perfecta. Quæcunque autem sine duce vllo plebeia præsumptione quadam dominantur, velut ciuitatis alicuius, quæ regis optimatúmq; cõsilio priuata sit, ita corporis sui omnem statum & virilem vigorem muliebri quadam dissolutione effœminant. Ex his illa lex carnis est, quæ legem apostolicæ mentis impugnans, captiuam trahebat eã quadam lege peccati. Et ideo vt de illo mortis corpore liberaretur, spem suam Paulus omnem non in sua virtute, sed in Christi gratia reponebat. Vnde liquet quod hę commotiones quæ secundum legem mẽtis sunt, diuino fauore præcedunt, alij autem sensus ex voluntate corporea. Illa igitur quæ sancta sunt, primitiua sunt, nostrorum sensuum. Ita velut de quodam grege sunt, & vtilitate plebeia: quod varie videtur Moyses nominibus significasse diuersis. Hoc enim declarat etiam illa area legis mystica de qua ait: Initia areæ tuæ & lacus tui nõ nouissima facies. Primitiua filiorum tuorum dabis mihi. Sanctæ commotiones sensuum nostrorum, quæ secundum virtutes sunt, ipsæ sunt primitiæ areæ spiritalis. Propterea etiam rurali areæ comparantur, in qua vẽtilantur frumenta. Sicut enim in hac rurali area excutitur triticum atque hordeum, & dum sæpius ventilatur, separatur à paleis, quia paleæ cæteráque purgamẽta messis in diuersum leuis auræ spiramine dissipantur, illa vero quæ solidiora sunt, in locum eundem excusso puluere relabuntur: ita cogitationum nostrarum fruges quæ sunt solidæ aque optimæ, puram atque synceram exhibẽt virtutis alimoniam, sicut scriptum est: Quia non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo dei. Quæ autem inutiles sunt & vacuæ, dispergũtur vt fumus ac nebulæ: quia sicut fumus oculis, sic iniquitas vtentibus eam. Et rectè fumo iniquitas comparatur, quæ velut quadam seculari caligine aciem mentis obducit. Et ideo dominus dicit: Cum intraueritis in terram in quam induco vos, & cum manducare cœperitis de panibus terræ illius, offeretis oblationem separatam domino, primitias conspersionis vestræ, panem sicut oblationem de area, & sic auferetis primitias confusionum vestrarum, & dabitis domino. Confusio nos sumus, diuersorum elementorum quadam commixtione compositi. Siquidem frigidum calido, & humidum sicco miscetur in nobis. Hæc conspersio multas habet carnis illecebras, & plurimas delectationes, sed non sunt hi primitiui huius corporis sensus, quia ex animâ & corpore constamus & spiritu. Hæc est conspersio principalis, in qua sanctificari nos Apostolus cupit, sicut ait. Ipse autem deus pater sanctificet vos per omnia, vt integer spiritus vester & anima & corpus sine querela in die domini nostri Iesu Christi seruetur. Cuius conspersionis primitiæ

Lucæ.21.
Gala.4.
Sapien.4.
1.Corin.4.
Exod.13.
Roma.7.
Deute.8.
Prouer.10.
1.Thess.

Universidad de Deusto
Biblioteca

primitiæ ſpiritales ſunt, hoc eſt inuentiones & generationes ſenſuum qui ex vigore animæ procedunt. Sed non omnes primitiui ſenſus, niſi qui malitiæ & improbitatis atque omnis erroris exortes ſunt. Sunt etiam neceſſariæ corporis delectationes, vt dormiendi, edendi, bibendi, deambulandi, & cæteri ſenſus huiuſmodi, ſed nō in his primitię. Et ideo non in his, ſed in illis domini ſacramentū, vbi caſtitas, pietas, vbi fides atque deuotio. Cuius rei manifeſtum & euidens exemplum eſt oblatio patriarchę Iſaac, quem ſacrificij modo obtulit pater nullius motu paſſionis inflexus humanæ mundam offerens deo hoſtiam, vacuámque formidinis, & corporeæ cupiditatis immunem, cum ipſa pietas patris deuotioni cederet immolantis.

Quæ ſit uis primitiarum, & utrum tempore æſtimentur primitiæ, an ſanctitate. Et quòd ante omnia fides nos debeat commendare deo. Quódque ipſa cum operibus perfectis plenum & perfectum ſit ſacrificium, ſicut & ipſe dominus docet, & uerba legis ſignificant. Caput II.

B

NVnc conſideremus quæ ſit vis primitiarum & vtrum tempore æſtimentur primitiæ, an ſanctitate, hoc eſt, vtrum omnia primogenita ſanctificationem habeant primitiarū. Primitiæ etenim fructuum ſanctæ ſecundum legem, quia in his optimum feſtinę fidei ſacrificium eſt, ſed fiunt ſanctæ deuotione, nō tempore, quas non prouentus ſanctificat, ſed deuotio. Denique vbi celer prouentus eſt, ſi deuotio moretur, offenſa contrahitur. Non ergo omnia primogenita ſancta, ſed omnia quę ſancta ſunt, ſunt etiam primogenita. Denique Cain primogenitus, ſed non ſanctus. Sanctus quoque Iſrael dei populus, ſed non primus ætate, & tamen primogenitus appellatur, ſicut ſcriptum eſt in prophetis: Primogenitus meus Iſrael. Leui ſanctus, ſed non primogenitus. Nam tertius Lyæ filius legitur, & tamen Leuitę primogeniti nuncupati, quibus ab eo nomen eſt deriuatum. Scriptum eſt enim in Numeris: Ecce tuli Leuitas de medio filiorum Iſrael pro omni primogenito qui aperit vuluam à filiis Iſrael, & erunt mei Leuitæ. Mihi enim omne primogenitum, in qua die percuſſi omne primogenitum Aegypti, ſanctificaui omne primogenitum Iſrael. Ergo Leuitę primogeniti nuncupati, qui ſanctificatione vtique cæteris filiis Iſrael antelati ſunt. Qua ratione primogeniti ſunt, audi Apoſtolum dicentē: Sed appropinquaſtis Sion monti, & ciuitati dei viui Hieruſalem quæ in cœlo eſt, & decem milibus lætantium angelorum & eccleſiarum primitiuarum, quæ ſcripta ſunt in cœlo. Quatuor ordines ſecit: montis Sion, ciuitatis Hieruſalem, celebritatis angelorū, & eccleſiarum primitiuarū. Tulit ergo dominus deus de medio populi Iſrael Leuitas, quia non humanarum eos cōſortes voluit eſſe curarum, ſed diuinæ religionis miniſtros. Et primogenitos ſibi fecit qui vuluam aperiunt ſpiritalem: & ideo non errant ab vtero naturæ, ſicut diuerſorum criminum peccatores, ſed deſtructis cultoribus eliguntur. Vnde non habent cum plebeia poſſeſſione conſortium, nec in medio populi computantur, quia verbum dei in medio ſui poſſident, ſicut ſcriptum eſt in euangelio: Vbi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorū. Et alibi: Medius veſtrum ſtat, quem vos neſcitis. Hinc ergo cognoſcimus quòd ante omnia fides nos commendare deo debeat. Cum fidem habuerimus, elaboremus vt opera noſtra perfecta ſint. Siquidem hoc plenum eſt & perfectum ſacrificium, ſicut ipſe dominus docet dicens de donis & datis tuis: Obſeruabitis offerre mihi in diebus feſtis meis, nihil detrahentes, neque deſpicientes, ſed plena & integra & perfecta offerentes. Feſtus autem dies domini eſt, vbi perfectarum virtutum gratia eſt. Quæ tunc perfectæ ſunt, ſi ſolicitudinum ſecularium, & corporalis illecebræ victor animus delinimēta voluptatis excludat, liber à ſeculo, deo deditus, nihilque de tramite rectę intentionis imminuens, nec affectus ſui quoque tempora nunc luxuriæ diuidens, nunc labori. Solus itaque ſapiens hanc celebrat ſolennitatem, nullus alius. Immunem enim mihi huiuſmodi paſſionum animam reperire difficile eſt. Diuide ergo ſecūdum rationem animæ principalia & obedientia, & tunc quid maſculinum,

Exod. 3.

Num. 3.

Hebr. 12.

Matth. 18.

Ioan. 1.

C

D

A quidve fœmineum ſit, deprehendes. Nulla enim ſine labore virtus, quia labor proceſſus virtutis eſt. Quod etiam legis ipſius verba ſignificant, quæ dicit: Omne quod aperit vuluam aſinæ, mutabis oue. Immunda enim animalia lex à ſacrificio ſeparauit, & pro his ad vicem munda iuſſit offerri. Aſinæ ergo partum, hoc eſt immundum, iubet mutari oue, quæ munda & apta ſacrificio eſt. Hoc eſt ſecundum literam. Cæterum ſi quis ſenſum ſpiritalis intelligentiæ altius perſequatur, conſiderabit quòd aſina laborioſum ſit animal, ouis fructuoſum. Fructu ergo dicit mutandum laborē, vt finis operis ſui fructus ſit. Vel certe hoc modo omnem laborem tuum, omnem induſtriam puro & ſimplici commendabis affectu. Si autem nō mutabis, inquit, redimes. Iubetur ergo ſecundum literam vt animal aliud pro immundo animali offeratur, aut precium, ne inter decimas fructuū, vel minus aliquid vel immundum videatur offerri. Intellectus autē profundior liberandā animam tuam docet, vt deſiſtat ab iis quæ fructum non habent. Qui enim redimit ſe, liberat & quodam exuit debito. Relinquenda ſunt opera quæ verum fructum bonóſque proceſſus habere non poſſunt, qualia ſunt iſta mundana, quorum vſus non poteſt eſſe diuturnus. In quibus ipſe nudus & veri vacuus effectus eſt: & quamuis ſummo quæſitus fuerit labore, animam nihil iuuat. Ea enim quæ ſeruitutem animæ inferunt, inutilia ſunt omnia, etſi non deſit effectus. Magna videtur pręliantiū victoria, triumphantium gloria, ſed frequenter ipſos videmus qui vicerint, rurſus bellorum ſubiacere incertis, & trāsferri ad hoſtem euentu prælij, & eo ipſo quo victores ante fuerint, fieri miſeriores. Opus eſt ergo vt opera tua ad deum dirigas, & eius tibi aſpiret fauor. Athleta ipſe qui ſuis non alienis decertat viribus, quoties congreditur, dubios caſus ſubire ſe credit. Et cum ad coronam peruenerit, intelliget citius hanc mundi gloriam tanquam coronæ ipſius ſolia marceſcere. Gubernator cum in portus nauim duxerit, vix finem impoſitum labori puta, & ſtatim quærit laboris exordium. Soluitur corpore anima, & poſt finem vitæ huius, adhuc tamen futuri iudicij ambiguo ſuſpenditur. Ita finis nullus vbi finis putatur. Vnde votis & pura conſcientia & ſpiritu charitatis adhæreamus deo noſtro, & diuinū nobis conciliemus fauorem precantes, vt ſecularibus curis tanquam ab immitibus & agreſtibus dominis poſſimus abſolui atque exui, mundanóque exire ſeruitio, in libertatem ſuperæ cognitionis, quæ vera & ſola eſt libertas, vocati.

Exod. 13.

De aſtructione legis præmemoratæ per exemplum de populo Hebræorum. Ac de myſteriis in lege recognoſcendis ex uerbis domini in euangelio laborantes ad ſe uocantis. Quomodo etiam inquinamenta delictorum noſtrorum lauare, & quo precio crimina noſtra redimere debeamus. De redemptoris quoque noſtri per Leuitem ſignificati in nos miſericordia, cum morali & ædificatiua affectus inſtructione. Caput III.

ITVr præceptum legis exemplo aſtruamus, cum deprimerēt Aegyptij Iudæorum populum in operibus variis, & luto ac lapide ingemuerunt filij Iſrael, & domini prouocauerunt in ſe miſericordiam, & dixit ad Moyſen: Ego exaudiui gemitum filiorum Iſrael, quomodo Aegyptij in ſeruitutem deprimunt eos, & memor factus ſum teſtamenti mei. Vade, & dic filiis Iſrael: Ego dominus, & educam vos de potentia Aegyptiorum, & eruam vos de ſeruitute eorum, & liberabo vos in brachio excelſo, & iudicio magno: & ſumam vos mihi in plebem, & ero veſter deus, & ſcietis quoniam ego ſum dominus deus veſter, qui educam vos de potētia Aegyptiorum, & inducam vos in terram in quam extendi manum meam. Ecce quomodo populus Hebræorum fructu mutauit laborem, vt qui luto operabatur, ſpe regni operaretur ęterni. Et ideo dominus in euāgelio inanem populorū gentiliū miſeratus laborē, qui lateres cōſtruerent lutulentę ſuperſtitioni, & voluptati corporis dediti, ſolidum fidei murum ædificare non poſſent, velut ad quoſdā aſinæ fœtus locutus ait: Venite ad me omnes qui laboratis, & ego vos reficiā. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde,

Exod. 3.

Matth. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Qua vocatione plenius mihi videor verba legis & mysteria recognoscere, quia asinam aut commutandam oue docuit, aut redimendam pecunia, vt non solum asinæ partum oue, hoc est mundis immūda mutemus, sed etiam redimamus. Quod videtur exprimi si prius sacrificio purificationis, & mysterio baptismatis delictorum nostrorum inquinamenta lauemus, crimina quoque nostra bonis operibus, fideique precio, & miseratione redimamus. Precium nostrum sanguis est Christi. Vnde & apostolus Petrus ait: Non auro vel argento redempti estis, sed precioso sanguine. Et Paulus dicit: Precio empti estis, nolite effici serui hominum. Vnde non ociose in sancto miramur euangelio quod pullum asinæ sederit dominus Iesus, quia populus gentilis cœpit esse Christi hostia, qui secundum legem habebatur immundus. Vnde & de Leuitis scriptum est, quòd sint redemptiones eorum, eo quòd & sanctitate vitæ suæ & oratione peccata plebis leuarent. In quibus figuralis agni præcessit mysterium, verum venturum Leuiten, qui proprij corporis passione tolleret peccatum mundi. Leuites significatur susceptus pro me, vel ipse mihi leuis. Ipse enim perfectæ virtutis habet impertiendæ populo sanitatis indicium. Ipse ergo qui pro salute vniuersorum expectatus aduenit, pro me est vtero editus virginali, pro me oblatus, pro me gustauit mortem, pro me resurrexit. In quo omnium hominum susceptа est redemptio, assumpta est resurrectio. Ipse est verus Leuites, vt nos Leuitas faceret adhærere deo, ipsi cōtinuas preces fundere, de ipso salutem sperare, fugere terrena negocia, in dei possessione numerari, sicut scriptum est: Domine posside nos. Ea est enim sola possessio, quæ nullis obnoxia tempestatibus, perpetuæ gratiæ ferat fructus. Redemptor Leuites est, quia vir sapiens redemptio insipientis est. Qui tanquam medicus ægrum insipientis animum fouet, & quædam aspergit solidiora menti prudentiæ medicamina, imitatus illū medicum qui de cœlo venit vt demonstraret hominibus prudentiæ vias, & sapientiæ semitas paruulis reuelaret. Videbat enim laborantes non posse sine remedio saluari, & ideo medicinam tribuebat ægris. Ideo omnibus opem sanitatis detulit, vt quicunque perierit, mortis suæ causas sibi adscribat, qui curari noluit cum remedium haberet quo posset euadere. Christi autem manifesta in omnes prædicetur misericordia, eo quòd ij qui pereunt, sua pereant negligentia: qui autem saluantur, secundum Christi sententiam liberentur, qui omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Deniq; & Sodoma si habuisset quinquaginta iustos, non esset euersa: & si decem habuisset, esset redempta, eo quòd sermo remissiōis peccatorū animam seruitute exuat, & disciplinæ plenitudo perfectæ mentem non sinat edaci libidinum vapore consumi. Plurimum tamē refert, & moralem ædificat affectum, si etiam numerum iustorum simpliciter accipiamus prodesse populorum saluti. Comprimit & resecat inuidiam, cōfundit improbitatem, virtutem incitat, auget gratiam. Nemo enim inuidere debet alteri laudē quæ sibi prosit: atque improbus quisque redemptorem suū dum suscipit, frequenter imitatur. Certe veneratur, plerunque etiam diligit. Ipse etiam si se aliis profuturum sciat, studiis augetur, eáque gratia connectit populos, accumulat charitatem ciuium, vrbium gloriam. Quàm beata ciuitas quæ plurimos iustos habet, quàm celebrabilis ore omnium, quomodo benedicitur tota de parte, & beatus atque perpetuus eius status existimatur. Quàm gaudeo cum aliquos mites ac sapientes diu viuere video, cū virgines castas, viduas graues, aspicio longæuas, velut quandam incanam ecclesiæ curiam prętendāt ipso quodam vultu & specie grauitatis, quod reuereantur, quod imitentur, quo ad omnem morum gratiam colorentur. Non enim ipsis gaudeo, cū viuendo multa subeant tædia seculi huius, sed quia prosunt pluribus. Similiter cum aliquis huiusmodi decidit, quanuis lōga senectute depositus, afficior, quia destituitur grex iuuenum muro senili. Denique perituræ vrbis aut malorum imminentium vel futuræ labis hoc primum indicium est, si decidant viri consultores, vel etiam grauiores fœminæ. Hinc primū ingruentium porta aperitur malorum. Sicut ergo vrbs tota solidatur atque augetur cœtu sapientium, vel obitu labefactatur: ita sermo grauis, & quidem senilis, plenus prudentiæ stabilire vniuscuiusque animam, & confirmare mētem solet. Iam si accedat multarū lectionum vsus, plurimorum præceptorum & cōsiliorum quidam senatus, velut perpetuum vrbis eius, quæ in singulorum est præcordiis, statum efficit.

1.Petr.1. 1.Cor.7. Marc.11. 1.Tim.2. Genes.18.

Qua ratione Moyses primogenitos & redemptores cæterorum Leuitas appellauerit, ciuitatesque Leuitarum redemptrices significauerit. Cur etiā nō sit absurdum quòd facinorosi cohabitent piis, & maculosi sacratis. Quòdque non abhorreat à uero quòd Leuites in se manus iniiciat, ut interficiat uoluptates sui corporis. De duobus præterea principalib⁹ in deo generibus uirtutū, uno quo remittit, alio quo uindicat: & quomodo cum impius occiditur, Christus infundatur. Quódque semper egressus malitiæ, uirtutis operetur ingressum, sicut & ingressus malitiæ uirtutem excludit, ut euangelicæ ueritatis exempla comprobant. *Caput IIII.*

IDeo ergo primogenitos & redemptores cæterorum Leuitas Moyses appellauit, quòd maturioris & vtilis sentētiæ viri, altero senectutem quādam animæ præferant, altero redemptionem conferāt. Vnde & ciuitates Leuitarum redēptrices significauit Moyses: quia is qui confugit ad eam animam, in qua habitat dei verbum, quæ vrbis modo munita atque vallata sit, perpetuam libertatem acquirit sibi. Sicut enim in ciuitatibus Leuitarū erat pœnarū remissio, vt si quis ad eas cōfugeret qui nō volūtariam necē hominis admiserat, nulli eum occidere liceret, intra vrbes dumtaxat positum Leuitarum: ita quem peccati proprij pœnitet, quod aut imprudenter aut inuitus admisit, si Leuitarū adhæreat incolatui, & ab his præceptoribus qui dei mandata dispensant, recedendum non putet, lex ipsa ab omni eum commissi flagitij pœna supplicióque liberat. Nec absurdum putes quòd facinorosi cohabitant piis, maculosi sacratis. Opus enim habent purificari qui aliquo polluti sunt delictorum contagio. Et quodammodo diuerso genere causa concurrit. Sicut enim Leuites mundanis voluptatib⁹ abdicatus, exul est culpæ: ita sanguinis reus fugitiuus est patriæ. Sed hoc interest, quòd iste necessitate suos deserit propter metum legis, minister autē dei humanarum consortiis renunciat passionum, & quadam carnalis illecebræ se abdicat necessitudine propter studia virtutis. Etiam illud non abhorret à vero, quòd etiā iste velut quasdam in se manus iniicit, vt interficiat voluptates sui corporis, & quendam suę carnis operetur interitū. Interfecit nempe Moyses Aegyptium, & fugax factus est de terra Aegypti, vt declinaret eius terræ tyrannum. Sed non ante illum interfeciſſet Aegyptium hominem, nisi in se prius Aegyptium nequitiæ spiritalis interemisset, & abdicasset regaliū luxum honorum, maius patrimonium æstimans thesauris Aegypti opprobrium Christi. Quod stultis quidem videtur opprobrium, nobis autem illud opprobrium dominicæ crucis virtus dei est atque sapientia. Accedit eo, quòd duo quædam in deo principalia sunt genera virtutū, vnum quo remittit, aliud quo vindicat. Remittuntur peccata per dei verbum, cuius Leuites interpres & quidam executor est. Remittuntur etiam per officium sacerdotis, sacrúmque ministerium. Puniuntur quoque per homines, sicut per iudices, qui potestate ad tempus vtuntur, sicut Apostolus docet, dicens: Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est vindex in ira ei qui malum agit. Puniuntur peccata etiam per populos, sicut legimus, quia sæpe alienigenis dei iussu excitatis propter diuinæ maiestatis offensam subiectus est populus Iudæorum. Nec is quidem qui inuitus aliquod fecerit homicidium, extra ministerium est. Siquidem lex ait de eo: Quia deus dedit eum in manus eius. Manus ergo eius instrumenti modo diuinæ vltioni ministerium præbuerunt. Leuites igitur minister remissionis est. Percussor autem, qui tamen non ex dispositione, sed præter voluntatem fecerit homicidium, diuinæ mi-

Nume.35. Exod.2. Hebr.11. 1.Cor.1. Roman.13.

næ minister est vitionis. Illud quoque specta, quia cum interficitur impius, Christus infunditur. Et vbi abominatio
Num. 3. aboletur, sanctificatio congregatur, quia dominus dixit: In ea die qua interfecero omne primogenitum Aegypti, sanctificabo mihi omne primogenitum Israel. Quod non ad vltimum diem afflictionis Aegypti referes, sed ad omne tempus. Cum enim renunciatur improbitati, statim ascisitur virtus. Egressus enim malitiæ, virtutis operatur ingressum: eodémque studio quo crimen excluditur, innocen-
Ioan. 13. tia copulatur. Habes hoc in euãgelio, quia vbi Sathanas immisit se in cor Iudæ, Christus recessit ab eo: momentóque eo quo illum recepit, hunc amisit. Denique sic scriptum est: Et post buccellam introiuit in eum Sathanas. Dixit ergo illi Iesus: Quod facis, fac celeri'. Quid illud? Vt quia introierat in illum Sathanas, ipse abiret à Christo. Eiicitur itaq; & excluditur, eo quòd iam cum domino Iesu esse nõ possit, quia cœperat esse cum diabolo. Nulla enim cõmunicatio Christi ad Belial. Vnde statim imperio expulsus abscessit, sicut legi
Ibidem. mus dicente euãgelista: Qui cùm accepisset buccellã, exiuit continuo: Erat enim nox. Non solum exiuit, sed continuo, & nocte exiit. Nec mirum si noctis tenebras habebat, qui B Christum deserebat. Verum sicut ipse receptus à diabolo, exclusus à Christo est: ita Zacchæ' renunciãs auaritiæ Christum recepit. Meritóque videns studium eius quòd in arborem ascendisset, vt transeuntem Iesum videret, dicit domi-
Luc. 19. nus: Zacchæe festinãs descende: quia hodie in domo tua manere me oportet. Et descendit festinãs, & excepit illum gaudens. Sed excipiendo Christum exclusit auaritiam, relegauit perfidiam, renunciauit fraudibus. Aliter enim non ingre-
Ioan. 2. ditur Christus nisi vt vitia excludat, quia nõ cohabitat erroribus. Deinde de templo eiiciebat nũmularios, quia ipse volebat habitare. Vnde Zacchæus hoc intelligens, quia Christũ vetere suo suscipere affectu non poterat, superiora vitia exire suo iussit hospitio, vt Christus intraret. Merito igitur Pharisæis obmurmurantibus quòd dominus Iesus ad hominem peccatorem diuertisset manere, dixit ad dominum: Ecce dimidium bonorum meorum omnium do pauperibus: & si cui aliquid fraude abstuli, reddo quadruplum. In quo illis respondit qui dicebant peccatorem Christo hospitium C non debuisse præbere. Hoc est, iam nõ sum publicanus, non sum ille Zacchæus, non prædo, non fraudator. Reddo quę fustuli, reddo quæ auferre cõsueueram. Iam dono pauperibus quos ante nudabam, iam mea confero qui aliena rapiebam. Fugerunt crimina postquam Christus intrauit. Discussa est omnis carnalium cæcitas passionum, vbi æternæ vitæ lumen infusum est.

De adipibus & pinguedine sacrificiorum & hostiarum.

Caput V.

DIximus de primogenitis, dicamus etiam de adipi
Psalm. 62. bus, de quibus satis docet Dauid dicens: Sicut adi-
Psalm. 19. pe & pinguedine repleatur anima mea. Et supra ait: Et holocaustum tuum pingue fiat. hoc docẽs acceptabile esse sacrificium, quod pingue, quod nitidum, & quodam pabulo fidei ac deuotionis, verbíque cœlestis vberiore alimonia saginatum est. Frequenter pingue opus dicimus quod spissum & operosum intelligi velimus: & opima hostia prædicatur, quæ non sit tenuis, nõ sit exilis. Vnde & sacrificium pingue recte nuncupamus quod opimum cu- D pimus declarare. Sed etiam illud documento est quod pin-
Gene. 41. gues vaccę prophetica interpretatione annis fertilibus comparatæ sunt.

Quid sibi uelit quod dominus ait: Si recte offeras, non recte autem diuidas, peccasti, quiesce. Et de quatuor generibus quibus sacrificia commendabantur, quorum si aliquid defit, sacrificium nõ probatur, cum pulcherrima istorum morali interpretatione. *Caput VI.*

NVnc consideremus quid sit quod ait dominus: Si
Gene. 4. recte offeras, non autem recte diuidas, peccasti, quiesce.) Quod in dicium est deum non muneribus oblatis placari, sed offerentis affectu. Denique condemnati oblator muneris Cain, quia pro conscientia insynceræ oblationis intellexit deo sacrificium suũ non probatum, tristis est factus. Quando enim mẽs sibi recti est conscia, gratulatur, vel infusione quadam spiritali repletur animus gaudio, cum alicuius vel studia vel opera à deo probantur. Tristitia igitur Cain conscientiæ testimoniũ, repulsæ indicium est. Et quamuis obtulit munus, tamen quia non recte & iure diuisit, culpam incidit. Quatuor enim genera sunt quibus sacrificia commendabantur. Si aut noua nouorum essent, aut frixa, aut diuisa, aut cõtinua. Noua nouorum primo tempore anni, quæ specie in primogenitis fructibus æstimabantur: nunc autem reuelatum est eos significari, qui per baptismatis sacramenta renouantur. Hoc est enim vere sacrificium primitiuum quando vnusquisque se offert hostiam, & à se incipit, vt postea munus suũ possit offerre. Noua igitur fides renouatorũ, valida, pubescens, incrementum virtutis acquirens, non remissa, non fessa, non senio quodam marcida, & vigore ignaua, apta sacrificio est, quæ pullulet quodam virenti germine sapientiæ, & iuuenili diuinæ cognitionis feruore pubescat. Habeat tamen succum doctrinę veteris. Sicut enim noui, ita & veteris testamenti debet doctrina concurrere, quia scriptum est: Manducate vetera ve- Leuit. 25.
terum, & vetera à facie nouorum auferte. Cibus nobis sit cognitio patriarcharum, epuletur animus in prophetarum oraculis: talis sagina mens pascatur interior. Sed illa non species agni sit, sed veritas corporis Christi. Non vmbra legis præstringat oculos, sed aperte dominicæ gratia passionis & splendor resurrectionis aciem mentis illuminet. Si autem offeres sacrificium de primitiuis ouibus, frixum in igne, frixum pingue, offeres sacrificium primitiuorum, sicut scriptum est, quod significat fidẽ tuam velut igni probatã esse Gene. 15.
debere, & sancto feruere spiritu. Denique coxit lentem Iacob, & fratri primatus benedictionis eripuit, quos vtique solida consequeretur fides. Hic ergo robustus & viuidus augebatur, ille autem qui cibum suum coquere nesciebat, fatigatus atque deficiens defluebat. Vtatur igitur verbo domini sicut igne virtus animæ tuæ. Vide vstum Ioseph, sicut Psalm. 104.
scriptum est: Eloquium domini vsit eum. Torreatur fides tua sicut spicæ messium. Tunc enim maturitatem fructuum præferunt, cum eas primo solis processu tempora æstiua torruerint. Sermo igitur plurimus scripturarum animam cõfirmat, & quodam spiritalis gratiæ colorat vapore. Rationabilia quoque muenta corroborat, dissoluitque omnem vim irrationabilium passionum. Ideoque Esau laxatis virtutis suę nexibus dissolutus est. Illi autem qui succincti lumbos non crudum neque coctum aqua, sed assum igni caput agni edere iubebãtur, sicut habes in Exodo, forti ac fideli animo pe- Exod. 12.
destri itinere maria transfretauerunt. In euangelio quoque Luc. 24
assos pisces dominus Iesus manducabat, sicut scriptum est: in quo plenitudo sancti spiritus redundabat. Et fortasse ideo deficiebat Esau, quia coctũ in aqua desiderabat cibum, quem Iacob quasi inhabilem sibi donauit infirmo. Oblationem autem atque orationem oportet non confusam esse, sed competenti diuisione distinctam. In omni enim confusione melior est distinctio, multo magis in oratione atque oblatione, quæ nisi certas diuisiones habeat, fit obscurior. Ideo hostiæ plerunque mẽbra lex diuidi iubet, & holocausta offerri, vt sine admixtione & operimento aquæ nudum sacrificiũ sit, eo quòd nuda atq; omnib' exuta inuolucris debet fides nostra feruere, ne vanis & fallacibus opinionibus induatur, sed pura atque syncera simplicitas mentis appareat: deinde in partes diuidatur cõgruas. Virtus enim genus est, quæ diuiditur in plurimas species. Sed principales quatuor sunt. Prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia. Redoleat igitur oratio tua prudentiam erga cognitionem dei, & veritatem fidei. Redoleat temperantiam, quam etiam à coniugibus exigendam putauit Apostolus dicens: Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi. Et lex castigatos ante hesternum & nudiustertium diem ad sacrificium accedere iubet. Fortitudinẽ teneat oratio, vt nullo interpoletur metu, nulla lassitudine deficiat. Tunc enim debet esse intentio ad precandum robustior, cũ vrgemur aduersis. Iustitiam custodiat precatio, quam si reniuisset Iudas, non in peccatum facta esset eius oratio. Quando enim magis ab iniustis operib' ac prauis studiis abstinere debemus, quàm tunc quando dei iustitiam deprecamur? 1. Cor. 7.

Et ideo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth.4. Et ideo dominus, vt cordi nobis esset iustitia, Beati, inquit, qui persecutionem patiũtur propter iustitiam: ipsorum est enim regnum cœlorum. Hæc enim defuit Iudæ. Nam si adfuisset, non tradidisset dominum, nõ prodidisset magistrũ. Defuit sacrificio etiam Cain istius, qui si tenuisset iustitiã, domino debuit primitiua munera non posteriora deferre. Defuit itaque ei diuisio, ideoque responsum ait: Si rectè offeras, non recte autẽ diuidas: peccasti, quiesce. Vides quantum sit vitij. Vbi deest diuisio, ibi totum sacrificium refutatur. Luce.6. Superest vt de cõtinua & iugi oratiõe dicamus, quod immorari nos & vacare orationi oportet. Pernoctabat dominus in oratione, non vt sibimet prodesset, sed vt nos doceret. Frequẽs enim oratio quandam operatur disciplinam orandi, quia ipse vsus docibiles dei facit, indocibiles negligentia. Bona igitur exercitatio. Denique corporis virtus exercitatione augetur frequenter, at inexercitata minuitur & labitur. Plurimi enim exercitij dissuetudine etiam naturalem dissoluere virtutem. Similiter animæ fortitudo exercitationis assiduitate solidatur, vt labor ipse disciplina sit, non oneri futurus, sed vsui. Hunc cibum menti nostræ deferamus, qui multa attritus meditatione ac politus, cor hominis sicut illud cœleste manna cõfirmet. Quod non ociose tritum ac politum accipimus, cò q̃ cœlestium scripturarũ alloquia diu terere ac polire debemus, toto animo & corde versantes, vt succus ille spiritalis cibi in omnes se venas animæ diffundat. Ergo si tanquam pubescens adolescat fides quæ defectum senescentis deuotionis ableget, & spiritu ferueat, & congrua distinctione teneatur mensura legitimæ diuisionis, & assiduitas cõmendet gratiam: tunc fit illud pingue, & tanquam adipale precationis genus, de quo dicit scriptura. Psal.22. Impinguasti in oleo caput meũ. Sicut enim agni multo lacte pinguescunt, & sicut oues bene pastæ adipe nitent, ita apostolico succo pasta fidelium pinguescit oratio. Horũ si desit aliquid quæ supra diximus, sacrificium non probatur. Gene.4. Ideoque dictum est ad Cain: Si recte offeras, non recte autem diuidas: peccasti. Namque mundus ipse distincte legitur factus, cum esset ante incomposita pars eius, quia terra erat inuisibilis & incomposita. Nempe lux primum facta est, & vocauit deus lucem, & separauit deus inter lucem & tenebras, & vocatæ sunt tenebræ nox. Et per ordinem singula quòd facta sint legimus, cœlum, terra, ligna fructifera, animalia diuersa. Distributa autem sunt leuiora superioribus, vt aer & ignis: & grauiora inferioribus, hoc est terra & aqua. Vtique simul omnia fieri iubere potuit deus, sed distinctionem seruare maluit, quam nos in omnibus imitaremur negociis, & maxime in vicissitudinibus gratiarum. In quibus non satis est reddere quod acceperis, sed commendare quod reddas. Nam si quis debitum soluat, & in referendo iniuriam faciat creditori, intolerabilius est vtique quàm non reddidisse quod debebat. Nõ ergo quãtitas solutionis, sed animus reddentis, & qualitas consideratur, & affectus. Recte igitur Cain obtulit, quia oblatio insigne deuotionis, & indicium gratiarũ est: sed non recte diuisit, quia ante omnia deo debuit deferre primitias, vt à gratia inchoaret authoris. Etenim diuisionis hic ordo est, vt prima secundis, non primis secunda præcurrãt, & cœlestia terrenis, non terrena cœlestibus præferantur.

Quod quia Cain ordinem diuisionis non seruauit, dictum sit ei: Peccasti, quiesce. Et quemadmodum deus omnia docuerit: & quid moraliter illud significet. *Caput VII.*

SEd quia Cain confundit hunc ordinem, dicitur ei: Peccasti, quiesce. Omnia docet deus. Primum ne pecces, vt in Adam monuit. Secũdo si peccaueris, quiescas, vt in Cain doceris. Erubescere enim debemus, & condemnare peccatum, non defendere, quoniam pudore culpa minuitur, defensione cumulatur. Et silendo corrigimur, contentione prolabimur. Sit saltem verecundia vbi nõ est absolutio. Prouer.28. Inde illud: Iustus in exordio sermonis accusator est sui. Et iterum ab ipso domino alibi Esaiæ.43. dictum legimus: Dic iniquitates tuas, vt iustificeris. Quanta pudoris gratia, vt iustitiam teneat verecundia, quam culpa reatus abstulerit. Ideo autem ait: Quiesce, quoniam non habes quod excuses. Culpæ ipsius ad te conuersio est. Nõ enim frater ei adiicitur, sed error adscribitur, cuius ipse A sibi author est. In te, inquit, reuertetur crimen quod à te cœpit. Non habes in quo necessitatem magis quàm mentem tuam arguas. In te retorquetur improbitas tua, tu princeps es illius. Bene ait: Tu princeps es illius. Etenim impietas mater quædam est delictorum: & qui grauiora peccauerit, in cætera facile prolabitur. Quomodo enim potest ab humanis temperare qui diuina violauit, & hominibus bonus esse qui deum læsit? Atrociorẽ igitur scelerum reatum vitia reliqua sequuntur, quoniam quo flagitiosa perpẽderint, cò inclinãt cætera. Tu ergo princeps operis tui, tu dux criminis. Non te inuitum, non imprudẽtem error attraxit, sed voluntarius reus iudicio non lapsu fecisti dolum, quo te diuinæ iniuriæ reum ipse conuincis.

Quomodo Cain admonitus ut quiesceret, auxerit insolentiam, & flagitium acerbauerit. Et qui sibi uelit quod ait: Eamus in campum. *Caput VIII.*

ADmonitus igitur vt quiesceret, auget insolentiã, acerbat flagitium. Quid igitur sibi vult quod ait, B Eamus in campum: nisi quia locus nudus gignen- Gene.4.
tium eligitur parricidio? Vbi enim frater habebat occidi, nisi vbi fructus deesset? Tanquam præsagiens natura tanti sceleris loco germina denegauerat, quia non conueniebat, vt idem solum & contagia parricidalis sanguinis reciperet præter naturam, & fructus secũdum naturam germinaret. Merito ipse dicit: Eamus in cãpum. Non dicit, eamus in paradisum, vbi poma florent, non in aliquem cultum & fructiferum locum. Ipsi parricidæ indicãt fructum se sceleris habere non posse, nec penes eos fructum manere qui tantæ impietati præbuerint officium. Nam ipsam refugiunt elementorum benignitatem, vt iste Cain, qui videtur veritus, ne largior boni terra prouentus triste facinus impediret, & liberalitatis assuetudine genitalis qua facit sibi fœtus & fructus varios germinascere, in hoc quoque criminis apparatu vel muta specie sui fraternum reuocaret affectum. Latro diem refugit quasi criminis testem. Lucẽ adulter erubescit, quasi adulterij consciam, parricida terrarum fœcunditatem fugit. Quomodo enim poterat communis partus videre consortia, qui consortem sui sanguinis trucidabat? Ioseph in lacum mittitur siccum. Ammon intra domum occiditur. Iustum igitur natura est impertita iudicium, ea loca in quibus erat futurum parricidium, muneris sui dote priuando, vt ex innocentis soli quadam damnatione ostenderet futura supplicia noxiora. Propter scelus igitur hominum & ipsa elementa damnantur. Denique Dauid montibus, in quibus Ionatas cum patre interemptus est, perpetuæ pœnam sterilitatis optauit dicens: Montes qui estis in Gel- 4.Reg.1.
boe, neque ros neque pluuia cadat super vos, mõtes mortis.

Qua ratione interrogauerit deus Cain ubi esset frater suus, & de ipsius redargutione atque condemnatione, cum moralis intellectus explanatione. *Caput IX.*

NVnc cõsideremus qua ratione interrogauit deus Cain vbi esset frater suus, quasi nesciret occisum. Genes.4.
Sed quod ad scientiam dei spectat, negantem arguit, & inficianti quasi sciens respondit: Vox sanD guinis fratris tui clamat ad me. Quod autem ad rationem profundam attinet, peccantes admonet ad pœnitentiam. Confessio enim, pœnarum compẽdium est. Inde in iudiciis secularibus impositi equuleo torquentur negantes, & quædam tangit iudicem miseratio confitentis. Est quædam in peccatis verecundia, & pœnitentiæ portio crimen fateri, nec deriuare culpam, sed recognoscere. Mitigat iudicem pudor reorum, excitat autem pertinacia denegantium. Vult te prouocare ad pœnitẽtiam deus, vult de se sperari indulgentiam, vult demonstrare tua confessione quod non sit author malitiæ. Nam qui peccatum suum ad quandam referunt, vt gentiles asserunt, decreti aut operis sui necessitatem, diuina arguere videntur, quasi ipsorum vis causa peccati sit. Qui enim necessitate aliqua coactus occiderit, quasi inuitus occidit. Ea verò quæ à nobis sunt, excusationem non habent: quæ autem prꝛter nos sunt, excusabilia sunt. Sed quãto grauius peccato ipso, ad deũ referre quod feceris, & reatus tui inuidiam transfundere in authorem non criminis, sed innocentiæ?

Universidad de Deusto
Biblioteca

Genes.4. nocentię? Perpende autem parricidæ responsionem. Nescio inquit: Nunquid custos fratris mei ego sum? Etsi contumaciam prodat hic sermo, sonat tamen quia si bonum fratrem considerasset, custos debuit esse pietatis. Quem enim magis quàm fratrem seruare debuerat? Sed quomodo germanitatis seruaret officium, qui necessitudinis non agnouisset affectum? Aut quomodo fieri posset vt naturæ obedietiam deferret, qui deo reuerentiam non exhiberet? Negat primum quasi apud ignorantem. Recusat fraternæ munus custodiæ, quasi exors naturæ. Declinat iudicem quasi liber arbitrij. Quid miraris si pietatem non agnouit, qui non agnouit authorem? Et ideo doceris hac serie scripturarum fidem esse

1.Cor.3. radicem virtutũ omnium. Vnde & Apostolus ait: Quia fundamentum nostrũ Iesus Christus est: & quicquid supra hoc fundamẽtum ędificaueris, hoc solum ad operis tui fructum, & ad virtutis proficere mercedem. Congrue igitur respondit dominus tam impudenter neganti dicens: Vox sanguinis fratris tui ad me clamat. Hoc est, cur nescis vbi est frater tuus? Soli eratis cum duobus parentibus, inter paucos frater te latere non debuit. An quia parentes tui accusatores esse non possunt? Nolo enim vt ea necessitudo quæ est author salutis, fiat author periculi. In te solo leges suas natura amiserit. Ideo ergo putas crimen latere, quia parentes accusare non debent. Sed eo maior est condemnatio tua. Nam si chara necessitudinis nomina accusare non debent, multo magis non debent occidere. Sed si me testem abnuis, & refugis arbitrum, vox sanguinis fratris tui testis est, quæ ad me clamat. Illa te maiore authoritate arguit quàm si frater viueret. Soli eratis: Quis eum potuit alter occidere? Si accusas parẽtes, parricidam probas. Potuit fratrem occidere, qui non parcit parentibus. Potuit parricida esse, qui de parricidis sortum probare desiderat. Et bene ait: Vox sanguinis fratris tui clamat, non frater clamat. Hoc innocentia & gratia germanitatis etiam in ipsa morte seruat. Non accusat frater, ne videatur parricida. Non accusat vox ipsius, non anima eius, sed vox sanguinis accusat, quem ipse fudisti. Tuum te ergo facinus, non frater accusat. Simul querela criminosa adimitur. Non potest de alieno testimonio queri, qui crimen proprio facinore cõfitetur. Minor est sermo quàm factum. est tamẽ etiam terra testis, quæ cœpit sanguinẽ. Et bene ait: Vox sanguinis fratris tui clamat de terra. non dixit, de fratris clamat corpore, sed de terra clamat. Et si frater parcit, terra non parcit. Si frater tacet, terra condemnat. Ipsa est in te & testis & iudex. Testis acrior, quæ adhuc parricidij tui sanguine madet. Iudex asperior, quę tanto scelere coinquinata est, vt aperiret os suum, & reciperet sanguinem fratris tui de manu tua. Et illa quidem aperuit os suum, quasi excęptura de fratribus verba pietatis, nihil timens cum fratres videret, quę sciret ius germanitatis amoris incentiuum esse, non odij. Nam quomodo poterat parricidium suspectare, quæ adhuc non viderat homicidium? Sed tu effudisti sanguinem, cuius dolens ipsa contagium. Non augebit, inquit, virtutem suam dare tibi. Quàm innocens vltio, vt quæ tam graiter violata fuerit, satis habens non prodesse, nõ quęrat nocere. Nõ mediocre etiã dogma quod ait: Vox sanguinis fratris tui ad me clamat: quia deus iustos suos audit etiam mortuos, quoniam deo viuunt. Et merito pro viuentibus habentur, quia etiam si corporis gustauerint mortem, vitam tamẽ incorporeã capiunt, & illuminantur suorum splendore meritorum, luce quoque fruuntur æterna. Iustorum ergo audit & sanguinem, auertit se autem à precibus impiorũ, quoniam etiam si videantur viuere, miseriores tamen sunt omnibus mortuis, carnem suam sicut tumulum circunferentes, cui infœlicem infoderunt animam suam. Quid enim aliud est quàm sepulta quæ intra humum voluitur, & terrenæ auaritiæ cupiditatibus cæterisque vitiis includitur, vt gratiæ cœlestis auram spirare non possit? Huiusmodi peccator à terra maledictus est, quæ est infima & postrema pars mũdi. Superius vtique cœlum, & quæ in cœlo sunt, Sol, Luna, & stellæ, throni, dominationes, principatus, & potestates, Cherubim & Seraphim. Non est ergo dubium quod eum & superiora damnauerint quem inferiora damnauerunt. Nam quomodo absoluitur puræ illi cœlestique sententiæ, quem

A nec terræ potuerunt absoluere? Et ideo gemens & tremens iubetur esse super terram. Euidens generalisque ratio, quia omni improbo mala assunt, & affutura sunt. Quæ assunt, tristitiam operantur: quæ futura, formidinem. Sed improbum plus præsentia, quàm futura solicitãt. Vnde & Cain dixit ad deum: Maior causa mea est. Si derelinques me, hodie à facie Gene.4. tua abscondã me. Nihil enim grauius quam errantem à deo deseri, vt se reuocare non possit. Mors peccatoris finẽ peccandi affert, vita autem diuino gubernaculo destituta præcipitatur, & in grauiora prolabitur, vt si gregem pastor relinquat, incursent bestiæ: ita cum deus deserit hominẽ, ingruit diabolus. Graue est, prędertim insipientibus, non habere rectorem. Serpit malitia, vulnus augetur, vbi medicina defuerit. Abscondit se autem qui velare vult culpã, & tegere peccatum. Qui enim male agit, odit lucẽ: & amat tenebras suo- Ioan.3.
B rum, & latibula delictorum. Iustus autem non abscondere à domino deo suo, sed ipse magis se offerre consueuit, dicens: Ecce sum ego, qui non habet criminosam conscientiã quam timeat deprehendi. Merito ergo se abscondit male cõscius, & ait: Omnis qui inuenerit me, occidet. Angustæ mentis homo præsentem mortem veretur, perpetuam negligit, & diuinum iudicium non reformidat. Interitum solum corporis deprecatur. Sed à quo timebat occidi, qui solos parentes habebat in terris. Potuit quidem & incursus bestiarum timere, qui legis diuinæ iura violauerat, nec præsumere de subiectis animalibus cæteris qui hominem docuerat occidi. Potuit & parentes parricidas timere, qui docuerat parricidium posse cõmitti. Potuerunt enim & parentes de filio discere, quod didicerunt posteri de parente.

Qua de causa dixerit deus: Omnis qui occiderit Cain, septies uindictam exoluet. Et qua ratione signum super eum positum fuerit ne occideretur, cum pulchra morali interpretatione atque instructione. Caput X.

NVnc consideremus qua causa dixerit deus: Omnis qui occiderit Cain, septies vindictã exoluet. Et qua ratione signum super eum ponitur ne occidatur parricida, cum prospectum non fuerit ne Ibidem.
C innocens occideretur. Octauus est homo, habet rationabile quo præstet cæteris, habet & quinque corporis sensus. Habet etiam vocem, habet & generandi gratiam. Hæc septem nisi illo rationabili regantur, subiecta morti sunt, & ideo stultus in his habet omne periculum sui. Qui ergo rationabile illud amiserit, frustra de istorum sibi vsu septem carnalium munerum blandietur. Dissoluuntur hæc omnia, nisi habenis quibusdam rationis adstricta sint. Mors itaque rationis, mortem operatur irrationabilium passionum. Sed illud melius quod septimus numerus quietis & remissionis est. Ergo qui alij non pepercerit peccatorj, & munus ei remissionis peccatorum inuiderit, ipse sibi spem remissionis eripiet, & erit in eo pari mensura vindicta de gratia. Quod autem signum posuit super Cain ne quis eum occideret, reflectere voluit errantem, & beneficio suo inuitare ad correctionem. Ipsis enim nos facilius committere solemus, quorum habemus gratiam. Nec tamen magna concedit, sed
D in eo ipso imprudentiam insipientis vlciscitur. Qui cum esset perpetuis suppliciis obnoxius, non remitti sibi pœnã poposcit, sed vitam corporis huius obseruandam putauit, in qua plus erumnæ est quàm voluptatis. Mors enim vna est in secessione animæ & corporis, & in fine istius vitę: quæ simul vt venit, omnes corporis dolores auferre non augere consueuit. Metus verò qui hanc vitam viuentibus frequenter ingruunt, mœsticiæ, dolores, gemitus, diuersique cruciatus grauitatum, & ægritudinum vulnera plurimas etiam mortes generi humano inferunt, vt ista mors remedium esse videatur, non pœna. Nõ enim peremptoria est, per quam non adimitur vita, sed ad meliora transfertur. Nam si nocentes moriuntur, qui gradum à peccatis reuocare noluerint, vel inuiti: tamẽ finem non naturæ, sed culpæ adipiscuntur, ne plura delinquant, quibus vita fœnus est delictorum. Si autem bonę spei compotes sunt, migrare magis quàm deficere credendi sunt. Inferitur hoc loco dogma de incorruptione animæ, quod ipsa vera & beata vita sit, quam vnusquisque bene conscius viuit multo purius ac beatius cum

huius

Universidad de Deusto
Biblioteca

huius carnis anima noſtra depoſuerit inuolucrum, & quodam carcere iſto fuerit abſoluta corporeo in illum ſuperiorem reuolans locum, vnde noſtris infuſa viſceribus compaſſione corporis ingemuit, donec cõmiſſi gubernaculi munus impleret, vt carnis huius irrationabiles motus, rationabili ductu regeret & coerceret. Inde eſt quod poſtea prophetæ in captiuitatem cum populo Iudæorum tranſierunt, ne reliqua plebs ſuorum deſtituta præſidio, conſilióque viduata grauiorem ſubiret ærumnam, ſed magis frequentibus commonita oraculis prophetarũ, ad dominum deum ſuum pio rediret affectu, ne aduerſis captiuitatis attrita, prorueret in perfidiæ peccatum, ſalutiſque perpetuæ remedium deſperaret. Redarguũtur itaque hoc in loco qui vnicam hanc vitam putant eſſe quæ ſit in hoc ſeculo. Omnia plena lapſus, plena mœroris ſunt, & redarguuntur ſimplici ſerie geſtorum. Ecce enim iuſtus, innocens, pius, propter gratiam deuotionis odia fratris incurrens, immaturus adhuc æui ſublatus eſt parricidio: & iniquus, ſcelerat⁹, impius, etiam fraterna cæde pollutus longæuam duxit ætatem, duxit vxorem, poſteritatem reliquit, vrbes condidit, & hoc meruit permiſſione diuina. Nónne in his aperte vox dei clamat, Erratis qui putatis hic eſſe omnem viuendi gratiam? Non intelligitis non aduertitis ſenectutem hanc miſeriarum eſſe veteranam, proceſſionémq; ætatis, ærumnarum ſtipendia, & Scyllæo quodam vſu circunſonari nos quotidianis naufragiis, tundi fluctib⁹, in ſcopuloſis habitaculis degere, & in his delectari, ſicut illud non tam æternum animal quàm immortale malum. Ergo & iſti Cain longæuitas indulta vindicta eſt, eo quòd vixit in metu, & prolixum ſpatium multo cucurrit & infructuoſo labore, qua pœna nihil grauius quàm vt quis ipſe ſibi maiorum cauſa pœnarum ſit. Vide igitur quàm perpetua vita iuſtorum, & nulla ſit improborum. Iuſti ſanguis clamat, & mortui, vita autem peccatoris abſconditur. Tertium eſt, quoniam cum parricidium eſſet admiſſum, hoc eſt ſcelerum principatus: vbi peccatum obrepſit, ſtatim & lex diuinæ manſuetudinis prorogari debuit: ne ſi continuo vindicatum eſſet in reum, homines quoque in iudicãdo nullampatientiam moderationémque ſeruarent, ſed ſtatim reos ſupplicio darent. Diuinæ autem ſententiæ prouidentia huiuſmodi eſt, vt magnanimitatem & patientiam doceret iudices, ne quis præpropere raperetur ſtudio vindictæ, & ipſa deliberationis immaturitate puniret innoxium, aut pœnam acerbaret irati, nec tamen penitus inultum eſſe pateretur in eo qui nullam pœnitentiam ſceleris induiſſet. Repulit enim eum à facie ſua, & à parentibus abdicatum, ſeparatę habitationis quodam relegauit exilio, eo quòd ab humana manſuetudine tranſiſſet ad ſæuitiam beſtiarum. Veruntamen homicidio noluit homicidam vindicari, qui maluit peccatoris correctionem quàm mortem. Vnde in Lamech ſeptuagieſſepties vindicatur, quia grauior culpa eius eſt, qui nec poſt damnationem ſe correxit alterius. Cain impetu quodam improuido ante peccauerat: Lamech vtique quod in altero reprehenſum aduerterat, cauere debuerat. ſuo quippe iudici ſententia debebatur, ne quis paſſim reum eſſe feriendum putatet. Et vt ad myſterium venias, non debuit interimere eum qui vſque ad naturalem terminũ mortis ſuæ, agendæ habebat ſpatium pœnitentiæ. Excuſare poſſet quod ſe redemiſſet vel ſera actione pœnitentię, niſi eum præmatura pœna rapuiſſet.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE NOE ET ARCA.

Quod dignum ſit vt iuſtus Noe, qui ad renouandum ſemen hominum reſeruatus fuit, ad imitationem omniũ deſcribatur, vt & nos requieſcamus ab omni iſtius mundi ſolicitudine, operibúſque iniquitatis, ac terrenæ conuerſationis cura. Caput I.

De ſignificationibus nominum trium filiorum Noe, & de inſtructione aciei, ac munitionibus bonitatis naturæ, quę nos ad huius mũdi prælia generauit. Caput II.

Quid ſignificet quòd ſecuturo diluuio non ſolum Noe, ſed & vniuerſa generatio quàm maxime abundauerit filiorum procreatione. Et quomodo beneficij gratiam ſequi debet ſobriæ diſciplinæ cenſura. Qua etiam ratione ſpiritus ſanctus hominibus detur, non autem permaneat. Caput III.

Quod gigantibus qui fuerunt in terra ætate Noe, ſimiles ſint homines cultui carnis ſuæ ſtudentes. Et qui dicantur filij dei. Et quo pacto deus dicatur iraſci, aut moueri. Quemadmodum etiam irrationabilibus propter hominis peccatum deletis, Noe tamen gratiam apud deum inuenerit. Caput IIII.

Quomodo omnis terra dicatur fuiſſe corrupta, & tempus omnis hominis veniſſe ante deum. Caput V.

De ędificatione arcæ, & quemadmodum in ea deſcripta fuerit humani corporis figura. Quódque nidi eiuſdem, quibus ſingula corporis noſtri membra ſignificãtur, bitumine intus & foris linienda ſint, ne facile corrumpantur. Caput VI.

De comparatione arcæ Noe ad arcam fœderis quo ad materiam ligni, glutini, & commotionis. Quomodo etiam longitudo & latitudo arcæ ſingulos humani corporis ſenſus denotent ad vſum aliquem eſſe cõpoſitos. Cap. VII.

Quid ſignificet oſtium ex aduerſo in arca factũ. Et quemadmodum qui retro erant, priores facti ſint. Caput VIII.

Quid ſit quòd inferiora arcę bicamerata & tricamerata eſſe debeant. Et quòd deus per arcæ figuram voluerit nos edocere quemadmodum à diluuio intemperantiæ tuti eſſemus per remedium electionis iuſti. Caput IX.

De tribus cauſis ob quas muta animantia, quæ peccandi ſenſum non habent, per diluuium ſubiecta ſint pœnæ, cum altiori myſtica quadam interpretatione. Caput X.

Quod abſumptis omnibus terrenis diluuio, ſolus iuſtus ſe & domum ſuam ſeruet. Et quàm pulchre iuxta myſticam interpretationem dominus ad Noe dixerit: Quia vidi te iuſtum in generatione iſta. Caput XI.

Qua ratione de iumentis mundis ſeptem & ſeptem, maſculus & fœmina iubeantur in arcam induci, de immũdis autem duo & duo, ſecundum naturalem atque moralẽ expoſitionem. Caput XII.

Qua de cauſa poſtquam ingreſſus eſt Noe in arcam, poſt ſeptem dies diluuium factum fuerit. Quare etiam cum ſatis fuiſſet quadraginta diebus dixiſſe diluuium fuiſſe, adiecerit & quadraginta noctibus. Et qua ratione quadraginta diebus durauerit. Quid præterea ſibi velit quod inquit dominus: Et delebo omnem reſurrectionẽ carnis à facie terræ. Quid poſtremo quòd dicitur, & fecit omnia Noe quæ mandauit ei dominus deus. Caput XIII.

Qualiter ſit cõſiderandum quòd ſexcenteſimo anno Noe, viceſima & ſeptima mẽſis factum ſit diluuium. Et quemadmodum omnes fontes rupti dicantur, ac cataractæ cœli apertæ, tam ſecũdum literalẽ, quàm etiam altiorem intellectum. Caput XIIII.

Cur dominus à foris arcam clauſiſſe dicatur: Et quomodo exundante aqua arca ferebatur ſuper flumina aquarum, quæ quindecim cubitis ſuper montes excelſos eminebat, iuxta literalem & allegoricam interpretationem. Caput XV.

De euidenti explanatione & allegoria eius quod ſcribitur: Deleuit deus omne quod erat ſuper faciem terræ. Quare etiam ſcriptura dicat: Memor fuit dominus Noe, & beſtiarum, & iumentorum, & non fecerit mentionem de mitioribus quę poſt hominem ſunt, ſed fortioribus. Qualíſque fuerit ſpiritus quem induxit dominus ſuper terram vt ceſſarent aquæ. Caput XVI.

Quid ſit quod ait ſcriptura: Clauſi ſunt fontes aquarum, & cataractæ cœli. Et de comprehenſione loci illius vbi dicitur: Et ſedit arca ſeptimo mẽſe ſeptima & viceſima mẽſis. Et quid ſit oſtium arcæ quod iuſtus aperuit vt emitteret coruum non reuerſurum. Caput XVII.

Quid ſibi portendat, quòd poſt coruum non reuerſum columba dimiſſa dicitur, quódque Noe extendens manum ſuſceperit eam, & ad ſe introduxerit. Quódque ſeptem aliis diebus tenuerit columbam, & iterum eam emiſerit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rit.
Caput XVIII.
Cur columba dicatur ad vesperum esse regressa cum ramo oliuæ in ore: Et vnde cognouerit Noe aquas defecisse. Et de columba tertio post dies septem emissa, quę tamen non regrediebatur. Caput XIX.
Quid sibi velit illa adiectio, quod scriptura alia die aquam minutam, alia siccatam terram commemorat. Quomodo etiam Noe tectū arcæ denudauerit. Et quod ait primum mensem vel secundum. Caput XX.
Quare Noe non sua sponte exiuerit arcam, sed expectauerit oraculum diuinum, quo sibi dicebatur: Exi de arca, tu, & vxor tua, & filij tui. Et quare in ingressu, ordinis delectus fuerit habitus, vt primo ipse & filij, deinde vxores ingrederentur, in egressu autem id commutatum, vt fœminæ cum viris exierint. Caput XXI.
Qua ratione Noe circa arcam nihil fecerit, nisi iussus à domino, & tamen post egressum ab arca non monitus aram deo ædificauerit. Et quare dicatur deo, & non domino. Cur etiam sumpserit à bestiis & volatilibus mundis vt offerret holocausta. Quidque sit quod ait dominus: Recogitans non adiiciam maledicere terræ. Caput XXII. B
De explanatiõe literali & morali eius quod dominus dixit: Semen & messis, hyems & æstas die & nocte non requiescent. Caput XXIII.
De prærogatiua potestatis hominibus in cætera animalia attributa per id quod dominus benedixit Noe & filiis eius dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius. Et quomodo intelligatur quod subditur: Omnia reptilia quæ sunt viua, sint vobis in escam: cum tamen quędā reptilia sint venenata. Cap. XXIIII.
An sub his verbis quib' ait dominus, Sicut olera pabuli dedi vobis omnia, oleribus magis quàm carnalibus epulis vti debeamus. Et quemadmodum abstinere debeamus à sanguine, in quo est anima: Ac de diuersis philosophorum opinionibus circa naturam animæ. Caput XXV.
Quod per hoc quod ait: Etenim vestrum sanguinem & animarum vestrarum exquirā de omnibus bestiis, & de manu hominis fratris, detur intelligi hominem grauius peccare qui fratri insidiatur. Et quis dicatur frater. Quare etiam dixerit: Ad imaginem dei fecit hominem, & nõ ad imaginem meam, cum reprobatione opinionis philosophorum qui negant deum habere curam super homines. Caput XXVI.
Quomodo intelligendū sit quod inquit dominus: Non erit diluuium vt corrumpat omnem hominem. Et quod subdit: Arcum meum ponam in nube. Et qualis fuerit arcus ille. Caput XXVII.
Qua ratione cum tres filios Noe, Sem, Cham, Iaphet, supra computauerit, hoc loco medij filij, id est Cham generationem prius comprehẽderit. Et quomodo ille Chananæorum author fuerit. Caput XXVIII.
Quomodo Noe egressus ab arca, factus sit agricola. Et de differentia inter operatorem terræ, & agricolam. Quid etiam sit quòd iustus primum vineam plantauerit, & non triticum aut hordeum. Et quid velit quod subdit: Bibit de vino, & inebriatus est. Et de duplici specie ebrietatis, & gemina nudatione sapientis. Ac de operimentis animę. Caput XXIX. D
Quare non simpliciter dixerit: Vidit Cham nudationem patris, sed vidit Cham pater Chanaan. Et cur Cham nudatum patrem riserit. Caput XXX.
De euidenti pietatis affectu in bonis filiis Sem & Iapher, qui nudatum amictu patrem videre cauerunt. Et quomodo mens sapiens retrorsum ambulet. Quid etiam significet quòd somno recedente Noe sobrius factus sit à vino. Et quare scriptura Cham, quem primo medium inter filios posuit, postea minorem appellauerit, dicens: Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior. Caput XXXI.
De benedictione Sem filij, & quare Noe dominum & deum dixerit, & specialiter deum filij sui Sem. Et qua ratione cum Cham peccauerit, non ipsum, sed filium illius seruituti addixerit. Et de benedictione filij Iaphet, & multiplici dilatatione bonorum. Caput XXXII.
Quid significet quod post diluuium Noe dicitur vixisse trecentis & quinquaginta annis. Et quod de generatione Iaphet Rhodus & aliæ insulæ sint nationū. Ca. XXXIII.
Qua ratione Cham illius improbi filium seniorem scriptura fuisse memorauerit. Et quòd Chus Nemroth gigantem genuerit, qui erat venator ante deum. Et de interpretatione nominis Nemroth. Quódque idem principium fuerit regis Babylonis. Caput XXXIIII.

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI,

Liber de Noe & arca.

Quod dignum sit ut iustus Noe qui ad renouandum semen hominum reseruatus fuit, ad imitationem omnium describatur, ut & nos requiescamus ab omni istius mundi solicitudine, operibúsque iniquitatis, ac terrenæ conuersationis cura. *Caput I.*

NOe sancti adorimur vitam, mores, gesta, altitudinem quoque mentis explanare, si possumus. Nam cum ipsa prophetia dixerit nihil difficilius quàm hominis interiora cõprehendere, quanto magis viri iusti mentem cognoscere? Etenim quem dominus deus ad renouandum semen hominum reseruauit, vt esset iustitiæ seminarium, dignum est vt nos quoque describamus eum ad imitationem omnium & requiescamus in eo ab omni istius mundi solicitudine, quam quotidie diuersis exagitationibus sustinemus. Puder filiis superuiuere, tædet cum tot aduersa audiamus charissimorum, lucem hanc carpere, ipsarum ecclesiarum diuersos fluctus tempestatésque vel præsentes subire vel animo recipere.
C Quis tam fortis vt patienter ferat? Et ideo nobis quoque affectanda hæc requies fuit, vt dum Noe sanctum maiore intentione consideramus, reficiamus & nos, sicut omne genus in illo requieuit ab operibus suis, atq; tristitia. Vnde & Noe dicitur, quod Latine dicitur iustus, vel requies. Denique & Gene.5. parentes eius dixerunt: Quia hic faciet nos requiescere ab operib', & à tristitia, & à terra cui maledixit dominus deus. Quod vtique si ad ea quæ facta sunt, referendum putes: cum diluuium sub eo factum sit, non requies hominibus, sed interitus videatur illatus, nec remissio malorum, sed cumulus miseriarum. Verum si iusti viri mentem consideres, aduertes iustitiam solam esse quę aliis potius nata est, quàm sibi: non quod vtile sibi est quærat, sed quod omnibus. Hæc nos requiescere facit ab operibus iniquitatis: hæc reuocat à tristitia: quia dum ea quæ iusta sunt, gerimus: nihil timemus puræ conscientiæ securitate, non dolemus graui dolore. Nihil est enim quod maioris doloris sit, quàm culpę reatus, Requiescamus etiam ab omni cura terrenæ conuersationis, quę corpus nostrum atque animam frequentibus vexat doloribus, vitámque atterit.

De significationibus nominum trium filiorum Noe, & de instructione acici ac munitionibus bonitatis naturæ, quæ nos ad huius mundi prælia generauit. *Caput II.*

VIc verò tres filij nati, Sem, Cham, Iaphet. Quæ Gen.5. & 6.
nomina significant bonum, & malum & indifferens: vt & naturæ gratia bonitatẽ habuisse, & malorum tentamenta ei nequaquam defuisse, & indifferentibus, hoc est velut supellectili virtutum abundasse videatur. Qua ratione autem malum in medio posuerit, ratio euidẽs est, quia naturæ bonum omnibus inest: nec quasi naufragos in lucẽ proiicit: sed & suffulsit viribus, vt non opprimantur tentamentis malitiæ, nec tanquã inualidi succumbant, sed munit & vestit velut quibusdam tegumentis indifferentibus, quæ sunt salus, valitudo bona, pulchritudo, impigritia,

Universidad de Deusto
Biblioteca

gritia, diuitiæ generis claritudo, vt ea dote muniti tueantur bonitatem naturę, & malum illud includant ne possit nocere, & quasi clausum stragulét. Nónne cernimus velut aciem quandam virtutum ordinatam in prælium, vt inferiores in medio sint, dextra læuáque velut in cornib⁹ validiores, per quos tota acies robur accipiat? Vnde & quidam poeta Græcus ait: κακοὺς δ' ἐς μέσσους ἔλασεν, hoc est, malos autem in medium inseruit. Ita ergo & natura quasi bonus dux imperante deo, quę nos ad huius mũdi prælia generare nouerit, quæ bona habet, primo ordine constituit, quæ officiant secundo, quæ adiuuant tertio, vt tanquam in medio inclusus hostis, geminatis, quocunque se contulerit, opprimatur viribus, ne singulæ eorum velut æquatis fatigentur præliis, & euadendi de angustiis naturalibus, ac serpendi latius facultatem haberet. Sed quia vbi generantur: hic ordo est vbi autem generãt, Iaphet primo loco scribitur, tertio Cham: ideo ne contraria nos posterioribus dixisse quis arbitretur, etiam illius loci explananda ratio est. Bonum quidem, quod velut in quadam naturę nobilitate est, præcedit, malum autem sequitur. Sunt enim cogitationes mentis contrariæ, quę vtique oriuntur postea. Hæc quandiu velut intus clausa sunt, nec tanquam in herbis germinant, quodam sinu bonæ mentis fouentur ne prodeant. Nam quandiu in voluntate est malum, non in entelechia, hoc est in opere atque effectu bonitas mentis gubernatoris velut aurigæ modo cohibet vel refrenat malitiam tentantem prorumpere. Cùm verò effervuerit, atque in vlcus eruperit, ne possit latius serpere, & finitima contaminare: tunc iusta succedit prouidentia, ne illud indifferens, quod secundum bonum dicunt, velut loco cedat, cum iam feruenti malo non possit resistere. Itaque ne latius fundat virus noxium, & plurimas inficiat generando corruptiones: illud primum bonum, quod natura bonum est, dum locum mutat, ordinem mutat, vt quasi laboranti cornui opem ferat, & eam partem aciei susc ipiat quæ plus laborat. Virtus enim bellatoris difficilioribus locis est necessaria: sicut etiam boni custodis præsentia ibi frequentior, vbi muri fragiliores. At ne qua pars sine defensore sit: dum illud bonum inclinatiora sustentat, tunc illud indifferens locum superiorẽ susc ipit, velut deputãte sibi eam partem perfectiori bono. Nihil enim virtute perfectius. Indifferentia autem non habent robur validæ virtutis, sed eius augent & diffundunt gratiam. Vnde Iaphet dictus est, quod latitudo significatur Latine.

Quid significet quod secuturo diluuio non solum Noe, sed & uniuersa generatio quàm maxime abundauerit filiorũ procreatione. Et quomodo beneficij gratiam sequi debet sobriæ disciplinæ censura. Qua etiam ratione spiritus sanctus hominibus detur. Non autem permaneat. Caput III.

NEc solum sanctus Noe abundauit filiorum generatione, sed etiam vniuersa se effudit quàm maxime eo tempore generatio. Quod non ociosum videtur. Secuturo enim diluuio non debuit æstimari defuisse gratiam fœcunditatis illi generationi, quam diluuia absorbuerunt: vt quod fuit humani generis abundantia, diuinæ deputetur gratiæ: quod diluuium secutum est, nostris adscribatur iniquitatibus, qui peccatis nostris auertimus dei misericordiam. Sic & in posterioribus inuenies quod secuturam Aegypti sterilitatẽ præcessit totidem annorum fœcunditas. Principale est enim virtutis inchoare à beneficiis, & præseminare gratiam. Vnde & Dauid ait: Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Præcedit beneficij gratia, sequitur censura sobriæ disciplinæ. Diuinum est igitur, ꝙ bona præmittuntur nostrum quòd mutantur. Ipse hoc declarat deus, dicens: Non permanebit spiritus meus in hominibus, quia caro sunt. Spiritus sanctus, spiritus sapientiæ est, spiritus cognitionis. Habet ergo sapientiam, habet & disciplinam: sicut & de Beseleel, qui sacrum tabernaculum diuino oraculo iussus est facere, ait scriptura: Quia repletus est spiritu prudentiæ & disciplinæ. Hic ergo spiritus datur hominibus, sed non permanet. Qua autem ratione non permanet, causa proditur, quia caro sunt. Carnis enim natura disciplinæ repugnat, quia voluptati obtemperat. Deniq; de solo domino Iesu scriptũ est: Super quem videris spiritum descendentem de cœlo, & manẽtem super eum, hic est qui baptizat spiritu sancto. In eo manebat, quẽ nulla corruptelæ carnalis impedimenta reuocabant quo minus incorruptæ & impermixtę ordinem disciplinę teneret, cuius caro non vidit corruptionem.

Gene.41. Psalm.100. Gene.6. Exod.31. Ioan.1. Act.2.

Quod gigantibus, qui fuerunt in terra ætate Noe, similes sint homines cultui carnis suæ studentes. Et qui dicantur filij dei: & quo pacto deus dicatur irasci aut moueri. Quemadmodum etiam irrationabilibus propter hominis peccatum deletis, Noe tamen gratiam apud deum inuenerit. Caput IIII.

GIgantes autem erant in terra in diebus illis.) Non poetarum more gigantes illos terræ filios vultvideri diuinæ scripturæ conditor, sed ex angelis & mulierib⁹ generatos asserit, quos hoc appellat vocabulo, volens eorum exprimere corporis magnitudinem. Et consideremus ne forte gigantũ sint similes homines cultui studentes carnis suę, animę autem nullam curam habentes: sicut illi qui de terra secundum poeticam fabulam orti, mole corporis sui freti feruntur habuisse contemptum superorum. An dispares æstimandi sunt, qui cum ex anima constent & corpore, mentis vigori (quo nihil habet anima pretiosius) auersantur, & se carnis huius imitatores velut maternæ exhibent stoliditatis hæredes? Itaque inuanum laborant, cœlum votis vsurpantes superbis, & terrenis operibus incubantes, qui electione inferioris, & contẽptu superioris consortij, tanquam volũtarij obnoxij peccatis grauiori condemnantur securitate. Plerunque angelos filios dei vocat scriptura, quia ex nullo hoꝫine generantur animæ. Itaque viros fideles filios suos dici non est aspernatus deus. Sicut ergo viri probabilis vitæ filij dei vocantur: ita quorum carnalia sunt opera, hos filios dicimus carnis scripturarum authoritate. Dicit enim Ioannes euãgelista: Quia quotquot dominum Iesum receperunt, dedit eis potestatem filios dei fieri, qui credunt in nomine eius: qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt. Ideo postea habes, quia iratus dominus est, quoniam quanuis cogitaret, hoc est sciret, quia homo positus in terræ regione, carnem portans, sine peccato esse non possit (terra enim velut quidam tẽtationum locus est, caróque corruptelæ illecebra) tamen cùm haberent mentem rationis capacem, virtutémque animæ infusam corpori, sine consideratione aliqua in lapsum ruerunt, ex quo reuocare se nollẽt. Neque enim deus cogitat sicut homines, vt aliqua ei noua succedat sentẽtia, neq; irascitur quasi mutabilis: sed ideo hæc leguntur, vt exprimatur peccatorum nostrorum acerbitas, quæ diuinam meruerit offensam: tanquã couscque increuerit culpa, vt etiam deus, qui naturaliter nõ mouetur, aut ira, aut odio, aut passione vlla prouocatus videatur ad iracundiam. Minitatus est prẽterea quod deleret hominem. Ab homine, inquit, vsq; ad pecus, & à reptilib⁹ vsque ad volatilia delebo. Quid læserãt irrationabilia? Sed quia propter hominẽ illa facta erãt, eo vtique deleto propter quem facta sunt, cõsequens erat vt etiam illa delerentur: quia non erat qui his vteretur. Sẽsu autem altiore illud manifestatur, quia homo mens est, quæ est rationis capax. Homo enim definitur animal viuum, mortale, rationabile. principali igitur extincto, etiã sensus omnis extinguitur, eo quòd nihil reliqui ad salutem superfit cum salutis fundamentũ virt⁹ defecerit. Ad condemnationem autẽ cæterorum, & ad expressionem pietatis diuinæ, dicitur Noe apud deum gratiam inuenisse. Simul ostenditur quòd hominem iustum non obumbret aliorum offensio, quãdo ipse ad totius generis reseruatur seminarium, qui non generationis nobilitate, sed iustitiæ & perfectiõis merito laudatur. Probati enim viri genus, virtutis prosapia est: quia sicut hominum genus homines, ita animarũ genus virtutes sunt. Etenim familiæ hominũ splendore generis nobilitantur, animarum autem clarificatur gratia splendore virtutis.

Gene.6.

Quomodo omnis terra dicatur fuisse corrupta, & tempus omnis hominis uenisse ante deum. Caput V.

Corrupta

Universidad de Deusto
Biblioteca

CORrupta est autem terra coram deo, & impleta est, inquit, iniustitia.) Causa terrenæ corruptelæ manifestata est, eo quòd iniustitia hominum terram corruperit. Vnde & dominus de' ait: Tempus omnis hominis venit ante me, quia impleta est terra iniquitatibus suis. Tempus quidem omnium hominum in conspectu dei, & in eius volũtate est. Nõ enim (vt vulgo aiunt) fatale decretum alligatur. Sed tamen specialiter hic dictum puto, quia in euangelio dominus redempturus hominum genus passione sui corporis, & emundaturus sanguine suo, sacramentóque baptismatis, ait: Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt & filius tuus clarificet te. Ergo quia in diluuio per aream Noe seruatę sunt reliquiæ generis humani ad seminarium reparationis & renouationis futuræ, ideo præmisit hic: Tempus omnis hominis venit, quia repleta est terra iniquitatibus suis. Hoc in figura. In veritate autem ait: Reliquiæ per dilectionem gratiæ saluæ factæ sunt. Ideoque exclamat Apostolus dicens: Superabundauit peccatum, vt superabundaret gratia. Corrupit, inquit, omnis caro viam suam. Carnem hic posuit pro homine terreno, in quo carnis illecebra viã eius corruperit. Qui si intellixisset quod munus accepisset à deo, nõ vtique passus esset vt caro obstaret animæ virtutibus. Itaque caro causa fuit corrumpendæ etiam animæ, quæ velut origo & locus est quidam voluptatis: ex qua velut à fonte prorumpunt concupiscentiarum malarúmque passionum flumina, latéque exundant. Quibus demergitur animæ quoddam excusso gubernatore remigium, cum ipsa mens velut quibusdam tempestatibus & procellis victa, loco suo cedit. Pulchre autẽ ait: Quia homo viam naturæ suæ corrupit. Nã via sua in paradiso erat, in illo beatitudinum tramite, in illo virtutum flore, in illa incorruptibili gratia, quam viam terrenis inquinauit vestigiis. Alij habent: Viam ipsius, hoc est dei. Hoc solet verbo domini declarari.

Gene. 6.

Ioan. 17.

Rom. 11.

Ibidem. 5.

Genes. 6.

De ædificatione arcæ, & quẽadmodũ in ea descripta fuerit humani corporis figura. Quódque nidi eiusdẽ, quibus singula corporis nostri membra significantur, bitumine intus & foris linienda sint, ne facile corrumpantur.

Caput VI.

SEd iam de ipsa Noe arca dicendum: quam si quis velit impensius cõsiderare, inueniet in eius ædificatione descriptam humani figuram corporis. Quid est enim quod ait deus: Fac tibi arcam de lignis quadratis? Quadratum certe hoc appellamus, quod omnibus bene consistat partibus, & conueniat sibi. Itaque & deus author nostri corporis, naturæque fabricator adstruitur, & opus ipsum perfectum esse iis sermonibus significatur. Quadrata autem hominis membra esse euidens ratio, si consideres pectus hominis, consideres ventrem pari mensura longitudinis & latitudinis, nisi cũ voluptatibus & epulis ventre distento, mensura naturalis exceditur. Iam pedes & manus, brachia, fœmora, & crura quadripertita quis non ipso vsu aduertat? Sunt autẽ pleraq; eorum etsi non eiusdem longitudinis aut latitudinis, tamen quæ analogiam ita seruent, vt in iis quoque congrua mensura ratióque concurrat: longitudo prolixior quàm latitudo sit, latitudo quàm altitudo. Et sicut ligni arcæ trina distantia est, siquidem trecentorum cubitorũ longitudinẽ, & quinquaginta latitudinẽ, & triginta cubitorum altitudinem seruãdam esse præscripsit: ita & in nostro corpore summa est, & media, & minima distantia. Summa secundum longitudinem, media secũdum latitudinem, minima secundum altitudinem: totum tamẽ corpus attextum ex singulis mẽbris, quadratum videtur. Nam & in vsu ita est, vt eos quadratos dicamus, quos nec enormes proceritate, & validos robusti qualitate corporis æstimamus. Quid etiam sibi vult quod ait: Nidos facies in arca, nequaquam silendum videtur. Naturaliter enim dictum arbitror, eo quòd omne corpus nostrum attextum est sicut nidus, vt spiritus vitalis omnes partes viscerum penetret, atque de principali nostro fundat se per artus singulos. Nidi quidam sunt oculi nostri, quibus se visus inseruit. Nidi sunt nostrarũ sinus aurium, per quos auditus se infundit, & velut in foueam altam deiicit. Nidus est narium, qui ad se odorem attrahit. Nidus est quartus maior cæteris, hiatus oris, in quo nutritur donec adolescat sapor: & vnde vox euolat, in quo latet lingua, quæ velut organũ vocis sonos eius artifici suauitate modulatur. Et cum sit ipsa irrationabilis, rationabilem vocem exprimit. Nidus est hemicraneum. Nidus est membrana illa quæ cerebrum fouet, & intra cohibet. Nidi sunt viscera pulmonis & cordis. Spiritus quidem nostri, hoc est eius quem carpimus, & quo alimur in hac vita, nidus est pulmo. Sanguinis autem & spiritus nidus est cor. Duo sunt enim eius vteri. Vnus quo sanguinem velut quodã sinu suscipit, & transfundit in venas: alter quo rigatus ex illo superiori deducit in arterias iugi meatu. Ossa quoque validiora nidos habent. Sunt enim intus cauata, in quibusdam foraminibus est medulla. In visceribus ipsis mollioribus nidi cupiditatis aut doloris sunt. Et alia si quis consideret, etiã plures nidos inueniet in hac fabrica humani corporis. Vnde puto & illum in psalmo non solum mystice, sed etiam naturaliter dixisse: Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum vbi reponat pullos suos. Est enim iam in hoc corpore nidus pudicitiæ, in quo erat nidus irrationabilis concupiscentiæ. Sed vbi ante partus deformes nutriebat libido, ibi nunc decoræ castitatis adolescit hæreditas. Illinies, inquit, eam bitumine. Ex multis ossibus, neruisque, & cæteris aliis constat humanum corpus. Et foris igitur & intus apta compage connexum sibi adhæret, & habitudine propria, quam ἁρμὸν Græci dicunt, tenetur, vt intus clausus spiritus qui infunditur, vel spiritalis substantia quæ intus operatur, veluti geminis cõstricta vinculis non euagetur: sed ad vnitatem aptam & continentem connexionémque validam cohibetur. Ideo bitumine constringi arca iubetur: est enim bitumen vehementis ad constringendum naturæ. Vnde Græce dicitur ἄσφαλτος παρὰ τὸ συνέχειν, quod disiuncta connectat, nexúque constringat indissolubili, ita vt naturali vnitate sibi credas conuenire. Ob hanc causam intus & foris bitumine arca constringitur, ne connexio illa facile rumpatur.

Ibidem.

Ibidem.

Psal. 83.

Genes. 6.

De comparatione arcæ Noe ad arcam fœderis, quo ad materiam ligni, glutini, & commotionis. Quomodo etiam longitudo & altitudo arcæ singulos humani corporis sensus denotent ad vsum aliquem esse compositos.

Caput VII.

ALibi autem, hoc est in Exodo, etiam deauratur foris & intus arca illa, quæ in sanctis est mũdi intelligibilis imitatrix imago. Sicut enim preciosius aurum bitumine, ita illa quæ in sanctis est arca, quàm ista præstãtior. Denique hic simpliciter ligna posuit, ibi autẽ ligna quidẽ, sed imputribilia cõprehendit, declarans merita sanctorũ. Addidit etiã illic supportatoria immobilia esse, quod sanctorum statio stabilis & firma sit: quia vitę probabilis tramitẽ virtutis ductu secuti sunt, corruptelæ declinantes consortia. Hæc autẽ arca, vtpote in diluuio huc atq; illuc motu impellebatur incerto, eo quòd peccatorum status mobilis sit, & vitæ eorũ quodam redundantium passionũ diluuio corruptioni obnoxiæ errore incõstanti vagẽtur. Nec illud prætereundũ, quòd cum dixisset, Et facies arcã trecentorum cubitorũ lõgitudine, & quinquaginta cubitorum latitudine: & triginta cubitorum altitudine: addidit colligẽs: Facies arcã, & in cubito consummabis eam à summo: vt reliquo corpori mẽsuræ sibi cõuenientis ad gratiam decore quadret caput hominis, tanquam regale arcæ adiungeret: ex quo cum sensus omnes ad cæteras partes corporis transfunderẽtur, tum maxime oculi, velut spectatores & custodes, naturæ appositi prouidentia, prope totum orbis nostri statum desuper contuerentur. Ipsáque mens illic locata secundũ plurimorum sententiam, & maxime Salomonis, qui ait: Oculi sapientis in capite eius: quasi in aula imperiali virtutũ consiliũ sibi contrahat, quo stipata comitatu & ipsa munitior sit, & tanquã ex edito quodam tuendi totius corporis regnum impertiat, responsa proferre, per quem possimus nosipsos non solum retro respicere, nec solũ quod ante pedes est videre, sed etiã cœli ipsius secreta profundo obtutu sapientiæ spectare. Ibi igitur summa nostræ salutis, vbi gratia. Inde custodia, inde etiam pulchritudo corpori toto

Exod. 25.

Genes. 6.

Eccl. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

acquiritur, quæ primum in vultu vernat. Decet enim præ-
stantiorem esse aulæ regalis nitorẽ, in qua sicut vsus maior,
ita splendor est. Nanque si spectes, singula quæ in hominis
forma ad vsum aliquem composita videntur, vt visus ad vi-
dendum, aures ad audiendum, nares ad odorãdum, os ad lo
quendum: ita vsus ministrant, vt præstent decorem. Quàm
deformes sunt vultus cæcorum? Et quid mirũ si vultus ho-
minis absque oculis deformis est, quando ipsum cœlum si-
ne sole non habet suum decorem? Tristes sine sole dies du
cimus, noctes sine luna non placent. ipsi enim sunt quidam
mundi oculi. Detrahe stellarum lumina, & quædam est in
cœlo ipso cæcitatis deformitas. Pili ipsi qui orbem oculo-
rum prætexunt, & velut quandam aciem prętẽdunt, ne sor-
de aliqua vel pulueris caligine pupilla lædatur: & ipsi exci-
piunt si quid fuerit illatum quod oculum possit lædere: si
lippitudine intercidant, dedecet: si palpebra contractior
fuerit: si radantur supercilia, quæ precioſorum monilium
specie velut intexta gemmis refulgent. Aurium quoque vt
necessarius vsus, ita decora species: quas si quis truncaue-
rit, toto vultui infert deformitatem. In quibus itr laborauit
opus suum natura, vt ipsi anfractus cauernarum mira pru-
dentia sinuati, plurimum vtilitatis afferant, ne repente fe-
riat secreta capitis sonus. Denique sæpe multos improuiso
clangore consternari videmus, & attonitos, aut vocis alicu-
ius, aut tumultus sono expauescere. Sordes ipsæ quæ inter
eosdem gignuntur anfractus, velut quodam glutino audi-
tum ligant. Simul si vehementior pulsus fuerit alicuius so-
nus, infringitur ac retardatur, vt prænunciatus potius mul-
ceat, quàm improuisus interna concutiat. Vermiculi quo-
que (si aurem penetrare tẽtauerint) quodam sordium visco
tenentur. Nares simæ contra naturam videntur. iam si inci-
sæ fuerint, quomodo potest vita subsistere sublato spirandi
meatu? Quemadmodum pecudis magis facies, quàm vultus
hominis ęstimatur. Capilli capitis quàm grato amictu caput
vestiunt, velut quidam aulæ regiæ stipatores, ne cerebrum
aura lædat, aut imber feriat, aut sol adurat. Quos ita tamen
dedit natura, vt pro sexu aut prolixiores placeant, aut reci-
si, & pro ætate, aut plerũque pro temporis & anni qualitate.
In senib⁹ grata canicies, in pueris prodigiosa ætate delectat
pressius, hyeme indulgentius: mulieribus ornamento est co
ma, dedecori est viris. Denique Apostolus euidentius ex-
1. Cor 11. pressit hoc dicens: Nã ipsa natura docet vos quod vir quidẽ
si comam nutriat, ignominia est illi: mulier vero si capillos
habeat, gloria est illi. Quid de ipsa regia loquar, per quã au
lici sermones prodeunt, quidam mentis nostræ indices, ani-
míque internuncij? Quid de ipso dentium ordine, qui cum
suo opere toti quidem corpori vires ministrent, tum etiam
modulatores sunt vocis ipsius? De quibus si quid ceciderit,
vox claudicat. Hæc de capite prolixius diximus, quia opor
tuit sensus omnes in summo locari, vnde omnia per reliquas
partes officia diuiderentur. Capiti autem nostro à tergo cer
uix proxima, dextera lęuáque brachia sunt, quæ arcem im-
perialem tanquã fida tuentur custodia. Denique hæc in no-
bis validiora, quæ propiora capiti, hæc præstantiora. Pectus
quoque velut quoddam sacrarium sapientiæ, & stomachus
velut quidam testis (vt medici aiunt) & conscius secreto-
rum capitis, compassionísque consors, cui sua omnia vel sa-
lubria vel aduersa transfundat. Latera, naticæ, fœmora, &
crura, mensuræ latitudinem ipsa specie significant, pedúm-
que gressus. Qui etsi exiliores videntur, siunt tamen latio-
res cum incedimus.

*Quid significet ostiũ ex aduerso in arca factum. Et quemad-
modum qui retro erant, priores facti sint. Caput VIII.*

Gene. 6. PVlchre autem addidit: Ostium ex aduerso faci-
es.) Eam partem declarans corporis, per quam ci
bos egerere consueuimus, vt quæ putamus igno-
biliora esse corporis, his honorem abundantio-
rem circundaret. Quod multo gratius scriptura expres-
sit, quàm Socrates in libro Platonis dixisse legitur. Nam
istud in Moysi scriptis siue ipse Socrates, siue Plato, qui in
Aegypto fuit, potuerit vel legere, vel ab aliis percipere qui
legerant: decoro motus inuento, ostium sibi apertum pu-
tauit vt operatoris nostri consilium prædicaret, laudans, eo

A quòd id potissimum decori conuenerit, vt ductus quosdam
vel exitus cuniculorum nostrorum à tergo auerteret, ne in
purgationibus ventris conspectus noster offenderetur. At
1. Cor. 12. vero Apostolus: Quæ videntur, inquit, membra corporis
infirmiora, necessaria sunt: vno ac simplici verbo descri-
ptiones philosophiæ supergressus: & quæ putamus ignobi-
liora esse membra corporis, his honorem abundantiorẽ cir
cundamus: & quæ inhonesta sunt nostra, honestatem abun-
dantiorẽ habent. Sobrietatis enim nostræ & tẽperantiæ indi
cium præcipue illic cognoscitur. Helluones enim aut disten
duntur cruditate vsque ad periculum, aut plerunque soluun
tur visceribus exinanitis. Quod pulchre etiam ad ecclesiæ
mẽbra Apostolus retulit. Quæ enim inhonesta sunt nostra
ac superflua, nisi luxuria, nisi lasciuia? Quibus si quis iuuentę
irretitus tempore, cum ad maturiorem ætatem processerit,
veniat ad baptismum, renũciet superiorib⁹ morésq; priores
exuat, peccata deponat, consepeliatur cũ domino Iesu Chri
sto, crucifigatur ei mundus, & ipse mundo: nónne is pecca-
B torum remissione donatus, abundãtiorem honestatẽ, quàm
ille catechumenus, cuius vita innocẽtior, habere æstimatur?
Et vt Apostoli ipsius exemplo vtamur, Iudæus erat, perse-
cutor erat: vocatus ad gratiã Christi, cœpit esse apostolus.
Et quia plus ei dimissum est, plus cœpit diligere, abundan-
tius cæteris apostolis laborare, vas electionis factus, doctor
Gẽtium missus. Nónne etiam apostolorum ipsorum plurimis
vberiorem & honestiorem consecutus est gloriam, qui
ante & inhonestus & inglorioſus fuit, cum persequeretur ec
clesiã dei? Pauper iste debilis, in ecclesia te redemit suis vo-
tis. Et (vt maiora aperiamus mysteria) quid tam ignobile q̃
gentilis populus? Pauper, vtpote qui nulla haberet eloquia
dei, debilis, & vtroque pede claudus, qui nec in legem, nec
in euangeliũ credidisset: vocatus tamẽ credidit ei, baptiza-
tus accepit gratiam. Itaque quia plus ei dimissum est, plus di Luc. 7.
ligit. Remansit Iudæorum populus, licet vno pede claudus:
quanquam & in ipsa lege claudicet. Itaque ille qui gloriosis
simus habebatur, amisit omnia, mirabilem consiliarium, &
prudentem architectum, & sapientem auditorẽ. Iste qui im
C mobilis erat, adeptus omnia, fidei titulo, trophæo martyrũ,
angelorum gloriatur cõsortio. Ergo Plato quod potuit, ser
monis nitorem adhibuit: Apostolus autem, qui habebat dei
spiritum, reuelauit mysteriũ. Satis dictum est de ostio, quo-
niam qui retro erant, priores facti sunt.

*Quid sit quod inferiora arcæ bicamerata, & tricamerata
esse debeant. Et quod deus per arcæ figuram uoluerit nos
edocere quemadmodum à diluuio intemperãtiæ tuti esse-
mus per remedium electionis iusti. Caput IX.*

NVnc illud quæramus quid sit quod ait dominus:
Inferiora arcæ bicamerata & tricamerata facies.
Inferiora quidem dicendo, aduertimus quòd pul
chre nos sentire voluerit inferiori loco æstiman
da ciborum receptacula, hoc est ea viscera quę acceptũ con
ficiunt cibum. Corruptibilis enim esca est. Quod autem
corruptibile, non superioribus sed inferioribus comparan-
dum: simul quia cibus deorsum fertur: cuius exigua portio
D viribus corporis alimoniæque proficit. Reliqua vero pars
aluo purganda deducitur, quia intestina sunt per quæ de-
scendũt ciborum superflua. Ita operator noster instituit, vt
non extenta à stomacho ad imum, sed sinuata sint ac reflexa,
quo vitæ nostrę vsus propagaretur. Nam si extenderentur
intestina hominis quæ suscipiunt & deducũt cibum, sta-
tim sine vlla pertransiret mora: & necesse esset semper esuri
re nos, iugiter epulari: aut deficiente alimentorum substan-
tia, deficere ilico. Nũc autem in illa intestinorum reflexio-
ne ac sinuatione bipartita ac tripartita adhæret cibus, & de-
scendẽdo paulatim vires ministrat, succum infundit corpo-
ri, tenet satietatem, differt edendi apperentiam: nec subita ef
fusio, nec repentina euacuatio est, nec inexplebilis appeten-
tia est, nec insatiabilis epulandi libido. Primũ ergo indigen-
tia est, & fames. Deinde ex his sequitur edendi sine intermis
sione continuatio. Quid autẽ deformius, quàm semper ven
tri studere? Qui cum repletur, vacuãdus est: cum vacuatur,
replẽdus. Tertium quid superat, nisi mors inter ipsos cibos
epuláſq; permixta? Quomodo enim poterant diutius vitam
producere

Universidad de Deusto
Biblioteca

producere, simul edentes, & esurientes, bibentesque sitientésque: & priusquam replerentur, exinanientes omne quod sumpserant, statimque esurientes? Nunc autem, dum paulatim decoquit esca, famem & cruditatem naturalis temperat prouidentia. Primum enim in stomacho, quē plerique ventrem appellant superiorem, cibus conficitur: deinde coquitur in iecore, atq; eo digeritur vapore. Succus eius diuiditur ceris viscerum portionibus, ex quo omne corpus valescit. Quod satis iuniorum incrementa, senum testificatur perseuerantia. Reliquum cibi in ventrem defluit, quem omnes ventrem appellamus sine adiectione. Plerique dicunt ventrem inferiorem, ex quo simus necesse est (qui plenus iam corruptionis descenderat) egeratur per illud ex transuerso ostium. Hæc cum ita naturali institutione ad dei preceptionem composita videantur, tamē si non edendi à nobis agendique modus seruetur, tanquam exuberantibus passionibus generatur diluuium, & quædam totius labes corporis. Intemperantia enim accendit libidinem, cruditatem generat, corruptelam creat. Itaque aut duritia interna tenduntur & quatiuntur doloribus, aut incocto ciborum humore, & indigestionis asperitate interior quidam intestinorum amictus raditur: quia velut chartæ specie geminus eorum amictus asseritur. Vnus exterior, quem cōtinuum aiunt periti, vel qui curiosius scrutati sunt, à summo ad imum directus: Alius interior, tanquam lateribus attextus: vnde aiunt non totū solui cum raditur. Nam si continuus esset interior, immedicabilis eius scissura foret. illic per moram adiunctionum, adhærere ciborum reliquias. Quæ si adiunctiones soluantur, transire semesos cibos, & potus defluos, hoc est hominis diluuium. Vnde mihi videtur per arcæ huius figuram voluisse deum nos edocere quēadmodum ab hoc speciali tuti simus diluuio. Corruptela enim diluuij causa est: ea vbi erepserit, aperiuntur aquæ, ebulliunt omnes fontes cupiditatū, vt totum corpus tanto & tam profundo vitiorū fluuio mergatur. Nihil est enim quod tam misere seruituti subiiciat hominem, quàm libido, atque eiusmodi cupiditates quæ iugo quodam criminum graui deprimunt miseram cōscientiam, vt se nequeat attollere, vtpote quæ libertatem innocentiæ amiserit. Maximum ergo in hoc diluuio est remedium, vt iustum preferas, eúmque mandati cœlestis executorem eligas. Quis est iustus in nobis, nisi mētis vigor, qui intra istam arcam includat omne animantium genus quod est super terram? Cohibe ergo & tu omnes irrationabiles passiones tuas, omnésque sensus tuos menti subiice, animíque imperiis assuesce. Euolare soras, non sinas cupiditates tuas, exire in vulgus libidinem: & per rationabilem mētem poteris etiam irrationabilia tua: & immunda peccata ab omni periculo diluuij liberare.

De tribus causis ob quas muta animantia, quæ peccandi sensum non habent, per diluuium subiecta sint pœnæ, cum altiori mystica quadam interpretatione. Caput X.

Genes. 41. MNia, inquit, quæ sunt in terra, morientur. Quid itaque muta deliquerant animātia, qua causa subiecta sunt pœnæ, quæ peccandi sensum non habent? Sed quemadmodum in bello cum imperator ab hoste occiditur, commoritur eius exercitus, atque omnis comminuitur virtus militaris: sic non discrepare à iustitia visum est, cum interiret homo, cui regalem quandam dominus deus in omne animantium genus potestatem dedit, vt omnibus volatilibus, feris, bestiis imperiali præesset authoritate, quòd etiam pecudes, & quæcunque erant irrationabilia, commorerentur animalia. Denique si quando est pestilentia, corrupto cœli tractu, prius ea quæ sunt irrationabilia, lues dira contaminat, & maxime canes, equos, boues: atque ea inficit, quæ cum hominibus conuersari videntur. Sic morbi vis genus humanum implicat. Hæc igitur prima causa, vt arbitror, iustæ assertionis. Secunda illa, quia nemo accusat naturam cur reliqua corporis nostri mēbra moriantur solo capite sublato, cum multos videamus amputatis manibus & pedibus superuiuere. Sed non eadem cæterorum membrorum est prærogatiua, quæ capitis. Ideoque abscisso eo, vnde sensus nostri in reliquū corpus prodeunt, A moriuntur etiam omnia membra: nec in eo, aut operatoris prouidentia deseritur, aut substantiæ humanæ redarguitur. Similiter ergo nemo nunc arguat, quia caput & principale quoddam cæterorum animalium homo est: quo moriente non debet mirum videri si cętera moriantur animalia. Tertium illud est, quia rationis expertia non propter se, sed propter hominem generata sunt animalia. hominis enim causa, esse præcepta sunt eorum subiectione humana præstare conditio. Denique gratiæ hominis attribuit Prophe-
ta dicens: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues Psal. 8.
vniuersas, insuper & pecora campi, volucres cœli, & pisces maris: quia propter ipsum illa omnia: alia propter vtilitatē, alia delectationis gratia, alia voluptatis. Consequens ergo erat, vt cùm deleretur homo à facie terræ, propter quem facta sunt, etiam ipsa pari delerentur occasu. Hæc secundum simplicem lectionis expositionem. Altior autem & profundior interpretatio illud attexit, quod vbi anima mole passionum curuatur graui, & quasi diuersarum cupiditatum
B mergitur æstu, terrenæ omnes cogitationes & concupiscentiæ in præceps ruunt: quia peccator vnusquisque quo grauiora flagitia commiserit, eo fit insolentior. Nanque vsu atque exercitatione improbitas augetur, & impunitate nutritur audacia. Recedit itaque ab omni respectu honestatis, & in eo terrena omnia moriuntur letalis peccati acerbitate, quæ vera perpetua morte peccatorem deleat. Nemo enim grauius moritur, quàm qui peccato viuit. Moriuntur in eo passiones singulæ, moritur visus, qui peccatum annunciat: qui mulieri fallaci intendit: qui capitur alieni vultus decore: quem oculi meretricis ligauerint: quē aspectus illaqueauerit fornicariæ. An non videtur mori, qui sibi libidinis telum impresserit, qui spontaneus in foueam mortis irruerit? Moritur & auditus, cum refert crimina: cum solicitantis adulteri sermonem annunciat: cum inserit animis verba meretricis, quæ seducit iuuenem multo blādimento sermonis, laqueis autem labiorum suorum illigat eum. Moritur ex silentio, si non confiteatur deo. Moritur multiloquio, quia scriptum est: Ex multiloquio non effugies peccatum. Moritur per iracundiam, cum prætergreditur mensuram vltionis. Omnis nanque postremo sensus moritur, si minister sit i- Prouer. 10.
niquitatis.

Quod absumptis omnibus terrenis diluuio, solus iustus se & domum suam seruet. Et quàm pulchre iuxta mysticam interpretationem dominus ad Noe dixerit: Quia uidi te iustum in generatione ista. Caput XI.

IT ideo quia terrena omnia moriuntur diluuio, solus autem iustus in æternum manet, ad ipsum dicitur: Statuam testamentum meum ad te: quia Gene. 6.
ipse diuinæ est hæres gratiæ, ipse cœlestis possessor hæreditatis, beatissimorum consors bonorum. Et homines quidem cum moriuntur, patrimonium suum testamento transcribere solent: nec cedit hæreditas donec viuit te- Hebr. 8.
stator. Deus autem cum sit sempiternus, trās fundit iustis diuinæ hæreditatem substantiæ: & ipse non indigens, donat sua sine vllo donationis dispendio, quem non grauant suorum consortes bonorum, magisque fruitur eo quo nos vtimur. Denique dominus Iesus pauper factus est, cum dives
D esset, vt illius inopia ditaremur. Qui testamētum vtrunque suo consummauit sanguine, vt nos vitæ suæ cohæredes, & mortis faceret hæredes, quo & vitæ haberemus consortium, & mortis beneficium. Multum autem tribuit iusto dicendo: Statuam testamentum meum ad te, eo quòd rationabilis ipse vir sit testamentū dei. Ipse est enim hæreditas, ipse possessio, in quo virtus diuini testamēti est, in quo fructꝰ iudicij, in quo hæreditas promissionis, de quo Dauid dicit: Ecce hæreditas domini filij merces fructus vētris. Sed iam salua expositiōe profundioris mysterij, ad reliqua pergamus. Psal. 126.
Intra, inquit, tu, & omnis domus tua in arcā, quia te vidi iustum in generatione ista. Manifeste fides propheticæ senten Gene. 7.
tiæ etiam hoc adstruitur loco: quia stultus sibi soli stultus est, sapiens autē sibi & plurimis sapit. Itaq; Noe iusti merito etiam domus eius in diluuio seruatur. sic in mari nauigātes, & in bello exercitus, si illis non desit gubernatoris peritia, istis imperatoris prudentia, à periculo tuti sunt aliena ope.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed quia boni imperatoris bonus exercitus, ideo etiam laudem iusti in eo intelligimus nō præteriri, qui talem instituit domum suam, vt virtutis fulgeret cōsortio. Meritóque inuenit salutem cognatio: nec repugnat, quia postea aut filius aut vxor offendit. Dormiebat iustus, cum erraret filius. Fœmina quoque, vtpote sexus fragilioris, mole periculi turbata, quæ totum orbem diuino incendio perire crederet, quid miraris si virum non potuit sequi, cum ipse iustus ab angelis monitus vix euaserit? Quid autē mirum si homini obrepit error, aut se relaxat intentio? Argue ergo quia & iustus inebriatus est. Sed hæc loco suo reseruanda arbitror: nunc quod supereſt, considerabimus. Pulchre enim dixit: Quia vidi te iustum in generatione ista. Multi hominibus iusti videntur, pauci deo: aliter hominibus, aliter deo. Hominibus secundum vitæ speciem, deo secundum puritatē animi, virtutis veritatem. Homines quæ foris sunt probant: deus quæ intus, examinat. Perpense autem addidit, In generatione ista, vt neque superiores cōdemnaret, neque posteriores excluderet, rectéque diluuium factum adstrueret interitu generationis eius, quæ non haberet cōsortium æquitatis. Hæc secúdum literam. Altior autem sensus prouocat nos vt hoc putemus vigorem mentis in anima esse, & animam in corpore, quod paterfamilias in domo sua. Quod enim in anima mens, hoc anima in corpore. Si mēs tuta est, tuta est domus, tuta est anima: si anima incolumis, incolumis caro. Mens enim sobria passiones omnes cohibet, sensus gubernat, sermonem regit. Ideoque bene dicit dominus iusto: Intra tu, hoc est, intra teipsum, intra tuam mētem, in tuæ animæ principale, ibi salus est, ibi gubernaculum: foris diluuium, foris periculum. Si autem intus fueris, & foris tutus es: quia vbi mens sui arbitra est, bonæ sunt cogitationes, bonæ sunt exe cutiones. Si enim nihil vitij mentem obumbret, synceræ cogitationes sunt. Si studio sit castitas, cordi si temperantia, nulla inardescit flamma libidinis, nulla vlcera proserpunt ęgritudinis. Sobrietas enim mentis, medicina est corporis.

1.Reg.16.

Qua ratione de iumentis mundis septem & septem, masculus & fœmina iubeantur in arcam induci: de immundis autem duo & duo, secundum naturalem atque moralem expositionem. Caput XII.

Genes.7.

NVnc considerabimus qua ratione induci in arcam iubet à iumentis mundis septem & septem, masculum & fœminam: ab immūdis autem duo & duo, vt nutriatur semen in omnem terram. Et, vt ego arbitror, inire mundam asserit hebdomadam, quia mundus & sacer septimus numerus. Nulli enim miscetur, nec ab alio generatur. Ideoque virgo dicitur, quia nihil ex se generat. Meritóque tanquā materni exors, immunísque partus muliebris copulæ, etsi hebdomas fœmineo nuncupetur nomine, virilis habet sanctificationis gratiam. Omnis enim masculus adaperiens vuluam, sanctus domino vocabitur. Et in propheta habes: Effudit, & peperit masculum, id est sanctum. Secundus autem numerus non est plenus, quia diuisus. Quod autem non est plenum, vacuum habetur. Septimus autem numerus plenus, quia hebdomas vt decas: & similis illius primi, quia facta est ad similitudinem illius, qui est semper, à quo profluunt, & mouentur quæ sunt in omni genere virtutes. Hæc naturalia. De moralibus autem vt dicamus, non est dubium quin rationabile animæ nostræ in quinque sensus diuidatur, & vocē & generatorium, quæ natura videntur esse fœminea, quia sensus nostri in materialia & secularia cito repunt. Vnde claret eos mollioris naturæ habere substantiam. Sed erudito & industrio viro munda omnia, quia sapientia exercitati viri & virtus, firmamentum his virili transfundit iudicio. Ergo prudentis & propositum gubernantis est infirmioris sexus qualitatem in fortiorem substantiam transferre. Valida enim sapientis & fixa sententia est: non mutabilis, vt stulti & insipientis, qui consilio nutat incerto: vt improbi, qui non quod verum & iustum sit eligit, sed quod sibi commodum velit, scindit à vero, secernit à iusto. Iustitia enim singulare est bonum, per seipsam suo tāti* spectatur precio. Iniquitas verò velut diuidua parit: nunc odio inflexa, nunc quæstu ea quæ sunt diuidenda confundit. Stultus enim vt luna mutatur: & versi- Eccli.27.
color, aut humorum varietate difformis, animam suam in leprosi corporis speciem turpi contagione commaculat, salubres cogitationes noxiis sæpe permiscens. Sed fortasse quia munda & immmunda induci in arcam præcepit carnis animantia, iure mouere possit, quia dixi honestis disceptationibus indecoras non esse miscendas. Nec ego abnuo irrationabilium quidem, mundorum tamen motuum aliqua esse semina, & quasi principia in anima nostra, & eorum qui mundi non sint. Natura enim hominis contrariorum capax est, vt & malitiæ in ea sit vis, & virtutis ingressus: meritóque in principio libri huius, qui est Geneſis, per arboris speciem in paradisi medio, legisti boni & mali scientiam. De quo ligno sciētiæ boni & mali præceptum est non esse gustandum, eo quòd mens nostra, in qua est cognitio & disciplina boni & mali recipit notionem. Itaque naturæ opifex, sicut ad propagandum vel etiam reparandum genus animantia reseruauit, vt vniuersæ terræ animantium semine replerētur: ita etiam corporis nostri terrenam substantiam vacuam non putauit passionum huiusmodi tanquam immundorum animalium relinquendam, quæ cum deliciis & luxurie tanquam vice diluuij ingurgitatur, memoratis fluctuat passionibus. Vbi autem sobrietate & continentia vnusquisque inundantium vacuauerit diluuium passionum, & quandam animæ retexerit siccitatem, viuificare incipit suum corpus, & animæ puritatem, cui regnum sapientia est.

Qua de causa postquam ingressus est Noe in arcā, post septem dies diluuium factum fuerit. Quare etiam cum satisfuisset dixisse diluuium fuisse quadraginta diebus, adiecerit, & quadraginta noctibus: & qua ratione quadraginta diebus dura uerit. Quid præterea sibi uelit quod inquit dominus: Et delebo omnem resurrectionem carnis à facie terræ. Quid postremo quod dicitur: Et fecit omnia Noe quæ mandauit ei dominus deus. Caput XIII.

Gene.7.

ILlud quoq; studio est quærere, quæ causa est cur postquam ingressus est Noe in arcam, & induxit animantia, post septem dies diluuium factum sit. Non enim ociosum videtur quod haud plures aut pauciores interpositi sint dies, sed tot quot in constitutione mundi fuerunt. Sex enim diebus factus est mundus, septimo die requieuit deus ab operibus suis. Quo declarauit indicio ipsum se esse authorem mundi, atque diluuij. Mundum propter bonitatem suam condidit, diluuium fecit nostrorum merito delictorum. Admoniti sunt igitur homines vel ex numero dierum quibus mundus est conditus, quod conditorem suum non lachrymis solum & præcatione, sed correctione morum reconciliare debuerant. Ergo spatium dedit ad pœnitentiam dominus, magis volens ignoscere, quàm punire, vt imminentis diluuij terrore suspensos, ad veniam cogeret postulandā: quo dum periculum futuræ mortis horrescunt, impietati atque iniustitiæ renunciarēt. Secūdum est, vt hinc quoque domini supra modum clementiam misericordis colligamus: quia multorum annorum offensionem à constitutione mundi, in finem vsque contractam, paucis diebus, si pœnituisset eos, voluit relaxare. Est enim deus peccati immemor, virtutis remunerator, sicut ipse ait in ꝓpheta: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates, & memor non ero: tu autem memor esto, & iudicemur: dic iniquitates tuas, vt iustificeris. Cū enim aduerterit verā animæ refusam esse virtutē, tantū ei honoris attribuit, vt non solum veniam superiorū indulgeat peccatorum, verumetiam gratiā & iustificationes impertiat. Expectauit ergo & septimo die ipso quo ab operatione requieuit, vt si venia posceretur, sequeretur correctio, & ab indignatione requiesceret. Illud quoq; curę fuit nō prętermittere, eo quòd diluuium factum dixerit quadraginta diebus, & addiderit, quadraginta noctib⁹. Scimus enim diem dici, quē sol terras illuminans signat: noctem, quam circunfusæ tenebræ à diei claritate disterminat: & plerunq; à nobis ita diem significari, vt noctem non comprehendamus, plerūque vt cōplectamur. Significantes enim mensem triginta dierum, significamus & Esa.43.

*rantum

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus & noctes. Vnde cũ satis fuisset Moysi dixisse diluuium fuisse quadraginta diebus, cur addiderit quadraginta noctibus, quæritur. Et aliqui ita acceperunt qui ante nos fuerunt, vt & virorum & mulierum factus interitus demonstrare-
tur, diem ad virum referẽtes, qui sit purior, similis lucis: no-
ctem ad mulierem, quæ viro dormiente creata describitur: simulque quia vir prior quasi author, qui virtutem moueat mulieris, atque in partus excitet, actu ille clarior publico, ista obscurior, tanquam domesticis clausa parietibus, & noctis proxima, secundo orta loco, & creationis suæ formata
ẽ costa viro. iam costæ viri debẽs gratiam: superiori quoque potioris obnoxia priuilegio, & pariendi vsu materialibus comparanda. Cõsonans in vtroque numerus periculi, quia peccata etiam consonantia: meritóque non distant spatia temporum, quia non distant merita delictorum. Nõ mediocriter etiam scrutantur plerique qua ratione quadraginta dies diluuium fuerit. Et possumus dicere materialem numerum tristioribus, hoc est delendæ creaturæ deputatum: hebdomadam autem constitutioni totius mundi, hoc est lætioribus. Sed fortasse referatur, quid quod etiam lex quadraginta dieb' lata est, tot dies obseruauit Moyses in mõte Sina, & demora- B
tus est, cum præscripta legis acciperet. Recte ergo eodẽ numero declinandorum peccatorum præcepta tribuũtur, quo pœnæ culpa est persoluta, vt cognoscamus quod de eodem vitæ tempore debeat ex correctione laus cõparari, quo potest punienda culpa committi. Vnde nunc iam non pœnæ præscripti sunt dies quadraginta, sed vitæ, vt hoc numero ieiuniis & orationib' crebrioribus nostrorum leuemus supplicia peccatorum, atque ad decreta legis intenti deuotione ac fide nostrum corrigamus errorem. Itaque per domini resurrectionem quadragesimus dies iam non habetur nouissimus, sed primus: atque inde vita numeratur, vbi ante mortis numerus ad consummationẽ mundi humani generis ex-
Gene.7. cidium computabatur. Et delebo, inquit dominus, omnem resurrectionem carnis à facie terræ. O cœlestium pulchritudo verborum, si quis se decoro intellectu piæ mentis examinet. Indignatur deus peccatis nostris, sed non obliuiscitur pietatis. Minatur supplicium, sed non permittit excidium. Moderatur vindictam, reuocat seueritatem. Deleturum se dicit omnem carnem, non à terra, sed à facie terræ. Florẽ decutit, radicem seruat, finit vt in profundo substãtiæ virtus maneat humanæ, quæ in superficie laboret, intus passibilis perseueret, immunisque noxæ, ad eorum substitutionem qui non sunt reatu obnoxij, reseruetur. Pulchre autem posuit: Delebo, tanquam literarum apices, qui delentur sine fraude librorũ, & sine imminutione tabularum. Atramentum deletur: sed lignum manet. Delentur elementa, vt scribantur plerunque meliora. Atramẽtum tollitur, substantia non exterminatur. Delebo, inquit, corruptelam carnis vt scribam incorruptionem. Delebo resurrectionẽ carnis à facie terræ, vt scribam in cœlestibus resurgẽtes. Delebo de libro terræ, vt scribam in libro vitæ. Deleantur domine meus, domine deleantur cito elemẽta ferri, vt scribantur elementa Christi. Aboleatur resurrectio terrena, vt cœlestis gratia redundet. Veni Moyses, præpara gremium, legem accipe, susci pe apices, quos iã misericordia diuina non deleat. Suscipe tabulas quas dominus statuat in æternum. Vtinam ipse nõ frangas. Et ipsas mihi mea culpa sustulerat, D
nisi dominus reddidisset. Iure quidẽ Moyses indignat' est, ne haberent diuina priuilegia, qui non deferrent obsequia. Sed puto quòd non mihi eas, sed Iudæis fregeris. Fregisti Iudæis, recepisti mihi. Fractæ sunt priores, vt posteriores manerent. Fregisti eas in pectoribus Iudæorum. Quid enim proderat vt tabulas tenerẽt, quarum scripta tenere non possent? Ecce secundas tabulas dicũt se tenere, sed non tenent.
Deute.9. Dicunt se legere diuina elementa, sed non legunt. Digito dei scriptas esse tabulas Moyses dicit: illi digitum dei non legunt, ferrum legunt. Atramẽtum vident spiritum dei non vident. Sed ecclesia nescit atramentum, spiritum nouit. Ideoque Paulus nouit scribere, non atramento, sed spiritu dei viui. O sacrilegum ineptum populum Iudæorum. Homo spiritu dei scribit, & homo sub lege nutritus, & illi volunt deum atramento scripsisse, non spiritu. Ergo vt ad superiora redeamus, delet deus resurrectionem carnis, tanquam apicum scriptionem: quo declaratur quod superfluam hominum natiuitatem propter impietatem eius deleuit specie literarum: substantiam autem & conuersationem generis seruare humani voluit perpetuitate tabularum, vt ex ea semen reliquum pullularet. Cui sententiæ conuenire etiam illud videtur quod ait: Delebo, inquit, omnem resurrectionem carnis. Resurrectioni autem communi vsu naturæ contraria videtur esse purgatio, quia purgationẽ rescinditur & reprimitur resurrectionis luxuria. Omne tamen quod purgatur, speciem amittit: substantiam suam seruat, atque meliorat. Repressit igitur dominus purgatione diluuij corporeum vsum, conuersationémque generationis eius quæ degenerauerat à decore naturæ, & accepti muneris venustate. Hæc secundum literam. Quod autem ad altiorem pertinet sensum, diluuij species typus est purgationis animæ nostræ. Itaque cum mens nostra se à corporalibus mundi huius illecebris, quibus ante delectabatur, abluerit: bonis quoque cogitationibus veteris colluuiem cupiditatis absterget, tanquam purioribus absorbens aquis turbidorum prius amaritudinem fluentorum. Et fecit, inquit, omnia Noe quæ man- Gene.7.
dauit ei dominus deus. Iustus mandata accipit, seruus imperia. Hic amici censetur loco, qui fecerit quæcũque exequenda susceperit. Ille qui nutat obsequiis, oneri seruitutis addicitur. Denique & dominus Iesus dicit in euangelio: Vos Ioan.15.
amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Iam non dicam vos seruos. Mandatur ergo vt amico, mandatur vt ei qui valida charitate, sobrio consilio ea quæ mandata sunt exequatur. Nec sefellit dominum iudicium suum, impleuit iustus vniuersa, non partem, sed vniuersa quæ mandata sunt ei: & ideo scripturæ diuinæ accepit testimonium. Nec superfluum putes quia simul posuit dominum & deum. Nam & deus in domino, & dominus in deo, sed vt patris & filij intelligas commune præceptum. Aliqui tamen ante nos sic interpretati sunt, eo quòd dominum & deum dicendo hoc loco, & vindicaturi & ignoscituri geminam expressérit potestatem. Et quia hic vindicat prius in pec-
catores, ideo ante dominum dixerit: quoniam* verò post- *quando
ea, vt iusti seminarium propagaretur, indulget, ideo deum C
postea nominauerit. Denique facturus mundum, deus dicitur. In principio fecit deus cœlum & terrã. Et dixit deus: Gene.1.
Fiat lux.

Qualiter sit considerandum quòd sexcentesimo anno Noe, vicesima & septima mensis factum sit diluuiũ. Et quemadmodum omnes fontes rupti dicantur, ac cataractæ cœli apertæ tam secundum literalem, quàm etiam altiorem intellectum. Caput XIIII.

Ibidem 7.
ESt etiam illa non perfunctoria consideratio, quòd sexcẽtesimo anno Noe, vicesima & septima mensis fit diluuium. Secundum mẽsem veri esse temporis non ambigitur, quando augentur nascentia, ager parturit, terrarum pariter atque animantium fœtura se fundit. Tunc ergo fecit diluuium, quando dolor eorũ maior foret qui in sua abundantia puniebantur, tunc vltio terribilior, tanquã dicentis dei: Ecce omnia secundũ liberalitatis diuinæ prouidentiæ gratiã diues natura generauit, omnia in vsum hominũ germinauit terra fœcundior, segetes spectantur, tritico & hordeo cãpi replentur, comæ arborũ venturi fructus florib' vestiũtur: nõ deest terra obsequiis suis, non bestiæ desunt muneribus suis, quæ solennes soluuntur in partus, vt homini nihil desit: homo solus partub' suis deest, nescit authorẽ suum, à quo ei omnia ministrantur, negligit cõditorem. Despicit homo remuneratorẽ suum, cum deus opus suum nõ despexerit. Pereãt cum homine omnia, propter quẽ nata sunt omnia. In suis diuitiis consumatur homo, cum sua dote moriatur. Nihil ante hominem terra deliquerat, nullis errauit in fructibus: in homine solo se degenerasse cognoscit, spinas & tribulos pro fructibus ferens. Quod solum munus admirabile est, principale mentis interiit. Cur igitur omnia illa seruantur? Ideo non post collectos fructus infunditur aqua, ne beneficium magis, quàm diluuium terra sentiret. Denique verno apud Aegyptios tempore, sed mense diuerso, Nilus exundat, vt iaciendis semi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nibus terra mollescat,& blandiore sinu, clemẽtiore gremio semina missa suscipiantur. Quod autem sexcentesimo Noe anno fit diluuium illud, videtur ostendere quia sexto die Adam creatus est. Idẽ numer⁹ est par,& in authore & in reparatore seruatur, quia fons sexagesimi & sexcentesimi,sextus est numerus. Idem autem & primus & septimus mẽsis dicitur. Sed magis primũ obseruare debem⁹,quòd post diluuium verno tempore colendorum cura reparetur agrorum, & placidi atque vberis soli incipiat fœtura procedere. Quo significatur nũquam deum eo numero vel tempore interitum hominum fuisse facturum,quo fecit exordium,nisi immanibus delictis esset offensus. Simul veniam temporis & numeri ratio promittit, quod etiam iratus admoneatur tam præcedentibus causis beneficiorum suorum, vt non penitus
Gene.7. deleat eorum substantiam, quos ipse donauit. Et rupti sunt omnes fontes abyssi,& cataractæ cœli apertæ sunt. Vim diluuij conuenienter scriptura expressit, dicens cœlum & terram pariter esse commota: è quibus elementis constat istius mundi omne principium. Vndique ergò influentibus aquarum molibus cõclusum genus hominum purgetur. Hæc secundum literam. Quod autem ad altiorem pertinet sensum, cœli symbolo mens humana significatur:terræ autem appellatione corpus & sensus. Magna igitur naufragia, quando mentis pariter & corporis sensuúmq; omniũ turbo & procella miscentur. Diligenter dicta pensemus. Plerũque fraus mentis & dolus suum exercent venenum:sed tamen sobrietas corporis & continentia obumbrant mentis improbitatem. Frequenter incerto fidei atque opinionis suæ mens lubrica est,sed tamen caro deliciis & luxurię vacat,vt fragilitas errorem mentis excuset: sicut multi sunt hæreticorum qui prætendere volunt corporis continentiam, vt assertionis suæ fidem testimonio sobriæ carnis acquirant: etsi sensu lubrici, tamen quo minus turpes, aliquanto excusabiliores habentur. Cum autem venena mentis,& contagia corporeę obscœnitatis,sensum omnem virorémque confundunt, atque animus incerto lubricus motu,malitiæ fœdus atramento crudelitatis furore succensus, etiam corporalib⁹ flagitiis incitatur, auarus quoque affectus impatiens mediocrium facultatum,luxuriæ cupiditate,effundendíque libidine præcipitatur in facinus appetẽdæ salutis alienæ:tunc magnum est diluuium omnibus pariter ingruentibus passionibus:tunc se insipientia,iniustitia,temeritas,improbitas,perfidia,de superiori parte tanquã cataractæ mentis videntur effundere. Inde erumpunt de corporis fonte terreni libido, temulentia, luxuria,postremo diuersorum criminum prolapsiones,quę penitus & corporis robur & vigorem mentis effœminant.

Cur dominus à foris arcam clausisse dicatur: Et *quomodo exundante aqua arca ferebatur super flumina aquarum, quæ quindecim cubitis super montes excelsos eminebãt, iuxta literalem & allegoricã interpretationem. Cap. XV.*

INT clausit dominus à foris arcam.) Sermo manifestus est secundum literam. Claudenda fuit arca, & tuto sepienda munimine, ne eam vaga diluuij fluenta penetrarent. Altioris quoque sensus non incongrua interpretatio, si corpus humanum (cui arca hæc quæ describitur, figuratur)septum corio indicemus à frigore æstúque defendi, quod artifex deus ad omnium mẽbrorum protectionem naturalibus vestiuit exuuiis, & quodam circunfuso induit operimento, vt neq; frigore congelascat, nec æstiuo calore soluatur. Exũdauit igitur aqua, & leuauit arcam,& ferebatur super summum aquarum. Non immerito exundauit aqua,quãdo cœli cataractæ apertæ sunt,& de terra rupti sunt fontes aquarũ & flumina. Quod magna emphasi dictum est. Vbi enim eruptio,ibi irreuocabilis effusio sit necesse est. Nec retineri facilis ingentiũ prolapsio fluentorum. Manifestum est igitur quod scriptum est. Verum si altius spectandum putes, caro nostra diuersis agitatur fluctibus,& freti modo fluctuat passionibus,quibus huc atque illuc tanquam super vndas molestiarum suarum nunc fame, nunc siti, nunc cupiditate,nunc gaudio, nunc dolore iactatur. Illud quoque non prætermittendum arbitror,quia scriptura non præteriit quantis numero cubitis aqua super terram fuerit. Quindecim enim cubitis super excelsos montes aquam fuisse dixit. Simplex itaque intellectus patet. Allegoria autem quinque sensus complectitur, qui sunt in corpore nostro velut excelsi montes,qui hanc carnem passionum obumbrant,& plerunque incursantur bestiis, & exagitãtur condensa & opaca eorum. Vnde dominus per nationum credentium fidem veniens ad ecclesiam suam,venit à Libano, sicut habent Cantica canticorũ. Ita enim legimus: Ades huc Cantic.4. à Libano sponsa,ades huc à Libano. Transibis & pertransibis à principio fidei,à cubilibus leonum,& mõtibus pardorum. quod gentiles populi, qui velut bestialium passionum graues patiebantur incursus,nunc altitudine fidei, & sublimitate deuotionis meant. Per hos igitur mõtes Christus aduenit,comprimens euãgelicis disputationibus feroces corporis motus,atque illam altitudinem cordis,& se extollentem superbiam obedientia & humilitate sui destruens:meritóque fructus mansuetudinis ferre cœperũt,quos ante grauium diluuia passionum subruebant. De numero autẽ cubitorum sic quidam ante nos æstimauerũt, quòd quinque sensus triplicem collectionem habeant, eo quòd visus visibile videt, & auditus audibile audit, & odoratus odorabile odoratur,& gustus gustabile gustat,& tactus quod tangẽdi substantiæ subiacet,tangit. Ideo quinque sensus tripliciter æstimati sunt: vel secundum illud: Scribe tibi tripliciter. Ego ta- Prouer.22. tem cõmodius puto illud,vt sensus terreni hominis atq; animalis & spiritalis accipiam,quos illa diluuij fluenta transcenderint. Merito mortua est omnis caro quæ mouebatur. Gene.7. Quod & secundum literam liquet,& proprie ac naturaliter carnis corruptelam indicio procellosæ commotionis expressit. Commotio enim vitiosa non est nisi per affectus corruptionem. Mouet enim voluptates caro, & ipsa voluptatibus cõmouetur. Talis autem commotio corruptelã creat. Causa autem corruptelæ,cõmotio istius mũdi est,per quam anima vniuscuiusq; degenerat. Cùm enim vitiosæ passiones mentem mouent,corruptela generatur:cum excitant studia virtutum,disciplinæ profectus est. Omnis igitur qui erat in arida,mortuus est. Nec enim poterant non mori quos tanti diluuij vnda dimersérat. Hoc secũdum scriptum seriémque verborum. Cæterum si allegoriam quæras, non dubium est quia exemplum ligni aridioris,quod simul vt lambere cœperit ignis exurit: ita anima nisi diuersarum humescat rore virtutum,poculo quodam irrigata sapientiæ,& fonte iustitiæ atque irriguo castitatis, tanquam arefacta radice vitali, cupiditatum deflagrata incendio, vel profluuio carnis illisa procumbit. Vnde semper epulari debet anima bonorum operum cogitationes,vt prudentiæ succo inebriata pinguescat, quo nõ facile diluuij corporalis cedat iniuriæ,atque arida incuriæ,siti cuirata moriatur. Ideoq; nos admonet dominus à fonte sapientiæ non recedere, pocula virtutis haurire, ne quis sole iniquitatis arescat, & procellã persecutionis sustinere nõ possit. Scriptum est enim: Quod si in humi- Luc.23. do hoc faciunt,in arido quid fiet?

De euidenti explanatione & allegoria eius quod scribitur: Deleuit deus omne quod erat super faciem terræ. Quare etiã scriptura dicat: Memor fuit dominus Noe, & bestiarum, & iumentorum: & non fecerit mentionem de mitioribus quæ post hominem sunt, sed fortioribus. *Quales*que fuerit spiritus quem induxit dominus super terram ut cessarent aquæ. Caput XVI.* *ferociori-bus

DELEVIT, inquit, deus omne quod erat super faciem Gene.7. terræ.) Scripti euidẽs explanatio. Allegoria autẽ expositam nobis declarat superbiam, quæ se extollit in hac terrena fragilíque substãtia,& immemor diuinorum, humana despiciens, ipsum arrogantis viri habitum incessúmque deformat:quales describit Esaias Iu- Esaiæ.3. dææ filias oculorum micantes nutibus, & alta se ceruice iactantes. Sunt enim huiusmodi erigentes supercilia, inflato corde,elato pectore,ceruice resupina, qui solum quidẽ vestigiis pedum perstringant: toto autem se librẽt corpore, & inani suspendant examine,in priora gressu procedãt, ad posteriora verticem reclinantes,cœlum spectẽt,terram autem fastidiant,tanquam ceruicis dolore suffixi,vt eam inclinare non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non possint. Hos igitur delevit de libro vitæ deus dicens:
Luce.14. Omnis qui se exaltat, humiliabit: nec inter merita sanctorũ
commentis adhærere facit cœlestibus. Omnibus igitur qui
Gene.7. extra arcam fuerũt interemptis, derelictus est Noe solus in
arca cum iis qui cum ipso erãt. Non indiget interpretatione
sermo simplicior. Concurrit intellectus cum litera. Altior
autem & interior significatio demonstrat iustum virum a-
matorémque sapientiæ tãquam arborem fructuosam inter-
necatis quę escam eius solebãt arrodere, comã obumbrare,
coartare processus ramorũ, velut exortem irrationabilium
passionum solum remansisse cum suis. Sui autem sunt puræ
animi disceptationes quæ virtuti adhæreant. Et bene addi-
dit in arca remansisse, quasi vix credibile amputatis corpo-
ralibus passionibus videretur eum adhuc versari in corpo-
re: quod licet iam terrenis careret contagiis, incorruptam li
cet, corporis tamen adhuc substantiam reseruabat, & velut
incorporeus corpore superferebatur diluuio, non absorbe-
batur, corpus quidem gerens quasi in arce positus interno,
sed qui corpus ipsum insuperabilis passionibus quasi incor-
Ibidem.8. poreus in medio tantorum motuum gubernaret. Memor
fuit dominus Noe, & bestiarum, & iumentorum, vt inquit
scriptura diuina. Mouentur plerique qua causa non dixerit
scriptor quod etiam vxoris & filiorũ Noe memor fuit do-
minus, cum bestiarum & iumentorũ fuerit memor. Sed cum
dixerit quod Noe memor fuerit, in authore & præsule do-
mus necessitates eius reliquas comprehendit. Simul expri-
mi videtur quidam reliquarum consensus necessitudinum.
Etenim cum omnes inuicem sibi chari sunt, vna est domus:
cùm autem discrepant, separantur & scinduntur in plures
domos. Vbi ergo charitas, ibi senioris nomine de quo pen-
dent cęteri, domus omnis significatur: vt si quis arborem di
cat, etiam fructus qui in ea sunt, pariter vno atque eodem
sermone complectitur. Nec illud ociosum quod primo di-
xit quia memor fuit deus Noe, deinde bestiarum, postea iu-
mentorum, hoc est, cur nõ animãtia quæ mitiora sunt, post
**ferocio-ra. hominẽ nominauit, sed fortiora*. In quo videtur illa esse ra
tio, vt ea quæ fortiora* erãt, vtriusq; partis vicinitate man-
suescerent. Quod videtur etiam in illo versu poetico decla
Iliad.4. rari, Κοιλὸς δ' ὲς μέσσους λαὸς ἐπῳχώλαεν. Hinc enim etiã poeta vsurpa-
uit, vt dispositionẽ dimicaturi ita ordinaret exercitus, quo
inferiores collocaret in medio, quo magis hincinde à fortio
ribus iuuarentur, & dimicationẽ vtriusq; partis assumerent.
In his scripti series manifestatur. Altiore autem sensu certũ
est quod iustus in medio habet, non in parte cogitationes
cordis sui: & quoad carpit hanc vitam, habeat necesse est in
corpore tanquã in illa arca bestias graues. Nulla enim mens
est, nulla anima quæ non recipiat etiam malarum motus a-
grestes cogitationum. Itaque insipientis anima ferinos acuit
motus, atque adolet venena serpentum, sapientis autẽ vigor
Genes.8. mitigat & coercet. Et induxit dominus spiritũ super terrã,
& cessauit aqua.) Nõ puto hoc ita dictum, vt spiritus nomi-
ne ventum accipiamus. Neque enim ventus poterat siccare
diluuium. Alioquin cum mare ventis exagitetur quotidie,
exinaniretur profecto. Nã quomodo non euacuaretur mare
ventorum vi, cui cessisset toto diffusum orbe diluuium, vs-
que ad Herculis, vt aiunt, columnas, & mare magnum tectis
montium excelsorum verticibus exæstuans? Spiritus igitur
virtute inuisibili diluuium illud repressum esse nõ dubium
est, cœlesti operatione, non flatu. Vnde scriptum est: Om-
Psalm'.103. nia à te expectant, vt des illis cibum in tempore: aperiente
te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Auferes spiri
tum eorum, & deficiẽt, & in puluerem suum conuertentur.
Emittes spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem
terrę. Est ergo spiritus cuius operationi cedere vniuersa vi-
deantur, in quo cœli ipsius virtus sit, sicut scriptũ est: Ver-
Psal.32. bo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis vir-
tus eorum. qui spiritus est creator vniuersorum, sicut etiam
Iob.17. Iob dicit: Spiritus diuinus qui fecit me.

Quid sit quod ait scriptura: Clausi sunt fontes aquarum, & cataractæ cœli. Et de comprehensione loci illius ubi dicitur: Et sedit arca septimo mense septima & vicesima mensis. Et quid sit ostium arcæ quod iustus aperuit ut emitteret coruum non reuersurum. Caput XVII.

A Nunc cõsideremus quid sit quod ait scriptura diui- Gene.8.
na: Clausi sunt fontes aquarũ, & cataractæ cœli.)
Nec obscurũ arbitror. His enim causis minuitur
diluuiũ, quibus creuit. Erupti erant fontes aqua-
rũ, apertæ fuerant cataractæ cœli, vt vndique influentibus
aquis terra inũdaretur. Debuerãt claudi ea ex quib⁹ diluuij
origo manauit, vt eius inciperet esse defectus. Hoc litera so
nat. Subtilior autem interpretatio exprimit, eo quòd dilu-
uium animæ vitio mentis & luxuriæ corporalis influxerat,
vt malitia passioni, passio malitiæ misceretur: ingrediente
medico dei verbo ad visitationem animæ quę diutina ægri-
tudine laborabat, disceptationum improbitate, & passio-
num acerbitate, prius debuerunt causæ ægritudinis amputari. Principium enim medicinæ est causas languoris inci-
dere, ne diutius ea quæ nocent, ad incrementum ægritudi- Luce.13.
nis ministrentur. Quod nos etiam lex docet. Cum enim ste-
terit lepra, vt iam non diffundatur, tunc ait mundam esse le-
præ stationem quandam & mansionẽ. Quicquid enim præ-
B ter naturam mouetur, immundum est. Hæc igitur est animę
sanitas, hæc salubritas mentis, vt affluentia cesset erroris, si-
statur culpa ne serpat. Cessante incentiuo culpæ atque deli-
cti, salus tuta est, atque inoffensus vigor animæ se refundit. Genes.8.
Et sedit, inquit, arca septimo mẽse, septima & vicesima men
sis. Nisi diligenter intendas, etiam secundũ literam difficilis
loci istius cõprehensio. Et primum omnium cauendum ne
quẽ septimi mensis repetitio crebra perturbet. Sic enim scri
ptum est, sexcentesimo anno, secundum Hebraicam verita
tem, mense verò septimo, septima & vicesima mensis cœpis
se diluuium, centum quinquaginta diebus fuisse infusionem
aquarum, sedisse arcam in monte septimo mense, septima &
vicesima mensis: postea minui cœpisse aquas, misericordia
dei centum quinquaginta diebus deminutionẽ aquarum sa
ctam, postea apparuisse capita montiũ: deinde post quadra- Ibidem.
ginta dies aperuisse ostium arcæ sanctũ Noe, dimissum cor-
uum non reuertisse, dimissam columbã reuertisse vacuam,
iterum dimissam reuertisse cum ramo oliuæ, tertio post se-
C ptem dies dimissam nõ reuertisse, tunc aduertisse Noe quòd
aqua omnis recessisset iam annus conclusus ostenditur se-
ptimo mense, septima & vicesima mensis. Ac sic annus con
clusus ostenditur sexcentesimo primo anno Noe, in secun-
do anno, septima & vicesima mẽsis. Quod igitur ad expla-
nationem apertã pertinet, eodem mense atque eodẽ die re-
stituitur æqualitas terræ post diluuiũ, quo corrupta est ĩci-
piente infusiõe diluuij. Veris enim tẽpore omnis ager viret,
& terra parturit fructus. Tunc incipiunt gemmare arbores,
germinare fructus. Diuitẽ ergo reformauit dominus & resti
tuit qualitatem. Mense igitur secundo, hoc est Aprili, (pri-
mus enim mensis Martius est, quo habet iustus natalẽ, quan-
do noctiũ dierúmque æqualitas æstimatur) hoc est, octauo,
vt Romani putãt, vel vt alij quinto kal. April. mense inquã
secundo, hoc est Aprili, septima & vicesima mensis cœpit di
luuium. Ver igitur initium anni æstimatur non secundum
vsum tẽporis, sed secundũ naturę prærogatiuã, vt quia tunc
spes anni inchoat, & incipit se fructus ostendere, tunc videa
D tur anni esse principium. Septimus autem mensis secundum
numerum is qui September dicitur computatur: quia etsi à
Septẽbri mense annus videatur incipere, sicut indictionum
præsentium vsus ostendit, tunc enim seminum iactus: vere
tamen ex quo plenior gratia se incipit demonstrare, ex eo Ibidem.
anni origo subducitur: & ideo qui alia ratione primus puta-
tur, diuersa æstimatione septimus habetur. Tunc ergo sedit
arca, hoc est in mẽse septimo, septima & vicesima mẽsis su-
per montẽ quadrati. Ex illo minui diluuium cœpit. Simili-
ter considera quia eisdem numeris quibus aliqua incipiunt,
resoluuntur: vt diluuium cœpit secũdo mense anni, septima
& vicesima mensis: centũ quinquaginta diebus influxit dilu
uium, centum quinquaginta diebus aliis cessit diluuiũ: qua-
draginta diebus nimia vis cœlesti imbre & fontiũ eruptio-
ne exæstuauit, quadraginta diebus aliis exactis visa sunt ca
pita montium: vndecimo mense, primo die mensis dimisit
coruum sanctus Noe. ita constat eodem numero quo cu-
mulatum est, diluuium esse imminutum. Vnde docet nos
scriptura ordinem esse seruandum. Quod autem ostium

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit arcæ quod aperuit iustus, secũdum corporis rationem supra dictum est. Secũdum altiorem autem interpretationem illud dicendum videtur, quod corporis sensus velut ostiorum similes habentur. Per hos enim tanquam per ostia ingreditur in nostram mentem velut quędã sensibilium comprehensio. Ergo mens nostra per hos sensus respicere videtur, & maxime per visionem quę omnibus sensibus præstabilior ęstimatur, quia domestica est luminis: & per eam aspicientes cœlum, terram, maria, solem quoque lunam, & stellas, quibus axis ornatur, intelligimus deum esse operatorem mundi atque rectorem, nec sine authore deo tantorúmque operum cõditore hæc potuisse fieri credimus, aut posse consistere. Per hãc igitur fenestrã coruum primum iustus emisit. Quærenda causa, nec tamen latet quantum ad literã pertinet: quia plerique quasi annuncium futurorũ coruum æstimant, & voces eius obseruant, volatú sque rimantur. Sensus autem altior significat quod omnis iustus quando mundare se incipit: quæ tenebrosa sunt & immunda & temeraria, primo à se repellit. Siquidẽ omnis impudentia atque culpa tenebrosa est, & mortuis pascitur sicut coruus. Lumini autem vicina virtus, quæ mentis puritate & simplicitate resplendet. Et ideo tãquam emittitur & fugatur culpa, & separatur ab innocentia, vt nihil remaneat in viri iusti mente tenebrosum. Denique egressus coruus non reuertitur ad iustũ, quia fugitans culpa omnis æquitatis, nec probitati videtur & iustitiæ conuenire. Denique euasisse se credit iniustus tanquã de vinculis, cum iustus ab eius se consortio separauerit, diluuij cuiusdã & corruptelæ familiaris, vt coruus, qui cum siccitatem terræ nusquã inuenerit, non reuersus est, sed remansit. Considerãdum etiam quare non regressum dixerit coruum donec siccaret aqua à terra, quasi verò postea sit regressus. Sed hæc locutio familiaris est scripturæ diuinæ. Siquidem & in euangelio habes scriptum de sancta Maria quod non cognouerit eam Ioseph donec peperit filium, cum vtique nec postea cognouerit. Deinde quæ est locutio ista vt diceret, donec siccaret aqua à terra, nõ terra ab aqua. Et quidem vsus loquẽdi etiam hoc habere cõsueuit. Tamen nonnulli ante nos æstimauerunt, eo quòd immoderata quædam videatur vis exprimi passionũ hac locutione verborũ, quia turbidis passionibus ac procellosis consumatur anima: deficientibus autẽ & velut arescentibus virtutem resumat. Non redit igitur culpę species in animam iusti, quasi sicca & mortuam dereliquens, & cui iam nocere non possit.

Gene.8.

Matth.1.

Quid sibi portendat quòd post coruum non reuersum columba dimissa dicitur, quódque Noe extendens manum susceperit eam, & ad se introduxerit. Quódque septem aliis diebus tenuerit columbam, & iterum eam emiserit.

Caput XVIII.

Gene.8.

NEc illud vacuum, quòd postea columba dimittitur. Malitiam etenim simplicitas, & culpam virtus resoluit. Malitia igitur amat diluuium, cõsortium iustæ mentis refugit, & quasi desolata, & sine aliqua statione remanet, nullã habens cum virtute communionem. Virtus autem redit, amans iustorum consortia, & largiendæ familiarior vtilitati, quæ conferat salutaria, & cauenda ea quæ sunt nocitura cõmoneat: sicut columba dimissa cum videret cessasse aquam, reuersa est tanquam plena iustitiæ, vt ei à quo missa fuerat, nunciaret quid adhuc cauere deberet, atque expectãdo fructu meliore postea potiretur. Quod autem columba non inueniens requiem suam regreditur ad eum, manifestũ indicium dedit per huiusmodi aues, quantum intersit inter malitiam & virtutem exprimi. Siquidem coruus ante dimissus, cum aliquãto videretur amplius exundare diluuium, visus est locum inuenisse residendi. Et certe non est huiusmodi coruus vt aliæ aues quæ in aquis conuersationem habere cõsuerunt. Cum ergo coruus vbi remaneret inuenisse videatur: eolũba autẽ non inuenerit, euidẽs ratio est altiore interpretatiõe signari quia malitia inquietis passionibus & cupiditatibus, quibus corrumpitur anima, se miscere consueuit, & quasi cognatis & domesticis delectatur, ibique commorationem suam locat: virtus autem prima statim specie visionis offensa, regredi festinauit ad mẽtem animámque iusti, quòd illic diuersorium sibi A tutissimũ sit locatum: eo quòd alibi tanquam columba, ita huiusmodi virtus stationẽ tutissimam inuenire non possit. Tarde enim inter astutias istius mũdi & secularium fluctus cupiditatũ portum solet inuenire simplicitas. Itaq; sicut iustitia velut visendi gratia ꝓgressa paulisper, ad mentẽ optimam redire festinat, nec lõgius discedit à iusto: ita etiã iust' & studiosus virtutis vbi virtutẽ appropinquare nouerit, gremium suæ mẽtis expãdit. Quid enim sibi vult quod vir studiosus virtutis Noe extẽdens manũ suscepit eam, & introduxit ad se? Quod & secundũ literã planum videtur: non tamẽ facile colligas, nisi viri sapientis tibi nota sit cõsuetudo, qui velut speculatrice virtute vtitur, & ei explanandorũ negociorũ gerẽdorúmq; prærogatiuã quandã videtur cõmittere. Ea ergo virtus expẽdit naturas, vt si qua earũ sibi videtur cõmittere profectũ, ei possit adiungere. Cõmunis enim quædã est bonitas sapiẽtiæ, & liberalis & largæ vtilitatis: ita vt quas morigeras sibi cernit, associet: vbi autem proposito suo viderit aliquorũ recalcitrare naturã, velut ad hospitium familiare sibi reuolat & recurrit: quam sapiens & industrius B tanquã manu quadam mẽtis festinat excipere, omne cor aperiens suum, quo etiã eam absentẽ tenebat. Nunquã enim potest sapiens exors esse propriæ virtutis. Quid præterea sibi velit quòd tenuit septẽ diebus aliis columbã, & iterũ emisit eam, nisi vt aduertas quòd bonũ sapiẽtis optimúmq; propositũ semper sibi etiam alios adiungere studet, errãtes emendare, corrigere vagantes? Si quẽ in principio resilire conspexerit, tamen cõmutandi eius & corrigẽdi non desperet profectum. Sicut enim bonus medicus etsi tẽpus medicinæ non sit, tamen visitationis speculam ante præmittit, deinde non negligit iustę expectationis excubias, & paulisper passionibus cedẽs operitur facultatẽ medendi, quę cũ fuerit oblata, suum non intermittit officium: ita ergo & sapiens verbis ac disputationibus, tanquam medicus medicamẽtis contrarias curare desiderat passiones. Et quia in omnibus remedio diuini fauoris vtẽdum est, ideo septem expectauit dies, quibus mundus omnis describitur absolutus, & operatori requies ministrata, vt ex illo authore omnium sumeretur disciplina operationis humanæ.

Ibidem.

Cur columba dicatur ad uesperum esse regressa cum ramo oliuæ in ore. Et unde cognouerit Noe aquas defecisse. Et de columba tertio post dies septem emissa, quæ tamen non regrediebatur.

Caput XIX.

REgressa est igitur columba ad vesperum habens folium oleæ & ramum in ore suo. Non ociose posuit & vesperam, & regressam, & habentẽ folium oleę & ramum in ore suo, vt non fugitantem virtutem arbitreris profectus futuri, si quos possit acquirere, neque rursus tanquam sine lumine eam fuisse cognoscas, & quibusdam tenebris occultam, sed diurno candore fulgentem expectasse vsque ad occasum diei, & sic ad eum regressam, apud quem etiam vesperi tenebras habere non posset. Folium quoque quod secũ detulit, etsi breue illud folium detulisse videatur, spem eorum quos sui pœniteret erroris, etsi non magnam, aliquam tamen significauit. Folium enim sine virgulto esse non poterat. Ergo quasi germinantis corD ruptionis, licet non magnum, aliquod tamen vexit insigne & folium oleæ, in qua arbore oliua generatur, ex qua oleum conficitur, quo materiale hoc lumẽ fouetur, & tenebrarum fugatur obscuritas. Quid autem magis quàm lumen familiare virtuti est? Folium ergo & ramulus insigne est correptionis, correptio autem quasi radicem sui pœnitentiam habet, quę pœnitentia non potest in turbidis, sed in iis qui spiritalem iam sermonẽ acceperint, germinare. In ore quoque non frustra ramulus oleæ videtur esse delatus, eo quòd virtus & sapientia in sermone sui habeat claritatem, & ipsa statim specie lumen eius effulgeat, maxime cum pacifica loquitur, quoniam hunc quoque ramulum petentes præferre consueuerunt. Tulit ramulum, eo quòd simplicitas puritate ac synceritate semina quædam auribus nostris vtilitatis infundit, & bonę doctrinam virtutis, & ad iustitiam prouocat, & inuitat ad præmium bonæ sibi commissum disciplinæ, aut gerendæ pœnitentiæ, & sequendę conuersationis cupiditatẽ iniicit peccatori. Vnde & præterea cognouerit sanctus Noe

Ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctus Noe quia defecerit aqua à terra, sicut scriptũ est, consi- A
derandũ videtur. Primo omniũ secundũ literã, quia potuit
intelligere vtrũ siccum an humidũ solium esset allatũ. De-
inde quia non est huiusmodi columba, vt possit fructus la-
rentes sub aqua eruere. Sed vtrum illud solium ante diluuiũ
fuerit exortum, an tempore diluuij, contuendum est tibi. Si
ante diluuium, vir iustus gauisus est fructũ de veteri semine
aliquem reseruatum, & inde collegit misericordiæ insigne
diuinæ, quod iam diluuium remouisset, quæ fructum demõ
straret, cui nõ potuissent nocere diluuia. Si diluuij tempore
natum est solium, aduertit itaque iustus noua semina mise-
ricordiæ fructificasse cœlestis, vt radices arborum viuerẽt,
& quasi resumpta anima fœtus germinarent vetustos, atque
in assuetos partus redirent, quorum indicium præmissa so-
lia demonstrarent. Sed hoc alta potius interpretatione col-
legit, quia dominus deus noster quamuis acerbis iniquitatis
nostræ offensus sit erroribus, tamẽ antiquæ nobis prosapiæ, B
patriæque virtutis semen aliquod vel exiguum reseruaret,
ne penitus operis & creaturæ suæ omne circa humanum ge-
nus amputaretur insigne. Vnde & Esaias ait: Nisi dominus Esaiæ.1.
Sabaoth reliquisset nobis semẽ, sicut Sodoma facti essemus,
& sicut Gomorra similes essemus. in alterius nomine ciuita-
tis exprimens cæcitatis indicium, in alterius sterilitatem. Ita
enim lingua patria Chaldæi nuncuparunt Sodomam & Go-
morram, cæcitatem & sterilitatem significantes. Meritó-
que dominus in huiusmodi specie ciuitatum amputauit ma-
gis humana vitia, quàm puniendos homines indicauit. Ter-
tio dimittitur columba post septem dies, atque eadem non
regreditur. Vnde consideremus ne id quod supra diximus, Gene.8.
inueniatur esse contrariũ. Si verbo quidem columba, opere
autẽ virtus non reuertitur ad iustum, ergo destitutus est iu-
stus & defraudatus munere suo? Nequaquam. Nunquã enim
vir huiusmodi à virtute disiungitur, nec cum ex ore emittit
iustitiam, disputationémq; alterius virtutis inducit, virtute
se exuit, & imitãda aliis æquitate dispoliat, sed vice solis a-
lios illuminat, cũ radios suę lucis emittit. Ignis nẽpe calefa-
cit appropinquãtes, ita vt caloré naturæ suæ ipse possideat. C
Nunquid deficit lux diei cum totum mundũ illuminat cla
ritate? Habet inoffensum cursum suum, illibatãmque natu-
ram. Sic & ista in columbæ specie virtus, cum adhuc ferue-
ret diluuium, secundum auem tamen in terris, secundũ vir-
tutem in hominum passionibus reuertitur ad iustum, quia in
iniquorum pectoribus virtus vt posset hærere, non potue-
rat inuenire. Et ideo in illo secundo diuersorio sui regredi-
ens, hæret atque requiescit. At vero vbi deferbuerint dilu-
uia passionum, & auditi verbi, compertæque doctrinæ, plu-
rimi studuerint esse consortes, iam non vnius patrimoniũ,
sed commune bonum esse incipit disciplina virtutis, & tan-
quam sapientiæ poculum hauritur à plurimis, qui ante sitiẽ-
tes bibere noluerunt: sicut nunc feruent diluuia in pectori-
bus Iudæorum, & cum aqua cœlestis doctrinæ exundet, po
túsque exuberet, non putant esse potandum. Euangeliũ le-
gitur, virtus exit de sermone cœlesti, tractat sacerdos in ec-
clesia. Sed ne forte intra arcam solus positus non possit au-
diri, interdum & egressus ecclesiam, vbi Iudæus occurrerit, D
monet, exemplum affert cœlestium scripturarum. Claudũt
aures, ne vel inuitos fons abluat, & verbi dominici humor
aspergat. Si qui vero crediderint, currunt ad fontẽ, doctri-
nam expetunt, insinuari sibi euangelium concupiscunt, nec
satiantur assiduitate potandi. Ita fonte sapiẽtiæ certatim re-
pleri desiderant, quem ante fugere gestiebant. Quem fon-
tem? Audi dicentem: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.
Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre e-
ius fluent aquæ viuæ.

Quid sibi uelit illa adiectio quod scriptura alia die aquam minutam, alia siccatam terram commemorat. Quomodo etiam Noe tectum arcæ denudauerit. Et quod ait primũ mensem uel secundum. Cap. XX.

IN primo & sexcẽtesimo anno Noë primo die mẽ
sis imminutam aquam dicit à facie terræ, in secũ-
do autem mense septima & vicesima die mensis
siccatam terram esse commemorat. Quid sibi vult
illa adiectio de aquæ imminutione, cum supputata ratio su-
perior annum concluisse videatur, qui annus à secũdo mẽ-
se incipit, & in secundum mensem anni alterius vsque pro-
greditur? Nisi forte hic iusti formam declaratam velimus
accipere, vt primus annus is fuerit quo cœpit diluuium, post
sexcentesimum scilicet annus primus, primus iterum annus
& primus mensis post sexcentesimum annum, quando im-
minuta est aqua à facie terræ: eò quòd iustus in peccatorum
generatione, quæ propter delicta deleta est, virtute primus
erat, & in secunda generatione, quę cœpit post diluuium, eo
ordine, quia primus secũdæ generationis fuit, & merito pri-
mus euaserat. Rectè enim ei honor defertur, qui & primæ
generationis primus fuit, & posterioris principium, qui me-
ruerit & de illa euadere, & isti ad seminariũ propagari. Cũ
enim alij deperissent, solus vitæ egregiæ merito, & præro-
gatiua virtutis apud deum diues, non est expertus malitiæ
corruptelam, per quem factum est ne totum corpus gene-
ris humani vel abolitum videretur in terris, vel à dei absci-
sum gratia relinqueretur. Et denudauit, inquit, Noë tectum Gene.8.
arcæ, Cum arcam, sicut supra interpretati sumus, pro specie
corporis acceperimus, quid sit denudari corpus intelliga-
mus, secundum altiorem scilicet sensum. Cæterùm liquet
quemdmodum arca potuerit aperiri secundũ literã. Quod
igitur tectum humani corporis sit quod clausum in diluuio
fuit, nisi forte delectationẽ accipiamus, quæ operiebat cor-
pus nostrum, & quasi tegebat per illũ Adæ errorem? Et eò
maximè tectis similis æstimatur, quia sensus omnis in capi-
te, inde delectatio, quæ corpus omne subiectum habebat.
Sed vbi mens iusti viri sobria atque integra à corruptione
diluuij, diuinæ cognitionis inflammata desiderio exilire at-
que euolare voluit in superiora, detexit omnia quæ erant
impedimenta, & speciem voluptatis, quæ quodam operimẽ
to cæteras tegebat partes corporis, redoperuit ac retexit, vt
non solum corpus à seruitio dominatricis ignobilis libera-
ret, verumetiam ea quæ erant incorporalia comprehende-
ret. Quæ enim non videntur, æterna sunt. Et ideo iustus 2.Corin.4.
quem nõ videbat dominum requirebat, corruptelæ exors,
cupidus æternitatis. Quod autem ait primum mensem vel
secundum, eúmque esse verni temporis diem, habes & alibi
dictum: Hic mensis primus erit vobis in diebus anni. Qui e- Exodi.12.
nim in gratia primus post periculum, hic rectè prærogati-
uam primi mensis accepit. Ne te autem moueat quod dixi-
mus supra solium in ramo repertum post diluuium potuisse
generari: etsi sub aqua plerumque herbæ soleant germina-
re, tamen vt scrupulus omnis tollatur, quid magnum si deo
iubẽte vno die, quo imminuta fuerit aqua, statim germina-
uit & terra, cum idem sit fructuum reparator & conditor,
atque operis sui vsum non fuerit oblitus? Denique habes &
in Genesi, statim quod iusserit, vt terra herbam pabuli ger- Gene.1.
minaret, & lignum fructiferum cum fructu suo, & statim e-
iecit terra herbam pabuli, habentem semẽ secundum genus
suum, & lignum fructiferũ: & ille dies vnus fuerit, quo hæc
deus iussit aut fecit. Ergo beneficij sui deus non immemor,
memor autem nostræ iniquitatis, opus suum eiusdem qua
cœpit temporis quantitate reparauit.

Quare Noe non sua sponte exiuerit arcam, sed expectauerit oraculum diuinum, quo sibi dicebatur: Exi de arca tu & uxor tua: & filij tui. Et quare in ingressu ordinis delectus fuerit habitus, ut primo ipse & filij, deinde uxores ingrederentur: in egressu autem id commutatum sit, ut fœminæ cum uiris exierint. Cap. XXI.

ET dixit dominus deus ad Noe: Exi de arca tu & Gene.8.
vxor tua & filij tui.) Itaque recedẽte aqua & sic-
cata terra exire potuit Noë de arca. Sed iustus ni-
hil sibi arrogat, sed totum sè diuino cõmittit im-
perio. Et maximè qui cœlesti fuerat ingressus oraculo, cœ-
leste debuit vt egrederetur expectare responsum. Verecũ-
da enim iustitia est, quia inuerecunda iniquitas, quę vsurpat
indebita, nec reuerẽtur authorem. Nunc quæramus qua ra-
tione quamdiu ingrediebantur in arcã, hic ordo fuit ingre-
dientium, vt primo ipse ingrederetur & filij eius, inde eius
vxor, & vxores filiorum eius: quando autem exierunt, cõ- Ibidem.
mutatum sit. Nam scriptum est: Exiuit ipse & vxor eius, &
filij

filij & vxores filiorum eius. Et litera quidē significat in ingressu abstinentiam generationis, in egressu generationis vsum. Tunc enim pater cum filiis prius introiuit, & filij cū parente,& postea vxor eius, & filiorum eius vxores, id est, nō commiscetur sexus in introitu, commiscetur in egressu. Aperte igitur velut ordine ipso ingressionis vocem quandā iustus emittit,tempus illud non esse concubitus neque deliciarum,quo omnibus immineret interitus. Vnde in euange
Luce.17. lio dominus ait reprehendēs quod tēporibus Noë māducarent & biberent,vxores ducerent,& filias nuptum traderēt: & ideo propter intemperantiam eorum superueniſſe diluuium. Mœroris igitur tempus illud,non lætitiæ erat. Et inde iustus consortio nō delectabatur vxoris, vel filij iusti petebant copulam coniugalem. Quàm enim indecorū, vt quo tempore viuentes morerentur,tunc perituri generarentur? Postea autem rectè ad seminarium cæterorum vsus & cura coniugij,cum diluuium recessit. Itaque non viri cum viris, sed fœminæ cum viris exeunt, vt virilis in se interdicta permixtio, permissa autē virilis & fœmineæ legitima sorte con iugij copula videretur. Sensus autem altior hoc habet: vbi periculum est, viriles quædam & fortiores discep.ationes menti adhæreant,& eo se mens quasi quandam tueatur sobolem filiorum,quo tempestatibus & grauioribus passionibus acies quædam virilis occurrit. Decurso autem periculo, nihil obest si molliores cogitationes validioribus copulentur,non vt effœminentur à mollioribus fortiores,sed vt molliores sensus velut quibusdam virilibus roborentur,cū omnia consilia nostra ad virtutem,iustitiam,integritatē,fortitudinem dirigantur,& quodam vsu seminarióque virtutū creari atque adolescere possint validiora consilia. Non est igitur vtile cum vitiorum aliqua confusio est, quæ mentem occupet,serere aliquas cogitationes atque generare & parturire mentem. Cum autē compressæ fuerint cupiditates, & mens requieuerit, tunc seminario quodā disceptationis accepto, virtutes possunt & bona opera germinari.

Qua ratione Noe circa aream nihil fecerit nisi iussus à domino, & tamen post egressum ab arca non monitus aram deo ædificauerit. Et quare dicatur deo, & non domino. Cur etiam sumpserit à bestiis & uolatilibus mundis ut offerret holocausta. Quidque sit quod ait dominus: Recogitans non adiiciam maledicere terræ. Cap. XXII.

Gene.8. ET ædificauit,inquit,Noë arcā deo.) Qua ratione supra dominus admonuit quę faceret,& fecit Noë omnia: hoc autem quod nō admonitus est fecerit, fortasse requiratur. Sed vtique dominus non debuit quasi auarus mercedem gratiæ postulare, & iustus eam intellexit veram actionem gratiarum esse,quæ non iuberetur,sed deferretur: itaq; nec dilationem passus est. Etenim grata animi virtus passionem dubitationis excludit. qui autem debitum gratiæ vt à se exigatur expectat, ingratus est. Quod autem ædificauit, inquit, deo & non dixit domino, sed deo:secundum nominis interpretationē, non coacta videtur hæc actio esse gratiarum quasi domino,sed virtus iusti morigera & grata quasi deo. Quod imperiale est, sequestrauit:quod beneficij, nominauit. Et sumpsit à bestiis & à volatilibus mundis,& obtulit,inquit,holocausta. Litera euidens est,quod ea quæ incontaminata sunt,debemus offerre, in quibus affectus reluceat offerentis. Altior autem interpretatio hoc habet,quod bestiæ mundæ videntur sensus esse sapientis, volatilia autem intellectus, qui sunt longe subtiliores atque leuiores. Nunc vero considerемus diligētius
Gene.8. quid sit quod ait: Et dixit dominus deus, Recogitans non adiiciam maledicere terram propter opera hominum, quia permanet cor hominis diligenter super mala à iuuentute. Non ergo adhuc percuteret omnem terram, sicut fecit omnibus diebus terræ. Etsi vindicauerat in hominum genus,tamen cognouerat quia vindicta legis ad timorem proficit,& cognitionem doctrinæ, magis quàm ad naturæ commutationem,quæ corrigi in aliquibus potest, in omnibus mutari non potest. Vindicauit ergo dominus,quod timeremus:pepercit,vt reseruaremur. Et vindicauit semel ad exemplum timoris,pepercit in reliquum ne dominaretur semper amaritudo peccati: simúlque si quis peccata cupiat sæpius vindicare,asper magis quàm censorius habetur. Ideoque dicit dominus:Non adiiciam maledicere terræ propter opera hominum, id est, quia pietatem suam circa vniuersitatem hominum voluit declarare,& tamen securitatem & negligentiam quandam mentibus humanis afferre nō debuit, in paucos vindicat, plures reseruat. Deinde cum dicit, Non adiiciam,ostendit quod alleuet magis ęrumnas hominum quàm ingrauet,sciens quod penitus peccata hominum auferri non queant. Tanquam in Prouerbio: Si quis reti subtili haurire cupiat aquam,sic qui malitiam expectoribus hominum conatur auferre. Non adiiciam, inquit, maledicere terræ propter peccata hominum,quia permanet sensus hominis diligenter super mala à iuuentute. Vide quomodo studiosè nos delinquere deus significet dicendo permanere super mala sensum hominis diligenter:quo dicto significare videtur diligenter cor hominis ad peccata propendere, & inesse principali nostro lubricum delinquendi, & quod peius est, studium non deesse. Ideo enim ait diligenter, quasi soliciti simus ne immunitas culpæ nobis possit obrepere. Deinde nō in vnum malum dixit,sed in multa mala. Et à iuuentute addidit. Ex illa enim ætate crescit malitia, licet alibi legerim⁹, quod non sit sine peccato nec vnius diei infans. Sed & infan Iob.15.
tia sine peccato non sit,propter corporis infirmitatem. Diligentia enim & studium peccandi incipiat à iuuentute, vt puer quasi infirmus peccet,iuuenis tanquam improbus, qui studiosè cupiat peccata committere, & in criminibus glorietur. Apud plerosque enim innocentia pro ignauia,& culpa pro laude habetur. Ita se luxuria & deliciis,& adulteriorum affectibus iuuenes iactare consuerunt. Crescit ergo cū ætatibus culpa. Omne igitur genus hominum iam non con- Gene.8.
sumendum declarat cum dicit, Non adiiciam percutere omnem carnem:sed in parte vindicta seruatur.

De explanatione literali & morali eius quod dominus dixit, Semen & messis, hyems & æstas, die & nocte non requiescent. Caput XXIII.

VId sit etiam quod ait:Semen & messis,hyems & Gene.8.
æstas,die & nocte non requiescent? Secundum literam significat permansura manentibus secundū institutionem domini & statum suum incorrupta temporibus animalia, vel nemorosa futura omnia. Nam cū corrumpuntur tempora,corrumpuntur etiam illa quę temporibus suis quæque gignuntur. Si autem confusio sit temporum, quomodo possunt confusione facta etiam ea quæ sunt gignentia permanere? Ergo tempora sunt quę aut corrumpunt, aut reseruant, prout ipsa sui habuerint qualitatem. Ideoque annus ex contrariis ducitur, vere, autumno, ęstate,hyeme,sicut harmonia cantilenæ permixtis grauibus & acutis videtur consistere. Sic ergo & mundus iste ex contrariis continetur,aëre & terra,igni & aqua. Nostra quoque corpora frigore & calore,humore & siccitate,quendam naturæ ordinem seruant. Nam si naturalis ordo ac mensura cō funditur,tunc necesse est sequatur interitus. Ergo certum ordinem temporum dominus remota confusione diluuij ad perseuerantiam mundi promittit futurum. Altior autē sensus hoc habet, vt per semen intelligamus principiū, per messem intelligamus finem. In vtroque salutis est caussa. Alterum sine altero imperfectum est, quia vbi principium est,finis quęritur,nec potest esse sublato fine principium,& finis in principium currit. Ergo semper in eadem recursurum,dū in hoc mundo est,genus memorat humanum, vt cum incipit annus finiatur,cum finitur incipiat, non medio mundus tempore resoluatur. Ita & mens quādo aliquid videtur incipere, ad finem vsque contendat, & operis sui terminum quærat. Quando finit aliquod opus,non quasi consummato opere finiatur,sed in alia recurrat opera, & semper incremē ta virtutis exerceat: quandoquidem videt quod in fructus suos semper terra renouetur, qui diuersi aut vere, aut æstate, vt in partibus oriētis,aut æstate autumnóque nascantur, vt in partibus occidentis. Alio tempore terrarum seminaria partus suos educunt, alio autem tempore fructus arborum carpimus. Diuidui ergo fructus sunt necessarij, & voluptarij. Necessarij ex seminibus terrarum, at vero ex arborum fructi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fructibus voluptarij, Itaq; corpus noſtrum tanquam vere, A hoc eſt aëre, cibo paſcitur naturali. Aer autem Græco nomine, ver latino dicitur. Ideo ſcriptura de partibus orientis, & & maximè Aegypti per quã tranſiuit Hebræus, vel ex partibus Phœnicię ſumpſit exemplum. Anima autem voluptatis, hoc eſt ſapientiæ fructibus aliter: cui iterum, vt corpori noſtro contrarium frigus & æſtus, ita timor & iracundia videntur aduerſa. Sed quia in corpore eſt, & iracundiam habet & timorem, nec poteſt ſine hac eſſe in corpore neceſſitate naturæ. Et ideo mens ſapientis moderamina iuſta diſpẽſat, ne iram & timorem permiſceat, & fiat confuſio quædam animo illius atque diluuium. Die quoq; & nocte quod ait: per diem intelligis illuminantem virtutem, per noctem recognoſcis tenebroſam inſipiẽtiam. Itaque & in timore tanquam in frigore poteſt eſſe illuminãs virtus. Similiter & iracundiam poteſt reprimere temperantia, vt in timore aliqui non penitus reſoluantur, & magis timorem dirigant ad opera virtutis. Verbi gratia, ſi perſecutor inſiſtat: vt plus deum timeas, & perpetua magis ſupplicia quàm præſentia putes B eſſe vitanda, quæ dum times, accẽdaris ad gloriam, perfidiæ iratus ſceleri. Rurſus iracundia ſuccenſus, diuino commotionem timore modereris.

De prærogatiua poteſtatis hominibus in cætera animalia attributa per id quod dominus benedixit Noe & filiis eius dicens: Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius. Et quomodo intelligatur quod ſubditur: Omnia reptilia quæ ſunt uiua, ſint uobis in eſcam: cum tamen quædam reptilia ſint uenenata.

Caput XXIIII.

Gene.9. ET benedixit dominꝰ Noe & filiis eius, dicẽs: Creſcite & multiplicamini, & replete terram. & dominamini eius, & timor veſtri & tremor erit omnibꝰ quæ mouentur ſuper terram, & in omnibus piſcibus maris.) Hæc prærogatiua poteſtatis in cæteris animalibus videtur hominibus attributa & in ſuperioribus partibus. Sed eo loco vbi dixit quod deus hominem fecit, dici- C tur, Maſculum & fœminam fecit eos, & benedixit eis dicẽs: Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius, & poteſtatem habete ſuper piſces maris, & volatilia & beſtias terræ & reptilia. Quod ego admonui vt intelligas geminam hominis generationem expreſſam, vnam ſecundũ imaginem dei, alteram ſecundum figmentum de luto terræ. Denique illa creatio hominis de luto terræ, videtur eſſe facta poſt mũdum, poſtquam requieuit deus ab operibus ſuis. Sero quodam modo terrenæ ſtatuæ figmentum gignitur. Non erat pluuia ſuper terram, nec homo terrã operabatur. Tunc de limo terræ finxit deus hominem, & inſufflauit in Gene.1. faciem eius ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem. Ille autem ſexto die, quaſi perfecto numero quo omnia cõcluſa ſunt opera dei, quaſi perfecta operatione cõſtitutus homo ſecundum imaginem dei eſt, & cui etiam iſte comparatur qui in diluuio iuſtus inuentus eſt. Et ideo ſupra terrena omnia eum conſtituit deus, ſicut & illum ad imaginem dei factũ, quia vtrumque à vitiis terrenis temperabat. D Ille qui ita generatus eſt, vt nihil terreno deberet cõtagio: iſte qui in periculis fuerat approbatus, & examinatus in paſſionibus, & repertus quod in confuſione non fuiſſet obnoxius paſſioni. Altior autẽ ſenſus habet quod iuſtus magnitudine & multitudine virtutis augetur atque doctrina, & replet terram, quaſi cor quoddam, in quo ſit receptaculũ intelligibilium. Ita nihil vacuum ſapientia eſſe patitur, quod inſipientia poſſit inuadere. Domatis igitur non ſolum terrenis omnibus paſſionibus, ſed etiam ſenſibus corporalibꝰ, beſtias quoque ſibi quodam terrore ſubiicit & timore, in quibus ſpecies videtur eſſe malitiæ atque feritatis. Immitis enim & agreſtis eſt omnis malitia, inflatur aerio quodã tumore. Nec illud obſcurum quòd reptilia quædam letalium quandam habent ſpeciem paſſionũ, à quibus venenũ quoddam menti videtur infundi. Omnibus ergo his imperat iuſtus, quibus non commiſcetur, ſed coercet ea, ſi mens eius non delectatione, non cupiditate ducatur, non triſtitia & timore frangatur, non etiam luxuria atque deliciis tanquam lubricum & caducum vitæ huius agat curſum, & continentia & temperantia abigat à ſe vir ſapiens huiuſmodi paſſione. Sed quia ſubdidit ſtatim, Omnia reptilia quę ſunt viua, Gene.9. erunt vobis in eſcam: ne forte te moueat quia ante de reptilibus diximus venenatis, cognoſce alia eſſe reptilia venenata, alia manſuera. De manſuetis igitur reptilibus accipe, quæ etſi non omnia ventre & pectore repunt, ſicut colubri, exiguos tamen pedes habent, vt repere magis quàm ambulare videantur. Ergo venenatorũ reptilium ſimiles immũdas in corpore accipe paſſiones, manſuetorum autem decoras. Omnis enim affectus qui eſt præter deformis delectationis illecebram, paſſio quidem eſt, ſed bona paſſio. Cupiditas mollior eſt, & ira & timor hę noxiæ animæ paſſiones ſunt. Affectus autem innoxij paſſiones ſunt. Et his viuendi quidã nobis vſus miniſtratur & cauſſa, harũ cibo vtimur ad vitæ gratiam, harum epulis delectamur.

An ſub his uerbis quibus ait dominus: Sicut olera pabuli dedi uobis omnia, oleribus magis quàm carnalibus epulis uti debeamus. Et quemadmodum abſtinere debeamus à ſanguine, in quo eſt anima, Ac de diuerſis philoſophorum opinionibus circa naturam animæ. Cap. XXV.

QVid eſt etiam quod ait: Sicut olera pabuli dedi vobis omnia? In quo & ij qui ſimpliciter intelligunt, Gene.9. vt non expendant ſermonis examen, non nobis videntur eſſe contrarij. Sunt enim qui putant, vt olera ad eſcam nobis dei nutu attributa videantur, quo his magis quàm carnalibus epulis vti debeamus. Ego autem libenter his acquieſcerem, vt generi hominum ad parſimoniam & temperantiam olerum vſus inoleſceret, niſi videre ab iis qui non libenter accipiunt, poſſe referri mihi, quia nõ omnia olera eſſe homini inueniantur accommoda. Deinde quia non omne hominum genus ſapientiæ & continentiæ amore ducitur, vt continentiam ſequi poſſit. Et ideo quod generale præceptum eſt, ad portiunculam paucorum hominum deriuare nõ poſſumus. Omnibus enim hominibus hoc præceptum datur. Ideoque conſideremus quid dixerit: Sicut olera, inquit, pabuli dedi vobis omnia, non olera omnia dedi vobis ad eſcam. Vtantur igitur qui vtuntur carne tanquam oleribus, non ad diſtentionem, nec ad aruinam corporis, quam epulæ carnis facere conſuerunt. Sed quemadmodum & olera non omnia ad eſcæ vſum habilia ſunt: ita etiam non omne viuum reptile accommodum ad vſum epulandi. Siquidem ab omnibus venenatis debemus abſtinere: licet huc quoque proceſſerit luxuria, vt magis delectationi conſulat quàm periculo, & in pleriſq; refecto quod dicitur venenatum naturaliter ineſſe, reliquam partem ad cibũ vindicet, quæ etſi non plena periculi, tamẽ vicina periculo eſt, & corruptela aliqua neceſſe eſt in totius ſuccũ ſe carnis infuderit. Plerique etiam ſagittis venenatis transfigunt cervos, & huiuſmodi velocia animalia, & poſtea refecta quadã parte membrorum, reliquo corpore ad cibũ vtũtur. Quod autem ad altiorem ſenſum pertinet, hoc eſt, vnde magis dictum eſt quòd irrationabiles paſſiones ita debeant menti ſapientis, vt olera ruſtico eſſe ſubiecta, atque his vtamur reptilibus cogitationibus, vt agricola oleribus, quæ licet obeſſe non poſſunt, cibi tamen non habent gratiam fortioris. Generale enim omnibus, & cõmune præceptũ, non altiora indicit genera virtutum, quæ vtique paucorum ſunt. Sed & ſi quis virtutum epulas fortiores ſibi exhibere non poſſit, huiuſmodi tamen habeat paſſiones, quę nõ noceant, ſed delectent. Ideo in principio ſanctus Moyſes informauit nos atque inſtruxit de inſufflatione animæ, vt nõ laberemur opinionibus diuerſis philoſophorum, qui ſibi conſtare non poſſunt. Plerique enim varia ſenſerunt, vti Tricias, & eius diſcipuli, ſanguinem eſſe animam dicentes: iſtam vtique animam qua viuimus, quæ eſt ſenſibilis: non illam animã quę rationabilis & intelligibilis interioris hominis æſtimatur. Hippocrates autem etſi non Triciæ improbauit ingenium, nec diſputationem eius redarguit, tamen ſententiæ non acquieuit. Ariſtoteles entelechian dixit. Ignem alij eſſe voluerunt. Nos igitur huiuſmodi diuiſionem teneamus, vt ſeparemus quod eſt rationabile animę, cuius ſubſtantia diuinus eſt

ſpiritus,

Gene.2. spiritus,sicut ait scriptura quia insufflauit in faciem eius spiritum vitæ. Esse autem in ea nutrimentum quoddam vitale, quo hoc corpus animatur,esse etiam delectabile. Illarũ igitur & vitalis & delectabilis animæ partium substantia, sanguis appellatur à quibusdam, licet etiam scriptura dixerit:
Leuit.17. Anima totius carnis,sanguis est. Proptie igitur animam carnis sanguinem appellauit. In carne enim delectatio & passio est,non mẽs & ratiocinatio. Tamen si diligenter intẽdas,hic locus illum explanat. Cũ enim hoc loco animã sanguinẽ dixerit, vtique significauit aliud esse animam, aliud sanguinẽ, vt sit animæ substantia spiritus vitalis:sed ipsum spiritum vitalem non per se tantum & sine sanguine vsum afferre viuendi,sed commisceri sanguini: quia sunt quæ vocantur arteriæ velut receptacula spiritus, quæ non solum aerem purum amplectuntur,sed etiam sanguinem,sed minorem longe sanguinis portionem. Gemina enim cum vasa sint, aliud est venæ, quæ φλὲψ Græcè appellatur, aliud arteriæ. Vena plus habet sanguinis quàm spiritus,hoc est φλὲψ:arteria minus habet sanguinis,multo amplius spiritus. Iam temperatio pro diuersitate naturæ est hominum singulorum. Altior autem sensus delectare te debet,qui significat sanguinem animam ideo dictũ, quia sanguis calidus & ignitus est, sicut est virtus. Quicunque igitur studio virtutis fuerit accensus, & vaporem laudis assumpserit, omnes delicias ventris excludit. Ea igitur cogitationum quæ sunt carnalia atque terrena,in virtutis,inquit,ardore positi reiicietis, quasi inhabilia spiritali cibo. Non enim carnem manducabat,hoc est terrenum aliquod cogitabat,qui dixit, Meus cibus est vt faciam
Ioan.4. voluntatem patris mei,qui in cœlis est: studium hominibus virtutis inspirans,& cupiditatem diuinæ cogitationis infundens. Ergo terrenæ cogitationes & infirmæ quasi euiratæ & sine vsu sanguinis habentur. Et ille euiratus dicitur, qui sanguinis plurimum amisérit. etenim sanguinis amissione frigescit. Quisquis igitur diligens virtutum est,cibos ablegat & reiicit corporales,nisi quantũ scit satis esse naturæ. Quisquis autem negligentior tanquam lubricum & aquosum vitæ istius fuerit cursum secutus, quasi amissis vestigiis in vterum decidit & ventrem. Itaque quæ sunt terrena desiderat,cibi cœlestis alienus,& qui non possit dicere: Nostra cõ
Philipp.3. uersatio in cœlis est. Ideoque vt ad secretos prouocaret, ait
Coloss.2. idem: Ne tetigeritis,ne attaminaueritis, ne gustaueritis quæ sunt ad corruptelam ipso vsu, secundum præcepta & doctrinas hominum, quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ,in obseruatione religionis, & humilitate cordis, nõ in indulgentia corporis, non in honore aliquo ad saturitatẽ & diligentiam carnis.

Quod per hoc quod ait, Etenim uestrum sanguinem & animarum uestrarum exquiram, de omnibus bestiis, & de manu hominis fratris, detur intelligi hominem grauius peccare qui fratri insidiatur. Et quis dicatur frater. Quare etiam dixerit: Ad imaginem dei fecit hominem, & non, ad imaginem meam: cum reprobatione opinionis philosophorum qui negant deum habere curã super homines. *Caput XXVI.*

Gene.9. DEnique hunc sensum esse,posteriora approbant. Sic enim ait: Etenim vestrum sanguinẽ & animarum vestrarum exquiram de omnibus bestiis, & de manu hominis.) Bestiali malitiæ comparauit, imò etiam acerbauit iniquitatem hominis vltra bestiarum feritatem,dicendo,de manu hominis fratris. Etenim bestiæ nihil nobiscum habent commune naturæ, nullo velut fraterno iure deuinctæ sunt. Si nocent hominibus,quasi extraneis nocent. Naturæ iura non violant, germanitatis non obliuiscuntur affectum. Ideo grauius homo peccat qui fratri
Gene.9. insidiatur,& dominus seuerius vindicaturum se esse promisit,dicens: Sanguinem hominis de manu fratris eius exquiram. An non frater est quem rationabilis naturæ quidam vterus effudit, & eiusdem matris nobis generatio copulauit? Eadem enim natura omnium mater est hominum, & ideo fratres sumus omnes, vna atque eadem matre generati, cognationisque eodem iure deuincti. Ideoque & dominus fratrem appellauit & eũ à quo sanguis fratris exquiritur,significans magis ab his periculum pertimescendum qui fraterno sibi iure sociãtur. Hinc etenim insidiæ, hinc pericula frequentiora hominibus comparãtur. Et vt specialia comprehendamus,fratribus specialius in hæreditatis diuisione frequenter odia succrescunt. Deinde si fratri amplius collatum fuerit à parẽtibus,fratres alij indignantur magis, & gratiam à parentibus collatam parricidio auferre conantur. Ista magis bella suspecta,bella non cibi tantum, sed singularũ domorum. Illos ergo dominus ad vltionis iudicium comprehendit,quos magis insidiaturos sibi esse cognouit. Tertium est quod in eo fratrem dixit,nõ quo dignus pietatis nomine parricida sit, sed quo magis pietatis grauetur vocabulo, atque inde fiat sceleris incrementũ, quo iustior sit vindicta scelesti. Ergo dominus deus noster vltionem promittit, vt vel sic frangatur metu,qui pietatis est oblitus,vt sciat quòd etiam si homines effugiat homicida,dei tamen iudicium nõ possit euadere,sed maiori & æterno supplicio reseruetur. Altiore autem sensu hoc intelligimus, non solum ab extraneorum, verumetiam à nostris hoc est domesticis nobis cogitationibus cauendum. Deinde obseruandum nobis nõ solum à malitia mentis, verumetiam ab ipsis sermonibus nostris. Ideoque ait: De multiloquio non effugies peccatũ. Ergo hoc significari videtur, non solum operis nostri,sed etiã sermonis qui est magis domesticus, rationem domino esse reddendam. Et ideo diligentius considerandum ne vel sermone vel opere contrahamus offensam,quia sicut ore con- Roma.10.
fessio fit ad salutem,sic ore fit lapsus ad mortem. Qui effu- Gene.9.
derit, inquit, sanguinẽ hominis, pro sanguine hominis eius effundetur. Nõ errauit locutio,sed emphasis,id est,exaggeratio facta verborum est,eo quòd is qui effuderit sanguinẽ hominis,ipse quasi sanguis effundetur, quod spem ei hæreditatis eripiat: quia sicut sanguis effusus in terram hac atque illac spargitur,ita impiorũ anima à corpore fragilitatis more soluatur: quia & de anima dictum est mortẽ eius esse corruptionem, eò quòd gratiæ cœlestis munere defraudetur, & velut collisa malitiæ scopulis salubritatis suæ corpus imminuat. Mouet etiam plerosq; quod dixerit, Ad imaginem Gene.9.
dei fecit hominem: & non dixit,ad imaginem meam,cum ipse sit deus. Sed intellige & patrem esse,& filium esse. Et li- Ioan.1.
cet per filium omnia facta sunt,tamen legimus quia pater fecerit omnia,& fecerit per filium, sicut scriptum est: Omnia Psalm.103.
in sapientia fecisti. Siue ergo pater dicit, ad imaginem verbi fecit: siue filius dicit,ad imaginem dei patris fecit. Et ideo familiarem quandam & domesticam deo demonstrat hominis esse naturã,id est,rationabilis hominis secundũ quod ad imaginem dei creati sumus: eáque causa inultum non esse apud deum quod in domesticum animal sibi videat crudeliter & impie esse commissum. Causa ergo vindictæ additæ facit, vt primum excludamus philosophorum quorũdam opiniones,qui negant deum habere curam super homines: Deinde scientes prærogatiuã nostræ vltionis apud deũ manere, neque in alios committamus quod diuino iudicio vindicandum sit,neque mortem ipsi vehemẽtius pertimescamus, cum sciamus necati hominis innocentis apud deum nullum esse contemptum.

Quomodo intelligendum sit quod inquit dominus: Non erit diluuium ut corrumpat omnem hominem. Et quod subdit: Arcum meum ponam in nube. Et qualis fuerit arcus ille. *Cap. XXVII.*

NOn erit, inquit, diluuium vt corrumpat omnem Gene.9.
hominem.) Dubium videtur: Vtrum enim diluuium non erit, intelligendum sit,quòd diluuium corrumpat terram: (hoc enim diluuia facere consuerunt) an vero non erit tale diluuium quo terra omnis corrumpatur, quod posteriora aperiunt cum dicit omnem terram non corrumpendam. Ostendit enim diluuia quidem esse futura,sed non talia quibus possit omnis terra corrumpi. Sensus autem hoc altior habet, quod iam prouidentia futura sit domini, ne tantum sit diluuium corporalium passionum, vt anima omnis intereat. Et quidem non audeo dicere quia videtur dominus statuere quod nullius anima possit penitus interire. Quid enim de parricida dicimus? Quid etiam de homicida? Quid de adultero? quid de præuarica-

Universidad de Deusto
Biblioteca

usricatore? Quas ei partes animæ ad veniam reſeruamus? A
Vnde magis illud arbitror, quod prouocet dominus deus,
ne ſi quis leuiores alias habeat paſſiones, penitus diuinã de-
ſperet gratiam, nec omnimodis victurũ ſe eſſe diffidat. Sed
etiam ſi eſt luxurioſus, nec poteſt ſtudium vitare luxuriæ,
ab adulterio ſtudeat tamen temperare: ſit epulandi delecta-
tio, non ſtuprandi ſit. Etiam ſi neſcio quis auarus qui aliena
diripuit, eiecit pupillos, eliminauit viduas, poſtea tamen in
Luc.19. pœnitẽtiam regreſſus reſtituat quod abſtulit. Deniq; Zac-
chæus ideo veniam meruit, quia non ſolum reſtituturũ ſe,
ſed quadruplum promiſit quibus aliqua ſuſtuliſſet, pauper-
ibus quoque medietatem ſui patrimonij donaturum. Con-
Gene.9. ſideremus etiam diligentius quid ſit quod ait: Arcum meũ
ponam in nube, & erit ſignum teſtamenti æterni inter me &
inter terram, & erit cum innubila venerit nubes ſuper ter-
ram, parebit arcus meus in nube, & memor ero teſtamenti
mei. Non enim (ſicut plerique arbitrantur) arcum iſtum di- B
cit quem aiunt homines eſſe quo pluuiarũ ſigna aliqua de-
clarentur, in quo colores diuerſi tanquam radiorũ ſolis nũc
rutilantium, nunc lumine lucentium clariore figurantur, vn
de & pluuia futura ſignificatur, eò quòd inconſtantia quæ-
dam ſerenitatis verſicolora ſpecie demonſtretur. Arcũ hũc
Irim quidam appellant. Sed abſit vt hunc arcũ dei dicam*.
Hic enim arcus qui Iris dicitur, per diem videri ſolet, per
noctem nõ apparet. Etiam per ipſum diem, ſi obductus aër
tetris nubibus fuerit, ne ſic quidem videtur, ni forte cũ gra-
uiores nubes ſe cœperint relaxare. Ergo videamus ne quia
arcus quo ſagittæ iaciuntur, nunc tenditur, nunc reſoluitur:
quandam extenſionem & remiſſionem videatur ſcriptura
ſignificare, per quam neque penitus per nimiam extẽſionẽ
vniuerſa rumpantur, ſed ſit quædam menſura, & quoddam
diuinæ virtutis examen. Eſt ergo virtus inuiſibilis dei, quæ
& ſpecie iſtius arcus extendendi & remittendi moderatur
pro diuina voluntate, miſericordia, poteſtate, quę neque o-
mnia confundi nimia ſolutione, neque dirumpi nimia irru-
ptione patiatur. Quam ideo in nubibus dicit poni, quia tũc
maximè opus eſt diuinę auxilio prudentiæ, quando agmina C
nubium in procellas tempeſtatẽſque coguntur. Ideoque di
cit: Arcum meum ponam in nube, non ſagittam ponam. Ar-
cus enim inſtrumentum iaculandæ ſagittæ eſt. Itaque non
ipſe arcus vulnerat, ſed ſagitta. Et ideo dominus in nubi-
bus arcum magis quàm ſagittã ponit, id eſt, non illud quod
vulneret, ſed quod habeat terroris indicium, vulneris effe-
ctum habere non ſoleat.

Qua ratione cum tres filios Noe, *Sem, Cham, Iaphet, ſupra computauerit, hoc loco medij filij, id eſt, Cham generationem prius comprehenderit. Et quomodo ille Chananæorum author fuerit.* Cap. XXVIII.

Gene.9. QVa ratione autem cum ſupra tres filios Noe computauerit, Sem, Cham, Iaphet hoc loco comprehenderit medij filij generationem? Hoc eſt quod ait: Cham autem pater erat Chanaam. Iſti tres erant filij Noe, & maximè cum illi duo iuſti, iſte iniuſtus medius. Iniuſti ergo prius generatio quàm iuſtorum compre- D
henditur. Neque enim poſſumus negare quod ſcriptum eſt: ſed ad coaceruandum delictum ipſius addita eius eſt generatio, qui cum haberet filium, & pater eſſet, ſolus ipſe patrẽ non cognouit, qui magis cognoſcere debuiſſet. Et ideo improbum habere meruit filium, quia improbus fuerat patri. Simul ſignificat ex illo Chanaan Chananæos fuiſſe, qui poſt multas generationes à populo iuſto oppreſſi, ceſſerunt in eius poſſeſſionem. Authorem ergo Chananæorum Chanaan fuiſſe manifeſtum eſt, qui fuit filius huius Cham, qui impius in patrem extitit. Altior autem ſenſus nominum interpretatione ſignatur. Cham enim calor eſt, Chanaan turbatio eorum. Qui enim calet, continuo mouetur & perturbatur: ideoque euidentiſſime declaratur non tam hominem patrem hominum fuiſſe, ſed paſſionem malam improbæ paſſionis generatricem, quæ eſſet à patris moribus hoc eſt ab vſu virtutis aliena.

Quomodo Noe *egreſſus ab arca, factus ſit agricola. Et de differentia inter operatorem terræ, & agricolam. Quid etiam ſit quod iuſtus primum uineam plantauerit, & non triticum aut hordeum. Et quid ſibi uelit quod ſubdit, Bibit de uino, & inebriatus eſt. Et de duplici ſpecie ebrietatis, & gemina nudatione ſapientis. Ac de operimentis animæ.* Caput XXIX.

ET cœpit Noe homo agricola eſſe terræ.) Videtur quidem prima ſpecie Adæ illi qui de terra factus eſt, comparari Noe vir iuſtus, quia & de illo ſcriptum eſt quod de paradiſo eiect⁹ cœperit operari terram: de iſto quoque, quoniam egreſſus ex arca factus ſit agricola. Et propemodũ in vtroque proceſſerat* quædam forma diluuij, quia & Noe poſt diluuiũ, & Adam poſt mundi conſtitutionem ſecundum figmentum corporis. Nam vt mundus fieret, congregata eſt aqua in vnam cõgregationem, vt videretur terra, quæ ante non poterat per aquarum confuſionem videri. Ergo ſicut ille primigenes magiſter terram videtur operatus, ita etiam egreſſus ex arca Noe ſeminationis & culturæ author eſt factus. Hæc putantur ſimilia. Sed ſi verba conſideres, quæ iam vim ſenſus altioris exprimunt, aliud eſt operatorem terræ eſſe, aliud agricolam. Alius enim tanquàm mercenarij, alius tanquàm patrisfamilias loco fungitur. Denique Cain qui fratrem occidit, erat operarius terræ. Et vt ſcias quia operari terram magis ſeruile quàm liberum ſit, maledicto parricidalis eius operatio comprehenditur. Denique ſcriptum eſt: Quoniam operaberis terram, & non augebit virtutem ſuam dare tibi, gemens & tremens eris ſuper terram. Terra autem caro noſtra eſt, quam improbus operatur, bonus autem excolit. Ille quaſi mercedem quærit è terra, iſte quaſi boni fructus capit gratiam diſciplinæ, vt magis fructiferum faciat agrum ſuũ, & qui domini poſſit reſpondere culturis, & indulgentiã cultoris oſtendat. Operator autem quid aliud niſi eſcam tantummodo corporis ſui quęrit, ventris magis vſui ſtudẽs, atque id ſolum explicare contentus quod ſibi prodeſſe poſſit ad victũ? Ille vero alius fructuũ vtilitate paſcitur. Quos fructus habeat iuſtus, agnoſcis. Fructus autem ſpiritus charitas, gaudium, pax, patientia, bonitas. Bonus ergo agricola Gala.5.
habet continentiam, caſtitatem, vt ſi quæ arbores cito curuantur in terram, & effuſius germinant, eas velut quadã temperantiæ ſuæ falce ſuccidat, vt abiiciãt quod infirmum eſt, germinent quod decorum. Quid eſt quod iuſtus primũ vi- Gene.9.
neam plantat, & non aut triticum aut hordeum? Vnde autẽ vinea poſt diluuium corruptionémq; terræ? Sed de hoc ſupra diximus, quia veris tempore etiã corruptarum radices vitium pullulare potuerunt. Vnde illud maiore ſolicitudine ſoluendum arbitror, quia iuſtus prius quæ voluptaria, q̃ quæ neceſſaria ſunt requirit. Neceſſarij enĩ fructus ſunt tritici & hordei, ſine quibus non poſſumus viuere, vinum autem voluptarium, & cauſſa delectationis datũ. Quod, quia iuſtus eſt, ideo ſibi magis hoc quod ſecundum erat, q̃ quod primum eſt vindicauit. Neceſſaria enim alimenta viuendi deo detulit quod erat. Superfluum autem vinũ hominibus, & non neceſſarium. Sed forte dicas ita ſine potu non poſſe homines viuere, quemadmodum etiam ſine cibo. Neceſſarius eſt ergo potus ſicut cibus. Non abnuo. Siti vtique neceſſarius à domino conſtitutus. non repugno. Et ideo ad potum neceſſarium fontes & flumina conuenit deriuare, quæ non vtique manu hominis effecta, ſed domini dei noſtri iuſſu & operatione fluxerũt. At ne quia diximus operationem domini, ad illud retorqueas quod operatio Cain videtur Gene.4.
maledictiones habuiſſe: conſidera non operationem maledicti nomen accipere, ſed quia ſcriptum eſt, operari terram. Qui enim operatur terram, mercenarius eſt. Ille autem non
mercenarius, ſed dominus, qui ait: Pater meus vſque modo Ioan.5.
operatur, & ego operor. Quid operatur huiuſmodi operator? Audi: Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei Ioan.4.
qui in cœlis eſt. Et bibit, inquit, de vino, & inebriatus eſt. Gene.9.
Non dixit, Vinum bibit. neque iuſtus vinum ebibit, ſed de vino, hoc eſt de eius portione libauit. Ebrioſi eſt omne abſorbere vinum, & intemperantis euacuare quod ſumpſerit. Continentia autem vtendi menſura legitima eſt. Ebrietatis itaque ſpecies gemina eſt. Vna quæ titubationem corpori afferat,

afferat, atque eius supplâtet vestigia, sensúmque perturbet.
Altera quę mentem virtutis vaporet gratia, & omnem infirmitatem videatur auertere. Vnde Apostolus ait: Vino modico vtere propter frequentes tuas infirmitates. Sicut enim isto bibendi moderamine vinum non infirmitati est, sed saluti, atque omnem infirmitatem alleuat corporis, ita etiam ebrietas illa præclara omnem infirmitatem carnis excludit, de qua scriptum est: Et poculum inebrians quàm præclarũ est. Quę sit ista ebrietas? Inebriamini, inquit, nõ vino in quo est luxuria, sed implemini spiritu sancto, Apostolus dixit. Et secundum literam igitur cautio est, & secundum sapientis altiorem sententiam laudatio est. Cautus est qui etsi nudatur, in domo tamen nudatur sua, vbi operimenta non desint, & quædam tegmina ebrietatis, vt vitia sua norit abscõdere. Corporalia igitur nudum corpus tegũt, vt parietes & tecta: animæ autem quæ sint operimenta, videamus. Sed tũc operimenta reperimus, si enudationem eius discutimus. Gemina autem nudatio sapientis. Gemino igitur amictu mens nostra vestitur, si aut peccatũ imprudens admiserit, (hęc est enim enudatio velut ebrię mẽtis, vt nesciat quod delinquat, quasi quæ temulentia quadam ignorantiæ in vitium deducta labatur) aut rursus negligentiæ & ignorantiæ somno sepulta errorem suum nesciat. Quæ cum inciderimus, imò cũ peccata plura inciderimus etiam per scientiam (est enim naturalis quædam etiam nostræ infirmitatis ebrietas, vt impetu delectationis feramur in vitium, sicut plerique iuuenili accẽsi calore, aut luxuria & delectatione flammati, aut auaritiæ rapti cupiditate) certe omnibus his medicina quæratur, vt aliquis tegat huiusmodi infirmitatem suam, primum pudore quodam & verecundia, vt etiam si in lubrico sit adhuc positus delinquendi, det tamen emendationis insigne. Etenim plurimum interest vtrũ peccata sua iactare desideret. In altero enim turpis impudentia, in altero tolerabilis verecundia spem futuræ correctionis ostendit. Alia est autem denudatio animæ, quæ velut quandam sarcinam corporis abiicit atque exuit, sicut sepulchrum quoddam carnis effugiens. Sepulchrũ enim patens est guttur huiusmodi hominum, in quo sepulchro velut attumulatur anima delectationibus, & cupiditatũ passionibus onerata diuersis. Exuit igitur se à cõgestione terrena, & quasi retia quædam circũfusa euadit atque effugit, quæcunque se ab omni nudauerit passionum laqueo, & omnem illam deformem speciem terrenæ labis auerterit, vt lucem videat decoris æterni.

1. Timo. 5.
Psalm. 22.
Ephe. 5.
Psalm. 5.

Quare non simpliciter dixerit: Vidit Cham nudationẽ patris, sed uidit Cham pater Chanaan. Et cur Cham nudatum patrem riserit. Cap. XXX.

Gene. 9.

QVæro nũc cur nõ simpliciter dixerit, Vidit Cham nudationem patris: sed vidit Cham pater Chanaã. vtique Chanaan natus non erat: cur ergo nomen addidit filij, nisi vt & vitio authoris deformaretur hæreditas, & author filij nequitia grauaretur? Et pater igitur in filio, & in patre filius redarguuntur, habentes stultitiæ, nequitiæ, impietatis quoq; commune consortium. Nec poterat fieri vt bonum generaret filium qui bono patri nequam filius, & naturæ & eruditionis degener extitisset. Hęc secundum literam. Quod autem ad altiorem sensum pertinet, omnes mores pessimi erroribus delectantur alienis. Nõ solum erroribus, sed etiam iis quæ ipsis videantur mala esse, etiam si non sint. Nudum enim Noë se non sentiebat, qui amictu erat indutus sapientiæ. Denique nec Adam in paradiso positus nudum se putabat, nisi postea quàm commisit præuaricationis errorem. Et reus, amictu sapientiæ ac iustitiæ, mandatorum cœlestium præuaricatione nudatus, nudũ se vidit, & foliis operiendum putauit. Ridet igitur Cham nudatum patrem videns. Omnis nanque improbus quoniã ipse deuius disciplinæ est, aliorum lapsus non solum prosui erroris solatio accipit, quod consortes inuenerit culpæ, verumetiam improbo lętatur affectu, tanquam sua ipse delicta correxerit. Mala mẽs ergo lætatur præter propositum quid alicui accidisse sapienti: cum vtique corporis lapsus in vitio esse non debeat, etiam si lapsus putetur, nisi animus quoque inclinetur ad culpam. Postremo venialia iudicentur huiusmodi errata, non odio prosequenda, non habenda ludibrio. Sed mens, vt dixi, improba cum putat errasse sapientem, insultandum arbitratur ei, cuius sibi putat mores esse contrarios, quod peccatum suum velut tacito quodã sapientis testimonio redarguatur: eóque lætandum sibi, quòd iusto viro nec eruditio ipsi⁹ profuerit, nec iustitia suffragata sit, nec ea quæ secundum corpus sunt, habuerint prosperos cursus. Hæc enim pro summis bonis apud improbos æstimantur, in diuitiis aut honore posita, quæ tamen nullum fructum ad laudem virtutis conferunt. Propterea insipientiæ defensores videntur, qui virtutis amatorem prosperorum munere esse fraudatum, qui omne bonũ temporalibus magis quàm perpetuis æstimandum putant.

Gene. 9.
Psalm. 5.

De euidenti pietatis affectu in bonis filiis Sem & Iaphet, qui nudatum amictu patrem uidere cauerunt. Et quomodo mens sapiens retrorsum ambulet. Quid etiam significet quòd somno recedente Noe sobrius factus sit à uino. Et quare scriptura Cham quem primo medium inter filios posuit, postea minorem appellauerit dicens: Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior. Cap. XXXI.

QVid est quòd Sem & Iaphet imposuerunt vestimentũ super humeros suos, & perrexerũt retrorsum, & operuerunt nudum patrẽ, & non viderunt nudationem eius? Litera euidentẽ pietatis expressit affectum, quod nudatum amictu patrem boni filij videre cauerunt, ne paterna reuerẽtia vel ipso minueretur aspectu. Siquidem etiam tacito vultu pietas frequenter offenditur. Vnde etiam Romæ vetus fuisse vsus dicitur, ne filij cum parentibus & maximè puberes intrarent lauacrum. Sensus autem altior hoc habet, quia insipiens præsentia tantummodo videt quæ in oculis sunt, futura non respicit, præterita non cogitat: Sapiens autem & præterita recordatur, & futura cõsiderat. Omnis ergo mens sapiens retrorsum ambulat, hoc est præterita spectat, nec naturæ quodam vsu impeditur, nihil vacuum, nihil nudum suorum patitur esse gestorum. Operit quę aliter gesta sunt, amictu quodam & gratia vel prę-
C sentis operis, vel futuri, vt nihil indecorum prætereat, nihil inornatum relinquat. Vnde & Apostolus superiora obliuiscebatur, priora appetebat, sed obliuiscebatur, vt absconderet persecutionis errores, vt tegeret superiora delicta, bonísque operibus abundaret. Beati enim & illi quorum tecta sunt peccata, id est, si tegantur bonis operibus, & operiãtur virtutum sequentibus disciplinis. Et sobrius, inquit, factus Noe à vino. Manifestum est ex ebrietate intercedẽte somno sobrios fierri homines. Mens autem sobria est quando & præterita & futura cognoscit. Sobria ergo erat mẽs iusti & quando ebria putabatur. Est enim præclarũ poculum inebrians iustos. Ille autem vere inebriatus erat qui ridebat patrem. Qui enim neque præteritam generationis gratiã, neque præsentem reuerentiam patris, neque futuram pœnam paternæ iniuriæ considerabat, vere ebrius erat, & quod putabat videre se, non videbat. Erat in illo profunda cęcitas, qui patrem videre non poterat. Nam si vidisset patrem, non
D vtique risisset. Neque enim ridendus, sed verendus est pater. Multo autem amplius mentem iusti insipiens videre nõ poterat. Quomodo enim videbat, qui in eo putabat dubietatis errorem, vbi erat perfectus sapientiæ cæterarúmque virtutum vapor? sicut scriptum est: Vapor est enim virtutis dei. Quando enim mens magis sobria est, quàm tunc quando naturam omnium rerum, temporúmque præsentiũ & futurorum ita spectat negocia, vt nulla in eo temporalis titubatio ebrietatis appareat? Quæro etiam qua ratione cum ante medium dixerit inter filios Cham, nunc iuniorem constituat? Sic enim scriptum est: Cognouit Noë omnia que fecit ei filius iunior. Nunquid ante scriptura in ordine generationis errauit? Non vtique. Quid ergo? Contraria nunc scripta sunt? Non arbitror. Quomodo igitur soluitur, nisi iuniorem non ætate, non tempore accipias, sed rudem sensu, & in quadam intellectus infantia cõstitutum, qui prouectioris doctrinam ætatis non hauserit, nec perceperit senile consilium? Cani enim quidem sunt sensus hominũ. Et ideo, inquit: Cum veneris ad seniorum consilium, claude os tuũ. vt alibi habet sententia: Discendum enim prius est quàm loquen-

Philip. 3.
Psalm. 31.
Gene. 9.
Psalm. 21.
Sapien. 7.
Sapien. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

loquendum. Aures ergo paratas habe, vt aliquid de ſapientium conſiliis conſequaris. Lingua reprimenda eſt, auditio præparanda.

De benedictione Sem filij, & quare Noe dominum & deum dixerit, & ſpecialiter deũ filij ſui Sem. Et qua ratione cũ Cham peccauerit, nõ ipſum ſed filium illius ſeruituti addixerit. Et de benedictione filij Iaphet, & multiplici dilatatione bonorum. Cap. XXXII.

Gene.9. BEnedicens filium Sem ait Noe: Benedictus dominus deus Sem, & erit Chanaan ſeruus eius.) Et dominum & deum dixit, & ſpecialiter deum filij ſui cui nomen Sem eſt, eo quod deus iuſtorũ eſt, hoc eſt deus montium, non vallium, qui gratiam habeant virtutis excelſæ. Denique qua ratione cum filius eius Cham peccauerit, non ipſum ſed filium eius ſeruituti addixit? Et fortaſſe ideo, quòd plus afficitur iniuriis filij ſui, maximè quarum reus & author exiſtat, & vehementius contriſtatur ſui peccati damnationem à filio perſolutam, qui non tam ſuo q̃ B patris merito puniretur, denique qui doctrinę paternæ diſcipulus eſſet filius, & peſſimarũ æmulus cogitationũ, vno corpore vterque vteretur & mente, eadémque malitia. Indifferenter igitur vel paternæ vel ſuæ malitiæ filius preciũ luit, quoniam improbitatis commune conſortiũ eſt. Quod igitur pro patris ſoluit improbitate, ſine dubio & pro ſua ſoluit culpę eius reus: vel certe diutius pœna producitur cũ etiam ad filium vſque pertendit, & ſucceſſoris afflictio in tempora multa profertur. Hoc ſecundũ literam. Cæterùm non tam hic homines quam mores comprehendũtur, quorum in vtroque vna natura. Nam Cham calor, Chanaan cómotio & inquietudo. Qui enim calidus eſt, vtique inquietus atque commotior eſt. In duobus igitur erat vna paſſio, & vnus affectus. Itaque cum alter addicitur, vterque damnatur. Cum ſanctus igitur Noe benedicens filium ſuum Iaphet, ait: Dilatet dominus Iaphet, habitet in domibus Gene.9. Sem, & ſit Chanaan ſeruus eius: diximus ſupra Iaphet quaſi indifferens bonum ſignificari. Indifferentia autem la- C titudinem habet, quæ eſt in ſalute, vigore, decore, fortitudine, diuitiis, gratia, nobilitate, amicis, poteſtatibus, & cæteris. Sed hæc licet indifferentia bona ſint, tamẽ pleriſque nocuerunt qui ea non cum ſapientia & iuſtitia poſſederunt. Multos enim ebrios fecêre diuitiæ, nobilitas & poteſtas ſuperbos, pulchritudo luxurioſos, cui' ſuffragatio alienæ mẽtis corrupit caſtitatem. Ergo pro vtẽtis affectu horum quæ diximus indifferentiæ ſunt, quorũ vſus aut virtutibus regitur, aut certe ſine gubernatione virtutum fraudi eſſe incipiunt, quæ poſſunt eſſe vtilitati.

Quid ſignificet quod poſt diluuiũ Noe dicitur uixiſſe trecentis & quinquaginta annis. Et quod de generatione Iaphet Rhodus & aliæ inſulæ ſint nationum. Caput XXXIII.

Gene.9. NVnc quoniam poſt diluuium Noe dicitur vixiſſe trecentis & quinquaginta annis, nequaquam prętereundum putamus. Nam in trecentis crucem Chriſti ſignificari certum eſt, cuius typo iuſtus à D diluuio liberatus eſt. In quinquaginta Iubilęus eſt numerus remiſſionis, quo ſpiritus ſanctus miſſus à cœlo eſt, gratiam humanis pectoribus infundens. Perfecto igitur numero remiſſionis, & gratiæ iuſtus curriculum vitæ huius impleuit. De generatione, inquit, Iaphet, Rhodus & aliæ inſulæ ſunt nationum. Non immerito latitudo dicitur, quando etiam in alteram partem naturæ, hoc eſt maritimam, generatio eius proceſſit. Vere enim tanquam latitudo non fuit eo contenta quod in vſum hominibus natura præſcripſerat, hoc eſt terrę poſſeſſione, verumetiã introgreſſa eſt mare, ad inſulas vſque proceſſit. Hoc ſecundum literam. Secundum altioré autem ſenſum, ea quæ extra ſunt, quæ dicuntur bona, diuitiæ, poteſtates, honores, quaſi diffunduntur latius, nec tamẽ his contenti ſunt diuites quæ in manibus & in conſpectu ſunt, ſed longe latéque diffundunt ſuas cupiditates, dum aut A pecuniarum compendium de vlterioribus quæritur, aut honor à pluribus, aut poteſtas diffuſior, aut cupiditas.

Qua ratione Cham illius improbi filium ſeniorem ſcripturæ fuiſſe memorauerit. Et quòd Chus Nemroth gigantẽ genuerit, qui erat uenator ante deum. Et de interpretatione nominis Nemroth. Quódque idem principium fuerit regni Babylonis. Caput XXXIIII.

VNc quęro, qua ratione Cham illius improbi filiũ ſeniorem ſcriptura fuiſſe memorauerit. Duo genera terræ. Vnum velut arenoſum & puluerulentum, imò vt expreſſius dicã, puluis. Aliud genus terræ fructiferum atque fœcundum, hoc eſt terra ſolidior & profunda. Quid igitur improbus niſi puluerem generat, ex quo generatio eſſe non poſſit? Ideoque prophe- N ta puluerem impiis comparauit dicens: Non ſic impij non Pſalm.1. ſic, ſed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Eò quòd etiam ſecundũ altiorem ſenſũ infœcunda ſit impiorum anima, quæ fructus vtiles generare non poſſit. Qua ratione etiam Chus Nemroth gigantem genuerit, qui erat Gene.10. venator ante deum? Quid aliud qui puluis & arena generaret, niſi terrenum hominem, eò quòd impius cœleſtibus terrena præponat? Gigantes enim voluiſſe pugnare aduerſum ſuperna fabulæ inducunt, & terreno aſcenſu aſcendendum ad cœleſtia putauerunt. Altiore autẽ ſenſu illud ſignificatur, quod qui terrenas diligit voluptates, eas ſequitur, & putat his ſe poſſe ad dei gratiam peruenire, & regnum cœleſte huiuſmodi erroribus deferendũ: is aduerſum cœleſtia contumaci præliatur affectu. Propterea & in prouerbio eſt de eo qui dereliquerit, ſicut Nemroth gigas venator ante Gene.10. deum. Nemroth autẽ per interpretationẽ dicitur Aethiops. Color Aethiopis tenebras animæ ſqualorémque ſignificat, qui aduerſus lumen eſt, claritatis exors, tenebris inuolutus, nocti ſimilior quàm diei. Venatoris quoque vſus in ſyluis, inter feras ac beſtias cõuerſatio eius. Irrationabilis ergo mi ſcetur irrationabilibus paſſionibus, & ea quæ ſunt malitiæ agreſtis atque prædurę, venator huiuſmodi explorare conſueuit, atque his potiri atque delectari. Denique Nemroth huius principium regni Babylon, hoc eſt confuſio, eò quòd Gene.10. malitia & poteſtas non in ſimplicitate & puritate, non in diſtinctione virtutis, ſed in confuſione vitiorum eſt.

FINIS.

CAPITA PRIMI LIBRI DE ABRAHAM.

De huius libri titulo, authoris intentione, tractandi ordine, rationiſque propoſiti negocij expoſitione. Caput I.
De fidei Abrahæ ſingulari deuotione, quam obedientia admirabili comprobauit. Cap.II.
De cæteris Abrahæ virtutibus, videlicet prudentia, iuſtitia, charitate atque parſimonia. Et quemadmodum rixas inter ſeruulos ſuos ac nepotis eius exortas, fibram diſcordiæ amputando ſedauerit. Cap.III.
De defenſione immunitatis adulterij Abrahæ, qui ex ancilla filium ſuſcepit. Et cur circũciſio mandata fuerit, & tamen hodie non obſeruetur. Cap.IIII.
De hoſpitalitate Abrahæ hoſpitum explorantis aduentum, & angelos hoſpitio ſuſcipientis, cum diligenti exhortatione ad hoſpitalitatis illius imitationem. Cap.V.
De exitio Sodomorum à domino Abrahæ reuelato, & de hoſpitalitate Loth aduenientibus angelis exhibita, criminíque Sodomorum ob hoſpitalitatis violationem aggrauatione. Cap.VI.
De pudicitia Saræ vxoris Abrahæ ſæpius tẽtata, & tandem à deo pulchra donata prole. Cap.VII.
De tentatione Abrahæ, & multiplici eius probatione. Cap.VIII.
De morte vxoris Abrahæ, fletúque eius, & ſepulturæ officio. De ſolicitudine quoque ipſius ad prouidendum filio ſuo Iſaac de vxore. Cap.IX.

DIVI

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPIscopi de Abraham Liber primus.

De huius libri titulo, authoris intentione, tractandi ordine, rationisque propositi negotij expositione. Caput I.

ABraham libri huius titul⁹ est, quoniam per ordinem huius quoq; patriarchæ gesta considerare animũ subiit. De quo nobis moralis primo erit tractat⁹ & simplex. Nã etsi altiori disputatione processus quidã & forma virtutis, & speciesquẽdã exprimatur, tamẽ forẽsia quoq; actuũ eius vestigia spectare virtutis profectus est. Etenim si ea quæ natura ad victum generauit hominum, non vnius, sed geminæ aut etiam vberioris gratiæ sunt: quanto magis ea quibus epulantur animi, non anguſti sed abundantioris vsus & multiplicis cibi esse æstimari conuenit? Non mediocre autem aut ociosum negotiũ. Etenim cum dominus deus noster hunc locupleti benedictionis suæ dote donauerit, vt eius gratia prouocaret cæteros, institutione corrigeret: Moyses quoque imitandum nobis descripserit, vt corda hominum in vitium labentia, huius viri contuitu velut quodam terreno busto resuscitaret: nõ perfunctorium debet videri si nos quoque scrupulosius eiusdem viri versemus vestigia. Nam si sapientes huius mũdi, & Plato ipse princeps philosophorum, non veram aliquã sed fictam & adumbratam sibi eã quam legimus πόλιν proposuit ædificandam, vt doceret qualem rempublicam esse oporteret: atque ita quam nec audierat nec viderat in aliqua vrbe describendã putauit, vt ij quibus hoc munus est, quẽadmodum rempublicam regerent, institui possent, & si cõdiscipulus Platonis Xenophon ille Socraticus fictis & ipse rebus personam voluit informare sapientis in eo libro quẽ κύρου παιδείαν inscribit, vt ex intimo philosophiæ sinu regis iusti & sapientis disciplina procederet: quanto magis nos nõ compositam figuram sapientis viri, sed expressam virtutem & diuino institutam magisterio recensere intentius, & vias eius debemus prosequi, quẽ Moyses ita descripserit, vt retro quodammodo se ipse respiceret.

De fide Abrahæ singulari deuotione, quam obedientia admirabili comprobauit. Caput II.

MAgnus planè vir, & multarũ virtutum clarus insignibus, quẽ votis suis philosophia non potuerit æquare. Denique minus est quod illa finxit, quàm quod iste gessit, maiórque ambitioso eloquentiæ mendacio simplex veritatis fides. Itaque cuiusmodi fuerit in eo viro deuotio, cõsideremus. Ea enim virtus ordine prima est, quæ est fundamentũ cæterarum: meritóque hanc ab eo primã exegit deus dicens: Exi de terra tua, & de cognatiõe tua, & de domo patris tui.) Satis fuerat dixisse, de terra tua. Ibi enim erat exire de cognatione, exire de paterna domo. Sed ideo addidit singula, vt eius affectum probaret, ne forte aut imprudenter cœpisse videretur, aut fraus aliqua mandatis cœlestibus pararetur. Sed sicut coaceruanda fuerũt præcepta, ne quid lateret: ita etiam proponenda merita, ne forte desperaret. Tẽtatur vt fortis, incitat vt fidelis, prouocatur, vt iustus. meritóque exiuit, quemadmodum locutus est illi dominus. Et exiuit cũ eo Loth. Hoc est quod pro magno inter septem sapientũ dicta celebratur, ἕπου θεῷ, id est, sequere deum. Facto prœuenit Abraham dicta sapiẽtum, & secutus deũ, exiuit de terra sua. Sed quia antea terra ei fuerat alia, hoc est regio Chaldæorũ, de qua exiuit Thara pater Abrahæ, & in Charran demigrauit, & quia secum eduxit nepotem suum, cui dictũ fuerat, Exi de cognatione tua: consideremus ne forte hoc sit exire de terra sua, de huius terræ, hoc est de corporis nostri quadam commoratione egredi, de qua exiuit Paulus, qui dixit: Nostra autem conuersatio in cœlis est. & de illecebris & delectationibus corporalibus quas velut cognatas animæ nostræ dixit, quam compati necesse est corpori donec eius colligata vinculo adhæret. Ergo exire de conuersatione terrena, & à secularibus oblectamentis & superioris vitę moribus atque actibus debemus, vt non solum loca sed etiam nosmetipsos mutemus. Si cupimus adhærere Christo, deseramus corruptibilia. Sunt autem corruptibilia in nobis, caro, delectatio, vox obnoxia passionibus corporalibus. Per vocem autem passiones intelligimus. Vnde quoniam anima διμερὴς est, hoc est bipertita, & rationabile habens & irrationabile, quod diuiditur per carnem, & delectationis corporalis illecebras, cæterásque passiones corporis: qui iustus est vir, rationabile animæ suæ ab irrationabili seiungere debet ac segregare. Hoc est enim exire de Charra, tanquam de cauernis quibusdam & cuniculis latibulísque egredi. Latere enim criminosæ conscientiæ est. Et nos igitur sequẽtes Abrahã exeamus de latibulis. Si enim filij Abrahæ sumus, opera Abrahæ faciamus, vt luceant opera nostra bona coram deo, & coram hominibus. Iustus dicit opera sua regi, peccator seipsum occultat, sicut Adam se occultare cupiebat, sed latere non poterat. Paruit itaque mandato Abrahã, nec vlla legitur mora interuenisse. Egressus perambulauit vsque ad Sichem. Quod interpretatione Latina dicitur humerus vel ceruix: per quæ executionem præscripti operis intelligimus. Siquidem & infra habemus scriptum: Supposuit humerum suum ad laborandum. Vnde per figuram locorũ id expressum aduertimus, quod ad deuotionem suam sanctus Abraham non solum studio sed etiam efficacia probauerit fructuosa, qua ad quercũ vsque peruenerit. Quo loco apparuit illi dominus, & dixit: Semini tuo dabo terram hanc. Vide quomodo promisso frequenti tanquam inualidum adhuc informet atque instituat: & ipse memor sui, totum deo deputet, nihil sibi vindicet. Ideo & aram ædificauit deo, qui apparuit ei, & recessit inde in montem contra orientem Bethel, surgentem adhuc solẽ iustitiæ cupiens videre. Ideoque non in vallibus sed in mõte tabernaculum sibi locauit, quia deus montium est, & non vallium. Et inuocauit nomen domini. Vbi Bethel, id est, domus dei: ibi & ara. Vbi ara, ibi & inuocatio dei nostri. Meritóque processus tantos habuit, quia deum sperabat sibi auxilio fore. Exercetur athleta dei, & duratur aduersis, in desertum abiit, famem incidit, in Aegyptum descendit. Compererat in Aegypto lasciuiam esse, iuuenum luxuriam, petulantem cupiditatem, voluptatum intemperãtiam. Aduertebat inter huiusmodi viros intutam vxoris pudicitiam fore, sibique coniugis pulchritudinem periculo futuram: monuit vxorem vt sororem se diceret. Quo docetur non magnopere decorem quærendum coniugis, qui viro necem plerumque gignere soleat. Non enim tam pulchritudo mulieris quàm virtus eius & grauitas delectat virum. Qui suauitatem querit coniugij, non tam superiorem censu ambiat, q̃ necessitates non terreant maritales, nõ monilibus ornatam, sed moribus, Offẽdit plerumq; virum si se vxor nobiliorẽ nouerit. Hæc proxima superbiæ sunt. Sara non facultatibus ditior, non genere splendidior erat: ideo virum imparẽ non putabat, ideo quasi parem gratiam diligebat, ideo nõ censu est retenta, non parentibus, non propinquis, sed virum proprium quocunque pergeret sequebatur, externa adiit, sororem se eius asseruit, contenta si ita esset necesse, se periclitari pudore quàm virum salute. Vt tueretur maritum, mentita est germanitatem, ne insidiatores pudoris eius tanquam æmulum & vindicem vxoris necarent. Denique simul vt viderunt illam Aegyptij, admirati quòd speciosa esset valde, induxerunt illam ad regem suum, & cum Abraham bene egerunt, tanquam fratrem eius quæ placuisset regi honorantes. Afflixit autem dominus Pharaonem afflictionibus magnis & sæuissimis, & domum eius propter Saram vxorẽ Abrahæ.) Magnum testimonium documentúmque castitatis. Intuendus locus ita hortatorius, vt vnusquisque se castum præbeat, alienum non affectet thorum, nec latẽdi spe, aut faciendi impunitate alienam vxorem incesset, non incuria aut stultitia prouocetur mariti, aut longiore absentia. Adest præsul coniugij deus, quẽ nihil lateat, nullus euadat, nemo

Ioan.8. Matth 5. Psal.44. Gene.3. Gene.12. Gene.12. Ibidem. 3.Reg.10. Gene.12. Philipp.3. *al.premia. *al.pbatur. Gene.12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nemo irridet, vicē absentis mariti tuetur, seruat excubias, imò sine excubiis deprehendit reum antequàm faciat quod paruerit in animis singulorum, in mentibus vniuersorum crimen agnoscit. Et si maritum adulter fefelleris, non falles deum. Cæli maritum euaseris, & si iudicem fori luseris, non euades iudicem totius mundi. Ille grauius vlciscitur iniuriā inopis, contumeliam imprudētis mariti. Maior est enim iniuria authorem custodem thalami spretum & non consideratum. Ipse quoque Pharao, licet rex Aegyptiorum, quem & insolentia regalis potentiæ supinaret, & Aegypti lasciuia atque luxuries à studio castitatis abduceret: vocauit Abraham, & arguit eum dicens: Quid hoc feci sti mihi? Quare nō
Gene.12. dixisti mihi quia vxor tua est, sed dixisti mihi quia soror tua est, & sumpseram eam mihi vxorem? & nunc ecce mulier tua ante te. Et si natura ferus ac barbarus, tamen significat etiam exteris ac barbaris moribus esse curam pudoris, & adulterij etiam sibi crimen cauendum. Qui prætendit ignorantiam, condemnat intemperantiam. Nec mirum si barbarus ius nouit naturæ. muta animalia licet nullis constringantur legibus, sunt tamen aliqua quæ non solum paribus suis B copulæ seruent fidem, verumetiam coitus vnius castitatem custodiant. Ita maior lex naturæ, quàm legum præscriptio est. Non mirum ergo si & iste Aegyptius rex deum timuit, qui hominem non timebat, & pœnam soluit adulterij, qui nullis tenebatur reus legibus: statímque vbi alienam esse cognouit vxorem, non solum marito reddidit, verumetiam prosecutores dedit qui deducerent eum ne quis de populo barbaro irrogaret violentiam vel peculio viri, vel vxoris pudori. Pulcherrimus & hic locus ad incitandæ studiū deuotionis, quòd is qui deum sequitur, tutus semper est. Et ideo deum præferre debemus omnibus, nec patriæ contuitu, nec parentum filiorúmque gratia, nec vxoris contemplatione reuocari debemus ab executione præceptorum cœlestium, quia deus nobis omnia illa largitur, & potens est seruare quæ donat. Itaque magnum exemplū deuotionis Abrahæ, quòd cum vxore speciosa descēdit in Aegyptum. Erat quidem iusto viro cura coniugalis pudicitiæ, sed maius erat studium maturandæ deuotionis, ne prætulisse custodiam thori mandatis videretur cœlestibus. Itaque quoniam propter deum contempsit omnia, recepit à deo multiplicata o- C mnia, sed primam deus pudicitiæ tribuit remunerationem, quam gratam sciebat coniugi. Nam quia studio obeundi cœlestis oraculi vxorem quoque in periculum deduxit pudoris, etiam castimoniam coniugij defendit.

De cæteris Abrahæ uirtutibus, uidelicet prudentia, iustitia, charitate, atque parsimonia. Et quemadmodū rixas inter seruulos suos ac nepotis eius exortas fibram discordiæ amputando sedauerit. Cap. III.

IRimas igitur partes sibi iusto ordine vindicauit deuotio. Videamus & cæterarū virtutum gratiā. Mulcebatur sanctus Abraham nepotis præsentia, cui patrium affectū exhibebat. Incidit rixa inter
Gene.13. seruulos nepotis & patrui. Aduertit prudentior, seruulorū dissensionibus dominorū cōcordiā solui solere, amputauit fibram discordiæ, ne contagiū serperet. Tolerabilius enim putauit vt copula sequestraretur, quàm gratia dirimeretur. Quod te facere oportet si forte huiusmodi aliquid incide- D ris, vt seminarium dissensionis auferas. Neque enim tu fortior quàm Abraham. Ille declinanda censuit non despiciēda seruulorū iurgia. Et si tu fortior, caue ne alter infirmior qui aurem præbeat seruulorum susurris. Frequenter indiuisa seruitia inter parentes discordiam serūt. Diuide potius, vt maneat amicitia. Indiuisa domus duos non sustinet. Nōne melius est emigrare cum gratia, quàm cohabitare cum discordia? Ipsa quoque cuiusmodi esse debeat diuisio, patriarcha edocet. Firmior diuidat, sfirmior eligat, ne habeat quod conqueratur. Electionis enim suæ partem non poterit calumniari. Non residet occasio resiliendi, cui datur optio eligendi, nec diuisor grauatur. Nam quo prudentior, eo cautior, vt nec in diuitione circunscribatur, nec in electione fraudetur. Diuisit Abraham: quia non capiebat, inquit, illos terra habitare simul, quia nimium diuites erāt.) Seculare vitium, vt diuites terra non capiat. Nihil enim satis est diuitū cupiditati. Quanto ditior quis fuerit, tanto auidior ad possidendum est. Extendere agri terminos cupit, & vicinū excludere. Nunquid huiusmodi Abraham? Minimè, quamuis in principio & ipse imperfectior. Vnde enim perfectio ante aduentum Christi? Nondum venerat qui diceret: Si vis perfectus esse, vade vende omnia quæ habes, & da pauperi- Matth.19. bus, & veni sequere me. Tamen vt minimè auarus electionem offert, vt iustus dissensionem amputat. Non sit, inquit, rixa inter me & te, & inter pastores meos & pastores tuos, Gene.13. quia omnes nos fratres sumus. Nōne ecce tota terra ante te est? Discede à me. si tu in dextram, ego in sinistram: vel si tu in sinistram, ego in dextram. Et leuauit oculos Loth, & elegit irrigua, regionem, inquit, Iordanis, quia tota irrigabatur, & erat sicut paradisus dei.) Plerumque possessiones obueniunt hæreditariæ, alię vtiliores, aliæ amœniores. Non vtique in portione secundæ sunt. Nam incipit minui singularum meritum. Sed si non queunt partes de vtilioribus cōuenire, conferantur amœnæ vtilioribus. Diuersa hominum ingenia sunt. alios vtilia, alios amœna delectant. Infirmior amœniora eligit, vtiliora fastidit. Villicus nonnunquàm vtilis est, vel actor agri confertur vrbano. Si insipiens sit electior, aut cocum eligit, aut vocalem, quem venustioris gratiæ putat, refutat vtiliorem. Plerumque etiam vbi fructus impares sunt, prudentior amœniora declinat. Cito inuidiam mouent, cito in se excitant mentem auari. Hic tamen nihil dixit scriptura de eo quod alia pars vtilior, alia amœnior fuerit, ne studio Abraham cepisse oculos adolescētis videretur. Amœnam partem vnam descripsit, non addidit alteram vtiliorem. Necesse erat vt de tota regione duas partes faceret: deinde præsentia non absentia diuidebat. Vna regio capere vtrumque non poterat. Quod potuit summæ esse iustitiæ, electionem obtulit. Loth amœnam elegit, quæ cito prædonum oculos incurrit. Hinc bellum inter reges, aduersariorum victoria, incolarum captiuitas. Itaque etiam Loth infirmioris consilij precium luit, non terrarum infœcunditate, sed amœnitatis inuidia deceptus, vt etiam ip- Gene.14. se captiuus educeretur, quoniam vitio seruilis nequitiæ à prudentiore deflexerat, & partem flagitiosorum elegerat. Sodoma enim luxuria atque lasciuia est. Ideoque declinatio Latina interpretatione dicitur Loth, quòd is vitia eligit qui à virtute declinat, & ab æquitate deflectit. Quo comperto Abraham numerauit seruulos suos vernaculos, & cum trecentis decem & octo viris adeptus victoriam liberauit nepotem.) Probatur diuisionis affectus, quando sic amabat nepotem, vt pro eo nec belli declinaret periculum. Quid est numerauit? Hoc est elegit. Vnde illud non solum ad scientiam dei refertur, sed etiam ad gratiam iustorum, quod in euangelio dixit dominus Iesus, Et capilli vestri numerati sunt. Cognouit autem dominus qui sunt ipsius: eos autem qui non sunt ipsius, non dignatur cognoscere. Numerauit autem trecentos decem & octo, vt scias nō quantitatem numeri, sed meritum electionis expressum. Eos enim ascisit quos dignos numero fidelium iudicauit, qui in domini nostri Iesu Christi passionem crederent. Trecentos enim τ Græca litera significat, decem & octo autem summam, ιη, exprimit nomen fidei. Ergo* merito *al. exprimit. Fidei ergo. Abraham vicit, non populoso exercitu. Denique eos quibus quinque regum arma cesserunt, cum paucis egressus vernaculis triumphauit Sed qui vincit, non debet arrogare sibi victoriam, sed deferre deo. Hoc Abraham docet, Gene.14. qui triumpho humilior factus est, non superbior. Sacrificium denique obtulit, decimas dedit: ideoque eum Melchisedech (qui interpretatione Latina dicitur rex iustitiæ, rex pacis) benedixit. Erat enim sacerdos summi dei. Quis est rex iustitiæ sacerdos dei, nisi cui dicitur: Tu es sacer- Psalm. 109. dos in æternum secundum ordinem Melchisedech, hoc est dei filii*, sacerdos patris, qui sui corporis sacrificio* patrē nostris repropitiauit delictis? Quantum autem illud quod de præda victoriæ nihil voluit contingere, nec oblatum sumere? Minuit enim fructum triumphi, mercedis susceptio, & beneficij arrodit gratiam. Plurimum enim refert vtrum pecuniæ an gloriæ dimicaueris. Alter mercenarij

Universidad de Deusto
Biblioteca

loco ducitur, alter dignus habetur conſeruatoris gloria. Iure ſanctus de præda vſurpare aliquid vel oblatum recuſat, ne dicat qui dedit, quia ego diuitem feci eum. hoc ſolum ſibi ſatis eſſe teſtificatur, quòd paſtui præliantium iuuenum profeciſſet. Dicet aliquis: Cũ ipſe vicerit, quomodo dicit ad regem Sodomorum, Nihil ſumam abs te: cum præda vtique in poteſtate victoris fuerit? Docet militarem diſciplinam, vt regi ſeruentur omnia. Sane iis qui ſecum fuiſſent in adiumentum fortaſſe ſociati, partem emolumenti tribuendam aſſerit, tanquam mercedem laboris. Ideoque quoniam ſibi mercedem ab homine non quæſiuit, à deo accepit, ſicut le-
Gene.15. gimus ſcriptum: Quia poſt hæc factum eſt verbum domini ad Abraham in viſu dicẽs? Noli timere Abraham, ego protegam te, merces tua multa erit valde.) Nõ eſt ſeruus ad remunerandum dominus: & cito promittit, & multa largitur: ne infirmos animos per dilationem aliquã ſubeat pœnitẽtia contempſiſſe præſentia: & velut quadam vſuraria largitate compẽſat, vt vberiora reſtituat ei qui captus nõ fuerit oblatione præſentium. Ab ipſo quoque domino mercedem B quam poſtulet, conſideremus. Non diuitias vt auarus expoſcit, non longæuitatem vitæ iſtius vt meticuloſus mortis, non potentiam, ſed dignum quærit ſui hæredem laboris.
Ibidem. Quid mihi, inquit, dabis? Ego autem dimittor ſine filiis. Et infra: Quia mihi ſemen ait non dediſti, vernaculus meus mihi hæres erit. Diſcant ergo homines coniugia non ſpernere, nec ſibi ſociare ĩpares, ne huiuſmodi ſuſcipiãt liberos quos hæredes habere non poſſint, vt vel transfundendæ hæreditatis contemplatione, ſi nullo contuitu pudoris mouentur, digno ſtudeant matrimonio. Sed ſi Abrahæ ſentẽtia ad corrigendum minus proficit, accipe oraculũ dei huiuſmodi cõdemnantis hereditatem. Non erit, inquit, hæres tuus hic, ſed
Gene. 16. alter qui exierit de te, ille hæres tuus.) Quem dicit alterũ? Peperit enim & Agar filium Iſmahel: ſed non ipſum dicit, ſed dicit ſanctum Iſaac. Et ideo addidit: Qui exierit de te. Ille enim vere exiuit ex Abraham, qui legitimo coniugio procreatus eſt. Sed per Iſaac legitimum filium, illum verum legitimum poſſumus intelligere dominum Ieſum Chriſtũ, C quem in principio euangelij ſecundum Matthæum Abrahæ filium legimus, qui verum ſe Abrahæ geſſit hæredẽ, authoris illuminans ſucceſſionem, per quem Abraham reſpexit in cœlum, & ſplendorem poſteritatis ſuæ agnouit non minus illuſtrem, quàm ſtellarum cœleſtium fulget claritas. Si-
1.Corin.15. cut enim ſtella differt à ſtella in claritate, ita & reſurrectio mortuorum, Apoſtolus dicit, eò quòd reſurrectionis ſuæ donans conſortia, homines quos mors ſolebat terris abſcõdere, regni cœleſtis fecit eſſe participes. Quomodo autem Abrahæ propago diffuſa eſt, niſi per hæreditatem fidei, per quam cœlo comparamur, conferimur angelis, æquamur ſtellis? Ideo ait: Sic erit ſemen tuũ. Et credidit, inquit, Abrahã
Gene.15. deo. Quid credidit? Chriſtum ſibi per ſuſceptionem corporis hæredem futurum. Vt ſcias quia hoc credidit, domin'
Ioan.8. ait: Abraham diem meum vidit, & gauiſus eſt. Ideo reputatum eſt illi ad iuſtitiam, quia rationem non quæſiuit, ſed promptiſſima fide credidit. Bonum eſt vt rationem præueniat fides, ne tanquam ab homine, ita à domino deo rationẽ D videamur exigere. Etenim quàm indignum vt humanis teſtimoniis de alio credamus, dei oraculis de ſe non credam'? Imitemur ergo Abraham, vt hæredes ſimus terræ per iuſtitiam fidei, per quam ille mundi hæres factus eſt.

De defenſione immunitatis adulterij Abrahæ, qui ex ancilla filium ſuſcepit. Et cur circunciſio mandata fuerit, & tamen hodie non obſeruetur. Cap. IIII.

Gene.16. SEd fortaſſe dicat aliquis: Quomodo Abraham nobis imitandum proponis, cum de ancilla ſuſceperit filium? Aut quid ſibi vult hoc eſſe, vt tãtus vir huic errori fuerit obnoxius, cuius tanta opera miramur? Et ideo ne quodam more nauigantium, locum hũc, quem pleriquevadoſum putant, declinaſſe videamur, rationem eius explanare cordi eſt. Non abnuo quòd Abrahã de ancilla ſuſceperit filium, vt cognoſcas quoniam non ſuperioris cuiuſdam naturæ ac ſubſtantiæ fuit Abrahã, ſed vnus è numero & fragilitate vniuerſorum hominum. Denique & de regione Chaldæorũ vocatus eſt, quos ſuperſtitioni vanæ

A intentos eſſe magis quàm cæteros accepimus: & ideo maiorem inuenit gratiam apud deum, quia poſterioribus renunciauit, ad priora ſe extendit, vt ſequeretur deum. Propoſitus eſt enim ad imitandũ tibi, vt & tu aduertas quod ſi peccatis renuncies, poſſis emereri domini miſericordiam. Mouere tamen aliquos poteſt quod iam cum deo loquebatur, & ad ancillam introiuit, ſicut ſcriptum eſt: Quia dixit Sara ad Abraham: Ecce concluſit me dominus vt nõ pariam, intra ergo ad ancillam meam, vt filium facias ex illa. Et ita factum eſt. Sed conſideremus primum, quia Abraham ante legem Moyſi, & ante Euangelium fuit, nondum interdictũ adulterium videbatur. Pœna criminis ex tempore legis eſt, quæ crimen inhibuit: nec ante legem vlla rei damnatio eſt, ſed ex lege. Non ergo in legem commiſit Abraham, ſed legem præuenit. Deus in paradiſo licet cõiugium laudauerit,
Ezech.18. non adulterium damnauerat. Non vult enim mortem peccatoris: & ideo quod præmij eſt, pollicetur: quod pœnæ, non exigit. Mauult enim mitibus prouocare, quàm ſeuerioribus terrere. Et tu peccaſti cum gentilis eſſes, habes excuſationem: veniſti ad eccleſiam, audiſti legem, Non adulterabis:
Exod.20. iam excuſationem delicti non habes. Tamen quoniam cum his mihi ſermo eſt, qui ad gratiam baptiſmatis nomen dederunt: ſi quis tantum crimen fecit, ſciat ſibi tribuendam veniam, ſed quaſi ei qui crimen commiſerit: in reliquum tamẽ abſtinendum nouerit. Deniq; illi adulteræ quam in euangelio obtulerunt Scribæ & Phariſęi, ignouit quidem dominus
Ioan.8. ſuperiora, ſed ait: Vade, & amodo vide ne pecces. Quod cũ illi dicit, tibi dicit. Feciſti gentilis adulterium, feciſti catechumenus: ignoſcitur tibi, remittitur tibi per baptiſmum: Vade, & poſt hæc vide ne pecces. Habes ynam Abrahæ defenſionem. Secunda illa eſt quod non ardore aliquo vagæ ſuccenſus libidinis, non petulantis formę captus decore, ancillæ contubernio coniugalem poſthabuit thorum, ſed ſtudio quærendæ poſteritatis, & propagandæ ſobolis. Adhuc poſt diluuium raritas erat generis humani: erat etiam religionis, ne quis non reddidiſſe debitũ videretur naturę. Denique & Loth ſancti filiæ hanc cauſſam quærendæ poſteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum: & ideo publici muneris gratia priuatam culpam prętexuit. Nec ocioſum eſt quod vxor author facti inducitur, vt excuſetur maritus, ne vago raptus errore credatur: Simul vt diſcant mulieres diligere viros, nec agitari vana ſuſpicione pellicatus, aut inuidere priuignis, ſi ipſæ liberos non ſuſceperint. Vxori bonæ cordi erat excuſare apud virum ſterilitatem ſuam: & ne cauſſa eſſet viro quod liberos non haberet, ſuaſit vt intraret ad ancillam. Hoc fecit Lya, hoc Rachel poſtea. Diſce mulier zelum deponere, qui ſæpe mulieres in furorem incitat. Sed & vos moneo viri, maximè qui ad gratiam domini tenditis, non commiſceri adulterino corpori: Qui enim ſe
1.Cor.6. iungit meretrici, vnum corpus eſt: nec dare hanc occaſionẽ diuortij mulieribus. Nemo ſibi blandiatur de legibus hominum. Omne ſtuprum adulterium eſt, nec viro licet quod mulieri non licet. Eadem à viro quæ ab vxore debetur caſtimonia. Quicquid in eam quæ non ſit legitima vxor, cõmiſſum fuerit, adulterij damnatur crimine. Ergo aduertiſtis quid debeatis cauere, ne quis ſacramentis ſe indignum præbeat. Accipite etiam aliud, quia huiuſmodi intemperãtia ſoluit charitatem coniugij, ſuperbas ancillas facit, iracũdas matronas, diſcordes coniuges, concubinas procaces, inuerecundos maritos. Simul vt ex domino conceperit ancilla, ſpernit dominam ſuam, tanquam ditior partu. Domina ſe deſpici dolet, maritum authorem iniuriarum ſuarum arguit. Denique Sara ipſa marito ancillæ ſuæ poteſtatem dederat, & poſtea dicit ad eum, Iniuriam accipio ego ex te.
Gene.16. Dedi ancillam meam in ſinum tuum: vbi autem videt conceptum eſſe, ſpreta ſum, inquit, coram ab ea: Iudicet deus inter me & te. Quantus dolor, quàm grauis querela ſit fœminarum, lectione exponitur. Da improuidum & leuem maritum qui morigerari neſciat, & diuortij cauſſas exhibet. Sed Abraham vir moderatus & prudens: Ecce, inquit,
Ibidem. ancilla tua in manibus tuis, vtere ea quomodo tibi placuerit.) Maluit enim vxorem tenere, quàm famulam. Nec hoc tamen plenum remedium. Accepit poteſtatem irata vxor, & immo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gene.16. & immoderatius vltione permissa vtitur. Quod si Sara mo A
derationem non tenuit, quæ tenebit? Ideoque scriptum est:
Ibidem. Et afflixit eam Sara, & fugit à facie eius. Duo sunt quæ com
prehendit scriptura, vt & dominæ grauem indignationem
exprimeret, & ancillæ tumorem ac superbiam. Quod afflixit eam Sara, ad iracundiam afflictis refertur. Quòd Agar fugit, contumeliam seruili patientia non ferebat, quæ sibi herilis contuberni vindicabat fastigium: indignata est iniuriam, quæ induerat insolentiam. Denique interrogati an-
Gene.16. gelo quo iret, respondit: A facie Saræ dominæ meæ ego fugio. Et hoc tumoris immodici, vt prius nomen diceret, postea dominam significaret. Illud ad iniuriam præmissum, hoc ad expressionem personæ additum. Non placuit angelo ancillæ insolentia. Et ideo dixit illi: Reuertere ad domi nam tuam. Vtique non latuisset angelum si vi suppliciorũ victa fugisset, & magis reprehendisset verberantis sæuitiã, quàm fugientis discessionem. Sed vt ostenderet quia tanquàm superba fugiebat ne subiecta esset dominæ, addidit:
Et humiliare sub manibus eius. Opto igitur vt hoc vitium B
nullus incidat: sed si quis inciderit, discat ancillam suam humiliare vxori suæ, ne dum vult ancillam vindicare, excludat vxorem. Ergo Abraham & vnus de populo erat gentili, & caussa posteritatis introierat ad ancillam, quia vxor eius sterilitatem suam obumbrare cupiẽs, author eius facti fuerat viro: & tamen non ociosum est quod post hoc deus statim, quia alia eius opera probaret, pro huius facti pœni-
Gene.17. tentia dixit illi: Ego sum deus tuus, emerere in conspectu meo, & esto sine querela. Quasi adhuc plene nõ emeruisset, qui desperaret sterilis partum vxoris, & de ancilla posteritatem quæreret. Esto, inquit, sine querela, hoc est irreprehensibilis, vt de te vxor non queratur, nec quisquam tua facta reprehendat. Mutat enim nomen litera addita, vt Abrã vocaretur Abraham, hoc est de patre vano, sicut habet Latina interpretatio, vocaretur pater sublimis, pater electus: vel de patre fieret & pater filij. Vanus erat cum deum nesciret: electus factus est postquam cognouit deum. Pater erat C
cum de ancilla prolem haberet: sed pater filij non erat, quia non erat ei filius, qui non erat legitimo susceptus coniugio. Peperit Sara, & factus est pater filij: circuncidi iubetur, acceptaturus veri seminis hæreditatem. Nonne euidenter circuncisio carnis præceptum est castimoniæ, vt aliquis resecet libidinem carnis, & indomitas luxu ac lasciuia refrenet cupiditates? Etenim circuncisionis vocabulo id præscribitur, vt omnis impuritatis fœtor abstergatur, & incentiuum libidinis auferatur. Duab' vti sumus defensionibus. Tertia
Gala.4. quoque est, quam nobis apostoli Pauli tribuit authoritas, qui ait: Illa quæ gessit Abraham vt de ancilla susciperet sobolem, in figuram facta sunt, & secundum allegoriam dicta. Allegoria est cum aliud geritur, & aliud figuratur, sicut etiã
Gala.4. ipse Apostolus docet dicens: Sub lege volentes esse, legem non legistis? Scriptum est enim: Quoniam Abraham duos filios habuerit, vnum de ancilla, & vnũ de libera: sed is quidem qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem. Quæ sunt per allegoriam dicta. Nam hæc sunt duo testamenta, vnum quidem à monte Sina in seruitutem gnerans, quæ est Agar. Duos populos ostendens de Abrahæ generatione manare, vnum Iudæorũ: qui legis syllabis seruiat, eò quòd de ancilla in seruitutem videatur esse generatus: alterum Christianum, qui ad remissionem peccatorum cœlestis gratiæ libertatem acceperit. Quod ergo putas esse peccatum, aduertis esse mysterium, quo ea quę in posterioribus erant futura temporibus,
Gala.4. reuelabantur. Denique addidit: Vos autem fratres secundum Isaac promissionis filij estis. Ideo, inquit, nolite quæ-
Roma.3. rere opera legis, quoniam non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi. Et vt scias quia Christianis dixit: Et nos, inquit, in Christum Iesum credidimus, vt iustificaremur ex fide Christi, & nõ ex operibus legis. Agnoscamus ergo quoniam hæc quæ in figuram contingebant, illis crimini non erant: nobis autem erunt si ad correptionem nostram scripta cauere nolimus, sed magis id agamus, vt cum simus liberæ filij, quæ est Sara, legis laqueis seruiamus: cum Abraham liberam tenuerit, ancillam
eiecerit. Quo loci plerosque moueri scio. Si enim bona est circuncisio, hodiéque teneri debuit: si inutilis, mandari nõ debuit, præsertim diuino oracului. Sed cum Apostolus di- Roma.4.
xerit Paulus: Quia Abraham signum accepit circuncisionis: vtique signum non ipsa res, sed alterius rei est: hoc est non veritas, sed indicium veritatis. Denique ipse exposuit & expressit dicens: Signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ & fidei. Vnde non incongrue intelligimus quia circuncisio corporalis, signum circuncisionis est spiritalis. Ergo signum mansit donec veniret veritas. Aduenit
dominus Iesus, qui ait: Ego sum via, veritas, & vita. Qui Ioan.14.
non partem exiguam corporis in signo, sed totum circuncidit hominem in veritate: signum destruxit: veritatem in- 1.Cotin.13.
duxit: quia posteaquàm venit quod perfectũ est, quod ex parte erat, euacuatum est: & ideo cessauit circuncisio partis, vbi refulsit circuncisio vniuersitatis. Iam enim non ex parte, sed totus homo saluatur, in corpore scilicet & ani-
ma. Scriptum est enim: Qui vult post me venire, abneget Lucæ.9.
se ipsum, & tollat crucem suã, & sequatur me. Hæc est perfectio circuncisionis, quia per corporis oblationem redimitur anima, de qua ipse dominus ait: Quoniam qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Superest illa Ibidem.
nunc quæstionis portio, vtrum debuerit pars præmitti, cum esset ventura perfectio? Qui locus est facilis ad diluendum vel ad discernendum, si consideremus quibus pars mandata sit, quibus seruata perfectio. Pars enim mandata est secundum legem populo Iudæorum, illi dura ceruice, illi infirmo, illi qui deum suum non cognouit. Cum ergo partem non potuerit sustinere, quomodo perfectionem seruare potuisset? Vt si puerulum literis imbuas, à singulis literarum elementis inchoandum est tibi, vt à singulis apicibus ad syllabas, à syllabis eum per ordinem ad nomina orationémque deducas. Nec potest mare quisquam nauigare intrepidus, nisi qui ante in fluminibus nauigauerit. Denique si quid aut conficiendi itineris, aut leuandi oneris puero velis prouectiorique mandare, nunquid æquanda onera sunt, aut conferendus labor? ita igitur noueris his perfectionem circuncisionis esse seruatam, qui à Christo instituti validioribus idonei viderentur, vt & fideles probarentur: quorum multitudo innumera crucem suam tolleret, quæ pro Christo animam deuoueret: & increduli non possent resistere, qui in totius corporis immolatione quæri salutẽ putarent, qui exiguum circuncisionis suæ sanguinem salutarem arbitrarentur. Considerandum autem quod in præputio positum vocauit deus, in præputio adhuc manenti legitimi filij promissa est hæreditas, vt non Iudæorum tantummodo patrem, vt ipsi asserunt, sed omnium credentium authorem per fidem credas. Sara quoque ante circuncisionem viri in vnius literæ adiectione non mediocri remuneratione benedicitur, vt principatum virtutis & gratiæ haberet, de qua nationes & reges Gentium spondet futuros, vt in ipsa typus non Synagogæ, sed ecclesiæ constitueretur. Quod autem promisso ex ea filio risit Abraham, non incredulitatis, sed exultatio-
nis indicium fuit. Denique procidit in faciem: qui adorauit D Gene.17.
& credidit: & adiecit: Si mihi centum annorum nascetur filius, & si Sara nonaginta annorum pariet? Et dixit: Ismahel hic viuat in cõspectu tuo.) Non est incredulus in promissis, nec auarus in votis. Hoc est: Non dubito quod facias vt & centum annorũ seni dones filium, & naturæ author, naturæ metas relaxes. Beatus cui ista donantur, sed tamen etiam hic Ismahel, quem habeo de vernacula, viuat in conspectu tuo, abundat mihi gratia. Deniq; dominus & probauit eius affectum, & petitionem non abnuit, & sua promissa firmauit.

De hospitalitate Abrahæ, hospitum explorantis aduentum, & angelos hospitio suscipientis, cum diligenti exhortatione ad hospitalitatis illius imitationem. Cap. V.

DIximus de Arahæ deuotione ac fide, prudentia, iustitia, charitate, parsimonia: nunc etiam de hospitalitate dicamus. Est enim nõ mediocris ea virtus. Vnde & Apostol' prícipaliter eã in episcopo esse oportere geminę scriptiõis docuit authoritate, vt præsto sit 1.Tim.3. ad Titũ.1.
aduenięntib', & occurrat obuiã & itinera exploret, & assit nõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gne.18. quærentibus,& rapiat prætergredientes. Ante ostium sedebat Abraham,sedebat meridie. Quando alij requiescebant, iste hospitum explorabat aduentus. Merito illi deus apparuit ad quercum Mambræ, quia fructum hospitalitatis studiosissime requirebat. Et respiciens, inquit, oculis vidit, & ecce tres viri stabant supra illum. Et cum vidisset illos, cucurrit obuiam illis. Vide primo fidei mysterium. Deus illi apparuit,& tres aspexit. Cui deus refulsit in trinitate,non sine filio patrem suscipit,nec sine spiritu sancto filium confitetur. Hæc alibi plenius. Nunc moralis prosequendi propositum est loci. Non ociosus sedet,qui longe aspicit: nec aspexisse contentus,cucurrit obuiam. Festinauit occurrere,quia non satis est recte facere,nisi etiam matures quod facias. Fe-
Exo. 12. stinanter enim mãducare pascha lex iubet. Vberiores enim fructus habet celerata deuotio. Disce ergo quàm impiger esse debeas, vt possis præuenire hospitẽ, ne quis præueniat, & te boni muneris defraudet. Copia bona est hospitalitas, habet mercedem suam,primũ humanæ gratię,deinde(quod maius est) remunerationis diuinæ. Omnes in hoc incolatu hospites sumus. Ad tempus enim habitandi habemus hospitium. Emigremus propere, caueamus ne si nos duri aut negligentes fuerimus in recipiendis hospitibus, etiam nobis post
Lucæ.19. vitæ istius cursum sanctorum hospitia denegentur. Vnde in Euangelio Saluator dicit: Facite vobis amicos de iniqua mãmona,qui vos recipiant in ęterna tabernacula sua. Deinde etiam in hoc corpore sitis plerumque oboritur peregrinãdi necessitas. Quod ergo aliis negaueris,id in te ipse decernis:& quod aliis detuleris,eo te facis dignum videri. Si omnes eam sententiam non suscipiendi hospites sequantur, vbi erit requies peregrinantibus? Relictis igitur humanis habitaculis,captabimus secessus ferarum,cubilia bestiarum. Sed pauperiem prætendis. Non opes à te hospes requirit,sed gra-
Prouer. 15. tiam:non ornatum conuiuium, sed cibum obuium. Melior est, inquit, hospitalitas cum oleribus ad amicitiam & gratiam, quàm si vitulos occidas ad præsepia cum inimicitiis.
Matth.10. Hæc est grata hominibus, & accepta Deo. Vnde dominus Iesus in euangelio eum quicunque dederit hospiti potum aquæ frigidæ, cœlestium asserit præmiorum non exortem
Gene.29. futurum. Denique Iacob oues adaquauit Rachel, & gratiam reperit, vxorem acquisiuit. Deinde qui scis an deum suscipias,cum hospitem putas? Abraham dum peregrinantibus defert hospitium, deum atque angelos eius hospitio suscepit: quanuis & cum hospitem suscipis, suscipias deum. Sic enim scriptum in Euangelio legis, dicente domino Ie-
Matth.25. su: Hospes eram, & collegistis me. quod enim vni horum minimorum fecistis,mihi fecistis. Vnius horæ hospitio vi-
3.Reg.17. dua illa quæ suscepit Heliam, & exiguo cibo, perpetuum toto tempore famis inuenit alimentum, & mercedem accepit mirabilem, vt nunquam de hydria farina deficeret. Helisæus quoque defuncti pignoris resuscitatione donata re-
4.Reg.4. soluit hospitij pensionem. Non sola tamen facilitas susceptionis, sed etiam sedulitas suscipientis & affectus quæritur. Vtrunque te Abraham docet. Cucurrit obuiam, ro-
Gene.18. gauit prior, dicens: Domine, si inueni gratiam ante te, ne præterieris seruum tuum. Sumatur aqua, & lauentur pedes vestri, & refrigerate sub arbore, & sumam panem, & manducate, & postea transietis. Propter quod declinastis ad seruum vestrum. Tres videt, & vnum deum appellat, ipsius solius se seruum fatetur. Deinde conuersus ad duos,
Ibidem. quos ministros arbitrabatur, etiam ipsis deferre gestit obsequium:iam non iure debito seruitutis astrictus, sed blando sedulitatis nomine vsuque famulatus. Et festinauit Abraham in tabernaculum ad Saram, & dixit ei: Festina, & consperge tres mensuras similaginis, & fac subcinericia. Bonus maritus exortem religiosi muneris esse non patitur vxorem, nec auare sibi totum munus vsurpat. Rectè igitur & pietatis & verecundiæ causa seruatur. Quod pietatis est, vult esse commune: quod pudoris est, integrum manet Saræ. Ante tabernaculum vir hospitum explorat aduentus:intra tabernaculum Sara tuetur fœminæ verecundiam, & opera muliebria tuto exercet pudore. Foris maritus inuitat,intus Sara conuiuium adornat. Nec solũ ipse festinat Abraham,sed etiam festinandũ dicit vxori, sociã deuotionis ostendens, nec fide disparẽ. Consperge,inquit, tres mensuras similaginis, & fac subcinericia. Græcè ἐγκρύφια dicũtur, hoc est abscondita, eò quòd latere debeat omne mysteriũ, & quasi operiri fidei silentio,ne prophanis temere diuulgetur auribus. Hoc pascitur diuina maiestas, hunc epulatur affectum, qui parcus loquendi sit, nec sacra in medium ferat. Breuiter autem mysterium docet Sara vnius similaginis tres mensũras faciens, quæ typum ecclesiæ habet, cui dicitur: Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe & clama,quę Gala.4.
non parturis. Hæc enim quæ intimo fidem spiritu souet,eiusdem diuinitatis asserens trinitatem, pari quadam mensura atque reuerentia patrem, filiúmque, & sanctum adorans spiritum & maiestatis vnitate concelebrans, personarúmque proprietate distinguens, hac deuotionem tuam fidei assertione conspergit. Mulier similaginem offert, hoc est interiora spiritalis frumenti vel grani illius de quo dictum est: quod nisi in terram ceciderit,nullum fructum af-
fert. Vnde & prima vidit dominicæ resurrectionis mysIoan.12.
terium, & festinauit non passim omnibus, sed solis Petro & Ioanni intimare sacrę salutis nuncium. Vir currat ad boues, Gene.18.
sumat vitulum, & sacramentũ dominicæ passionis festinato impiger studio, nõ lento ocio remissus accipiat, tradat illud puero, qui innocentiã teneræ seruet ætatis, dolum nesciat, referire non nouerit, incorrupti corporis castimoniam cu-
stodiat. De quo puero ait dominus Iesus: Nisi conuersi fue-Matth.18.
ritis, & efficiamini sicut puer iste, non intrabitis in regnum cœlorum. Huic puero & similibus eius etiam sanctus Dauid diuinæ laudationis dispensat officium, dicens: Laudate Psalm.112.
pueri dominum. Nec illud ociosum, quod cucurrit ad boues, tenerum vitulum & bonum sumpsit, & cum lacte apposuit. Denique & in Exodo cum pascha domini declararet,ait Moyses: Agnus sine macula mundus, consummatus Exod.12.
anniculus, masculus erit vobis ab ouibus & hœdis. Sumetis & occidetis,inquit,illum tota multitudo Synagogæ ad vesperum. Vnde & hic meridies esse describitur quãdo Abraham domino offert hospitium. Sed ad cœnam vitulus immolatur, & cum lacte manducatur, hoc est nõ in sanguine, sed cum fidei puritate. Bonus vitulus, vt pote qui peccata dilueret. Tener,quia non dura ceruice,sed molli iugum legis agnouit, crucis patibulum non recusauit. Et merito tener, de cuius capite & pedibus & intestinis nihil relictũ est, & os non est contritum ab eo, sed totus epulantium cibo cessit. Talem nobis legis figurauit vmbra,talem veritas eu-Gene.18.
angelij demonstrauit. Manducauerunt, inquit, illi: Abraham autem stabat sub arbore.) Aduertimus humilitatis officium commendare humilitatem. Abraham stabat, & tu primam accubitionis partem occupas? Denique ea humilitas inuenit gratiam, vt promitteretur ei filius. Dixit autem ad illum: Vbi est Sara vxor tua? Qui respondit & dixit: Ec-Ibidem.
ce in tabernaculo.) Nũquid ignorabat dominus,qui in posterioribus Sodomorum futura excidia denunciat, vbi Sara esset? Sed docere nos voluit quantus pudor esse debeat fœminarum, ne procaci occursu hospitum in se oculos inflectant, salua verecundia ministerium suum exerceant. Abraham quoque auribus tuis ingerit in tabernaculo Saram degere, vt discas quid ab vxore exigas. Prouectior ætate iam Sara iuuenilem custodit verecundiam, ideo dominus spopondit ei filium. Defecerãt,inquit, Saræ fieri muliebria. Gene.18.
Non ociose additum,ne putares fœmineæ adhuc possibilitatis fuisse vt pareret. Risit autem Sara. Quod indicium futuri magis,quã incredulitatis arbitror. Risit enim,licet adhuc nesciens quid rideret, quod publicam esset in Isaac paritura lætitiam. Ideo negauit se risisse, quia ignorauit: ideo risit,quia prophetauit.

De exitio Sodomorum à domino Abrahæ reuelato, & de hospitalitate Loth aduenientibus angelis exhibita,criminisque Sodomorum ob hospitalitatis uiolationem aggrauatione. Caput VI.

Gene.18. EXurgentes autem viri, conspexerunt in faciem Sodomæ & Gomorræ.) Sicut visitatio domini timentibus exhibetur, ita etiam impiis pœna peccati reponitur. Abraham deducebat hospi-

tes

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ibidem. tes, ad humanitatis gratiam addebat obsequia. Sodomitæ A propietatis officiis impuritatis augebât flagitia. Nõ celo, inquit, Abrahç puero meo quæ ego facio. Senilis vtique ætatis Abraham superius scriptura significauit, quia nonaginta & nouem processisset annos: quomodo nũc puerum dicit? Sed cum immemorẽ senectutis, exploratorem indefessum, cursu impigrum, stãdi patientissimum, deducendi studiosissimũ expresserit, nónne conuenire nomen pueri videtur? Officiis meritò puer dicitur, qui senile nesciebat fastidium, pueritiæ innocentiam & obsequium deferebat. Datur itaque iusto benedictionis gratia, & posteritatis hæreditas. Offensa autem peccatorum exponitur. Clamor, inquit, Sodomorum Gene.18. & Gomorræ impletus est. Magna domini patientia, vt non statim peccatorem puniat, sed diu differat, expectans correctionem: nec commoueatur ad vlciscendum, nisi peccator mensuram excedat. Vnde & dominus Iesus in Euangelio ad Iudæos ait: Implete mensuram patrum vestrorum. Matth.23. Descẽdam itaque, vt videam secundum clamorem Gene.18. illorum venientem ad me, si consummabuntur: sin autem, vt sciam. Non ignorabat deus peccata Sodomorum, sed B propter te instruendum verba huiusmodi loquebatur, vt tu propius scruteris eorum commissa in quos vindicandum arbitraris. Descendam, inquit, vt videam: hoc est, etiam tu descende cura, descende indaginis studio, ne quid sit quod fallat aut lateat absentem, vt oculis facinus deprehendas. Eminus positi multa nescire possunt. Quem clamorem autem ait, nisi forte quia ei quem nihil latet, clamant omnia, clamare videntur singulorum crimina? Deniq; ad Cain Gene.4. dicitur: Sanguis fratris tui ad me clamat, hoc est non latet, sed clamat parricidium tuum. Itaque velut excitatur deus flagitiorum nostrorum clamoribus, vt aliquando vindicet, qui libenter ignoscit. Deniq; Abrahæ petenti ne simul perderet iustos tanquã iniquos, & interroganti, Si fuerint quinGene.18. quaginta iusti in ciuitate, perdes illos? respõdit: Non perdã, inquit ciuitatem, si fuerint in ea quinquaginta iusti, & totum locum seruabo. Et sic per ordinem interrogationum, & responsionum vicem, etiam si decem iustos inuenerit in ciuitate, tamen propter paucorum iustitiam, impunitatem toto populo promittit. Vnde discimus quantus murus sit patriæ vir iustus, quemadmodum non debeamus inuidere sanctis, nec C temere derogare. Illorum etenim nos fides seruat, illorũ iustitia ab excidio defendit. Sodoma quoq; si habuisset viros decem iustos, potuit non perire. Quid sibi autem vult quòd Gene.19. ipsi qui ad Abraham simul cum domino venerant, Sodomã petierunt viri, nisi vt aceruaretur crimen eorum, si quos iustus honorauerat, his maiore sacrilegio impij vim conarentur inferre? Nam quod viros dixit, euidens est ratio, quia speciem præferebant virorum. Sodomã venerunt vesperi, meridie ad Abraham, quia iusto refulget angelorum præsentia, impiis tenebras affert. Tamen potest referri etiam ad tempus dominicæ passionis, quod vesperi venerunt ad eum qui à Sodomitanis contagionibus & totius vrbis excidio erat liberandus. Vesper erat antequam Christus veniret: quia totus erat mundus in tenebris. Vesper erat omnibus, quos immanium delictorum squalor tenebrosus vrgebat. Venit dominus Iesus, redemit sanguine suo mundum, lucem attulit. Venerunt autem angeli duo Sodomis ad vesperam. Vbi gratia largienda est, Christus adest: vbi exercenda seueritas, so- D Gene.19. li assunt ministri, deest Iesus. Sedebat Loth ad portã. Emẽdauerant Loth sanctum aduersa captiuitatis, & solicitiorem fecerant. Itaque processu ætatis didicerat imitari parentem. Ad portam itaque sedebat, vt exciperet aduenientes. Denique exurrexit obuiam illis. Perfectior cucurrit obuiam, iste exurrexit, & adorauit in faciem super terram, & dixit: Ecce domini, declinate in domum pueri vestri. Et coëgit illos di- Ibidem. uertere. Qui dicebant: In platea manebimus. Commendatur hic iusti sanctitas, & angelorum gratia. Illi nolebant aduentum suum hospiti grauiorem videri: ille quidem inter quos habitaret, sciebat, tamen domum suam offerebat periculis, quibus auferret hospites. Certè quo tardius acquiescebant, Gene.19. diutius tentando plenius comprobabant. Viri autem ciuitatis Sodomorum circundederunt domum ab infante vsq; ad senẽ, tot' populus pariter.) Præstruitur iudicij diuini æquitas, ne fortè quis diceret: Quid peccauerunt pueri, vt omnes excidio inuoluerentur? Ita nullus illic iustus, nullus innocẽs fuit. Audi scripturam testificantem, Quia circundederunt domum ab infante vsque ad senem, totus populus pariter. Nulla ætas erat culpæ immunis, ideo nullus immunis exitij fuit. Et qui possibilitatem perpetrandi criminis non habuit, habuit affectum. Effœtæ vires senum, sed mens plena libidinis. Offerebat sanctus Loth filiarum pudorem. Nam etsi illa Ibidem. quoque flagitiosa impuritas erat, tamen minus erat, secundũ naturam coire, quàm aduersum naturam delinquere. Præferebat domus suæ verecundiæ hospitalem gratiam, etiã apud barbaras gentes inuiolabilem: Denique illic quoque inoffensa hospitalitas est, vbi nec germanitas satis tuta est. Percusserunt autem illos angeli cæcitate, vt ostium dom' quod aperire cupiebant, non reperirent. Hic quidem mirabilis angelorum declaratur potestas, vt obfusa impuris cæcitate, non reperirentur domus ostia. Sed etiam illud ostenditur, quia cæca est omnis libido, & ante se non videt. Simul quod hospitum manibus reuocatus est sanctus Loth in domum, demonstratur immemor periculi, memor fidei, non eripuisse se periculo, sed obtulisse. Munitur pietatis locus, quod ma- Gene.19. nifestata sibi per angelos totius regionis euersione, & generos habere Loth sanctus inducitur, & monere eos vt fugerent: simul ne deserẽdo eos, nec admonendo, minus pius videretur circa filiarum maritos, vel erroris earum causa ipsi assignaretur, quæ destitutæ virili consortio, concubitum inebriati expetissent patris. Non ergo indefensum finit scriptura virum sanctum relinqui, cum in ea & tradidisse maritis filias, & monuisse generos inducitur. Sed visum est illis quod derideret eos, & tamẽ adhuc morabatur Loth vt persuaderet generis suis: & pene non est profectus vt euaderet, nisi vrgentibus angelis, & tenẽtibus manus eius, egredi coactus esset. Non ergo profectus, sed eductus est, & mandatum accepit ne respiceret retro, nec resisteret in tota regione illa, sed in montem ascenderet. Hoc cum illi dicitur, omnibus dicitur. Si vis ergo & tu euadere, ne respicias retro, sed ante. Aspice vbi Christus est, qui dicat tibi: Vade retro: sicut Petro dicit, Vade retro me. vt Christum sequeretur, Chri- Matth. 16. stũ videret. Retro Sodoma est plena flagitij, retro Gomorra vitiis scatẽs, criminum regio. Ne tetigeritis, inquit Apo- Coloss.2. C stolus, ne attaminaueritis, ne gustaueritis, quæ sunt omnia ad corruptelam. Fuge ergo Sodomam, relinque ocyus, desere elementa huius mundi, ne te imminẽtia inuoluant pericula, non resistas fugiens, nec in tota vitiorum regione remoreris. Qui non respexit euasit: quæ respexit, non potuit euadere. Excusantur autem filiæ sancti Loth, quia putauerunt non vicinæ regionis, sed totius orbis fuisse illud excidium, se solas cum patre superstites omnibus populis remansisse. Et ideo, ne genus deficeret humanum, paternum petisse concubitum, vt semen generationis humanæ de patre suo resuscitarent. Non ergo libidinis vitium fuit, sed generationis remedium, quod non puto criminis duci loco. Nam & Eua Gene.2. à viro sumpta, supra cuius costam ædificata est mulier, os de ossibus eius, & caro de carne eius, tamen propter seriem successionis humanæ viro mixta est. Subducitur tamẽ huic admisso conscientia viri iusti. Inebriatus enim vino, quid generet, nesciebat. Vnde non mirum si puellas decepit opinio, quæ putarent totius populos orbis periisse. Non eadem esset Loth sancti excusatio, qui audierat ab angelis locum illum, non totum mundum esse periturum. Sane discimus vitandam ebrietatem, per quam crimina cauere nõ possumus. Nam quæ sobrij cauemus, per ebrietatem ignorantes committimus. Parum est quòd ea inflammat libidinem, accendit cupiditates corporis: ipsam quoque mentem subruit, & animum capit, sensum extorquet. Nesciunt quid loquãtur qui nimio vino indulgent, iacent sepulti. Ideoque si qua per vinum deliquerint, apud sapientes iudices venia quidem facta donantur, sed leuitatis notãtur authores. Quanta ipsa deformitas, vt soluãtur vires, incessus vacillet? Multi se fortes putant: nũ fortiores quã Loth? num continentiores quã Noë? Non vtique vitia patriarcharũ scriptura exposuit, quos victos vino legimus: sed vt tu disceres quid caueres. Ille nud' iacuit, iste filiarũ errori patuit. Et Noë iustus deceptus est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia vini vis adhuc ignorabatur: sed in illo instructus es, ne tu ignorares. Loth filiabus se credidit, & per senectutē madidam vino solutus, commisit incestum ignorans. tu sic bibe, ne capiaris. Instruant Patriarchæ non solum docentes, sed etiam errantes. Ideo iteratum est exemplum ebrietatis, vt confirmetur magisterium cautionis.

De pudicitia Saræ uxoris Abrahæ sæpius tentata, & tandem à deo pulchra donata prole. Caput VII.

Gene.20. DEnique ideo tentatur Saræ pudicitia, vt exigarur omnium. Nam & Abimelech in vxorem sibi eam sumpserat, & dixit ei in nocte deus: Ecce tu morieris propter mulierem. Aduertimus adulterium diuino iudicio morte puniri. Ideoque addidit: Hæc autem commoratur cum viro. Habent quidem omnes viri mulierísque concubitus nulla legitimi matrimonij sorte celebrati suam culpam. Discite etiam qui ad gratiam baptismatis tenditis, velut quidam fidei candidati, continentiæ disciplinā sobriam. Nulli licet scire mulierem præter vxorē. Ideo cōiugij tibi datum est ius, ne in laqueum incidas, & cum aliena B
1. Corin. 7. Marci. 6. muliere delinquas. Iunctus es vxori, noli quærere solutionem, quia non licet tibi vxore viuente vxorē ducere: nam & aliam quærere, cum habeas tuam, crimē est adulterij: hoc grauius, quod putas peccato tuo authoritatem lege quærēdam. Tolerabilior est si lateat culpa, quàm si culpæ vsurpetur authoritas. Nec hoc solum est adulteriū, cum aliena pecare coniuge, sed omne quod non habet potestatem coniugij. tamen locus iste docet grauius crimen esse, vbi celebrati coniugij iura temerātur, & vxorius pudor soluitur. Ideoque cum prætenderet Abimelech quòd vxorem alienam esse ignorauerit, quam sororem esse vir ipse suam dixerit,
Gene.20. respondit ei dominus: Ecce ego cognoui quoniam puro corde fecisti hoc, & peperci tibi, vt non peccares in me: propter hoc non sum passus te tangere eam. Cognoscimus velut præsulem custodémque coniugij esse deum, qui non patiatur alienum thorum pollui. Et si qui fecerit peccare eum in deum, cuius legem violet, gratiam soluat. Et ideo quia in deū peccat, sacramenti cœlestis amittit consortiū. Fortas- C se te moueat qua ratione Pharao quæstionibus ab omnipotente deo grauiter afflictus sit, vt supra legimus, cum & ipse ignorauerit vxorem esse Abrahæ Saram, quam sororem audierat: Abimelech autem nullā pœnam exceperit. verum cum Aegypti regem noueris ducem fuisse vitiorū, qui quo plus habuerit licentiæ, eo plus flagitij commiserit: Abimelech autem & fidelis æstimatus sit deo, vt meruerit audire: Et ego cognoui quia puro corde fecisti hoc: rex non afflictionis, vt Aegyptius, sed munitionis, quod Gerarū quibus præerat, docet interpretatio: non est dubium cæteris operibus eius indignationem domini esse reuocatam, qui vere interioris arbiter est conscientiæ, & animi ac mentis interpres. Denique non vt Pharao ille conuentus à Moyse recusauit & spreuit mandatum dei: nec obsequium distulit, sed statim vocauit Abrahā, vxorem suam ei reddidit, precio se ipse multauit quòd vidisset alienam, dotem pudoris exoluit. Hinc quoque colligi potest Abimelech regem clementiora meruisse, quòd Abraham pro eo rogauit & impe D
trauit. Peperit enim & vxor eius, & ancilla eius, quas ante concluserat deus propter Saram vxorem Abrahæ. quod æque ad œconomiam pertinet, vt Saræ partus dei donatus promissione, etiam hoc fulciretur testimonio, cum aduertas dei offensione & fœcundas sterilescere, & rursum domini
Esaiæ.66. voluntate steriles fœcundari, iuxta quod scriptum est: Nōne sterilem & parientem ego feci? dicit dominus. Quamuis ad Synagogæ illud & ecclesiæ mysterium dictum accipiatur, quia & Synagoga partus habere desiuit, quæ successionis fraudata est posteritate: & congregatio nationum, quæ sterilis erat cum deum ignoraret, partus cœpit habere æ-
Gala.4. ternos. Vnde lectum est: Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe & clama quæ non paturis, quoniam plures filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum. Genitus est autē Abrahæ filius Isaac, cum esset annorum cētum.) Et tu si perfectus fueris, habebis posteritatem lætitiæ, exultationis
Gene.21. hæreditatē. Dixit & Sara: Risum mihi fecit dominus. Quicunque enim audierit, congratulabitur mihi.) Nō vtique A hoc de generatione hac intelligitur, quæ casibus plerisque obnoxia est, vt interdum melius fuerit non generasse, sed de generatione qua vnusquisque peccator agens pœnitentiam, cum redimitur à morte, angelis solet exhibere lætiGene.21. tiam. Et dixit Sara: Quis annunciabit Abrahæ quoniam lactet infantem Sara?) Moralis locus. Prouocantur fœminæ meminisse dignitatis suæ, & lactare filios suos. Hæc enim matrum gratia, hic honos, quo se propriis commendent viris. Denique eos plus amare filios solent, quos ipsæ matres
Ibidem. lactauerint vberibus suis. Fecit autem Abraham cœnam magnam quando ablactatus est Isaac filius eius. Non mediocre istud, nec vsitatum. Non enim quia à nutricis lacte subductus est puer, magnum conuiuium exhibuit Abraham, sed quia idoneus habitus est Isaac fortioris gratiæ cibo, &
1. Corin. 3. virtutis alimento, nō adhuc, vt Corinthij, lacte potandus, sed epulis solidioribus mandatorum cœlestium mentis suæ lacertos firmans. Prosperitatem cito sequitur inuidia. Pepererat Sara, ablactauerat filium, vidit ancillæ filium ludenGene.21. Gala.4. tem cum filio suo Isaac, & dixit ad Abraham: Eiice ancillam, & filium eius: Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac.) Durum erat hoc visum Abrahæ, vt eiiceret filium suum, licet eum quem susceperat ex vernacula. Et tu noli te miscere ancillæ, ne suscipias ex illa filium, & vxor tua non patiatur cohæredem illum filio suo fieri. Vides enim hinc solui gratiā matrimonij. Certe si incidisti, & habes filiū, eiice ancillam, & filiū eius. Melius est enim vt ancilla quàm vxor recedat, & filius ancillæ quàm legitimus eiiciatur. Quod si dubitaueris, si contempseris vxoris tuæ sententiam, & durum tibi visum fuerit, dicit tibi deus quod dixit Abrahæ. Quod illi enim dixit, tibi dicit, & omnibus dicit: Non sit durum ante te de puero, & de ancilla. Omnia quæcunque dixerit tibi Sara, audi vocem
Gene.21. eius, quoniam in Isaac vocabitur tibi semē.) Nusquam alibi dixit: Audi vocem vxoris tuæ, nisi hic: id est, fecisti iniuriam vxori tuæ, & non mitigasti affectum eius. suscepisti ex ancilla filium, & non honorasti vxoris filium. Nunquid potest in ancille filio semen tuum vocari? Non vtique, in legitimo enim filio vera successio est. Sed vereris, quia filius tuus est, ne forte eiectus intereat atq; occidat. Non ei deerit mea gratia. Omnes alit deus noster, suffulcit vniuersos, & iustos & iniustos. Denique & pluit super iustos & iniustos.
Matth. 5. Sicut fecit Abraham, facito & tu. Eiice ancillam, vt secura vxor & inoffensa maneat domi. Eiice & ancillæ filium, vt non habeat hæreditatis consortium, qui non habet originis priuilegium.

De tentatione Abrahæ, & multiplici eius probatione. Caput VIII.

Gene.22. ET factum est post hęc verba, deus tentauit Abraham.) Aliter deus tentat, aliter diabolus. Diabolus tentat vt subruat, deus tentat vt coronet. Denique probatos sibi tentat. Vnde & Dauid dicit:
Psalm.138. Proba me deus, & tenta me. Et sanctum Abraham probauit ante, & sic tentauit, ne si ante tentaret quàm probasset, grauaret. Probauit eum cum exire de Charra iussit, & obedientem reperit. Probauit cum fidei titulo fretus liberauit nepotem, cum de præda nihil attigit, cum promisit seni filium, & cum esset centum annorum. quamuis Saræ genitalia consideraret emortua, tamē credidit, nec fide hæsitauit, qui posset hæsitare ratione sterilitatis aut senectutis. probauit eum hospitij sedulitate. Probatum igitur quasi fortiorem tentandum putauit maioribus, & quibusdam imperiis durioribus. Et hic quidem exemplo docemur, quia veris probatur quis, tentatur autem compositis & fictis. Non enim volebat deus immolari à patre filium, nec impleri hoc munus volebat, qui ouem pro filio immolandam obtulit: sed tentabat affectum patris, si dei præcepta præferret filio, nec paternæ pietatis contemplatione vim deuotionis
Gene.22. inflecteret. Et dixit ad eum: Abraham, Abraham. Repetitione nominis mentem excitat, vt esset paratior. Denique respondit illi: Ecce ego. Et dixit: Accipe filium tuū dilectissimum, quē dilexisti Isaac, & vade in terrā excelsam, & offeres mihi illum holocaustum in vno montium, quem tibi dixero.) Non finit ociosum esse affectum patris. A principio

Universidad de Deusto
Biblioteca

pio eum stimulat & pungit pietatis aculeis: & filij nomẽ addit ad nomen necessitudinis, & vim amoris. Non satis putauit dixisse filium, adiungit amantissimum, quem dilexisti Isaac. Quid est quod ait: Quem dilexisti, & non dixit, quẽ dilexisti? Possumus quidem vti ad defensionem scripturę cõ suetudine diuinæ, quia præterita plerumque ponit pro futuris vel præsentibus, vt in euangelio habes: Hic est filius meus dilectissimus, in quo complacui. cum vtique semper in filio placeat pater. Et in psalmo habes: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis. cum semper sedeat. Possumus tamen & amantissimum ad præsens accipere, & quem dilexisti ad id, vt non recenti quodam impulsu amoris, sed inolito diu & probato amore significaret dilectum. Quod enim ad tempus augetur, ad tempus resoluitur: quod autem diu aut semper placuit, cito aboleri non potest. Potest & illud non absurdũ videri, quia morituros plus diligimus. Hoc est, quem ante dilexisti: quasi iam non diligat immolandum. Nec ociosè addit nomen sancti Isaac, hoc est, eum quem suscepisti de vxore vnicum, suscepisti in senectute, suscepisti tanquam fidei tuæ præmium, remunerationem operum tuorum, suscepisti ex promissione dei, non coniugis fœcunditate, ex qua alium sperare non possis. Offeres mihi holocaustum: sed prius vade in terram excelsam. Interponitur spatium, ne præcipitari subito videatur affectus, vt illa dilatione obrepat pietatis gratia, desiderium patris. Adiecit: In vno montium, quem tibi dixero. Et hic similiter, vt dum ascenderet senex, infringeretur impetus, lassaretur dextera, deficeret intentio: dum quæreret montem discere, dediscereret apparatum. Exurgens autem non solum sequenti die, sed etiam diluculo, vt attulisse nox moras studio festinantis patris videretur, strauit asinam suam, & sumpsit secum duos pueros, & Isaac filium suum, & concidit ligna ad holocaustum. Docemur parata omnia ad sacrificium dei ferre: discimus etiam apparatum sacrificij, & ministerij munus ipsi nobis vindicare, non delegare aliis. Senex Abraham, & diues pecoribus, atque abundans seruitiorum, non quæsiuit comitatus sui agmina: ipse quoque ligna concidit, & obsequia maiora viribus suis non intermisit. Venit autem ad locum quem dixit illi deus, die tertia, & cum duobus ipse tertius proficiscitur, hostiam suam secum ducẽs, & die tertio ad locum sacrificij venit. Salutaris hic numerus, & conueniens sacrificaturis. Denique & in posterioribus Moyses dicit ad Pharaonem regem Aegypti: Viã trium dierum ibimus, & immolabimus deo nostro, sicut dixit nobis. Et rectè tertio die celebratur trinitatis sacrificiũ. Et respiciens Abraham oculis, vidit locum à longe. Solicite explorat, qui properat implere. Quamuis senilem studio celeraret gradum, tamen hoc serum putans, procedebat oculis: vigebant singulorum officia membrorum, licet senilia membra non possent vigere. Solet hebescere visus senum, vt etiam propinqua non facile conspiciant. Hic non solum vidit locum, sed etiam longe positus aspexit. Nec dubitauit vidisse, sed ait pueris suis: Sedete hic cum asina, ego autem & infans pertransibimus vsque illuc: & cum adorauerimus, reuertemur ad vos. Merito typus in asina, quia & veritas in pullo asinæ. In hoc enim animante figuratur populus gentilium, ante oneri subiectus, nunc Christo subditus. Isaac Ergo Christi passuri est typus. Venit in asina, vt crediturũ populum nationum significaret. Ideoque & dominus cum ad subeundam pro nobis passionem veniret, pullum asinæ soluit, quem ipse conscientia mitem atque mansuetum iam Christo sua terga credentem ascenderat. Quod autem ait, Ego & puer pertransibimus viam, demonstrat quod nõ deficeret in tanto apparatu pater, non cederet filius: aut quia pertransirent pietatis remedio tanti facinoris austeritatem. Addidit: Ad vos reuertemur. Prophetauit quod ignorabat, ipse solus disponebat redire immolato filio, sed domin⁹ per os eius locutus est quod parabat. Captiose autem loquebatur cũ seruulis, ne cognito negocio aut impediret aliquis, aut gemitu obstreperet, aut fletu. Accepit autem ligna holocausti, & imposuit Isaac filio suo: accepit & ignem ipse in manu, & machæram. Consecratur sacris hostia ministeriis, & commendatur futura. Quæ pietatis hostia, pij antè

Matth. 3.
Psalm. 109.
Gene. 22.
Exod. 3.
Gene. 22.
Gene. 22.

A ministerij vectura est. Ligna Isaac sibi vexit, Christus sibi patibulum crucis portauit. Abrahã comitabatur filium, pater Christum. Nec Isaac solus, nec Iesus solus. Denique ait: Ioan. 16.
Solum me relinquetis, & non sum solus, quia pater mecum est. Dixit autem Isaac ad Abraham patrẽ suum: Pater. Qui dixit: Quid est fili? Pulsatur pietatis vocabulis patris affectus, & fluctibus quibusdam hinc atque inde tunditur. Filius vocat patrem, pater dicit fili, vt ipso verborum sono se recognoscat pater. quàm impossibile est vt ferire possit, cuius se vulneri subiicere optaret. Hæc nomina vitæ solẽt operari gratiam, non ministerium necis. hæc vocabula incitare ad pietatem, non ad mortem solent. Addidit Isaac dicens: Ecce ligna, vbi est ouis ad holocaustum? Et hic prophetat sermone, non scientia. Ouis enim à domino ad sacrificium parabatur. Respondit denique similiter & Abrahã: Deus prouidebit sibi ouem ad holocaustum fili. Inflexibilis à studio deuotionis minister vocare filium frequẽter nõ timet: ita erat intentionis soliditate fundatus: & hoc se me-
B liorem patrem putabat, hoc sibi in perenne mansurum iudicabat filium, si eum immolaret deo. Non solum autem hoc prophetauit quod statim accidit, quia deus prouidit sibi pro Isaac hostiã, & reddidit patri filium: verũ illud magis, quod non hæc hostia diuinæ esset dispositionis, sed alia esset hostia quam deus sibi pararet, vt mundaret orbem terrarum: illa esset omnibus acceptior, per quam multi patres offerrẽt filios suos, & separari ab hoc seculo à filiis non timerent. Quotidie offerunt patres filios suos, vt moriantur in Christo, & consepeliantur in domino. Quanti patres occisis martyrio filiis lætiores ab eorum tumulo reuerterunt? Venit Abraham ad locum sacrificio prædestinatum, & ædificauit ibi aram, & imposuit ligna. Quanta molimina immolaturi, ne raptus subito ad immolandum æstimaretur? Et colligatis manibus ac pedibus Isaac filij sui, imposuit eum in arã supra ligna. Nectit filio manibus suis vincula pater, ne refugiendo filius, & vi ignis exustus peccatum incurreret. Et di-
C xit angelus: Abraham Abraham. Tenuit quodãmodo ma- Gene. 22.
nũ eius diuina vox, & ictum vibrantis occupauit dexterę. Non semel vocauit, ne aut non plene audiret, aut fortuitam vocem putaret. Sic reuocauit, quemadmodũ imperauit. Repetiuit vocem tanq̃ veritus ne præueniretur studio deuotionis, & vna vox impetũ ferientis reuocare nõ posset. Non iniicias, inquit, manum in puerũ, neque facias ei quicquàm. Nunc enim cognoui quia timeas deum tuum, & nõ pepercisti filio tuo dilectissimo propter me. Hoc est dicere: Affectũ tuum inquisiui, non factum exegi. Tentaui mentem tuam, si etiã filio dilectissimo non parceres propter me. Non aufero quod donaui ipse, nec hæredem inuideo quem largitus sum non habenti. Nec ociosè hic quoque ei dilectissimum filiũ dixit, vt illud quod supra dixit, quem dilexisti, ita dictũ ostenderet, ne æstimares quod iam diligere desisset. Et respiciens Abraham, vidit, & ecce aries vnus hærẽs in virgulto.) Qua ratione arietem? Quasi præstantem vtique cætero gregi. Qua ratione suspensum? Vt aduerteres hostiam illam nõ
D esse terrenam. Qua caussa cornibus suspensum, nisi quod carnem suam virtute superiore à terris leuaret? iuxta quod scriptum est: Cuius principatus super humeros eius. Quis Esaiæ. 9.
vtique significatur, nisi ille de quo scriptum est: Exaltauit cornu populi sui? Cornu nostrum Christus est, qui præ- Psalm. 148.
stitit omnibus, sicut legimus: Speciosus forma præ filiis ho- Psalm. 44.
minum. Solus eleuatus & exaltatus à terris, quemadmodum Ioan. 8.
ipse nos docet, cum loquitur: Ego non sum de hoc mundo, ego de supernis sum. Hunc vidit Abraham in isto sacrificio, Ibidem.
huius passionem aspexit. Et ideo ipse dominus ait de eo: Gene. 22.
Abraham diem meum vidit, & gauisus est. Vnde ait scriptura: Vocauit Abraham nomen loci illius, Dominus videt: vt dicant hodie: Dominus in monte apparuit, hoc est quod apparuerit Abrahæ reuelans futuram sui passionem corporis, qua mundum redemit: demonstrans etiam genus passionis, cum suspensum ostendit arietem, virgultum illud patibulum crucis. Et in hoc ligno præstantissimus ductor gregis exaltatus omnia traxit ad se, vt ab omnibus cognosceretur. Vnde & ipse ait: Cum exaltaueritis fi- Ioan. 8.
lium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Hinc quoq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

promeruit deum Abraham. Denique hæc est tertia benedictio. Tres enim plenarias accepit benedictiones: Vnam post victoriam, qua liberauit nepotem, quando occurrit illi Melchisedech, quando dixit ei dominus: Respice in cœlum, & enumera stellas si poteris. sic erit semen tuum. Et credidit Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Gene.14. Gene.15. Gala.3. Aliam quando iussus est nominari, & signaculũ accepit circuncisionis: Tertiam, quando dilectissimum filium suũ holocaustum deo non dubitauit offerre. Gene.17. Gene.22. Hæc iterum benedictio præstitit superioribus. In illis enim propagationem seminis Abrahæ promisit futuram. In hac autem ait: Et benedicentur in semine tuo omnes reges terræ, quoniam audisti vocem meam. Et nos ergo audiamus vocẽ dei nostri, & obediamus præceptis eius, si volumus apud eũ inuenire gratiã.

De morte uxoris Abrahæ, fletúque eius, & sepulturæ officio. De solicitudine quoque ipsius ad prouidendum filio suo Isaac de uxore. *Cap. IX.*

Locus qui sequitur, habet mortem vxoris, fletum mariti, sepulturæ officium, quibus maritalis affectus probatur. Et surrexit, inquit, Abrahã à mortuo. Gene.23. Docemur vt nõ diutius inhęreamus mortuis, sed quantum satis est officij, deferamus. Festinauit autẽ pro loco sepulchri precium soluere, cum gratis daretur, vt non in alienis locis, sed nostris potius ædificemus tumulos parentum vel proximorum. Sæpe enim cum alienationibus possessionum venales fiunt quæ in iisdem locis sepulturæ sunt. Hoc autem ideo Abraham fecit, quia nondum erant huiusmodi dei templa, in quibus fideliũ in domino reliquię conderentur. Senuerat itaque Abraham. quod boni est patris, debuit vxorem prouidere filio: sed propter oraculum Gene.24. dei non poterat redire eò, vnde iussus erat exire. Habitabat autem in terris Chananæorum, ex quorum genere legitimã successionem sibi quærere fugiebat. Et vocauit puerum seniorem domus suæ, & dixit ei vt iret in Charram, & de proximis suis vxorem peteret iuniori domino suo.) Disce hinc quòd etiam senioris ætatis seruuli pueri dicãtur à dominis, vel à quibusque potioribus. Vnde & quidam poëta hoc sequendum putauit, siue in eorũ vsum qui sibi docti & sapientes videntur, ipse hoc reperit, siue de nostris ipse transtulit, siue translatum inuenit. Pascite vt ante boues pueri, Virgil. 1 Bucol. æglo. 1. submittite tauros. Vnde & pueros dicimus quando seruulos significamus nõ ætatẽ exprimentes, sed conditionẽ. Aduerte nunc virtutem boni patrisfamilias, & considera primum quod munus, & cui mandet, vt & tu ita instituas seruulos, vt liberis tuis paternum affectum deferant, officia exequantur. Inuentus est de seruulis senior, tamen qui ad vxorem prouidendã domino iuniori eligeretur, & constrictus vt iuraret, & mitteret manum sub femur domini sui. Per femur generationẽ intelligimus: generatio autem Abrahæ, Christus est. Vnde Apostolus ait: Abrahæ, inquit, dictæ Gala.3. sunt promissiones, & semini eius. Non dicit, & seminibus, quasi in multis, sed sicut in vno, & semini tuo, quod est Christus: ostendens per ipsum nobis sanctum sacramentum, per ipsum tutum auxilium fore. Constrinxit autem eũ vt non de semine Chananæorum vxorem accersiret domino suo, quorum generis author patrem non honorauerat, & ideo maledictionis hæreditatem transmisit in suos: vt cognoscamus fidem, & quandam hæreditatem de authoris prosapia in iis requirendam, quos nobis volumus adiungere. Cum sancto enim sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Si hoc in aliis, quanto magis in coniugio, vbi vna caro, & vnus spiritus est? Quomodo autem potest congruere charitas, si discrepet fides? Et ideo caue Christiane gentili aut Iudæo filiam tuam tradere. Caue, inquam, gentilẽ aut Iudæam atque alienigenam, hoc est hæreticam, & omnem alienam à fide tua vxorem accersias tibi. Prima coniugij fides, castitatis gratia est. Si idola colat, quorum prædicantur adulteria, si Christũ neget, qui præceptor & remunerator est pudicitiæ: quomodo potest diligere pudicitiam? Si Christiana sit, non est satis, nisi ambo initiati sitis sacramento baptismatis. Simul ad orationem nocte vobis surgendũ est, & coniunctis precibus obsecrandus deus. Accedit aliud insigne castimoniæ, si credas à tuo deo tibi quod fortitus es coniugium datum. Vnde & Salomon ait: A deo, inquit, præparabitur viro vxor. Prouer.19. Non possunt hoc dispares fide credere, vt ab eo quem non colunt, putent sibi connubij impartitam gratiam. Ratio docet, sed amplius exempla commouent. Species illecebra mulieris decepit etiam fortiores maritos, & à religione fecit discedere. Et ideo tu vel amori consule, vel errorem caue. Primum ergo in coniugio religio quæritur. Ideo Abraham proximam quæsiuit dare vxorem filio suo. Et tu proximam quære. Quis est proximus? Qui fecit, inquit, misericordiam. Luce.10. In euangelio hoc dixit dominus Iesus. Et tu proximam seminis Abrahæ require, & propinquam proximi tui. Semen Abrahæ Christus, ipse est proximus omnium, qui super omnes fecit misericordiam, tollens peccatum mundi. Disce deinde quid in vxore quæratur: non aurum, non argentum quæsiuit Abrahã, non possessiones, sed gratiam bonæ indolis. Deinde interrogatus, si nollet venire mulier, vtrúmnam eo filium domini sui duceret, ait: Attende tibi, ne reuoces filium meum illo. Gene.24. Dominus deus cœli, & deus terræ accepit me de domo patris mei, & de terra in qua natus sum, qui locutus est mihi, & iurauit dicens: Tibi dabo terram hanc, & semini tuo. ipse mittet angelum suum ante te, & accipies filio meo vxorem inde. Quod si noluerit tecum venire mulier in terram hanc, purus eris à iuramento hoc. Quo proficiat hoc, considera diligentius. Non licet tibi accipere alienigenam. Sane si Christianam se faciat, & laudem habebis ex ea. Ne te quoque, si recusauerit Christiana fieri, studium nuptiarum à fide deflectat, instruit lectio. Abraham enim sequentem deduci admonuit, residentem nõ expeti, nec eò filium pergere. Sane domini sui, qui se ab incolatu terræ in qua habitabat, adduxerat, non defuturam misericordiam, vt præiret studio petitoris, & puellæ inclinaret animum. Quasi propheta hoc dixit in caussa filij, & quasi moralis doctor docuit te sperare de domino, quod iuuare dignetur incrementum fidei quærentem. Et surgens puer profectus est in Mesopotamiam, & iuxta voti seriem quod proficiscens seruulus vouerat, occurrit ei Rebecca habens hydriam super humerum, virgo speciosa valde, quam vir non cognouerat. Descendit autem ad fontem, & impleuit hydriam, dedit puero bibere, adaquauit omnes camelos eius. Vnde puer Abrahæ accepit inaures aureas singularum drachmarum, & duas virias dedit in manus eius, decem aureorum põdus earum, & quæsiuit ab ea si locus esset hospitio, & cuius esset filia. Simplicitas quidem moralis exprimitur, quod nullus fuerit vel in coniugij petitione ambitioni locus, sed dominus præsul coniugij petitionem impleuerit. Tamen spectare licet ecclesiæ mysteria. Vbi iuenitur ecclesia, nisi in Mesopotamia? Inde quæritur, ibi accersitur, ibi duobus stipatur fluminibus, lauacro gratiæ, & fletu pœnitentiæ. Etenim nisi peccata propria defleueris, nisi gratiam baptismatis acceperis, non tibi acquiritur ecclesiæ fides, & quædam coniugalis copula. muniunt eam Tygris, hoc est prudentia: & Euphrates, hoc est iustitia, & illuminatio fructuosa, à barbaris separans gentibus. Virgo autem speciosa valde, cuius decorem nulla corrupit ætas. Speciosa valde, quia speciosus Psalm.44. & ille præ filiis hominum qui eam acquisiuit sibi: quam vir non cognouerat. nulli enim viro erat copulæ ius, sed soli Christo debita. Hydriam habens super humerum, qua lauat actus hominum. Et quia ex congregatione gentilium constat, qua suos lauit: ideo legis quia descendit ad fontẽ, & impleuit hydriam, & ascendit. Samaritana illa venit ad fontem, sicut in euangelio scriptum est, sed non descendit: puteus ei videbatur, nec impleuit hydriam. Denique ait: Hydriam nõ habeo. Non habebat vnde actus suos lauaret. Hęc sola descendit, hęc sola cognouit fontem verum: hoc est, nõ aquæ fontem, sed vitæ æternę, sicut dixit Dauid: Quoniam Psalm.35. apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Ideoque habuit quod daret sitientibus, quia credidit. Nam quæ non credebat, ait fonti huic volenti sibi potum dare: Vnde mihi habes dare aquam viuam? Hæc autem habuit vnde non solum puerum, sed etiam camelos adaquaret, quæ non solum iustos rigare consueuit, sed etiam iniustos replere. Ideo accepit inaures aureas, & virias quas misit Abraham,

Universidad de Deusto
Biblioteca

haro, tanquam meritorum suorum præmia. Fortasse audientes hæc filiæ quæ ad gratiam domini tēditis, & vos prouocemini vt habeatis inaures & virias, & dicatis: Quomodo prohibes hoc episcope vt habeamus quod Rebecca accepit pro munere, & hortaris vt similes simus Rebeccæ? Sed non has inaures Rebecca habebat & virias, quæ lites in ecclesia ferre solent, quæ labuntur frequenter: alias inaures habebat, quas vtinam vos habeatis, alias virias. Inaures Rebeccæ pij auditus insignia, & viriæ Rebeccæ ornamenta factorum sunt. Has inaures habebat, quæ non grauarent aurem, sed demulcerēt: has virias, quæ manum non materiali auro onerarent, sed spiritali actu leuarent. Ideo & fratri & parētibus in hoc placuit ornatu. Et tu sume inaures quas tibi Abraham reliquit: sume quas transmisit virias. Audi verba domini dei tui, sicut ipse audiebat: exequere iussa, sicut ipse properauit implere. Pulcherrimus autem locus ad instruendos eos quibus aliquid iniungitur, quod non prius manducauit puer Abrahæ appositum sibi panem, quàm mandatum domini exequeretur. Quo impetrato, vasa aurea & argentea & vestem dedit Rebeccæ. Vbi sponsata est ecclesia, accepit vasa aurea & argentea, in quib⁹ esset thesaurus fidei: sunt etenim vasa in honorem, sunt & in cōtumeliam. Quæ sint ea vasa, audi: Habemus thesaurum in vasis fictilibus. Vasa fictilia, corpora nostra sunt: fides nostra, thesaurus est. Et fortasse iam etiam ipsa corpora nostra, quæ thesaurum habent, aurea sunt, quia sunt plena prudentiæ: & argentea vasa sunt, quæ videntur mandati cœlestis alloquiis refulgere. Honorantur autem & parētes muneribus. Consulitur puella non de sponsalibus (illa enim iudicium spectat parentum. Non est enim virginalis pudoris eligere maritum) sed iam desponsata viro de profectionis consulitur die. Nec immerito dilationem non attulit: iure etenim properare debuit ad maritum. Vnde illud Euripideon, quod mirantur plerique, vnde translatum sit, manifestum est. Ait enim in persona mulieris, quę tamen maritum volebat relinquere, & ad alias petebatur nuptias: *νυμφίδιά τ' ἐμὰ τῶν ἐμῶν πατρὸς ἐμὸς μέριμνα ἦν, κ' ἐκ ἐμοῦ χρέος τάδε.* Hoc est: Sponsalium quidem meorum pater meus curam subibit: Hoc enim non est meum. Ergo quod ipsi philosophi mirati sunt, seruate virgines. Mulier etiam si qua amisso cito marito adolescentula laqueum infirmitatis suæ timet incidere, si vult, nubat tantum in domino, vt electionem mariti parentibus deferat, ne appetentiæ procacioris æstimetur author, si ipsa de nuptiis suis electionem sibi vindicet. Expetita enim magis debet videri à viro, quàm ipsa virum expetisse. Verecūdiam prę-
Matth. 22. mittat antequam nubat, quo ipsum cōiugium plus commendet verecundia. Sed illi verba imitantur, opera imitari nequeunt. Inesse quoque in eo pręclarum ecclesiæ mysterium liquet, eo quòd nemo ausus sit eam ante Christum vocare. Soli enim Christo hæc erat vocandarum nationum reposita prærogatiua. Vocata autem non fecit moram, & ideo acceptior domino, quia populus Iudæorum, qui erat ad cœnam vocatus, dignus non fuit venire: congregatio autem Gentium simul vt accersiri se vidit, occurrit. Denique vt scias non sine mysterio esse: cum veheretur camelo, venit ad sponsum, eo quòd populus nationum beluina quadam horridus meritorum deformitate, qui formæ suæ nullum haberet decorem, fidem esset atque consensum ecclesiæ receptu rus. Nec illud ociosum, quòd cum veniret Rebecca, vidit Isaac deambulantem: & cum interrogasset quis esset, cognito quod ipse esset cui duceretur vxor, descendit, & caput suum obnubere cœpit, docens verecundiam nuptiis præire debere. inde enim & nuptiæ dictæ, quod pudoris gratia puellæ se obnuberent. Discite ergo virgines quemadmodum seruetis verecundiam, ne intecto capite prodeatis ante extraneos, cum Rebecca iam desponsata designatum maritum aperto capite non putauerit videndum. Quis ille est seruulus qui prouidit has nuptias? Vnus vtiq; de apostolis, & ille maxime qui ait: Viri fratres, vos scitis quia à diebus antiquis in nobis deus elegit ex ore meo audire nationes verbū euangelij. Vel ille qui doctor appellatus est Gentium. Ipsi enim cum leguntur, ait Ioannes euangelista, acquirunt Christo animam, vt credat quæ ante non credidit: & cupientibus Christum videre, sermonibus demonstrant suis. Iraq; Abraham celebratis filij nuptiis, lōgæua ætate, & bona senectute compleuit diem.

1. Cor. 4.

Hermione ī Andromacha Euripidis sic loqui tur.

CAPITA LIBRI SECVNDI DE ABRAHAM.

De continuatione huius libri ad precedentem, cum pulchra profundioris intellectus apertione: & qua ratione menti dicatur, sicuti & Abrahæ dictum est, vt exeat de terra, cognatione, & domo sua. Quomodo etiam volens perfectam purgationem consequi, à tribus se debeat disiungere. Caput I.

De exitu Abrahæ, quemadmodum locutus est ei dominus. Et quod processus illius viri propositus sit nobis ad imitandum, & scriptus ad experimentum: ac qualiter reformet se mens in Abraham, & per gradus & incrementa se colligat. Caput II.

De perambulatione Abrahæ vsque ad locum vbi dominum sibi apparentem vidit: quem, quandiu Chaldæus fuit, videre non poterat. Quòd etiam mens quandiu Chaldaicis erroribus inflectitur, deum non videt. De ædificatione quoque aræ per Abraham, & inuocatione nominis domini. Caput III.

De abitu Abrahæ & demoratione in deserto, descensúque in Aegyptum. Quòd etiam mens tunc probetur ac tentetur quando est in deserto. Quid præterea significet quod Abraham descendens in Aegyptum dixit Saræ ne se vxorem sed sororem eius appellaret. Quid etiam increpatio Abrahæ per regē Aegypti, vxorisque restitutio, & abeundi licentia. Caput IIII.

Discessus Abrahæ de Aegypto cum vxore sua Sara quid significet. Quid etiam quod eo inducitur redisse vnde in Aegyptum descenderat. Cur præterea diuitias eius scriptura expresserit. Et vtrum Loth quoque nepos eius dies fuerit. Caput V.

Qua ratione scriptum sit: Et Loth qui ambulabat cum Abraham. Cur etiam dictum sit quòd non capiebat eos terra. Qui præterea sint pastores, & quorum animantium. Quæ rixa inter pastores Abrahæ, & inter pastores Loth, & quomodo illam sedare curauerit Abraham. Quanta quoque præmiserit ne Loth discedere cogeretur. De insolentia denique ipsius Loth, & electionis nescientia. Et quid nos eligere debeamus. Caput VI.

Quomodo ex locutione domini ad Abraham, & ostense sibi terræ promissione doceamur quātum mens superfluis portionib⁹ & irrationabilib⁹ exhaustis proficiat. Quemadmodum etiam instruamur ex triūpho quatuor regum contra quinque, quantum vitia vitiis adiuncta noceant. Caput VII.

Quemadmodum ex oblatione Melchisedech admoneatur mens plena prudentiæ ac iustitiæ, vt deuotior sit erga dei cultum. Quódque expeditione regis Sodomorū, vbi se vicisse putat, tentari se discat, & qualiter ex Abrahæ responsione contagium intēperantiæ declinare possit. Cur præterea post euētum belli, mercedem dominus spoponderit. Quid denique significet quòd Abrahæ cura posteritatis fuit. Ac de mystica interpretatione totius sacrificij Abrahæ. Caput VIII.

Quid sibi velit quòd post solis occasum excessus cecidit super Abraham. Et quomodo ei non tam quæ futura erant declarabantur, quàm præscribebantur quæ facienda forent. Quid præterea singulariter per superiora author significari arbitretur. Caput IX.

Quid significetur oraculo domini ad Abraham dicētis: Semini tuo dabo terram hanc, &c. Ad quid etiam pertineat Sara vxor Abrahæ, quæ sterilis fuerat. Et quid ancilla eius Agar significet. Qua ratione præterea Sara conclusa fuerit, & Agar filios pepererit. Caput X.

Quid nos doceat oraculum quo dictum est Abrahæ: Circuncidatis omne masculinum vestrum, &c. Quomodo etiam plerique moueantur ex hoc quod dominus dixit: Quoniam qui non fuerit circunciſus masculus, &c. Qua ratione præterea Saræ vna litera fuerit addita, ac de futuri filij

Universidad de Deusto
Biblioteca

ri filij promissione,&c. Quid denique significet quod Abraham in faciem ceciderit. Et de promissi confirmatione, & responsione domini ad Abrahæ petitionem. Caput XI.

DIVI AMBROSII EPISCOPI *Mediolanensis de Abraham, Liber II.*

De continuatione huius libri ad præcedentem, cum pulchra profundioris intellectus apertione, & qua ratione menti dicatur, sicuti & Abrahæ dictum est, ut exeat de terra, cognatione, & domo sua. Quomodo etiam uolens perfectam purgationem consequi, à tribus se debeat disiungere. *Caput I.*

MOralem quidem locũ prosecuti sumus, qua potuimus intellect' simplicitate, vt qui legunt, morũ possint sibi haurire magisteria. Sed quia ex vtraq; parte acuta est acies gladij, ex vtraq; parte p[illegible]eliaris: similiter verbum dei, quod est acutius omni gladio acutissimo, penetrans vsque ad diuisionem animæ, quocunque conuerteris, paratum inuenies & opportunum vt animam legentis pertranseat ad reuelanda propheticarum scripturarum ænigmata. Vnde non absurdum reor referre ad altiora sensum, & per historiam diuersarum personarum virtutis formæ quendam processum explicare, maxime cum iam in Adã intellectus profundioris exordia degustaremus. Adam etenim mentem diximus, Euam esse sensum significauimus, serpẽtis specie delectationem expressimus: sed ibi de summa beatitudine, & quadam naturali virtutum amœnitate per circunscriptionem sensus & delectationis illecebram deflexus ad culpam est. Hic autem profectum mentis speculari datur. Hoc enim legislator prouidegit, vt quemadmodum lapsum mentis demonstrauit, vt illas erroris caueremus semitas, ita etiam processum mentis & quendam superiorem reditum significaret, vt quemadmodum infracta mens reformare se possit, cognosceremus. Purgauerat enim terram dominus in diluuij infusione, lauerat humanæ colluuionem fragilitatis. Sed non satis erat ad virtutum profectum, nisi vt instrueretur homo quemadmodum se regeret & gubernaret. Abraham mentis loco inducitur. Deniq; Abraham transitus dicitur. Ergo vt mens quę in Adam totam se delectationi & illecebris corporalib' dederat, in formã virtutis speciémq; transiret, vir sapiẽs nobis ad imitandum propositus est. Denique Abraham secũdum Hebræos & secundum Latinos pater dictus est, eo quòd mens paterna quadam authoritate censione & solicitudine totum gubernet hominem. Hæc ergo mens erat in Charra, id est in cauernis obnoxia variis passionibus. Ideoque dicitur ei: Exi de terra tua, hoc est de corpore tuo. Exiuit de hac terra ille cuius conuersatio in cœlis. Et de cognatione, inquit, tua. Cognati sunt animæ nostræ corporis sensus. Diuiditur in duo anima nostra, in id quod rationabile, & in id quod est irrationabile. In eo autem quod est irrationabile, sensus sunt. Ergo cognati sunt partis rationalis, hoc est mentis. Et de domo tua, inquit, exi. Domus mentis prolatum est verbum. Sicut enim paterfamilias habitat in domo sua, & in potestate habet quemadmodum regat domum suam, ita etiam mens in sermonibus nostris habitat, & gubernat verba nostra, & vis eius ac disciplina in sermone elucet. Et bonus paterfamilias à primo vestibulo domus æstimatur: ita etiam de sermonibus nostris mens nostra perpenditur. Denique etiam modulum vocis pulsat & reuocat. Ergo qui vult perfectam purgationem consequi, disiungat se ab his tribus, à corpore, à sensibus corporalibus, à voce. In quibus sunt omnes corporis passiones, & circunscriptiones sensuum quibus decipimur & illudimur. In nullo enim horum trium bonum. Nec in carne, quamuis Epicuri schola, plerique etiam voluptarij dirumpantur laudis corporis delectatione. Neque in sensibus, qui sæpe ludũtur. Neque in sono vocis, quæ falsis plerunque animam demulcet cantibus, est perfectum bonum hoc incorruptibile. Manifesta autem fides. Mortuo etenim homine caro corrumpitur, sensus pereunt, vox amittitur, remanet mens immortalis, incorpoream vitam recipiens. Vnde in alteram terram vocatur plenam beatitudine, vbi non falsa pro veris, sicut in hac vita, sed viuam rerum cernat substantiam, eo quòd excussa corporis & sensuum & vocis nebulosa quadam imagine, corruptibilem caliginem deponat, & reuelata facie beatæ vitæ gratiam lustret obtutu. Benedicam, inquit, te, & faciam te in gentem magnam. Ibidem. Immortalitatem spondet cum genus promittit. Genus enim immortale videtur esse. Personę mortales sunt singulorum, vt hominum, vt equorum, vt apum. De quibus ait quidam: At genus immortale manet. Tamẽ multo illud melius quod gentem magnam dixit, ecclesiæ perpetuam posteritatem, & generationem illam supernam, quæ vere magna est. Et peccato moriamur, ideo renascamur.

Hebr. 4.

Gene. 12.

De exitu Abrahæ quemadmodum locutus est ei dominus. Et quod processus illius uiri propositus sit nobis ad imitandum, & scriptus ad experimentum, ac qualiter reformet se mens in Abraham, & per gradus & incrementa se colligat. *Caput II.* †exprimẽdũ

EXiit Abraham quemadmodum locutus est ei dominus. Hinc ferunt Gentiles septem sapientum sententiam: Sequere deum, quasi inuentum suum: cum longe anterior non dico Abraham, sed Moyses fuerit, per quem lex data est dicens: Post dominum deum tuum ambulabis. Exiuit ergo Abraham, in quo non tam profectio eius, quàm animæ eius deuotio, & mentis libertas exiuit de corporis vinculis, de illecebris delectationis. Denique sic habes: Exiuit Abraham quemadmodum locutus est illi deus. Supra habes exi dixisse deũ, in quo apertum imperium iubẽtis expressum: hic habes quẽadmodum locutus est illi deus, quasi quidam confabulationis affectus comprehenditur. omnia enim fecit quæ statuta sunt. Ante factum igitur deus dicit quasi obnoxio, post factum loquitur quasi amico. Amicus est enim deo, qui facit quæ imperata sunt. Vnde & in euãgelio suo dicit dominus Iesus: Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Iam non dicam vos seruos. Sed (vt dixi) processus viri sapientis propositus est nobis ad imitãdum, scriptus ad experimẽtum†: nec perfectio. Adhuc enim reformat se mens in Abraham, quæ in homine primo lapsa est. Et ideo per grdus & incrementa se colligit. Vnde & addidit: Et abiit cum eo Loth, hoc est declinatio. Id enim nominis significat interpretatio, eo quòd vt viantes incognitam carpentes viam, semitis aliquibus sæpe falluntur, vt à directo deflectant tramite, & tamen si prudentes sunt, non deuiant, sed cunctabundi licet regionis ipsius contuitu viam colligunt: ita & Abraham nutabundus quidem, tamen tramitem veri sequebatur. Ducebatur plerunque falsa specie bonorum, sed non penitus inclinabatur. Perfecti est enim non deflectere, prudentis non penitus declinare. Solus autem ille nunquam deflexit, de quo scriptum est: Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filiũ, & vocabis nomen eius Emmanuel: butyrum & mel manducabit: priusquam sciat aut proferat mala, eliget bonum: quoniam priusquam sciat puer bonum aut malum, non credet malitiæ, vt eligat quod bonum est. Hoc Abraham facere non poterat, vt prius bona eligeret, quàm mala sciret. Sed præceptis inhærebat cœlestibus, ne declinaret à vero. Ideo etiam & septuaginta & quinque annorum describitur exisse de Charra, quod septuagesimo perfecto remissionis numero sensus is sit qui possit inflecti. Delectationes enim horum sensuum faciunt vt non semper erecta sit mens nostra, sed aliquando se inflectat, vt non infra cauernas corporis se intra latibula voluptatis abscondat. Tamen etiam in his cuniculis positus ita euasit vt sumeret vxorem suam, & nepotem, & omnem animam quascunque possederat in Charran. Prudentes enim & continentes virtutis atque animæ possessores sunt, decorem morum mansuetorum eligẽtes. Qui autem amatores corporis sunt, delectationibus eius irretiuntur: quia irrationabilium in corporis habitudine omnis virtus est, rationabilium autem in virtutibus animæ ac disciplinis.

Ibidem.

Luce. 1. Esaiæ. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

plinis. Propterea scriptum est, quia possidebat animã suam tanquam liberam regens, & nulli seruituti obnoxiam. Hoc ergo habet intentio doctoris, eo quòd etiam in illis diuerticulis & anfractibus constitutus, vel adhuc æui recentioris vel nondum perfectioris disciplinæ, locum patentem ad vitia, non esset ita inflexus ad culpam vt demigrare non posset. Denique mentem suam ab illa lubrica possessione defendit & transtulit.

De perambulatione Abrahæ usque ad locum ubi dominum sibi apparentem uidit: quem, quandiu Chaldæus fuit, uidere non poterat. Quod etiam mens quandiu Chaldaicis erroribus inflectitur, deum non uidet. De ædificatione quoque aræ per Abraham, & inuocatione nominis domini. *Caput III.*

Gene.12. IT perambulauit, inquit, Abraham vsque ad locum Sichem ad quercum altam.) Nónne videtur superflua esse, nisi rationem requiras, cum & altitudinem quercus non prætermiserit? Sed vbi ratio est, nihil superfluum. Sichem enim vel humerus vel ceruix significatur, quod est laboris vel exercitationis indicium. Vnde & Iacob vir exercitatus filio suo Ioseph eã præcipuam dedit. Ergo quia neq; sine dote naturæ exercitatio ipsa per se perfectionẽ conferre potest, & naturæ gratia destituitur si desit exercitatio (est enim ingenioſi adminiculũ diligẽtia) inducitur is vir ad cuius imitationem formaris ad naturæ gratiam adiuncta exercitatione, ita fundatior & excelsior factus, vt vsque ad quercum altam transiret. Quæ arbor vt alta, ita etiam robusta, indicio est non facile animam Abrahę seculi huius procellis esse curuatã, sed mãsisse sublimem, vt se æternis inquisitionibus ad altitudinem diuinæ cognitionis eleuaret. Denique continuo apparuit illi deus. Nusquam superius habes quod visus esset illi deus. Vnde liquet eo referendum, quia quandiu Chaldæus fuit, hoc est, non solum in regione, sed etiam in opinione Chaldæorum, non poterat deum videre, quem intra mundum quærebat. Chaldæi enim mundum superiorem deum dicunt, & etiam sticarum domo, & stellarum cursu ferri asserunt ea quæ terrena sunt, & quodam coerceri vinculo. Vnde & deos stellas appellauerunt, eo quòd eas dominatum quendã habere supernum credant, quia quædam stellis ad terrena compassio est. Oportuit autẽ eos æstimare quia quod compatitur, non imperatorum ius, nec dominatum quasi deus possit habere in eis quorum ægrescit compassione, cum sit & ipse mortalis & corruptibilis. Mundus quoque cùm sit factus, vtique ipse deus non est, sed operator & conditor eius. Ergo mens quandiu Chaldaicis erroribus inflectitur, non videt deum, quem in his quæ videntur, non in his quæ non videntur, esse putant. Quæ autem videntur, temporalia sunt: nam quæ non videntur, æterna. Sed non temporalis deus. Non igitur videtur. Non ergo mens ea videt deum, quæ disciplinam Chaldęorum sequitur. Vnde nec Abraham primum vidit. Quomodo autem poterat videre eum supra quem alterum esse arbitrabatur? Vbi verò ad aliam demigrauit, non regionem, sed veram religionem, paratam humilitati (hoc enim significat Chanaan) tunc deum videre cœpit, & eum cognoscere esse deũ, cuius inuisibili virtute aduertit ea regi & gubernari. Hoc ergo scriptura docet, quia Abrahã à stellarum obseruatione migrans deum vidit. Confirmatio testimonij adiungitur, quia in loco aram domino ædificauit, ei qui sibi apparuit. Impressus est enim typus iste validus in anima eius, & manifestata fides veritatis. Suppetit enim grato viro memoria, ingrato irrepit obliuio. Illi hærent à quibus adiuuatur, isti labuntur omnia quæ conferuntur. Statuit autem aram, sed non sacrificauit. Posset mouere nisi meminisset processus mentis huius scripturæ serie seruari. Et ideo spectabat à deo genus discere sacrificandi. Aduertebat enim irrationabilis animantis & mutæ pecudis sacrificium dignam diuino cultu hostiam non videri. Nondum in Isaac typum cognouerat passionis futurę, nondum Melchisedech dederat ei benedictionis gratiam, vt ista cognosceret. Recessit, inquit, inde in montem contra Orientem Bethel. Incrementum deuotionis, montis significat eminentia, cuius ascensio indicium est vberioris processus. Contra Orientem ideo, quia prophetabat venturum iustitiæ solem, quod illic sapientia pararet sibi domum, & inde per virginem suum prædestinaret exortum. Volebat ergo cognoscendorum iam mysteriorum lumen accipere. Sicut enim sole mundus, ita splendore sapientiæ tota mens illuminabitur. Meritóque posuit contra Orientem Bethel. Domus enim dei dicitur Bethleem, in qua natus est Christus. Mich.5. Vnde ait per prophetam deus: Et tu Bethleem non es minima inter principes Iuda, ex te enim exiet princeps, qui regat populum meum. Non dixit contra Bethleem, sed tabernaculum ipsum Bethleem appellauit. Ecclesia enim iustorũ est tabernaculum. Iam illa quis nõ miretur mysteria, quod Bethleem iuxta mare Galilææ est ab Oriente? Etenim anima quę meretur templum dei appellari, vel ecclesia, tunditur secularium curarum fluctibus, sed non subruitur: cæditur, sed non labefactatur, commotiones fluctuum & insurrectiones passionum corporalium facilis premere ac mitigare. Spectat aliorum naufragia ipsa immunis & exors periculi, parata semper vt illucescat sibi Christus, atque illuminatione iucunditatẽ acquirat sibi. Sicut enim oculi pascuntur primo diei lumine, ita etiam mens nostra alitur inuentis sapientiæ, & quibusdam eius radiis videtur splendescere. Visibilis enim solis radiis terræ vaporantur, inuisibiles autem radij cordis nostri penetrãt interiores recessus. Gene.12. Iterum ædificauit aram, & inuocauit in nomine domini. Processus fidei in domini inuocatione significauit. Hoc adiecit superioribus.

De abitu Abrahæ, & demoratione in deserto, descẽsuque in Aegyptum. quod etiam mens tunc probetur ac tentetur quando est in deserto. Quid præterea significet quod Abraham descendens in Aegyptum, dixit Sarę ne se uxorem, sed sororem eius appellaret. Quid etiam increpatio Abrahæ per regem Aegypti, uxorisque restitutio, & abeundi licentia. *Caput IIII.*

Ibidem. ET abiit Abraham, & demoratus est in deserto.) Tunc probatur mens, quãdo in quodam deserto est, vbi nulla cupiditatum lasciuia, nulla abundantia pecuniæ, nullus sumptus luxuriæ. Vtinam in hoc deserto esse possim, destitutus ab omni incentiuo cupiditatum, derelictus ab omni delinquendi studio, expoliatus iactãtia & tumore. Sed quia vel deus nos tentari patitur, vel tentator incursat cum sibi videtur in deserto més esse quieta ab omni terrenarum voluptatũ appetentia: in Aegyptum impellitur, vbi compungi possit. Stimulus enim mentis caro nostra est, & passiones eius compunctiones sunt nostræ. Ipsa est Aegyptus nostra, hoc est caro nostra, ipsa est afflictio. In hanc descendit mens nostra quãdo cogitat quæ carnalia sunt. Tunc autem ascendit quando inuisibilia desiderat. Ideo & Abraham dicitur descendisse in Aegyptum, vt affligeretur. Patitur hoc mens nostra, interdum separat se à corpore, secernit vt singulariter agat, incorporalibus intendere atque adhærere cupiens. Interdum propter colligationem animæ & corporis inclinatur ad carnales voluptates, quibus infirma subiicitur, fortior non tenetur. Afflictiones igitur forti viro coronæ sunt, inualido infirmitates sunt. Vnde & ille nõ timebat afflictiones, quibus probaretur merito, qui dicit: Nam & cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed in omnibus fumus afflicti, foris pugnæ, intus timores. Sed vt descenderet 2.Cor.7. in Aegyptum, fames coegit. Genes.12. Exoritur sæua mentis fames, quando appetẽtia carnis huius exundat, & expectatæ aquæ saluti aduersæ sunt. Redigũt nos in angustias corporis, cum habendi cupiditas irrepit luxuriæ suauitate, & cordis iactantia tentantur omnes. Inflectitur etiã sobrius animus, descendit in Aegyptum, hoc est in afflictionẽ corporis. Sic tamen descendit, vt quasi aduena ad tempus incolere, non quasi ciuis possidere videatur. Iustus enim dixit: Aduena sum in terra hac. Et alibi: Heu me quod incolat' meus prolõgatus est. Psal.118. Psalm.119. Descendẽs autem Abraham in Aegyptum, hoc est ad feros & barbaros mores, qui virtuti deferre nescirent: ne nocerẽt per inuidiam, dixit Saræ ne se vxorem eius diceret, sed so- Genes.12. rorem

Universidad de Deusto
Biblioteca

rorem eius appellaret.) Et hinc grãde virtutis mysterium, cui cito inuidetur. Et ideo vt inuidiam reprimat, humiliorem se præstare debet. Non sibi principatum super omnes vindicet, non sibi soli sapientiam præcipuam arroget. Hæc est quam sibi Salomon vxorẽ acquisiuit. Vxor enim præcipue est viro debita. Itaque omnes cupiunt tali se copula dignos videri, vt doleant aliquem sibi præferri. Quis tanta solus potiatur pulchritudine? Soror autem quodam vel iure germanitatis, vel nomine plerisque sociatur. Et ideo verum amatorem suum integrum ab iniuria reseruat. Vnde videntes eam Aegyptij, qui non possent discernere, nec virtutis formã cognoscere, vulgari æstimantes iudicio, induxerunt ad tyrannum, hoc est ad mentem superbam, quæ pondus sapientiæ non sustinuit, & ideo afflicta est. Etenim cum animam improbã virtutis intrauerit sermo, redarguit eam culpæ, erroríque pudore afficit, & prolapsionis torquet dolore. Nãque dum in quadam fumus delinquendi libidine, nebulis quibusdam insipientiæ mens obducitur, & fumo quodam iniquitatis oculi eius caligantur, ne videat eorum quæ cõcupiscit deformitatem. Sed cùm omnis nebula transierit, & sapientiæ fulgor fulserit, grauia tormenta exercentur in quodam male conscij secretario. Itaque grauior nostra mẽs iudex est conscientiæ reatu, & iudicio pœnitentiæ. Quod si vel ægra per culpam, vel inualida per infirmitatem non potuerit ferre ac perpeti virtutis præsentiam, dimittit eam, áque se relegat, ne patiatur eam volui in se, & adhærere cogitationibus suis. Et vt infirmiores oculi lucem refugiunt: ita mens inualida sapientię fulgorẽ non sustinet. Tales erant Gerasẽi, qui rogabant vt trãsiret de finibus eorum dominus Iesus. Deniq; & iste rex Aegypti ait ad Abraham: Quid hoc feci̇sti mihi? Quare non dixisti mihi quia vxor tua est, sed dixisti quia soror tua est, & sumpseram mihi vxorem? Et nunc ecce mulier tua ante te, accipe, & recurre hinc. Intueamur animo intemperantem aliquem, qui intuitus castitatis gratiam, quodam captus eius decore sequẽdam putet. Deinde pedissequas eius nescіens quibus colligata incedit, & stipata aduenit, sobrietatem scilicet, modestiam, ac verecundiam, parsimoniam cibi, fugam lasciuiæ, procacitatis, petulantiæ, cautionẽ fœmineam, solicitam custodiam, subito aut ebrietatis succensus calore, aut ipsius carnis æstu, ad occursum formæ decentioris nequaquã se teneat, nec legi carnis repugnet: nónne dicit: Putaui rem faciliorem, castimoniam sequi: supra humeros meos, supra vires meas est. Rarus cui ista iungatur. Vale castitas, recede recede de finibus sensuum meorum. Recurre cito eo, vnde huc venisti, non sustineo præsentiam tuam. Affligor grauibus quæstionib⁹, dum tenendam te arbitror, quam tenere non possum. Conuersus deinde ad aliquem monitorem sui, qui studuerit in eius mentem inducere assuetudinem castimoniæ, allegans non arduam fore, nec impossibilem, sed pluribus sociam, finitimã studiosis, conuenientem voluntariis. Quid hoc, inquit, feci̇sti mihi? Quare non dixisti mihi quia vxor tua est? Hoc est, quæ non perfunctorie, sed legitimo teneatur coniugio, secum maximam vehat dotem, quæ inuehat grauia onera matrimonij, & duræ fœnus coniunctionis. Sed dixisti sororem, nullis adstrictam legibus, & naturæ sociam, non iure aliquo dotalis census superbam ac potentem. Itaque imprudens onerum eius copulandam eam mihi & tenẽdam putauerã. Sed intellexi quòd pondus sit in ea & sarcina. Ecce mulierem tuam, id est ecce persuasio tua ante te, accipe, & recurre. Nolo ante me sit, nolo in meis cogitationib⁹. Tolle te hinc cum tuis consiliis, cum tua admonitione, cito tolle, cito recurre, moras tuas non fero, afflictiones sunt mihi. Satis est, quòd ante deceptus sum. Et misit alũnos suos quibus vagatur plerunque mens intemperantior, voluens animo cogitationes luxuriæ, ambitionis, auaritiæ, & diuersas illecebras offerens, vt eliminarent, ac longe propellerent castimoniam, ne recursum faceret in eos fines quibus fuerat expulsa, quo secura iam & arbitrij serioris libera, in peccatis suis redargui non formidaret.

Gene.12.

Matth.8.

Gene.12.

Ibidem.

Discessus Abrahæ de Aegypto cum uxore sua Sara quid significet. Quid etiam quòd eo inducitur rediisse unde in Aegyptum descenderat. Cur præterea diuitias eius scriptura expresserit. Et utrum Loth quoque nepos eius diues fuerit.

Caput V.

DIscessit itaque Abraham inde habens secum vxorem suam Saram, hoc est principalẽ, non seruientem. Ideo & dicitur illi: Audi Saram vxorem tuam. Quæ enim seruitio delictorum se exuit, principatum habet, non seruitium. Mens ergo validior principalem virtutem secum habet, hoc est, imperitantem corporis sensibus, non obedientem. Quæ de Aegypto secum omnia retulit, nihil ibi disciplinarum suarum amisit. Non colorata est intemperantia, insolẽtia flagitiorum, immodestia, non expoliata est amictu sedulæ sobrietatis, non exuta vestimento pudoris. Erat diues valde, vtpote cui nihil bonorum deerat, qui non alieni erat appetens, qui nullius indigebat quòd suũ dici vellet. Hoc est enim esse diuitẽ, quòd satis voluntati sit. Mensuram enim frugalitas habet, census non habet, cuius modus in abitrio quærentis est. Erat enim diues pecoribus, argento, & auro. Quid sibi hoc vult? Non mihi videntur in homine iusto seculares diuitiæ laudari. Vnde in pecoribus corporales sensus intelligo, quia & ipsi irrationabiles sunt. In argento sermonem, in auro mentem. Merito diues erat Abraham, quia regebat sensus irrationabiles. Denique & domuit, & mansuetos fecit, vt fierent rationabiles. Habebat sermonem fidei calore splendidum, purgatum spiritalis gratia disciplinæ, habebat mentem plenam prudentiæ. Et ideo auro comparatur mens bona, quia sicut cæteris præstat metallis: ita mens bona in homine cæteris potior est humanæ substantiæ portionibus. In tribus igitur sensus sapientis, in sensu, in sermone, mente, gradus quidam per ordinem factus: sicut etiã in Apostolo legimus: Manet autẽ spes, fides, charitas, tria hæc, maior autẽ his est charitas. Et mens igitur maior est, quia ipsa est quæ molit spiritale frumentum, vt purgationem sensuum sermonúmque proferat. Seruatur vbique persona sapientis viri. Denique eò inducitur rediisse Abraham, hoc est in Bethel, vnde in Aegyptum descenderat, vt agnoscamus quòd etiam iusti in domo dei positi, & verbo dei intenti tentantur quidem secularibus afflictionibus, sed non alienantur à domo dei, & à custodia præceptorum cœlestium. Si vis contentus esse finibus, non extolli diuitiarum copiis, & rebus secundum gratiam voluptatum fluentibus, hoc scias esse mentis optimæ, meditari semper principium & finem, eò procedere, & inde egredi, hoc est, bonum. Bonum autem sapientia est. Nemo enim bonus nisi vnus deus. Ab eo procedimus, creati per ipsum. Ad eum reuertimur, quia cum Christo esse multo melius. Et vt scias quia bonum est congruere principium & finem, ipse ait bonus Iesus: Ego sum α & ω, principium & finis. Mẽs igitur nostra cũ ipso semper sit: ab eius templo, ab eius verbo nunquã recedat. Sẽper in lectione scripturarum sit, meditationibus, orationib⁹, vt sermo eius qui est, semper operetur in nobis, & vt quotidie procedentes in ecclesiã, vel domesticis incubãtes orationib⁹, ab ipso incipiamus, & in ipso finiamus. Ita totus hic vitæ nostræ dies, & cursus dici, ab se sumat principiũ, & in se desinat. Sicut enim à principio vitæ credere, & imitari salus est: ita perseuerãtia vsque in finẽ necessaria est. Est autem mentis optimæ diligentia, vt verbo dei intenta nihil faciat irrationabile vnde tristitiam subeat, vt iugiter actuum suorum bene conscia, lætitiam bonæ seruet cõscientiæ. Quòd enim bonum, hoc sine timore & sine tristitia est, id est, securitatis & gratiæ plenum. Possessio enim iusti grata est deo, insipientium autem nullus gradus. Ideo Esaias appropinquante bono ait: Fugiet dolor & tristitia, & gemitus. Ioannes quoque in Apocalypsi: Et ille, inquit, deus cum illis erit, & delebit omnem lachrymam de oculis eorum, & mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor, neque dolor vlterius. In resurrectione enim iustorum lætitia ingis erit & gratia, cum illud bonum cœperit esse cum suis, quando requiescent in sinu Abrahæ, positi in eius tabernaculo, quod inter domum vel sermonem dei & gratiam fixum est: significans innocentiam fidelium agere gratias authori suo, qui non habent vnde eos pœniteat in hoc mundo fuisse. Factis itaque simplicibus Abrahæ magnarum institutionũ documenta explicãtur. Merito diues, qui etiam disputationes philoso-

Genes.13.

Ibidem.

Marc.10.

Apoca.1.

Esaiæ.35. Apoca.21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

philosophorum diuites facit, qui de eius actu præcepta formarent sua. Eius ergo diuitias scriptura expresserat, superarat cognoscere vtrumnam Loth quoque nepos eius, & ipse, vtpote eiusdem successiõis, diues fuerit. Sed scriptura eũ pecoris tantum abundantem asserit. Denique sic habet: Et Gene.13. Loth qui ambulabat cum Abraham, erant oues & boues, & tabernacula.) Non habebat argentum, quia nõdum iustus. Etenim argentum ignitum lingua iusti. Nõ habebat aurum, quod habebat ille qui vidit Christi posteriora, de quo scriptum est: Et posteriora eius in specie auri. Vidit illum Abra- Psalm. 62. ham, sicut testatus est dominus dicens: Abraham diem meũ Ioan. 8. vidit, & gauisus est. Et ideo auri speciem habere meruit & possidere.

Quæ ratione scriptum sit: Et Loth qui ambulabat cum Abraham. Cur etiam dictum sit quod non capiebat eos terra. Qui præterea sint pastores, & quorum animantium. Quæ rixa inter pastores Abrahæ, & inter pastores Loth, & quomodo illam sedare curauerit Abraham. Quãta quoque præmiserit ne Loth discedere cogeretur. De insolentia denique ipsius Loth, & electionis nescientia. Et quid nos eligere debeamus. Caput VI.

NVnc illud quoque nequaquam prætereundum arbitror, quod videtur etiã doctiores mouisse, qua ratione sit scriptum: Et Loth qui ambulabat cum Gene.13. Abrahã, quasi alter Loth qui non ambulabat cum eo secundum quod accepimus. Et putant plerique non solui quæstionem. Ergo vt illis satisfaciamus, & à regula scripturæ non recedamus, vnam personam dicimus, duo negocia, quòd in vno eodémque viro duæ res significantur: numero vnus, nomine duplex. Declinatio enim dicitur Loth, sicut habet Latina interpretatio. Declinat autem quisque ad bonum aut ad malum. Cum ergo Loth declinaret malum, hoc est, errorem, flagitium, crimé, iungebatur patruo. Cum declinaret bonum, hoc est, iustum, innocentem, sanctum, religiosum, sociabatur flagitio. Bene ergo dxit: Et Loth qui ambulabat cum Abraham, quia adhuc non elegerat Sodomam, non habitabat cum flagitiorum authoribus. Postea enim cœpit habitare cum Sodomis. Ideoq; quasi à seipso mutatus velut alter accipitur, non solum à iusto viro, sed à seipso desciscẽs. Denique quia studio iam deflecti cœperat à patruo, non capiebat eos terra. Nulla enim spatia possunt satis esse discordibus. Quietis & pacificis etiã angusta abundant, dissonis moribus etiam spatiosa artantur. Et quia à principio dixi mentem hic formari hominis, quæ à principio perfecta fuerat, sed per incrementa & gradus quosdam proficit, ideo ait: Nõ capit eos terra, hoc est, vna anima motus di- Ibidem. uersos non recipiebat naturaliter sibi repugnantes. Potest tamen fieri vt interdum non omnia in vno eodémque perfecta sint: possit tamẽ aliqua vitia sua operire, vel motus suos temperare, aut si plura bona sint quibus pauciora vitia operiat, aut repentinam commotionem consilio maturiore flectat. Verum si ex vtraque plura cõcurrant dissona ac repugnantia, habitatio discrepantium virtutum ac passionum in vna anima soluatur necesse est. Figuratè ergo animam secundum philosophos terram appellauit. Nam & Salomon ait: Tanquam agricultura homo imprudens. quæ si fœcunda sit opimis segetum fructibus, abscondere potest spinas. Sin verò spinæ concurrant aristis, secandi nulla est copia. Qui igitur pastores sint, & quorum animantium, & quæ rixa inter pastores Abrahæ & inter pastores Loth, consideremus. Pastores sunt magistri gregum, vel diligentes & sobrij, non sinentes agrorum culta obteri pedis vestigio, atque aduri sentibus, vel negligentes & remissi, & qui non reuocent pecus suum, quo herbosa & non fructuosa pascatur, sed libere vagari per varios agri fructus sinant. Istorũ ergo pastorum solers custodia necessaria est, ne forte adscribatur diligẽtibus quod euertit negligẽtium incuria. Sed quia non sermo de visibilibus, ideo cuius pecoris pastores sint, consideremus. Pastores hos definire possum⁹. Pastores, inquit, iumentorum. Iumenta autem sensus corporis irrationabiles significari accepimus. Qui sunt ergo pastores sensuum, nisi præceptores, & quasi quidam rectores gregum, duces corum, vel monitores alicuius sermonis, vel mentis nostræ cogitationes? Qui si pastoralis disciplinæ gnari & tenaces sunt, non permittũt longius sensuum gregem vagari, & inutilibus ac noxiis inhærere pabulis, sed prouido doctore reuocant, & frænos rationis admouẽt, atque obsistunt reniten tibus. Mali autem præceptores, vel inutilis disceptationis permittunt eos impetu suo ferri, & in præruptum ac pericu lum ruere, & culta obterere, fructuosa depasci, vt si qui sunt in eadem anima virtutum huiuscemodi fructus, eos quoque dissipent. Hinc ergo cogitationũ nostrarum discordia: cum Galat.5. caro repugnat aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnẽ, non mediocris pugna est: quando ipse Apostolus vas electionis dominicæ dicit: Video legem carnis meę repugnan- Roman.7. tem legi mentis meæ, & captiuãtem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Sedare hanc pugnam ipse nequiuerat, & ideo ad Christum refugit, dicens: Infelix ego homo, quis Ibidem. me liberabit de corpore mortis huius? Hoc est, ne delectationi carnis adhæream. Quis igitur est, qui his me soluat vinculis, & liberum faciat, sensusque ad sobrietatem animæ magis detorqueat, quàm ad corporis temulantiam? Sed quia inter homines tantum non potuit rectorem inuenire, conuersus ad deum, Gratia, inquit, dei per Iesum Christum domi- Ibidem. num. Si fortior non commisit viribus quo corpus mortis euaderet, sed auxilium quęsiuit à Christo: quid nos facere oportet infirmiores? Hanc pugnam grauem esse cognouit Abraham, & ideo in principio cauendã putauit. Sapienti enim pacis est studium, imprudenti amica iurgia. Non sit, inquit, Genes.13. rixa inter me & inter te, & inter pastores meos, & pastores tuos, quia homines nos fratres sumus. Patruum legimus Abraham, & Loth eius nepotẽ: quomodo eum fratrem appellabat? Sed aduerte quia causas concordiæ sapiens adhibet. Vnde præmisit, homines sumus. Omnes autem homines vnius naturæ partus sunt iuxta eius concepti viscera, & vno soti atque effusi vtero. Vnde nobis iure quodã germanitatis velut fratres connectimur, ab vno patre conditi, & vna matre tanquam fratres vterini editi. Et ideo cum simus rationabilis naturæ soboles, tanquã vterini nos diligere debemus amore mutuo, non impugnare ac persequi. Multo autem verius ad vnam animam refertur, cuius rationabile cognatos habet, vt supra diximus, sensus irrationabiles: quod autem rationabile, virtutum habet copulam. Vnde fraterna quadam sibi copulantur necessitudine vitia virtutésque hominis, quia illa carnalis, istę rationabilis animæ sunt. Caro autem atque anima velut quadam lege sociantur coniugij, ex quibus homo constat. Homo igitur velut portiones suas fœderare debet, atque ad pacẽ cogere. Sed quia nemo erat tantus qui carnem vinceret, ideo venit pax nostra, qui fecit vEphes.2. traque vnum, & medium parietem maceriæ soluens, inimicitias in carne sua legem mandatorum edictis euacuans, vt duos conderet in semetipso, in vno nouo homine faciens pacem, vt reconciliaret vtrosque in vno corpore deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso. Recte igitur se vt hominem infelicem dixit Apostolus, qui tantum bellum intra se pateretur, quòd non posset restinguere. Denique cum de vna portiuncula passionum, hoc est iracundia diceret Sa- Prouer.16. lomon: Melior est, inquit, sapiens forti. Qui autem iracundiam continet, melior est quàm qui vrbem capit. Beatus igitur qui hoc bellum euaserit, & iam non aduena nec peregri- Ephes.2. nus, sed ciuis sanctorum & domesticus dei, quem in terra positum terrena non quatiant. Hunc affectum seruare cupiebat Abraham. Itaque vt vir pacificus ait, primo: Non sit rixa inter me & te. Inde ait: Et inter pastores meos, & pastores tuos. Tertiũ posuit: Ecce, inquit, tota terra ante te, hoc Gene.13. est, si non potest conuenire, cedo omnibus, totum cape si de loco aut possessione dissensio est. Quod si moribus non cõuenit, discede à me. Quanta autem præmisit ne cogeretur discedere? Sed etiam hoc virtutis ac disciplinę est. Dixit enim ante nos vir ex philosophiæ perfectus disciplina, quatuor hęc bono viro inesse, vt elaboret primum vt omnes amicos faciat. Secundũ, vt si non potest amicos facere, certè nec inimicos. Tertium, vt si nec istud suppetit, ex sententia discedat. Quartum, si quis sedentem persequitur, vindicet se vt potest. Sed illa tria superiora in Abrahæ nõ sermonibus nudis

Universidad de Deusto
Biblioteca

dis,ſed veris operibus agnoſcimus. Quartum autem nõ ita eſt, quando etiam circa cedentem ſeruauit affectum parentis,vt eum non ſolùm non perſequeretur,ſed etiam captum erueret ac liberaret.Deniq; Apoſtolus cùm tria illa doceat,
Roma.12. quartum præceptis ſuis ſoluit quod addiderat philoſophia. Ait enim cum pacificum populum dei informare vellet: Si fieri poteſt,quod ex vobis eſt, cũ omnibus hominibus pacẽ habẽtes.Deinde ſi hoc non poteſt,certe nec diſcordias nec inimicitias moueat.Ideo addidit:Non vos vindicantes chariſſimi.In quo & tertium illud excluditur, vt vindicare nos nequaquam velimus.Sed date locum iræ. Habes & quartũ, vt diſcedas magis,& vindictã deo cõmittas, quàm tibi exigas,tanquam & hoc ſecundum legem magis dictum voluit
Matth.5. Roma.12. 2.Timo.1. videri.Nam ſecundum Euangelium ſupra habes:Benedicite eos qui vos perſequuntur.Habemus hęc præcepta ad Timotheum in ſecũda epiſtola.Propter quam cauſam, inquit, admoneo te vt reſuſcites gratiã dei,quę eſt in te per impoſitionem manuum mearũ. Non enim dedit nobis deus ſpiritũ
2.Tim.2. timoris,ſed virtutis, & dilectionis,& ſobrietatis.Et iterum: Tu autem fili chariſſime fortitudinem cape in gratia. Habes ergo primæ præceptum ſententiæ,vt erga omnes gratiã B locet: deinde ſi non poteſt præceptis ſuis omnes acquirere, caueat ne verbis aliquos exaſperet, hoc eſt, ne inimicos faciat. Vnde ait infra: Hoc commoneo teſtificans coram deo: Noli verbis contendere,nihil vtile niſi ad ſubuerſionem audientium. Seruum autem domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes. Pulchre poſt pauca ſubiecit, & cauſam præſtitit,quam Philoſophia non vidit.Cum modeſtia,inquit,docentem qui reſiſtunt, nequando deus det illis pœnitentiam ad cognoſcẽdam veritatem. Ad tertium quoque illud, vt diſcedamus ab eis cum quibus nobis conuenire non poteſt,habes additum,cũ præcepit vt loquatur quæ decent ſanam doctrinam,deinde pugnas legis declinet: hoc eſt,primum gratiam ſeminet, deinde nullum litigando auertat:tertium eſt vt hæreticum hominem poſt vnam corread Titum.3 ptionẽ deuitet,quia ſubuerſus eſt qui huiuſmodi eſt, & delinquit,cum ſit à ſemetipſo damnatus.Quàm argute ſuo iudicio damnatum, noſtræ vltioni ſubtrahit, quaſi indignum
Pſalm.7. in quem vindicetur. Dauid autem euidenter ſtudium vindictæ amouet dicens:Si reddidi retribuentibus mihi mala. Ergo mens viri ſapientis, eiuſdem animæ vel lapſus vel irrationabiles motus ſtudet corrigere,ſibique coniungere.Poteſt enim fieri vt quæ interdum diſplicent, emendentur cũ gratia.Effuſio patrimonij ſui recidatur, habet liberalitatem ſine diſpendio.Verecundia interdum remiſſior eſt:ſi confirmetur,habet & pudoris gratiam, & propoſiti conſtantiam. Commotio ſi temperetur, indignationis horrorẽ deponit,
1.Cor.7. aſſumit laudem vigoris.Quod ſi emendare non poteſt,'non exaſperet. Intemperantia reprehendit ardorem libidinis, quam coniugio coerceat:ne dum quæritur continentia,obrepat impudicitia.Ideoque bonorũ magiſter: Dico,inquit, non nuptis & viduis, bonum eſt illis ſi ſic maneant, ſicut & ego.Quod ſi ſe non continent,nubant. Melius eſt enim nubere quã vri. Sunt aliquæ mulieres immaturo deſtitutæ ma
1.Tim.5. ritorum obitu,& ſe continere nequeũt.Volo,inquit,iuniores nubere,filios procreare, matresfamilias eſſe, nullam occaſionem dare aduerſario.Quòd ſi aliquas deliciæ delectẽt, & luxuriari in Chriſto volunt,viduitatis affectantes gloriã, D germanitatem autem non cuſtodientes, eas deuitãdas iudi-
Ibidem. cat:vt habes ſcriptum:Adoleſcentiores viduas deuita. Recte igitur Abraham cum bona venia voluit nepotem dimittere,quem deflectentem à ſe tenere non poterat. Sic & mẽs bona à præcipiti & diuerſo rationabilium lapſu ſecernat ſe
Gene.13. ac ſeparet.Si tu,inquit,in ſiniſtram, ego in dexteram: vel ſi tu in dexteram,ego in ſiniſtram.hoc eſt,quæ tibi in dextera ſunt,mihi in ſiniſtra ſunt:& quæ tibi in ſiniſtra,mihi in dextera ſunt. Viro enim imprudenti in dextera ſunt quæ ſunt corporis,ea præfert,ea conſtituit in meliorem partem, diuitias quoque & honores præponit. At verò immortalitatis adipiſcendæ gratiam in ſiniſtram habet,quæ ſapiẽti ad dexteram eſt.Longitudo enim vitæ in dextera eius.Omnéſque
Prouer.3. animæ virtutes inſipiens vir in ſiniſtram eiicit.Prudens autem vir has ſibi ad dexteram locat: quæ autem corporis, in A ſiniſtram.Et leuauit,inquit,Loth oculos,& aſpexit omnem Gene.13. regionem Iordanis.Deflectentibus à vero, amica iactantia eſt.Denique vt Abraham humilius,qui electionem obtulit: ita Loth inſolentius,qui electionem vſurpauit.Virtus ſe humiliat,extollit autem ſe iniquitas: qui ſe debuit committere maturiori,vt eſſet tutior.Denique eligere neſciuit. Nã primo leuauit oculos, & reſpexit regionem, hoc eſt illam rem quæ nõ eſſet prima ordine,ſed tertia,hoc eſt nouiſſima. Prima ſunt enim quæ ſunt animæ bona.Secunda quę corporis, id eſt ſalus, virtus, pulchritudo, formæ gratia. Tertia ſunt quæ accidunt,hoc eſt,diuitiæ,poteſtates,patria,amici, gloria. Regio igitur tertio loco ponitur. Eſt enim res habita- Ibidem. tionis.Vidit igitur regionem quæ irrigabatur priuſquam euerteret deus Sodomam & Gomorram, ſicut paradiſus dei, & terra Aegypti, vſque dum venias Zothopa. In quo niſi diligenter intendis,nunquid in eo erraſſe eum dicere potes, quòd elegit fluenta Iordanis, & ea quæ irrigabantur ſicut paradiſus dei?Non vtique ſecundum literam. Sed cum Iordanis deſcenſio dicitur, deſcendit qui deſeruit virtutis conſortium,& ſpeciem elegit,non veritatẽ.Paradiſus enim perfectæ beatitudinis amœnitas, vel animæ fructuoſa fundamẽta,in qua ſapientiæ ſint,iuſtitiæ,cæterarúmque virtutũ plantaria. Terra autem Aegypti corporalem ſubſtantiam ſignificat,cuius plantaria ſunt ſenſus & paſſiones corporis. Sicut enim vireta virtutum fontem habent Chriſtum,& ſpiritalis vbertatem gratiæ, quo exuberent: ita intemperantia fons quidam eſt paſſionum corporalium,quo aluntur ſuperflua. Gene.13. Pulchre autem ait ſcriptura:Elegit ſibi Loth,hoc eſt,declinatio,quia poſuit deus ante nos bonum & malum, vt vnuſquiſque eligat quod velit. Non eligamus ergo quod ſpecie videtur iucundius,ſed quod veritate præſtet, ne cum ſit nobis tributa optio vt ſequamur potiora,leuemus oculos infle xi falſo amœnitatis decore, veritatem autem naturæ velut deflexis obtutibus obumbremus. Quòd autem homines in Sodomis ſæui erant, & peccatores in conſpectu domini valde,nõ mediocris eſt hic œconomia, vt aduertas mitem deũ graui peccatorum moueri acerbitate ad vlciſcendum, nec merito potuiſſe exorare Abraham Sodomitanis veniam, quia ſupra modum flagitioſi erant. Pleriq; ſunt quo nequio
C res,eo tectiores,qui hominum ſubterfugiunt indaginẽ, vbi res ſine arbitrio geruntur, vt falſo teſtimonio iuſtus circũueniatur. Manet autem ante deum iuſtus etiam ſi condemnetur ab hominibus,quia deus non iudiciorum exitus, nec cum intextis nequitiæ commentis negocia, ſed nudam ſpectat negociorum naturam.In examine autem hominum falſæ opinionis error plerumque obducit vim veritatis. Manebat autem apud deum Suſanna pudica valde, etiam cum Daniel.13. damnaretur adulterij, quia deus non aſſertionibus falſorũ, facti examinabit fidẽ, ſed intimæ conſcientiam mentis interrogabit.

Quomodo ex locutione domini ad Abraham, & oſtenſæ ſibi terræ promiſſione doceamur quantum mens ſuperfluis portiõibus & irrationabilibus exhauſtis proficiat. Quemadmodum etiam inſtruamur ex triumpho quatuor regum contra quinque quantum vitia vitiis adiuncta noceant. *Caput VII.*

D SEquitur locus quo euidenter docemur quantum mens ſuperfluis portionibus & irrationabilibus Ibidem. exhauſtis proficiat,& quantum vitia vitiis adiuncta mali afferant. Non enim ocioſe ſcriptura poſuit: Et dixit deus ad Abraham poſtquam receſſit Loth ab illo, Reſpice oculis, & vide à loco in quo nunc tu es, ad Aphricum,& Aquilonem,& Orientem,& mare:quia omnem terram quam tu vides, tibi dabo eam, & ſemini tuo in æternum.) Hinc tanquam à fonte hauſerunt Stoici philoſophi dogmatis ſententiam, omnia ſapientis eſſe. Oriens enim & Occidens, Septentrio & Meridies, portiones ſunt vniuerſitatis. His enim totus mundus includitur.Hæc cum promiſit deus daturum ſe Abrahæ, quid aliud declarat niſi ſapienti & fideli præſto omnia, deeſſe nihil? Vnde & Salomon in Prouerbiis ait: Eius qui fidelis ſit,totus mũdus diuitiarum. Quanto prior Salomon quàm Zenon Stoicorum magiſter,

atque

Universidad de Deusto

atque author sectæ ipsius? Quãto prior quàm ipse pater philosophiæ Plato, vel eius inuẽtor nominis Pythagoras? Quis autem fidelis nisi sapiẽs? Stultus enim sicut luna immutatur: Eccli.27. sapiens autẽ immobilis fide permanet. Sed forte dicas: Quomodo sapiens est totus mundus? Quoniam ipsa natura dat illi fortẽ omnium, etiã si ipse nihil possideat. Domina est & possessor sapientia, quæ sua putat naturæ munera, quoniam in vsum hominum data sunt, nec vllis indiget, etiam si desint ei ad victum necessaria. Nãque si musicus organa, aut medicus medicamenta, aut nauclerus quæ ad nauis instrumẽtum necessaria sunt, etiam si quando non habeat, habet tamen eo ipso quo possit his vti, etiam si ad tempus vsus eorũ non suppetat: quanto magis sapiens suum iudicat quicquid naturæ est, qui viuit secũdum naturam. Non enim amittit ius suum, qui meminit se ad imaginem dei factũ, & ad homines à deo dictum: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & do- Gene.1. minamini in eam, & imperate piscibus maris, & volatilibus cœli, & omnibus pecoribus, & omni terræ, & omnibus quæ repunt super terram. Et nouit quia sapientia omnium mater est, & ipsa orbem terrarum possidet. Denique Salomon qui sapientiam poposcit & accepit à domino deo nostro: Ipse mihi, inquit, dedit horum quę sunt scientiam veram, vt Sapien.7 sciam dispositionem orbis terrarum, & virtutem elementorum, initium & cõsummationem & medietatem omnium rerum, & diuisiones temporum, & anni cursus, & stellarum dispositiones, naturas animalium, & iras bestiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum, differentias herbarum, & virtutes radicum, & quæcunque sunt abscondita & improuisa. Sed hæc nulli nisi perfecto suppetunt. Denique Abraham quandiu adhærebat ei Loth, hoc est deflexio morum, sortem horum non acceperat. Vbi verò deflexionis ambiguo atque anfractu absoluto rectas virtutum semitas contiGene.13. nuis animæ suæ gressibus cœpit carpere, in omnem terram possessor mittitur, atque dicitur ei: Surge & perambula terram in longitudine, quia tibi dabo eam, & semini tuo in æternum. Ergo qui sapientiam meruerit, & non fuerit ancillæ filius, non peccati seruus, non successioni carnis obnoxius, sed liberæ, id est, Saræ illius non seruientis, sed principantis, bonæ stirpis, bonæ indolis, perfectæ titulo virtutis, hæreditatem acquiret vniuersitatis. Dicitur ergo Abra-Ephes.5. hæ: Surge. Non corporalem assertionem significat, sed spiritalem, hoc est, Surge qui dormis, surge à terrenis, surge à corporalibus, relinque terrena, cœlum aspice: & exurge à mortuis, hoc est ab operibus vanis, & disputationibus Chaldæorum. Intuere mundum, intuere etiam illum qui potest totum donare mundum. In possessionem, inquit, tibi dabo mundum, quem deum ante credebas. Perambula terram in longitudinem & latitudinem eius. Vtique intra momentum terram istam Persarum inclusam imperiis, ab Indię quoque littoribus, ad Herculis, vt aiunt, columnas, vel Britãniæ extrema confinia non potuit perambulare. Et potuit quasi indeuotus videri, qui cœlesti oraculo non obedisset, si obeundæ huius terrę mandatum accepisset. Sed cum sit eius deuotio probata, quia ad quercum tantummodo Mambre transtulerat tabernaculum, vtique terram, hoc est, virtutem possumus perfectam intelligere, quæ bonos fructus daret, & fœcundas inuentiones, cogitationúmq; primitias, meritorum vindemiam, frumento, vino & oleo repleret interiorem domum, terram resurrectionis quam promisit patribus nostris fluentẽ lac & mel, suauitatẽ vitæ, iucũditatis gratiam, splendorem gloriæ, cuius hæres primus factus est primogenitus à mortuis dei filius Iesus Christus. Et ideo non seminibus dixit, sed semini, vt declararet illum qui hanc hæreditatem humano generi primus acquireret. Cognouimus bonæ mẽtis profectũ, qui à vitio lubricæ deflexionis exurgẽs, quæsiuit statum primum sapientiæ, hęreditatem iustitiæ. Quantum autem noceant leuitati vitia adiuncta, docet sequentiũGenes.14. series lectionum. Nam illi quatuor reges de quinque regibus triumphauerãt, & adduxerunt equitatum Sodomorum totum: ceperunt etiam Loth filium fratris Abrahæ, & discesserunt. Quinque reges, quinque sensus corporis nostri sunt, visus, odoratus, gustus, tactus, auditus. Quatuor reges, illecebræ corporales atque mundanæ sunt, quoniam & caro hominis vt mundus quatuor constat elementis. Merito reges dicuntur, quia habet suum culpa dominatum, habet re- Roma.6. gnum grande. Vnde Apostolus ait: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Sensus igitur nostri facile delectationibus secularibus se dedunt: & quadam eorum potestate capiuntur. Corporales enim delectationes & illecebras huius seculi non vincit nisi mens quæ fuerit spiritalis, adhærẽs deo, & se totam à terrenis separans. Deflexio omnis his ca- Apoc.8. pitur. Vnde Ioannes ait: Væ habitantibus in terra. Non vtique omnes homines comprehendit qui tũc vitæ huius cursum conficerent (sunt enim & in terris positi quorum conuersatio in cœlis est) sed eos quos terrenæ conuersationis affectus ac huius seculi vicerit gratia. Ergo non habita- Philip.3. tores, sed accolæ sumus terræ huius. Accola enim temporalis diuersorij spem gerit. Habitator autem spem omnem atque vsum suæ illic substantiæ locare videtur vbi habitandum putauerit. Itaque qui est terræ accola, habitator cœli est: qui autem habitator terræ, possessor est mortis. Numerauit Abrahã trecentos decem & octo vernaculos suos vsq; Gene.14. Coba, quæ est ad dextrã Damasci.) Et numerus vitalis est. In ipsa enim vita, si credamus, in passione, in nomine domini Iesu: nam hæc est nominis interpretatio huius quod diximus Coba, id est, vita. Ipsa & dextera Damasci pulchre esse dicitur. Agni enim ad dexteram, hœdi ad sinistrã. Scit exer Matth.25. citata mens quos ad prælium consummandum sibi adhiberet, quibus armis instrueret, quibus ducat vexillis. Non aquilarum præfert imagines, nec dracones, sed in cruce Christi & in Iesu nomine progreditur ad prælium, hoc signo fortis, hoc vexillo fidelis. Merito ergo mens exercitata, quæ recepit veram sapiẽtiam iusti viri. Iustitia autem solers correptionis est, ac arguẽdo reuocat peccatores, & stringit passionum impetus. Ideo dicit scriptura quia reuocauit omnẽ equitatum Sodomorũ, hoc est, habenas tenuit, fræna rationis imposuit, reuocauit culpam, strauit erroré. Equus enim stare nescit, velox ad impetum, ceruicem exaltans suam, hinniens ad libidinem. Quid tã simile peccati? Feruet enim primo culpa impetu, & omnem recti cogitationem præuenit, morúque immaturo exilit, vt eam difficile ratio reuocare possit. Fertur in præceps, & ascensorem eius proiicit in mare, istud huius seculi ceruice tumida recusans iugum correctionis. Et specialis quædam forma libidinis, quæ vocẽ mutet hominis, verba amãtis corrumpat, suisque se prodat sermonibus. Deniq; ad Iudam per Hieremiam dicit dominus Hier.13. deus: Nunc videbitur ignominia tua, & adulterium tuum, & hinnitus, & alienatio fornicationis tuæ supra colles. Hunc iustus reduxit equitatum, mores quoque declinantis cõuertit, & ad se vocauit, vt imitatores sui fierent qui deflexerãt, quia sensus nostri ad disciplinam mentis recurrunt. Substãtiam quoque recipit. Non patrimonium vtique significat, sed vitalem animæ substantiam, in qua sit preciosus sensus, non stipula, non fœnum, in quo fidelis sit alloquij splendor, in qua nostræ sensus subsistat spei. Hæc est enim vera nostra substantia, quæ est sapientiæ diues copiis, hic immortalis substantia, corporis autem vel accedentium diurnus magis quàm diuturnus vsus. Vnde quidam rectè non putãt patrimonium dici substantiam. Non enim subsistimus in eo, cũ & illis quibus desit pecunia, vitæ tamẽ nõ desit substãtia.

Quemadmodũ ex oblatione Melchisedech admoneatur mẽs plena prudentiæ ac iustitiæ, ut deuotior sit erga dei cultum. Quódque expeditione regis Sodomorum, ubi se uicisse putat, tentari se discat, & qualiter ex Abrahæ responsione cõtagium intemperantiæ declinare possit. Cur præterea post cuentum belli mercedem dominus spoponderit. Quid denique significet quod Abrahæ cura posteritatis fuit. Ac de mystica interpretatione totius sacrificij Abrahæ.

Caput VIII.

DE Melchisedech in tractatu morali plẽne dixim⁹, in quo & mysteriũ nequaquã præteritum ac prætermissum est. Hoc loco autem satis est illud admonere solum, quod mens plena prudentiæ iustitiæque deuotior sit erga dei cultũ, & decimas terræ gignentia in fructibus, iuxta altiorem prudentiam in eo soluat, vt perse-

Universidad de Deusto
Biblioteca

perfectionem omnium sensuum atque operum suorum deo deferat, nihil sibi arroget, quæ se regere non potest, diuino nisi fauore fultra sit. Denique vbi se vicisse putat, tẽtatur atque arguitur. Hoc exprimit & docet lectio, quia semper aduersum passiones corporis mens nostra tãquam in excubiis debet prætendere. Quid enim est quod ait? Rex, inquit, Sodomorum exiuit obuiam Abrahæ, & dixit: Da mihi homines, equos autem sume tibi: nisi quod post has mihi luxuriæ victorias, vis quædam libidinis potest rationabili mẽti subrepere, vt infundat ei irrationabiles passiones? Sed perfectæ mentis est, nihil de terrenis, nihil de corporalibus illecebris assumere, abstinere à terrenis. Ideo Abraham dicit: Nihil sumam ab omnibus tuis. Quasi contagium declinat intemperantiæ, quasi labem refugit corporalium sensuum, delectationes mundi reiicit, quærens quæ supra mundum sunt, hoc est, extendere manus ad dominum. Manus operaria virtus est animæ. Hanc non ad terrenæ arboris pomum, sed ad dominum extendit, Qui fecit, inquit, cœlum & terram, hoc est, intelligibilem & inuisibilem substantiam. intelligibilis enim visu cœlum est: Visibilis vel sensibilis substantia terra est. Ergo significat quod virtutem animæ suæ ad superiora extendat, vt ex illa intelligibili substãtia theoricæ vitæ induat altitudinem, spectans illa quæ non videntur, hoc est nõ terrena, non corporalia, non præsentia, sed incorporalia, æterna, cœlestia. De ista autem visibili substantia operatorię atque ciuilis disciplinæ capesset gratiam. Subtexuit his oraculum domini dicentis: Noli timere Abraham, ego protegam te, merces tua erit valde. Quæro cur post euentum belli, spõdendæ mercedis locus nunc erat. Minus enim mirabile faceret, si secutus promissum dei esset hostẽ adorsus. Victoriæ securus processerat ad triũphum, magis inuitatus quã promptus ad gloriam, vel ad vlciscendum pietatis dolorem paratus. Propositum piæ mentis mercedem non expetit, sed pro mercede habet boni facti conscientiam, & iusti operis effectum. Angustæ mentes inuitentur promissis, erigantur speratis mercedibus. Bona mens quæ sine responsi cœlestis syngrapha certamen arripuit, geminæ laudis fructum acquirit sibi, vt & confidentissimę fortitudinis, & plenissimæ deuotionis gratiam loceat. Quod de sancto Abraham æstimari conuenit, quia & diuinum fauorem non despici se iustis duxit erroribus, & hostẽ pertulit despectu periculi, quod gloriosè sibi pro vltione pietatis subeundum putauit. Dei quoque in eo prædicatur iustitia, qui remunerationem piis mentibus non ex necessitate promissi, sed ex æquitatis suæ contemplatione largitur, iudicans dignum fore quòd hi qui militant sine aliqua mercedis humanæ remuneratione, repositum habeant præmium in eius bonitate, cui deuouendas animas suas æstimauerint. Simúlque adoreis bellicis ex vsu ipsius victoriæ, aut hominum gratia paratum est præmium: pietatis autem & parsimoniæ, puritatis, cæterarúmque velut priuatarum virtutũ à deo soluitur. Quæ manifesta sunt hominibus, ipsi remunerantur. Non omnia autem manifesta, sed alia manifesta, alia incerta, & maxime occulta cordis. Vnde & ille ait: Incerta & occulta cordis manifestasti mihi. quorum spectator & scrutator deus est. Non ergo magnam mercedem promisisset. Abrahæ, nisi puram animam ab omni contagione delictorum iudicasset. Sanctæ tamen & propheticæ menti cura maior posteritatis perpetuæ est. Partus enim sapientiæ, & fidei hæreditatem desiderat. Ideo ait: Quid mihi dabis? Ego autem dimittor sine filiis. Ecclesiæ sobolem desiderabat, eam successionem petebat quæ non esset seruilis, sed libera: non secundum carnem, sed secundũ gratiam. Ideoque huiusmodi responsum diuinum resultauit, quo electus audiuit: Respice in cœlum, & numera stellas, si potes numerare. Et dixit: Sic erit semen tuum. Et credidit Abraham deo, & reputatum est ei ad iustitiam.) Quid credidit? Hoc est, non solum multitudinem populorum in Christum credentium, sed etiam cœlestis gratiæ splendorem, & resurrectionem vitæ immortalis soboli ecclesiæ deferendam. Quid est autem quod ait: Eduxit eum foras? Tanquã foras educitur ꝓpheta, vt exeat fores corporis, & angustias carnis operiẽtis, ac spiritus sancti infusionem, vt velut quandam descensionem videat. Oportet nos quoque exire ex his diuersorij nostri angustiis, mundare animæ nostræ locum ab omni inquinamento, proiicere sordes maleuolẽtiæ, si volumus spiritum recipere sapientiæ, quia in maleuolam animam non introibit sapientia. Credidit autem Abraham, non auri, non argenti illectus testimonio, sed quia corde credidit ad iustitiam. In quo probatum est eius meritum, in eo persolutum est præmium. Denique statim fidei eius testimonium dominus dedit, dicens: Ego sum dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Chaldæorum, vt darem tibi terram hanc, vt hæres esses eius. Et quia deposuerat studium Chaldæorum, quærit Abraham: Quomodo, inquit, intelligam quia hæres eius sum? Hoc est, iam diuinationes magorum repudiaui, doce quomodo sciam me futurũ terræ eius hæredem. Qui quærit quomodo sciat, non dubitat manifestante deo cognoscere se posse, sed formam vult acquirendæ cognitionis aduertere. Nam & in euangelio Maria cum audisset ab angelo, quòd virgo paritura esset filiũ, respõdit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognoui? Et iure respondit. Hoc est, cũ id quod naturę est, non suppetat, quia non solet parere virgo quæ viro non fuerit copulata: quæro quomodo præter instituta naturæ possim generare? Dixit autem illi dominus deus: Sume mihi vitulum trimum, & capram trimam, & arietem trimum, & turturem, & columbam.) Prꝫterirẽ huiusmodi interpretationem sacrificij, nisi quibusdam hinc scrupulum nasci aduerterem, eo quòd aruspicinæ quædam scribi videatur solennitas, quòd post immolationem diuisa sunt animalia, & contra faciem alterutrũ posita, & consedit illis Abraham. Sed si vim interrogationis præmissæ & futuræ responsionis consideremus, aduertere poterimus spei nostræ & fidei conuenire huius sacrificij disciplinam. Vitulus enim aratorium animal est, deditum terræ & labori. Capra ad aquarum similitudinem per ænigmata figuratur, eo quòd Græce παρὰ τὸ ἄγεσθαι nomen acceperit, ab eo quod est impetu ferri. Sic enim currit sicut & aqua. Possumus vel fluuiorum sono, cursu, vel maris violentis æstimare fluctibus. Aeri comparatur aries, quia omnib' animantibus vtilius hoc animal generi esse humano reperitur, quandoquidem & vestis nobis vsum exhibet, sicut aer huius spiritus vitalem nobis ministrat substantiam. Vnde & hunc ordinem factum puto, vt prius diceret: Sume mihi vitulum & capram: & tertio loco diceret arietem: eo quòd prima illa, hoc est vitula & capra, terris & mari materialibus comparentur elementis, & quia fœminea dicantur: at verò aries masculinum quoddam animal est, vehemens natura, & violentum cornibus. Similiter autem aeris huius spiritus vitalis est, vt masculus, author & causa gignentium, mouens terrarum genitalia, & velut quadam se miscens copula. Aliud ad terram, aliud ad mare, aliud ad aerem vitalem, mystice figuratur horum trium animantium genus. Hæc traditio naturalis est: sed etiam moralis concurrit & suppetit. In omnibus enim hominibus caro, sensus, & verbũ est. Caro nostra vitula est, laborat vt serat, laborat vt colligat, laborat vt pariat, innumeris fatigatur laboribus. Vnde & Græci δαμαλίδα ἀπὸ τοῦ δαμᾶσθαι λέγουσι, eo quòd dometur nimis. Masculorũ boum aratro & iugo fungitur. Fœmineos partus repræsentat cum multo vbere. Caro quoq; nostra vitæ istius subiugatur necessitatibus, crebris quatitur doloribus, & multarum ærumnarum quodam curuata partu senescit. Iam illud quis ignorat, quòd vehementior sit virtus animę, cui velut nupta adhæret in istius vitæ cursu corporalis substãtia? Sensus autem nostri caprarum modo velut saltu quodam alis exiliunt, & pascuntur præruptionibus, impetu suo ipsi comotiones excitantes animæ, & cõcutientes eam. Ad omnem occasionem præsto sũt, vel occursu fœmineæ pulchritudinis, vel odore suauitatis alicuius. Auditu pariter & tactu mouentur velociter, quibus etiam animæ inflectunt constantiam, & velut à natura sui alienãt eam. Vnde plerique ὁρμητικὸν dictam putant, quia ὁρμὴ impetus dicitur, eo quòd ex quodam impetu sensuum inflexionis atque alienationis nostræ causa nascatur: fœminei autem sexus speciem habet. Et etiam sensus nostri αἰσθήσεις Græcè dicũtur fœmineo vocabulo. Effœtarum modo animarum cito vacuantur, vbi partus suæ generationis delectationisque effuderint, & iterum excitatis cupiditatibus

Genes. 14.
Ibidem. 2
Gene. 15.
Psal. 50.
Genes. 15.
Ibidem.
Sapien. 1. Rom. 10.
Gene. 15.
Luc. 1.
Gene. 15.

Universidad de Deusto

tatibus nouis referunt impetus. In ariete verò verbi ac ser-
monis nostri habetur similitudo, quod sit vehemẽs, sicut &
sermo noster efficax operationis, & quadam ornatus nostri
& tegminis causa sit. Aries per vsum vestium ordine quo-
dit gregem ducens, sicut ordo quidam vitæ vsúsque no-
stri verbo explicatur. Arbitror autem quòd illud verbum
magis intelligere debeamus quod est verbum dei, cum quo
aries iste habere videatur non mediocrem cognationem.
Quod verbum nos vere tegmine velleris sui vestiuit, & in
Esaiæ.53. domum introducit æternæ salutis. Qui se pro nobis immo-
landum obtulit, qui tanquam ouis ad victimam ductus est,
& sicut aries coram tondente se sine voce, sic nõ aperuit os
suum. Ex quo ordinem quendam substantiæ habemus & sa
cræ redemptionis, quod per ipsum conditi ac redempti su-
mus. Duplex igitur causa per verbum, naturalis, & moralis.
Naturalis qua condidit, moralis qua redemit. Philosophia
quoque geminam speciem sui constituit in verbo, natura-
lem, & moralem. Rationalis enim vtriusque portio est.
Naturalem secundum mundi creationem, quam verbo assi-
gnat: moralem secundum iustitiam, & æqualitatem viuendi,
cuius vita & ratio de verbo. Qua causa cùm dies quadragin B
Luæ.2. ta complerentur ex Mariæ virginis partu, tulerunt domi-
num nostrum Iesum in Hierusalem, vt offerrẽt domino se-
cũdum legem, & vt darent hostiam par turturum, aut duos
pullos columbarum, eo quòd in columba spiritalis sit, in tur
ture incorruptæ generationis natura, vel immaculati corpo
ris castimonia. Merito ergo ad sacrificium iubentur post a-
rietem turtur & columba sumi, vt verbo adhærere intelligas
incorruptam castimoniam, & spiritalem gratiã. Et hoc ipso
Matth.13. quidem quòd aues posuit, intelligere possumus cœlestium
meritorum volatus. Sunt enim volucres cœli quæ veniunt
& habitant in ramis eius arboris quæ de grano sinapis surre
Ezech.1. xit, cui cœlorum regnum comparatur. Et Ezechiel apertos
sibi cœlos dicit, & vidisse inter alia etiam rotam vnam super
terram coniunctã animalibus quatuor. Et infra: Audiebam,
inquit, vocem alarum eorum sicut vocem aquarum multa-
rum, & vocem sublimis dei: & cum irent vt vox verbi, sicut
vocem castrorum. Vnde quidam ad libros philosophię de-
riuarunt, eo quòd ipsum cœlum simile sit. Denique Pla-
to currum volucrem dixit esse cœlum, ex eo quòd prophe-
ta dixerat: Cum irent animalia, ibant & rotæ coniunctæ il-
lis: & cum eleuarent se animalia à terra, eleuabantur rotæ.
Sed propheta non cœlum ipsum dixit, sed aues esse in cœ-
lo. Denique & Dauid ait: Cœli enarrant gloriam dei, hoc
Psalm.18. est potestates cœlestes, velut cum spectatur pulchrum ele-
mentum, prædicatur operator. Animam autem describit
propheta, cuius motus sunt quatuor, velut equi, λογικὸν,
θυμικὸν, ἐπιθυμητικὸν, διορατικὸν. Hæc animalia quatuor, id est,
homo λογικὸν, leo θυμικὸν, vitulus ἐπιθυμητικὸν, aquila διο-
ρατικὸν. Ideo ratio præmissa est, vt reliqua rationem se-
quantur. Ideo cum homine à dextris est leo, id est cum ra-
tione commotio à dextris est. Ista animalia quando eleuan
tur, eleuantur etiam rotæ. Rota autem vita est super ter-
ram, qua viuimus. Si animæ nostræ motus quatuor eleuan-
tur, eleuatur & vita nostra. Ideoque addidit: Quoniam spi-
ritus vitæ, inquit, erat in rotis. Anima ergo magis currus
Cant.6. est, quæ ait in Canticis canticorum: Posuisti me currus A-
minadab, id est domini nostri. Non ergo philosophię tradi- D
tioni descriptio currit prophetica. Denique vocem alarum
audisse se dicit propheta. Istę alę virtutes sunt, quæ de te po
scuntur. Qui tales offert hostias, fidem & castimoniam men-
tis, simplicitatis gratiã, charitatis & pacis effectum, ipse bea
tæ illius terræ agnoscit hęredem: sicut etiam dominus aper-
Matth.5. tius in euangelio declarauit dicens: Beati pacifici, quoniam
ipsi deum videbunt. Vel quoniam ipsi possidebunt terram.
Accipe aliam diuisionem. Caro quoque nostra ipsa dei ordi
natione diuisa habet membra. Duo oculi sunt, binæ aures,
duæ genæ, nares diuisæ, dentium geminatus ordo, vbera, sca
pulę, manus, latera, fœmora, genua, crura, pedes, nónne bina
omnia, vt subnixa geminatis subsidiis omnia nostra videan
tur officia? Anima etiam diuisionem suarum patitur portio-
num. Nam διορατικὸν, hoc est superiora', quasi oculi quidam
contrarij, rationabile est & irrationabile. Rationabile ip-

A sum diuiditur circa mentem & sermonem. Sensibile eius
in auditum & visum, quibus vitæ huius cumulatur gratia.
Nam odor & gustus vitalis vsus videntur necessarium præ-
bere ministerium. Nares iugi flatu aspirationem recipiendo
vitalem continuato quodam substantiam hominis cibo pa-
scitur. Gustus autem potu epulísque generatur. Quintus ve
ro sensus, hoc est tactus, velut admixtus est illis quatuor.
Odor & gustus quædam magis alimenta sunt corporis, qui-
bus huius carnis militia subsistit. Visus verò & auditus men
tem adiuuant. Hæ sunt diuisiones quæ secundũ carnem no-
strã animámq; à summo operatore diuisæ sunt. Vnde opor-
tet nos colligere quia etiã iste mũdus velut per mẽbra quæ-
dam gemina & tãquã antiprosapia* sit distributus. Est enim *antiproso
terra in mõtes & in cãpos, vt sunt partes nostri corporis ela pa.
tiores aliæ, aliæ planiores. Eminẽt scapulę, & pedũ superio-
ra vel manuũ. Latera verò & inferiora ceruicis velut valles
terræ & concaua. Quod & de vola manus intelligere licet.
Nam in ipso calcaneo pedis eminere alia, media autẽ sinuata
quis nescit? Aqua in mari salsa, in flumine dulcis vel in fon
tibus. Est aer hyberno frigidus tẽpore, veris mensibus tem
peratus, ćalidus æstate. Ergo ista diuisit operator. Mentem
autem nostrã, quæ modo auium, virtutũ diuersarũ & vigo-
ris sui vecta remigiis supra cœlũ euolat, non diuisit, quia tri
nitati adhæret diuidenti omnia, soli indiuisæ. Vnde philoso
phi superiorẽ mundi huius substantiã, quem æthera vocant,
nõ ex cæterorũ admixtione elementorũ constare volũt: sed
splendidam, & multo refulgentẽ lumine, quæ non terræ sor
didum, nec aquarũ humidũ, nec aeris nebulosum, nec ignis
ipsius rutilum quicquã recipiat, ex quinta quadam vsia esse
asserunt: & velut volucrem mundi huius mentem velociorẽ
puriorémq; esse cęteris partib'. Nam aliæ mixtæ sibi & cõ-
cretæ sunt. Nos autem nihil materialis compositionis immu
ne atque alienum putamus, præter illam solam venerandæ
trinitatis substantiam, quæ vere pura & simplex synceræ im
permixtæque naturæ est: quanuis aliqui putent de illa quin-
ta vsia lucem esse clariorẽ, de qua dixerit Dauid, quod deus Psalm'.103.
circundatus sit lucem sicut vestimentum. Et Apostolus scri
pserit de ipso omnipotẽte, quòd solus habeat immortalita- 1.Timo.6.
tem, & lucem habitet inaccessibilem. Qua autem ratione di C
xerit quòd aues descenderint supra diuisa corpora vitulæ, Genes.15.
caprę atque arietis, non facile dicam, nisi quòd omnia terre-
na, maritima, atq; ipsa aerea plena sunt insidiarũ ac perturba
tionum. Videtur enim aues istę cibi causa descendisse supra
corpora. Naturaliter autẽ violẽtiores potioréq; viribus su
per infirmiores irruũt, & quasi mortuis corporibus incum-
bunt, ex improuiso frequentius irruentes: vel (quod verius
puto) quia princeps mũdi huius, & volucres cœli spiritalis
nequitiæ, quę sunt in eos qui mundana solicitudine curáque
diuisi sunt, graui motu incessant, & velut cadauera mortuo-
rum dilacerãt dẽte aspero. De his enim dictũ est: Relinque Matth.8.
mortuos sepelire mortuos suos: quia sunt de regno diaboli,
qui in seipsum diuisus est. Qui autem sunt dei, quibus dicit
Iesus: Regnum dei intra vos est: hi non sunt diuisi, quia ad- Luæ.17.
hærent deo, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus
est. Erunt enim, inquit, duo in carne vna: qui autem adhęret
domino, vnus spiritus est. Isti ergo non sunt mortua corpo- 1.Cor.6.
ra, vt volucres cœli comedãt eos, sed sunt spiritus. Facit e- Psal.103.
nim deus angelos suos spiritus. Denique supra columbã &
turturem non descenderunt, quia diuisæ istæ aues non erãt.
Non sunt enim diuisi iusti, quib' dicitur vt sint simplices si- Matth.10.
cut colũbæ. Ideóque dicit Dauid quia & passer inuenit sibi Psalm.83.
domum, & tutur nidum sibi, vbi reponat pullos suos. Hæc
spectabat Abraham, hæc profundo & spiritali considerabat
intuitu. Ideoque scriptum est, Consedit. Non quasi aruspi-
cinæ, sed quasi cœlestis reuelationis interpres, signa diuinæ
operationis explorans. Mens enim directa ad Christi gra-
tiam videbat hunc mundum plenũ esse iniquitatis, quæ ve-
lut à summo cœli volaret, & opprimeret infimos terræ: pu
dicitiam autem, fidem, synceritatẽ, nullis esse obnoxias pas-
sionibus: auaritiã vero & solicitudines seculi quib' suffocan
tur qui habẽt voluptates diuitiarũ, dilacerari ac diuidi. Vn-
de & diuisæ dictæ sunt, ꝙ mentẽ diuidant, atq; in diuersum
scindant, & in partes trahant, nec sinant incorruptam esse &

Universidad de Deusto
Biblioteca

integram. Vir ego pacificæ mentis cõsidebat & considerabat, quatenus prohibere cominus posset ea mala quæ hominibus inferuntur. Mens enim sapientis viri ac iusti mederi studet humanis casibus, & prohibere ac resecare animarum nostrarum labores.

Quid sibi uelit quod post solis occasum excessus cecidit super Abraham: & quomodo ei non tam quæ futura erant declarabãtur, quàm præscribebantur quæ faciẽda forent. Quid præterea singulariter per superiora author significari arbitretur. Caput IX.

DEnique quàm hoc Abraham spiritali & prophetico affectu fecerit, sequẽtia docent. Nam solis occasũ excessus cecidit super eum: & ecce timor magnus & tenebrosus incubuit super eũ.) Excessus prophetis fieri solet, sicut habes Prophetam dixisse: Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax. Excedit enim mẽs Prophetæ velut fines quosdam humanæ prudentiæ, quando repletur deo. Et ante euacuat se cogitationibus & disceptationibus seculi huius, vt aduenienti gratię spiritali puram se & exinanitam præbeat. Superueniat in eam spiritus sanctus magna se vi infundens, ita vt mens hominis subito turbetur. Denique angelus venit ad Mariam, & cum sedulitate & gratia venit, & tamen Maria mota est in introitu eius. Vnde angelus ait ad eam: Ne timeas Maria. inuenisti enim gratiam apud deum: & ecce concipies in vtero, & paries filium. Cognoscimus ergo quia quando venit gratia dei super propheticam mentem, subito irruit: & inde incubuisse & cecidisse super prophetas spiritum sanctum legimus, quia excessum patitur, & turbatur, & timet, & quibusdam ignorantiæ & imprudentiæ tenebris offunditur: sicut & in Actibus apostolorum legimus, quia circũfulsit lux super Saulum de cœlo, & cecidit, & horrore animi turbat' est, & audiuit vocem de cœlo dicentem: Saule Saule, quid me persequeris? Desinit enim videre secularia, qui incipit audire diuina. Vnde & timorem Abrahæ & tenebras mirari non debes, quasi prætervirtutem aut meritum eius acciderint, cum prophetarum consuetudini congruere aduertas, quando cognoscunt futura. Continuo autem dictũ habes ad eum: Sciendo scies quòd peregrinum erit semen tuum in terra non sua, & seruitio opprimentur, & nocebunt eis, & humiliabunt eos annis quadringentis. Merito tenebrosus horror magnus factus est, quia magna oracula deferebãtur, cum de populo seculorum dabatur præceptum. Quomodo tam facile capere istud mẽs humana poterat, maxime quæ admonebatur vt in hac peregrinaretur terra? Non enim tam quæ futura erãt declarabantur, quàm præscribebantur quę facienda forent. Peregrinũ, inquit, erit semen tuum, siue quia omnes homines peregrini esse debeamus in hac vita: (omniũ etenim pater est Abrahã) siue quia verũ semẽ Abrahę pegrinatur in hoc mũdo. Illud enim verũ semen est, de quo dictum est: In Isaac erit semen tuum. Deniq; qui se Abrahæ hæredem agnosceret, ait: Aduena ego sum in hac terra & peregrinus, sicut omnes patres mei. Qui enim peregrinus hic fuerit, ciuis in cœlo est. Qui autem in hac terra omnem animæ suæ substantiam constituendam putauerit, hæreditatémque huius terræ acquirendam sibi exultauerit, à dei regno excludetur. Vnde Apostolus ad fideles viros, & ciues Hierusalem illius quæ in cœlo est, & ecclesiæ filios dicit: Ergo iam non estis peregrini, sed estis ciues sanctorum, & domestici dei. Non ergo hæc terra nostra est, de qua potest princeps mundi huius dicere, ostendens omnia regna orbis: Tibi dabo potestatem hanc si procidens adoraueris me. erunt omnia tua quæ sibi alieni vindicant, & seruitio opprimunt populum dei, vt seruis eius nocere, & humiliare conentur sanctos dei. Denique ipse filius dei nihil sibi ex hoc mundo vindicandum putauit: vnde ait: Venit mundi huius princeps, & in me inueniet nihil. Diuersi ergo domini in seruitute nos volunt tenere, incessit diabolus, infestant angeli eius, passiones motúsque corporis velut domestici atque intestini hostes inquietãt. Foris pugnæ, intus timores: foris pugnæ, intus cupiditates. Aliena est enim interni corporis substãtia puritati cordis, & ideo impugnat vel repugnat. Bellum ergo quotidianum est, & inter eadem graue prælium, donec deus misericors diabolum atque ministros eius iudicet, passiones restinguat, ac subiiciat menti sedulæ: Exquirat animas nostras de omnibus offensis, & periculi nostri authoribus, qui ait: Sanguinẽ animarum vestrarum exquiram de manibus omnium bestiarum. Et vt Ioannes dixit: Quia mors & infernus missi sunt in stagnum ignis. Itaque exibunt iusti, vt nihil de suo dimittant in hac terra, ne spolia eorum resideant apud incolas & possessores istius terræ. Quæ etiam si abibunt de terra Aegypti ista, vasa quæ sumpserunt ab Aegyptiis mutuo vel aurea, inquit, vel argentea, quibus ad tempus vtentur, secum auferant, & deprædentur Aegyptios. Hæc vasa acceperunt voluntate domini, & secum ea auferũt, quia resurrectionis filij sunt, quibus dicitur: Non peribit capillus de capite vestro. Vasa hæc Aegyptij dederũt, quæ de terra afflictionis sunt assumpta. Et sunt alia aurea, alia argentea, quia omnis creatura dei bona, & maxime hominis in terris præstãtissima, quem honorauit deus vt inspiraret in faciem eius spiritum vitæ, & omnibus præsideret animantibus. Hæc illa sunt vasa de quibus dicit Apostolus: Habemus thesaurum in vasis fictilibus. Hæc est vestis Aegyptiorum qua vestitur anima nostra, vt locupletior hinc recedat, & quo hic vehemẽter laborat, liberetur. Non solum enim omnis creatura ingemiscit & patitur, sed etiam nos donec veniat redemptio corporis nostri. Habet dominus curam operis sui, habet naturæ promptæ in plerisque adorationem ac beneuolentiam. Neque excidi & perire patimur arbores quarũ circa primos fructus nobis futura prorumpunt, si posteriore ætate aut ventus decutiat, aut sol adurat, aut suffulcienda & subministranda virtute, siccitatibus deficiat substantia, sed melioribus auris deferimus examinandas. Et ideo dominus deus noster bonæ voluntatis remunerator, etiam primæ futuræ indolis contemplationem habens, omne colligi patitur animæ nostræ patrimonium, & reseruari futuri aduentus illud probaturus tempori: memor atque sui muneris quod immortale voluit esse equis, sed si culpa non obrepsisset & grauis, quæ fecit vt non expediret diu viuere, ait ad Abraham: Tu autem ibis ad parentes tuos cum pace, nutritus in senectute bona. Patitur nos discedere ex hoc seculo, vt secessione animæ hoc corpus resoluatur in terram suam, & finis sit peccati, deinde per resurrectionem reformetur diuinæ liberalitatis gratia. Ideo dicit ad Abraham: Tu ibis ad patres tuos. Nonnulli putauerunt patres esse elementa ex quibus cõstat caro nostra dum viuimus, & in quam resoluimur. Sed nos qui meminimus matrem nobis esse Hierusalem quæ sursum est, quæ libera est, quæ est mater omnium nostrorũ, sicut dicit Apostolus: illos asserimus patres, qui vitæ merito & ordine præcesserunt. Erat illic Abel pia victima, erat pius & sanctus Enoch, erat Noe, ad eos promittitur Abraham transitus. Transit enim qui de hac vita recedens, ad vitam demigrat alteram, quia viuit mens sapientis & iusti viri qui nutritus est in pace. Nam insipiens in bello nutritur, & in discordiis, iustus in senectute bona viuit. Non dixit longa sed bona, quia iustus senectute bona viuit. Non dixit longa sed bona, quia iustus bene senescit. Iniustorum autem nemo, quanuis cornicibus viuacibus diuturniore vita vixerit. Nam diu viuere commune sapientibus atque insipientibus est: Bene autem viuere speciale sapientis est, cuius senectus venerabilis, & ætas senectutis vita immaculata: non diuturna, inquit, neque numero annorum computata, nec capillis canis in capite, sed sensib'. Ille ergo bene senescit, qui bene senserit. Quarta autem generatione reuertentur. Historia quidẽ Iudæis videtur conuenire, qui in Aegyptum transierunt, & de Aegypto transierunt. Quadringenti enim anni & triginta exacti illic eorum anni sunt, sed non omnes centenos, & quot excurrunt, annos vixerunt, sicut Moyses, aut Iesus Naue, vt quartæ generationis tempus conueniat. Vnde mysticum aliquid magis requiramus, eo quòd tetras omnibus numeris apta sit, & radix quædam decimæ ac fundamentum, hebdomadis quoque media. Denique nonagesimustertius psalmus scribitur, quarta sabbati, eo quòd hic numerus medius sit priorum & sequentium. tres enim præcedunt eum, primus, secundus, tertius: & tres sequuntur, quintus, sextus, septimus. Qui hunc psalmũ canit, velut aptis numeris vitam istius mundi transigit, quasi tetragonus, & stabilis atque

Gene.15. Psalm.115. Luc.1. Act.9. Gene.15. Ibidem. 21. Roman.9 Hebr.11. Psalm.38. Ephes.2. Matth.4. Ioan.14. 2.Corin.7. Apoc.20. Exod.3 11. & 12. Luc.21. 2.Tim.2. 2.Corint.4. Gene.15. Galat.4. Sapien.4 Gene.15.

Universidad de Deusto

atque perfectus. In quatuor enim libris plenum euãgeliũm atque perfectum est. Quatuor animalia mystica sunt. Mundi quoque istius partes quatuor sunt, ex quibus congregati filij ecclesiæ regnum Christi sacratissimũ propagarunt, venientes ab Oriente atq; Occidẽte, Septẽtrione & Meridie. Quadripartito igitur latere sancta surrexit ecclesia. Decas quoque ex isto numero assurgit. Si enim connectas ab vno vsque ad quatuor, hoc modo decimam facies. Computa vnum, adde illi duo, fiunt tres: adde tribus tres, fiunt sex: & ad sex adde quatuor, fiunt decem. Tetras igitur decem implet, decas numerum omnem complectitur. Quatuor quoque ætates sunt hominis, pueritia, adolescentia, iuuentus, maturitas. Paulatim assurgit & fundatur. Sapientia itaq; summa prudentiæ quarto ætatum ordine venit. Meritóq; & si quis ante sub rege Aegypti fuit, maturioris tamen consilij exit de potestate eius: & legem igitur agnoscit sequendam. Tunc fit ei istius vitæ mare peruium. Similis ratio his quæ gignuntur solo. Vbi semẽ sparsum fuerit, soluitur humo. Et primo prorumpit in radicem, deinde germinat, formatur fructus, & postea matureſcit. Arbores quoque ipsæ primũ fructum ferunt, deinde adolescit fructus, accessu temporis mutat colorem, quarto ordine consummatur, hoc est nouissimo. Ita ergo & nos in terra hac afflictionis fugiamus lateres formare, sed lachrymis & gemitu vocemus domini misericordiam, vt mittat nobis Moysen & Aaron, hoc est legẽ & sacerdotem, illum verum sacerdotem, & sacerdotum principem, qui licet inter homines versatur, dicebatur: Ecce spirit' ante faciem nostram Christus dominus: & liberet nos de terra Aegypti, vt pascha domini celebremus. Feramus etiam fructum fidei ab ipsa pueritia, augeamus in adolescentia, coloremus in iuuentute, compleamus in senectute. Iam enim securis ad radicem arboris posita est, vt qui facit fructum, ferat. Adultam etiam maturámque segetem nostram messor inueniat, vt maturos fructus in apothecis recõdat, ne immaturos hyems deprehendat, ventus decutiat, pluuia corrumpat. Ego tamen arbitror significari magis, inter aduentum domini priorẽ, & secundum qui futurus est iudicij dies, tempus medium. Ideo enim & ad solis occasum viro huiusmodi factus est pauor magnus, quia occidente iam mundo futurũ sacrificium declarabatur quo mundus redimeretur, fides esset hostia, quæ nõ diuideretur à filiis Abrahæ. Nam qui eam diuidunt, nõ sunt Abrahæ filij. Fides comparatur regno cœlorum. Simile est enim regnum cœlorum grano sinapis. Et simile est regnum cœlorum negociatori qui emit agrum, & inuenit in eo margaritam precioſam. Regnum cœlorum indiuisum est, quia regnum trinitatis vnum est. Ideo perpetuum atque æternum, quia indiuisum. Omne enim regnum diuisum facile destruetur. Hostia etiam foret pudicitia trinitati dicata, post illud sacrificium vitulæ quoque pro laborib', quia sacerdotalis est victima. Capræ autem, quia pro peccatis hostia. Arietis, quia pro omni mundo, & pro ipsis arietibus vel cœlestibus. Non solum pro hominibus, nec solum pro agnis, sed etiam pro hœdis quos peccatricis generationis fœtore exuit. Testificatur oraculum futuros adhuc in terra afflictionis Abrahæ filios, vt in agone multorũ & grauium certaminum se probent, & ita cum multa supellectili aureorum & argẽteorum vasorum spoliis opimis exeant & reuertantur animæ, atque exeant precioſa possidentes corpora, diuersarum virtutum, & præcipue castimoniæ possessionum thesauro repleta, sumpture etiam Christi iudicio de diabolo & eius ministris, cæterisque qui voluerunt nocere vindictam. Tũc erit pauor magnus etiam iustorum. Nemo enim sine peccato. Omnes habebunt quod timeant, quia impleta peccata erunt. Et cùm superabundauerit peccatum, superabundauit gratia. Iterum cum iam sol esset ad occasum, flamma facta est. Et ecce fornax fumigabunda, & lampades ignis, quæ pertransierunt per media diuisa illa. Etiam si dubitarerur de superioribus, confirmarent sequentia, quando flammam factam ad occasum legimus, quæ illuminaret vespertina mundi tempora, & fulgeret in tenebris, ac reuelaret latentia. Denique continuo visa est fornax fumigabũda. Cuius similitudine exprimi videtur vita humana, quæ implicata iniquitatibus seculi istius atque inuoluta, nõ habens veri fulgoris claritudinem, & splendorem synceri luminis, intus quasi fornax æstuat diuersis cupiditatibus, & quibusdam desideriorum anhelat ignibus: foris velut quodam fumo obtexitur, ne videat veritatis faciem. Obumbratur itaque & obducitur quadam caligine oculus animæ, vt confundatur globo quodam fumigantis nebulæ, mẽris aspectus, ne pura sit aspectari negocia, donec cœlestes lampades dirigat dominus Iesus, hoc est fulgorem gloriæ suæ. Quando, inquit, non indigebunt luce lucernæ, & lumine solis, quoniam ipse dominus erit lux omnibus, & ipse illuminabit omnia mundi istius, quorum supra cognita est diuisio, nunc manifestata in lumine, nunc per speculum in ænigmate, tunc nec in parte, sed facie ad faciẽ veritatis soliditas, atq; illud quod perfectum est, possit videri.

Apoca.22.

1.Cor.13.

Quid significetur oraculo domini ad Abraham dicentis: Semini tuo dabo terram hanc &c. Ad quid etiam pertineat Sara uxor Abrahæ, quæ sterilis fuerat: & quid ancilla eius Agar significet. Qua ratione præterea Sara conclusa fuerit, & Agar filios pepererit. Caput X.

POst hæc secutum est oraculũ dei dicentis: Semini tuo dabo terram hanc à flumine Aegypti vsque ad flumen magnũ Euphraten.) Qui futuram gloriam demonstrauerat, debuit etiam conferenda virtutum merita polliceri. Ipse enim & adiutor laborantium, & remunerator innocẽtium est. Aegyptus hic nomen non regionis sed fluminis est. Sic enim veteres Nilum vocabant, siue quòd ipse regioni nomen dedisset, siue quòd regionis accepisset vocabulum. Denique & poeta Græcus testificatur ita esse dicens: σῦσα δ' ἐν αἰγυπτῳ πολυμὴ νίας ἀμφιλίκεσσι. Angustum autem & vile est, vt putemus quod cœlestibus signis terrena spoponderit. Itaque consideremus ne forte perfectam beatitudinem & consummationem bonorum operum promiserit. Perfecta enim beatitudo ex tribus istis videtur subsistere, corporis, atque animæ, & accidentibus bonis, quæ Græci ἐκτὸς dixerunt, vt sit corporis castimonia, patientia, vel temperantia, sit animę prudentia atque iustitia. Aegypti igitur flumẽ corporalia videtur significare. Vnde & Geon dictus est ipse fluuius, quia de terra figuratus est homo. Euphrates autem quæ sunt animæ, eo quòd fons sit iustitia cæterarum virtutum, quæ virtutes alias illuminet. Prudẽtia enim sine iustitia nocet. Fortitudo quoque nisi eam iustitia temperet, intolerabilis insolentia est, furori quàm rationi propior, dominationi quàm libertati. Sobrietas & temperãtia, priuata bona sunt, nec vllius vis, nisi iusta erga deum reuerentia, & fideli mente pietatẽ colas. Iustitia sola est quæ virtutes omnes cõplectitur, & commẽdat omnes. Accidẽtia quoque sunt negociationes, mercaturæ, & agriculturæ, cõpetentia quæstus laborũ operúmq; ruralium. Sunt etiã corporis accidentia, salubritas, & cõmoditas valetudinis, decus, fortitudo, quæ ex tẽpore accidunt, & cum ætate mutãtur. Non mediocrẽ hanc triplicem gratiam putes. Habes enim perfectionẽ perfectam in euãgelio. Nã cum dicit dominus Iesus legisperito illi: Diliges dominũ deum tuum, animæ iustitiam mandat tenendã. Etenim si honorari parentes iustũ est, quanto magis parẽti omnium fieri debet honorificẽtia? Rursus cùm dicit: non occides, non adulterium, non furtũ facies, nõ falsum testimonium dices: virtutes corporis seruandas admonet. In posteribus verò dicens: Nemo est qui relinquat domum aut parentes, aut vxorẽ, aut filios propter regnum dei, & nõ recipiat septies tantũ in hoc tempore: in seculo autem vẽturo vitam æternã possidebit: nónne incremẽta bonorum accidentium cum animę corporisq; remuneratione promittit? Hæc quæ simplicibus verbis sacra scriptura exprimit, magno quodam cothurno Aristoteles & Peripatetici personant atque extollũt. Pythagoricum quoque dogma esse testificãtur sui. Sed quis illorum æquauit Abraham tempore? Quis authoritate & sapientia dominum †, cuius oraculo triplicis huius gratiæ munus agnoscit? Dantur autem ei tanquam in disciplinam alienigenæ nationes, vt mens æqui obseruantissima, recidat vitia, emendet errata. Magis tamen euidens ecclesiæ declaratur mysterium, quia per apostolos qui sunt Israelitæ, quorum patres, & ex

Gene.15.

Matth.13.

Lucæ.11.

Rom.5.

Gene.15.

Matth.3.

Matth.22.

Ibidem. 16.

Marc.10.

†domiñ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Roma.9. quibus patribus Christus secundum carnem sub lege factus est, cõgregãda ecclesia foret, crediturus populus nationum. Quos non ocioſe decem numero ſignificauit, ſed vt oſtenderet quia illi ante perfidi, vbi menſurã pietatis impleſſent, profecto eſſent fidei adepturi coronam. Denique ſequitur:

Gene.16. quia Sara vxor Abrahę ſterilis fuerat, quod ad eccleſiã pertinere, in ea expoſitione quam de moralib⁹ ſcripſimus, apoſtolicis docuimus exemplis. Eccleſia enim ſterilis videtur in hoc ſeculo, quia non ſecularia parturit, nec præſentia, ſed futura, hoc eſt non ea quæ videntur, ſed quæ non videntur. Huius ancilla eſt ſynagoga, vel omnes hæreſes, quæ ſeruos non liberos creat. Ideoque Agar dicitur habitatio. Etenim temporalis ſpem fouet, non perpetuæ poſſeſſionis gratiam tenet. Itaque vt non inſolens partu corporeo ſiat ancilla eius, & ius eccleſiæ ſibi vindicet, dicitur ibi: Eiice ancillam

Ibidem. 21. & filium eius. non enim hæres erit filius ancillæ cum filio

Galat.4. meo Iſaac. ſed etiam in ſingulis Sara eſt, & in ſingulis Agar. Sara virtus vera eſt, vera ſapientia: Agar autem eſt verſutia, tanquam ancilla perfectioris virtutis. alia enim ſapientia ſpiritalis, alia ſapiẽtia huius mũdi. Ideo etiam Aegyptia ſcribitur, quia philoſophica eruditio abundanit in Aegypto. Deniq; & Moyſes eruditus erat in omni ſapiẽtia Aegyptiorũ,

Hebr.11. ſed abiecit eam præferens Aegypti theſauris opprobrium pro Chriſti nomine. Nã ſi illam iudicaſſet alicuius momenti eſſe ſapientiam, non vtique dixiſſet: Precor domine, non

Exod.4. ſum dignus ante heſternam & nudiuſtertianam diem, neque ex quo cœpiſti loqui ſeruo tuo: gracili enim collocutione, & tardiore lingua ego ſum. Denique quaſi inerudito reſpondetur ei quod eruditur à domino: Ego aperiam os tuum, & inſtruam te quod debeas loqui. Præclarum autem myſterium, quod lex non ſatis plena erat vt perſuaderet populis, & gentes vocaret, vel quia clauſa foret vſque ad Chriſti aduentum. Qui exponẽs nobis prophetica oracula, & proferẽs lectionis veteris teſtimonia, veluti quoddam os legis aperuit, vt fidei clamor in totũ perueniret orbem. Vnde & myſtice ait Sara: Cõcluſit me dominus vt non pariam. intra

Gene.16. ergo ad ancillam meam, & filium facies ex illa. vt agnoſcas in prædeſtinatione fuiſſe ſemper eccleſiam dei, & paratam fidei fœcunditatem, quando iuberet dominus prorumpere, ſed voluntate domini certo reſeruatam tempori. Denique

2. Corin.6. ſcriptum eſt: Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiui te. Aduertimus itaque quod feſtinabat fides eccleſię, ſed concluſa erat eius fœcũditas. Quo verbo demonſtratur quoniam expectabat partus ſui tempora, quia quod concluſum eſt, aperiri ſolet: qua ratione cõcluſa fuerit, docet te A-

Roma.11. poſtolus dicens: Concluſit enim deus omnia in incredulitate, vt omnibus miſereatur, vt non volentis neque currentis, ſed miſerẽtis dei eſſet gratia, ne te ipſum iuſtificares, ſed omnia tribueres deo qui te vocauit. Nemo enim pigreſcat, & excuſationẽ prętendat, quo ſerius credat quia ſcriptum eſt, non volentis neque currẽtis eſſe. Conſideret enim quid additum ſit: Sed miſerentis, inquit, dei. Talẽ te ergo præbe bonis ſtudiis & prompta fide, vt deus tui miſereatur, & vocet

Eſaię.65. te ſicut eccleſiam vocauit, dicens: Palam factus ſum quærentibus me, apparui iis qui me non interrogabãt. Et rectę prę-

Roma.10. miſſa ſunt deteriora, vt meliora ſequerentur. Peperit ancilla ſeruos, vt eos eccleſia liberos faceret, & de ſeruitute populos ad libertatem vocaret, de culpa ad innocentiam, de offenſa ad gratiam. Singulorum quoque hominum ſi ſpectes ordinem, non omnes à perfectis inchoauerunt, nec apud omnes tempore prima eſt, ſed merito antiquior perfecta virtus. Prudentis igitur mentis eſt conſiderare quandiu imperfecta eſt anima, quæ ſunt ſecum deliberet, vt vel in poſterioribus ſe exerceat virtutum diſciplinis, donec exercitij vſu valeſcat. Dum vero ſe erroris inuolucris exuerit, & ab omni enodauerit offenſione, conſummatam ſui purgationẽ exhibens, tunc ſuo nitatur ordine magnos partus edere. Præ-

Geneſ.17. terea dicitur Abrahæ: Eſto ſine reprehenſione, cui dabatur ſpiritus ſapientię ſanctus, bene mobilis, immaculatus. Oportet igitur viri ſapientis animam die noctúq; in exercitio iugi ſpecula prætendere, nunquam ſomno indulgentem, perpetuis vigiliis intentam deo, ad comprehenſionem rerum earum quæ ſunt, & ſingularum cauſarum cognitionem. Sed etiam futurorum interpres ſapientia eſt, ſcit præterita, & de futuris æſtimat. Scit verſutias ſermonum, & ſolutiones argumentorum. Signa & monſtra ſcit antequam fiant, & euentus temporum & ſeculorũ. Non poteſt igitur bonus atque perfectus non eſſe qui hanc acquiſierit, quia & omnem habet virtutem, & imago bonitatis eſt. Vnde & ſeculi iſtius ſophiſtæ traxerunt diffinitionem huiuſmodi, quod ſapiẽs vir bonus dicendi peritus ſit. Redeamus nunc ad donum dei, quo nihil plenius. Quid enim melius ſapientia? Quid peius vanitate? Quid deterius ſuperſtitione? Ideoque tanquam ei cui promiſerat plenitudinem perfectionis, ait: Augebo te valde, & ponam te in gentes, & reges de te erunt: quia qui eius eſt, totus mundus diuitiarum eſt, & augetur, non minuitur vt ſtultus. Ponitur in gentes Abraham, hoc eſt, fides eius ad gentes trãsfertur, & reges ſeculi qui crediderunt: & ſe ſubiiciunt domino Ieſu, cui dicitur: Tibi offerent reges mu- Pſalm.67.
nera. Nec illud abſurdũ, quia ex genere Abrahæ non ſolum reges erunt dignitate, verumetiam illi reges qui peccato nõ ſeruiant, nec vincat eos malitia, ſupra quos regnum mors non habeat. Mentis quoque bonæ cognouimus reges eſſe & principes inuentiones, quæ ſicut Abraham mediocris quidem generationis prouentus non habet, ſed abundat regalibus. Cui data eſt terra in poſſeſſionẽ, vt dominetur corpori, nec ſit captiua carnalium voluptatum, ſed quaſi famulatu debito obnoxia caro menti ſeruiat. Secũdum perſonam autem Abrahæ euidens myſterium eccleſiæ, quæ totum orbem fidei hæreditate poſſedit: Bene pater electiõis dicitur, pater fidei, pater piæ confeſſionis.

Quid nos docerat oraculum quo dictum eſt Abrahæ: Circunciditis omne maſculinum veſtrum &c. Quomodo etiam plerique mouẽtur ex hoc quod dominus dixit: Quoniam qui non fuerit circunciſus maſculus &c. Qua ratione prætereà Sarę una litera fuerit addita, ac de futuri filij promiſſione &c. Quid denique ſignificet quòd Abraham in faciem ceciderit. Et de promiſſi confirmatione, & reſponſione domini ad Abrahæ petitionem. *Caput XI.*

ET quia ad perfectum vocatur, oraculũ perfectionis accipit, Circuncidatis, inquit, omne maſculinum veſtrum, & circuncidatis carnem veſtram. Gene.17.
perfecta autem circũciſio ſpiritalis eſt. Deniq; & lectio hoc docet, cùm dicit: Circuncidite duritiã cordis veſtri. Et hic plerique ita accipiunt, vt ſit: Circuncidite omne maſculinum veſtrum, hoc eſt mentem veſtrã. nihil eſt enim mente validius. Deinde quia maſculinum ſanctum dicitur, Omnis maſculus adaperiens vuluam, ſanctus domino voca Exod.13.
bitur. Quid autem mente ſanctius, quæ dat bonarum ſemina cogitationum, quibus aperit vuluam animæ cõcluſam pa- Luc.2.
riendi ſterilitate, vt poſſit illas inuiſibiles generationes edere vtero illo videlicet ſpiritali de quo dicit Eſaias: In vtero Eſaiæ.26.
accepimus & parturiuimus ſpiritũ ſalutis. Circunciſio ergo cordis intelligibilis, circunciſio etiam carnis mandatur ſenſibilis. Illa in veritate, iſta in ſignaculo. Gemina itaque circunciſio, quia & animi & corporis quæritur abſtinentia. Denique Aegyptij quartodecimo anno circuncidunt mares, & fœminæ apud eos eodem anno circuncidi feruntur, quod ab eo videlicet anno incipiat flagrare paſſio virilis, & fœminarum menſtrua ſumant exordia. Legis autem lator æternæ ſignaculum circunciſionis carnalis in ſolis maribus exigit, eo quòd ad mixtionis vſum vir muliere vehementior ſit, & ideo ipſius impetum infringere voluit circunciſionis ſignaculo. Vel quia viri licito ſe errare credunt, ſi ſolo ſe abſtineant adulterio: meretricios autem vſus tanquam legi naturæ ſuppetere putant, cum prærer coniugium nec viro liceat nec fœminæ miſceri alteri. Altiore autẽ interpretatione illud panditur, quod ſi mens purgata & circunciſa ſit, exuta ſuperfluis voluptatibus & cogitationibus reſtringit animam ad ſui caſtimoniam, puriſque ſenſibus infuſam bonorum facit partuum genitricem. Octauo autem die circuncidi puerum lex iubet, myſtico idque præcepto, quia ipſe eſt reſurrectionis dies. dominica enim die reſurrexit dominus Ieſus. Ergo ſi dies reſurrectiõis circũciſos nos & exutos nos inueniat delictorum ſuperfluis, ab omni ablutos ſorde, mũdos à vitiis corporalib⁹, ſi hinc mũdus exieris,

mundus

Universidad de Deusto
Biblioteca

mundus resurges. Circuncide igitur te non carne, sed vitio carnali. Et circũcide tuum non solũ vernaculum, sed etiam precio emptum. Si ad singula referas, vernaculi sunt motus naturales: precio empti, ratione & doctrina acquisiti. Egent autem illi & hi tanquam virgulta purgatione & incisione lu
Gene.17. xuriantes agentur vt sterilia sarmenta, & obumbrent inutilia fructuolis, velut quædam omni vitio distenta: multis incassum laborat: mysterij autem ratio dilucida. Vernaculi enim Iudæi, precio empti sunt gentes qui crediderunt, quia precio sanguinis Christi redẽpta est ecclesia. Ergo & Iudę & Græcus, & quicunq; crediderit, debet scire se circũcidere à peccatis, vt possit saluus fieri. Et domesticus, & alienigena, & iustus, & peccator, circuncidatur remissione peccatorũ, vt peccatũ nõ operetur amplius, quia nemo ascẽdit in regnũ cœlorũ nisi per sacramentũ baptismatis. Nec prodesit superioris iustitia temporis, si in fine vitæ iustitiam dere
1.Cor.7. liquerit. Ideo Paul⁹ ait: Precio empti estis, nolite fieri serui hominum. Sunt enim contraria, quia seruitus peccato contrahitur, & precio peccatum remittitur. Hæc igitur simplici expositione abundare ad intellectum opinamur. Ideoque nec cubos geometriæ, nec tetragonum numerum philosophiæ, quaternionem (vt aiunt) Pythagoricum, nec semper virgines (vt appellant) hebdomadis numeros cura discutimus inani, nec solis radios formamus, nec cœlum in puluere quærimus, nec intra angustos abacos orbem concludimus, sed vera aperimus mysteria, vnam salutem esse Christi resurrectionem. Complantemur ergo similitudini mor-
Roma.6. tis eius, vt mereamur resurrectionis consortium. Et vetus homo noster sit crucifixus cruci, vt corpus destruatur peccati. Egregie autem infantiæ in primis vagitibus circũcidi mares lex iubet, etiam vernaculos: quia sicut ab infantia circumcisio, ita & morbus. Nullum tempus vacuum debet esse tutelæ, quia nullum est culpæ vacuum. Et infans reuocandus à peccato est, ne idololatriæ polluatur contagio, & ne adorare assuescat idolum, & exosculari simulacrum, parentis violare nidum, pietatem lædere. Simul ne quisquam infletur quod sibi iustus videatur, ætatis maturioris processu Abraham circuncidi iubetur. Nec senex ergo proselytus, nec infans vernaculus excipitur, quia omnis ætas peccato obnoxia, & ideo omnis ætas sacramento idonea. Et e-
Gene.17. rit, inquit, testamentum meum in carne vestra. Forsitan referatur hoc loco, quomodo spiritalem dicis circumcisionem, cum oraculum dicat: Erit testamentum circumcisionis in carne vestra? Quasi verò animæ solius & non passionum corporis exigatur temperantia. Nam & visus, & auditus, & odoris, & gustus, & tactus, & vocis ipsius quæritur quædã castimonia: quia & visus procacior habet crimen: &
Prouer.5. ideo scriptum est: Noli intendere fallaci mulieri, neque capiaris oculis, neque abripiaris palpebris. Et in ipso auditu crimen est, si seducat meretrix, & multo blandimento sermonis & laqueis labiorum suorum te alliget. Et in ipso ta-
Ibidem. ctu crimen est, ideo tibi dicitur: Ne multus fueris ad alienam, neque continueris amplexibus non tuam. Et in voce culpa est. Laqueus enim fortissimus est homini sua labia, &
Ibidem. 25. abducitur à labiis sui oris. Et mel ipsum noli multum edere, ne euomas. Oportet ergo vt omnium sensuum acuta sit moderatio, ne aut impetus in vitium trahat, aut nimietas lædat, aut mora offensioni sit. Non ocioſe autem nec superflue plerique hoc qui sequitur loco moueri videntur. Ecquid ita dixerit dominus, quoniam qui non fuerit circun-
Gene.17. cisus masculus, & non circunciderit carnem præputij sui octauo die, peribit anima illa de genere suo, & testamentum meum interrupit. Graue enim putatur quod infanti octo dierum negligentia parentum fraudi esset futura, ita vt interiret anima eius, cum ipsa lex etiam homicidæ qui tamen non voluntarium facinus necandi hominis impleuerit, ciuitates præscripserit ad quas confugiendo mereatur sanguinis impunitatem. Quomodo ergo aut illic ratio habetur fortuitæ necis, aut hic ratio infantiæ non habetur, in qua crimen non potuit esse aut dissimulationis, aut voluntatis, nisi forte putent aliqui quoniam morte filij grauius puniuntur parentes? Sed iniustum putatur vt culpa nocentum inferatur pœna innocenti, vel propter pœnam nocentis innocens puniatur, aut fiat consors supplicij qui dispar est merito. Vnde putant quod de parente dicat exterminãdo, quod eius intereat anima, non paruuli. Sed valde ambiguum est, licet suffragetur huic assertioni quod ait, quia testamentum meum interrupit. Itaque hoc ad intelligentem magis quàm ad infantem referendum videtur. Alij grauiora parentibus vel silentio minitantem putant dominum deum, quo plus timeant maiores, quando nec infanti parcitur. Mihi autem satis liquido pater dictum de vniuscuiusque mente. Diximus enim masculi nomine mentem significari, quòd sit validus mentis vigor, & animam in sui copulam trahat, sitque vehementior tanquam sexu potior, & virili validitate. Ergo hæc ratio est, quòd omnis mens quæ non fuerit circuncisa à superfluis corporalibus, & purgata solenni munere vt exuat se passionibus & vitiis, interibit. Non caro, inquit, interibit, non homo, sed anima illa interibit, quia potuit salua fieri si habuisset purgationem. Nuda autem præsidij, & inciruncisi cordis colluuione infirmior, salutem generis sui non potuit seruare: omne autẽ genus videtur immortale, vt homo genus est, vt vllus species est. Homo semper dicitur, vllus non semper, imò non deficit vllus. Deficit qui fidem nõ habet, persona deficit vnius, conditio vel nomen hominum non deficit. Ex diuturno igitur & innoxio in id quod tẽporale est & noxiũ peccator deducitur, qui mentis suæ adscribere debet infantiæ quod incautus sint & intemperans, vel remissionem peccatorum non acquisiuit. Nisi enim quis re- Ioan.
natus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. Vtique nullum excipit, non infantem, nisi aliqua præuentum necessitate. Habeant tamen illam optatam pœnarum immunitatem, nescio an habeant regni honorem. Saræ quoque vna additur litera, scilicet r, vt vocaretur Sarra. Quod vtique par est, vt in superioribus, non vnius adiectione pensari literæ. Non enim munus deo est vna litera, sed virtus literæ, quæ exprimit muneris diuini gratiam. Gene.17.
Sara enim dicitur ἀρχὴ ἐμοῦ, hoc est potestas mea, vel principatus mei initium, vel regis. Sara Græcè dicitur ἀρχουσα, Latine quæ regat. Illa mortalis, ista immortalis: illa specialis, ista generalis. Est nanque in me prudentia, in me castimonia, in me virtus, in me iustitia, me solum regũt, & nihil dominantur, & sunt mortales. Moriente enim me soluuntur & moriuntur etiam illa: quę autem prudentia generaliter dicitur, quæ castimonia, quæ fortitudo, cæteręque virtutes principales, generaliter principales, & reginæ quædam immortales, in his potestas est immortale illud principale, sicut est regina ecclesia, quæ non me vnum, sed vniuersos regit. Hic videtur aliquis assuisse suas nugas.
Ergo speciem in genus, partem in vniuersitatẽ, corruptibilitatem in incorruptibilitatem conuersam videmus: quæ omnia ecclesiæ conuenire certum est. Nõ enim specialis hæc, sed generalis ratio est, nec partis sed vniuersitatis salus. Ideóque his præcedentibus cum vnumquẽque prudentia sua ad hanc principalem & diffusam per omnes salutem deduxerit, in qua fons sapientiæ iustitiæque est, requiritur generatio, & ille perfectus partus iucunditatis, cuius nomen est Isaac. nulla enim melior est voluptas quàm emendatę gratia conscientiæ. Hinc Epicuri traxerunt summum bonum voluptatem esse, sed eam corporis magis inquinamento quàm sobrietate mentis æstimauerunt. Quid est autem quod ait: Cecidit in faciem Abraham, & risit? Et hic reuerentia signi- Gene.17.
ficatur, quod timuit deum velut libero risu lædere, quanuis risus lætitiam declararet viri iusti, qui tantis gratulabatur promissis. Non enim dubitantis hic risus, sed credentis fuit. Simúlque cadunt ante deum omnia, & mutantur & transeunt, sola illa immutabilis stat semper substantia, aut fortasse & in hoc mysterio prophetauit Abraham dominum Iesum, quòd per susceptionem dominici corporis & resurrectionẽ tãti cõplenda oraculi gratia foret. Adorat igitur non elemẽtum terræ, de quo dictũ est: Et adorate scabellũ eius, Psalm.98.
quoniã sanctum est. Vbi enim corpus, ibi & aquilæ, quę adMatth.24.
ranerunt versantẽ in corpore. Et dixit, inquit, in corde suo: Si centũ annorũ nascetur filius, & si Sara nonaginta annorũ Gene.17.
pariet? Græc⁹ ἐν τῇ διανοίᾳ posuit, vt possimus æstimare quia vel εἰ ἡ
cordi suo quasi dixerit alternanti secum, si cẽtenario nascetur, & nonagenaria pariet? hoc est, ætas generandi præteriit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deo omnia sunt possibilia. Et ideo facile istud, vt senib' re-
uocet iuuentutis annos, vires refundat, sterilibus det fœcun
ditatem. Nec illud prætereundum quod promissa sibi gene
Genes.17. ratione legitima respódit Abraham deo: Hismael viuat hic
in cóspectu tuo. Iusti est etiam pro peccatoribus interueni-
re. Et ideo vel hoc credãt Iudæi, quia & ꝓ ipsis interuenit.
si tamen credãt. hoc est enim viuere in conspectu dei, digna
Psal.33. dei verbo negocia gerere. Oculi domini super iustos. Vnde
Gene.17. & dominus ait, Etiam: Ecce Saravxor tua pariet tibi filium.
De Hismael autem exaudiui te. Etiam cum dicit, confirmat
promissa. confirmatiuum etenim verbum est. Et ideo prius
generationem ecclesiæ confirmat futuram, vt verum reco-
gnosceret propheta quod de Hismael se audisse dixisset de-
us, præuidens quia cæcitas ex parte Israel haberet contin-
Roma.11. gere, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel
saluus fieret. Itaque sicut testamenta hominum prius hære-
dem ferunt, postea legatum exprimunt melioribus hære-
ditatem, inferioribus legata: ita in deum in testamento vnũ,
& nos hunc morem accepimus. Hæres scribitur natura bo-
nus, nobilis, legitimo creatus coniugio. Legato donatur in-
ferior. Promittitur autem generatio sequenti anno, vt ad- B
uertas quam generationẽ polliceatur dominus, hoc est, non
illam vteri corporalis Saræ, sed iustũ partum ecclesiæ, qui
esset futurus. Denique & infra ait: Reuertar ad te in futurũ,
Gene.18. & erit Saræ filius. In quo vtrunque possumus accipere, &
hunc cõuentum ecclesiæ, & fidelium resurrectionem. Ter-
7. tiodecimo quoque anno quòd circunciditur Hismael, ratio
euidens: quia is qui incipere habet vti cognitione fœminæ,
ante debet recidere in se ardorem libidinis, vt superfluis
abstineat commixtionibus, coniunctioni tantum legitimæ
reseruet. Mentem quoque sapientis hospitalem esse decet,
vt etiam aliis impertiat sui gratiam, & prudentiæ suæ fru-
ctum aliis quoque diuidat, atque epulentur bonis doctrinæ
cibis, epulúmque eius exhibeat desiderantibus. Tunc præ-
terea nesciat nisi secundum naturam viuere, in cuius institu
to & ordine dei lex est. Nulli se trãsuersali cupiditati misce-
re nouerit, solius sapientiæ prꝛoptet copulam. Mãdatis dei,
seculi istius gloriam, & quandam præsentis laudis hꝛeditа-
tem præferre nesciat. Atque vt altaribus domini suas immo
let vtilitates, ita iudicij ignem non excipiat, neque reformi-
det, sed magis etiam vt alios eripiat, elaboret.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE ISAAC ET ANIMA.

De commendatione sancti Isaac tam ex paterna origine, & gratia, quàm ex dominicæ generationis & passionis præfiguratione, quæ & nomine suo significatur: ac de apertione mysterij inter Christum per Isaac designatum, & animam repræsentatã per Rebeccam. Caput I.

De admonitione hominis vt intueatur qui sit, quo salutem suam vitámque tueatur, & quid sit homo. Quídve ac qualis sit anima tam secundum sui naturam, quàm per irrationabilem sui partem, qua obnoxia sit corruptioni. Caput II.

De perfectæ animæ primíque processus eius descriptione, quomodo charitatis impatiens, & verbi moras non fe- D
rens, rogabat vt oscula mereretur, & meruit desideratum
videre. Caput III.

De secundo perfectæ animæ processu, quo introducta in cu
biculum regis, cum mutua misceret alloquia, in vmbra e-
ius requieuit, & subito eius verbo de medio sermone dis
cessit: quærẽti tamẽ non diu abfuit, sed saliens supra mon
tes, & transiliens super colles aduenit. Nec multo post
quasi capreolus aut ceruorum hinnulus dum affatur dile
ctam, exiliuit & reliquit. Caput IIII.

De tertio ipsius animæ processu, quo cum in cubili & no-
ctibus, in ciuitate, in foro, & in plateis quæsitum non re-
perisset, aliquando rationibus suis gratia quærentem re-
uocauit, adeo vt ab eius sponso propius vocaretur.
Caput V.

De summaria dictorum perstrictione, cum inductione, &
prosecutione quarti processus perfectæ animæ quo ipsa A
iam dormiens, quanuis corde vigilaret, à sponso excita-
tur, vt continuo vocem pulsantis audiret. Sed morã pas-
sa dum surgit: quia velocitatem verbi non potuit com-
prehendere, dum aperit ostium, transiuit verbum, & ipsa
exiuit, & per vulnera charitatis requisitum vix tandem
inuenit, & tenuit, vt postea non amitteret. Caput VI.

De laudatione animæ à sponso, quod tam bene & constan-
ter requisierit eum, & quod tam fidelis, & verbo potens,
& fructibus fœcunda diuersis, quódque vna sicut colum
ba habẽs spiritus vnitatem, in qua sit pax, quæ fecit vtra-
que vnum. Caput VII.

Anima dum laudatur à sponso, verecunde refugiens coram
laudari, & reuocata à sponso, quid dicat. De præconiis
quoque bonæ animæ, singulari que laude charitatis.
Caput VIII.

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI,

de sancto Isaac & anima Liber unus.

De commendatione sancti Isaac tam ex paterna origine & gratia, quàm ex dominicæ generationis & passionis præfiguratiõe, quæ & nomine suo significatur. Ac de apertione mysterij inter Christum per Isaac designatum, & animam repræsentatam per Rebeccam. Caput I.

IN patre nobis sancti Isaac vel origo satis est expressa, vel gratia, cũ ad omnem redũdat gloriam quòd tanto & tam imitabili viro natus Abrahæ patri primum fuit. Neque verò istud mirabile, cum in eo dominicæ generationis & passionis figura præcesserit. Siquidem & ste- Gene.21.
rilis anus ex promissione dei pe- Ibidem.21.
C perit eum, vt crederemus quòd potens est deus facere, vt possit & virgo generare. & oblatus vnicus ad immolandũ, qui & patri non periret, & impleret sacrificium. Itaque ipso nomine figuram & gratiam significat. Isaac etenim risus Latine significatur. Risus autem insigne lætitiæ est. Quis autem ignorat quòd is vniuersorum lætitia sit, qui mortis formidolosæ vel pauore compresso, vel mœrore sublato, factus omnibus est remissio peccatorum? Itaque ille nominabatur, & iste designabatur, exprimebatur, & annunciabatur. Ipse est quem iam tunc persequebatur ancilla, ipse est
propter quem iam tunc dicebatur: Expelle ancillam. nõ e- Ibidem.21
nim hꝛes erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Ipse est cui Gene.24.
pater alienigenam acquisiuit sponsam. Ipse est mitis, humi- Ibidem.
lis, atque mansuetus, qui veniente Rebecca, hoc est patien
tia, exiuit in campum abalienare. Sapientis enim est segre-
gare se à voluptatibus carnis, eleuare animam, atque à cor-
pore abducere. hoc est enim se hominem cognoscere. Qui
Chaldæorum sermone Enos dicitur, Latinè homo. Enos au
tem, qui assumpsit & sperauit inuocare deum, & ideo cre-
ditur esse translatus. Non videtur itaque homo esse, nisi is
qui in deum sperat. qui autem sperat in deum, non degere
in terris, sed quasi tranflatus adhærere deo, manifesta viri
interpretatione signatur. Bonus igitur Isaac, verus, vtpote
plenus gratiæ, & fons lætitiæ. Ad quem fonte veniebat Re-
becca vt impleret hydriam. Dicit enim scriptura: Quia de- Ibidem.
scendens ad fontem, impleuit hydriam, & ascendit. Descen
dit itaque ad sapientiæ fontem vel ecclesia, vel anima, vt to-
tum vas impleret suum, & hauriret puræ sapientiæ disciplinas, quas haurire Iudæi de fonte profluo noluerunt. Quis iste fons sit, audi dicentem: Me dereliquerunt fontem aquæ
viuæ. Ad hunc fontem currebat sitiens anima prophetа- Hiere.2.
rum, sicut & Dauid dicit: Sitiuit anima mea ad deũ viuum. Psal.41.
vt sitim suam vbertate diuinæ cognitionis expleret, & insi-
pientiæ sanguinem spiritalium rigatu dilueret fluentorum.

Hic

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hic est enim fluxus sanguinis, sicut significat lex, qui deoperitur quando vir sedenti in diebus sanguinis sui mulieri miscetur. Mulier est delectatio corporalis illecebræ. Itaque caue ne vigor mentis tuæ coitu quodam corporeæ voluptatis influxus emolliatur, atque in eius amplexus omnis resoluatur, & fontem eius aperiat, qui debet esse clausus & septus intétionis studio, & cõsideratione rationis. Ortus enim clausus, fons signatus. Nanque mentis resoluto sensu se corporales delectationes effundunt, pernicioſæ nimis, & in appetentiam plenam grauis periculi proruentes: quòd *si mẽtis viuidæ considerata mansisset custodia, refrænasset.

Cantic.4.

*quos

De admonitione hominis ut intueatur qui sit, quo salutem suam uitámque tueatur, & quid sit homo. Quidue ac qualis sit anima tam secundum sui naturam, quàm per irrationabilem sui partem, qua obnoxia sit corruptioni.

Caput II.

TEnuere igitur ô homo qui sis, quo salutem tuam vitámque tuearis. Quid est itaque homo? Vtrum anima, an caro, an vtriusque copula? Aliud enim nos sumus, aliud nostrũ: alius qui induitur, & aliud vestimentum. Legimus in veteri testamento, Omnes animæ quæ descenderunt in Aegyptum, de hominibus dictum. Et alibi dictum est: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam carnes sunt. De alterutro igitur legitur, quia homo dicitur & de anima, & de carne. Sed illa discretio est, quod vbi anima pro homine ponitur, Hebræus significatur deo adhærens, non corpori, vt est illud: Anima benedicta omnis simplex. Vbi autem caro pro homine nũcupatur, peccator exprimitur, vt est illud: Ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. quod enim operor, non cognosco. Non enim quod volo ago, sed quod odi illud facio. Hoc iam posterius de vtroque. Alius est enim qui vult, alius qui odit, alius qui facit. Denique addidit: Si ergo quod odi, hoc facio, consentio legi, quoniam bona est: nunc autem iam nõ ego illud operor, sed quod habitat in me peccatum. Illud quoque expressius: Video legẽ carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Et tamen cum vtrunque in se concertantem hominem declarasset, hoc est interiorem & exteriorem: in animæ magis quàm in corporis parte simulauit se constituere quod anima sua traheretur captiua ad peccatum, in qua esse se mallet, & esse confirmat, dicens: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Tãquam de extraneo hoste ita se desiderat liberari. Non ergo sanguis anima, quia carnis est sanguis: neque harmonia anima, quia & huiusmodi harmonia carnis est: neque aer anima, quia aliud est flatilis spiritus, aliud anima: neque ignis est anima, neque entelechia anima: sed anima est viuens, qua factus est Adam in animam viuentem, eo quòd insensibile atque exanimum corpus anima viuificet & gubernet. Est & præstantior homo, de quo dicitur: Spiritalis autem diiudicat omnia, ipse autem à nemine iudicatur. Hic est præstantior cæteris. Vnde & Dauid dicit: Quid est homo quod memor es eius, aut filius hominis, nisi quod visitas eum? Homo vanitati similis factus est. Non ille secundum imaginem dei homo vanitatis est: sed qui illud amisit, & in peccatum decidit, & in materialia ista dilapsus est, iste homo est vanitatis. Anima igitur secundum sui naturam optima est, sed plerũque per irrationabilem sui partem obnoxia fit corruptioni, vt inclinetur ad voluptates corporis, & ad impœnitentiam, dum mensuram rerum non tenet, aut fallitur opinione, atque inclinata ad materiam, agglutinatur corpori. Sic visibile eius impeditur, & malitia repletur: quia dum intendit malitiæ, eius se vitiis replet, & fit defectu bonitatis intemperantior.

Genes.46.
Ibidem.6.
Roman.7.
Gene.2.
1.Cor.2.
Psalm.143.

De perfectæ animæ primique processus eius descriptione, quomodo charitatis impatiens, & uerbi moras non ferens, rogabat ut oscula mereretur, & meruit desideratum uidere.

Caput III.

PErfecta autem anima auersatur materiam, omne immoderatum, mobile, malignum refugit ac respuit: nec videt, nec appropinquat ad illius terrenæ labis corruptionem, diuinam intẽdit, terrenam autem materiem fugit. Fuga autem est non terrena relinquere, sed esse in terris, iustitiam & sobrietatem tenere: renunciare vitiis, non vsibus elementorum. Fugiebat Dauid sanctus à facie Saul, non vtique vt terras relinqueret, sed vt immitis & inobseruantis & perfidi declinaret contagium. Fugiebat autem adhærens deo, sicut & ipse ait: Adhæsit anima mea post te. Abducebat se, & ableuabat vitiis seculi huius, eleuabat animam suam sicut Isaac in cãpo, vel abalienabat, vel (vt alij habẽt) deambulabat. Nã hoc quoq; ostendit cum virtutibus familiare habere consortiũ, vt deambulet vnusquisq; in innocẽtia cordis sui, nullo vsu terrenis vitiis misceatur, atque irreprehensibilem viam inoffenso mentis carpat vestigio, nec vllum locum in se aperiat corruptioni. Talis enim erat Isaac cum Rebeccam aduenientem expectaret, præparans se copulæ spiritali. Veniebat enim iam cœlestibus dotata mysteriis, veniebat magna secum ornamenta aurium & manuum ferẽs, eo quòd auditu & operibus emineat ecclesiæ pulchritudo, cui recte dictum aduertimus: Esto in milia milium, & semen tuum possideat aduersariorum ciuitates. Decora igitur ecclesia, quæ ex inimicis gentibus filios acquisiuit. Sed potest hoc etiam ad animam deputari, quæ passiones corporis subigit, & ad virtutum officia conuertit, repugnantésque motus sibi obedientes efficit. Ergo vel anima patriarchæ videns mysterium Christi, videns Rebeccam venientem cum vasis aureis & argenteis, tanquam ecclesiam cum populo nationum, mirata pulchritudinẽ verbi, & sacramẽtorum eius, dicit: Osculetur me ab osculis oris sui. Vel Rebecca audiens verũ *Isaac, verum illud gaudium, veram lætitiam, desiderat osculari. Quid est igitur, Osculetur me ab osculis oris sui: Cõsidera vel ecclesiam iam diu promisso sibi per prophetas dominico aduentu per tempora multa suspensam, vel animam quæ eleuans se à corpore, abdicatis luxuriæ deliciis, voluptatibúsque carnalibus, exuta quoque solicitudine secularium vanitatum, iam dudum infusionem sibi diuinæ præsentiæ, & gratiam verbi salutaris exopter, commacerari quod sero veniat, & affligi. Ideoque quasi vulneratam charitate, cum moras eius ferre non possit, conuersam ad patrem rogare, vt mittat sibi deum verbum: & causam qua sit ita impatiens, declarare, dicentem: Osculetur me ab osculis oris sui. Non vnum osculum quærit, sed plura oscula, vt desiderium suum possit explere. Quæ enim diligit, non est vnius osculi parcitate contenta, sed plura exigit, plura vindicat, & ita se amplius dilecto commendare consueuit. Denique illa in euãgelio sic probata est, quia non cessauit, inquit, osculari pedes meos: & ideo remissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum. Ergo & hæc anima oscula verbi multa desiderabat, vt illuminetur diuinæ cognitionis lumine. Hoc est enim osculum verbi, lumen scilicet cognitionis sacræ. Osculatur enim nos deus verbum, quando cor nostrũ, & ipsum principale hominis spiritu diuinæ cognitionis illumiñat, quo anima donata charitatis pignore nuptiali, læta atque ouans dicit: Os meum aperui, & duxi spiritum. Osculum est enim quo inuicem amantes sibi adhærent, & velut gratiæ interioris suauitate potiuntur. Per hoc osculum adhæret anima deo verbo, per quod sibi transfunditur spiritus osculantis: sicut etiam ij qui se osculantur, non sunt labiorum prælibatione contenti, sed spiritum suum sibi inuicem videntur infundere. Ostendens itaque non solam speciem verbi, & vultum quendam, sed omnia eius interiora diligere, adiũgit ad osculorum gratiam: Quia bona, inquit, vbera tua super vinum, & odor vnguentorum tuorum super omnia aromata. Illa osculum popposcit, deus verbum se ei totus infudit, & nudauit ei vbera sua: hoc est, dogmata sua, & interioris sapientiæ disciplinas, & vnguentorum suorum dulci odore fragrauit. Quibus capta, iam dicit vberiorem esse iucunditatem diuinæ cognitionis, quàm lætitiam omnis corporeę voluptatis. Aspirat enim in verbo odor gratiæ, & remissio peccatorum, quæ in totum diffusa mundum, omnia tanquam exinanito repleuit vnguẽto: quia per vniuersos grauis vitiorum colluuies detersa est. Propterea, inquit, adolescentulæ dilexerunt te. Attrahe nos, post odorem vnguentorum tuorum curramus. Bona quidem prudentia;

1.Reg.21.
Psalm.62.
Gene.24.
Ibidem.
Psalm.118.
Lucæ.7.
Canti.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dentia,sed dulcis misericordia. Illam enim pauci assequuntur, hæc ad omnes peruenit. Propter hanc, inquit, indulgentiam tuam diligunt te animæ renouatæ spiritu. Vnde & ad animam dicitur:Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Ad animã enim loquebatur dicens:Benedic anima mea dominum. Et ideo festinat ad verbum, & rogat vt attrahatur, ne forte derelinquatur: quia currit dei verbũ,& non est alligatum. Denique exultat tanquam gigas ad currendam viam. Et quia egressus eius à summo cœlo,& occursus eius vsque ad summum eius: videns se imparem tantæ velocitati, dicit: Attrahe nos. Bona anima,quæ non pro se sola, sed pro omnib⁹ rogat. Attrahe,inquit,nos. Habemus enim cupiditatem sequendi, quam vnguẽtorum tuorum inspirat gratia. Sed quia cursus tuos æquare nõ possumus:attrahe nos,vt auxilio tuo fultæ,vestigiis tuis possim⁹ insistere. Si enim tu attraxeris, curremus & nos, & spiritalia velocitatis flabra capiemus. Deponitur enim sarcina quibus manus tua fulcro est:& oleum tuum infunditur, quo curatus est ille qui à latronibus vulneratus est. Ac ne impudẽs tibi videatur quod ait, Attrahe nos:audi dicentem: Venite ad me omnes qui laboratis,& onerati estis, & ego vos reficiam. Videṡ quod libenter nos attrahit,ne remaneamus sequentes. Sed qui vult attrahi,currat vt comprehendat,& currat superiora obliuiscens,& ea quæ sunt priora appetens. sic enim poterit Christum comprehendere. Prudenter ergo rogat vt attrahatur: quia non omnes sequi possunt. Denique Petro dicẽti, Quo vadis? Respondit verbum dei: Non potes me sequi modo, sequẽris autem postea. Claues ei cõmiserat regni cœlorum, & sequendo se imparem iudicauit. Hanc tamẽ animam non distulit:quia non præsumebat,sed rogabat. Denique ait: Introduxit me rex in cubiculum suum. Beata anima,quæ verbi ingreditur penetralia. Insurgens nanque de corpore, ab omnib⁹ sit remotior, atque intra semetipsam diuinum illud, si quo modo assequi possit, scrutatur & quærit. Quod cum potuerit cõprehendere,ea quæ sunt intelligibilia supergressa,in illo confirmatur, atque eo pascitur. Talis erat Paulus, qui sciebat se raptum in paradisum:sed siue extra corpus raptum,siue in corpore, nescicbat. Assurrexerat enim anima eius de corpore,& se à visceribus & vinculis carnis abduxerat atque eleuauerat,factúsque à semetipso alienus,intra semetipsum tenuit verba ineffabilia quæ audiuit, & vulgare non potuit:quia aduertit ea loqui homini non licere. Anima ergo bona contẽnit visibilia & sensibilia, nec cõsistit in eis, nec in despiciendis his immoratur & residet, sed ascẽdit ad illa æterna,& inuisibilia,& plena miraculi,puro sensu se pię mentis attollens. Etenim perfectioni studẽs,solum illud bonum diuinitatis intendit, nec aliud quicquam requirendum putat: quia tenet quod summum est. Itaque vir huiusmodi, in quo est animæ pulchritudo, solus sibi abundat: quia ipse sibi est satis. Nec solus aliquando est, cui præsul dominus adest.

Pſalm.102.
2.Tim.2.
Pſalm.18.
Canti.1.
Lucę.10.
Matth.11.
Philip.3.
ne.
Ioan.13.
Co.
2.Corin.12.

De secundo perfectæ animæ processu,quo introducta in cubiculum regis,cum mutua miseret alloquia, in umbra eius requieuit, & subito eius uerbo de medio sermone discessit:quærenti tamen non diu abfuit, sed saliens super mõtes, & transiliens super colles, aduenit. Nec multo post quasi capreolus,aut ceruorum hinnulus,dum affatur dilectam,exiliuit,& reliquit. Caput IIII.

Cantic.1.

DEnique in illud diuini illius introducta secretum, Exultemus,inquit,& lætemur in te:diligamus vbera tua super vinum. Non enim in diuitiis auri, argentique thesauris,non in possessionum fructibus,non in potestatibus,non in cõuiuiis,sed in solo deo exultat. eadem tamen anima cognoscens se corporis societate fuscatam, dicit ad alias animas, vel ad alias cœlestes & appositas sacro ministerio potestates: Nolite aspicere me quoniã obfuscata sum,quoniam non est intuitus me sol. Filij matris meæ pugnauerũt aduersum me: hoc est,impugnauerunt me corporis passiones,carnis illecebræ decolorauerunt me:ideo mihi sol iustitiæ non refulsit. Quo viduata præsidio, deuotionem meam, & obseruantiam plenam seruare non potui. Hoc est enim, Vineam meam non custodiui, quia spinas & non vuam attulit:id est,faciens peccata pro fructibus. Et cum de verbo loquitur,irradiante sibi verbi splendore conuersa ad ipsum dicit: Vbi pascis? vbi manes in meridiano? Recte dicit, Vbi pascis? quia regulare est dei verbum. Vbi manes? quia morale. In meridiano, quia mysticũ. Siquidem quia meridie Ioseph cum fratribus suis in conuiuio constitutus,futurorum temporum mysteria reuelabat. Sed etiam Dauid ait: Reuela ad dominum viam tuam,& spera in eum, & ipse faciet: & educet sicut lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiem. Et ipse Paulus circũfulsisse sibi lumen meridie asseruit,quando à persecutione est conuersus ad gratiam. Queritur ergo quod derelicta sit, quod destituta sit pauper ex diuite. Abundabat enim munere gratiarum,sed egere cœpit vbi diuinę præsentiæ sibi copia denegata est:& ideo vel quasi mercenaria haberi postulat,quę ante sibi preciosioris copulæ gratiã vindicabat. Cui respondit verbũ dei: Nisi cognoscas te decora inter mulieres,quæ quereris quòd relicta sis: nisi te cognoscas, nisi te pœniteat lapsus tui, nisi intentionem deuotionis approbes, nisi fides tua & synceritas augeatur: querela nihil proderit. Ac sic: Nisi cognoscas te quia decora es,nisi pulchritudinem naturæ tuæ ferues, & corporis te illecebræ non demergant, nec impedimenta detineant: nihil tibi naturæ melioris nobilitas suffragabitur. Cognosce igitur te,& naturæ tuæ decorem,& exi quasi exuta vinculis pedem,& nudo exerta vestigio, vt carnalia integimenta non sentias, vestigium mẽtis tuæ corporalia vincula non implicent, vt pes tuus speciosus appareat. Tales enim sunt qui ad regnum cœlorum annunciandum eliguntur à domino,de quibus dictum est: Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem. Talis Moyses, cui dicitur: Solue calciamentum pedum tuorum. vt vocaturus populum ad dei regnum,prius carnis exuuias deponeret,& nudo spiritu vestigióque mentis incederet. Hoc est ergo quod ait: Exi tu in calcaneis gregũ, & pasce hœdos tuos in tabernaculis pastorum: quia per greges regnum intelligimus,eo quòd potestatis sit gregibus præsidere. Præsidet autem vnusquisq; sibi quadam potestate regali, si coerceat in se corporis luxus, & seruituti redigat carnem suam. Ideoq; dictum est: Regnum dei intra vos est. Vnde pulchre ait ad animam: Exi,id est exi à seruitio, exi à carnis imperio atque dominatu:& exi non in carne,sed in spiritu, exi ad regimen potestatis. Ideoque addidit: Pasce hœdos tuos,hoc est,rege ea quæ in sinistra tua sunt. nam si non regantur, facile labuntur. Coerce petulantiam, lasciuiam tui corporis, & luxuriam irrationabilẽ, edoma leues motus, pasce eos non in corporeis tabernaculis: sed in tabernaculis pastorũ, qui regere gregem norunt. Sunt enim amabilia tabernacula Israel, sicut nemora obumbrantia super flumen: in quibus anima tanquam in procinctu bellico sita bonam exercet militiam, incursus explorat hostiles. Virtutis labor quærit victoriam, vt possit æque illi quæ Salomonis est cõparari, velox ad currendum, habilis ad partum: quoniam fœcunditas animę desideratur & quæritur. Hæc ergo equa preciosa,& curr⁹ Pharao veloces, quod aliqui ad ecclesiam referunt & ad populum. Sed de hoc mysterio alibi sæpius diximus, & maxime in psalmo centesimo octauodecimo. Hoc autem loco de anima dicendum suscepimus. Huius equæ similis æstimatur hæc anima: hoc est, propheticæ vel apostolicæ virtutis: eo quòd in eorum annumeretur gregẽ, qui fœcũditate prædicationis suæ totius orbis terrarũ spatia respersérunt,& quãuis in corpore constituti, nulla tamen cursus spiritalis sensere dispendia. Ideoque laudatur, quod cœlesti sibi illuminante præcepto, iam speciosa, iam pulchra sit, quæ vultu præferat castitatis decorẽ, & redimicula ceruicis attollat, in qua sunt patientiæ & humilitatis insignia. Talis animę diligebat Isaac verus decorem, humilitatem, patiẽtiam:& ideo partus eius auide requirebat. Concepit autẽ Rebecca, & patientia sua nodum sterilitatis absoluit. Quid autẽ pariat prophetica atque apostolica anima, consideremus, & quomodo pariat. Abiit, inquit, interrogare dominum, quia exultabant infantes in vtero eius. Et responsum accepit: Duæ gentes in vtero tuo sunt. eo quòd nihil sponte præsumat: sed in omnibus summum deum præsulem poscat suorum cõsiliorum, simul

Canic.1.
Luc.17.
Gene.25.

plena

Universidad de Deusto
Biblioteca

plena pacis atque pietatis, duos populos sua fide & prędica- A
tione connectat, & tanquam vtero suo claudat. Quæ non im
Gene.16. merito soror magis quàm vxor appellatur, eò quòd mitis
atque pacifica anima cõmunis magis pietatis quam specialis
Ibidem. copulæ nomen accipiat; & quia vniuersis magis quam vni se
existimet obligatam. Fodit autem puteos Isaac, & plurimos
quidẽ quos foderat pater eius, & repleuerant illos post mor
tem Abrahæ patris illius alienigenæ. Præ cæteris tamen fo-
dit hos puteos: vnum in conualle Gerarim, & inuenit ibi pu
teum aquæ viuæ, & litem fecerunt pastores Gerarim cum
pastoribus Isaac, eò quòd aquam sibi eius putei quasi pro-
priam vindicabant: & vocauit nomen eius iniustitiam. Et fo
dit alium, in quo orta est disceptatio, & imposuit illi nomen
Inimicitias. Et fodit tertium, in quo lis nulla inter pastores
commissa est, & vocauit eum Latitudinem. Fodit & puteum
iuramenti, & non inuenit in eo aquam, & vocauit eum puteũ
iuramenti. Quis hæc legens, terrena magis quam spiritalia B
opera esse arbitretur, quòd vel Abraham fodit puteos, vel
Isaac, tanti videlicet patriarchæ, vel etiam Iacob, sicut & in
euangelio reperimus, velut fontes quidam generis humani,
& specialiter deuotionis ac fidei? Quid est enim puteus a-
quæ viuæ, nisi profundæ altitudo doctrinæ? Vnde & Agar
ad puteum angelum vidit, & Iacob ad puteum Rachel sibi
inuenit vxorem. Moyses quoque secus puteum futuri lo-
cauit merita prima coniugij. A puteo igitur visionis aperire
Isaac adorsus est puteos, & bono ordine, vt eius putei aqua
primum rationabile animæ, oculúmque eius diluceret & fo-
ueret, quo visum eius faceret clariorem. Fodit etiã alios pu-
teos plures. Vnde & scriptum est: Bibe aquam de tuis vasis,
Prouer.5. & de puteorum tuorũ fontibus. Quanto plures fuerint, tan-
to est vberior redundantia gratiarum. Fodit tamen puteũ,
quem foderat pater Abraham, de quo litem fecerunt pasto
res Gerarim, hoc est maceriæ. Vbi enim maceria, ibi diuisio
inter repugnantes, ibi iniustitia: & ideo vocauit Iniustitiam.
Alium quoque fodit, & orta dissensione vocauit eum Inimi
citias. In quibus videtur elucere doctrina moralis, eò quòd
sublato pariete maceriæ, solutæ sint in carne hominis inimi C
citiæ, & facta sint vtraque vnum in figura per Isaac, in ve-
ritate per Christum, meritóque postea pura aqua in eo pu-
teo sit reperta, tanquàm doctrina moralis, vtilis ad hauriẽ-
dum. Puteus quoque latitudinis quid aliud significat, nisi de
naturalibus disciplinam? Qua causa & latitudo dicitur, quia
sine contentione, sine lite iam quietus atque securus est qui
mundana hęc & sensibilia fuerit supergressus. Vnde sperа-
tis iam aduersantibus & alienigenis cogitationibus (quid e-
nim tam alienum quàm omnia secularia, quæ perpetua esse
non possunt?) potest sapiens dicere: Dilatauit dominus no-
bis, & auxit nos super terram, quia terrena transcendit. Vl-
Gene.26. timus est puteus iuramenti, in quo ei visus est deus: & ait,
Noli timere. tecum enim sum. Et benedixit eum. Hæc do-
ctrina iam mystica est. Habes hæc in Salomone: quia pro-
uerbia eius moralia, Ecclesiastes naturalis, in quo quasi va-
nitates istius despicit mundi: mystica eius sunt Cantica can-
ticorum. Habes & in propheta: Seminate vobis ad iustitiã,
Osee.10. vindemiate ad fructum vitæ, illuminate vobis lumen cogni D
tionis. Hoc est enim lumen cognitionis, habere charitatis
1.Ioan.4. perfectionem. Ideoque dictum est: Noli timere. Charitas
enim timorem excludit foras. Vt cognoscamus autem quia
Salomon ita hos interpretatus est puteos, vt ad moralẽ do-
ctrinam & naturalem referret, & mysticam: in singulis libris
suis, quos de moralibus, vel naturalibus, vel mysticis scri-
psit, posuit hos puteos. Nam & in prouerbiis cum declinan-
Prouer.5. dam speciem diceret secularis illecebræ, ait: Bibe aquam de
tuis vasis, & de puteorum tuorum fontibus, & superfluant
tibi aquæ de tuo fonte. Et infra: Fons aquæ tuæ sit tibi pro-
prius, & iucundare cum vxore. eò quòd aduersus tentamẽ-
ta mundi remedium nobis vera sapientia sit, moralis quoq;
doctrina, quæ imaginem mundanæ voluptatis meretricijs
quibusdam illitam fucis irriguo suo diluat, & fluento sui fon
tis abstergat. De naturalibus quoque habes in Ecclesiaste
Eccles.2. dictum: Feci mihi piscinas aquarum ad irrigandum ex his
saltum germinantem. Neque te moueat quod pro puteo pi-
scinas posuit: quia & Moyses puteum latitudinis dixit, eò
quòd à solicitudine omni & angustiis soluitur qui mundum
hunc pia mente transcenderit. Non immerito ergo pi[illegible]as
habet Ecclesiastes, qui vidit nullam abundantiam [illegible] sub
Sole: sed si quis abundare velit, in Christo abunde[illegible]. Et de
mysticis puteus supereſt nobis, quem etiam ipsum reperi- Cantic.4.
mus in Canticis canticorum, dicente scriptura: Fons ortorũ
puteus aquæ viuæ, & impetu descendens à Libano. Etenim
si mysteriorum altitudinem persequeris, puteus tibi vide-
tur, tanquam in profundo sita, mystica esse sapientia: si vero
haurire velis affluentiam charitatis, quæ maior & vberior
est quàm fides & spes, tunc tibi fons est. Exuberat enim cha
ritas, vt & haurire eam comminus, & rigare eius affluentia
ortum tuum possis, spiritalibus fructibus redundantem. Et
quia ipse puteus latitudinis est, qui charitatem habet: ideo
xit, quia vbi charitas est, ibi impetus magnus descendit
bano. Ne quid autem moueat quod & puteum & for
dem dixit: etiam Euangelium te instruat, in quo [illegible]criptum
est: Quia venit Iesus in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Si- Ioan.4.
char, iuxta prædiũ quod dedit Iacob Ioseph filio suo. Erat
autem il[illegible] fons Iacob. Et fatigatus, inquit, sedebat sic super
puteum. Vnd[illegible] mysticam doctrinam hunc referri puteũ
etiã ibi cognoscimus: quia ibi Samaritana illa, id est, custos,
custos autem cœlestium præceptorum, hausit de puteo illo
diuina mysteria, cognoscens quia deus spiritus est, & nõ in
loco adoratur, sed in spiritu: & quia Messias venit, qui Chri
stus est. Et ideo qui adhuc expectatur à Iudæis, iam venit.
Quibus auditis, mulier illa quæ speciem ecclesiæ gerit, legis
sacramenta cognouit, & credidit. In ipso quoque Canticorum
libro Salomon hanc triplicem sapientiã euidenter ex-
pressit: licet in Prouerbiis dixerit: vt tripliciter sibi scripse-
rit, qui sapientiam eius vellet audire. Ait ergo in Canticis
sponsa de sponso: Ecce sponsus est, consobrinus meus. Et
ideo pulchra acclinatio nostra opaca, trabes domorum no-
strarum Cedri, lacunaria nostra Cupressi. Possumus hoc de
moralibus accipere. Vbi enim requieſcit Christus & eccle-
sia, nisi in operibus suæ plebis? Denique vbi impudicitia,
vbi superbia, vbi iniquitas erat, ibi ait dominus Iesus: Fi- Matth.8.
lius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. De Cantic.2.
naturalibus autem quid accipiamus? In vmbra, inquit, eius
concupiui & sedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis.
Qui enim terrena supergreditur, & cui mundana moriũtur:
quoniam crucifigitur ei mundus, & ipse mundo: omnia quę
sunt sub Sole, refugit & contẽnit. De mysticis quoque ait: Cant.2.
Introduc me in domum vini, constituite in me charitatem.
Etenim sicut vineam suam, ita dominus Iesus populum suũ
quasi vitis æterna quibusdam brachiis charitatis amplectitur.
Considera singula. In moralibus flos est inter spinas li-
lium, sicut ipse ait: Ego flos campi, & lilium conuallium. In
moralibus ergo flos est, in naturalibus Sol iustitiæ, qui oriẽs
& resurgens illuminat, occidẽs obumbrat. Caue ne tibi oc-
cidat, quia scriptum est: Sol non occidat super iracundiam Ephes.4.
vestram. In mysticis charitas est, quia plenitudo legis est
Christus. Et ideo ecclesia quæ diligit Christum, vulnerata Rom.13.
est charitate. Hanc ergo charitatem suscitat & resuscitat, do
nec vocem eius accipiat, & præsentiam eius accersiat: quia
quæsitus non solum venit, sed etiam saliens venit. Saliẽs su-
per montes, & transiliens super colles. Super maioris gratiæ
animas salit, inferioris transilit. Vel sic, saliens quomodo ve
nit? Saltu quodam venit in hunc mundum. Apud patrem e-
rat, in virginem venit, & ex virgine in præsepe transiliuit.
In præsepi erat, & fulgebat è cœlo. descendit in Iordanem,
ascendit in crucem. descendit in tumulum, surrexit è tumu-
lo, & sedet ad patris dexterã. Inde quasi hinnulus ceruorũ,
qui desiderat ad fontes aquarum, descendit ad Paulum, & Act. 9.
circunsulsit eum, & exiliuit super ecclesiam suam, quæ est
Bethel, quod dicitur domus dei. Pauli enim vocatio, eccle-
siæ firmitudo est. Venit ergo, & primo post parietem est, vt
inimicitias animæ & corporis soluat, sublato pariete qui im
pedimentum concordiæ videbatur afferre. Deinde prospi-
cit per feneſtras. Quæ sint feneſtræ, audi prophetam dicen-
tem: Feneſtræ apertæ sunt è cœlo. Prophetas itaque signifi-
cat, per quos dominus ad genus humanum, priusquã in ter-
ras ipse descenderet, locutus est. Et hodie siqua eum anima

multum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſultum requirat, multum merebitur miſericordiæ: quoniã qui multum requirit, plurimum debetur ei. Si qua ergo anima ſtudioſius quærat, longe audit vocem eius: & quãuis ab aliis requiratur, præ ipſis à quibus quæritur, audit vocem eius. Videt eum ſalientem ad ſe venire, id eſt, properãtem atque currentem, & tranſilientem eos qui infirmo corde virtutem eius capere non poſſunt. Deinde proſpicientẽ per ænigmata prophetarum legendo eos, & tenendo eorum ſermones, videt eum proſpicientem, ſcilicet quaſi per feneſtram, non adhuc quaſi præſentem videt eminentem ſuper retia. Quid eſt hoc, niſi forte quia illa retia nobis ſunt, non illi? Retia, eò quòd adhuc illa anima intra ſenſibilia & mundana ſit poſita. Igitur adhuc in ſecularibus, ſed tamen quærati eum per retia oſtendit. Denique dicit ad animam eiuſ li: Surge, veni proxima mea: id eſt, ſurge à delectationi- undi, ſurge à terrenis, & veni ad me, quæ adhuc labo- 7. ra-, & ſolicita es: quia ſolicita es quæ ſunt mũdi. Veni ſupra mundũ, veni ad me: quia ego vici mũdũ. Veni prope me, iã pulchra æternæ vitæ decore, iam columba, id eſt, mitis atq; manſueta, iam tota gratiæ ſpiritalis. Iure ergo iam ætia time re non debet anima, cum is vocet ad ſe ſtim- am, qui tentamentis & retibus mundi non potuit capi. Nam cum nos homines ambulemus in medio laqueorum, per appetentiã eſcę ſimul & laqueis nexi, ille in corpore poſitus retia non timebat, ſed eminebat ſuper retia, id eſt, ſuper tentamenta mundi, & corporis paſſiones, imò & alios eminere faciebat. Idcoque & hanc animam fundare volens, dicebat: Surge, veni proxima mea, noli timere retia, iam præteriit hyems: id eſt, venit paſcha, venit indulgẽtia, aduenit remiſſio peccatorũ, ceſſauit tentatio, imber abiit, procella abiit. Quaſſatio ante aduentum Chriſti hyems eſt: poſt aduentũ eius flores ſunt. Vnde ait: Flores viſi ſunt in terra. Vbi ante ſpinæ, ibi nunc flores. Tempus, inquit, ſecandi aduenit. Vbi ante deſertum, ibi meſſis eſt. Vox turturis audita eſt in terra noſtra. Bene addidit propheta, Noſtra, quaſi admirans quod vbi ante impudicitia, ibi caſtitas. Ficus protulit groſſos ſuos. Quæ ante infructuoſa iubebatur excidi, hæc fruct' ferre iã cœpit. Sed quid dubitas quia groſſos dixit? Priores diſcutit, vt poſteriores meliores afferat: ſicut Synagogę fruct' abiicitur: Eccleſię autẽ renouatur. Et quamuis plena trãquillitas ſit, & adoleuerint myſteria, iterum tamen dicit: Surge ſecura in tegimento petræ, id eſt, tuta præſidio paſſionis meæ, & fidei munimento. Suxerunt enim mel de petra, & oleũ de firmiſſima petra. Hoc integimẽto animæ piorum indutæ, iam nudæ non ſunt. Et hæc illa præmunitio, ideoque & huic animę ait: Et veni tu columba mea in tegimento petræ iuxta præmunitionem, oſtende mihi faciem tuam, & inſinua vocem tuam. Hortatur ad confidentiam, vt non erubeſcat crucem Chriſti, nec eius ſignaculum. Hortatur ad confeſſionẽ, vult omnes inſidias dimoueri, vt bonus odor fidei ſpiret, vt dies fulgeat, vt aduerſæ noctis vmbra non noceat: quoniam qui Roma.13. iuxta Chriſtum eſt, dicit: Nox præceſſit, dies appropinquabit. Eſt & vmbra ſecularium, quæ præteriit: & dies cœleſtium Chriſtus, qui ſanctis ſuis lucet. Accipit hæc anima bona pignora charitatis.

De tertio ipſius animæ proceſſu, quo cum in cubili & noctibus, in ciuitate, in foro, & in plateis quæſitum non reperiſſet, aliquãdo rationibus ſuis gratia quærentẽ reuocauit, adeo ut ab eius ſponſo propius uocaretur. Cap. V.

SEd quia ſemper ſoliciti eſſe debemus, ſemper intenti, & quia verbum dei ſicut capreola exilit, aut ſicut hinnulus ceruorum, ſemper vigilet anima, & prætendat quæ requirit eum, & quę tenere deſiderat. Ideo quaſi ſublapſum ſibi, In cubili, inquit, meo in Cant.3. noctibus quæſiui quem dilexit anima mea. Qui bene quærit, in cubili quærat, in noctibus quærat: nec dies feriatus, neque noctes ſit. Nullum tempus vacet à pietatis officio: & ſi non inuenerit primo, perſeueret in requirendo. Ideoq; dicit: Exurgam itaque, & quæram in ciuitate, in foro, in plateis. Et fortaſſe ideo non inuenit adhuc, quia in foro quæſiuit, vbi lites ſunt: in plateis, vbi nundinæ rerum venalium. Non enim vlla Chriſtus pecunia comparatur. Poſſumus & ſic intelligere: In cubili quærit Chriſtum, quæ requirit eum cum tranquillitate, cum pace. In noctibus quærit, quoniam per parabolas loquebatur. Poſuit enim tenebras latibulum ſuum, & nox nocti indicat ſcientiã. Deinde quo- Pſalm.17. niam quæ dicimus in corde noſtro, ea nos compungere in Pſal.18. cubilibus debẽt. Sed tamẽ nec ſic inuenit, & ideo dicit: Exurgam, id eſt, erigam & attollam intentionem meã, vt quæram impigre, quæram ſolicite: introibo ciuitatem. Eſt & anima quæ dicit: Ego ciuitas munita, ego ciuitas obſeſſa. Eſt ciuitas munita per Chriſtum, eſt ciuitas illa Hieruſalem in cœlo, in qua abundant diuinæ legis interpretes, & diſciplinarum periti, per quos verbum dei quęritur. Quærã, inquit, in foro illius ciuitatis, in *illo* foro vbi tractant iura conſulti, vbi oleũ venditur, quod euangelicę virgines emunt, vt ſem per faces ſuæ luceant, nec eas fumus iniquitatis extinguat. Quæram, inquit, in plateis, in quibus ſuperfluunt aquæ, de illis fontibus prorumpentes de quibus Salomon dicit eſſe potandum. Dum quærit igitur Chriſtum, inuenit cuſtodes qui in miniſterio ſunt: ab his requirit. Sed anima quæ deum quærit, etiam cuſtodes tranſit. Sunt enim myſteria quæ etiã angeli concupiſcunt videre. Vnde Petrus ait: Nũciata ſunt, 1.Petri.1. inquit, vobis per eos quibus euangelizauerũt ſpiritu ſancto miſſo de cœlo, in quem concupiſcunt angeli proſpicere. Ergo cum tranſierit cuſtodes, verbum inuenit. Tranſiuit Ioannes, qui verbum apud patrem inuenit. Multi quoq; ſunt qui in ocio quærunt Chriſtum, & non inueniunt: & quærũt eum in perſecutionibus, & cito inueniũt. Et ideo quaſi poſt tentationes, quia in periculis fidelium ſuorum adeſt. Quàm modicum, inquit, cum tranſiui ab eis, inueni eum, tenui eũ, Cant.3. Matth.7. & non dimiſi eum. Omnis enim qui quærit, inuenit: & qui inuenerit, adhærere debet, ne poſſit amittere. Et quoniã per euangelium in terris videmus cœleſtia myſteria figurata, veniamus ad illam Mariam, veniamus ad Magdalenam. Conſideremus quemadmodum Chriſtum in cubili corporis ſui, in quo defunctus iacebat, in noctibus quæſiuerint, quando dixit illis angelus: Ieſum qui crucifixus eſt quęritis: non eſt hic: ſurrexit enim. Quid igitur quæritis? viuentem cum mor- Matth.28. tuis? Quid quæritis in ſepulchro eum qui iam in cœlo ſit? Quid quæritis in vinculis ſepulturæ, vniuerſorum vincula ſoluentem? Non ſepulchrum huic ſedes, ſed cœlum eſt. Ideo dixit vna ex his: Quæſiui eum, & non inueni eum. Tamen dum vadunt apoſtolis nunciare, miſeratus quærentes, Lucæ.24. occurrit eis Ieſus, dicens: Auete. Illæ autem acceſſerunt, & Matth.28. tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tenetur ergo Ieſus, ſed delectatur ſic teneri, quia fide tenetur. Denique delectauit eum & illa mulier quæ tetigit eum, & curata eſt ſanguinis fluxu, de qua dixit: Tetigit me aliquis. nã ſentio vir- Lucæ.8. tutem de me exiſſe. Tange ergo, & fide tene, & conſtringe fideliter pedes eius, vt virtus de eo exeat, vt ſanet animam tuam. Et ſi dicat, Noli me tangere: tu tene. Semel dixit, Noli me tangere, quando ſurrexit: & forte illi dixit quæ putabat furto eſſe ſublatum, & non virtute propria reſuſcitatũ. Denique in alio libro habes quia tenentibus & adorantibus dixit: Nolite timere. Tene ergo & tu anima, ſicut tenebat & Maria, & dic: Tenui eum, & non dimittam, cũ dicebant ambę: Teneamus te. Vade ad patrem, ſed non relinquas Euam, ne iterum labatur. Tecum eam ducito, iam nõ errantem, ſed arborem vitæ tenentem, tecum rape tuis pedibus inhærentem. Tecum aſcendam, noli me dimittere, ne iterum ſerpẽs venena ſua fundat, ne iterum quærat fœmineũ mordere veſtigium, vt ſupplantet Adam. Dicat ergo anima tua: Teneo te, & inducam te in domum matris meæ, & in ſecretum eius quæ concepit me, vt cognoſcam myſteria tua, vt hauriam ſacramenta tua. Suſcipe igitur Euam iam non ficulneæ foliis adopertam, ſed ſancto amictã ſpiritu, & noua gratia glorioſam: quia iam non tanquàm nudata abſconditur, ſed tanquàm circundata veſtimenti ſplendore fulgentis occurrit, quia veſtit eã gratia. Sed nec Adam primo nudus erat, quãdo eum innocentia veſtiebat. Videntes itaque eam filiæ Hieruſalem Chriſto inhęrentem, & adhuc aſcendentem cum eo (dignatur enim quærentibus frequenter occurrere, & condeſcendere vt eos eleuet) dicunt: Quæ hæc eſt quæ aſcendit Cant.3. à deſerto? Deſertus hic terræ locus & incultus videtur, ſentibus

tibus & ſpinis noſtrorum obſitus delictorum: mirantes vi- A
delicet quomodo anima quæ ante in inferno derelinquebatur, inhæreat dei verbo, & aſcendat ſicut vitis propago in ſuperiora ſe ſubrigens, velut fumus natus ex igne, atque alta petens, tum præterea bonis operibus fragret. Odor autē
ille orationis piæ redolet ſuauitatem, quæ dirigitur ſicut in-
Apoca 8. cenſum in conſpectu dei. Et in Apocalypſi legimus quod aſcendit fumus incenſorum ex orationibus ſanctorū: quæ incenſa reſeruntur per angelum, ſanctorum orationes ſcilicet, ſuper altare illud aureum quod eſt ante ſedem, & tanquàm ſuaue piæ precationis fragrat vnguentum, quia de æternorum & inuiſibilium, non de corporalium petitione compoſitum eſt: præcipue tamen myrrhā redolet & thus, eò quòd peccatis mortua ſit, & deo viuat. Hanc igitur aſcendentem & non reſiſtentem vidētes, & meritorum eius odoribus delectantes, agnoſcentes quoque Salomonis illius pacifici eſſe ſponſam, etiam comitatu ſedulo proſequuntur vſque ad lectum Salomonis, eò quòd ei vera requies in Chriſto debeatur. Lectus enim ſanctorum Chriſtus eſt, in quo vniuerſo- B
Gene. 25. Geoc. 49. rum feſſa ſecularibus præliis corda requieſcunt. In hoc lecto requieuit Iſaac, & benedixit filium iuniorem, dicens:
Marci. 5. Maior ſeruiet minori. In hoc lecto recubans Iacob benedi-
Lucæ. 7. xit duodecim patriarchas. In hoc lecto recubans Archiſynagogi filia ſurrexit à morte. In hoc lecto iacens viduæ defunctus, mortis vincula Chriſti vocatus voce diſſoluit. Perducta igitur ſponſa vſque ad ſponſi requiem nuptialem, ca-
Canti. 3. nunt dicentes charitatem filiabus Hieruſalem: Egredimini, & videte regem Salomonem in corona qua coronauit eum mater eius in die ſponſalium eius. Canunt epithalamium, & vocant cæteras poteſtates cœlorum, vel animas, vt videant charitatem, quam circa filias Hieruſalē habet Chriſtus. Vnde & meruit coronari à matre filius charitatis, ſicut Pau-
Coloſ. 1. lus oſtendit dicens: Quia deus eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij charitatis ſuæ. Charitatis itaque filius & ipſe charitas eſt, non ex accidentibus habens charitatem, ſed habens ſemper ſubſtantia ſua, ſicut re-
Ioan. 2 8. gnum, de quo dicit: Ego in hoc natus ſum. Ideoque dicunt: C
Egredimini, id eſt exite de ſolicitudinibus & cogitationibus ſeculi, exite de anguſtiis corporalibus, exite de vanitatibus mundi, & videte quam rex pacificus in die ſponſaliū ſuorū habeat charitatē, quam glorioſus ſit, quia corporibus reſurrectionem dedit, & animas ſibi iunxit. Hæc magni eſt corona certaminis, hoc præclarum munus ſponſaliū Chriſti, ſanguis eius & paſſio. Quid enim plus potuit dare, qui ſibi etiā non pepercit, & pro nobis mortem ſuam obtulit? Ipſe quoque dominus Ieſus delectatus fide animæ huius, confeſſione gratiæ, & collaudatis eius meritis, propius eam adducit
Cantic. 4. dicens: Ades huc à Libano ſponſa, ades huc à Libano tranſibis & pertranſibis à principio fidei, à capite Sanyr & Hermoniim, à ſpeluncis leonum, à montibus pardorum: hoc eſt, Egredere de corpore, & totā te exue. Non potes enim mihi adeſſe, niſi ante peregrineris à corpore: quoniam qui in carne ſunt, peregrinantur à dei regno. Ades, inquit, ades. Bene repetiuit: quia ſiue præſens, ſiue abſens, adeſſe & placere domino deo tuo debes. Adeſto præſens, adeſto abſens, etſi ad- D
huc in corpore es. Mihi enim omnes præſentes ſunt, quorū fides mecum eſt. Adeſt mihi, qui exit de ſeculo: adeſt mihi, qui me cogitat, me intuetur, de me ſperat, cui ego portio ſū. Adeſt mihi, qui abfuerit ſibi: adeſt mihi, qui ſe negauerit. Ille mecū eſt, qui intra ſe non eſt: quoniā qui in carne eſt, nō eſt in ſpiritu. Ille mecū eſt, qui ex ſeipſo egreditur: Ille iuxta me, qui extra ſe fuerit: ille mihi integer, qui propter me perdiderit animam ſuam. Et ideo ades deſponſata, tranſibis & pertranſibis à principio fidei. Tranſit & pertranſit cæteros, & pertranſit quæ ad Chriſtum peruenit. Tranſit fidei merito, & operum claritate, quæ lucent ſicut Sanyr & Hermoniim: hoc eſt, via lucernæ tranſit deuictis tentationibus ſeculi, & ſuperatis nequitiis ſpiritalibus, legitimi petens coronam certaminis, & ideo meruit Chriſto iudicāte laudari. Ortus clauſus ſoror mea ſponſa, ortus clauſus, fons ſignat', emiſſiones tuæ paradiſus malorum granatorum cum fructu pomorum. Laudatur ſponſa, eò quòd ortus ſit, habens in ſe
Gene. 27. odorem agri illius pleni, de quo dicit Iſaac: Odor filij mei tanquam odor agri pleni. Bona ergo anima fragrat odores iuſtitiæ. Et fortaſſe ager eſt patriarcha, ortus eſt anima inferioris alicuius, quaſi agri portio, & ortus clauſus ne incurſetur à beſtiis: & fons ſignatus, quæ integritate ſignaculi perſeuerāte, quæ fide propria peccata diluerit. Nam quę de eccleſia accepit, habet quod ad virginitatis gratiā referat, eò ꝙ in paradiſo delectationis poſita, ſine labore fructꝰ capiat ſpiritales, vt ei patriarcharum animæ rurali quodam labore fructus ſuos conferant, quo iſta capere poſſit perpetuā ſuauitatem. Quæ merito fons ſignatus dicitur, eò quòd imaꝯ in dei inuiſibilis in illa exprimatur. Laudant etiam munꝰ Faumæ quæ miſſa ſunt à ſponſo, quibus dotata veniebat enim bo Cantic. 5.
tem piæ animę boni odores ſunt, myrrha & aloë, ſunia ſunt, rat ortorum gratia, & peccatorum fœtor adolet. eat, ma tanto ſecura præconio conquieſcere Aquilonem gi- ibi autum petit, ne flores diſcutiat: ſpirare auſtrum, id eſt, cat, Ezech. 18.
hyemem, præterire, & mollioris flatus vernare temperie na Inuitat ſponſum in ortum ſuum. Deſcendit ſponſus, & fructuum eius diuerſitate delectatus, lætatur quod inuenerit fortiorem cibum, inuenerit etiam dulciorem. Eſt enim velut panis quidam verbi & mel, alius vehementior, alius ſuaſorius ſermo. Eſt & fides alia feruentior, vt vinum: alia lucidior, vt ſuccus eſt lactis. Hunc cibum Chriſtus epulatur in nobis, hoc poculū bibit, & eius potus ebrietate nos prouocat, vt ad meliora & optima ab inferioribus faciamus exceſſum.

De ſummaria dictorum perſtrictione, cū inductione & proſecutione quarti proceſſus perfectæ animæ, quo ipſa iam dormiens, quamuis corde uigilaret, à ſponſo excitatur, ut continuo uocem pulſantis audiret. Sed moram paſſa dum ſurgit, quia uelocitatem uerbi non potuit comprehendere, dū aperit oſtium, tranſiuit uerbum, & ipſa exiuit, & per uulnera charitatis requiſitum uix tandem inuenit, & tenuit, ut poſtea non amitteret. Cap. VI.

AVdiens hoc anima, hauſit myſteriorum ebrietatem cœleſtium, & velut ſoporata à vino, & quaſi in exceſſu vel ſtupore poſita dicit: Ego dormio, Cantic. 5.
& cor meum vigilat. Cum verbi preſentis lumine percuſſa, oculis requieuiſſet inflexis, excitatur à verbo. Quartus autem hic proceſſus eſt animæ. Primū etenim charitatis impatiēs, & verbi moras non ferens, rogabat vt oſcula mereretur, & meruit deſideratū videre. Introducta quoque in cubiculum regis ſecundo, cum mutua miſceret alloquia, in vmbra eius requieuit, & ſubito eiꝰ verbo de medio ſermone diſceſſit: quærenti tamen non diu abfuit, ſed ſaliēs ſupra montes, & tranſiliens ſuper colles, aduenit. Nec multo poſt quaſi capreolus aut ceruorum hinnulus, dum affatur dilectam, exiliuit & reliquit. Tertio cū in cubili, & noctibus in ciuitate, in foro, & in plateis quæſitum non reperiſſet, aliquādo rationibus ſuis gratia quærentem reuocauit, adeo vt etiā propius vocaretur à ſponſo. Quarto ipſa iam ab eo dormiens excitatur, quamuis corde vigilaret, vt continuo vocē pulſantis audiret. Sed moram paſſa, dum ſurgit, quia velocitatem verbi non potuit comprehēdere, dum aperit oſtiū, tranſiuit verbum, & ipſa exiuit in verbo eius, & per vulnera requiſitum, ſed vulnera charitatis, vix tandem inuenit, & tenuit vt poſtea non amitteret. Ad ſummam hæc compendioſo ſermone perſtrinxi. Nunc diſcutiamus ſingula, Etſi dormias, ſi modo deuotionem animæ tuæ nouerit Chriſtus, venit & pulſat eius ianuā, & dicit: Aperi mihi ſoror mea. Bene ſoror, quia nuptiæ ſpiritales ſunt verbi atq; animæ. Neque enim animæ norunt coniugiorum fœdera, & vſus copulæ corporalis, ſed ſunt ſicut angeli in cœlo. Aperi, inquit, mi Matth. 12.
hi, ſed extraneis claude, ſeculo claude, neque ipſa foras ad illa materialia prodeas: neque tuum relinquens lumen, alienum requiras: quia materiale lumen tenebroſam infundit caliginem, vt non videatur lumen veræ gloriæ. Aperi ergo mihi, noli aperire aduerſario, neque locum des diabolo. Aperi ipſam te mihi, noli coartari, ſed dilatare, & adimplebo te. Et quia decurſo orbe terrarum plus moleſtiarū & offenſionis reperi, nec facile habui vbi requieſcerem: ideo tu aperi, vt in te filius hominis reclinet caput, cui non eſt requies niſi ſu Lucæ. 9.
pra

Esaiæ.66. supra humilem & manſuetum. Audiens anima, aperi mihi, & caput roris plenum, hoc eſt tentationibus ſecularibus, ſubito turbata, & quaſi ſurrectura quæ ſurgere iubebatur, ait eũ aloën redolet & myrrham, inſignia ſepulturæ: Exui tunicã meam, quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Veretur enim ne iterum in tentationes reſurgat, ne iterum in culpũ redeat atque peccatum, & egreſſus ſuos virtutúmque proceſſus terrenis incipiat veſtigiis inquinare. Certe etiam hoc modo perfectionem virtutis ſuæ dicat, quæ tantam Chriſti meruerit charitatem, vt ad eam t, & pulſet ianuam eius, & veniat cum patre, & cœnet anima, & ipſa cum eo: ſicut in Apocalypſi dixit Ioã ĩ cũ in ſuperioribus audiſſet, Ades huc à Libano: & ierteret in carne ſe Chriſto adeſſe nõ poſſe, ſed tũc ſi adeſſet in ſpiritu, conformans ſe ad eius voluntatẽ, ſet & ipſa conformis imaginis Chriſti: iam nõ ſentit car s exuuias, iam quaſi ſpiritus exuens ſe corporis coniunctione, iam quaſi oblita, & quæ, ſi velit, copulæ illius meminiſſe non poſſit, ait: Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Exuit enim tunicam illam pelliceam, quam acceperũt Adam & Eua poſt culpam, tunicam corruptelæ, tunicã paſſionum. Quomodo induam eã? Non requirit vt induat, ſed ita ſignificat abiectam, vt iam indumento ſibi eſſe non poſſet. Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Hoc eſt, Veſtigia mea laui dum egrederer, ac me eleuarem de corporis contubernio, de illa cõnexione & familiaritate carnalis amplexus: quomodo inquinabo eos, vt in corporis clauſtrũ, & illum tenebroſum paſſionum eius carcerem reuertãtur? Dũ hęc illa dicit, miſit operationem ſuam verbum tanquam per cauernam, non adhuc facie ad faciem miſit, tanquam manũ. Et venter, inquit, meus conturbatus eſt ſuper eum. Et ſurrexi ego aperire fratri meo. Manus meæ diſtillauerunt myrrham, digiti mei myrrha pleni ſunt ſuper manus clauſuræ. Quid hoc ſignificet, conſideremus. Primum operibus ſuis videtur, vt dixit, deus verbum tanquam per cauernam, non plene atque perfecte: deinde augetur amor, & conceptus adoleſcit, atque ex ſeminibus eius quæ quodam vtero intelligibilis ſuſceperit anima, totam plenitudinem diuinitatis eius habitantem in eo: corporaliter, vt legimus, videre deſiderat. Surrexit, vt propius illud dei verbum videret. Et in hoc ipſo proceſſus eius ſignificatur, quod ſurrexit per vigorem atque virtutem. Præſentia enim verbi hauſit anima virtutem, ſicut præſentia Mariæ, cùm vtero grauis eſſet, erudiuit Ioannem in vtero conſtitutum, adeo vt exiliret in vtero, & exultaret domini præſentiam recognoſcens. Surrexit aperire, & opera eius & facta mortificata ſunt mundo. Talis enim debet eſſe anima quæ verbum eſt receptura, vt moriatur mũdo, & conſepeliatur in Chriſto. ſic enim Chriſtus inuenitur, & tale ſibi quærit hoſpitium. Deinde ipſa miniſteria operationum, id eſt, manus & digiti, quibus comprehenditur Chriſtus, mortificantur: quos digitos velut eminẽtia factorum noſtrorum opera poſſumus æſtimare. Itaque velut è complexu ſuo, cum iam extẽderet intelligibiles manus ſuas & digitos, vt comprehenderet verbum, tranſiſſe ſibi illud, non tamẽ adhuc pertranſiſſe anima pia dicit. Et hoc proceſſum habet, quando tranſeat & pertranſeat animã verbum dei, quia ſcriptum eſt: Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelentur multorum cordium cogitationes. Hic adhuc tranſitur, non pertranſitur, vt Maria in poſterioribus ſorte pertranſitur, vbi tanquam ſignaculum ponitur in medio eius dominus Ieſus. Deniq; ſtatim alius profectus verbi tranſeũtis, quia exiuit anima in verbo eius: hoc eſt, verbum eius ſecuta, exiuit de corpore, eleuans ſe de eius habitaculo, & peregrinam ſe faciens ei, vt adeſſet deo, & eſſet ciuis ſanctorum. Simul enim & carnis domeſtici, & dei eſſe nõ poſſumus. Ergo in hoc loco exire ſignificatur, vt dixi, anima, quando abducit ſe à corporis voluptatibus. Denique ſcriptum eſt: Exi de Babylone, fugiens à Chaldæis. Nõ vtique vt regionem Babylonis Hebræus fugiat, ſed vt mores, prophetico admonetur alloquio, ſiquidẽ ſint qui in Babylone ſunt, Hebræi, & de Babylone exiſſe moribus doceant. Nam & illi, de quibus dicit propheta quod ſedebant ſuper flumina Babylonis, ſed in eius non erant vitiis & confuſion. Nam quomodo erant in illa confuſione vitiorum, qui flebant gerẽtes pœnitentiam quod de arca deuotionis ac fidei, & virtutis paternæ meritis exciditſent? Quæ autem in verbo exit anima, verbum requirit. Vnde & iſta cum quærit, incidit in cuſtodes, qui circumeunt ciuitatem. Percuſſerunt, inquit, me, & vulnerauerunt me, tulerunt pallium meũ cuſtodes murorum. Bene quidem quaſi ſponſa veniebat cũ pallio, quo obnuberet caput cum ſponſus occurreret: ſicut Rebecca, quæ cognito quod Iſaac ſibi veniret obuius, deſcendit de camelo, & pallio ſe operuit: ita & hæc anima nuptialis veſtis præmittebat inſignia, ne ſorte reiiceretur quaſi veſtem non habens nuptialem, vel vt caput velaret propter angelos. Sed illi percuſſerunt eam, vt amplius probaretur. Exercentur enim animę tentationibus. Tulerũt ei pallium, quærẽtes ſi verum decorem nudæ virtutis afferret: vel quia ſine integimento quis in illam cœleſtem ciuitatem debeat introire, nulla deferens ſecum operimenta fucorum. Sunt etiam qui requirant ne qua anima exuuias ſecum vehat carnalis illecebræ, & concupiſcentiam corporalẽ. Nudatur pallio, cùm eius conſcientia manifeſtatur. Sed eſt & quæ bene nudatur, cui licet imitari dicentem: Venit enim princeps huius mundi, & in me inueniet nihil: quia certe in illo ſolo nihil inuenit, qui peccatum non fecit. Beata & illa eſt in qua non grauia aut multa inuenit, ſed inuenit in ea amictũ fidei, & ſapientiæ diſciplinam. Itaque ſine diſpendio ſui, quia & ſi volet quis, non poteſt veram auferre ſapientiam: & ſi aduerſarius obſtrepat, ibi tamen vera innoxiæ conuerſationis elucet integritas. Sine diſpendio ergo tranſiuit cuſtodes, & filiabus illius cœleſtis ciuitatis admixta verbum requirit, & quærendo eius in ſe excitat charitatẽ, & vbi verbum quærat agnoſcit. Quod inter orationes ſanctorum moretur, & ipſis inhæreat, nouit: & quod eccleſiam ſuam vel animas iuſtorum ſuorum inter lilia paſcat, intelligit. Hoc myſterium tibi in euangelio dominus demonſtrauit, cum in ſabbato duceret per ſeminata diſcipulos. Moyſes per deſertum duxit populum Iudæorum, Chriſtus per ſeminata ducit, Chriſtus per lilia ducit, quia per paſſionẽ eius deſertum floret vt lilium. Sequamur ergo, vt in die ſabbati, illius magni ſabbati in quo requies magna eſt, fructus colligamus. Ne vereare ne Phariſæi accuſent ſeminata colligentẽ. Etſi illi accuſant, Sed Chriſtus excuſat, & ſimiles facit quas vult animas ſe ſequentes, Dauid illius, qui ſupra legem panes propoſitionis manducabat, nouæ gratiæ ſacramenta prophetica iam tunc mente proſpiciens.

Lucæ.1. Cantic.5. Matth.22. 1.Corin.11. Lucæ.2. Esaiæ.48. Pſalm.136. Matth.11. Ioan.14. Exod.14. 1.Reg.21. Matt.28. Matt.28.

De laudatione animæ à ſponſo, quòd tam bene & conſtanter requiſierit eum: & quod tam fidelis, & uerbo potens, & fructibus fœcunda diuerſis: quódque una ſicut columba habens ſpiritus unitatem, in qua ſit pax, quæ fecit utraque unum.* Cap. VII.

* al.ſit.

LAudatur itaque à ſponſo, quod tã bene & conſtãter requiſierit eum: ideoque iam non ſolum ſoror dicitur, ſed enim beneplacita nominatur, quaſi ei complacita, qui complacuit patri: & ſpecioſa ſicut Hieruſalem, ſicut admiratio ordinata, quod ciuitatis æternę vniuerſa habeat myſteria, & admirationi ſit omnibus videntibus eam: quia plena vt æquitas atque perfecta eſt, & fulgorem de verbi lumine mutuata, dum id ſemper intẽdit, ſit etiam terribilis ordine quodam ad ſummum profecta virtutum. Ideoq; quaſi perfectæ dicit: Auerte oculos tuos à me, noli contra me intendere, deuotione nimia ac fide poſſibilitatem naturæ & conditionis propriæ ſupergreſſa, quia lucẽ inacceſſibilem è regione intueri eſt graue. Auerte, inquit, oculos tuos à me, eò quòd plenitudinẽ diuinitatis eius, & ſplẽdorem veri luminis ſuſtinere non poſſit. Poſſumus tamẽ & ſic accipere: Auerte oculos tuos à me: Et ſi tu perfecta es, aliæ mihi adhuc redimendæ ſunt animæ, aliæ fulciendæ. Eleuas enim me videndo: ego autem ideo deſcẽdi, vt omnes eleuem. Etſi ſurrexi, & habeo patris ſedem, tamen orphanos non relinquam vos, paterno præſidio deſtitutos, ſed preſẽtia mea vos confirmabo. Habes in Euãgelio hoc ſcriptum: Ecce ego vobiſcum ſum vſque ac conſummationem mundi. Auerte ergo oculos à me, quia me eleuas. Quanto enim quis

Universidad de Deusto
Biblioteca

quis ad dominum intendit, tanto amplius dominum eleuat, A
Psalm.29. & ipse eleuatur. Vnde & ille ait: Exaltabo te domine, quoniam suscepisti me. Sanctus enim exaltat dominum, peccator humiliat. Vult enim auertere illam oculos, ne eam consideratis, quod iam ad superiora sequi possit, eleuetur, & ceteras animas deserinquat. Ideo & in Euangelio nō omnibus discipulis,
Matth.17. sed perfectioribus suam gloriam demonstrauit. Constitue nunc aliquem doctorem, qui rem obscuram velit aperire audientibus: quemadmodum etsi ipse potēs in sermone sit & scientia, condescendat tamen ad eorum insciti am qui non intelligant, & simplici, & planiore atq; vsitato sermone vtatur, vt possit intelligi. Si quis igit inter audiētes viuacior sensu sit, qui facile sequi possit, eleuat eū atque excutit. Hūc videns doctor reuocat, vt pattatur magis doctorem humlioribus & planiorib⁹ immorari, quo & cæteri sequi possint. Quod ait Aquila, sonans vt reuelata: sonantem ad admirationem dignam retulit, quasi magna & sonora habentem B
opera, reuelata ad operum claritatem: vel quod eius animæ opera luceant coram patre qui in cœlis est. Vnde non ociose pallium eius sublatum intelligis, vt aperta meritis & nuda se fulgeret. Laudatur præterea quod fidelis, quod verbo potens, quòd fructibus fœcunda diuersis, quod vna sicut co-
Ephes.2. lumba habens spiritus vnitatem, in qua sit pax, quæ fecit vtraque vnum: & quæ non sit composita ex diuersis elementis discretæ compugnantisq; naturæ. Quid enim tam diuersum quàm ignis & aqua, aër & terra, ex quibus corporis nostri creatura consistit? Anima autem benedicta omnis simplex, quæ imitatur dicentem: Vt omnes vnum sint, sicut tu
Ioan.17. pater in me, & ego in te: & ipsi in nobis vnū sint. Hæc est enim consummatio atque perfectio. Vnde & addidit: Vt sint vnū, sicut & nos vnum sumus, ego in his, & tu in me, vt sint consummati in vnum. Hæc est ergo anima columba atque perfecta, quæ simplex atque spiritalis neque huius turbatur
2.Corin.7. corporis passionib⁹, in quo foris pugnæ, intus timores sunt. Denique hoc verbo vnitatis concordiam & pacem significari scriptura nos docet dicens: Multitudo autem credentiū
Acto.4. habebat cor vnum, & animam vnam, & non erat separatio C
in eis vlla. Nec ociose fœcunditatis laudatur anima, non solum quòd sit fœcunda virtutibus, sed etiam quod nihil habeat in se mali. Illud enim decorum atque speciosum est, in quo nihil sit mali. Decorum enim quod bonum: quod autē indecorum, hoc malum. Speciosa fœcunditas est bonorum operum. Cōtraria enim speciositati sterilitas: quoniam qui priuatur specie vel decore, in eo est malum: quod autem malum, hoc sterile & infœcundum. Cuius rei quod euidentius indicium quàm natura est? Terra enim quæ bona est, fertilis atque fœcunda: quæ autem mala, ea iciuna atque sterilis: quę vero fertilis, hæc decora. Quid enim pleno agro pulchrius, cùm seges fluctuat, cum poma irrutilant, vel cum vuarū serta dependent, aut baccis onusta olea curuescit, vel viridanti gramine montium vertices, vallium humilia vestiuntur? Et
Gene.27. vt scripturæ vtamur testimonio, Iacob decorus erat, & ideo erat odor agri pleni. Esau hispidus erat & indecorus, & ideo agrestis erat, qui fructus illos habere non posset. De ipso quoque domino postea quàm ecclesiæ fœcunditatem fecit D
Psal.92. Psalm.103. assurgere, pulchre dictum est: Dominus regnauit, decorem induit. Et alibi: Confessionem & speciem induisti. Liquet igitur decorum id esse quod fœcundum, indecorum quod infœcundum. Similis est caussa animę soli, quia ea decora anima, quæ fœcunda sit meritis, fœcunda cōsiliis: ea indecora quæ sterilis infirmitate. Sed enim animæ sunt sterilitas & materia. Nanque eam sterilitas fructu defraudat suo, inopiā infert, timorem incutit, adolet cupiditates & vanas opiniones. Sic anima cadit. Quid ergo est malitia, nisi boni indigētia? Suo enim defraudatur, atque alieni indiget, exinanitur atque repletur sine mensura & modo. Materialia autem vitia animæ obumbrant gratiam. Ignorantia & concupiscentia animæ sunt ægritudines, sed ad speciem magis quam ad materiem referuntur. Materia est caro, species est ignorantia & concupiscentia. Cur igitur caro accusatur, cum tantæ sint in specie labes? Quia nihil species potest sine materia. Denique nihil species securis sine materia facit. Quid enim esset concupiscētia, nisi eam caro inflammaret? Friget in senibus, in pueris quoq; (quia his corpus infirmum est) ardet, in adolescentibus vis corporis feruet. Ex bonis igitur mala orta sunt. Non enim mala sunt, nisi quæ priuātur bonis. Per mala tamen factum est vt bona eminerent. Ergo indigentia boni, radix malitiæ est. Definitione boni malitia deprehenditur, quoniam per disciplinam boni malum reperitur. Bonum autē nullius eget, sibi abūdat, mensurā & perfectionē, finē quoque tribuit omnibus, in quo vniuersa constant, & de quo omnia pendent. Hæc boni natura est, quæ mentem replet. Circa hoc versatur anima pura, hoc introspicit, & in hoc deum cernit, bonis omnibus abundat. Vnde & ait: Fauces eius dulcedines, & totus desiderium. Omnium enim bo Cantic.5.
norū author est deus: & quæ sunt, eius profecto omnia sunt, & nusquam illic malum: & si in illo mens nostra maneat, malum nescit. Anima igitur quæ in deo non manet, ipsa sibi author malorum est, itaque peccat. Anima autem quæ peccat, Ezech.18.
ipsa morietur. Aureis enim vinculis soluta virtutum, prona fertur præcipitio, & labitur ad inferiora. Anima autem beata est, quam nulla aduersa corporis prælia expugnant. Hæc anima sicut passer laqueo contrito euolat. Escæ enim malorum sunt voluptates corporis. His quisquis intēdit, laqueo innectit animam suam. Qui autem ab escis eius temperat, & de tenebris eius exit, eius anima fulget vt diluculum, de qua dicitur. Quænam hæc est prospiciens tanquàm diluculum, Cantic.6.
speciosa sicut luna? Prospicit enim tanquam de domo libera. Nec dicit: Tenebrę cooperiunt me, & parietes circundāt Eccl.23.
me: & quis scit si videt altissimus? Sed ipsa magis lucem expetit tanquā in superioribus domus suæ, id est, corporis sui, & supra mundum posita diuina intuetur: & ad æterna se eleuat, vt deo adsit, iam lumen suorum operum sicut luna orbē suum toto orbe circunferens. Quod autem Aquila ait, Sonans sicut sol: videtur illa axis cœlestis conuersio, solisq; & lunæ & stellarum cursus, concentus globorum exprimi. A quibusdam etiam nostris videtur, qui quoniā non venit ad fidem, saltem propter gratiam suauitatis nō videtur alienus.

Anima dum laudatur à sponso: uerecunde refugiens coram laudari, & reuocata à sponso, quid dicat. De præconiis quoque bonæ animæ, singularique laude charitatis.

Caput VIII.

DVm laudatur à sponso: verecunde refugiens coram laudari, deinde sponsi amore vocata, ait: Ortū Canti.6.
nucis descendi videre in natiuitate torrentis. Vbi enim est ecclesia, nisi vbi virga & gratia floret sacerdotalis? Ibi est frequenter, vt in amaritudinibus & tentationibus probetur. Per nucē amaritudines intelligimus, per torrentem tentationes, sed tamen tolerabiles, quia scriptum
Psalm.123. est: Torrentem pertransiuit anima nostra. Itaque descendit in locum amaritudinis, vbi floret vitis, & malorū granatorū specie diuersus & multiplex fructus, qui velut vno tegmine totius corporis fide & charitate munitur. In illa ergo amaritudine non cognouit se anima. Corruptibile enī corpus ag- Sapien.9.
grauat animam, & terrenum habitaculū cito inclinatur. Cognoscere autem se debet. Sed tentatus est & Petrus, non se cognouit & Petrus. nā si cognouisset, non negauisset autho rem. Sed cognouit eum Christus. Denique cognouit, quia etiam respexit. Cognoscit enim dominus qui sunt eius, & 2.Timo.2.
tanquàm suum misericordiæ suæ frenis vt bonus rector reuocauit à lapsu. Rector ergo noster Christus est. Ideoq; ait anima: Posuit me currus Aminadab. Anima ergo currus, qui Cantic.6.
bonum rectorem sustinet. Si currus est anima, habet equos vel bonos vel malos. Boni equi virtutes sunt animæ, mali equi passiones sunt corporis. Bonus ergo rector malos equos restringit & reuocat, bonos incitat. Boni equi sunt quatuor: prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia. Mali equi, iracundia concupiscentia, timor, iniquitas. Interdū ipsi equi inter se dissident, & aut iracundia protendit, aut timor, & se inuicem impediunt, & cursum retardant. At vero boni equi volant, & à terris ad superiora se subrigunt, animámq; eleuāt: maxime si iugum habeant suaue, & onus leue dicentis: Tollite iugum meū super vos. Iugum enim meum suaue est, & Matth.11.
onus meum leue. Ipse rector est qui nouit equos proprios gubernare, vt æqualis omniū cursus sit. Si velocior est prudentia

Universidad de Deusto
Biblioteca

dentia,tardior iuſtitia, admonet flagello proprio ſegnioré. A Si temperantia manſuetior,fortitudo durior, nouit copulare diſcordes,ne forte currum ſuum diſſipét.Itaque licet intelligibili ſpectaculo videre vnamquamq; animam cũ ſummo certamine ad cœlum rapi,feſtinantes equos qui priores perueniant ad brauium Chriſti,quo prius imponatur palma ceruicibus.Iſti ſunt equi ſubiecti fidei iugo,aſtricti vinculo charitatis,iuſtitiæ frenis,retinaculis ſobrietatis.Pulchre ait: Poſuit me currus Aminadab,hoc eſt,pater populi.Ipſe autem qui pater populi, idem pater Naaſon,id eſt ſerpentum. Iam tu recole quis ſicut ſerpens in cruce pependerit pro ſalute vniuerſorum,& intelligis illam animam eſſe pacificam, cui pater deus præſul ſit, Chriſtus agitator: quia ſcriptũ eſt, 4 Reg.2. & hoc nomẽ in noſtris:Pater pater agitator Iſraël. Hic ergo agitator dicit, Conuertere Salamitis,cõuertere. Bene & Canti.6. quaſi agitator ad currum dicit:Cõuertere Salamitis,hoc eſt, pacifica. Quæ enim pacifica eſt anima, cito ſe conuertit & corrigit,etiam ſi antè peccauit, & magis eam Chriſtus aſcen- B dit,& regere dignatur,cui dicitur: Aſcende in equos tuos,& Abacuc.3. equitatus tuus ſanitas.Et alibi:Miſi equos tuos Tharſis. Hi ſunt equi Chriſti.Aſcendit ergo equos ſuos Chriſtus, aſcendit verbum dei animas pias.Vnde cognoſce quia & iſtam aſcendit,& perduxit eam ad locum palmę,quando & dicit ad eã: Quàm pulchra & ſuauis facta es charitas in deliciis tuis. Can.7. Statura tua ſimilis facta eſt palmæ.Et ipſa ait: Dixi,aſcendã in palmam. Sed etiam ipſa charitas palma eſt. ipſa eſt enim Roma.13. plenitudo victoriæ.Plenitudo enim legis,charitas eſt.Curramus ergo,vt comprehendamus: curramus, vt vincamus. Qui vincit,aſcendit in palmam, & manducat fructus eius. Apoca.3. Qui vicit,iam non currit,ſed ſedet: ſicut ſcriptum eſt: Qui vicerit,dabo ei ſedere mecum in ſede mea,ſicut & ego vici, & ſedeo cum patre meo in ſede ipſius. Hinc philoſophi curulia illa animarum in ſuis libris expreſſere certamina, nec tamen ad palmam peruenire potuerunt, quoniam ſummitatem verbi,& altitudinem illam animæ nieſcierunt, quam cognouit hæc anima,in qua erat verbi conuerſio.Sic enim ait: C Canti.7. Ego fratri meo, & ſuper me conuerſio eius. Hunc ſenſum tertio repetiuit diuerſe in Cãticis canticorum. In principio Canti.2. ait: Frater meus mihi,& ego ei, qui paſcitur in liliis vſque dum aſpiret dies,& amoueãtur vmbræ.Deinde ait: Ego fra- Canti.6. tri meo, & frater meus mihi qui paſcitur inter lilia. In fine ait: Ego fratri meo, & ſuper me conuerſio eius:Primum ad Cantic.7. inſtitutionẽ animæ, ideo & præmiſit:Frater meus mihi. illo enim demonſtrante ſe, etiam adhærẽdi deo ſumpſit affectũ, quod ſequitur ſecundum profectum, tertium ſecundũ perfectionem.In primo quaſi in inſtitutione adhuc vmbras videt anima,necdum verbi appropinquantis reuelatione commotas,& ideo adhuc ei dies Euangelij nõ refulgebat.In ſecundo ſine vmbrarũ confuſione odores pios carpit. In tertio iam perfecta requiem in ſe verbo miniſtrat, vt cõuertatur ſuper eam,& caput ſuum reclinet,atque requieſcat,meritóque iam tenens quem antea quæſitum inuenire non poterat inuitat ad agrum ſuum,dicens: Veni frater meus,exeamus in agrum,requieſcamus in caſtellis.Supra ad ortum inuitabat,hic ad agrum habentem non ſolum florum gratiã, ſed etiam triticum & hordeum,hoc eſt ſolidiorum firmamẽta virtutum,vt fructus eius aſpiciat. Requieſcamus, inquit, in caſtellis. Ad quæ Adam cũ de paradiſo eiectus eſſet,fuerat relegatus,in his requieſcebat,ſed terrã operabatur. Qua autem ratione exire eum in agrum vellet, intellectus manifeſtus eſt, vt quaſi bonus paſtor paſcat gregẽ ſuũ, laſſos alleuet,reuocet errantes. Nam etſi iſta anima noua & vetera ſeruauit, tamen ſunt adhuc velut agni, qui lactis ſucco nutriendi ſunt. Ergo quaſi perfecta,non pro ſe,ſed pro aliis interuenit,vt de ſinu patris exeat, vt procedat foras tanquã Pſal.18. ſponſus de thalamo ſuo,egredieus currat viam, vt infirmos lucretur,non in illo ſecreto patris ſolio, & in illa luce immoretur,quo inualidi equi conſcendere non queunt, ſed vt aſſumat & inducat in domum ſponſam atque ſecretũ: vbi ſit foris,vt nobis intus ſit medius noſtrum,& ſi non videatur à nobis. Vnde ait: Quis dabit te frater fratrem lactentẽ vbera Canti.8. matris meæ?Inueniẽs te foris oſculabor te.Bona anima,quæ foris eſt,vt verbum intus ſit:illa extra corpus,vt verbũ habitet in nobis. Aſſumam te,inquit,& inducam te. Rectè aſſumitur & inducitur verbum dei, quia pulſat animã vt aperiatur ſibi oſtium. Et niſi apertum ſibi oſtium inuenerit, nõ Apoca.3. intrat. Si quis autem aperuerit ianuam, intrat & cœnat. Sic ſponſa verbum aſſumit, vt aſſumendo doceatur. Vnde non immerito aſcendit ad hanc ad ſuperiores manſiones, & ſem per proceſſum accipit. Quod ſignificant virtutes quę dicũt, Canti.8. vel animæ: Quæ eſt hæc quæ aſcendit candida,innitens ſuper fratrem ſuum? Superius dixerũt: Quæ nam eſt hæc,quæ proſpiciens tanquàm diluculum, ſpecioſa ſicut luna, electa ſicut Sol? Hic plus quod diceretur inuentum eſt, eò quòd verbo dei innixa aſcenderat. Perfectiores enim ſupra Chriſtum recumbunt,ſicut & Ioannes in Chriſti pectore recumbebat.Ita ergo & hæc vel incumbebat in Chriſtum, vel ſupra ipſum ſe reclinabat:aut certe quoniam de nuptiis loquimur,iam quaſi tradita in Chriſti dextera, in thalamum ducebatur ſponſo.Et quia iam copula charitatis eſt, blanditur ei ſpõſus,& dicit:Sub arbore mali eleuaui te,illic parturiuit te mater tua, illic parturiuit te quæ peperit te. Bona anima, quæ requieſcit ſub arbore fructuoſa, & maxime boni odoris.Nam ſi Nathanael bonus,in quo dolus nullus erat,ſub arbore fici viſus eſt: vtique bona anima, quæ ſub arbore mali eleuata eſt ſponſo ſuo.Plus eſt enim eleuari quàm videri,pl' etiam à ſponſo eleuari. Nam etſi Nathanael videbatur ſub Ioan.1. arbore,tamen anima eius ſponſa nõ erat,qui occulte veniebat ad Chriſtũ,quia verebatur Iudæos.Nõ erat ſpecioſa ſicut Luna,electa vt Sol,quę erat in vmbra,quia ſpõſa per diẽ nubit,publice confitetur.Ideo iſta ſub arbore mali, illa ſub ficu,quia hæc confeſſionis ſuæ odorem diffundebat lõgius, illa habebat puritatis innocentiæ ſuauitatem, flagrantiã ſpiritus non habebat. Illic,inquit, parturiuit te mater tua, illic parturiuit te quę peperit te.Ibi enĩ naſcimur,ibi renaſcimur Pariuntur autem in quibus Chriſti imago formatur. Vnde Gala.4. & Paul' ait:Filioli,quos ego parturio donec formetur Chriſtus in vobis.Parturit enim qui in vtero accipit ſpiritum ſalutis,& aliis infundit. Vnde quoniam iam formatus in hac erat Chriſtus, ait: Pone me vt ſignaculũ in cor tuum,vt ſi- Canti.8. gillum in brachium tuum.Signaculũ Chriſtus in fronte eſt, ſignaculum in corde. In fronte, vt ſemper confiteamur: in corde vt ſemper diligamus:ſignaculum in brachio, vt ſemper operemur.Luceat ergo imago eius in cõfeſſione noſtra, luceat in lectione, luceat in operibus & factis, vt ſi fieri poteſt,tota eius ſpecies exprimatur in nobis.Ipſe ſit caput no- Epheſ.5. ſtrum,quia caput viri Chriſtus.ipſe oculus noſter,vt per illum videamus patrem.ipſe vox noſtra,per quam loquamur ad patrem.ipſe dextera,per quam deo patri ſacrificium noſtrum offeramus.ipſe quoque eſt ſignaculum noſtrũ, quod eſt perfectionis & charitatis inſigne, quia diligens pater ſignauit filium ſicut legimus:Quem pater ſignauit deus. Cha Ioan.6. ritas itaque noſtra Chriſtus. Bona charitas,quando obtulit morti ſe pro dilectis: bona charitas, quæ peccatum remiſit. Et ideo anima noſtra induat charitatẽ, & charitatem huiuſmodi quæ ſit valida vt mors,quia ſicut mors finis peccato- Canti.8. D rum eſt,ita & charitas: quoniam qui diligit dominum, pec- 1. Corin.13. care deſinit.Charitas enim non cogitat malum, neque gaudet ſuper iniquitatem, ſed omnia ſuſtinet. Nam qui ea quæ ſua ſunt non quęrit,quomodo aliena quærit? Eſt & mors illa valida per lauacrum, per quod peccatum omne ſepelitur & culpa dimittitur. Talis erat charitas quam deferebat euangelica illa mulier, de qua dominus ait: Remiſſa ſunt pec- Lucæ.7. cata eius multa, quoniam dilexit multum. Eſt & illa mors ſanctorum martyrum valida,quæ culpam abolet ſuperioré, & ideo valida. Cuius non impar eſt charitas, quæ adæquatur martyrum paſſioni,vt auferat meritum delictorum.Zelus quoque vt inferi,quoniam qui zelũ dei habet, pro Chriſto nec ſuis parcit. Itaque & mortem habet charitas, & zelũ habet charitas,& alas ignis habet charitas. Denique Chriſt' Exod.3. diligens Moyſen,in igne ei apparuit. Et Hieremias habens Hiere.20. in ſe donum diuinæ charitatis,dicebat: Et erat ignis inflammans in oſſibus meis:& diſſolutus ſum vndique, & ferre nõ poſſum.Bona igitur charitas habens alas ignis ardentes,quę volitat per pectora & corda ſanctorum, & exurit quicquid materiale atque terrenum eſt, quicquid vero ſyncerum eſt probat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

probat,& quod contigerit suo igne,meliorat. Hunc ignem in terras misit dominus Iesus, & refulsit fides, accensa deuotio,illuminata est charitas,iustitia resplenduit. Hoc igne inflammauit corda Apostolorum suorũ,sicut testatur Cleophas dicens: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis cum aperiret scripturas? Alæ igitur ignis in flãma,scripturæ sunt diuinæ.Denique aperiebat scripturas, & ignis exiebat, atq; audientium corda penetrabat. Et vere alæ ignis, quia eloquia domini,eloquia casta,argentum igne examinatum.Cũ Paulus quoque assumeretur à Christo, vidit circunfulsisse super se lumen, & super eos qui simul erant, cecidit pauor, & probatior resurrexit: denique Apostolus factus est, qui persecutor aduenerat.Spiritus quoque sanctus descendit, & repleuit totam domum in qua erant plurimi sedẽtes,& visæ sunt dispersæ linguæ tanquam ignis.Bonæ alæ charitatis, veræ alæ quæ volitabãt per ora Apostolorum,& alæ ignis quæ purgatum sermonem loquebantur.His alis euolauit Enoch raptus ad cœlum.His alis euolauit Helias curru igneo,& equis igneis ad superna translatus.His alis dominus deus per columnam ignis deducebat patrum plebẽ. Has alas habuit Seraphim quando sumpsit carbones ignis de altari & tetigit os prophetę,& iniquitates eius abstulit,& peccata purgauit. Harum alarum igne purgati sunt filij Leui, & baptizabantur populi nationum,sicut testificatur Ioãnes,dicens de domino Iesu:Ipse vos baptizabit in spiritu & igne.Merito vrenes suos volebat & cor suum Dauid,quia alas igneas charitatis sciebat non esse metuendas. Merito Hebræi pueri in fornace ardenti non sentiebant ignis incendia, quia charitatis eos flãma refrigerabat. Et vt plenius cognoscamus quia alas habeat perfecta charitas,audisti dudum dicentẽ: Quotiens volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alas suas. Sumamus igitur has alas, quæ sicut flamma ad superiora dirigunt. Exuat vnusquisque animam suam inuolucris sordidioribus,& quasi aurũ igne approbet detersam luto.Sic enim purgatur anima, velut aurũ optimum. Pulchritudo autem animæ syncera virtus & decor, verior cognitio superiorum, vt videat illud bonum ex quo pendent omnia,ipsum autem ex nullo. Eo igitur viuit, atque intellectum accipit. Vitę enim fons est summum illud bonum,cuius in nobis accẽditur charitas & desiderium, cui appropinquare & misceri voluptas est: quod ei qui non vidit,desiderio est,& qui videt,inest,ideoq; vniuersa alia despicit,hoc vno mulcetur & delectatur,hoc est quod subministrat vniuersam substantiã,ipsum autem in semetipso manens dat aliis:nihil autem in se ex aliis suscipit. De quo propheta ait: Dixi domino,deus meus es tu,quoniam bonorum meorum non eges.Hoc solum videre desiderauit,sicut ipse alibi ait: Vnam petij à domino,hanc requiram,vt inhabitem in domo domini omnes dies vitæ meæ,& videam delectationem domini,& considerem templum eius. Si quis igitur purum illud & incorporeum summum illud videre meruerit,quid habet aliud quod desideret?Denique Petrus glõriã resurrectionis Christi vidit, & nolebat descendere, dicens: Domine bonum est nos hic esse. Et quãto incomparabilior est illa diuinitatis gloria, & lux inaccessibilis, quam si quis viderit,quid aliud concupiscat? Non regna, non facultates, honores,gloriam,potestates. Illis enim vti nihil beatitudinis est,hoc vti beatum est,vt illa despiciens ad hoc conuersus maneat.Hanc igitur videns pulchram imaginem ingrediatur intus,foris relinquat vultus corporis.Nam qui intuetur corpora,non debet introrsum intueri,ne more mergentis in gurgite rapiatur atque absorbeatur,& quasi profundo demersus nusquàm appareat.Fugiamus ergo in patriam veriſſimam.Illic patria nobis,& illic pater à quo creati sumus, vbi est Hierusalẽ ciuitas quæ est mater omnium.Sed quæ est fuga?Non vtique pedũ,qui sunt corporis.Isti enim quocunque currunt,in terra currunt,& de solo ad solũ trãseũt. Nec nauibus fugiamus & curribus,aut equis qui obligantur & cadũt,sed fugiamus animo & oculis,aut pedibus interioribus. Assuescamus oculos nostros videre quæ dilucida & clara sunt, spectare vultum continentiæ & temperantiæ,omnesque virtutes,in quibus nihil scabrum, nihil obscurum & tortuosum sit:& seipsum expectet quis, & conscientiam suã, illum oculum mundet,ne quid sordidũ habeat. Quod enim videtur,non debet dissonare ab eo qui videt, quoniam conformes nos deus imaginis voluit esse filij sui.Cognitum igitur nobis est illud bonum,nec longe est ab vnoquoque nostrum.In ipso enim viuimus, & sumus, & mouemur. Ipsius enim & genus sumus, vt Apostolus gentiles posuit significari.Ipsum est bonum quod quærimus,solum bonum. Nemo enim bonus,nisi vnus deus. Hic est oculus qui magnum illum & verum decorem intuetur.Solem nisi sanus & vehemens oculus non aspicit,nec bonum potest videre nisi anima bona. Fiat ergo bonus qui vult videre dominũ, & quod est bonum. Huius boni similes simus, & secundum id operemur quæ bona sunt. Hoc est bonum quod supra omnem operationem est,supra omnem mentem atque intellectum, ipsum est quod semper manet, ad ipsum conuertuntur omnia,in quo habitat plenitudo diuinitatis, & per ipsum reconciliantur omnia in ipsum. Et vt plenius definiamus quid sit bonum,vita est bonũ,quia semper manet,dans viuere, & est omnibus,quia fons est omniũ vitę Christus, de quo ait propheta:In vmbra eius viuemus.Nunc enim vita nostra abscõdita in Christo est:cum autem apparuerit Christus vita nostra, tũc & nos apparebimus in gloria. Ergo nõ timeamus mortem,quoniam requies est corporis:animæ autem vel libertas,vel absolutio. Nec vereamur eum qui potest corpus interficere, animam autem non potest, quia non timemus eum qui potest vestimentum auferre,non timemus eum qui potest nostra furari, nos autẽ non potest. Nos igitur animæ sumus si volumus esse Hebræi,de iis qui sunt socij Iacob,id est,imitatores eius. Nos animæ sumus, nostra autem membra sunt seruanda ne scindantur, ne inueterascant, sed ille magis qui his vtitur,seruare se debet & custodire.

Lucæ.24. Psalm.11. Actu.9. Actu.2 Gene.5. 4.Reg.2. Exod.13. Esaiæ.6. Matth.3 Dani.3. Matth.23. Psalm.15. Psalm.26. Matth.17. Roma.8. Actu.17. Marci.10. Thre.4. Colos.3. Matth.10.

FINIS.

CAPITA LIBRI PRIMI DE SANCTO IACOB.

Quod ad virtutum disciplinam passionésque coërcendas necessarius sit sermo prudẽs ac bonus,& mens rationi intenta. Quódque docibilis sit virtus. Et quod licet ratio concupiscentiam eradicare, & corporales motus auferre non possit,mens tamen sobria refrænare atque reprimere valeat quamuis grauem passionem. Cap.I.

De ordine ac differentia passionum. Et qua ratione temperantia quàm maximè istarum passionum restinguat ardorem,corporalisque ferocitatis habenas. Ac de magnis eiusdem temperantiæ laudibus, quam & primis hominib⁹ tenendam deus mandauit,& lex docet, vniuersorúmque infundit affectibus. Cap.II.

Quod sapientiam & disciplinam doceri scriptura testetur. Ac de exhortatione ad studium, & eius cõmẽdatione.Et quod nulli nostram adscribere debeamus culpam,nisi nostræ voluntati qua vel peccato vel iustitiæ seruimus. Quod præterea carnem iniuste quasi infirmã accusemus, cum affectus non caro author sit culpæ. Quod denique considerandum sit in qua parte: an peccati vel iustitiæ tolerabilior sit seruitus,& fructus vberior. Cap.III.

Quantum dominus homini contulerit per dationem legis, & gratiæ adiunctionem. Et quid lex operata sit in homine iuxta sententiam Apostolicam. Ac de absolutione duarum quæstionum circa verba Apostoli incidentium. Caput IIII.

Qua ratione lex non suffecerit,sed vltra eam necessaria fuerit gratia per mortem Christi donata. Quodque nos etiam cũ illo mori,resurgere & versari debeamus. Cap.V.

Quid profuerit legis promulgatio. Quantum etiam vtilitatis atque consolationis homini attulerit gratia, & pignus charitatis Christi, cum incitatione ad repẽsionem obsequij pro tantis beneficiis debiti, eorumdémque beneficiorum consolatiua inductione. Cap.VI.

Qualis in nobis debeat esse Christi charitas, & quod nulla aduersa corporis vitæ beatæ munus imminuunt. Quodque in se habeat remunerationem suam qui Christum sic sequitur,ac beatus sit. Quod etiam sic beata vita sit in hominibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

minibus,in quib⁹ fuerit vita perfecta,& quæ ſit vita perfecta. Quid denique vir perfectus quærat,ac illi conueniat. Cap.VII. A

Quod quamuis ſapiens delectetur ſanitate corporis aut liberis,non tamen minus perfectus ſi illa amittat, & quòd nulla aduerſa intolerabiliter ferat, cum expoſitione eorum quæ ad formam iuſti viri requiruntur. Cap.VIII.

Diui Ambroſij

MEDIOLANENSIS EPIſcopi de ſancto Iacob & uita beata. Liber primus.

Quod ad uirtutum diſciplinam paßionéſque coercendas neceſſarius ſit ſermo prudens ac bonus, & mens rationi intenta. Quodque docibilis ſit uirtus, Et quod licet ratio concupiſcentiam eradicare, & corporales motus auferre non poßit, mens tamen ſobria refrænare atque reprimere ualeat quamuis grauem paßionem. Cap. I.

NEceſſarius ad diſciplinam bonis omnibus ſermo plenus prudentiæ,& mens rationi intenta præcurrit virtutibus,paſſiones coërcet.Docibilis enim virtus . Denique ſtudio & diſcendo quęritur,diſſimulando amittitur. Alioquin niſi ſermo bon⁹ neceſſarius eſſet ad correctionem, nunquã lex diceret:Non adulteraExod.20. bis.Sed quia nudus ſermo ad monendum vtilis,ad perſuadẽdum infirmus eſt, ideo adhibenda eſt rationis recta cõſideratio,vt quod ſermo bonus præſcripſerit,ratio plenius tractata perſuadeat.Non enim ſeruili ad obediendũ conſtringimur neceſſitate ſed voluntate arbitra,ſiue ad virtutẽ propendimus,ſiue ad culpam inclinamur. Et ideo nos aut liber affectus ad errorem trahit, aut voluntas reuocat rationẽ ſecuta. Paſſio autẽ grauiſſima culpæ concupiſcentia,quam ratio mollit & comprimit. Emollire enim poteſt,eradicare nõ poteſt,quoniam animus qui eſt rationis capax,vt ſuarũ paſſionum dominus,ſic repreſſor.Neq; enim fieri poteſt vt facilis ad iracundiã non iraſcatur,ſed vt ratione ſe temperet, indignationẽ cohibeat,ac puniendo ſe reuocet,ſicut & Pſalm.4. propheta nos docet dicens:Iraſcimini, & nolite peccare. Conceſſit quod naturæ eſt,negauit quod culpæ eſt. Omnis itaq; temperantia ex aliis non ex ſe originem ſumit,ideoq; ſecũda eſt.Nã aut de naturalibus ſuſcipitur, aut de vtilibus. Itaque aut naturalia temperat,aut vtilitatis aſſertor eſt. Denique non ibi excidit concupiſcentiam, ſed facit ne concupiſcentiæ ſeruiamus . Quis enim tantus vt corporales motus poſſit auferre,niſi ſolus ille qui potuit de infructuoſa ſiculnea dicere,hoc eſt malitia Iudæorũ : Ecce anni treſ ſunt ex Lucæ.13. quo veni quærens fructũ in ficulnea hac,& non inueni:ſuccide ergo illã?Cui reſpondit ſeruus:Remitte illã & hoc anno,vſq; dum ſodiã circa illã,& mittam cophinũ ſtercoris:& ſiquidem fructum fecerit:ſin autẽ,in futurũ ſuccides illam. Merito ad dominũ retulit,quia excidendæ temporalis prolapſionis poteſtatẽ ſibi ipſe vindicare non poterat, ſed domino reſeruabat.Deniq; quẽ de hominibus meliorẽ & fortiorem aſſumemus q̃ ſanctum Dauid, qui cupiditatem qua cõcupierat aquã de lacu Bethleẽ hoſtili intercluſam exercitu,ſibi auferre nõ potuit,potuit mitigare?Nã cũ aliis vtiq; defuiſſe non inueniamus,id eſt,tanto exercitus numero, cũ vtiq; multo minus regi deeſſe potuerit ex cæteris fontibus aqua:irrationabilẽ quandam concupiſcentiam paſſus deſiderauit eam quæ hoſtiũ erat circũfuſione vallata, vndẽ ſine maximo periculo nõ facile potuiſſet deferri.Itaq; ait: Quis mihi dabit potum de lacu qui eſt in Bethleem ad portã ? Et 2.Reg.23. cum eſſent reperti tres viri qui hoſtium caſtra præciderẽt, & deferrent aquam quam ſummo deſiderio deſideraſſet:cognoſcẽs quod periculo alieno aqua ſibi eadem conſtitiſſet, profudit illam domino, ne ſanguinem illorum qui eam detulerant,bibere videretur.Quæ res indicio eſt quod concupiſcentia quidem rationẽ præueniat,ſed ratio cupiditati reſiſtat . Humanũ itaq; quod paſſus eſt Dauid, vt irrationabiliter concupiſceret: ſed illud laudabile, quod irrationabilẽ concupiſcentiam rationabiliter parato fraudauit remedio. Dum laudo viros qui erubuerunt deſiderium ſui regis, & maluerunt finem eius verecundiæ vel periculo propriæ ſalutis afferre : plus laudo eum qui erubuit in ſuo deſiderio alienum periculum,& aquam dubiæ ſortis precio quæſitam ſanguinis comparauit:ſimul quaſi repreſſa victor cupiditate profudit aquam domino, vt oſtenderet quod concupiſcẽtiam ſuã verbi conſolatione reſtingueret. Poteſt igitur mẽs ſobria impreſſione refrænare ac reprimere quamuis grauẽ paſſionem, & feruorem omnẽ cupiditatis flagrantiſſimę refrigerare,deriuare alio motus, & rectæ rationis tractatione deſpuere paſſiones. Etenim cum deus hominẽ conſtitueret, & in eo mores ſenſũſq; plantaret, tunc motibus eius impoſuit regale mentis imperium, vt omnes ſenſus motúſq; hominis eius vigore ac poteſtate regerentur. Adiunxit ad gratiam creaturæ,vt mentem ipſam diuinis reformaret præceptis,& ſapientiæ inſtrueret diſciplinis,quibus & cauẽda noſceret,& legenda cognoſceret.Mens igitur recta ratione tenet diſciplinã ſapiẽtiæ,vt diuinę humana cognoſcat erudit⁹ in lege,per quã diſcit quas ſibi ſubiicere debeat paſſiones.

De ordine ac differentia paßionum. Et qua ratione temperantia quàm maximè iſtarum paßionum reſtinguat ardorem,corporaliſque ferocitatis habenas. Ac de magnis eiuſdem temperantiæ laudibus, quam & primis hominibus tenendam deus mãdauit, & lex docet,uniuerſorúmque infundit affectibus. Cap. II.

PAſſionum autem velut duces ſunt naturalis delectatio & dolor,quas ſequuntur cæterę. Illæ enim complectuntur vniuerſas,quarum vtraq; non ſolum corporis, ſed etiam ſecundum animã paſſiones ſunt. Et quia diximus ſubeſſe his alias paſſiones:ante delectationem concupiſcentia,poſt delectationem gratulatio eſt. Ante dolorem autem eſt timor, poſt dolorem triſtitia. Commotio autem animi communis paſſio & delectationis & doloris eſt. Tranſcurram alias,id eſt,ſuperbiam,auaritiã, ambitionẽ,contentionẽ, inuidiam,quæ ſunt ſecundum animam paſſiones: tranſcurram etiam inexplebilem vorãdi libidinem,effuſionémq; luxuriæ atque laſciuiæ,quæ vitia nexa ſunt corpori, & ſecundum illud operantur . Meritóque temperantia q̃ maxime iſtarum paſſionum reſtinguit ardorem,quæ primum ſobrietate atque moderamine animũ tẽperat,mentem informat. Deinde etiam delitiarum abſtinentia reſtinguit habenas corporalis ferocitatis . Ideo lex recidit ciborum licentiam,epularum copias,non ſolum vt reſecaret luxuriam, verum etiam vt inhibentis contemplatione præcepti viam tractationi rationis aperiret, quæ irritamẽta gulæ cæreráſque recideret cupiditates,corporeas paſſiones Gene.25. motúſque cohiberet . Temperantia eſt igitur correctionis præuia,diſciplinæ magiſtra. Ab hac profectus Iacob ſanct⁹, primatus à fratre quos non habebat accepit:eiúſque prælatus aſſenſu, docuit in relinquum intemperantes proprio ſibi viles eſſe iudicio. Ab hac profectus Ioſeph & calorem iuuẽtutis edomuit, & tentatum adulterinis animum illecebris,rectæ rationis inductione firmauit . Deniq; quãuis fortis eſſet & validus, tamen tractatu rationis fulcire ſe maluit, dicens vxori domini ſui: Si domin⁹ meus neſcit præter me aliquid Gene.39. in domo ſua,& omnia quæcunque habet , dedit in manus meas neque ſubtractum eſt à me quicq̃ præter te,quæ vxor illius es: quomodo faciam verbum hoc malum, & peccabo coram deo?Hæc eſt igitur rectæ rationis tractatio,quã Græci λογισμὸν nuncupant,qua mens ſapientiæ intenta ſolidatur. Pulchra enĩ ratio, quod nec beneficiis domini eſſe deberet ingratus,nec occultum poſſet eſſe peccatum,quod deo teſte committeret,quem latere non poſſet.Bona igitur ratio,quę & hoſtilem plerumque affectum exuit, & dolorem iniuriæ ſequeſtrat . Denique & in acie plerumque victorem victo mitigat, & ferituri mucronem terardat, & rogantem morti eripit:eóque ſubiectis parcere iuſta ratio perſuadet. Nã de exclu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

excludendo vel mitigando iniuriæ dolore quis melior magister quàm patriarcha Iacob, qui proprios coarguens filios
Gene.34. Simeõ & Leui, ait: Odiosum me fecistis, ita vt sæuus videar. Et vtique vlti fuerant sororis iniuriam, quæ contra institutum patris violato fuerat pudore temerata. nec potuit Iacob præceptor disciplinæ, custos pudoris, stuprum probare cõmissum, sed maluit insolentes ratione cohiberi, sciens quòd indignationem ratio temperare posset. Temperantia est igitur quæ resecat cupiditates. Hanc primis hominibus tenendam mandauit deus, dicens:
Gene.2. De fructu autem ligni quod est in paradiso, non edetis, neque tangetis illud, ne moriamini. Et quia non est retenta, ideo transgressores virtutis egregiæ, paradisi exules facti sunt, & immortalitatis exortes. Hanc lex docet & vniuersorum infundit affectibus.

Quod sapientiam & disciplinam doceri scriptura testetur. Ac de exhortatione ad studium, & eius commendatione. Et quod nulli nostram adscribere debeamus culpam, nisi nostræ uoluntati, qua uel peccato uel iustitiæ seruimus. Quod præterea carnem iniuste quasi infirmam accusemus, cum affectus non caro author sit culpæ. Quod denique considerandũ sit in qua parte, an peccati uel iustitiæ tolerabilior sit seruitus, & fructus uberior. Cap. III.

DOceri autem & sapientiam & disciplinã scriptura testatur, de temperantia in lege, de cęteris in libro
Iob.21. Iob, in quo scriptum est: Nonne dominus est qui docet intellectum & disciplinam? Et in Euangelio
Matth.11 dominus ipse ait: Discite à me, quia mitis sũ, & humilis corMatth.18. de. Et alibi ad discipulos ait: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Vnde autem discipuli dicti? Aut quid aliud à Christo, nisi virtutum operari præcepta discebant? Denique Dauid ait:
Psal.33. Venite filij, audite me, timorem domini docebo vos. Vtiq; ti-
Eccli.1. mor dei de numero virtutũ est, quia, Initium sapientiæ timor domini, per quẽ ascisci tur piæ formæ doctrinæ, de qua
Rom.6. Paulus ait, Gratias autem deo, quod fuistis serui peccati, sed obedistis ex corde in eam formam doctrinæ in qua traditi estis: liberi autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Doctrina igitur facit vt possimus peruenire ad iustitiam. Potest igitur acquiri iustitia discendo. Intendamus igitur studio in C formam Euangelicę doctrinæ. Minimum studij plerumque pro maximo habetur. In studio enim sunt omnia per quod adhibetur obedientia: quæ in vtramlibet partem propẽderit, aut culpam adiungit, aut gratiam. Hęc nos in primo Adã traxit ad mortem, hæc nos in Adam secundo ad vitam vocauit. Non est quod cuiquam nostram adscribamus culpã, nisi nostræ voluntati. Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. Non habent crimen quæ inferuntur reluctantibus, voluntaria tantum commissa sequitur delictorum inuidia, quod in alios deriuemus. Voluntarium sibi militem legit Christus, voluntarium seruum sibi diabolus auctionatur. Neminem iugo seruitutis astrictum possidet, nisi se prius peccatorum ære ei vendiderit. Quid carnem quasi infirmam accusamus? Membra nostra arma sunt iniquitatis, & arma iustitiæ. Audisti pauperem iniuriam accipientem, protexisti eum, membra tua arma pietatis sunt, quibus pauperem ab iniuria vindicasti. Vidisti egenum, donasti eũ muneribus dexteræ tuæ, mortem à tuo pectore repulisti. Vidi- D
sti eum qui damnatur ad mortem, eripuisti eum, quia scri-
Prouer. 24. ptum est: Eripe eum qui ducitur ad mortem. mẽbra tua arma sunt iustitiæ, si iniuste hominem perire non passus es. Vidisti mulierem, castigasti corpus tuũ, mortificasti libidines, procaces meretricis oculos auersatus deseruisti, mẽbra tua arma sunt, & arma castimoniæ. Contra autem si oculus tuus vidit mulierem ad concupiscendum eam, aperuisti vulnus, impressisti telum corpori tuo, membra tua arma iniquitatis sunt. Vidisti possessionem pupillorum, & paternis eos expulisti sedibus, transtulisti terminos quos posuerũt patres tui, membra tua arma iniquitatis sunt. Affectus igitur non caro author est culpæ, caro autem voluntatis ministra. Non ergo
Roma.6. vẽdat nos volũtas nostra. Clamat Apostolus: Nescitis quoniam cui exhibuistis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obedistis, siue peccati in mortem, siue obeditionis ad iustitiam? Ergo si aut peccato seruimus aut iustitiæ, consideremus in qua parte seruitus tolerabilior, fructꝰ vberior. Sed qui potest esse fructus in morte? Peccati enim stipendiũ mors: & ideo nullus in eo fructus est, sed pudoris dispendiũ, cum ea quæ gessimus, erubescimus. Seruire autem iustitiæ, 1. Corin. 7.
libertas est. Qui enim vocatus est in domino seruus, libertus est domini. Similiter qui liber vocatꝰ est, seruus est Christi. Vtraq; cõditio optima, esse sub Christo, sub quo & preciosa seruitus, & glorioſa libertas. Preciosa seruitus, quasi tãti sanguinis precio comparata. Glorioſa autem libertas, quã nulla seruitus culpæ, nulla peccatorum vincula constringunt, nulla flagitiorum onera, nulla criminum commercia degeneris nexui seruitutis addicũt. Disce humilitatem ô homo, Apostolici vim cognosce magisterij. Seruũ te dicis? libertꝰ es: si liberum te iactas, seruus es. Nam & ille qui quasi seruus redemptus est, libertatem habet: & iste qui quasi liber vocatus est, bonum est illi vt seruum Christi se esse cognoscat, sub quo seruitus tuta est, & libertas secura. Quis quasi idiotam Paulum vel in ipso iure asserit? Sciuit enim discer-
B nere inter libertum & liberum, & ideo nõ perfunctorie sed proprie dixit: Qui enim vocatus est in domino seruus, libertus est domini: similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi. Reuera enim omnes Christi liberti sumus, nemo liber. Omnes enim in seruitute generati. Quid seruili conditioni arrogantiam libertatis assumis? Quid titulos nobilitatis vsurpas seruilis hæreditas? Nescis quòd te Adæ atq; Euæ culpa mãcipauerit seruituti? Nescis quòd redemerit te Chri
1. Petri.1. stus, non emerit? Non auro, non argento redempti estis de vana vestra conditione, sed precioso sanguine agni, clamat Apostolus Petrus. Ergo redemptus à domino es. seruus es qui creatus es, seruus es qui redemptus es, & quasi domino seruitutem debes, & quasi redemptori. Nec inferiorem putes libertinitatem sub Christo, quàm libertatem esse. Ad dignitatem æqualis, ad tuitionem præstantior est, ad gratiam par, aduersus lapsum cautior, aduersus superbiam tectior. Ita libertatem accepisti, vt meminisse manumissoris tui debeas, vt patrono tuo noueris legitimum obsequium deferẽ dum, ne ab ingrato reuocetur libertas. Quid te beatius, qui sub domino regnas, & sub patrono militas?

Quantum dominus homini contulerit per datione legis, & gratiæ adiunctionem. Et quid lex operata sit in homine iuxta sententiam Apostolicam. Ac de absolutione duarum quæstionum circa uerba Apostoli incidentium.

Caput IIII.

QVid autem est quod tibi non contulit dominus? Legem dedit, adiunxit gratiam. Lex peccatũ de-
Roma.7. nunciauit, sed in conditione lubrica penitus cohibere non potuit. Cognoui enim peccatũ quod nesciebam, cognoui concupiscentiam. Quod ante per ignorantiam in me mortuũ videbatur, reuixit, ego autẽ mortuus sum peccati vulnere. Cognitio culpæ quæ mihi profutura videbatur, hæc nocuit, vt scirem quod vitare non poterã. Peccatum enim prodidit, & per bonum denunciationis suę peccati ipsius acerbauit inuidiam. Itaque supra modũ factũ est peccatum mihi, quia cumulatũ est denunciatione mandati. Crescit enim culpa cum ꝓditur, nec cauetur. Quomodo ergo bonum mandatum quod mihi mors est? Aut quomodo nõ est mihi mors quod per bonum significatiõis suæ demonstrando peccatum operatum est in me mortẽ? Nam certũ est quod mors mihi accesit, dũ quod facio agnosco peccatũ, sicut ipse dominꝰ ait: Si nõ veniſſem, & locutus fuis- Ioanis.
sem his, peccatum non haberẽt. Quid miraris igitur si lex quibusdam morti sit, cum morti sit & domini salutaris aduentus, per quẽ redempti sumus? Infidelis enim mortem sibi quærit ex gratia, manet autem mãdati gratia. Etenim sicut cognitio venenatorum poculorum consummatur ad disciplinam medicinæ, sic diuinum mandatum ad vitam æternam. Sicut autẽ ei qui male vtitur noxiis potionibus, cognitio earũ in malũ vertitur & periculũ: & quò magis venena cognouerit, hoc se intelligit amplius piclitari: sic forma mãdati iis qui legẽ interpretãtur, vel demonstrata atque interdicta peccata vitare nõ possunt, mortis author est. Sicut ergo bo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

go bonum antidotum, etiam si imprudenti aut intemperāti A
non bonum: sic bonum mandatum etiam si intemperanti nō
bonum est. Ergo bonum mandatum, quod alicui mors est.
Respōsum igitur habe primæ propositionis, quia potest es-
se bonum mandatum quod mihi mors est, bonum per natu-
ram salutaris præcepti, mors per intemperantiam carnis. Et
quia didicimus esse bonum mandatum, quod mihi mors est:
nunc discutiamus quomodo non sit mihi mors, quod licet
per bonum, mihi tamen operatum est mortē. Sic enim pro-
Roma.7. posuit Apostolus: Quod ergo bonū est, mihi mors est? Ab-
sit. Sed peccatū, vt appareat peccatum, per bonum mihi o-
peratum est mortem. Itaque spectemus singula. Mandatum
vtique legis est, lex autem spiritalis est, cuius gratiā video,
pulchritudinem laudo, formam prædico, præceptum admi-
ror: sed quia carnalis sum ego, venundatus sub peccato, tra-
hor inuitus ad culpā. Etenim quasi seruo culpa dominatur.
Itaque odi crimen, & facio. Mens odit, caro concupiscit, e-
go tamen in vtraque, qui legi mēte consentio, & carne quod
nolo hoc ago. Bonum ergo mandatum, cui consentio: & mēs B
bona, quæ quod bonum est elegit. Bona ad iudicandum, sed
infirma plerumque ad resistendum: quia repugnāt ei corpo
ris appetentia, & captiuam eam trahit ad erroris illecebras.
In quo periculo vnum est remedium, vt quem lex non po-
Roma.7. tuit, liberaret dei gratia. Sic enim scriptum est: infelix ego
homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia
dei per Iesum Christum dominum nostrum. Itaque fit vt
licet peccatum quod latebat, id est, concupiscentia mea quā
non putabam esse peccatum, mortem mihi operata sit, dum
proditur, & supra modum factum sit ipsum peccatum (erat
enim peccatum etsi nesciebatur, sed cognitione coaceruatum
est, & quasi incrementum erroris assumpsit, atque in
naturam delicti cessit forma mandati) mihi tamen mors nō
sit, cui promptum est ad Christū confugere, per quem solu-
imur omni mortis periculo. Absoluta igitur etiam secun-
da est propositio, quia mandatum mihi legis mors est, etsi
mortem non operetur. Quod enim conturbamur, fragilita-
tis est: quod euadimus, Christi. C

*Qua ratione lex non suffecerit, sed ultra eā necessaria fue-
rit gratia per mortem Christi donata. Quodque nos etiā
cum illo mori, resurgere & uersari debeamus. Cap. V.*

ERgo vt ad exordia sermonis hui⁹ reuertamur, mēs
bona est quæ habet tractationem rationis, & inten
dit sapientiæ disciplinis, sed grauis lucta est ei cū
mortis corpore, & plerumque rationem mentis
vincit carnis illecebra. Et ideo dominus primo legem de-
dit, cui mens hominis sese ad obtemperandum dedit, & ei
seruire cœpit vt esset subdita: sed caro subiecta nō erat, quia
sapientia carnis non est legi subdita, & præceptis eius repu-
gnabat. Non enim poterat virtuti obedire cupiditatibus de-
dita, & lenociniis carnalibus implicata. Ideo laborandū est
vt teneamus dei gratiam. Mens itaque bona, si rationi intē-
dat: sed parum perfecta, nisi habeat gubernacula Christi. Ve
nit enim dominus Iesus, qui nostras passiones cruci suæ af-
figeret, peccata donaret: in cuius morte iustificati sumus, vt
totus mundus eius mundaretur sanguine. Denique in mor- D
Roma.6. te ipsius baptizamur. Si igitur in ipsius morte dimittuntur
nobis peccata, etiam peccatorum nobis passiones in illius
morte moriantur, illius crucis clauis affixæ teneantur. Si in
illius morte mortui sumus, quid igitur tanquam viuentes ad
ea quæ sunt mundana reuocamur? Quid nobis cum elemētis
mundi? Quid cum cupiditatibus? Quid cum luxuria atque
lasciuia, quibus in Christo mortui sumus? Quod si sumus in
Christo mortui, in Christo resurreximus. Cum Christo i-
gitur versemur, cum Christo superiora quæ sunt, non quæ
corruptibilia & terrena quæramus. Christus resurgens à
mortuis, veterem hominem affixum reliquit, nouum resu-
scitauit. Christ⁹ mortuus est, vt & nos peccato moreremur,
deo resurgerem⁹. Mortua est caro nostra, quid igitur pec-
cato reuiuiscit? Quid igitur peccato obedit? Quid igitur
peccatū regnat in mortuis, cum mors finis peccati sit? Mor-
Gala.6. tui sumus carne, renouati sumus spiritu. Spiritu ambulem⁹,
quia spiritum Christi accepimus. Si autem spiritus in nobis,
ergo sit nobis caro mortua propter peccatum, spiritus vero
viuat propter iustificationem. Sic quod erat impossibile le- A
gi, solutum est si in spiritu ambulemus. Sic passiones sepeli-
mus, si crucem huius corporis non resoluamus. Sic chiro-
Coloss.2. graphum peccati quod deletum est in cruce Christi, nō re-
scribemus, si veteris hominis amictum quem exuimus, non
induamus. Scriptum est enim in Cāticis: Exui tunicam meā,
Canti.5. quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inqui-
nabo eos? Mortificata igitur nobis sunt corporis membra,
cur eius pullulāt vitia? Ideo lex nō præualuit, quia carnē nō
mortificauit. Ideo quasi vmbra præteriit, non colorauit: id-
eo etiam obumbrauit nos à sole iustitiæ, quia exaceruauit
crimina. ergo & obfuit.

*Quid profuerit legis promulgatio. Quantum etiam utili-
tatis atque consolationis homini attulerit gratia, & pi-
gnus charitatis Christi, cum incitatione ad repensionē
obsequij pro tantis beneficiis debiti, eorumdémque be-
neficiorum consolatiua inductione. Cap. VI.*

QVid igitur profuit vt lex promulgaretur si profu-
tura non erat? Habebamus iam legem naturæ, erat
Roma.1. vnusquisque sibi lex, qui opus legis scriptum ha-
bebat in corde suo. Illam non tenuimus: cur ad-
debatur ei altera, in cuius operibus caro non posset iustifi-
cari? Accessit vinculum, non solutio: addita est peccatorum
agnitio, nō remissio. Peccauimus omnes qui poteramus ex-
cusationem prętendere per ignorantiam: os obstructum est
omnibus. Profuit tamen mihi, cœpi confiteri quod negabā,
cœpi delictum meum cognoscere, & iniustitiam non operi-
Psal.31. re, cœpi pronunciare aduersus me iniustitiam meam domi-
no, & tu remisisti impietates cordis mei. Sed & illud mihi
prodest, quod non iustificamur ex operibus legis. Non ha-
beo igitur vnde gloriari in operibus meis possim, non ha-
beo vnde me iactē, & ideo gloriabor in Christo. Non glo-
riabor quia iustus sum, sed gloriabor quia redemptus sum.
Gloriabor non quia vacuus peccati sum, sed quia mihi re-
missa sunt peccata: Non gloriabor quia profui, neque quia
C profuit mihi quisquam, sed quia pro me aduocatus apud pa-
trem Christus est, sed quia pro me Christi sanguis effusus
est. Facta est mihi culpa mea merces redemptionis, per quā
mihi Christus aduenit. Propter me Christus mortem gu-
stauit. Fructuosior culpa quàm innocentia. Innocentia ar-
rogantem me fecerat, culpa subiectum reddidit. Habes i-
Roma.5. gitur quibus latio profuit tibi legis. Sed dicis quia per le-
gem superabundauit peccatum. Sed vbi superabūdauit pec
catum, superabundauit & gratia. Mortuus es peccato ho-
mo, ergo lex iam non obest. Resurgis per gratiam, ergo lex
profuit, quia acquisiuit gratiam. Accepisti etiam pignus
Christi charitatis: quoniam qui pro te mortuus est, aduo-
catus est tibi, & sanguinis sui mercem reseruat. Et qui pec-
catorem reconciliauit patri, multo magis commendat inno-
centem, & tuetur subditum, quia sit innoxium. Tanti igi-
tur beneficij debitor non rependes obsequium? Hæredem
Roma.8. te fecit, cohæredem te fecit. Hæredem dei, cohæredē Chri-
sti. spiritum tibi adoptionis infudit. Numera hęc, & adiunge
non tam ad debiti nexum, quàm ad muneris accepti conuer
sationem. Cohæres Christi es, si compatiare, si commoria-
re, si consepeliare. Cum Christo suscipe passiones eius, vt
supra passiones eius cum eodem esse merearis. Vide quo-
modo tibi peccata superiora donauit, vt nihil faceret obes-
se quod peccasti. Vide quomodo te hortat̄ ne amittas quod
accepisti. Breuis huius laboris est meta, & corona fructus
perpetui: tolerabilis passio, merces inæstimabilis. Quid e-
nim te angit? An ignobilitatis abiectio? Sed erit tibi in futu-
rum glorioſa nobilitas deuotionis ac fidei. Num census te-
nuior, victus angustior? Sed erunt tibi diuitiæ remunera-
tionis æternæ, in quibus rei vllius egere non possis. Num
amissio filiorum? Recipies perpetuos quos susceperas tem-
porales, & dicetur de te, Beatus qui habet semen in Sion,
Roma.8. & domesticos in Hierusalem. Indigne, inquit, passiones
sunt huius temporis ad futuram gloriam. scriptura tibi di-
cit. Adde quia vita beata his aduersis secularium molestia-
rum aut passionum corporalium non minuitur, sed ma-
gis probatur. Adde quod vel patrimonij damna non sentit,
vel neces-

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel necessitudinem forti mente abscondi dispendia, absorbet dolorem. Adde quia nescit naufragia qui semper in portu tranquillitatis est. Quid illud quod labor tibi communis est cum omni creatura, quia propter te mundus ipse seruitutem tolerat corruptionis, quia cum sanctis tibi laboris huius & expectationis commune consortium est? Sol occasum suũ recognoscit, luna defectum, errorem stellarum lumina, dũ totius corporis nostri expectatur redẽptio. Sed vereris dubios vitæ anfractus, & aduersarij insidias, cum habeas auxilium dei, habeas tantam eius dignationem, vt filio proprio
Rom. 8. pro te non pepercerit? Pulchro verbo vsa est scriptura, vt dei patris erga te pium propositũ declararet, qui morti pro te totum obtulit, quod in plenitudine diuinitatis nihil ipse amisit, & te redemit. Considera affectũ patrium. Quod pietatis est, quasi morituri filij susceperit periculũ, quasi orbitatis hausit dolorem, ne tibi periret fructus redemptionis. Tantum fuit domino studiũ tuæ salutis, vt propemodum de suo periclitaretur, dum te lucraretur. Ille propter te dispendia nostra susceperit, vt te diuinis insereret, cœlestibus consecraret. Mire etiam addidit, Pro nobis omnibus tradidit illum: vt ostẽderet quòd ita omnes diligat, vt dilectissimũ sibi filium pro singulis traderet. Pro quibus igitur quod super omnia est dedit, potest fieri vt nõ in illo vniuersa donauerit? Nihil enim excepit, qui omnium cessit authorem. Nihil est igitur quod negari posse nobis vereamur, nihil est in quo munificentiæ diuinæ diffidere perseuerantiæ debeamus, cuius fuit tam diuturna & iugis vbertas, vt primo prædestinaret, deinde vocaret, & quos vocaret, hos & iustificaret: &
Ibidem. quos iustificaret, hos & clarificaret. Poterit deserere quos tantis beneficiis suis vsque ad præmia prosecutus est? Inter tot beneficia dei num metuendæ sunt aliquę accusatoris insidiæ? Sed quis audeat accusare quos electos diuino cernit iudicio? Num deus pater ipse qui contulit, potest sua dona rescindere: & quos adoptione suscepit, eos à paterni affect' gratia relegare? Sed metus est ne iudex seuerior sit. Cõsidera quem iudicẽ habeas. Nempe Christo dedit pater omne iu-
Ioan. 5. diciũ. Poterit te ergo ille dãnare, quẽ redemit à morte, pro quo se obtulit, cuius vitã suæ mortis mercedẽ esse cognoscit? Nonne dicet, Quę vtilitas in sanguine meo, si dãno quẽ
Psalm. 29. ipse saluauit? Deinde consideras iudicẽ, nõ consideras aduocatũ? Potest iste sæuiorẽ ferre sententiã, qui interpellare nõ desinit vt paternæ reconciliationis in nos conferatur gratia?

Qualis in nobis debeat esse Christi charitas, & quod nulla aduersa corporis uitæ beatæ munus imminuunt. Quòdq; in se habeat remunerationẽ suam qui Christũ sic sequitur, ac beatus sit. Quòd etiã sic beata uita sit in hominibus in quib⁹ fuerit uita perfecta, & quæ sit uita perfecta. Quid denig; uir perfectus quærat, ac illi cõueniat. Cap. VII.

SEd & siqua immineret grauia, nequaquam nos à Christo separare deberent. Cur nos pro illo non etiam dura & acerba toleremus, qui pro nobis tã indigna susceperit? Ideoque debet in nobis esse charitas, vt nullis periculis reuocemur à Christo. Scriptum est
Cant. 8. enim: Aqua multa non poterit excludere charitatem, & flumina non concludent eam, quia torrentem transit anima diligentis. Nulla tempestas, nullum profundum periculũ, nullus terror mortis aut pœnæ vim charitatis imminuit. In his enim probamur in his beata vita est, etiam si multis periculis inundetur. Non enim frangitur sapiẽs doloribus corporis, nec vexatur incommodis sed etiam in ærumnis beatus manet. Neque enim aduersa corporis vitæ beatæ munus imminuunt, neque de eius suauitate aliquid delibant, quia non in delectatione corporis vitæ beatitudo est, sed in conscientia pura ab omni labe peccati, & in eius mente qui cognoscit quia quod bonum est, hoc delectat, etiam si asperũ sit: quod autem indecorum etiã si suaue, non mulcet. Ergo caussa bene viuendi non delectatio corporalis, sed mentis prudentia est: non caro quæ subiecta est passioni, sed mens, quæ iudicat, quia nihil melius delectat qã consiliorum honestas, & operum pulchritudo. Ea igitur beatæ interpres est vitę. Melior est enim prudentia vel arbitra passionis qã passio, præstantiúsque quod iudicat, qã quod iudicio subiectũ est. Neque enim fieri potest vt ratione sit melius, quod est irrationabile. Habet ergo in se remunerationem suam qui sequitur Iesum, & in suo affectu præmium, etiam si dura sustineat: beatus tamẽ est suis moribus, beatus ipsis periculis, sicut dominus definiuit dicens: Beati qui persecutionem patiuntur Matth. 5.
propter iustitiam. Est ergo beata vita in hominibus, sed in his scilicet in quibus fuerit perfecta vita. Perfecta autem vita non sensibilis ista, sed illa rationabilis secundũ tractationem rationis, & mentis viuacitatem, in quo non est portio hominis, sed perfectio, quæ non tam est in conditione hominis quàm in operatione. Ea enim beatum facit. Huic igitur viro quid est bonum, nisi ipsi sibi quod habet? Et adest ei hoc bonum, & caussa ei erit futurorũ bonorũ. De hoc bono dixit Salomon: Bibe aquam de tuis vasis, & de puteorũ
Prouer. 5. tuorum fontibus. Superfluãt tibi aquæ de tuo fonte, in tuas autem plateas discurrant. Sint tibi soli constitutæ, & nemo alienus particeps sit tibi. Fons aquæ tuæ sit tibi proprius. Vtere igitur interno bono tuo. Testimonium autem boni huius maximum, quoniam qui habet, alia nõ requirit. Quid enim requirat qui inferiora despicit? Præstantissimo autem inhæreat, sicut scriptum est: Ceruus amicitiæ, & pullus gratiarum confabuletur tibi. Amicitia autem præcedat te, & vna sit tecum in omni tempore. Bona enim virtutum amicitia, & summi boni charitas. Nihil itaque aliud quærit perfectus ille, nisi solum & præclarum bonũ. Vnde & dicit: Vnã
Psalm. 26. petij à domino, hanc requiram, vt inhabitẽ in domo domini omnes dies vitæ meæ, & videam delectationẽ domini. Neque vero cum tanquàm angustum inopémq; fastidias, quia vnius hominis velut solitaria societate contentus sit. Huius enim amicitia circundatus plurimus erit. Abundat enim huiusmodi viro ad beatitudinem & ad possessionem boni, & ideo nihil aliud desiderat. Nihil enim quasi nouũ expectat qui omnia habet. Nihil est enim boni quod non habeat, nec superfluis delectatur, sed necessariis, & eo ipso necessario quod non sibi, sed carni adhærẽti sibi necessarium sit: ideoque indulget quod ab interioris hominis proposito non discrepet, quod faciat vtraque vnum, & reconciliet exteriorẽ hominem iuxta atque interiorem deo, vt fiat in vtroque vnus spiritus. Huius igitur propositi vir nec dispẽdio minuitur, nec aduersis frãgitur, nec repagulis inhibetur, nec suorum amissionibus mœstificatur. Ad cuius informationẽ dicit Apostolus: Nolumus autem ignorare vos fratres de dor- 1. Thes. 4.
mientibus, vt non tristes sitis, sicut & cæteri qui spem nõ habent. Solatur enim se resurrectionis fide, & remunerationis gratia: nec recipit ea mente mœstitiam qua adhæret deo, & diuinæ præsentiæ voluptate lætatur. Qui autem contristatur his, non secundum deum contristatur. Quod autem non secundum deum, hoc plenũ stultitiæ. A perfecto igitur abest huius mundi tristitia, quæ non secundum deum, & omnis solicitudo corporalis ærũnę. Huiusmodi enim inductioni mentis atque substantiæ nõ annumeratur habitudo corporis, & quidam exterioris vsus naturæ, cum simul aduersus delicias corporis, fragilitatẽq; ipsam naturæ, orbitatis dispendia, contumelias, inuictus animus vniformem debeat seruare constantiã, vt corpus ipsum scindat, sensúsq; exuat carnis, qui beatitudinis palmam habere desiderat, cuius fructus non in vnius portione sit sed in plurimarum, & si fieri potest, omnium sit virtutum consortio. Nescit igitur perfectus incommoda huius corporis, aut aduersa mundi, neque sentit, qui alienũ ab huiusmodi metu, ne occidant, animũ gerit. Non enim vita perfectior si his careat definitur, sed si ista contemnat. Nam si ita definiretur, vt ea esset beata vita, quæ ab huiusmodi casibus expers vacuáq; reperiri posset: vtique his accedentibus non posset beatus aliquis definiri. Ea igitur sequestrata sunt, & hoc solum in æstimatione beatæ vitæ est requisitum, vt non in aliis, sed in possessione veri boni eius definitio teneretur, queniam quod habet despuit, cætera nec requirit.

Quod quamuis sapiens delectetur sanitate corporis aut liberis, non tamen minus perfectus si illa amittat, & quod nulla aduersa intolerabiliter ferat: cum expositione eorũ quæ ad formam iusti uiri requiruntur. Cap. VIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

OVæro nunc vtrum ſapiẽs delectetur ſanitate corporis. Negare non poſſumus quòd delectetur ſecundum naturam, & libenter accipiat non dolere aliquid quàm dolere, niſi forte pro Chriſto: pro quo, ſi cauſſa poſcat, & debilitatem corporis prompte accipiat, & totum corpus ſuum morti offerat. Idem tamen etiam præter cauſſam fidei atq; iuſtitiæ, ſi deſit ſanitas, non afficiatur animo, neque frangatur dolore corporis, qui ſe poteſt virtutum perfectione ſolari. Quæro etiam vtrum delectetur liberis. Quis iſtud abnuat? Neque enim durus & ferreus, ſed perfectus quæritur. Tamen & ſi amittat liberos, non ideo minus beatus, qui non ideo minus perfectus. Quod enim perfectum beatum. Quin etiã ſi aduerſa tolerat, quàm ſi ſecũdis affluat, magis ſolet huiuſmodi videri perfect⁹: quãuis neque ſi deſint, neque ſi aſſint externa commoda, aut corporalis lætitia, decedere quicquàm virtuti ſoleat vel accedere. Sed pleriſque tam laudi fuit toleraſſe aduerſa fortiter, q̃ non incidiſſe. Verum hæc ſpecie æſtimantur, non põdere. Illud profundum, virum iuſtum nihil velle niſi illud ſolũ & pręclarum bonum, huic ſoli intendere, hoc vnum in bonis ducere, non aliud cum illo, ſed ſolum ipſum ſemper deſiderare, hoc delectari: cui ſi aliud adiũgatur quod delectet eũ, vt eſt filiorum ſuauitas: non illud amittitur, ſed iſtud adiungitur. Non enim minuunt accedenti ad beatitudinem, quę augere nõ poſſunt: quia plenum illud & inuiolabile manet, in quod anima ſeſe inducit, & cui ſe inſeruit & infudit. Manet ſemper inter aduerſa & delectabilia perfecta virtus, neque aduerſa de perfectione eius quicq̃ minuunt, neque delectabilia adiungunt perfectioni. Quid enim eſt quod is qui ad ſummum aſcendit, aut damni de caducis ſentiat, aut cõmoditatis? Neque vero (quod grauiſſimum apud pleroſque habetur) ſe miſerum putabit ſi in captiuitatem vel ipſe veniat, vel eius filij. Non enim intolerabiliter feret quod habet natura, vel quod videtur domino. Denique iuſtus dixit bonũ verbũ quod locutus eſt dominus, & dixit: Fiat pax & fides in diebus meis. Non vtique iuſtus iſte Ezechias in filios deflexiſſe ęrumnã captiuitatis gratulabatur, ſed voluntati domini obuiare non poterat, & ideo mandata eius ęquanimiter ſuſcipiebat vt ſeruulus. Accedit illud, quod æſtimare poterat poſſe & in captiuitate meritum eminere virtutis. Neque enim minus beatus Hieremias in captiuitate, minus etiã Daniel, minus Heſdras, min⁹ beati Ananias, Azarias, & Miſael, q̃ ſi in captiuitatem non incidiſſent: cum ideo in captiuitatẽ ducti ſint, vt populo & præſẽtia in captiuitate ſolatia, & ſpẽ euadendæ captiuitatis afferrent. Perfecti eſt enim viri, communitatẽ naturæ ſuſtentare animi virtute, & ad meliora adducere, nec ſuccumbere iis quæ pleriſque terribilia & formidoloſa videntur, ſed quaſi fortem militem grauiſſimorũ caſuũ ſuſtinere incurſus, conflictus ſubire, & quaſi prouidũ gubernatorem nauem in tempeſtate regere, atque occurrẽdo inſurgentibus fluctibus magis vitare naufragium ſulcando vndas q̃ declinando. Non iſte in perſecutione pauidus, non in tormentis mollior, ne torquentẽ exaſperet: ſed quaſi athleta fortis, qui repercutiat verberantẽ, ſi non cædis, certe ſermonis flagello, qui metuenda multis tormenta deſpiciat, dicẽs: Sagittæ infantium factæ ſunt plagæ eorum. qui cũ grauiſſimo licet dolore luctetur, nec ſe miſerabilẽ præbeat, ſed oſtendat tanq̃ in laterna lumen, etiam inter aſperas procellas & grauiſſimos flatus ſuam lucere nec extingui poſſe animi virtutem. Non iſte in ſuorum iniuriis mollis, nec de ſepulchro ſolicitus ſui corporis, cui ſciat cœlum deberi, nõ in captiuitate ciuicæ plebis abiectior, ſed ſicut iudex ſeuerus, infidelium perfidiã erroréſque condemnans, vt Daniel, qui ſacerdotum furta prodebat, & ſuperſtitiones eorũ redarguebat, oſtendens nulla veritate ſubnixas, ſed fraudibus adumbratas. Talis vir poſtremo eſt perfect⁹, qui omnes velit bene agere, nihilque cuiquam accidere mali: & ſi præter voluntatem eius acciderit, ipſe tamen de propria voluntate nil amittit. Sed forte aliquis putet ęgritudinem atque imbecillitatem corporis impedimento eſſe ad perfectionis munus implendum, eò quòd non poſſint opera manuũ vlla factáque procedere. Verum ea ſibi iuſtus impedimento eſſe non ſentiet, imò etiã eum qui illa miſerabiliter defleat corripiet, & quaſi ignauum arguet, quod plus in corporis vſu q̃ in animi virtute cõſtituat: quod ea quib⁹ ſeruiat deſideret, cum habeat quod aliis magis poſſit iubere: quod in paupertate ingemiſcat, qui poſſit ſupra mũdi opes eſſe. (Fideli enĩ totus mundus diuitiarũ eſt) quod ignobilitatem defleat, qui debeat deſpicere regias poteſtates, diuitibus & potentibus imperare. Hæc enim vita iuſti: qui etiam quas habeat facultates, communes æſtimare debeat, imò etiam in opibus diuidere, diſpenſare pauperibus, recidere voluntates proprias, tenuare ſumptum, adhibere parſimoniam temperantiæ, ſobrietatem tenere in proſperis, patientiam in aduerſis, in dolore tolerantiam, magnanimitatẽ in periculis, ſanitatis perpetuæ vota neſcire, mortis imminentis terrore non concuti, neque eum præſtantiorem putare cui ſecundum naturã liberi, propinqui, ſalubritas, lætitia, affluẽtia, redundauerint, q̃ cui illa defuerint: neque externis ſeculi, ſed virtutis domeſticæ merito penſare. Illam quoque formam iuſti eſſe quis abnuat, vt nihil metuat, nihil reformidet niſi virtutis diſpendia, aliorúmque vanas formidines comprimat quas habeant de periculorum ſolicitudine, mortis timore, corporis infirmitate, vt doceat diſſolui corpore, & eſſe cum Chriſto multo melius, vt oſtendat quia operationes nõ impediuntur debilitatibus corporis, ſed augentur, neque ſplẽdore generis, aut propinquorum ſubſidiis, aut opibus, ſed bono commẽdantur affectu? Neq; enim minus beatus Helias quàm Moyſes, cum alter cibi indigus, melotide vili, ſine filiis, ſine ſumptu, ſine comite: alter populi ductor, lætus ſobole, ſuccinct⁹ potentia, diuerſo genere meritum æquale fundauerint, ſicut in euangelio declaratum eſt, quãdo cum domino Ieſu in reſurrectionis gloria refulſerunt. Videtur enim parẽ his quaſi paribus gloriæ ſuæ teſtibus dediſſe mercedem. Nec minus beatus Heliſæus q̃ Dauid, cum alter regibus ſubditus, alter regali poteſtate præditus, propheticæ ſanctificationis haud diſparem ſint adepti gratiam. Quid enim deeſt ei qui illud bonum poſſidet, & habet ſibi ſemper comitem ſociámque virtutem? In quo ſtatu non potentiſſimus? In qua paupertate non diues? In qua generis ignobilitate non clarus? In quo ocio non laborioſus? In qua debilitate non vegetus? In qua infirmitate nõ fortis? In qua ſomni quiete feriatus, quem etiam quieſcentem virtus propria non relinquit? In qua ſolitudine non ſtipatus, quem vita beata circundat, quẽ veſtit gratia, quem gloriæ amictus illuſtrat? Non minus etiã ociоſus q̃ cũ operatur beatus, nec minus dormiens quàm vigilans glorioſus: quia non minus dormiens quàm cum vigilat, incolumis & ſanus eſt. Quãdo autem feriatus videri poteſt, cuius mens ſemper operatur? Quando autem ſolus, qui cum illo ſemper bonus eſt, de quo ait propheta: Replebimur in bonis domus tuæ? Quando abiectus, cuius cõuerſatio eſt in cœlo? Quãdo non decorus, qui ad illius decori & ſolius boni ſe conformat ſimilitudinem: qui etiam ſi membris ſolutus ſit, tamen mente ſe erigat? Et tanquam ille qui cithara canere ſolitus, ſi eam diſſipatam reſolutis neruis & confractã viderit, & vſum eius interruptum, abiiciat eam, atque eius numeros non requirat, ſed voce ipſe ſe mulceat: ita & iſte citharam corporis vitioſam iacere patietur, corde ſe oblectabit, bonæ conſcientiæ recordatione mulcebit, diuinis oraculis & ſcriptis propheticis alleuiabit, ſuaue illud & iucundum animo tenens, mente complectens, cui nihil triſte poſſit accidere, cum ſemper ei diuinæ præſentiæ aſpiret gratia, & ipſe ſibi aſſit ſumma animi tranquillitate perfuſus.

Pſal. 63.

Danie. 14.

Philipp. 4.

Pſalm. 64.

Philip. 3.

FINIS.

CAPITA SECVNDI LIBRI DE S. IACOB.

Poſt continuationem huius libri ad ſuperiorẽ, quemadmodum Iacob beatus fuerit etiam cum patriam relinqueret, ac de definitione beati, & ex hoc quòd ſancto Iacob nihil horum quæ ad meritum beatitudinis ſpectant, defuerit. Caput I.

De excuſatione parentum ſancti Iacob quòd iuniorem filiũ ſeniori prætulerint, ſimúlq; de cautela parentum circa filios obſeruãda. Et quali affectu Iſaac & Rebecca de filiis certa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

certauerint. Qua ratione etiam Iacob vicerit, ac de commendabili mysterio eorum quæ circa benedictionem ipsius facta sunt. Cap. II.
Quid significet quod celebrata benedictione postea senior frater aduenerit, & vt ipse benediceretur, cogēdo elicuerit & impetrauerit. Cur præterea ea conditione, vt fratri suo seruiret. Cap. III.
De ortu inuidiæ & minitatione Esau quod fratrem occideret, & quemadmodum prouidendum sit ne parricidium sequatur, ac de profectione Iacob ad Laban. Cap. IIII.
De ditatione Iacob apud Laban, & ob id in inuidiam vocati, ac de diuina iussione vt in terram suam reuertatur. Qualis præterea vir iust⁹ esse debeat si inuidia fuerit exorta. Quid denique significet inquisitio Labā, & nihil sui apud Iacob inuentio. Et ex hoc de beati Iacob excellēti commendatione. Cap. V.
Quid significet quòd proficiscenti Iacob angeli dei occurrerunt. Quid sibi etiam velit quòd ipse fratri occurrens septies in terra adorauerit. Quid denique quòd petiturus à fratre concordiam, in castris dormiuerit. Caput VI.
De lucta Iacob cum deo, & quid sit luctari cum deo. Qua ratione etiam claudicauerit. De vindicta quoque filiorum eius in alienigenas propter sororis defloration em, & ipsius Iacob mansuetudine atque clemētia. De respōso præterea diuino sibi dato vt exurgeret & ascēderet in locum Bethel. Cap. VII.
De commendabili sancti Iacob senectute, futurarúmque ac dubiarum rerum, finis quoque vitæ suæ præuidentia, atque agendorum dispositione. Cap. VIII.
Qua ratione sanctus Iacob cum in ipsis mortis esset diebus, merito prędicādus fuerit beatus, de multipliciq; eius laude præsertim in patriarcharum benedictione. Quòd prętera neque Ioseph, neque Esaias, neque Hieremias, neque Daniel, neque mater Macchabæorum cum filiis, negandi sunt fuisse beati. licet grauia sustinuerint supplicia. Cap. IX.
Quantæ laudis fuerit sacerdotum sacerdos Eleazarus in suppliciorum constanti toleratione. Quódque ideo non minus sed magis fuerit beatus. Cap. X.
De admirabili patientia ac fortitudine septem fratrū Macchabæorū, quib⁹ mater octaua addita fuit, qui suis suppliciis meritum beatæ vitæ acquisierunt. Cap. XI.
De singulari beatæ illius matris septem filiorum commendatione. Cap. XII.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE S. IACOB & VITA BEATA LIBER SECUNDUS.

Post continuationem huius libri ad superiorem, quemadmodum Iacob beatus fuerit etiam cum patriam relinqueret, ac de definitione beati, & ex hoc quod sancto Iacob nihil horum quæ ad meritū beatitudinis spectant, defuerit. Caput I.

SVperiore libro de virtutum præceptis disputauimus: Sequenti clarorum virorum vtamur exemplis, qui in summis periculis positi, beatitudinem vitæ non amiserunt, sed potius acquisierunt. An non beatus Iacob etiam cum patriam relinqueret? Imò planè beat⁹, qui dura exilij suscepit, vt fratris mitigaret iracundiam. Nam si beatus est qui peccatum declinat, vtique negari beatus esse non potest qui alterius culpam leuat, crimen auertit. Paratum itaque parricidium declinauit exilio voluntario, eóque facto sibi salutem quęsiuit, fratri innocentiam donauit. Merito itaque eum diuina vbique comitata est gratia, vt & cū dormiret beatæ vitæ munus acquireret. Videbat enim futurorum mysteria, & diuina audiebat oracula. Bonus in somno operarius, & in paupertate diues, qui mercenariæ vitæ munere & patrimonium & coniugium eodem parauit officio. Idem fraterni affectus reconciliator egregius, certauit muneribus & obsequiis, vt indignationem omnem excluderet, dolorem offensionis auerteret, ostendens se minorem exilio non fuisse, qui posset largiri quæ non acceperat. Sed nimis ad inferiora propero, & vtilia transcurro, cum prius definiendum sit quid sit beatus. Scriptum est enim: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit. Hoc scriptura significante, eum beatum esse, qui se à perfidorum consortio temperauerit. (Ea est enim impietas, authorem vitæ & parentem quendam salutis non recognoscere) vel in peccato non manserit, vel in luxuria atque lasciuia non perseuerauerit. Ipsum quoque in lege domini die ac nocte meditantem, fore tanquam lignū quod dabit fructum in tempore suo. Superiora merita sunt præmiorum, hoc meritorum præmium. Quid horum quæ ad meritum beatitudinis spectant, defuit sancto Iacob? qui tantum abfuit à perfidorum consortiis, vt ex eo fidelis populus nomen acciperet, Israel dictus, eò quod deum mentis internæ oculis intueretur, peccati abstinens, à luxuriæ omnis ebrietate sobrius, vt dura laborum absorbuerit, ocij secura neglexerit? Nónne pulchre & vere de hoc dictum est, quòd & fructum dabit in tempore suo, de quo scriptum est: Ecce odor filij mei tanquā odor agri pleni? Erat enim perfectus in omni flore virtutum, & sacræ benedictionis atque cœlestis redolebat gratiam. Ipse est enim ager quem benedixit dominus, non iste terrenus aut horridus syluis, aut fragosus torrentibus, aut palustris pigrioribus aquis, aut ieiunus frumentis, aut inutilis vitibus, aut infœcunda glarea saxosus, aut hiulcus & aridus siccitate, aut sanguine madidus, aut sentibus incultus, sed ille ager de quo dicit ecclesia in Canticis: Adiuraui vos filiæ Hierusalem in virtutibus & fortitudinibus agri. Hic nanque est ager de quo & dominus ait: Et species agri mecum est. In hoc agro vua illa reperitur, quæ expressa sanguinem fudit, & mundum diluit. In hoc agro est ficus illa sub qua sancti requiescēt spiritalis gratiæ suauitate recreati. In hoc agro est oliua illa fructifera, dominicæ fluens pacis vnguentū. In hoc agro florēt malogranata, quæ plurimos fructus vno fidei munimine tegunt, & quodā souēt charitatis amplexu. Hos igitur fructus redolebat Iacob, qui deū per pericula sequebatur, & tutum se eius vbique deductione credebat. Nam licet dulcis & suauis odor sit agri, quia est odor naturæ, tamē in sancto patriarcha virtutum spirabat gratia. Quàm continens erat parsimonia, qui cibum sibi paratum non expetiuit, sed petenti fratri sine dilatione concessit, à quo primatus benedictionis accepit? Quàm pius erga parentes, vt præferri germano seniori materno affectu mereretur, & paternę benedictionis munere sacraretur. Quàm religiosus, vt fratrem recusaret lædere. Quàm verecundus, vt patrem timeret fallere. Quàm honorificus, vt matri quod iubeat non posset negare.

Gene. 28. & sequētibus.
Psalm. 1.
Gene. 32.
Gene. 27.
Cant. 2.
Psalm. 44.
Gene. 27.

De excusatione parentum sancti Iacob, quòd iuniorem filium seniori prætulerint, simúlque de cautela parentum circa filios obseruanda. Et quali affectu Isaac & Rebecca de filiis certauerint. Qua ratione etiam Iacob uicerit, ac de commendabili mysterio eorum quæ circa benedictionem ipsius facta sunt. Cap. II.

SEd nec parētes nobis inexcusati relinquēdi sunt, quòd iuniorem filium seniori prætulerunt. Simul cauendum ne quis dum eorum intendit exemplo, vnq; inter filios habeat iudiciū, vt alterū diligēdū putet alterū posthabendum. Hinc excitantur enim odia fraterna, & de pecuniæ vilis incremēto facinus parricidale cōponitur. Eadē foueat prolē mensura pietatis. Esto tamen vt aliquid sibi amplius circa blandioré aut similioré rapiat affectus, par debet circa omnes esse forma iustitiæ. Plus cōfertur dilecto cui fratrū amor queritur, plus autē adimititur ei qui prælationis iniustę oneratur inuidia. Minitabatur Esau

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd fratrem suũ occideret, nec fraterna eum germanitas, nec parentum reuerentia à parricidali furore reuocabat, & dolebat sibi benedictionem esse præreptam. Cuius vtique litigium se mansuetudine debebat probare, non scelere. Sed & Rebecca non quasi filium filio, sed quasi iustum præferebat iniusto. Etenim apud matrem piam mysterium pignori præponderabat. illum non tam fratri præferebat quàm offerebat domino, quem sciebat collatum sibi munus posse seruare: in quo & alteri consulebat, quem diuinæ subducebat offensæ, ne grauiore implicaretur reatu, si acceptæ gratiam benedictionis amitteret. Accipe tamen bonum certamen inter parẽtes. Mater deferat affectum, pater iudicium. Mater circa iuniorem tenera pietate propẽdeat, pater circa seniorem naturam honorificentiæ seruet. Hic magis honoret, illa plus diligat, dum singuli singulos foueant, non in vnum vterque conspirent, defraudent alterum. Fiat æquitas inter diuersa certamina, & disparibus studiis par vtriq; ac ęqualis parentum amor & gratia conferatur, compenset alter quod alter imminuit. Sic pio affectu Isaac patriarcha & sancta Rebecca certabant, vt neutrum inferiorem facerẽt, sed vtrumque æqualem. Vicit tamen ille qui præferebatur oraculo, vicit impigritia tarditatem, mansuetudo duritiam. Dũ alter venatu aspero prædam quærit agrestem, hic mitium cibos morum, hic domesticam gratiam, hic teneræ mansuetudinis atque pietatis pio patri dulces epulas ministrauit. Plus placet in animis quicquid occurrerit, quàm quicquid affectatum putaueris deferendum. Accessit ad oues Iacob, & attulit innocentiæ partus, vel sacræ prophetiæ munera, quia patriarchæ cibum nullum credidit dulciorem esse q̃ Christum, qui sicut ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus ad victimam. Hunc publico parenti, vel populo cuius typum gerebat, cibum vtilem iudicabat, quo futura erat remissio peccatorum. Ideo stolã accepit fratris sui, quia senili præstabat sapiẽtia. Ideo iunior frater seniorem fratrem exuit, quia fidei emicuit dignitate. Hãc stolam ecclesiæ typo Rebecca protulit, & dedit filio iuniori stolã veteris testamenti, stolam propheticam & sacerdotalem, stolam illã regalẽ Dauidicam, stolam Salomonis, Ezechiæ & Iosiæ regum, & dedit populo Christiano, qui vti amictu sciret acce pto, quoniam populus Iudæorum eam sine vsu habebat, & proprios nesciebat ornatus. Iacebat hæc stola in vmbra abiecta atque neglecta. Obscurabatur enim tenebrosa impietatis caligine, nec in angusto corde populi Iudaici latius po terat explicari. Induit eam Christianus populus, & refulsit, illuminauit eam suæ fidei claritate, & piorum luce factorũ. Agnouit Isaac notum odorẽ generis sui, recognouit, stolã scripturę veteris, sed vocẽ plebis veteris nõ recognouit, & ideo cognouit esse mutatam. Manet enim hodie stola eadem, sed populi deuotioris canora cœpit esse confessio. Merito dixit: Vox quidem vox Iacob, manus autem manus Esau. Et odoratus est odorem vestimentorum. Et fortasse illud est, quia non operibus iustificamur, sed fide, quoniam carnalis infirmitas operibus impedimento est, sed fidei claritas factorum obumbrat errorem, quæ meretur veniam delictorum.

Esaiæ.53.

Gene.27.

Quid significet quòd celebrata benedictione postea senior frater aduenerit, & ut ipse benediceretur cogendo elicuerit & impetrauerit. Cur præterea ea conditione, ut fratri suo seruiret. Cap. III.

Gne.27.

Roma.5.

Matth.11

Elebrata benedictione, postea senior frater aduenit. Quo declaratur prius ecclesiæ regnum q̃ synagogæ in prædestinatione delatum, sed subintrasse synagogam vt superabundaret peccatum, & cum superabundasset peccatum, superabundaret & gratia: simul clareret impigrum militem regni cœlestis candidatum esse debere, vt præripiat benedictionem, & prærogatiuam suæ commendationis vsurpet. Vnde non est notatus à patre iunior filius, sed laudatus. Quod ait Isaac: Frater tuus veniens cum dolo accepit benedictionem tuam. Bona enim vbi irreprehensibilis est rapina. Irreprehensibilis autem rapina pietatis, quia à diebus Ioannis regnum cœlorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. Festinantes autem fratres pascha celebrant, qui festinantes manducabant agnum, non demorantes: & fratrem Beniamin sanctus Ioseph piæ commento fraudis accersiuit & tenuit. Et ipse tamen vt benediceretur, cogẽdo elicuit & impetrauit, sed eam benedictionem quæ cum superiore congrueret & conueniret, vt seruiret fratri suo. Etenim qui imperare non poterat, & alterum regere, seruire debebat, vt à prudentiore regeretur. Neque enim fuit sancti patriarchæ vt filium suum degeneri conditione seruitutis addiceret, sed vt bonus pater, cũ duos haberet filios, vnum intemperantem, prudẽtem & sobrium alterum, vtrique consuleret. Intemperanti præfecit sobriũ, & insipientem prudenti statuit obedire, quia insipiens non potest voluntarius virtutis esse discipulus, nec perseuerare in studio: quia stultus sicut luna mutat. meritóque ei libertatem proprij negauit arbitrij, ne velut nauis in fluctibus sine gubernatore fluitaret, sed subdidit eum fratri, secundum quod scriptum est: Seruit enim imprudens prudenti. Rectè ergo eum subdidit, vt regentis imperio suum melioraret affectum. Ideo ait: Super gladium tuum viues, & seruies fratri tuo. Domina enim est pietas crudelitatis, & mansuetudo duris motibus præstat. Seruit omnis qui authoritatem purę nõ habet conscientię, seruit quicunque vel metu frangitur, vel delectatione irretitur, vel cupiditatibus ducitur, vel indignatione exasperatur, vel mœrore deiicitur. Seruilis enim est omnis passio, quoniam qui facit peccatum, seruus est peccati. &, quod peius est, multorum seruus est. qui subiectus est vitiis, multis se dominis addixit, vt seruitio ei exire vix liceat. At vero ille qui volũtatis suæ arbiter est, iudex consilij, interpres arbitrij, qui coercet corporeæ appetentiã passionis, qui ea quæ agit bene agit, bene autem agẽs recte agit, & qui rectè agit, inculpatè & irreprehẽsibiliter agit, habens suorum actuum potestatem: is profecto liber est. Nam qui omnia prudenter agit, & ita viuit vt vult, is solus est liber. Non conditio fortuitum seruum facit, sed probrosa insipientia. Denique famulus prudens regit dominos stultos, & probi serui dominis fœnerabunt. Quid fœnerabũt? Non vtique pecuniam, sed sapientiam, sicut & lex dicit: Fœnerabis gentibus multis, tu autem mutuum non accipies. Fœnerabit Iudæus proselyto diuinæ legis oracula. Sed quia ipse legis mysteria videre nõ potuit, & quę habebat nesciuit oracula: qui literam fœnerabat gentibus, nunc ab his spiritalis doctrinæ gratiam mutuatur: meritóque subiectus est seruituti, quoniam qui mutuatur, seruus est, quasi addictus fœnori creditoris. qui autem piæ doctrinæ fœnus impartit, is est princeps, sicut lex dicit: Princeps eris gentium multarũ, tibi autem princeps ex ipsis non erit. Princeps enim est qui regit, qui & habet sapientiæ principatum, quem habuit populus Iudæorum. Sed quoniam quod docebat, seruare non potuit: debet discere quod docere nesciuit. Hoc est igitur quod ait patriarcha Isaac: Seruies fratri tuo. Erit autem cũ deposueris & solueris iugum illius à collo tuo. significans duos futuros populos, vnum ancillæ filium, alterum liberę. Seruit autem litera, libera est gratia. eúmque populũ qui literæ intendit, tãdiu seruum fore, quãdiu spiritalis doctrinæ sequatur interpretem. Tũc quoque illud futurũ est quod Apostolus ait: Vt reliquiæ saluę fiant secundum electionem gratiæ. Seruies ergo fratri tuo, sed rũc senties seruitutis profectum, cum voluntarius potius quàm coactus obedire cœperis fratri.

Exod.12.
Gene.44.
Eccl.27.
Prouerb.
Ioan.8.
Deute.11.
Gene.27.
Rom.9.

De ortu inuidiæ & minitatione Esau quòd fratrem occideret, & quemadmodum prouidendum sit ne parricidium sequatur, ac de profectione Iacob ad Laban. Cap. IIII.

Gene.27.

Inc orta est inuidia, & minitabatur Esau q̃ post obitum patris fratrem occideret. Sed si id acciderit, dicamus ad Rebeccam quemadmodũ prouidendum sit ne inuidia iracundiam excitet, iracũdia in parricidiũ proruat. Veniat Rebecca, hoc est induat patientia, bona custos innocẽtię suadeat vt iræ locũ demus. Cõcedamus aliquo lõgius, donec tẽpore indignatio molliatur, offensioni surrepat obliuio. Itaque patientia nec exiliũ reformidat, sed impigre suscipit, non tam vt periculum salutis, quàm vt incẽtiuũ sceleris declinetur. Mater quoque pia abesse

Universidad de Deusto
Biblioteca

abesse sibi dilectissimum filium tolerat, plus ei collatura quem laesit, vtrique tamen consulens, vt alterum immunem à periculo, alterum integrum praestaret à crimine. Audiuimus quid corporeis gloria cupiditatibus intemperantia locuta subsidere cogat, quid vera virtus agat. Nihil requirit nisi dei gratiam, solum illud & summum bonum sequitur, solo eo contẽta est, à quo accepimus omnia, ipsi autem nihil conferimus, quia nullo indiget, sicut ait Dauid: Dixi domino, deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non indiges. Psalm.15.

Quo enim indiget qui abundat omnibus, & nobis largitur vniuersa, omnia sine defectu ministrat? Et profectus est Iacob, & dormiuit (quod est quieti animi indicium) & vidit angelos dei ascendentes & descendentes. hoc est, Christũ Gene.28. praeuidit in terris, ad quem angelorum caterua descẽdit atque ascẽdit, obsequium proprio domino pio prębitura seruitio. Et venit ad puteum, vt biberet de suis vasis, & de puteorum suorũ fontibus, & superfluerent ei aquae de suo fonte. Fons enim vitae est in manibus iusti. Et venit ad Laban, & oues eius pauit. Iniquitas incomitata residet, sapientia regendi officium non omittit, nescit vel alienis vacare, nescit exul esse in peregrinis. Quomodo enim exul quae vbique suum seruat, & in se habet quod possidet? Quasi mercenarius ingreditur iustus, & rector est. Qui sibi gregem multarum praestantiúmque virtutum splendore fulgentem, euangelicae praedicationis ministerio colligebat, vt poraturis ouibus virgam storacinã & nucinam & de platano proponeret inuentis, quo concupiscentes beatissimae trinitatis praefigurata mysteria, haudquaquam decolores foetus piae mentis cõceptione formarent. Bonae oues, quae bonorum partus operum fidei sacrae non degeneres ediderunt. Per storacem significatur incensum & sacrificium vespertinum, quod deo patri defertur in psalmo. Per nucinam virgam sacerdotale Christo munus defertur. Haec enim virga Aaron quae repo Nume.17. sita floruit, qua sacerdotalis gratia sanctificationis emicuit. Per platanum spiritalis fructus significatur vberras, quia arbori huic vitis annectitur, vt per eius lata consortia partus sese vberes fundant. Siquidem dominicę munera passionis, remissionémque omnium peccatorum adiuncta spiritus gratia dare consueuit.

De ditatione Iacob apud Laban, & ob id in inuidiam uocati, ac de diuina iussione ut in terram suam reuertatur. Qualis praeterea uir iustus esse debeat si inuidia fuerit exorta. Quid denique significet inquisitio Laban, & nihil sui apud Iacob inuentio. Et ex hoc de beati Iacob excellenti commendatione. *Caput V.*

Gene.30. Itaq; vt scriptura dicit, diues factus est valde, bonum gregem nutriens Christo, quem fidei titulo, & variarum virtutũ nobilitabat insignibus. Itaque nec sibi videbatur angustus, censu fidei opimus, & Labae filius vt opulẽtissimus in inuidiam vocabatur, qui suum gregẽ alieni gregis accessione accumulasset, & dixit ei deus: Reuertere in terram patris tui, & in gentem Genes.31. tuam, & ego ero tecum. ostendens nihil ei deesse cui adesset omnium plenitudo: hoc solum abundare perfecte, in hoc constare omnia, & omnia ad ipsum referri, nihil ei nouum, nihil superfluum necessarium, cui pax fida supperteret, per quam reconciliaret quae primo fuerant discrepãtia. Nec mirum si pacem haberet, qui columnam statuerat & vnxerat deo, quae est ecclesia. Columna enim & firmamentum dicta est veritatis. Eam vngit qui in Christum fidei, in paupere misericordiae fundit vnguentum. Nunc considerемus qualis vir iustus esse debeat si inuidia fuerit exorta. Primũ vt declinet eam. melius est enim sine lite abire, q̃ residere cum iurgio. Deinde vt talia possideat, quae secũ auferre possit, vt in nullo teneri ab aduersario possit obnoxius, sed dicat: Cognosce si quid tuum est apud me. Et quaesiuit Laban, & nihil suũ inuenit apud Iacob. Magnus vir & vere beatus, qui nihil potuit suum amittere, nihil alienũ habere. hoc est, nihil minus habere, nihil superfluum. Itaque ille perfectus est, cui nihil deest, iustus cui nihil supereſt. Hoc enim est iustitiae tenere mensuram, Quanta virtus, cui societas lucrum dabat, non irrogabat dispendium? Hoc est perfectum esse, adhaerentibus sibi commodi plurimũ dare, nihil afferre incommodi. Denique is qui nocere cupiebat, inanem eũ non potuit dimittere. Sapiens enim nunquam inanis est, semper in se habens amictum prudentiae, qui potest dicere: Iustitiã induebam, & vestiebam iudicium, sicut dixit Iob. Namque Iob.27. Gene.3. hae mentis sunt interna velamina, quae nemo alius possit auferre, nisi cum aliquem sua culpa despoliat. Deniq; sic despoliatus Adam, nudus inuentus est. At vero Ioseph etiam vestimento exteriore relicto, nudus non erat, qui salua habebat indumenta virtutis. Nunquam ergo inanis sapiens. Nam quomodo inanis, qui de plenitudine Christi accipit, & seruat acceptum? Quomodo inanis, cuius repleta est anima, quae acceptae gratiae vestimenta custodit? Illud metuendum est, ne quis innocentię velamen amittat, ne impij sacrilegae persecutionis intentione terminos iustitiae prętergressi, vestimentum animae ac mentis eripiant. Quòd non accidit nisi prius aliquem vox suae iniquitatis exuerit. Vnde & Dauid dicit: Si est iniquitas in manibus meis, decidam me- Psalm.7. rito ab inimicis meis inanis, persequatur inimicus animam meam, & comprehendat. Nemo ergo ex inimicis potest tuã animam comprehendere, nisi prius inanis fuerit effecta. Noli igitur metuere eos qui possunt auri argentique compilare thesauros. Isti tibi nihil auferunt. Hoc enim auferũt quod non habebas, hoc auferunt quod possidere non poteras, hoc auferunt quòd non ornabat animam tuam, sed onerabat, hoc auferunt quod non locupletabat cor tuum, sed Matth.6. potius deprimebat. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit cor tuum: sicut audisti, legisti hodie. Multi seris portarum suarum includunt aurum suum, ad hoc vectibus & claustris suis credunt. Multi vigiles adhibent, sed ipsi quoque plus ipsos solent timere custodes. Multi defosso auro incubant, aurum eorum sub terra, & cor eorum sub terra. Caue ergo ne & tu cor tuum terrae viuus infodias. Non ergo auri istius metuendi fures. Ille tibi cauendus est fœnerator, qui substantiam animae tuae scrutatur, si qua peccati grauioris æra contraxeris, qui cor tuum includit solo, qui animam tuam eo cespite obruit quo aurum texeris, qui mentem tuam centesimarum incuruat thesauris, & graui condit sepulchro de quo nullus resurgit. Sequere sanctum Iacob, qui neque de alienis vitiis quicquam habebat, neque suarum virtutum erat inanis & vacuus, qui erat iustitiae fructu repletus. Sed hae moralia. Illud mysticum, quòd venit ad eum 2. Corin.11. Laban, hoc est, dealbatus, quia & sathanas transfigurat se in Gene.31. angelum lucis: & coepit ab eo sua requirere. Respondit ei Iacob: Cognosce si quid est tuorum apud me, hoc est, nihil tuorũ habeo. Quaere si quid agnoscis vitiorum tuorũ & criminũ. Nihil mecum abstuli, fraudum tuarum dereliqui consortia, illa non habeo, omnia tua tanquàm contagium refugi. Et quaesiuit Laban, & nihil suum reperit. Quam beatus vir, in quo inimicus nihil inuenit quod suum posset dicere, in quo diabolus nihil offendit quod suum agnoscere. Impossibile videbatur istud in homine, sed typum gerebat eius qui dixit in Euangelio: Venit huius mundi prin- Ioan.14. ceps, & in me inueniet nihil. Nihil est enim quicquid est diaboli, quod nullam potest habere perpetuitatem atque substantiam. Ipse autem est qui praefigurabatur in Iacob, dominus Iesus sponsus duorum coniugiorum, hoc est quidem legis & gratiae, qui virginẽ Rachel ante dilexit, & prędestinatam sibi in coniugiũ pio amore affectauit. Sed quoniam alia tanquàm lex subintrauit, & oculis infirmior obrepsit tanquàm synagoga, quae mentis cæcitate Christũ videre non potuit, superabundauit gratia sanctae Rachel, quę supra primum illud est expetita coniugium, quae ecclesiae principatum futurum iam tunc nominis sui interpretatione signabat. Beata Rachel, quae abstulit opprobrium suo partu. Beata Rachel, quae abscondit cultus errorésque gentilium, quae simulacra eorum plena esse immundiciae declarauit. Nemo credat paternae pietatis laesam esse reuerentiã, quòd stante patre sedit, quoniam scriptũ est: Qui plus diligit patrem aut matrem quàm me, non est me dignus. Vbi Matth.10. cassa agebatur religionis, fides debuit habere sedem iudicij, & quasi reastare perfidia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid significet quòd proficiscenti Iacob angeli dei occurrerunt. Quid sibi etiam uelit quòd ipse fratri occurrens septies in terra adorauerit. Quid denique quòd petiturus à fratre concordiam, in castris dormierit.

Caput VI.

Gene.32. HAec eousque probata sunt, vt proficiscenti Iacob sancto angeli dei occurrerent. Denique vidit castra dei applicãtia, & ait: Castra dei hæc sunt. Perfectis enim & fidelibus diuina solent adesse præsidia. Perfectus autem qui cogitabat de reconciliatione fraterna, ita vt humilitate eam inuitaret, officiis acquireret, muneribus quoque emendam putaret. Occurrit itaque fratri cum vxoribus & pignoribus suis, vt etiã si ipse indignaretur, necessitudinis obsequiis inflecteretur. Et adorauit sepGene. 33. Deute.6. pties in terra. Quid sibi istud vult esse? Lex dicit: Dominum deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies. & hic adorat intemperantem, iracundum, minantem parricidale flagitium. An terram adorauit, illam humano cruore concretam, serpentium infusam venenis, aut ieiuna infœlicem glarea, aut duris atque asperis inhorrentem cautibus? Quid sibi etiam vult quòd septies adorauit? Hæreret solutio, nisi illud occurreMatth.18. ret quòd Petro interroganti in euangelio, Si frater meus in me peccauerit, quotiens dimittam ei, vsque septies? respondit dominus Iesus: Non solum septies, sed vsque septuagies septies. Hoc igitur prophetico spiritu sanctus patriarcha significat, in aduenientem respiciẽs, qui non solum vsque septies, sed etiam septuagiessepties veniam fratri laxari iuberet, vt eius contemplatione conuentus Esau, iniuriam quam se accepisse putabat, remitteret fratri: & quamuis læsus, in gratiam rediret: quia propterea carnem susceperus erat dominus Iesus, & venturus in terras, vt multiplicatã nobis doGene.32. naret veniam delictorum. Denique petiturus à fratre concordiam, dormiuit in castris. Perfecta virtus habet quietis tranquillitatem & stabilitatem. Ideo dominus donum eius perfectioribus reseruauit dicens: Pacem meam relinquo vo-
Ioan.14. bis, pacem meam do vobis. Perfectorum est enim non facile mundanis moueri, non turbari metu, non exagitari suspicione, non terrore concuti, non dolore vexari, sed quasi in littore tutissimo aduersum insurgentes fluctus secularium procellarum mentem immobilem fida statione placidare. Hoc firmamentum Christianis mentibus Christus inuexit, pacem internam inuehens animis probatorum, vt non turbetur cor nostrum, neque exagitetur animus. Hanc pacem super omnem mentem esse apostolus doctor asseruit, dicẽs:
Philipp.4. Et pax dei quæ exuperat omnem mentem, custodiat corda vestra, & sensus in Christo Iesu. Fructus itaque pacis est, nõ perturbari in pectore. Denique vita iusti quieta est, iniustus autẽ inquietudinis & perturbationis plenus est. Itaque amplius suis suspicionibus affligitur impius, quàm alienis plerique verberibus: maioréque vibices vulnerum in eius animo sunt, quàm in eorum corpore qui ab aliis verberantur. Grande est intra se aliquem tranquillum esse, & sibi conuenire. Foris pax aut imperatoris solicita prouidentia, aut manu militum quæritur, aut bellorum prospero cedit euentu, aut internecione aliqua barbarorum, si in se hostili motu arma conuertant. In ea pace nulla nostra virtus, sed euentus est. Certe gloria pacis illius ad imperatorem refertur, istius pacis fructus in nobis est, quæ est in mentibus singulorum, quæ tenetur affectibus. Istius pacis maior est fructꝰ, quo spiritalis nequitiæ tentamenta, quàm quo arma hostilia repelluntur. Ista pax sublimior, quæ corporalium passionum excludit illecebras, perturbationésque mitigat, quàm ea quæ barbaricos sedat incursus. Plus est enim clauso intra te hosti resistere, quàm remoto.

De lucta Iacob cum deo, & quid sit luctari cum deo. Quaratione etiam claudicauerit. De uindicta quoque filiorum eius in alienigenas propter sororis defloratione, & ipsius Iacob mansuetudine atque clemẽtia. De reſpõso præterea diuino sibi dato ut exurgeret, & ascenderet in locum Bethel.

Caput VII.

ITaque Iacob qui cor suũ ob omni simultate mundauerat, vt pacificum affectum gereret, postquam præcedunt omnia sua, solus remansit, & luctatus est cum deo. Quicunque enim secularia negligit, ad imaginem similitudinémque dei propius accedit. Quid est enim luctari cum deo, nisi virtutis succedere certamen, Gene.33. & cum superiore congredi, potiorémque cæteris imitatorẽ fieri dei? Et quia insuperabilis erat fides eius atque deuotio, secreta ei mysteria dominus reuelabat tangens latitudinem femoris eius, eò quòd ex eius erat generatione dominus Iesus oriundus ex virgine, qui deo nec impar nec inæqualis esset, cuius crucem obstupescẽtis femoris latitudo signabat, eò quòd diffusa per vniuersum mundũ remissione peccati salutaris foret omnibus, qui stupore sui corporis ac sudore resurrectionem tribueret defunctorũ. Vnde non immerito exortus est sol sancto Iacob, cuius generi crux domini saluatoris illuxit: simul quia sol ei oritur iustitiæ, qui deũ cernit, quia ipse est lumen æternũ. Claudicauit autẽ Iacob à femore suo. Propter hoc non manducant hodiéq; filij Israël neruum. Vtinã manducassent, & credidissent. Sed quia non erant facturi voluntatẽ dei, ideo nõ manducauerunt. Sunt & qui ita accipiãt, quòd ideo claudicauerit ab vno femore Iacob, quia duobus populis ex eius generatione manantibus, vnius stupor iam tunc circa fidei gratiã declarabatur futurus. ipse est ergo populus qui stupore perfidiæ claudicauit. Deniq; non multo post reuelationẽ istiusmodi, cum esset ab Gene.34. alienigenæ filio Dina filia Iacob defloratо virginitatis pudore temerata, fratres eius qui non intellexerunt mysteriũ, alienigenas, qui societatẽ per coniunctionẽ generis offerebant, vindictæ studio peremerunt. Iacob autem qui morali mansuetudine clementiã diligebat, vel mystico spiritu sacramentũ regenerandæ ex gẽtibus præuidebat ecclesiæ, inuitus & dolenter scenam illã exactę vltionis accepit. Vnde prophetãti aduentũ domini Iesu, responsum diuinũ est datum: Exurgens ascende in locũ Bethel, hoc est in domũ pa- Gene.35. Micheæ.5. nis, vbi natus est Christus, sicut Michæas prophera testatus est dicẽs: Et tu Bethleẽ domus Ephrata nõ es minima, vt sis inter principes Iuda: Ex te enim exiet princeps Israel, & egressus eiꝰ ab initio, à die seculi. Vere domus panis, quæ domus Christi est, qui nobis panis salutaris aduenit è cœlo, vt iã nullus esuriat, cibũ sibi immortalitatis acquirẽs. Vbi iubetur habitare patriarcha, vbi aram facere deo qui apparuit ei. Ibi deos accepit alienos, & abscõdit eos sub lentisco: Ibi quoq; sepulta est Rachel invia Ephrata, hoc est Bethleẽ: Ibi etiã colũnam statuit Iacob supra monumentũ eius. Quanta mysteria, quia ibi est ecclesia dei, in qua apparet deus, & loquitur cũ seruis suis. Ibi eripiũtur & abscõdũtur simulacra gentiũ. Fides enim ecclesiæ omnẽ obseruantiã gẽtilitatis aboleuit. Sed cur sub lẽtisco, quæro. Certe genus istud infructuosum est. Ibi ergo sunt dij gentiũ, vbi nullus est fructus, Ibi inaures gentiliũ infodiuntur quas dederunt Iacob, vt iã nouã linguã audire assuescant, veterẽ perfidiæ sonũ nesciãt, obsurdescant aures eorũ sacrilegio, & mundentur ad gratiã. Non immerito ibi sanctus Daniel falsum aduersus Susannã Daniel.13. testimonium deprehendit. Ibi enim volebat adhuc radices suas locare perfidia, sed latere non potuit, quia à prophetico spiritu deprehensa est. Congruus autẽ error presbyteri veræ confessionis, vt ibi contaminatam diceret castitatẽ, vbi gentium defossa simulacra sunt. Sed veritas ecclesię non texit perfidiam, & aures gentilitatis obstruxit. Conuenienter quoque ibi sepulta est sancta Rachel, quia omnes qui baptizantur in Christo, consepeliuntur cum eo. Sic enim docemur dicente Apostolo: Consepulti enim sumus cum illo per Roma.6. baptismum in mortem, vt quemadmodum ille surrexit à mortuis propria virtute suscitatus, ita & nos per eius gratiã resurgamus. Tunc igitur vere abscondituir omnis error gẽtiliũ, cũ quis fuerit ablutus à vitiis, quia cõfixus cruci vetus homo noster nescit iam veteri seruire peccato. Cõperẽter etiam columna statuitur supra monumentum Rachel, quia ecclesia est columna & firmamentum veritatis.

De commẽdabili sancti Iacob senectute, futurarúmque duabiarum rerum, finis quoque uitæ suæ præuidentia, atque agendorum dispositione.

Cap. VIII.

Senuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Enuit autem Iacob.) Aetate iam senuerat & moribus, sed certabãt in eo impigra viuacitas iuuentutis, & tranquillitas senectutis. Etenim & senectus virens gratia, & iuuentus cana in cõsiliis, de qua dicit scriptura: Senectus enim venerabilis, & ætas senectutis vita immaculata. Ex hac vita fugit Iacob, qui bonis Sapien. 4. operibus prævenit tempus lõgæuę senectutis: vt & fructum eius ante tempus carperet, & postrema eius in tempore non timeret. Beatus quidem & iuuenis qui bene viuit, sed beatus & senex qui bene vixit. Quòd enim iuuenis sperat, adeptus est senior. quòd senex fuit, optat hoc esse qui iuuenis est. Certe hic inquieti maris longiore sibi adhuc cursu manente, iactatur fluctibus, senex verò sicut in portu, ita in statione est senectutis. Erat itaque huiusmodi Iacob, qui vix speranda iuuenibus bona, incolumi & tuta gratiæ claue iam clausa & obsignata tenebat. Quod autem possideas, eo quòd adhuc speres, præstabilius est. Erat ergo senex Iacob, ad quem iuuenes aduersa temporis alicuius tempestate perculsi, tanquam in portum sese recipiebant: ipse autem tanquam in specula vitæ huius positus solicito prætendebat affectu, & longè ante rebus dubiis præuidebat remedia. Denique fames erat in tota terra, & senex depositus quæ alacres iuuenes ignorabant, primus audierat, primus admonuit filios suos in Aegypto exuberare frumentum, & proficiscendum vt emerent quæ sibi ad vsum necessaria forent. Libenter eiam ipse iuuenum consilio acquiescebat, vt etiam filium iuniorem simul mitteret. Et renunciantibus illis quòd Ioseph filius suus viueret, infracto licet corpore, sed viuida animi virtute, non expectauit vt filius ad se veniret, sed ipse magis perrexit ad filiũ. Pietati enim mensura ordinis non præponderat. Nulla itaque sensit impedimẽta fessæ senectutis cum pergeret. Pietas enim leuabat laborem. Verum vbi recepti filij fructu potitus est, aliquãto exacto tempore decem & septem videlicet annorum, (quod secũdum illam patriarchæ longæuitatem exiguæ portionis tempus est) finem vitæ sibi appropinquare cognouit. Vocauit itaque Ioseph filium, & per generationis suæ futurum hæredem, constrinxit eum ne in Aegypto sepeliretur. Acceptáque fide, cum paulo post infirmaretur, benedixit patriarchas duodecim, & prophetauit.

Gene. 49.

Qua ratione sanctus Iacob cum in ipsis mortis esset diebus, merito prædicãdus fuerit beatus, de multiplicique eius laude, præsertim in patriarcharũ benedictione. Quod præterea neque Ioseph, neque Esaias, neque Hieremias, neque Daniel, neque mater Machabæorum cum filiis, negandi sunt fuisse beati, licet grauia sustinuerint supplicia.

Caput IX.

Dicat nunc aliquis non beatum Iacob cum in ipsis mortis esset diebꝰ, qui pene plura cum deo quàm cum hominibus alloquia miscebat: non beatum cum oculi eius grauarentur in senectute, & non posset videre. Videtur enim cæcitas quibusdam esse grauis ærumna calamitatis. Sed tunc quoque beatus Iacob, qui discernebat spiritu quod oculis discernere aspectúque non poterat. Videbat futura qui æstimabatur non videre præsentia. Denique errauit & ipse Ioseph vt ad dexteram eius Ibidem. 47. applicasset filium suum seniorem, & ad sinistram ipsius, hoc est Iacob, applicuisset filium iuniorem, vt ætatis ordo benedictionis ordinem seruaret, cum extenderet dexteram suam super nepotem iuniorem, & sinistram super seniorem nepotem, & volenti filio patriam dexteram super Manassen seniorem conuertere, respõderet: Scio fili scio, & hic erit in populum, & hic exaltabitur, sed frater eius iunior maior illo erit. Et causam prælationis adiunxit dicens: Semen eius erit multitudo gentium. Adeo, licet impedito corporis aspectu, melius videbat, vt videntem doceret errasse. Quis enim melius videt quàm qui videt Christum? Aut quis potest dicere oculis impeditum eum, qui videbat in Christo refulgentem ecclesiam? Nónne igitur clarum est quòd debilitas beatitudinem impedire nõ possit? Ille oculorum impeditus munere, ille defatigatis corporis viribꝰ in lecto tanquam in sepulchro corpus relinquens: assurrexit in se, & longe ab aliis, atque intra semetipsum sese colligens, præsentibus se rebus subduxerat, & nouissimorum dierum futuræ miscebatur ætati. Sic enim scriptum est: Annũciabo, inquit, Gene. 49. vobis quæ occursura sunt vobis nouissimis diebus. Quid igitur ei deerat cui deus aderat, qui ei profecturo dixerat: Descẽdam tecum in Aegyptum, & ego deducam te in per- Ibidem, 46. petuum? Nec defuit quando in eo spiritus sanctus loquebatur. Quis tam potens in suo domicilio, quàm iste in alieno? Quis tam abundãs in vbertate, quàm iste in fame? Quis tam fortis in iuuentute, quàm iste in senectute? Quis tã actuosus in negocio, quàm iste in ocio? Quis tam velox in curriculo, quàm iste in lectulo? Quis tam lætus in flore adolescentiæ, quàm iste in mortis cõfinio? Quis tam diues in regno, quàm iste in peregrino loco? Denique reges benedicebat. Nec immerito pauper non erat, qui nullo indigebat. Pauper non erat, qui se pauperem non putabat. Et quis pauperem dicat, cuius conuersatione dignus orbis terrarum non fuit? Et ideo conuersatio eius erat in cœlo. Hic verò prædiues in diuitiis simplicitatis & synceritatis, decorus nitore animæ, q̃ corporis pulchritudine, quæ marcescere non nouit: ætate impiger, cui liceret cum vellet corporeo isto exire gurgustio, & superna paradisi mentis vigore penetrare, exultans spiritu, cum sepulchri extrema mandaret. Non enim terreno se tumulo claudẽdum, sed superno recipiendum domicilio præsumebat, & ideo tanquam alteri mandabat sepulchrum, sui autem securus mortem illam immortalitatem putabat. Videbatur corporis implicatus impedimento, & vigilans in futura tempora præcurrebat affectu, dicens de perfectoribus domini, qui de tribu Symeon & Leui authores erant nequitię processu: In consilio eorum non veniat anima Gene. 49. mea, & in occursum eorum non contendant viscera mea. Quis autem tam validus in virtute, quàm fortis iste in infirmitate? qui dicebat: Maledictus furor eorum, quia superbus Ibidem. & temerarius: & ira illorum, quia indurata est. Diuidam illos in Iacob, & dispergam illos in Israel. Quis verò tam canorus cãtibus, quàm iste vocibus, qui toto auditus est mundo, qui per omnes populos, per omnes auditur ætates? Quis tam suauiter septẽ vocum differentias oblocutus, quàm iste septemplici spiritus sancti gratia resultauit? Qui licet membris resolutus, tamen attollens se animo, & erigens spiritu, corporis sui tanquam citharæ harmoniam dissoluta membrorum compage destructam alta mente despiciens non requirebat, sed ociosam iacere humi patiebatur. Ipse autẽ cantus emulcebat, interno & prophetico se modulamine delectabat dicẽs: Iuda, te laudabunt fratres tui, manus tuæ super Ibidem. dorsum inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda, ex germine mihi ascendisti: recumbẽs dormisti vt leo, & tanquam catulus leonis. Quis suscitabit illum? Et infra: Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ anaboladium suum. Hilares oculi eius à vino, & dentes candidiores lacte. Qui cantus dulcior, qui sonus suauior, quàm remissio peccatorũ, & resuscitatio mortuorum? Hũc cantum sanctus Dauid ille diuinæ organum vocis, & dominici sermonis interpres, cithara cecinit spiritali. His modulis gratiæ, sublimem illum animum mentémque mulcebat. Hoc cantu mundi istius aspera mitigauit, hoc sonitu seculi dura molliuit, hoc psalterio terrorem mortis infregit, hac suauitate chordarum inferna calcauit. Sed audiamus etiam quæ sanctus Iacob patriarcha admirabili illo suæ organo mentis increpuit. Neptalim vitis remissa: porrigens in ger- Ibidem. mine suo decorẽ. Filius meus ampliatus Ioseph, filius meus adampliatus, zelo appetitus filius meus, filius meus adolescentior ad me reuertere. Et infra: Frœualuit super benedictiones montium, & desyderia æternorum colliũ. Quid dulcius benedictione? Quid gratius æternitate? Et ipsa verba sunt cantus, & in verbis magna votorum sunt prędia, meritorum fastigia. Quid suauius sancto Ioseph, qui nos liberauit ab opprobrio crucis dominicæ sacramento? Sicut enim maledictum factus est Christus, vt maledictũ solueret legis: & peccatum factus est, vt mundi peccatum tolleret: ita opprobrium factus est, vt gentilitatis opprobrium auferret. 2. Corin. 5. Sed illud opprobrium Christi, thesauris Aegypti preciosius Hebr. 11. æstimatum est. Et ideo Moyses Pharao regis aulã reliquit, & fidei

Universidad de Deusto
Biblioteca

& fidei elegit opprobrium, cui se opprobrio maria diuidebant. Ipse ergo Neptalim vitis totum remissa per mũdum, vt omnibus populis vbertatem poculi spiritalis infunderet. Ipse est ampliatus, habens nomen super omne nomen: qui quoniam se pro omnibus obtulit morti, ideo audiuit à patre: Ad me reuertere. Loquebatur Iacob, & deus audiebatur. Ille benedicebat, & deus personabat dicens filio: Ad me reuertere, hoc est, post passionem reuertere. Reuertere ad sedem tuam, reuertere cum trophæo, reuertere ad me, vt te resurgentem defuncti sequantur, & tua potestate pariter atque exẽplo resurgant, vt fias primogenitus ex mortuis, vt
Matth. 25. ad dexteram sedeas patris. Vnde & filius dixit: Amodo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis dei. Neget quis beatum Iacob in ipso mortis supremo, qui diuina fundebat oracula. Neget beatum Ioseph in carcere, vbi sapientiæ spiritu interpretabatur somniorum quæ audierat veritatem, & futurorũ seriem reuelabat. Neget beatum Esaiam, cum medius secaretur: Hieremiam, cum mergeretur: Daniel sanctum, cum inter leones staret intrepidus, & prandium ei raptus ab angelo propheta deferret. Nõ vtique ideo beatus, quia alienum prãdebat prandium, sed quia meritis suis impasta leonum ora claudebat. Quis autem non beatam dixerit matrem Machabæorum, quæ septem filiorũ funeribus octauam se addidit ad laudem cœlestis triumphi?

Quãtæ laudis fuerit sacerdotum sacerdos Eleazarus in suppliciorum constanti toleratione, quódque ideo nõ minus, sed magis fuerit beatus. Caput X.

NEc te Eleazare prætermittã, vtpote sacerdotum sacerdos, sed tuis inuandus oratis, qui genere sacerdos, peritus in lege, maturus æui, cum oblatus esses Antiocho persecutori, nec tentamentis potuisti capi, nec præmiis inflecti, nec suppliciorum acerbitatibus frangi. Denique à blandimentis cœpit, quia iudicabat tormenta sua posse superari. Erubesco, inquit, caniciem tuam, reuereor senectutem, miror prudentiam, cur abstinendum bonis epulis putes, quas natura largitur? Relaxa istiusmodi peruicaciam, expergiscere aliquando, dum adhuc malo tibi persuadere quàm extorquere, ne victus suppliciis facias quod refutas ratione inuitatus. Ad hæc respõdit senex:
2. Macha. 6. Nos Antioche non intẽtione ducimur, sed reuerentia legis tenemur, quæ à suilla carne abstinendum præcipit. Pulcherrimam creaturam iudicas, negare tamen non potes quòd potior sit temperantia, quàm voluptas: potior legis obedientia, quàm præuaricatio. Quòd si hoc leue putas, vt carne vescamur suilla: qui in minimis legem contempserit, quomodo in magnis tenebit? Aut si preciosa est creatura huiusmodi, vindicaris: cum eo quod sit pulcherrimũ, defraudamur. Abstinentia autem nostra disciplina est castimoniæ. Discimus enim resecare luxuriã, cupiditates vincere, excludere concupiscentias, delectationibus corporis obuiare. Fortitudinis quoque exercitium est pœnis pro lege non cedere. Iustitiæ quoque insigne atque prudentiæ, vt quod sequendum elegimus timore dei, morte proposita reseruem'. Quis escam imperet liberis? Quis autem se ridenduum præbeat? In hoc seruiat, sed non ridebit. Non sum ita senex, vt mihi non iuuenescat animi fortitudo. Suspensus itaque cum hinc atq; inde grauiter verberaretur, nec iam ferrent senilia mẽbra verberum pœnas, lassatis carnificibus atque extensoribus, in terram deflexus, inflexibilem mentem gerebat. Et quidam seu longæuam miseratus ætatem, seu tentamẽtis circunuenire desiderans, Responde, inquit, tantũmodo te manducaturum, nos te escæ eius immunem præstabimus. At ille clamans, Nequaquam cõtingat mihi vt fiam senex incentiuum iuuenilis erroris, qui hucusque eram forma salutaris instituti. His ego ludibriis, vt paululum viuam, luctabor, & totius vitæ labores addicam breuis viatico senectutis? Senectus portus debet esse, non naufragium vitæ superiori. Non te negabo lex patria, non abiurabo vos sancta instituta maiorum, non decolorabo vos insulæ sacerdotales, non te perfidiæ puluere turpabo canicies. Quid multa? Immoriẽdo tormentis factus est cæteris magisterium perseuerantiæ, qui electus erat ad infirmitatis exemplum. Beatus igitur, in quo non potuerunt tormenta rationem vincere. An non beatus,
Ibidem. qui potuit virtute animi victor esse pœnarum, pietatisque remigio seruare integram in tantis fluctibus passionem?

De admirabili patientia ac fortitudine septem fratrum Machabæorum, quibus mater octaua addita fuit, qui suis suppliciis meritum beatæ uitæ acquisierunt. Caput XI.

POst ipsum statuti sunt pueri septem cum matre, Ibidem. 7.
Insultare licet tyranno, qui dum callide à sene incipiendum putat, magistrum eligit quo discipulos faceret fortiores, quorum velut puerilem ætatem præmiis prouocabat ad culpam, arguebat terroribus ad formidinem. At illi non degeneres tanto duci respondent: Quid contemnis vel circunscribis vt pueros? Sed fides cana est, sed valida disciplina. Experire certe, subiice quib' placet pœnis puerilia viscera, non inuenies corda puerilia, nec potentiores erunt tormentorum machinæ, quàm legitimæ obseruationis excubiæ. Quem vicit senectus, superabit æmula senectutis pueritia. Sequimur patrem filij, discipuli doctorem. Collige suppliciorum instrumenta proposita: meditationem patientię, non terrorem insciti æ afferunt dum videntur. Iussit maximum natu eligi. At ille ridẽs, Recte, inquit, naturæ ordinem seruas. Sed cur dei legem temerãdam putas? Et pro pietate quidem omnes maximi sumus, sed tamen à me inchoatum gaudeo. Quod quæris tyranne, confiteor, nos summo deo seruire. & doces quid agere debeamus? Si tu tãta pertinacia vis extorquere veritatem, cur non omni virtute nos eam tenendam putemus? Quid plura? Adhibentur variarum genera pœnarum. Sed vicit pietas immanitatis furorem. exclusa est anima, non religio. Secundus accessit, nec degener fratris munia piæ confessionis impleuit. Et cum detraheretur membrana capitis, respondit: Auferris quidem membranam, sed habeo galeam spiritalem, quam non potestis auferre. Et vere hanc galeam nemo auferre potest, sicut postea Apostolus docuit in ecclesia domini, quia caput viri Christus est, & eius sumus membra. Re- 1. Cor. 11.
cte puer istam diuino spiritu doctrinam apostolicam præuidebat. Exuebant immanes bestiæ corium capitis, & pardalicis feritatibus sæuiebant. At ille deficiens, Quàm dulce est inquit, mori pro religiõe, quàm suauis omnis acerbitas mortis pro pietate: quia manet horum remuneratio laborum. Tua sunt rex grauiora tormenta, tu tuis vehementius torqueris suppliciis, quia vides vinci in potestate. Et hoc defuncto, tertium statui sibi iussit. Et cum eum partim tentaret insidiis, partim cuperet terrore percellere, respondit ad eum: Non faciam voluntatem tuam, non succumbam imperio tuo. Per beatam illam fratrum passionem, & nobilem vitam, nõ negabo piam germanitatem. Quæ vis adhibeto supplicia, quibus magis vrgeas: hoc proficies asperitate pœnarum, vt maiora testimonia nostræ germanitatis accipias. Iussit itaque ei linguam amputari. At ille exclamans, Victus es, inquit, Antioche, qui organum vocis abscindi iubes. Confessus es te respõdere nõ posse rationi, maioráq; probas linguæ nostræ flagella, quàm tua verbera. Nos enim tua verbera non timemus, tu nostræ vocis flagella non potes sustinere. Sed hæc pietatis flagella sunt, tua flagella perfidiæ. Sed etiam lingua sublata, grauius te suo cadens murmure flagellabit. Euadere te putas Antioche si vocem eripias? Et tacentes deus audit, & magis audit. Ecce aperui os meum, laxaui linguam meam, abscinde linguam: sed non abscindes constantiam, non virtutẽ auferes, non rationem obliterabis, non eripies testimonium veritatis, nõ eripies cordis clamorem. Si lingua amputatur, sanguis clamabit, & dicetur tibi: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Audit enim sanguinis vocem, qui audit internas cogitationes. Tenebræ licet operiant, & parietum septa circundent, dicat impius quia nullus sibi testis assistat, exploret vniuersa: videt omnia deus: nec est aliquod facinus quod possit latere omnium iudicem deum, qui cognoscit vniuersa antequam fiant. Quid verba damus? Loquaciora sunt vulnera: & si vulnera tegantur, & si abscondatur cicatrix, non absconditur fides: nec tamẽ plaudas quòd auferendo linguam, confessionem laudis eripias. Satis iam deum sermone laudaui, nunc passione laudemus. Et hoc perempto, iussit quartum vinciri ad rotam, vt eius vertigine membris omnib' solueretur. At ille cum torque- Eccli. 43.
retur

Universidad de Deusto
Biblioteca

retur immaniter, Dissoluis, inquit, corporis membra, sed adiungis gentium passioni, nec eripis solatium morti. Est enim vox tonitrui in rota, quia in bono & inoffenso vitæ istius cursu cœleste resultat oraculum, sicut in Ioanne & Iacobo sine tonitrui resultabat. Itaque illud quod legi, nunc manifestius recognosco, quia rota intra rotam currit, nec impeditur. Teres enim vita sine vlla offensione in quauis passione versatur, & intra hanc quoque rota currit. Currit lex intra gratiam, & obseruantia legis intra diuinæ curriculũ misericordiæ est. Nam quo magis voluitur, plus probatur. Potius est hic ab impiis aduersa tolerare, vt ibi à domino consolationem inuenire possimus. Et iste consummans cursum suum, abrupit spiritum, animámque victor effudit. Quintus cum sisteretur, cęso prius, eidem iussit ignes admoueri, subiici incendia. Manabat è vulneribus cruor, & effossis vlceribus sanguis effusus ipsos flammarum extinguebat globos. At ille inter ignium crepitus audiebatur dicẽs: Gratias tibi domine quod dedisti nobis dicere: Trãsibimus per ignem. Et sicut alibi idem tuus dicit Propheta: Igne nos examinasti, sicut igne examinatur argẽtum. Astabo tibi sicut aurum purgatus incendio: & si quid fuit culpæ, ignis exussit. Itaque & iste transfiguratus à corruptela ad incorruptionem, vitam exhalauit. Sexto quoque admota tormenta sunt. At ille: Noli, inquit, frustra errare, & tuæ hoc adscribere potestati, quod ista aduersum nos exerceas. Nostrorum hoc delictorum est precium, vt peccãtes puniamur. Et gratias domino, quod hic à nobis duplicia peccata exigũtur, vt ibi nobis cõsolatio deferatur. Gratias autem & tibi, quòd tam durus & immitis es, vt talibus nostris suppliciis dominus in quem peccauimus, genti nostræ propitius fiat. Nos quoque ableuamus ęrumnam, dum fidei passionibus delectamur. Et iste duris & asperis dilaceratus suppliciis, appositus est ad fratres suos. Supererat iunior ex fratribus, & iam pudebat Antiochum immaturæ ætati se ita fuisse ludibrio. Itaque dolis eum desiderans circunscribere, pollicebatur honores, diuitias, amicitiam suam, consortium secretorum. At verò pia mater monebat filium suum, dicẽs & huic sicut cæteris: Nescio quemadmodum in vterum meum introisti, neque ego spiritum donaui nobis, neque membra formaui, sed hæc omnipotentis dei munera sunt. Putauit Antiochus videns matrem solicitam, quòd saluti eius timeret. ipsi quoque suadere cœpit, vt filium ab intentione sua reuocaret. At illa voce patria dicebat filio: Tu solus superes fili, summa votorum meorum, tu postremus clausisti partus meos, tu postremus conclude gaudia mea. Miserere mei, quæ te in vtero tot mensium curriculo portaui, ne vno momento confundas senectutem meam, ne decolores tot fratrum tuorum trophæa, nec sacrum eorum comitatum relinquas, nec consortium deseras. Te adhuc isti expectant triumphi. Aspice in cœlum, vnde hausisti spiritum, ad patrem omnium: aspice in terram, quæ tibi ante alimoniam ministrauit: aspice ad fratres, qui collegam requirunt: aspice ad matrem, quæ tibi lac dedit: redde mercedem pij sanguinis: noli à fratribus, noli à matre diuelli. Temporales opes sunt quas promittit Antiochus, temporales honores: perpetua corona quæ à deo omnipotente defertur. Vos mihi septem dierum lumina dedit dominus, sextũ iam diem clausi, & omnium opera bona valde. Debes mihi fili, vt quæ in illis sex laboraui, in te requiescam septimo, tanquam à seculi operibus iam feriata. Itaque proripiens se iuuenis ait: Quid sustinetis? Et multa vociferans, quòd nequaquam diuelli posset à fratrum consortiis, quorum multo beatiora essent funera quàm regis imperia, cum argueret conuitiis regem, & ipse acerbis excruciatus tormentorum generibus, vitę huius munus absoluit. Nouissima mater oblata est neci. Quis hanc beatam neget, quæ quasi septem vallata muneribus *inter corpora filiorum nullum sensit mortis incursum? Quis, inquam, dubitet de eius beatitudine, quæ septem turribus circundata, in paradisi sedem caput extulit: quæ septem filiis cincta, sacratissimum deo chorum, non solum canorum vocib*, sed etiam passionibus, ad concinendas domini laudes cœlestibus inuexit altarib*? Quàm bonus fidei partus, quàm tutus portus iste pietatis, quàm splendida lucerna ecclesię, septeno fulgẽs lumine, & octauo vtero cuncti luminibus oleum subministrant. De quibus pulchre dicitur: Date partem illis septem, & illis quidem octo. eo quòd in vtroque numero consortium gratiæ consequantur, in lege nutriti, per gratiam coronati, septem tanquam in sabbato, octo tanquam in euangelio. Pia mater supplemento passionis adiuncta, quæ in talibus filiis integram pietatis formam & parturiuit & peperit.

Psal. 76. Eccles. 11. Psal. 65. Psa. 16. & 65 *muris.

De singulari beatæ illius matris septem filiorum commendatione. Caput XII.

RECurrũt in memoriam sermones sanctæ fœminæ, dicentis ad filios: Ego vos genui, ego vobis succum lactis infudi: nolite nobilitatem vestram perdere. Sic aliæ matres reuocare à martyrio solent filios, non vocare. At ista maternum in hoc ponebat affectum, si filiis vitam magis perpetuam quàm temporalẽ suaderet. Spectabat itaque pia mater filiorum certamina, & quamuis maternorum viscerum compassione quateretur, tamen pietatis studio premebat dolorem. Et offerente Antiocho, cum posset salutem eligere filiorũ, malebat periculum: cõpressisq; naturę gemitibus, pœnas filiis optabat augeri, vt mors citiùs appropinquaret. Videmus conuersa vota matris in filios, ne quem superstitem derelinqueret, sed omnes piæ cohæredes mortis acquireret. Sed nec filij minores tali parente, qui se inuicem cohortabantur, qui dicebant vno studio, & quadam animorum acie: Mortis aduersæ impetum petamus. Tunc enim viuemus, cum fuerimus mortui. Nemo pietatis ordinem derelinquat, nemo se subtrahat prælio triumphali. Non homini, sed deo nostras animas deuouimus: non homini, sed authori omnium militamus. Talis hæc pugna est, vt ille gloriosius vicerit, qui crudelius occisus fuerit. Itaque nemo timuit, nemo trepidauit, nullus ad mortem ex tot fratribus pigrior fuit, sed omnes tanquam ad immortalitatis viam, ita ad mortem per acerba supplicia cucurrerunt, vt mater consona cernens filiorum agmina, tanquam pia anima sui membra corporis in filiis offerebat, & per artus proprios videbatur sibi subire tormenta. Cadebant filij tormentis exulcerati, mortui super mortuos aduoluebantur, corpora super corpora volutabantur, capita super capita exsecabantur. Refertus erat locus cadaueribus filiorum, non fleuit mater, non lamentata est, non oculos cuiusquam pressit aut ora morientis: non lauit vulnera, sciens gloriosiores esse si euiscerati & concreti pariter puluere & sanguine viderentur, quales solent de bello redire victores, qualia solent trophæa ex hostibus reportare. Non superiacienda velamina, non prosequendas exequias, nisi suæ quoque comitatu mortis arbitrata est. Quæ cithara dulciores ederet cantus, quàm morientes filij in tam grauibus suppliciis ediderant? Erumpebat enim naturæ gemitus, & inuitus spectares peremptorum cadauera, sicut fila chordarũ audires heptachordum psalterium triumphalibus gemitibus resultare. Non sic illecebrosi cantus sirenum attraherent audientem. Illi enim ad naufragium trahunt, isti ad sacrificij victoriam. Nec sic cygnea carmina aures animúmque mulcerent. Cygni enim naturæ forte moriuntur, isti moriebantur amore pietatis. Non sic rauca resonant secreto in nemore columbarum murmura, vt vltima verba morientium cum summa suauitate resonabant. Nec sic Luna inter stellas refulget, vt inter filios mater: & cum eos ad martyrium illuminatura deduceret, refulgebat, & cum amplexata victores in medio filiorum iaceret. O vera mater adamante fortior, melle dulcior, flore fragrantior: ô indissolubile pietatis vinculum, ô vere valida charitas sicut mors dura, sicut inferi zelus deuotionis ac fidei. Nulla tantarum diluuia passionum tuam potuerunt charitatem excludere, nulla inundare eam flumina tantarum acerbitatum. Sicut arca in illo mundi diluuio totius orbis spatiis innocua ferebatur, ita & tu aduersus fluctus tam grauium passionum pietate immobilis restitisti: & cum posses salutem filiorum eligere, noluisti. Quo affectu vos prosequar sanctæ matris pia pignora? Quo pemcillo sermonis mei describam formæ vestræ & animarum similitudinem? Stetistis inter exercitus regios, quibus totus fuit orbis terrarum subactus, quos India quoque in extremi maris secreta refugiens declinauit, & soli de rege superbo sine bel-

lico

Universidad de Deusto
Biblioteca

lico conflictu victoriam reportastis. Vicerunt in vobis sola arma pietatis, dedit pœnas tyrannus, & quia vos non potuit vincere, & quia atroci peremptus est morte.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE SANCTO IOSEPH.

Cur post tractatum de Abraham, Isaac, & Iacob, historiam de sancto Ioseph author prosequi curauerit. Et qua ratione idem sanctus nobis tanquam speculum castitatis propositus esse debeat: vnde etiã à parẽtibus plus quàm cæteri filij fuerit dilectus. Quódque ea res inuidiæ causa fuerit. Cur etiam inuidiam sanctorum discere debeamus. Caput I.

Qualis esse debeat affectus parentum, filiorúmque gratia. Et qua ratione Iacob reprehendendus non fuerit, quia cæteris hunc puerum præferebat, in quo & gratia diuina per visum somniorum refulsit. Quid præterea somnia ista, patríque obiurgatio, in quo pietas paterna non errabat, significent. Caput II.

Quòd tanto somnio nõ incredulus fuerit Iacob patriarcha, qui futuræ incarnationis mysteria videns, filium mittebat ad fratres. Et de præuisione ipsius Ioseph à fratribus antequam ad illos appropinquaret, eorundémque ad occidendum ipsum cõsilio: eiusdem quoque liberatione ac venditione. Et de istorum aliorúmque circa hæc concurrentium mysterio. Caput III.

De venditi Ioseph ductione in Aegyptum, atque eius emptione à præposito cocorum, quídque hoc significet. De seruitutis præterea ipsius mystica atque morali interpretatione. Caput IIII.

De singulari commendatione speciositatis & decoris, castitatis ac pudoris sancti Ioseph, eiúsque impetitione à domina sua ad concubitum, & eiusdem adulterę telis. Ipsius quoque Ioseph recusatione, fuga, vestis relictione, accusatione, incarceratione, atque visitatione diuina. Caput V.

De inuectione in mulierem. Et de spadonibus etiam illatæ iniuriæ authoribus, quàm fragilis & tenuis sit eorum status: ipsorúmque offensione, incarceratione, somniorum visione, & eorundem per sanctum Ioseph interpretatione. Et quemadmodum omnis potentia, magnificentia, & gloria huius seculi nihil aliud sit quàm somnium. De mysterio præterea Hebræi somnium interpretantis, ac reprehẽsione spadonis immemoris & obliti interpretis sui. De fastu denique & fragilitate ministrorum regalium. Caput VI.

De liberatione sancti Ioseph, & honoris delatione ob interpretationem somniorum regis: de eorũdémque somniorum mysterio. Qua ratione etiam sanctus Ioseph magis mystica meruerit præmia. Ac de mystica significatiõe ornamentorum quibus honoratus fuit, nécnon & vxoris ac filiorum, famis quoque, & apertionis horreorum, atque venditionis alimentorum. Caput VII.

De exhortatione Iacob ad filios vt descẽdant in Aegyptũ, & emãt escas. Et de perrectione decẽ fratrũ, iuniore domi retẽto, ac de mysteriis prædictorum. Caput VIII.

De reuersione filiorum Iacob in Aegyptum postquam fames inualescebat, cum deductione Bẽiamin, & sumptione munerum Ioseph deferendorum, eorúmque ad ipsum peruentione. Et de mystica ratione gestorum, & incidentium circa hæc. Caput IX.

De munerum paratione, & eorum illatione, instaurationéque cõuiuij, cum morali atque mystica singulorum expositione. Caput X.

De inebriatione fratrum conuiuantium, & insertione scyphi argentei in saccum Beniamin, singulorúmque sacculorum requisitione, ac inuentione scyphi in sacco Beniamin. Et de mysteriis istorum. Caput XI.

Quemadmodum sanctus Ioseph se manifestauerit vt à fratribus cognosceretur, & de aduocatione eorum ad se, accessúque ipsorum ad illum. Quomodo etiam eos consolatus fuerit, cum mystica dictorum interpretatione. Caput XII.

De gaudio Pharaonis, quòd Ioseph agnouisset fratres suos, & de exhortatiõe eius vt Ioseph inuitet fratres vt veniãt cum patre: illorúmque executione, & peruentione ad Iacob, narrationéque singulorũ: & quod Ioseph adhuc viueret. Et de mysteriis circa hæc. Caput XIII.

De Israel patris eleuatione, ac profectione, & hostiarum cir ea puteum iuramẽti immolatione, eiúsque per dominum consolatione, ac descensu in Aegyptum cum animabus septuaginta: & de mysteriis prædictorum. De ipsius denique Iacob ad filios adhortatione vt congregentur ad audiendum ea quæ occursura sint eis in nouissimis diebus. Caput XIIII.

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI, *de sancto Ioseph, Liber unus.*

Cur post tractatum de Abraham, Isaac, & Iacob, historiam de sancto Ioseph author prosequi curauerit. Et qua ratione idem sanctus nobis tanquã speculum castitatis propositus esse debeat: unde etiam à parentibus plus quàm cæteri filij fuerit dilectus. Quódque ea res inuidiæ causa fuerit. Cur etiam inuidiam sanctorum discere debeamus. Caput I.

SAnctorum vita, cæteris norma viuendi est. Ideoque digestam plenius accepimus seriem scripturarum, vt dum Abraham, Isaac, & Iacob, cæterósque iustos legendo cognoscimus, velut quendam nobis innocentię tramitem virtute eorum reseratum imitantibus vestigiis prosequamur. De quibus mihi cum frequens tractatus fuerit, hodie sancti Ioseph historia occurrit. In quo cum plurima fuerint genera virtutum, præcipue insigne effulsit castimoniæ. Iustum est igitur vt cum in Abraham didiceritis impigram fidei deuotionẽ, in Isaac synceræ mẽtis puritatem, in Iacob singularem animi laborúmque patientiam: ex illa generalitate virtutum in ipsas species disciplinarum intendatis animum. Nam licet illa sint diffusiora, tamen ista expressiora sunt: eóque facilius mentem penetrant, quo magis circunscripta ac determinata sunt. Sit igitur nobis propositus sanctus Ioseph tanquam speculũ castitatis. In eius enim moribus, in eius actib⁹ lucet pudicitia, & quidam splendet castimoniæ comes nitor gratiæ. Vnde etiam à parentibus plus quàm cæteri filij diligebatur. Sed ea res inuidiæ fuit: quod silẽtio prætereundum non fuit. Hinc enim argumentum totius historiæ processit: simul vt cognoscamus perfectum virum non mouendum vlciscendæ dolore inuidiæ, nec malorum rependere vicem. Vnde & Dauid ait: Si reddidi retribuentibus mihi mala. Quid autem esset quod præferri Ioseph mereretur cæteris, si aut lædentes læsisset, aut diligẽtes dilexisset? Hoc enim plerique faciunt. Sed illud mirabile, si diligas inimicum tuum: quod saluator docet. Iure ergo mirandus qui hoc fecit ante euãgelium, vt læsus parceret, appetitus ignosceret, venditus non referret iniuriam, sed gratiã pro contumelia solueret: quod post euangelium omnes didicimus, & seruare nõ possumus. Discamus ergo & sanctorum inuidiam, vt imitemur patientiam, & cognoscamus illos non naturæ præstantioris fuisse, sed obseruationis: nec vitia nescisse, sed emendasse. Quod si inuidia etiam sanctos adussit, quanto magis cauendum est ne inflammet peccatore? Psal. 7.

Qualis esse debeat affectus parentum, filiorúmque gratia. Et qua ratione Iacob reprehendendus non fuerit quia cæteris hunc puerum præferebat: in quo & gratia diuina per ui-

Universidad de Deusto

per uisum somniorum refulsit. Quid præterea somnia ista, patrisque obiurgatio, in quo pietas paterna non errabat, significent. Caput II.

NStruimur igitur qualis esse debeat affectus parentum filiorumque gratia. Amare liberos dulce, & impensius amare prædulce. sed frequenter amor ipse patrius, nisi moderationem teneat, nocet liberis: si aut nimia indulgentia dilectum resoluat, aut prælatio vnius cæteros ab affectu germanitatis auertat. Plus acquiritur filio cui fratrum amor acquiritur. Hæc præclarior munificentia patrum, hæc ditior hæreditas filiorum. Iungat liberos æqualis gratia, quos iunxit æqualis natura. Lucrum pietas nescit pecuniæ, in quo pietatis dispendium est. Quid miraris si propter fundum aut domum oriũtur inter fratres iurgia, quãdo propter tunicam inter Iacob sancti filios exarsit inuidia? Quid ergo? Reprehendendus Iacob quia præferebat vnum cæteris? Sed nec libertatem possumus auferre parentibus, ne eos plus diligant, quos plus credunt mereri, nec filiis resecare debemus studium plus placendi. Denique & Iacob illum plus amabat, in quo maiora virtutũ insignia præuidebat: vt non tam filium pater prætulisse videatur, B
Gene.37. quàm propheta mysterium: meritóque variam tunicam fecit ei, quo significaret eum diuersarum virtutum amictu fratribus præferendũ. Denique in puero adhuc refulsit diuina
Ibidem. gratia. Siquidem somniauit quod cum alligasset, vt sibi videbatur per visum, manipulos cum fratrib' suis, surrexerit manipulus eius, & steterit erectus: conuersi autem fratrum manipuli, adorauerint manipulum suum. In quo vtique domini Iesu futura resurrectio reuelata est, quem & Hierosolymis cum vidissent vndecim adorauere discipuli, & omnes sancti cum resurrexerint adorabunt, fructus bonorum
Psalm.125. operum proferentes, sicut scriptum est: Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Vnde fratres, licet somnij fidem per inuidiam derogarent, interpretationem tamen eius propriis sermonibus exprimentes responderunt ei. Nunquid regnando regnaturus es nobis, aut dominando dominaturus es nobis? Regem enim venturum visio illa signabat, quem omnis caro generis humani inflexo adoraret genu. Vidit autem aliud somnium, & narrauit il
Gene.37. lud patri suo, & fratrib' suis, eo quòd Sol & Luna & vndecim stellæ adorarent eum. Vnde obiurgauit illum pater eius, dicens: Quid ergo erit hoc visum quod somniasti? Nunquid veniẽtes ego & mater tua & fratres tui adorabimus te super terrã? Quis est ille quẽ parentes & fratres adorauerũt super terram, nisi Christus Iesus, quando eum Maria & Ioseph cum discipulis adorauerũt, deum verũ esse in illo cor-
Psal.148. pore confidentes, de quo solo dictum est: Laudate eum Sol & Luna, laudate eum omnes stellæ & lumen? Obiurgatio autem patris quid significat, nisi duritiã populi Israel? Ex quibus Christus secundum carnem, quem hodiéque deum esse non credunt, nec volunt adorare quasi dominum, quia ex se natum esse cognoscunt. Audiunt itaque responsa eius, sed non intelligunt: legunt ipsi quod eum Sol & Luna laudent, sed nolunt credere de Christo Iesu dictum esse. Itaque Iacob typo fallitur alieno, sed suo amore non fallitur. Pietas in eo paterna non errat, sed erraturæ plebis affectus exprimitur.

Quòd tanto somnio non incredulus fuerit Iacob patriarcha, qui futuræ incarnationis mysteria uidens, filium mittebat ad fratres. Et de præuisione ipsius Ioseph à fratribus antequam ad illos appropinquaret, eorundémque ad occidendum ipsum consilio: eiusdem quoque liberatione, ac uenditione. Et de istorum aliorumque circa hæc cõcurrentium mysterio. Caput III.

NOn ergo tanto somnio patriarcha non credidit, qui vtrumque pariter gemino prophetabat oraculo, vt & personam iusti repræsentaret, & populi, quod deus venturus esset in terras, qui & diligeretur, & necaretur à perfidis. Videbat igitur futuræ incarnationis mysteria, qui filium mittebat ad fratres vt videret si rectæ sunt oues. Quas oues iam tunc in illo patriarchæ studio requirebat, nisi eas de quibus ipse dominus in euãge

A lio dixit: Non veni nisi ad oues perditas domus Israel? Et Matth.15.
misit, inquit in Sychem, quod interpretatione dicitur humerus siue dorsum, hoc est ad eos qui non conuerterentur ad dominum, sed fugientes, se à facie eius auerterent, quod est proprie peccatoris. Exiit enim Cain à facie dei. Et Prophe-
ta dicit: Pones eos dorsum. Iustus autem non se auertit à do Psalm.20.
mino, sed occurrit dicens: Oculi mei semper ad dominum. Psal.24.
Et Esaias dicente domino: Quem mittam? sponte se obtulit Esaiæ.6.
dicens: Ecce ego. Et Symeon expectauit vt videret Christum dominum, & posteaquam vidit, quoniam remissionem peccatorum, & totius mundi videbat redemptorem, quasi leuiatus à peccato, poposcit vsu carnis huius absolui, dicés:
Nũc dimittis domine seruum tuum in pace, quoniam vide- Luc.2.
runt oculi mei salutare tuum. Et Zachæus hinc primum suæ
prærogatiuam cõmendationis inuenit, quod in arborem vt Ibidem.19.
Christum videret, ascendit. Ergo Ioseph à patre missus est
ad fratres, ab illo magis patre, qui proprio filio non peper- Roma.8.
cit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: ab illo patre de
quo scriptũ est: Deus filium suum mittens in similitudinem Ibidem.
carnis peccati. Et errabat, inquit, Ioseph, quia fratres suos
inuenire nõ poterat. Nõ immerito errabat, qui quærebat errãtes. Eos enim agnoscit dominus, qui sunt ipsius. Denique 2.Tim.2.
& Iesus fatigatus ex itinere, sedebat supra puteum. Fatiga- Ioan.4.
batur, quia non inueniebat dei populum, quem quærebat.
exierat enim à facie domini. Qui enim culpã sequitur, exit
à Christo. Peccator exit, iustus intrat. Denique Adam se
peccator abscondit, iustus autem dicit: Intret oratio mea in Psalm.87.
conspectu tuo. Inuenit autem Ioseph fratres suos in Dothaim, quod significat defectionem. Vbi est enim nisi in defectione qui deum deserit? Nimirum deficiebant, qui non audiebant dicentem: Venite ad me omnes qui laboratis, & Matth.11.
onerati estis, & ego vos reficiam. Venit igitur Ioseph in Dothaim, & præuiderunt eum de longe venientem, antequam
appropiaret ad illos, & insæuiebant vt occiderẽt eum. Merito longe erant, qui erant in defectione: & ideo insæuiebãt, quia non appropiauerat his Christus. Nam si appropiasset his typus Christi, fratrem vtique dilexissent. Sed prope esse non poterãt, qui parricidium cogitabant. Ecce, inquit, somniator ille venit: nunc ergo venite, & occidamus eum.
C Nónne hæc verba dicebant qui de parricidali sacrilegio cogitabant? Sicut de ipsis Salomon ait: Tollamus iustum, quia Sapien.11.
inutilis est nobis. Et addiderũt in Genesi: Et videam' quid proderunt somnia illius. Hoc scriptum est de Ioseph, completum est de Christo, quando Iudæi in eius passione dicebant: Si rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credimus Marc.27.
ei. Confidit in deum, liberet nunc eum si vult. Nunquid & ipsi fratres tam impij, vt fratrem occiderent? Et vnde tantorum merita patriarcharũ, vt lex * totius plebis eorum vo *grex
cabulis designaretur? Quomodo conueniunt pietatis nomina, & sceleris insignia? Sed etiam iusti* typo populi, nõ ani- *Sed iniusti
mi sui vitio laborabant. Ideo omnis inuidia, ideo parricidij
meditatio per figuram, pietas per affectũ. Denique Ruben Gene.37.
& Iudas germanitatis pia iura seruãtes, de manibus cæterorum eum liberare cupiebãt: meritóque Iudas paterna benedictione præfertur, cum ei dicitur: Adorabunt te filij patris Gene.49.
tui. Catul' leonis Iuda, & ipse erit expectatio gentiũ. Quod
vtiq; soli cõuenit Christo, cui repositum fuit vt adoraretur
D à fratribus, & expectaretur à gentibus, lauaret in vino stolã suam proprij corporis passione, quia carnem suam nulla peccati labe maculauit. Aser quoque non vtique sibi conuenire credebat. Aser pinguis panis eius, & ipse Aser cum principibus. Quid verò ipse Ioseph, cui dictũ est, Filius meus ampliãdus Ioseph, filius ampliandus meus: zelatus filius meus, filius meus adolescentior, ad me reuertere? In quem consilium conferentes maledicebant, in quo benedictio præualuit, super benedictiones montium manentium, & desideria collium æternorum. Quem significari intelligebat in se, nisi illum qui omnium merita supereminens, supra omnium desideria sanctorum immensæ teneret apicem potestatis, quem voto nullus æquaret? Compensatur ergo in patriarchis inuidia per gratiam, qui & excusantur à culpa, & reuelationis munere consecrantur. Non enim tam culpabile est dixisse quæ plebis sunt, quàm beatum vidisse quæ Christi sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sti sunt. Subierunt personam peccatoris populi, vt acciperent gratiam domini redemptoris. Certe culpam aboleuit gratia, gratiam culpa non minuit. Et vt cognoscamus omne hoc de populo & domino Iesu mysteriũ esse: Venite, inquit, vẽdamus Ioseph Ismaelitis. Quid interpretationis habet nomen Ioseph, nisi quòd diuinam gratiam significet, & expressionem dei summi? Quis igitur venditur, nisi ille qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens? Neque enim nos cum emissemus, nisi vendidissent sui. Male vendiderunt, peius emerunt. Vendiderunt negociatorib' boni odoris, emerunt à proditoribus. Vendidit eum Iudas, emerunt Ismaelitæ, qui significantur Latina interpretatione odio habentes deum suum. Ideo alibi viginti, alibi viginti & quinque aureis, alibi triginta inuenimus emptum Ioseph: quia non omnibus vnius æstimatione prẽualet Christus. Aliis minus, aliis amplius. Fides ementis incremẽtum est mercis religiosiori. Preciosior deus peccatori, preciosior & est redemptor. Pluris & illi valet qui plus habet gratię. Sed etiã cui multa donata sunt, pluris valet: quia cui plus remissum est, plus diligit, sicut ipse dominus in euangelio pronunciauit de illa muliere quę super eius pedes effudit vnguentum, & lachrymis lauit, & capillis suis terſit, & osculis siccauit, de qua ait ad Simonem: Propter quod dico tibi, Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Interdum diuersitates precij, non solum quantitatis habent, sed etiam numeri expressionẽ, sicut habes de vnguento quod ad sepeliendũ sedominũ effusum esse memorauit scriptura, dicẽte Iuda: Potuit hoc venire denariis trecentis. Quo numeronõ quãtitas, sed significatio crucis videtur expressa. Ita hic quoq; diuersitas vel viginti vel triginta aureorum vel argenteorum habet vel geminatæ vel triplicatæ perfectionis indicium. Nam viginti quinque aurei, Iubilei, qui est remissionis numerus, significant preciosissimam portionem. Hic quoque (vt dominicę passionis figuram aduertas) ait Iudas patriarcha: Tradamus Ioseph Ismaelitis, manus autem nostræ non sint iniectæ super eum. Et bene superius dixerat: Manus autem nolite inferre illi. Quod Iudæi in domini passione dixerunt: Nobis nõ licet interficere quemquam. vt sermo Iesu impleretur, significans qua morte moriturus esset. Iam tunc ergo futuræ crucis præfigurabatur insigne, simul & quòd exutus est tunicam: id est, carnem quam assumpsit, exutus est, decoram diuersitate virtutum. Ergo tunica eius, id est caro, non diuinitas cruentata est, & indumentum ei carnis, non immortalitatem vitæ auferre potuerunt. Hanc tunicam Iudaicæ bestiæ cruentauerunt, illæ de quibus dicit: Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. Quod autem lacus siccus erat, quid mirum si Iudæorum lacus aquam non habet, qui dereliquerunt fontem aquæ viuæ, fecerunt sibi lacus cõtritos? Et vt scias verum hoc esse mysterium, ipse de se dominus ait: Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebris, & in vmbra mortis. Illi igitur emunt Christum, qui boni odoris deferunt thymiama, quo adolent altaria piæ mentis. Vnde & Dauid Græce hoc modo ait: Κατόρθωθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου. Resinam quoque, qua marmora confracta sociantur. Est resina spiritalis, quæ fracturas animæ tuæ solidet, & diuulsa connectat, & soluta constringat. Hæc enim spiritalis resina corroborat, & quædam comminuta animæ membra componit, vt sine offensione socientur. Denique Hieremias hanc quærit resinam, vt Babyloniam curet sanare si possit, dicens: Accipite resinam corruptioni eius, si quo modo sanabitur. Curauimus Babyloniam, & sanata non est. Non est sanata synagoga, quia resina ista migrauit ad ecclesiam. Ideo ex Galaad veniebant negociatores de possessione, hoc est de incolatu testimonij, merces suas ad ecclesiam transferentes, vt gẽtium peccata resina ista curaret. De quibus dicitur: Conualescite manus discussæ, & genua dissoluta. Fides syncera est. Hanc habebat Petrus cum diceret claudo: In nomine Iesu Nazareni surge & ambula. Meritóque surrexit, & ambulauit. Hanc habebat cum diceret paralytico: Aenea, sanet te dominus Iesus, surge & sterne tibi. Et surrexit, & strauit sibi. Hanc habebat cum diceret mortuæ:

Gene.37. Philip.2. Lucæ.7. Marc.14. Gene.37. Ioan.18. Lucæ.10. Hiere.2. Psalm.87. Psalm.140. Hier.51. Esaię.35. Actu.3. Actu.9.

A Surge in nomine domini Iesu. Et defuncta surrexit. Huius resinæ temperamento lapides illi de quibus potens est dominus resuscitare filios Abrahæ, compaginantur. Huius resinæ medicamento claudus erigitur, paralyticus reformatur, mortua resuscitatur. Illud quoque quod hœdi sanguine respersérunt tunicam eius, videtur significare quoniam falsis testimoniis appetentes, inuidiam deduxere peccati in omnium peccata donantem. Nobis agnus est, illis hœdus. Nobis agnus dei occisus est, quibus abstulit peccata mundi: illis hœdus, quorum acerbauit errores, delicta cumulauit. Ideoque ait: Implete mensuram patrum vestrorum. Meritoque Iacob posteritatis deplorans dispendia, quasi pater filium flebat amissum, quasi propheta flebat interitũ Iudæorum. Denique scidit etiam vestimentum suum, quod in passione domini factum legimus à principe sacerdotum, in quo esset non priuata persona, sed publici munus officij. Et velum templi scissum est, & prophanata mysteria, vt esse nudatum populum salutaribus indumentis, diuisum regnum talibus manifestaretur insignibus destruendum: quia omne B regnum diuisum, facile destruetur. Et vere diuisum, quando hoc quod erat Christi, cœpit esse etiam diaboli. Neque enim poterant indiuisi manere, qui à patre filium separabãt.

Matth.3. Ibidem.15. Lucæ.11.

De uenditi Ioseph ductione in Aegyptum, atque eius emptione à præposito cocorũ, quiãque hoc significet. De seruitutis præterea ipsius mystica atque morali interpretatione. *Cap. IIII.*

VEnditus est ergo Ioseph, & ductus in Aegyptum, emptus à præposito cocorum.) Non ociosa persona, quæ cruda ciborum coqueret, vt epularentur animi fidei suauitate. nullus enim cibus scientia & doctrina dulcior. Erat antè in Aegypto cruda perfidia, quã nullus diuinæ cognitionis ardor, & veræ scientiæ cupiditas vlla molliuerat, non eloquia domini ignita decoxerãt. Venditus est Ioseph in Aegypto, quia Christus venturus erat ad eos quibus dictum est: Peccatis vestris venditi estis. Et ideo suo sanguine redemit, quos propria peccata vendiderant. C Sed venditus Christus conditionis susceptione, non culpæ peccatíque precio tenetur, quia peccatum ipse non fecit. Precio igitur nostro debitum, non sua æra contraxerunt, chirographum sustulit, fœneratorem remouit, exuit debitorem: vnus exoluit quod ab omnibus debebatur. Non licebat nobis exire seruitio. Suscepit hoc ille pro nobis, vt seruitutem mundi repelleret, libertatem paradisi restitueret, gratiam nouam, consortij sui honorem relinqueret. Hoc de mysterio. Cæterum quod ad moralem pertinet locum, quia omnes vult saluos fieri dominus deus noster, dedit per Ioseph etiam iis qui sunt in seruitute, solatium, attribuit magisterium, vt discerent etiam in vltima conditione posse mores esse superiores: nec vllum statum immunem esse virtutis, si animus vniuscuiusq; cognoscat carnem seruituti subditam esse, nõ mentẽ: multósque seruulos esse dominis liberiores, si in seruitute positi à seruilibus putẽt operibus abstinendum. Seruile est omne peccatum, libera est innocentia. Vnde & dominꝰ ait: Omnis qui facit peccatũ, seruus est peccati. D Quomodo enim non seruus omnis auarus, qui pro exiguo pecuniæ lucello seipsum auctionatur? Timet enim ne congesta amittat, qui non vtenda cõgessit, maiore periculo seruaturus, quo maiora quæsiuit. Quomodo non mẽdicus, cui sunt parua quę possidet? Nã & si mihi diues videat, sibi eget: nec testimoniis sua vota solatur, qui quod optat, nescit credere. Quomodo autẽ non & ille seruus, qui subditus est libidini? Primum suis ardet incendiis, & peccati sui facibus exuritur. Quibus recte dicit propheta: Ambulate in lumine ignis vestri, & in flamma quam accendistis. Suscipit omnes metus, insidiatur somnis singulorũ. vt vnius cupiditate potiatur, fit seruus omnium. Seruit igitur, ac miseram quidem seruituté. qui ipse sibi dominos facit, ipse vult habere quos timeat. Nihil enim tam speciale seruitutis est, quàm semper timere. Ille verò in quauis conditione seruitij semper liber, qui amore non capitur, auaritiæ vinculis non tenetur. metu criminis non alligatur: qui securus spectat præsentia, quẽ futura non terrent. Nónne videtur tibi iste in seruitute domina-

Gene.37. Esaiæ.50. 1.Timo.1. Ioan.8. Esaię.50.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dominari, ille autē in libertate seruire? Seruiebat Ioseph, regnabat Pharao: beatior huius seruitus, quàm regnum illius. Denique tota Aegyptus collapsa esset fame, nisi regnū suū consilio seruuli subdidissēt. Habent igitur vnde glorientur originales seruuli: Seruiuit & Ioseph. Habent vnde se cōsolentur qui ex libertate in seruitutem aliqua necessitate venerint. Habent quod imitentur, vt discant conditionem se mutare posse, non mores: esse & in vernulis libertatem, & in seruitute constantiam. Habent quod etiam domini per ser-
Gene. 24. uulos bonos sperent. Abraham filio per vernaculum inuenit vxorem. Benedixit dominus domum Aegyptij propter Ioseph, & facta est benedictio domini in toto censu eius, & in domo, & in agris. Et conuertit, inquit, omnia, quęcunque illi erant, in manus Ioseph. Aduertimus quod ea quæ domini gubernare non poterant, seruuli gubernarunt.

De singulari commendatione speciositatis & decoris, castitatis ac pudoris sancti Ioseph, eiusque impetitiōe à domina sua ad concubitum, & eiusdem adulteræ telis. Ipsius quoque Ioseph recusatione, fuga, uestis relictione, accusatione, incarceratione, atque uisitatione diuina.

Caput V.

SEd quid de priuata domo dispositionis eius seruuli astruam, qui rexit imperium? Plus tamen est quod ante se rexit. Et cū esset decorus aspectu, & speciosa facie valde, venustatem sui vultus nō ad alienam deriuauit iniuriam, sed ad suam seruauit gratiā: hoc se pulchriorem ratus, si non dispēdio castitatis, sed cultu pudoris spectosior probaretur. Illum esse verum decorem, qui nō alienos oculos caperet, nec fragiles mentes vulneraret, sed iudicia acquireret vniuersorum, fraudi nulli futurus, laudi sibi. Iam si qua petulantibus aspexit oculis, illius crimen solum est quæ male vidit, non huius qui male se nollet videri: nec in eo quod visus est, culpa est. Non erat in potestate seruuli vt nō videretur, maritꝰ debuit cauere oculos vxoris. Sed ille nihil timebat de cōiuge, arbitrabatur iste testimonium esse castimoniæ, non remissionem incuriæ. Discant tamen viri cauere etiam oculos fœminarum. Adamantur enim & qui nolūt amari. Denique adamatus est Ioseph, qui amantem cōtempserat. Et bene excusauit eum scriptu-
Genes 39. ra, dicens: Immisit oculos vxor domini eius in Ioseph: hoc est, non iste se ostētauit, nec cepit incautam, sed illa retia sua misit, & indagine sui capta est. Laqueos suos sparsit, & suis hæsit vinculis. Dixit autem illi: Dormi mecum. Prima adulteræ oculorum tela sunt, secunda verborum. Sed qui non capitur oculis, potest verbis resistere. Suppetit defensio vbi adhuc liber affectus est. Ideo scriptum est quia ille noluit. Primum igitur congressione mētis superauit, tanquam scuto animi irruentem repellens: deinde sermonē tanquam hastam vibrauit, vt se illa reuocaret. Et dixit vxori domini sui: Recte vxor domini, non ipsa domina dicitur, quæ non potuit extorquere quod voluit imperare. Nam quomodo domina, quæ dominandi non habebat affectū, quæ disciplinam dominæ non tenebat, quæ seruulis libidinis incentiua præstabat? Ille dominus, qui amantis non excepit faces: qui lenocinantis vincula non sensit: quem nulla mortis formido perterruit: qui maluit liber criminis mori, quàm potentiæ criminosæ eligere consortium. Ille liber, qui turpe credidit vicem gratiæ non referre. Denique non vt meticulosus excusat, nec tanquā periculi timidus cauet, sed tanquam beneficij herilis & innocentiæ suæ debitor fugit crimen ingrati, peccatique labem, & culpæ cōtagium quasi iustus horrescit. Tertium spiculum adultera interpellandi assiduitate vibrabat, sed Ioseph non audiebat eam. Habes post prima verba quid caueas. Non solum lubrica, sed etiam procax, importuna, petulans est libido, nec habet quod vereatur adultera. Quæ dispendia pudoris prima non doluit, insidiatur vt capiat. Deniq; officij sui & commissi muneris ingressum gratia, remotis arbitris ac domesticis apprehendit
Ibidem. eum, dicēs: Dormi mecum. Excusatur Ioseph scripturæ testimonio, quia commissum à domino nequibat deserere obsequium. Non enim satis est quod securus sui domus interiora, quasi qui capi nō posset, ingressus est: iustus debuit prævidere ne furenti copiam daret, & eius illa peccato periret. Sed qui aduersari sibi domini sui videbat vxorem, neglecti officij etiā à domino cauere debebat offensam, simul adhuc sermonis, non comprehensionis putabat audaciam. Excusatur quòd ingressus est, prædicatur quod elapsus est. Nec pluris fecit vestimenta corporis, quàm animi castimoniam. Reliquit tanquam non sua, quæ adultera suis manibus detinebat: & aliena iudicauit, quæ tactu impudicæ potuerāt comprehendi. Magnus quippe vir, qui venditus, seruile tamen nesciuit ingenium, adamatus non redamauit, rogatus non acquieuit, cōprehensus aufugit. Qui cum ab vxore domini conueniretur, teneri veste potuit, animo capi non potuit: ac ne ipsa quidem verba diu passus est. Cōtagium enim iudicauit si diutius moraretur, ne per manus adulteræ libidinis incentiua transirent. Itaque vestem exuit, crimen excussit, & relictis quibus tenebatur exuuiis, spoliatus quidem, sed non nudus aufugit, qui erat tectior indumento pudoris. Nō est enim nudus, nisi quem culpa nudauerit. Denique in superioribus habemus quod Adam posteaquam dei mandatum præuaricatione deseruit, & peccati grauis æra contraxit, nudus erat. Vnde & ipse ait: Vocem tuam audiui in para Gene 3.
diso, & timui, quia nudus sum, & abscondi me. Intellexit enim se esse nudum, qui insulas diuinę protectionis amiserat. Et ideo latebat, quia vestem fidei nō habebat, quam vtique pręuaricando deposuit. Magnam rem vides. Ille nudus erat, qui tunicam non amisit: iste nudus non erat, qui vestimentis se exuit, quæ in manibus adulteræ dereliquit. Eadem scriptura illum nudum asseruit, hunc abnuit. Et ideo iste exꝰōliauit se potius quàm nudauit, qui incorrupta virtutum ve-
stimenta seruabat, expoliens se veterem hominem cum ac- Colos 3.
tibus suis, vt indueret nouum, qui secundum imaginē creatoris in agnitione renouatur. Ille autem nudus remansit, qui se iterum vestire non potuit, singulari spolio virtutis exutus. Vnde pelliceam accepit tunicam, quia peccator habere non poterat spiritalem. Reliquit igitur vestimenta Ioseph, & nudauit adulteræ inuerecundiam, quæ postea latere non potuit. Denique exiuit foras, & ipsa adulterij sui tentamenta vulgauit, exaltans vocem suam, eo quòd relictis vestibus Hebræus aufugerat. Ipsa igitur quod cælare debuerat, prodebat, vt composito crimine læderet innocentem. Iustus autem accusare non nouit, ideo impune hoc impudica faciebat. Illam igitur vere exutam dixerim, etiā aliena vestimenta seruantem, quæ omnia amiserat velamina castitatis: illum satis ornatum, satis defensum, cuius vox non audiebātur, &
innocentia loquebatur. Sic Susanna posteaquam tacet, in iu- Daniel. 13.
dicio melius locuta est oraculo, & ideo prophetæ meruit defensionem, quæ propriè auxilium non quæsiuit. Illum ergo beatiorem dixerim cum in carcerem mitteretur, quia subibat pro castitate martyrium. Bonum enim munus pudicitia, sed minoris meriti cum periculum abest: vbi verò etiam salutis periculo defenditur, ibi pleniꝰ coronatur. Inaudita causa, inexplorata fide veri, tanquam reus criminis in carcerem Ioseph mittitur. sed eum dominus nec in carcere deserebat. Non turbentur innocentes cùm falsis criminibus appetuntur, cum oppressa iustitia traduntur in carcerem. Visitat deus & in carcere suos, & ideo ibi est plus auxilij, vbi est plus periculi. Sed quid mirum si visitat deus in carcere positos, qui seipsum in suis in carcere inclusum esse memora-
uit, sicut habes scriptum: In carcere eram, & non venistis ad Matth. 25
me. Quo non penetrat diuina misericordia? Inuenit Ioseph huiusmodi gratiam, vt qui fuerat clausus in carcere, ipse potius carceris claustra seruaret, cederet munere clauiculariꝰ, inclusos omnes in potestatem eius committeret. Itaque Ioseph non solum carcerem nō sentiebat, sed etiam alios quoque carceris leuabat ærumna.

De inuectione in mulierem. Et de spadonibus etiam illātæ iniuriæ authoribus, quàm fragilis & tenuis sit eorum status: ipsorumque offensione, incarceratione, somniorum uisione, & eorundem per sanctum Ioseph interpretatione. Et quemadmodum omnis potentia, magnificentia, & gloria huius seculi nihil aliud sit quàm somnium. De mysterio præterea Hebræi somnium interpretantis, ac re-

prehensione

Universidad de Deusto
Biblioteca

prehenſione ſpadonis immemoris & obliti interpretis ſui. De faſtu denique & fragilitate miniſtrorum regalium. *Caput VI.*

HVius igitur iniuriæ author mulier & ſpadones ſunt. Sed mulier Aegyptiorũ, quæ procaces cum viris ſolita miſcere ſermones, laceſſere verecundos, refugientes inſequi, pudẽtes perurgere: cum vitia ſua non poſſet defendere, innoxios criminabatur, perfidiam miſcens perfidiæ, aliena tenens, & alios ipſa condemnans, modum nullum ponens furori. Quæ enim cauſa crudelitatis, niſi quòd cupiditatibus ſuis obſiſti videbat, & deſideria ſua vetita aſſenſione fraudari? En propter quod aperiatur carcer vt ſuſcipiat innocentes: ſoluantur catenæ reis, vt imponantur fidelibus: dimittantur veritatis adulteri, vt includatur qui fidei adulterium recuſauit. De iſtis verò ſpadonibus quid dicam? qui exemplum debẽt eſſe ſpadonibus cæteris, quòd ſtatus eorum fragilis ac tenuis, & in voluntate regia ſpes omnis, quibus leuis offenſa ſummum periculum ſit, ſecundæ autem res vile miniſterium. Gloriabatur alter quod eſſet vini prępoſitus. vterque offendit, miſſique in carcerem, & commendati ſancto Ioſeph ab ipſo carceris clauiculario, cum eſſent illic dies complures, viderunt ſomnium: & cum reuiſeret eos Ioſeph, triſtes turbatóſque animi offendit: quia turbabantur ſomnio, cuius interpretem non inuenirẽt. Nónne per deũ, inquit, interpretatio ſomnij eſt? Narrate ergo mihi. Et narrauit prępoſitus vini ſomnium ſuum:
Gene. 40. Erat vitis in conſpectu meo, in vite autem tres radices, & ipſa flores ferens, germina matura, & botriones vuarũ: & calix Pharaonis in manu mea. Et ſumpſi eam, & expreſſi in calice, & dedi calicem in manu Pharaonis. Et dixit illi Ioſeph: Tres radices, tres dies ſunt. Adhuc triduum, & memorabitur Pharao principatum tuum, & reſtituet te ſuper officium tuum priſtinum, & dabis calicem in manu Pharaonis. Sed memor eſto per temetipſum cum bene tibi fuerit, & facies in me miſericordiam, & memor eris mei ad Pharaonẽ, & educes me de carcere iſto, quia furtiue captus ſum de terra Hebræorum, & hic nihil mali feci, & miſerunt me in lacum carceris huius.) Alterius ſomnium non libet dicere. Meminiſtis certe verborum meorum, quod etiam tunc refugerim eius interpretationem: in eo cuius exitum refugio, mortem perhorreſco. De iſto prius dicamus, qui ſibi beatus videbatur, cum eſſet vini prępoſitus: & hunc ſummum credebat apicem omnis potentiæ, quod regi calicem dabat. Hæc gloria illius, hæc magnificentia in hoc ſeculo: hac defraudatus dolebat, huic redditus gratulabatur. Sed hoc ſomnium eſt, & omnis potẽtia ſeculi ſomnium, non veritas eſt. Denique per ſomnium videt reddi ſibi principatum ſuum. Eſaias ita eſſe huiuſmodi homines, qui in hoc ſeculo delectantur ſecundis rebus: Sicut qui in ſomniis manducat & bibit, videtur ſibi cibo & potu, dum dormit, repleri, ſed cum euigilauerit, incipit eſurire amplius, & tunc intelligit quàm inanis ille cibus & potus fuerit ſomniãtis: ſic qui dormit in hoc ſeculo, nec oculos aperit ad myſteria diuina: quandiu ſomno grauatur corporis, putat alicuius momenti eſſe hanc ſecularem potentiam. quaſi in ſomnis eam videt: vbi euigilauerit, deprehendit quàm inanis huius ſeculi voluptas ſit. Cõſidera nunc illum verum Hebræum, illũ non ſomnij, ſed veritatis & præclaræ viſionis interpretem, qui de diuinitatis illa plenitudine ac libertate cœleſtis gratiæ in hunc corporeum carcerem venerat, quem non potuit ſeculi huius illecebra mutare, non vlla corruptela mũdanæ voluptatis euertere: qui tentatus non decidit, appetitus non appetiuit, poſtremo adulterina quadam ſynagogæ manu veſte corporis apprehenſus, carnem exuit, liber mortis aſcendit. Calumniata eſt meretrix vbi eũ tenere non potuit, quẽ carcer non terruit, non inferna tenuerunt: quin etiam quo veluti puniendus deſcenderat, inde alios liberauit. vbi ipſi ſtringebantur mortis vinculis, ibi laxauit ipſe vincula mortuorũ. Conſidera ergo iſtum Hebræum, dicentem illi prępoſito ſpadonum, qui contraxerat offenſam regiam, quem reſtituerat muneri ſuo: Memor eſto per temetipſum cum tibi bene fuerit, & facies in me miſericordiam, & memor eris mei.) Ideo ſecundo repetiuit, quia ſciebat non recordaturum quod euaſiſſet iniuriam, cum potentiam recepiſſet. Ideo ſecundo admonuit, quia ſecũdo liberauit, vt ſi prioris beneficij eum memoria non teneret, vel poſterioris ſubiret, non deſpiceret authorem ſalutis ſuæ, non perfida præuaricatione violaret. Sed quod peius eſt, cito beneficij irrepit obliuio ſecundis rebus. Redditus officio ſuo non eſt memor factus interpretis, ſed oblitus eſt eum. Sed & ſi ille obliuiſcebatur, Chriſtus non obliuiſcebatur, ſed loquebatur ei, & per ſeruulum loquebatur, dicens ad eum: Memor eſto per temetipſum, hoc eſt vel officij tui contemplatione, quid audieris recordare. Sed etſi nunc oblitus es, memor eris mei, vt euadas periculum. Qui oblitus eſt beneficium, iam eleuatus potentia, non recordabatur. Et hæc quanta potentia, vbi vini miniſterium inundet? Omnis iactantia quia erat ſpadonum prępoſitus, qui vinum poculis regiis miniſtrabat. Et factũ eſt, inquit, poſt biennium. Mentio de hoc noſtro ſpadone temporis non alia de cauſa, niſi quia & dies conuenit: quia poſt biennium recepit officium, nec recordatus eſt, ſed admonitus. Cognouit enim quòd etiam regnum ipſum in hoc ſeculo eſſet ſomnium, qui de ſuo ſomnio nõ credidit. didicit etiam regna eſſe ſomnia, nec ipſorum poteſtates eſſe perpetuas. Sed cito hunc locum prætereat dolor, ne ipſa commemoratione crudeſcat, ne ipſius quidem ſermonis mei meminiſſe delectet, quem tunc temporis vel effuderit dolor, vel extorſerit eccleſiæ contumelia. Admonitus ergo ſuper ſomnium regis, ait: Peccatum meum recordor. Sera quidẽ iſta eſt, ſed vtinam vera confeſſio. Poſt peccatum fatetur, quod ante peccatum cauere debuerat. Quam cito oblitus fueras: Memor eſto mei. Scis nempe tunc temporis hunc fuiſſe ſermonem, ſed obtuſas aures habebas faſtu potentiæ, & vini ebrius non audiebas verba ſobrietatis. Vel nunc memento mei, qui peccatum ſero fateris. Quid rogas ſeruulum Chriſti? cur deum negas? Inebriare iam non vino, ſed ſpiritu ſancto. Recordare quid paſſus ſis, cum quo dormiſti ſomnum tuum, & ſomniaſti ſomniũ. Et ipſe præpoſitus erat, & prępoſitus epularum regis, quæ ad opus piſtorium pertinebãt. Sublimem ſe eſſe credebat, quia in poteſtate habebat panem regium, neſciebat multos anfractus eſſe huius potentiæ. Minabatur aliis ipſe mox ſupplicio dedendus extremo, nec audiuit eum qui licet ſeruulus domini, tamen loquebatur oraculum, quod ipſius iuſſu regis, de quo ſibi plurimum blandiebatur, caput amiſſurus eſſet, eſca auibus derelinquendus. Vel hoc te exemplum reuocare debebat vt perfidiæ nõ crederes. Sunt & alia exempla de faſtu & fragilitate miniſtrorũ regalium, quæ poſterioris tẽporis hiſtoria habet. Et Doech prępoſitus erat, & prępoſitus regis animalium, addẽ, ſi placet, mulorum, hoc eſt, ſpadonum animalium. Hic quoque ſacerdotem domini detulit, & fraude regem commouit in ſacerdotis periculum, & hic Syrus erat. Num mentior, quando & patriæ facta conueniunt? Aman quoque à cubiculo regis, & ipſe prępoſitus dum inuadere eccleſias domini improba temeritate contendit, populúmque fidelem ſpoliare ac perſequi, grauibus ſacrilegia ſuppliciis expendit.

Eſaiæ. 29.

1. Reg. 21. & 22.

De liberatiõe ſancti Ioſeph, & honoris delatione ob interpretationem ſomniorum regis: & de eorundem ſomniorum myſterio. Qua ratione etiam ſanctus Ioſeph magis myſtica meruerit præmia. Ac de myſtica ſignificatione ornamentorum quibus honoratus fuit, necnon & uxoris ac filiorum, famis quoque & apertionis horreorum, atque uenditionis alimentorum. *Caput VII.*

SEd reuertamur ad iſtum vini prępoſitum, qui quaſi multo ebrius mero beneficij authorẽ oblitus eſt diu: aliquando tamen, vt regi prouideret interpretem, non quaſi gratus, ſed quaſi callidus intimauit ſeriem rei geſtæ. Quo cognito, rex quoque eum iuſſit accerſiri de carcere, interrogauit ſi poſſet interpretari ſibi ſomnium. Cuius explanatione delectatus remouit iniuriam, honorem detulit. Itaque videte ſi non præſentibus & iſta conueniunt. Iniuria illata eſt prius quàm cognoſceretur à rege, gratia relata vbi regi eſt cognitus. Itaque rex vacat culpa, quia & id quod excepit vir ſanctus iniuriæ, alienum fuit: & id quod recepit, regis gratię eſt proprium. Somnium autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

autē eius & interpretatio huiusmodi est. Quæcūque, inquit, A
fecit deus, ostendit Pharaoni. Septem vaccæ bonæ, septem
anni sunt: & septem spicę bonæ, septem anni sunt. Somnium
Pharaonis vnum est. Et septem vaccæ macræ quæ ascen-
debant post illas, septem anni sunt: & septem spicæ macræ,
& vento corruptæ, septem anni sunt. Erit septem annis fa-
mes. Verbum autem quod dixit, Quæcunque fecit deus, o-
stendit Pharaoni: Ecce septem anni veniunt vbertatis ma-
gnæ in totam terram Aegypti. Veniunt autem septem an-
ni famis post hæc, & obliuiscentur vbertatem in tota Aegy
pto, & consumet fames totam terram, & non cognoscetur
vbertas terræ à fame futura post hæc. Valida enim nimium.
Quod autem iterauit somnium Pharao bis, quia verum erit
verbum à deo, & festinauit deus vt faceret illud. Vetus som-
nium, res recentes. Posterioribus priora consumpta sunt: &
vbi erat ante vbertatis copia, ibi rerū omnium facta est in-
digentia. Quod si quis huiusmodi regi consilium dedisset,
vt aliquid de superiori vbertate posteriori principatus sui
seruaret ætati, reliquo quoque tempori larga donandi af- B
fluentia redūdasset. Sed immodica æui superioris effusio e-
tiam posteriora destituit, & homines diripiētes vniuersa, a-
liquem Ioseph ei adhibere nolebant. Etsi non ego Ioseph,
(quis enim istud?) clamabam tamē vaccas illas pingues, nō
solum lasciuiam, sed etiam incuriam diuinæ significare re-
psalm.21. uerentiæ. de perfidis enim dictum est: Tauri pingues obse-
Deute.32. derunt me. Et de Iudæorum populo scriptū est: Impinguatus
& incrassatus & dilatatus est, & dereliquit deū factorem
suum. Et ideo somnium illud redundantiæ secularis perpe-
tuum esse non posse, sed fore tempus quo his fames dura suc
cederet. Nec tamē hoc somniū vni aut duob⁹ demonstratū
arbitror, sed omnibus propositū, eo quòd septem anni istius
mundi qui pingues sunt, & seculari vbertate opimi, absor-
beantur ab illis seculis quæ futura sunt, in quibus perpetua
quies & legis obseruātia spiritalis, quam Effrem illa tribus
patrum deo fructuosa custodit. Bona vacca non illa corpo-
reo distenta vbere, sed abundans spiritalis lactis & gratiæ,
Osee.10. super cuius decorē ceruicis deus sedere se dicit, vt scriptum
est: Effrem vacca docta diligere victoriam. Ego enim trās-
Psalm.22. iui super decorem ceruicis eius. Non ergo impinguet caput
nostrum oleū peccatoris, nec falsi fructus delectare nos de
bent, ne dicatur & de nobis: Seminastis impietatem, & ini-
quitates eius vindemiastis. Māducasti fructum falsum, quia
sperasti in curribus tuis. Nec me mouet quod habet spicas
macras, & vento corruptas, quia & Dauid tunc melior erat,
Psal.38. quando sicut aranea tabescebat: & spiritus contribulatus sa
Psal.50. crificium deo est: & illi præstantiores euadunt, quos in hoc
seculo grauibus iniuriis spiritus malignus exercuit. Vnde
magis mystica meruisse prēmia Ioseph arbitror, quia de my
Gene.41. sticis est locutus. Quid enim sibi vult annulus digito eius
insertus, nisi vt intelligamus pontificatum ei fidei esse dela-
tum, vt alios ipse signaret? Quid stola, quæ amictus est sa-
pientiæ, nisi tributum ei ab illo rege cœlesti prudentiæ prin
ciparum? Torques aureus intellectum bonum videtur ex-
primere. Currus quoque significat fastigium sublime meri-
torum. Quis autem est qui ex gentibus accepit vxorem, ni- D
si qui ecclesiam ex nationibus sibi congregauit, & suscepit
ex ea filium Manassen, per quem oblitus est omnes dolores
suos, quos habuit de sacrilegiis Iudæorum? Suscepit alium
quoque filium Effrem, per cuius profectum claruit quod su
scepta in carne humilitas & diuinitatem non humiliauit, &
gloriam cumulauit. Denique quicunque famem patiebantur,
ad Ioseph mittebantur. Qui sunt isti, nisi de quibus di-
psalm.58. ctum est: Conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt
canes? Erat autē fames non vnius loci, sed totius terræ, quia
non erat qui faceret bonitatem. Ideo dominus Iesus ieiunia
mundana miseratus aperuit horrea sua, & mysteriorum cœ-
lestium thesauros scientię sapientiæque patefecit abscondi-
Prouer.9. tos, vt nulli alimenta deessent. Dixit enim Sapientia: Venite
Psal.22. edite panes meos. Et ideo ab illo solo dicitur: Dominus pa-
scit me, & nihil mihi deerit, qui saturatur à Christo. Aperuit
ergo horrea sua Christus & vendebat, non æra pecuniæ, sed
fidei precium, & deuotionis stipendiū quærens. Vendebat
autem non paucis in Iudæa, sed vendebat omnibus, vt ab
vniuersis nationibus crederetur. Et omnes regiones vene-
runt in Aegyptum ad Ioseph emere. Obtinuerat enim eos
fames. Omnes enim esurient, quos non pauerit Christus. E-
mamus ergo alimenta, quibus famem possimus repellere.
Nemo paupertatis suæ contemplatione reuocetur, nemo ve
reatur qui argentum non habet. Non quæritur Christus ar-
gento, sed fide, quæ argento preciosior est. Denique emit eā
Acto.3. Petrus, qui non habebat argentum. Argentum, inquit, & au
rū non habeo, sed quod habeo do tibi. In nomine Iesu Chri
sti surge & ambula. Et propheta Esaias dicit: Qui sititis, ite
Esaię.55. ad aquam: & quicunque non habetis argentum, ite, emite, &
bibite, & manducate sine argēto & precio vini. Neque enim
precium quæsiuit à nobis, qui pro nobis sanguinis sui pre-
1.Petr.1. cium soluit: quia non auro & argento, sed precioso nos rede
mit sanguine. Ergo id precium debes quo redemptus es: et-
si ille non semper exigat, tu tamen debes. Eme igitur tibi
Christū, non eo quod pauci habent, sed eo quod omnes ha
bent. Omnes habent per naturam, pauci offerunt per timo-
rem. Suum est quod à te Christus reposcit. Ipse vitā omnib⁹
dedit, ipse pro omnibus mortem suam obtulit. Solue pro au
thore quod soluturus es pro lege. Non mediocris iste con-
tractus est. Non omnes eum facile vident. Denique illæ vir
Matth.25. gines in euangelio quas veniens sponsus exclusit, ideo fo-
Ibidem.13. ris relictæ sunt, quia venale oleum non emerunt. Vnde dici-
tur eis: Ite potius ad vendentes, & emite vobis. Et negocia-
tor non immerito prædicatur, quia vendidit omnia sua, &
emit margaritam.

*De exhortatione Iacob ad filios ut descendant in Aegy-
ptum, & emant escas. Et de perrectione decem fratrum,
iuniore domi retento. Ac de mysteriis prædictorum.*

Caput VIII.

ET Iacob dixit filiis suis: Quare pigri estis? Ecce au
diui quia frumētum est in Aegypto, descendite il
lò, & emite vobis escas.) Non semel hoc Iacob di
xit, quotidie omnib⁹ filiis suis dicit, qui serius ve
niunt ad gratiā Christi, Quare pigri estis? Ecce audiui quia
est frumentum in Aegypto. Ex hoc frumento granum est
quod resurgit. Qui igitur famē sustinet, suæ segnitiei debet
adscribere. Ecce audiui, inquit, quia frumentum est in Ae-
gypto. Citius itaque iuniores aliqui quàm seniores consue-
runt audire, dum foris positi multa circūeunt. Sed hanc ne-
gociationem prius senex audit, sed ille senex in quo est fidei
lōgæua canicies. Prior senex intelligit, sed ille senex in quo
Sapien.4. est venerabilis senectus, & ætas senectutis vita immaculata.
Nec omnes hanc negociationem suscipiunt, nisi filij Iacob,
& ipsi prouectioris ætatis. Ideo decē pergunt, non pergit iu
nior. Non misit eum pater, ne contingat, inquit, eū infirmi-
tas.) Adhuc obnoxius erat infirmitati Beniamin iunior. Pa-
triarcha quidem legitur Beniamin, sed ex tribu Beniamin il
le Paulus præfigurabatur. Merito Iacob de eius infirmitate
dubitabat. Denique infirmatus est vt sanaretur, cæcitatē pas
sus est, sed hæc infirmitas ad salutē. Denique illa cæcitas lu-
cem attulit. Accepimus historiam, cognoscamus mysteria.
Sine Beniamin patriarcha primo perrexerunt: sine Paulo a-
postolo. Vterque non primus aduenit, sed accersitus à pri-
mis vberiorem mercem priorum suo fecit aduentu. Est, in-
quit, frumentū in Aegypto. hoc est, vbi maior fames, ibi ma
ior vbertas est. Magnū frumentum in Aegypto. Denique &
deus pater dicit: Ex Aegypto vocaui filium meum. Ex isto
Osee.11. grano illa fœcunditas. Neque enim messis esse potuisset, nisi
Aegyptij granū ante seuissent. Est ergo frumentū quod ne-
mo ante credebat esse. In hoc frumēto negociātur patriar-
chę. Et illi quidē argentū detulerunt, sed bonus Ioseph fru
mentum dedit, argentum reddidit. Non enim pecunia emi-
tur Christus, sed gratia. Precium tuum fides est. Hac emun-
tur diuina mysteria. Portat autem frumentum hoc asinus il-
le immundus in lege, sed iam mundus per gratiam.

*De reuersione filiorum Iacob in Aegyptum postquam fa-
mes inualesceret, cum deductione Beniamin, & sumptio-
ne munerum Ioseph deferendorum, eorūque ad ipsum
peruentione. Et de mystica ratione gestorum & inciden
tium circa hæc.*

Caput IX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Genes.42. TEnebatur tamen Beniamin iunior, & patrio adhuc adhærebat affectu. Tenebant eum legis vincula, mos paternus. Fames inualescebat, quia sero
Ibidē.& 43. veniebat. Intercedunt pro eo duo, Ruben & Iudas, hoc est, humilitas atque confessio. His vadibus apud pa
Gene.43. trem vtitur, his committitur, quorum vnus primitiuus, alius resuscitatus. Lex primitiua, euangelium resuscitatum. His deducitur Beniamin iunior, & bonis odorib⁹ comitatus aduenit, portans secum resinam, qua lapides marmorum connectuntur: eo quòd prædicatione propria tanquam spiritali resina viuos lapides etiam ipse connecteret: portans etiam mel, quo noxia vulneris interius exeduntur sine aliqua acerbitate sectionis. Talis enim Pauli prędicatio, vt putrem aboleret affectum, corruptumque euacuaret humorem, disputationis suæ aculeo vrere magis ægra mentis viscera cupiens, quàm secare. Incensum orationis, & casiam & gut-
Psalm.44. tam sepulturæ: insignia esse Dauid propheta nos docuit, dicens: Myrrha & gutta & casia à vestimētis. Venit enim Paulus crucem domini prædicare ilicem semper virentem, & B nuces quarum testa durior, & fructus tenerior: meritóque virga sacerdotalis Aaron nucina, & Hieremiæ bāculus huiusmodi. Argētum quoque duplex, non ociosa munera esse quis dubitet: cum & patriarchæ vita, & Apostoli sermo semper viresçat in pectoribus singulorum, & eloquium sanctorum sicut argentum igne examinatum, præcepti salubris fulgore resplēdeat? Nec immerito duplex argentum referunt, in quibus Pauli præfigurabatur aduentus, qui laborantes presbyteros in verbo atque doctrina duplici honore donabat. Vidit autem illos Ioseph, & Beniamin fratrem suum ex eadem matre. Iam videntur Hebræi, & videntur à Christo, qui verus Ioseph est, quando cum Pauli veniunt typo: & loquitur illis mitia atque mansueta, vt pariter cibum sumant. Supra autem quia sine Beiamin venerunt, agnoscebat quidem eos, sed ab his se auertebat, vt scriptum est: & loquebatur his dura, quia ipsi non agnoscebant eum, à quo agnoscebantur. Pauli igitur merito profecerunt, quem dominus Iesus tāquam iuniorem fratrem ex eadem matre ge- C neratum amplius cęteris fratribus diligebat. Aduertant Iudæi quem dominum negauerunt, qui etiam crucifixus, ex synagoga tamen tanquam ex eadem ortos parente plus diligit, si vel sero cognoscant suæ salutis authorem. Sed priorum conscij delictorum non credunt tantam Christi esse misericordiam, vt donet peccatum, remittat iniuriam. Ideoque præfigurabantur in patriarchis quales essent futuri. Inuitabantur ad gratiam, ad salutaris mensæ vocabantur conuiuium, & calumniam sibi parari, insidias fieri suspicabantur, & cœperunt ad hominem qui erat supra domum, in ianua domus causam suam agere velle. Adhuc dubitant introire, & ex operibus suis malunt iustificari, qui causam suam volunt adstruere, quàm gratiam accipere: & ideo in portis redarguuntur. Qui autem fructum vteri virginalis expectat, & hæreditatem domini filij mercem negociatur, non erubescit in porta, sed in exitu vitæ huius repellit inimicum, ne ad altiora properanti conscius culpæ grauioris obsistat. Vnde mystice illis respondit maior domus. Et is qui sit, intellige, cum legeris Moysen fidelem in tota domo eius. Maiores enim domus Moyses, Petrus & Paulus, D
Hebr.3. & cæteri eius sancti sunt, Christus autem solus est dominus, sicut scriptū est: Quia Moyses fidelis in tota domo eius tanquam famulus: in testimonium eorum quæ dicenda essent: Christus autem tāquam filius in domo sua, quæ domus nos sumus, si libertatem & gloriam spei tenuerimus. Hic ergo maior domus respondit illis: Propitius sit vobis deus: nolite timere. Deus enim vester & deus patrum vestrorum dedit vobis thesauros in sacculis vestris. Argentum vestrum probum acceptum habeo. Illi enim dixerunt: Argentum vniuscuiusque in sacculis nostris inuenimus, ad pondus argentum nostrum retulimus.) O magna mysteria, & euidēter
1.Cor.4. expressa. Hoc est dicere: Cur inflamini argentum vos habere vestrum in sacculis sæpius vsurpatis? Quid enim habetis quod nō accepistis? Si autē accepistis, quid gloriamini quasi non acceperitis? Iam saturati estis, diuites facti estis, quia argentum habere vos creditis, sed argentum vobis deus A patrum vestrorum dedit. Ille deus vester, ille patrum vestrorum deus est, quem negastis. Sed ignoscit, sed indulget, sed recipit si reuertamini. Ipse est qui vestrum non quærit argentum, suum donat. Ipse vobis dedit argentum in sacculis vestris. Iam sacculi vestri argentum habent, qui lutum habebant: & ideo vester est qui dicit: Conscidisti saccum meum, & induisti me lætitia. Lætitiæ munus est Psalm.29. Christus, ipse est argētum vestrum, ipse precium vestrum. Non exigit à vobis dominus Iesus frumēti sui precium, non quærit vestri pondus argenti. Argētum vestrum reprobum est, argentum seculi non est bonum. Argentum vestrum probum acceptum habeo, hoc est non illud materiale argentum, sed spiritale. Argentum vestrum habeo, hoc est probum, quod fida deuotione quasi Iacob filij detulistis, quod sine damno datur, & sine vllo dispendio numeratur, quandoquidem tali precio detrimentum mortis excluditur, lucrum vitæ acquiritur.

B *De munerum paratione, & eorum illatione, instauratione- que conuiuij, cum morali atque mystica singulorum exposítione.* *Caput X.*

PArauerunt autem munera, donec introiret Ioseph meridie.) Accelerauit meridiem fides Pauli. Antea cæcus erat, postea cœpit videre lumen iustitiæ: quoniam qui reuelat ad dominum viam suam & sperat in eum, dominus quoque educit tanquam lu Psal.36.
men iustitiam eius, & iudicium eius sicut meridiem. Et A- Genes.16.
brahæ quando deus apparuit ad ilicem Mambræ, meridies erat, cui de præsentia domini lux æterna fulgebat. Meridies est quando Ioseph verus in domum suam intrat vt prandeat. Tunc enim plus dies lucet, quando sacramenta celebramus. Et intulerunt, inquit, ei munera. Nos munera inferimus, ille instaurat conuiuium. Ille dicit: Apponite panes, quos soli Hebręi sumunt, Aegyptij māducare nō possunt.) Sed ante conuiuium quanta dignatio, qui vsus istius & sedulitatis & gratiæ? Morale mysterium. Adhuc de calumnia quam sibi à Ioseph fieri putabant, fratres suspecti erant, ille C inuitabat ad prandium: horum nutabat affectus, illius perseuerat gratia. Primus appellat, primus interrogat, Quomodo habetis? Et iterū ait: Recte est pater vester senior? Superioris est inferiorem ad colloquium prouocare, dare sermonis fiduciam, quærere non solum de ipsis, sed etiam de parentibus. Respondēt illi: Recte est pater noster, puer tuus.) Ille seniorem dixit vt honoraret, illi puerū nominauerūt vt deferrent humilitatis obsequium: quod senectus honoratæ sit dignitatis: pueritia autem subiecta videatur, & propior verecundię quàm superbiæ. Respiciens autē oculis vidit Beniamin fratrem suum ex eadē matre.) Morale est, vt quos diligimus, eos videamus præ cæteris: & quos animi intētio habet priores, eos obtutus offendat oculorū. Siquidem plerunque circa alia mentis occupatione districti, quos habemus ante oculos, non videmus: ita duce animo dirigitur noster aspectus. Vidit igitur Beniamin fratrē suum sanctus Ioseph, quem tenebat animo, quem oculis requirebat: quo absente fratres pene nō viderat: nec solum vidisse contentus, quasi nesciret iterrogauit: Hic frater vester est adolescētior?) Cō D suetudo & gratia charitatis est vt dilectos nobis non solum oculis, sed etiam sermone teneamus. Agnouerat Ioseph dilectum suum, sed ideo interrogabat vt quē tenebat animo, vox sonaret. Denique non expectauit vt respōderetur, sed cōtinuo benedixit eum, & turbatus est desiderij sui fructu. Torquebantur autem viscera eius, quia complectendi eius quem desiderabat libertas differebatur. Denique ingressus in promptuarium plorauit, & lauit faciem suam, & continuit se.) Grandis amoris aculei cito corda compūgunt, nisi desiderij fræna laxentur. Vincebatur affectu Ioseph, differebatur consilio, ratio cum amore certabat. Fleuit, vt amoris pij
Psal.33. æstus lachrymis tēperaret. Hæc moraliter. Mystice autem, Vidit dominus Iesus Paulum, oculi enim domini super iustos. & dixit: Hic frater vester est adolescētior? Adhuc a- Ephes.4.
dolescētior dicitur, qui nondum maturā in canicie fidei ge- Acto.7.
rebat ætatē, nondum in virum perfectū excreuerat, in illam (sicut ipse ait) mensurā ętatis plenitudinis Christi. Denique

adolescens

Universidad de Deusto
Biblioteca

adolescens legitur tantum ibi, vbi lapidantium Stephanium
ad Philem. vestimenta seruabat. Et ideo Philemonem non adolescentiæ suæ, sed senectutis similem esse cupit, vt scripsit: Magis
1. Tim. 5. obsecro, cùm sis talis vt Paulus senex. Ideo adolescentiores viduas prædicat declinandas, non propter ætatem, sed propter quosdam pubescentium delictorum lasciuiam, immaturitatemque virtutis. Cæterum maior in iuuene quàm in sene laus castitatis est. Puto enim quod à vero non sit alienum illud si intelligamus, quia cum hic Paulus hæreret,
Act. 9. & horrore correptus, quod cæcitas accidisset ei, inciperet tamen appropinquare dicendo: Domine quid me vis facere? Ideo adolescentior dicebatur à Christo, vt qui vocabatur ad gratiam, excusaretur à culpa, quòd ea lubricæ fuisset ætatis. Denique vidit eũ Christus, vbi lux circunfulsit eum. Et quia adolescentes magis metu quàm ratione vocantur à vitio, adhibuit stimulum, & miseratus admonuit ne aduersus stimulum calcitraret. Turbatus est autem, sicut vides &
Ioan. 11. in euangelio quia turbauit se spiritu cum Lazarum resuscitaret, & ibi fleuit, vt prius lachrymis suis mortui delicta lauaret. Sed intra se fleuit, & lauit faciem suam. Cæcitas Pauli, fletus est Christi. Lauit faciem suam, vbi lumen ei reparatur amissum. Lauit faciem suam Christus, vbi baptizatus est Paulus, per quem à pluribus videretur. Ideo in conuiuio pars eius quinquipliciter maior effecta est, quod haberet superioribus anteferri non solum mentis prudentia, sed etiam militia corporis, & gratia castitatis.

De inebriatione fratrum conuiuantium, & insertione scyphi argentei in saccum Beniamin, singulorumque saccorum requisitione, ac inuentione scyphi in sacco Beniamin. Et de mysteriis istorum. *Caput XI.*

Gene. 43. Biberunt autem & inebriati sunt pariter cum eo.)
Act. 9. A principio fidei maior Paulo prærogatiua defertur, de quo dictũ est ad Ananiam: Vade, quoniam vas electionis est mihi, ad sufferendum nomen meum coram gentibus. A principio inebriatur ebrieta
Psalm. 22. te, sed sobria, vt & ipse cum sanctis diceret: Et poculũ tuum
Gene. 44. inebriãs quàm præclarus est. Et scyphus argenteus soli sacco eius inferitur. Nesciebat hoc Beniamin. Fallebatur Paulus, sed vocabatur. Mittitur post eum mane. Nox enim præcesserat castitatis, dies fidei appropinquabat. Per ordinem singulorum prius inspiciuntur sacculi. Docet te moralitatem scriptura diuina. Per ordinem ante discubuerũt in conuiuio, contra eum primitiuus secũdum ætatem. Vides quod seniori locus ille sit deferendus. Per ordinem iterum requiruntur sacculi singulorum, vt scias electum esse cœlesti iudicio. Discussit cæteros, hunc prætulit. In nullius alterius sacco scyphus argenteus inuentus est, nisi istius. Quid sibi vult quod insertus est sacculo? Ioseph quidem inebriauit vt falleret: scyphum misit, vt fratrem quem diligebat, pia fraude reuocaret. Sed refulgent mysteria diuina. Hoc inuenit in nobis Christus argẽtum, quod ipse donauerat. Habemus naturæ argentum, habemus & gratiæ. Natura opus est creatoris, gratia munus est redemptoris. Et si non possumus videre dona Christi, ille tamen donat & operatur occulte, & donat omnibus: sed seruare paucorum est, & non amittere. Non omnibus tamen donat omnia. Triticum multis datur,
Psalm. 5. scyphus vni, qui prophetico & sacerdotali donatur munere. Non enim omnes, sed Propheta dicit: Calicem salutaris accipiam, & nomẽ domini inuocabo. In corpore igitur Pauli iam doctrinæ cœlestis eloquium refulgebat, cum esset eruditus in lege. Sed quia adhuc iustitiæ dei subiectus non erat, intra saccum erat scyphus, doctrina intra legem, lucerna intra modium. Missus tamen Ananias qui benedictionem daret, manum imponeret, saccum solueret. sacco soluto reluxit argentum, & decidentibus squamis velut quibusdam sacci vinculis statim vidit. Vinculum eius perfidia erat, absolutio eius fides facta est. Et ideo tanquam soluto sacco, hoc est depositio legis velamine, quod positum est supra cor Iu-
2. Corint. 3. dæorum, conuersus ad dominum, liber à nexu, adeptus gratiam libertatis, ait: Nos itaque reuelata facie gloriã dei speculantes, ad eãdem imaginem reformamur. Soluto enim cal camento legis, nudo vestigio liberi sermonis euangelium

A prædicabat. Tenebant enim eum Iudæi, & impedire cupiebant: sed vbi in eius sacco argentum resplenduit, scinderunt vestimenta sua, & reuersi sunt retro. Libera ergo pro Christo paupere prædicatio nudauit populum Iudæorum, & omnem eorum rescidit gratiam. Ideoque retro regressi sunt, qui ante se videre non poterant. Retro redeunt, qui Christum amittunt. Denique & in Euangelio cum corriperẽt ad Ioan. 18.
mortem dominum Iesum, redeuntes retrò ceciderunt in terram. Meriro retro reuertebantur, qui interrenam labem ab illa cœlesti gratia decidebant. Nolebant igitur moraliter redire sine fratre, mystice sine Paulo reuerti: quo amisso asserebant in mœrorem deducendam parentis populi senectutem. Et ideo Iudas apud Ioseph remanere cupiebat, ne videret mala quę inuenirent patrem suum, hoc est, iam prę-
B uidebat & cauere cupiebat mala quæ ventura erant populo Iudæorum. Sed cum adhuc hæc ipsa in typo illo principum populi Iudæorum libera prædicatio, fleuit Ioseph, hoc est, in illo plorauit Iesus.

Quemadmodum sanctus Ioseph se manifestauerit, vt à fratribus cognosceretur, & de aduocatione eorum ad se, accessuque ipsorum ad illum. Quomodo etiam eos consolatus fuerit, cum mystica dictorum interpretatione.
Caput XII.

Gene. 45. ET iussit omnes recedere, vt cognosceretur à fra-
Matth. 15. tribus.) Non venerat enim, sicut ipse ait, nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Et emittens vo-
Esaiæ. 65. & Roma. 10. cem cum fletu, Ego sum, inquit, Ioseph.) Adhuc pater meus viuit? Hoc est, expandit manus suas ad populum non credentem & contradicẽtem, non legatum neque nuncium quærens, sed ipse dominus saluum facere volens po-
Esaiæ. 52. pulum suum. Ego qui loquebar, ecce assum, inquit, & palam factus non quærentibus me, appareo iis qui me non interrogabant. Quid igitur aliud tunc clamauit, nisi, Ego sum Iesus, cum à principibus Iudæorum interrogantibus, Tu
Ioan. 18. Matth. 26. es filius dei? responderet: Vos dicitis quod ego sum. Cùm Pilato diceret: Tu dicis, quia rex sum ego, in hoc nat' sum. Cum principi sacerdotum dicenti, Adiuro te per deum viuum vt dicas nobis si tu es Christus filius dei, referret: Tu
C dixisti. Amen dico vobis, amodo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis, & venientem cùm nubibus cœli. Hoc est ergo quod ait: Ego sum Ioseph, ego sum diuinæ potentiæ.) Adhuc pater meus viuit? Hoc est, ego patrem non nego, ego fratres agnosco, si aut vos fratrem, aut pater filium recognoscat. Adhuc ergo populus meus viuit, de cuius populi familia fratrem mihi elegi? Accedite ad me, quia ego ad vos appropinquaui, & eoulque appropinquaui, vt per carnis susceptionem facerem me vestræ consortem naturæ. Nolite vel participem fugere vestræ societatis, si non agnoscitis authorem salutis. Et accesserunt, inquit, ad illũ. Et dixit: Ego sum Ioseph frater vester, quem vos tradidistis in Aegyptum. Nunc ergo nolite mœsti esse, neque vobis durum videatur quoniam huc me vendidistis. Ad vitam enim vestram misit me deus ante vos.) Quàm piá fraternitas, quàm dulcis germanitas, vt etiã parricidale excusetur admissum, dicens diuinæ illud prouidentiæ fuisse, non impietatis humanæ: quandoquidem non ab hominibus
D oblatus ad mortẽ, sed à domino missus sit ad vitam. Quid aliud habet illa domini nostri Iesu Christi, qui fratres omnes pietate superauit, in cruce positi intercessio illa pro plebe, dicẽtis: Pater, ignosce illis, nõ enim sciunt quid faciũt? Quid Lucæ. 23.
aliud illa appellatio sanctitatis in medio discipulorũ, dicentis: Pax vobis, ego sum, nolite timere? Et cum conturbati & Ibidem. 24
conterriti existimarẽt se spiritum videre, iterum dixit ad illos: Quid turbati estis? & quare cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte, ecce manus meas, & pedes meos, quia ego sum ipse. Palpate, & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Hæc ergo iam tunc futura posterioribus temporibus mysteria reuelata sunt. Deniq; ex ipsis exprimũtur sermonib', vt ipsum esse intelligamus & qui ante in Ioseph, & postea in suo locutus est corpo re, quãdoquidem nec verba mutauit. Ait enim tunc: Nolite mœsti esse. Et infra: Ascendite ad patrem meum, & dicite il

Universidad de Deusto
Biblioteca

li:Hæc dicit filius tuus Ioseph: Fecit me deus dominum to-
Matth.28. tius terræ Aegypti. Et in euãgelio ait: Nolite timere, Ite
nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam,& ibi me vide
bunt. Et infra ait:Data est mihi omnis potestas in cœlo & in
terra.hoc est dicere:Diuinę hoc fuit dispensationis vt acci-
perem potestatem,non acerbitatis humanæ.Non obiicit sce
Gene.45. lus,qui numerat præmium.Quod autem habetur in Genesi
Ad vitam enim vestrã misit me deus ante vos, reddit in eu-
angelio,dicens:Docete omnes gentes,baptizãtes eos in no-
mine patris & filij & spiritus sancti.Hęc enim merces & vi-
ta sanctorum,quod etiam alios redemerunt. Illud quoque
aduerte nõ ociose scriptum in Genesi: Et eris prope me tu,
& filij tui,& filij filiorum tuorum. Hoc est enim quod dixit
Matth.28 in euangelio: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vs-
que ad consummationem seculi. Quàm euidens quoque il-
lud mysterium, quòd veluti completo omni mandato fra-
trem suum complectitur Beniamin, & cecidit super col-
lum eius, sicut completo euangelio Christus Paulum am-
plectitur quibusdam misericordiæ suæ brachiis, & inter- B
na opinione curuatum, velut à collo in cœlum erigit. Vn-
Philip.3. de & ille erectus à Christo, ait: Nostra autem cõuersatio
in cœlis est.

De gaudio Pharaonis quòd Ioseph agnouisset fratres suos, & de exhortatione eius ut Ioseph inuitet fratres ut ue-niant cum patre illorúmque executione, & peruentione ad Iacob, narrationéque singulorũ, & quòd Ioseph ad-huc uiueret. Et de mysteriis circa hæc. Caput XIII.

Gene.45. ET gauisus est Pharao quod Ioseph agnouisset fra
tres suos. Vnde & diuulgata est vox in domo
Pharaonis. Et hortatus est sanctum Ioseph vt fra
tres suos inuitet, vt veniant cum patre, & mandat
impleri eorum sarcinas tritico,& vehicula dari.) Vnde hæc
humanitas barbaro, nisi illud ostenderetur magnum myste
rium,quoniam non inuidet ecclesia cùm redimuntur Iudęi,
& populus Christianus hac adiunctione lætatur, & quibus
potest subsidiis iuuat, & mittit euangelizantes regnum dei, C
quo maturius euocentur? Quibus dantur binæ stolæ. Et al-
ligat Paulum cum eius dicta depromit, cui trecenti aurei &
quinque stolæ diuersi coloris conferuntur à Christo. Tre-
centos aureos habet,qui crucem prædicat Christi.Ideoque
1.Cor.2. ait:Neq; enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Chri
stum Iesum, & hunc crucifixum. Et bene aureos accepit,
quia non in suasoriis humanæ sapientiæ verbis, sed in ostен
sione spiritus prædicabat. Quinque autem stolas accepit,
vel sapientiæ multiplices disciplinas, vel quod nullis sen-
suum corporalium captus illecebris, vbi alij periculum, il-
le teneret victoriam, qui omnes voluptates carnis singula-
ri cõtinentia & virtute superaret, cuius ingenium studiúm-
2.Cor.12. que nulla corporis hebetaret infirmitas, qui cũ esset in cor-
pore, corpus se habere nesciret. Denique raptus in paradi-
sum, siue in corpore siue extra corpus nesciens,audiuit ver-
ba ineffabilia quæ loqui homini non liceret,qui postremum
nihil terrenum oleret in terris, sicut ipse docet, dicẽs: Quia
2.Corin.2. Christi bonus odor sumus deo in iis qui salui fiunt. Præcel- D
lit igitur Paulus, & eius exuberat portio,sed tamen habent
& alij prędicatores gratiã suam,binas stolas accipiunt. Quas
vtique illas? Dubitare non debes,quia legisti de sapientia di
Prouer.31. ctum: Binas vestes fecit viro suo. Vna est mystica, moralis
altera.Sed nõ omnes apostoli,non omnes prophetæ,non o-
mnes pastores,non omnes virtutes,non omnes habent gra-
tiam curationum,non omnes linguis loquuntur. Vbi diuer-
sa merita,diuersa & præmia.Mittuntur & patri munera.Fi-
lius honorat patrem. Christus populum suum inuitat pro-
missis,inuitat muneribus.Portant hæc munera asini illi inu-
tiles & laborioси ante, nunc vtiles: portant in typo Christi
munera,portaturi in euãgelio munerum largitorem. Dimi-
sit autem frarres suos,& abierunt.Et dixit illis Ioseph: No-
lite irasci in via. Quàm bene docet ab iracundia præcauen-
dum, quod ea posset etiam amantes sui separare germanos:
& maximè in via fugiendam esse discordiam,vbi ipse vian-
di comitatus debet esse inuiolabilis, & gratiæ habere cõfor
tium. Quid autẽ aliud ait dominus Iesus ex hoc corpore re-

A cessurus,cum discipulos dimitteret suos, nisi ne irascerẽtur
in via,dicẽs:Pacem relinquo vobis,pacem meam do vobis? Ioan.14.
Vbi enim pax est,iracundia locum non habet, ablegatur dis
cordia,fugatur dissensio.Hoc est ergo quod ait:Pacẽ meam
do vobis:id est,nolite irasci in via.Et vide ne in hac via di-
cat, hoc est in hoc cursu totius vitæ indignationem cauen-
dam,quod ira sæpe etiam innocẽtes in crimen abducat,quia
dum iusto amplius irascimur,& volumus alienum coercere
peccatum, grauiora peccata committimus. Ideo Apostolus Roma.12.
ait:Non vosipsos vindicãtes charissimi,sed date locum iræ.
hoc est, declinemus eam ne nos illa corripiat. Vnde domi-
nus Iesus dimittens ad euangelizãdum discipulos, misit eos
sine auro,sine argẽto,sine pecunia,sinevirga,id est,vt & in-
centiua litis, & instrumẽta eriperet vltionis. Et ascẽderunt,
inquit,de Aegypto,& venerũt in terram Chanaan ad Iacob
patrem suum, & nunciauerunt illi dicentes: Quia Ioseph fi-
lius tuus viuit, & ipse est princeps totius terræ Aegypti.
Quid est terra Chanaan quæ nutabat? Quid igitur tam cui-
dens quàm apostolorũ tempora designari? Quibus ingres-
sis Iudæorum synagogas nutantes, domini Iesu potentiam
prædicabant, sicut habemus in Actis apostolorum, dicente Actu.2.
Petro: Hunc ergo Iesum resuscitauit deus, cuius nos testes
sumus.Dextera igitur dei exaltatus, repromissione spiritus
sancti accepta à patre,effudit hoc donum quod vos videtis.
Aduertimus certe quomodo & viuere eum, & terræ totius
principem dicat, quia aperiens horrea sua spiritalis gratiæ
donat omnibus vbertatem. Hæc dicebant Apostoli, sed
Iudæi non credebant, sed iniiciebant manus in eos, sed tra-
debant in custodiam prædicatores salutis. Vnde & de Ia-
cob scriptum est: Expauit mente. non enim credebat eis.
Expauit affectu plebis incredulæ, sed posteaquam Christi Gene.46.
gesta cognouit, tantis beneficiis & operibus delinitus re-
sumpsit spiritum dicens: Magnum mihi est si adhuc filius
meus Ioseph viuit: ibo & videbo eum priusquam moriar.
Primum & maximum fidei fundamentum, in resurrectio-
nem Christi credere. Quicunque enim crediderit resusci-
tatum,festinus requirit,deuotus accipit,& intima deũ men-
te veneratur. Credit enim quòd ipse non moriatur, si cre-
dat in resurrectionis authorem.

De Israel patris eleuatione ac profectione, & hostiarum circa puteum iuramenti immolatione, eiúsque per do-minum consolatione, ac descensu in Aegyptum cum ani-mabus septuaginta: & de mysteriis prædictorum. De ip-sius denique Iacob ad filios adhortatione ut congregen tur ad audiendum ea quæ occursura sint eis in nouissi-mis diebus. Caput XIIII.

ET eleuans se Israel, venit ad puteum iuramenti, Ibidem.46
immolauítque hostiam deo patris sui Isaac.) Me-
rito eleuatur qui festinat ad Christum.Fides prę-
cedit deuotionem. Prius se eleuauit, postea im-
molauit.Ille enim bene immolat,qui cognitionem diuinita
tis inuestigauerit. Dixit autem deus ad Israel in visu nocte
dicẽs:Iacob,Iacob.Qui dixit:Quid est?Et domin' ait: Ego
sum deus patrum tuorum. Noli timere, descende in Aegy-
ptum:in gentem enim magnam faciã te ibi. Ego descendam
tecum in Aegyptũ,& ego deducã te in perpetuũ.) Quem-
admodum quæ ipsi legunt non intelligũt:& Moysen quem
laudant,abnegãt, cum eius scripturis credere nolunt. Quid
euidentius quàm quod hoc loco inuitantur vt ad ecclesiam
dei transeant,& qui ante intra Iudææ terminos coarctaban-
tur angustos, ad populum dei migrent, qui ex toto orbe
ex omnibus nationibus congregatus in magnam factus est Psalm.81.
gentem? Denique in omnem terram exiuit sonus eorum. Vo
catur ergo à filiis suis Iacob,id est à Petro,Paulo,Ioanne,po
pulus Iudæorum,inuitatur ad gratiam.Ipse quoque deus no
ster proprio eum hortatur oraculo,spondet ei profectum fi
dei,muneris sui fructum, dicens ei:Ioseph mitter manus su-
per oculos tuos. Non vtique sanctus patriarcha solicitus e-
rat à quo ei oculi clauderentur, licet etiam intellectu sim-
plici moralis exprimatur affectus. Nam si eos quos diligi-
mus cupimus frequenter amplecti, quanto magis recessu-
ri ex hoc corpore, ipso charorum pignorum tactu delecta-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mur extremo, & hoc mulcemur viatico? Tamen mystice li A
cet nobis intelligere quod postea cognituras deum sit po-
pulus Iudæorum. Hoc est enim mysterium, quod verus Io
seph immittet manus super oculos eius, vt qui non videbat
ante, iam videat. Veni ad euangelium, lege quemadmodum
Ioan.9. cæcus ille sanatus sit, cui Iesus manum imposuit, & eius abs-
tulit cæcitatem. Non enim morituris Christus manum im-
ponit: sed victuris: aut si morituris, recte, quia prius mori-
mur, vt reuiuiscamus. Non enim possumus deo viuere, nisi
Gene.46. peccato ante moriamur. Descendunt igitur in Aegyptum
septuaginta animæ, sicut scriptũ est. Et hoc est mysticę nu-
mero remissionis, quia post tantam duritiam, post tanta pec
cata haberentur indigni, nisi donaretur his remissio pecca-
torum. Occurrit illi Iudas, hoc est confessor erroris. Hunc
sui venturus Iudæorum populus prænuncium mittit. Ideo
& Ioseph verus, id est arbiter & interpres diuinitatis occur
rit, quia præcedit iam confessio, quos antea perfidia possi-
debat. Interpres enim diuinitatis est Christus, quia deum
Ioan.1. nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus filius qui est in sinu pa B
tris, ipse enarrauit. Hic senilis iam ætatis, & sessum suscipiet
vltimis temporibus populum Iudæorum, non secundum il
lius merita, sed secundum electionem suæ gratiæ, & impo-
net manum super oculos eius, vt cæcitatem auferat. Cuius
ideo distulit sanitatem, vt postremus crederet, qui ante non
putauit esse credendum, & prærogatiuam superioris dile-
ctionis amitteret. Vnde & Apostolus ait: Quia cæcitas ex
Roma.11. parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret,
& sic omnis Israel saluus fieret. Gesta igitur patriarcharum,
futurorum mysteria sunt. Denique ipse Iacob ait ad filios
suos: Congregamini vt annunciẽ vobis quæ occursura sunt
vobis in nouissimis diebus. Congregamini, & audite Israel
patrem vestrum.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE BENEDICTIONI- C
BVS PATRIARCHARVM.

Quod filij discere debeant reuerentiam & honorem deferre patribus, vt benedictionibus eorum digni habeantur, & de commendatione paternæ benedictionis. Quódque sanctus Ioseph benedictionem sumere festinauerit, & filios suos Manassen & Effren obtulerit, quos & Iacob benedixit. Et de mystica huius benedictionis ratione. Caput I.

De prophetica benedictione Ruben primogeniti, quæ magis prophetia quàm benedictio est. Et de errore Iudæorum, atque mysteriis circa eam. Caput II.

De prophetia eorum quę euentura erãt filiis Symeon & Leui, quorũ nominibus tribus designãtur. Et de cõfutatione opinionis Iudæorum circa mysticã & pulcherrimam istius benedictionis interpretationem. Caput III.

De benedictione Iudæ, & mystica eiusdem significatione. Caput IIII.

De benedictione Zabulon, & mysteriis illius. Caput V. D

De benedictione Isachar, & mystica eius expositione. Caput VI.

De prophetica benedictione Dan, ac mystico eiusdem intellectu. Caput VII.

De benedictione Gad, & mystica eius interpretatione. Caput VIII.

De benedictione Aser, & mysteriis eiusdem. Caput IX.

De benedictione Neptalim, & mystica illius declaratione. Caput X.

De benedictione Ioseph, & qua ratione super omnes filios eum pater vberius prosecutus sit, ac de mystica illius benedictionis expositione. Caput XI.

De benedictione Beniamin, & mystica repræsentatione eiusdem. Caput XII.

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI,

Liber de benedictionibus Patriarcharum.

Caput primum.

PRimum omnium quantam discimus parentibus deferre reuerentiam, cum legimus: quoniam qui benedicebatur à patre, benedictus erat: & qui maledicebatur, maledictus erat? Ideo hanc parentibus gratiam donauit deus, vt filiorum pietas prouocetur. Prærogatiua igitur parẽtum disciplina est filiorũ. Ho Exod.20.
nora ergo patrem, vt benedicat te. Honoret pius patrẽ propter gratiam, ingratus propter timorem. Etsi pauper est, & non habet diuitiarum copias quas relinquat filiis, habet tamen vltimæ benedictionis hæreditatem, qua sanctificationis opes successoribus largiatur. Et multo plus est beatum quàm diuitem fieri. Festinabat Ioseph sumere benedictio- Gene.48.
nem. Deniq; & filios suos obtulit Manassen & Effrem, quos benedixit Iacob, vt quia duodecim habebat filios, & tertius decimus erat futurus apostolus Paulus, quasi posterior electus, tertiadecima tribus de Manasse & Effrẽ nepotibus sanctificaretur in vtrunque diuisa, quo Paulus nõ extra paternarum numerum tribuum inueniretur, qui vteris testamẽnti & noui egregius prædicator paternæ benedictionis hæreditatẽ sibi quoque facile profeciſſe comprobaret. Quàm præclara & in hoc mysteria, quod sumens Ioseph filios suos quos susceperat in Aegypto, Effrem ad dexteram suam, ad sinistram autẽ Israel patris sui, Manassen autem ad sinistram suam, ad dexteram autem Israel applicuit eos ante patrem. Extendens autem Israel manum dexteram, imposuit super caput Effrem qui erat iunior, & stabat à sinistra sui: & sinistram suam posuit super caput Manassen qui erat ad dexterã, & ita immutatis manibus benedixit eos. In quo & Ioseph naturæ ordinem seruauit, vt seniori filio plus deferret, sicut Isaac quoque in Esau priorem filium benedictionẽ præferre cupiebat. Sed minorẽ filium in typo iunioris populi credidit præferendum, sicut erat ipse à matre prælatus. Denique Manasses ex obliuione latina interpretatione signatur, eo quòd populus Iudæorum oblitus est deum suum qui fecit eum. Et quicunque ex ea plebe crediderit, tanquam ex obliuione reuocatur. Effrem autem fœcunditatem fidei interpretatione nominis pollicetur, qui auxit patrem, sicut ait
ipse Ioseph dicens: Quia auxit me deus in terra humilitatis Ibidem. 41.
meæ. Quod proprium est populi iunioris, qui corpus est Christi, augens patrem, & deum proprium non relinquens. Denique spiritaliter de populis hoc esse mysterium senior declarauit. Nam cum filius putaret eum errasse vitio hebe- Ibidem. 48.
tioris aspectus, conuertere voluit manus eius, dicens: Non sic pater, hic enim primitiuus est. Impone dexterã super caput eius. Sed noluit, & dixit: Scio fili, scio. Et hic erit in populum, & hic exaltabitur, sed frater eius iunior maior illo erit, & semen illius erit multitudo gentium. Denique præferendum Effrem seniori germano, etiam benedictionis serie prophetauit dicens: In vobis benedicetur Israel, dicentibus: Faciat vobis deus sicut Effrem & Manasse. Et ideo cum essent nepotes, in locum filiorum sunt adoptati, vt non essent auitæ benedictionis expertes.

De prophetica benedictione Ruben primogeniti, quæ magis prophetia quàm benedictio est. Et de errore Iudæorum, atque mysteriis circa eam. Caput II.

HAc benedictione celebrata, vocauit etiam filios suos. Et qui ante iuniorem seniori prætulerat, cœpit à primo, vt in illo mysterij præferret gratiam, in hoc ordinem seruaret ætatis: simul quia ante in duobus benedixerat vniuersos cum omni posteritate & progenie futurorum, ne aut superflua videretur plebis ite-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rata benedictio, aut prior æstimaretur infirma. Meritóque repetitam magis annunciationem eorum quę posterioribus essent ventura temporibus, quàm benedictionem conferre se dicit. Denique sic cœpit. Rubē primogenitus meus, tu virtus mea, & initium filiorum meorū, durus portari, durus & temerarius affecisti me contumelia. sicut aqua non efferueas. Ascendisti enim in cubile patris, tunc polluisti thorum quo ascendisti. Nónne redargui magis quàm benedici videtur? Et ideo prophetia magis quàm benedictio est. Prophetia enim annunciatio futurorum est, benedictio autem sanctificationis & gratiarū votiua collatio. Et Iudæi putabāt quia hæc senex ad Ruben filium dicat quia cum Bala concubina patris concubuit, & thorum patrium polluit. sed facile refelluntur. Hoc enim erat ante gestum. Iacob autem quæ ventura essent in nouissimis diebus, non ea quæ gesta erant, spondet se esse dicturum. Ergo patriarchę sibi congruit & constat sententia, qui videns persequentibus Iudęis futuram domini passionem, execratur immanem primogenitæ plebis audaciā, quæ incredula, nec dei legi subdita, & iugum Christi dura nescięs portare ceruice, auctorem vitæ non solum scelere necis, sed etiam sacrilegæ insultationis affecit iniuria. Non efferueas, inquit, sicut aqua. ne in maiorem prorumpat amentiam, & feruor furoris atque insaniæ non sinat resipiscere peccatores, sed agant pœnitentiam peccatorum, quoniam durus ascendit populus cubile patris, & thorum polluit sanctum, hoc est carnem domini Iesu cōditoris nostri patibulo affigens crucis, in qua velut in quodam cubili & patrio thoro sancti eius salutari refectione requiescunt. Quis igitur abnuat de populo dictū, cum populo hęc vniuersa conueniant? Ipse enim dictus est primogenitus Israel, ipse duræ esse ceruicis. De ipso dixit Moyses: Vos autem populus duræ ceruicis estis. Et reuera quis tam durus, & temerarius, & contumelioſus, quàm populus Iudæorum, qui dominum Iesum, per quem viderant mortuos suscitatos, cæcos illuminatos, flagellis verberauerunt, clauis confixerunt, cum diuina eius opera negare non possent? Quod scribis & pontificibus authoribus, & principe sacerdotum Caipha pariter sęuiente commissum, euangelij series declarauit. Et ideo sanctus propheta refugit tanti sceleris participatum, ne per successionem generis auderent tanti patriarchæ sibi arrogare consortium.

Genes. 49.

Exod. 32. & 33.

De prophetia eorum quæ euentura erant filiis Symeon & Leui, quorum nominibus tribus designantur. Et de confutatione opinionis Iudæorum circa mysticam & pulcherrimam istius benedictionis interpretationē. Cap. III.

CONtestatur iustus & abdicat posteritatem quę patrium non seruaret affectum: & quia præuidit flagitium, perhorrescit consilij contagium. In consilium, inquit, eorū non veniat anima mea, & in congregatione eorum non cōtendant viscera mea, quoniam in ira sua occiderunt homines, & in cupiditate sua subneruauerunt taurum. Quod dicit, de filiis quidē dicit Simeon & Leui, sed eorū nomine tribus signatur, quæ appellatione simili vocabatur. Quam interpretationem pulcherrimam deriuāt Iudæi, vt arbitrātur, quia propterea arguat filios Iacob, quia propter stuprum sororis Sicimas isti duo præ cæteris fratribus vltum ire cupientes, simulauerunt cum ipsis inire velle se gratiam, & ideo oportere circuncidi eos suasserunt illis, vt religione concordi pax inter eos, & recipiendæ affinitatis societas firmaretur: sed circunciſos adorsi, recentibus adhuc vulneribus, & inualidis viribus quas dolor soluerat fractas, die superuenientes tertio necauerunt. Ideo & fortasse isti duo vltores præ cæteris, quia Scribarum & sacerdotum authores sunt. Nulli enim magis quàm sapientes & sacerdotes debent castimoniā vindicare. Sed in hoc quoque errant Iudæi. Isti enim causas doloris sui præstiterant patri, asserentes se in illa licet ætate iuuenili vindices læsæ fuisse pietatis, & violatæ castitatis vltores. Quod vtique sanctus condemnare non poterat, quia non passi sunt inultam sororem suam loco esse meretricis, quæ & virginitatem amiserat, & vindictæ solatium non habebat: maxime cum ipse sic factum probauerit, vt Sicimam possideret in mortem,

Gene. 34.

A donarétq; eam filio suo dilectissimo Ioseph, dicens ad eum: Do tibi Sicimā præcipuam super omnes fratres tuos, quam accepi de manibus Amorreorum in machæra mea & arcu. Quod factum negari non potest. Interpretari tamen possumus per Sicimam humeros significari, per humeros opera. Hæredem ergo bonorum benedictionibꝰ operum sanctum Ioseph præ cæteris elegit, cuius opera fratres æquare non poterant. Quis enim facta Christi poterat adæquare? Tum præterea immaculatus & castus de hoc terreno diuersorio, & impuritatis authoribus manubias reportauit, locum stupris & flagitiis vacantem ad incolatum sanctorum verbis cœlestibus & gladio capiens spiritali: vt vbi inhabitatores ante lasciuiæ & principes luxuriæ versabantur, vbi fuerant incentiua libidinis, & fomenta nequitiæ, ibi nunc sancti sacerdotes magisteria doceant castitatis, & plurima virginalis integritatis exempla quodam supernæ lucis fulgore resplendeant. Tribus igitur sunt quæ designantur nominibus patriarcharum, quia de tribu Symeon scribæ sunt, de tribu Leui principes sacerdotum, qui perfecerunt nequitiam suam B in domini passione, mēsuram omnē paternæ impietatis implentes. Ipsi consilium cogitauerunt aduersus dominum Iesum, vt occiderent eum, sicut Esaias dicit: Væ animæ ipsorum, quia cogitauerūt consilium malum aduersum se dicentes: Alligemus iustum, quia inutilis est nobis. Ipsi occiderūt prophetas & apostolos, annunciantes domini saluatoris aduentum, passionis & resurrectionis gloriam prædicantes. Ipsi postea in sua cupiditate terrena flagitia desiderabāt, diuina consortia refugientes, corporis castimoniam, sobrietatem mentis, contemptum pecuniæ, lucrum gratiæ. Subneruauerunt autem taurum, illum videlicet cornua producentem & vngulas, quem vident pauperes & lætantur, quoniam verbum dei exaltauit cornu populi sui, quo & inimicos repulit, & præmium coronæ cœlestis emeruit. Hic est taurus quo ecclesia figuratur in luna, tunc plenior cum velut cornibus nixa taurini, spacium totius orbis includit. Tamen prophetiæ huic videtur etiam gratiam benedictionis adiungere. Nam & ad primogenitum Ruben dicendo, Non C efferueas vt aqua, peccatū statuit, quia aqua mundare magis delicta, mentésque nostras ab omni solet vitiorum feruore reuocare. Et iterum dicendo ad Symeon & Leui: Diuidam vos in Iacob, & dispergam in Israel, ostendit gentium congregatione redimendos. Percusso enim pastore grex ille dispersus est, qui fuerat ante collectus, vt qui non erat, introiret, & sic omnis Israel saluus fieret. Et maxime propter tribum Leui debemus hoc credere, quia ex ea tribu dominus Iesus videtur secundum corporis susceptionem genus ducere. Ex qua tribu sunt sacerdotes Leui & Nathan, quos sanctus Lucas in euangelij libro quem ipse scripsit, inter maiores domini computauit. Sacerdos enim patris, & princeps omnium sacerdotum, sicut scriptum est: Tu es sacerdos in æternum, sacerdotalis originis successionem debuit vindicare. Vnde & Moyses benedixit hanc tribum, dicens: Date Leui sortem suffragij eius, & veritatem eius viro sancto. Benedixit etiam Moyses tribum Ruben, sicut habes scriptum: viuat Ruben, & non moriatur, & sit multus in numero. Neque enim benedixisset, si secundum patriarchæ sententiam benedictione scisset indignos. Certe quod strictim ille præteriit, iste compleuit.

Ibid. 41.

Psalm. 109.

Deut. 33.

Ibidem.

D

De benedictione Iudæ, & mystica eiusdem significatione. Caput IIII.

ET quia per admixtionem generis Iuda & Leui tribus iūctæ sunt, ideo Matthæus ex tribu Iuda descripsit eius familiam. Et Apostolus ait: Quoniam de Iuda ortꝰ est dominus noster. Vt ex tribu Leui sacerdotalis & plena sanctitatis ānumeraretur hæreditas: ex tribu autem Iuda, ex qua Dauid & Salomō & reliqui reges fuerūt, regalis successionis splendor resulgeat, vt idem rex & sacerdos scripturarū testimonio demōstretur. Meritóq; se circa gratiam Iudæ Iacob sanctus effudit, dicens: Iuda, te laudabunt fratres tui. manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum. adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda. ex germine fili mi ascendisti. recumbens dormisti vt leo, & tanquam catulus leonis. quis suscitabit eum? Non deerit iudex ex

Hebr. 7.

Gene. 49.

Universidad de Deusto

dex ex Iuda, & princeps de femoribus eius, donec veniat cui repositum est, & ipse erit expectatio gẽtium, alligans ad *Λιθε vitem asinã suam, & cilicium* pullum asinæ suæ. Lauabit in vino stolã suam, & in sanguine vuę anaboladium suum. Hilares oculi eius vino, & dentes candidiores quàm lac. Ad Iudam quidẽ patriarcham dirigi videtur alloquium, sed Iuda ille posterior verus cõfessor exprimitur, qui ex ea tribu natus est, qui solus laudatur à fratribus, de quib' dicit: Narrabo nomen tuum fratribus meis. Dominus per naturam, frater per gratiam, cuius manus quas expandit ad populũ non credentẽ, super dorsum inimicorũ [tuorũ]. Hisdẽ enim manibus atque eadẽ passione suos texit, & subiugauit aduersarias potestates, omnésque fidei & pietatis exortes subditos sibi fecit. Et dominaberis inimicorum tuorum, quos inimicos sua malitia fecit, non Christi volũtas. In quo magna gratia domini. Etenim spiritales nequitiæ, quæ ante ceruicem nostram iugo solebant captiuitatis inflectere, ita vt Dauid ipse manus quodammodo triumphantium sentire se scriberet, dicens: Super dorsum meum fabricauerunt peccatores: ipsæ nunc subditæ triumpho Christi, & quibusdam manib' eius, id est factis operibúsque subiectæ, perpetuæ subeũt captiuitatis ærumnam. Ipse vtique qui adoratur à filiis patris sui, quãdo adoratur à nobis, quibus ipse permisit vt patrem vocemus, cuius seruum esse virtutis est. Catulus leonis Iuda. Nónne euidenter & patrem expressit, & filium declarauit? Quid tam euidens quo vnius naturæ filius dei cum patre esse doceatur? Leo ille, hic catulus leonis. Vili comparatione, eiusdem naturæ ac potentiæ vnitas intelligitur. Rex ex rege processit, fortis ex forte. quia futuros prouidebat qui filium assererent iunioris ætatis, occurrit his subiiciens, Ex germine mihi ascendisti, recumbens dormisti vt leo, & tanquam catulus. Et alibi habes: Quia ipse est leo de tribu Iuda. Ergo quia catulum dixerat, bene statim leonẽ posuit, hoc est dicere: Non capiantur aures vestræ quia catulum audierunt, filium expressi, nõ dixi minorẽ. Et ipse est leo sicut pater. Audiãt quia & leonem & catulum appellauit, leonem quasi perfectæ plenæque virtutis, catulum quasi filium, ne quis cum audiret, equalem patri non putaret filium. Non sic laudatur filius, vt separetur à patre. Ille probat equalem qui filium confitetur. Mirifice autem & incarnationem eius expressit dicens: Ex germine mihi ascendisti. eo quòd tanquam frutex terrę in aluo virginis germinauit, & vt flos boni odoris ad redemptionem mũdi totus maternis visceribus in splendore nouæ lucis emissus ascenderet, sicut Esaias dicit: Exiet virga de radice Iesse, & flos ex radice eius ascender. Radix familia Iudæorum, virga Maria, flos Mariæ Christus est, qui fœtorem mundanæ colluuionis aboleuit, odorem vitæ æternæ infudit. Habes ergo incarnationem, accipe passionem. Recumbens, inquit, dormisti vt leo, quando iacuit in sepulchro, velut quodam corporis sui somno quietus, sicut ipse ait: Ego dormiui, & requieui, & surrexi, quoniam dominus suscepit me. Vnde & Iacob ait: Qui suscitabit eum, hoc est quem dominus suscipiet. Quis est alius qui resuscitet, nisi ipse se sua patrísque resuscitet potestate? Video natum authoritate propria, video mortuum propria voluntate, video dormiẽtem potestate propria. Qui omnia suo fecit arbitrio, cuius alterius vt resurgat egebit auxiliis? Ipse igitur resurrectionis suæ author est, qui mortis est arbiter, qui expectatur à gẽtibus. Et ideo donec ille veniat, non deficiet dux ex Iuda, vt vsque ad eius ortum regalis successionis fides incorrupta seruetur. Postea enim, vt docuimus tractatu habito in euangelio, per Herodẽ adulterata successio prærogatiuam dignitatis amisit. Etenim quia verum regem negauerũt, falsos habere cœperunt. Ergo hoc dicit patriarcha: Seruabitur in iudicibus vel regibus Iudæorum intemeratæ successionis hæreditas ducta per reges, donec veniat cui repositum est vt ecclesiam dei congreget ex conuentu nationum omnium, & gentilium deuotione populorum, hoc est, ipsum manet, ipsi debitum seruatur, ipsi tantæ gratiæ prærogatiua defertur. Et ipse est expectatio gentiũ. Plus dixit quàm si dixisset, ipsum expectant gẽtes, eo quòd omnis spes ecclesiæ in ipso recumbat. Ideo dicitur Moysi: Solue calceamentum pedum tuorum. ne ipse sponsus ecclesiæ crederetur, qui dux plebis eligebatur. Ideo soluit calceamentum suum Iesus Naue, vt venturo tanti muneris gratiam, & ipse seruaret. Ideo dicit Ioannes: Post me venit vir, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius. Ideo dicit: Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, & gaudio gaudet. hoc est, ipse solus vir est ecclesiæ, hic est expectatio gentium, huic deferentes copulę gratiam nuptialis, calceamentum suũ soluerunt prophetæ. Hic sponsus est, ego amicus spõsi. gaudeo quia venit, quia vocem audio nuptialem, quia iam non dura peccatorum supplicia, dura legis tormẽta, sed remissionem criminum, vocem lætitiæ, sonum iucũditatis, exultationem festi nuptialis audimus. Hic est ille alligãs ad vitem asinum suum, & cilicium* pullum asinæ suæ, vt seruorẽ spiritus sancti habeat congregatio nationum ante remissa & negligens, sed iam deuota per Christũ, & viti illi perpetuæ, hoc est domino Iesu, qui ait: Ego sum vitis, pater meus agricola: velut fructuosi palmites quibusdam inexolubilibus vinculis fidei alligemur. Hoc est illud mysterium, quod pullũ asinæ solui iussit in euangelio, & ipse dominus Iesus sedit super eum, vt alligatus ad vitem perpetua sanctorum suauitate requiesceret. Lauit, inquit, in vino stolam suam. Bona stola est caro Christi, quæ omnium peccata operuit, omnium delicta suscepit, omnium errores texit. Bona stola, quæ vniuersos induit veste iucunditatis. Lauit hanc stolam in vino, quando cum baptizaretur in Euphrate*, descendit spiritus sanctus sicut columba, & mansit super eum. Quo significatur quod plenitudo spiritus sancti indiuidua in eo fuerit, nec recesserit. Vnde & euãgelista ait: Quia plenus spiritu sancto dominus Iesus, regressus est ab Iordane. Lauit ergo Iesus stolam suam, non vt suam, quæ non erat, sed vt nostram quæ erat, sordem abluer et. Denique ait: Et in sanguine vuæ anaboladium suum, hoc est in passione coporis sui diluit gentes suo sanguine. Etenim verbi anaboladium gentes sunt, sicut scriptum est: Viuo ego dicit dominus, nisi omnes eos induam sicut vestimentum. Et alibi: Sicut amictum mutabis eos, & mutabuntur. Non ergo sanguine proprio sua peccata quæ non erant, sed nostra quę fecimus delicta mundauit. Et bene vnam dixit, quia sicut vua pependit in ligno. Ipse est vitis, ipse vua. Vitis, ligno adhærens. Vua, quia lancea militis apertum latus emisit aquam & sanguinem. Sic enim dixit Ioannes: Quia exiuit de eo aqua & sanguis. Aqua ad lauacrum, sanguis ad precium. Aqua nos abluit, sanguis redemit. Et ideo ait propheta: Hilares oculi eius vino, & dentes candidiores quàm lac: significans prophetas & apostolos. Alij enim sicut oculi Christi præuiderunt & annunciauerũt eius aduentum, de quibus ipse dicit: Abraham diem meum vidit, & gauisus est. Et vnus de prophetis dicit: Vidi dominum sabaoth. quem vidẽtes spiritali lætitia complebantur. Alij verò, hoc est apostoli, quos dominus à peccatorũ labe mundauit, super lac candidiores facti sunt, quos macula nulla postea fuscauit. Etenim lac temporale est, gratia autem apostolorum perpetua manet, qui nobis spiritalia illa atq; cœlestia conficientes alimenta, mentis internæ viscera saginarunt. Sunt etiam qui mãdata domini lucida, quæ diuino ore deprompta sunt, sicut lac nobis facta arbitrentur, quibus nutriti ad panis cœlestis peruenimus alimoniam. Vnde & Paulus ait: Lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis. Corinthios in principio fidei potu lactis imbuit. Sancti illi quorum fides annunciatur in vniuerso mundo, tanquam ablactati esca solidiore firmantur.

Pſalm.21. Pſal.118. Apoc.5. Genes.49. Pſalm.3. Gene.49. Exod.3. Ibidem. Eſaiç.11. Gene.49. Lucæ.3. Ioan.3. Gene.49. *Λιθε Gene.49. Ioan.15. Matth.21. Gene.49. *Iordane Marc.1. Lucæ.4. Gene.49. Pſalm.101. Gene.49. Ioan.19. Gene.49. Ioan.8. 1.Cor.3.

De benedictione Zabulon, & mysteriis illius. Caput V.

ZAbulon iuxta mare habitabit, & ipse secus accessus nauium, & pertendit vsque ad Sidonem.) Ipsa nominis interpretatio meliora promittit, eo quòd Latina expressio liberationem significet à nocturnis, quod est vtique bonum, & eius qui sperat in pennis domini, quẽ circundat veritas eius, ne timeat à timore nocturno, & à negocio perãbulante in tenebris. Hic ergo Zabulon iuxta mare, inquit, habitabit, vt videat aliorum naufragia, ipse immunis periculi, & spectet alios fluctuantes in freto istius mũdi, qui circunferantur omni vẽto doctrinæ, ipse fi-

Gene.49. Pſal.90.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dei radice immobilis perſeuerans, ſicut eſt ſacroſancta eccleſia radicata atque fundata in fide, ſpectans hæreticorum procellas, & naufragia Iudæorum, quoniam gubernatorem quem habuerant, abnegarunt. Circa fluctus itaque habitat, non fluctibus commouetur, magiſque ad ſubueniendum parat aquam periculo obnoxiam, vt ſi qui tempeſtatibus acti grauibus cõfugere ad portum velint, præſto ſit eccleſia tanquam portus ſalutis, quæ expanſis brachiis in gremiũ tranquillitatis ſuæ vocet periclitãtes, locum fidæ ſtationis oſtendens. Eccleſiæ igitur in hoc ſeculo tanquam portus maritimi per littora diffuſa occurrunt laborantibus, dicentes eſſe credentibus refugiũ præparatũ, quo ventis quaſſata nauigia poſſint ſubducere. In his eccleſiis ſunt principes Zabulon, & principes Neptalim, ſicut docet quinquageſimus ſeptimuſdecimus pſalmus. quorum alij liberatores ſunt à tempeſtate nocturna, clamantes: Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Alij ſunt latitudinis apoſtolicæ, qui poſſunt dicere: Os noſtrum patet ad vos ô Corinthij, cor noſtrũ dilatatum eſt. Ipſi ſunt iſti qui cum eſſent in tenebris, lucem viderunt magnam, ſicut prophetæ teſtatur, dicens: Regio Zabulon, & regio Neptalim, via maris trans Iordanem, populus qui ſedebat in tenebris, viderunt lucem magnam: qui ſedebant in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. Exploratores igitur ſecus acceſſus nauium poſuit dominus deus noſter patriarchæ huius hæredes, cuius cura peruigil & ſpiritalis ſucceſſio pertẽdit vſque ad Sidonem, hoc eſt vſque ad gentes peruenit, vt domini miſericordia peccata abluat nationũ. Sidon enim primitiuus eſt filius Cham, illius vtique qui propter irreuerentiam paternæ pietatis maledictione damnatus eſt. Patris ergo liberatio nocturna, tanquam in excubiis poſita propugnaculi ſpiritalis, ne quis ſcopuloſa vitæ huius itinera poſſit incedere, pertendit vſque ad grauiſſimorum criminum peccatores, & Sidones ipſos, qui ante ſuperſtitione vehementi venatores ſcelerum nuncupabantur, & (vt interpretatio docet) ſoluta hæreditate maledicti donat, atque hæreditate benedictionis abſoluat, vt vbi maior reatus erat, ibi nunc vberior ſit gratia.

Roma.13.

2.Cor.6.

Eſaiæ.9.

De benedictione Iſachar, & myſtica eius expoſitione.
Caput VI.

Sachar bonum concupiuit, requieſcens inter medias ſortes, & videns requiem quia bona eſt, & terram quia pinguis, ſuppoſuit humerũ ſuum ad laborandum, & factus eſt vir agricola.) Iſachar merces dicitur, & ideo refertur ad Chriſtum: quia eſt merces noſtra, quod eum nobis ad ſpem ſalutis æternæ non auro, non argento, ſed fide & deuotione mercemur. Vnde & Dauid de ipſo dicit: Ecce hæreditas domini filij merces fructus ventris. Et ideo dicit Moyſes: Merces circa mare inhabitantium. Hic eſt qui bonũ concupiuit ab initio, & quod malum eſt deſiderare neſciuit. De quo Eſaias ait: Priuſquam ſciat puer vocare patrem, aut matrẽ, non credidit malitiæ, eligens quod bonum eſt. Requieuit inter ſortes veteris vel noui teſtamenti, vel in medio prophetarum. Ideoque inter Moyſen & Heliam medius apparuit, vt oſtẽderet nobis quod in eorum ſermonibus requiem habeat, per quos plerique peccatis renunciantes credunt in deum viuum: vel quod ipſi ſint teſtes reſurrectionis eius, & beatæ quietis. Itaque vt ad reſurrectionis ſuæ gratiam vocaret gentes (ipſa eſt enim pinguis & fertilis terra, quę fructus generat æternos, fructus centeſimos & ſexageſimos) ſubiecit humerum ſuum ad laborandum, ſubiiciens ſe cruci, vt noſtra peccata portaret. Ideoque dicit propheta: Cuius principatus ſuper humerum eius, hoc eſt ſuper corporis paſſionem diuinitatis poteſtas, vel crux ſupereminens corpori. Suppoſuit ergo humerum incumbens aratro, omnibus ſubeundis contumeliis patiens, ita ſubiectus labori, vt vulneraretur propter iniquitates noſtras, vt infirmaretur propter peccata noſtra. Et factus eſt agricola, ſciens terram ſuam bono ſeminare frumento, & fructiferas arbores alta radice plantare.

Gene.49.

Pſalm.126.

Eſaiæ.8.

Ibidem.9.

Ibidem.53.

De propbetica benedictione Dan, ac myſtico eiuſdem intellectu. *Caput VII.*

DAn iudicabit populum ſuum tanquam vna tribus Iſrael. Et factus eſt Dan ipſe ſerpens in via ſedẽs, & in ſemita mordens calcaneum equi, & cadet eques retrorſum, ſalutem exſpectans à domino.) Simplex quidem intellectus hoc habet, quod etiam Dan tribus iudicem dederit in Iſrael. Etenim poſt Ieſum Naue iudices fuerũt plebis de diuerſis tribubus. Fuit autem & Samſon de tribu Dan, & iudicauit Iſrael viginti annis. Sed non hunc prophetia ſignificat, ſed Antichriſtum qui futurus eſt ex tribu Dan. Sæuus iudex, & tyrannus immanis, iudicabit populum ſuum. Tãquam ſerpens in via ſedens deiicere tentabit eos qui viam ambulant veritatis, ſupplantare cupiens veritatem. Hoc eſt enim mordere equi calcaneum, vt veneni ſuffuſione equus ſaucius, & vulneratus dente ſerpentis leuet calcaneum ſuum: ſicut Iudas proditor tentatus à diabolo ſuper dominum Ieſum leuauit calcaneum ſuum, vt deiiceret equitem, qui ſe deiecit vt omnes leuaret. Cecidit igitur non proſtratus in faciem, quaſi dormitãs, ſed retrorſum, vt à ſuperioribus ad priora ſe extendens, à domino expectaret ſalutem. Sciebat enim ſe reſuſcitandum, & ideo iacentem Adam expectabat erigere. Vnde nos cum bene in via currimus, caueamus necubi ſerpens lateat in ſemita, & ſubruat veſtigium equi, hoc eſt corporis noſtri, & deiiciat ſubito equitem dormientem. Nam ſi vigilamus, cauere debemus aliquatenus & morſus declinare ſerpentis. Non ergo nos opprimat ſomnus negligentiæ, ſomnus ſeculi, non opprimat diuitiarum ſomnus, ne de nobis dicatur: Obdormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum. Sed ſunt & equites dormientes, de quibus ſcriptum eſt: Dormierunt qui aſcenderunt equos. Si auaritia pectus tuum vulneret, ſi libido inflammet, dormis eques, & ideo corpus tuum, hoc eſt, equum tuum non pores refrænare. Vigila ergo, vt etiam ſi deiectus fueris, hoc eſt mortuus fueris, non obdormias. Qui enim obdormiunt ſomnum ſuum, nihil inueniunt. Tu autem expecta ſalutem à domino venturam, reſpice vt gratiam reſurrectionis inuenias. Dormiebat Iudas, denique verba Chriſti non audiebat. Dormiebat Iudas, equidem ſomnum diuitiarum, qui mercedem de proditione quærebat. Vidit eum dormientem diabolus, & oppreſſum auaritiæ ſomno graui: miſit ſe in cor eius, vulnerauit eum, deiecit equitem, quem ſeparauit à Chriſto. Hanc tribum benedixit Moyſes, dicens: Dan catulus leonis, & effugiet ex Baſan, hoc eſt ex confuſione. Vnde ſecundum Græcum magis intelligere debemus, ex quo Latinus tranſtulit, quod Dan ipſe factus ſit ſerpens in via ſedens. Dan iudicium interpretatur. Et ideo graue iudicij periculum tribus iſta ſubiit, cui ſerpens illapſus Antichriſtus eſt, qui currentem ſuis ſauciaret venenis. Sed tamen ipſa tribus liberabitur à confuſione, cum fuerit confeſſa equitem reſurgentem, qui ait: Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui eſt in cœlis. qui autem me confuſus fuerit coram hominibus, confundam & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt.

Gene.49.

Deut.33.

Lucæ.12.

De benedictione Gad, & myſtica interpretatione.
Caput VIII.

GAd tentatio. Tentauit eum & ipſe, tentauit eũ ſecus pedes.) Tentatio eſt congregatio & aſtutia Scribarum & ſacerdotum, qui dominũ de tributo Cæſaris, & de Ioannis baptiſmate (vt docuit ſcriptura) tentabant, quibus dominus Ieſus in ſua iuſtitia tentamentum retorſit. Secus pedes, hoc eſt cõtinuo ſine vlla deliberatione referens, quo tentantes magis ipſe concluderet. Dicentibus enim, In qua poteſtate hæc facis? non ad quæſita reſpondit, ſed etiam ipſe propoſuit, dicens: Interrogabo & ego vos vnum verbum: quod ſi dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua poteſtate hæc facio. Iterum dicentibus, Licet tributum dare Cęſari, an non? ait: Quid me tentatis hypocritæ? Oſtendite mihi numiſma cenſus. Et offerentes iterum, interrogauit: Cuius eſt imago & ſuperſcriptio? Dicunt ei: Cæſaris. Vbi igitur eos ligauit ipſorum ſermonibus, ipſorum obligatione conſtrinxit, tunc ait illis: Reddite quę ſunt Cęſaris, Cęſari: & quę ſunt dei, deo: vt cõtra verba ſua venire nõ poſſent. Deniq; mirati abierũt ab eo. Sed non

Matth.22.

Ibidem.11.

Ibidem.12.

eſt

Universidad de Deusto
Biblioteca

est mirũ si secus peds respõdebat, qui ante pedes videbat. A
Exposuit Moyses euidenter hanc prophetiam Iacob sancti
Deute.33. esse de Christo. Sic enim ait: Benedictus qui ampliauit Gad.
Sicut leo requiescit confringens brachia & princeps, & vidit
ab initio uite, quia ibi diuisa est terra principum collectorũ
simul cum principibus populorum: Iustitiam fecit dominus
& iudicium in Israël. Agnoscimus itaque quis requieuerit
sicut leo, confregerit brachia potentium, quis ab initio diui-
siones tentationum vidit. Ibi igitur hiatus est terræ qui ab-
sorbeat calumniantes, vbi tentatio perfidorum est.

De benedictione Aser, & de mysterio eiusdem. Cap. IX.

Gene.49. ASer, pinguis eius panis, & ipse dabit escam princi-
pibus.) Aser interpretatione Latina significat di-
uitias. Quis igitur diues, nisi vbi altitudo diuitia-
Roma.11. rum est sapientiæ & scientiæ? Quis diues nisi do-
minus Iesus, qui abũdat semper, & nunq̃ deficit? Pauper ve-
nit in hunc mundum, & omnibus abundauit, vniuersos re-
pleuit. Quantus est in diuitiis, qui paupertate sua omnes di-
uites fecit? Sed pauper propter nos, diues cum patre. Pauper
ille, vt nos ab inopia vindicaret, sicut Apostolus docet di-
2. Corin. 8. cens: Quia propter vos pauper factus est cum diues esset, vt
illius inopia vos ditaremini. Cui' inopia ditat, sanat fimbria,
fames satiat, mors viuificat, sepultura resuscitat. Hic ergo
diues est thesaurus, huius pinguis panis: quem qui manduca-
uerit, esurire non poterit. Hunc panem dedit Apostolis,
vt diuiderent populo credentium, hodiéque dat nobis eũ,
quem ipse quotidie sacerdos cõsecrat suis verbis. Hic ergo
panis factus est esca sanctorum. Possumus & ipsum dominũ
Ioan.6. accipere, qui suam carnẽ nobis dedit, sicut ipse ait: Ego sum
panis vitæ. Patres vestri manducauerunt manna in deserto,
& mortui sunt. hic est autem panis qui de cœlo descẽdit, vt
si quis ex eo manducauerit, non moriatur. Et ne quis puta-
ret quia de hac morte dicit quæ per animæ & corporis secef
sionem venit, & iure dubitet, cũ sciat sanctos apostolos hac
morte esse defunctos, addidit: Ego sum panis viuus, qui de
cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc, viuet in æter-
num, hoc est, non de temporali vita dixi supra, nec de mor- C
te istius vitæ, qua etiam si quis mortuus fuerit, tamen si panẽ
meum acceperit, viuet in æternum. Ille enim accipit, qui se-
ipsum probat: qui autẽ accipit, non moritur peccatoris mor
te, quia panis hic remissio peccatorum est. Moyses quoque
pulcherrime prophetauit in benedictionibus suis, dicẽs: Be-
Deute.33. nedictus à filiis Aser, & erit acceptus à fratrib' suis, & intin-
get in oleo pedem suum, ferrum & æs calceamentũ eius. Et
sicut dies tui sunt, sic erunt virtutes tuæ. Non est quisquam
sicut est deus tuus in cœlo, adiutor tuus, & magnus domin'
firmamenti, & protegens deus initij, & per vires brachiorũ
potentium eiecit à facie tua inimicum, dicens, pereat. Et in-
habitabit Israël fidens solus super terram Iacob in frumẽto
& vino, & cœlum tibi cum nebula roris erit.

De benedictione Neptalim, & mystica illius declaratione. Caput X.

Gen.49. NEptalim vitis remissa porrigens in germine deco
rem.) Sarmentum vitis aliud amputatur, quod
videtur inutile, ne cassa vitis sarmentorum exul- D
tatione luxuriet, & aliud paulisper reciditur ac
remittitur, vt fructũ afferat, cuius decus in generatione por
rigitur, quia dum ad superna se subrigit, vitem amplectitur,
& ad verticem ascendens iugi quædã colla vitium precioſi
palmitis vestit monili. Est & ille decorus in generatione,
quia plenis palmitibus multus fructus exundat. Decorum
hoc, sed multo illud pulchrius, quod hærentem palmitẽ vi-
tis significat spiritalis, cuius nos sarmentum sumus, & fructũ
afferre possumus si maneamus in vite: sin autẽ, præcidimur.
Sanctus patriarcha Neptalim erat palmes abundans. Vnde
Deute.33. & Moyses dicit: Neptalim satietas accipientium, replebitur
benedictione à domino, mare & Aphricum possidebit: ex-
ponens hoc quod Iacob dixerat, quid sit vitis remissa per
fidei gratiam, hoc est, vinculis mortis exutus, in quo signi-
ficatur populus dei ad libertatem fidei, & vbertatem voca-
tus gratiæ, toto orbe diffusus, qui iugum Christi bono fru-
ctu vestiat, & ligna veræ illius vitis, hoc est mysteria do-
minicæ crucis ambiat, nec timeat confessionis eius pericu-
lum, sed màgis etiam in persecutionibus positus Christi no
mine glorietur. Hic est vere remissus à vinculis, qui nullo
nexu formidinis alligetur. Vnde propheta dicit: Exibũt, & Mala.4.
trepidabunt sicut vituli resoluti vinculis. Ideoque in germi
ne suo decorem porrigit, quia in loco pascuæ collocatus, &
super aquam refectionis educatus, per sacramenta regene-
rationis suæ germinat bonum verbi decorem, & assumitur
in illam pulcherrimam Christi gratiam qui potest venusta-
tem tui decoris augere. Deniq; super omnes decorus quod
habet, donat: quia nemo potest donare quod nõ habet. Id-
eoque dictum est: Dominus regnauit, decorem induit. In- Psalm.92.
duit enim decorem ecclesiæ gratiã, quæ in illo lauacro de-
ponens fœditatem omnium delictorum, splendore gratiæ
cœlestis enituit. Ideoque sponsus de ea dicit, Quæ nam est
hæc prospiciens tanquam diluculũ, electa sicut sol, speciosa
sicut luna, mirabilis sicut ornatus?

De benedictione Ioseph, & qua ratione super omnes filios cum pater uberius prosecutus sit, ac de mystica illius benedictionis expositione. Caput XI.

VNc vt tanquàm epilogo quodam concludamus
historiam, sicut & scriptura diuina conclusit, pró-
N phetiam sancti Iacob de sancti Ioseph nomine di
geramus. Filius meus ampliandus Ioseph, filius Gene.46.
ampliandus meus zelatus, filius meus adolescen-
tior, ad me reuertere.) In quem consilia conferẽtes maledi-
cebant, & intendebant in eum domini arcum, & cõtriti sunt
cum potentia arcus eorum, & dissoluti sunt nerui brachiorũ
manus eorum per manus potentis Iacob. Ille qui præualuit
à deo Israël patri tuo, & adiuuit te deus me', & benedixit te
benedictione cœli à summo, & benedictione terræ habentis
omnia, propter benedictionem vberum & vuluæ, benedi-
ctiones patris tui & matris præualuit. Benedictiones mõtiũ
manentium, & desideria collium æternorum erunt super ca-
put Ioseph, & super caputeorum quibus præfuit fratrum.)
Quæ causſa est quòd super omnes filios Ioseph vberius p-
secutus est pater, nisi quia præfigurata in eo iam Christi vi-
debat mysteria? Vnde benedicens illum magis qui expecta-
batur, quàm illum qui videbatur, ait: Filius ampliãdus meus
Ioseph. Quis est ampliandus, nisi Christus, cuius gratia sem
per augetur, & finem processus sui nõ habet gloriæ? De quo
& Ioannes dicit: Illum oportet crescere, me autem minora- Ioan.3.
ri. quia per illius illud salutare perfectúmque nomen cumu-
lata est in hoc mundo & abundauit gratia. Filius meus am-
pliandus. Et ideo quia videbant eum crescere fratres, & in-
uidere cœperunt. Intelligibilis autem Ioseph & zelum inci-
dit ab iis quos magis fouebat. Denique dicebat: Non veni Matth.15.
nisi ad oues perditas domus Israël. Et illi dicebant: Nesci- Ioan.9.
mus vnde sit. Ille curabat eos, & illi negabant eũ. Filius, in-
quit, meus adolescẽtior.) Reuera adolescentior, qui erat pe
ne vltimus natorum. Denique & scriptura dicit: Amabat eũ
Iacob, quia filius erat senectutis illius. Quod etiã ad Chri-
stum refertur. Senescenti enim mundo & iam occidenti illu
cescens dei filius per Mariæ virginis partum, sero aduenit,
quasi filius senectutis secundum sacramentum susceptí cor-
poris, qui erat ante secula semper apud patrẽ. Vnde dicit ad
eum pater: Ad me reuertere. vocans eum ad cœlum de ter-
ris, quem propter nostram salutem miserat. Itaque resusci-
tans filium suum vnigenitum, euacuauit consilium maledi-
centium. Vnde & Esaias dicit: Vanum consiliũ spiritus ve-
stri. Et conuitia quæ quasi iaculantes sagittas dirigebant,
soluit omnia, contriuit eorum potentiam qui in suis virtu-
tibus, & non in deo confidentes erant. Ille, inquit, qui præ-
ualuit à deo Israël patri tuo, & adiuuit te deus meus. Quis
est qui confortauit Israel, & adiuuit filiũ, nisi solus deus pa-
ter? qui dixit: Iacob puer meus, suscipiam eum: Israel elect'
meus, suscipiat eum anima mea. Et benedixit eum benedi-
ctione cœli desuper, & benedictione terræ habẽtis omnia.)
Omnia enim subiecit ei, cœlestia sicut benedictionem cœli,
& terrena sicut benedictionem terræ, vt & hominibus &
angelis dominaretur. Itaque in illo velut contẽptibili cor-
pore præualuisti, inquit, propter benedictionem vberũ &
vuluæ. Benedictiones patris tui, & matris vbera: vel duo te-

stamenta

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtamenta dixit,quorũ altero annunciatus eſt, altero demõſtratus. Et bene vbera,quoniam velut quodam nos ſpiritali lacte nutritos educauit,& obtulit deo filios. Vel Mariæ dicit vbera,quæ vere benedicta erant,quibus ſancta virgo poculo domini potum lactis immulſit. Vnde & illa mulier in Lucæ.11. euangelio ait, Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti.Quod autem ait: Vuluæ benedictionem patris tui & matris. Si vuluam ſolam Mariæ velimus intelligere,cur vtrumque benedictione coniunxerit,latebit cauſſa.Potuit enim dicere de ſola vulua matris. Sed pulchrius arbitror, vt ſecundum ſpiritale myſterium intelligamus vtramque generationem domini Ieſu,& ſecundum diuinitatem, & ſecundum carnem,qui ante ſecula eſt generatus ex patre.Vnde & Pſalm.44. pater ait: Eructauit cor meum verbum: eò quòd ex illa intima, eò quòd incõprehenſibili patris proceſſit ſubſtantia,& Ioan.1. in ipſo eſt ſemper. Vnde & euangeliſta ait: Deum nemo vidit vnquam,niſi vnigenitus filius,qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Sicut ergo ſinus patris ſpiritalis intelligitur intimum quoddam paternæ charitatis, naturæque ſecretum, in quo ſemper eſt filius,ita etiam patris ſpiritalis eſt vulua, interioris arcanum,de quo tanquam ex genitali aluo proceſſit filius.Denique diuerſe legimus, nunc vuluam patris,nũc cor eius quo verbum eructauit, nunc os eius ex quo iuſtitia Eccli.24. proceſſit,ex quo prodiuit ſapientia,ſicut ipſe ait: Ex ore altiſſimi prodiui.Ita cum vnum nõ definitur, & vnum omnia ſonant, ſpiritale magis myſterium generationis paternæ q̃ membrum aliquod corporale ſignificat. Sed ſicut illã ex patre generationem intelligimus, ita etiam ad conſummationem fidei generationem Marię intelligamus,quando benedicitur vulua matris, illa vtique Mariæ virginalis, quæ nobis edidit dominũ Ieſum. De quo partu dicit dominus per Hiere.1. Hieremiam prophetam: Priuſquam te formarem in vtero, noui te:& priuſquam exires de vulua matris,ſanctificaui te. Geminam igitur propheta in Chriſto ſubſtantiam declarauit,diuinitatis,& carnis:alteram ex patre, alteram ex virgine, ita tamen vt non exors ſuæ eſſet diuinitatis cum ex virgine naſceretur,& eſſet in corpore. Vnde & cõualuit ſuper omnes montes,& deſideria collium æternorum. Super omnes enim illos ſublimis meriti viros,patriarchas,& prophetas,& apoſtolos,ſed etiam vltra ſolem,lunam, archangelos, Lucæ.6. tanq̃ cœli lumen emicuit, ſicut ipſe ait: Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum,nec ſeruus ſuper dominum. Quis enim illorum fuit cui ſubiecta eſſent omnia, quibus ipſe donauit quod erant?In quo benedicuntur omnes ſancti eius, quia i- 1.Corin.11. pſe eſt ſuper capita omniũ caput. Caput enim mulieris, vir: caput viri, Chriſtus.Et ſuper vertices montiũ, quia ipſe eſt ſupereminẽs vertex vniuerſorum.Sed iuſtorum eſt vertex altiſſimus, quos fratres vocauit, acquiſitos per gratiam, & quoddam regenerationis conſortiũ. Vnde ex fratribus Ioſeph illos magis fratres intelligimus, de quibus dicit in pſalmo:Narrabo nomen tuum fratribus meis,in medio eccleſiæ Pſal.21. laudabo te.Deniq; & Moyſes completurus vitæ iſtius curſum cum benediceret tribum Ioſeph, non illum vtique defunctum Ioſeph,ſed Chriſtum benedicebat,ſicut habes ſcri- Deute.33. ptum de Ioſeph: A benedictione domini terra eius, à finib⁹ cœli,& à rore,& abyſſis fontium deorſum,& ſecundum horam factam ſolis curſus,& à conuenientibus menſibus,& à vertice montium ab initio,& à vertice collium æternorum, & ad horam terræ plenitudinis, & ab eo qui viſus eſt in rubo, veniat ſuper caput Ioſeph benedictio,& ſuper verticem ipſius,honorificus ſit inter fratres. Primogenitus tauri decus eius,cornua vnicornui.In ipſis gentes ventilabit,ſimúlque ad extremum terræ ipſe myſteria de ſe fremet, & ipſe chiliades.Manaſſes benedictio eadem eſt, quæ omnem habet & cœleſtium & terreſtrium plenitudinem, & ſpecialem Chriſti gratiam. Qui viſus in rubo dixit ad ipſum Moyſen: Exod.3. Solue calceamentum pedum tuorum. Qui eſt ſuper omnes deos, quia ipſe eſt caput corporis eccleſiæ. Qui eſt principium primogenitus ex mortuis, vt ſit in omnibus ipſe pri- Coloſ.1. matum tenens,quoniam in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare. Et ideo ſoli benedictionis huius prærogatiua defertur,à ſummitate cœli vſque ad extremũ terræ.Ipſe eſt enim ante omnes,in quo conſtant, omnia,qui etiam per ſanguinem crucis ſuæ pacificauit omnia, ſiue quæ in cœlo,ſiue quæ in terris ſunt. Cuius typum præferens pulchre benedicitur ſanctus Ioſeph,vt honorificetur inter fratres. Primogenitus tauri decus eius,habens cornua vnicornui,in quibus gentes ventilabit. Et bene taurus,quaſi hoſtia pro delictis, & totius mundi victima, vt pacificaret omnia. Cuius decus ſanctum. Omne enim ſanctum primogenitum, ſicut alibi demonſtrauimus. Vnde & Leui non ætatis ordine,ſed ſacræ ſucceſſionis prærogatiua primogenitus meruit nuncupari. Et vere ſanctum decus eius,de quo ſcriptum eſt reſurgente: Specioſus forma præ filiis hominum: quia ipſe Pſalm.44. eſt primogenitus ex mortuis,habens cornua vnicornui.Sed cum dixerit cornua,quomodo poſuit vnicornui, requirendum, cum ipſe vnicornuus inter generationes ferarum, vt periti aiunt,nõ inueniatur? Et ideo verbum vnicum magis æſtimare debemus,quia ſubſtantiuum verbum dei vnũ eſt, 1.Reg.2. non multa verba. Vnde & Anna ait: Dominus iudicat fines terræ,& dabit virtutem regi,& exaltabit cornu Chriſti. Et Eſaiæ.5. Eſaias ait: Vinea facta eſt dilecto in cornu in loco vberi, quoniam in dei filio vnigenito floret eccleſia, tenens vnicũ dei verbum, in quo eſt virtutis atque ſapientiæ plenitudo, cuius vbertate ſeges fidei pullulauit.Quod verbum ſequũ- Deute.33. tur ſancti. Decem milia,inquit, Effrem, & milia Manaſſe, id eſt,& Iudæorum & Gentium dominetur, & ex vtroque populo acquirat ſibi eccleſiæ plenitudinem. Ideoque dexterã ſuam ſuper Effrem poſuit ſanctus Iacob, eò quòd legis di- Cantic. cente eccleſia in Canticis canticorum: Frater meus cãdidus & rubeus,electus ex decem milibus. Denique etiam Dauid 1.Reg.18. iuuenculæ Mariæ authorem, ex cuius ſucceſſione Chriſtus eſt natus per virginis partum,in decem milibus prędicabãt, Saul autem in milibus,cum reuerentiæ gratiam circa regem magis proponere debuiſſent. Qui ergo cornu Chriſti exaltauerit cõfeſſus eius gloriam, ipſe quoque accipiet cornua. Vnde etiam ſancti vnicornui dicti ſunt in pſalmi verſiculo: Pſalm.21. Et dilectus quemadmodum filius vnicornuorum. Etenim ſicut animal huiuſmodi cum ei oriuntur cornua, proceſſum ſignificat plenioris ætatis: ita cum è capite quædam noſtræ animæ cornua pullulare cœperint, proceſſum vidẽtur perfectioris ſignificare virtutis, & tamdiu creſcunt quàm diu compleantur. Hoc cornu dominus Ieſus comminuit gẽtes, vt ſuperſtitionem obtereret, ſalutem redderet, ſicut ipſe Deute 32. ait: Percutiam,& ſanabo. Ideoque tanquam imitator tauri Pſal.43. huius propheta dicit: In te inimicos noſtros vẽtilabimus, id eſt,altitudinem omnem eleuantem ſe aduerſus dei ſcientiã deſtruentes. Et ideo iuxta legem munda animalia cornua habẽt. Lex enim ſpiritalis eſt. Qui enim poſſunt ſeculi huius illecebras verbo dei & virtutis obſeruãtia propulſare, cornibus velut quibuſdam capitis ſui armis videntur eſſe muniti. Meritóque & tuba cornea dicitur virtus ſermonis mirabilis, quæ bonos Chriſti milites accendit ad prælium, vt de hoſte diabolo manubias reportemus. In acie igitur ſum⁹, & plurimos ex nobis videmus in aduerſarij caſtris eſſe captiuos: hi nobis iugo grauiſſimo exuendi ſunt.

De benedictione Beniamin, & myſtica repræſentatione eiuſdem. Caput XII.

PLurimos lupos habet diabolus, quos ad Chriſti oues dirigit,& ideo ſtelligibilis Ioſeph vt oues ſeruaret ſuas,ipſum inimicum venientem ad diripiẽdas oues rapuit lupum Paulum, faciens ex perſecutore doctorem. De quo dicit Iacob, ſicut ſcriptum eſt: Gene.49. Beniamin lupus rapax mane edet adhuc,& ad veſperum diuidet eſcam principibus. Lupus erat cũ diſpergeret & deuoraret oues eccleſiæ. Sed qui lupus venerat, paſtor eſt fa- Actor.9. ctus. Lupus erat cum Saulus erat,quãdo intrabat in domos, & viros ac mulieres trahebat in carcerem. Lupus erat quãdo ſpirans minas & homicidia in diſcipulos domini,petebat epiſtolas à principe ſacerdotum, vt inuaderet ſeruos Chriſti. Quem tanquàm lupum nocturnis tenebris oberrantem offuſa Ieſus luce cæcauit. Ideo Rachel eum pareret Beniamin, vocauit nomen eius, filius doloris mei: futurũ prophetans ex ea tribu Paulum, qui affligeret filios eccleſiæ perſecutionis ſuæ tempore, & graui matrem dolore vexaret. Sed tamen idem poſtea principibus eſcam poſteriore diuiſit tem

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit tempore, euangelizans gentibus dei verbum, & plurimos ad fidem prouocans, qui eo disputante, sicut legatus Pauli proconsulis, & Publius princeps, domini gratiam receperunt. Pulchre etiam Moyses cum benediceret Bẽiamin tribum, dixit: Dilectus à domino, habitabit fidens, & deus obumbrabit super eum omnibus diebus, & inter humeros requiescet dilectus à domino. Qui etiam vas electionis est factus. Neque enim aliter nisi domini est miseratione & amore conuersus. Vnde & ipse nihil merito tribuens suo, sed totum deferens Christo ait: Ego enim sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum ecclesiam dei. Gratia autẽ dei sum id quod sum, & gratia eius egena in me non fuit. Habitabit fidens in domo quã ante vastabat, habitabit in tabernaculis Christi, qui ante sicut lupus errabat in syluis. Et deus obumbrauit super eum, quando visus est ei Christus. Qui licet apertis oculis videret nihil, tamen Christum videbat. Et merito videbat præsentem, quem etiam audiebat loquentem. Non cæcitatis est obumbratio ista, sed gratiæ. Denique Mariæ dicitur: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Et inter humeros requiescet, hoc est inter bonos actus, & opera preciosa. Nam & suprà habes quòd Isachar suppositit humerum suum ad laborandum, & factus est vir agricola. Quẽ Paulus imitatus posuit fidei nouella plantaria, ideoque quasi bonus agricola dixit: Ego plantaui, Apollo rigauit.

Deute. 33.

1. Corin. 15.

1. Corin. 3.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE NABVTHE IEZRAELITA.

Quomodo exemplo Nabuthe & Achab regis Israel pauperes quotidie à diuitibus opprimantur, cum tamen natura omnes æquales produxerit. Caput I.
Quod homines quanto ditiores censu, tãto pauperiores affectu. Et quos insatiabilis auaritia gradus habeat. Et quid hæc vox, da mihi, præ se ferat. Caput. II.
Quod omnia animantia socialia sint, & commercium viuẽdi quærant: solus autem homo consortem excludat, solúsq; omnia possidere contendat. Et quàm turpe sit agrum paternum pro vili vsu alienare. Cap. III.
De reprehensione diuitum, qui magis alienum quàm suum panem manducant, & quod ideo miseræ luant paupertatis ærumnas. Cap. IIII.
Quod mensa diuitum, multorum pauperum instruitur sanguine. Et de patre qui cogebantur à diuite, cuius mensæ vinum defuit, vt filium venderet. Et quomodo sæpe mulieres incitamenta sint extorsionis à pauperibus. Cap. V.
Quod nullæ diuitiæ aliquid conferre possint contra imminentem fati necessitatẽ, & vnde diuites appellẽtur. Quodque diues dormire non possit, nec ipse se quietum esse patiatur. Cap. VI.
Quod diuites qui humanitatis prædicatione imitari deberẽt sanctum Ioseph, potius de bonis faciãt mala, quàm de malis bona acquirant, & in quæ horrea diuites frumenta condere debeant. Cap. VII.
De admonitione diuitis vt timeat, & spe vana non fallatur, ac reprehensione eorum qui dicunt nihil dandum pauperibus, quia deus eos maledixerit vt egerent. Cap. VIII.
Quomodo Iezabel quæ est auaritia, promittat diuitibus cõtra iustitiam possessionem quam desiderant. Cap. IX.
De consuetudine diuitum qui contristantur si aliena rapere non possunt. Et quid facere debeant vt deus vel eorum preces exaudiat, vel eorum ieiunium respiciat. Cap. X.
Quid est quod duo falsi testes attestati sunt Nabuthe deum benedixisse & regem. Et quomodo diuites cum calumniati nocuerint, simulẽt se dolere. Et quid sibi velit quod meretrices lauerunt se in sanguine Achab. Cap. XI.
Quod omnis auarus pauperiorem se iudicet, eò quòd sibi deesse arbitretur quicquid ab aliis possidetur: & quomodo Helias Achab inuenisse dicatur. Quomodo etiam diues puteum suum exundantem vsu aliquo exercere, non ocio corrumpi sinere debeat. Cap. XII.
Quod stulta sit superbia diuitum gloriantium de nobilitatis prosapia. Et quod meritum hæredum non in auro, sed in virtute consistat. Cap. XIII.
Quomodo diuites custodes sint & serui diuitiarum: & ideo illas potius pauperibus erogare debeant pro melioribus rebus acquirendis. Et de pauperibus abundantibus, & dẽ uitibus egentibus. Cap. XIIII.
Quod omnes viri diuitiarum insipientes, dicantur, & corde turbati, & quomodo dormiant somnum suum. Quomodo etiam dormitarint qui ascenderunt equos. Caput XV.
Quomodo diuites quiescere & feriari debeant à flagitiis, & confiteri domino in fide, humilitate, & deuota oratione. Et quòd multi diuites propter perfidiam perierint. Caput XVI.
Quemadmodum Achab dicatur cõmotus ante faciem dei, vt in diebus eius non inducerentur super eum mala. Et quod dominus etiam circa indignos promissa sua seruet. Caput XVII.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPIscopi de Nabuthe Iesraelita Liber unus.

Quomodo exemplo Nabuthe & Achab regis Israel pauperes quotidie à diuitibus opprimantur, cum tamen naturâ omnes æquales produxerit. Caput. I.

NAbuthe historia tẽpore vetus est, vsu quotidiana. Quis enim diuitum non quotidie concupiscit aliena? Quis opulentissimorum nõ exturbare contendit agellulo suo paupe rem, atque inopem auiti ruris eliminare finibus? Quis contentus est suo? Cuius non inflammat diuitis animum vicina possessio? Nõ igitur vnus Achab natus est, sed quod peius est, quotidie Achab nascitur, & nunquam huic seculo moritur. Si vnus occidat, assurgunt plurimi: plures qui rapiant, quàm qui amittant. Non vnus Nabuthe pauper occisus est: quotidie Nabuthe sternitur, quotidie pauper occiditur. Hoc metu percitũ humanum genus cedit iam suis terris, migrat cũ paruulis pauper onustus pignore suo, sequitur vxor illachrymans tanquam ad bustum prosequatur maritũ. Minus tamen deplorat illa, quæ deflet suorum funera: quia etsi amisit coniugis præsidium, sepulchrum patet: etsi filios nõ tenet, tamẽ exules non dolet, non ingemit grauiora funeribus teneræ prolis ieiunia. Quousque extẽditis diuites insanas cupiditates? Nunquid soli habitabitis super terram? Cur eiicitis cõsortẽ naturæ, & vindicatis possessionem naturæ? In commune omnibus diuitibus atque pauperibus terra fundata est. Cur vobis ius proprium soli diuites arrogatis? Nescit natura diuites, quę omnes pauperes generat. Neque enim cum vestimentis nascimur, nec cum auro argentóq; generamur. Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo. nudos recipit terra quos edidit, nescit fines possessionum sepulchro includere. Cespes angustus æquè & pauperi abundat & diuiti: & terra quæ viuentis non cepit affectum, iam diuitem capit. Nescit ergo natura discernere quando nascimur, nescit quando deficimus. Omnes similes creat, omnes simili gremio claudit sepulchri. Quis discernat species mortuorũ? Redoperi terram, & si potes diuitem deprehende. Eruderato paulopost tumulum, & si cognoscis, egentem argue: nisi forte hoc solum, quod cum diuite plura pereunt. Sericæ vestes, & auro intexta velamina, quibus diuitis corpus ambitur, damna viuentium, non subsidia defunctorum sunt.

Vnguen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnguentum accipis diues postquàm mortuus es,& fœtidus A es,perdis alienam gratiam,nec acquiris tuam.Hæredes relinquis qui litigent cum hæredibus, relinquis depositum magis hereditarium quàm commodũ voluntarium, qui quod relictum est minuere ac violare formident.Si frugi hæredes sunt,custodiunt:si luxurioſi,exhauriunt. Itaque aut bonos hæredes perpetua condemnas solicitudine, aut malos dimittis,quo tua facta condemnent.

Quod homines quanto ditiores censu,tãto pauperiores affectu. Et quos insatiabilis auaritia gradᵉ habeat. Et quid hæc uox,da mihi,præ se ferat. Cap. II.

SEd quid arbitraris quod dum viuis abũdas omnibus?O diues,nescis q̃ pauper sis, quàm inops tibi ipsi videaris,qui te diuitem dicis? Quanto plus habueris,plus requiris:& quicquid acquisieris,tamẽ tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia, non restinguitur. Quasi gradus quosdam cupiditas habet: quo plures ascẽderit,eo ad altiora festinat, vnde sit grauis ruina lapsuro. Tolerabilius tamen iste cum minus haberet,cepsus contemplatione mediocria requirebat. Accessione patrimonij accessit cupiditatis augmentum. Non vult esse degener votis,pauper in desideriis. Ita duo intolerabilia simul iũgit, vt ambitiosam spem diuitis augeat,& non deponat mendicitatis affectum.Denique docet nos scriptura diuina quàm miserè egeat,mẽdicet abiecte.Rex Achab in Israel erat, & pauper Nabuthe.Ille regni opibus affluebat,& tamen cespitem 3.Reg.21. pauperis flagitabat:pauper nihil de possessionibus concupiuit diuitis.Rex sibi egere visus est,quia vineã habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur? qui contentus est suo,an qui concupiscit alienum?Alter certe pauper censu videtur,alter pauper est affectu.Affectus diues egere non nouit,census abundans nequit auari pectus explere. Ideoq; diues cupidus in inuidia possessionis, & pauperratis querela est. Sed iam scripturæ verba cõsideremus. Et factum est, inquit,post hæc verba: Erat vinea Nabuthe Iezraelitę in Israel iuxta domũ Achab regis Samariæ. Et locutᵉ est Achab Ibidem. ad Nabuthe dicens: Da mihi vineam tuam, & erit mihi in ortum olerum,quoniã propinquat domui meæ,& dabo tibi pro ea aliam vineam.Si vero placuerit tibi, dabo tibi pecuniam pro vinea ista, & erit mihi in ortum olerum. Et dixit C Nabuthe ad Achab:Non fiat hoc à deo, vt dem tibi hæreditatem patrum meorum.Et turbatus est spiritus eius, & dormiuit in lecto suo, & velauit faciem suam,& nõ manducauit 3.Reg.19. panem.Exposuerat suprà scriptura diuina quia Helisæus cũ esset pauper, reliquit boues suos,& cucurrit ad Heliam, & occidit eos,& erogauit populo,& adhæsit prophetæ. Ad cõdemnationem igitur præmissa sunt diuitis qui in isto rege describitur,eò quòd habens beneficia dei, sicut iste Achab, cui dominus & regnum donauit, & pluuiam Heliæ vatis oratione concessit,diuina mandata violauerit. Audiamus ergo quid dicat:Da mihi,inquit.Quæ aliavox egẽtis est?Quæ 3.Reg.21. vox alia stipem publicam postulantis,nisi,da mihi?Hoc est, da mihi, quia egeo. Da mihi, quia aliud viuendi subsidium habere non possum.Da mihi,quia non est mihi panis ad victum, nummus ad potum, sumptus ad alimentum, ad indumentum substantia.Da mihi, quia tibi dominus dedit vnde largiri debeas, mihi non dedit. Da mihi: nisi tu dederis, Lucæ.11. habere non potero. Da mihi, quia scriptum est: Date eleemosynam.Hæc quàm abiecta,quàm vilia? Nõ habent enim humilitatis affectum, sed cupiditatis incẽdium. In ipsa autẽ deiectione quanta impudentia?Da mihi,inquit,vineam tuã. Confitetur alienã,vt poscat indebitam.Et dabo,inquit,tibi pro ea aliam vineam. Diues quod suum est quasi vile fastidit, quod alienum est quasi precioſissimum concupiscit. Si vero placuerit tibi,dabo tibi pecuniam.Cito reprehẽdit errorem suum,pecuniã offerendo pro vinea. Nihil enim vult alienum possidere, qui totum desiderat suis possessionibus occupare.

Quod omnia animantia socialia sint, & commercium uiuẽdi quærant: solus autem homo consortem excludat, solúsque omnia possidere contẽdat. Et quàm turpe sit agrũ paternum pro uili usu alienare. Cap. III.

ET erit mihi,inquit, in ortum olerum. Hæc erat igitur omnis insania,hic omnis furor, vt spatiũ vi- 3.Reg.21. libus oleribus quæreretur. Non tam ergo ipsi cupitis quasi vtile possidere, sed alios vultis excludere.Maior vobis cura de pauperũ spoliis, quàm de vestris emolumentis est.Iniuriam vestrã putatis si quid pauper habeat quod dignum possessione diuitis æstimetur. Damnum vestrum creditis quicquid alienum est.Quid vos delectant naturæ dispendia? Vniuersis creatus est mũdus,quem pauci diuites vobis defendere conamini. Non enim terrena tantũ possessio,sed cœlum ipsum aër, mare, in vsum paucorũ diuitum vindicatur. Hic ager quem tu diffusis includis possessionibus,quantos alere populos potest?Nunquid angeli diuisa cœli spatia habent, vt tu terram positis distinguas termi- Esaiæ.5. nis?Clamat propheta: Væ iis qui iungunt domum ad domũ, & villam ad villam.Arguit eos inefficacis auaritiæ. Fugiunt enim cohabitare hominibus,& ideo excludunt vicinos.Sed fugere non possunt:quia cum hos excluserint, alios rursum inueniunt:& cum illos propulsauerint, ad aliorũ necesse est eos viciniam peruenire.Soli enim super terram habitare nõ possunt.Auis auibus se associat: denique ingentis plerumq; agminis volatu cœlum obtexitur: pecus pecori adiungitur, pisces piscibus, nec damnum ducunt, sed commercium viuẽdi,cum plurimum comitatum capessunt, & quoddã munimentum solatio frequentioris societatis affectant. Solus tu homo consortem excludis, includis feras, struis habitacula bestiarum,destruis hominum.Inducis mare intra prædia tua, ne desint beluæ. producis fines terræ, ne possis habere finitimum. Audiuimus vocem diuitis aliena quærẽtis. Audiamus vocem pauperis propria vindicantis. Non fiat, 3 Reg.21. inquit, hoc à deo, vt dem tibi hæreditatem patrum meorũ, quasi quandam contagionem sui pecuniam esse diuitis arbi- Acto.8. tretur.quasi dicat:Pecunia tua tecum sit in perditionẽ.Ego autem hæreditatem patrum meorum non possum vendere. Habes quod sequaris diues si sapias, vt non vendas agrum tuum pro nocte meretricis, non transfundas ius tuum pro sumptu comessationis,deliciarúm que impensis,non adiudices domum tuam ad ludum aleæ,ne ius hæreditariæ pietatis amittas.His auditis turbatus est spiritus auari regis: & dor- 3.Reg.21. miuit in lecto suo,& velauit faciem suam, & non manducauit panem suum. Lugent diuites si non potuerint aliena diripere, si suis pauper non cesserit facultatibus, vim mœroris tegere non possunt. Dormire desiderant, velant faciem suam,ne quicq̃ in orbe terrarum alienum videant, ne quicq̃ in hoc mundo non esse suum nouerint, ne audiant vicinum iuxta se aliquid possidere,ne audiant pauperem sibi contradicentem.Horum sunt animæ, quibus dicit propheta: Mu- Esaiæ.32. lieres diuites exurgite.

De reprehensione diuitum, quẽmagis alienum quàm suum panem manducant, & quod ideo miseræ luant paupertatis ærumnas. Caput IIII.

ET non manducauit,inquit,panem suum,quoniam 3.Reg.21. quærebat alienum. Etenim diuites magis alienum panem quàm suum manducant, qui raptu viuunt, & rapinis sumptum exercent suum. Aut certe non mãducauit panem suum,volens se morte mulctare, quod ei aliquid negaretur.Compara nunc affectum pauperis. Nihil habet,& ieiunare volũtarius nisi deo nescit, ieiunare nisi ex necessitate non nouit.Diuites eripitis quidẽ pauperibus vniuersa,aufertis omnia,nihil relinquitis: pœnam tamen paperum vos potius diuites sustinetis.Illi ieiunant,cum non habeant:vos non ieiunatis,cũ habeatis.Vobis igitur prius pœnam exigitis,quàm pauperibus erogetis. Vos igitur vestro affectu luitis miseræ paupertatis ærumnas, & pauperes quidem non habent quo vtantur: vos autem nec ipsi vtimini, nec alios vti sinitis.Eruitis aurum de metalli venis, sed rursum absconditis.Quantorũ vitas in illo infoditis auro? Cur Psalm.38. illa seruantur,cum legeritis de auaro diuite,Thesauros condit, & ignorat cui congregat eos? Hæres ociosus expectat, hæres fastidiosus increpat quod sero moriamini.Odit incrementa hæreditatis suæ,ad damna festinat.Quid igitur miserius,quando nec apud illũ cui laboratis,gratias derelinquitis?

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis? Propter illum totis mœstam diebus toleratis famẽ, cõti- A
diana mensæ vestræ damna metuentes. Propter illum diurna adamatis ieiunia. Noui ego diuitem in agrum proficiscẽtem, panes breuiores vrbe delatos numerare solere, vt pro numero panis æstimaretur quot dies in agro futurus esset. Nolebat obsignatum aperire horreum, ne quid de condito minueretur. Panis vnus singulis diebus deputabatur, qui tenacem vix satiare posset. Comperi etiam viri fidem, si quãdo ei ouum esset appositũ, queri quod pullus esset occisus. Hoc ideo scribo, vt cognoscatis vindicem esse dei iustitiã, quæ lachrymas pauperum vestro vlciscatur ieiunio.

Quod mensa diuitum, multorum pauperum instruitur sanguine. Et de patre qui cogebatur à diuite cuius mẽsæ vinum defuit, ut filium uẽderet. Et quomodo sæpe mulieres incitamenta sint extorsionis à pauperibus. Cap. V.

QVam religiosum esset ieiunium, si sumptum con- B
uiuij tui deputares pauperibus. Tolerabilior iam diues ille cuius de mensa ea quę cadebant, pauper Lazarus colligebat, saturari cupiens: sed etiam ipsius mensa multorum pauperum constabat sanguine, & ipsius pocula multorum quos ad laqueũ coëgerat, rubebant cruore. Quanti necãtur vt vobis quod delectat paretur? Funesta fames vestra, funesta luxuries. Ille de summis culminib' ruit, vt frumẽtis ampla vestris receptacula præpararet. Ille de sublimi arboris cacumine decidit, dum genera vuarum explorat quæ deferat, quibus digna conuiuio tuo vina fundantur. Ille mari mersus, dum veretur ne piscis mensæ tuæ desit aut ostrea. Ille brumali frigore dum lepores inuestigare, aut laqueis studet aues captare, diriguit. Ille ante oculos tuos, si quid forte displicuit, verberatur ad mortem, atque ipsas epulas fuso respergit cruore. Denique diues erat qui sibi ad mensam caput prophetæ pauperis iussit afferri, & aliud vnde saltatrici præmium solueret non inuenerat, nisi vt pauperem iuberet occidi. Vidi ego pauperem duci dum cogeretur soluere quod non habebat, trahi ad carcerẽ quia vinum deesset ad mensam potentis, deducere in auctionem C
filios suos, vt ad tempus pœnam differre posset, inuentũ forte aliquem qui in illa necessitate subueniret. Redit ad hospitium cum suis pauper diruta spectans omnia, nihil sibi ad cibum relictum, ingemiscens filiorum famẽ, dolens quod eos non potius ei qui possit pascere vendidisset. Redit ad consilium, vendendi sumit arbitrium. Compugnabant tamẽ inopiæ iniuria, & paternæ pietatis gratia. fames vrgebat ad precium, natura ad officium. cõmori filiis paratus, quàm à filiis separari, sæpe gradum protulit, sæpe reuocauit. Vicit tamen in eo necessitas, nõ voluãtas, & ipsa cõcessit pietas necessitati. Consideremus nunc patriæ mentis procellas exæstuantis quem de liberis prius traderet. Quem, inquit, vendam priorem? Scio enim quod non satis est vnius precium ad pastum reliquorum, Hoc solum diues fœcunditas ad ærumnã. Quẽ offeram? Quem frumenti auctionator libenter aspiciat? Primogenitum offeram? Sed primus me patrẽ vocauit. Hic est maior ex filiis, quem congrue honoro seniorem. Sed iuniorem dabo? At istum teneriore amore complector. Illum eru D
beſco, huius misereor. Illius gradum suspiro, huius ætatem. Ille iam sentit ærumnã, iste ignorat. Flectit me illius dolor, huius inscitia. Ad alia me conferam. Ille mihi plus blãditur, iste plus verecundatur. Ille parenti similior, hic vtilior. In illo imaginem meam vendo, in isto spem meam prodo. Me miserum, non inuenio quid faciam, non habeo quid eligam. Circunuallant me facies calamitatum, ærumnarum chorus. Ferina hæc rabies est, eligere quem tradas. Feræ ipsæ cũ pericula imminere proli ac sibi sentiũt, solent eligere quos liberent, non quos offerãt. Quomodo igitur discernam affectum naturæ? Quomodo obliuiscar, quomodo exuã patris mentem? Quomodo filij auctionem constituã? Quo sermone pacisear precium? Quibus tradam manibus in seruitutem filium? Quibus oculis aspiciam seruientem? Quibus oculis discedenti vale dicam? Quibus factũ excusem sermonibus? Fili, ego te pro meo cibo vendidi? Funestior ergo iam pauperis mensa, quàm diuitis. Ille addicit alienos, ego meũ vendo. Ille necessitatem imponit, ego affero voluntatem. Vt sit excusabilior causa, adiiciam: Fili pro fratribus tuis seruies, vt illis quærantur alimenta. Et Ioseph à fratribus suis in seruitutem venundatus est, postea & ipsos & patrẽ pauit. Respondebit & ille: Sed non eũ vendidit pater, sed fleuit amissum. Sed postea etiam ipsi in potestatem diuitis venerunt, & vix potuerunt postea liberari. Genus eius diuitiis Aegypti multa ætate seruiuit. Vẽde me postremo pater ea cõditione, ne diuites emant. Hæc si fateor, verum quid faciam? Nullum vendam. Sed cum vnũ considero, omnes videbo fame pereuntes. Si vnum tradam, quibus oculis videbo cæteros de mea impietate suspectos, ne alios quoque vendam? Quo pudore regrediar domum? Quomodo intrabo? Quo habitabo affectu, qui mihi ablegaui filium quem non morbus absumpsit, non mors abstulit? Qua conscientia considerabo mensam meam, quam sicut nouellæ oliuarum in circuitu tot filij vestiebant? Hæc pauper te præsente deplorat, & tibi auaritia auré obstruit, nec mens tua facti miserabilis horrore mollitur. Totus populus ingemiscit, & solus diues nõ flecteris, nec audis scripturam dicentem: Perde pecuniã propter fra- Eccl. 29.
trem & amicum, & non abscondas eam sub lapide in mortẽ.
Luc. 16. Et quia nõn audis, ideo exclamat Ecclesiastes dicens: Est Eccles. 5.
lãguor malus quem vidi sub sole, diuitias custodiri in malũ possidentis eas. Sed fortasse redeas domum, cum vxore conferas: illa te hortetur vt redimas venundatum? Imò magis hortabitur vt mundum muliebrem conferas. Vnde potest vel pauper pauperem liberare? Illa tibi imponit sumptuum necessitatem, vt gemma bibat, in ostro dormiat, in argentea sponda recumbat, auro oneret manus, ceruicem monilibus. Delectãtur & compedibus mulieres, dummodo auro ligẽtur. Non putant onera esse si preciosa sint, non putant vincula esse si in his thesauri coruscent. Delectãt & vulnera, vt aurum auribus inseratur, & margaritæ dependeant. Habent & gemmæ pondera sua, habent & vestimẽta frigora sua. Sudatur in gemmis, algetur in sericis: tamen precia iuuant: & quæ natura auersatur, commendat auaritia. Smaragdos, & hyacinthos, beryllum, achaten, topazion, amethystũ, iaspin, sardium, summo quærunt furore: vel si dimidiũ patrimonij petatur, non parcunt dispendio, dum indulgent cupiditati. Non abnuo gratiam quandam lapidum istorum esse fulgorem, sed tamen lapidum. Nec ipsi admonent contra naturã expoliti vt saxorum deponerẽt asperitatem, rigorem magis mentis esse expoliendum quàm lapidum.

Quòd nullæ diuitiæ aliquid conferre possint contra imminentem fati necessitatem, & unde diuites appellentur. Quódque diues dormire non possit, nec ipse se quietũ esse patiatur. Cap. VI.

QVis artifex vnum diem vitæ hominis potuit adiũgere? Quem diuitiæ eius ab inferis redemerunt? Cuius ægritudinem pecunia mitigauit? Non in abundantia diuitiarũ, inquit, vita eius. Et alibi: Ni- Prouer. 10.
hil prosunt thesauri iniusti, iustitia autem liberat à morte. Merito clamat propheta: Diuitiæ si affluant, nolite cor appo- Psalm. 61.
nere. Quid enim mihi prosunt, si me à morte liberare nõ possunt? Quid mihi prosunt si mecum post mortem esse nõ possunt? Hic acquiruntur, hic relinquuntur. Somnium igitur loquimur, nõ patrimonium. Vnde bene ait idem propheta de diuitibus: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerũt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Hoc est dicere: Nihil Psalm. 75.
inuenerunt in operibus suis diuites, qui nihil pauperibus cõtulerunt. Nullius iuuerũt inopiam, nihil ad vtilitatem suam proficientes reperire potuerunt. Ipsum nomen considera. Ditem dicunt gentiles inferni præsulem, arbitrum mortis ditem appellant & diuitem. Quid nisi mortem diues inferre nouerit, cui regnum de mortuis, cui sedes inferna sint? Quid est enim diues, nisi inexplebilis auri fames ac sitis? Quo plus hauserit, plus inardescit. Sic propheta admonet: Qui diligit Eccli. 5.
argentum, non satiabitur argento. Et infra idem: Equidem hic pessimus languor. Sicut enĩ fuit, ita & abiit, & abundãtia eius laborat in ventum. Equidẽ omnes dies eius in tenebris & luctu, & iracundia multa, & languore & ira. Tolerabilior conditio seruulorum. illi enim hominibus seruiunt, iste peccato. Sic, inquit, Apostolus: Qui enim facit peccatum, seruus Rom. 6.
est peccati. Sẽper in laqueis, semper in vinculis est: nũquàm Ioan. 8.
liber

Universidad de Deusto
Biblioteca

liber à compedibus, quia ſemper in criminibus. Quàm miſera ſeruitus, ſeruire peccatis. Naturæ ipſius neſcit munia, nec ſomni ipſius nouit vices, aut cibi fungitur ſuauitate, cuius nullum eſt immune ſeruitiũ. Dulcis enim ſomnus ſerui, & ſi modicum vel multũ edat. At ſatiato diuitiis, non eſt qui eum ſinat dormire. Excitat eũ cupiditas, excitat cura peruigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, ſterilitas prouentuum infœcunda perturbat, ſolicitat abundãtia. Vnde illi diuiti, cuius poſſeſſio vberes fructus attulit, qui cogitauit dicens: Quid faciam quod non habeo quo congregem fructus meos? & dixit: Hoc faciam, deſtruam horrea mea, & maiora faciam, illò congregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & dicã animæ meæ: Anima, habes multa bona in annos multos poſita. requieſce, mãduca, bibe, epulare. Reſpõdit deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem paraſti, cuius erunt? Ne ipſe quidem deus eũ dormire permittit. Interpellat cogitantem, excitat dormientem. Nec ipſum quietum eſſe patitur, qui de abundantia diuitiarum ſuarum ſolicitatur, & in vbertatem fructuum vocem gemẽtis emittit. Quid faciam? inquit. Nonne hæc pauperis vox eſt, non habentis ſubſidia viuendi? Egens omnium huc atque illuc reſpicit, ſcrutatur hoſpitium, nihil inuenit ad vſum alimẽti, conſiderat nihil miſerius quàm fame confici, & cibi indigẽtia mori. Quærit mortis compendia, & tolerabiliora abeundi ſupplicia rimatur. Arripit gladium, ſuſpendit laqueum, ignẽ adolet, explorat venenum: & inter hæc quid eligat dubius dicit, Quid faciam? Deinde vitæ huius ſuauitate reuocatus, cupit reuocare ſententiam, ſi poſſit viuendi ſubſtantiã reperire. Aſpicit nuda omnia, vacua omnia, & ait: Quid faciam? Vnde mihi alimenta? vnde veſtitus? Volo viuere, ſi habeam quo modo poſſim vitam hanc ſuſtinere. Sed quibus cibis? quibus ſubſidiis? Quid faciam, inquit, quod nõ habeo? Clamat ſe diues non habere. Paupertatis hic ſermo eſt, de inopia queritur abundans fructibus. Nõ habeo, inquit, quo congregem fructus. Putares illum dicere: Non habeo fructus, vnde viuendum eſt mihi? Beatus qui de abundãtia periclitatur: imò miſerior iſte fœcunditatibus ſuis, quam pauper, cui periculum de egeſtate eſt. Habet ille vnde excuſet ærumnam, habet certe iniuriam, non habet culpam, iſte non habet quem præter ſe arguat. Et dixit: Hoc faciam, horrea mea deſtruam. Putes adhuc dicere illum: Aperiam horrea mea, ingrediantur qui tolerare famem non queunt, veniant inopes, intrent pauperes, repleant ſinus ſuos. Deſtruã* parietes, qui excludunt eſuriẽtes. Vt quid ego abſcondam, cui deus facit abundare quod largiar? Vt quid repagulis portarum claudam frumenta?

Eccli.5.

Lucæ.12.

*Deſtruantur.

Quod diuites qui humanitatis prædicatione imitari deberent ſanctum Ioſeph, potius de bonis faciant mala, quàm de malis bona acquirant, & in quæ horrea diuites frumenta condere debeant. Cap. VII.

AVdiant hæc quibus deus totum repleuit camporum ambitum, quæ ſine cuſtode naſcuntur, & victu abundant. Eſt ſpes auaro ſi reſpicit pauperẽ. Rumpuntur vetuſta horrea meſſibus nouis. Minus habui, & fruſtra ſeruaui: plus natum eſt, cui cõgregabo? Dũ incremẽta preciorũ aucupor, amiſi vſum beneficiorũ. Quantas anni ſuperioris frumento animas pauperum reſeruare poſſem? Hæc me magis delectarent pretia, quæ nõ nũmo æſtimantur, ſed gratia. Imitabor ſanctum Ioſeph humanitatis prædicatione, clamabo voce magna: Venite pauperes, edite panes meos, expandite gremium, ſuſcipite frumẽtum. Fœcunditas diuitis, totius orbis abundantia, omnium debet eſſe fertilitas. Tu vero non hoc dicis, ſed ais: Deſtruã horrea mea. Rectè deſtrues ea, quib' nullus pauper onuſtus reuertitur. Horrea iniquitatis ſunt receptacula, non pietatis ſubſidia. Rectè deſtruet, qui ſapienter ædificare non nouit. Deſtruet ſua diues, qui neſcit æterna. Deſtruet horrea, qui non nouit ſua frumenta diuidere, ſed claudere. Et maiora, inquit, faciam. Infelix, vel id diſpenſato pauperibus, quod pro ſumptu ædificationis impendis. Dum liberalitatis gratiam refugis, damna ædificationis reſoluis. Et addidit: Illo congregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & dicã animæ meæ: Anima, habes multa bona. Confitetur auarus ſemper vbertatem prouentuum, dum vilitatem* alimoniæ calumniatur. Fœcunditas enim vniuerſorum eſt, ſterilitas ſoli auaro eſt quæſtuoſa. Delectatur magis enormitate preciorum, quàm abundantia copiarum: & mauult habere quod ſolus, quàm quod cum omnibus vendat. Vide timentẽ ne ſuperfluat cumulus frumentorum, ne ſuper horrea redundans transfundatur in pauperes, & boni alicuius occaſio indigentibus acquiratur. Soli ſibi partus terrarum vindicat diues, non quod vt ipſe velit, ſed aliis denegare. Habes, inquit, multa bona. Neſcit auarus bona, niſi ea quæ quæſtuoſa ſunt nominare. Sed acquieſco ei, vt bona dicantur quæ ſunt pecuniaria. Cur ergo de bonis facitis mala, cum de malis bona facere debeatis? Scriptum eſt enim: Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis. Ei ergo qui vti ſciat, multa bona ſunt: ei qui vti neſciat, rectè mala. Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in æternũ. Quid hoc melius bono, ſi pauperibus largiaris, in quo tibi debitorem deum quadam pietatis fœneratione conſtituas? Bona ſunt ſi aperias horrea iuſtitiæ tuæ, vt ſis panis pauperum, vita egentium, oculus cæcorum, orbatorum infantiũ pater. Habes vnde facias, quid vereris? Tua te voce conuenio. Habes multa bona in annos multos poſita, potes & tibi & aliis abundare. Habes fœcunditatem publicam, quid deſtrues horrea tua? Oſtendo tibi vbi melius tua frumenta cuſtodias, vbi bene ſepias, vbi fures ea tibi auferre non poſſint. Include ea in corde pauperum, vbi nulla tinea, nullus gurgulio conſumat, nulla corrumpat vetuſtas. Habes apothecas inopum ſinus, habes apothecas viduarum domos, habes apothecas ora infantium orphanorum, vt dicatur tibi: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudẽ. Iſtæ ſint tibi apothecæ, quæ maneãt in æternum: iſta ſint tua horrea, quæ fœcunditas futura non deſtruat. Nam quid iterum facias ſi tibi plus natum fuerit anno ſequenti? Iterũ ergo & illa deſtrues, quæ nunc facere paras, & maiora facies. Dat enim tibi fœcunditatem deus, vt aut vincat aut condẽnet auaritiam tuam, quo excuſationẽ habere non poſſis. Tu vero quod per te multis naſci voluit, tibi ſoli reſeruas, imò & tibi ipſi adimis. Magis enim ſeruares tibi, ſi diſpertires aliis. Bonorum enim fructus munerum in eoſipſos qui contulerunt, conuertuntur, & gratia liberalitatis in authorem boni operis redit. Denique ſcriptum eſt: Seminate vobis ad iuſtitiam. Eſto ſpiritalis agricola, fere quod tibi profit. Bona ſatio in corde viduarũ. Si terra tibi reddit fructus vberiores quam acceperit, quanto magis miſericordiæ remuneratio reddet multipliciora quæ dederis?

*vilitate alimoniæ calcatur.

Lucæ.6.

Pſalm.111.

Lucæ.12.

Pſal.8.

Oſee.10.

De admonitione diuitis ut timeat, & ſpe uana non fallatur, ac reprehenſione eorum qui dicunt nihil dandum pauperibus quia deus eos maledixerit ut egerent. Cap. VIII.

DEinde homo neſcis quia terræ partum prævenit dies mortis, miſericordia autem in curſum mortis excludit? Aſſiſtunt iam qui repoſcũt animam tuã, & tu adhuc differs operum fructus tuorũ? Adhuc tu tibi tempora viuendi longa meditaris? Stulte hac nocte anima tua auare repoſcitur, à tenebris incipit, & in tenebris perſeuerat. Auaro ſemper nox eſt, dies iuſto, cui dicitur: Amen amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Stultus ſicut Luna mutatur: iuſti autem fulgebũt ſicut Sol in regno patris eorum. Rectè arguitur ſtultitiæ, qui in manducando & bibendo locarit ſpem ſuam. Et ideo ei tẽpus mortis vrgetur, ſecundum quod dictum eſt ab ipſis qui gulæ ſeruiũt: Mãducemus & bibamus, cras enim moriemur. Stultus, quia animæ ſuæ corporalia ſubminiſtrat, quia recondit quæ cui ſeruet ignorat. Et ideo ei dicitur: Quæ autẽ paraſti, cuius erunt? Quid quotidie metiris, & numeras, & obſignas? Quid aurum trutinas, argentum ponderas? Quanto melius eſt liberalem eſſe diſpenſatorem, quam ſolicitum cuſtodẽ? Quantũ tibi prodeſſet ad gratiam, multorum pupillorum patrem nominari, quã innumeras ſtateras in ſæculo obſignatas habere. Pecunia enim hic relinquitur: gratia autem operum bonorum nobiſcum ad iudicẽ meriti defertur. Sed fortaſſe dicas, quod vulgo ſoletis dicere: Non debemus ei donare, cui deus ita maledixit, vt eũ egere vellet. Sed nõ pauperes maledicti, cum dictum ſit à deo: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum

Lucæ.12.

Eccli.27.

Matth.25.

Eſaiæ.22.

Lucæ.12.

Matth.5.

ipsorum est regnum cœlorum. Nõ de paupere, sed de auaro A
te scriptura dicit: Captans precia frumenti, maledictus erit.
Deinde non requiras quid vnusquisque mereatur. Misericordia non de meritis iudicare consueuit, sed necessitatibus subuenire, iuuare pauperem, non examinare iustitiam. Scriptum est enim: Beatus qui intelligit super egenum & paupe
Psal.40. rem. Quis est qui intelligit? Qui compatitur ei, qui aduertit consortem esse naturæ, qui cognoscit quod & diuitẽ & pauperem fecit dominus, qui scit quod sanctificet fructus suos si de his delibet aliquam pauperibus portionem. Ergo cum habeas vnde largiaris, vide ne differas, dicens: Cras dabo, ne largiendi amittas copiam. Periculosa est de alterius salute dilatio. Potest fieri vt dum tu differs illum, ille moriatur. Magis ante mortem præcurre, ne auaritia te & eras impediat, & promissa fraudentur.

Quomodo Iezabel quæ est auaritia, promittat diuitibus contra iustitiam possessionem quam desiderant. Cap. IX.

SEd quid dicam ne differas liberalitatem? Vtinam B
non approperes rapinam, vtinam quod cupieris,
non extorqueas, vtinam alienum non petas, negatum prætermittas, excusatum patienter feras, non
audias illam Iezabel, quæ est auaritia, quoddam profluuium
3.Reg.21. vanitatis, dicentem: Ego tibi dabo possessionem quam desideras. Tu tristis es, quia vis mensuram cõsiderare iustitiæ, vt alienum non eripias, ego habeo mea iura, meas leges, calumniabor vt spoliem: & vt possessio eripiatur, vita pullabitur. Quid enim aliud in illa historia, nisi diuitũ auaritia describitur, quæ est vanum profluuium, quod omnia fluuij more rapit, & nullo vsui profutura traducit? Hæc est Iezabel illa, non vna, sed multiplex: non vnius temporis, sed temporum plurimorũ: hæc omnibus dicit, sicut illa dixit viro suo
3.Reg.21. Achab: Surge, & manduca panem, & redi ad te, ego dabo tibi vineam Nabuthe Iezraelitæ. Et scripsit librum nomine Achab, & signauit anulo illius, & misit illum ad Seniores, & ad liberos eos qui morabantur cum Nabuthe. Et erat scriptum in libro: Ieiunate ieiunium, & constituite Nabuthe in
principem populi, & constituite duos viros filios iniquita- C
tis ex aduerso eius, vt falsum testimonium perhibeant aduersus eum, dicentes: Benedixit deum & regem: & producite illum, & lapidate.

De consuetudine diuitum qui contristantur si aliena rapere non possunt. Et quid facere debeant ut deus uel eorum preces exaudiat, uel eorum ieiunium respiciat. Cap. X.

QVam euidenter expressa est diuitum consuetudo. Contristantur si aliena non rapiant, renunciãt cibo, ieiunant, non vt peccatum minuant, sed vt crimen admittant. Videas illos tunc conueniẽtes ad ecclesiam, officiosos, humiles, assiduos, vt effectum sceleris
Esiæ.58. impetrare mereantur. Sed dicit illis deus: Nõ hoc ieiunium elegi, nec si flectas vt circulum collum tuum, cinerem etiam & cilicium substernas, nec vocabitis ieiunium acceptũ. Nõ tale ieiunium elegi, dicit dominus: sed solue omnem colligationem iniustitiæ, dissolue obligationes violentarum cõmutationum, dimitte confractos in remissionem, conscri- D
ptionem iniquam dirumpe, frange panem tuum esurienti, egenos non habentes tectum induc in domum tuam. si videris nudum, cooperi, & domesticos seminis tui nõ despicias. tunc orietur tibi matutinum lumen tuum, & sanitas tua matutina orietur, & præcedet ante te iustitia, & maiestas dei circundabit te. tunc clamabis, & deus exaudiet te: adhuc te loquẽte dicet: Ecce assum. Audis diues quid dominus deus dicat: & tu ad ecclesiam venis, non vt conuiuij aliquid pauperib⁹ largiaris, sed vt auferas. Ieiunas, nõ vt cõuiuij tui sumptus proficiat egenis, sed vt spolium de egentibus adipiscaris. Quid tibi vis cum libro, & charta, & signaculo, & conscriptione, & vinculo iuris? Non audisti: Solue omnem colligationẽ iniustitiæ, dissolue obligationem violentarum cõmutationum, dimitte confractos in remissionem, & omnem conscriptionem iniquam dirumpe? Tu mihi tabulas offers, ego tibi recito dei legem. Tu atramento scribis, ego spiritu dei inscripta repeto oracula prophetarum. Tu testimonia falsa componis, ego testimonium conscientiæ tuæ posco, quia iudicem tuum effugere & declinare non poteris, cuius testimonium non poteris recusare in die qua reuelabit dominus occulta hominum. Tu dicis: Destruam horrea mea. Et dominus dicit: Sine magis, quicquid intra horreum est, pauperibus deputari, sine cellas istas pauperibus prodesse. Tu di-
cis: Maiora faciam, & illò congregabo omnia quæ nata sunt Esiæ.58.
mihi. Dominus dicit: Frange esurienti panem tuum. Tu dicis: Tollam pauperi domum suam. Dominus autem dicit vt egenos non habẽtes tectum inducas in domum tuam. Quomodo vis vt deus te exaudiat, cum tu deũ non putes audiẽdum? Si non acquiescatur arbitrio diuitis, scena cõponitur. Dei æstimatur iniuria si diuitis petitio refutetur.

Quid est quod duo falsi testes attestati sunt Nabuthe deum benedixisse & regem. Et quomodo diuites cum calumniati nocuerint, simulẽt se dolere. Et quid sibi uelit quod meretrices lauerunt se in sanguine Achab. Cap. XI.

DEum, inquit, benedixit & regẽ.) Aequalis videlicet persona, vt sit æqualis contumelia. Benedixit, 3.Reg.21.
inquit, deum & regem. Ne diuitem maledicti nosmẽ offendat, & sermonis ipso lædatur sono, benedictio pro maledicto vocatur. Quærũtur duo testes iniquitatis.) Duob⁹ enim testibus & Susanna est appetita, duos te- Danie.13.
stes & Synagoga inuenit qui aduersum Christũ falsa iactarent, duobus testibus pauper occiditur. Produxerunt igitur Matth.26. 3.Reg.21.
Nabuthe foras, & lapidauerunt eum. Vtinam vel in suis ei liceret mori. Pauperi ipsam diues inuidet sepulturam. Et factum est, inquit, cum audisset Achab quia mortuus est Nabuthe, conscidit vestimẽta sua, & cooperuit se cilicio. Et factum est post hæc, & surrexit & descendit Achab ad vineã Nabuthe Iezraelitæ possidere eam.) Irascũtur diuites, & calumniantur vt noceant, si non obtineant quod desiderauerint. Cum autem calumniati nocuerint, dolere se simulant: tristes tamen, & tanquàm mœsti, non corde sed vultu, in possessionis direptæ locum prodeunt, & impressionis suæ iniquitate potiuntur. Hinc diuina mouetur iustitia, & aua- 3.Reg.21.
rum digna seueritate condemnat, dicens: Occidisti, & possedisti hæreditatem. Propter hoc, in loco in quo linxerũt canes sanguinem Nabuthe, in eo ligent canes sanguinẽ tuum, & meretrices lauabũtur in sanguine tuo.) Quàm iusta, quam seuera sententia, vt quam intulit alteri mortis acerbitatem, eam ipse mortis suæ horrore dissoluere proderetur. Inhumatum pauperem deus aspicit, & ideo insepultum diuitem iacere decernit, vt & mortuus luat suæ iniquitatis ærũmnam, qui nec mortuo putauit esse parcendum. Itaque vulneris sui cruore perfusum cadauer, specie funeris vitæ suæ prodidit crudelitatem. Hæc cum pertulit puer, diues arguebatur: cum diues excepit pœnã, pauper vindicabatur. Quid sibi autem vult quòd meretrices lauerũt se in sanguine eius, nisi forte vt meretricia quædam in illa feritate fuisse regis perfidia proderetur, vel cruenta luxuries, qui sic fuit luxuriosus, vt olus desideraret: sic cruentus, vt propter olus hominem occideret? Digna auarum, digna auaritiam pœna consumit. Denique & Iezabel ipsam comederunt canes, & volucres cœli: vt ostenderetur quod spiritalis nequitiæ fiat præda diuitis sepultura. Fuge ergo diues huiusmodi exitum. Sed fugies huiusmodi exitum, si fugeris huiusmodi flagitium. Noli esse Achab, vt possessionem finitimam concupiscas. Non tibi cohabitet Iezabel illa feralis auaritia, quę tibi cruenta persuadeat, quæ cupiditates tuas non reuocet, sed impellat, quæ te faciat tristiorem etiam cum desiderata possederis: quæ te faciat nudum, cum diues fueris.

Quod omnis auarus pauperiorem se iudicet, eò quòd sibi deesse arbitretur quicquid ab aliis possidetur. Et quomodo Helias Achab inuenisse dicatur. Quomodo etiam diues puteum suum exundantem usu aliquo exercere, non ocio corrumpi sinere debet. Caput XII.

PAuperiorem enim se iudicat omnis abundãs, quia sibi deesse arbitratur quicquid ab aliis possidetur. Toto mundo eget, cuius non capit mundus cupiditates. Eius autem qui fidelis est, totus mundus diuitiarum est. Toto mundo fugit, qui considerans conscié

tiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiam ſuam, metuit deprehẽdi. Et ideo Achab ad Heliam ſecundum hiſtoriam ait, ſecundum ænigmata autem diues ad
3 Reg.21. pauperem: Inueniſti me inimicus meus. Quam miſera conſcientia, quæ ſe proditam oluit. Et dixit Helias ad eũ: Inueni, quoniam feciſti malum in cõſpectu domini. Rex erat
ille, & rex Samariæ Achab: Helias pauper, & indigens pane,
3. Reg.17. cui victus defeciſſet ſubſtantia, niſi corui alimoniam miniſtraſſent. Adeo deiecta erat conſcientia peccatoris, vt nec regalis potentiæ faſtu attolleretur. Itaque quaſi vilis & degener: Inueniſti me, inquit, inimicus meus, deprehendiſti in me quæ latere putabam. Nulla mentis meæ occulta te fallunt. Inueniſti me, patent tibi vulnera mea, captiuitas præſto eſt. Inuenitur peccator, cum iniquitas eius proditur. Iuſtus autem dicit: Igne me examinaſti, & non eſt inuenta in
Pſalm.16. me iniquitas. Adam cum lateret, inuentus eſt: Moyſi autem nequaquam inuenta eſt ſepultura. Inuentus eſt Achab, non eſt inuentus Helias. Et ſapientia dei dixit: Quærent me ma-
Prouer 1. li, & non inuenient. Vnde & in Euangelio dominus noſter Ieſus quærebatur, & non inueniebatur. Culpa igitur author rem ſuum prodit. Vnde & Theſbites ait: Inueni, quoniam
3.Reg.21. feciſti malum in conſpectu domini. quia culpæ reos tradit dominus: innocentes autem non tradit in poteſtatem inimicorum ſuorum. Denique Saul quærebat ſanctum Dauid, & inuenire non poterat: Dauid vero ſanctus regem Saul, quẽ non quærebat, inuenit, quoniam tradidit eum dominus in poteſtatem ipſius. Captiua eſt igitur opulẽtia, paupertas libera. Seruitis diuites, ac miſeram quidem ſeruitutẽ, qui ſeruitis errori, ſeruitis cupiditati, ſeruitis auaritiæ, quæ expleri nõ poteſt, gurges quidam inſatiabilis: rapidior eſt cum illata demergit, & putei modo cum exundat, cœno inquinatur, terram rodit, nihil ſibi profuturam. Vel hoc exemplo vos admoneri cõuenit. Puteus enim, ſi nihil haurias, inerti ocio & degeneri ſitu facilè corrumpitur: exercitatus autẽ nitẽſcit ad ſpeciem, dulceſcit ad potum. Ita & aceruus diuitiarũ, cumulo arenoſus, ſpecioſus eſt vſu, ocio autem inutilis habetur. Deriuato igitur aliquid de hoc puteo, ignem ardentem reſtingue, quia eleemoſyna reſiſtit peccatis. Aqua autẽ ſtatiua cito vermes facit. Non ſtet theſaurus tuus, ne ignis tuus ſtet. Stabit in te, niſi eum operibus tuę miſerationis a-
Eccli.3. uerteris. In quantis vero ſis diues incendiis, conſidera. Tua
Lucæ.16. vox eſt iſta dicentis: Pater Abraham, dic Lazaro vt extremum digiti ſui intingat in aqua, & refrigeret linguam meã. Tibi igitur proficit quicquid inopi contuleris: tibi creſcit
Prouer.19. quicquid in pauperes erogaueris. Scriptum eſt: Qui miſeretur pauperi, fœnerat deo. Ipſe cibo in paupere paſcitur, & fructus iam in his eſt miſericordiæ. Seminatur in terra, germinat in cœlo. Plantatur in pauperes, apud deum pullulat. Ne dixeris, inquit, deus, cras dabo. Qui non patitur te dicere, Cras dabo: quomodo patitur dicere, Non dabo? Non de tuo largiris pauperi, ſed de ſuo reddis. Quod enim cõmune eſt in omnium vſum datum, tu ſolus vſurpas? Omniũ eſt terra, non diuitum: ſed pauciores qui nõ vtuntur ſuo, q̃ qui v-
Eccli.4. tuntur. Debitum igitur reddis, non largiris indebitũ. Ideoque tibi dicit ſcriptura: Declina pauperi animam tuã, & red de debitum tuum, & reſponde pacifica in manſuetudine.

Quàm ſtulta ſit ſuperbia diuitum gloriantium de nobilitatis proſapia. Et quod meritum hæredum non in auro, ſed in uirtute conſiſtat. Cap. XIII.

QVid enim ſuperbis diues? Quid dicis pauperi: Noli me tangere? Nonne ſic vtero cõceptus, & natus es ex vtero, quemadmodum & pauper eſt natus? Quid te iactas de nobilitatis proſapia? Sqletis & canum veſtrorum origines ſicut diuitum recenſere, ſoletis & equorum veſtrorum nobilitatem ſicut conſulum prædicare. Ille ex illo patre generatus eſt, & illa matre editus: ille auo illo gaudet, illis ſe proauis attollit. Sed nihil iſtud curre tem iuuat. Nõ datur nobilitati palma, ſed curſui. Deformior eſt victus, in quo & nobilitas generis periclitatur. Caue igitur diues ne in te erubeſcant tuorum merita maiorũ, ne forte & illis dicatur: Cur talem inſtituiſtis? cur talem elegiſtis hæredem? Nõ in auratis laquearibus, nec in Porphyreticis orbibus hæredis eſt meritum. Laus iſta non hominum ſed metallorum eſt, in quibus homines puniuntur. Per egentes aurũ quæritur, & egentibus denegatur. Laborant vt quærant, laborant vt inueniant quod habere nõ norunt. Miror tamen cur eo vos diuites iactandos putetis, cum aurum materia magis offenſionis quàm commendationis gratia ſit. Lignum enim offenſionis eſt aurum, & vę iis qui ſectantur illud. Denique benedicitur diues qui inuentus eſt ſine macu-
Eccli.31. la, & qui poſt aurum non abiit, nec ſperauit in pecuniæ theſauris. Sed quaſi is cognitus eſſe non poſſit, cum ſibi deſiderat demonſtrari: Quis eſt hic, inquit? Et laudabimus eũ. Fecit enim quod mirari magis quaſi nouum, quàm quod quaſi viſitatum recognoſcere debeamus. Itaque qui in diuitiis potuerit cõprobari, is vere perfectus & dignus eſt gloria. Qui potuit, inquit, tranſgredi, & non eſt trangreſſus: & facere mala, & non fecit. Aurum ergo vobis, in quo tanta illecebra erroris eſt, non tam ſua gratia, quàm hominum pœna commendat. An vos ampla extollunt atria? Quæ magis debent compungere, quia cum populos capiant, vocem excludunt pauperis: quanquam nihil proſit audiri eam, quæ etiam audita nihil proficit. Deinde non ipſa vos pudoris aula admonet, quia ædificando veſtras vultis ſuperare diuitias, nec tamẽ vincitis. Parietes veſtitis auro, homines nudatis. Clamat ante domum tuam nudus, & negligis, & tu ſolicitus es quibus marmoribus pauimenta veſtias. Pecuniam pauper quęrit, & non habet: panem poſtulat homo, & equus tuus aurũ ſub dentibus mandit. Sed delectant te ornamenta precioſa, cum alij frumenta non habeant. Quantum ô diues ſumis tibi iudicium. Populus eſurit, & tu horrea tua claudis: populus deplorat, & tu gemmam tuam verſas. Infœlix, cuius in poteſtate eſt tantorum animas à morte defendere, & non eſt volũtas. Totius vitam populi poterat annuli tui gemma ſer-
Iob.29. uare. Audi planè qualis diuitem deceat prædicatio: Liberaui, inquit, pauperem de manu potentis: & orphanum, cui non erat adiutor, adiuui. Benedictio perituri ſuper me venit, os autem viduæ me benedixit. Iuſtitiam induebar, oculus eram cæcorum, pes autem claudorum, ego eram pater orphanorum. Et infra: Ante fores meas non habitauit hoſpes, oſtium autem meum omni venięti patuit. Si autem peccaui impudens, non celaui culpam meam, neque reueritus ſum multitudinem plebis, vt non annunciarem præſentibus eis: ſi paſſus ſum infirmum exire oſtium meum vacuo ſinu. Cautionem quoq; ſi quam habui debitoris, ſciſſam ſine debiti recuperatione reddidi ſine mora. Nam quid etiam illud repetã, quod in omni infirmo fleuiſſe ſe dixit, & ingemuiſſe ſe cum videret virum in neceſſitate, ſe autẽ in bonis? Sed & tunc ſibi magis fuiſſe dies malorũ, cum ſe habere cerneret, alios indigere. Si hoc ille dicit, qui nunquàm viduæ oculũ fecit tabeſcere, qui nunquàm panem ſuum ſolus mãducauit, & non orphano tradidit, quem à iuuẽtute ſua nutriuit, aluit, inſtituit parentis affectu: qui nunquàm nudum deſpexit, qui morientem operuit, qui velleribus ouium ſuarum infirmorum calefecit humeros, non oppreſſit pupillũ, nunquàm diuitiis delectatus eſt, nunq̃ gratulatus eſt lapſu inimicorum ſuorum: ſi qui fecit hæc, de ſummis cœpit egredi diuitiis: ſi nihil ex patrimonio tanto, niſi ſolum fructum miſericordię reportauit: quid de te futurum eſt, qui tuo neſcis vti patrimonio, qui in ſummis diuitiis dies ſuſtines mẽdicitatis, quia nulli largiris, nulli ſubuenis?

Quomodo diuites cuſtodes ſint & ſerui diuitiarum. Et ideo illas potius pauperibus erogare debeant pro melioribus rebus acquirendis. Et de pauperibus abundantibus, & diuitibus egentibus. Cap. XIIII.

VStos ergo es tuarum, non dominus facultatum, qui aurum terræ infodis, miniſter vtique eius, nõ arbiter. Sed vbi theſaurus tuus, ibi & cor tuũ. Et
Matth.6. go in illo auro cor tuum infodiſti terræ. Vẽde potius aurum, & eme ſalutem: vende lapidem, & eme regnum dei: vende agrum, & eme tibi vitam æternam. Vera allego, quia verba aſtruo veritatis. Si vis pfectus eſſe, inquit, omnia
Matth.19. quæcunq; habes, vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo. Et noli contriſtari cũ hæc audis, ne dicatur &
Ibidem. tibi, ſicut & illi adoleſcenti diuiti dictum eſt: Quàm difficile qui poſſeſſiones habent, in regnum dei intrabunt. Magis cũ

hæc

hæc legis, considera quia ista tibi potest mors eripere, pote- A
stas superioris tollere. Deinde quia poteris parua pro ma-
gnis, caduca pro æternis, thesauros pecuniæ p thesauris gra-
tiæ vendere. Isti corrumpuntur, illi permanent. Considera
quia hos solus nō possides. possidet enim tinea, possidet æru
go, quæ consumit pecuniam. Has tibi consortes auaritia de-
dit. Vide autem quos tibi det gratia debitores. Splendidum
in panibus benedicent labia iustorum, & testimoniū boni-
tatis illius fiet. Facit tibi patrem debitorem deum, qui pro
munere, quo pauper adiutus est, fœnus exoluet, quasi boni
debitor creditoris. Facit tibi debitorem filium dei, qui ait:
Matth.25. Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi
bibere: hospes erã, & collegistis me: nudus, & operuistis me.
Quod enim vnicuiq; minimorum collatũ fuerit, sibi dicit
esse collatum. Nescis ô homo struere diuitias. Si vis diues es
se, esto pauper seculo, vt sis diues deo. Diues fidei, diues est
deo. Qui diues est in misericordia, hic est diues in deo. Di-
ues in simplicitate, diues deo est. Diues sapiẽtiæ & scientiæ,
diues est deo. Sunt qui in paupertate abũdent, & qui in diui
tiis egeant. Abundant pauperes, quorum profunda pauper- B
tas abũdauit in diuitiis simplicitatis suæ, diuites aũt eguerũt
& esurierũt. Neq; enim ociosè scriptũ est: Diuitũ pauperes
præpositi erunt, & proprij serui dominis fœnerabũt, quia di
uites & domini superuacua & vana seminant, ex quibus non
fructũ colligãt, sed spinas metant. Ideo pauperibus dicites
erũt subditi, & serui dominis spiritalia fœnerabunt, quẽad-
modũ diues rogabat vt sibi stillã aquæ pauper Lazarus fœ-
neraret. Potes & tu diues istã implere sententiam, si largiaris
Luc.16. pauperi, & domino fœneraueris. Qui enim largitur pauperi,
Prouer.19. domino fœnerat. Pulchre autẽ sanctus Dauid in psalmo sep-
tuagesimoquinto hymnum deo cõcinens ad Assyriũ scri-
ptum, hoc est aduersus nequitias spiritales, Assyrium inanẽ
Psalm.75. ac vacuum principẽ istius mundi, ita cœpit: Notus in Iudæa
deus, in Israel magnũ nomen eius: hoc est, non in diuitibus,
non in nobilibus, vel in potentibus, sed in anima confitente
deo: non in principibus & cõsulibus, sed in eo qui deum vi-
det. Ipse est enim Israel, in quo profunda fides ad cognitio-
nem dei potuit peruenire. Et factus est in pace locus eius, &
habitatio eius in Sion, vbi quietus affectus nullis diuersarũ
cupiditatũ exagitatur fluctibus, nullis auaritiæ turbatur pro C
cellis, nullis quærendarum diuitiarum ignescit incẽdiis. Ipse
est qui speculatur æterna, & habitat in Sió, confringens om-
nia spiritualium instrumenta bellorum, conterens arcus qui
bus diabolus ignita dirigens iacula, graues pectoribus homi
num solet inurere passiones. Sed illa iacula iusto nocere non
possunt, cui deus lux est, tantumq; abest à caligantiũ horro
re tenebrarum, vt aduersarius in eo locum habere non pos-
sit, qui etiam principibus se consueuit infundere, sicut infũ-
dit Iudæ proditori, concidẽs tanquam in sylua lignorum fi-
dei ianuas, vt in cor eius haberet ingressum, & æterni nomi-
nis tabernaculum possideret. Ergo princeps huius mundi
quasi improbus vsurpator concidit ianuas, vt violẽtus intro
eat: dominus aũt quasi pius illustrat seruulos, & eorũ fulgen
tibus meritis, & claritate virtutũ tenebras mũdi huius illu-
minat. Hanc pacifici atq; mansueti habent apud deũ gratiã,
sobria mentis suæ tranquillitate fundati.

Quòd omnes uiri diuitiarum insipientes dicantur, & corde turbati, & quomodo dormiant somnum suum. Quomodo etiam dormitarint qui ascenderunt equos. Cap. XV.

INsipientes autem corde turbantur, & ipsi sibi sunt
propriæ exagitationis authores: quia desideriorũ
suorum æstu voluuntur, & quodam salo fluctuant.
Psalm.75. Qui autem sint isti, Propheta significauit dicẽdo:
Omnes viri diuitiarum. Omnes dixit, nullũ excepit. Et be-
ne viros diuitiarum appellauit, non diuitias virorum, vt o-
stenderet eos non possessores diuitiarum esse, sed à suis diui
tiis possideri. Possessio enim possessoris debet esse, non pos-
sessor possessionis. Quicunque igitur patrimonio suo tanq;
possessione non vtitur, qui largiri pauperi & dispensare non
nouit, is suarum seruulus est, non dominus facultatum, quia
aliena custodit vt famulus, non tanquàm dominus suis vti-
tur. In huiusmodi ergo affectu dicimus quod vir diuitiarũ
sit, non diuitiæ viri. Intellectus enim bonus vtentibus eo.

qui autem non intelligit, is vtique intellectus sibi gratiam
non potest vindicare: & ideo somno temulentiæ cõsopitus
obdormit. Huiusmodi igitur viri somnum suum dormiunt,
non Christi dormiunt somnum. Et qui somnum Christi nõ
dormiunt, non habent Christi quietem, non surgunt Christi
resurrectione, quia ipse ait: Ego dormiui, & quieui, & surre- Psalm.3.
xi, quoniam dominus suscepit me. In hoc quoq; seculo dor
mitant, digni habiti increpatione cœlesti, quia ascenderunt
equos, quos refrænare non poterant. Legimus alibi dicentẽ Cantic.6.
ecclesiam siue animam: Posuit me currus Aminadab. Si ergo
anima currus est, vide ne equus caro sit. Agitator autem vi-
gor mentis, qui regit carnem, & motus eius velut quosdam
equos prudentiæ habenis coërcet. Dormitauerunt ergo qui
ascenderunt equos corporis voluptates, nullo eas modera-
mine gubernãtes. Vnde & ascensores eos quàm equites vel
agitatores maluit nuncupare. Agitator enim cum disciplina
& arte pro arbitrio suo equos agitat, vel currentes incitat,
vel reflectit indomitos, vel reuocat fatigatos, vel mansuetos
pro sua voluntate conuertit. Vnde cum reciperetur Helias,
& curru quasi ad cœlum ferretur, clamauit ad eũ Helisæus, 4.Reg.2.
Pater pater agitator Israel, & eques eius. hoc est, qui populũ
domini bono ductu regebas, constantiæ merito hos accepi-
sti currus, hos equos ad diuina currentes. quia moderatorẽ
te animarum humanarum dominus comprobauit: ideo tanq;
boni auriga certaminis victor æterno præmio coronaris. In
Abacuc quoque propheta lectum est, ad ipsum dominũ di- Abacuc.3.
ctum: Ascẽde super equos tuos, & equitatus tuus salus. Agi-
tauit enim apostolos suos, quos per diuersa mũdi direxit, vt
toti orbi euangelium prædicarent. Ascende ait, quasi recto-
ri, non quasi equorum ascensori. Ascẽdit enim etiam eques
non tantummodo vt sedeat, sed vt regat, eò quòd desidio-
sus & piger, somnolentus proferre non possit mentis inces-
sum. De equite autem lectum est: Et eques ascendit retror- Gene.49.
sum, expectans salutem domini. Etenim quia nemo sine la-
psu est: etiã si quis ceciderit, & terrenis aliquibus vitiis fue-
rit implexus, si tamen non abiiciat spem resurgendi, fretus
miseratione diuina perueniet ad salutem. De ascensore vero
manifestum est indiciũ quòd reprehẽsibilis habeatur, quã- Exodi.15.
do Moyses ipse ait in Cantico Exodi: Equum & ascensorẽ Zacha.12.
proiecit in mare. Et in Zacharia locutus est dominus dicẽs:
Percutiam omnem equũ in amẽtia, & ascensorẽ eius in insi-
pientia. Nõ dixit solum equum, sed & ascensorẽ, quomodo
in Exodo habes, Equũ & ascensorẽ. Vbi est enim ascensor,
qui nõ potest equũ propriũ gubernare, si indomito furore
in prærupta & periculosa raptatur? Quid igitur vobis in e-
quis confiditis diuites? Mendax est equus ad salutẽ. Quid in Psal.32.
curribus vobis plauditis? Hi in curribus, & hi in equis, nos Psal.19.
autem in nomine dei magnificabimur. Ipsi obligati sunt, &
ceciderẽ: nos autem surreximus & erecti sumus. Nolite ama
re adhinnientes, nolite fremitu libidinis excitari. Terribilis
est dominus, & cui nemo possit potens & diues resistere: iu-
dicium cœleste iaculatur.

Quomodo diuites quiescere & feriari debeant à flagitiis, & confiteri domino in fide, humilitate, & deuota oratione. Et quod multi diuites propter perfidiam perierint. Caput XVI.

D BOnum est vt iam quiescatis, & à flagitiis feriãtes
reuereamini domini potestatem. Ideo dictum est Gene.4.
parricidæ Cain: peccasti, quiesce. vt modũ peccato suo poneret. Cogitationes vestræ confiteãtur
domino, nõ dicatis, Nõ peccauimus. Dixit sanctus Paulus: 1.Corin.4.
Et si nihil mihi cõscius sum, addidit tamẽ: Sed non in hoc iu
stificatus sum. Et vos etiã si nihil estis cõscij, cõfiteamini ta
mẽ domino, ne quid sit quod vos prætereat. Qui enĩ confi-
tetur domino, & si reliquas cogitatiões adhibuerit ad cõfes
sionẽ, diẽ festũ mentis celebrabit arcano, & epulabitur non
in fermẽto malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & 1.Corin.5.
veritatis. Itaq; in cõclusione conuersus ad vos propheta di
cit: Orate, & reddite domino deo vestro, id est, Nolite dissi Psalm.75.
mulare diuites, dies instant, orate pro peccatis vestris, red-
dite pro beneficiis quæ habetis munera. Ab ipso accepistis
quod offeratis, ipsius est quod ei soluitis. Dona, inquit, mea

Universidad de Deusto
Biblioteca

& data mea: hoc est, quæ offertis mihi dona, data sunt mea. A
Ego ea dedi vobis atq; donaui. Deniq; propheta ait: Quo-
Psalm.15. niam bonorum meorum non eges. tua tibi offero, quoniam
non habeo quod non dedisti. Fides est quæ dona conciliat,
humilitas est quæ oblata commendat. Fide Abel plurimam
Hebr.11. hostiã obtulit deo. Ideo super Cain fratris munera placuit
munus Abel, quia fide vicit. Nam vnde pauperis hostia ma-
gis quàm diuitis placet? quia pauper fide ditior est, sobrie-
tate locupletior: & cum sit pauper, ex illis est quib⁹ dicitur:
Psal.67. Tibi offerent reges munera. Non enim purpuratis offeren-
tibus, sed motus proprios regentibus dominus Iesus dele-
ctatur, qui corporali lasciuiæ mentis dominentur imperio.
Orate ergo diuites, non habetis in operibus quod placeat.
Orate pro peccatis vestris atque flagitiis, & reddite domino
deo vestro munera. Reddite in pauperes, in egenos, soluite
inopes, fœnerate quæ placare possint deum propter flagitia
vestra: aliter enim non potestis. Ergo quem vltorem time-
Psalm.49. tis, facite vobis eum debitorem. Non accipiam, inquit, de do
mo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, quoniã meæ B
sunt omnes ferę syluarum. Quidquid obtuleritis, meum est,
quia totus orbis meus est. Nõ exigo quod meum ẽst, sed est
quod de vestro mihi possitis offerre. Studio deuotionis &
Ibidem. fidei, non sacrificiorum ambitione delector. Tantummodo
ô homo immola deo sacrificiũ laudis, & redde altissimo vo
ta tua. Aut certe, si placet, sic accipiam: Quoniam dixit ob-
dormisse somnum suum diuites, increpationes præmisit do-
mini in eos, terrorem subtexuit, potentiam prædicauit, cui
nec diuites resistent: & conuersus ad vniuersos, ait: Diuites
Psalm.75. dormitent, diuites increpentur. Vos orate, & reddite domi-
no deo vestro omnes qui in circuitu eius offerunt munera.
id est, gratias agite pauperes, quia non est personarum acce-
Acto.10. ptor deus. Illi diuitias seruent, condãt pecuniam auri, aggere-
rent argenti thesauros: vos orate, qui aliud non habetis: vos
orate, qui hoc solum habetis, quod est auro preciosius, & ar-
gento. Vos reddite munera, qui à domino non receditis, qui
estis in circuitu: quoniam qui eratis longe, facti estis prope.
Ephe.2. Qui autem prope sibi videntur esse per diuitias ac potentiã, C
longe facti sunt propter auaritiam. Nemo enim foris est nisi
quem culpa excluserit, sicut eiecit Adam de paradiso, & E-
Psalm.75. uam exclusit. Nemo longe, nisi quem flagitia propria relega
uerint. Ergo vos prope positi orate & reddite munera ter-
ribili deo, & ei qui aufert principũ spiritũ, terribili apud re-
ges terræ, eò quòd nullo redimatur diuitis præmio, nullo
inflectatur potentium supercilio, qui culpæ precia discrimi
nat, qui quo plus alicui contulerit, eo plus exigit ab eo. Saul
priuato contulit regnum: sed quia mandatum non custodi-
uit, & regnum amisit & spiritum. Multos reges gentiũ pro-
pter perfidiam fecit populo patrum esse captiuos. Et vt iam
de proposita loquamur historia, qui Achab regem cœlesti-
bus ingratũ beneficiis ita iussit occidi, vt canes eius vulnera
lamberent. Etenim quia pauperis vineam concupierat ne-
quaquam tantis opibus expletus imperij, infra omnem ino-
piam redactus est à domino. Non qui vulnera eius lauaret,
inuentus est, non qui corpus operiret. Defecit circa eum ho
minum humanitas, canum successit asperitas. Dignos planè D
sui ministros funeris auarus inuenit.

Quemadmodum Achab dicatur commotus ante faciem dei, ut in diebus eius non inducerentur super eum mala. Et quòd dominus etiã circa indignos promissa sua seruet.

Caput XVII.

1.Reg.21. Hoc loco oritur illud quæstionis, quomodo legi-
H mus dixisse dominum ad Heliam: Vidisti quẽad-
modum commotus est Achab à facie mea? Nõ in-
ducam in diebus eius mala, sed in diebus filij eius
inducam mala. Aut quomodo dicimus quia valet
apud dominum pœnitentia? Ecce rex motus est à facie dei,
& ibat plorans, & conscidit vestimenta sua, & operuit se ci-
licio, & erat indutus sacco ex illo die quo interfecit Nabu-
the Iezraelitam, ita vt deum misericordia commoueret, &
mutaret sententiam. Ergo aut pœnitẽtia non valuit, nec in-
flexit dominum misericordem, aut oraculum falsum est. Nã
Achab victus est & occisus. Sed considera quia Iezabel ha-
buit vxorem, cuius inflammabatur arbitrio, quæ conuertit
cor eius, & nimiis sacrilegiis execrabilem fecit. Et hunc er-
go pœnitentiæ eius reuocauit affectum. Dominus autem nõ
potest mutabilis æstimari, si confessionis immemori non pu
tabat esse seruandum, quod promiserat confitenti. Accipe a-
liud verius: Et indigno seruauit dominus tenorem sentẽtiæ
suæ, sed beneficia circa se diuina ipse non tenuit. Intulerat
bellum rex Syriæ, victus est & seruatus ad veniam, captiuus
quoque libertati donatus, & remissus ad regnum est. Quòd
fuit diuinæ sententiæ, non solum euasit Achab, sed etiã triũ-
phauit: quòd ipsius ignauiæ, hostem sibi, à quo vinceretur,
armauit: & certè fuerat monitus à Propheta, dicẽte: Cogno-
sce & vide quid facias. Monitus inquam erat, eò quòd con-
tra Syriæ regis pueros deberetur gratiæ cœlestis auxilium,
quoniam dixissent: Deus montium, deus Israël, & non deus 3.Reg.20.
Baal: propter hoc, inquit, obtinuerunt pro nobis. Et ideo,
inquit, si non plenè obtinuerimus eos, in locum Syriæ regis
Satrapas constituite, vt virtutem illis & potentiam regis au-
ferret. Denique primo congressu vicit, vt fugaret hostẽ: se-
cundo vicit, quando captũ imperio suo reddidit. Qua causa
vincendi eius euidenter resultauit oraculum, dicente vno
ex filiis prophetarum ad proximum suum: Occide me. Et
noluit homo occidere eum. Et dixit: Eoquòd non obedi-
sti verbo domini, ecce tu recedes à me, & interficiet te leo.
Et recessit ab eo, & inuenit eum leo, & interfecit eum. Et
post hoc alius propheta astitit ante regem Israel, & dixit ad
eum: Hæc dicit dominus, quoniam dimisisti tu virum ex-
terminationis de manu tua: ecce anima tua pro anima illius,
& populus tuus pro populo illius. Liquet igitur his oraculis
quòd dominus etiam circa indignos promissa sua seruet: sed
impios aut stultitia sua opprimi, aut alia præuaricatione dã-
nari, etiam si primæ præuaricationis laqueos euaserint.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE HELIA ET IEIVNIO.

Qua ratione diuinum ad patres resultauerit oraculum vt e-
gredientes ad bellum tuba canerent, & cur nos etiam tu-
ba canere debeamus. Caput I.
Quàm magna virtus sit ieiunij, quãq; speciosa ac valida eius
militia, exemplo Christi, atque sancti Heliæ cõprobata.
Caput II.
Quid sit ieiunium. Et de ieiunio sancti Ioãnis, & qualis esca
à nobis quærenda sit. Cap.III.
De origine & antiquitate ieiunij, à quo primus vsus mundi
cœpit, quòd in paradiso pro prima lege constitutũ fuit.
Quódque ieiunium operiat id quod gula denudauerit.
Caput IIII.
Quod ebrietas Noë obdormire fecerit, & per ignorantiam
nudauerit. Quódque ebrietas seruitutem & incestum in-
duxerit. Et quomodo Abraham non ministrauerit vi-
num in suo conuiuio, neque Ioannes eo vsus fuerit, ne-
que Moyses amaritudines aquarum vino temperauerit.
Caput V.
De lege ieiunij à Moyse data, & de ieiunio einsdẽ. Et quòd
sterilitatem matrum Sampson & Samuelis abstinentia vi-
ni fœcundauerit, quibúsque cibis Helisæus filios prophe
tarum aluerit. Cap.VI.
Quòd tres pueri Hebræorum ieiuni in caminum ignis in-
trantes, nõ solum non læsi, sed & illic refrigerati fuerint.
Et quòd Danielis ieiunium etiã leones ieiunare docuerit.
Caput VII.
De vtilitatibus ieiunij. Et de escarum laqueis, & inquietudi
ne & periculis conuiuiorum. Cap.VIII.
Qua ratione potentes prohibeantur vina bibere, & de ieiu-
nio Iudith. Quódque Hester pulchrior facta sit ieiunio,
Aman autem suæ ebrietatis pœnã exsoluerit. Ac de mul-
tis excellentibúsque ieiunij præconiis. Cap.IX.
Quẽadmodũ mystica mẽsa ieiunio cõparetur. Et quę fames
faciat acceptabile ieiuniũ. Quídque sit quod dicitur: Cũ
ieiunatis, vngite capita vestra. Et de duplici capite, ac de
vnguento

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnguento sobrietatis,& oleo lætitiæ. Cap.X.
Quod amara optabiliora sint dulcioribus . Et quomodo ebrietas ad horam dulcis, in posterum exemplo Esau amarior efficiatur . Et quòd nihil prosit ieiunium ad iactantiam factum. Cap.XI.
Quemadmodum ebrietas in omne facinus præcipitet. Et de conuiuiis lubricorum hominum. Cap.XII.
De conuiuiis præliatorum & fortissimorum adolescentum. Et de potu ad æquales calices. Et de furoris poculo. Caput XIII.
De reprehensione eorum qui conuiuia illicita præparant:& quòd maior sit vis vini,quàm veneni. Cap.XIIII.
Quid de ebrietate Esaias loquatur. Et quòd non solum vinum, sed etiam sicera inebriet . Et quid significet, Calix aureus Babylon in manu domini . Et quomodo vas apostolorum fictile sit. Cap.XV.
De magna ebrietatis detestatione. Cap.XVI.
De obtestationibus & sacramentis potantium, quæ violare nephas arbitrãtur. Et quomodo sæpe vino secretiora hominis extorqueantur . Quódque frequens ingurgitatio interiora hominis absumat. Cap.XVII.
Quomodo etiam fœminæ vsque ad ebrietatem bibant, & inde in plateis inuerecundos viris sub conspectu adolescentulorum intemperantium ducãt choros . Et quid boni sit sobrietas,quid mali intemperantia. Cap.XVIII.
Quid sibi sperare debeant bene pasti & luxuriosi. Et de visione Tyri. Quódque mare nulla necessitate,sed sola humana intemperantia inquietatum fuerit. Et quomodo luxuriosi nauibus assimilentur. Cap.XIX.
Quis dicatur cantus meretricis,de quo in Esaia: Eritq; post annos septuaginta Tyrus vt canticum meretricis . Et de misericordia medici,& saluatoris gratia,& quibus modis quærenda sit. Cap.XX.
Quomodo intelligendum sit illud prophetæ:Ecce venit dominus disperdere orbem terrarum. Et quomodo athletæ simus,quibus multis certaminibus in stadio currendũ est pro brauio:& ideo sobrietate & abstinẽtiæ exercitio nobis opus sit. Cap.XXI.
Qua ratione corpus nostrum ieiuniis castigandum sit , comessationésque indecoræ fugiendæ,ne succũbẽtes in stadio, exortes veniæ, multis fautoribus mœrorem afferamus. Et de ablutione aquę baptismatis,quódque festinãdum sit ad gratiam. Cap.XXII.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPIscopi de Helia & ieiunio Liber unus.

Qua ratione diuinum ad patres resultauerit oraculum, ut egredientes ad bellum tuba canerent: & cur nos etiam tuba canere debeamus. *Caput I.*

DIuinum ad patres resultauit oraculum, vt cum egrederentur ad bellum,tuba canerẽt,cuius sonitu dominus reminiscereturpopuli sui, quo petitum conferret auxilium: plúsq; misericordiæ súæ incẽtiua cognoscẽtes in diebus lętitiæ súę, in neomeniis suis concinerent tubarũ sono . Vnde & Dauid dicit: Canite initio mensis tuba, in die insignis solennitatis vestræ. Veniet igitur nobis dies solennitatis, & iam appropinquat: Canamus tuba tanquã in prælium progredientes . Canamus tuba, vt annunciemus solennitatis diem. simul nobis & certamen imminet, & victoria repromittitur. Victoria nostra crux Christi est, trophęũ nostrum pascha est domini Iesu. Sed ille ante est præliatus, vt vinceret, non quod ipse egeret certamine, sed vt nobis formam debellãdi præscri beret,& postea daret gratiam triumphandi. Certamen nostrum ieiunium est. Deniq; ieiunauit saluator,& sic tentator ad eum accessit. Et primum gulæ direxit spiculum,dicens:Si filius dei es,dic lapidi huic vt panis fiat. Ille cibum velut escam laquei prætendit, vt sic illaquearet appetentiam corporalem . Dominus ieiunium prætulit, vt laqueos tentatoris sui & vincula dissolueret. Deniq; sic habes scriptum:Nõ in solo pane viuit homo,sed in omni verbo dei. Illo laqueo Adam fuerat strãgulatus,hac absolutione diabolicæ quæstionis omnis homo est liberatus. Matth.4. Deute.8.

Quàm magna uirtus sit ieiunij,quámque speciosa ac ualida eius militia: exemplo Christi, atque sancti Heliæ comprobata. *Cap. II.*

MAgna virtus est ieiunij. Deniq; tam speciosa militia est, vt ieiunare delectaret & Christum:tam valida, vt ad cœlum homines eleuaret. Et vt humanis magis quàm diuinis vtar exemplis, Heliæ ieiuno ore vox emissa cœlũ clausit sacrilego populo Iudæorum. Etenim cum à rege Achab altare esset Idolo constitutum, ad verbũ prophetæ tribus annis & sex mẽsibus ros pluuiæ non cecidit super terram. Digna pœna,quæ intemperãtiam digne coërceret, vt cœlum impiis clauderetur,qui terrena polluerant. Dignum etiam, vt ad condemnationem regis sacrilegi propheta ad viduam in Sareptam Sidoniæ mitteretur:quæ quoniam deuotionem cibo prætulit, meruit vt ariditatis publicæ sola non sentiret ærumnam . Itaq; nõ defecit hydria farinæ, cum torrentis fluenta deficerent . Quid eius reliqua contexam? Ieiunus filium viduæ ab inferis resũscitauit. Ieiunus pluuias ore deposuit, ieiunus ignes de cœlo:ieiunus curru raptus est ad cœlum, & quadraginta dierũ ieiunio diuinam acquisiuit præsentiam . Tunc denique plus meruit,quando plus ieiunauit. Ieiuno ore statuit fluẽta Iordanis,& redundantem fluminis alueum repente siccatũ, pulueruleno transmigrat vestigio. Merito illum dignum cœlo diuina iudicauit sententia, vt cum ipso raperetur corpore, quoniam cœlestem vitam viuebat in corpore,ac supernę vsum conuersationis exhibebat in terris. Matth.4. 3 Reg.17.

Quid sit ieiunium. Et de ieiunio sancti Ioannis, & qualis esca à nobis quærenda sit. *Caput III.*

QVid est enim ieiunium nisi substãtia & imago cœlestis? Ieiunium refectio animæ,cibus mentis est. Ieiunium vita est angelorum,ieiunũ culpę mors, excidium delictorum,remediũ salutis, radix gratiæ, fundamentum est castitatis . Hoc ad deum gradu citius peruenitur:hoc gradu Helias ascendit, antequàm curru hãc hæreditatem sobrietatis & abstinentiæ ad cœlum abiens discipulo dereliquit. In hac virtute & spiritu Heliæ venit Ioannes. Denique in deserto & ille vacauit ieiuniis . Esca autẽ eius erat locusta,& mel syluestre. Et ideo quia vitę humanę possibilitatẽ continentia supergressus fuerat:non homo,sed angelus æstimatus est . De ipso legimus: Etiam plus q̃ propheta. Hic est de quo scriptũ est: Ecce mitto angelum meũ ante faciem tuam,qui præparabit viam ante te. Quis humana virtute equos igneos,currus igneos potuisset ascendere, regere currus aëreos, nisi qui naturam humani corporis incorruptibilis ieiunij virtute mutasset? Sed de Heliæ gestis plurima iam frequenti diuersorum librorum sermone digessimus: & cauendum arbitror ne in eadem recurramus, cum præsertim in opere suo ipse laudetur. Imitemur ergo illum, & eam escã quæramus,cuius virtute dieb' ac noctibus progredientes, ad supernorum possimus cognitionem venire. Non enim omnis esca materialis, nec omnis cibus corporalis. Est cibus mẽtis, vt diximus,quo epulatur anima, de quo ait dominus: Meus cibus est vt faciam voluntatẽ patris mei qui in cœlis est. Hic cibus angelorũ est, vt diuino famulẽtur imperio. Nulla illis cura mensarum, nullus conuiuiorum vsus,nullæ repositæ epulæ,nullus vini potus aut sicerę, nulla distentio corporis,nulla ventris offensio. Matt.3. Matth.11. Ioan.4.

De origine & antiquitate ieiunij, à quo primus usus mundi cœpit, quòd in paradiso pro prima lege constitutum fuit. Quódque ieiunium operiat id quod gula denudauerit. *Caput IIII.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

TAque ne terrenum quis aut nouellum putet esse A
ieiuniũ, primus vsus mundi à ieiunio cœpit, quã-
do lux clara resplenduit. Secũdus dies in ieiunio,
quando cœli factum est firmamẽtum. Tertio die
pabulum terra germinauit, natura obsequium præbuit, ieiu-
nium tamen cœlestis disciplina seruauit. Quarto die lumi-
naria facta sunt Solis & Lunæ, & adhuc ieiuniũ. Quinto die
produxerunt aquæ reptilia animarum, & volatilia volantia
super terram secundum firmamentũ cœli, & vidit deus quia
Gne.1. bona sunt, & benedixit eis dicens: Crescite & multiplicami-
ni, & replete aquas quæ sunt in mari, & volatilia multipli-
centur super terram. & adhuc ieiunium. Denique bnedixit
ea. Scriptum est, Et dixit: Crescite. & non dixit, Edite & mã
ducate. Sexto die bestiæ sunt creatæ, & cum bestiis orta e-
dendi potestas est, & vsus escarum. Vbi cibus cœpit, ibi fi-
nis factus est mundi. Vbi cœpit sua incrementa nescire, ibi
cœperunt diuina circa eum opera seriari. Quo indicio de- B
claratum est quòd per cibos mundus haberet imminui, per
quos desiit augeri. Nemo delictum sciebat, nemo pœnam
Ibidem.2. timebat, nemo nouerat timorem. Plantauit dominus para-
disum ad gratiam beatorum, posuit ibi hominem operari, &
custodire eum. Et vt sciamus non esse nouum ieiuniũ, pri-
mam illic legẽ constituit de ieiunio. Sciebat enim quòd per
escam culpa haberet intrare. Intrauerat prima pœna de ieiu
nij præuaricatione, dicente mandato dei: De ligno quod est
scientiæ boni & mali, non comedetis: qua die autem man-
ducaueritis ex eo, morte moriemini. Eousque autem nemo
præuaricari nouerat, vt adhuc orta non esset quæ prima est
præuaricatio. Indictũ ieiuniũ abstinẽtiæ lex à domino deo,
præuaricatio legis à diabolo, culpa per cibum, latebra post
cibum. Cognitio infirmitatis in cibo, virtus firmitatis in ie-
iunio. Denique quamdiu interdictis abstinuere, nesciebant
esse se nudos. posteaquam manducauerunt de interdicta ar-
Gene.3. bore, nudatos esse se cognouerunt. Merito ergo mulier vbi
culpę agnouit authorem, interrogata respondit: Serpẽs per-
suasit mihi, & manducaui. Serpens gulæ persuadet, dominus
Matth.26. ieiunare decernit. Denique ipse ait: Ieiunate & orate, ne in- C
tretis in tentationem. Itaque gula de paradiso regnantẽ ex-
pulit, abstinentia ad paradisum reuocauit errantem. Et di-
Gene.3. xit deus: Ecce Adam factus est quasi vnus ex nobis. Irri-
dens vtique deus, non approbans dicit. hoc est, Putabas te
similem fore nostri? quia voluisti esse quod non eras, desisti
esse quod eras. Itaque dum supra te esse affectas, infra te esse
cœpisti. Denique vestiuit eum tunica pellicea prius, & sic
ait: Ecce Adam. quasi dicat: Ecce amictus tuus, ecce dignũ
indumentum tuũ. hic te vestitus decet. Qui diuina affectãt,
tali digni habentur ornatu. Ecce quo te tua culpa deduxit,
ecce nũc in hac tunica pellicea tanquàm vnus ex nobis ape-
ruisti oculos. Circunspice diligenter, nudum te aspicis, quẽ
vestitum putabas. Gula ergo nudos facit, ieiunia operiũt &
Psalm.68. exutos. Vnde dominus ait: Operui in ieiunio animam meã.
Bonum operimentum, quod animã tegit, ne à tentatore de-
prehendatur, ne à tẽtatore nudetur. Bonum velamen, quod
Psalm.31. tegit culpam, tegit abstinentia, tegit gratia. Beati enim quo-
rum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. D
Tegit gratia, dum remittit, & omnem abolet errorẽ. Tegit
abstinentia, dum abluit vitium, & mœsto abscondit affectu,
atque extenuat pœnitendo. Etenim ieiunium & eleemosy-
na à peccato liberant. Opertus erat Adam virtutum vela-
mine priusquam præuaricaretur, sed tanquam exutus præ-
Esaiæ.58. uaricatione vidit se esse nudum, quia indumentum quod ha
bebat amiserat. In diebus enim ieiuniorum vestrorum orie-
tur, inquit, tibi magnum lumen tuum, & sanitas tua matura
orietur, & præcedet ante te iustitia, & circundabit te maie-
stas domini. Bonum vestimentum lux. Scriptum est enim:
Psal.103. Circundatus luce sicut vestimento. Bonum vestimentum,
quando circundat dominus & operit ieiunantes.

Quod ebrietas Noe obdormire fecerit, & per ignorantiã nudauerit. Quódque ebrietas seruitutẽ & incestum in-duxerit. Et quomodo abraham non ministrauerit uinum in suo cõuiuio. Neque Ioãnes eo usus fuerit, neq; Moyses amaritudines aquarum uino temperauerit. Cap. V.

NVdatus erat Noe quãdo inebriatus est, texit eum Gene.9.
pietas filiorũ. Sed nudatus erat per ignorantiam,
non per intemperantiam. Adhuc enim vinũ ne-
sciebatur. In principio generis humani ignorabatur ebrietas. Primus ipse plantauit vineam. dedit naturã, sed
ignorauit potentiam. Itaque vinum nec suo pepercit author-
ri. Quid mirum si cum dominus ipse creaturas suas laudauerit, & iste miratus est? Itaque cũ eum delectaret reperti mu-
neris gratia, tentauit vehemẽtior creatura insuetos senis ar-
tus, turbauit noua potio. Dormitauerunt, inquit, qui ascen-
derunt equos. Ascendit corporis voluptates, & iustus obdor Psal.75.
miuit. Sed illius ebrietas nobis suadet sobrietatem. Semel e-
nim inebriatus est Noe. Vbi enim malũ ebrietatis agnouit,
inuentum suum ad remedium temperauit, nõ effudit ad vi-
tiũ. Vnde & Apostolus ait: Modico vino vtere propter fre- 1.Tima.5.
quentes tuas infirmitates. Manebat antequàm vinum inue-
niretur omnibus inconcussa libertas, nemo sciebat à cõsor-
te naturæ suæ obsequia seruitutis exigere. Non esset hodie
seruitus, si ebrietas non fuisset. Obrepserat quidem iam fra-
ternæ prelationis inuidia, manebat tamẽ adhuc paternę pie-
tatis reuerentia. Læsa pietas est, dum ridetur ebrietas. Non
illis itaque solis nocent vina quos tentãt, sed & illis ampli⁹,
quorum oculis temulenta ebriorum mẽbra nudantur. Hinc
risus irreuerens nascitur, hinc libido flammatur, vt multo
maiore temulentia eos vina perturbent, quorum oculos ac
mentes inebriauerint, quàm quorum membra prostrauer-
rint. Legimus etiam quòd patrem Loth inebriauerint filiæ Gene.19.
in monte, ad quem timentes incendium Sodomitarum con-
fugerant, & habitabant in spelunca. Conuenit ebrietati atq;
concurrit ætas, sexus, solitudinis locus, ferarum magis lati-
bulis, quàm humanis aptiòr domiciliis. Fuit itaque ebrietas Gene.19.
origo incesti, pessimæ regeneratricis partus deterior. At nõ
Abraham vina in suo conuiuio ministrabat, sed immolabat
vitulum, butyrum & lac etiam angelis hospitibus exhibe-
bat. Cœli dominum, mundi agnoscebat authorem: vinum
ergo exhibere nõ poterat. Sed rectè illic deerat materia pec
cati, vbi erat remissio peccatorum. Denique annunciauit eũ
Ioannes neque manducans panem, neque bibens vinũ. Qui Lucæ.7.
enim Christum annunciat, ab omni vitiorũ incentiuo præ-
stare se debet alienum. Vicit igitur sanctum Noe, vel etiam
Loth Abrahæ nepotem ebrietas, quorum alter cum ieiuna-
ret, diluuio superstes fuit, alter incendio. Moysen quoque
cognouimus sitienti populo amaritudines aquarum tempe-
rasse, non vina. Cui petra aquam vomuit, potuit & vini a-
bundantia non deesse. Denique dixit deus: Percuties petrã, Exodi.17.
& exiet aqua ex ea, & bibet populus. Non dixit, Exiet vi-
num populo. Periculosum enim erat vinum populo mini-
strare, quòd fortiores ferre vix possent.

De lege ieiunij à Moyse data, & de ieiunio eiusdẽ. Et quòd ste-rilitatẽ matrũ Sãpsõ & Samuelis, abstinẽtia uini fœcũdauerit, quibusque cibis Helisæus filios prophetarũ aluerit. Cap. VI.

DEnique Moyses de ieiunio legem dedit, de vino
non dedit. Ipsum quoque ieiunantem non voces
magnæ, non fulgura & nubes nymbosa, non fu-
migans Syna perterruit. Neque vero introisset
in nubem, & vocem dei loquentis de medio ignis sine pe-
riculo salutis audisset, nisi munitus armis ieiunij fuisset. Exodi.34.
Quadraginta enim diebus ieiunauit in monte cum legem
acciperet à domino deo nostro. Et in superioribus qui-
dem montis lex dabatur Moysi ieiunanti, in inferioribus
populo manducanti præuaricatio sacrilega luxu accende-
batur epulantium. Quo spectaculo motus fregit tabulas
Moyses, indignum iudicans vt ebrio populo lex daretur.
Itaque tabulas legis, quas accepit abstinentia, conteri fecit
ebrietas. Quid vero alia dicam? Nónne sterilitatem ma-
tris Sampson, vini abstinentia fœcundauit, & parientem Iudicũ.13.
fecit sterilem? Quoniam iuxta præceptum domini vinum
non bibit. Nónne Annam non manducantem exaudiuit 1.Regũ.1.
dominus, & infœcunditatem eius soluere ieiunia? Ex qui-
bus duo generati, vnus fortissimus, alius obseruantissimus,
dignos se præbuerunt qui ieiuno gremio diu foti, & quo-
dam abstinenti effusi vtero viderentur. Idem itaque Sam-
pson, qui matris sobrietate generatus est, Allophylorum
insul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

4. Reg. 4. infultantium ſibi ebrietatẽ vindicauit. Helisæus vátes quidem à magiſtro didicerat parſimoniam, cũ filios aleret prophetarum, viris agreſtis grumulis menſas onerabat, & inemptis ſyluestribus oleribus, hoſpitalitatis humanitate implebat officium. Quorum offenſi amaritudine, cùm manducare non poſſent, leuis farinæ aſperſione omnem illam amaritudinem temperauit, abſtinentiæ propheticæ munere veneni vires euacuans.

Quòd tres pueri Hebræorum ieiuni in caminũ ignis intrãntes, non ſolum nõ læſi, ſed & illic refrigerati fuerint. Et quòd Danielis ieiunium etiam leones ieiunare docuerit.
Caput VII.

ESt quædam creaturæ natura, quam Adamantiũ vocant, nullo facilis igni conſumi, quæ impoſita focis igneſcit, illico ſublata de flãma tanquàm aquarum infuſione munda reſplendet. Talia erant Hebræorum puerorũ corpora, quæ de ieiunio Adamanti trãſformata natura, vapore ignis non ad diſpendium ſui, ſed ad gratiam mutabantur. Denique cum furerent fornacis incẽdia, vt vltra quadraginta cubitos flamma per circuitum funderetur, conſumens plurimos quos repererat Chaldæorum, qui naphtha pice & ſtuppa atq; ſarmento alimenta ignibus miniſtrabant: vbi cum ieiunio ingreſſi ſunt, diſcuſſo ardore flammarũ in medio fornacis tepore, ſtatim roris ſpiritu refrigerantis humeſcere, ita vt eorũ nullus capillus capitis exureretur, quia illa quoque ieiunia comam pauerant. Daniel trium hebdomadarũ ieiunio vir deſideriorum, leones quoque docuit ieiunare, miſſus in lacum, in Adamãtis rigorem abſtinentiæ ſoliditate membra durata nõ patuerunt vulneri. Sic eum conſtrinxerant ieiunia, vt in eius corpore ferarũ morſibus locus eſſe non poſſet. Clauſa tenebant feri leones ora, quæ abſtinẽtia propheticæ ſanctitatis comprimebat, vt ea aperire non poſſent, meriti quibuſdam vinculis alligata. Ieiunium itaque virtutem ignis extinxit, ieiunium ora obſtruxit leonum, ieiunium maris fluenta ſolidauit, ieiunium petram ſoluit in fontes aquarum. Virtute ieiunij contra ſuã mutata naturam & fluctus obriguit, & petra inundauit.

Dan. 3.

Dan. 6.
Dan. 14.

De utilitatibus ieiunij. Et de eſcarum laqueis, & inquietudine & periculis conuiuiorum. Cap. VIII.

SEd quid vetuſtis vtar exemplis, cum abundet ieiunium etiam præſentium muneribus gratiarum? Quis deteriorauit domum ſuam ieiunio? Quis imminuit facultates? Cui non ſuſpecta luxuries? Cui non venerabilis abſtinentia? Cuius thorum appetiuit parſimonia? Cuius pudorem non læſit ebrietas? Ieiunium continentiæ magiſterium eſt, pudicitiæ diſciplina, humilitas mẽtis, caſtigatio carnis, forma ſobrietatis, norma virtutis, purificatio animæ, miſerationis expenſa, lenitatis inſtitutio, charitatis illecebra, ſenilis gratia, cuſtodia iuuentutis. Ieiunium eſt infirmitatis alleuamentum, alimentum ſalutis. Nemo crudelitatem * ieiunando incidit, nullus per continentiam ictum ſanguinis ſenſit, imò nullus non repreſſit & repulit. Bonum itineris viaticum, bonum totius vitæ. Bonum in mari, ſedat naufragia, cibum ſeruat. Qui graue dicunt ieiuniũ eſſe, reſpondeant quis ieiunio defecerit? Multi in prãdio, plerique dum vomunt epulum, fudẽre animam. Quod poſtremo animal ieiunium ſibi cauſſam fuiſſe mortis ingemuit? Per eſcam laqueus non cauetur, in eſca hamus latet, & cibus deducit in foueam, cibus inducit in retia, cibus viſco etiam aues illigat, cibus volantes deponit ad mortem. Quæ non propter ventris pericula muta animalia crimen neſciunt? & in hoc ſolo tanquàm pro crimine puniuntur. Ieiuniũ ſobrietas mentis eſt, hoc vigent ſenſus, in hoc iudicia tractãtur, in conuiuio pocula. Ieiunium cuſtodit diſciplinam, luxuriam ſequitur inopia. Mater eſt luxuria famis, ſecundum propheticum dictum. Ieiunium quietem diligit, luxuria inquietudinẽ. Obſonator eſt, qui antequàm luceat, fores pulſat alienas, & tanquàm bellum aliquod immineat, excitat dormientes. Turbatum vides, anhelantem aduertis, interrogas quæ cauſſa perturbationis ſit. Poſcit, inquit, dominus meus, vbi vinum melius veneat, quærit vbi durior vulua curetur, vbi iecur mollius, vbi phaſianus pinguior, vbi piſcis recentior. Curſitat per diuerſa: & cum inuenerit, ſummo curſu properat. Inquietat dominum ſomnolentum, auctionatur precia. ſi precium monerit piſcis, nuſquam meliorem aſſerit inueniri, imò deeſſe. Heri, inquit, tempeſtas, hodie procella, vix iſtum potũ latentem deprehendere. Multi concurſant in macello: ſi tu reddideris, alter plus dabit, & quid exhibebis in prandio? Iſtius vini ille natalis eſt, hæc ex illo lacu lecta oſtrea, talis ſit de ſingulis iactitatio. Haſta quædam agitatur inter obſonatorem & paſtorem. Turbatus addicit patrimonium, rogat adhuc per quos ſuorum bonorum iura minuantur. Curritur ad coquinam, fit ingens ſtrepitus, fit tumultus. Tota exagitatur familia, male dicũt omnes, quòd nulla his requies detur. Tandem aliquando da requiem coquo. Inſtar ſtatuæ pincernæ dextera ſummo gelu riget. Ille in frigida exercet manus, illi marmora lauaturi, munda pauimenta vino madida, & ſpinis cooperta piſcium: & quanti dum ambulant vulnerantur? In ipſo conuiuio clamor epulantium, gemitus vapulantium. Siquis forte diſplicuit amicis, illi rident, tu indignaris. Sileat aliquando domus à multis perturbationibus huc atque illuc diſcurrentium, à ſono immoderatorum animalium. Vacet fumo, & ſemiuſtulatorum nidore, non coquina, ſed carnificina: putes prælium geri, non prandium curari: ita ſanguine omnia natant. Male dominicæ ſeruitur gulæ, quę ſem per experit, nunquàm expletur. Quid enĩ inſatiabilius vẽtre? Hodie ſuſcipit, & cras exigit. Cum impletus fuerit, diſputatur de continentia: cum digeſſerit, vale virtutibus dicitur, quærit luxuriam. Inter pocula philoſophia prædicatur, inter philoſophos vina laudantur. Vigiliæ, inquit, & cholera, & tortura viro inſatiabili. manducat, & paulopoſt pœnitet. non illum diutius ſua intemperantia delectauit. Attende diuitem qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide, cuius ad ianuas mẽdicus ille Lazarus iacebat plenus vlceribus, cupiens ſaturari ex his quæ de menſa cadebant diuitis. Paulopoſt cũ eſſet mortuus, cœpit rogare poſitus in inferno, vt extremum digiti ſui pauper ille in aquam intingeret, & refrigeraret linguam eius, quæ ardebat incendio. Vbi illæ copiæ? vbi illæ ebrietates? Sitit qui inebriabatur, abundat qui mendicabat. In ipſo conuiuio dum bibunt, ſitiunt: & cum inebriati fuerint, amplius bibũt. Quaſi aperto gurgite vinum iam non bibitur, ſed infunditur: poculum non libatur, ſed exinanitur.

* eruditatẽ.

Eccli. 31.

Luc. 16.

Qua ratione potentes prohibeantur uinã bibere, & de ieiunio Iudith. Quòdque Heſter pulchrior facta ſit ieiunio, Aman autem ſuæ ebrietatis pœnam exſoluerit. Ac de multis excellentibúſque ieiunij præconiis. Caput IX.

SPinæ, inquit, naſcũtur in manib⁹ ebrioſi, & ipſe ſe vulnerat, & vlcera ſibi in pectus adigit. His ſpinis ſcidit veſtimentum fidei quod accepit, & theſaurum ſuum ſeruare nõ poterit. Omnis enim ebrioſus & fornicator egebit, & induet ſe ſciſſa veſtimẽta inſipiẽtiæ. Et ideo potentes vinum prohibentur bibere: ne cũ biberint, obliuiſcantur ſapientiam. Denique bibebant vinum in ebrietate potẽtes qui Holoferni prĩcipi militiæ regis Aſſyriorũ ſe tradere geſtiebant: ſed non bibebat fœmina Iudith, ieiunans omnibus diebus viduitatis ſuæ, præter feſtorum dierum ſolennitates. His armis munita proceſſit, & omnem Aſſyriorum circumuenit exercitum. Sobrij vigore cõ ſilij abſtulit Holofernis caput, ſeruauit pudicitiam, victoriã reportauit. Hæc enim ſuccincta ieiunio, in caſtris ſe prętendebat alienis. Ille vino ſepultus iacebat, vt ictum vulneris ſentire non poſſet. Itaq; vnius mulieris ieiunium innumeros ſtrauit exercitus ebriorum. Heſter quoq; pulchrior facta eſt ieiunio. Dominus enim gratiam ſobriæ mentis augebat. Omne genus ſuum, id eſt, totum populũ Iudęorum à perſecutionis acerbitate liberauit, ita vt regem ſibi faceret eſſe ſubiectum, non libidinis ardore flammarum, ſed cœleſti miſeratione conuerſum, ita vt & pœna retorqueretur in impium, & honor ſacris redderetur altaribus. Itaq; illa quę triduo ieiunauit continuo, & corpus ſuum aqua lauit, plus placuit, & victoriam retulit. Amã autẽ dum ſe regali iactat conuiuio, inter ipſa vina pœnam ſuæ ebrietatis exſoluit. Eſt

Prouer. 26.

Iudith. 8.

Heſter. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ergo ieiunium reconciliationis ſacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam fœminas fortiores augmento gratiæ. Ieiunium neſcit fœneratorem, non ſortem fœnoris nouit, non redolet vſuras. Menſa ieiunantiũ non ſtrangulat filium, continentes viri paternę centeſimæ. Non vexat viduã oppignerata ſobrij viri, viri defuncti non defœnerata excludit heredem aula ieiunij. Etiam ipſis ieiunium conuiuiis dat gratiam. Dulciores poſt famem epulæ fiunt, quæ aſſiduitate faſtidio ſunt, & diurna continuatione vileſcunt. Condimẽtum cibi ieiunium eſt. Quanto auidior appetẽtia, tanto eſca iucundior. Commendat ſitis poculum, neſcit vinum quærere. Ieiunus quicquid hauſerit, tranſmittit ad ſatietatem, non ad iudicium nari ſuſpendit. Vſu etiam precioſa degenerant: quorum autem difficilis poſſeſſio, eorum grata perfunctio. Ipſe Sol poſt noctem gratior: ipſa lux poſt tenebras ſplendidior: & poſt vigilias ſopor dulcior: ipſa ſalus poſt ægritudinis tentamenta iucundior. Ab ipſo mundi conditore didicimus ſæpe diuerſitatibus cumulari gratiam. Patrocinatur ergo & conuiuio fames, vt gratior fiat menſa ieiunis.

Quemadmodum myſtica mẽſa ieiunio comparetur? Et quæ fames faciat acceptabile ieiunium. Quidque ſit quod dicitur: Cum ieiunatis, ungite capita veſtra. Et de duplici capite, ac de unguento ſobrietatis, & oleo lætitiæ.

Caput X.

Pſalm.22. MYſtica quoque menſa ieiunio cõparatur. Illa mẽſa, de qua dicit Dauid: Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me. Mẽſa iſta famis acquiritur precio: & poculũ illud inebrians ſobrietate, cœleſtium ſacramẽtorum ſiti quæritur. Dixit enim dominus: Qui ſititis, ite ad aquam: & quicunque nõ habetis argentum, ite & emite, & bibite, & manducate. Et alibi ait: Ecce qui ſeruiunt mihi, manducabunt: vos vero eſurietis. Qui vos, niſi qui ante potaſtis? De quibus ſupra dixit: Paraſtis dæmoniis menſam, & impleſtis fortunæ poculum. Ergo ſi ad menſam illam venerabilẽ, ieiunia ſancta nos perducunt, ſi hac fame illa quæ ſunt æterna mercamur, quid de iis dubitamus quæ in vſu humano ſunt, quòd etiam ſuauiora hæc nobis faciat ieiunium? Non autem omnis fames acceptabile ieiunium facit, ſed fames quæ dei timore ſuſcipitur. Conſidera. Quadrageſima totis præter ſabbatum & dominicam ieiunatur diebus. Hoc ieiunium domini paſcha concludit. Venit iam dies reſurrectionis, baptizantur electi, veniunt ad altare, accipiunt ſacramenta, ſitientes totis hauriũt venis. Merito dicunt ſinguli refecti ſpiritali cibo, & ſpiritali potu: Paraſti in conſpectu meo menſam, & poculum tuum inebrians quàm præclarum eſt. Non ſola autem fames quæritur, ſed planè diſciplina ieiunij. Denique aliis dicitur: In diebus ieiuniorum veſtrorum inuenitis voluntates veſtras, & omnes ſubditos veſtros ſtimulatis. Ad iudicia & rixas ieiunatis, & pulſatis pugnis. Vt quid mihi tale ieiuniũ, ita vt audiatur in clamore vox veſtra? Non hoc ieiunium ego elegi, & diem ad humiliandum animam ſuam hominẽ: nec ſic flectas vt circulum collum tuum, cinerem etiam & cilicium ſubſternas, nec ſic vocabitis ieiunium acceptum. Non tale ieiunium ego elegi, dicit dominus. Quòd ieiuniũ improbetur, audiuimus: nunc audiamus quod ſit probabile. Sed ſolue omnem colligationem iniuſtitiæ tuæ, diſſolue obligationem violentarum commutationum, dimitte confractos in remiſſionem, & omnem conſcriptionem iniquam dirumpe. Frange eſurienti panem tuum, & egenos non habentes tectum induc in domum tuam: & ſi videris nudum, cooperi eum: & domeſticos ſeminis tui non deſpicias. Vides quæ ſpecies ſit & forma ieiunij? Quia mẽtes abditas probat, vt orationi vaces, & in lege dei die ac nocte mediteris. Ipſa figura corporis plena iuſtitiæ grauitate, nullus rubor ebrietatis circunfuſus genas intuentiũ offendat aſpectus, ſed vultus caſto micet pallore reuerendus, ſermo grauior, oculus verecundior, greſſus ſtabilior atque moderatior. Plerumq; enim in turbatione inceſſu proditur motus animorum. Vultus intentior, & quidam cogitationis ſuæ arbiter, & tacitus cordis interpres, vt neque triſtitiam prætexat, neque ſoluatur ipſu incontinẽti. Nõ enim ſuperfluum hoc putes noſtræ cõmonitionis, cùm ſapientia dicat in euangelio: Cum autem ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Ideo dixit hypocritas, eò quòd ſimulatione alienam perſonam induant, ſicut in ſcena qui tragœdias canunt, prò eorum dictis quorum perſonas gerunt, motus ſuos excitant, vt aut iraſcantur, aut mœreant, vel exultent. Affectant enim iſti vt ieiunare videantur hominibus magis quàm deo, cupientes iſti probari quod faciebant Iudæi. Ideo nobis dicitur: Vos autem cum ieiunatis, vngite capita veſtra, & faciem veſtram lauate, ne pareatis hominib⁹ quia ieiunatis, ſed patri veſtro qui eſt in abſcondito: & pater veſter qui videt in abſcondito, reddet vobis. Quid eſt, Vngite caput veſtrũ? Sed & luxurioſi dicunt: Vino & vnguentis nos repleamus. Vnguẽto enim ſe vngunt, qui corpori odoris gratiam quærũt. Sed & illa vnguenta libidinis illecebras mouere conſueuerunt. Aliud eſt ſobrietatis vnguentum, de quo dicit eccleſia ad ſponſum ſuum: Vnguentum exinanitum nomẽ tuum. Aliud oleum quo artus animæ & quædam membra pingueſcunt. Vnde & Dauid dicit: Impinguaſti in oleo caput meum. Et hoc eſt oleum lætitiæ, quo vnctus eſt Chriſtus à deo patre, vt præ omnibus ſuis emineret conſortibus. Hoc iubet vngere caput noſtrum, vt oleo lætitiæ obducatur omnis ſimulata triſtitia, ne videaris ieiunium tuum vẽdere hominibus, ne videaris contriſtari in animæ tuæ ſalute. Nemo enim triſtis coronatur, nemo mœſtus triumphat. Vnge ergo caput tuum, vbi ſenſus ſapientis ſunt. Oculi enim ſapientis in capite eius. Ad myſteria vocaris, & neſcis: diſcis cum veneris. Et reminiſcere illud: Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam Aaron: tunc cognoſces quid ſit, Vngite caput veſtrum, quando placueris deo, vt tibi ſua patefaciat ſacramenta, & det gratiam ſpiritalem. Eſt & aliud caput myſticum. Quod eſt illud? Audi: Caput mulieris vir, caput autem viri Chriſtus. Mitte in Chriſtum, mitte etiam in caput eius vnguentum. Caput eius deus eſt. Illa mulier eccleſiæ typum gerens, quæ in caput eius miſit vnguentum, confeſſa eſt eius diuinitatem: & quæ in pedes eius miſit, confeſſa eſt eius paſſionem. Vtraque laudatur. Et tu fac quo laudaris, quo remiſſionem accipias peccatorum. Laua faciem tuam, emunda animam tuam peccatricem, laua illam, & omnem conſcientiam tuam. Index enim facies plerumque eſt conſcientiæ, & quidam tacitus ſermo mentis, cum aut peccato compungimur, aut integritate lætamur. Noli hanc exterminare faciem, laua illam, & omnem ſordem conſcientiæ tuæ dilue. Exterminat faciem ſuam, qui aliud corde gerit, aliud foris prætendit. Non nos velut quadam impietate operiamus: quod intus eſt, foris luceat: quod foris eſt, intus operetur. Nemo in ieiunio culpam includat, præferat innocentiam. Ieiunium etenim culpæ interfector eſt.

Eſaiæ.55. Eſaiæ.65. Pſal.22. Eſaiæ.58. Pſalm.1. Matth.6. Hypocritæ. Sapien.1. Canti.1. Pſalm.22. Eccleſ.2. Pſalm.132. 1. Corin.11.

Quòd amara optabiliora ſint dulcioribus. Et quomodo eſca ad horam dulcis, in poſterum exemplo Eſau amarior efficiatur. Et quòd nihil profit ieiunium ad iactantiam factum.

Caput XI.

NEmo amarioribus præoptet dulciora. Dulcis voluptas videtur, amarum ieiunium. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipſis plus prodeſſe corporibus. Sicut enim cum in intimis puerorũ viſceribus vermes ex cibi indigeſtione naſcũtur, extingui non queunt niſi cũ amarior potus infunditur, aut medicamentorum vis inoleſcit aſperior, quorum odore moriantur: ita profundum animæ virtus ingreſſa ieiunij, culpã latentem interficit. Quid Eſau ſeruum fratri ſuo fecit? Nõne eſca ad horam dulcis, amara in poſterũ? Quid Iacob dominum fratri dedit? Nónne contemptus cibi, ad tempus amarior, ſed ſalubris in reliquum? Ipſa corpora dulcibus frequenter inflantur, & melle iecur tenditur, idem tamen eſcæ amaritudine temperatur. Ideo non mediocris, ſed laudata quæſtio: De manducante exiuit eſca, & de forti dulcedo. Alij habent: Et de triſti dulce: Græci codices maxime. Sed & forte laborioſum eſt. Exit enim dulce de triſtitia vel labore. Noli ergo te iactare cum ieiunas, noli gloriari, nihil tibi prodeſt ieiunium. Quæ enim ad oſtentationem fiunt, non in futurum

Gene.25. Iudic.4.

Universidad de Deusto

in futurum fructum extenduntſuum, ſed præſentium ner-
3 Reg.19. cede conſumuntur. Helias in deſerto erat, ne quis eum ieiu-
nantem videret, niſi ſoli corui, qui eum paſcerent. Heliſæus
4 Reg.4 in deſerto erat, vbi non inueniretur eſca, niſi amara. Ioannes
Matth.3 in deſerto erat, vbi ſolas locuſtas & mel ſylueſtre inueniret.
Ieiunantibus epulæ pio angelorum miniſterio deferebán-
Dan.14. tur. Prandebat Daniel inter ieiunantes leones. Ille prande-
bat alienum prandium, feræ non tangebant ſuum. Ieiunan-
tibus epulæ volant, prandẽtibus pedes vacillant. Ieiunan-
tibus manna de cœlo deſcendit, epulantibus culpa præuari-
cationis aſcendit.

Quemadmodum ebrietas in omne facinus præcipitet. Et de conuiuiis lubricorum hominum. Cap. XII.

SEd quid eſt hoc? dum de ieiunio diſputo, ſtrepi-
tus audio conuiuiorum. Niſi fallor, dũ in ſermone
diſputo, meum redoluit prandium. Sonus ergo li-
terarum inuitat, impatientiæ exempla non terrẽt.
Exodi.32. Etenim qui ieiunantem, & ea quæ legis ſunt ferentem, expe B
ctare non paſſus eſt populus, vtique ſedit manducare & bi-
bere, & ſurrexerunt ludere. Videmus ſacrilegium ebrietati
fuiſſe coniunctũ. Nam ſicut mater fidei continentia, ita per-
fidiæ mater ebrietas eſt. In quod facinus non iſta præcipi-
tat? Sedentes in foribus tabernarum homines, tunicam non
habentes, nec ſumptum ſequentis diei, de imperatoribus &
poteſtatibus iudicant, imò regnare ſibi videntur, & exerci-
tibus imperare. Fiunt ebrietate diuites, qui ſunt in veritate
inopes. Aurum donant, diſpenſant pecunias populis, ciuita-
tes ædificant, qui non habent vnde cauponi potus ſui pre-
cium ſoluant. Feruet enim vinum in his, & neſciunt quid
loquantur. Diuites ſunt dum inebriantur: mox vbi vinum
digeſſerint, cernunt ſe eſſe mendicos. Vno die bibunt mul-
torum labores. De ebrietate ad arma conſurgunt, calicibus
tela ſuccedunt. Pro vino ſanguis effunditur, & ipſum ſan-
guinem vina fuderunt. Quàm fortes ſibi homines videntur
in vino, quàm ſapientes, quàm diſerti, quàm etiam pulchri
ac decori, cum ſtare non poſſint? Mens titubat, lingua bal- C
butit, pallor & ſanguis ora ſuffundit. Fateor ebrietatis hor
ror ſit, barbari in ferrum ruunt, vulgus in rixas. Si quis eo-
rum pugno fuerit percuſſus, videas ora ſauciorum vini la-
chrymas fundere, miſerabiles epilogos decantare. Habet
enim hoc temulentia, vt & molliat & reſoluat corda temu-
lentorum. Sicut enim ignis probat ferrum durum, ita & vi-
ni incendio etiam ſuperborum hominum cor liqueſcit. O-
mnes ſibi in vino æquales videntur, nullus inferior. Non
pauper diuiti cedit, vtpote quia pauperem ſe eſſe neſcit. Nõ
infirmus valido, cui omnis in bibendo eſt fortitudo. Non
mendicus locupletiori, non ignobilis honorato: ſed cum bi-
bunt, illum regem habent, qui bibendo ſuperauerit viros.
Eccli.31. Meritóqu; ſcriptum eſt: Aequalis vita hominibus, vinum
in ebrietate. Sed vtinam & quod ſequitur audires: Bibas il-
lud moderate, vt ſis ſobrius. Non habes quòd accuſes vi-
num, in iucunditatem creatum eſt, non in ebrietatẽ. Ab ini-
tio exultatio animæ & cordis eſt, ſi moderate bibas. Immo-
deratio autem potus in iracundiam concitat, & ruinas mul-
tas efficit. Sed forte dicant has eſſe potationes vulgarium &
leuiſſimorum hominum. Veniamus ergo ad horum poten-
tium & fortiſſimorum conuiuia. Non ego hic vnguentatos
adoleſcentulos aut coronatos roſis proferam, qualem ferũt
illum fuiſſe qui delibutus vnguẽtis, redimitus floribus, ſub-
nixus meretricibus, antelucano potu ebrius, & diurno ce-
reorum comitatus lumine, philoſophorum auditorium di-
ſputantium ingreſſus ſit. Quo audito, coronas, vt aiunt, ſen-
ſim detraxerit, vnguenta deterſerit, ſcortis vale dixerit: phi
loſophus poſtea tantus euaſerit, vt eſſet ſobrietatis exem-
plum, qui fuerat ante ebrietatis ludibrium. Non enim emen
datum illis inuideo, doceam genus eorum luxuriæ à me non
eſſe ſimulatum. Certe ille ſi reſipuit à vino, fuit tamen ſem-
per temulentus ſacrilegio.

De conuiuiis præliatorum & fortiſſimorum adoleſcentum, & de potu ad æquales calices. Et de furoris poculo. Caput XIII.

AGitur hinc ad adoleſcentes lubricos, ad conuiuia
præliatorum veniamus. Inter arma prandendum
eſt. Stipatores hi ſunt bellici, qui miniſtrant ſuccin
cti auro, & Babylonicis lumbos ſuffulti baltheis:
aureis torquibus nitent colla, infantium aureis bullis zonam
tegũt, aureis thecis cultros includunt ſuos, quibus dimicẽt.
Cũ epulis diuidẽdis aſſiſtunt pueri coma nitentes, ex gente
barbarica ad hos vſus electi, per ſingularũ diſtincti ætatum
vices: Cernas poculorum diuerſorum ordines, aciem ordi-
natam putes, vaſa expoſita aurea & argentea, pompam arbi-
treris, cornu in medio vini plenum, non epularis, ſed præ-
liaris inſtrumentum buccinę, quod diſcumbentes in certamen
accẽdat. Primo minoribus poculis velut velitari pugna pre-
luditur. Verum hæc non ſobrietatis eſt ſpecies, ſed bibendi
eſt diſciplina. Etenim vt tragœdiarũ actores primo ſenſim
vocem excitant, donec viuæ vocis aperiant iter, vt poſtea
magnis poſſint clamoribus perſonare: ita iſti quoque in prin
cipio præluſoriis ſe exercent poculis, vt irritent ſitim, ne
forte reſtinguant eam, & ſatiati poſtea bibere non poſſint.
Ergo vbi recalere cœperint, poſcũt maioribus poculis, fer-
uor inardeſcit. Arctius * cibus ſiti exæſtuat, & vbi imminui * aridat.
vaſa cœperint, potu meraciore reparantur. Certant pocula
cum ferculis, & inter moras ſæpe geminantur. Deinde pro-
cedente potu longius, contentiones diuerſæ, & magnã cer-
tamina, quis bibendo præcellat. Nota grauis ſi quis ſe excu
ſet, ſi quis temperandum forte vinum putet. Et hæc donec
ad menſas perueniatur ſecundas. At vbi conſummatæ fue-
rint epulæ, putes iam eſſe ſurgendum: tunc de integro potũ
inſtaurant ſuum: & cum conſummauerint, tunc inchoare ſe
dicunt, tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quaſi
inſtrumenta bellorum. Ac ne immoderatum hoc arbitreris,
menſura proponitur, certatur ſub iudice, ſub lege decerni-
tur agonothetæ. Illic furor eſt ſtipendiũ debilitatis, victo-
riæ præmium culpa. pendet anceps diu & dubius belli euẽ-
tus. Furor enim illic eſt præliaris. Cedunt pincernarum ma
nus vina fundentium, & coquorum labores calida miniſtrã
tium. Cedunt qui menſuras ipſas bonas ſupereffluentes dili
genti librant examine ne quid effundant: non cedunt bibẽ-
tes. Sola illa ſunt ſine excuſatione certamina. In bello ſi quis
ſe inferiorem viderit, arma conuertit, & meretur veniam.
Hic ſi quis calicem conuertat, vrgetur ad potum. In ſcam-
mate ſi quis te manu leuat, exors quidem palmæ, ſed immu-
nis iniuriæ eſt. In conuiuiis etſi manum reuocet à vino, ori
eius infunditur. Omnes inebriantur, victores, victique, o-
mnes ebrij iacent, plerique ſopiti. Nec portari eos ad ſepul-
chrum licet, priuſquam qui paſcit, de omnibus vindictam
viderit, vt vlciſcatur diſpendium. Qui autem damna non
ſentit, hanc menſæ ſuæ gloriam putat, ſi ex ea vulnerati o-
mnes ac ſaucij tanquàm de arena exeant. Spectaculum tri-
ſte Chriſtianorum oculis, & miſerabilis ſpecies. Cernas iu-
uenes terribiles viſu hoſtibus de conuiuio portari foras, &
inde ad conuiuium reportari: repleri, vt exhauriant, & ex-
haurire, vt bibant. Si quis verecundior fuerit, vt erubeſcat
D ſurgere, cum iam immoderatos potus tenere non poſſit, an-
helare vehementius, ſudare, gemere, ſignis prodere quod
pudet cõfiteri. Ibi vnuſquiſque pugnas enarrat ſuas, ibi for
tia facta prædicat, narrat trophæa. Vino madidi & ſomno-
lenti neſciunt mente quid lingua proferat. Vnuſquiſq; ſter-
tit, & potat, dormit & dimicat: & ſi quando conſurrectum
fuerit, viri præliatores ſtare non poſſunt, greſſu vacillant.
Rident ſeruuli dominorum opprobria, manibus ſuis portãt
militem bellatorem, imponunt equo. Itaque huc atque illuc
tanquam nauigia ſine gubernatore fluctuant, & tanquã vul-
nere icti in terram defluunt, niſi excipiantur à ſeruulis. Alij
referuntur in ſcutis, ſit pompa ludibrij. Quos mane inſig-
nes armis ſpectaueras, vultu minaces, eoſdem veſperi cer-
nas etiam à puerulis rideri, ſine ferro vulneratos, ſine pugna
interfectos, ſine hoſte turbatos, ſine ſenectute tremulos, in
ipſo iuuentutis flore arentes.

De reprehenſione eorum qui conuiuia illicita præparãt: & quòd maior ſit uis uini, quàm ueneni. Cap. XIIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVis tale miſcuit furoris poculum? Quis tantũ inſudit mentibus venenum? Periclitatur homo vltum eſſe de corpore, & ipſe ſibi reus eſt inſaniæ voluntariæ, corruptela ſpontanea: & tamen nec vos excuſamini qui vocatis vt amicos, & emittitis vt inimicos. Quanto melius in terram tua vina fudiſſes? Sed & terra inebriatur, & aſperiores etiam ipſas feras reddit ſi vini contigerit odor. Denique vindemiæ tempore ſi vineam intrare voluerint, ſolent ebrietate ſuccendi. Quid te delectant dãna ſine gratia? Rogas ad iucunditatẽ, cogis ad mortem. Inuitas ad prandium, efferre vis ad ſepulchrũ. Cibos promittis, tormenta irrogas. Vina prætendis, venena ſuffundis. Omne enim quicquid nocet, venenũ eſt. Tollit ſenſus, viſcera exurit, ſomnum infert, caput vexat. Etiam maior vis vini q̃ veneni eſt. Denique venenum vino excluditur, nõ veneno vinum. Merito deus per Moyſen non ſolum veneno, ſed etiam draconum veneno vinum comparauit, dicens: Furor draconum vinum eorum, & ira aſpidum inſanabilis. Et pulchre additur, inſanabilis. Multi enim reliquorum ſerpentiũ veneno curãtur, nemo ebrietate. Certè veneno caro vulneratur, vino mens. Noxia eſt ebrietas ad corporis ſanitatem, menti etiam crimen adiungit. Aduerte etiam & perfidię venenum, vini declaratum nomine. Ait enim ſupra de alienigenis, qui neſcirent deum: De vinea enim Sodomorum vinum eorum, & vitis eorum vitis Gomorræ. vua eorum vua fellis, botrus amaritudinis in ipſis.

Deute. 32.

Ibidem.

Quid de ebrietate Eſaias loquatur. Et quod non ſolum vinum, ſed etiam ſicera inebriet. Et quid ſignificet, Calix aureus Babylõ in manu domini. Et quomodo uas apoſtolorum fictile ſit. Cap. XV.

PVtatis me tanq̃ vino crapulatum, intemperantius ieiunij prædicatione hunc miſiſſe ſermonem? Et adhuc ſecundũ prophetas fortiſſimos viros quanta præterij, quãto minora dixi, q̃ dominus locutus eſt. Audiſtis quid per Moyſen dixerit, audite quid in libro ſermonum Eſaiæ ſcriptum ſit. Inuenitur enim dominus huiuſmodi verbis vſus, & ait: Væ iis qui conſurgunt mane, & ſectantur ſicerã, qui ebrij ſunt veſpertina, vinũ eos cõburet. Cum cithara enim & pſalterio & tympanis vinũ bibunt: opera autẽ domini non reſpiciunt, & opera manuum eius non conſiderãt. Cui væ, inquit, cui iudicia, cui tumultus? Diuerſa ſingulis, temulentis omnia. Væ enim iis qui ebrij ſunt veſperi. Quid ergo illis qui & ante veſperã, & frequenter in luce madent? Ergo væ ſibi debitũ. Habẽt concertationes, cõſerunt lites, in cædẽ proſiliunt, & veniunt ad iudicia, vel vocantur. Habent ergo & iudicia tanq̃ rei. Fit nonnunq̃ grauior tumultus, quia vino mẽs peruertitur ebrioſi: & nõ meminit regis, nec magiſtratus, vt ſcriptum eſt: Et omnia aperta facit loqui, & non meminerunt cum biberent, amicitiæ, nec fraternæ neceſſitudinis. Sed non poſt multũ ſumunt gladios: & cum à vino merſi fuerint, & ſurrexerint, non meminerunt ipſi quæ geſſerint. Habent ergo etiam dignam mercedem tumultus. Prætereamcerte ergo citharam, pſalteria, tympana, quæ cognouimus conuiuiis huiuſmodi frequẽter adhiberi, vt vino & cantu excitentur libidines. Pleriq; etiã Perſico more mulieres dignas temulentorum conſortio induci iubent, & ab his phialas accipiũt, atque illis ſe ſubſternunt ſedentibus. Et hunc ritum ſacratæ habent obſeruationes in ebrietatis miniſterium. Habent ergo vinũ & Barbari: libenter his Romanus indulget, vt & ipſi ſoluãtur in potus, & eneruati ebrietate vincantur. Nec ſolum vinum ebrietatẽ facit, ſed ſicera. Denique Hebræi omnem potũ qui inebriat, ſiceræ nomine vocant. Non immerito ergo væ illis, qui mane ebrietatis potum requirunt, quos cõueniebat deo laudes referre, præuenire lucem, & vacare orationi, occurrere Soli iuſtitiæ, qui nos viſitat, & exurgit nobis, ſi nos Chriſto non vino & ſiceræ ſurgamus. Hymni dicuntur, & tu citharam tenes? Pſalmi canuntur, & tu pſalterium ſonas aut tympanũ? Merito væ, qui ſalutem relinquis, mortem eligis. Vix diluculum, & iam curſatur per tabernas, vinum quæritur, excutiuntur tapetes, accubitum feſtinant ſternere, lagenas argenteas, auratos calices exponũt. Væ, inquit, iſta quærentibus. Calix aureus Babylon in manu domini inebrians omnẽ terrã. A vino eius biberunt omnes gentes, ideo commotæ ſunt. Et ſubito cecidit Babylon, & contrita eſt. Calix ergo aureus contritus eſt: quia Babylon contrita eſt, quæ eſt calix aureus. Sed quamuis auro ſe iactet & precio, in domini & ipſa eſt poteſtate. Denique diuina indignatione conteritur. Qua ratione calix aureus? quoniam qui à veritate deficit, quærit illecebrã, vt ſpecie ſaltem preciosa ad bibendũ aliquos poſſit illicere. Conſtitue ante oculos tuos pompam huius ſeculi, vide ſpecioſam illecebram, ſed inanem gratiã. Non ſeducant te aurea vaſa & argẽtea. Habemus & nos theſaurum in vaſis fictilibus. Vas apoſtolorum fictile eſt, ſed in eo theſaurus eſt Chriſti. Væ ſiceram mane ſectantibus. Aureum eſt hoc vas, poculum eſt, & in eo poculo venenũ mortis, venenum libidinis, venenũ ebrietatis. Hoc qui biberit, commouetur & cadit. Commouetur non ſolũ corpore, ſed etiam corde turbato. Commoueri enim peccati eſt.

Eſaiæ. 5.

3. Eſdræ 3.

Hier. 51.

1. Corin. 4.

De magna ebrietatis deteſtatione. Cap. XVI.

DEnique Cain exiens à conſpectu dei, habitauit in terra Naim, quæ per interpretationem ſignificat commotionẽ. Ergo qui calice aureo inebriatur, peccato mouetur. Quid te ſub maledicto conſtituis Cain illius parricidæ, vt tremens atque profugus mouearis? Sed & perſecutores domini tranſeũtes mouebant capita ſua. Exagitabat enim eos ſpiritus nequam, qui repleta à ſe corpora mouere conſueuit. Et ille cum deſuerit, tremor deſinit: ebrietas autem perpetuum dat tremorem. Sudãt vino corpora temulentorũ. ſi leuius ea tetigeris, exprimis vinum. Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incentiuum inſaniæ, ebrietas venenum inſipientiæ. Hæc ſenſus hominum mutat & formas, per hanc fiũt ex hominibus equi adhinnientes. Siquidẽ naturali vapore corporis calidi, & præter naturam vini calore flammati, cohibere ſe nõ queunt, & in beſtiales libidines excitantur, vt nullum tempus præſcriptum habeant quod doceat indulgere concubitui. Vocem amittunt, colore variantur, oculis igneſcunt, ore anhelãt, fremũt naribus, in furore ardeſcunt, ſenſu excedunt. Hinc phreneſis periculoſa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis eruditas, hinc vomitus frequens immenſas epulas cum internorũ viſcerum cruore fundentium. Nam eadẽ dominus per Hieremiam locutus eſt dicẽs: Bibite & inebriamini, & vomite, & cadetis, & non cõſurgetis. Hinc etiam vanæ imagines, incerti viſus, inſtabilis greſſus, vmbras ſæpe tranſiliunt ſicut foueas. Nutat his cum facie terra, ſubito erigi & inclinari videtur, & quaſi vertitur. Timentes in faciẽ ruunt, & ſolũ manibus apprehendũt, aut cõcurrẽtibus mõtibus ſibi videtur includi. Murmur in auribus tanquàm maris fluctuantis fragor, & reſonantia fluctu littora. Canes ſi viderint, leones arbitrantur, & fugiunt. Alij riſu ſoluuntur incondito, alij inconſolabili mœrore deplorant, alij cernunt irrationabiles pauores. Vigilantes ſomniant, dormientes litigant. Vita his ſomnium eſt, ſomnus his mors eſt: excitari nullis vocibus poſſunt quantolibet ſtimulando impulſu petas, niſi reſipuerint, euigilare non poſſunt. Vnde bene Hieremias huiuſmodi hominem tanquàm ſuperfluam creaturam deflendum putat. Quid eſt homo ebrius, niſi ſuperflua creatura? Itaque ſic ait: Sicut fletum Iazer defleo te vitis, quia deſerta eſt ciuitas Iazer. Et infra: Vinum erat in torcularibus tuis, mane nõ calcauerunt, meridie autẽ non fecerunt. Iazer, Mohi, Ticine, Piccot factura ſuperflua eſt. Moderatio enim naturalis eſt: ſupra menſuram quicquid eſt, ſuperfluum habetur. ita eſt ebrietas, quę fletu prophetico deploratur. Vnde ait Apoſtolus: Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria, ſed inebriamini ſpiritu. Eſt ergo ebrietas culpæ, eſt & gratię. Et forte hęc naturæ quæ gratiæ, qui ad imaginem & ſimilitudinẽ dei facti, ſpiritu ſancto repleti eſſe debemus.

Hier. 25.

Ephe. 5.

De obteſtationibus & ſacramentis potantium, quæ uiolare nefas arbitrantur. Et quomodo ſæpe uino ſecretiora hominis extorqueantur. Quódque frequens ingurgitatio interiora hominis abſumat. Cap. XVII.

QVid autem obteſtationes potantium loquar? Quid memorem ſacramẽta, quæ violare nephas arbitrãtur? Bibamus, inquiunt, pro ſalute imperatorũ: & qui non

Universidad de Deusto

qui non biberit, sit reus in deuotione. Videtur enim non amare imperatorẽ qui pro eius salute non biberit. O piæ deuotionis obsequium. Bibamus pro salute exercituum, pro comitum virtute, pro filiorum sanitate. Et hæc vota ad deum peruenire iudicãt, sicut illi qui calices ad sepulchra martyrum deferunt, atque illic in vesperam bibunt, & aliter se exaudiri posse non credunt. O stultitiam hominum, qui ebrietatem sacrificium putant, qui æstimant illos ebrietate placari, qui ieiunio passiones sustinere didicerunt. Quot de intemperantia conuiuij nouimus ad tormenta venisse? Dum per ebrietatem de imperio suo certant, & sibi regna promittunt, aliis honores pollicentur, infœlices ad pœnam ducti sunt, qui quid dicerent, nesciebant. Vnde pleriq; boni iudices ea quæ per ebrietatem dicta sunt, esse tenẽda ad crimen non putauerũt. Plerique etiam vino vtuntur vt equuleo: & quibus tormenta non eliciunt vocem proditionis, eos tentant bibendo, vt patriæ statum, salutem ciuium, defensionis suæ prodant consilia. Virtus enim plerunque vincit dolorem, fidem autem potus excludit. Cognoui plerosque fidiculis exulceratos nomen suum negasse. Quis inter cyathos texit quod latere cupiebat? Quid retexam audita? Mihi non poculi, sed profluuij genus esse videtur, quòd in ora hominum tanquam per fistulas aut canales vina funduntur. Hos homines an vtres verius æstimauerim? Et tamen ipsi vtres, si immoderata transfusio fit, sæpe rumpuntur. Per cornu etiam fluentia in fauces hominum vina decurrunt, & si quis respirauerit, commissum flagitium, soluta acies, loco motus habetur. Aqua decurrens à Libano cautes rumpit & soluit, quomodo mollibus putant nequaquam nocere visceribus vinolentorum impetus fluentorum? Elephantos quoque ferunt promuscide haurire aquæ plurimum, eosdem tamen ad sedandam sitim moderato potu esse contentos. Sed si forte ab aliquo caupone fuerint mercede fraudati, indignãtes, replere concauum promuscidis, non vt bibant, sed effundant, atque ita momentariis inundationibus irrigare eius tabernam, de quo se putarint vindicandos. Siccantur ad potum subito lacus, ac repente funduntur, natant omnia. Cui non mirum tãm immania beluarum corpora superfluum nil tenere?

Quomodo etiam fœminæ usque ad ebrietatem bibant, & inde in plateis inuerecundos uiris sub conspectu adolescentulorum intemperantium ducant choros. Et quid boni sit sobrietas, quid mali intemperantia.

Caput XVIII.

Sed quid de viris loquamur, quando etiam fœminæ, quas oportet solicitudinẽ castitatis, sobrietatisque adhibere custodiam, vsque ad ebrietatem bibunt? Deinde surgentes, quas etiam inter secreta domus, vel audiri ab alienis non cõuenit vel videri, prodire audent in publicum non velato capite, vultu procaci. Apostolus mulieres tacere etiam in ecclesia iubet, domi viros suos præcipit interrogare. Illæ in plateis inuerecundos viris sub conspectu adolescentulorum intemperãtium choros ducunt, iactantes comam, trahentes tunicas, scissæ amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, saltantes pedibus, personantes vocibus, irritantes in se iuuenum libidines motu histrionico, petulanti oculo, dedecoroso ludibrio. Spectat corona adolescentum, & fit miserabile theatrum. Inter saltantiũ lapsus ocello impuro, & contaminato aspectu, terra turpi saltatione polluitur, quæ obscœnis cantibus verberatur. Quomodo patienter loquar, pie præteream, conuenienter defleam? Vinum nobis tãtarum animarum dãna intulit. Etenim si vinum & mulieres discedere à deo faciunt, quòd vel ebrietas, vel libido preuaricationis illecebræ sint, si singula ac separata hęc faciũt, quid faciũt vnita? Vnde non immerito ait Sapiẽs ante nos quidam: Mulier ebriosa ira magna. Quid autem mirum si vino decipiuntur animæ fœminarum, cum omnes illæ tribus patrum cum de petra biberent aquam, manna manducarent, gentes validissimas vincerent, & non erat in his vllus infirmus: vbi verò carnes desiderare cœperunt, & desideriis in Aegyptum conuertebantur, nequaquam ex tot milibus hominum in terram promissionis præter duos peruenire potuerunt? Itaque quid boni sit sobrietas, quid mali intemperantia, hinc colligi datur, quando qui murmurabant, requirentes Aegypti delicias à serpentibus moriebantur: quando per maris rubri transibãt semitam, aquam bibebant. Nos ergo vereamur exemplum, nos fugiamus delicias, ne nos futurorum bonorum adeptione defraudent.

1.Cor.14.

Eccl.36.

Quid sibi sperare debeant bene pasti & luxuriosi, & de uisione Tyri. Quodque mare nulla necessitate, sed sola humana intemperantia inquietatum fuerit. Et quomodo luxuriosi nauibus assimilentur. *Caput XIX.*

Et quid aliorum vtar exemplis? Ipsi bene pasti ac luxuriosi quid sibi sperant, audiamus. Inducit enim eos Esaias propheta, dicentes: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Meritóque exclamat: Vlulate naues Carthaginis, quia perierũt, & non amplius erunt. Quod est dictum de visione Tyri, quam luxuriosam vrbem cognouimus. Ideoque nona visio est, non septima aut octaua, quòd ea neq; legem custodiat, neque euangelij gratiam, cum & sabbato legitimo ignes libidinis adolere sit vetitum, & euangelij serie octauus dies resurrectionis illucest. Idem autem dies primus atq; octauus, quia dominica dies in se recurrit. Luxuria ergo nec finẽ habet, nec obseruantiam disciplinæ, luxuria seminarium & origo vitiorum est. Nec arbitremini me aduersus Apostolũ dixisse, quia ille ait auaritiam radicem esse vitiorum omnium: quoniam luxuria ipsius est mater auaritiæ. Etenim cum exhauserit quis luxuriandó proprias facultates, quærit postea auara compendia. Audistis hodie quid lectum sit: Mercatores, inquit, Phœnicum transmeantes mare. In aqua multa semina mercatorum, sicut messis quæ defertur. Vicinæ sunt istæ ciuitates, Tyrus, Phœnice, Sidon, vicinæ vt locis, ita & vitiis. Mercaturis ac negociationibus periculosa transfretatio maris. Lucella quærens solicita vita hominum, inquieta cõuersatio, & quodã semper in turbine, ventis ipsis mobilior quibus voluitur, huc atque illuc sæpe iactatur. Et vtique accusatis crebra naufragia, quis vos nauigare compellit? Quasi nõ inuidia opum & terras faciatis intutas, & ad latrocinium plurimos excitetis. Mare non ad nauigandum fecit deus, sed propter elementi pulchritudinẽ. Latius Pelagi fudit æquora, certe vt freto includeret terras, ne lõgius tu vag⁹ & exul errares. Sed tempestate iactatur mare. Temere ergo non vsurpare debetis. Elementum innocens nihil deliquit, temeritas humana sibi est ipsa discrimini. Denique qui non nauigat, nescit timere naufragium. Dominus dixit: Dominamini piscium maris. non dixit, Nauigate in fluctibus. Denique & propheta Ionas, qui missus est in Niniuem vt pœnitentiam prædicaret, quia voluit nauigare vt fugeret à facie dei, tempestate turbatur, & sorte ductus & iactatus in mare, & exceptus à ceto est. Propheta quoque Dauid ait cũ dei circa hominem cõmemoraret gratiã: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi, Volucres cœli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris. Piscibus dedit non hominibus perambulare semitas maris. Ad escam tibi mare datum est, non ad periculum: cibo, non mercatu vtere. Cur tibi periculum generas de voluptate? Cur separationibus elementi profunda rimaris? Cur inquietas mundi altiora secreta? Cur postremo sępius sulcare atque exarare fluctus impatiens nauta contendis? Cur tentas frequenter innoxia æquora, irritas procellas? O inexplebilis auaritia mercatorum, cede tu, vbi & Pelagus & mare inquietudinem tuam non potest sustinere. Denique totiens recurrentibus mercatoribus exaratum, erubesce Sidon, ait mare. Tanquam fatigati elementi vox ista dicentis est: Erubesce Sidõ. hoc est, meos fluctus negociator arguis, cum sis ipse fluctib⁹ inquietior, & erubesce velut pudore, quoniam periculo non moueris. Verecundiores venti sunt, quàm vestræ cupiditates. Illi habent ocia sua, nunquam vestra quærendi studia feriãtur. Et cum ociosa tempestas est, nunquam vestra ociosa sunt nauigia. Versatur vnda sub remige, quando quiescit à flamine. Non parturiui, inquit, nec peperi, nec nutriui, iuuenes quid me inquietant quos nescio, quos non agnosco? Ite in Carthaginẽ, vlulate qui inhabitatis insulas. Supra dixit: Vlulate naues Charthaginis, Carthaginem etenim

Esaiæ.22.

Ibidem.23.

1.Tim.6.

Gene.1.

Ione.1.& 2.

Psal.8.

Esaiæ.23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nim Tyrij condiderunt, & ideo Carthaginenſes ſequuntur luxuriam conditorum, transfuſa in ſe decolora ſucceſſione nequitiæ, peſſimorum vitiorum hæredes deteriores. Et bene luxurioſos naues dixit. Sicut enim illę vento, ita hic cibo iactatur & vino. Inſulæque repletæ potu inhabitant, corpora naufragiis circũſonant. Tunduntur fluctibus ebrietatis, nec per diem nec per noctem quieſcunt. Horum igitur mercatorum ſemen in aqua, merces in fluctibus eſt. In aqua enim labores ſuos ſeminant, vt pericula metant. In aqua eis ſeges pullulat, in aqua iſtis exuberat fructus. Ipſe in aqua eſt, nunquam tutus eſt & ſolidus. Vnde recte ait: Qui ſeminabat in terra, non introiuit in negociationem. imo qui ſeminabat in cœlo. Sed eſt & bona terra, in qua quicũque ſeminauerit, fructus ei cœleſtis oriatur.

Quis dicatur cãtus meretricis, de quo in Eſaia: Eritque poſt annos ſeptuaginta Tyrus ut canticum meretricis. Et de miſericordia medici, & ſaluatoris gratia, & quibus modis quærenda ſit. Caput XX.

Eſaiæ.23. VLulate, inquit, iterũ naues Carthaginis, quoniam periit munitio veſtra, & erit in illa die, relinquetur Tyrus. Et infra: Eritque poſt ſeptuaginta annos Tyrus vt cãticum meretricis. Videte quibus verbis vtatur propheta, nec refugiat verborum iſtiuſmodi vilitatem. Nos interdum refugimus, non quo nobis quàm illis lingua ſit caſtior, ſed authoritas inferior. Maior enim vis rerum in talium expreſſione ſermonum eſt, vt qui delicta non erubeſcunt, erubeſcant vel nomina delictorum. Eritque Tyrus, inquit, vt canticũ meretricis. Videte ne cum aliquis illos choros viderit pia verba cãtare, dicat: Ecce Tyrus facta eſt vt canticum meretricis. oraculũ propheticę annunciationis impletum eſt. Et ſubiecit: Accipe citharam, & vagare ciuitas meretrix oblita bene citharizare, multa canta, vt fiat memoria tui. Et poſt ſeptuaginta annos erit Tyrus canticum meretricis, & viſitationem faciet deus Tyri.

Ioſue.2. Vnde poſſumus & in bonum canticum Raab illius meretricis accipere, quæ exploratores Ieſu fideli mente ſuſcepit.

Lucæ.7. Pſalm.95. Nam & dominus ait: Cantauimus vobis, & non ſaltaſtis. Et Dauid ait: Cantate domino canticum nouum, cãtate domino omnis terra. Hoc eſt canticum meretricis, quod ante illa meretrix in Adam & Eua terra cãtauit, meretrix in populo nationum. Hæc meretrix bonas plurimas fecit meretrices, de quibus dictum eſt à domino Ieſu ad illum electum & ſeniorem populum dei:

Matth.21. Publicani & meretrices præcedẽt vos in regnum dei. Ergo quoniam tam miſericordem habemus dominum, qui etiam graui ignoſcat errori, cõuertamur nos à vitiis, non recedamus à lege, præceptum domini quaſi ſerui ſedulis ſtudiis exequamur. Quid nobis cum impuritatib⁹ & impudicitiis? Quid cum operibus diaboli? Audiſtis hodie

Lucæ.8. in lectione decurſa quid legio dixerit: Quid mihi & tibi eſt Ieſu fili Dauid? Et tu dicis ſi forte vides pugnare aduerſum te diaboli tẽtamenta: Quid mihi & tibi eſt Belial? Ego Chriſti ſeruus ſum, illius redemptus ſanguine, illi me totum mancipaui. Quid mihi & tibi eſt? Non noui, opera tua. Nihil tuũ quæro, nihil tuum poſſideo, nihil tuum deſidero. Quanto magis nos oportet ſeparare à diabolo, ſi ſe ille diſcernit à Chriſto? Et ſi fuimus ei aliquando obnoxij, iam non ſimus, cõfugiamus ad medicum, qui vulnera ſuperiora curauit. Et ſi quid ſupereſt acerbitatis, medela nõ deerit. Et ſi quid iniuriæ fecimus, memor non erit qui ſemel donauit. Et ſi grauia deliquimus, magnum medicum inuenimus, magnã medicinam gratiæ eius accepimus. Medicina enim tollit peccata magna. Habemus etiam plura ſubſidia, quibus peccata noſtra redimamus. Pecuniam habes, redime peccatum tuum. Non venalis eſt dominus, ſed tu ipſe venalis es. Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis pecunia, ſed precioſa eſt miſericordia. Eleemoſyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio viri, diuitiæ eius. Et in euangelio dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et veneno frequenter antidotum temperatur, hoc eſt, venenum veneno excluditur. Veneno mors repellitur, vita ſeruatur. Fac & tu quaſi bonus diſpenſator de inſtrumento auaritiæ ſubſidium miſe-

Tob.12. Prouer.13. Lucæ.16.

A ricordiæ, ſynceritatis gratiam de corruptionis illecebra.

Quomodo intelligendum ſit illud propheta: Ecce uenit dominus diſperdere orbem terrarum. Et quomodo athletæ ſimus, quibus multis certaminibus in ſtadio currendum eſt pro brauio, & ideo ſobrietate, & abſtinentiæ excercitio nobis opus ſit. Caput XXI.

Eſaiæ.13. AVdiſti quid lectum ſit hodie: Ecce venit dominus diſperdere orbem terrarum. Quaſi manu ſancta propheta demonſtret, quaſi oculis aduenientem videat iudicij diem, ita dicit: Ecce venit dominus diſperdere terrarum orbem. Imo quia in ſpiritu prophetis etiam quæ futura ſunt, tanquam præſentia reuelantur, ideo quæ videbant, nobis quoque demonſtrare cupiebant, vt nos ad conuerſionem ab errore reuocarent. Nec tamen quiſquam frangi debet cum audit, quia diſperdet dominus orbem terrarum. Ne forte dicat, Eſto, nos grauia peccata commiſimus: quid orbis deliquit, quid terra, vt & illam diſperdat? cur perit tam pulcher ornatus? Sed anguſtia eſt animi, iſtiuſmodi opinio. Cęterum ſi altius ſpectes, inuenies hoc eſſe pro nobis quod putas eſſe contra nos: iudicabis hoc eſſe pro mundo, quod aduerſum mundum arbitraris. Non ſemper ſtadium plenum repertum eſt ſpectatorib⁹, non ſemper certaminibus inquietum, non ſemper concretum puluere, ſed quãdo certamina, tunc populus in ſpectaculo, luctatur in ſcammate, puluis in ſtadio. Vbi decurſa certamina: cõuentus ſoluitur, diſcedit vnuſquiſque, aut victor ad gratiam, aut victus ad opprobrium, euehit corona victorem, victum premit verecundia: angit iniuria. Si quis ergo poſtea ingrediatur ſtadium, videat vacuum celebritatis, dicat agonothetæ, cur vacat ſtadiũ? cur ſilent certamina? cur ſolennia feriantur? Reſpondebit qui agoni præeſt, oportet ſpectatores requieſcere. Qui enim laboris eſt fructus, niſi requies poſt laborem? Similiter & orbis terrarum aliquãdo ſoluẽdus eſt, vt ſit requies fatigatis. Athletæ ſumus, in quodam ſtadio decertamus ſpiritali. Denique bonus athleta dicebat: Facti ſumus ſpectaculum huius mundi. Et alibi: Sic curro, non vt in incertum: ſic enitor, non vt aerem cædens, ſed caſtigo corpus meum. Et alibi: Superiora obliuiſcens, & quæ ſunt priora appetens, ad deſtinatum ſequor brauium. Athletæ ergo ſumus, legitime certandum eſt. Multa certamina ſunt: & qui hodie victꝰ eſt, cras ſe reparet. Ante brauium contenditur ad coronam. Poſtea nunquid athleta ociovacat cum ſemel dederit certamini nomẽ ſuum? Exercetur quotidie, vngitur quotidie. Ipſe cibus ei agoniſticus datur, diſciplina exigitur, caſtimonia cuſtoditur. Et tu dediſti nomen tuum ad agonem Chriſti, ſubſcripſiſti ad cõpetitionem coronæ, meditare, exercere, vngere oleo lætitiæ, vnguento exinanito. Cibus tuus cibus ſobrietatis ſit, nihil habeat intemperantiæ, nihil luxuriæ. Potus tuus parcior, ne quid ebrietatis obrepat: cuſtodi corporis caſtimoniam, vt poſſis eſſe habilis ad coronã. Nec exiſtimatio tua offendat ſpectatoris affectum, nec te fautores tui negligentem videant, & deſerãt ſpectantes archangeli, & poteſtates, & dominationes, & illa angelorum decem milia decem milium. Sub tantis erubeſcere, conſidera quàm dedecoroſum ſit. Ingreſſus ſtadium puluere rigorem animæ tuæ excita, lacertos excute. Progreſſus in ſcamma neceſſe eſt vt excipias puluerem, ſubeas æſtiui ſolis flagrantiam. Grauis æſtus, ſed dulcis victoria. Moleſta caligo puluꝰeris, ſed ſpecioſa tolerantia. Nemo ſtadium puluerulentus ingreditur, ſed puluerulentum reddunt certamina. Vbi colligitur puluis, ibi palma proponitur. Nemo iterum nitidus coronatur, puluerulentum decet victoria. Veni ergo domine Ieſu, exeat corona tua, admitte victores in requiem, victos ad compunctionem. Etſi diſperdideris orbem terrarum, plura ſunt inuiſibilia opera tua, quàm quæ vidimus. Qui anguſtioris eſt animi, illa non cernit, dolet quod diſperdas orbem terrarum. Sed qui nouit ſpectare quæ inuiſibilia ſunt, gaudet vt venias, & omnes liberes. Gaudẽt athletæ qui poſſunt dicere: Veniat regnum tuum, fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Gaudebit creatura mundi, vt à vanitate mundi iſtius liberetur, quæ nunc congemiſcit & parturit, quia vanitati etiam illa creatura

1.Cor.4. 1.Corin.9. Philip.3.

Matth.6. Roma.8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tura subiecta est, donec multiplicetur adoptio filiorum, & totius corporis redemptio cõpleatur. In bono ergo dispersi orbem terrarum. Erit etenim cœlum nouum, & nox nõ erit amplius. Denique reuelabit, inquit, faciem eius, vt reuelata facie spectemus gloriam Christi. 2.Cassian.

Quòd ieiunio corpus nostrum ieiuniis castigandum sit, comessationésque indecoræ fugiendæ, ne succumbentes in stadio, exortes veniæ, multis fautoribus mœrorem afferamus. Et de ablutione aquæ baptismatis, quodque festinandum sit ad gratiam. Caput XXII.

ADuertimus ergo in stadio constituti quantis aut delectationi aut dolori erimus, qui nunc fautores nobis sunt, ne pro nobis incipiant erubescere. Sicut enim erit gaudium in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agẽte, ita erit mœstitia super vno peccatore si exors veniæ cursum huius vitæ confecerit. Castigemus ergo corpus nostrũ ieiuniis, fugiamus indecoras comessationes. Caueamus ne nobis dicatur: Vlulate à vino. Ne veniat Moyses, & Leuitas aduocet: & quicunq; paratus ad dominum armatã dexteram gerat, separet se ab his qui mandu cando & bibẽdo grauia contraxere peccata. Et hodie Moyses venit cum lex recẽsetur. Moyses vocat cũ lex præcipit. Apostolus docet vt separemus nos ab omni fratre inquiete agente. Percutiamus cum gladio spiritali, qui est verbũ dei. Non fratris, non propinqui accipiamus personã, sed omnem immundũ à Christi secernamus altaribus, vt emũdet & corrigat lapsus suos, quo ad sacraméta Christi redire mereatur. Si quis autẽ non est baptizatus, securior cõuertatur, & remissionem accipiat peccatorum. siquidẽ baptismus velut ignis quidam peccata cõsumit, quia Christus in igne & spiritu baptizat. Denique hunc typum legis in Regnorum libris inuenies, vbi Helias super altare ligna imposuit, & dixit vt mitterent super de hydriis aquã, & dixit: Iterate tertio. & iterauerunt tertio: & cum manaret aqua, precatus est Helias, & ignis descẽdit de cœlo. Tu es homo super altare qui abluis aqua, cuius exuritur culpa, vt vita renouetur. Lignum enim & stipulã consumit ignis. Noli timere ignem per quem *illuminaris. Ideo tibi dicitur*: Accedite ad deũ, & illuminamini. Suscipite iugũ Christi, nolite timere quia iugum est: festinate, quia leue est. Non conterit colla, sed honestat. Quid dubitatis? quid procrastinatis? Non alligat ceruicẽ vinculis, sed mentẽ gratia copulat. non necessitate constringit, sed voluntatẽ boni operis dirigit. Quid negas adhuc esse tẽporis? Omne tẽpus opportunũ ad indulgentiam. Si aurum tibi offeram, non mihi dicis, cras venias: sed iam exigis. Nemo differt, nullus excusat. Redẽptio animæ promittitur, & nemo festinat. Ioannes in pœnitẽtiam baptizabat: & omnis Iudæa cõueniebat. Christus baptizat in spiritu, Christus gratiã dispensat, & cum fastidio conuenitur. Typum baptismatis demonstrauit Helias, & cœlum aperuit quod fuit clausum tribus annis, & sex mensibus. Quanto maiora munera veritati sunt? Aperuit itaq; cœlum non pluuia descendens, sed ascendens gratia. Nemo enim nisi per aquã & spiritum ascẽdit in regnum cœlorum. Clauserat cœlum hominib⁹ perfidia, sed aperuit fides. Patebat & antehac cœlum hominibus. Deniq; Enoch raptus ad cœlum est. Iterum clausum est, sed aperuit Helias, qui raptus est curru igneo. Et vos potestis ascendere, si sacramenti gratiam consequamini. Quousque ad delectationes? Quousque ad comessationes? Instat iudicij dies. dum differs gratiam, mors appropinquat. Quis dicat, Nunc mihi nõ vacat, occupatus sum? Non mihi demõstres lumen, nolo tam cito me redimas. Nõ mihi adhuc opus est regnum cœleste. Nónne hoc dicit qui excusat se à baptismate? Ad quantã gratiã vocaris ò homo? purgaris, & non exureris: sanaris, & non doles: reformaris, sed non dissolueris, ictũ mortis non excipis, & resurgis. Et adhuc dissimulas, adhuc expectas vt viuas seculo, postea te reuersas deo? An ignoras ꝙ Cain propterea displicuerit sacrificium, quoniã non primitiua obtulit, sed primitiuis ipse perfunctus est, de sequẽtib⁹ munus deo tentauit offerre: Abel autem primitiarũ suarum oblatione prælatus meruit insigni pietatis laudari oraculo?

Luce.15.

1.Thes.5. Ephes.6.

3.Reg.18.

Psalm.33. Matth.11.

Matth.3. Ibidem.

3.Reg.17.

Gene.5. Eccli.44. Hebr.11. 4.Reg.2.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE THOBIA.

Quod humiliter ac patienter vir iste iustus, misericors, & hospitalis tulerit captiuitatis ærumnam, quam ob virtutes quibus præditus fuerat subiit, communem magis iniuriam quàm priuatam dolens. Quódque nullum humanitatis officium illo sit præstantius quod defunctis corporibus confertur. Caput I.

De commendatione sancti viri, qui dum cæcitatem incidit, non ingemuerit, nec conquestus fuerit. Et quod diligenter cauebat ne quid furtiuum domũ suam intraret. Quod etiam pecuniam quam proximo suo commendauerat, in tanta indigentia non poposcerit. Quod præterea in hoc quod pecuniam commendauit, & non fœnerauit, iusti seruauerit officium. Et de duplici fœnore cum detestatione execrabilis ac mali fœnoris, & commendatione boni. Caput II.

De detestatiõe duritiæ & auaritiæ fœneratorũ. Caput III.

Qua ratione fœneratores Iudæ & diabolo comparentur. Et quid significetur nominibus creditoris, debitoris, fœnoris & sortis. Caput IIII.

Quomodo pecunia fœneratorum nunquam quiescat. Quomodo etiam imprudenter recipientes sub vsuris mutuo, statim multos acquirant amicos, cum quibus opipare & splendide conuiuentur, qui tamen exhausta pecunia soli fœneratori dilacerandi relinquuntur. Et de illorum sera pœnitentia. Caput V.

De nequitia fœneratorum, qui aliena damna arbitrantur sua lucra, & quomodo sibi fingant tectoriolũ suæ iniustitiæ. Caput VI.

De increpatione adolescentum, qui sub vsuris pecuniam mutuo recipiunt, & de vulnere remedium quærunt. Et quàm tristis his sit facies creditoris occurrentis. Et de induciis per eos postulatis, parum tamen profuturis. Caput VII.

Quod pro patrono debito nonnũquam liberi in auctionem deducantur, & publice sub hasta vendãtur. Et quomodo obligatus fœneratori venditus dicatur. Caput VIII.

Quod fœnerator peccati nostri diabolus sit. Et de comparatione ipsius ad vsurariũ. Et quòd idem sit exactor qui se creditorem appellat. Caput IX.

Quod à fœneratoribus defunctorum cadauera aliquando tenẽtur pro pignore, & eis tumulus denegetur. Et quòd nihil interest inter funus & fœnus, inter mortem & sortem. Caput X.

De vsura ab aleatorib⁹ extorta. Et de inuiolabili lege aleæ, cui subiiciuntur etiam ferocissimi homines. Caput XI.

De odibili fœneratorum exactione. Et de variis vocabulis ab eis sub honestatis specie excogitatis. Et quòd fœneratoris pecunia sit Echidna, & imitetur naturam serpentum. Caput XII.

Vnde dicatur vsura. Et quemadmodum simul nascatur & enutriatur, & iam nata parturiat, sempérque inexplebilis atque insatiabilis sit. Caput XIII.

De vsura diuina lege prohibita. Et quòd secundum Catonem fœnerare sit hominem occidere. Quódque omne quod præter sortem accipitur, sit vsura, quocunque vocabulo appelletur. Caput XIIII.

Quomodo intelligatur illud Deuteronomij, Ab alienigena vsuram exiges, nõ autem à fratre. Et de maledictione vsurarij secundum Ezechielem. Caput XV.

Quibus dominus in Euangelio doceat fœnerandum. Et quod fœneratores à deo peccatores appellentur. Et quis possit esse bonus fœnerator, & quærere bonas vsuras. Caput XVI.

An liceat mutuum danti recipere pignora. Caput XVII.

Quid fœnerandum, & quibus secundũ legis statuta, & quòd etiã iustus & pauper hoc facere valeant. Caput XVIII.

Quomodo patres nostri gentibus fœnerarint. Et quomodo hodie sacerdotes fœnerare debeant. Caput XIX.

Quod sit illud pignus quod lex reddi iubet ante solis occasum. Et de triplici pignore. Caput XX.

De reprehẽsione debitorum mutuum recipiẽtium, & postmodum

modum commodantibus ingratorum in redditione facienda, & de obligatione molæ & lapidis supermolaris prohibita. Caput XXI.
Quem fœneratorem imitari debeamus. Caput XXII.
An fœneratores excuſet quod etiam ſuperiores noſtri id fecerint, & quod antiquum ſit vſurarum exercitium. Et quomodo Thobias neque pignus neque fideiuſſorẽ recepérit. Quo pacto etiam quis pro alieno debito fideiubere debeat. Caput XXIII.
De aliis virtutibus Thobiæ. Et quomodo mercenario merces ſit ſoluenda. Caput XXIIII.

Diui Ambroſij

MEDIOLANEN. EPISCOPI, de Thobia, Liber unus.

Quàm humiliter ac patienter uir iſte iuſtus, miſericors, & hoſpitalis tulerit captiuitatis ærumnam, quam ob uirtutes quibus præditus fuerat ſubiit, cõmunem magis iniuriam quàm priuatam dolens. Quódque nullum humanitatis officium illo ſit præſtantius quod defunctis corporibus confertur. Caput I.

LEcto prophetico libro qui inſcribitur Thobias, quanuis plene vobis virtutes ſancti prophetæ ſcriptura inſinuauerit, tamen compendiario mihi ſermone de eius meritis recẽſendis & operib' apud vos vtendum arbitror, vt ea quæ ſcriptura hiſtorico more digeſſit lati', nos ſtrictius cõprehendamus, virtutum eius generavelut quodam breuiario colligentes. Fuit vir iuſtus, miſericors, hoſpitalis, & ob virtutes quibus præditus fuerat, ſubiit ærumnam captiuitatis, quam ferebat humiliter atque patienter, communem magis iniuriam quàm priuatam dolens. Nec ſibi virtutum ſuffragia nihil profuiſſe deplorans, ſed magis eam contumeliam minorem peccatorum ſuorum precio illatam arbitratus, meruit edictum ne quem ex filiis captiuitatis mortuum ſepulturæ daret. At ille interdicto non reuocabatur magis quàm incitabatur, ne deſerere officium pietatis mortis metu videretur. Erat miſericordiæ precium, mortis pœna. Talis flagitij deprehenſus reus vix tandem per amicum potuit direpto patrimonio egenus & exul reſtitui ſuis. Iterum in his verſabatur officiis: ſi quid alimenti ſoret, peregrinum cum quo cibum ſumeret quærens. Itaque cum à ſepulturæ feſſus reuerteretur munere, appoſitis ſibi edendi ſubſidiis, miſſo filio quærebat conſortẽ conuiuij. Dum conuiua accerſitur, nunciatis inſepulti corporis reliquiis, deſerebat, nec putabat pium vt ipſe cibũ ſumeret cum in publico corpus iaceret exanime. Hoc illi quotidianum opus, & magnum quidem. Nam ſi viuentes operire nudos præcipitur, quanto magis debemus operire defunctorum corpora? Si viantes ad longiora deducere ſolemus, quanto magis in illam æternam domum profectos, vnde iam non reuertentur? Ego, inquit Iob, ſuper omnem infirmum fleui. Quis infirmior defuncto, de quo dicit ſcriptura alibi: Super mortuum plora? Eccleſiaſtes autẽ ait: Cor ſapientum in domo luctus, cor autem ſtultorum in domo epularum. Nihil hoc officio præſtantius, ei conferre qui tibi iam non poſſit reddere, vindicare à volatilibus, vindicare à beſtiis conſortem naturæ. Feræ hanc humanitatem defunctis corporibus detuliſſe produntur, homines denegabunt?

Iob.33.
Eccli.22.
Eccles.7.

De commendatione ſancti uiri, qui dum cæcitatem incidit, non ingemuerit, nec conqueſtus fuerit. Et quod diligenter cauebat ne quid furtiuũ domum ſuam intraret. Quod etiam pecuniam quam proximo ſuo commendauerat, in tanta indigentia non popoſcerit. Quod præterea in hoc quòd pecuniam commendauit & non fœnerauit, iuſti ſeruauerit officium. Et de duplici fœnore, cum deteſtatione execrabilis ac mali fœnoris, & commendatione boni. Caput II.

IAm ſancto feſſus officio propheta dum requieſcit in cubiculo ſuo, cadenti de paſſerum nido albugine cæcitatem incidit, nec conqueſtus ingemuit, nec dixit: Hæc merces laborum meorum? Fraudari magis ſe doluit obſequiorum, quàm oculorum munere, nec cæcitatem pœnam, ſed impedimentum putabat. Et cum victum mercede leuaret cõiugis: ne quid furtiuum domum ſuam intraret cauebat. Vxor hœdum pro mercede acceperat. At ille plus honeſtati quàm pietati conſulens, cui ſua deerant, alimoniam commodauerat proximo ſuo, quam toto vitæ ſuæ tempore in tanta indigentia nõ poposcit. Vix vbi ſe feſſum vidit, & depoſitum ſenectute, inſinuauit filio, nõ tam cupiens commodatum repoſcere, quàm ſolicitus ne fraudaret hæredem. Quod igitur commodauit pecuniam, & non fœnerauit, iuſti ſeruauit officium. Malum eſt enim fœnus quo quæruntur vſuræ: ſed non illud fœnus malum, de quo ſcriptũ eſt: Fœnera proximo tuo in tempore neceſſitatis illius. Nam Dauid ait: Iuſtus miſeretur & commodat. Aliud illud fœnus iure execrabile, dare in vſuram pecuniã, quod lex prohibet. Sed Thobias hoc refugiebat, qui monebat filium ne præceptũ domini præteriret, vt ex ſubſtantia ſua eleemoſynam faceret, non pecuniam fœneraret, non auerteret faciem ſuam ab vllo paupere. Hæc qui monet, condemnat vſuras fœnoris, ex quo multi quæſtum fecerũt, & multis commodare pecunias negocio fuit. Et quidem eam prohibuerunt ſancti. Quo grauius malum fœnus eſt, eo laudabilior qui illud refugit. Da pecuniam ſi habes, proſit alij quæ tibi ocioſa eſt. Da quaſi nõ recepturus, vt lucro cedat ſi reddita fuerit. Qui nõ reddit pecuniam, reddet gratiã: ſi fraudaris pecunia, acquires iuſtitiã. Iuſtus eſt enim qui miſeretur & commodat. Si amittitur pecunia, comparatur miſericordia. Scriptum eſt enim: Qui facit miſericordiam, fœnerat proximo.

Pſal.36.
Eccli.29.
Eccli.29.

De deteſtatione duritiæ & auaritiæ fœneratorum. Cap. III.

MVlti diſpendij metu non fœnerant, dum fraudem verentur. Et hoc eſt quod petentibus conſueuerunt referre. Horum vnicuique dicitur: Perde pecuniã propter fratrem & amicum, & nõ abſcondas illam in perditionem. Pone theſaurum tuum in præceptis altiſſimi, & proderit tibi magis quàm aurum. Sed obſurduerunt aures hominum ad tam ſalutaria præcepta, & maxime diuites ære ſuæ pecuniæ aures clauſas habent. Dum pecuniam numerant, reſpõſa non audiunt. Simul vt aliquis neceſſitate conſtrictus, aut pro ſuorum redẽptione ſolicitus quos captiuos vendidit, rogare cœperit, ſtatim dives vultum auertit, naturam non recognoſcit, humilitatem ſupplicis non miſeratur, neceſſitatem non ſubleuat, fragilitatem communem non conſiderat, ſtat inflexibilis, reſupinus, non precibus inclinatur, non lachrymis mouetur, non eiulatibus frangitur, iurans quod non habeat, imò & ipſe fœneratorem requirat vt neceſſitatib' ſubueniat ſuis. Quid addis duritiæ & auaritiæ tuæ ſacramentum? Non abſolueris periurio, ſed ligaris. At vbi vſurarum mentio facta fuerit aut pignoris, tũc abiecto ſupercilio fœnerator arridet, & quem ante ſibi cognitum denegabat, eundem tanquam paternã amicitiam recordatus oſculo excipit, hæreditariæ pignus charitatis appellat, flere prohibet. Quæremus, inquit, domi ſi quid nobis pecuniæ eſt, frangam propter te argentum paternum quod fabrefactum eſt, plurimum damni erit. quæ vſuræ compenſabunt precia emblematum? Sed pro amico diſpẽdium non reformidabo. cum reddideris, reficiam. Itaque antequam det, recipere feſtinat: & quæ in ſumma ſubuenire ſe dicit, vſuras exigit. Kalendis, inquit, vſuras dabis. fœnus interim, ſi non habueris vnde reſtituas, non requiro. Ita vt ſemel det, frequenter exigit, & ſemper ſibi debere efficit. Hac arte tractat virum. Itaq; eum chirographis ligat, & aſtringit vocis ſuæ nexibus. Numeratur pecunia, addicitur libertas, abſoluitur miſer minore debito, maiore ligatur. Talia ſunt voſtra di-

Ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stra diuites beneficia. Minus datis, & plus exigitis. Tal[is] humanitas, vt spolietis etiam dum subuenitis. Fœcúdus vobis etiam pauper est ad quæstum. Vsurarius est egenus, cogentibus vobis habet quod reddat, quod impendat non habet. Misericordes plane viri, quem alij absoluitis, vobis addicitis. Vsuras soluit qui victu indiget. An quicquam grauius? Ille medicamentum quærit, vos offertis venenum. Panem implorat, gladium porrigitis. Libertatem obsecrat, seruitutem irrogatis. Absolutionem precatur, informis laquei nodum stringitis.

Qua ratione fœneratores Iudæ & diabolo comparentur. Et quid significetur nominibus creditoris, debitoris, fœnoris & sortis. *Caput IIII.*

Psalm.54. IAnc præcipue iniustitiam deplorat sanctus Dauid dicens: Vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, & non defecit de plateis eius vsura & dolus. Itaque cum proditionem Iudæ subiecerit, hoc præmisit, siue quod vltra sacrilegij iniuriam coniuratis dominicæ necis, fœnoris crimẽ acciderit, siue quod tantum sacrilegium satis abundéque vsura fœnoris vltum iret. Mali fœneratores, qui dederunt pecuniam vt interficerent authorem salutis: mali & isti, qui dant vt interficiant innocentem. Et iste quoque qui pecuniam acceperit, vt proditor Iudas laqueo se & ipse suspendit. Ipsum Iudam hoc maledicto putauit esse damnandum, vt scrutaretur fœnerator eius substantiam, quia quod proscriptio tyrannorum, aut latronum manus operari solet, hoc sola fœneratoris nequitia consueuit inferre. Doctiores autem ipsi fœneratori putant diabolum comparandum, qui res animæ, & pretiosæ mentis patrimonium fœnerat, quodam vsurariæ iniquitatis sic sumptu capit, sic auro illicit, sic reatu inuoluit, sic caput pro thesauro reposcit. Quid vobis iniquius, qui nec sic capitis solutione estis contenti? Quid vobis iniquius, qui pecuniam datis, & vitam obligatis & patrimonium, accipitis aurũ argentúmque pro pignore, & adhuc illum debitorem dicitis, qui vobis plus reddidit, quàm accepit? Vos creditores asseritis, qui amplius debetis. Vos inquam dicitis creditores, qui non homini, sed pignori credidistis. Bene fœnus appellatur quod datis: ita vile ac fœnum est. Sortem dicitis quod debetur. Etenim velut vrna ferali misera sors voluitur, perituri debitoris luenda supplicio. Stant pallentes rei ad sortis euentum. Non sic trepidant de quorum damnatione sors ducitur: non sic deiecti ac suspensi pauitant, de quorum captiuitate expectatur sortis euentus. Illic enim vnius captiuitas, hic plurimorum addicitur. Et fortasse ideo sors, quia in euentu sunt patrimonia quæ sub hac arte voluuntur. Magnum & memorabile beneficium dei hoc specialiter ore
Psalm.71. prophetico prædicatur quod in patres cõtulit, quia ex vsuris & iniquitate liberauit eos. Et proprie ait, ex vsuris liberauit eos, quia vsuræ inserunt seruitutem. Quasi diceret: Ex seruitutis vinculo ereptos reddidit libertati. Graue vocabulum debitorum. Debita, peccata dicuntur. Debitores quoque criminosi appellantur. Sic enim isti sicut & illi de capite decernunt. Culpæ tamen habent nomen suum, vt factorum diuersitatem. Debita quanuis diuersæ quantitatis, vnum habent nomẽ, vnum onus, vnum periculum. Nescit ergo quid poscat infœlix qui pecuniam petit mutuam, quid accipiat ignorat.

Quomodo pecunia fœneratorum nunquam quiescat. Quomodo etiam imprudenter recipientes sub usuris mutuo statim multos acquirant amicos, cum quibus opipare & splendide conuiuentur, qui tamen exhausta pecunia soli fœneratori dilacerandi relinquuntur. Et de illorum sera pœnitentia. *Caput V.*

NOn nouit pecunia fœneratoris vno diutius loco stare, solita transire per plurimos, vno teneri saculo: versari ac numerari expetit, vsum requirit, vt acquirat vsuram. Fluctus est quidam maris, nõ fructus. Pecunia nunquam quiescit. Labitur: velut scopulo illisa, ita gremium debitoris percutit, & continuo relabitur eò vnde processit. Cum murmure venit, cum gemitu reuertitur. Frequenter tamen placidum stat ventis mare, semper fœnoris vnda iactatur. Mergit naufragos, expuit nudos, vestitos exuit, insepultos relinquit. Nummum ergo petis, & naufragium suscipis. Hinc Charybdis circunstrepit, hinc Sirenę quæ voluptatis specie, & canoræ dulcedinis suauitate in vada deductos cæca, repetendæ domus (vt ferunt fabulæ) sæpe & cupiditate fraudabãt. Statim vẽditores vnguenti & diuersarum specierum irruunt velut quidam canes, sagaci prædæ vagantis odore perstricti, venatores, aucupes, caupones quoque miscentes mero aquam, qui nobilitatem vetusti generis & patriæ & natalem diem vini circunsonent: circunstantes repente parasiti, quem ante solebant spernere, salutant, deducunt, ad lætitiam prouocant, ad sumptum incitant, dicentes: Venite, & fruamur bonis quæ Sapien.2. sunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter, vino precioso & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis antequam marcescant, nullum pratũ sit quod nõ pertranseat luxuria nostra, vbique relinquamus signa lætitiæ, quoniam hæc est pars & hæc est sors nostra. Et vere sors omnis illorum facta est, tu autem remanes exors bonorum. Non tales sortes tibi scriptura monstrauit. Non inter tales sortes Dauid memorat dormientium, dicens: Si dormiatis inter medias sortes. Nam Psalm.67. si in medio illarum dormisses sortium, id est veteris & noui testamenti, non te pecuniæ cupiditas in voraginẽ teterrimi fœnoris demersisset, gratia spiritalis fidei tibi dedisset argentum, & in speciem auri diuinæ sapientiæ institutione formasset. Etenim si nos vnum testimonium diuinæ scripturæ posuimus, & luxuriosum illud conuiuium declinauimus, vtique potuit & iste saluari si oraculis cœlestibus inhæsisset. Reuertamur tamen ad conuiuium, non vt eius degustemus epulas, sed cauendas aliis demonstremus. Oneratur mensa peregrinis & exquisitis cibis, adhibentur nitentes ministri, magno empti precio, sumptu pascendi maiori. bibitur in noctem, dies conuiuio clauditur, ebrietati deficit. Surgit ille vino plenus, vacuus opum, dormit in lucem, vigilãs somnium putat. Etenim vt in somnis sibi videtur dives ex paupere, sic etiam egenus ex diuite. Dum defluit interim pecunia, vsura superfluit, tempus minuitur, fœnus augetur, thesaurus exinanitur, sors accumulatur, paulatim conuiuæ se subtrahunt, sponsores conueniunt, mane fœnerator pulsat ad ianuas, quæritur dies solutionis transisse præscriptos, iurgiis vigilantem adoritur, in somnis dormientẽ excitat. Non noctes quietæ, non dies suauis est, non sol iucundus est. Distrahũtur paulatim deauratæ ac sericæ vestes, & veneũt dimidio minoris. Ponit cum lachrymis ornamenta, cum vix iam tristior, empta carius. Pueri constituuntur mensæ ministri, & male assueti emptorem auertunt. Offertur pecunia creditori. vix, inquit, hæc soluit vsuram. caput debes. Reddit exhausto patrimonio capitis reus, & imminuto accipit fœnore, accipit inducias tristiores bellicis quasi post biduũ præliaturus. In bello enim incerta victoria, hic certa inopia. Illic se clypeo tegit, hic nudus occurrit. Illic lorica pectus includit, hic totus carcere includitur. Illic manus telis onerat, armat sagittis: hic ære vacuas offert vinculis alligandas. Ducitur plerunque vterque captiuus. Ille habet quem accuset aduersum belli euentum, hic præter se quem accuset non habet. Nihil est intolerabilius hac miseria, quæ excusari non potest. Acerbat conscientia põdus iniuriæ. Tunc secum reputat, tunc scripturas recordatur, tunc dicit: Nónne mihi scriptum est: Bibe aquam de tuis vasis, & de tuorum puteorum fontibus? Quid mihi cum puteo fœneratoris, vbi & aqua includitur? Suauiora erãt olera cum securitate, quàm alienæ epulæ pastæ cum solicitudine. Non oportuit aliena quærere, deinde incideram debita, de meis oportuit fontibus remedium quærere. Erant domi vasa minutiora. Melius erat ministerium deesse, quàm cibum: melius vestem venalem proponere, quàm libertatẽ abiicere*. Quid profuit quod publicare paupertatem meam verecundatus sum? Ecce alius publicauit. Ego nolui nutritores vendere, ecce alius adiudicat. Sera hæc consideratio. Tunc decuit succurrere cum vulnera prima serperẽt. Melius fuerat in principio tenuare sumptum, & necessitatem debiti rei familiaris angustiis alleuare, quàm vt ad horam ditatus alienis, postea exueretur & propriis. Prouer.5. *addicete.

De ne-

Universidad de Deusto
Biblioteca

De nequitia fœneratorum qui aliena damna arbitrantur sua lucra, & quomodo sibi fingant tectoriolum suæ iniustitiæ.
Caput VI.

ACcusamus debitorem, quòd imprudentius se gesserit. Sed tamen nihil nequius fœneratoribus, qui lucra sua aliena dãna arbitrantur, & dispendio suo deputãt quicquid ab aliis possidetur. Aucupãtur hæredes nouos, adolescentulos diuites explorant per suos, adiungunt se, simulantes paternam & auitam amicitiam, volunt domesticas eorũ cognoscere necessitates. Si quam causam inuenerint, accusant verecũdiam, pudorem arguunt, quod non ante desperatum* atque præsumptum. Sin verò nullos laqueos alicuius necessitudinis offenderint, intexunt tabulas, aiunt nobile prędium esse venale, amplam domum, accumulant profectus fructuum, annuos reditus exaggerant, hortantur vt coëmant. Similiter faciunt precioſas vestes & monilia nobilia prędicantes. Neganti se habere pecuniam, ingerunt suam, dicentes: Vtere vt tua: de fructibus emptæ possessionis precium multiplicabis, debitum reddes. Prætendunt alienos fundos adolescenti, vt cum suis expolient, tendunt retia. Simul vt indagine cuncta spatia* fuerit ingressus, cogunt eum in retia cautionũ, laqueos vsurarum, paternum sepulchrum: præstituitur dies solutioni, dissimulatur conuentio, quãdo potest solutio sustineri. vbi satis securum reddiderint, repente ingruunt, & instant vehementius, causanti incumbunt dicentes: Tu possides tua prædia, nos nostram pecuniam non habemus. Aurum dedimus, lignum tenemus. Tibi fructuum emolumenta procedũt, nobis nihil accrescit pecuniæ. Ociosa causatio est, saltem renouetur chirographum.

*de se spera tum.

*septa.

De increpatione adolescentum qui sub usuris pecuniam mutuo recipiunt, & de uulnere remedium quærunt. Et quàm tristis hisit facies creditoris occurrantis. Et de induciis per eos postulatis, parum tamen profuturis. *Caput VII.*

TAque dum primum adolescens nihil putat de vestibus suis aut possessionibus esse vendendum, ad hæc facienda poscit dilationem. Vsuræ applicantur ad sortem, accumulantur censuræ. Iam suspirare incipit, iam malum suum agnoscere. Die ac nocte vsuram cogitat: quicquid occurrerit, fœneratorem putat. quicquid crepuerit, vocẽ sibi videtur fœneratoris audire. Si habes, cur nõ soluis? si non habes, cur malũ malo adiũgis, & de vulnere remedium quæris? Cur quotidie obsidionẽ pateris fœneratoris, expugnationẽ times? Vetus sententia est fœneratoris & debitoris sibi occurrentium: Prospectum amborum facit dominus. Alter quasi prædam requirit, alter quasi fera prædonem declinat. Ille quasi leo quærit quem deuoret, iste quasi anser aut fulica mauult se vel in prærupta deiicere, vel in profunda demergere, quàm istũ humani corporis accipitrem sustinere. Quid quotidie fugis? Etsi non occurrat fœnerator, occurrit tibi inopia tanquam bonus cursor. Ambos ergo videt dominus, fœneratorẽ & debitorem. Occurrentes sibi spectat ambos, testis alterius iniquitatis, alterius iniuriæ. Illius auaritiam condemnat, huius stultitiam. Ille gressus debitoris singulos numerat, aucupatur deflex*: iste continuo post columnas caput obumbrat. Nullam enim habet debitor authoritatem. Ambobus in digitis vsurarum repetitur sæpius calculatio. Par cura, sed dispar affectus. Alter lætatur incremento fœnoris, alter cumulo deuotionis affligitur. Ille quæstus numerat, hic ærumnas. Quid fugis hominem quem poteras & non timere. Quid fugis? aut quousque fugies? Si quis pulsauerit nocte, fœneratorem putas sub lecto. Illico si quem subito intrare senseris, tu foris exilis. Canis latrat, & cor tuum palpitat. Sudor effunditur, anhelitus quatitur. quæris quid mentiaris, vt fœneratorem differas: & cum dilationem impetraueris, gaudes. Fœnore tuo simulat se fœnerator grauari, sed libenter impertit, quasi venator qui feram cinxerit. Securus est prædæ, tu oscularis caput, amplecteris genua, & quasi ceruus sagitta toxicata ictus paululum procedens tandem victus veneno procumbis, aut quasi piscis qui fuscina fuerit infixus, quocunque fugerit, vulnus vehit. Et vere piscis ille in esca mortem deuorat, illum hamũ glutit dum cibũ quærit. Sed tamen hamũ non vidit quẽ tegit pręda. tu hamũ cernis, & glutis. Hamus tuus fœnus est creditoris. hamum voras, sed vermis te semper obrodit. Ipse est esca quæ decipit. Itaque & tibi fœnoris nec cibus vsui est, & hamus vulneri. An ignoras quia semel illaqueatus nodo, se magis, si fugiat, ipse cõstringit, & intra retia positus fugiendo magis deiiciat super se retia. In plateis fugis, cum intra parietes tutus esse non possis. Inueniet te cum voluerit fœnerator. Denique vbi tempus impleueris, sicut lupus nocte irruit, dormire non sinit, ex lecto ad publicum trahit, aut tabulis venditionis cogit subscribere. Vt fureris, pudoris dispendium, subscribis illico, venditurus auitum sepulchrum. Paternæ sane vt parcatur aliquid verecundiæ, emitur ieiunum solum, iactatur quod infœcunda vendiderit, dispendiis onerauerit debitorem, & superioris temporis adscribuntur dispendiis damna præsentis. Mox & laudata venduntur, & inferuntur iam non instrumenta, sed vincula. Tamen adhuc quærendi fideiussores, tribuuntur inducię, non vt prędam libertatis inueniat, sed vt consortem seruitutis adiungat, qui se societ ærumnoso. At quid iuuare potest alienæ calamitatis accessio? Iam & amici fugiunt, conuiuæ non recognoscunt. Ipse quoque cõspectus omnium refugit, & vt pugil ictus varios concertantium, ita iste honestorum virat occursus, & solicitus vbi in aliquem offenderit, vigilanti exit obtutu, redit paratus ad vincula, redit mortem optans, cogitans eam sibi vt moreretur inferre, redit misere se condemnans quod alienam pecuniam non refugerit, & fœneratoris se æri deuinxerit. O quantos miseros aliena fecerunt bona. Quid, inquit, tibi vt bibas aquã Gyon? Quid inquam tibi vt biberes calicem fœneratoris? Multi, inquit, mutuati ad tempus, & necessitatibus consuluerunt suis, & pecuniam reddiderunt. Et quanti se propter fœnus strangulauerunt? Illos consideras, hos non enumeras? Reminiscaris euasisse aliquos, non reminiscaris oppetisse? Nummos redditos imputas, laqueos appetitos non computas? Quos deformitate tam dedecorosæ conuentionis plerique verecundiores ad contumeliam, fragiliores ad iniuriam, expetito interitu prætulerunt, opprobriũ vitæ amplius quàm mortis supplicium pertimescentes.

Quod pro paterno debito nonnunquam liberi in auctionem deducantur, & publice sub hasta uendantur. Et quomodo obligatus fœneratori, uenditus dicatur. *Caput VIII.*

VIdi ego miserabile spectaculum, liberos pro paterno debito in auctionem deduci, & teneri calamitatis hæredes, qui non essent participes successionis: & hoc tam immane flagitium nõ erubescere creditorem. Instat, vrget, addicit. Mea, inquit, nutriti pecunia, pro alimonia seruitutem recognoscant, pro sumptu licitationem subeant. Agitetur hasta de preciis singulorum. Non immerito hasta agitatur, vbi caput quæritur: non immerito ad auctionem peruenitur, vbi sors poscitur. Hæc est fœneratoris humanitas, hæc debitoris stultitia, vt filiis quibus non reliquit pecuniam, libertatẽ auferat, pro testamento chirographum dimittat: pro emolumento hæreditatis, iniquitatem obligationis. Quid sibi vult paterni in liberos scriptura maledicti, vbi nulla est impii offensa peccati? An potest durius aliquod esse maledictum, grauiúsq; seruitium? Et illa sæpe post mortem habet defunctus compẽdia, quod non spectat miserias filiorum. Vendit plerunque & pater liberos authoritate generationis, sed non voce pietatis: ad auctionem furibundo vultu trahit dicens: Soluite filij gulæ meæ sumptum, soluite paternæ mensæ precium. Vomite quod non deuoraſtis, reddite quod nõ accepistis. Hoc meliores, quod vestro precio redimitis patrem, vestra seruitute paternam emitis libertatem. Esto vt aliquis qui subuenire possit accedat, quis tantam expleat charybdim? quis rationes fœneratoris agnoscat? quis auaritiam satiet? Quæ non iste precia exaggeret cum viderit redemptores? Non enim suo magis lucro quàm alieno detrimẽto pascitur. Vera profecto, vera est, vtpote dei diuina sententia, qui cum iratus esset propter impietatem Iudæorum, quod post deos alienos abirent: Cui, inquit, vendidi vos fœneratori? Vendi-

tur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur enim qui obligatus fœneratori fuerit, & venditur non vno precio, sed quotidiano: venditur non cum definitione, sed cum accessione diuturna. Noua vsurarũ auctio per mẽses singulos, noua sub quotidiana licitatione venditio. Qui plus obtulerit, habitur: semper venalis addicitur, nunquam quasi venditus æstimatur. Magna igitur vis cœlestis sententiæ. Non satis iudicauit dominus dicere: Cui vendidi vos? sed addidit fœneratori. Offensus nihil potuit grauius inuenire quo iudicaret ĩ perfidos. Derelictos expostulat, cur ita fugerint salutis authorem quasi fœneratori alicui dominus vendidisset digna pœna dominum relinquentes. Habent serui quod amplius quàm carceris pœnas & vincula reformident, habent liberi quod paueant pro libertatis incuria. Simul illud aduerte, quod fœneratio præuaricationis materia iudicata sit, quod is facile recedat à domino qui fœneratori se potuerit obligare. Fœnus enim radix mẽdacij, causa perfidię est. Ego, inquit, vos non vẽdidi, & peccatis vestris venditi estis. Ergo qui se fœneratori obligat, ipse se vendit, & quod peius est, vendit se non ære, sed culpa.

Esa. 50.

Quod fœnerator peccati nostri diabolus sit. Et de comparatione ipsius ad usurarium. Et quod idem sit exactor, qui se creditorem appellat. Caput IX.

QVis iste peccati est fœnerator, nisi diabol⁹ à quo Eua mutuata peccatum obnoxiæ successionis, vsuris defœneratur omne genus humanum. Denique quasi malus fœnerator chirographũ tenuit, quod postea domin⁹ suo cruore deleuit. Etenim quod mortis erat scriptum apicibus, debuit morte dissolui. Fœnerator ergo diabolus. Denique ostendebat saluatori diuitias suas dicens: Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me. At verò dominus æris solutor alieni, nihil ipse debebat, qui poterat dicere: Ecce venit huius mundi princeps, & in me suum nihil inuenit. Nihil debebat, sed soluebat pro omnibus, sicut ipse testatur dicens: Quæ non rapui, tunc exoluebam. Quid distat malitia huius, & principis mundi? Fœnerator pecunię caput obligat, manum tenet, sorte ducit. O nomen triste de dulci. Dominus ouem centesimam liberauit. *Illa centesima salutis, hæc mortis est, & terra bona centuplum fructum reddit.* Væ iis qui dicunt quod amarũ est dulce, & quod dulce amarum. Quid amarius vsura? quid dulcius gratia? Nónne hoc ipso sermone quo centesimam appellant, reuocare deberent in memoria redemptorem, qui venit centesimam ouem saluare, non perdere? Quis grauior exactor est? Et hoc triste nomen. Denique dominus ait: Populus meus, exactores vestri circunscribunt vos. Et in euangelio habes: Dum vadis cum aduersario tuo ad magistratum, da operam liberari ab illo, ne forte perducat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. Quis iste sit exactor agnosce, qui etiam nouissimum quadrantẽ exigit, & idem se creditorem vocat, atque in hoc etiam nomine fraudem facit, vt qui veneni pocula melle illinit, vt sub grato odore mors lateat, atque illita calicis ora vim fraudis abscondat. Creditor prętexitur, quasi fidelis: & quasi incredulus, ad quem fidelis oppignerat.

Matth. 4.
Ioan. 14.
Psalm. 68.
Luc. 15.
Esaię. 5.
Ibidem. 3.
Luc. 12.

Quod à fœneratoribus defunctorum cadauera aliquando teneantur pro pignore, & eis tumulus denegetur. Et quòd nihil intereſt inter funus & fœnus, inter mortem & sortem. Caput X.

VOtiens vidi à fœneratoribus teneri defunctos pro pignore, & negari tumulum dum fœnus exposcitur. Quibus ego acquiescens libenter, vt suum constringerent debitorem, vt electo eo fideiussor euaderet. Hæ sunt fœneratoris leges. Dixi itaque, tenete reum vestrum: & ne vobis possit elabi, domum ducite, claudite in cubili vestro carnificibus duriores, quoniam quem vos tenetis, carcer non suscipit, exactor absoluit. Peccatorum reos post mortem carcer emittit, vos clauditis. Legum seueritate defunctus absoluitur, vobis tenetur. certe hic sortem suam iam memoratur impleſſe. Non inuideo tamen, pignus vestrum reseruate. Nihil interest inter funus & fœnus, nihil inter mortem distat & sortem. Personat funebrem vlulatũ fœnoris vsura, nunc verò capite minutus est quem conuenitis, vehementioribus tamen nexibus alligate, ne vincula vestra non sentiat. durus & rigidus est debitor, & qui non iam nouerit erubescere. Vnum sane est quod non timere possitis, quia poscere non nouit alimenta. Iussi igitur lauari corpus, & ad fœneratoris domum exequiarum ordinem duci, sed etiam inde plausorum mugitu talia personabant. Ibi quoque funus esse crederes, ibi mortuos plangi putares. Nec fallebat sententia, nisi quod plures constabat illic esse morituros: Victus religionis consuetudine fœnerator. Nam alibi suscipi pignora etiam ista dicuntur, rogat vt ad tumuli locum etiam reliquiæ deferantur. tunc tantum vidi humanos fœneratores, grauari me: tamen ego eorum humanitatem memoraham proficere, ne postea se quererentur fraudatos esse, donec feretro colla subiecti ipsi defunctum ad sepulchra deducerent, grauiori mœrore deflentes pecuniæ suæ funus.

De usura ab aleatoribus extorta. Et de inuiolabili lege aleæ, cui subiiciuntur etiam ferocißimi homines. Caput XI.

ALiud non minoris acerbitatis accipite. Obseruant isti aleatorum conuenticula, & perdentis ærumnam commoditatem suam iudicant, spõdent pro singulis, varios primo sors ludit euentus, ad diuersos sæpe transfertur victoria, stipendiáque eius vicissim atque ærumna mutantur. Omnes vincuntur & vincunt, fœnerator solus acquirit. Penes alios manet nomen quod vicerint, penes fœneratorem solum fructus est, non annuus, sed momentarius. Illi soli faciunt lucrum in omnium detrimento, illis solis est vsuræ victoria. Videas reliquos subito egentes: repente diuites, deinde nudos, singulis iactibus statum mutãtes. Versatur enim eorum vita vt tessera. Voluitur census in tabula, fit ludus de periculo, & de ludo periculum. quot propositiones, tot proscriptiones. Clamor plaudentium, fletus despoliatorum, gemitus deplorantium. Sed & hos creditor vt tyrannus damnans, vnumquemque sorte capitali, agitat hastas, feralem instituit de singulorum exuuiis auctionem. Alios proscriptioni addicit, alios seruituti. non tanti occisi sub tyrannis sunt. Vitæ igitur hãc aleam rectius dixerim quàm pecuniæ. sub momẽto fertur, quod valeat in æternum. Ebrietas iudicat, & nullus appellat. Habet & alea suas leges, quas fori iura non soluant. Notatur (si credi potest) infamia qui putauerit renitendum, & infamium sententia grauius quàm cẽsura iudicialis inurit opprobrium: quoniam qui apud iudicem damnantur, apud illos gloriosi sunt. qui apud illos damnantur, apud iudicem criminosi sunt. Nobile constituit Moyses seniorũ iudicium, hi tamen de leuioribus iudicabant: verum graue, hoc est de potioribus negociis Moysi iudicium reseruare consueuerant. Hic dicitur, Aleonum concilium iudicauit. & plus eorum timetur potentia, quàm dæmonum. Inter has feras viuis fœnerator atque versaris. His bestiis cibum eripis, his tetrior æstimaris, his crudelior plus timeris. Ferunt Hunnorum populos omnibus bellum inferre nationibus, fœneratoribus tamen esse subiectos: & cum sine legibus viuant, aleæ solius legibus obedire, in procinctu ludere, tesseras simul & arma portare, & plures suis quàm hostilibus ictibus interire. In victoria sua captiuos fieri, & spolia suorum perpeti, quæ pati ab hoste non nouerint. Ideo nunquam belli studia deponere, quod victi aleæ ludo, cum totius prędæ munus amiserint, ludendi subsidia requirunt bellãdi periculo. Frequenter autẽ tanto ardore rapi, vt cum ea (quæ sola magna æstimant) victus arma tradiderit, ad vnum aleæ iactum vitam suam potestati vel victoris vel fœneratoris addicat. Denique constitit quòd quidam eorum & imperatori Romano cognitus in fide precium seruitutis quam sibi tali sorte superatus intulerat, suppliciis imperatæ mortis exoluerit. Premit ergo fœnerator etiam colla Hunnorum, & eos vrget in ferrum, premit Barbaros suæ terrore sæuitiæ.

De odibili fœneratorũ exactione. Et de uariis uocabulis ab eis sub honestatis specie excogitatis. Et quòd fœneratoris pecunia sit Echidna, & imitetur naturam serpentum. Caput XII.

Quid

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVid enim tetri' eo qui hodie fœnerat,& cras exigit? Est odibilis inquam homo huiusmodi. Oblatio quidem blanda, sed immanis exactio. Verum ipsa oblationis humanitas facit ad exactionis sæuitiam, protulit pecuniam, hypothecas exigit, & in suis apothecis recondit. Vna pecunia à fœneratorib' datur,& quàm multa à debitoribus exiguntur? Quanta sibi fecerunt vocabula? Nûmus datur,& fœnus appellatur. Sors dicitur, caput vocatur. Aes alienum scribitur, multorum hoc capitum immane prodigium, numerosam exactionem efficit. Syngrapham nuncupat, chirographum nominat, hypothecas flagitat, pignus vsurpat. Fiducias vocat, obligationem asserit. Vsuras prædicat, centesimas laudat. Echidna quædam est fœneratoris pecunia, quæ tanta mala parturit. Echidna tamen fœcunda pœnis viscera trahens, partu suo rumpitur,& morte materna docet sobolem non esse degenerem in matrem. Illam morsibus suis scindunt. illic vbi nascitur venenũ, primum probatur. Pecunia autem fœneratoris omnia mala sua concipit, parit, nutrit, atque ipsa magis in sobole sua crescit, tristi prole numerosior. Non minus flexuosa quàm serpens, atque in orbem se totam colligens, vt caput seruet. Reliquo flagellat corpore, illud solum producit ad vulnera, spiris ingentibus quos comprehenderit ligat, solo capite interficit: saluo capite etiamsi reliqua pars eius dilapidata fuerit, reuiuiscit. Diuersa quoque serpentibus sunt cõueniendi & parturiendi tempora, pecunia fœnebris à die initæ cõuentionis crescentibus serpit vsuris, quæ parturire non nouit, quia dolores magis ipsa in alios transfudit. Ibi dolores vt parturientis. Vnde etiam τόκος Græci appellauerunt vsuras, eo quòd dolores partus animæ debitoris excitare videantur. Veniũt kalendæ, parit sors centesimam. Veniunt menses singuli, generantur vsuræ. Malorum parentum mala proles, hæc est generatio viperarum. Creuit centesima, petitur nec soluitur, applicatur ad sortem. Fit maledictum propheticum, dolus in dolo, vsura improbi seminis fœtura deterior. Itaque non iam centesima incipit esse, sed summa, hoc est, non fœnoris centesima, sed fœnus centesimæ.

Psalm.74.

Vnde dicatur usura. Et quemadmodum simul nascatur & enutriatur, & iam nata parturiat, sempérque inexplebilis atque insatiabilis sit. Caput XIII.

VSuram quoque ab vsu arbitror dictam, quod vt vestes vsu, ita vsuris patrimonia scindantur. Lugubre* Cætera prima litera sonat, parturit vox doloris est. Quid ibi potest esse boni quod à dolore incipit, & ab obligatione? Lepores ferunt generare simul & educare, & continuo parturire. Istis quoque anaglypharijs vsurarum generatur & supergeneratur, vsura enutritur ac nascitur, & nata iam parturit. Radices quoque arborum primo plantantur vt prendant: cum prenderint, tunc viresceré incipiunt, postea pullulare. At verò pecunia fœnoris vix plantata iam pullulat. Semina tempore erumpunt, animalia tempore pariunt. Tempus enim pariendi,& tempus moriendi: tempus plantandi, & tempus euellendi quod plantatum est: tempus occidendi,& tempus sanandi. Et infra: Tempus acquirendi,& tempus reddendi: tempus custodiendi,& tempus expellẽdi, vt Ecclesiastes ait: Pecunia fœnoris hodie semina tur, cras fructificat: semper parit,& nũquam interit: semper plantatur, vix euellitur. Vult semper fœnerator acquirere, nunquam perdere, nunquam custodire, pecuniam suam semper explere. Nunquam sanare, semper occidere. Et quia bonus ad omnia magister Ecclesiastes liber est, Salomoni ipsi paulisper inhæreamus. Non satiabitur oculus, inquit, videndo, & non satiabitur auris auditu, nec fœnerator expletur accipiendo, nec affectus eus quotidiano numerandi æris satiabitur auditu. Et iterum: Omne quod fuit, ipsum est quod erit. Crescit semper pecunia, ociosum nescit auaritia vsuras* æreas. Omnes, inquit, torrentes vadunt in mare,& mare non adimpletur. Mare istud fœnerator est. Omnium patrimonia tanquam fluctus absorbet,& ipse nescit expleri. Mari tamen plerique vtũtur ad quæstum, fœneratore nemo vtitur nisi ad dispendium. Illic multorum commodum est, hic vniuersorum naufragium. Multa sunt animantia quæ cito generare incipiunt, sed cito etiam generare desistunt.

*Forte, Greca primum.

Eccles.3.

Eccles.1.

Sors cito generat, & nunquam desinit, imò cum exordium crescendi acceperit, in infinitum extendit augmentum. Omne deinde quod crescit, cum ad naturæ suæ formam atque mensuram magnitudinémque peruenerit, vacat incremnto, sed fœneratorum pecunia tempore semper augetur,& vltra formam maternę sortis se extendens, modum non continet. Pleraque etiam animantium cum cœperint ea quæ ex his orta sunt generare, tanquam effœtis viribus vsum generationis amittunt. Sors autẽ fœnoris cum fuerit crescentibus exæquata centesimis,& vetustatem sui renouat,& partus solitos adiunctione multiplicat.

De usura diuina lege prohibita. Et quod secundum Catonem fœnerare sit hominẽ occidere. Quódque omne quod præter sortem accipitur, sit usura, quocunque uocabulo appelletur. Caput XIIII.

NOn nouum nec perfunctorium hoc malum est, quod veteris atque diuinæ præscripto legis inhibetur. Populus qui despoliauerat Aegyptum, qui pede transierat mare, monetur à fœnoris pecunia cauere naufragia. Et cum de aliis peccatis semel aut multum iterata admonitiõe præscripserit, de fœnore sæpius intimauit. Habes in Exodo: Quod si pecuniam fœneraueris pupillo, orphano, pauperi, apud te non suffocabis eum, non impones illi vsurã. Ostendit quid sit suffocare, id est vsurã imponere. Strangulat enim,& quod peius est, animam laqueat creditoris. Quo sermone & prædonis violentiam, & deformis nodum mortis expressit. Quod si pignus acceperis vestimentum proximi tui, ante solis occasum restitues. Illud est enim hoc opertorium eius tantum, hoc vestimentum turpitudinis eius in quo dormiet. Quod si itaque proclamauerit ad me, exaudiam eum. Audistis fœneratores quid lex dicat, de qua dixit dominus: Non veni legem soluere, sed adimplere? Quam dominus non soluit, vos soluitis? Vsuram, inquit, petere, suffocare est. Hoc quoque foris fero est dictum à quibusdam eorum prudentibus. Quid est, inquit, fœnerare? Hominem, inquit, occidere. Sed vtique non Cato prius quàm Moyses qui legem accepit. Multo ille posterior. Si pignus acceperis vestimentum propinqui tui, ante solis occasum restitues illud, ne nudati appareat turpitudo. Vos autẽ exuitis atque nudatis, & non redditis. Videte ne sol occidat super auaritiam vestram, ne sol iustitiæ vobis occidat, quia iustitiam non tenetis, aut iniquitas super flagitia vestra condatur. Dies quoque perit inuito, nox irruit sicut Iudæ: qui, cum diabolus misisset in cor eius, surrexit ad proditionem,& facta est nox. sol enim iustitiæ occiderat ei, & recubuerat super eum. Qui in cor eius intrauit, fecit illi tenebras: vt lucis non videret authorem. Ibi miser periit in illo cõuiuio, quo alij saluantur. Reddite igitur vestimẽtum debitori, in quo dormiat,& quietus sit. Si nolueritis reddere, exaudiam, inquit, eum: quia misericors sum. Si vos non exauditis ego exaudiam, ego miserebor, ego non despiciã inopis precem. In Deuteronomio quoq; scriptũ est: Nó exiges à fratre tuo vsuram pecuniæ,& vsuram escarũ,& vsurã omnium rerum quascunque fœneraueris fratri tuo. Si alienigenæ credideris, vsuram exiges ab eo, à fratre autem tuo non exiges. Vides quantum pondus in verbis sit. Noli, inquit, exigere vsuram à fratre tuo, hoc est, cum quo habere debes omnia communia, ab eo tu vsuram exigis? Frater tuus consors naturæ, & cohæres gratiæ. Noli ab eo exigere amplius à quo durũ est repetere quod dederis, nisi cum habuerit vnde dissoluat. Et quia plerique refugiẽtes præcepta legis, cum dederint pecuniam negociatoribus, nõ in pecunia vsuras exigunt, sed de mercibus eorum tanquam vsurarum emolumenta percipiunt, ideo audiant quid lex dicat: Neque vsuram, inquit, escarum accipies, neque omnium rerum quas fœneraueris fratri tuo. Fraus enim ista & circunscriptio legis est, non custodia. Et putas te pie facere quia à negociatore velut mutuum susceipis? Inde ipse fraudem facit in mercium precio, vnde tibi soluit vsuram. Fraudis illius tu author, tu particeps, tibi proficit quicquid ille fraudauerit. Et esca vsura est,& vestis vsura est,& quodcunque sorti accedit, vsura est. Quod velis ei nomen imponas, vsura est. Si licuit, cur vocabulum refugis? cur velamen obtexis? Si illicitum

Psalm.14.

Ioan.13.

Deute.23.

licitum

Universidad de Deusto
Biblioteca

licitum est, cur incrementum requiris? Quod peius est, hoc vitium plurimorum est, & maxime diuitum, quibus hoc nomine instruuntur cellaria. Si quis instaurandum conuiuium putat, ad negociatorem mittit, vt absinthiaci cupellam sibi graris deferat: ad cauponem dirigit, vt Picenum vinum aut Falernum requirat: ad lanium, vt hyllam sibi procuret: ad alium, vt poma sibi adornet. Itaq; humanitates indicant quę alieno periculo constant. Tu bibis, & alius diffluit lachrymis? Tu epularis, & alios cibo tuo strangulas? Tu symphonia delectaris, & alius miserabili deplorat vlulatu? Tu poma
Matth.7. degustas, & alius spinam vorat? Nũquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus? Spina vsura est, spina cẽtesima est, tribulus est fœnus, male vrit: Quomodo potes fructum habere de spinis? Si iste fructus de spinis non nascitur, illic nascitur æternus. De ærumnis ditaris, de lachrymis lucrum quæris, de fame aliena pasceris, de exuuiis despoliatorũ hominum cudis argẽtum, & iudicas te diuitem, qui stipem poscis à paupere? Sed audi quid dicat saluator: Væ vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram.
Luc.6.

Quomodo intelligatur illud Deuteronomij, Ab alienigena usuram exiges, non autem à fratre. Et de maledictione usurarij secundum Ezechielem. Caput XV.

Deute.23. SEd forte dices, quia scriptum est: Alienigenæ fœnerabis, & non considerabis quid euangelium dicat, quod est plenius. Sed hoc interim sequestremus, legis ipsius verba considera. Fratri tuo, inquit, non fœnerabis ad vsurã, sed ab alienigena exiges. Quis erat tunc alienigena, nisi Amalech, nisi Amorræus, nisi hostes? Ibi inquit, vsuram exige. Cui merito nocere desideras, cui iure inferuntur arma, huic legitimæ indicantur vsuræ. Quem bello non potes facile vincere, de hoc cito potes centesima vindicare te. Ab hoc vsuram exige quem non sit crimen occidere. Si mecum ferro dimicat qui vsuram flagitat, sine gladio & de hoste vlciscitur qui fuerit vsurarius & exactor inimici. Ergo vbi ius belli, ibi etiam ius vsuræ. Frater autem tuus omnis, fidei primum, deinde Romani iuris est
Psalm.21. populus. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te. Denique in Leuitico præscripsit etiã lex
Leuit.25. vsuram à fratre non esse poscendam. Sic enim habes: Et viuet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in vsuram, & in amplius recipiẽdum non dabis illi escas tuas. Generaliter hæc sententia dei omne sortis excludit augmentũ.
Psal.14. Vnde & Dauid & benedictum æstimauit, & digum habitatione cœlesti, qui pecuniam nõ dedit in vsuram. Si ergo qui non dedit, benedictus: sine dubio maledictus qui ad vsuram dedit. Cur ego maledictionem potius eligis quàm benedictionẽ? Potestis enim benedicti esse si velitis, potestis iusti esse. Homo enim iustus secundum Ezechiel, qui pignus debitori reddiderit, &
Ezech.18. pecuniam suam in vsuram non dederit, & superabundantiam non acceperit, & ab iniustitia auerterit manum suam. Iustus est, inquit, iste: vita viuet: dicit dominus. Qui autem pignus non reddidit, & in simulachra apposuit oculos suos, iniquitatem fecit, cum vsura dedit, & superabundantiam accepit, hic vita non viuet. Omnes iniquitates istas fecit, morte morietur, sanguis ei⁹ super ipsum manet. Vide quomodo fœneratorem cum idololatra copulauit, quasi crimen æquaret. Elige ergo quod dulcius est. Cur semper tristes? cur semper amarissimi? cur semper soliciti? Procedat aliquãdo à vobis misericordia, procedat veritas. Obligetur mendacium, fraus odio sit. Docuisti periurium. Fœneratorium sacramentũ dicitur, vbi paratur periurium. Periuraſtis frequenter, cũ reddita fuerit pecunia, quod syngrapha non appareat. periuraſtis postea quod non reperitis pecuniam. Nolite ergo semper miseri esse, semper auari, sem
Iudic.14. per mœsti. Leones sunt, & feritatem suam mutant. De manducante, inquit, exiuit esca, & de forti & tristi exiuit dulce. Græcus & tristi habet. Sic inuenimus. Tamen de forti hoc intelligitur, quia leo fortis est feritate: & qui ferus, tristis. Et de vobis qui pecuniam deuoraſtis & auaritiam, exeat misericordia. Hęc est enim esca egenorum. Et de tristi exeat dul
Esaiæ.5. ce, vt dimittatis ei qui non habet vnde dissoluat. Quid trahitis peccata vt funę longo, & iugi loro vitulæ? Quod fit vtique cum fœnus producitis. Tenetis pauperẽ debitorem, A velut ibi sit aliqua gratia, vbi nulla spes cõmodi. Et hoc secundum auaritiam vestram loquor.

Quibus dominus in euangelio doceat fœnerandum. Et quod fœneratores à deo peccatores appellentur. Et quis possit esse bonus fœnerator, & quærere bonas usuras.

Caput XVI.

CAeterum dominus in euangelio talibus magis existimat fœnerandum à quibus retributio non speretur. Si enim ait: Et si mutuum dederitis à quibus speratis recipere, quæ vobis est gratia? Nam peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant. verumtamen amate inimicos vestros, & benefacite eis, & mutuum date nihil sperantes, & erit merces vestra multa in cœlo, & eritis filij altissimi, quia ipse benignus super ingratos & malos. Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Aduertitis quod nomen fœnerator à domino acceperit, qđ nomen etiam qui fœnori vestro fuerit obligatus. Peccatores, inquit, peccatoribus fœnerantur vt recipiant. Vterque peccator, & fœnerator, & debitor: vos autem, inquit, amate B inimicos vestros. Non discutiatis quid mereantur inimici, sed quid vos facere oporteat. Date mutuũ iis, à quibus non speratis vos quod datum fuerit recepturos. Nullũ hic damnum est, sed compendium. Minimum datis, multum recipitis. In terra datis, & id vobis soluetur in cœlo. Fœnus amittitis, mercedem magnam habebitis. Fœneratores esse desinetis, filij eritis altissimi. Eritis misericordes, qui vos patris æterni probetis hæredes. Sed fœneratorum vos delectat & vsurarum vocabulũ. Id quoque nõ inuideo. Docebo quomodo boni fœneratores esse possitis, quomodo bonas quę-
Prouer.19. ratis vsuras. Dicit Salomon: Fœnerat domino qui miseretur pauperi, secundum datum autem eius retribuet ei. Ecce bonum fœnus de malo factum est. Ecce irreprehensibilis fœnerator, ecce vsura laudabilis. Nolite ergo iam inuidentem me vestris cõmodis æstimare. Putatis quòd hominẽ subtraham vobis debitorem? Dominum prouideo, Christum surrogo, illum demonstro qui vos fraudare non possit. Fœnerate ergo domino pecuniam vestram in manu pauperis. Ille adstringitur & tenetur, ille scribit quicquid egenus acceperit. Euangelium eius cautio est. Ille promittit pro omnibus indigentibus, ille dicit fidem. quid dubitatis dare? Si quis vobis diues huius seculi offeratur, qui fide promittat sua pro aliquo debitore, statim numeratis pecuniam. Pauper est vobis dominus cœli, & conditor mundi huius: & adhuc deliberatis quem ditiorem quæratis fideiussorem? Sed allegatis, quare pauper factus est, cum diues esset? Vidistis ergo quia fides eius diues est, fides eius idonea est. pauper factus est, cum pro nobis soluerit, & adhuc paupertas ipsa nõ decipit. Nos enim diuites fecit, quos pauperes putabatis. Dicit enim
2.Cor.8. Apostolus: Pauper factus est cum diues esset, vt illius inopia vos ditaremini. Bona inopia, quæ largitur diuitias. Nolite ergo paupertatem timere, vt sitis diuites. Date ociosam pecuniam, & recipietis fructuosam gratiam, & pauperum subuenietis necessitatibus, & vobis custodiæ solicitudo minuetur. Non peribit quod pauper acceperit, & vobis quod dederitis inopi, sine custode seruabitur. Quod si incremẽtum D vsurarum quęritis, in lege benedictio, in euangelio cœlestis est merces. Quid suauius benedictione? quid maius est cœlo? Si escarum desiderãtur vsuræ, à quoque præsto est, sicut legimus. Is enim qui miseretur pauperis, ipse pascitur.

An liceat mutuum danti recipere pignora. Caput XVII.

REddite ergo pignora quæ tenetis, quoniam fideiussorem idoneum reperistis. Sed obmurmurant adhuc dicentes quia licet tenere pignora, & se lege defendunt. Aiunt enim. Scriptum est in Deute
Deute.24. ronomio: Si fuerit tibi debitum à proximo tuo quodcunq; non introibis in domũ ipsius pignerare pignus, sed foris stabis, & homo apud quem est debitum tuum proferet tibi pignus foras. Si autem homo ille pauper fuerit, nõ dormies in pignore ipsius, sed redditione reddes ei pignus ipsius ad occasum solis, & dormiet in vestimento suo, & benedicet tibi, & erit in te misericordia corã domino deo tuo. Et alibi,
Ibidem. inquiũt, scriptum est: Non pignerabis molam neq; lapidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deute.24. superiorem molæ:quoniam hic pignerat. Et alibi:Non accipies pignus veſtimenti viduæ. Vnde argumentantur quod ſpecialia pignora ſunt interdicta,non omnia,id eſt pauperis & viduæ. Molam quoque & lapidem ſuperiorẽ molę prohibitum pignerari. Sed cum per Ezechielem prophetam dicat
Ezech.18. dominus iuſtũ eſſe qui pignus reddidit,iniuſtum qui tenuit: vtiq; nõ ſpeciale aliquod,ſed generaliter omne pignus ſuadet reddendum eſſe,cum dicat Iob: Conſcriptionem quam habui aduerſus aliquem iuramento cõceptam, imponens coronam legebam.&,Si non ſcindens eam reddidi, nihil accipiens à debitore. Cũ dominus nihil ab iis quib⁹ mutuum dederimus,ſperandũ eſſe præcipiat quod recipere debeamus: quomodo pignus ſecundum legem putant retinendum eſſe?

Quid fœnerandum,& quibus,ſecundum legis ſtatuta,& quod etiã iuſtus & pauper hoc facere ualeant. Caput XVIII.

AT ne parere erubeſcant modo, & dicant etiamſe ad fœnerandum incitari legis oraculo, quia ſcriptum eſt:Fœnerabis gentibus multis,tu autẽ non
Deute.15. mutabis:tempus eſt plenius & expreſſius diſputare & docere quid fœnerandum,& quibus legis ſtatuta præſcribunt. Precedit enim fœnoris cauſa pignoris cauſam. Mu
Pſal.36. tuabitur,inquit,peccator,& non ſoluet, iuſtus autem miſeretur,& tribuet. Audis debitor quid debeas declinare,audis debitor quid debeas imitari. Et infra: Iuuenis fui, & ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem. Tota die miſeretur & fœnerat. Vnde huic iuſto quod tota die fœnerat? Ergo diues iuſtus eſt: & quanto ditior vnuſquiſque fuerit,tanto iuſtior. Qui plus habet vnde fœne
Matth.19. ret,ipſe erit iuſtior. Sed difficile diues intrat in regnum cœlorum. Quid ergo fœnerat? dic mihi ſancte Dauid. Contra me protuli teſtimonium,niſi mihi ſubuenis. Petrus dicebat:
Acto.3. Argentum non habeo. nunquid non erat iuſtus? Tu mihi ergo expone quid fœneret. Dixiſti enim: Beatus qui miſeretur & cõmodat, diſponet ſermones ſuos in iudicio. Inuenis
Pſal.111. quid fœneret iuſtus, qui dixit inopi attendenti ad ſe, & ad Ioannem: Argentum & aurum non habeo. Nihil ergo dabis pauperi apoſtole? Das tamen,& plus das quàm alij. Das inopi quod alij dare non poſſunt. Das inopi quo egere non poſſit. Das inopi quod etiam diuites accipere cõcupiſcunt. Das inopi quod ij qui iſtud argentum & aurum habent,conferre non nouerunt,quia auaritia eos impedit. Das inopi quod eũ diuitibus faciat ditiorem. Incitaſti animum meum,concupiſco hoc donum tuum. Dic cito rogo quid des. Noli me diu ſuſpenſum reddere,cupio petere ſi cito ſolues:ſed ſoluiſti cito, non diſtuliſti inopem, non deſpexiſti precem pauperis, non diutius eum deſperare feciſti, non vacuus ad templum
Actu.3. aſcendiſti dicens: Argentum & aurum non habeo. Non illi ſoli pleni manibus aſcendunt qui argentum & aurum habent: Aſcendit & pauper non vacuus,aſcẽdit & ille non vacuus qui aurum & argentum non habet. Audiamus quid det iſte pauper. Sed quod habẽo,inquit,dabo tibi: In nomine Ieſu Nazareni ſurge & ambula. O optanda paupertas,ò ditior inopia. Claudicabat cui diuites dabant. Vnus pauper dabat, & ſtatim qui claud⁹ erat,ſanus eſt factus. Habet iuſtus quod fœneret. habet & argentum quod fœnerat, ſermones ſuos
Pſalm.11. fœnerat. Hoc eſt iuſti argentum. Eloquia enim domini,eloquia caſta,argentum igne examinatum,probatum terrę,purgatum ſeptulum. Hoc fœnerat qui legem accepit,qui legem meditatur, qui legem exercet. Hoc fœnerauit Petrus, hoc
Acto.10. fœnerauit Paulus,quibus dicitur vt ad viros nationum pergerẽt. Petrus ad Cornelium Centurionẽ,cui dicitur: Surge vade nihil dubitans, quoniam ego miſi illos: & ſurrexit & iuit. Et infra dixit: Nunquid aqua vetare poſſumus ne baptizentur ij qui ſpiritum ſanctum acceperunt? Iuſſitque eos baptizari. Hoc eſt, fœnerabis gẽtibus, vt peccata dimittas, de-
Pſal.36. bita auferas: tu autem non mutuaberis. Mutuatur enim peccator,& non ſoluet peccata ſua,quia peccator eſt. Paulo dicitur,Fœnerabis gentibus: qui miſſus eſt ad gentes. Ioanni dicitur,Fœnerabis gẽtibus. Iacobo & cæteris dicitur,Fœnerabitis gentibus: quibus dictum eſt: Ite baptizate gentes. Di-
Matth.28. citur Paulo: Si patrum cuſtodieris mandata, benedictus eris, & fœnerabis gentibus verbum. Denique non de pecunia dici ſignificant ſequentia: Princeps eris gentibus multis, tibi autem nemo dominabitur. Conſtituet te dominus Deut.28.
deus tuus in caput, & non in caudam, & eris tunc ſupra, & non ſubter, ſi audieris vocẽ domini dei veſtri. Et ſequitur: Si autem non audieris, maledictus tu in ciuitate, & maledictus in agro. Et infra: Maledicta progenies ventris tui. Non pecunia vtique benedictum facit,ſed cognitio dei,predicatio verbi,ſi gratiam domini fœneremus, ſi indigentibus eloquia domini conferamus, ſi obſeruemus mandata cœleſtia. Et contra,maledictum non facit ſi deſit pecunia quæ fœneretur: ſed ſi deſit ſtudium,ſi deſit obſeruatio cœleſtium ſtatutorum, maledictus eris.

Quomodo patres noſtri gentibus fœnerarint. Et quomodo hodie ſacerdotes fœnerare debeant. Caput XIX.

DEnique myſterium eccleſiæ euidenter exprimitur. Primum enim quia in Deuteronomio legis: Si ibidem.15.
audieris legem, & cuſtodieris, fœnerabis gentibus. quod factum eſt à patribus noſtris. Fœnerauit Moyſes gentibus, qui proſelytos acquiſiuit, fœnerauit Ieſus Naue, fœnerauit Gedeon, fœnerauit Samuel, Dauid, Salomon, Helias, Heliſæus, & ſi quis volebat verbum
3.Reg.10. cognoſcere, pergebat ad eos. Regina Auſtri veniebat audire ſapientiam Salomonis. Vbi cœpit populus Iudæorum non cuſtodire legem, cœperunt aduenæ, hoc eſt, ex populo nationum qui in dominum Ieſum crediderunt, interpretationem ſcripturarum fœnerare illi vetuſto populo. Fœnerauit Timotheus patre Græco ortus verbũ Iudæis, cum ſacerdotium recepiſſet. Fœneramus hodiéque ſacerdotes in eccleſia verbum Iudæis, qui de ſynagoga ad eccleſiam tranſierunt. Fœneramus & nouam & vetuſtam pecuniam.
Pſalm.113. Etenim quam habuerunt,iam non habent. Oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt. Pecuniam habent,& non habent, quia vſum eius ignorant, precium eius neſciunt, figuram eius & formam non cognouerunt. Nam ſi cognouiſſent,nunquam authorem pecunię denegaſſent,di-
Lucæ.19. centes: Nolumus hunc regnare ſuper nos. Qui quidem rediens accepto regno iuſſit vocari ſeruos ſuos, quibus dedit pecuniam, & eos qui fœneraſſent pecuniam, *præditauit*: ei autem qui pecuniam tenuit ocioſam *domini ſui*, reſpondit: Sciebas quòd ego homo auſterus ſum, tollo quod non poſui, meto quod nõ ſeminaui:& quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, & ego veniens vtique cum vſuris exegiſſem illam? Audiſtis quæ pecunia boni fœneratoris ſit, quæ pecunia bonas acquirat vſuras, quæ pecunia non infamet fœneratorem, non opprimat debitorem. Quam pecuniam non ærugo poſſit obducere, non tinea demoliri: quæ pecunia non de terreno ſit, ſed de æterno. Quæ pecunia dituitem faciat accipientem, nec aliquid imminuat fœneranti. Hæc pecunia vſuram habet: non vt centeſimam eius quod dederis portionem,ſed centuplum ferat fructum. Expande igitur ſinũ mentis, vt huius pecuniæ numeratam tibi ſuſcipias quantitatem. Intende cordis obtutu, vt agnoſcas pecuniæ huius imaginem & inſcriptionem. Certe hãc pecuniam excute,tabulam ſupra menſam animæ tuæ,quæ ſtabilis virtutibus ſit, quadratam conſtitue, conde in theſauro pecto- Matth.13.
ris tui,de quo doctus ſcriba depromit noua & vetera. Vides qualis hæc pecunia ſit,quemadmodum creditorem debitorémque inuiſa in ſe cõiungit nomina. Qui inuehebar in fœneratores, iam prouoco debitorẽ. Huius ergo fœneratores pecuniæ vos eſſe deſidero, vt ad vos qui mutuum ſumant, ſponte feſtinent,per quam non nummum, ſed regnum poſſitis acquirere,per quam non maledicta quæratis, ſed benedictionis gratiã. Hanc pecuniam fœnerat populus nationum, qui ſciuit accipere fœneratum, qui ſciuit cernere, qui ſciuit excutere. Recuſaſti indicta fœnoris *ſpiritalis*, egere cœpiſti. De te ergo dei filio dictum eſt: Mutuabitur peccator, Pſalm.36.
& non ſoluet. Tibi dicitur: Aduena qui eſt in te, aſcẽdet ſuper te,tu autẽ deſcendes in imum. Neſcit ſummũ qui Chriſtum ignorat. In inferno ſemper eſt, qui non aſcẽdit ad Chriſtum. In ſummo autẽ populus qui verbũ recipit, hic habet Deut.28.
fidei patrimoniũ omne. De hoc dicit lex: Hic tibi fœnerabit, tu autem nõ fœnerabis ei. Hic tibi erit caput,tu autem eris cauda. hoc eſt,ille erit prim⁹,tu vltim⁹ & abiectus. Auſeram à

Universidad de Deusto
Biblioteca

ram à Iudea caput & caudã, initium & finem. Initium Chri- A
Ioan.8. Roma.10. ſtum, qui interrogatus quis eſſet, reſpondit: Initium, quòd & loquor vobis. Finem quoque Chriſtũ dicit: Ipſe eſt enim finis legis ad iuſtitiam omni credẽti. Ergo qui non credit ad iuſtitiam, nec initium nec finem habet, ſed ipſe finis ſui eſt.

Quòd ſit illud pignus quod lex reddi iubet ante ſolis occaſum. Et de triplici pignore. *Caput XX.*

OGnouimus fœnus legitimum, cognoſcamus & pignus quod lex reddi iubet ante ſolis occaſum.
2.Corint.1. Quod ſit iſtud, audi dicentem Apoſtolum. Dedit deus pignus ſpiritum in cordibus noſtris. Tripliciter & pignus & commendatum, & depoſitum dicitur. Pignus dicũt quod pro mutuo ære ſuſceptum eſt. Commendatum autem & depoſitum quod cuſtodiatur cauſa alicuius
2.Timo.1. cõmiſſi. Vnde ait Apoſtolus: Scio cui credidi, & certus ſum,
Ibidem. quia potens eſt commẽdatum meum ſeruare in illum diem. Depoſitum quoque idem docuit quod eſſet, dicẽs: Bonum B
depoſitum cuſtodi per ſpiritum ſanctum qui habitauit in nobis. Petamus ergo, vt cuſtodiat in nobis Chriſtus hoc pignus quod ipſe donauit, & depoſitum ſuum commendatúmque conſeruet. Nihil enim accepit à nobis, ſed ipſe nobis credidit quod noſtrum non erat. Et ideo detrimento honeſtatis afficitur, qui depoſitum violarit alienum. Si commendatum hominis nulla debemus fraude violare, quanto magis diuinum & ſpiritale depoſitum bona fide ſeruare nos congruit, ne exiſtimationis grauia damna ſubeamus? Hoc igitur pignus eſt quod lex prohibet pignerari, & violenter
Deut.24. auferre. Sic enim habet ſcriptura: Si debitum tibi fuerit à proximo quodcunque, non introibis in domum ipſius pignerare pignus: & homo apud quem eſt debitũ tuum, proferat tibi foras pignus. Si autem hõmo ille pauper fuerit, non dormies in pignore ipſius, ſed redditione reddes ei pignus ipſius ad occaſum ſolis, & dormiet in veſtimento ſuo, & benedicet te, & erit in te miſericordia. Dices itaque mihi: Ecce lex auferri pignus prohibuit, non ſuſcipi: pauperi autem iuſſit reddi, non omnibus. Ac de corporalibus quidem C
pignoribus ſanctus etiam Eſdras docuit nos, quod iam fœneratores aduerſus patrum veſtrorum non poſſitis venire profeſſionem. Nam cum iuberentur qui fœnerauerãt & ac-
Neeml.5. ceperant aliena pignora, vt reſtituerent ea, dixerunt: Reddemus, & ab ipſis nihil quæremus. Boni patres, qui ſtatuerũt pignora debitorum eſſe reddenda, boni etiam fœneratores qui reſponderunt quod & pignora redderent, & pecuniam non requirerent quam dediſſent. Et ſententia nos paternæ cenſionis his adſtringit, & profeſſio creditorem. Eſt autem & aliud pignus quod lex ſpiritalis prohibet auferri: & ſi datum fuerit, reddi iubet ante ſolis occaſum: quod homo debitum reddit, & ipſe protulit. Debitor eſt autem omnis qui audit verbum regni & non intelligit, venit malus, & rapit quaſi ſeminatum in corde ipſius. Noli ergo introire in do-
Matth.18. mum eius vt illud pignus accipias. Væ enim qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis. Si ſua ſtultitia amiſerit pignus ſuum, tu non habebis delictum. Si autem pauper fuerit, redde pignus ante ſolis occaſum. Pignus autem veſtimentum D
eſt. Sibi diues videtur, ipſe ſe decipit ſi pignus tradiderit ſuum. Si autem pauper, qui non habeat diuitias ſpiritus, redde illi veſtimentum ſuum ante ſolis occaſum. Si de corporali ageretur pignore, vtique magis per diem reddendum fuit, ne turpitudo nudi corporis diurno lumine proderetur, tenebræ enim nudum non produnt. At ſi hoc moueret quod non haberet pauper quo dormiens tegi poſſet, vtique aut ſtragulum aut amictum diceret eſſe reddendum. Nunc autem dicendo veſtimentum, tunicam magis ſignificat qua induimur atque veſtimur. Redde ergo pauperi tunicam ſuam, vt dormiat in ea noctu. Nónne tibi videtur illum pauperem ſignificare, qui cum tunica vna iubetur pergere, alteram non requirere, emiſſus à Chriſto ad euangelium prædicandum? Ipſe eſt enim pauper ſpiritu, qui dormire poſſit. Nam ſatiato diuitiis, non eſt qui ſinat eum dormire. Dormit enim pauper ſomnum reſurrectionis, quem diues dormire nõ poteſt, quia à diuitiis & volutaptibus ſuf-
Pſalm.3. focatur. Dormit Chriſti quietem dicentis: Ego dormiui & quieui, & ſurrexi. Nec eſt tunica illa deſuper rexta, qua erat indutus Chriſtus, quam ſcindere non potuerunt illi mili tes quos agnoſcis. Nullus enim eorum veſtimentum Chriſti ſcindit, ſed diuidit, ſicut ſcriptum eſt: Diuiſerunt veſti- Pſalm.21.
menta mea ſibi, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Diuiſerunt ſibi euangeliſtæ veſtimẽta eius, & ſuper veſtem eius, hoc eſt ſuper prædicationem euangelij, qua veſtitur hodie dominus, miſerunt ſortem. Illam vtique ſortem, quæ cecidit ſuper Mathiam, vt apoſtolorum duodecimus numero excluſo nomine proditoris adiũgeretur. Bene autem de euangeliſtis dictum eſt quia miſerunt ſortem. Sors enim veluti diuino pendet examine. Et ideo quia nõ in poteſtate propria ſunt locuti, neque omnes eadem omnia, ſed pleraque dixerunt diuerſa, quæ alius nõ dixerat, ſancti ſpiritus gratiam velut ſortito illis ea tribuiſſe cognoſcimus quæ loquerentur ſinguli de operibus domini Ieſu, vt eius deſcribẽda pro eius nutu geſta diuiderẽt. Eſt & alia tunica quam demõſtrat Apoſtolus dicens: Induite dominum Ieſum. Hæc eſt tunica Roma.13.
quæ inhoneſta operit noſtra, & in iis abundantiorem honeſtatem circundat in Chriſto. Induimus viſcera miſericordiæ in Chriſto, induimus crucis gloriam, quæ Iudæis ſcan- 1.Corint.1.
dalum, Græcis ſtultitia videbatur. Illi erubeſcant, qui eam erubeſcendam putant, nobis autem abſit gloriari niſi in cru Galat.6.
ce domini Ieſu. Hæc ignobilia noſtra, honorem abundantiorem habent, quia per paſſionem domini regnũ nobis paratur æternum. Quo enim quis plus peccauerit, eo plus diligit. Conſepeliamur igitur domino Ieſu, vt participes reſurrectionis eius eſſe mereamur. Expoliemus veterem homi- Coloſ.6.
nem cum actibus ſuis, induamus nouum, in quo remiſſio peccatorum eſt. Bonus ergo amictus atque veſtitus, verbum dei. Hoc veſtitu filij Noe pudenda patris operuerunt, accipientes ſuper humeros veſtimentum, & retrorſum pergentes, ne viderent virilia patris, hoc eſt, corporea quæ habent pudorem quendam generationis humanæ. Et ideo qui videre voluit, anguſtioris animi dignam mercedem recepit, vt
ſeruus fieret. Omnis enim qui facit peccatum, ſeruus eſt pec Ioan.8.
cati. Vnde ille terrenus remanſit. Hoc pauperi nemo tollat veſtimentum, aut ſi tulerit, ſol nõ occidat ſuper deſpoliatũ. Eum autem reſtituat, ne peccatum pauperis fœneratori poſſit adſcribi, & non ſolum ſuo, ſed etiam alieno incipiat laborare peccato. Hoc pignus in hac ſeculi nocte reddatur, hoc veſtimento in his mundi tenebris induatur. Hoc pignus illius dominicæ ſortis eſt, non illius contrariæ. Legimus enim duas ſortes in Leuitico, de quibus dictum eſt: Vnam domino facies, alteram tranſmiſſori. Tranſmiſſor ſortem ſuam ad fœneratores tranſmiſit. Serui domini in ſorte ſunt Chriſti. In hac ſorte conſtitutus Aaron, contrariæ ſortis excluſit ærumnam, cum inter duas partes populi conſtitutus, mortem à defunctis ſerpere in ſortem ſui corporis nõ permiſit. Obiectio huius ſortis bonũ pignus eſt, verbi amictus. Hanc vobis tunicã nemo auferat debitores, hanc tunicã nulli oppigneretis ſi vultis nũquam turpitudinem ſuſtinere, vt dormiatis inter cleros, ſicut Aaron, dormiatis inter duo teſtamenta, vt dormiatis ſomnum reſurrectionis, & vos repa rare poſſitis. Hoc eſt veſtimentum quod etiam ſi oppigneraueritis, recipiendum, in Prouerbiis ſanctus Salomon prę-
cipit dicens: Aufer veſtimentum tuum. præterit enim in- Prouer.27.
iurioſus. Sapientiæ veſtimentum eſt, ex illis veſtimentis quæ ex byſſo & purpura ſapientia ſibi fecit. hoc eſt, indumentum fidei conſtat ex prædicatione cœleſtium, & dominicæ ſanguine paſſionis. Byſſo, ætherea figurantur. Purpurę ſpecie, myſterium ſacri ſanguinis declaratur, quo regnum cœleſte confertur. Denique veſtimentum ſapientię ſignificari ſuperiora indicant. Præmiſit enim dicens: Sapiens eſto fili, vt lætetur cor tuum. Et intra duos verſus ait: Imprudentes autem ſuperuenientes damnũ patientur. Aufer veſtimentum tuum. Aufer igitur, ne damnum excipias imprudentiæ, & ne exutũ te proprio veſtimento nequiſſimus ille communis fœnerator agnoſcens, confuſionem tui detegere conetur opprobrij, & perſuadeat tibi vt te foliis tegas, & nudum te eſſe conſpiciens, in dei verearis venire conſpectum. Redde, inquit, proximo in tempore, coangusta verbum, & fideliter age cum illo, & in tempore inuenies quod tibi neceſſarium

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit. Non amat multis innocentia se defendere. Susanna vocis assertione non eguit. Verbum coangustauit ad dominum, & statim adipisci meruit castitatis propriæ testimonium. Pluri ma presbyteri loquebantur, qui laborabant verborum fuco obducere veritatem: sed nunc filia Iuda tacuit apud homines, locuta est deo. Erubescenda erat in plebe ipsa defen sio muliebris. Et dum pudor defenditur, impudentia præ-
Daniel.13. tendebatur. Coangustauit verbum, dicēs ad dominum: Tu scis quia falsa dixerunt de me. Et dominus spiritum Danielis pueri castitatis excitauit vltorem. Coangusta verbum er go, vt redhibitio creditori, nō lingua respōdeat. Siue mysti
Esaiæ.10. ce: Coangusta verbum, hoc est, consumma. Verbum enim
Roma.9. consummans & breuians faciet dominus super terram. Hoc est, ex multis ratiociniis abbreuiata tibi summa conueniat. Deducito quod expensis diuersis est erogatum, vt saluum habeas quod superfit, quomodo dominus de multis dispensationibus Iudæorum ex multo illo ratiocinio peccatorum consummauit tādem atque breuiauit, vt reliquiæ saluæ fie-
Ibidem. rent per electionē gratiæ, & seruarentur ad semen, per quos intermortuam spem synagogæ resuscitaret.

De reprehensione debitorum mutuū recipientium, & postmodum commodantibus ingratorum in redditione facienda. Et de obligatione molæ & lapidis supermolaris prohibita. Caput XXI.

QVàm deforme est vt pro beneficio ei qui te adiuuit, repēdas molestiam. cum istum fraudaueris cui debes, postea in tēpore necessitatis tuæ non inuenies creditorē. Quàm indignum vt cumvictū tuū sustētare non queas, cum adhuc nihil debeas, putes quod & victum tuum possis & debitum sustinere. Ante cogita vnde dissoluas, & sic mutuū sume. Fructus, inquit, agrorū capio. Sed qui non abundant vsui, quomodo abundabunt contracti fœnoris incremēto? Sed possessionē meam vendo. Et vn de fructus quibus vtaris ad sumptum? Fœnus non pecunia sua soluitur, sed augetur, numerando coaceruatur & crescit. Deinde non cogitas humilitatē & verecundiam postulātis? Donec accipias, oscularis manus fœneratoris superbi, humi lias vocem tuam, nec clarior sonitus vocis tuæ aures eius of fendat, ne plures te audiant deprecantem. Paupertas non ha bet crimen, nulla indigētiæ infamia est: sed debere, verecun dum est: non reddere, verecundius. Postulabis dilationem cum cœperis conueniri in tēpore præscriptę solutionis: pro pecunia, afferes tædia, causaberis de tempore, excusationes strues. Et cum totum promiseris: ne in vniuersum fraudare videaris, vix dimidium restitues. De amico inimicū facies, de honore referes contumeliam, pro benedictione maledictum. Quàm hæc opinionem lędant considera, quàm à viro bono discrepēt recognosce. Ergo dum liber es à vinculis, ipse te reuoca à iugo & onere seruitutis. Diues es? nō sumas mutuum. Pauper? non sumas mutuum. Diues es? nullam pateris petendi necessitatē. Pauper es? considera soluendi difficultatem. Opulētia vsuris minuitur, paupertas vsuris non leuatur. Nūquam enim malum malo corrigitur, nec vulnus curatur vulnere, sed exasperatur vlcere. Hoc vide, ne dum pecuniam petis, molam tuam obliges, aut lapidem supermo larem. Mola est enim qua similago conficitur, qua molit si-
Matth.24. milaginem vna mulier quæ assumitur, & altera relinquitur. Fortasse illa assumitur quæ semper molit verbum dei, vt ha
1.Cor.5. beat similaginem, & spiritalem facit farinam. Expurgate ve tus fermentum, vt sitis noua conspersio. Custodit molam suam, interpretatur scripturas, seruat sibi lapidem supermo larem. Illa relinquitur quæ oppignerat molam suam. Cum autem aliquid emoluerit perfunctorie, oppignerat lapidem qui est super molam. Quis iste sit lapis, quæro. Legisti: Lapi-
Psalm.117. dem quem reprobauerunt ædificātes, hic factus est in caput anguli. Quare super molam? Quia ipse est qui molentes iu-
Ioan.5. uat. Ipse est qui dicit: Scrutamini scripturas in quib⁹ putatis
Lucæ.10. vos vitam æternam habere. Noli fœnerator hūc lapidem su permolarem oppignerare, ne cadas super illū. Omnis enim qui ceciderit super hunc lapidem, quassabitur: super quem autem ceciderit, comminuet illum. Nec viduę pignus susci-
pias. graue & secundum literam vtrunque, si instrumentum viuendi egeno auferas, aut viduæ pignus detrahas: sed gra-
A uius, si animæ quæ verbi vidua est, verbum teneas, vt ei sterilitatem viduitatis inducas.

Quem fœneratorem imitari debeamus. Caput XXII.

ATque vt sciatis quod hæc amanti affectu suadeā, ostendā vobis quem fœneratorē debeatis imitari. Duo, inquit, debitores erāt vni fœneratori, v- Ibidem 7.
nus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta. Nō habētibus illis vnde redderent, donauit vtrisque. Quis eum ergo plus diligit? Respondēs Simon pharisæus dixit: Aestimo, quia is cui plus donauit. Et laudata est sententia eius, dicente domino: Recte iudicasti. Recte iudicauit Pharisæus, qui male cogitauit, putās quòd ignoraret magis dominus peccata mulieris, quàm donaret. Sed laudatur ei⁹ sen tentia, vt excusatio ei omnis adimatur. Plus remissum est ec clesiæ, quæ congregata est ex populo nationum, quoniam plus debebat: sed & ipsa plus soluit, nō exigenti, sed donanti. Dedit aquam pedibus Christi, qua sua peccata mundauit. Osculata est pedes, ferens pacis insignia. Misit oleum in pedes eius, misericordiam & ipsa in pauperes conferendo. Isti sunt pedes Christi, in his innocentius ambulat Christus. Et B
capillis capitis sui terfit. Christo enim humiliatur quicūque habet humilitatis affectum. Et ideo inquit, dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Aduerte quod dominus & misericordiam impertit vt liberalis, & iudicium cum miseratione dispensat. Ante donauit per gratiā, sed quibus donaret sciebat. Non habet quod excusęt Iudæus. Mihi quasi peccatori plus donauit, illi quasi ingrato minora cō cessit. Sciuit tamen quod & ille quasi ingratus nō possit soluere quod accepisset, & ecclesia memor gratiæ eo plura soluerit, quo plura meruisset.

An fœneratores excusęt, quod etiam superiores nostri id fecerint, & quod antiquum sit usurarum exercitium. Et quomodo Thobias neque pignus, neque fideiussorem receperit. Quo pacto etiam quis pro alieno debito fideiubere debeat. Caput XXIII.

ABetis ergo quem sequamini fœneratorē, si vultis donari, si vultis non esse quod reprehendatur à nobis. Nos enim non personæ obtrectamus, sed auaritiæ. Nec fallit dixisse aliquos, cum ante bi- C
duum tractatus noster eorum compūxisset affectum. Quid sibi voluit episcop⁹ aduersus fœneratores tractare, quasi nouum aliquid admissum sit, quasi id nō etiam superiores fecerint, quasi non vetus sit fœnerare? Verū est, non ego abnuo, sed culpa vetus est. Denique peccatum ab Adam: ex illo culpa ex quo & Eua: ex illo præuaricatio, ex quo & humana cōditio. Sed ideo Christus venit, vt inueterata aboleret, noua cōderet, & quę inueterauerat culpa, renouaret gratia. Ideo se passioni obtulit, vt renouaretur spirtu, & absolueret vniuersos. Diabolus Euam decepit, vt supplantaret virum, obligaret hæreditatem. Quid fœneratores faciūt? Decipiunt defœneratos, obligant fideiussores. Sed non Thobias pignus quæsiuit, aut fideiussorem popposcit. Currēdum est igitur vt fideiussorem requiras, vt cum tuis nominibus adstringas. Ecce paratur alter inimicus. Nam cum non habueris vnde debitum soluas, ille pro te tenebitur. Inueniris in eo circunuentor & fallax, qui amicum deceperis. Ille nudabitur, ille pro te in vincula ducetur. Illum grauiorem exactorem creditore patieris, qui allegat: Stimula ciuem tuum D
quem spopondisti. Ita fiet vt ipse quoque esse incipias ingratus, & prætereas illud quod scriptum est: Gratiam repro Eccl.29.
missoris ne obliuiscaris. dedit enim pro te animam bonam. Necesse est dicas: Quis enim te quęrebat fidem dicere? Nam nisi tu fidem dixisses, ego non accepissem pecuniam. Adulterinam accepi pecuniam, æs auro admixto mihi dedit, vtinam te non obtulisses. Fortasse creditor te subornauit, vel tu illum. Ergo caue ne alieno te obliges debito, ne hoc quoque vendidisse dicaris: ne si quod tibi (vt habet vsus amicitiæ) debeā, aut dederit gratiæ vt videatur emisse. Aut si vis interuenire, noueris amici obsecrat⁹ oratis, erubesces negare: ita interueni, vt si debitū solutū nō fuerit, de tuo no ueris esse soluendum. In hæc paratus accede. Legisti enim, Non spondeas super virtutem tuam. si enim spoponderis, Ibidem.8.
quasi restituens cogita. Et infra: Recipe proximum tuum

secundum

Universidad de Deusto
Biblioteca

secundum virtutem tuam, & attende tibi ne cadas. id est, ne maiore te obliges numismatis quãtitate, quàm ferre possunt & exoluere tuarum copiæ facultatum. Si enim quod habes tradas, amisisti opes, non amisisti fidem. Famæ tuæ damna non sentis, redemisti amicum sine tui fraude. Alibi quoque idem monent Prouerbia Salomonis dicentis: Spondens sponde amico tuo, quemadmodum qui obligat se sponsorem amicorum suorum. Si autem non habes, audi quid Salomon dicat: Noli te dare in sponsionem, erubescens personam. si enim non habueris vnde soluas, auferet stramentum de sub lateribus tuis. Bonus ergo fœnerator acquiret gratiam, improbus execrationem.

De aliis uirtutibus Thobiæ. Et quomodo mercenario merces sit soluenda. Caput XXIIII.

SEd non his tantum virtutum finibus contentus fuit sanctus Thobias. mercenario quoque sciuit soluendam esse mercedem, dimidium vsque obtulit, meritóq; pro mercenario angelum inuenit. Et tu vnde scis ne forte iustum aliquẽ mercede defraudes, punisne infirmum? Væ enim illi qui scãdalizauerit vnum de pusillis istis. Qui scis an in eo angelus sit? Neque enim dubitare debes quod in mercenario possit esse angelus, cum ipse Christus possit, qui in minimo quoque esse consueuit. Redde ergo mercenario mercedẽ suam, nec eum laboris sui mercede defraudes, quia & tu mecenarius Christi es, & te cõduxit ad vineam suam, & tibi merces reposita est cœlestis. Nõ ergo lædas seruum operantem in veritate, neque mercenarium dãtem animam suam. Non despicias inopem qui vitam suam suo exercet labore, & mercede sustẽtat. Hoc est enim interficere hominem, vitæ suæ ei debita negare subsidia. Et tu mercenarius es in hac terra. Da mercedẽ mercenario, vt & tu possis dicere domino cum precaris. Da mercedem domine sustinentibus te. Thobias tibi dicit: Luxuria mater est famis, in quo continentiam docet. Dicit etiam: Mercedem omni homini qui penes te operatus fuerit, redde eadem die, & non maneat apud te merces hominis, & merces tua non minorabitur. Dicit tibi: Noli vinum bibere in ebrietate. Dicit tibi: De pane tuo communica esurientibus. Vide quid te fœnerare cupiat. Et de vestimentis tuis nudos tege. Ex omnibus quæ abundauerint tibi, fac eleemosynam. Omni tempore benedic dominum. In his itaque fœnus æternum est, & vsura perpetua.

Matth. 18.

Thob. 4.

FINIS.

CAPITA LIBRI PRIMI DE INTERPELLATIONE.

De approbatione per scripturam & exempla sanctorum quod consolationes, præcipue quæ ex spe futurorum habentur, omnibus præsentibus incommodis & perturbationibus quæ in hac vita sunt, incomparabiliter præponderent. Caput I.
Quomodo beatus Iob amissis omnibus præter vxorem, tanquam bonus athleta perturbationibus non cesserit, nec certare recusauerit. Caput II.
Quod misera conditio hominis & quasi mercenaria sit, & se nisi ex aliena misericordia sustentare nõ possit, quódque vana somni delectatio pœna potius quàm requies sit dicenda. Caput III.
Quomodo amici Iob ad consolandũ eum venerint, & quod optimum solamen in aduersitatibus sit à culpa vacare. Caput IIII.
Quomodo intelligatur illud: Qui facit montes inueterascere &c. Et de commotione colũnarum. Quomodo etiam sol iussus nõ oriebatur, Et quomodo dominus super mare tanquam pauimentum ambulet. Caput V.
De multiplici hominis tribulatione, & de velocí cursu vitæ nostræ, cum deploratione sancti viri pro communi infirmitate. Caput VI.
Quid significet illud: Quare obscripsisti aduersum me mala, & apposuisti mihi adolescentiæ peccata &c. Similiter & illud: Mortalis filius mulieris, breuis vitæ est &c. Prætereà etiam istud: Cum autem dormierit homo, non resurget vsque dum cœlum assuatur &c. Caput VII.
De intelligẽtia illius, Vtinã in inferno cõseruares, abscõderes autem me donec desinat ira tua &c. Caput VIII.
De reprehensione eorum qui curiosius inquirunt secreta altitudinis sapientiæ dei, Quámq; beatus sit ille qui sapientia inuenerit. Et quæ sit vera sapientia. Caput IX.

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI, *de interpellatione, Liber primus.*

De approbatione per scripturam & exempla sanctorum quod consolationes, præcipue quæ ex spe futurorum habentur, omnibus præsentibus incommodis & perturbationibus quæ in hac uita sunt, incomparabiliter præponderent. Caput I.

MVltas nobis perturbationes in hac vita esse subeundas, scriptura diuina frequentibus demonstrat locis; multáque suppetere consolationes, quibus animus capax vigoris, & recti conscius absorbere debeat quæ præsentium incommodorum sunt, spectare quæ habeant perpetem iucunditatem. Præponderant enim consolationes perturbationibus, quia & præsentiũ sedationẽ afferunt, & spem futurorum. Vnde & apostolus Paulus: Indignę sunt, inquit, passiones huius temporis ad superuenturam gloriam. Indignæ vtique ad consolationis comparationem, non ad fructum redemptionis. Quæ est tam præclara, cuiúsve vita in terra, vt adæquare cœlestem gloriam possit? Quid sublimius Paulo, qui tantum periculorum subiit, tantum dolorum atque infirmitatum absorbuit? In iis quas Christi nomine subiit passionibus, quotidie, vt ipse dicit, moriebatur, & nihil indignum perpeti se in hoc tempore pro tantæ gloriæ spe atque expectatione censebat. Helias famem, insidias, mortísque terrores, laborũ acerba tolerabat, & tamẽ, solus ille igneis curribꝰ, equis igneis de cœlo deductis ad terras, & de terris reuectis ad cœlũ, omne meritum huius militiæ abscondit, atque vltra humana omnia gratiam pij ascensoris euexit. Nam de Petro quid loquar, qui crucem suam futura remuneratione indignam arbitratus, inuerso suspendi popposcit vestigio, vt aliquid passioni suæ adderet, cuius acerbare ipse sibi supplicia non timeret? Vnde non immerito sanctus Dauid ad illã gloriam, cum in cætero opere, tum maxime in quadragesimo primo Psalmo se festinare testatur dicens: Quãdo veniam & apparebo ante faciem dei? In quo psalmo & perturbationes humanæ fragilitatis, & consolationes à domino euidenter expressit. In quo etiam interpellat pro nobis deum, quod oblitus operis sui, oblitus collatæ in hominem liberalitatis & gratiæ, quem tuendum atque ornandum acceperat, dereliqueris, & infirmum ac naufragum diuersis infirmitatibus reiecerit atterendum. Quod idẽ ante ipsum fecerat sanctus Iob, Sed iste moralius, ille vehementius. Vtriusque igitur interpellationes cõsiderare cordi est, quod in his vitæ humanæ forma exprimitur, causa agitur, prærogatiua formatur. Suo igitur ordine spectandæ nobis sunt.

Roman. 8.

3. Reg. 18. 4. Reg. 2.

Psal. 41.

Quomodo beatus Iob amißis omnibus præter uxorem, tanquam bonus athleta perturbationibus non cesserit, nec certare recusauerit. Caput II.

AMissis itaque liberis Iob atque omnibus suis præter vxorem, quę ei sola ad tentationem fuerat reseruata, perfossus* etiam vlcere graui, cum videret amicos suos non ad consolandum venisse, sed ad exaggerandum & ad aceruandum dolorem, aduertit à domino datam in se aduersario tentandi sui potestatem.

*perfusus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et quanuis sagittas domini in corpore suo sentiret esse, à quibus compungi se diceret, tamen quasi bonus athleta, qui dolori non cederet, nec dura certaminis recusaret, addidit
Iob.6. incipiens: Dominus vulneret, in fine autem non perimat. Quæ enim meavirtus qui sustineo, aut quod meum tempus, vt sufferat anima mea? Núquid fortitudo lapidum fortitudo mea, aut carnes meæ sunt æreæ, aut non in ipso confidebã, adiutorium autem à me recessit? Visitatio autem eius despe
Ibidem.7. xit me. Nónne tentamentum est vita hominis super terram, & sicut mercenarij quotidiani vita eius, aut sicut famulus timens dominum suum, qui se sub vmbra obtegat, aut sicut mercenarius expectans mercedem suam, sic & ego menses expectaui vacuos, noctes autem dolorum datę sunt mihi? Si quiescam, dico, quando dies? Si surgam, iterum quando vesper? Plenus sum doloribus. A vespere vsque mane fermentatur mihi corpus in putredine vermium. Liquefacio autem glebas terræ, saniem radens vlcerum. Vita autẽ mea leuior est fauilla, in spe vacua perit. Dicam, consolabitur me lectulus meus, terres me insomniis, & in visionibus me percellis.

Quod misera conditio hominis & quasi mercenaria sit, & se nisi ex aliena misericordia sustẽtare non possit. Quódque uana somni delectatio, pœna potius quàm requies sit dicenda. Caput III.

QVàm misera hominis conditio, quæ quasi mercenaria aliis laborat, sibi indiget, & nisi aliena misericordia sustentare se nequit. Quotidie sub formidine, sub timore grauem tolerans seruitutem, & ne deprehendatur à domino erratica atque fugitiua, sub vmbra quadam seculi huius putat se posse delitescere. Con-
Eccli.23. sidera illum de quo ait in Ecclesiastico Syrach: Omnis homo transgrediens in lecto suo, contemnens & dicens in anima sua: Quis me videt? Tenebrę circundant me, & parietes,
Lucæ.15. quem vereor? Nónne tibi videtur iste vir esse mercenarius qui prodegerit, vt ille adolescens in euangelio, qui legitur accepisse à patre substantiæ portionem, & egens atque inops, quo famem leuaret, pascere greges cœpit alienos, vt mercede sumptum exerceret suum? Sed ille tamen aliquando conuersus est, quia reuertitur ad patrem, & peccata sua non repressit, sed prodidit. Hic autem qui se existimat ab eo qui omnia videt non videri, & tenebris putat commissa sua posse cælari, vmbram prætendit, sed frustra latere se credit, cum oculus domini lucidior sole occulta omnia deprehendat, tenebrosa illuminet, & intimi cordis penetret
Ioan.1. conscientiam, atque in alta & profunda descendat. Vanus ergo qui putat tenebris esse se tutum, cum lucem vitare non possit, quæ lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt. Quasi fugitiuus itaque & malus mercenarius deprehẽditur, & antequam se occultet agnoscitur, quia domino omnia antequam quærat, cognita sunt. Non solũ quæ
*aliàs, Perit igitur. facta, sed etiã quæ futura sunt reperit. Igitur * in vacua spe qui putat quod suum crimen abscondat: fabula est istud, non veritas. Denique fabula peccãtium ociosa, non habens
Eccli.11. fructum, sed gemitum. Narratio enim fatui sarcina in via. Quid enim aliud est peccatum, nisi sarcina? quæ huius seculi onerat viatorem graui depressum fasce delicti, qui si nol-
Matth.11. let oneri subiacere, debuit audire dicentem: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Quid autem ęrumnosius cum ipse lectus ad communẽ quietem datus, graue vulnus infligat? Tunc enim solemus quę fecimus recordari, & factum suorum stimulis compungitur
Psalm.4. interior conscientia. Vnde scriptura ait his: Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus compũgimini. Remedium quidem debiti, & tamen conscientiam vulnerauit. Sed esto vt aliquãdo fesso somnus obrepat, terremur insomniis, exagitamur visionibus, vt non iam requies sed pœna sit. Ita enim habentur diuitiæ seculi, veluti somnium exurgentis. Surrexit aliquis ex istius corporis somno, & nihil possidet, ídq; ipsum quod se credebat habere amisit. Constituite mihi nunc diuitem illum, qui quotidiana lucra, & quæstus varios cõgerebat, & exagitabat cupiditatibus suis, subito resipiscentem, considerantémque, quia cum morietur, non
Psal.48. accipiet omnia, neque descendet cum eo gloria domus eius:

A & enim ea quæ possidet in hac vita, habeant aliquid voluptatis: non etiã in futurum aperientẽ oculos ad cœlestia. Nónne tibi videtur sicut qui in somnis epulatur, epulari, aperuisse oculos, & cognouisse quòd anima eius inane sperauit, & adhuc esuriat, adhuc sitiat, quia modum non habet auaritia, nec rapiendo expletur, sed incitatur, hoc egentior, quo plura quæsierit? Et hic ergo surrexit, & vanum est somnium.

Quomodo amici Iob ad consolandum cum uenerint, & quod optimum solamen in aduersitatibus sit à culpa uacare. Caput IIII.

SEd iterum ipsum audiamus dicentem. Incumbebant illi amici qui ad consolandum venerant, & Iob.8.&9.
quasi inimici amaris eum perurgebant sermonibus. Vnum enim solatij genus est in ærumna & in amaritudine cõstitutis, à culpa vacare, vt ea quę perpetiuntur aduersa, non pro delicti precio sustinere videantur. Hoc quoq; sancto viro adimere gestiebãt, vt videretur ipse suæ author ærũnæ, qui peccatis grauibus domini cõtraxisset offensam, & pro impietatibus suis illa toleraret, describentes impiorum supplicia, qui vitia sererent, & meterent sibi dolores, quod mandato perirent dei, & spiritu vitæ ipsius interirẽt. Qui insufflaret domos luteas inhabitãtib⁹, & arescerent, cogitatiões destitueret, versutorũ os obstruxerit iniuste. Quæ vera quidem de domini potestate, sed non conuenientia tanti viri meritis asserebant. Is ergo respondit: In
Ibidem.9. veritate noui quia ita est. Quomodo enim iustus mortalis apud dominum? Si enim voluerit iudicio contendere cum eo, non audiet illum, vt non ad vnum verbum eius mille sermonibus contradicat. Sapiens est enim intellectu, & fortis & magnus: quis tam durus, vt in conspectu eius possit subsistere? Qui facit montes inueterascere, & nesciunt, & euertit eos iracundia. Qui commouet orbem terrarum à fundamentis, & columnæ mouentur eius. Qui dicit soli, & non oritur, aduersus autem sydera consignat. Qui extẽdit cœlum solus, & ambulat sicut in pauimẽto supra mare. Qui facit vergilias, & vesperum, & septentrionem, & austri ministerium, qui facit magna & inuestigabilia, glorioſa, & immensa, quorum non est numerus. Si prætererit me, non videbo: & si me prætergressus fuerit, nec sic sciam. Quanto vehementiore tuba iste crepuit de domini potestate? Sed in ea iustorum auxilium, non ruina est. Denique videtur exprimi potentia, sed magis redemptionis nostræ mysteria declarantur.

Quomodo intelligatur illud, Qui facit montes inueterascere, &c. Et de commotione columnarum. Quomodo etiam sol iussus non oriebatur, & quomodo dominus supra mare tanquam pauimentum ambulet. Caput V.

QVi sunt enim montes quos inueterascere facit, Ibidem.9.
nisi Moyses, Aaron, & Helias, Iesus Naue, Gedeon, prophetæ, omnes libri veteris testamenti? Venit dominus Iesus, nouum detulit testamentum, & illud quod erat vetus, factum est nouũ. Innouat⁹ est Christianus, inueterauit Iudæus. Renouata est gratia, inueterauit litera. Euertit montes, & conuertit. Euertit enim & subruit intellectum secundum literam, & statuit intelligentiam spiritalem. Intellectus ergo ille legis euanuit carnalis, & factus est spiritalis. Vnde Apostolus ait: Scimus autẽ quia Roma.7.
lex spiritalis est, ego autem carnalis sum. Sed & ipse qui carnalis erat, factus est spiritalis, sicut ipse asseruit dicens: Puto 1.Corin.7.
enim & ego me spiritum dei habere. Hos ergo montes inueterauit Iesus, & Iudæi nesciunt. Si enim cognouissent, nun- Ibidem.1.
quam dominum maiestatis crucifixissent, nunquam Iudaica delyramẽta sequerentur adhuc. Ipsi sunt ergo qui nesciũt. Vnde & in euangelio dicit dominus Iesus: Dimitte illis pa- Lucæ.23.
ter, quia nesciunt quid faciunt. Sed non excusantur qui nesciunt, cum scire nolunt quod debuerint cognoscere. Certe non illis inuidemus, si domini sequantur sententiam. Sententia enim superiora solet absoluere, non futura. Sed nec ille immunis à scelere qui crucifixit suæ authorem salutis, & postea veniam non poposcit. Esto vt ante ignorauerit, quem persequebatur, in cruce tamen positum debuit recognoscere vniuersorum esse dominum elementorum, sub quo omnia elementa tremuerunt. Cœlum obscuratum est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

est, sol refugit, terra diffluit, defunctorum sepulchra pa-
ruere, mortui viuentium receperunt consortia. Vnde & Cen-
turio ait: Vere dei filius erat iste. Cēturio agnoscit alienum, Matth.27.
Leuita non recognoscit suum, Gentilis veneratur, Hebræ-
us abhorret. Nouimmerito ergo colūnæ orbis terrarum mo-
tæ sunt, quando non crediderunt principes sacerdotum.
Sed motæ sunt veteres, vt nouæ confirmarentur, sicut ipse
dignatus est dicere: Ego confirmaui columnas eius. Audi Psal.74.
quas columnas confirmauerit. Petrus & Iacobus & Ioānes, Galat.2.
qui videbantur columnæ esse, dexteras dederunt mihi &
Barnabæ cōmunionis. Quomodo ergo excusant se nescisse,
quorum alij viderunt, alij cognouerunt solem non expleto
diei curriculo recessisse, & rursus ante peractum spatium
noctis egressum, noctem in die feciſſe, in die noctem? Vtri-
que intelligere debuerunt, quia sol iussus se recepit, & ius-
sus exiuit. Prædixerat enim dominus, quia tribus diebus fu Matth.12.
turus erat in corde terræ, & tribus noctibus. Didicerat hoc
sol, seruabat præceptum. Dubitabat ergo dicens: Quid fa-
cio? Orior, & dies est: occido, & nox est. Si cursum meum
seruauero, demorabor mundi salutem. Festinemus etiam
ad redemptionem nostram. Festinare etiam debeo ipse ad
nouam vitam. Erit enim beneficio crucis, qua renouantur
vniuersa, & sol nouus, & cœlū nouum. Festino ergo, vt il-
lum possim videre solem iustitiæ, illuminantem animas vni-
uersorum. Sed quid faciam? Ipse vult post triduum fieri re-
surrectionem. Inueni quid faciam, vt & moras nō faciam, &
numerū dierū meorum custodiā. Non faciā integrū diem,
& integram noctem. Abbreuiabo horas, vt tribus quidem
diebus ac noctibus sit inter mortuos dominus Iesus. citius
tamen quàm trium dierum & noctium interualla patiuntur
resurgat à mortuis. Abbreuiabo igitur horas vbi ascenderit
crucem. A sexta hora statim fiat nox, ne videam domini pas
sionem, sed fugiam parricidalis persecutionis spectaculum.
Occidam, & erit nox horarum trium. egrediar, & innoua-
bo diem, vt sit horarum trium. Percursus est primus dies,
sequetur nox secūdo spatio suo, sequetur similiter dies, in-
cipiet nox. Tertia resurget dominus in nocte, & erit dies in
lumine resurgentis, vt compleatur illud: Et nox sicut dies il Psalm.138.
luminabitur. Hic est dies ille magnus quē vidit Abraham Ioan.8.
& gauisus est, de quo & Dauid ait: Hæc est dies quam fecit Ptal.117.
dominus, exultemus & lætemur in ea. Cui non ministerio
laboris, sed fructu exultationis interero. Ipse ergo dominus
diem ducit, & ante mundi consummationem videbitur lu-
men, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc Ioan.1.
mundum. Ipse est dominus qui signat & numerat multitu-
dinem stellarum. Ipse est dominus qui cœlum solus exten-
dit, qui ambulat tanquam in pauimento super mare, quan-
do Petrus vidit eum ambulantem, & dixit: Domine iube Matth.14.
me venire ad te super aquas. Et iussit dominus: sed ille titu-
bauit: & nisi porrexisset ei dominus dexteram, dimersus flu
ctibus occidisset. Titubauit caro, saluauit dextera. Et ait
illi: Modicæ fidei, quare dubitasti? Fides ergo ambulauit in
apostolo, non caro. Denique fides titubauit, & caro sen-
tire cœpit naufragium. Quod non improprie dictum est, Psal.106.
quia caro nauis est animæ, sicut scriptum est: Qui descen- Psal.47.
dunt mare in nauibus. Et alibi: Ibi dolores vt parturien-
tis, in spiritu vehementi conteres naues Tharsis. Animæ e-
nim nostræ cum verbum parturiunt, edunt dolores. Quæ Ioan.16.
autem peperit, iam nō meminit pressuræ propter gaudium,
quia natus est illi homo qui mundum redemit. Naues Thar
sis, id est intelligibiles quæ Salomoni aurum ferebant atque
argētum, id est corpora nostra quæ habent thesaurum in va 2.Cor.4.
sis fictilibus, vt Apostolus dixit. Vel quod etiam hic partus
sis fictilibus, vt Apostolus dixit. Vel quod etiam hic partus Luce.21.
dubio conteruntur, iuxta quod dictum est: Væ prægnanti-
bus & nutrictibus. Nam cum anima quæritur, caro fluctuat.
Vel spiritu vehementi agitabūtur infuso, cum expleto tem
pore fuerit resurgendum, secundum quod scriptum est: Ve
ni spiritus, & insuffla in mortuos istos, & viuent. Vnde & Ezec.37.
ipse Iob in posterioribus dicit: Noui enim quia æternus &
potens est qui soluturus est me in terra. Resuscitare pellem
meam, quę portauit. Conteruntur autem, quia resuscitantur
ad iudicium. Est autem bona contritio. Cor enim cōtritum Psalm.50.
& humiliatum deus non spernit. Et alibi: Sana contritiones Psal.59.

A ei'. Sed & ad Iosaphat dictū est: Cōtritæ sunt naues in Thar 2.Para 20.
sis. eo quod se sacrilegio miscuisset. Vtrunque igitur cōtri-
tio significat, quia vtrunque est in die iudicij, quādo omnes
qui in monumentis sunt, audient vocem filij dei, & proce- Ioan.5.
dent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitę: qui male e-
gerunt, in resurrectionem iudicij. Quod etiam Dauid pro-
pheta significat dicens: Ibi dolores parturientis, sicut audi- Psalm.47.
uimus, ita & vidimus in ciuitate domini virtutum, in ciuita-
te dei nostri. Nanque & dolorem futurum & lætitiam com-
prehendit. Dolorem de iudicio, de absolutione lætitiam.

De multiplici hominis tribulatione, & de ueloci cursu uitæ nostræ, cum deploratione sancti uiri pro communi infirmitate. Caput VI.

SEd ad propositæ nobis interpellationis seriem
B reuertamur. Multas, inquit, contritiones fecit Iob.9.
mihi, respirare me non sinit. Impleuit me ama-
ritudine, & quia virtute est potens, nemo po-
test iudicio eius resistere. Si iustus sum corde, lingua mea
errat.] Magnum & potentem dispergit iram. Improbi in
morte grauī, iusti autem irridentur. Dati sunt enim in ma-
nus impij. Vide singula. Potentibus ira sua grauis est, im-
probis nequitia, iustis conditionis infirmitas. Ita nihil pe-
riculo vacat. Fortitudo & magnitudo viri sua potestate de-
cipitur, improbitas afflictatur, virtus ridetur. Ridetur ille,
quia plus potest. labitur iste, quia nihil potest. Affligitur,
cōditionis est vitiū, quia vita nostra leuior est cursore. Trā-
iuit, & nihil vidit. Tanquam nauis vestigium, aut aquilæ vo
lantis & quærentis escam, ita & prēterit vita hominis. Quod
loquimur, obliuiscimur, nec vllum transitus nostri insigne
deprehenditur, nisi quod sit plenum mœroris & gemitus.
Concutior, inquit, omnibus membris. Vtinam sit media- Ibidem.10.
C tor noster arguens & diiudicans inter vtrunque nostrum.
Dicam domino: Quare sic me iudicas? An bonum tibi est
vt iniustus ego sim, quia repulisti opera manuū tuarum, &
consilio impiorum intendisti? Nunquid sicut mortalis vi-
det, sic vides, aut vita tua sicut hominis, aut anni tui sicut
viri, quia exquisisti iniquitates meas, & peccata mea inue-
stigasti? Nosti quia impie nō gessi. sed quis est qui de mani-
bus tuis eruat? Magna fides, magna authoritas conscientiæ,
deum testem mentis suæ accersire. Quod conditionis est,
non negat. quod impietatis est, repellit. quod infirmitatis
est, fatetur. Peccasse conditionis est, quia nemo immunis
lapsus est. Impiè agere non conditionis est, sed perfidiæ, &
nequissimæ mentis venenum. Non agnoscit hoc iustus, sed
absolutio hominis in dei miseratione, non in hominis po-
testate est. Manus, inquit, tuæ plasmauerunt me, postea con
uertisti & percussisti me. Memento quia lutum me fecisti,
& in terram me resolues. Nunquid non vt lac mulsisti me,
confecisti me sicut caseum? Corio & carne me induisti, os-
sibus & neruis me inseruisti. Vitam autem & misericordiam
in me posuisti, & visitatio tua protexit spiritum meum.
Quanta deploratio sancti viri pro communi infirmitate,
quanta conuentionis authoritas, quod deus hominem ma-
nibus suis fecerit. Excusatur culpa infirmitatis obtētu, com
mēdatur gratia priuilegio operationis æternæ, & protectio-
D ne dignationis cœlestis. De quo loco etiam Dauid pulcher-
rime locutus est dicens: Quid est homo quod memor es e- Psalm.8.
ius, aut filius hominis quia visitas eum? Hęc, inquit, habes
in te, noui quia omnia potes, impossibile autē nihil. Si enim
peccauero, custodies me, ab iniquitate autem immaculatum Iob.10.
me non feciſti. Si impius fuero, væ mihi: si sim iustus, non
possum me erigere. Plenus sum cōfusionis, inuestigor sicut
leo ad necem. Vide tria. Si peccauero, inquit, custodies me.
Et ideo ō homo fatere peccatum, vt veniam cōsequaris. dic
iniquitates, vt iustificeris. Quid erubescis fateri eas in quib⁹
natus es? negantis non fatentis crimē est, negare quod natus Esaiç.43.
sis. Quod accepisti, vtinā serues. Cur putas te habere quod
nō acceperis? Ergo peccator fateaf, impi⁹ ingemiscat. Iust⁹
nō se erigat & extollat, ne per arrogātiā fructum iustitiæ a-
mittat. Et pulchre ait: Si iust⁹ sum, nō possuū me erigere. ple
nus enim sum cōfusionis. Iustus enim aduertit magis fragi-
litatem suam, quàm iniustus: & lapsus suos sapiens agno-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſcit, non agnoſcit inſipiens. Denique lapſibus ſuis ſapiens compungtur, inſipiens delectatur. Iuſtus accuſator eſt ſui, Prouer.18. iniuſtus aſſertor. Iuſtus præuenire vult accuſatorem confeſſione peccati, iniuſtus peccatum ſuum occultare deſiderat. Ille in principio ſermonis occurrit vt prodat errorem, iſte multiloquio ſermonis ſui ſomnũ excuſationis inuoluit, ne prodat errorem.

Quid ſignificet illud: Quare obſcripſiſti aduerſum me mala, & appoſuiſti mihi adoleſcentiæ peccata &c. Similiter & illud: Mortalis filius mulieris, breuis uitæ eſt &c. Præterea etiam iſtud: Cùm autem dormierit homo nõ reſurget, uſque dum cœlum aſſuatur. Cap. VII.

Iob.13. TErum adiiciens dicit: Quare obſcripſiſti aduerſum me mala, & appoſuiſti mihi adoleſcentiæ peccata?) Pulchre id ætatis arripuit ad querelã, quæ magis ad vitium lubrica eſſe conſueuit. Habet enim pueritia innocentiam, ſenectus prudentiam, ipſa vicina adoleſcentiæ iuuentus bonæ exiſtimationis intuitum, & verecundiam delinquendi. Adoleſcentia ſola eſt inualida viribus, infirma conſiliis, vitio calens, faſtidioſa monitoribus, illecebroſa deliciis. In tanto igitur confragoſo & ſcopuloſo mundi huius turbine cur tam crebra naufragia improuidæ adſcribũtur ætati? Vnde præclare Dauid totius tẽporis eius Pſalm.24. veniam ſibi à domino poſtulauit dicens: Delicta iuuentutis meæ & ignorantiæ ne memineris domine: quia tunc maxime calor corporis feruet, & æſtu ſanguinis vaporantis igneſcit. Iob.14. Sed iterum ipſum audiamus. Mortalis, inquit, filius mulieris breuis vitę eſt, & plenus iracundiæ, qui ſicut flos floruit, & cecidit. Diſcedit autẽ vt vmbra, & non reſiſtit. Nonne & ab hoc ratio quæritur? Et hunc feciſti intrare in iudicium ſub conſpectu tuo. Quis autẽ mundus eſt à ſorde? Sed nemo, etiam ſi vnius diei ſit vita eius ſuper terrã. Vere miſerabilis conditio peccati ſui, quod vitare nõ poſſit, rationem præſtare cogitur, iudicium intrare, in conſpectũ ſubire domini omnipotẽtis, compellitur edere cauſas geſtorum ſuorũ, quæ tot vitæ ſuæ ætatib' percurrerit, cum mundus à peccato quiuis eſſe non poſſit, vt ab ipſis cunabulis prius obrepat infantię culpa, quàm ſit vllus ſenſus erroris. Quámque illud miſerabile, vt breuis ſit vita eius, dulcis illecebra, multiplex ærumna, iracundia quotidiana. Itaque in exigua delectatione amaritudo perpetua eſt. Eſt, inquit, arbori ſpes. Si enim fuerit exciſa, virideſcit: & ſi in terra mortuus ramus eius fuerit, ab odore aquæ florebit, faciet autẽ meſſem ſicut nouella. Vir autẽ defunctus abiit, cadens autẽ mortalis homo nõ vltra eſt: Tempore autẽ fluctuat mare. Spectauimus ꝓphetici ſermonis ſeries ex duobus inferioribus elementis terra ac mari, quæ omni iniuriæ crebríſque tẽpeſtatib' ſubiacent, quàm validum argumentum noſtræ expreſſit ærumnæ. Terrena, inquit, virgulta, nemoroſáque arborum etiam cum fuerint mortua, in vſus vitales reſurgũt. Mare quoque ipſum temporum vicibus ſolet fluctuare. At verò caro noſtra ſemper exæſtuat, ſibíque ipſa tẽpeſtas eſt, nec vnquam à motibus procellarum miſerandíſque naufragiis feriatur. Ibidem. Cum autem dormierit homo, non reſurget vſque dum cœlum aſſuatur. Quod videtur declarare, donec cœlũ mouetur. Erit nouum cœlum, & terra noua, ſicut ſcriptum eſt: Quod enim aſſuitur, vetus eſt: quod vetus, mutabitur. Pſalm.101. Denique audi Dauid dicẽtem: Initio terram tu fundaſti domine, & opera manuum tuarũ ſunt cœli. Ipſi peribũt: tu autem permanes. ſicut veſtimentum veteraſcent, & ſicut opertorium mutabis eos & mutabũtur. Poſſumus etiam illud attexere, quoniam quod vetus eſt aſſuitur, quod nouum cogi- Matth.11. tur. A diebus autem Ioannis baptiſtę regnum cœlorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. Aſſuebat ergo illud ſynagoga in paucis, eccleſia cogit in multis. Vel quia nunc cœlum aſſui videtur nebulis & caligine, nocturníſq; tenebris, & croceo diei ſurgentis rubore diuerſa & diſcolori ſpecie Apoc.22. ſæpe contexitur. Tunc autem nox non erit amplius, & non indigebunt luce lucernæ, & lumine ſolis, quia dominus illu- Ezech.13. minabit ſuper eos: ſicut dicit Ioannes. Vel quia væ iis qui aſſuunt ceruicalia ad euertendas animas populi. Deploranti prophetæ miſeriam noſtræ fragilitatis, quę & in hac vita requiem non haberet, & vniuerſa ſubito incurſu mortis amitteret, ſpiritus ſanctus infudit tam diu non reſurrecturos homines, donec veniret qui non aſſueret vetera nouis, nec veſtimentum nouum committeret in veſtimentum vetus, ſed omnia faceret noua, ſicut ipſe dixit: Ecce faciam noua. Ipſe Apoca.21. eſt enim reſurrectio, primogenitus ex mortuis, in quo omnes quidem prærogatiuã futuræ reſurrectionis accepimus, ſolus tamen adhuc reſurrectione perpetua reſurrexit.

De intelligentia illius: Vtinam in inferno conſeruares, abſconderes autem me, donec deſinat ira tua, & cætera.
Caput VIII.

AVdito igitur quid locutus eſſet in eo deus, & cognito per ſpiritum ſanctum quod filius dei non ſolum veniret in terras, ſed etiam deſcenſurus eſſet ad inferos vt mortuos reſuſcitaret, (quod tunc quidem factum eſt ad teſtimonium præſentium, & exemplum futurorum) conuerſus ad dominum ait: Vtinam in in- Iob.14. ferno conſeruares, abſconderes autem me donec deſinat ira tua, & ſtatuas mihi tempus in quo memoriam mei facias. Si enim mortuus fuerit homo, viuet, conſummãs dies vitæ ipſius. ſuſtinebo donec iterum fiam, donec vocabis me, ego autem te obaudiam, opera verò manuum tuarum ne deſpicias. Numeraſti autem meas adinuentiones, nec præteribit te quicquam ex peccatis meis. Signaſti autem iniquitates meas in ſacculo, & notaſti ſi quid inſcius præteriui.) Quàm ſuauis locus, qui nos de reſurrectione confirmat, & quàm videtur voci dominicæ conuenire, quæ in euangelio legitur, vbi ait: Tunc incipient dicere montibus, cadite ſuper Lucæ.23. nos: & collibus, operite nos. Erit enim in conſummatione ſeculi ira domini. Recte ergo ſanctus in iudiciũ mauult reſurgere, quàm in tempus diuinæ iracundiæ, quę terribilis etiam innocentibus eſt. Simul etiam illud prophetare intelligitur dicendo: Statuas mihi tempus in quo memoriam mei facias. quod in paſſione domini reſuſcitandus foret, ſicut in fine huius libri teſtatur: nec tamen deplorare deſinit: & quo magis intelligit ſibi reſurrectionem eſſe propſitam, vitam hanc fugere deſiderat, videns ſe in manus traditum aduerſariorum, proiectum ſe in poteſtate impiorum, cui etiam amici in inimicos conuerſi ſunt, qui cum debuerint conſolari, ruinam ſuper ruinam inferant: memor tamen conſcientiæ ſuæ puræ, & mundæ orationis, ait: Terra non cooperias Iob.16. in ſanguine carnes meas. vt oratio eius ſicut incenſum dirigatur ad dominum, nõ in terra diuerſetur. ſancti enim oratio nubes penetrat: peccatoris orationem, ſicut à deo Cain dictum eſt parricidæ, aperiens os ſuũ terra in ſanguine carnis abſcondit. Maledictus, inquit, à terra, quę aperuit os ſuũ accipere ſanguinem fratris tui de manu tua, quoniam ope- Gene.4. raberis terram.

De reprehenſione eorum qui curioſius inquirunt ſecreta altitudinis ſapientiæ dei. Quámque beatus ſit ille qui ſapientiam inuenerit. Et quæ ſit uera ſapientia. Caput IX.

ELebiliter igitur ſanctus deplorat vitæ iſtius tempora. Pereo, inquit, & ſpiritu circunferor. oro autem ſepulturam, & non impetro, precor laborans. Iob.17. Et quid faciam? Dies mei tranſierunt in honore, dirupti ſunt articuli mei.) Nec tamen derogat iudicio dei. Scit enim profundam eſſe altitudinem ſapientiæ & ſcientiæ dei, & inſcrutabilia iudicia eius, atque inueſtigabiles vias e- Roma.11. ius. Non calcauerunt, inquit, eas filij glorificantiũ, nec tranſiuit per eas leo. Quis enim potuit vias eius comprehendere, quæ abditè occulta penetrant. Vnde, inquit, inuẽta eſt ſapientia, aut quis locus diſciplinæ? Neſcit mortalis homo viam eius, nec inuenta eſt in hominibus. Abyſſus dixit, non eſt in me. & mare dixit, nõ eſt mecũ. Nõ tibi licet ſcire ô homo alta ſapientiæ: ideo tibi ſcriptum eſt: Noli altum ſapere, ſed time. Quid curioſe quæris inueſtigare quod tibi non expedit ſcire, nec cognoſcere datur? Paulus audiuit a- 2.Cor.12. liqua ſecreta ſapientiæ, quæ prohibitus eſt aliis intimare, & ideo raptus eſt in paradiſum, raptus vſque ad tertium cœlũ, vt audiret ea quæ in terris audire non poterat. Si quæ audiuit homo, non licuit ei loqui, quẽadmodum quod non audiuit inquirit? Imperatoris huius in terris nõ licet tibi ſcire conſilia,

consilia,& vis scire diuina? Nõ licet tibi curiosius inuestigare quæ in terris geruntur, & curiosius requiris quid supra cœlum agatur? Cur tu disputas vnde nata sit sapientia? Nescis homo viam eius, nec in hominibus inuenta est perfecta sapientia. Non in Moyse, nõ in Aaron, nõ in Iesu Naue fuit, non in ipso Dauid qui ait: Incerta & occulta sapiẽtię tuæ manifestasti mihi. quia ipse dixit in posterioribus: Velut iumẽtum factus sum apud te. Supra te est scire ô homo altitudiné sapientię, satis est tibi vt credas. Si enim non credideritis, inquit, nec intelligetis. Abyssum scire non potes, abyssum nõ potes comprehendere, quomodo altitudinem sapientiæ cõprehendes? Abyssus dixit, non est in me. & tu potes dicere quia in te est sapientia? Abyssus ergo dixit, non est in me, quia ipse dominus dixit: Non derelinques animam meam in inferno. Et Apostolus dixit: Qui descendit in abyssum, hoc est Christũ ex mortuis deducere. Ergo si interrogatur abyssus, vbi est sapientia? respondet: Non est mecum, quia surrexit. Si interrogatur mare, vbi est sapientia? dicit, mecum nõ est, quia calcauit me, nec fluctus mei eam turbare potuerũt. Et tu ergo in hoc seculi istius positus freto noli perfectã illam dei sapientiam in hoc mundo quærere: quia mundus eã non cognouit. Sed si vis eã inuenire, calca fluctus huius mundi, sicut calcauit Petrus, & ambula super aquas huius seculi, & porriget tibi dexteram sapientia, sicut porrexit & Petro: quia nemo fuit quẽ non seculi huius vnda turbauerit. Turbauit & Abraham, turbauit & Moysen, turbauit & Petrum. Moyses per mare transiuit, & per mare peditum duxit exercitum. sed ante ipsum turbatus est. Petrus super aquas calcauit, sed mersus fuerat corpore, quia firmioris fidei vestigio claudicauit. Ergo noli sapientiam in mari quærere, quia non dixit cum mari se futurum dominus Iesus, sed cum discipulis suis, vt aliqua ex parte eum cognoscerent, quibus ait: Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Beati cum quibus est, vtinam & nobiscum sit. Sed nobiscum mare est, Petrus cum Christo, quia & ipse calcauit mare. Nobis aurum cordi atque argentum est, sapientia autem supra aurum, nõ in auro est. Ideo qui sapientiam habere cupiebat, Argentum ait & aurum nõ habeo, sed quod habeo, do tibi, in nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Quia aurum non habebat, in nomine Christi habebat piæ operationis gratiam. Ideo & tibi dicitur: Attrahe sapientiam in interiora. Latuit, inquit, omnem hominem, & à volatilibus cœli abscondita erat. Nec homines sciebant vbi erat, nec angeli, quia ipsi sunt aues cœli, de quibus dictum est. Et vidi angelum volantem per cœlum. Nemo potuit noscere sapientiam, quia nemo nouit filium nisi pater, & nemo nouit patrẽ nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Ipse ergo reuelauit Ioanni cum quo esset sapientia: & ideo dixit ille, non quod suum erat, sed quod sapientia infudit ei: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum. Nescit sapientiam interitus, nescit malitia. Interitus enim tenere eũ non potuit, qui dixit: Vbi est mors victoria tua? vbi mors aculeus tuus? Nescit etiam malitia, quia dixit, Quærẽt me mali, & non inuenient. Possunt dicere: Audiuimus gloriam eius. Solus est deus qui nouit eam, quia deus, inquit, bene constituit viam eius. Ipse enĩ nouit locũ eius, quod sit receptaculũ sapiẽtię. Audi discipulum eius dicentem: Vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Agnouit enim patrem filius, quia ipse ait: Sicut agnouit me pater, & ego agnosco patrem. Aequa mensura est cognitionis, vbi vnitas potestatis est. Pater ergo qui omnia nouit, ventorum libram, aquarum mensurã, ipse vidit sapientiam, & enarrauit eam per prophetas suos, quia pater enarrauit sapientiam, & inuestigauit eam, sicut & filius patrem enarrauit, quem nihil præterit, & dixit: O homo, quid vis profunda scire sapientię quę supra te sunt? Timere deum sapientia est, abstinere à malo disciplina est.

Pſal.50. Pſal.72. Eſaiæ.7. Pſalm.15. Rom.10. Iob.28. Matth.28. Actor.3. Apoc.14. Mat.11. Ioan.1. 1.Corin.15. Ioan.10.

CAPITA LIBRI SECVNDI DE INTERPELLATIONE.

Quod plerique etiam prudentes moueantur cum viderint iniustos affluere rebus secundis, iustos autem frequenter in hoc seculo affligi. Caput I.

Quomodo sanctus Iob in aduersis fortior factus sit: Et tacẽdo irridendóque suos conuitiatores redarguerit, ostendens quod à domino deo sua tentatio venerit. Cap. II.

Quantum bonum sit taciturnitas, & quod multi per sermonem decepti sint. Quam pulchrum etiam sit ridere cũ nobis maledicitur, ex eò quòd iniuriarũ cumulus bonæ conscientiæ non præiudicet. Cap. III.

Qua ratione si propter peccata hominibus eueniãt mala, impij tanta bonorum copia abundent. Cap. IIII.

Quod orandum potius nobis hic sit subire laborem, quàm rerum temporalium abundantia affluere, propter diuersum & contrarium vtriusque finem, eo quòd sic vera sapientia inueniatur. Caput V.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE INterpellatione Liber secundus.

Quod plerique etiam prudentes moueantur cũ uiderint iniustos affluere rebus secundis, iustos autem frequenter in hoc seculo affligi. Caput I.

SVperior nobis disputatio fuit de interpellatione sanctorum quod fragilis & imbecilla conditio sit humana, quæ nusquã sui habeat firmitatem, nisi in protectione cœlesti: Nobis hodie sumẽda est, qua vulgus hominum, plerique etiam prudentium valde mouentur cum vident iniustos affluere rebus secundis, iustos autem frequenter affligi in hoc seculo. Et vere lubricus hic locus, in quo etiam sancti vix potuerunt veræ opinionis tenere vestigium. Denique turbat' est & ipse Dauid, qui in superioribus dixerat. Occulta sapiẽtiæ tuæ manifestasti mihi. Veruntamen cõfirmauit se ipse postea, & perfectæ rationis viã inuestigauit. Iob quoque sanctus cum tribus illis veteribus amicis qui ad consolandum venerant, de ea opinione in sermone luctatus est. Vtriusque igitur disputationes in medium proferamus. Digni enim sunt qui nobis magisterium viuendi afferant, quandoquidem in aduersis positi plus deo placere meruerũt. Audiamus igitur vtrumque suo ordine. Increpauerant vehementer sanctum Iob Eliphaz Themaneorum rex, & Baldach Suitheorum tyrannus, & Sophar Naamatenorum rex, eo quòd propter peccata sua tantum supplicij sustineret. Infirmo etenim ingenio non aduertebãt quod dominus eum tentandũ dedisset, vt athleta Christi tentationibus eruditus, ad maioris gloriæ coronam perueniret. Non videntes itaque tantum sapientiæ sacramentum, angusti cordis timore, ne viderẽtur iniustitiæ deum arguere, qui pœnis affici innoxium perpeteretur, in sanctum Iob pœnarum merita retorquebant dicentes quia omnis vita impij in solicitudine, & diuitiæ iniuste congregatæ euomentur: omnia quæ patitur homo grauia in terra, propter peccata sua eum perpeti. Qui etiam si in rebus prosperis sit, perpetuari ei secunda non posse, & tanquam somnium cito euanescere, vt non inueniatur locus eius: lætitiam autem impiorum esse grauiorem ruinam. Ideoque etiam sanctum Iob à prosperis in aduersa mutatum, & delectorum suorum precio ex summis in vltima corruisse: labi eum qui se assereret innocentem, cum portio impij huiusmodi sit, vt superueniens in eum à domino indignatio iungat ei dolores, & interitus domum eius inuoluat.

Psalm.50.

Quomodo sanctus Iob in aduersis fortior factus sit: & tacendo irridendóque suos conuitiatores redarguerit, ostẽdens quod à domino deo sua tentatio uenerit. Cap. II.

AVdiebat hæc sanctus Iob, & quasi athleta fortis in stercore sedens, in tantis vibicibus & sæui doloribus vulneris, totum corpus diris perfusus vlcerib', mysteria loquebatur: nec acquirẽdis propriæ remediis ægritudinis, sed sacris vacabat sermonibus. Fortiores itaque sermones ægri hominis quàm illorum qui non ægrotabant. Illi enim loquebantur iustitias, sed non secundum scientiam: prædicabant diuina iudicia, pœnas reorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum,præmia ſanctorum,ſed reum à iuſto diſcernere neſcie-
bant.Quem enim dominus Ieſus iuſtum pronunciauit, eum
condemnabant iniuſtitiæ,accerſibant iniquitatis.Ignorabāt
ergo quid vnicuique conueniret.At vir ſanctus Iob diſcer-
nebat ſpiritu quomodo vnicuique oporteret loqui.Fortior
quàm qui ſani & incolumes videbātur.Et quid dicam for-
tiorem inuentum cæteris ? Fortior æger quàm cum ſanus
eſſet, ſeipſo inuentus eſt.Fortior enim æger Iob quàm cum
ſanus fuerat,ſecundum quod ſcriptum eſt: Virtus in infirmi-
2.Corin.12. tate conſummatur. Ergo & Iob cum infirmaretur, tunc va-
lidior erat.Non enim ægrotabat animo, etſi doleret corpo-
re:quia non erat in carne eius anima, cuius paſſionibus non
adhærebat:ſed in ſpiritu,cuius virtute ſe texerat.Ideo ergo
non carnis gemitus & corporis infirmitates, ſed voces ſpi-
ritus loquebatur,quibus vrgeret,nō quibus cederet. Et pri
mo quidem lenius, vt illis pudorem incuteret,quia vrgebāt
iuſtum iniuſte,dicentes quod minora peccatis ſuis ſupplicia
ſuſtineret : & nō erubeſcebāt ipſi peccatores falſis accuſa-
re innocentē. Eſto,inquit,ego errauerim,& apud me deuius
ille inhabitet,qui mētibus hominum offundit errores,vt lo-
quar ſermones quos non oportet,ſicut vos dicitis,& errent
verba mea,nec opportune ſermo meus promatur,cur vos in
me inſilitis & cōuitiamini,nō cōſiderātes quia à domino mi
hi venit iſta tentatio,qui me vallo quodam perturbationum
arbitratus eſt ſepiendum ? Exerceor aduerſis circumuallat⁹
vndique laboribus & periculis, & inſultatis adhuc volentes
Iob.19. opprimere quem deberetis iuuare?Ecce rideo, nec reſpon-
debo conuitiis veſtris.Non enim vos eſtis qui iudicatis, ſed
qui iudicat me,dominus eſt, & ipſius tamen iudicij tempus
1.Corin.4. nōdum aduenit. Quid opus clamare ante iudicium?Bonum
eſt tacere dum expectatur qui iudicat. Bonum eſt conuitiū
conuitio nō referre, ne & nos inter detrahentes annumere-
mur.Imitemur ergo hunc virum, qui ſilētio ſuo redargue-
bat conuitiantes. Oſtendebat enim virtutem animi ſui, quē
cōtumeliæ nō mouerent:& conſcientię innocentiā manife-
ſtabat, qua obiecta nō recognoſceret, ſed quaſi aliena rideret.At vero ſi nobis aliquid obiiciatur:dum nos purgare vo
lumus,acerbamus:dum vlciſci cupimus,confitemur:cum di
cat ſcriptura vt auertas dedecoris ſermonem,& auferas ve-
ſtimentum tuum:Præterit enim iniurioſus.Taceamus ergo,
vt prætereat, ne veſtimentum noſtrum prouocatus exurat.
Eccli.8. Scriptum eſt enim: Noli incendere carbones peccatoris, ne
ſorte exuraris in igne flammæ eius. Propterea ergo ſanctus
tacet: & ſi ſeruus proteruit, & ſi pauper conuitiatur, tacet
iuſtus: & ſi peccator opprobria iacit, iuſtus ridet: & ſi in-
2.Reg.16. Iob.19. 1.Corin.4. firmus maledicit,iuſtus benedicit. Tacebat Dauid cū Gera
filius Semei malediceret, Iob ridebat, Paulus benedicebat,
ſicut ipſe ait:Maledicimur, & benedicim⁹. Magiſterio quip
pe diuino proceſſus humanę virtutis excreuit,quia iam ve-
Matth.5. nerat qui ex infirmis faceret fortiores, & audierat dicētem:
Benedicite maledicētes vobis, & orate pro calumniantibus
vos. Quod verbo dixit, exemplo probauit. Denique &in
Lucæ.23. cruce poſitus de perſecutoribus ſuis conuitiantibus ſibi ait:
Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt.vt oraret pro
calumniantibus, quibus poterat ipſe dimittere. Iob ergo ri-
debat,quia nondū venerat Chriſtus, cui ſoli ſeruabatur ma-
gna prerogatiua virtutum,quia ipſe eſt virtutum principiū,
ſicut dixit:Dominus creauit me principiū viarum ſuarum.

*Quantum bonum ſit taciturnitas, & quod multi per ſermo-
nem decepti ſint. Quàm pulchrum etiam ſit ridere cum
nobis maledicitur, ex eo quod iniuriarum cumulus bonæ
conſcientiæ non præiudicet. Caput III.*

ET ridens tacebat. Qua ratione tacendum ſit, do-
cet: Clamabo, & nondum iudicium. Ipſe,inquit,
voluit hæc me perpeti. Tanquam muralibus tē-
tationibus clauſus non poſſum fugere,donec pla-
ceat deo deſtruere altitudines tentationum mearum. Nunc
enim ſic clamo,nondū iudiciū. Adhuc in agone ſum, adhuc
2.Timo.2. luctor, adhuc certamē ſupereſt mihi. Nondum enim exiuit
corona. Nemo autē niſi qui legitime certauerit coronatur.
Debebatur illi certamen tertium,amiſerat omnia ſua,id eſt,
patrimonium cum filiis. Patiebatur vulnera caro eius,ma-
nebat vt tentationes verborū vinceret. Non mediocre cer-
tamē.Sermone deceptus eſt Adam, verbo victus Sampſon.
Nihil enim ſic penetrat animam ſicut ſermo ſucatus:nihil i-
terum ſic mordet, vt durior ſermo. Multi cum vicerint ad-
hibita tormenta,ſermonū duritiam non ſuſtinuerunt.Labo-
rabat Iob,ſed ſuſtinebat,& verborū ictus iuxta vulnerū o-
nera portabat. Vidit eū Agonotheta ſuus,de nube & turbi-
ne manū laboranti dedit,& obluctantes graui lapſu cecidiſ-
ſe pronunciauit, victorem aſſeruit, coronam detulit. Quid
autem pulchrius,quàm ridere cum maledicitur nobis?Gau
dere enim debemus ſi aliena dicātur.Primum quidem,quia
volens inimicus aliquid dicere aduerſum nos quo crimē af-
fligeret, nō inuenit quod verum eſt,ſed falſa pro veris com
poſuit.Deinde quia dixit ipſe dominus in euangelio de hu-
iuſmodi criminatione quæ innocentibus falſo irrogaretur
propter iuſtitiam:Gaudete & exultate, quoniam merces ve Matt.5.
ſtra multa eſt in cœlo. Tacere ergo debet qui recognoſcit
obiectum,ne vulnus exaſperet,& ſcindatur cicatrix. Tace-
re & qui non recognoſcit.audit enim alterius,non ſuum cri
mē. Quod ſi referat:ſuū facit.ſi tacet, retorquet,& cōuitiā-
tem vulnerat. Tacere debet etiā ille qui de memorata mer-
cede præſumit.Non enī patitur præiudiciū, cui nō eſt iudi-
ciū.Et ſi fuerit præiudiciū in ſeculo, nō erit in iudicio dei.
Deinde vt cognoſcas quia nō prę iudicat cōtumelia bonę cō
ſcientiæ,audi ſanctum Iob dicentem, locupletiorem vtique
teſtem quàm ſi imperio vibis Romanæ potitus eſſet: Nunc
obmuteſcam & derelinquam: ſi nunc mihi præiudicium eſt,
tunc à facie tua nō abſcondar.Hæc ergo parcius in exordio
reſpondit,vt admoneret illos iudicij dei, atque ab inſolētia
& furore reuocatos quaſi bonus medicus faceret reſipiſce-
re.Sed poſtea quàm eos aduertit perſeuerare in cōtumeliis,
plura fortiora repetiuit, & tanquā pugno eos validiore per-
cuſſit,qui verborum ſuorum ſaxis lapidabant innoxiū. Au- Iob.21.
dite,inquit,audite verba mea, non ſit mihi à vobis conſola-
tionem quærere.portate me,quia fortiora loquar, graue e-
rit pondus verborum meorum.Dicam & ego ſecundum o-
pinionem veſtram, eò quòd multi abundant in hoc ſeculo
rerum ſecundarum ſucceſſibus,& alij grauantur ære. In æ-
rumna poſiti ſunt, & videtur hoc ſeculū peccatorū merito
deſeri. Quod & ſi dicam, nolite ridere quaſi vobis acquie-
uero:& ſi peccator ſum, nō ſum hominis reus, quia ſub pec
cato eſt & ipſe qui iudicat, & ſibi in me poteſtatē vindicat.
Aut ſi iudicor quaſi homo, cōmune eſt iſtud, increpari nō
debeo.Infirmitas conditionis eſt, non ſpecialis improbitas.

*Qua ratione ſi propter peccata hominibus eueniant mala,
impij tanta bonorum copia abundent. Cap. IIII.*

SEd dicite mihi : Si propter peccatum meum hoc
patior,ſicut obiicitis,quare impij viuunt?Nec ſo
lum viuunt,ſed etiam repleti ſunt diuitiis, & fru-
ctus multiplicant,ſed etiam filiis potiuntur,abun
dant domus eorum ? Hæc euidenter ſpecie bona, ſed altiori
myſterio inuenies quoniā quę putantur bona,non ſunt bo-
na:& quæ putātur mala, potiora illis æſtimātur.Inueteraue-
runt in diuitiis, παλαιώθησαν dixit,vt non tam diuturna di-
uitiarum poſſeſſio, quàm inueterata copiarum moleſtia ſi-
gnificata videatur,ſicut vidit Eccleſiaſtes diuitias cuſtodi- Eccles.5.
ri in malum poſſidēti eas, quæ pereunt in ſumma diſtrictio-
ne ac ſolicitudine.Pereunt enī quæ hic relinquūtur & mor-
tuo prodeſſe non poſſunt. Habuit igitur defunctus ex illis
ſolicitudinem,requiē inuenire nō potuit,qui reliquit quod
erubeſceret, nec ſecum abſtulit quod teneret, longe diſpar
ab eo de quo ſcriptum eſt : Beatus homo qui repleuit deſi- Pſalm.12.
derium ex his, nō confundetur cū loquetur inimicis ſuis in
porta. Cui hæreditas dominus eſt,& merces ex Mariæ vir-
ginis partu:hic in exitu ſapientiæ laudibus prędicatur,quo-
niam nō habuit quod erubeſceret,qui nihil eorum quæ ſunt
ſeculi concupiuit,ſed aduerſarium depoſitis veteris homi-
nis exuuiis, telo continentiæ vulnerauit, vt obſtrepere ei
in huius vitæ fine non poſſet vulnere claudus,& virtutum
admiratione confuſus.Habes ergo non eſſe laudabilem qui
inueteratus in pecuniæ cupiditatibus ſit, non renouatus in
perceptione gratiæ.Videamus aliud.Semen eorum, inquit,
ſecun-

secundum animam: id est, non inter iustos habetur. Iusti enim A
in spiritu seminant, & de spiritu metent vitam æternam. Illi
vero qui secundum animam seminant, spiritalia metere non
1. Corin. 2. possunt, quia animalis homo non percipit ea quæ sunt spiri-
tus dei, stultitia enim illi est: & non potest scire quæ sunt spi
ritus: & ideo no repletur spiritalibus, sed iudicatur. Filij eo-
rum in oculis. id est, quæ faciunt, ideo faciunt vt videantur
ab hominibus, non quia boni consulant vt hoc eligât quod
futuro iudicio comprobetur. Filios ergo scriptura pro ope
ribus frequenter declarat, eò quòd locupletior in bonis fa-
Esaiæ 38. ctis quàm in filiis sit nostra posteritas. Vnde & Ezechias de
graui ægritudine liberatus, ex hodierno, inquit, filios faciâ
qui nunciabunt iustitiam tuam domine deus salutis meæ, &
non cessabo te benedicens cum psalterio omnes dies vitæ
meæ. Bona enim posteritas deuotionis & fidei, quæ captiui-
tati nesciunt succumbere, quam filij Ezechiæ pertulerût. Et
addidit dicens: Quia non est illis timor, non est flagellum à
domino. Iustus autê dicit, Quoniâ flagellatus sum tota die.
& optat flagellari, vt recipiatur à domino: & vult timere do B
Eccl. 1. minum, quia timor domini initium sapientiæ est. Nec bea-
titudinem putat si non abortit bucula sua, sicut putât stulti.
Per bouê enim quid significatur nisi ruralis culturæ labor?
qui semper redit in orbem, & nunquam desinit: sed cum ex-
pleri videtur, reuocatur in exordiû. Isti sunt qui colunt So-
domam & Gomorram. Ergo qui colût Aegyptum, glebásque
que terrarum aratro quodam mentis solidæ inuertunt, labo-
rem sibi pariunt, & dolorem metunt. Ideo bucula eorum nõ
abortit, sed parit, vt augeatur labor eorum, & quæ concepe
runt, omnia generant sine timore dei. Iusti autem longe ali-
ter gloriantur. Non enim in abundantia diuitiarum, nec in
Esaiæ 26. partu pecorum, sed in domino gloriantur, dicêtes: De timo-
re tuo in vtero accepimus, & parturiuimus spiritum salutis.
De iustis ergo dicitur, quia spiritum salutis generauerunt,
quem acceperunt de timore dei, nõ de malitia huius seculi,
Psalm. 7. de qua legimus: Ecce parturiuit iniustitiam, concepit dolo-
rem, & peperit iniquitatem. Melior ergo abortus quàm par-
tus seculariû. Denique de homine qui in hoc seculo venit, C
& vanitatem mundi huius & tenebras pertulit longæuitate
diuturna, Ecclesiastes pronunciauit quia melior illo abor-
Eccles. 6. tiuus. Huic enim requies magis quàm illi, quia non expertus
varietatem seculi, in qua etsi mille annos quis vixerit, quod
bonû est videre non potuit. Fugisse ergo hæc magis est gra
tiæ, quàm subiisse. Et fortasse moueat illud quod adiunxit:
Iob. 1. * æternæ Quia maneât sicut oues paternæ*, pueri autem eorum ludût
accipientes psalterium & citharam, & delectantur voce psal
mi: Consummarunt autem in bonis vitam suam, in requie au
tem inferni dormierunt. Distingue hęc, & quia spiritalis es,
diiudica. Impij autem sicut æterni sunt, non æterni, quia nõ
possunt æternitatem accipere ab eo qui non sit æternus. Nõ
ergo potest dare quod nõ habet, nec potest illuminare, quia
2. Corin. 11. non possidet lucem, sed transfigurat se in angelum lucis, vt
decipiat incredulos. Transfigurat autem se simulatione fal-
Lucæ. 10. sæ lucis, non splendore perpetuæ. Vnde & saluator ait: Vi-
debam sathanam sicut fulgur cadentê de cœlo. Nec fulgur
est, sed sicut fulgur. Considera hæreticum aliquem intentû D
abstinentiæ corporis, & cognitioni cœlestium sacramento-
rum. sicut æternus putatur, non habet æternæ vitæ stipen-
dium, quia falsam habet imitationé, qui fidei non habet ve-
ritatem. Huius paruuli ludunt: sicut illa quæ cum luxuriata
fuerit, nubere vult. Luxuriata est in psalterio & cithara, id
est, in sono vocis nõ in sacramentorum profundo, vt labiis
resultaret, non in corde conferret.

Quod orandum potius nobis hic sit subire laborem, quàm rerum temporalium abundantia affluere, propter diuersum & contrarium utriusque finem, cò quòd sic uera sapientia ingeniatur. Cap. V.

IVismodi itaque in bonis seculi consummauerûnt vitam suam, hanc vtique qua viuebant, non illam cuius mercedem sperabant, & ideo in requie inferni dormierût, non in requie cœlesti. Nos autê oremus hic potius laborem subire, vt in regno cœlorû consolationem quietis æternæ mereamur adipisci. Magna enim illecebra delinquendi est rerum affluêtia secûdarû. Supinat, extollit, obliuionem authoris infundit. Considera in euãgelio supra ostrum & purpuram recumbentem, cuius de mẽsa micas iustus ille pauper Lazarus colligebat. Nõne tibi videt dives ille ad deum dicere: Discede à me, vias tuas scire nolo? Et verè scire noluit huiusmodi vias domini. Si enim vellet, cognoscceret. Sed quia plenę sunt laboris fugiût, & declinant à perditis. Quasi ebrius itaq; nõ recognoscit salutis authorẽ, Deinde conuersus ad compotores suos: Manducemus, inquit, & bibamus, quid prodest si seruiamus ei? aut quæ vtilitas si obseruemus eum? Hæc itaque dicit secularium abundantia rerum temulentus, quia non continuo in seculo scelerum merita rependuntur. Supinabatur enim, quia in manibus ei ad voluptatem omnia suppetebant, & conscius impietatis suæ, cuius pœna sequestrabatur, putabat quòd deus impiorum scelera non videret. Huic ergo opinioni eius respõdet sanctus Iob: Noli esse securus ac dissolut', æstimãs quòd ad te in hoc seculo domini flagella non veniãt. Etiam lucerna impiorum extinguitur, ad tempus lucet, nõ habet lucem æternam. Et ipsis quãuis seculum faueat, quia eius qui principatum habet in hoc seculo, faciunt voluntatem, solet venire rerum conuersio, & dolores ab ira & indignatione cœlesti, vt ventilentur sicut paleæ à vento. Iniusti sicut paleæ ventilantur, iusti sicut triticum. Denique audi dicentem Petro dominum: Ecce sathanas expetiuit vos vt ventilet sicut triticum, ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua. Deficiunt illi qui sicut paleæ ventilantur, non deficit qui ad similitudinem illius grani est quod cecidit, & resurrexit plurimorum fructuum accessione cumulatum. Ideo dicit propheta: Heu me, quia factus sum sicut qui colligit stipulam in messe. Stipulæ igitur quæ cito exuritur, impietas comparatur & puluerí. Ideo postquam dixit, Erunt sicut paleæ à vẽto, subtexuit versicul' statim dicens, Aut sicut puluis quem abstulit vẽtus. Denique vt cognoscas quia impius sicut puluis cito fatiscit atq; euanescit, habes in primo psalmo dictũ: Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit vẽ Psalm. 1. tus à facie terræ. Et facit discretiones inter iustum & impiũ. Hic, inquit, moritur in simplicitatis suę potẽtia, totus in abũdantia & gratia, interiora autem eius plena sunt adipe. Medulla autem eorum superfluit, ille autem conficit in amaritudine animæ suæ cursum vitæ istius, nihilque boni epulatus finem accepit. cui pro meritis suis quid potest dignũ repręsentari? In sepulchra inducitur, & in tumulo vigilat suo. Ne hæc quidem pœna mediocris, mortis requiem non habere, deferri eum non ad terram viuentium, sed ad tumulos mortuorum. Qui viuit enim, non inter mortuos quæritur, sed in Abrahæ sinu vitam carpit ęternã. Ideo viri illi duo in veste fulgenti dicebant ad mulieres: Quid quæritis viuentem Luęę. 24. Iob 24. cum mortuis? Non est hic. Deinde enumerat scelera impiorum, quod confinia transcenderint & cum pastore diripuerint gregem: subiunctorium pupilli abduxerunt, pigneraue runt bouem, viduæ agrum demessuerunt non suum, infirmi autem in vineis eorum sine mercede & cibo operati sunt. Detractis vestimentis nudos fecerût dormire. Pleriq; quorum animæ operimentum ademerint, stillicidiis humescebant montium, & quia tegumentum deerat, petra sese operiebant. Rapiebantur pupilli ab vberibus matrum suarum, lapsi opprimebantur qui magis erigi debuissent. Esurientes fraudabantur cibo, & anima infantulorum grauiter ingemiscebat. Nunquid hæc ignorare potuit quem nihil præterit? Nuda inferna in conspectu eius, & non est amictus nequissimis, quia latere non possunt. Extendit Boream pro nihilo, Iob. 26. suspẽdit terram in nihilo, alligans aquam in nubibus suis, & non est rupta nubes sub pedibus eius. Columnæ cœli dissiluerunt & timuerunt ab increpatione eius. Virtute compescuit mare, disciplina autem struit cetũ maris. Clausstra cœli formidant eum, præcepto mortificauit draconem præuaricatorem. Virtutem tonitrui eius quis intelligit? In tantis ergo flagitiis quæ spes impio est? Nunquid si confidit in domino, saluabitur? Dicam, inquit, vobis quid sit in manu domini, & desinite inanibus inania addere. Et describit quàm miserabilis impiorum portio sit. Quod & si plures habeant filios, sine posteritate sunt. quibus deest bonorum meritorũ

succes-

Universidad de Deusto
Biblioteca

succeſſio. Illa enim vera posteritas, quæ non in terris, sed in cœlo est. Huiusmodi ergo viris hæreditas iopia est, & mors succeſſio. Cum diuitias coaceruauerint, mendicabunt: quia cum mortui fuerint, indigebunt, qui requiem inuenire non possunt. Viduas eorum nemo miserabitur, sed manebũt desertæ, atque omnis copulæ solatio destitutæ. Et si congregetur pecunia sicut terra, atque vt lutum pręparatum fuerit aurum, inanis erit sicut arena* substãtia eorum, & omne patrimonium eorũ tanquam tineis consummabitur. Dormiẽs diues nihil adiiciet. aperuit oculos suos, & iã nõ est, permanet in doloribus. Nihil enim sunt omnia quæ in hoc mundo sunt. Aurum in metallis, argentum in metallis. De metallo eruitur, & in metallũ reuertitur. Quid enim aliud nisi metallum est mens auari? quæ tanquam defossum tenet quicquid receperit, & in venis terræ ac latibulis abscondit, eò quòd vti nesciat [metallis.] Quotidie aurũ de metallis promitur, de auaro proferre quis potuit? Cum igitur nihil prosit: vana fames auri, quia qui congregauerit, labitur. Miserandi profecto qui deseruerunt viam iustã, & obliti sunt eam, cui precioſi lapides haud quaquam sunt comparãdi: difficilis inuestigatu, imperuia superbis, intercluſa iactantibus, humilioribus plana, aperta sapientibus. Et ideo sapientiam debemus quærere, vt ambulemus in via iusta, per quã aduersarius ille sicut leo rapiens & rugiens qui percurrit hunc mundum, transire non potuit. Sed qui sapientiam vult inuestigare, nõ in abyſſo eam quærat sicut philosophi, qui arbitrãtur quod ipsi sua sponte suo ingenio, profunda eius possint cognoscere. Non in mari eam requirat. Etenim vbi tempestas, vbi procella venti est, non potest ibi esse sapientia. Sed ibi quærat vbi est tranquillitas mentis, & pax quæ super omnem intellectum est.

Iob. 27.

*aranea

Philip 4.

CAPITA LIBRI TERTII DE INTERPELLATIONE.

De transitu authoris ad interpellationem sancti Dauid: qui in pluribus locis psalmorum de vanitate seculi nõ tacuit, & inania esse quæ bona in hoc mundo putantur, frequenter asseruit, & maximè in Psalmis xxxviij. & lxxxxiij. Qui denique in septuagesimosecundo protestatur se non mediocriter doluisse cum videret peccatores in hoc mũdo affluere diuitiis, & abundare rebus secundis: se autem, qui iustificauerit cor suũ, esse in afflictionibus & ærũnis. Caput I.

De serie psalmi, lxxij. & exordio interpellationis propheticæ ducta à primo versiculo, scilicet: Quàm bonus Israel deus rectis corde. Et quod nemo possit deum bonum fateri nisi qui ex cœlestium mysteriorum profundo, & diuinæ dispositionis altitudine bonitatem eius cognoscit. Quodque iusto semper bonus sit deus, & cum torquetur doloribus corporis, & cum affligitur acerbitate pœnarũ. Caput II.

Quod quasi prolapsus fuerit propheta cum videret peccatores in hoc mundo affluere diuitiis & rebus secundis, bonos autem esse in afflictionibus & ærumnis. Cap. III.

Quod flagella & castigatio in hac vita firmamentũ præstẽt, non autem post mortem prosint. Cap. IIII.

De vestimento iniquitatis, & de operimẽto ieiunij. Cap. V.

Quid sit ponere in cœlum os: Et de scientia quæ est in deo. Caput VI.

Quod post flagella & castigationem sequatur prauę opinionis correctio, & quod bona transitoria non sint præmium virtutis, nec inopia pœna peccati. Cap. VII.

Quid sit intrare in sanctuarium dei, & intelligere nouissima. Et quod ij qui proficiunt honoribus, & cadunt moribus, deiiciantur cum alleuantur. Cap. VIII.

Quod propter iniquitatem suam perierint qui terrena concupierũt. Et quod imago ipsorum ad nihilum redigatur, qui vel in superbia euanuerunt, vel in voluptatibus suis radicati sunt. Cap. IX.

Quod iust⁹ qui ab exordio fuit turbatus, delectetur cùm animo considerat quòd deus humana curet & respiciat: Et quòd homo comparatione cœlestium sit quasi mutũ iumentum. Cap. X.

Quod qui ad dexteram suam deum habet, non commoueatur. Cap. XI.

Quod nullas seculi illecebras desideret aut concupiscat quẽ manus domini dirigit. Et quod deus neminem repellat, nisi qui se ab eius conspectu sequestrare putat. Quemadmodum etiam qui separatur à deo, pereat. Cap. XII.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE INterpellatione Liber tertius.

De transitu authoris ad interpellationem sancti Dauid: qui in pluribus locis psalmorum de uanitate seculi nõ tacuit, & inania esse quæ bona in hoc mundo putantur, frequenter asseruit, & maximè in psalmis triceſimooctauo, & nonageſimotertio. Qui denique in ſeptuageſimoſecundo proteſtatur ſe non mediocriter doluiſſe cum uideret peccatores in hoc mundo affluere diuitiis, & abundare rebus ſecundis: ſe autem, qui iuſtificauerit cor ſuum, eſſe in afflictionibus & ærumnis. Caput I.

DEcursa est interpellatio sancti Iob, nunc adoriamur eam interpellationem quã reperimus in psalmis. Ipse quidẽ Dauid pluribus locis de seculi vanitate non tacuit, & inania esse quę putabãtur bona huius mũdi, frequenter asseruit, & in psalmo maximè triceſimooctauo, in quo dicit: Verumtamen vniuersa vanitas omnis homo viuens. quanquam in imagine dei ambulet homo, tamen vane conturbatur, thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea. Et alibi: Vsquequo peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabuntur? Quod hic habeãt vmbratilem gloriam: vbi de seculo exceſſerint, fructum consolationis inuenire non possint. Idem tamẽ inseruit psalmum septuageſimum secundum, in quo ipse sub Asaph nomine proteſtatur quod eius fuerit primo prolapsionis, vt non mediocri dolore perstrictus sit cum videret peccatores in hoc mundo affluere diuitiis, abundare rebus secundis: se autem, qui iustificauerit cor suum, esse in afflictionibus & ærumnis. Nec mediocrem traxisse offensam in exordio, sed postea per domini flagella correctum, & illuminatum diuinæ cognitionis gratia, veræ didicisse finẽ traditionis. Nusquam autem inuenio sanctum Asaph aliquibus aduersis fuisse vexatũ. At vero sanctus Dauid plurima grauia & periculorũ plenat tolerauit. De suis enim laboribus dicit. Vnde & psalmus nõ quasi sancti Asaph, sed quasi sancto Asaph, vt docet titulus, superscribitur, quod ex Græco psalterio apertius manifestatur, vt videatur Dauid etiam huic Asaph, sicut & aliis, canendum quem scripserat ipse psalmũ dedisse. Sed quia scriptũ est in ipso titulo, defeciſſe psalmos Dauid, quomodo autem defecerunt, cum decursis his decẽ psalmis, postea psalmus Dauid titulorum inscriptionem cõprehendit vsque in vltimum finem?

Psalm. 93.

De ſerie pſalmi lxxij. & exordio interpellationis propheticæ ducta à primo uerſiculo, ſcilicet: Quàm bonus Iſrael deus rectis corde. Et quod nemo poſſit deum bonum fateri niſi qui ex cœleſtium myſteriorum profundo, & diuinæ diſpoſitionis altitudine bonitatem eius cognoſcit. Quodque iuſto ſemper bonus ſit deus, & cum torquetur doloribus corporis, & cum affligitur acerbitate pœnarum. Caput II.

SEcundo sequestrata huiusmodi definitione quæ sit psalmi series consideremus, & à primo versiculo interpellationis propheticæ ducamus exordium. Quam bonus Israel deus rectis corde. Elucet in principio emẽdationis profectus. Nemo enim potest deum bonum fateri, nisi hic qui non ex successibus commodorum suorum, sed ex cœlestium mysteriorum profundo, & diuinæ dispo-

Psalm. 72.

Universidad de Deusto
Biblioteca

næ dispositionis altitudine, bonitatẽ eius cognoscit, quæ nõ A
specie præsentium, sed futurorum vtilitate pensanda est. Iusto itaque semper bonus est deus, & cum torquetur doloribus corporis, & cum affligitur acerbitate pœnarum, semper
Iob.2. dicit: Si bona accepimus de manu domini, quę mala sunt cur non sustineamus? Gratulatur hic se conteri, vt in futurũ eon solationem inuenire possit, sciens quoniam qui bona receperit in hac vita, habet mercedem suam. futura præmia sperare non poterit, qui non luctatus, non exercitatus sit diuersorum certamine præliorum. Qui vero siue iuste siue iniuste afficitur in hoc seculo, gratulatur vel quod hic soluat precia delictorum suorum, vel quia nouit eam esse apud deum vberiorem gratiam, si iniuste pro eius nomine, aut pro bono aliquo opere acerba aliqua patiatur, secundum quod scriptum
1.Pet.2. est: Quia nulla est gloria si peccantes punimini & suffertis, sed si benefacientes, & patientes: hæc est gratia apud deum. In hoc enim vocati estis, quia Christus pro nobis mortuus B
est, relinquens vobis exemplum vt sequamini vestigia eius, qui peccatũ non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cum malediceretur, non maledixit: cum pateretur, non comminabatur. Ergo iustus etiam si in equuleo sit, semper iust⁹ est, quia iustificat deũ, & minora se peccatis suis dicit sustinere. Semper sapiens est. non enim auferetur eculei tormentis. Vera & perfecta sapientia non amittit quod est, quia timorem excludit foras studio & proposito charitatis: nouit vt sapiens dicere, quia indigna sunt aquæ in hoc corpore sustinemus, remuneratione futuræ gloriæ. Et omnes huius tẽporis passiones superuenturam mercedem æquare non possunt, Bonus igitur huic semp est deus, qui nouit quo tẽpore metat. Et ideo quasi bon⁹ agricola hic arat agrum suũ quodã rigidioris abstinẽtiæ vomere, hic stirpat quadã falce virtutũ amputatrice vitiorũ, hic stercorat humiliãdo se vsq; ad
Psalm.112. terrã, sciens quia deus de terra suscitat inopẽ, & de stercore erigit pauperẽ. Deniq; apostolus Paulus nisi æstimatus esset
Philipp.3. vt stercora, nunq; Christũ potuisset sibi acquirere. Hic custodit fructus suos, vt illic securius recõdat. Sẽper itaque ei bonus deus, quia semper quæ bona sunt, de deo sperat. Ac- C
cipe illud: Quam bonus, inquit, deus Israel rectis corde. Nõ ergo omnibus bonus est deus. Ille quidem omnibus bonus est, quia saluator est omnium, maximè fidelium. Et ideo ve
Lucæ.15. nit dominus Iesus, vt saluũ faceret quod perierat. Venit enĩ vt peccatum mũdi tolleret, vulnera nostra curarer. Sed quia non omnes medicinam expetunt, sed plerique refugiunt, ne medicamentis compungatur vis vlceris, ideo volentes curat, non adstringit inuitos. Accipiunt igitur sanitatẽ qui medicinam expetunt. illi autem qui refutant medicum, nec requirunt bonitatem medici, quam non experiuntur, sentire non possunt. Qui autem curatur, etiam sanatur. Ideoque his bonus est medicus quos sanauit. His igitur bonus est deus quibus peccata donauit. Qui autem insanabile peccatum habet mentis suæ vlcere, quomodo potest medicum bonũ habere, quem refugit? Pulchre autem Apostolus vt præmisimus, explanauit quia & omnibus bonus est deus, qui vult o-
1.Timo.2. mnes homines saluos fieri. & maximè fidelibus diuinæ pietatis prærogatiua seruantur, quibus & voluntas dei opitulatur & gratia. Sed & psalmista dicendo: Quàm bonus deus Israel rectis corde, ad ipsorum sententiam retulit, qui aliter de deo sentire non norunt, nisi quia bonus ad omnia & in omnibus est.

Quod quasi prolapsus fuerit propheta cum uideret peccatores in hoc mundo affluere diuitiis & rebus secundis, bonos autem esse in afflictionibus & erumnis. Cap. III.

DEnique & in sequentibus exponit ipse quid sensérit, dicendo: Mei autem penè moti sunt pedes, pau-
Psal.72. lominus effusi sunt gressus mei, quia zelaui in peccatoribus, pacẽ peccatorũ videns. Nõ vtiq; pedes corporis appellat gressus, sed directionẽ mentis & gressũ,
Psal.45. de quo alibi dicit: Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat me. Ideo semper petendum est vt dirigat dominus nostrorum animorum vestigia, ne labantur, & lubrico quodam erroris effusa, stabilitatem sui tenere nõ possint. Prolapsionis autem ea caussa est, quod pacem æmulatus est peccatorum. Æmulari autem debemus quæ bona sunt, non ea quæ plena dedecoris: sicut & Paulus apostolus expressit dicẽs: Bonum est autem æmulari in bono semper. Gala.4.
Nec te moueat quod pacẽ in malo posuit. Denique & in euangelio habes esse pacem quam respuit Christus, vt ipse ait: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Non quo- Ioan.14.
modo mundus dat ego do vobis. Est enim pax quæ non habet offendiculum, est quæ habet. Quæ ex dilectione est, nõ habet offendiculum: quæ ex simulatiõe habet. Ideo & pro-
Ezech.13. pheta ait: Pax pax, & non est pax. Refugiamus ergo pacem peccatorum. conspirant enim aduersum innocentes, coeunt vt iustos opprimant, viduam exterminent, vel expugnẽt eius pudorem. Et ideo non est reclinatio morti eorum. Non declinatio, vt plerique codices Latini scripti sunt, sed reclinatio. Quando enim laboramus, & incuruamur ad opus aliquod atque inclinamur, nos reclinare consueuimus. Peccatores autem grauium scilicet delictorum, & maximè impij
Psalm.68. se reclinare non possunt, de quibus dictum est: Et dorsum eorum semper incurua. Non enim se erigunt ad cœlestia, qui Christo non adhæserunt. Et ideo non resurgunt cũ eo, quo-
Psalm.33. rum mors pessima, sicut scriptum est: Mors peccatorũ pessima. Qui autem Christo commoritur, & cõsepelitur cũ illo, non solum reclinatur, sed etiã resuscitatur. De quo pulchre illud conuenit dictum: Vniuersum stratum versasti in infir-
Psal.40. mitate eius. Maximè si martyr sit, cuius infirmitas passione soluitur, mors resurrectione.

Quod flagella & castigatio in hac uita firmamentum præstent, non autem post mortem prosint. Cap. IIII.

VIdimus illum diuitem qui indutus purpura & byssso in hoc seculo recumbebat, & epulabatur quoti-
Lucæ.16. die splendide, de cuius mensa quæ cadebant pauper Lazarus colligebat, quemadmodum in tormẽtis positus in inferno se reclinare non poterat, sed vix ad Abraham, non totum se sed oculos erigebat, rogans vt mitteret Lazarum, qui extremum digiti sui in aquam intingeret, & linguã ei⁹ refrigeraret. Ergo illi⁹ morti reclinatio nõ erat, nec firmamentũ eius Nihil enim prosunt flagella post mortem. Et ideo Dauid dum esset in istius corporis vita, in flagella se prẽparabat, vt eum dominus reciperet castigatum. Considera iterum mihi sanctum Iob, qui perfusus erat vlceribus, & concutiebatur omnibus membris, & plenus erat totius corporis sui doloribus, glebas terræ vulnerum suorum sanie & humore resoluens, quemadmodum cum se in hoc corpore positus reclinare non posset, requiem mortis inuenerit, ideoque conscius sui dixit: Mors viro requies. Is igitur in plaga nõ motus est, nec nutauit sermonis sui lubrico, qui in illis omnibus nihil peccauit labiis suis, sicut scriptura testatur, sed magis plagæ suæ reperit firmamentum, per quem cõfirmatus in Christo est. Ergo & Iob & Dauid, quia flagellati hic sunt, firmamentum habuerũt in plaga sua, quia Heb.12.
flagellat pater filium quem recipit: qui autem hic non flagel Psalm.72.
lantur, ibi non suscipiuntur vt filij. Ideoque in laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, vt in perpetuo cum diabolo flagellentur.

De uestimento iniquitatis, & de operimento ieiunij. Cap. V.

DEo obtinuit, inquit, eos superbia, cooperti sunt
Psalm.72. iniquitate sua. Malum vestimentũ iniquitas, quod si quis voluerit in nobis tenere, remittere nos oportet, ne incipiat in iudicium venire nobiscum: & si quis tunicam nostram quam accepimus spiritualem auferre conetur, remitte pallium iniquitatis, sume operimẽtum fidei atq; patiẽtiæ, quo se Dauid operiebat in ieiunio, ne amitteret tegumenta virtutis. Ipsum ieiunium operimẽtum est. Denique nisi sanctum Ioseph texisset sobrietas ieiuna, adulteræ proteruitas exuisset. Quo ieiunio se tegere si voluisset Adam, nudus non fuisset effectus. Sed quia de ligno scientię boni & mali cõtra interdictũ cœleste gustauit, & imperatũ ieiunium præuaricatus est incontinentiæ cibo, nudũ se esse cognouit. Quòd si ieiunasset, fidei seruasset exuuias, nec se aspexisset intectum. Non ergo nos induamus iniquitate & impietate, ne de aliquo nostrum dicatur: Et induit se maledictionem. Male se induit & Adam, qui dum quęrit integu-
Psalm.72. menta foliorum, maledictionis excepit sententiam. Induerunt se maledictione Iudæi, de quibus scriptum est: Prodiit

quasi

quasi ex adipe iniquitas eorum:trāsierunt in dispositionem cordis. Adeps dicitur pingue. Sicut enim anima bonis pasta, & referta virtutibus, tanquam adipe & pinguedine repletur, vt scriptum est: sic iniquitas quæ quasi ex adipe procedit, non tenuis & exilis significatur, sed plena vitiorum.

Quid sit ponere in cœlum os. Et de scientia quæ est in deo.
Caput VI.

Psalm. 72. DEnique non fortuito quodam lapsu in errorē incidere, sed consilio & dispositione in sacrilegiū transierunt. Posuerunt in cœlum os suū & lingua eorum transiuit in terra. Ponere in cœlum os suū quid sit, docet nos ille ex fratribus adolescentior, qui regressus ad patrem dixit: Pater peccaui in cœlum, & corā te. Luc. 15. Ponūt autem in cœlum os suum, qui sibi criminum authores, vanitates putāt quadam necessitate deferri. Hi nec cœlo nec terris parcere solent, vt cursu quodam stellarum arbitrentur vitam hominis gubernari. Nihil prouidentiæ, nihil bonis moribus derelinquunt. Atque vtinam & isti, sicut ille vnus de duobus adolescentibus, reuerterentur: bonus dominus remedium non negasset: & tamen etiam ipsi si nolunt sanari, reseruat dominus regressionis gratiā, vt qui in Israel expulsi sunt per cordis proprij cæcitatem, per plenitudinē ecclesiæ reuertantur, & non vacuos dies vitæ istius ducant, sed plenos habeant bonæ operationis & fidei, cū repleuerit eos gratia spiritali. Quomodo autē reuertātur accipe. Quia Roma. 11. cæcitas, inquit, ex parte Israel contigit, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Sed quia mysterium oportebat impleri, vt concluderet deus omnia in incredulitate, id est, redargueret atque conuinceret, (cū enim duo contendunt, si vnus superior sit, dicitur, concluſit illum alterum) ideo per suam misericordiam, vt subditus fieret deo mūdus, regressus quidē est populus in hæredib', sed celeri errore traditus *est vt deum nō crederet occulto rum esse præsciū. Sed dominus illis, vt quandoque redimātur, salutis futuræ gratiam reseruauit, dicens: Ideoque reuertetur huc populus meus. Quid est huc? Id est ad me, ad æquitatem & iustitiam meam, ad cultum meum. Et impleuit dies vitæ suæ. Quod vtrumque sic accipies, vt populus quidem redimatur qui crediderit in eo. Et si non redimātur qui nō crediderunt, tamen redempti populi deo prærogatiua defertur. Isti ergo in errorem positi dixerunt: Quomodo sciuit deus, & si est scientia hominis in altissimo? Putant enim nō esse in deo scientiam, quia peccatores abundant prosperis secularibus. & adhuc inducit loquentes: Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo, obtinuerunt diuitias. Habes hoc in euangelio planius expressum, vbi Simon ille Pharisæus videns quod mulier illa peccatrix venit in domū eius, & super pedes Christi effudit vnguentum, dicebat intra se: Luc. 7. Hic si esset propheta, sciret quæ & qualis est mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est. Sed patientia dei non præiudicat veritati, & præscientia eius & prouidentia hoc ipso amplius probatur, quòd in peccato positus successu affluit secularium prosperitatum. Quod fortior videns ridet, incautus traducitur & mouetur.

Quod post flagella & castigationem sequatur prauæ opinionis correctio, & quod bona transitoria non sint præmium uirtutis, nec inopia pœna peccati. Cap. VII.

Psal. 72. DEnique psalmista dicit: Dixi ergo, sine caussa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas. Hoc est, video illos abūdare, video illis cōmoda omnia secundari, me autem conteri atque exagitari tentationibus plurimis. Frustra ergo dedi me innocentiæ, atque ad studia probæ conuersationis intendi. Et pulchre ait: Laui inter innocentes manus meas, vt non arrogare sibi summam innocentiæ, sed illius deferre studium videretur. Interea non impune huiusmodi à se sermonē exisse testatur. Nam tota die flagellatum se memorat, quia frustra iustificare se dño cor suum dixerat: post flagella autē continuo secuta est prauæ opinionis correctio. Statim ens iudex meus, inquit, in matutinis. id est, in aperto & perspicuo. lux enim veritatis comprehendens eum, non sinit hæc sentire quæ dixit. Reuincebat itaque & redarguebat me veritatis lumen offusum animo meo, eò quòd non rectè dixerim, Sine caussa iustificaui cor meum. Locutus sum enim illa tanquam in tenebris cōstitutus, & recordāti illa mihi cor compungebatur. Compuncto autem corde illuminabatur affectus, vt fieret in corde meo ignis flāmigerās, qui faciebat in me diei spiritale principiū. Illuminata itaq; oriēte mihi die, & quasi in multis matutinis positus intelligebam quia extra constitutionem generationis filiorum dei factus sum. Qui cum primo credidissem, eò quod operator mundi prouidens generationi humanæ, omnia ad vtilitatē nostri vel tristitia, vel ea quæ parum delectent fecerit, tam bonam sentētiam postea prauis opinionibus turbatus amiserim. Conferebam itaque cum corde meo, & dicebam mihi: Si narrabo sic, quia sine caussa iustificaui cor meum, occurrebat mihi dei vox dicens: Ecce generatio filiorum tuorum, cui disposui, adest. Ecce his scripturis inuenis ō tu Adam quia disposui generationi filiorum tuorum, quia fortuitu diuitiæ ad impios, non aliquo merito deferātur, nec præmia virtutis sunt emolumenta thesauri, nec econtrario inopia pœna peccati est, sed indiscrete veniunt ista, quæ modo fluminis quodam seculi profluuio volutantur. Et existimabā & videbar mihi cognoscere hoc esse verum, hoc congruere diuinæ prouidentiæ & conuenire, me autem frustra in iis turbatum esse, in quibus adhærere non debui.

Quid sit intrare in sanctuarium dei, & intelligere nouissima. Et quòd ij qui proficiunt honoribus, & cadunt moribus, deiiciantur cum alleuantur. Cap. VIII.

Psalm. 72. ETaque quia videbar mihi veram scientiam comprehendisse, & cognitionem rei ipsius esse assecutus, dicebā mihi: Hoc labor est ante me, donec introeam in sanctuarium dei, & intelligam in nouissimo. Id est, solus mihi supereſt labor vt ingrediar in sanctuarium dei, vbi est Cherubin, id est, cognitionis profundum, & non labor est in incertis & vanis opinionibus. Narratio enim fatui, sicut sarcina in via. Ideo ingrediamur aditum cognitionum sacrarum, atque interiora penetralia ve- Eccli. 21. ritatis, vt non sit in nobis labor. sapiētia enim nos à sensu laboris abducit. Denique non est labor in Iacob. Caussa autē laboris ignorātia est, quoniam qui nescit iustis reposita esse præmia, non reficitur à laboribus, sed magis imprudētiæ sue labore curuatur & frangitur. Ingrediamur igitur sanctuariū dei, vbi sunt Cherubin, in quibus est recordatio sacræ cognitionis, & veri illius atque æterni luminis. In illo candelabro imago resplendet, quo possumus intelligere in nouissimo. Sanctus etenim in vltimo cognoscit, & perfectam sapientiam processu ætatis adipiscitur, dicens: Notum fac mi- Psalm 38. hi domine finem meum, & numerum dierum, vt sciam quid desit mihi. Quis est finis, nisi ille cum traditur regnum deo patri, quando reuelantur occulta sapientiæ? Hunc finem nostri certaminis requirebat ꝓpheta, cupiēs cognoscere quid suæ deesset perfectioni. Finis enim disciplinæ nostræ & studiorum, perfectio est. Hæc ergo prima vera ratio cognitionis, quia fortuitu accidant quæ in seculo sunt, secunda illa quæ propter eorum tergiuersationes posuisti eis, successus D profluos secularium commodorum, & abundantiam diuitiarum: ne causarentur propter inopiam, seu acerbitatem alicuius doloris & luctus, minus fuisse deuotos, atque in culpam latrocinij, & direptionis studium, necessitate egestatis impulsos. Non enim ad tranquillitatem vitę vsurámque lętitiæ diuitiis opimati, aut honoribus eleuati sunt, sed vt querela excluderetur, coaceruaretur ærumna. Deiiciuntur itaq; dū alleuātur huiusmodi. Nō enim gratia, sed ruina est, vbi nec diuturni vsus muneris reseruantur, & adimitur excusatio delinquendi. Quid enim grauioris pondus querelæ, quàm illud diuinū quod habes in Micheæ libro prophetæ: Populę meus quid feci tibi: aut in quo cōtristaui te? aut quid Micheæ 6. molestus fui tibi? Responde mihi. Nonne eduxi te de terra Aegypti, & de domo seruitutis liberaui te? Ecce quomodo deiciuntur impij dum alleuantur. querela eorum excluditur, pœna aceruatur. Cœlestib' enim beneficiis inuitati, deserere non debuerunt vitæ securitatis & prosperitatis datorem, cui magis debuerant obtemperare. Sed sicut iustitia dei magna, ita etiam seuera vindicta. Quando enim impius perseuerare consueuit? de quo & alibi habes scriptum: Vidi Psal. 36.

impium

impium superexaltatum & eleuatum super cedros Libani, & transiui, & ecce non erat: & quæsiui eum, & non est inuentus locus eius. Incredibilis celeritas extinctionis eius. Vides subito impium in hoc seculo potentem. dum tu transis, ille iam non est. Quanta est enim vmbra in terra? quàm diuturna? Transpone vestigium, & vmbra præteriit. Aut si hic aliquid mouent, ad ea quæ futura sunt, attolle mentis vestigiũ, & inuenies illic impium non futurum, quem hic esse credebas. Non enim est qui nihil est.

Quod propter iniquitatem suam perierint qui terrena concupierunt: Et quòd imago ipsorũ ad nihilum redigatur, qui uel in superbia euanuerunt, uel in uoluptatibus suis radicati sunt. Caput. IX.

2.Tim.2. Enique dominus eos cognouit qui sunt eius. qui autem non sunt, eos non agnouit, quia ipsi eũ qui
D est nõ agnouerunt. De ipsis ergo & hic dicit: De-
Psal.72. fecerunt & perierunt propter iniquitatem suã, ve-
B lut somnium exurgẽtis. id est, ita deficiunt & euanescunt impij sicut somnium exurgentis è somno primum, quia in tenebris sunt, & in tenebris ambulauerũt, nec resedit aliquod eorum boni operis vestigium, sed similes eorũ qui somnium vident. Qui autem somniat, in nocte somniat, nox autem in tenebris. Filij tenebrarũ sunt priuati sole iustitiæ, & splendore virtutis, dormientes semper, & non vigilantes,
Psal.75. de quibus benedicitur: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt. Etenim cum animæ eorum à corpore separatę, tanquàm resoluti à corporis somno nihil inuenerunt, nil tenebunt: & quod se tenere arbitrantur, amittent: quoniã stultus & insipiens cũ diuitiis exundauerit, relinquet alienis diuitias suas, neque simul ad infernũ descendet cum eis gloria eorum. Sequentia quoque demonstrant quomodo ipsi non inueniantur, sed intereant. Quoniam imago eius in ciuitate domini illa superiore Hierusalem non inuenitur. Dominus enim pinxit nos ad imaginem & similitudinem suam, sicut ipse docet dicens: Ecce ego Hierusalem pinxi muros tuos.
C Si bene egerimus, manet in nobis ista imago cœlestis: & si male quis agit, deletur in illo hæc imago, illius vtique qui descendit de cœlo, & est in eo imago terreni. Vnde & Apo-
1. Corin.15 stolus dicit: Sicut portauimus imaginẽ illius terreni, portemus imaginẽ huius cœlestis. Bonorũ ergo imagines perseuerant, & in illa dei imagine resplendent. Si quis autem ad grauiora peccata defluxerit, nec egerit pœnitentiam, imago eius aboletur vel deiicitur, sicut Adam de paradiso eiectus est & exclusus. Quicunque autem piè honestéq; se gesserit intrat in ciuitatem dei, & infert imaginem suam, vt in illa dei fulgeat ciuitate. Domine in ciuitate tua imagines ipsorũ ad nihilum rediges: Quia isti in lumine fulgere nõ possunt, qui tenebrosis se operibus induerunt. Exemplum accersamus de seculo. Vide quemadmodum in ciuitatibus bonorum principum imagines perseuerent, deleantur imagines tyrannorum.

Quòd iustus qui ab exordio fuit turbatus, delectetur cum animo considerat quòd deus humana curet & respiciat. Et quod homo comparatione cœlestium sit quasi mutum iumentum. Caput X.

Psal.72. Haec ergo considerans, animóque intendens sanctus propheta delectatus est, qui fuerat ante turbatus. Vnde ait ipse: Quia delectatum est cor meum, & renes mei resoluti sunt, & ego ad nihilum redactus sum, & nescisui, & velut iumentum factus sum apud te, & ego semper tecũ. Cum cognouissem, inquit, quia deus humana curat & respicit, requieuerunt renes mei, hoc est, ex maxima fatigatione veteris imprudentiæ requieui per agnitionem boni cœlestis & gratiæ. Sunt enim quidam renes animę, qui vexantur in nobis per ignorãtiæ laborem, hi resoluuntur ad requiescendum cœlestis agnitione doctrinę, & quasi pulchro quodam fulcro cœlestium præceptorũ subnixi fouẽtur. Tunc, inquit, intellexi quia vane patiebar,* quoniam id quod verum, nesciebam: & velut iumentũ factus sum. Pulchre addidit: Apud te. Cõparatione enim cœ-

*fatigabar

lestium homo quid est, nisi iumentũ irrationabile? Nam stellæ cum sint lucidæ, vanescunt solis exortu. Et Moyses ait: Exodi.4. Non sum idoneus ab hesterno die ex quo cœpisti loqui cũ seruo tuo, & tenui, inquit, vocem, & tarde locutus sum. Ita ergo & homo, non dicam Christi sed angelorum comparatione mutum videtur esse iumentum. Sed tamen nemo desperet, quia homines & iumẽta saluos facit de*. Et ideo quia non ex me, sed ex te didici, tibi adhærebo semper, vt desinã esse iumentum: tu autẽ dicas hic sta mecũ. Circunfusus enim dei gratia, homo incipit esse, qui per imprudentiam prætendebat insensibilitatem & insciti am bestialem. Homo enim probatur si capax sit rationis & gratiæ.

Quòd qui ad dexteram suam deum habet, non cõmoueatur. Caput XI.

Taque à mutis animalibus separatum se esse gaudet, & in hominũ ascitum esse consortia, quæ deus visitat & tuetur. Quid enĩ est homo nisi quia memor est eius domin*, aut quia à domino visitatur? Vnde quasi visitatus ab eo dicit: Tenuisti manum dexteram Psal.72. meam, & in volũtate tua deduxisti me, & cum gloria assumpsisti me. Sic accepimus, & secundum Græcum sic conuenit. Dixit autem Græcus, ἐκράτησας τῆς χειρὸς δεξιᾶς μου, id est, tenuisti manum dexteram meam. Bene dirigitur, cuius dexterã manu sua tenet. Potest dicere: Dominus à dextris meis, ne commouear. Adã si à dextris suis dominum habuisset, Psal.15. non esset à serpente deceptus. Sed quia oblitus est mandatũ dei, & voluntatẽ serpentis impleuit, manũ eius diabolus tenuit, & ad lignũ scięti æ boni & mali extẽdi fecit, vt interdicta decerperet. Præiudicatũ est in illo omnib*, & cœpit vniuersis aduersarius à dextris stare. Vnde & illa in Iudã maledicti forma processit: Et diabolus stet à dextris eius. Si illud Psal.108. maledictum graue, maxima est ista benedictio qua maledictionis duræ vincula laxantur. Ideo dominus Iesus ad dexteram sibi diabolum statuit, sicut in Zacharię libro legimus. Hominis enim caussam locúmque susceperat. Ibi ergo stetit, vbi astabat hæreditas. Quasi bonus athleta permisit eum ad dexteram sibi stare, vt eum retrorsum repelleret, dicens: Vade retro sathana. Itáque aduersarius loco deiectus recessit: Tibi autem ne diabolus à dextris staret, ait: Veni sequere Matth.16. me. Præuidens igitur Dauid aduentum domini, qui nos à po Matth.9. testate aduersarij liberaturus descendit è cœlo, ait: Domin* Psal.2. à dextris est mihi, ne commouear. Cui autem à dextris erat diabolus, mouebatur. Merito ergo hic ait: Tenuisti manum dexteram meam. id est, vt iam peccare non possim, vt ille lu Psal.72. brico ante fluctuabũdus vestigio, fidei iam possim statione consistere. Quàm bene hic Apostolus dixit, quando cũ turbatum dominus vidit, & extendens dexteram manum suam turbari* non passus est, atque intrepido firmauit incessu. Liberatus itaque Petrus quid aliud est locutus nisi hos propheticos versus: Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria susce pisti me?

*titubare

Quòd nullas seculi illecebras desideret aut concupiscat quẽ manus domini dirigit. Et quod deus neminẽ repellat nisi qui se ab eius conspectu sequestrare putat. Quemadmodum etiam qui separatur à deo, pereat. Cap. XII.

Væ est dextera nisi actuosa animæ virtus? Quæ si domini voluntate dirigatur, nihil aliud desiderat, nil quærit, nullas mundi huius opes, nulla adiumẽta deposcit. Ideo dicit sanctus Dauid: Quid enim mihi restat in cœlo, & à te quid volui super terrã? Id est, tu portio mea es, abũdas mihi ad omnia, nihil quæsiui aliud nisi vt te partem haberem, nulli me cœlesti, vt Gentiles, subdidi creaturæ, nullas seculi huius diuitias, & voluptatum illecebras cõcupiui. Nullius egeo, qui à te assumptus sum: nec superest in cœlestibus quod amplius quærã. Nihil habẽs, omnia habeo, quia Christum habeo, cui pater altissimus non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. quomodo Roma.8. ergo non cum illo omnia nobis donauit? sicut Apostolus dixit: Omnia enim in Christo, per quem omnia, & in quo stãt omnia. Omnia ergo in illo habens, aliam non quæro mercedem, quia ipse merces est vniuersorum. Ideoq; perfecto dixit:

Marci. 8. xit: Tolle crucem tuam, & sequere me. Qui illum sequitur, A nó prẽmio ducitur ad perfectionẽ, sed perfectione consummatur ad præmium. Imitatores enim Christi non propter spẽ boni sunt, sed pro amore virtutis. Christus enim per naturam bonus, non propter præmij cupiditatem. Ideo passus est, quia bene facere eum delectauit, non quia incrementum gloriæ ex sua passione quærebat. Ideo qui illum imitari cupit, non quod sibi, sed quod aliis prosit operatur. Vnde non immerito deficit sibi, aliis autẽ virtutis incremento valescit.

Psal. 72. Et conuenienter dicit: Defecit cor meum & caro mea deus cordis mei. Neq; enim possunt perpetua succedere, nisi terrena defecerint. Deficit ergo caro, quãdo mortificãtur quæ sunt carnalia. Deficiunt & illi qui mortificationẽ Iesu Christi in sua carne circunferunt. Mors enim Christi in illis operatur vt omnis errorũ moriatur illecebra. Vnde colligitur quia & cor hominis deficit quãdo mortificantur cogitationes malæ quæ à corde procedunt, vt terrena omnia abscon-

Matth. 5. dat obliuio, & fiat deus cordis eorum, qui beati mũdo corde deum videre mereantur, vt appropinquent ei, & non segregent. Deus enim appropians, non repulsor appropiantiũ B est, omnibus enim vult salutis caussa esse, non mortis. Denique neminem repellit nisi qui se ab eius cõspectu putauerit

Psalm. 72. sequestrandum. Quoniam ecce, inquit, qui elongant se à te, peribunt. Vnusquisque enim operibus suis pietati tuæ sese aut iungit aut separat. Fugit enim deũ qui operatur ea quorum cogitationes metuat deprehẽdi, sicut ille qui tectus parietibus & circũfusus tenebris à domino deo sese existimat

Ibidem. non videri. Videtur autẽ cum dicitur: Perdidisti omnes qui fornicãtur abs te. Sicut enim mulier quæ fornicatur, nõ adhæret viro, nec vna caro cũ viro suo, nec vnus spiritus est, sed diuidit sese ac separat fornicando: ita quæcunque anima non adhæret deo, sed vanis idolorum cultibus inseruiẽs fornicatur, & diuidit se sacrilegij obscœnitate, & longe fit à domino, quæ prope esse deberet. Perit autem qui separatur à domino. Vnde sanctus qui dei iudicium reformidat, semper adhærere vult Christo, & in eo spem ponere, vt laudet deum: cui est honor gloria, perpetuitas à seculis & nunc & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

FINIS. C

APOLOGIAE DAVID CAPITA.

Qua ratione author apologiam prophetæ Dauid arripuerit stylo scribere, cum recitatione historiæ de adulterio & homicidio per eum commissis, excusatione quoque ipsius ex eo quòd iudicari non debeat quem deus iustificauit. Caput I.
De altero errore ipsius Dauid, quòd videlicet numerari fecerit populum, & de excusatione eiusdem. Quemadmodum etiam lapsus in peccatum sæpius prosit. Et qua ratione diuina prouidentia curatum sit, vt sancti aliquando laberentur. Cap. II.
Qua ratione deus suos athletas in variis certaminum generibus exercitet & experiatur. Et quomodo talia nobis facta sint in figuram, cum multarum allegoriarum adductione. Caput III.
Quale fuerit peccatum Dauid, & qualis pœnitentia. Quẽadmodum etiam multi fortissimi viri in errorem prolapsi sint. Caput IIII. D
Quomodo Dauid lapsus proprium peccatũ deplorans, domini misericordiam non desperauerit. Et de requisitione ouis abductæ. Caput V.
Quibus operibus Dauid potuerit tegere peccatũ. Et quomodo iustos peccata sequantur, malos autem præcedant. Caput VI.
De pugna Dauid contra progeniem gigantum, & quemadmodum aquam sitiuerit ex lacu Bethleem, quam tamen non biberit. Caput VII.
De titulo psalmi quinquagesimi, & de numero quinquagenario. Quemadmodum etiam pœnitentia sit agenda. Et quomodo quis mundetur ab iniquitate & iniustitia. Caput VIII.
Quis dicatur agnoscere suam iniquitatem. Et quod contra sapientem semper sit delictum. Cap. IX.
Quòd Dauid quamuis rex esset, & solutus legibus humanis, voluerit tamen subditus esse deo, cui soli peccauerat. Et quomodo dicatur iustificari dominus. Cap. X.
An mortalis originis inquinamentum in quo cõcipimur, parentũ sit, an prolis. Et quod prius incipiat in homine macula quàm vita. Caput XI.
Quòd confitenti peccata sua subito splendor veritatis effulgeat, & ipse veritatem agnoscat. Et quid sit mũdari hyssopo atque lauari. Cap. XII.
Quomodo dicantur exultare ossa humiliata propter peccatorum remissionem. Et quomodo rogandus sit deus vt nos quidem respiciat, faciem autem suam à peccatis nostris auertat, ea delendo. Cap. XIII.
De postulatione prophetæ vt cor mundum sibi creet. Et quomodo in eo in quo cor mundũ est, innouetur in eius interioribus spiritꝰ eius. Quomodo etiam peccator proiiciatur à facie dei. Cap. XIIII.
De lætitia salutaris quæ redditur naturæ rationabili: Et quis dicatur spiritus principalis. Caput XV.
Quòd ille magnus sit fidei zelator, qui correctus à peccatis docet etiam iniquos vt se conuertant. Et quid sit liberari à sanguinibus. Cap. XVI.
Quòd os peccatoris deus claudat ne loquatur iustitias eius: illius autem labia aperiat, qui accipit verbum in apertione oris sui. Et quale sacrificium deus eligat. Qui etiam dicantur muri Hierusalem, & quod sit sacrificium iustitiæ. Caput XVII.

Diui Ambrosij MEDIOLANENSIS EPIscopi Apologia sancti Dauid.

Qua ratione author apologiam prophetæ Dauid arripuerit stylo scribere, cum recitatione historiæ de adulterio & homicidio per eum commißis, excusatione quoque ipsius ex eo quod iudicari non debeat quem deus iustificauit. Caput I.

APologiam prophetæ Dauid præsenti arripuimus stylo scribere, nõ quo ille indigeat hoc munere, qui tantis meritis enituit, virtutibúsq; effloruit, sed quia plerique gestorũ eius lecta serie, non intuentes vim scripturarum, vel occulta mysteriorum, mirantur quomodo tantus propheta adulterij primo, deinde homicidij contagia non declinauerit. Ideo nobis studio fuit ipsam recensere historiam, quæ patuisse peccato videtur. Nanque in secundo Regnorum legimus libro, quoniã deambulans Dauid in domo sua regali, prospexerit lauantem mulierem, nomen illi Bethsa- 2. Reg. 11.
bee, formæ gratæ, & vultus decore præstãti admodum, quibus illecebris delinitum potiendæ eius sumpsisse affectum. Erat autem mulier viro nupta, Vriæ nomen, cui mandatis regiis composita est scena necis. Nam etsi nihil ad impedimentum cupiditatis, plurimum tamen ad verecundiã adulterij obstare vita eius æstimabatur. Itaque vt à planioribus exordiamur, quem deus iustificauit, tu diiudicas? Pro minimo mihi est, inquit, Paulus, vt à vobis diiudicer, aut ab humano die. sed neq; meipsum diiudico. Et adhuc erat in corpore situs, adhuc tentationi obnoxius. Sed ideo se non diiu- 1. Corin. 4. 1. Corin. 2.
dicabat, quia spiritalis à nemine diiudicatur nisi à solo deo. Deniq; subdidit: Qui diiudicat me, dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare. Sed Dauid iam tempus impleuit, & gratiam meruit, & iustificatus à Christo est, quandoquidem Dauid se dici filium ipse dominus gratulabatur, & qui eum ita confitebantur, illuminabantur. Cur hominem dei à

præmio

Universidad de Deusto
Biblioteca

præmio in iudicium vocas? Iudicauit iam de eo dominus, de quo dixit ad Salomonem: Si ambulaueris in conspectu meo sicut ambulauit Dauid pater tuus in sanctitate cordis & iustitia, ad hoc vt faceret secundum omnia quæ mandaui ei. Hic ergo iudicio dei dignus an præmio est, qui fecit secundum omnia mandata cœlestia, ambulans in iustitia & sanctitate cordis? Vbi aliorum vitia & peccata delitescunt, ibi Dauid virtutis & gloriæ suæ diuinum accepit testimonium. Et de eius peccato disputamus ociosi, pro cuius merito & gratia aliorum peccata releuata sunt? Nam cum offendisset Salomon quòd non custodisset mandata domini, & regnum eius disposuisset deus scindere in plurimas partes, ait ad eum: Veruntamen in diebus tuis non faciam hoc propter Dauid patrem tuum. De manu filij tui accipiam illud. Veruntamen non totum regnum accipiam, sceptrum vnum dabo ei propter Dauid seruum meum. Iustificante igitur domino, quis est qui tantum diiudicet virum? Quod deus, inquit, mundauit, tu commune ne dixeris. Saluo tamē iudicio cœlesti, quo etiam ipse tantum honorificat prophetam, in eius actus morésque ingredere. Non miraris hominem, & angelis adæquandum iudicas, plurimum vitæ suæ, imò à pueritia in diuitiis, honoribus, imperiis demorantem, in multis tentationibus positum, semel tantum locum errori dedisse, & ei errori quo etiā angeli cœlorum, vt scriptura memorat, de sua virtute & gratia deiecti sunt?

1.Reg.9. Actu.10.

De altero errore ipsius Dauid, quod videlicet numerari fecerit populum, & de excusatione eiusdem. Quemadmodum etiam lapsus in peccatum sæpius prosit. Et qua ratione diuina prouidentia curatum sit, vt sancti aliquando laberentur. Caput II.

SAne & alter legitur error ipsius, quòd numerari fecerit populum. Vnusquisque nostrum per singulas horas quàm multa delinquit, & tamen vnusquisque de plebe peccatum suum confitendū non putat. Ille rex tantus ac potens ne exiguo quidem momento manere penes se delicti passus est conscientiam, sed præmatura confessione atque immenso dolore reddidit peccatum suum domino. Quem mihi nunc facilè reperias honoratum ac diuitem qui si arguatur alicuius culpæ reus, nō moleste ferat? At ille regio clarus imperio, tot diuinis probatus oraculis, cum à priuato homine corriperetur quòd grauiter deliquisset, non indignatus infremuit, sed cōfessus ingemuit culpæ dolore. Denique dominum dolor intimi mouit affectus, vt Nathan diceret: Quoniam pœnituit te, & dominus transtulit peccatum tuum. Maturitas itaque venię, profundam regis fuisse pœnitentiam declarauit, quæ tanti erroris offensam traduxerit. Alij homines cum à sacerdotibus corripiuntur, peccatum suum ingrauāt dum negare cupiunt aut defendere, ibique eorum lapsus est maior, vbi speratur correctio. Sancti autem domini qui consummare pium certamē gestiunt & currere cursum salutis, sicubi forte vt homines corruerint naturæ magis fragilitate q̄ peccandi libidine, acriores ad currendum resurgūt, pudoris stimulo maiora reparantes certamina, vt nō solum nullum attulisse æstimetur lapsus impedimentum, sed etiam velocitatis incētiua cumulasse. Ergo si currentium non soluitur cursus cum forte aliqui ceciderint, non luctantium contentio, sed inoffensa manent certamina, quinetiam plerique post vnum aut alterum lapsum, gratia maiore viceruntiquāto magis agonem pietatis ingressi, non debent vnius prolapsionis offensione censeri, cū beatus sit qui se potuerit reparare post lapsum: quoniam post mortem quoque resurgere, munus beatorum est. Aliàs quoque prodesse peccatū possumus comprehendere, & prouidentia domini sanctis obrepsisse delicta. Propositi enim ad imitandum nobis sunt, & ideo curatum est vt & ipsi aliquando laberentur. Nam si inoffensum à vitiis inter tot lubrica huius seculi curriculum peregissent, dedissent nobis occasionem infirmioribus æstimandi, cuiusdam superioris eos naturæ ac diuinæ fuisse vt delictum recipere, & culpæ consortium habere non possent. Quæ opinio vtique, vt exortes nos illius substantiæ, ab impossibili imitatione reuocaret. Præteriit igitur illos paulisper dei gratia, vt nobis ad imitationem vita eorum fieret disciplina, & sicut innocentię, ita & pœnitentiæ magisterium de eorum actibus sumeremus. Ergo dum lapsus eorum lego, cōsortes etiam illos infirmitatis agnosco, dū credo consortes, imitandos esse præsumo. Admonet etiam apostolus Paulus prospexisse dominum deum nostrum, ne vel reuelationū sublimitate, vt secundo operum continuante processu, humanus etiam sanctis extolleretur affectus, nec sibi deputarent, virtutique attribuerent suæ, quod diuina sibi operatione collatum foret. Ergo ne in tantum iudicium ruerent, atque in perfidiæ foueam decíderent, passus est dominus illis subintrare culpā, vt & ipsi aduerterēt diuinis se auxiliis indigere, ducémque salutis suæ quærendum esse cognoscerent. Denique Paulus infirmitatem sibi profuisse testatur, dicente domino roganti sibi, vt à se stimulus carnis suę discederet: Sufficit tibi gratia mea. nam virtus in infirmitate consummatur. Meritóque gloriatur in infirmitatibus. sciebat enim virtutis abundātia plurimos etiam sanctos sine remedio corruisse. Quanto igitur commodius vni aut duabus reprehensionibus locū dedisse, q̄ traxisse in perpetuum diuinitatis offensam?

2. Corin.12.

2. Corin.12.

Qua ratione deus suos athletas in variis certaminum generibus exercitet & experiatur. Et quomodo talia nobis facta sint in figuram, cum multarum allegoriarum adductione. Caput III.

QVid etiam illa adiiciam quę ex ipso vsu mundi cōiicere possumus, quia plerosque cum probauerimus in aliquo officio, eosdem quasi industrios atque impigros in alio munere volumus experiri? Quàm multi athletæ cum in isto certandi genere prævaluerunt, ad aliud genus vocantur certaminis. Quid si & te dominus deus tuus cum aliquod specimē virtutis dederis tuæ, in alio virtutum genere vult probare? Iob sanctum currentē inoffense, tentari tamen filiorum interitu, & corporis totius vlceribus passus est, vt in hoc quoque eius virtutem probaret, si nec iniūriis nec acerbitatibus coactus deuotionem sui minueret affectus. Num liquet quòd etiam sanctum Dauid fide nobilem, præstantissimum mansuetudine, manu fortem probare voluerit, quemadmodum vitium tegeret, lapsum emendaret, vt nos doceret quemadmodum admissum possimus operire peccatum? Nisi fortè vilis caussa alicui videtur, vt propter nostram correctionem tantus erraret propheta, cum propter omnium redemptionem infirmitates nostras Christus susceperit, qui peccatū pro nobis factus est, cum peccatum nō cognouerit. Et indignum æstimatur, nec verisimile creditur quod Dauid propter posteritatis profectum vnius lapsus opprobriū inciderit, cum ipse dominus sit pro nobis factus opprobrium, sicut ipse ait: Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominū, & abiectio plebis. Et alibi: Et opprobria exprobrantium tibi ceciderūt super me. Ergo futuræ dispensationis mysterium in suis ante præmisit. Et seruuli quidem conditionis suę peccata portarunt, ideo non potuerunt etiam ipsi exortes esse peccati. Dominus autem onus suscepit alienum, ideo solus fuit sine consortio delictorum. Ad summam apostolo quoque docente, cognouimus in figura gesta esse complura quæ temporibus gesta superioribus sunt. Nam cum dixisset in deserto patres à serpentibus vulneratos nō aliter potuisse sanari, nisi Moyses serpentem suspendisset æneum, quo viso letales illi morsus infusionésque veneni noxiæ curabātur, subiecit: Hæc autem in figura facta sunt illis ad nostram correctionem. In figura æreus serpens tanquàm confixus cruci, quia verus crucifigendus generi annunciabatur humano, qui serpentis diaboli venena vacuaret, in figura maledictus, in veritate autem qui totius mundi maledicta deleret. Alibi quoque, id est, ad Galatas ait: Quia duos filios habuit Abraham, vnum de ancilla, & vnum de libera. Et subdidit: Sed is quidem qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem. quæ sunt per allegoriam dicta. Quid sit per allegoriam, sequentibus exposuit euidenter, dicens duas illas generationes, vnam de ancilla, alteram de libera, duo esse testamenta. Vnum quidem à monte Sina in seruitutem generans, in quo monte legem Moyses accepit à domino. Alterum autem ab Hie-

Psalm.21.

Psalm.68.

Nume.21.

1.Corin.11.

Gala.4.

 rusalem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

rusalem,quæ est libera,quæ in Isaac filios, hoc est, in libertate gratię,nõ in literæ seruitute generauit.Seruis enim pœna decernitur, liberis confertur gratia. Nónne in typo geminæ plebis Iacob duas accepit vxores ex quibus diuersam sobolem procreauit? Cur patriarcha Iudas propriæ nurus post filij sui mortem legitur expetisse concubitum,quo geminorum partus est editus, nisi vt figura præcederet vtroque Iesu domini testamento, quorum alterum in typo futuræ mortis eius est conditum, alterum in euangelij veritate,duos populos esse generãdos,quorum posterior in crucis signo sepem omnem ac munitionem populi superioris incideret? Hic est populus manu prior,ortu posterior. Vel quia ipse dominus Iesus natus ex tribu Iuda opera sua ante præmisit quàm nobis ex virgine nasceretur. Quid de Ioseph loquar, qui à fratribus appetitus,exutus patrio vestimento,in lacum missus, in seruitutem vẽditus, euidens dominicæ incarnationis expressit indicium, eò quòd ille dilectus patri cum esset in dei forma, non rapinam arbitraretur esse se æ-
Philip 2. qualem deo, sed ipse se exinaniret, & formam serui accipiẽs veniret,& se vsque ad mortem crucis humiliaret:cuius precio & emptus & venditus à suis fratribus,genus redemit humanum? In cuius typo Dauid minor electus ex fratribus,
1. Reg.18. vnctus in regnum, solus belli grauis periculo,singulari certamine vniuersum populum liberauit, triumphauit in decem milibus, ita vt puellæ cum tympanis psallerent: Saul triumphauit in milibus,Dauid in decem milibus. Quæ figura in illis iuuenculis, nisi animarum quæ triumphalem psalmum concinunt Christo? Genuit ex se duos filios, vnum incestum, alium parricidam, eò quòd incestus & parricidalis populus affixam patibulo crucis carnem proprij iugulaturus esset authoris. Denique in tertio psalmo Abessalon titulus præmittitur, & passio domini prophetatur. Quid de Salomone sancto loquar, cuius posteriora cum graui errore non careant, vulgus tamen Iudaicum ipsum æstimat venisse pro Christo? Et quàm multos grauis erroris offensa reuocauit? Maior itaque culpa plus profuit, ne supra hominem crederetur qui vitio non caruisset humano. Fuit igitur in eo inuidiosa sapientia, & culpæ suasoria, quæ hominem comprobaret. Quid igitur obstat quo minus Bethsabee sancto Dauid in figura sociata fuisse credatur, vt significaretur congregatio nationum, quæ non erat Christo legitimo quodam fidei copulata coniugio, quòd transuersariis quibusdam foret vestibulis in eius gratiam præter legis ingressura præscriptum, in qua nuda mentis synceritas, & aperta simplicitas lauacri iustificante mysterio,veri Dauid & regis æterni mentem traduceret, lacesseret charitatem? Merito venit occultus,& qui falleret principem mũdi tanquàm Vriam illum qui interpretatione dicitur lumen meum,transfigurantem se in angelum lucis. Venit,inquam,in hunc mundum, & venit occultus, tanquàm adulter intrauit, vt ius legitimum vindicaret.

Quale fuerit peccatum Dauid, & qualis pœnitentia. Quemadmodum etiam multi fortissimi viri in errorem prolapsi sint. Caput IIII.

DIstinximus allegorias validas, vt arbitramur,& in figura fuisse textum huius historiæ comprobauimus, nunc superiora repetamus, & tanquàm exutum spiritalibus indumentis introspiciamus errorem. Peccauit Dauid, quod solent reges: sed pœnitentiam gessit, fleuit, ingemuit, quod non solent reges. Confessus est culpam, obsecrauit indulgentiam, humi stratus deplorauit ærumnam, ieiunauit, orauit, confessionis suæ testimonium in perpetua secula vulgato dolore transmisit. Quod erubescunt facere priuati, rex non erubuit confiteri. Qui tenentur legibus, audent suum negare peccatum, dedignantur rogare indulgentiam, quam petebat qui nullis tenebatur legibus humanis. Quod peccauit, conditionis est: quod supplicauit, correctionis. Lapsus communis, sed specialis confessio. Culpam itaque incidisse, naturæ est: delesse, virtutis. Quis gloriatur, inquit, castum se habere cor? Nec vIob.15. nius diei infans mundus esse scripturæ testimonio declaratur. Da mihi aliquem sine prolapsione delicti. Validissimus omnium Sampson legitur, qui leonem etiam suis manibus Iudic.14.
strangulauit, sed vtinam amorem suum suffocare potuisset. Iudic.15.
Messes incendit Allophylorum, & ipse mulieris vnius arsit igniculo. Iepte victor ab hoste remeauit, sed vexilla refe- Iudic.11.
rens triumphalia, suo victus est sacramento, vt pietatem occurrentis filiæ parricidio remunerandam putaret. Primũ omniũ quid opus fuit tã facilè iurare,& incerta vouere pro certis, quorum nesciret euẽtum? Deinde ad quid sacramẽta tristia domino deo reddidit, vt cruentis soluat sua vota funeribus? Nec de sacerdotibus silendum arbitror, ne nostra dissimulare videar delicta. Aaron ipse summus sacerdos, quo duce pariter ac Moyse rubrum pede mare transiuit populus Hebræorũ, rogatus à plebe vt deos sibi faceret quos adorarent, aurum popposcit, in ignem misit, & caput vituli figuratum est,cui sunt oblata sacrificia. Quo indicio claruit auri cupiditatem materiam esse perfidiæ, & auaritiæ studio sacrilegia solere generari. Iterum tantus sacerdos locum incidit offensionis cum sorore sua Maria. Nam dum fratri vterque obtrectat quod alienigenam accepisset vxorem, illico Maria contagio maculosæ carnis efflоruit. Quo loci euidentis fuit figura mysterij, quòd sacerdotalis ille populus patrum fraterno populo posterioribus temporibus derogaret Aethiopissæ illius nesciens sacramentum. Nam si cognouisset, non reprehendisset, quod cum veteri mysterio conuenerit. Itaque cum Iudæus eum qui ex gentibus credidit, dicit esse communem, & vult à lege secernere, lepram habet, quam non poterit euadere nisi spiritalis ei legis agnitio ad veniam fuerit suffragata.

Quomodo Dauid lapsus, proprium peccatum deplorans domini misericordiam non desperauerit. Et de requisitione ouis abductæ. Caput V.

ERgo & Dauid qui sciret hominem se esse natum 2. Reg.12.
lapsui, veniam postulauit, domini autẽ non desperauit misericordiã. Nec parabola à mysterio videtur discrepare. Quis enim diues nisi dominus noster Iesus, qui de se ait, vt hodie lectum est: quod homo quidam cum diues esset, abiit in regionem longinquam accipere regnum, & reuerti. Et vere diues erat maiestatis suæ opibus, & diuinitatis propriæ plenitudine, cui angeli & archangeli,virtutes & potestates & principatus, throni & dominationes,Cherubim & Seraphim indefesso obsequio seruiebant. Sed tamen cum diues esset, reliquit nonaginta & no Lucæ.15.
uem in montibus oues,& vnam ouem quę lapsa remanserat, requisiuit. Hanc princeps istius mundi, contemplatione illius diuitis egenus & pauper, quasi filiam alimentis propriis nutriebat. Merito itaque defecerat, cui substantia erat cibus seculi. Errauerat hæc ouis in Adam, insidiis solicitata serpẽtis. Et non mala ouis,quæ erat verbi plena, vtpote rationabilis hebdomadis filia,& sanctimoniæ sanctioris,tamen non preciosis aliquibus,sed vilib⁹ pauperis diu opibus alebatur. Denique de pane eius, inquit, manducabat,& de calice eius bibebat, & in sinu eius dormiebat. Non bona esca Aethiopum, noxius calix aureus Babylonis, qui gentes inebriat. Non vtilis somnus est dormiẽtibus, malo vigilare. Denique
D turbati sunt omnes insipientes corde,obdormierunt somnũ Psal.75.
suum, & nihil inuenerunt. Hospitij igitur gratia, quia susceperat hospitem, vt ei epulas exhiberet,illam pauperis ouem abstulit. De suis enim vel gregibus vel armẽtis si quod animal immolaret, nobis prodesse nõ poterat,quos,nisi immolasset,non redemisset. Infirmitates igitur nostræ fragilitatis in sua carne hospitali quodam susceperit affectu, cuius leuandæ causa vel potius reficiendę carnem suam salutari illi obtulit passioni, vt & vinũ nobis vitæ præberet æternæ. Et bene agnam dixit scriptura, qui erat virginis partus. Bene dignus morte pronunciatur diues iste iudicio prophetico, Ioan.11.
quia & Caiphas prophetauit dicens: Expedit vnum hominem mori pro populo. Solus autem dominus Iesus tali dignus electus est morte,qui tolleret peccatũ mundi. Pulchre quoque addidit: Agnam restituet,quia carnem propriã resuscitauit, carnem illam virginalis integritatis reddidit. Nec illud ociosum quod ait: In quadruplum restituet. Quadruplatur enim resurrectio mortuorum, sicut docet Apostolus, dicens: Seminatur in corruptione, surgit in incorruptione: 1. Corin.15.
semi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

seminatur in ignobilitate, surgit in gloria: seminatur in infirmitate, surgit in virtute: seminatur corpus animale, surgit corpus spirituale. Restituet planè in quadruplum agnam etiã illo modo quo potest homo dicere: Si cui aliquid abstuli, reddo quadruplum. Conuenienter etiam illud adiecit: Quia non pepercit. Non enim pepercit sibi Christus, vt omnibus subueniret. Ideoque dictum est à domino Iesu Christo ad seruum suum Dauid, vt mysterium declararet: Quoniam tu hoc fecisti in occulto, & ego faciam hoc verbum coram omni Israel in conspectu solis huius. Et primo quidem nesciens sacramentum, commotus est Dauid indignatione, sed non errauit affectu. Postea vero vbi cognouit mysteriũ magnum (magnum enim sacramentum Christi & ecclesiæ) videns remissionem futuram omnium peccatorum, præuidẽs fulgorem gratiæ per lauacrum regenerationis, & infusionẽ spiritꝰ sancti, ait securus veniẽ: Peccaui domino. vt & ipse in eorum veniret cõsortiũ, quibus culpæ remissio proueniret.

Luce.17.

Quibus operibus Dauid potuerit tegere peccatum. Et quomodo iustos peccata sequantur, malos autem præcedant. Caput VI.

SAEpe quidem quemadmodum peccatũ proprium deplorauerat. Quis igitur miretur ei esse dimissum? Nunc consideremus opera eius quibus potuit tegere peccatum. Etenim quia non potest sine peccato esse humana fragilitas, cauendum ne plura peccata sint q̃ opera virtutum. Quod magna vi sapientiæ sanctus Paulus expressit dicens: Quorundam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quosdam autem & subsequũtur. Hoc est, nõ inuenitur quisquàm illibatus à culpa, habet quis bona merita, habet & vitia atque peccata: Omnia itaq; nostra quasi in trutina ponderãtur. Si bonis igitur factis peccata præponderant, præcedunt ad iudicium. Vergunt enim peccata quasi in profundum, vergunt quia & manifesta sunt vel pondere atque acerbitate, vel multitudine. Quosdã autem, inquit, & subsequuntur, hoc est eos qui se egerint sobrie, sed fragilitate conditionis dederint aliquãdo etiam errori locum, bona facta præcedunt, mala sequuntur. Hi honestiores, sed tamen homines lapsi leuioribus vitiis & erratis. Ergo iustos sequuntur peccata, nõ præcunt: iniustos præcedunt, & præponderant peccata quæ vergunt, sequuntur autem si qua rectè facta sunt, quasi quodam præiudicio peccatorum præeuntiũ prægrauata. Similiter & facta bona manifesta sunt. lucent enim opere virtutum, & splendore meritorum: & quę aliter se habent, abscõdi non possunt. Ergo talia non teguntur, non obumbrat ea charitas, quæ operit multitudinem peccatorum, non operit bonorum operũ gratia, non abscondit virtutum multitudo, quia nuda & intecta produntur. Non enim est in iis qui dicat: Sub vmbra alarum tuarum protege me. Crux enim domini omnes abolet atque abscondit errores. Quis igitur magis operuit & texit quàm sanctus Dauid, qui & alibi ait: Et in vmbra alarum tuarum speraui, donec transeat iniquitas? Et sic dilexit dominum vt nimia charitate peccatum omne tegeret atque absconderet. Etenim si apostolus Petrus lapsum suum confessione charitatis aboleuit, & ille interrogatus à domino dicẽte ei tertio, Simon Ioannis amas me? vt quem tertio negauerat, tertio fateretur, atque ita trino quodã dilectionis velamine lapsum trinæ negationis absconderet. Si quia semel Petrus fleuit, veniam reportauit, quanto magis Dauid, qui lauabat per singulas noctes lectum suum, & lachrymis stratũ suũ rigabat: cui erant lachrymæ suæ panes die ac nocte: qui cinerem tanquã panem manducabat, & poculum suum cum fletu miscebat? Etenim si eius qui conuersus ingemuerit, miseretur Iesus, si Petrum aspexit, & ille fleuit: quanto magis qui diu fleuit, à conspectu domini non recessit? Negauit Petrus, & non fleuit: quia non respexerat Iesus. Negauit secũdo, & nõ fleuit: quia nõ respexerat dominus. Negauit tertio, respexit Iesus, & statim fleuit, & fleuit amarissime. Ideo Dauid qui semper fleuit, dicebat: Oculi mei semper ad dominũ. Quia semper videbatur à Christo, dicebat: Per exitus aquarũ descẽderũt oculi mei. Sed iã etiã facta eius consideremus. Quis nõ tantarũ laude virtutũ vaſ criminis obũbraret inuidiã? Diuino electus examine, statim probauit indignũ se tanto non esse iudicio. Processit in prælium, & trepidantibus cæteris solus Allophylum Goliã, verborum iactãtia, & immanis corporis mole terribilẽ, concurrenti simul fide ac virtute prostrauit. Vnius fortitudo facta est vniuersorum victoria. Conferatur, si placet, priuatum crimen, & triumphus omniũ: mors vnius, & tantorum quos liberauit à morte, vita populorum. Veniamus ad alia. Insidias patiebatur à rege, vitã eius quærebat extinguere, sed dispositione diuina in eius rex potestatem traditus, cum totus pateret ad vulnus, separatus à sociis: Dauid sanctus occurrit, & à corpore perituri vulnus lætale retorsit, dicens: Nolite tangere Christum domini. Quinetiam inimici illius vltus est mortem, flebiliter satis deplorauit interitum, & debitum sibi imperium diu distulit, quod sciebat deo authore deberi. Quo solo docuit omnes homines ad non præripiendum regnum, etiam si debeatur, sed expectandum, vt suo tempore deferatur. Vtinam hunc virum imitati essent posteri, non tantas bellorum pertulissemus acerbitates. Arguis quod vnum occiderit, non consideras quot docuerit quemadmodum pax orbi Romano perpetua seruaretur. Quàm graui adhuc luimus vastitate, quàm publico quodam totius orbis funere apperiti, necem regis exoluimus. Heu dura supplicia. Inde adhuc nobis barbarus hostis insultat, dum parata aduersum se in nos arma vertuntur. Sic vires ceciderunt publicæ, sic Romana virtus suis moribus fracta consenuit, dum publico rapitur parricidio, quod paternæ solicitudinis religione suscipitur. Ideoque eo vsque præcauit, vt cum Adoniam filium regnum sibi vsurpare comperisset, & ferere conuentus: non eum qui præripere gestiebat, sed eum qui expectaret eligeret. Saltabat autem ante arcam potentissimus regum, & cum à propria reprehenderetur vxore quòd denudatus esset ante faciem puellarum, respondit: Coram domino nudabor adhuc, & ero nudus ante oculos tuos, vt honorificetur, inquit, dominus qui me pro patre tuo adsciuit in regnũ. docens contuitum regalis potentiæ non habendum vbi religioni exhibetur obsequium. Honestum est enim pro religione facere, etsi id incongruum potestati sit. Specta aliud memorabile. Parricida filius regnum patrum violenter inuaserat, cedebat primo pater eius furori, & locum prælij declinabat, vt vel sic impius à furore resipisceret. Bello quoque interesse noluit, rogauit ad prælium profecturos vt parcerent filio. Securus erat victoriæ qui rogabat vt parcerẽt. Nec pietatis alienus, qui perire debere etiam impium filium non putabat. Fleuit, & magno luctu deplorauit exitum parricidæ, dicens: Filius meus Abessalon, quis dabit mihi mortem pro te, filius meus Abessalon? Vindicandum putabat eum qui pro paternæ vindicta pietatis occiderat. Quàm vero iniuriæ patiens & doloris? cedebat, vt dixi, filij sui Abessalon furori, vallatus dextera læuáque validis bellatoribꝰ. Maledicebat ei vir qui nomen Semei, cruentum appellans, & virum sanguinis, dignóque iudicio domini deiectum esse de regno. Sed ne talibus quidem mouebatur conuitiis, mouebãtur autem comites eius. Denique vnus ex sociis, Abysai nomen viro, minatus est quod iniuriæ precium caput eiꝰ auferret, sed rex conuersus ad Abysai, Quid mihi, ait, & tibi est fili Saruiæ? Ideo maledicit mihi, quoniam dominus dixit illi vt maledicat. Quàm moraliter docuit quod iniuriarum vel periculorum nostrorum tempora, tentationum certamina, & examina probationum sint, & ideo non sine diuino ea irrogari solere iudicio. Exercetur bonus athleta conuitiis, exercetur laboribus & periculis, vt dignus sit cui deferatur corona iustitię, & ideo ferenda patienter sunt quę putantur aduersa. Denique & alibi te docet scriptura diuina, dicente iusto: Si bona accepimus de manu domini, quæ mala sunt cur non sustineamus? Et addidit sanctus propheta dicens: Ecce filius meus qui exiuit de ventre meo, quærit animam meã. Si autem Gemineus maledicit mihi, dimitte illum vt maledicat, quoniam dixit illi dominus, vt videat humilitatem meam, & retribuat mihi dominus pro maledicto hoc. O altitudo prudentiæ: O insigne patiẽtiæ: O deorandæ cõtumeliæ grande inuentũ. Moueris, inquit, Abysai, quod mihi maledicat extraneus, quem parricidio petit filius?

1.Tim.5.
1.Pet.4.
Pſal.16.
Pſalm.56.
Iean.21.
Pſalm.6.
Pſal.41.
Pſal.101.
Matth.26.
Pſal.24.
Pſalm.118.
1.Reg.17.
1.Reg.18.
2.Reg.16.
2.Reg.16.
Iob.2.

1.Reg.16. lius? Dominus dixit ei vt maledicat mihi. Sed non est male- A
dicus dominus, nec delectatur contumeliis. Vide quàm singula diligenter custodiat. Non accusat dominũ quasi authorẽ iniuriæ, sed magis laudat, quòd patiatur nos minora perpeti, vt maiorum veniam peccatorum adipiscamur. Ecce verborum contumelia parricidij leuauit ęrumnam, absoluit procacem, cuius maledicta plus prosint, quæ diuina remuneratione donãtur. Quis secum talem non cõpensẽt iniuriã, vt quem homo læsit, eũ deus meliorum retributione soletur?

De pugna Dauid contra progeniem gigantum, & quemadmodum aquam sitierit ex lacu Bethleem, quam tamen non biberit. Caput VII.

1.Reg.17. ALia quoque eius gesta cõsideremus. Pugnauit aduersus progeniem gigantum, quando vnus ex illis versantem in prelio regem penè percusserat, quos ausus tamẽ aduersarius exceptę precio mortis soluit. Hoc quoque percepto gentis victæ ferocis triumpho, B
iterum in valle Titanum bellum immane susceptt, non minus aduersus hostem q̃ aduersus naturam. Sitiens enim cum
2.Reg.23. versaretur in bello, quod biberet nõ habebat. Quis mihi potum, inquit, dabit de lacu qui est in Bethleẽ ad portas? Erat autem inter lacum & sanctũ Dauid interfusus hostis, & media hostilium septa castrorum. Præciderunt tres viri multitudinem aduersariorum, & impleuerunt aquam de lacu qui erat in Bethleem, & obtulerunt regi bibendam: sed rex noluit bibere, & profudit illam domino. Dignum etenim tãto munere fuit, vt quę erat viuidæ virtutis insigne, fieret pietatis sacrificium. Dixitque dignam prophetico spiritu sententiam: Non contingat mihi hoc facere, ne sanguinem virorũ qui abierunt, ex animis illorum bibam. Vicit ergo naturam, vt sitiens non biberet, & exemplum de se præbuit, quo omnis exercitus tolerare sitim disceret. Exercuit etiã subditos ad virtutis officium, vt etiam per pericula regali imperio voluntarij milites obtemperarent. Quod autem noluit bibere, declarauit, probandorum militum se imperasse gratia, nõ sitis victum necessitate, prospexisse etiam ne cui regum bibẽdi vsus alienis periculis quæreretur. Postremo piæ vulnus C
conscientiæ deprecatum, eò quòd aqua tot virorum quæsita sanguine, suauitatem bibendi habere nõ posset, quæ propositę mortis horrore constaret. Quòd si altius velis spectare, & introspicere mysterium, sitiebat Dauid non aquam de lacu qui est in Bethleem, sed oriundum ex virgine Christum in spiritu præuidebat. Volebat ergo bibere non aquam fluminis, sed potum gratiæ spiritalis, hoc est non aquarum sitiebat elementum, sed sanguinem Christi. Denique nõ bibit oblatam aquã, sed domino ꝓfudit, significans sitire se Christi sacrificium, nõ naturæ fluentum, illud sacrificium in quo esset remissio peccatorum, illum sitire se fontem ęternũ, non qui periculis quęreretur alienis, sed pericula aliena depelleret. Tot igitur operibus tam mirandis, vnius sanguinem tectum nõ vidimus*. Merito vox sanguinis Abel iusti clamauit ad dominum, quia nullis Cain impij bonis operibus tegebatur, quia parricidalis erat, quia non confitebatur flagitium, sed negabat. Dauid vero occiderat quidem virum minime reum, sed occiderat non studio crudelitatis impulsus, D
sed vt obumbraret pudorem, tegeret verecundiam concupiscẽtiæ. Nõ audeo dicere quòd vi criminis fuerit oppressus. Neq; enim oppressus est, qui sciuit quẽadmodũ à ruina illa peccati se posset leuare. Dico tamen quod vi tentationis inflexus sit. Dixerat enim supra: Proba me domine, & tẽta me, vre renes meos, & cor meum. Et alibi: Ego autẽ dixi in mea abundantia, non mouebor in æternum. Et igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Voluit enim eũ subiacere dominus tentationi, ne supra hominem sibi aliquid arrogaret: Nam virtus in infirmitate consummatur. Neque enim cruento fecit affectu, nihil minus sancto prophetæ adscribi potest, qui etiam vita decedens, suprema voce conuenit Salomonem filium, vt innocentem sanguinem à se tolleret, quem fuderat dux eius exercitus Ioab, quando Abner, cum de ineunda societate tractaret, dux licet aduersarij agminis, insidiis appetitus occubuit, quem fleuit, & post luctũ eius ambulans, depositis insulis potestatis, exequiarum iusta curauit. Quo facto, docuit etiam aduersariis fidẽ promissam

*credimus? Gene.4.

Psalm.25. Psal.29. Psalm.16.

2.Corin.12.

esse seruandam, honorandam quoque & in hoste virtutem. Nónne tam miti suæ hæreditate pietatis, etiam huius neuum deterst erroris? Quàm pręclarum autem, quòd tribus oblatis sibi conditionibus quam vellet eligeret, quãdo numerato populo contraxit offensam, cum propositum esset vtrum 2.Reg.24.
triennio famẽ super terram fieri vellet, aut tribus mensibus fugere à facie inimicorum suorum persequentiũ se, aut triduo fieri mortem in terra, tertium elegit, quod domini se mallet quàm hominum cõmittere potestati: dominus enim cito miseratus ignosceret. Itaque sic ait: Angustiæ sunt mihi valde in his tribus, sed magis incidã in manus domini (quoniam misericordia domini magna est valde) quàm in manu hominum incidam. Hac humilitate, prudentia, mansuetudine fecit (vt verbis scripturæ vtar) habere dominũ propriæ
commotionis pœnitentiam. Denique sic scriptum est: Quia Hieron.
pœnitentiam habuit dominus super malitiam. Quàm vero illud etiam admirabile, quod angelo ferienti plebem, se obtulit dicens: Grex iste quid fecit? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei. Quo facto statim dignus sacrificio iudicatus est, qui absolutione æstimabatur indignus. Nec mirũ si tali sua oblatione pro populo, peccati sui adeptus est veniam, cum Moyses offerendo se domino pro plebis errore, etiam plebis peccata deleuerit. Texit igitur peccata sua, an non? Sed quis hoc neget, cum hic ipse docuerit propheta, quod remittantur iniquitates, tegantur peccata, non imputentur à domino? Peccatum remissum sibi esse docuit, sicut scriptum est: Delictum meum agnosco, & iniustitiam meam
non operui. Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiã meã Psalm.31.
domino, & tu remisisti impietatẽ cordis mei. Si dixit, Pronunciabo, & veniam meruit antequam pronunciaret: quanto magis vbi de se pronunciauit dicens: Iniquitatem meam ego agnosco, remissum est ei omne peccatum? Licet specialiter de hoc & Nathan responderit: Et dominus traduxit peccatum tuum. Ergo remissionẽ meruit iniquitatis, & texit charitate, atque operuit peccata sua, texit operibus bonis. Nec imputatum est ei peccatum, quia non fuit in eo dolus malitiæ, sed lapsus erroris. Deinde quia non fuit improbitatis æstus, sed vmbra mysterij. Et tamen confessus est delictum suum, agnouit iniquitatem, vidit lauacrum, & vidit, & credidit. Dilexit multum, vt nimia charitate tegere quemuis posset errorem.

De titulo psalmi quinquagesimi, & de numero quinquagenario. Quemadmodum etiam pœnitentia sit agenda. Et quomodo quis mũdetur ab iniquitate & iniustitia. Cap. VIII.

SEd iam se ipse defendat. nam quinquagesimum psalmum ad eam scripsit historiam. Et cum priorum gestorum suorum historiã subiecerit, vt de proditione Doech Syri, cuius est titulus in psalmo quinquagesimoprimo, & Zypheorũ, quæ cõprehendi titulo videtur psalmi quinquagesimiquarti, istã quæ posterior est prẽmisit historiã, cũ Doech ante prodiderit vel Ziphei, q̃ regnum Dauid propheta susciperet. Quandoquidẽ regem Saul fugiens, adhuc per diuersa secreta exul errabat: Betsabeæ autẽ iam cum regnaret, accepit. Cur ergo secundũ gestorum ordinem psalmorum quoque ordo non quadrat? Quia non tam ordinem ordini, quàm mysteriũ gestis voluit conuenire: ideoque numerũ remissionis aptare huic voluit historiæ. Quinquagesim' enim numerus, remissionis est numerus, sicut in euangelio dominus ipse nos docuit, dicens: Luc.7.
Duo debitores erant cuidam fœneratori, vnus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta. Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtrisque. Quis ergo eum plus diligit? Et in lege habes, quia Iubilæus dicitur numerus quinquaginta annorum recursus, celebrabilis admodũ, quo debita vacuantur, confirmantur Hebræorum libertates, possessionum refusiones. Hunc numerum læti celebramus post domini passionẽ, remisso culpæ totius debito, chirographo quoque vacuato ab omni nexu liberi, & suscipimus aduenientem in nos gratiam spiritus sancti, die Pentecostes vacante ieiunio, laus dicitur deo, alleluia cantatur. Denique & puellæ pater illius, quæ per vim concubitus nulli desponsata pertulerit, quinquaginta didrachmata argentea accipiet,

ipsa

ipsa autem in coniugio permanebit. Hoc etiam numero vitia vertuntur in gratiam. Magnus igitur psalmus, quo doceмur quemadmodū agenda pœnitentia sit. Miserere, inquit, Psal.50. mei domine secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. In multum laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo munda me. Quoniam iniquitatem meā ego agnosco, & delictum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Ecce enim in iniquitatibus eon ceptus sum, & in delictis peperit me mater mea.) Quis nostrum, etiam si confiteatur delictum suum, non perstringendum potius, quàm repetendum putet? quis secundo repetat aut tertio? Vide quot versibus propheta peccarum suum resonet, quàm nullus versus sine confessione delicti sit. Congessit omnia simul, iniquitates suas & iniustitiam personando, iungens delicta peccatis: atque ea sæpe repetendo, merito magnam misericordiam poscit. Nec solum magnam misericordiam, sed etiam multitudinem miserationū. Quod ergo peccatum talis nō diluat deploratio? Quam culpam precatio huiusmodi non emundet? Ille pro vno peccato miserationum multitudinem deprecatur, nos pro pluribus peccatis vix semel eius misericordiam credimus obsecrandam. Deinde legimus, quia in virtute sua magna, & brachio suo excelso populum suum de terra Aegypti liberauit, quando traduxit eum per mare Rubrū, in quo fuit figura baptismatis. Si ergo virtus magna in figura fuit sacramentorum, quāto magis in veritate eorum magna misericordia est? Rectè quoque illic poscitur miserationum multitudo, vbi multitudo peccantium est. In multum laua me ab iniustitia mea, & à Psal.135. delicto meo mūda me.) Nō tam sæpius quàm plenius lauari petit, vt conceptam sordem possit eluere. Nouerat secundū legem plura quidem mundandi esse subsidia, sed nullum plenum atque perfectum. Ad illud ergo perfectum tota intentione festinat, quo iustitia omnis impletur, quod est baptismatis sacramentum, sicut ipse docet dominus Iesus. Nam cū Matth.3. venisset ad Ioannem, ait Baptista: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondit dominus: Sine modo, sic enī decet nos implere omnem iustitiam. sed postea quàm baptizatus est Christus, & spiritus sanctus super eum tanquàm columba descendit, & pater filium signauit è cœlo, iustitia omnis impleta est. Ideo propheta dicit: In multum laua me ab iniustitia mea. Grandis enim squalor & macula non exiguo sed multo ausertur lauacro. Quod si quis aliter accipere vult, potest ita suum formare intellectum: Mundat sermo diuinus, mundat nostra confessio: ille dum auditur, ista dum promitur. Mundat bona cogitatio, mundat honesta operatio, bonæ quoque vsus conuersationis. His mundatus, vnusquisque facilius haurit, & tanquàm in se rapit splendorem gratiæ spiritalis. Denique non vna infusione velleris statim preciosus succus irradiat, sed primū succo ignobili vellus inficitur, deinde aliis atque aliis succis naturalis eius species frequenter eluitur, & diuerso sæpius colore matatur, ac sic postea velut plenioris lauacri adhibetur infectio, vt purpuræ verior atq; perfectior fulgor irrutilet. Sicut igitur muricum plurium in purpuræ infectione, ita in lauacro regenerationis miserationum est multitudo cœlestium, vt iniquitas deleatur. Itaque qui in multum lauatur, ab iniustitia mundatur, & à delicto, & peccandi quandam inolitam studiis ac moribus deponit habitudinem, & obliuiscitur qualitatē. Et bene lauatur ab iniustitia vel iniquitate, quę maior est: mundatur à delicto, quod minus est. Ideoque addidit:

Quis dicatur agnoscere suam iniquitatem. Et quod contra sapientem semper sit delictum. Caput IX.

QVoniam iniquitatem meam ego agnosco, & delictum meum cōtra me est semper.) Non mediocre est, vt agnoscat vnusquisque peccatū suū. Ideoq; & supra ait: Lapsus quis intelliget? Id est, quis est Psalm.14. tantus vt intelligat? Quomodo illud: Quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis ascendet in montem domini? Non vtiq; nullus, sed rarus. Qui enim potest agnoscere, potest declinare, potest quid sequatur eligere. Pleriq; in suis lapsibus gloriantur, & putant ea laudi esse quæ criminis sunt. Si alienum coinquinauit thorum, & pudicæ fœminæ expugnauit affectum, si viduæ propositum aliqua fraude mutauit: alius necē hominis, latrocinij insidias, & rapto viuere putat esse virtutis. Nonnulli circumuenire ac fallere arbitrantur esse sapientiæ. Ex his nullus potest dicere: Quoniam iniquitatem meam ego agnosco. Sed ille qui potest dolere quod fecerit, condemnare quod deliquerit, quem sua vitia compungunt. Vnde & propheta ait: Quæ dicitis in cordibus vestris, & in Psalm.4. cubilibus vestris compūgimini. Plerique* cæcorū cum ce- *eq-eorum. ciderint, se iactare consuerunt: & quos casus non læsit, iactando se debilitant & frangunt. Alij (qualis Græcorum equorum fertur natura) cum vel in certamine curuli elisi fuerint, vel fortuito ciderint, nequaquàm se mouere consuerunt, & quandam tenent quietis & patientiæ disciplinam. His si casus non nocuit, quies prodest, certe non acerbatur offensio. Nónne mutis animalibus deteriores estimandi, qui se in flagitiis suis iactant, & putant insigne esse virtutis vbi lapsus est criminis? Ideo quasi muto dicitur iumento: Peccasti, quiesce. Vnde pulchre addidit: Et delictum meū con- Gene.4. tra me est semper. Insipiens enim delectatur erroribus suis, & nouis *vetera obumbrando peccatis se existimat adiuuari, ideoque exultat in crimine. At vero sapiens aduersum se iudicat esse delictum suum, & tanquàm hostiles acies, ita lapsus culparum suarum aduersantium modo sibi arbitratur obsistere. Quicquid personuerit, quicquid increpuerit, culpa ei propria semper occurrit: quicquid fuerit dictū aut lectum, in se dictum putat: quicquid intēderit, se nutu, se oculis signari putat. Si epuletur, si cogitet, si oret ac deprecetur, ante oculos eius semper est error proprius, & momētis omnibus culpa pulsat conscientiam, nec quiescere, nec obliuisci finit, velut grauis censor exagitat se terrore perpetuo. Omnia igitur aduersa habet, qui ipse sibi displicet. ipse sui accusator, ipse sui testis est, nec inuenit quo fugiat, quippe se perurget & stimulat. Sed hoc bonæ mentis est, vulnus sentire peccati. Nam qui expertes doloris sunt, non sentiūt vulneris acerbitatem, quod est immedicabilis ægritudinis. Qui autem aliquo dolore punguntur, sicut doloris sensu nō carent, ita etiam non carent sanitatis profectu. Vbi enim doloris sensus, ibi etiam sensus est vitæ. sentire enim, vitalis vigoris ac muneris est. Vnde & ille qui errorem suum non agnoscit, insanit, furit, desipit: qui autem agnoscit, vtique resipiscit. non respuit remedia sanitatis: se ipse restringit, pœnitet eum culpæ, de ipsa semper cogitat, & cogitando se ipse condemnat. Iustus enim in primordio sermonis accusator est sui. Qui se accusat, iustus est, sobrius est, sanus est. Prouer.18. Iustus fauere sibi nescit, rigorem iudicij etiam circa se non nouit inflectere, recordationē lapsus proprij perhorrescit, & commissum erubescit errorem, omnem eius memoriam pauet, metuit, reformidat, grauem sibi se iudicat, seipsum arbitrum refugit, nec sese sibi audet committere, quòd nullum putat sibi esse grauiorem, quàm eū quem latere non possit, fallere non queat, fugere ac vitare non reperiat, nisi vt se sibi abneget, & domini crucem tollat. Magna vis obnoxiæ conscientiæ. Magna supplicia timebant Adam & Eua: & cū Gene.3. domini vocem in paradiso ambulantis audirent, cupiebant se abscondere, quos nemo quærebat. Cain quoque metue- Gene.4. bat ne omnis eum quicūque inueniret, occideret. Ita in se ipse ferebat sententiam, quod dignus esset cui nullus ignosceret. Vnde bene ait: Et delictum meum cōtra me est semper. hoc est, sine interuallo aliquo recordatio & species ipsa mei me erroris impugnant. Considera quomodo nos cōfundat, cū aliquid deliquim*, quomodo incurset oculos, quomodo in memoriam semper recurrat. Quem commissi pudet, nescit postea aliquid tale committere, vnde similiter erubescat. Præcedit autem iniquitas, peccatū sequitur. Radix est iniquitas, fructus autem radicis est culpa. Vnde videtur iniquitas ad mentis improbitatem referri, peccatum ad prolapsionem corporis. Grauior iniquitas tanquàm materia peccatorum, leuius peccatum. Denique iniquitas per lauacrum remittitur, peccatum tegitur bonis factis, & tanq̄ malis operibus obumbratur. Vnde bene supra hic ipse ait: Beati quo- Psalm.31. rum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Charitas enim abſcondit errorem, & operit multitudinem peccatorum. Multa quoque charitas remittit etiam ipſa peccata, ſicut ſcriptum eſt de ipſa muliere quæ ſuper dominum fudit vnguentum: Remiſſa ſunt peccata eius multa, quoniã dilexit multum. Sunt etiam qui accipiunt priorem verſiculum de lauacro eſſe, ſecundum de pœnitentia. Qua gratia etiam Petrus, qui ante fuerat baptizatus, interrogatus, poſtq; viſus eſt dominum negaſſe: Simon Ioannis diligis me? dicit ei: Vtique tu ſcis domine quia diligo te. Et iterum interrogatus: Simon Ioannis, diligis me? Et iterum reſpondit: Tu ſcis quia amo te. Et tertio interrogatus: Simon Ioãnis amas me? Et contriſtatus eſt, quia dixit ei tertio, Amas me? & dicit ei: Domine omnia tu ſcis, tu noſti quia amo te. Et dictũ eſt ei trina vice: Paſce oues meas, ſequere me, quaſi qui peccatum ſuum nimia charitate texiſſet. Nec ocioſe poſt cõfeſſionem nimiæ charitatis iubetur plebem regere, qui etiam turbatus non amiſerat quemadmodum ipſe ſe regeret. Hæc propter gratiam diximus charitatis, eo quòd peccatum tegat. Denique nonnulli ideo trinam interrogationem dilectionis factam eſſe dixerũt, quia trina fuerat negatio, vt trinæ lapſum negationis profeſsio charitatis totiens repetita deleret.

Lucæ.7.

Ioan. 21.

Quòd Dauid, quamuis rex eſſet, & ſolutus legibus humanis, voluerit tamẽ ſubditus eſſe deo, cui ſoli peccauerat. Et quomodo dicatur iuſtificari dominus. *Caput. X.*

Ibi ſoli peccaui.) Rex vtique erat. nullis ipſe legibus tenebatur: quia liberi ſunt reges à vinculis delictorum. Neque enim vllis ad pœnã vocantur legibus, tuti imperij poteſtate. Homini ergo non peccauit, cui non tenebatur obnoxius. Sed quãuis tutus imperio, deuotione tamẽ ac fide erat deo ſubditus: & legi eius ſubiectum ſe eſſe cognoſcens, peccatum ſuum negare non poterat, ſed quaſi reus cum amaritudine fatebatur, qui ſciret maioribus vinculis ſe teneri, quia maiora deberet: quoniam plus ab eo exigitur, cui plus cõmiſſum eſt. Poſsumus etiam & ita accipere: Quis me diiudicat, cum omnes ſub peccato ſint? Denique dominus de illa adultera: Qui ſine peccato, inquit eſt, prior lapidet eam. Et nemo lapidauit. Hoc igitur ait Propheta: Tibi ſoli peccaui, qui ſolus ſine peccato es. Qui autem peccato obnoxius eſt, quaſi peccatorem non poteſt iudicare. Inexcuſabilis eſt enim omnis homo, qui in alio ea quæ agit ipſe condemnat. In quo enim alium iudicat, ſemetipſum adiudicat. Tibi, inquit, peccaui, & malum corã te feci: vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.) Tibi peccaui, qui me ad virtutis ſtudia vocaſti, qui me erudiſti in lege tua. Tibi ſoli peccaui, quẽ ſolum abſcondita cogitationum, & mentis occulta non fallunt. Et malum coram te feci, quem ſolum ſanctificatio decet. Hominis teſtimonium declinamus, ſed in conſpectu tuo ea quę ſunt indigna committimus. Iniuria eſt homini ſpectare flagitia. deum arbitrum omnium eſſe ſcimus, & eo ipſo teſte peccamus, & tamen in his iuſtificatur dominus deus noſter, quia iniuſtitia noſtra dei iuſtitiam commendat: & mendaciũ noſtrum concelebrat veritatem dei. Sit enim deus verax, omnis autem homo mẽdax. Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis.) Sermones dei pleni veritatis ſunt atque iuſtitiæ, ideoque vera ſunt quæcunque locutus eſt dominus de fragilitate humana, quia inclinatum eſt cor eorum ad nequitiam, propendit ad fraudem: & quia definiuit, eò quòd non ſit homo qui non peccet. Omnes enim declinauerunt, & inutiles facti ſunt. Ideo vincit dum iudicatur, quoniam prolapſione vniuerſorum probauit quæcunque de noſtra iudicauit fallacia. Ergo ſi dixerimus quia iniquitatem fecimus, iuſtificamus deum in ſermonibus ſuis. Si autem dixerimus quia non peccauimus, mendacem facimus deum: ſed impoſſibile eſt mẽtiri eum. Nos igitur omnes ſub peccato eſſe manifeſtum eſt. Quantum igitur crimen, vt homo peccatorẽ ſe neget? Quoniam quantum in ipſo eſt, ſummi dei videtur arguere ac refutare mendacium, qui tam moderatus & patiens eſt, vt vincat cum iudicatur. Veniens enim ad iudicium deus dicit: Populꝰ meus quid feci tibi, aut quid cõtriſtaui te, aut quid moleſtus fui tibi? Quia eduxi te de terra Aegypti, & de domo ſeruitutis liberaui te, & miſi ante faciem tuam Moyſen, Aaron, & Mariam. Plebs mea in mente habeto quid cogitauerit de te Balach. Singula in cõſpectu tuo locat beneficia ſua, vt tanquam de his iudices, quæ ſeruare debueras, quo magis reus fias, qui diuinis nõ potueris ſtare beneficiis. Quid feci, inquit, tibi? Tanquam reum ſe conſtituit, & te iudicem. Aut quid contriſtaui te? Offenſi vultus non abnuit crimen, ſi tu deo es contriſtatus authore. Aut quid moleſtus tibi fui? Interpellationis iniuriam confitetur, ſi moleſtior æſtimata eſt: addit beneficia, quorum gratiam non erubuit, qui exiſtebat ingratus. In hac quoque cauſſa conſidera quomodo dominus ſe ipſi Dauid iudicandum præbuit, vt vinceret. Dicit enim Nathan: Hæc dicit dominus deus Iſrael, Ego vnxi te in regem ſuper Iſrael, & ego liberaui te de manu Saul, & dedi tibi omnia quæ erant domini tui: & vxores illius in ſinum tuum dedi, & dedi tibi domum ipſius Iſrael: & ſi pauca ſunt, adiiciam tibi. Et quare pro nihilo duxiſti dominum, vt faceres nequiter in cõſpectu eius? Horum commemoratione conuentus cum videret inferiorem ſe eſſe, cum iudicat, ait: Peccaui domino. Ita iuſtificauit dominum, qui peccatũ ſuum negare auſus non eſt. Poſſumus & ita accipere: Iuſtificat dominum qui peccatum fatetur. Denique in euangelio habes: Quia publicani iuſtificauerunt deũ baptizati baptiſmo Ioannis. Baptiſta autem Ioannes Baptiſmum fecit pœnitentię. Qui autem agit pœnitentiam, delicta non abnuit. Ergo quia Dauid ſemper habebat delictum ſuum cõtra ſe, vtique nõ negabat quod & erubeſcebat, non negabat quod & agnoſcebat. Non negando autem vtique commiſſi pœnitentiam gerebat erroris, atque ita confitendo delictum, iuſtificabat dominum, & ipſe iuſtificabatur à domino. Iuſtificatur enim dominus, dum eius prædicatur iuſtitia, & ab eo venia poſtulatur. Simul & ipſe iuſtificat confitentem, & iuſtificatur in ſermonibus ſuis, ſicut ſcriptum eſt: Dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris.

2. Reg. 11.

Lucæ.7.

Eſaiæ.43.

An mortalis originis inquinamentum in quo concipimur, parentum ſit, an prolis. Et quod prius incipiat in homine macula quàm vita. *Caput XI.*

Ecce enim in iniquitatibus cõceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea.) Quis tãto affectu agit pœnitentiam? Humi ſtratus iacuit fuſus in lachrymas, cibum non guſtauit, lauacro ſe abdicauit. Quid iam reliqua dicam, quod abſtinuerit ornatu & comitatu regio? Adiunxit confeſſionem iniquitatis ſuæ, & in perpetua ſecula toto canendã orbe tranſmiſit. Ecce, inquit, in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Ne proiicias me à facie tua, & ſpiritum ſanctum tuũ ne auferas à me. Libera me de ſanguinibus deus deus ſalutis meæ.) Antequã naſcimur, maculamur cõtagio: antequàm vſuram lucis, originis ipſius excipimus iniuriam, in iniquitate concipimur. Non expreſſit vtrum parentum, an noſtra. Et in delictis generat vnumquemque mater ſua. Nec hic declarauit vtrũ in delictis ſuis mater pariat, an iam ſint aliqua delicta naſcentis. Sed vide ne vtrumque intelligendum ſit. Nec conceptus iniquitatis exors eſt, quoniam & parentes non carent lapſu. Et ſi nec vnius diei infans ſine peccato, multo magis illi materni cõceptus dies nõ ſine peccato ſunt. Cõcipimur ergo in peccato parentũ, & in delictis eorum naſcimur. Sed & ipſe partus habet contagia ſua. Nec vnum tantummodo habet ipſa natura contagium. Bonum quidem coniugium, ſancta copula, ſed tamen qui habent vxores, ita ſint ac ſi non habẽtes. Ipſe thorus incoinquinatus, & nemo alterum fraudare debet, niſi forte ad tempus, vt vacent orationi: tamen ſecundum Apoſtolum non vacat orationi qui eo tempore vſum corporeæ illius conuẽtionis exercet: & mulieris menſtruatæ coinquinatus eſt pannus, nec poteſt illis diebus purgationis ſuę offerre ſacrificiũ. Et mulieris quæ generauerit, dies partus, & pleriq; alij à ſacrificio feriati ſunt, donec legitimo ritu fœta mũdetur. Ideo in quo voluit dominus nulla huiuſmodi originis eſſe contagia, dicit illi dominus: Priuſquàm te formarem in vtero matris tuæ, noui te: & priuſquàm exires de vulua, ſanctificaui te, & prophetam in gentibus poſui te. Quis tantus, cui tam magna delata ſunt? Nunqnid Hieremias? Sed non ille vtique in gen-

Pſalm.50.

1. Corin.7.

Eſaiæ.64.

Hiere.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in gentibus propheta propositus, sed in Iudæa tunc temporis: nūc autem etiam in nationibus, quæ in Iesum dominum crediderunt. Vide tamen ne illi dicatur, qui antequam nasceretur ex virgine, iam dudum erat, & erat semper, & operabatur in vtero Marię cōstitutus, & ita sanctus erat, vt sanctificaret prophetas suos, in quo solo & cōceptus virginalis & partus sine vllo fuit mortalis originis inquinamēto. Dignum etenim fuit vt qui non erat habiturus corporeę peccatum prolapsionis, nullum sentiret generationis naturale contagium. Meritò ergo Dauid flebiliter in se deplorauit ipsa inquinamenta naturæ, quod prius inciperet in homine macula quàm vita.

Quod confitenti peccata sua subito splendor ueritatis effulgeat, & ipse ueritatem agnoscat. Et quid sit mundari hyssopo, atque lauari. *Caput XII.*

DVm hæc dicit, & peccatorū specialium atq; communium colluuiem confitetur, subito ei splendor veritatis, & candor spiritalis effulsit. Supergressus enim vmbram ipiritu prophetico ipsa vidit mysteriorum sacramenta cœlestium, quorum typum Moyses prefigurauit in lege. Vulneratus igitur charitatis vulnere, & indagādæ captus veritatis cupiditate, in superiora suæ mentis extendit intuitum: & in futura prospiciens, thesauros sapientiæ & scientiæ vidit in Christo, præuidit Baptismatis sacramentum, & miratus gratiam, exclamauit subito dicens: Ecce enim veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Nō incerta mysteria, quia certa sunt: nec incerta secreta & arcana sapientiæ, sed non manifesta. Hoc enim significat, quia nullis essent manifesta. Quod enī oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, hoc præparauit deus diligentibus se. Videns igitur ea, dicit: Ecce iam non in vmbra, nec in figura, nec in typo, sed in veritate lux aperta resplendet. Ecce nunc veritatem aspicio, splendorem veritatis agnosco, nunc te maiori domine deus noster veneror affectu. Ecce enim veritatem dilexisti, non per speculum, non in ænigmate, sed facie ad faciem te mihi Christe demonstrasti, in tuis te inuenio sacramentis. Hæc sunt tuæ vera sacramenta sapientiæ, quibus mentis occulta mundantur. Itaque iam lætus atque securus, quod vibrassel ei sapiētię plenitudo, dicit ad dominum: Asperges me hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. Bene & veteris testamenti sacramenta non euacuat, & Euangelica docet mysteria præferenda. hyssopo mundari secundum legem postulat, lauari secundum Euangelium concupiscit: & supra niuem se existimat, si lotus fuerit, dealbandum. Per hyssopi fasciculum aspergebatur agni sanguine, qui mundari volebat typico baptismate. Lauatur autem, qui diluitur æterni fontis irriguo: & supra niuem dealbatur, cui culpa dimittitur. Deniq; de ipsa anima dicitur: Quæ est hæc, quę ascendit dealbata? antequam baptizaretur ipsa est quæ dicebat: Nigra sum & decora filiæ Hierusalem. Erat enim nigra, tenebroso peccatorum horrore deformis: sed posteaquam abluta per baptismum remissionem meruit delictorum, dealbata ascendit ad Christum. Inde & per Esaiam dominus locutus est dicens: Si fuerint peccata vestra sicut phœnicium, vt niuem dealbabo: id est, si cruenta, si tetra, mundabo. Hęc est nix intelligibilis, de qua ait quod domini Iesu in Euangelio refulserint vestimenta sicut nix: eo quòd peccatum nō cognouerit caro eius: quando se induit veniens in hunc mundum, ab omni fuerat munda delicto. Quid miraris si vidit baptismatis sacramenta? cùm supra dixerit, vbi descripsit passionem domini: Dominus pascit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit, super aquam refectionis educauit me. Et alibi: Vox domini super aquas, deus maiestatis intonuit. Et de ipso sacramento plenius dixit: Parasti in conspectu meo mensam, impinguasti in oleo caput meum, & poculum tuum inebrians, quàm præclarum est.

Psalm.50.
Esaiæ.64.
1.Corin.2.
Psalm.50.
Esaiæ.1.
Matth.17.
Psal.22.
Psal.28.
Psal.22.

Quomodo dicantur exultare ossa humiliata propter peccatorum remissionem. Et quomodo rogandus sit deus ut non quidem respiciat, faciem autem suam à peccatis nostris auertat ea delendo. *Caput XIII.*

MErito ergo iste quoq; exultans ait: Auditui meo labis gaudium & lætitiam, & exultabunt ossa humiliata. Probasti domine Iesu quia nunquàm versa tua prætereūt. Probasti illud euangelicū quod dixisti: Multi prophetæ & iusti voluerunt videre quæ vos videtis, & audire quæ vos auditis. Ecce Dauid solo lætatur auditu, quia futura esset peccatorum remissio: & prophetat quia exultabunt ossa humiliata. Sicut omnia iusti ossa dicēt, Domine, quis similis tibi? sic exultabunt ossa humiliata. Humiliantes scilicet animā suam iusti dicuntur, ergo ossa virtutis dicuntur ossa, velut quidam animi motus, vel animæ, qui motus humiliātur peccatis, sed exultant gratiæ cœlestis munere. Dicuntur & ossa populi Ecclesiarum. Vnde habes dictum & in psalmo: Non est absconditū os meum, quę fecisti in abscondito. Os suum ecclesiam dixit, & plebis deuotæ conuentus sacros, quoniam sumus membra corporis Christi de carne ipsius, & de ossibus eius. Hoc igitur dicit, quia ecclesia domini omnia opera diuina cognoscet, & fidem resurrectionis accipiet. Sequitur: Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Vsitata est deprecatio, vt eos quos læsimus, obliuiscī offensionis propriæ postulemus. Moraliter ergo deum rogat Propheta vt auertat faciem suam à peccatis eius, & tanquàm obliuia peccatorum eius assumat. Sed quia omnia spectat, & nihil eum præterit, obliuiscī non potest: sicut nos, quos breui interuallo temporis eorum quæ cognouerimus, memoria subterfugit. Ideo bene agit vt faciem suam auertat, nō ab ipso, ne deficiat destitutus: sed à peccatis, vt vires non possint habere peccata ipsius. Quos enim aspicit dominus, illuminat: & in vultu domini pietas atque indulgentia est. Ideoque hic ipse ait: De vultu tuo iudicium meum prodeat. De vultu enim domini venia, non pœna procedit. Rogandus est ergo vt nos aspiciat, auertat autem faciem suam à peccatis nostris, vt deleat ea. Quæ enim non aspicit, delet: & quæ deleuerit, ea à memoria sepelientur, sicut ipse dominus ait: Ego sum ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autem memor esto, & iudicemur. Peccatum autē aut donatur, aut deletur, aut tegitur. Donatur per gratiam, deletur per sanguinem crucis, tegitur per charitatē. Similiter & iniquitas, quę æstimatur habitudo mētis iniustæ: licet Ioannes in Epistola eum qui fecerit peccatum, & iniquitatem feciſſe dixerit, sicut habemus scriptum: Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit. Peccatum est iniquitas, quia in peccato ipso iniquitas est. Tamen vt nobis videtur, omne peccatum est iniquitas: iniquitas autem operatrix culpæ aut delicti. Plus est ergo vt ipsa iniquitas deleatur, excidatur radix & seminariū peccatorum: mala tollatur radix, ne malos fructus ferat: aboleatur erroris omnis affectus, vniuersa iniquitatum genera tollātur. Itaque quemadmodum intrans in animam sapientis disciplina, imprudentiam tollit, & scientia ignorantiam: sic perfecta virtus iniquitatem, & remissio peccatorum delet omne peccatum. Vnde præclare Apostolus ait: Quia donauit nobis peccata dominus Iesus, delens chirographum decreti, quod erat contrariū nobis, & ipsum inquit, de medio tulit, affigens illud cruci. Deleuit sanguine suo atramentum Euæ, deleuit obligationem hæreditatis obnoxiæ. Fides igitur peccatum minuit. Et ideo dominus dimittens peccata dicebat: Fiat tibi secundum fidem tuam.

Psalm.50.
Matth.14.
Matth.13.
Psal.34.
Psal.138.
Ephe.5.
Psalm.5.
Psal.16.
Esaiæ.43.
1.Ioan.3.
Colos.2.
Matth.9.

De postulatione Prophetæ ut cor mūdum sibi creet. Et quomodo in eo in quo cor mundum est, innouetur in eius interioribus spiritus eius. Quomodo etiam peccator proiicitur à facie dei. *Caput XIIII.*

COr mundum crea in me deus, & spiritū rectū innoua in viscerib⁹ meis. Superius mūdari ab occultis se petit, hic postulat cor mūdū creari sibi, qđ ei prouenit qui renouatur spiritu. In nouo enim homine cor mundum est, in quo veterum delictorum fuerit deleta colluuies, nec inscripta māserit aliqua iniquitatis effigies. Grande autem munus, cordis esse mūdi. Vnde pulchrè Salomon: Quis gloriabitur castum se habere cor? Et dominus in Euāgelio: Beati mundo corde, ipsi enim deū videbūt. Propterea etiā Dauid cor mūdū habere cupiebat, ne à facie

Psal.50.
Prouer.20.
Matth.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

domini proiiceretur. In quo autem cor mundum est, innouatur in eius interioribus spiritus. Viscera enim velut interiora sunt corporis, ita sunt & intelligibilia viscera animæ, vt sunt viscera misericordiæ, vt sunt interiora quæ benedicunt dominum, de quibus ait: Benedic anima mea dominũ, & omnia interiora mea nomen sanctum eius. Viscera autem
Psalm. 102. animæ adinuẽtiones sensuum sunt, bonę cogitationis studia, virtutum perseuerantia, postremo illæ quæ Græcẽ ἐνθυμίαι dicuntur. Rectus autem spiritus, qui bene dirigit, qui deducit in viam rectam, hic est spiritus veritatis, vel certè recta hominis conscientia nullis inflexa peccatis, vel spiritus qui in homine est. Non prætermisimus quid alij sentiant, tamen nobis videtur quoniam de mysteriis dicit lectio, & futuræ gratia renouationis exprimitur, spiritúsque sancti infusio
Psalm. 50. postulatur. Denique sequitur: Ne proiicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Si quis nos offenderit seruulorum, auertere ab eo vultus solemus. Plerique autem diuitum amandare consuerunt mãcipia sua, & per agellulos relegare. & hæc pœna grauior æstimatur. Denique solent magis se offerre verberibus. Si apud homines hoc graue ducitur, quanto magis apud dominum deum nostrum? Quasi non hunc dolor parricidalis, reprimendus quidem si qua eum pietas tentare potuisset, eruperit, quod faciem suã deus à Cain muneribus auertit, respexit autem super mune-
Gene. 4. ra Abel. Itaque tacito vultu alterum innocentem pronunciauit, alterum peccatorem. Ergo quasi vltimus seruus humiliat se: & quasi in peccato deprehẽsus, & offensæ reus, obsecrat vt flagelletur poti⁹, quàm proiiciatur à facie domini. Quomodo proiiciat deus à facie sua, audi dicentem: Tollite
Mat. 25. illum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dẽtiũ. Qui non emẽdatur à facie eius, in tenebris constituitur. Ideo iustus ne tenebras patiatur, ait: Vultum tuum domine re-
Psalm. 16. Psal. 108. quiram. Vbi enim domini vultus, ibi lumen est, sicut scriptũ est: Faciem tuam illumina super seruum tuum. Denique vbi primum intuitus Petrum vidit, & illuminauit. Grande igitur supplicium proiici à facie dei. Proiectus est Adam de pa-
Gene. 3. radiso, nec immerito. ipse enim antè se absconderat à facie C
Gene. 4. dei. Exiuit & Cain à facie dei, non solũ post parricidale cõmissum, sed etiam postquàm deum putauit esse fallendum, vt crimen negaret. Peccator igitur excluditur à facie dei, iustus autem dicit: Ecce ego. Denique ipse Dauid cũ videret
2. Reg. 24. interire populum, semetipsum obtulit, dicens: Ego sum, ego peccaui, & ego pastor male feci. & sic ira domini mitigata est, & venia donata. Simul ostendit quia sancti permanent, criminosi proiiciuntur. Ideoq; seruanda est nobis gratia spiritalis, ne propter peccata nostra auferatur à nobis. Non enĩ proiicitur in quo spiritus sanctus est, sed inoffenso muneris sui fructu studet se domino semper offerre, sicut ille qui di-
Ioan. 6. centi domino, Nunquid & vos vultis discedere? respondit: Ad quẽ ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus. Simul illud considerandum, quia non aufertur spiritus nisi domini voluntate, sicut nõ datur nisi domini voluntate. Qui vtique cum datur, non quasi coactus operatur, sed pro sua voluntate diuiditur, sicut scriptum est dicẽte Apostolo:
1. Corin. 12. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Cum igitur non auferatur nisi domini voluntate, apparet quia vna trinitatis voluntas est. D

De lætitia salutaris, quæ redditur naturæ rationabili. Et quis dicatur spiritus principalis. Cap. XV.

Gala. 5. REdde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Cui debetur & redditur? Redditur rationabili naturæ lætitia salutaris. Lætitia autem & gaudium fructus est spiritus. Firmamentum quoque nostrum spiritus principalis est. Deniq; is qui principali confirmatur spiritu, non est obnoxius seruituti, nescit seruire peccato, nescit fluitare, nescit errare, nec studio nutat incertus, sed firmatus in petra solido stabilitur vestigio. Quem putamus dici spiritum principalem? Plerique spiritum rectum ad dominum referunt Iesum, qui peccatũ mundi abstulit, & omne hominum genus sui sanguinis effusione renouauit: & ideo dictum est, Spiritum rectum innoua in visceribus meis. Spiritum autẽ sanctum, de quo dicit, Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me, spiritum intelligunt veritatis: spiritum vero principalem deum patrẽ arbitrantur. Quàm moraliter autem ait: Ne proiicias me à facie tua. Fideliter timet auferri sibi quam acceperat gratiam. Ideoque alibi ait: Oculi mei semper ad dominum. Et in po-
Psalm. 24. Psal. 122. sterioribus: Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum, & sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad dominum deum nostrum, donec misereatur nobis. Certè hic est spiritus, author & princeps, qui regat mentem, confirmet affectum, quo velit trahat, in superiorem vitam dirigat. Sunt & qui acceperint spiritum homi
1. Cor. 2. nis, qui in ipso est. Ideo ait Apostolus: Quis enim scit hominum quæ hominis sunt, nisi spiritus qui in ipso est? Qui potest scire omnia, quem hominis occulta nõ fallunt, potest in homine habere principatum.

Quod ille magnus sit fidei zelator, qui correctus à peccatis docet etiam iniquos ut se conuertant. Et quid sit liberari à sanguinibus. Caput XVI.

Psalm. 50. DOcebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Ille præcipuus est gubernator, qui scopulosa in littore nauim gubernat. Ille doctor bonus, qui duriora acuit ingenia ad eruditionis profectum. Ille bellator egregius, dux mirabilis, qui timidiores accendit in prælium, & exploratis locorum fulcit ingeniis, vt infirma virium commoda stationis opportunitate compenset. Ille similiter magnus etiam fidei zelator, qui iniquos docet. Vnde pulchrè ait: Docebo iniquos. Non dixit: Docebo iustos. nouerunt enim iusti vias domini, sed iniquos in-
Matth. 9. quit docebo. Denique author prudentiæ & magister omnium dicit: Non veni iustos vocare, sed peccatores. Et medicus ille cœlestis, Non opus est sanis, inquit, medicus, sed infirmis. Siue igitur ex persona illius qui gentes vocauit, siue ex sua, bene posuit: Docebo iniquos vias tuas, quia commutare vitiosos affectus potest, propositúmque conuertere doctrina cœlestis: & operatio diuina sacrilegis pectoribus studia pietatis infundere, vt hi qui sine lege viuebant, conuertantur ad dominum. Verum qui ante auertebantur, regalis quoque exemplo pœnitentiæ, qui iniquitates & acerba exercent flagitia, corrigantur: & fide atque opere conuersi, doctrinæ remedium salutaris accipiant, ingrediantur domini vias, in quibus nullos erroris anfractus, nulla diuerticula præcipitis prolapsionis offendant. Sicut enim bonæ vitæ specimen & virtutis exẽplar in iis viris est, qui inoffensa vitæ suæ tẽpora percurrerint, ita qui anteactis renunciantes flagitiis vel incredulitatis erroribus emendauerint cursum posterioris ætatis, his ad imitandum propositi sunt qui vel opere vel cogitatione labuntur, Sequitur: Libera me de sanguinibus deus deus salutis meæ. Et ad Vriæ mortem potest referri, quod mandatæ necis eius conscius, veniam tanti poscat admissi. Et quanuis rex legibus absolutus, suæ tamen reus sit conscientiæ. Quibus vinculis se enodari desiderans, diuinum sibi precatur auxilium, vt ab omni criminis perpetrati labe mundetur. Et reuera cum mitis & corde mansuetus egregia semper dederit sanctus Propheta suæ mansuetudinis & pietatis insignia, ita vt aduersariis suis frequenter ignouerit, atque ab eorum nece putauerit abstinendum, non est mirum quod tam grauiter doleat fundendi sanguinis innoxij sibi obrepsisse peccatum. Ideo liberari se à sanguinibus, hoc est à peccatis mortalibus postulauit. Laudauit dominum deum suum, iustitiam domini prædicauit. Ideoque addidit: Exultauit lingua mea iustitiam tuam.

Quod os peccatoris deus claudat, ne loquatur iustitias eius: illius autem labia aperiat, qui accipit uerbũ in apertione oris sui. Et quale sacrificium deus eligat. Qui etiam dicãtur muri Hierusalem, & quid sit sacrificium iustitiæ. Caput XVII.

DOmine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Qui enim laudat dominum, ab inimicis suis erit saluus, vt scriptũ est. Et certè supra dixerat in quadragesimonono psalmo: Peccatori autẽ dixit deus, quare tu enarras iustitias meas? Cũ ergo per os suum dixerit quod peccatorem prohibuerit deus suas enarrare

Universidad de Deusto

narrare iustitias, vtique ipse enarrando iustitiam dei, declarauit commissum hoc nequaquam sibi imputatum esse peccatum. Et addidit: Labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuã. Os peccatoris deus claudit, ne loquatur iustitias dei: iustus aperit vt loquatur. Cuius ergo labia aperit, hunc peccati absoluit reatu. Illius autem aperit labia dominus, qui accipit verbum in apertione oris sui. Vnde & Apostolus petit se adiuuari orationibus plebis, vt aperiatur sibi ostium verbi ad loquendum mysterium Christi. Linguam vero pro sermone accipimus eius qui exultat in dei laudibus. Vnde & illud sic æstimatur: Lingua mea calamus scribę velociter scribentis, sermo infusus Prophetæ. Quod si ex persona Christi dictum accipim', vide ne scriba sit velociter scribens verbum dei, quod animæ viscera percurrat & penetret, & inscribat in ea vel naturæ dona vel gratiæ. Lingua autẽ sit sanctum illud ornatum corpus ex virgine, quo vacuata sunt venena serpentis, & euangelij opera toto orbe celebranda decursa sunt. Accedit ad euacuãdum peccatum, quod humilitatem suscepit. Contriuit cor suum, quod magis sacrificium domini elegit quàm holocausta pro peccatis, quæ secundum legem offerri solebãt. Denique supra ait: Holocausta & pro peccato non postulasti, tunc dixi: Ecce venio. id est, non rapinam arbitratus esse me æqualem deo venio formam serui accipiens: venio in specie susceptionis humanæ, in veritate crucis mortis humilitate obedientiam probaturus, vt inobedientia deleatur. Merito ergo & hic dicit: Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem vtique, holocaustis non delectaberis. Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non spernit. Et sicut supra dixi, certum est mysterio conuenire quod ipse dominus Iesus videtur hic quoq; ex sua persona loqui, qui superius illud personæ suæ euidenti testificatione deprompsit. Ipse enim verus Dauid manu fortis, verus, humilis, atque mansuetus, primus & nouissimus: æternitate primus, humilitate vltimus: per cuius obedientiam humani generis culpa deleta, refusa iustitia est. Ipse inquam Iesus vmbræ finis & legis, aduenit humilitatis magister, docere superbos sensu, & tumore cordis inflatos, ad mãsuetudinẽ & simplicitatem esse migrandum. Quomodo igitur in typo eius mysterij peccatum imputari potest, cum in ipso mysterio sit remissio peccatorum? nisi forte ideo Dauid iniquitatem suam, peccatúmque confessus est eius admissi, vt & ipse ad remissionem peccati, & gratiam mysterij pertineret. Nam quid sibi vult quod vir peccatum suum confitens, de Sion & Hierusalem psallit, dicens: Bene fac domine in bona voluntate tua Sion, & ædificentur muri Hierusalem? nisi quia accelerari ei placet ecclesiæ congregationẽ per vocationem gentium: quæ non ancillæ filij, sed liberæ Hierusalem illius quę in cœlo est, fidei suę prosapiam toto orbe diffunderet, & spiritalium septa murorum doctrinæ apostolicæ fundaret assertione. Muri itaque Hierusalem fidei propugnacula, disputationum munimenta, virtutum culmina sunt. Muri Hierusalem ecclesiarum conuentus sunt toto orbe fundati. Ecclesia enim dicit: Ego murus, & vbera mea turris. Et bene muri Hierusalem ecclesiarum conuenticula, quoniam quisquis bona fide atque opere ingreditur ecclesiam, fit supernæ illius ciuis & incola ciuitatis quæ descendit de cœlo. Hos muros lapidũ ædificat structura viuorũ. Vides igitur quòd Hierusalem veram & Sion dixit, cum dixerit: In voluntate tua Hierusalem & Sion. Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ. hoc est sacrificium corporis Christi, qui ait cum de propria passione loqueretur: Aperite mihi portas iustitiæ & ingressus in eas confitebor domino. Et in euangelio ait ad Ioannem: Sine modo. sic enim oportet nos implere omnẽ iustitiam. Et infra: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Iustitia Christus est. Sacrificium ergo Christi acceptabile futurum patri asserit. Hoc est ergo de quo & supra ait: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in domino. hęc est iustitia spiritalis, oblatio & holocaustũ feruentis deuotionis, & infusionis spiritus sancti, quod dicit futurum, cum ad illud spiritale domini altare cœperint admoueri animæ credentium, quæ renunciantes voluptatibus atque deliciis, tanquam aratrum in visceribus suis ducant, vt fructus possint ferre piæ culturæ. Vel certe ita, cum benedixeris ecclesiam ex gentibus acquisitam, & spiritale sacrificium iustitiæ cœperit frequentari, tunc & martyres sancti, qui suum pro Christo corpus obtuleruit exarandum, tanquam viruli sacris altaribus offerentur, sicut in Apocalypsi Ioannis scriptum inuenimus, quia sub altari erant animæ eorum qui pro domini Iesu nomine corpora sua obtulerunt martyrio, vt Christi sibi gratiam mercarentur: cui est honor & gloria, laus perpetua cum deo patre & spiritu sancto à seculis & nunc & semper & in omnia secula seculorum. Amen. Apoca.6.

FINIS.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI GVILHELmo duci Clinensi, Iuliacensi, Montensi, Comiti Marchiæ, & in Rauenspurg &c. Erasmus Roterodamus S. D.

VOs in opacis saltib' clarissime princeps, nos in vetustis bibliothecis venari solemus, in quibus nuper nacti sumus duos libellos, titulo quidẽ diuum Ambrosium autorem præferentes, sed ipsa phrasi, Ambrosianæ dictionis æmulum, verum ita feliciter æmulum, vt dotibus aliquot præcurrat. Nam & explicat dilucidius, & minus à re digreditur, nec apte pariter ac dense citandis scripturarum testimoniis, nec pietate sententiarum, nec allusionum gratia, nec aculeorum acrimonia, Ambrosio tot suspiciendo nominibus inferior, mea quidem sententia. Huius arbitror esse libellos duos, quos habemus Ambrosij titulo de vocatione gentium. O nos felices, si theologi, quorum bona pars nunc sophisticis argutationibus insenescit, huiusmodi progymnasmatis, in adytis arcanarum literarũ ad Ecclesiasticas conciones exercerentur. Sic enim nemo loqui potest, nisi qui scripturas diuinas omnes penitus excusserit, imbiberit, concoxerit, tantóque vsu contractarit, vt in naturam abisse videantur. Habes ornatissime princeps duos Heroas, eximiæ pietatis exempla, quorum alterum deus in graue crimen prolabi passus est, vt in eo cunctis quidem hominibus, sed præcipue principibus ostenderet pœnitentiæ remedium: alterum facultatibus vniuersis exutum, liberis ac nepotibus orbatum, diris etiam coporis vlceribus excruciari passus est, vt in hoc ederet omnibus inuictæ tolerantiæ formam. Grauior erat Dauidis calamitas, quàm Iobi. Hic enim externis tantum spoliatus est, incolumi possessione omnium optima, bona mente. At is qui ab amore numinis excidit, plus iacturæ fecit q̃ si mũdum vniuersum vnà cum vita corporis amitteret. Proinde Dauid tam misere, tã sine fine plorans, nos admonet, quàm aduigilandũ sit, ne quid huius possessionis nobis pereat. Iobus gratias agens, docet hominem, nec in summa rerũ prosperitate tollendos animos, nec in quamlibet grauibus fortunæ procellis exanimari oportere, modo hoc sit incolume, quod vnum beat hominẽ, nec nobis nisi nostro vitio potest eripi. Confido futurum, vt Christo tuam eximiam indolem moderante, nec in Dauidis lachrymas, nec in Iobi calamitatem incidas: expedit tamen sapientis animum ad omnes casus qui possunt homini accidere, præmunitum atque instructum esse. Bene vale. Datum apud Friburgum Brisgoiæ. Kalendis Iuliis. Anno M. D. XXIX.

Diui

Psal.44. Coloss.4. Psal.19. Philip.2. Psal.50. Psal.117. Matth.3 Ibidem.5. Psal.4. Ibidem. Cantico.8.

DIVI AMBROSII LIBER DE A *Apologia Dauid.*

FOrtasse plerosque psalmi titulus offenderit, quem audistis legi: quod venit ad Dauid Nathā propheta, cū intrauit ad Bethsabee: simúlq; etiam nō mediocrem scrupulum mouere potuit imperitis, euangelij lectio quæ decursa est, in quo aduertistis adulteram Christo oblatam, eandémque sine damnatione dimissam. Nam profecto si quis ea auribus accipiat ociosis, incentiuum erroris incurrit, cum legerit sancti viri adulterium, & adulteræ absolutionem: humano propemodum diuinóque lapsus exemplo, quod & homo putauerit adulterium esse faciendum, & deus censuerit adulterium non esse damnādum. Lubrica igitur ad lapsum, via vel veniæ, vel concupiscentiæ. Accedit illud, quod ipsas faces iuuenilis lasciuiæ videtur accēdere: quia adulteriū suum non erubuerit, non celauerit, sed quadam diuini carmi nis prædicatione vulgarit. Quid ergo tam impudens, tam B improuidus sanctus Dauid fuit, vt ipse suum cātaret opprobrium: maxime cum ipse in alio quoque qui hodie decursus est psalmus, dixerit: Vsquequo peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabūtur? Alios de peccato gloriari prohibet, & ipse etiam sacrato carmine gloriatur? Quomodo ista distinguimus? Esto tamen, Dauid petulanter errauit. Nunquid & Christus errauit, vt putemus eum non rectum habuisse iudiciū? Bene ergo quasi ad eos Dauid hodie prophetauit dicēs: Intelligite insipientes, & stulti aliquando sapite. Quomodo enim Christus potuit errare? Fas non est, vt hoc veniat in sensus nostros. Qui plantauit aurem, non audit? aut qui finxit oculum, non considerat? Qui corripit gentes, non arguet, qui docet hominem scientiam? Christus ergo interrogare culpam, & accusationem iustam audire nesciuit? Christus petulantiam potuit approbare? Christus qui corripit gentes, arguendam adulteram non putauit? Christus qui nouit vniuscuiusque cordis interna, & scientiā docet legis: aut falli potuit errato, aut contra legis seriem iudicare? Et quomodo ipse dixit: Non veni legem soluere, sed adimplere? Christus qui condemnat occulta, potuit dissimulare vulgata? Christus qui fecit tempora, potest nescire tempora? Qui nouit cogitationes hominum vanas, non nouit etiam crimnosas? Et ideo satis illi responsum sit, qui cum creatorem negare non possint, negant tamen potentiā creatoris: qui cum sapientiam fateantur, insipientiam asserunt obiiciendo ei imprudentiam futurorum. De quo possemus latius dicere, sed alius propositus nobis videtur esse reatus: & licet diuersarum series decursa sit lectionum, in eandem tamen assertionē proficiunt, & maxime psalmi titulus & euangelica lectio. Sed quamuis conueniat vna assertio, tamen iuxta ordinem lectionum sit ordo tractatus: & ideo de titulo psalmi prius tractandum videtur. Proposita est historia, quæ adulterium habeat & homicidium. Nam ita reperimus in libro scriptum esse Regnorum: quia Dauid rex, cum deambularet in domo sua, lauantem se Vri vidit vxorem, amauitque illico, & iussit accersiri. Deinde virum eius innocentem (vt scriptura inducit) bellatoribus obiici iussit ā- D cerrimis, vt vi opprimeretur hostili. Hæc facta sunt: nec negantur. Quomodo igitur defenduntur? Bene admonet euangelica lectio, etiam cum peccatum appareat subreptum, tamen debere esse iudicis iudicium: ac memorem vnumquemque esse oportere suæ conditionis & meriti. Sæpe enim etiam & in iudicando maius iudicium est, quàm peccati ipsius de quo fuerit iudicatum. Nam si præscriptum est à quibusdam sapientibus mundi, vt iudicando caueatur, ne maior pœna quàm culpa sit, idque seruatur: quanto magis id seruandum videtur, vt vnusquisque de alio iudicaturus, de seipso prius iudicet, nec minora in alio errata cōdemnet, cū ipse grauiora commiserit? Quis es igitur tu, qui Dauid sanctum virum iudicas? Gentili dico, Iudæo dico, Christiano dico: & ideo tripertito mihi distinguendus esse videtur tractatus, vnus aduersus Gentiles, alius aduersus Iudæos, tertius apud Christianos. Primus ergo aduersus Gentiles mihi sermo est, qui plerunque obiectare consuerunt: Ecce quomodo Christiani innocentiam sequuntur, fidem præferunt, religionem venerantur, castitatem docent, quorum principes & adulteria fecisse produntur. Ipse Dauid de cuius genere (vt dicitis, inquit) nasci Christus se elegit, ipse & homicidia sua & adulteria decantauit. Et quales possunt esse discipuli, quorum tales magistri sunt? Quid igitur? Negamus factum, an repudiamus magistrum? Nihil horum. Sed qui speciem obiicit, communitatem consideret. Species facti est: communitas naturę. Nihil ergo mirum, si intra generalitatem species est. Agnosco enim hominem fuisse Dauid, & nihil mirum: agnosco commune vt homo peccet. Nec enim noua infirmitas conditionis humanæ, magisque mirum videtur si homo peccato careat, quàm si peccatum iniquitas fecit. Igitur peccat sanctus Dauid. Nullo ambiguo vos tenebo: fecit adulterium, cōmentus est homicidium, & commentus est & peregit. Peccauit, quod solent reges: sed pœnitentiam gessit & flenit, quod non solent reges. Rogauit veniam, non arrogans potestatis: sed infirmitatis suæ conscius, prostratus in terram cilicio se operuit, oblit' imperij, & memor culpæ. Quem mihi tu huiusce modi reperias virum, qui in potestate constitutus non magis peccata sua diligat, culpā prædicet, crimina defendat: qui putet sibi quod non decet non licere, qui se legibus obstringat suis: & quod per iustitiam nō licet, nec per potestatem licere cognoscat? Non enim soluet potestas iustitiā, sed iustitia potestatē. Nec legib' rex solutus est: sed si peccat, leges suo soluet exēplo. An fieri potest, vt qui de aliis iudicat, suo ipse sit liber iudicio: & in se suscipiat, in quo alios adstringit? Bonus ergo Dauid: & multo admirabilior qui potestatem vicit, q̄ qui amorem. Castitas enim corpori nonnunquam defertur, frequenter errori: potestas deo subditur, & facilius reperias qui se in amore cohibeat, quàm in potestate moderetur. Non ergo ignoscis quod minus est, in quo maiora miraris? Lubrica in omnibus hominibus, & prona natura peccādi: lubrica etiam in bonis moribus licentia potestatis, & oblatio facultatis. Nō enim distat ira regis ab ira leonis: sed qui stimulat illum & admiscetur, peccat in animam suam. Caue ergo ne stimulet aliquis potestatem, ne cassib' anima irretita, corporis vitium non possit exuere. Non ergo mirum, si etiam Dauid specie lapsus est potestatis, sed multo amplius admirandum, quod fidei contemplatione reuocatur. Videtis igitur quod potestas hæc secularis frequenter nihil prosit, & plerunque obsit. Sæpe enim culpæ exitus, in authoritatem est potestatis. Noli igitur tu quicunque es rex, de potentia & facultate præsumere. Cor enim regis in manu domini. Noli tibi de populorum subiectione blandiri, quia non saluabitur rex per multitudinem virtutis suæ: nec gigas saluus erit in multitudine virtutis suæ. Non enim in altis tabernaculorum fastigiis preciosóque tectorum culmine: sed super timentibus eum beneplacitum est domino, & in eis qui sperant super misericordia eius. Lubricā igitur videmus ad vitia potestatem, nec tamen semper inflexam dixerim: quoniā regāli potestate sublimem & Dauid legimus cultus auxisse diuinos, & Salomonem templum deo consecrasse. Nunc illud quod perstrinximus asseramus, facultatem imperandi incentiuum esse peccandi: & secundum historiæ seriem prosequamur. Non adulterasset Dauid alieni ius thori, & fœderati pacta coniugij, nisi nudam & lauantem mulierem de domus suæ interioribus vidisset. Et ideo bene scriptum est: Non intendas in mulieris speciem: & non cōcupiscas mulierem. Ait alibi: Ad omnes irreuerentes oculos caue: nihil de continentia tua & virtute præsumas. Etenim fornicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnoscetur: & ideo causam primo peccati fuge. Nemo enim diu fortis est. Neque fragili tantum, sed omni homini dicitur non te vincat concupiscentia formæ: si non vis vinci, non congrediare peccatis, nec de tevitia coronētur: neq; capiaris oculis, neq; abripiaris palpebris. Vilis tibi mulier videtur ad precium, sed ad vitium appetibilis est: quia mulier virorum preciosas animas capit. Difficile est itaque, vt quisquam libidinis irretitus illecebris immunis euadat. Nec mea tantum hoc sententia

Universidad de Deusto
Biblioteca

sentētia difficile iudicatur: sed etiam sancti Salomonis pro- A
uerbijs impossibile iudicatum est, qui suo ductus exemplo
ait: Ligauit quis ignem in sinu, vestimenta autem non com-
burent? vel ambulauit quis super carbones ignis, pedes autem
non comburet? Caue ergo & tu, ne intra sinum tuæ mentis
ignem libidinis & amorem accendas: ne corporeum vesti-
mentum illo animi consumatur incendio, ac perpetuitatem
resurrectionis amittas: vel certe vestigium tuæ mentis vra-
tur, si per libidinum faces tibi putaueris esse gradiendum.
Nam qui vritur corde: comburitur corpore. Omnibus igi-
tur modis, lasciuæ mulieris vitandus occursus est. Et ideo
prudentiam discipulā adquire tibi, inquit, vt te custodiat ab
vxore aliena & fornicaria: ne te laqueis labiorum suorum
teneat obligatum, & criniculis erroris inuoluat. Itaque vn-
de debeas cauere meretricem, propheta te docuit: vt à fe-
nestra caueas eius ingressus. A fenestra enim domus suæ in-
trat. Fenestra eius, est oculus: & ideo ad omnes irreuerentes
oculos caue, ne per fenestram introeat amor, libido pene- B
tret. Etenim mulier fornicaria inlicit visu amatorem: & ni-
si petulantem obtutum mentis animique compescas, mors
ingreditur per fenestram. Non est desidiosa petulantia me-
retricis, non ociosa lasciuia: quæ facit iuuenum volare cor-
da, vt propriæ mētis nequeant tenere cōstantiam: & huc at-
que illuc feruido amore rapiantur. Caue ergo huiuscemodi
mulierem quæ pedibus non quiescit, foris errat, insidiatur
per angulos, oculis ligat, verbis inlicit, institis lectum inte-
xit suum, & tapetis ab Aegypto stratis. Neque enim de co-
gitatione diuina, sed de seculari illecebra assumit ornatum:
quæ merito virum suum dicit absentem, quoniam non po-
test adultera omnis Christum habere præsentem. Vides igi
tur quantis retibus etiam sanctorum corda capiantur: & id-
eo ne mireris si etiam sanctus Dauid captus est, vir quidem
magnus, & qui allophylum immanem corpore, armis quo-
que bellicis inhorrentem, fide vicerit: sed vtinam se ipse vi-
cisset, vtinam sicut illum aduersarium strauit, sic potuisset
interiorē aduersarium suum sternere ac superare. Grauior C
est pugna eius qui intus: quàm illius qui foris dimicat. Sed
quid de solo Dauid loquor? Accersamus etiam alios ad tra-
ctatum huiusmodi, ne imbecillitatem Dauid magis, vnius
scilicet hominis, putemus, quàm corporeę conditionis fuis-
se infirmitatem. Sampson validus & fortis, leonem suffoca-
uit: sed amorem suum suffocare non potuit. Vincula soluit
hostiū: sed suarum nō soluit nexus cupiditatum. Messes in-
cendit alienas: & vnius ipse mulieris accensus igniculo, mes
sem suæ virtutis amisit. Salomō templum deo condidit: sed
vtinā corporis sui templū ipse seruasset. Verum ad ipsum à
quo discessit reuertatur oratio. Triumphauit Dauid in de-
cem milibus, sed errauit in viginti & amplius milib⁹: & quia
errauit, hominem se esse cognouit, confessus est culpam, ve
niam deprecatus est, dicens ad dominum: Domine ne in ira
tua arguas me, neque in furore tuo corripias me. Miserere
mei domine, quoniam infirmus sum. Si Dauid infirmus, tu
fortis es? Si Salomon lapsus est, tu immobilis? Si Paulus pri-
mus peccatorum, tu potes primus esse sanctorum? Ergo si
errauerunt iusti, errauerūt tanquam homines: sed peccatum D
suum tanquam iusti agnouerunt. Si iusti pœnæ attrocioris
exceperunt sententiam, tu quemadmodum tibi spem impu-
nitatis proponis, cum scriptura dicat: Si iustus vix saluus sit,
peccator & impius vbi parebit? Aduertitis ergo filij, quàm
plerunque etiam bonum propositum subruat causa mœ-
chandi: & ideo causas ipsas primo fugere & vitare debetis.
Non vis amore capi, noli in speciem mulieris intēdere: quia
oculi tui cum viderint alienam, os tuum loquitur peruersa,
& iaces tanquam in corde maris, & sicut gubernator in ma-
gno turbine. Magnam enim faciunt tempestatem multitudi
nes cupiditatum: quæ velut in quodam freto corporis naui-
gantem hinc atque inde perturbant, vt gubernator sui, ani-
mus esse nō possit, die ac nocte caliginem amoris ignorans.
Oculis igitur excæcatur libido, sed ebrietate succenditur.
Omnis enim ebriosus & fornicator, pauper fiet. Nec tibi de
potentia blandiaris potandi. Noe ebriatus est, & qui non in-
ebriatus est diluuio, inebriatus est vino. Sed ille naturam vi
ni ignorabat (non enim ante potauerat) tu in illo didicisti ea
uere quid debeas. Loth per somnum deceptus est: & tu si nō
vis decipi, somnum mentis tuæ discute, ne ebrio illudat fi-
lius, aut filia dormienti. Non pietas illic, sed ebrietas ride-
tur: nec pater illic, sed dormiens circunscribitur. Vis nō ad-
uri, noli ad ignem accedere. Vis non præcipitari? Nutantia
fuge, prærupta euita, caue caduca, declina labantia. Vides i-
gitur in illis qui iusti esse meruerunt, non alteram fuisse na-
turam, sed alteram disciplinam. Post primi hominis lapsum,
iustámque sententiam, cum in vno carnis damnatus sit ap-
petitus, vitium traxit conditio, infecit culpa naturam, sed
naturæ ipsius vitium, fides temperauit, & deuotionis inten-
tio mitigauit offensam. Conuertimini igitur ad dominum
gētes, scitote quoniam dominus ipse est deus: ipse fecit nos,
& non ipsi nos. Scitote quoniam caro fumus & puluis. Re-
linquamus ergo quæ fecimus: & ipsum nostri veneremur au
thorē, qui vitam dedit, peccata donauit: qui solus potest di
cere, ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates vestras, & me-
mor non ero. Magnus plane & misericors deus: qui benefi-
ciū confert, nec beneficij munus exprobrat. Miramini quod
Dauid regem fecit, victorémq; multarum gentium? Sic ser-
uulos suos consueuit euehere. Non auarus munerum, nec
beneficij parcus, nec gratiæ angustus & frugi: sed opulentæ
largitatis, quos redemit à peccato, auget in præmio. Hæc
aduersum Gētiles. Sed quoniam tripertitam diuisionem tra
ctatus huius polliciti sumus, vnam aduersus Gentiles, aliam
aduersus Iudæos, tertiam apud ecclesiam: nunc contra Iu-
dæos videtur esse tractandum. Aduersus Iudæos quid igi-
tur nobis propositum sit recensеamus. Titulus inquit psalmi,
Dauid intellectus, cum venit ad eum Nathā propheta: cum
intrauit ad Bethsabee. Nempe historia hæc & adulterum
Dauid inducit & homicidam, & hunc vos Iudæi dicitis esse
dei filium: sed deus virtutum est, non criminum. Et de hoc
dicit deus pater: Thronus eius sicut dies cœli. qui dolum fe
cerit, peccata non vicerit? & quomodo scriptum est: Nemo
sine peccato, nisi vnus deus? Si igitur nō potest non esse de-
us qui dei filius est, vtique dei filius, arbiter iustitiæ, non est
obnoxius culpæ. Qua autem opinione vel Dauid dei filium
iudicatis, vel Salomonem putatis? An quia scriptū est: Deus
iudicium tuum regi da, & iusticiā tuam filio regis? & quia ti-
tulus psalmi, in Salomonem psalmum septuagesimum dicit
esse compositum? Sed quem Salomonem dicat aduertite. Sa
lomon enim pacificus est: hoc habet interpretatio. Psalmus
in eum dicitur, quem vere scimus esse pacis authorē. Quo-
modo autem Salomon pacificus? Non hoc Ioab sanguis o-
stendit, quem inter altaria templi iussit occidi: non Adoniæ
pœna, quem affectatę affinitatis regiæ reum pertulit, nec ma
tris obsecratione ab indignatione reuocatus. Quomodo au
tem in Salomonem Dauid filium existimatis cōuenire quod
scriptum est: quia permanebit cum sole & ante lunam in se-
cula seculorum, cum ille breuis vitæ adeptus vsuram, angu-
stis terminis viuendi spacium transegerit? Quomodo autem
de eo dicitur: Dominabitur à mari vsque ad mare, cum ille
intra Syriam constitutus, hoc est intra vnius regionis pro-
uinciam, circunscriptos fines habuerit imperij: solus autem
Christus vsque in orbis terminos suum propagarit imperi-
um? Solus enim iste est, de quo bene psalmi series prophe-
tauit, quia reges Arabum & Saba dona adducent, & adora-
bunt eum omnes reges terræ: omnes gentes seruient ei. Hūc
enim nouimus gentibus vniuersis & nationibus imperantē:
in circunscripto imperio, intermina potestate. Non ergo Sa
lomon dei filius. Sed qua ratione eum dei filium putauistis?
An quia sapiens fuit? Sed hic sapientiam postulauit: quam
quia non habebat, orauit vt acciperet, & accepit. Christus
ipse sapientia est, naturaliter in vniuersum habens quod in
rebus humanis Salomō accepit per gratiam. Denique quod
accipitur ex tempore, in tempore possidetur. Salomon e-
nim sapientiam nec principio sui habuit: nec in fine posse-
dit. Neque enim habere se credidit quod popoſcit: & post-
ea auersus à dei cultu, non quasi sapiens, sed quasi insipiens
lapsus est, vt offenderet. Offendit intantum, vt etiam quod
meruerat amitteret. Cur igitur hunc dei filium credidistis?
An quia templum deo cōdidit? Sed hinc dominum & deum
non esse credere debuistis, quia scriptum est: Nisi dominus
ædifica-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ædificauerit sibi domum, in vanũ laborauerũt qui ędificant eam. In vanum laborauit, qui ædificauit id templum, quod subiectus ignis exusserit. An quia Dauid patri ipsius dictũ est: Non tu ædificabis mihi domum: sed cum tu dormieris, excitabo semen tuum post te? Verum ibi quoque templum, non corporale non materiale promittitur (neque enim deus in manufactis habitat) sed templum est sancta ecclesia, quæ vtique non humana sed cœlesti virtute fundatur. Nam si prę-stantioris licet, sed humanæ tamen virtutis opera miremur, multos huiuscemodi reperiemus, quos cum Dauid & Salomone cõparare possimus. Et ideo vbi operis æqualitas est, non est excellentia potestatis. Nec plures possumus dicere dei filios, cum vnũ dei filium legerimus: sed non ex beneficiis suis quæ in parentes nostros contulit, facienda est iniuria dei filio. Multi enim præclari viri, sed per vnum Iesum Naue stetit, inquit, sol contra Gabaon. Videtis eum vltra Dauid regis processisse virtutẽ. Terrenis enim Dauid, non syderibus imperauit. Videtis etiam solem ministrum esse non dominũ, qui etiam voci seruierit humanæ. Stetit tamen: quia in Iesu & typum futuri agnoscebat, & nomen. Neque enim in sua virtute, Iesu Naue, sed in Christi mysterio cœlestibus luminibus imperabat. Designatur enim dei filium in hoc seculũ esse venturum: qui mundani luminis concidentis & iam vergẽtis in tenebras, virtute diuina differret occasum, lucem redderet, inueheret charitatem. Enoch quoque raptus est ad cœlum, sed tamen ille raptus est, hic regressus. Raptus est ille, ne malitia mutaret cor eius: ipsam malitiam seculi hic aboleuit. Helias curru atque equis ascendit ad cœlum, Christus autem descẽdit è cœlo: nec curru & equis, vt ille cõscendit: quia ille aliter nequiuit, hic autẽ, propria virtute remeauit. Helisæus in Iordanem leprosum lauare præcepit, vt ab omni contagione mundaretur: hic in Iordanem totum diluit mundum. Moses ipse cui crediti sunt populi Iudæorum, aquam diuisit: & ille quidem diuisit elementa, quia non diuisit potentiam trinitatis. Separauit moles aquarum: quia patrem non separauit à filio. Videtis quanti viri & qualium documenta operum dereliquerint. Quemadmodum igitur quos pares Dauid regi vel Salomoni virtute cognoscitis, conditione impares iudicatis, vt Salomonem Dauid filium putetis ad dei sedere dexteram, præsertim cum ipse Dauid euidenter de quo dictum esset, expresserit? Neque enim de filio suo diceret: Dixit dominus domino meo, sede ad dexteram meam. Quomodo enim filium suum dominum nominaret? Lex prohibet, repugnat religio, abhorret fides: vt ad dexteram dei omnipotentis mortalem hominem loces. Alius est ille qui sedet ad dexterã, qui corpus susceptit, non qui cœpit à corpore: qui ante luciferum genitus est, id est ante omnium luminum claritatẽ: quoniam ipse creauit variorum luminum dignitates. Nam Salomõ vtique post luciferum est, Salomon sacerdos non fuit: & ideo dici ei à domino omnipotente non potuit: Ex vtero ante luciferum genui te. Dici ei nõ potuit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: maxime cum illo tempore quo Salomon fuit secundum ordinem Aaron, non secundum ordinem Melchisedech, fuerint sacerdotes. Adhuc enim sacerdotes sanguinem hircorum atque taurorum pro peccatis plebis & erroribus, offerebant. Postea vero quàm Christus aduenit, qui semetipsum pro salute obtulit mundi (vt quos taurorum sanguis lauare non poterat, Christi sanguis ablueret) semetipsos cœperunt offerrè pro hostiis sacerdotes: itaque vna quæstione dominus noster Iesus Christus omnium hæreticorum ora sepsit, sacrilegia conclusit.

Non solum enim Iudæos, sed etiam Photinianos & Arrianos, & Sabellianos hac redarguit quæstione: & ideo nobis (quoniam Iudæos defeciſſe iam cernimus, & illam execrabilem perfidiam imminutam) iam de Arrianis qui non multum à Iudæis differũt, Photinianisque & Sabellianis, aliqua in istius quæstionis tractatu perstringenda sunt. Taceat ergo Photinus, qui Christum Dauid filium, non dei dicit: & taceat, damnatus voce cœlesti. Quomodo enim dicit Christum filium Dauid esse, cum ipse Dauid dixerit in libro psalmorum: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum? Si Dauid, inquit, dominum illum vocat, quomodo filius est? Non ergo Dauid filius, sed dei filius Christus. Taceat etiam Sabellianus, cum leget dominum domino dixisse. Intelligat non eundem & ipsum esse, cui dicit, & cui dicitur. Nec enim sibi pater dixit: Sede à dextris meis, nec sibi dixit, Ponã inimicos tuos: & aliquando intelligant omnes, filium esse qui à dextris sedet: & hanc distinctionem inter patrem filiúmque custodiant, vt sit distinctio patris & filij: quod alius pater, alius filius: quia vna in sede, vna maiestate potiuntur, & sedent, non pro discerniculo dignitatis, nec pro ordine potestatis: sed pro copula charitatis: in quo vnam patris & filij intelligant potestatem: in quo & Arrius conticescat, qui contraria Sabellio erroris vrget vestigia. Audiat dominum domino dicere, audiat ad dexteram patris filium sedere: & desinat de sermone atque ordine hominum diuinitati facere quæstionem. Nec argumentetur hic, quia pater dicit, sede: legimus enim & alibi, etiam sine patris dicto, sedere filium, sicut scriptum est: Et sedet ad dexteram dei. Et alibi: Amodo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram dei. Ipse est enim cui dicitur, sede. Qui filius hominis nominatur, audit quasi homo: sedet quasi dei filius. Quid hac potest dici præcellentius potestate, quæ etiam carnem hominis ad dexteram dei collocauit? & infirmum illud conditionis humanæ (postquam tamen verbum caro factum est) diuinitati copulauit æternæ? Sed quid hoc est? Posteaquam Photinus obmutuit, Arrius conticuit, Sabellius vocem perdidit: adhuc hæreses tamen diuersa contra ecclesiam exercentes ora conspicio: nã ecce Manichæus & Valentinianus, & omnis deriuatio Manichæorum meo telo obnititur quo alij sunt perempti: fidei præiudicium fidei testificatione molitur. Ait enim detestanda hæresis: Ecce negauit Christus filium se esse Dauid: & ideo, inquit, credendum est quod non susceperit carnem. Quib⁹ apertissime, in ipso principio euangelij, scriptura respondet, cum dicit: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid. Cur igitur aut alibi Dauid filius dicitur, aut alibi Dauid filius negatur: nisi vt intelligas aliud esse, secundum substantiam diuinam esse filium: aliud secundum carnis susceptionem? Nam secundum substantiam diuinam, dei filius est: secundum carnem, filius Dauid. Itaque vbi generatio secundum carnem describitur saluatoris: Dauid filius nominatur. Vbi vero plenitudo confessionis exigitur (cum designatur generatio saluatoris) non vult se Dauid filium, sed dei nominari. Designatam enim maiestatis eius naturam, interpretatur tractatus apud Christianos. Sed iam redargutis scæuorum interpretationibus, ad ecclesiam sermo vertendus est. Verum quod sæpe titulum quinquagesimi psalmi repetimus, non præsumptionis, sed infirmitatis exemplum est. Vno enim die, vel per angustias ingenij, vel per fragilitatem vocis omnem seriem non possum explere tractat⁹. Et ideo quoniã priore die, aduersus Iudæos noster sermo directus est, quos quidem eo vsque documenta fidei subegerunt, vt Christus in cœlesti solio collocaretur: quod vtique in hominẽ non potest conuenire. Neque enim alium nisi dei filium ad dexteram dei sedere, credibile est. Non alius vtique nobis sedere ad dexterã patris nisi dei filius, (remotis omnibus ambiguis) æstimandus est. Rursus quoniam scriptura habet: Ex fructu ventris tui ponam super sedem meam, idem vtique dei filius carnẽ ex Maria suscepisse credendus est, in qua prophetici fructus est ventris: vt vere successionem originis recognoscas, illúmq; dei filium (factum postea filium hominis, per susceptionem scilicet carnis) in patris throno cœlestis sedere nõ dubites. Neque enim Christus sedem aliquam regalem hoc habuit in seculo: vt putes aliam Dauid simile esse promissam, cum ipse maxime dixerit dominus: Regnum meum non est de hoc mundo. Conclusi itaque vndique, eò perfidiæ suæ tentamenta deriuant, vt incredibile esse asserant, quod deus susceperit carnem. Qua ratione autem non potuerit suscipere, explicare non possunt. Quæro enim, vtrum impossibilitatis an iniuriæ causa existiment, carnem à deo susci pi nequiuisse. Si impossibilitatis, aliquid ergo impossibile deo. Nihil verò est quod facere voluerit & facere nequiuerit. Superest ergo vt aut voluisse aut noluisse doceatur. Quod autẽ maius indicium voluntatis,

Universidad de Deusto

luntatis, quàm quod ipſe dixit: Palam apparui non quærentibus me, expandi manus meas ad populum non credẽtem, ſed contradicentem mihi? Si ergo voluit & potuit, an putamus eum cauſa iniuriæ noluiſſe? Et quam diuinitas ſui ſenſit iniuriã? Expers enim eſt contumeliæ, neque ſubiecta noſtris eſt paſſionibus. Neque enim caro vel detrimentum diuinitati afferre potuit vel augmentum. Qui tamen hoc obiiciunt, quod dei filius carnem ſuſcipere non potuerit? Si Gentiles, cur deos ſuos (quoniam homines fuiſſe negare non poſſunt) humana ſpecie viſos eſſe teſtantur? An rex eorũ, quem illi ſuis diis omnibus anteponũt, prodigiales formas potuit pro amore ſuſcipere: Chriſtus carnem hominis, quem ad imaginem ſuam fecit, atque illud præſtãtiſſimum opus ſuum ſuſcipere pro mũdi ſalute non potuit? & pulchrius illis videtur, propter adulteriũ alieni thori, quàm propter redemptionem omnium ſpeciem carnis aſſumptam? Quod ſi Iudæus hoc obiicit, quomodo legit: Ecce virgo accipiet in vtero & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel: quod eſt interpretatum, nobiſcum deus? Quomodo legit: Ecce qui loquebar aſſum? Quomodo autem lectum aſſerit: Ecce ſicut panthera & ſicut vrſus aporiatus occurram eis? Dei ergo filius carnem ſuſcipere nõ potuit pro redemptione omnium, cum ipſi negare non poſſint, quod pro noſtrorum ſupplicio peccatorum, affectum quendam deus ferinæ crudelitatis induerit: vt qui natura pius eſt & miſericors, noſtrorum tamen ſcelerum atrocitate commotus, aſſumat etiam quandam ſæuitiam beſtiarum? Sed iam quia & ſuperiore die & hodie Iudæis ſatis reſponſum arbitror: apud vos mihi fratres dilectiſſimi prophetici facti ratio præſtãda eſt. Etenim cum primum legeretur hic pſalmi titulus, quod venerit Nathã ad Dauid, cum intrauit ad Bethſabee, diximus plurimos ſerie hiſtoriæ huius confundi, & ideo tractatum eius adſumpſimus tripertitum. Diuiſionémque tractatus ita putauimus eſſe faciendam, vt apud Gentiles lapſus conditionis non negaretur, correctio erroris aſtrueretur: apud Iudæos autem ideo lapſum eſſe ſanctum Dauid doceremus, ne amplius perfidia claudicarẽt, eúmque vel dei filium deſinerent credere, quem viderent communi conditione obnoxium peccato: Chriſtiani vero, ſurgentis eccleſiæ myſteria poſſint aduertere. Tripertita ergo diuiſio facta eſt: vna ſecundum naturam, alia ſecundum fidem, tertia ſecundum gratiã: nec infirmitas excludit à venia, & fides excuſat à culpa: gratiam quoque promiſſam iam dudum ſacramenta conciliant. Peccauit Dauid, ne totus mundus erraret: peccauit ſibi, vt nobis omnibus emẽdaret: poſtremo peccauit in corpus ſuum (qui enim fornicatur in corpus ſuum peccat) peccauit in corpus ſuũ, vt in Chriſti corpore redimeretur. Ecce, quem vix defendendum putabamus, iam cernimus prædicandũ. Quis enim eſt qui nolit diuina in ſe magis munera, quàm humana opera prædicari? Arbitramur enim ſecũdum Apoſtolum iuſtificari hominẽ per fidem ſine operib' legis. Iuſtificetur ergo ex fide Dauid, qui per legẽ peccatũ agnouit, ſed peccati veniã ex fide credidit. Iuſtificet Dauid, quia in peccato eius ſurrepto, eccleſiæ myſteria refulſerunt. Dicit aliquis, qua ratione & adulterium & parricidium commiſerit, dominici generis author electus à deo. Aliud dico. Talis author dominici fuit corporis eligendus. Quid eſt enim corporatio, niſi remiſſio peccatorum? Et ideo exſors peccati eſſe non potuit, vt diuinam gratiam & exemplo præferret & nuncio. Denique ea diſpoſitione Bethſabee & Thamar matres authores dominici generis computantur: quarum altera adulterium fecit, altera cõmiſit inceſtum. Ea diſpoſitione & Achab & Iechonias (ſicut Matthæus euangeliſta deſcripſit) adnumerantur maioribus Chriſti: vt omnes homines redempturus, beneficium à ſuis maioribus inchoaret: ſimul ne quis ſubiectus corporis paſſioni nobilitatem captaſſe immaculatæ originis videretur. Hominum enim iſta iactantia eſt, non alienam gloriam ſed ſuam quærere: & tamen inter ipſos homines maior virtutis quàm nobilitatis eſt gratia. Simul edendum exemplum fuit, vt intelligerent omnes, maiorum probra non poſſe poſteris eſſe dedecori: quódque vnuſquiſque ſucceſſionis maculam propriæ merito poſſet abolere virtutis. Vides quantos & quàm grauiter criminoſos dominicæ generationis ſeries comprehendat: de quorum origine propter te naſci Chriſtus non erubuit. Et hæc ſi credas, diuinæ miſericordiæ munera ſunt: & hoc cœleſtis inſigne eſt poteſtatis. Superabundauit enim peccatum, vt ſuperabundaret gratia. Non fuit igitur Dauid exceptus à culpa, vt eſſet electus ad gratiam. Sed iam myſteria ipſius recenſeamus hiſtoriæ, & ex ipſis ſcripturarum fontibus hauriamus, atque vt omnem ſeriem myſteriorum introſpicere poſſimus, textũ ipſius repetamus hiſtoriæ. Sic nempe in libro Regnorum meminimus expreſſum, eo quod Dauid lauantem vidiſſet Bethſabee Vriæ vxorem adamauerit: deinde domum venire præceperit, quum abſens eſſet vir mulieris. Nõ multo poſt maritum eius regreſſum eſſe, nunciantem euentum belli, religioſum ſane & deuotum virum, qui belli tempore nõ putauerit ſibi ingrediendam domum, quum ſocios videret prælio intentos, nec domeſticis in tabernaculis, ſed in præliaribus tentoriis excubantes. Poſtea iuſſu Dauid in bella reuocatum, ſub ea præceptione, vt obiiceretur aduerſariis bellatorib', quo morte viri liberam copiam potiendæ mulieris rex haberet. Et hic nonnulla eſt peccati verecundia, & pudor culpæ, quod latebram quæſiuit erroris: & iniuſtæ necis, nec authoritatem ſibi iure regiæ poteſtatis aſſumpſit: ſed inuidiam declinauit, culpam fatetur. Sed tolerabilior eſt quæ premitur verecundia, quàm quæ inſolentia prædicatur. Mortuus eſt igitur Vrias bellatoribus obiectus, ſed poſtea iidem qui eum peremerunt, iuſſu Dauid (expugnata vrbe) ſunt interempti. Hæc eſt hiſtoriæ ſeries, in qua profunda licet ſpectare myſteria. Et quoniam Dauid non defendendum (neque enim meo auget auxilio) ſed excuſandum recepimus vel potius prædicandum, ne in tanto myſteriorum profundo vacillem, iuſtum eſt vt eius ore vtar, cuius vtor hiſtoria. Vtar ergo reſpõſorio prophetico dicens: Cor mundum crea in me deus, ſpiritum rectum innoua in viſceribꝰ meis. Nemo enim ſine ſpiritus ſancti infuſione, tanta diuini receſſus poteſt ſpectare myſteria. Etenim ſi ille tantus propheta, ſpiritus ſancti petit ſibi munus infundi, quid facere infirmus debeat, quum præſertim Apoſtolus ſanctus populi quoque ſe putet precibus adiuuari, vt aperiatur oſtium ad loquendum myſterium verbi? O ſi meo ori oſtium illud Chriſtus dignetur aperire. Pulſemus tamen. Solet enim exaudire pulſantes, quia ipſe dixit: Pulſate, & aperietur vobis. O ſi mihi ſeipſe reſeraret, quia Chriſtus eſt ianua. ipſe intus, ipſe extra: ipſe via quæ ducit, ipſe vita ad quam contendimus peruenire. Veni ergo domine Ieſu, & aperi nobis fontes tuos, vt bibamus de aqua, quam qui bibit non ſitiet in æternum. Vel ſi de fonte adhuc tuo haurire non poſſumus: dignare concedere vt de puteo ſaltem haurire poſſimus, vnde potum Samaritanæ illi dubitanti adhuc mulieri polliceris. Et tu quidem de fonte omnibus polliceris: ſed dubitantibus, vt illi Samaritanæ, ſons tuus adhuc altus eſt puteus. Bibamus & nos aquam cœleſtium ſecretorum. Et quoniam ad fontẽ tuum meruimus peruenire, liceat nobis imaginem ſaltem myſteriorum videre cœleſtium. Itaq; niſi fallor, per prophetam ſpiritum ſanctum intelligimus: per adulteram autem, licet ſynagogæ fornicationes varias æſtimare. Et ideo multo ante cernimus reuelatum ex ſpiritu ſancto, ex familia Iudæorum (quorum patres, & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem) dominum Ieſum eſſe generandum, qui quidem quaſi Iudæus ex adultera familia natus eſt, ſed quaſi immaculatus ex virgine. Erat ſub lege, erat quaſi ſub viro familia Iudæorum. Abolenda fuit legis obſeruantia, vt veritas ſubſtitueretur & gratia. Habemus vnũ myſteriũ, accipite & aliud: ita tamen, vt memineritis ex prima conceptione Bethſabee natum eſſe paruulum qui mortuus eſt, poſtea natũ eſſe Salomonem. Illum paruulum, ex conceptione furtiua: iſtum verò Salomonem, iam ex profeſſione coniugij. Licet igitur per Dauid intelligi prophetam, per prophetam populum propheticum: ex quo & ex ſynagoga primus ille qui natus eſt, quoniam degenerauerat à maioribus ſuis per flagitia formatus, & per vitia concretus populus Iudæorum, ad reſurrectionis æternitatem peruenire non potuit, nec in virum perfectum creſcere, ſed in exigua ſenſuum paruitate, & quadam virtutis defecit

fecit infantia. At verò ille qui postea ex legitima conceptus est copula, populus Christianus, ille sapiens atque pacificus (hoc etiam Salomonis interpretatiõe referatur) ad incanam longæuæ resurrectionis ætatem, atque ad regnum illud cœleste peruenit. Per illũ autem populum lex soluta, per istum gratia reformata est. Accipite etiã tertiũ mysterium. Quod Dauid Hebrei dicũt, Latini humiliatũ interpretantur. Quis est autem vere humiliatus, nisi ille qui non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo: sed formam serui accipiens humiliauit semetipsum, factus obediẽs vsque ad mortem? Hic igitur est qui significatur Dauid, excelsus per naturam, sed humiliatus per misericordiam: sublimis in diuinitate, sed mitis in corpore. Itaque vbi humiliatus, ibi obediens. Ex eo enim nascitur obedientia, ex quo humilitas, & in eo desinit. Quum enim obediens dicitur factus vsque ad mortem (mors autem non diuinitatis, sed corporis fuit) non vtique obedientia diuinitatis fuit illa, sed corporis, nec humilitas maiestatis illa, sed carnis. Itaque quantum ad susceptionem corporis spectat, apostolica lectio, in quo Christi fuerit humilitas declarauit: quod verò ad naturam spectat diuinitatis, euangelica lectio referauit: quam pio prosequuti estis assensu, quum audiretis legi, dicente dei filio: Ego & pater vnum sumus. Vnum enim diuinitate sunt filius & pater: sed non vnum sunt, corporis sacramentum, & diuinitatis æternitas. Nec solus tamẽ Apostolus humiliatum dixit esse dominum, sed ipse quoque se humilem esse memorauit, dicẽs: Tollite iugum meum, quia leue est, quoniã mitis sum & humilis corde. Et tamẽ non sola interpretatione, sed etiam manifesta appellatione signatum est, quia scriptum est: Inueni Dauid seruum meum, in oleo sancto meo vnxi eum. Et infra dicit: Pater meus es tu. &, Ego dicã illi, filius meus es tu. Ergo Dauid quem quærebamus inuenimus: seruũ quidem specie, sed dominum in veritate. Hic ergo Dauid, intra domum deambulauit suam. Quæ domus est, vtique Christi, nisi illa de qua dicit: Quia apud patrem mansiones multæ sunt? In illa ergo regia situs, humanam conditionem nudam vidit, & miseratus adamauit. Erat enim adhuc nuda virtutum, quia per insidias serpentis, genitalibus erat naturæ suæ exuuiis destituta. Neque enim verisimile videtur, vt ante domum regis mulier nudaretur, ante domum regis fœmina se lauaret: quasi locus lauacro opportunior alius esse nõ posset. Non quadrat, non congruit, non cum fide conuenit. Distat à vero, abhorret à sensu. Talem rex, tam petulãtem, tam procacẽ, horrere potuit, non amare. An illa si non viros verecundari, nec regios saltem vereri potuisset aspectus? An illam priusquam rex videret, nec ministri arcere potuerunt? Ergo si hoc cum fide non potest conuenire, quæramus quæ ista sit. Nuda videlicet humana conditio, omnibus vestimentis exuta, naturæ carens amictu, immortalitatis & innocẽtiæ spoliata velamine. Nudus est enim, qui peccato nudatur & culpæ. Denique ille primus nostri generis peccator (atque vtinam solus) antequam peccaret, nudum se esse non sensit, posteaquam peccauit, nudum se esse vidit: & ideo tegẽdum foliis putauit, quia nudum se esse cognouit. Factus est igitur ille sibi nudus, posteaquam factus est reus culpæ. In illo nudata est omnis humana conditio, per successionem naturæ, non solum culpæ, sed etiam ærumnæ obnoxia. Ergo ille se nudum sensit & vidit. Vnde ita est omnis nostra cõditio, vt qui se nudum putauerit, nudum & videat & sentiat. Denique qui diuitias concupiscit, nudus est: qui contemnit, opulentus est. At verò suus cuique census ærumna est, & sua cuique virtus expers iniuriæ est. Ergo humanam conditionem primo per legem sibi Christus in coniugium vindicauit, quam repudiauit postea. Vnde & ait, Quis liber repudij matris vestræ, quo dimisi eam? Hoc igitur genere Christus familiam suam nudã vidit, & amauit. Amauit enim sanctam Christus animã. Denique amabat Iesus Lazarũ & Mariam. Amabat Christus ecclesiã suam, quãuis nudã, quãuis nullo adhuc virtutum decore vestitam. Deniq; vt sciamus propositæ disputationi scripturarum seriem conuenire, discamus ecclesiam nudam, discamus quærentem, festinantem, & lauantem se ante domum Christi, quando baptizabat Ioannes in Iordane, dicens: Ego quidem baptizo vos in aqua, in pœnitentiam: Qui autẽ venit post me, fortior me est, cuius non sum dignus calciamenta portare: ipse vos baptizabit in spiritu sancto. Ergo quando baptizabatur plebs in pœnitentiam, Christum vtique domui eius iam vicina quærebat, vt perueniret ad gratiam. Quærebat Ioannem Christi ecclesia, dicens: Adnuncia mihi quem dilexit anima mea: ipsum causam desiderij, ipsum causam lauacri sibi esse commemorans. sicut habes, Fusca sum & decora, filia Hierusalem, vt tabernaculũ Cedar, vt pellis Salomonis. Habes causam qua ratione se lauare gestiat, quæ fuscam se esse commemorat. Nam quasi interroganti Ioãni, qua ratione plebs multa concurrens gestiret lauari, respondit, Fusca sum & decora filia Hierusalẽ. Quia fusca est, lauari desiderat: quia decora est, videri nuda non metuit. Nolite, inquit, aspicere me, quia obfuscata sum, quia non est intuitus me sol. Ergo fuscamur quando non videmur à Christo, sed quando videmur, albescimus. Vidit ergo eam ille cui nuda sunt omnia, & interna pectoris occulta esse non possunt, quia scrutator est renis & cordis. Nihil huic tectum, nihil est inuolutum. Vidit ecclesiam suam nudam, & vidit, & adamauit. Vidit nudam dilectam, & quasi filius charitatis adamauit. Videte quemadmodum inuitet, quemadmodum vocet. Non hic adulterij opprobria, sed mysteria castitatis sunt. Tota es, inquit, formosa amica mea, proxima mea, & reprehẽsio non est in te. Ades huc à Libano sponsa, ades huc à Libano, transibis & pertransibis à Libano fidei. Et bene à principio fidei. Ergo vbi fidem habes, adulterium timere non debes. Fides enim cõiugij est, fraus adulterij. Sed vt adesse possit à Libano, ante præmisit dicẽs: Exurge, veni proxima mea, formosa mea, columba mea, perfecta mea. Proxima mea, vtique fidei desiderio: formosa, decore virtutis: columba, gratia spirituali. Pennæ enim columbæ deargentatæ, æternam illam significant potestatem: & columbæ volatus, sancti spiritus præsentiam declarauit. Vocat igitur ad se eam Christus vt veniat, quoniã spiritualibus iam preciis dotata veniebat. Quia ecce, inquit, hyẽs præteriit, imber abiit, discessit sibi, flores visi sunt in terra. Videte quẽadmodum sancta inuitetur ecclesia. Hyems, inquit, discessit sibi, ne hyemem nuda formidet: hyemem, non tẽporis sed infirmitatis, quæ agrũ animæ fœcũdum omni flore dispoliat. Est enim nostra hyems terreni solis: est hyems mentis, quando animo frigus inlabitur, quando vapor animi euanescit, quando soluitur vigor sensus, quando nimius humor exundat & mentem grauat, quando interior caligat aspectus. Et ideo ait dominus: Videte ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbato. Bonum est vt tunc dies iudicij vel mortis aduenias, quum viget animi blanda temperies, quum cœleste mysteriũ serena luce respléder, quum cor nostrum ardet in nobis. Tũc enim Christus est prẽsens, sicut testantur in euangelio dicentes, Ammaon & Cleopas, Nónne cor nostrum ardens erat in nobis in via, quum aperiret nobis scripturas? Viget autem animus, quando etiam flos videtur in terris. Quis est iste flos boni odoris, nisi ille qui dixit, Ego flos campi & lilium cõuallium? De quo & in Esaia scriptum est, Et exiet virga de radice Iesse, & virga ex radice eius ascẽdet, & flos ex virga exiet. Radix vtique familia Iudæorum est, virga Maria, flos Mariæ, Christus. Qui quando nostra resplendet in terra, & in agro animę redolet, vel in ecclesia sua vernat, nec frigus possimus timere nec pluuiam, nec vereri, sed expectare iudicij diem. Et ideo ecclesia vt hunc florem videret, omni studio festinabat, sicut ipsa testatur dicens: In cubili in noctibus quæsiui quem dilexit anima mea. Quæsiui eum, & non inueni: vocaui eum, & non exaudiuit me. Exurgã itaque & introibo in domum, in forum & plateas, & quæram quem dilexit anima mea. Quæsiui, & non inueni eum. Inuenerũt me custodes qui circumeunt ciuitatem, & me percusserunt, tulerunt pallium meum. Videtis quemadmodum quærat quæ desiderat inuenire, vt non timeat vulnerari. Sed hæc vulnera non metuenda sunt, sed optanda: quia vulnera charitatis sunt, sicut ipse dicit, Vulneratæ charitatis ego sum. Bona charitatis vulnera. Denique vtiliora vulnera amici, quàm voluptaria oscula inimici. Merito ergo nuda, quia pallium perdiderat aut fortasis ideo nuda, quia nonnũquam virtutis est opertum non habere

Destruit historiam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bere pectus, cor non habere velatum. Denique velatam illam, hoc est synagogam, quæ habebat velamen in lectione veteris testamenti, quod modo reuelatur quoniam in Christo euacuatur: velatam inquã synagogam Christus despexit & spreuit: vnde hodiéque velamen supra cor Iudæorum est positum. At verò eam quæ tota ad dominum mente conuertitur, vt gloriam dei speculantes videre possimus, Christus suscipit atque amplectitur. Denique etiam alibi, nudam esse, virturis indicium est, quia scriptum est, Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Quam igitur tunicam exuerit, & non inuenerit quemadmodum induat eam: de scripturis si possumus reuelemus. Est enim quædam tunica corporalis, sunt cupiditatum quædam intexta velamina: & ideo interdum melius est nudum esse corpore, quàm corde velatum. Vnde etiam Paulus nos admonet expoliari multo esse melius quàm superuestiri, dicens etiam alibi, Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, induite nouum qui renouatur in agnitione, secundum imaginem eius qui creauit eum. Ergo quæ expoliata est, & pedes lotos habet, & ideo quæ lauit, nescit quemadmodum inquinari possint. Obli B uiscitur enim per gratiam, quod hauserat per naturam. Magnus igitur hic & iustus amor mulieris, ante Dauid regiam se lauantis. Sed non solum lauit, sed etiam vocauit, vt in eodem accepimus libro, dicente sancta ecclesia, Veni frater meus, exeamus in agro, requiescamus in castellis, diluculo surgamus in vineas, videamus si floruit vitis. Non solum igitur lauat, sed etiam Christum ad se venire prouocat & inuitat dicens, Tibi dabo vbera mea. Nec sua tantum, sed etiam noua ac vetera pollicetur, sicut habes, Noua & vetera frater meus seruaui tibi. Et quasi amoris impatiens, quærit adminiculum alicuius, à quo Christus rogetur vt veniat. Videte æstuantem, videte desiderantem. Quis dabit, inquit, te frater mi lactentem vbera matris meæ? Et qua ratione quærat, & qua gratia inuitet, & quemadmodũ possit tenere demonstrat, quemadmodum foris morantem expectet ostendit, & vt domo sua egrediatur implorat, dicens, Inueniens te foris osculabor te, assumam te, & adducam te in domum matris meæ, & in secretum eius quæ concepit me. Vides quemadmodum nuda sit, quæ non potest tectum habere secretũ intemeratæ vtique naturæ, secretum intimæ conscientiæ, non designatum aliqua temeritate vitiorum. Hortus enim clausus, est ecclesia sancta & immaculata virginitas, quæ ideo hanc gratiam meretur à Christo, quia verbum dei quæsiuit, desiderauit, inuenit, aduigilans ante ostia sapientiæ, sicut ipsa dicit, Beatus vir qui audit me, & homo qui vias meas custodierit, aduigilans meis ostiis quotidie, custodiens postes mei introitus. Exitus mei, exitus sunt vitæ. Sic ecclesiæ suæ Christus speciem concupiuit, & parauit sibi eam vxorẽ adscire. Sed quia erat sub lege (sub lege enim Petrus, Ioannes, cæteríque apostolici viri) prius nos obseruantiæ corporalis vinculis relaxãdos putauit. Quamuis enim lex religiosa, lex iusta, sicut Vriæ persona inducitur (qui tam religiosus & castus fuit, vt regressus vxorem non recognosceret nec intraret ad eam) tamen quia Vrias in Dauid, hoc est viro humili, copulam cognouit ecclesiæ, à synagogæ coniunctione discedens, locum futuris nuptiis præparauit. Vnde & Ioannes typum accepit legis, qui quamuis esset ex patribus, parari vias domini nunciauit, & ecclesiæ copulam prophetabat: & ideo occisus inducitur, vt defectum legitimæ obseruationis ostenderet. Lex enim & prophetæ vsque ad Ioannem. Ergo etiam Vrias occisus est in typo legis, vt synagoga legis laqueis solueretur: quoniam quæ sub viro est mulier, viuente viro ligata est legi: si autem mortuus fuerit vir, soluta est à lege viri. Igitur viuente viro, vocabitur adultera, si iuncta fuerit alteri viro. Ergo non adultera humanæ conditioni, quæ licet sub lege fuerit, tamen oblita est legis, quodammodo obseruantia legis in gratiam vindicata est. Legis autem obseruantiam non Christus aboleuit: vnde & Vrias non Dauid occidit, sed occidi à bellatoribus passus est: hoc est profanari ritum obseruantiæ ex lege venientis, per incursionem barbarorum & captiuitatem Iudæorum passus est Christus. Denique Vrias, lux mea dicitur. Qui autem Christi lux, nisi lex & euangelium? Si enim crederetis Mosi, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit. Quia lux Christi in lege præcessit, cuius postea in euãgelij gratia quasi in heptamyxo septiformi spiritu vniuersa mũdi hui' impleuit. Hinc ergo legi carnem sustulit vel ecclesiam, & sibi coniunxit, cuius legis lumen populus hostilis imminuit, quando legis sancta violauit. Imminuta ergo lux dei est in populo Iudæorum, quia cæcitas ex parte in Israel contigit, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Superest adhuc quartum mysterium, quod quæso placidis accipiatis auribus, & mentem nostram non verba pendatis: non enim in verbo est regnum dei, sed in virtute. Adulterium factum est, & homicidium factum est. Hoc est quod dictum est ad prophetam, Sume tibi baculum nucinum. Et alibi virgam nucinam legim', per quam intelligimus ius quoddã & summam prophetiæ, quę more nucis foris amara in cortice, dura in medio testa, tenera intus est fructuosa. Et si igitur in historia amariora auditis, in typo dura cognoscitis, sperate tamẽ in mysterio fructuosam. Adulterium, inquam, in typo salutis est factum. non enim adulterium omne damnandum est. Denique ad prophetam dictum est, Vade, accipe tibi vxorem fornicariam. Dominus iubet, cum ea quæ fornicaria fuerit, esse coniugiũ: cuius coniugij (vt supra diximus) partus est Christus. Nanq; filio qui ex fornicatione natus, à domino nomen impositum est Iezrahel, quod est diuina generatio. Si ergo pia illa copula fornicaria, etiam ista vtique pia societas adulteræ copula est. Sed illa de Iudæis: de diuinis autem nõ audeo, licet pium, adulterium nominare, ne quem vel sonus sermonis offendat, licet sensus venerationis in promptu sit: quod potest tamẽ cautius dici, & si non expressius, ex disparibus copulis contubernium pium factum est: verbum scilicet caro factũ est. Non sunt enim legitima consortia diuinitatis & carnis: nec vt quodam fœdere conueniente naturæ, caro animæ & anima carni, ita etiam diuinitas & caro iusti seruant quodammodo thori legem. Suscepit carnem deus, assumpsit animam, per inusitatam nec legitimam incarnationem consortium fecit esse legitimum, vt sit deus omnia in omnibus. Denique vt scias esse mysterium, interpretare vocabula. Dauid enim accipis in typo Christi. C Bethsabee, filia sabbati, aut filia plena, vel puteus dicitur iuramenti. Quid igitur expressius, quàm quod filia sabbati caro Christi est? quia misit deus filium suum factum ex mulie re, factum sub lege. Eadem plena, quia in passione eius legis est plenitudo, vel quia plena spiritus sancti. Iesus enim plenus spiritu sancto regressus est à Iordane. Eadem etiam puteus iuramenti, hoc est religionis & fidei. Et bene puteus, quia flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hanc ergo assumens sibi deus verbum copulam fecit esse legitimam, quod mysterium illæ nuptiæ designarunt quæ sunt in Canticis canticorum, quibus Christo ecclesia, & spiritui caro nubit. Et ideo circuncursabat & quærebat vbique dei verbum, quia vulnerata, quia nuda, quia adultera in omnibus (& si immaculata in Christo) quærebat caro misera redemptorem. Hanc sibi Christus iunxit, vt immaculatam redderet: hanc sociauit, vt auferret adulterium. Et quia sub lege erat, moriendum fuit vt liberaretur à lege, vt per illam mortem, velut quoddam legis & carnis matrimonium solueretur. Mortua est igitur in Christo caro, vt nos mortificati legi per corpus Christi (sicut Apostolus dixit) essemus alterius qui ex mortuis resurrexit, & passiones cupiditatéſque carnis, & cogitationes peccatorum, quæ per legem erant in membris nostris, in illa morte morerentur: nos autem soluti à lege mortis, quasi noua Christi copula, in nouitate spiritus refurgeremus. Et tamen qui legem in Christi carne soluerunt, eámque putauerũt esse violandam, omnes iussu Dauid à bellatoribus interempti sunt. Quo indicio ostenditur, id quod posteriora docuerunt, esse signatum, quod eorum qui Christum interfecerunt nullus euaserit. id quod euidẽtissime reuelatur, eos quos ante mortem assumpserat Iesus, sicut Iudæos, periisse paruulos & informes: eos verò quos post mortem adsciuit in numero filiorum, regno esse seruatos. Vnde iuxta hoc mysterium cõuenit quod primus in Iudæis fuerit partus infirmus, vt postea in Christianis

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis fieret fructus æternus. Sed iam ad nuncium transeamus. A Nam superioribus diebus tractatus nobis de illo inuidioso adulterio & homicidio Dauid prophetæ fuit: decursisq; mysteriis, non solũ nihil quod condemnaretur, sed etiã quod laudaretur, inuenimus. Nunc tractatus incipit esse de nuncio: quem decursi psalmi titulus iam sæpe repetitus ostendit. Sic enim est, Psalmus Dauid intellectus, cum venisset ad eum Nathan propheta: cum intrasset ad Bethsabee. Itaque & hæc pars historiæ retexenda est, quæ huiusmodi est. Diues, inquit, & pauper intra vnam erãt ciuitatem. Diuiti multa armenta, multę oues, pauperi vna ouis, quæ de pane & vino pauperis alebatur, & in sinu eius requiescebat. Venit hospes ad diuitem, diues neque de armento suo, nec de gregibus suis aliquid abstulit, sed vnam ouem pauperis occidit. Hoc vbi cognouit Dauid: Morietur, inquit, vir ille, & restituet quadruplum. Respondit Nathan: Tu es. Deinde aperuit ei cœleste mandatum, dicens mandasse dominum, quod multa illi bona sublato de pastorum numero contulisset, B quódque in eum suam misericordiam profudisset, & ideo quoniam peccato exasperasset dominum, abducẽda eius omnia, rapienda ab hostibus, depopulandam domum. Tunc ait ille: Peccaui. Et respondit Nathan: Quoniam peccasse te confiteris, remittet tibi dominus peccatum, sed filius tuus qui natus est ex Bethsabee, morietur. Hoc filio ægrotante, Dauid fleuit, humi iacuit, cilicio se operuit, ieiunauit: vbi mortuum cognouit, surrexit, lauit, cœnauit, alios consolatus est. Videte quàm multa. Primo omnium, quod deus pius & misericors est, & quæ nobis aduersa contingunt, pro precio nostri erroris excipimus. Didicimus igitur captiuitatẽ precium esse peccati. hæc enim decernitur pœna pro crimine. Deinde illud aduertimus, quod regum lapsus, pœna populorum sit. Sicut enim eorum virtute seruamur, ita etiam errore periclitamur. Vnde optandum est nobis, vt regẽ glorioſum atque perfectum habere possimus. Nos ergo qui regem volumus habere perfectum, dominum nolumus habere perfectum? An vero illi possunt velle hominem esse perfectum, qui deum nolunt esse pefectum? Illud etiam breuiter textus operatur historiæ, vt aduertamus quàm cito veniæ spes sequuta sit. Non mediocre autem, quod Nathan denunciauit ei: hoc est inferior propheta. Grauis enim verecundia pudórque delicti, ab inferiore reprehendi. Videtis quod culpa gratiam minuat? Sciebat Nathan, quod Dauid nesciebat: adeo caligat animus, obumbratus quadam nube vitiorum. Deinde hic est Nathã, qui in superioribus Dauid acceptum domino prophetauit, vt doleret eodem redargutum esse peccatum, quo prophetãte meritum fuerat prędicatum. Sed iam mysterium requiramus. Duo, inquit, viri erant in vna ciuitate, vnus diues & alter pauper. Quis est hic diues aut pauper, nisi forte vnus populus Iudæorũ, & alter, populus Christianus? Ille diues in lege, diues eloquiis dei sibi creditis, diues ꝓphetis, diues oraculis: hic vero pauper. Sed nolite hanc refugere paupertatem, quam sequitur regnum cœlorum. Scriptum est enim: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorũ. Bona paupertas, quæ quod habuerit, non amittit. Bona paupertas, quæ si thesaurum non habet pecuniæ, habet tamen thesauros scientiæ atque sapientiæ. Nolite filij quasi vilem despicere paupertatem. Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum. Nolite quasi magnis inuidere diuitiis. Diuites eguerunt, & esurierunt. Sed si vultis habere bona, dominum quęrite. Inquirentes enim dominum, non deficient omni bono. Ergo nolite recusare omnem paupertatẽ. Pauper erat Petrus, & quem donaret numulum non habebat, sed precioſiorem omni pecunia donabat salutem. Pauper erat ille Lazarus in euangelio, sed ille qui ante in ostro iacebat & purpura, optabat post exitum vitæ stillante digito pauperis refrigerari. Quamuis ille ostro superbus regio, & purpuratis vestibus, vulnera pauperis diues fastidioſus horruerit, tamen in inferis locatus optabat eo loci fuisse quo Lazarus. Quo loco lectio non videtur pecuniarum diuitem pauperémque describere, sed eum pauperem, qui pro fide & deuotione vulnera corporis non horruerit, famem ieiuniúmque tolerauerit. Dum igitur haberet populus Iudæorum in suis gregib' plurimas copias hostiarum, tamẽ vnam ouiculam quam populus ille pauper habebat eripuit, glorioſæ illi subiiciens passioni. Vis scire quam ouem? Sicut ouis ad victimam ductus est. Qui pane pauperis alebatur, & potu pauperis vtebatur, & in sinu pauperis dormiebat. Nostris enim alebatur alimentis, in nostri pectoris gremio quiescebat. Nam in Iudæorum sinu quiescere se non posse memorauit, dicens: Filius hominis non habet vbi caput reclinet. Et venit hospes, inquit, ad virum illum diuitem. Quis est iste hospes, nisi miserabile peccatum? Etenim culpa in hunc mundum tanquam hospes intrauit, aliena nostræ & peregrina naturæ. Itaque non de suis gregibus hostiam obtulit, sed accepit ouiculam pauperis, & occidit. Cuius quidem passio licet ad sacrificium salutare proſecerit, tamen videtur illis fuisse suratum alimentum, & cibus culpæ, incentiuúmque peccati. Denique Iudas panem accepit à Christo, & tunc magis repletus est diabolo: quia non accepit ex fide, qui tam hospitali domino proditionem parabat. Et iratus est Dauid ad virum illũ. Diximus quod per prophetam Iudæorum populus declaratur, & ideo sub hac figura se ipse condemnat. Dignus est morte vir ille qui fecit hoc, & ouiculam restituet in quadruplũ: hoc est, periturum populum Iudæorum, sed cumulationibus bonis futurum populum Christianum: quia præstabilior est præsentibus, status qui ex resurrectione debetur. Propositum mei fuit (vt meminisse dignamini) aduersus eos qui homicidium adulteriúmque sancti Dauid arguendum putant, qualicũque meo respondere sermone: & ita fauore vestræ vnanimitatis tractatus nostri cursus euasit, vt prædicandus ore omnium videretur, quem putabamus non posse defendi. Sed quoniam nostro vir sanctus auxilio non indiget, iam ipse vobis pro se loquatur, & factum suum ipsius oratio defendat. Miserere, inquit, mei domine, secundum magnam misericordiam tuam. Noua, nisi fallor, fratres chariſſimi coniũctio ista sermonis, vt magna misericordia diceretur. Non facile alibi lectum memini, & ideo quæ sit magna misericordia non facile dixerimus. Legimus tamen magnam dei virtutem. Et ideo considerantes quæ magna sit virtus, cõiicere poterimus, quam misericordiam magnam voluerit designare. Legimus enim in sancto Hieremia. Quis es domine? Tu fecisti cœlum & terram, in magna virtute tua, & brachio excelso. Virtus ergo magna cœlum fecit. Quæ est virtus magna? Patris, an filij? Magna vtique patris virtus est: ipse enim per filium cœlum fecit & terram, sicut habes, In principio fecit deus cœlum & terram. Tamen & filius magna virtus est. Nã cum virtutem patris filium legeris, sicut habes Christum dei sapientiam atque virtutem, vtique cum virtus patris filius sit, magna virtus est filius. Quemadmodum igitur omnipotens denegatur, quem fatemur magnam dei esse virtutem? Hæc igitur magna virtus cœlum fecit, & filius, sicut habes, Omnia per ipsum facta sunt. Ergo si & pater fecit & filius, vtique facti vnitas, operationis indicat vnitatem. Non ergo operatio patris & filij diſcrepat. Si autem vna opera, vna vtique operationis potestas est, & maiestas vna factorum est. Hæc de patre & filio. Quid ergo silemus de spiritu, præsertim cum scriptura nos diuina non patiatur silere? Dat enim locus opportunissimum testimonium, ad sancti spiritus vnitatem cum patre & filio comprobandam, vt eius quoque operationem ab opere patris & filij dissociare nequeamus. Legimus enim magnam virtutem patris esse, quod cœlum fecit, magnam virtutem etiam filium esse, quoniam cœlum fecit, nec solum fecit, sed etiam firmauit. Verbo enim domini cœli firmati sunt. Ergo si & fecisse & firmasse cœlum, magnæ virtutis est, etiam spiritum sanctum à maiestate magnæ virtutis separare non possumus, quia scriptum est, Et spiritu oris eius omnis virtus eorum. Namque cum cœlum fieret & terra, superferebatur spiritus. De quo alibi ait propheta Dauid, Emittes spiritum tuum & creabuntur. De quo etiam alibi dixit, Quoniam videbo cœlo tuos opera digitorum tuorum. Non enim corporalibus digitis deus cœlum fecit & terram, sed spiritus gratia septiformis: illo videlicet digito, de quo habes in euangelio: Quod si in digito dei eiicio dæmonia. Si igitur digitus dei spiritus est, quoniam brachium dei filius est, vtique spiritus cooperatus patri & filio, C D

per

Universidad de Deusto
Biblioteca

per vnitatem operationis cœlum fecit & terrã. Ideo enim digitum filius nuncupauit, vt tanquã vnius corporis, ita diuinitatis exprimeret vnitatem. Itaque si magna virtus cœlum condidit, vtique magna sapientia cœlum cõdidit, quia scriptum est, Omnia in sapientia fecisti. Didicimus igitur quæ magna sit virtus, colligamus nunc quę magna sit misericordia. Si magna virtus cœlos fecit, & magna misericordia debet esse de cœlo. Iustitia enim de cœlo prospexit, & misericordia venit è cœlo. Magna ergo facta misericordia, quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ergo magna virtus cœlos fecit, magna virt' cœlos inclinauit, sicut legimus, Et inclinauit cœlos & descendit. Quo ostenditur nunquam diuinitatis suæ exors fuisse dei filius, nec cũ inter homines versaretur, quoniam & si susceptit quod non erat, non destitit tamẽ esse quod erat. Itaque cum dicitur, Et inclinauit cœlos & descẽdit, non tã videtur cœlos inclinasse, quàm ipse de cœlo descẽdisse. Nam cum pater filium alloqueretur in terris, si tot angeli ministrarent, non tam mutasse videretur sedẽ dei filius, quàm trãstulisse. Ergo didicimus magnã esse misericordiam. Itaque si magna misericordia est descendisse de cœlo, quæcunq; sit multitudo miserationũ tuarum, dele iniquitatem meam. Non enim idem significat vterque versicul', sed illud ad incarnationẽ refertur, hoc vero quod sequitur, ad eas referẽdum videtur quas deus in carne suscepit iniurias, quia ieiunauit, quia esuriuit, quia fleuit, quia vapulauit, quia crucifixus est, quia mortuus est, quia sepultus est. Hæc enim carnis, nõ diuinitatis insignia sunt. Et necessarium fuit, vt ærumnarũ multitudinem miserationum multitudo depelleret, profutura nobis dominicæ certamine passionis. Nõ enim sua peccata delebat, quia peccatum nullum fecerat: sed quia peccatum factus est, nostra erant delenda peccata, sicut Dauid dixit, Dele iniquitatem meã. Quid est dele? Videamus hoc verbum: non enim ociosum est. Denique & alibi ait, Ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero. Sunt profecto alte impressa quædam conscientiæ nostræ vlcera delictorum, & quædam mentium nostrarum animorúmque vibices, quæ errorum nostrorum obduntur vlceribus. Habet ergo culpa characteres suos & apices, quibus proditur, quod non ingenio nostro affingimus, sed prophetica authoritate signamus. Scripta est ergo, & vbi scripta sit vide. In pectore, inquit, cordis tui. Hoc est, ibi scripta est culpæ series, vbi etiam forma virtutis, nõ in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Sed quæ bona sunt non atramento scribuntur, sed spiritu dei viui. Quæ autem viciosa, graphio ferreo & vngue adamantino. Talis propemodum scriptura, qualis est pœna peccati. Scribitur illa graphio ferreo, hoc virga ferrea coercetur, sicut scriptum est, Reges eos in virga ferrea. Alia est illa recta virga regni tui, quæ supplicio coercet noxios, ac innoxios gubernat imperio. Ergo scripta est culpa, videamus vbi. Non foris, sed int' in corde tuo, & in pectore tuo. Sicut enim prope est verbum in ore tuo & in corde tuo, sic infidelibus in ipso corde exprimitur figura peccati, & erroris effigies. Intus igitur est culpa, intus est & virtus. Et ideo dominus, Sentio, inquit, de me virtutem exisse, vt ostenderet quæ bona sunt de interiore procedere, & contra, quæ mala sunt de interiore prodire. Non enim quod intrat, inquit, in os coinquinat hominẽ, sed quod exit de ore. De corde enim tuo cogitationes procedunt, & ideo caue ne de corde tuo malæ cogitationes procedant, quæ te posteriore tempore arguãt & accusent. Non enim deus testimoniis ad reuincendum te argumentisque indiget, tua te ipse culpa accusat & prodit. Deide bene in hoc psalmo Dauid dicit, Et delictum meum cõtra me est. Væ enim mihi quod latere cupio, & latere non possũ. Quomodo enim latebo, qui inscripta in pectore meo gero meorũ indicia delictorum? Nudabitur in illo iudicij die vniuscuiusque pectus, testimoniũ reddente omnibus conscientia sua, & inuicem accusantibus cogitationibus aut etiam defendẽtibus, in die qua iudicabit dominus occulta hominũ. Quis pudor ille cum prodi omnibus cœperit quod putabamus occultũ? cum aperire se cœperit vniuscuiusque imago delicti, vt vnusquisq, sui criminis serie reuincatur? Quis pudor cũ illũ quem despicabilẽ in hoc seculo iudicabas, videris esse prę-

A tum? cum illum seruũ tuum, illum quem iuxta seculi huius astutias ineptum & inhabilem arbitrabaris, in placitis sibi diuitiis cognoueris honoratũ? Ergo dum viuimus, confugiamus ad eum qui potest delere peccatum? Nec vereare, quod graphio ferreo scriptum est, & vngue adamantino: hic enim portas ferreas adamantinásque cõfregit, nec timeas culpam fateri. Confessus est Dauid, agnouit iniquitatem suam, agnouit errorem, & ideo ait, Quoniam iniquitatem meam ego agnosco. Dauid agnoscit, & tu non agnoscis? Dauid fatetur, & tu negas? Paulus se nocentem clamat, & tu te innocentem asseris? Non est igitur maximus erubescendi locus, quando cum plurimis peccati mixta consortia sunt. Sequamur tamen studium corrigendi. Neque rursus paueas, ne culpæ confessio teneatur ad pœnam: bonus enim & misericors deus non solum culpam ignoscere confitentibus, sed etiam præmia corrigentibus impertire consuevit: si tamen vnusquisque sibi donari petat, quod intelligit non latere. Dic ergo iniquitates tuas, vt iustificeris. Dei vox ista est, volentis ignoscere: dei vox ista est, promittentis quod tuum velit delere peccatum. Tibi peccaui (Dauid dicit) & malum coram te feci. Hoc est, & si homines non vident, sed tu vide: & si homines me diiudicare non possunt, qui participes delictorum sunt, tu tamen iudex es singulorum, quia expers es delictorum. Quamlibet in corde intimo cogitationes noxiæ lateant, coram te tamen sunt, qui potes dicere, Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Nempe Christus hoc dicit. Qui ergo nouit quid in corde sit scriptum, potest delere quicquid in corde conscriptũ est. Cui se fatetur noster Dauid non solum in seipso, sed etiam in primo homine peccasse, dum præcepta diuina temerãtur. Quo licet aduertere fratres dilectissimi quemadmodum omnes hereses, dum se impugnant, in se recurrant. Itaque Arriani, dum patris & filij separant potestatem, in eum furiosæ exitum disputatiõis incurrunt; vt cum Manichæis eorum concurrat assertio. Illi enim dicunt, alterum deum esse veteris, alterum noui testamenti. Quam prophanam assertionem ecclesia sancta condemnat, quę vnum deum legit, quia vnus pater, ex quo omnia, & nos in ipsum: & vnus dominus Iesus, per quem omnia, & nos per ipsum. Vtique omnipotens potestas & vna, patris & filij declaratur, vt nec patrem à noui testamenti gratia secernamus, nec rursus ab instauratione mundi filium separemus. Denique consideremus vtrunque, cùm idem deus vtriusque sit conditor testamenti. Nempe omnes in primo homine peccauimus, & per naturæ successionẽ, culpæ quoque ab vno in omnes transfusa successio est. In quem ergo peccaui? In patrem, an in filium? Vtique in eum qui mihi credidit, quod non seruando peccaui. Mandatum est homini, vt ab omnibus gustaret quæ erant in paradiso, sed lignum scientiæ boni & mali non tangeret. Adam ergo in singulis nobis est. In illo cõditio humana deliquit, quia per vnum in omnes pertransiuit peccatum. Video summam mihi creditam, video quæ præuaricationis æra contraxerim, dum vetita & interdicta degusto. Hinc debeo commissæ sortis vsuram, quia creditum mandatorum cœlestium fœnus, intemerata fides seruare non potuit. Agnoscamus etiam creditorem, agnouimus debitorem. Nempe ius est vt exigat & relaxet, & ideo idem relaxat, qui ius habet exigendi. Cum igitur in euãgelio Christus dixerit mihi, Remissa sunt tibi peccata tua, nõnne eundem intelligo dominum sortis, quem arbitrum venire cognosco? Aut si pater credidit & filius relaxauit, non per vnitatem, vt nos dicimus, sed vt Arriani asserunt, per distantiam potestatis, alius ergo deus credidit, alius relaxauit. Vnde incurrunt, vt Manichæorum perfidiam non euadant. Deinde vnum dicendo bonum deum, aduertant quos laqueos dementiæ suæ incidant. Si bonus est qui credidit, quomodo non est bonus qui relaxauit? Ergo cum illis partem habeant Arriani, in quorum assertionem perueniunt. Nec mirum si is qui semel deuiare cœpit à vero, nexibus se alieni erroris inuoluat. Et ideo vna est sententia, quæ hæreticorum omnium machinas destruat, vt vnius potestatis, maiestatis atque virtutis trinitatem esse credamus, & ideo quod filius fecit, non separemus à patre, nec ab eo quod pater mãdauit, filium segregemus. Ita enim fiet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt non alterum deum veteris, alterum noui testamenti inducamus, sed per vnitatẽ potestatis & filius in patre, & pater intelligatur in filio, & filius fœneretur in patre, & pater relaxet in filio. Nam & pater dimittit peccatũ, filium dimisisse iam dixim⁹. Accipite quia dimittit & pater. Dimitte, inquit, nobis debita, id est peccata nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Vtique ex persona nostra hoc filius patri dicit. Nec ideo dicit, quasi dimittere ipse non possit: sed ideo dicit, vt vnitatem potestatis intelligas. Denique si authoritatem quæris in filio: Iam vos, inquit, mundi estis, propter sermonẽ quem locutus sum vobis. Dimittit sermone, dimittit imperio: sed cum ratione dimittit, dicens: Vade, & posthac vide ne pecces. Habes authoritatẽ, quia vetera donauit: habes iudicium, quia futura præscripsit.

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI,

de interpellatione Dauid.

MVlti quidẽ deplorauerunt infirmitatẽ fragilitatis humanæ, excellentius tamen cæteris sanctus Iob, & sanctus Dauid. Ille superior, directus, vehemẽs, & acer, & quasi grauibus exasperatus doloribus, maiore cothurno: hic blandus & placidus atque mãsuetus, mitiore affectu, vt vere, quem imitandum sibi proposuit, cerui imitaretur affectũ. Nec te moueat, si tãtum prophetã ferę similitudine videar prędicare, cum legeris ad apostolos dictũ: Estote astuti sicut serpentes, simplices sicut columbæ. Sed tamen quãuis istiusmodi similitudines piis astruantur exẽplis, sitque innocẽs & mitis natura ceruorum, illum cerũ ad imitationem prophetę propositum hoc loco arbitror, de quo Salomon paternæ mẽtis assertor in Prouerbiis dixit, Ceruus amicitię, & pullus gratiarum cõfabuletur tibi. Verus enim dei filius in semetipso naturã quam animantibus ipse donauit expressit, qui in hunc mundum tanquam ceruus aduenit, & cũ his se mira simplicitate iũgebat, à quibus ei parabãtur insidiæ. Fertur enim huiusmodi ceruorum esse simplicitas, vt cum se exagitari viderint, his sese equitibus annectãt, qui ministerio fraudis appositi, fugæ specie, ac simulatione societatis inductos, ad retia vsque deducãt. Ita ergo dominus, tanquã ignarus periculi atque improuidus, Iudæis dolũ sibi struentibus admiscebatur, & societatem Iudæ proditoris sibi assciuit, cuius simulatione funesta, vsq; ad crucis laqueos, & passionis retia peruenit. Vnde conuersus ad eum dixit: Iuda, osculo filiũ hominis tradis? Et hoc quidem modo venit ad synagogę retia, volénsque se induit, sed non implicitus est, nec instrictus, qui omnes resoluit. Denique eminebat super retia. Et quia eum sui non susceperant, vocabat ecclesiam, & suam ei gratiã cõferebat, sicut ipsa sancta ecclesia in canticis protestatur dicẽs: Adiuraui vos filiæ Hierusalẽ in virtutibus & fortitudinibus agri, ne suscitaueritis, & ne resuscitaueritis charitatẽ, vsquequo voluerit. Petit ergo in odore agri quem olebat sanct⁹ Iacob, id est illa fide illa deuotione excitari spõsam suam à filiabus Hierusalẽ vt festinet ad spõsum, & excitari eius in se charitatẽ, aut etiam ipsum excitari, quia charitas spõsus est. Deus enim charitas est, sicut dixit Ioãnes. Sed ille nõ est passus se ab eis excitari: quia spõte properabat, egressus de thalamo, exultauit vt gigas ad currendã viam. Vidit eum spõsa, & vocem venientis audiuit: subitóque conuersa ait: Ecce, hic aduenit saliens super mõtes, transiliẽs colles. Maiores enim salit, minores trãsilit, ne pie festinationis impediměta patiatur. Similis est, inquit, cõsobrinus meus capreolæ hinnulóque ceruorum super mõtes Bethel. Bonus ceruus, cuius mons est domus dei, in quam tanta celeritate currebat, vt spõsę vota & desideria præueniret. Denique quem de longinquo venientem vidérat, repẽte sibi adesse cognouit. vnde & ait: Ecce hic est post parietẽ nostrum, prospiciens per fenestras, eminẽs per retia. Respondit consobrinus meus, & dixit mihi: Exurge, veni proxima mea, formosa mea, columba mea, quia ecce hyems prẽteriit, imber abiit, discessit sibi, flores visi sunt in terra. Hyems, synagoga est: imber, populus Iudæorum, qui solem videre nõ potuit: flores apostoli sunt. Et addidit: Messis incisionis aduenit, vox turturis audita est in terra nostra. Messis illa, ecclesiæ fides est: vox turturis, pudicitia est. Nec his solis contentus, sed etiam cerui similitudinem susc ipit Christus, quia veniens in terras serpentẽ illum, diabolum sine vlla sui offensione protriuit, cui calcaneum suum obtulit, sed eius venena non sensit. Vnde dictum est ei: Super aspidẽ & basiliscum ambulabis. Simus ergo & nos cerui, vt super serpentes ambulare possimus. Erimus cerui, si vocẽ Christi sequamur, quæ nos & præparat ceruos, & facit morsus serpentium non timere: ac si qui forte fuerint vulnerati, aufert eorum dolorẽ, soluẽdo delictum. De his ceruis dicit dominus ad Iob: Custodisti partus ceruorum, numerasti autẽ menses eorum, plenos partus. Partus autem eorum soluisti, vel enutri filios eorum, vt non timeant. Audi quomodo non timeãt filij ceruorũ talium. Doceat te Esaias dicens: Et puer paruulus mittet manum in cauernã aspidum, & nõ illis nocebunt. Et vt agnoscas quod ecclesiæ filios significare videtur, addidit: Partus autem eorum emittes, dirumpẽt filij eorum, & multiplicabuntur, in generatione, exibunt, & non reuertentur retro. Nemo enim mittẽs manum ad aratrum, & aspiciẽs retro, habilis est regno dei. Merito ergo ceruus fact⁹ est dominus, vt tales sibi ceruos domin⁹ præpararet. De quib⁹ ait: In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si mortiferũ quid biberint, non eis nocebit. Tollebant enim serpentes, cum spiritu oris sui sancti apostoli de latebris corporum eruerẽt nequitias spirituales, nec venena mortifera sentiebant. Denique cum exiliens de sarmentis Paulũ vipera momordisset, videntes Barbari pendentem viperam de manu eius, putabant repente moriturũ. At ille stabat intrepidus, nec vulnere mouebatur, nec veneno infundebatur. Vnde videntes eum, non tanquam hominis conditione genitum, sed tanquam dei gratia editum, supra homines esse arbitrabantur. Vide ceruum viperam de latebris eruentem, spiritu diuino, qui erat in naribus eius, sicut dixit dominus ad Iob. Conuersus, inquit, Paulus in spiritu, & respiciens cum dolore, ait ad Phytonem: Præcipio tibi in nomine domini nostri Iesu Christi, continuo exire ab ea. Et exiuit eadem hora. Vide ceruum venientem ad baptismum, qui sacri fontis ablutus irriguo, omnia persecutionis venena reiecit. Vide ceruum dominum Iesum, quando venit ad Ioannem Baptistam, & dicente sibi Ioanne, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me, respõdit: Sine modo. Et hoc dicto, in aquas (salutem sitiens publicam) tota auiditate descendit. Sed iam satis nobis in exordio tractatus, sicut in principio anni, more vulgi ceruus alluſit. Pergamus cætera. Interpellat (vt dixi) Dauid dicens ad dominum: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus. Sitiuit anima mea ad deum viuum, quando veniam, & apparebo ante faciem dei. Aestuat sanctus, nec sese capit. Maior animi magnificentia, quàm cuiuslibet corporis magnitudo: & securus meriti, de terrenis ad cœlestia euolare desiderat, sicut & alibi dicit ipse: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Hic enim sunt laquei, quibus & si non implicatur iustus, tamen impeditur, hic dolores & sollicitudines, illic lætitia, ibi gratia, hic postremo corporis vincula, quæ Paulus soluere gestiebat, vt omnibus exutus impedimentis, domino liber assisteret. Hoc ergo sitiebat anima Dauid, vt iam non per fidem, sed facie ad faciem deum videret, nec solum peregrinaretur à corpore, sed corpore solueretur. Dissolui enim & cum Christo esse multo melius, quia iusto mori est lucrum. Et grande quidem lucrum carere peccato, delictorum illecebris non moueri. Quis enim mundus à sorde, quando nec vnius diei vita hominis in terra caret delictorum contagione? Viuendo ergo damna contrahimus innocẽtiæ, morte finem erroris adipiscimur. Lucrũ ergo morte

acquiritur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quiritur, vitæ autē vsu tanquā miseris debitoribus vsurarij nominis ad reatū scenus augetur. Et bene sitit anima, quæ festinat ad fontē, non aquæ istius, sed vitæ æternæ, de quo supra dixit, Quoniā apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Merito ergo Dauid properabat peruenire & apparere ante faciem dei, cuius vultus lumē est, quia omnes quos dominus spectat, illuminat. Fuerūt, inquit, lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus. Ibi bene lachrymæ panes sunt, vbi esuritur iustitia. Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Sunt igitur lachrymæ quæ panis sunt, & confirmant cor hominis. Cui disputationi etiam illud ecclesiasticum conuenit dictum. Mitte panē tuum ante faciem aquæ, quia vbi panis cœlestis, ibi aqua gratiæ: quoniam recte accipiunt substantiam verbi & mysticę rationis alimentum, quibus flumina aquæ viuæ de vētre labūtur. Similiter quoque hic panis ibi viuus, vbi aqua lachrymarum, & fletus est pœnitentiæ. Sic enim scriptū est, In fletu exierunt, & in consolatione reuocabo eos. Beati ergo quorū panis lachrymæ, qui ridere meruerunt, quia beati qui fletis. Horum memor, inquit, effudi super me animam meam. Sanctus colligit ab his quæ foris sunt, & supra se effundit animam suam, vt anima supra corpus effusa infirmitatem carnis abscondat, tegat corpus ad pœnitentiam, & virtus vbique animę mentisque prætendat. Vnde & in posterioribus dicit, Effundam in conspectu eius orationem meam. Vbi effunditur oratio, ibi peccata sunt. Quorum autem memorē se dicit? Eorum vtiq; quæ desiderabat vt veniret, & appareret in conspectu dei, vt eius aulam illam videret æternam, in qua spaciabatur animo, & præsumpto delectabatur ingressu: Quoniam ingrediar, inquit, in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum dei. In voce exultationis & confessionis, sonus epulantis. Non immerito flebat, quoniam versaretur in terris, cui cœlestia tabernacula debebātur, & quem aulæ potentis expectabat introitus. Denique illam solam omnibus regni sui opibus præferebat, sicut ipse testificatus est alibi dicens: Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ, & vt videam delectationem domini. Delectatio domini in ecclesia est. Ecclesia est imago cœlestium. Etenim postquā vmbra præteriit, imago successit. Vmbra, synagoga est. In vmbra lex, in euangelio veritas. Ideo in euangelij lumine veritatis imago resulget. Flebat igitur propheta, quia differebantur plena gratiæ bona & referta lætitiæ. Denique & in posterioribus dicit: Heu me, quia incolatus meus prolongatus est. Et ideo interpellabat dominum, quia ad meliora properabat. In ipsis tamen afflictionibus seculi magna erat cōsolatio præsentium, spes futurorum. Quis enim non erigeret animā, qui posset sperare in tabernaculo cœlesti, beata illa sibi cōsortia reseruari? Sed quia infirmæ conditioni plerūque futura tædio sunt, præsenti vexatione, ideo & sancti prophetæ insurgētibus corporis fluctibus anima turbabatur. Nolo enim mireris si propheta animā suam dicit esse exagitatā, cum dixerit ipse dominus Iesus, nūc anima mea turbata est. Qui enim suscipit infirmitates nostras, nostrum quoque suscipit affectū, in quo & tristis erat vsque ad mortem, nō propter mortem. Mors enim voluntaria mœstitiam habere non poterat, in qua futura erat vniuersorum lætitia, vniuersorum refectio. De qua & alibi dixit: Et surrexi, & vidi, & somnus dulcis factus est mihi. Bonus somnus qui fecit non esurire esurientes, non sitire sitientes, quibus sacramentorum dulcedinem præparauit. Quomodo ergo anima eius timore turbata est, qui fecit aliorum animas non timere? Tristis ergo vsque ad mortem, donec cōsummaretur gratia, quod probatur ipsius testimonio, dicentis de morte sua: Baptismate habeo baptizari, & quomodo angor, dū perficiatur. Turbatus igitur Dauid lubricis anfractibus seculi dixit: Quare tristis es anima mea, quare conturbas me? Spera in deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, & deus meus. Ergo quando anxij sumus & solliciti, spes nos futurorum expectatione confirmet. Vide singula. Spera, quoniam cōfitebor, inquit. Non confiteor, sed confitebor, hoc est, tunc melius confitebor, quando reuelata facie gloriam domini speculatus, in eadem imagine reformabor. Subitō cum se cōsolaretur, in se reuersus ait: Ad meipsū anima mea cōturbata est. Id est, qui alios confirmare debeo, ipse cōturbor. Et quia ex me non habeo firmamentum, de authore sumamus. Propterea, inquit, memor ero tui de terra Iordanis & Hermonim. Memor est de terra Iordanis, in quo gratia memoriam deuotionis accumulat. In Iordanē Naaman Syrus ille descendit, & mundus à lepra factus est. In Iordane baptizatus est Christus, quādo formam lauacri salutaris instituit. Iordanis nomen descensionis significat, quia descendit dominus Iesus, qui à contagio delictorum vicinos Iordanis fluminis emundauit. Hic fluuius exit de Aegypto, & diuidit terram repromissiōis. Ergo qui turbatur, si boni cōsulit, ex Aegypto exit, & sequitur viam lucis. Hermonim etiam viam lucernæ interpretati sunt. Exi ergo prius ex Aegypto, si vis lumen Christi videre. Exiuit Chananæa à finibus gētium, & Christū inuenit, cui dicebat, Miserere mei fili Dauid. Exiuit ergo Moyses ex Aegypto, & propheta factus est, & remissus ad populū vt de terra afflictionis populū liberaret. Lucerna autem in Christi corpore. Hæc tibi lucerna viam monstrat. Vnde & sanctus ait, Lucerna pedibus meis verbū tuum. Lucerna, quod illuminauerit animas vniuersorum, & in tenebris viam monstrauerit. Euangelium, via lucernæ est. In vmbra lucer, id est in seculo. Vnde & alibi habes, Niue dealbabuntur in Selmon, id est in vmbratione. Iordanis quoq; Christ⁹, qui diuidit terram. Quomodo diuidat, audi. Et tuam ipsius animam pertrā sibit gladius, ad reuelandas multorum cogitationes cordium: eo quod sit nostrarū diuisor animarū, qui in intima cordis secreta descendat, & cogitationes mentium deprehendat. Hic gladius verbum est dei viuum. Denique ad Hebræos sic legis, Viuū est dei verbum & validum, & acutius omni gladio acutissimo, penetrátque ad diuisionem animæ & spiritus, artuúmq; & medullarū. Hic est fons Siloa, qui dicitur missus, quoniā Christus à patre dixit se esse missum. Est & illa diuisio quæ colligitur ex eo quod vtrāque ripā Iordanis tribus incoluerint Iudæorum, quoniā filius hominis qui posterioribus tēporibus descendit è cœlo (verus ille Iordanis, verus ille terrestrium atque cœlestium diuisor) possessionē diuiduam patrib⁹ dedit, vnā quæ possideretur in terris, alteram quæ futuræ vitæ meritis seruaretur. Quorū vtrunq; conuenit soli Christo, vel cœlestia diuidere, vel occulta deprehendere. Interiora enim diuidit, qui occulta deprehendit, quod est vtiq; diuinitatis insigne. Denique sic habes scriptū, quia dominus dixit, Lætabor & diuidā Sicimam. Hæc est illa magnifica portio, quā Iacob filio suo Ioseph præstantiorē omnibus deputauit. Vnde ait, Ego do tibi Sicimā, magnificum super fratres tuos, quam accepi de manu Amorræorū, in gladio meo & sagitta. Quæ diuisio soli domino debetur, quæ verbo hoc est spirituali illo veri Salomonis gladio comprehenditur. Quid est soli? Patri sine Christo, aut Christo sine patre? Minime. Cum solum dico patrē, & filium nō separo, quia in sinu & secreto patris filius est. Cum solū filium dico, & patrē iungo, sicut iunxit & filius dicens, Ecce venit hora, vt me solū relinquatis, sed non sum solus, quoniā pater mecum est. Sic ergo & pater solus beatus & solus potēs dicitur, vt ab eo filius nō sequestretur, qui in patre semper est. Denique præclare Ioannes, In principio erat verbum, sed sine patre non erat. Et deus pater erat, sed sine verbo nō erat, quia verbum erat apud deū. Hæc Sicima ecclesia est. Ipsam enim elegit Salomon, cuius latentem sibi elegit affectum. Hæc Sicima Maria est, cuius animam gladius dei trāsit & diuidit. Hæc Sicima, est ascendēs, sicut interpretatio habet. Quæ sit ascendens, audi dicentem de ecclesia. Quæ est quæ ascendit dealbata innitens super fratrem suum? Hæc est actinosa, quę Græce ἀκτινώδης dicitur, quod fide operibúsque resplendeat: cuius filius dicit, Opera vestra luceant coram patre meo, qui in cœlis est. Memor ergo est dei Dauid de terra Iordanis, & Hermonim à mōte modico. Quis est mōs modicus, cōsideremus, ne forte diuinitas Christi mons magnus. Denique cœlum & terram cōpleo dicit dominus. Si ergo diuinitas Christi mons magnus est, vtiq; incarnatio eius mons exiguus est. Vtrūque ergo Christus, & mons magnus & minor. Magnus vere, quia magnus dominus & magna virtus e-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ius: minor, quia scriptum est, Minorasti eum paulominus ab angelis. Vnde & Esaias dicit, Vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem. Idem tamen & ex magno minor factus, & ex minore magnus factus. Ex magno minor, quia cũ in forma dei esset, semetipsum exinaniuit, & formam serui accepit. Ex minore magnus, quia dicit Daniel, Et lapis qui elisit imaginem, factus est mõs magnus, & impleuit omnem terram. Lapis hic qui sit requiris, agnosce. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Idem tamen cum & exiguus videretur, magnus erat. Cui rei astipulatur Esaias dicens, Puer natus est nobis, filius datus est nobis, cuius* initiũ super humeros eius, & vocabitur magni consilij angelus. Omnia propter te Christus. Lapis propter te, vt tu ædificeris: mons propter te, vt tu ascendas. Ascende ergo super montem, qui cœlestia petis. Inde inclinauit cœlũ, vt tu esses vicinior: ideo surrexit in verticem montis, vt eleuaret. Non immerito ergo abyssus abyssum inuocabat, vt iste mons fieret exiguus, de quo Propheta ait, Abyssus abyssum inuocat, in voce cataractarum tuarum. Nõ prævalebat vetus testamentum ad istius mundi redemptionem: inuocabat, & quasi ad auxilium arcessiebat, nouum testamentum. Clamabat lex, annuncians euangelium. Erat enim semiplena, & ideo erat necessarius, vt veniret qui legẽ impleret. Finis enim legis Christus, ad iusticiam omni credenti, qui venit legem implere nõ soluere. Quomodo abyssus lex, audi Dauid dicentem, Iudicia tua abyssus multa. Simul hinc intellige, vtrunque vnius esse sapientiæ testamentum, quod quasi suum venit implere. Cataractas autẽ intelligimus profunda verborum, & vim cœlestis eloquij: quæ fluxere nobis sicut imber è cœlo. Ergo remediũ tædiorum omnium Christus, & scriptura diuina: atque in tentationib' vnum refugium. Denique vbi aduertit Dauid quod eleuationes fluctuum secularium super se venirent (quas necesse est plurimas subeam' in istius salo vitæ) memor domini miserationũ quas innumeris promisit oraculis, ad precem conuersus interpellat deum: sciens quod misericordia eius in luce mandatur, id est in lege, quia lex præcepta tua. In tentationibus autem, quasi in noctis tenebris, manifestatur. Vnde tanquam viator qui repatriare desideret, & peruenire quò tendat, confragoso tamẽ vitæ huius itinere fatigatus, ducem arcessit, & alleuamentum obsecrat. Apud me, inquit, oratio deo vitæ meæ: dicam deo, susceptor meus es. Bene nota iam sibi quærit auxilia, & promissi authorem conuenit, atque visitati muneris præbitorem: vt in subueniendo si meritũ hominis offendit, diuinum non offendat exemplum. Dicunt aliqui. Quando suscepit eũ deus? Vt hoc astruamus, veni mecum ad scripturę sacræ exordium: & vide quomodo dominus manibus suis de luto hominem figurauerit. Vnde & hic in posterioribus dicit: Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me. Quasi figulus quidam, fabricam carnis est operatus humanæ. Et ad Hieremiam dicitur: Descende in domũ figuli, & audies illic verba mea. Figulo vtique sæpe contingit, vt dum vas fingitur, cadat de manibus eius: & iterum colligat lutum vt vas reformet. Denique & Hieremias dicit: Descendi, & vidi quomodo cecidit vas, quod ipse faciebat manibus suis. Et iterum, inquit, fecit vas aliud, quomodo placuit ei. Recte ergo susceptor dicitur, qui manibus suis nos ipse suscepit, ipse plasmauit. Humani figuli vasa sunt illa, alia in honorẽm, alia in contumeliam. Omnes sumus vasa fictilia: & si rex sit aliquis, tamen fictile vas est. Vnde & Paulus, Habemus, inquit, thesaurum istum in vasis fictilibus. Et propheta de rege dicit, Depretiat' est Iechonias sicut vas, cuius opera nõ sunt necessaria. Et addidit: Terra audi verbum domini. Scribe virum istum abdicatũ. Quasi patrio iure, deus noster filios solet abdicare degeneres: ideo & in terra eos scribit, quia filij terræ sunt. Vnde cum Iudęi accusarent adulteram, dominus Iesus digito scribebat in terram. Iusti autem non in terra scribuntur, quibus dicitur: Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in cœlo. Suscepit ergo nos dominus, quando nos finxit: suscepit & quando nos iubet nasci. Vnde & iustus ait: Suscepisti me ex vtero matris meæ. Cuius matris? Priusquã te formarem in vtero noui te. Quos format & suscipit, exeuntes quoque suscipit. Et priusquam exires de vulua matris, sanctificaui te. Susceptor est qui susceperit manib', vt generis humani operator dicitur: & qui visitatiõe susceperit, vt protegat. Vnde alibi ipse dicit propheta: Qui habitat in adiutorio altissimi, dicet domino susceptor meus es tu, & refugium meum. Prima susceptio est operationis, secunda defensionis. Denique audi Moysen dicentem: Extendens alas suas assumpsit eos, & suscepit eos super scapulas suas: sicut aquila suscipit, quę fœtus suos examinare consuevit, vt teneat atque enutriat, quibus veræ indolis partus, & incorruptæ gratiam naturæ astipulari aduerterit: aut repellat, quibus in degeneris originis infirmitatem in tenera adhuc ætate deprehenderit. Quare mei oblitus es, & quare me repulisti? Deus non obliuiscitur. Impossibile est enim vt obliuiscatur, cui omnia quę sunt facta & futura præsentia sunt: sed nostra peccata meritum obliuionis ei infundunt, vt obliuiscatur eos quos indignos sua visitatione cognouerit. Eos enim cognoscit dominus, qui sunt eius. Tamen vbi aliqui iniquitatem operantur, his dicit: Non noui vos. Quis ergo qui possit deo dicere, quare mei oblitus es? Sed tamen commune hoc sanctis, nobisque inferioribus est. Sanctus dicit quasi meriti sui conscius: & tamen quo sanctior hoc humilior. Quod si vix sanctus dicit, quid ego dicam peccator, nisi ad illud referam, quare operis tui oblitus es? postremo, quare infirmitatis meæ oblitus es? Quid est enim homo, nisi quia visitas eum? Non ergo obliuiscaris infirmum. Memento domine quia infirmum me fecisti: memento quia puluerem me finxisti. Quomodo stare potero, nisi solidaturus hoc lutum semper intendas: vt de vultu tuo soliditas mea prodeat? Cum auerteris faciem, turbabuntur omnia: si intendas, væ mihi: non habes quod in me aspicias nisi cõtagia delictorum, nec deseri vtile, nec videri est: quia dum videmur offendimus. Possumus tamen æstimare, quia non repellet quos videt: quia emũdat quos aspicit. Ignis ante eum ardet, qui crimen exuret. Bonum est ergo nobis, vt non repellamur. Ideo queritur Dauid, quia repulsum se credidit, qui fuerat ante susceptus. Denique in posterioribus dicit: In te confirmatus sum ex vtero. Sed & supra scriptum habemus: In te proiectus sum ex vtero: de ventre matris meæ deus meus es tu. Bonũ est & proiici, sed in deum. Denique ex persona Christi, hoc in vigesimoprimo psalmo dicitur: qui vere in patrem de vtero proiectus est virginis. Non enim terrena eum excepere morientem. Vnde in cruce positus, cũ emitteret spiritũ, ad patrẽ ait: In manus tuas domine cõmendo spiritũ meum. Non ergo addant domine, vt psaltæ faciunt, quod neq; in Latino codice inueni meo, neq; in Græco, neque in euãgelio, quod est euidentius. Deniq; supra dixerat: Pater dimitte illis hoc peccatũ. Et ideo tãquam patri in manus eius commendare se spiritum suum, in cuius sinu semper est filius: quanquam, etsi addat quod dixerit domine, cõsiderent quod quasi homo in morte positus hoc loquatur. Ergo proiectus est de vtero in patrẽ, de ventre matris suæ: hoc est, definiuit quod ille vterus qui proiecit eum, venter est matris. Pater autem dixit, Ex vtero ante luciferum genui te. Non proiecit vtique pater filium, à quo nunquam digressus est filius, sicut ipse ait: Traditus sum, & non egrediebar. Non proiecit eum, cui eiusdem substantiæ vnitate connectitur. Potest ergo & sic legi, In te proiectus sum ex vtero de ventre matris meæ: vt sequatur, deus meus es tu, ne discedas à me. Potest & sic, De ventre matris meæ deus meus es tu, quoniam in vtero positus à te nunquam recessi: tecum eram, qui tanquam in vtero ceti positus, te pro populo deprecabar. Et vere de matris suæ ventre cum deo erat, secũdum quod scriptum est: Quoniam priusquam sciret puer bonum aut malum, elegit quod bonũ est. Et antequam patrem vocaret aut matrem, virtutẽ Damasci & spolia Damasci deprædatus est: vt gentibus euocatis regnum patri piæ deuotionis acquireret. Videamus cætera. Quare me, inquit, repulisti, & quare tristis incedo? Dum affligit me inimicus, confringit ossa mea: exprobrauerunt mihi qui tribulant me inimici mei, dum dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus. Quare tristis es anima mea? Et reliqua prima interpellatio querelam habuit: cum perendinarentur bona quorũ iam fructus desiderabatur. Secunda interpellatio, quod

* ἐφ' ᾧ

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod expectatus prudentibus Christi differebatur aductus, quem lex desideraverat, quem prophetę pollicebãtur: & eo impatientius æstuabant corda iustorum, quoniam ad redemptionem cognouerant esse venturum vniuersorum, quibus euangelica reserate viam virtutis aperiret, bonorúmque operum semitas demonstraret: sicut ipse dixit in Prouerbiis: Dominus creauit me principium viarum suarum. Ideo ergo dicebatur ei, vbi est deus tuus: quia adhuc nõ venerat Christus, sed sperabat. Sæuiebat ergo diabol', vt obtereret quos sciebat in aduentu domini credituros: & diuersis afflictabat exitiis. Interpellat ergo David, vt morãtem excitet, & questu prophetico festinare vrgeat, admoneat subuenire. Habemus similitudinem huius interpellationis etiam in posterioribus: vbi dicit idem propheta: Vt quid repulisti nos deus in finem? Et ibi aperte, quod congregationis suæ oblitus sit, & virgam hæreditatis suæ abiecerit, flebiliter deplorauit: & quod in plebem dei insurrexerint eius inimici de quib' ait: & gloriati sunt qui oderunt te, in medio festi tui. Forte hic versiculus videretur Assyrios declarare, qui triumphauerunt populum Iudæorũ: nisi sequeretur, posuerunt signa sua signa, & nó cognoui. Signa semper in bello sunt, quæ prœliaturos præire cõsueuerunt, & agmen ducere militare. Vnusquisque numerus aut legio, signa sua sequitur. Et si dispersi fuerint bellorũ tumultu, eo vbi signa sua prospexerint esse, quãlibet longe positi reuertuntur. Vnusquisque ductor hęc signa cõstituit, & sequẽda præscribit. Sed sunt etiam alia signa, quæ victor hostis imponit, & tanquã captiuis obseruanda decernit: sed qui fidelis est miles, propria signa sequitur, non agnoscit aliena. Quæ sint aliena signa, intẽlius & impensius consideremus. Signũ suum posuit deus in frontibus singulorum. Ibi quoque Antichristus sua signa ponet, vt proprios recognoscat: sed qui in occulto Iudæus est, ille verus confessor dicit: Posuerunt signa sua signa, & nó cognoui. Posuerũt diabolus & ministri eius, sed ego nescioi illa: quia non consensi artibus eius, non acquieui imperiis eius. Posuit Assyrius Nabuchodonosor signa pueris Hebræorum, & mutauit illis nomina: & præcepit vt adorarent imaginem eius, & recederent à solennibus patrum suorum, ritúsque Chaldęos posthabita dei lege sequerẽtur. Constituit hoc rex: sed statuit Daniel in corde suo, vt regalis mensæ contagia declinaret. Recte ergo ei cõuenit dicere: signa non cognoui aliena. Iussum erat vt Hebræi pueri adorarent imaginem regis. Respõderunt ei: Non adoramus imaginem tuam. Aperte dixit vnusquisq; eorũ, posuerũt signa sua signa, & non cognoui: id est non sum expertus, non vllo consensu recepi, non aliqua societate in me transtuli. Vnde & de dei filio legimus, quod peccatum non cognouit. Et alibi habes, quoniam qui custodit mãdatum, non cognoscet verbum nequam: cum liquido clarẽat, quia non cognitio improbitatis, sed societas criminosa sit. Ipse etiam Dauid in posterioribus dicit: Declinantes autem malignos à me, non cognoscebã. Vbi autem voluerint hæc signa aduersarij deponere: declarat. Sicut in via, inquit, summum, quasi in sylua lignorum, securibus conciderunt ianuas eius in id ipsum, in bipenni & ascia deiecerunt illud. Quid hoc sibi vult, nisi vt ostendat quia fides nostra non quasi in via esse debeat, ne veniant volucres cœli, & auferãt eam: sicut verbum illud, quod legis in euãgelio non debere circa vias & semitas seminari? Ergo sancti volentes fidem huiusce aduersarij eradicare, qui non vident signa sua in corde eius, tẽtauerunt quasi in via, id est in peruio collocare. Cor autem in summo est: quia oculus sapiẽtis in capite eius. Et posuerũt signa quasi in sylua lignorũ: quæ cito exurũtur igni, aut securibus cõciduntur. Exit enim ignis de syluis, & exurit etiam cedros Libani. Hoc autem faciẽdum putauerunt, vt polluerent diuini nominis tabernaculum, quod est in nobis. Sicut enim templum dei sumus, ita sumus & tabernaculum dei, in quo festa domini celebrantur. Ergo tu ô homo summum tuum custodi: vt conquasses capita inimicorũ verticẽ capilli perambulantiũ. In superfluis enĩ perambulant, nõ in sanctis. In vertice capilli, nó in vertice denotionis & fidei. Et si spiritus potestatem habens in te ascendat, vt habes in Ecclesiaste: Locum tuum ne derelinquas. Etenim superiorem te Christus constituit, quem ad imaginem dei fecit. Tene ergo superiorẽ fidei & pietatis locum, quem accepisti: vt superior factus, ascendentem de inferioribus, hoc est, de terrenis & secularibus, spiritum nequam facile repellas, & signa eius non suscipias in pectore tuo, non occupet animæ tuæ vestibula, nec introitus mentis tuæ, & quasi in sylua lignorum ignibus suis caduca & fragilia populetur, aut securib' suis ianuas tui cordis excidat. Sit igitur in nobis non sylua sed vinea, sit porta nostri oris & cordis clausa diligentius, ne hostis introeat. Cito deiicit ianuam, si patentem eam inuenerit. At verò Christus pulsat, non deiicit, qui confortauit ò Hierusalem seras portarum tuarum. Christus manu pulsat vt aperias, aduersarius securibus concidit: & ideo scriptum est, ne securis & malleus in domũ dei intret. Foris debet esse superbia & fallacia, non intus. Foris enim pugnæ, pax intus, quæ supra omnẽ intellectum est. Non scindatur ferro anima tua, sed vt anima Ioseph ita anima tua per ferrũ pertrãseat, ne principale tuum, velut quoddam tabernaculum verbi, in ipso fidei principio & doctrinę spiritualis diruatur ingressu. Fundatus enim vsu atque exercitatione, immobilis perseuerat, nec locũ dat ei qui in summum (quasi transfigurãs se in angelum lucis) conatur ascendere: qui si in nobis sua signa non viderit, authoritatem resistẽdi habere non poterit. Ergo ne affligat nos inimicus, ne ossa nostra confringat, non deficiamus perseuerare in Christo, vt dicat de nobis, Triduum habent quod perseuerent mecum, & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. Beatus cui ipse cordis dederit firmamentum, vt deficere non possit in istius vitæ tramite constitutus. Nõ deficit qui sperat in domino, atque ei intimo confitetur affectu, quandoquidem eques ille cuius equi calcaneum serpens momordit, & si retro cecidit, deceptus tamen non est, quia salutem expectauit à domino. Tertia quoque interpellatio, quod in medio hominum nequitias exercentium cõstitutus, causam suam ab eorũ cõtagio cupiat separari. Quod multi ad dominum Iesum referẽdum putant, eo quod ipsius solius est non timere iudicium, qui vincit cum iudicatur. Habet enim à viro iniquo iudicium in quod volens Christus ingreditur, vt habes scriptum, Populę meus quid feci tibi, aut in quo contristaui te? Cæterũ cum omne iudiciũ illi dederit pater, non quasi infirmo vtique sed quasi filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificãt patrem. Pater honorat filium & tu diiudicas? Hoc eo posuimus, ne quis nos arbitraretur quasi metu quæstionis in locum domini subrogare personã prophetæ, quum sanctus Dauid præuidẽs spiritu, insurrecturos Iudæos aduersus domini passionem, iudicium domini non pertimescit. Discerni quoque causam suam à persecutorum gente deposcit, ne malis generis sui & posteritatis hęredib', prosapia totius Iudaici generis implicetur. Nõ immerito ergo turbatur, qui videt sibi aduersus carnem & sanguinem esse luctamen, atque in seipso sibi graue esse naufragium, & in suo corpore tempestatẽ quam sustinere non valeat, nisi cœleste auxilium suffragetur. Nemo enim grauior homini hostis, quàm domestici eius. Quid autẽ tam domesticum quàm sibi homo, & suæ carnis infirmitas? Et ideo festinat prophetа, & toto precatur affectu, vt Christus adueniat fortitudo vniuersorũ, qui susciptat omnes infirmitates & faciat vtraque vnum, cum compugnantes sibi mentis & carnis inimicitias, sublato soluerit pariete, qui internum (quo minus in concordiam conueniret) diuidebat affectum. Ergo quia in seipso sibi erat pugna, erat & à proximis, qui legis & æquitatis immemores, laqueos fraudis & insidias præparabãt, speratúmque differebatur remediũ, repulsum se arbitrabatur, quasi recusaret venire qui promiserat remedio se futurum. Et tanquam ab spe lucescentis diei in tenebrarum profunda reuocatus, orabat vt squalorem huius seculi repulsura lux irradiaret, æterna adesset veritas, quæ fallacem imaginem mundi huius aboleret. Affuit deus votis, qui solet & im prouisus adsistere, & non rogantibus se manifestare, sicut ipse ait, Palam factus sum non quærentibus me. Et piis astipulatus oratis, votorum seriem celeri præuenit effectu: subitóque in ecclesia & in tabernacula sua sanctum prophetam deduxit in spiritu, atque ante oculos eius sacrum altare constituit, in quo futura totius mundi esset redemptio, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

vniuersorum totor orbe remissio peccatorum. Videns ergo in spiritu illam dulcedinem sacramentorũ cœlestium, illam mensam quæ repellit atterentium insidias, sicut ipse in superioribus dixit, Parasti in conspectu meo mensam, aduersum eos qui conterunt me, ait, Et introibo ad altare dei mei, ad deum qui lætificat iuuentutẽ meã. Pulchre dixit quasi Adã, & introibo. Electi eramus de paradiso domini, ex quo Adã peccati sui cõscius vultum domini declinauit. Decore quoque addidit, Et introibo ad altare dei, quasi in cõspectu dei rediret. Auersus enim erat muneribus nostris, quando Cain parricidæ illius munera nõ probauit. Latebat Cain alienus à domini cõspectu, furẽs efferavi animi, quod in fratris sui dominus respexerat munera, in sua autẽ non respexerat, sub offensiõe proprios reliquit hæredes. Occiderat autẽ Abel, nõ sibi, cuius & sanguis clamabat ad dominũ, sed occiderat omnib' nobis. Nullius prope iam sacrificiũ probabatur, quia non erat qui faceret bonitatem, non erat vsq; ad vnũ, quando nec deo fides, nec fratri germanitatis pietas seruata est. Venit dominus Iesus, vt resuscitaret Adam. Resuscitat' est & Abel, cuius munera placuerunt deo. Obtulit semetipsum, id est, primitias corporis sui, in sanguinis aspersione, melius loquente, q̃ sanguis Abel locutus est in terra. Respexit deus in eius munera, ex quo ipse recõciliationis diuinę gratiã, bonis reliquit hęredibus. Recte igitur sanctus Dauid, quasi ex persona reconciliati hominis ait, Et introibo ad altare dei mei, ad deum qui lætificat iuuentutem meam. Adstruamus hunc locum si possumus etiam alterius prophetæ exemplo, quemadmodum & hominis auersatus sit dominus primum sacrificia, & postea sit eidem reconciliatus. Habemus in Esaiæ libro scriptum, dicente domino, Quo mihi multitudinem sacrificiorum vestrorũ, dicit dominus? Plenus sum, id est, abundo meis, vestra nõ quęro: holocaustomata arietum, & adipem agnorum & sanguinem taurorum nolo & hircorum, nec sic veniatis in conspectu meo. Et vtique à fœtu pecorum obtulerat Abel sacrificium in quo placuerat deo, sed typum non requirebat qui expectabat sacrificij veritatem. Expectabatur enim passio domini salutaris. Quis enim, inquit, ista requisiuit de manib' vestris? Calcare regiam meam non apponetis. Et infra, Quũ extẽderitis manus ad me, auertam faciem à vobis. Sed lauamini, mundi estote, auferte maliciam ab animis vestris. Iudicate pupillo, & iustificate viduã, & venite disputemus, dicit domin'. Claret igitur quod & ante auersatus sit domin' sacrificiũ hominis, & postea recõciliatus, vt respicere in nostra sacrificia dignaretur. Ideo ergo securus intrat, qui ad domini ingreditur misericordiã. Denique bono seruo dicitur, intra in gaudium domini tui. De seruo autem nequam dicitur, Tollite illum in tenebras exteriores. Ideo & Adam electus de patria cœlesti & illa sede paradisi, in insulam peccati est relegatus. Recte ergo dicit scriptura, Renouamini insulę, quia peccatorum fluctib', sicut insulæ in istius mundi freto circunuenimur. Istæ ergo insulæ per aduentum domini peccatorum remissione renouatæ sunt, id est, homines in lauacro medij inter aquas quasi insulæ constituti, tundebantur vndarum molibus, sicut insulæ consonoris peccatorũ relidentibus fluctibus, sicut insulæ in quibus ante velut fraudium scopulis erant simplicibus crebra naufragia, quia dolus erat in corde, in ore blanditiæ. At verò posteaquã dominus Iesus in quo dolus non est, aduenìens in hunc mundũ, cœlestis expositione doctrinæ humanarum profunda mentium serenauit, & tranquillitatẽ refudit affectibus singulorum, auferens sepẽ discordiæ, quasi quædam portuum cœpere appropinquantibus esse suffragia, vt vnusquisq; nauigium suæ quietis in proximi aut fratris constituat affectu, & in secessu quodam piæ mentis hæreat litorali. Non immerito ergo tãquam renouatus clamat Dauid, Et introibo ad altare dei mei, ad deum qui lætificat iuuentutem meam: vt qui supra se inueterasse inter inimicos suos dixerat (vti in sexto legimus psalmo) hic ait iuuẽtutem sibi ex inueterata prolapsionis humanæ senectute renouatam. Renouamur enim per lauacri regenerationem, renouamur per spiritus sancti infusionẽ. Renouabimur etiam per resurrectionem, sicut in posteriorib' dicit, Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Quomodo renouemur, audi: Asperges me hyssopo, & mundabor, lauabis me & super niuem dealbabor. Et in Esaia ait, Si fuerint peccata vestra vt phœniceum, vt niuem dealbabo. Recte renouatur, qui de tenebris peccatorũ in lucem virtutum mutatur, & gratiã: vt qui tetra prius colluuione sordebat, supra niuem albenti nimis fulgore resplendeat. Confitebor tibi in cithara deus deus meus. Habet citharam suam anima nostra. Neque enim diceret Paulus, Orabo spiritu, orabo & mente, psallam spiritu, psallam & mente: nisi haberet citharam quæ plectro sancti spiritus resultaret. Cithara est caro nostra, quando peccato moritur, vt deo viuat. Cithara est caro nostra, quãdo septiformem accipit spiritũ in baptismatis sacramento. Testudo enim dum viuit luto mergitur, vbi mortua fuerit tegmen eius aptatur in vsum canendi, & piæ gratiam disciplinæ, vt septem vocum discrimina numeris modulantibus obloquatur. Similiter caro nostra, si viuat illecebris corporalibus, in quodam cœno viuit, & voragine voluptatũ. Si luxuriæ moriatur atque incontinentiæ, tunc veram vitam resumit, tunc edere incipit bonorum operum dulce modulamen. Dulcis sonus est castimoniæ, dulcis sonus timentium deum. Denique in omnem terram exiuit sonus eorum. Dulcis sonus est fidei, quæ annunciatur (vt scriptum est) in vniuerso mundo. Hic sonus à nobis exeat ad deum, sicut exiuit à Thessalonicensibus, vt etiam non canentes canamus, & bonorum concentu operum dominum prędicemus: cui est honor, gloria, perpetuitas à seculis & nunc & semper & in omnia secula seculorum, Amen.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE SALOMONE.

De inductione admirationis quod sapiẽtissimus omniũ hominum Salomon propheta proposuerit tria impossibilia esse quæ scire non posset, & quartũ adhuc esse quod non valeret agnoscere, cum tam locuples possessor sapientiæ fuerit, vt omnia cognouisse visus sit. Et de istius admirationis solutione. Caput I.

De repetitione superius propositorum, & apertione mysterij abscõditi in primo quod Salomon testatus est se scire non posse, videlicet vestigia aquilæ volantis. Caput II.

De expositione mysterij quod in secundo impossibili ad sciendum occultatur, vias scilicet serpẽtis super petram. Caput III.

Quid mystice significetur per tertium impossibile quod Salomon se scire non posse dixit, id est semitas nauis nauigantis. Caput IIII.

De mysterio quarti, viarum scilicet viri in iuuentute, quod Salomõ se non valere cognoscere asseruit. Caput V.

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI, *de Salomone, Liber unus.*

De inductione admirationis quod sapientissimus omnium hominum Salomon propheta proposuerit tria impossibilia esse quæ scire non posset, & quartum adhuc esse quod non valeret agnoscere, cum tam locuples possessor sapientiæ fuerit, vt omnia cognouisse visus sit. Et de istius admirationis solutione. *Caput I.*

MIrum satis est, dilectissimi fratres, quod in hoc capitulo sapientissimus omnium hominum Salomon propheta proposuit tria impossibilia esse quæ scire non posset, quartum adhuc esse quod non valeret agnoscere: Vestigia aquilæ volantis, Vias serpentis super petram, Et semitas nauis nauigantis, Et vias viri

Universidad de Deusto
Biblioteca

viri in iuuentute. Hæc se nescire testatur ille propheta Salomon: qui vt primum transactis infantiæ rudimentis annos iuuẽtutis ingressus est, in quibus posita adhuc infirma ætas, quem cursum vitæ deligat, nutat incerta: nihil aliud à deo quàm sapientiã postulauit, inter ipsa, vt dixi, vitæ tentamenta iam sapiens, qui in dilectione rerum, quod omnibus præiret elegit. Sic enim ipse in libro Sapientiæ suæ se dominum
Sap.7. & 9. omnipotentem deprecatum fuisse commemorat: Da mihi, inquit, sedium tuarum astitricem sapientiam, vt sciam dispositionem orbis terrarum, virtutes elementorum, initium & consummationem & medietatem omnium rerum, diuisiones & mutationes temporum, anni cursus, & dispositiones stellarum, naturas animalium, & iras bestiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum, differentias arborum, & virtutes radicum. Omnium enim artifex, ait, docuit me sa-
Sapien.7. pientia. Et alibi ipse in eodem libro: Inuocaui, inquit, & venit in me spiritus sapientiæ. Et quidem dilectissimi fratres, quod tam locuples possessor sapientiæ Salomõ, cum omnia cognouisset quæ in arcanis abditarum dispositionum tenebantur absconsa, hæc sibi impossibilia esse prætendit. quippe qui à deo esset sapientiam consecutus, qui nouerat mundanæ dispositionis introitum, qualiter esset hoc cœlum omne quod cernimus, ardua sublimitate suspensum, quemadmodum fieret aeris istius circumiectus & fusus æquo moderamine libratus in medio, quibus modis pigro ad imum dilapsa pondere terra subsisteret, qua ratione intra certas littorum metas liquidi elementi impatiens fluctus lapsus exęstuet, quod principium rerum, quis finis, & quæ essent media colle. Quem iterum diuisiones & mutationes temporum non latebant, qui comprehenderat qualiter sibi annorũ mutua vicissitudo redeunte orbe succederet cursus præcedendo se nonnunquam, aut subito subsequendo, vnde earum esset ortus aut obitus, & alia multa, quę sapientia docente cognouerat. Mirum quod ista quæ sibi impossibilia esse dicit, aut scire non potuit, aut videre. Sed quia omnia quæ in libris diuinis prophetarum annunciatione congesta sunt, suis sunt temporibus reseruata, merito Salomon ante aduentum domini nostri Iesu Christi, quid aquila volans, quid serpens in petra, quid nauis nauigans, quæ iuuenis via in iuuentute esset, scire non potuit. Adhuc non erat tempus quo vmbra corpus fieret, aut veritas de figura. Nobis verò, quibus dominus noster Iesus Christus ostẽdit, quod omnia de ipso essent in lege cõscripta, quibus aut nihil est occultum quod nõ reueletur, & postea quam signarum illum septem sigillis librũ nemo alter potuit reserare quàm Christus, permissum & indultum est nobis vt omnia & videre possimus, & nosse, sicut ipse dominus ait: Pater qui abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis. Et iterum: Vobis, inquit permissum est scire mysterium hoc. Quæ ido retuli, vt non tam Salomonem quod non potuisset scire, reprehenderim, quàm non fuisset temporis vt sciret.

Matth.11. Luc.8.

De repetitione superius propositorum, & apertione mysterij abscõditi in primo quod Salomon testatus est se scire non posse, videlicet vestigia aquilæ volantis. Caput II.

Sed iã ne proposita lectio diutius differatur, pauca vobis quæ ita in quæstionem veniunt, propitio deo nostro cogitaui exponere. Tria sunt, inquit, impossibilia scire, & quartum quod nõ agnosco: Vestigia aquilæ volãtis, & vias serpentis super petram, & semitas nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute. Quis enim vnquã dilectissimi fratres potuit ista cognoscere, quasi verò sit facile vt suspensa aquila in altum celeri elatione pennarum, plausus sui & lapsus vestigia manifesta constituat, aut viam signet in vacuo, & lineam sui volatus ducat, figat in liquido? Quis cursum nauis deprehẽdat in fluctibus? Quis indicium eius, per quos aggeres & limites feratur, intelligat? Crebra semper & inquieta mutatio, dum vndis sequacibus aut obruitur quod pręcessit, aut opprimitur quod secutum est. Quis in petra signum aliquod serpentis agnouit, cum & materia sit dura saxorum, & lubrica natura serpentum? Aut quomodo possunt viæ viri in iuuentute cognosci, qui vnde veniat, & quo eat, non potest deprehendi? Hæc sunt quæ sapientissimus Salomõ propheta dixit se non
Prou.30.

posse cognoscere. Nunc ergo de singulis rebus istis quid dicamus, audite. Aquilam in hoc loco Christum dominum nostrum debemus accipere, qui post venerãdam resurrectionem, qua docuit humanum genus in vitam redire posse post mortem, velut aquila reuolauit ad patrem, prædam secum referens, id est, hominem quem rapuerat de faucibus inimici. Hæc est aquila, quam Ezechiel propheta in illam quadri- Ezech.1.
formem sedem, & Cherubim vidisse se retulit inter animalia, quæ mysticum vehiculũ roris iuncta portabant. Vnum enim animal simile vituli, aliud leonis, tertiũ hominis, quartum aquilæ, sicut in Apocalypsi Ioannes se vidisse conscripsit. Primum, inquit, animal simile vituli, secundum leonis, tertium hominis, & quartum aquilæ. Sed de hac animalium æqualitate alter locus ad tractandum necessarius est. Nunc interim quod cœpimus, explicemus. Hæc est aquila, de qua
Psalm.56. scriptũ est: Sicut aquila tegit nidũ suũ, id est, Christus ecclesiam. Et iterũ inquit: In vmbra alarum tuarum sperabo. Et
Ibidem. Psalm.102. iterum: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Nam vt aquila colona, quasi ita mater nidi semper vnius est, nec ad procreandam sobolem aliud aliquando cubile perquirit, & cum primũm calidis ouis maturo ortu fœtus eruperit interior, pullos educit implumes: hos contra faciem feruidi Solis opponit, vt qui ægram & inualidam coruisco radiorum appulsu aciem submiserit oculorum, materno damnatus arbitrio, & à fratrum consortio separetur, & deiiciatur in terram. Et sicut auis ista inimica serpentũ est, quos cum in aere alarum remigio subuectando supportat, hos obũco rostro, & armatis quasi quibusdam telis pedibus suis lacerat ac diuellit: quos cum deuorat, calore suo interno noxium illud virus extinguit: Ita ergo & Christus dominus vnam diligit ecclesiam, vt aquila nidum suum, quam ab æstu persecutionis alarum suarum defendit vmbraculo. Sic quoque extrà ecclesiam proiicit in quibus fidei lumen infirmum est, qui igneam euangeliorum lucem vitiis secularibus inquinati, ferre non possunt. Et vt aquila serpentes deuorat, & eorum venena calore coquit interno, ita & Christus dominus noster percusso dracone, id est diabolo lacerato, dum humanum sibi corpus assumit, peccatum illud quod hominem tenebat obnoxium, tanquam pernicioſum virus extinxit, sicut Apostolus ait: Et de peccato damnauit peccatum in car- Roma.8. 2.Corin.5.
ne sua. Et alibi: Qui cum peccator non esset, pro nobis pec- Num.21.
catum fecit. Ad hoc quoque Moyses serpentem æreum in eremo suspendit in ligno, qui proprius erat typus corporis Christi, vt quicunque in eum aspiceret, non periret. Corpus enim hominis per transgressionem vas fuerat serpentis effectum. Sic & alibi ipse Moyses virgam proiicit in terram, Exod.4.
quæ in similitudinem est corporata serpentis, quæ & ipsa imago erat corporis domini: ideo omnium Aegyptiorũ potestatem is, quia tantæ virtutis in se typum gerebat, absorbuit. Hoc est ergo quod ait, Vestigia aquilæ volantis: quia Prouer.13.
etsi post passionem & resurrectionem suam præsentibus apostolis dominus noster ascendit in cœlum, tamen cuius hominis tam altus sensus & tantus est, vt explicare possit quomodo illa tanta maiestas de cœlo aut venire dignata fuerat, aut redire? cum hoc solum nobis scire liceat, quod aut venit aut rediit. Quis enim cognoscere potest quẽadmodum verbum in virginem venerit, vt repente conciperet, vt tam felicem fœtum partus virginalis effunderet, vt hominem deus indueret, quem totus mundus non potest nec sufferre nec capere? Id est quod ait, vestigia aquilæ volantis, id est, Christi domini aduenientis ad terram, ac redeuntis ad cœlos, vestigia comprehendi enarrarique non posse.

De expositione mysterij quod in secundo impossibilis ad sciendum occultatur, vias scilicet serpentis super petram. Caput III.

Et vias, inquit, serpentis super petram.) Dixi iam Ibidem. 30.
charitati vestræ, quod in vos is labens membris nitidus & volubilis coluber tractibus suis vestigium aliquod in petra, quia res est dura, non faciat. indiciũ enim mõstri huius non nisi molli scriptura signatur in puluere. Nunc ergo videamus quid sit iste serpẽs, aut quæ petra, in qua serpentis vestigium non apparet. Hanc petram dominũ nostrum esse ambigere nõ debemus. Sic enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.Cor.10. Pſal.60. Apoſtolus ait:Bibebant autem de ſpiritali ſequẽti petra, petra autem erat Chriſtus. Et Pſalmograph': In petra,inquit, Deute.32. exaltaſti me. Et Moyſes in cantico Deuteronomij: Lactauit eos mel ex petra, & oleum de ſolida petra, id eſt, quod dulcem daturus is eſſet euangelij ſuauitatem, aut ſpiritum Pſalm.136. ſanctum per chriſmatis vnctionem. Et alibi ait: Beatus qui tenet & allidit infantes ſuos ad petram. quod vtique in religioſis parricidium erat,ſi petra iſta figuram Chriſti corporis non haberet. Nemo enim beatus in funere eſt, qui infantes ſuos allidit ad petram: ſed ideo beatus eſt, quod illos coniungit ad petram. Dixi ergo petram dominum & ſaluatorem noſtrum in ſcripturis omnibus inueniri. Serpens autem ex ipſo nomine quod ſit diabolus apparet, ſicut callidior omnium beſtiarum quæ ſunt ſuper terram, id eſt diabolus: qui ideo ſerpẽs dicitur,quod occulte ſerpat,& quod ſenſus hominis tenuiter in labendo pertentat: quos ſi conuicerit, medullis ſe hominum atque oſſibus implicat & immergit. Qui in corpore hominis quod omnipotens Chriſtus deus induerat, nulla malitiæ ſuæ potuit imprimere veſtigia, quamuis illud auſus fuerit ſæpe tentare, ſicut ipſe Ioan.14. dominus in euangelio ait:Ecce venit princeps mundi,& ni- Pſalm.88. hil in me inuenit. Et alibi: Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non nocebit eum. Hæc eſt ergo petra, id eſt caro Chriſti,nulla inimici iniquitate reſperſa,in qua ſerpentis id eſt peccati alicuius veſtigium non apparet, vt ſcri- 1.Pet.2. ptum eſt: Qui peccatum non fecit,nec dolus inuentus eſt in ore eius.

Quid myſtice ſignificetur per tertium impoſſibile quod Salomon ſe ſcire non poſſe dixit, id eſt ſemitas nauis nauigantis. Caput IIII.

Prouer.30. ADhuc quid ſubiungat,audite. Et ſemitas, inquit, nauis nauigantis. Nauem adæque eccleſiam debemus accipere in ſalo mundi iſtius cõſtitutam,quæ crebris ventorum fluctibus, id eſt tentationum plagis & verberibus fatigatur: quam turbidi fluctus, id eſt, huius ſeculi poteſtas conatur ad ſaxa perducere. Quæ etſi vndarum fluctibus aut procellis ſæpe vexatur, tamen nunquam poteſt ſuſtinere naufragiũ, quia in arbore eius, id eſt in cruce Chriſtus erigitur, In puppi pater reſidet gubernator, Proram paracletus ſeruat ſpiritus. Hanc per anguſta huius mundi freta duodeni in portum remiges ducunt, id eſt duodecim apoſtoli, & ſimilis numerus prophetarum. Inde Montani antra latratu falſi carminis reſonant, qui duabus fœminis prophetiſſis Priſcillæ & Maximillæ tanquam alicuius ſcyllæ rabidis ſuccinctus eſt canibus. In iſta naue eccleſiæ ea feliciter præterimus. Inde in Fotinianam charybdim non incidimus. Inde nullo modo in illud baratrum, quaſi Dathan & Abiron, id eſt in profundum mortis Vrſacij & Valentis non incurrimus. Inde Arrium archipiratam, qui nos per mare ſeculi ad inſtar Pharaonis inſequitur, non Matth.2. timemus, illam ſtellam ſeruantes in cœlo quæ magos perduxit ad Chriſtum,per quam nos regnum dei,qui malorum omnium futurus eſt portus, expectat. Inde nunquam nos de hac naui eccleſiæ præcipitat'* Marciõ cetus ille abſorbuit. *præcipitatos. Inde Sabellius pirata non cepit. Inde nobis aquilo nocere non poterit,quamuis inde ſint antichriſti violẽta flabra ventura, ſicut ſcriptum eſt: Ex aquilone exardeſcent mala. In- Hiere.1. de furtes gentilium,& periculoſas hæreſes,& ſcopulos euitamus,quos ſuperiacens aquæ tenuis occultat allapſus, quia hæretici ſub prætextu nominis Chriſtiani abſconſa perfidiæ ſaxa fallaci cõfeſſione oris obducunt, in quæ homines, dum illis quod Chriſtiani ſint fides adhibetur, impingunt. Hęc ergo nauis eccleſia eſt, quę etſi quotidie ſeculum iſtud tanquam aliquod pelagus ſortitur infeſtum, nũquam elidi- tur ad ſaxum,nec mergitur ad profundum. Nauem autem ecclefiam eſſe diuinis teſtimoniis approbamus, ſicut ait: Illic trãſierunt naues Tharſis. Et alibi: Aduerſus omnem nauem maris, quia ſunt eccleſiæ ſeculi, quæ totam ſibi ſpem quod ſit in hoc tempore,non tam de deo, quàm de poteſtatib' huius ſeculi repromittunt. Sed quod ait, Vias nauis nauigãtis, proprie ſignificat quod in tempore miro modo perſecutionis comprehendi omnino non poſſet. Quemadmodum viuida per interitum & diues per damna reddatur, ſicut ait ex perſona ipſius Pſalmographus:In tribulatione dilataſti me. Pſal.4. Quæ ob hoc multis in locis ſubito aut ſoli cõparatur aut lunæ,quę etſi tunditur,non mouetur:& ſi moueatur,reſurgit.

De myſterio quarti, viarum ſcilicet viri in iuuentute, quod Salomon ſe non valere cognoſcere aſſerit. Caput V.

ET vias, ait, viri in iuuentute.) Vir iſte, Chriſtus Prouer.30. dominus noſter eſt, ſicut in Actibus apoſtolorum ſcriptũ eſt: Viri Iſraelitæ audite hęc verba: Ieſum Acto.2. Nazarenum virum à deo electum,in vobis virtutibus & ſignis & portentis approbatum. Et Apoſtolus: Vt Epheſ.4. omnes in virum perfectum occurrere poſſimus in menſuram corporis Chriſti. Et alibi: Deſtinaui vos vni viro vir- 2.Cor.11. ginem caſtam exhibere Chriſto. Hic eſt vir cuius viæ cognoſci à iuuentute non poſſunt. Quis enim æſtimare animo poſſit, aut capere quanta ille opere exercuerit cum ſecundum hominem moraretur in terris? Quæ itinera virtutum duxerit, in quas vias beneficiorum circa humanũ genus fuerit ingreſſus, dum claudis pedum reſtituit firmitatem, dum cæcis lumina amiſſa reddit, aut imponit cognita, dum eloquium præſtat mutis,& ſurdis inſinuat auditũ, dum largum in ſanguine fluxum ſiccat in Martha, dum dæmones pellit ex Maria, dum corpus rediuiui ſpiritus calore conſtringit, & quod mors ſibi vindicauerat ad pœnam,lux denuo recepit ad vitam? Quid ille ſolidus greſſus in fluctibus? quid reliquiæ de paucis panibus? plus ſupereſſe ſaturata multitudine,quàm fuiſſe? Quid inopem in vino Galilæi coniugis apparatũ,ſed domini operibus precioſum? Et alia multa,ſicut Ioan.11. in euangelio dictum eſt:quę ſi omnia ſcripta eſſent,mundus ea capere non poſſet. Aut quid poſtremo deſcenſus ad inferos,aut aſcenſus ad cœlum? Quid illud quod in paſſione ipſius integram lucis conſuetudinem ſol habere non potuit, vt taceam ruptum velum,lapidem reuolutum? Hæ ergo vię ſunt in iuuentute, quas non tam deprehendere propheta, quàm enarrare ſe non poſſe teſtatus eſt. Tales hic etiã dicit vias meretricis,quę poſtea quàm abluta eſt,dicit ſe nihil mali feciſſe. Meretrix iſta eccleſiæ typus eſt,aliquando in gentibus conſtituta,idolorum cultibus vitiata, quàm vanæ ſuperſtitionis ſtupra polluerant, quam falſorum deorum adulteram fecerat multitudo: laſciuóſque ac turpes incõpoſitis motibus ſaltus nemorum & lucorum inculta luſtrabat, dedita luxuriæ,pompæ gentiliũ mancipata. Hanc poſteaquam dominus noſter Ieſus Chriſtus puro baptiſmatis fonte perfudit,ablutionem & criminis accipit & nominis per gratiam fidei. Poſt meretricem fit virgo, quia vni ſe deſtinauit ſponſo. Nam & Raab illa meretrix Hierichũtis, quæ ſpeculatores Ieſu Naue excepit hoſpitio, & quod ſigno cocci ſignata eſt, qui color figuram Chriſti ſanguinis indicabat, & quod euerſionem ciuitatis euaſit,eccleſiæ typum habuit,quæ per ſanguinem Chriſti ruinam mundi iſtius ſecura non metuit. Sic enim ait propheta: Accipe,inquit,tibi vxorem fornica- Oſee.1. riam,& fac filios fornicatiõis. Vbique enim dilectiſſimi fratres cultura idolorum, fornicatio nuncupata eſt: vt in Apo- Apoc.2. calypſi ſcriptum eſt: Et ſinis fornicari ſeruos meos,& manducare idolis immolata. Denique Hieruſalem ciuitas illa quondam nobilis Hebræorum, quotienſcunque à veritate deflexerat,& idolis ſeruiebat, ſtatim meretricis vocabulo nominabatur,ſicut clamat Eſaias: Quomodo facta eſt mere- Eſaiæ.1. trix ciuitas fidelis Sion? Inde eſt ergo quod ait Salomõ: Talis autem via mulieris meretricis, quæ poſteaquam abluta eſt,dicit ſe nihil feciſſe.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE IIS QVI INITIANTVR MYSTERIIS.

De continuatione huius libri ad ſuperiores, cum exhortatione auditorum vt aures aperiant, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum munere ſacramentorum carpant, quemadmodum ipſis etiam prius author ſe id ſignificaſſe commemorat. Caput I.

Qua ratione ingreſſus regenerationis ſacramentum repetere debeat quid interrogatus fuerit cum baptizaretur, & quid

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid viderit. Cap. II. A
Quod idcirco inuisibilis gratia diuini spiritus præsens operetur in aquis baptismatis, vt omne abluatur peccatum, per multa exempla & figuras comprobatio. Cap. III.
Quotes sint qui testificantur in baptismo, & de mysterio & forma baptismatis, ac de angelo qui commouit natatoriam piscinam. De baptismo præterea Christi, & columba quæ super eum descēdit de cœlo. Quodque sæpe species pro veritate accipiatur. Cap. IIII.
Quod in iis quæ à sacerdotibus fiunt, non merita personarū, sed officia consideranda sint. Et quomodo in baptismo æqualiter promittatur in patrem, & in filium, & in spiritum sanctum credere debere. Cap. V.
Quare fiat vnctio in capite, & de lotione pedū discipulorū. Et quare Petrus qui mūdus erat, plantam lauare debebat. Caput VI.
De mysterio vestimentorum candidorum quibus induuntur infantes. Et quomodo ecclesia hæc habens vestimēta dicat in Canticis: Nigra sum & decora, & cætera quæ sequuntur. Caput VII. B
De sacrosancti corporis dominici cōmunione, & conuiuio cœlesti. Quodque antiquiora sunt ecclesiæ sacramenta quàm synagogæ, & præstantiora quàm fuerit manna. Caput VIII.
De virtute sacramenti corporis & sanguinis Christi, & comparatione per excessum ipsius ad manna, & ad aquas petræ. Et de per plurima exempla probatione quod corpus Christi quod accipimus, non panis sit, sed caro, quæ ex virgine nata, quæ crucifixa, quæ sepulta fuerit. Caput IX.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPIscopi de iis qui mysteriis initiantur Liber unus.

De continuatione huius libri ad superiores, cum exhortatione auditorum vt aures aperiant, & bonum odorem vitæ æternæ inhalaturi munere sacramentorum carpant, quemadmodum ipsis etiam prius author se id significasse cōmemorat. Caput I.

DE moralibus quotidianū sermonem habuimus, cum vel patriarcharum gesta vel Prouerbiorum legerentur præcepta, vt his informati atque instituti assuescerētis maiorum ingredi vias, eorúmque iter carpere, ac diuinis obedire oraculis, quo renouati per baptismū, eius vitæ vsum teneretis quæ ablutos deceret. Nunc de mysteriis dicere tempus admonet, atque ipsam sacramentorū rationem edere, quam ante baptismum si putassemus insinuādam nondum initiatis, prodidisse potius quàm edidisse æstimaremur. Deinde quod inopinātibus melius se ipsa lux mysteriorū infuderit, quàm si eam sermo aliquis præcucurrisset. Aperite igitur aures, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis munere sacramentorum carpite, quod vobis significauim⁹, cum apertionis celebrantes mysterium diceremus: Effeta, quod est adaperire. & venturus vnusquisque ad gratiā quid interrogaretur cognosceret, quid respōderet meminisse deberet. Hoc mysterium celebrauit Christus in Euangelio, sicut legimus, cum mutum curaret & surdū. Sed illi os terigit: quia & mutū curabat & virum: In altero vt os eius infusæ sonum vocis aperiret: In altero quia tactus iste virum decebat, fœminam non decebat. Marci. 7.

Qua ratione ingressus regenerationis sacramentum, repetere debeat quid interrogatus fuerit cum baptizaretur, & quid viderit. Caput II.

POst hæc reserata tibi sunt sancta sanctorum, Ingressus es regenerationis sacrarium. repete quid interrogatus sis, recognosce quid respōderis. Renunciasti diabolo & operibus eius, mundo & luxuriæ eius ac voluptatibus. Tenetur vox tua, nō in tumulo mortuorum, sed in libro viuentium. Vidisti illic leuitam, vidisti sacerdotem, vidisti summum sacerdotem. Noli considerare corporum figuras, sed mysteriorum gratiam. Præsentibus angelis locutus es, sicut scriptum est: Quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore ipsius, quoniam angelus est domini omnipotentis. Non est fallere, nō est negare. Angelus est qui regnum Christi & vitam æternam annunciat. Non specie tibi æstimandus est, sed munere. Quid tradiderit considera, vsum eius expende, & statum eius agnosce. Ingressus igitur vt aduersarium tuum cerneres, cui renunciandum mox putares, ad orientem conuerteris. Qui enim renunciat diabolo, ad Christum conuertitur, illum directo cernit obtutu. Mala. 2.

Quod idcirco inuisibilis gratia diuini spiritus præsens operetur in aquis baptismatis, vt omne abluatur peccatum, per multa exempla & figuras comprobatio. Cap. III.

VId vidisti? Aquas vtique, sed non solas. Leuitas illic ministrantes, Summum sacerdotem interrogantem & consecrantem. Primo omnium docuit te Apostolus non ea contemplanda nobis quæ videntur, sed quæ non videntur: quoniam quæ videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Nam & alibi habes: Quia inuisibilia dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, comprehenduntur, sempiterna quoque virtus eius ac diuinitas operibus æstimantur. Vnde & dominus ait: Si mihi non creditis, vel operibus credite. Crede ergo diuinitatis illic esse præsentiam. Operationem credis, non credis præsentiam? Vnde sequeretur operatio, nisi præcederet ante præsentia? Considera autem quàm vetus mysterium sit in ipsius mundi præfiguratum origine. In principio ipso, quādo fecit deus cœlum & terram, spiritus, inquit, ferebatur super aquas. Qui superferebatur super aquas, non operabatur super aquas? Sed quid dicam, operabatur? Quod ad præsentiam spectat, superferebatur. Non operabatur, qui superferebatur? Cognosce quia operabatur in illa mundi fabrica, quādo tibi dicit propheta: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorū. vtrumque prophetico subnixum est testimonio, & quia superferebatur, & quia operabatur. Quia superferebatur, Moyses dicit: quia operabatur, Dauid testificatur. Accipe aliud testimonium. Corrupta erat caro omnis ab iniquitatibus suis. Non permanebit, inquit, deus, spiritus meus in hominib⁹, quoniā carnes sunt. Quo ostendit deus, quia carnali immunditia grauioris labe peccati gratia spiritalis auertitur. Vnde volens deus reparare quod deerat, diluuium fecit, & iustum Noë in arcam iussit ascendere. Qui iam decedente diluuio coruum dimisit prius, qui non reuertitur: dimisit columbam, quæ cum ramo oleæ legitur reuertisse. Vides aquam? vides lignum? columbam aspicis, & dubitas de mysterio? Aqua est ergo qua caro mergitur, vt omne abluatur peccatum. Sepelitur illic omne vitium. Lignum est, in quo suffixus est dominus Iesus cum pateretur pro nobis. Columba est, in cuius specie descendit spiritus sanctus, sicut didicisti in nouo testamento, qui tibi pacem animæ, tranquillitatémque mentis inspirat. Coruus est figura peccati, quod exit, & non reuertitur, si in te quoq; iusti custodia & forma seruetur. Tertium quoque testimonium est, sicut te Apostolus docuit: Quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari. Denique & ipse Moyses dicit in Cantico: Misisti spiritum tuum, & operuit eos mare. Aduertis quod in illo Hebræorū transitu iam tunc sacri baptismatis figura præcesserit, in quo Aegyptius periit, & Hebræus euasit. Quid enim aliud in hoc quotidie sacramento docemur, nisi quia culpa mergitur, & error aboletur? Pietas autem & innocentia tota permansit. Audis quia sub nube fuerunt patres nostri? Et bona nube, quæ carnaliū refrige- Roma. 2. Ioan. 10. Gene. 1. Psalm. 32. Gene. 6. Gene. 7. Gene. 8 1. Corin. 10. Exodi. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

refrigerauit incendia passionum. Bona nubes obūbrat quos reuisit spiritus sanctus. Denique superuenit in Mariam virginem,& virtus altissimi obumbrauit ei,quādo redemptionem genti genuit humanę. Et illud miraculum per Moysen in figura factum est. Si ergo in figura affuit spiritus,nō adest in veritate,cū scriptura tibi dicat,quia lex per Moysen data est,gratia autem & veritas per Iesum Christū facta est? Marath fons amarissimus erat. misit in eum Moyses lignum, & dulcis est factus. Aqua enī sine prædicatione dominicæ crucis ad nullos vsus futuræ salutis est. Cum vero salutaris fuerit crucis mysterio consecrata,tunc ad vsum spiritalis lauacri,& salutaris poculi temperatur. Sicut ergo in illum fontē Moyses misit lignum,hoc est prophetā: ita & in hunc fontē sacerdos prædicationem dominicæ crucis mittit,& aqua fit dulcis ad gratiam. Non ergo solis corporis tui credas oculis, magis videtur quod nō videtur, quia istud temporale, illud æternum aspicitur. quod oculis non comprehēditur, animo autem ac mente cernitur. Denique doceat te decursa regnorum lectio. Naaman Syrus erat,& leprā habebat, nec ab vllo mundari poterat. Tunc ait puella ex captiuis, quoniam esset propheta in Israel,qui posset eum à lepræ contagione mundare. Sumpto,inquit, auro & argento, perrexit ad regē Israel. Qui cognita aduentus eius causa, scidit vestimenta sua, dicens quod tentaretur magis, cum de se ea quæ non essent potestatis regię,poscerentur. Helisæus autem regi intimauit vt ad se dirigeret Syrum,quo cognosceret quod esset deus in Israel. Et cum veniisset,mādauit ei vt septies mergeretur in Iordane fluuio. Tunc ille secum tractare cœpit quòd meliores aquas haberent patriæ suæ, in quibus sæpe mersisset,& nunquàm à lepra esset mundatus: eóque reuocatus nō obediebat mādatis prophetæ,sed admonitu & persuasionibus seruulorum acquieuit,ac mersit. Mundatúsque illico intellexit non aquarum esse quod vnusquisque mundatur, sed gratiæ. Recognosce nunc quæ sit illa puella ex captiuis,iunior scilicet ex gentibus congregatio,id est, ecclesia domini,depressa antè captiuitate peccati, quādo libertatem adhuc gratiæ non habebat, cuius consilio vanus ille populus nationum verbum audiuit propheticum, de quo diu ante dubitauit: postea tamen vbi credidit exequendū, ablutus est ab omni cōtagio vitiorum. Et ille dubitauit antequā sanaretur: tu iam sanatus es,& ideo dubitare non debes.

Lucæ.1.

Ioan.1.
Exodi.15.

4.Reg.5.

Quod tres sint qui testificantur in baptismo, & de mysterio & forma baptismatis, ac de angelo qui commouit natatoriam piscinam. De baptismo præterea Christi, & columba quæ super eum descendit de cœlo. Quodque sæpe species pro veritate accipiatur. Caput IIII.

1.Corin.2.

DEo tibi ante prædictum est, vt non hoc solū crederes quod videbas,ne forte & tu diceres: Hoc est illud magnum mysterium quod oculus non vidit, nec auris audiuit,nec in cor hominis ascendit? Aquas video, quas videbam quotidie. istæ me habent mūdare,in quas sæpe descendi,& nunquam mundatus sum? Hinc

1.Ioan.5.

cognosce quòd aqua nō mundat sine spiritu. Ideoque legisti quod tres testes in baptismate vnum sint, aqua, sanguis, & spiritus: quia si vnum horum detrahas, non stat baptismatis sacramentū. Quid est enim aqua sine cruce Christi? Elementum commune, sine vllo sacramēti effectu. Nec iterum sine aqua regenerationis mysterium est. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnū dei. Credit autem etiam catechumenus in crucē domini Iesu, quia & ipse signatur. Sed nisi baptizatus fuerit in nomine patris,& filij,& spiritus sancti, remissionem non potest accipere peccatorum,nec spiritalis gratiæ munus haurire. Ergo ille Syrus septies mersit in lege, Tu autem baptizatus es in nomine trinitatis, confessus es patrem,recordare quid feceris: confessus es filium,confessus es spiritum sanctum. Tene ordinem rerum in hac fide,mundo mortuus es, & deo resurrexisti, Et quasi in illo mundi es consepultus elemento, peccato mortuus,ad vitam es resuscitatus æternam. Crede ergo

Ioan.5.

quia nō sunt vacuæ aquæ. ideo tibi dictum est: quia angelus domini descendebat secundum tempus in natatoriā,& mouebatur aqua, & qui prior descendisset in natatoriam post commotionem aquæ, sanus fiebat à languore quocunq; tenebatur. Hæc piscina in Hierosolymis erat,in qua vnus annuus sanabatur. Sed nemo ante sanabatur, quàm descendisset angelus. vt esset indicium quia descenderat angelus,mouebatur aqua propter incredulos. Illis signum,tibi fides. Illis angelus descendebat, tibi spiritus sanctus. Illis creatura mouebatur, tibi Christus operatur ipse dominus creaturæ. Tunc curabatur vnus,nūc omnes sanātur,aut certè vnus solus populus Christianus. Est enim in aliquibus & aqua mendax,non sanat baptismus perfidorum,non mundat, sed polluit. Iudæus vrceos baptizat & calices, quasi insensibilia vel culpam possint recipere vel gratiam. Tu baptiza hunc calicem tuum sensibilem in quo bona opera tua luceant, in quo gratiæ tuæ splendor fulgeat. Ergo & illa piscina in figura,vt credas quia in hunc fontem vis diuina descendit. Deniq; paralyticus ille expectabat hominem. Quem? nisi illum dominum Iesum natum ex virgine, cuius aduentu iam nō vmbra sanaret singulos,sed veritas vniuersos? Iste est ergo qui expectabatur vt descenderet, de quo dixit deus pater ad Ioannem Baptistam: Super quem videris spiritum descendentem de cœlo,& manentem super eum,hic est qui baptizat in spiritu sancto. De quo testificatus est Ioannes dicens: Quia vidi spiritum descendentem de cœlo quasi columbam,& manentem super eum. Et hic quare spiritus sicut columba descēdit,nisi vt tu videres, nisi vt tu agnosceres columbam etiam illam quam Noë iustus emisit ex arca, istius columbæ speciem fuisse,vt typum agnosceres sacramenti? Et fortasse dicas: Cum illa vera columba fuerit quę emissa est,hic quasi columba descēderit: quomodo illic speciem fuisse dicimus, hic veritatem,cum secundum Grecos in specie columbæ super aquam diuinitatis spiritum descendisse sit scriptum? Sed quid tam verum quam diuinitas,quæ manet semper? creaturæ autem non potest veritas esse,sed species, quæ facilè soluitur atque mutatur. Simul quia eorum qui baptizantur, nō in specie esse debeat,sed vera simplicitas. Vnde & dominus ait: Estote astuti sicut serpentes,& simplices sicut columbę. Merito ergo sicut columba descēdit, vt admoneret nos simplicitatem columbæ habere debere. Speciem autem pro veritate accipiendam legimus & de Christo: Et specie inuētus vt homo. Et de patre deo: Neque speciem eius vidistis.

Ioan.1.

Genes.8.

Matth.10.

Philip.2.

Quod in iis quæ à sacerdotibus fiunt, non merita personarum, sed officia consideranda sint. Et quomodo in baptismo æqualiter prouehatur in patrem, & in filium, & in spiritū sanctum credere debere. Caput V.

ESt ne adhuc quod dubitare debeas,cum euidenter tibi clamet in Euangelio pater,qui ait: Hic est filius meus in quo complacui? Clamet filius super quem sicut columba se demonstrauit spiritus sanctus. Clamet & spiritus sanctus,qui sicut columba descēdit. Clamet Dauid: Vox domini super aquas, deus mæiestatis intonuit, dominus super aquas multas. Cum tibi scriptura testetur quòd[sad Hieroboal preces ignis descēderit de cœlo. Et rursus precante Helia ignis est missus qui sacrificium cōsecrauit. Non merita personarum consideres, sed officia sacerdotum. Et si merita spectas, sicut Heliam consideres, Petri quoque merita spectato vel Pauli, quia acceptum à domino Iesu,hoc nobis mysterium tradiderunt. Ignis illis visibilis mittebatur vt crederēt,nobis inuisibilis operatur qui credimus. Illis in figuram,nobis ad commonitionem. Crede ergo adesse dominum Iesum inuocatum precibus sacerdotū,qui ait: Vbi fuerint duo vel tres, ibi & ego sum. Quāto magis vbi est ecclesia, vbi mysteria sua sunt, ibi dignatur suam impertire præsentiam. Descendisti igitur, recordare quid responderis, quod credas in patrem, credas in filium, credas in spiritum sanctum. Non habes illic, Credo in maiorem & minorem & vltimum. Sed eadem vocis tuę cautione constringeris, vt similiter credas in filium sicut in patrem credis. Similiter in spiritum sanctum credas, sicut credis in filium, hoc solo excepto quod in crucem solius domini Iesu fateris tibi esse credendum.

Matth.3.

Psalm.28.
Iudic.6.
3.Reg.18.

Matth.18.

Quare fiat vnctio in capite, & de lotione pedum discipulorum. Et quare Petrus qui mundus erat, plantam lauare debebat. Caput VI.

Post

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psalm.132. Cantic.1. Ioan.13. Psal.50. Exodi.24. Hebr.9. Esaiæ.1. Cantic.1. Psal.33. Esaiæ.63. Zacha.3. Cantic.4.

Oit hæc vtique ascendisti ad sacerdotem, cõsidera quid secutum sit. Nonne illud quod ait Dauid: Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam barbam Aaron? Hoc est vnguentum de quo & Salomon ait: Vnguentum exinanitum est nomen tuũ, propterea adolescentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te. Quãtæ hodie renouatæ animæ dilexerunt te domine Iesu, dicentes: Attrahe nos post te, in odorem vestimentorum tuorum curremus, vt odorem resurrectionis haurirent. Quare hoc fiat intellige, quia oculi sapientis in capite eius. Ideo in barbam defluit, id est, in gratiam iuuentutis. Ideo in barbã Aaron, vt fias electum genus, sacerdotale, preciosum. Omnes enim in regnum dei & in sacerdotium vngimur gratia spirituali. Ascendisti de fonte, memento euangelicæ lectionis. Et enim dominus noster Iesus in euangelio lauit pedes discipulis suis, quando venit ad Simoné Petrum, & ait Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternum. Non aduertit mysterium, & ideo ministerium recusauit, quod grauari humilitatem serui crederet, si sibi obsequium domini patienter admitteret. Cui respondit dominus: Si non lauero tibi pedes, non habebis partem mecum. Quo audito Petrus, Domine non tantũ pedes, inquit, sed manus & caput. Respondit dominus: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mũdus tot'. Mundus erat Petrus: sed plantam lauare debebat. Habebat enim primi hominis de successione peccatum, quando eum supplantauit serpens, & persuasit errorem. Ideo planta eius abluitur, vt hæreditaria peccata tollãtur. Nostra enĩ propria per baptismum relaxantur. Simul cognosce mysterium ipsum humilitatis consistere in ministerio. Ait enim: Si ego laui vobis pedes dominus & magister, quãto magis & vos debetis lauare pedes inuicem vobis? Cum enim ipse author salutis per obedientiam nos redemerit, quanto magis nos seruuli eius humilitatis & obedientiæ exhibere debemus obsequium?

De mysterio vestimentorum candidorum quibus induuntur infantes, & quomodo ecclesia hæc habens vestimẽta dicat in Canticis: Nigra sum & decora, & cætera quæ sequuntur.

Caput VII.

Accepisti post hæc vestimẽta candida, vt esset indicium quòd exueris inuolucrum peccatorũ, indueris innocentię casta velamina, de quibus dixit propheta: Asperges me hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. Qui enim baptizatur: & secundum legem, & secundum Euangelium videtur esse mũdatus. Secundum legem, quia hyssopi fasciculo Moyses aspergebat sanguinem agni. Secundum Euangelium, quia Christi erant candida vestimẽta sicut nix, cum resurrectionis suæ gloriam in Euangelio demonstraret. Super niuẽ dealbatur, c i culpa dimittitur. Vnde & per Esaiam dominus ait: Si fuerint peccata vestra sicut Phœnicium, vt niuem dealbabo. Hæc vestimenta habẽs ecclesia per lauacrum regenerationis assumpta, dicit in Canticis: Nigra sum & decora filiæ Hierusalem. Nigra per fragilitatem conditionis humanæ: decora per gratiam. Nigra, quia ex peccatoribus: decora fidei sacramento. Hæc vestimenta cernentes filiæ Hierusalem, stupefactæ dicunt: Quæ est hæc quæ ascendit dealbata? Hæc erat nigra: vnde nunc subito dealbata? Dubitauerũt enim etiam angeli cum resurgeret Christus, dubitauerũt potestates cœlorum videntes quod caro in cœlum ascẽderet. Denique dicebant: Quis est iste rex gloriæ? Et cum alij dicerent, Tollite portas principis vestri, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ: alij dubitabant dicentes: Quis est iste rex gloriæ? In Esaia quoque habes dubitantes virtutes cœlorum dixisse: Quis est iste qui ascẽdit ex Edõ, rubor vestimentorum eius ex Bosor, speciosus in stola candida? Christus autem videns ecclesiam suam in vestimentis candidis, pro qua ipse (vt habes in Zachariæ libro prophetæ) sordida vestimenta susceperat, vel animam regenerationis lauacro mundam atque ablutam, dicit: Ecce formosa es proxima mea, ecce es formosa, oculi tui sicut columbæ. in cuius specie spiritus sanctus descendit de cœlo. Formosi oculi sicut diximus supra, quia sicut columba descendit. Et infra: Dentes tui sicut grex tonsarum quæ ascenderunt de lauacro, quæ omnes geminos creant, & infœcunda nõ est in eis. vt restícula coccinea labia tua. Nõ mediocris ista laudatio. Primum dulci comparatione tonsarum. Capras enim & in altis pasci sine periculo nouimus, & in præruptis securas cibum sumere. Deinde cum tõdentur, deonerari superfluis. Harum gregi comparatur ecclesia, multas in se habens animarum virtutes, quæ per lauacrum superflua peccata deponant, quæ mysticã fidem & moralem gratiam deferãt Christo, quæ crucem domini Iesu loquantur. In iis formosa est ecclesia. Vnde ad eam verbum deus dicit: Tota formosa es proxima mea, & reprehensio non est in te: quia culpa demersa est. Ades huc à libano sponsa, ades huc à libano, trãsibis & pertransibis à principio fidei, eò quòd renuncians mundo transierit seculum, pertrãsierit ad Christum. Et iterum dicit ad eam deus verbum: Quàm pulchra & suauis facta est charitas in deliciis tuis? Statura tua similis facta est palmæ, & vbera tua botris. Cui respondet ecclesia: Quis dabit te frater mihi, lactentem vbera matris meæ? Inueniens te foris, osculabor te. Et quidem non spernent me. Assumam te, & inducam te in domum matris meæ, & in secretum eius quæ concepit me, docebis me. Vides quemadmodum delectata munere gratiarum, ad interiora cupit mysteria peruenire, & omnes sensus suos consecrare Christo? Adhuc quærit suscitantem, & suscitari eam sibi poscit à filiabus Hierusalem, quarum gratia, hoc est animarum fidelium, sponsum in amorem sui vberiorem desiderat prouocari. Vnde dominus Iesus & ipse inuitatus tanto studio charitatis, pulchritudine decoris & gratiæ, quod nulla iã in ablutis delicta forderent, dicit ad ecclesiam: Pone me vt signaculum in corde tuo, vt sigillum in brachio tuo: hoc est, decora es proxima mea, tota formosa es, nihil tibi deest. Pone me vt signaculum in corde tuo, quo fides tua pleno fulgeat sacramento. Opera quoque tua luceãt, & imaginem dei præferãt, ad cuius imaginem facta es. Charitas tua nulla persecutione minuatur, quam multa aqua excludere, flumina inundare non possint. Vnde repete quia accepisti signaculum spiritale, spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij atque virtutis, spiritum cognitionis atque pietatis, spiritum sancti timoris: & serua quod accepisti. Signauit te deus pater, confirmauit te Christus dominus, & dedit pignus spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti.

Cantic.4. Cantic.7. Cantic.8. Esaiæ 11. 2. Corin. 5.

De sacrosancti corporis dominici communione, & conuiuio cœlesti. Quódque antiquiora sint ecclesiæ sacramẽta quàm synagogæ, & præstantiora quàm fuerit manna. Cap. VIII.

His abluta plebs diues insignibus ad Christi contẽdit altaria, dicẽs: Et introibo ad altare dei, ad deũ qui lætificat iuuentutem meam. Depositis autem inueterati erroris exuuiis, renouata in aquilæ iuuentutem, cœleste illud festinat adire conuiuium. Venit igitur, & videns sacrosanctum altare compositum, exclamans ait: Parasti in conspectu meo mensam. Hanc loquentem inducit Dauid dicens: Dominus pascit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit: super aquam refectionis educauit me. Et infra: Nam & si ambulem in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, & poculum meum inebrians quàm præclarum est. Nunc illud consideremus, ne quis forte visibilia videns, quoniam quæ sunt inuisibilia, non videtur, nec possunt humanis oculis comprehendi, dicat forte: Iudæis deus manna pluit, pluit coturnices: Ecclesiæ autẽ illi dilectæ hæc sunt quę præparauit, de quibus dictum est quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit quæ præparauit deus diligentibus eum? Ergo ne quis hoc dicat, summo studio volumus comprobare quod & antiquiora sunt sacramenta ecclesiæ quàm synagogæ, & præstantiora quàm mãna est. Antiquiora docet lectio Geneseos quæ decursa est. Synagoga enim ex lege Moysi principium sumpsit, Abraham vero longe anterior, qui victis hostibus, & nepote proprio recepto, cum potiretur victoria, tunc illi occurrit Melchisedech, & protulit ea quæ Abrahã veneratus accepit. non Abraham protulit, sed Melchisedech, qui inducitur sine patre,

Psal.41. Psalm.22. 1. Corin.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tre,sine matre,neque initium dierum,neque finem habens, A similis autem filio dei: de quo ait Paulus ad Hebræos: Quia manet sacerdos in perpetuum,quia interpretatione latina dicitur rex iustitiæ, rex pacis. Non agnoscis quis iste sit? Potest homo esse rex iustitiæ,cũ vix iustus sit? Potest esse rex pacis,cum vix possit esse pacificus? Sine matre secundum diuinitatem,quia ex patre deo genitus est, vnius substantiæ cum patre. Sine patre secundum incarnationem,qui natus ex virgine est. Initium & finem non habẽs,quia ipse est initium & finis omnium,primus & nouissimus. Non igitur humani,sed diuini est muneris sacramẽtum quod accepisti, ab eo prolatum qui benedixit fidei patrem Abraham,illum cuius gratiam, & gesta miraris. Probatum est antiquiora esse Ecclesiæ sacramenta,nunc cognosce potiora. Reuera mirabile est quod mãna deus pluerit patribus,& quotidiano cœli pascebantur alimento. Vnde dictum est: Panem angelorũ manducauit homo. Sed tamen panem illum qui manducauerunt,omnes in deserto mortui sunt. Ista autem esca quam accipis,iste panis viuus qui descendit de cœlo, vitæ æternæ substantiam subministrat: & quicunque hunc panem mandu B cauerit,non morietur in æternum: & corpus est Christi.

Psalm.77. Ioan.6.

De virtute sacramenti corporis & sanguinis Christi, & comparatione per excessum ipsius ad manna, & ad aquas petræ. Et de per plurima exempla probatione quòd corpus Christi quod accipimus, non panis sit, sed caro, quæ ex virgine nata, quæ crucifixa, quæ sepulta fuit. *Caput IX.*

COnsidera nunc vtrum præstantior sit panis angelorum,an caro Christi,quæ vtique corpus est vitæ. Manna illud è cœlo,hoc supra cœlũ. Illud cœli,hoc domini cœlorũ. Illud corruptioni obnoxium,si in diem alterũ seruaretur: hoc alienũ ab omni corruptione,quod quicunque religiose gustauerit,corruptionẽ sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit,tibi sanguis è Christo. Illos ad horam satiauit aqua, te sanguis diluit in æternum. Iudæus bibit,& sitit: tu cum biberis,sitire non poteris. Et illud in vmbra, hoc in veritate. Si illud quod miraris,vmbra est, quantum istud est cuius & vmbram miraris?

1.Corin.10. Hebr.3. Audi quia vmbra est quæ apud patres facta est. Bibebant,inquit,de consequenti petra, petra autem erat Christus. Sed C non in pluribus eorum complacitum est deo. nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figuram facta sunt nostri. Cognouisti præstantiora? Potior etenim lux quàm vmbra, veritas quàm figura, corpus authoris quàm manna de cœlo. Forte dicas: Aliud video, quomodo tu mihi asseris quod Christi corpus accipiã? Et hoc nobis adhuc superest,vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis? Probemus nõ hoc esse quod natura formauit,sed quod benedictio consecrauit Maioremque vim esse benedictionis quàm naturæ,quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgã tenebat Moyses,proiecit eam, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis,& in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur Prophetica gratia bis mutatam esse naturam & serpentis & virgæ. Currebant Aegypti flumina puro aquarum meatu, subito de fontium venis sanguis cœpit erumpere. Non erat potus in fluuiis. Rursus ad prophetæ preces cruor cessauit fluminum,aquarum natura remeauit. Circunclusus vndique erat populus Hebræorum,hinc Aegyptiis vallatus,inde mari clausus. Virgã leuauit Moyses,separauit se aqua,& in muroruin speciem congelauit, atque inter vndas via pedestris apparuit. Iordanis retrorsum conuersus contra naturã in sui fontis reuertitur exordiũ. Nonne claret naturã vel maritimorũ fluctuũ vel fluuialis cursus esse mutatã? Sitiebat popul' patrũ, tetigit Moyses petrã, & aqua de petra fluxit. Nũquid nõ præter naturã operata est gratia, vt aquã vomeret petra, quã non habebat natura? Marath fluuius amarissimus erat, vt

Exodi.15. 4.Reg.6. sitiẽs populus bibere nõ posset. Misit Moyses lignũ in aquã, & amaritudinẽ suam aquarum natura deposuit, quam infusa subito gratia temperauit. Sub Helisæo propheta vni ex filiis prophetarum excussum est ferrum de securi,& statim mersum est. Rogauit Helisæum qui amiserat ferrum. misit etiam Helisæus lignum in aquam,& ferrum natauit. vtique & hoc præter naturam factum esse cognoscimus. Grauior est enim ferri species,quàm aquarum liquor. Aduertimus igitur maioris esse virtutis gratiam quàm naturam, & adhuc tamen propheticæ benedictionis numeramus gratiam. Quod si tantum valuit humana benedictio, vt naturã conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina,vbi verba ipsa domini saluatoris operantur? Nam sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantum valuit sermo Heliæ, vt ignem de cœlo deponeret,non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit,& Psalm.148. creata sunt. Sermo ergo Christi qui potuit ex nihilo facere quod non erat,nõ potest ea quæ sunt,in id mutare quod nõ erant? Non enim minus est nouas rebus dare,quàm mutare naturas. Sed quoad argumentis vtimur? suis vtamur exẽplis, incarnationisque astruamus mysterij veritatem. Nunquid naturæ vsus præcessit cum Iesus dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare consueuerat. Liquet igitur quod præter naturæ ordinẽ virgo generauit: & hoc quod cõficimus,corpus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse dominus Iesus partus ex virgine? Vera vtique caro Christi,quę crucifixa est,quæ sepulta est. vere ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ante benedictionem ver- Matth.26. borum cœlestiũ alia species nominatur,post consecrationẽ corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suũ. Ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis,amen: hoc est, verũ est. quod os loquitur,mẽs interna fateatur. quod sermo sonat,affectus sentiat. His igitur sacramentis pascit ecclesiam suam Christus, quibus animæ firmatur substantia. Meritóque videns profectum eius gratiæ continentem, dicit ad eam: Quam deco- Cantic.4. ra facta sunt vbera tua soror mea sponsa,quàm decora facta sunt à vino: & odor vestimentorum tuorum super omnia aromata. Fauus distillãs labia tua ô sponsa, mel & lac sub lingua tua,& odor vestimentorum tuorum sicut odor libani. Ortus conclusus soror mea, sponsa mea, ortus conclusus, fons signatus. Quo significat signarum debere apud te manere mysterium,ne violetur operibus malæ vitæ,atq; adulterio castitatis,ne diuulgetur quibus non conuenit, ne garrula loquacitate dispergatur in perfidos. Bona debet ergo fidei tuæ esse custodia,vt intemerata vitę ac silentij integritas perseueret. Vnde & ecclesia altitudinem seruans mysteriorum cœlestium, reiicit à se grauiores venti procellas, & inuitat vernantis gratiæ suauitatẽ: & sciens quòd ortus suus Christo displicere non possit, aduocat ipsum sponsum dicens: Exurge aquilo,& veni auster, perfla ortum meum, & fluant vnguenta mea. Descendat frater meus in ortum suũ, & edat fructum pomiferarum suarum. Bonas enim arbores & fructiferas habet,quæ radices suas tinxerint in sacri fontis irriguo,& in bonos fructus nouæ fœcunditatis germine pullulauerint,vt non iam Prophetica cædantur securi, sed Euangelica vbertate fœcundentur. Denique fertilitate earum dominus delectatus respondet: Ingressus sum in ortum meum soror mea sponsa, vindemiaui myrrham,cum vngue tis meis,manducaui cibum meum cum melle meo,bibi potum meum cum lacte meo. Quare cibũ & potum dixerim, fidelis intellige. Illud autem non dubium,quod in nobis ipD se manducat & bibit,sicut in nobis legisti, quia in carcere esse se dicit. Vnde & Ecclesia videns tantam gratiam, hortatur filios suos,hortatur proximos,vt ad sacramenta concurrant,dicẽs: Edite proximi mei & bibite,& inebriamini cha- Cantic.5. rissimi mei. Quid edamus? quid bibamus? Alibi tibi per Prophetam spiritus sanctus expresit dicens: Gustate & videte Psalm.33. quoniam suauis est dominus, beatus vir qui sperat in eo. In illo sacramento Christus est,quia corpus est Christi. nõ ergo corporalis esca,sed spiritalis est. Vnde & Apostolus de typo eius ait: Quia patres nostri escam spiritalem manduca- 1. Corin.10. uerunt,& potum spiritalem biberunt. Corpus enim dei,corpus est spiritale. Corpus Christi,corpus est diuini spiritus, Thren.4. quia spiritus Christi,vt legimus: Spiritus ante faciem nostrã 1. Pet.1. Christus dominus. Et in Petri epistola habemus: Christus pro nobis mortuus est. Denique cor nostrum esca ista cõfirmat,& potus iste lætificat cor hominis,vt Propheta memorauit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.103. rauit. Vnde adepti omnia scim⁹ regeneratos nos esse. Nec di A camus, quomodo regenerati sumus? nunquid in ventrē matris nostræ introiuimus, & renati sumus? Non agnosco vsum naturæ. Sed nullus hic naturæ ordo, vbi excellentia gratiæ. Denique non semper vsus naturæ regenerationem facit. Generatum ex virgine Christum dominum confitemur, & naturæ ordinem denegamus. Non enim ex viro Maria concepit, sed de spiritu sancto in vtero accepit, vt dicit Matthęus: Matth.1. Quia inuenta est in vtero habēs de spiritu sancto. Si ergo superueniens spiritus sanctus in virginem, conceptionem operatus est, & generationis munus impleuit, non vtique dubitandum est quod superueniens in fontem, vel super eum qui baptismū consequitur, veritatē regenerationis cooperetur.

FINIS.

CAPITA LIBRI PRIMI DE SACRAMENTIS. B

De fide Christiani, & quomodo baptizatus considerare debeat peracta mysteria adapertionis. Qua etiam ratione in exorcismo aures & nares tangantur, vt aperiātur, & quare nares, & non os. Caput. I.
De vnctione in baptismo, & abrenunciatione tunc facta. Et qua ratione sacerdos dicatur angelus, & de seruanda fide Christo promissa. Cap. II.
Quod licet in baptismo sacerdos & minister videantur, alia tamen maiora sint quæ operantur, & non videntur. Caput III.
Quod sacramenta Christianorum diuiniora & priora sint q̄ Iudæorum. Et quid pascha significet. Cap. IIII.
Quid significat lotio Naaman Syri leprosi, & quòd nō aqua sed consecratio mundet. Quódque in baptismate omnis iustitia sit constituta. Et de columba super Christum descendente, & quare Christus prior descenderit in aquam, & postea spiritus sanctus. Cap. V.
Quomodo typus baptismatis præfiguratus fuerit per trā situm rubri maris, & de malo murmurationis. Quid etiam C significet columna lucis præcedens, & nubis subsequens. Et quod in diluuio figura baptismi præcesserit. Cap. VI.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPIscopi de sacramentis Liber primus.

Caput primum.

DE sacramentis quæ accepistis, sermonem adorior, cuius rationē nō putaui ante præmitti. In Christiano enim viro prima est fides. Ideo Romæ fideles dicuntur qui baptizati sunt, & pater noster Abraham ex fide iustificatus est, nō ex operibus. Ergo accepistis baptismū, credidistis. Nefas est enim me aliud æstimare. Neque enim vocatus esses ad gratiam, nisi dignum te Christus sua gratia iudicasset. Ergo quid egimus sabbato? Nempe apertionē. Quę mysteria celebrata sunt apertionis, quando tibi aures tetigit sacerdos & nares. Quod significat in Euāgelio dominus noster Iesus Christus cum ei oblatus esset surdus & mutus, & tetigit aures eius, & os eius. Aures, quia surdus erat: os, quia Marc.7. mutus. Et ait: Effeta, quod Hebraicum verbum est, & Latine dicitur adaperire. Ideo ergo tibi sacerdos aures tetigit, vt aperirentur aures tuæ ad sermonem & ad eloquium sacerdotis. Sed dicis mihi, quare nares? Quia mutus erat, os tetigit: vt quia loqui non poterat sacramenta cœlestia, vocem acciperet à Christo. Et ibi quia viri, hic quia mulieres baptizantur, & non eadem puritas serui, quanta & domini. Cum ille peccata concedat, huic peccata donentur, quæ potest esse comparatio? Ideo propter gratiam operis & muneris non os tangit episcopus, sed nares. Quare nares? Vt bonum odorem accipias pietatis æternę, vt dicas: Christi enim 2.Corin.2. bonus odor sumus deo. quemadmodū dixit Apostolus sanctus. Et sit in te fidei deuotionisque plena fragrantia.

De vnctione in baptismo, & abrenunciatione tunc facta. Et qua ratione sacerdos dicatur angelus, & de seruanda fide Christo promissa. Caput II.

VEnimus ad fontem, ingressus es. considera quos videris, quid locutus sis cōsidera, repete diligenter. Occurrit tibi leuita, occurrit presbyter. vnctus es quasi athleta Christi, quasi luctamen huius seculi luctaturus, professus es luctaminis tui certamina. Qui luctatur, habet quod speret. vbi certamen, ibi corona. Luctaris in seculo, sed coronaris à Christo, & pro certaminibus seculi coronaris. Nam & si in cœlo præmium, hic tamen meritum præmij collocatur. Quando te interrogauit, Abrenuncias diabolo & operib⁹ eius? quid respōdisti? Abrenūcio. Abrenūcias seculo, & voluptatibus eius? quid respōdisti? Abrenūcio. Memor esto sermonis tui, & nunquā tibi excidat tuę series cautionis. Si chirographum homini dederis, teneris obnoxius, vt pecuniam eius accipias: teneris astrictus, & reluctantem te fœnerator astringit, atque illic tua cautione conuinceris. Vbi promiseris considera, vel quibus promiseris. Leuitam vidisti, sed minister est Christi. Vidisti illum ante altaria ministrare. Ergo chirographum tuum tenetur non in terra, sed in cœlo. Considera vbi capias sacramenta cœlestia. Si hic corpus est Christi, hic & angeli cōstituti sunt. Vbi corpus, ibi aquilæ. legisti in Euangelio. Vbi corpus Christi, Matth.24. ibi & aquilæ volare cōsuerunt, vt terrena fugiāt, cœlestia petant. Quare hoc dico? quia & homines angeli quicunque annunciant Christum, & in angelorum asciti videntur locum. Quomodo? Accipe baptistæ rationem. Ioannes natus erat ex viro & muliere. Attamen audi quia angelus est ipse: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, & parabit viam Matth.11. tuam ante te. Accipe aliud, Malachias ait propheta, Quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex Mala.2. ore ipsius. Angelus est enim dei omnipotentis. Hæc ideo dicuntur, vt sacerdotis gloriam prædicemus, non vt aliquid personalibus meritis arrogetur. Ergo abrenunciasti mundo, abrenūciasti seculo, esto solicitus. Qui pecuniam debet, semper cautionem suam considerat. Et tu qui fidem debes Christo, fidē serua, quæ multo precioſior quā pecunia est. Fides enim æternum patrimonium est, pecunia temporale. Et tu ergo semper recordare quid promiseris. Cautior si teneas promissionem tuam, tenebis & cautionem.

Quod licet in baptismo sacerdos & minister videātur, alia tamen maiora sint quæ operātur, & non vidētur. Cap. III.

DEinde accessisti propius, vidisti fontem, vidisti & sacerdotem supra fontem. Nec hoc possum dubitare quod in animum vestrum non potuerit cadere quod cecidit in illum Syrum Naaman: quia etsi mundatus est, tamen ante dubitauit. Quare dicā, accipe. Ingressus es, vidisti aquā, vidisti sacerdotē, vidisti leuitam. Ne forte aliquis dixerit, hoc est totū: imò est totum. vere totū, vbi tota innocentia, tota pietas, tota gratia, tota sanctificatio. Vidisti quæ videre potuisti oculis tui corporis, & humanis conspectibus, non vidisti illa quæ operantur, & non videntur. Illa multo maiora sunt quæ non vidētur, quàm quæ 2.Corin.4. videntur: quoniam quæ videntur, temporalia sunt: quæ non videntur, æterna.

Quod sacramenta Christianorum diuiniora & priora sint quàm Iudæorum. Et quid pascha significet. Caput IIII.

ERgo dicamus primum, tene cautionem vocis meę; & exige. Miramur mysteria Iudæorum quæ patribus nostris data sunt, primum vetustatem sacramētorum, deinde sanctitatem præstantium. Illud prę mitto, quòd diuiniora & priora sacramēta sunt Christianorum quàm Iudæorū. Quid præcipuum q̄ quod per mare trā siit Iudæorum populus? vt de baptismo interim loquamur. Attamen qui transierunt Iudęi, mortui sunt omnes in deserto. Ceterum qui per hunc fontem trāsit, transit à terrenis ad cœlestia. hoc est enī pascha, id est trāsitus eius, trāsitus à peccato

Universidad de Deusto
Biblioteca

cato ad vitam,à culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationem. Qui per hunc fontem transit, non moritur, sed resurgit.

Quid significet lotio Naaman Syri leprosi, & quòd non aqua sed consecratio mundet. Quódque in baptismate omnis iustitia sit constituta. Et de columbæ super Christum descendẽte, & quare Christus prior descenderit in aquam, & postea spiritus sanctus. Caput V.

4. Reg. 5. NAaman ergo leprosus erat, puella quædã ait vxori illius: Dominus meus si vult mundari, vadat in terram Israel, & ibi inueniet eum qui possit ei leprã tollere. Dixit illa dominæ suæ, vxor marito, Naaman regi Syriæ, qui eũ quasi acceptissimũ sibi misit ad regẽ Israel. Audiuit rex Israel quod misisset ad eum cuius leprã mundaret, & scidit vestem suam. Tunc Helisæus Propheta mandat ei: Quid est quòd scidisti vestem, quasi non sit deus potens qui mundet leprosum? Mitte illum ad me. Misit illũ. Cui aduenienti ait propheta: Vade descende in Iordanem, merge, & sanaberis. Ille cœpit cogitare secũ & dicere: Hoc est totum? Veni de Syria in terram Iudæam, & dicitur mihi, Vade, in Iordanẽ merge, & sanaberis. quasi flumina meliora non sint in patria mea. Dixerunt ergo serui: Domine, quare non facis verbum prophetę? Magis fac, & experire. Tũc ille iuit, in Iordane mersit, & surrexit sanus. Quid enim significat? Vidisti aquam: sed non aqua omnis sanat, sed aqua sanat quæ habet gratiam Christi. Aliud est elementum, aliud consecratio: aliud opus, aliud operatio. Non sanat aqua nisi spiritus sanctus descẽderit, & aquam illam consecrauerit: sicut legisti quod cum dominus noster Iesus Christus formã baptismatis daret, venit ad Ioannem, & ait illi Ioannes: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondit illi Christ⁹: Sine modo. Sic enim decet nos implere omnẽ iustitiã. Vide quia omnis iustitia in baptismate constituta est. Ergo quare Christus descendit, nisi vt caro ista mundaretur, caro quam susceperit de nostra conditione? Non enim ablutio peccatorũ suorum Christo necessaria erat, qui peccatum non fecit: sed nobis erat necessaria, qui peccato manemus obnoxij. Ergo si propter nos baptismi nobis forma est constituta, fidei nostræ forma proposita est. Descendit Christus, Ioannes astabat qui baptizabat, & ecce quasi colũba spiritus sanctus descendit. Non columba descendit, sed quasi colũba. Memẽto quid dixerim, Christus carnem susceperit, non sicut carnem, sed carnis istius veritatem, vere carnem Christus susceperit. Spiritus enim sanctus in specie columbæ, non in veritate columbæ, sed in specie columbæ descendit de cœlo. Ergo vidit Ioannes, & credidit. Descendit Christus, descẽdit & spiritus sanctus. Quare prior Christus descendit, postea spiritus, cum forma baptismatis & vsus hoc habeat, vt ante fons consecretur, & tunc descendat qui baptizãdus est? Nam vbi primum ingreditur sacerdos, exorcismum facit, secundo super creaturam aquę inuocationem, postea & precem defert, vt sanctificetur fons, & assit præsentia trinitatis ęternę. Christus autem ante descendit, secutus est spiritus. Qua ratione? Vt non quasi ipse egere dominus Iesus sanctificationis mysterio videretur, sed sanctificaret ipse, sanctificaret & spiritus. Ergo descẽdit in aquam Christus, & spiritus sanctus sicut columba descendit. Pater quoque deus è cœlo locutus est. Habes præsentiam trinitatis.

Matth. 3.

Quomodo typus baptismatis præsignatus fuerit per transitum rubri maris, & de malo murmurationis. Quid etiam significet columna lucis præcedens, & nubis subsequẽs. Et quod in diluuio figura baptismi præcesserit. Caput VI.

1. Cor. 10. IN mari autẽ rubro figuram istius baptismatis extitisse ait Apostolus dicens: Quia patres nostri omnes baptizati sunt in nube & in mari. Et subdit: Hæc autem omnia in figura facta sunt illis. Illis in figura, sed nobis in veritate. Tunc Moyses virgam tenebat, concluſus erat populus Iudæorum, instabat Aegyptius cum armis ex vna parte, mari claudebantur Hebręi, neque maria transire poterant, neq; in hostem recurrere. murmurare cœperunt. Vide, non te prouocet quia exauditi sunt. Etsi exaudiuit dominus, tamen culpa non carent qui murmurauerũt. Tuum est vbi constringeris, credere quòd euadas, nõ murmurare: inuocare, rogare, non querelam expromere. Tenebat virgam Moyses, & ducebat populũ Hebræorũ in nocte in columna lucis, in die in columna nubis. Lux quid est nisi veritas, quæ apertum & plenum lumen effundit? Columna lucis quid est, nisi Christus dominus, qui tenebras infidelitatis depulit, lucẽ veritatis & gratiæ spiritalis affectibus infudit humanis? At vero columna nubis est spiritus sanctus. In mari erat populus, & præibat colũna lucis: deinde sequebatur columna nubis, quasi vmbratio spiritus sancti. Vides quod per spiritum sanctum, & per aquam typum baptismatis demonstrauerit? In diluuio quoque fuit iam tunc figura baptismatis, & adhuc vtique non erant mysteria Iudęorum. Si ergo huius baptismatis forma præcessit, vides ergo superiora mysteria Christianorum, quàm fuerint Iudæorũ. Sed interim secundum fragilitatem vocis nostræ, & secundum temporis rationem satis sit hodie tãta de sacro fonte libasse mysteria. Crastina die, si dominus dederit loquẽdi potestatem vel copiam, plenius intimabo. Opus est vt sanctitas vestra aures paratas habeat, promptiorem animum, vt ea quæ nos colligere possumus de serie scripturarum, & vobis intimauerimus, tenere possitis, vt habeatis gratiam patris, & filij, & spiritus sancti. Cui trinitati perpetuũ est regnum à seculis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum.

CAPITA LIBRI SECVNDI DE SACRAMENTIS.

Quod diluuium nihil aliud sit nisi baptisma, quo peccata diluuntur, sola autem mens iusti & gratia resuscitentur. Et de multis generibus baptismatum. Caput I.
Quid significet angelus descendens in piscinam. Et quid sit quod paralyticus responderit Christo, Hominem non habeo. Caput II.
De variis generibus & figuris baptismi. Cap. III.
Quid significet quod ad preces Helisæi ferrum securis demersum supernatauerit. Quid etiam quod Moyses lignũ miserit in fontem, quo aqua antea amara dulcescebat. Caput IIII.
De efficaci probatione quod ad inuocationem sacerdotis sit per fontem veri baptismi potius assit præsentia trinitatis quàm ad supratactas figuras baptismi, & quid significet columba. Quid etiam spiritus magno sono in die Pentecostes descendens, & apparens in dispertitis linguis. Caput V.
Quod baptismum inuentum sit ad resurrectionem & viuificationem naturæ humanæ, quæ per peccatum morti obnoxia erat. Cap. VI.
De triplici immersione in baptismum, & triplici interrogatione, & quod in vno nomine baptizari oporter. Et quomodo in morte Iesu baptizemur & vngamur in vitam æternam. Cap. VII.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTIS Liber secundus.

Quod diluuium nihil aliud sit nisi baptisma, quo peccata diluuntur, sola autem mens iusti & gratia resuscitentur. Et de multis generibus baptismatum. Caput I.

IN diluuio figuram baptismatis pręcessisse hesterno cœpimus disputare. Quid est diluuium, nisi in quo iustus ad seminariũ iustitiæ reseruatur, peccatum moritur? Ideo dominus cum vidit hominũ pullulare delicta, iustum solum cum sua progenie reseruauit. Aquam autem supra mõtes quoque exire præcepit. Et ideo in illo diluuio omnis corruptela carnis interiit, sola iusti prosapia & forma permansit. Nõne hoc est diluuium quod est baptisma, quo peccata omnia diluuntur, sola iusti mens & gratia resuscitatur? Multa sunt genera baptismatum, sed vnum baptisma clamat Apostolus.

Quare

Universidad de Deusto

Quare? Sunt baptismata gentiũ, sed non sunt baptismata. lauacra sunt, baptismata esse non possunt. Caro lauatur, non culpa diluitur, imò in illo lauacro contrahitur. Erant autem baptismata Iudæorum alia superflua, alia in figura. Et figura ipsa nobis proficit, quia veritatis est nuncia. A

Quid significet angelus descendens in piscinã, & quid sit quod paralyticus responderit Christo, Hominem non habeo. Caput II.

QVid lectum est heri? Angelus, inquit, secundũ tempus descendebat in piscinam, & quotienscunq; descendisset angelus, mouebatur aqua? & qui prior descendisset, sanabatur ab omni languore quocũque tenebatur. Quod significabat figuram venturam domini nostri Iesu Christi. Angelus quare? Ipse est enim magni consilij angelus, Secundum tempus, quod ad horam nouissimam seruabatur, vt in occasu ipsum diem deprehenderet, & differret occasum. Quotienscunque ergo descendisset angelus, mouebatur aqua. Dicis forte: Quare modo non mouetur? Audi quare. Signa incredulis, fides credẽtib⁹. Qui prior B descendisset, sanabatur ab omni infirmitate. Qui prior? tempore, an honore? Vtrumque intellige. Si tempore, prior qui descendisset sanabatur, hoc est de populo Iudæorum magis quàm de populo nationum. Si honore, qui prior descẽdisset, hoc est qui haberet dei metum, studium iustitiæ, gratiã charitatis, castitatis affectum, ipse magis sanabatur. Tamen tũc temporis vnus sanabatur. Tunc inquam temporis in figura qui prior descẽdisset, solus curabatur. Quanto maior est gratia ecclesiæ, in qua omnes saluantur quicunque descendunt? Sed videte mysterium, Venit dominus noster Iesus Christus ad piscinam. multi ægri iacebant. Et facilè ibi multi ægri iacebant, vbi vnus tantummodo curabatur. Deinde ait ad illũ Paralyticum: Descende. Ait ille: Hominem non habeo. Vide vbi baptizaris, vnde sit baptisma, nisi de cruce Christi, de morte Christi. Ibi est omne mysterium, quia pro te passus est. In ipso redimeris, in ipso saluaberis. Hominẽ, inquit, non habeo, hoc est quia per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Non poterat descendere, nõ poterat C saluari qui non credebat quod dominus Iesus carnem suscepisset ex virgine. Hic autem qui operiebatur mediatorẽ dei & hominum, hominem Iesum expectans, eum de quo dictũ est, Et mittet dominus hominem qui saluos faciat eos: dicebat, Hominem non habeo. & ideo ad sanitatem meruit peruenire, quia credebat in aduenientem. Melior tamen & perfectior fuisset si credidisset iam venisse, quem sperabat esse venturum.

Ioan. 5.

1. Corin. 15.

De variis generibus & figuris baptismi. Caput III.

NVnc vide singula. Diximus figuram præcessisse in Iordane quando Naaman leprosus ille mundatus N est. Puella illa ex captiuis quæ est, nisi quæ speciẽ habebat ecclesiæ, & figuram repræsentabat? Captiuus enim erat populus nationũ. Captiuus erat, non dico captiuitatem sub hoste aliquo populo constitutã, sed eam captiuitatẽ dico quæ maior est, quando diabolus cũ suis sæuo dominatur sperio, & captiua sibi colla subiicit peccatorũ. Ergo habes vnũ baptisma. Aliud in diluuio. Habes D tertiũ genus quando in mari rubro baptizati sunt patres. Habes quartũ genus in piscina quando mouebatur aqua. Nunc te consulo vtrũ credere debeas, quia habes præsentiã trinitatis in hoc baptismate quo baptizatur in ecclesia.

Quid significet quòd ad preces Helisæi ferrũ securis demersum supernatauerit. Quid etiam quòd Moyses lignum miserit in fontem, quo aqua antea amara dulcescebat. Caput IIII.

IDem itaque dominus noster Iesus Christus in euangelio suo dicit ad Apostolos: Ite baptizate omnes gẽtes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Sermo hic saluatoris est. Dic mihi ô homo. Inuocauit Helias, & descendit ignis de cœlo. Inuocauit Helisæus domini nomen, & de aqua ferrũ securis ascendit quod demersũ fuerat. Ecce aliud genus baptismatis. Quare? Quia omnis homo ante baptismum quasi ferrũ premitur atq; demergitur. Vbi baptizatus fuerit, non tanq̃ ferrũ, sed tanq̃ iã leuior fructuosi ligni species leuatur. Ergo & hic figura altera. Securis erat qua cędebantur ligna. Cecidit manubrium de securi, hoc est ferrũ demersum est. Filius prophetę nescivit quid faceret, sed hoc solũ scivit, vt rogaret Helisæũ prophetam, & remedium postularet. Tunc ille lignum misit, & ferrum leuatũ est. Vides ergo quod in cruce Christi omniũ hominũ leuatur infirmitas? Aliud, etsi non ordinẽ tenemus. Quis enim posset omnia gesta comprehẽdere Christi? sicut Apostoli dixerunt. Moyses cum venisset in desertũ, & sitisset populus, & venisset ad Marath fontẽ, & bibere vellet, aquã vbi primum hausit, & amaritudinẽ sensit, & cœpit bibere non posse: ideo Moyses misit lignũ in fontẽ, & cœpit aqua quæ antea erat amara, dulcescere. Quid significat, nisi quia omnis creatura corruptelæ obnoxia, aqua amara est omnibus? Etsi ad tẽpus suauis est, ad tẽpus iucunda, amara tamen est, quæ non potest auferre peccatũ. Vbi biberis, sities, vbi potus ceperis suauitatẽ, iterũ amaritudinẽ senties. Amara ergo aqua, sed vbi crucẽ Christi, vbi acceperit cœleste sacramentum, incipit esse dulcis & suauis. Et merito dulcis, in qua culpa reuocatur. Ergo si in figura tantum valuerunt baptismata, quanto amplius valet baptisma in veritate?

Exodi. 15.

Matth. 28.

1. Reg. 18. 4. Reg. 6.

De efficaci probatione quod ad inuocationem sacerdotis super fontem veri baptismi potius adsit præsentia trinitatis quàm ad supratactas figuras baptismi, & quid significet columba. Quid etiam spiritus magno sono in die Pentecostes descendens & apparens in dispertitis linguis. Caput V.

NVnc ergo consideremus. Venit sacerdos, precem dicit ad fontem, inuocat patris nomen, præsentiã filij & spiritus sancti, vtitur verbis cœlestib⁹. Cœlestia verba, quæ Christi sunt, quod baptizemus in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Si ergo ad hominis sermonem, ad inuocationem sancti aderat præsentia trinitatis, quanto magis ibi adest vbi sermo operatur æternus? Vultis scire quia descendit spiritus? Audite, quia quasi colũba descendit. Quare quasi columba? Vt incredulo vocarẽtur ad fidem. In principio signum debuit esse, in posterioribus debet esse perfectio. Accipe aliud. Post mortem domini nostri Iesu Christi Apostoli erant in vno loco cõgregati, & o- Acto. 2. rabant in die Pẽtecostes, & subito factus est magnus sonus, quasi cum vi magna spiritus ferretur, & visæ sunt linguæ dispersæ sicut ignis. Quid hoc significat, nisi descensum spiritus sancti, qui se voluit incredulis etiam corporaliter demõstrare? Hoc est, corporaliter per signum, spiritaliter per sacramentum. Ergo manifestum testimonium eius aduentus: nobis autem iam fidei prærogatiua defertur, quia in principio signa incredulis fiebant, nobis iam in plenitudine ecclesiæ non signa, sed fide veritas colligenda est.

Quod baptismum inuentum sit ad resurrectionem & vinificationem naturæ humanæ, quæ per peccatum morti obnoxia erat. Caput VI.

NVnc disputemus quid sit quod dicitur baptisma. Venisti ad fontem, descendisti in eum, attendisti N summum sacerdotem, Leuitas & presbyterum in fonte vidisti. Quid est baptismũ? In pricipio deus noster hominem fecit, vt si peccatũ non gustaret, morte non moreretur. Peccatum cõtraxit, factus est obnoxius morti, eiectus est de paradiso. Sed dominus qui sua vellet beneficia permanere, & insidias omnes abolere serpẽtis, rescindere quoq; omne quod nocuit: primũ quidem sententiam tulit in hominem, Terra es, & in terrã ibis. & morti hominem fecit obnoxium. Erat diuina sententia, solui humana conditione non poterat. Remediũ datum est, vt homo moreretur, & resurgeret. Quare? Vt illud quod ante damnationis loco cesserat, loco cederet beneficij. Quid illud est nisi mors? Quæris quomodo? quia mors interueniens finẽ facit peccati. Quãdo enim morimur, vtiq; peccare desistimus. Satisfactum ergo sententiæ videbatur, quando homo qui fact⁹ fuerat vt viueret, si tamen nõ peccaret, incipiebat mori. Sed vt dei perpetua gratia perseueraret, mortuus est homo, sed Christus inuenit resurrectionem, id est, vt redintegraret cœleste beneficiũ, quod fraude fuerat serpẽtis amissum. Vtrũque ergo pro nobis: quia & mors finis est peccatorum, & resurrectio naturæ est reformatio. Veruntamen ne in hoc seculo diaboli fraus vel insidiæ prænalerent, inuentum est baptisma. De quo baptismate audi quid dicat scriptura, imò

Genes. 3.

filius

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lucæ.7. filius dei, Quia Phariſæi qui noluerunt baptizari baptiſmo Ioannis, conſilium dei ſpreuerunt. Ergo baptiſmum conſilium dei eſt. Quanta eſt gratia vbi eſt conſilium dei? Audi ergo. Nam vt in hoc ſeculo nexus diaboli ſolueretur, inuentũ eſt quomodo homo viuus moreretur, & viuus reſurgeret. Quid eſt viuus? Hoc eſt, vita corporis viuens cum veniret ad fontem, & mergeretur in fontem. Quid eſt aqua niſi de terra? Satisſit ergo ſententiæ cœleſti ſine mortis ſtupore. Quod mergeris, ſoluitur ſentẽtia illa: Terra es, & in terram ibis. Impleta ſententia locus eſt beneficio remedióque cœleſti. Ergo aqua de terra, poſſibilitas autem vitæ noſtræ non admittebat vt terra operiremur, & de terra reſurgeremus. Deinde non terra lauat, ſed aqua lauat: ideo fons quaſi ſepultura eſt.

De triplici immerſione in baptiſmum, & triplici interrogatione, & quod in vno homine baptizari oportet. Et quomodo in morte Ieſu baptizemur & vngamur in vitam æternam.

Caput VII.

B INterrogatus es, Credis in deum patrem omnipotentem? Dixiſti, credo. & merſiſti, hoc eſt, ſepult' es. Iterum interrogatus es, Credis in dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & in crucem eiũs? Dixiſti, credo. & merſiſti: ideo & Chriſto es conſepultus. Qui enim Chriſto conſepelitur, cum Chriſto reſurgit. Tertio interrogatus es, Credis & in ſpiritũ ſanctum? Dixiſti, credo. tertio merſiſti, vt multiplicem lapſum ſuperioris ætatis abſolueret trina confeſſio. Denique vt vobis afferamus exemplum, ſanctus apoſtolus Petrus poſteaquã in paſſione domini lapſus videtur infirmitate conditionis humanæ: qui ante negauerat, poſtea vt illũ lapſum aboleret & ſolueret, tertio interIoan.21. rogatus à Chriſto ſi Chriſtum amaret, tunc ille dicit: Tu noſti domine quia amo te. Tertio dixit, vt tertio abſolueretur. Sicut ergo peccatũ dimittit pater, ſic dimittit filius, ſic & ſpiritus ſanctus. In vno autem nomine baptizari nos oportet: hoc eſt, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Noli mirariActo.4. quia dixi vnum nomen, vbi eſt vna ſubſtantia, vna diuinitas, vna maieſtas. Hoc eſt nomen de quo dictum eſt, in quo oportet omnes ſaluos fieri. In hoc nomine omnes ſaluati eRoma.6. ſtis, redditi eſtis ad gratiam vitæ. Clamat ergo Apoſtolus, ſicut audiſtis in lectione præſenti: Quoniam quicunque bapti C zatur, in morte Ieſu baptizatur. Quid eſt in morte? Vt quomodo Chriſtus mortuus eſt, ſic & tu mortẽ deguſtes. Quomodo Chriſt' mortuus eſt peccato, & deo viuit: ita & tu ſuperioribus illecebris peccatorum mortuus ſis per baptiſmatis ſacramentum, & ſurrexeris per gratiam Chriſti. Mors ergo eſt, ſed non in mortis corporalis veritate, ſed in ſimilitudine. Cum enim mergis, mortis ſuſcipis & ſepulturæ ſimilitudinem. Crucis illius accipis ſacramentum, quod in cruce Chriſtus pependit, & clauis confixum eſt corpus. Tu ergo cum cruciſigeris, Chriſto adhæres, clauis domini noſtri Ieſu Chriſti adhæres, ne te diabolus poſſit abſtrahere. Teneat te clauus Chriſti, quem reuocat humanæ conditionis infirmitas. Ergo merſiſti, veniſti ad ſacerdotem, quid tibi dixit? Deus, inquit, pater omnipotens qui te regenerauit ex aqua & ſpiritu ſancto, conceſsitque tibi peccata tua, ipſe te vngat in vitam æternam. Vide vbi vnctus es. In vitam, inquit, æternam. Noli hanc vitam illi vitæ anteferre. Verbi gratia ſi exurgat inimicus aliquis, ſi velit tibi fidem tuam auferre, ſi D minatur mortem vt præuaricetur quiſquam, vide quid eligas: noli eligere illud in quo non es vnctus, ſed elige in quo vnctus es, vt vitam æternam vitæ præferas temporali per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

CAPITA LIBRI TERTII DE SACRAMENTIS.

Quare demerſi in baptiſmum recipiant vnguentum in capite, & quid ſit regeneratio. Qua ratione etiam hoc ſeculũ mare ſit, nos autem piſcis imitari naturã oporteat. Et de myſterio lotionis infantium. Caput I.
Quod per inuocationẽ ſacerdotis ſeptiformis ſpiritus infundatur. Quid etiã ſignificet lutũ ex ſputo ſuper oculos cęci poſitum. Et quòd qui baptizatur, ſine confeſſione etiã à peccato abluitur. Et quid ſit aqua Siloe. Cap. II.

A # DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTIS Liber tertius.

Quare demerſi in baptiſmum recipiant vnguentum in capite, & quid ſit regeneratio. Qua ratione etiam hoc ſeculum mare ſit, nos autem piſcis imitari naturam oporteat. Et de myſterio lotionis infantium. *Caput I.*

HEſterno die de fonte diſputauimus, cuius ſpecies veluti quędã ſepulchri forma eſt, in quem credentes in patrem, & filium & ſpiritum ſanctum, recipimur, & demergimur, & reſurgimus, hoc eſt reſuſcitamur. Accipis autem myſterium, hoc eſt vnguẽtum ſupra caput. Quare ſupra caput? quia ſenſus ſapientis in capite eius, Salomon ait. Friget enim ſa- Eccl.2. pientia ſine gratia: ſed vbi gratia acceperit ſapientiam, tunc opus eius incipit eſſe perfectum. Hæc regeneratio dicitur. Quid eſt regeneratio? Habes in Actibus apoſtolorum quod ille verſiculus qui dicitur in pſalmo ſecundo: Filius meus es Actor.13. tu, ego hodie genui te: ad reſurrectionẽ ſpectare videatur. Nanque ſanctus apoſtolus Petrus in Actibus apoſtolorũ ſic interpretatus eſt, quod tunc quando reſurrexit filius à mortuis, patris vox reſultauerit: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Vnde & primogenitus à mortuis dicitur. Ergo reſurrectio quid eſt, niſi quando de morte ad vitam reſurgimus? Sic ergo & in baptiſmate quoniam ſimilitudo mortis eſt, ſine dubio dum mergis & reſurgis, ſimilitudo ſit reſurrectionis. Rectè itaque ſecundum interpretationẽ apoſtoli Petri, ſicut illa reſurrectio generatio fuit, ita & iſta reſurrectio regeneratio eſt. Sed quid dicis quia in aquã mergis? Ideo peregrinaris, ideo te dubitatio tenet. Legimus quidem: Pro- Genes. ducat terra ex ſe fructum germinantẽ. Similiter & de aquis legiſti: Producant aquę animantia. & nata ſunt animãtia. Illa quidem in principio creaturæ. Sed tibi reſeruatum eſt vt aqua te regeneret ad gratiam, ſicut illa generauit ad vitam. Imitare illum piſcem qui minorem quidem adeptus eſt gratiã, tamen debet tibi eſſe miraculum. In mari eſt, & ſuper vndas eſt. In mari eſt, & ſuper fluctus natat. In mari tempeſtas furit, ſtridunt procellæ, ſed piſcis natans non demergitur, quia natare conſueuit. Ergo tibi ſeculum hoc mare eſt. Habet diuerſos fluctus, vndas graues, ſæuas tẽpeſtates. Et tu eſto piſcis, vt ſeculi te vnda non mergat. Pulchre autem pater dicit ad filium: Ego hodie genui te. hoc eſt, quando redemiſti po- Pſal.2. pulum, quando ad cœli regnum vocaſti, quãdo impleſti voluntatem meam, probaſti meum te eſſe filium. Aſcendiſti de fonte. quid ſecutũ eſt? Audiſti lectionem. Succinctus eſt ſacerdos. Licet enim & presbyteri fecerint, tamen exordium miniſterij à ſummo eſt ſacerdote. Succinctus inquam ſummus ſacerdos pedes tibi lauit. Quid iſtud myſterium? Audiſti vtique quia dominus cũ lauiſſet diſcipulis aliis pedes, venit ad petrũ, & ait illi Petrus: Tu mihi lauas pedes? Hoc eſt, tu dominus ſeruo lauas pedes? Tu immaculatus mihi lauas Ioan.13. pedes, tu author cœlorum mihi lauas pedes? Habes hoc & alibi: Venit ad Ioannem, & ait illi Ioannes: Ego à te debeo Matth.3. baptizari, & tu venis ad me? Ego ſum peccator, & tu venis ad me peccatorem, vt tua quaſi peccata deponas, qui peccatum non feceris? Vide omnem iuſtitiam, vide humilitatem, vide gratiam, vide ſanctificationem. Niſi lauero, in- Ioan.13. quit, tibi pedes, non habebis mecum partem. Non ignoramus quòd eccleſia Romana hanc conſuetudinẽ non habeat, cuius typum in omnibus ſequimur & formam. Hanc tamen conſuetudinem non habet vt pedes lauet. Vide ergo ne forte propter multitudinem declinauit. Sunt tamen qui dicant & excuſare conentur, quia hoc in miniſterio* faciẽdum eſt, *myſterio non in baptiſmate, non in regeneratione, ſed quaſi hoſpiti pedes lauandi ſint. Aliud eſt humilitatis, aliud ſanctificationis. Denique audi quia myſterium eſt & ſanctificatio. Niſi lauero tibi pedes, non habebis mecum partem. Hoc ideo dico, non quod alios reprehendam, ſed mea officia ipſe commendem. In omnibus cupio ſequi eccleſiam Romanã.

Sed

Sed tamen & nos homines sensum habemus. Ideo quod alibi rectius seruatur, & nos rectè custodim⁹. Ipsum sequimur apostolum Petrum, ipsius inheremus deuotioni. Ad hoc ecclesia Romana quid respondet? Vtique ipse author est nobis huius assertionis Petrus apostolus, qui sacerdos fuit ecclesiæ Romanæ. Ipse Petrus ait: Domine non solum pedes, sed etiã manus & caput. Vide fidem. Quod ante excusauit, humilitatis fuit. quod postea se obtulit, deuotionis & fidei. Respõdit illi dominus, quia dixerat manus & caput: Qui lauit, non necesse habet iterum lauare, nisi vt solos pedes lauet. Quare hoc? Quia in baptismate omnis culpa diluitur. Recedit ergo culpa. Sed quia Adam supplantatus à diabolo est, & venenũ ei effusum est supra pedes, ideo lauas pedes, vt in ea parte in qua insidiatus est serpens, maius subsidium sanctificationis accedat, quo postea te supplantare non possit. Lauas ergo pedes, vt laues venena serpentis. Ad humilitatem quoque proficit, vt in mysterio non erubescamus quod non dedignamur in obsequio.

Quod per inuocationem sacerdotis septiformis spiritus infundatur. Quid etiã significet lutum ex sputo super oculos cæci positum. Et quod qui baptizatur, sine cõfessione etiam à peccato abluitur. Et quid sit aqua Siloe. Caput II.

Sequitur spiritale signaculũ quod audistis hodie legi, quia post fontem supererat, vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis spiritus sanctus infunditur, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus sancti timoris. Septem quasi virtutes spiritus. Et omnes quidem virtutes ad spiritum pertinent, sed istæ quasi cardinales sunt, quasi principales. Quid enim tam principale quàm pietas? Quid tã principale quàm cognitio dei? Quid tam principale quàm virtus? Quid tam principale quàm consilium dei? Quid tam principale quàm timor dei? Sicut timor seculi infirmitas, ita timor dei magna est fortitudo. Istæ sunt septem virtutes quãdo consignaris. Nam vt ait apostolus sanctus, Quia multiformis est, inquit, sapientia domini nostri, & multiformis sapientia dei, ita multiformis est spiritus sanctus qui habeat diuersas variásq; virtutes. Vnde & deus virtutum dicitur. Quod aptari potest patri & filio & spiritui sancto. Sed hoc alterius disputationis, alterius est temporis. Post hæc quid sequitur? Venire habes ad altare. Quoniam venisti, videre habes quæ ante non videbas, hoc est mysterium quod legisti in euangelio, si tamẽ legisti: certè audisti: Cæcus obtulit se saluatori, vt curaretur. Et ille qui alios verbo tantũ & sermone curabat, & refundebat imperio lumen oculorum, tamen in libro euangelij qui scribitur secundum Ioannem, qui vere præ cæteris vidit magna mysteria, & designauit & declarauit, mysteriũ hoc in illo voluit præfigurare. Omnes quidem sancti euangelistæ, omnes apostoli præter proditorem, omnes sancti. Tamen sanctus Ioãnes qui vltimus scripsit euangeliũ, quasi necessarius requisitus & electus à Christo, maiore quadam tuba fudit æterna mysteria. Quicquid locutus est, mysterium est. Alius dixit cæcum curatum, dixit Matthæus, dixit Lucas, dixit Marcus: solus Ioannes quid ait? Tulit lutum, & liniuit super oculos eius, & dixit ei, Vade, laua in Syloam. Et exurgens iuit, & lauit, & venit videns. Considera & tu oculis cordis tui. Videbas quæ corporalia sunt, corporalibus oculis. Sed quæ sacramentorum sunt, cordis oculis adhuc videre non poteras. Ergo quando dedisti nomen tuum, tulit lutum, & liniuit super oculos tuos. Quod significat vt peccatum tuum fatereris, vt conscientiam tuã recognosceres, vt pœnitentiam ageres delictorum, hoc est, sortem humanæ generationis agnosceres. Nam etiam si non confiteatur peccatum qui venit ad baptismum, tamẽ hoc ipso implet confessionem omnium peccatorum, quod baptizari petit vt iustificetur, hoc est, vt à culpa ad gratiam trãseat. Nolite otiosum putare. Sunt quidam, scio certè aliquem fuisse qui diceret cum illi diceremus: In hac ætate magis baptizari debes. Dicebat ille: Quare baptizer? Peccatum non habeo. Nunquid peccatum contraxi? Hic lutum non habuit quod ei Christus non lauerat, hoc est, non ei aperuerat oculos. Nullus enim homo sine peccato. Ergo agnoscit se hominẽ, qui confugit ad baptismum Christi. Itaque & tibi imposuit lutum, hoc est, verecundiam, prudentiam, considerationem fragilitatis tuæ, & dixit tibi, Vade in Syloam. Quid est Syloas? Quod interpretatur, inquit, missus. Hoc est, vade ad illum fontem in quo crux domini prædicatur. Vade ad illũ fontem in quo omnium Christus redemit errores. Isti, lauisti, venisti ad altare, videre cœpisti quæ ante non videras. Hoc est, per fontẽ domini & prædicationem dominicæ passionis tunc aperti sunt oculi tui, qui ante corde videbaris esse cæcatus, cœpisti lumen sacramentorum videre. Ergo fratres dilectissimi, venimus vsque ad altare, ad tractatum vberiorem. Et ideo quia id temporis est, disputationem integrã non possumus incipere, quia prolixior tractatus est. satis sit quod dictum est hodie, & crastino die, si domino placet, de sacramentis ipsis tractabimus.

Ioan. 13.

Esaiæ. 11.

1. Corin. 12.

Ioan. 9.

CAPITA LIBRI QVARTI DE SACRAMENTIS.

Quomodo baptisterium sit secundum tabernaculum. Et de expositione eorum quæ in tabernaculo custodiebantur. Caput I.

De excellentia ablutionis sacramẽti, quam etiam angeli admirantur. Et quomodo ibi renouari debeamus vt bona aquila. Cap. II.

Quod deus amplius præstiterit fidelibus in sacramento, q̃ Iudæis in mãna. Et de significatione oblationis Melchisedech. Caput III.

Quod Christus sit author sacramentorum, & quemadmodum suo sermone sacramentum conficiat. Quomodo etiam manducans venerabile corpus suum noua efficiatur creatura. Cap. IIII.

Quibus verbis consecretur corpus dominicum & sanguis. Et quomodo manducans non moriatur in æternum. Cap. V.

De magnitudine & excellentia huius sacramenti. Cap. VI.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTIS Liber quartus.

Quomodo baptisterium sit secundum tabernaculũ. Et de expõsitione eorum quæ in tabernaculo custodiebantur. Cap. I.

In veteri testamento sacerdotes frequenter in primum tabernaculum intrare consueuerãt. In secundum tabernaculum semel in anno summus intrabat sacerdos. Quod euidenter ad Hebræos recolẽs, seriem veteris testamenti explanat apostolus Paulus. Erat autem in secundo tabernaculo manna, erat etiam virga Aaron quæ aruit, & postea refloruit, thymiamaterium. Quo spectat hoc? Vt intelligatis quid sit secundum tabernaculum in quod vos introduxit sacerdos, in quod semel in anno summus sacerdos intrare cõsueuit, hoc est ad baptisterium, vbi virga Aarõ floruit. Antè arida erat, postea refloruit. Et tu aridus eras, & cœpisti in fonte irriguo reflorescere. Arueras peccatis, arueras erroribus atque delictis, sed fructum iam afferre cœpisti, plantatus secus decursus aquarum. Sed fortè dicas: Quid hoc ad populum si virga sacerdotis aruerat, & refloruit? Populus ipse qui est nisi sacerdotalis? Quibus dictum est: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, vt ait apostolus Petrus. Vnulquisque vngitur in sacerdotium, vngitur in regnum. Sed spiritale regnum est, & sacerdotiũ spiritale. In secundo quoque tabernaculo est thymiamateriũ. Thymiamaterium est quod bonum odorem fragrare consueuit. Ita & vos iam bonus odor Christi estis, tam nulla in vobis sors delictorum, nullus odor grauioris erroris.

Hebr. 9.

1. Pet. 2.

2. Cotin. 2.

De excellentia ablutionis sacramenti, quam etiam angeli admirantur. Et quomodo ibi renouari debeamus vt bona aquila. Caput II.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SEquitur vtveniatis ad altare. Cœpistis venire, spe A
ctarunt angeli, viderunt vos aduenientes, & humanam conditionem illam quæ ante peccatorum tenebroso squalore sordebat, aspexerunt subito re-
Cantic.3. fulgere. Ideoque dixerunt: Quæ est hæc quæ ascendit à deserto dealbata? Mirantur ergo & angeli. Vis scire quia mirãtur? Audi ergo apostolum Paulum dicentem ea nobis esse collata quæ cõcupiscunt & angeli videre. Et iterum: Quod
1.Cor.2. oculus non vidit, nec auris audiuit quæ præparauit deus diligentibus se. Deinde quid acceperis recognosce. Sanctus Dauid propheta hanc gratiam in figura vidit & concupiuit.
Psal.50. Vis scire quia concupierit? iterum audi dicentem: Asperges me hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. Quare? Quia nix quanuis sit candida, cito aliqua sorde nigrescit atque corrumpitur. Ista gratia quam accepisti, si teneas quod accepisti, erit diuturna atque perpetua. Veniebas ergo desiderans ad altare, vtpote qui tantã gratiam videras, veniebas desiderans ad altare, quo acciperes
Psal. 42. sacramentum. Dicet anima tua: Introibo ad altare dei mei, B ad deum qui lætificat iuuentutem meam. Deposuisti peccatorum senectutem, sumpsisti gratiæ iuuentutem. Hoc præstiterunt tibi sacramenta cœlestia. Denique iterũ audi dicẽ-
Psal.102. tem Dauid: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Bona aquila esse cœpisti, quæ cœlum petis, terrena fastidis. Bonæ aquilæ circa altare. Vbi enim corpus, ibi & aquilæ Forma corporis altare est, & corpus Christi est in altari. Aquilæ vos estis, renouatæ ablutione delicti.

Quod deus amplius præstiterit fidelibus in sacramento, quàm Iudæis in manna. Et de significatione oblationis Melchisedech. *Caput III.*

VEnisti ad altare, vidisti sacramẽta posita super altare, & ipsam quidem miratus es creaturam. Tamen creatura solennis & nota. Forte aliquis dixerit. Iudæis deus tantam gratiam præstitit, manna illis pluit è cœlo. Quid plus dedit fidelibus suis? Quid plus tribuit iis quibus plus promisit? Accipe quæ dico, anteriora esse mysteria Christianorum quàm Iudæorum, & diui- C
niora esse sacramenta Christianorum quàm Iudæorũ. Quomodo? Accipe. Iudæi quando esse cœperunt? Ex Iuda vtique pronepote Abrahæ. Aut si vis, & sic intellige, Ex lege
Exodi.16. quam Iudæi accipere meruerũt. Ergo ex pronepote Abrahæ Iudæi dicti sunt tempore sancti Moysi. Et si tunc deus Iudæis manna murmurantibus pluit è cœlo, Tibi autem sacramẽtorum horum figura præcesit quando Abrahã erat,
Gene.14. quando vernaculos trecentos decem & octo collegit, & ibi persecutus est aduersarios, de captiuitate eruẽs nepotẽ suũ. Tunc victor venit, occurrit illi Melchisedech sacerdos, & obtulit ei panem & vinum. Quis habuit panem & vinum? Abraham non habuit. Sed quis habuit? Melchisedech. Ipse ergo author sacramentorum. Quis est Melchisedech? Qui significatur rex iustitiæ, rex pacis. Quis est iste rex iustitiæ? Nunquid homo quisquam potest rex esse iustitiæ? Quis ergo rex iustitiæ, nisi iustitia dei, qui est dei pax, dei sapientia?
Ioan.14. Qui potuit dicere: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Ergo primo intellige sacramẽta hæc quæ ac- D
cipis, anteriora esse quàm sint Moysi sacramenta quæcunque Iudæi habere se dicunt, & prius cœpisse populũ Christianum, quàm cœpisse populum Iudæorũ. Sed nos in prædestinatione, illum in nomine. Obtulit ergo Melchisedech
Hebr.7. panem & vinum. Quis est Melchisedech? Sine patre, inquit, sine matre, sine generationis ordine, neque initium dierum, neque finem vitæ habens. Hoc habet apud Hebræos epistola. Sine patre, inquit, est, sine matre, similis autem filio dei. Sine matre natus est dei filius generatione cœlesti, quia ex solo deo patre natus est. Et iterum siue patre natus est, quãdo natus ex virgine est. Non enim ex virili semine generatus est, sed natus de spiritu sancto ex virgine Maria, vtero editus virginali. Similis per omnia filio dei. Sacerdos quoque erat Melchisedech, quia & Christus sacerdos, cui dici-
Psalm.109. tur: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

Quod Christus sit author sacramentorum, & quemadmodum suo sermone sacramentum conficiat. Quomodo etiam manducans venerabile corpus suum noua efficiatur creatura. *Caput IIII.*

ERgo author sacramẽtorũ quis est nisi dominus Iesus? De cœlo ista sacramenta venerunt. Consilium enim omne de cœlo est. Vere autem magnum est & diuinum miraculũ quod populo pluit deus mãna de cœlo, & non laborabat populus, & manducabat. Tu fortè dicis: Meus panis est vsitatus, sed panis iste panis est ante verba sacramentorum: vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur astruamus, quomodo potest qui panis est, corpus esse Christi consecratione. Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonib⁹? Domini Iesu. Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus deo defertur: oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cęteris. vbi venitur vt conficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum. Quis sermo Christi? Nempe is quo facta sunt omnia. Iussit dominus, & factũ est cœlum. Iussit dominus, & facta est terra. Iussit dominus, & facta sunt maria. Iussit dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo quàm operatorius sit sermo Christi? Si ergo tanta vis est in sermone domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant: quanto magis operatorius est vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cœlum non erat, mare non
Psal.148. erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Ergo tibi vt respondeã, non erat corpus Christi ante consecrationem. Sed post consecrationem dico tibi, quòd iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & creatum est. Tu ipse eras, sed eras vetus creatura: postea q̃ cõsecratus es, noua creatura esse cœpisti. Vis scire quàm noua creatura? Omnis, inquit, in Christo noua creatura. Accipe ergo quemadmodum sermo Christi creaturam omnem mutare consueuerit, & mutat quando vult instituta naturæ. Quomodo requiris? Accipe, & primo omnium de generatione eius sumamus exemplum. Consuetudo est vt non generetur homo nisi ex viro & muliere, & consuetudine coniugali. Sed quia voluit dominus, qui hoc elegit sacramentum, & de spiritu sancto & virgine natus est Christus, hoc est, mediator dei & hominum homo Christus Iesus. Vides ergo quia contra instituta & ordinem homo est natus ex virgine. Accipe aliud. Vr-
Exodi.14. gebatur populus Iudæorum ab Aegyptiis, intercluſus erat mari. diuino imperio virga Moyses tetigit aquas, & se vnda diuisit: non vtique secundum suæ naturæ consuetudinem, sed secundum gratiam cœlestis imperij. Accipe aliud. Sitiebat populus, veniebat ad fontem, amarus erat fons, mi-
Exodi.15. sit lignum sanctus Moyses in fontẽ, & factus est dulcis fons qui amarus erat. hoc est, mutauit consuetudinem naturæ suæ, accepit dulcedinem gratiæ. Accipe & quartum exemplum. Ceciderat ferrum securis in aquas. quasi errum, sua
4 Reg.6. consuetudine demersum est. misit lignum Helisæus, statim ferrum eleuatum est, & aquis supernatauit, vtique contra consuetudinẽ ferri. Est enim materies grauior, quàm aquarum est elementum. Ex his igitur omnibus non intelligis quantum operetur sermo cœlestis? Si operatus est in fonte terreno, si operatus est sermo cœlestis in aliis rebus, non operatur in cœlestibus sacramentis? Ergo didicisti quòd ex pane corpus fiat Christi, & quod vinum & aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi cœlestis. Sed fortè dicis: Speciẽ sanguinis nõ video. Sed habet similitudinẽ. Sicut enim mortis similitudinẽ sumpsisti, ita etiã similitudinem precioſi sanguinis bibis, vt nullus horror cruoris sit, & precium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergo quia quod accipis, corpus est Christi.

Quibus verbis consecretur corpus dominicum & sanguis. Et quomodo manducans non moriatur in æternum. *Cap. V.*

QVis scire quia verbis cœlestibus cõsecratur? Accipe quæ sunt verba. Dicit sacerdos: Fac nobis, inquit, hãc oblationẽ ascriptam, rationabilẽ, acceptabilẽ: quod est figura corporis & sãguinis domini nostri Iesu Christi. Qui pridie q̃ pateret, in sãctis manib⁹ suis accepit pa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Marci 14. Luce 22. 1. Corin. 11.

pit panē, respexit ad cœlum, ad te sancte pater omnipotēs æter ne deus, gratias agens: benedixit, fregit, fractúmque apostolis suis & discipulis suis tradidit dicens: Accipite, & edite ex hoc omnes. Hoc enim est corpus meum, quod pro multis confringetur. Similiter etiam calicem postquam cœnatū est, pridie quàm pateretur accepit, respexit ad cœlum, ad te sancte pater omnipotens æterne deus, gratias agens: benedixit, apostolis & discipulis suis tradidit dicens: Accipite, & bibite ex eo omnes, hic est enim sanguis meus. Vide, omnia illa verba Euangelistæ sunt vsque ad accipite, siue corpus, siue sanguinē. Inde verba sunt Christi: Accipite, bibite ex eo omnes, hic est enim sanguis meus. Vide singula. Qui pridie, inquit, quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panē. Antequam consecretur, panis est, vbi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Deniq; audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes, hoc est corpus meū. Et ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus. Vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur qui plebem redemit. Ergo videte quantis gnneribus potens est sermo Christi vniuersa cōuertere. Deide ipse domin⁹ Iesus testificatur nobis quod corpus suum accipiamus & sanguinem. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Iā redi mecū ad propositionem meam. Magnum quidem & venerabile, quod manna Iudæis pluit è cœlo. Sed intellige, quid est amplius, manna de cœlo, an corpus Christi? Corpus Christi vtique, qui author est cœli. Deinde manna qui māducauit, mortuus est. Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum, & non morietur in æternum. Ergo non otiose tu dicis Amen, iam in spiritu confitens quod accipias corpus Christi. Dicit tibi sacerdos, corpus Christi. Et tu dicis Amē. hoc est, verum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.

De magnitudine & excellentia huius sacramenti. Caput VI.

VT scias autem hoc esse sacramentum, huius figura antè præcessit. Deinde quantum sit sacramentum cognosce, vide quid dicat: Quotiēscunq; hoc feceritis, totiens commemorationē mei facietis, donec iterum adueniam. Et sacerdos dicit: Ergo memores gloriosissimæ ei⁹ passionis, & ab inferis resurrectionis, & in cœlum ascensionis, offerimus tibi hanc immaculatam hostiam, rationabilem hostiam, incruentam hostiam, hunc panem sanctum, & calicem vitę æternę: & petimus & precamur vt hāc oblationem suscipias in sublimi altari tuo per manus angelorum tuorum, sicut suscipere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos Melchisedech. Ergo quotiēscunque accipis, quid tibi dicit Apostolus? Quotiēscunque
1. Corin. 11. accipimus, mortem domini annunciamus: si mortem annūciamus, annunciamus remissionem peccatorum. Si quotiēscunque effunditur sanguis, in remissionem peccatorum funditur, debeo illum semper accipere, vt semper mihi peccata dimittātur. Qui semper pecco, semper debeo habere medicinam. Interim & hodie quantum potuimus explanauimus. Sed crastina die sabbato & dominica de orationis ordine dicemus, quemadmodum possumus. Dominus deus noster cō seruet vobis gratiam quam dedit, & oculos quos vobis aperuit, plenius illuminare dignetur per vnigenitum filium suū regem ac saluatorem dominum deum nostrum, per quem & cum quo sibi est laus, honor, gloria, magnificentia, potestas cum spiritu sancto à seculis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

CAPITA LIBRI QVINTI DE SACRAMENTIS.

Qua ratione in calice aqua admisceatur vino, & de mysterio illius. Caput I.
De gratiosa Christi inuitatione ad cœleste conuiuiū per osculum oris sui. Caput II.
Quod accipienti sacramenta nihil desit. Et quomodo ecclesia gaudeat de associata multorum epulatione, & quæ dicatur arbor pomifera. Cap. III.
Quemadmodum orandum sit, & de breui expositione orationis dominicæ. Cap. IIII.

A DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMentis Liber quintus.

Qua ratione in calice aqua admisceatur vino, & de mysterio illius. Caput I.

HEsternus sermo noster ac tractatus vsque ad sancti altaris sacramenta deductus est. Et cognouimus sacramentorum istorum figuram Abrahæ temporibus præcessisse, quādo obtulit sacrificium sanctus Melchisedech, neque initium neque finem habēs dierum. Audi homo quid dicat Paulus apostolus ad Hebræos. Vbi sunt qui filium dei dicunt esse de Hebr. 7.
tempore? De Melchisedech dictum est, quia neque initium, neque finem dierum habet. Si Melchisedech nō habet initium dierum, num Christus habere potuit? Sed non est plus Apoca. 1.
B figura q̄ veritas. Vides ergo quia ipse primus & nouissimus. Primus, quia autor est omnium. Nouissimus, non quod finē inueniat, sed quod vniuersa concludat. Diximus ergo quod in altari cōstituatur calix & panis. In calicem, inquit, mittitur vinum. Et quid aliud? Aqua. Sed tu mihi dicis: Quomodo ergo Melchisedech panem & vinum obtulit? Quid sibi vult admixtio aquę? Rationem accipe. Primo omnium, figura quæ ante præcessit tempore Moysi, quid habet? Quia cū sitiret populus Iudæorum, & murmuraret quod aquam inuenire non posset, iussit deus Moysi vt tangeret petram de virga. Tetigit petram, & petra vndam maximam fudit, sicut 1. Corinth.
Apostolus ait: Bibebant autē de consequēti petra, petra autē erat Christus. Non immobilis petra, quæ populum sequebatur. Et tu bibe, vt te Christus sequatur. Vide mysterium. Moyses, hoc est propheta. Virga, hoc est verbū dei. Sacerdos vero dei tangit petrā & fluit aqua, & bibit populus dei. Tangit ergo sacerdos calicem, redūdat aqua in calice, salit in vitam æternam, & bibit populus dei, qui dei gratiam con
C secutus est. Didicisti ergo hoc. Accipe & aliud. In tempore dominicæ passionis cum sabbatum magnum instaret, quia viuebat dominus noster Iesus Christus, vel latrones missi sunt qui percuterent eum. venientes inuenerunt defunctum dominum Iesum Christum. tunc vnus de militibus lācea tetigit latus eius, & de latere eius aqua fluxit & sanguis. Quare Ioan. 19.
aqua? quare sanguis? Aqua vt emundaret, sanguis vt redimeret. Quare de latere? Quia vnde culpa, inde gratia. Culpa per fœminam: gratia per dominum Iesum Christum.

De gratiosa Christi inuitatione ad cœleste conuiuium per osculū oris sui. Caput II.

EIsti ad altare, vocat te dominus Iesus vel animam tuam vel ecclesiam, & ait: Osculetur me ab Cantic. 1.
V osculis oris sui. Vis ad Christum aptare? nihil gratius. Vis ad animam tuam? nihil iucundius. Osculetur me. Videt te mundū esse ab omni peccato, quia delicta de terra sunt: ideo te sacramentis cœlestibus dignum iudicat, & ideo inuitat ad cœleste cōuiuiū. Osculetur
D me ab osculis oris sui. Iamē propter sequētia anima tua vel humana cōditio vel ecclesia videt se ab omnibus mundatā esse peccatis, & dignā quæ ad altare Christi possit accedere. Quid est enī altare, nisi forma corporis Christi? Vidit sacramenta mirabilia, & ait: Osculetur me ab osculis oris sui. hoc est, osculū mihi Christus infigat. Quare? Quia meliora vbera tua super vinū, hoc est meliores sensus, meliora sacramēta tua super vinum. Super illud vinum quod etsi suauitatē habet, lætitiam habet, gratiam habet: tamen in illo lætitia secularis, in te autem iucunditas est spiritalis. Iam tunc ergo Salomon inducit nuptias vel Christi & ecclesiæ, vel spiritus & carnis & animæ, & addidit: Vnguentum exinanitum est nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te. Quæ sunt istæ adolescentulæ, nisi animæ singulorum quæ deposuerunt istius corporis senectutem, renouatæ per spiritum sanctum? Attrahe nos, post odorem vnguentorum tuorum currimus. Vide quid dicat. Non potes sequi Christum nisi ipse attrahat. Denique vt scias: Cum exaltatus, inquit, fuero, omnia traham ad meipsum. Induxit me rex in cubiculum suum. Græcus: In promptuarium suum, & in cella- Ioan. 12. Cantic. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rium ſuum,habet.Vbi bona libamina, vbi boni odores, vbi mella ſuauia, vbi fructus diuerſi, vbi epulæ variæ, vt plurimis epulis tuum prandium condiatur. A

Quod accipienti ſacramenta nihil deſit. Et quomodo Eccleſia gaudeat de aſſociata multorum epulatione,& quæ dicatur arbor pomifera. Caput III.

ERgo veniſti ad altare,accepiſti corpus Chriſti.Audi iterum quæ ſacramenta es conſecutus.Audi dicentẽ ſanctũ Dauid, & ille in ſpiritu hæc myſteria præuidebat,& lætabatur,& nihil ſibi abeſſe dicebat.Quare? Quia qui acceperit corpus Chriſti, non eſuriet in æternum. Quotiẽs audiſti vigeſimumſecundum Pſalmũ, & non intellexiſti? Vide quemadmodũ aptus ſit cœleſtibus ſacramentis: Dominus paſcit me,& nihil mihi deerit:in loco paſcuæ ibi collocauit. Super aquam refectionis educauit me,animam meam conuertit. Deduxit me ſuper ſemitas iuſtitię,propter nomen ſuum.Nam & ſi ambulẽ in medio vmbræ mortis:non timebo mala, quoniam tu mecum es. Virga tua & baculus tuus,ipſa me cõſolata ſunt. Virga imperium, baculus paſſio eſt,hoc eſt ęterna diuinitas Chriſti,ſed etiam paſſio corporalis.Illa creauit, hæc redemit. Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me. Impinguaſti in oleo caput meum,& poculũ tuum inebrians q̃ prę-
Pſal.22. clarum eſt.Veniſti ergo ad altare,accepiſti gratiam Chriſti, ſacramenta es cœleſtia conſecutus. Gaudet eccleſia redemptione multorum, & aſtare ſibi familiam candidatã ſpiritali exultatione lætatur. Habes hoc in Canticis canticorũ. Lætata inuocat Chriſtum,paratum habens conuiuiũ, quod di-
Cantic.5. gnũ cœleſti epulatione videatur.Ideoq; ait: Deſcendat frater meus in ortum ſuum, & capiat fructum pomiferarũ ſuarum. Quæ ſunt iſtæ pomiferæ ? Lignum aridũ factus eras in Adam: ſed nunc per gratiam Chriſti pomifera arbor pullulaſti.Libenter accepit dominus Ieſus,& dignatione cœleſti reſpondit eccleſię ſuæ: Deſcendi,inquit,in ortum meũ.vindemiaui myrrhã cum vnguentis meis.Manducaui panẽ meum cum melle meo, & bibi vinum meũ cũ lacte meo. Edite,inquit,fratres mei,& inebriamini: vidémiaui myrrhã cũ C
Pſalm.79. vnguentis meis.Quæ eſt iſta vindemia ? Cognoſcite vineã, & agnoſcetis vindemiã.Vineam,inquit, ex Aegypto tranſtuliſti,hoc eſt,populũ dei.Vos eſtis vinea, vos eſtis vindemia, quaſi vinea plantati, quaſi vindemia fructum dediſtis. Vindemiaui myrrham cum vnguentis meis,hoc eſt in odorem quem accepiſtis. Manducaui panem meum cum melle meo. Vides quod in hoc pane nulla ſit amaritudo,ſed omnis ſuauitas ſit?Bibi vinum meum cum lacte meo. Vides huiuſmodi eſſe lætitiam quæ nullius peccati ſordibus polluatur? Quotienſcunq; enim bibis, remiſſionem accipis peccatorũ, & inebriaris in ſpiritu.Vnde & Apoſtol⁹ ait:Nolite inebria-
Ephe.5. ri vino, ſed implemini ſpiritu ſancto. Vino enĩ qui inebriatur, vacillat & titubat.Spiritu qui inebriat̃,radicatus in Chriſto eſt.Et ideo præclara ębrietas, quæ ſobrietatẽ mentis operatur.Hæc ſunt quæ de ſacramẽtis breuiter percurrimus.

Quemadmodum orandum ſit,& de breui expoſitione orationis dominicæ. Caput IIII.

VNc quid ſupereſt, niſi oratio ? Et nolite putare D mediocris eſſe virtutis, ſcire quemadmodũ oretis.Apoſtoli ſancti dicebant ad dominum Ieſum:
Lucæ.11. Domine:doce nos orare,quemadmodum Ioãnes docuit diſcipulos ſuos. Tunc ait dominus orationem: Pater noſter qui es in cœlis, ſanctificetur nomẽ tuũ, veniat regnũ tuum.Fiat voluntas tua,ſicut in cœlo,& in terra.Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitorib⁹ noſtris. Et ne nos patiaris induci in tentationem,ſed libera nos à malo. Vides q̃ breuis oratio, & omnium plena virtutum ? Primus ſermo quantæ ſit gratiæ? O homo,faciem tuã non audebas ad cœlum attollere,oculos tuos in terram dirigebas & ſubito accepiſti gratiã Chriſti,omnia tibi peccata dimiſſa ſũt.Ex malo ſeruo factus es bonus filius.Ideo præſume,non de opera-
Ephe.2. tione tua,ſed de Chriſti gratia. Gratia enim ſaluati eſtis, Apoſtolus ait.Nõ ergo hic arrogantia eſt,ſed fides.prędicare quod acceperis, non eſt ſuperbia,ſed deuotio. Ergo attolle oculos ad patrẽ, qui te per lauacrum genuit, ad patrẽ qui te

peꝛfiliũ redemit,& dic:Pater noſter.Bona præſumptio, ſed moderata.Patrem dicis quaſi filius, ſed noli tibi ſpecialiter aliquid vindicare.Solius Chriſti ſpecialis eſt pater,nobis omnibus in commune eſt pater,quia illum ſolum genuit, nos creauit.Dic ergo & tu per gratiam,Pater noſter,vt filius eſſe merearis.Eccleſiæ contuitu & conſideratione te ipſe cõmenda.Pater noſter,qui es in cœlis.Quid eſt in cœlis? Audi Pſal.m.
ſcripturam dicentẽ: Excelſus ſuper omnes gentes dominus. Et vbique habes quod ſuper cœlos cœlorum dominus ſit, quaſi non in cœlis & angeli,quaſi nõ in cœlis & dominationes.Sed in illis cœlis de quibus dictũ eſt:Cœli enarrant glo- Pſalm.18.
riam dei. Cœlum eſt ibi,vbi ceſſauit culpa. Cœlum eſt ibi, vbi flagitia ſeriantur. Cœlum eſt ibi, vbi nullum mortis eſt vulnus.Pater noſter qui es in cœlis,ſanctificetur nomẽ tuũ. Quid eſt ſanctificetur ? Quaſi optemus vt ſanctificetur ille Leuitl.20.
qui ait: Eſtote ſancti,quia ego ſanctus ſum,quaſi aliquid ei ex noſtra prædicatione ſanctificationis accedat?Non vtiq;. Sed ſanctificetur in nobis, vt ad nos eius poſſit ſanctificatio peruenire.Pater noſter qui es in cœlis,ſanctificetur nomen tuum,veniat regnum tuum. Quaſi non æternum ſit dei re-
Ioan.18. gnum.Ipſe Ieſus dicit:Ego in hoc natus ſum. & tu dicis patri,Veniat regnum tuum,quaſi non venerit? Sed tunc venit regnum dei,quando eius eſtis gratiam conſecuti. Ipſe enim ait:Regnum dei intra vos eſt.Veniat regnum tuum.Fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.Sanguine Chriſti pacificata ſunt omnia,vel in cœlo,vel in terra. Sanctificatum eſt cœlum,deiectus eſt diabolus. Ibi verſatur, vbi & homo quem ille decepit.Fiat voluntas tua &c.hoc eſt,ſit pax in terra,quemadmodum in cœlo.Panem noſtrũ quotidianũ da nobis hodie. Memini ſermonis mei cum de ſacramẽtis tractarẽ. Dixi vobis quod ante verba Chriſti, quod offertur, panis dicatur: vbi Chriſti verba deprõpta fuerint, iã nõ panis dicitur,ſed corpus appellatur. Quare ergo in oratione dominica quæ poſtea ſequitur,ait:Panem noſtrum?Panem quidẽ dixit,ſed ἐπιούσιον dixit,hoc eſt, ſuperſubſtantialem. Nõ iſte panis eſt qui vadit in corpus,ſed ille panis vitæ æternę,qui animę noſtræ ſubſtantiam fulcit.Ideo Græcè ἐπιούσιον dicitur. Latin⁹ autem hunc panẽ quotidianum dixit, quẽ Græci dicunt aduenientem. Quia Græci dicunt τὸν ἐπιοῦσαν ἡμέραν aduenientem diẽ.Ergo quod Latin⁹ dixit & quod Grę̃cus, vtrũq; vtile videtur.Grę̃cus vtrũq; vno ſermone ſignificauit,Latin⁹ quotidianum dixit. Si quotidianus eſt panis, cur poſt annũ illum ſumis,quemadmodũ Grę̃ci in Oriente facere conſuerũt?Accipe quotidie,quod quotidie tibi proſit.Sic viue, vt quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie ac-
cipere,non meretur poſt annũ accipere:quomodo Iob ſan- Iob.1.
ctus pro filiis ſuis offerebat quotidie ſacrificium,ne fortè aliquid vel in corde vel in ſermone peccaſſẽt. Ergo tu audis quod quotienſcunq; offertur ſacrificiũ,mors domini,reſurrectio domini,eleuatio domini ſignificetur,& remiſſio peccatorum:& panẽ iſtum vitæ non quotidianum aſſumis? Qui vulnus habet,medicinã requirit. Vulnus eſt:quia ſub peccato ſumus. Medicina eſt cœleſte & venerabile ſacramentũ. Panẽ noſtrũ quotidianũ da nobis hodie.Quotidie ſi accipis, quotidie tibi hodie eſt. Si tibi hodie eſt Chriſtus, tibi quo- Pſal.2.
tidie reſurgit.Quomodo?Filius meus es tu,ego hodie genui te.Hodie ergo eſt quando Chriſtus reſurgit.Heri & hodie Hebr.1. Roma.1.
ipſe eſt apoſtolus Paulus ait.Sed alibi ait: Nox prœceſſit,dies autem appropinquauit.Nox heſterna præceſſit,dies hodiernus appropinquauit.Sequitur: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Debitum quid eſt niſi peccatum?Ergo & ſi non acciperes alieni fœnoris pecuniam, non egeres:& ideo peccatum tibi imputatur. Habuiſti pecuniam,cum qua dives naſceris.Dives eras ad imaginem & ſimilitudinem dei factus.perdidiſti quod habebas, hoc eſt humilitatem,dum arrogantiam deſideras vindicare, perdidiſti pecuniam.ſicut Adam nudus es factus, accepiſti à diabolo debitum,quod nõ erat neceſſarium. Et ideo qui eras liber in Chriſto, debitor factus es diaboli. Cautionẽ tuã tenebat inimicus,ſed eam dominus crucifixit,& ſuo cruore deleuit. Abſtulit debitum tuum, reddidit libertatem. Bene ergo ait: Et dimitte nobis debita noſtra,ſicut & nos dimittimus

Universidad de Deusto
biblioteca

mittimus debitoribus nostris. Vide quid dicas. Quomodo A ego dimitto, sic & tu dimitte mihi. Si dimiseris, bene conuenit vt dimittat tibi. Si non dimittis, quomodo eum conuenis vt dimittatur tibi? Et ne patiaris induci nos in tentationem, sed libera nos à malo. Vide quid dicat: Et ne patiaris induci nos in tentationē, quam ferre non possumus. Nō inducas in tentationē, sed quasi athleta talem vult tētationē quā ferre possit humana conditio: vt vnusquisq; à malo, hoc est ab inimico à peccato liberetur. Potens est autē dominus qui abstulit peccatū vestrū, & delicta vestra donauit, tueri, & custodire vos aduersum diaboli aduersātis insidias, vt nō vobis obrepat inimicus qui culpam generare consueuit. Sed Rom.8. qui deo se committit, diabolum non timet. Si enim deus pro nobis, quis contra nos? Ipsi ergo laus, & gloria à seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

CAPITA LIBRI SEXTI DE SACRAMENTIS.

Quomodo panis Christi sit vera caro, & verus sanguis. Et quare sub aliena specie accipiatur. Cap. I. B
Quod in omnibus sacramentis sit mysterium trinitatis connexum. Cap. II.
Vbi orare debeamus, & quid sit orare ostio clauso. Caput III.
Quare secretè potius orandum sit quàm cū vociferatione. Et quare viri in omni loco orare debeant, & non mulieres. Et quid sit leuare puras manus. Cap. IIII.
De inordinata disceptatione orantium. Et quod mulieres non in ornamentis orare debeant. Et de inchoatione orationis, eiúsque medio ac fine, cum iterata dominicæ orationis expositione. Cap. V.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTIS LIBER SEXTUS.

Quomodo panis Christi sit vera caro, & verus sanguis. Et quare sub aliena specie accipiatur. Caput I.

SIcut verus est dei filius dominꝰ noster Iesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi filius ex substā- C tia patris: ita vera caro, sicut ipse dixit, quam accipimus, & verus est potus. Sed fortè dicas, quod dixerunt tunc temporis etiam discipuli Christi audientes dicentē: Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem Ioan. 6. meum, non manebit in me, nec habebit vitam æternā. Fortè dicas: Quomodo vera? Qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem. Primo omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur vt possit mutare & conuertere generalia instituta naturæ. Deinde vbi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes quod carnem suam daret manducare, & sanguinem suum daret bibēdum, recede- Ibidem. bant: solus tamen Petrus dixit: Verba vitæ æternæ habes, & ego à te quo recedam? Ne igitur plures hoc dicerēt, veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ideo in similitudinem quidem accipis sacramentum, sed D veræ naturæ gratiam virtutémque cōsequeris. Ego sum, inquit, panis viuus qui de cœlo descendi. Sed caro non descē- Ioan. 6. dit è cœlo, hoc est, carnem in terris assumpsit ex virgine. Quomodo ergo descēdit panis è cœlo, & panis viuus? Quia idem dominus noster Iesus Christus consors est & diuinitatis & corporis. Et tu quia accipis panem, diuinæ eius substātiæ in illo participaris alimento.

Quod in omnibus sacramentis sit mysterium trinitatis connexum. Caput II.

ERgo accepisti de sacramētis, plenissimè cognouisti omnia, quòd baptizatus es in nomine trinitatis. In omnibus quæ egimus, seruatum est mysterium trinitatis. Vbiq; pater & filius & spiritus sanctus, vna operatio, vna sanctificatio, etsi quædam veluti specialia esse videantur. Quomodo? Deus qui te vnxit, & signauit te dominus, & posuit spiritum sanctum in corde tuo. Accepisti ergo spiritum sanctum in corde tuo. Accipe aliud, quia quēadmodum spiritus sanctus in corde, ita etiā Christus in corde. Quomodo? Habes hoc in Canticis canticorum Christū dicentē ad ecclesiā: Pone me sicut signaculum in corde tuo, Cant. 8. sicut signaculū in brachiis tuis. Ergo vnxit te deus, signauit te Christus. Quomodo? Quia crucis ipsius signatꝰ es forma, ad illius passionē, accepisti signaculū ad illius similitudinē, vt ad ipsius formam resurgas. Ipsius vinas figura, qui peccato crucifixus est, & deo viuit. Et tuus homo vetus in fontē demersus, peccato crucifixus est, sed deo resurrexit. Deinde habes alibi speciale, quod te vocauerit deus, in baptismate autem quasi specialiter crucifigeris Christo. Deinde quasi specialiter quando accipis spiritale signaculū, vide distinctionem personarum esse, sed connexum omne mysterium trinitatis. Deinde quid Apostolus tibi dixit, vt lectum est 1. Corin. 12. nudiustertius? Diuisiones autem gratiarum sunt, idem autē spiritus. Diuisiones mysteriorum sunt, idem autē dominus. Diuisiones operationum sunt, idem autem deus, qui operatur omnia in omnibus. Omnia, inquit, operatur deus. Sed & de spiritu dei lectum est: Vnus atque idem spiritus, diuidēs singulis prout vult. Audi scripturam dicentem quia diuidit spiritus pro voluntate sua, non pro obsequio. Ergo diuidit vobis spiritus gratiam prout vult, non prout iubetur. Et maximè quia spiritus dei, spiritus Christi est. Et illud tenete, ipsum esse spiritum sanctum, ipsum spiritum dei, ipsum spiritum Christi, ipsum spiritum paracletū. Arriani putant se derogare sancto spiritui si dicant illum spiritum paracletum. 1. Corin. 3. Quid est paracletus nisi consolator? Quasi non & de patre lectum sit quia ipse est deus consolationis. Vides ergo quia in eo derogandum putant spiritui sancto, in quo patris æterni potestas pio prædicatur affectu.

Vbi orare debeamus, & quid sit orare ostio clauso. Caput III.

NVnc quomodo orare debeamus accipite. Multæ virtutes orationis sunt. Vbi orare debeamus, non est mediocre, nec mediocris quæstio. Ait apostolus, Volo autem viros orare in omni loco leuantes 1. Timo. 2. puras manus sine ira & disceptatiōe. Et dominꝰ dicit in euāgelio: Tu autē cum oras, intra in cubiculū tuū, & clauso o- Matth. 6. stio ora patrem tuum. Non tibi videtur esse contrariū, vt dicat apostolus, In omni loco ora: & dominꝰ dicat: Intra in cubiculum tuum, & ora? Sed non est contrariū. Hoc ergo absoluamus. Deinde quomodo debeas incipere orationem, & quo ordine distinguere, quid subtexere, quid allegare, quēadmodū claudere orationē. Deinde pro quo orare debeas. Hęc omnia dicamus. Primo vbi orare debeas. Aliud Paulus videtur dicere, aliud dominus. Nunquid potuit Paulus contra Christi docere præcepta? Nō vtique. Qua ratione? Quia non contrarius, sed interpres est Christi. Imitatores, inquit, 1. Corin. 11. mei estote, sicut & ego Christi. Quid ergo? Potes vbique orare, & in cubiculo tuo semper orare. Habes vbique cubiculum tuum. Etsi inter gentes, inter Iudæos positus sis, habes tamē tuum vbiq; secretum. Cubiculum tuum mens tua est. In populo licet positus, tamen in interiore homine arcanum tuum secretúmq; conseruas. Tu autē cū oras, intra in cubiculū tuū. Bene addit intra, ne sic ores quomodo Iudę, Esai. 29. cui dicitur: Populus hic labiis me honorat, cor autē eorum longe est à me. Non ergo de labiis tantūmodo tua procedat oratio. Animo totus intende, intra in receſſum pectoris tui, totus ingredere. Non te perfunctoriū videat ille cui te placere desideras. videat quia ex corde oras, vt te ex corde orantē dignetur audire. Tu autē cū oras, intra in cubiculum Esai. 26. tuū. Habes hoc & alibi: Ambula populе meus, & intra in receſſus tuos, abscondere pusillum donec transeat ira domini. Hoc locutus est dñs per prophetam. In euāgelio autē dixit: Matth. 6. Tu autē cū oras, intra in cubiculū tuū, & clauso ostio ora patrem tuum. Quid est clauso ostio? Audi quod ostiū habeas, quod debeas claudere quando oras. Vtinam mulieres audirent. Audisti iam, sanctus Dauid docuit te dicēs: Pone domi Psalm. 140 ne custodiā ori meo, & ostiū circuitus labiis meis. Est aliud ostium quod ait apostolus Paulus, dicens: Vt aperiatur, in- Coloss. 4. quit, mihi ostium verbi ad loquendum mysterium Christi. Hoc est, quando oras, noli sermone clamare, nec diffundere

Universidad de Deusto
Biblioteca

orationem tuam,nec iactare per populos.In secreto tuo ora A
securus, vt te in secreto possit audire qui omnia videt, atque
audit vniuersa. Et ora patrem tuum in abscõdito, & audiet
te deprecantem.

Quare secrete potius orandum sit, quàm cum vociferatione, Et quare viri in omni loco orare debeant, & non mulieres. Et quid sit leuare puras manus. Caput IIII.

QVid prosit autem interrogemus qua ratione secreto magis orare debeamus,quàm cum vociferatione? Audi,de cõsuetudine hominum sumamus exemplum.Si aliquem rogas qui cito audit, nõ opus putas esse clamore,sed rogas voce moderata.Si surdum aliquem rogas,nonne incipis vociferari, vt te ille possit audire ? Qui ergo clamat, putat quod aliter deus non possit nisi clamantem audire. Et cum rogat eum,eius derogat potestati. Qui autẽ in silentio orat,fidem defert,& confitetur quòd deus scrutator cordis & renis sit, & orationem tuã ante ille
1.Timo 2. audiat,quàm tuo ore fundatur . Ergo videamus: Volo autẽ viros orare in omni loco. Qua ratione viros dixit? Vtiq; cõ- B
munis oratio est & mulieribus & viris . Quod non inuenio, nisi fortè sanctus Apostolus ideo viros dixit, ne mulieres vsurparent & male intelligerent in omni loco,& inciperent vbique clamare,quas in ecclesia sustinere nõ possumus. Volo autem viros,hoc est,qui possint seruare præceptum, orare in omni loco, leuantes puras manus. Quid est leuantes puras manus? Nunquid debes in oratione tua crucem domini gentibus demonstrare?Illud quidem signum virtutis est,nõ pudoris. Est tamen quomodo possis orare,nec figuram demonstres,sed actus tuos leues.Si vis operari orationem tuã, leua puras manus per innocentiam . Leua eas non quotidie, semel leuasti,nõ opus est vt iterum leues. Volo autem in omni loco viros orare,leuantes puras manus sine ira & disceptatione.Nihil verius.Ira,inquit,perdit etiam sapientes.Ideo cum omni tempore, quantũ fieri potest, Christianus vir iracundiam debeat temperare, maximè quando ad orationem accedit, ne perturbet animum suum indignatio, ne iræ quidam furor impediat orationem suam . Magis placido C
accede pectore. Quid enim irasceris ? Seruus peccauit . Tu accedis ad orationem,vt tua tibi delicta donentur,& alij indignaris?Hoc est ergo sine ira.

De inordinata disceptatione orantium,& quod mulieres non in ornamentis orare debeant, & de inchoatione orationis, eiusque medio ac fine, cum iterata dominicæ orationis expositione. Caput V.

NVnc de disceptatione videamus . Plerumque negociator venit ad orationem, aut auarus de pecunia cogitat, alter de lucro, alter de honore, alter de cupiditate, & putat quod eum deus possit audire.Et ideo quando oras, diuina humanis præferre te conuenit.Similiter & mulieres,inquit, volo orare nõ iactãtes se in ornamẽtis, neq; in margaritis, ait apostolus Paulus.Sed & apostolus Petrus,Mulieris,inquit,gratia plurimum valet vt viri eius conuertatur affectus per vxoris suæ bonam conuersationem,& incredulus se cõuertat ad gratiam Christi.Hoc valet mulieris grauitas,& pudicitia,& eius bona cõuersatio, D
vt virum suum vocet ad fidem & deuotionem,quod prudẽtis viri sermo frequenter operatur.Ergo mulier,inquit,non in ornatu capillorum, non in tortis crinibus ornamentũ suũ habeat,sed oratione,& corde puro, vbi est abscõditus cordis homo,qui semper est apud deum locuples . Habes ergo in quo sis diues,in quo diuitiæ tuæ pudicitiæ sunt & castitatis insulæ, fides,deuotio,& misericordia. Hi sunt thesauri iustitiæ,sicut Propheta memorauit.Deinde vnde debeas incipere.Dic mihi, si velis hominem rogare, & sic incipias : Da mihi, ecce illud quod à te peto : nõne arrogans videtur oratio?Et ideo inchoari oratio debet à dei laude, vt roges omnipotentem deum, cui possibilia sunt omnia,qui habet voluntatem præstandi . Sequitur obsecratio, sicut Apostolus
1.Timo.2. docuit dicens: Obsecro ergo primum fieri obsecrationes, gratiarum actiones. Prima ergo oratio laudem debet habere dei.Secunda supplicationẽ. Tertia postulationem.Quarta gratiarum actionem. Non debes quasi famelicus ad cibũ de cibo incipere, sed ante à laudibus dei . Vnde & oratores
1.Timo.2.
1. Pet.3.

ista?Sapientes hanc habent disciplinam:vt iudicem fautorem sibi præstent,incipiunt à laudibus eius, vt beneuolum sibi faciant cognitorem.Deinde paulatim incipit rogare iudicem, vt patienter dignetur audire . Audet & tertio postulationẽ suam depromere, quid petat exprimere. Quarto quomodo cœpit à laudibus dei,sic debet in dei laude desinere. Habes hoc in oratione dominica: Pater noster qui es in cœlis.Laus dei, quod pater prædicatur in eo pietatis gloria . Laus dei, quia in cœlis habitat & in terris . Pater noster qui es in cœlis,sanctificetur nomen tuũ.id est, vt sanctificet seruos suos. Nomen enim illius sanctificatur in nobis,quando prędicantur homines Christiani. Ergo optantis est, Sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum, Postulatio vt in nobis sit regnum Christi. Si deus in nobis regnat, locum habere aduersarius non potest . Culpa non regnat, peccatum non regnat,sed regnat virt', regnat pudicitia, regnat deuotio.Deinde, Fiat voluntas tua, sicut in cœlo,& in terra:panem nostrum quotidianum da nobis hodie . Hæc postulatio maxima est eorum quæ postulantur.Et dimitte,inquit,nobis debita nostra,sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Ideo quotidie accipito, & quotidie debito tuo indulgentiam petas . Et ne patiaris nos induci in tentationem, sed libera nos à malo . Quæ sequuntur audi, quid dicat sacerdos : Per dominum nostrum Iesum Christum,in quo tibi est,cũ quo tibi est honor, laus, gloria, magnificentia,potestas cum spiritu sancto à seculis,& nunc & semper,& in omnia secula seculorum. Aliud, Psalmorum Dauid licet vnus libellus sit, habens eas virtutes orationis quas supra diximus, tamen plerumque & in vno psalmo omnes istæ orationis partes inueniuntur, quomodo in octauo psalmo inuenimus . Denique sic cœpit:Domine dominus noster,quàm admirabile est no Psal.8.
men tuum in vniuersa terra.Oratio ergo prima.Deinde obsecratio:Quoniam videbo cœlos opera digitorum tuorum, hoc est, cœlos videbo, lunam & stellas, quas tu fundasti. Vtique non cœlum dicit videbo,sed videbo cœlos, in quibus incipit albescere gratia & splendor cœlestis . Hos sibi cœlos tũc promittebat propheta dari, qui cœlestem gratiã à domino mererentur. Lunam & stellas quas tu fundasti,lunam ecclesiam, stellas cœlestis gratiæ resurgentes . Deinde vide postulationem eius.Quid est homo quòd meministi eius,aut filius hominis quoniam visitas eum ? Minorasti eum paulominus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarũ . Et alia gratiarum actio : Omnia subiecisti sub pedibus eius oues & boues vniuersas insuper & pecora campi.&c. Docuimus pro captu nostro forsitan quod non didicimus, vt potuimus expressimus.Sanctitas vestra institutis sacerdotalibus informata,laboret tenere quod accepit à deo,& oblatio sicut hostia pura & in vobis semper suum signaculum recognoscat, vt & ipsi ad gratiam & ad præmia virtutum peruenire possitis. Per dominum nostrum Iesum Christum,cui est gloria, honor,laus,perpetuitas à seculis & nunc & semper,& in omnia secula seculorum.Amen.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE DIGNITATE SACERDOTALI.

De caussis authorem mouentibus vt consacerdotes atq; cõseruos suos de vita perfecta commonere, ac laborẽ propositi operis suscipere curauerit. Caput I.
De aggressu desiderati laboris,& cohortatione auditorum, sacerdotalisque prærogatiuæ, & dignitatis præmonstratione. Caput II.
Quod idcirco commendationem sacerdotalis dignitatis author præmiserit, vt ostẽderet nihil esse in hoc seculo excellentius sacerdotibus,nihil sublimius episcopis reperiri,sic tamen,si nomen congruat actioni, & actio respondeat nomini. Quódq; sicut nihil episcopo excellẽtius est, ita nihil miserabilius sit si episcopus de sancta vita periclitetur, & si sacerdos in crimine teneat. Quod præterea quãto præ cæteris gradus episcopalis altior est,tãto si per negli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

negligentiam delabatur, ruina grauior sit. Cap. III.
De speciali depictione formulæ ab episcopis & sacerdotib⁹ iuxta apostolicam regulam obseruãdę, cũ pulchra ac succincta eiusdem regulæ expositione. Cap. IIII.
De detestatione episcoporum sacerdotalem honorem diffamantium, qui Giezi & Simonis sectantes sententiam, gradum sacerdotalem & episcopalem dignitatem pecuniis comparare non verentur. Cap. V.
De ostensiua repetitione malorum, ad quæ deificus ordo voluitur, probrorúmq; ad quæ prolapsi sunt sacerdotes, cum acri eorundem reprehensione. Cap. VI.
De clausione huius libelli per breuẽ epilogum eorum quæ in ipso demõstrata sunt, & notationem sacerdotum quos author nouit sibi infideliter detracturos, inuocationémque sancti spiritus vt adiuuet cunctos sacerdotes ad faciendum ea quæ ipso inspirante in hoc opusculo elocutus est. Cap. VII.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPIscopi de dignitate sacerdotali Liber unus.

De causis authorem mouentibus vt consacerdotes atque conseruos suos de vita perfecta commonere, ac laborem propositi operis suscipere curauerit. Caput I.

Luce.19. SI quis fratres oraculi reminiscatur domini quo frugi famulum de seruata sibi pecunia, quam ad prærogandum susceperat, increpauit dicens: Tu dedisses pecuniam meam, & ego veniens cũ vsuris exegissem eam: non iam ocioſus auditor collatã sibi diuini muneris gratiam suis tantum vsibus reseruabit, sed cunctis eam communicabilem faciens, copiosius prærogando, securius possidebit: vt sibi per hæc & plurimis ædificationis exhibeat fructum: & velut decora arbor pomis referta non infructuose probatur occupare terram dum viuit, cũ & per seipsam suis pomis ornatur, & omnis qui ex ea fructũ perceperit, saginatur, beato nos etiam apostolo ad hæc eadẽ inuitante: Nolite quærere quæ vestra sunt, sed quæ aliorum. Philip.2. 1.Corin.10. Et alibi: Non quæro quod mihi vtile est sed quod multis, vt salui fiãt. Idcirco nos quibus in verbis diuinis credita est dispẽsatio, & qui gregem Christi alendum nutriendúmque suscepimus, non sine ingentis periculi noxa nos credimus euasuros, si non secundum hunc modum viuamus, aut etiam si minimè prædicemus. Et licet ad hæc prædicanda nos retardet vitæ huius improbitas, inuitat nos tamẽ præcepti necessitas. Et væ iam mihi est si minimè prædicauero, & si susceptum thesaurum in terra defossum, id est, in meo corde diu occuluero, & lucernã diuini verbi compressam sub modio retentauero, & non super candelabrum propositam, cũctorum oculis manifestauero, & claustra humanæ imperitiæ per claues illas regni cœlorum quas in beato Petro apostolo cuncti suscepimus sacerdotes, minimè referauero, vt audire per hæc merear pro linguæ meæ modulo: Euge serue bone & fidelis quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Vnde verens iis increpationibus & suppliciis subdi, timore pœnæ perculsus, amore fraterno inuitatus, non iam ad subditum loquor vulgus, quos iugiter monere consueui, sed ad ipsos iam prædicatores vulgi mea verba cõuerto: & meis conseruis velut obediens seruus, id est, episcopus sacerdotibus, antistes pontificibus, audacter prædicare salutis cõmunia nõ retardabo, Nec prærogatiuam mihimet scientiæ, si hæc meis consacerdotibus charitatis intuitu prærogem, vendicabo, aut vitæ perfectæ me esse fateor, cum de vita perfecta alios moneo, sed potius cum hæc ad illos loqui audeo, simul cum illis quę loquor audiam.

De aggressu desiderati laboris, & cohortatione auditorum, sacerdotalisque prærogatiuæ & dignitatis præmonstratione. Caput II.

AGgrediar iam diuina ope suffultus, facultate qua valeo, & eorum precibus adiutus, ad quos noster respicit sermo, desideratum carpam iter, & in gremio quasi consacerdotum positus, ipsos alloquor sacerdotes. Audite me beatissimi patres, & si dignũ ducitis, sanctissimi fratres. Audite me stirps Leuitica, germen sacerdotale, propago sanctificata, duces & rectores gregis Christi. Audite me rogantem vos pariter & timentem, & cõmodis & cõmonitionibus solito consulentem, & honorem episcopatus demonstrare volentem, vt cũ honoris vobis prærogatiua monstremus, merita etiam cõgrua requiramus, nec falli possimus in opere, qui cognoscimus veritatẽ. Dignũ est enim vt dignitas sacerdotalis prius noscatur à nobis, & sic deinde seruetur à nobis, vt Psalmographi sententia queat repelli à nobis: Homo cum in honore esset, non intellexit, cõparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Psal.48.

B Honor igitur fratres & sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si regũ fulgori cõpares, & principum diademati, longe erit inferius quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cum videas regum colla & principum summitti genibus sacerdotũ & exosculatis eorum dexteris, orationibus eorũ credent se cõmuniri. Quid iam de plebeia dixerim multitudine cui non solũ præferri à domino meruit, sed vt eã quoq; iure tueatur patrio, præceptis imperatũ est euãgelicis? Sic certe à domino ad beatum Petrum dicitur: Petre amas me? Et ille tu scis domine quia amo te. Et cum tertio fuisset interrogatus, & trina responsione fuisset subsecutus, repetitum est à domino tertio, Pasce oues meas. Quas oues, & quem gregem non solũ tunc beatus suscepit Petrus, sed & nobiscum eas suscepit, & cum illo eas nos susscepimus omnes. Vnde regendæ sacerdotibus contraduntur, merito rectoribus suis subdi dicũtur, quia euangelico coruscante mãdato videmus nihilominus esse præfixum. Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suũ, sed sufficit discipulo vt sit sicut magister eius, & seruo sicut dominus eius. Ioan.21. Luce.6.

Quod idcirco commendationem sacerdotalis dignitatis author præmiserit, vt ostenderet nihil esse in hoc seculo excellentius sacerdotibus, nihil sublimius episcopis reperiri, sit tamen, si nomen congruat actioni, & actio respondeat nomini. Quodque sicut nihil episcopo excellentius est, ita nihil miserabilius sit si episcopus de sancta vita periclitetur, & si sacerdos in crimine teneatur. Quod præterea quanto præ ceteris gradus episcopalis altior est, tanto si per negligentiã delabatur, ruina grauior sit. Caput III.

HAec vero cuncta, fratres, ideo nos præmisisse debetis cognoscere, vt ostenderemus nihil esse in hoc seculo excellentius sacerdotibus, nihil sublimius episcopis reperiri, vt cum dignitatem episcopatus episcoporũ oculis demonstramus, & digne noscamus quid sumus, & quod sumus professione, actione potius

D quàm nomine demonstremus, vt nomen congruat actioni, actio respondeat nomini, ne sit nomen inane & crimen immane. Ne sit honor sublimis, & vita deformis. Ne sit deifica professio, & illicita actio. Ne sit religiosus amictus, & irreligiosus prouectus. Ne sit gradus excelsus, & deformis excessus. Ne habeatur in ecclesia cathedra sublimior, & cõscientia sacerdotis reperiatur humilior. Ne locutionem simulemus columbinam, & mentem habeamus caninam, Ne professionem monstremus ouinam, & ferocitatem habeamus lupinam. Ne digne nobis per Prophetam respondeatur à domino: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Ergo fratres sicut senatorem chlamys ornat, sicut agricultura rusticum, sicut barbarum arma, sicut nautam nauigationis peritia, & singulos quosque opifices operis sui qualitas ipsos demonstrat authores, sic episcopum nõ aliud nisi episcopalis opera designat: vt ex bono opere magis quam professione noscatur, plus meritis esse episcopus quàm quod nomine vocitetur: quia sicut nihil esse diximus episcopo excellentius, sic nihil est miserabilius si de sancta vita episcopus periclitetur, si sacerdos in crimine Esaiæ.29.

 teneа-

Universidad de Deusto
Biblioteca

teneatur. Et vt leuius est de plano corruere, sic grauius est A qui de sublimi ceciderit dignitate: quia ruina quæ de alto est, grauiori casu colliditur. Honor quidem episcopalis corã hominibus præclarus est, sed si ruinã sustineat, dolor magn' est. Nã quanto præ cæteris gradus episcopalis altior est, tãto si per negligentiam delabatur, ruina grauior est. Magna sublimitas magnam debet habere cautelam. Honor grandis grandiori debet solicitudine circunuallari. Cui plus creditur, ab eo plus exigitur, sicut scriptũ est: Quia optimis permixta sunt pessima. Et alibi: Potentes potentiora tormenta
Sapien 6. patiuntur. Et scienti legem & non faciẽti eam, peccatum est
Lucæ.12. grande. Et seruus sciens voluntatem domini sui si non fecerit eã, vapulabit multùm. Aliud est enim quod ab episcopo requirit deus, & aliud quod à presbytero, & aliud quod à diacono, & aliud quod à clerico, & aliud quod à laico, vel à singulis quibusq; hominibus. Et licet omnium hominũ opera deus in suo examinet iudicio, plus tamen ab eo exigitur B cui plus committitur. Ampliores enim pœnas luit cui numerosior regendorum populorum fuerit cura commissa.

De speciali depictione formulę ab episcopis & sacerdotibus iuxta Apostolicam regulam obseruandæ, cum pulchra ac succincta eiusdem regulæ expositione. Caput IIII.

ET vt specialiter ipsius episcopatus modum & formulam omnibus sacerdotib' depingamus, apostolica est nobis regula reuoluenda, quæ de iis per singula episcopales actus depingit. Sic ad cunctos epi
1.Timo.1. scopos beatus ait Apostolus: Fidelis sermo. Ac si diceret: De quo sum locuturus, veraciter loquor, ne quis existimet me fuisse mentitum. Subiunxit: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Hoc est, Si episcopus esse desideras, magnum est quod esse cupis, sed si & opus bonũ simul amplectaris. Nam si aliter esse cupis, episcopus esse non potes: quia sequitur: oportet enim episcopum irreprehensibilem
Ibidem.3. esse. Irreprehensibilem ait. Nam si episcopus reprehenditur, deformiter subditur culpæ. Et profecto culpa ad reatũ trahit, reatus ad pœnam, pœna perducit vsque ad mortem.
Ibidem. Ecce ad quid voluitur dignitas episcopalis. Et post paululũ C ait: Vnius vxoris virum. Si ad superficiem tantum literæ respiciamus, prohibet digamum episcopum ordinari. Si vero ad altiorem sensum conscendimus, inhibet episcopum duas vsurpare ecclesias. Et si adhuc introrsus profundiora perscruteris, monet ne post catholicum dogma sensum inueniatur episcopus habere hæreticum, sed Christianam tantũ orthodoxam & catholicam sibi associet fidem, vt vnius tantũmodo vxoris & catholicę ecclesiæ vir episcopus vocitetur.
1.Timo.3. Sequitur deindè, & ait: Sobrium, hoc est, non vino tantum, sed & vitiis parcũ, vt nec vino ampli' indulgeat q̃ oporteat, & mente semper sobrius inueniatur. Et adiunxit sequentia
1.Corin.3. dicens: Prudentem. Prudentiam quippe non mundialem, de qua dicitur quod stultitia sit apud deum: sed prudentiam spiritalem, id est, quæ & opere circũspecta sit, & verbo perita, vt sit astutus sicut serpens, & simplex sicut columba. Et denuo infert: Ornatum. Quod si iuxta sensum literæ tantũ respiciamus, non aliud sacerdotes quàm amictũ quærimus clariorem. Verbi gratia: Castorinas quęrimus & sericas vestes. D Et ille se inter episcopos credit esse altiorẽ, qui vestem induerit clariorẽ. Sed sanctus apostolus taliter se intelligi non vult, quia non carne episcopum, sed mente docet esse ornatum, vt ille sacerdos placeat deo, qui animam habuerit compositam deo. Et post hæc addidit: Hospitalem. Vt humanitatis intuitu hospitio recipiat non habentes hospitium, & e-
2.Corin.9. genum sine tecto inducat in domum suam, nec solus deuoret dona Christi quæ largita est bonitas Christi. Et vt hilarem datorem diligat Christus, sine murmure cõtribuat pauperibus Christi. Sequitur deinde & ait: Docibilem, id est, sic polleat episcopus sapientia, vt non solum creditum sibi populum sufficiẽter doceat, verum etiam & cunctarum queat hæresium contradictiones à catholica repellere ecclesia, ne sua imperitia imperitos minimè doceat, & huiusmodi casu
Matth.15. præuẽtus eueniat illi quod scriptum est: Cæco cæcus ducatum præbens ambo in foueam cadunt. Qui vero talem se vt diximus esse ignorat, sacerdotium minimè appetat, nec locum alterius vsurpare præsumat, præsertim illius qui fulgore suæ sapientiæ populorum potest corda lustrare. Subiunxit & ait: Non vinolentum, hoc est, non multo vino deditũ, vt sic credatur & videatur episcopus: vtrum biberit an nõ, ignoretur: ne post largam potionem vini, mulierum delectetur illecebra, nec per vinum, sicut ait Apostolus, omnis
1.Timo.3. nutriatur luxuries. Demum subsequitur dicens: Non percussorem, sed modestum. Id est, manus improbas ad cædem non habeat, & suspicionibus prauis minimè percutiat conscientias aliorum, ne dum petulãs inuenitur ad cædem, athlera magis quàm episcopus iudicetur. Sed magis è diuerso ab aliis illatas patienter ferat iniurias, vt mentis modestiam cunctis hominibus tranquillam demonstret, & firmam pa-
Ibidem. tientiam cunctis ostendat. Iterum addidit dicens: Non litigiosum, id est, non linguam ad conuitium relaxet episcopus, ne per eandem linguam per quam laudes refert deo, & diuina libat sacrificia, litium venena proferat, quia non decet de ore episcopi benedictionem simul & maledictionem egredi, ne per eandem linguam per quam deus laudatur, homo maledicatur: quia non potest de vno fonte dulcem & amaram producere aquam. Deinceps subsecutus est dicens:
Ibidem. Non cupidum, id est, non turpis lucri cupidum, ne lucri cupiditate episcopus teneatur obnoxius, & nutriat auaritiam,
1.Timo.6. quæ est radix omnium malorum. Qui stipendiis tantum cõtentus ecclesiæ suæ, penitus nõ ambiat quę intelligit esse superflua, sed de ipsa potius paupertate ecclesiæ suæ libenter impertiat pauperibus Christi, sicut scriptum est: Hilarem datorem diligit deus. Et connexuit subsequẽtia dicens: Do
2.Corin.3. mui suæ bene præesse, filios habentem subditos, cum omni castitate. Domui suæ bene præesse potest, qui corporis sui seruauerit castitatem. Domui, inquit, hoc est corpori
1.Timo.3. suo ĩperioso iure dominetur, ne subdatur ipse corpori suo, & in desiderio luxuriæ deditus, in pręcipitium demergatur, sed potius filios suos suo castitatis exemplo ad pudicitię regulam doceat. Nam si quis domui suæ præesse nesciat, quo-
1.Timo.3 modo ecclesiæ dei diligentiam adhibebit? Hoc est enim de quo superius diximus: Qui cordis sui domum excolere non valet, quomodo plurimorum adhibebit diligentiã? Et qui peccati trabem de suo non potest eruere oculo, quomodo ex alterius oculo poterit amputare festucam? Itẽ sequitur, & ait: Non neophytum, hoc est, qui nuper ad fidem ex gentilitate aduenit, aut certè ex militia seculari ad clericatus est officium sociatus. Hi ergo non tam passim sacerdotalem arripiant gradum, ne elati in superbiam, in iudicium incidant, & in laqueum diaboli: quia quod longo tempore minimè discunt, in paruo tempore seruare non possunt. Et cõcludens regulam & episcopalem formam, ad extremum intulit dicens: Oportet autem & illum testimonium bonum
1.Timo.3. habere ab iis qui foris sunt: id est, hæreticis & schismaticis, qui extra sanctam ecclesiam catholicam conuenticula sibi profana præficiunt, quos tamen testes Apostolus & testimonium dicit debere bonum habere de immaculata vita, & sancta episcopi conuersatione, ne forte accipiant inimici locum episcopo obtrectandi, & infamare incipiant catholicum dogma.

De detestatione episcoporum sacerdotalem honorem diffamantium, qui Giezi & Simonis sectantes sententiam, gradum sacerdotalem & episcopalem dignitatem pecuniis cõparare non verentur. Caput V.

HIs ita prælibatis, vt reor, in hoc opere velut à grãdi fœnore nos persensimus liberatos, cum non nostra contra episcopos, sed sancti Apostoli opposuimus testimonia, ne velut vulgaribus fabulis nostrum irriderent opus. Cũ vero authoritas nobis per singula sancti arriserit apostoli Pauli, ipsum potius apostolũ si ausint q̃ nos reprehẽdãt. Et licet iam coartet nos libelli huius prolixitas, & tempus nos vrgeat vt ad finẽ huius operis veniamus: solicitudo tamen fraterni nos retardat amoris, illorum pręcipue sacerdotum qui mentis tepore hebetati, sacerdotalem diffamant honorem, & qui nouam prodigaliter regulam ac tempestatem peperisse deflentur, & Giezi sectantes & Simonis sententiam, sancti episcopatus gratiam pecuniis coëmerunt, nequaquàm timentes, cum honorem sacerdotalem pecuniis emerent, à beato Petro apostolo se cum
Act.8. Simone

Universidad de Deusto
Biblioteca

Simone fuisse damnatos, sicut ait: Pecunia tua tecum sit in perditionē, quia donum sancti spiritus te credidisti pecuniis
4.Reg.5. comparare. Et lepram cum Giezi à sancto susceпisse se credas Heliæo, qui gradum sacerdotalem æstimant pecuniis comparare. Quibus cum ista dixerimus, sufficere debuit suam comparando lepram possidere. Nam sicut validioribus morbis capite vitiato, reliquum necesse est corpus inundatione superioris morbi letaliter irrigari, ita & ij qui caput videntur esse ecclesiæ, morbo pestifero fraternum vitiant corpus, vt nihil ex totius corporis cōpage insauciatum possit euadere quod negligentium sacerdotum vitiositatis mortale infecerit virus, ita vt videas in ecclesia passim quos nō merita sed pecuniæ ad episcopatus ordinem prouexerunt: nugacem populum & indoctum, qui talem sibi asciuerūt sacerdotem: quos si percunctari fideliter velis, quis eos præfecerit sacerdotes, respondent mox & dicunt: Ab archiepiscopo sum nuper episcopus ordinatus, cētumque ei solidos dedi vt episcopalem gratiam cōsequi meruissem: quos si minime dedissem, hodie episcopus non essem. Vnde melius est mihi aurum de saccello inuehere, quàm tātum sacerdotium perdere. Aurum dedi, & episcopatum comparaui: quos tamen solidos, si viuo, recepturum me illico non diffido. Ordino presbyteros, consecro diaconos, & accipio aurū. Nam & de aliis nihilominus ordinibus pecuniæ quæstum profligare confido. Ecce & aurum quod dedi, in meo saccello recepi, & episcopatum gratis accepi. Nempe hoc est quod doleo, quia archiepiscopus carnaliter episcopum fecit. Nam propter pecunias spiritaliter leprosum ordinauit. Pecunia, inquit, tua tecum sit in perditionem, quia donum sancti spiritus gratiæ precio comparasti, & commercium miserabile in animarum exitium peregisti. Et nescij homines & indocti in ordinationibus eorum clamant & dicunt: Dignus es, & iustus es, & conscientia misera. Indignus es, & iniustus es, dicit. Pronūciat enim episcopus huiusmodi ad populum dicens: Pax vobis. Oculis quidem carnalibus videtur quasi episcopus magnus, & diuinis obtutib⁹ inspicitur leprosus magnus. Per pecuniam acquisiuit indebitum ordinem, & deum perdidit in interiore homine. Caro suscepit dignitatem, & anima perdidit honestatē. Caro ancilla, domina facta est animæ: & anima quæ erat domina, facta est famula carni. Caro
Matth.16. dominatur populis, & anima seruit dæmoni. Carni sacerdotium comparauit, & animæ detrimentum parauit. Et quid prodest huiusmodi homini si totum mundum lucretur, & animæ suæ detrimentū patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Quod dedit cum ordinaretur episcopus, aurum fuit: & quod perdidit, anima fuit. Cum alium ordinaret: quod accepit, pecunia fuit: & quod dedit, lepra fuit. Hęc sunt mercimonia iniquorum, in perniciem eorum. Interrogo tamen fratrē & coepiscopum nostrum, quia & ego episcopus sum, & cum episcopo loquor. Dic ergo mihi paulisper. Frater episcope, cum dares pecuniam, quid accepisti? Gratiā episcopalem accepi. Ergo interrogo te, Hæc gratia cur tali vocabulo nuncupatur? Respondet: Cur inquis? Vt reor, pro eo quod gratis datur, ideo gratia vocitatur. Ergo si gratia gratis datur, & auro nō estimatur, à te cur gratia pecunijs cōparatur? Respondet: Nō, inquit, mihi daretur, si pecunijs non emeretur, nec episcopus fuissem ordinatus, si pecunias non dedissem. Ergo vt apparet ex responsionibus tuis, gratiam cum ordinareris non suscepisti, quia gratuito eam non meruisti. Et ideo frater si gratiam nō accepisti, quomodo episcopus effici potuisti? Nam & ad discipulos
Ibidem.10. suos dominus dicit: Gratis accepistis, gratis date. Cur ergo gratuitam æstimasti te precio possidere gratiam? Nam vt video, aurum dans perdidisti, & gratiam sanctam non acquisisti. Adhuc tamē semel adiiciēs fratrem perquiro episcopum, ne quid de approbamentis veridicis nos prætermisisse videamur. Quis dat frater episcopalem gratiam? deus, an homo? Respondes sine dubio: deus. sed tamē per hominem dat deus, homo imponit manus, deus largitur gratiam. Sacerdos imponit supplicē dexteram, & deus benedicit potenti dextera. Episcopus initiat ordinem, & deus tribuit dignitatem. O iustitia, ò æquitas. Si homini pecunia datur qui nihil in ordine amplius operatur, nisi solum seruitium quod ei creditur, cur deo totum negatur qui ipsum ordinem tibi largitur? Iustúmne tibi videtur vt seruus honoretur, & dominus iniuriam patiatur, & iniuste accipiat sacerdos pecuniam, & deus patiatur ab homine iniuriam? Sed quia pro concesso ordine deus à te nihil expectat, cur à te sacerdos impudenter pecuniam expectat? Deus homini concedere voluit gratis, & episcopus rapax pecuniam ab homine expetit gratis? Deus homini vt certe benignus gratis donauit, & sacerdos malignus eum sine causa prædauit? Quid enim habes quod non 1.Corint.4. accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?

De offensiua repetitione malorum ad quæ deificus ordo voluitur, probrorumque ad quæ prolapsi sunt sacerdotes. cum acri eorundem reprehensione. Caput VI.

ECce ad quæ mala voluitur deificus ordo. Ecce ad quæ probra sunt prolapsi sacerdotes, qui audire meruerūt à iudice mūdi: Vos estis lux huius mundi. Ecce quibus subiiciuntur gentes, quibus à domino dictum est: Vos estis sal terræ. Ergo si lux est ecclesię Matth.5. episcop' à domino ordinatus, ita vt imperitiæ tenebras prędicationis suæ eloquio rutilante, conscientiarum latebras illuminet, cur ipse palpabilibus tenebris tenetur obstrictus? Et non solum quia ipse dum male agit, digne perit: insuper & alios secum indigne perdit. Si enim meruisti salis possidere saporem, vt insipientium possis arua condire, cur infatuatus tali vitio, immundis te porcorum conculcandum pedibus præbuisti, ita vt nec alios nec teipsum possis cōdire? Oculorum etiam in corpore officium, id est in ecclesia, voluntarius appetisti, vt reliquum per te corpus ducatum lucis haberet: & nunc quadam lippitudine & caligine vitiorum obtenebratus, nec teipsum luci idoneum præbes, & aliis adimis lumen. De quibus oculis in euangelio dicitur: Si oculus Ibidem.6. tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. id est, si episcopus qui lumen promeruit præesse in corpore, simplicitate est sancta & innocentia decoratus, omnis ecclesia splendore luminis radiatur. Si autem oculus tuus nequā est, totum corpus tuum tenebrosum est. id est, si episcopus qui videbatur corpori subdito lucē præbere, obnubiletur nequitiæ cæcitate, quid cætera facient mēbra, quib⁹ lux adempta est oculorū? Id est, quid secularis factura est multitudo, cum voluptatibus illicitis & actionib⁹ vetitis ad similē facinorū voraginē episcopus multitudinē populi prouocauerit, vt nulli iamiámque illicitum esse videatur quod ab episcopo quasi licitum perpetratur. Sed ipsum magis credunt homines esse laudabile quicquid episcopus habuerit delectabile. Nec quisquam quod agere pontifex non dubitat, se indubitanter agere dicat, Episcopus enim à cunctis indubitanter vocaris, præsertim cum ipso nomine cēseris, si tamen actio concordet nomini, & nomen se societ actioni. Nam quid aliud interpretatur episcopus, nisi superinspector? maxime cum solio in ecclesia editiore resideat, & ita cunctos respiciat, vt & cunctorum oculi in ipsum respiciant. Ergo quia ita est, cur te velut terrum speculum vniuersorum oculis demonstras, ita vt non possint obscuritate tua se comptius exornare.

De clausione huius libelli per breuem epilogum eorum quæ in ipso demonstrata sunt, & notationem sacerdotum quos author nouit sibi infideliter detracturos. Inuocationémque sancti spiritus, vt adiuuet cunctos sacerdotes ad faciendum ea quæ ipse inspirāte in hoc opusculo elocutus est. Cap. VII.

SVfficiat hucusque nunc nostris cōsacerdotibus, paululum dilatasse sermonem, in quo eorum excellentiam simul & casum demonstrauimus, ne fidentes in sublimitate honorum, minime requirerent perfectionem morum, & in solo se crederent sacerdotis nomine plus quàm opere gloriari. Et quamquā sciam pro hoc libello plurimos mihi sacerdotes qui hæc quæ loquimur agere nolunt, infideliter esse detracturos, credo tamen plurimos qui hęc agunt, vel agere obnituntur, fideliter pro nobis oraturos. Sed sicut lacerationibus obtrectatorum minime prægrauamur, sic demum probatorū & sanctorum virorum orationibus adiuuamur. Age iam nunc sanctificus spiritus, qui nos in hoc opere diuinis inspirationibus adiuuisti,

Universidad de Deusto
Biblioteca

uisti, cunctos sacerdotes adiuua, & præsta vt faciant quæ in hoc opusculo ipse eloqui inspirasti, vt eis vna mecum tribuas seculorum regna, quæ sanctis in regna seculorum dare promisisti. Amen.

FINIS.

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI,

precatio prima præparans ad missam.

SVmme sacerdos & vere pontifex Iesu Christe, qui te obtulisti deo patri in ara crucis hostiam puram & immaculatã pro nobis miseris peccatoribus, & qui dedisti nobis carnem tuam ad manducandum, & sanguinem tuum ad bibendum, & posuisti mysterium in virtute spiritus sancti, dicẽs: Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis: Rogo per tuum sanguinem preciosum, magnum salutis nostræ precium: Rogo per hanc miram & ineffabilem charitatẽ qua nos miseros & indignos sic amare dignat' es, vt lauares nos à peccatis nostris in sanguine tuo: Doce me seruũ tuum indignum, quem inter cętera dona tua ad officium sacerdotale vocare dignatus es, nullis meis meritis, sed sola dignatione misericordiæ tuæ: Doce me quæso per spiritum tuum tantum mysterium tractare ea reuerentia & honore, eáque deuotione & timore quibus oportet & decet. Fac me domine Iesu Christe per gratiam tuam semper illud de tanto mysterio credere & intelligere, sentire & firmiter retinere, dicere & cogitare, qd̃ tibi placet, & expedit animæ meæ. Intret spiritus tuus bonus in cor meum, qui sonet ibi sine sono, & sine strepitu verborum, loquatur omnem veritatem tãtorum mysteriorum. Profunda sunt nimis, & sacro tecta velamine. Propter magnam clementiam tuam concede mihi hodie & semper missarum solennia puro corde & pura mente celebrare. Libera cor meum ab immundis & nefandis, vanis & obnoxiis cogitationibus. Muni me beatorum angelorum pia & fida tutela, atque fortissima custodia, vt hostes omnium bonorũ confusi discedant per virtutem tãti mysterij, & per manum sancti angeli tui. Repelle à me domine Iesu Christe & à cunctis seruis tuis durissimum spiritum superbiæ, cenodoxiæ, inuidiæ, iracundiæ, fornicationis & immunditiæ, dubietatis & blasphemiæ. Confundantur qui nos persequuntur, pereant illi qui cuncta perdere festinant. Rex virtutum, castitatis & integritatis amator deus cœlesti rore benedictionis tuę extingue in corpore meo totum fomitem ardentem libidinis, vt maneat in me tenor totius castitatis animæ & corporis. Mortifica in me carnis stimulos, & omnes libidinis commotiones, & da mihi veram & perpetuam castitatem cum cæteris donis tuis, quæ tibi placent in veritate, vt sacrificium laudis casto corpore & mundo corde valeã tibi offerre. Quanta enim domine Iesu Christe cordis contritione, & lachrymarum fonte, quanta reuerentia & tremore, quanta corporis castitate, & animi puritate istud diuinum & cœleste sacrificium est celebrandum, vbi caro tua in veritate sumitur, vbi sanguis tuus in veritate bibitur, vbi summa imis iungun tur, vbi adest præsentia sanctorum angelorum, vbi tu es sacerdos & sacrificium mirabiliter & ineffabiliter cõstitutus. Quis digne hoc celebrare poterit, nisi tu deus omnipotens offerentem feceris dignum? Scio, & vere scio, & ipsum pietati tuæ confiteor, quia non sum dignus accedere ad mysterium tantum propter nimia peccata mea, & infinitas negligentias meas. Sed scio veraciter & credo ex toto corde, & ore confiteor, quia potes me facere dignum, qui solus potes mundum facere de immundo conceptum semine, de peccatoribus facere iustos & sanctos. Per hanc omnipotentiam tuam te rogo, vt cõcedas mihi peccatori hoc cœleste sacrificium celebrare cum timore & tremore, cum cordis puritate, & lachrymarum fonte, cum lętitia spiritali, & cœlesti gaudio. Sentiat mens mea dulcedine beatissimæ præsentiæ tuæ, & excubias sanctorũ angelorum tuorũ in circuitu meo. Ego enim domine memor venerandæ passionis tuæ accedo ad altare tuum, licet peccator, vt offeram tibi sacrificium quod tu instituisti, & offerri prȩcepisti in cõmemoratione tui pro salute nostra. Suscipe ergo istud quæso summe de', dulcissime Iesu Christe pro ecclesia tua sancta, & pro cuncto populo tuo quem acquisisti sanguine tuo precioso. Et quoniam me peccatorem inter te & eundẽ populum medium esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis creditæ non recuses, nec per me indignum famulum tuum eorũ salutis pereat precium, pro quibus victima factus salutaris dignatus es esse redẽptio. Profero ergo domine (si dignaris propitius iutueri) tribulationes plebium, pericula populorum, captiuorum gemitum, miseriam orphanorum, necessitates peregrinorum, inopiam debilium, desperationes languentium, defectus senum, suspiria iuuenum, vota virginum, lamenta viduarũ. Tu enim misereris omnium domine, & nihil odisti omnium quæ fecisti. Memorare quę sit nostra substantia, quia tu pater noster es, ne irascaris satis, neque multitudinem viscerum tuorum super nos cõtineas. Non enim in iustificationibus nostris prosternimus preces nostras ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Auser à nobis domine iniquitates nostras, & ignem sancti spiritus in nobis clementer accende. Auser cor lapideũ de carne nostra, & da nobis cor carneum quod te timeat, diligat & honorificet, te delectetur, te sequatur, & te perfruatur. Oramus domine clementiam tuam, vt sereno vultu familiam tuam sacri tu nominis officia prȩstolantem aspicere digneris. Et vt nullius sit irritum votum, nullius vacua postulatio, tu nobis preces suggere, quas ipse audire propitius & exaudire delecteris. Rogamus etiam te sancte pater pro spiritibus fidelium defunctorum, vt sit illis salus æterna, ac perpetua sanitas, gaudium & refrigeriũ sempiternum, hoc magnum pietatis sacramẽtum. Domine deus meus sit illis hodie magnum & plenum gaudium de te pane viuo & vero, qui de cœlo descendisti, & das vitam mundo, de carne sancta & benedicta, agni videlicet immaculati, qui tollis peccatum mundi. Et potari de fonte pietatis tuæ, qui per lanceam militis de latere emanauit crucifixi domini nostri, vt consolati exultent in laude & gloria tua sancta. Peto domine clementiam tuam, vt descendat super hunc panem & calicem istum plenitudo diuinitatis tuę. Descendat etiam domine illa sancti spiritus tui inuisibilis forma, & incomprehensibilis maiestas, sicut quondam in patrum hostias descendebat, qui & oblationes nostras corpus & sanguinem tuum efficiat, & me indignum sacerdotem tuum doceat tantũ tractare mysterium, ita vt placidè ac benignè sacrificium suscipias de manibus meis ad salutem omnium tam viuorum quàm defunctorum. Rogo te domine per ipsum sacrosanctum mysterium corporis & sanguinis tui quo quotidie in ecclesia tua pascimur & potamur, abluimur & sãctificamur, atque vnius tuę summæque diuinitatis participes efficimur, quatenus des mihi virtutes tuas sanctas, quibus repletus bona conscientia ad altare tuum accedam, ita vt hæc cœlestia sacramenta efficiãtur mihi salus & vita. Tu enim dixisti ore tuo sãcto & benedicto: Panis quẽ ego dedero, caro mea est pro mundi vita. Et qui mãducat me, vita viuet propter me, ipse manet in me, & ego in eo. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Panis dulcissime sana palatum cordis mei, vt sentiam suauitatem amoris tui. Sana ab omni languore, vt nullam præter te amem pulchritudinem. Panis candidissime habens in te omne delectamentum, & omnis saporis suauitatẽ, qui nos semper reficis, comedat te cor meum, & dulcedine saporis tui repleãtur viscera animæ meæ. Manducat te angelus pleno ore, manducet te peregrinus homo pro modulo suo, ne deficere possit in via, tali recreatus viatico. Panis sancte, panis viue, panis pulcher, panis munde, qui descendisti de cœlo, & das vitam mundo, veni in cor meum, & munda me ab omni inquinamẽto carnis & spiritus. Intra in animam meam,

Sapien. 11.

Ioan. 6.

Iob. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

meam, luna & sanctifica me intus & exterius. Esto tutamen A
& perpetua salus corporis & animæ meæ. Repelle à me insidiantes mihi. Hostes recedant procul à præsentia tua, vt foris & intus per te munitus recto tramite perueniam ad tuum regnum, vbi non mysteriis sicut in hoc tempore agitur,
1. Cor. 13. sed facie ad faciem te videbimus, cũ tradideris regnum deo patri, & erit deus omnia in omnibus. Tunc me de te satiabis satietate menstrua, vt nec esuriam nec sitiam in æternum. Qui cum eodem deo patre & spiritu sancto viuis & regnas per omnia secula seculorum. Amen.

DIVI AMBROSII EPISCOPI
Mediolanensis precatio secunda præparans ad missam.

SVmma & incomprehẽsibilis natura, virtus vitáque beata, lux inaccessibilis, vera, B
singularis, & vna sapientia, veritas incommutabilis, sancta, incomparabilis, & æterna dilectio, tẽporalium rerum sine tẽpore cõditor, visibiliũ & inuisibiliũ inuisibilis æternúsq; patrator, pater & filiꝰ & spiritus sanctꝰ, vnus & verus in trinitate deus. Pater nõ habẽs à quo sis, habens tamen sapientiam, id est filium, cui maior vel anterior non sis. Filius habens patrẽ à quo sis, nõ tamen habẽs cui minor vel posterior sis. Spiritus sanctus habens patrẽ & filium, à quibus sis, non tamen habens quibus vel inæqualis vel impar sis, quia totum in hac tua diuinitate, cui tempus nunquam accidit, æternum ac coæternum, æquale ac coæquale est, in qua alius pater, alius filius, alius spiritus sanctus, sed pater in filio & spiritu sancto, filius in patre & spiritu sancto, spiritus sanctus in patre & filio: quia sicut tua deus noster natura personas recipit, sic partes nequaquam admittit, cui nec supra nec subtus, ante vel retro conuenit, quia corporum lineamẽta non recipit. Vnde & tota in locis sine loco habetur, nec tamen tota cõprehenditur. Tota nanq; vbique habetur, quia perfectior pars in ea nulla reperitur. Tota autem non comprehenditur, quia videlicet cum in creaturis vnicuique præsens efficitur, etiam vltra creaturas totus inuenitur. Quamobrem cum cœlum & terrã implet, totus est. cum hominem vnũ implet, totus est, nec variatur per singula quæ in singulis tota est: nec de loco ad locum transit cum vnum deserens, alterum petit, quæ semetipsam sine loco & tempore mouet. Hinc merito colendus, hinc adorandus es, hinc incommutabilis, hinc incircũscriptus agnoscaris, hinc
1. Timo. 2. mediator dei & hominum homo Christus Iesus secundũ diuinitatis essentiam, totus cum hominibꝰ in terris, totus erat cum patre in cœlis, cum diceret: Nemo ascendit in cœlum,
Ioan. 3. nisi qui de cœlo descendit filius hominis, qui in cœlo est.
Philipp. 2 Qui videlicet cum forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens in similitudine hominum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Per hunc te beata trinitas humanitatis habitum, per huius susceptionis humilitatem deprecor, per huius sacratissimam obedientiam, per huius beatissimam mortem exoro in primis vt te deum meum diligam, te sitiam, te toto corde perquiram, deinde vt proximum iuxta vires atque mẽsuram in hac ipsa tua dilectione charum semper atque dilectum attendam. Sed hanc dilectionem nulli domine præstabis, nisi cui vitia prius odisse donaueris. Obsecro ergo pia & vera misericordia, solida atque vnica spes mea, vt superbiæ regnum auferas ab anima mea. Horrendum domine pauẽdúmque tam maximum malum, quod angelos de cœlo proiecit, quod homines de paradiso minauit quódque initiũ omnis peccati est, & ad ipsum pertinet quicquid vitij & iniquitatis est, cuius primæ soboles, septem nimirum principalia vitia, ex hac virulenta radice proserũtur, scilicet inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, ventris ingluuies, atque luxuria: sed & numerosa propaginis turba ex singulis generatur. Inanis ergo gloria cum plene mentem ceperit, mox septiformem in illa nequitiam gignit, inobedientiam, iactantiam, hypocrisim, contentionem, pertinaciam, discordiam, ac nouitatis præsumptionem. Sed si huic vera humilitas opponatur, omnis eius nequitia vacuatur. Te ergo deprecor humilitatis magister, vt hanc cordi meo inseras, insertámque custodias, quæ dum cunctis inferiorem se attendit, subiectionem protinus gignit, iactantiam extinguit, hypocrisim excludit, contentionem refugit, pertinaciam emollit, discordiam præcauet, nouitatum præsumptionem abhorret. Hoc beatæ humilitatis medicamine morbum elationis sanandum præuideras, cum per hominẽ assumptum author nostræ salutis, tuis ad te venientibus diceres. Discite à me quia mitis sum, & humilis corde, Matth. 11.
& inuenietis requiem animabus vestris. Et rursum: Nisi con Ibidem. 18.
uersi fueritis, & efficiamini sicut paruulus iste, non intrabitis in regnum cœlorum. De inuidia quoque odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis eius propagatur. O mala progenies, quæ si animo intromissa dominari cœperit, omnem sanctitatis sobolem extinguit. Qui itaque inuidet vel ödit, non alium prius quam seipsum occidit. Qui susurrat, & detrahit, prius suas quàm aliorum radices euellit. Qui exultat in aduersis proximi, & affligitur in prosperis eius, alieno proximum se petit gladio. Hoc secundum superbiæ virgultum tunc primo fuit exortum, cum ille de quo scriptum est: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Caĩ persuasit vt liuoris Sapien. 1.
odio fraternum funderet sanguinem. Sed nimirũ idem Ca- Gene. 4.
in inuidus prius suam animam quàm alterius carnem peremit. Scriptum quippe est: Qui odit fratrem suum, homicida 1. Ioan. 3.
est. Et scitis quia omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem. Hinc domine apparet cuius primum homicida est qui alterum odit, in quo vita non est. Quod contrà Moyses omniũ mitissimus admonet, dicens: Ne oderis proximum tuum in corde tuo. Et quia ille qui inuidet & odit, consequẽter susurrat & detrahit, hoc malum scriptura sancta præcauendum denunciat. Non eris, inquit, susurro in po Leuit. 19.
pulis, & nolite detrahere alterutrum fratres. Qui enim de- Iacob. 4.
hit fratri, detrahit legi. Qui enim susurrat & detrahit, consequens est vt in aduersis proximi exultet, in prosperis autem animi tristitiam contrahat. Sed occurrit beatus Apostolus, & dicit: Gaudere cum gaudentibus, flere cum flen- Roma. 12.
tibus. Et ecce alius pro terrenis rebus, terrenisque honoribus, alius pro virtutum successibus cuilibet inuidet, quemlibet odit: contra quemlibet susurrat, de quolibet detrahit, de cuiuslibet aduersis exultat, de prosperis animum mœstificat. Sed vt in cunctis hoc multiplex malum superetur, occurrat domine quæso illud multiforme bonum quod potenti virtute resistens non det inuidiæ locum, charitas scilicet, quæ fundamentum est omnium virtutum & bonorum: quæ non inuidet, sed congaudet: non odit, sed diligit: non susurrat, sed obiurgat: non detrahit, sed arguit: non de aduersis proximis gaudet, sed mœret: nõ de prosperis afflictionem, sed consolationem recipit. Meritò autem tale nomen accepit, quod illa carius inueniri non potest: quam qui habet, tevtique habet. Deus, inquit, charitas est: & qui manet in cha- 1. Ioan. 4.
ritate, in deo manet, & deus in eo. Cui vt præfatum inuidiæ superet malum, cordis simul & oris iungenda custodia est: cordis scilicet, ne inuideat, ne in aduersis proximi exulter, ne in prosperis mœstitiam contrahat. Oris verò, ne susurret, ne detrahat: scriptum quippe est: Omni custodia serua Prou. 18.
os tuũ. Cor, quia ex ipso vita procedit. Et rursum scriptum est: Mors & vita in manibus linguę. Citius malum quod intus latet, extinguitur, si à prauo eloquio foris lingua frænetur. Pone domine custodiam ori meo, & ostium circunstan Psalm. 140.
tiæ labiis meis, vt non declines cor meum in verba malitiæ. Libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa. Ira autem inuidiam sequitur, qua inter cætera vitia nihil asperius, nihil inuenitur amarius: quæ dum vltra modum efferbuerit, atrociter mẽtem exulcerat, sensum hebetat, linguam immutat, oculos obumbrat, totúmque corpus perturbat. Hinc protinus rixæ, contumeliæ, clamor, indignatio, tumor mentis, & blasphemię susciantur. De qua nimirum scriptura sancta testatur dicens: Ira in sinu stulti requiescit. &, Ira Eccles. 7.
viri iustitiã dei nõ operatur. Sed obiice domine contra tam Iacob. 1.
amarissimum iracundiæ malum suauissimum patientiæ bonum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

num, in quo ſpecialiter animarum noſtarũ ſalus collocatur,
Lucæ.21. cum nobis per euangelium dicitur: In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Quæ nimirum dum arcem & principatũ in mente ſuſceperit, omnes mox perturbationes, compeſcit. Rixas & contumelias in exhortationẽ conuertit, confuſum clamorem ſub ordinato ſilentio premit, indignationem tumorémque mentis mãſuetudine vincit, blaſphemias gratiarum actione repellit. Quod ſi forte in immenſum ira
Matth.5. ſuccenſa ad horam patiẽtia ſuccubuerit, nullum ne domine remedium erit? Erit certe. Nam cum huius mali dãnationẽ denunciat dicens: Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio: qui autẽ dixerit fratri ſuo, Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis: protinus recuperationem ſubiungit, cum dicit: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia fratet tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius recõciliari fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuũ.
Marc.11. Et illud: Cum ſtatis ad orandum, remittite ſi quid habetis aduerſus alterum in cordibus veſtris. Hanc mihi domine deus ſecundam tribue victoriam, ſi furore cæcatus amiſero primã, cũ nõ tuo zelo, ſed meo vitio cuiuſlibet animũ offendo. Triſtitia quoque iram perſequitur: quæ dum cordis arcana penetrat, protinus in eius cubiculo malitiã, rancorem, puſillanimitatem, deſperationem, torporem circa præcepta, vagationem mentis erga illicita generat. Quæ inter cætera
2.Cor.7. vitia quàm ſit deteſtanda, beatus Paulus indicat, Seculi, inquiens, triſtitia mortẽ operatur. Sed domine deus meus oppone contra ſeculi triſtitiam futuræ beatitudinis lætitiam, quæ ex mœrore contracta m malitiam vincat beneuolentia, tædio procuratum rancorem pellat ſynceritate, puſillanimitatem fortitudine roboret, deſperationem ſpei fiducia erigat, torporem circa præcepta exercitio ſpiritali repellat, vagationem mentis erga illicita, inconcuſſa ſtabilitate refrænet. Quod ſi ad momentum ſubtracta lętitia, ſpiritali malum triſtitiæ prævaluerit, agam quæſo quod monet beatus
Iacob.5. Iacobus: Triſtatur quis in vobis? oret æquo animo, & pſallat. Auaritia ſequitur triſtitiam, quæ in vtroque teſtamento pari notatur execratione. In veteri nanque dicitur: Auaro
Eccli.10. Ephes.5. nihil eſt ſceleſtius. In nouo autem: Et auaritia quæ eſt idolorum ſeruitus. Ex qua profecto ſeptem nequitiæ procreantur, ſcilicet proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo, violentia, & contra miſericordiam obduratio. Et ecce domine deus quilibet amator mundi, & non tui, propter metalla precioſa, ardentes fulgentéſq; lapides, ſeruos & ſeruas, prædia & fundos ad mortem proximum tradit, fraudem incurrit, fallaciam obducit, periurium cõmittit: & alius inquietus & violentus eſt propter villam, alius propter gallinam, alius obduratur contra miſericordiam, ne tribuat aurum, alius ne porrigat potum. Sed peto mihi deus amator caſtus & verus, vt cui præter te nulla poſſeſſio debetur in terra, nihil quod tu non es, concupiſcam in terra, ſemper illius ſen-
Iob.1. 1.Tim.6. tentiæ meminerim, qua dicitur: Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Atque illius: Nihil intulimus in hunc mundum, ſed nec auferre quid poſſumus.
Quæ nimirum dum pie conſideratur, mundi contemptum afferre videtur, qui auaritiæ contrarius eſt. Poſt hæc reſtat ventris ingluuies, quæ à neceſſitate quidem incipit, ſed modum neceſſitatis excedens, ad voluptatem pertranſit: dúmque à licitis ad illicita peruenerit, mox ineptam lætitiam, ſcurrilitatem, immunditiam, multiloquium, ſenſúſque hebetudinem circa intelligentiam parturit, cuius mortiferum virus tunc vtcunque vacuatur, cum non qualitas, ſed libido in
Gene.3. eſcis præcauetur. Prima enim mulier non exquiſitarum dapum, ſed ſola pomi delectatione mortem mundo induxit: &
Matth.4. antiquus hoſtis regem noſtrũ non de carne, ſed de pane tentauit: &
Geneſ.29. Sodoma idcirco igne & ſulphure periit, quia inter cætera mala panem in ſaturitate comedit. Quapropter clementiam tuam deus imploro, vt ſicut æger ad medicinam, ſic ad ſumendas dapes accedam, nequaquam in eis voluptatem apperẽs, ſed neceſſitati ſubueniens. Aufer à me propter magnam miſericordiam tuam omne ciborum noxium deſiderium, congruámque ſeruo tuo eſcarum propitius tribue abſtinẽtiam, vt intra neceſſarium modum proprium tempe-

A rem appetitum, remotáque à me omni prorſus crapula & ebrietate, ſciam in virtute tua abundare, ſciam & penuriam pati, nouerim quoque in quibus mihi ſufficiens eſſe poſſim. Ita domine, ita pater bone noxiis gaſtrimargiæ ſuccis areſactis inepta lætitia vel ſcurrilitas nõ pullulabit, quæ illos maxime ad inſaniã perducit, in quibus crapula & ebrietate dominium ſumit. Sedit enim populus manducare & bibere, & Exod.32.
ſurrexit ludere. Contra quos illa ſententia venit quã dicitur: Væ vobis diuitibus qui habetis cõſolationem veſtram. Luc.6.
Et væ vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis & flebitis.
Quod contra ij qui carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis
& concupiſcentiis eius, audiunt, Mundus gaudebit, vos ve- Ioan.16.
rò contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium,
& gaudium veſtrum nemo tollet à vobis. Et rurſum: Beati Matth.5.
qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Immunditia quoque, quæ iuxta Apoſtolum quibuſdam regni cœleſtis aditum claudit, vigilãtem nunquam, dormientem vero tardius
B ſua colluuione fœdabit. Multiloquium inedia preſſum filebit. Hebetudo ſenſus circa intelligentiam ſpiritalis acuminis ingenio cedet, quod ſancta parſimonia in mente propagabit. Venter enim contractus humanos in altum eleuat ſenſus. Luxuria gaſtrimargiam ſequitur, quæ dum licẽtiæ metas excedit, mox de ſe cæcitatem mentis, incõſiderationem, inconſtantiam, præcipitationem, amorem ſui, odium dei, affectum præſentis ſeculi, horrorẽ autem vel deſperationem gignit futuri. Sed peto domine vt qui ab ipſo pubertatis tẽpore à complexu carnalis copulæ alienum me eſſe voluiſti, delectationis eius ſenſu non tangar. Quid enim prodeſt domine deus virginem eſſe corpore, ſi contingat mente eſſe
corruptum? Qui enim viderit mulierẽ ad concupiſcendum Ibidem.
eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Huic profecto
necdum caſtitatẽ profeſſo iuxta Apoſtolum: Melius eſt nu- 1.Cor.7.
bere quàm vri. Sed obſecro domine vt cui non licet nubere, ne contingat aduri. Ecce dum pro me ſolicitus talia poſtulo, meminiſſe charitatis debeo, vt & pro aliis exorem. Te
C igitur amatorem eccleſię tuæ deprecor deus pro ſacerdotibus eius, vt verbis ſimul & meritis vitę populum ſibi creditum ad cœleſtem patriam inuitent. Pro regibus, ducibus, & iis qui in ſublimitate poſiti ſunt, vt patres orphanorum & iudices viduarum ſemetipſos exhibeant, miſeriis inopum, & gemitibus pauperum doleant, nil niſi quod iuſtum eſt, in iudicio quærant, ſicq; adminiſtrent præſentia, ne amittãt bona futura. Pro virginibus, continentibus, ac mundo renunciantibus, vt pręſentia deſpiciant, futura requirant, ne ſe negociis ſecularibus implicent, vt tibi militantes placeant, cui ſe probauerunt. Pro coniugatis, vt ſic ſibi inuicem carnis debitum ſoluant, ne à deſiderio patriæ cœleſtis exorbitent.
Sed quid ago domine? quaſi oblitus peccatorum meorũ pro aliis orare præſumo? O quàm in multis offendi atque offendo, ſed non ſubrepit deſperatio, cum publicanum in templo Luc.18.
iuſtificatum attendo, cum latronem in cruce confitentem, & Ibidem.23.
de cruce ad paradiſum tranſeuntẽ aſpicio, cum Mariam poſt Ibidem.7.
multas criminum culpas fonte pietatis ablutã, cum Petrum Ibidem.11.
poſt negationem apoſtolatus gratiam recuperaſſe intueor.
D Sed rogo ineffabilis pietas, vt cui de tantis exemplis præſumere donaſti: gemitus publicani, confeſſionem latronis, lachrymas meretricis, fletúſque negantis Apoſtoli concedas.
O domine ſi flagello temporali ſcelera mea vindicãda prouideris, lachrymoſus imploro vt dum cõtra hæc iratus deſæuis, ſemper in ira miſericordiæ recorderis. Quem enim di Heb.12.
ligis, corripis. flagellas autem omnem filium quem recipis.
quibus nimirum verbis etſi virga percuſſionis minatur, paternus tamen pietatis affectus monſtratur. Da ergo inter flagella tolerantiam, ne murmurationis notas vt malus ſeruus incurram, ſed magis quaſi bonus filius gratiarũ actiones rependam. Illud etiam magnopere pero, vt diem obitus, diem extremi iudicij, damnationem æterni ſupplicij, beatitudinémque regni futuri ſemper meminerim: quod nemo indeſinenter poteſt, niſi qui ad vitam præordinatus eſt æternã.
Indeſinenter domine recolenda eſt dies illa in qua lux cum tenebris pugnat, miſericordia cum crudelitate deſudat, in qua aduerſarius noſter mala quæ fecimus, locuti ſumus vel cogitauimus, violentiſſimus accuſator retexet, iuſtitiã tuam

ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad hæc punienda deposcet. Vbi quid sum domine, nisi tu qui iuste iudicas, etiam misericorditer defendas? Recordare quia aduocatus meus es ipse qui iudicas. Quod si etiam in illo adhuc seculo aliquid in me vindicandum reseruas, peto ne me potestati dæmonum tradas, dum scelus meum purgatorijs poenis detergis. Nunquid domine obliuioni tradenda est dies illa, de qua dixit Prophetа: Dies, inquit, iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies tubarum & clangoris, in qua cœlis & terris ardentibus exibunt angeli & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, in quem messores collecta zizania alligabunt in fasciculos ad comburendum. In quo à sinistris positi audient impij: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. In quo iam obseratis vitæ ianuis, extinctis lãpadibus, stultæ virgines à thalamo exclusæ plorabunt, damnationémque ingementes clamabunt, Domine domine aperi nobis. & tunc dices illis, Nescio vos. In quo etiam qui miraculis coruscauerunt, similiter lamentabuntur repulsi, & dicent: Domine domine, nónne in nomine tuo prophetauimus? & in nomine tuo dæmonia eiecimus? & in tuo nomine virtutes multas fecimus? Et tunc cõfiteberis etiam istis quia nunquã nouisti eos, subiiciẽs: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatẽ. Quis hic domine deus terribilis in consiliis, mirabilis in maiestatibus, faciénsque prodigia: quis inquam hic non paueat, & à fundo cordis non tremiscat, cum etiam illos damnari audiat quos in hac vita contigit miraculis coruscare? Ad quæ nimirum valet illa sententia qua dicitur: Nescit homo vtrum amore an odio dignus sit, sed omnia reseruantur in futurum incerta: in quo & si iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi parebunt? Etiam domine deus indesinenter meditandum æternæ damnationis supplicium, in quo quicquid pœnarum excogitari potest, quicquid etiam non potest, semper adest: cuius vermis immortalis, ignis inextinguibilis, fœtor intolerabilis est, cuius terra tenebrosa, & mortis caligine cooperta, terra miseriæ & tenebrarum est, cuius torrentes in picem conuertũtur, & humus in sulphur, ardebítque in sempiternum, cuius lacus sanguine ignéque permixtus est: & quoscunque suscipit, demergit simul & exurit. O quàm horrenda, ô quàm stupenda sunt ista, sed maior est domine cruciatus, amissio tuæ claritatis. Sufficit enim ad plenam miseriam, tua non perfrui beatitudine, in qua iusti receptis corporib', sanctorúmque angelorum celsitudini coæquati, in æternam lucem aspicientes sicut sol refulgebunt. Nec immerito sole & luna non indigebunt, quia te perenne lumen habebũt. Non esurient, neque sitient, non laborabũt neque deficient, non mœrebunt neque lugebunt, quia quicquid satietatis, quicquid quietis, quicquid gaudij est, tua visitatio præstabit, quę in omnibus omnia erit. Nec tempus iam illis accedet, quia totos æternitas possidebit, nec timebunt vltra iam mori, qui meruerunt beata immortalitate vestiri. Quid autem de hac beatitudine miser ego amplius dicere valeo? quia de illa quicquid dixero, illa sententia reprimor, quam per prophetam & Apostolum dictam intelligo: Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se. Erunt certe in illa beata vita hæc bona quæ præmisi, ineffabili, & nobis adhuc incomprehensibili modo. Huius desiderio domine deus formator & reformator meus, huius amore peragam quicquid in hac vita præcipis vt agam: nec sit vltra timor in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Et vt efficax hęc mea sit deprecatio, beatæ Mariæ virginis suffragia peto, quam tanti meriti esse fecisti, vt prima inter mulieres nouum munus offerret, & nulla pręter ipsam tam nouum acciperet, nouum scilicet munus prima offerret, vt puerpera virgo perseueraret. Nulla præter ipsam tam nouum acciperet, vt deum virgo pareret, & post partum virgo maneret. Apostolorum intercessionem imploro, qui beatissimam mediatoris paupertatem ciúsque passiones vestigio insequentes, ad tantum celsitudinis culmen peruenerunt, vt quæcunque ligarent super terram, essent ligata & in cœlis: & quæ soluerent super terram, essent soluta & in cœlis: atque in extremis sederent super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Martyrum preces deposco, qui pro veritate non dubitarunt sanguinem fundere, nec dilexerunt animas suas, vsque ad mortem, vt mortis superarẽt authorem. Confessorum orationes expostulo, qui bella tentantis inimici dum pie viuerent in catholica pace, vel etiam hæreticorum conflictationem diuturno certamine pertulerunt, atque (vt verum dicam) longioris occultique martyrij palmas acceperunt. Talium domine deus preces, nunquam spernis, si vt pro me exorent. ipse inspiraueris, qui æternitate perenni viuis & regnas cuncta per secula, & in omnibus seculis. Amen.

Matth. 25.

Ibidem. 25.

Ibidem. 7.

Eccles. 9.

Esaię. 64. 1. Cor. 2.

Matth. 16. & 18.

Ibidem. 19.

FINIS.

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI, *in psalmos aliquot Dauidicos commentarij.*

In psalmos Dauidicos præfatio.

SVmmum incentiuum virtutis proposuit deus futurę beatitudinis delectationem: vehemẽs quoque calcar erroris, delectationem esse diabolus excogitauit. Vtriusque sententiæ præstat indicium primus humani generis Adã à domino deo in paradiso voluptatis positus, vt ęterna delectatione frueretur, ad virtutem futurę sobolis prouocãdam. Neque enim erat incognitum deo, locum eum errori daturum, & cæteris propositam spem salutis esse debere, qua in præreptam humano sedem generi contenderent reformari. Et idem per speciem serpẽtis præfigurauit delectationis illecebram, vxoria persuasione deceptus. Occasiõe igitur accepta aduersarius per delectationem mihi operatus est mortem. Itaque quod diuina gratia tributum erat ad vitam, factum est mihi in mortem: eóque faciliorem inimicus assensum hominis habuit ad lapsum, quo speciem prætendit naturæ. Delectarunt enim opera sua dominum: delectarũt prima naturæ exordia. Quæ videns dominus ait, Bona valde. Laudant angeli dominum, psallunt ei potestates cœlorum, & ante ipsum initium mũdi Cherubin & Seraphin cum suauitate canoræ vocis suæ dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus. Innumera angelorum milia assistunt, seniores & turba magna sicut voces aquarum multarum cõcinunt, Alleluia. Ipsum axem cœli fert expressior sermo cum quadam perpetui cõcentus suauitate versari: vt sonus eius extremis terrarum partibus audiretur, vbi sunt quædam secreta naturæ. Nec id ab vsu naturæ alienum viderur: quandoquidem vox missa gratiore plausu in montibus resultet, & suauiore sono reddant quod acceperint. In scopulis quoque ipsis & lapidibus reperit natura quod delectaret. Aliorum specula, aliorum visus delectat aut gratia. Feræ ipsæ atque aues loci amœnioris aut modulatioris vocis delectatione mulcentur. Lactentibus quoque paruulis aut seueritas terrori est, aut blanditiæ voluptati. Naturalis igitur delectatio est. Vnde & Dauid sanctus, qui aduerterat vnde homo & qua esset fraude deiectus, (nam si tenuisset infusam sibi à domino æternę illius cœlestisque delectationis gratiam, nec secularib' captus amisisset illecebris, nunquã tam miserabilis ærũnæ subiisset iniurias) reparare eam studens ac reformare, psallendi munere cœlestis nobis instar cõuersationis instituit. Etenim licet omnis scriptura diuina dei gratiam spiret, præcipue tamen dulcis Psalmorum liber: quãdoquidem ipse Moyses qui plano gesta maiorum sermone descripsit, vbi tamen per mare Rubrum populum patrũ memorabili admiratione transduxit, demersum aspiciens

Roma. 7.

Gene. 1.

Apo. 4. & 19

cies regem Pharaonem cum suis copiis, in maiora ingenium attollēs suum, quia maiora viribus suis fuerat assecutus, canticum domino cecinit triumphale. Maria quoq; tympanum
Exod.15. sumens, cæteras hortabatur dicens: Cantemus domino: glorioſe enim honorificatus est: equum & ascensorem proiecit in mare. Ipse etiam Moyses cùm legem domini legisset: quo eius memoriam pectoribus affigeret audientium, per canti-
Deute.32. cum locutus est dicens: Audi cœlum, & loquar: Expectetur sicut pluuia eloquium meum, & descendant sicut ros verba mea, sicut imber super gramen, sicut nix super fœnum. Delectatur igitur cantico deus nō solum laudari, sed etiam reconciliari. Inde & Moyses tunc maxime cantico vsus est, quando cœlum testificabatur & terrā, vt salutem suam cœlestis sono gratiæ concinentem auidius mundus audiret, & sacræ suauitate dulcedinis in æternum legis obseruantiam mētibus inoleret humanis. Denique legis tabulæ priusquam
Exod.32. Deut.32. cantico firmarentur, per indignationē Moysi fractæ & comminutæ sunt. Vbi verò tali signaculo consecratæ sunt, humana locum ira nō habuit, quia sanctificatio eam sacræ suauitatis exclusit. Canticum itaque domini sicut ros mollior descendit è cœlo, & fidem hominum sicut gramen imbre quodam gratię spiritalis insudit. Duo igitur cantica in libris Moysi, tanquā duo mundi oculi, cœlíq; lumina, totum corpus operis eius illustrant. At verò Dauid principaliter à domino ad hoc munus electus est: vt quod in aliis rarum præminere reliquo in opere videtur, in hoc iuge & continuum
Iudic.5. refulgeret. Vnum canticum legimus in libro Iudicum, reliqua historiæ more decursa, quibus expressa sunt gesta maiorum. Vnum Esaias canticum scripsit, quo legentium corda
Esaię.38. mulceret: in reliquis terribili tuba correptionis infremuit. Canticum ei ne ipsi quidem inimici obiicere potuerunt, qui
Daniel.3. Abac.3. cum propter alia dicta vsq; ad necem sunt persecuti. Vnum Daniel, Vnum Abacuch. Salomon ipse Dauid filius licet innumera cantica cecinisse dicatur, vnum tamē quod ecclesia receperit, Canticorum canticum dereliquit. Scripsit idem Prouerbia. In aliis igitur singula aduertere licet. Historia instruit: lex docet, prophetia annunciat, correptio castigat, C moralitas suadet. In libro Psalmorū profectus est omnium, & medicina quędam salutis humanæ. Quicunque legerit, habet quo propriæ vulnera passionis speciali possit curare remedio. Quicunque certare voluerit, tāquam in communi animarum gymnasio, & quodam stadio virtutum diuersa genera certaminū reperiens præparata, id sibi eligat, cui se intelligit aptiorem, quo facilius perueniat ad coronam. Si quis gesta recēsere maiorum studeat, atque imitari velit: intra vnum psalmum totam paternæ historiæ seriem accipit comprehensam, vt thesaurum memoriæ compēdio lectionis acquirat. Faciliora quoque videntur quæ breuius explicātur. Illud etiam quantę altitudinis, quòd breui interuallo offensionum aduersa distinxit, & reconciliationis secunda subtexuit? vt simul cognosceres quid incredulitatis obesset offensa, quid fides prompta conferret. Si quis vim legis explo-
Roma.13. rat, quæ tota in vinculo charitatis est (qui enim diligit proximum, legem impleuit) in psalmis legat quanto dilectionis affectu pro totius plebis opprobrio repellendo periculis se D grauibus solus obiecerit: in quo nō imparem charitatis gloriam triumpho virtutis agnoscet. Si quis correptionem sæ-
Psal.6. ua formidat, audiat dicentem: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me. & discat quemadmodum debeat irati iudicis temperare censuram. Si quis patien-
Psal.7. tiæ cognoscere gestit exemplum, legat in psalmis: Si reddidi retribuētibus mihi mala. & aduertat quia præceptum euangelicum spiritu præuidit, virtute præuenit. Habes itaque illud prouerbiale, quia māluerus homo cordis est medicus. Si quis præterea aduersus nequitię spiritalis incursus vult esse munitus: quid magis quàm psallendum sibi esse nouerit?
1.Reg.16. Psallebat Dauid adolescentior, & Saulis nequam spiritus fugabatur, qui eum antea stringebat. De virtute autē prophetiæ quid loquar? Quod alij annunciauerunt per ænigmata, huic soli palam atque aperte videtur esse promissum, vt dominus Iesus ex eius semine nasceretur, sicut dixit ad eū dom-
Psalm.131. inus: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. In psalmis itaque nobis non solum nascitur Iesus, sed etiam sa-

A lutarem illam susc ipit passionem, quiescit, resurgit, ascendit ad cœlum, sedet ad dexterā patris. Id quod nemo præsumpserat hominum dicere, hoc solus hic propheta annūciauit: postea ipse dominus in euangelio prædicauit. Omnes præterea scriptores psalmorum in suis scriptis exempla posuerunt aut aliqua dicta superiorum. Psalmi nihil præter quod suum est habent. Quid igitur psalmo gratius? Vnde pulchre ipse Dauid, Laudate, inquit, quoniā bonus est psalmus: deo Psalm.146.
nostro sit iucunda decoráque laudatio. Et vere. Psalmus enim benedictio populi est, dei laus, plebis laudatio, plausus omnium, sermo vniuersorū, vox ecclesię, fidei canora confessio, authoritatis plena deuotio, libertatis lętitia, clamor iucunditatis, lætitiæ resultatio. Iracundiam mitigat, solicitudinem abdit, mœrorem alleuat. Nocturna arma, diurna magisteria. Scutum in timore, festum in sanctitate. Imago trāquillitatis, pignus pacis atq; concordiæ, citharæ modo ex diuersis & disparibus vocibus vnam exprimēs cantilenā. Dici ortus psalmū resultat, psalmū resonat occasus. Mulieres Apo-
B stolus in ecclesia tacere iubet: psalmum etiam bene clamāt. 1.Corin.14.
Hic omni dulcis ætati: hic vtrique aptus est sexui. Hunc senes rigore senectutis depositio canunt: hunc veterani tristes in cordis sui iucunditate respondent. Hunc iuuenes sine inuidia cantant lasciuię: hunc adolescentes sine lubricæ ætatis periculo & tentamento concinunt voluptatis: iuuenculę ipsæ sine dispendio matronalis psallunt pudoris: puellulæ sine prolapsione verecūdiæ, cum sobrietate grauitatis hymnum deo inflexæ vocis suauitate modulantur. Hunc tenera gestit pueritia, hunc meditari gaudet infantia, quæ alia declinat edisscere. Ludus quidam est iste doctrinæ, maioris profectus, quàm cum seria traditur disciplina. Quantum laboratur in ecclesia vt fiat silentium cum lectiones leguntur? Si vnus loquatur, obstrepit vniuersis. Cum psalm⁹ legitur, ipse sibi est effector silentij. Omnes loquuntur, & nullus obstrepit. Psalmum reges sine potestatis supercilio resultant. 2.Reg.6.
In hoc se ministerio Dauid gaudebat videri. Psalmus cantatur ab imperatoribus, iubilatur à populis. Certant clamare singuli, quòd omnibus proficit. Domi psalmus canitur, foris recensetur. Sine labore percipitur, cum voluptate seruatur. Psalmus dissidentes copulat, discordes sociat, offensos reconciliat. Quis enim non remittat ei cum quo vnam ad deum vocem emiserit? Magnum plane vnitatis vinculum, in vnum chorum totius numerum plebis coire. Dispares citharæ nerui sunt, sed vna symphonia. In pauciſſimis chordis sæpe errant digiti artificis: sed in populo spiritus artifex nescit errare. Psalmus nocturni operis commercium, diuturnę requiei stipendium. Institutio incipientium, perfectorū confirmatio. Angelorum ministerium, militiæ cœlestis hostia spiritalis. Psalmum & saxa respondent. Psalmus canitur, & ipsa etiam saxosa pectora molliuntur. Videmus flere præduros, flecti immisericordes. Certat in psalmo doctrina cū gratia simul. Cantatur ad delectationem: discitur ad eruditionem. Nam violentiora præcepta non permanent: quod autem cum suauitate perceperis, id infusum semel præcordiis non consueuit elabi. Quid est quod non tibi occurrat psalmos legenti? In his lego canticum pro dilecto, & sacræ desiD derio charitatis inflammor. In his torcularia diuini mysterij recognosco. In his reuelationum gratiam, resurrectionis recēseo testimonia, repromissionis munera. In his disco vitare peccatum, dedisco erubescere pœnitentiam delictorum. Tantus rex, tantus propheta suo me prouocauit exemplo, vt aut commissum studeam extenuare peccatū, aut non commissum cauere. Quid igitur psalmus nisi virtutum est organum? Quod sancti spiritus plectro pangens propheta venerabilis, cœlestis sonitus fecit in terris dulcedinem resultare. Simul cum ille in fidibus & chordis, hoc est in reliquiis mortuis diuersarum vocum modulatus discrimina, diuinæ laudationis ad cœlestia dirigeret cātilenam: docuit vtique, prius nobis peccato esse moriendum, & tunc demum in hoc corpore diuersa opera discriminanda virtutum, quibus ad dominum deuotionis nostræ gratia perueniret, vt occupatis intentione cœlestium nulla irreperet terrenorum libido vitiorum, simul animus cœlestis gratiæ suauitate nitesceret. Merito igitur tanti ministrum muneris dominus laudans

Universidad de Deusto
Biblioteca

dans ait: Inueni Dauid secundum cor meum. Aiunt etiam, A
eorum qui cithara canunt, peritiores intus canere: vt ferunt
fabulæ de Aspendio citharista: Causas quoque modulami-
num, & quædam clausulas rhythmorum in superiore parte es-
se psalterij. Docuit ergo Dauid intus nos canere oportere,
1.Cor.14. intus psallere: quemadmodum canebat & Paulus dicens: O-
rabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & men
te. Et ad superiorum intuitum vitam nostram actúsque for-
mare, ne delectatio dulcedinis excitet corporis passiones,
quibus nō redimitur nostra anima, sed grauatur: cum ad re-
demptionem animæ suæ psallere se sanctus propheta memo
rauerit dicēs: Psallam tibi in cithara sanctus Israel. Gaude-
Psalm.70. bunt labia mea cum cantauero tibi: & anima mea, quam re-
demisti. Sed iam psalmi istius qui propositus est nobis, ingre
diamur exordia.

Primi psalmi Dauidici enarratio.

BEatus, inquit, vir qui non abiit in consilio impio-
rum. Quàm aptum, quàm opportunū principium. B
Nanque vt ij qui agonis aliquam solēnitatem rece
perint exhibendam, proponere præmium solent,
iactare coronæ nobilitatē, quo certaturi studio maiore con-
ueniant, nisúque propensiore decertent: ita dominus noster
Iesus regni cœlestis gloriam, perpetuæ quietis gratiam, vi-
tæ æternæ beatitudinem, ad virtutis humanę incentiua pro-
posuit. Imperator quoque cum progreditur ad bellum, do-
natiuum militi, & promotiones dignitatum numeris milita-
ribus pollicetur, vt spes commodi furetur laborem, & me-
tum abscondat periculi. Velut præco igitur magni imperā-
toris sanctus Dauid hortatur milites, athletas vocat, præ-
mium exprimit dicens: Beatus vir qui non abiit in consilio
impiorum. A præmio cœpit, vt pondus futuri certaminis e-
leuaret. Mercedem præmisit, vt vnusquisque præsentium
rerum solicitudines ac labores corde transiliens, ad emeren
dam beatitudinem futurorum auida festinatione contende-
ret. Beat', inquit, vir. Quid pl' potuit homini donari, quàm
quo nihil amplius potuit deo apostolica authoritate defer-
1.Tim.6. ri? Beatus enim, & solus potens, & rex regū, & dominus do- C
minantium deus dictus est. Ille solus potens, ille rex regum,
ille dominus dominantium: beatitudinis tamē non supergre
ditur potestatem. Donauit nobis appellationis eius commu
ne consortium: quæ digna æstimata est honore diuino. Con
sideremus nunc qua ratione, beatus vir, dixerit: & non ma-
gis, beati homines: cum vterque sexus vocetur ad gratiam.
Nunquid à consortio beatitudinis exclusit mulieres, quia
virum solum beatum nuncupauit? Absit. Quia nec à consor
tio creaturæ exclusit deus fœminas quia prius virum con-
Gene.1. didit. Dixit enim deus: Faciamus hominem secundum ima-
ginem nostram, & secundum similitudinem nostram. Et fe-
cit, inquit, deus hominem: ad imaginem dei fecit illum: ma-
sculum & fœminam fecit eos. In homine vterque signatur,
in viro sexus exprimitur. Sed quēadmodum cum homo di-
citur, vterque comprehenditur: ita cum vir nominatur, &
Genes.2. mulier cuius vir ille sit intelligitur. Denique hæc vocabi-
tur, inquit, mulier, quoniam de viro suo sumpta est. Accedit
illud, quoniam quorum natura eadē, eorum operationes v-
tique nō possunt esse discretæ: & quorum opus æquale, eo- D
rum vtique æqualis & merces. Virum igitur scriptura dicen
do, consortem copulæ non prętermisit: quia & hominem di
cendo, consortem non tacuit naturæ*. Itaque quemadmo-
*creaturæ. dum illic hominem factum legimus, & cum sit vna natura,
tamen principalem sexum prius creatum negare non possu-
mus: ita & hic cum legimus virum, de principali portiōe se-
xum quoque supparem recognoscimus. Paria igitur studia
virtutis, quia par prærogatiua est creaturæ. Quid autem se-
xum discutias, vbi non corporis à te, sed animæ certamina
postulantur, quæ sexum non habet? Non ergo illic discernas
honorem, mercedem diuidas, vbi non discernitur sexus.
Non incaute tamen, si prior vocetur ad exercitium, qui fuit
posterior ad lapsum. Quæ male cœpit, sequi debet, nō præ-
cedere: vt vel post experimentū sit verecundior. Male Eua
naturæ ordinem prætermisit: expectare debuit præceden-
tem. Astute serpens à posteriore cœpit. ideo Propheta ad su

periorem reuertitur: eum vtique qui lapsus non esset nisi es
set posteriorem secutus. Denique prius nos reuocauit à la-
psu, quàm ad palmam victoriæ prouocauit. Beatus, inquit,
vir qui non abiit in consilio impiorum. Vide vbi beatus ap
pelleris ô homo. Non in diuitiis, non in potestatibus & ho-
noribus, non in nobilitate generis, aut decore & pulchritu-
dine, non in corporis salubritate: in quibus nihil naturæ est
bonum. Denique non solum facilem commutationem ha-
bent in contraria: verumetiam ministerium ad culpam ex-
hibent ei qui vti his nescit. Quis enim iustus propter pe-
cuniam? Quis humilis in potestatib'? Quis misericors pro-
pter nobilitatem? Quis castus propter decorē? Illecebrosa
hæc magis sunt ad peccatū, quàm fructuosa ad virtutis pro-
fectum. Quid sibi deinde vult quod maluit dicere, Non ab-
iit, & non stetit, quasi de præterito: cum potuerit dicere, Bea
tus vir qui non abit in cōsilio impiorū, & in via peccatorum
non stat, & in cathedra pestilentiæ non sedet? Vide dogma.
Nō enim statim beatus, qui nō est impius aut peccator, pro-
pter incerta exitus. Non enim ociosè scriptū est: Ante mor- Eccli.11.
tem ne laudaueris aliquem. Ergo dum in hac vita quisquam
est, non potest definita prædicatione laudari, qui patere ad-
huc possit errori. Ille autem qui vitam sine offensione con-
cluserit, iure beati appellatione censetur, quia vtitur cōsor-
tio beatorum. Sed forte dicas, Qua ratione ergo alibi dixit:
Beatus qui intelligit super egenum & pauperem? Non enim Psalm.40.
dixit beatum qui intellexerit, sed eum qui intelligit: quo-
niam qui bonum operantur, in ipso opere & quo probentur
inueniunt, remunerationem sui in ipso opere cōsequentes.
Siquidem beatæ fructus est conscientiæ, bonum factum.
Qui autem à malo temperant: non si semel aut bis declinaue
rint culpam, statim beati: sed si potuerint culpæ contagium
per omne vitæ suæ tempus euadere. Nunc illud occurrit,
cur beatum dicere maluerit, non eum qui pietatis aliquo fit
functus officio, sed eum qui ab impiorum cōsilio tempera-
uerit. Videtur enim magis laudandus qui virtutis munus im
pleuerit, quàm qui peccatū euaserit. Siquidem nec bos nec
equus nec lapis in peccato esse consueuit, aut sedere in cathe
dra pestilentiæ. Sed illa beatitudinis non habent fructum,
quæ virtutis non habent sensum. Nam quomodo peruenīt
ad legis præmium, quæ non habent sequēdæ legis affectum?
De rationabilibus ergo propositū est, hoc est de nobis. No-
bis autem initium bonorum, abstinentia peccatorum est:
quoniam legimus: Declina à malo, & fac bonum. Hic enim Psalm.36.
ordo est disciplinæ, vt ab inferioribus ad perfectiora con-
tendas, ne terrearis mole maiorum, qui leuiorum exordio
debeas prouocari. Scalarum enim similē esse scriptura nos
docet pietatis ascensum, per quas vidit angelos domini a- Gene.28.
scendentes & descēdentes sanctus Iacob vir exercitationis,
qui nobis propositus est, vt per illum cognosceremus gra-
dum virtutis paulatim nos proferre debere, & ita posse ab
imis ad summa contendere, si per processus gradiamur exi-
guos ad ea quæ videtur humanæ altiora naturæ. Has tibi sca
las semper habeto propositas. Ne timeas ô homo grad' hos
ascendere disciplinæ. Primus gradus vicinus est terræ: se-
quēs similis est priori. Sic per æquales gradus ad summa con
scenditur. Ne fastidias ô homo primum illum velut vilissi-
mum gradum. Ille primus ascēsus te à terris separat. Aerem
calcas, vbi ab humo eleuaueris vestigium. In virtute positus
surgendo liquisti terram. Terram relinquis, si culpam decli
nas. Exordium ergo processionis ad virtutem, est abstinere
à peccato. Vt sciamus autē hanc disciplinam esse doctrinæ,
audi legem dicentem: Non adulterabis: non homicidium fa Exod.20.
cies. Imperfectis enim ista præcepta conuenientia videban
tur. Denique ipse dominus Iesus sciens imperfectum à quo
interrogabatur quibus ad vitam æternam operibus perue-
niret, respondit ei: Non adulterabis, non homicidium facies, Matth.19.
non furtum facies, &c. Deinde dicenti quod fecisset illa o-
mnia, adiecit perfectiora, dicens: Vende omnia quæ habes, Ibidem.
& da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo. Tantúmq;
abesse docuit inter malorum declinationē, & imitationem
bonorum, vt hęc abnueret, qui illa sibi facilia iudicabat. Sed
quia nec illa ascēderat, ideo ad hæc se aptare nō potuit. Nam
si dilexisset proximum, potuisset pauperibus subsidia sui pa

trimonij

trimonij non negare. Ideoque gradum primum legis ascende, vt possis ad euangelij cœleste fastigium peruenire. Vnde arbitror quòd quasi sub lege positus, morem legis in primo psalmo secutus, ex sua persona sanctus propheta magis cauenda denunciet, quàm sequenda proponat. In quadragesimo autem psalmo, qui ex persona dicitur saluatoris, adhortatio magis virtutis fiat, quàm erroris depressio. De passione enim saluatoris loquitur, & ideo euangelij dispensator etiam, sicut possumus existimare cum audiamus dicentẽ: Beati misericordes. Et in psalmo itaque propriæ passionis & in euangelio misericordiam coronauit. Sed adoriamur iam psalmi explanationem, & virtutem inspiciamus propheticam. Beatus, inquit, vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum nõ stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit.) Possum' dicere tres esse species peccatorum: quas hic putamus expressas, cogitationis, operationis, permansionis: beatúmque eum significari, qui & non cogitauerit quod malum est. Nam quomodo potest beatus esse qui suis cogitationibus accusantibus in die iudicij reuincẽdus est? Etiam si hominem fefellit, testem refugit, accusatorem euasit: se tamen sui accusatorem habebit, & confitentem reum. Beatus ergo est qui & non cogitauerit quod malum est, & nõ operatus fuerit peccatum: quia interdũ & sine cogitatione delinquimus. Ex multiloquio enim non effugimus peccatum. Et non perseuerauerit in peccato. Vel sic, Qui & non cogitauerit quod fuit erroris, vel in ea cogitatione non steterit: vel certe non perseuerauerit in iis cogitationibus quas plenas erroris aduerterit. Sed hæc vtrum recte conueniant, qui legerit, æstimabit. Nam qui semel male cogitauit: nec stare in eo debuit, nec perseuerare. Sed & si non perseuerauit, beatus esse non potuit: quia stetit in eo quòd improbe cogitauit. Et si non stetit, tamen eo ipso quòd cogitauit male, vtrum habeat beatitudinis fructum, clementem aliquem quærere debet interpretem. Postremo quia nemo potest dicere mundum se habere cor: esto vt veniabilis cogitatio sit, nunquid veniabilis operatio peccatorum? Postremo si veniabilis statio, nunquid etiam plena beatitudinis, eo quòd non perseuerat in crimine? Deinde qui non cogitauit quæ improba sunt, quomodo in peccato stare potuit, aut perseuerare? vt beatus sit, qui tria hęc iure seruauerit. Certe ordo diuersus est, Primum est enim, vt non perseuerauerit in peccato: secundum, vt non steterit in eo: tertium, vt non cogitauerit quod esset erroris. Qui enim non perseuerauit, potuit tamen stare. Qui non stetit, potuit cogitare. Qui autem nec cogitauit, vere beatus est. Vnde alteram quoque traditionem non prætermittẽdam putaui, quo tres gradus recto ordine factos afferamus: vt qui beatus vult esse, non abeat in consilio impiorum: hoc est, in eorum cogitationibus non ambulet. Deinde non stet in via peccatorũ. Tertio non sedeat in cathedra pestilentiæ. Ad ecclesiam factus es Christianus, vel tu qui ad gratiam tendis: abstine ab impiorũ consiliis, vt possis dicere: Ne perdas cum impiis deus animam meam, & cum viris sanguinum vitã meam. Nec cogites quæ sunt impia. Quæ sunt illa, nisi quæ in dei excogitantur iniuriam? Pietas enim prima in deum, secunda in parentes. Et quidem inimicus inserit frequẽter diuersa mẽtibus nostris: & ideo caute propheta cogitationes magis quàm infusiones improuisas putauit ad crimen tenendas. Abstinuisti ergo ab impiorum consiliis? Recte: non tamen statim beatus. Caue etiam ne in via peccatorum steteris. Quanto examine scripturæ diuinæ verba ponuntur. Etenim quia omnes sub peccato sumus: non à te exigit quod vltra naturam est, vt peccatum non facias: quia nec vnius diei infans sine peccato: sed vt non maneas in peccato quadam statione diuturna. Non omnes impij: ideo reuocaris ab omnibus cogitationibus & coniurationibus impiorum. Sed omnes peccatores: ideo admoneris vt desinas peccare. Fuerit adolescẽtioris lapsus ætatis: debet eum maturitatis emẽdare processus. Ergo in graviora non abeas: in leuioribus non stes. Habes hoc & in Esaia dictum à domino: Exi à Babylone, fugiens à Chaldæis. Hoc est: Etsi intrasti in confusionem vitiorum, exi. Non oportuit intrare, sed ingressus es carnis lege cogente, & captiuante te in lege peccati. Exi, egredere vel seruus, exue te seruitio graui. Non potuisti non introire in peccatum, per frãgilitatem: datur tibi exire peccato per sobrietatem. Exi ergo de Babylone, fugiens à Chaldæis. Babylon confusio est, quæ virtutum ordinem non tenet. Confusa enim illecebris mente delinquimus. Chaldæi sunt qui syderum cursus vanæ studio superstitionis explorant, & impiæ ferunt gentilitatis errores. Ab his fuge, ne te capiãt: ne te graui laqueo captiuitatis innectant. Abraham Chaldæus fuit, sed fugit à Chaldæis, & ante legem. tu sub lege natus es: fuge ab impiis. Ille hęreditatem patrum respuit, vt fidei possideret. Tu successionem corporis derelinque, hęreditatem deuotionis acquire. Si autem in peccato non steteris, nec sic beatus: Adhuc habes quo carere debeas. Multæ sunt illecebræ: multi à virtute deflexus. Grauia irritamẽta sunt voluptatum: grauis fomes auaritię: cupiditas potestatũ: honoris ambitio: quę velut veneno quodam mentes hominum, & quadam animas pestilenti vitiorum tabe contaminant. Hæc est cathedra pestilentiæ, super quam sẽderunt Scribæ & Pharisæi, qui imponunt hominibus onera grauia, ipsi autem digito nolunt ea mouere. Has cathedras de tẽplo Saluator eiecit eorum qui se de honore iactarent, primatus quęrerent dignitatum: eorum qui sacerdotio vel primatu honoris vterentur ad quæstum: eorum qui indulgentes gulę nequaquam debitam continentiæ præstarent custodiam. Hæc vera est pestilentia. Denique Heli filij erant filij pestilentiæ. In hac quadam sede vitiorum prohibet nos scriptura ceruicem inflectere, virẽsque totius corporis reclinare. Aduerte igitur proprietates. Beatus qui in via peccatorũ non stetit, in cathedra quoque pestilẽtiæ nõ sedit.) Viam dici vitæ huius cursum, in dubium non venit: cum ipsa scriptura dicat: In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. &, Esto consentiens aduersario tuo cito, dũ es cum illo in via. Etenim quoniam cursum vitæ huius currimus, habemus semitam per quam ambulemus quotidie, donec perueniamus ad finem. Etsi nõ videmur corporaliter ire, progredimur. Nam sicut in nauibus dormientes ventis aguntur in portus, & si nullus quiescentibus sensus est nauigandi, tamen cursus eos vrget ad finem, & impellit ignaros: sic vitæ nostræ spatio defluente, ad proprium vnusquisq; finem cursu latente deducitur. Vnde dicitur: Surge qui dormis. Tu enim dormis, & tẽpus tuum ambulat. Et vide ne dum diu dormis, prętercat tempus. Ideo & si dormis, cor tuum vigilet: cor tuum non feriatur. Si cor ociosum nõ sit, non sunt ociosa tempora tua. In via es ô homo, ambula vt perueniας: ne te nox in via occupet: ne cõsumatur dies vitæ antequam progressum virtutis acceleres. Viator es vitæ huius: omnia transeunt, omnia post te fiunt. Omnia in hac via cernis, & transis. Vidisti amœnitatem arborum, herbarum viriditatem, puritatem fontium, & quodcunque huiusmodi quo delectantur oculi. Iuuit spectare, delectauit parumper attendere. Dum attendis, pertransisti. Iterum dum ambulas, incidisti scopulosum & confragosum iter, concaua rupium, prærupta montium, densa syluarum. Tædiasti parum, iterum transisti. Talis hæc vita est, cuius nec prospera permanent, nec aduersa diuturna sunt. Ergo quasi in via locatum neque secunda extollant, neque aduersa te frangant, nec plausibilia remorentur, nec mœsta detineant. Festina semper ad finem, festina vt perueνias. Elige tamen viam antequam curras. Duæ viæ sunt, vna iustorum, altera peccatorum. Vna æquitatis, altera iniquitatis, de qua dixit propheta: Et vide si via iniquitatis in me est. Non solũ ergo vita nostra via est, sed etiam in ipsa vita nostra aut virtutis via est, aut iniquitatis. Caue igitur ne in te gressus suos collocet auaritia, & sis via criminis: ne improbitas, ne libido, & sis via iniquitatis iterantibus detrita flagitiis. Licet tibi eligere quos sequaris, aut iustos, aut iniustos. Iustorũ via angustior est, iniustorũ latior. Illa sobrietatis angustior, hęc ebrietatis latior, vt possit capere fluctuãtes. Hæc habet seculi huius illecebras: illa habet futurorũ præmia. In istis fruct' præsentior, in illis spes tardior. Quæ enim suauia sunt, non differunt diuturnam expectationem, sed præsentem habent perfunctionem. Quod autem ferum est, labore quæritur, quod à beata cogitatione vix capitur, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, quæ præparauit deus diligentibus se.

Matth. 5.
Prouer. 10.
Psal. 25.
Esai. 48.
Matth. 25.
Marc. 11.
Psalm. 141. Matth. 5.
Ephes. 5.
Psalm. 138.
1. Cor. 2.

Difficile

Universidad de Deusto
Biblioteca

Difficile ſolemus credere quæ non videmus: & ideo anima æſtuat, & huc atque illuc velut oculos quoſdam circunfert cogitationes ſuas. Tunc illi occurrunt diuerſę rerũ ſpecies, ſęque offundunt. Si ad ſempiterna intendat, virtutem eligit: ſi ad prę ſentia, voluptatem præponit. Graue & iniquum certamen aduerſus delectationes præſentiũ. Hic libertas eſt cupiditatum, illic ſeruitutis iniuria, facere quæ nõ vis, & ab iis quę deſideraueris, abſtinere. Hic conuiuium, illic ieiunium. Hic intẽperantia gaudiorum, illic perſeuerantia lachrymarum. Hic ſaltatio, illic oratio. Hic cãtus dulces, illic gemitus graues. Scriptũ eſt quidem: Cor ſapiẽtium in domo luctus, Eccles.7. & cor ſtultorum in domo epularum. Melius eſt audire increpationẽ ſapienti: magis q̃ virũ audientem canticum ſtultorum. Sed pauci hæc audiunt, pauciores ſequũtur. Allicit homines magis dulce peccati, quòd ad prę ſens influit & impinguat audientis affectũ: quàm triſte virtutis, quæ fidei ſpẽ velut quodam cortice amari laboris inuoluit. Beatus ergo atq; mirabilis, qui talium viarum poſitus in electione, non fuerit illecebris voluptatis inflex*, vt gradum ſuum ſuper vadoſa B & praua conſtituat. Non dicitur ei, Qui dereliquiſti ſemitas directas, abeundo in vias tenebrarum. Cognouimus igitur quæ ſit via peccatorum, in qua ſtandum non eſſe Propheta nos admoneat, ſed & Eccleſiaſtes docet, qui ait: Noli ſtare in ſermone malo. Hoc eſt non perſiſtere in ſermonibus malis, ſimiliter & operibus improbandis. Quomodo in bonis ſit Pſal.121. ſtandum, ſanctus idem Propheta præcipit dicens: Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem. In Hieruſalem Deute.5. ſtandum eſt, de Babylone fugiẽdum. Et Moyſi dicitur: Tu autem ſta mecũ. qui de Aegypto fugit, & cum domino ſtans perſeuerabat. Et in euangelio, qui ſteterũt vſque ad horam Matth.20. vndecimam, ęqualem mercedem operantibus *acceperunt. *operantes. Et quæ ſteterunt virgines vſque ad aduentum ſponſi, ad nuMatth.25. ptias ſimul introire meruerunt. Quæ autem diſceſſerunt, & poſtea reuerterunt, dominicæ excluduntur authoritate ſententiæ. Didicimus ergo non ſtare in via peccatorũ, ſtare au-Roman.11. tem in virtutis officio, quia ſcriptum eſt: Tu autem in fide ſta. Nunc conſideremus quid ſit, Et in cathedra peſtilentiæ C non ſedit.) Et quidem præmiſimus quod non ſimplex confeſſus in huiuſmodi quod in vſu eſt ſolio reprehendatur. Quid enim inuidiæ haberet ad culpam? Sed cum oculi domini ſemper ſuper fideles terræ ſint: tanquam ſub cõſpectu imperatoris locati, & velut in miniſterio quodã poſiti, ſtare debemus. Miles in procinctu ſtat, non ſedet. Miles in armis non ſe reflectit, ſed excitat atque erigit. Ideoque militibus Pſal.134. Chriſti dicitur: Ecce nunc benedicite dominum omnes ſerZacha.5. ui domini, qui ſtatis in domo domini. At contra iniquitas in talento plũbeo ſedet, eo quòd fixa in peccato, ſe ab eo ſeparare non poſſit. Etenim inueterati in errore, & ſtudioſe flagitiis inhærentes, ſedere dicuntur, qui nolunt aſſurgere, nec Pſal.126. audire dicentem: Surgite poſtquam ſederitis. Denique hic Pſalm.118. ipſe Propheta alibi ait: Sederunt principes, & aduerſum me detrahebant. An ignoramus quòd tantam vim habeat inueterata conſuetudo peccãdi, vt excludat naturam? Quæ cum ſit medicabilis ad ſalutem, tamen corroborata tempore, paſſionibus immedicabilis inuenitur. Non ergo permaneamus D in vitiis, ſed vnuſquiſque etiam ſi fuit, exiliat à culpa: ſicut Proverb.5. ſcriptum eſt de muliere meretrice: Ne intendas in eam oculum tuum, ſed exili. Ne moreris, exili antequam te anni iuuentutis inueniant. Sed (quod grauius eſt) plerique luxuriem corporis nec albẽti erubuere canitie, & vſque ad ſenectutis ætatem viã produxere maculoſam. Intimis enim concepta viſceribus lues culpę, proceſſu temporis coaceruatur. Caue igitur ab impiorum conſiliis, non penetrent huiuſmodi conſilia mentem tuam, ne dicatur de te: Alligabit quis ig-Ibidem.6. nem in ſinu, veſtimenta autem non comburet? Etenim qui ſemel in ſinu mentis flagitij flammam feruentis adoleuerit, cito corporis ſui veſtimenta comburet. Et vt in ſtipulam ignis exiliens, inhæret ac permanet, donec omne quod corripuit abſumat, ita vel exigua ſcintilla peccati ſi quo vitiorum fomite fuerit excitata, incendium grande excitat. Noli ergo ſtare in peccato. Poſtremo poſuiſti veſtigium ſupra voraginem culpæ: cito aufer pedem: ne ſupra plantam tibi aſcendat pollutio, & lapſu faciliore deceptus ſupra lutum re-

A ſideas. Cauẽda ergo prima ſunt vitia, ne in plura deinde grauiora proſerpant. Etenim ſicut ij qui ſe in luto verſant, quo magis volutãtur, eo amplius inquinantur: ita qui ſemel ſe luto improbitatis aſperſerit, niſi ab eo velociter exiliat, grauius ſibi dedecoris ſui cœnum per ſingulos dies lutulentæ conuerſationis obducit. Itaq; graui odore tetræ illius ac flagitioſæ voraginis contrahitur quædam animarum peſtilentia, corruptóque ſalubrium cogitationum ſpiramine, lues ęſtuantium paſſionũ miſeranda graſſatur. Hinc letale ſe membris virus infundit, hinc ſubrepit ægritudo corporibus, languores animis. Eſt enim malus languor, erroris languor, auaritiæ languor, inexplebilis cupiditatis languor. Iſtæ diuitiæ ſunt, vt dicit Eccleſiaſtes, Eſt languor malus quem vidi Eccl.5.3. ſub ſole, diuitias cuſtodiri in malum poſſidentis eas. Dic mihi ô Eccleſiaſtes, qua cauſa malus hic languor ſit. Reſpondebit, quia multos auara ſpes deuorat. Inſatiabilis edacitas cupiditatis eſt. Neſcit ſatiari argento qui concupiſcit argen- Ibidem. tum. Diſtendũt diuitiæ, non explẽt. Et ſi quis ſatiatus fuerit Ibidem. diuitiis, non eſt, inquit, qui ſinat eum dormire. Et quidẽ omnes dies eius in tenebris, & luctu, & iracũdia multa, & languore, & ira. Quomodo enim poteſt dormire, qui ſolicitam auri exercet cuſtodiam, qui damna formidat, qui lucra cogitat, qui vſuras computat, qui apothecas numerat? Malus ergo languor, qui bonam aufert mentis quietem. Eſt languor malus luxuria, libido, concupiſcentia, delectatio, ſecularis ambitio, quæ cito corrũpit ſalutẽ ſobrietatis. Omnis poſtremo mundi huius corruptela, peſtilentia eſt. Ne ergo tetigeritis, ne attaminaueritis eam. Lues eſt, contaminat: morbus Coloſſ.2. eſt, polluit. Ne guſtaueritis quæ ſunt omnia ad corruptelam 1.Timo.6. ipſo vſu, vt Apoſtolus dixit: qui & alibi clamat, Radix omIbidem. nium malorum eſt auaritia. Morbos excitat, dolores inſerit. Denique qui eam appetierunt, inſeruerunt ſe multis doloribus. Iſta eſt peſtilentia, quæ plerunq; neque calidos, neque frigidos, ſed (quod & calidis eſt deterius & frigidis) te- Apoca.3. pidos facit, vt euomantur ex ore domini Ieſu, quos propter Eſaiæ.3. grauia peccata reiecerit. Iſta eſt quæ non paucorum, ſed omnium excitat ægritudines. Omne caput in dolore, omne cor in mœſtitia. A pedibus vſq; ad caput peccatorũ vlcera. Omne caput in dolore, quando qui ſapientes exiſtimantur, dolore cruciantur auaritiæ. Senſus enim ſapientis in capite Eccles.21. eius, quod referri poteſt etiam ad eccleſiæ præminentes. Omne cor in mœſtitia, quando ſapimus quæ ſunt carnalia, & corporeis voluptatibus aciem noſtri cordis infundimus. Vnde ait dominus ad huiuſmodi, quòd dederit illis cor carneũ. A pedibus vſque ad caput ſerpit lues dira morborũ, quan- Ezech.11. do laborat contagio, quando cõpatiuntur alij ſi quis effectu libidinis defraudetur, viduæ pudorem expugnare non potuit, agrum inuadere: & ægre cuncti inuicẽ languores tranſferunt. Quotiẽs ingemiſcunt ſeniores quòd diu potare non poſſint. Quotiens dolent quòd ſcortari deſierint, cum ſcortandi habeant voluntatẽ. Quotiens inter fabulas ebriorum virtutes probro ſunt, peccata laudi: honeſtas ludibrio, continentia riſui, miſericordia vanitati. Iſti ſunt morbi qui mala ſua in multos transferunt. A paucis corruptela ad omnes peruenit. Sedẽt in conciliis derogãtes ſobriis, ructantes crapulam. Sedent in tabernis de ebrietate certantes. Inter hos meretrix plèna vino, huic arridens, illum adurens, & omnes ardore inflammans libidinis. Verecundus ſi tranſeat, erubeſcit: à ſingulis carpitur, Si flagitioſus, omnium ore laudatur: & tanquam morbus tranſit in animas ſingulorum. Qui enim in flagitiis celebris, plurimos ad imitationẽ adducit erroris. Itaque dum peccatũ imitantur alienum, ſuum faciunt malũ. Non ſedeas inter eos, quos ſanctus Propheta fugiebat. Il- Pſalm.25. lum imitare, fugientem vtique, non ſedentem, qui ait: Non ſedi in concilio malignantium, & cum iniqua gerẽtibus non introibo. Qua ratione eos fugiebas Dauid, explica nobis. Demonſtra has partes, vt & nos eas fugere poſſimus, ne inficiamur earum contagio. Corrupti ſunt, inquit, & abominabiles facti ſunt. Non eſt qui faciat bonitatem, non eſt vſ- Pſal.13. que ad vnum. Generaliter ergo ad omnes flagitioſos, deinde poteſt referri ſpecialiter ad irriſores bonorum, quos Aquila χλευαζοντας dixit, quòd iſti vere morbi ſunt qui irridendo bonos, plurimorum animis operantur errorem, men-

 téſque

tésque corrumpunt. Quanta dixit à quibus beatus vir debeat abstinere? Et adhuc adiicit alia. Sed in lege domini fuit volũtas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.) Hoc est, beatus ille qui hęc faciat consilio, ratione, prudentia. Potest enim & paruulus non per virtutem, sed per impossibilitatem & inscientiam delinquendi ab iis quæ dicta sunt abstinere. Potest & irrationabili pecudi conuenire, cui nulla vis consilij, nullus sensus erroris est. Hoc est ergo quartum quod sequitur, in quo definitio beati viri à pecude discernitur: quia vir sapiens subditus legi est voluntate, non necessitate. Plurimum enim refert: quia in voluntate, mercedis est fructus: in necessitate, dispensationis obsequium.

1. Cor. 9. Ita enim docuit nos Apostolus dicens: Si volens hoc ago, mercedem habeo: Si inuitus, dispensatio mihi credita est. Ordo autem conueniens, vt primo diligas legem, secundo vt mediteris. Qui diligit, ex voluntate facit mandata legis. Qui timet, inuitus obseruat. Hanc disciplinam docendi etiam dei iustitiam in lege accepimus. Sic enim scriptum

Deute. 9. est: Audi Israel, Dominus deus tuus, deus vnus est. &, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima, & ex tota virtute tua. Et erunt verba hæc quæ B ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & in anima tua: & demonstrabis ea filiis tuis, & loqueris in eis sedens, & in itinere, & in quiete, & in vigilia. Alligabis ea in sinu tuo, & in manu tua, & erunt monilia ante oculos tuos: & scribes ea super limina in domiciliis tuis, & in ianuis tuis. Et infra: Et nunc Israel, quid abs te postulat dominus tuus, quàm vt diligas dominum deum tuum, & ambules in omnibus viis eius?

Sapien. 6. Sapientia quoque dicit: Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, & habebitis disciplinam. Clara est, & quę nũquam marcescat sapientia, & facile videtur ab iis qui diligunt illam, & inuenitur ab iis qui quærunt illam. Legitime ergo docemur à sancto Propheta voluntatem in lege habere, meditationẽ secundum legem. Voluntas in lege non solum in studio, sed etiam in facto est. Prior voluntas, se-

Matth. 8. cunda operatio. Denique & dominus dicenti sibi, Si vis potes me mundare: respondit, Volo: mundare. quo ostenderet operationibus nostris voluntatem pręuiam esse debere.

Psalm. 18. Denique lex voluntarios quærit: quia lex domini irreprehensibilis est, conuertens animam. Nemo autem conuertitur, nisi qui voluntate conuertitur. Voluntarius autem abscondit, & sensum furatur laboris. Ideoque die & nocte in lege meditatur, in quo non tam continua legendi postulatur intentio, quàm seruandæ legis affectus. Ille enim plene

Roma. 2. meditatur, qui ipse sibi lex est, scriptum in corde suo opus legis intendens. Aquila tamẽ diem tantummodo posuit, non etiam noctem. Quod non tam à cæteris discrepans, quàm alio referens posuit: quoniam qui legem meditatur, semper in luce est, noctem non habet. Etenim cuius lucent opera, non potest vtique in tenebris ambulare: quia iustitia eius sicut lumen effulget. Meditetur ergo legem vita nostra, meditetur cõuersatio, meditetur actus, meditetur intellectus my

Heb. 10. steriorum cœlestium. Lex enim exẽplar est & vmbra cœlestium: vmbra futurorum bonorum, quæ is qui credit in lege, in euangelio recognoscit. Meditatur in tenebris & die: id est, & in aduersis positus, & in prosperis. Lex enim prę-

D cipit vt diligamus dominũ. Qui diligit, in omni statu suo debet seruare diuturnæ charitatis affectũ. Pater diligit filium, diligit etiã cùm arguit, diligit etiam cum verberat baculo. Qui enim parcit baculo suo, odit filium suum. Nos quoque dominus castigat, & diligit. Itaque etiam cum digna coer-

Prou. 3. Hebr. 12. citione committimus, ille tamen diligit, qui etiam recipit offensum. Castigat enim dominus omnem filium quem recipit. Et tu cum castigaris, dilige: quia ideo castigaris, vt recipiaris. Nam quid grande est si tunc diligas dominum deum tuum, cum tibi abundant omnia, cum frueris optatis, cum honoribus, facultatibus, liberis gaudes? Et homini à quo acceperimus beneficium, gratiam referre cõsueuimus. Denique cum laudaretur Iob iudicio cœlesti, hoc retulit diabolus, minime mirum si gratus esset deo, cui tanta suppeteret affluentia prosperorum. Sed tunc probandum, si illa amittat vniuersa, & pij cultoris præstet officium. Hæc igitur prima virtus, vt non frangaris aduersis, non extollaris secundis. Id te lex docet, vt in afflictione non relaxes intentionem, nec desperationẽ induas. Victor non dicas, Virtus mea & fortitudo mea hęc tribuit mihi: sed omnia noueris diuinę misericordiæ deputanda. Clamat Esaias: Non confundetur qui in angustia est vsque in tẽpus. Hoc primum bibe. Quid est, hoc primum bibe? Sequestremus mystica, persequamur moralia, quæ docet litera. Propter errorum grauia, graues cõtritiones & vexationes populi dicit futuras. Et oportuit eas præcedere, vt sequeretur misericordia. Bibe ergo primum tribulationem. Per multas enim tribulationes oportet Actu 14. nos introire in regnum dei. Bibe, vt sensus tribulationis pectoris tui infundatur internis. Bibe cum patiẽtis affectu mœrentis dolorem. Cum enim conuersus ingemueris, tunc dominum tibi recõciliabis offensum. Hoc ergo primum bibe, vt sis in dolore & angustiis. Cito lætitia infundit errorem. Pinguis factus & incrassatus populus surrexit ludere, & recessit à domino. Prodest tibi cor habere contritum. Hoc primum bibe, vt sacrificium tuum accipiatur à domino. Doceat te Apostolus quid sit, Hoc primum bibe: hoc est, tribulationis poculum. Tribulatio enim patientiã operatur. Non Rom. 5. potest esse patientia, nisi ante fuerit tribulatio. Tribulatio, inquit, patientiam operatur: patientia autem probationem: probatio verò spem: spes autẽ non confundit. Bibe primum tribulationem, vt postea tibi tot virtutum pocula ministrentur. Et vt scias quia bibitur tribulatio, audisti dicentem hodie prophetam: Potasti nos vino compunctionis. Et in po- Psalm. 59. sterioribus ait: Et potum dabis nobis in lachrymis in men- Psal. 69. sura. In mensura petit potum, non supra mensuram: ne ferre non possit. Denique quàm bono hoc precaretur affectu, Psalm. 101. suo probabat exemplo, qui potum suum cum fletu miscebat, vt domini in se inclinaret misericordiã. Bibe ergo hoc primum, vt bibas & secundum. Hic enim tempus est vt inseramus mystica. Bibe primum vetus testamentum, vt bibas nouum testamẽtum. Nisi primum biberis, secundum bibere non poteris. Bibe primum, vt sitim mitiges. Bibe secundum, vt bibendi satietatem haurias. In veteri testamento cõpunctio, in nouo lætitia est. Vide quemadmodum dominus artibus diaboli pro suis seruulis obuiauerit. Ille cibo fraudis decepit vnum, vt in vno omnes circũueniret. C Iesus autẽ cibo salutis omnes redemit, vt in omnibus & illũ qui deceptus fuerat reformaret. Ille calicem aureum Babylonis excogitauit, vt quicunque biberent, plus sitirẽt: & quia potus placere nõ poterat, auri precio illiceret ad bibendum. Propinauit de vino suo, cui metalli suffragia requisiuit. At verò dominus Iesus aquam de petra effudit, & omnes biberunt. Qui biberunt in typo, satiati sunt: qui biberunt in veritate, inebriati sunt. Bona ebrietas, quæ infunderet lætitiam, non afferret confusionem. Bona ebrietas, quæ sobriæ stabiliret mentis incessum. Bona ebrietas, quæ vitæ munus rigaret æ- Psalm. 22. ternæ. Hoc ergo poculum bibe, de quo dixit Propheta: Et poculum tuum inebrians, quàm præclarum est. Nec te moueat quòd Babylonis aureum poculum est: quia & tu bibis poculum sapientiæ, quæ sit auro argentóque precioſior. Vtrunque ergo poculũ bibe veteris & noui testamẽti: quia in vtroq; Christum bibis. Bibe Christum, quia vitis est. Bibe Christũ, quia petra est, quę vomuit aquam. Bibe Christum, quia fons vitæ est. Bibe Christum, quia flumen est: cuius im- Psalm. 45. petus lætificat ciuitatem dei. Bibe Christũ, quia pax est. Bibe Christum, quia flumina de ventre eius fluent aquæ viuę. Ioan. 7. Bibe Christũ, vt bibas sanguinem quo redemptus es. Bibe Christum, vt bibas sermones eius. Sermo eius testamentum est vetus. Sermo eius testamẽtum est nouũ. Bibitur scriptura diuina, & deuoratur scriptura diuina, cum in venas mentis ac vires animæ succus verbi descendit æterni. Denique Matth. 4. nõ in solo pane viuit homo, sed in omni verbo dei. Hoc verbum bibe, sed ordine suo bibe. Primum in veteri testamento: cito fac vt bibas & in nouo testamento. Et tanquam ipse festinet, dicit: Galilæa gẽtium, & partes Iudææ, populus qui Esai. 9. ambulabas in tenebris, lucem videte magnam. qui habitatis in regiõe mortis, lux fulgebit super vos. Bibe ergo cito, vt lux tibi effulgeat magna. Lux nõ quotidiana, nõ diei, nõ solis, non lunæ, sed lux illa quæ vmbram mortis excludat. Nam qui in vmbra mortis sunt, lucem vtique solis aut diei

videre

Universidad de Deusto

videre non possunt. Et quasi requirenti tibi vnde tantus
Esai.9. splendor, tanta gratia sit, respondet: Quoniam puer natus
est nobis: filius datus est nobis. Puer, quia ortus ex virgine est: filius, quia ex deo natus tantæ author est lucis. Puer nobis natus est: nobis, qui credimus: non Iudæis, qui non credidêrunt. Nobis, non hæreticis: nobis, non Manichæis. Nobis natus est: quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Nobis natus est, quia carnem suscepit ex virgine, quia homo natus est ex Maria. Caro nascitur nobis, verbum datur. Quod nostrum est, inter nos natum est. Quod supra nos est, nobis donatum est. Satis excurrimus, vt putamus: sed non ociosè, vt doceremus quia & in tribulationib⁹ diligere dominum debemus, nec recedere ab eo: quoniam & lætitiæ tribulatio sæpe succedit, & lætitia tribulationi. Denique qui tribulatione non frangitur, & legem sequitur, beatus est. Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo. Et folium eius non defluet: & omnia quęcunque faciet, prosperabuntur.) Quæ ista beatitudo est, quæ ligno arboris comparatur? nisi intelligamus in paradiso illo beatorum loco lignum vitæ in medio lignorum aliorum de terra productum? Inter multa enim ligna quæ erant speciosa ad aspectum, & bona ad escam, etiam hoc lignum terra produxit: & in medio paradisi erat, vt cætera ligna eius viriditate florerent. Quod esse hoc lignum dicimus, nisi per quod nobis salus venit? Et recte hoc terra produxit, quia eum virgo generauit, quæ erat terra secundum
Genes.3. auctoris sententiam, quæ in eum dicta est: Terra es, & in terram ibis. Pulchre quoque in medio legitur lignorum aliorum, quia erat in medio apostolorum discentiũ. Vel quia
Ioan.1. in medio erat mentis & cordis, sicut ipse ait: Medius vestrum stat, quem vos nescitis. Et alibi ait: Ego autem in
Luc.22. medio vestrum sum. Denique & de ipso Salomon dixit:
Prouer.3. Lignum vitæ est omnibus percipientibus eum. Qui ergo beatus est, imitator erit domini Iesu, qui est lignum vitæ, lignum sapientiæ, plantatum in vtero virginis voluntate patris: à quo in perpetuum mansurum plantatur, vt fructum daret in tẽpore suo. Nõ enim potuit arescere ista plantatio, quæ habebat vbertatem in se manentem gratiæ spiritalis.
Luc.4. Denique plenus spiritu sancto Iesus regressus est ab Iordane. Hi sunt decursus aquarum de quibus dicit euange-
Ioan.7. lium: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de spiritu quem incipiebant accipere qui credituri erant in eum. Est & alia traditio, quia sunt aquæ de
Hierem.2. quibus prohibet nos bibere Hieremias dicens: Quid tibi & viæ Aegypti, vt bibas aquam Geon? Est & Tygris fluuius Assyrios præterfluens. Est & Euphrates in Babyloniam tendens. Est & Phison, qui Latina interpretatione oris dicitur commutatio, circumiens terram Euilath, vbi est aurum, & aurum terræ illius bonum, & lapis carbunculus, & lapis prasius. Merito os illic commutatur, vt non teneatur, promissorum fides, sed sit in ore dolus, vbi est aurum bonum. Auaritia enim fidem frangit, nec tenet verborum simplicitatem. Ornamenta quoque preciosa mentem animúmque commutant, vt aliud in pectore, aliud in sermone sit. In illis ergo regionibus fluminum fuerunt Iudæi vt captiui abducti in Aegyptum, & ad Assyrios, & ad Babylonios, vbi super flumina Babylonis sedebant, & flebant suæ
Psalm.136. calamitatis ærumnam: & vt hic ipse Propheta testatur, Illic suspenderunt organa sua, & omnem deposuere lætitiam, vbi grauiora tolerarunt. Denique reliquæ decem tribus ad Assyrios ductæ sunt: duæ autem Iuda & Beniamin tanquam grauioris reæ flagitij in Babyloniam transierunt. Atrocius enim sacerdotis filia adultera quàm cæteræ puniuntur: quia sacerdotalis generis gratiam turpi opprobrio decolorauit. Sicut illi ergo in tentationibus grauissimis fuerunt, ita multis tentationibus se saluator noster obiecit, vt nulla tentationis nostrę certamina præteriret. Plantatus ergo recte dicitur secus decursus horum fluminum, non in ipsis decursibus: vt finitimum, non demersum intelligas. Fuit illi con-
Matth.26. gressio prima carnis & sanguinis. Denique ait: Pater, transfer à me calicem istum: sed non quod ego volo, sed quod tu vis. Fuit diuitiarum obiecta tentatio, cum omnia regna
A terræ ei inimicus offerret, si procidens dominus adoraret Matth.4.
eum. Habes duorum fluminum decursus Geon & Phison, Fuit illi colluctatio aduersus principes mundi: fuit in ipsa passione certamen aduersus tentatores: quos Persas Hebræa appellat interpretatio: qui falsa testimonia deferebant. Aduersus eos qui dicebant: Descendat nunc de cruce, & Marc.15.
credimus ei, quæ diabolus suggerebat. Habes Tigrim & Euphraten flumina. Quadriperritum autem nobis certamen Ephes.6.
esse etiam Apostolus comprehendit, dicens: Quia non est nobis lucta aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates, aduersus mundi huius rectores & tenebrarum, aduersus spiritalia nequitiæ quæ sunt in cœlestibus. Hi sunt fluuij qui de paradiso exeunt. Vnde puto quòd is qui in paradisum gestit redire, hos debeat transire decursus aquarum. Quod non ociosè expressit iste ipse sanctus Propheta, demonstrans quòd qui tentationes omnes subegerit, deberi sibi iam paradisi requiem speret. Itaque sic ait: Decursus aquarum descenderunt oculi mei. Psalm.118.
B Sicut enim romphæa est in ingressu paradisi ignea, vt qui redit, per ignem reuertatur, vrat peccata sua, probet aurum suum: ita qui redit, per hos decursus redit. Meritóque dicunt sancti, Transiuimus per ignem & aquam. De Psal.65.
istis decursibus & Esaias dicit: Si transeas per aquam: flu- Esai.43.
mina non te concludent. Quæ flumina? Audi dicentem Da- Psalm.123.
uid de iis qui festinabant ad paradisum: Forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem. Quamuis nonnulli de istis quatuor tentationibus etiam illud accipiunt: Super Psalm.90.
aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Vt ambulauerit in incarnatione: conculcauerit in passione: vel in traditione regni conculcet, quod pa- 1.Cor.15.
tri tradet cum omnem euacuauerit principatum. Pulchre autem Aquila τὸ μετατεταφυτευμένον dixit, hoc est transplantatum, eo quòd primo sit plantatus in virgine, postea transplantatus in paradisum: sicut dixit ad latronem: Amen amen Luc.23.
dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso. Hoc lignum igitur fructum dabit in tempore suo. Ligna terrena fructum non dare, sed ferre dicũtur. Sed lignum vitæ ac sapientiæ dat fructum, hoc est largitur & donat. Rursus illud occurrit, Si lignum est sapientiæ, cur in tempore dabit, & non semper? Ne forte graue sit nobis hoc sentire de Christo: sed tu qui
C legisti quia dispensatorem fidelem & prudẽtem constituet Ibidem.12.
dominus supra familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram, in tempore vtique, non semper: turbari vtique non debes. Potest sapientia semper fructum dare: sed quia sapientia est, debet sapienter dare, dispensare prudenter. Tunc debet semper dare, quando nos plenam mensuram possumus accipere. Sicut hic extremum tempus fructum, ita & illic dabit fructum bonis indesinentibus, vt resurrectionis eius consortium capere, ac seruare possimus; Nunc non possumus, in hoc seculo non sustinemus. Hic enim corruptibiles sumus, & cauendum fuit ne corrumperemus bonos fructus, quos lignum vitæ daret: quia nunc corrupti, illic autem incorrupti: quando & mortui, inquit, re-
surgẽt incorrupti: & nos cõmutabimur. Oportet enim cor- 1. Corin.15.
D ruptibile hoc induere incorruptelã, & mortale hoc induere immortalitatem. Quid ergo proderat morituro accipere, quod ei mors habebat auferre? Nouit ergo sapientia quibus quando dare debeat: quæ nec folium amittit ligni sui. Et ideo qui fructus sit sapientiæ, quod folium, consideremus. Fructus, interior est: folium, quo fructus vel à sole torrenti, vel à frigore defenditur. Fructus videtur esse fides, pax, doctrina, excellentia veræ cognitionis, intentio mysteriorum, ratio. Hos fructus bona vita custodit: mala etiamsi percepit, amittit. Peccatori autem dixit deus: Quare tu enarras iusti- Psal.49.
tias meas? In mysticis fructus est, in moralibus folium. Nam virtutes sine fide, folia sunt: videntur virere, sed prodesse non possunt. Agitantur vento, quia non habent fundamentum. Quanti gentiles habent misericordiam, habẽt sobrietatem, sed fructum non habent, quia fidem non habent? Labuntur cito folia, vbi ventus flauerit. Et aliqui Iudæi habẽt castimoniã, sedulitatẽ lectionis multã, & diligentiam, sed sine fructu sunt, & versantur vt folia. Hęc fortè fuit folia quæ Matth.11.
saluator in illa ficu reperit, sed fructum non reperit. My-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stica saluant,& à morte liberant: Moralia autem ornamenta decoris sunt, non subsidia redemptionis. Præstare autem mystica moralibus etiam ipse dominus docet in euangelio suo dicens de Maria, quæ sedens secus pedesdomini audiebat verbum illius, cum Martha circa ministerium festinaret,& quereretur quòd soror eam propria circa mensæ mi-
Lucæ.10. nisterium nõ iuuaret: Martha, Martha, Maria optimam partem sibi elegit,quæ non auferetur illi. Si quæ Christo ministrabat ad mensam, non conferebatur ei quæ verbum cupiebat audire: quem operantẽ studioso cognitionis æternæ conferre poterimus? Ita tamen, vt nec illius operationi fides,nec huius cognitioni,sicut Mariæ,desit operatio:ne vel folia sine fructu sint, vel fructus sine munimentis naturalibus sit intectus,& pateat iniuriæ. Possumus etiam illud in-
Gene.3. telligere,quia foliis se texerunt Adam atque Eua,corporea vestimenta quærentes,eo quòd resurrectio dominici corporis prophetaretur: quia nec caro, quæ antea vice foliorum interire consueuerat,peritura esset in Christo: iustorúmque omnium,qui secundum euangelium ad imitationem ligni sapientiæ nati ex virgine, vitam suam actúsque formarent. Nam Græcus ita dixit: ὃ τὸν καρπὸν αὐτῦ δώσει. quod potest ad beatũ referri, μακάριος καρπὸν δώσει Græce: Latine autem sic dicitur: vt sit, Qui beatus dabit fructum: in resurrectione scilicet sua, quando potest perpetuum dare. Potest & sic, ἕτὸν καρπὸν αὐτῦ, ὑπὲρ ξύλου: vt referatur ad lignum, cuius facta omnia prosperabuntur. In quo euidens testificatio est quia de saluatore dictũ est. Cuius enim nisi ipsius facta possunt vniuersa laudari,& prosperos habere exitus? Aquila autem, dirigentur ait: quod ad quemcunque hominem refe-
Psalm.36. rendum videtur, quem dirigit dominus fauore cœlesti. A
Psal.140. domino enim diriguntur gressus viri:& orationem suam in conspectum dei Dauid propheta dirigi postulauit. Sed & ipse dominus direxit opera sua, vt nullo erroris curuarẽtur anfractu. Sequitur: Non sic impij, non sic,sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ.) Hoc est, non sic vt beatus vir:qui ideo beatus,quia non abiit in consilio impiorum:quia in peccato non stetit:in consilio pestilentium non sedit volentium vel credentes pie vel viuentes peruerte-
Psal.1. re. Qui voluntatem habuit in lege,& meditabitur in ea. Aut (sicut Aquila posuit) resonabit in lege: vt præcepta legis resonet vita eius, mores resultent: sicut illorum quorum in omnem terram exiuit sonus. Forte hic sonus doctrinæ hominum exeat: illic autem vbi facie ad faciem dabitur videre, plenior quędam verbi fieri videatur expressio. Non ergo sicut beatus iste qui hęc fecerit,qui erit tanquam lignum plantatum,cuius gesta omnia prosperabuntur:ita erit & impius. Ideo repetiuit vel qui scripsit, vel qui postea addidit, vt quidam putant: quo confirmatior fieret repetita sententia, ita dicendo: Non sic impij, non sic: qui erunt tanquam puluis. Sunt enim terreni: & sicut puluis proiicitur à facie venti, ita & isti proiiciẽtur & dissipabũtur à spiritu sancto, qui terræ fertili atque fœcundæ animæ salutaris sicut ventus Auster aspirare consueuit. Huic vento dicitur in Canti-
Cantic.4. cis: Veni Auster. vt clementia aeris mollioris cordis nostri arua laxentur,quæ brumali gelu stricta recipiẽdis gremium seminibus denegabãt. Bonũ est nobis vt hic ventus aspiret, qui naues Tharsis ferentes vero Salomoni quę ad templum eius necessaria videntur, tutos deducat in portus. Sed tunc iste ventus aspirat,si Boreas ille grauis ventus flare desierit. Ideo vel ecclesia vel anima pia dicit: Exurge Borea, & veni Auster. Hoc est, Tu Borea recede, & veni Auster, aspira ortum meum, vt flores non discutias, sed reserues. Anima igitur plena pietatis ortum habet, vel ipsa ortus est, qui fructus ferat. Anima quæ impietati patet, puluerem habet, qui est infœcundus ad fructum. Fructiferam quidem illam fecit dominus, sed ipsa sibi collegit impietatis puluerem. Quid te iactas ò plene impietatis? An quia honoribus es potens, & abundas diuitiis? Non aduertis quia puluis es, &
Psalm.36. tu? dispergeris & dissipaberis? Vidi, inquit, impium superexaltatum & eleuatum super cedros Libani: & transiui, & ecce non erat. Quid gloriaris quia multa te seruitia ambiunt, multi amici tegunt latera tua, plurimi te equi sequuntur? Quorum nobis enarras prosapiam, & tanquam ma-

iorum tuorum genus? Præfers diuitias, qua conuiuiis pascis sodales. Vtinam egenos pasceres: vtinam non iocorum* ministros, sed votorum adiutores. Iactas quia pro- *iniquorũ
deunti ilico ceditur: & homines te tãquam feram declinant aut bestiam. Non hæc esse aliquid putas? Non audis quia ea omnia tanquam vmbra prætereant? Quid iuuant consulares prætextæ, aut nitentes auro triumphales palmatæ? Nudus exibis,nemo illic Cõsulem recognoscet. Quid prosunt innumeræ possessiones publicæ? Sũntne tuæ? Hodie tu tenes,cras alius. Cùm tu exieris, alius intrat. Vix mouisti pedem: alius gressum intulit. Quanti ante te illic fuerunt,quanti post te dominabuntur?& hoc putas esse priuatum? Quem vnquã à morte diuitiæ redemerunt? Imò quem non ad mortem diuitiæ coegerunt? Quem ab inferis suæ reuocarunt opes? Quem potentia excusauit à pœna? Puluis est impietas, sicut puluis est impiorum potentia. Caliginẽ infert,dare salutẽ non potest. Simul vt vehemens flare cœperit spiritus, spargit eam atque dissoluit. Aerem turbat, solum nudat: vt puluis proiicitur, deficit vt fumus, liquescit vt cera. Hinc plerique non mediocrem mouerunt quæstionem, vtrum perituram naturam videatur asserere scriptura diuina, maxime quia alibi dicit: Comminuam eos vt puluerem Psal.17.
ante faciem venti,& vt lutum platearum delebo eos. Et alibi: Ecce confundentur & reuerebuntur omnes aduersarij. erunt enim tanquam non sint. Primũ ergo interrogo vtrum impietatem secundum naturam putent esse, an præter naturam. Si secundum naturam asserant,errare eorum opinionem certum est. Denique dicant vtrum naturæ peccatum conueniat, an non. Sed certum est, peccare,deuiare esse ab eo,quod est secundum naturam. Quid igitur tam ineptum, quàm vt dicant minusvideri impiũ esse,quàm peccare:cum omnium acerbissimum sit quicquid in dei fieri videtur iniuriam? Quòd si impie agere, non est præter naturam: viuere ergo impie, secundum naturam est, nec peccati loco habendum, nec dignum reprehensione existimandum.
Nemo enim reprehenditur qui operatur secundum naturam. Vnde concluditur quia impietas præter naturam est. Quomodo igitur cum perditione consuetudinis, ἀπωλουμένας φύσεις, hoc est, perituras naturas inducit scriptura, cum impietas nõ vtique naturalis sit, sed præter naturam? Quod enim non habet, non amittit, nec potest ea substantia perire,quæ non fuit. Nam & puluis commotus aut in aquæ substantiam transfertur, aut in aerem, aut in ignem: hoc est, in aliam videtur sæpe transire naturam. Non ergo in nihilum deficit, sed in aliud ttansit. Quid obstat igitur quin & ille qui verbi virtute & ratione comminuitur vt puluis,non in nihilum dissipetur, sed commutetur in melius, vt ex terreno fiat spiritalis homo, & vt lutũ platearum sic deleatur, vt tollatur quicquid asperum ac sordidum videtur, remaneat quicquid purum ac mundum est? Et quod ait de aduersariis Hierusalem, Erunt sicut qui non sunt: vtique potuit dicere,non erunt. Sed cum dixerit,confundentur,& reuerebuntur: vtique intelligis quia erunt per substantiam, & profectũ conuersionis,sed non erunt quasi aduersarij: quod fuerunt. Itaque per improbitatis defectum non erunt,erunt fide ac deuotione mutati. Denique & alibi ex peccatoris
persona dicitur: Et iram dei sustinebo, quia peccaui, do- Mich.6.
nec iustificet iudicium meum. Conuertere enim deus cu- Ibidem.
piens peccatorem,punit eum & vrit,vt purget. Vnde ait: Et educet me in lucem. Nam & ceram vrit ignis,& liquescit vt purgetur. Et nos per ignem probamur. Et fumus consumpto omni materiali expurgatur,neque naturam transit. Itaque & anima purgata ab omni labe, in id quod est deficit, non in id quod non est: vt ait Balaam: Moriatur anima mea Num.23.
in anima iustorum. vt lapsus eius & quidam improbitatis vsus transiret in consuetudinem vitámque iustorum. Omnia enim deus salua vult esse. Vnde & Salomon ait: Deus mor- Sapien.1.
tem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Fecit animam vt sit: creauit hominem in incorruptionem: quem ad imaginem sui fecit. Sed homines à naturæ munere deuiantes,obnoxios fecere se morti, vt quasi terreni* corrum *morte la-
pantur. Sed deus per tribulationes ad pœnitentiam cogit, ni
vt per pœnitentiam vratur & consumatur illud accidẽs malum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iam improbitatis, & pereat: & locus ille animæ qui erat occidentis impietatis possessio, pateat ad receptionem virtutis & gratiæ. Certum est autem animæ naturam esse pretiosam, quæ ad similitudinem dei facta, receptionem omnis virtutis admittit: vtpote quæ cognitionis supernæ non sit fraudata consortio. Nunc illud superesse arbitramur, quod in multorum ore versatur, qua ratione deus, cuius sine voluntate nec passer vilissimus cadit, & apud quem capilli capitis numerati sunt, dixerit per Esaiam: Sic omnes gentes, Esaiæ 40
vt stillicidium de vrceo, & sicut momentum stateræ æstimatæ sunt, & vt sputum æstimabuntur. Ita ergo peribunt omnes gentes vt stillicidium de vrceo, & vt sputum perit, & ad nullos vsus proficit. Sed tu qui nosti quia gentes non eo vsque pro nihilo habuit deus noster, vt & Abrahæ dixe- Gene. 26.
rit: Benedicentur in te omnes gentes: & per Dauid locutus Psal. 2.
sit ad filium, dicens: Dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Psalm. 71.
Et infra, Omnes gentes seruient ei: qui legisti, Quia obtulit deus filium suum pro omni gente, vt saluos faceret peccatores: debes hoc loco vim diuinæ sententiæ considerare. Con templatione etenim creaturarum cœlestium, quæ multæ sunt, sicut cœli (quod multipliciter maius quàm terra est, vt à plerisque punctum comparatione cœli terra sit existimata) angelorum, archangelorum, principatuum, potestatum, thronorum, dominationum, milium, & decem milium, & innumerabilium milium, contemplatione ergo horum gentes vt stillicidium de vrceo æstimatæ sunt, cuius est omnis plenitudo. Ex illa igitur plenitudine cœlesti tanquam gutta cadens æstimatæ sunt gentes. Quomodo enim poterant maximę videri, cùm ipsa terra in aqua sunt gentes, minima mundi portio sit, & omnium quæ operatus est deus, tanquam stateræ exigua inclinatio gentes sint? Simul cognosce per hanc stateram omnia deum cum iustitia condidisse, & in ipsis gentibus inesse quiddam naturaliter in quo iustitiæ videretur vel exiguum esse momentum, & sputum ipsum tanquam ex vniuersitate totius corporis interiorem existere portionem. Magis ergo hic misericordia prædica- Lucę. 19.
tur: quoniam qui venit quærere quod perierat: nec stillicidium illud quasi vile contempsit, sed alleuauit momentum stateræ, & sputo illi substantiam boni corporis donans, dignatus est omnes gentes in vnum corpus ecclesiæ congregare. Inter gentes autem & Israel annumerari potest nequaquam expers diuinæ iustitiæ: quia ipse Moyses dixit de Israel: Ecce populus sapiens, & disciplinæ tenax, gens magna. Et vt scias quia supra meritum nostrum dei bonitas redundauit, Apostolus hunc propheticum locum interpretatus ait: Conclusit deus omnia in incredulitate, vt omnium Roma. 11.
misereatur. & subiunxit: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei: quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum domini? Aut quis consiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Hunc autem locum præmittęs propheta ait: Sic omnes gentes vt stillicidium de vrceo æstimatæ sunt. & reliqua. vt agnoscas intellectum istum cum interpretatione apostolica conuenire. Sed quid euidentius eo, quod perituras naturas non videatur inducere, cùm ipse subiecerit sanctus Propheta: Quoniam non resurgunt impij in iudicio?) Non enim dixit, Non resurgunt: sed ait, Resurgunt D
quidem, sed non in iudicio. Qui autem resurgit, est vtique, Ioan. 3.
& manet: sed quia non credidit in Christum, iam iudicatus est: & ideo non venit in iudicium, quem peracti iam manet pœna iudicij. Et de resurrectione quidem plurima diuinarum scripturarum sunt testimonia, quæ non prætermisimus in libris consolationis & resurrectionis. De eo autem quod ait, Non resurgunt impij in iudicio: secundum euangelium absoluta sententia est, quia non omnes iudicabuntur. Apostolus autem ait: Omnes enim oportet nos stare ante tribunal 2. Cor. 5.
Christi, vt recipiat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Et putant plerique esse contraria: nec aduertunt quia saluator de perfidis dixit atque impiis, qui non crediderunt in dominum Iesum. Sic enim Ioan. 3.
ait: Qui credit in me, non iudicatur: qui autem non credit, iã iudicatus est: quia nõ credit in nomine vnigeniti filij dei. Hoc autem est iudicium, quia venit lux in hũc mundum, & A
dilexerunt magis homines tenebras quàm lucem. Erant enim mala ipsorum opera. Liquet igitur de quibus dictum sit, hoc est de iis qui non crediderunt in dominum Iesum. Apostolus quoque etsi dixit omnes: de iis vtique dixit, qui crediderunt, sed actuum suorum rationem in die iudicij reddituri sunt. Denique ipse alibi ait: Quia testimonium con- Rom. 2.
scientiæ nostræ in die iudicij reuelabitur, cum inuicẽ cogitationes nostræ aut accusabunt se, vt scriptum est: aut defendent: & patebunt cordis occulta. Quid autem hoc euidentius quod ait alibi: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur? Immutabuntur enim iusti in incorruptionem, manente corporis veritate. Daniel quoque dicit: Daniel. 7.
Iudicium sedit, & libri aperti sunt. Ostendit ergo iudicium Ibidem. 14.
futurum, maxime cum alibi idem dicat: Multi qui sedent in tumulo terræ, exurgent isti in vitam æternam, & isti in opprobrium & confusionem æternam: & intelligentes splendebunt sicut splendor cœli, & de iustis multi sicut stellæ lucebunt. Quod istud est iudicium sedentium iudicum, & qui libri aperti, nisi conscientiæ nostræ, velut libri peccatorum B
nostrorum seriem continentes? Quanquam hoc ipsum vile sit æstimare quasi humani simile iudicij. Aliud est Christi iudicium, vbi conscientia ipsa se prodit, quę latere non potest occultorum arbitrum: vbi cogitationes lucent apud eum Matth. 9.
qui adhuc cogitantibus dicebat: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Cum Iudæis diceret, dicebat omnib': ne quis putaret quòd occulta possent esse quę faceret: ne quis putaret quòd parietib' clausus testem occulti erroris effugeret. Ideoque & euangelista testatur dicens: Iesus autem sciebat Luc. 6.
cogitationes eorum. Quomodo ergo ait, Libri aperti sunt? Non vtique atramento scripti, sed vestigiis delictorum, & flagitiorum inquinamento. Aperietur liber cõscientiæ tuæ, aperietur liber cordis tui, culpa nostra recitabitur. Est ibi liber, vbi est tabula. Imo sũt libri inscripti, vbi sunt inscriptæ tabulæ, quas inscribit spiritu sancto apostolica doctrina, sicut legimus dicẽte Paulo: Epistola nostra vos estis, inscripta 2. Cor. 3.
non atramento, sed spiritu dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Sunt ergo tabulæ cordis inscriptæ spiritu sancto. istæ recitabuntur. Si bene egeris, ma- C
nebit tabula*. Vide ne tollas spiritus sancti gratiam: vide ne deleas, & scribas atramento flagitia tua: ne veniat dies iudicij, & dicat iudex, Recitentur libri, recitentur tabulę gestorum eius. & dicat tibi: Ego scripsi tabulas tuas: cur delesti apices meos? Ego scripsi dona mea: quomodo delesti munera mea, & scripsisti opprobria tua? Non legisti quia scribo? Psalm. 44.
Nõ tibi dixi per os prophetæ mei: Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis? Iudicium autem verbi est. Multi ergo dormientium in tumulo terræ surgent: qui bene egerunt, in resurrectionem vitæ: qui male egerunt, in resurrectionem iudicij. Quod Daniel ait, in vitam æternam: hoc saluator in resurrectionem vitæ dixit. Item quod ait Daniel, In opprobrium & confusionem: saluator dixit, in resurrectionem iudicij. Non expedit nobis ad iudicium venire, & non expedit non venire: ne aut prædamnati videamur, aut in hac labe vitiorum subeamus tanti pondus iudicij. Propheta rogat ne intret dominus in iudicium cum ser- Psalm. 142.
uo suo. Quanto magis nos iudicium domini timere debemus? Pone quia misericors dominus ignoscet. Quanta prodentur quæ latere credebam? Qui pudor, quę confusio erit, cum is qui alios profitebar docere, ipse in eo deprehẽdar in quo alios arguebã? Et ideo quoniam & saluator duo genera resurrectionis posuit, & Ioannes in Apocalypsi, dicens: Apoca. 20.
Beatus qui habet partẽ in prima resurrectione: (isti enim sine iudicio veniunt ad gratiam. Qui autẽ non veniunt ad primam resurrectioem, sed ad secundam reseruantur: isti vrentur donec impleant tempora inter primã & secundam resurrectionem: aut si non impleuerint, diutius in supplicio permanebunt) ideo ergo rogemus vt in prima resurrectiõe partem habere mereamur. Sunt qui resurrexerunt in passione Christi: & isti plane beati, quia acceperunt Christi gratiam, Ioan. 5.
& audierunt vocem eius de qua scriptum est: Venit hora, quando audient mortui vocem filij dei: & qui audierint, viuẽt. & ingressi sunt in sanctam ciuitatem. Puto quòd magis illam significet supernam, quàm istam Hierusalem, quã reli

*scriptura

Universidad de Deusto
Biblioteca

quit,quam incusauit, quòd in istam pedibus, in illam autem supernam meritis intrauerint. Sed & illud caueamus, vt hic positi surgamus de tumulo terræ. Sunt qui viuentes sepulchro sunt circundati, & repleti mortuis, quorum guttur sepulchrum est, non loquentium verba vitæ, sed mortis. Si hic resurrexerimus à mortuis, & illic resurgemus. Si hic non fuerimus ossa arida, sed acceperimus rorem verbi, humorem spiritus sancti: & illic viuemus. Si hic nos excitauerit Iesus voce sua magna, vt excitauit Lazarum, & per discipulos suos soluerit à vinculis mortis, & induxerit in Bethaniam, vbi erat Lazarus, hoc est in domum obeditionis, & adhibuerit hic conuiuio suo: & illic cum eodem recumbemus, & illic cum eo semper epulabimur, & illic nobis redolebit vnguentum quod solus proditor dolebat effusum. Ergo impij non resurgunt in iudicio: hoc est in portionem eorum qui iudicium subituri sunt: nec peccatores resurgunt in consilio iustorum. Vides quia surgunt impij, & non surgunt in iudicio iustorum: quia peccatores etsi non resurgũt in consilio iustorum, resurgunt tamẽ in iudicio. Vnde videntur qui bene etediderunt, & fidem suam etiam operibus exe cuti sunt, ipsi non iudicari, sed surgere in consilio iustorum. Peccatores autem qui non possunt inter iustos surgere, surgent in iudicio. Habes duos ordines. Tertius supereſt impiorum, qui quoniam non crediderunt, iam iudicati sunt: & ideo non resurgunt in iudicium, sed ad pœnam. Dilexerunt enim magis tenebras quàm lucem. Et ideo iudicium eorum pœna est, & forte pœna tenebrarum. Et poterat quidem intelligi quòd ij qui mala opera habent, credentes tamen in Christum, volentes quidem recte viuere, sed victi illecebris peccatorum, dilexerunt plus tenebras quàm lucem. Id est, vtrumque dilexerunt, sed magis tenebras. Sed quia de illis præmisit qui non crediderunt: sic accipiendum puto, quòd dilexerunt tenebras, & non lucem. Lux enim Christus. Qui ergo non crediderunt luci, absurdum est vt lucem vel dilexisse credantur, quam nescierunt. Nescierunt enim, neque intellexerunt, in tenebris ambulant: sicut scriptum est. Sequitur: Quoniam nouit dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit.) Aduerte sensum. Non resurgunt impij in iudicio: quoniam nouit dominus viam iustorum. Vias eorum vtique nouit, quorum dirigit gressus. Sunt enim gressus hominum, qui à domino diriguntur. Diriguntur à domino & viæ viri. Has nouit dominus vias, quæ sunt rectæ: quæ ad illam viam tendunt dicentis: Ego sum via, veritas, & vita. Hæc bona est via. Tortuosa autem est via seculi. Non dignatur illam viam nosse. Illos agnoscit, qui sunt ipsius, qui operantur opera eius. Qui autem operantur iniquitatem, his dicit dominus: Discedite à me omnes operarij iniquitatis: non noui vos. Non per ignorantiam, sed per id quod indigni sint scientia dei, nesciuntur. Pulchre autem ait: Et iter impiorum peribit.) Separauit Latinus, vt iter diceret, & tanquam discreuit iter à via. Græcus autem in vtroque viam dixit. Non ocioſe tamen Latinus: quia & dominus, Ego sum via, dixit. Non dixit, Ego sum iter. Perire autem iter impiorum dixit, non impios. Seruat eorum substantiam: qui si conuertantur, solum iter impietatis amittent: quod nec ab initio fuerit, nec erit. Quod accidens igitur est, perit: quod substantiuum, manet. Pereunt autem ita impij, quomodo dicitur: Anima quæ peccat, ipsa morietur. vt peccati aculeo, non omni substantiæ suæ dissolutione moriantur.

Ioan.11.

Ibidem.5.

Psalm.81.

Ioan.14.

2.Tim.2.

Lucæ.13.

Ezech.18.

In psalmi trigesimiquinti enarrationem præfatio.

DIcturus Propheta in psalmo sequẽti quæ esset forma iusti, ante formam expressit iniusti. Neque enim possumus cognoscere quæ sit forma iustitiæ, nisi cognoscamus quæ sit iniquitatis effigies. Sunt enim sibi aduersæ atque contrariæ. Nãque in altera simplex habitudo naturæ, in altera fallax versutia nequitiæ. Alia virtutum imagines præfert, alia vitiorum commercia prætendit. Conuenire autem hunc ordinem & ipsa ratio docet: & si de contrariis sumenda sunt testimonia, ipsi doctores philosophiæ confessi sunt, dum sequuntur. Quis autem dubitet A longe anteriorem Dauid Platonis fuisse temporibus: quem non solum magister eius, sed nec aui quidem atauorum eius videre potuerunt: cum ille in principio regni fuerit Iudæorum (quod per innumera annorum curricula propagatum est) iste post tempora captiuitatis quibus regnum gentis eius iam fuerat dissolutum? Ergo ipse qui tenet in omnes seculares sapientiæ principatum, cum diceret non posse formam iustitiæ comprehendi, nisi ante discutiendam iniustitię seriem putauisset: exemplum attulit quòd ij qui velint aurum quærere, prius se luto oblinant. Aurum itaque iustitia, iniquitas lutum est. Quod à nostris quoque prius dictum esse non dubium est, cum scriptum sit: Vt lutum platearum delebo eos. Et vere lutum, quia eos inquinat qui sibi appropinquauerint. Fugiamus ergo iniustitiam, ne luteis sordibus inquinemur, atque in eius voraginem non pes noster exterior, sed (quod est grauius) mens nostra mergatur. Et philosophia quidem aurum se quęrere dicit, sed lutum versat, quæ diuinitatem quærit in statuis. sed vasa figuli virga confringet. Nos aurum quærimus quo corpora nostra mundemus, mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circunferentes: vt & vita Iesu Christi in corpore nostro manifestetur. Bonum aurum sanguis est Christi, diues ad precium, profluus ad lauandum omne peccatum. Ordinem diximus: titulum consideremus. In finem, inquit, seruo domini psalmꝰ Dauid.) In toto psalterij corpore solus hic titulus est quo psalmũ seruo domini se scripsisse testatur. Quis iste est seruus domini, videamus: quid psalmi series significet: cui dictus hic psalmus sit: audiamus ad quem loquatur. Domine, inquit, in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes. Iustitia tua sicut montes dei, iudicia tua abyssus multa. Cui hoc, nisi filio dei dicitur? Hæc enim non humanæ sed diuinę sunt potestatis. Sed quid sibi vult quòd seruo domini dici psalmũ hunc titulus declarauit, cum orationem Moysi hominis dei maluerit quàm serui domini in posteriore titulo nuncupare? Quod ergo consilium prophetæ fuerit, non intelligo, vel potius ipsius domini saluatoris, qui locutus est in propheta. Vere iudicia eius sicut abyssus multa, vt seruo honorificentiam reseruaret, sibi cõditionem seruitutis adscriberet. Videor mihi intelligere. Videor hausisse aliquid de gratia spiritali. Aduersus iniustitiam (vt diximus) psalmus hic scriptus est: & ideo plus grauatur iniustitia perfidorum, qui Christum Iesum dominum recipere noluerunt: cum ille propter ipsos susceperit seruitutem. Quid enim tam iniquum quàm ingratos fuisse tantis beneficiis: vt quibus ille salutem daret, hi sanguinem eius effunderent? Denique alibi cum de sua passione loqueretur, ad aceruandam Iudaicæ impietatis inuidiam sic ait: Ne auertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me. Pauper & dolens ego sum. Veni Paule, interpretare nobis qua ratione dominus cœli atque terrarum se pauperem dixerit, quæ sit ista paupertas: tu certe illum diuitem dixisti. Quomodo idem diues & pauper est? Audiamus testimoniũ Pauli. Scitis, inquit, gratiam domini nostri Iesu Christi: quia propter vos pauper factus est, cum diues esset, vt vos eius inopia ditaremini. Veni & tu Esaia, interpretare nobis quomodo se dolentẽ dixerit Christus, qui dolores vulnerũ sanare cõsueuit. Medicus venit, vt curaret ægrotos. Quid ipse habuit quod doleret? Audiamus etiã Esaiæ testimonium. Pro nobis, inquit, dolet: & nos existimauimus eũ esse in doloribus. Expressit medici affectũ: qui etiam si ipse nullũ vulnus habuit quod doleret, tamen compassus est vulneratis. Hoc igitur in psalmo dominus exprobrat Iudęis: Ego propter vos pauper, ego pro vobis dolens, & vos mihi manus impias intulistis, dicentes: Tollamus iustum quia inutilis est nobis. Iniiciamus lignum in panem eius. Bene panem dixit pro carne eius. Ille alimentum detulit: isti pro beneficio retulere supplicium. Non mirum ergo si esuriunt, qui sibi vitæ æternæ alimoniã denegarunt. Pulchre etiam duo ista iunxerunt, Iniiciamus lignum in panem eius. Nesciebãt quid loquerentur Iudæi, & mysterium loquebãtur. Paradisum nobis crux reddidit Christi. Hoc est, lignũ quod Adæ dominus demõstrauit dicens de ligno vitæ quod esset in medio paradisi, edendum: de ligno autem scientię boni & mali non edendum.

Psalm.17.

Psalm.35.

Psalm.68.

2.Corin.8.

Esaię.53.

Sapien.2.

Hier.11.

edendum. Errauit Adam, mandata non tenuit, interdictũ gu stauit. Per lignum cœpimus esurire: quia suum caro accepit alimentũ. Ideo dominus in Christo carnem iunxit & lignũ, vt fames antiqua cessaret, vitę gratia redderetur. Beatum lignũ domini, quod omniũ peccata crucifixit. Beata caro domini, quæ victum omnib' ministrauit. De paupertate igitur & dolore domini idonea (vt arbitror) sanctorũ protulimus

audit. testimonia, quorum alter vidit & dixit, alter est electus vt diceret. Ipsorum igitur qui probati sunt, de seruitute domini testimonia iterum proferamus, imò sua quę de se ipse locutus est in vtroq;. Audiamus ergo quid dicat. Sic dicit dominus:

Esa.49. Qui finxit me seruũ ex vtero sibi ad congregandum Iacob & Israel ad eum. Aduertimus ergo quòd propter cõgregationem populi formam susceperit seruitutis. Audis Iudæe, & pro gratia contumeliam refers: & hoc ad perfidiam deriuas, propter quod magis credere debuisti. Ad te vocandum venit, & cõuitiaris. Ex vtero seruum se dixit. Audi Ar

Ibidem. riane. Ex quo vtero? Paululum supra recurre. Ex vtero, inquit, matris meæ vocauit dominus nomen meum. Quod no

Esai.7. men eius sit audiamus, quo eum pater vocauit. Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius B Emmanuel: quod interpretatur nobiscum deus. Quod enim aliud nisi filius dei nomen est Christi? Accipe aliud. Dixerat

Matth.1. quidem & Gabriel ad Ioseph de Maria: Pariet filium. Accipe dei vocem. Et tu Bethleem Iudææ non es minima inter

Mich.5. principes Iuda. ex te enim exiet princeps qui regat populũ meum. Aduerte mysterium. Ex vtero virginis idem & seruus exiuit & dominus. Seruus ad operandũ, dominus ad imperandum, vt regnum deo in hominum mẽtibus radicaret. vtrinque vnus, non alter ex patre, alter ex virgine, sed idem qui ante secula ex patre, ipse postea carnem suscepit ex virgine. Ideo ergo & seruus vocatur, & dominus. Propter nos seruus, sed in vnitate diuinæ substantiæ deus ex deo, princeps ex principe, æqualis ex æquali. Neque enim degenerem genuit, in quo se ipse cõplacere memorauit. Magnum,

Esaiç.49. inquit, tibi est vocari puerum meum, vt statuas* tribus Iacob. Seruat vbique suæ vocabula dignitatis. Magnus deus, & magnus puer: nec in carne magnitudinis suæ nomen amit

Psal 144. tit, cuius magnitudinis nullus est finis. Meritóque securus, C

Philipp.2 cum in forma dei esset (vt Apostolus dicit) non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Hic est ergo æqualis quasi dei filius. Hic serui formam in carne susscepit, hic mortem gustauit: cuius magnitudo non habet fi-

Roma.10. nem: quia finis legis est Christus ad iustitiam omni credenti: vt in ipsum omnes credamus, hunc intimo adoremus affectu. Bona seruitus, quæ omnes liberos fecit. Bona seruitus, quæ nomen super omne nomen adquisiuit. Bona humilitas, quę fecit vt in nomine ei' omnes genu figãt cœlestiũ, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur quoniam dominus Iesus in gloria est dei patris. In hũc ergo finem dirigitur hic psalmus, vt & nos serui simus ad iustitiam, non superbi ad arrogantiam. Seruitutis enim stipendium, libertas est. Stipendium autem mortis, arrogantia est. Sed iam ipsam psalmi seriem adoriamur.

D

Psalmi trigesimiquinti enarratio.

DIxit iniustus vt delinquat sibi. Quid dixerit, non expressit: & ideo sic intelligendum arbitror, quia quicquid dicit iniustus, peccatũ est. Omnis enim iniustitia, peccatum: quoniam vbi organũ vitiosum, quomodo potest cantus non esse vitiosus? Degeneris materię decolor part' est. Quicquid ergo loquitur iniustus, iniquitas est, quæ in suum refertur authorem, sicut viperæ partus, qui primo suam scindit parentem, vt frequens sermo est. Sibi ergo delinquit. Nihil hac sentẽtia sublimius dictum arbitror. In illis qui sibi sapientiam seculi vindicarunt, nihil tale legi, nihil tale cognoui. Nec mirum, quandoquidem illi humano ingenio locuti sunt: hoc infudit spiritus dei, spiritus veritatis, quia iniust' sibi delinquat: sibi generet vulnera, se

Prouer.26. ipse confodiat. Nam sicut spinæ nascuntur in manu ebriosi, A vt scriptura asserit: ita & in iniusti sermone nascũtur quę cõpungant loquentem. Loquitur iniustus, & interior eius conscientia vulneratur: quia in omni sermone quẽ loquitur, non est fraudis immunis. Cui' enim grauior est pœna, quàm propria, cum pro omni sermone det pœnas? Serpens aliis infundit venenũ, iniustus sibi. In eum enim refunditur quicquid effuderit. Iniustus igitur & aliis inutilis, & sibi noxius. Iusti autem vita fructuosa aliis, sibi dulcis. Dicit enim Salomon:

Ibidem.9. Fili, si sapiens eris, tibi sapiens eris, & proximis. Si autem malus euaseris, solus hauries mala. Aduertimus ergo quia iustitia aliis est potius nata quàm sibi. Commune commodum, non suum expectat, & alienum bonum pro suo ducit emolumento. Beata & præclara iustitia, cuius bonũ omnibus profi cit. Ex vno plerũque proficiscitur, atq; ad omnes peruenit.

1.Reg.24. Iustus Dauid, qui parcebat inimico, & malebat innocentiam suam, quàm vitam tueri, ne malo publico vindicaretur, atq; appetendi principis in malis quoque causis aliis exemplum

Gene.4. ederet, cum ipse vindictam de insidiatore sumpsisset. Iustus Abel, qui de ouibus suis quas ei dominus dederat, primitias domino putauerit offerendas: & ideo plus placuit deo, quia moram non fecit, deuotionẽ probauit. Sed hoc impius ferre non potuit, iustitiæ præuaricator, radix iniquitatis: & ideo fratrẽ occidit, quia hostia eius deo magis quàm oblatio sua fuerat comprobata. Sed ille occisus deo loquebatur in voce sanguinis sui, hic vicus à facie domini repellebatur: & cum adhuc à domino pœna cessaret, torquebat eum suorum conscientia peccatorum. Latebat miser tremẽs & timens: & cum adhuc percussor deesset, ipsa sese iniusti vita cruciabat. Acceperat signum, ne eum aliquis occideret: non vt vitæ suauitate frueretur, sed ne mors auferet ęrumnam, vt percussorem suum coditie timendo pateretur. Meruerat quidem vt percussor inhiberetur: sed sine vlla intermissione ipse sibi sius carnifex erat, ipse percussor. Quæ pœna maior, quàm timere quod vitare non possis, nec quod timueris euadere? Vnde præclare Dauid exprimens conuentionem* grauissimam cõscientiæ peccatricis ait: Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & delictum meum coram me est semper. Offunditur enim nobis vltrix nostri imago peccati: nec quietum reum suum esse permittit, inferẽs miseram seruitutem: atq; in sua vincula trahit, vt enodare se non queat, quoniam volens ipse se vẽdidit, cui liberum erat delictorum æra non capere, & libertatem innocentię reseruare. Itaque dum oramus, peccatum offunditur. vbi somnus sensum corporis relaxauerit, peccatum recurrit. Sẽper nobis error noster tanquam malus exactor occurrit, vel tanquam improbus scẽne

Ioan.8. rator cõuenies debitorẽ. Vnde dominus ait: Qui facit peccatũ, seruus est peccati. Sed iustus nouit quẽadmodum peccatorum suorũ vincula dissoluat, nec expectat accusatorẽ, sed præuenit, vt confitendo suum alleuet omne delictũ: ne habeat quod aduersarius criminetur. Ideoq; scriptura tibi

Prou.18. dicit: Iustus in principio sermonis accusator est sui. Vocem enim eripit aduersario, & quasi dẽtes quosdam paratos ad prædã criminationis infestæ, peccatorum suorum cõfessione constringit. Dixit Iudas Iscariotes vt delinqueret sibi.

Matth.26. Quid dixit? Quem osculatus fuero, ipse est: tenete eum. Hoc dixit, & se ipse proprio ore egit in mortem. Quantos putamus in ipso fuisse tortores, vt sibi ipse tam grauis pœnę exactor incumberet, & semetipse laqueo strãgularet? Dixit

1.Para.21. iniustus vt delinquat sibi. Locutus est iustus, Ecce ego peccator: & grex iste quid fecit? Et remissum est omne peccatum. Dixit ergo iustus, & sibi profuit. Dixit Cain: Nunquid

Gene.4. ego custos sum fratris mei? Et sibi ipse mentitus est. Dixit

Actu.5. Ananias omne se vẽditi sui ruris precium pertulisse, & mentitus est sibi, qui potuit minus offerre sine fraude. Ideo-

Psalm.26. que præclare ait, Et mentita est iniquitas sibi. Sibi enim ante mentitur, qui in suum mentitur exitium. Sibi delinquit, qui sibi innocentiæ eripit suauitatem. Quis enim puritate & simplicitate pectoris dulcior fructus? Quis cibus suauior, quàm is quẽ animus bene sibi cõscij, & mens innocẽtis epulatur? At verò iniquitas velut quodam plumbeo talento (vt scriptura testificatur) conscientiã grauat. Meritóq; Da-

Zacha 5. Psalm.37. uid ait: Sicut onus graue grauatæ sunt super me. Et Salomó:

Prouer.10. Sicut vua acerba dentibus, & fumus oculis: ita iniquitas om-

*cõmotionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nibus vtentibus ea. Grauis pœna quæ cibum impedit, aſpectũ obducit, & (quod eſt amplius) oculis mentis internæ tenebroſam offundit caliginem, vt quod verũ eſt, videre non poſſit iniuſtus: ideoque delinquit ſibi, qui ſibi quæ preciosa ſunt eripit. Dicit ergo iniuſtus, vt delinquat ſibi. Iuſtus aũt loquitur vt & aliis & ſibi ꝓfit. Ille loquitur ad pernicię, hic loquitur ad ſalutem. De iuſtis enim & fidelibus dictum eſt:
Roma.10. Corde creditur ad iuſtitiam, ore confeſſio fit ad ſalutem. Illius lingua vulnerat: lingua autẽ prudẽtum ſanat. Vnde cum
1.Reg.24. expoſtularet Dauid cum rege Saul quòd oblitus beneficij, ſalutis ingratus eum perſequeretur ad mortem, à quo totiés iam videret ſe eſſe ſeruatum, & vitam eius appeteret qui vitam ſuam pro regis ſalute periculis obtuliſſet: ait ſibi fructũ non perire iuſtitiæ, qui inſidiatorẽ ſuum in manus ſuas à domino ſibi traditũ non peremiſſet. Ab iniuſtis iniquitas prodiuit, venenum à ſerpentibus effuſum eſt, venenum & iniquitatis arma perierunt. Ideo ſcriptum eſt: Dixit iniuſtus vt
Eſaiæ.14. delinquat ſibi.) Quid dixit? Ponã thronũ meum ſuper nubes, & ero ſimilis altiſſimo. Effectum non habent verba, ſed peccatum habent. Inanis quidem põpa iactantiæ, ſed ſuperbiæ ſpiritu criminoſus non timet conuitio maieſtatem violare diuinam. Etenim ſi vllus dei timor eius ineſſet affectui, non in conſpectu dei plena doli gerenda ſibi auſu temerario credidiſſet, quaſi deus non poſſit occulta cognoſcere, qui ſcrutator eſt internorum. Spectat omnia deus: nihil eſt quod eum prætereat: nemo qui fallat: cui omnia præſentia quæ futura ſunt, & manifeſta quæ latent. Etenim ſi ſol iſte mundanus clauſis plerũque domiciliorum habitaculis ſuum lumen interſerit: quanto magis deus ſummus, æternus, etiam ſecreta penetralia mentis humanæ, atque omne angelorum conſilium ſcientia ſua ſcrutatur & præuenit? Quid ergo aliud agit iniuſtus, niſi vt iniquitatem ſibi quærat & odium? Sic enim
Pſal.13. ſcriptum eſt: Non eſt timor dei ante oculos eius: quoniam
Matth.6. doloſe egit in conſpectu eius, vt inueniret iniquitatem ſuam & odium.) Quid eſt inueniret? Omnis enim qui quærit, inuenit. Ergo & malum quæritur, vt inueniatur. Sed quemadmodum laudabilis eſt ille qui bonum quod quæſiuit inuenit, ita inueniabilis qui laborauit vt malum quod quæſierat inueniret. Bonis enim rebus, non flagitiis atque criminibus laborem noſtrum nos oportet impendere. Quid igitur niſi ſummæ ſtultitiæ atque demẽtiæ eſt, odium quærere, iniquitatem malis artibus inuenire, quam bonus nemo quæſiuit? Quomodo igitur improbi iniquitatem ſuam & odium quę-rant, cõſideremus. Nempe Herodias erat Tetrarchæ Philippi legitimo nexa coniugio, regię abundans opibus poteſtatis: quæ Herodem Romam aduſque tendentẽ quaſi germanum mariti, hoſpitij & affinitatis iure ſuſcepit: cum quo depecta ſuam copulam, non multo poſt relicto viro conſortij ſui iura mutauit. Nónne ea quæſiuit iniquitatẽ & odium, quæ coniugium deſeruit, vt inueniret adulterium? Et quia ſanctus Baptiſta nuptias illicitas conſtanter increpauit, di-
Marc 6. cens Herodi: Non licet tibi eam vxorem habere, quæ maritum contra legem reliquit, & fratri mariti quaſi ex lege conuenit: commota eſt adultera, vt eum vellet occidere. Sed cognito quòd Herodem ad necem iuſti non facile poſſet inflectere, excogitauit qua via iſtud efficeret. Natalis erat Herodis, quem luxu nimio (vt pleriſque regibus mos eſt) celebrare conſueuerat. Adornauit filiam, vt in conuiuio regis pignus regale ſaltaret. Et cũ placuiſſet Herodi, quod diſplicere debuit patruo: obtulit ei, vt quod vellet præmium pro ſaltationis opprobrio poſtularet. Matrẽ illa conſuluit: cuius impulſu caput Baptiſtæ popoſcit. Victus Herodes, quia ſacramento ſe conſtrinxerat daturum quicquid neptis propria petiſſet, iuſſit occidi Ioannem, & caput eius afferri. Quod allatum puellæ dedit, & illa matri ſuæ pertulit. Verum eſt ergo quòd iniquitas & odium requirantur: quandoquidem ea mulier quod facili petitione impetrare non poterat, prauis artibus excogitatæ fraudis elicuit. Quid de Iuda proditore loquar? qui quæſiuit auaritiam, & inue-
Matth.26. nit ſacrilegium, dicens: Quid mihi dabitis, & ego eum vobis tradam? Nec expletus pauperum ſpoliis, ad plenitudinem criminum grauiſſimorum crimina ſerendo peruenit,
Ibidem. pia miſcens charitatis ſacramenta flagitiis cum diceret: Quẽ

A oſculatus fuero, ipſe eſt: tenete eum. vt vere de eo dictum dubitari non queat, Verba oris eius iniquitas & dolus.) Oſcula labiis ferebat, offundebat venena pectoribus. Meditabatur acerba ſupplicia, gratiæ pignus afferebat. Bene de eo propheta addi fecit: Noluit intelligere vt bene ageret.) Non ergo per naturam deliquit, ſed per voluntatem. Denique apoſtolus erat, audiebat quotidie diuina mandata, diſcebat cœleſte myſterium. Potuit intelligere vt bene ageret, ſi voluiſſet. Videbat ſanari paralyticos, cæcis refundi lumen, mortuos reſuſcitari: non debuit intelligere quòd deus eſſet qui talia poſſet operari? Sed intelligere noluit: quia auarus homo & pecuniæ intentus à cognitione diuinitatis vigorem ſuæ mentis auertit. Vnuſquiſque enim qui ſe flagitiis ingurgitauerit, non vult intelligere quæ cœleſtium mandatorum ſunt, ne reuocetur à vitiis: Vide illum fugientem in-
Eccli.23. telligere, qui ait: Tenebræ operiunt me, & circundant parietes: quis ſcit an videat dominus? Non vult enim quærere & inuenire quòd deus omnia videat atq; cognoſcat: ne me-
3.Reg.21. tu retrahatur à crimine. Vide regem Achab petentem à Na-
B butha vineam eius. cognoſce reſpondentem illum: Abſit vt cedam hæreditatem patrum meorum. Non debuit intelligere quòd iuſta referebat? Sed noluit intelligere vt bene ageret, & aliena non quæreret. Non debuit intelligere quòd verò Helias deo ſeruiebat, cũ videret in verbo Heliæ clauſum cœlum tribus annis & tribus menſibus, & ad preces eius pluuias eſſe dimiſſas, vt arida omnia rigarentur? Sed noluit intelligere, ne perfidiam condẽnaret, ſequeretur fidem. Quinetiam iniquitatẽ meditatus eſt in cubili ſuo.) vbi verum quęrere debuiſſet. In cubilibus enim compungere nos debent noſtra peccata: non ipſis delinquenda committi, di-
Pſal.4. cente Propheta: Quæ dicitis in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris cõpungimini. Adſtitit, inquit, omni viæ nõ bonę: malitiam autem odio non habuit.) Non immerito iniuſta meditatur, qui & in via erroris aſſiſtit, & malitiam diligit, quam odiſſe deberet. Plus dixit, adſtitit, quaſi iamdudum in via nequitiæ diuturna ſtatione permaneat. Ille enim beatus, qui in via peccatorum non ſtetit: non iis qui in ea ſtare non
C deſinat. Et ideo prima præcepta ſunt ſancti propheræ Dauid, impietatẽ fugere, in peccato non ſtare, in lege meditari: vt intelligas quæ bona ſunt, & iuſta atque iniuſta ſecernas. In omnibus igitur radix eſt ſpectanda gignẽdis, ne eam inutilis ab exordio ſuccus inficiat: grauioráque multo ſunt animorum vitia quàm virgultorum. Cauendum ergo præ cęteris ne humano ingenio malitiæ vſus inoleſcat, atque om-
Matth.7. nis ętas ſecutura degeneret. Arbor enim mala fructus malos facit. Nam ſi plerunq; quod nolumus hoc agimus, & vitare nõ poſſumus: & quod odio habemus, hoc facimus victi quadam aut delectatiõe flagitij, aut obreptione peccati: quomodo poſſumus vitare quod amamus? Adſtringimur & inuiti: quomodo poſſumus voluntarij non teneri? Vix ſe exſoluit Paulus erroribus cotidiana decertatione luctando, vt vinculis captiuitatis exutus, per Chriſti gratiam ſeruaretur: & tu putas quòd adſiſtendo delictis poſſis ad cœleſtiũ repromiſſionum merita peruenire? Luctando corona quæritur, non reluctando. Studio non refragio comparatur. Certantibus
D quoque diuinæ miſericordiæ ſuffragia poſtulanda ſunt, vt corona iuſtitię pro laborum meritis deferatur. Deniq; quid ſequatur conſideremus. Domine, inquit, in cœlo miſericordia tua, & veritas tua vſq; ad nubes. Iuſtitia tua ſicut montes dei, iũdicia tua ſicut abyſſus multa.) Nónne hunc locũ ſecutus eſt Paulus, vt diceret: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hui⁹? Gratia dei per Ieſum Chriſtum
Roma.7. dominum noſtrum. Vbi enim mens humana turbatur, & certaminum dura atque aſpera nos fatigant, domini auxilium poſtulandum eſt. Ideóque conuerſus ad dominum, ipſum inuocat & implorat, vt laborantibus adiutor aſſiſtat. Miſericordia ergo petenda de cœlo eſt, & veritas dei ex prophetarum oraculis colligenda, qui quaſi nubes myſteria diui-
Pſal.17. næ cognitionis obtexunt. Poſuit enim tenebras deus latibulum ſuum: vt primo pluuiam myſticæ fertilitatis accipias, & tunc infuſus rore cœleſti fulgorem referatæ lucis agnoſcas,
Ioan.1. vt poſſis dicere: Ex plenitudine eius accepimus. Quis enim poteſt ſecreta dei facile comprehendere, cuius iuſtitia ſicut

Universidad de Deusto

cut montes dei? Vel (ſicut Aquila poſuit) vt montes validi. A
eò quòd validæ virtutis plena præcepta ſint. Vnde & Apo-
Rom.11. ſtolus videns eſſe ſublimia quæ audiuit, dicit: O altitudo di-
uitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei: quàm inſcrutabilia ſunt iu
dicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Quis enī cognouit ſen-
ſum domini? aut quis conſiliarius eius fuit? Altitudinem ita-
que diuitiarum ſapientiæ retulit ad altitudinem montium.
Audi quorum montium. Ipſe enim dei filius mons magnus
Eſaiæ.40. eſt: & ideo aſcende in hunc montem qui euangelizas Siō, vt
ſtes radicatus & plantatus in Chriſto. Eſt & mons quaſi ſa-
pientia dei, eſt mons quaſi iuſtitia, eſt mons quaſi ſciētia dei,
eſt mons quaſi ſanctificatio, eſt mons quaſi redemptio, eſt
mons quaſi reſurrectio. Demōſtrauit nobis hos montes ſcri
1.Corin.2. ptura, quæ dixit: In ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui
factus eſt ſapientia nobis à deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, &
redēptio. Vel quia angelis angelus factus eſt dei filius, pro-
phetis propheta: cuius iudicia ſicut abyſſus multa. Audi: A- B
Pſalm.41. byſſus abyſſum inuocat in voce cataractarum tuarum. Id
eſt, ſcriptura veteris teſtamenti, noui aduocat ſeriem teſta-
menti, ad conſummationem ſanctificationis, & plenitudinē
gratiæ, ſonitu quodam atque profluuio redundantiæ ſpirita-
lis. Homines, inquit, & iumenta ſaluos facies domine: ſicut
multiplicaſti miſericordiam tuam deus. Filij autem hominū
in protectione alarum tuarum ſperabunt. Inebriabuntur ab
vbertate domus tuę: & torrētē voluptatis tuę potabis eos.)
Quid eſt, homines & iumenta? Rationabiles vtique, & irra-
tionabiles. Rationabilibus iudicia, irrationabilibus miſeri-
cordia. Alij reguntur, alij nutriuntur. Idcoque addidit: Filij
autem hominum in protectione alarum tuarum ſperabunt.
Id eſt, non generatio viperarum, ſed filij hominum, qui ad
imaginem & ſimilitudinem dei viuunt, non in paſcuis ſed in
conuiuiis collocantur. Alij enim in loco paſcuorū, alij in pri-
uilegio ſacramentorum. Imperfectis ſuccus lactis, perfectis
Pſal. 22. menſa refectionis, de qua dixit: Paraſti in cōſpectu meo mē-
ſam. In qua panis viuus, id eſt, verbū dei: in qua oleū ſancti-
ficationis, quo impīguatur caput iuſti, & ſenſus firmatur in-
terior, vt aboleatur oleum peccatoris: in qua etiam poculum C
illud inebriās quàm præclarum, vel quàm validum. κράτιστον
enim dixit Græcus, vel potens, vel forte, vel validum. Vali-
dum enim, quo abluuntur flagitia vel delentur. Bona ergo
ebrietas poculi ſalutaris. Sed eſt alia ebrietas de redundantia
ſcripturarum. Eſt & alia ebrietas per infuſionē ſpiritus ſan-
Actor.2. cti. Deniq; illi qui diuerſis linguis in Apoſtolorum actibus
loquebantur, muſto pleni audientibus videbantur. Domus
ergo eccleſia eſt, vbertas domus redundantia gratiarū. Tor
rens voluptatis, ſpiritus ſanctus. Nec te nomen aut mos tor-
rentis offēdat, quòd aliquando aridior aut exilior ſit, vt cu-
ius ſoleant fluenta ceſſare. Ceſſauit & hic noſter, ceſſauit a-
liquando torrens profluuij ſpiritalis in populo Iudæorum.
Quid dicā torrens ceſſauit? cum mare ceſſauerit, ſicut lectio
hodierna nos docuit, dicente deo: Ecce ego increpatione
mea deſolabo mare, & arefient piſces eorum. vtique Iudęo-
rum, ſuæ ariditate perfidiæ, vt enatare non poſſint. Ceſſauit
ergo torrēs propter ſynagogæ ſacrilegia: quia erat illa plebs
fide arida, ſterilis operibus, captiua peccatis. Quid enim flue D
ret, non bibentibus, vel contaminantibus ſacros meatus, cū
ipſum fontem necarint? Bonus torrens, qui illis ceſſauit, vt
*cupiditatis Cant.4. nobis abundaret, & ſitim humanæ captiuitatis * auerteret,
ſicut torrēs in Auſtro. Vnde & ſcriptura dicit: Surge Aqui-
lo, & veni Auſter. qui arbuſculas Paradiſi perflare cōſueuit.
Diximus ſenſum: etiam elocutionem conſideremus, cur tor
rentem voluptatis dixerit potabis eos, & non torrēte, quaſi
de torrēte: niſi quia auiditatem bibentiū voluit exprimere,
Pſalm.35. quaſi torrentem ipſum vellēt ebibere ſi poſſent? Hic eſt ſor
Gene.2. ſitan torrens voluptatis quem in Geneſi legimus, fontē qui
abluit Paradiſum, & diuiditur in quatuor flumina, quæ cir-
cuneunt totam terram. Ex hoc enim fonte virtutes profluūt
ſpiritales, prudentia, temperantia, fortitudo, iuſtitia. Bonus
fons, gratiæ & ſplendoris eiuſdem atque naturæ cuius & il-
Pſal.45. lud flumen de quo in poſterioribus dicitur: Fluminis impe-
tus lætificat ciuitatem dei. Aptiſſime itaq; ſubſtituit, Quo-
niam apud te eſt fōs vitæ: & in lumine tuo videbimus lumē.
Prætende miſericordiam tuam ſcientibus te, & iuſtitiā tuā
iis qui recto ſunt corde.) Etenim poſt cōmemorationē cœ-
leſtium beneficiorum, iure gratiæ reſeruntur auctori domi-
no noſtro Ieſu Chriſto, qui fons vitæ irriguus æternę deſcē
dit in terras, vt ariditatem noſtri pectoris irrigaret, idē ſplē-
dor gloriæ dei patris, & imago ſubſtantiæ eius: & ideo in lu
mine eius vero, quod illuminat omnem hominem veniente Ioan.1.
in hunc mundum, videbimus, inquit, patrem: quia deus lux
eſt. Rectè etiam dicitur, In lumine tuo videbimus lumē: ſe-
cundum illud: Qui me videt, videt & patrem. Apud te ergo Ioan.14.
fons vitæ, prēſentem videbimus patrem. Sicut enim tu apud
patrem eras in principio deus verbū, ita apud te ſemper eſt
pater, qui in te eſt. Eſt enim apud ipſum, in quo eſt. Prophe-
tatur autem aduentus domini ſaluatoris, qui venturus in ter
ram diceret: Ego & pater vnum ſumus. Id eſt, vnum ſumus Ioan.10.
lumen, ſicut vnum nomen. Per luminis & nominis vnitatem
ambo vnum ſumus, imò trinitas vnum in vnitate ſubſtātiæ,
ſed diſtinctione vniuſcuiuſque perſonæ. Trinitas diſtin-
ctionem ſignificat perſonarum, vnitas poteſtatem. Poteſt &
ad patrē dici, Quoniam apud te eſt fons vitæ, id eſt, ex quo
vita proceſſit, quod erat verbum, & ſemper erat, ideo, quia
apud te erat. Omnia per ipſum & in ipſo facta ſunt: & ipſe
eſt vita vniuerſorum: & ipſe te nobis manifeſtauit, vt corda
hominum ad cognitionem tuæ maieſtatis illuminentur. Prę-
tende ergo miſericordiam tuam ſcientibus te. Prærogatiua
prętenditur, vt mereantur miſericordiam quibus cognitio-
nis tuæ meritum ſuffragatur. Denique in poſterioribus etiā
vilioribus perſonis ſtudium ſciētiæ agnoſcimus ſuffragatū,
dicente domino: Memor ero Rhaab & Babylonis ſciētibus Pſalm.86.
me. Id eſt meretricis illius Rhaab, & confuſionis illius me-
mor ero apud ſcientes me, vel inter ipſos: quia meretrix illa
me agnouit, quem populus non agnouit. Inter illos ergo qui
me ſcierunt, commemorabitur Rhaab, vt dignū fidei præ-
mium adipiſcatur. Vnde & in euāgelio dictum aduertimus:
Meretrices & publicani præcedent vos in regno cœlorum. Matth.21.
Sed quia inualidi ſumus ad exequendum, licet deuoti ad cre
dendum: tu prætende miſericordiam tuam in te credētibus,
quo deuotioni & fidei facta quoque noſtra conueniant: nec
ſtudium mentis noſtræ deſtituat corporis huius infirmitas,
ſed in ipſis tētationibus & infirmitatibus gloriemur: in qui-
bus gloriabatur apoſtolus dicens, Libētiſſime itaque magis 2.Corinth.
gloriabor in infirmitatibus: vt prætendat in me virtus Chri
ſti. Pulcherrime itaque addidit: Non veniat mihi pes ſuper-
biæ, & manus peccatorum non moueat me. Ibi ceciderunt
qui operātur iniquitatem: expulſi ſunt, nec potuerūt ſtare.)
Superius quidam accipiunt, torrentem voluptatis tuę, in tē-
tationibus fortitudinem, ſicut eſt martyrum, in quibus pla-
cuit deo exhibere ſibi ſuauis & grati certaminis voluptatē.
Etenim ſi hyemes pro tētationibus accipiuntur, vnde & o-
randū dominus admonet ne fiat fuga noſtra hyeme aut ſab- Matth.24.
bato, hoc eſt, vel in tentatione, vel ocio: hyeme autem cre-
ſcit torrens, & adimpletur atque intumeſcit: torrens vtique
pro grauiore tētatione poteſt accīpi, quæ eſt in perſecutio-
nibus. Et ideo bene torrens voluptatis dicitur: quia vbi ſu-
perabundauit peccatū perſecutionis, ſuperabundauit & gra
tia confeſſionis. Vide virtutē propheticæ diſtinctionis. Pri-
mo iniuſtū expoſuit, qui vel in corde ſuo vel in ſermone di
cit vt ſibi delinquat, vel in ſe delinquat. Habet enim Græ-
cus codex ἑαυτῷ: id eſt, in ſeipſo: ſed non omnes. Et fortè
ideo, quia inſipiens in corde ſuo dixit, Quia nō eſt deus. Ne Pſal.13.
fortè & iniuſtus intra ſe dicat, & intra ſe delinquat: licet deū
palam negare, dementis ſit: iniuſtitiam autem plerique pro
laude profitentur. Rapere enim, nocere etiam iis qui nō læ-
ſerint, circunuenire, plerique ſibi exiſtimant glorioſum. Er-
go primo iniuſti vitam expoſuit, poſtea ſacramentum diui-
næ cognitionis adiunxit, vt timentes deum, iniquitatem &
iniuſtitiam declinemus. Precem addidit, vt ab iniuſtorū con
ſortio iuſtos ſuos liberare dignetur: vt in iis quoque qui mū
do ſunt corde, iuſtitia diuina prætēdat quaſi ſpeculatrix pia,
ne nobis peccatorum velut oſtium incurſus obrepat, & ca-
piat dormientes. Ideo vigilandum eſt, ſemper caſtra domi-
ni munięda ſunt: quia nocte aduenit inimicus & aduerſari⁹,
quando ſomno ſenſus tenetur, cibo corpus diſtēditur. Orā-
dum vt iuſtitia dei prætendat in nobis, quę in infirmitate po
ſitos

Universidad de Deusto
Biblioteca

sitos faciat fortiores, vt possit vnusquisque nostrum dicere: 2. Corin.12. Cum infirmor, tunc potens sum. Deinde etiam specialiter pro se orat: vt nos doceat quemadmodum orare debeamus ad dominum. Non veniat, inquit, mihi pes superbiæ,) Id est, non in superbiam incidam. Denique & alibi meminit sui dicens: Psal.130. Si nō ambulaui in magnis. Hic orauit, ibi impleuit. Nō implesset, nisi orasset. Cauenda superba, quæ etiam in prosperis supplantat. Denique grauius Adam in Paradiso cecidit, quàm si cecidisset in terra. De altissimis cadere, præcipitiū est: in planis, lapsus vocatur. Ideo pes errat superbi, quia caput non tenet. Oculi enim sapientis in capite eius. Nō mirum ergo si errat vestigium, vbi oculus nō habetur. Præcedat oculus, vt pes sequatur. Quomodo enim in tenebris viator incedat? Cito pes * offendit in nocte, si quasi quidā mundi oculus viam Luna non monstret. Et tu in nocte es seculi: monstret tibi ecclesia viam: ex alto te iustitiæ sol illuminet, vt lapsum timere non possis. Et quia pedem dixerat superbiæ, addidit: Et manus peccatorum non moueat me. Etenim sicut sancti membra sunt Christi, ita impij membra sunt diaboli. Manus peccatorum non moueat me. Id est, actus eorū qui peccant, non me de iustitiæ statione dimoueant. Plerūque enim dum videmus peccatores prosperis abundare successibus, nutamus affectu, & quasi quadam peccatorum manu de radice virtutis auellimur. Cauendum ergo ne quos in domo dei manus diuina plantauit, manus aduersa supplātet. Pulchre tamen hoc dicit qui à persecutoribus verberatur. Qui autem mouentur de radice sua, qua iam Christo inhęserant, cadunt. Vnde addidit: Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatē. Quid est ibi? Vtrum vbi est superbia, vbi est manus peccatorum? An vbi stabant, vbi erant ante plantati, ibi ceciderunt? An in vicino, an in continenti, quasi in ipso tempore, in ipso loco? Et videtur ambiguū. Sed alibi docemur Psalm.47. quid sit ibi, vbi dicitur: Ibi dolores sicut parturiētis. Bonus dolor ei cui partus est fidei, quo Christus in ecclesia formatur & nascitur. Et alibi dicit: Psalm.86. Memor ero Rhaab & Babylonis scientibus me. Etenim alienigenæ & Tyrus & populus Aethiopum hi fuerunt ibi. Id est, vbi scientes me, vbi fundamenta in mōtibus sanctis, ibi & alienigenæ: quia & ipsi in me putauerunt esse credendum. Ibi ergo ceciderunt, vbi magis stare debuerunt: quia & in paradiso cecidit Adā, & Christus in ruinam venit & in resurrectionem: vt ruina sit perfidorū, Luca.2. iustorum autē & fidelium resurrectio. Deniq; expulsi sunt, quia iniusti viri in loco sancto stare non poterant, Vnde & 1. Corin.10. apostolus dixit: Et tu qui stas, vide ne cadas. Et vtique ei dixit qui non corpore, sed fide stabat. Possumus & in futurum Matt.13. intelligere ibi, vt est, Ibi erit fletus, & stridor dentiū. &, Nudus ibi pergam. Quā breuis in exitu & quanta cōclusio. Nō sim, inquit, superbus, vt peccē: nō peccē, ne mouear: nō mouear, ne cadam: non cadam, ne expellar, sicut Adam de Paradiso expulsus est, quia in ipso pes superbiæ stare non potuit. Nescit stare superbia: & si ceciderit, non nouit resurgere. Et ideo pulchre iste & in superioribus locutus est de su- Psal.19. perbis: Hi in curribus, & hi in equis: nos autē in nomine dei nostri magnificabimur. Hoc enim stabile, illud infidum. Et subiecit: Ipsi obligati sunt, & ceciderūt: nos vero surreximus, Michęæ. 7. & erecti sumus. Et in libro Michęæ prophetæ scriptum est: Noli super me gaudere inimica mea, quia cecidi: sed resurgam. Cecidimus enim in hoc mūdo: sed in Christo resurreximus. Cui est honor, gloria, virtus, perpetuitas & à seculis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

In Psalmi xxxvj. enarrationem præfatio.

OMnis scriptura diuina, vel naturalis, vel mystica, vel moralis est. Naturalis in Genesi, in qua exprimitur quomodo facta sunt cœlum, mare, terra, & quemadmodum mundus iste sit constitutus. Mystica in Leuitico, in quo comprehenditur sacerdotale mysterium. Moralis in Deuteronomio, in quo secundū legis præceptum vita humana formatur. Vnde & Salomonis tres libri ex plurimis videntur electi: Ecclesiastes de naturalibus, Cātica canticorum de mysticis, Prouerbia de moralibus. Sed quia omnium psalmorum corpus vnum est, idcirco nihil in his diuisum est atque distinctum, sed prout se obtulit ratio, nulla intermissa doctrinæ istiusmodi disciplina est. Nanque & naturalem euidentissime comprehendit dicendo de angelis atque virtutibus, sole & luna, & stellis, & lumine cœli cœlorum, & aqua quæ super cœlos est: Quia ipse dixit, Psalm.32. & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Statuit ea in seculum seculi, præceptum posuit, & non præteribit. Et de mysticis locutus est cum de occultis, & sacræ vnctionis vnguēto, & de consummatione scripserit tabernaculi. Quorū multiplex gratia: quam multifariam & multis modis locutus est Hebr.1. dominus in prophetis. Nam & venturum profatus est dei filium principem sacerdotum, & passurū esse pro nobis, & sanguine suo mundaturum nostra peccata, tituli pro torcularibus declararunt: & resurrecturū psalmus resurrectionis expressit, & alius postea titulus indicauit, in quo terra eius est restituta, commutationem quoq; vniuersorum futurā fidei sacramētis. Et de moralibus plura contexuit, diuersāq; virtutum genera demonstrauit: & dedit præcepta viuendi, quibus vlcera nostrorum sanauit errorum: moresque renouauit humanos, atque intimos mutauit affectus: sicut docet psalmus tricesimus tertius, quem etiā Petrus sanctus in epistola sua tanq̄ medicamentum nostris pectoribus affixit: atq; iste qui nobis hodierna lectione propositus est. Nam isti præ cæteris ethici reperiūtur: sed iste diffusior, qui tricesimus sextus inscribitur. Nam etsi ille prædulcis & lucidus est, iste tamen dulcior: * quoniam ille me docuit cohibere linguam à malo: * alias, iste tamen multo magis. iste desinere ab ira, indignationem relinquere. Ille præcepit sine dolo loqui: iste instituit esse mansuetū, qui præmia mansuetudinis demonstrauit. Quæ maiora fomenta sunt cordis humani, quàm mansuetudo atque simplicitas: quibus & dolor omnis acceptæ leuatur iniuriæ, & labes criminis omnis excluditur? Ad hæc igitur manum medicamenta mittamus, vt vulnera nostra curem*: ne si velim* dicere quòd alios curare possimus, dicatur nobis, Medice cura teipsum. Ergo Lucæ.4. quod etiā nō medicis, sed vulgo quoq; solet esse commune, vt medicinam pauci profiteantur, plurimi tamen remedia eius aliqua scire se dicant, vel quod medicorum pueri faciūt, nos quoque alieno medicamento remediū indigentibus deferamus. Diues magistrum adhibeat, pauper ministrū. Qui perfecti altitudinem capit, sumat ex ipso: qui planiora desiderat, in valle pascatur, vt paruulus. Qui fluuium metuit, de riuulo bibat: & qui profundum pauet, ad littus enatet. Pulchre autem sanctus Dauid in superiore psalmo iniusti vitā describit, hic iusti. Ibi iniustus exponitur, hic iustus instituitur. Ille sibi delinquit, hic tollit etiam aliena peccata. Et ideo quod primum medicamentū sit iustitiæ, cōsideremus.

Psalmi xxxvj. enarratio.

NOli, inquit, malignari inter malignantes: neque æmulatus fueris faciētes iniquitatem.) Primū discamus quid sit æmulari: licet minor vis sermonis huius sit in Latino quàm in Græco. Nam & in bono æmulationem legimus, & in malo. Denique apostolus dicit: Bonum est æmulari in bono semper. Et supra ipse dixit: Gala.4. Aemulantur vos non bene: sed excludere vos volunt, vt illos æmulemini. Et iterum ipse ait: Aemulamini meliora cha- Ibidem. 1. Corin.12. rismata. Et ad Romanos habes: Dico ergo, nunquid sic offē- Roma.11. derunt vt caderent? Absit: Sed illorum delictum salus est gētibus: vt illos æmulentur. Et infra: Vobis enim dico gētibus: Quamdiu ego sum gentium apostolus, ministerium meum illustrabo, si quo modo æmuler carnem meam, & saluos faciam aliquos ex ipsis. Hoc est, afficiam carnem meam. Denique παραζηλόω Græcus habet. Nam & hic μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις, habet: μὴ δὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν. Hoc est, noli malignos in æmulationem excitare: quoniam illi non de bono, sed de malo certant. Quid est in æmulationem excitare? Exemplo si possumus aperiamus. Intemperātes mulieres quædam sunt, quæ aliorum coniugum corda solicitant: quos cum consuetudini suæ probróq; subdiderint: non contentæ erroris sui habere secretum, studeant corā iugalibus eorum suum iactare flagitium, vt eas in zelum sui excitent & inflamment, triumphum quendā de dolore probarum mentium & commotione captātes. Quæ æmulatione fœminea thori proprij contumeliam non ferētes, soluūt complaciti vincula coniugij, aut cotidiana rixa * decertant. * vita. Fitq; ex æmulatione discordia, ex dissensione dissidiū, quo domus

Universidad de Deusto
Biblioteca

domus tota turbetur. Exemplo igitur proternæ mulieris co A
gnosce qui legis, partes esse nequissimę detestabilisque ver-
sutiæ, improba * æmulatione alterius animum commouere:
* in praua æmulationem. aliúdque esse zelum, aliud parazelum. Hęc est enim praua ę-
mulatio, quæ bonorum subintrat affectum: qua etiã Iudæus
errauit: qui a vero bono euangelicæ disciplinæ, deuia legis
æmulatione deflexit: sicut de se apostolus ait quòd secundũ
Philip.3. æmulationem legis persequebatur ecclesiam Christi. Ergo
quamuis deus noster ingratis Iudæorum offenderetur fre-
quenter affectibus & querelis, tamen assumptum semel & e-
lectum sibi populũ minimè relinquebat: sed synagoga vt me-
retrix procax irritare eum cœpit in æmulationis amaritudi-
nem, prævaricationis se miscendo sacrilegiis. Denique dixit
Exodi.32. ad sacerdotem Aaron: Fac nobis deos quos adoremus. & vi
tuli caput adorare cœperunt. Vnde per canticum magnum
Deute.32. Moysi dominus in ore ipsius resultauit dicens: Ipsi excita-
uerunt me in æmulationem in nõ deo: irritauerunt me in si-
mulacris suis. Ego autem excitabo eos in æmulationẽ in nõ
gente: in natione insipiẽte irritabo eos. Quomodo dominus B
condemnauit synagogam propter meretricios mores, quo
ipsorum in eos versutiam retorqueret, vt suo afficerẽtur in-
genio, qui dominum deum suum à quo assumpti fuerãt, grau-
ibus sacrilegiis refutarunt, deos sibi quos colerent eligen-
tes: assumens econtrario sibi ecclesiam de prophanis: quos
prælatos sibi sine lege, sine gratia, Iudæorum populus inge-
misceret: atque eo amplius in æmulationem illorum exci-
taretur affectus, quo viliorum facta esset electio. Nam ante
quo afficeretur ille populus non habebat, cum solum se à do
mino consideraret electũ. Vbi vero aduertit adscitam ex na
tionibus conuenam plebẽ, quæ sibi legem domini, prophe-
tarum oracula, testamentum nouum, deum vindicaret: tunc
demum excruciari nimio cœpit affectu, posteaquàm se repu
diatum esse cognouit. Denique si videat gentilium cęremo-
nias, non mouetur: Si audiat profectum ecclesiæ, misera tor-
quetur inuidia. Completur ergo in Iudæa, Ego in æmulatio-
nem eos excitabo in non gente. Accedit ad cruciatus gra-
uioris ærumnam, quòd ex gentibus peccatores sibi vidẽtur C
esse prælati, qui ne gentis quidem alicuius venationis nomẽ
attollant. Nam omnis congregatio cuiusque regionis nomẽ
sibi vindicare consueuit, vt Aegyptij, Aethiopes, Syri, Iu-
dæi, Arabes, prouinciæ suæ terrarúmque suarum vocabulũ
præferunt. Nos de diuersis populis congregati, vocabulum
nobis vnius gentis non possumus vsurpare: & ideo quia no-
men non habebamus in terris, de cœlo accepimus, vt Chri-
sti populus diceremur. Sed hoc gentilis stultitiam putat, Iu-
dæus opprobrium. Verum est ergo quod scriptum est, quia
vltus est deus propriam contumeliam, ecclesiam sibi nõ ex
gente quærendo, & eam ex gente insipiente vetusto illi atq;
1.Corin.1. regali populo præferendo. Quæ sit gens insipiens quæ præ-
lata sit, audi dicentem: Quoniam stulta mundi elegit deus,
Ibidem.3. vt confundat sapientes. Et iterum: Si quis videtur inter vos
sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiẽs. Reddidit
ergo nõ intulit dominus æmulationis communionẽ: vt esset
non in forma imitationis, sed in pœna iniquitatis. Denique
Latinus interpres volens distinctionem facere inter æmu-
1.Corin.11. lationem virtutis, & æmulationem offensionis, ait: Nunquid
ęmulamur domino? Hoc est, Nunquid domino offensionem
æmulationis inferimus, vt de iis edamus quæ immolata si-
mulachris sunt: sicut Iudæi eum sacrificando simulacris ex-
asperauerunt? Quod si inter homines excitandæ æmulatio-
nis offendit intentio, & frequenter si persona exasperati su-
perior inuenitur, incentoria æmulationis fraudi esse consue-
uit: cuius stultitiæ est maiestatem irritare diuinam, & offen-
diculo æmulationis incessere, vbi nulla vltionis est difficul-
tas? Non debemus igitur malignis æmulandi aduersum nos
aculeos ministrare qui etiam non lacessiti inuidiæ stimulis
excitantur vt noceãt: sicut Cain fratrem occidit, quia magis
illius sacrificium acceptum esset, quàm quod ipse putauerat
Gene 4. offerendum. In quo non æmulatus Abel, sed inuidus Cain
prælationis gratiam sceleſto parricidio persecutus est. Non
enim ille fratris voluit obumbrare sacrificiũ, sed seruare sa-
crificij disciplinã, vt primitias nulla desidia moraretur, nec
aliqua in vsus proprios deriuata vsurpatione violaret. Saul
quoque triumphatorem Palęstinorum Dauid prophetã, &
propriæ conseruatorem salutis, iuuencularum sibi sermone
prælatum tentauit insidiis, teli iaculo parauit occidere. Ac
penè sanguinem generi fuderat innocentis, nisi vulnus ille 1.Reg.18.
sinuari corporis inflexione lusisset. Quæ ibi malitia, si iuuẽ-
culæ dixerunt, Saul in milibus, Dauid in decẽ milibus? Quã
atrox autem inuidia regis Saul, qui sermonis errorem in in-
nocentis exitiũ deriuauit? Neque æmulatus, inquit, fueris fa-
cientes iniquitatem.) Nõ repetiuit quod dixerat, sed muta-
uit. Aliud est enim subæmulari: aliud æmulari. Subæmulatio
astutiam habet, ęmulatio simpliciratem. Sed tamen etiam ip-
sa cauta debet esse simplicitas & prouida, vt nouerit quid ca
uendum sit. Neque enim ociosè dictum est: Estote astuti sic-
ut serpẽtes, & simplices sicut columbæ. Spiritalis ergo de-
bet esse astutia, quæ seruet salutem, dolum nesciat. Spiritalis Matth.10.
debet esse simplicitas. Videtur autem etiã alio loco distin-
ctionem subæmulationis scriptura feciſſe, cum dicit: Et au-
feretur zelus Ephrem, & inimici Iudę peribunt. Non erit æ- Esaiæ.11.
mulus Ephrem Iudę, & Iuda non vexabit Ephrem. Alibi au
tem habes: Sic & vos quoniam æmulatores estis spiritalium 1.Corin.14.
ad ædificationem ecclesiæ, quærite vt abundetis. Aemula-
tores pro bonis & bonæ rei imitatoribus posuit, æmulũ pro
obliquo & inuido. Primum est ergo, ne malignos ad æmula-
tionis malignitatem lacessas: secundum, vt non ęmuleris ini-
quitatem faciẽtes. Plerumque enim videntes pij fraude ali-
quos & astutia quæsisse diuitias, & peruenisse ad honores, ę-
mulatione deformi vias eorum sequi gestiunt, vt ad diuitias
& honores simili arte perueniant, & in contrahendo coniu-
gio circunscribant adolescentulas. Quid enim prodest, cum
ipsæ diuitiæ & omnis gloria secularis tanquàm fœnum cito
arescat, & tanquàm olera herbarũ in ipsa specie sui floris in- Esaiæ.40.
tercidant? Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis vt
flos fœni. Noli ergo magnopere affectare quod perpetuum
esse non possit. Noli esse æmulus & obliquus. Noli esse con-
tentiosus & decertator in zelo. Vnde & Aquila dixit, Noli
concertare in malignantibus. Symmachus, Noli contẽdere.
Noli etiam esse imitator iniquitatis & fraudis, sed esto apo-
stolicę doctrinæ, propheticæ gratię, sanctorúmque virtutis
imitator, vt fructum feras, & messem bonitatis recondas, si-
cut Ioseph, qui multitudine frumenti famẽ diuturnæ ste- Gene. 41.
rilitatis exclusit. Vt Abacuch, qui prandium messoribus de-
ferendo, eleuatus ab angelo aërij tramitis iter carpsit, & red-
ditus terris inter sæuos leonum strepitus pio prophetæ dul- Danie.14.
ce conuiuium ministrauit. Rectè ergo dicit propheta: Spera
in domino, & fac bonitatem: & inhabita terram, & pasceris
in diuitiis eius.) Quæ est terra quam suadet inhabitandã, nisi
anima tua, quam bene debes excolere, frequenter spiritali-
bus inarare vomeribus, ne longo inhorrescat situ. Bonus e-
nim agricola cotidiana operatione & peruigili solicitudine
exercet agrum suũ, & propria rura custodit, ne deuastet ea
aper de sylua, & fructũ maturos raptor eripiat. Ara ergo ter-
ram tuam, vt cum venerit qui seminat verbum, animam tuã
inueniat præparatam: ne supra inculta cordis tui decidat se-
men, & veniant aues cœli, & diripiãt quod fuerit seminatũ.
D Quæ sit ergo terra, audi dicentẽ: Ecce exiit qui seminat se- Matth.13.
minare agrum suum: & dũ seminat, aliud cecidit secus viã,
aliud supra petram, aliud supra terram bonam. Quod autem
supra terram bonam, ij sunt qui in corde bono audiẽtes ver
bum retinent, & fructum afferunt per patientiam. Mundum
sit ergo cor tuum, munda sit anima tua, vt fructum bonitatis
possis afferre, hoc est, gratiæ spiritalis. Bonitas enim fructus
est spiritus sancti: sicut scriptum est, Fructus autem spiritus Gala.5.
est charitas, gaudium, pax patientia, benignitas, bonitas, fi-
des, modestia, continentia. Hi sunt fructus quorum diuitiis
pascimur, & vbertate satiamur. In hac terra vitem illam fru
ctiferam iustus Noe plantauit, de fructu eius bibit, atque in- Gene.9.
timo corde solutus est, quando eum laudabili pietatis ami-
ctu induit virtutum suarum geminata posteritas. Alio quo-
que loco nobis istas propheta sanctus diuitias demõstrauit,
quibus erat diues in Christo, & omnibus quæ ad vitam æter
nam conducerẽt, abũdabat. Et reuera quis ditior, quàm qui
diues in domino est, vt possit dicere, In via testimoniorum Psalm.118.
tuorum delectatus sum quasi in omnibus diuitiis? Quid enĩ

poterat

Universidad de Deusto
Biblioteca

poterat deesse viro qui cœlestib' ditabatur oraculis? Et ideo suadet hoc psalmo vt thesaurum illum nobis quæramus æternum,& delectationem eius acquisitione capiamus, Idcoque ait:Delectare in domino,& dabit tibi petitiones cordis tui.) Quare nō dixit tuas,sed cordis tui? Petitiōes exterioris hominis interiorisque cōmunes sunt: nec omnes probantur à Christo:quia lex carnis legi mentis frequenter repugnat. Quæ autem interioris sunt hominis, qui renouatus est spiritu:illas petitiones dominus petito donat effectu. Vnde & alibi ait: Tribuat tibi dominus secundum cor tuum, & omnes petitiones tuas confirmet.Secundum cor ait, non secundum appetentiam carnis: & illas petitiones, inquit,quæ prodeunt ex intimo corde,confirmet,non quæ ex carnis huius illecebra & voluptatibus diriguntur. Reuela ad dominū viam tuam,& spera in eum, & ipse faciet, & educet sicut lumen iustitiam tuam,& iudicium tuum sicut meridiem.)Hoc solo versiculo qualis esse debeas declarauit. Quis enim reuelat viam suam, nisi qui deo occultorum suorū arbitro interna sui pectoris confitetur? Bene ait,reuela: hoc est,aperi conscientiam tuam:ne eā seculi istius grauet vmbra vel carnis. Prorumpentia semina si fuerint obumbrata, tenuantur: soli obiecta pinguescunt. Quid de seminibus loquor? Ipsas arbusculas, quo minus se in altum subiiciant, vmbra syluestris internecat,& prohibet brachia ramosa diffundere.Pulchre autem dixit,Reuela ad dominum viam tuam: quia natura hominum prona peccato,velut quoddam menti nostræ velamē obducit,ne nostra domino peccata fateamur, qui potest vulnera nostra sanare: vt erubescat quis ore proprio postulare medicinam, ne coram hominibus sua prodantur opprobria.Premit igitur se intra hominem conscientia, cū latere non possit:& tamdiu differt,quo ad vulnus efferuescat:vt iam nō fidei salubritate, sed immedicabili atrocitate vlceris detegatur.Reuela,inquit,ad dominum viam tuam: hoc est, aperi viam tuam: noli abscondere, sicut abscondebat Cain, qui latere cupiebat. Omnis enim qui male agit, odit lucem. Reuelabat Dauid viam suam, qui ait: Dico ego opera mea regi.Aperi sensum tuum,vt nihil sit quod timeas reprehendi. Reuelauit & Paulus, qui præsumpsit dicere: Nihil mihi conscius sum.Is actus, ea vita sit, vt via tua coram patre tuo luceat,qui in cœlis est. Sed quia obnoxia fragilitati omnis humana conditio est,& non nostræ est potestatis iter nostrū ex voluntate dirigere:ideo tibi dicit, Spera in domino, & ipse faciet.Hoc est,vt aperiat viam tuā,nec talem te esse permittat,vt fugias lucem dum times prodi: & diligas tenebras vt possis tua occultare flagitia,dicēs: Tenebræ operiūt me: quis scit si videt altissimus?Quomodo enim potest qui adulterium molitur, nō noctem suis accommodam quærere tentamētis? Qui falsum cogitat testem suæ fraudi adhibere, qui corruptelam iudicis captat, vt opprimat innocētem: iniquitatis non explorare secretum? Latro in solitudine* subsidet, noctis tenebris* operitur, vt sceleri cedat effectus.Iniquitas ergo tenebræ sunt: Deus lux est. Et si tu velis tuam occultare iustitiam, deus eam educit in lucem: nec patitur latere iudicium quo ea quæ bona sunt elegisti:quæ improba,refutasti.Nec solum facit tuum lucere iudicium, sed lucere sicut meridiem,quando se sol iste in splendorem totus effundit. Meridies erat quando Ioseph cum fratribus epulabatur, nō vltus iniuriam, sed oblitus. Subditus esto domino, & obsecra eum.)Nō solum vt subiectus sis deo moneris, sed etiam vt obsecres dominum, quo possis tuæ studium subiectionis implere:sicut & supra non solum reuelare viam tuam te conuenit,sed etiam sperare in domino.Bona autē subiectio,non abiecta,non vilis,sed glorioſa atque sublimis. Ille enim deo est subditus,qui facit domini voluntatem. Deniq; quis ignorat quod sapientia mentis præstantior quàm carnis sapientia sit. Sapientia autem mentis subiecta est dei legi: sapientia carnis non est subdita. Et addidit apostolus: Nec enim potest. Esto ergo subditus,hoc est,proximus Christo: vt legem impleas. Denique Christus faciēdo voluntatem patris, legem impleuit. Et ideo finis est legis, & plenitudo est charitatis:quia diligens patrem,effectum omnem eius adhibuit voluntati. Vnde pro gloria apostolus dixit:Cum autē subiecta illi fuerint omnia, tunc & ipse subiectus erit illi qui sibi subiecit omnia: vt sit deus omnia in omnibus. Et ipse de se ait:Nonne deo subdita est anima mea? Ab ipso enim salutare meum. Denique pro pietate erat non pro infirmitate Ioseph & Mariæ parentibus subditus. Gloria autem Christi maxima,vt se vniuersorum hominū pectoribus infundat,& omnes reuocet ab impietate perfidiæ,& gētilitatis affectu,vt sibi faciat esse subiectos.Cum autem sibi subiecerit omnia, cū intrauerit plenitudo gentium, cum saluus factus fuerit omnis Israel,& toto orbe vnum fuerit corpus in Christo: tunc erit & ipse subiectus,munus suum deo patri offerēs, & quasi princeps omnium sacerdotum,& cœlestibus compos altaribus, vt sit sacrificium fides omnium. Pietatis ergo est ista subiectio,quòd erit subiectus in corpore dominus Iesus,cuius nos sumus corpus & membra. Esto ergo homo subiect' Christo,hoc est,subditus sapiētiæ dei,subditus verbo, subditus iustitiæ,subditus virtuti: quia hæc omnia Christ' est. Omnis homo deo se subiiciat.Non enim vnum, sed omnes docet vt subiiciant cor suum,subiiciant animam suam, subiiciant carnem suā,quod sit deus omnia,& in omnibus.Subiectus ergo est qui plenus est gratiæ, & suscipit iugum Christi, & mandata domini strenue & incunctanter exequitur. Sine subiectione autem,qui se frustra extollit,sensu proprię carnis inflatus, insolens deuotionis,& piæ declinans obseruantiam seruitutis, quam ipso iure naturæ auctori debemus ęterno.postremo qui sine peccato est,subiectus est Christo: quoniam redemptus à domino est. Qui autē in peccato est, non potest dici liber,sed seruus,quem grauia tenent vincula peccati.Sequitur:Ne æmulatus fueris eum qui prospere dirigitur in via sua faciens iniquitatem.) Euidēter hic quid sit perius senserit intimauit, non excitandos malignos æmulatione ad malignitatem,neque imitandos facientes iniquitatem. Non enim iniquitas, sed prosperæ res quæ proueniunt iniqua gerentibus,nos sępe solicitant vt eos putemus imitādos, quo ad eorum possimus peruenire successus, dicentes: Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo, obtinuerunt diuitias:& dixi,Ergo sine caussa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas,& fui flagellatus tota die.Si igitur flagellatus est Dauid,cauere debemus ne & nos flagellemur:& dicatur nobis quia diuitiæ,honores, potentiæ, generationi huic videantur esse dispositæ quasi vagæ,& incertæ pecuniæ opera,iniquitatisque compendia,non quasi prędmia vlla virtutis,ideoque velut somnium veniāt, & cum somno te surgente deficiāt.Ipsos athletas,cum vicerint, certum est coronari,non antequàm vincant. Nobis lucta cū seculo est. Vince ante seculum,vt coronam petas. Nemo ante coronatur,nisi certamen impleuerit. Qui stadium currūt, nunquid ante brauium accipiunt quàm stadium percurrerint? Quāti priores in exitu cadunt, & cursus sui celeritate fraudantur? Nūquid tu deo quàm Paulus acceptior? Ille vas electionis, ille Gentium doctor nunquàm sibi in hoc seculo coronam ausus est postulare.Denique audi dicentem: Certamen bonum certaui,cursum consummaui,fidem seruaui. Quod reliquum est,reposita est mihi corona iustitiæ,quā reddet mihi dominus in illo die. Paulus ille raptus in tertium cœlum, qui audiuit ea quæ non licet homini loqui: vtrum corpore esset raptus,an sine corpore,nescit:sicut ipse testat' est. Paulus ergo dicit in illa die coronam sibi esse reddendam:tu hic tibi vt reddatur insistis?Imple ergo certaminis tui tempus. Non semel athleta luctatur,nec semel præliatur miles vt stipendia sua possit implere:& tibi nō cū vna passione luctamē est. Superiores si euaseris passiones,ira succedit: & ideo tibi dicit scriptura:Desine ab ira, & relinque indignationē.) Sūt multa vitia quæ obrepunt insipiētibus. Ita grauis passio est: plerumque accendit inuitum: & volentem mitius vindicare, in furorem rapit, vt perimat quem putauerit coërcendum.Commotus,gladio sæpe transuerberat innocentem. Amicos & fratres per indignationem plurimi peremerunt. Ideo sapiens dicit: Ira perdit etiam sapientes.Salomonis dictum est quia non solum quoscúque de medio homines,sed etiam ipsos perdat ira sapientes. Et Dauid sapientem monet dicens,Desine ab ira:ne cum accenderis eam,illa nō desinat priusquam te eius flamma consumat.Relinque,inquit, indignationem.Hoc est,natura te rapit,mouet affectus,culpa te

Psal.19.

Gene.4. 1 oan.3. Psal. 44.

1.Corin.4.

Eccli.23.

* solitudines obsidet. * tenebras.

Gene.45.

Roma.8.

1.Corin.15.

Psal.61. Luce.2.

Psalm.72.

1.Tim.4.

Psal 36.

Universidad de Deusto

pa te alicuius excitat vel offẽsa vt indigneris: sed nõ vsque- A
quaque, vt modum nescias. Relinque eam, finem impone, ne
te in peccatum trahat. Hoc est quod supra dixit, Irascimini,
Psalm.4. & nolite peccare. Non enim hortatur vt irascaris, sed ad tem
pus cedit affectui. Dat tamen medicamentum, ne diutius vis
vlcera serpat. Irascimini quod ait, tuæ est passionis. Medic*
enim non statim adhibet medicamẽta languori. Si dolor ser-
uet, fomenta adhibet, vt mitescat dolor. Si febris exæstuat,
remedij tempus expectat. ipsum potum sitientibus negare
consueuit. Nõ dicit, Nolite febrire, cum vapor feruet ægro-
ti: sed dicit, Expecta, desinat febris, digeratur cõmotio. Sic
& propheta non potuit dicere homini, cuius caro vt variis
morborum, ita commotionum passionibus excitatur, Nõ i-
rascere: sed dicit, Desine ab ira, & indignationem relinque,
Ephe.4. ne peeces. Ira enim grauis est magistra peccati. Alius quoq;
medicus dicit: Sol nõ occidat super iracundiam vestram. ne
dum diu differs, veniat ille qui calefactum corporis somno B
excitare cõsueuit, & stimulet te, inferat tibi cogitationes, &
in secreta tui pectoris immergat, dicens: Vindica iniuriam
tuam, virum te esse cognosce. Fœmineæ infirmitatis est non
capere vindictam. Ergo contemnere te debuit seruus? fra-
ter decipere? amicus illudere? & tu adhuc tuam non vlciscè-
ris contumeliam? Proscribas necesse est: gladio oportet in-
surgas, & dolorem tuũ aduersarij morte soleris. Vir fuit ille
qui suum occidit inimicum: merito prædicatur: quia ita se
vindicauit, vt alius irrogare ei non auderet iniuriam. His sti-
mulis plus accenditur, plus mouetur, vt cõpleatur quod scri
ptum est: Ira perdit etiam sapientes. Ergo tu ne audias eum:
ne æmuleris vt nequiter facias: quoniam qui nequiter agunt,
exterminabuntur. Exterminantur qui radices non habent,
sicut olera vel fœnum. Olera infirmus mãducet. Tu autem
vitẽ insere in agro tuo, vineã institue. Et si venerit Achab
3.Reg.21. qui tibi dicat, Da mihi vineam tuam, vt olera mihi serã: noli
ei adquiescere, ne ex consensu tuo caduca serat, abscindat ę-
terna. Ideo Nabuthe inter sanctos habetur, quia maiorum
suorum hæreditatem ne regi quidem putauit esse cedẽdam,
& lapidari maluit, vt vineam suam non daret in direptionẽ. C
Hæreditas maiorum, fides vera est. Extiterunt Arriani re-
gali subnixi potẽtia, qui templum domini putarent sibi esse
tradendum, supplicia acerba minitantes. Sed absit vt apud
mentem domino seruientem præponderarit magis pœnæ
formido quàm forma pietatis. Non præualuit perfidia, quia
fides restitit. Est etiam quædam vinea in pectoribus fideliũ,
Esaiæ.5. de qua dicit Esaias: Vinea facta est dilecto in cornu vberi.
Hæc vineam dominus plantauit in cordibus nostris: & ideo
Hiere.2. legimus dicentem deum: Ego te plantaui vineam fructife-
ram, totam veram. Nemo ergo de agro animæ nostræ hanc
auferat vineam: quia benedicta est ea vinea. Ideoque dictũ
Psal.4. est de sanctis: A fructu frumenti, vini, & olei, multiplicati
sunt. Bonum est ergo habere intra te torcularia vino redũ-
dantia, vt fluat tibi vinum in vas tuum de vinea Soreth, po-
culum illud inebrians quàm præclarum. Soreth enim vinea,
noui principij noua est æquitas. Vnde & dicitur nobis: Can
tate deo vestro canticum nouum, magnificate nomẽ eius ab
extremo terrę. Hæc ergo vinea vuas faciat, nõ iniquitatem. D
Ideo relicta est vinea Iudæorum, quia iniquitatem fecit, vt
scriptum est, & non iudicium. Nos ergo fructum feramus in
Christo, vt perpetui esse mereamur. Sustinẽtes enim domi-
num, possidebunt terram. Illam vtique viuentium terrã. Est
quædam terra cœlestis, quæ fructũ cœlestibus ferat: de qua
Psalm.26. ait: Credo videre bona domini in terra viuentium. Hęc ter-
ra multo hominũ sudore ventri ministrat alimenta. Illa ter-
ra bona domini sine vllo labore fructificat, in qua iustorum
diuturna possessio, & piæ mẽtis hæreditas est. Et bene ait, Su
stinentes autem dominum hęreditate possidebunt terram.)
Matth.24. Hæc est enim terra quæ nõ præterit. Nã cœlũ & terra prę-
teribunt, verba autem domini non pręteribunt. Et ideo nec
illa intelligibilis terra poterit præterire paradisi, in qua sunt
qui domini verba cõseruãr. In hac terra collocatus est Adã,
*potuit. vt fructum æternæ caperet vitæ: sed quia verba domini ser-
uare non voluit, * ideo in possessione quam acceperat, ma-
Psalm.39. nere nõ meruit. Qui autẽ verba domini custodit, dicit: Ex-
pectans expectaui dominum, & respexit me. Adam autem
quia nõ expectauit dominum, (quomodo enim expectauit
qui refugit?) & offerre se timuit: ideo nec dominus eũ vide-
re dignatus est. Oculi enim domini super iustos. Hunc autẽ Psalm.33.
eousque videre nolebat, vt quæreret dicens: Adam, vbi es? Gene.3.
Qui quæritur, pro absente habetur. Fides est quę nos repręsentat deo: perfidia quæ facit impios exulare. Nullus itaque
absens est deo, nisi qui se absentẽ fecerit. Et ideo dicit, Fiat
tibi secundum fidem tuam. Qui enim ignorat, ignorabitur. Matth.9.
Ergo Adam quasi peccator locum suum seruare nõ potuit.
De paradiso iectus, in * castellum est relegatus, vt ageret *alias, in carcere est relegatus.
pœnitentiam. Accepit dilationem, ne continuo penitus inte-
riret, vt salua fieret Eua per generationem filiorum, fidẽ san- Psal.36.
cti Abel, prophetarum gratiam, ecclesiæ posteritatem. Sed
qui per hæc redimi noluerit, & in peccato perseuerandũ du-
cit: de eo dicit propheta: Et adhuc pusillum, & non erit pec-
cator: & quæres locũ eius, & nõ inuenies.) Quomodo enim
esse poterit in futurum, cum peccati locus diuturnus esse nõ
possit? Hæc est enim terra quæ aperuit os suum, vt sanguinẽ
susciperet innocentis. Et ideo in hac terra locus est peccato-
rũ. Præterit terra, quomodo peccatoris locus poterit in-
ueniri? Ergo arbitror quòd ideo firmamentum inter aquã
& aquã deus esse præceperit, vt à virtutibus peccata discer- Gene.1.
neret: & superior aqua quę laudat dominum, vacua esset er-
roris: inferior peccato esset obnoxia. Denique illa deum vi-
det: hæc non videt. Quæ super cœlos, videt: quæ in abyssо,
non videt. Vnde etiam dictũ est: Viderunt te aquæ deus, vi- Psalm.76.
derunt te aquæ, & timuerunt: turbatę sunt abyssi, multitudo
sonitus aquarum. Merito turbantur abyssi, super quas tene-
bræ sunt deformes, & ideo pacem habere nõ possunt. Vnde
rogauit legio dæmoniorum vt in abyssum mitteretur: & se
cum magno tumultu præcipitauit in fluctus, vt porcorũ gre Marci.8.
gem quẽ repererat strangularet. Peccatores itaq; abyssum
petunt, vbi caligo tenebrarum. Mansueti autem possidebũt
terram, & delectabuntur in multitudine pacis.) Merito ter-
ram possidẽt, in quibus deus ipse requiescit: sicut diuino per
Esaiam resultauit oraculo dicens: Super quem requiescam, Esaiæ.66.
nisi supra humilem & quietum, & trementẽ verba mea? Qui
sunt mansueti, nisi quos nullus stimulus dissensionis exagi-
tat, non ira perturbat, non sæuitia exasperat, non rabies cru-
delitatis inflammat? Et ideo quia non vina, nõ epulas, nõ di-
uitias, sed pacem domini dilexerunt in corpore constituti:
pro illa delectatione corporalium voluptatum qua se puta-
runt esse fraudandos, vt gratiam adipiscerẽtur æternam, de-
lectabuntur in multitudine pacis, quam dominus noster Ie-
sus in diebus suis generi donauit humano: sicut prophetia
quæ non mentita est, comprehendit asserẽs: Orietur in die- Psalm.71.
bus eius iustitia, & multitudo pacis, donec extollatur luna.
Quæ igitur est pax qua cunctæ ecclesię multiplicatus est po
pulus, nisi illa de qua dominus dixit, Pacem relinquo vobis, Ioan.14.
pacem meam do vobis? Dedit pacem, qui animorũ bella se-
dauit. Sequitur. Obseruabit peccator iustũ, & fremet super Psalm.36.
eum dentibus suis. Dominus autẽ irridebit eum: quoniam
prospicit quòd veniet dies eius.) Indignãtis quidẽ & effer-
uescentis in iracundiã consuetudo est dentibus fremere. Sed
habent etiam maligni dentes suos: quibus non resonare, sed
lacerare consueuerunt. Insidiæ, commenta, nequitiæ, dentes
sunt peccatoris. Insidiatur ergo peccator iusto, quia inuidet.
Iusti enim vita redarguit peccatorem, quem tacita maiore
authoritate condemnat, quàm si clara voce loqueretur. Sed
iustus timere non debet fremitum peccatoris: quia impro-
bitas non potest esse perpetua. Insidiæ temporales sunt: mu-
nimenta autem virtutis æterna. Mors peccatoris omnẽ eius
potentiam fraudémque dissoluit. Plus adiicit: Ecce, inquit,
gladium euaginauerunt peccatores, extenderunt arcum su-
um, vt deiiciant * pauperem & inopẽ.) Quis est gladius pec *decipiant.
catoris, nisi contrarius gladio spiritus sancti? Docuit hunc
scriptura me gladium, docuit Apostolus dicens: Quia habe Ephe.6.
mus loricam iustitiæ, & scutum fidei, & galeam salutis, & gla
dium spiritus, quod est verbum dei. Ergo verbum dei, gla-
dius spiritus sancti est. Econtrario vtique gladius spiritus
nequissimi, verbum est malum. Hoc Petrus apostolus Ana- Acto.5.
niam & Sapphiram sermonis sui quodã ense percussit. Hoc Acto.13.
gladio Paulus Elymæ aduersanti disputationibus suis, ocu-
lorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

lorum lumen eripuit,& noctem cæcitatis infudit. Considera nunc mihi iurgantes peccatores,atque acerba iactantes,& insolentia criminationum opprobria proferentes: nonne si eos audias,dices:Gladium euaginauerunt peccatores? quãdo sermo turpis tanquàm de vagina petulãti ex ore profertur,quem cohiberi par fuit & recondi. Similiter vt gladius verbum dei dicitur: & idem,sermo est peccatoris. Ita & arcus quem extendunt peccatores, mens eorum est: & sagitta quã iaciũt,sermo est venenatus. Sicut enim sagitta est Christus,qui est verbum dei,cui dicitur: Posui te sicut sagittam electam:quæ profertur ex pharetra deinita sagittæ sunt perfidorum,quæ arcu quodam iniquitatis emissæ, incautũ vulnerant innocentẽ,nisi ignita eorum iacula scuto fidei repellantur. Et ideo solicitus esse debes miles in prælio, quia pugna tibi non solum aduersus carnẽ & sanguinem est, sed aduersus ipsas quoque nequitias spiritales quæ non videntur. Abundent tibi arma fortia deo, vt facilè possis quæ volueris tela depromere:ne pauperem te & inermẽ hostis possit opprimere. Esto deo fortis,deo diues, vt dicatur de te: Redẽptio animæ viri,diuitiæ eius. Abundato thesauro sapientiæ, esto diues in verbo & operibus bonis, vt possis esse munit'. Fuge diuitias peccatoris,ne inueniat vnde vulnerare te possit. Esto misericors, vt inuulnerabilis maneas: vel curare te possis si fueris vulneratus. Est & pauper quem volunt aduersarij vulnerare,ex illo numero de quo saluator dixit: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnũ cœlorum. Et ideo framea peccatorum intret,inquit,in cor ipsorum,& arcus eorum cõfringatur.) Vt quemadmodum reuertitur pax in dei seruulos ab eis qui non receperiut benedicẽtium pacem:ita etiam malitia peccatorum,qua iusto nocere conantur,in eorum perniciem reuertatur, quo suis telis & vulneribus trucidentur. Sæpe enim iacula in ipsos qui ea iecerint resunduntur. Quod etiam proximo accidit bello, cum infideles & sacrilegi lacesserẽt aliquem in domino confidentẽ, & regnum eius eripere contenderẽt, ecclesiis domini persecutionum sæua minitantes,vt subito ventus oriretur,qui infidelibus excuteret scuta de manibus, ac tela omnium atque missilia in peccatoris exercitum retorqueret. Adhuc hostis deerat, & iam illi ventorum prælia ferre non poterant, suisque spiculis sternebantur. Et quod peius est, non erant corporum grauiora vulnera illa,quàm mentium. Deficiebãt enim corde,cum deum aduersum se pugnare cognoscerent. Exierant itaque prouocãtes,& de pharetra cordis sui aduersus populum Christianum venenata perfidiæ iacula proferebant:sed in caput eorum sua reuertebatur impietas. Denique ipsi inter se sua perfidia sunt soluti, paratásq; fidelibus insidias dissipauit dominus: vt non solum piis nocere nõ possent,sed propriis auxiliis nudarentur,atque ad hostem arma sua transirent. Quanto melius non protulissent gladiũ de vagina? hoc est,impia nequaquam verba prompsissent? Nam si prouocioso sermone redditurus est vnusquisque rationem, quantomagis verba sacrilegij grauibus suppliciis expiabit? Igne nos examinasti,dicit Dauid. Ergo omnes igne examinabimur. Et Ezechiel dicit: Ecce venit dominus omnipotens:& quis sustinebit diem introitus eius, aut quis sustinebit cum apparuerit nobis? Quoniã ipse introibit sicut ignis conflatorij,& sicut alueus lauantium: & sedebit conflans & purgans sicut aurum & argentum: & purgabit filios Leui, & effundet eos sicut aurum,& sicut argentum: & erũt domino offerentes sacrificium in æquitate. Igne ergo purgabuntur filij Leui, igne Ezechiel, igne Daniel. Sed hi etsi per ignem examinabuntur,dicent tamen: Transiuimus per ignem,& aquam. Alij in igne remanebunt. Illis torabit ignis vt Hebræis pueris qui incendio fornacis ardentis obiecti sunt:ministros autem impietatis vltor ignis exuret. Væ mihi si opus meum arserit,& laboris huius patiar detrimentum. Et si saluos faciet dominus seruos suos,salui erimus per fidem,sic tamen salui quasi per ignem. Etsi non exuremur, tamen vremur. Quomodo tamen alij remaneãt in igne, alij petranseãt, alio loco nos doceat scriptura diuina. Nempe in mare rubrũ demersus populus est Aegyptiorum, transiuit autem populus Hebræorum. Moyses per transiuit, præcipitatus est Pharao, quoniam grauia eum peccata merserũt. Eo modo præcipitabuntur sacrilegi in lacum ignis ardẽtis, qui superba in deum iactauere conuitia. Sequamur ergo hic positi columnam ignis, quæ nos in hoc corpore positos illuminet, & viã mõstret, vt in futurũ nobis nebula refrigeret noctis,quo sæua incendia releuare possimus. Vide autẽ scriptura quid dicat: Arcus,inquit, peccatorum dominus confringat. Arcum autem suum posuit in nube,quo diluuia cessarent, tranquillitas refunderetur. Vnde credendum quia aduersarius & malignus arcum extendit suum, vt quietis animis moueat tempestates,excitet flatus. Oremus ergo vt arcum malignitatis dissoluat dominus deus noster:assit pauperi suo & inopi,qui propter dei timorem duxit non affectandas esse diuitias,nõ occupanda minorum prædia, non viduas relictis maiorum hæreditatibus exuendas. Melius est parum iusto super diuitias peccatorum multas.) Nõ ergo diuitiæ accusantur,sed diuitiæ peccatorum:nisi forte quia peccator dixit: Omnia hęc mihi tradita sunt:& cui volo,do illa. Deinde quoniam diuitiæ magis facem cupiditatis inflammant: & vnusquisque dũ maiora desiderat,non declinat diuerticula peccatorum. Vnde & saluator dixit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Iniquitatis enim census est, qui in diaboli potestate est: vt cui ille voluerit conferatur. Potest & illud intelligi, quia melius est parum iusto super diuitias peccatorum multas:quia est quidem diues in verbis, vt sunt philosophi istius mundi de sacrilegiis disputantes,de motu syderum,de stella Iouis,ac Saturni,de generationibus hominũ, de simulacrorum cultu,de gæometria, de dialectica. Philosophi ergo in sermone diuites sunt, fidei inopes,veritatis exortes. Et sunt plerique simplices domini sacerdotes,in sermone pauperes, abstinentia & virtute sublimes. Illi multis loquuntur perfidiam:isti paucis fidem asserunt. Illi suos amittũt quotidie sacerdotes:hic pauper populos adquirit ecclesiæ,numeróque credentium. Qui ergo hos audierit, & viderit operũ qualitatem,dicit: Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas. Hinc Salomon deriuauit illud, quod quasi suum ipse posuit: Ex multiloquio non effugies peccatũ. Dialectica ergo diuitiis verborum fluit,pietas timorem dei seruat. Ideo hic parcus in verbis,diues in spiritu,magis vult timere,quàm vana veri verba iactare. Timor enim disciplina sapientiæ est,loquacitas innocentię virtutísque naufragium, atque incentiuum prolapsionis & culpæ. Quoniam brachia, inquit,peccatorum conterentur, vt actus eorum iusto impedimentum afferre non possint,ne derelinquatur virga peccatorum super sortem iustorum. Et Paulus ait: Conterat deus Sathanam sub pedibus vestris. Si enim brachium eius cõtritum fuerit,totus ipse conteretur, vt conculcentur eius commenta sicut venena serpentis. Confirmat autem iustos dominus brachio aduersarij dissoluto. Et ideo iustus dicit: Et confirmasti super me manum tuã. Et Iob ait: Manus domini tetigit me. Misit ergo domin' manũ suam in seruũ suũ: & manum peccatoris quam in eum accepta miserat potestate, brachiúmque contriuit. Ita diabolus suo sermone deceptus est, qui dixit: Mitte manum tuam in eum, & videamus si in faciem te non benedicat. Non enim ausus est dicere, maledicet,sed hoc intelligendum reliquit. Misit deus manũ suã, & confirmatus est Iob. Cœpit benedicere, qui maledicere credebatur. Sanat enim iustos cum tangit manus diuina,non vulnerat. Misit manum suam, & leprosi macula omnis abscessit. Tetigit cæcorum oculos, & cæcitate depulsa lumen refulsit oculorum. Pete ergo semper vt confirmeris,quoniã & tu qui stas, vide ne cadas. Nos stare debemus, vt cõfirmemur à domino. Lubricum est seculum,cito labimur. Ideo rogemus vt nos dominus stabilire & confirmare dignetur. Noli putare quia viam tuã nesciat dominus. Si iustus es,nouit. Crede dicenti prophetæ: Nouit dominus vias immaculatorum:& hæreditas eorum immaculata erit. Non confundentur in tẽpore malo.) Qui nouit' dominum,scitur à domino. Nouit iustos,nescit iniustos. Ideo iniustis dicet: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem: nescio vos, hoc est, quia estis indigni cognitione diuina. Nescio vos,quia me ipsi nescire voluistis. Opera vestra me nesciunt: facta vestra me nesciunt. Et si dicatis quia me scitis,redarguunt vos peccata vestra. Omne peccatum à malo est: qui autem non peccat,

Psal.26. Esaiæ.49. Prouer.13. Matt.5. Matth.12. Psalm.65. Malac.3. Psalm. 65. 1.Corin.3. Gene.9. Psal.36. Luc.4. Luc.16. Psalm.36. Prou.15. Prouer.10. Psal.124. Roma.16 Psalm.37. Iob.19. Iob.2. 1.Corin.10. Matth.7. 1.Ioan.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cat, in me manet. Hoc scripsit Ioannes. Quid de domino dicam quia dedignatur impium scire? Paulus dedignatur, qui dixit: Si quis in vobis propheta est aut spiritalis, cognoscet
1. Cor. 14. quæ scribo vobis. Qui autem ignorat, ignorabitur. Et alibi
1. Timo. 2. scriptum est: Cognouit dominus qui sunt eius. Simus ergo domini, vt cognoscat nos dominus, & discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen domini. Græcus habet, Nouit dominus dies immaculatorum. Sunt enim dies Heliæ, sunt dies
Luc. 4. Nabuchodonosor. Ideo euangeliũ habet, In diebus Heliæ, quando clausum est cœlum. Nox erat perfidis, sed Heliæ lumen erat. Clausum erat perfidis cœlum, sed Heliæ patebat. Fames erat perfidis, sed Heliæ vbertas. Neque enim esurire
Ioan. 1. poterat, cui cibum cœlestia ministrabant. Nec esuriebat qui
Psalm. 49. alios ipse pascebat. Ergo sibi dies est iustus in tenebris: quia & lux in tenebris lucet. Et Ioseph in Aegypto erat, & lucebat ei meridies, sicut supra dixit: Peccatori autẽ dixit deus, Quia tu enarras iustitias meas? Iustitia lumen est, quia supra habes: Et educet sicut lumen iustitiam tuam. Habes er-
Psal. 118. go quod in te luceat, si iustitiam sequaris. Splendet tibi dies: B
Ioan. 1. lucet tibi nox, quia fideli & nox sicut dies illuminabitur. Dies igitur iusti nouit dominus, quia ipse illuminat omnem hominem venientem in hũc mundum. hoc est, illum qui ad imaginem & similitudinem dei viuit. Illum qui se hominem esse cognoscit, vt refugiat equorum libidinem adhinnientẽ, ferarum rabiem, lepusculorum formidinem, vulpium fraudem, rapinam luporum. Illum hominem qui sic agit, quasi in
Ioan. 8. hũc mundum superuenerit. Qui non ex sanguine, neque ex voluntate carnis, sed ex deo natus sit. Venisti ergo: noli remanere: noli hærere terrenis. Vt scias autem quia dies boni sunt, audi dicentem: Abraham diem meum vidit, & gauisus
Ephe. 5. est. Bonum habet diem, qui dei filium bonum deum nouit, & dominum confitetur. Et rursus ipse nos admonet cauere
1. Ioan. 5. debere, quia dies mali sunt. Qui mali sunt dies? In quibus vtique malũ cognoscitur, quod est à malo. Aut forte dies seculi mali sunt, quia seculum in maligno positum est. Sed le-
Psal. 40. gimus etiam post seculum diem malum. In die mala liberabit eum dominus. Hoc est, in die iudicij, propter multorum C
Luc. 15. supplicia. Necesse est enim torqueantur iniusti, compatiantur iusti: quia & angeli gaudent cum peccator à morte ser-
Psal. 57. uatur vnus: compatiũtur igitur cum punitur: etsi alibi legerimus, Lætabitur iustus cum viderit vindictam impiorum: quod suo loco reseruo: etsi frequenter audieris cur lætetur. sed occupationes occupationibus non inseramus. Nouit dominus dies immaculatorum: quia immaculatæ innocẽtiæ gratia eius & plenitudo miseretur, non miseretur errãtibus. Isti
Psal. 143. non habent diem: quia lucem fugiunt: de quibus pulchre dictum est: Dies eorum sicut vmbra prætereunt. Cognitio ergo dei, dignationis est, nõ visionis. Oculi ei⁹ lux sunt. Quos aspicit, illuminat: & ideo oculi eius, dies iustorum sunt. Vnde & hæreditas eorum in æternũ erit: quia æterna bona, non temporalis hereditatis compendia quæsierunt: & non habebunt de quo erubescant in tempore malo, id est, iudicij cœ-
Matth. 4. lestis. Et in diebus famis saturabuntur: quia non in solo pane
1. Corin. 12. viuit homo, sed in omni verbo dei. Sed quis homo? Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, siue in corpo- D
re, nescio, siue extra corpus, nescio, deus scit, raptum eiusmodi vsque ad tertium cœlum. Ille ergo homo qui in Christo est, qui se in carne esse non nouit, qui non in carne ambulat, sed in spiritu: ille qui rapitur non solum ad cœlum, sed etiam ad tertium cœlum, rapitur ad paradisum, & audit verba quæ non licet homini loqui: qui nõ in virtutibus suis, sed in infirmitatibus gloriatur: ipse non in solo pane, sed in om-
Ioan. 1. ni verbo dei viuit. Verbum enim dei, vita est: quia verbum caro factum est. Vnde præclare dixit euangelista: Quod factum est in ipso, vita est. Alexandrini quidem & Aegyptij legunt: Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil quod factum est. & interposita distinctione subiiciũt, In ipso vita est. Salua sit fidelibus illa distinctio: ego non vereor legere: Quod factum est in ipso, vita est. & nihil habet quod teneat Arrianus, quia non illius venena considero, sed lectionis sacræ consuetudinem recognosco. Nõ enim dixit: Factum est verbum ante omne principium. Non dixit, Factum est verbum. Sed si quod dixerit audire desideras, Ver

bum, inquit, erat apud deum. Erat apud deum, quod cũ ipso operabatur, cum ipso dominabatur. Non dixit, Factum est verbum: sed dixit, Deus erat verbum. Deus autem non factura, sed factor est & creator. Aperi aures, & audi: Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil. Discis esse filium, in quo diuinitatis est plenitudo. Aperi aures adhuc paululum, & audi dicentem: Quod factũ est in ipso, vita est. In ipso, inquit, factum est: non dei verbum factum est. Aut si hoc mouet te ad calumniam, quia dixit, In ipso factum est: nunquid & deo patri calumniaris, quia dei filius dixit: Qui
Ioan. 3. autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in deo sunt facta? Aut quia Dauid dixit: Confite
Psal. 117. bor tibi domine, quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem. hoc est, conuersus es mihi in salutem, operatus es ad salutem. Possem aliis vti, sed nolo mihi credas, ne putes argumenta esse ingenij, non testimonia veritatis. Ipse tonitrui
Marci. 3. filius, ipse qui in Christi pectore recumbebat, ipse cui secreta sua dominus non tacebat, cui Petrus innuit vt dominũ in-
Ioan. 13. terrogaret, & ille interrogauit, & domin⁹ reuelauit: ipse exponat quid senserit de eo quod ait: Quod factum est in ipso, vita est. Audi ergo interpretantem, quia tuas Arriane calumnias iam cauebat. Quod erat ab initio, & quod audiuimus,
1. Ioan. 1. & vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ scrutatæ sunt de verbo vitæ, & vita apparuit. Caro ergo est quæ in Christo apparuit, vel Christus in carne: ipse nostra in omnibus vita est. Ipsius diuinitas, vita est: ipsius æternitas vita est: ipsius caro, vita est: ipsius passio, vi-
Thren. 4. ta est. Vnde & Hieremias ait: In vmbra eius viuemus. Vmbra alarum, vmbra crucis, vmbra est passionis. Ipsius mors, vita est: ipsius vulnus, vita est: ipsius sanguis, vita est: ipsius sepultura, vita est: ipsius resurrectio, vita est vniuersorum.
Roma. 6. Vis scire quoniam mors ipsius vita est? In morte ipsius baptizati sumus: vt cum ipso in nouitate vitæ ambulemus. Et ipse ait: Amen amen dico vobis, Nisi granum frumenti ca-
Ioan. 12. dens in terram moriatur, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Ipse granum pro nobis corpore solutus & mortuus est, vt fructum multum afferret in nobis. Mors itaque eius, fructus est vitæ. Quod factũ est ergo in ipso, vita est. Caro facta est in ipso, vita est. Infantia facta est in ipso, vita est. Iudicium factũ est in ipso, vita est. Mors facta est in ipso, vita est. Remissio peccatorum facta est in ipso, vita est. Vulnus factum est in ipso, vita est. Illusio facta est in ipso, vita est. Diuisio facta est in ipso, vita est. Sepultura facta est in ipso, vita est. Resurrectio facta est in ipso, vita est. Vide quãta in ipso facta sunt, quibus vitæ nostræ facta conuersio est, vt quæ perierat, redderetur. Ad postremum venditio facta est in ipso, vita est. Redẽptio facta est in ipso, vita est. Ad mortem venditus est à Iuda, emptus à Iudæis ad mortẽ, vt precioso eius sanguine nos redimeremur ad vitam. Hæc est vita quæ facta est, hæc est vita quæ apparuit, hæc est vita quã audiuimus, hæc est vita quæ erat apud patrem: quia ipse qui erat in principio, ipse postea est natus ex virgine, vt esset vita morituris. Ipsum hunc propositum nobis locum interrogemus. Quid est, hominem in Christo?
Colos. 1. hoc est, factum in Christo, in quo facta sunt omnia, siue sedes, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant: hoc est, in virtute eius. Homo ergo in Christo, qui factus est ad imaginem eius & similitudinem. Homo in Christo, qui totus in Christo sit. Sicut enĩ per vnitatem & plenitudinem diuinitatis pater deus totus in filio est, & filius in patre: ita per intentionẽ & pietatis affectum (vt exempli vice, non cõparationis vtamur) homo totus in Christo est. Qui enim adhæret domino, vnus spiritus
1. Corin. 6. est. Homo ergo in Christo, non ille terrenus, non ille peccati, sed homo Christi. Quid ergo mouet, Quod factum est in ipso, vita est: si & homo, præcipue interior, in ipso factus est, in ipso crucifixus, in ipso renouatus, in ipso sepultus, & cum ipso consepultus, in ipso resuscitatus? Quid mouet (vt dixi) quia scriptum est, Quod factum est in ipso, vita est: cum
Psal. 107. homo dixerit, In deo faciemus virtutem? Si quæris quæ vita sit quod factum sit in ipso, accipe. Nempe vita, ecclesia est. In ipso facta est, in eius costa, in ipso resuscitata Eua. Eua autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

tẽ vita, hoc est quod factũ est: quia Eua quæ perierat, salua facta est per ecclesiam: hoc est, per filiorum suorum generationem, sicut scriptum est: quia delictum superioris sobria emendauit hæreditas. Vnde & ipse Paulus raptus est ad vitam, qui ante erat persecutor ad mortem. Prolixiùs euagati sumus, vt de eo homine qui nõ in solo pane, sed in omni verbo dei viueret, diceremus. Reuertamur ad psalmũ. Et ideo immaculati non confundentur in die iudicij, & in diebus famis saturabuntur. Deficientes sicut fumus deficiẽt.) Græcus ἐξέλιπον habet, hoc est, defecerunt. Vides subito aliquem ad potestatem venisse, & honoris insignia: sublimẽ iudicas. Vides illi esse successum: nonne dicis de eo: Vbi honoratus & exaltatus est iste & defecit? Ideo plus dixit Græcus: quia vbi honorari & exaltari quis creditur, ibi defectu proprio præuenitur, vt meatus fluminum præteriisse citius quàm venisse comprehẽdas: & dum ventura operiris fluenta, te adhuc expectante fluxerũt. Contrà humiles atq; mansueti dum subiiciuntur à diuitibus & opprimuntur, exaltati sunt à sua humilitate, & subito refulserũt. Ideo Paulus in infirmitatib⁹ sibi placuit, non in virtutibus. Sed consideremus ne quis putet eum in reuelationibus gloriatum, & repetamus ea, vt se ipse defendat humilitatis magistrum. Scio, inquit, hominem in Christo ante annos quatuordecim, siue in corpore, siue extra corpus, nescio, deus scit, raptũ eiusmodi vsque ad tertium cœlum. Ante annos quatuordecim reuelatũ sibi dicit, & tamen reuelationẽ tandiu tenuit & repressit: nec dixisset, nisi vtile nobis iudicasset vt diceret: ne nos reuelationibus extolleremur. Si enim in tãta gratia nõ est gloriatus Paulus, nec nos gloriari oportet. Iuuenis ipse nõ gloriatus est: senex gloriaretur? Deinde raptum se vsque ad tertium cœlum negare non potuit: & tamen vtrum in corpore, an extra corpus raptus esset, se ignorare testatus est. Non ergo de sciẽtia, sed de ignorantia gloriatur, & dei circa se gratiã prędicat. Quod scientiæ est, negat: quod charitatis est, confitetur. Scientia enim inflat, charitas vero ædificat. Et iterum, raptum eiusmodi hominem dixit: quemadmodũ raptus esset, vtrum in corpore, an extra corpus, incertũ sibi esse memorauit. Vide stateram sapiẽtiæ. Cõstituit vnum in Christo, & se alterum, qui ait: Nescio. Quod alienum est, attollit: quod suum, humiliat. Et audiuit, inquit, verba ineffabilia. Non dixit, Audiui: sed quod alter audierit, non negauit. Verecunde itaque testem se maluit significare quàm vatem, & refugit videri cœlestium arbiter secretorum. Testimonium enim dicere, veritatis est: meritũ elationis non refugere, gloriantis. Ideoque ait: Pro huiusmodi gloriabor, pro me autem non gloriabor. Quid est autem quod ait, audisse hominem illum in Christo, quæ nõ licet homini loqui? Quomodo hoc conuenit, vt nõ licuerit homini loqui, quæ licuerit homini audire? Si ipsi homini qui audiuit, non licet loqui: quomodo ei creditum est audire quod non permissum est loqui? Quæ ista distantia est? Si alteri homini qui esset exterior: quomodo potuit homo cognoscere quod homini non licebat audire? Vnde videtur non gratia loquendi illi homini defuisse qui esset in Christo, cui non defuit: sed eis qui audirent, locum, tempus, meritum defuisse. Ille enim in cœlo audiuit: & ideo non competere iudicatũ est vt id loqueretur in terris quod audisset in cœlo, cum in ipsa terra sit ista discretio, vt quod in altera regione canitur, in altera non canatur, secundum quod scriptum est: Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Denique Hebræi non canebant in terra captiuitatis, quod in sua patria canere consueuerant. Hæc terra, captiuitatis est, alia terra libertatis est. Ista peccati, illa quietis æternæ. Vallestris ista, illa cœlestis. Ergo in cœlo illa nunc prædicat Paulus, quæ in terris antè prædicare non poterat. Inter perfectos enim secreta sapientiæ sunt loquenda. Attamen quid commemoratio istius reuelationis operatur, nisi vt doceat quòd in reuelationib⁹ mimine gloriandũ sit, sed in infirmitatibus? quia infirmitas, & remediũ reuelationis, & virtutis exercitium est. Contra autẽ reuelatio, elationis lubricum est. Nanque ne reuelationis sublimitate extolleretur ipse Paulus qui raptus in tertium cœlum est, stimulum carnis accepit. Subuenit ergo infirmitas, ne gratia in periculum verteretur. Vtilior ergo infirmitas quàm gratia.

1. Timo. 1.

Psalm. 36.

2. Corin. 12.

1. Corin. 8.

Psalm. 136.

Eadem quoque infirmitas, officina virtutis est: sicut testificatus est dominus, quia virtus in infirmitatibus cõsummatur. Denique iste ipse post reuelationem rogauit remedium sanitatis, & non impetrauit. In infirmitate autem remedium non quæsiuit, sed cursum consummauit, & coronã inuenit. Mutuatur, inquit, peccator, & non soluit: Iustus autem miseretur, & tribuit.) Hoc quoq; personæ cõuenit Pauli: quia iustus miseretur & tribuit. Vide illum domini eloquia diuidentem, vide argentum domini fœnerantem. Vnam minam accepit, duas reddidit. Duas accepit, quatuor reddidit. Quique accepit, decem reddidit. Non ligauit in sudario quod acceperat, sed numulariis erogauit: & quid erogauerat, cum vsuris recepit. Ita & accipientem à peccato maximo liberauit, ne apud eum pecunia domini deperiret: & ipse vt decẽ ciuitatibus prẽficeretur emeruit. Quæ sunt decem ciuitates, in epistolis recognosce quas scripsit, etsi Apostoli præscripto numero non teneantur, quibus dictum est, Ite per orbẽ vniuersum, prædicate euangelium vniuersæ creaturæ. Hic ergo ab Hierusalem per Orientem & Illyricum & Italiam domini pecuniam dispensauit. Et ne quis putaret quòd suã fœneraret, domini esse pecuniam testabatur dicens: His autem qui matrimonio iuncti sunt, denuncio non ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere. Et alibi: Quid experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus? Deniq; ipse rex ita dixit, in quo figura est domini: Oportuit te pecuniam meam committere nummulariis. Meam, inquit, non tuam. Iustus ergo miseretur, & tribuit. Quomodo tribuat, audi dicentem: Per omnes ecclesias doceo. Peccator autem mutuatur, & non soluit. Vide diuitem mutuantẽ, & non reddentem: pauperem accipientem, & continuo remunerantẽ, ne diutius in ære alieno sit. Hæc moralia. Vide nunc pauperem mysticum, id est, simplicem, & timentem dei nomẽ, audientem verbum de castitate, & soluentem: audientẽ de misericordia, & soluentem: audientem de placiditate, & nõ irascentem. Diuitem vero illum arrogantem & superbum, audientem quidem, sed post se reiicientẽ sermones dei: audiẽtem de condemnatione luxuriæ, & magis luxuriantem. Denique ecclesia soluit quod accepit, synagoga non soluit. Cognosce ecclesiam soluere. Tui, inquit, erant, & mihi eos dedisti, & verbum tuum seruauerunt. Et alibi: Ipse enim pater diligit vos: quia vos me diligitis. Reddidit ergo ecclesia quam accepit à domino pecuniam charitatis: sed synagoga non reddidit. Ideoq; de Iudæis dicitur: Si non venissem, & locutus fuissem his, peccatum nõ haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo: quia audierunt vtique, & non crediderunt. Probatũ est ergo quia mutuati sunt peccatores, & non soluerũt. Peccator igitur eget semper: iustus autem abundat & tribuit, cuius dies est conscientia. Ideoq; Iudæi in suis diuitiis eguerunt. Diuites eguerunt, & esurierunt. Christiani autem in diuitiis simplicitatis suæ non defecerunt. Bonus ergo iustus. Et ideo addidit scriptura: Quoniam benedicentes eum possidebunt terram: maledicentes autem eum disperibunt. Quomodo iustus possidet terram, aut quam terram, cum scriptura dicat: Nunquid soli habitabitis super terram? Et alibi: Væ habitantibus super terram. quod increpationis est atque maledicti. Cuius ergo terræ benedicta possessio est? Non istius, quæ tenebris absconditur, & amaritudinibus impletur, sed illius quæ fluit mel & lac, id est habens gratiam suauitatis, & fulgorem lucis æternæ. Accipe mellis boni suauitatem, immo supra mel. Fugiet dolor, & gemitus, & tristitia. quia suauitas gratiæ amaritudinem humanæ fragilitatis excludit. Et alibi: Et delebit omnem lachrymam de oculis eorum: & mors non erit amplius, neque luctus. Accipe etiam lactis nitorem. Et non indigebũt lucerna, & lumine solis. Ipse enim dominus illuminabit super illos, & regnabũt in secula seculorũ, amẽ. Est etiã mystic⁹ iust⁹, qui miseretur & tribuit, qui oĩa verba quæ accepit à patre, dedit nobis, & peccatorũ nostrorũ nobis ea dimisit, & sãguinẽ suũ ꝓ nostris debitis soluit: vt nõ in fœnore essemus alieno, sed in suo ere bon⁹ creditor nos haberet. Est & peccator ille qui cõgregauit quę nõ pepit, & mutuat⁹ est quod nõ tenebat, nec vult restituere quod accepit. Audi quia mutuatus est diabolus: Tibi, inquit, dabo potestatẽ hãc vni-

1. Corin. 2.

Psalm. 36.

1. Corin. 7.

1. Corin. 13.

Matth. 25.

1. Corin. 14.

Ioan. 17.

Ibidem. 16.

Ioan. 15.

Psalm. 33.

Psalm. 5.

Apoc. 21.

Apoc. 21.

Ibidem. 22.

Matth. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vniuersam,& gloriam illorum,quia mihi tradita sunt,& cui A
volo do illa,si procidens adoraueris me.Nequissime, accepisti ad tentationē,nō ad mortem.Hoc est,accepisti vt probarentur dei seruuli, non vt extinguerentur. Accepisti vt deū adorarētur,non vt negaretur.Accepisti secularia: cur eripis quæ æterna sunt?Accepisti quæ mūdi sunt, cur vis auferre quæ Christi sunt?Da illa cui vis:non inuidemus. Cur nobis à te quæ nos volumus inuidentur?Tu adorari vis,qui omnibus nequior,ipsa quoque indignus es seruitute? A domino, inquit, gressus viri corrigentur.)Græcus διαβήματα
Esai.43. dixit,hoc est transitus.Et ideo dicitur tibi:Si transeas per aquā,flumina te non cōcludent. Transi ergo,noli cessare: sicut bonus viator cū venerit ad aliquod vię signum,nō stat, sed pertransit.& tu in via es quādiu in hoc cursu es cōstitutus.Paulus si stetisset,cursum suum nō consummasset. Vi-
1.Corin.10. de ne ideo dicat,Et tu qui stas,vide ne cadas.Non enim qui trāsiuit,potest timere ne cadat.Vidi,inquit,impiū superexaltatū & eleuatū super cedros Libani:& transiui,& ecce non erat.) Vidēs ergo impiū superexaltatū ,qui nō stetit:nō offendit.Si stetisset,& miratus illum fuisset,& secutus esset: B
offenderat,& ceciderat sicut impius.Ideo Moyses videns ru-
Exodi.3. bum relucere & non ardere,ait: Transiens videbo hoc visum magnum. Qui transit de hoc seculo, magnum visum videt.Qui soluit vincula istius nexus,quo ligamur huic corpori,visum magnum videt.Moyses in Exodo legitur:multa videt miracula in Exodo. Non tanta alius videt qui non est in Exodo.Idem Moyses transiuit: transiuit & populus patrum:quia de terra captiuitatis exibat. Dirigebantur itaque à domino gressus eorū, quibus per noctem ignis colūna lucebat,per diem nubis: vt nec diei ardor afficeret commeantes,nec impedimētū viātibus tenebræ noctis afferrēt.
Et tu merere sactis,votisque deposce vt gressus tui à domi-
Psalm.27. no dirigātur,ne moueātur pedes tui:quia scriptum est: Mei autem pene moti sunt pedes:paulo minus effusi sunt gressus mei. Cauēdum est quoque ne rectam semitam derelinquas, & diuerticula te viarum tortuosarum decipiant. Ideo dici-
Esai.40. tur:Parate viam domino:rectas facite semitas eius.Paremus ergo viam domino deo nostro in mentibus nostris. Rectas
Gene.19. faciamus animorum semitas,ne labamur. Non effundantur gressus nostri sicut vxoris Lot,quæ post se respexit, & gres C
sus tenere non potuit,sed effusi sunt,cum in salem esset repēte conuersa.Non effundantur sicut Aegyptiorum, quorum gressum maris fluctus effudit.Ipsis Hebræis qui cum Moyse erant,quia peccauerūt in deserto,ceciderunt vestigia pe-
repromis. dum,ne in terrā resurrectionis intrarent.Nōne etiā de his
sionis. pulchre dicitur quia effusi sunt processus eorū, quorū spes lapsæ,in vanum effusus labor,vota sunt destituta? Cōsidera enim aliquē p aliquot annos habuisse studiū ꝓbitatis,castitatis custodiā,vitæ attētioris affectū,piæ propositū seruitutis,sedulæ obseruationis officiū: subitóque eū esse mutatū, discessisse de monasterio, valedixisse ieiuniis, continentiæ renunciasse,indulgere deliciis,studere luxuriæ. Dudum de monasteriis exierunt,& nunc luxuriæ sunt magistri, disseminatores incōtinētiæ,incentores petulantiæ,obtrectatores pudoris.Nónne de his pulchre dixeris, Effusi sunt gressus eorum?quos bene vixisse pœnituit.Egerūt itaq; noui gene-
1.Ioan.2. ris pœnitētiā pro virtutibus,& nō agūt ꝓ delictis.Sed hi ex nobis exierūt,dicit Ioannes:sed non erant ex nobis.Si enim D
ex nobis fuissent,nobiscū perseuerassent.Hi ergo viā suam cōdēnauerūt,quibus cōuenit dici:O qui dereliquistis semitas rectas,abeūdo in vias tenebrarū, & qui lætamini in malis,& gaudetis in euersione mala,quorū semitæ prauæ,& flexuosi cursus eorū, sicut lubricus & flexuosus auctor ipsorū:cur odisse cœpistis viā rectā, & iustum consiliū deseruistis?Nō vos direxit dominus. Quē autem dirigit dominus, viā eius cupiet, sicut scriptū est:& ipsius semitis delectabitur. Vtrūq; tamē ītelligi potest. Ita est mediū,quod & ipse qui à domino dirigitur,viā domini cupiet:quia duce ipso omnis leuatur labor,omnia impedimēta remouētur, incētiua subministrātur,& ipse dominus nō aspernatur, sed libenter accipit viā viri quem ad virtutē ipse direxerit. Pulchre au-
Roma.9. tem viri gressus dirigi dicuntur à domino,quia nō volentis neque currentis, sed miserentis est dei, sine offensione ser-

uare vestigium.Qui enim plantat & rigat,nihil sunt:sed qui 1.Corin.3.
dat incremētum deus. Ipsi soli gloria virtutū iure defertur. Denique etiā iustus cadit interdū:sed si iustus est,cum ceciderit,non cōturbabitur.Quod cōditionis est,cadit:quod iustitiæ,resurgit:quoniā iustū deus nō derelinquit,sed cōfirmat manū eius.) Qua ratione nō pedē, sed manū dixit? Nisi forte ea,quoniā qui cadit,non magis pede labitur,sed infirmus lubrico sæpe decipitur,vel offendit in petra. Hic autē iusti casum intellige,id est,fortioris. Deniq; de populo qui luctatur si genu fixerit,vel pede lapsus fuerit,pro victo habetur. Athleta qui luctādi peritiā habet,& ad coronā luctatur:etiam volēs genu figit,vt vincat.Et si lapsus fuerit, non excluditur:etsi ab eo qui superior sit,premitur, manibus tamen se sustinens iure decertat:nec aufertur brauiū, nisi fuerit fusus in ventrē, aut distētus vinculo lacertorū. Inde oriuntur crebra certamina, quia multa & incognita plerisque sunt genera ruinarū.Nā casus eos ꝓprie appellant Latini.* * ruinam.
Græce enim πτώματα nuncupantur. Ergo cū stringitur & vrgetur,sæpe se voluit, & fit supra qui inferior habebatur, superiorēq; dū surgit elidit:quod videtur scriptura significare cū dicit: Vniuersum stratū versasti in infirmitate eius. Psalm.40.
Itaque de eo dicitur:Cū ceciderit bonus athleta, nō turbabitur.Pleriq; enim volūt teneri,quo maturiꝰ vincāt, qui de arte prēsumunt. Sed etiā si assignatus, vt ipso verbo vtar,& primo & secūdo fuerit,nō excluditur:licet ei interdū reparare luctamē: & vincere sæpe cōtingit, & cedere eū qui secūda cōtētione superauerit.Ita ergo etiā iustus etsi offēdiculū incurrerit & ceciderit, nō relinquat tamē studiū deuotionis & fidei,sobrietatē teneat,pœnitentiam gerat,sæpe se reparet.Ideo interrogat Petrꝰ:Si peccauerit in me frater meꝰ, Matth.18.
quotiēs remittā ei?vsque septies?Et respondit dominus:Nō solum septies,sed etiā septuagies septies. Vt scias autē quia athletæ sumus,& impellimur,& alij ruunt,& pleriq; eliduntur,audi dicētē:Suffulcit dominus omnes qui ruūt:& corrigit omnes elisos.Vnde & ipse de se dicit Dauid,vel ille qui Psalm.117.
locutus est in propheta:Impulsus subuersus sum vt caderē, & dominus suscepit me.Iesus enim non cecidit, sed impulsus est.Etenim cū ipse cōuertat elisos,quomodo ipse potuit elidi?Iustum autē,cū ceciderit,posse resurgere testatur scriptura, quæ dicit: Nunquid qui cadit, non adiiciet vt resur- Psal.40.
gat?aut qui auersus fuerit,nō reuertetur?Vę iis qui auertūtur auersione impudenti,dicit dominus.Vtinā quidē ineluctabilis & insuperabilis sit Christi athleta,& in omni ætate, Roma.8.
in omni virtutum genere glorioſus,sicut ille ait:Sed in omnibus superamus propter eū qui nos dilexit.Quid est in omnibus?Sunt athletæ qui vocētur pueri,ephebi,viri. Hoc est παῖδες,ἔφηβοι,τέλειοι.Et scriptura has in luctatoribus nouit Psalm.68.
ætates,dicente Dauid:Ne auertas faciem tuam à puero tuo. &,Iuuenis fui, & senui. Vnde & Ioannes ait: Scribo vobis 1.Ioan.2.
pueri,quia cognouistis patrem.Scribo vobis iuuenes, quia vicistis malum.Scribo vobis patres, quia cognouistis eum qui est ab initio.Maturior itaque ad patres scribens, maturos designat fidei deuotionisque processu. Virtutum ergo istæ, non infirmitatis ætates sunt. Neque enim sine virtute puer est, qui cognouit patrē deū virtutū.Ex illo puero isti Esaiæ.8.
sunt pueri,qui prius q̄ sciret vocare patrem aut matrem,accepit virtutem Damasci,& spolia Samarię.Ipse est puer qui Ibidem 9.
natus est nobis,filius datus est nobis:cuius principatꝰ super humeros eius.Ipse nos docuit pueritiam esse virtutem, dicens:Sinite eos,& nolite prohibere pueros ad me venire.Et Lucæ.18.
alibi:Amen amen dico vobis:nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut puer iste: non intrabitis in regnum cœlorum. Matth.18.
Ipsa quoque corporis fortitudine pueri plerūque virosvincunt.Et vtique si ætatem pueritiæ consideremus, nō potest puer aut vsum omnem scire,aut vim subire luctandi. Nouimus tamen quòd frequenter pueri quos non poterant portare, vicerunt.Adeo vigor animi infirmitatem excludit ætatis.Quales autem pueri, tales & ephebi, hoc est spiritales. Actо.7.
Nouit scriptura adolescentem Paulum, iam proximum conuersioni. Nouit & Eutychum adolescentem, qui cum ser- Actо 20.
monibus Pauli intentus hæreret, somno victus de tritecto cecidit, & resurrexit. Nouit & Ioannem adolescentem in Christi pectore recumbentē,qui tam fortis fuit,vt persecu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem non timeret, malum vinceret. Hic est puer qui patrē genitalem reliquit, sequutus eum patrē quē cognouit æternum. Adolescens amictus sindone dominū sequebatur tempore passionis, qui sua omnia dereliquerat. Maturior deum verbum in principio ipso semper fuisse atque esse cognouit, & manere in se probauit. Viros quoq; scriptura nos docuit spiritales, Agabo propheta dicente: Virū hunc cuius est zona hæc, sic alligabunt Iudæi in Hierusalē. Et Festus ait: Vir quidam est relictus à Felice in custodia. Ante passionē suam Paul⁹ adolescēs dicitur: in passione vir significatur, qui cursu consummato esset iam proximus ad coronam. Cognouimus ætates pro fide & deuotione certantiū: cognoscamus etiam certamina singulorum. Hæc quoque scripturæ nos doceat tenor. In hoc itaq; seculari agone alij sunt qui simplici quodam & legitimo genere luctātur, & ligaturis tantū corporis certant, verberare non norunt: qui Palestæ vocantur. Alij qui cædem, & pulueris iactum membrorū nexibus miscēt, omni sibi verberādi iure permisso: quos πυμμάχας vocant: eò quòd omnis litis & pugnæ aduersum se habeant potestatem. Alij qui cestibus aduersum se decernunt, & dilaceratis capitibus cruentantur. Hi πύκται feruntur. Hęc omnia certamina subiit Paulus apostolus: sicut ipse demōstrat. Itaque alibi dicit: Quoniam non est nobis pale aduersus carnem & sanguinē, sed aduersus principes & potestates, & (vt compēdio vtar) aduersus nequitias spiritales. In Latinis plerisque colluctatio reperitur, in Græcis omnibus πάλη scribitur. πάλη enim Græcorum, lucta est Latinorum. Et vere pale, quia caro & sanguis, & nequitiæ spiritales patientia, & continentia corporis, & animi moderatione superantur. Ira, furor, cædes, arma sunt diaboli. Alibi quoq; plagis supra modum cæsum se esse significat, dicens: In plagis supra modū, in mortibus frequenter. Hierosolymis autem pugnis se esse percussum: vbi cū interuenientibus militibus aliquādo cessassent Iudæi percutere Paulū, ipse pōtifex Ananias circunstātibus iussit percutere os eius. cui respondit apostolus: Percutere te incipiet deus, paries dealbate. Et tu sedens iudicas me secūdū legē, & extra legem iubes me percuti? Sciuit profecto referire, qui grauiore pugno pōtificē repercussit. Ipse enim corporaliter cæsus est: illi retulit quòd in animā percuteretur à Christo. In prima quoque epistola ad Corinthios scribēs, ait: Ego igitur sic curro, nō vt in incertū: sic enitor, non vt aëra cædens. Quod Latinè dixit, enitor: Græcè ait, πυκτεύω. Et vere quasi bonus pycta, non aërem, sed aërias potestates & Iudęorū capita verberabat: quia caput omniū Iesum dominum non habebant. In omni itaq; certamine apostolus est probatus, qui etiā coronā cursu consummato accepit. Vnde & ipse ait: Omnia possum in eo qui me confortat. Habet & Christus qui in pueritia sua æui maturos vicerint: vt Daniel puer spiritu valido seniores illos redarguit Iudæorum, & de victoriæ iure deiecit in mortem. Habet & alios qui priusquā nascerentur, in matris vētre luctati sunt. Deniq; Iacob fratrem supplantauit Esau, & malum vicit, atque ita de vtero matris exiuit, vt victoriæ insigne monstraret, & pedē senioris degeneris victor inuerteret. Hieremias in vulua matris sanctificatus est & probatus. Ioannes Baptista principē agonis humani, prēmiatorémq; luctantium necdum natus venisse cognouit, atq; in vtero matris exiliēs pię brauium confessionis emeruit. Rectè iam tūc designatus est ad coronam, qui ante omnes ad Christi agonē fidei testis & præco virtutis suum nomen obtulerat. Bonus præco, qui ad certamen alios excitabat. Et vere bonus præco, qui tam magna voce clamauit, vt ad eius sonum secreta cœlestia resultarēt. Quid multa? Terram mouit, cœlum impleuit. Ideoq; vocis nomen accepit, quia verbum dei vox sacrata præcessit: quemadmodū ipse nos docuit dicens: Ego vox clamātis in deserto. Dixit hoc Esaias propheta: de se dictum iste firmauit. Audiuimus quid dixit præco: Parate viam domini: rectas facite semitas eius. Hæc est vox singularis, & sola, tam sonora, vt ab omnib⁹ audiretur. Tam dulcis, vt vniuersorū corda mulceret. Istos ergo athletas suos dominus confirmauit, vt vincerēt. Nunq̄ enim suos deserit & relinquit. Et ideo addidit propheta: Iuuenis fui, & senui.) sic Latini. Aliqui autem iuxta Græcos habent: Iuuenis fui: etenim senui: & nō vidi iustum derelictum, nec semē eius quærens panē.) Simpliciter qui vult intelligere, patet sensus, quòd vitæ suæ tempore Dauid non viderit iustum derelictum. Sed hoc & breuis temporis est, & incredibile. Siquidem multos videmus in seculo iustos ab hominibus derelinqui quādo eos aliqui potentiū persequuntur, & nullus ad eos audet accedere, cū in timore aut in iniuria viderit cōstitutos. Vnde Iob dicit: Fratres mei discesserunt, agnouerūt extraneos magis q̄ me. Amici mei immisericordes facti sunt: & qui me nouerant, obliti sunt nomen meum. Dauid quoq; non solum destitutū, sed etiā impugnatū se ab amicis & proximis clamat. Amici, inquit, mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt. Ergo si in hoc seculo reperiuntur iusti derelicti, quomodo sibi contraria dixit Dauid? nisi intelligas quòd iustus etsi in seculo derelinquitur, à domino tamen non derelinquitur. Neq; enim Iob cum esset in stercore, à domino derelict' est: quem in angelorū concilio dominus ipse sua voce laudabat: quē tentari passus est, vt coronaret. Tentationem autem in corpus dedit, in animam denegauit. Nec derelictus Dauid, cui regnum dedit, vt populo imperaret electo, quem parricidalibus præliis appetitum, regni sui depulsum finibus, victorię iure restituit. Ipsi quoq; Iacob, Helias, & Heliseus, & Ioannes Baptista, & cęteri qui in caprinis pellibus circūeuntes errabāt in solitudinibus & mōtibus & spelūcis & foueis terræ, licet ludibria multa & acerba supplicia toleraſſe videantur, tamē non derelicti sunt. siquidē cū fratrē fugeret Iacob, & per deserta incomitatus erraret, obdormiuit, & surgēs vidit ibi multitudinē cœlestis militiæ, & ait: Hic locus, vocatur castra angelorū. Nō satis fuit castrū vocare, sed castra, quæ tantæ multitudini cōuenirent. Vides ergo quia sōlū se putabat, & castra eū cœlestis exercitus sequebātur? Sicut & patres nostros Moysi tēpore, ne in deserto sitirent, petra (vt scriptū est) sequebatur. Nā cum in Exodo legerimus quòd sitiente populo percusserit Moyses de virga petram, & aqua fluxit, & bibit populus deinde iterum in Leuitico legerimus vel in Numeris quòd rursus Moyses tetigerit petram virga, & scaturiuerit aqua patribus ad bibendum: præclare apostolus hoc interpretatus est dicens, Bibebant autē de cōsequenti eos petra: petra autē erat Christus. Illos igitur querulos, illos murmurantes, illos præuaricantes, tamen nō deserebat dominus, sed sequebatur. Quid de Helia & Helisæo dicā, quibus per deserta gradientibus equi de cœlo, & igneus currus occurrit? Quomodo derelictus Helias qui est inuitatus à Christo? quomodo derelictus in terris, qui raptus ad cœlū? quomodo egens & nudus & inanis, qui geminati spiritus hæreditatē discipulo dereliquit, vt vna melotide hæres donatus fluuios sisteret, Iordanē reuocaret in fontem, regū exercitus pasceret in deserto, & potum sitientibus ministraret? Ad eius arbitrium de cœlo profluebant pocula, in terris mortui resurgebant. Quomodo derelictus Helisæus, qui cū Syrorū vallatus esset exercitu, vt captiuus raperetur ad regem: dicente Giezi seruo, Domine, quid faciemus? ait: Noli timere: quoniā plures nobiscū sunt q̄ cum illis. Et dixit: Domine aperi oculos eius, vt videat. Et aperti sunt oculi illius, & vidit montē & omnia in circuitu equis innumeris & cœlestibus repleta legionibus. Paulus quoq; qui dixit periculis in mari, periculis in deserto se esse iactatū, tamen ipse testificatus est dicens: Si deus pro nobis: quis cōtra nos? Ergo sic ille derelictus & destitutus ab hominibus, apud deū abūdat & profluit. Nam & Helias destitutus erat, ita vt diceret: Domine accipe animā meam. & tamen vigebat apud deum, vt ipsis esset regibus virtute terribilis. Quomodo iuuenis hoc Dauid potuit cōprehēdere? Iuuenis enim magis temporalia q̄ æterna considerat: quia ætas ea propēdet ad vitia. Sed sunt quidam in iuuentute senes, & alij iuuenes in senectute. Sunt inquam viri quorū animi senili grauitate censentur: in quibus ætas senectutis sit vita immaculata: in quibus vigeat in cana prudentia: qualis erat Hieremias: qui cum se iuuenē cōtuitu memoraret ætatis, & per iuuentutem excusaret quòd prædicā di impar officio videretur, ait illi dominus: Noli dicere, quia iuuenis ego sum: quia ad omnes ad quoscunque mittero te, abibis. Ita iuuenem non putauit, quem aptū prophetiæ gratiæ iudicabat. Talis ergo iuuenis fuit Dauid, qui

Marci.14.
Acto.21.
Ephe.6.
2.Corin.11.
Acto.23.
1.Corin.9.
Philip.4.
Danie.13.
Gene.25.
Hierem.1.
Lucæ.1
Esaiæ.40.
Ibidem.
Psal.36.
Psal.34.
Hebr.11.
Gene.32.
Exod.17.
1.Corin.10.
4.Reg.2.
4.Reg.6.
Roma.8.
3.Reg.19.
Hiere.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psalm.102. qui renouatus esset,& resloruisset(vt ipse dixit) velut aquilæ iuuẽtus sua.Sic ergo intelligi oportet, Iuuenis fui,sed sanctificatus,sed propheta in gentibus positus, qui iam possem regni cœlestis sacramenta cognoscere, & veta præmia considerare iustitiæ:sed non vidi iustum derelictũ.Postea quoque alibi & vsu roboratus & munere, Adquisiui incrementa sapientię.Eadem circa iustum visa est mihi gratia permanere.Explanauimus(vt potuimus)quomodo dixerit, Iuuenis fui.Sed quomodo addiderit, Etenim senui,cõsideremus.Bona iuuẽtus,sed melior senectus. Qui enim vsq; in finem perseuerauerit,hic saluus erit.Vnde nõ persunctorie de patriarcha Abraham dictũ est quòd nutritus esset in senectute bona.Et Ioannes senex cœpit scribere euangelium,vel epistolas:qui cum refugeret apostolum se scribere, seniorem scripsit.Nec minor est æstimatus,cui cygnea quædam suppeteret gratia senectutis . Ipse vas electionis dominicæ scribens ad Philemonem ait:Cum sis talis,vt Paulus senex, nunc autem & vinctus Christi Iesu: obsecro te pro meo filio quẽ genui in vinculis,Onesimo. Volens itaq; illi plurimum deferre,seniori Paulo cum non iuueni comparauit:& ibi se senem est gloriatus, vbi iam in vinculis tenebatur . Et videte distantiam.Adolescens significatus est in alterius passione, senex in sua.Ibi vt adolescens,quia Iudæorum vestimenta seruabat.hic senex,vbi sui corporis exuuias exuebat. Denique & Petrus ibi senex dicitur,vbi certamen est passionis. Cum iunior,inquit,esses,cingebas te, & ambulabas vbi volebas. Cum autem senueris, extẽdes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis.Hoc autẽ dixit significans qua morte clarificaturus esset deum . Ante certamen iunior dicitur, in certamine senex,qui omne certamen impleuerit.Hoc ergo dicit Dauid ille in iuuentute bellator, in senectute pacificus:Iuuenis,inquit,fui: sed nolo me adhuc iuuenem putes. Etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semẽ eius quærens panem.)Quod est semen iusti ? Abrahæ dictæ sunt promissiones,& semini eius.nõ dicit,& seminibus:tanquàm in multis,sed sicut in vno.Et semini tuo,quod est Christus. Audi iusti semen: Filioli mei, quos ego parturio donec formetur Christus in vobis. Et nunc si quis ex gẽtibus veniẽs, sermonem audiat nostrum, & dominus iuuare dignetur vt formetur Christus in animo eius, quo partus fidei ferat: semen ei Christus erit.Illic in vtroque.Abraham itaque,& generationis pater erit secundum carnem,& is qui verbum domini pectoribus iustorum primus infuderit.Et ideo hoc semen Abrahæ panes istos quibus præbeatur corporalis alimonia,non requirit:quia habet panem iustitiæ, qui descendit de cœlo. Sicut enim negantur filij Abrahæ qui opera Abrahæ non fecerint:ita semen Abrahæ sunt,& inter filios recipiuntur,qui opus eius effecerint. Verũ Abrahæ semen Helias,cui angelus alimenta præbebat, & in virtute escæ illius quadraginta dierũ curriculis ambulabat.Nõ requirebat istã corporis huius alimoniam verum semen Abrahæ cui panes deferebantur de cœlo:denique corui ei quotidianum conuiuium ministrabant.Ita indigus erat omnium , vt nihil haberet suum:& mittebatur vt victum aliis largiretur . Verũ semen Daniel, cui inter leones posito aëria fercula per Abacuc prophetam referta messorum epulis vehebantur.Est ergo panis angelorum,quem manducauit homo. Sic enim scriptum est:Panem angelorum manducauit homo.Hic est panis de quo dixit Dauid:Dominꝰ pascit me, & nihil mihi deerit:in loco pascuę ibi me collocauit.Super aquam refectionis educauit me.Bonus Dauid docuit me panem angelorũ, & ipse me docuit aquam refectionis.Hæc refectio spiritualis est, hæc refectio requies est mentis internæ . Bona aqua, quæ peccatum lauat,mundat interna.Quæ sit aqua hæc, audiamus. Si quis,inquit,sitit, veniat ad me,& bibat. Qui credit in me,sicut dicit scriptura,flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.Hoc autem dicebat de spiritu quem incipiebant accipere qui crediturꝰ erãt in eũ. Ergo nec hoc pane nec aqua refectionis indiget iustus,cui spiritꝰ sanctus est requies & refectio.Quomodo aũt poterit ĩdigere, qui tota die miseretur & fœnerat? Quid est quod fœnerat iustus?Non æs,nõ ferrum,nõ plumbum,sed argentum igni examinatum. Hoc defert ad mensam domini,& diuidit requirentibus:cui vnã, cui duas,cui quinq; minas quotidie diuidit,& nunquàm deficit.Sed fœnerationem audiuimus in lege reprehensam,dicente Moyse:Non fœnerabis.Duplex est fœneratio:vna pecuniæ,altera gratiæ.Diuide vtrumq;:quia scriptũ est : Si rectè offeras,nõ rectè diuidas:peccasti:quiesce. Et tu rectè diuide,ne pecces. Ipse Moyses doceat te diuidere,qui admonuit rectè diuidendum: vt sequaris quod Abel egit, qui rectè diuisit.fugias quod Cain parricida fecit, qui rectè diuidere nescibat. Diuidit ergo spiritus sanctus diuisiones, qui operatur omnia diuidẽs singulis prout vult. Ille prout vult, tu prout potes,prout ingenio vales,diuide quãdo lex de pecunia dicat, quando de gratia. Dixit enim tibi : Fœnerabis gentibus,cuius dominus vsuras exigit:tu autem non mutuaberis.Est & pecunia fœnoris,est & gratia,cuius dominus vsuras exigit.Pecunia fœnoris,æs habet: gratia fidem cõfert. Fœnerato ergo fidem gentibus, vt tibi abundet gratia . Tu autẽ noli mutuari quasi indigus : sed quasi diues & locuples fœnerato.Fœnerauit Petrꝰ,fœnerauit Paulus, fœnerauit Ioannes euangelista, vel vterque,& non indiguit.hoc est, fœnerarunt pecuniam Christi, non fœnerarunt pecunias ad vsuram.Fœnera ergo, & noli desistere fœnerare. Audis quid dicat scriptura : Tota die miseretur, & fœnerat . Iustus per diem fœnerat,auarus in nocte.Gratia enim lucis est:auaritia autem vsura tenebrarum est . Et ideo semen fœnerantis fidem,in benedictione erit, habens vtique præmium benedictionis . Declina à malo,& fac bonum : & inhabita in secula seculorum:Quoniam dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos:in æternum conseruabuntur. Iniusti autem punientur,& semen impiorum peribit. Iusti hæreditate possidebunt terram,& inhabitabunt in seculum seculi super eam.) His versiculis demõstrat propheta quòd pertineamꝰ ad dominum,& ipse arbiter cogitationum operationúmque nostrarum sit,spectans merita singulorum, qui nihil sine iudicio agit,sed malos & bonos actus iudicio discernit.Declinandum ergo est à malo,& faciendum bonum. Ne bona maláque confundas,prius est vt crimine careas:postea vt innocentiæ fructum deferas,quo possis esse perpetuus. Noli putare quòd deum tua peccata prætereant.Sic enim pleriq; labuntur. Ipse vniuersa cernit & damnat, & impiorum semen exterminat. Semen vtique non corporalis generationis, sed mentis internę & impietatis successionem.Nam vtique Iob de semine Esau genitus scripturæ testificatione signatur. Quomodo ergo semen Esau periit in Iob, cum tãtus iste vir fuerit, vt venturum in terras dominum præuideret,qui certũ istius seculi diabolum subiugaret? Ergo hoc quęritur,ne malitia transfundatur in posteros . Hoc per baptismatis sacramentum Christus operatur, vt exuat vnusquisque quod natus est,induat quod renatus.fiat non famulæ hæres, sed gratiæ,vt perpetuum domicilium habitationis æternæ sibi possit adquirere.Qui autẽ habitare meruerit in seculum seculi, & ipse honorificabit deum in secula seculorum . Vbi moralibus iustum instituit disciplinis,vt qualis deberet esse,te doceret,quæúe esset perfectæ forma iustitiæ.Ad sapientiam & theoremata mentem vult eius assurgere:& excitat eius intẽtionem, vt spectet intento corde cœlestia, & diuina intra se voluat oracula,atque ad ea quæ complaceant deo, suum informet affectum:sit meditatus in lege, nec vlla eum domini mãdata prętereant.Modos diuini sacramẽti cognosce .]Denique ab hinc vide in præceptis sanctum prophetam assurgere:Os iusti meditabitur sapientiã, & lingua eius loquetur iudicium:lex dei eius in corde ipsius.nec damnabit, inquit, eum dominus,cum iudicabitur illi.Expecta dominũ, & custodi viam eius,& exaltabit te vt hæreditate possideas terram.cũ perierint peccatores, videbis. Vidi impiũ superexaltatum & eleuatum vltra cedros Libani: & transiui, & ecce non erat:& quęsiui eũ,& non est inuentus locus eius.)Superiora moralia,hęc intelligibilia.Quod est iusti os quod meditabitur sapientiã,nisi interior homo? Duo sunt enĩ homines in singulis: vnus interior,alter exterior.Interior cogitat quæ mẽtis sunt,quæ mẽtis sunt loquitur.Exterior quæ sunt corporis. Tamẽ aduenięs dominus vtrũq; cõiunxit,& duos in vno homine cõdidit,ne diuersis sese impugnẽt motibus, sed inuicẽ sibi volũtatũ suarũ vnitate sociẽtur.Ideo os iusti

Ioan.8. 3.Reg.19. 3.Reg.17. Daniel.14. Psal.77. Psalm.22. Ioan.7. Gala 3. Ibidem.4. Deute.23. Gene. 3. 1.Corin.12. Deute.15. Psal.133.

Universidad de Deusto
Biblioteca

meditabitur ſapientiã. Iam enim & ipſe exterior homo iuſti A
in interioris hominis transfuſus eſt diſciplinam: & in eius cõ
formatus naturam, ipſius exercet officia, vt caro meditetur
quod mentis internæ eſt. Sed ne hoc incredibile tibi videa-
Philip 3. tur, audi dicentem quia dominus Ieſus trãsfigurauit corpus
humilitatis noſtræ, vt conforme fieret corpori gloriæ ſuæ.
Quis audeat dicere carnem ſine peccato, carnem aſſumptam
ex virgine, carnem ſpiritu dei in Mariam ſuperueniente ge-
neratam, quæ in nullo diſcrepauit à ſapientiæ diſciplinis, in-
terioris hominis exortem fuiſſe virtutũ, nec in vſus eius trãſ
ire potuiſſe, cum ſupra hominem fuerit quòd tactu eius ſa-
nabantur ægroti, cæcis reſundebatur aſpectus, mortui reſur
gebant? Competenter ergo ſcriptum eſt: Os iuſti meditabi-
tur ſapientiam: eò quòd totus homo ſit ſpiritualis, non vtiq;
1. Corin. 15. terrenus. Qualis enim terrenus, tales & terreni: & qualis cœ-
leſtis, tales & cœleſtes. Abiit ergo terren⁹, remãſit cœleſtis.
Ideoq; in tempora redemptoris referens propheta, medita- B
bitur, dixit: licet vnus è pluribus meditatur, ſcripſerit. Nec
abhorret à ſenſu, quia prophetarum ſpiritui futura pro præ-
ſentibus ſunt. Alij putant os pro mente dictum. Pulchre au-
Eccli. 27. tem iſtud expoſuit nobis Salomõ dicens: Narratio iuſti ſem-
per ſapientia: ſtultus autẽ ſicut Luna immutatur. id eſt, quòd
ſæpe varietur, nec in ſua perſeueret ſententia, & tanq̃ in te-
nebris lumen videatur offundere, nec tenere. Sit ergo nobis
ſemper in corde & ore meditatio ſapientiæ, & lingua tua lo-
quatur iudicium, lex dei tui in corde tuo ſit. Ideo tibi dicit
Prouer. 6. ſcriptura: Loqueris in illis ſedens in domo, ambulans in via,
dormitans, reſurgens. Loquamur ergo dominũ Ieſum, quia
ipſe eſt ſapiẽtia, ipſe eſt verbum, & verbum dei. Nam & hoc
ſcriptum eſt: Aperi os tuum verbo dei. Ipſum ſpirat, qui ſer-
mones eius reſonat, & verba meditatur. Ipſum ſemper lo-
quamur. Cum de ſapiẽtia loquimur, ipſe eſt. Cum de virtu-
te loquimur, ipſe eſt. Cum de iuſtitia loquimur, ipſe eſt. Cũ
de pace loquimur, ipſe eſt. Cum de veritate & vita & redẽ-
ptione loquimur, ipſe eſt. Aperi os tuum dei verbo. Scri-
Pſal. 84. ptum eſt: Tu aperi, ille loquetur. Ideo dixit Dauid: Au-
diam quid loquatur in me dominus. Et ipſe dei filius dicit: C
Aperi os tuum, & adimplebo illud. Sed non omnes vt Salo-
mon poſſunt percipere ſapientiæ perfectionẽ: non omnes vt
Daniel. Omnibus tamẽ pro poſſibilitate infunditur ſpiritus
ſapiẽtiæ, ſed omnib⁹ qui fideles ſunt. Si credas, habes ſpiritũ
Pſalm. 115. ſapientiæ. Ideo Sapiẽs dicit: Credidi: propter quod locutus
ſum. Cũ credideris, accipies loquendi gratiã. Et qui credit,
redimitur: & qui orat, redimitur, ſi pie intẽdat orationibus,
& in oratione aſſiduus ſit. Diẽ præueniat, noctẽ frequenter,
ſoli matutinus occurrat, vt ante ipſe illuminetur à Chriſto,
q̃ terra ſolis exortu. Et qui pſallit, redimitur: & qui cõpun-
gitur, redimitur. Ideo ſemper meditare, ſemp loquere quæ
dei ſunt, ſedẽs in domo. Domũ poſſumus accipere eccleſiã,
poſſumus accipere domũ interiorẽ in nobis: vt intra nos lo-
quamur. Sedent iudices in Hieruſalẽ: ſederunt ſedes in iudi-
cio. Sedit etiã iudicũ conſiliũ, & libri aperti ſunt, propheta
dicit. & tu cũ conſilio omnia fac. Cũ conſilio de factis tuis
iudica: cũ conſilio vinum bibe: cũ conſilio loquere, vt effu-
gias peccatũ, ne incidas per multiloquium. Sedens loquere D
tecũ, quaſi qui iudices. In via loquere, ne vnq̃ vaces. In via
loqueris, ſi in Chriſto loquaris, quia via Chriſtus eſt. In via
loquere tibi, loquere Chriſto. Audi quomodo illi loquaris.
1. Timo. 2. Volo, inquit, viros in omni loco orare, leuãtes puras manus,
ſine ira & diſceptatione. Loquere ô homo dormitãs: ne tibi
ſomnus mortis obrepat. Audi quomodo dormitãs loquaris.
Pſalm. 131. Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormita-
tionem, donec inueniã locũ domino, tabernaculum deo Ia-
cob. Vince naturam diligentia, exclude corporis ſomnum.
Naturam nobis formare non poſſumus, poſſumus diligen-
tiam. Homo erat Dauid: indulgebat aliquid ſomno per no-
Pſalm. 6. ctem, ſed excludebat ſomnum lauans per ſingulas noctes le-
ctum ſuum, & lachrymis irrigans ſtratũ ſuum. Ideo memor
erat in ſtratu ſuo ſemper domini ſui, & in ipſo meditabatur
vt diluculum præueniret, & in tenebris ei illuceſceret Chri
Ephe. 5. ſtus dicens: Surge qui dormis. Nam in omnibus hæc gratia
eſt: ſed poteſt eſſe & in pluribus diligentia. Ne igitur expe-
ctes vt excitet te Chriſtus, ſed potius Chriſtum excita. Ex-

citet eum qui de ipſo dormitans cogitat. Si tu illum excita-
ueris, & ipſe te excitabit à ſomno, reſuſcitabit à morte, dicẽs
tibi: Exurge à mortuis. Cũ ſurges ergo vel reſurges, ipſum
loquere, vt impleas quod iuberis. Audi quomodo te Chri-
ſtus excitet. Anima tua dicit: Vox fratris mei pulſat ad ia- Cantic. 5.
nuam. Et Chriſtus ait: Aperi mihi ſoror mea ſponſa. Audi
quomodo tu exſuſcites Chriſtũ. Anima dicit, Adiuraui vos Cantic. 2.
filiæ Hieruſalem, ſi ſuſcitaueritis & reſuſcitaueritis charita-
tem. Charitas Chriſtus eſt. Audi etiam quomodo dormiens
loquaris. Ego dormio, & cor meum vigilat. Hæc communi- Ibidem.
ter. Attolle nunc paulo altius mentem tuam. Loquere ſedẽs
in domo, in hac terreſtri domo huius habitationis, quæ diſ- 2. Corin. 5.
ſoluitur, in qua peregrinamur à domino. In corpore enim
iſto poſiti, dum ſuperueſtiri magis quàm expoliari volum⁹,
exulamus à Chriſto, & grauiter ingemiſcimus. In hac ſedẽs
ergo confitere peccata tua: quia ſediſti, & non ſtetiſti, & nõ
dixiſti, Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem. Pſalm. 121.
Loquere magis, & noli occultare delicta. Loquere ſedens, Pſal. 126.
vt audias dicentem: Surgite poſtquàm ſederitis, qui man-
ducatis panem doloris. Loquere in via ambulans, id eſt, car-
pens vitę iſtius curſum. Hic loquere, ne illic obmuteſcas: ſi- Luce. 1.
cut ille obmutuit qui angelo Chriſti ante nõ credidit: poſt-
ea tamen cum credidiſſet, vocem recepit. Loquere dormi-
ens & quieſcens, conſepultus in Chriſto, vt cum ipſo in no-
uitate vitæ reſurgas. Loquere etiam ſepultus in tumulo: ſi-
cut loquebantur animæ ſanctorum petentes de mortis au- Apoc. 6.
thore vindictam: Vſquequo domine ſanctus & verus non
iudicas & vindicas ſanguinem noſtrum? Loquere poſtre- Pſalm. 3.
mo cum ſurgis, ſicut docuit ille qui dixit: Ego dormiui, &
quieui, & reſurrexi: quoniam dominus ſuſcipiet me. Et il-
lic ergo os iuſti meditabitur ſapientiam, donec ad ſubli-
miora tabernaculi ſecreta cœleſtis, ac ſacræ plena iucundi-
tatis atque lætitiæ ipſe perueniat: quemadmodum ſcriptura Pſalm. 42.
nos docuit, dicente Dauid: Hæc recordatus ſum, & effudi
ſuper me animam meam: quoniam ingrediar in locum taber
naculi admirabilis, vſque ad domum dei. In voce exultatio-
nis & confeſſionis, ſonus epulantis. Ergo & ſedentes in hac
corporea domo, & egreſſi hinc, atque ambulantes in via, cũ
rapiemur, ſi meremur, obuiam Chriſto: & dormientes lo-
quemur. Accipe tertiam ἀναγωγὴν qua ſe anima eleuat iuſti.
Eſt enim quidam ſpiritalis ſomnus intelligendus, de quo Sa Prouer. 3.
lomon ait: Si enim ſedeas, ſine timore ſedebis. ſi dormias,
ſuauiter requieſces, & nõ timebis pauorem qui ſuperueniet
tibi, neque impetus impiorum ſuperuenientes tibi. Cum
ſuauitate requieſces, & pauorem & ſuperueniẽtes impiorũ
impet⁹ nõ timebis, ſi lingua tua loquatur iudiciũ dei, & ſem
per illud ante oculos habeas, vt peccato locum nullum re-
linquas: & noueris quod delicti precium ſupplicij retribu-
tione ſoluetur. Ipſe enim hoc in nonageſimo interpretatus
eſt Pſalmo, dicens. Non timebis à timore nocturno, & à ſa-
gitta volante per diem: à negocio perambulante in tenebris:
ab occurſu & dæmonio meridiano. Cadent à latere tuo mil-
le, & decem milia à dextris tuis: ad te autem non appropin
quabit. Veruntamen oculis tuis conſiderabis, & retribu-
tionem peccatorum videbis. Iuſtus enim cum loquitur iu-
dicium dei, vel cum loquitur quæ iuſta ſunt, & veri plena
iudicij: non cum iracundia loquitur, non ex animi mœren-
tis afflictione, non ex dolore, non ex aliqua paſſione, ſed lo
quitur ex veritate, loquitur ex æquitate vt non propendeat
affectu, ſed quæ loquitur, vero pendat examine. Iudicat e-
nim quæ dicenda ſint, vel non promenda. Cui ſimile eſt il- Prou. 15.
lud, labia ſapiẽtium alligata ſunt ſenſu. eò quòd omnia quę
loquuntur, vero ſenſui conuenire videantur, & ſenſus ſui
prudentia intelligant quæ loqui debeant vel taceri: vt quæ
ſilenda ſunt, cohibeant clauſtro quodam nexúque labiorũ.
In iis autem quæ oporteat dici, labiorum vincula reſoluan-
tur. Merito ergo præmiſit: Os iuſti meditabitur ſapien-
tiam. Meditatio enim diuturna plenum poterit habere iu-
dicium: quod loquetur iuſtus in tempore cum ea quæ per-
fecta ſunt, facie ad faciem viderit. Nunc enim de iis quæ nõ
comprehendimus, loqui vera non poſſumus. Denique nec
Paulus præſumpſit dicere, qui raptus in paradiſum audiuit
ſecreta cœleſtia: ſed volens non in iis errare quæ diceret,
ait:

Universidad de Deusto

Roma.11. ait: Quam inscrutabilia sunt iudicia dei, & inuestigabiles A
viæ eius. Nunc autem absolutus corpore, forsitan inuestigabilium viarum genera, & iudicia eius, quæ sicut abyssus multa sunt, comprehendit. Adhuc iustitiæ forma describitur, & augetur, dicēte scriptura: Lex dei eius in corde ipsius, & nō supplantabūtur gressus eius.) In corde iusti lex dei est. Quę
1.Timo.1. lex? Non scripta, sed naturalis. Iusto enim non est lex posita, sed iniusto. In corde eius lex est nō perfunctoriè, sicut in la-
Roma.10. biis Iudęorum. Corde enim creditur ad iustitiā. Qui credit, & loquitur: qui autē loquitur, non cōtinuo credit. Denique
Esaiæ.29. non credidit populus, de quo dictum est: Populus hic labiis
Roma.2. me honorat: cor autem eorum longe est à me. Si igitur gētes cum ea quæ legis sunt faciunt, ipsi sibi sunt lex, cognoscētes quæ sequi debeant vel cauere: quāto magis fidelis & iustus, qui ad imaginem & similitudinem dei viuit, decora nouit & honesta decernere, & vti legitimo quodā naturalis sapientię
Genes.25. gubernaculo, ne eius supplantentur vestigia, sicut Esau, quē propter gulæ auiditatem frater supplantauit vt caderet, atq; in mortē vestigia eius effudit. Quo magis iustus est quisq; B
eo magis illi insidiatur inimicus: & ideo ait scriptura: Considerat peccator iustum, & quærit perdere eum. Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius, nec damnabit eū cum iudicabitur illi. Vidēs ergo peccator quia iustus in ore suo loquitur, in corde meditatur sapientiam, quia in lingua sua iudicium loquitur, quia in corde suo legem domini custodit: mortem peccati ei conatur inferre: sed dominus tuetur eum. Et ideo nō timeamus insidias peccatoris: quoniam
Roma.8. deus pro nobis est. Si ergo deus pro nobis: quis contra nos? Propterea non derelinquet iustum suum deus, nec damnabit eum cum habuerit de ipso iudicium. Verus enim iudex est: & ideo iustitia non potest periclitari. Vnde & Aquila dixit: Nec damnabit eum in iudicando eo. Symmachus: Nec damnabit cum iudicatur iustus. Sed quia septuaginta viri sic posuerunt, Cum iudicabitur illi: putamus quòd ad illud respexerit, quia scriptum est: Quoniam ipse dominus veniet in iu-
Psal.50. dicium. Sed in quod iudicium? Audi dicentem: Tibi soli peccaui, & malum corā te feci, vt iustificeris in sermonib⁹ tuis, & vincas cū iudicaris. Ideo ergo præbet se dominus audiendū, vt de se iudicetur: quo magis vincat. Quomodo se præ-
Micheæ. 6. beat, audi: Populus meus, quid feci tibi? aut in quo cōtristaui te? aut quid molestus tibi fui? Respōde mihi. Quia ex Aegypto eduxi te? & de domo seruitutis liberaui te? Et alibi:
Esaiæ. 43. Ego sum ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autem memor esto, & iudicemur. Graue hoc iudiciū cum dominus de se postulat cōtra hominem iudicari. Quid enim respōdeas ei qui vniuersa tibi cōtulit, omnibus te prę-fecit? Subiecit tibi Aegyptios, ad quos hospes adueneras. insectantes postea mari mersit. Ille tuos deleuit hostes, atque subuertit. Ille te creauit & condidit, ille suo sanguine te redemit: & tu tradis te vt seruias eius inimico? Ille tibi omnia peccata dimisit, & tu grauiora committis? Vocabit te, in iudicium venies: quid respōsurus es ei qui nisi iterū tibi donet, peristi? Ideoq; videns sanctus Dauid hac quadā moralitate dei amplius se grauari, iudicium refugit, misericordiam
Psal.142. poscit, dicens: Et ne intres in iudicium cum seruo tuo: quoniam non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Cōfitetur se in tenebris sicut mortuum seculi collocatum. Caute sicut mortuum seculi dixit, non mortuum. Nō enim mor- D
tui seculi, sunt qui moriuntur in Christo. Illi autē sunt mortui seculi, qui omnem vitam suam qua vixerunt in seculo, in interitu & morte constituunt. Et ideo quasi desperatus ad
Ibidem. remedium confugit, dicens: Cito exaudi me domine, quia defecit spiritus meus. Talis enim iudicij proposita sibi oblatione defecit, in quo examinanda veritas foret potius quàm misericordia conferenda. Tamen tam pius est dominus vt etsi nemo iustificetur in conspectu eius viuens, (quis enim quamuis iustus non obnoxius est peccato? aut cuius talis est vita, vt digna iudicetur dei similitudine?) vtique ad imaginem & similitudinem dei factus, debet sicut deus sine peccato est, ita & is qui ad imaginem eius est, sine peccato esse. Qua ergo dignus est pœna qui gratiam tantam dominicæ operationis, & similitudinem diuini decoris amisit? Sed quia misericors est: etiā si ipse se iudicio subiiciat, iustū tamen non iudicat, sed iniustum. Iusto parcit, quasi conditionis fragilitate peccanti: iniustum punit, quasi qui detestetur ingratum. Deinde etiā si multa habeas opera iustitię, noli esse impatiens, atque arrogans, quo præmia tibi iustitiæ in hoc seculo existimes flagitanda, aut indigne tibi aduersa accidisse aliqua conqueraris. Quamdiu enim viuis, certamen tibi debetur, non præmium. Expecta ergo vel auxiliatorem dominum vel remuneratorem: & custodi vias eius. Hoc est expectare, eius quem expectandum putas, mandata conseruare. Etsi conteraris, etsi affligaris, etsi ægritudine deficias, tamen expecta dominum: non te confundet spes. Veniet dominus, & exaltabit te, vt hæreditate possideas terrā.) Liquet superiorem esse terram, non istam in valle terrenam: sed illā quæ est repromissionis æternæ: in qua quicunque constituitur, exaltatur à domino. Videbis autem cum pereunt peccatores. Tunc enim iustorum remuneratio erit, cum iudicium fuerit de meritis impiorum. Sed nō vno genere pereunt peccatores. Ante tibi pereunt, si eorum potentiam diuitias non mireris. Si non te moueat cum eos honoribus, liberis, amicis abundare cognoueris. Hæc enim seculi sunt, & seculum seculari subiacet malignitati: & princeps mundi iis qui sibi seruiunt, fauet, secundum illud: Omnia tibi dabo si procidens Matth.4.
adoraueris me. Quid quæris vt ea tibi dentur, cum ipse impius qui dat, in eis diutius esse non possit? Transit etiam ipse: quomodo possunt non transire quæ contulit? Tu modo constantem animum gere, iustitiam tene, nemo te moueat, & videbis nihil esse impium. Denique audi dicentem: Vidi impium superexaltatum & eleuatum super cedros Libani: & transiui, & ecce non erat. Vidi eum in seculo hoc, vidi oculis corporis. Vidi etiam eleuantem se & superexaltantem sermonibus suis, æstimantem se aliquid esse, qui nihil est. Gala.6.
Quomodo se superexaltat? Ponam, inquit, thronum meum Esaiæ.14.
super nubes: & ero similis altissimo. Exaltat se, vt videas eum sicut cedros Libani superexaltatas. & ipsæ altæ sunt, & in monte sunt altissimo. Merito ergo superexaltatæ sunt: & superexaltatus videtur impius, qui se in illo monte constituit, de quo scriptum est: Si habueritis fidem sicut granum Matth.17.
sinapis, dicetis huic mōti, Tollere, & iactare in mare. Huic, Cui? Dæmonio, inquit, à quo iste inuasus fuerat & oppressus, quem miramini esse sanatum. Ideo charitatem magis habet in Christo, quàm potestatem in diabolo. Vides cedrum in monte altissimo superexaltatam: sed vento frangitur, sed igni exuritur, sed vetustate dissoluitur. Ita est diues in seculo. Fulget quidem splendore quodam gratię secularis vt Libanus. Nixus est mundi potentia, opibus & diuitiis exultat. Videtur tibi aliquid esse antequàm dicas, Transiens videbo. Sicut enim Moyses animo & mente transiuit materialia, & Exodi.3.
deum vidit: ita & tu si transeas hinc, ad dei gratiā vestigium tuæ mentis attollens: videbis eum nihil esse qui in hac terra sibi potentissimus videbatur. Ideo animæ tuæ dicit, menti tuæ dicit deus verbum: Ades huc à Libano sponsa, ades huc à Libano: transibis & pertransibis. Si trāseas secularia, pertransies ad paradisum. Audi transeuntem: Memento mei Lucæ.23.
domine cum veneris in regnum tuum. Audi iterum pertrāseuntem. Amen amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso. Quid est, Ecce non erat? In principio vtique verbum erat. Et qui verbum videt, qui particeps verbi est, vtique
& ipse est: quia verbum dei semper est. Et sermo qui de ipso est, non est, est & non, sed est: & manet in eo qui sequitur deum. Qui autem nescit verbum, non est: quia non adhęret ei qui dixit, Ego sum, qui sum. Qui autem adhæret ei, vnus Exodi.3.
spiritus est. Vbi autem spiritus, ibi & vita. Ideo tibi dicit 1.Corin.6.
scriptura de deo: Qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ nō Roma.4.
sunt, tanquam ea quæ sunt. Hoc est, vocat gentes quæ non erant, tanquam populum suum qui erat. Erant enim patres
nostri, qui erant electi dei. Et alibi dicitur: Cognouit domi- 2.Timo.2.
nus qui sunt ipsius: non cognoscit eos qui non sunt. Et Hester ait: Non des virgam regni tui iis qui nō sunt. Rectè ergo iustus dicit: Et transiui, & ecce non erat. Hoc est, vidi eū superexaltatum in seculo antequam considerarē quia nihil est seculum. Vbi autem transiui mente supra mundum, vidi quia iam nō erat qui ante erat superexaltatus in hoc mūdo. Et tu si iustus es, transi à præsentibus ad ea quæ futura sunt:

Universidad de Deusto
Biblioteca

& transibũt tibi præsentia. Cœlum & terra transibunt: ver- A
Matth.24. ba autem mea non præteribunt. Iusto ergo omnia transeũt.
Psalm.143. Trãsit impius, similis vanitati, & dies eius sicut vmbra prę-
tereunt. Nec solum prætereũt iusto præsentia, sed etiam cũ
ad ea quæ sunt futura intenderit, iam ista prætereunt. Vide
quomodo iusto præsentia prætereunt. Vtique temporibus
Dauid prophetę synagoga erat, ecclesia ex gẽtib⁹ nõ erat:
Psal.46. & idem futuris quasi præsentibus dicit: Benedicite gentes
deum nostrum. Deinde supra ait: Ascendit deus in iubila-
tione. Transiuit perfidiæ ventura tempora, non ætate, sed
mente, & resurrectionem domini multo pòst seculo futurã
pia fidei deuotione celebrauit, dicens, Psallite deo nostro,
psallite, psallite regi nostro, psallite. Quasi interesset ipsis
Christi & ecclesiæ nuptialis copulæ sacramẽtis, ita tripudiat
Ibidem. & gaudet. Caussam quoq; celebritatis expressit dicẽs, Re-
gnabit dominus super omnem terram. Ergo si nos præter-
eamus: & illa præteriisse quæ futura sunt, nobis vidẽtur, vt
si in nauigando terram prætereas, illam quoque videas præ-
terire, & quasi à te discedere. Sæpe nautæ maximè in tempe- B
state fugiunt terram. Et tamen cum eam fugiunt nauigãtes,
ipsa potius fugere videtur à nauigãtibus. Et tu si fugias mũ-
dum hunc, & ipse te effugiet. Si prętereas terram hanc, & ip-
sa te præterit. Et tu in mari hoc nauigas, & in hoc seculo flu
ctuas. Fuge terram, saxa habet, lapides habet, sicut scriptum
est, Lapides de via proiicite. Si festines per aëriũ hoc pro-
fundum ad portum diuinæ voluntatis, videbis tibi hæc om-
nia præteriisse. Quid enim interest vtrum prętermierint, an ti-
bi ea iudices præteriisse? Est & alius impius qui videtur ex-
altatus & eleuatus super cedros Libani: & si trãseas, nõ erit,
nec locum eius inuenies. Vide mihi scribam Iudaicum red-
dentem seriem veterum scripturarum, sed non sequentem.
Audis quia labiis reddit, miraris vt doctũ. Interrogas quid
sentiat. Respondet secundum literam, percurrit historiam.
Supexaltatus videtur tibi & eleuat⁹ si literã cogites. Trãsi
ad intelligentiam spiritalem, quia lex spiritalis est. Vides il-
Psal.36. lum nihil esse. tum dicis, Vidi impium superexaltatum, &
transiui, & ecce non erat, & quæsiui eum, & non est inuentus C
locus eius. Quæsiui eum vbi esse debuerat: vbi vita est, non
illum inueni. Non erat ibi vbi vita erat, quia mortuus erat:
& ideo nec locus eius inuẽtus est. Qui enĩ mortui locus, qui
non erat, nec fuit vnquam? Non enim fuit, qui in litera erat.
2.Corin.3. Litera enim occidit, spiritus autem viuificat. Quæsiui ergo
eum, vt inuenirem, ille se non præbuit vt inueniretur. Hoc
est, ego eum volui cõuertere: ille se mihi præbere noluit vt
conuerteretur. Feci quæ erant quęrentis: ille refugit ea quæ
esse debuerant reuertẽtis. Dehinque anima quæ cõuerti vult,
Cantic.3. verbum requirit: & cum inuenẽrit, dicit: Tenui eum, & non
dimittam eum. hoc est, dei filium, dei verbum. Iniustum au-
tem, qui sanari noluit, quæsiui eum, & non inueni eum: &
ideo non illum imiteris. Custodi innocentiam, & vide æqui-
tatem. Qui custodit innocẽtiam, æquitatem videt: quoniam
qui mundus est, deum vidẽt, cuius virga recta est, directa
iustitia, vt auertetur eos qui declinauerint ad studia prauita-
tis. Bona innocentia, quæ deum videt. Denique alij posue-
runt, Custodi perfectionem. Perfectus est enim qui malitiã D
nescit, nec dolum nouit. Ideo, inquit, custodi perfectionem,
quia sunt reliquiæ homini pacifico.) Reliquiæ dicũtur ho-
minis de corpore mortui, de eius exuuiis. Ideo reliquiæ,
quia post mortem hominis videntur supereſſe. Supersunt
1.Corin.15. enim quæ seruantur ad resurrectionem. Oportet enim hoc
corruptibile induere incorruptionẽ, & hoc mortale induere
immortalitatem. Ergo magis reliquiæ sunt homini spes re-
surrectionis, & fides conuersionis, & gratia dilectionis: quo
Psalm.1. niam impij non resurgunt in iudicium. Vita autem iustorum
nota est deo, & iudicio domini comprobatur. Huic loco pul
Roma.11. chre illud conuenit: Reliquiæ secundum electionem gratiæ
saluæ factæ sunt. Iniusti autem disperibunt: reliquiæ impio-
rum interibunt.) Iustorum reliquiæ virtutes sunt: impio-
rum reliquiæ, improbitas, atque perfidiæ peccatum. Ea de-
lebuntur vt non sint. Salus autem iustorum à domino:) nõ à
Matth.24. seculo, non ab elemento. Cœlum & terra prætеribunt. Non
committo salutem meam cœlo, quia & ipsum prætеrit, quia
Psal.101. de pluribus cœlis dictum est: Ipsi peribunt, tu autem per-

manes. Deo soli cõmitto, qui permanet, qui potest peccata
donare, vt protector meus sit in tempore tribulationis, &
adiuuet me, & liberet me, & eripiat me à peccatoribus iu-
dicij sui tempore: & saluum me faciat, quoniã speraui in eũ.
In ipsum solum speraui. Non vult enim nos & sibi & alij ser
uire. Qui ipsi soli seruit, liberatur: quoniã ipsi est laus, glo-
ria, perpetuitas à seculis, & nunc & semper, & in omnia se-
cula seculorum. Amen.

In Psalmi xxxvij. enarrationem præfatio.

DE pœnitentia duos iamdudum scripsi libellos: & iterum scribendum arbitror. Primum, quia vtile est vel quotidie veniam delictorum precari: deinde quoniam in illis duobus libellis, adhortatio pœnitentiæ vel profectus est, si geratur. Nunc autem quem admodum agi pœnitentia debeat, exprimendum est. Nihil enim prodest agere, nisi ita agatur vt oportet. In quo sanctus Dauid sequendum nobis proposuit magisterium, qui ideo mihi videtur gustasse peccatũ, vt doceret quemadmodum peccatum posset aboleri. Vnde enim medicina nisi de vulnere sumpsit exordiũ? Dum prima ætas generis humani docet alios quod sibi profuit, & quemadmodum vulnus suum sanauerit, aliis ostendit. Vsus artem fecit, & ægritudo magisterium. Ipsa est enim prima & valida secta medicinæ quam experientia non coniectura formauit. Ideoque ab experientia, ἐμπειρικοὶ primo medici sunt vocati, & ex ea secta cæteræ deriuatæ sunt, atque ab ea vsum quendam suæ sumpsere virtutis. Quid autẽ est ad cohortationẽ pœnitẽtiæ validius, q̃ quod sanctus propheta Dauid peccatorũ nostrorũ nos docuit pœnitere? Quis enĩ dedignetur humiliare se deo, cũ rex se humiliauerit? Aut quis dubitet affligere animã suam, cum Propheta tãtus afflixerit, soluẽs preciũ lachrymarũ pro redẽptione peccati? Et quanuis toto scriptorũ suorũ corpore gerendæ pœnitẽtiæ præcepta diffuderit (quis enim eius psalmus non medicamentũ est conscientiæ peccatricis, cum alibi quẽadmodũ impulsus sit, alibi quẽadmodũ conturbatus, ostẽderit, vt non solum quẽadmodũ sint sanãda, sed etiã quẽadmodum cauenda vulnera, demonstraret, & suo nos doceret exemplo? quis autem stare se credat, vbi lapsus est etiam fortior?) tamen in triceſimo septimo psalmo maiorem vim doloris interni, & lamentabilis deplorationis expressit. Denique in exordio ipse nos titulus admonet huiusmodi præcepta formari. Sic enim legimus: In commemorationem, inquit, diei sabbati psalmus Dauid.) Plena enim est definitio pœnitentiæ, commemoratio delictorum, vt vnusquisque peccata sua velut quodam quotidiani sermonis castiget flagello, & commissa sibi flagitia condemnet. Sic enim docemur dicente domino: Dic iniquitates tuas, vt iustificeris. Et Esaiæ.43.
Apostolus ait: Ore cõfessio fit ad salutem. Sed forte moueat Roma.10.
quia non dixit peccatorum commemorationẽ, sed diei sabbati, aut (sicut alius habet) sabbatorum. Quid est ergo sabbatum, nisi requies futurorum, leuamẽ præsentium, quo lex iubet hominum opera feriari, onera deponi? Quæ sunt grauiora onera, nisi nostra peccata? Hæc deponantur in sabbatorum diebus: hoc est, in hoc vitæ istius tempore. Septem enim diebus hebdomas omnis concluditur, sex diebus mundus iste formatus est, septimo die requieuit dominus ab opere suo: qui in nostra mansuetudine requiescit: sicut ipse dixit: Super quem requiescam, nisi supra humilem & mansue- Esaiæ.66.
tum? Absolue ergo omni sabbato & alleua põdus errorum, vt secur⁹ ad illius futuri sabbati requiẽ peruenire merearis. Nam si hinc peccata grauia portaueris, illic requiem nõ habebis. Exonera igitur tuã mentẽ, reĩce omnia quibus conscientia grauatur & premitur, ne fiat fuga tua hyeme vel sab- Matth.24.
bato. Vita hæc in labore est, illa in requie. Leuiorẽ te seculi huius reperiat consummatio, ne oneratus peccatis fugere nõ possis. Ante fuge, vt præuenias. Fugit seculum, qui seculi illecebris non tenetur, qui se omni cura eius absoluit. Fuge etiã futuram, hoc est iudicij diẽ. Fugit eã qui egerit pœnitentiã. Sic enim definiuit baptista Ioannes, dicẽs: Generatio vi- Lucæ.3.
perarũ, quis vobis demonstrauit fugere ab ira ventura? Facite ergo fructus dignos pœnitẽtię. Audistis hodie legi quia Ioãnes baptizãbat in Enon iuxta Salim. Enon dicitur oculus

Universidad de Deusto
Biblioteca

lus suppliciorũ, Salim ipse ascendens. Hoc habet interpretatio. Qui ergo baptizari eligit, supplicia præuidet. Et ideo cõ
Ioan.3. fugit ad baptismatis sacramentũ, vt peccatũ omne deponat, ne obnoxius incipiat esse suppliciis. Et forte supplicia præuidet, cum baptizatur baptismo pœnitẽtię. At vero ille gratiã spectat, qui baptizatur in Christo. Baptismus ergo Ioannis, oculus suppliciorũ est: baptismus Christi, oculus gratiarum. Tametsi in Enon baptizabat Ioannes, iuxta ascendentẽ baptizabat. Hoc enim & ista habet interpretatio, vt Salim dicatur ipse ascendens. Proximus ergo erat Christo, qui eius nunciabat aduentũ. Etenim filius hominis qui descendit de cœlo, ipse est & qui ascendit in cœlũ, vt impleret omnia. Sed
Ephe.4. 1.Corin.15. quia qualis cœlestis, tales & cœlestes: ille ascendit in cœlum, qui terrena deponens consepelitur in Christo, vt cũ Christo resurgat à morte peccati ad nouitatẽ vitę, hereditatisq; consortium, vt fiat sicut scriptũ est, dei hæres, Christi cohæres.
Roma.8. Vera ergo medicina est gerere pœnitentiã: quæ tunc legitime prædicata est, quando medicus venit è cœlo qui nõ exasperaret vulnera, sed sanaret. Bonꝰ medicus, qui docuit quẽadmodum in hac terra corporis nostri remedia quærerem, cum flos nobis herbæ salutaris oriretur, qui de peccato dãnauit peccatũ in carne. Antidotum ergo facta est caro, quæ
Rom.8. erat venenum antè peccati, quia erat illecebra peccatorum. Audi quemadmodum antidotũ caro. Dei verbum factũ est
Esaiæ.11. caro, misit manum in cauernam aspidum: venenũ euacuauit, peccatum abstulit. id est, de peccato damnauit peccatum in carne. Et vt hoc possit plenius cõsiderari, ipsum apostoli capitulũ recenseamus. Nanque ita scriptum est: Deus mittens
Roma.8. filium suum in similitudinẽ carnis peccati, de peccato damnauit peccatũ in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, vt non secundum carnem ambulemus, sed secundũ spiritũ. Venit ergo dei filius in similitudine carnis peccati. Non vtique in similitudine carnis venit, qui verã carnẽ susceperit, sed in similitudine carnis peccati, id est carnis peccatricis. Facta enim erat fraude & veneno infusa serpẽtis caro nostra caro peccati. Postquã est obnoxia facta peccato, facta erat caro mortis: quia erat morti debita. Huius carnis iam reæ, iam præiudicatæ similitudinẽ Christus in sua carne suscepit: quia etsi naturalem substantiã carnis huius susceperat, non tamen
Psalm.50. Ioan.1. contagia vlla susceperat, nec in iniquitatibus cõceptus, & natus est in delictis, qui nõ ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed de spiritu natus ex virgine est. Quid ergo est, De peccato damnauit peccatũ in carne? Vtrum de similitudine carnis peccati? an quia peccata nostra Christus non vsu sed qualitate suscepit: nõ crimine, sed suæ misericordiæ sacramẽto, & peccatum pro nobis factus
2.Cor.5. est, qui peccatum ipse non fecit? An vero quia de ista carne peccati, hoc est nostra hac obnoxia & præiudicata damnauit peccatum in carne, docendo quemadmodum in carne positi non secundum carnem ambulemus, sed secundum spiritum? Peccatum quippe est secundum carnem ambulare, quia luxui & voluptatibus & lasciuiis & carnis cupiditatibus viuit qui secundum carnis sapientiam conuersatur. Sapientia enim
Roma.8. carnis inimica est deo. Vnde qui in carne sunt, deo placere non possunt. Ideoque peccatum damnat de peccato, qui se à carnis vitiis abluendo, secundum spiritum viuit, totus deo deditus, & cœlestibus intentus oraculis, propter quod Christus aduenit, vt non suam, id est carnis, sed dei faceret voluntatem. Si quis ergo illum sequatur, vt faciat quę placent deo, & carnis suæ comprimat appetentiam: imitator est Christi. Quid senserimus, expressimus. Qui legis, elige quid sequaris. Nullus error, vbi simplex pietatis affectus, atque omnis fidelis est sensus. Damnauit peccatum Christus suscipiendo similitudinem carnis peccati, vt delicta nostræ carnis aboleret. Damnauit peccatum, vt peccata nostra in sua carne crucifigeret, factus pro nobis ipse peccatum, vt nos in ipso essemus iustitia dei, qui eramus captiuitas mortis, & præda serpentis. Ergo pietatis est susceptio peccatorum ista, non criminis. Per hoc peccatum nos deus æternus absoluit, qui fi-
1.Corin.5. lio suo proprio nõ pepercit, & peccatũ eũ fecit esse pro nobis. Deinde damnauit peccatum Christus in carne de ipsa carne peccati, quæ iudicabili quodam vigore & auctoritate censoria odit vitia quæ amare consueuerat, & horret im-

A pudicitiam, quam voluptatem putabat. Segregat se à lasciuiis, abdicat à cupiditatibus, renunciat criminibus atque flagitiis, propulsat auaritiam, quæ virilitatem quandam carnis effœminat. En tibi illum Christi imitatorẽ, & ipsum de peccato peccatum in carne damnantem. Sic curro, inquit, non 1. Corin. 9.
vt in incertum: sic luctor, non vt aera cædens: sed castigo corpus meum, & seruituti redigo: ne cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Non superfluo (vt arbitror) euagati sumus: quia & hoc ad medicinam hominis pertinebat: cui medicinæ prospiciens deus, sicut terram istam salubres hærbarum atque arborum succos ferre præcepit, quibus carnis vulnera curarentur: ita etiã præceptis salutaribus repleuit diuinarum seriem scripturarum, quibus infirmitas animæ sanaretur. Itaque quàm graue est vt muta animalia medicari sibi nouerint, & vulneribus suis herbas salubres requirant, deligere non refutent: & hominum industria non requirat, quibus etiam medicus est missus qui medicinæ salutaris in veteribus scripturis semina demonstraret, &
B noua ipse deferret? Quàm multa itaque salubria sunt quæ noxia perfunctorie iudicantur? De ipsa terra sumamus exẽpla. Serpẽs alit venenũ, morsus noxios habet, vulnerat carnẽ: sed in ipso quoque eius veneno antidotum reperies, si requiras. Denique caro exuritur, cuius puluere theriaca conficitur: qua veneni vis consueuit hebetari, vt nocere nõ possit. Non terra ergo in vitio, quæ serpentem generat: sed ille qui nescit cauere serpentem. Ipse serpens potest tibi prodesse, si intelligas: immo si medici præcepta non spernas, imitandum disce quem putas esse fugiendum. Estote, inquit, astuti Matth.10.
sicut serpẽtes, & simplices sicut columbæ. Serua caput tuum sicut serpens: & si laceratus toto corpore fueris, reuiuisces.
Caput tuum Christus est, quia caput ipse est viri. Si seruaueris fidem, & si mortuus fueris sicut serpens, & tu resurges. 1.Corin.11.
Imitare serpentem, qui exteriorem suum exuit, vt renouetur interior. Imitare serpentem, qui venenum suum euomit. Beatus & tu si cogitationes tuas malas euomas, & malitiæ tuæ venena deponas. Celebris sermo est, & scriptorum auC ctoritate robustus, serpentem aquis appropinquantem sibilo sibi fœminæ anguis sponsare concubitus: illam propriæ consulentem saluti, ea spondere lege petitos coitus sui vsus, si serpens veneoum euomat: captúmque obedire iussis, arma deponere, ac proprij more conuentus caput ori eius inserere: atq; vbi calescere cœperit cõsuetudo: seu naturę quadam violentia, seu libidinis ardore fœminam stringere ora, morsúsq; libidinis osculis premere, atq; ita caput serpentis abscĩdi. Nõne in natura serpẽtis mysteriũ fidei recognoscis?
Serpẽs ille paradisi prior fœminã ad culpæ adulteriũ prouo Gene.3.
cauit: sed vbi venenũ eius effusum est in hunc mundũ, soboles illius fœminæ circunuentionẽ parentis, & fraudẽ vlta serpẽtis, armis eũ suis exuit, & caput illius amputauit. Quòd si venena prævaluerint, & peccatũ in quo est aculeus mortis, irrepserit: vtere medicorũ exẽplo, vt tibi serpẽs vel fero moriatur. Cõteras eius venenũ, corpúsq; comminuas, & admixtum salutaribus succis noneris temperandum, vt non so-
D lum vim suam & virus amittat, sed etiam fiat remedium de veneno. Moritur autem tibi serpens ille intelligibilis, si tu moriaris peccato, & tibi tua peccata moriantur. Sic conteritur eius venenũ, si te tua facta cõpungant. Sic omne virus eius aboletur, si bonis operibus tegas, & fideli confessione temperes crimen admissum. Audi quemadmodũ virtus draconis ipsius conteratur. Conterat, inquit, deus Satanam sub Roma.16.
pedibus vestris. Contere primo cor tuum in quo erat draconis cubile, vt non inueniat vbi possit habitare. Contere draconis carnes. Carnes eius peccata nostra sunt. Ideo tibi dicit deus: Epulantur in eo gentes. Et infra: Præcurrit mori. Carnes autẽ corporis eius sunt adhærentes ei. Sicut enim sancti, corpus & membra sunt Christi: ita peccatores qui peccatum non deserunt, sed peccato inhærent, corpus draconis & membra sunt. Ideo nos Christi corpus epulamur, illi autem corpus epulantur draconis. Nos epulamur qui Christo adhærere contendimus, remissionem quotidianam & veniam peccatorum. Illi autem qui peccatis quotidie peccata connectunt, continuationem flagitiorum epulantur & criminum. Contere igitur has carnes, & super eas con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tritionem tui cordis aſperge. Deinde mitte ſuper omnia ea A Iordanis aquã. Iordanis enim deſcẽſio & aſcẽſio eſt: quoniã qui in fontem ſacrum deſcenderit, & aſcendit, vt quæ ſuperiora ſunt quærat. Deſcẽdit enim in mortem Chriſti, qui baptizatur in Chriſto, & in reſurrectionẽ eius aſcendit. Si autem iam baptizatus erraſti, mitte aquam lachrymarum, non mendacem, ſed veram, vt de profundo clames ad dominũ
Matth.2. deum tuum, vt dicatur de te, Vox audita eſt in Rama, fletus & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos: & noluit conſolari, quia non ſunt. Rachel eccleſia eſt, in qua benedicitur plebs dei. Ipſa pro te fleat, ipſa tua peccata deploret & fleat plurimum, vt conſolationem facilè non admittat, quemadmodũ qui plurimũ dolent. Ideo conſolari ſe noluit, quoniã qui eras, eſſe deſiſti. Sed hac perſeuerantia doloris & fle-
Lucæ.15. tus emereatur vt dicat: Filius meus mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus eſt. Aut forte conſolari ſe noluit Rachel in filiis Iudæorum, quia non ſunt: quos vtique ideo ge B nuerat, vt eſſent: & ideo non admiſit conſolationem occiſis paruulis ab Herode, quia nec in aduentum Ieſu crediderunt, menſurã ſceleris adimplẽtes, vt & paruulos interficerent, vt inter eos filius virginis necaretur. Ergo eccleſia domini in Iudæis conſolari noluit, quia non ſunt. In Chriſtianis autem qui ex nationibus cõgregati ſunt, epulatur & gaudet, quoniam cœperunt eſſe, qui non erant. Miſiſti ergo aquam Iordanis, aquam gratiæ. hoc primum bibe. Miſiſti aquam lachrymarum, aquam pœnitentiæ. Hoc ſecundum eſt poculum, vt primum repares. Bibe aquam de tuis va-
Pſalm.101. ſis, bibe aquam de tuis fletibus, vt dicas, Et potum meum fletu temperabam. Fletus ergo tuus potus eſt tuus, & lachry
Pſal.41. mæ tuæ cibus eſt tuus. Fuerunt, inquit, mihi lachrymæ meæ panes. Si lachrymæ panes, habes ex peccato iniquitatis cibũ
Lucæ.7. conuerſionis, ſecundũ illud quod legis in Euangelio: Quoniam cui plus dimittitur, plus diligit. Vnde ſæpe videmus aliquos qui ante negligentes fuerunt Chriſtiani, peccato aliquo commiſſo fieri diligentiores, & ex illo per pœnitentiã euadere ſolere perfectos. Sicut igitur ex peccato conuerſio,
Prouer.18. ita remedium de veneno. Audi hoc remediũ. Iuſtus in prin- C cipio ſermonis accuſator eſt ſui. Venenum peccatum eſt: remedium accuſatio ſui criminis. Venenũ iniquitas eſt: confeſsio remedium prolapſionis. Et ideo vere remedium de
Eſaiæ.43. veneno eſt, ſi dicas iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Sed iam pſalmum adoriamur, vt ipſe nos doceat quemadmodum agenda pœnitentia ſit. Itaque ſic incipit.

Pſalmi xxxvij. enarratio.

DOmine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me.) Qui pœnitentiam agit, paratus eſſe debet ad opprobria perferenda, iniuriáſque ſubeundas, nec cõmoueri ſi quis ei peccati ſui crimen obiiciat. Cùm enim ipſe accuſare ſe debeat, quemadmodum alium non ſuſtinet arguẽtem? Quod ſi ab homine argui timete non debet, quanto magis à domino deo ſuo, cui omnes etiam in iis quæ ſunt occulta peccamus? cum præſertim condemnatio præſentium, abſolutio futurorum ſit. Qui autẽ non condem-
Pſalm.72. nantur in ſeculo, cum hominibus nõ flagellabuntur. Væ mi- D
Matth.6. hi ſi de me dicatur, Habet mercedẽ ſuam. Si bonum factum hac condemnatur ſententia: quanto magis crimen grauatur? Nam ſi miſericordia facili iactata ſermone, fructu fraudatur æterno: quanto magis iniquitatis pœna acerbi fœnoris acceſſione differtur? Ergo qui pœnitentiam agit, offerre ſe debet ad pœnam, vt hic puniatur à domino, non ad ſupplicia æterna ſeruetur: nec expectare tempus, ſed occurrere diuinæ in-
1.Para.21. dignationi. Vide facta Dauid eius precibus cõuenire. Offenderat dominum, quia numerari iuſſerat populũ. Confeſsione præuenit dei nuncium, peccaſſe ſe valde, & nimis ſtulte feciſſe commemorans: non quaſi admoneret oblitum, ſed quaſi vrgeret morantem, ne diutius commotionem differret offenſæ. Peccaui, inquit, valde, quoniam hoc verbum feci.
Eſaiæ.40. Et nunc domine dele iniquitatem ſerui tui. Quomodo deleantur peccata, audi dicentem: Solutum eſt peccatum eius, quia recepit de manu domini duplicia peccata ſua. Nõ ergo penitus ſibi peccatum remitti poſtulat, ſed moderata ſolutione deleri, hoc eſt, vt in futurum eius memoria deleatur.

Denique quaſi interpellantis voce conuentus dominus ne vindicta commiſsi protelaretur erroris, miſit ad eum Nathã * prophetam: & ille venit ad regem, & dixit ei: Quid * Gad. fieri velis, elige: triennij famẽ ſuper terram, aut tribus men- 1.Para.21. ſibus fugere te à facie inimicorũ tuorum, & illos perſequentes: aut triduo fieri mortẽ in terra. Et nunc ſcito & vide quid reſpondeam illi qui miſit me. Vide docentem deum qua moderatione eius indignatio leniatur, ſi nõ penitus verbera recuſemus, ſed qualitatem leuandi non euitandi ſupplicij poſtulemus. Tria propoſuit, vt quod moderatius putaret, eligeret. Vide etiam quemadmodum ad pœnitentiam prouocat, vt nos offeramus iniuriæ: eligere pœnam mandans, vt in ipſa pœna electionis quædam prærogatiua ſeruetur, & reo
2.Reg.24. ſuo blandiatur hoc verbo. Et dixit Dauid ad Nathan: * Anguſtiæ mihi ſunt in his tribus: ſed magis incidam in manus domini, quoniam magna eſt miſericordia illius: quàm in hominum manus. Nunquid donari ſibi pœnam popoſcit erroris? Quod ſi feciſſet, impudentiæ notaretur, qui moderationi diuinæ fuiſſet ingratus. Sed plurimum ſuffragatur reo verecunda confeſſio: & pœnam quam defenſione euitare non poſſumus, pudore ſubleuamus. Elegit nõ quod à flagello eſſet immune, ſed quod moderatius iudicauit, vt dei lenitati magis, qui noſſet ignoſcere, quàm hominum ſe committeret poteſtati, qui menſuram vltionis frequenter excederent. Miſeretur itaque qui neſcit errare, non miſeretur qui erroris eſt particeps. Nec fefellit ſanctum Dauid fides ſua, ſed in ipſa quoque offenſione gratiam diuinæ miſerationis emeruit. Nam qui propoſuerat mortem triduo exercere in terra: ne vnum quidem diem paſſus eſt præterire, ſed ad horam prãdij libenter indulſit, & (vt verbo ſcripturæ vtar) habuit pœnitentiam ſuper malitiam. Vide quomodo te ſcriptura hortatur vt & tu pœnitentiam non refugias, ſi ſequaris deũ, quẽ ſequi debes. Bene addidit, ſuper malitiam: quia videtur omnis dura eſſe vindicta. Ideo & dies iudicij dies dicitur mala, de qua beatus eſt qui per deum liberatur: vt ſcriptum eſt: In
Pſalm.40. die mala liberabit eum dominus. Et dixit, inquit, angelo do- minus vt parceret. Vide autem quia quando vult dominus ignoſcere, dat gratiam & fiduciam deprecandi. Et vidit Da-
1.Para.21. uid ferientem angelũ, & dixit: Ecce ego ſum, ego peccaui, & ego paſtor male feci, & iſti in hoc grege quid fecerunt? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei. Si mandauerat dominus angelo vt parceret, quomodo feriebat adhuc angelus? Niſi quia dominus etſi vult ignoſcere, vult rogari, & vt rogetur hortatur. * Nec vidiſſet homo angelũ feri- *operim. entem, niſi dominus eius oculis angelum reuelaſſet. Vnde & Heliſæus dicit: Domine aperi nunc oculos pueri huius, vt
4.Reg.6. videat. & aperti ſunt oculi pueri eius, & vidit montem equis repletum & curribus in circuitu prophetæ. Nec te moueat q̃ perſona vilior ſeruuli q̃ prophetæ vel regis, quia vilior & equorum & curruum ſpecies q̃ ſanctitas angelorũ. Et ſortaſſe aliquibus perfunctorie legẽtibus durũ videatur quòd Dauid ille humilis corde atque manſuetus, qui parcebat inimicis, mortem magis populi elegit, q̃ ſuã fugam, aut famẽ ſuper terrã. Famẽ populi vitauit, quia grauior morte & omnibus ſuppliciis habetur, quã ſequitur etiã peſtilentia quę cœlum contaminat, mortẽ aceruat. Suã fugã non popoſcit propter illud, quia propheta pro populo deprecari poterat, ſicut factum eſt, populus pro propheta interuenire non poterat. Scriptum eſt enim, Si populus errauerit, ſacerdos orabit pro eo. ſi ſacerdos errauerit, quis rogabit pro eo? Et tamen vbi vidit occidi populum, ipſe ſe angelo feriendũ obtulit, vt ipſe potius pro populo feriretur. Plus eſt quod nec ipſa perterritus ſpecie mortuorum gladio ſe obtulit, quàm ſi ſermonem propoſitæ conditionis optaſſet. In electione itaque rationem ſecutus eſt, in dolore pietatem. Vide autem domini gratiã, quod & ipſe à propoſita conditione deflexit. Nũquid aliquod miſerationis eſt crimen, quia plus minatur, & minus exigit, qui in remuneratione præmiorum ſua promiſſa cuſtodit, in exactione pœnarum præſcriptum remordet? Cum iraſcitur in reum, differt: cum miſeretur, properat vt abſoluat, terret vt corrigat, admonet vt emendet, præuenit vt ignoſcat. Vnde & alibi ait propheta de domino, Calix in
Pſal.74. manu domini vini meri plen' eſt mixto, verũtamẽ fęx eius

non

Universidad de Deusto

non est exinanita. Ad terrendum plenus est calix, ad feriendum non est exinanitus. Plenus erat calix cum mors per triduum mandaretur: sed occurrit misericordia dei, tenuit manum angeli priusquam calicem istum exinaniret. Vt scias autem quia calix pœna vel gladius est, audi dicentem, Accipe
Hier.25. calicem vini meri huius de manu mea, & potionabis omnes gentes ad quas ego mittam te, & vomент & insanient à facie
Psal.51. gladij. Et ad Hierusalem dicitur, Bibisti calicem iræ de manu domini: calicem enim ruinæ* bibisti, & exinanisti, nec erat qui te consolaretur. Hierusalem mensuram bibit, quæ supra mensurã peccauit. Ecclesia Christianorum calicem iræ exinanire nõ nouit, sed exinanitũ vnguẽtum: propter quam se Christus exinaniuit, vt vbique fragraret. De manu domini hoc munus accepit: poculum autem mortis ignorat.
Duos calices lego: vnum mortis: alterum vitæ. Mortis calicem suo Christus exinaniuit in sanguine: & nouum calicem
Psal.115. ministrauit, vt dicamus: Calicem salutaris accipiam. Noui ca
Matth.26. lix est testamenti, qui in remissionem effunditur peccatorũ. Effunditur hic calix, & fæx eius nõ inuenitur, quia mundat omne delictum. Diximus quemadmodum in vlciscẽdo inflectat dominus commotionem suam. Dicamus quemadmodum in remunerando præueniat nostram precationem, & doceamus exemplo. Audi illum ex duobus latronem dicen
Luc.23. tem domino: Memẽto mei domine cum veneris in regnum tuum. Respõdit dominus: Amen amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Ille adhuc rogabat vt meminisset sui cum venisset in regnum: & dominus cum nondũ venisset, ei iam regnum cœleste tribuebat. Quam velox misericordia. Tardius votum precantis, quàm remunerãtis est præmium.
Ideo ergo Dauid moderationẽ tenuit, nõ remissionem ora-
Psalm.73. uit, dicens: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me. Furor Græcè θυμὸς dicitur, & iræ impetus. Hoc ergo Latinus voluit exprimere, Neque in ira, neque in ipso impetu iræ arguas me, aut corripias. Correptio autẽ eruditio est. Ipsa Græce dicitur παίδευσις, de qua dicitur: Beatus homo quem tu erudieris domine. Nõ enim deus passioni patet, vt irascatur: cum sit impassibilis: sed quia vindicat,
Psalm.93. videtur irasci. Nobis hoc videtur, quia ipsi cum cõmotione vindicare consueuimus. Plerumque tamen & homines inueniuntur cum vindicant non moueri, sed summa patientia celebrare vindictam, exercere tormenta. Cur ergo mireris in deo si hoc interdum in homine recognoscas? Vindictam autem iram esse diximus. Denique vsus habet vt dicamus de quoquam punito, quia iram incidit legum. Non quia legum iram, sed quia legum seueritatem. Sic & alibi de decem pla-
Psal.77. gis Aegyptiorum ait: Misit in eos iram per angelos malos. id est vindictam. Lex enim nescit irasci, sed scit legum minister. Nescit ergo irasci qui auctor est legum, cui terrendi est voluntas, non puniendi. Imitamini ergo imperatores exemplum diuinum, vt sitis in statuẽdis legibus seueriores, in exigendis suppliciis misericordes. Seueritas legum insolẽtem restringat audaciam, misericordia principũ reos subtrahat pœnæ. Recognoscit igitur Propheta culpam suam, videt vulnera, curari postulat. Qui sanari vult, arguι nõ reformidat, sed non vult argui in furore, sed in verbo dei. Ver
Psal.106. bum dei sanitas est. Sic enim legimus: Misit verbum suum, & sanauit eos. Non vult erudiri in ira, sed in doctrina, vt si medicum roges ne secet vulnus tuum, sed medicamnetum apponat, vrget medicamento, sed non secat. Denique est dolor, sed non supra mẽsuram doloris. Mordet, sed non eruentat. Et addidit: Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi.) Eadem videtur dicere, quæ sanctus Iob: sed diuersa sunt. Nam
Iob.6. & ille ait: Sagittæ enim domini in corpore meo sunt, quarũ furor bibit sanguinem meum. cum incipio loqui, compungunt me. Ille de vulnere sui corporis queritur: hic deplorat animæ suæ vulnera. Et forte hic agit pœnitentiam de peccato, ille causam agit infirmitatis humanæ, & quasi nostræ imbecillitatis assertor, ad remedium operis auxilium creatoris exposcit. Hic igitur precat, ille patrocinatur. Ideoq; vehementior huius est dolor, quia animæ vulnera grauiora quàm carnis sunt. Ille dicit sagittas domini in suo esse corpore, iste deplorat infixas. Illius sanguis bibitur, huius effunditur. Ille compũgitur, hic vulneratur. Illum manus dei tetigit, super hunc graui pondere confirmata est. Hic animam suam deflet illusionibus esse cõpletam, ille suum corpus vlceribus. Manum autem dei, virtutem intelligimus puniendi. Hæc manus regem Aegyptiorum propter Abrahæ iniu-
Genes.20. riam ob tentatam Sarræ pudicitiam flagellauit. Hæc manus Aegyptiorum currus, equos & populos rubri maris demersit profundo. Hæc manus mẽtem grauauit regis Saul, vt gra
1.Reg.31. tiam sui conseruatoris odisset: & pro præuaricatione cœlestis imperij desertus à sociis, interemptis quoque filiis destitutus, victus ab hostib', quo spectaculo nihil est deformius regi, gladium in se suum ipse cõuerteret, ne captiuus senex viueret filiis & regno superstes. Hanc manum Dauid in seipso expertus & liberis, alterius incestum, alterius parricidium deplorauit, & (quod pio patri grauius est salutis suæ exitiis) simul sibi opprobria sobolis, & pietatis defleuit excidia: quorum alter ad incestum accensus de germanitatis affectu, alter ad parricidiũ armatus est studio castitatis. Quemadmodum illos in grauissimis criminibus cõfinia lusêre virtutum? Vtinam aut ille sororem nõ amasset, aut hic non vindicasset. Ad postremum & ipse patriæ finibus' pulsus à filio, fugiebat hostem, quem optabat hæredem: metuebat vincere, ne pietatis dispendio vinceretur. Sed forte aliquis dicat: Quomodo in parricidio vel in incestu manus fuerit dei', cũ opus illud inimici sit? Cognoscamus igitur quoniam & vbi diabolus vulnerat, sagittæ domini vulnerare dicantur. Nempe sic legimus, quòd cum in concilio angelorũ sanctum Iob seruulum suum dominus conuersus ad diabolum prædicaret, vt vreretur inuidus, & humani generis aduersarius (laus enim inferioris substantiæ viri, condemnatio eius est qui de statu superiore deiectus est) respondent diabolũs quia nõn gratis Iob dominum veneraretur, qui nutu dei omnibus abundaret. Sed mitte, inquit, manũ tuam, & tange omnia quę
Iob.2. habet: videamus si non in faciem te benedicat. Et deus potestatem dedit diabolo vt mitteret manũ suam in omnia quæ haberet Iob. Quibus gestis cum sanctus Iob immobilis in sua fortitudine permaneret, quia nõ est motus Iob aut interitu filiorum, aut dispendio facultatum: iterum dominus ad diabolum dixit, illudens ei, quòd dissipasset omnia quæ habuerat Iob, filios eius interemisset, ipsum tamẽ nequaquam mouere de virtutis statiõe potuisset. Et ille respõdit: Quæ-
Ibidem. cunque habet homo, pro anima sua dabit. Sed mitte, inquit, manum tuam, & tãge carnem & ossa eius. Et accepit iterum potestatem vt mitteret manum suam in corpus eius: tamen vt animam ipsius custodiret. Et perfudit vlceribus sanctum Iob, vbi est egressus à domino. Aduertimus ergo quod manus domini dicatur, vbi est hominis diabolo infestante tentatio. Siquidem & Iob manum domini dixit esse quæ se tetigit, & sagittas domini esse memorauit sagittas Piratarum: & tradidit, inquit, me in manus iniusti. Ipse itaque absoluit: quia cum diabolus vulnerat, domini sunt sagittæ, qui vulnerandi permisit diabolo potestatem. Denique si mandes vt tuus seruulus verberetur, nonne etiam si ab astante alio cædatur, à te dicitur verberatus? Est & illa ratio, quia dominus ideo dat tentatori potestatem, vt hominum in tentationibus probetur affectus. Ideo sit persecutio, vt fidelis luceat, virtus excellat, mens interna omnibus manifestetur. Ergo tentatio quasi sagitta penetrat interiora hominis, & quasi gladius dei, qui scrutatur interna. Gladius autẽ ver-
Hebr.4. bum est dei, validum, & acutius omni gladio acutissimõ: de quo gladio audi dicẽtem Mariæ: Et tuam ipsius animã per-
Luc.2. trãsibit gladius, vt reuelentur multorum cordiũ cogitationes. Verbo enim dei omnia reuelantur, in cuius conspectu
Hebr.4. nuda & aperta sunt omnia. Anima ipsa videtur, medullæ interiores cogitationésque manifestæ sunt: nec vlla postremo est creatura (vt scriptura dicit) quæ se à cognitiõe eius abscondat. Ergo vẽdamus omnia, vt verbum emamus: ipsúmque in nostris viscеribus recondamus. Ipse postremò diabolus testificatur quia omnia dat homo quæ habet, pro anima sua, nec dignum illud precium totius patrimonij pro redemptione vnius animę confitetur. Quid parcimus patrimonio, quod & ipse diabol' vile iudicat pro salute? Parum dixi pro salute: parũ esse & pro errore testatur. Denique hæc omnia
Matth.4. inquit, tibi dabo, si procidens adoraueris me. Nec solum diuitias

Universidad de Deusto
Biblioteca

uitias mundi, sed etiam honores & regna monstrauit. Si tanto constat vt diabolus adoretur, quantum Christianus debet offerre vt cum Christo resuscitetur? Sed diabolum dimittamus quasi hircum emissionis in desertum. Neq; enim fidelis assertor est veritatis, etsi aliquando transfiguret se in angelum lucis. Abundant nobis diuinarum testimonia scripturarum, quib' instruimur nihil esse in homine preciosius fide, nullum tantum esse patrimonium quod salutis nostræ atque animæ precio conferatur. Fide Abraham patriã suam reliquit & terram, & proximos etiam quos videbat: & eum quem non videbat, tanquam aspiciens sequebatur. Moyses quoque animæ suæ precium maius omnibus Aegypti diuitiis æstimauit. Quid de viris sublimibus loquar? Rhaab meretrix alienigena illa de seculo, tamen animam suam non solum contemptu omnium quæ habebat, sed etiam vitæ periculo putauit esse redimendam: quæ exploratores Iesu Naue ciuibus suis quærentibus denegauit, & hostes patriæ, legatos tamen fidei, maluit occultare quàm prodere. Non eam minę ciuium, non bellorum pericula, non incendia patriæ, non suorum discrimina terruerunt. Disce vir, disce Christiane quomodo verum Iesum sequi debeas, quando fœmina con tẽpsit omnia sua, & Iesum in figura propter similitudinẽ nominis est secuta. Vnde præclare Salomon dixit: Diuitiæ viri redemptio animæ eius. Redime ergo animam tuam. Vilis est pecunia, sed fit preciosa per fidem. Vilis est cum conditur, preciosa cum dispergitur. Sic enim scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi. Si igitur talis fueris vt possis cõtemnere non solum omnia tua, sed etiam ipsam carnem tuam pro iustitia, qua nulla potest ioccupletior esse possessio: (possessio enim preciosa, homo mundus) etsi flumina te superiora concluserint, transibis. Nam etsi dederit tentandi tui dominus potestatem, mandat tamen diabolo vt animam tuam ipse custodiat: secundum quod scriptum est: Vt destruas inimicũ & defensorem. Tentat enim vt aduersarius, defendit vt seruus. Scriptum est enim: Et volet tibi vnicornuus seruire. Seruit enim, qui non ex voluntate sua quod optat exequitur, sed ex necessitate mandatis imperialibus inuitus obtẽperat. Vide altitudinem Christi, quemadmodum retorsit in diabolum malitiæ suæ precium. Ille nos cogit quod odio habemus, hoc facere. Nõ enim quod volo hoc ago, vt Apostolus dixit: sed quod odi, illud facio. Retorsit in illum dominus, vt & ipse plerunque non faciat quod vult: sed quod odit, hoc faciat. Denique animam quam vult expugnare, custodit. Nos corruptelam carnis condemnamus, & sequimur: vt illa vidua quæ promissam marito fidem irritam facit, & postea nubere vult: quod ante fugiebat. Ille inimicus est sanctis, & defensor adhibetur: quo amplius puniatur: vt nocere non audeat, qui nocere desiderat. Et quanto tolerabilius est amare virtutes, etsi implere non possis: quàm odisse virtutes, quibus nocere non possis? Non est, inquit, sanitas in carne mea, à vultu iræ tuæ. Exposuit nobis hunc locum Esaias: Peccauimus, & tu iratus es nobis. Qui est tamẽ iræ domini vultus? Ne forte ille quia oculi domini super facientes mala. Si enim oculi domini super iustos: quomodo à vultu iræ dei infirmatur Propheta? Vnde & illud considera, quod ipse Dauid in posterioribus dixit, Quoniam ex omnibus tribulationibus eripuisti me, & super inimicos meos respexit oculus meus. Sicut enim bona iustorum respicit, ita & peccatorum occulta deprehendit. Nisi forte ad Christum hoc referas, qui ab omnibus à quibus conterebatur, ereptus est, quando se exuit à populo Iudæorũ, qui eum frequẽtibus sacrilegiis & quotidianis impietatibus conterebant: & inimicos suos vocauit ad gratiam, quos oculus dei vidit & amauit. Ergo quia pius est deus, nequaquam est desperandum. Et si iratcitur, ignoscit: & si percutit, sanat: & si tradit in interitum carnem, spiritum saluat. Noli ergo timere carnis infirmitatem: quia sanctus cum infirmatur, potentior est. Quid autẽ est quod ait: Non est pax ossibus meis à facie peccatorũ meorum?) Quæ sunt ista ossa? Vtrum animæ, an corporis? Sed non tanta esset doloris cura corporei, vbi & anima laborat: cũ sancti sit velle carnem propter animam flagellari: sicut se flagellabat & Paulus, ne eius reprobaretur assertio. Sunt quædam interioris ossa hominis, sicut & membra sunt cætera, oculi mentis, & nares: sicut Iob dixit: Spiritus diuinus qui est in naribus meis. Sunt ergo & ossa: quibus charitatis quædam compago formatur. Vnde & Adam dixit de consorte charitatis, & cohærede gratiæ vitæ: Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea. Quod Apostolus interpretatus ait: Sacramentum hoc magnũ est: Ego autem dico in Christo & in ecclesia. Christi autem & ecclesiæ sacramentum non carnale sed spiritale esse quis dubitet: cum bonus quisque in ipso cõiugio non carnis, sed virtutis decore teneatur, & mores diligat in vxore, non vsus? Denique audi quia non secundum carnem loquitur, sed secundum virtutem interiorem: Non est absconditum os meum, quod fecisti in abscondito. Virtus itaque non caro est, quæ dei patris nouit abscondita. Ergo non est pax animæ virtutibus quando ante oculos nobis nostra peccata concurrunt, & offundunt se mẽtibus nostris. Et hoc bene interpretatus est gentium doctor electus in epistola secunda ad Corinthios dicens: Nam & cum venissemus in Macedoniã, nullam requiem habuit caro nostra: sed in omnibus fumus afflicti: Foris pugnæ, intus timores. Illum Macedonum peccata vexabant: quanto magis propria vnumquemque nostrum peccata perturbãt, vt requies nobis esse non possit? Grauior aduersarius nobis culpa est nostra, quę solicitat ociosos, affligit sanos, contristat lætos, inquietat placidos, exagitat mites, excitat dormientes. Rei sumus sine accusante, sine tortore cruciamur, sine vinculis adstringimur, sine venditore vẽdimur. Vnde & scriptura dicit: Peccatis vestris venditi estis. Hæc igiturr peccata sunt quæ contra nos semper sunt, vt dixit Prophera: Vendiderunt nos, & dominantur nobis. Seruus qui venditur, superiore seruitio exit, vt ad dominum alterum migret. Nos nec superiorum iugũ deponimus, & ad noua peccata curuamur. Vnde & ingemuit sanctus dicens: Quoniam iniquitates meæ superpossuerunt caput meũ: sicut onus graue grauatę sunt super me.) Hoc est, iniquitates meę supertransierunt caput meum, & supereminent mihi, vt sensus meos deprimant. Oculi enim sapientis in capite eius. Et ideo Nabal malus erat & durus, quia sensus eius malitia & iniquitas obstruebãt. Vnde & Abigęæ verbum ferre non potuit, sed obduruit cor eius, & quasi infirmus occubuit. Aut vide ne hoc sit caput de quo ait Apostolus: Quia non tenet illud mente carnis inflatus. Hoc autem caput Christus est, quia omnis viri caput Christus. Hoc est caput quod per compaginationes & colligationes totius plebis crescit in incrementum dei: quia in omnibus nobis per singula membra sua Christus assurgit. Ergo quando nos ingrauant nostra peccata, & talento quodam iniquitatis plumbeo ad terrena deprimimur, dirumpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipsorum: vt possimus oculos nostræ mentis attollere, & audire dicentem: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. Denique Aegyptum auaritia onerabat, pecunia vexabat, mercatus Aethiopes, sicut scriptum est, Labor Aegypti & mercatus Aethiopum, & Sabaim viri excelsi ad te transibunt. Laborauit Aegyptus antequam cognosceret veritatem: sed iam non laborat, postquam transiuit ad Christũ. Sequuntur volentes Sabei viri, qui ante fugiebant: quia tenent eos vincula charitatis, quæ Adamante fortiora sunt. Pulchre & illud Esaiæ huic loco aptatur: Omne caput in dolore, & omne cor in mœstitia: à pedibus vsque ad caput non est vulnus, neque cicatrix, neque plaga cum feruore. Feruet enim iniquitas cum dominatur, super caput nostrum sese extollens, & locum occupans, ne eum Christus magister teneat pœnitentiæ. Non mediocrem vim habent istæ iniquitates, si consideres hominem illum iniquitatis qui venturus est secundum opera Satanæ in omni virtute & signis & prodigiis mendacibus, & omni seductione iniquitatis: quem cauendum nobis Apostolus demonstrauit, quia operationem erroris accipiet, vt probentur fideles, iudicentur infideles. Merito ergo sub iniquitatib' positus, & (quod peius est) suis, corruptas esse & computruisse dicit cicatrices suas à facie insipientiæ suæ: quia leuantem onera iniquitatum tardius remedium sequebatur. Tamen & Iob sancto qui saniem radebat suorum vlcerum, perfusus vlceribus à pedibus

Leuit.16. 2.Cor.11. Hebr.11. Ibidem. Iosue.2. Prouer.13. Psal.111. Psalm.8. Iob.39. Roma.7. Esaię 64 Psal.53. Iob.27. Gene.2. Ephes.5. Psalm.138. 2.Corint.7. Esaiæ 50. Eccles.2. 1.Reg.25. Coloss. Psalm.2. Matth.11. Esaiæ.45. Ibidem. Iob.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lucæ.16. pedibus vsque ad caput, sanitas est refusa: & Lazarus pauper qui iacebat ad ianuam diuitis, lambentibus vlcera eius canibus, de cicatricum suarum fœtore sublatus ab angelis in Abrahæ sinu est collocatus. Est ergo & sancto Dauid spes & remedium sanitatis, quia non vnguentum redolent, sed fœtorem suorum vulnera peccatorum: & quia affligitur his atque curuatur, & non delectatur. Specta nunc epheborum aliquem lasciuum, & egregie libidinosum, qui in stupris vitam suam exigat, more illius diuitis in bysso & ostro iacentem, atque epulantē quotidie splendide, cui natent pauimenta vino, tegatur humus floribus & spinis cooperta piscium, incensis diuersorum thymiamatum odoribus triclinia compleantur: quemadmodum se beatum putet, & bene se olere iudicet: cúmque grauia atque diuturna animæ suæ vulnera gerat, & corruptum sanguinem fluat, nullum tamē fœtorem suæ cicatricis accipiat? obstructas enim cœno nares habet, nec potest dicere, Spiritus diuinus, qui est in naribus meis. Iob.27. Ideo dives ille remedium salutis inuenire nō potuit, pauper inuenit. Denique alter apud inferos in supplicio, alter in requie. Inuenit ergo perpetuę salutis remedium etiam sanctus propheta Dauid, qui fœtere sibi animæ suæ vulnera fatebatur, & à facie insipientiæ suæ computruisse sibi cicatrices proprias loquebatur. Sed est & insipiētia quæ per stultitiam prædicationis credentibus salutē afferat. Refugit ergo Propheta euangelico iam spiritu sapientiam istius mundi, qua non cognoscitur deus: quæ tegit sua vulnera, non reuelat ad dominum. Melior igitur insipientia quæ ōculos habet vt videat vlcera sua, quàm sapientia quę non habet. Et ideo insipientiæ suæ obtutu admonitus spiritali tātus rex, afflictum se miseriis protestatur, vt remedium possit pœnitentiæ repe rire: quod Iudas qui agrum de iniquitatis mercede possedit, Matth.27. reperire nō potuit. Miseriis, inquit, afflictus & curuat' sum vsque in finem, tota die contristatus ingrediebar.) Vsque in quem finem? Pœnitentiæ. Vt amplius & mystice intelligas, Roma.10. vsque ad Christum, qui finis est legis, qui se passus est lapidari, passus est corpus suum mortuū vulnerari: Sed nullum fœtorem pœnitentiæ, sed odorem gratiæ vulnera illa redolebant. Denique non tabes mortis de vulnere eius, sicut hominum cæterorum, sed fons vitæ scaturiuit æternæ, vt scriEsaiæ.12. ptura nos edocet, dicēs: Et saliet aqua cum delectatione de fontibus saluatoris. Exiliuit ergo de vulnere aqua, vt nos biberemus salutem. Bibent omnes peccatores terrę, vt peccata deponant. Vide singula. miseriis afflictus est Christus, vt beatos faceret homines qui erant in miseriis constituti. Nemo miserum eum qui sit iustus appellet, quia ipse dixit: Vos nemo faciet miseros. Curuatus est ille, vt nos erigeremur. Contristatus est ille vt nos lætificaret, secundum quod scri2.Cor.2. ptum est: Si enim ego contristo vos: & quis est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me? Qui contristatur ergo ex domino Iesu Christo, ipse lætificat Christum, & ipse lætificatur à Christo. Ideo ergo & nos non perfunctorie satisfaciendum à nobis esse cognoscimus. Curuemur vsque in finem, id est non solum Christo fidem, sed etiam passionum nostrarum perseuerantiam deferentes. & gaudeamus in passionibus nostris, sicut & Christus gaudebat in passionibus suis: quas ille susciebat pro seruulis, nos subeamus Coloc.1. pro domino. Hic ergo finis, vt adimpleam, inquit, quæ desunt tribulationum Christi in carne mea pro corpore eius, quæ est ecclesia, cuius sum fact' minister. Videmus quid nobis susciendum sit, qui ministeriū sacerdotale susscepimus, vt non solum pro nobis, sed etiam pro ecclesia domini sustinere fortiter passiones corporis debeamus. Dauid autem addidit & animæ passiones. Denique ipse ait: Quoniam anima mea completa est illusionibus: & non est sanitas in carne mea. Incuruatus sum, & humiliatus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei. Et ante te omne desiderium meum, & gemitus meus non est absconditus à te. Cor meum conturbatum est, & deseruit me fortitudo mea, & lumen oculorū meorum non est mecū.) Aduertimus igitur laborem animæ maiorem esse quàm carnis. Denique quibus anima illusionibus compleatur intellige, eò quòd in tētationibus diabolus ei videatur illudere & insultare quasi grauiter laboranti. Symmachus tamen ait lumbos, in quibus seminaria sunt generationis humanæ. Vnde præcinctos lūbos habere te præcipit sapientia dei, ne tua castimonia resoluatur. Denique vt scias quia in lumbis sint libidinis commotiones, quæ plerunque excitantur à diabolo quando contendit dissipare membra Christi, & facere membra meretricis: Ecce, inquit, Iob.38. fortitudo eius in lumbis, & virtus eius in vtero. In lumbis viri semina sunt: in vtero autem fœminæ. Illudit ergo diabolus in his vt faciat adulterium, incestum, fornicationem. Et ideo qui fornicatur, in corpus suū peccat, non extra cor1.Cor.6. pus. Primum, quia infirmatur caro quæ libidinibus diffluit, & non seruat moderamina castitatis. Deinde quoniam seminaria quæ debent soboli proficere procreandæ, inquinamentum corporis, non fructum posteritatis operantur. Inde itaque dicuntur illusiones fortasse, quòd in his corporis æstus sine coitus celebritate frequenter illudat. Vnde bene LXX. viri animæ illusiones dixerunt, eò quòd diabolus affectus alicuius illudens, in vanum studeat vires eius effundere, virtutem vacuare, resoluere fortitudinem. Ideoque alibi ait: Et renes mei resoluti sunt. In quo nos etiam beatus Psalm.72. confirmat Apostolus quòd non illusiones animæ, non carnis infirmitatem metuere debeamus: quia & animæ & corporis nostri Christus est virtus: qui curat ęgrotos quasi medicus, confirmat validos, quasi omnium fortitudo. Denique etsi foris homo noster corrumpitur, sed renouatur interior 2.Cor 4. de die in diem. His itaque animæ illusionibus fatigatus incuruauerat & humiliauerat se nimis sanctus Dauid, nō quo iniquitatibus superponentibus se supra caput eius (vt diximus) locum daret, aut inimico cederet, qui in posterioribus docet ei nō esse cedendū, dicens: Quanta maligne operatus est inimicus in sanctis tuis, & gloriati sunt qui oderant te, in medio festi tui? Posuerunt signa sua signa, & non cognoui sicut in via supra summum. Quasi in silua lignorum securibus conciderunt ianuas eius. Inimicis meis, inquit, signa iniquitatis suæ supra summum ponentibus. Quid est summum? nisi caput tuum, vbi sensus sunt, vbi Christus est sapientia? Ego non cognoui: id est, acquieui, nō his consensi, & meæ sentētiam cogitationis adiunxi. Vnde & alibi habes: Nō cognoui verbum nequam, & declinantes à me malignos nō cognoscebam. Denique cū omnia nouerit Christus, peccatum non cognouit. Cognoscit enim quę sua sunt, id est, quæ virtutum sunt, non quæ flagitiorum. Ideoque scriptura dicit': Cognouit dominus qui sunt ipsius. Iniquis 2.Tim.2. autem dicit: Discedite à me: quia nō noui vos. Et per Hie- Lucæ.13. remiam locutus est dicens: Sicut agnus ductus sum ad im- Hiere.11. molandum, & nescibi. Quomodo nescicbat quod futurum ante prædixerat? Sed nescibi, inquit, cogitationes eorum, malitiam eorum. Nolo scire quæ sanguinis sunt. Denique Psal.15. non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus. Deleo iniquitates, & memor non sum. Nolo scire quæ remissurus adueni. Non cognoui ligna quæ ardeant, nec quæ in aceruo lignorum sunt posita vel stipulam vel fœnum, vt citius ea nutrimentis suis flammā consumat. Illa volo scire quæ maneant, vt fructum suæ mercedis accipiant. Illa volo scire quæ supra fundamentum ædificata sunt, vt meliorentur: non quæ in via vbi ea diripiant transeuntes. Illa volo scire quæ vitis sunt, illa certe ligna quæ ferant fructum: non ea quæ in fasces collecta ad incendium prepārātur. Id est, nō sum illis arbiter & socius, quæ caduca sunt. Non ergo societas alicuius rei, sed societas criminosa, in* *mala est. culpa est. Qua ratione autem non cognouit in infructuosis & fragilibus gloriantes? Quia malis operibus & iniquitatis suæ securibus euertunt animæ fidelis ingressus, & crudelib' factis scindunt piæ mentis vestibula, ne per ea possit Christus intrare. Debet autem vnusquisque portas suas & ianuas custodire, vt cum venerit Christus & pulsauerit, dicant ministræ potestates quæ præcunt & præcurrunt, Tollite por Psal.23. tas principes vestras, & eleuamini portæ æternales. Vere principes, qui se bene rexerint, vt in animas eorū Christus ingressus sit. Simile quoque illud est Salomonis: Si spiritus habentis potestatem ascēderit aduersum te, locum tuum Eccles.10 non relinquas: quia cura mitigabit delicta magna. Diligentia enim & fides superiorem locum tenent, inferiorem perfidia. Ideo ascendat ad te bona diligentia, quæ insidias excludit

Universidad de Deusto
Biblioteca

dit inimici,& aufert peccatum,ne malitia poteſtatem haben A
tis nocere poſſit. In Canticis hanc videt Eccleſiaſtes mali-
tiam ſub ſole,hoc eſt in hoc mundo:vnde & ſubſolanum lo
cum hunc ſcriptura memorauit.Sub ſole ergovidit,non ſu-
pra ſolem,vbi pax angelorũ eſt, vel ſanctitas cœleſtium po
teſtatum.Aut forte ſub Sole iniquitatis dixit:Malitiæ enim
diabolus præſidet, virtutibus Chriſtus. Itaque vt vinceret
ſpiritum poteſtatem habentis quam ad tempus accepit, in-
curuabat ſe in oratione Dauid,ceruicem ſicut circulum fle-
Eccli.35. ctens,& humiliabat in precibus, Oratio enim ſe humilian-
tis,nubes penetrat,& elementorũ alta tranſcendit,vt Chri-
ſto appropinquet.Et rugiebat à gemitu cordis ſui. Rugit
qui gemitum ſolum non verba exprimit. Hæc eſt ergo illa
præclara oratio quando interpellat pro nobis ſpiritus ge-
Rom.8. mitibus inenarrabilibus, vt vas electionis aſſeruit. Hic eſt
gemitus quem non deſpicit deus: qui non deſpicit ſeruum
iuniorem orbatum patre,nec viduam ſi effundat loquelam.
Gemitum ergo ante omnia ſignum ſpiritus ſancti Apoſto-
lus ponit,vt legimus. Denique cuſtodiamus animæ noſtræ
ianuas,ne multiloquiis quaſi ſecuribus ſcindatur noſtrę cõ-
feſſionis ingreſſus. Nihil inſolens & ſuperbum noſtro ex B
ore procedat,ne ſecurim leuemus aut malleum, quæ nõ in-
trant in Eccleſiam domini.Claude ianuam cum oras: ne ſe
ingerat ſpiritus nequam, vt ibi peccatum extorqueat, vbi
lucrum volumus pietatis acquirere. Qui ſic orat: non eſt à
Matth.26. domino gemitus eius abſconditus.Deniq; ſic Petri gemitus
& cognitus & exauditus eſt,quando fleuit amariſsime. Vti-
que non lachrymæ amaræ, ſed amarus qui eas fundebat af-
fectus.In ipſo perfido Achab gemitus inueniſſet gratiam,
niſi manens inuidia cumulaſſet offenſam.Non enim perfun-
ctorius gemitus prædicatur, ſed qui habet conuerſionem.
Scriptum eſt enim:Si conuerſus ingemueris,ſaluus eris.Cõ-
ſtituamus etiam ante dominum omne deſiderium noſtrum.
Quid eſt deſiderium?Bonæ enim rei legi deſiderium:Deſi-
Lucę.22. derio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum. Et cer-
Pſal.41. uus deſiderat ad fontes aquarum . Puto autem quòd is qui
pœnitentiam gerit,qui ſe affligit, non bona ſua debeat, ſed
commiſſa ſibi enumerare peccata. Denique verſiculis illis
Pſalm.55.* (vt arbitror)hoc docemur, quibus ait: Deus vitam meam C
nunciabo tibi: poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo.
Non enim quaſi innocentem vitam annunciat vbi lachry-
mæ funduntur, quæ ſolent legationem ſuſcipere pro deli-
ctis.Niſi forte ſic intelligamus, quòd etſi innocens quiſque
ſit,ſecurus eſſe non poſſit,cui ſint aduerſus grauiſsimos ho-
ſtes quotidiana certamina. Et ideo hæc licet læta ſit con-
ſcientia,tamen pugna lachrymabilis. Iuxta hos ergo verſi-
culos concupiſcentiam poſſumus accipere magis quàm de-
ſiderium. ἐπιθυμίαν enim Græcus poſuit.Cõcupiſcentia au-
tem & deſiderium ἐπιθυμία dicitur.Sed concupiſcentia & de
Pſalm.83. bono & de malo dicitur. Concupiuit & defecit anima mea
Roma.7. in atria domini.pro bono.In lege autem aliter:Nam concu-
piſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces.
Ibidem. vtique pro malo. Denique ſubiecta nos doceant,Quia oc-
caſione accepta peccatum per mandatum operatur omnem
concupiſcentiam in hominis affectu. Poſſumus tamẽ ſic ac-
cipere,Ante te omne deſiderium pono:hoc eſt,tibi manife-
ſto quæ impetrare deſidero, vt ad ſeriem petitionum, non
ad iactantiam referendum videatur eſſe virtutum.Iactantia D
enim inſolens etiam in integro, deprecatio etiam in pecca-
tore laudabilis.Addidit etiam Propheta,quia cor ſuum cõ-
Roman.10. turbatum ſit,deſeruerit ſe fortitudo ſua. Magnum periculũ
ſi cor exagitetur,quo credimus ad iuſtitiam. Sed tamen vt
in magnis periculis ægritudinum ſi dolor ſentitur, & ſenſus
eius exprimitur,remedium ſalutis oſtenditur: (dolere enim
tolerabilius eſt, quàm non dolere. aliud enim viuificationis
adhuc manentis inſigne,ſi doleas:aliud ſupremę mortis indi
ciũ, ſi nullus ſenſus doloris ſit)ita & cor ſalutis ſigna demõ-
ſtrat, quãdo cauſas ſuæ perturbationis agnoſcit. Deniq; tur
1.Reg.25. batum eſt cor Dauid aduerſus Nabal hominẽ peſtilentem,
& gratiã reperit dum occurrit Abigæa, quæ mitigaret com
motionem indignationis, & ſanctificationem benedictionis
acciperet. At vero Nabal duro & rigido corde verbum v-
xoris ferre non potuit, & obſtupefactus obriguit, & mortẽ
incidit. Quæ autem prophetam deſeruit fortitudo? vtrum
carnis?an mentis?Si carnis, non vtique deſperanda ſanitas.
Nam virtus in infirmitate perficitur. De quo nõ mediocri- 2.Corin.12.
ter diſputauit arbiter & breuiator:qui luctam mẽtis & cor-
poris ſciens,temperabat vtriuſque certamen, vt reſtringe-
ret carnem,ſi cerneret fortiorem,ne in legem peccati capti-
uam duceret mentem.Reuocabat itaque carnem, virtutem
autem mentis iungebat: ſic ad coronam meruit peruenire.
Ergo hoc dicit Propheta:Si carnis fortitudo deſeruit,men-
tis fortitudo prævaluit.Quòd ſi fortitudinem mentis acci-
pimus deſeruiſſe,non mirum ſi in grauiſſimis tentationibus
corde turbato putat ſe homo mentis ſuæ fortitudine deſeri.
Ipſe te doceat dicens: Fortitudo mea & laus mea dominus. Pſalm.117.
Dominum ergo quærebat:& ideo ne deſeri mereretur, fæ-
pius putabat eſſe quærendum:& ſicubi fluctuabat, putabat
ſe eſſe deſertum. Sic Apoſtoli excitabant dormientem, ne Matth.8.
obdormiret ſibi:non quia eum obdormiſſe credebant. Sic
Heliſæus(vt ſuperiorum vtamur exemplis) Vbi eſt,inquit, 4.Reg.4.
deus Heliæ?Non quòd putaret abſentem, ſed quia præſen-
tiam eius in beneficiis requirebat.Sic Hieremias ſequebatur
vt medicum,dicens:Sana me domine, & ſanabor:ſalua me, Hiere.17.
& ſaluabor.Nõ laboraui ſequens poſt te.Sic eccleſia requi-
rebat eum in Canticis Canticorum, & rogabat filias Hieru-
ſalem, vt ſuſcitarent dilectionem. Quærebat vt inueniret
quem ſua dilectione retinebat: nec vnquã ſentiebat abſen-
tem.Sic ergo & Dauid nõ querebatur à Chriſto ſe eſſe de-
ſertum,ſed iudicabat illo præſente ſe nõ poſſe turbari. De-
nique vt ſcias de Chriſto magis intelligendum, addidit: Et
lumen oculorum meorum nõ eſt mecum.)Quod eſt verum
lumen omniũ,niſi Chriſtus Ieſus? de quo Ioãnes dicit: Erat Ioan.1.
verum lumen,quod illuminat omnem hominem veniẽtem
in hunc mundũ:quia ipſe eſt qui illuminat & corporis ocu-
los,& mẽtis obtutum. Rogemus ergo vt ſemper nobis ſuũ
lumen infundat,& ſemper nobiſcum ſit,ſicut erat cũ Dauid:
& ideo audebat dicere:Quoniam apud te eſt fons vitę:& in Pſalm.35.
lumine tuo videbimus lumen.Ille certe quaſi propheta ma-
gnum viderat lumẽ:Nobis lucerna eius luceat, ne poſſimus
errare.Et lucerna verbum eſt, ſicut verum lumen eſt ver-
bum,quod totum illuminat mundum. Denique lucerna pe- Pſal.118.
dibus meis,verbum tuum domine.Et lucernam illam etiam
propheta quærebat, non laternam. Lucernam autem illam
Ioannes inuenit,& demonſtrauit. Cum laterna perſecutor
aduenit.Laterna enim clauſum habet, non liberum lumen.
Lumẽ Iudæorum quaſi lucerna ſub modio, vel fax ſub ve-
lamine,poteſt videri,ſed non videt.Nos autem reuelata fa- 2.Corin.3.
cie gloriam domini ſpeculamur æternam, vt ad eius imagi-
nem à gloria in gloriam per ſpiritum ſanctum reformemur.
Venit ergo perſecutorum turba cum laternis:& ideo inclu-
ſam in eis lucem videre eorum oculi nequiuerunt.Venit cũ
facibus,quæ plus habent in fumo caliginis, quàm ſplendo-
ris in lumine. Denique facibus mortuorum cadauera arde-
re conſuerunt.Sibi ergo Iudæi iam ferebant incendia, qui
perſequebantur ſalutis auctorem.Venere cum armis, ſigni-
ficãtes armis ſe perituros eſſe Romanis vſque ad excidium
totius ciuitatis & templi, qui pacem domini recuſarunt.
Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquaue-
runt & ſteterunt. Et proximi mei à longe ſteterunt, & vim
faciebant qui quærebant animam meam.Et qui inquirebant
mala mihi,locuti ſunt vanitatem, & dolum tota die medita-
bantur.Ego autem velut ſurdus nõ audiebam, & ſicut mu-
tus qui non aperit os ſuũ.Et factus ſum ſicut homo non au-
diens, & non habens in ore ſuo increpationes.) Videro qui
ſint qui argute iſta diſcutiant. Mihi in primo præcipue iſto
verſiculo domini videtur tenenda ſententia: quia in tenta-
tionibus inimici fiunt hominis etiam domeſtici eius. Hoc Mich.7.
ergo ſanctus Dauid pure atque ſyncere & dolenter fatetur.
Verus enim dolor eſt & interioris cordis confeſsio,quando
enumerantur omnia quibus ſecreta mentis viſcera amariſſi-
mo compunguntur affectu, & domeſtico felle exacerban-
tur.Deplorat igitur propheta ab amicis ſe & proximis im-
pugnatum,à quibus vtique nõ impugnari debuit, ſed iuuari.Quod vtique cum ſancti Iob querimonia cõcurrit: quia
& ipſe arguebat tres illos reges conſolatores malorum, qui
maiora

Universidad de Deusto

maiora ei inferebant certamina, cum ad consolandum cum amicitiæ gratia conuenissent. quod vtique cauendum est nobis. Consolatio enim mitis esse debet, non aspera, quę magis dolorem leniat, feruorem mitiget, quàm cõmotionem excitet. Certe ipsius corporis medicina nos doceat, quæ feruentibus vulneribus molliora medicamenta consueuit adhibere, quibus dolorem alleuet. Ideoque fouentur primo vulnera, post secantur, ne offendat ipsa durities, & incisio vulnus exasperet. Quãto igitur magis cauere nos conuenit, vt cum venerimus ad consolandum, non facile, non perfunctorie loIob.2. quamur? Septem diebus tacuit Iob: tacuerunt amici, nec locuti essent, nisi Iob dolore prorupisset in vocem. Quærendũ est enim vnde incipias: ne in ipso sermone offendat consolatio tua. Et iam taciturnitas ipsa medicina est: & velox in sermonibus magis vulnerat. Quid miraris si alterum vulneProu.10. rat, cum frequenter ipse sese vulneret? quia ex multiloquio peccatum non effugit. Etenim si medicus medendi tempus expectat, vt digestis ægritudinibus medicinę subsidia deferantur, ne acerba adhuc & immatura (vt asserunt) ęgritudo, curationis remediis reluctetur, & beneficium sentire nõ possit: quanto magis explorare nos conuenit vt opportune à nobis medicinalis sermo procedat, qui non accendere luctum, sed lenire videatur? Vis vrget doloris: premitur cor mulieris afflictæ, quæ immaturo obitu maritum amisit, aut filios. Quid properas, cum te illa non audiat nisi defervescat dolor? Sæpe lites de consolationibus vidimus excitatas. Venisti vt doleas: non vt litiges. Ordo sermonis ipse quærendus est: ne peccatum apud deum incurras, dum desideras hominem consolari. Ne dicenti tibi, Audi hæc, & alia multa, quę nihil prosint, respondeat: Audite cõsolatores malorum. Ne in luctu alterius certamen garrulæ disputationis inducas: ne nõ accedas cum oporteat: ne accedas, & durior sit tuus sermo. Denique quid dicatur de talib⁹, doceat te sanctus Iob. Simul mihi venerunt, tentationes grauissimæ circundederunt me. Considerantes fratres mei discesserunt à me, cognouerunt extraneos magis quàm me. Amici mei immisericordes facti sunt. Hic ergo naturalis est sensus etiam sancti prophetæ Dauid, vt queratur se ab amicis impugnatum, à proximis destitutum. Sed ne mysticus quidem abhorreat pietatis affectus, vt pro angelis dixerit, qui prætendunt timentibus dominum, vt eripiant eos de tentationibus quas ferre non possunt. Quomodo ergo longe stant, qui ad adiumentum sunt attributi? Sed non illi se separant, sed qui vrgetur tentationibus, putat eos longe abesse, quos propius sibi adesse desiderat: & arbitratur dissimulare, cũ illi iuuandi tempus nutu sui imperatoris expectent, qui athletã suum quo gloriosius vinceret, diutius certare præcepit. Et videtur hoc magis sequentibus conuenire, quia angelis protectionis exsubias relaxantibus, insidiantur inimici quærentes in anima eius inuenire quod noceat. Tunc enim potestas illis grauioris tentationis permittitur, cum culpa animæ grauior reperitur. Vnde habes illud in libro Regnorum regis Achab ad Heliam dictum, quando eum propheta vehemen3.Reg.21. ter increpauit, & mortem ei denunciauit: Inuenisti quid in me? Et respondit Helias, Inueni: quia fecisti malignũ in conspectu domini. Vides ergo quia regibus non temere vel à prophetis dei, vel à sacerdotibus faciẽda iniuria sit, si nulla sint grauiora peccata, in quibus debeãt argui. Vbi autẽ peccata grauiora sunt, ibi non videtur à sacerdote parcendum, vt iustis increpationibus corrigantur. Tamen Dauid in hoc loco dicit quod nihil inuenisse videantur: & ideo inimici eius vanitatem locuti sunt: quoniam nihil quod pro veritate loquerentur, inuenerint. Aut certe quia etsi peccaui, tamen peccata mea pœnitendi dolore purgabam. In quo illi cum dolo mecum loquebantur, vt me obiurgatione confunderent, & à conuersione reuocarent. Et vide ne hoc magis senserit, quæsisse illos mala eius: sed cum vellent accusare, prę-uentos, quoniam vulnera sua ipse patefecerat, sui accusator existens: & ideo vim accusationis eorum esse annullatam: locutos autem fuisse vana, quæ confesso culpam nocere iam non possent. Exclusi igitur à criminationis inuidia, dolum adhibebant, vt insurgerent, inquit, mihi & insultarent, quo me stimularent ad aliquam cõmotionem. Quorum ego dolum videns, velut surdus non audiebam. Considera vim sermonis. Non dixit, quia simulabam non me audire quæ dicerent, sed non audiebam, dixit: quòd intentione mentis vocem loquentis excluderet, nec aperiret os suum, sicut mutus. Beatus qui potest tantam habere virtutem, vt lacessitus non irascatur, commotus se nolit vlcisci. Inimici hoc agunt vt prouocent ad iracundiam. Maledicunt vt maledicamus: criminantur, vt crimen retorqueamus. Cõuitiantur vt excitent nos ad vicissitudinem contumeliæ. Vnde præclare Petrus de domino Iesu in epistola sua posuit: Qui cum maledi-1.Petr.2. ceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur. Ad eius ergo similitudinem atque imaginem iustus suæ vitæ cupiens instituta formare, accusatus tacet, læsus remittit, dissimulat lacessitus, & non aperit os suum: vt illum imitetur qui sicut agnus ad victimam ductus, sic non aperuit os suum. Et cum possit habere quod referat, magis vult silere, quàm dicere. Ipse enim dominus Iesus cum accusaretur, tacebat: & dum percuteretur, non repercutiebat. Denique percussus respondit: Si male locutus sum, testimonium per-Ioan.18. hibe de malo: si bene, quid me cædis? Vide quemadmodum quasi vi? infirmus, & quasi is qui se vindicare nõ posset, puerili quodam loquebatur affectu. Ita ergo & tu si habeas quo redarguas arguentẽ, melius tacebis: ne redarguendi vicissitudine cõmotionem tuam prodas. Melius est enim dissimulare iniuriam, quàm cum redarguis vindicare. Bonus motus, qui loqui male nescit: cuius ex ore crimen exire non nouit. Hic est motus vere beatus, qui cum tacet, intra se loquitur. Dominus dat mihi linguã eruditionis, quando oporteat me dicere sermonem. Talia loquebatur intra se Zacharias cum Lucæ.1. obmutuisset. Et vere, quia loqui ei non profuerat, ne loqueretur obmutuit: & vt loqueret, exauditus à Christo est. Denique scripsit quod Christus exaudiret: & vocẽ recepit, quã Christus indulsit, & gratiã adiunxit, quã ante non habuit, vt prophetaret eum cuius mandatis ante non credidit. Quid de domino omniũ virtutum loquor? cũ mulier Susanna nec Daniel.13. sexus infirmitate turbata cum se ad periculũ mortis cognouit addictam, vocem emiserit? Accusabatur, & tacebat. Ducebatur ad mortem, & silentio se tegebat, ne nudaret pudorem. Intra se tamen loquebatur deo: qui eam magis audiuit tacentem. Quæ si voluisset loqui, forsitan nõ esset audita. Et tu ergo qui proposuisti satisfacere pro delictis domino deo tuo, illi soli interiore corde te purga, illum contuere qui potest peccata diluere. Adiuua te, qui putauerit arguendum. Denique cum malediceretur Dauid, & eius dux Ab-2.Reg.16. essa iniuriam regis vellet vlcisci, dixit ad eũ Dauid: Dimitte illum, vt maledicat: quoniam dixit illi dominus, vt videat humilitatem meam, & retribuat mihi dominus bona pro maledicto hoc. Vides igitur quòd à conuitiantibus adiueris vt dominus audiat te, & peccatum tuum remittat? Nam cum ipse accusator tuus esse debeas, & coaceruare flagitia, tęq; ipsum offerre supplicio: quoraodo negare obiecta desideras? Pœnitentia patientiam quærit, patientia mitigat delicta magna. Quomodo irascaris aliis, tuæ ipse reus conscientiæ? Quomodo commoueris, cum debeas esse miserabilis? * Qui arguitur, & (quod est amplius) à semetipso, curare debet sua vulnera, non alterum vulnerare. Nemo alium vulnerando se sanat. Medice cura te ipsum. Si medicus, quanto ma-Lucæ.4. gis reus prius curare se debet? Confiteris peccatum tuum, & medicum te profiteris in alienum? Et si veritatis est quod retorques, temporis non est. Peccatori enim dixit deus: Quare tu enarras iustitias meas? Vsurpas tibi vt de lege arPsal.49. guas, qui contra legem ipse fecisti? Quid lachrymarum tempus amittis? Quid concertãdo vanos sermones aut audis, aut loqueris? cum tibi scriptum sit: Non accipias auditũ vanum, cum legeris in euãgelio, pro omni sermone ocioso iudicium Matth.12. esse subeundum. Et si alius loquitur, tace: & si alius conuitiatur, aurem tuam obstrue. Dauid tacẽdo vicit aduersarios suos: & quia sicut mutus factus est, vocem recepit: quia conuersus ad dominum loquebatur dicens: Quoniam in te domine speraui, tu exaudies me domine deus meus. Quia dixi, nequando exultent in me inimici mei.) Vide singula. Tacebat Dauid: loquebantur inimici: prouocabant, vt aliquid & ipse loqueretur. Dicebant, Audiamus vocem tuam. Intra se

* curabilis.

illo

Universidad de Deusto
Biblioteca

illetacitus loquebatur. Quid opus est vt ista audiant quibus prodesse nō possunt? In te domine sperauitibi soli loquor: tu audi, qui exaudire potes. A te semper popposci ne aliquando exultent in me inimici mei:quia etsi peccaui,tu peccatum dimittis. Etsi ego cecidi, tu resuscitas:ne habeant vn de exultare possint qui peccatis lætantur alienis. Plus enim acquisiuimus qui plus peccauimus: quia beatiores facit tua gratia, quàm nostra innocentia. Habemus hunc sensum & Mich.7. in libro Micheæ prophetæ: Noli gaudere super me inimica mea quia cecidi, sed resurgam. Non est grauis infirmitatis ruina, si non sit etiam voluntatis studium ab ea non surgendi. Præsens est qui faciat vt resurgas. Dixit ergo Dauid in corde suo petens vt exaudiretur à domino,& vt non exultarent in cum eius inimici, petens etiam vt in conuersionis suæ proposito permaneret, ne dum propositi sui gressus quasi quidam pedes suæ animæ commouentur, in eum aduersarij superba & magniloquentiæ plena loquerentur, vt faciunt qui insultare desiderant. Tametsi moueatur vt homo, paratum ad flagella se dicit, vt vel supplicio soluat errorem. Etsi cessent flagella domini,se tamen dolore proprio memorat flagellari, vt non inueniat culpa quod damnet, quam pœna præuenerit. Hoc est ergo quod ait: Et dum cōmouentur pedes mei,in me magna locuti sunt.) Eò quòd tam prompti sunt ad insultatiōis ludibria, vt in commotione pedum meorum paratam habuerint magniloquentiam. vel certe sic: Dum commouentur pedes mei, putantes quod caderem, superba iam & magniloqua sunt locuti. Sed quia ipse in posterioribus penè motos pedes suos dixit: ne quid oriatur hinc scrupuli, considera hic doceri nos affectum pœnitentiæ,ibi opinionem eius erroris excludi,quòd diuitiæ & successus prosperior flagitiosorum nos mouere non debeant. Consuetudo autem elocutionis in scripturis Psalm.125. diuinis huiusmodi reperitur. Sic enim & alibi, Dum conuerteret dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati. Quanquam sanctus non in ostensione verborum, sed in virtute spiritus probari se velit. Sensus ergo nobis spectandus est semper:quem etiā ipsum frequens translatio ex Hebræo in Græcum,ex Græco in Latinum attenuare consueuit. Ad omnia itaque superiora pulchrum remedium,quòd in flagella paratus est,& offert se domino, vt quę placuerint 1.Para.21. deo, flagella sustineat. Elegisse quidem lego sanctū Dauid flagelli genus,quod æquanimiter sustineret. Sed elegit,quia de tribus ei conditionibus eligendæ vnius necessitas mandabatur. Vbi autem non mandatur,ad omnia paratus est dei seruulus,seu corporalem ægritudinem subeat, seu fugam à facie inimici, siue obitum filiorum, quos non timet præmittere,quia recipere potest imperterritus. Nam & scies quòd si hic fuerit punitus supplicio temporali, leuare in futurum perpetuæ possit pœnam erumnæ: rogat ergo vt recipiatur petitio sua, & castigetur ipse, vt recipiatur. Castigat enim Hebr.12. dominus omnem filium quem recipit. Si seruulum tuum videas peccata propria confitentem, vltro offerre se pœnæ: inflecteris,ignoscis, & de domini miseratione diffidis? Iudex ipse cui non licet in plurimis causis à gladio temperare, quia legibus seruit:potest tamen lucrum donare pœnarum. & tu adhuc trepidas quid à legum domino & misericordiæ auctore deposcas:cui lex voluntas est,& donandi ius? Si tamen tu petas tibi tua peccata donari, nec consideres honores tuos,aut erubescas amicos tuos, ne dignitatem tuam deflexisse videaris. Amicus dei, propheta dei,rex ab ipso electus deo,& vnctus in regnum, flagellis se spontaneus offerebat,nec erubescebat:& tu erubescis? Nō multum ista verecundia tibi opitulabitur cum ad iudicium dei veneris, sed pudoris te istius pœnitebit cum in conspectu non solū hominum,sed etiam angelorum & omnium potestatum cœlestiū constitutus cœperis peccata propria non negare. Quomodo excusabis,cum tanta commiseris? Prætendes conditionis infirmitatem, quia nemo sine peccato. Respondebitur tibi:Debuisti ergo agere pœnitentiam. dederam remedium:cur refutasti?Subtexes pudorem,quòd honores tuos erubueris. Dicet,Si tu erubuisti me corā amicis tuis, & ego Lucæ.9. te erubescam coram patre meo qui est in cœlis. Disce verū Eccli.4. esse quod scriptum est, quia est verecundia adducens peccatū. Dauid in conspectu suo dolorem suum ponebat, ne vnquam obliuisceretur: Dauid iniquitatem suam ipse pronunciabat: Dauid de peccato suo,non de opibus cogitabat. Dauid non erubescebat sua recensere peccata:ne de iis erubesceret in meo iudicio constitutus:& tu erubescebas?Non esset hodie in requie seruulus meus Iob, si erubuisset tres illos reges amicos suos:nec ipse Dauid, si erubuisset delicta propria confiteri. Ergo quia non erubuit mihi sua aperire peccata:nec ego erubescam ei mea secreta referare. Et quia vterque eorum non erubuit factorum suorum precium in mea ponere potestate,meo se iudicio volūtatíque committere:nec ego de talibus seruulis erubescam vt appellē amicos,qui meam studuerint facere voluntatem. Ideoque,quoniam illi ante in mœrore, nunc in consolatione: tu quia in deliciis,nunc in suppliciis. Chaos inter vos magnum est: vt Lucæ.16. neque illorum ad te gratia,nec tua ad illos possit pœna trāsire. Audis ergo quid dicat Dauid? Audi,dum tibi corrigere & emendare permittitur. Si hic emendaueris ,illic requiescs. Nō te dulcia mundi & seculi huius,sed amara delectēt. Graue enim fel mouere consuerunt. Non ille iucūda quærebat positus in regno,qui eligebat mortem sanctorū quàm vitam flagitiosorum. Inimici,inquit,mei viuunt, & confirmati sunt super me,& multiplicati sunt qui oderunt me iniquè. Qui retribuunt mala pro bonis,detrahebāt mihi, quoniam subsecutus sum iustitiā.)Sed quanto ille illustrior,qui quotidie moriebatur,vt populum suum viuificaret, & corpus suum mortis vulneribus offerebat?sicut ipse ait:In mor- 1.Cor.11. tibus frequenter. Mors enim honesta, redemptio vitæ est etiam decoloris, aut innoxiæ firmamentum. Exitus autem mortis in manu vitæ. Et ideo malebat Apostolus quotidie 1.Corinth. mori, vt vitæ suæ meritum cōprobaret. Scriptum est enim: Non laudes hominem in vita sua. Qui enim viuūt,morien- Eccli.11. tur:qui moriuntur, resurgent. Propior ergo saluti est qui moritur, vt resurgat:quàm ille qui viuit, vt moriatur. Quis est autem qui quotidie moritur, nisi qui mortem domini Iesu in sua carne circūfert, vt omnia ei peccata moriantur? Confirmati autem & multiplicati sunt inimici Dauid in hoc seculo:sed non idoneum firmamentum,nisi eius qui confirmatur à Christo. Denique illi confirmantur in seculo, qui oderunt iustum iniquè. Non ergo iustum odium, sed iniustum,cum odissent iniquè. Sed vide distātiam. In posterioribus ait:Qui oderunt me gratis.hic habet:Qui oderunt me Psalm.68. inique. Sed ibi ex persona Christi, hic ex persona sua. Vbi ex persona Christi loquitur,gratis odio habetur:vbi ex sua, iniquè. Homo enim potest vni alicui vulneri non patere, vtpote iniustitiæ, intemperantiæ, impudicitiæ: aliis autem vulneribus patet. In Christo autem nulla causa esse potuit qua peccati alicuius potuerit vulnus accipere, immunis à culpa,& integer à delicto,atque immaculatus à scitio. Sunt autem qui putant vtrūque psalmum ex persona Christi esse decursum, qui pro nostris peccatis satisfaciebat patri. Hic ergo dicebat se appetitum contra iustitiam,illic contra gratiam. Et bene addidit, vt probaret se iniuste appetitū,Quoniam subsecutus sum iustitiā. Quanta vis verbi in vnius syllabæ adiectione, vt subsecutum se diceret iustitiam,non secutum? Propior est enim qui subsequitur, quàm ille qui sequitur: & suppar, quàm impar:& successio hæredis magis quàm accessio nuncupatur. Et tamen quanuis subsequatur iustitiam, non suæ virtutis putat esse, sed gratiæ cœlestis, si non deferatur à Christo:eoque orat impensius, dicens: Ne derelinquas me domine deus me⁹:ne discesseris à me.) Hoc est,homines me dereliquerunt, amici mei impugnauerunt dilectum sibi proximum:non appropinquarunt. Fugiebant me quasi mortuum,& abominati sunt, quia peccata mea tibi aperire desideraui,tibi cōfiteri,quia flagellis tuis me obtuli vulnerandum, quia elegi cicatrices vulnerum super epulas regum,& iactantiam potestatum. Tu solus me non derelinquas,tu hæreas seruulo tuo,qui de terra suscitas inopem, & Psal.112. de stercore erigis pauperem. Tuo comitatu fretus, frequentiorem me ambientibus populis æstimabo. Computruerunt quidem cicatrices meæ:sed adhuc tuorum verberum desidero cicatrices,quæ sanitatis vulnerib⁹ obducūtur,vt postea nullum vlcus appareat. Bonæ triumphalium vulnerum cicatrices,

Universidad de Deusto
Biblioteca

catrices, quibus victores huius terreni prælij gloriantur. Quanto illustriora vulnera quę pro fide & nominis tui gloria videntur excepta? Ista est cicatrix quæ cœlum aperit, regnum acquirit, immortalitatem inuenit. Hæc ergo est cicatrix beata, quoniam beati qui lauerunt stolas suas in sanguine Apoca.11. suo. Sic cœpit stola esse gloriæ, caro mortis: in qua & Paulus antè periclitabatur electus dei, nisi petisset se liberari de Roma.7. corpore mortis huius, vt legimus. Et ideo qui sumus in hoc corpore mortis, oremus ne bonus ille dilectus dei medicus nos derelinquat, quem patriarcha Dauid ne à se discederet precabatur. Ipsi nos cõmittamus, parati quo velit curari medicamento. Nemo dicit medico corporis sui quemadmodum sit curandus. Nouit medicus quę singulis vulneribus medicamenta conueniant, cuius vlceris putredo ferro sit amputanda, ne in totius corporis serpat exitium. Si dixerit medicus medicinæ genus quo curari æger debeat, & ille fastidiat: discedit medicus, & ægrum relinquit. Vide eũ qui curari velit, omni genere medico acquiescentem. Attende ordinẽ. Aperit primo vulnera sua medico, & dicit: Cura me: B sed rogo ne in ira tua: quia non sustinent veram medicinam infirmitates meæ. Medicina Christi, correptio est. Corripit enim deus quem vult conuertere. Ideo & Paulus ad medi-2.Tim.4. cum dicit: Argue, obsecra, increpa. Non ergo recusat curari, qui petit argui, sed leuari vult pœnam, ne in ira arguatur, & impetu iræ corripiatur. Et vide processum. Primo petit argui: postea (quod maius est) corripi. Deinde non solum confitetur peccata sua, sed etiam numerat & accusat. Non vult enim latere sua delicta. Nam vt febres in alto sitæ non queunt mitigari: cum foras eruperint, spem afferunt desinendi: ita peccatorum morbus dum tegitur, inardescit: si confessionibus proditur, euaporat. Et ideo iustus accusator est Prouerb.16. sui in principio sermonis, priusquam contagio vlceris serpat intrinsecus. Grauat enim conscientia memoria delictorum, nisi medicina poscatur. Et si differt medicus, æger offerre se debet, vt citius secetur: sicut offerebat se Dauid in flagella domini, dicens: Redde mihi duplicia peccata, dummodo hic vindices. Noli me deserere, noli auertere faciem tuam à me: noli dedignari atque horrescere fœtorem vulnerum meorum. Et Iob seruus tuus percussus erat vlcere à pedibus vsque ad caput, & remedium suæ sanitatis inuenit: licet illud vulnus virtutis fuerit, istud erroris. Fœtebant vulnera, quæ medici curare non possent. Locutus es domine mysteria sacramentorum tuorum: manifestasti venena serpentis, & solius sermonis tui medicamento serui tui curata sunt vulnera: quia tu eum non deseruisti: & me non derelinquas domine: ne discesseris à me. Homines me dereliquerunt, quia sordent illis vulnera mea: quæ pietati tuæ putaui esse reseranda. Illi dicunt, Exi à nobis, quia peccator es tu: discede ne nos polluas. Tu autẽ domine curas, & nõ polueris. adiuuas, & non contaminaris: quia deus salutis es domine, & manus tua non perdere, sed sanare consueuit. Compleuimus psalmum etiam cum eius interpretatione versiculi quem Græci nonnulli codices, sed non omnes habent Latini. Nam ante responsorium proximum versiculus est, Et D proiecerũt me sicut mortuum abominatum. hoc est, illi qui reddebant mihi mala pro bonis. Sed tu ne derelinquas me domine, ne discesseris à me. Hoc enim sequitur: id est, tu ne derelinquas, qui mortuum fœtentem curare consuesti. Denique habemus hoc in euangelio. Nam cum venisset ad monumentum Lazari, & dixisset, Tollite lapidem: ait Martha:
Ioan.11. Iam fœtet, quatriduanus est enim: respondit ei: Non dixi tibi, quia si credideris, videbis gloriam dei? Et clamauit Lazarum, & sanus exiuit. Credamus ergo & nos, vt de vulneribus nostris acquiramus medicinam salutis, & futuram gloriam. In orationibus igitur & obsecrationibus, cum dolore & lachrymis exigenda pœnitentia est, vt illam gloriam dei videre mereamur. Neque te moueat quod luctus, dolor, cõ maceratio corporis, grauissimæ passiones sunt. Etsi grauissi-
Roma.8. mæ videntur, tamẽ indignæ sunt huiusmodi passiones ad superuenturã gloriã: sicut testis tibi est apostolus Paulus. Non pigeat ergo nos hic leuiora ferre, vt ibi plena laudis & gloriæ possimus adipisci, pro temporalibus laboribus perpetua præmia reportantes, per dominum Iesum: cui laus, honor, gloria, perpetuitas à seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

Psalmi trigesimioctaui enarratio.

Titulus, In finem pro Idithum canticum ipsi Dauid.

IN superiore psalmo expressa forma pœnitẽtię est: in hoc sequenti patientiæ forma signatur. Quem psalmum Dauid scripsit, & Idithum viro disciplinis leuiticis & sacerdotalibus erudito canendum dedit: qui ante arcam domini psalmorum seriem pangendi solertissimus præcinebat. Ergo quia non Idithum scripsit hunc psalmum, sed propheta Dauid, & Idithum viro canendi perito psallẽdum dedit: ideo sic inscriptus est titulus. Denique etiam in secularibus scriptis alij erant qui scribebãt, alij qui in scena vel cãtica, vel comœdias vel tragœdias canere consueuerant. Et illi quidem coronam Olympicam postulabant: vnde & ὑμνῳδοὶ hymnum eorum scripta in fine testantur. Dauid autem qui non hæc serta coronarum marcentium requirebat, sed illam incorruptibilem & incontaminatam remunerationum cœlestium hæreditatem pio desiderabat affectu, hymnum non victoriæ ὑμνῳδὸς, sed ei scripsit, qui victoriam in se credentibus impertiebat, qui finis est omnium quæ pia mente deposcimus. Siue enim sapientiam quæras, siue virtuti studeas, siue veritati, siue vię atque iustitiæ, siue resurrectioni: in omnibus tibi sequendus est Christus, qui est virtus dei atque sapientia, veritas, via, iustitia, resurrectio. Ad quem igitur contendas, nisi ad perfectionem omnium, summámque virtutum? Et ideo tibi dicit,
Marc.10. Veni, sequere me. Hoc est, vt ad consummationem virtutum peruenire merearis. Ergo qui sequitur Christũ, ipsum pro possibilitate sua debet imitari, vt præcepta eius secum ipse meditetur, & diuinorum exempla factorũ. Et ideo Dauid secum ipse meditabatur, quòd Christum in se locutum esse retinebat: vt cum aliqui ei essent molesti, & eum ad con-C tentionem lacessere conarentur, patientiam indueret, certandi studia declinaret, ex quibus inanis strepitus & iurgia frequenter oriuntur. Ideoque cum sancto Dauid plerique eius virtutibus inuidentes, qui eum de proposito mãsuetudinis, & humilitatis affectu crederent diducẽdum, frequenter in-
Ephes.6. gruerent, ipsæ quoque præcipue nequitiæ spiritales in cœlestibus, aduersus quas graue luctamen est iustis, ad commouendum eum ministros suę improbitatis impellerent: ne inter obstrepentium crebra certamina, & disceptationum tumultus sermo aliquis sibi offensionis excideret, tacere sanctus Propheta proposuit. O validum scutum, circunspectæ munitionis silentium. O fidissimũ stabilitatis fundamẽtum: in quo si quis potuerit stare, lubricum verbi timere non possit. Multi enim etiam stabili corde firmati, incauti tamen, sermonis fluctuantis errore sæpe ceciderunt. Videns igitur huiusmodi insidiis & vano concertantium strepitu se Prophe-
ta tentari, intra se ipse tacitus conferebat, legem sibi taciturnitatis imponens: & cũ taceret, insultantibus sibi, & vt loqueretur aliquid prouocantibus, qualia solent insolentium esse certamina atque sermones, Respõde nobis, si de æqualita-
æquitate. te præsumis. Vides & tu esse te victũ, & nihil habere quod referas? cum se prope ad vocem conuitiis videret impelli, se ipse reuocabat, vt loqueretur in corde: Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiã, dum consistit peccator aduersum me.) Hoc est, proposui, confirmaui, imperaui mihi, locutus sum cordi meo, Vias meas custodiã. Si aliis dixissem, sermo meus stare deberet: quanto magis stabile debet esse quod mihi ipse cõstitui? Si quis alienum fallat, indecorũ est: si quis proximũ, graue. Quãto igitur grauius si quis se ipsum eo quòd sibi promiserit, putet esse fraudandum, vt ipse sibi infidelis suo iudicio & despicabilis æstimetur? Cui igitur idoneus videri potest, qui sibi vilis est? Tenemus igitur animæ constantiam nostræ, ne in offensionem labia loquendi festina prorumpant. Et Iob plagam suam silentio vicit, & tolerãtiam suam taciturnitate superauit. Nõ bene creditur carni. Vicissemus si Eua tacuisset. Ergo primum illud processit ex voce pec-
Gene.3. catum, & serpens ille nequissimus atque versutus per vocem

Universidad de Deusto
Biblioteca

cem nos ante tentauit. Atque vtinam aut Adam surdus fuisset, aut Eua obmutuisset. Ille, ne vocem suæ vxoris audiret: ista, ne loqueretur marito, & lubricæ vocis ministerio ser-
Gene.4. pentis in virum venena transfunderet. Cain quoq; etsi parricidio naturam violauit humanam, & obliterauit impius iura pietatis, tamen per vocem sacrilegium sceleri suo addidit, vt negaret deo necati fratris interitum. Quid de singulis dicam? Populus ipse electus à domino, cui tacitus Moyses aperuit mare: ingratus cœlestibus beneficiis obmurmurabat: quo diuinam contraxit offensam. Deinde ipsum ducem inuij illius atque inusitati itineris Moysen respuit, & à fratre eius Aaron deos sibi fieri quos coleret, postulauit. Vnde etiam ipse considerans tanta vocis pericula, dixit: Custodiam vias meas.) Quæ sint igitur istæ viæ hominis, quæ & magnopere præcauendæ, ne quid grauioris offensionis incurrant: admonet nos tantus Propheta diligentius considerare. Admonet etiam Salomon eius filius paternæ mentis
Prouer.30. interpres perspicacius examinare, qui scripsit: Tria mihi sunt impossibilia intelligere: & quartum quod nõ agnosco. Vestigium aquilæ volantis, & viam serpentis in petra, & semitas nauis in pelago nauigantis, & vias viri in iuuentute, & mulieris adulteræ, quæ postquam egit, abluta, nihil egisse se dicit iniquum. Tria ergo impossibilia sibi esse dixit ad intelligendum, & quartum, quod ille habens inter homines sapientiæ signaculum, non agnosceret: viarum videlicet viri in iuuentute processum. Quarum igitur est vel inexplicabilis vel difficilis agnitio, potest facilis earũ esse custodia? Vnde non immerito ipse Dauid delictorum iuuentutis suę non
Psalm.24. defensionem obtulit, sed obliuionem rogauit. Delicta, inquit, iuuentutis meæ & ignorantiæ meæ ne memineris. Non immerito igitur Salomon dixit se non agnoscere quod pater eius (in quo maior dei gratia fuit) se ignorasse testat' est: Et fortasse delicta iuuentutis ad feruorem retulit carnis, ignorantiæ autem ad verborum prolapsionem: quæ non ex sententia nostra, sed impetu quodam & cursu loquendi plerunque funduntur: quod periculosum esse Propheta cognoPsal.115. scens, ait: Credidi, propter quod locutus sum. Supra fundamentum ergo virtutis vox tuta est, sine fundamento lubrica. Ideo quasi quodam tubæsono scripturæ diuinæ electus
Roma.10. interpres increpuit: Corde creditur ad iustitiam, ore confessio fit ad salutem. Fides credentium principalis est, cõfessio executionis. Quomodo igitur proposuerit sanctus Propheta Dauid, aut propter quid custodire vias suas, audiamus. Vt non, inquit, delinquã in lingua mea.) Si hoc cauet Propheta, tu non caues? Si hoc metuit, in quo dei gratia loquebatur: tu non metuis, qui erroris verba non refugis, & theatralibus
Matth.12. sermonibus delectaris? Tu nõ reformidas, cui scriptum est in euãgelio, quia pro omni ocioso verbo rationẽ es redditurus? Si pro ocioso verbo periculũ est: quãto magis pro crimiIbidem.3. noso? Non omne quod ociosum, & criminosum: sed omne quod nõ fructuosum, periculosum, atque eradicabile. Omnis enim arbor non faciens fructum, excidetur, & in ignem mittetur. Cùm mouetur animus & exagitatur stimulantibus aduersariis, obstrepentibus, illudentibus, criminantibus: excidit verbum commotionis. Ideo silentium & tutum est, & decorum, quod seruat cum grauitate cautelam. Quid enim labia nostra, nisi quædam nostra vincula sunt? Denique vinculis labiorum suorum vnusquisque constringitur. Ideo sapiens in tempore tacet, & secum ipse considerat quo tempoProuer.5. re loqui debeat. De quo præclare ipse Salomõ: Labia sapientis alligata sunt intellectu. Quando ergo vides illudentibus proteruis sapientem tacere, dic: Ligauit iste intellectu labia sua. hoc est, prudenter tacet, ne labiorum suorum vinculis alligetur. Posuit ori suo custodiam: sepsit aures suas spinis: vectem adhibuit foribus oris sui: seruat thesaurum cordis sui, & argentum eloquij sui, vt examinatum & purgatum quando oportet proferat: ne quisquam prius fur in cor eius aut perturbator irrumpat, & ad eos captiuum trahat, quibus flagitia sua vendat. Meditabatur Iudas Christum vendere: sed reuocabat eum tanta domini gratia, & quædam paternæ delenimenta pietatis, quibus furor eius molliebatur: nec erupisset in scelus, nisi se in cor eius, quia Christum fallere se putabat, aduersarius demersisset. Non ergo dubites

A quando aliqui tibi molesti sunt volẽti seruare iustitiam, ministros esse illius nequissimi peccatoris, qui omnium auctor est flagitiorum. Videbat Dauid propheticis oculis, agnoscebat eius figuram. ideo tacebat, ne illius faceret voluntatem, qui turbare gestit affectum. Premebat vocem, claudebat portas suas silentio, prætendebat in eo patientia, & taciturnitatis vigilabat custodia, ne inimicus obreperet, vt de clausţris* oris vagus aliquis sermo & incautus exiret. Ideo *castris. Prou.16.
fortior est patiens, qui seipsum continet, quàm qui vrbes capit. Iustus ipse sibi castrũ est, ipse sibi peruigil custos. Cum sibi ergo ipse prætenderet, loquebatur in suo corde: Posui ori meo custodiam, dum consistit peccator aduersum me.) Adest semper inimicus, qui semper insidiatur. Etsi illũ non vides, adest: etsi illum non sentis, incursat. Si non vides, videnti crede. Consistit, inquit, aduersum me. Qui videt peccatum suum, videt etiam peccatorem sibi in iis quæ gesserit illudentem. Qui autem peccatorem præuiderit, potest vitare peccatũ. Videbat Dauid consistere aduersum se peccatorem, quando Semei maledicebat & lapidabat regem suum,
B & clamabat: Exi vir sanguinum. Neque enim tam præruptus foret, vt nec tanti regis reuerẽtia moueretur, nec armatum eius timeret exercitum, cum vnus de exercitu eius conuitiantem potuisset occidere: sed amẽtem diabolus fecerat, qui eum impellebat ad mortẽ. Ideo Dauid aduersus auctorẽ magis præliabatur, quàm ministrum persequebatur. Quid enim magnũ, de homine inualido vindicari, quẽ ad furorem alter vrgebat, in cuius nece peccator habuisset voluntatis effectum? Nõ gladio diabolus, sed verbo dei vincitur. Ideo taceat lingua hominis, dei verbum loquatur. Deniq; & Chri-
Matth.27. stus tacebat ante Pilati iudicium constitutus, vt nobis daret formam tacendi: quia lingua corporis facilis est ad errorem, procliuis ad lapsum. Sunt autem & qui tacentes loquãtur, sicut Moyses, qui stabat attonitus, & tacebat: cui dixit tacẽti
Exod.14. Daniel.13 de*: Quid clamas ad me? Vt Susanna, quę tacuit in periculis suis, & dominus exaudiuit eam. Ergo etiam si in te verbum dei sit: & tacebis in dei verbo, & tacitus clamabis, vt audiaris à Christo. Meditare ergo quæ Christi sunt, quę secũ meditabatur propheta Dauid, in quo ea quæ secum in hoc psalmo meditatum esse se dicit, ante in eo locutus est Christus.
Psal.34. Sic enim scriptum est: Ego autẽ cum in aliquo mihi molesti essent, induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meã, & oratio mea in sinu meo conuertetur. Quid est, in aliquo? Quia tunc maxime aut sermo importunus elabitur, aut affectus mouetur, quando vel in dolore aliquo & tristitia sumus, vel indignatione animus ægrescit, vel aliquib' solicitudinibus impeditur, aut disceptationibus occupatur. Qui igitur molesti? Primum de ipso auctore peccati & angelis suis intellige: deinde de iis quimalunt sequaces* eius *seruũ est
esse, quàm Christi. Impellitur vxor, vt sancti Iob: amicus, quod in illo ipso libro manifestatur: filius, vt Abessalon: ser- Mich.7.
uus, libertus, domesticus, quia inimici hominis etiam domestici eius: vt exagitent eum singuli. Quod igitur remedium aduersus huiusmodi animorum ægritudines, nisi patientia, nisi silentium? Et, quod est grauius, ille te magis lacessit qui
D beneficiis tuis vsus sit: & inter ipsos amplius ille exasperat, qui plus tibi debeat: quo magis ingrati hominis acerbitate, aut vilis alicuius personæ indignitate mouearis. Ergo iustus, etsi amicus ei est insolens, dolet pro amico, quia idcirco amicus suus labitur, quia à tentatore impellitur. Si pro amico debet, multo magis pro vxore, pro filio, si eos quoq; sibi insolentes experiatur. Et si frater exagitat, vt Esau sanctum Iacob: dolet, & quęrit sibi fratrem reconciliare, vel fugere à facie eius, vt Rebecca suadebat, ne iracũdia fratris occasionem nocẽdi aliquam reperiret. Et si proximus aut domesticus, dolet: & si minister aut libertus aut seruus, fert patienter, & in his omnibus tacet, ne ei respondeat à quo eum cernit impelli. Conuitiatur ergo ex domesticis aliquis? dolet & tacet. Conuitiatur libertus? tacet. Conuitiatur seruus? tacet. Sic vincitur qui laqueum eius animæ per escam vocis extendit. Tace ergo & tu cum tibi indignus cõuitiatur. Ta-
Psalm.38. ce cũ tibi seruus & maxime tuus cõtumeliam facit, & dic in corde tuo, Ego taceo, tu autẽ ne taceas domine. & adde, Ne discedas à me: vt Dauid propheta dicebat. Hoc est, Ne solum

Universidad de Deusto

lum me impugnantibus derelinquas. Non est enim solus, A cui deus præsens est. Accipe testimonium, Ecce, inquit, Ioan.12. venit hora vt dispergamini vnusquisque in sua,& me solum relinquatis: sed non sum solus, quoniam pater mecum est. Iustus ergo aduersus insolentes sibi tacet, iustus orat. Audi iustum orantem: Pro eo vt me diligerent, detrahebant Psal.108. mihi: ego autem orabam. Iustus maledicentibus sibi benedicit: vt faciebant apostoli, sicut Paulus asserit dicens: Ma- 1.Corint.4. ledicimur,& benedicimus. Iustus diligit inimicos suos. Vide quemadmodum paulatim per gradus singulos ascendere docetur ad incrementa virtutum, dicente domino: Diligite inimicos vestros. Iustus orat pro calumniantibus: quia & hoc præcipit dominus, adiungens: Benefacite iis qui oderunt vos. Orate pro calumniantibus & persequentibus vos. Ipse est per omnia iustus, qui hęc custodit & seruat: Primum, quia tacet, & non respõdet inimicis. Deinde quia orat: hoc est, non est ociosus affectu. Et qui orat, bona orat, non ea quæ cuique possint suo inimico nocere. Plus est B ergo orare quàm tacere. Iustus maledicentibus sibi benedicit. Plus est & hoc quàm orare pro se. Securus enim sui benedicit ei quem non timet, aut etiam ei quem ante metuebat. Iustus diligit inimicum. Plus est diligere quàm benedicere: quia maior est mentis dilectio, quàm sermonis gratia. Iustus benefacit ei cuius odiis appetitus est. Iustus orat pro calumniantibus. Bona charitas, & pietas bona, vtrumque dei, & vtrumque est deus: quia charitas est deus: vt di- 1.Ioan.4. xit Ioannes in epistola. Ideo vtrumque coniunctum est: Diligite inimicos vestros, & orate pro calumniantibus & per- Roma.13. sequentibus vos. Plenitudo legis est charitas: sed etiam hæc euangelij plenitudo, pro calumniantibus & persequentibus nos iubet orare, vt peccatis eorum veniam postulemus: si- Iob.42. cut diuino iudicio Iob sanctus electus est cuius oratio regum illorum calumniantium iusto aboleret offensam. Ergo etsi infirmus es, ora: etsi fortis es, ora. Infirmus pro te oras, fortis pro inimico tuo oras. Bonum scutum infirmitatis, oratio. Tu oras, & dominus te protegit. Bonum scutum etiam triumphantis, vt inimicum tuum quem possis ferire defendas, ne ab aliquo trucidetur, &(quod est maius)à Roma.12. Christo, qui dixit: Mihi vindictam,& ego retribuam. Hæc Hebr.10. est oratio quæ in sinum conuertitur deprecantis, fructum referens eorum quæ voluit impetrare, vt dona eius ad animam ac mentem recurrant, quæ poposcit à domino: sicut Psalm.62. in posterioribus hic idem Propheta te docuit dicens: Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas, Tanquam adipe & pinguedine repleatur anima mea. Ipse est sinus animæ, secretum orationis eius, penetralia voluntatis, & quædam recurrentium votorum intima receptacula. Vnde & iusti in Abrahæ sinu requiescere leguntur: Luc.16. quòd in eius gratia, in eius requie, in eius placiditate requiescant, qui conformem ei induerint fidem, & eandem in bonis operibus fecerint voluntatem. Sed forte miretur aliPsalm.34. quis, cum dominus dixerit per os Dauid quòd humiliabat Psal.130. in ieiunio animam suã: quomodo ipse Dauid ait in posterioribus: Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam. Verum ex his considera aliud esse quod ad sapien- D tiam mentis refertur, aliud quod ad humilitatem cordis. Sapientia mentis sublimis est: sapientia autem carnis non debet inflari. Humiliabat ergo dominus in ieiunio animam suam, vt castigandum nostræ carnis tumorem doceret. Exaltabat animam Propheta, per sublimem dei gratiam: quo- Luc.14. niam & qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Nec solum superbus retunditur, & humilis attollitur digna remuneratione meritorum, sicut primum est intel- Hebr.4. ligendum: sed (quia verbum dei ex omni parte acutum est velut gladius qui ex duabus acutus est partibus) ego arbitror posse intelligi quia & qui se exaltat, nouit se humiliare: & qui se humiliare nouit, etiam exaltare se nouit. Deni- Philipp.4. que Paulus ostendit, dicens: Ego autẽ didici in quibus sum, sufficiens esse. Scio & humiliari, scio & abũdare. Ergo & Dauid non humiliter sentiendo de Christo, exaltabat animam suam: sensũsque vigore, fideique gratia virtutem humilitatis pio repræsentabat affectu. Ideo ergo dicebat: Obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis.)quia nouerat quando se humiliare deberet, & nouerat quando silere deberet. Obmutuit, ne ipsa litigiosa cum obiurgantibus contentione perstreperet. Humiliatus est, vt tumorem deiiceret superborum, vel vt ipsos quomodo humiliare se deberent, suo doceret exemplo. Siluit à bonis, quia bona conscientia non eget defensione verborum, quę suo nixa est testimonio, ipsa sui iudex. Ideoque iustus dicit: Quis contradicat, aut quis resistat mihi? Et Paulus dicit: Mihi enim pro minimo est 1.Cor.4. vt à vobis diiudicer, aut ab humano die. Aduersum calumniantes & peccatores iustus suo iudicio contentus est: meritorum autem suorum iudicium Christo reseruat. Ideoque addidit: Qui diiudicat me, dominus est. Pulcherrimo eum iudicem elegit, qui nulla fraude fallatur, vt eum nec occulta prætereant, nec infirmæ conditionis lapsus offendat: qui fragilitati norit ignoscere. Ad omnia igitur vtile silentium. Si peccatum agnoscis, tace: ne negando exaggeres. si non agnoscis, tace, securus de innocentia. Non possunt aliena verba crimen affigere, quod propria non recepit conscientia. Sequitur: Et dolor me' renouat' est.) Adhuc in inferiore virtutis gradu positus hæc verba depromit: quòd dolor sibi peccatorum veterum obiectione renouatus sit, quæ deleta iam obduxisse videbatur obliuio, vel bonorum operum texerat compensatio. Denique in posterioribus quasi fortior dicit: Viderunt me,& mouerunt capita sua. eo quòd Psalm.108. minarentur, & nocere non possent. Et addidit: Maledicent Ibidem. illi, & tu benedices. Et hoc quasi validior loquitur, negligens iniuriæ vel pudoris: cui benedictio domini pro omnibus abundaret. Ergo in isto psalmo tricesimooctauo quasi in quadam meditatione, nõdum tamen in omni locatus perfectione virtutis, dicit sibi dolorem esse renouatum. Validissimus enim cicatricis offensionem sentire non nouit, nec plagam potest timere qui fortior est. In ipso pugillum certamine solet plerumque qui fortior est expectare vt inferioris ictu aliquo lacessatur, quo acrior offensus insurgat: ita exercitatione nimia atque patientia roboratus, vt tanquam insensibilis ad dolorem, plagam sentire non possit. percussus ridet, lacessitus minatur. At vero inferior si forte ictum se- C rientis supra obductam cicatricem veteris vulneris exceperit, renouatum sentit dolorem. Sic est cui obiiciuntur peccata superiora quæ competenter doluit atque defleuit, vt satisfactione congrua vulneri peccatorum suorum obduceret cicatricem. Si perfectus est, tacet conuitiantibus, nullo sibi dolore renouato: quia etsi peccauit, securus est: quia sine pœnitentia sunt dei dona: & ideo quæ semel donauit, resoluere ac renouare non solet: cum ipse dixerit: Ego sum, Esaiæ.43. ego sum, qui deleo iniquitates, & memor non ero. Si autem imperfectus, & immemor cœlestium præceptorum: dolor ei tanquam rescissa cicatrice reparatur. Cõcaluit, inquit, cor meum intra me: & in meditatiõe mea exardescet ignis.) Grauiora vulnera, sicut nouimus, causticO medicamẽto vel admoto igne curantur. Ergo vẽ sapiens ipse medicus est sibi: tametsi medicus est, vulnus suum curat. Ideoque si non plene consummatus est ad inoffensę* habitudinem sanitatis: *offensæ vaporatur eius cor, habet febrem, ignescit ad obiecta conuitia. Etsi tacet, vel intra se teritur. Lapis si ad lapidem teratur, ignẽ excutit. Ita etiam bona conscientia pudore succenditur, si renouetur ei suorum recordatio delictorum. Et in ipsa meditatione ignis exardescit.) Nõ malus ignis, qui adurat, sed non exurat. Talis ignis, quem Moyses in rubo vi- Exod.3. dit, quando rubus vrebatur, sed non exurebatur. Est ergo ignis qui peccatum minuit,& suo culpã ardore depascit. Est &ignis qui cœlestiũ scripturarum meditationib' excitatur, velut ille de quo dicit Hieremias: Et erat ignis flammige- Hiere.20. rans in ossibus meis. Aut ille de quo Cleophas, & qui simul iter agebat, quando post resurrectionem eis se Christus adiunxit, sermone mutuo conferebant dicẽtes: Nónne cor no Lucę.24. strum ardens erat in nobis cum aperiret nobis scripturas? Ideo & dominus venit, vt ignem hunc in terrã mitteret, quo illuminaret animas vniuersorũ, studium accenderet, crimen exureret. Locutus sum, inquit, in lingua mea: notũ fac mihi domine finẽ meum,& numerũ dierũ meorũ qui est, vt sciam quid desit mihi. Bonus ignis, qui fecit vt propheta loqueretur. Et vide ne ipse sit ignis qui visus est quãdo in die Pen

Universidad de Deusto
Biblioteca

tecoſtes in vnum locum diſcipulis cõgregatis decidit cum A
vi magna ſuper eos ſpiritus ſanctus, & linguis variis loque-
Acto.2. bantur. Sic enim ſcriptum eſt: Quia viſę ſunt linguæ eorum
diſperſæ tanquam ignis. Hic eſt ergo qui dixit ad Hieremi-
Hiere.1. am: Ecce do tibi in os verba mea in ignẽ. Hanc ergo & Da-
uid linguam ignis accepit, vt diuinæ cognitionis ſuccenſus
ardore loqueretur: Notum fac mihi domine finem meum.
Non de morte ſua quærit, neque enim hic finis reſurrectu-
1.Cor.15. ro, ſed de eo fine quærit, de quo Apoſtolus dixit: Quia ille
finis, quando dominus Ieſus tradet regnum deo patri, & eua
cuabit omnes principatus & poteſtates, & quando mors no
uiſſima omnium deſtruetur, vt mala deficiant, & bona ęter-
na ſuccedant. Et ideo dictũ eſt, Fugit dolor, triſtitia, & gemi
tus. Hunc finem in hominibus operabatur & Paulus dicens:
2.Corint.2. Aut quis eſt qui lætificat me, niſi qui contriſtatur ex me?
Obiurgando enim, dolorem, triſtitiã, gemitus excitabat, vt
agerent pœnitentiam, qua irreuocabilẽ veniam & ſalutem,
cuius deum non pœniteret, mererẽtur. Ille igitur qui verus
eſt finis, non vnius erit finis, ſed omnium. Quomodo ergo fi
nem meũ dixit? Sed cõſidera quis loquatur. Vtique homo,
vel vnus ex hominibus vſus cõmunitate ſubſtantiæ, vel qui B
ad formam vniuerſorum deſcribitur, & ad perfectionẽ con
ſummati hominis eruditur. Vnde & addidit notum ſibi fieri
numerũ dierũ qui eſt, vt ſciat quid deſit ſibi. Ad perfectio-
nem vtique quid deſit, non ad iſtius corporis vitam, de qua
Pſalm.119. propheta Dauid cupiebat abſolui, dicens: Heu me quia in-
colatus meus prolongatus eſt, & habitaui cum habitantibus
Cedar. Denique dierum numerum cognoſcere volebat, non
etiam noctium. Hic enim dies & noctes ſunt. Ibi ergo dies
ſunt, ibi lumen perpetuum atque diuturnũ. Et ideo addidit:
Qui eſt. Qui eſt, inquit, non qui tranſeat. Cœlum enim &
Matth.24. terra præteribunt, fides autem permanet, & dies Chriſti:
quia heri & hodie ipſe eſt, & in ſecula. Quem autem nume-
Hebr.13. rum quærat, accipe. In domo, inquit, patris mei manſio-
Ioan.14. nes multæ ſunt. Dat ergo vnicuique locum dominus Ieſus,
hoc eſt, aptam pro vniuſcuiuſque meritis manſionem. V-
nuſquiſque enim in ſuo ordine. Præceſſit ergo, vt pararet
Ibidem. in ſe credentibus locum. Vnde & ait: Si abiero & parauero
vobis locum: iterum venio ad vos, & accerſiam vos ad me-
ipſum: vt vbi ego ſum, & vos ſitis. & quo vado, ſcitis: & viã C
ſcitis. Eſt ergo via per quam reſurgens Chriſtus aſcendit.
Et ille quidem aſcendit ſuper omnes cœlos ad dei ſedẽ: ho-
mines autem à primo cœlo ad ſecũdum, & deinceps à ſecun
do ad tertium, & ab illo per diſtinctiones fere ad ſeptimum
cœlum, atque in ipſam ſummitatem cœlorum qui merentur
aſcendunt. Si ergo numerus viarum eſt, & numerus man-
ſionum: & vtique numerus dierum eſt per quos ad cœli al-
titudinẽ peruenitur. Ecce, inquit, veteres poſuiſti dies me-
os.) Alius habet, Palæſtas poſuiſti dies meos. Si ſecundum
ſeptuaginta viros veteres accipimus dies, hoc eſt ſecundum
Rom.6. veterem hominem: intelligimus exactos. Sed vetus homo
noſter affixus eſt cruci. Ergo & vetus dies præteriit, nouus
venit. Alius enim dies hominis, alius dies Chriſti, quem A-
Ioan.8. brahã vidit, & gauiſus eſt: de quo & Dauid ait: Hæc eſt dies
Pſal.117. quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Sanctus
ergo in die domini exultat, in die nouo, in quo deus domi-
nus illuxit nobis, & dedit nouã lucem in innoxiam vitam &
integram reformatis. Ideo vir iuſtus ſecurus nouæ lucis & D
Apoca.22. gratiæ dei, Et erit, inquit, cœlum nouũ, & terra noua, & no-
uum lumen. Non enim lucerna & lumẽ ſolis illic lucebit, aut
lunæ: ſed dominus illuminabit ſuper populum ſuum. Illa er
go deſideraui, illa exoptaui: & ideo diem hominis nõ requi
ſiui. Quod ſi palæſtas accipimus dies, ex nomine intelligim'
plenos certaminis & laboris: quoniam palæſtæ luctatores in
Epheſ.6. agone dicuntur, qui luctantur ad coronam. Ergo quia & no
bis lucta non ſolum aduerſus carnem & ſanguinem eſt, ſed
etiam aduerſus ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus: dies noſtri,
hoc eſt vitæ iſtius, in labore ſunt & dolore. Vnde & in po-
Pſal.89. ſterioribus ait: Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur: dies
annorum noſtrorũ, in ipſis ſeptuaginta anni. Si autem in po
tẽtatibus, octoginta anni: & plurimum eorũ labor & dolor.
1.Corint.15. Vnde & apoſtolus Paulus abundantius cæteris apoſtolis la-
borauit, vt legitime certando ad coronã quam cuperet, per-

uenire. Sed tamen quia & architectorum mẽſuræ palæſtæ
dici ferũtur, quib' ad ſtructuræ numerum vel modum ſpa
tij colligendum, ædificia metiuntur, locúmque eum in quo
ædificia ſunt locanda, & per Eſaiam locutus eſt deus: Quis Eſaiæ.40.
menſus eſt manu aquam, & cœlum palmo, & vniuerſam ter-
ram clauſa manu? quis ſtatuit mõtes in ſtatera? videamus ne
forte hic ſenſus hoc ſermone ſit colligendus, quòd cogni-
tos dies omnium habeat deus: cui nihil immẽſum ſit, qui o-
mnia mẽnſura quadam ſuæ ſcientię comprehendat, nihilque
ei ſit inæſtimabile, nihil inexaminatum atque innumerabi-
le, qui ait, Sed & capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt. Lucæ.12.
Hoc ergo dicit Propheta: Ecce nouiſti dies meos: non te
prætereunt quotidiani actus mei: peccata mea ante oculos
tuos poſuiſti: & ideo ſubſtantia mea tanquam nihilum ante
te. Quid enim eſt homo, niſi quia memor eius es? Homo va Pſalm.6.
nitati ſimilis factus eſt. Homo, licet in peccato, ſi aliquid ha Pſalm.143.
beat probitatis atque virtutis, recte cæteris terrenis animan
tibus antefertur, & in conſpectu animalium quibus eſt præ-
poſitus, antecellit: in conſpectu autem dei tanquam nihil eſt
eius ſubſtantia. Vnde & alibi ait: Quoniam non iuſtificabi- Pſalm.142.
tur in conſpectu tuo omnis homo viuens. Quod Symma-
chus manifeſtius expreſſit dicens: Et vita mea tanquam ni-
hilum ante te. Sunt autem qui breues putãt dies dictos, quia
Symmachus σπιθαμὰς poſuit. σπιθαμὴ autem palmus eſt, &
quia palmo menſus dicitur deus cœlum: palma autem vel
palmus portio manus eſt metientis, & aliquid comprehen-
dentis: ideo tãquam breues dies æſtimant nuncupatos, cum
cognitio dei per menſuram (vt ſupra diximus) poſſit intel-
ligi. Cœleſtis autem iſta cognitio, vt ad menſuram facta ſint
omnia. Non ergo breues, ſed magni dies prophetæ poſſunt
intelligi, quos deus menſus eſt palmo, quo menſus eſt cœ-
lum. Neque enim breues ſuæ vitæ dies diceret, qui poſtea Pſal.119.
ait: Heu me quia incolatus meus prolongatus eſt: niſi forte
quia propter peccata hominum breuiores vitę iſtius dies fe
cit deus: quę ante & nongentis & ſeptingentis annis extẽde-
batur: vt nunc intra centum annorũ curricula claudatur. Sic
ergo intelligendum eſt: Ecce peccato obnoxios dies meos
noſti. Dies enim vitæ huius (quæ peccato eſt obnoxia) bre-
ues ſunt: dies autem vitæ æternæ, ſine fine. Aut certe ſic: (no
ſtrum eſt enim argumentis quærere veritatem, tuum eſt
eligere quid ſequaris.) Ne peccatum, inquit creſceret, ab-
breuiaſti dies vitæ humanæ qua viuimus in his terris: & ta-
men cũ maturior in hoc breui curſu iſtius vitæ finis ſit pec-
catorum, mortis celeritate ſubſtãtia mea tanquam nihil an-
te te: quia etſi ad imaginem & ſimilitudinẽ dei facti ſumus,
grauat tamen nos in hoc corpore cõſtitutos quædam terre-
na contagio, quæ non grauaret ſi nos exuere magis veterem
hominem cum induimus gratiam, quàm ſuperueſtire mal-
lemus. Minorem etiam laborem nobis expoliatus homo ve
tus quàm ſuperueſtitus afferret. Nam quod expoliamus, ab-
iicimus: quod ſuperueſtimus, induimus. Et ideo ingemiſci-
mus & laboramus, donec mortale hoc veteris hominis indu
mẽtum, & errori effectum obnoxium, nouitate ſuæ vitæ ſpi
ritalis abſorbeat: vt ſi ſupra venenum plurima mella fundã-
tur, ægre ac nimis ſero veneni virus aboletur. Aqua etiam
multa diu cum veneni felle luctatur, ſi non illud expuat,
ſed abſorbeat. Ideo laborioſa pœnitentia, ſuauis gratia,
quia peccatum expoliatur vbi gratia eſt: abſorbetur, vbi
pœnitentia. ibi remittitur, hic abſcõditur. Et ideo ſcriptum
eſt: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum te- Pſalm.31.
cta ſunt peccata. Et requieuit pauliſper, ingemiſcens huma-
næ conditionis ærumnam, quia dixerat: Veruntamen vni-
uerſa vanitas, omnis homo viuens. Et poſt diapſalma reſum
pto ſpiritu ait: Quanquam in imagine dei ambulet homo: ta
mẽ vane conturbatur. Theſaurizat, & ignorat cui congre-
gat ea.) Vide quomodo ante aſperitatem ſuæ ſentẽtiæ tem-
perauit, poſtea rationem ſuæ vocis abſoluit. Temperauit di
cendo, Quia in imagine dei ambulat homo. Beatus homo,
qui ad ſimilitudinem dei per fidem ambulas. Beatus, qui in
te fidem habes: beatior ſi auaritiam non haberes. Aliud bo-
num mentis eſt æternum: aliud vanum, carnalis cupiditatis
incendiũ. Fides enim deo militat, auaritia tentatori. Iſta con
gerit quod ſibi proſit: illa quod proficiat alienis. Quid igi-

tur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur tam vanum, quàm nescire cui laboret heredi? Quis enim A
scit si sibi filius aut nepos proprius superuiuat? Sæpe condi-
tis tabulis, testamentis scriptis, hæres funereo ambitu testa-
torem præcedit ad tumulum, aut hæreditatem superstes ab-
sorbet, aut luxuriosus dissipat, aut stultissimus non tuetur,
aut proscriptus amittit. Si quem ergo videris studiose diui-
tias congregantem, dic & tu: Vane conturbatur. Thesauri-
zat, & ignorat cui congregat ea. Neque enim secum potest
auferre quæ possidet: & cum morietur, relinquet alienis di-
uitias suas. Succedit frequenter inimicus & ingratus, & de-
cessori successor insultat. Quos ille dilexit, iste persequi-
tur: quos ille nutriuit, hic vendit. Græcus tamen non habet,
in imagine dei, sed tantummodo in imagine. In qua ergo i-
Gene.1. magine ambulat homo? In ea vtique ambulat, ad cuius si-
militudinem factus est: id est, ad imaginẽ dei. Imago autem
Hebr.1. dei Christus: qui est splendor gloriæ, & imago substantiæ
eius. Christus ergo imago sancti. Ad imaginem hæc imago
venit ad terras, vt iam non in vmbra ambularemus, sed in
imagine. In Christo enim ambulat, qui sequitur euãgelium. B
Marc.8. Ideo discipulo suo dicit: Vade retro me, vt me sequaris. Id-
eo errauit populus Iudæorũ, quia in vmbra ambulauit. Id-
eo non errat populus Christianus, quia in imagine ambulat,
habens Solem sibi iustitiæ refulgentem. Bona imago, non ce
ris picturæ fucata radiantis, sed plenitudine diuinitatis ex-
pressa. In qua imagine & pater simul videtur & filius: quia
per vtrumque eorum vnitas operationis effulget. Et si iam
resurrexerit Christus, tamen in euangelio nobis adhuc eius
Ioan.11. imago monstratur. Lego quòd Lazarum suscitauerit, & pa-
Marc.1. tris opus & filij credo. Filius vocauit, pater audiuit, Laza-
rus ambulauit. Lego quia cum dæmones fatebantur: fate-
bantur & patrem, qui dei filium precabantur. Fatebantur &
ipsum, quia per ipsum eiiciebantur. Scriptum est: Quod si
*in Beelze-bub Matth.12. in *spiritu dei eiicio dæmonia, filij vestri in quo eiiciunt?
Primum igitur vmbra præcessit: secuta est imago: erit ve-
ritas. Vmbra in lege, imago in euangelio, veritas in cœle-
stibus. Vmbra euangelij, & ecclesiæ congregationis, in le-
ge: imago futuræ veritatis, in euangelio: veritas in iudicio C
dei. Ergo quæ nunc celebrantur in ecclesia, eorum vmbra
erat in sermonibus prophetarum: vmbra, in diluuio, vm-
1.Cor.10. bra in rubro mari, quando baptizati sunt patres nostri in nu
be & in mari. Vmbra in petra quæ aquam fluxit, & popu-
lum sequebatur. Nónne illud in vmbra erat sacrosancti hu-
ius mysterij sacramẽtum? Nónne vmbra erat aqua de petra,
quasi sanguis ex Christo, quæ fugientes se populos seque-
batur vt biberent, & non sitirent: redimerentur, & non pe-
rirent? Sed iam discessit vmbra noctis & caliginis Iudæo-
rum: dies appropinquauit ecclesiæ. Videmus nunc per ima-
ginem bonã: & tenemus imaginis bona. Vidimus principem
sacerdotum ad nos venientem, vidimus & audiuimus offe-
rentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, vt possumus,
sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium: etsi infir-
mi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia & si nũc Chri
stus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quan-
do Christi corpus offertur. Imò ipse offerre manifestatur in
nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium quod offertur. D
Et ipse quidem nobis apud patrem aduocatus adsistit: sed
nunc eum non videmus. tunc videbimus cum imago transie
rit, veritas venerit. tunc iam non per speculum, sed facie ad
Ibidem.13. faciem ea quæ sunt perfecta videbuntur. Ascende ergo ho-
mo in cœlum, & videbis illa quorum vmbra hic erat vel i-
mago. Videbis non ex parte, non in ænigmate, sed in con-
summatione: non in velamine, sed in luce. Videbis verum il
lum & æternum atque perpetuum sacerdotem, cuius hic i-
magines videbas, Petrum, Paulum, Ioannem, Iacobum, Mat
thæum, Thomam. Videbis perfectum hominem iam non
Ibidem.15. in imagine, sed in veritate. Qualis enim cœlestis, tales &
cœlestes. Vtique & ipsi iam in gloria vel decore, iam in re-
surrectionis gratia, non in corpore mortis, & corruptio-
nis deformitate. Vide ne eo deferas imaginem terrestris, v-
bi lux cœlestium est. Hic si quis tyranni imagines habeat
qui iam victus interiit, iure damnetur. Quomodo tu hostis
& aduersarij imaginem in ciuitatem veri imperatoris indu-
cis, nisi vt ipse te damnes? Et si volueris imaginem terre-
stris inferre, contradicet tibi princeps istius mundi, & di-
cet: Mea est imago hæc: & quæ offers, mea sunt. Quid facies
deprehensus, cum tibi dixerit, Mea est auaritia, mea est am-
bitio, meæ diuitiæ, quarum imaginem in te recognosco?
Ipse est enim aduersarius & defensor. Quod si fueris qualis
Iacob, dices Labe, qui se transfigurat in angelum lucis: Re- 2. Cor.11.
cognosce si quid tuorum in me inuenis. Tunc ille requiret, Gene.31.
& non inueniens confutatus abscedet: quia abscondisti at-
que obliterasti omnia simulachra vitiorum. Beatus qui po-
test dicere, Veniet huius mundi princeps, & in me suum in- Ioan.14.
ueniet nihil. Quæ sua sunt enim, quærit ille: non illa quæ Philip.2.
Christi. Si ergo quæ sunt Christi sequeris, noli quas non ha-
bebas affectare diuitias, augere quas habebas: & diuitem te
sibi sentiat pauper. Induc in domum tuam inopem, frange Esaiæ.58.
panem esurienti, & nudum operi; vt tibi thesaurus conda-
tur in cœlo qui tecum transeat. Pauper Christus est factus 2.Cor.8.
cum dives esset, vt nos sua inopia diuites faceret. Noli er-
go propter diuitias vane conturbari, excitari de somno, co-
gitare quemadmodum pecuniam tuam serues, opes tuas au-
geas, de recte procedere, excubare ad iudicis domum vt
aliena diripias, litem* moueas pauperi, verearis exactorem *terreatpau-
tributi. Vana est ista conturbatio: & ideo iustus dixit: Et perem.
nunc quæ est expectatio mea? Nónne dominus? & substan-
tia mea ante te est.) Spes & patientia nostra Christus est, ip-
se factus est redemptio nostra, ipse est nostra expectatio: vt
dicamus singuli: Expectans expectaui dominum, & respe- Psal.31.
xit me. Respice ergo nos in iudicio tuo. Respiciat super
nos misericordia tua: vt qui de merito diffidimus nostro,
per tuam misericordiam liberemur, in cuius potestate est
animæ nostræ vitæq; substantia. Et ideo nó timeamus cor-
poris mortem, sed eum qui potest animam nostram vel ser
uare vel perdere, cuius substantiæ virtus est, quam deus ad
similitudinem sui pectoribus infudit humanis. Quisquis igi
tur habet istam substantiam animæ suæ, dicit: Ab omnibus
iniquitatibus meis eripe me.) Non vnius criminis lapsum fa
tetur, qui ab omnibus se iniquitatibus solui precatur. Scit
enim quòd, nisi dominus ignoscat, nemo saluus esse possit
quicunque natus est sub peccato, quem ipsa noxiæ condi-
tionis hereditas adstrinxit ad culpam. Opprobrium, inquit,
insipienti dedisti me.) Quis est insipiens, nisi qui peccatum
facit, & eligit mala pro bonis? Ergo qui auctor est pecca-
torum, ipse insipiens magis quàm eius minister. Cum pec-
camus igitur, in opprobrium tradimur aduersario, vt il-
le nos quasi inimicus in die iudicij accuset & prodat. Sus-
cipiamus ergo opprobrium crucis Christi, quod susceptit
Hebr.11. Moyses, & Aegypti thesauris regalibus prætulit: & ideo
non est insipienti in opprobrium traditus. Alij habent co-
dices, Opprobrium insipienti ne tradas me. Sed magis Dau-
id eam consuetudinem habet, vt sua magis opprobria &
peccata fateatur, ne de peccatis suis erubescat & opprobriis,
qui scit in confessione esse veniam, & in peccati sui con-
demnatione iustitiam. Denique ex iis quæ sequuntur, ma-
nifestatur hic sensus, quia subiecit: Obmutui, & non aperui
os meum: quoniam tu fecisti me.) Hoc est, dedisti me in
opprobrium insipienti: ideo obmutui, & non aperui os meu-
um, ne peccata maiora contraherem. Agnoui voluntatem
tuam, vt ad tempus erubescerem, & postea saluus fierem ve
niam postulando. Prodest ergo interdum & opprobrium:
Siquidem etiam ipse prodest carnis interitus, vt testificatur
Apostolus dicens: Tradidi eum in interitum carnis, vt spi- 1.Cor.5.
ritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi. Opprobri-
um quoque prodesse Dauid ipse testatus est dicens ad Abes 2.Reg.16.
sam: Sine maledicat mihi Ieminæus, quoniam dixit illi do-
minus, vt videat humilitatem meam: & retribuet mihi do-
minus bona pro maledicto hoc. Et reuera vidit opprobriũ
eius dominus, quòd flens ibat & excalciatus, operto capi-
te, & amouit eius opprobrium. Liquet igitur quia cum da-
tus in opprobrium Dauid fugerit, & humiliatus sit, & nu-
dis pedibus domino satisfecerit, & lapides icientem non
repercusserit, & in maledicentem non permiserit vindicari,
& post hæc regno suo integro restitutus sit: quia & oppro-
brium à domino sit, & prosit magis sustinere opprobrium,
quàm refellere. Deniq; victoria post secuta est. Ergo oppro

Universidad de Deusto
Biblioteca

brium prodeſt. Sed quid eſt quod addidit, Quoniã tu feciſti me? Nónne ideo obmutuiſſe ſe dicit, & nõ aperuiſſe os ſuũ, quia agnouit domini voluntatem, & propterea patienter ſe pertuliſſe, vt ſatisfieret domino per opprobriũ pro peccato? Vnde & adiunxit: Amoue à me plagas tuas.) Quomodo hoc ſibi congruit, quòd in ſuperiore pſalmo flagellis ſe obtulit, hic flagella à ſe poſtulat amoueri? niſi quia ſoluit iã de manu domini duplicia peccata ſua, erubeſcendo, opprobria ſuſtinendo. Cõpunctiones cordis ſunt, ſunt & cogitationũ: ſunt & increpationũ flagella. Videamus tamen ne ideo dixerit ante deum eſſe ſubſtantiã animę ſuę, quia non impugnaret aduerſarius eã, niſi poteſtaté accepiſſet à domino. Quod enim fecit dominus, & tuetur. Deniq; angelus in circuitu eſt hominis, qui prętendit ne quis noceat ei. Non diſcedit angelus, niſi iuſſus à domino, vt ſu⁹ athleta decertet. Ergo quaſi ſubſtãtia domini præſumit veniam ſibi iniquitatum ſuarum à conditore ſuo poſſe concedi. Et ideo rogat, quia nouit auctorem ſuum miſericordẽ. Deinde quia datus ſit in opprobriũ, nõ reſiſtit, ſed patitur aduerſum ſe aſſiſtere peccatorẽ, & ſilet ſubſtãtię ſuæ cõſcientia, quæ bona eſt, & pot eſt corporis ferociã refrænare, vt virtus ſuccedat, culpa ponatur. Poſtremo quia factus à domino eſt, citius ſibi poſſe donari peccatum confidenter exiſtimat, qui fortitudinem manus domini potuerit ſuſtinere. Et hoc vtiq; bonæ ſubſtãtiæ eſt, etſi fortitudine manus domini defeciſſe ſe dicat. Fortis manus ſicut male percutit, ſic cito ſanat. Quæ fortis ad vulnus, fortis & ad remedium eſt. Vnde & ipſe ait: Percutiam, & ſanabo. vt non meminerit vulneris, qui ſanatus euaſit. Deniq; hæc manus domini ſancto Iob omnia abſtulit, & omnia repræſentauit, imò omnia cumulo auxit, vt amiſſa geminaret. Ne te moueat quòd defeciſſe ſe dicit. Eſt qui deficit, & fortior ſurgit. Suffulſit enim dominus omnes qui ruunt, & corrigit omnes eliſos. Cum virtute enim ſurgit quicũque corrigitur. Defecit Paulus à fortitudine manus huius. Cecidit perſecutor, & ſurrexit euangelij prædicator. Hoc eſt quod ait, A fortitudine man⁹ tuę ego defeci.) Et addidit, In increpationibus ſuper iniquitatem erudiſti hominem, & tabeſcere feciſti ſicut araneam animam eius.) Græc⁹ ὑπὲρ ἀνομίας di xit, hoc eſt, pro iniquitate: & integrum verſum, ἐν ἐλεγμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας ἐπαίδευσας ἄνθρωπον poſuit: quod eſt, In increpationibus pro iniquitate* erudiſti hominem. Ideo Sapiens dixit: Quis mihi dabit cogitationum mearum flagella, & labiorum meorum ſignaculum? Vt cor ſuum ipſe ſuis cogitationibus flagellaret, & ſignaret labia ſua: quo & vetera peccata minueret, nec alia loquendo renouaret, quo propriis increpationibus eruditus, exercitia virtutis indueret. Tabeſcit autem anima, quando peccatum minuitur. vel, cum anima tabeſcit, culpa deponitur, incraſſatur cum peccata cumulantur. Vnde ait dominus de peccatoribus: Non permanebit in his ſpiritus meus in æternum, quoniam carnes ſunt. Et alibi ſcriptura dicit: Incraſſatum eſt cor populi huius. Ideo & Hieremias primum baculum vidit nuceum, deinde ollam feruentem, vt tabeſceret anima prophetæ incipientis, quo culpa diſcederet, vt accederet gratia. Sed cur prius baculũ, poſtea ollam? Quoniam qui baculo non corrigitur, in ollam mittitur, vt ardeat & tabeſcat. Et ideo ad prophetam Ezechiel dicitur: Accipe tibi ſartaginem, & accipies iniquitates domus Iſrael, & cõſummabis, & tabeſcẽt (inquit) in ſuis iniquitatibus. Et alibi in eodem libro dicit dominus: Sed ego magnum faciam titionem, & multiplicabo ligna, & ſuccendam ignem, vt liquefiat caro, & minuatur ius. Quibus teſtimoniis ſignificatur quòd animæ perfidorum admoto igne tabeſcant, vt deponant craſſitudinis quendam carnalis humorem. Mittuntur ergo in ſartaginẽ & animæ peccatorum, vt defluat quædam peccati caro, quæ obduxerat animæ ac mentis vigorem, & velut iure quodam, ita quibuſdam infuderat animam illecebris cupiditatum. Expectant igitur nos quædam ſartagines. ideo hic conteramus cor noſtrum, vt ſubtile fiat, & deponat omnem duritiem & pinguedinem quendam carnalis aruinæ, quod patientur qui luxuriati ſunt in hac vita, & magis ludibria dedecorum, q̃ opera vlla virtutum exercenda ſibi more Iudaico crediderunt. Incraſſatus eſt enim Iacob, & pinguis factus eſt, & ſurrexit ludere.

Deute.32.

Iob.42. Pſalm.144.

Actu.9.

*propter iniquitatem. Eccli.22. & 13.

Gene.6.

Matth.13. Hiere.1.

Ezech.4.

A Quem à fidei veritate luſus ille in perfidiæ traduxit errorem. Merito ergo Paulus caſtigabat corpus ſuum, ne nutriret corpus peccati*. Luxuriãdo enim facimus membra peccati, ſobrietate autem membra iuſtitiæ. Non natura ergo, ſed culpa delinquit. Nec iterum vana & inania ſequamur, ne telã araneæ texere iudicemur, eo quòd peccata nulla perpetuitatis poſſunt habere ſubſtantiam. Vnde cum videris aliquos ſtudere facultatibus ampliandis, cumulandis poteſtatibus, affectando decori, dices illud Eſaiæ: Telam araneæ texunt. quæ diuturna eſſe non poteſt, ſed cito ſcinditur, atque opus eius omne diſſoluitur. Non enim ſupra ſolidum aliquod firmamentum locatur, ſed in vacuo ſuſpenditur. Nihil laxum, nihil molle verum Chriſti militem decet. Ecce enim qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt. Arguti ſibi & induſtrij omnes auari videntur. Quid argutius, quid ſolicitius aranea? quæ operi ſuo diebus ac noctibus ſemper intendit, nec vllo ſumptu vlláque impenſa conficit veſtimentum, ſed vanum eſt omne quod fecerit. Sic homo omnis eſt qui opus ſuum ſupra Chriſti non conſtituit fundamentum. vane noctibus & diebus & ipſe turbatur: cùm eum plerumque araneæ modo etiam in ipſo ſuæ improbitatis molimine operis ſui ruina conuoluat. Et ideo ſapiens qui cognoſcit huius ſeculi vanitatem, non diuturnam vitæ huius precatur vſuram, ſed ad illa æterna feſtinat, & labore huius corporis & dolore geſtit abſolui: ſicut Propheta deſideraſſe cognoſcitur dicens: Exaudi domine orationem & deprecationem meam, auribus percipe lachrymas meas. Ne ſileas à me: quoniam ego aduena ſum apud te in terra, & peregrinus, ſicut omnes patres mei.) Alius eſt incola, alius aduena, alius accola. Incola, qui de loco eſt, & genitalem locum incolit. Aduena, qui aliunde venit. Accola, qui ad tempus colit, & mutatur annorum vicibus. Hoc eſt ergo quod dicit Dauid, Apud te alienus ſum, dum in terra ſum, non ſum paradiſi tui incola. Vnde expoſuit hoc ipſe ſubiiciens, Et peregrinus, ſicut omnes patres mei. Quod aperuit & apoſtolus Paulus, aſſerens quoniam cum ſumus in hoc corpore, peregrinamur à domino: quia etſi fides in nobis eſt, per fidem tamen ambulamus, non per ſpeciem. id eſt, non facie ad faciem quaſi præſentes. Ambulamus enim in ænigmate* adhuc, non in veritate. Denique addidit: Audemus ergo & confidimus magis peregrinari à corpore, & adeſſe ad dominum. Audemus, præſumptionis & fidei, non temeritatis eſt verbum. Et conſentimus, id eſt, volentes adquieſcimus, & optantes, non plenioris ſcientiæ auctoritatem velut principaliter noſtro iudicio defendentes, volumus verum eſſe quod cupimus, vt appropinquemus ad dominum, à quo nos videtur futurorum & præſentium diſtantia ſeparare. Audemus ergo adeſſe: & ideo, inquit, connitimur. Cognoſcis verbum volentis adhuc peruenire, non eius qui peruenerit. Affectus igitur in hoc ſermone, non effectus oſtenditur. Denique ipſum teſtem ſui ſermonis interroga, imò vide dicentem, vel potius audi dubitantem, cum dicit: Ideo connitimur ſiue abſentes ſiue præſentes placere illi. abſentes adhuc per fidem, præſentes per ſpeciem. Vnde & hoc poteſt intelligi, quòd & hic poſiti, & illic, placere noſtro iudici, redemptori quoque noſtrarum deſideramus animarum. Neceſſe eſt enim nos ei aſſiſtere per ſpeciem, vt vnuſquiſque operum ſuorum merita dignę adipiſcatur ſortis examine, vel iuſtus in requie, vel impius in ærumna. Fundit igitur lachrymas, quoniam cum aduena in terram venerit, demoretur & ſeparetur à patria longo detentus exilio. Cõſidera nunc mihi illum Adam de paradiſo eiectum, in caſtellum relegatum, ſpectantem vnde deiectus ſit, flentem vbertim, quia reminiſcitur quid admiſerit, quóve deciderit. Et ideo gratias agamus deo, qui nos perpetuo exilio liberauit, aperiens ianuam qua reuertamur ad patriam. Vnde Apoſtolus præſumpſit dicere: Ergo iam non eſtis aduenæ atque peregrini, ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici dei. Hoc volens recipere Dauid antequam Chriſtus veniret in terras, dixit: Remitte mihi vt refrigerer priuſquam eam, & amplius iam non ero.) Hoc eſt, hic mihi remitte, vbi peccaui. Niſi hic remiſeris mihi, ibi remiſſionis requiem inuenire non potero. Quod enim in ter-

1. Corint.5. * carnis peccata.

Eſaiæ.59.

Matth.11.

2. Corin.5. *imagine 2. Corin.5.

Epheſ.2.

Universidad de Deusto

in terra ligatum manserit, ligatum manebit in cœlo. quod solutum in terra fuerit, solutũ erit in cœlo. Propheta enim & prædicator ecclesiæ congregandæ, euangelico spiritu indulgentias domini præuidebat: & præcipienda apostolis, ei dominus reuelabat. Imò hæc erat vetus sententia, vt qui se ligasset in terris, vinctus migraret à corpore. Ideo dominus, quod ante erat iudicij sui, dedit apostolis, peccata remittendi æquitatem: ne cito soluenda, diu ligata manerent. Denique audi dicẽtem: Tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlo: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlo. Tibi, inquit, dabo claues regni cœlorũ: vt & soluas & liges. Hoc Nouatianus non audiuit, sed ecclesia dei audiuit. Ideo ille in lapsu, nos in remissione. Ille in pœnitentia, nos in gratia. Quod Petro dicitur, apostolis dicitur. Non potestatẽ vsurpamus, sed seruimus imperio: ne postea cum venerit dominus, & ligatos inuenerit quos oportuit solui, commoueatur aduersus dispensatorem qui ligatos seruauerit seruos quos dominus iusserat solui, dicens quoniam qui cognouit voluntatem domini sui, & non fecit secundum voluntatem eius: vapulabit multum. Qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit minus. Merito ergo Dauid remitti sibi postulat quod sciebat non esse iis qui secundum Aaron erant sacerdotibus attributum, sed euangelio seruatum. Cui ergo non remittitur in exilio est, in peregrinationis iniuria perseuerat. Hic ergo petenda est venia. Hic enim dictum est: Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Hic locus est veniæ postulandæ. Deploremus igitur in terris, vt mereamur indulgentiam. Nisi remissum peccatum hic fuerit, non habebimus requiem. Si requies non fuerit, non erit vita æterna. si vita æterna non fuerit, non erimus. Ideo petit remitti sibi ante quàm eat, vt sit. Si enim remissum non fuerit, non ero (inquit) cum iis qui sunt, cum iis qui in paradisum merentur ascendere. Qui autem non est, consumetur cum descendentibus in lacum, qui in catenis & carcere fuerit derelictus. Non ergo definitiue dicit non ero, qui alibi dicit: Psallam tibi in cithara deus sanctus Israel. Gaudebunt labia mea cum cantauero tibi, & anima mea quam redemisti. De redemptione ergo præsumit. Et alibi audi dicentem: Placebo domino in regione viuorum. Erit ergo, qui placere præsumit. Potest & sic intelligi quia dixit, Aduena ego sum apud te in terra, & peregrinus, sicut omnes patres mei: & ideo remitte mihi vt peregrinus esse desinã. remitte mihi exilium quo relegatus sum. Si remiseris antequam discedam hinc, non ero amplius exul atque peregrinus. Cum enim tu remiseris, non ero peregrinus, sed ciuis ero sanctorum tuorum. Ero cum patribus meis: qui & ipsi fuerunt ante peregrini, nunc verò iam ciues sunt. Ero domesticus dei, vt pœnam non timeam, gratiam merear: per dominum nostrum Iesum Christum, cum quo tibi est laus, honor, gloria, perpetuitas, cum spiritu sancto à seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

Matth. 16.

Luce. 12.

Ibidem. 6.

Psalm. 70.

Psal. 114.

Psalmi trigesiminoni enarratio.

IN superioribus psalmis pœnitentiam prædicauit: deinde de patientia sua, & perturbatione hominis est locutus. In tricesimo autem nono psalmo nouum annunciat testamentum. Qui enim malorum pœnitentiam agit, expectat: sed non est perfecti expectare, sed expectasse. Nemo enim nisi qui perseuerauerit vsq; in finem, saluus erit. Ideo addidit: Expectans expectaui dominum.) Vbi ergo recte hoc dicitur, nisi in euangelio? in quo iam nobis, à quibus expectabatur, aduenit. in quo iam nobis non legis caligat vmbra, sed veritas fulget: quia Christus illuxit, qui exaudiuit voces deprecationum suorum, & eduxit nos de lacu miseriæ, & de luto fæcis, vbi iam demersi tenebamur nostrorum voragine peccatorum, & totus homo noster inhærebat, nec poterat se animus noster eruere, obrutus multiplicis labe flagitij. Gratias igitur domino Iesu vnigenito dei filio redemptori nostro, qui nobis peccata omnia remissurus descendit è cœlo, vt nos de lacu ac limo istius mundi, & cœnulenta quadam palude terrarum, de corpore quoque mortis huius eriperet, atque in carne

Matth. 10. & 24.

A sua statueret animi nostri interiora vestigia, vt confirmati in dei verbo, & per crucem domini corporis passionibus absoluti, ambulemus iam non in opprobrio dedecoris, sed in remissione peccati. Confirmatus igitur & radicatus in Christo, supra petram sibi memorat pedum suorum statuta vestigia. Vnde dicit Apostolus: Bibebant autem de consequenti petra: petra autem erat Christus. Petra, eo quòd sitientes sequatur, confirmet labentes, ne sitientibus aqua desit, labentibus firmamentum. Expectanti ergo mihi domine Iesu aliquando venisti, direxisti gressus meos in euangelio, immisisti in os meum canticum nouum, quod est nouum testamẽtum. Gaudentes iam canimus hymnum deo nostro: quia nouarum virtutum præcepta cognouimus, vt nostra omnia relinquamus, Christum sequentes, & nostros diligamus inimicos. Nouos etiam hausimus mores, vt pro persequentibus nos precem domino deferamus. Maledicẽtes ecce benedicimus. Nescimus opera nostra iactare, aut celare peccata. Angelorum etiam more nuptias refutamus.

1. Cor. 10.

Ibidem. 4.

B Quid multa? De illo ærumnoso peccatore beatus homo factus est, iam non respiciens in istius mundi varias vanitates. Vanitas enim vanitatum, & omnia vanitas, totus hic mundus est: sicut dixit sapiens Salomon. Quid enim nisi vanum est ea sequi quæ perseuerare non possunt, & omnia tanquam vmbra prætereũt? Insaniæ autem falsæ aut certamina ista bellorum, *in quibus pro temporali possessione sanguis tantus effunditur, aut contentionum theatralium dissensiones, aut Circensium plena furoris studia declarãtur, aut hæreticorum doctrina feralis, aut pseudoprophetarum in modum oraculorũ cœlestium simulati gestus, verba composita. Sic enim dicit Propheta: Beatus vir cuius est nomen domini spes eius, & non respexit in vanitates, & insanias falsas.) Sunt ergo & veræ insaniæ, & forsitã prophetarum, qui in excessu mentis positi prophetabant, repleti dei spiritu, vt quibusdam insani viderentur, cum proprię salutis immemores, nudi plerunque & excalceati, sicut Esaias sanctus, per populos currerent: vociferantes non quæ ipsi vellent, sed quæ à domino iuberentur. Ex his igitur intelligitur assulsisse remedium salutis: quoniam qui expectabatur, adest. Expectauit eum Adam de paradiso eiectus, vt longo liberaretur exilio. Expectauit eum in Noe iusto, qui ad semen futurorum est reseruatus, vt ex eo iustitiæ semina in hominibus pullularent. Ipsum putabat publicæ salutis auctorem, qui diluuio superstes esse meruisset. Ipsum sapientiæ principem, qui excoluisset vitem, & ex eius fructu inebriatus foret. Quid est enim vitis nisi sapientia? sicut aperuit nobis Dauid cœlestis interpres oraculi, dicens: Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Eo quòd in ipso esset sapientiæ plenitudo, quæ expectabatur in Christo, qui nouo repletus sapientiæ sacramento, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, inusitatũ nobis deferre mysterium proparauit, vt nudus iaceret, & exhuberantis sapientiæ pocula inaudita proflueret: vt obliti superiorum, in nouos mores & nouam sobrietatem vitæ resurgeremus æternæ, quo per stultitiam prædicationis deus agnosceretur: quem per sapientiam non cognouit hic mundus. Deniq; in figura illa dormientis & nudati patris, qui stultitiã risit, maledict' est: qui venerati sunt, benedictionis gratiam sunt adepti. Ideoque qui mortẽ vnigeniti filij dei patris & creatoris omnium ad offendiculum aut opprobrium nostræ fidei obiiciendam esse crediderint, peccatorum suorum nexibus ad perpetuæ maledictionis ærumnam tenentur adstricti. Qui verò eam pro totius humani generis absolutione suscipiunt, virtutis æternæ præsidio fulciuntur. Crux enim Christi Iudæis offendiculũ, Græcis stultitia: vt Apostolus dixit: nobis autem qui credimus in dominum Iesum, virtus dei atque sapientia est. Expectatus est in Moyse, cum sisteret* vndas maris, & impossibile viribus humanis, pedestris viæ aperiret in fluctibus iter: sequeretur petra, & vomeret aquas, vt sitientium patrum in medio deserti viscera interna satiaret. Expectatus est & in Aaron principe sacerdotum, qui inter viuos ac mortuos medius stetit, & per serpentem statuit luem mortis, ne à cadaueribus defunctorum ad viuentium transiret interitum. Quid enim tam proprium Christi, quàm ad-

Esaiæ 28.

Psal. 127.

1. Corint. 2.

Genes. 9.

1. Cor. 1.

*scinderet

Num. 21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uocatum apud deum patrem adstare populorum, mortem A
suam offerre pro cunctis, repellere necem, vitam reformare
perituris? Expectatus est & in Iesu Naue, & certe venit: qui
& potestatem suam & nomen accepit, vt & populum in ter-
ram repromissionis induceret, & vere Iesu nomine vocare-
tur. Siccauit fluenta: conuertit amnem in suum fontē: solem
statuit donec consummaret in virtute victoriam. Sed adhuc
figura erat illa, non veritas. Denique verus ei dux militiæ
cœlestis effulsit, & adorauit eum Iesus Naue, quamuis non-
dum in corpore verus astiterat, sed adhuc venerat in figura.
Quando igitur verus aduenit? Audi dicentem: Annunciaui,
& locutus sum: multiplicati sunt super numerū. Sacrificium
& oblationē noluisti: corpus autem perfeciſti mihi: tunc di-
xi, ecce venio. In capite libri scriptum est de me, vt faciam
volūtatem tuam: deus meus volui.) Quid euidentius, quàm
quòd cum euangelij sui munere nobis Iesus verus aduenit?
Ipse locutus est, & innumeri credentium populi congregati
sunt, qui vix singuli ante credebant. Ipse venit in carne, & B
cessauit sacrificium Iudæorum. Cessauit oblatio pro pecca-
to: quia peccatorū remissor aduenerat. Non erat remedium
necessarium legis, vbi legis auctor adstabat. Tunc dixi, Ec-
ce venio. In capite libri scriptum est de me. Scriptum prose
cto de Christo est in principio veteris testamenti, quòd ven
turus esset, vt in redemptione hominum, dei patris faceret
voluntatem, quando scriptum est quia Euam in specie ec-
clesiæ ad hominis adiumenta formauit. Quid enim nobis in
hac corporis infirmitate, & seculi istius perturbatione præ-
sidio potest esse nisi sola ecclesiæ gratia, qua redimimur: &
fides nostra, qua viuimus? In capite libri scriptum est, Os
Genes.2. de ossibus meis, & caro de carne mea. Propter hoc relin-
quet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, &
erunt duo in carne vna. Quis iste sit qui locutus est, aut de
Ephes.5. quo istud sit sacramentum, audi dicentem: Sacramentum
hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in ecclesia.
Vnde & admonet vt sic diligat homo vxorem suam, quem-
admodum ecclesiam Christus: quoniam membra sumus C
corporis eius, de carne ipsius, & de ossibus eius. Quæ igitur
maior salus, quàm esse cum Christo, & ei vnitate quadam
corporis adhærere, in quo nec macula sit vlla, nec fortitu-
forte, deformitas: aut, formido do peccati? Scriptum est in capite libri, quòd Abel iusti
placuit hostia deo, displicuit oblatio parricidæ. Nónne a-
perte significauit dominus Iesus offerendum se esse pro no-
bis, vt in sua passione noui sacrificij gratiam consecraret, ri
tum populi parricidalis aboleret? Quid autem expressius,
Genes.22. quàm quod à sancto patriarcha oblatus est filius, & aries
immolatus est? Nónne aperte ostendit hominis carnem, quę
omnibus terrenis est communis animantibus, non diuini-
tatem vnigeniti filij dei obnoxiam futuram sacræ vulne-
ri passionis? Scriptum est in capite libri, venturum homi-
nem qui potestatibus cœlestibus imperaret. Impletum est
quando dominus Iesus venit in terras, & angeli ministra-
Ioan.1. bant ei: sicut ipse dignatus est dicere: Ex hoc videbitis cœ-
los apertos, & angelos dei ascendentes & descendentes ad
Exod.12. filium hominis. Scriptum est in capite libri: Agnus sine ma-
cula, mundus, maturus, masculus, anniculus erit vobis, & oc D
cidet eum omnis synagoga. Quis iste sit agnus, audistis di-
Ioan.1. centem: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatum mundi.
Hic est qui occisus est ab omni populo Iudæorū: quem ad-
huc hostili odio persequuntur. Et illum quidem oportebat
pro omnibus mori, vt in eius cruce fieret remissio peccato-
rum, & sanguis ipsius mundi inquinamēta lauaret. Sed vę il-
Esaię.30. lis qui auctorem salutis propriæ negauerūt. Feciſtis, inquit,
consilium: sed nō per me. Quomodo poterat probare parri-
cidium, qui consiliū non probabat? Et tamen quanta pietas:
Abhorrebat quidem à consilio: sed si conuerterentur, reme
dium non negabat. Scriptum est etiam, non solum in capite,
sed in omni legis complexione, venturum hominem ad con
seruādum hominum genus, qui omnia vellet quæ deus vel-
let. Vnde intelligis quoniam diuinitatis eiusdem est, qui e-
iusdem est voluntatis. Vnde etiam ad sacrificium passionis
Psal.53. voluntarius accessit, meritóque prædixit: Voluntarie sa-
crificabo tibi. Sed forte dicas, Quomodo in euangelio di-
Matth.14. xit: Pater, si possibile est, transfer à me calicem hunc: sed

non sicut ego volo, sed sicut tu vis? Et videtur quidē esse di
stantia voluntatis: verum intelligimus aliud esse quod secun
dum vnitatem diuinitatis exprimitur, vbi dicit: Ego & pa- Ioan.10.
ter vnum sumus: aliud quod secundum hominis est locutus
affectum, quem innuit cautum esse debere, nec præsumere
quod facile implere non possit: ne dum præmium quærit,
incidat sacrilegium. Vnde ait: Cum persequentur vos in Matth.10.
hac ciuitate, fugite in aliam. Merito ergo & hic subiturus
corporis passionem, cœpit contristari, & mœstus esse: & as-
sumptis Petro & duobus filiis Zebedæi, Tristis est anima Ibidem.26.
mea, ante præmisit: & subiecit postea, Vigilate & orate, ne
intretis in tentationem. Spiritus promptus est, caro autē in-
firma. Vides vbique eum secundum hominem loqui, secun
dum hominem orare, secundum hominem tristem esse, se-
cūdum hominem dixisse, Pater meus, si possibile est. Quod
vtiq; non impossibile deo: sed hominis est dubitare, dei con
firmare. Ideo promptiores assumpsit, quasi electos vltimi
iudicij sui testes, qui verborum eius agnoscerent sacramen-
tum. Denique alij dormiebant: isti soli fida mente vigilabāt.
Vnde & per Hieremiam nōdum suscepto corpore ipse ait: Hierem.11.
Ego sicut agnus ductus sum, & nesciui. Quid est quod ne-
sciat sapientia dei? quę in arcano patris semper est: & ideo e-
narrauit omnia filius dei, quia dei patris ipse sapientia est.
Quomodo præsciuit se sicut agnum esse ducendum, & quo
duceretur nescisse se dicit? Aut quomodo in superioribus
per os ipsius Dauid ait: Deus deus me⁹, respice in me: quare Psalm.21.
me dereliquisti? Quomodo derelinquitur à patre filius, qui
ait: Et non sum solus: quia pater mecum est. Et alibi: Tra- Ioan.8.
ditus sum, & non egrediebar. Et alibi: Exsurrexi, & ad- Psalm.87.
huc tecum sum? Nisi vt aduertas quòd hominum sensum Psalm.138.
exprimit, qui putant se à domino, quando sunt in periclu-
lis, derelictos. Denique audi quod sequitur: Longe, inquit, Psalm.21.
à salute mea verba delictorum meorum. Hoc est, alia ver-
ba sunt delictorum, alia sacramenta salutis æternæ. Non
præiudicant verba virtuti: suis viribus substantia diuina ful
citur. Homo videtur, homo auditur, deus in operibus agno
scitur. Et tamen de hoc homine dictum est: Et homo est,
& quis cognoscet eum? Quid est quis? Non quo nemo, sed
quo rarus, quo sapiens, sicut illud: Quis ascendet in mon- Psal.23.
tem domini? Quis sapiens, & intelliget ea? Denique alibi: Psal.91.
Vir insipiens non cognoscit ea, & stultus nō intelligit hæc.
Et tu ergo cum legis euangeliū, quasi sapiens & non stultus
cognosce quæ legis: illuminet te sapientiæ fulgor æternæ.
Verba quidē sunt, sed & ipsa mundant, & ipsa illuminant, &
ipsa cōfirmant, & ipsa viuificant. Vnde ait Petrus: Domine, Ioan.6.
ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes: & non relinque-
mus te. Denique vt aduerteremus quòd secundū hominem
locutus esset, paulo post dixit: Ecce, appropinquat hora vt Matt.26.
filius hominis tradatur in manus peccatorum. Et Iudæ oscu
lanti ait: Iuda, osculo filium hominis tradis? Hoc est, venenū Luce.22.
infundis osculo, quo gratia charitatis infunditur: osculo,
quod sacrę pacis insigne est: osculo quo amicitia fida firma-
tur: osculo quo fides sancta signatur? Hoc ergo osculo tra-
dis periculo quem propter osculi cōmercium venerari de-
beres? Et tradis filiū hominis homo, qui propter hominum
salutem descēdit de cœlo? Sic enim scriptum est: Filius ho- Ioan.3.
minis qui est in cœlo, ipse est qui descendit è cœlo. Filiū ho
minis tradis, qui te ex peccatore apostolū fecit? Filium ho-
minis tradis, qui venit vt in sanguine suo omniū peccata di-
lueret? Ego osculū non nego: ipse videris, qui violaueris o-
sculi sanctitatem. An non legisti quòd vtiliora sunt vulnera Prouer.27.
amici, q̄ voluntaria oscula inimici? Nec immerito grauiore
telo tantæ dignationis percussus est Iudas, quàm si eum ful
mine perculisset. Deniq; patientiā domini ferre non potuit,
qui * maiestatē prodidit, adeo vt sibiipsi tāti sceleris reatus *quo fo ma
nō posset ablui. Itaq; abiit, pecuniā refudit, hoc est, cōdēna- iorē reatum
uit auaritiā suam tātæ impietatis auctorē, precium perfidiæ prodiit
synagogæ reddidit. Nō excusatur proditor, qui pœnitētiæ
locū inuenire non potuit: sed aceruatur sacrilegiū Iudęorū,
qui etiā proditoris vocibus arguuntur. Ille suum crimen a-
gnouit, dicēs quòd tradiderit sanguinem iustum. isti & pre-
cium sceleris receperūt, & acrioribus studiis iusticiæ princi
pē persecuti sunt. Ideo ad istorū omnium perpetuā cōdem-
nationem

Universidad de Deusto

nationem latro crucifixus absoluitur, quia ille Christum in A
suppliciis agnouit suis, quem isti in beneficiis non agnouerunt, & peccatum suum confessus est Christo, qui sciret ignoscere: quia in cruce sua regnum domini mente conspexit, quod in conuiuio Christi Iudas videre non potuit. Ideo precationem latronis vox secuta est cœlestis huiusmodi; Amen amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso. Luce.23. Tripudiabas draco, quòd Apostolum subtraxeras Christo. Plus amisisti quàm sustulisti, qui latronem vides in paradisum esse translatum. Nemo est qui possit excludi, quando receptus est latro. Minister tuus eò peruenit, vnde ipse deiectus es. Subtexuimus ista propter illum versiculum, quia dixit, Vt faciam voluntatem tuam, deus meus volui. Hoc est, diuinitatis mihi tecum pater vna voluntas est, vna substantia est: quia inseparabilis maiestas & potentia trinitatis. Sed alia vox carnis: & tamen ad voluntatem dei & ipsa consensit, dicens: Non quod ego volo, sed quod tu vis. Et alibi: Si non potest hoc transire, nisi illud bibam, fiat voluntas tua. Communis affectus est mortem timere, quam suscepit Christus, vt crucifigeret, sicut crucifixit & carnem. Mihi enim est luctatus, vt mihi vinceret. Si caro Christi fortis, B
nec peccato obnoxia, tamẽ peccata suscepit: infirmitates suscepit, etsi nihil habuit quod doleret. Denique audi dicentem quia pro nobis dolet, donec eiiciat in veritate iudicium. Non enim alteram carnem, sed hanc suscepit, vt Apostolus docet, dicens: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc immortalitatem. Etsi de virgine natus est & spiritu sancto, tamẽ hominis est filius, quia homo virgo. Et ideo quod natum est ex carne, caro est: & qui natus est de homine, homo dicitur, mediator dei & hominum homo Christus Iesus. Propterea incorruptibilis suscepit hanc carnem, vt faceret incorruptibilem: & immortalis, vt faceret immortalem. Si quis ergo eum sequitur, induet immortalitatem. Si quis voluntatem eius facit, non morietur in æternum, sed dicit ei Christus: Hodie mecum eris in paradiso. Quid est hodie? Hoc est, de nocte transisti: mecum eris in lumine. Noli tenebras formidare, quem æterna lux suscepit. Pulchre etiam subiũxit, Mecum eris in paradiso. Hoc est, noli dubitare de carne: & me in carne vidisti. Noli timere ne & tu cadas de paradiso, sicut cecidit Adam: sed C
audi quia mecum eris, quo præsente cadere non possis. Ceciderat caro in paradiso antequam susciperetur à Christo. Ibi eris susceptus, vbi & ille qui suscepit, quia non mentitus est dicens: Volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum. Non recedet pastor à gregibus suis: licet iam lupum in paradiso timere non possis: cui dictum est: Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Ideo ante consummationem aduersarius deiicitur in incendium: catenis quoque perpetuis alligatur: vt tu iam nullas insidias pertimescas. Et Adam vt caderet, à serpente deceptus est, & flexus est ab vxore. Ideo iam nullæ in paradiso nuptiæ, sed omnes erunt sine celebritatibus nuptiarum, sicut angeli in cœlo. Non dixerat Adæ, Mecum eris: quia sciebat illum casurum, vt redimeretur à Christo. Felix ruina, quæ reparatur in melius. ideo iam pius pastor, bonus negociator gregem suum & mercem propriam non reliquit. Erit quidem & adhuc in paradiso cum angelis pugna serpenti, donec deiiciatur. Sed qui cum Christo est, timere non poterit. Adam cum Christo non fuit D
quando deceptus est. Nam si cum Christo fuisset, in eius præceptione mansisset, deceptus non esset. Non mansit in Christo, quia non in eius sermone permansit. Denique audi qui maneat in Christo. Si manseritis, inquit, in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis. Et infra: Si præcepta mea in vobis manserint, manebitis in mea dilectione. Vis scire quia cum Christo Adam non erat? Dixit ei dominus: Adam vbi es? Qui vtique quasi absentem requirit, non diceret, Vbi es? si eum in se manere cognosceret. Sed quis eum absentẽ fecerit, audiamus. Absconderunt se, inquit, ambo à facie domini. Omnes videt Christus: sed qui se abscondit, absconditur: quoniam qui ignorat, ignoratur. Cognoscit enim eos dominus qui sunt ipsius. Ille omnes suos vult esse, quos condidit & creauit. Vtinam tu homo non fugias, & te ipse à Christo abscondas. Ille etiam fugientes requirit, & absconditos non vult perire, sed clamat dicens: Adam, vbi es? hoc est: homo, vbi es? Ego te in lumine posui, tu tenebras requisisti. Denique in paradiso, vbi semper matutinus erat dies, vesper est factus: quoniam omnia peccata tenebrosa sunt. Ideoque audierunt vocem domini dei deambulantis ad vesperam in paradiso. Simul cognosce mysterium: Mane erraſti? ad vesperam liberaberis. Quomodo enim vespera, vbi Christus est? Nam licet sedes eius supra cœlum cœlorũ: tamen in sanctis suis Christus est. Quomodo ergo vespera vbi deus est, cum deus lux sit? Denique Saulo in itinere lux refulsit, quan Actor.9.
do ei Christus occurrit. Vnde etiam lumine dei refulgente cæcatus est persequutor. Cur ergo cæcatus, nisi quia non agnouerat Christum? Nam si cognouisset lucis arbitrum, non amisisset lumen oculorum. Denique & vbi agnouit recepit. Indicio est quòd non agnouerit Christum, qui audita voce, Saule, Saule, quid me persequeris? Respondit, Quis es domine? Non quæsisset quis esset, si cognouisset. Vnde & dominus quasi ignoranti dicit: Ego sum Iesus, quem tu persequeris. Durum tibi est aduersus stimulum calcitrare. Et ille dixit: Domine quid me oportet facere? Vide congruentia vtrinque magisteria. Medicus minatur vt corrigat: terret vt curet: æger primo medici personam requirit, si sit idoneus à quo sanari se posse præsumat. Vbi medicinæ audiuit auctorẽ, remedium popoſcit, salutem inuenit. Denique accedentem non solum expulit cæcitatem, sed etiam lucẽ quam non habuerat accepit, vt Christum videret, quem antea non viderat. Sed videamus sequẽtia, repetito tamẽ versiculo de quo videtur esse tractatus. Ecce venio vt faciam voluntatem tuam, deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei. Bene nunciaui iustitiam tuam in ecclesia magna: ecce labia mea non prohibebo: domine tu cognouisti: Iustitiã tuam abscondi in corde meo.) De superiore itaque versiculo intelligimus: Ecce venio, non solum vt voluntatem tuam faciam, sed etiam legem tuam in medio cordis mei. Alij habent, In medio ventris mei. Est enim venter & mentis, qui
semina concipit sensuum, de quo Esaias dixit: In vtero ac- Esaiæ.26.
cepimus, & parturiuimus spiritum salutis. Hoc vtero parturiuit & Paulus, qui ait: Filioli mei, quos ego parturio do- 1.Corint.4.
nec formetur Christus in vobis. Christus ergo non ventre corporeo, sed in animæ quodam ventre formatur. Hoc ventre Apostolus genuit, sicut scriptum est: Ego vos per eu- Ibidem.
angelium genui. Ideo alij bene habent, In medio cordis. alij, in medio ventris, vt interioris hominis ventrem intelligas, qui in medio esse cordis accipitur, in quo naturalis legis præscripta seruamus: quæ non solum custoditur, sed etiam fit in cordibus nostris. Vnde & scriptum est quia non Roma.2.
solum auditores legis iusti sunt apud deum, sed etiã factores legis iustificabuntur. Sunt enim qui naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, sicut gentes quæ legem non audiunt, & Ibidem.
sibi lex sunt, qui cognita sibi legis præcepta conseruant. Ergo quasi gentilis populi congregator, personam nostrã suscepit hoc loco Christus, vt diceret facere se legem in medio cordis sui. Si quidem populus nationum legem quam non audiuit impleuit, vt agnosceret Christum, quem populus Iudæorum qui legem acceperat, non recepit, nec cognoscendum putauit, quia scriptum est: Agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autẽ me non Esaiæ.1.
cognouit. Hic ergo credentium venter est, in quo spiritus sanctus operatus est, & eum semine spirituali implere consuevit: sicut testificatur in euãgelio dominus Iesus, qui ait: Qui Ioan.7.
credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Ex illo flumine ista sunt flumina, de quo legimus: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. De quibus
ergo fluunt huiusmodi flumina spiritalia, de his bene dici- Psalm.45.
tur: Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina vocem suam, à voce aquarum. spiritualium, quæ supra cœlos Psalm.92.
deum laudant. Qui eleuauerit vocẽ suam, hic potest dicere: Bene nunciaui iustitiam tuam in ecclesia magna. Quid est quòd addidit magna, nisi quia fuit ante non magna? Quæ est magna, nisi de totius orbis terrarum partibus congregata? quando ab Oriente & Occidente, Septentrione & Meridie populi gẽtium sunt vocati: vbi tamẽ legimus alibi magnam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.34. ecclesiam: Confitebor tibi domine in ecclesia magna,in po A
pulo graui laudabo te.Ibi ergo ecclesia magna,vbi populus
Exod.32. grauis:hoc est, non inquietus, & mobilis, qui sedit manducare & bibere,& surrexit ludere.Grauis populus est qui fidem deo suo seruat,& qui non aliqua leuitate mutetur,neq; nutet & fluctuet, sed charitate sit fundatus in Christo, vt
Roma.8. possit dicere: Cõfido enim quia neque mors, neque gladi', neque tribulatio separare me possit à charitate dei, quæ est in Christo Iesu.Qui autem prædicat in ecclesia magna,non abscondit iustitiam dei in corde suo, sed exaltat viribus vo cem suam annuncians Christum. Non timet eum coram po pulo prædicare,non erubescit crucem eius, sed gloriatur in illa domini passione. Non sequitur literam legis, sed eruit profunda mysteria, quibus reuelet domini Iesu gloriam, quem lex significauit esse venturum ad ecclesiam,quæ ma-
Ibidem.4. gna est congreganda. Iustitia igitur fides est. Denique credidit Abraham deo,& reputatum est ei ad iustitiam. Ecce la bia meanõ prohibebo domine, tu cognouisti.) Sic & alibi:
Psal.138. Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam. B
Ad patrẽ dicit:Iustitiam meam non abscondi in corde meo: veritatem tuam & salutare tuum dilexi. Totus ex persona Christi psalmus iste est:Ideo iustitiam meam dicit:licet non arroganter & homo possit dicere iustitiam suam, qui deo credit, & fidem suam sibi reputari ad iustitiam confitetur. Veritatem & misericordiam diligit,qui fidem prædicat veram,& peccata dimittit. Ideo enim Christus aduenit, vt fidem statueret, remissionem tribueret peccatorum. Et quia ex persona saluatoris totum hunc esse diximus psalmum:ne forte dicant Apollinaristæ: Ecce corpus, dixit, præparasti mihi,non etiam animam: audiant in inferioribus psalmi huius dicentem:Confundantur,& reuereantur simul qui quærunt animam meam,vt auferant eam.) Hæc sunt quæ in hoc psalmo arbitrati sumus: reliqua plana & facilia, nec digna interpretationis existimauimus: cum si in tractatũ incidant, in alio psalmo in quo videtur esse repetita,rectius prosequemur,fauente domino Iesu,cui est laus,honor,gloria,perpetuitas à seculis, & nũc,& semper, & in omnia secula seculo-
C rum.Amen.

Psalmi quadragesimi enarratio.

BOno ordine qui in superiore psalmo dixit, Ecce venio:in hoc iã venit, & patitur: & ideo quadragesimus psalmus inscribitur, quia quadraginta
Matth.4. diebus ieiunauit dominus Iesus,vt eo numero cõ summaret hominis qui perierat perfectionẽ. Sicut enim per appetentiam interdicti fructus amiserat gratiam, ita per ieiuniũ reparari eius virtutẽ oportuit: vt qui perierat in Adã, repararetur in Christo. Ideo ergo in finẽ, quia ipse finis est spei nostræ,ad ipsum studia nostra dirigimus, ad ipsum vota nostra conferimus, quia ipse est plenitudo, ipse est consummatio vniuersorum;ipse omnium summa virtutum.Ideo ipsi Dauid, quasi ei qui solus ex omnib' in sua carne nostra peccata susceperit, qui solus dei agnus peccatum totius mundi abstulit, qui solus chirographum decreti sanguinis sui effusione deleuit, & tulit de medio, atque suffixit cruci: D
quasi sapientia,sciens quomodo vetus peccatũ mundi solueret: quasi redemptio, quomodo hominem renouaret à culpa:quasi sanctificatio,quomodo eum sanctificaret ad gratiã. Hic ergo titulus, hoc principium: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem.) Aperi aures tuas, qui incipis sacraméta dominicæ cognoscere passionis. Ideo tibi dicitur:
Lucæ.8. Marc.7. Qui habet aures audiendi, audiat. Ideo surdo illi & muto aures & labia tetigit dominus in euangelio,vt sciret quid audiret in mysterio, quid etiam loqueretur, & quando lo-
Esaiæ.50. queretur. Neque enim ociose scriptum est: Dominus mihi dedit linguam eruditionis, vt scirem quando oporteat sermonem dicere.Scire ergo debes quid audias, scire quid loqui debeas,scire etiam quando loqui debeas. Audi ergo dicentem: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Beatus quidem qui compatitur pauperi, qui haurit eius necessitates: scit quid mali inopia afferat indigenti. Sed quid sibi vult istud exordium in domini passione? Verũ est quidem quòd propter pauperes passus est: sed tamen ipse cor-

ripuit Iudam dicentem de illo vnguẽto quod effuderat Maria super pedes Christi,Potuit hoc venundari trecentis de- Matth.26.
nariis,& dari pauperibus.Idem & ceteri apostoli senserant, sed alio affectu.Ille per auaritiam,isti per misericordiam.Iudas enim furto prospiciebat, discipuli pauperum alimoniæ
consulebant.Quibus in commune respõdit: Sinite illam, vt Ibidem.
in die sepulturæ meæ seruet illud. Pauperes enim semper habetis vobiscum, me autem non semper. Ergo alius intelligendus est hic beatus qui intelligit super pauperem. Hic de fide dicit, alibi de misericordia. Prior ergo fides, secunda misericordia.Cum fide,preciosa misericordia: sine fide, nuda: sine fide,instabilis.Fides enim virtutum omnium stabile fundamentum est.Beatus ergo qui intelligit super Chri
sti inopiam & paupertatem: qui propter nos pauper factus 2.Corint.8.
est, cum diues esset. Diues in regno, pauper in carne: quia susceperit hanc pauperum carnem.Pauperes enim facti sumus nimis,qui virtutum exuuias precioſas fraude serpentis amisimus, exclusi de paradiso, eiecti de patria, in exilium relegati, ipso quoque nudati corporis integimento: quod antea virtutum septa munibant, postea delicta nudarunt. Si ergo egenus & pauper in carne, vtique egenus & pauper in
carnis istius passione. Non ergo in diuitiis suis, sed in nostra Coloss.
passus est paupertate. Ideoque non plenitudo diuinitatis, quæ in illo corporaliter habitat,vt scriptura testatur, sed caro passa est. Hoc intellige, hoc persequere, id tene, ne dicatur tibi:Noluit intelligere super mendicum & pauperem. Nam si hic dubitas,certe in illo psalmo qui aduersus proditionem Iudæ ex persona dicitur saluatoris, de illo versiculo dubitare non poteris in quo ait: Et persecutus est homi- Psal.108.
nem pauperem & mẽdicum.Intellige ergo paupertatẽ Christi,vt diues sis. Intellige infirmitatem eius, vt accipias sanitatem.Intellige crucem eius,vt non erubescas.Intellige vulnus eius,vt vulnera tua cures.Intellige mortem eius, vt adquiras vitam æternam.Intellige sepulturam eius,vt inuenias resurrectionẽ.Sed forte dicas, Quomodo diues in paupertate Christus? Etsi mihi ingenium deficiat,tamen non deficiunt diuinarum subsidia lectionum, cum dixerit Apostolus:
2.Corin.8. Quoniam dominus Iesus pauper factus est,cum diues esset, vt vos eius inopia ditaremini. Quæ ergo ista paupertas quæ diuites facit? Consideremus eam, intendamus in ipsum venerabile sacramentum.Quid purius potest eo esse atque simplicius? Non taurino quisquam perfunditur sanguine, vt sacra dicuntur habere Gentilium: non hircorum atque arietum cruore peccator lauatur. Neque enim quisquam ita pu
Esaiæ.1. rificatur. Caro enim lauatur, non culpa diluitur. Sed exiet, inquit, aqua cum delectatione de fontibus saluatoris: & paratur in conspectu tuo mensa cœlestis, & poculum inebrians quàm præclarum. Hæ sunt diuitiæ simplicitatis, in quibus est Christi preciosa paupertas. Est & in moribus paupertas bona: vnde & dominus dixit: Beati pauperes spiritu. Matth.5.
Et in psalmis inuenimus quia dominus humiles spiritu saluabit. Psal.33.
Est & in collatione tenui paupertas abundans, si abundet fides. Vnde Apostolus ait: Et profunda paupertas eo- 2.Cor.8.
rum abundauit in diuitiis simplicitatis eorum. Vt autem & ex aliis vocibus eius intelligamus quia ipse se pauperem dixerit, habemus alibi scriptum: Pauper & dolens ego sum. Psalm.68.
hoc est,quia pro nobis doleret, vt legimus. Neque enim in Esaiæ.53.
se habuit quod doleret. Si ergo pro nobis dolet, vt Esaias interpretatus est, qui eum vidit in spiritu: pro nobis vtique
tristis erat: iuxta quod animam suam tristem appellauit vs- Matth.26.
que ad mortem,tamẽ non propter mortem: & carnem dixit Ibidem.
infirmam,quæ mortis subiacuit infirmitati,vt aculeum mortis infringeret,quo nos in die iudicij liberaret.quã non perfunctorie malam dixit.sic enim subtexuit:In die mala liberabit eum dominus.) Quoniam amara videtur, quæ plures adiudicat pœnæ. Via enim virtutis angusta est, lata delicti. Ideo rariores in virtute ambulant,plures in flagitio versantur. Quo fit vt inferior eorũ sit numerus,qui præmia remunerationis accipient,quàm qui ob precium grauium peccatorũ sortem aduersam iudicij reportabunt.Quasi dolẽs igi-
tur dixit malã iudicij diem.Nã si angeli in vnius peccatoris Lucæ.15.
absolutione lætantur, quanto magis homines in tantorum condemnatione hominum macerabũtur?Et bene dolet pro

ea

Universidad de Deusto

ea oue quam humeris ſuis ipſe reportauit,& ad ouile ſuu re- A
uocauit errantẽ. Affectu noſtro loquitur dei filius: quia no-
bis dies iudicij acerba eſt,quã timemus. Omnibus mala vi-
detur, quia plena terroris eſt, qua deus non ſolum forenſia
hominis,ſed etiam occulta diiudicat,qua cogitur vnuſquiſ-
que aperire quod fecit,aut quod ſenſit. Ideoque multi dam-
nantur,pauci coronantur. Sed etiã ipſi qui coronantur, do-
lebunt. Iuſti enim coronabuntur. Iuſtus autem quaſi ſuã pu-
tat fratris ærumnam. Et quis ego ſum qui de illa iudicem,
qua homo angelorum conciliis inſeretur? Ipſius domini au
Ioan.5. diamus ſententiam. Veniet,inquit,hora in qua omnes qui in
monumentis ſunt,audient vocem filij hominis: & procedẽt
qui bona fecerunt,in reſurrectionẽ vitæ:qui mala fecerunt,
in reſurrectionẽ iudicij. Iudicabũtur ergo qui mala egerũt.
& ideo mala dies & aſpera ab ipſo iudice nũcupatur, vt ſcias
quia ipſe nobis compatitur in euãgelio,qui compaſſus eſt in
prophetis. Sed & ſic poſſumus accipere,in die mala, hoc eſt B
1.Ioan.5. in tempore malo. Mundus enim in malo poſitus eſt: & ideo
Matth.6. mali dies iſtius mundi:& abundat dici malitia ſua. Non me-
diocre eſt vt hic liberemur ab inſidiis peccatoris. Qui fuerit
hic liber à crimine,ibi erit liber à pœna,& ſeueritatem iudi-
cij ſubire nõ poterit. Et ideo votis opus eſt & precib' quo-
tidianis, & aduocatione principis ſacerdotum, de quo dicit
1.Ioan.2. Ioannes euangeliſta: Aduocatum habemus apud patrem do
minũ Ieſum,& ipſe eſt deprecatio pro peccatis noſtris. Hic
ergo aduocatus noſter, & deprecatio pro populo totius ſe-
culi orat: pro eo qui intelligit & credit in Chriſtũ, & dicit:
Dominus conſeruet eum,& viuificet eum, & beatum faciat
eum.) Cõſeruet à periculis, viuificet tanq; in mortis tenebris
conſtitutum,beatum facere bonorum operum acceſſione di
gnetur. Et emũdet,inquit,in terra vitã eius.) Bene addidit,
in terra:quia niſi hic mundatus fuerit, ibi mundus eſſe nõ po
terit. Vel certe hoc modo, Emundet in terra. Quomodo enĩ
quis mundus in luto, cum terra eum oblinat? Ergo domini
manus eſt neceſſaria,quæ fecit de terra corpus, vt ipſa mun-
1.Petri.5. dare dignetur. Et nõ tradat eum in man' inimici eius.) Quis
eſt inimicus niſi leo ille qui circuit rugiens, quærens quem C
deuoret? Alij habent Græci: Et nõ tradat eum in animas ini-
micorum eius. Animas pro manibus poſuit, eò quòd inimi-
corum animæ bonis inſidientur, & cogitationibus ſuis iu-
ſtum conentur euertere. Dicuntur & animę pro hominibus.
Gene.46. Omnes animæ ſeptuaginta quæ deſcenderunt in Aegyptũ.
1.Para.21. Ideo & Dauid maluit dei ſe committere poteſtati, quàm in-
ſidiis inimicorum qui parcere ſua voluntate neſcirent. Se-
quitur: Dominus opem ferat illi ſupra lectum doloris eius:
vniuerſum ſtratũ eius verſaſti in infirmitate eius.) Quis eſt
lectus doloris,niſi caro infirmitatis? Et bene lectus doloris:
Roma.7. quia corpus eſt mortis,de quo ſe liberari deprecatur apoſto
lus, vt tanq; de tumulo quodam poſſit aſſurgere,in quo ęgra
iacet anima,& quaſi quodam decumbit in lectulo. Symma-
chus lectum miſeriæ dixit. Aquila grabatum miſerię:expreſ
ſius ſeptuaginta viri lectum doloris putauerunt eſſe dicen-
dum. His ergo verſiculis vtendum eſt apud eos qui diutius
infirmitate corporis detinentur, vt habeant medicinam dei,
quo ſani eſſe mereãtur. Lectus ergo animæ, caro infirma eſt: D
cuius ægritudini anima noſtra cõpatitur: quæ ſi habeat ad-
Ioan.5. iutorem dominum, dicit ei:Surge,tolle lectum tuum, & va-
de in domum tuam. Quo confortatus dei verbo qui æger e-
rat,ſurgit & tollit lectum ſuũ in quo iacebat, & redit in ſta-
tum priſtinum ſanitatis. Hoc eſt in domum ſuam regredi, vt
habitet in domicilio robuſtiſſimæ valetudinis. Qui habitat,
regit:qui regit, virtutis habet ſibi gratiam ſuffragantem. Sed
etiam ſtratum omniũ verſat dominus in infirmitate languẽ-
tis,cui adeſſe dignatur. Quod verſatur, ſtatum mutat aut ex
ſanitate in ægritudinem,aut ex ęgritudine ad ſanitatem. Hic
ergo qui ægrotauerat,mutat ſe ad remediũ ſanitatis. Sic er-
go dominus Ieſus & ſi vulneratus eſt propter peccata no-
ſtra, tamen non in illa infirmitate permanſit, ſed ſe ipſe ver-
ſauit in melius ad vniuerſorum ſalutem. Itaq; paſſione infir
mitas eſt ſoluta, mors reſurrectione. Sicut ergo ſe ipſe ver-
ſauit ad populorum redemptionem,nec ſenſit aculeum mor
tis,aut vulneris infirmitatem:ſic eũ qui in ſe credit, & ſi gra
uiter ægrotantem, vt à morte liberet, verſat ad vitã. Omnẽ

ergo ſtratum,hoc eſt vniuerſorum hominum infirmitatem,
in ſua infirmitate verſauit. Suſcepit enim infirmitates omniũ
in ſua carne, erexit ſe in crucem, & verſauit omnium infir-
mitates in ſui corporis infirmitate. Vnde dicit Eſaias: In liuo- Eſaiæ.53.
re eius nos ſanati ſum'. Habẽt hoc luctatores, vt ſe ſubiiciãt
iis quibus congrediuntur atque luctantur, vt opprimi poſſe
videantur:& ſubito cum exiſtimantur elidi, quadam arte ſe
verſant, vt effundant ſuperiorem. Cadit qui portabatur:& is
qui portabat,ſuperior inuenitur, vt ſternat vrgentem. Spiri-
tali itaque paleſtra dominus Ieſus onera noſtra ſuſcipiens,in
illa ſe paſſionis ſuæ congreſsione ſubiecit, & in infirmitatis
ſpecie, vt eum aduerſarius hominem parem cæteris iudica-
ret, quem facile poſſet opprimere: diuinitatis arma depo-
ſuit, humanitatis tegmen aſſumpſit. Securus victoriæ pro-
pius tentator acceſsit. In coſta eum telo militis voluit vul-
nerare, reputans & hunc ſicut Adam per coſtam poſſe pro-
ſterni. Sed vulneratus latere dominus Ieſus vitam produxit
è vulnere,euacuauit omne peccatum, deiecit aduerſarium,
cui mortem latronis eripuit:& in illa morte,in illa ſui corpo
ris ſepultura cum exiſtimaretur oppreſſus, eliſus ſua ſe vir-
tute verſauit,cecidit aduerſarius, domin' reſurrexit. Sequi-
tur:Ego dixi,domine miſerere mei,ſana animam meã, quia
peccaui tibi.) Poteſt ex perſona regis Dauid hoc dici: qui
videns in ſpiritu tantam victoriam & gratiam Chriſti, petit
vt in illa remiſsione peccatorum omnium,& ſui miſereatur:
quoniam & ipſe etſi legibus,quaſi rex,non teneretur huma-
nis,deo tamẽ obnoxium ſe pro peccatis ſuis eſſe cognoſcit.
Confitetur ergo peccatum ſuum, vt accipiat remiſsionem,
& generalis indulgentiæ munus inueniat. Poteſt & ex perſo-
na Saluatoris hoc exprimi,qui nobis miſericordiam dei po-
ſtulat, & peccaſſe ſe dixit,quia pro nobis peccatum factus 2.Corin.5.
eſt. Simul nos docet,cum in aliquo ſumus aduerſus inimicos
dei certamine conſtituti, vt dei imploremus auxilium: ipſi
peccata noſtra fateamur:& tunc maxime cum vrgemur & te
rimur:cùm dolore & amaritudine proſternimur, ne tacuiſſe
videamur:quo medicina citius noſtris vulneribus deferatur,
vt ſanati aduerſario reſiſtamus. Quomodo enim poteſt con-
gredi vulneratus? Vnde diſcimus quia peccatorum noſtro-
rum aculeis vulneramur. Vulnus medicum quærit,medicus
confeſsionem exigit. Hinc quoque magis ac magis aperire
Saluator ſacramentum ſuæ incipit paſsionis: quod cũ euan-
gelio concordare non dubium eſt. Nam maledicebant ei Iu-
dæi,mortem eius expetebant:inſidiabantur,vrgebant, cre-
ſcentem quotidie gloriam operis eius non ferentes. Hoc er-
go prophetia annunciat,quod in euangelio completum eſt.
Inimici mei dixerunt mala mihi:quando morietur,& peribit
nomẽ eius?) Amentes, qui vitæ auctorem mori poſſe crede-
bant:ſed vota eorum eccleſia deſtruebat,credens quòd etiã
mortuus ſecundum corporis conditionem,ſuum nomen au-
geret:& ideo pſallebat ei dicenę: Memor ero nominis tui in Pſal.44.
omni generatione & generationem. Repetebat, Vnguentũ
exinanitum eſt nomen tuum. Morientur illi qui te mori poſ
ſe præſumunt, non moriar ego quæ te noui vitæ arbitrum,
ſalutis auctorem. Nouimus enim quòd tempore paſſionis &
reſurrectionis orabant diſcipuli congregati quando eis Ma
ria Magdalena reſurrexiſſe dominum nunciauit, & quando
eis clauſa ianua dominus ſe in corpore reſurrectionis oſten-
dit,quando Thomas vulnera eius vidit,& credidit. Inſulta- Ioan.20.
bant ergo Iudæi quaſi mortuo:ſed dominus viuentem ſe a-
poſtolis reuelabat. Cum ergo dicerent Iudæi: Ecce mundus Ioan.12.
totus poſt eum abiit: cum dicerent quia mirabilibus operi-
bus ſeducit populum:quid aliud dicebant,niſi,Quando mo
rietur,& peribit nomen eius? Et ideo in eius paſſione clama-
bant: Tolle,tolle à terra hunc:crucifigatur,crucifigatur. Fa Ioan.19.
ctũ eſt quod petebant,ſublatus à terra eſt. reſurrexit, ad cœ
lum aſcendit,& regnum ſuum de nobis paradiſi ſedibus re-
formauit. De Iuda quoque proditore euidẽs prophetia ſub-
texitur in his verſiculis qui ſequuntur: Et egrediebatur vt
videret, vana locutus:cor eius cõgregauit iniquitatem ſibi.
Egrediebatur foras, & loquebatur.) Sic diſtinctũ Græcis in
codicibus inuenimus. Ingrediebatur ergo Iudas, quærens
prodere ſaluatorem, vt videret quid ageret, quíd ve loque-
retur, vt eum caperet in ſermone,& Iudęis annunciaret. Sed

nihil

Universidad de Deusto
Biblioteca

nihil inueniebat, qui nihil intelligebat. Bene ait scriptura quia intus cum Iesu nō erat, qui de doctrina eius recesserat, & institutiones eius reliquerat. Volebat intrare, sed penetrare non poterat: quia eum sua excludebat perfidia. Omnis enim impudicus, aut auarus, aut immundus (quod est idolorū seruitus) nō habet hæreditatem in regno Christi & dei. Nō solum ergo ingredi moliebatur, & non ingrediebatur: sed etiam volebat videre, & non videbat. Denique loquebatur Iesus in parabolis: sed non audiebat Iudas. Denique diuina non videbat mysteria. Non enim omnes audiunt verbū dei, qui sibi videntur audire. Nam si omnes audirent, non diceret Iesus: Qui habet aures audiendi, audiat. Et ideo quia nō audiebat, neque videre poterat, loquebatur vana pro veris, & putabat quòd Iesum falleret, dicens: Potuit hoc venundari, & dari pauperibus. cùm furtis suis, nō pauperibus prouideret: appellans rabbi atque doctorem, à cuius magisterio deuiabat: cuius cor (in quod se immerserat diabolus) congregabat sibi & augebat iniquitates. Sibi enim erat iniquus, sibi iniustus: sibi delinquebat, qui intra se dolum meditabatur, qui latere non poterat. Non enim circunueniebatur Iesus, qui prodebatur volens, & testificabatur, Vnus ex vobis me tradet. Deniq; confessus est Iudas, dicēs: Nunquid ego sum Rabbi? Et dominus ait: Tu dixisti. Nec sic intellexit Iudas quòd cognosceretur. Nam si intellexisset, non prodidisset. Sed nihilominus egrediebatur foras, & loquebatur. Aptus versiculus aduersum eos qui secretū alicuius produnt. Pulchre ait: Egrediebatur foras. Foris enim lupi, foris prædones: intus Moyses in nube cum Iesu. Foris Iudæi, intus Zacharias sacerdos in templo. Foris multitudo, intus spiritus sanctus in cordibus nostris clamat ad patrem. Foris aduersarius noster sicut leo peruigilat ad rapinā. Foris infideles, intus fideles. Et ideo eos qui foris sunt, iudicabit deus: eos autem qui intus sunt, Christus absoluit. Egrediebatur igitur Iudas, & loquebatur. Egrediebatur de fide, egrediebatur de concilio & numero apostolorum. Egrediebatur de cōuiuio Christi ad latrocinium diaboli. Egrediebatur de gratia sanctificationis ad laqueum mortis: qui vana ad perfidos loquebatur. Egrediebatur foras, qui vitæ internæ mysteria relinquebat. Egrediebatur, qui scripturæ interiora non nouerat. Si enim sciisset, intellexisset dicentem: Nunquid qui dormit, non adiiciet vt resurgat? Intellexisset etiam illud: Tu vero homo vnanimis, dux meus, & notus meus, qui semper mecū dulces capiebas cibos: in domo domini ambulauimus cū cōsensu. Non intellexit ergo hunc psalmum, non centesimum atque octauum, non alios, non alia testimonia scripturarum. De quo bene euangelista dicit Ioannes, & cæteris infidelibus: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Si enim ex nobis fuissent, nobiscum mansissent. Non manebat ergo cū apostolis proditor, qui foras exibat, & cum perfidis sulurrabat. Quo verbo vsa est scriptura diuina demonstrans sine auctoritate esse perfidiam; quæ timet quod loquitur deprehendi. Fideli autem dicitur: Exalta viribus vocem tuam. Et quo deciderat apostolus Iudas, qui missus erat fidem gentibus pleno auctoritatis præconio prædicare, vt in aurem insusurraret insidiatoribus magistri sui quod timeret audiri. Nonne iudicio suo se ipse damnauit? Sed erubescebat audiri, quod facere non timebat. Erubescebat, quia aduersus vitæ suę sanctificationis & honoris auctorem cogitabat mala, nec gratiam beneficiis rependebat, sed mala pro bonis bono referebat magistro, quod etiam seculi homines damnare consuerunt. Erubescebat ingratus deprehendi: erubescebat auarus videri: cum pro pecunia auctoris sui salutem proderet. Erubescebat videri perfidus: similiter & Iudæi, qui aduersus fidei magistrum falsos testes perfidi subornabant, vt dicerent quòd prædicasset templum dei quod Salomon condidit, destruendum: cum ille de templo sui corporis significasset: Soluite hoc templum, & in triduo suscitabo illud. Vere foris erant, qui à cognitione verbi cœlestis erant excluſi. Verbum, inquit, iniquū proposuerūt aduersum me.) Id est, illicitum, & contra ius & nefas sermonem proposuerunt, mihi facientes de humano sanguine pactiones, *quem scelerati ssime vendidit Iudas, Iudæi quoque emendum nō minore scelere crediderunt, vanissimi homines, quasi qui dormit, inquit, non adiiciat vt resurgat. Quid sit adiectio, consideremus. Naturale est omnibus terrenis animantibus, & volatilibus cœli, & piscibus maris, nasci & mori. Homini, quem preciosiorem cæteris terræ animantibus deus fecerat, hanc præcipue contulit gratiam, vt mortuus reuiuiscat. Hæc dicitur ad renouationē vitæ superioris adiectio. Deniq; & Ezechiæ regi cum præscripsisset dominus quòd vitæ suæ tempus implesset, & per Esaiam mandasset vt ordinaret domū suam, quia moriturus esset, atque ille orasset ad dominum, & fleuisset fletu magno, misertus dominus mandauit ei: Ecce adiicio ad tempus tuum annos quindecim. Et alibi sanctus Dauid ait: Dies super dies regis adiicies annos eius. Inuentū ergo homini quod addatur: deo autē addi nihil potest: quia scriptum est: Non est adiicere, neque minuere, in quo perfecta & plena sunt omnia. Et si Christus resurrexit, vtique in eo quod assumpserat resurrexit: in quo plenitudini diuinitatis eius nihil vel decedere potuit vel accedere. Deus enim incorporeus & immortalis est, cuius summa natura & plenitudo virtutum, sine vlla carnis accessione signatur. Caro autem dispensationis in Christo est: quam miserationis titulo, & pietatis iure susceperit, vt captiuam redimeret, ablueret cō taminatam, mortuam resuscitaret. Et pulchre ait: Nunquid qui dormit, non adiiciet vt resurgat? Non dixit, non adiicitur: sed, nō adiiciet vt resurgat? eò quòd ipse se dei filius resuscitauit, sicut supra diximus dixisse eū Iudæis: Soluite hoc templum, & in triduo suscitabo illud. Adiectionem accepit caro quasi sumpta de homine, susceptā de virgine. Sed quasi deus adiectionē ipsam operatus est, qui virtute propria resurrexit, vt esset suæ resurrectionis operator. Cum igitur legas quòd & pater filium, & filius ipse se resuscitauerit: agnosce operationem illam diuinæ fuisse virtutis: quia patri & filio vna virtus, communis operatio: quandoquidem vna atq; eadem substantia trinitatis est. Sed quid ego cæteros arguo? dicit dominus Iesus: Quid mirum si populus me non cognouit, & cruci adiudicauit, cum apostolus meus mercedē proditionis exegerit, cum conuiua meus mortem meam vendiderit? Etenim homo pacis meę, in quo speraui, qui edebat panes meos: ampliauit super me supplātationem.) Aliqui Iudā excusandum putant, quia refudit pecuniam quam pro mercede proditionis acceperat. Sed ecce quia vltra Iudæorum condemnatur infidelitatem. Cui enim plus datum est, plus exigitur ab eo. Quid, inquit, de aliis querar? Homo pacis meæ, cui pacem meam dederam, pacem meā relinquere volueram: persecutoribus deductis me tradidit, & fefellit me in quem speraui. Nunquid ignorauit proditorem sui futurū, de quo ante prædixit, Vnus ex vobis me tradet? Hoc autem dicebat de Iuda, sicut scriptum est in euangelio. Non vtiq;: sed quo amplius condemnaret eum, de fide eius sperasse se dixit. Aquila, confisus eram, dixit: Symmachus posuit, confidebam. Plus enim grauamus eum in quo plurimū spei vel fiduciæ habuisse nos dicimus, si postea spem nostrā opinionémque destituit. Simul ostendit quanta vis diuinæ sanctificationis sit, quæ excludat malitiam, & deprauatum emendet ingenium, si forma propositi melioris accedat. Quantos scimus esse conuersos? Mutatus est Zacchæus ille publicanus, & ad quæstum auaro intentus affectu, qui postea quadrupla redhibitione soluit errorem, condemnauit in se auaritiā, tēporis superioris abiurauit lucra, compensauit in pauperes, si deesset exactor. Latro ipse nequitiam suam proposito meliore mutauit, agnouit in cruce Christum, confessus est dei filium, regem voce propria nuncupauit. Quo tempore iusti plerique nutabant: ipsi certe latebant apostoli: carnifex ipse centurio non negauit. Quid de tempore euangelij loquor? Rhaab meretrix erat, quæ perfidiæ atque intemperantiæ se alebat stipendiis. Tamen vbi exploratores vidit quos miserat Iesus Naue, fidem induit, & periculo imminente iustitiā reseruauit: nec susceptos prodidit, sed fideli humanitate protexit. Ideo ergo speraſſe se dicit, quasi iure præsumpserit vt apostolus superiora deponeret, meliora sequeretur: & qui sanctificandi alios munus acceperat, ipse in se sanctitatis gratiam custodiret, & synceritatis inhæreret officiis. Bene ait, Speraui: quia homini dedit eligendi arbitrium quid sequatur. Posui, inquit, ante te bonum & malum. Si malum elegeris, non

Ephe. 5.
Luc. 8.
Matth. 26.
Psal.
cx. 22.
Psalm. 40.
Psal. 54.
Psal. 58.
Ioan. 2.
* disputationes.
Esaiæ 38.
Psalm. 60.
Eccl. 18.
Ioan. 2.
Luc. 22.
Luc. 19.
Iosue 2. & 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris, non natura delinquit, sed eligentis affectus. Si vnusquisque hominum condemnatur qui malũ elegerit: quid de Iuda dicimus, qui prodidit eum cui copulabatur suauitate cõiuij? Qui edebat, inquit, panes meos: ampliauit super me supplãtationẽ. Quid est quod addidit, panes meos? Potuit dicere, Qui edebat panes mecũ: nisi illã intelligas quę specialis est Christi, hoc est, verbi cœlestis alimoniã. Non enĩ in solo pane viuit homo, sed in omni verbo dei. Denique alibi dicit: Qui semper mecum dulces capiebas cibos. Quibus versiculis bene vtimur aduersus eos qui necandos esse crediderint cum quibus videntur epulati. Gentiles hoc custodire memorantur, hostes plerumque, latrones etiam, vt parcant iis cum quibus recordentur se iniisse conuiuium. ferę ipsæ pabulorum societate miteſcunt. Vnde propter huiusmodi affectum gratiæ conuiualis, si verba consideremus, nõ ocioſe dulces cibos dixit. Quomodo enim dulces, qui cito corrũpuntur? Sed vide ne dulces cibos dixerit verba vitę. Hos enim cibos nulla amaritudo corrumpit, nulla mortis corruptela contaminat. Vnde &, semper, dixit. Non enim semper edere quis poterat. Semper autẽ verbo dei possumus inhærere, & noctibus & diebus, si in lege dei die & nocte meditemur. Quid est etiam ampliauit? Græcus μεγάλυνεν dixit, hoc est magnificauit. Vtrumque nobis exposuit dominus quod mouere nos posset, dicens in euãgelio: Qui manducat mecum panẽ, leuauit super me calcaneum. Vnde assumptus hic sermo sit, considerabimus. Fuimus, inquit, increduli errantes, seruiẽtes desideriis & voluptatibus. Fateamur errorem, vt diluamur. Et ego vidi aliquem puer athletam cum elisisset aduersarium, frontẽ ei percussisse calcaneo: quod signũ fuit quod insultauerit victo. Hoc est quod ait, Magnificauit super me supplantationem. Quo verbo insultantis iactantiã declarauit. Leuauit ergo & Iudas super Christum calcaneũ suum, cum proderet eum: sed non leuauit impune. Adhuc Adam calcaneum leuat: quod à serpente est vulneratum. Et vtique ei pedes lauerat Christus. Audierat dicentẽ: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Sed quod lauit gratia, inquinauerat perfidia. Iudas ergo calcaneum leuauit ad vulnus. Vere non tenuit caput, qui calcaneum leuauit Christum leuauit. Adam super se leuauit: hic super Christũ: & ideo eum serpens grauius quàm cæteros vulnerauit. Leuauit calcaneum suum, qui fraudulentum osculũ porrigebat, quo supplantaret auctorem. Ideoque scriptum est in propheta: Ampliauit super me supplantationem. Esau quoque ait de fratre suo: Bis me iam supplantauit. Qui supplantat, dolum facit quo aduersariũ elidit aut vulnerat. Ideo & Iudas supplãtasse dicitur, quia osculo suo vulnus infixit, quo inuadendi saluatoris signum persecutoribus demõstrauit. Supplantauit ergo quasi serpens, quia serpens ore venenum infundit, & vulnerat dente calcaneum. Et hic enim nõ diuinitatem Christi, sed corporis extremum calcaneum vulnerauit. Leuauit etiam Iudas calcaneum quasi luctator insolens & superbus, quo caput percuteret saluatoris: sed caput Christi ferire non potuit, quia caput Christi deus. Suum sane caput informis laquei nodo ligauit, vt remedium sibi salutis auferret. Vide si pie potes illud aptare quod in Genesi dixit sanctus patriarcha Iacob cũ de filiis prophetaret: Dan iudicabit populum suum tanquam vnam tribum in Israel. &, Fiat Dan sicut serpens sedens in via & in semita, mordens calcaneum equi: & cadet eques retrorsum, salutem expectãs à domino. Legimus quidem quòd Sampson de tribu Dan iudex fuerit in Israel. Sed alius hic significatur futurus, qui ex ea tribu progressus populum suppliciis sacrilegæ impietatis affliget, Antichristus ille, qui sedebit in templo tanquã sit deus, vere iudicium, quod habet interpretatio. Dan enim iudicium significatur. Et pulchre dixit quia populum suum iudicabit: qui perpetuæ pœnæ fiet obnoxius. Qui enim non credit, iam iudicatus est. Qui autem credit, non iudicabitur: quia credit in dei filium animæ suæ redemptorem: & ideo tanquam iudicij liber dicit: Qui diiudicat me, dominus est. Iudicaturus est ergo populum impietatis, non plebem. Illi enim iudicantur qui cadunt ruina perfidiæ, non qui resurgunt fidei libertate. Sedebit igitur in via, & insidiabitur in semita sicut serpens, vt vulneret transeuntes, & mordeat equi nostri calcaneum. Animam enim fidelium non poterat vulnerare. In qua autem via sedebit, & in qua semita, nisi ex quibus Christus dominus (vt legimus) nationum populum vocauit ad cœnam suam, dicẽs: Exi in vias, & circa sepes, & compelle vt intrent, vt impleatur domus mea. Et quia similiter Iudas amplificasse super Christũ legitur supplantationem, videtur hoc loco ipse signari quòd mordere haberet calcaneum equi quo Christus dominus vehebatur. Vnde dictum est: Equitatus tuus salus. quòd caro eius, mundi totius erat susceptura peccatum, vt salus pro exitio, & vita æterna pro morte succederet. Vulneratus est ergo equus non mendax solus ad salutem. Vulneratus est equus qui mũdi totius peccata suscepit, & onera nostra portauit: & non fuit fatigatus. Vulneratus est equus qui ad furorem concubitus adhinnire nesciuit. Et ideo fortassis Ioanni euangelistæ cœlum apertum, & albus equus est demonstratus, super quem sedebat habens in capite diademata, & in femore suo nomen scriptum, Rex regum, & dominus dominanti ũ. Albus erat, qui erat immaculatus, quia nulla peccati inquinamenta cognouerat. Nã si libido tenebrosa est, rectè sanctimonia relucet & splendet. Hic ergo equus est vulneratus, sed non retardatus. Denique cũ ipso vulnere de tumulo resurrexit, cucurrit ad cœlum supra omnes angelos & archangelos, velocior omni equitatu militiæ cœlestis inuentus: supra equos etiam illos igneos quibus Helias raptus est. Et merito velocior, qui super omnes cœlos & supra cœlum cœlorum ad sedem dei omnipotentis ascendit, & sedet, vt scriptura nos docuit dicens: Videbitis abhinc filium hominis sedentem ad dexteram virtutis. Hic itaque equus in figura & antè est demonstratus tempore Maccabæorum: quem sedebat dux ille militiæ cœlestis aureis armis refulgens, qui Heliodorum depeculatorem illum depositi vidualis cæterorúmque quæ sacræ fuerant commendata custodiæ, & strauit & perculit, & prostratũ Oniæ sacerdotis precibus vitali vsui reformauit. Vnde vere in eo arma aurea refulserunt, quia solus equum hũc sedit, & vicit, in quo nullus culpæ ĩmunis euasit. Nõ Enoch, qui raptus est ne malitia mutaret cor eius. Non Abraham, non Isaac, non Iacob, non Moyses. Omnes enim sub peccato, omnes sub morte. Denique regnauit mors ab Adam vsq; ad Moysen. Solus iste est qui peccatum non fecit: solus est Christus qui peccatum abstulit mundi: qui dixit morti: Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors aculeus tuus? Quomodo ergo amplificauit super hunc supplantationem suam Iudas, & cecidit eques retrorsum? Quod in Iuda est, dolum fecit: quod in Christo, volens passus est. Sępe videmus fortiorem velle percuti, vt acrior lacessitus insurgat, vehementius excitetur. Momordit ergo serpens calcaneum equi, virus suæ fraudis euomuit: volens eques se ipse deiecit. Volens cecidit, vt nos leuaret. Quid est tamen quod ait scriptura, Et cadet eques retrorsum? Cur retrorsũ, nisi vt regeret se sequẽtes? Retrorsum erat Petrus, cui dicit: Vade retro post me. Retro erãt apostoli & cæteri discipuli. Ideo retrorsum cecidit, quia super quos cadit, saluat. Omnis enim qui super hunc lapidem, inquit, ceciderit, conquassabitur: supra quem ceciderit autem, emundabit eum. Alij habent, Vẽtilabit eũ. Alij, Comminuet. Qui enim ventilat frugem, mundat à paleis: qui comminuit aliquid, in puluerem redigit, vt mollitia pulueris vel poculo salubri vel reliquo medicinæ vsui sine vlla perturbatione proficiat. Vnde colligimus cauendũ ne quis semel per baptismum susceptus à Christo, ex eius deicidat corpore, hoc est excutiatur ab ecclesia. Ipsa est enĩ mortis ruina perpetuæ. Illum autẽ qui venit crediturus in Christum: vt eum mors eius inueniat, crux eius assumat, clauus infigat, sanguis infundat, sepultura quoq; eius inuoluat, gratia resurrectionis attollat, de somno suscitet, à morte viuificet: illum inquam à seculo liberat, à peccato mundat, sanat à vulnere, à duritia impietatis inflectit, ad mansuetudinẽ pietatis emollit, vt circunciso corde suauem * illum & incomprehensibilem hauriat spiritum, bibat poculum salutis æternæ. Cecidit ergo eques retrorsum. Accipe & aliud cur retrorsum: quia post ipsum omnes, nemo ante ipsum. Cecidit ergo non sibi, sed omnibus, vt duritiam cordis nostri super nos cadendo molliret. Cecidit super Adam, quem quærebat,

Psalm.40. Luc.14.
Matth.4. Psal.54. Abacuc.3.
Apoc.6.
Apoc.19.
Ioan.13. ad Titum.3.
Ioan.13. Sapien.4.
Psalm.40. Gene.27. Roma.5. 1. Corin.15.
Gene.49. Marci.8.
Gene.49. Luc.20.
Iudi.13.
Ioan.13.
1. Corin.4. * subtilem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bat, vt inueniret. Retro eũ quæsiuit, vt supra humeros suos bonus pastor imponeret, secúmque Paradiso in illius redemptione latronis inueheret. Sed forte dicas, Et persecutores ceciderũt retrorsum. Sic enim scriptum est, Quia principes sacerdotum quos adduxerat proditor Iudas, & cęteri qui ad comprehendendum aduenerant dominum Iesum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Hoc est quod & ego dico, quia super peccatores voluit cadere, non super iustos. Iustus enim medico non indiget, sed peccatores. Si apostolorum vmbra sanabat, quanto magis caro Christi quos tangit, à morte defendit? Deniq; leprosum tetigit, & sine dilatione mũdauit. Vt scias autem qui legis, quia & persecutores suos voluit liberare, testem Christi interroga. Nam cum inueheretur Petrus in Iudæos quòd principem vitæ interfecissent, remedium demonstrauit, vt agerent pœnitentiam, & remitti sibi peccatum quod admiserant, mererentur. Quid autem dubitas quòd ideo cecidit vt resuscitaret, cum ipse dixerit: Percutiam, & sanabo? Verborum tamen vide distantiam. In Genesi habetur: Cadet eques retrorsum, salutem expectans à domino. Hoc est vt oculos non auertat, actio mentem propriam non reflectat, resurrectionis suæ prærogatiuam vindicet, & diuina se resuscitet potestate. Hic autẽ habetur: Abierũt retrorsum, & ceciderunt in terrã. Qui terrenus est, in terrã cadit. qui cœlestis, cœlo inhæret. Etsi corpore cadit, virtute non cadit: nec iis quæ sua sunt, sed operi intendit. Semper enim ad patrem respicit, vt eius circa nos impleat voluntatem. Vtinam & isti non abissent retrorsum, sed Christum excepissent, sicut excepit Ioseph, & sepeliuit eum in monumento nouo. Qui fidelis est, in terram non cadit. Qui infidelis, cadit, & descendit in inferiora terrarum: sicut scriptũ est: Descendant in infernum viuentes. Ergo persecutor super terram, & in infernum cadit: Christus super resurrecturos: Christus super petrã: Christus super ecclesiam. Audi quomodo super ecclesiam cadat. Retro erat Petrus, & sequebatur eum cum à Iudæis ad Caiphæ domum synagogæ principis duceretur. Ipse est Petrus cui dixit: Tu es Petr⁹, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Vbi Petrus, ibi ecclesia. vbi ecclesia, ibi nulla mors, sed vita æterna. Et ideo addidit, Et portæ inferi non præualebunt ei: & tibi dabo claues regni cœlorum. Beatus Petrus, cui non inferorum porta præualuit, nõ cœli porta se clausit: sed econtrario destruxit inferni vestibula, patefecit cœlestia. In terris itaque positus cœlũ aperuit, Inferos clausit. Potest & illud conuenire huic loco quod Samaritanus descendentem de Hierico hominẽ vulneratum illum à latronibus non præteriuit, sed suscepit eum, & vulnera eius curauit, infundens oleum & vinum, & imposuit supra iumẽtum suum, & duxit ad stabulum. Quid dubitas de equo bono, cum bonum & iumentum legeris? Cũ legeris in Hierusalem illam & equites multos & plurimos cum quadrigis & curribus introire? Ne te moueat quod legisti: Hi in curribus, & hi in equis: Nos autem in nomine domini dei nostri magnificabimur. Ipsi obligati sunt, & ceciderunt. Sed Helias non cecidit, qui curru introiuit. Vbi enim dei nomen est, ibi nullus obligatur, sed absoluuntur vniuersi. In nomine autem dei nostri & pauper est tutus & diues, & nobilis & ignobilis, & infirmus & potens. Fidei non præiudicãt opes, si tamen vti opibus nouerimus. Et ideo nomen dei in se habens dicit: Tu autem domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam illis.) Quod vtique non quasi de resurrectione dubitans dicit, qui potestatem habebat dicere: Soluite templũ hoc, & triduo resuscitabo illud. sed formam dat homini, vt misericordiam à deo, & resurrectionem de deo sperer. Deinde non resuscitari se petit, sed resuscitari sibi postulat Mathiam in locum Iudæ, vt apostolicus numerus impleatur. Etenim quia necesse habebat perire filius perditionis, vt scriptura impleretur, oportebat in locum ipsius subrogari filium salutis. Tertium accipe: Resuscitari se, hoc est corpus suum, posuit. Corpus autem Christi, ecclesia est. Et quia Iudas figura erat infidelis populi Iudæorum, qui pecunia vel emit vel vendidit Christum (quod faciunt qui pluris ducunt pecuniam quàm religionem) pro interitu plebis infidelis significat ecclesiæ *sibi gratiam resurrecturam. Vnde & ipsa dicit in Cãticis: Si suscitaueritis & resuscitaueritis charitatem. cum quæreret de iuuenculis Christum, quia Christus charitas est. Quod autem ait, Retribuam illis: hoc intelligimus, quia florentis ecclesiæ processibus cruciabuntur, & tunc cognoscent quæ pœna perfidiæ sit, cum aduerterint qui fidei sit splendor & gratiæ. Vel quia bonus dominus est, qui poterat dicere, Retribuebant mihi mala pro bonis: & medium verbum est retributionis, vel in bono, vel in malo: retributurum in bono esse se dicit: quia etsi cæcitas in Israel ex parte continget, tamen cum plenitudo gentium intrauerit, tũc omnis Israel Christi miseratione saluabitur. Et subiecit: In hoc cognoui quoniam voluisti me: quoniam nõ gaudebit inimicus meus super me.) Superius de passione sua loquutus est quasi homo: hinc iam aperit maiestatem suam, quòd solus sine peccato, solus cui *peccator insultare non potuit, solus quem pater vt vnicum filium dilexerit. Qua ratione ergo inimicus non est lætatus super eũ? Quia etsi mortem suscepit pro nobis, resurrexit tamẽ: & ipse insultauit inimico, cuius victoriã destruxit, & aculeum mortis infregit. Et nos licet in seculo mœsti simus, atque in mœrore nostro & contritione cordis animique nostri lætetur inimicus, tamen resurgentes eius gaudiũ destruimus. Vnde & Micheas dicit: Noli super me gaudere inimica mea, quia cecidi: quia resurgam. Resurrectio est ergo qua inimici omnia vincula soluuntur, triumphus omnis aboletur. Sequitur: Propter innocentiam autem meam suscepisti me, & confirmasti me in conspectu tuo in æternum. Benedictus dominus deus Israel in æternum, à seculo, & in seculũ: fiat, fiat.) Innocẽs nulli nocet, in neminẽ peccat. Ideo sine peccato, sine dolo Christus, scripturæ diuinę auctoritate signatur. Hoc igitur & hic declaratur, vbi dicit: Propter innocentiam autem meam suscepisti me. Quæ autem suscepti significatur? Nam & alibi legim⁹: Suscepisti me ex vtero matris meæ. Ergo quia ab omni corruptione generationis humanæ mũdus est natus, qui de spiritu est natus & virgine: ideo eum pater suscepit, quia ortum illius nulla corporeæ generationis concretio vsitata suscauit. Suscepit eum resurgentem, quia nulla eum offensio prolapsionis asperserit. Immaculatus ad patrem rediit, à quo immaculatus exiuit quando descendit in terras. Vnde dicit ei pater: Filius meus es tu: ego hodie genui te. hoc est, generationis meæ in te priuilegium recognosco, quem nulla macula potuit inquinare peccati. Inter peccatores versatus es, peccata omnium suscepisti: peccatum pro omnibus factus es: maledictum pro omnibus factus es: sed nullus vsus potuit ad te transire peccati. Ita inter peccatores versatus es, quasi inter angelos versareris. Feciſti terram esse quod cœlũ est: vt & ibi peccatum tolleres. Hodie te genui, in quo complacui. Probasti te filium, qui implesti in omnibus patris voluntatem. Hodie te genui, in quo lucem immaculatæ prolis agnosco. Heri mihi & hodie ipse es, & in seculum: Nox in te nulla est, quia totus es dies. Bene confirmatus in conspectu patris dicitur in æternum, qui apud patrem semper est: & vere in cõspectu eius, cuius splendor est gloriæ, & imago substantiæ. Sed quemadmodum complacet in filio pater: ita & filius benedicit patrem. Pater enim honorificat filium, & filius honorificat patrem. Benedictus, inquit, dominus deus Israel, hoc est populi deum videntis, qui & dominum suum & deum credit. A seculo, & in seculum: fiat, fiat. In Hebræo habet: Amen, amen: vt asseruerunt qui librũ legerunt in Hebraicis literis scriptum. Græcus hoc loco, γένοιτο γένοιτο dixit: quod est, fiat, fiat. Quod verbum diuersas significationes habet, vt sit interdum imperantis, interdum precantis, interdum confirmantis aliquid. Imperantis est cum superior inferiori statuit quid faciendum sit vel sequendũ. Precantis est sicut illud, Fiat voluntas tua. Nõ enim deo quis imperat: sed precẽ fundit. Confirmãtis est cum benedicit propheta, vel sacerdos, vel sanctus aliquis, * & populus respondet, Fiat fiat. Hic ergo magis confirmatio mihi videtur benedictionis, quàm oratio vel deprecatio, maxime quia repetitio ipsius facta sermonis est. Et videtur Hebræus quidem sermo mutatus: sed idem sensus expressus. Sicut enim cũ sacerdos benedicit, populus respondet, Amen, confirmans benedictionem sibi, quam plebi sacerdos à domino deprecatur: ita in psalmo responsum est, Fiat fiat: quasi, Amen amen.

Amen

Ioan.18.
Lucæ.5.
Actо.5.
Matth.8.
Actо.2.
Deute.32.
Gene.49.
Ioan.18.
Matth.27.
Psal.54.
Marc.14.
Matth.16.
Lucæ.10.
Psal.19.
Ioan.2.
Actо.1.
Psalm 34.
Roma.11.
Mich.7.
Psalm.138.
Psalm.2.
Hebræ.13.
Matth.6.
* alias, ecclesiã sibi gratam.
* alias, qui peccato inquinati.
* alienis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Amen autem confirmationis verbum euidenter oſtenditur A in euangelio, vbi dominus confirmans ſermonem ſuum dicit: Amen dico vobis. Maior autem vis eſt vbi reperitus eſt ſermo: quod in libris euangelij ſecundum Ioannem frequentius inuenimus: quia ipſe maximè de cœleſtibus & profundis myſteriis eſt locutus: ſicut ſcriptum eſt: Amen amen dico tibi: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nó poteſt introire in regnum dei. Et alibi: Amen amen dico vobis: Si quid petieritis à patre in nomine meo, dabit vobis. Abundant duo exempla, reliqua vero * ſi quis quæſierit inueniet. Indicium quoque eſt libri finiti, fiat fiat. Nam in quinq; libros diuiſum videtur eſſe pſalteriũ. Primus liber hoc pſalmo finitur, hoc eſt quadrageſimo. Et pulchre vſque ad paſſionem ſaluatoris quadrageſimus pſalmus eſt comprehenſus, qui finem libro daret: quoniam paſſio domini finis eſt quadrageſimæ: vt ſecundus liber à myſteriis renouationis inciperet: qui liber, vtpote Quadrageſimæ, perfectiora ſacramenta complectitur. Nam & baptiſmatis prænunciat ſacramenta cum dicit: Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum. & requiem ſanctorum, qui ad tabernaculum cœleſte peruenerint: & ſpiritus ſancti deſcenſionem, quando effuſa eſt gratia ſpiritalis in quadam voce cœleſtium cataractarũ: quia virtute magna ſpiritus ferebatur, vt legimus in actibus Apoſtolorum: & ingreſſum renouati hominis ad altare, & ſaluatoris aſcenſum, & ſanctificationem propoſiti virginalis. Qui liber finitur in pſalmo ſeptuageſimoprimo, quo regnum Chriſti pacificum toto orbe diffuſum prophetico ſermone annunciatur, remiſſióque peccatorum: vbi cum benedictionem domini præmiſiſſet, ſubiecit: Et replebitur maieſtate eius omnis terra: fiat, fiat. Tertius quoque liber finitur octogeſimooctauo pſalmo: & ibi habet: Benedictus dominus in æternum: fiat, fiat. Quartus liber finitur pſalmo centeſimoquinto: & ibi habet: Benedictus dominus deus Iſrael à ſeculo & vſque in ſeculum: & dicet omnis populus: fiat, fiat. Quintus liber vſque ad finem eſt, vbi pro hoc verbo propheta dicit: Omnis ſpiritus laudet dominum. Sed iterum forſitan te moueat quomodo quinque libros aſſeram, cum vnũ Pſalterium ſit. Sed etiã euangelium vnum eſt, & quatuor libros eſſe negare nó poſſumus. Vnum autem euangelium eſſe, & alibi (ni fallor) intimauimus: & ſi iterum exigitur, facilè poſſumus edocere, cum ſaluator dixerit: Amen dico vobis: Vbicunque prædicatum fuerit hoc euangelium. Et Apoſtolus: Miror quòd ſic tam cito transferimini in aliud euangelium: quod nõ eſt aliud, niſi ſi qui ſunt qui vos peruertunt. Et alibi: Notum enim facio vobis fratres euangelium. Nec vſquam habes aliter de corpore iſto quatuor librorum niſi euangelium ſignificatum. Denique quia vnum corpus eſt etiam pſalmorum, ſcriptura dixit. Sed iterũ quia quinque libri ſunt, dixit alibi: In vaſis pſalmorum. Pulchre autem quinque libri, & vnũ pſalterium: quoniam quinque ſenſibus homo exterior viuificatur, & rurſus quinque ſpiritalibus ſenſibus ille abſcõditus cordis homo noſter conſummatur interior: qui ſolus ante deũ locuples Petri apoſtoli teſtimonio reperitur. Qui habet, inquit, aures audiendi: audiat. Habes vnum ſenſum. D Et ſicut ſunt qui oculos hbent, & non vident: ita ſunt qui oculis non vdentibus plus videre credũtur. Vnde & prophetæ dicebantur Videntes, etiam qui oculis non viderent. Bonus etiã ille odor, de quo apoſtolus dixit: Bonus odor Chriſti ſumus deo. vnde & Iob dicebat: Et ſpiritus diuinus, qui eſt in naribus meis. Idem ergo odor Chriſti & ſpiritus ſancti eſt deo: * quia vnus odor eſt trinitatis. Eſt & interior cibus. Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei, qui in cœlo eſt. Eſt & interior tactus, quo Chriſtum tetigit illa in euangelio quæ per duodecim annos ſanguinem profluebat, nec à medicis acceperat ſanitatem, ſed accepit à Chriſto. Fi dei tactus eſt quo tangitur Chriſtus. Denique eum homines non videbant, ſed vidit Ieſus, & ſe vidiſſe teſtatus eſt dicẽs: * Tetigit me aliquis. Nam & ego cognoui virtutẽ de me exiſſe. Cognitio Chriſti, collatio ſanitatis eſt. Ergo quoniã decem ſenſus homini ineſſe manifeſtum eſt: ideo Dauid, qui & foris & intus canebat, foris corpore, int* corde: dicit in pſalmo: In decachordo pſalterio pſallã tibi. Pſalterium ergo eſt homo conſummatus in Chriſto: in quo ſicut arte cõcinẽtiũ fila chordarum, ita conuenientium reſonant opera canora virtutum: vt poſſit dicere: Pſallam tibi deus in cithara ſanctus Iſrael: gaudebunt labia mea cum cantauero tibi: & anima mea, quam redemiſti. Paulus ait de ſe: Foris pugnæ, intus timores. Hic & intus & foris gaudet: ſed ille adhuc in certamine, iſte in remiſſione: quia redemptionẽ animæ ſuæ ſe meruiſſe cognouerat. Qui pſallit, in lætitia eſt: qui luctatur, in ſolicitudine. Verum & Paulus ſciebat pſallere: ſed adhuc ſe proceſſibus reſeruabat, cum foret plenius comprobatus, vt pſalleret: & ideo dixit: Orabo ſpiritu, orabo & mente. Pſallam ſpiritu, pſallam & mente. Et quia geminũ pſallendi officium demonſtrauit, geminam quoque vocem eſſe ſcriptura edocuit, propheta dicente: Voce mea ad dominum clamaui, & vox mea ad deum, & intendit mihi. Quid eſt mea? Potuit enim dicere: Clamaui ad dominum. Sed quæ noſtra eſt vox, niſi iſta quæ melior eſt, quæ neſcit errare? Nam ex multiloquio peccatum incurrimus, & vitare non poſſumus. Illa vox prophetæ eſt quæ ad deũ peruenit, quæ taceate Moyſe clamacit ad dominum: qua etiam in orationibus ſuis Anna clamabat cùm oris ſui labia nõ moueret: & impetrauit filium, quem ante diu non impetrauerat cum corporis voce clamaſſet. De hac voce dixit dominus: Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum: & clauſo oſtio ora patrem tuum, qui eſt in abſcondito: & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Quid eſt reddet? Hoc eſt, quod deprecatus es, quod orasti. Sicut enim peccatores de manu domini recipiunt peccata ſua duplicia, ita econtrario iuſti recipiunt cum effectu propria poſtulata. Audi quomodo recipiant: aſcendit oratio tua ad deum, & deſcẽdit ad te. Vnde & in pſalmo legimus: Et oratio mea in ſinum meũ cõuertetur. vt fructũ ſcilicet referat poſtulanti. Benenedictus domin* deus Iſrael qui tanta nobis aperuit myſteria, à ſeculo & in ſeculũ: id eſt ex infinito in infinitum: fiat, fiat.

Pſalmi quadrageſimi tertij enarratio.

TItulus Pſalmi eſt, In finem filiis Chore intellectus. Vbi paſſionis dominicæ, & baptiſmatis, & ingreſſionis ad altare ſacroſanctum, decurſa myſteria ſunt: docet ſanctus propheta Dauid quemadmodum athletam ſuum, cuius nomen teneatur in agmine ſanctorum, Chriſtus exerceat. Sicut enim ſine labore noſtro, non ex operibus, ſed ex fide per gratiam ſuam nobis peccata donauit, & ad coronæ petitionem indulgentiſſimus nos & benignus admiſit, nec ſuperiora nobis fecit obeſſe flagitia, quibus tanto certamine iudicaremur indigni: (quæritur enim etiã in iis qui luſtrale certamen hoc ſubeunt, etiã diſciplina viuendi) ita rurſus ne tanta peccatorum donatione reſoluti, in ſuperiora flagitia vel deſidiam reuertamur: pſalmus iſte nos admonet multa nobis & grauia certamina eſſe propoſita, vt nemo niſi qui legitime certauerit, coronetur. Luctandũ eſt igitur aduerſus carnis huius illecebras, & feruorẽ ſanguinis. Luctãdũ eſt aduerſus nequitias ſpiritales. Nemo grauior domeſtico aduerſario, nemo nocẽtior hoſte eo qui cœleſtis ſubſtãtię potẽtia ſuffragatur. Cũ dico nemo, diuini memẽto ſermonis, quem dixit dominus: Quia maior ex natis mulieris Ioannes baptiſta nemo. Nam qui natus eſt ex virgine, ipſe ſuper omnes eſt: & ideo neminem vereamur, qui Chriſtum habemus: quoniam ſi Chriſtus pro nobis, quis contra nos? Certemus ergo vſque ad finem, vt euacuatis omnibus quæ aduerſum Ieſu domini voluntatem in noſtro ante corpore militabant, veræ exercitiis virtutis intenti, ſoli deo noſtro & domino ſeruiamus. Hic enim finis, vt ſcriptũ eſt: primitiæ Chriſtus: deinde finis, cũ tradiderit regnum deo & patri, cum euacuerit omnem principatum & poteſtatem & virtutem, vt mors nouiſſima deſtruatur: & incipiamus deo eſſe ſubiecti, regnum in nobis cœleſte ſeruantes, vbi erat ante colluuio peccatorum. Merito ergo in finem filiis Chore pſalmus intellectus inſcribitur, vt in eo cognoſcendo non vulgaris auditus, ſed intellectus ſpiritalis operetur. Denique Aquila pſalmum diſciplinæ poſuit. Et ideo tibi dicit ſcriptura, Da in diſciplinam cor tuum: aures autem tuas præpara ſermonibus intellectus. Et alibi: Dilige ſapien-

Amen dico vobis. Ioan. 3. Amen amen dico tibi: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum dei. Ioan. 14.
* ebro.
Primus lib. pſalterij.
Secũdus lib. pſalterij.
Pſalm. 45.
Actio 2.
Tertius pſal terij liber.
Quart* pſal terij liber.
Quintus pſal terij liber.
Matth. 26. Gala. 1.
2. Corin. 15.
Actio. 1.
Pſalm. 70.
Pſal. 32.
1. Petri. 2. Luce. 8.
Pſal. 113.
2. Corin. 2. Iob. 27. * al. & dei.
Ioan. 4.
Luce. 8.
Matth. 9.
Pſalm. 70.
2. Corin. 12.
Pſalm. 144
Roma. 8.
Matth. 11.
2. Timo 2.
Prouer. 10.
Exod. 14. 1. Reg. 1.
Matth. 6.
Actio. 10. & Tob. 12.
1. Corin. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sapientiam & disciplinam. Sapientia est quæ sensus scaturit. A Disciplina in habitudinē quādam naturæ coalita forma virtutū, & mentis confirmata sententia scientiæ disciplinis. Intelligere quoque obscurum sermonem, atq; dictionum prudentiam, & ænigmata Prouerbiorum, scriptura nos docuit, cuius auctoritate colligimus has prudentiæ principales esse virtutes: eò quòd sapientia semper quasi mater fœcunda parturiat, disciplina quasi seuerior magistra distringat: intellectus quasi diligens quæsitor inueniat, & veram iustitiam iudiciúmque rimetur. Doceamus hæc sacræ testi-
Eccl. 24. moniis lectionis. Sapientia dicit: Ego quasi fons à paradiso dixi, Rigabo meum ortum: & adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam. Nam generationes suas menti hominis, & bonos sensus quasi pia mater infundit. Accipe etiam te-
Prouer. 3. Hebr. 12. stimonia disciplinæ: Fili ne neglexeris disciplinam Dei, nec defeceris ab eo correptus. Quem enim diligit deus, corripit. Seuera quidem in corripiendo, sed dulcis in corrigēdo est disciplina: ne fluitemus & vagemur errantes, sed recipiamur à Christo. Disciplina enim non examinata vagatur, vt B scriptum est. Sed pro conseruatione hic posuit disciplinam. Tamen sicut sapientia, ita & disciplina & perfecta & imperfecta eodem nomine nūcupatur. Sed vbi sine adiectione vel disciplina vel sapientia nuncupantur, definitionem perfectionis accipiunt. Inexaminata ergo fluitat disciplina, sed
Psalm. 110. examinata non fluitat. De intellectu quoq; eadem scriptura definit, quia intellectus bonus est omnibus qui eum faciunt. intellectus autem cum in se & sapientiæ gratiam habeat, & ordinē disciplinæ: vtique docemur quòd & sapientia & disciplina bonæ sint eis qui earum instituta suis ministeriis exequūtur. Diximus de titulo: psalmum adoriamur. Deus auribus nostris audiuimus.) Sic Symmachus. Theodotion, In auribus nostris, dixit: sicut & septuaginta viri. Quid est quod ait, auribus nostris? Quod si non satis esset audiuimus, certe si hoc placuerat, Auribus audiuimus: plenum erat. Cur ergo additū est, nostris? Quid sibi hoc vult? Nisi vt intelligas illa esse nostra, quæ mentis sunt, & ea esse meliora, quàm quæ istius corporis. Et ideo quasi de alio di- C
Psal. 55. Psalm. 76. cit hic ipse propheta: Non timebo quid faciat mihi caro. Et alibi: Voce mea ad dominū clamaui, & vox mea ad Deum, & respexit me. Illa vox mea, quæ auditur à Christo, nō quę resultat in publico. Non vult igitur suum esse, quod corruptibile atque terrenum est, qui ad imaginem Dei, & similitudinem meminit se creatum. Denique scriptura nos edocet prius ad imaginem dei hominem esse formatum, postea deluto factum. Quasi superior ergo (superior enim qui antiquior) & gubernator, & rector huius corporis animæ vigor dicit: Auribus nostris audiuimus. Quis iste est, nisi cui
Lucæ. 8. dicitur: Qui habet aures audiendi, audiat? Sunt enim qui aures habent, & audire mysteria non possunt: de quibus dicit
Apoca. 22. Iesus in reuelatione Ioannis: Foris canes & venefícos & impudicos. quibus flagitiorum cupiditas, & ærugo pecuniæ aurem obstruit audiendi. Consideremus igitur quæ audisse se dicant, vel à quibus audisse commemorēt. Patres, inquit,
Psal. 43. nostri annunciauerunt nobis. Qui isti sunt patres? Titulus habet quia Psalmus filiis Chore scriptus sit, vt ab ipsis ca- D
Nume. 16. natur, qui psallendi munus receperunt, & in huiusmodi officium fuerant deputati. Chore autem & Dathan & Abiron cum aliis qui aduersum Moysen, & Aaron insurrexerant studio contumaci, terræ hiatu in deserto vorati sunt & necati. Quibus mortuis, qui alij patres eorum filiis mirabilia
Sapien. 1. opera domini annūciare potuerūt? In maleuolam enim animam non ingreditur sapientia. Si sui ergo patres non annunciauerunt filiis, alieni multo minus, qui declinarūt sobolem
Deute. 32. perfidorum. Qui sunt itaque isti patres? Vide ne illi de quibus dictum est, Interroga patrem tuum, ipse tibi dicet. Interroga quando legis Paulum: vel si non legis, & mouet te
Gala. 4. aliquid, in ipso require. Ipse est enim bonus pater, qui potest docere & formare in nobis dominum Iesum: sicut ipse testatus est dicens: Filioli mei, quos ego parturio, donec formetur Christus in vobis. Ostendit tibi hos patres euan-
1. Ioan. 2. gelista omnes, qui ait: Dico vobis patres, qui cognouistis quod est ab initio. Isti sunt patres quorum senectus vita immaculata est. Ideo in conuentu seniorum appone digitum ori tuo, vt audias quod tibi prosit, & vitæ æternę sacramenta cognoscas: ne interstrepas insolens tyro doctoribus: & qui adhuc discere * debeas, dicere præsumas. Quid igitur * audire. isti patres annunciauerint Chore filiis, audiamus. Opus, inquit, quod operatus es in diebus antiquis.) Qui sint isti dies in quibus deus magna & mirabilia operatus sit, requiramus. Et docet nos scriptura esse aliquos præclaros dies in quib' Act. 2. refulserint facta diuina, cum lectum sit, quia sol in tenebras conuertetur, & luna in sanguinem, priusquā veniat dies domini magnus & illustris. Et erit, quicunque inuocauerit nomē domini, saluus erit. In ipso enim die Christus hominib' Psalm. 117. resurrexit, & ideo specialiter de ipso dictū est: Hic est dies quem fecit dominus: exultemus & lætemur in eo. Cùm igitur omnes dies deus fecerit, huic tamen diei præ cæteris diuini operis prerogatiua delata est, quo peccatum omne sublatum est. Dies autem alij peccatorum sunt. Hic ergo est dies quem illuminauit sol ille iustitiæ. Nā & ipse ortus suos & occasus habere consueuit. Vnde & scriptum est: Orietur Psalm. 71. in diebus eius iustitia. Sunt ergo dies Christi quibus orta iustitia est, & pacis abundantia: sunt dies Christi quibus orta sapientia est. Audi quomodo exoriatur sapientia. Si quis vi- 1. Corin. 3. detur sapiens esse inter vos in hoc seculo, stultus fiat, vt sit 1. Corin. 1. sapiens. Ideo dicit sapientia quæ stulta huius mundi elegit. Dominus creauit me principium viarum suarum in opera sua. Sicut enim in diebus Oziæ regis, in diebus Nabuchodonosor exorta perfidia est, dominata captiuitas: sic in diebus domini Iesu exorta est fides, quę splendorem suę claritatis & luminis toto orbe diffudit. Qui enim meliores dies, q̄ quib' refulsit nobis visio Dei? sicut dixit Iacob. Sic enim Gene. 32. scriptum est: Vidi Deum facie ad faciem: & salua facta est anima mea. Et continuo exortus est ei sol. Quis iste sol? nisi qui dies fecit fulgere iustitiæ, quibus in terra natus est Christus ex virgine. In specie vidit Iacob, & Deum vidisse se dixit. In veritate viderunt Iudæi, & non crediderunt. Ideo illis breuiati sunt dies, nobis illuminati: quoniam illis deficiebat dies: nobis appropinquabat. Vnde Iudaicam sanctus Psal. 101. Dauid refugiens cęcitatem ait: Ne deducas me in dimidium dierum meorum. Sic enim dies domini magnus & illustris est, vtique non prolixitate temporis, sed iustitiæ vel gratiæ claritate. Ergo sunt dimidij dies, quibus breuiantur dies impietatis caligine, & squalore perfidiæ: quibus occidit Sol su- * per prophetas: sicut scriptum est. Nanque vt iustis oritur Mich. 5. Sol iustitiæ, sic occidit infidelibus. Sed occurrit illud quod dicit dominus: Propter electos breuiabuntur dies. Et videtur contrarium, nisi diligenter aduertas, & superiora repe- Matth. 24. tas. Dicit enim dominus: Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic Christus: aut, ecce illic: nolite credere. Surgent enim Ibidem. pseudochristi, & pseudoprophetæ: & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiā electi. Et ideo ne decipiantur electi, admonet dominus quid sequendum sit, vt non falsorum prophetarum sermone capiamur: neque nos eorum aliqua prodigiosa facta decipiāt. Sed tunc credamus Christum esse venturum, cum dies pleni iustitiæ cœperint refulgere. Christus enim pleno maiestatis suæ lumine reuelabitur: & sicut fulgur exit ab Oriēte, & toto lumen suum vsque in occidentem orbe diffundit: Matth. 24. sic & filius hominis cū suis angelis veniens illuminabit hunc mundum, vt credat omnis homo, & salua fiat omnis caro. Non ergo credamus Antichristo, de quo dicent falsi prophetæ: Hic est Christus. Dies enim perfidię erunt Antichristi dies. Non credamus iis qui dicent, Christus in deserto: Christus in penetralibus. Iam enim omnia plena sunt Christi, vbi appropinquare cœperit Christus. Sed cum viderimus facta quæ Christus in euangelio suo ante prædixit: tūc credamus eius aduentum: ne dum verum quærimus lumen, in infidelitatis tenebras incidamus. Cauēda ergo signa perfidiæ, quibus breuiantur dies atque minuuntur. Sol enim Matth. 24. obscurabitur, stellę cadent. Hoc est, iusti dei. Sunt enim qui fulgeant sicut stellæ in cœlo. Cum hæc videris, crede adhuc tardare Christum. Vbi enim Christus, ibi fides clarior. Vbi Antichristus, ibi dies dimidij: de quibus vtique non quereretur Dauid propheta, si ad temporis breuitatem videretur esse referādū: cū ipse alibi dixerit te: Heu me quod Psalm. 119. incolatus

Universidad de Deusto
Biblioteca

incolatus meus prolongatus est. Quomodo enim aut illum dilatum incolatum cœlestem, aut hunc terrenum comperendinatū doleret, qui ante poposcerat ne in dimidium dierū suorum deduceretur, cum dierum breuitas celerandi cursus istius compendium videretur afferre? Vnde colligitur & illud quod ait, Honora patrem & matrem, vt longæuus sis super terram: quomodo intelligere debeamus. Multi enim qui honorant, cito sæpe rapiuntur, vt immatura ætate moriantur. Multi etiam qui minus deferunt parentibus sufs, longæuæ fruuntur stipendiis senectutis. Et nisi longæuitatem illā vitæ accipiamus æternæ, inuenitur scriptura destitui subsidio veritatis. Vnde Græcus expressius dixit, Vt sis multorū dierum: hoc est, πολυήμερος. Quicunque enim cultus pios sedulo seruat officio, à tenebris noctis alienus, in dierum luce versatur. Et ideo qui legit Deuteronomiū: leget, inquit, illud omnibus diebus vitæ suæ. Non vtique noctibus, sed diebus: quia dies fulget legenti mysteria veritatis, & diuinæ pietatis oracula. Consideremus sequentia: Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos: afflixisti populos, & expulisti eos.) Scimus quidem quòd multas gentes eradicauerit dominus & euerterit, vt possessionē sibi Iudæorum populus inueniret: quarum gentium terras Abrahæ semini daturum se dominus declarauit. Sed cum psalmus iste euangelium domini, & tempora aduentus eius annunciet, non mihi videtur quæ superius à Iudæis gesta sunt recensere, sed futura signare, quemadmodum crediturus esset populus nationum. Cōfirmat igitur fidem Ecclesiæ antequam nunciet, & victorias pietatis eius enumerat: quæ non in brachio neque in gladio suo feras expulit gentes, & non certamine bellico turmas fugauit hostiles, sed mansuetudine ac fide terras inimicorum sine vllo cruore possedit. Fides enim sola pugnauit: & ideo triumphos meruit, quos nō reuocaret perfidia, sed augeret: quia persecutionibus suis non vincitur ecclesia domini, sed probatur. Quæ sunt igitur istę gentes quas vicerit Ecclesia, cognoscamus. Vetera dico vocabula: sed mysteria noua. Chananæi sūt, Ethęi, *& Amorræi, Pherezæi, vel Cerethęi, quorum infra vocabula digeremus. Hæc autem populorum sunt nomina: sed passionum infirmitates, & humanorum incentiua & opprobria peccatorum. Quod primum est igitur, homo in Christo ipse se domuit, & ipse se vicit, vt sibi viueret. Sibi enim viuit, qui deo viuit, vt vitam Christi viuat æternam. Non ergo pugnauit militaribus armis & ferreis telis populus ecclesiæ, sicut pugnauit populus Iudæorum. Ille in figura pugnauit, nos pugnamus in spiritu. Ille aduersum alienigenas pugnauit: nos ipsi bellum habemus in nobis: & ideo prius nobis vincendę sunt proprij corporis passiones. Audi pugnantem apostolum Paulum aduersus gentē Chananæorū. Video, inquit, legem carnis meæ repugnantē legi mētis meæ, & captiuantē me in lege peccati. Nūc se erigit caro nostra, nūc deiicit. Erigit mēti, deiicit potestati: & vbi se vrgeri viderit, cōstantiā deserit, & ad subiectionē parata ducitur in legē peccati, vt fidem deserat, perfidiæ succumbat, & Ethææ infirmitatis indicio, destituta vero cedat mendacio, seruiat crimini, adquiescat errori, & tanquā Amorræus loquatur amara pro dulcibus. Fides enim dulcis, amara perfidia est. Vnde præclare Petrus quid fides esset expressit dicens: Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternę habes, & nos credimus. Quomodo igitur iubes vt discedamus à te? Captus enim cœlestium suauitate verborum, discedere nolebat à Christo. Qui autem negat Christum, ipse se separat à Christo. Sed neque versuta Amorræorum disputatio, eiusmodi, quæ per philosophiam nonnullos à veritate transducit: neque Iebusæorum turpis abiectio, quę se subiicit atque substernit cursum currentibus secularem, qui nō potest esse perpetuus, sed in portis deficit mortis, de quibus exaltatum Dauid propheta se gaudet: neque Cinæus, qui per suam pecuniam possidetur, sicut insatiabili auarus affectu: neque Cenezęus, qui putat in diuitiis possessionem esse perpetuam, & vanam spem constituit in caducis, atque inani opinione se iactat: neq; Raphaim, qui profitetur aliis se ferre medicinā, cum vulnera sua curare non possit: & ideo si quis ad huiusmodi medicum confugerit, necesse est prius patrimonium suum omne consumat, quàm profectum sanitatis accipiat:

* Cethæi.

Deute. 17.

Ioan. 6.

Psalm. 9.

sicut illa mulier in euangelio quæ per duodecim annos fluē- Matth. 9.
tem sanguinem corporalium voluptatum sistere nō potuit, nisi posteaquam cōfugit ad Christum. Intellexit enim quòd nemo perfectus medicus, nisi qui descēdisset è cœlo: de quo cognouerat dictum: Misit verbum suum, & sanauit eos. & Psal. 106.
aduertit de ipso dictum: Ecce dedi verba mea in os tuum, & Hiere. 1.
cōstitui te hodie super gētes & regna, eradicare, & destruere & perdere, & ædificare, & plantare. Nam licet fre- Hebr. 1.
quenter deus locutus sit in prophetis, in quo tamen expressius quàm in suo locutus est filio? qui virtutem omnem exprimens patris ait: Mea doctrina non est mea, sed Ioan. 7.
eius qui me misit. Non ergo Hieremias, qui tempore captiuitatis susceptt exilium, sed dominus Iesus suis verbis eradicauit ex intimis pectoribus vitia gētilium, perfidiam nationum, & versutarum cogitationum praua commenta destruxit, atque omnia vestigia iniquitatis aboleuit. Deinde infudit postea fidem, & continentiæ disciplinam, ne tanquam in vase corrupto confusione vitiorum coacescerent sacra-
B menta virtutum. Vnde pulchre apostolus dicit: Sed regnauit Roma. 5.
mors ab Adam vsq; ad Moysen. Quid est Moyses nisi lex? Roma. 10.
Quoniam ipse interpres est legis: Finis autem legis Christus Iesus. Regnauit ergo peccatum in hoc mundo: & in peccato mors, sæua atque intolerabilis quædā pœna peccati. Docuit quidem nos Moyses leuare ad dominum manus, pij cultus instituens disciplinam. Docuit quemadmodum Amalech versutia* vinceretur, vt si mores nostros & opera leuarem* * alias, versuti locus.
ad Christum: sic destrui posse perfidiam. Sin vero deiceremus animam, inclinaremus affectum, & à cōtinentiæ studio auerteremus ingeniū, vt persuasio nos vana superaret: nullū remedium futurum, nisi Iesus depressa iam brachia Moysi Exodi. 17.
tanquam in firmitatem legis attolleret, & sua misericordia sustineret. Sed infirmum adhuc fuisset legis auxilium, nisi ipse Iesus venisset in terras, qui in se nostras susciperet infirmitates, quem solum nostra peccata grauare nō possent, nec
C inclinare manus eius, qui se inclinauit vsque ad mortē, mor- Philip. 2.
tem autem crucis: in qua expandens manus suas, totū orbē qui erat periturus, erexit: leuauit iacentes, atque ad se omnium gentium fidem traxit, dicens homini: Hodie mecum Lucæ. 23.
eris in paradiso. Hoc est ergo disperdere atque plantare, vt vitiosa eradicētur, meliora plātentur in pectoribus singulorum. De quo præclare Moyses in Exodi cantico ait: Indu- Exodi 15.
cens plantato eos in montem hæreditatis tuæ, in præparatū habitaculum tuum. petens vt induceret dominus populum suum in illa præcelsæ virtutis sapientiæque plantaria, ibique plantaret in opera sua, & institueret præceptorum cœlestiū disciplinis, atq; in eo prępararet sibi suæ sanctificationis habitaculum: quod vtique non hæreditario iure, nec nostrorū contemplatione meritorum, sed pro sua gratia dominus conferre dignatur. Quomodo enim, vbi manere non potuimus, eo redire possemus, nisi priu regio fulti redemptionis æternæ? Et ideo pulchre dixit propheta: Quoniam non in gladio suo possederunt terram, & brachiū suū nō liberauit eos: sed dextera tua, & brachiū tuum, & illuminatio vultus tui, quo-
D niam complacuit tibi in illis.) Quæ est igitur terra quæ non brachio capiatur, nō gladio possideatur, nisi terra repromissionis, de qua hic ipse dixit propheta: Credo videre bona Psalm. 26.
domini in terra viuentium? Non immerito igitur eius tam præclara possessio est, in qua non seculi aduersa dominātur, sed domini bona æterna fructificant. Ideoque non gladio acquiritur, sed mansuetudine possidetur, sicut dominus Iesus testificatus est dicens: Beati mites. ipsi enim possidebunt Matth. 5.
terram. Nemo ergo impacificus, nemo arrogans aut superb*, sed māsuetus & humilis corde, qui nihil sibi arroget, sed totum ad gratiam referat, non in sua fortitudine glorietur, sed dextera dei credat se esse protectum, dicens: Dextera Psalm. 117.
domini fecit virtutē, dextera domini exaltauit me. Gladio quoque dei memoret se esse seruatum, illuminatum quoque dei vultu omnipotētis: in quibus omnibus Christus est protector*, dextera, defensor, & gladius. Vnde & Symeon dixit * alias, protector vt dextera, defensor, vt gladius.
ad Mariam: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Gladius enim dei verbum est, quod acutius omni gladio vsq; ad diuisiones animæ cogitationésque pertransit, vt nulla cognitionem eius occulta prætereant. Vultus quoque paterni

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan.14. terni splẽdor est Christus:& ideo dicit:Qui me videt, videt
& patrem. Quasi splendor gloriæ eius,& imago substantiæ.
Hebr.1. Ad ipsum ergo omnia iure referenda sunt. Ipsi Moyses, ipsi
Aaron, ipsi etiam patres sacrabant vniuersa quæ gesserãt, vt
de hostibus triumpharent. Neque enim in sua confidentia
Iosue.10. dixit Iesus Naue, Stet Sol contra Gabaon: sed quia præsumebat in Christo, quem ducem militiæ cœlestis agnouit, & suppliciter adorauit:& ideo gentes feras eradicare promeruit,& populum patrũ in terram repromissionis inducere, quia nihil suis operibus deputabat, credens indigna esse opera hominum tanta gloriæ remuneratione cœlestis, quam dominus ex sua magis misericordia, quàm pro nostrorum contemplatione factorũ statuit in se credentibus conferendam. Vnde & Abraham impigre deo credidit, vt apud eum
Gene.15. iustificationis gratiam reperiret, quam mercedem sui operis collocaret. Vberiora enim dona sunt largiẽtis, quàm merces operãtis. Propterea & illi qui æqualitatem mercedis in-
Matth.20. uiderat, respondit dominus:Si ego bonus:oculus tuus quare nequam? Patres ergo nostri, vtpote proximi & hæredes patriarcharum, plantati in terra repromissionis, non suis hoc meritis vindicabant. Ideo nec Moyses eos induxit, ne legis hoc existimetur esse, sed gratiæ. Lex enim merita examinat, gratia fidem spectat. Vnde præclare apostolus fidem patrũ
1.Corin.3. secutus ait:Sed neque qui plantat, est quicquam, neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Non enim Iesus Naue qui induxit, neque qui plãtauit eos, sed deus qui incrementum populo dedit, habet gloriæ principatũ. Nec te moueat
Psalm.43. quia superius dixit:Manus tua gentes disperdidit,& plantasti eos. Hinc enim colligis quia non omnis qui plantat, aut qui rigat, incrementum dat:sed qui incrementum potest dare, potest ipse plantare:sicut gentes plantasse dicitur dominus. Ipse enim qui plantauit, plantationis donauit effectum. In iis tamen qui per fidem Christi domino placere meruerunt:cui soli à patre dicitur deo:Filius meus tu es:in te com-
Marci.1. placui. Qui ergo participes Christi sunt, ab eo placendi gratiam consequuntur. Et pulchre ait:Complacuit tibi in illis: vt distantia videatur iure seruata. Recte enim Deus in filio
*decolor. complacet, quia æqualis est patri:nec in vllo minor *inuenitur:quia complacet diuinæ iure naturæ, & vnitate substantiæ. Et recte complacet in filio pater:quia pater honorificatur in filio, sicut in patre filius. In nobis aũt deo complacuit: quia nobis ipse donauit vt ei placere possimus. Pie autem & hoc homini specialiter donatum, non arrogantius vsurpatum scriptura nos docuit. Decet enim vt in iis cõplaceat deo, quos ad similitudinem suam fecit,& quos per imaginẽ suam voluit prærogatiuam gratiæ habere cœlestis. In imagine ergo sua deus complacet:in iis autem qui secundũ imaginem ipsius sunt, complacet deo: In his autẽ suum munus,
& suum donum:quod tũc reuelabitur, cum perfectum illud
1.Ioan.3. aduenerit:quia cum apparuerit quid simus, similes ei erimꝰ: vt scriptum est. Ergo qui non in brachio suo, hoc est in sua operatione prẽsumit, sed in dei gratia, credens quòd non facta sua vnumquẽq; iustificãt, sed fides prõpta, dicit domino: Tu es ipse rex meus,& deus meus:qui mãdas salutes Iacob. Nõ perfunctoriꝰ sermo est vt dicas: Tu es ipse rex meꝰ. Nõ quicunque hoc dicit, sed in quo dei regnum est. In quo aũt regnat deus, vtiq; in eo peccata nõ regnãt. Nõ enim deo regnũ est cõmune cũ crimine. Quis autem dicit deum suũ, nisi
Exodi. 22. qui ipsi exhibet plenũ reuerentiæ & pietatis affectum? Iusto
Ioan.10. enim dicitur: Ego sum deus tuus. Denique & Thomas vbi tetigit manu propria latus Christi, & euidentia indicia indubitatæ resurrectionis inuenit, respondit: Dominus meus, & deus meus. Dominus, quia redemit seruulos suos:deus, quia non solum resurrexit, sed etiam ipse se suscitauit. Mandauit autẽ salutes Iacob:quia in singulis oraculis salus est. In singulis quoque salus est mansionibus: salus in ministeriis angelorũ, qui ad protectionem hominũ deputantur. Ex mandato ergo dei salus homini, non ex sua operatione cõfertur. Deus enim maluit vt salus homini fide potius quàm operibus quæreretur, ne quis gloriaretur in suis factis, & peccatũ incurreret. Qui autem gloriatur in domino, fructum pietatis acquirit,& iactantiæ crimen euadit. Hic igitur est qui potest dicere: In te inimicos nostros ventilabimus.) Quid est ventilare? Dedit dominus cornua plũribus animantibus, vt possint se à ferarum incursione defendere. Ideoque & bos leoni frequẽter resistit, vrsum proterit. Ceruus quoq; quanuis sit pauidus, tamen & ipse cornibus se tuetur. Aries quoq; arietat lupum. Ergo ea quæ cornua habent animalia, ventilare dicuntur. Sed homo cornua non habet. Quomodo ergo ventilat? Vnde? Vide scriptura quid dicat. In te, inquit, inimicos nostros ventilabimus. Cornu nostrum es tu domine Iesu. Et ideo sicut non in brachio nostro præsumimus, ita nec in cornibus nostris ventilandi habemus præsidium, sed in Christo. Habet enim fides cornua sua, quæ mutuatur à Christo. Siquidem non ociose in benedictionibus Moysi legimus:Qui visus est in rubo, veniat super caput Ioseph, & Deute.33.
super verticem eius, glorificatus inter fratres suos primogenitus:tauri decus species ipsius:cornua vnicornui cornua ipsius:in ipsis gentes ventilabit simul vsque ad extremum terræ. Hæc decem milia Effrem,& hæc milia Manasse. Quis est in rubo visus Moysi, nisi primogenitus dei filiꝰ, qui ait:Ego Exod.3.
sum deus patrum tuorum, deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob? Ideo se demonstrauit humanis aspectibus, quia venturus erat vt ab omnibus videretur. Ideo rubus vrebatur,& non exurebatur, quia terram istam quæ nobis spinas germinabat & sentes, disponebat vrere per continentię disciplinã, quàm consumere per mortis ęrumnam. Vnde dicit prophe-
ta: Vre renes meos,& cor meum. Reuelauit ergo futurum Psalm.25.
quoddam corporei splendoris indicium, quo per resurrectionem caro ista fulgeret. Quid enim significabat ignis innoxius, nisi lumina resurgentium? Vnde præsumpsit apostolus dicere:Quia sicut stella à stella differt in claritate, ita 1.Corin.15.
& resurrectio mortuorum. Hic ergo inquit, Veniat super caput tribus Ioseph, vt exaltet caput populi sui. Veniat etiã super verticem, vt verticem capilli perambulet, amputaturus superflua delictorum, sanctificaturus ornamenta virtutum. Hic est glorificatus inter fratres suos, sicut ipse dicit:
Narrabo nomen tuum fratribus meis. Quæ maior est gloria, Psal.21.
quàm peccatoribus nationum cognitionem diuinitatis infundere? Quem in visione vidit Ioseph, quum manipulum eius Gene.37.
adorarent fratrum manipuli:adorarent eum Sol & Luna cũ stellis. Manipulus ille in figura carnis accipitur. Omnis enim Esaiæ.40.
caro fœnum. Fœnum hoc nostrum suscepit, vt suum triticũ germinaret,& fructum resurrectionis afferret. Quæris testimonium? Audi de se dicentem: Nisi granum tritici cadens in Ioan.12.
terram moriatur, ipsum solum manet. Si autem mortuũ fuerit, multum fructum affert. Denique vt scias quia de dei filio dicit Moyses, ait:Glorificatus inter fratres suos primogenitus. Vtique non Ioseph erat primogenitus inter filios Iacob, sed Ruben. Nam Ioseph post plurimos erat. Sed primogenitus dicitur, qui venturus erat vt nationum populos congregaret. Vnde pulchre ait scriptura: Tauri decus eius. Sicut enim taurus ducit armentum, ita Christus plebem gentium duxit ad ecclesiam, induxit ad pascua, vt posset dicere:
In loco pascuę ibi me collocauit:super aquã refectionis con- Psalm.22.
stituit me. Huius tauri decore perpetuo capta nostræ fragilitatis armenta, secuta sunt præcedentem, vt vitam adipiscerentur æternam. Mugiuit hic taurus,& mors refugit. Leo ru- Amos.3.
git:& quis nõ timet? Vere maxima taurus victima, vt ab aduersariis assumamus testimonia. Quæ maior enim victima, quàm quæ mundi totius peccatum suo cruore mũdauit? Audi quia ipsum taurum dicit etiam sanctus propheta Iacob cum reuelaret domini passionem, quem Iudæi postea persecuti sunt. In furore, inquit, suo subneruauerunt taurum. Et Gene.49.
vt aperiret quia de Iudæis dicebat, addidit: Diuidam eos in Iacob,& dispergam in Israel. Hic est homo qui luctatus est Gene.32.
cum Iacob,& femur eius tetigit:quo tactu, patriarchæ neruus obstupuit:significans ex eius successione secũdum carnem se esse venturum, qui subneruandus esset à populo Iudæorum in sui corporis passione. Quod non intelligẽtes mysterium statuerunt ne neruum manducarent filij Israel. Et ideo sacri sanguinis se redemptione fraudarunt, salutiferæ
quoque passionis se beneficiis abdicauerunt, ne vitam me- Ioan.6.
reantur æternam:quia scriptum est: Nisi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius sanguinem, non habebitis in vobisipsis vitam. Qui autem manducat meam carnem, &
bibit

Universidad de Deusto

bibit meum sanguinem, habebit vitũ æternã. Accipe aliud. Quid est neruus, nisi quo corpus omne constringitur? Corpus Christi ecclesia est: quæ vinculo stringitur charitatis. Quid aliud in Christo Iudæi nisi charitatis vinculum omne solucrũt? Merito Petr' sacerdos eligit, qui spiritu charitatis diuinæ triplici se ligauit. Accipe adhuc quia ipsũ significauit Moyses. Adiecit, Cornua vnicornui, cornua ipsi': in ipsis gẽtes vẽtilabit. Sed noli timere quia ventilat. Dixit enim: Percutiam, & sanabo. Bona cornua, quibus inclusit orbem terrarum. Bona cornua, quibus leonem illum nostrum aduersarium ventilauit. Bona cornua, quibus fecit vt cornua aduersarij timere nequeamus: quia & Sathanas habet cornua sua, sicut testificatur Daniel dicens: Videbã & cornu illud quod faciebat pugnam cum sanctis, & inualescebat eis, donec venit antiquus dierum. Hic est antiquus dierum. Quis autem vnicornuus, nisi vnigenitus dei filius, & vnicum dei verbũ, quod erat in principio apud patrem? Quod verbũ suis cornibus gentiũ populos mortificauit, & viuificauit, vt fierent in decem milia Effrem vsque ad terminos terræ, & vsque in milia Manasse: eo quòd crediturus esset in eum populus nationum, qui totum repleret orbem terrarum: crediturus esset postea etiam populus Iudæorum, ex obliuione conuersus ad gratiam. Oblitus est enim salutem suam, qui tam sero conuerteretur ad Christum. Ideo Saul in milibus, Dauid in decem milibus: quia durus in paucis, mansuetus in pluribus. Neque tamen abnuo si quis quasi ad Ioseph dictum putat, Primogenitus tauri decus eius: & sic distinguendum putat, quia dedit & sanctis suis cornua. Exaltauit enim cornu populi sui. Et Anna mater prophetæ Samuel dicit: Exultauit cor meum in domino: & exaltatum est cornu meum in deo meo. Habuit vtique & Ioseph in domino cornua spiritalia. Accipiatur itaque Ioseph, dummodo in ipso figura sit Christi, cui dicitur: Ioseph filius meus amplificatus, filius meus iunior, ad me reuertere. Neque enim Ioseph ad Iacob reuertit, sed Christus à mortuis resuscitatus ad patrem deum reuertit, vt scriptum est: A summo cœlo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius. Est tamen vt de Ioseph accipiatur, reuertere ad me: quia populus reuertit in terram Chananæorum, in qua ante habitauerant patriarchæ. Vnde dicit Isaac ad Iacob: Non accipies vxorem à filiabus Chananæorum, & misit eum in Mesopotamiam, vt ibi sibi coniugem reperiret. Nunquid ei insidiati sunt domini sagittarũ? Nunquid ipse propter benedictionem vteri materni in toto orbe benedictus est, & non dominus Iesus, quem virgo generauit? Et ideo non solum supra homines, sed etiam supra angelos & archangelos & supra omnem sublimitatem cœlestium benedictus est potestatum, sicut scriptura testatur dicens: Benedictus qui venit in nomine domini: deus dominus, & illuxit nobis. Dominus enim deus ipse est rex regũ, & dominus dominantium, dominus eorum quæ habentur in cœlis. Propter hæc cornua domini Iesu, & Dauid in voce tubæ cornææ canens auditus à Christo est: & Moyses docuit sacrificiorũ ritus tubę sonitu esse celebrãdos, sicut scriptum est: Canite initio mensis tuba. Cui hoc nisi nobis scriptum est? Mensis enim ab initio Lunæ veteres obseruare consueuerant. Luna autem ecclesia est: quæ spiritalibus & euangelicis prædicationibus in abundantia pacis (vt prophe ta dixit) extollitur. In Christo ergo ventilabimus inimicos nostros, & in nomine eius spernemus insurgentes in nos. Quid est nomen, nisi quo proprie vnusquisque significatur, quod ei non sit commune cum cæteris? Homo enim cõmune vocabulum est. Nisi addas qui vocetur, non potest declarari. Nomen ergo proprietas vniuscuiusque est, quo possit intelligi. Vnde arbitror quòd & Moyses volens proprium dei & aliquid de deo speciale cognoscere, quod nõ esset cõmune cum cœlestibus potestatibus, interrogauit, Quod est nomen tuum? Denique cognoscens mentem eius deus, non respondit nomen, sed negocium. hoc est, rem expressit, non appellationem, dicens: Ego sum, qui sum. quia nihil tam proprium dei, quàm semper esse. Qui ergo negant Christum coæternum patri, videant quia deum negant, cuius est semper esse, nec aliquando non fuisse. Hac ergo cognitione proprietatis diuinæ Moyses insurgentes in se volebat sper-

Ioan.11.
Deute 33.
Ibidem.32.
Danie.7.
1.Reg.18.
Psalm. 148.
1.Reg.2.
Genc.49.
Psalm.18.
Genc.24.
Psalm.117.
Apoc.19.
Psal.97.
Psalm.71.
Exodi.3.

nere: vel, vt Aquila aut Symmachus dixerunt, calcare resistentes sibi tanquàm serpentes & scorpiones: quos etiam dominus dicit in euangelio esse spiritalibus vestigiis proterendos, vt viam nostram impedire non possint, quæ ducit ad secreta paradisi. Habemus ergo in nobis studium diuinæ cognitionis. Habemus dei verbum, quod est nomen patris. Hæc vere proprietas dei: quia pater Christi est: & ideo in nomine patris venit, qui venit vt patris faceret voluntatem. Et ideo ait: In nomine pãtris veni, & non me suscepistis. Si alius venerit in nomine suo, illum suscipietis. significans Iudæos in Antichristum credituros, qui in Christum credere noluerunt. Ergo qui in Christũ credit: non in arcu suo, nec in gladio suo sperat, sed in nomine eius spem victoriæ locat. Et ideo ait: Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me.) Sed si in arcu sperandum est, in dei certe arcu sperandum est, quem posuit in nube, vt à diluuio genus humanum timere desineret. Isto enim arcu nos protegit: quo & iaculatur sagittas quibus percutiat inimicos & aduersarios nostros. Vnde & ait: Liberasti enim nos ex affligentibus nos: & eos qui oderunt nos, confudisti. In deo laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in secula.) Audi quomodo nos liberet: quia sagittis quæ iaculantur è cœlo, terræ nostræ interiora penetrantur, vt motus omnis terrenus intereat & quiescat: sicut in posterioribus ait: De cœlo iaculatus es iudicium: terra tremuit, & quieuit. Sic igitur liberamur, dum confundũtur inimicæ & aduersariæ potestates, vel sapiẽtia carnis istius retusa cœlestibus imperatis, in suis criminibus erubescit, & flagitiorum suorum pudore confunditur: adulter in libidinis suæ flammis, & vesani amoris incendio: auarus in immodicæ cupiditatis ardore: (qui aliena rapiendo quo plura inuaserit, eo maiora desiderat) ebriosus in temulentia: facinorosus in scelere: qui & hic confunduntur grauissime: sed multo amplius confundentur cum viderint sanctos domini resurgentes, & euangelicum illud impleri quod ait dominus: Multi dormientium in terræ monumentis resurgent: isti in vitam æternam: & hi in opprobrium & perpetuam confusionem. Cum cœperint ergo illi resuscitari in confusionem perpetuam, sanctus domini dicit: In deo laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in secula. Opulentus in diuitiis laudatur: luxuriosus in conuiuiis: scortator in nocte: potens in hac vita quæ habet noctes. Sanctus autem non in hac vita, sed in deo laudabitur: qui domino per omnia placere gestiuit: qui potest dicere: Fortitudo & laudatio mea dominus. Laudabitur tota die: quia honeste egit, & opera sua non abscondit & crimina, sed regi patefecit æterno, in die ambulans, non in tenebris & occultis. Vnde apostolus: Sic vt in die honeste ambulemus. Hoc est, non in ganeis atque gurgustiis, non in cubilibus & impudicitiis, in quibus stultus se putat parietibus esse tectum, vt possit dei scientiam præterire, cum inuelata apud deum peruersorum flagitia sint, & occulta diuinæ cognitioni peccata hominum esse non possint. Ergo sanctus laudabitur in futurum, quia non quæsiuit præsentium laudem, sed gratiam futurorum. Vide tamen distantiã. Hic dum est, in domino gloriatur: illic in domino laudabitur, & pro breui tempore mercedẽ æternitatis accipiet. Aquila tamen posuit, In domino gloriabimur tota die. Symmachus ait, Deo hymnum dicemus per omnem diem. Concordat omnium sensus, vt non desinamus circa dei laudes, siue hymnum dicendo, siue diuinam per omnia momẽta gloriam concinendo. Qui enim hymnum dicit, puro corde & spiritaliter dicit, & omne genus passionis excludit humanę, vt nullo mœrore, nullius doloris acerbitate impediatur eius officium, exasperetur eius affectus, sed in hymno dei dicendo immobilis atque irreuocabilis perseueret: sicut ipse Dauid, qui ait: Benedicam dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo. Sicut Iob, qui amissis filiis, interemptis omnibus suis, direptis facultatibus, ait: Dominus dedit, dominus abstulit: sit nomen domini benedictũ. Nunc autem repulisti & confudisti nos, & nõ progredieris deus in virtutibus nostris.) Cum ipse sanctus Dauid alio loco dixerit, Quia non repellet dominus plebẽ suã: quomodo hoc loco ait, Repulisti nos? præsertim cum hęc de plebe dicat quę

Ioan.5.
Genc.9.
Psal.75.
Ioan.5.
Danie.12.
Psalm.117.
Roma.13.
Psalm.33.
Iob.1.
Psalm.93.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non mediocria insignia propriæ virtutis enumeret? Neq; enim mediocre est dicere quòd tẽpestates & variæ tentationes super se venerint,& obliti nõ sint dominum deũ suũ, & inique non egerint in testamento eius. & cætera quæ sequũtur. Vnde etiã apostolus sanct⁹ interpretatur, & dicit quòd eo vsq; non repulerit plebẽ suã dominus, vt posuerit loquẽtem eũ, Tota die expandi manus meas ad plebẽ nõ credẽtẽ, & contradicentẽ. Cuius sermonis auctoritate subnixus ait: Roma.11. Dico igitur: Nũquid repulit deus hæreditatẽ suã? Absit. Nã & ego Israëlita sum,ex semine Abraham, de tribu Bẽiamin. Non repulit deus plebem suã,quã præsciuit. Sed potest hoc loco dici quoniã ideo non repulit plebẽ,quia reliquiæ secũdum electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Et videtur in paucis non repulisse quidẽ populũ: tametsi non totum populũ, sed ex eo plurimos repulisse. Vnde addidit ponendo respõsum dei,quòd non solũ in paucis seruauerit plebẽ, sed etiam 3.Reg.19. septem milia virorũ sibi reliquerit qui non curuauerũt genua ante Baal. Verũ fuerit hoc dictũ ab apostolo secundum euangelium: quoniã dominus transierat ad gẽtes, responsi autem diuini tempus referatur ad zelũ adhuc fidei feruentem, 3.Reg.19. & Rom.11. quando etiam prophetarum gratia redundabat populo Iudæorum. Vnde si Heliæ tempore negauit dominus à se plebẽ repulsam, multo magis tẽpore Dauid, vel filiorũ Chore, quo adhuc fides electi populi prænitebat. Tamen vt & ipsũ sanctum Dauid interrogemus, quomodo dominus plebẽ suã Hiere.13. non repulerit, colligamus. Nam cum sit deus appropians, nõ elonginquans, sicut habet scriptura veteris testamenti: vtiq; qui appropiat, non repellit. Est enim misericordiæ diuinæ, vt nulli causſa sit mortis, & omnes putet esse redimẽdos. Sed vide ne ille repellatur qui se elõgat à domino, sicut dicit Da- Psal.72. uid: Quoniã ecce qui se elongant à te, peribunt: perdidisti omnes qui fornicãtur abs te. Quid est, abs te fornicãtur? Quia turpitudinis suæ ludibriis te relinquunt, & à te recedunt, & à præceptis tuis deuij sunt. Deniq; alibi habes scriptum: A- Hebr.13. dulteros autẽ iudicat deus, disperdens eos à se. Hoc est, alienãdo abs te pdidisti eos. Ergo qui se à domino separat, ipse à domino separatur. Et qui nõ cognoscit dominũ, à domino nõ cognoscitur: & qui ignorat, ignoratur: sicut ipse domin⁹ Matth.7. dixit: Discedite à me omnes operarij iniquitatis, nescio vos. Non enim scire dignatur iniustitiæ ministros, & iniquitatis auctores. Peccator ergo non repellitur, quia ipse se repellit. Hoc igitur genere dicit: Nunc autem repulisti & confudisti nos.) Quomodo tamẽ repellat deus, qui sequitur versiculus exponit: Quia non progredieris, inquit, deus in virtutibus nostris.) Deus quando nõ adiuuat, repellere videtur. Vnusquisque enim qui adiumenta non sentit diuinitatis sibi opitulatione conferri, repulsum se putat atq; desertũ. Quid est autem quod ait, Non progredieris deus? Et quid sibi vult quod deus interdũ aut progredi dicitur, aut egredi, aut exurgere, aut descendere? Nõ enim corporaliter deus mouetur, aut de aliquo loco exsurgit ad alterum transit, qui supra omnia est: aut vere exurgit, quasi in aliquo iaceat cubili, vel in aliqua sede corporaliter sedeat: sed hæc dicuntur vt tu intelligas quando & ad quem egredi dicatur, & ad quem exurgere. Legimus enim in hoc ipso psalmo: Exurge,quare obdormis domine? Et considerandum nequando nostris Matth.8. improbabilibus actibus obdormire videatur, vt in euangelio legimus, cum adhuc imperfecti essent apostoli, quod his Iesus Christus dormiebat. Verum vbi metu naufragij & timore perculsi sunt, Christum excitauerunt dormientem. Perfidis ergo dormit dominus Iesus, fidelibus vigilat. Denique & qui fidelis est, intrat ad deum, & à negligente deus videtur exire, atque discedere. Certè imperfectos & adhuc infirmos attrahit ad se dominus: sicut legisti dicentes iuuen- Cantic.1. culas: Attrahe nos: post odorem vnguentorum tuorum curramus. At vero Moyses qui iam fortior erat, & electus à domino, & ascẽdere legitur & intrare ad dominum deum suũ, sicut scriptum est quia ascendit Moyses in montem, & cir- Exodi.24. cundedit lux montem, & descendit maiestas domini in montem Sina, & cooperuit eum nubes sex diebus: & vocauit dominus Moysen die septimo de media nube. Aspectus autem maiestatis domini tanquam ignis ardens super verticem mõtis coram filiis Israel. Et intrauit Moyses in mediam nubẽ.

A Sicut ergo hic Moyses intrabat in nubem vbi primũ ad mõtem vocatus à domino est: ita in posterioribus perfectior, cũ ipse intraret in tabernaculum suum, descẽdebat ad eum co- Exodi 33. lumna nubis,& stabat in ostio tabernaculi: & stans totus populus adorauerunt vnusquisque ad ostium tabernaculi sui: in nube autem dominus. Posuit enim tenebras latibulũ suũ. Psalm.17. Vt scias autem quia de domino dicit, Et locutus est, inquit, Exod.33. dominus ad Moysem. Quod autem extra castra tabernaculum Moysi positum esse cõmemoratur, vt occurreret deo: non videtur esse contrarium. Qui enim deum quærit, quasi ad deum intrat,& tota mente ad cognitionem eius ingreditur. Iustus ergo intrat ad dominũ, sicut Moyses intrabat in in nubem: in nube autem deus. Denique ecce dominus ve- Esaiæ.19. nit in nube leui. Et in euangelio habes scriptum: Cum autẽ Matth.6. oras, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrẽ tuũ in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Ergo intus quasi in cubiculo tuo deus est. Audi etiam alibi quia intus est deus. Ecce, inquit, dominus procedet de Mich.1. B loco suo,& descendet & ascendet super excelsa terræ,& mouebuntur montes sub eo,& valles liquescent. Scriptura hoc dicit: & iam tunc significabat quòd desereret populum Iudæorum,& transiret ad gentes. Denique & in psalmo hoc inuenimus expressum, cum dicit Dauid: Et ipse tanquã sp̃ Psal.18. sus procedens de thalamo suo, Exultauit tanquam gigas ad currendam viam. His igitur generibus reperimus egressum dei, aut eius ingressum: sicut & dominus dicit Iesus quia ad virum timentem veniat. Ecce, inquit, sto ad ianuam, & pul- Apoca.3. so: & si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad eum,& cœnabo cum illo,& ipse mecum. Hæc igitur diximus propterea quod ait propheta, Repulisti nos, & non progredieris deus in virtutibus nostris. Simpliciter autem & illud accipimus, quia deus progressus est in virtutib⁹ Iudæorum, quando Iesus Naue ducem militiæ cœlestis adorauit: & ideo sine ferro vicit, & sine vlla obsidione destru- Iosu.6. xit vrbem Hierico, quæ habebat validissimos muros. Quãdo enim progressus est in virtutibus seruorum suorum deus, victoria consecuta est. Nam progressus est angelus ad C Ezechiæ preces,& strauit innumeras copias Assyriorum. 2.Paral.32. Sed interdum & quos vult in certamine coronari dominus, veluti derelinquit ad tempus vt fide vincant, nec rebus secundis & prosperis deuotio remittatur. Denique sæpe qui prosperorum cursu,& secundorum vsurpatione ceciderũt, corriguntur aduersis. Ideo frequenter inuenimus Iudæos post victoriam lapsos, post seruitium correctos: quia precibus & deplorationibus deum ad se redire fecerunt. Vnde & illud quod secundum hominem dictum est,& hominis affectu, huic sentẽtiæ non repugnat, quia dixit dominus: De- Psalm.21. us deus meus respice me, quare me dereliquisti? Non quod derelictus sit domin⁹, qui ait alibi: Quoniã solus nõ sũ: quia Ioan.8. pater mecum est. Sed quia secundum carnem hominis & affectum, qui in certamine graui est constitutus, derelictus videtur à domino. Denique non ocioſe ait scriptura quia post Luce.4. tentationem primam discessit ab eo diabolus vsq; ad tẽpus, D hoc est vsq; ad certamen. Vbi enim magnũ certamen sacræ passionis aduenit, iterũ aduersarius ad tentamenta succesſit. Homo autẽ quando velut in ambiguo constitutus est, putat se à deo suo esse desertum. Sed quemadmodũ hoc secundũ carnis affectũ accipimus, quia sibi homo visus est derelict⁹, cuius processum operatus est Christus in corpore suo: ita etiam diuinitate sciebat se nũquã derelinqui à patre, quia ipse Ioan.14. dixit: Ego in patre,& pater in me: & solũ se non esse significauit. Substituit etiam versiculum istũ, Auertisti nos retrorsum prę inimicis nostris.) Non bene qui retrorsum auertit: Luce.9. quia nemo mittens manum in aratrum, respiciens retro, habilis est regno dei. Denique vxor Lot quia retro respexit: ad Gene.19. verticem montis, hoc est, ad superiora peruenire non potuit: sed in salem conuersa est, quæ species cito soluitur, nec potest vsum habere diuturnum. Sic sunt qui temporalia sequuntur,& non sequuntur æterna: & hic infatuantur à stultitia sua, & futurorum gratiam habere non possunt. Sunt tamen qui retro positi obliuiscuntur superiorum, & ad prio- Philip.3. ra se extendunt, vt ad brauium valeant peruenire. Et Petro dicitur: Vade retro me Sathana. vt in melius prouocetur. Et Marci.8. in nu-

Universidad de Deusto

in numeris prior est, qui post Christum est. Ideo ergo præ A inimicis, quia illi nos affligunt, & illi insectantur, retrorsum nos esse voluisti, vt extendamus nos ad superiora, vt semper ante nos attendamus, persequentes inimicos nostros, & eorum locum transire cupientes. Deniq; sic Theodotiõ habet quomodo septuaginta viri, hoc est quomodo iste versus expositus est. Aquila habet, Auertisti nos retro ab affligente. Symmachus, Ordinasti nos nouissimos ab omni aduersario. Contraria nobis quę sunt, nisi voluptaria istius seculi, & plena deliciarum atq; lasciuię, quæ sunt incẽtiua luxuriæ? Vxor Lot decepta est, quia post se habebat luxuriã Sodomitanorũ, & regionis eius illecebras. Vnde decepta est? quia post se respexit. Et tu ergo ne ad inimicos tuos respicias. Posuit te deus nouissimum in seculo. Vel: Qui humilitate se vltimum facit, nõ conuertitur retro, sed semper ante respicit. Vt scias autem qui sint inimici tui, audi dicentem: Audi Israel: Quid est quod in terra es inimicorũ, pollutus es in mortuis? Quis tamen tam inimicus & hostis tuus, quàm princeps istius mũdi, & eius socij, qui persecuti sunt vsque ad crucem dominũ B Iesum, eius potentiam nescientes? Si enim cognouissent, nunquàm dominum maiestatis crucifixissent. Ergo tu si nouissimus es, noli inimicos tuos sequi, sed sequere dominum Iesum, & crucem eius cum lætitia, & insiste vestigiis eius. Qui enim Christum sequitur, post se non respicit, id est, ad luxurias atque illecebras peccatorum: & ideo potest dicere cum sanctis: Non recessit retro cor nostrum. Vnde intelligitur quod & is qui ante inimicos suos est, corde fit nouissimus atque postremus, si ad illos respiciat, & carnalibus potius quàm spiritalibus affectu mentis intendat. Potest etiam qui nouissimus est, corde prior esse, si ea quæ in cœlo sunt consideret, & non quæ in terris. Audi qui nouissimus in seculo, inter primos sit apud Christũ: Puto quia deus nos apostolos nouissimos ostendit sicut morti destinatos, vt spectaculũ simus huic mundo, & angelis & hominibus. Nouissimũ se dixit, & idem tamen quod primus esset ostendit cum dicit: Nostra autem conuersatio in cœlis est. Sequitur, Et qui oderant nos, diripiebant sibi. Dedisti nos tanquã oues escarum, & in nationes dispersisti nos.) Miraris forsitan quod cũ in posterioribus (vt diximus) summam habeant fidei constantiam qui loquuntur: hic dicant quod ab iis qui oderant eos, diripiebantur. Sed non te ista perterreant. Multi enim hic diripiuntur, & tamen merita eorum à Christo nõ queunt separari. Rapiebantur apostoli, cædebantur virgis, in carcerem trudebantur, separabantur à se, & tamen cum Christo manebant: immo hoc ipso quod rapiebantur à perfidis, eorum merita crescebant, & gratia in cœlestibus augebatur. Non enim statim qui ab hominibus diripitur, etiam vincitur. Vide apostolum Paulum gratulantem in periculis suis, vide gloriantem quòd per fenestram in sporta demissus sit. Vide quemadmodum sanctus Hieremias, sanctus Ezechiel, sanctus Daniel in captiuitatem deducti, & ab Assyriis direpti: nullam tamen captiuitatem propriæ fidei pertulerunt, nec in testamentum domini deliquêre, qui seruauerunt in captiuitate etiam legis præcepta diuinæ, nec de interdictis cibis putauerunt contra institutionem maiorum aliquid v- D surpandum. Vnde bene Theodotion dixit: Et qui oderant nos, exultabant super nos. Insultatio enim inimicorum non affert præiudicium bonis mentibus, sed nec direptio inimicorum. Ideoque sanctus dicit, qui certus est quod direptio sibi obesse non possit: Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia? & cætera. Sed in his omnibus superamus & superuincimus per eum qui dilexit nos: scientes quod neque mors, neque vita, neque angelus, neque potestates, neque præsentia, neque futura separare nos possint à charitate dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Ergo qui talis est, non separatur à Christo. Vnde etiam si corporaliter diripiatur, spiritaliter tamen liber est: & non solum direptioni obnoxius non est, sed etiam rapinam sibi laudabilem quærit: sicut illi de quibus scriptum est: A diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. Victor est itaque qui in terrenis positus, captiuus perfidiæ esse non nouit: nec solum ei nõ diripitur quod præclarum est, sed magis ipse diripit quod æternum est.

Baruch.3.

1.Corin.2.

1.Corin.4.

Philipp.3.

Roma.8.

Matth.11.

Sunt etiam qui fiunt oues escarum. Bonus dominus noster Iesus Christ', quia factus est ouis epulationis nostræ. Quæris quomodo factus sit? Audi dicentem: Pascha nostrum immolatus est Christus. Et considera quemadmodum parẽtes nostri in figura diripientes agnum manducabant, significantes domini Iesu passionem, cuius cotidie vescimur sacramẽto. Per ipsam igitur ouem facti sunt greges escarum, sicut Aquila dixit: vel greges in escas, sicut Theodotion locutus est: vel pascua edentium, sicut Symmachus dixit. Sed bona est epulatio, non solum nõ metuenda sanctis, sed etiam cõ cupiscenda. Aliter enim ad regnum cœlorũ non potest peruenire: cum ipse dominus dixerit: Nisi manducaueritis meã carnem, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam æternam. Probatum est igitur quia dominus noster sit cibus epulationis, vel alimentum edentium: sicut ipse ait: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Et vt scias quia hæc omnia propter nos facta sunt, ex quo ille descendit, ex illo sanctus ait: Nos omnes vnus panis sumus. Non ergo timeamus quia facti sumus oues escarum. Sicut enim domini caro, & sanguis ipsius nos redemit, ita etiã Petrus pro ecclesia multa tolerauit. Multa etiam sanctus apostolus Paulus, & cæteri apostoli pertulerunt, cum cæderentur virgis, cum lapidarentur, cum in carceres truderentur. Illa enim tolerantia iniuriarum, & vsu periculorum, domini fundatus est populus, & ecclesia incrementum est consecuta, cum cæteri ad martyrium festinarent videntes per illas passiones nihil apostolorum decessisse virtutibus, sed etiam propter hanc breuem vitã immortalitatẽ illis esse quæsitã. Quod ostendit etiã qui sequitur versiculus, quia dixerunt: Inter genter dispersisti nos. Similiter Theodotion dixit. Aquila autem & Symmachus, In gentibus aut inter gentes ventilasti nos. Missi sunt enim sancti apostoli ad gentes, & dispersi sunt inter gentes: sicut & prophetæ sancti de quibus supra diximus, vt illa dispersione fructus plurimi nascerentur. Vt enim dominus noster Iesus Christus sicut granum cecidit in terram, & mortuus est, vt multum fructum afferret: ita etiã dispersi sunt apostoli sancti, vt bonum inter gentes semẽ afferrent, quo ad eorum similitudinẽ fructus gentium pullularet. Deniq; scriptura hoc dicit dixisse dominum, Quia propterea vos misi, vt vos eatis, & fructum plurimum afferatis, & fructus vester maneat. Factus est ergo dominus sicut semen, secundũ quod dictum est ad Abrahã, Et semini tuo, quod est Christus. Semen ergo omnium Christus. Et ideo se cadere passus est & spargi, vt conforme corpori suo transfiguraret corpus humilitatis nostræ. Hoc ergo semẽ salutare omnibus hominibus pullulauit, & ex illo ad eius imaginem figurati. quasi semina apostoli sancti missi sunt per diuersa atque dispersi, vt in agrum ecclesiæ gentes congregatæ diuersis fructibus refulgerent toto orbe terrarũ. Istę ergo dispersiones dicũtur, sicut etiã in posterioribus idem Dauid dicit: Aedificãs Hierusalem dominus, & dispersiones Israel congregãs. Dispersi sunt enim vt nouos fructus facerent, & postea veluti triticum nouum ecclesiæ horreis inucherẽtur. Hæc autẽ dispersio non in inferioribus fit, hoc est, non in terra, sed in cœlo. Deniq; legis hoc præcepta confirmãt, per quã dicit dominꝰ: Si fuerit dispersio tua à summo cœlo vsq; ad summũ cœli, inde cõgregabo te: dicit dominus. Quæ est dispersio à summo cœlo vsq; ad summũ cœlũ? Quis iste tãtus qui sic potuerit disseminari? Si homo in terra natus est: ab imo, nõ à summo cœpit. Si ista te mouẽt atq; perturbant, redi ad superiora istius sancti prophetæ, & audi quis ille sit tãtus qui huiusmodi in terris segetes fœcũdauit, vt fructus earũ ad cœlestia receptacula peruenirent. Est autem ille sponsus qui quasi gigas percurrit hanc viã totã, inuiã aliis, sibi peruiã: & ex illo cœpit peruia iam esse mortalibus: ita tamen, vt isti ascenderẽt: solus tamen ille ipse ante descenderet, vt postea sancti eius mererentur ascẽdere. Audi ergo quomodo disseminatio fuerit de cœli summo ad cœli summũ. A sũmo, inquit, cœlo egressio eius, & occursus eius vsq; ad summũ eius. Cui homini hoc possit attribui? Moyses in verticẽ Sinę mõtis vix ascendit, & hoc quia vocatus à domino est, & hortatus est voce cœlesti. A summo cœlo quis descẽderet nisi Christꝰ? qui & cum descendit in terras, manebat in cœlo. Nemo enim a-

1.Corin.5.

Ioan.6.

Ibidem.

1.Corin.10.

Ioan.12.

Ioan.15.

Gala.3.

Philipp.3.

Psalm.146.

Psalm.18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlis. Vides ergo quia & cum deſcenderet & aſcẽ
Hiere.23. deret, ipſe erat & manebat in cœlo. Ipſe enim dixit, Cœlum & terram ego cõpleo: dicit dominus. Ipſe eſt, qui eſt in cœlo. Hæc de diſperſione ſatis dicta ſunt. Cæterùm quod ait,
Pſalm.43. Ventilaſti nos: etſi verbo diſtat, ſenſu congruit. Sicut enim illi qui diſperſi ſunt, probati: ita etiam qui ventilati ſunt, ad probationem peruenire meruerunt. Sicut enim triticum ſi ventilatur, & à paleis ſeparatur, mundum eſt: ſi autem ventilatum non fuerit, mundum eſſe non poterit, ſed eſt paleis cõcretum atque permixtum: ita etiam homo niſi tẽtationibus fuerit ventilatus, fragilia quæque veluti paleas à ſe non po-
Matth.26. teſt ſeparare. Vnde etiam ad Petrum dictum eſt, Simõ, ecce Sathanas expoſtulauit vt ventilet vos ſicut triticum: ego au-
Lucæ.22. tem rogaui patrem meũ, vt non deficiat fides tua. Vide quid dicit, & intellige. Ventilatur Petrus, vt Chriſtum negare cogatur. Incidit tentationes, quædam locutus eſt quaſi plena B
palearum: ſed locutus eſt verbo, vt fundatior eſſet affectu. Deniq; flenit, & paleas ſuas lauit, & illis tẽtationibus meruit vt pro ſe Chriſtus interueniret. Quanto maius eſt patrocinium, quàm perturbationis illius tentamentum? Et ideo plus quàm paſſus eſt acquiſiuit. Acquiſiuit enim Chriſtũ ſibi patrocinantem. Cogitur autem & aduerſarius ſanctos domini ad ſua damna tentare. Dum enim tentat, meliores reddit, vt qui tentatur, poſſit alios inſtituere, qui ſibi ipſe inualidus videbatur. Deniq; Petrus eccleſiæ præponitur poſtquam tentatus à diabolo eſt. Ideoque ante ſignificat dominus quid ſit illud quod poſtea eum paſtorẽ elegit dominici gregis. Nam
Lucæ.22. huic dixit: Tu autem conuerſus confirma fratres tuos. Cõuerſus eſt ergo ſanctus apoſtolus Petrus ad bonam frugem, & ventilatus eſt ſicut triticum, vt eſſet ipſe cum ſanctis domini vnus panis, qui nobis eſſet alimentum. Dum enim Petri actus legimus, Petri præcepta cognoſcimus, fit nobis vitæ æternæ & ſalutis alimentum. Vẽdidiſti, inquit, populum tuum ſine precio.) Emendi & vendẽdi videtur æqualis quidem eſſe contractus: Sed tamen ſi ementis & vendentis affectum conſideres, vnuſquiſque ſibi viliorem vendit, & cõ- C
placitum emit. Vt enim præter id genus hominũ loquamur qui negociationem vendendis mancipiis exercẽt: non facilè quiſquam vẽdit niſi eum qui ſibi diſpliceat, & quẽ vſui ſuo inhabilem putet: & iterum, vnuſquiſque emere deſiderat eũ quem vtilitati vel miniſterio accommodũ iudicauerit. Sed & ipſi qui vendendis mancipiis ſumptum exercent ſuum, & ſectantur lucra: vtiq; ita viles habent eos quos vendunt, vt eis viliores ſint q̃ pecunia: & ſæpe etiam ipſi quos negociationi ſuæ magis habiles exiſtimauerint, malunt tenere quàm vendere. Ita ergo & deus viliorem vendidit, potiorẽ emit. Vendidit populum Iudæorum, non inclementia dei, ſed ſua
Eſaiæ.50. culpa: quibus rectè dicitur: Ecce peccatis veſtris venditi eſtis, & propter iniquitates veſtras dimiſi matrem veſtram. Hoc itaque genere venditur populus Iudæorũ, emptus eſt populus Chriſtianus. Ille peccatis venditus, hic emptus ſan-
1.Petri.1. guine. Vnde Petrus ait, Non corruptibilibus argẽto vel auro empti eſtis, ſed precioſo ſanguine. Quis eſt ſanguis precioſus, niſi agni illius immaculati, hoc eſt domini noſtri Ie- D
ſu Chriſti? Ergo ſine precio populus Iudæorum, precioſus autem populus Chriſtianus. Ille precium nõ habet: quia peccatum habet. Iſte in precio eſt, cui peccatum remiſſum eſt.
1.Corin.7. Vndè rectè eccleſiæ filiis dicitur, Precio empti eſtis: nolite fieri ſerui hominũ. Si tibi dicitur, Ne ſeruus fias hominũ, & perdas propriam libertatem: multo magis dicitur tibi, Ne ſeruus fias peccati. & iterum, Ne ſeruus fias ſerpentis, inimici, & aduerſarij: ſed ſeruias ſoli domino, qui propria te redemit charitate, quia ipſe eſt ſuorum redemptio ſeruulorum. Non vendit ergo dominus niſi ſeruum malũ: non vendit vtique bonum. Nam etſi Ioſeph venditus eſt, non dixit tamen propheta, A domino venditus eſt Ioſeph: ſed, In ſeruum venditus eſt Ioſeph. quem fratres proprij vendiderũt,
Pſal.104. quem dominus tamen in figura propriæ paſſionis redemit à ſeruitute, renouauit ad gratiam. Vendiderunt itaque eum fratres, & acceperunt pecuniam: ſed dominus eum non ſolum libertati reddidit, ſed etiam dignitate cumulauit. Figuram autem in eo fuiſſe domini Ieſu oſtendit ſcriptura, quæ

dicit; Filius meus zelo appetitus, ad me reuertere. Et alibi: Primogenitus tauri decus eius. eò quòd exaltauerit deus pa- Deute.33.
ter cornu Chriſti ſui. Qui ergo venditur, vilis & ſine precio eſt, quaſi qui magis non ſit, quam qui ſit. Vnde & Aquila dixit: Tradidiſti populum tuum, vt non eſſet. Et Symmachus, Tradidiſti populum tuum ſine ſubſtantia. Nõ ſunt enim, qui repudiantur à Chriſto. Sunt autem, qui eliguntur à domino: quoniam dominus vocat quæ non ſunt, tan- Roma.4.
quam quæ ſint. Et electæ ſunt gentium nationes, vt deſtrueretur perfidia Iudæorum. In nihilum ergo traditus eſt ille populus, quia peccato ſuo venditus erat. Nullam enim habet culpa ſubſtantiam. Vnde dictum puto: Et non fuit multitudo in cõmutationib⁹ eorum.) Hoc eſt, gratis nos diſperſiſti per nationes. Neque enim tu quicquam per commutationem accipis, vt animam tradas hominis. Nihil enim tibi gratius eſt animæ conuerſione. Sed ſi conuerti detrectat, ipſa ſe tradit in nihilum, vt peccato & flagitio mancipetur. Ideo tu ſine precio & ſine commutatione degenerem populum vendidiſti. Vnde in poſterioribus ait, Non enim eſt il- Pſalm.14.
lis commutatio. Quare non eſt illis commutatio? quia non timuerunt, inquit, deum. Duplex autem intellectus quare commutationem non habuerit populus erroris: quia non poteſt homo argento vel auro vel poſſeſſionibus redimere animam ſuam. Quam enim dabit commutationem animæ ſuæ: Matth.16.
cum illa temporalia vel caduca ſint, anima autẽ permaneat vel ad præmium, vel ad pœnam? Non fit autem etiam illa commutatio in impiis, quæ eſt in reſurrectione, de qua dicit apoſtolus: Omnes reſurgemus, non omnes immutabi- 1.Corin.15.
mur. Poteſt quoque & ſic intelligi, quia etſi pauci redempti immutari meruerũt, vt Abraham, Iſaac, Iacob, Moyſes: non tamẽ ad omnes commutatio ipſa peruenit. Eſt etiam illud, vt nõ ſit multitudo in cõmutationibus grauium peccatorum, ſecundum quod ſcriptum eſt, quia quorundam ho- 1.Tim.5.
minum peccata manifeſta ſunt præcedentia in iudiciũ: quoſdam autem & ſubſequuntur. Quæ grauia ſunt atque manifeſta, præcedunt, & ſine vlla dubitatione merguntur. quæ autem leuiora ſunt, bonis operibus ſæpe releuantur. Beati e- Pſalm.31.
nim quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta peccata ſunt. Vbi autem iniquitas propendet, nulla bonorum operum commutatione reuocatur. Ergo & ſi quis redemptus eſt de populo Iudæorum, nõ ideo redemptus, quia multam habuit æſtimationem ſui, nec quia multitudinem habuit in commutatione ſua: ſed redemptus eſt gratis: quod te docet apoſtolus dicens: Reliquiæ ſecundum electionem gra- Roma.11.
tiæ ſaluæ factæ ſunt. Vbi autem gratia, non vtique merito operum, nec iuſtificatione virtutum, ſed liberalitate donantis, electione redimentis: quod æquè ſcriptura te docuit, di- Ibidem.
cente apoſtolo Paulo: Si autem gratia, iam non ex operibus: alioquin gratia iam non eſt gratia. Quid ergo? Quod quærebat Iſrael, hoc non eſt conſecutus. Quare nõ ſit conſecutus, agnoſce: quia ſe iuſtificare cupiebat, quia operũ ſuorum iactantiam requirebat, quia fidẽ non detulit, nec gratiã recognouit: & ideo electio conſecuta eſt, quæ vocantem audiuit, aduenientem ſuſcepit. Merito ergo in perſona populi illius dicitur: Poſuiſti nos opprobrium vicinis noſtris, illuſionem & deriſum iis qui ſunt in circuitu noſtro.) Qui ſunt iſti finitimi, & quemadmodum ad viciniam Iſraëlitæ populi pertinuiſſe videantur, non eſt facilè diſcernere, ſi ſpiritalis vicinia requiratur, habens quoddam lumen cognitionis ad inueſtigandum myſterium Chriſti, præſertim cum in ipſo libro Salomonis qui inſcribitur Eccleſiaſtes, didicerimus quia quo magis quæritur ſapiẽtia, eò profundior iudicetur. Sic enim ſcriptum eſt: Dixi, ſapientiam requiram, & ipſa lõge facta eſt à me, longe magis quàm erat. &, In profundo altitudinem quis inueniet eius? Vnde diffidẽtia oboritur mihi ſcrutari diuinitus ſpirantis ſcripturæ myſteria, & eius examinare ſermones: quod ille digne potuit, qui inter perfectos ſapientiam loquebatur. Ego perfectos video, nec immerito perfectos dixerim, cum videam vos ſenſus exercitatos habere ad diſcretionem boni & mali. ſed & ipſe tamen qui ſciebat ſolidiores capere cibos, adiumenta quærebat, vt in eo verbum domini curreret. Nec iſte quoque ſine precatione hoc potuit vſurpare, vt laudatio eius iucunda fie-

Universidad de Deusto
Biblioteca

da fieret deo. Non enim vsurpantis, sed precantis assertio est. Tamen ne penitus refugisse videamur, cõsideremus qui vicini tribubus fuerint Iudæorum. Nam vt vetera recenseamus, Philistiim tribui Iudæ finitimi habebantur: ex alio latere iidem *tribui Ruben appropinquabant. Ammonitæ quoque in eodem erant: & qui erant in finibus Tyri & Sidonis, Galilææ copulabantur, hoc est tribui Zabulon, & tribui Neptalim, quæ erant in Galilæa: sicut Esaias dixit: Terra Zabulon, & terra Neptalim, via maris trans Iordanem. Vnde potest quis colligere quæ proprietas vniuscuiusque singularum fuerit tribuum, vt certis quibusque finitimis iũgerentur, quo paulatim etiam gentibus infunderetur cognitio cœlestium sacramentorũ. quod vtiq; potest intelligi de illa muliere Chananæa quę exiuit de finibus suis vt domino Iesu occurreret transeunti, & posthabitis simulacris suis adoraret verum salutis auctorem, cui testimonium dedit dominus noster Iesus Christus quod magna esset fides eius. Resplendebat quidem iam gratia euangelij, & præsentiæ lumen augustæ: sed tamen quia sponte exiuit, & misericordiã postulauit, & dominum pia voce confessa est, & quasi fastidio habita in clamore petitionis propriæ perseuerauit: non mediocrem prærogatiuam accepit istiusmodi mulier, quæ prima exiuit de gentium nationibus, & perseueranti obsecratione tantum domini testimonium meruit reportare. In quo quidem loco velut dubitasse quosdam cognoui quid sit quod ait: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel: quasi nobilitatem generis electi ad saluandas animas dominus quæsisse videatur, qui venit vt omnes redimerentur. Sed ostendere dignatus est propositum, quod eos quos primo elegerat, nequaquam refutare cupiebat, & sæpe deuios & errantes paterno quodam reuocare quærebat affectu. Sed vbi ipsi auctorem proprium reliquerunt: sciens se deum montium esse, non vallium: & regnum cœlorum nõ à fastidientibus, sed à colentibus *diripi, paulatim conuersus ad gentes est, vt & nationum plus probaretur affectus, & illorum merito pertinacia condemnaretur. Quid deinde sibi vult quod ait: Non licet accipere panem filiorum, & mittere catulis? Vtique filios dixit Israëlitas, hoc est populum Iudæorum: catulos autem populum nationum. Quid ergo? Diuitum aut nobiliorum est accipere sacramenta cœlestia: & non eorum qui magis ad cognitionem mysterij cœlestis pio mentis feruore contendant? Et si Israëlita fuerit aliquis remissus & negligens vel contumax, qui reiiciat post se sermones dei: Chananæus autem qui impigrè velit adquirendis mentem intendere sacramentis: ille potius qui dissimulat, quàm iste qui defert studium, præferendus est? Non vtique. Et ideo diligenter oportet intendi quid expresserit, qui cum dixisset, Non licet accipere panem filiorum, & mittere catulis: respondente Chananea quia & catuli canum edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum: studium eius humilitatémque laudauit, quæ non sibi profundum sapientiæ à primordio vindicauit, quamuis de finibus Tyri & Sidonis iam esset egressa: sed micas quasdam verbi salutaris, quæ de mensa dominorum suorum caderent, crederet colligendas. Qui enim diligenter & subtiliter scripturæ verba rimatur, is ad altitudinem mysteriorum peruenire consueuit. Vnde & huic dicitur: Magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Hoc est, vt aperiatur tibi ostium verbi, & refulgeat vitæ æternæ salubre mysterium. Ergo qui vicinus est, exeat, & Christum videre desideret, & in oratione clamet, sicut ista Chananæa exiuit de finibus suis, & Christum vidit, & iugi voce clamauit, vt eius misericordiam reportaret. Credentibus itaque Chananæis Iudæus in opprobrio sit: quia ipse non credidit: & illudi sibi doleat: & derideri se ab iis qui in circuitu sunt, ingemiscat. Et videtur prophetia hæc esse de nationibus credituris: maximè cum sequentia istud ostendant, quia ait, Posuisti nos in similitudinem gentibus, commotionem capitis in populis.) quia Iudæorũ delicto salus in gentibus: & quæ illis in figura gesta sunt, ad cognitionem nostram profecisse apostolo auctore cognouimus. Et vere in opprobrium positi sunt gentibus, quia gentes opprobriũ crucis dominicæ omnibus diuitiis secularibus prætulerunt. Qui autem crucem illã pertulit opprobrium, & quasi opprobrium refugit, is vere in diuturno mansit opprobrio. Tamen quia nõ secundum carnem Israëlitæ videntur, qui potuerunt dicere: Quia iniquè non egimus in testamento domini: nec recessit retro cor eorum à domino: vide ne iis se in circuitu positis illusioni & derisui fuisse commemorent, de quibus dicit dominus: Circundederunt me vituli multi. Circundederunt enim eũ persecutores, quãdo secundum consilium voluntatis suæ subiit passionem. Vnde & alibi ait, Circundantes circundederunt me, & in nomine domini vltus sum in eos. Ideo melius est viam rectam tenere, in qua facinorosi ambulare nõ possunt. Cito cadunt, qui non in directione ambulant. Vnde & illi quando voluerũt Iesum dominum comprehendere: vbi respexit eos, ceciderũt. Propter hos igitur qui in circuitu ambulare consuerunt, angelum dominus apposuit, qui à tergo insidiantes repellat inimicos. Prætendit igitur angelus domini in circuitu timentium eum, & eos tuetur atque custodit. In circuitu enim impij ambulant, sicut scriptum est. Vide itaque distantiam. Impij in circuitu ambulant: angelus autem prætendit in circuitu eorum qui non ambulãt in circuitu: & ideo prætendit vt eruat iustos ab insidiis persequentium. Iusti ergo spiritales Israëlitæ videntur esse qui hæc loquuntur: eò quòd tentationibus seculi subiacuerint, & opprobrium fuerint vicinorum: hoc est, eorum, qui Hierusalem patriam non incolebant. Illusioni etiam fuerint spiritalibus nequitiis & potestatibus, contra quas iustis lucta esse consueuit. Denique historia te doceat quòd abducti Iudæi in Babyloniã, etsi propter peccata sua videbantur esse subiecti, tamen multo meliores gentibus habebantur. Peiores enim erant in circuitu eorum, qui insultabant eis, cum ipsi peccatorum grauium essent mole curuati. Primus ergo intellectus de captiuis patribus vsurpandus est, quibus insultauerunt Assyrij, illudentes eis in Babylonia: quibus etiam rex ille nequissimus dominabatur Nabuchodonosor. Secundus intellectus ad altiora referẽdus, quòd sæuissimus rex diabolus est, ipse est Assyrius Nabuchodonosor, qui bonis insidiari solet, vt eos in peccatum trahat per carnis illecebram. Attende igitur hunc regem eo loco vbi dicit apostolus: Video legem carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, & captiuũ me ducentem in lege peccati. Hoc est, in illa lege carnalis illecebræ. Aduersarius leo est, qui vrget obnoxios, iustos fatigat. Vnde pulchre posuit Aquila: Spretionem & pompam posuisti nos iis qui in circuitu nostro sunt. Ita enim despicabiles æstimabantur, qui theatrum facti sunt huic mundo, & angelis & hominibus: quia etsi in testamento non peccent dei, nec carnis illecebris reflectantur à domino: tamen quasi in pompa quadam circunferri videntur & despici, quandoquidem peccatores humilitati iustorum insultare consueuerint, vt opprobrium ducant crucem domini saluatoris, humilitatémque iustorum. Denique quasi in quadam pompa theatri constitutus apostolus dicit: Placeo mihi in iniuriis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis. In istis placet sibi, qui omnia quæ mundi sunt, detrimentum putat vt Christum lucrifaciat solum, per vitam & mortem requirens: cui viuere Christus est, & mori lucrum: vt inueniatur in Christo. Adiiciunt adhuc isti Israëlitæ dicentes: Posuisti nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in populis. Quibus gentibus positi, nisi credituris? Ea enim quæ acciderunt Iudæis, in similitudinem figuræ facta sunt, vt fieret nobis typus & figura excidium Iudæorum, atque ex illa similitudine per parabolam solutionem præsentibus requiramus, quo exempla eorum cauere possimus. Deinde quia Iudaicæ res omnes quasi parabolæ sunt, hoc est quasi figuræ, egentes solutione. Denique dominus Iudæis in parabola loquebatur, vt imperiti non intelligerent, intelligerent sapientes: vt intelligebant apostoli: & in quo mouebantur, interrogabant dominum: Iudæi autem nec intelligebant, nec iterum discere non intellecta cupiebant. Quid sit parabola, accipe. Abraham igitur duos filios habuit: vnum de ancilla, & vnum de libera. Non intelligebat hoc Iudæus nisi secundum literam. Nesciebat quis de filiis duobus acciperet hæreditatem patris, quia ad

* al. eidem tribui. Ru. appropinquabat. Esaiæ. 9.

Matth. 15.

Matth. 15.

* Cogẽdũ

Ib. dem.

Lucæ. 11.

Psalm. 117

Ioan. 18.

Psalm. 11.

Roma. 7.

1. Corint. 4.

2. Cor. 6.

Philip. 1.

Gala. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

carnalia propendebant. Egebat parabola solutione. Venit A gentium doctor, & fides nationum: & intellexit quòd duæ
Hiere.23. illæ mulieres duo sint testamenta, vnum à monte Sina, quod in seruitutem generauit populum Iudæorũ, quod est Agar.
Psal.n.43. Et ideo Sina, quod per interpretationem mensuram eius significat. Mensura autem, legis est: superabundans autem gratia est. Sina quoque merces dicitur, & conuenit populo Iudæorum, qui iustificari se mercede operum quàm fidei gratia maluerunt. Ergo quæ sub lege erat Hierusalem, cum filiis suis seruiebat. Quæ autem sursum est Hierusalem, libera est. Et ideo Sarra, quę principalis dicitur, libertatem habet, quod princeps sui sit qui iustus atque integer est. Ex duob⁹ igitur testamentis duo populi, vnus Iudæorum, alius nationum, qui in Christo credidit. Ille Iudæorum qui non credidit, seruit. Ipse est secundum carnem natus: quia secundum carnem interpretatus est scripturam diuinam, & secundum literam, non secundum spiritum. Qui autem de libera natus est per repromissionem, hoc est, cui repromissio ex fide, ip- B
se est ecclesiæ filius, tenens gratię libertatem: propter quem
ecclesia dicit: Expelle ancillam, & filium eius. non enim hæ-
Gala.4. res erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Et apostolus ait: Itaque fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ. Hæc est ergo solutio, quia quod ignorabat Iudæus, fides gentiũ soluit, infusa à Paulo doctore mentibus nationum. Ideo ergo illorum gesta nobis in parabola sunt. Sed & dominus dixit: Fa-
Psal.68. ctus sum illis in parabolam: aduersum me exercebantur qui sedebant in porta. In parabolam autem factus, quia dicitis,
Luc.4. inquit, Medice cura te ipsum. In parabolam factus est, quia sedentes in porta increpabat. In exitu enim non ocioſi sed
Matth.24. exerciti esse debemus. Ideoque scriptum est: Videte ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbato. Hoc est non in ocio, sed in negocio. Ergo pigri sedebant Iudęi: quia stare non poterãt: qui veræ Hierusalem atria nesciebant. Si enim scirent illam Hierusalem, requisissent. Isti ergo fatigati in porta sedebãt. Nec solum dixit sedebant, sed etiam oderant dominum in portis redarguentem. In porta enim erat, qui subiturus erat C
sui corporis passionem, per quam migraret è terris, rediret
Ioan.12. ad cœlum. In porta erat cum diceret: Ambulate dum lucem habetis. Quid est ergo, Factus sum illis in parabolam: nisi
Roma.10. quia finis legis est Christus, & mors eius soluit ænigmata ꝓphetarum: eáque quæ antè Iudæis erant incognita cum prophetarentur, postea manifestata sunt dominicæ passionis effectu. Factus est illis in parabolam, quia quasi vilem se præbuit, ingerens se illis, nec refugiẽs eorum seditiones, & perducens eos ad tempus beneplaciti sibi, vt moreretur pro omnibus hominibus, quo illius sanguine genus hominũ mũdaretur. Similiter in parabola scriptum est: Non alligabis os
Deute.25. 1.Corin.9. boui trituranti. Soluit hanc parabolã apostolus dicens: Nũquid de bubus cura est deo? An propter nos vtique dicit? Nam propter nos scripta sunt. Quis est qui arat, nisi qui in spe arat, vt in iudicio dominici messis? Et ideo quasi boni agricolæ, vbi propter spem inarata fuerit terra nostra continentia corporali, non carnalia sed spiritalia seminemus: quoniam de carnalibus corruptela colligitur, de spiritalibus vita æterna adquiritur. Typus igitur & figura nobis sint gesta maiorum. Typus lex scripta in cordibus nostris, vt nobis in ea quædam futurorum figura, non veritas sit. Lex ergo quasi figura sit nobis: euangelium quasi lumen & signaculum veritatis. In parabola ergo dominus ostendit se Iudæis, sed non intellexerunt parabolam, quia medicum non receperunt qui curaret animas laborantium, & omnia* ęgritudine & inæqualitate incommoditatis absolueret. Factus est etiam in parabolam, quia carnem susceꝑit, quam crucifixerunt Iudęi, non intelligentes parabolam spiritalem. Eousque enim non intellexerunt, vt cũ authorẽ vitæ crucifigerent, & suspensam in cruce cernerent carnem domini salutarem, mouerent caput. Nam si intellexissent, vtique non insultassent, sed ingemuissent. Et tamen ipsa commotio capitis illis in similitudinẽ cessit, vt non hoc significaret quod illi sentiebant, sed quod mysteria declarabant. Illi enim secundum vulgi vsum insultantes domino mouebant caput suum, sicut qui iustis insultare desiderant, si forte eos viderint in hoc seculo fatigari, mouent caput. Quæ commotio

* al. omnẽ ægritudinẽ & inæqualitatem.

capitis geminum intellectum habet. Reprehensibiles enim videntur secundum scripturæ auctoritatem qui mouent caput, cum dicat & Matthæus: Qui transibant, blasphemabant Matth.27.
dominum Iesum, mouẽtes capita sua. Et Marcus, Qui præ- Marci.15.
teribant. Transeuntes autem quòd reprehensibiles æstimentur, docet hic ipse propheta, qui dicit de vinea Sabaoth: Et
vindemiant eam omnes transeuntes viam. Deniq; & qui se- Psalm.79.
quitur versus, hoc signat: Deuastauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Et in posterioribus ait: Et Psalm.128.
non dixerunt transeũtes viã, Benedictio domini super vos. eo quòd qui transit, & non stat in atriis domini, non dat benedictionem. Ita ergo Iudæi mouebãt caput super dominũ Iesum, vt præterirẽt, qui firmum solidúmq; fidei vestigium habere non poterant. Mouebant autem caput suum, quorũ caput Christus esse debuerat, quem nõ debuit dimouere & deturbare perfidia Iudęorum. Sed quia non passi sunt membra se esse Christi, ideo caput eorum non fuit Christus. Nõ erat etiam lex caput eorum, quia expoliabantur & lege à populo nationum. Non fuit his caput verbum dei: quia amiserant prophetas, & apostolos nõ habebãt. Hoc de reprehensibili commotione capitis dictum sit. Est tamen & laudabilis capitis commotio, reprehensibilis Iudæis, laudabilis populo nationum. Quid est enim caput, nisi in quo sensus sunt? Eccles.2.
Oculi enim sapientis in capite eius. quos moueri oportet oculos, id est, mentis tuæ sensus, ne aliquo torpore pigrescãt. Moue ergo prudentiam tuam, moue sapientiam, moue cogitationes tuas cœlestium collatione sermonum, & prophetarum disputatione verborum, ita vt non pecces in testamento dei, sed fides firma sit. Sunt enim hæretici qui mouẽt sensus suos, vt perfidiam tamen non fidem excitẽt. Sed iam expressius de ipsa capitis commotione quæ in similitudinẽ
populi est posita, dicendum est. Quis est caput populorum 1. Corin.11.
nisi Christus? Caput enim mulieris vir, caput viri Christus. Sed & lex caput intelligibilis mulieris. Deniq; sub lege tanquam sub viro est populus Iudæorum, quia lex νόμος dicitur Græcè: & ideo synagoga νόμῳ quasi masculo copulata est: sed legi corporali, non spiritali: hoc est, ritui legis Iudaico, cuius vinculis alligata est, legitimi nesciens sacramenta coniugij. Si autem mortua fuerit lex, hoc est legis interpretatio corporalis: tunc plebs quasi mortuo coniuge priore legitime nubet secũdo viro, qui ex mortuis resurrexit. Est etiã caput mulieris huius euangeliũ. Vnde quidam mystice interpretati, mortificato ritu Iudaico, tãquàm fratri defuncti euangelio mulierem eam nubere ex lege voluerunt, quia lex annunciauerit euangelium. Ideo prior lex vir, postea secũdi viri nuptiæ, hoc est euangelij sacramenta sunt. Duo enim quasi coniugia, duo sunt testamenta. Vnum coniugiũ vetus est testamẽtum, quod morte viri prioris solutum est. Et ideo mulier illa cui lex mortua est, rectè in secundum coniugium conuenit, hoc est testamentum nouum. Sic duobus fratribus vna coniũgitur, cui superiora peccata mortũtur, meliora postea sacramenta renouantur. Hoc nobis apostolus euidẽter expositum dicens: Quoniam quę sub viro est mulier, Roma.7.
D viuente viro ligata est legi. Hoc est viri sui legi, vt ei debeat castitatem. Si autẽ mortuus fuerit vir, soluta est à lege viri, id est, vt cui velit nubat, dummodo nubat: quia viuo viro, inquit, adultera vocabitur, si iuncta fuerit alteri viro. Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, ita vt nõ sit adultera si fuerit cum alio viro. Hoc sacramentum etiam ad Christum & ecclesiam pertinere, etiam alibi demonstrauit, quia magnũ est sacramentũ. Hic quoque nõ prętermisit
dicẽs, Itaq; fratres mei & vos mortificati estis legi per cor- Ephe.5.
pus Christi, vt sitis alteri⁹, qui ex mortuis resurrexit. Quo- Roma.7.
modo mortificatus es legi, nisi vt tibi legis vmbra moriatur cum accedis ad sacramenta cœlestia? Nec enim aliter debes accedere ad euangelium, nisi solutus interpretationis corporalis impedimentis. Alioquin adulteriũ est veris falsa miscere. Pudicitia autem spiritalis, si anima tua exuta omnibus impedimentis deuiæ cognitionis, sine ruga accedat ad dei verbum. Ergo sicut ecclesiæ caput Christus, ita & synagogæ caput lex: hoc est iis qui sub lege sunt: propter quos apostolus fecit se esse sub lege, cum sub lege non esset, vt eos
qui sub lege sunt lucrifaceret. Et iterum doctor gentium 1.Corin.9.
factus

Universidad de Deusto
Biblioteca

factus est quasi esset ipse sine lege, vt eos qui erant sine lege, acquireret Christo. Pulchre autem ait quod sine lege dei non esset, & in lege Christi maneret. Lex autem synagogæ caput non à principio, quia Christus erat caput veteris synagogæ, quam Moyses fundauit & condidit. Denique audi dicentem quia verbo domini fundata est. Fide, inquit, Moyses grandis factus negauit se esse Pharaonis regis neporem. Hebr.11. Maluit enim afflictis compati, quàm tẽporalibus delectari, maioréſq; diuitias æstimauit, & prætulit thesauris Aegypti, improperium Christi. Aspiciebat enim mercedẽ repromissionum dei, quæ est resurrectionis gratia. Sed vbi propter perfidiam Iudæorum mortuum est infidelibus dei verbum, & excidit pectoribus Iudæorum: legis spiritalis intellectus occubuit, & nupsit synagoga ritui corporali, obseruationiq; perfidiæ. Sed non fuit illa sobrietas spiritalium nuptiarũ, sed adulterium castitatis. Ideo synagoga libẽra esse non potuit, quæ malè nupserat, & non crediderat resurrectionem Christi futuram. Vnde bene ei nupsit ecclesia, cui secundum sacram dispensationem secundum carnem mortuus est Chri- B stus, vt illa Iudæa anima quæ ante fuerat ligata peccato, per mortem Christi absolueretur vinculo delictorum. Non nubit ergo mulier alteri viro, nisi mortuus fuerit vir suus: hoc est, nisi à vinculo legitimi amoris fuerit absoluta. Si autem mortuus vir eius fuerit, liberata est. Sane tenebatur ex lege vt fratri proprij coniugis copularetur, si semen nullum maritus ei reliquisset. Quod vinculum magis nectebat interpretatio literæ, quàm gratia spiritalis. Denique habebat in voluntate frater defuncti, vt si nollet, nõ acciperet fratris vxorem ad semen defuncti resuscitandum. Vnde calciamentum suum soluere iubebatur, vt esset à nexu copulæ eius exutus, quam à sui gratia offendisset alienam. Sic enim scriptum est, quia soluebat vir calciamẽtum suum, & dabat proximo suo Deute.25. dicẽs: Hoc erit in testimonium in Israel. Et dicebat propinquus, Accipe, & acquire tibi tu. & soluebat calciamentũ suũ. Dicebant etiam adstantes: Det tibi dominus vxorẽ quæ intret in domum tuam sicut Rachel & sicut Lia, quæ ædificauerunt vtræq; domum Israel, & fecerunt virtutem in Effra- C ta. Sed hoc ex literæ interpretatione Iudæum ligabat.* Cẽterum figura erat quod Christus venturus esset in terras qui semen defuncti populi resuscitaret merito fratris, quia dictũ est: Narrabo nomen tuum fratribus meis. & quorũ patres, & ex quibus Christus secundum carnem. Vel quia euangeliũ defunctæ legis reparationem operaretur in posteris, vt lẽmẽ quod lex non reliquerat, euangelij tenor resuscitaret. Non mirum ergo si caput suum praua interpretatione mouerunt, vt ipsi à se deturbarent sapientiam suæ salutis auctorem, aut certe mouendo caput suum causſa fieret commotionis capitis non paucis, sed populis. Commotio hæc capitis facta est quando quidem in omnem terrã exiuit sonus eorũ, vt fieret omnis terra domini, & regnũ domini esset in nationibus. Vnde & in posterioribus dicit: Domin' regnauit, irascãtur populi: qui sedes super Cherubin, moueat terra. Quod pulchre Aquila interpretatus est, vt ἀλλαγμα diceret, hoc est transmutationẽ, quæ de loco ad locũ, de Iudæa ad populos nationũ. Quod ex ea lectione quę in euãgelio est, liquido poterit D manifestari, quemadmodum lex mota sit, dicente scriptura: Matth.23. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæ dicunt vobis, seruate & facite, secundum opera eorum nolite facere. Quæ enim dicunt, non faciunt. Alligant autem onera grauia, & imponunt super humeros hominum: ipsi autem digito suo nolunt ea mouere. Omnia autem faciunt vt videantur ab hominibus. Quid est, Sederunt Scribæ, nisi quia litera scribitur? vnde & γραμματεῖς Græcè dicuntur Scribæ, literæ sequentes interpretationem, nõ spi- 2.Corin.3. ritus intellectũ. Litera autem occidit. Literam ergo occidentem sequentes, & ipsa appellatione resonantes Scribę & Pharisæi sunt, hoc est, qui à veritatis vnitate diuisi sunt. Phares enim diuisio dicitur. Diuidũt autem Pharisæi hoc genere, vt verba legis resonent, & in ipsa meditentur, spiritalis autem mysteria legis & sacramenta non videant. Nam si lex spiritalis est, vtique præcepta legis sunt spiritalia, & opera eius spiritalia sunt. Docẽtes ergo quę Moyses scripsit, onera grauia ligant corporalibus legis. Grauia sunt enim quæ contraria iugo Christi sunt: & per doctrinam suam deuiam grauia onera imponunt auribus audientium, quæ ipsi ne tantũ quidem volunt mouere vt à corporalibus legis ad spiritalia scripturæ verba commoueant. Sic enim intelligendum quia digito suo nolunt mouere illa, hoc est, nec exiguo puncto atque momento transferunt se ad intelligentiam spiritalem. Hinc est & illud quod scriptũ est, Quòd si in digito dei ego Lucæ.11. eiicio dæmonia. Quid sit digitus, interpretatur ipsa scriptura quæ dicit in alio libro euangelij: Quod si in spiritu dei Matth.12. ego eiicio dæmonia. Digitus ergo dei, spiritus dei est. Deus enim spiritus est, & nihil habet in sua substantia corporale, sed totus est spiritus. In spiritu ergo dei eiicit dæmonium, Psalm.8. qui in digito dei eiicit. Vnde & sanctus Dauid ait: Quoniam videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum. Hoc est, spiritus tui opera sunt cœli: sicut & scriptum est: Verbo do- Psal.32. mini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Vt ergo concludamus disputationem, Scribæ & Pharisæi nihil ad interiorem hominem referunt, qui vt ipse ad imaginem dei & similitudinem factus est: ita in iis quæ cogitat, & quæ meditatur, debet magis quę spiritalia sũt quàm quæ carnalia cogitare. Totum ergo ad illum exteriorem, ad illum terrenum hominem referre contendunt: & ideo omnia eorum talia sunt, vt videantur ab hominibus, non vt Matth.6. placeant patri qui in abscondito videt. Timent enim sua opera reuelare. Hæc est ergo commotio capitis quæ facta est in populis: vel, sicut Aquila & Symmachus dixerunt, in gentibus. Omnes enim gentes mouerunt caput suum vt legem spiritaliter interpretarentur. Nemo secundum literam legis se putet esse saluandum: quia litera legis maledictum habet, spiritus benedictionem affert. Nemo ex operibus legis iustificari potest: quia sub maledicto sunt omnes qui sub litera sunt. Fugiant ergo omnes maledictum legis, & confugiãt ad benedictionis gratiam, vt benedictionem habeant in cœlestibus in Christo Iesu, qui mortuus est pro nobis, vt fides transiret ad gẽtes: qui etsi vir fuit antè synagogæ, nec ipsam deseruit, & nos redemit. Illam enim non deseruit, vt reli- C quiæ saluæ fierent: nos redemit, eligendo populos nationũ. Roma.11. Hæc ergo electio gentium, salus Iudæis. Reliquæ enim non per opera sua, sed per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Gratia est ergo Christi, quæ & nos redemit, & reliquias viuificauit. Commotio autem capitis facta est in gentibus: sed ex hac commotione non mediocris mutationis gratiam Iudæi pertulerũt, quorum reliquiæ saluæ factæ sunt. Sequitur: Tota die verecundia mea contra me est, & confusio vultus mei operuit me.) Quid est quod interdũ ex persona vnius, interdum ex persona plurimorũ psalmus hic dicitur? Nam à principio à pluribus cœpit, vt est: Deus auribus nostris audiuimus. & cætera quæ sequuntur. Deinde ait: Tu es ipse rex meus, & deus meus. Iterum, in te inimicos nostros ventilabimus. & postea, Non enim in arcu meo sperabo. &, In deo laudabimur tota die. &, Tota die verecundia mea contra me est. Quid sibi vult ista mutatio, quæ frequenter in psalmis repetitur: sicut & in centesimooctauo psalmo ait, Deus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris & os dolosi super me apertum est. Hoc de vno: sequitur de pluribus: Loquuti sunt aduersum me lingua dolosa, & odium pro dilectione mea. Deinde de vno: Constitue super eum peccatorem. Quod videtur in centesimooctauo psalmo aliud ad populum Iudæorum referri, aliud ad Iudam proditorem. Quando pluraliter dicta, ad populum: quando singulariter, ad Iudam. Hic quoque possumus dicere, quando pluraliter dicta, ad sanctos: quando singulariter, ad dominum nostrum Iesum Christum referri: quia æstimari potest & pro pluribus in propheta locutus, & ipse pro se, & ideo dixerit, Verecundia mea contra me est. quæ dicitur ἐντροπή. Ἐντροπὴ autem est quando verecundiam vult quis Marci.15. incutere alicui vt inflectat propositum suum, sicut est: Descendat nunc de cruce, & credimus ei. Confidit in deo: liberet nunc eum. Pulchre autem ait, Tota die: quia incarnatio domini nostri Iesu Christi lucem attulit mundo. Dies itaque incarnationis est. Ambulate dum lucem habetis. &, A- Ioan.12. braham diem meum vidit. Ergo hęc verecundia habet in se confusionem. Vnde & Symmachus: Tota die, inquit, con- Ibidem.8.

* al. Iudæi agebant.

Psalm.21. Roma.9.

Psalm. 18.

Psal.98.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fusio mea contra me est. Quę autē cōfusio Christi, nisi crux, quod nudus pependit in ea? Et bene tota die: quia ex quo affixus est cruci, vsque in horam nonam tenebræ factæ sunt: & post horam nonam lux refulsit vsque in vesperum. Hic dies ex tribus primus. Potest tamen & chorus sanctorū pluraliter de se & singulariter loqui. Chorus enim quasi singularem personam habet, sed numerus plurimorum est: sicut illud est: Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe est à me. Quæ autem est confusio quæ operuit dominum Iesum, cum confusionē peccata faciant? Ipsa sunt enim quæ operiunt peccatorem. Hic autem peccatum non fecit. Sed quemadmodum est confusio adducēs peccatum, ita est confusio quæ peccatum abolet: vt cōfusio crucis domini nostri Iesu Christi, per quam peccata mundātur. Est etiam omnis cōfusio bona quam pro Christi nomine subeas, & admodum glorioſa, si verbi gratia in persecutione lex sit vt verberetur Christianus, vt dignitatem amittat, vt careat priuilegio, vt in vincula ducatur. Hæc vtique confusio etsi privilegium non habet, habet gloriam piæ confessionis. Est autem & Christi confusio, sicut ipse ait: Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundam & ego eum coram patre meo qui in cœlis est. Bona ergo confusio. Plerisque tamē huiusmodi confusio Christi amara est, hoc est non credētibus: iucunda credentibus. Siue ergo velis, confusionem Christi intellige crucem eius, quæ Iudæis videbatur esse confusio, qui insultabant ei quasi erubescēret in eo opere in quo publicam operabatur salutem: siue etiam hanc confusionē, quę ingeri videbatur à voce exprobrantis & obloquentis, à facie inimici & persequētis. Erubescebat enim sic lapsum esse electum populū suum, & confundebat* eos apud patrem, quorum finis aduenerat. Præsens enim erat filio pater, à quo nunquam potest filius separari. Et ideo audiebat dicentē Iudæis pater: Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Sunt autem qui etiam in confusione sua gloriantur, sicut illi de quibus dicit apostolus, quia gloria eorum in confusione ipsorum: quibus contraria est gloria Christi, qui crucem suscepit, nec confusionem refugit. Quam nos quoque minime timere debem⁹, nec formidine aut fastidio declinare, ne peccatū supra nos adducat, quæ potest adducere gratiā vitę. Est enim & cōfusionis gloria: vt si in multos gētiles incidas vel philosophos, & illi tibi obiiciant crucē Christi, & verbo respōdere nō possis, nec salutaria quisquā audiat verba referētē, est confusio, sed à voce exprobrātis, & obloquentis, à facie inimici & persequentis. Et ideo noli respondere insipienti ad insipientiam eius. Esto sicut homo mutus & tacēs, & quasi non audiens verba insultantium & obloquentium: non quo respondere nequeas, sed quo respondere non debeas. Omni enim rei tēmpus. Tempus tacendi, & tempus loquendi. Tacendum est quando paratum non inuenis auditorem. Loquendum est quando dominus linguam eruditionis indulget, vt sermo tuus oneretur in affectibus audientiū. Quomodo aūt te audiat, qui ideo tibi obloquitur, eo quod salubrem tuum nolit audire sermonem? Aut quomodo tibi acquiescat qui persecutor est, & velit te sibi vīdicare? Aut, vt Aquila dixit vel Symmachus, vt vlciscatur & puniat in te quod Christi hæreditas ad Gentes videatur esse transfusa? Longe itaq; ista confusio à confusione & opprobrio peccatoris. Istius enim conscientia illuminatur, qui oblitus non est dei sui: illorum confunditur quorum ingenium caligat atque perturbat recordatio delictorum. Et ideo bene sibi conscij dicunt: Hæc omnia venerunt super nos, & obliti non sumus te, & inique non egimus in testamēto tuo, & non recesit retro cor nostrum: & declinasti semitas nostras de via tua.) Videtur versiculus vltimus non concordare superioribus. Nam quomodo declinarunt ii quib⁹ diuinitatis nulla obrepsit obliuio, nec alicuius iniquitatis conscientia, nec vlla desidia? Sed si consideres quia iustus vix saluus fit, intelligis profecto & ipsius nonnunquam titubare vestigia, & auctorem declinationis eorum deum videri: quia ipse quoque patitur iustos sępe tentari, quo magis probentur tentationibus eruditi. Quis autem est tam fortis, vt nequaquam in tentatione moueatur, nisi dominus adiutor ei adsistat? Denique cōturbatus est & ipse propheta Dauid, quia dixit in sua abundantia, Nō mouebor in æternum. Aut quis est ille quē locus afflictationis, & terræ corruptela non moueat, cum diuina sententia neminem exceperit qui sit ab exercitio & à fatigatione terræ huiusimmunis, cui dictum est: Maledicta terra in omnibus operibus tuis: spinas, inquit, & tribulos germinabit? Denique ipse Paulus dominicæ vas electionis, à maledictione veteris sententiæ absolutus domini Iesu passione, tamen captiuum se duci in legem peccati vehementissime deplorauit, nec quenquam nisi Christum à quo liberaretur inuenit, cum eum lex sui corporis & vmbra mortis vrgeret. Diximus sensum: sed expressius qui locus sit afflictationis, considerare nos conuenit. Vtrum hic mundus, qui in maligno positus est: an vero caro nostra, in qua anima nostra humiliatur, dū in istius carnis descendit societatem: an aduersa quibus exercemur in hoc corpore cōstituti, in quo ingemiscim* grauati, quod nolumus spoliari, sed superuestiri. Grauis enim labor est dū expectamus vt absorbeatur mortale hoc à vita, quo nos expoliare debemus. Minore enim labore expoliatur quam absorbetur. Et vide ne ea diuersitas sit expoliantis se & expectantis vt absorbeatur à vita. Expoliat gratia, absorbet pœnitentia. Expoliat sublimitas mentis, absorbet diligētia. Quomodo autem dubites quod afflictationis hic locus sit, quando corpus est mortis, in quo operit nos etiam vmbra mortis? Et ideo ad lucernam illam semper debemus intendere, quæ est verbum dei, vt sciamus quemadmodū nostri animi semitas dirigamus, & vestigia mentis internæ, vt lux animorum soluat tenebras corporales. Pulchre autē Aquilæ interpretatio quemadmodum intelligere debeamus locū afflictationis, expressit, dicendo: Quoniam humiliasti nos in loco Sirenum, vt non caro in vitio sit sui natura, sed ea quæ carnem corruptibilem esse fecerunt. Denique Sirenas, quarum secundo & tertio mentionem fecit scriptura diuina, quasdam fuisse puellas Gentilis tradit historia, quæ vocis suauitate, canendi illecebris, audiendiq; studio illectos nauigantes ad littus admouere nauigia prouocabant: eósque (cum gratiā vocis sequerētur) scopulosō in loco naufragiū facere solitos vetustas posteris tradidit. Earū autē interpretatio hæc est, voluptas vocis, & quędā adulatio. Ita ergo seculi voluptas nos quadā carnali adulatione delectat, vt decipiat. Vt ergo illic nō littus in vitio erat, sed canora dulcedo, quæ faciebat asperitatē littoris non caueri: ita nō caro in vitio, sed ea quibus caro ista solicitatur & fluctuat. Denique mare, si tempestas desit, quietū est: si procella sæuit, periculosum. Et septuaginta virorum videtur cū his sententia conuenire, cum dicunt quia scriptum est est, Quoniā humiliasti nos. Cuius interpretationis testimonia de scripturis nobis arcessenda diuinis. Ait enim Deuteronomium: Si exieris, inquit, in pugnā aduersus inimicos tuos, & tradiderit tibi eos dominus deus tuus in manus tuas, & deprædatus fueris spolia eorum, & videris in ea depręda tione mulierem bona specie, & cohabitaueris cum ea. & infra: Si nolueris eam postea, dimittes eam liberam, quia humiliasti eam. Vides ergo quoniam non natura sui eam, sed is qui ei integritatem pudoris eripuit, humiliasse perhibetur. Humilitas ergo operis est, per quod caro ista, peccati corpus effecta est, & locus afflictationis. Iterum alibi: Si desponsata fuerit virgo viro, & inueniens eam homo in ciuitate, dormierit cum ea, educētur ambo ad portam ciuitatis suæ, & lapidabuntur: & morietur iuuencula, quia non exclamauit in ciuitate, nec inuocauit hominē qui subueniret: & vir, inquit, qui humiliauit mulierem proximi sui. Et hic eadem est huius caussa sermonis, vt à corruptore humiliata dicatur. Tertium quoque habes de hac re testimonium, & plura, si quæras. tamen de eodem libro audi. Si quis inuenerit virginem quæ non sit desponsata, & vim faciens ei, dormierit cum ea, & inuentus fuerit, dabit qui dormierit cum ea, patri iuuenculæ quinquaginta denarios, & erit vxor eius, quia humiliauit eam: nec poterit dimittere eam per omne tempus, propter quod humiliauit eam. Ipse sermo repetitus est, vt intelligas quia non conditio carnis videatur nos humiliare, sed culpa. Nec tamen negare possumus quòd multis humilietur & caro, loco ipso, illecebris ipsis, fragilitate quoque qua patuit erro-

Matth.15.
Esaiæ.29.
Lucæ.9.
Lucæ.13.
Roma.1.
Prouer.26.
Eccles.3.
1.Petri.4.
Psalm.25.
Gene.3.
Roma.7.
1.Ioan.5.
Deute.21.
Deute.22.
Ibidem.

* al. confundebatur in eos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ri. Licet enim non à mediocri aduersario serpente decepta sit, habebat tamen sui non mediocrem gratiam, antequã peccatum irreperet: in cõspectu erat dei Adam, in paradiso vigebat, cœlesti gratia refulgebat, loquebatur cum deo. Nunquid cum humiliatum ante legisti, nisi postea quàm præuaricatio cum humiliauit sua? Cuius vitij hæreditatem ad nos vsque transmisit, vt in hoc corpore constituti nolimus peregrinari de corpore, & adesse deo. Et ideo humiliamus animam nostrã quæ se ad deũ gestit attollere, sed corruptibile
Sapien.9. hoc corpus grauat animam, terrenáque habitacula præponderant, vt mens deuota deo frequenter inclinetur ad seculum, nec se subiicere deo possit, quoniam subiectionem sui sapientia carnis ignorat, quæ nostrum inuoluit affectum. Dicentes hæc de nobis, quid de carne domini nostri Iesu Christi dicemus? Qui vtique suscepit carnis istius veritatem: &
Philip.2. ideo semetipsum humiliauit vsque ad mortem, mortem autem crucis. Diligenter attende, & considera singula. Vide quia volens suscepit hanc formam corporis nostri, & tuæ obsequia seruitutis, in similitudinem hominum factus, nõ in similitudinem carnis, sed in similitudinem hominum peccatorũ. Omnis enim homo sub peccato. Ideo & specie inuentus vt homo, vt scriptum est de eo: Et homo est, & quis cognoscet eum? Homo secundum carnem, sed vltra hominem secũdum operationem. Vt homo, inquit, humiliauit semetipsum: quia ad eos deus venit qui humiliati fuerant, liberandos. Ipse se ergo humiliauit propter nos. Non ergo corpus illius corpus mortis. siquidem corpus est vitæ. Nec caro illius, vmbra mortis. siquidem fulgor est gloriæ. Nec in eo locus afflictationis. si quidem in illo corpore omnibus gratia consolationis. Humiliauit se, vt disceres quid sit humilitas.
Matth.11. Denique audi dicentem: Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Ille se humiliauit, vt tu exaltareris. Qui enim se
Luc.14. humiliat, exaltabitur. Sed non omnes qui humiliantur, exaltabuntur. Multos enim crimen humiliat ad ruinam. Humiliatus est autem dominus vsque ad mortẽ, vt de portis mortis exaltaretur. Ecce, vide gratiã Christi, vide beneficia eius. Posteaquam Christus aduenit, hæc caro quæ erat vmbra mortis, cœpit per gratiã domini refulgere, & habere lu
Ibidem.11. men proprium. vnde & dictum est: Lucerna corporis tui est oculus tuus. Sed vide de quo oculo dicat: non de exteriore, sed de interiore. Si oculus, inquit, tuus simplex fuerit, totũ corpus tuũ lucidũ erit. Interior vtiq; est oculus, qui totũ ho
Ibidem. minis corpus illuminat. Interior est etiam oculus, qui affert toti corpori cæcitatẽ: quia scriptũ est: Si autem nequã fuerit oculus tuus, totum corpus tuum tenebrosum erit. Vides in vno homine vnde tenebræ nascantur, vnde lumen oriatur? Ipse ergo tibi es caligo, vel lumẽ. Caligo, iniquitatis est: tenebræ, peccatorum: lumen, innocentiæ. Ipse tibi ergo es vel iniuriæ auctor, vel gratiæ. Operatio diuina nihil errat. Lumen in teipso est, quia innocens infantia tua est. Pura mens hominis ante adolescẽtiæ lubricum, & iuuentutis errorem. Tu tibi ergo tenebras fecisti esse quod lumen est. Denique idem oculus, hoc est, sensus hominis, tenebrosus est in peccatore, splẽdidus in innocẽte. Nec illud prætereamus quod Symmachus ait, Afflixisti nos in loco deserto. Ideo affligimur, quia interdum destituimur protectione cœlesti: & regio ista sub maledicto est, vel in lubrico seculari. Necdum quoque benedixerat terrã suam dominus noster Iesus Christus: & ideo laborabant, nec ad lumen pietatis eius oculorum spiritalium intendebatur obtutus. Deinde quia voluptas & delectatio mundi frequenter irrepit. Vnde non vinculis hominis illius ligare nos atque vincire debemus, nec cera aures claudere, sed auertere aurem quotiensçunque aliena à fide, & contraria vel aduersa vtilitati nostræ aliquis existimat obloquenda, ne in eo sermone operiat nos vmbra mortis. & si quid tale profertur, nos tamen dei verbum debemus inserere, quod mentis nostræ oculos fulgore disputationis illuminet. Sequitur: Si obliti sumus nomen dei nostri, & si expandimus manus nostras ad deos alienos: nónne deus requiret ista?) Aquila, inuestigabit ista, dixit: Symmachus, inueniet ista. Ipse enim nouit occulta cordis: quia propter te morte afficimur tota die: æstimati sumus vt oues occisionis.) Quid est quod ait, requiret deus? Quasi si non requirat, ignoret? Et sic requiret deus oblinionem tuam quæ irrepsit, vt auferat eius omne vestigium. Vnde & Aquila dixit, Inuestigabit. Nam vtique qui nouit cordis occulta, quomodo quærit: cui etiam ea quæ sunt interiora, manifesta sunt? Si quidem apud deum conscientia vniuscuiusque se prodit, & cogitatio hominis apud eum se aut condemnat, aut purgat. Denique Aquila visiones cordis dixit, eo quòd videat cor nostrũ, & omnis nostri cogitatio cordis in promptu sit apud deum, atque ei cogitationum nostrarum imago resplendeat. Bene illud ait Aquila, In te morte afficimur: quoniam in Christo mori, arduum & glorioſum. & in ipso moritur, qui pro eius nomine sacra passione est coronatus. Sed quid miraris quod requirentem deum occulta cordis
Sapien.1. versiculus iste declaret, cum alibi deum scrutatorem legeris cordis? Quid etiam miraris si verbis nostris maiestas diui-
1.Cor.4. næ substantię explicari non possit, cum ait Apostolus: Nolite ante tempus quid iudicare, donec veniat dominus, qui illuminabit occulta tenebrarũ, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à deo. Tenebras cordis sæpe loco criminis legimus, imò prope vbique. Vide ergo ne ista sint occulta tenebrarum, quæ sunt cordis occulta: ideoque tenebrarum nomẽ acceperint, quòd ea ab aliis non deprehendantur, sed lateant. Et ideo dominus in die iudicij illuminaturus asseritur occulta tenebrarum: quia cor vniuscuiusq; manifestabitur, quod ante occultum erat, soli quidem Christo cognitum, qui scięs iudicij sui gratiam ait: Nihil est
Matth.10. occultum quod non manifestabitur. Sunt autem multa quæ propter verecundiam premimus, & vt impleamus cœleste mandatum, tacito apud nos tenemus affectu, ne videamur in iis quæ nostra sunt gloriari, & eorum fructum vulgando incipiamus amittere. Sunt autem occulta sapiẽtiæ, quæ raptus
2.Cor.12. in paradiso apostolus Paulus audiuit: & quia non licebat ea homini loqui, apud se tegebat, nõ quia vsum eorum aut gratiam aliis inuideret: sed quia non licebat homini loqui, forte etiam homini audire nõ proderat: quæ tunc illuminabit dominus, cum illuminãdorum secretorum tempus aduenerit. Vide ne etiam in euangelio distantiam aliquam reperias, vbi dixit: Nihil occultum quod nõ manifestabitur, neque opertum quod non reuelabitur. Illud tamen adstipulatur ad superiorem interpretationem, vt vtrũque de bonis esse credamus, quia scriptum est: Cognoscit dominus qui sunt ip-
2.Tim 2. sius. Suos ergo cognoscit, & eos cognoscit qui cognoscunt deum. Ignorat autem eos qui ignorãt deum. Qui enim ignorat, ignorabitur. Dominus ergo quę bona sunt recognoscit: ea quæ sunt plena cognitionis diuinæ, ea quæ sunt occulta sapientiæ, nouit dominus. Auersatur autem ea quæ sunt plena iniquitatis atque peccati. Denique si istorum personam consideres, quos nulla diuini cultus obliuio separauit, vt alieno deo expanderent suas manus, atque aperire suas animas noluerunt, intelligis quòd in occultis suis non flagitia aliqua erant, sed ea quæ essent innocentiæ continebant: quandoquidem morte afficiebantur pro dei cultu: totáque die versabantur in morte: sicut versabatur & Paulus, qui ait: Quo-
1.Cor.15. tidie morior per vestram gloriam. Et vere quotidie Paulus moriebatur secundum carnem, in ieiuniis, in naufragiis, in diuersis periculis, in miseriis constitutus: sed non totus moriebatur. Moriebatur homo eius exterior, sed renouabatur interior: & ideo non deficiebat cum tot periculis vrgeretur: quia etsi exterior homo eius corrumpebatur, enterior renouabatur de die in diem: quia diem sibi vniuscuius-
2.Corint.4. que fides & gratia operationis illuminat. Vnde nec Paulus apostolus noctem sciebat: quia qui renouatur, semper in luce est. An tibi non videtur in luce, qui Christi in se continet charitatem? Et ideo immolationis securus dura non refugit: nec eum persecutio vlla aut fames aut gladius potest à Chri
Roma.8. sto domino separare, quem vincula diuinæ charitatis adstringunt. Interim tamen etiam in bonis operibus mens humana turbatur, & tentationibus quatitur. Tamen & hoc iustorum est, vt cum se tentari viderint, adiumentum deposcant, sicut apostoli in euangelio cum Christus dormiret in
Matth.8. naui, tempestatem fluctuum formidantes excitauerunt dominum Iesum, vt ab his formidinem propulsaret. Nónne tibi videtur tunc sancti apostoli istos dixisse versiculos:

Exurge,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exurge,quare obdormis domine? exurge,& ne repellas vſ A
que in finem?)Certe & ſi litera diſtare videatur, concordat ſententia. Neque verò vel in corpore cõſtitutus ita dormiebat dominus noſter Ieſus Chriſtus, vt ignoraret tempeſtatem maris, & exorta procella ventorum cognitionem eius per altitudinem ſoporis excederet. Dormiebat corpore,ſed virtute vigilabat. Et diſpoſitio illa fuit vt aſcenderet in nauem dei filius,dei verbum: aſcenderent etiam ſimul diſcipuli ſui: quos remiſſos & negligentes eſſe non paſſus, quaſi de domini præſentia & fauore ſecuros,ſomno corporis ſeſe cõpoſuit. Ergo illa ſpecie ſomni,dormire ſe mundo huic,apoſtolis verbum dei demonſtrabat. Vigilabat tamen eius poteſtas & prouidentia,quæ excitauit tempeſtatem in mari, vt nauis propemodum inſurgentibus fluctibus operiretur:qua diſcipuli tempeſtate turbati, vtrum ſalubris conſilij ſe prouiſione fulcirẽt, an verò remedium excederent,cognoſceretur. Sed illis quibus Ieſus non dormiebat, vigilabat fides: & ideo ſurgentes excitauerunt dominum Ieſum, dicentes:

Matth.8. Ionæ.1. Domine,ſalua nos,perimus. Vide etiam ſi illud diſcrepat ab B
euangelio quod de Iona legimus, qui dormiebat in ventre nauis, & ſtertebat: in quo ſacræ paſſionis figura præceſſit. Sicut enim Ionas dormiebat in naui, & ſtertebat ſecurus, quaſi non metuens deprehendi, ita dominus noſter Ieſus Chriſtus,qui figuram illam ſacramẽto ſuæ mortis impleuit,

Matth.12. tempore euangelij in naui dormiuit. Et ſicut ille tribus diebus & tribus noctibus fuit in ventre ceti, ita filius hominis tribus dieb' & tribus noctib' fuit in corde terræ, in ſui corporis paſſione. Qui vbi ſe excitauit à morte, & ſomnum ſui

1.Timo.2. corporis relaxauit, vt pro ſalute reſurgeret vniuerſorum, diſcipulos viſitauit. Hic eſt ergo verus Ionas,qui obtulit animam ſuam redemptionẽ pro nobis. Propterea ergo ſublatus eſt & miſſus in mare, vt exciperetur & deuoraretur à ceto, quo intra aluum ceti poſitus eius interiora vacuaret.

Iob.7. De quo ceto hoc dictum ſit,audi Iob dicentem: Qui habet, inquit,magnum cetum captiuum reddere. Quis iſte eſt? Vtique cognoſcis cum legis quòd dominus noſter Ieſus Chriſtus captiuam duxerit captiuitatem. Deuicto enim aduerſa-

Pſalm.67. rio & inimico, nos qui captiui eramus, cœpimus libertatem poſſidere per Chriſtum. Denique ipſa oratio ſancti Ionæ

Ionæ.2. docet dominicæ paſſionis eſſe myſteria, cum dixit: Clamaui, inquit, ad dominum meum in tribulatione mea, & audiuit me de ventre inferni. Vides quia inferni ventrem dixit, non ceti? Dominus autem non in cetum, ſed in infernum deſcendit: vt & illi qui in infernis erant,à perpetuis vinculis ſoluerentur. Denique plerique etiam reſurrexerũt. Quæ autem flumina circundederunt Ionam, aut de qua abyſſo dixit Ionas: Abyſſus circundedit me nouiſſima: merſit caput meum in fiſſuras montium: deſcendi in terram, cuius ſeræ ſunt continentes æternales? Vtique hoc ad perſonam Ionæ non quadrat & cõuenit. Filius autẽ dei deſcendit in fiſſuras montium,quando deſcendit in tumulũ. Ipſum enim Ioſeph

Matt.27. (ſicut euangeliũ docet) poſuit in monumento ſuo nouo, qđ excidit in petra,& aduoluit ſaxum magnum ad oſtium mo-

Ioan.19. numẽti. Deniq; & in alio libro, Poſuit,inquit,eum in monumento exciſo,in quo nondum quiſquã poſitus fuerat. Quis D
autem eſt qui cum voce laudis & cõfeſſionis domino ſacrifi cauit,niſi princeps omnium ſacerdotum, qui & vota pro omnibus vouit,& reddidit? Solus enim affectus ſui habuit poteſtatem. Sicut enim Ionas miſſus eſt in mare,& quieuit mare à commotione ſua:ita dominus noſter Ieſus Chriſtus venit in hunc mundum, vt mundum lucrifaceret, & ſanguine ſuo omnia pacificaret, ſiue terrena, ſiue cœleſtia. Aduentu igitur ſuo redemit vniuerſos homines,& prouocauit ad dei cultum operibus ſuis,cum mortuos reſuſcitaret, ſanaret infirmos,timorem dei humanis infundens affectibus. Ipſe eſt qui ſacrificauit domino ſacrificium ſalutare pro nobis, & dignas conuerſionis noſtræ hoſtias deo obtulit. Ipſe eſt qui dormiuit, & euigilauit. Cauendum eſt ergo, ne obdormiat peccatoribus. Obdormire enim videtur iis quibus non reſurrexerit,& quos in finem repellit. Quis autẽ eſt qui repellitur, niſi qui peregrinatur à domino, quia non peregrinatur à corpore? Quomodo enim poſſunt deo placere qui in carne ſunt? Et ideo non in carne ſimus, ſed ſpiritu adhæreamus domino Ieſu, qui ſe in octogeſimo & octauo pſalmo repulſum dicit pro nobis. Tu verò repulliſti pro nihilo, diſtuliſti Chriſtum tuum, euertiſti teſtamentum ſerui tui. Itaque repulſus pro nobis factus eſt in opprobrium vicinis ſuis. Ille enim ſuſcepit opprobrium crucis, vt nos gloriam ſuę reſurrectionis indueret. Repulſus videtur quaſi mortuus,& perfuſus confuſione quaſi crucifixus: ſed benedictus eſt in æternum, qui maledictionem ſuſtulit, & benedictionis gratiam comparauit. Sequitur: Quare faciem tuam auertis?) Auertere à nobis deum faciem ſuam putamus, quando ſumus in aliquibus afflictionibus conſtituti, vt tenebræ noſtro offundantur affectui, quibus impediti fulgorem veritatis oculis noſtris haurire nequeamus. Etenim ſi in noſtrum deus intendat ingenium,& noſtram mentem viſitare dignetur, certi ſumus quòd nulla res nobis caliginem poſſit obducere. Etenim ſi vultus hominis cæteris membrorum partibus plus reſulget: & quemcũque intuemur, vel incognitum agnoſcimus, vel cognitum recognoſcimus, quẽ aſpectus noſter latere non patitur: quanto magis dei vultus quem ſpectat, illuminat? De quo vt cætera eius ſunt, ita & hoc præclarum ſancti apoſtoli, qui vere interpres eſt Chriſti, vt aptiore eum ſenſu & ſermone noſtris infunderet mentibus. Vnde

2.Corint.4. ait: Quoniam deus qui dixit de tenebris lumen ſplendeſcere, illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſciẽtiæ claritatis domini in facie Chriſti Ieſu. Vbi igitur in nobis reluceat Chriſtus, audiuimus. Eſt enim fulgor æternus animorum: quẽ ideo pater miſit in terras, vt in eius illuminati vultu, æterna & cœleſtia ſpectare poſſimus, qui ante terrena caligine tenebamur. Quid de Chriſto loquar? cum etiam Pe-

Actu.3. trus apoſtolus dixerit ad illum claudũ ex vtero matris ſuę: Reſpice in nos. qui reſpexit in Petrũ,& fidei illuminatus eſt gratia. Neque enim accepiſſet remedium ſanitatis, niſi fideliter credidiſſet. Vnde cum tãta gloria eſſet in apoſtolis, au-

Luce.19. diens tranſire dominum Ieſum Zacchæus, aſcendit in arborem, quia exiguus & puſillus in turba eum videre non poterat. Vidit Chriſtum,& lumẽ inuenit. Vidit eum: & qui ante aliena rapiebat, ſua contulit. Merito ergo dicunt iſti: Quare faciem tuã auertis? Aut fortaſſe propterea dicitur, quia deſiderantibus Chriſti moram faciebat aduentus. Ipſe enim eſt vultus patris, qui eſt imago & gloria dei. Certe ſi non ad incarnationis eius hoc accipimus ſacramentum, recte etiam illud vſurpant ſancti, dicentes: Quare faciẽ tuam auertis? hoc

Pſalm.4. eſt: Etſi auertis domine faciem tuam à nobis, tamẽ ſignatum eſt in nobis lumẽ vultus tui domine. Tenemus illud in cordibus noſtris, & in intimo ſplẽdet affectu. Neq; enim quiſquam poteſt ſubſiſtere, ſi tu auertas faciem tuam. Omnia enim à te expectant, vt tu des illis cibum in tempore. Dan-

Pſalm.103. te te his, colligent: aperiente te manum tuam, vniuerſa implebuntur bonitate: auertente autem te faciem, turbabuntur. Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerem ſuum conuertentur. Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ. Agnoſcis quæ ſit eſca quam deus hominibus ſubminiſtrat? Ipſe eſt cibus quem ſecundum voluntatem patris vnigenitus filius eius dominus noſter epu-

Ioan.4. latur, ſicut ipſe ait: Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei, qui in cœlis eſt. Hic cibus nobis eſt ſalutaris, & omnia dei ſunt ſalutaria. Audis quædam dei membra: cognoſce virtutes. Manus quippe eius, plenitudo bonitatis eſt. facies eius, illuminatio mentis eſt. Et ideo ſemper ab eo ſperemus: in ipſum vota noſtra & omnia ſtudia dirigam', nec deſperemus, etſi corporaliter eum videre non poſſumus. Ne-

Exod.33. que enim deſperauit Moyſes, cui dictum eſt: Non potes videre faciem meam. nõ enim videbit faciem meam homo, & viuet. Et addidit: Ecce loc' apud me. ſtabis in petra: & cum tranſierit gloria mea, ponam te in cauernam petræ, & operiam te manu mea donec tranſeam: & tollam manum meam, & videbis poſteriora mea: faciem autem meam videre non poteris. Non ergo videtur ab homine facies dei. Eſt tamen locus in quo ſide ſe monſtret homini deus. Eſt hic locus apud deũ: & ideo ſi ſteterimus in petra, id eſt in carnis iſtius conſcientia & fidei firmitate: etſi plenitudinem eius videre non poſſumus, tamen quantum poſſumus quaſi reliquias eius luminis hauriemus. Neque enim Moyſes totam diuinitatis

Universidad de Deusto

tatis eius plenitudinem vidit, quæ habitat in Christo corpo A raliter, sed vidit posteriora Christi: vidit splendorem eius vt homo, vidit eius gloriam passionis, per quam regnum nobis cœleste reserauit. Aquila autem, Quare faciem tuã abscondis? posuit: sed etiam cæteri: quod videtur conuenire cum Moysi dicris qui ait: Demonstra te mihi. quasi diceret: Noli vultum tuum mihi abscondere: sed magis demonstra videre cupienti. Et addidit: Obliuiscris, inquit, inopiam nostram, & tribulationem nostram.) De qua inopia dicit sanctus Propheta quòd in obliuionem venerit dei. Aut quæ est ista inopia quam excidisse domino conqueritur? Non ociosa ista est inopia, nisi forte ea quæ protectorem deum & remuneratorẽ habere consueuerit. Si enim est inopia, cui patet regnum cœlorum: recte isti inopiam suam diuinis excidisse sensibus arbitrantur, qui animam suam humiliatam in puluere deplorabant, & vẽtrem suum in terra hærere dicebant. Qui autem in terra hærent, videntur diuina
Matth.5. protectione priuari. Quæ sit ergo ista inopia, audi: Beati enim pauperes spiritu: ipsorum enim est regnum cœlorum. Si ergo beata paupertas est, cui patet cœlũ: terrenas istas diuitias negligamus, corporalem redundantiam declinemus, B Sequamur vestigia apostolorum, ante quorum pedes vnusquisque quod habebat pecuniæ ex suorũ agrorum precio, conferebat, vt pauperibus dispensaretur. Istam igitur inopiã euangelicã hi sancti viri multo ante exercere cœperant, & ideo dicebant: Obliuiscris inopiã nostram. Tale est hoc,
Ibidem. 19. quale illud apostolicũ: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Bona ergo paupertas, quæ à pietate procedit, & virtutum exercitatione suscipitur. Nec solum inopiam, sed etiam tribulationem suam in obliuionem deo veniſſe deplorant. Bonæ sunt & tribulationes, quæ sunt propriæ iustorũ: qui non pro meritis suis, sed pro pietate eas sustinẽt: in quibus iustus non atteritur, sed dilatatur: sicut sanctus Prophe
Psalm.4. ta declarat dicens: In tribulatione dilatasti mihi. Et ipse do-
Psal.117. minus Iesus ait: In tribulatione inuocaui dominum, & ex-
Acto.10. audiuit me in latitudinem. Dilatauit sancto apostolo Paulo, quando ei oculorum lumen eripuit. Ita enim confessus est Christum, quem negabat antea. Ideo vas electionis esse promeruit. Denique vt scias quia dilatauit Paulo dominus Iesus, audi ipsum Apostolum dicentem: Os nostrum patet C
2.Corint.6 ad vos ô Corinthij: cor nostrum dilatatum est. Aperi ergo os, confitere Christum: quia plenitudo est. vbi plenitudo, ibi etiam latitudo. Et quasi bonus magister, qui discipulos habere optaret æquales, nos quoque hortatus est vt dilataremur, dicẽs: Dilatamini & vos. Cum autem deus alicubi in
Ibidem. tribulatione dilatat, tunc fiet latitudo cordis sicut arena maris innumerabilis. Quæ sit ista latitudo, audi dicentem sanctum Salomonem: Optaui, & datus est mihi sensus: & inuo-
Sapiẽ.7. caui, & venit in me spiritus sapientiæ. Vt enim acciperet sapientiam à deo, non diuitias, non nobilitatem, non potestatem, sed sapientiam postulauit: & in illa omnia quæ etiam
3.Reg.4. non postulauit inuenit. Vnde scriptura dicit, quia talis erat latitudo cordis eius, sicut arena maris innumerabilis. Vnde
Prouer.3. hanc percipias latitudinem, ait de se ipse cognoscens: In latitudine cordis tui describe eã. Et ideo qui habet sapientiam, non in occulto teneat eam, non ad momentũ, sed canat eam in exitu: vbiq; quod sentit, cum auctoritate prædicet. Symmachus autem pro tribulatione afflictationem posuit. Siue D tamen afflictatio sit, siue tribulatio, opus est vt nos maneamus in domino, nec ab eodem recedamus: quoniam præsule domino & assistente nobis omne certamen fortiter possumus sustinere. Si autem dominum negligamus, & longe nos faciamus à domino, facimus nobis aduersarium fortiorem.

In psalmi quadragesimiquinti enarrationem præfatio.

TItulus Psalmi huius ita inscribitur: In finem pro filiis Chore pro occultis psalmꝰ ipsi Dauid. Quid est pro occultis? Occultorum habuisse se cognitionem per reuelationem domini Iesu, in quinquagesimo quoque psalmo sanctus propheta commemorat dicens: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Quæ autem illa sint occulta, in euangelio sancto docemur, dicente dei filio, quòd mysteria sapientiæ abscondita sint sa Matth.11.
pientibus, & paruulis reuelata. Hæc sunt illa, ni fallor, quæ
1.Corint.2 oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit dominus diligentibus eum. Ergo in occultis cordis nostri occulta sapientiæ recondamus, non temere aliquibus diuulgemus, nisi sacramentorum consortibus, quos dominus vocauit ad gratiam suam, qui se in abscondito vult rogari, quoniam solus est qui abscondita & occulta cognoscat. Denique ipse dominus Iesus ad percipiendam legem solum Moysen, non absque Iesu tamen, in montem voluit ascendere. In euangelio quoque Petro, Ioanni, & Iacobo solis ex omni numero discipulorum resurrectionis suæ gloriam reuelauit. Ita occultũ suum voluit esse mysterium: & admonebat frequenter, ne cui facile quæ viderãt annunciarent, ne offendiculum quisquam subiret infirmior, qui vim sacramentorum fluctuanti ingenio haurire non posset. Denique ipse Petrus nesciebat quid diceret, qui tria ta- Matth.17.
bernacula domino & seruulis crederet esse facienda. Deinde fulgorem gloriæ domini transfigurantis se sustinere non potuit: sed in terram cecidit, ceciderunt & filij tonitrui Iacobus & Ioannes, & nubes operuit eos: nec potuerunt surgere, nisi postquam Iesus venit, & tetigit eos, & iussit vt surgerent, & formidinẽ sequestrarent. Introierunt ergo in nubem, vt abdita & occulta cognoscerent: atque ibi audierunt
vocem dei dicentis: Hic est filius meus dilectus, in quo com Ibidem.
placui: ipsum audite. Quid est, Hic est filius meus dilectus? Hoc est, noli errare Simon, vt seruulis filium dei conferendum putes. Hic est filius meus. Non Moyses filius, non Helias filius: quamuis alter aperuerit mare, alter clauserit cœlum. In verbo enim domini vterque naturam vicit elementi: sed illi ministerium præbuerunt: hic est qui solidauit aquas, cœlum siccitate clausit, & quãdo voluit, in imbres resoluit. Vbi testimonium resurrectionis adsciscitur, adstipulantur ministeria seruulorum. Vbi gloria domini regentis ostenditur, seruulis splendor absconditur. Nanque ipsos stellarum globos sol exortus obducit, & omnia earum lumina mundano sub sole vanescunt. Quomodo ergo sub æterno sole iustitiæ atque illo fulgore diuino videri poterant stellæ carnales? Vbi ergo sunt illa lumina quæ nostris ante oculis quodam miraculo refulgebant? Tenebrę sunt vniuersa comparatione lucis æternæ. Alij ministeriis suis deo placere festinent. Hic solus est verum lumen & æternũ, in quo pater complacet, vel in quo beneplacitũ est mihi, vt meum sit quicquid hic fecit: & quicquid ego feci, filij opus esse iure credatur. Ipsum audite, dicentem, Ego & pater vnum sumus. Non dixit, Ego & Moyses vnum sumus. Non dixit si- Ioan.10.
bi & Heliæ vllum diuinæ gloriæ esse consortium. Quid tria tabernacula præparatis? Non in terris habet iste tabernaculum, sed in cœlo. Audierunt apostoli, & ceciderunt pauore turbati. Venit dominus, & leuauit eos, & iussit ne cui dicerent quod vidissent. Huic ergo tua occulta seruato, cui Dauid sua occulta mandabat, dicẽs: Ab occultis meis mũda me Psal.18.
domine. Munda enim debent esse receptacula, in quibꝰ sunt pietatis occulta mysteria. Et ideo tibi dicitur: Bibe aquã de Prou.5.
vasis tuis, & de puteorũ tuorũ fontibꝰ: & in plateis superfluant aquæ tuæ, vt irriguo fonte munderis. Ideo tibi dicitur: Vino torcularia tua redundent. Ideo dicitur: In tribulatio- Ibidem.3.
ne inuocasti me, & liberaui te, & exaudiui te in abscondito Psal.17.
tempestatis: probaui te in aqua contradictionis. Est enim quædam in tribulationibus interna peccatorum sæua tempestas, quando sunt foris pugnæ, intus timores. Est aqua contradictionis, quando velut quodam maritimi salis æstu fluctuant nostræ cogitationes, nec vlla in profundo mentium definitionis stabilitate placidantur. Tunc tempestas in abscondito, tunc aqua contradictionis, quæ solo potest Christi sermone sedari, quo peccata nobis nostra dimittit, secundũ
quod ipse dignatus est dicere: Iam vos mundi estis propter Ioan.15.
sermonem quem locutus sum vobis. Loquere domine Iesu: verbum tuum medicina est, verbum tuum lumen est, verbum tuum nostræ colluuionis ablutio est, verbum tuum fons est. Tu loqueris, & culpa lauatur. Et quia de abscondito tempestatis & de aqua contradictionis ductus est sermo, omnia nobis factum est dei verbum. Caro factum est,

vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt carnem seruaret. Aqua factũ est, vt aquam contradictionis sua gratia temperaret, & amaritudinem impietatis auferret. Ideoque scriptum est: Aqua alta verbum in corde viri. Alibi verbum, alibi iterum consilium. Ibi enim bonũ consilium, vbi bonum est dei verbũ. Et ideo tibi lex dicit: Attende tibi ne fiat tibi verbum malum in corde tuo: & dicat Iesus: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Misit enim deus verbum suum vt sanaret hominem, non vt perderet. Hoc verbum medicina est, non pœna. Hoc verbum in corde tuo & in ore sit tuo. Hoc verbũ sit in occultis, vbi diabolus insidiatur: intret verbum, exeat diabolus. Nam si irrepserit diabolus, Christ' recedit: quomodo recessit à Iuda postquam se diabolus in cor eius immersit. Et tu ergo dic: Ab occultis meis munda me domine. ne diabolus insidietur in occultis, sicut leo in cubili suo. Quòd si Christi occulta pie fidelitérque seruaueris, insidiandi diabolo locus esse non poterit. Ideoque in psalmo nono Dauid de occultis scribens domini sacramentis, quod est conuersio peccatorum, vocatio gentium, dei regnum, præparatio cordis, iudicium pauperum, refectio inopum: ante de occultis pectoris tui atque secretis exterminandũ aduersarium dicit: ne sedeat in occultis interficere cupiẽs innocentẽ. Ideoq; tibi dicitur: Intra in cubiculũ tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito. Illò tua descendat oratio, vbi eam audiat qui scrutatur abscondita: ibi tuam patientiam deprehendat, vel tegendæ iniuriæ, vel iactantiæ declinandæ. Occultat enim sapiẽs iniuriam suam. Ibi est latibulum sapientiæ. Posuit enim tenebras latibulum suum. Quærent me mali, & non inuenient. Ideo Abraham puteum fodit, vt aquam qui quæreret, inueniret. Ideo puteum fodit Isaac. Ideo dominus Iesus sedebat ad puteum. erat autem ibi fons Iacob. Sedebat ad puteum, vt quæreres. Fons ibi est, vbi Christus est. Fons est, vt aquę superfluant requirentibus: quo & vniuersa carnis vel flagitia diluantur, vel restinguantur incendia. Hæc ergo est altitudo sapientiæ & scientiæ dei, vt mali eam non inueniant, boni quærant, atque in eius adquirendæ studio & meditatione versentur. Vis scire quàm verum sit? Audi sapientiæ ipsius verba: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Pulsa ergo ianuã, quia Christus est ianua. Pulsa ostium verbi, vt aperiatur tibi ad eloquendum mysterium Christi, & absconditos in Christo sapientiæ possis inuenire thesauros. In ipso nobis sapientia, in ipso vita nostra abscõdita est: sicut Paulus asseruit, qui vsque ad tertium raptus est cœlum, vt audiret ea quæ homini non licet loqui. Quanta occultorum est disciplina? Licet scire homini, & nõ licet loqui. Scire vita est, loqui mors est. Cognoscentes ergo quia finis occultorum, qui Græce σκοπὸς dicitur, hic est, atque ea summa, vt & indigni non apprehendant sapientiæ disciplinam: & qui desiderium habent, vitę tamen & fidei meritis suffragantibus, cognitionem diuinorum capere sacramentorum labergent, & quotidianis exercitationibus desudant, vt intentionis suæ fructum mereantur adipisci: nonum psalmum & quadragesimumquintum diligẽtius legamus, vt absconditam in mysterio sapientiam fideli possimus mente comprehendere. Soli enim isti de occultis titulum prætulerunt. Sed iam psalmum adoriamus.

Prouerb.18

Matth.9.

Psalm.9.

Matth.6.

Psalm.17.

Ioan.4.

Lucæ.11.

Coloss3.

2.Cor.12.

Psalmi quadragesimiquinti enarratio.

DEus noster refugium & virtus.) Quid est noster? Hoc est, eorum qui in te credimus. Sic & alibi: Domine refugium factus es nobis. Nobis, inquit, credentibus, non incredulis: nobis quærentibus, non refugiẽtibus veritatem. Ille enim hoc potest dicere qui in solius dei præsidio suæ constituit spem salutis. Nobis ergo refugium factus es, & nostrum refugium & virtus, qui sumus ex populis nationum. Iudæi te negauerunt, Iudæi non te receperunt: & ideo es conuersus ad gentes, vocasti nos, & refugium factus es nostrũ, & virtus es nobis. Vis scire quia de nobis qui sumus ex gentibus, dictũ sit? Crux domini Iudæis offendiculum, Græcis stultitia: nobis autem virtus dei atq; sapientia est. Et infra: Ex ipso autẽ vos estis in Christo Iesu, qui factus est sapiẽtia nobis à deo. Vtique Paulus non de Iudæis, nec de gentibus dixit, sed de iis qui conuersi ad dominum Iesum, prædicarent suæ salutis authorem. Confugisti ergo ad Christum? Non deseras fundamentum, confirmatorem tuum non derelinquas: vt te qui suscepit, ipse tueatur, & mercem suam pius animarum nostrarum negotiator agnoscat. Adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis.) Bene nimis ad vtrumque respondit, & vt in tribulationibus quæ nos nimis inuenerunt, & adiutor nimis possit intelligi. Quanto enim maiores tribulationes fuerint, tanto maiora nobis & vehemẽtiora adiumenta sunt necessaria. Et ideo plerumque fit vt in grauioribus & asperioribus certaminibus coronemur: quia lachrymis, & gemitib', & orationibus frequentioribus æternæ opem nobis diuinitatis adfici scimus: quo fit vt non timeamus cum terra nostra turbatur, & transferuntur montes: quia si tu pro nobis, quis contra nos? Timere non possumus fragilitates istius carnis, quæ timore ac metu frangitur, inflammatur cupiditatibus, luxuria mollitur, deliciis eneruatur, vaporatur febribus, dolore vexatur, exanimatur angustiis. Vel cum transferũtur illi montes in cor maris, de quib' dixit Saluator: Si habueritis fidem sicut granũ sinapis, non solum de ficulnea facietis, sed etiam si monti huic dixeritis, Tollere, & iactare in mare: nihil impossibile erit vobis. Misit se hic mons in cor Iudæ, & mentẽ eius graui tempestate turbauit, diuersarum exagitans fluctibus passionum. Sicut enim terrarum fertilitati fœcunda bonis operibus & deuotionis ac fidei fructibus anima comparatur, vt odor Iacob, sicut odor agri pleni: ita etiam procellosi maris inquietudini figuratur anima* eius qui quietus esse nõ nouit, & amaris cogitationibus excitat graues fluctus. Denique nec oculo suo dominus Iesus Iudæ proditoris amaritudinem temperauit. Suscepit oculum proditor, infudit venenum, mortem irrogauit: cuius aculeum quidẽ Christus obtudit, sed solus proditor non euasit. Et vt euidenter montem huiusmodi nobis manifestaret, alibi quoque cum dæmonium ab homine iussisset exire, Apostolis interrogantibus qua causa illud ipsi eiicere nequiuissent, ait: Non eiicitur hoc genus nisi in oratione & ieiunio. Et addidit: Si habueritis fidem sicut granũ sinapis, dicetis huic mõti, Trãsi hinc illo. manu significans quis ille mons esset quem posset perfecta transferre fides. Perfecta enim fides grano sinapis comparata est, dicente Apostolo: Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem non habeam, nihil mihi prodest. Sunt etiam qui ita distinguunt: Et transferentur montes. vt sequatur: in cordibus maris sonuerunt & turbatæ sunt aquæ eius: conturbati sunt montes in fortitudine eius.) Non bonæ aquæ quæ sonãt, atque turbantur, & potum præbere non possunt. Meliores sunt quę pertranseunt, sicut scriptum est: Inter medios montes pertransibunt aquæ, & potabunt omnes bestiæ agri: susципient onagri in sitim suã. Denique vbi legio dæmoniorum petiit & accepit potestatẽ vt introiret in porcos, magno impetu se præcipitauit in mare, & aquæ illæ gregis sui præcipitatione turbatæ sunt. Alibi quoque idem Dauid propheta sic posuit: Viderunt te aquę deus, viderũt te aquæ, & timuerunt. Hoc est, bonæ virtutes, quæ verbi cœlestis cognitione sunt placidæ, non sonitu & fragore terribiles. De malis autem virtutibus quid dicit? Et conturbatæ sunt abyssi, multitudo sonitus aquarũ. Abyssi deum nõ vident, & ideo turbationibus semper obnoxiæ sunt. Et exposuit quid essent abyssi. Multitudo, inquit, sonitus aquarum. Nam & bestia illa Antichristus ex abysso ascendit, vt aduersus Heliã atque Enoch, qui propter testimoniũ domini Iesu terris sunt redditi, pręliaretur, vt legimus in Ioannis Apocalypsi: cui datum est os loquendi magna, vt aduersus deũ plena furoris conuitia & sacrilegij personaret. Sonuerunt ergo aquæ. i. immundi spiritus cum turbarentur videntes opera dei, in domini salutaris aduẽtu appropinquare sibi iudicium pertimescentes. Sonuerũt & turbatæ sunt aquę in domini passione. Vnde & dictũ est: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Et alibi scriptura dicit: Periit memoria eorum cum strepitu. Diabolus sonum quærit, Christus silẽtiũ. Denique sicut agnus coram tondente, sic non aperuit os suum. Et alibi: Non clamabit, neque contendet, nec quisquam audiet in platea vocem eius, donec eiiciat in victoria iudicium. Quæ est ista nisi

1.Cor.1.

Ibidem.

Gene.27. *anima' qui

1.Cor.13

Psalm.103

Luce.8.

Psalm.76.

Apoc.13.

Psalm.2.

Psalm.9.

Esaiæ.53.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nisi de serpente victoria? In hac fortitudine filij dei contur A
bati sunt montes, cũ diabolus & ministri eius viderent mor
tuos resurgentes. Isti sunt montes qui turbãtur. Illi montes
Luce.23. qui transferuntur in paradisum, quibus dicitur: Hodie me-
Ioan.21. cũ eris in paradiso. Et alius cui dicitur: Sic eum volo mane-
Sapien.4. re donec veniam: quid ad te? Tu me sequere. Et Enoch qui
raptus est ne malitia seculi mutaretur. Post passionem do-
mini quid aliud sequi debuit, nisi quia de corpore domini
flumen exiuit, quando de latere eius aqua fluxit & sanguis,
quo lætificauit animas vniuersorum, quia illo flumine lauit
peccatum totius mundi. Est & fluuius qui de Eden exit, &
circuit vniuersam terram, verbum dei, quo paradisus intel-
ligibilis irrigatur, & omnis anima vocatur ad gratiã Christi,
Ioan.7. dicente ipso dei verbo: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.
Cui ego dedero aquam, flumina de ventre eius fluent aquæ
viuæ. Ex illo enim vnico dei verbo quatuor fluuiorum pru
dentiæ & fortitudinis, temperantiæ quoque & iustitiæ flu-
1.Corin.12. enta manarunt. Alij enim per spiritum datur sermo sapien-
tiæ, alij fides in eodem spiritu: alij gratia curationum in v-
no spiritu: alij operatio virtutum. Hæc enim operatur om- B
nia vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult.
Hi sunt impetus fluminis, cum se in gratiam ministeriorum
operationis atque virtutis spontanea diuisione transfundit.
His igitur fluminis superni meatibus ciuitas illa in qua deus
inhabitat, irrigatur, & sanctificatur altissimi tabernaculum,
omnis anima quæ inhabitatur à Christo, vel corpus illud
Luce.1. quod virgo generauit, de quo Gabriel angelus dixit: Et
quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius dei. Bonum ta
bernaculũ, quod nulla potuerũt obũbrare peccata. Admira
bile templum dei, & aula cœlestis, quod solutum corrumpi
non potuit, sed intra triduum resurrexit, resuscitatum ab ip-
so qui mortuus videbatur. Nec mirum, quando deus in me-
dio ciuitatis eius erat, nec cõmotus est: siue quia nullius pec
cati prolapsione commotus est dei filius, nec alicuius erro-
ris offensione titubauit, aut corporalis illecebræ nutauit im
pulsu: siue quia non reliquit animam eius dei gratia: sed in-
separabilis in ea mansit, quod ab omni colluuione delicti
immaculata durauerit. Vnde & ad patrem dei filius dixit:
Psalm.15. Nec derelinques animam meam in inferno. Ergo quia sub-
erat ei nec in carne peccare, diuine ait: Ego in patre, & pa- C
Ioan.14. ter in me. Et alibi: Traditus sum, & non egrediebar. Ab
Psalm.87. eo vtique non egrediebatur, cui dixit postea: Exurrexi, &
Psal.138. adhuc tecum sum. Vbi autem aliquis grauius peccat, cõmo-
uetur in eo deus, vt ab eo transeat. Vnde & Adæ peccanti
Gene.3. deambulare visus est, & Stephano stare: quia ille in præuari
Actu.7. catione lapsus est, hic in martyrio coronatus. Et in Zacha-
riæ libro ita scriptum est: Ambulauit in commotione indi-
gnationis iræ suæ dominus. Simile & in euãgelio dictum est
Matth.23. Iudæis: Ecce, derelinquetur vobis dom' vestra deserta. De-
reliquit enim domin' Iudæos, & statim secuta est ruina sy-
nagogam. Quòd si eam Christus non deseruisset, nunquam
eam supremum sequutum esset excidium. Aperuimus ergo
quod dictum est, Deus in medio eius, non commouebitur.
Sequitur: Adiuuabit eam deus diluculo.) Quo significatur
quia resurrectio matutina adiumentorum nobis cœlestium
subsidia confert, quæ noctem repulit, diem resudit, dicente
Ephes.5. scriptura, Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuce-
scet tibi Christus. Vide autem mysterium. Vespere passus D
est Christus: ideo & secundum legem ad vesperam agnus oc
ciditur. Mane surrexit. Sic enim scriptum est: Vna autẽ sab-
bati venit Maria Magdalene prima luce ad monumentum,
Ioan.20. cum adhuc esset obscurum, & vidit lapidem amotum ab o-
stio. Ad vesperam mundi occiditur, deficiẽte iam luce: quia
in tenebris erat hic totus mundus: & maioribus fuisset tene-
brarum squaloribus inuolutus, nisi Christus nobis è cœlo
lux æterna veniisset, innocẽtiæ tempora generi refusurus hu
mano. Passus est ergo dominus Iesus, & sanguine suo nostra
Roma.13. peccata donauit, lux refulsit cõscientiæ purioris, & dies re-
splenduit gratiæ spiritalis. Vnde & Apostolus ait: Nox præ-
cessit, dies appropinquauit. Euigilauimus igitur, iã non dor
miamus. Vestem lucis induimus, non in amictum tenebro-
sæ conuersationis atque exuuias reuertamur. Comessationi-
bus atque deliciis, quę nocturni sunt tẽporis, valediximus:

sobrietatem elegimus, cuius gratia Iacob primatus quos nõ
habebat inuenit. In aliis quoque codicibus inuenitur: Adiu-
uabit eam deus vultu. Quid hoc quoque significet, ipse pro-
pheta nos doceat. Nãque ipse in posterioribus dixit: Osten
Psal.79. de faciem tuam, & salui erimus. Aspectus ergo dei, salus no-
stra est: atque in eius vultu nostrum est adiumentum. In
quo quanta vis sit, diuina scriptura declarat, quæ non ocio-
se adtexuit quòd respexit deus super munera Abel: super
Gene.4. Cain autem non respexit: & ideo cõtristatus est Cain, quòd
sacrificium suum deo displicuisse cognouit, placuisse ger-
mani. Vnde & illud quod hodie in psalmi responso decan-
tatum est, plurimum nostræ conducit assertioni: Expectans
Psalm.39. expectaui dominum, & respexit me. Quem dominus respi-
cit, saluat. Denique in domini passione cum titubaret Petrus
sermone, non mente, (licet ipse Petri sermo titubantis fide-
lior sit, quàm doctrina multorum) respexit eum Christus, &
Petrus fleuit: quo proprium lauit errorem. Ita quem visus
est voce denegare, lachrymis fatebatur. Conturbatæ sunt
gentes, inclinata sunt regna: dedit vocem suam altissimus, &
mota est terra.) Aduentu domini saluatoris aduersariæ po-
testates cum sua legione turbatæ sunt iussæ ab humanis exi-
re corporibus, & precatæ vt mitterentur in porcos. Turba-
tis nequissimis potestatibus, necesse fuit turbari cultores si-
mulacrorum, inclinari quoque regna peccati. Erat enim gra
ue regnum, quod sibi in graue seruitium subiugauerat om-
nium animos peccatorum. Qui enim facit peccatum, seruus
Ioan.8. est peccati. Regnum autem peccati, mortis est regnũ: quod
diu toto orbe præualuit. Vnde & Apostolus ait: Sed regna-
Roma.5. uit mors ab Adam vsque ad Moysen, etiam in eos qui non
peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est
forma futuri. Venit veritas, figura cessauit. Venit vita, re-
gnum mortis euanuit. Venit remissio peccatorum, & pecca-
ti vincula resoluta sunt. Ante etiam leuiora delicta mortis
nexibus stringebantur, post aduentum autem domini salu-
taris etiam grauiora flagitia sunt remissa. Inclinata sunt ergo
regna spiritualium nequitiarum quę sunt in cœlestibus, quia
cultus simulacrorũ & illecebra peccati cœpit imminui eu-
angelicæ prædicatiõe doctrinæ. Inclinata est perfidia post-
eaquã cœpit fides in nationũ regnare pectoribus. Inclinan-
tur regna peccati, cum legitur: Non regnet peccatum in ve- Ibidem.6.
stro mortali corpore. Inclinauit omnia regna perfidiæ voce
sua dominus, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, & Matth.11.
onerati estis: & ego reficiam vos. Hanc vocem dedit altissi-
mus, & omnes eum secuti sunt populi nationum, dura pec-
cati regna fugientes, & perpetuæ mortis atrocitatem, atque
intolerabilem flagitiorum omnium seruitutem, cum polli-
ceretur fessis requiem, captiuis remissionem, seruientibus li
bertatem, & decurso iugo ferreo Babylonij regis, iugum
suum suaue ceruicibus fidelium subrogaret, ne vacua colla
gentilium rursus inimicus catenis suæ iniquitatis adstringe-
ret. Christus enim quos alligat, liberat: & quos adstringit,
absoluit. Denique qui seruus vocatus à domino est, libertus
1.Cor 7. est domini: & qui liber vocatus, seruus Christi est. Ideoque
in suis vinculis Paulus gloriatur dicens: Paulus vinctus Ie- Ephes.3.
su. Quod sub aliis cõtumelia est, sub Christo gloria est. De-
dit vocem suam in passione dominus, & vniuersa elementa
tremuerunt, omnis terra commota est, vt ritus ille gentium
solueretur, fieret terra domini, & plenitudo eius, vt scri-
Psalm.23. ptum est, cessarent auguria perfidorum: & sacrificium im-
pietatis, cognitio fidei & studium deuotionis abolerẽt. Dat
vocem suam dominus quotidie, &* resultat in cordibus *vt resurga
singulorum, vt terrenum omne decidat eius qui bene cre-
dit affectu, atque omnes interiorum sensus animorum ab er
rore, à corruptione luxuriæ & dissolutiõe ad cognitionem
cœlestium sacramentorum, & studium castitatis, à nequitia
ad virtutem pia confessione moueantur. Motos ergo eos di
cit qui in terra sunt, vel quia terra erant omnes homines, in
quibus erat terrena corruptio, quia oculos mẽtium ad sub-
lime gratiæ cœlestis eleuare atque attollere nesciebant, nec
poterãt dicere: Deus virtutum nobiscum. cum quibus non
erat nisi prolapsionis incẽtor, & auctor erroris. Sed posteaq̃
vox domini in euangelio resultauit, audet Propheta dice-
re: Deus virtutum nobiscum. Bene dicit, Deus virtutũ no-
biscum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

biſcum,qui credidit quòd virgo in vtero concepit,& peperit. Audemus & nos dicere,Deus virtutum nobiſcum,poſteaquam Emmanuel,hoc eſt,deus cœpit eſſe nobiſcum. Vbi ergo Emmanuel, ibi deus virtutum nobiſcum. Suſceptor noſter deus Iacob.) Imitemur ergo patriarcham Iacob,odorem eius, virtutem eius, laborem eius. Sicut enim Abrahæ opera facere debemus,vt filij eius appellari iure mereamur: ita etiam exercitia atque certamina ſancti Iacob ſubire debemus,vt deus Iacob deus noſter eſſe credatur. Nã ſi opera Iacob, vel(quia illũ æquare non poſſumus) ſtudia operis eius ac fidei non agnoſcat in nobis:quomodo quaſi deus Iacob nos iuuare dignabitur? Cum hæc diceret,ecce per ſpiritum ſanctum præſens imago ei infuſa eſt futurorum: & videns ex graui perturbatione bellorum pacem toto orbe diffuſam in aduentu domini ſalutaris, clamat ad vniuerſos dicens: Venite,& videte opera domini,quę poſuit prodigia ſuper terram.) Venite, ad congregationem ſpectat: videte, ad intentionem,& cognoſcendæ ſtudium veritatis. Videte,inquit, opera domini plena miraculis,in quibus magnarũ ſunt ſigna virtutum. Denique τέρατα Græcè, admiranda dicuntur Latinè. Non ergo quaſi prodigialis horroris accipias opera domini, ſed quaſi plena admirationis. Præclare poſuit ſuper terram,id eſt in terram. Auferens bella vſque ad fines terræ, arcum conteret, & confringet arma,& ſcuta comburet igni.) Et vere antequam Romanum diffunderetur imperium,non ſolũ ſingularum vrbium reges aduerſum ſe præliabantur, ſed etiam ipſi Romani bellis frequenter ciuilibus atterebantur. Pugnauit Marius aduerſus Cinnam. In vtraque parte Romanus fuſus eſt ſanguis. Sylla ſurrexit,& Mario victori rurſus ciuilia bella commouit. Lepidus Sertoriúſque rebelles ſe Romano imperio præbuerunt. Cæſar Pompeium eſt perſecutus, & Galliarum furorem excitauit aduerſus arma Romana. Deuicto ſeniore Pompeio, iuniorem in Hiſpaniarum partib⁹ debellauit. Quid Triumuiros loquar, ex hoſtibus amicos, ex amicis rurſus in hoſtiles tumultus eſſe progreſſos? Maria quoque Actiaco bello infecta ſanguine Romanorum? Vnde factum eſt, vt tædio bellorum ciuilium Iulio Auguſto Romanum deferretur imperium:& ita prælia inteſtina ſedata ſunt. Hoc autem eò profecit, vt recte per totum orbem apoſtoli mitterentur, dicente domino Ieſu: Euntes,docete omnes gentes. Illis quidem etiam intercluſa barbaricis motibus regna patuerũt, vt Thomæ India, Matthæo Perſia. Sed tamen quo plura obirẽt ſpatia terrarum, in exortu eccleſiæ poteſtatem Romani imperij toto orbe diffudit, & diſſidentium mentes,terrarúmque diuortia donata pace compoſuit. Didicerunt omnes homines ſub vno terrarum imperio viuentes,vnius dei omnipotentis imperium fideli eloquio confiteri. Abſtulit ergo bella vſque ad fines terræ. quod factum eſſe non dubium eſt. Sed vide ne bella infirmitatis abſtulerit, quæ ſunt in corde titubantium. Qui enim terrena tranſierit,iam non dicit, Foris pugnæ,intus timores: ſed dicit: Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt. Tranſi ergo mundum, vt incipias eſſe ſupra mundum. περάω enim trãſire eſt: vel, vt dicam expreſſius, transfretare. Abſtulit ergo dominus bella quæ mouebat nobis nequitia ſpiritalis: & deuicto diabolo pacem ſuam nobis reliquit. Arcum confregit, de quo ignita aduerſarij iacula ſpargebantur. Et ſcuta perfidię combuſsit igni,vt ſcutum fidei inuiolabile permaneret. Vacate,inquit,& videte quia ego ſum dominus.) Vox domini poſt bella ſedata. Vacate,vt nulla animarum ſit occupatio,ne offuſio ſecularium perturbationum, internæ oculum mentis obducat. Vacate, inquit,ab erroribus, vacate à perturbationibus, vacate à peccatis: quia omnis qui peccat, non vidit deum, nec cognouit eum: ſicut in epiſtola ſua dixit Ioannes euangeliſta. Vacate ergo ſtudio cognoſcendæ diuinitatis: nolite terrenis operibus occupari. Ideo rex Aegyptiorũ augeri iubebat numerum laterum, & cætera onera Iudæorum, ne cognoſcerent deum,& cultui ſacro vacarent,offenſus Moyſi & Aaron voce ſanctorum,qui dicebãt: Dimitte populum dei, vt eamus & ſeruiamus domino deo noſtro. Exaltabor inter gentes, & exaltabor in terra.) Erat ſublimis dominus in excelſis,id eſt in angelis & archangelis, in patriarchis & prophetis, qui

Ioan.8.
Matth.28.
2.Cor.7.
Philip.3.
1.Ioan.3.
Exod.5.

de illo ſublimia ſentiebant, nec eum terrenis imaginibus & ſimulachris ſcrupeis conferebant. Sed non erat ſublimis in populis nationum, qui deum ſuum in antris & ſpelæorum habitaculis requirere videbantur. Denique reprehenditur Magdalena, quæ Chriſtum quaſi mortuum flebat, & quaſi ſepultum quærebat in tumulo. Vnde dicit ad eam Chriſtus: Maria,quid ploras? Quem quæris? Nunquid eum qui poſſet auferri? Audiuit vocem,& recognouit eum,& volebat contingere,& ait dominus: Noli me tangere, quem putas mortuum. Ad patrem vado. Miraris quòd in tumulo non inueniſti, quem cœleſtia præſtolantur? aut forte reprehenditur, quia Chriſtum niſi fides perfecta non tangit: ſicut hæmorrouſa plena eum tetigit fide. Vnde ait dominus: Tetigit me aliquis: ſentio enim de me virtutẽ exiſſe. Quo dicto agnouit in ſe illa quòd exeũte fuerat virtute curata:& ſtatim confeſſa eſt ſibi conſcia quòd dominum ipſa tetigiſſet. Vnde dominus ait: Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace. Exaltatus autem in terra dominus eſt,ſecũdum quod ipſe ait: Cum exaltatus fuero,omnia traham ad meipſum. Vel quòd facta eſt voluntas eius ſicut in cœlo & in terra. Et repetit,dicens: Dominus virtutũ nobiſcum, ſuſceptor noſter deus Iacob.) Repetitio,confirmatio eſt. Vel quia non ſolum quando natus ex virgine eſt, factus eſt nobiſcum deus: ſed etiam poſt reſurrectionẽ ipſe dixit: Ecce,ego vobiſcũ ſum vſq; ad conſummationem mundi. Cui eſt honor & gloria, perpetuitas à ſeculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Ioan.20.
Matth.9.
Ioan.12.
Matth.28.

Pſalmi quadrageſimi ſeptimi enarratio.

IVius titulus hic eſt: Pſalmus cãtici filiis Chore ſecunda ſabbati. Boni filij Chore,& pſalmis iam ſuperioribꝰ approbati, eo quòd cõgruis*, ſenſibus, & cogitationibus ad virtutum ſtudia conuenientibus in ſemetipſis pangerent ſpiritale pſalterium,& cognitioni diuinitatis peruigili ſpecula mentis intenti, cœleſtium myſteriorum digni forent haurire ſecreta. Et ideo cum pſalmorum ante arcam domini quotidie canendorum munus & officium recepiſſent, videtur electi vt pſalmum cãtici in ſecunda ſabbati ſpecialiter reciperent concinendum. Etenim quibus recte videbatur eſſe commiſſum vt aſcenſionem domini ab inferis reſurgentis voce ſua pſallerent, his vtique deferendum fuit vt ipſum reſurrectionis diem munere ſuo miniſterióque celebrarent. Quid eſt enim ſecunda ſabbati, niſi dominica dies, quæ ſabbatum ſequebatur? Dies autem ſabbati erat dierum ordine poſterior, ſanctificatione legis anterior. Sed vbi finis legis aduenit, qui eſt Chriſtus Ieſus (finis enim legis Chriſtus,ad iuſtitiã omni credenti) & reſurrectione ſua octauam ſanctificauit, cœpit eadem prima eſſe, quæ octaua eſt, & octaua quæ prima, habens ex numeri ordine prærogatiuam,& ex reſurrectione domini ſanctitatem. Vnde & in euangelio legimus δευτεροπρώτου, ſabbatum, quòd Latinè dicitur ſecundoprimum. Vbi enim dominica dies cœpit præcellere qua dominus reſurrexit, ſabbatum quod primum erat, ſecundum haberi cœpit à primo. Prima enim requies ceſſauit,ſecunda ſucceſſit. Vnde & ad Hebręos ſcribẽs Apoſtolus ait: Poſtera ergo die reſtat requies populo dei. Feſtinemus igitur intrare in illam requiem. Requies ergo vera iam non in operis ceſſatione,ſed in reſurrectionis eſt tempore. Ideoq; qui ſabbati ſecundum legem ſolennitatem cuſtodiebant, vnam ſabbati nuncupabant, quaſi vnum eſſet ſabbatũ,& non aliud. Nos qui obſeruantiam induimus ſpiritalem, & ad ſimilitudinẽ & requiem dei cupimus noſtram formare militiam,atque in illa ciuitate cœleſti noſtrum exhibere miniſterium, vbi eſt non exemplar, non vmbra,ſed veritas: primam dicimus ſabbati, ſicut eſt ſcriptum: Veſpere autem ſabbati, quæ luceſcit in primam ſabbati. Nihil pulchrius,nihil expreſſius. Ante reſurrectionem ſabbatum dixit, poſt reſurrectionem primam ſabbati nuncupauit. Ioãnes quoque euangeliſta dicit, Prima ſabbati venit mane Maria Magdalena cum adhuc tenebrę eſſent. Tenebræ pro tempore,mane pro gratia. Sed iſti expreſſius ſecundum euangelium,quaſi recuſſo velamine: Dauid autem ſub lege poſitus & moderationem tenuit debitæ cautionis,

Romano.6.
Luce.6.
Hebr.4.
Matt.28.

* grauibus ſenibus

& my-

Universidad de Deusto

& mysterium non repressit, vt secunda sabbati diem dominicam declararet: quo Iudæis ordinem numeri putaret esse seruatum, & spiritale sacramentum agnosceret reuelatum. Audiamus igitur quid dicat qui in secunda sabbati deo psallit: Magnus, inquit, dominus & laudabilis nimis, in ciuitate dei nostri in loco sancto eius.) Non ergo vbique deus magnus & laudabilis est? Ille quidem vbique magnus & potens est: sed angusta mens non capit magnitudinem diuinæ eius potestatis & gratię. Quanto autem magis appropinquat deo nostra cognitio, tanto præcellentior eius nobis videtur esse maiestas. Denique Thomas qui ante dicebat, Nisi videro in
Ioan.20. manibus eius fixuras clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam: vbi misit digitum suum, & euidentia resurrectionis cognouit indicia, admirans intra se dei gratiam, Dominus, inquit, meus, & deus meus. Tunc ergo plenissime diuinitatem eius dominationémq; confessus est, vbi eum resurrexisse non dubitauit ab inferis. Denique in Sion hymnus deum decet, & votum ei soluitur in Hierusalem.

Quid igitur mirum si in ciuitate cœlesti, & in illo superno & æthereo loco potentia eius vehementius prędicatur? Addidit: Dilatans exultationem vniuersæ terræ.) Et vere magnus, qui istius terræ in qua ante intolerabiliũ peccatorum germina pullulabant, vbi erat mœror, tristitiæ & gemitus, exultationẽ toto orbe diffudit. Itaque hominum conscientia quæ ante flagitiorum suorum gurgitibus demersa lugebat: nunc per indulgentiam Christi, & remissionem peccatorum, metu absoluta lætatur. Conuenit igitur & si ita intelligamus vt diximus: sed quia in vetustis exemplaribus aliquibus reperimus ὑψηλὸν ἀγαλλιάσει ἔθνους γῆς, id est, bona ra-
bonæ radi- dice exultationem vniuersæ terræ: sensum quidem eũdem aduertimus: quia diuina in nobis dei patris dona laudantur: qui dedit nobis exultationem bona radice fundatam, deum videlicet Iesum, veram & fœcundissimam vitem, de qua sacramenta fluxere cœlestia, in quibus est perpetua & diutur na lætitia, quòd his abluatur omne peccatum, & conscientia interna mundetur. Elocutionémque conuenire cognoscimus: quia bene radicata exultatione lętamur, qui exultamus in Christo. Seculi enim lætitia temporalis est, perpetua autem lætitia eius qui gaudet in domino. Mons Sion latera Aquilonis, ciuitas regis magni. Deus in gradibus eius dinoscetur cum suscipiet eam.) Quæ sit exultatio vniuersæ terræ, euidenter expressit, quoniam dominus Iesus ecclesiam sibi ex peccatoribus congregauit. Itaque qui erant ante latera Aquilonis, id est, socij & inhærentes diabolo, cui dicitur, Exurge Aquilo, vt veniat Auster: facti sunt Christo fi-
Cant.4. Psalm.124. deles. Ipsi sunt enim de quibus dicitur: Qui cõfidunt in domino, sicut mons Sion. Facti sunt itaque mons Sion per gratiam Christi, & baptismatis sacramentum. Aquilonis intelligibilis grauis flatus, qui prius tẽpestates asperrimas & procellas humanis mouebat affectibus, cœpit suos amittere, qui vexabat alienos. Gentem omnem euerterat Iudæorum, nationes omnes suo reuinctas tenebat imperio. Ipsius erant latera, hoc est, aspirabant cum eo. Sicut enim principis latera dicimus stipatores eius & comites, & sicut mulier latus est viri, eo quòd morigera ei societate iungatur: ita latera erant diabolo, qui faciebant ipsius voluntatem. Ij ergo nunc sunt mons Sion, qui deum speculantur æternum, & ipsi noctibus & diebus intendunt. Vide Paulum cum persequeretur ecclesiam domini, latus Aquilonis fuisse. Vide nunc cum legitur in ecclesia, montem esse speculatorium, per quem Christi gloriam cognoscimus, & videmus. Et quia Græcus montes dixit, hoc est ὄρη, vide quomodo seruuli Christi mõtes sint. Mõtes in circuitu eius: in quibus est ecclesia domini, quæ est ciuitas regis magni. Simul quia dominus secun-
*Hieronym. ad Paulinũ, de institutõe monachi. Ab Hadriani tẽporibus vsque ad imperium Constantini, per annos circiter centũ octoginta, in lo- dum cœli tractum in Venerario * passus est, qui erat locus in latere Aquilonis. Ibi autem & mons Sion, ibi Hierusalem quæ in terris. Vide ne id quoque videatur expressum, quia congregatio plebis dei, quæ erat Aquiloni cõiuncta per culpam, ecclesia Christi est facta per gratiam, vt iam non synagoga, sed Christi ecclesia nuncupetur. Et quia reliquiæ Iudæorum per electionẽ gratiæ saluæ factæ sunt, in ipsis deus cognoscitur, in Petro, Paulo, Ioanne, Iacobo, qui graues & excelsi viri velut fundamenta & culmina sunt ecclesię: qua-

A si fundamẽta graues, quos nulla grauis Aquilonis flabra concusserint, sed immobile fidei seruauerint fundamentum, ne ecclesia tota nutaret. Præcelsi quasi culmina, qui verticem eius turribus suæ virtutis erexerint. Etenim sicut in operibus suis conditor, & in ædificationibus suis ædificator agnoscitur, vt etiam si nomẽ non audias, tamen ex operum qualitate artificem deprehendas: (Et quid mirum de humanis, cum ipsius creatoris æterni, qui non videtur à nobis, inuisibilia tamen per ea quæ facta sunt, intelligamus?) ita in excelsis & magnis domibus, (quæ domus nos sumus, si libertatis & gloriæ fundamẽtum vsque ad finem firmum tenuerimus) Deus habitator agnoscitur, vt deus Abrahã, deus Isaac, deus Iacob. Ipse enim verus deus, qui tales viros præceptorum suorum institutione fundauit. Ergo sicut in illis se deum demõstrauit æternum, ita, inquit, cum regis magni suscipiet ciuitatem, gradibus eius receptionẽ suæ cognitionis infundet, vt fiant docibiles dei, qui mandatum eius & au-
B dierint, & putauerint exequendum: ne ab illius domus ædificatæ in petra firmitate degenerent. Hoc, inquit, videntes reges terræ congregati sunt, & transierunt in vnum. Ipsi videntes tunc admirati sunt.) Boni reges, qui sui corporis possunt se præbere rectores, ab ipsa patriarchæ Abrahæ origine & institutione manantes, qui docuit peccatum posse superari. Ideo verus rex, qui flagitiis esse nescivit obnoxius, in quo culpæ & erroris illecebra regnare non potuit. Vnde & dictum est ad huiusmodi virum à filiis Seth: Rex à deo tu Gene.23. es nobis. Tales ergo reges terrę, qui carni imperitarẽt, congregati sunt, vt in vno essent corde, & in vno spiritu: sicut legimus, quia multitudo credentium habebat vnam animã, Actu.4. & cor vnum: & non erat in his aliqua separatio. Ij sunt qui transierunt in vnum, non tam locum, quàm in eundem affectum atque propositum. Probato enim dicitur, Transi, recumbe. Neque enim mediocris virtutis est, ab improbis ad honesta, à terrenis ad æterna transire, & carnalis vitæ consuetudinem commutare, omnémque eius abolere vsum, nouos mores assumere, totúmque statum conuersationis veteris detorquere. Meritóque dicitur ei: Si trãseas per aquam, Esaiæ.43.
C tecum sum. Cum transeunte est deus, non cum desistente. Ij ergo qui intra semetipsos erant ante discordes: vbi in vnum mente & studio conuenerunt recepta pace quæ fecit vtra- Ephesi.2. que vnum, & inimicitias in carne sua medij parietis destructione dissoluit, admirati sunt vel eum qui in gradibus suis dinoscitur, vel homines ita esse conuersos, vt qui ante diabolo seruiebant, nunc domino Iesu iusti pietate seruitij mancipati sint. Et quia reges sui corporis, in semetipsis vim non mediocris laboris experti (neque enim facile atque mediocre est animum vincere, resecare cupiditates, edomare carnis lasciuiã, euacuare* luxuriam, quæ repugnabat & Paulo, *auerruncare. vt captiuum sibi peccati lege constringeret) sicut gratiam in iis qui virtute processerant, mirabãtur: ita etiam ne quis relaberetur in vitia de superiore virtutum deiectus fastigio, commouebantur. Procliuis enim & mutabilis in vtrumque est humana conditio, vt quocunque intenderit, eò propendeat & vergat, vel ad studia virtutũ, vel ad illecebram delictorum. Et ideo non mediocri quatiebantur affectu, ita vt ex formidine tremor apprehenderet eos, considerantes illud quod scriptum est, Quia in locis impiorum ingemiscẽt
D iusti. Denique vide mihi Petrum amarissime flentem quòd ei error obrepserit, & virtutem suæ mẽtis prolapsione corporeæ fragilitatis inflexerit: meritóque à Christo suppresse reprehensum quòd ausus sit, vsurpare cõstantiam, nec obnoxiam consideraret naturam. Et hic quidẽ per gratiam emendauit errorem: sed Iudas mansit in crimine, perseuerauit in gemitu. Iustus erat cum apostolorum numero nec-
iure. teretur: sed quia supplantatus à diabolo est, in locis nunc deplorat & ingemit impiorum quòd de gratia sit relapsus ad pœnam. Ergo cadentibus huiusmodi viris qualis fuit proditor Iudas, vel Saul à domino deo suo accitus ad regnum, etiam fortes viri trepidabant. Conferentes deinde quanto certamine peruenirentur ad finem, quãtæ contritiones iustorum, quantæ solicitudines, qualis aduersarius, quanta diuturno labore contentio, quantæ amaritudines propositi terroris, quæ vincula continentiæ, quæ conscientiæ verbera:

co resurrectionis, simulacra Iouis: in crucis rupe, statua ex marmore Veneris à gẽtibus posita colebatur: existimãtibus persecutionis authoribus quod tollerit nobis fidẽ resurrectiõis & crucis, si loca sancta p idola pollu issent. Hæc ille. vt Venerariũ intelligas locũ vbi Veris sit cultus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non mediocriter conturbabantur ne quis tantis vel laboribus vitæ austerioris cederet, vel doloribus. Sunt enim ibi dolores acerbi & graues.id est,in ecclesia,in illa ciuitate regis magni sunt dolores sicut parturientis, donec formetur Christus in nobis. Neque enim sine dolore Paulus erat cum videret in Galatis insipientibus doctrinæ suæ tardiorē prosectum. Ideoque dicebat: Filioli mei quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis. Testificatur & dominus in euangelio graues esse parturientis dolores,cum dicit:Mulier cum parturit,tristitiam habet, quia venit dies eius: cum autem peperit,iam non meminit tristitiæ propter gaudium: quia natus est puer in hoc mundo. Magnus ergo labor vt aliquis sibi Christum adquirat, ne sine gubernatore quasi nauis in seculi istius salo fluctuet. Denique apostoli tristes erant cum se Christus ad patrem rediturum esse memoraret, quòd absente rectore destitui se putarent. Gaudium Christus est.Ipse est & puer quē parturit qui in vtero suę mentis accepit spiritū salutis. Qui peperit, & enutrierit, exultat. Qui parturit,quatitur atque compungitur.Bonum est vt & parias,& enutrias eum. Ne coquas agnū in lacte matris suæ, ne dicatur tibi: Væ in vtero habentibus & nutrientibus. Sic enim Christus natꝰ est ex Maria, vt agnoscas eum, sicut bos agnouit possessorem suum:& scias quia ipse te creauit,& maiores tuos ipse possedit. Non eum quasi paruulum nutrias, sed quasi verum atque perfectum deum ex vero & perfecto deo noueris adorādum.Sic eum Magus adorauit, vt non in lacte matris agnū coqueret, sed quasi deum veneraretur æternum.Denique vt eum inueniret, cœlum aspiciebat.Non ergo quærebat in terris, quem de cœlo fulgens stella monstrabat.Ideo eum Maria non parturiuit, sed peperit: quia & dominum, & salutare sciebat ex se esse generandum, sicut ipsa testatur dicens:Magnificat anima mea dominum: & lætatus est spiritus meus in deo salutari meo.Ibi ergo dolores sicut parturientis. Dolor est vt parturias: dolor est vt enutrias, quem in principio debes habere perfectum. Ideoque plerique grauiter cōteruntur, sicut versiculus significat qui secutus est. In spiritu vehementi conteres naues Tharsis. Nam dum ad perfectionem fidei desiderant dei famuli peruenire,cōmacerant corpus suum castigādo seuerius, & redigendo in ministerium seruitutis, ne reprobētur qui fuerant iam probati. Hoc autem faciunt in spiritu sancto valido atque vehementi.Est enim spiritus consilij atque virtutis, vt nimia abstinentia dissoluant corpus suum, quo omnes eius euacuent voluptates,vt dicatur illis:Cōualescite manus remissæ, & genua dissoluta. Cum enim solutus quis fuerit ab ista compage terrena, tunc fortior ad vitam resurgit æternam.Mētior,nisi adstipulatur scriptura,quæ dicit, dissolui, & cū Christo esse,multo melius. Qui dissoluitur,incipit esse cum Christo. Et alibi: Tempus meæ resolutionis instat. Qui ergo meditatus fuerit se ipsum dissoluere per abstinentiam,diem passionis suæ figere non poterit.Et bene ait spiritum vehementem,naues dicturus.Naues autem de corporibus dixit, quæ vago diuersarum passionum fluctu mouentur,& cito merguntur,nisi habeant gubernatorem. Vnde & alibi ait:Qui descendunt in mare in nauibus.Bene autem nauigant, qui in nauibus Christi crucem sicut arborem præferunt,atque inde explorant flabra ventorum, vt corpora sua dirigant ad sancti spiritus gratiam, in ligno domini tuti atque securi:nec permittunt naues suas vago fluctu errare per maria,sed ad portū salutis & ad consummationē gratiæ cursus sui directione contendunt,vt fida statione potiātur,quo dissolutæ cursus suos possint in resurrectione reparare, vbi naufragium timere non possint.Et nos igitur circunspectemus hāc gratiam,speculatores eius simus, exploremus eam, vt fiant corpora nostra naues Tharsis. Tunc enim caro ad seruitutem redigitur, cum ad dei intendimus gratiam, vt id quod amarum ad tempus sit,sicut est ieiunium:nō quod dulce & voluptarium, sequamur. Tharsis ergo est speculatorium gratiæ, intelligibilis ciuitas, vt Sion superior.Ad eam festinabat Ionas. De ea dicit scriptura quia sociatus est Iosaphat Oziæ regi,& sic placuit vt facerent & irent ad eū naues in Tharsis.Sed quia impio se coniunxit, ideo missus est ad eum propheta, qui diceret ei: Destruxit dominus opus

Galat.4.
Ioan.16.
Exodi.15.
Deute.14.
Matth.24.
Ibidem.2.
Lucæ.1.
Hebr.12.
Philip.1.
2.Timo.4.
Psalm.106.
Ionæ.1.
2.Para.20.

tum, & contritæ sunt naues tuæ, & non potuerunt ire in Tharsis.Quo significatur quòd prꝫuaricantium mandatum dei corpora ad consummationem gratiæ peruenire non possint. Ad Salomonem autem, vtpote sapiētem & pacificū virum, naues de Tharsis cum auro & argento, & dentibus eburneis sine vlla offensione veniebant, & eò ipse mittebat. Habebat enim cum rege Hiram sacræ negociationis spiritale commercium,& mutuæ gratiæ concertātis affectum.Has ergo naues ij qui regali in se authoritate potiuntur ad coercendam ferociam corporalem, videntes ex corruptibilibus incorruptas, ex maculosis summa gratiæ luce fulgentes, ex dissolutis atque detritis esse renouatas, viuere ex mortuis, ex sepultis resurgere,celebri sermone commemorant:Sicut audiuimus, ita & vidimus in ciuitate domini virtutum, in ciuitate dei nostri. Deus fundauit eam in æternum.) Audiuimus extra ciuitatem,vidimus in ciuitate,cui deus est lumen æternum.Fulget enim dies sine sole mundano,luna nō quęritur: fundamentum eius non temporale, sed æternum est. Suscepimus,inquit,deus misericordiam tuam in medio templi tui.) Si ad filium dei dicitur, tēplum ita intelligimus secundum quod ipse de corpore suo dixit: Soluite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud. Vere templum dei corpus est Christi,in quo est nostrorum purificatio peccatorū. Vere templum dei caro illa,in qua nullum peccati potuit esse contagium, sed ipsa pro delicto mundi totius fuit sacrificium. Vere tēplum dei caro illa, in qua dei imago fulgebat, & corporaliter plenitudo diuinitatis habitabat:quoniam ipse Christus est plenitudo. Ergo ad ipsum dicitur: Suscepimus deus misericordiam tuam in medio templi tui. Quod quid est,nisi quod ait: Medius vestrum stat, quem vos nescitis?Hoc est,in medio vestri est, & non videtur. Si autem ad patrem refertur: quid est, in medio templi tui, nisi quia deus erat in Christo mundum reconcilians sibi?In illo ergo templo suscepimus,inquit,misericordiam tuam.hoc est,verbum quod caro factum est,& habitauit in nobis.Sicut enim redemptio Christus, ita & misericordia. Quæ autem maior misericordia quàm quod pro nostris flagitiis se præbuit immolandum, vt sanguine suo mundum lauaret, cuius peccatum nullo alio modo potuisset aboleri?Etenim si de sanctis viris Apostolus dixit: Templū dei vos estis,& spiritus sanctus habitat in vobis: quanto magis carnē domini Iesu templum dei dixerim, qui semper plenus spiritu sancto legitur, & ipse testificatur,dicēs:Sentio de me virtutem exisse. quæ virtus omnium vulnera acerba sanabat. Potest & illud intelligi quod dixit suscepisse se cum populo dei misericordiam in medio tēpli eius:quoniam ipse ecclesiam suam fundauit,& propagauit in æternum: quoniam ipse vere cum filio suo vnigenito hanc gratiam plebi suæ contulit,quem ædificatorem etiam demōstrauit dicens: Hic ædificabit mihi ciuitatem.quæ diffusa toto orbe terrarum,fecit vt tota terra plena laudis eius esset & nominis. Sicut enim scriptum est,Laudis eius plena est terra:ita scriptum est: Datum est ei nomen super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu curuet,cœlestium,terrestrium,& infernorum,& omnis lingua confiteatur quòd dominus Iesus in gloria est dei patris. Vnde proprie dixit Propheta: Secundum nomen tuū deus, ità & laus tua in fines terræ. Iustitia plena est dextera tua. Non mirum est si plenus est iustitię dei,qui est dextera dei. Idem autem est virtus dei, & iustitia dei, vt & secundum id quod iustitiæ dei plenus est, eam iustitiæ plenitudinem in eo esse quem pater habet, noueris: & secundum id quod virtus & iustitia dei patris & sapientia legitur, nihil in eo diuinæ maiestatis intelligas esse diuersum,sed omnia accepisse à patre filium, & omnis gloriæ paternæ filium splendorem esse cognoscas, & eius characterem substantiæ, qui ita expressit patrem,vt in eo totus sit pater,sicut in patre totus est filius. Et quia vidit in spiritu Propheta laudes Christi terris in omnibus prædicandas: velut epilogo quodam faciens susceptī sermonis excessum,ad lætitiam nos & cultum nominis eius hortatur,dicens: Lætetur mons Siō.)Id est,qui confidunt in domino:sicut ipse postea interpretatus est dicens: Qui confidunt in domino sicut mons Sion, &c. Ipse dominus Iesus, qui est mons & altitudo ecclesiæ suæ, quæ Christum

3.Reg.10.
1.Corin.6.
Lucæ.1.
Abacuc.3.
Philip.2.
Psalm.124.

Universidad de Deusto

stum suum toto speculatur affectu, lætetur fide eius & deuotione, quæ cõplacuit deo: quoniã repudiata est infidelis. Potest igitur & hoc pie intelligi, quoniam etiam superior* omnibus ipse est mons, in quẽ is ascẽdere iubetur qui fidẽ prædicat, dicente scriptura: In montem excelsum ascende, qui euangelizas Sion. Exultent, inquit, animæ, confitentes tibi. Ipsę sunt filiæ Iudææ illius in qua notus est deus. Nam ista Iudæa quę in carne est vel litera, non agnouit dominũ. Nam si agnouisset, etiam recepisset. Sed non agnouit, quẽ non recepit, & iudicia eius refugit: quibus eos non ex patre Abraham, sed ex diaboli semine manare memorabat: quoniam omne peccatum, semen inimici est. Confessionis autem filiæ peccatũ non faciunt, sed obumbrant. Et ideo beati quorum tecta sunt peccata. Meritóque exultabunt filię confessionis propter iudicia domini, cũ cognouerint iudicia eius, & vias ei', quæ in hoc seculo inscrutabilia & inuestigabilia sunt hominib'. Et cum facie ad faciem spectare cœperint veritatẽ: tunc illa quæ nũc videntur inscrutabilia, comprehẽdent, & eorũ cognitione gaudebunt. Circundate, inquit, Sion, & cõplectimini eã, narrate in turribus eius.) Qui intelligunt Siõ, circundant eam, & complectuntur suis sensibus, vt teneant, & non dimittãt eam: ne sibi speculatoriæ disciplina virtutis possit auferri. Ideo illa in Canticis dicit: Tenui eum, & non dimittam eum quæ dei sapientiam requirebat, & complectebatur iustitiam dei brachiis charitatis, & quibusdam fidei & deuotionis lacertis. Ipse est enim piæ mẽtis amplexus. Comprehendamus ergo & nos quantum possumus interna mysteria veritatis, & scribamus ea atque affigamus ea sensibus nostris, virtutémque cœlestis oraculi, quam vt assequeretur Moyses ille peritus in omni sapiẽtia Aegyptiorum, in montem ascendit, atque in nubẽ intrauit, vt operta & occulta cognosceret, adhærẽte sibi socio Iesu: quia nemo sine vero Iesu potest incerta sapiẽtiæ & occulta comprehẽdere. Et ideo in specie Iesu Naue, veri saluatoris significabatur affutura* præsentia, per quem fierent omnes docibiles dei, qui legem aperiret, euangelium reuelaret. Ergo qui Sion circundederint prudentia sua, & complexi fuerint intellectu, ascendentes super turres eius narrant desuper ei qui non potuerit ascendere in turres eius, quid agendum, vel quid cauendũ sit. Murata est enim ciuitas dei: ideoq; alibi dicit dominus: Ecce ego Hierusalem pinxi muros tuos. Distincta est turrib', de quibus insidiator possit, si appropinquare cœperit, deprehendi. Habet ille exercitus suos quibus animas dei obsidere cõsueuit, admouere machinas, vt possit turres expugnare munitas. Sed vos, inquit, prædicate de turribus. Est enim in turribus Hierusalẽ abundãtia. Prædicate iustitiã, monete custodiã. Sapiẽtia enim in exitu canitur, & in murorum altissimis prædicatur. Et alibi iterum dicit: In muris tuis constitui custodes, diebus ac noctibus in finem non tacebunt. Narrate ergo sine intermissiõe, sine fine. Aduersarius vigilat, circumit, & rabie ferina quærit quos inuenerit deuorare. Ideo semper canendus est dominus, qui dentes leonum conterat, & ora confringat, vt nobis nocere non possint. Ponite, inquit, corda vestra in virtute eius.) Id est, vt virtutẽ eius intelligatis: & distribuite gradus eius, vt enarretis in progenie altera. Quoniam hic est deus noster in æternum, & in seculum seculi: ipse reget nos in secula.) βόσκει dicit Græcus hodiéque excelsas & turritas domos. Vnde Propheta cum de ciuitate dei & inhabitãtibus eam loqueretur, distribuite, inquit, gradus eius. hoc est, mãsiones eius altas atque sublimes in cœlestibus. Quo docet ordinem seruandum esse meritorum. Vnusquisque enim in suo ordine. Vnde & dominus ire & præparare se dicit discipulis mansiones, vt pro suorũ ratione meritorum digna vnusquisque habitacula consequatur, in quibus requiem illam carpat æternam. Sũt etiam sublimia & alta præcepta, in quibus sunt occulta pietatis mysteria, & theoremata sermonum cœlestium. Hæc, inquit, distribuite, & pro captu vniuscuiusque diuidite, quantum possit vnusquisque ingenio proprio comprehẽdere. Neque enim omnibus Paulus eadem disputabat. Aliis nihil prædicabat nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum, non in persuasione sapientiæ verbi, sed in ostensione spiritus atque virtutis. Inter perfectos autem sapientiam loquebatur: quia non capiebat vniuersus populus percipere sapientiam in mysterio quæ abscondita est. Ideo enim eam Christus abscondit, vt eam stulti non intelligant, prudentes studiosius quærãt, & enarrẽt in progenie altera, quæ spiritus foret virtute perfectior: quoniam generatio superior per infirmitatem fidei perfectæ sapientiæ cognoscere sacramenta non potuit. Et ideo signum quærebat, veritatem repudiabat: cum vtique non veritas signi, sed signum veritatis sit. Vnde respondit ei dominus: Generatio nequam & adultera signum quærit: & signum non dabitur ei nisi Ionæ prophetæ. Ad arguendam itaque perfidiam Iudæorum, Ionę exemplum accersitur, eo quòd Niniuitæ signo crediderunt, & prædicationem Ionæ qui fuerat in vtero ceti, sequendam putarunt. Iudæi autem nec post resurrectionem domini Iesu crediderunt, qui de corde terræ post triduum resurrexit, & viuit ac regnat per omnia secula. Amen.

*superioris illius Siõ ipse est mons.

1. Corin. 2.

Ion. 2.

Psalm. 31.

Canti. 3.

Exod. 19.

Psal. 50.

*aspiratura. Ioan. 6.

Esaiæ. 62.

Ioan. 14.

Matth. 12.

Psalmi quadragesimi octaui enarratio.

Huius titulus est, In finẽ filiis Chore psalmus Dauid.

AVdite hæc omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbẽ terrę.) In principio ipso vocem domini salutaris agnoscimus gentes vocãtis ad ecclesiam, vt errori renuncient, veritatem sequantur, & pij cultus munus agnoscãt. Sed quia serpẽtis venenis infecta erãt corda successiõis humanę, & peccatis obnoxia conscientia dum desperat veniã, se reuocare non poterat: remedium pollicetur, indulgentiam spõte pietatis suæ largitate promittit, vt reus non timeat, bene cõscius gratulatur, quòd bono domino exhibeat ministeriũ seruitutis, qui nouerit peccata donare, honorare virtutes. Denique eadem serie vocationis etiam in euãgelio nos dominus adhortatur dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam: Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Deinde iugum suum suaue, & onus leue esse commemorat: quoniam qui desperauerit medicinã, sanus esse non poterit. Et ideo omnibus grata est mansuetudo, quæ vulnera interiorum curat animorũ. Venturus igitur ad ægrotos, venturus vt medicus, qui grauia vlcera nostra curaret, medicamenta proponit, vt videant homines, & ad remedium salutis fida sedulitate concurrant. Sic illa in euangelio meruit sanitatem, quæ profluuio sanguinis per duodecim annos laborauerat. Audiuit medicum venisse, festinauit contingere, dicens: Si tetigero fimbriam eius, salua ero. Intra se hoc dixit, & Christus audiuit. & tetigit fimbriam, & virtus de saluatore processit, quæ curauit ægram, firmauit inualidam, profluuium statuit, pietatem probauit. Similiter ergo & hic omnes gentes vocat ad sapientiæ fontem atque prudentiæ, redemptionem omnibus pollicetur, vt nemo trepidet, nemo desperet, vbi nullus excipitur, sed omnis anima inuitatur ad gratiam, vt sine precio redimatur à crimine, & fructum vitæ adipiscatur æternæ. Hic sensus est psalmi: quem suo ordine digeremus, cum explicauerimus superiorum vim qualitatémque verborum. Præcipiuntur enim audire gentes, & auribus percipere qui inhabitant orbem terræ. Illum vtique orbẽ terrarum, de quo supra dixit: Domini est terra, & plenitudo eius: orbis terrarũ, & qui habitãt in eo. Ipse super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum. Quã Græci οἰκουμένην dicũt, eo ꝙ inhabitetur à Christo, sicut ipse dixit: Quoniam inhabitabo in illis. Inhabitat enim, vt impleat quę vacua videbãtur. Quæ est ergo οἰκουμένη, nisi sancta ecclesia templum dei, & habitaculum Christi? Nec incongrue Latini disso no quidem sermone, sed pari sensu orbem terræ nuncupauerunt, eo quòd vita sanctorum qui inhabitantur ab spiritu, sicut rota in orbem sine vlla cursus sui offensione voluatur. In tribulationibus igitur fundatur ecclesia, in tempestatibus & procellis, in sollicitudinibus & mœrore, in rebus aduersis & in fluminibus præparatur. In quibus fluminibus? Audi dicentem: Eleuauerunt flumina vocem suam. Audi & in euãgelio: Qui credit in me: sicut dicit scriptura, Flumina de vẽtre eius fluẽt aquę viuæ. Hoc autem dicebat de spiritu quem accipiebant credentes in eũ. In his ergo fluminibus præparatur ecclesia, in quib' profluit dei gratia. Hi

Psalm. 23.

Leuit. 26. & 2. Corint. 6.

Psalm. 92. Ioan. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt fluuij qui aure percipiunt verbum dei, & loquuntur, A
vt verbum infundant pectoribus singulorum. Ideoque scri
ptura discretionem fecit dicēdo: Audite hæc omnes gentes:
aurib⁹ percipite omnes qui habitatis orbem terrę.) Possunt
omnes audire, non omnes tamen auribus percipere, nisi ele-
Luc.8. cti dei. Ideoque saluator dicit: Qui habet aures audiendi, au
diat. Illas aures dicit interioris hominis spiritales, cuius &
Iob.17. nares legimus, dicente Iob: Spiritus diuinus qui est in nari-
bus meis. Non omnes homines has aures, & has nares habēt.
Alia est enim forma corporis, alia gratiæ spiritualis. Qui spi
1.Cor.2. ritalis est, audit omnia, diiudicet omnia. Animalis autem ho
mo non percipit quæ sunt spiritus dei. Hic enim terrigena
est, ille cœlestis. Ideoque addidit: Quisque terrigenæ, & filij
hominum: simul in vnū diues & pauper). vt vniuersos vo-
caret. Quis est terrigena nisi filius hominis? Quis est spiri-
carnis. tualis nisi dei filius? Ille ex sanguine concretus & carne, &
viri voluptate generatus: iste ex deo natus. Alius diues in o-
*aliàs, alius paup gratia. Tamē quia & paup &c. mni verbo & scientia, alius pauper, *gratia tamē diues: quia
& pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum. Econtrario
B
& diues in superbia, & pauper in humilitate. Omnes vo-
cantur ad ecclesiam, vt omnes redimantur à Christo. Qui
æger est, medicum inuenit: qui sanus, sapientiam acquirit, ca
ptiuus redemptorem, liber remuneratorem. Omnes ædifi-
cat scriptura diuina. In ea inuenit vnusquisque quo aut vul
nera sua curet, aut merita confirmet. Simul autem in vnum
diuitis & pauperis facta vocatio, in quandam humilitatem
æqualitatemque nos prouocat, vt neque diues fastidiat ino-
pem, neque diuiti pauper inuideat, sed vtrunque sibi gratia
vna connectat quia & dominus pauper factus est, cum diues
esset, vt idem & pauperum saluator esset & diuitum. Et sub-
texuit: Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis
mei prudētiam.) Merito omnes vocantur, quia omnibus sa
pientiæ fons abūdat, nec thesauro pecuniario comparatur,
quæ preciosior thesauris omnibus declaratur. Ideoque nec
*æqua. *propior. & al. pr̄optior. diues auertitur, nec pauper excluditur: quia* sapientia non
facultates discriminat, sed volūtates. Ille aptior, qui prior*
affectu, & proximus disciplina. Quòd si meditatio cordis
prudentiam loquitur, quanto magis perfecta doctrina? De-
inde admonemur non tumultuariū proferre sermonem, sed
C
exercitio quodā meditationis, & statera mentis internæ exa
Prouer.20. minare dicenda: quia scriptum est alibi: Statera fallax nō bo
num. Inclinabo ad parabolam aurem meam: aperiam in psal
terio propositionem meam.) Sapiens auditor intēdit, atque
inclinat aurem suam vt intelligat parabolarum figuras. Ip-
sum aurem suam dicit saluator, qui aurem habet audiendi.
Aperit etiam dominus clausam propositionem suam, cum a-
ptum organum sibi & vas electionis inuenerit: quod psalte-
rium vocat: cuius similis Paulus dulcis gratiæ cantilenā ner
uis omnibus sibi cōcinentibus resultauit, sancti spiritus ple
ctro interiorē chordā exteriorémq; pulsando, vt & lingua
1.Cor.14. oraret & mēte. Ideoque ait: Orabo spiritu, orabo & mente.
Psallam spiritu, psallam & mēte. Huiusmodi ergo virū Chri
stus multo ante promittit, per quem manifestaret abscondi-
ta, & inuoluta prophetici obscuritate sermonis aperiret. Bo
num psalterium, cum fidei vita cōsentit, & caro animæ, vir-
tuti aspirat voluntas. Hoc est dulce psalterium, vbi canora
est disciplina viuēdi, vt impleatur illud quod scriptum est:
Esaiæ.35. Clarę erit lingua mutorū. Sequit: Vt quid timebo in die ma
D
la? Iniquitas calcanei mei circundabit me.) Hoc est, cum os
meum loquatur sapientiam, & meditatio cordis mei pru-
dentiam, in die iudicij timere quid possum? Nisi forte calca-
nei mei iniquitas mihi sit abluēda. Alia est iniquitas nostra,
alia calcanei nostri, in quo Adam dente serpentis est vulne-
ratus, & obnoxiam hæreditatem successionis humanæ suo
vulnere dereliquit, vt omnes illo vulnere claudicemus. Vn
Ioan.13. de dominus discipulis pedes lauit, vt lauaret venena serpen
tis: & Petrus reprehenditur quod excusabat ne sibi domi-
nus pedes lauaret. Ideoque dictum est ei: Nisi lauero tibi pe
des, non habebis mecum partem. Quo audito non solum pe
des, sed etiam manus obtulit abluēdas. Cui dominus respon
dit: Qui lotus est, non habet necesse vt iterum lauet, nisi vt
Psalm.37. pedes lauet: sed est mūdus totus. Ergo Dauid dicit: Iniqui-
tates meæ superposuerunt caput meum. qui se nouerat in ini
quitatē esse cōceptum, & in delictis à matre generatū. Do-
minus autem qui sua peccata non habuit, nec cognouit pro-
prias iniquitates, ait: Iniquitas calcanei mei circundabit me.
Hoc est, iniquitas Adæ, non mea: sed ea non potest mihi esse
terrori. In die enim iudicij nostra in nobis, non alienæ ini-
quitatis flagitia puniuntur. Vnde reor iniquitatem calcanei
magis lubricum delinquendi, quàm reatum aliquem nostri
esse delicti. Meritóque dominus qui pro nobis vniuersa sus
cepit, Lauemus, inquit, & pedes, vt calcanei lubricum possi
mus auferre, quo fida statio possit esse virtutū, nec paterno
quis errore labatur, qui suo paratus est stare proposito. Nō
metuat lubricum hęreditatis, qui cupit vestigiū tenere vir-
tutis. Iniquitas ergo calcanei nostri præuaricatio est Adæ,
per quem prolapsus est in contemptum & dissimulationem
cœlestium mandatorum. Est etiam iniquitas calcanei, Iudæ
hæsitanda proditio. Calcanei ideo, quia scriptum est: Qui Ioan.13.
māducat mecum panem, leuabit super me calcaneum suum.
Bene & ibi suum, & hic meū dixit. Suum, quia Christus sine
iniquitate: hæc autem solius iniquitas proditoris. Meum au
tem calcaneum, quasi vltimū sui corporis Iudam Christus
appellat, cuius nos sumus corpus & membra. Apostoli præ-
stantiora & actuosa membra sunt Christi, Iudas calcaneum,
quasi extrema pars corporis serpenti obnoxia, & patens vul
neri. Primum ergo calcaneum Adam, secūdum calcaneum
Iudas. Ille lapsus totius hæreditatis, hic soli⁹ proditoris, qui
hæreditatem implicare non potuit, quia iam non carnales su
mus, sed redemptoris hæreditas, scriptura dicente: Est hæ-
reditas credentibus in domino. Est & illa iniquitas calcanei
sui, quæ circundedit Christum. Circundantes, inquit, cir- Psalm.117.
cundederunt me, & in nomine domini vltus sum in eos. Cal
caneum eius synagoga est, decor & gloria vultus eius eccle
sia: sicut scriptum est: Dominus regnauit, decorem induit. Il Psalm.92.
li ergo sunt calcaneū, de quibus dicit: Qui confidunt in vir-
tute sua: quique in abundātia diuitiarum suarum gloriātur.
Diuites enim eguerūt, & esurierūt.) Quod de Iudæis dictū
est. Sed & omnes qui luxuriosè viuunt, & non tenent caput,
calcaneum Christi sunt. Sed hæc generalia, quæ late patent.
Cæterum specialiter de Iuda locutus est proditore, qui si-
bi validus & diues apostolatus gloria videbatur. Denique
de passione domini sermo contexitur: Frater non redimit,
redimet homo: nec dabit deo propiciationem suam, & pre-
cium redemptionis animæ suæ.) Hoc est, vt quid timebo in
die mala? Quid enim potest mihi nocere, qui non solum non
indigeo redemptore, sed ipse omnium sum redemptor? Ali-
os liberos faciam, & pro me ipse trepidabo? Ecce faciam no
ua omnia, quæ supra ipsum germanitatis affectū sint atq; pie
tatem. Quem frater eodem matris vtero effusus in lucē re-
dimere non potest, quia parilis naturę infirmitate retinetur:
redimet homo: sed ille homo de quo scriptū est: quia mittet
illis dominus hominem qui saluabit eos: qui de seipso dixit:
Quæritis me occidere, hominem qui veritatē locutus sum Ioan.8.
vobis. Sed quāuis homo sit, quis cognoscit eum? Quare ne-
mo cognoscit? Quia sicut vnus deus, ita & vnus mediator
dei & hominum homo Christus Iesus. Ipse est solus qui re-
dimet hominem, vincens pietate germanos: quia pro alienis
sanguinē suum fudit, quem nemo potest offerre pro fratre.
Itaque corpori proprio nō pepercit vt nos redimeret à pec 1.Timo.1.
cato: & dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, si-
cut verus eius testis asseruit apostolus Paulus, qui ait: Verita Roman.9.
tem dico, non mentior. Sed quare solus hic redimet? Quia
nemo potest eum æquare pietati, vt pro seruulis suis animā
suam ponat: nemo integritate. Omnes enim sub peccato. O-
mnes Adæ illius subiacent prolapsioni. Solus redemptor eli
gitur, qui peccato veteri obnoxius esse nō possit. Ergo per
hominem dominum Iesum intelligamus, qui suscepit homi
nis conditionem, vt in carne sua peccatum omnium crucifi
geret, & chirographum vniuersorū suo cruore deleret. Sed
forte dicas, Quomodo redēpturus frater negatur, cum ipse Psal.21.
dixerit: Narrabo nomē tuum fratribus meis? Sed non quasi
frater nobis, sed quasi homo Christ⁹ Iesus, in quo deus erat,
peccata dimisit. Sic enim scriptum est: Deus erat in Christo 2.Cor.5.
mundum reconcilians sibi. In illo Christo Iesu de quo solo
dictum est quia verbū caro factū est, & habitauit in nobis. Ioan.1.

Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nō ergo quasi frater, sed quasi dominus habitauit in nobis, cum habitaret in carne. Cum igitur recōciliauerit deo mundum, vtique ipse reconciliatione non eguit. Pro quo enim peccato suo propitiaret deum, qui nulla peccata cognouit? Denique didrachma poscētibus Iudæis, quod pro peccato dabatur ex lege, dixit ad Petrū: Simon, reges terræ à quibus Matt.17. accipiunt tributū vel censum? a filiis suis, an ab alienis? Respondit Petrus: Ab alienis. Cui dixit dominus: Ergo liberi sunt filij. Vt autem non faciamus illis offendiculū, mitte hamum, & eum piscē qui primus ascēderit tolle, & aperto ore eius, inuenies staterem. Illum tollēs dabis pro me & pro te. Ostendit ergo quòd nō pro se propitiationē debeat peccatorum, quia seruus peccari nō erat, sed ab omni erat liber errore. Filius enim liber, seruus est in reatu. Ergo liber iste ab omnibus nec precium redēptionis animæ suæ dat, cuius sanguinis precium poterat abundare ad vniuersa mundi totius redimēda peccata. Recte ergo alios liberat, qui pro se nihil debeat. Plus adiicio: Non solum pro se Christus preciū non debet suæ redemptionis, aut propiciationē pro peccato, sed etiā si de fideli quocunque homine accipias, possit intelligi: B quia nō debeant singuli propitiationē suā, quia propiciatio omnium Christus est, & ipse est vniuersorum redēptio. Cuius enim hominis sanguis iam idoneus est ad redēptionem? sui, cum pro redēptione omnium suum sanguinem Christus effuderit? Est ergo cuiusquam sanguis qui Christi possit sanguini cōparari? Aut quis tam potens homo qui pro se propitiationem suam dare possit supra eam propitiationem quam in se obtulit Christus, qui solus deo mundū recōciliauit per 2. Corint.5 suum sanguinē? Quæ maior hostia? Quod prēstātius sacrificium? Qui melior aduocatus q̄ qui pro peccatis omniū fact⁹ 1.Tim.2. est deprecatio, & animā suā dedit pro nobis redēptionem? Nō quæritur ergo propitiatio aut redēptio singulorū, quia omnium preciū sanguis est Christi, quo nos redemit dominus Iesus, qui solus patrē recōciliauit, & laborauit vsque in finem, quia nostrum laborē ipse suscepit, dicens: Venite ad Matth.11. me omnes qui laboratis, & ego reficiā vos. Vide laborantē: Psal.68. Laboraui clamās: raucæ factæ sunt fauces meæ. Et alibi: Isa- Genc.49. char quod bonum est cōcupiuit, requiescēs inter sortes. Et C infra: Supposuit humerū suū ad laborādum: & factus est vir agricola. Ergo homo nō dabit iam propitiationē suam nec redemptionē, quia semel ablutus est à peccato per sanguinē Christi. Laborabit tamē vt seruet præcepta viuēdi, & à mandatis cœlestibus nō recedat. Dum viuit, in labore sit, & perseueret in eo, vt viuat in finē, ne & ipse morte moriatur, cum sit iam redemptus à morte. Qui autem seruauerit mandata vitæ, nō videbit interitum, cum viderit mori eos qui sibi sapientissimi & prudētissimi in hoc seculo videbantur. Quod specialiter ad scribas & pharisęos spectat, qui sibi cathedras in synagogis vindicāt, quasi sapiētiæ principatum. Hi vere frustra laborant, cum putāt quia per didrachmum liberentur, cum spiritale precium animæ suæ, atque illud singulare dominici corporis sacrificium, inani quadā legis interpretatione cōtempserint, refugientes baptismatis sacramentum. Neminē enim sanguis redimit hircorū atque taurorum, sed omnes vn⁹ sanguis liberat Christi, cuius in Leuitico figura non veritas est. Nō enim didrachmo, sed illius solius sangui D nis precio liberamur. Sim⁹ ergo docibiles dei, vt nemo nostrū videat interitū in illo die quādo dānabūtur morte perpetua sapientes istius mundi, vel principes Iudæorū, quando simul insipiens & stultus peribunt. Nō idem est vtrunq;. Stultus est qui nihil sapit, & stulta intelligit. Insipiēs qui ma- Psal.13. la sapit. Dixit insipiēs: quia nō est de⁹. Quomodo iniquus, non qui æquitatē nesciat, sed qui improbitate cordis sui inqua cōmittat, improbus quoq; dicitur, eo quòd probitatem malitia sua destruere velit, nō quia probitatem ignoret. Ipsi ergo insipiens & stultus quādo pereūt, alienis relinquunt diuitias suas. Suū enim & legitimum stultitiæ & improbitatis Rom.8. hæredem reperire non possunt. Legitimi enim dicūt, Quia filij dei sumus. Si autē filij, & hæredes: hæredes quidem dei: cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & simul glorificemur. Insipiētes ergo diuitias non habent, quia nec hæreditatem habent. Non habent diuitias infidi, non possessionem. Fideli enim totus mundus possessio est. Non habēt A hæreditatem, quia sola est hæreditas credentibus in domino. Suas autem diuitias habent. Ideoq; auarus dicit: Non ha- Matth.19. beo quo cōgregem fructus meos. Non enim verus fructus, sed auari fructus pecunia est. Et dominus auaro dicit: Vade Lucæ.18. vende bona tua, & veni sequere me. Nō enim perfectum bonum est patrimoniū, sed hæc sunt auari bona, quæ in emolumēto aliquo cōstituta sunt. Vēde, inquit, quę putas tua esse, cum tua non sint: quia ad alios fluminis modo transeunt, & sequere me, vt bonum immortale cognoscas. Sapientes ergo in interitum deducuntur, quibus deus abscondit quæ Matth.11. paruulis reuelauit. Peribunt simul, & in vno eodémque loco erunt insipiens & stultus, & alienis relinquēt diuitias suas: quia non inuenit nequitia legitimum successorem. Et sepulchra eorum domus eorum in seculum, tabernacula eorum in progenie & generatione. inuocauerunt nomina eorum in terris ipsorum.) Vbique scriptura sepulchra pro vilibus ducit: quibus degeneres & vitæ huius cupidi comparantur. Sepulchrum patens est guttur eorum. His ergo qui Psalm.5. ad diem & de die viuunt, sepulchra pro domibus sunt. Domus enim iustorum non in terra est, sed in cœlo: sicut Apostolus docuit, dicens: Nostra autem cōuersatio in cœlis est. Ipsa est domus nostra, quæ domus est Christi. Vnde ait scri- Hebr.3. ptura: Et Moyses quidē fidelis in tota domo eius, tanquam famulus in testimonium eorum quæ dicēda essent: Christus vero tanquam filius in domo sua. Piis ergo domus est ecclesia, piis patria cœlum est. Ideoq; iustus ait: Aduena ego sum Psalm.38. apud te in terra & peregrinus, sicut omnes patres mei. Luxuriosis domus sepulchrum est. Denique tanquam in sepul- Esaiæ.22. chro viuunt, qui possunt dicere: Manducemus & bibamus: cras enim moriemur. resurrectionem ante oculos non habentes, ideoque tumulis suis affixi atque attumulati adhærent, quia resuscitari se posse non crediderūt. Habitaculum ergo illis in suo busto est, & tabernaculum eorum in progenie & generatione terrena est, qui vermes sui corporis hæredes relinquunt: vt hic tantum sit memoria eorum, & in æternum transire non possit. Denique nomina eorum in terris ipsorum: quia opera eorum corruptibilia atque terrena. Et ideo ibi scribuntur eorū nomina, vbi viuere maluerunt. Qui autem eleuauerunt opera sua, iis dicitur: Nolite gaude- Lucæ.9. re quia demonia vobis subiecta sunt, sed gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlo. Hinc ergo intelligimus quia non ociose dominus eos arguit qui ædificabant sibi sepulchra vel tumulos prophetarum, & exornabant ea. Condemnantur enim Iudæi qui prophetis quos occiderant, terrena solatia, non æterna præmia deferebāt. Ideoque prohibet vt Matth.8. discipulus suus sepeliat patrem, quia ęterno patri sine cessatione esse debet intentus. Et in Esaiæ libro scriptum est: Esaiæ.22. Quid, inquit, quia ædificasti & excidisti tibi sepulchrum? Lucæ.24. Et reprehenditur Maria quæ Christum in tumulo requirebat. Relinque sepulchra, quæ reliquerunt qui audita voce domini in ipsius passione surrexere de tumulis. Noli inter mortuos habitare, qui viuis. Audi vocem resuscitantis Iesu: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, vt lumen tibi Ephes.5. Christi infundatur æternū. Lumen eius spiritus sanctus est, Acto.2. qui apostolis sanctis in dispersione linguarum tāquam ignis illuxit. Sequitur: Homo cum in honore esset, nō intellexit: cōparatus est iumentis quæ sine sensu sunt, & similis factus est illis. Hæc via eorū in offendiculum ipsis, & postea in ore suo complacebūt.) Quia non intellexit homo cum in honore esset. Est autem honor quia ad imaginem dei factus est, factus est rationis capax. Comparatus est iumentis quæ sensum non habent. Qui autem intellexit, angelis comparatur: Et ideo hic bonorum operum claritate magnificatus est, ille sicut equus adhinniens æstimatur colluuione viuēdi, quæ viæ offendiculum affert in turpitudine & obscœnitate viuentibus. Insipientia enim viri contaminat vias eius. Huiusmodi autem viri viuunt secundum appetentiam suam, quæ offendiculum creat: & post offendiculum complacebunt in ore suo, sed non in corde. Non enim boni de quibus dicitur: Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Psalm.61. Quo responsum est etiam iis qui habent in codicibus suis ita scriptum, Et postea in ore suo benedicent. Verbum Roma.10. enim tuum prope, & in ore tuo sit, & in corde. Sicut oues

in infernum deducentur, mors depascet eos: & dominabuntur eorum iusti in matutinũ, & auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorum.) Qui noluerunt vt pasceret eos Christus, depascet eos mors. Quis ergo dimittat bonum pastorem, qui pro ouibus suis animam suam ponit, quia pertinet ad eum gregis sui cura? Aut quis eligat mercẽnariã mortem, quæ operum pessimorum digna mercede referatur? Simul cognosce ô homo quia Christus verus est pastor, qui suos pascit ad vitam. Mors subintrauit, quæ ad interitũ adducit alienos, & deuorat eos quibus potest propter eorũ fragitia prævalere. Quib⁹ licet in hac vita studium potẽtiæ fuerit & diuitiarum, vt aliis dominarentur: sed in resurrectione erit seruitus, cũ iustis matutinus splendor illuxerit: quorum Genes.24. figura est quòd Iacob dominus præponitur fratri. Miserabilis itaque seruitus, vt eo tẽpore quo alij vocãtur in gloriam splendoris & luminis, horum gloria veterascat, & cõsumatur in tenebris inferorum. Meritóque de his dicitur: De honore suo & gloria sua expulsi sunt: quia temporalis hęc gloria. Verũtamen deus liberabit, inquit, animam meam de manu inferni, cũ acceperit eam.) Bene hoc dicit, qui sciebat animã suam in inferno nõ derelinquendã. Descẽdit enim vt ca- B ptiuos absolueret de faucibus inferorum, nõ vt in his captiua remaneret. Ergo quoniã hæc quæ in isto seculo sunt, no biscum transire non possunt, ideo tibi dicitur: Ne timueris cũ diues factus fuerit homo, & cũ multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam non cũ morietur accipiet omnia, neq; simul descendet cũ eo gloria domus eius.) Noli, inquit, expauescere diuitias & potentiam diuitis, & gloriam secularẽ, quoniam caduca illa sunt, & citius abeunt quàm venerunt. Somnium est iste thesaur⁹: euigilas, & recessit: quoniam qui potuerit crapulam mundi istius edormire, & sobrietatẽ virtutis assumere, ista cõtemnit: & pro nihilo pecuniam ducit. Neque timueris cum multiplicatã gloriam domus alicuius potentis audieris. Inspice diligenter, & vacua est, quæ nihil habet in se de fidei plenitudine. Et quid de domo dicã? Vacuus erat totus hic mundus antequã numero credentiũ eum Christus impleret. Ideoque scriptũ est: Iudicabit inter gentes, replebit ruinas. Quid enim aliud erat ante in hoc mũdo, Matth.24. nisi ruina perfidiæ? Quid est ruina? Audi dicentem: Vbi ruina, ibi & aquilę. Id est, vbi ruina, ibi & resurrectio. Ruina vacua firmitatis est, resurrectio plenitudo viuẽdi est. Ideoque nos Adæ illius ruina vacuauit: sed Christi repleuit gratia. Ideo se ille exinaniuit, vt nos repleret, atq; in carne hominis plenitudo virtutis habitaret. Quid sit ruina, cognosce. Dum viuit homo, infusus est spiritu. Vbi mortuus fuerit, vacuus vtique huius vitalis est spiritus. Multo magis vacuum facit amissio gratiæ spiritualis, quem gratia replere consueuit: vt Ioan.1. possimus dicere: Quoniam nos omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratia. De alio dicitur: In vacuum laborauit. iustus autẽ sicut odor agri pleni. Quid autem non vacuum quod seculare atque mundanum: cum recte dixerit qui mũdum istum sobria virtute contempsit, Nudus sum natus, nudus & moriar? Nunquid secum quis potest auferre quę possidet? Hic omnia derelinquit, solus intrat in tumulũ, & vacuum illius diuitis est sepulchrum, quem nec ipsa terra Esaiæ.5. capiebat. Vnde dictum est: Nunquid soli habitabitis super terram? Nunquid descendit in illud sepulchrum gloria domus eius, aut copiæ? Vide vim scripturæ. Gloria seculi non D descẽdit cum peccatore, sed gloria virtutis ascendit cum innocente. Et vt cõpendiosius dicamus, gloria hominis cum ascendente ascendet, cum descẽdente non descendet. Quod gratiæ est ac virtutis, ascendet. In paradisum ascenditur, in psalm.54. infernum descenditur. Descendant, inquit in infernum viuentes. Ideoque Lazarus pauper per angelos in Abrahæ sinum est eleuatus. Diues luxuriosus eleuans in inferno oculos suos rogat Abraham vt mittat pauperem: & digito suo contingat linguam eius, quo requiem aliquam in ardore maximo constitutus posset adipisci. Vide illum pauperem bonis omnibus abundantem, quem sancti patriarchæ requies beata circundabat. Vide hunc vacuum, qui sibi in hoc seculo abundare omnibus videbatur: cuius anima in vita ipsius benedicebatur: sed nunc iners morte cruciatur. Vnde pulchre sequitur: Quoniam anima eius in vita ipsius benedicetur: confitebitur tibi cum benefeceris ipsi.) Benedicent, inquit, eum benedictione terrena. Stulti homines, qui præsentia, non futura considerant. Benedicent eum assectæ eius atque parasiti. Ipse quoque beatum se putat, si agrum aliquem quem desiderabat inuaserit. Confitetur tunc deo, cum ei in hoc seculo secunda succedunt: quando autem aduersa contingunt, impio ore maledicit. Hoc ergo dicit, quia secularis non agit gratias in paupertate positus & aduersis. Iustus autem in angustiis magis dominũ grato benedicit affectu. Denique diabolus ad deum dicit: Quid mirum si te benedicit Iob.1. Iob? Abundant ei omnia. Sed mitte, inquit, manum tuam, & tãge ea quæ possidet: videamus si in faciem te benedicet. Et dedit ipsi dominus potestatem vt quę seculi essent huius, auferret: carnem ipsius vlceris atrocitate perfunderet. Iob tamen benedicebat dicens: Dominus dedit, dominus abstulit: Ibidem. sit nomen domini benedictum. Introibit vsq; in progeniem patrum eius, vsque in seculum non videbit lumen. Homo cum in honore esset, non intellexit: cõparatus est iumentis quę sensum nõ habẽt, & similis factus est illis.) Ideo, inquit, iste in progeniem patrum suorũ introibit. Qui est pater impiorum, dominus declarauit dicẽs: Vos ex patre diabolo es- Ioan.8. tis. Sunt & illi patres de quibus dicitur: Relinque mortuos Matth.8. sepelire mortuos suos. Ideo & Moabitæ vsque in tertiam & Deute.23. quartam generationem prohibiti sunt introire in ecclesiam domini, vt filij eorum propter peccata patrum suorũ introirent in eorum generationem quorum facta imitabantur & mores. Vnde & scriptum est: Filij adulterorum in consum- Sapien.3. matione erunt. Ergo qui non illum patrẽ qui in cœlo est sequitur, sed illum terrena colluuione viuẽtem, in progeniem terreni patris intrat. Qualis enim terren⁹, tales & terreni: vt 1.Corint.15. sit eius vita terrena, requies nulla post mortem. In æternum non videbit lumen: quoniam tẽporale quæsiuit. Ille autem qui Christi secutus est gloriam, qui desiderauit illud lumen quod illuminat omnem hominẽ veniẽtem in hunc mundũ: Ioan.1. inueniet & videbit lumen æternũ: quia eum Christus redemit à morte. Tunc ergo cogitabit secum, quia cum in honore esset, non intellexit: & ideo erit similis iumentorum, qui similis debuit esse angelorum, per domini nostri Iesu Christi gratiã: cui est honor, gloria, perpetuitas à seculis, & nunc, C & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

In huius psalmi tractatu beatus Ambrosius infidelitatem & impietatem Maximi tyranni grauiter redarguit, qui ausus est dominum suum Gratianum imperatorem fraude & dolo perimere: quem imperatorem in domini tabernaculo habitare, & in monte eius requiescere dicit.

In enarrationem psalmi sexagesimiprimi præfatio.

Titulus. In finem pro Idithum psalmus Dauid.

OMnium nostrum indubia cõsuetudo est, vt festinemus ad finem, & eorum quæ legimus vel vidimus & audiuimus, velimus summam cognoscere. Vnde titulus ipse ocioso nos esse nõ patitur, nec feriatis præterire auribus desiderij communis indicium. Præ cæteris enim, licet etiam in cæteris clareat, diuinum tamẽ in huiusmodi psalmo refulget oraculũ. Vnde diligentius quid sit finis considerem⁹. Finis enim dicitur τέλος, & summa rei eius quã volumus explicare. Finis dicitur Christ⁹: quia ipse est finis legis, sicut scriptum est: Finis enim legis Christ⁹ ad Roma.10. iustitiam omni credenti. Finis etiã dicitur, quia ipse est principium & finis. Ergo isti psalmi qui titulantur in finem, aut de Christo sunt, aut ipsius Christi. De Christo, cum ipse annunciatur. Ipsius Christi, cum ipse se nunciat, venturúmque promittit in terras, & futuram nobis reuelare dignatur proprij corporis passionem. Ideoque ipsi Dauid inscribuntur in titulo: quasi vero Dauid ipsi domino prophetici oris ministerio deputentur, per quem humanæ vocis officio vis cœlestis increpuit, & diuina sentẽtia resultauit. Meritóque pro Idithum, qui fuit propheta, & psalmos cum sex filiis canebat suis, velut quædam præfatio est, eò quòd esset his venia prophetãda, qui in psallendi ministerio cõstituti, diuina oracula humana voce loquerẽtur. Et quia pro totius mundi abolendo errore suscipienda dominici corporis passio foret,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ret, huius licet nomine cuius sedulitas probaretur, comme
dationem eruditionem plebis expressit. Itaque ipsum audia
mus loquentem:

NOnne deo subdita erit anima mea?) Susceptus car
nem hominis dominus noster Iesus, vt in se eam
ipse mundaret, quid prius quàm peccati veteris pri
mum debuit abolere contagium? Nam quia per inobedien-
tiam culpa irrepserat, dum mandata diuina temerantur: obe
dientiã vtique prę cęteris debuit reformare, vt seminarium
erroris excluderet. Fibra enim inde manauerat: & ideo sicut
bonus medic⁹ radices prius vlceris debuit amputare: vt me-
dicamentorũ salubre remedium vulneris ora sentirent. Fru
stra enim cicatricem curaueris, si serpant interiora contagia:
imo acerbatur vulnus si foris clauditur cum interius virus
exæstuat. Nam quid proderat donasse peccatum, si peccan-
di maneret affectus? Hoc erat nõ sanare cicatricem, sed clau
dere. Voluit itaque mundare vulnus, vt affectum sanaret, ne
inobedientiæ sordes vlla remaneret. Susceptit ipse obedien-
tiã, vt nobis eam transfunderet. Sic enim oportebat, vt quo-
niam per inobedientiam vnius hominis peccatores consti-
tuti erant plurimi, per vnius rursus obedientiam iusti con-
stituerẽtur multi. Vnde valde errare eos res indicat, qui car
nem hominis à Christo aiunt esse susceptam, affectum ne-
gant: & contra ipsius domini Iesu venire consilium, qui ho
minem ex homine tollunt: cum homo sine affectu hominis
esse non possit. Nam caro sine affectu, & præmij immunis &
culpa est. Illud ergo susciperе debuit & sanare, vnde culpa
manauerat, vt originem erroris & quasdam prorũpentis de-
licti fores clauderet. Vnde ego hodie hominem agnoscerem
dominum Iesum, cuius carnem non video, affectum le
go? vnde inquam hominem eum agnoscerem, nisi esurisser,
nisi sitisset, nisi fleuisset, nisi dixisset, Tristis est anima mea
vsque ad mortem? Denique scriptũ est, Et homo est, & quis
cognoscit eum? Sed homo per ista cognoscitur, qui per ope-
ra diuina supra homines æstimatur. Itaque ipse eousque se
hominem credi volebat, cum deus esset, vt se appellaret ho
minem, dicens: Quid me quæritis occidere, hominẽ, qui ve-
ritatem locutus sum vobis? Nec solum hominem, sed etiam
filium hominis diceret, sicut ait: Quid me dicunt esse homi-
nes filium hominis? Vnde ille summam tenere fidei pronun
ciatus est, qui & dei filium cognouit, & hominẽ nõ negauit.
Ipse igitur vtrũque vnus, inseparabilis numero, & agnoscen
dus operis distinctione, non varietate personæ. Non enim
alter ex patre, & alter ex Maria: sed qui erat ex patre, carnẽ
sumpsit ex virgine. Affectũ assumpsit ex matre, vt infirmi-
tates nostras ipse susciperet. Vnde ait Propheta: Et pro no-
bis dolet. Quomodo dolebat meo dolore, si meum non ge-
rebat affectum? Homo, inquit in plaga, & sciens ferre infir-
mitatem. Itaque quasi homo infirmatus est, quasi homo do-
luit, & nos quasi hominem æstimauimus eum esse in dolori-
bus: sed quasi victor infirmitatũ, non infirmitatibus victus,
pro nobis non pro se dolebat, & infirmatus est non propter
sua, sed propter nostra peccata, vt nos suo liuore sanaret.
Quid vtique est homo in plaga, & sciẽs ferre infirmitatem,
nisi quia plagæ habebat compassionem? Aut quomodo scie
bat ferre infirmitatem, si sensum infirmitatis excluserat?
Quod enim portamus, hoc pro onere sustinemus. Susceptit
ergo peccata nostra, vt portaret: susceptit etiam vt purgaret.
Denique scriptum est, Et peccata eorum ipse purgauit. Id-
eo ipse hæreditate possidebit multos, & fortiũ partietur spo
lia. Ibi enim maior triumphus, vbi mens interna mundatur.
Quod portat igitur, ad remissionem pertinet: quod purgat,
ad correctionem. Susceptit itaque cõpassionem nostram: sus
cepit & subiectionẽ. Quod enim subiecit sibi omnia: suum
est: quod subiectus est, nostrum est. Ideoque ait: Nõne deo
subdita erit anima mea? Anima, inquit, subdita nõ diuinitas.
Anima subiecta, non dei virtus. Virtus enim dei non potesta
ti subdita est, sed vnitati, & consortio eius vtitur potestatis.
Illa subiecta est, quæ humanæ cõditionis fragilitate plerun
que mutatur, non quæ mutari non potest. Anima carni com
patitur, & animæ caro, quæ sibi quodã cõtubernio copulan
tur. illa subiicitur, quæ tristis est, quia scriptum est: Tristis
est anima mea vsque ad mortem. Illa subiicitur, quæ suscee-

pta, non ex deo patre nata: quanquã ipsa subiectio nõ in spe-
cie quidem infirmitatis sit, sed in operatione virtutis, dispen
sationis magis temporariæ arbitra, quàm perpetuo seruitio
mancipata. Vnde & ait: Nónne deo subdita erit anima mea?
Cur dixit erit, si sempiterna subiectio est? Sed quia filius dei
qui loquebatur, æternus est, animã autem suscepit ex tempo
re: ideo futuram subiectionem animæ suę dicit. Per ipsam er
go obedientia, per ipsam humilitas: quæ tamen non ad infir
mitatem potentiæ susceptа sunt, sed ad magisterium discipli
næ. Ipse enim dominus Iesus cum esset in dei forma, non ra Philip.2.
pinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum
exinaniuit formam serui accipiens, in similitudine homi-
num factus, in specie inuentus vt homo: humiliauit semetip-
sum, factus obediens vsque ad mortem: sicut Apostolus di-
cit, non iugem & perpetuam, sed temporalem subiectionem
cupiens declarare: qualis sit susceptа cum carne, & deposita
cum ipsius corporis seruitute. Sic etiam ad Hebræos scri- Hebr.5.
ptum est. Nam cum proposuisset exemplum dicẽs: Tu es sa
cerdos in æternum, secũdum ordinem Melchisedech: subie
cit idem Paulus: Qui in diebus carnis preces & supplicatio-
nes adhibuit ei qui posset liberare eum de morte cũ magna
voce & lachrymis: & exauditus ab illo metu, quanquam es-
set filius, didicit ex his quæ passus est, obedientiam: & con-
summatus obtemperantibus sibi causa factus est salutis æter
næ: vocatus à deo sacerdos secundum ordinem Melchise-
dech. Nónne igitur euidenter clamauit Apostolus dicẽs o-
bedientiam illam & humilitatem non diuinitatis fuisse, sed
carnis? Quod enim discitur, temporale est. Quasi homo er-
go ex his quæ passus est didicit obedientiam, vt cõsumma-
retur in carne, & per obediẽtiæ transfusam in nos succession-
nem causa fieret nobis salutis æternæ, quibus ante per ino-
bedientiæ hereditatẽ primus ille Adam causa factus est mor
tis. Subiectio ergo magisterium virtutis humanæ, nõ diuti-
næ imminutio potestatis est. Nam si illum minorem filium
& inæqualem patri dicũt, quia erat subditus patri deo: nun-
quid & matre ideo minor, quia erat subditus matri? Lectum
est enim de Ioseph & Maria: Et erat subditus illis. Sed pie- Lucæ.2.
tas omnibus nobis non dispendio, sed incremento est, per
quam omnibus nobis dominus Iesus fidem infundit & gra-
tiã, vt nos spiritu fideli subditos patri faciat deo: & ideo no
uo & profundo consilio Apostolus ait quòd ipse patri erit 1.Corin.15.
subiectus in nobis, cum fuerit in omnibus plenitudo fidei, &
quædam deuotionis vnitas. Nunc enim quandiu sententiis
diserepamus, quodammodo regnum Christi minoramus:
quia nondum ei subiecta sunt omnia, cuius regnum vnitas
est. Cum autem subiecta illi fuerint omnia, tunc & ipse sub-
iectus erit illi qui sibi subiecit omnia: vt sit deus omnia in
omnibus sicut scriptum est: Nunc enim potestate supra om-
nes est: sed opus est vt sit in omnibus voluntate. Volet au-
tem cum omnia in nobis cognouerit sui plena, & vacua deli
ctorũ. Nondũ igitur subiectus est patri, quia nondũ omnia
& in omnibus Christus. Cũ autẽ fuerit omnia & in omnibus
Christ⁹, erit omnia & in omnib⁹ deus. Vnde colligitur vnũ
esse regnũ patris & filij & etiã spirit⁹ sancti: quia qui filiũ re-
ceperit, recipit & patrẽ, recipit & spiritũ sanctum: quia vna
potestas, vna gratia, vna operatio trinitatis est. Meritóq; ad-
didit dominus: Ab ipso enim salutare meum.) quasi diceret:
Nolite turbari quia dixi animam meam fore deo subditam.
Anima erit subdita, quæ vestri est portio: salutare autem
meum ab ipso. Hoc est, quia à patre & in patre semper sum.
A patre enim veni in hunc mũdum: etsi videtis hominẽ, dei
filium credite. Cum venerit autẽ paracletus quẽ ego mittam Ioan.15.
vobis à patre meo, spiritus veritatis, qui à patre meo proce-
dit: ille testimoniũ perhibebit de me. Et filius à patre proce
dit, & spiritus ab ipso procedit. De vnitate ergo diuinita-
tis ambiguum nihil. Ideoque concupiuit Dauid hoc salutа-
re dei nobis dari: quia ipse est vita æterna, si & patrem ve-
rum deum cognoscamus, & filium, quem pro nostra certum
est salute venisse. Sed non rapinam arbitratus est esse se æ-
qualem deo. Assertionem suæ diuinitatis sequestrat, & dis- Philip.2.
pensationis humanæ repræsentat officium. Ideoque adiun-
xit statim: Etenim ipse est deus meus, adiutor meus, defen-
sor meus: non mouebor amplius.) Hæc vtiq; quasi homo lo

quitur,

Roma.5.
Matth.26.
Ioan.8.
Marc.8.
Esaiæ.53.
Ibidem.
Matth.26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quitur,quia in deo ſpem noſtram debemus reponere,ne facile labamur: quamquam in eo quod locutus eſt, Non mouebor amplius: oſtendat habere ſe diuinæ inſignia poteſtatis.Habes enim alibi dicentem:Adhuc ego ſemel terrã mouebo. Mouit diluuio, quando præter arcam Noe caro omnis interiit. Mouit cum Sodoma & Gomorra ſacra igne cõ ſumptæ ſunt. Hæc ſupernæ indignationis indicia ſunt. Sed quia elegit genus hominũ domin⁹ magis ſeruare quàm perdere, non mouebitur amplius ad indignationem, qui venit ad miſericordiam, venit vt redimeret nos ſuo ſanguine,non vt noſtrũ effunderet. Venit vt ſe offerret pro nobis, & quaſi bonus negociator mercem ſuam proprij corporis paſſione ſeruaret. Et cum hoc diceret, leuauit oculos ſuos, & vidit hinc perſecutores, inde nequitias ſpirituales in vnum conuenire,& ait: Quouſque irruitis in hominem interficientes vniuerſos?)Hoc eſt:Quid delere genus feſtinatis humanum ? Neſcitis me pro omnium redemptione veniſſe? Obtuli me pro cunctis, vt omnes mea oblatione protegerem. Hominem ergo aut pro humana omni accipimus multitudine: aut ſi de vno accipimus, de ipſo dictum intelligimus.Irruitis, ſed in hominem, quia ſupra deum irruere non poteſtis: ſicut habes alibi: Quid me quæritis occidere hominem? Neque enim diuinitas morti poterat eſſe ſubiecta,ſed humana ſuſceptio. Si ergo in me irruitis, & me vultis tenere: quid eos qui mecum ſunt, vultis occidere? Satis eſt vobis habere quem quæritis. Non quæro conſortem paſſionis,qui ad ſalutem omnium adiutore non egeo.Non requiro legatum, nuncium non præmitto: ſed ipſe me nuncius obtuli non quærentibus: me tradidi non comprehendentibus, vt liberarem eos qui mortis laqueis fuerãt comprehenſi. Irruitis igitur tanquam parieti inclinato, & maceriæ impulſæ, ignari quia veni non vt inclinarem parietem,& maceriam impellerem,ſed vt ſoluerem. Veni enim pax, vt faciam vtraque vnum,medium parietem maceriæ ſoluẽs, qui carnem & animam diuidebat, vt vnum ſentire non poſſent: & ideo caro animæ repugnabat, & ſubdita imperio eius eſſe non poterat, quia obiecti parietis obſtaculo gubernaculis eius parere non poterat.Lex igitur carnis legi mentis aduerſabatur. Hunc parietem veterum inimicitiarum velut murum ſuſtulit dominus Ieſus, & peruios fecit eſſe conuentus mentis & carnis, vt in vnum coeuntes,id quod erat vtrique ſalutare ſequerentur. Paries ergo quædam eminentia delictorum eſt. Vnde ad pontificem Iudæorum dicit Paulus:Percutere te incipiet deus, paries dealbate. Paries enim luto cæmentíſq; conſtruitur.Hinc ædificabant Aegyptij ciuitates, quando Iudæi lateres facere cogebantur. In Aegypto lutum cõficiebatur, & populus dei peccatum illic operabatur.Ideo gemebat:ideo exauditus & liberatus eſt à peccato. Ideo lex data, promiſſa gratia, vt lex peccatum ex parte reſecaret,gratia omne dõnaret.Et cum hęc nobis conferret, hæc pro nobis ſubiret, nos precium eius repellebamus.Vnde ait:Veruntamen precium meum cogitauerũt repellere.)quãdo precium referẽte Iuda proditore, Iudæi in loculum mittere noluerunt,dicentes: Non licet nobis mittere in loculum: quia precium ſanguinis eſt. Damnatur hic iudicio ſuo proditor,qui refudit precium quod accepit,infirmus ad ſacri muneris teſtimoniũ, ſed validus ſceleris ſui teſtis. Vnuſquiſque enim grauior accuſator eſt ſui,& inexcuſabilem in ſe fert ipſe ſentẽtiam.Principes ſynagogæ ſuo condemnant ſe iudicio. Profitentur enim precium eſſe ſanguinis quod dederunt, dum arguunt refundentem. Nam ſi recipiendum non fuit,nec ſoluendum fuit.Atque vtinã aut non dediſſent,aut quia dederant,nec recepiſſent.Repudiarunt enim quod in loculum mittere noluerunt, & emerunt inde agrum in ſepulturam peregrinorum. Merito ergo gentiles quib⁹ agri eius qui morte emptus eſt Chriſti,ſepultura profecit,iam non ſunt aduenæ atque peregrini,ſed ciues ſanctorum facti ſunt,& domeſtici dei:quia conſepeliuntur dei filio. Iudæi autem qui paſſionis eius precium repudiarunt, peregrinantur à Chriſto. Tolerabilior illis vel in hoc proditor,quod confitetur errorem:illi autem crimen ſuum excuſando acerbant. Verecundior eſt enim confeſſio poſt delictum. Impudenter igitur reſellebant cõmune ſacrilegium

Hebr.12.
Matth.26.
Epheſ.2.
Acto.13.
Matth.27.
Epheſ.2.

A B C D

confitentem,dicentes,Quid ad nos? Tu videris:Quid enim dicebat proditor niſi hoc,Peccaui quòd tradiderim ſanguinem iuſtum?Quod erat crimen tradẽtis,quomodo ſuſcipientis non poterat eſſe peccatum, cum ſcelus ſceleri ſit adiunctum: vt quem ſceleratè emerunt,ſceleratius trucidarẽt? Cucurri,inquit,in ſiti.) Verum eſt quidẽ quòd dominus noſter Ieſus ſitiuit.Beata domini ſitis:quia ſitiuit pro nobis,& maxime in paſſione. Denique dixit:Sitio. Tũc itaque ſitiebat, quando de latere ſuo reſtinctura ſitim omnium viuæ aquæ fluenta fundebat.Deniq; ſcriptũ eſt: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Sed in Græco medio poſitũ eſt, quia ῥεύσουσιν & ſingularem & pluralem numerũ ſignificat. Ergo quia cucurri,& cucurrerunt,iuxta Græcum poſſumus intelligere,diximus autem quid exprimat cucurri, hoc eſt, feſtinaui ſitim omnium ſuſcipere, vt vniuerſos perpetui fontis huber tate ſatiarem:cui enim dedero aquam non ſitiet,nec hic nec in futurum,ſicut dictum eſt ad Samaritanam: nunc dicamus quid ſignificet,cucurrerunt in ſiti: hoc eſt, feſtinauerunt vt perfidiæ ſuæ æſtu fontẽ viuum negantes æterna fauces ſuas ariditate ſiccarent: ſicut ipſe dominus ait: Me dereliquerũt fontem aquę viuæ,& fecerunt ſibi contritos lacus. Nec mirum ſi ſitierunt qui aquã fontis æterni tenere non poterant, lubrici perfidiæ ſuæ rimis.Sitierunt ergo,quia ſe potu priuauerunt ſpiritali,quem hauſerant de conſequẽti petra. Vnde & Symmachus ait: τῷ δόλῳ αὐτῶν ὠλόγησαν.Hoc eſt, placuit illis in mendacio, cum obiicerent falſa pro veris.Omne mendacium ſitim habet,veritas hubertatem, quæ in perpetuum perſeuerat. Et quàm cito, probauit, quia cucurrerunt in mendacio. Ore ſuo,inquit,benedicebant, & corde ſuo maledicebãt.) Miſera perfidorum ſitis, qui aliud tenebãt corde,& ore aliud loquebantur.Vbi autem fidei exũdat hubertas,corde creditur ad iuſtitiam,ore confeſſio fit ad ſalutem. Quomodo autem benedixerint ore,& corde maledixerint, ſeries paſſionis oſtendit, cum dicerent: Deſcendat de cruce.Stulti,de morte ſurrexit,& non crediderunt.Quomodo ſi de cruce deſcenderet, credidiſſent ? Sperauit in domino, eripiat eum:liberet nunc eum,quoniam vult eum.quia illudentes potius quàm optantes iſta dicebant, & interrogabant vtrum eſſet dei filius,verbis pacifica loquentes, corde accuſationem ſacrilegij cogitantes. Sed hæc myſtica: veniamus ad moralia. Etenim quoniam non ſemel appetitur Chriſtus: appetitus eſt ſemel in ſuo corpore quod ſuſcepit in virgine, appetitus eſt frequenter in eo corpore quod eſt eccleſia. Nos enim ſumus corpus Chriſti & membra. Appetitur & in ſingulis ſanctis ſuis & innocentibus, qui domino ſe dicarunt. Recordamur aliquem proxime ab omnibus appetitum, à ſuis deſtitutum ac proditum, qui dudum in ſuggeſtu locatus imperij,ſubito egẽs omnium ab ipſis quorum hæreditarium fuerat ſortitus obſequium, cœpit vrgeri,ingruentibus in exitum, inferentibus mortem, nullo auxiliatore, nullo iam ſocio ſui, nullo comite. Quid aliud melius dixerit, quàm quod ex ipſo cui ſe deuouit acceperat:Nónne deo ſubdita erit anima mea?Hoc eſt,Quid perſequimini? Quid furitis?Quid inſultatis?Carnem poteſtis interficere, animam non poteſtis. Vitam iſtam corporis poteſtis eripere: meritum non poteſtis extinguere. Scriptum eſt enim: Nolite timere eos qui poſſunt occidere carnem,animam autem nõ poſſunt: ſed potius eum timete qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam. Anima ergo quæ deo ſubdita eſt, non eſt humanæ ſubdita poteſtati. Ab ipſo enim vitæ fructum ſperat æternæ,& perpetuæ ſalutis auxilium.Ille ergo cui me tradidi,& necatum tuebitur,& mortuum reſuſcitabit, & vlciſcetur occiſum.Raptus eſt iuſtus, ne malitia mutaret cor eius. Mors ergo iſta magis peccati fuga,quàm morientis eſt detrimentum. Etenim ipſe eſt deus meus, adiutor meus, defenſor meus: non mouebor amplius.) Qui labitur,commouetur,eo quòd de integritatis & innocentiæ ſuæ quadam ſtatione defluat.Semel enim in petra Chriſti locatus,lubricũ nõ debet habere veſtigium,ſed tenere ſtatus proprij firmamentũ. Vnde immobilis dicitur qui ſeruat immobilẽ volũtatem, & propoſitum aliquod intentione animi fidelis exequitur.Nam & dei immobilẽ voluntatem legimus:ſicut habes ad Hebræos: In quo amplius deus

Matth.7.
Ioan.19.
Ibidem.7.
Ibidem.4.
Hiere.2.
Roman.10.
Marc.16.
De Gratiano dicit imperatore.
Matth.19.
Sapien.4.
Hebr.6.

Universidad de Deusto

deus ostendere volēs hæredibus repromissionis immobilitatem voluntatis suæ, interposuit iusiurandum. Recte ergo immobilis voluntas dei, quæ nullius peccati mouetur illecebris. Homines mobiles, lubrici ad delinquendum, faciles ad errandum. Deniq; de Iudæis dictum est: Transeuntes autem blasphemabāt eum, mouentes capita sua. Et ipse dominus in psalmo ait: Omnes qui videbant me, aspernabantur me: & locuti sunt labiis, & mouerunt caput. Caput omnium Christus est. Melius est igitur vt maneat Christus in nobis, quàm aliqua nostri commotione moueatur. Vnde Iudæi mouentes capita sua dicebant: Tolle à terra talem. Hunc Gerasēni rogabant vt de finibus eorum recederet: ecclesia autem tenuit eum: nec dimisit eum. Ideo illa quæ tenuit eum, possidet. Illi qui mouerunt, tenere non possunt. Pulchre autē ait euangelista quia transeuntes mouebāt capita sua. Transeuntes, non stātes. Stamus in atriis sanctis, præterimus in plateis. Sacerdos præteriit, leuita pertransiuit: stetit ille qui vulnera inflicta curauit. Et ideo illi non dixerunt qui transibant viam: Benedictio domini super vos: benedicimus vos de domo domini. Stantes enim non trāseuntes sunt pedes benedicentium. Denique & vineā cuius soluta munitio est, transeuntes vindemiant, non manentes. Transeuntes sibilāt, sicut in Threnis Hieremiæ legimus: Tenuerunt super te manus omnes transeuntes per viam: sibilauerunt, & mouerunt caput suum super filiam Hierusalem. Ideo sacerdos nō potuit coronari, leuita non potuit, quia transierunt & tanquam vmbra præterierunt. Stephanus autem martyrio coronatus est, quia stantem videbat dominum Iesum, immobilē, non prætereuntem. Immobilis ergo fide Stephanus immobilē Christum videbat: nullo erat mortis timore commotus. Non mouit se Stephanus, non mouit & Christus. Commoti sunt filij proditoris, de quibus dicitur: Commoti amoueantur filij eius, & mendicent. Eget enim medico qui mouetur. Inops peccator, diues est iustus: quia nullo bono deficit, qui dominum semper inquirit. Et quia inde tractus est sermo, quia dixit, Non mouebor amplius: quòd moueri ad culpam sit, ostendit ipse Dauid dicens: Qui posuit animam meam ad vitam, & non dedit commoueri pedes meos. Vnde & sancto dicitur à domino deo nostro: Tu autē hic sta mecum. quoniam qui deo proximus est, lapsui non potest esse vicinus. Omnis enim culpa velut aduersario nisu de loco deiicere, & de proprio statu mentem mouere consueuit. quod vel ab hoste vel ab luctamine tractum videtur. Perturbat ira, incendit libido, stimulat inuidia, excruciat auaritia, timor deiicit, mœror affligit. Et Petro dictū est à domino Iesu: Veni retro post me. Nō dixit, Veni retro (hoc enim diabolo soli dixit) sed, Veni retro post me. Nō est enī retro qui post Christum est. Sed quia errabat Petrus, sicut dominus ipse ait ad ipsum, quia non sapis, inquit, quæ dei sunt, sed quæ sunt hominum: ideo post me veni, vt incipias non humana, sed diuina sentire. Ideo & hic iustus rapiēdus ętheris ait: Non mouebor amplius. Dissolui enim, & cum Christo esse, multo melius. Non enim labi poterit qui cœperit esse cum Christo: quia mors iusto non naturę finis, sed culpæ est. Inter has voces subito videt agmina persequentium, & inter pericula positus non de se solicitus, sed de his quos liberare cupiebat, ait: Quousque irruitis in hominem interficientes vniuersos? Si me quæritis, cur alios vultis occidere? Offero me ipse pro multis, quia pro omnibus solus se ille potuit offerre, qui auctor est omnium. Ipsius ergo quem sequebatur imitator, ait: Si me quæritis, sinite hos abire. vt impleretur sermo quem dixit Iesus: quia non perdidi ex ipsis quēquam præter vnum (hoc enim in alio libro sententia domini comprehendit) qui tamen sua magis periit voluntate, quàm mea inquit, seueritate punitus est. Et cum ego me sponte offeram, irruitis & incumbitis tanquam parieti inclinato, & maceriæ impulsæ. Hoc est: Apex dudum nobilis sedis augustę, & circunfusi toto orbe Romano validus quōdam murus imperij, sicut paries inclinatus, aut maceries impulsa collabor. Sed esto. ad mortem me vsque appetierunt, quæsierunt ad necem, dicentes, Tollamus iustum, tollamus misericordem, quia grauis est nobis etiā ad videndum. sed etiam existimationem meam, castimoniam meam sauciandam falsis calumniis putauerunt. Hoc est enim, Precium meum cogitauerūt repellere: quia precium nostrum pudicitia est, quæ nos separat à pecudibus, angelis iungit. Precium nostrum misericordia est, quæ nos, dum confertur inopibus, redimit à morte. Precium nostrum fides est: quę omnes homines gentili errore & seruitute depressos, Christo acquisiuit. Preciū nostrum bona existimatio est, quia vniuscuiusque nostrū meritorum series æstimatur. Precium nostrum munditia atque simplicitas est, quia scriptū est: Possessio preciosa vir mundus. Nihil enim precio sius viro simplici. Vnde Apostolus pulchre, Abundauit, inquit, in diuitiis simplicitatis suæ. Quid enim simplicitate ditius? quæ sicut bonus paterfamilias satis sibi abundat, & sua puritate contenta, non quærit alienum, nec abrodit, sed de se cæteris fingi. Innocens enim credit omni verbo, nec se in artes varias sæpe cōmutat: sicut astutia, quæ vt sit cauta, timet omnia: nec se consiliis suis credit: versat suas ipsa sententias. Simplicitas autem timere nil nouit. Hoc igitur genere precium iusti repellere tentauerunt. etsi possint & illud intelligi, quia aurum eius manibus accipiebant, corde intimo repellebant, prædam tenentes, fidem negātes. Vnde & ait: Cucurri in siti, eo quòd fidem quæreret, & inuenire non posset, destitutus à sociis, à propriis derelictus. Sic dominum Iesum legimus in euangelio & esurisse, & sitisse, cum esuriret fidem nostram, sitiret opera nostra, quærere videretur aliena. Aut vt ad sitim corporis referamus, quanta indignitate dicit, Cucurri in siti. Hoc est: Ego sitiebam, cum alij mea vina ructarent: & ex illo suggestu sublimis imperij, opulentiáque regali, ad extrema sitis plebeia quadā vtilitate deductus sum. Et quia Græcus habet ἐδίψησεν, quod significat & cucurri singulariter, & cucurrerunt pluraliter: potest & sic intelligi: Cucurrerūt in siti, quorum fauces æstu nimio fundendi mei sanguinis aruerunt. Sicut enim est sitis fidei, ita & perfidiæ. Sitim illam iustus sitit, qui ait: Sitiuit anima mea ad te deus. Istā perfidi, quorū lingua præ siti aruit. Quam sitiuit ille qui inter conuiuij dapes & pocula constitutus innocentis conuiuæ necem moliebatur Augusti. Nónne tibi videbatur impie, cum manducares, cædem parares, quòd humana sub dentibus tuis ossa crepitarent? cum vinum biberes, & parricidium cogitares, quòd illis poculis sanguinem tibi innocētis infunderes? Ita prorsus alienus nō solum ab imitatione, sed etiam à lectione diuina, vt non tibi veniret in mentem versiculus ille psalmorū, Tu vero hōmo vnanimis, dux meus & not⁹ meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos. atque ille alius cuius meminit in euangelio ipse dominus Iesus, Qui edit mecum panem, leuabit super me calcaneū suum. Quid tibi faciam Ephraim? quid tibi faciam Iuda? Plures reliquisti nobis proditionis tuæ & fraudis hæredes. Hæc enim etiam ad proditorem Iudam potest per apostrophen deriuari: Prodidisti vitam, regnum domino. Sed Iesus dominus semel in se, frequenter in seruulis suis proditur. Quod enim vni horum minimorum fecistis, mihi, inquit, fecistis, Tu commissos tibi loculos & pecunias pauperum suscepisti, iste prouincias sibi creditas. Tu apostoli honorem, ille militiæ dignitatem, administrationis insulas. Numero honores eius, vt crimen exaggerem. Conuiuij violastis vterque consortium: tu tamen de conuiuio ad proditionem surrexisti, iste ad necem. Hoc est, tu licet in scelere verecundior, qui negasti quòd inferēdam necem credideris domino quem prodebas, qui precium refūdisti, ne residere apud te merces parricidij videretur. Iste non solū tenuit acceptā, verumetiam extorsit non oblatam mercedē proditionis. Iste non solum deceptus nō est alieno mēdacio, sed fefellit suo, & sefellit vt occideret. Et cum ille conuiuium recusaret, qui se videret esse perimendū: iste sacramētū obtulit, ne qua periret sibi cumulādi pars criminis. Postremo superioris proditoris pecunia profecit ad sepulturam peregrinorū: iste sepulturā integrā suo principi denegauit. Nec defuit qui man⁹ lauaret dicēs: Innocēs sum à sanguine iusti huius. in quo se Pilatus non diluit, sed inquinauit, & implicauit, nō exuit. Nam etsi nullū pondus in perditorum iudiciis, tamen vinculum maius in confessionibus. Iustos enim non absoluit sententia, sed sua vita. Iniusti seipsos vehemētius suis vocibus alligant, qui alios alligare non possunt.

Matth.27. Psal.21. Luc.8. Ibidem.10. Psalm.128. Thren.2. Act.6. Psal.108. Psal.65. Marc.8. Philip.1. Ioan.18. Gratianus imperator.

Psalm.41. Maxim⁹ Tyrannus Gratiani imperatoris persecutor.

Psalm.54. Ioan.13. Matt.25. Matt.27.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tamen ne huic quoque deesse confessio propria videretur, iurauit, vt peieraret. Lauit manus cum euangelium tãgeret, ne quid deesset exẽplo. Lauit aqua manus, vt sceleratius inquinaret innocentis sanguine. Nec Herodes defuit, cui alter Pilatus se placiturum credidit, si captum principem destinasset. Quid illud quoque dicam, quòd is quoque vestem dealbatam indutus est ad illudendum: postea quoque regia veste donatus est ad moriendum: ne amisisse honorem debitum videretur? Nam etsi scelere interiit, ius tamen collatæ sibi potestatis etiam mortuus reseruabat, eorum ipsorum à quibus negabatur, vel ministerio, vel assensu. Addebatur huic tanto sceleri pompa feralis: nisi is qui impatienter ista deflebat, cognitis quæ parabantur, iusto commotus dolore increpasset victorem superbum, tyrannis illa non regibus inferri solere. Sic horrere flagitiis, & sic citus deposuit teterrimi sceleris apparatum. Nec petitor igitur sepulturæ defuit: etsi Ioseph ille qui iustus dicebatur, defuit. Sed longe Maximus sæuior denegabat quod ipse Pilatus auferre non potuit. In quo parricidæ humanitas defuit, innocenti tamen non defuit gratia: & ad tempus assumpta patientia, vindicta paululum comperẽdinata est. Ideoque ait: Veruntamen deo subiecta est anima mea, quoniam ab ipso est patientia mea: quia ipse est deus meus, & salutaris meus, susceptor meus: nõ emigrabo.) Hoc est, Nunquid sepultura negata corporis, perpetuæ quietis mansionem mihi abstulit? Habeo habitaculum meum in domini tabernaculo, & in sancto monte eius requiescam: non emigrabo humano scelere, qui domini fauore susceptus sum: quia neque mors, neque gladius, neq; tribulatio à charitate Christi me separare poterunt. Non enim innocens de tabernaculis iustorum, sed peccator emigrat. Migrant Iudæ proditoris hæredes: de quibus & similibus eorum merito dicitur: Commoti amoueantur filij eius, & mendicẽt, eiiciantur de habitaculis suis. Quod bene & ad dominum Iesum Christum refertur, qui cum descendisset in terras vt crucifigeretur, sepeliretur, non emigrauit à patre, sed in patre mansit. Traditus sum, & non egrediebar.) Nec deposuit quod erat, sed reseruauit: nec deliuit esse in dei forma, sed perseuerauit nõ imminuta per susceptionem corporis dei gloria, sed manente, triumphum acquisiuit, potentiam non amisit. Vnde ipse ait: Amodo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis. Vnde conuocatos Gentium populos, & acquisitos patri suo sanguine, hortatur ad fidem dicens: Sperate in eum omnes conuentus plebis meæ. Hoc est, non solus Israel, sed omnes, inquit: nec sola reliquiæ, sed etiam Gentium plenitudo: nec solæ Gentes, sed Israel. Cum enim intrauerit plenitudo Gẽtium, tunc omnis Israel saluus erit. Quis potest diuina mysteria comprehendere? quorum tanta multitudo est, vt iure Paulus miretur, meritóque dixerit: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei. Repulsæ Gentes sunt, vt eligeretur Israel. Cæcatus est postea Israel propter vocationem Gentium: & cæcati Israel reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt, postquam intrauit Gentium plenitudo. Ita culpa Israel profuit Gentibus: fides Gẽtium Israelitem populum liberauit. Effundite, inquit, corã illo corda vestra.) Qui induit fidẽ, prius perfidiam debet exuere, euacuare cor suum omni labe malitię, vt capax fiat cor eius gratię spiritalis. Ideoque Apostolus ait: Renouamini spiritu mentis vestræ. Cũ enim effunditur vetus malitia, noua sumitur gratia, qua vnusquisque renouatur. Dicit ergo filius dei: Effundite coram illo corda vestra: quia sciebat patrem esse dicturum: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Est etiam illa traditio, vt cor nostrum videamur effundere, quando omnes cogitationes alicui & voluntates nostri cordis aperimus. Ergo iactemus in deum cogitationes nostras, nec aliquid eum latere credamus. Effundimus cor nostrum coram ipso, cum disceptationes exinanimus humanas. Verũtamen vani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris, vt decipiãt.) Si vani filij hominum, & mẽdaces filij hominum: possunt non vani esse filij dei: qui non ex sanguine, neq; ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt. Nam filij hominũ videntur sibi ponderare æquitatem, & grauitate seuerioris iudicij examinare iustitiã, duri aliis, remissi operibus iniquis, sermone censores. Vnde Salomon ait: Execrabile domino duplex pondus, & statera fallax non bona. In quo significat eos qui rapinam inexplebili corde meditãtur, sobrietatem fronte prætendunt. Tales scribæ Iudæorum sunt, qui onera grauia aliis obseruantiæ durioris imponunt, non habentes rectum iugum animæ suæ, sed propensa iniquitate curuati: ipsi autẽ suorum refugi præceptorum sunt. Inuenitur itaq; in auaritia tanquam in radice vitiorum omnium, quæ sit caput iniquitatis & fomes: quam homo renuncians mundo, & consepultus Christo per baptismatis sacramentum, qui sit mortuus seculo, declinare debet atque defugere. Nolite, inquit, sperare in iniquitatem, & rapinam nolite concupiscere. diuitiæ si fluant: nolite cor apponere.) Vides quia fluunt: non vides quia prẽterfluunt? Nudus es natus, nudus moriturus es. Quid excipere quæris quod tecum auferre non possis? Fluenta sunt quæ miraris. quomodo veniunt, sic transeunt & recedunt. Solus Iordanis retrorsum conuersus est, in quem conscendisti: qui te admonet vt in ipsum naturę fontem & originem reuertaris, quę te nudum, non veste amictum edidit, vt discas superflua non requirere. Hoc quod erubescis, esse te nudum, culpa docuit, non natura. Nulla enim esset verecundia genitalium, si culpa non esset. Neque enim cætera animalia vestiuntur vt tegantur, neque vestiuntur vt muniantur. Satis munita sunt omnia naturæ suæ regmine: nos dum superflua quærimus, tegmen naturæ amisimus, ius commune perdidimus. Ideoque in hoc psalmo adscribitur doctrina medicabilis, quia vel Idithum vel seipsum illius nomine exercitio spiritali subeundis tentationibus erudiuit, vt in angustiis quis positus subiiciat se deo: etsi peccauit ante, peccare desistat, nec recidiuo errore moueatur. Semel locutus est deus, duo hęc audiui.) Semel locutus est deus, & plura audita sunt: quia non per literas & syllabas est locutus: locutus est per ænigmata: locutus est per visiones: locutus est per diuisiones gratiarum: locutus est per spiritum singulorum. Nos autem plura loquimur, & vix audimur. Semel locutus in lege est: eadem iterum locutus est in Euangelio. Aut forte (vt ego puto) quia multiphariam locutus est in prophetis: nouissime autem locutus est in filio suo. Semel locutus est, quando locutus in filio est: & audita sunt etiam illa quæ ante audita nõ erant ab iis quibus locutus fuerat per prophetas. Semel ergo locutus est in nouo testamento, & vetus auditum est testamẽtum, quod non audiebatur, quia ipse dominus dixit de populo Iudæorum: Videbunt, & non videbunt: audient, & non audient. Audient aure corporea, sed non audient mentis auditu. Nobis ergo, hoc est ecclesiæ, semel locutus est, & duo audita sunt: quia & illa audiuimus & intelleximus, quæ non intellexerant qui legerunt, non audierunt qui audierunt. Solus enim Christus aurem aperuit humanam ad cognoscenda mysteria, solus libri signaculum soluit, & resoluit ænigmata prophetarum. Ideoque ipse reddet vnicuique secundum opera sua: in quo & qualitatem operum comprehendit: vt aut complurium & meliorum restituat præmia meritis singulorum, aut contra & numero grauemur & acerbitate meritorum.

Rom. 8.
Psal. 108.
Marci 14.
Roma. 11.
Ibidem.
Ephes. 5.
Iohe. 2.
Ioan. 1.
Prouer. 20.
Hebra.
Marc. 4.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPI-

scopi commentarij in Psalmum centesimumdecimumoctauum.

Prologus.

LIcet mystico quoq; veluti tubæ increpuerit sono Dauid propheta, tamen moralium magnus magister, quantum in eo excellat ethica, psalmi eius summa declarat gratia. Siquidem cum suauis omnis doctrina moralis sit, tum maximè suauitate carminis, & psallēdi dulcedine delectat aures, animúmque demulcet. Meritóq; plerisq; locis moralium Psalmorū sententias tanq̄ stellarum diffundit lumina, quæ lucent atque eminent: Centesimum vero & octauumdecimū Psalmum, velut pleni luminis Solem, meridiano feruentem calore, in processa libri constituit ætate, vt neq; matutini ortus semiplena exordia, neque vespertini occasus quidam senilis defectus, claritati aliquid perfecti splendoris decerperent. Quem per singulas Hebræorum digessit literas, vt quemadmodum paruulorū ingenia primis literarum elementis assuescunt discēdi vsum assumere: ita etiam nos huiusmodi elemētis vsum discamus viuēdi. Literis autē singulis octonos versiculos adscripsit, vt simul & vnitatem doceret, non pluralitatē, (vnitas enim coërcet omnia & regit, cui subiecta omnia sunt) & purgationem legitimæ sanctificationis. Octaua enim die solennis purgatio, vel ex lege: quia octaua die circuncisionis solennitas impleri statuta est, vel quia totus mūdus coinquinatus erat peccatis nostris, & septem illis pollutus diebus. Vbi autem venit dies resurrectionis, conuiuificati domino Iesu resurreximus, & erecti sumus, in nouitate vitæ præferentes ablutionis gratiam. Meritóque primogenita offerimus animantia in figura primogeniti filij dei, castitatis & simplicitatis spiritale sacrificium deo acceptū, non quarto aut quinto die, ne immundum aut inconsummatum sacrificium sit: sed octaua die, qua omnes in Christi resurrectione non solum resuscitati, sed etiam cōfirmati sumus. Vnde licet in baptismate statim sit plena purgatio: tamen quia ablutionis ipsius sacrificiique rationem baptizatus debet cognoscere, nō offert sacrificium, nisi octauum ingrediatur diem, vt informatus agnitione sacramentorum cœlestium, nō quasi rudis hostia, sed quasi rationis capax, tunc demum suū munus altaribus sacris offerat, cum cœperit esse instructior, ne offerentis insciti contaminet oblationis mysterium. Titulus autem psalmi, Alleluia est, hoc est laus dei. In iis enim vere deus laudatur, in quibus est peccatorum remissio. Denique in superiore Psalmo passio domini præmissa est, quæ mundum hunc diluit, vt dignos faceret populos qui deum immaculato ore laudarent. Ipsa quoque literarum elementa, vt omnia Hebræa nomina, non sunt rationabilis interpretationis vacua atque immunia, quorum significationes locis suis aperiemus. Centesimus & vndecimus psalmus per has literas in Hebræo in principiis versiculorum digestus est, & est totus ethicus, & centesimus & decimus mihi ita scriptus videtur. Denique vicenos & binos versus habent, & singulis versibus singulæ explicantur sententiæ. Vnde & per metra asseruntur esse descripti.

Sermo primus.

Aleph. א

PRima litera Aleph dicitur, cuius interpretatio, doctrina est. Sollicitus ergo auditor plenos doctrinæ esse versus qui sequuntur, debes præsumere.

Versus I. Beati, inquit, immaculati in via, qui ambulant in lege domini.

II. Beati qui scrutātur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum.

Quàm pulcher ordo, quàm plenus doctrinę, & gratię: nō prius, Qui scrutantur testimonia eius, dixit. Potuit enim cō uenire secundum literā: sed prius, Beati immaculati in via. Ante enim vita, quàm doctrina quærenda est. Vita enim bona & sine doctrina habet gratiam, doctrina sine vita integritatem non habet. In maleuolam etenim animam non cadit sapientia. Ideoque ait: Quærent me mali, & non inueniēt: quia improbitate cæcatur mentis oculus, & caligante sibi iniquitate mysteria profunda inuenire non potest. Primum ergo exercenda est vitæ militia, corrigendi mores. Cum hæc instituerimus ad cursum debitum, vt sit offensionis correctio, puritatis gratia: tunc ad studia percipiendæ cognitionis veniamus suo ordine & via. Prima igitur sunt moralia: secūda mystica. In illis vita, in his cognitio: ita vt si perfectionem requiras, nec vita sine cognitione, nec cognitio sine vita sit. Vtrumque astipulatur alteri. Ideoque ait scriptura: Seminate vobis ad iustitiam, vindemiate ad fructum vitę, illuminate vobis lumen cognitionis. Non prius illuminate, sed seminate: nec solū seminate prius ad iustitiā: sed etiā vindemiate, inquit, ad fructū vitę, & sic illuminate lumē cognitionis: vt perfectio non solū cōsitis, sed etiā receptis fructib⁹ approbetur. In primo quoq; psalmo hunc ordinē tenuit, vt in via ambulandū doceret prius, & tunc in lege meditandum. Qui enim non abiit in consilio impiorum, vtique de pietatis via, & iustitiæ semita non recessit: meritóq; in via ambulans beatus pronunciatur: & die ac nocte meditationem legis exercens, habet gratiā beatitudinis. Quam institutionem secutus Salomon, librum de Prouerbiis scripsit, quo moralē locum vberius expressit, naturalem in ecclesiaste, mysticū in Canticis canticorum: q̄q̄ si diligenter discutias, & in Prouerbiis mystica pleraque reperias, & in Canticis moralium suauitatem. Nam vtique mysticum est: Sapientia ædificauit sibi domum, & subdidit colūnas septem: interfecit suas hostias &c. Hoc quoque in Canticis, licet tam mysticum quàm morale, in quo blanditiarum suauitas & affectus amantis exprimitur: Osculetur me ab osculo oris sui, quoniam optima vbera tua super vinum, & odor vnguentorum tuorum super omnia aromata. Constitue ergo virginem desponsatam multo tempore, & iusto feruentē amore, quæ multa præclara opera dilecti, probabilium testium assertione cognouerit, desideriis suspensis dilatam frequenter, iam non ferentem moras, quæ omnia fecisset vt sponsum videret, aliquando votis potitam suis, ad improuisum sponsi aduentum gaudio turbatam, non quærere primordia salutationis, non verborum vices: sed statim quod desiderasset exigere. Ita ergo & sancta ecclesia quæ in primordiis mūdi despōsata in paradiso, prę figurata in diluuio, annunciata per legē, vocata per prophetas, diu redemptionem hominum, euangelij decorem, dilecti expectasset aduentū, impatiens moræ in oscula ruit, dicens: Osculetur me ab osculo oris sui. Et delectata osculis adiecit: Quoniam optima vbera tua super vinum. Et, vt moralius dicamus: intellige mihi carnem illam quæ madefacta fuerat in Adam serpentis veneno, quæ criminum marcebat fœtore, quæ procedebat in filiabus Sion alta ceruice, & nutibus oculorum, & itinere pedum trahēs tunicas, & pedibus suis ludens, crinium concinnis & compositis vultibus atque redimiculis & omni affectato decore plus dedecens: eandē tamen plurimis edoctam oraculis quòd venturus esset, qui serpentis illecebris exclusis, sancti spiritus insunderet gratiam, vt omnis caro videret salutare dei, omnis caro ad deū veniret, inarsisse desiderio: sed metuentem ne vt impatiens, vt lasciua, vt luxuriosa, vt querula, sicut ante fuerat, displiceret, quamuis longiore quàm ferre iam poterat, morantis aduentus dominici expectatione quatereturnon immurmurantem tamen: nec transgredientem: sed leuantē in omni loco puras manus sine ira & disceptatione, in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantem se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste preciosa: sed iis quæ castitatis & bonæ conuersationis decerent gratiam, orare dicentem: Osculetur me ab osculo oris sui, quoniam optima vbera tua super vinum. Iam volebat adhærere Christo caro, iā festinabat innubere, vt esset vnus spiritus, & fieret caro Chri-

A Principium libri canticorum Salomonis huic operi insertorum.

Sapien. 1.

B Osee. 10.

Psalm. 1.

Prouer. 9.

C

D

Luc. 3.

1. Timo. 2.

Cant. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ro Christi, quæ erat ante meretricis. Osculetur, inquit, me. Osculatur nos dei verbum, quãdo sensum nostrum spiritus cognitionis illuminat. Et tanquàm despiciens omnes iucunditates & delectationes suas, cœlestibus cupiens inhærere mandatis, ait: Quoniam optima præcepta testamentorũ tuorum super omnem appetentiam carnis, & seculi voluptatẽ. Memineratenim se in Eua ante sic lapsam: at dum voluptatem corporis præfert mandatis cœlestibus, ait: Vnguentum exinanitum nomen tuum. Hoc est, totus immundis impuritatibus diuersorum facinorum fœtebat hic mundus: nunc spirat vbique suauitas pudicitiæ, vnguentum fidei, flos integritatis. Et à moralibus venit ad mysticа, dicens: Introduxit me rex in cubiculum suum, exultemus & lætemur in te, diligamus vbera tua super vinum. Simplex est enim osculũ: negocioſum autem cubiculi secretum. In ipso quoque euangelio pulcherrimus de moralibus locus est, vt vnusquisq; vas suum mundet, dicente domino: Pharisææ cæce, mũda prius quod intus est calicis & paropsidis, vt fiat & id quod foris est, mundum. Nam nisi se vnusquisque intus mundauerit: etiam si foris speciosus videatur & iustus, similis erit dealbatis sepulchris, vt foris quidem iustus videatur, intus vero sit fœtidus. Sic est doctrina sine vitæ innocentia. Sed nec ipsa doctrina potest mercedem habere, vbi gratia non habet innocentiam. Peccatori enim dixit deus, Quare tu enarras iustitias meas? Sed reuertamur ad propositum psalmum.

Cantic.1.
Ibidem.
Matth.23.
Psalm.49.

I. Beati, inquit, immaculati in via, qui ambulant in lege domini.

II. Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum.

Primus versus moralis, secundus mysticus. Quis hoc dicit? Propheta vtique qui fungebatur carnis alloquio, & dicit hoc post eum psalmum quo descripta est domini nostri Iesu Christi passio. Vbi ergo & diuina sacraméta reuelata sũt, & induit dominicæ resurrectionis lætitiam, & passionis degustauit gratiam, vidit iustorũ cõgregationes, populos redemptorum, perditorum salutẽ, mortuorum resurrectionẽ, sanctificationem sacramentorum, exclamauit dicens: Beati immaculati in via. Hoc est, Ecce maledicta terra in Adam cœpit habere beatitudinem, si tamen legem domini non derelinquat. Ecce immaculatus est homo, qui erat ante pollutus. Quàm precioſum est custodire præceptũ domini, quàm precioſum etiam præcepti vnius scire mysterium. Sed quis est immaculatus? Non vtique qui in quacũque via ambulat, sed qui in Christo ambulat. Ipse enim dixit: Ego sum via. In hac via qui ambulat, errare non nouit, si tamen ab hac via nunquam recedat. Est & via lex: & ideo dum immaculat' est, in lege domini ambulet, nec ambulare in hac via desinat, ne immaculatus esse desistat. Non declinet in dexterã aut læuam, non titubet, non resistat, non expectet, sed ambulet superiora obliuiscens, & ea quæ sunt priora appetens, ad destinatum sequatur brauium, festinet, contendat vsque in finem. Finis enim legis est Christus. Multi volunt ambulare in via, sed non vsque ad finem. Non ambulant Iudæi vsque ad finem, qui non vsque ad Christum ambulant. Non ambulat Manichæus in via qui legem refutat: sed ambulat vera fides, quæ & legem suscipit, & plenitudinem legis agnoscit. Si quis ergo in via ambulat, scrutet testimonia domini. Quod licet mysticum sit, tamen etiam moralia in se habet: quoniã melius potest ambulare in via qui scrutatur domini testimonia. Nam vt quis intemperantissimus captus adulterinæ cupiditatis æstu, & victus libidine, vel indulgens flagitiis, qui repugnare nolit appetentiæ suæ carnis, conuersus huc atque illuc si neminẽ forte videat flagitij sui testẽ, in facinus ruat: idem tamen quamuis inueniat paratam occasionem potiendi, explorat diligenter omnia, in diuersum oculos suos, incuriosus iustitiæ, solicitus famæ, detorquet frequenter, erubescens testimonium erroris, qui non erubescit errorem: ac si quem forte spectatorem cognouerit facinoris sui, verecundia sequestrat intemperantiam: & quamuis cum ancilla vel meretrice vulgari, vbi nullum sit deprehendendi periculũ, tentamenta moliatur libidinis, pudore tamen inceptum deserit. Quanto magis si quis alleuet mentis oculos, & conside

Ioan.14.
Philipp.5.
Roma.10.

ret plena esse angelorum omnia, aërem, terras, mare, ecclesias, quibus angeli præsunt, (mittit enim dominus angelos suos ad defensionem eorum qui hæredes futuri sunt promissorum cœlestium) concepto potest renunciare peccato? Vnde ista turba innocentium, nisi ex illis peccatoribus? Eadem natura est omnium, sed diuersa disciplina. Circuncisio nihil est, & gentilitas nihil est: sed obseruantia mandatorum dei, naturæ ipsius auget gratiam: merita commutat ille qui dicit: Tenebræ in circuitu, & parietes me operiunt, peccatorum meorum non erit memor altissimus. Non reueritus esses angelorum præsentiam, si præsentes esse crederes. Non metueres non dicã facere, sed loqui, aut etiã cogitare quod prauum est, si tibi diuina scriptura suasisset, quia deus cogitationum arbiter, secretorum testis est verax, sicut ipse ait: Estote mihi testes, & ego testis, dicit dominus deus, & puer meus quem elegi? Hominẽ vereris præsentem, dei patris & filij non vereris præsentiam? Sed non vis credere, ne possis cauere: non vis audire cum legitur quia deus nouit occulta hominũ, ne incipias scire quod timeas, & timere ne pecces. Audi ergo scripturam diuinam, vt cõuertaris à via praua & maligna. Noli sicut cæcus oculis corporalibus, aut sicut surdus, qui eò quòd non potest videre nec audire præsentes, solum esse se credit, & in plurimorum cœtu, dum putat nullũ esse præsentem, perpetrare adoritur quod arbitratur esse secretum. non potest enim videntes videre qui non videt. Similiter & tu mentis cæcatus oculis noli æstimare quòd sine teste delinquas, quia hominis præsentiã declinare potuisti. Plures sunt qui redarguunt, quàm quos cauere potuisti. Ipsum te fugere tui accusatorem non potes, quẽ conuenit propria conscientia. Et si negas aliis, tibi non negas. Et si homini inficiaris, deo fateris. Et si volueris negare, tuæ te cogitationes reuincunt. Heliſæo assistebant angeli, quos videbat: & ideo agmina hostium non timebat: sed timebat puer eius qui angelos non videbat. Aperuit oculos eius ad vocẽ prophetæ gratia dei, vidit angelorum exercitus, & credidit esse præsentes, quos antea, quia non videbat, putabat absentes. Et tu lege prophetam vt videas, lege vt aperiat oculos tuos, nec te hostilis legio perterreat, & obsessum esse te credas, qui liber es, qui munitus es spiritalibus turmis, si propheta non derelinquas. Cum tibi Propheta loquitur, quia deus dixit: Ego cœlum & terram compleo: cum tibi propheta dicit quia plures nobiscũ sunt, quia in circuitu nostro angeli sũt: attolle oculos mentis, & videbis non solum angelos, sed etiã deum, qui dicat tibi: Aperi mihi soror mea, proxima mea. Pulsat ad ianuam, & quando tu dormis: si tamen vel excitatus euigiles, vel vocatus ianuam tui pectoris aperias, introibit. Quòd si fugias lectionem propheticam, si domi non legas, in ecclesia audire nolis: nonne sicut ille qui auerso conniuet obtutu ne videat quod possit videre, claudit oculos ne aspiciat, cui potestas videndi est: aut sicut in furore plerique iniecêre manus oculis suis: ita & tu primo auerteris connitenti magis dissimulatione, quàm refragatione prærupta? Nam cum ad ecclesiam venis, & Christianum te asseris, sân' videris, aperis oculos quibus possis videre: sed dum audire dissimulas quæ leguntur, claudis ne videas tibi, etsi aliis videre videris: iniicis etiam quasdam perfidiæ & intemperantiæ manus oculis animæ tuæ, & cæcitatem infers cordi tuo, quod est grauius, voluntariam, vt videns non videas, audiẽs non audias. Putas te solum esse cum fornicaris, & non recordaris quia oculi domini vident orbem terrarum? Non audis dicentem: Ecce venit hora vt dispergamini vnusquisque in sua, & me solum relinquatis: sed nõ sum solus, quia pater mecum est? Adest ergo pater, adest & filius dei: assunt ministri, assunt Cherubin & Seraphin, qui dicunt, Sãctus, sanct', sanctus: plena est terra maiestatis tuæ. Plenus est enim mundus sanctarum virtutum, quia plenus est nequitiarũ. Plenus est orbis terrarum remediis, quia plenus est laqueis. Putas quòd in lupanari Christus te non videat, quem videt lupanar intrare? Putas quòd in adulterio te non deprehẽdat, quẽ videt adulterium cogitantem? Num parietes refugit, qui spectat errores? & secretum criminis auersitur, qui secum criminis intuetur? Aa putas tunc primum te intrare meritoriũ, cum fornicẽ meretricis ingrederis? Intrasti iam, quando cogitatio-

1 Reg.6.
Hiere.23.
Cantic.5.
Ioan.6.
Esaiæ.6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gitationes tuas meretrix introiuit. Intrasti iam quãdo ad po tiendam prostibuli cupiditatem gressu mentis intrasti. Pulsasti lupanaris fores, quando ad mulieris concupiscendæ decorem oculos mentis aperuisti. Et si verũ audire vis: quomodo te in lupanari non vidit Christus, quãdo te vidit qui adulterando in corde tuo teipsum lupanar esse fecisti? Denique
Matth.5. ipse dicit dominus Iesus: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam adulterauit eam in corde suo. Vnde tamẽ tã religiosus in opinione, qui tam probrosus in crimine? Sed acquiesco tibi quòd Iesus te nolit videre, nolit reuiscere, qui nolit accusare: nolint videre & angeli: sed videt diabol', qui tecum introiuit, imò qui te introduxit. Vident ministri eius qui te circundederunt, ne videres angelos dei. Vidit Belial, vidit legio, qui te ipulerũt, ne quis reuocaret, ne quis te teneret. Noli putare quod colludium tibi præstet silentij, qui volet tecum supplicij habere consortium. Studet plures similes sui videre, & in eo habet gloriam quod plures perditos fecerit. Ipse est incentor, ipse accusator, ipse in Iudã introiuit, ipse eum ad proditionẽ impulit, ipse misit ad laqueũ. Quanti dicturi sunt in illo die aduersus eum, Tu nos circũuenisti, tu impulisti. Exemplum quæris? Accipe dicentem Euam, præuaricationis suæ authorem fuisse serpentem. Sed illum implicauit, non se absoluit. Cui respõdit dominus: Nõ præceperam' ne gustaretis de ligno solo quod est in medio
Gene.3. paradisi? Respondit ergo veritas & pluribus: Diabolum audistis suadentem noxia, me non potuistis audire vitalia mandantem? Et ideo operemur iustitias.

III. Non enim qui operãtur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt.

IIII. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.

V. Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.

VI. Tunc non confundar, cum perspiciam in omnia mandata tua.

Non solum mandasti, inquit, custodire mandata tua, sed etiam custodire nimis. Quando hoc mandauit? In paradiso quidem mandauit Adæ vt custodiret mandata. Sed fortasse non mandauerat nimis custodire: & ideo lapsus est, ideo inflexus voce mulieris suæ, ideo deceptus erat à serpente, putans quòd si in parte aliqua recederet à mandato, non penitus erraret. sed quia semel à semita mandatorum recessit, totam deseruit viam. Inuenit eum serpens extra viam, & expoliauit, omnibúsque nudum reliquit. Ideo dominus, quia lapsus erat qui in paradiso erat: postea te per legem, per prophetas, per euangelium, per apostolos monuit vt nimiũ cu-
Matth.12. stodias mandata domini dei tui. Omne, inquit, verbũ quod locutus fueris, reddes pro eo rationem. Noli dissimulare, ab aliquo mandato iota vnum aut vnus apex non prẽterit. No-
Matth.5. li recedere de via. Si in via ambulans vix tutus es à latrone: quid facies si te extra viam vagantem inuenerit? Dirigãtur gressus tui: & ne infirmus sis ad dirigendum, precare vt dirigat dominus vias tuas. Hic optat, Vtinã dirigãtur viæ meæ.
Psalm.39. alibi dicit: Expectãs expectaui dominum, & exaudiuit me: & statuit pedes meos in petra, & direxit gressus meos. Roga ergo & tu vt dominus dirigat vestigia mentis tuæ, quo possis domini custodire iustificationes. Nõ confunderis cũ respexeris in omnia mandata eius. Ante enim confusus es in Adam & Eua. Denique nudus factus es: operuisti te foliis, quia confundebaris: abscondisti te à conspectu dei, quia eru
Gene.3. bescebas, ita vt tibi diceret deus: Adam, vbi es? Cum illi dicit, tibi dicit. Adã enim interpretatione Latina homo dicitur. Hoc est, Homo, vbi es? Et Adam respõdit: Timẽs, quia nudus eram, & tota mente confusus, ante conspectum tuum venire non ausus sum. Ergo ne confundamur, custodiamus mandata domini, & custodiamus omnia. Nam si quis vnum mandatum custodiat, & aliud præuaricetur, nihil ei prodest. Custodiuit se aliquis à sanguine, nõ custodiuit ab adulterio, vtique in vno conuictus, punitur etiã legibus secularibus: nec prodest ei alterius criminis abstinentia, si in altero fuerit deprehensus.

VII. Confitebor tibi domine in directione cordis.

Aduertis quas vias dirigas:

A In eo cum didicero iudicia iustitiæ tuæ. VIII.

Iustificationes tuas custodiam: non me derelinquas vsquequaque.

Hoc loco mystica plenius cognoscere se velle testatur, vt ingrediatur penetralia mysteriorum cœlestium, & aperiantur sibi thesauri sapientiæ & scientiæ in Christo absconditi. Vnde & Salomon ait: Attrahe nos post te, In odore vnguen- Cantic.1.
torum tuorum curramus. Introduxit me rex in cubiculum suũ. Et fortasse illud quod ait supra, Osculetur me ab osculis oris sui: significat spiritus sancti superuenientis gratiam, sicut angelus ad Mariam dixit: Spiritus sanctus superueniet Luce.1.
in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Quando autem introduxerit eam rex in cubiculum suum, passionis tẽpus, lateris compunctio declarat, sanguinis effusio, sepulturæ vnguentum, resurrectionis mysteriũ, vt osculum quasi sponsa acceperit: in cubiculum autem Christi sit introducta ecclesia: non iam quasi tantúmodo desponsata, sed etiam quasi nu
B pta: nec solum thalamum sit ingressa, sed etiam legitimæ claues copulæ consecuta sit. Ideoque quasi in thalamo sita ait:
Cant.1. Colligatio guttæ frater me' mihi, inter media vbera requiescit. Quod sit cubiculum quærimus: ipse nos edocet qui ait:
Matth.6. Tu autẽ cum orabis, intra in cubiculũ tuum: & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito. Cubiculum Ecclesiæ, corpus est Christi. Introduxit eam rex in omnia interiora mysteria, dedit ei claues vt aperiret sibi thesauros sciẽtiæ sacramentorum, clausas antea fores panderet, cognosceret quiescentis gratiam, defuncti somnum, virtutem resurrectionis. In illo cubiculo iustitias domini Iesu nupta reperit. Quæ
Matth.3. sunt illæ iustitiæ? Vtique sacramenta baptismatis, sicut legimus: quia cum venienti ad baptismum diceret Ioannes, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respõdit Iesus: Sine modo. Sic enim decet nos adimplere omnẽ iustitiam. In illo cubiculo iustificationes didicit, cognouit consilium dei, si-
Luce.7. cut scriptum est: Quia omnis populus audiens, & publicani iustificauerunt deum, baptizati baptismo Ioannis: pharisæi autem & legisperiti consilium dei spreuerunt in se, non baptizati ab eo. Quod illi spreuerũt, nos elegimus, & sequimur consilium dei, quo nihil potest esse sublimius. hoc enim diuinum, quo fit remissio peccatorũ. Cum didicerit itaque iustitias domini, deum timens non confundetur. Denique &
Philipp.1. Paulus ait: In nullo confundar. Et quia nullus potest perfectus esse sine fauore dei, neq; tutus: ideo rogare debet ne penitus eum relinquat deus. Nam supra rogauit Dauid ne derelinqueret, dicens: Ne derelinquas me domine deus meus. hic ait: Ne derelinquas me vsquequaque. hoc est, multum. Supra forte quasi adhuc imperfectus, & in magnis perturbationibus positus se derelinqui timebat: hic autẽ iam fortior non timet derelinqui vt tentetur, sed rogat ne penitus derelinquatur. Plerunque enim derelinquit deus quos vult probari: penitus autem derelinquit quos deserit. Dereliquit penitus Iudam: non dereliquit autem sanctum Iob, in cuius patrimonium ius tyrannidis aduersario tribuit, in cuius cor-
D pus potestatem diabolo dedit: in animam autem non dedit. Nam si dedisset in animam, penitus dereliquisset eum. Nũquid non ideo relictus est Iob, vt relictus probaretur, probatus coronaretur? Dereliquit igitur Iudam, cui ait: Quod
Ioan.13. facis, fac celerius. Dereliquit enim penitus quẽ scelesis sui permisit effectui. Alios autẽ non dereliquit apostolos, quos cũ vidisset esse turbatos, quia dixerat: Quo ego vado, vos
Ioan.14. non potestis venire: addidit: Non turbetur cor vestrum. Et infra: Iterum venio & accipio vos ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis. Deniq; turbatus Petrus qui derelinqui timebat, ait: Domine, quo vadis? Vidit dominus turbari eũ, & respondit ei: Quo ego vado, non potes me modo sequi:
Ioan.13. sequeris autem postea. Sic & in mari cum titubaret, clamauit ad Christum, & porrexit ei dexteram Christus, ne pe-
Matth.14. nitus derelictus periret. Nemo autem debet inflari quod nunq; derelinquatur, vel dolere quod aliquando derelinquatur. Siquidem ipse filius se dicit derelictum, sicut habes:
Psalm.21. Deus deus meus respice in me, quare me dereliquisti? Et ille quidem nunquàm derelictus à patre est, cum quo pater
Ioan.16. semper est. Scriptum est enim: Ecce iam venit hora vt dis-

pergamini

Universidad de Deusto
Biblioteca

pergamini vnusquisque in sua, & me solum relinquatis. sed non sum solus, quoniam pater mecum est. Sed secundum corpus in quo est traditus passioni, vox ista processit, quonam derelinqui nobis videmur quando sumus in periculis cõstituti. Vnde & Paulus ait de patre deo: Qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Dereliquisse videtur, quia nõ pepercit qui tradidit morti: sed non penitus dereliquit, cui dicitur: Quia non derelinques animã meam in inferno, nec dabis sanctũ tuũ videre corruptionẽ.

Roma.8.

Psalm.15.

Sermo secundus.

ב Beth.

IN quo corrigit iuuenior viam suam? Superiorum octo versuum non absurda nobis cecidit disputatio: ideoque & sequẽtia persequi studium fuit. Et primum literæ secundæ, hoc est, Beth interpretatio consideranda est, quæ in Latinum conuersa, confusio declaratur. Sed qui viam suam corrigit, non confundetur. Verum quia is qui corrigit, ante in errore fuit: (quomodo enim corrigitur nisi quod ante deflexit à vero?) vtique in lapsu positus, & adolescentiæ luxu, ac lasciuæ ætatis captus illecebris, vbi ad iuuentutis prouectus confinia sobria mente resipiscit: tanquàm confusus animo, quomodo erubescẽda deponat, & plena probitatis assumat, diu secũ voluit, & diuersis fluctuans cogitationibus librat atque examinat, superiora obliuiscens, & ea quæ sunt priora appetens, quẽadmodum viam suam corrigat, offensionémque adolescentioris ætatis seria iuuentutis fronte prætexat. Vnde ne diu dubitet huiusmodi, & in incerto hæreat, dat Propheta consiliũ, quasi cum eo ipse deliberans. Tunc enim salubriora cõsilia credimus, si propẽsiore meditatione examinata videantur. Sed ipsa deliberationis susceptio docta definitione distinguitur, vt diuersarum cogitationum anfractus conuersus auferat, dicens:

I
* al. iunior.

In quo corrigit iuuenior * viam suam?

Hic enim deliberantis est finis, quo viam suam corrigat. Et respondet:

* al. sermones tuos.

In custodiendo verba tua*.

Et bene ad deum conuersus respondit deliberanti, quasi prece atque oratione delata consilium hoc domini inspiratione reperiret, vt nõ præsumptionis humanæ, sed dignationis diuinæ remedium crederetur. Mens enim nostra verborum cœlestium conspersa seminibus, quæ ante degenerabat in stirpibus, meliores cultus edere, fructúsque afferre incipit. Dirigamus igitur semitas nostras, nec tortuosi serpentis sequamur anfractus. Viæ enim domini rectæ: peruersæ autẽ viæ errantium, de quibus dicitur: O qui dereliquerũt semitas rectas. In ordinem seges lęta porrigitur, atque in versum quendam vineta ponuntur, cernuorum cursus directior, vulpeculæ flexuosus. Ideo de Herode dicitur: Ite dicite vulpi illi. quia deflexerat à via recta; nec iter suũ in iuuentute correxerat. dignus Hieremiæ threno, quo deflẽtur peccatores, qui iugum verbi in iuuentute susc ipere recusarunt. Ideo captiui ducti sunt, ideo deplorantur tanquã mortui, quia vitæ nescierunt semitas, & digna opera cadauerum busto non declinauerunt. Flens ergo mortem perpetuam Iudæorum dicit Hieremias: Bonum est viro cum tollit iugum in iuuentute: sedebit singulariter, & silebit, quia tulit in se. Nõ solum tollere iugũ verbi, sed in iuuẽtute debemus tollere. Si enim sero tollamus, incipimus pœnitẽtiam superiorum magis habere, quàm tenere gratiam. Præueniamus ergo iuuẽtutis annos correctione cõgrua, vt magis dicamus singuli: Deus qui pascit me à iuuentute mea. quam recordationẽ habentes lapsuum defleamus dicentes: Delicta iuuentutis meæ, & ignorantiæ meæ ne memineris. Hoc debilitatis est remedium, illud robur salutis. Salutis medicina vulneri quæritur: gratia sanitati. ideoque ait: Bonum est viro cum tollit iugum in iuuentute. Ei autem qui post decursæ iuuentutis annos iugum tulerit, non est statim perfectum bonum. Stimulãt enim eum peccata sua, exagitat conscientiam consuetudo peccandi, & vsus erroris instabilem facit. Luctandum est diu huiusmodi viro, vt abolere faciat inueterata atque diuturna. Huic in periculo res est, illi in bono. Denique sedebit ille singulariter, quasi is qui facile non inueniat æqualem, singularibus donatus præmiis: & silebit quietus & feriatus ab omni interpellatione mundanæ solicitudinis & voluptatis, & diuinis vacabit oraculis, quæ solent singulariter sedentibus reuelari, sicut sancto Dauid, qui ait: Quoniam tu singulariter in spe constituisti me. Et hic quidem non in secreto solus sedebat, sed cum præesset populis: singulari tamen gratia præminebat. Helias solus sedebat cum ab angelo, vel etiam coruis cibum deferentibus pasceretur. Solus, non solum secretus à turbis, verumetiam, segregatus à meritis plurimorum. Denique reuelationes illi diuinæ gratiæ refulgebant, cuius muneris fructum pro mercede adipiscebatur: quia à iuuentute sua iugum verbi susc ipiendum putauit, nec trahenda longo diutius sune peccata. Potest iuuenior iste qui fecit bonum, tollendo in iuuentute iugum verbi, nondum perfectus, & adhuc iunior, segregans se à colloquiis æqualium, (quæ plerumq; corrumpũt bonos mores) & contagia volens fugere peccantium, ita intelligi singulariter sedere & silere, ne rudis ętatis facilitate labatur: sed intendere seniorum præceptis, prophetarum oraculis, apostolorum magisteriis: laudandus eo, quia prius vult loquenda cognoscere, quàm proferre quæ sentiat, antequàm loqui discat, timens ne multiloquio peccatum contrahat. Vnde puto & Pythagoram illum philosophum imitatorem iuuenis huius prophetici instituisse sectam, vt discipuli sui quinquennio non loquentes tanto silentio loqui discerent: cum præsertim & Dauid superioris ætatis quàm Pythagorã fuisse non dubium sit, qui ait: Dixi, custodiam vias meas, vt nõ delinquam in lingua mea: Posui ori meo custodiam. Et quia forte aliquando aliquid locutus esset incautius: ideo postea à deo poni ori suo custodiã postulauit. Esaiam quoque Pythagoricis anteriorẽ fuisse quis nesciat? qui cũ audisset, Clama: non prius clamauerit ꝙ audiret quid clamare deberet. Respõdit enim, Quid clamabo? Vnde dictum est ei: Omnis enim caro fœnum: verbum autem domini manet in æternũ. Et prophetica voce clamauit. Vterque igitur iuuenis prædicandus: ille tamen serius, hic cautus: ille seipso contentus, & nunquam sibi solus: iste pulchram ætati lubricæ disciplinã asciscens silentij: nec adhuc sibi abundans, sed aliis se timẽs credere: quærens tamen à iuuentute congregare quæ in senectute & sibi & proximis suis prosint, ne dicatur ei: Quæ in iuuentute nõ collegisti, quomodo inuenies in senectute? Ergo is si in consilio seniorum sederit, manum adhibebit ori suo: vt audiens sententias colligat quod sibi ad maturiorem seruet ætatem: quemadmodum Maria cum verba Christi audiret, conferebat ea omnia in corde suo. Quemadmodum Ioannes cum caput suum supra pectus Iesu domini reclinaret, hauriebat profunda secreta sapientiæ. En tibi iuuenem qui viam suam in iuuentute correxit. Piscator erat cũ fratre suo, vidit dominum Iesum, cum plicaret retia sua, & audiuit dicentem: Venite, faciam vos piscatores hominum. & relictis retibus suis, & patre, secutus est eum. Viam seculi cœperat currere, sed auditis Christi imperiis deseruit viam mundi, secutus est Christum: probauit quia in eo corrigit iuuenior viam suam, si Christi verba custodiat, dicẽs ad eũ: Diligamus vbera tua super vinum. Sic tamen bibens, vt non absorberetur vino: sed gratia eius lætitiam cordis hauriret, non corporis ebrietate titubaret. Denique bibens hoc vinũ aperuit oculos suos, & vidit viam rectam, reliquit tortuosas vias, dicens: Aequitas dilexit te. Hoc est, non flexuosa itinera te sequuntur, sed solus ad te potest iustitiæ trames peruenire. Qui enim diligit iustitiã, nõ se auertit à Christo. Quomodo enim arbitrum iustitiæ, remuneratorémque meritorum innocens metuat conscientia? In hoc ergo iuuene spectato, hoc est, in Ioanne, præuide magna mysteria, quæ in Canticis canticorum sanctus Salomon repletus domini spiritu resultauit. Constitue dominum Iesum recumbentem in conuiuio, reclinantem se Ioannem supra pectus eius, mirantes alios quod seruus supra dominum reclinaret, quod caro illa peccatrix supra templum verbi recũberet, quod anima illa carnis vinculis innexa, aulam diuinæ plenitudinis seruaretur. Hęc ergo mirantibus aliis, respondit anima Ioannis: Fusca sum, & decora filia Hierusalem. Fusca per culpam: decora per gratiam. Dicit & caro: Fusca sum & decora. Fusca puluere seculari, quem certando collegi: decora oculo spiritali,

Lucæ.13.

Thren 3.

Psalm.24.

Psalm.4.

Psalm.31.

Esaiæ.40.

Eccli.51.

Lucæ.2.

Ioan.13.

Matth.4.

Cantic.1.

Cantic.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritali, quo mundi huius puluerem ſqualorémque deterſi. Fu A
ſca per vitium: ſed decora iam per lauacrũ, quo ablui omne
delictum. Fuſca ſum, quia peccaui: decora, quia iam me dili-
git Chriſtus. quam relegauerat in Eua, recepit ex virgine, ſu
ſcepit ex Maria. Dicit etiam ſynagoga, cuius myſteria hoc
loco pleriſque vidẽtur exprimi: quæ cum ſe reiici iam vide-
ret propter totius plebis impietatẽ: ſolabatur ſe tamen, quia
ipſum Chriſtum de populo ſuo, non tantum, ſed & Petrum,
Ioannem, Iacobum, Chriſto adhærentes videbat: quia habe
Cant 1. bat eloquia ſibi credita. & ideo dicebat: Fuſca ſum & deco-
ra filia Hieruſalem. Fuſca per incredulitatem: decora per le-
gẽ. fuſca per lapſum: decora, quia dilexit me ſol, & prior fa-
cta ſum cõgregatio dei. Nolite refugere me quia fuſca ſum.
ideo fuſca ſum, quia ſol me reliquit iuſtitiæ, qui ante illumi-
nare conſueuerat. amiſi colorem vultus mei, obtuſa facta eſt
acies oculorum meorum quibus ante Solem videbam. in te-
nebris ambulo, quæ diem Chriſti neſcio. Nolite tamen de- B
ſpicere me, quoniam qui reliquit, poteſt rurſum aſpicere, mi
ſereri iterum. Solet congregare diſperſos, deſertos require-
re, colligere deſtitutos. Omnes tribus Iſrael conuenite, aſpi-
cite me decoram ante dilectam. Nolite aſpicere me quoniã
Matth. 5. obfuſcata ſum. hoc eſt, non hoc ſolum aſpiciatis, quia obfu-
ſcata ſum. Nõ eſt intuitus me Sol, & ideo obfuſcata ſum. Sed
lucet Sol ſuper iuſtos & iniuſtos. Super iuſtos pro gratia, ſu-
per iniuſtos pro miſericordia: illis mercedẽ meritorum tri-
buens, iſtis peccata dimittens. Et gentibus non lucebat ante,
nunc lucet. Nunc illis oritur, qui oriebatur mihi: qui illis re-
miſit, remittet & mihi. Nolite arbitrari quoniam obfuſcata
ſum quod penitus reliquerit me ſol, & iam nõ intueatur, nõ
requirat, & gratiam diſſimulauit à me, quia non ſeruaui man
data eius: reconciliabitur cum viderit meorum pœnitentiã
delictorum. Non vidit me Sol, quia non recepi aduentẽtẽ,
non aperui feneſtras vt lumen vitę intraret. Cum aperuero,
illuminabit oculos meos, qui venit vt totum mundum illu-
Cant. 1. minaret, & videant etiam non videntes. Filij matris meæ pu
gnauerunt aduerſus me. Poſuerunt me cuſtodem in vineis: C
Vineam meam non cuſtodiui. Putãt alij hoc de illis dici, qui
ſynagogam ad legis præcepta conſtringunt, vt legem cuſto
diat, vineam ſuam tueatur, quam cuſtodire non potuit. De-
nique cuſtodiebat vt faceret vuas: fecit autem ſpinas. Quæ
Eſaiæ 5. ſit igitur vinea, venit Dauid teſtificari nobis dicens: Vineã
Pſalm. 70. ex Aegypto tranſtuliſti, eieciſti gẽtes, & plantaſti eam. Poſ-
ſunt & apoſtoli eſſe filij matris eius, qui vere impugnauerũt
Acto. 13. ſynagogam, dicentes: Ecce conuertimur ad gentes. & na-
tionibus verbum dei ſeminare cœperũt. Poſſunt & prophe-
tæ intelligi, qui monẽdo denunciandóque vt vineam ſuam
cuſtodiret ſynagoga, nihil profecerunt. Fecit enim ſpinas
improbitatis, quæ virtutis vberes fructus deferre debuerat.
Et ideo cõfitetur, quia populum ſuum cuſtodire non po-
tuit. Meritóque ſero quærit tenere, quem cum teneret ami-
Cant. 3. ſit, multo diſſimilior eius quæ dicit: Inueni quem dilexit a-
nima mea, tenui eum, & non relinquam eum. Deniq; illa in-
uitat in ortum ſuum ſponſum, hæc vbi paſcat requirens, di-
Cant. 1. cit ad ipſum: Annuncia mihi quem dilexit anima mea. Cur
quem dilexit anima mea dicis, & non quem diligit? Cur di- D
miſiſti quem tenebas? Dilexiſti patrum fide, amiſiſti incre-
dulitate: tenebas charitatis vinculis, amiſiſti lõgo fune per-
fidiæ. Ideo neſcis vbi paſcat, vbi maneat. nam ſi ſcires, non
Ibidem. quæreres. Dicis enĩ: Vbi paſcis? vbi manes in meridie? Me-
ridiem noſti eſſe Eccleſiam, quæ tenet Chriſtum, & tu eum
in noctibus quæris? Dic, inquit, mihi Chriſte, reſponde vel
propter id quia ante charus fuiſti atque dilectus mihi. etſi e-
go tantæ prærogatiuam charitatis amiſi: tu tamen quaſi pius
reſponde mihi, Vbi paſcis? vbi manes? Reliquiſti me, abiiſti
ad gẽtes, receſſiſti longe à me: & illis propior factus es à qui-
bus longe eras. Sed factus es prope, quia crediderũt ſangui-
ni tuo. A me receſſiſti, quia ego crucem tuam non ſuſcepi vt
mundi redemptionem, ſed vt noxij damnationem. Qui autẽ
receperũt ſicut ſalutis authorem, in meridie ſunt. Illis luces,
illis reſulges, illis calet gratia tua ſicut meridies. Mihi matu-
tinus eras cum adhuc crederem, ſed non credebam plene:
Gene. 45. quia non ſum inuenta in meridie, ſicut Ioſeph qui cum fra-
tribus ſuis cœnabat meridie. Illis meridies factus es, qui pa-
ſcuntur in diuitiis tuis, & in te ſperant. Ideo vt dixit Dauid,
Pſalm. 36. Deduces eorum iuſtitiam tanquam lumen, & iudicium eorũ
tanquam meridiem. Quæres ergo tanquam aliena, quæ pro-
xima eras: tanquam pauper, quæ diues fuiſti. Vis ſequi quæ
præcedebas. atque vtinam vel ſequaris quos præcedere de-
buiſti. Mercenaria eſſe deſideras, quæ ante mercenarios col
ligebas. Mercenariæ vtique vox iſta dicentis eſt: Ne forte
Cant. 1. fiam circũamicta ſuper greges ſodalium tuorum. Quæ pro-
ſelytos ex gentibus ante ſuſcipiebas: nunc ipſa in nationibus
vis proſelytis ſuſcipi, & tanquam aduena congregari. Re-
ſpondit Ieſus: Niſi noſcas te decoram inter mulieres. Quid
Ibidem. eſt ſe noſcere, niſi vt ſciat vnuſquiſque hominem ad imagi-
nem & ſimilitudinem dei factum, rationis capacem, qui ter-
ram ſuam excolere tanquam bonus agricola debeat aratro
quodam, & falce ſapientiæ, vt vel dura findantur, vel luxu-
riantia recidantur, qui inferiorem ſui portionem animi im-
perio debeat gubernare. Vnde etiam in lege ſcriptũ eſt: At-
tende tibi ne fiat verbum abſconditum in corde tuo. Tibi,
inquit, attende, non vtique dicit pecuniæ tuæ, nõ poſſeſſio-
nibus tuis, non viribus corporis, ſed animo tuo ac menti tuę
vnde omnia conſilia facta cogitationéſque manãt. Tibi er-
go attende ibi, vbi potiorem eſſe te noſti. Noſce teipſum.
Noſce teip-
ſum.
quod Apollini Pythio aſſignant gentiles viri, quaſi ipſe au-
thor fuerit huius ſententiæ, cum de noſtro vſurpatum ad ſua
transferant, & longe anterior Moyſes fuerit, qui ſcripſit li-
brum Deuteronomij, quàm philoſophi qui iſta finxerunt.
Vnde & Salomon oraculum diuinum ſecutus ſcripſit in Cã-
Cantic. 1. ticis canticorum. Niſi ſcias te decoram inter mulieres. hoc
eſt, niſi cognoſcas te mortalem, rationalem, & cito tua pec-
Eſaiæ. 43. cata fatearis, cito dicas iniquitates tuas vt iuſtificeris, niſi cõ
uertaris & prior accuſes delicta tua: venit dies mortis, & iã
nullum conuerſionis remedium eſt, præueneris dum nõ co-
gitas. Accende facem tuam priuſquam ſponſi tibi claudatur
ianua, qui expectare diu non ſolet negligentes. Niſi ſcias te,
inquit, decoram inter mulieres, & dicas: Fuſca ſum, ſed de-
cora. Fuſca ſum, quia peccaui: ſed decora, quia diligor, quia
genus ſũ Abrahæ, electũ genus, dilectũ deo: nihil tibi pro-
Matth 3. derit patrum gratia. potens eſt enim deus de lapidibus iſtis
Lucæ 13. ſuſcitare filios Abrahæ. Et alibi in Euangelio legiſti: quia
Abrahæ filiam ligauit diabolus nequitię ſuæ vinculis, quam
ſoluit dominus die ſabbati. Niſi ergo ſcias te, nihil tibi pro-
derit. Et ſi dicas: Abrahæ ſum filia, quæ non credis, quæ er-
rorem non corrigis: Abraham quidem ſaluatur: ſed te nobi-
litas generis non iuuabit, niſi fides ſeruauerit. Non te deci-
piat data patribus repromiſſio. Non ſuſcipio perſonam ho-
minis, non ſuſcipio prærogatiuam generis, niſi videro con-
gruentem generi morum nobilitatẽ, vt fiat iuſti generis ele-
ctio. Quòd ſi ſcias te, & cognoſcas quia peccato obnoxia es:
Cantic. Exeundum in calcaneis gregum eſt tibi. Exi ergo nuda pe-
de, & paſce hœdos tuos in tabernaculis paſtorum. Quæ ſine
peccato eſt, agnos paſcit, oues paſcit. Quæ autẽ peccato ob-
noxia eſt, paſcit hœdos, qui à ſiniſtris ſunt. Nõ enim poteſt
eſſe in dextera paſtoris boni, ſequatur magis dicentem Pe-
Marci. 8. tro: Vade retro me Sathana. Sequẽdo Petr⁹ in dextera me-
ruit collocari. Ideoq; ei dicitur: Paſce agniculos meos. Sed
Ioan. 21. quo exeat, audi. Ad tabernacula, inquit, paſtorũ. hoc eſt ad
Zacha. 13. gentes, ad diſperſionem. Ideoque dixit: Percutiam paſtorẽ,
& diſpergentur oues gregis. vt repleatur totus orbis terra-
rum grege Chriſti. ſignificans tunc fore ſaluam ſynagogã,
cum ſe huic diſperſioni & ipſa ſociauerit, quæ repleuit om-
nem mundum. Tabernacula enim paſtorum, regna ſunt ter-
ræ. ideoque propheta Dauid nationes annuncians credituras, ait: Regna terræ cantate deo. Ergo ſciat ſe iuuenior, vt
corrigat viam ſuam. Sed dicis, Quis poteſt cognoſcere viã
ſuam iunior, vt corrigat? cum Propheta dicat: Tria ſunt im-
Prouer. 30. poſſibilia mihi intelligere, & quartum quod non agnoſco,
veſtigia aquilæ volantis, viam ſerpentis in petra, & ſemitas
nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute. Si Salomon fate-
tur quod non cognoſcat vias viri in iuuẽtute, quomodo po-
teſt iunior cognoſcere? Cui reſpõdebitur quòd illæ viæ vi-
ri in iuuentute non cognoſcantur, quæ ſunt ſecus vias ſerpẽ
tis in petra, & ſecus ſemitas nauis fluctuantis, & veſtigia vo-
lantis aquilæ, quæ vngues aſperos habet, & ſupra nubes vo-
lat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

lat,in aëre errat,in mari piſcem interficit:& tamen impoſſi- A
bile non eſt hoc quartum ſicut illa tria. Cognoſcit enim do-
minus qui ſunt ipſius, & vult vt ſciat ſe vnuſquiſque, ſciat
2. Timo.1. Luce.13. ſe populus dei. Sed eſto non cognoſcantur errantium viæ,
ſicut dicit dominus: Non noui vos, diſcedite à me operarij
iniquitatis. Hic autem iuuenior qui poteſt corrigere viam
ſuam fortaſſe iunior ſit ætate,non moribus, & habeat in pri
mo flore iuuentutis ſuæ ſenilem intellectum,de quo ait:Ca-
nicies autē eſt intellectus hominibus,quib⁹ maturitas conſi-
Hiere.1. lij,grauitáſque ſuppetit. Vnde & Hieremiæ dicitur:Noli di
cere quia iuuenis ſum. Et vtique erat ætate iuuenis,ſed pro-
hibet eum iuuenem ſe dicere,qui eſſet maturioris prudētiæ.
Daniel cum puer eſſet,accepit ſpiritū quo dignus ſenectutis
* primitus forte, præ- primitiis* haberetur vt redargueret ſenes, ipſe non ſenior
miis. longæuitate,ſed gratia. Erat enim in illo ætas ſenectutis vi-
Sapien.4. Pſal.118. tā immaculata. Cui bene competit Dauidicum illud dicere:
Super ſeniores intellexi. ideoque tanquam de veterani con
ſilij,& ſenilis conſcientiæ viro diuinum pronunciauit ora-
Ezech.28. culum, Quis prudentior quàm Daniel? Nunc illud aduerta- B
mus,ſi poſſibile eſt vt corrigat iunior viam ſuam,an nō? Si
non eſt,ergo mentitur Propheta:ſed quia non mentitur,poſ
ſibile eſt. Ita tamen poſſibile,vt quod impoſſibile videatur,
fiat poſſibile,ſi cuſtodiat iunior verba dei:ſi autem non cu-
Matth.19. ſtodiat,impoſſibile. Vnde illud Euangelicū: Facilius eſt ca-
melum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in
regnum cœlorum. Quod quoque in libro Euangelij impoſ-
ſibile eſſe dixit,ſic intelligimus impoſſibile eſſe,quia diuites
non cuſtodiunt mandata dei:ſi autem cuſtodiant,fit poſſibi-
le quod impoſſibile videbatur. Hic eſt camelus qui intrat
per anguſtam viam:quę illum ante capere non poterat con-
cupiſcentem,capit cuſtodientem mandata diuina:cuſtodiē-
tē autē verba diuina,quia cuſtodit ea. Moyſen quaſi ſenio-
rem elegit:& nunc quibus hoc ſpiritu dei committitur offi-
cij,vt eligant ſeniores viros, eligunt ſine dubio inter ſenio-
res iuuenem corrigentem viam ſuam in cuſtodiendo verba
dei. Et ſi ſenioris ætatis virū elegerint,non quaſi longæuum
vtique elegerunt,ſed quaſi cuſtodientem verba dei. quod ſi C
reperitur in iuniore, vtique & ipſe eſt eligendus. Liquet igi-
tur ex his quòd non ſenectutis longæuitas eligatur, ſed cu-
ſtodia verborum dei. Denique ipſe Moyſes Ieſum Naue &
Chaleb iuuenes præ ęteris approbabat,quorum conſiliū in
terræ electione magis q̄ multorū ſenioru & ipſe ſecutus eſt,
& deus prætulit. Vnde & illud de Iacob quod ſupra dixim⁹,
Deus qui paſcit me à iuuentute mea, manifeſtat nobis de eo
dictum,qui tulerit iugum verbi in iuuentute ſua, & recedēs
ab Eſau & ſimilibus eius, ſedet ſingulariter in Sion tempus
expectans quo poſſit cum diſciplina proferre ſermonem,&
propterea ſpiritali eſt donatus alimento,adhuc æui integer,
ſed veteranus conſilio. Neq; enim dignum eſt vt credamus
quòd tantus patriarcha de corporali cibo dixerit, Deus qui
paſcit me à iuuentute mea; quia nec corporalem panem de-
Gene.28. ſiderabat cum diceret: Si dominus deus mecum eſt, det pa-
nem mihi manducare,& veſtem indui:omnium quæ das mi-
1. Corin.9. hi, decimam decimabo tibi. Nam ſi patres noſtri ſpiritalem
eſcam manducauerunt,& ſpiritalem potum biberunt,quan- D
to magis ſanctus Iacob cibo paſtus eſt ſpiritali? Ille quoque
intellectus hoc loco ſuppetit,nec alienus à vero eſt:quia iu-
uenior ex cōgregatione gentium populus: qui antequam in
Chriſto crederet, tortuoſo errabat anfractu, in eo corrigit
viam ſuam,quia dei verba cuſtodiuit, quæ noluit cuſtodire
populus Iudæorū:& ideo ille viā ſalutis inuenire nō potuit.
Conſideremus & ſequentem verſum.

II. In toto corde meo exquiſiui te, ne repellas me à man-
datis tuis.

Si deus repellit vnumquemq; quem repellendum putat,
videamus ne excuſationem ei tribuat qui cum ſequi deum
velit, repulſus ſit. Et primum quemadmodum bonus deus
repellit ſequentem,niſi ipſe mereatur repelli, ſicut ipſe do-
Matth.8. minus ait: Vulpes foueas habent,& ideo quaſi vulpem repel
Matth.25. lit. Et alibi: Quia omni habenti dabitur: ab eo autem qui non
habet,& quod videtur habere,auferetur ab eo. Cui addidit,
Niſi ei qui toto corde exquirit eum, vt quod deeſt naturæ,

id dei operatione acquirat & gratia: ſicut Salomon qui ex to 3. Reg.3.
to corde exquirens deum,ſapientiam poſtulauit: & quia nō
opes ſibi regias,ſed diuinæ munus gratiæ depopoſcit, acci-
pere meruit ſapiētiæ diſciplinam, repletus eſt dei ſpiritu, vt
cognoſceret mandata omnia. Qui autē non habet, vt in cor-
de ſuo exquirat deum,& facit quidem opus dei, ſed negligē
ter facit,maledicto ſubiectus eſt,ſicut legimus: Quia male- Hiere.48.
dictus omnis qui opus dei facit negligēter. Merito ergo re-
pellitur,quia maledicto dignus eſt: quia polluit magis & im-
pedit opus quod negligenter putauerit exequendum. Con-
ſideremus ergo vtrum bonitas ſit repelli ab opere negligen
tem,an vero retineri? Et imaginem rei huius ex aliis ſuma-
mus artibus. Curat medicus ægrotum,ſed negligēter,& de-
ſidia medici virus alta vulneris ſerpit. Quanto igitur melius
remoueri huiuſmodi medicum qui tempus terit, cum pro-
fectum nullum ſentiat vulneratus, vt curādi officium ad eū
medicum transferatur qui maturius poſſit ægroto ſua dili-
gentia ſubuenire? Nōne clemētior eſt qui repellit nihil pro-
ficientem,quàm qui retinet ad diſcrimen ægroti? Conſtitue
aliquem præpoſitum ædificantibus vel etiam texētibus, qui
debeat ſummam operis explicare, vtrum is tibi probabilior
videtur ſi in id diligenter inſiſtat, ac ſi quem forte incurio-
ſum aduerterit de iis qui operātur in domo aliqua conſtru-
enda,repellat eum,melius credens non ædificare,quàm hiā-
tibus rimis ædificata diſſolui, atq; aliquem in eius ſubſtituat
locum qui cum diligentia ædificet? Similiter etiam textrini
præpoſitum repulſorem negligentium, vt ſubſtituat diligē-
tes,ne longa textrinum corrumpat incuria, non magis pro-
babis quàm illum qui deſides in ſua negligentia perſeuera-
re patiatur? Tranſi nunc ad eos qui mandata ædificant,& le-
gem intexunt, & animam vniuſcuiuſque receperunt ſanan-
dam. Nōne ſi quis eorum ædificat domum dei cum iuſtitia,
texit indumentum cum diligētia, ſanat animam cum gratia,
opus bonum facit? Si vero incurioſus ac remiſſus aliquis fa-
bri textoris medici ſpiritalis locū occupet, vt ſacerdos ſum-
mus, vt presbyter, vt miniſter altaris ſacri: nonne commo-
dius eſt non ſubire vnumquemq; id muneris quod implere
non queat,quàm ſubeuntem neque ipſum ſtrenue ſuſcepto
fungi munere,& eripere locum alteri qui nauiter eum poſſit
tueri? Quid quod etiam ipſi conſulitur qui remiſſior cū ſit
repellitur,ne plus offenſionis contrahat? Quid ſit autem re-
pelli,conſideremus. Lectum eſt enim: Sicut vulnerati dor- Pſal.87.
mientes proiecti in monumentis,quorū non meminiſti am-
plius, & quidem ipſi de manu tua repulſi ſunt. Aduertamus
igitur quos vulneratos & proiectos in monumentis repel-
lit,quorum non meminerit amplius. Iſti ſunt qui à mandatis
dei repelluntur. Peccatori autem dixit deus, Quare tu enar- Pſalm.49.
ras iuſtitias meas? Et quia à mandatis dei repelluntur, repel
luntur vtiq; de manu dei. Et bene proſpexit ne q̄is de ma-
nu dei videatur eripi: quia nemo poteſt quemquā rapere de
manu dei. Qui ergo priuatur muneris ſuſcepti officio vel
gratia, non rapitur, ſed reiicitur, vt dixit dominus Ieſus ad
Hieruſalem: Quotiens volui congregare filios tuos, & no- Luce.13.
luiſti? ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Abſtu-
lit illis ſanctificationem,altare thymiamatis,& orationis ſa-
crarium, propitiatorium, altare ſacrificiorum, ſacerdotum
& leuitarum miniſteria:& tamen cum hæc ſublata eſſent o-
mnia quæ ſecundum legis mandata habebāt, ait Apoſtolus: Roma.11.
Nunquid repulit deus hæreditatem ſuam? Non, inquit, re-
pulit,ſed concluſit omnia in incredulitate,vt omnium miſe-
reatur. Sunt ergo qui ad tempus à mandatis propter miſeri-
cordiam repelluntur,ſicut & illis conſulitur qui vomuntur.
Nam quemadmodum manens in corpore quod vomendum
eſt,pl⁹ aceſcit:ita qui debet excludi,ſi retineatur,nec ſe cor-
rigat,totum corpus exulcerat. Meritóque angelo Laodiciæ
dicitur: Hæc dicit teſtis fidelis & verus, Scio opera tua: quia Apoca.3.
neque frigidus es, neque calidus. vtinam frigidus eſſes, vel
calidus: ſed quia tepidus es, incipiā te euomere ex ore meo.
Aperte negligentiam grauiori damnat iudicio quàm impru
dentiam. Frigidus eſt enim qui fidem neſcit, calidus eſt qui
ſpiritus ſancti feruore ſuccenſus eſt. Qui enim calorē fidei
non habet,tolerabilius illi fuerat fidem non accepiſſe,q̄ ne-
glexiſſe. Eſt enim tepidus peior frigido, vt Iudæus qui ſibi
videtur

Universidad de Deusto

videtur fidem habere quam non habet. Quanto tolerabiliorem cauſſam gentilis habet, qui poteſt dicere: Non cognoui legem, non audiui prophetas: ideo nõ credidi: quàm ille qui legit omnia ex quibus venturum Ieſum crederet, & nõ credidit. Neuter quidẽ excuſatur, nec ille qui legit, nec ille qui legere noluit: ſed plus delinquit qui negauit quod legerat, q̃ qui opera non fecit quæ facienda non nouit. Quanta autem fidei & iuſtitię gratia eſt, vt in ore dei ſit qui fidẽ tenet, & opera exercet iuſtitiæ: & quantum amittit quem euomuerit ex ore ſuo dominus Ieſus, & ex ſuis viſcerib' eiecerit? quàm pius tamen qui & iuſtos in ore ſuo tenet, & iniuſtos nõ ante euomit quàm denunciet euomendos, vt vel huiuſmodi admonitione conuerſi, dignum aliquid efficiant quo non vomantur. Nunc tertium verſiculum conſideremus.

III. In corde, inquit, meo abſcondi eloquia tua, vt nõ peccem tibi.

Propterea ergo myſterium regis bonum eſt abſcondere. Tobiæ.12. Peccat enim deo, qui commiſſa ſibi ſecreta myſteria putauerit indignis eſſe vulganda. Periculum itaque non eſt falſa ſolum dicere, ſed etiam vera, ſi quis ea inſinuet quibus nõ oportet. Quod vitium quadripertitum eſt, vel adulationis, vel auaritiæ, vel iactantiæ, vel loquacitatis incautæ: quia dũ adulari vult aliquis ei cui loquitur, effundit myſteriũ. Nonnulli etiam ſtudio lucri mercedem proditionis ſequuntur, vt tegenda ſilentio, vendant loquendo. Alij, vt plura noſſe videantur, & ſcientiam ſuam iactitent, aperiunt quod celare deberent. Plerique dum ſine prędiudicio loquuntur, verbum emittunt, quod reuocare non poſſunt. Ideo vir laudatur ſerius, & non ocioſus. Erat homo abſcondens ſermones ſuos, vt apoſtolus Paul', qui nouit quid loquatur ſingulis, & quãdo quid loqui debeat. Vnde & Corinthiis dicit: Lac vobis 1.Corin.3. potum dedi, nõ eſcam. Nondum enim poteratis, ſed nec adhuc quidem poteſtis. Ideo hos in tranſitu vidit: manet autẽ apud Epheſios, quòd oſtium ſibi magnum apertũ eſſet, notum facere gentibus myſterium Chriſti. Ideo & Salomon Eccle.3. tempus tacendi, & tempus eſſe loquendi docet. Præ cæteris autem dominus Ieſus in Euangelio declarat ſuo dicẽs ſimile Matth.13. eſſe regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro. Vtique non aurum, non argentum, nõ pecunia comparari poteſt re- Pſalm.17. gno cœlorum: ſed eloquia domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum, quibus ipſum regnum acquiritur. Hunc ergo theſaurum ſapientiæ & cognitionis abſconditum in agro, in quo plantata ſunt verba ſcripturarum cœleſtium, cũ inuenerit homo, abſcondit illum in corde ſuo, nec diuulgat eum, ſciens quia ſi diuulgauerit Babyloniis theſaurũ dei, ma- Eſaiæ.39. gnam offenſam cõtrahet, vt dicatur ei ſermone prophetico: De ſemine tuo accipient & faciẽt ſpadones in domo regis. Per quę ſignificatur, quia is qui prodiderit diuina myſteria, poſteritatem animæ ſuæ, ſeminariúmque meritorum habere non poſſit. Caue ergo ne diuitias tuas perfidis prodas: & ſi amicitiam ſimulent, non illis aperias interiora domus tuæ, non referes theſauros regios, quos Babylonij ſcire non debent, ne veniant, & capiant poſteros tuos, & ſeminariũ virtutis abſcindant. Hoc eſt quod etiam in Euangelio dicit dominus: Matth.7. Nolite mittere margaritas veſtras porcis. Ideo bene facit qui abſcondit eloquia domini in corde ſuo: ſicut abſcõ Luæ.2. debat propheta Dauid: ſicut Maria quæ conſeruabat omnia verba domini Ieſu in corde ſuo. Etenim ſi bonum eſt viro ſermones ſuos abſcondere, quanto magis ſermonẽ dei cordis noſtri gremio debemus operire, debemus abſcondere?

Quarto verſu dicit:

Benedictus es domine, doce me iuſtitias * tuas.

IIII. Non enim quicunq; dixerit, Domine, domine: ipſe intrabit in regnum cœlorum, ſed qui voluntatẽ dei fecerit. Ideo iſte qui correxerit viam ſuã à iuuẽtute ſua, cuſtodierit verba dei in toto corde, quæſierit dominum deum ſuũ, nec repulſus ſit à mandatis dei, & dignus habitus cui committerẽtur arcana ſapientiæ, abſconderit ea in corde ſuo, ne peccaret deo, quaſi habens eloquia dei, gratias agit dicens: Benedictus es domine. & ſic deſiderat ipſum doctorẽ habere, Exodi.11. cupiens cognoſcere ſecreta legis: Et quemadmodum interpretationem habeat: Si emeris puerum Hebræum, & ſeruie-

* al. iuſtificationes. Matth.7.

rit tibi annis ſex, & reliqua: quibus præmiſſum eſt, has iuſtitias diſcere quas proponit in conſpectu filiorum Iſrael: hæc à domino quærit diſcere: quę homines docere non poterãt, niſi deus ante docuiſſet, quæ poſtea quàm à Chriſto didicerunt apoſtoli, Eccleſia dicit: Introduxit me rex in cubiculum ſuum. hoc eſt, in illud ſecretum ſuum, in quo ſunt theſauri ſcientiæ & cognitionis ſuæ. Ideo tibi dicitur: Cũ oras, Matth.6. intra in cubiculum tuum. quod ſignificat mentis animíq; ſecretum. In hoc cubiculum iuſtitiarum ſpõſa ſe popoſcit induci, cum poſt odorem vnguenti excurrerit, quod ſemper fluit, & nunquam deficit. Ideo quaſi edoctus Propheta iuſtitias quinto verſu dicit:

In labiis meis pronunciaui omnia iudicia oris tui. V.

Et quomodo alibi dicit: Iudicia tua ſicut abyſſus multa? Pſal.35. Quomodo Apoſtolus ait: O altitudo ſapientiæ & ſcientiæ Roma.11. dei: quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. quis enim cognouit ſenſum domini? Si inſcrutabilia ſũt iudicia, quomodo ergo iudicia? quomodo ait propheta: Pronunciaui omnia iudicia oris tui? Sed fortaſſe non eadem ſunt iudicia dei, quæ iudicia oris eius. Si alia ſunt, benedicitur: Cogitationibus tuis quis ſimilis erit? Et ideo inſcrutabilia Pſalm.39. ſunt iudicia eius: quia ex parte cognoſcim', & ex parte pro- 1.Corin.13. phetamus. Si autem eadẽ, nullus niſi Chriſtus hoc dicit, qui poteſt dicere: Ego & pater vnum ſumus. Diſtinguamus ta- Ioan.10. men, nec vereamur ne impugnet ſe velut contrariis ſcriptura venerabilis. Conſideremus enim quia non dixit, Iudicia oris eius ſicut abyſſus multa: ſed, iudicia tua, dixit: nec Apoſtol' poſuit, inſcrutabilia iudicia oris eius, ſed, inſcrutabilia iudicia eius, Poſſumus enim iudicia dei æſtimare, quæ occulta nobis non pateſecerit: iudicia autem oris eius quæ annunciauerit, id eſt, quę per os prophetarum locut' eſt. Os enim dei Propheta ſtelligitur, cui dicitur: Clama. Et ille ait: Quid Eſaię.40. clamabo? Et inſpiratum eſt vt diceret: Omnis caro fœnum. Quod vtique locutus, oris dei functus officio eſt, quia locutus eſt iudicium dei. Ergo prophetica oracula iam non ſicut abyſſus, ſed etiam ipſa abyſſus: quia nemo potuit in cœlo & in terra aperire librum niſi Chriſtus.

Veniamus nunc ad ſextum verſum.

In via, inquit, teſtimoniorum tuorũ delectatus ſum, VI. ſicut in omnibus diuitiis.

Alij in auro, alij in argento, alij in veſtibus, alij in poſſeſſionibus, vinetis, oleis, ſegetibus, alij in operibus picturæ, marmorum, in diuerſis denique ſinguli delectationes habẽt: ſpiritalis in via teſtimoniorum cœleſtium delectatur, tanquam omne poſſidens patrimonium: in omnibus diues, ſicut Apoſtolus dicit: Gratias ago deo meo ſemper pro vobis, in 1.Corin.1. gratia dei, quæ data eſt vobis in Chriſto Ieſu: quia in omnibus diuites facti eſtis in ipſo, in omni verbo, & in omni ſcientia. Tantum doctrina apoſtoli Corinthij profecerunt, vt qui ante nõ poterant niſi ſicut paruuli lac ſolũ bibere: poſtea in omnibus diuitiis abundarent cognitionis & verbi. Delectabatur ergo Dauid in omnibus diuitiis cognitionis, ſcientiæ, ſapientiæ, & in omni actu bonorũ operũ. Et ſi quis nunc intentus diuinis, triplicem illam ſapientiæ hauriat diſciplinam, θεωρητικὴν, πρακτικὴν, λογικὴν, bonus ſtudio percipiendæ cognitionis, pulchrior erit exequẽdæ rationalis moralíſque doctrinæ gratiam tenens. Qui prophetica ænigmata dei ſpiritu reuelãte cognouerit, Euangelij altitudinem in operibus comprehenderit & conſiliis, apoſtolici ſermonis moralitatem aduerterit: is tanquàm in omnibus diues, vberẽ capiet voluptatem. Et quia ſuauis eſt corporalis voluptas: ideo non quaſi pro gratiæ qualitate cum ſpiritalibus comparatur, ſed quaſi ad teſtimonium ſuauitatis accerſitur. Siquidem & Apoſtolus docet inuiſibilia & ſempiterna dei à no- Roma.1. bis per ea intellecta eſſe, quę facta ſunt. In Canticis quoque Cant.1. habemus ſcriptum: Equæ meæ in curribus Pharaonis aſſimilaui te proxima mea. In quo dum velocium equorũ curſui ſimilitudo Eccleſiæ comparari videtur, æſtimatur diues eius gratia. Non igitur vnam equam diuitis regis accipias, ſed abſolute pro equitatu, vt ſæpe diximus, qualis ouis illi' eſt pro grege ouium. Pharao igitur vt potentiſſimus rex, & prædiues, habebat equos potentes: vnde & ſcriptura dicit,

Currus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Currus Pharaonis, quasi potentissimum genus ad bellorum A
vsum,& subsidium præliãdi. Denique his curribus Pharao
fugientes Hebræos facilè cõprehendit. Sicut ergo equi iun-
cti concorditer trahunt currum,& patienter suscipiũt iugũ,
& portant congrua cum gratia, & iugi illius susceptione mã
suescunt: sic & congregatio nationum gentilibus indomita
Matth.11. moribus se ante iactabat. Vbi vero susceptus iugum [illius]:
Tollite iugum meum, quia leue est:& onus meum, quia suа-
ue est:& cœpit sponsa Christi concordia & mansuetudine
populorum esse sublimis,& toto circunferri orbe: tanquàm
currus equis velocibus supra mundũ rapta ascendit ad spon
sum. Denique & in posterioribus Canticorum partibus di-
Cantic.6. cit: Posui te currus Aminadab. Multos curr' habet in se ec-
clesia, quos omnes spiritalibus habenis dominus regit: & v-
na anima multas cogitationes habet, quas domini habena re-
stringit & reuocat, ne quod in præruptum noster hic currus
feratur. Aminadab autem interpretatione significatur pater
beneplaciti, cui' filius legitur in Numeris Naason princeps B
populi. Quis sit, intelligis interpretatione, serpentinus: & a-
gnoscis istud si repetas: quia sicut serpẽs pependit in ligno,
qui te redemit. Ergo anima currus est dei, vt ira eius,& libi
do,& timor,& omnes seculares concupiscentiæ refrenẽtur.
Ecclesia quoque currus est dei, quæ regenda est gubernacu
lis Christi, ne diuersorum populorum motus eam dissensio-
nésque perturbent. Ille quoque Naason bene intelligitur
Exodi 7. Christus, quia virga Aaron conuersa in serpentem, illos ser-
pentes Aegyptios deuorauit. Has ergo diuitias habeamus,
his delectemur, vt currant nobis equi rationabiles, & com-
moremur in præceptis eorum. Et ideo ait:

VII. In mandatis tuis exercebor,& considerabo vias tuas.

Qui enim exercetur in verbis Apostolorum, Iesu domi-
ni mandata cognoscit,& cõsiderat vias eius, quibus finis est
Ioan.14. Christus, qui ait: Ego sum via.

VIII. Et in tuis iustitiis * meditabor, non obliuiscar verbo-
* al. iustificationibus tuis * al. sermones tuos. Roma.2. rum tuorum. *

Admonet hic locus memores scripturarum nos esse de- C
bere,& iustitias eius non solum sermone, sed etiam operis i-
mitatione meditari. Non enim qui disputãt legem, & nõ fa-
ciunt quæ legis sunt: sed qui factores legis sunt, iustificantur.

Sermo tertius.

ג Gimel. TErtia litera secundum Hebræos est Gimel, quæ
Latinè retributio dicitur. Denique primo statim
versu hoc dicitur:
Retribue, inquit, seruo tuo.

Psalm.102. Quomodo supra ipse Dauid ait: Non secundum peccata
nostra reddas nobis, neque secundũ iniquitates nostras re-
tribuas nobis:& poscit retributionem? Illa videtur vox pec
catoris esse, hæc bene sibi cõscij, qui præmia boni operis ex-
poscat. Vnde possumus etiam hoc intelligere, quod de eius
psona psalmus iste formetur, qui natus ex virgine pro toti'
mũdi redẽptione ad dexteram patris sedere præsumat, sicut
Matth.26. ipse ait: Amodo videbitis filium hominis sedentem ad dex-
teram virtutis. Non est tamen alienum, nec arrogans, si etiã
Dauid remunerationem à domino deo suo pro egregiis la- D
boribus postulet. Prærogatiua est fidei atque iustitiæ, de do
mini fauore mercedem vsurpare. Denique reprehenditur
Petrus, quia super fluctus ambulans, humano magis dubita-
uit affectu, q̃ apostolica authoritate prẽsumpsit. In euãgelio
quoque docemur habere fidem, & non hæsitare de iis quæ
supra hominem sunt gerendis. Merito ergo Dauid in supe-
rioribus quasi adhuc imperfectus secundũ peccata sibi red-
di refugit atque declinat: in hoc autem psalmo qui est poste-
rior, quasi fundatus virtutis processu, retribui sibi secundũ
fidei operisque certamina deprecatur. Siquidem etiam Pau-
1. Corin.15. lus, qui ante dixerat, Nõ sũ dignus vocari Apostol': postea
ait: Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi do-
1. Timo.4. minus in illa die iustus iudex: non solum autem mihi, sed &
iis qui diligũt aduentum eius. Et Apostolus pollicetur sibi,
hic autem verecundius adhuc precatur: quod vtique nõ in-
solentis arrogantiæ, sed innocentis est conscientiæ, ab ipso cui
seruieris petere mercedem: quam desperare, segnitiei mate-
ria: sperare autem, incentiuum laboris est. Pete igitur confi-
denter, si merita suffragantur, vt talia petendo studiose ela-
bores quo ea petitione sis dignior. Quis athleta si desperet
coronam, descendat in stadium? aut si eam postulet victor,
offendat? Probatio spem facit, spes confidentiam. Iusti ergo
talis oratio est, delectatur domin' tali precatione, vt pro pa
ritate conscientiæ vtaris authoritate. Tamen quo minus vi-
deatur petitio arrogans, bene addidit: Seruo tuo, in quo &
humilitatis est gratia,& præmium seruitutis. Qui enim vo- 1.Corint.7.
catus est in domino seruus, libertus est domini. Quare non
præsumat fauorem domini, tam precioso emptus sanguine?
Magnum tibi est vocari puerum meum, quasi ad seruum di
citur. Si quis ergo est seruus, & bene seruit domino, & nihil
facit quasi seruus peccati, sed qui dicit: Seruus inutilis sum:
quod debui facere, feci: bene is dicit: Retribue seruo tuo. Luce.17.
Gloriosa seruitus, qua pro nobis seruiuit & Christus. Beata
seruitus qua & tu seruis: sed ita, si nihil possit aduersarius de
tuo sibi seruitio vindicare. Amat ergo Christus boni liber-
tatem seruuli. Denique in Canticis dicit: Quàm speciosæ ia- Cantic.
ctæ sunt genæ tuæ sicut turturis, ceruix tua sicut redimicu-
la. Vultus liberior est vbi est castitatis conscientia:& porta-
re Christi iugum suaue est, si ornamenta putes ceruicis tuæ
esse, non onera. Attolle ergo oculos semper ad dominũ deũ
tuum, & quære deum, & inuenies. Erige ceruicem, redimi-
cula non vincula geris. Muta quoque animalia redimiculis
gaudent,& phalerari sibi magis quàm nudari videntur. Ge-
næ sicut turturis præferent insignia verecundiæ, redimicula
ceruicis libertatis attollent fiduciam. Leue est enim iugum
Christi,& ideo ceruix eo non premitur, sed leuatur. Simili-
tudines, inquit, auri faciemus tibi ex distinctionibus argen-
ti, quoadusque rex est in declinatione sua. Ex iis enim quæ
ex lege sunt & ꝓphetis, mediocriter ante crediderãt gloriã
domini Iesu, sed hereditas eius diffusa per populos, quo fre-
quentius examinata, hoc amplius est probata. Crebræ enim
persecutiones ecclesiæ, iustorum nobis titulos, martyrij vi-
ctorias ediderũt. Itaque sicut aurum bonum, ita ecclesia cũ
vritur, detrimenta non sentit, magis fulgor eius augetur, do
nec Christus veniat in regnum suum,& reclinet caput suum
in ecclesiæ fide. Qui cum venisset ad oues perditas domus Matth.
Israel, non habebat vbi caput suum reclinaret: nũc autẽ iam Matth.1.
redolet fides, ideoque dicit ecclesia: Nardus mea dedit odo Cantic.
rem suum. Et dicit cum præsumptione, expectans retribu-
tionem. Fragrat vnguẽtum gratiæ, ex quo virgo generauit,
& dominus Iesus sacramentum incarnationis assumpsit. Col
ligatio, inquit, guttę, cõsobrinus meus: botryo Cypri, frater
meus mihi inter media vbera mea requiescit. Corpus enim
suscipiens dominus Iesus, charitatis se vinculis illigauit,&
nõ solum se membris nostris & passionibus naturalibus, sed
etiam cruci vinxit: ideoque sicut botryo in ecclesiæ fide,&
morali requiescit gratia. Nardus Cypri, consobrinus meus
in vineis Engaddi. Si locum quærimus, regionis cuiusdam
quæ in Iudæa est, locus sic dicitur, in quo opobalsamum gi-
gnitur. si interpretationem, tentatio Latinè significatur. In
illis ergo vineis lignum est, quod si quis compungat, vngué
tum emittit. hic fructus est ligni. Si non incidatur lignum,
non ita fragrat & redolet: cum autem compũctum fuerit ar-
tificis manu, tũc lachrymam distillat: sicut & Christus in illo
tentationis ligno crucifixus illachrymabat populum, vt pec
cata nostra dilueret,& de visceribus misericordiæ suæ fun-
debat vnguentum, dicens: Pater, dimitte illis, quia nesciunt Luce.23.
quid faciunt. Tunc ergo in ligno compunctus est lancea,&
exiuit de eo sanguis & aqua, omni vnguento suauior, acce-
pta deo hostia, per totum mundum odorem sanctificationis
effundens: & quasi balsamum ex arbore, sic virtus exibat è
corpore. Vnde ait: Sentio virtutem exisse de me. Inde o- Ibidem.8.
pobalsamum expressius dicitur, eò quòd compunctione li-
gni balsamum per cauernam punctionis erumpit. Compun-
ctus igitur Iesus odorem remissionis peccatorum & redem
ptionis effudit. Nam & constrictus erat, verbum cum esset,
homo factus: & pauper factus, cum dives esset, vt nos illius 2.Cor.8.
inopia ditaremur. Potens erat, & despiciendum se præbuit,
ita vt Herodes sperneret eum, & illuderet ei. Terram mo-
uebat,& hærebat in ligno: cœlum obducebat tenebris, mun
dũ crucifigebat,& crucifix' erat: inclinabat caput,& exibat
verbum

Universidad de Deusto

verbum: exinanitus erat, & replebat omnia. Descendit deus, ascendit homo: verbum caro factum est, vt caro sibi verbi solium in dei dextera vindicaret. Vulnus inflictum erat, & fluebat vnguentum. Scarabæus audiebatur, & deus agnoscebatur. Respōdit & Christus: Ecce es bona proxima mea, ecce es bona. Quoniam cognouerat ecclesia mysterium, & pro totius mundi redemptione crucifixum dominū Iesum prædicabar, meretur audire: Ecce es bona, quæ me bonū dicis. & ipsa bona es quę vidisti glorię meæ decorē, & ipsa speciosa es & decora. Quid est autem Christū dicere, Bona es, & decora es, nisi illud euangelicū: Constans esto filia, remissa sunt tibi peccata tua? Ergo cui Christus peccata donauit, rectè dicit:

Cant. 1.

Matth. 9.

Retribue seruo tuo vt viuam, * & custodiam * verba tua.

* al. viuifices me. *al. sermones tuos.

Non habet in retributione quod desperet, quia dominus Iesus venit mundum saluare, non perdere. Ideoque immemor est iniuriæ, memor gratiæ, sicut in prophetico libro testificatur ipse dicens: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero. Tu autem memor esto, & iudicemur: dic iniquitates tuas, vt iustificeris. Quicunque ergo dicit iniquitates suas deo, iustificatur: & quicunque iustificatur, retributionem non timet, sed exposcit: qui retributionem non timet, viuet. Sed quare dixit, Viuam, & non dixit, viuo? quia hæc vita nō est loco præmij, quæ in loco mortis est. Dolet Propheta in puluerem mortis se esse deductū, Apostolus cupit ex hoc mortis corpore liberari, & putamus quòd de hac vita sibi blandiatur propheta? Omnia hic plena mortis sunt. Intrat mors per fenestram, intrat per ostiū, nisi dominus ostio tuo ponat custodiam. Denique ex multiloquio peccatū nascitur. Lege mandata legis, inuenies scriptum: Qui viuens mortuum contigerit, inquinatur. Quantos tangimus mortuos? inter quantos mortuos versamur? Ideo tibi author vitæ dicit: Relinque mortuos. Ideo tibi alibi dicitur: Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Quomodo tibi diceretur, Surge à mortuis, nisi inter mortuos viueres? Ponamus te mūdū esse ab operibus mortuis, à peccati colluuione: quomodo mūd' es, qui in corpore mortis es, qui inter sepulchra viuis mortuorum? Oportebat Petrum loqui mortuis, vt procederent de sepulchris suis. Indigemus ergo purgatione, quia tetigimus mortuos. lex nos mundari iubet. Quis tantus vt supra legem sit? Ipsum Nazaræum sanctum dei lege, si is tetigerit mortuum, lex immundum pronunciat. Ideoque radit caput suum, & deponit capillum quasi non sanctum, & iterum orat vt exaudiatur, qui ante propter mortui attactum exorare non potuit, irrationabiles duxit dies, quia irrationabili appropinquauerat. Deponit igitur mortua, & superflua capitis sui, vt Christo reconcilietur. Ergo si Nazaræus purificatur, & nos purificari oportet. omnes contigimus mortuum. Quis enim gloriabitur castum se habere cor? aut quis audebit dicere purum se à peccatis? Sit aliquis fortasse qui in sermone non deliquerit, licet rarus sit iste, de quo deus dicat, sicut de sancto Iob, Ille non peccauit labiis suis: tamen non semper habere potuit mundas cordis sui cogitationes. iniicit se diabolus in cor hominis. Pone, parata semper & peruigili custodia quisquàm cor suum sepserit, tamen in medio peccatorum versatur, necesse habet etiam ipse purificari, vt Esaias cum dixisset: Miser ego, quoniam immunda labia habeo, & in medio populi versor immunda labia habentis: statim descendit vnus de Seraphin, & contigit labia eius carbone, vt immunda eius labia mundaret. Non vnum est baptisma, vnum est quod hic tradit ecclesia, per aquam & spiritum sanctum, quo necesse est baptizari catechumenos. Est & aliud baptisma, de quo dicit dominus Iesus: Baptismo habeo baptizari, quod vos nescitis. Et vtique iam baptizatus in Iordane fuerat, sicut superiora declarant, sed sit hoc baptisinum passionis, quo etiam sanguine suo vnusquisque mundatur. Est etiam baptismum in paradisi vestibulo, quod antea non erat, sed posteaquam peccator exclusus est, cœpit esse romphæa ignea, quā posuit deus, quæ antea non erat, quando peccatū nō erat: culpa cœpit, & baptismū cœpit, quo purificētur qui in paradisum redire cupiebant, vt regressi dicerent: Transiuim' per ignem & aquam. Hic per aquā, illic per ignem: per aquam, vt abluantur peccata: per ignem, vt exurantur. Sed quod est grauius, si & hic ignem & illic sustinemus: Quis est qui in hoc igne baptizat? Non presbyter, non episcopus, nō Ioannes, qui ait: Ego vos baptizo in pœnitentia. non angel', non archangelus, non dominationes, non potestates, sed ille de quo Ioannes ait: Qui venit post me, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare, ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igne. Habet ventilabrū in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem cōburet igni inextinguibili. Nō de hoc baptismate, quod fit per sacerdotes ecclesiæ, dictum ipse dominus testificatur. Siquidem post consummationem seculi missis angelis qui segregēt bonos & malos, hoc futurum est baptisma, quando per caminum ignis iniquitas exuretur, vt in regno dei fulgeāt iusti sicut Sol in regno patris sui. Et si aliquis vt Petrus sit, vt Ioannes, baptizatur hoc igni. Veniet ergo baptista magnus (sic enim eum nomino, quomodo nominauit Gabriel dicens: Hic erit magnus) videbit multos ante paradisi stantes vestibulum, mouebit romphæam versatilem, dicet iis qui à dexteris sunt, non habentibus grauia peccata: Intrate qui præsumitis, qui ignem non timetis. Prædixeram etiā vobis. Ecce venio sicut ignis. Et per Ezechiel dixeram: Ecce proficiscar in Hierusalem, & insufflabo vos in igne iræ meæ, vt tabescatis à plumbo & ferro. Veniat ergo ignis consumēs, exurat in nobis plumbum iniquitatis, ferrum peccati, faciátq; nos aurum syncerū. Vrat renes meos, & cor meum, vt bona cogitem: ea quæ castitatis sunt, concupiscam. Sed quia hic purgatus, iterum necesse habet illic purificari: illic quoque nos purificet, quādo dicat dominus: Intrate in requiem meam. vt vnusquisque nostrū vstus rōphæa illa flammea, non exustus, introgressus in illam paradisi amœnitatem, gratias agat domino suo, dicens: Induxisti nos in refrigerium. Qui ergo per ignem transierit, intrat in requiem. Transit à materialibus atque mundanis ad illa incorruptibilia atque perpetua. Alius iste ignis, quo exurūtur peccata non voluntaria, sed fortuita, quem parauit seruulis suis dominus Iesus, vt eos ab ista commoratione, quæ permixta est mortuis, emundet. Alius ille ignis, quem deputauit diabolo & angelis eius, de quo dicit: Intrate in ignem æternum. quo ille diues ardebat, qui stillari sibi de Lazari digito poscebat humorem. At vero Lazarus in Abrahæ sinu recumbens, vitam carpebat æternam, quam sibi promittit propheta, dicens: Viuam, & custodiam verba tua. Viuam, ait quasi nondum viuēs. hic enim in vmbra viuimus. Ergo ista vita in corpore, vmbra est vitæ atque imago, non veritas. Deniq; in imagine ambulat homo, & in regione vmbrę mortis consistimus. Sed si quis non ad terrena oculos mentis intendat, sed ad spiritalia erigat, vt possit dicere sanctus, Ante faciem nostram Christus dominus: dignus erit qui dicat: In vmbra eius viuemus. Christus enim vita est: & ideo qui in vmbra Christi viuit, in vmbra vitæ est. Meritóque alibi dicit sanctus domini, In vmbra alarum tuarum protege me. Omnes ergo, etiam sancti, in vmbra sunt quandiu sunt in corpore: non perfecte vident, sed ex parte cognoscunt. Ipse Paulus ait: Ex parte enim cognoscimus. Ipse vas electionis, cui Christus oculos reddidit, & sua illuminauit gratia, non facie ad faciem, sed per speculū videbat. Et Dauid reuelari oculos suos petit, vt remoueretur vmbra, quæ integrum oculorum impediebat obtutum. Regionem autē hanc mortuorū esse quis dubitet, cū sanctus ipse dicat: Placebo domino in regione viuorum? Quia perfecte hic placere nemo potest, vbi etiam si fieri possit vt sua peccata non habeat, in ipsa tamen mortuorum regione viuendo, purificatione indiget, quæ à contagione eum regionis huius absoluat. In vmbra igitur hic viuimus, & ideo in vmbra custodimus verba dei. Et vt exemplo vtamur, vtique ante eramus sub vmbra legis, quando custodiebamus homines sabbata, quæ sunt vmbra futurorū: sicut hodiéq; Iudęi, qui verum sabbatum non vidēt, qui exēplari & vmbræ seruiunt. Nos quoq; secundum euangelium nunc viuētes, vmbrā sequimur verborū dei. Nathanael sub arbore fici videt, Da-

Esaiæ. 43.

Num. 19.

Matth. 8. Ephes. 5.

Esaiæ. 6.

Luc. 12.

Psalm. 65.

Ioan. 1.

Matth. 3.

Matth. 13.

Luc. 1.

Esaiæ. 66. Ezech. 22.

Psalm. 65.

Matth. 25. Luc. 16.

Thren. 4.

Psalm. 16.

1. Corin. 13.

Psalm. 114.

Ioan. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psalm.16. Luc. 19. uid in vmbra alarum domini Iesu sperare se dicit, Zachæus in arborem sycomori ascendit vt Christum videret. Nobis quoque expandit manus suas Iesus, vt totum mundum obũbrarer. Quomodo non sumus in vmbra, qui crucis eius protegimur velamento? Quomodo non sumus in vmbra, quos crucifixus à malignitate seculi, & corporis ardore defẽdit? An nescimus quoniam verbum dei veniens in hũc mundũ, nõ sicut verbum aduenit, quale in principio erat, quale erat apud deum, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens? Venit in nube leui: & cum esset virtus altissimi, obumbrauit Mariæ, vt transfiguraret corpus humilitatis nostræ conforme fieri corpori gloriæ suæ. Sicut ille ergo mutauit formã, cum ex virgine nasceretur: ita & nobis sermones dei transfigurati videntur cum leguntur in euangelio, cum species eorum videtur in scriptis quasi per speculum quia tota veritas hic non potest comprehendi. Cum autem venerit quod perfectum est, non iam per descensionem, non per speciem vt transfigurati, sed integra atq; expressa veritate resplendent. Neque te moueat quod ait, Multa verba custodiam. Qui vnum verbum cognouerit, multa verba cognoscit. In vno multa sunt, & in multis vnum est. Probandũ est igitur quomodo vnum verbum multa sint, & multa verba vnum verbum sit. Nec difficile doceri cum dixerit Apostolus quia ipse est imago dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, in quo creata sunt omnia in cœlestibus & in terra, siue visibilia siue inuisibilia, siue sedes siue dominationes, siue principatus siue potestates, omnia per ipsũ & in ipso creata sunt. Vnum est igitur verbum quod operatur in singulis: & cum in singulis operatur, operatur omnia & in omnibus. Hoc verbũ vnicum apud patrem se diffudit in plurima, quia de plenitudine eius omnes accepimus. Itaque si videas singula omnium quæ creata sunt in ipso, videbis in singulis vnum verbum esse omniũ, cuius pro captu nostro participes sumus. In me verbum est humanum, in alio verbum cœleste, verbum angelorum. pleriq; sunt qui habent verbum dominationum & potestatum. Verbum est iustitiæ, verbũ castitatis, verbum prudentiæ, verbum pietatis, verbum etiam virtutis. Sic vnum verbum multa sunt, & multa verba vnũ sunt. Nec vero arduum istud æstimari, cum legerimus quia omnia potest spiritus sapientiæ. Itaque sicut alij datur per spiritum sermo sapientiæ, & alij sermo scientiæ secundũ eũdem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij gratia curationum in vno spiritu, alij operatio virtutũ, alij spiritus cognitionis, alij spiritus cõsilij plenioris, alij spiritus fortitudinis, alij pietatis spiritus, & in omnibus vnus atq; idem spiritus est, diuidens singulis prout vult: ita est spiritus prophetarum, est spiritus apostolorum, est etiam artificum spiritus, sicut & Beseleel & Ooliab, quos impleuit dominus spiritu diuino sapientiæ & scientiæ, & omnis artis, vt facerent amictum & tabernaculum atq; alt:re secundum sensum quẽ dedit his deus, sed etiam cæteris sapientibus intelligere & facere omnia opera secundũ omnia quæ deus imperabat. Itaque fecerunt quæ non didicerant, nec viderant, secundũ ea quæ his spiritus dei demonstrabat. Et plerisq; videtur alius apostolorum spiritus, alius prophetarum, & diuersus in singulis: sed non est diuersus, sed vnus est spiritus, diuidens genera diuersa virtutum. Vnde non dubium videri debet si aliis verbum apostolicum, aliis propheticum, aliis euangelicum, aliis verbum operatorium est datum: & vnum est verbum diuidẽs se singulis pro nostra possibilitate, vel pro sua voluntaria largitate. Hoc verbum igitur, quod est caput omnium, hic per speculum video, & ideo verba dei hic custodire non possum: sed cum videro gloriam eius reuelata facie, tunc viuam, & ita viuens etiam verba diuina custodiam. Ideo ergo secundo versũ dicit:

Philip. 2. Luc. 1. Philipp. 3.

1. Corin. 13.

Colos. 1.

Ioan. 1.

1. Corin. 12.

Exodi 35.

* Alias, reuela.

* Adaperi oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.

Qui adaperiri sibi oculos petit, vtique & grauari intelligit. Neque enim medicum rogat nisi qui remedium ægritudini suæ poscit. Dicit ergo iste ad medicum venientem de cœlo: Adaperi oculos meos. Si turbatus est oculus, facile dolor omnis sedatur collyrio. sin vero acies eius humoris suffusione prætexitur, maiora remedia quæruntur. Est ergo sicut in oculis corporis, ita etiam in oculis animæ huiusmodi quædam passio, quæ ingraueſcat necesse est, nisi bonus medicus velamen illud abstulerit, & nebulam quandam concreti humoris, quæ impedire, vel potius operire, ne videat quæ videbat, mentis æstimatur obtutum. Irrepsit ægritudo veteri fermento, eò quòd non exuimus vel gentilem vel Iudaicam suffusionem cum primum veniremus ad ecclesiam, non audiuimus docentem boni medici disciplinam, Expoliantes veterem hominem cum actibus suis, induite nouum, qui renouatur in agnitione secundũ imaginem eius qui creauit eũ. Superuestiuit ergo se aliquis, nõ expoliauit: serpit grauior ægritudo, grauat oculos diuturnum velamen, non potest quisquam illud auferre, non angelus, non virtutes, non dominationes, non potestates. Manet velamen, lectionẽ impedit, visionem obducit, quod non reuelatur, inquit Apostolus, hoc est, à quocunque alio, nisi in Christo fuerit euacuatum. Cum vero conuersus huiusmodi fuerit ad dominũ, auferetur velamen. Habes igitur quomodo auferas velamẽ quod manet supra oculos cordis tui. Cõuertere ad dominũ, & velamen cadet. Conuersus est Paulus, ad benedictionem Ananiæ velut squamæ ceciderũt ab oculis eius: & vidit, qui per triduum ante nõ viderat: simul oculus corporis animæque sanatus: quia medicamentum ei medicus demonstrauerat ille de cœlo, de quo scriptum est: Misit verbum suum & sanauit eos, & ex omnibus infirmitatibus suis liberauit eos. Nõ est medicus iste de terris, qui omnes curat infirmitates, & populos integros sanat. Mitte ergo pater medicum istũ, veniat verbum tuum, aperiat oculos meos. Et apostolorum oculi clausi erant, nisi eos Iesus aperuisset. Denique duobus ex his euntibus in castellum cui nomen Emaus, cum interpretaretur scripturas, & benediceret eos, Aperti sunt, inquit, oculi eorum, & cognouerunt eum. Ergo nisi Iesus aperuisset nobis oculos, nemo vidisset: nisi Iesus sustulisset velamẽ, nulli Euangelij gratia refulsisset. Et Petrus clausos habebat oculos & Ioannes clausos habebat oculos, & Iacobus clausos habebat. Denique in monte grauati erant somno, sed excitati maiestatis fulgore diuinæ, oculos cordis sui aperuerunt. Et quia siti in corpore, plene videre non poterant, obumbrauit eos nubes, ne corporis oculos gloriæ cœlestis fulgor hebetaret. Quis igitur tantus vt aperiat oculos, & legis videat sacramenta, nisi ei Christus demonstret? Non Moyses tantus. Denique iubente domino virgam proiecit, & facta est serpens, & fugit ab ea: apprehendit caudam serpẽtis, & facta est virga: & adhuc non cognoscebat mysterium, quo declarabatur descensurum in terras dominum Iesum, qui cum se exinaniisset, poni in crucem, deponi pateretur in tumulum, quasi serpens de virga factus: quia in tumulũ proiectus, de quo secundum oracula legis resurgens, in gloriam dei, diuinæque sedis regale consortium de serpente remearet. Apprehendamus ergo & nos caudam serpẽtis illius crucifixi, vt potestatem eius regiam possimus agnoscere. Et illa quæ in pedes eius misit vnguentum, tenuit eum. Caudam ergo serpentis apprehendit Moyses, & apertum est os eius. Non ergo locutus esset de eo, nisi ipse dominus os eius aperuisset. Dauid adaperiri sibi oculos hic petit, & in superioribus dixit, Quis ostendit nobis bona? Erat sub lege nutritus, sciebat quia lex vmbram habet futurorum bonorũ. Ipsa bona iam non per vmbram, sed apertis oculis videre cupiebat. Nouerat quia exemplari & vmbræ cœlestium mysteriorum seruiebãt, qui secundum legem Moysi deseruiebant. Volebat ipsam cultus diuini comprehendere veritatem, & ideo vt ab oculis suis velamen decuteret, conuersus ad dominum deprecabatur dicens: Adaperi oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Intelligebat vere militiam esse cœlestem, quam possit vnusquisque ex lege cognoscere, cui tamen dominus reuelasset. Quis enim de terrenis ad cœlestia, de vmbra ad claritatem, de exemplari ad penetralia veritatis humano gradu sine diuino ductu possit ascendere? Quis potest considerare altare illud cœleste, verúmque illud templum, sacerdotes & Leuitas, non istos secundum carnis officia, sed illos secundum spiritus gratiam? Denique hanc solam sibi gratiam pro maximis optauit

Coloss. 3.

2. Corin. 3.

Act. 9.

Psal. 106.

Luc. 24.

Matth. 17.

Exod. 4.

Psalm. 4. Hebr. 10.

Psalm. 118.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psalm.26. optauit Dauid, dicens: Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnes dies vitæ meæ: & vt videam delectationem domini, & considerem templum eius. Quis poterat cognoscere quod offerret diues magnum munus, secundum quod potest manus eius, vt soluatur eius peccatum? Quis poterat intelligere, si non haberet quis offerre, verbi gratia, arietē, quia non soluebatur eius peccatū? Quis poterat aduertere quæ essent illæ immūditiæ, quas soluit non lex quam putant Iudæi, sed lex spiritalis, quā Paulus agnouit? Quis poterat videre remissiones peccatorū veras, quarum exemplar in lege, veritas in euangelio est, dicēte domino Iesu: Dimissa sunt tibi peccata, non per hircorū Luc. 7. sanguinem, sed per hostiam sui corporis? Ille vtique diues in lege, qui perfectæ maiestatis in Christo plenitudinem confitendo, & quasi eam quibusdam ad illud altare cœleste fidei manibus offerendo, peccatum suum soluerit. Ille videt verū sacerdotem, qui videt principem sacerdotum: ille templum Ioan. 2. verum considerat, qui audit dicētem: Soluite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud. Magnum templū, de quo virtus exibat, & curabat omnes. Mirabile illud altare, in quo vnius agni sacrificium tulit peccata mundi. Ille præstantissimus Leuita, qui venit non vt ministerium exigeret, sed vt omnibus exhiberet suæ ministerium passionis, cui portio Exodi. 21. deus, qui hic nihil possideret, & omnia possideret. Quid autem dicam de Hebræo, quem lex sex tantummodo iubet seruire annis, & septimo anno exire à seruitio? Quis iste Hebræus seruus, quis Hebræus liber poterat intelligi? Quis tantus, vt annos æternos in mente habens, videat verum Hebræum, qui non in perpetuum manet seruus: sed sex annis seruili functus obsequio, septimo anno gratiam libertatis adipiscitur? Cuius videtur Isaac patriarcha seruitutis & liber- Gene. 27. tatis non ignorasse mysterium, qui ait: Seruies fratri tuo, & erit cum deposueris & solueris iugum eius à collo tuo. significans fore tempus, quo & si quis seruierit hic positus fratri suo, postea tamen exactis annis, qui sex istis diebus, atque istis quos hic exigimus mensibus colliguntur, soluat iugum à ceruice sua, quod fit septimo anno remissionis. Cōiicere possumus veri Hebræi typum in Ioseph, qui portauit seruitutis iugum, sed eum culpa non cepit, non carcer inclusit, nō Aegyptus colorauit. Coniicimus in Petro, Ioanne, Iacobo, qui creati & instituti sub iugo legis, soluerunt tamen fratris sui Iudaicum iugum, vbi legitimę tempus quietis aduenit, quādo refulsit his remissio peccatorum, & hoc tamen hic in vmbra adhuc gestum comparatione cœlestium. Quanta autem quies illa, quæ ex lege coniicitur, in euangelio reuelatur, di- Ioan. 17. cente domino Iesu: Volo vt vbi ego sum, & isti sint mecum. Quàm beatus, qui istius habitationis fructum, quietis consortium illic potuerit promereri? Tunc intelligit quid sit aperuisse oculos vt videret mirabilia de lege dei. Bene admonuit lectio euangelij quæ decursa est, in qua sanatus est le- Lucæ. 5. prosus ille qui ait: Si vis, potes me mūdare, in voluntate domini constituens potestatis effectum. Cui respondit simili- Lucæ. 5. ter: Volo, mundare. Præmissa pietas voluntatis secuta potestatis authoritas est. Omnibus dicit Iesus: Volo. qui nō vult esse peccatum. Velle Christi commune in omnes est: mundari, fidei est credentis in Christum. Et tetigit eum. Tangit eos, quorum fide tangitur. Denique dicit: Tetigit me a- Lucæ. 8. liquis. sentio enim virtutem exisse de me. Habes operationem immaculati corporis, habes remissionē diuinitatis. Sed vt plenius sanaretur, aperuit oculos eius, dicens: Vade, ostēde te sacerdoti. Multos sacerdotes habebat Synagoga: sed qui oculos aperit, falsos nō vidit sacerdotes, verum aspicit. Quis est verus sacerdos, nisi ille qui est sacerdos in æternū? Psalm. 109. Et ideo pater dixit ad eum: Tu es sacerdos in æternū. Aperuit ergo oculos eius, & vidit, & intellexit quale munus pro emūdatione sua deberet offerre. Beatus qui audit hæc, quāto beatior qui videt, qui se vero potest ostendere sacerdoti, vt non habeat quod timeat in se videri, qui se prius aspicit facie reuelata. Nam nisi ipse se prius viderit, non audebit ostendere, sicut Adam, qui se occultare cupiebat, quia non agnoscebat. Sed iam etiam id quod sequitur, considerēmus.

III. Aduena*ego sum in terra, ne abscondas à me manda-
* Alias, incola. ta tua.

Non cuiuscunq; vox ista est, sed eius qui terrenis renunciauerit voluptatibus, & omnis mundanæ cupiditatis exuerit affectū. Ille est in hac terra aduena, qui potest dicere: No Philip. 3. stra autem conuersatio in cœlis est. qui suā habet in domino portionē, qui potest dolere quod diutius viuat in terris, qui vitæ huius longæuitate lassatur, cui prolixitas habitationis huius fastidio sit, quam sanctus auersatur & dicit: Væ iis qui Apoc. 8. habitant in terra. Qui dissolui non timet: & si soluatur, præsumat se cum Christo futurum: hic vere peregrinus in terra est, quia sanctorum est ciuis, & domesticus dei, & thesaurū Ephe. 2. sibi condit in cœlo. Non vtiq; is exiens de Aegypto, in hanc intelligibilem Aegyptum remeare desiderat, nec depositæ senectutis & mortis pauescit cōfinia, nec horrea struit messibus recōdēdis, iam alienis victurus ætatibus, sed sola diues virtutum fœcunditate ea congregat, quæ sibi nec senectus perditum dare, nec mors possit auferre. Meritóque dicit:

Concupiuit anima mea desiderare iudicia tua* in om- IIII.
ni tempore. * Alias, iustificationes tuas.

Quod vtiq; nō facit nisi liber à vinculis, non solum à vinculis solicitudinis secularis, sed etiā à vinculis charitatis humanæ. Vincula cōplura sunt in hoc seculo, vincula sunt desideria viuendi, vincula sunt oblectamenta voluptatum, vincula sunt honorum, vincula coniugij. Denique dicit tibi bonus magister: Solutus es ab vxore? ne quæsieris vxorē. Nec 1. Corin. 7. tamen peccat qui vxorē acceperit, sed innectit sibi vincula mentis, quia solicitus est quomodo placeat vxori. Beatior esset si deo sōli placere desideraret. Cernis autē quia ligatus est, qui sui non habet corporis potestatē. Ergo quia mandatum dei est, quod legis oraculo, & apostolico sermone depromptū est, ne quis vxorem, diuitias, honorem necessitudines deo præferat: qui autem prætulerit, fit obnoxius iudiciis dei: ideo prius poposcit ne abscondat ab eo deus mandata sua. Qui enim mandata cognouerit, & custodierit, non refugit iudicia diuina, sed desiderat, meritóque tanquam reuelatis sibi mandatis ait: Concupiui desiderare iudicia tua in omni tempore. Non dixit, Concupiui iudicia, sed concupiui desiderare. Sicut enim vita viuere plus est quàm viuere (viuere nanq; commune etiam huius est vitæ, vita autē viuere beatorum est) sic concupiscere vt desideremus iudicia dei, plus est quàm desiderare iudicia. Concupiscimus enim desiderare, quasi nō sit potestatis nostræ desiderium, sed gratiæ dei. Cū enim dominus oblectari nos viderit cupiditate desiderij iudiciorum suorum, sobriū auget affectum. Cum autem peccamus, non concupiscimus desiderare iudicia dei. Neque enim ægrotus vri desiderat, vel incidi, vt possit recipere sanitatem. Refugit qui grauius ægrotat, ne vratur, ne incidatur, ne alligetur, ne abstineat à cibo. Qui autem salutarem habet valetudinem, medico securus occurrit. Vnde Lucæ. 22. etiam dominus non ociose ait: Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum. non solum desiderans, sed etiam geminato desiderio concupiscens remissionem tribuere peccatorum. Cōcupiscamus ergo & nos desiderare iudicia dei. Bona conscientia, cum examinatur probatur. Et concupiscamus desiderare in omni tempore, vt nullum momentum bonæ prætereat vacuum cupiditatis.

Increpasti superbos, maledicti qui declinant à manda- V.
tis tuis.

Cum enim dominus Iesus per obedientiam genus humanum redemerit, iustitiā reformauerit, serpens autē per inobedientiā peccatū introduxerit, quid vitij habeat superbia, hinc æstimare possumus, cuius author diabolus est, quē inducit propheta dicentē: Ponam thronum meum super nu- Esaiæ. 14. bes, & ero similis altissimo. Itaq; cum sit nequissimus, vt honorē non dederit domino deo nostro, peiores tamē discipulos erudiuit. Ille enim se sic exaltauit, vt vellet æquari & similis esse altissimo: discipulus autē eius, vt significatur ab apostolo, indignaturus est æqualē se similémq; æstimari deo. Scriptū est enim: Cū reuelatus fuerit homo iniquitatis, & fi- 2. Thes. 2. lius interitus, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur deus. Magister igitur similē honorē præsumit, hic superiorē. Ideoq; & dominus ad discipulos suos dixit: Maiora his facietis. vt quibus serpens plus ademerat, q̄ ipse amise-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rat,maiora Christus facere donaret, quàm ipse in terris fecerat. Ipse enim voluit principem mundi fallere, in discipulis triumphare. Itaq; à tanto volens crimine vindicare humanum genus, introduxit Pharisæũ & publicanũ in tẽplo orantes: & docuit, etiã si bona cætera habeat, quod magis superbus offendat, q̃ humilis, qui nulla virtutũ dote subnixus sit. Studet enim supplantare diabolus bonis operibus intentos. Quantum laborauit Pharisæus ille ne raperet aliena, ne iniustus esset, ne adulteraret? Quantũ laborauit ne peccaret sicut peccabat publicanus? Quantũ laborauit vt bis in sabbato ieiunaret? Quantũ laborauit vt decimã daret omnium quæ acquireret? Quis nostrũ hæc facit? Quanti habent possessiones, & soli incumbunt fructibus, & solis sibi messes recondũt? Aduertit hoc diabolus, & perfudit eum vlcere graui, vt non teneret caput mẽte carnis inflatus, & in eo in quo laudabilis fore crederetur, ibi reprehẽsibilior iudicaretur. Agebat enim gratias deo quod nõ esset raptor, adulter, iniustus. Quàm noxie ei luctatus est serpens, & grauibus eũ spiris ligauit? superiorẽ fecit, vt de altiore deiiceret, inferiorẽ se præbuit, vt sublimiorẽ casu grauiore prosterneret. Mala ruina est arrogantiæ, superiores obruit. Mala hæc flicta serpẽtis, qua se in plurimos torquet anfractus. Inflare volebat & Paulũ. Quẽ Paulũ? Illum vtiq; apostolum, non ab hominibus, neq; per hominẽ, sed per Iesum Christum. Et pene deceperat, ita vt stimulũ carnis suæ, qui se humiliabat, rogaret auferri. Sed bonus dominus, qui Paulum infirmitatibus vellet facere fortiorem, adhibuit ei angelum satanæ, vt suis diabolus artibus vinceretur. Non mentiebatur Pharisæus, imò etiã vera dicebat: sed omnis qui se exaltat, etiã si vera dicat, offendit. Deniq; probabilior pharisæus ingressus est tẽplũ, q̃ publicanus: & condẽnatus exiuit. O quantũ crimen superbiæ, vt ei etiam adulteria præferantur. Deniq; dominus, qui aliis donat, superbis resistit, & tanquàm congreditur iis qui se exaltant, sibiq; hoc certamen vindicat, & qui aliis cõpatitur, arrogãtes increpat: quia nihil grauius quàm vt fratres nostros pauperes superbo oculo despiciamus, cõformes nobis intolerabili repellamus fastidio, nostra indignos gratia iudicantes, quia sunt inopes: cum paupertas facilius sit deo q̃ thesaurus acceptior. Maledicti, inquit, qui declinant à mandatis tuis. Supra dixerat: Ne abscondas à me mandata tua. & ideo quasi reuelata sibi mãdata cognoscẽs, condẽnat eos qui declinauerint à mandatis cœlestibus. Et bene dixit, qui declinant. directum enim mandatũ est: ideo ab eo nemo deflectat. Mouet autẽ qua ratione hic dixerit, ne abscõdas à me mãdata tua. Quod enim absconditur, obscurum fit & occultũ, cum supra dixerit: Mandatũ domini lucidũ, illuminãs oculos. Si lucidũ mandatũ, quomodo absconditur, cum lucernã nemo ponat sub modio? Nisi forte lucidum est vnũ mandatũ, multa autem mandata absc̃dita sunt. Nam iudicia tua, inquit, sicut abyssus multa: non iudicium sicut abyssus, sed iudicia dicuntur. Vide autẽ ordinẽ. Supra ait: Ne repellas me à mandatis tuis. in sequẽti ait: Ne abscondas à me mandata tua. hic ait: Maledicti qui declinãt à mãdatis tuis. Vere maledicti qui declinant à mãdatis tuis, qui referre gratiam debuerunt: primo, quia non sunt repulsi: secundo, quia non abscondi à se diuina mandata meruerunt. Declinat ergo aliquis quod optauit.

Luc.13.

Roma.1.

2.Corin.12.

Iacobi 4.

Psalm.18.

Lucæ.11.

Psalm.35.

VI.

Aufer à me opprobrium & contemptum, quoniã testimonia tua exquisiui.

Si contẽptus opprobrij loco ducitur, quomodo scriptum est: Cõtẽptibilia mũdi elegit deus? Sed cõsidera quia mundi contẽptibilia dixit, nõ dei. Quod enim in hoc mũdo contẽptui, hoc precio sum est apud deum. Deniq; humilitas in hoc mũdo contẽnitur, sed dei iudicio cõprobatur. Et si publicanus se humiliauerit, exaltat. Audi quẽ pro nihilo habeat de°: Quicũq; sanctus est, qui sine macula viuit, veritatẽ custodit, nõ appetiuit proximũ suũ, ad nihilum deductus est in cõspectu eius malignus, omnia quæ malitiæ sunt reprobauit: hic talis, etiã si sit gentilis, deuotione humilitatis à deo cõprobat. Supbi autẽ velut Pharisæus, arrogãtia sua pro nihilo ab illo æstimãtur. Deniq; gentilitas nõ est, deuotio autem manet in æternum. Caue ergo ne Christo opprobrio sis. Nolo mihi quicunque maledicat, & quasi peccatorem despiciat. Quàm graue si Christus dignum opprobrio ducat? Væ tibi, inquit, Corozaim & Bethsaida: quæ condẽnantur quia non egerunt pœnitentiam delictorum suorum. Nos ergo agamus, vt à nobis auferatur opprobrium. Quis autem est qui non est opprobrio dignus? Qui exquisiuit domini testimonia. Multi quidem sunt qui volunt inferre opprobrium seruis tuis, sed ipsi sunt magis probrosi, quia pro nomine tuo pati opprobrium, glorioſum est. Et ideo ait:

Lucæ.10.

Etenim sederunt principes, & aduersus me detractabant.* VII.

* al. loquebantur.

Vox martyris est, qui perductus ad iudium persecutorũ, cum cogeretur idolis immolare, & constanter resisteret: iudices autem sedẽtes in tribunalibus stipati officiis, indignãtes, quod suis nõ obsecundaretur imperiis, cõferrẽt quo dignũ supplicio cẽserẽt, stabat intrepidus dicẽs: Sederũt principes, & aduersus me detractabant. Est etiam domini vox ista, cum cõueniſſet presbyteriũ plebis, & principes sacerdotũ & Scribæ, & ad concilium Iudæorũ deductus esset dicentiũ: Quid adhuc desideramus testes? audiuimus enim de ore ipsius. Et cum staret ante præsidẽ, & duceretur ad crucem, quid pulchrius diceret, q̃ Sederunt principes, & aduersum me detractabant? Hoc est, me stante sederunt principes. Et quia tribunalium fulcro sublimes erant, dominum nõ videbant. Sedebant ergo elati fastigio principatus, nec principem principum cogitabant. Sed parum hoc. aduersus me, inquit, detractabant. Ego eorum redemptor aduenera m, ego veneram vt omnium peccata mundarem, vt recuperarem amissos, restituerem paradiso sancti Iacob hæreditatem: & illi aduersus me detractabant. Et ideo imitatores mei, discipuli mei, nolite iniuriam erubescere si steteritis ante principes pro nomine meo, cum ego steterim pro vestra salute. Denique traditus in custodiam Petrus cum cæteris apostolis, & postera die statutus ante conciliũ, constanter dicebat: Principes populi, & seniores Israel, si nos hodie. &c. vsque, In hoc iste astat coram vobis sanus. hoc est, vos estis qui statuistis & Christum. Gloriæ loco ducimus istam iniuriam, quia arguimur pro ægroti hominis sanitate, hanc hæreditatem seruulis saluator omnium dereliquit. At illi conferebant inter se dicentes: Quid faciemus istis hominibus? Et dimiserunt eos. Gloriabatur ergo Petrus, & vnusquisque apostolorum, quia digni habiti sunt qui iniuriam pro Christi nomine sustinerent. Recte ergo tunc dicerent singuli: Etenim sederũt principes, & aduersus me detractabãt. Sederũt principes aduersus Esaiã, & disputauerunt vt secaretur: sed non timebat eos qui dicebat: Audite principes Sodomorum. Sederunt aduersus Hieremiã, vt mitteretur in lacum. Sederunt aduersus Zachariam, qui occisus est inter templum & altare. Resederunt aduersus Sasannam, & contra castitatis fœminam iudicabant. Sed vt ostenderetur principum bonum non esse concilium, excitauit pueri spiritum dominus, & quã principes reã mortis pronunciauerant, eandẽ propheta totius innoxiã criminationis absoluit. Sunt & alij principes qui aduersus nos detractãt, de quibus dicitur: Quoniã nõ est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ, sed aduersus principatus & potestates, aduersus mundi huius rectores tenebrarũ harũ, aduersus spiritalia nequitiæ, quæ sunt in cœlestibus. Isti sedent & explorant qui iustus sit in hoc seculo, qui Christian° intente deo seruiat, studiosus boni operis & facti. Detractãt de eo, dicentes: Insidiemur illi, impediamus eum, prohibeamus eum efficere quæ desiderat. Conteramus eius mentem, frangamus animum aduersis frequentibus ac repentinis: & si deo probatus est propter iustitiam, rogemus dari nobis tentationes eius. Neque enim in tantum prophetam, tentationum eius quas plurimas subiit, compotes, potestatem habere potuissent, nisi dominus probandi sui militis causſam* dedisset, vt maiore eum gloria coronaret. Quis igitur regẽ Saul excitauit in eum, nisi spiritus malus, sicut legimus, qui se dolebat excludi quotiensc̃ũque Dauid vel citharæ sono, vel bonorum consiliorum operũmq; fidibus ac neruis mẽtẽ regis animũmque mulcebat? Quis excitauit Doech Syri nequitiam vt sanctum virum proderet, & hospitalem humanitatem

Psalm.14.

Actuũ.4.

Esaiæ.1.

Hiere.37.& 38.

1.Par.24.

Damiel.13.

Ephe.6.

* anim.

1.Reg.16.

1.Reg.22.

Universidad de Deusto

1.Reg.22. tatem deduceret in periculum sacerdotis? Quis inflammauit ardorem Ammon, vt domum incestaret propheticam, & cõtristaret animum patris alterius incesti libidine, alterius iniuria, & qui aliis prophetabat, domus suæ mala prouidere non poterit? 2.Reg.13. Quis armauit furorem Absalon vt patrem domo excluderet, & parricidali persequeretur prælio? Sed cũ prope viribus regni iam esset sanctus inferior, hoc vno incensa aduersum se diaboli restinxit spicula, quod cum filius necẽ peteret patris, ille tamen salutem filij pietatis mandabat affectu. Ergo principes populi, vt Achitofel, & cæteri bellantiũ duces sederunt. Tractabant ergo principes populi cum Absalon aduersus prophetam. Et ideo dicit: Etenim sederunt principes, & aduersus me detractabant.

VIII. 1.Reg.11. *al.exercebatur.

Seruus autem tuus meditabatur* in iustificationibus tuis.

Aduertimus arma iusti, quibus omnes aduersariorũ repellat impetus. Alibi ait: Circuierunt me, & expugnauerunt me, gratis: pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam. Hic ait quod studium ei non exercendæ ad belli artes fuerit iuuentutis, non decipiendi aduersantis astutia vlla cordis, vt illum vinceret quem videbat, sed aduersum eos præliabatur quos non videbat maiórque in eo pietas quàm virtus corporis militabat. Itaque in dei exercebatur iustificationibus, vt contrario ictu diabolum vulneraret. Ille eum ab intentione iustitiæ & studio deuotionis, occupationibus bellicis conabatur abducere, hic magis se diuini operis & cultus meditatione occupabat. Itaque dominus protexit eum, in quem sperauit, cum quo loquebatur, cui toto adhærebat affectu. Iustus enim aut cum deo loquitur orando, aut diuina loquitur opera laudãdo, & semper loquitur opera dei, ne loquatur os suum opera hominum. Nihil terrenum iustus loquitur, nihil mortale agit. Ideóque dicit:

IX. * Alias, Nam &.

Etenim testimonia tua meditatio mea est, & consilia mea iustificatio tua.

Aduertis quid doceat, quod hæc debeant esse cõsilia iusti, vt meditetur mandata dei, & exerceatur in dei laudibus & oraculis, vt iustificet dominũ semper. Qui facit quæ deus mandat, qui credit deo placere, deũ iustificat. Quod ex lectione euangelij possumus intelligere, dicẽte euãgelio quia Pharisæi spreuerunt consiliũ dei, nõ baptizati baptismo Ioannis. Luc.7. Hoc in vno libro, in alio habes autẽ: Non iustificauerunt deũ, quia baptizari noluerunt. Ideo dominus ad Ioannem dicentem, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? respõdit: Sine modo. sic enim oportet nos implere omnẽ iustitiam. Matth.3. Qui ergo facit mãdata dei, iustificat deũ, quia facit eius iustitiã: & bonum est vt consilium dei sequãtur hominum consilia: quia dei consiliũ certũ semper, nostra autem plerumque incerta consilia ex rerum probantur euentu.

Sermo quartus.

Daleth.

VArta litera secundum Hebræos Daleth, significat latine timorem, vel (vt alibi inuenimus) natiuitatem. Sed vtrunque potest congruere & conuenire sensui. Natiuitas enim eorum est, quę generãtur in hoc seculo, p quã intelligimus corporalia & materialia, quæ sunt caduca, & ideo à timore non distat. Ex corporalibus enim & materialib' nascitur timor. Quid enim est terrena natiuitas, nisi timor? Denique inde cœpit versus:

Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secũdum verbum tuum.

Gene.3. Per pauimentum terram intelligimus, per terram materialia. Peccatori autem dictum est, Tertia es, & in terram ibis. eò quòd diuinis mãdatis inhærendũ nõ putauerit, sed in materialia & corporalia deflexerit, cui impressa fuerit vitæ huius secularis delectatio. Denique eiect' de paradiso, hoc est, 2.Corin.12. ex illo sublimi & cælesti loco, ad quem raptus est Paulus, siue in corpore, siue extra corpus, nescies. Ex illo ergo eminenti loco deiectus in terram, deplorat Adam, dicens: Adhęsit pauimento anima mea. Sicut alibi ait: Humiliata est in pul- Psalm.43. uere anima mea, & adhæsit in terra venter meus. Pœnitentiam gerentis hæc vox est qui meminisset adhærentem se deo nescisse nec potuisse discernere (quod non discreuit & Paulus) vtrum in corpore esset, an extra corpus: ita infirmitatem pigritiámque corporis minime sentiebat, cui domini adhærebat præsentia. Spiritus ergo propheticus, qui doloré expressit, vel dominus, qui suscepit eius infirmitatẽ, personã repræsentat Adæ, & assumit eius affectum. Loquatur ergo Adam: Adhæsit pauimento anima mea. Qui ante beatissim' auram carpebat ætheream, curas vitæ huius & tædia nesciebat: is nunc solicitudine mundi huius, luxuriæ studio, pecuniæque cupiditate curuatus, vulpium soueis se inserit, latibulisque terrestribus. Merito adhærebat pulueri, qui se leuare non poterat, nisi eum supra crucem suam Christus leuasset. Merito adhærebat pauimento; qui se abscondebat à Christo. Non adhæret pauimento, cui dicit Iesus: Sequere Ioan.1. me. Non adhæret pauimento qui audit, & sequitur legem dicentem: Post dominum deum tuum ambulabis, & ipsi adhęrebis. Deute.10. Quomodo ergo pauimento adhæreat vnusquisque, quomodo deo, audi dicẽtem: Qui adhæret meretrici, vnum 1.Corin.6. corpus est. qui autem adhæret deo, vnus spiritus est. Terra ista quam gerimus, meretriciis quibusdam nos illecebris capit, & quasi vultus quosdam voluptatum corporaliúmque delectationum fucis illinit, vt lateat in his veritas, & forensi quadam specie decipiant appropinquantes. Sed cum interiorem oculum mentis ad tempus abduxerint, postea tamen decusso velut quodãm puluere voluptatum huiusmodi decore quàm sit inanis gratia seculi huius aut corporis, facile deprehenditur. Bonum est igitur adhærere deo, nec inflexam ceruicem habere ad iugum mundi. Idcóque ecclesiæ vel forti animæ dicit Sapiẽtia: Sicut turris Dauid ceruix tua Cantic.4. quæ ædificata est in Thalpio, mille ostia pendent in ea, omnia iacula potentium. Erecta enim ad deum ceruix, & iugo Christi habilis, quæ nulla in terrarum illecebras inflexione curuetur, sicut Christi regalis est turris, cui iugum suum Nabuchodonosor non posit imponere. Condidit enim turrim illam Dauid, ille manu fortis, & supra murorum ædificauit excelsa, vt subsidio pariter & decori sit. Subsidio, quia hostem præuidet & repellit. Decori quia non solùm inter humilia, sed etiam inter excelsa supereminet. Ita tamen subsidio vel decori, si habeat in se verbi dogmata velut quædam phalerarum monilia: habeat etiam iacula potentium prophetarum, quæ aduersus omnem extollentem se altitudinem lacertis quibusdam fidei diriguntur. Noli igitur in pulũerem mortis deducere animam tuam, cui dominus etiam naturalem altitudinem tribuit, & vigorem quo se excitet & assurgat. Vnde etiam de hac coniunctione animæ & corporis dictum opportune accipitur, eò quòd in naturali vitæ nostræ mysterio connexa anima corpori velut humi reptet, & pauimento adhæreat: partim propter hoc terrenum habitaculum, partim quia corpus istud de terra est. Et regionis igitur diuersorium, & materia ipsa corporis nostri huic concurrit sentẽtiæ. Ideóque pulchre Apostolus de mortis huius cor- Rom.7. pore liberari cupit: quia carcere quodã claudimur, & ĩ quodam luxuriæ gurgustio siti, tenebris inuoluimur delictorũ. Ergo secundũ voluntatẽ dei ambulemus, vt adhærere discamus deo. Nã qui secundũ corporis apperẽtiã viuit, caro est: qui secũdũ præcepta dei, spiritus est. Nõ ergo fiat anima nostra caro, hoc est, vt dicamur caro, sicut & illi qui in diluuio Gene.6. perierunt, de quibus dictum est quia caro sunt: sed magis caro nostra obediens animæ gubernaculum fiat animæ, & hoc appellari mereatur nomine, sicut appellata est familia patriarchæ Iacob, & generationis eius sancta posteritas. Sic enĩ scriptum est: Hi filij Balę quam dedit Laban Rachel filię suæ, & Gene.46. peperit hæc Iacob omnes animas septem. Et alibi: Omnes autem animæ quæ intrauerunt in AEgyptum, quæ exierunt de femorib' illius, præter mulieres, sexaginta, inquit, & sex. Et in principio Exodi legimus: Erant autem omnes, animæ Exodi.1. de Iacob quinque & septuaginta, qui erant cum Iacob. Ergo illi qui habitabant cũ Ioseph, & de Aegypto exierunt, animæ sunt. Qui autẽ cum essent angeli dei, hoc est, vitæ probitate angelorum imitantes gratiam, (qui enim non ducunt vxores, & quæ non nubunt, erunt sicut angeli in cœlo) Qui Matth.22. ergo cum angeli viderentur, capti sunt decore fœmineo, hi caro sunt, sicut dominus deus dixit: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternum, propter quod caro sunt. Et merito expertes libidinis angelis comparantur, Gene.6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

caro non sunt, quia non sunt in carne, sed in spiritu quales erant illi qui doctorē Apostolū sequebātur, quibus ait: Vos autē non estis in carne, sed in spiritu. Qui autē corporea fœminarū capiuntur libidine, caro sunt: atq; vtinā caro tantū, & non etiā equi adhinniētes, quia in vxorē, inquit, proximi sui adhinniebāt. Rogat ergo qui deiectionē animæ suæ sentit ad pauimentū vsq; curuatæ, vt viuificetur secūdū verbū dei, quod animas ad se trahit quascūq;, & miseratione sui liberare cupiens abducit à terris. Viuificatur autē anima quæ vias ambulat Christi, peccato mortua, deo viuēs, ita vt mors peccati dominatū in ea post hæc habere non possit, posteaq; cōsepulta cū Christo, iustificata est à peccato. Sed qui iustificari cupit vias suas, ante ꝓnūciet. Ideoq; secūdo versu ait:

Roma.8.

Hiere.5.

II. Vias meas pronūciaui,* & exaudisti me: doce me iustificationes tuas.

* al. enunciaui.

Pulchro ordine ad iustificationes dei perueniendū putat, vt primū sua peccata fateatur. Sic enī docemur & alibi: Dic iniquitates tuas, vt iustificeris. Itaq; scire debemus quid sit vias suas ambulare hominē, & vias dei. Qui facit voluntates carnis, & viuit secundum concupiscentiā mundi huius, vias suas ambulat, quibus delectatur & gaudet. Qui autem venit voluntatem facere patris sui qui in cœlis est, cui cibus est vt mandatū dei cōpleat, qui nō quærit quod voluptatis sit, sed quod placeat deo: ille viam domini pergit, illam viā quę ait: Ego sum via, veritas, & vita. Vides ergo quia ille viuit secūdum verbum dei, qui viam ambulat Christi. Ipse etiam dominus deus in Deuteronomio docet quomodo in viis suis ambules, dicens: Et nūc Israel quid dominus deus petit à te, nisi vt timeas dominū deum tuū, & ambules in viis eius, & diligas eum, & seruias domino deo tuo ex toto corde tuo, & ex tota anima tua custodias mandata eius & iustitias eius? Liquet igitur alias vias esse carnis, alias dei: & si quis velit ambulare vias dei, ei prius esse vias carnis & corporis & secularis sapiētiæ deserendas. Relinquēs itaq; eas Dauid pronūciat, & apud deū non tacet. Confitetur errores, non negat lapsus. Simile illi hoc dixit, Annunciabo aduersum me iniquitatē meā domino. Si enim se accusauerit iustus, vocē parati accusatoris excludit, qui solet aceruare peccata, & vniuscuiusq; exaggerare flagitia. Obstruit ergo os eius, qui ipse de se fuerit ante confessus, & præstruit veniā confitentis. Verecundia excusat reum, pudor suus accusat authorē. Qui enim sua delicta non tacuit, videtur in se doluisse quod fecit, in diabolo prodidisse quod suasit. Ideoq; ait scriptura: Iust⁹ in exordio sermonis accusator est sui. Qui se accusat, etsi peccator est, iustus esse incipit, quia nec sibi parcit, & dei iustitias confitetur, quē putat latere nihil posse. Vtinā Adā se prius accusare q̄ celare voluisset. Sed non satis est vt confiteamur erroré: verū etiā si corrigi volumus, à domino postulemus vt doceat nos iustificationes suas ne postea errare possimus. A domino igitur doceri petit, quia vnus est magister noster, vt ait Christus. Nec ocioſe hoc petit. non enim ille beatus quē docet homo: sed quem tu erudieris domine. Vbiq; meminit sui, nec putat satis esse vt doceat eum iustificationes suas dominus deus noster, sed addidit:

Pſalm.31.

Prouer.18.

Matth.23.

Pſalm.92.

III. Viam iustitiarum tuarum insinua mihi, * & exercebor in mirabilibus tuis.

* al. iustificationum tuarum instrue me.

Vide ordinem. Prius est vt discamus domini iustificationes, deinde vt gradus quosdam iustificationum & ordinem nouerimus, quid prius, quid consequens esse debeat. Nam scire quid facias, & ordinem nescire faciendi, non est perfectæ cognitionis. offendunt plerumq; præpostera. Deniq; iustus est qui se in exordio sermonis accusat, iniustus autē qui quod prius negauerat cōfitetur. Ille verecundiæ inuenit gratiam, hic notam incurrit impudentiæ. Ita ordinis ignorantia conturbat negociorum naturam, formámq; meritorum. Ille autem qui didicerit primo mysteria dei, deinde ordinē mysteriorum, exercetur in mirabilibus dei. Græcus ἀδολιχῶσα posuit, quod dicit Latin⁹ hallucinabor. In quo videtur esse aliqua sermonis offensio secundum vulgarem consuetudinē, quia ἀδολιχῶσα vulgo æstimatur, vel hallucinari, plus q̄ oportet aliquid loqui, & superfluum videre * quod audienti fastidio est, & videtur esse præter ordinem, cum ordo rerum videatur afferre fastidium, vt si causſam velis enarrare aliquam, & ordinem non serues, auditor autem ad rerum festinet exitum, superiora fastidit. Sed non potest plene instrui, nisi qui ordine sui cuncta cognouerit: vnde nō solū factū deprehenditur, sed etiā facti pōdus, & facientis affectus. Ieoque Dauid quasi bonus sui iudex atque arbiter, prope vsq; ad fastidiū vult doceri, & vel superfluo immorari tempore, quàm necessarium ordinem præterire. ἀδολιχία enim vel hallucinatio videtur longa quædā esse meditatio, & morosa quædam mentis intentio: à quo non longe abest exercitium vel animi vel corporis. Nam vt ille qui exercet membra sua palæstra, diutius exercet vt roboret: ita qui exercet mentem suā in scripturis diuinis vel in consiliis, diutius exercere debet. Exiuit in campū Isaac. Græcus dixit ἀδολιχῶσαι, Latinus deambulare, vel exerceri. Rebecca veniebat, typus in ea præfigurabatur ecclesiæ, parabantur nuptiæ, in quibus sacramentum foret magnum. Videns patriarcha ista mysteria, exiuit in campum, diffundens acrimoniam suæ mētis, & deambulans in innocentia cordis sui. Diuersis vtique cogitationibus exercebat animum, & in mirabilibus mysteriis delectabatur: cuius vt imitator euaderet sanctus prophe ta, doceri iustificationes dei, & viam iusticiarum cœlestium cognoscere gestiebat, vt non dormiret anima eius seculi isti⁹ somnum, nec mundanæ captus vanitatis illecebris, à persequenda veritatis intentione diffluēret. Qua ratione ergo doceri velit, subtexuit dicens:

Gene.24.

IIII. Stillauit * anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis.

* al. dormitauit.

Aliqui codices habent dormitauit, quia νυστάξαι & στάξαι duabus literis dissonant. Potuit interpres vel antiquarius scriptor hic falli, νυστάξαι dormire est, στάξαι stillare. Perfectus non dormitat, qui diuinis animum intendit mysteriis. Denique ipse alibi dicit: Si dedero somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem. sed vigilat semper: & si caro dormit, cor vigilat. Nō ergo dormiebat, qui templū cōdere domino cogitabat verborum cœlestium ex ędificatione, nō lapidum. Verbum enim dei repulsorium tædiorum est, quo somnus animæ, sopor mentis excluditur. Ex tristitia enim & solicitudine secularium somnus irrepit. Qui autem adhæret deo, curas fugitans: voluptatem capit cognitionis æternæ, nullam illic mutationem rerum sicut secularium pertimescēs. Qui facilioribus igitur laborum vtuntur compendiis, dormitauit, accipiunt: sed Origenes, qui multorum interpretationes diligenti discussit indagine, stillauit, secutus est, eo quòd perfecti anima quasi bene cōposita & confirmata nō stillat, vt fastigia culminum quę bene tecta atq; munita sunt: cæterum incōposita cito stillāt. Inde vsurpatum est, Stillicidia eiiciūt hominē in die hyemali de domo sua, in qua frigoris asperitate & frequenti aeris mutatione tētamur. Denique docemur prouidere ne fuga nostra fiat hyeme vel sabbato. Probatos enim iam nos dies debet reperire vel iudicij vel mortis, ne viduatos viriditatibus prosperorum, & omni spoliatos secundorum flore successuum exitus mortis inueniat. Caueamus ergo ne vnusquisque nostrum eiiciatur de statu mentis suæ, & naturali quadam mansione, si habeat foramina mansionum è quibus fluentia stillicidia tanquam ex fundamentis subruant hominem nulla sapientiæ soliditate fundatū. Ideoq; ait propheta: Fili ne defluas. Cōfirmāda est igitur anima nostra ne stillet, & indiuidua virtutum compage solidanda, vt possit regis æterni seruare mysterium. Cæterum is quicunque est facilis in verbis, velut plenus rimarum hac atque illac effluens interiora euacuat sua, & exteriorib⁹ passionibus inundatur, tegere se nesciens, nec tenere verbum quod acceperit, sicut sancta Maria quæ conseruabat omnia verba in corde suo, ne quod ex ei⁹ ore defluēret. Tali se munitā dote virtutū ecclesia loquitur, vt digna videatur in cui⁹ inuitatus spōsus succedat hospitium. Hinc primum se præsumit esse placiturā, si bene tectā, & fidam seruantem silentia Christus aspiciat. Ecce es, inquit, formosus consobrinus meus, & quidem pulcher: acclinatio nostra opaca, trabes domorum nostrarum cedri, lacunaria nostra cupressi. Laudat sponsi decorem ecclesia, quē plus vnusquisq; tacito laudat affectu, & fidus mysteriorum interpres tacendo plus prædicat.

Matth.24.

Cant.1.

* dicere.

cat. Nam qui arcana diuulgat, imminuit Christi decorem. A
Ideo nemo mittat margaritas suas porcis, ne cõculcari faciat
Matth.7. Prouer.10. ornamenta preciosa. Non ergo in tabernaculo loquacis & garruli, quia multiloquio peccatum admittitur: sed in viri sobrij, qui sit parcus alloquij, nec sermonis intẽperans, & verborum sobrietate temulentiam loquacitatis euitans, caput suum Christus reclinat. Et merito opacam significat acclinationem, quia in ecclesia constitutos virtus obumbrat altissimi. Hac vmbra Dauid protegi se postulabat, ne eum per diem sol vreret, vel luna per noctem. Hanc vmbram spiritalis ministrat gratia, torrida seculi huius, & mundi æstiua fugientibus. Opaca igitur reclinatio Christi & ecclesiæ sunt quibus dei patris æterna illa requies aspirat. In hac ergo requiescamus vmbra, peccatorum nostrorum ęstibus fatigati. Si quos adussit libido, hos domini crux refrigeret, in qua se reclinauit vt nostra delicta susciperet. Si quos culpa lassauerit, hos Iesus gremio suscipiat suo, & molli foueat amplexu. Vnde audeo dicere quod caro Christi acclinatio sit eccle-
siæ. Trabes domorum nostrarum cedri. Cedri specie, ma- B
Psalm.91. iorum qui iusti fuerunt gloria declaratur. Iustus enim vt palma florebit, & sicut cedrus quæ in Libano est, multiplicabitur. Sicut enim cedrus non putrescit, ita nec maiorum gloria vlla vetustate corrumpitur. Lacunaria nostra cupressi. Genus hoc arboris nunquam amittit viriditatem suã, hyeme iuxta, vere atque æstate comam pascit, nec diuerso colore mutatur. Solam hanc arborem ventus suo nunquam honore despoliat, sola nunquam veteri exuitur amictu, aut nouo flore vestitur. Sic apostolica quoque gratia nescit defectum, sed venustate sui floret. Anima ergo corrumpi nescit, quæ florentibus membris viget, semper iustitiæ cæterarumque virtutum culmina patienti magnanimitate sustentat: & ideo non defluit neque deficit, quia nihil in ea rimosum est, ac remissum, nihil mobile, nihil lubricum, nihil quod vitio sermonis ex ea possit effundi. Ideoq; confirmari se petit in verbis suis propheta ne moueantur pedes eius, ne effundantur gressus eius. Quæ, si quis recto vigeat corde, nõ patitur, C
sed radicatus atq; fundatus aduersus omnes passionũ fluctus immobilis perseuerat. Confirmatus igitur in verbis ait:

Viã iniquitatis amoue à me, & * lege tua miserere mei.

V. * alias, de. Non dixit, Amoue me à via iniquitatis, sed, Viam iniquitatis amoue à me: quasi in nobis sit, & nobis inesse videatur. Quamdiu enim exercemus aliquid improbũ, via iniquitatis interius manet, & non recedit à nobis: ideoque studiose agamus vt eam à nobis separemus. Sed quia hæreditariũ iniquitatis glutinum mentibus inhæsit humanis, opus est liberantis auxilio. Precare & tu, dicito: Infelix ego homo, quis amouebit à me iniquitatis viam? Gratia dei, per Iesum Chri-
Roma.7. stum dominum nostrum. Et pulchre viam dixit iniquitatis, non iniquitatem, eò quòd non quasi naturalis iniquitas sit in nobis, sed maiorum post peccata currentium sit attrita vestigiis. Meritóque quia vulnus grande ac vetus est & diu serpens, perfectioris medicinæ remedia deposcit, obsecrans vt domini legitima miseratione curetur. Cito enim refricatur vulnus quod sanatum medicinæ lege non fuerit, imò etiam seriorẽ curatio sentit profectum. Ideoq; si virus in interiora D
proserpit, medicamenta foris apposita non sentit. Exigit ergo medicinæ ratio vt aut sectione, aut adustione curetur. Nisi enim putrefacta recidantur, aut humor inutilis decoquatur, frustra medicinæ manus adhibentur ad vulnera. Ideoque bonus medicus huiusmodi ægrum legitime dicit esse curandum, vt possit medicina proficere. Lege ergo miseretur qui cum iustitia sapiẽtiáq; miseretur, vt ea dimittat quæ scit iure posse dimitti: ne cum alterius miseretur, seipsum legi faciat obnoxium. Agag postquam miseratione donatus
1.Reg.15. est, fecit peccare Saul. Peccauit enim in ipsa misericordia, & ideo peccauit post misericordiam. Consideremus etiã ne & ipsum deteriorem faciamus cuius miseremur iniuste. Plerũque enim non coërcere delinquentes, maioris authoritatis est, quam si vlciscaris. Tradũt enim in passiones ignominiæ, qui cum aliquid inhonestum cõmiserint, nullũ culpæ preciũ ferunt. Deniq; eos qui cognitorem deum suorũ scelerum non putabãt, & quasi sine iudice & sine lege viuebãt,
Roma.1. tradidit illos, inquit, deus in reprobũ sensum, quia elegerũt viam iniquitatis, viam autem veritatis eligere noluerũt. Sed propheta qui syncero conuerti voluit affectu,

Viam, inquit, veritatis elegi, iudicia tua nõ sũ oblitus. VI.

Non potest hoc dicere qui errat in vano dogmate. Nõ potest Arrianus dicere, non potest Sabellianus; nõ Manichęus, non potest dicere auarus qui secularia & materialia concupiscit, non potest dicere qui negociatur. non est enim via veritatis habendi studium, cupiditas possidẽdi. Quomodo via veritatis, cum ille diues in seculo nequeat secum suas trans- Lucæ.16.
ferre diuitias, & incipiat mendico illo Lazaro egentior esse post mortẽ? Nõ est via veritatis honor seculi, solicitudo mũdi. Denique qui viã veritatis elegit, paulopost dicit: Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Vanitas temporaliũ est, veritas æternorum. Si volumus igitur ambulare viam veritatis, peregrinemur seculo magis quàm deo, & ambulemus per fidem. Qui enim per fidẽ ambulat, deo præsens est: qui 2.Corin.5.
autem ambulat per speciem, adest seculo, peregrinatur à domino: sed hic cito confunditur. Vnde refugus ab huiusmodi viro dicit Dauid:

Adhæsi testimoniis tuis domine, ne confundas me. * VII.

* al. noli me confundere. Adhærẽt testimoniis domini, qui eius mandata non respuit, iudicia non obliuiscitur, nec voluptatibus indulget suis. Qui adhæret domini testimoniis, renunciat mundo, superiora obliuiscitur, ad priora contẽdit, vt perueniat ad bra uium, quod est insigne victoriæ. Non ergo confunditur quẽ mundi huius illecebrosa non ceperint: non confunditur etiam si erubescenda commiserit, qui veniam delictorũ poscit à Christo. Ideoque respondetur el: Dimissa sunt tibi pec Lucæ.7.
cata tua, vade in pace. Sed ita non confunditur, si fuerit in eo operata peccatorum remissio, vt non solum peccata, sed etiã peccandi affectum auferat. Iustitia remittit iniquitates, fortitudo timorem, temperantia impuritatem, vt non solũ temporalis, sed etiam perpetua fiat remissio peccatorũ. Intret in animam tuam Christus, inhabitet in tuis Iesus mentibus, vt in tabernaculo virtutis peccato locus esse non possit.

Viam, inquit, mandatorum tuorum cucurri, cum di- VIII.
lataris * cor meum. * al. dilatasti.

Neq; enim poterat viã currere, si cor eius coartaretur angustiis. Deniq; currẽtibus viã domini ait Apostolus, Dilata- 2.Corin.6.
mini & vos, & nolite iugũ ducere cũ infidelib⁹. Et de se ait, Os nostrũ patet ad vos ô Corinthij, cor nostrũ dilatatũ est. Ideo & de Salomone dicitur, Latitudo cordis eius, sicut are- 3.Reg.4.
na maris. Et vide distantiã, Via sit angustior cor latius, vt patris & filij & spirit⁹ sãcti sustineat mãsionẽ, ne veniat verbũ dei & pulset, & videns cordis eius angustias dedignetur habitare. Deniq; sapientia in exitu canit, in plateis autẽ cũ fiducia agit. Platęæ latæ sunt. Nõ igitur in viis, sed in cordis latitudine sapientia decantat. In hoc igitur cãpo interioris hominis, nõ in angustiis mentis, currendũ nobis est vt cõprehendamus. Scriptũ est enim: Sic currite vt omnes cõprehen- 1.Corin.9.
datis. Deniq; cõprehendit qui ita cucurrit vt diceret: Cursum consummaui. Cucurrit enim vt bonus equus. Siquidẽ 1.Tim.4.
habet equos suos Christus, de quibus dicit propheta: Immisisti in mare equos tuos, turbãtes aquas multas, eò q⁹ gentiũ populos, qui mouẽtur vt aquę multæ, & excitãtur vt fluctus aquarũ multarũ, euangelizando cõmouerint apostoli, vt assurgentes à terrenis idolorũ cæremoniis in Christũ crederẽt. Et supra ait: Ascẽdisti in equos tuos, equitatus tuus sanitas. O bonorũ equorũ duodecaiugũ mirabile, quibus frena pacis, habenæ sunt charitatis, constricti inter se concordiæ vinculis, & iugo fidei subiecti, quatuor rotis euãgelij mysteriũ totius orbis finibus inuehẽtes, bonũ aurigã portantes dei verbũ, cuius flagello fugatæ sunt illecebræ seculares, exterminatus mundi istius princeps, iustorũ cursus impletus est. O rationabiliũ equorũ grande certamen, ô mirandũ mysteriũ, rota stra rotã currebat, & nõ impediebatur. Nouũ testamẽtũ in veteri testamẽto erat, intra illud currebat per quod annunciabatur. In quatuor partes ibant rotæ, & nõ cõuertebãtur retrorsum, quia spiritus vitæ erat in iis qui currebant in quatuor partes totius mũdi, & sine offensione currebant, quia bona equorum vita quadrabat. Currebant igitur equi, quia non dormiebat qui ascẽderat equos. Animarum igitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

nostrarum auriga Iesus, qui nos quoq; vult ascẽdere equos nostros, hoc est, nostra corpora, sed vigilare semper, ne dicatur nobis: Dormitauerunt qui ascenderunt equos. Transeundum est hoc mare impigre, vix transitur à vigilantibus. Si quis autem dormierit, transire non poterit, sed demergitur vt Aegyptius, cuius & anima & corpus interiit. Equum enim & ascensorem proiecit in mare, qui non sequebãtur legem, sed persequebantur.

Psalm.75.

Exod.15.

Sermo quintus.

He. ה

SEquitur quinta litera He, quæ Latinè significat est, vel vt alibi inuenimus, viuit. Conuenit sibi vtraque interpretatio. qui enim est, viuit: & qui viuit, est. Deniq; gẽtiles non sunt, & ideo nõ viuũt, sed mortui sunt. Iesus autem heri & hodie ipse est, & in secula: & qui est, viuit. Viuo enim ego, dicit domin⁹. Quomodo enim potest nõ esse qui viuit? Viuit autẽ Iesus, qui etiã mortuos viuificat, & vocat quæ nõ sunt, tanq̃ ea quæ sunt. Nihil mirum si domino cedit natura, vt viuificentur & mortui, & incipiant esse qui non erant. Et ideo quia via etiam vita est, secundũ illũ qui ait: Ego sum via, veritas, & vita: viam quęramus, vt vitã habere mereamur. Audiamus ergo illum qui viuit in Christo. Viuit autẽ qui ait: Sed nos qui viuimus, benedicimus te domine. In Christo enĩ Iesu etiã quicũq; mortuus fuerit, viuit. Audiamus inquam quid dixit vt viueret.

Hebr.13.
Nume.14.
Roma.14.
Ioan.14.
Psalm.113.

I. Legem mihi constitue * domine viam iustitiarũ* tuarum, & quæram illam semper.

* al. pone.
* al. iustificationum.

Miles qui ingreditur iter, viandi ordinem non ipse dispo nit sibi, nec pro suo arbitrio viam carpit, nec voluntaria captat cõpendia, ne recedat à signis, sed itinerarium ab Imperatore accipit, & custodit illud, præscripto incedit ordine, cum armis suis ambulat, rectáq; via conficit iter, vt inueniat commeantiũ parata sibi subsidia. Si alio ambulauerit itinere, annonam non accipit, mansionem paratam non inuenit, quia imperator iis iubet hæc præparari omnia qui sequũtur, nec dextra nec sinistra à præscripto itinere declinãt, meritóq; nõ deficit qui Imperatorẽ sequitur suũ. Moderate enim ambulat, quia Imperator non quod sibi vtile, sed quod omnibus possibile, considerat: ideo & statiuas ordinat. triduo ambulat exercitus, quarto requiescit die. Eliguntur ciuitates in quibus triduum, quatriduum & plures interponantur dies. si aquis abundant, commerciis frequentantur: & ita sine labore conficitur iter, donec ad eam vrbem perueniatur, quę quasi regalis eligitur, in qua sessis exercitibus requies ministretur. Hanc legem viandi esse præscriptam Christo ducẽte sanctis commeantibus recognoscas velim. Profecti sunt enim & patres nostri de terra Aegypti per longa spatia terrarum, quorũ statiuę omnes, mansionésque descriptæ sunt, donec Cades, id est, ad sanctam terram peruenirẽtur. Istæ sunt statiuæ filiorum Israel, quas descripsit Moyses ex præcepto domini. Aduertimus ergo quis has ordinauerit mansiones, quomodo ambulare oporteret filios Israel. Præibat enim illos deus per diem in columna nubis, vt refrigeraret viantibus: noctu autem in columna ignis, vt viam ostenderet ambulantibus, & tenebras dimoueret. Lex viarum columna erat & ignis & nubis. Denique in columna nubis loquebatur ad eos. vbi volebat exercitum requiescere à labore itineris, non mouebatur columna ignis, nec transibat nebula lucis. Quando autem volebat exercitum mouere, prouehebatur & columna ignis in nocte, columna autem nubis in die. Illa autem columna nubis specie quidem præcedebat filios Israel, mysterio autẽ significabat dominum Iesum in nube venturum leui, sicut dixit Esaias, hoc est in virgine Maria, quæ nubes erat secundum hæreditatem Euæ, leuis erat secundum virginitatis integritatẽ. Leuis erat, quæ non homini quærebat placere, sed domino. Leuis erat, quæ non in iniquitate conceperat, sed spiritu superueniente generabat, nec in delicto, sed cum gratia parturiebat. Aliter quoque hanc interpretationem sumere licet. Venit in nube leui Christus in Aegyptũ, hoc est, venit in susceptione corporis in hoc seculum. In nube venit, quem nebula corporis obumbrabat. Sed leuis erat caro, quam nulla sua grauabant delicta. Quomodo enim peccatis grauaretur suis, qui auferebat omnium peccata populorum? Ecce, inquit, Ioannes, agnus dei: ecce qui tollit peccatum mundi. Ante hesternum lectum est quia stabat Iesus, & habebat vestimenta sordida. mea enim peccata portabat. Sumpsit vestimenta nostra, vt nos splendore immortalitatis indueret. Venit in nube leui quasi iustitia: iniquitas enim in talento plumbeo sedet, Christus in corde iustorum, in quibus peccata non erant. Et ideo bene lectum est hodie: Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Pro nobis verbum suscepit carnis infirmitatem, pro nobis esuriuit, vapulauit, crucifixus est, mortuus est, vt nobis, in quibus ante vita ignobilis & degener habebatur, inciperet mors esse preciosa. Sed reuertamur ad confectionem itineris, & ordinẽ mansionum. Et tu sequere spiritaliter hanc legẽ viãdi, vt exeas ex Aegypto, & inde promoueas. Fige tabernaculum in Socoth. hæc prima tibi statio sit. Socoth prima mansio est, significans tabernaculum. Fige ergo tabernaculum quod in te est, mentísq; tuæ stationem confirma, vt radicatus atque fundatus maneas in fide Christi. Sequitur mansio in Mara, hoc est in amaritudine. Non omnes mansiones æquales sunt. Inde ventum est in Helim, vbi fõtes duodecim sunt, & septuaginta arbores palmarum. Post amaritudinem, ne populus deficeret, debuerũt amœna & fœcunda succedere. Inde Raphidin, quod est laudatio iudicij, inde sequitur Sina habẽs in se & populi tentationem, & legis promulgationem. Variantur merita mãsionum, quia nulli iugis in hoc seculo viuendi potest esse successus. Bonus igitur Imperator alibi manna esurienti populo ministrauit, alibi potum de petra fluere, quo sitim populi restingueret, augusta prouisione præcepit, alibi legem dedit, alibi triumphos donauit, vt his beneficiis fotus exercitus nullum prolixi itineris sentiret laborẽ. Itaque in illo populo typus fuit, in nobis veritas. Nos igitur committamus iter nostrum ductui domini Iesu, qui legem primo introduxit, & antea per Iesum terram repromissionis in possessionẽ populo suo dedit. Sed etiam quando Moyses videbatur ductor esse, aderat illi Iesus, aderat illi autem non palam, nec aperte ductorem aut principem populi sese gerẽs. Expectabat enim donec Moyses tempus expleret suum, quo completo succesisit Iesus. Itaque si consideres scripturam dicentem, Erunt dies eorum anni centum viginti: videbis mysterium plenitudinis temporum ex centum viginti annis, post quos & Moyses in monte requieuit, & Iesus manifeste mansionis suæ cepit principatum, vt iam non sub legis timore sit populus, sed resuscitatus à mortuis fructu vitę fruatur ęternæ. Ambulemus igitur secundũ legis doctrinam, via nobis lex dei sit. Hanc viam ambulans ecclesia dicit: Ego flos campi, & lilium conuallium, sicut lilium in medio spinarũ. In totam enim terram fides populi credentis exiuit, & in spatioso posuit pedes suos Christus. Et ideo pulchre ait florem se esse campi. Flos erat etiam Paulus, qui dicebat: Bonus odor Christi sumus deo. Et vere flos, qui poterat noua & vetera de sui cordis proferre thesauro. Pulchre etiam lilium dicitur ecclesia. Sicut enim lilium fulget, ita etiam splendẽt opera sanctorum. Pulcherrime etiam dictum est lilium conuallium, quia in humilibus magis elucet gratia. Sed hoc lilium in medio spinarum, hoc inter Iudęos & hæreticos, hoc inter solicitudines huius seculi, quæ mentem hominis animúmque compungunt. Possumus etiã aliter accipere, quia sicut lilium inter spinas eminet, ita super omnes conuentus ecclesia dei refulget. Refert etiam considerare quòd hoc lilium splendore circunfusum sit, intus autem quod habet, rubeum sit, boni & ipsum odoris, eò quòd caro Christi velut morali diuinitatis claritudine circunsepta, cœlestis habuerit protectionem gratiæ. Denique in posterioribus ait: Fraternus meus candidus & rubeus. Candidus claritate diuina, rubeus specie coloris humani, quem sacramento incarnationis assumpsit. Meritóque & ipsum quod est rubeum bene olet, quiá caro Christi sine peccato est, quã perfidi contrectantes manus suas inquinauerunt, sancti venerantes pietatis odore fragrarunt. Accepit hunc odorem dominus Iesus fragrantis ecclesiæ suæ, & ait: Ecce proxima mea bona. Et ecclesia dicit ad Christum: Ecce bonus fraternus meus, ecce es bonus tanquàm malum in lignis syluæ.

Esaiæ.19.

Ioan.1.
Zacha.3.
Ibidem 5.
Psalm.115.
Exod.15.
Cantic.2.
2.Corin.2.
Cant.5.
Cant.2.

Huiusf-

Universidad de Deusto

Huiusmodi pomum odorem gratum habet, vt cæterorum pomorum fragrantiam vincat. Christus ergo affixus ad lignum sicut malum pendens in arbore, bonum odorem mundanæ fundebat redẽptionis, quæ peccati grauis detersit fœtorem, & vnguentũ positus vitale effudit. Tãquam malum, inquit, in lignis syluæ, ita consobrinus meus in medio filiorum, eo quòd super prophetas & apostolos intima corda hominum verborum suauitate mulcebat. Sed nõ solum odor, verumetiam cibus suauis in malo est. Ergo cibus suauis est Christus. In vmbra, inquit, eius concupiui & sedi. Legem enim acceperat, hanc sequebatur, hanc currebat viam. In lege itaque requiescens, in vmbra Christi requiescebat. Bona vmbra quæ nos ab iniquitatis sole defendit. Cui autẽ dubiũ quod lex dei vmbra sit Christi? Quid est lex diei festi Neomenię, sabbatorum, nisi vmbra futurorum? Qui dies secundum legem Moysi, vt videam sex dies, & iterum septimum diem, & sic perpetua secula? Qui mensis secundum legem Moysi, vt sciens mensem, sciam primam mensis Neomeniam, & vera sancta in Neomeniis offerenda? Qui secũdum legem Moysi annus, sex illis diebus constat, de quibus ait: Sex annis seruiet Hebræus, & septimo anno liberabitur. vt inueniãtur sex anni quibus aliquis operatur terram, septimo autẽ anno remittit illã proselytis, & pauperibus, & bestiis terræ? Exod.21. Qui septimus annus, quo conceduntur debita omnia Hebræis? In hac vmbra requiescebat patrum fides, prophetarũ sancta deuotio. Dicit ergo congregatio religiosa, vel sancta anima: Cantic.2. In vmbra eius concupiui & sedi. Vmbra eius est iubileus annus. Quis enim eius mystica videt, vt facie ad faciem cognoscat, quæ anno quinquagesimo complenda lege præscripta sunt? Vmbra sunt dies festi secundum legem primo mense, decima mensis vsque ad quartamdecimam, & inde vsque ad vicesimamprimam mensis. Quæ vmbra est celebritas illa inter primum & septimum mensem, in tempore illo anno quinquagesimo qui iubileus dicitur? Vmbra est sanctificata libertas in sabbato. Vmbra est dies festus septimi mensis Neomeniæ, & memoriale tubarum septimi mensis, dies decimus, dies propitiatiõis. Vides quia monas & decas duo festi dies. Item quintusdecimus dies, dies tabernaculorũ per octo dies. In vmbra hęc omnia. In vmbra prima dies vocata, & octaua dies vocata in vmbra, quæ in scenopegiis præscripta secundum legem. Constitue mihi aliquos ex circumcisione credentes, in lege doctos, obseruantię solicitę viros, & nunc euangelij agnitione illuminatos, spiritali saginatos gratia: Dicit in his ecclesia quæ videt Christum, quæ sponsum recipit, quæ cibo eius pascitur: Cantico.2. In vmbra eius concupiui & sedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis. Qui fructus eius dulcis nisi prædicatio dominicæ passiõis, vt ipse ait: Psalm.116. Ecce hæreditas domini, filij merces fructus ventris? Qui enim dulcior fructus potest esse in faucibus nostris, quàm remissio peccatorum? Et bene flos est Ecclesia, quæ fructum annunciat, hoc est, dominum Iesum Christum, de quo dictum Lucæ.1. est Mariæ: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fruct' ventris tui. Ergo vbi gustauit fructum suauitatis, impatiens Cantic.2. ad perfectiora festinat dicens: Introducite me in domum vini, constituite me in dilectionem, confirmate me in vnguentis, stipate me in malis, quia vulneratę charitatis ego sum. Lęua eius sub capite meo, & dextera eius cõplectetur me. Adiuraui vos filiæ Hierusalem in virtutibus & fortitudinibus agri, si suscitaueritis & resuscitaueritis dilectionem vsquequo voluerit. Merito quærit eum, merito desiderat, quia bene omnia in occursu atque itinere disposuit imperator noster. Primum omnium, fidei fundamẽto tabernaculum hoc confirmãdum putauit. Deinde si qua est nobis aspera atque arida & prærupta mansio, imperator tamen iste turbata discernit, arida irrigat, deserta fœcundat. Si quid amaritudinis, si quid tentationis, si quid infirmitatis est, ductor noster & amara tẽperat, & solicita mitigat, dura dissoluit, & inualida confirmat. Sicubi vult requiescere rex terræ exercitum suum, non ignobilem vicum, non commeatibus indigentem, non arenosa & nuda gignentium, sed vrbem ædificiis nobilem, refertam & vberem copiarum, aut agrum amœnum & virẽtem pascuis, aut nemorosa & campestria statiuis opportuna decernit. Ergo si reges terræ norunt commoda præuidere sequentibus se, quanto magis deus qui bonus est, nouit quemadmodum profutura disponat diligentibus se? Ac primum si incognitum carpendum est iter, duces eligũtur viarum, qui præcurrant agmini. Sed hoc imperatores isti iniuriosum sibi arbitrantur: Deus autem præibat cum Hebræi facerẽt iter. Denique in columna nubis loquebatur ad eos. Et vt scias quia præibat: Deus, inquit, præibat illorum iter, Psal.98. die quidem in columna nubis ostendens illis viam, noctu autem in columna ignis, & non deficiebat columna nubis inter Exod.13. diem. Hanc præcedentem nubis columnam sequens ecclesia, non deficientem, ne ipsa deficeret, vmbra eius refrigerabatur, & ideo dicit: In vmbra eius concupiui & sedi, & dulcis eius fructus in faucibus meis. quia à domino pascebatur, Cantic.2. & deducta in locum pascuum, & aquam refectionis. Introducite me in domum vini. Ab his copiis præparatis quærit progredi ad aliam mãsionem, in qua mysteriorum gratiam, & lætitiæ capiat suauitatem. Hinc quoque promouens verum iter, ait: Cõstituite in me dilectionem. Bona statiua, vbi plenitudo est charitatis. Confirmate me, inquit, in vnguentis, stipate me in malis. Habes alias mansiones, ad quas ecclesia cum delectatione succedit. Istæ mansiones sunt crucis Christi & sepulturę, in quibus vulnerata est ecclesia, sed vulnere charitatis. Vulnus enim est quod Christus excepit, sed vnguentum est quod effudit: Pomum est quod pependit. Hoc pomum gustauit ecclesia, & ait: Et fructus eius dulcis in faucibus meis. Et vt scias quia pomum est dominus, legisti supra: Tanquam malum in lignis syluæ, ita consobrinus meus. Nos quoque vulnus fatemur cum prædicamus Christum crucifixũ, sed bonus odor sumus deo, quia crux Christi Iudæis scandalum, Græcis stultitia, nobis autẽ virtus dei 1.Corin.1. atque sapientia est. Hoc vulnere ecclesia vulneratur, cum saluatoris sui prædicat mortẽ, sed hoc vulnus est charitatis. Denique qui nõ credit, negat: qui diligit, confitetur. Manichæus negat, Christianus fatetur, & ideo scriptum est: Vtiliora vulnera amici, quàm volũtaria oscula inimici. Pulchre Prou.27. ergo dicit ecclesia, quia vulnerata charitatis ego sum. Nudemus membra nostra bono vulneri, nudemus sagittæ electæ. Sagitta hæc, Christus est, qui dicit: Posuit me sicut sagittam electam. Bonum est ergo hac vulnerari sagitta, non Esaiæ.49. mediocris mansionis iste processus, non omnes possunt dicere quia vulnerati sunt dilectione. Dicebant apostoli cum pro Christo lapidarentur, & Christum prædicarent. Dicebat Paulus cum ter virgis cæderetur, & die ac nocte Chri- 2.Cor.11. stum adorandum gentibus disputaret. Dicunt hoc martyres, qui vulnerantur pro Christo: & quia vulnerari pro eius meruerũt nomine, plus diligunt. Ad hãc ergo veniens mansionẽ ecclesia, ad hunc processum, vt pro Christo filios suos offerat, vt excipiat vulnera charitatis, quasi bona fidei alimenta reperiens, pietatisque fructus, gustauit ipsa, & hortari cœpit cæteros, dicens: Gustate, & videte, quoniam suauis Psal.33. est dominus sicut malum: Et in malo vulnus est, sed tamen suaue est. Venit iterum ad vallem Botryonis, vidit ingentis vuam magnitudinis, quam duo portare vix poterant, vnus qui præcederet, alius qui sequeretur. Gustauit mysterium in Iesu Naue, gustauit in Caleb, qui dicebant populo: Vidimus Nume.13. terram profluentem mel & lac. Gustate & videte quoniam suauis est dominus. Et addidit ecclesia dicere: Lęua eius sub Cantic.2. capite meo, & dextera eius complectetur me. Adiuraui vos filiæ Hierusalem in virtutibus & fortitudinibus agri, si suscitaueritis & resuscitaueritis charitatem vsquequo voluerit. Et istæ mansiones sunt via regali incedentis ecclesiæ. Multæ enim sunt mansiones apud patrem meum: testificatur dominus Iesus: ecce venio & accersio vos. Bona mansio Ioan.14. sapientiæ, & siue in læua eius, siue in dextera, bona mansio, quia via regalis est. Ideoque sapientes nuncij dicunt: Via regali ibimus, non diuertemus in dextera neq; siniſtra, quo- Num.20. adusq; trãseamus terminos tuos. Hoc dixerũt missi à Moyse nuncij ad regem Edom, hoc est, terrenum, quia terrena omnia, siue in dextera, siue in siniſtra, mala sunt. Mala mansio insipientia, mala mansio intemperantia, & ideo pertrãsit has mansiones Hebræus, non diuertit ad eas, sed pertrãsit vt perueniat ad siniſtram sapientiæ & dexteram, & in ipsis maneat, vbi diuitiæ simplicitatis, vbi gloria, vbi longitudo vitæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prouer.3. tæ est. Longitudo enim vitæ in dextera eius, vt ait Salomõ: in siniſtra autem eius diuitiæ & gloria. In dextera vita est, in siniſtra requies. Vtinam ſuper siniſtram eius requieſcam, Ezech.13. ne quæram ceruicalia. Væ enim iis qui affiuunt ceruicalia: Ezechiel dicit. Has manſiones præparat eccleſiæ ſuæ bonus ductor, & per vias ſapientiæ dirigit iter eius. Denique Prou.3. laudat ſapiens vias eius. Viæ eius viæ bonæ, & omnes ſemitæ eius in pace. Sed quia ſapientia, honeſtas, claritas, ita perfecta ſunt, ſi habeant charitatem, (Plenitudo enim legis, cha Roma.13. ritas est) ſuſcitari & reſuſcitari vult charitatem. Suſcitari in 1.Ioan..4. veteri teſtamento, reſuſcitari in nouo. Charitas deus est, vt legimus, charitas Chriſtus est. Suſcitatur vt leo, & catulus leonis, vt Iudæ aſcendat ex germine. Reſuſcitatur vt dormiens, vt recumbens: quia non humana, ſed ſua & patris ma Geneſ.49. ieſtate est ſuſcitatus à mortuis. Vnde ait ſcriptura: Quis ſuſcitabit illum? Non enim poterat illum aut angelus, aut poteſtas ſuſcitare aliena, cum ipſe alios reſuſcitaret. Ergo cum hic dicit: Si ſuſcitaueritis aut reſuſcitaueritis charitatem vſquequo voluerit: de iis dicit qui reſurrectionem eius poſſunt cõgrue prædicare, vt audientibus ardorem fidei & deuotionis accendant. Vel ſuſcitatur Chriſtus in iis qui primũ B accedunt, reſuſcitatur in iis qui poſtquam acceſſerint, dormierunt. Dormit ergo Chriſtus negligentibus, ſuſcitatur in ſanctis. Habet ergo eccleſia per quæ gradiatur habitacula manſionum in quibus requieſcunt ſancti, de quibus iſte est qui dicit: Legem mihi conſtitue domine viam iuſtitiarum tuarum. Bene ait, Statue, vt in pectore eius immobilis & fixa permaneat, nec aliquo ſeculi turbine ab eius conuellatur affectu, vt ipſe lex ſit ſibi, opus habens legis ſcriptum in Roma.2. corde ſuo. Et quæram, inquit, illam ſemper. Non est enim mediocre quod requiritur paradiſi gratia, dei regnum, angelorum conſortium, immortalitatiſque domicilium. Non ergo vno die quæritur, nec duobus, aut paucis menſibus, ſed quæritur ſemper, & quæritur per omnia, vt meritorum multa concurrant ſuffragia. Διαπαντὸς enim & omne tempus ſignificat, & per omnia. Cum dicit igitur, quæram, ſine fine dicit eſſe quærendum. Sed non ſatis est quærere, niſi intelligas quod requiris: Ideoque ait:

II. Da mihi intellectum, & perſcrutabor legem tuam, & C cuſtodiam illam in toto corde meo.

Quærendum primum, deinde intelligendum perſcrutandúmque legis omne myſterium, & in corde cuſtodiendum. Quis autem poteſt cuſtodire legem dei, niſi intellectum acceperit? Qui autem intelligit & ſcrutatur, ſcrutando in ſemitam mandatorum deducitur. In quo illud aduertendum, quia lex est iuſtitia, mandatum iudicium. Sicut & in hac litera legimus: est legis via, ſtare in viis legis. Est via iuſtitiarũ, ſecundum primum verſiculum. Est ergo & teſtimoniorum via. In via teſtimoniorum tuorũ delectabar. Est & via mandatorum. Viam mãdatorum tuorum cucurri. Interrogemus ergo has vias, vt dicatur nobis, State in viis legis, & interrogate ſemitas æternas, & videte quæ via melior, & ambulate in ea. Cum omnes igitur ambulauerimus vias, veniemus in Ioan.14. omnium finem viarum, qui ait: Ego ſum via. Chriſtus ergo Rom.10. finis viarum, ipſe enim est finis legis ad iuſtitiam omni credenti. Hinc audeo dicere, quia finis iuſtitiarum Chriſtus, qui est iuſtitia: finis teſtimoniorum Chriſtus, de quo dictum D Eſaiæ.43. est: Eſtote mihi teſtes, & ego teſtis, dicit dominus, & puer meus quem elegi. Aduertimus igitur quantum nobis ambulandum ſit vt veniamus ad Chriſtum. Ambulandum in le- Roma.10. ge, quia finis legis Chriſtus est. Sine lege ergo non peruenitur ad Chriſtum. Vnde manifeſtum est quod hæretici qui legem veteris non accipiunt teſtamenti, etſi dicãt quod Chriſtum teneant, tamen non poſſunt tenere finem qui initium non tenuerũt: Ipſe est Ieſus, initium & finis. Oportet igitur vt ambulemus ſecundum legem ſpiritalem, vt veniamus ad legis finem dominum Ieſum. Oportet vt ſequamur teſtimonia, vt peruenire poſſimus ad magnum teſtimonium dominum Ieſum. Oportet etiam vt in præceptis domini ambule Matth.5. mus, vt perueniamus ad magnum præceptum, de quo legiſti: Dictum est antiquis, non occides: ego autem dico vobis, hoc est, ſuper omne præceptum dico. Itaq; non vſurpatorie dixerim, ſed vere, quia ſicut ſunt ſancta ſanctorum, ita præceptum est præceptorum. Sed vt iſta ſeruare poſſimus, intellectum petamus à domino. Intelligamus quid ſit circunciſio. Circuncidit Ieſus petrinis gladus, & abſtulit opprobriũ 1.Corin.10. Aegypti à filiis Iſrael. Petra Chriſtus est. Circũcidat te verbum dei, & gladius oris eius, & ſic Aegypti carebis opprobrio. Non igitur corporis, ſed cordis intelligẽda est circunciſio. Si intellexeris legem, ſeruabis eam in corde tuo. Iudæus in corde legem non ſeruat, ſed in labiis legẽ recitat, & legem ignorat. Denique populus hic, inquit, labiis me hono Matth.15. rat: cor autem eorum lõge est à me. Quomodo poteſt legem tenere, qui lõge est à legis authore? Tertius verſiculus quid habeat, conſideremus.

III. Deduc me in ſemita mãdatorum tuorum, quoniam volui eam.* *quia ipſam volui.

Quis hoc dicit, niſi qui ſequitur Chriſtum? Non poteſt alius hoc dicere, niſi qui illud exequitur quod ſcriptum est: Poſt dominũ deum tuum ambulabis, & ipſi adhærebis, quia ipſe te deducit. Quomodo deducat, audi. Niſi qui tulerit Matt.10. crucem ſuam, & poſt me ſecutus fuerit, non est me dignus. Præcedit ergo Chriſtus, vt nos ſequamur, præcedit verbũ. Principium Chriſtus est, ideo ſapientia dicit: Dominus crea Eccli.24. uit me principium viarum ſuarũ. Aduertimus quod & principium Chriſtus, & finis viarum ſit. Non vereor ne quis dicat, creatum ergo Chriſtum aſſeris? Reſpondebo, ita creatum dico, quemadmodum factum legi, hoc est, factum ex Galat.4. muliere, factum ſub lege, hoc est ſecundum ſuſceptionem carnis creatum, ſecundum quod est natus ex virgine. Creatus est, vt redimeret creaturas: homo factus est, vt homines à morte perpetua liberaret. Creatus est, vt vias mihi demonſtraret æternas, quibus homo redire poſſit ad dei regnum. Ergo quia principium est viarum dei, hoc principium ſequamur. Prius viam noui ingreſſus est teſtamenti, vt viam deuotiõis ſterneret nobis. Si ieiunamus, ante nos ille ieiunauit: ſi pro nomine eius ſuſtinem' iniurias, prius ille ſuſtinuit pro noſtra redemptione. Ceruices ſuas poſuit in flagella, maxillas ſuas in palmas, aſcendit crucem, vt doceret mortem non eſſe metuẽdam. Deniq; quaſi præcedens ait Petro: Tu Ioan.21. me ſequere. Et ideo Petrus curſum conſummauit, quia ſecutus est Chriſtum. Sequitur verſus quartus.

IIII. Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam.

Vtilitatem alij habent, & puto quod ideo mutatũ ſit, quia vtilitas bonæ rei videtur eſſe expetenda potius, quàm declinanda. Sed quia plerique lucrũ pecuniarum vtilitatem ſuam putant eſſe, ideo ſi legimus vtilitatem, nõ animæ vtilitatem accipere debemus prophetam declinare, ſed vtilitatem pecuniæ. Sanctus enim lucra iſta non nouit, ſed omnia hæc de- Philip.3. trimentum arbitratur, vt Chriſtum lucretur, & recte. Quod enim putamus lucrum eſſe pecuniæ, damnũ est animæ, quia virtutis est detrimentum. Ergo ſecundum eos qui ita acceperunt, vt optet Propheta inclinare cor ſuum in teſtimonia, & non in auaritiam, & nos cõgruimus aſſenſu: atque vtinam precem ſancti ſequentes & oremus quod ille orauit: & quod oramus imitemur effectu. Quid enim mihi prodeſt ſi orem vt auertat cor meum deus ab auaritia, & ipſe diebus ac noctibus pecuniæ quæram cõpendia? Si oramus ſermone, compatiamur & mente. Audit ſenſum noſtrum Ieſus, & cognoſcens duobus iſtis non cõuenire, ſermoni, & cupiditati, non exaudit loquentem. Et ideo qui bene volebat orare, dicebat: Orabo ſpiritu, orabo & mente: pſallam ſpiritu, pſallam 1.Corin.14. & mente. Ita magis audit orantem, ſi aſpernetur auaritiam. Sed quia inualidi ſumus, & plerunque volentes auertere cor noſtrum à pecunia, vel auro, vel argẽto, capimur aſpectu, & agrum aut ædificium videntes alienum concupiſcimus, bene addidit Propheta dicens:

V. Auerte oculos meos ne videãt vanitatem, in via tua viuifica me.

Etenim qui in via est dei, vanitates non aſpicit. Via perfecta Chriſtus est. Qui igitur in Chriſto est, quomodo poteſt vanitates aſpicere, cum Chriſtus in carne ſua omnes mundi huius

Universidad de Deusto

hui' crucifixerit vanitates? Auertam' igitur oculos nostros à vanitatibus, ne quod oculus viderit, animus concupiscat. Mystica enim differamus interim. Vtinam hac interpretatione possimus reuocare ad diuersa Circensium ludorũ atque theatrorum spectacula festinãtes. Vanitas est illa quam cernis. Pantomimum aspicis, vanitas est. Luctatores aspicis, vanitas est, quia cernis eos de viridi luctantes corona. Illi enim veri sunt luctatores, qui aduersum huius seculi luctantur illecebras. Non capiat oculos tuos palæstra mẽbrorum. Equos currentes aspicis, vanitas est: quia vane currunt, qui ascendentem saluare non possunt. Denique recursus ipse te doceat quia vane currunt, qui non directum cõficiunt iter, obliuiscẽtes superiora, & ea quæ posteriora sunt appetẽtes. Ante nos est Christus, ante nos brauiũ eius, ad quod peruenit qui nõ in incertũ cucurrit, nec reuocauit cursum suum, sed incitauit. Ad hũc dirige oculos tuos, auerte ab spectaculis, auerte ab omni seculari põpa. Sicubi populares cognoueris plausus, auerte oculos tuos ab his, inflecte, deprime, & serua eos, vt erigas melioribus. Erige ad cœlum, vel nocte stellarum monilia, orbem lunæ decorum, vel die solem aspice. Specta mare, terram circunspice, vt opere facta diuino omnis creatura te pascat. Quæ formarum gratia in ipsis bestiis? Quantus decor in hominibus? Quanta in auibus pulchritudo? Hæc intuere, & non videbis iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Hæc vide, & non introibit mors per fenestras oculorum tuorum. Si videris mulierem ad concupiscendum eam, intrauit mors per fenestram. Si videris possessionem minoris aut viduæ, & cõcupieris eripere eam: intrauit mors per fenestram. Si videris aliena monilia, aurum, argentum, & concupieris vt extorqueas: intrauit mors per fenestram. claude ergo hanc fenestram, cum videris alienæ mulieris pulchritudinem, ne mors possit intrare. Oculi tui ne videant aliena, nec lingua peruersum loquatur. Tuam ergo fenestram claude, ne morti pateat intranti. Sed etiam alienam fenestrã caue. A fenestra enim domus suæ intrat fornicaria. A fenestra sua intrat, cum aliquem petulantis oculi tentat lasciuia. Exclude igitur hanc fenestram verbi ostio, ne capiaris oculis meretricis, & arripiaris palpebris. Sed nõ est vna fenestra per quam mors consueuit intrare. Est & fenestra verborum per quam sermones commeãt meretricis. Et ideo te ab aliena vxore custodi, ne te sermonibus gratiosis adoriatur: A fenestra enim domus suæ intrat. Intrat mors per oscula: & ideo caue, ne te laqueis labiorũ suorũ alliget. Intrat mors si meretrix te osculetur. Intrat mors si cito acquiescas loquẽti. Intrat mors si loquaris. Intrat mors si multum loquaris. Multiloquio enim peccatũ incurritur. Intrat mors etiã si nõ loquaris, & Christũ timeas confiteri. Ore enim cõfessio fit ad salutẽ. Intrat mors etiã per cauernas auriũ, & ideo aures sunt spinis sepiendæ, vt illecebras meretricij sermonis excludas. Hæc moralia. Sũt etiã mystici oculi, quos auertere debeas à vanitate. Est enim & sensuum vanitas, quã oculi animę tuæ videre non debeãt, quia illi eam videt, quos Apostol' dãnat. Cognosce quę sit vanitas sensuũ, quã oculi tui mystici videre non debeant. Vnde ipso magis authore discam' quę vanitas, & qui oculi sint. Manifestũ est enim esse plerosque qui vanitate sensus sui obscurati sunt corde, & alienati à via dei propter ignorantiam quæ in ipsis est, propter cęcitatẽ cordis eorũ: illos tamen gentes Apostolus dicit. Ignoret igitur Gẽtilis ille quod non didicit, ignoret quod non credidit, tibi ignorare non licet quod confiteris. Christus non in vanitate venit, sed in virtute: non in antiquitate, sed in nouitate: nõ inflauit sensum hominis, sed viuificauit: non cæcitatem cordis, sed illuminationem mentis operatus est. Inflammauit cor tuum, vt comprehendas quæ mandatorum cœlestium ratio, quæ animæ substantia, quæ vitæ futuræ gratia, in quo statu post hæc erimus. Erige igitur mẽtem, vtere naturali ingenio. Ad imaginem dei factus es, vt superna aspicias, & terrena non quæras. Noli curuare ceruicẽ tuam mundi premendã pondere, noli inhiare auro atque argẽto, ne te seculi vinculis alligandum præbeas. Ideo dixit dominus: Nolite possidere aurum atque argentum, ne nos auri atque argenti cupiditas auara possideat. Noli ergo inferere collum tuum diaboli laqueis. Strangulat auaritia pauperem in hoc seculo, sed in perpetuum diues suis laqueis suffocatur: cuius sensus in vanitate est, in tenebris ambulat, qui in iis laborat, quæ sibi prodesse non possint. Vanitas est solicitudo vitæ huius. Vnde nõ in crapula & ebrietate, non in deliciis corporis, sed in cognitione præceptorũ cœlestium delectationem nostram debemus ponere. In vanitate currit, qui sibi successibus videtur affluere secularibus, qui tanquam vmbra prætereunt. Auerte igitur oculos tuos, ne vanitatem videant. Sed nõ satis est vt tu auertas. ne forte velis & non possis, si effundat tibi diabolus vanitatum spectacula, incentiua inferat voluptatum, pete vt dominus auertat oculos tuos. Et hæc gratia dei, & hoc munus est domini, vt oculos animæ nostræ à negociis mundi huius auertat. Beatitudo enim omnis à domino est. Beatus autem vir, cui nomen domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias falsas. Qui non respicit hæc, beatus est: qui autem respicit, insanus atque furiosus est: & ideo respiscat vnusquisque à furore secularium cupiditatum, quæ ita mentem animúmque perturbant, vt compos sui esse non possit. Si in nauigio fluctuãte sis constitutus, auertis à sentina oculos, ne vomitum moueat tibi. Si in ciuitate ambulãs aliquid fœtidi odoris offendas, longe refugis atque declinas. Si quid occurrat quod horreat oculus tuus, clauditur aut auertitur. In salo seculi huius fluctuas, influit sentina vitiorum. In hoc nauigio tui corporis mouetur æstus cupiditatum, & non auertis oculos animæ tuæ ne videant sentinã libidinum, ne aspiciant mundi huius stercora, ne fœtor immundus nares repleat tuæ mentis, in quibus spiritus sanctus esse consueuit, vt possis dicere: Spiritus diuinus qui est in naribus meis. Nares igitur animæ tuæ à fœtore auertantur criminum diuersorum. Est enim in his velut quoddam insigne iudicij. Vnde dicitur sponsæ: Nares tuæ sicut turris Libani, prospiciẽs faciem Damasci. eo quòd vnguentum veri sacerdotis quod descendit de capite in barbam, hoc est, odor ille diuinus, odor gratiæ spiritalis, qui de patre in Christo erat, & sacramẽto incarnationis, descendit in terras, vt omnia fuso repleretur vnguento, emineat præcelsi potestate iudicij, & nares repleat animæ, vt bene olẽtia discernat, & fœtida, suauia sanctorum qui possunt dicere: Christi enim bonus odor sumus deo, à fœtidis peccatorum. Hæ sunt nares sicut turris Libani præcelsæ supra mundum, & ideo prospicit faciem Damasci, gentilem scilicet populum, odorãs fidem eius, cuius gratia delictorum suorum detergit fœtorem. Facies igitur Damasci, fides est Gẽtium nullo obumbrata amictu, nullo adoperta vestitu, nuda ac libera, cœlo magis intẽta quàm terris. Hanc speculantur & prospiciunt nares ecclesiæ, quòd suaue in ea & odorum est aspirationis & gratiæ colligentes. Et bene nares eius sicut turris Libani, quia in sacrificiis odor suauis ecclesiæ est, in quibus est boni odoris hostia, remissio peccatorum. Sume igitur has nares ô homo, vt à graue olentibus florulenta secernas, & tunc viuificabit te dominus. Cũ enim aduerterit quod à seipso petis, vt auertat oculos mentis tuę à vanitate, cooperatur animę tuæ vt si specie aliqua capitur, aut duritia & infirmitate non flectitur, flectat eam iugo verbi, & habenis suis regat, vt voluntate dei abducatur à vitiis, & vitæ odorem capiat æternæ. Nõ enim hæc vita perfecta est, sed hæc vita in vmbra est. Ideo vt homo Christus Iesus ex virgine nasceretur, obumbrauit virtus altissimi matrem profuturam, quia in vmbram descendit, ab vmbra incipiens operari salutem hominis, & consummaturus claritate solis æterni. Vmbra est ergo vita hæc. festina ad solem, vt te defendat ab vmbræ huius frigore, & calorem tibi profundat æstiuum. Et ideo suadet orandum ne fiat fuga nostra hyeme vel sabbato, non tempus diémque significans, sed frigere nos meritis prohibens, & bonorum operum esse ieiunos. Disce nunc quemadmodum auertat oculos eius cui misereatur dominus, à vanitate. Ex his enim quæ sequuntur, hoc intelligere possumus. Subiecit enim:

Statue seruo tuo eloquium tuum, in timore tuo. VI.

Initium esse sapientiæ timorem domini dicit Propheta: Quid est autem initium sapientiæ, nisi seculo renunciare? Quia sapere secularia, stultitia est. Denique sapientiam huius

Prouer.10. Roman.10 Psalm.54. Hiere.9. Matth.5. Ephes.4. Matth.10. Psalm.39. Iob.28. Cant.7. 2.Cor.2. Lucæ.1. Matth.24. Psalm.110. 1.Corin.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ius mundi, ſtultitiam eſſe apud dominum, Apoſtolus dicit. A
Rom.10. Sed & ipſe timor domini niſi ſecundum ſcientiam ſit, nihil prodeſt, imò obeſt plurimum. Siquidem Iudæi habent zelum dei, ſed quia non habent ſecundum ſcientiam, in ipſo zelo & timore maiorē contrahunt diuinitatis offenſam. Quòd circuncidunt infantulos ſuos, quòd ſabbata cuſtodiunt, timorem dei habent: ſed quia neſciunt legem ſpiritalem eſſe, circuncidunt corpus, non cor ſuum. Ignem ſabbato adolere formidant, cum lex ſanctificationis die libidinum ignē prohibeat accendi. Et quid de Iudæis dicam? Sunt etiam in nobis qui habent timorem dei, ſed non ſecūdum ſcientiam, ſtatuentes duriora præcepta, quæ non poſſit humana conditio ſuſtinere. Timor in eo eſt, quia vidētur ſibi conſulere diſciplinæ, opus virtutis exigere: ſed inſcitia in eo eſt, quia non compatiuntur naturæ, non æſtimant poſſibilitatem. Non ſit ergo irrationabilis timor. Etenim vera ſapiētia à timore dei incipit, nec eſt ſapientia ſpiritalis ſine timore dei: ita timor ſine ſapientia eſſe non debet. Baſis quædam verbi eſt timor ſanctus. Sicut enim ſimulacrum aliquod in baſi ſtatuitur, & tunc maiorem habet gratiam cum in baſi ſtatua fuerit collocata, ſtandíque accipit firmitatem: ita verbum dei vel rationabile dei in timore ſancto melius ſtatuitur, fortius radicatur, hoc eſt in pectore timentis dominum, ne labatur verbum de corde viri, ne veniant volucres, & auferant illud de incurioſi & diſſimulantis affectu. Sed etiam verbo dei timor ipſe aptari ad vtilitatem, & conſtabiliri videtur vt non ſit alienus ſcientiæ, ſicut baſis accepta ſtatua non eſt aliena gratiæ. Timor ergo verbi eſt locus, ſicut in pace locus eius. Timor quidem ſtatua verbi, verbum timoris eſt diſciplina. Plenus enim diſciplinæ timor non nutat ad lapſum. Et quia baſim verbi timorem diximus: ne quid alienum à ſcripturis poſuiſſe nos quiſquā putet, accipiat lectum de dei verbo in
Canti.5. Canticis canticorum: Crura eius columnæ marmoreæ fundatæ ſuper baſes aureas. Significans columnas eſſe eccleſiæ apoſtolos, qui fundati ſunt in timore ſancto. Nam ſicut Pe-
Galat.2. trus, Iacobus, Ioanes & Barnabas columnæ eſſe videbantur eccleſiæ, ſic & quicunque vicerit hoc ſeculum, fit columna
Pſalm.74. dei, quam confirmat qui dicit: Ego confirmaui columnas e-
Pſalm.110. ius: ita & baſis aurea timor plenus diſciplinæ, quia initium ſapientiæ eſt. In timore ergo ſapientium apoſtolica prædica- C
tio tanquā ſuper baſem auream columna confirmatur. Chriſti igitur eloquio & apoſtolico ſermoni tribunal eſt timor iuſti, & baſis aurea plena prudentiæ, ſimulacrum autem bonum tanquam effigies veritatis, ſermo ſanctorum. Et vide tanquam baſim auream eſſe ſanctorum timorem. Lege Eſa-
Eſaiæ.11. iam: vide quantis ſubiecerit timorem, vt faceret irreprehenſibilem & bonum timorem. Spiritus, inquit, ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij atque virtutis, ſpiritus cognitionis atque pietatis, ſpiritus ſancti timoris. Quantis timorem ſubiecit, vt haberet quod ſequi poſſit? Informatur per ſapientiam, inſtruitur per intellectum, conſilio dirigitur, virtute firmatur, cognitione regitur, pietate decoratur. Tolle timori domini iſta, & eſt irrationabilis & inſipiens timor, v-
2.Corint.7. nus ex illis: Foris pugnę, intus timores. Quibus afflictus eſſet & Paulus, niſi habuiſſet dominū conſolantem. Nec ocioſum eſt in Prouerbiis: Tunc intelliges timorem domini.
Prouerb.2. Quid eſt tunc? Cum ſapientiam inuocaueris, & prudentiæ dederis vocem tuam: & ſi quęſieris illam vt pecuniam, & vt D
theſauros ſcrutatus fueris eam, tunc intelliges timorem domini. Et ideo tanquam ſuper baſim bonam dicit: Statue ſeruo tuo eloquium tuum in timore tuo. Plena diſciplinæ oratio, per quam docemur, quemadmodum debeamus orare vnuſquiſque. Sermo doctrina eſt deprecandi. Et quia docuit nos orare, qui ſit iſtius orationis effectus, oſtendit ſeptimus verſus.

VII.

Auferᵃ opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum.

ᵃamputa

Suboſcure dictum videtur, ſed explanauit Apoſtolus
1.Corin.4. quod hic videbatur obſcurum, vbi ait: Nihil quidem mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Sciebat enim ſe eſſe hominem, & ſibi cauebat vt poterat, ne poſt ſuſcepta baptiſmi ſacramenta peccaret: ideoque delicti conſcius ſibi nō erat, ſed quia homo erat, peccatorem ſe fatebatur, ſciens vnum eſſe Ieſum lumen verum, qui peccatum non fecit, nec 1.Pet.2.
eſt inuentus in ore eius dolus, ipſum ſolum iuſtificari qui vere alienus eſſet à lapſu. Similiter ergo Propheta etſi peccatum declinare cupiebat, tamen quaſi deum repulſorē peccati eſſe cupiebat. Sui volebat auferri opprobrium quod ſuſpicatus eſt, vel quia cogitauerat in corde, & non fecerat, & pœnitentia licet abolitum, ſuſpectus tamē erat ne ſorte adhuc maneret eius opprobrium, & ideo deum precatur vt illud auferat, qui ſolus nouit quod neſcire poteſt etiam ipſe
Pſal.68. qui fecit. Deniq; alibi ipſe dixit Propheta: Scis opprobrium meum. Quanquā iſtud opprobrium Chriſti ſit, quod nō eſt verū opprobriū, ſed gloria dei. Crux enim Chriſti, Iudæis 1.Cor.1.
ſcandalū, Græcis ſtultitia. Illis ergo opprobriū mihi virtus eſt, per quē aduerſarium repello, ſeculū vinco. Mihi ſapientia, per quam inſipientiæ laqueos euado. Hoc opprobrium theſauris Aegypti Moyſes prætulit, maius, inquit, æſtimans Hebr.11.
Aegypti theſauris opprobrium Chriſti. Si opprobriū tuum gloria eſt domine Ieſu, quāta eſt gloria tua? Tuæ igitur gloriæ participatione quid erimus, cuius ſumus opprobrio glorioſi? Dorſum meum poſui in flagella, maxillas meas in palmas, os autem meum non auerti à confuſione ſputorum. Ecce opprobrium tuum domine, in quo ſalus eſt vniuerſorū, in quo mundi redemptio, per quod opprobrium cœpimus non erubeſcere qui erubeſcebamus: non confundi, qui con
fundebamur. Denique ſcriptum eſt: Accedite ad eum & il- Pſal.33.
luminamini, & vultus veſtri non erubeſcent. Hoc opprobrium auferri à nobis nolumus, opprobrium crucis domini Ieſu, quo noſtra auferuntur opprobria. Sicut enim maledictum factus eſt, vt noſtra maledicta deleret, homo factus eſt, vt leuaret hominis infirmitates: ita opprobrium factus eſt, vt omnium auferret opprobria. Non vno tempore, non ſemel abſtulit opprobria: aufert quotidie, peccatū incidim', nō vnum, ſed multa, cooperti ſumus opprobrio & cōfuſione. Venimus ad baptiſmum, dilutum eſt omne peccatum, & cum peccato opprobrium. Abſtulit opprobrium meum dominus Ieſus opprobrio ſuo. Quia crucifixus eſt mihi: quia
Rom.6. quicunque baptizati ſumus in Chriſto, in morte ipſius baptizati ſumus. Non habeo quod auferri petam, ſed poſt baptiſmum incidi opprobrium, debeo augere pœnitentiam, vt dicam: Auferà me opprobrium meū, cum hoc ipſum peccati C
opprobrium ſit, quia non ago pœnitentiam. Si autem pœnitētiam vt oportet ago, rectè dico: Auferà me opprobriū meum quod ſuſpicatus ſum.

Iudiciaenim tua dulcia.*

*al. quia iudicia tua iucunda.

Quomodo oportet confiteri? Quid timeo confiteri, quid timeo dicere peccata mea? Quid vereor opprobrij mei mēſionem facere apud eum cuius iudicia dulcia ſunt? Quod ſeuerū in aliis, in Chriſto dulce eſt, in Chriſto ſuaue eſt, quia ipſe ſuauis eſt. Deniq; guſtate & videte quoniam ſuauis eſt Pſalm.33.
dominus. Dulcia iudicia confitēti, quia ipſe dicit: Ego ſum, Eſaiæ.43.
ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autem memor eſto, & iudicemur: dic iniquitates tuas vt iuſtificeris. Dulcia iudicia agenti pœnitentiā, quia ipſe dixit: Gau- Luc.15.
dium erit in cœlis ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quàm in nonaginta & nouem iuſtis qui non indigent pœnitentia. Si dulcia ſunt igitur iudicia domini, ſuauitatis fru- D
ctus percipere elaboremus. Vis ſcire quàm dulcia iudicia dominī? Non reſurgunt impij in iudicio. Qui autem in iudi Pſalm.1.
cio reſurgunt, habent ſpem veniæ, quoniam crediderunt. Impij non ſunt, peccatores eſſe poſſunt: fidem habent: & ſi culpam non declinarunt, per fidem credunt. Qui autem cre Ioan.3.
dit in ipſo, non iudicatur. Dulcia ergo iudicia credentibus. Qui autem non credunt, non Chriſti iudicio damnati ſunt: Ibidem.
qui venit non vt iudicet mundum, ſed vt ſaluet & redimat, ſed impietatis ſuæ ſubiere iudiciū, qui in remiſſionē peccatorum credere noluerunt. Non enim poſſunt ad eius pertinere beneficium, quem cognoſcere renuerūt. Ergo qui non crediderunt in eum, iudicio eius vidētur indigni. Iudicium enim eius quid ſit, agnoſce dicēte ipſo: Hoc autem iudicium Ibidem.
eſt, quia lux venit in hunc mundum. Dulce ergo, quod lux eſt: dulce iudicium, quod præcedit miſericordia. Sic enim ſcriptum eſt: Miſericordiam & iudicium cantabo tibi do- Pſalm.100.
mine.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mine. Et quia cognouit dulcia iudicia, dicit:

VIII. *al. in æquitate tua. Ecce concupiui mandata tua, in tua iustitia* viuifica me.

Bona iudicia authoritate ait. Ecce amat libertatem fidei, qui libertatem dedit. Diligi se gaudet, qui ideo venit in hũc mundum, quia hunc mundum dilexit. Amari exigit, qui omnes amat, quia charitas est. Concupiuit mandata dei vt bonus seruus, vt cultor sedulus. Cõcupiuit non vt amator meretriciam copulam, non vt auarus pecuniam, non vt luxuriosus lasciuiam. De illis enim lex dicit: Non concupisces. Exod.20. Dominum autem deum præcepit diligendum, & tenero, id est tenaci quodam atque interno amandum cupiditatis affectu. Et quia amicus est qui diligit, seruus est qui timet, quasi amicus qui omnia fecerit quæ præcepit ei dominus: Vos, Ioan.15. inquit, amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. In tua iustitia viuifica me: audiet & dicit, eo quòd illa sit vera vita, quæ viuit secundum dei iustitiam, quam viuebant apostoli, imò qua viuunt. Sunt enim qui viuentes, mortui sunt: & qui mortui, viuũt. Denique alij descendunt in infernum viuentes, alij cum sint corpore mortui, meritis suis viuunt. Sunt enim qui non gustabunt mortem, donec videant Matth.16. filium hominis die iudicij reuertentem, quando cum gloria sancti resurgent.

Sermo sextus.

Vau. 1. SExta litera vau, cuius interpretatio est, vt ille. Allius interpres, non est, ait.

Et veniat super me misericordia tua domine, salutare tuũ secundũ eloquium tuum.

Quid significet interpretatio literæ, quoniam subobscura est, ex psalmi serie colligendum putaui. Nam cum Propheta postulet: Veniat super me misericordia tua domine, veniat salutare tuum: non est dubium quem videre deposcat, hoc est, in quo fructus & misericordię veniat & salutis. Denique in superioribus idem poposcit, in psalmo octogesimoquarto, in quo euidentius domini Iesu prophetauit aduentum. Nam terram quam benedici postulet, satis notum est, illam videlicet quæ peccatum in Adam contraxerat, cui Gene 3. dicitur: Terra es, & in terram ibis. Maledixerat autem deus non elementum naturæ carnis, sed carnem præuaricãtium. Benedicitur caro igitur in Christo, vt maledicto superato caro soluatur. Benedicitur caro, quam benedictus filius dei assumpta hominis cõditione suscepit. Et ideo subdidit: Psalm.84. Deus tu conuertens viuificabis nos, & plebs tua lætabitur in te. Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Audiam quid loquatur in me dominus deus, quoniam loquetur pacem in plebẽ suam, & super sanctos suos, & in eos qui conuertunt ad ipsum cor suum. Veruntamen prope timentes eum salutare ipsius, vt inhabitet gloria in terra nostra. Totus hic locus Iesum dominum sonat, qui viuificauit mortuos, Lazarum ante passionem, pluri mos tempore proprię passionis. Ipse est misericordia, vtpote remissio peccatorum. Ideo dicit: Ostende quem videre possit in corpore. Nam deum in maiestate sua videre nõ poterat, quia deum nemo vidit vnquam. Auidus Propheta de- Ioan.1. siderat videre, quem sperat tenere: quem si viderit, desiderat propriis manibus comprehendere. Ideoque ait: Et salutare tuum da nobis. Salutare dei virtus est, salutare dei Christus est, & ideo prope timẽtes hoc salutare. Longe erat Christus à nobis, longe erat à nationibus: descendit in terras, factus est prope, cœpimus non timere. Nam qui Christum timet, non timori est subditus, sed deuotioni. Pietatis hic timor non infirmitatis est. Deniq; nihil deest timẽtibus eum. Quomodo autem fact' sit prope, audi: Vt inhabitet, inquit, gloria in terra nostra. Quis est gloria, nisi domin' Iesus? Vn- 1.Cor.1. de & apostolus Paulus ait: Deus domini nostri Iesu Christi, pater gloriæ. Merito cõplacet in eo pater, quia patris gloria est. Hunc qui à patre separat, maiorem patri iniuriam facit, quem vult esse sine gloria. Hunc quisquis æqualẽ patri non putat, inferiorem & patrem iudicat, cum alio verbo patrem plus laudare nõ possit, cum summa laus gloriæ Christus est. Rogatur ergo vt veniat salutare dei. Ille est qui rogatur, hoc est, dominus Iesus, & non est alius, sicut habet literę interpretatio, est. Vel si non solus pater rogatur, est & ille, hoc est, & filius qui rogatur, & rogatus aduenit, & salutare mundo dedit. Ideo σωτὴρ, hoc est saluator, ideo Iesus, sicut angelus dixit, quia saluum fecit populum suum. Cum inuocaret Matth.1. igitur Propheta, adderat, vt probaret illud, quia adhuc loquentibus nobis dicit, Assum. Adest, quia suscitatus à filiabus Iudææ, quasi resuscitatus à filiab' Hierusalem, audit ecclesia sonum vocis eius, & dicit: Vox consobrini mei, ecce Cantic.2. hic aduenit saliens super montes, transiliens super colles. Manipularis est liber multas habens personas nobiles, velut manipulos triumphales: multósque actus significans, quos intelligere magis, quàm expressos tenere possumus. Nam quasi aduenientem sponsum audierit, cum aliquibus pariter viantibus colloquentibus dicit sponsa: Vox cõsobrini mei. Dum loquitur cum filiabus Hierusalem, & rogat vt excitẽt & resuscitent sponsum, subito tanquam de longinquo missę vocis sonum sentiens, dicit: Vox consobrini mei, annunciãs quem nunciari sibi ante quærebat, quem cupiebat ab aliis suscitari, sua prece resuscitatum à patre venire iam credens, læta dicit: Vox consobrini mei. Bene addidit, consobrini mei, vt nõn alię, sed consobrina sola sibi eius vindicaret aduentum. Ecce, inquit, iste aduenit. adhuc ego eum quæro, & ille iam venit, adhuc ego suffragia capto vt veniat, & ille iam proximus est. Ego suscitari mihi charitatem cupio, ego me vulneratam charitate puto, & ad me plus charitas ipsa festinat. Ego dixi: Veni, ille salit & transilit. ego rogo eum venire cum gratia, iste gratiarum operatur augmenta: & dum venit, incrementa gratiæ secum vehit, & veniendo acquirit, quia studet etiam ipse suæ placere dilectæ. Salit super excelsa, vt ascendat super sponsam. Sponsæ enim thalamus tribunal est Christi. Salit super ecclesiam, transilit super synagogam. Salit super Gentes, transilit super Iudæos. Videamus saliẽtem. Salit de cœlo in virginem, de vtero in præsepe, de præsepio in Iordanem, de Iordane in crucẽ, de cruce in tumulum, in cœlum de sepulchro. Proba mihi Dauid salientem, proba currentem. Tu enim dixisti: Exultauit tanquam Psalm.18. Gigas ad currendã viam, à summo cœlo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius: nec est qui se abscondat à calore eius. Ergo & nunc salit & nunc currit de corde patris super sanctos suos, de Oriente super Occidentẽ, de Septentrione super Meridiem. Ipse est qui ascendit super occasum, ipse super cœlos cœlorum ad Orientem. Ipse ascendit super mõtes, ipse super colles. Vtinam ego miser dicam, Psal.67. dicat anima mea, ecce iste aduenit, & aduenit non super terrena, non super valles, sed aduenit saliẽs super montes. Deus enim deus montium est non vallium. Vbi ergo salit? super montes salit. Si sis mons, salit super te. Salit super Esaiam, salit super Hieremiam, salit super Petrum, Ioannem, Iacobũ. Montes in circuitu eius. Si non potes mons esse, nec prætales, esto vel collis, vt super te Christus ascẽdat, & si transilit, Psalm.113. ita transiliat, vt te transitus eius vmbra custodiat. Diximus de Christo & ecclesia, dicamus de anima & verbo: Anima iusti sponsa est verbi. hæc si desideret, si cupiat, si oret, & oret assiduo, & oret sine vlla disceptatione, & tota intendat, in verbum, subito vocem sibi videtur eius audire quem nõ videt, & intimo sensu odorẽ diuinitatis eius agnoscit: quòd patiuntur plerunque qui bene credunt. Replẽtur subito nares animæ spiritali gratia, & sentit sibi pręsentiæ eius flatum aspirare quem quærit, & dicit: Ecce iste est quem requiro, ipse quem desidero. Nónne cum aliquid de scripturis cogitamus, & explanationem eius inuenire non possumus, dum dubitamus, dum quærimus, subito nobis quasi super mõtes altissima dogmata videntur ascendere: deinde quasi super colles apparens nobis, illuminat mentem, vt infundat sensibus quòd inuenire posse difficile videbatur? Ergo quasi ex absente fit præsens verbum in cordib' nostris. Et rursus cũ aliquid nobis subobscurum est, tanquã subducitur verbum, & tanquam absentis aduẽtum desideramus. Et cum iterum apparet, ostendit se nobis tanquam præsens sit nobis in iis quæ requirim' cognoscẽdis. Salit ergo in vniuscuiusq; corde frequenter: trãsilit & exit, & reuertitur, si sequaris, si requiras, si tibi fidelium gratia disceptatione doctorum verbum quod exierat, atque transierat, postules resuscitari, sicut il-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cut illa quæ quæsiuit & inuenit, quę dixit: Frater meus trãsiuit, anima mea exiuit in verbo eius. Ergo & si super mõtes salit, sequere: & si super colles, sequere. Reperiuntur enim in montibus & in collibus venatores domini, qui inuestigãt eos qui capiuntur ad vitam. Sic enim dixit per Hieremiam
Hiere.16. deus: Ecce mitto multos piscatores, & multos venatores, & venabuntur eos super omnem montem, & super omnẽ collem. Ibi ergo populus dei quęratur, & inueniatur in Petri & in Pauli doctrina gratia disciplinæ, vt non in conualle sint, vbi fletus, sed in montibus, à quibus vnumquemque Christus illuminat. Et cum Petrum legimus, Christus illuminat. Et cum Paulum legimus, Christus illuminat. Curauit Paulus, Christus illuminauit, quoniam inuocato domini Iesu no
Psalm.75. mine resurrexit, cuius sanat⁹ est munere. Suscitauit mortuã Petrus, Christus illuminauit. Et ideo ait: Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Nos igitur qui mõtes esse non possumus, stemus in montibus vel in collibus: vt cũ miserit piscatores suos dominus, & venatores, vt venentur eos qui super omnem mõtem sunt, vel super omnem collẽ, id est in legis & prophetarum præceptis, & noui & veteris testamenti cognitione omnem habentes conuersationem, inueniant nos paratos, & velut bonas colligant spicas opportuno missi messores tempore: quia si quis extra montem aut collem fuerit repertus, colligi velut bona spica nõ poterit ab iis qui (vt cõparationis faciamus alterius mentionẽ) triticum à paleis separare mittentur. Plurimarum igitur operationum sollertes ministros dominus habet. Iidem piscatores, iidem etiam venatores sunt, atque messores. Si in tempore messis, quo diriguntur isti meriti, maturus expectes, salientem in montibus poteris intueri, & videbis dominum Iesum similem capreolo, aut hinnulo ceruorum super montes Bethel. Salit enim super ecclesiam, quæ est domus panis, eo quòd fidelium corda confirmet. Merito sicut capreola, quia caprea in altis pascitur. Dorcas dicitur à videndo. Dorcadicon etenim vitus acutior est. Quid hoc aptius Christo, qui patrem
Matt.11. vidit, quem vidit nemo? Aut si quis vidit in Christo, ipse filius reuelauit. Merito sicut hinnulus ceruorum, hinnulus quasi filius, cui paternæ inoleuerit vis naturæ, vt eũ occulta C non lateant, serpentes fugiant, venena non lædant. Denique eductus de latibulis suis serpens qui producebatur ex homi
Ibidem 8. ne, dicebat: Quid venisti antę tempus torquere nos? Spectemus ergo salientem hunc hinnulum, vt nõ possimus timere serpentem. Non timebat Dauid. Denique de his dicebat serpentibus:

II. *al. sermonibus tuis. Et respondebo exprobrantibus mihi verbũ, quia speraui in* verbis tuis.

Quasi bonus ceruus qui bibisset de fontibus aquarum, nequaquam humanorum serpẽtium spiras, & maledicorum venena metuebat. Coluber illi non erat noxa, sed præda. Cibus erat serpentini virus alloquij, & cibus laudis. De quo di
Psalm. 108. cebat: Deus laudem meã ne tacueris, quia os peccatoris & dolosi super me apertum est. Saginabatur venenatorum sermonibus. Illi sibila obtrectationum ora tollebãt, & sermonibus odij circundabant innocentem. Bonus ceruus inter multos colubros positus non timebat, ceruus amicitiæ, & pullus gratiarum. Simulabant charitatem, fundebant obtre D ctationem: ego autem, inquit, orabam. Bonus ceruus in medio viperarũ innocuus pascebatur. Illi trifulcis ora linguis micabant, hunc autẽ sancta pascebat oratio, imò cibum obtrectantibus offerebat. Respõdit obtrectãtibus sibi verbũ.
Matth.4. Verbũ enim cibus est. Deniq; non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo dei. Videbant me, inquit, & mouerunt capita sua. Maledicebant, ego autem benedicebam. Maledicebant qui obtrectabant: benedicebam, qui verbum domini prædicabam. Quàm bonum est ferre conuitium, & conui-
Psal.108. tium non referre? Deum præsulem acquirit, qui conuitianti nescit irasci. Denique quanta patientiæ gratia dicentis: Maledicent ipsi, & tu benedices? Beatus qui maledicta non sentit. Beatus quem maledicta non permouent. Non enim potest maledicto moueri qui maledicta hominum diuinæ munere benedictionis excludit. Non potest sentire maledictũ, qui habet verbum: & non potest referre maledictum, cui in A ore semper est verbum. Sed est etiam bonus serpens, quem iste ceruus non lædat. Estote, inquit, astuti sicut serpentes. Matth.10.
Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari Ioan.3.
oportet filium hominis. In serpẽte æreo figuratus est meus serpens. In ligno illo exaltatus est meus serpens bonus. Bonus serpẽs, qui de ore suo remedia, nõ venena fundebat. Potest non timere serpentes, qui hunc nouit adorare serpentẽ.
De hoc serpente dicit illa quæ diligit: Ecce hic stat post pa- Cantic.2.
rietem nostrum prospiciens per fenestras, eminẽs per retia. Respondit cõsobrinus meus, & dicit mihi: Surge, veni proxima mea, formosa mea, columba mea, quia ecce hyẽs præteriit, imber abiit, discessit sibi, flores visi sunt in terra. Serpens profecto est, qui decursa hyeme amictu corporis se volebat exuere, vt speciosо decore vernaret. Idem ergo est ceruus & serpens. Ceruus habens cornua legis & gratiæ. Cornua eius duo sunt testamenta. velox gressu, impiger incessu, qui totum facile orbem percurrat vno momẽto, vbique celebrabilis. Serpens quoque bonus, cuius priora dentes legis immordeant, posteriora non vulnerent euangelij B
lenitate. Caput defendit à vulnere, qui legem venit non so- Matth.5.
luere, sed tueri ab interpretationibus perfidorum. Caudam in flagella diffundit liberam, cupiens aduersarios magis flagellare quàm perdere. Bonus coluber in gremium dilectæ, atque in ipsum intimæ sinum mentis facilis illabitur, & attactu nullo implicans ignem ossibus, præcordia ipsa depascitur. Pulchre lectũ est hodie: Ecce ego mitto vos sicut oues Lucæ.10.
in medio luporũ. Celebramus enim diem quo reuelata sunt populis corpora sanctorum martyrum, qui velut boni serpentes depositis carnis exuuiis, tentationum hyemalium rigore superato, & spiritus sancti renouati gratia, æstiua mundo luce fulsere, missi verò vt agni in medio luporum. Lupi sunt enim persecutores, lupi sunt hæretici omnes. docere nesciunt, vlulare consuerunt, sed nemo moueatur si in medium luporum mittitur. Beneficio Christi & lupus ipse mutatus est. Bẽiamin lupus rapax apostolus Paulus factus est, Gene.49.
non iam insidiator ouilium Christi, sed defensor & custos. Cum hoc lupo versari libet, per hunc lupum factum est vt simus tuti in medio luporũ. Nemo iam veretur lupos, cum
his pascimur, sicut scriptum est: Tunc lupi & agni simul pa- Esaiæ.65.
scentur. Sed iam consideremus quid sit quod ait Propheta:

III. *al. superiùs rauí. Et ne auferas ex ore meo verbum veritatis vsquequaque, quia in iudiciis tuis* speraui.

Viderat ecclesia vel anima iusti saliẽtem sicut hinnulum super montes: repente proximum aspiciens post parietem domus suę, prospicientem per fenestras, eminentem super retia, exultat & gaudet, quia etiam ipsa amatur à sponso, qui tanquam & ipse vulneratus charitatis decore, dilectę primo cum abesset, ad oscula rogatus affuerit. Rogatur enim cum
dicitur: Osculetur me ab osculo oris sui. Deinde preces spõ Cantic.1.
sæ blanditiásque non spreuerit, dilecta sibi vbera prædicantis, atq; in interiora domus eã benignus induxerit. Deinde tanquam lasciuienti ludens amore, quia velit pertentare sensus amantis, sæpe egressus vt quæreretur à sponsa, sæpe regressus vt inuitaretur ad oscula, astiterit post parietẽ, prospexerit per fenestras, eminens super retia, vt non totus abesset, nec quasi totus intraret, & ipse ad se sponsam vocaret, vt veniendi ad se inuicem fierẽt gratiora commercia, amorisque vim mutuis adolerent sermonibus. Exurge, inquit, Ibidem.2.
veni proxima mea, formosa mea, columba mea. Et tu si habeas fundatum parietem, non illum medium qui domus vnius separet membra, sed ædificatum supra fundamẽtum apostolorum & prophetarum, vt compaginata eius structu- Ephes.2.
ra crescat in templum, nec disterminet eius interna, sed muniat. Si habeas ergo in te ædificationem dei, & ad Orientem pateant semper fenestræ tuæ, venit verbum, stat post tuum parietem, (oculi enim domini super iustos) prospicit per se Psal.33.
nestras tuas. Quæ sunt fenestræ istæ? Legimus fenestras. de quib⁹ dicit Hieremias: Intrauit mors per fenestras. per quas Hiere.9.
intrauit auaritia, intrauit libido. Oculus tuus fenestra est, intrauit mors per oculum tuum. Si videris mulierem ad con- Matth.5.
cupiscendum eam, intrauit mors per oculum tuum. Si videris possessionem viduæ vel minoris, & concupieris inuade-

re, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

re, & indefensam putans ætatem esse vel sexum, (sed non sunt indefensi, quos dominus vult esse defensos) intrauit mors per fenestram. Si videris decorem mulieris, aut thesauros minoris, & tuas excitaueris cupiditates: intrauit mors per fenestram. Sicut ergo per hæc intrat mors, intrat & vita. Si decorem puellæ aspiciēs sacræ, venereris dominum Iesum, quòd in teneros annos venerit ætas senectutis, vita immaculata: & ipse filiam tuam offeras, vt pio consecretur velamine: si possessionem minoris non tanquam solicitus inuasor aspicias, sed quasi parens sedulus religioso tuearis affectu: per has fenestras prospicit Christus, vt vocet sponsam eminens super retia. Bene eminens, quia solus est quem retia non inuoluerint peccatorum. Omnes intra retia erant, imò adhuc intra retia sumus: quia nemo sine peccato nisi solus Iesus, quem nō cognoscentem peccatum, peccatum pro nobis fecit pater. Et enim tradidit eum laqueis, tradidit eum
Roma.8. retibus, mittens eum non in peccato, in quo erant omnes homines, sed in similitudine carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne. Peccatum erat caro secundum illud, quia hæreditario erat damnata maledicto. Peccatum erat illecebra & ministra peccati. venit dominus Iesus, & in carne peccato obnoxia militiā virtutis exercuit. Facta sunt membra nostra iam non arma libidinis, sed arma virtutis. Nanque vbi erant incentiua libidinis, ibi nunc sunt domicilia castitatis. Hic ergo venit ad laqueos, sed voluntarius: venit ad retia, sed securus. Plena erant omnia laqueis, referta
Psalm.141. retibus. Audi dicentem: In via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi. Et in libro Sapientiæ Syrach moneris vt cognoscas quia in medio laqueorū ambulabas. Quot vitia, tot retia: quot peccata, tot laquei hæreditarij iā
Lucæ.19. te nexus tenebant. Venit ad laqueos Iesus, vt Adam solueret: venit liberare quod perierat. Omnes retib' tenebamur, nullus alium eruere poterat, cum seipsum non posset eruere. Talis ergo necessarius fuit quē vincula generationis humanæ delictis obnoxia non tenerent, non cepisset auaritia, non ligasset dolus. Is solus erat Iesus, qui cum huius carnis se circundedisset vinculis, captus non erat, non erat alligatus: sed dirumpens ea, atque dissoluens, ad se magis vocauit
C ecclesiam, prospiciens per laqueos, eminens super retia, vt & ipsa disceret vinculis non teneri. Denique eousque non longe à vinculis fuit, vt pro nobis subiret & mortem: sed tamen non seruus mortis effectus, sed liber inter mortuos. Liber enim erat, qui soluendæ mortis potestatē habebat. Denique ipse te doceat, qui ait: Soluite hoc templum, & in tri-
Ioan.2. duo resuscitabo illud. Audiamus itaque quid dicat: Exur-
Canti.1. ge, veni proxima mea. hoc est, surge à mortuis, exurge à vinculis, quibus circundata tenebaris. Exurge, quia ego resurrexi tibi: solue vincula iniquitatis, quia ego iam solui tibi: veni, quia iam retia soluta sunt. Virgo peperit, puer natº ex virgine est. Nihil debet muliebri hæreditati, quia quasi filius mulieris non tenetur. Cerne medium parietem maceriæ iam solutum, qui interiorum affectuum concordiam diuidebat, & in diuersum excitabat dissensiones corporalium passionum. Veni ergo secura, cupio videre faciem tuam, & audire vocem tuam: veni vt iam me non per retia videas, sed facie ad faciem vultibus amatoriis dilecta potiaris. Ethice ista decursa sint. Mystica autem illa, si possumus, vel linea intueamur extrema. Sedebat intra domum sponsa deuota domino, intra parietem legis & prophetarum spiritualium lapidum ex ædificatione fundatum, qui claudebat atque vallabat domum regiam plenam iucunditatis atque lætitiæ. Mirabatur thesauros regios, & intuebatur solicite, cupiens sapientiam, quæ has sibi diuitias demonstraret, ascisceret. In secreto erat, sed secreti ipsius interpretem requirebat. Venit dominus Iesus saliens super montes. Nobis sero videbatur venire, sed ille properabat. Saliebat denique & transiliebat, vt Iudæorum corporalia & saxosa dogmata trāsiliret. Astitit post parietem domus, quæ erat in veteri testamento, prospiciens per legis fenestram, prophetarum cauernas. Nondum erant domus illius aperta vestibula, nondum claues scientiæ portarum clausura patefecerant, quibus legis claudebantur interna. De superiore tamē, hoc est, spiritali parte prospectās, ecclesiam vocat, vt per legem

A & prophetas, euangelij vertice sublimis assurgens, retia Iudaicæ interpretationis & nodos intrepido calcet vestigio. Ideoque proxima vocatur, vt adhæreat Christo, mundana non quærat: ideo formosa, vt speciosos euangelizantium pedes proferat: ideo columba, vt spiritalia petat, terrestria derelinquat. Ecce, inquit, hyems præteriit, imber abiit, discessit sibi, flores visi sunt in terra. Ante aduentū Christi hyems erat. venit Christus, fecit æstatē. Tunc omnia erant florum indiga, nuda virtutum: passus est Christus, & omnia cœperunt nouæ gratię fœcundari germinibus. Imber abiit luxuriæ profluentis, & nubila tetris ora flagitiis, æstiua iam puræ
Ibidem.2. conscientiæ serenitate laxātur. Ideo non euadunt, quorum
Matth.24. fuga hyeme fit, quia non sequūtur domini passionē: non tollunt crucem suam, & Christum sequuntur. Imber impedit flores, at nunc flores videntur in terra. Boni flores apostoli, qui diuersorum scriptorum atque operum suorum fuderūt odorem. Tempus secandi aduenit, quo matura in horreis frumenta conduntur: & qui metit, mercedem accipit. Vox
Ioan.4. turturis audita est, quia inuenit sibi nidū. Ecclesia enim do-
B mus est castitatis. Ficus, quę propter infœcunditatem iube-
Lucæ.13. batur exteidi, fructus iam ferre cœpit. Vinea trāslata ex Aegypto, iam non maceriis destructa depositis, incusatur à be-
Psalm.79. stiis, nec informis sentib', sed odora iam floribus, quæ solebat facere spinas, fructu curuescit vuarū. Merito igitur sanctus Dauid pascha domini celebrans, & feruētis spiritu tempora ingressus æstiua, qui in verbo dei fructus varios colligebat, hyemis aduersa declinās ait: Et ne auferas ex ore meo verbum veritatis vsquequaque, quia in iudiciis tuis speraui. Quantus labor est, vt verbum percipias? Quātum iterum periculū si amittas? Et ideo tibi dicitur: Noli negligere gra-
1.Timo.4. tiam quæ in te est. Excole diligenter quasi bonus agricola cāpum tuum, vt pascantur agni tui, & tua sata floreant. Non auferatur ex ore tuo verbum, ne forte verbis facta non congruant, & deforment iniquitatis opera magisterium disciplinæ. Tollitur ex ore verbum, cum dicitur peccatori: Quare
Psalm.49. tu enarras iustitias meas? Et ipsa obmutescit facundia, si ægra sit conscientia. Veniunt aues cœli, etiā ipsæ tollunt ver-
Lucæ.8. bum ex ore tuo. Sunt & tempora tentationum, quæ tollunt verbi semē è saxo, ne radicē habentes fructū afferāt. Nunc consideremus vtrum etiam ex corde possit auferri verbum veritatis. Radicatum enim verbum atque depressum, & infixum mentibus nostris, difficile auferri potest. Denique dictum est à domino: Quare tu enarras iustitias meas? Non dixit, Quare cogitas iustitias meas? Et assumis testamentum meum per os tuum: non dixit, per cor tuum. Sermo cohibetur indigni animi, non obstruitur pœnitentia: insolentiam prohibet, non excludit correctionem. Cauendum tamen est ne & ipsa interius corda turbentur, & offundat tenebras malitia, vt cor vanis cogitationibus obcæcatum lucem veritatis amittat, fulgorémque verbi capere nō possit. Si igitur Dauid orat ne auferatur ex ore suo verbū, & si auferatur, non vsquequaque, id est, non penitus auferatur: quis tantus est, qui in potestate sua gratiā disputationis esse commemoret, præsertim si vita redarguat quod doctrina præsumat, & iudicio dei damnanda cōmittat? Is enim qui in iudi-
D ciis dei sperat, seruare potest verbū veritatis: quia dum veretur pœnam, custodit gratiam. Ideoque ait:

Et custodibo* legem tuam semper, in æternum* & in seculum seculi. IIII. *custodiam *in seculum

Duo dixit, cum vnum satis esse posset, si vnum significare voluisset. Sed quia non solum in præsenti vitæ huius tempore, sed etiam in futuro post huius vitæ curriculum custodienda lex promittitur: ideo arbitror quia & secundum eos
Hebr.8. qui exēplari & vmbræ seruiunt cœlestium, & secūdum eos qui in cœlestibus siti secūdum veram legem cultus deo deferunt, pollicetur sibi esse viuendum, vt & hic & ibi legem custodiat. Hic in exemplari, in speculo, in ænigmate: illic
1.Corint.13. in ipsa facie veritatis. Possumus & illud intelligere, quia δια παντος nō solum id significat quod dicitur semper, sed etiam id quod per omnia: quia ille per omnia legem custodiat, qui cum sit eruditus in lege, sub lege natus, & supra legem deuotionis suæ gradum promouens, liberatur à lege. Christus enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim nos redemit à maledicto legis: & ideo nõ sine lege dei, sed in lege factus est Christi. Aut certe sic per omnia legem custodiemus, si legitimam pueritiæ atque adolescẽtiæ disciplinam, iuuentutis cõuersationem, senectutis maturitatem, tramitémque singulis præscriptum ætatibus nequaquam vitæ nostræ vsus excedat. Similiter etiam animæ nostræ quædam esse videtur ætates, per quas percurrit & transit, vt possit dicere: cursum consummaui. Denique animæ ætas est illa, de qua dicitur: Et ętas senectutis vita imaculata. Per omnia ergo legẽ custodit, qui & in his corporis nostri ætatib*, & in illis animæ nostræ processibus non deuiarit à lege.

2. Tim. 4.
Sapien. 4.

V.
*ambulabã
*mandata

Et ingrediebar* in latitudine, quia testimonia* tua exquisiui.

Qui secũdum mandata angustam & arctã graditur viam, ambulat in latitudine. Vnde legimus: In tribulatione dilatasti mihi. Et alibi: In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine. Sapiens enim in cordis sui ambulat innocentia, & de eius fonte superfluunt aquæ super eius plateas, qui mentem suam non intra corporalia & terrena concludit, sed dirigit ad cœlestia, vt conuersatio eius in cœlo sit. Audi illas angustias sentientem: Pressuram, inquit, patimur, sed non angustiamur. Et quomodo coangustari poterat, cuius os semper patebat, ne credentes coartarentur? Ipse exponat quid sit ingredi in latitudine. dicit enim, Quia etsi corpus angustum est, cor nostrum dilatatum est. Nõ angustiamini in nobis: coartamini autem in visceribus vestris. Coangustari in Paulo non poterant, in quo erat altitudo sapientiæ, & fidei latitudo. Quomodo enim poterant coartari in eo, qui erat vas electionis æternæ? Sed coartabantur in semetipsis: quia improbus in seipso coartatur, malitiæ suę laqueis strangulatus. Constitue mihi auarum villarum quotidie terminos proferentem, excludentem vicinos. vtrum is tibi dilatari, an coangustari videtur, quem terra ipsa non capit? Quantacunque spatia domus suæ porrexerit, clauditur angustis opinionis suæ finibus, cui quod habet, non est satis. Sed non talis est qui potest dicere: Et ingrediebar in latitudine. Addidit etiam causam, Quia testimonia, inquit, tua exquisiui.

Psal. 4.
Psalm. 117.
Philip. 3.
2. Cor. 4.
Acto. 9.

VI. Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar.

Grate conuenit ista vox martyri, qui vocatus ad sacrilegium, exprobrãtibus sibi regib* crucifixum Iesum non erubescebat: sed magis gloriabatur in cruce Christi, & illã mũdi salutẽ esse testimoniis cœlestibus astruebat. Hos vocat Christus in sponsa, dicens in Canticis canticorũ: Et veni ô colũba mea in tegimento petræ iuxta præmunitionem. Hoc est, veni iuxta euangelium. Propugnacula fidei tuæ, gesta sunt Christi: muri tui subsidia, verba sunt domini: passio dominici corporis, tua virtus est. Ostende mihi faciem tuã, & insinua vocem tuam: quia vox tua suauis est, & facies tua pulchra. Suauis est vox, quia ore cõfessio fit ad salutem: & decora facies, quæ non erubescit authorem, non confunditur redemptore. Ostendit ergo faciem suam, signaculum crucis præferens, & insinuat vocem suam authoritatem prædicationis assumens. In tegimento enim corporis Christi, quo redempta est à peccato, munimentum gratiæ spiritalis inuenit, vt salutaria sibi & sentiat & loquatur. Suauis ergo vox, quæ in diuinis testimoniis loquebatur: decora facies, quæ in conspectu regum non confundebatur. Possumus & illos reges intelligere, quibus dicitur à Petro: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gẽs sancta, populus in adoptionẽ. Sunt enim reges qui offerunt in Hierusalem sapiẽtiæ suæ munera, quibus data est gratia verbum loqui, & quadam potestate regali flectere populos, & animas mulcere sanctorum, nõ erubescentes in eo, quia nihil alienum ab honestate loquũtur: Quos nemo redarguat & repellat quasi nõ sint digni quos idoneos Christ* ministros noui fecerit testamenti, & iam in illo non erubescentes, eo quod non metuerẽt ne confunderentur disceptantium contra assertionem superati. Rex igitur est qui non erubescit ne in actu reprehendatur, redarguatur in sermonibus, eo quòd & vita debeat esse fundatus & verbo. Itaque quãuis perfectus ita esset Pro-

Cantico. 2.
Ibidem.
Rom. 10.
1. Pet. 2.
2. Corint. 3

pher*, vt non erubesceret in conspectu regum: tamen meditabatur in præceptis dei omni vitæ suæ tempore, & opera sua eleuatus, nihil agens quod terrenis cupiditatibus adhæreret. Ideoque ait:

VII. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi nimis.
VIII. Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi nimis, & exercebar in iustificationibus tuis.

Pulcherrimus ordo iste, vt primo meditemur, & eorum præceptorum quæ diligimus, sit nobis assueta meditatio. Meditatione enim mandatorum cœlestium operis boni vsus inolescit. Nam sicut meditationi verborum finis memoria est, vt quæ meditamur verba, teneamus: sic meditationis præceptorum cœlestium intentio vel finis operatio est, actúsque directus ad implẽda præcepta diuina: quæ nisi quis diligat, implere non poterit, nec solum diligat, sed etiam nimis diligat. Ideo prius posuit: Et meditabar in præceptis tuis, quæ dilexi nimis. Et subiecit: Et leuaui manus meas ad præcepta tua, quæ dilexi nimis. Post meditationem etenim bonum est leuare actus nostros ad præcepta dei, atque id facere cum charitate & gaudio, vt non ex necessitate sit bonum nostrum: non cum mœrore atque mœstitia, sed voluntarium: quia seruus inuitus facit, amicus volũtarius. Nos autem studeamus vt dicatur nobis: Iam non dicam vos seruos, sed amicos: quia quasi amici mandatum dei ex voluntate feci*stis. Qui autem meditatur & diligit, & actus suos leuat, vt faciat quæ placeant deo, is debet non negligere nec transcurrere mandata diuina, sed exercere se in his, immorari plurimum, iustificationes dei crebro reuoluens solicitæ mentis affectu.

Ioan. 15.

Sermo septimus.

Zain.

Itera secundum Hebræos Zain, significat Latine duc te, alibi significat huc. Quid sibi velit ista interpretatio, nõ satis liquet, nisi forte vt vnusquisque se regat, & ipse sui ductor sit. Vel huc, id est, quo literę huius versiculi vocant, dirigat iter. Meritóque in primo statim versu requiem suam postulat, quia ipsæ literæ septimus numerus est quietis. Quæ autem *maior* requies, quàm vt in verbo dei requiescat, atque eius se gratia & consolatione demulceat.

I. Memento*, inquit, domine verbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti.

*al. mem. esto.

Verbum dei deiectos nos atque depressos ad cœlestem gratiam prouocauit, vt desideremus æternitatem, despiciamus præsentia temporalium incursionum, si futura & inuisibilia requiramus. Vocat igitur nos ad se dei verbum, sicut habes scriptum: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Ideoque sequamur vocantem dominum Iesum, vt à secularibus ad perpetua transeamus, nósque ipsos regere valeamus. Ergo Dauid vocatus erat verbo dei, & spem in eo habuit, quoniam sæpe responsis erat inuitatus cœlestibus, quibus remunerationem fidei meritorúmque speraret fore, sicut habes scriptum dicente deo per Nathan prophetam: Accepi te de ouili ex vno grege, vt sis in principem in populum meum Israel, & eram tecum in omnibus quibus ingrediebaris: & exterminaui omnes inimicos tuos à facie tua. Et infra: Et requiem tibi dabo ab omnibus inimicis tuis. Quo responso accepto ait Dauid: Quis sum ego domine deus meus, & quæ domus mea, quoniã dilexisti me in his, & memorata sunt minima in conspectu tuo domine, & locutus es pro domo serui tui in longinquo? Et infra ait: Et nunc domine deus meus, domine tu es deus, & verba tua sunt vera, & locut* es pro seruo tuo bona hęc: & nũc incipe benedicere domum serui tui, vt sim in æternum in conspectu tuo, quoniam tu domine deus meus locutus es, & benedictione tua benedicetur domus serui tui in æternum. Hoc igitur responso & aliis vocitatus Dauid sperare non desinit, & propheticæ fidei authoritate conuenit dominum vt meminerit promissorum suorum, quorum immemor esse non soleat. Sanctis enim quodcunque sponderit, implere consueuit, nostrarum immemor iniquitatum, suarum non immemor sponsionum. Denique scriptum est:

Matt. 11.
2. Reg. 7.
Ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Esaiæ.43. est: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autem memor esto, & iudicemur. Vult obliuisci quæcunque minitatus fuerit peccatoribus, si vias aliquando conuertant: vult etiã conueniri, vt si quis proposita secutus virtutibus præmia bene certauerit, fructum remunerationis expectet, quinetiam exigat, sicut habes scriptum: Certamen bonum certaui, cursum consummaui: reposita est mihi corona iustitiæ. Non est enim arrogãs vsurpatio, sed fidelis: quia verum deum non posse fallere confitetur. Ideoque admonet & Dauid, dicens, vt meminerit dominus verbi sui, quo nos ad sperandum prouocat, vt terrenis renunciemus, inhæreamus cœlestibus. Dicit ergo Dauid: Certamen certatus sum, brauiũ peto verbi tui, quod promisisti mihi: memor esto promissorum tuorum, quæ spopondisti seruo tuo. Non vsurpatorie speraui, quæ vt sperarem ipse fecisti. Seruus sum, expecto alimentum à domino: miles sum, exigo ab imperatore stipendium: vocatus sum, postulo ab inuitante promissum. Verecunde autem authoritatem suæ fidei temperauit, dicendo se seruum: quia oculi seruorum in manibus dominorum suorum. Hæc ex persona Dauid propria bene prompta sunt. Cæterum si quis informationem cuiusque hominis considerat, potest Leuitis communia promissa librare, sicut habes: Date Leui viros eius, date Leui manifestos eius. Potest etiam populi credẽtis electis alloquium istud aptari, potest & surrecturæ ecclesiæ conuenienter aptari, cui per typum Ioseph primo in typo eius nominis, deinde per tribuum in primæ electionis hæredes transfusa est diuina promissio, dicẽte Moyse: Primogenitus tauri, decus eius cornua eius, in ipsis gentes ventilabit simul vsq; ad summitatem terræ. Vnicum enim verbum dei hoc prophetatur oraculo toto per gentes orbe fundendum. Hoc ergo surrecturæ ecclesiæ promissum Dauid verecundus sui, impatiens verò communis profectus morantis exigere videtur. Et addidit:

Psalm.122. Roman.8. Deute.33. 2.Tim.4. 2.Reg.7.

II. Hæc me consolata est in humilitate mea, quoniam* verbum tuum viuificauit me.

*al. quia eloquium.

Hæc spes, hæc quæ verbo tuo obuenit mihi, cõsolata est me, vt tolerarem acerba præsentium. Dum facit Paulus contra nomen, non habet spei consolationem: dum patitur pro nomine, haurit spem de consolatione, & fidelis futuros quomodo nos cõsoletur accipe. Quis nos separabit, inquit, à dilectione Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an periculum, an gladius? sicut scriptum est: Quia propter te morti tradimur tota die, æstimati sumus vt oues occisionis. Et qua ratione illa patienter tolerari possint, addidit: Sed in his omnibus superamus propter eum qui nos dilexit. Ergo si quis vult aduersa superare, si est persecutio, si est periculum, si mors, si ægritudo grauis, si incursus latronum, si facultatum proscriptio, si quicquid eorum quæ putantur in isto aduersa seculo: facile superantur si sit spes quæ consoletur. Nam etsi illa acciderint, tamen grauia esse non possunt dicenti: Existimo enim quod indignę sint passiones huius temporis ad futuram gloriam. Quisquis enim meliora sperat, nunquam leuioribus frangitur. In tempore igitur humilitatis nostræ spes consolatoria est, quę non confundit: tempus autem tentationum, tempus humilitatis animæ nostræ arbitror. Humiliatur enim anima nostra dum traditur tentatori duris examinanda laboribus, vt luctetur & exerceat, congressum contrariæ experiens potestatis: sed in his tentationibus viuificatur alloquio dei. Hæc est enim animæ nostræ vitalis substantia, qua alitur & pascitur, gubernatur. Nec quicquam est aliud quod viuere faciat rationabilem animam, quàm alloquium dei. Sicut enim augetur sermo dei in anima nostra, dum suscipitur, dum intelligitur, dum comprehenditur: ita etiam vita eius augetur. Et quemadmodum econtrario alloquium dei deficit in anima nostra, ita & incurrit eius vita defectum. Itaque vt connexio ista animæ & corporis nostri spiritu vitali animatur atque alitur, & tenetur: ita verbo dei & spiritali gratia anima nostra viuificatur. Vnde omni genere studere debem⁹, vt reliqua omnia posthabentes, congregemus nobis alloquia dei, & congeramus in principale nostrum, in sensus, in solicitudines, considerationes, actúsque nostros: vt alloquiis scripturarum facta nostra conueniant, nec à serie præceptorum cœlestium actus noster discordare videatur, quo possimus & nos dicere: Quoniam eloquium tuum viuificauit nos.

III. Superbi inique agebant nimis,* à lege autem tua nõ declinaui.

*al. vsquequaque.

Maximum peccatum in homine superbia est, quandoquidem inde manauit nostri origo delicti. Hoc telo nos primũ diabolus vulnerauit, & perculit. Nam nisi homo serpentis persuasione deceptus sicut deus esse voluisset, & verum falsumque cognoscere, quod penitus discernere humana fragilitate non poterat: ideoque quid sequeretur acceperat, ne temeraria vsurpatione de illa paradisi fœlicitate decideret: nisi inquam homo suis non contentus finibus, interdicta temerasset, nunquam feralis culpæ ad nos transisset hęreditas. Quid de homine dicam? Ipse diabolus per superbiam naturæ suæ amisit gratiam. Denique dum dicit: Ponam thronum meum super nubes, & ero similis altissimo: consortiis excidit angelorum, cuius criminis digna mercede damnatus, hominem sibi participem requisiuit, in quem consortium suæ transfunderet offensæ. Quid igitur hoc peccato potest esse deterius, quod à dei cœpit iniuria? Ideoque scriptura dicit: Dominus superbis resistit. Tanquam suæ contumeliæ propulsator, veluti quoddam suscepit aduersus superbiam speciale certamẽ. Tanquam dicat, Meus iste aduersarius est, qui me lacessit, mihi debetur ista cõgressio. Vnde & Apostolus multiplicis culpæ materiẽ esse superbiam declarauit, dicens de hæretico: Quia ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbit, nihil sciens, sed languescẽs circa quæstiones, & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, sacrilegia, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & à veritate alienorum, existimantium quæstum esse pietatem. Quantorum itaque expressit causam esse delictorũ superbiam? Vnde Dauid commendare volens deuotionem suam nonnulla superborum iniquitate attentatam, ait: Superbi inique agebant nimis. Non solum iniquitatem agentium, sed etiam nimiam iniquitatem pariter declarauit, quę conueniret superbis. Quorum ne aliquo tentaretur cõtagio, audi alibi dicentem: Superbo oculo, & insatiabili corde, cum hoc non edebam. Itaque quoniam quanta vis mali in superbis esset, expresserat: quẽadmodũ vinceretur, debuit nos docere. Meritoque quasi bonus doctor demonstrat remedium, qui exaggerauit venenum. Audi ergo quomodo excludas virus superbiæ: A lege, inquit, tua non declinaui. Lex igitur dei sola potest superbiæ virus hebetare, quæ informauit virum deuotioni deditum, quali se regere debeat cautione. Multi enim non solum alieni à fide: sed etiam qui videtur non mediocria scripturarum præcepta gustasse, tentari solent prosperis superborũ processibus, videntes eos qui præuaricantur legem, impietatis arbitros, arrogates, contẽptores fidelium, extollẽtes se aduersus eos qui humiliant cor suum secundum timorem dei, & præcepta cœlestia, abũdare in hoc seculo diuitiis, preconiis, honoribus, potestatibus, eísq;, quo grauiora commiserint, eò affluentioribus successibus cõmodorum secularium secundare: contra autem iustos viros plerunque laborare inopia, amissionibus filiorum, sterilitatib⁹ coniugum: quo exagitati atque turbati, sensum mentis inclinant, vt putent dei in hoc quoddam errare iudicium, nõ tenentes caput veritatis, quo euidẽtissime cõprehenditur non in hoc seculo, sed in futuro repositam nostrorũ remunerationem esse meritorum. Sed paucorum est istud aduertere. Denique in principiis etiam Dauid ipse tẽtatus est, sicut habes scriptum: Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo, obtinuerunt diuitias, & dixi: Nunquid sine causa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die? Ita igitur & nostrum vnusquisque, qui perfecti non sumus, hæc videns dicit: Vbi est prouidentia dei? vbi iustitia? Superbus iste abundat, arrogans iste locupletatur, impius iste beatus & potens est: Iustus autem ille videsquemadmodum iacet? Deiectus atque despectus est: quẽadmodũ ipso victu indiget, afficitur cõtumelijs ab isto impio,

Esaiæ.14. Iaco.4. 1.Tim.6. Psalm.100. Psalm.72.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ab isto insolente conculcatur, excluditur. Non mediocris A
vtique ista tẽtatio est, nisi ad ea quæ sunt vẽtura prospicias,
nisi præceptis plenius cœlestibus instruaris. Denique & Da
uid putabat se ante hæc cognoscere, sed nesciebat: & ideo an
xius fluctuanti animo laborabat. Vnde ait: Et æstimabã me
scire, hoc labor est ante me, donec ingrediar in sanctuarium
dei, & intelligam in nouissimis. In quib' per id quod se extu
lerunt superbi, vidit prophetico spiritu deiectiores fore, &
ait: Quomodo facti in dẽsolationẽ subito defecerunt, & ex-
terminati sunt propter iniquitatem suã, sicut somnium ex-
urgentis? Cognouit igitur impiorum successus in hoc sæcu-
lo somnij esse similes, nõ veritatis, quorum emolumẽta tan-
diu vidẽtur esse, dum dormiunt. Vbi edormierint somnum
suum qui videbantur sibi potare, iam sitiunt: qui epulaban-
tur, esuriunt: nihil solidum ex isto somnio perfectúmq; re-
ferentes. Et bene somnium dormiunt seculares viri, qui li-
cet seculo vigilent, deo dormiunt. De quibus bene sanctus
Iob. 21. Iob, qui eorum ante affluẽtiam mirabatur, ait: Quia sicut pa
leæ iactantur à vento, & sicut puluis turbine dissipantur: mo B
riuntur autem cum amaritudine animæ suæ, nihil manducan
tes, nihilque boni habentes. Iustus autem habens bõnæ fidu
ciam conscientiæ, in suis magis nouissimis gratulatur, & se
vitæ huius exitu à laboribus intelligit liberari, mercedém-
2. Tim. 4. que boni operis & factorum requirit, dicens: Reposita est
mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die
iustus iudex. Non solum autem mihi, sed etiam iis qui di-
ligunt aduentum eius. Sed hoc ille ait, qui poterat dicere: A
lege autem tua non declinaui. In quo non solum boni ope-
ris elucet gratia, sed etiam intimæ puritas conscientiæ. Lex
enim non solum agendi munus informat, verumetiam secre
tæ emundat mentis affectum. Non enim solum in operibus,
sed etiam in ipsis occultis secundum legem domino milita-
mus, quia lex dicit: Nõ fiat verbũ in iustitia occulta in cor-
de tuo: vt nõ solum nihil in opere factúsque delinquas cum
superbos videris gloriari, nec sermone labaris: sed ne in
corde quidem intimo, dum de dei iudicio disceptas, con-
trahas iniquitatis offensam: quæ quo putatur occultior, eo C
frequentior esse consueuit: quia tuto putat vnusquisq; quod
huius disceptatione velut septus visceribus suis, conscien-
tiæ suæ credat, cum ipse sui accusator die iudicij sit futurus:
Roma. 2. quia reuelantur cordis abscondita, testimonium perhiben-
te conscientia accusationibus nostris. Cuiusmodi igitur sit
propositum viri sancti, hoc euidentius loco exponitur. Pri
mum enim memor esse debet promissorum cœlestium, se-
cundum quæ viuentibus merces statuta debetur. Deinde a-
liud propositũ viri sancti est, vt etiam si in periculis & ad-
uersis positus sit: spe tamen quam hausit ex serie scriptura-
rum, se debeat consolari. Tertium propositũ, vt etsi impios
& sacrilegos videat, & superbos inique agẽtes, abũdare diui
tiis in hoc seculo: nõ quasi incredulus declinet à lege, sed in
eius semitis perseueret, & fugiat superborum contagia. Con
taminat enim omnis immundus: immũdus autem superbus,
de quo scriptũ est: Immũdus ante deum omnis tumidi cor-
dis. Quartum propositum viri, vt memor sit iudiciorũ cœ-
lestium, sicut Dauid asserit, qui dicebat: D

IIII. Memor fui iudiciorum tuorum quæ à seculo sunt*,
al. seculo domine. & me consolatus sum.
*nõ habet. Nisi enim vnusquisq; legis instructus & formatus exem
plis, credat semper vera esse dei iudicia, cito declinat à lege.
Qui autẽ præterita repetit, & semper colligit seriem vetusta
tis, cognoscit quod neque peccator pœnã suæ improbitatis
euadat, neq; iustus æquitatis suæ præmiis defraudetur. Rete
Gene. 3. xit enim animo quod ab initio Adam propter mãdati cœle-
Gene. 4. stis præuaricationẽ de paradisi eiectus sit incolatu, & Cain
parricidalis sceleris precium diuinæ sententiæ authoritate
Gene. 5. damnatus exoluerit: quod Enoch propter deuotionẽ raptus
Gene. 7. ad cœlũ, terrenæ malitiæ virus euaserit: quod Noe propter
iustitiam diluuij victor, generis factus superstes humani sit:
Gene. 15. quod Abrahã propter fidem seminariũ posteritatis suę toto
Gene. 32. orbe diffuderit: quod Israel propter laborum tolerantiã, po
pulum credẽtium proprij nominis signaculo cõsecrauerit:
1. Reg. 16. quod ipse Dauid propter mãsuetudinem regali honore do-
natus, senioribus fratrib' antelatus sit: quod Helias propter 4. Reg. 2.
zelum dei, curru eleuatus in aerem, cœlestis sedis hospitium
uoui generis acquisierit incolatu. Hæc qui nouit retexere,
habet vnde gratiã suę cõsolationis acquirat: ecõtra, qui non
nouit, non habet vnde cõsoletur. Quapropter custodiamus
iudicia dei, Quia iudicia dei vera iustificata in semetipsa, de- Psal. 18.
siderabilia super aurum & lapidem precio sum, & dulciora
super mel & fauum: etenim seruus tuus custodit ea. Custo-
diẽti igitur dulcia sunt diuina iudicia, negligẽti autem ea a-
mara esse nõ dubium est: quia non aduertit in opprobrij tur
pitudine peccatorum propositum sibi diuinæ euentum esse
sententiæ. Qui autem bene sibi conscius est, non turbatur
vtique, dicens: Hæredes sumus dei, cohæredes autem Chri Roma. 8.
sti: si tamẽ compatiamur, vt & simul glorificemur. Sed quis
nostrum huiusmodi, vt se diuinorum iudiciorum serie con
soletur? Terribilia sunt peccatorib' etiam humana iudicia,
quanto magis diuina formidini sunt? Denique vt hoc illa,
quæ æterna sunt, colligamus exemplo, videmus in hoc sæcu
lo innocentes lætos ad iudicium festinare, odisse moras, ce-
leritatem affectare iudicij: reos autẽ refugere & pauere, dif-
ferre, vitare, iurare, mœstificari denique cum diem iudicij
audierint cõstitutum. Beatus itaque ille qui illud cœleste iu
dicium lætus expectat. Scit enim sibi regnum cœlorum an-
gelorum consortium, coronã quoque bonorum repositam
esse meritorum. Cõsideremus nunc quod sit aliud propo-
situm viri sancti, & ex sequentibus æstimemus.

V. Pusillanimitas*, inquit, detinuit me à peccatoribus
*defectio. derelinquentibus legem tuam.

Nõ est hoc cõmune cum multis. nã plurimorum est con
tristari si quã ab aliquo patiãtur iniuriã, si læsi, si appetiti, si
decolorati sint. Nostra enim causa est, nos infirmiores frau-
di nobis aliquos dolemus fuisse. At verò qui fortior est, nõ
propriã cõtumeliã dolet, sed aliena peccata: & in sua iniuria
lapsum alteri' ingemiscit: & causam se fuisse deplorat læden
tis errore. Exẽplum accipe apostolicũ. Paulus enim in pec-
cato flebat alieno, sicut ipse ait: Nã ex multa tribulatione & 2. Corint.
angustia cordis scripsi vobis per multas lachrymas. Et cum
ipse tristaretur, eosipsos quos arguebat, contristari nolebat.
Denique addidit: Nõ vt cõtristemini, sed vt sciatis quã cha
ritatẽ habeo in vobis abundantius. Cõtristari enim volebat
vsque ad pœnitentiã lapsos, non vsque ad mœstitiã profun
diorem, tantum vt eorũ qui arguebãtur, mœstitia gaudium
fieret arguenti. Vnde ait: Si enim ego contristo vos, quis est
qui me lætificet, nisi qui cõtristatur ex me? Arguit itaque vt
alleuet diuturnitatem mœstitiæ, quo pœnitẽtia fieret in sa-
lutẽ: dãnat vt absoluat: excludit vt recipiat: non ignoscit, vt
liberet. Ideo talis Paulus qui bene peritus in lege, cognoue
rat præceptum dicentis: Pusillanimitas detinuit me à pecca-
toribus derelinquentibus legem tuam. Dolebat Dauid, non
quia contemnebatur, nõ quia ipse appetebatur, sed quia lex
dei relinquebatur: & eorum qui hoc faciebant, damnum do
lebat, quod perirent deo. Sicut bonus pater in phrenesi con
stituti filij, cum ab eo maledicatur, verberetur, afficiatur in-
iuriis, non suam sed ægroti deflet ærumnã: & contumeliã do
let, nõ quod sibi sit irrogata, sed quia per furorẽ quid faciat
æger ignorat: ita vir bonus cum videt peccatorẽ non reuere
ri, nõ honorare etiam canos senioris, quo præsente faciat a-
liquid indignum, non agnoscere quadam peccandi insania,
quàm inhonora & inhonesta cõmittat, quasi moriturum do
let, quasi desperatum à medicis ingemiscit: & vt bonus me-
dicus primo monet, deinde etiam si grauia patiatur, tamen
tanquam ille ęgrum, & si cędatur, sustinet: & si maledicatur,
non relinquit: & quicquid potest medicinæ adhibere, non
denegat: nec tanquam contumacem deserit, sed tanquam be
ne de se meritũ omni studio sanare contendit: exercens non
solum artis peritiam, sed etiam mentis benignitatem. Ita ergo
etiam iustus & cum contemnitur à peccatore, nõ auerti-
tur: & cum læditur, furoris illud putat esse, non improbita-
tis: magisque vulneris eius medicinam afferre desiderat, &
cõpatitur & dolet: nõ propter se, sed propter illum qui de-
sperato laborat incommodo, & dicit hunc vnũ ex fratribus
sic laborare, sic affici, vt faciat mihi iniuriã: qui si agnosce-
ret

Universidad de Deusto
Biblioteca

ret me, honoraret vtiq;, certe nõ læderet. Quid enim? Lęsus A
est in eo facto, vt habeat lædentis affectũ? Ergo cum nõ sup
petit causa lædẽdi, nõ potest culpa esse propositi. Ergo si iu
stus sum, afficior propter charitatẽ, propter dilectionẽ, pro-
pter ecclesiæ damnum, propter corporis detrimentum. Pos
sum etiam illud dolere, quod etiã si ego lædentem nõ læse-
rim, & non sim mihi cõscius quod eum in me aliquibus iniu
riis excitauerim: tamẽ causa illi fuerim lapsus eius, quod in-
nocentẽ me lædendo delinquat, quod factus sim ei materia
1.Corin.12. peccati. Hoc ergo dolet Dauid, & ideo dolet, quia cum vnũ
membrum patitur, & cætera membra cõpatiuntur. Ideo for
Prouerb.18. te & illud positũ est: Iustus in exordio sermonis accusator
est sui. Nã etsi possit iustus habere in se quod accuset, & iu-
stus esse (quia nemo sine peccato præter vnũ deum) & pos-
sit etiã peccator hoc ipso iustus esse, quia accusator est sui,
Esaiæ.43. secundum illud: Die iniquitates tuas, vt iustificeris: attamen
forsitan etiam aliquibus nõ videatur absurdum vt etiam de
illo dictum sit, quod iustus sit qui se accusat pro alio, etiam
si in se nihil habeat quod accuset. Quàm igitur in his omni-
bus sancto Dauid viri iusti prima cõueniant, consideremus. B
Accusauit se nullo accusante, peccatũ confessus est propriũ,
2.Paral.21. quando percussus est in corde eo quòd numerauit plebem.
Qui & dixit ad dominum: Peccaui domine, quòd fecerim
hoc verbum: & nunc domine aufer iniquitatẽ serui tui quod
deliqui vehemẽter. Itaque quãuis scriptura habeat quod ap
posita est ira dei vt irasceretur in Israel, qđ regis prolapsum
excusare videretur: tamen cum vidisset angelũ qui stragem
plebis efficiebat, percutientis ictui seipsum obiecit, dicens:
2.Reg.24. Ecce ego peccaui, & ego pastor malignum fecit & hic grex
quid fecit? Fiat manꝰ tua in me, & in domũ patris mei. Qua-
si iustus ergo accusator sui in ipso sermonis exordio & pec
catum suum agnouit, & iniquitatẽ propriam cõfitendo, iu-
stificatus est in semetipso. Alibi quoque de Vriæ morte co-
Ibidem 12. argutus à propheta ait: Peccaui domino, cui respondit est,
propter pœnitentiã ablatum à domino eius esse peccatum.
Ibidem. 16. Itẽ alio loco cum Semei malediceret ei, & lapidaret eum se-
ptum bellatoribus, per quos vindicare se posset, patiẽter se
rebat, ne verbo quidem referens cõtumeliam: quinetiã cum
Abisai dux eius caput maledicentis vellet auferre, ait rex:
Quid mihi & tibi est fili Saruiæ? Quod maledicit mihi, do- C
minus dixit ei maledicere Dauid. primum igitur culpam e-
ius excusauit, & causam ad domini retulit voluntatẽ. Secun-
do in suum meritũ retorsit, vt non illum errasse, sed se me-
ruisse significaret. Tertio maledictionem illius sibi non so-
lum non nocere, sed etiam prodesse memorauit, sicut scri-
ptum est: Et dixit Dauid ad Abisai, & ad omnes pueros eius:
Ibidem. Ecce filius meus qui exiuit de semine meo, quærit animam
meam: quanto magis filius Gemini? Grandem impetum fre
git vltoris. Quomodo enim maledictum extranei pro regis
iniuria vindicaret, cum filij adhuc parricidium inultum ma
neret? Non vtiq; extranei maledictum, & filij parricidium
æqua esset lance pensandum. Et addidit: Sine illum maledi-
cere, quoniã dixit illi dominus, donec videat humilitatem
meã, & retribuat mihi dominus bona pro maledicto. Est &
aliud iusti propositum longe omnibus perfectius & poten-
tius, interuenire pro persequentibus, & excusare peccantes,
quod legimus in euãgelio dicente domino Iesu cum crucifi
Luæ.23. xus esset à perfidis: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid D
faciũt. Liquet igitur his magisteriis doctrinæ cœlestis quod
iustus se accusare malit, quàm alium deformare. Deniq; de
Matth.1. Ioseph cui despõsata erat Maria mater domini, scriptum est
quod cum eam grauem vtero vidisset, cum esset iustus, no-
luit eam traducere. & vtique nullum adhuc audierat oracu-
lum. Ita non solum ab vltionis atrocitate, sed etiam ab accu
sationis seueritate iusti aliena persona est, potiúsque ducit
suam remissionem accusari quod nõ iudicauerit, quàm alie-
Psalm.57. num crimẽ arguere. Sed dices, Quomodo dixit ipse Dauid:
Lætabitur iustus cum viderit vindictã impiorum? Mihi vi-
detur quia lætetur quod ipse euaserit, non quia impij puni-
antur. Quæramꝰ aliud propositũ ex sequẽtibꝰ. itaque dicit:

VI. Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ, in loco pe
regrinationis meæ.

Merito peregrinationibus non frãgebatur, superbos de-
clinabat, eorúmque prosperis successibus non mouebatur.
Consolabatur se in iudiciis cœlestibus, angebatur in alienis
peccatis, quia cantabiles habebat iustificationes dei. Quæ e-
nim bene tenemus, cantare consuemus: & quæ melius can
tantur, melius nostris adhærent sẽsibus. Non enim perfun
ctorie transeamus quæ legimus, vt tunc tantum cum legi-
mus ea, in memoriam eorum redire videamur: sed etiã cum
abest codex manibus, tanquam animantia quæ probãtur &
munda habentur in lege, etiam cum non pascuntur, rumina-
re consuerunt, ex semetipsis alimenta sibi recondita pro-
ferentes: ita & nos de nostræ memoriæ thesauro, de interio-
ribus nostris ruminandum nobis pabulum spirituale pro-
mamus. Hymni nobis, canticum nobis, psalmi nobis iusti-
ficationes domini sint. Psallamus spiritu, psallamus & men- 1.Cor.14.
te: ne cum obliti fuerimus, in tempore necessitatis dicatur
vnicuique nostrum: Abiecisti sermones meos post te. Ideo- Psalm.49.
que vt expelleretur & eliminaretur obliuio à domo sancta
sua, cantatores sibi fecit rex verus Salomon, qui toto spiri-
tu inquirendo cognitionem diuinitatis intenderent, ne psal
lentes deessent ecclesiæ suæ, quorum cantu nequam spiri-
tus fugaretur, sicut Dauid sancti docemur exemplo, quo
psallẽte malus ille spiritus expellebatur, qui Saul regis cor- 1.Reg.16.
da vexabat. Prophetæ quoque vt prophetarent, psallen-
di peritum iubebant psallere, quo suaui inuitata dulcedine
spiritualis infunderetur gratia. Et in euangelio legimus in
domo patris illius filium recuperantis percrepuisse sym- Lucæ.15.
phoniam, qua epulantes delectabantur fideles, perfidus au
tem impatienter audiebat. Dulcis igitur cantilena, quæ non
corpus effœminat, sed mentem animúmque confirmat. Id-
eoque Canticum dicitur domini testamentum: quia remis-
sionem omnium peccatorum, dominíque iustitias in scri-
pturis euangelij suaui mentis exultatione concinimus. Ip-
se quoque dominus non dedignatus est dicere: Cantauimus Ibidem.7.
vobis, & non saltastis. Cantauit nobis in euangelio veniam
delictorum. debuerunt Iudæi mentem attollere, non his-
trionico corporis motu, sed sancto spiritu. Non fecerunt,
ideo reprehenduntur. sed etiam corporis saltatio in hono-
rem dei, laudabilis habetur. Denique saltauit Dauid ante ar
cam domini, & vidit Michol filia Saul eum saltãtem, & per- 2.Reg.6.
cutientem in organis armazatis* in conspectu domini, & ait *ἐρεμσμοῖς
ad eum postea quàm se domum recepit, Quid vtique hono vulg.
rificatus est rex Israel, quia denudatꝰ est hodie in oculis pu
ellarum suarum ancillarum, sicut vnus ex saltatoribus? Et di
xit Dauid ad Michol in conspectu domini: Benedictus do-
minus qui elegit me super patrem tuum, & super omnẽ do-
mum illius voluit constituere in principem super plebem
Israel & Iuda in conspectu domini: & denudabor adhuc sic,
& ero nugax in conspectu tuo, & cum puellis cum quibus
dixisti me nudatum, glorificabor. Et Michol, inquit, filiæ
Saul nõ erat filius vsque in diem mortis eius. Euidens itaq;
exẽplum quod & Propheta qui & percutiebat in organis,
& saltauit ante arcã domini, iustificatus est: & illa quæ repre
hendit eum, sterilitate damnata est. Sed non satis est vt ali-
quis cantabiles habeat iustificationes dei, nisi terrenarũ ex-
eat seruitio solicitudinum. Ideoque addidit: In loco peregri
nationis meæ. Conuenit sibi. Siquidem & alibi ait: Aduena Psal.38.
sum ego in terra hac. Vnde & Apostolus non vult nos in do
mo dei fideíque vocatione aduenas esse & peregrinos, sed ci Ephesi.2.
ues sanctorum & domesticos dei. Qui enim domesticus dei
est, exul est mũdo: qui cõuersatur in cœlestibus, peregrinus
est terris. Peregrinabantur in hoc mundo Hebręi tres pueri Daniel.3.
naturam incendij non sentientes. Cãtabiles habebãt iustifi-
cationes dei, cum hymnum deo de creaturarum laudatio-
ne cantarent. Deinde qui cantat, vacuus est, & diuersa-
rum cogitationum curas relegat, culpas religat, sequestrat
auaritiam, & non solum corporis vocem, sed etiam mentis
suæ vanitates emulcet. Non enim tanquam mœstus inopiæ
solicitudine, sed tanquam liber ab omnibus corporaliũ affe
ctibus passionum canebat idem Propheta: Psallam tibi in ci Psalm.70.
thara sanctus Israel. Gaudebunt labia mea cum cãtauero ti-
bi, & anima mea quam redemisti. Cantabat hæc lætus tan-
quam his meliorib' epulis palceretur. Epulabatur enim ani

mus piæ deuotionis alimento. Non ſolum itaque hymni & A
pſalmi, ſed etiam legis præcepta cantabilia ſanctis ſunt. Denique cantauit Moyſes qui legem accepit, cum prætergreſſus pedibus mare ſeruati populi ductor inſtificationes domini prędicaret. Supereſt adhuc propoſitum egregium viri iuſti: quia omni tẽpore circa dei laudes eſſe debet intentus, non ſolum die, ſed etiam nocte. Ideoque addidit:

VII. Memor fui nocte nominis tui domine, & cuſtodiui legem tuam.

Videam⁹ ſi & ille memor eſt qui vocat dominũ verbo, nõ cuſtodit autẽ mandata diuina. De quo dictum eſt ſatis, quia nõ quicunque dicit, Domine, domine, acceptus eſt: ſed qui
Matth.7. operib⁹ bonis fidelẽ ſuũ probare potuerit affectũ. Fides ergo, probitas, innocentia memorem probant. Quod autẽ ait:
1.Corin.12. Memor fui nominis tui, plena deuotio eſt: quia nemo dicit dominũ Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Hoc nomẽ inuocetur diebus ac noctibus, nullũ tempus prædicãdi vacuũ ſinat ſancta deuotio prętereire. Si ſtudẽtes igitur doctrinis ſecularib⁹ perparum ſomno indulgẽt: quãto magis qui deum cupiunt cognoſcere, nõ debent ſomno corporis impediri, niſi quan B
Pſal.6. tum naturæ ſatis eſt? Dauid per ſingulas noctes lectũ ſuum lachrymis diluebat, ſurgebat etiã noctis medio, vt domino cõfiteretur. Et ne totam noctem ſopori exiſtimes deputandam, tunc magis tibi orandus eſt dominus, tunc præſidia poſtulãda, culpa cauenda, quãdo videtur habere ſecretum: tũc maxime quãdo tenebrę in circuitu meo, & parietes me operiunt, conſiderãdum quia dominus omnia intuetur abſcondita. Ne dixeris ergo circunfuſus tenebris, Quis me videt?
Eccli.23. Pſalm.13. Et quẽ vereor ſeptus parietib⁹ & incluſus? Quia vultus domini ſuper facientes mala. Deinde ſi arbitrũ non vides, teipſum nõ vides? Tuæ cõſcientiæ teſtimoniũ nõ vereris? Neſcis illã caliginẽ noctis nõ opertoriũ, ſed incentiuũ eſſe peccati? Cum ſomno & cibo feruent corpora, tunc etiam vigor mentis ſopore laxatur, ſomno reſoluitur, tunc irrepit impuri libido cõcubitus, tunc perturbatur cor, ſqualorẽ immunditiæ nõ veretur, caſtitatis puritas non cõſideratur, pudicitiæ gloria non recenſetur. Nox erat quãdo Iudas prodidit, quãdo Petrus negauit. Illo igitur pręcipue tempore iuſtificationes dei animo retexendæ ſunt, relegenda mãdata hortatoria. Illa de caſtitate præcepta nõ abſint, vt his occupata mens flagrantiã libidinis, carnis reſtinguat ardorem. Tene
Pſalm.6. illud animo: Lauabo per ſingulas noctes lectũ meum. Quis enim ſtupris deditus, flagitiis inuolut⁹, lauat per ſingulas noctes lectum ſuum? Neſcit flere qui flenda committit: & cum ſit ipſe lachrymabilis, nõ habet pœnæ lachrymas ſuæ. At ille qui caſtigat corpus ſuum, & ſui ſolicitus gubernator eſt, atq; ingemiſcens & dolens lapſus ſuperioris offenſam, quærit quomodo abluat fluctibus pœnitentiæ: hic lauat per ſingulas noctes lectũ ſuum. Non dormiamus ergo totis noctibus, ſed maximã partem earum lectioni & orationibus deputemus. Audi eccleſiæ vocem quærẽtis etiam in noctibus
Cantic.3. Chriſtum, In cubili, inquit, meo, in noctibus quæſiui quem dilexit anima mea. Accipe ſecundum literã. Quæſiuit in noctibus orando, deprecando, etiam lacrhymis deplorando.
Pſalm.17. Quæſiuit in noctibus, quia poſuit tenebras latibulum ſuum, vt quęrere eũ ſolicitius diſceremus. Quæſiuit igitur in prophetis eccleſia ex gentibus cõgregata, & ideo credidit. De- D
Pſalm.18. niquẽ aduentus dominici teſtimonia de prophetis euangeliſtæ pſalmiſque poſuerunt. Vnde ſcriptũ eſt, Quia nox nocti indicat ſcientiam. Quæſiuit in noctibus, in perſecutionibus & aduerſis, in tribulationibus & laboribus duris. Nox eſt omnibus quibus non eſt perfecta ſecuritas. Vnde ait do-
Ioan.9. minus: Veniet nox, quando nemo poteſt operari. Cum in hoc mundo ſum, lux huius mundi ſum. Nõ ergo operemur in tenebris. Si enim lucent opera noſtra, non operamur in tenebris, ſed in lumine. Dies eſt quibus adeſt Chriſtus: nox eſt quibus ſe denegat. Non magnũ ergo ſi tunc domino gratias agas, quando in proſperis & ſecundis es: ſed ſi tunc adhęreas Chriſto, quando te perſecutor exagitat, quando aliqua procella perturbat. Amiſiſti filium? In illo dolore, in illa nocte, in illa deſtitutione memẽto domini dei tui, ne quaſi nõ exauditus, ingratus ſis, & in tua præuariceris ærumna. Pul-

ſus es in exilium? Memento domini dei tui, ne patriæ interdictæ charitatẽ deo præferas. Alicuius diuitis oppreſſus potentia amiſiſti proprias facultates, indiges ſumptu? Memento domini dei tui, ne nox te egeſtatis abducat à deuotionis affectu. Hoc eſt enim mandatũ legis, vt in nocte magis quęras, quando magis exaudiaris à domino, & poſſis dicere: In Pſal.117.
tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine. Sed nec quęrere perfunctorie abundat ad gratiam, ſed vt inſiſtas & intendas muneri. Denique iſta vel eccleſia vel anima quæ requiſiuit in cubili, quæſiuit in noctibus: primo non inuenit, quia fortaſſe in cubili quęſiuit: ſed poſteaquam ſurrexit, & abiit in ciuitatem. Vide ne in illam ciuitatem in
qua dominus celebraturus paſcha diſcipulos deſtinauit, di- Matth.26.
cens: Ite in ciuitatem ad quendam. Poſteaquam in foro, vt dixi, quæſiuit, inuenit quem dilexit, vbi oleum venditur, quod expectantes ſponſum emere conſuerunt: vbi ius, vbi leges? Si lex ſpiritualis, & forũ eſt vtique ſpirituale, vbi diſputant periti legis æternæ: Quod forum non litibus tumultuoſum eſt, ſed Chriſti tribunalibus glorioſum. Vbi quæſiuit inquam? In foro, & poſt quæſiuit in plateis, de quibus hi qui ad patriſfamilias euangelici prandium conuenirent, colligebãtur: qui vocati excuſandum ab huiuſmodi epulis non reputarunt. Poſteaquam in foro, inquã, & plateis quæſiuit, incidit in eos qui circumeunt ciuitatem, & tunc demum potuit inuenire. Quærit fortaſſe quod in tribulatione & metu
poſita magis inueniat gratiam. Denique poſterius ait: Inue- Cantic.3.
nerunt me qui circumeunt ciuitatẽ, tulerunt mihi pallium. Habuit ergo certamen, ſed qua ratione ſupra non tulerint palliũ, hæreo reperire, niſi forte quia ibi interrogaſſe ſe dixit: Nunquid quem dilexit anima mea, vidiſtis? Quæ Chri- Ibidem.
ſtum loquebatur: nec exutã eſt pallio, & quem quęrebat inuenit. Diſce quẽadmodum quæratur Chriſtus. Ab his vtiq; qui non perfunctorie quærunt, violenter retinent: ſicut iſta quæ ait: Tenui eum, & non dimiſi eum. Fide inuenit, meditatione cõſtrinxit. Si bonos cuſtodes accipimus, vtique angeli ſunt. Qui verò angelos trãſiuit: verbũ inuenit: ideo non multum interualli fuit cũ tranſiuit ab his & inuenit Ieſum. Quomodo ergo infra tulerunt pallium, niſi forte quia proceſſu opere ſuæ fidei eccleſia dum nudatur, dominus plus amatur, expolians ſe veterem hominẽ vt nouũ induat, quem C
non operiunt indumenta, ſed mentis ſecreta clarificant, aut quia amictum ſapientiæ ſecularis ad Chriſtum ventura depoſuit. Et Noe exutus eſt pallium poſteaquã cœpit eſſe per- Gene.9.
fectior. Simus ergo memores iuſtificationum cœleſtium, vt dum eas ſecreta mẽtis voce cantamus, memores ſimus in nocte nominis domini, & dicamus vt ſcriptum eſt:

VIII. Hæc facta eſt mihi, quoniam* iuſtificatiões tuas exquiſiui. *al.quia

Hoc eſt, hæc memoria facta eſt mihi, vt memor eſſem & in nocte nominis tui, non ebrietate ſopitus, non epulis reſolutus in ſomnũ, non curis ſecularibus occupatus obliuia mihi tuæ venerationis irreperent: ſed quotidiana meditatione membra caſtigans, & intentionem mentis exercens, vt aſſiduitate fiat nobis curſus iſte ſolennis, vt dominum Ieſum etiam in noctib⁹ toto veneremur affectu, cui eſt gloria, laus, perpetuitas à ſeculis, & nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Sermo octauus.

Octaua litera Heth, quæ interpretatiõe Latina dicitur pauor. Sanctorũ pauor eſſe conſueuit. Deniq; Heth.
pauor cecidit in Abrahã cũ ſacrificiũ offerret ple- Gene.15.
num myſterij ſpiritualis: ipſe quoque Dauid ait: Ego dixi in pauore meo, omnis homo mendax. Religionis Pſal.115.
enim reuerentiam ſignificat magis quàm infirmitatem timoris: licet etiam ipſe timor ſecundum deũ ſanctus ſit. Initium Eccli.1.
enim ſapiẽtiæ timor domini. Ergo qui timẽt deum, ſapiẽtes ſunt: qui autẽ ſapiẽtes, beati. Beatus enim quem tu erudieris Pſalm.93.
domine, & de lege tua docueris eum. Hi quoque qui timent deum, beati ſunt, ſicut exempli extat authoritas, quia beati omnes qui timent deum. Hoc ita colligitur, quia timentes deum, & ſapientes ſunt, & beati. Sanctus igitur timor domini, quia vere ſanctorum eſt pauor. Denique pręmiſſa hac litera,

Universidad de Deusto
Biblioteca

litera, statim sequitur persona iusti, dicens:

I. Portio mea domine, dixi custodire legem tuam.

Codices plerique hunc versiculum qui primus est literæ octauæ, vltimo loco literæ habẽt septimæ. Sed secundũ Hebræos emendatus, apud Græcos psalmorum liber hunc versum docuit nos octauæ literę copulandũ. Deinde ordo ipse & numerus versuum ita conuenit, vt ab eo incipiat octaua litera. Portio, inquit, mea dominus. Quàm rarus in terris qui potest dicere, Portio mea dominus, q̃ alienus à vitiis, quàm segregatus ab omni labe peccati, qui nihil habeat commune cum seculo, nihil mũdi huius vindicet sibi, non sit corporalium possessio cupiditatũ, quem non inflãmet libido, non stimulet auaritia, non lasciuia effœminet, non luxuria decoloret, nõ sternat ambitio, non maceret inuidia, non aliqua negociorũ secularium cura soliciter, verus minister altaris; deo non sibi natus. Leui enim (vt habet interpretatio) significat ipse mihi assumptus, significat & ipse meus, significat & tantum assumptus, significat & assumptus mihi. Ipse idẽ & mihi Leui & deo est. quomodo idem & mihi sacerdos & deo est? & mihi aduocat⁹, & domini deprecator, pro me offerẽs sacrificium, & idem se offerẽs domino. Denique & alibi Leui interpretatiõe dicatur, id est pro me. Etenim si à me nominetur Leui, pro me est. Sinautẽ vocetur à domino, ipse mihi dicitur: hoc est, non alij tributarius, nõ decimarius, non de possessione munificus. ipse mihi, hoc est tanquam abundãs. Pro his omnibus nõ ab hoc decimas, nõ fructus, non dona quæro, non munera, ipse mihi pro munere est, ipse est pro tributo, non in possessione sua munificus mihi: sed ipse mihi possessio. ipse meus fructus, ipse meus sensus, assumptus mihi, vel assumptus à me. Non potest hoc sine diuina esse gratia. Sicut enim possessio nõ potest mea esse nisi emero eam, sic nõ potest esse Leui, nisi fuerit assumptus à domino. Cum enim assumptus fuerit, recte dicitur ipse meus. Deniq; cum Moysi dictum esset vt populo Iudæorum per tribus singulas diuideret incolatus, & distribueret singulis tribub⁹ portiones, tribũ Leuiticam excepit deus dicens: Filiis Leui non erit portio neq; sors in medio fratrum suorum, quia dominus deus pars eorum est. Et alibi: Ego dominus portio eorum. Negatur his terrena diuisio, vt ipsi dum secularem sibi non vindicant portionem, fiant cœlestis possessio. Vel hoc solum nouerint possidere, hoc est, fidei & deuotionis obsequium, multo ditiores quàm qui possessionum suarum spatia ampla diffundunt. Quantumlibet fines suos extendant, & terra deficit, & mare includit insanas cupiditates, & pendũt tributa maiora quàm fructus sunt. At vero iste nihil possidẽs, nulli nisi deo militat, supra terram eius est portio, non eum deficit, non mari clauditur. Cui portio deus est, totius possessor est naturæ. Pro agris igitur ipse sibi satis est, habẽs bonum fructum, qui nunquam possit perire. Pro domibus satis est sibi, vt sit habitatio domini, & templum dei, quo nihil potest esse preciosius. Quid enim preciosius deo? Aut quid deest ei viro qui potest dicere: Non cõtingat mihi gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mũdus crucifixus est, & ego mũdo? Non potest in hoc princeps mundi huius sibi consortium vindicare, in quo nihil suum inuenit. Ideoque dominus qui venit docere vt fieret nobis deus portio, ait: Venit enim huius mundi princeps, & in me inuenit nihil. Meritóque imitatores sui esse volẽs ait: Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam. Vnde Petrus ostẽdens in deo portionem sibi esse, non in seculo, ait: Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo, hoc tibi do. In nomine Iesu Christi Nazarei surge & ambula. hoc est, portio mea hæc est, portio mea Christus est. In nomine igitur Christi Iesu surge & ambula. hoc est, in portione mea diues sum, in portione mea potens sum: merito tales prę̃sumo fructus istius portiõis, vt salus & vita donetur: quia hoc est istius patrimonium portionis quam elegi mihi. Dixit hoc claudo, & surrexit qui erat claudus ab vtero matris suæ. Quomodo ergo Petrus poterat portionis suæ damna sentire, qui naturæ damna reparabat? Quare non habeas argentum atque aurum Petre, dic nobis? Dic etiam quid sit istud quod habere te dicis, quia omnia quæ habebas, te reliquisse dixisti. Sic enim locutus es domino: Ecce nos omnia

Galat. 6.

Ioan. 14.

Matth. 10.

Actu. 3.

Matt. 19.

A dereliquimus, & secuti sumus te. hoc est, non quæsiuimus quæ seculi sunt, non quæsiuimus partem de possessionibus, sed te elegimus portionẽ. Reliquisti omnia ergo Petre quæ habebas, vnde habes quod habere te dicis? Surgit claudus, & sono tui sermonis erigitur. Sanitatem aliis donas, qui indigebas ipse tuæ salutis auxilio. Reliquisti ergo quæ habebas, & cepisti quę nõ habebas. Christus tibi portio, Christus tibi possessio est. Illius nomẽ tibi munificum, illius nomen tibi est fructuosum; illius nomen tibi tributa dependit, & bona tributa non pecuniæ, sed gratiæ. Portio tua non ariditate siccatur, non imbre diluitur, non frigore vritur, non tempestate quassatur. Per diem sol non vret te, neque luna per noctem. Serua portionem quam elegisti. Ea est enim portio, quam terrenæ partes æquare non possunt. Quid enim est quod conferri possit his de quibus deus dicit: Et inhabitabo in his? Quid magnificentius hospite cœlesti? Quid beatius possessione diuina? Et deambulabo, inquit, in his. Alij queruntur de sui ruris angustiis, in te deo est ampla possessio, in quo deambulare se dicit, hoc est, laxæ spatia habitationis ingeniens qui terram includit manu. Sic enim scriptũ est: Quis mẽsus est manu aquam, & cœlum palmo, & vniuersam terram clausa manu? Cui mundus angustus est, tu ei ampla es domus. Portio, inquit, mea dominus. Dicit hoc martyr. Ipsi ergo viuamus, cui mori est gloriosum. Aliis verbis quàm bene dixit hoc Paulus, ostendens nullam habere se in hoc seculo portionem. Sic enim scriptum est: Vsque ad hãc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis vapulamus, & instabiles sumus, & laboramus, operando manibus nostris. Maledicimur, & benedicimus: persecutionẽ patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus. Tanquam lustramenta huius mundi facti sumus, omnium lustramenta vsque adhuc. Fortasse moueat quod purgamẽtum se esse dixit. Non enim est, sed hoc secularib⁹ videtur, qui putant summam in diuitiis esse gloriam vel decorem. Nónne isti vniuersos purgamenta esse putant quicunque illis obsequuntur propter diuitias, & mirantur eos propter opes, timent propter potentiam, laudant propter nobilitatem? Sed hæc omnia Paulus detrimenta magis putabat esse quàm commoda. Ideoque ait, Quæ mihi lucra fuerunt, hæc duxi propter Christum detrimenta esse, propter eminentẽ scientiam Christi Iesu domini mei, propter quem omnium detrimentum passus sum, & æstimor stercora vt Christum lucrifaciã. Aestimor, inquit, non est hęc mea, sed aliena sententia. Frequenter enim æstimatur pauper ille irridendus, & execrandus propter illuuiem vestium, aut vulnerum cicatrices, eo quòd in terra nullam habeat portionem, & tamen portio eius in cœlo est. Anima eius ibi sibi patrocinium collocauit, quia audiuit Iesum dicentẽ: Nolite thesaurum vobis condere in terra: sed thesaurum, inquit, vobis cõdite in cœlo. Sed hoc diuites audire nõ possunt. Clausas aures habent, & sono æris obtusas, nũmus magis illis resonat quàm verba diuina. Denique accessit quidã dives ad dominũ, qui portionẽ dominum nõ habebat. Habebat enim multas possessiones, sed dominus nõ inter multa numeratur. nõ enim dignatur habere cũ seculo consortiũ. Quæ enim portio iustitiæ cũ iniquitate? Dicit ergo hic diues: Quid faciẽs vitã æternã possidebo? Respõdit ei dominus: Mãdata nosti? Non homicidiũ facies, nõ adulterabis, nõ falsum testimoniũ dices, ostendẽs vitam æternã in his esse mandatis. At ille iustificare se volens, dicit: Hæc omnia feci, quid mihi restat? Ad quem dominus ait volẽs ei dominũ fieri portionẽ, nõ pecuniam, nõ possessiones, sed vtiq; verũ deum: Si vis perfectus esse, vẽde omnia quę habes, & da pauperib⁹, & habebis thesaurũ in cœlo, & veni sequere me. Verũ ille cui portio aurũ atq; argentum erat, sine quibus esse non poterat, cõtristatus est. Vnde dominus pronunciauit impossibile esse vt diues intret in regnum cœlorũ: sed quod impossibile per humanas cupiditates, hoc per diuinã gratiam solam posse esse possibile. Alibi quoque ait: Quicunque reliquerit patrẽ aut matrẽ, domum aut fratres, aut sorores, centuplum accipiet in hoc seculo, & vitam æternã possidebit. Forsitan autẽ dicas, vtiq; qui relinquendo domum (per domum autem totum censum intellige) qui relinquẽdo propinquos, deum secutus fuerit, portio

Psalm. 120.

Apoca. 21.

Esaiæ. 40.

1. Cor. 4.

Philip. 3.

Matth. 6.

Lucæ. 18.

Matth. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

domini est, & portio deus illi est: habet etiam vitã æternam: & quia accepto centuplo fit in hoc seculo dives: dives, inquies, intrat in regnum cœlorum. Deinde si centuplum dat dominus eorũ quę etiam simpla impedimentum afferre consuerunt ad perceptionem hæreditatis æternæ: centum ergo possessiones reddit pro vna possessione, cẽtum pondera auri pro vno pondere. Multos quidẽ in hoc seculo qui sua pauperibus donauerunt, vberiore thesauro locupletatos fuisse cognouimus. Et pulcherrimè locutus, vt etiam ad misericordiam prouocentur. Sed non debent à domino secularem huiusmodi exigere mercedem, nec sperare quę mundi sunt: sed magis quia iis qui omnia reliquerint, deꝰ portio est. Ipse est vtique merces perfectæ virtutum, qui non centupli enumeratione, sed perfectæ plenitudinis æstimatione censetur. Ego, inquit, deus tuus sum. Non dixit ero, sed iam sum, iam inhabito, iam possideo. Aufert dilationem, vbi inuenit iusti confessionem. Sane alibi ait: Hodie mecum eris in paradiso. Futurum promittit, sed id quod futurum est, vnius diei spatio non patitur protelari. Deniq; potuit dicere: Mecũ eris in paradiso: sed addidit, hodie: ne dilatione gratia mitueretur. Sed non illi soli dicit dominus Iesus, Hodie mecum eris in paradiso: sed & tibi dicit, Mecum eris in paradiso: si cõfitearis dominũ Iesum, si eius patrociniũ tibi poscas, si & ipse dicas: Memento mei domine dum veneris in regnũ tuum. Sed tibi nõ dicit, Hodie mecũ eris. dicit martyri, Hodie mecum eris in paradiso. Tibi non dicit, quia adhuc in hoc febrienti corpore constitutus es, in hoc concupiscenti, in hoc terrena adhuc desiderãti, sed cum potueris dicere: Dirupisti vincula mea. hoc est, soluisti cursum istius vitæ, liberasti me ex hoc mortis corpore: tunc tibi dicit: Hodie mecũ eris in paradiso. Habes igitur homo inter multa proposita etiam huiusmodi portionẽ. Proposuit tibi dominus in portione possessiones, in portione aurum, in portione argentum, in portione honores, in portione nobilitatem. Proposuit etiam in portione seipsum. Habes igitur plurimas portiones, elige quã petas. Non te numerus perturbet, sed excitet gratia: nõ te labor auertat, sed fructus inuitet. In portione diuina gemitus & labores sunt. Vnde & sanctus Apostolus, cui portio deus erat, ait: Hæredes sumus dei, cohęredes autem Christi: si tamẽ compatimur, vt simul glorificemur. Vides quia vbi hæreditas Christi est, ibi debet esse compassio. Qui autem compatitur, non perfunctorie compatitur: sed vt tribulationes Christi in corpore suo impleat, sicut implebat & Paulus. Implebat & Hieremias, qui ait sub hac ipsa litera: Misericordia domini est quod non defecimus, quia non sunt consummatæ miserationes eius. renouabit illas sicut lux matutina. Multi sunt gemitus mei, & cor meum defecit. Sors mea dominus, dixi: ideo sustinebo eũ. Qui ergo sustinuit dominum, sors domini est. Vnde & Dauid qui ait: Sustinui dominum, & respexit me. hoc loco portionẽ sibi deum esse profitetur. Quàm rarus qui istud vsurpet sibi. nõ nobilitate, non diuitiis vsurpatur. Denique rex ille dives ait: Sum quidem & ego mortalis homo similis omnibus, & ex genere terreno illius qui prior fictus est, & in ventre matris figuratus sum caro. Decẽ mẽsium tempore coagulatus sum in sanguine ex semine hominis, & delectamento somni cõuenientis, & ego natus hausi cõmunem aerem, & in similiter factã decidi terram, & primã vocem similẽ omnibus emisi plorans, in inuolumentis nutritus sum, & curis magnis. Et addidit: Nemo enim ex regibus habuit aliud natiuitatis initium. Vnus ergo omnibus est introitus ad vitam, & similis exitus. Et quia vidit cõmune esse natiuitatis exordium, elaborauit esse portio dei, & inuocauit, & venit in eum spiritus sapiẽtiæ. Sed luxurioſi aliam partẽ eligunt, qui dicunt: Vino precioso & vnguentis nos impleamus, & nõ prætereat nos ros* temporis. Coronemus nos rosis antequã marcescant. Et infra: Quoniã hæc pars nostra, & hæc sors. Quàm magnum contemnere diuitias, sed quàm rarum hoc ipsum est. Vtique & Moyses potuit regis esse successor, nutritus à regis filia. Potuit ergo esse non solum quasi Pharao, sed etiam & Pharao potuit esse. Vterq; enĩ homo, sed omnis potẽtia, hominis in affectu. Moyses noluit rex esse cum posset, sed opprobriũ Christi thesauris Aegypti arbitratus est præferendum: sed fugiẽdo potẽtiam, potẽtior factus est. Factus est enim in deum regi Pharaoni. Rex erat Pharao, sed deus nõ erat Moyses: factus est illi deus, hoc est, regi ipsi terribilis, quẽ rex metueret & timeret. Sed hæc erat potentia sanctitatis. In talium congregatione deorum deus stat atque discernit. Et tu si vis tanquam deus peccatoribus esse terrori, regibus reuerentiæ, vt tanquã deo tibi videãtur esse subiecti, quia operaris in dei nomine: contẽne quæ seculi sunt, & dominicæ passionis opprobrium contẽde omnibus prę ferre diuitiis. Opprobrium dico quod illis videatur opprobrium, hoc est Iudæis scandalum, gentibus stultitia: nobis autẽ virtus dei atque sapiẽtia. Sed hoc Pharao opprobrium putans, hoc est inopiã, ignobilitatem, cõtumelias, maluit diaboli esse quàm dei portio: & ideo qui deo subiectꝰ esse nolebat, intercessioni hominis ipse se subiecit. Ergo quia portio dei erat sanctꝰ propheta Dauid, recte ait: Dixi custodire legem tuam. Spiritualem vtiq; legem dicit, sicut & Paulus ostendit. Nam qui corporaliter legem interpretati sunt, non custodiunt legem, sed præuaricantur. Veniamus ad secundum versum, qui ita est: 1.Cor.1.

Deprecabor vultum tuum* domine in toto corde meo, miserere mei secundum eloquium tuum. II.

*al. deprecatus sum facie eam meam Exod.33.

Legimus in veteri testamento quod deprecatus sit Moyses vt vultum dei videret, & responsum sit ei, Nemo videbit faciem meam & viuet. Mystice hoc primum intelligamus. Moyses legis figuram accepit. Lex per occulta mysteria nunciauit Christum, non facie ad faciem demonstrauit, sicut euãgelium demonstrauit. In ipso enim facie ad faciem loquebatur, licet in euangelio homo natus ex virgine apparuerit: verbum autem se per opera demonstrauerit. & fortasse hoc declaratum sit Moysi, quod populus Iudæorum moriturus esset, & quòd facie ad faciem Christum vidisset, & non credidisset. Quod si ad legem referas, etiam finis legis Christus est, secundum illud apostolicum: Finis enim est Christus secundum legem omni credenti. Et mortua est legis interpretatio corporalis, vbi dominus Christꝰ Iesus spiritualem ei gloriam demõstrauit. Vel certe quia omnes qui Christum vidimus, & baptizati in Christo sumus, mortui sumus peccato, quia viuentes legis vinculis tenebamur. Vbi autem in Christo mortui sumus, mortificati vtique sumus legi per corpꝰ Christi, vt simus alterius qui ex mortuis resurrexit. Sed hoc mysticum est. Morale autẽ historiæ veteris facit nos meminisse debere quæ est de sancto Moyse, qui rogauit deum vt se demonstraret ei, & facie ad faciem eum videret. Norat vtique sanctus vates domini quòd inuisibilem deum facie ad faciem videre non possit, sed deuotio sancta mensuram supergreditur, & putauit deo etiam hoc esse possibile, vt corporeis oculis faceret id quod est incorporeum comprehẽdi. Non reprehensibilis hic error, sed etiam grata cupiditas atq; inexplebilis, quòd dominũ suum velut manu tenere, & obtutu oculorũ videre cupiebat. Sciebat enim ad imaginem & similitudinem dei factum esse hominem. Quãdo enim electus à domino deo est ad populum liberandũ, impletus est spiritu sapientiæ. Viderat angelum illum & faciem eius in gloria. Denique fulgente eius lumine pauefactus est, & vidit rubum vri, & non exuri. Visu cœpit fulgorem, quẽ miratus accessit, cupiditate & gratia prouocatus, vt diligentius fulgorem illũ in rubo considera ret. Itaque si tantum accepit ardorem, tantam subiit cupiditatẽ cum angelum vidisset in flãma ignis de rubo, vt licet pauore apprehensus considerare non auderet, cõsiderare tamen velit: quanto magis vultum domini corporaliter videre desiderabat, dicens intra se: Vultum illum plenũ lucis, plenum gloriæ, plenum virtutis, plenum diuinitatis quem esse dicã? Non plus possum dicere vel sentire de deo. Cum enim consummauerit homo, tunc incipit: & cum finierit, tunc aporiatur, vt scriptum est, quia incomprehensibilis est dei æterna maiestas. Irritus quidam erat postulationis effectus, sed affectus probabilis serui, qui vltra naturã suam deuotione progressus de domini angelis æstimabat, quantũ in domini vultu plus desideraret quo cupiditatẽ suã gestiret explere. Nouerat in ipso homine aliam post mortem futurã gloriam, aliam claritatem. Sicut enim stella in claritate est, ita & resurrectio Lucæ.23. Ibidem. Psalm.115. Roma.8. Thren.3. Sapiẽ.7. Ibidem.2. *flos Hebr.11. Exod.33. Roman.10. Exod.33. Genes. Exod.3. Eccli.43. 1.Cor.15.

Universidad de Deusto

rectio mortuorum. Quæ & si seminatur in corruptione, sur A gitt tamen in incorruptione, surgit in gloria, surgit in virtute, surgit corpus spiritale. Qui ergo hæc scire poterat, merito præsumebat vt vultum dei videre cuperet, quem esset sopitus corporis morte visurus. Talem certe etiam formã receperat, talem dominus iam probabat, vt non distaret ab angelis cœlestis minister & executor oraculi. Et ideo cum sci
Matth.18. ret quia angeli pusillorum quotidie viderent faciem patris qui in cœlis est, putauit quod iam eam videre deberet, tanquã oblitus corporis, & carne deposita, sicut ille qui in cor-
2.Corin.12. pore adhuc positus, cum raperetur in paradisum, vtrum in corpore siue extra corpus raptus esset ad tertium cœlum, nescire se dixit. Sancti enim etiam cum gerunt corpus, non sunt tamẽ in carne, sed in spiritu, quoniam qui in cupiditate, & conuersatione sunt carnali, deo placere non possunt. Sancti autem conuersatione in carne non sunt, sed in cœlo, sicut Paulus ostẽdit. Et quid dicamus de probabili desiderio vultus diuini? Homines qui sunt, & si quem nobilem, si quẽ fortem, si quem sapientẽ esse audiunt, tanquam supra hominem B arbitrantes, cõcupiscunt videre. Procedit imperator, cuius regiæ potestati cõmissa pars est orbis terrarum, concurrunt omnes, & in tanta multitudine illum solum aspicere gestiũt, & de fulgore purpuræ plus quiddam esse in vultu imperatoris existimant. Miraris si dei desiderabilis vultus est, cũ conformem sui hominẽ humanus omnis miratur affectus? Hinc datur intelligi etiam illud, quod imperatori vnusquisq; nullius reus criminis gestit occurrere. Nam & si crimen habeat conscientia, tegunt illud tamen cordis occulta, dummodo publico non sit inuolutus reatu, nec sit aliquod eius crimen expressum. Denique vbi rei aliqui fuerint aduocati, & imperatori se & ipsis iudicibus offerre prohibentur, quemadmodum turpes lenonum meretricúmque personæ à conspectu vel iudicis, vel imperatoris arcentur, ne turpissimorum visus offendat vultus regij claritatem. Qui autẽ bene sibi conscius est, nullius criminis reus, quasi innocẽs procedit in medium. Ex his ergo sancti Moysi cõprehendamus affectum. Videre dei vultum quasi innocens volebat, velut quodam C vultu conscientiæ desiderabat aperire ei faciem mentis internæ. Cognosci plenius gestiebat & Moyses, & ipse sanctus Dauid, qui alibi ait: Proba me domine, & tenta me. Non e-
Psalm.25. nim vellet probari si in se crimen agnosceret, nec tentari si passionibus grauibus se sciret obnoxium. Liber igitur à peccato, deo se cupidus offerebat. Sed fortasse quia adhuc frequentioribus dei visitationibus mundus à vitio non foret, nec fuerit in principio perfectus, vtpote cui ante paululum
Exod.3. dictum erat: Solue calceamentum pedum tuorum: illud vtique calceamentum quod de Aegygpto detulerat, hoc est, corporeæ conuersationis inuolucrum: ideo dicit ei dominus: Nemo hominum videbit faciem meam, & viuet. Quando dictum sit, considera. Nondum ei dictum erat: Faciam
Exod.33. te in deum regi Pharaoni. Adhuc homo erat: ideo istud ei dicitur. Processu ei debebatur vt deus fieret, & ideo dictũ est ei. De homine dixit. Desiste hominis habere peccata, & videbis faciem meam. Qui enim faciem meam videt, debet esse sine pecato. Sed quia homo sine peccato esse non po- D test, ideo vt in dei appellatione possit excrescere, commonetur. Et quid de dei appellatione dicamus? Esto angelus, hoc est, diuini minister imperij, obsequere mandatis domini. Cum fueris angelus, videbis faciem domini. Magnum est videre dei vultum. Lex tibi dicit vt tertio te offeras in
Matth.5. Hierusalem. Ipse dominus Iesus ait: Beati mundo corde: ipsi enim deum videbunt. Aduertis quid à te exigatur vt videas deum, cui vitæ proposita sit prærogatiua videndi deum. Emunda igitur cor tuum, vt quasi nouum creetur renouato spiritu. Omnes pollutas cogitationes de corde tuo abiice, nihil sit quo tuus inquinetur affectus: simplex mens, pura synceritas sit. Talibus se dominus cum volucrum corporis deposuerint, demonstrare dignatur. Nunc de reliqua ipsius versus parte dicamus.

Miserere, inquit, mei secundum verbum tuum.

Misericordia quidem iustitię portio est, vt si velis donare pauperibus, hæc misericordia iustitiæ est, secũdum illud: Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Psal.111.
Deinde quia conformis tuus, iniustum est vt non adiuuetur à socio, cum præsertim dominus deus noster terram hanc possessionem omnium hominum voluerit esse communem, & fructus omnium ministrare: sed auaritia possessionum iura distribuit. Iustum est igitur, vt si aliquid tibi priuatim vindicas, quod generi humano, imò omnibus animantibus in commune collatum est, saltem aliquid inde pauperibus adspergas, vt quibus iuris tui consortium debes, his alimenta non deneges. Est etiam misericordiæ donare peccatum: & misericordiæ est, & iustitiæ est. Denique iustitiæ asscribit scriptura diuina veniam peccatorum, secundum illud quod hodie lectum est: Benedictum lignum quod fit per iustitiã, Sapien.14.
maledictum autem lignum quod fit per manum hominum. Superius ad crucem domini retulit, posterius ad errorem gentilium, qui ligna venerantur. Iustitia autem quæ est crucis, nisi quod ascendens illud patibulũ dominus Iesus Christus, peccatorum nostrorum chirographum crucifixit, & totius orbis peccatum suo cruore mundauit? In quo ergo iustus deus, nisi in eo quia sciuit quod de limo terrę hominem Gene 1.
figurauit, quæ terra vtique corruptelæ obnoxia est, ac vitio lubricæ passionis? Propterea ergo dominus qui secundum animam te ad imaginem & similitudinem sui fecit, hoc est, rationalem, iustum, pudicum, (In eo enim ad imaginem dei es, si sis iustus, vt sis imago iustitiæ: si sis castus, vt immaculata in te figura præfulgeat.) Sciens ergo secundum corporis fragilitatem corruptelæ patere hominem, quasi iustus fragili lubricæque naturæ delicta concesserit. Ac ne forte dicat aliquis, cur ergo Adam maledicto sentẽtiæque subiacuit? nunquid iniustus deus? Non vtique: sed quia quasi fragili atque infirmo quid caueret ante præscripsit, (infirmus enim non vsurpare debet, sed obedire mandatis) ideo præuaricationis reum tenuit, quem prolapsioni addixit. In illum igitur iusta seueritatis processit sententia, quia scire voluit quod scire non profuit. Nobis autem qui hæreditario vinculo tenemur astricti, qui in hac carne sumus, quæ priorum præiudicio detrita iam atque assuefacta peccatis non poterat emergere, quasi iustus indulsit. Iuste enim ignouit hæredi qui præiudicio laborat authoris. Est ergo iusta misericordia, est etiam iniusta misericordia. Denique in lege scriptum est de quodam: Non misereberis illius. Et in li- Deute.19.
bris Regnorum legis, quia Saul postea contraxit offensam, 1.Reg.15.
quia miseratus est Agag hostium regem, quem prohibuerat sententia diuina seruari. At si quis latronis filiis deprecantibus motus, & lacrymis cõiugis eius inflexus, absoluendum putet, cui adhuc latrocinandi aspiret affectus: nónne innocentes tradit exitio, qui multorum liberat exitia cogitantem? Certe si gladium reprimit, vincula dissoluit. Cur laxat exilio? Cur latrocinandi qua potest clementiore via non eripit facultatem, qui voluntatẽ extorquere non potuit? Denique inter duos, hoc est, accusatorem & reum pari periculo de capite decernentes, alterum si non probasset, alterum si esset ab accusatore conuictus, non id quod iustitiæ est iudex sequatur, sed dum miseretur rei, daminet probantem: aut dum accusatori fauet qui probare nõ possit, addicat innoxium. Non potest igitur hæc dici iusta misericordia. In ipsa ecclesia, vbi maxime misereri decet, teneri quàm maxime debet forma iustitiæ, ne quis à communionis consortio abstentus, breui lachrymula atque ad tempus parata, vel etiam vberiorib' fletibus cõmunionem quam plurimis debet postulare temporibus, facilitate sacerdotis extorqueat. Nónne cum vni indulget indigno, plurimos facit ad prolapsionis contagium prouocari? Facilitas enim veniæ, incentiuum tribuit delinquẽti. Hoc ideo dictum est, vt sciamus secundum verbum dei, secundum rationem dispensandam esse misericordiam debitoribus. Medicus ipse si serpentis interius inueniat vulneris cicatricem, cum debeat resecare vlceris vitium, ne latius serpat, tamen à secandi vrẽdique proposito lachrymis inflexus ægroti, medicamentis tegat quod ferro aperiẽdũ fuit: nõne ista inutilis misericordia est, si propter breuẽ incisiõis vel exustiõis dolorẽ corp' omne tabescat, vitæ vsus iereat? Recte ergo & sacerdos vuln', nelati' serpat, à toto corpore ecclesię quasi bon' medic' debet

Universidad de Deusto
Biblioteca

abscindere, & prodere virus criminis quod latet, non fouere: ne dum vnum excludendum non putat, plures faciat dignos quos excludat ab ecclesia. Iure ergo Apostolus diuino nos hortatur exemplo, dicens: Vide ergo bonitatem & seueritatem dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem, si permanseris in bonitate. ostẽdens Iudæorum populum iure esse à corpore ecclesiæ separatũ, ne perfidiæ virus contaminaret ecclesiam: Populum autem gentium bonitate domini receptum, & obedientiæ munere gloriari. Iure igitur huic diuina pietas suffragatur, quandiu in diuina bonitate permaneat. Si verò & ipse decisçat, pro criminis sui qualitate dãnabitur. Qua gratia dominus & lux & ignis esse describitur, vt in tenebris ambulanti luceat quasi lumen, ne diutius possit errare qui quærit luminis claritatem. Ei autem qui multa fuerit operatus quæ manere non debeant, sed ardere, ignis est dominus, vt operis nostri fœnum stipulámque consumat, atque vtili nos faciat saluos detrimento, sicut aurum quod dum excoquitur, plus probatur. Fortasse dicat aliquis, qua ratione scripserit Propheta: Miserere mei secundum verbum tuum? Verbum enim dei iustitia est. Si igitur iustitia fretus erat, cur misericordiam ante præmisit? Aut si misericordiam requirebat, cur eam ad mensuram iustitiæ putauit esse poscendam? Qui enim bene agit, & bene viuit, opus non habet misericordia, quia misericordia à peccato liberat. Denique nõ diuitibus, non fortibus & felicitate subnixis misericordia cõferri consueuit à nobis, sed egentibus vel debilibus, vel iis qui ex diuitiis in paupertatem aut captiuitatem, aut necessitatem aliquam deciderũt. Ergo qui eget misericordia, peccator est: qui autẽ peccator non est, vtique iustus est, & non eget misericordia dei. Secundum quid igitur vnusquisque, hoc est secundum quem statum egeat misericordia, aut iustitiam habeat, considerandum est. Aliter enim eget iustitia dei angelus, aliter homo. Aliter eget misericordia archãgelus, aliter homo. Angelica enim natura non vtiq; ita corruptelæ obnoxia est, vt natura generis humani: & ideo illa eget misericordia dei, ne possit errare, & auersa à se dei gratia labatur in vitium. Homo autem & si iam firmiore proposito est, tamen propter contractorum seriem peccatorum, misericordiam dei quærit. Itaque & si vterque misericordia dei indiget, aliter tamen angelo misericordia, aliter homini debetur. Leue enim vitium in angelo iudicio grauiore censetur. Peccatum quoq; adolescentiæ in homine, mitiore sententia quàm peccatum senectutis astringitur, & citius relaxatur. Prophe ta igitur in isto versiculo diuidit causas, vt & misericordiã quasi homo postulet, quia nemo sine sorde peccati: & iustitiam quasi propheta deposcat: vel certe quoniã licet peccauerit sicut homo, & quasi peccator misericordia egeat, tamẽ correxit errorem, pœnitentiam gessit, abstinuit à temulentia delinquendi, sobrietate virtutis. Petit ergo iustitiam secundum verbum dei, quia verbi dei sententia est, vt conuersis venia donetur, si legitime est freta * conuersio.

Rom. 11.

*facta

111. Cogitaui vias meas, & conuerti pedes meos in testimonia tua.

Diuiduus sensus, aut quia vias superiores meas cogitaui plenas lapsus atque peccati, & ideo vt remissionem peccatorum possim mereri, morum conuersione, studióque virtutum auerti pedes meos in testimonia tua, vt non iam meis gressibus, quibus ante sum lapsus, sed testimoniorum tuorum itineribus ambularem, quo tuorũ semitæ mandatorum me errare non sinerent, nec vestigium in deuia & tortuosa deflecterem. Frequenter enim ignorantes iter, si strata viarum sequantur, perueniunt quo desiderant peruenire, & carent erroris anfractu. Sinautem vsurpẽt scire quod nesciunt, & putẽt aliqua sequenda compẽdia, à publici tractus itinere recedẽtes, erroris labyrinthos frequenter incurrũt, vt eos de itinere deflexisse pœniteat: & ideo post multa laborũ dispendia ad iter quod reliquerant redire contendũt. Hic ergo sensus vnus est. Alius autẽ ita, Cogitaui vias meas, non superiores, sed futuras, vt ante meos actus cogitationibus præueniré, ne inconsulta operatione progressus, aliquid in ipsis coactionib' offensionis incidere: vt si agere aliquid velim, ante cogitem vtrum agendum sit illud quod desidero, aut quo agendum modo: similiter si alloquendum, vtrum alloqui debeam, deinde publice an secreto loqui, præsentibus aliquibus, aut nullis: sicut illud est, vt si velis fratrẽ corripere, primo solùs corripias, secundo præsentibus duobus aut tribus testib', tertio, si nõ audierit, coram ecclesia. Itaque si prętermisso ordine velis coram ecclesia fratrem increpare, quem ante monere debueras, erratum ipse cognoscis. Omnia igitur cum cogitatione facito, vt non te pœniteat aperti oris tui. An vero si viam ingressus, cum veneris ad compitum aliquod (ita enim appellatur plurimarum velut quidam concursus viarum) si nescias quod iter ingredi debeas, stas tamen, & cogitas ipse tecum vtrum primam, an secundam, an tertiam, an quartam, vel certe quintam, si ita est, vis: non eligas quam sequaris, nec putas prius adoriẽdum iter, quàm animo definieris, & pleniore mentis intentione decideris. Stas igitur cogitans quæ sit via quæ in ciuitatẽ ducat, ad quã tibi putas esse pergendũ. Quãto igitur magis animo debes ac mente consistere qui ad regnũ cœleste contendis, & cogitare tecum, quia non omnis via illò ducit, non omnis via illiò dirigit ad Hierusalẽ illam quæ in cœlo est. Sunt viæ quę malos exitus habent, quas diaboli tentamenta triuerũt: & ideo exitus earum, exitus mortis sunt. Hæ nẽpe sunt viæ de quibus legisti in Prouerbiis, quia sunt viæ quæ videntur viro rectæ esse, vltima autem earum aspiciũt in profundum inferni. Est autem via angustior illa quę ducit ad dei regnũ. Volens ergo eam ingredi viam quæ ad deum ducit, non circunspicies, non tecũ ipse tractabis, non cõsiderabis ne facile capiaris affectu, si vię latitudine prouocatus ingrediaris iter quod ad inferna deducat? Cogita ergo ante atque perpende quid facias. Qui viderit, inquit, mulierẽ ad concupiscẽdum eam, iam adulterauit eam in corde suo. Hic vtique cogitauit vt videret mulierem, vt videret ad concupiscendũ: sed mala hæc cogitatio relinquat vias suas. Alius non cogitauit quidem, sed subito aspexit, & captus est, & vidit, & concupiuit, & ideo lapsus est. Quod si fragilem suum considerasset affectum, & ante timuisset ne cum vidisset mulierem mente, caperetur animo, vtique non prospexisset ad mulierẽ, ne concupisceret eam. Vidẽs ergo mulierẽ non direxit pedẽ suum in testimonia domini: qui si ante lapsum suum cogitare potuisset, forsitan direxisset. Vnusquisque ergo prius cogitet quo modo videat mulierem, vt non videat ad concupiscendum eam, aut non attẽdat eam. Si autem videns repente, vel bona cogitatione fundatus dirigat pedem suum ad testimonia domini, ne in captiuitate permaneat: vtique ei profuit cogitatio. Postremo amans mulierem, si auerterit non tantum pedem, sed & mentem, vt diligens concupiscens Christum consideret iudicium eius, testimonia eius de præceptis castitatis, & relinquat vias concupiscentiæ, sequatur vias Christi & habebit laudem in eis, si contemplatus dominum Iesum contemnat carnis ardorẽ, flãmámq; libidinis, quasi quodam fonte extinguat, allidat teneras & infirmas cupiditates ad petram Christi. Cogitet ergo primũ, vt eadem repetã, quemadmodũ videat, quẽadmodum loquatur. Bene cogitauit qui dixit: Pone domine custodiã ori meo: ne forte dum mẽs inflammat ardorem, lingua sermone labatur, aut multiloquio incauto etiam quod mens non cogitauit, incurrat loquendi facilitate: cogitet quẽadmodũ pedem suum dirigat, manum ad se ferat, ne impetu indignationis impulsus, cum repellere debeat iniuriã, ipse alteri ictum notabilis cædis illidat. Cogitandum est igitur quid geramus. Vbi enim præcedit cogitatio, maturitas operationis adhibetur. Itaq; pes iste fidei vestigium est, quẽ meditatione perpẽsa à corporalibus motib' ad testimonia diuina deflexit. Quid igitur ꝓsit cogitare ante, quod postea facturus sis: docet versiculus qui sequitur.

Prouerb. 14.

Matth. 7.

Ibidem.

Psal. 136.

Psalm. 140.

1111. Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiã mandata tua.

Vbi cogitatione quis præuenit quod acturus est, semper paratus ad agendum est, semper fixus, & validus, vt non queat subita aliqua accidentium offensione turbari. Nulla enim flabra scopulosæ nimis ambitionis excutiunt, nulla procella atque tempestas iniustæ inuasionis exagitat,

Matth. 18.

Eccl. 5.

Universidad de Deusto

tat, non petulantis oculus meretricis illaqueat. Oculus e- A
nim meretricis, laqueus amatoris est. In aliena miser capitur possessione qui improuiso igne præuentus, possessionem suæ mentis omisit. Si persecutio ingruit, inuenit iam paratum, vt vbi possit esse perturbatio salutis incertæ, ibi sperata sacri corona certaminis, prouida futuri meditatione demulceat. Sed maledictis obtrectatorum frequenter obro-
Matth.10. ditur: cogitet quia non est discipulus super magistrum, neque seruus supra dominum. Si supra dei filium opprobria exprobrantium nephanda ceciderunt, quemadmodum seruus exortem eorum sperare se poterit? Ideoque mentem suã præparare debet, vt cũ ista acciderint, turbare se nõ queant. Præparet animum, & meditatione componat, vt possit di-
Roma.8. cere, si tamen possit: Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames? & cætera. Quare autẽ non separetur adiecit, Sed in his omnibus superamus, inquit, & vincimus propter eum qui dilexit nos. Meritóque confir- B
Ibidem. matus ait: Confido enim quia neque mors, neque vita, neq; angeli, neque potestates, neque præsentia, neque futura separare nos poterunt à charitate dei, quæ est in Christo Iesu. Multa Apostolus dixit contra quæ lucta nobis est, sed alia facilia sunt, vel certe non huius temporis aut loci, vt discutere omnia debeamus quæ sint quæ nos separare possint à charitate dei, nisi diligentius resistamus. Illud nunc quod videtur obscurius non prætermittimus, quia ait: Neque altitudo, neque profundum: quæ sunt grauia tentamenta. Deniq;
Esaiæ.7. habes in Esaia scriptum ad regem Achaz: Pete tibi signum à domino in profundum, aut in altum. Respondit ille, Non petam & neque tentabo dominum. Mysticum illi propositum est, sed non intellexit, & veritus est ne tentare dominum videretur si signum peteret in altum, aut in profundum. Dominus autem volens grauia tentamenta remedio supplantare diuino, ait: Ecce virgo cõcipiet in vtero. Hoc est magnũ signum, quod altitudinis & profundi tentamenta destruxit.
Philipp.2. Dominus enim Iesus non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, neque quę sua sunt requisiuit, sed formam serui accepit, humiliauit se vsque ad mortem. Itaque neque elatus C
est potestate, neque mortis quadã deiectione turbatus. Hoc igitur signum proponitur regi, vt petat sibi remedium, per quod nec regiæ potestatis extolleretur supercilio, nec certe ærumnæ alicuius exceptione perturbaretur, vt erat corde turbatus cum bellum sibi videret à Syriis inferri. Diuini igitur exemplo oraculi volumus ostendere quæ essent hæc grauia tentamenta, quibus remedium solus potuit Christus afferre. Veruntamen & prophetico sermone facile est docere sarcinam quandam horum tentamentorũ. Hæc enim tentamenta duo maxima sanctus Salomon oratione propria de-
Prouer.30. clarauit, & rogauit, vt posset excludere dicens: Diuitias autem & paupertatẽ ne dederis mihi, sed ordina mihi quæ op' sunt, & quæ abundent: ne repletus mendax fiam, & dicam, Quis me videt? Aut pauper rapiam, & periurem nomen domini. Potes igitur tu ista tentamenta contemnere, quæ formidauit Salomon, qui sapientiam postulauit & meruit? Dives erat, timuit extolli: pauper fieri formidauit, ne paupertatis necessitate abstinentiæ gratiam nõ teneret. Quàm mul- D
ti qui videbantur sancti esse, ceciderũt ab altitudine cordis sui? Quàm multi aliqua necessitate deiecti nõ potuerunt cõtenti esse iniuria, qui fuerant virtutum exercitio roborati? Rarus Iob inuenitur in terris, qui & diuitias amisit & filios, & vibicibus corporis exarabatur, cum vermes toto corpore fluerent: à Christi tamen charitate non potuit separari. Paremus igitur affectum nostrum, ne imparatum vis repẽtina perturbet. Denique sciens dominus cito nos frangi solere, ait etiam apostolis: Non turbetur cor vestrum, neque formidet. Si te cupiditas appetentiáque tentauerit, lege euangeliũ,
Ioan.14. dicat tibi Iesus Christus: Non turbetur cor tuũ. Si quis terror ingruerit, dicat tibi Christus: Non turbetur cor tuum, neque formidet. Si qua supplicia persecutor inflixerit,
Roma.8. lege euangelium, dicat tibi Iesus: Non turbetur cor tuũ, neque formidet. Lege Apostolum dicentẽ. Indignæ enim passiones sunt huius temporis ad superuenturam gloriam. Si in mari nauiganti grauis fluctus insurgat, tempestas atra desæ-
Marci.6. uiat, tibi dicat Iesus: Ego sum, noli turbari. Veniens igitur in certamen aliquod magnũ & graue, dic prius: Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua. Et quid de secularibus dicamus? Esto paratus non solum aduersus ea quæ vides, sed etiam aduersus ea quæ non vides. Foris, inquit, pugnæ, intus timores. In teipso tibi bellum est, bonum 2.Corin.7.
est vt in trãquillitate sit animus tuus, & in quadã serenitate. Sed gubernator ille melior est, qui in tempestate nauim gubernat. Rege igitur teipsum, quando turbatur animus, mẽs fluctuat. Laudauerim virtutẽ gubernatoris qui nullas procellas senserit, & cursum nauigij direxerit nulla tempestate iactatus? Sed illũ laudauerim, qui aduersus ventos renititur, insurgit aduersus fluctus, non timet vel cum eleuatur vndis nauigium, vel cum ad profundi ima deponitur. Ita & ille laudandus est gubernator sui qui ea quæ aduersa sunt, vincit patientia, virtute superat, secundis non extollitur, aduersis nõ frangitur. Bellum tibi est etiam aduersus nequitias spirituales. Aduertis cum quantis tibi est prælium? Et ideo meditare, & statue animo, vt procedẽs ad prelia dicas: Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua.

Funes peccatorum circumplexi sunt me, & legem tuã non sum oblitus. V.

Hoc est, funibus me circundederunt peccatores, vt mea implicarent vestigia, ne possim incursus eorum præuidendi celeritate euitare. Nõ ergo illi funes sunt de quibus scriptũ est: Funes ceciderunt mihi in præclaris. Sunt enim funes illi Psal.15.
quibus vtuntur qui terminos metiuntur agrorum, limitésq; distinguunt, & possessionum spatia disterminant. Tenduntur ergo illi funes quoad possessio vniuscuiusque diffunditur. Sic factus est funiculus hæreditatis suæ Israel. Boni ergo illi funes. Isti autem funes quibus trahuntur peccata, vt fune longo, & vt loro iugi vitulæ iniquitatis. Vitula enim indomita plus se iactat & excutit cum tenetur, nec acquiescit imperio, nec adstringitur vinculo, sed magis cum loro retrahitur, exasperatur. Itaque nec coacta se subiicit, nec tamen libera vinculorum est. Sicut ergo trahit vitula lorum iugi, quæ etsi non tenetur è proximo, tenetur tamen, nec se explicat, & absoluit: ita trahit vnusquisque peccator indomitis moribus iniquitates, qui putat se liberum, quia non est iugo subditus, subiectúsque iudicio: & nescit quod non sit exutus, sed magis vt illa vitula & ipse se implicat suorum nexibus peccatorum. Hi sunt ergo funes delictorum nostrorũ, quibus inuoluimur & ligamur: quemadmodum sunt & vincula delictorũ. Et ideo saluator, qui habet in potestate peccatum dimittere, dicit iis qui sunt in vinculis: Exite. Vtinã & mihi dicat: Exi de vinculis tuis, exi de nexibus peccatorum tuorum: Solue funes erroris tui, quibus circundatus & ligatus es. Etsi enim nequissimus sim omnium, & detestabilis sim vsu peccatorum, ille tamẽ iubente liber ero, qui sub vno momẽto latrocinij damnatum reum supplicio eripuit, constituítque in regno suo. Sunt ergo vincula quibus constringimur, etsi videamur nobis liberi. Beatus qui hæc soluit sibi vincula. Et ideo Dauid ait: Dirũpamus vincula eo- Psalm.2.
rum, & abiiciamus à nobis iugum ipsorum. Non manu vtiq; visibili vincula dicit esse rumpenda, sed inuisibiles criminũ nexus morum confessione & fidei professione soluendos. Aut manu, hoc est, opera manus tuæ eroga pauperibus, debiles eleuato, redime captiuos: & soluisti vincula tua. Eleemosyna enim à peccato liberat. Eripe eum qui ducitur ad Tobiæ.4. Prou.24.
mortem. hoc est, eripe eum intercessione, eripe gratia tu sacerdos, aut tu imperator eripe subscriptione indulgentiç: & soluisti peccata tua, exuisti te è vinculis. Vinculis enĩ peccatorum suorum vnusquisque constringitur, sicut ipse legisti. Prou.5.
Ligat nos vinculis carnis illecebra. Vinculum nostrum auaritia est, vinculum nostrum ebrietas est, vinculum nostrum concupiscentia est, vinculum nostrum superbia est. Sunt & diaboli vincula. Denique scriptum est: Hanc autem filiam Lucæ.13.
Abrahæ, quam ligauit Sathanas decem & octo annis. Ligat nos etiam diabolus criminum nexu, ligat nos vinculo fornicationis, vinculo adulterij, vinculo perfidiæ, qua Christus negatur: vinculo inuidiæ, qua frequenter etiam frater appetitur: vinculo crudelitatis, qua nonnunquam socius & conformis occiditur. Hæc sunt vincula quibus ligatus vnusquisque

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lucæ.13. que inclinatur, vt animam ſuam leuare non poſſit: nec obtutus ad cœlum mentis erigere, niſi ei dicat dominus: Dimiſſus es ab infirmitate tua. & munere eum ſuæ benedictionis exerxerit. Hæc ſunt ſceleratorum vincula, quæ dure peccatores ligant: hoc eſt, diabolus, & miniſtri eius: vel certe Nēroth, hoc eſt amaritudo: vel certe Eſau, hoc eſt terrenus & callidus. Iſti enim venatores erant, qui feras laqueis captare conſucuerunt, & muta animantia vinculis illigare. Inutiles venatores, qui capiant beſtias, quæ in pompam ſpectaculo populari præbeant miniſterium crudelitati. Denique nullū inuenimus diuinarum in ſerie ſcripturarum de venatoribus iuſtum. At vero alia vincula ſunt, vt dixi, domini Ieſu, quem ſequuntur, inquit, alligati vinculis: hoc eſt, vinculis adſtricti charitatis, & ſpei amatores, fidei vinculis alligati. Licet ſic poſſit intelligi, Alligati vinculis Chriſtū ſequuntur: hoc eſt peccatorum, & criminum remiſſorem, fontem indulgentiarum, redemptionis authorem. Sequamur ergo vincula Chriſti, fugiamus vincula venatorum: ne dum incidimus, dum ignoramus, laqueos eorum pes noſtræ mentis incurrat: nec animæ noſtræ ceruicem nexibus inſeramus. Inſidiātur enim quaſi peſsimi venatores: & quando proſperorum euentu animum relaxamus, ac ſecundis rebus remittimus, nec excubias cautionis habemus intentas, tunc plus iactant laqueos ſuos, aut in via qua ambulamus abſcondunt, vt cum fuerint eorum laqueis innexa veſtigia, trahant quo ſecurū ſupplantent viantem, vel collo adſtricto ſtrangulant commeantes. Noli ergo alta ambulare ceruice, ſicut filiæ Iudæ. Altis enim ceruicibus cito laqueus innodatur. Noli ad ſecularia mentem animúmque defigere, ſed circunſpice oculis animæ diligenter: quia pluit dominus laqueos ſuper peccatores: ne ca-
Pſalm.10. dentes illigare te poſsint: quos poteris euitare, ſi legem domini non obliuiſcaris. Etenim etiam qui ligatus eſt, ſi ſibi ſit cōſcius libertatis, obliuiſci libertatem ſuam non deſinit, & cauſam nonnunquam dicit è vinculis, eámque ſibi legum præſcripto defendit, ac iudicio frequenter abſoluit. Ergo & tu ſi peccaueris, memor eſto legis. Si peccaueris, memor eſto
Eſaiæ.43. Chriſti, qui te liberat, dicens: Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero. Ipſum diebus ac noctibus tene, ipſi tua confitere peccata. Docet te Propheta quomodo timeas dominum Ieſum.

VI. Media nocte, inquit, ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ.*

* al. iuſtificationis.

Lucæ. 6. Non ſatis eſt dies ad deprecandum, ſurgendum eſt & nocte, & media nocte. Ipſe dominus pernoctauit in oratione, vt te proprio ad deprecandum inuitaret exemplo: & vtique peccatis tuis ille indulgentiam poſtulabat. Poſtulabat à patre, operabatur propria voluntate. Non tibi dicit Propheta, vt tantummodo media nocte ſurgas, ſed vt ſurgas nocte, & maxime nocte media. Nocte enim ſurgendum ante præmiſit, dicens: Memor fui in nocte nominis tui domine. Poteſt vnuſquiſque memor eſſe, & non ſurgere: poteſt vnuſquiſque & ſurgere, & cum ſurrexerit, ea quæ proprio arbitrio ſederint, poſtulare. Addidit, Media nocte ſurgebam, docēs te ſurgendum eſſe media nocte. Nec ocioſum eſt quod adiunxit: Ad confitendum tibi, hoc eſt, vt illo maxime tempore deprecari deum, & propria debeamus deflere peccata: neq; ſolum præteritis veniam poſtulare, ſed etiam præſentia declinare, à futuris cauere. Multa enim illo in tempore tentamenta proſerpunt. Tunc feruet carnis illecebra, tunc tentator illudit. Coquitur cibus, potúſque digeritur. Stomachus æger, mens ſomnolenta, animus occupatus eſt. Itaque aut quieſcenti calor ſoporis augetur, aut vigilanti nōdum plenior refuſus eſt vigor, qui errorum cauere poſsit incurſus. Tunc igitur tentator aſsiſtit, tunc retia iacit quibus turbare poſsit mentem improuidam. Tunc ſpirituales nequitiæ tenebras offundunt: tunc omne nefas ſuadere contendunt, quando nullus arbiter culpæ, nullus criminis conſcius, nullus poteſt eſſe erroris teſtis. Tunc varias diſceptationes pectori dormitantis infundunt, vt primo de ſtatu mētis deiiciant reluctantem, & aliquorum qui ſancti habentur, proponatur exemplum, quod illi aliquādo deliquerint, ſed poſtea veniam ſint adepti, & texerint ſuperiora delicta. Nā & ſi omnem emendationem noſtri inimicus exoſus ſit, tamen ad tempus, vt ſobriæ mentis virum poſsit elidere, prętendit futuram indulgentiam, vt præſentia peccata perſuadeat: & cum impulerit aliquem ad erroris aſſenſum, ſi viderit eum iam non amore virtutis à culpa, ſed pœnæ contemplatione reuocari, inſerit varias diſceptationes, vt dicat ſibi: Quis me videt? Et tenebræ circundant me, & parietes:
Eccli.23. quem vereor? Non videt altiſſimus, non ad eum peccata noſtra perueniunt, non dignatur ſpectare quæ turpia ſunt. Hęc vtique vſu exemplóque cognoſcimus. Nemo enim poteſt eſſe expers tentationis. Itaque vt tempus habile hoc tentamentis, ita etiam tempus eſt pœnæ: quod ex lectione diuina poſſumus edoceri. Non enim ocioſe dominus deus noſter cum poſſet quocunque momento primitiua Aegyptiorum extinguere, hoc tamen tempus dolori & luctui peccatoris opportunius iudicauit. Sic enim ſcriptū eſt: Quia media no-
Exodi.11. cte primogeniti Aegyptiorum liberi ab exterminatore ſint interempti. Ideoque ſanctus Moyſes propheta, vt hoc præueniret tempus, ac ſine Hebræorum fraude tranſiret, agnum ante immolauit, hoc eſt, veſperi, vt manducantes eum, & paſcha domini celebrantes, non occuparentur exterminatoris inſidiis, ne inermes & vacuos ſpiritualis alimenti nocturna ſpicula tenebroſi hoſtis opprimerent. Hæc diligenter inte de, prudenter intellige, ſolicite require. Non perfunctorie iſta dicuntur, ſed diuina tibi myſteria declarantur. Præueni & tu inſidias tentatoris, inſtaura prius cœleſte conuiuium. Indictum eſt ieiunium, caue ne negligas. Et ſi te fames quotidianum cogit ad prandium, vt intemperantia declinet ieiunium, tamen cœleſti magis te ſeruato conuiuio. Non epulę paratæ extorqueant vt cœleſtibus ſis vacuus ſacramentis. Differ aliquantulum, non longe finis eſt diei: imò plerique ſunt eiuſmodi dies, vt ſtatim meridianis horis aduenien dum ſit in Eccleſiam, canendi hymni, celebranda oblatio. Tunc vtique paratus aſsiſte, vt accipias tibi munimentum, vt corpus edas domini Ieſu, in quo remiſsio peccatorum eſt, poſtulatio diuinæ recōciliationis, & protectionis æternæ. Suſcipe ante dominum Ieſum tuæ mentis hoſpitio. Vbi corpus eius, ibi Chriſtus eſt. Cum hoſpitium tuū aduerſarius viderit occupatum cœleſtis fulgore præſentiæ, intelligens locum tentamentis ſuis intercluſum eſſe per Chriſtum, fugiet ac recedet, & tu mediam noctem ſine vlla offenſione tranſibis. Admonet etiam ſacrificium veſpertinum, vt nunquam Chriſtum obliuiſcaris. Non poteſt obliuiſci, cum lectum aſcendes eius domini cui in occaſum precem fuderis diei, qui eſu rientem te ſui corporis epulis expleuerit. Etenim quod veſperi cogitaueris, cito cum euigilaueris recenſebis. Excitabit te ipſe dominus Ieſus, admonebit vt ſurgas, & eo tempore arma orationis aſſumas, quo ſolet incurſare tentator.
Actu.16. Vnde non ocioſe Paulus Apoſtolus & Silas truſi in carcerem, cum in neruo pedes haberent, media tamen nocte ſurgebant mētis veſtigio, exorabāt dominū, & laudis ſacrificiū deferebāt. Ideoq; vbi nō defuit deuotionis officiū, affuit etiā abſolutionis remediū. Subito enī media nocte terræ motus factus eſt grādis, ita vt mota ſint fundamēta carceris, valuę apertæ, omniū vincula ſoluta ſint. Audis quēadmodū ſi ligatus fueris, quibus manibus, quibus operibus ipſe te ſoluas, quemadmodum cuſtodes timere non poſsis? Surge igitur ad precandum. Ea hora eſt, qua tentator nocere conſueuit, conſueuit irruere. Ea hora eſt qua ſolet aduerſus tentationes graues remedium venire cœleſte. Excubandum tibi eſt, ne qua fraude vincaris: prouidendum vt eo tēpore quo potes vincere, nequaquam vincendi tempus amittas. Et quia orationem eſſe ſubeundam media nocte diximus, non minus etiam de eiuſmodi hora diei dicendum videtur. cōtraria enim diei nox eſt. Quid enim luci commune cum tene-
2.Corin.6. bris? Et ideo aduerſa ſibi eadem nocturna eſt diurna. Sicut enim media nocte primitiua Aegyptiorum tētator occidit, & ex eo cognoſcitur quod ea maxime hora operetur aduerſarius: ita è contrario quòd meridiano tempore virtus diuinæ lucis operetur. Vnde & Abraham circa meridiē ſobrias
Gene.18. tendebat excubias, & boni aliquos expectabat euentus, leuans oculos ſuos, ac finitima perluſtrans, quòd eo tempore aduenientem gratiam ſibi quæreret. Illo igitur tempore, cū duobus

Universidad de Deusto
Biblioteca

duobus angelis ſuis diuinus ei hoſpes aduenit, illo tempore Christum ſuſcepit hoſpitio: illo tempore illa quæ legis, & intelligis, celebrata myſteria ſunt. Quando enim magis debuit fidelis virum illuminare præſentia, quàm quo lux diei plenior refulgeret? Meritóq; etiam ſanctus Ioſeph receptis fratribus, & accerſito iuniore germano, quē maximè diligebat, meridie inſtaurat conuiuiū. Erat enī meridies in ſancto Ioſeph pectore, quando lætas epulas fratribus ſplendentis gratiæ miniſtrabat, ſuauiſſimíque cibos alloquij diuidebat, vt cum illi pœnam fratris metuerent appetiti & venditi in ſeruitutem, ille diuino iudicio ipſis diceret eſſe prouiſum, vt in Aegyptum deduceretur, qui famē ſuſtinētibus alimoniam non negaret. Habeamus ergo in nobis meridiem. Meridies eſt ei cui iuſtitiæ Sol refulget, & cuius opere bono, vel cogitationibus innoxiis, & pura mēte atque ſyncera paſcitur Chriſtus. Diſce igitur quemadmodum tibi ipſi fias meridies. Reuela, inquit, domino viam tuam, & ſpera in eū, & ipſe faciet, & educet ſicut lumen iuſtitiam tuam, & iudicium tuum ſicut meridiem. Vbi enim vera eſt fides, ibi veri luminis gratia eſt. Vbi innocentiæ prolixior cuſtodia, virtutúmque longa meditatione proceſſus, ibi ſplendor bonæ conſcientiæ diu permanēs, ibi intelligibilis eſt meridies, ibi & tu Chriſto mentis tuę epulas exhibebis, & in diuitiis eius etiam ipſe paſceris, ita vt non luminis præmaturus veri ſequatur occaſus, nec quidam ſtudiis tuis tenebroſus cito veſper incumbat, & opera bona interiectus impediat. Quod ſi tentationum nox aduenerit, non immerito media nocte ſurgendum, & orandum diu, & protrahenda pſalmis tempora, donec veniat dies, & illuceſcat tibi Chriſtus. Vide igitur ne & per diem tibi media nox fiat, quo mundi princeps tenebroſus & ſqualidus plenitudinem tibi tentationis offundat. Surge igitur, & excita tuam mentem. non dormitat qui cuſtodit te, ſi te non reperiat dormientem: ſed ſurgit, ſi & ipſe fuerit tuæ animæ vigiliis excitatus: & imperabit vēto, & fiet tranquillitas in tuo pectore, quod diuerſarum procellarum turbine fluctuabat. Surgendum igitur nobis eſt. Solet ſponſus media nocte venire. Caue ne te dormientem inueniat, caue ne facem tuam non queas ſomnolentus accendere. Surgēdum inquam, & domino confitendum eſt, vt gratias agas. Confitenda etiam eius iudicia æterna, vt quicquid nobis boni accidit, eius iuſtitiæ deputemus: ac ſiue diuites ſumus, ſiue ſalubriter valemus, iuſtitiæ domini deferamus: quia iuſtē eſt, vt opus ſuum tueatur ac ſeruet, vt quos nudos indotata quadam naturæ ſorte in hanc proiecit corporis infirmitatē, vigore animi, & miſericordiæ ſuæ dote pauperes veſtire dignetur. Quod vtique omni agendum tempore manifeſtum eſt, vt nec die nec nocte, nec vllo tempore à gratiarum actione debeamus vacare.

Cene.43.

Pſalm.36.

Pſalm.120.

VII.

Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.

Habet & Chriſtus participes atque conſortes ſuos. Denique Dauid probat dicens: Vnxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Habet participes carnis, quia carnem ſuſcepit: habet prophetiæ, quia prophetam, inquit, vobis ſuſcitabit dominus deus veſter de fratribus veſtris, tanquam me, ipſum audietis per omnia quæcunque loquetur vobis. Erit autem, omnis anima quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe. Ipſe eſt verus propheta, qui ſine alterius munere futura cognoſcit: qui ea quæ ventura erant, locutus eſt in prophetis. An non eſt propheta, qui facit alios prophetare? Ipſe eſt qui auditur ſicut lex, quia & lex eſt ipſius. Denique ſi Moyſen, inquit, & prophetas non audiunt: nec ſi quis ex mortuis ad illos abierit, credent. Ideoq; populus Iudæorū quia non audiuit hunc prophetam, de plebe exterminatus eſt, vt populus dei eſſe deſineret, qui ante populus dei dicebatur. Habet conſortes baptiſmi, quia baptizatus pro nobis eſt: habet conſortes iuſtitiæ, quia ipſe iuſtitia eſt, & nobis de ſuo dedit ſui habere cōſortium: habet cōſortes veritatis, quia ipſe veritas eſt, & nos tenere voluit veritatem: habet cōſortes reſurrectionis, quia ipſe eſt reſurrectio: habet conſortes immaculatæ vitæ, quia ipſe immaculatus eſt. Et quicunque in nouitate vitæ ambulauerit, quicunque tramitē iuſtitiæ tenuerit, particeps Chriſti eſt. Habet etiam tribulationis ſuæ participes: ideoq; qui particeps eius eſſe cupiebat, dixit: Nunc gaudeo in paſſionibus pro vobis, & adimpleo ea quę deſunt tribulationū Chriſti in carne mea, pro corpore eius quod eſt Eccleſia. Sepulturæ quoque eius participes ſumus. Quiſquis enim conſepultus eſt cum ipſo per baptiſmum in mortem, particeps eius eſt. Ideoque ipſe Apoſtolus adſtruens quam nobis gratiam dederit dominus Ieſus, ait: Participes enim Ieſu Chriſti facti ſumus. Sed & ille particeps Chriſti eſt, qui lugentē mœſto conſolatur affectu: qui in carcere conſtitutum proprio non defraudat officio: qui lecto ægrotantis aſſidet, non vt capiendæ hæreditatis tēdat aucupium, ſed vt morbi vim ſolicito mitiget miniſterio, vt ſedulo feſſum ſermone demulceat: qui nudos veſtiat, eſuriētes reficiat. In his enim frequenter eſt Chriſtus, ſicut ipſe ait: In carcere eram, & veniſtis ad me. Nudus erā, & operuiſtis me. Quod enim vni eorum feciſtis, mihi feciſtis. Si oderim mendacium, particeps Chriſti ſum: quia veritas Chriſtus eſt. Si fugiam iniquitatē, particeps Chriſti ſum: quia Chriſtus iuſtitia eſt. Beatus qui hoc poteſt dicere. Sicut enim membrum particeps eſſe dicimus totius corporis, ſic coniunctum omnibus timentibus deum, qui non dicat alteri, Non es de corpore meo: hoc eſt, non dicat pauperi diues, non ignobili nobilis, non ægro ſanus, non fortis debili, non imperito ſapiens dicat: Non eſtis mihi neceſſarij. Particeps corporis Chriſti eſt, quod eſt Eccleſia. Sed qui ſciat quod ij qui vidētur in Eccleſia debiles, pauperes, imprudentes, & iam peccatores, abundantiori indigeant honeſtate, & maiore præſidio ſulciēdi ſint? Qui hoc nouerit, ipſe poteſt dicere: Particeps ego ſum omniū timentium te. Qui cōpatiatur magis huiuſmodi hominibus, quàm faſtidiat eos: compatiatur infirmis, vt ſciat quòd vnum corpus omnes ſumus, & membris membra connexa, vt alterum ſine altero eſſe non poſſit: & cum alterum dolet, compatiatur alteri. Iſte ergo rectè poteſt vſurpare huius vocis authoritatem. Vide autem quàm verecūde Propheta dixerit: Particeps ego ſum timentium te. Non dixit imitantium, ſed timentium. Initium enim ſapientiæ eſt timor domini. Inter ruides ſe cōſtituit humilitate, cum veteranos deuotione ſuperaret. Sed tamen & timere virtutis eſt, quia ſcriptū eſt: Timete dominum ſancti eius. Sed quibus timor iſte non ſanctē videatur? Quia ſunt qui ignaua formidine pertimeſcunt, & hebeti trepidant metu, addidit: Et cuſtodientium mandata tua. vt oſtenderet ſe ſancti timoris eſſe conſortem. Aut ſic: poteſt quidem timere corde deuotus, ſed opere piger, vt ſit religioſus affectu, ocioſus actu. Non tamen poteſt piger eſſe, qui mandata domini cuſtodit. Qui ergo timet, cuſtodit: ergo eius eſt cuſtodire, qui timeat. Sanctus itaque hoc dicit: Ego autē hoc mihi vſurpare non poſſum. Quanti enim ſunt qui timeant deum, & non illis compatior? Quærunt opem, & ferre nolo miſericordiam: indigent ſumptu, & non adiuuo. Quiſquis autem hæc facit, ipſe poteſt dicere ſe timentiū Chriſtum eſſe conſortem.

Coloſ.1.

Hebr.3.

Matth.25.

Deute.18.

Luce.16.

VIII.

Miſericordia tua domine plena eſt terra, iuſtificationes tuas doce me.

Quomodo miſericordia domini plena eſt terra, niſi per paſſionem domini noſtri Ieſu Chriſti, quam futuram prēuidens quaſi promiſſam Propheta concelebrat? Prophetis autem ea quæ ventura ſunt præuidentibus, moris eſt vt quaſi iam decurſa memorent quæ poſterioris ætatis ſunt. Plena eſt ergo terra miſericordia domini, quia omnibus eſt data remiſſio peccatorum. Super omnes Sol oriri iubetur. Et hic quidem Sol quotidie ſuper omnes oritur. Myſticus autem Sol ille iuſtitiæ omnibus ortus eſt, omnibus venit, omnibus paſſus eſt, & omnibus reſurrexit. Ideo autem paſſus eſt, vt tolleret peccatum mundi. Si quis autem non credit in Chriſtum, generali beneficio ipſe ſe fraudat: vt ſi quis clauſis feneſtris radios Solis excludat, non ideo Sol non ortus eſt omnibus, quia calore eius ſe ipſe fraudauit: ſed quod Solis eſt, prærogatiuam ſuam ſeruat: quod imprudētis eſt, communis à ſe gratiā lucis excludit. Super omnes pluuia eſt, & hoc diuinæ miſericordiæ deputatur, quia pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.

Eccleſ.1.

Pſalm.33.

Mala.4.

Matth.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stos. Aut certe sic interpretandum, quod misericordiæ diuinæ plena sit terra, quia domini est terra, & plenitudo eius: ipse super maria fundauit eã, & super flumina præparauit illam. Etenim per Ecclesiam in omnes gentes diffusa est misericordia domini, in omnes gentes diffusa est fides. Fortasse dicas, qua ratione non dictum est, Misericordia domini plenum est cœlum? Quia sunt etiam spiritales nequitiæ in cœlestibus, sed non illæ ad communeius indulgentiæ dei, remissionémque pertinent peccatorum, quibus ignis seruatur æternus: & illa quæ cœlestium vel potestatum vel ministeriorum sunt, licet auxilio domini fulciantur, tamen nõ tanta eius indigent misericordia, quanta ea quæ sunt inferiora atque terrena. Non enim illa carnis inuolucro vestiuntur, in qua est frequẽtis erroris illecebra. Ideoq; in superioribus ait idem Propheta: Quia deus dedit cœlum cœli domino, terrã autem filiis hominum. Vnde & cœlum purius & defecatius ab omni labe peccati est, longéque remotius ab illo de quo scriptum est: Sicut volatilia cœli. Hoc enim cœlũ velut medius quidam inter cœlũ & terrã aërius locus dicitur, in quo sunt etiam spiritales nequitiæ in cœlestibus. Nam in illo nõ appellatiuo, sed vero cœlo, etiam si diabolum legerimus in conspectu dei angelorum non defuisse concilio, puto tamen nulla operari tentamenta nequitiæ. Denique scriptũ est quia angeli amauerunt filias hominum, eò quòd terrenis capti vi deantur illecebris, princeps mundi istius ac ministri eius, in quibus nequitia spiritalis venenis quibusdam carnis huius imbuta, & humanis infecta criminibus. Ideoque dominus in Euangelio suo ait: Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Non eadem est illic iniquitas vicinum possessionis finitimo rure depellere, viduam hæreditatis fraudare compẽdiis, minores cõsortij iure detrudere, intra lignũ denique & quodcunque argenti atque auri vel æris metallum velut effigiem quandam cœlestem includere potestatẽ. Hæc cum sint maximi plena sacrilegij, in cœlis vacant, in terris frequentãtur. Verbo enim domini cœli firmati sunt, non terra firmata est: & ideo iustificationes dei ab ipso domino vult doceri, quia difficile est in terra magistrũ huiusmodi reperire qui ea doceat quæ ipse non viderit. Ad illum igitur doctorem intimo propheta contendit affectu, qui solus magister est verus. Quomodo enim potest homo quasi verũ docere quod nesciat, cum ipse sit mendax? Meritóque ait dominus vt nemo super terram vocet sibi quenquam magistrum, quia vnus est magister omnium. Et quomodo posset Dauid alium doctorem quærere, cum ipse de deo dixerit: Qui docet hominem scientiam? Docet autẽ deus, & mentes illuminat singulorum, & claritatem cognitionis infundit, si tu aperias ostia cordis tui, & cœlestis gratiæ recipias claritatẽ. Quando dubitas, diligenter inquiras. Qui enim quærit, inuenit: & ei qui pulsat, aperitur. Multa obscuritas in scripturis propheticis: sed si manu quadam mentis tuæ scripturarum ianuam pulses, & ea quæ sunt occulta, diligenter examines, paularim incipies rationem colligere dictorum, & aperietur tibi non ab alio, sed à dei verbo, de quo legisti in Apocalypsi quod agnus librum signatum aperuit, quẽ nullus ante aperire poterat: quia solus dominus Iesus in Euangelio suo prophetarum ænigmata, & legis mysteria reuelauit: solus scientiæ clauim detulit, & dedit aperire nobis. Dicunt se Iudæi habere clauim scientiæ, sed non habent. nam si haberent, ipsi ingrederentur, ipsi agnoscerent penetralia scripturarum. Nũc autem væ vobis Scribæ & Pharisæi, qui abstulistis clauim scientiæ, & ipsi nõ introistis, & introeuntes prohibuistis. Quomodo enim clauim potestis habere sciẽtiæ, qui scientiæ negastis authorem? Et ideo ad ipsum conuersus Dauid ait: Tu me, inquit, doce iustificationes tuas, quia tu es vera iustitia. Tu doce quæ sapienter dicta sunt, quia tu es sapientia. Tu aperi cor meum, quia aperuisti librum. Tu aperi illud ostiũ quod in cœlo est, quia ipse es ianua. Per te si quis introierit, regnum illud possidebit æternum. Per te si quis intrauerit, non decipietur: quia falli non potest quicunque domiciliũ fuerit veritatis ingressus.

Pſalm.123. Epheſ.6. Pſalm.113. Matth.6. Ephe.6. Iob.1. Gene.6. Matth.6. Pſalm.31. Pſalm.93. Matth.7. Apoc.5. Lucæ.11.

Sermo nonus.

NOna litera Teth incipit, cuius interpretatio est exclusio. Quid est exclusio? Nunquid sicut domo aliquis hospitióque deiicitur, ita qui excluditur à dei regno, bonis illius fraudatur, sicut illæ exclusæ sunt virgines, quæ secum oleum non tulerunt: & dum venit sponsus, extinctæ sunt faces earum, atque emendo oleo inflammandísque facibus occupatæ fecerunt moram, & ingresso iam sponso introire cupientes leguntur exclusæ? Nõ arbitror. Nam quomodo diceret, si bonis sanctus esset propheta deiectus, atque exclusus à dei regno: Iucunditatem fecisti cum seruo tuo? Nec Prophetæ meritum huiusmodi intellectum videtur admittere, nec series subditorum. Audis dicentem: Suauis es domine, & in iucunditate tua doce me iustificationes tuas. Audis dicentem: Bonum mihi lex oris tui super milia auri & argenti. & potest dicere quod sit exclusus à regno, qui non est exclusus à lege? Quid ergo intelligimus? Hæret interpretatio. Obscuritatem sensus sui sermonis videtur offundere. Vocant merita Prophetæ, vocat eius gratia, vocat subiectorum series, vt altioris intellectus aliquid debeam' eruere, & occurrit in interpretatione quod interdum excludamur in bono. Scriptum est enim: Perfecta charitas timorem excludit foras. Et generaliter quidem charitas excludit timorem. Vt miles qui imperatorem diligit, bella pro imperatore suscepta non metuit: vt seruus amans dominum, quamuis per dubia & prærupta mittatur, tamẽ omnia pericula domini amore contemnit, ac si quis dominum petat, seipsum offerre non trepidat: vt qui trãs mare positos filios videre desiderat, non metuit naufragia liberorũ charitate, ingreditur maris fluctus, subit incerta nauigij, sed metum discriminis leuãt desideria filiorum. Quàm pulchre etiam de martyribus dicitur, qui vere militant Christo, qui persecutiones, vngulas, gladios, incendia non timentes, infestis se regibus obtulerunt. Timorem etenim quem poterãt habere pœnarum, exclusérunt amore martyrij. Hunc sensum autem esse interpretationis huius, etiã de Threnis Hieremiæ possumus approbare. Nam & ibi sub hac litera scriptum est: Bonus est dominus sustinentibus eum, animæ quæ quærit eum. Bonum est sustinere & sperare in salutare dei. Bonum est viro cum portauerit iugum graue à iuuẽtute sua, sedebit singulariter, & silebit, quia tulit iugum graue. Hæc vtique quid aliud astruunt, nisi bonæ exclusionis hanc interpretationem videri? Quis enim sustinet dominũ, nisi studio charitatis? Quis est qui sperat, nisi qui quod sperat optat & diligit? Quod enim speramus, per patientiam expectamus. Ergo qui sperat, sustinet: qui sustinet in patientia, vtique excludit affectum. Quis est qui portat iugum graue à iuuentute sua, nisi qui deliciis renunciat, luxuriam fugit? Quis est qui singulariter sedet, nisi qui secularibus voluptatibus abdicatis, molestiarũ omnium excludit tumultus? Iste ergo nil timere poterit, qui charitatis gratia vim timoris absorbuit. Est & alius qui excludatur in bono, vt ille qui apostolica authoritate sublatus è medio plebis est: & quia malũ opus fecit, est traditus in carnis interitũ, vt eius spiritus saluaretur. Ex quo intelligimus, quia in bono excluditur qui iubetur agere pœnitentiam, vt humilietur, & compungatur corde. Hæc enim reconciliationis solent esse suffragia. Denique etiam Hieremiæ scripta sub hac litera id videntur significare. Sic enim legimus de Hierusalem illa terrena: Immunditia eius ante pedes eius. Non fuit memor nouissimorũ suorum, & cecidit inualide, non est qui consoletur eam. Vide domine humilitatem eius, quia magnificat' est inimicus. Et quia humiliatur Hierusalẽ, merito postea ei dicitur: Defecit iniquitas tua, filia Sion. Et omni qui pœnitentiam egerit, lachrymis propriis peccata defleuerit, bene dicitur: Defecit iniquitas tua. Alibi quoque sub hac litera dicit Hieremias: Boni erant vulnerati gladio, quàm vulnerati fame. Abierunt compuncti à natiuitate agrorum. Compungimur igitur, quando nostrorum agimus pœnitentiam delictorum, compungimur etiam recordatione delictorum. Vnde ait propheta Dauid: Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Qui autem compungitur, vtique delectationem excludit erroris: & qui agit pœnitentiam, excludit pudorem, sequestrat verecundiam flagitij

Teth. Matth.25. 1.Ioan.4. Threno.3. Threno.4. Pſalm.4. 1.Corin.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gitij confitendi, vt recuperandæ ſpem ſalutis inueniat. Me- A
1.Reg.12. ritóque & ipſe Dauid vbi agnouit errorem: Peccaui, inquit, domino. Tantus rex, tantus propheta non erubuit peccatũ ꝓprium confiteri, & ideo dictum eſt ei: Et dominus abſtulit peccatum tuum. Sublato igitur peccato, ait:

I. * alias, bonitatem. Iucunditatem * feciſti cum ſeruo tuo domine ſecundum verbum tuum.

Multa videntur in hoc ſeculo iucunda eſſe, quæ nõ ſunt: multa ſuauia, bona plurima. Luxuries videtur eſſe iucunda, ſed exhauſto ſit amara patrimonio. Dulcis libido cum feruet, ſed eadem horrida & execranda cum proditur. Suaues epulæ cum ſumuntur, ſed fœtidæ cum digerũtur. Bona multa in hoc ſeculo, dum viuimus æſtimantur, quia vſui nobis ſunt, vt pecunia, honor, aurum, argentum, poſſeſſiones: eadẽ nihil poſſunt prodeſſe defunctis, hic omnia relinquuntur. Quinetiam maiori dolore quis moritur cum his ſe fraudari B
copiis ingemiſcit. Non eſt ergo iucũditas vera, niſi illa quæ ſecundum verbum eius eſt, vt quis bonorum meritorũ atq; virtutum ſubſidiis gaudeat ſe eſſe munitum. Hac Dauid iucunditate vel bonitate dei lætatur, quia iugum graue à iuuẽtute portauit & ſuſtinuit, atque expectauit domini in ſe gratiam, non præripuit, qui ſæpe occidẽdi regis Saul tributa ſibi copia, maluit tamen expectare à domino deferendi tempus imperij, quàm occiſo rege præripere. Semper deus bonus eſt: ideoque & Paulus ait: Vide ergo bonitatem & ſeueritatem dei. Bonitas enim in omnes eſt, ſeueritas in paucos.
Roma.11. Denique ſubdidit idem Apoſtolus: In eos qui ceciderunt, ſeueritatem quidem, in te autem bonitatem. Si enim non cecidiſſent, vtique vterentur & ipſi bonitate dei. Nam & tibi ideo bonus eſt, quia permanes: quod ſi non permanſeris in bonitate, & tu excideris. Non ergo deus propterea bonus eſſe deſiſtet, quia tu lapſus es, & indiges ſeueritate. Siquidẽ & ſeueritas dei in bonitate, vt recurrat vnuſquiſque caſtigatus, pedem referat à peccatis, & ad virtutum tramitem, bonámque conuerſationem recurrat. Denique docet de illis
Roma.11. qui ceciderunt, Apoſtolus: Quia ſi non permanſerint in C
incredulitate, inſerentur. Potens enim eſt deus iterum inſerere illos. vt quemadmodum deſerta virgulta, ita & homines velut caudicibus quibuſdam virtutis inſerti, bonorum fructus poſſint ferre meritorum. Accuſes neceſſe eſt medicum crudelitatis, quia putrefactas vulnerum fibras ferro putauerit execandas: quia noxia, & ſerpentia vlcera igni aduſſerit, ne virus in vlteriora proſerperet: vel quia magiſter diſcipulum verberauerit negligentem, vt metu verberum indueret diligentiam. Caſtigare enim amantis eſt, non execrantis: & ideo bonitatis eſt, nõ crudelitatis. Rectè ergo & dominus vbique eſt bonus, & cum remittit flagitia, & cum peccata
Prouer.3. caſtigat. Caſtigat enim dominus quem diligit. Caſtigatus eſt
Pſal.72. etiam Dauid. Denique ait: Et fui flagellatus tota die. Sed vir ſapiens, qui intellexit caſtigationem illã ſibi domini profuiſſe, ait: Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo domine ſecundũ verbum tuum. Hoc eſt, etſi ad tempus amara viſa eſt mihi caſtigatio ſecundum carnem, ſecundum mœſtitiam corporis, tamen ſecundum verbum tuum caſtigatio illa fructus bonita- D
tis attulit. Illam mihi caſtigationem intelligo profuiſſe, illa caſtigatione me à vitiis eſſe reuocatum, illa caſtigatione non diu aliquid in me licuiſſe flagitiis, per illam caſtigationẽ do-
Pſalm.117. mini nihil in me aduerſario licuiſſe, nil morti. Denique caſtigans caſtigauit me dominus, & morti non tradidit me, ipſe
Pſal.72. Propheta memorauit. Caſtigatur enim qui recipitur: qui autem non recipiuntur, non flagellãtur. In laboribus enim hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Id-
Ibidem.
Pſalm.72. eoque ſupra ait: Quàm bonus Iſrael deus rectis corde. Ergo bonus omnibus, quia omnes recto vult eſſe corde. Qui autẽ cor declinauerit, ipſe à ſe gratiam diuinæ bonitatis auertit.

II. * alias, bonitatem. Iucunditatem * & diſciplinam & ſciẽtiam doce me, quia in mandatis tuis credidi.

Roma.11. Matth.11. Iuxta Apoſtolum χρηστὸν, bonum intelligimus, quia dixit: Vide ergo bonitatem domini. Iuxta Euangeliũ, χρηστὸν ſuaue accipimus. Dixit enim: Tollite iugum meum, quia leue eſt: & onus meũ, quia ſuaue eſt. Dixit enim: φορτίον ἐμὸν χρηστόν. Vnde merito bonitatẽ dei ab ipſo quærit doceri, ne forte quis perfunctorie accipiens bonum deum eſſe, in erroribus perſeueret, quòd per miſericordiam dei ſciat impunitatem ſuis dari peccatis, cum & ſi indulgeat dominus, tamẽ fœda eſt conuerſatio in criminibus ſemper hærere. Non ergo bonitas iſta vulgaris eſt, ſed quę ſemper diſciplinę expectet profectum. Ideoque qui intelligit altam dei eſſe bonitatem, doceri deſiderat etiam diſciplinam. Nam plerumque auertuntur à ſtudio diſciplinæ, dum eam ſeueram & triſtem arbitrantur: ſed perſpicacior ſenſu intelligit quod diſciplina ſi triſtis ad tempus ſit, poſterioribus fiat iucunda temporibus. Sed eſt diſciplina vel correptio ſeuerior, eſt etiam moderatior. Moderatior, de qua dicit dominus: Corripiã eos in auditu tribulationis eorũ. Eſt ſeuerior, quæ eſt in ira & furore correptio. Vnde refugiens eam correptionem dicit Dauid: Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corri- Pſalm.6.
pias me. Et Hieremias: Corripe nos domine in iudicio, & Hierem.10.
non in furore. Omnis ergo diſciplina, etſi ad tempus habeat amaritudinem, habeat perturbationem, poſtea tamen pacifi- Hebr.12.
cos fructus generare conſueuit. Sed qui petit doceri bonitatem & diſciplinam, debet petere etiam ſcientiã doceri. Niſi enim habeat ſcientiam, moleſta eſt diſciplina, moleſta correptio. Quid ſit ſcientia, doceat te Salomon, qui ait de domino deo noſtro: Ipſe enim mihi dedit eorum quæ ſunt co- Sapien.7.
gnitionem veram. Et alibi hic idem propheta ait: Qui docet Pſalm.93.
hominem ſcientiam. Qui autem petit ſcientiam, credit mandatis dei. Aliud eſt autem in mandatis dei credere, aliud mãdatis credere. Qui enim mãdatis dei credit, cito efficit vt ſit in mandatis dei, & in ipſis conuerſetur. Per fidem igitur ſcientia aſſumitur, per ſcientiam diſciplina. Quod enim ſcimus placere deo poſſe, in eo nos cõuerſatio ipſa delectat. Deni- Philip.3.
que ſcriptum eſt: Noſtra autẽ conuerſatio in cœlis eſt. Præceſſit ſcientia, ſecuta eſt conuerſatio. De mandatis dei credere, diximus: in mandatis autem dei, hoc eſt in ipſis eſſe, & credere quia vera mandata ſunt. Niſi autem credideris mandatis dei, eorum vtique ſcientiam, quæ per mandata dei docemur, habere non poteris.

Priuſquam humiliarer ego deliqui, propter hoc verbum tuum ego cuſtodiui. * III. * al. eloquiũ tuum cuſtodiui.

Alia editio habet: Priuſquam humiliarer, ego neſciui. Vn de putant aliqui quòd anima hominis hoc dicat, Priuſquam humiliarer, vt in hoc lutum corporis introirem, tua, quæ nõ legeram, mandata neſciui. Sed quia Septuaginta virorũ ſententias magis ſequitur Eccleſia, & hic ſenſus eſt planior, nihil offenſionis admittens quod poſſit aliquibus ſcrupulum cõmouere: ideo accipiamus humiliarer ita dictum, eò quòd peccato videatur humiliatus. Propter peccatum enim tẽtationes ſæpe naſcuntur. Denique Adam & Eua poſt culpam Genes.3.
vtique eiecti ſunt. Ergo humilitatis noſtræ cauſſa peccatum eſt, vel humiliationis. Non enim hoc fugio. Poteſt enim de aduerſis plerumque intelligi humilitas, vt eſt: Bonum mihi quod humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas. &, Niſi lex tua meditatio mea ſit, tunc forſitan periſſem in humilitate mea. &, Humiliatus ſum valde. Hic ergo oſtendit humilitatem ortam eſſe de culpa. Et quia culpa præceſſit, ideo humiliatum ſe oſtendit, hoc eſt, attritum tẽtationibus & aduerſis, & traditum anxietatibus: quemadmodum & ille qui traditus eſt à Paulo in interitum carnis, humiliatus vtique eſt, 1.Corin.5.
vt poſtea poſſet reconciliationem mereri. Sed quamuis humilitas iſta, hoc eſt velut quædam deiectio perturbationis, non virtus ſit: virtutẽ tamẽ ſępe generat, & fit nõ pœna, ſed remedium delinquentis. Nam ſi peccatis tuis tribuas quod humiliatus es: quicquid acciderit, in te retorques, & ex reo incipies eſſe iuſtus, qui te ipſe condẽnas. Iuſtus enim accu- Prou.18.
ſator eſt ſui in exordio ſermonis. Nec potes indignum te iudicare humilitate, qui propria errata cognoſcis, in quibus erubeſcendo non vtique extolleris, ſed humiliaris. Vides ergo quia ideo humiliatus es, quia deliquiſti, & non ſeruaſti eloquia dei. Vnde ſerua diligentius ne pecces, ne iterum qua deiectus ſis, triſtitia abſorbearis, & fiat tibi deiectio tua incrementum iniquitatis, quę deberet correctionis eſſe occaſio. Etenim in tentationibus homo, ſicut aurum in conflatorio comprobatur. Vides prophetam qui dicit: Priuſquam humi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

humiliarer, inquit, deliqui. Iure ergo tentationibus traditus est, quoniam delinquebat. Delinquebat autem, quia dei eloquium non tenebat. Verum inde ordinem emendationis inuenit, vnde culpa processerat. Cœpit esse subiectus eloquio diuino, & culpa desiuit.

IIII. Bonus es* domine, & in bonitate tua doce me iustitias tuas.*

*alias, tu. *al. iustificationes.

Etiam vsus disciplinæ secularis accepit, vt vnusquisque iudicem suum laudet. Vnde Apostolus sequens diuinarũ or
Acto.26. dinem scripturarum, cum diceret caussam, ita cœpit: De omnibus quibus accusor rex Agrippa à Iudæis, æstimo me felicem apud te, incipiens rationem reddere. Et infra: Credis rex Agrippa prophetis? Scio quia credis. Ergo si laudantur homines, in quibus plerumque aliena laudantur: quanto magis vnusquisque dei sibi gratiam conciliare debet, vt dicat: Bonus es domine? Nam si hoc dicatur homini, vt esse admoneatur quod forsitan non sit, & bonitatis etiam ipse prędicatione mitescat, terrorémque immitis deponat affectus: quãto magis deo laus sua est deferenda, qui nisi bonus esset, super terram stare quis posset? Proprium autem dei est vt bo
Matth.7. nus sit. Denique in Euangelio habes quia arbor bona fructũ bonos facit. Fructus eius angeli sunt, fructus eius homines sunt: hoc est, rationabiles sancti, si domini præcepta custodiunt. Fructus eius sunt ij qui nascuntur in terris: fructus eius sunt virtutes hominum. Merito ergo arbor bona bonos fructus facit. Prius igitur radix laudetur, vt fructus possit
Ibidem. probari. Sed & alibi ait idẽ dominus Iesus: Et pater vester, qui bonus est, dabit bona data petentibus se. Sed quamuis bonus deus sit, cuius etiã amara plus prosunt: (non enim inferuntur vt noceant, sed vt corrigant) rogatur tamen vt in bonitate sua doceat nos iustitias suas. Considera medicum vtilia apponentem medicamenta vulneribus, ea tamen quæ mordeant vlceris virus: aut certè ferro putrefacta resecantem: cum in eo ipso bonus sit medicus, quia vtilitatem operatur ægroti, & facit quod prodesse nouerit: tamen quia æger dolorem aut non vult aut non potest sustinere propter infirmitatem affectus sui, rogat vt medicus cum quadã bonitate & suauitate sua curet, & non asperitatem adhibeat medicamentorum, non ferro incidat vulnerum fibras: aut si aliter non potest, vt cum moderatione faciat, & quadã subtilitate mitiget vim doloris. Et ideo in Euangelij bonitate melius docẽtur iustificationes dei, quàm in legis seueritate.
Lucæ.7. Opus autem iustitiæ iustificatio est. Vnde scriptum est quia Pharisæi se iustificare voluerunt, nõ baptizati baptismo Ioannis. In eo enim iustificationem non fecerunt, quia noluerunt agere pœnitentiam delictorum: quam propheta in bonitate vult agere, vt ei fiat peccatorum remissio sine atrocitate damnationis: cum remissionis gratia.

V. Multiplicata est super me iniquitas superborum, ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.

Quanto magis quis deo seruire desiderat, tanto magis in se excitat aduersarios: & tanquam athleta fortis coronam iustitiæ reportare desiderans, irritat in se plurimos & lacessit, qui inuident nostro profectui. Quod etiam in posterioribus
Psalm.119. euidenter ostendit. Cum odio habentibus pacem, eram, inquit, pacificus. Nihil tamen tranquillitas eius proficiebat, vt eos qui pacem oderant, sua tranquillitate cõponeret, & eorum studia comprimeret. Cum loquebar illis, impugnabant me gratis: hoc est, cum caussas impugnandi non haberent, tamen impugnandi studium non deponebant. Ita ergo multiplicantur siue nequitiæ spiritales, siue homines, & multiplicatur iniquitas eorum super iustum. Verbi gratia: Si filium iustus amittat, (quod seculi vsu sæpe contingit) si amittat patrimonium, vel diuersis afficiatur incommodis rerum, vel corporis infirmitatibus, tunc dicunt superbi: Vbi est iustitia eius? Vbi misericordia? Ecce quia simulat' est, ecce quia et innocentia sua nihil prodest. Ideoque ad vitæ huius speciẽ extrahendum, tres illi sancto Iob specie amici, obtrectatione autem iniqui, probitatis atque iustitiæ eius inuidi, exprobrãtes grauia opprobria congerebant: & qui venerãt ad consolandum, insultare cœperunt. Sed iustus his nõ mouetur, ideoque nec Iob frangebatur. Denique in amissioni-
Iob.1. bus liberorum vel patrimonij dicebat: Dominus dedit, dominus abstulit: sit nomen domini benedictum. Ergo & in aduersis positi dicamus: Bonitatem fecisti cum seruo tuo. Potest enim dominus in melius mutare quæ facta sunt, vt Iob sancti habemus exemplum: & quę amissa sunt, reddere. Potest quis & amissis filiis generare meliores. Nunquid deo est difficile meliora donare? Potest etiam si nihil donet, hoc ipso tamen iusto esse prospectum, si forte futuri improbi rapti sunt, ne mutaret malitia cor eorum. Similiter & de patrimonio, quasi non videamus plurimos propter opes patrimonij in periculum salutis esse deductos, plurimis ex diuitiarum abundantia ortam esse caussam peccandi. Qui enim non habet quod doner, ascribi ei culpa non potest quod non donauerit. qui autem habet quod donet, & non dat, vtique obnoxius esse incipit peccato.

Coagulatum est vt lac cor eorum, ego autem legẽ tuã meditatus sum. VI.

Subtile cor sanctorum, coagulatum est vero cor superborum. Vt enim lac natura sui purum, speciosum atque syncerum est, sed corruptione coacescit: sic mẽtis & cordis humani natura pura, syncera, perspicua est prius quàm vitiorũ admixtione coalescat. * Coagulato enim lacte fit quædam concretio nec suauitatem habens eandem, nec gratiam. Ita homines, qui ante sedulitate, gratia, suauitate verborum lactis speciem præferebant nulla inuidia corruptam, hi si cœperint inuidere, coagulatur in vitium cor eorũ, & fit de suauitate amicitiæ amaritudo maleuolentiæ, & insuauis quidã horror inuidiæ. Ergo coagulatum est cor per superbiam, per inuidiam, quæ lenitate naturæ fluentem beneuolentiam malitiæ concretione vitiarunt. Iniquorum ergo cor coagulatur, iustus autem humiliatur legis præcepta meditando, qui habet humilitatis magisterium.
*coacescit.

Bonum mihi quod humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. VII.

Hoc secutus Apostolus, Placeo mihi, ait, in infirmitatib', in iniuriis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis. Cum enim complacet in infirmitatibus, & non frangitur animo, nec cedit iniurię, discere iustificationes dei & meruit, & impleuit. Ergo, hic, humiliasti me, hoc est diuersis tentationibus & incommodis exercuisti, dicit. Quod aperuit & Symmachus scribens: Profuit mihi quod afflictus sum, vt discerem iustitias tuas. Ergo qui humiliatur, non deiiciat animum, neque frangat, sed magis humiliando proficiat, vt superbum humilitate sua mitiget, insolentes morum seueritate confundat, contumeliosos patiẽtia sua frangat, auaros nõ nunquam etiam æquanimitate dispendij à iurgij intentione deducat. Sic enim legisti: Quia iustificata est sapientia à filiis
Lucæ.7. suis. dum Christus se offert supplicio, dedit iniurijs, nõ subducit opprobriis, nec à confusione sputorum auertit faciem suã: & ideo omnes sapientia sua instruxit, & liuore sanauit.
2.Corin.12.

Bonum mihi lex oris tui super milia auri & argenti. VIII.

Non quicunque hoc dicit, imò rarus hoc dicit: id est, qui legem dei auro atque argento præfert, qui potest propter legem dei omnia relinquere. Sed nec Christus hũc reperit, nisi de iis quos ipse docere dignatus est. Petrus hoc dixit, probauit effectu quia pluris legem quàm aurum habuit. Ideoque ait, Aurum & argentum non habeo. Non auarus hoc
Act.3. dicit, qui defosso auro incubat. Non dicit pecuniosus, qui quotidiana emolumenta solicito rimatur affectu, qui quotidie opes aggerat, qui hæreditatis tendit aucupia, qui circa ægrotantis lectulum indefessas exercet excubias. Hic aliqui legem oris dei tanquam legem verbi accipiunt, vt si dicat: legem dexteræ dei. Bene ergo & hoc conuenit Petro dicẽti: Verba vitæ æternæ habes, & nos relinquimus te? hoc est,
Ioan.6. lex oris tui super milia auri & argenti est, & possumus tantum deserere bonum, & seculi huius emolumenta captare? Sed & Moyses lex oris dei potest dici, per quẽ dominus locutus est, & dedit legem.

Sermo decimus.

Decim⁹

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iod. DEcima litera incipit apud Hebræos Iod, quæ Latina significatione confessio dicitur vel desolatio. Nec discors ac dissonans videtur interpretatio. Siquidem qui desolati sunt, citius confitentur. Magis enim secundis rebus animus extolli solet. Cum autē vrgetur aduersis, tunc diuinum implorat auxilium. Nam & in iis quæ humana sunt, hūc vsum esse cognoscimus, vt cui succedunt prospera, animus elatior sit: cui mundi huius infesta sunt ex potētia alicuius aduersa, tunc confugiat, tunc opem quærat vt vel rogādo superioris mitiget potestatem, vel se viribus armet adiunctis, ne quasi inferior potētioris viribus
Threno.1. opprimatur. Denique Hieremias sub hac litera sic ait: Manus suas extendit qui tribulat, in omnia desideria eius. Vidit enim gentes introeuntes in sanctificationem suam, quibus mandasti ne introirent in Ecclesiam eius. De Hierusalem vtique hoc dicit Propheta, cuius deplorat ærumnam, cuius præcessit desolatio ac destitutio, vt postea sequeretur confessio. Castigat enim dominus omnem filium quem recipit.
Hebr.12. Recepturus igitur Hierusalem, ante captiuitatis flagellauit ærumnis. Nimium enim insoleuerat, & inflato sese corde iactauerat, vt caput tenere nō posset dominum Iesum, id est, humilitatem, gratiam, iustitiam, sapientiam, hoc est, veræ fidei magisterium nō teneret. Et ideo dominus castigauit eā, qui moderator omnium nouit quemadmodum vnumquēque castiget. Vt enim medicus grauiora vulnera asperioribus medicamētis curare consueuit, leuiora leuioribus: ita & deus noster grauiora peccata maiore seueritate castigat. Sed
Deute.32. ipsa castigatio ad salutē proficit. Dixit enim dominus: Percutiam, & ego sanabo. Denique de Hierusalem spem cœpit Hieremias propheta promittere. Nam in posterioribus sub
Threno.3. hac litera ait: Dabit percutienti maxillam suam, & satiabitur in opprobriis. Dabit in sepulturæ fossuram os suum, si tamē est spes patientiæ. In Euangelio dominus Iesus docens vir-
Matth.5. tutem atque insigne patientiæ, ait: Qui te percusserit in maxillā, prębe ei & alterā. Vult enim discipulos suos & iniuriarum esse patientes, nec referire facilè, ne dum ferire potens iniuriam faceret, indicium humilitatis non exhiberent. Patientia enim humilitatis indicium est, Et ideo quoniam desolata erat ac destituta Hierusalem, Dabit, inquit, percutiēti maxillam suam, vt non se subducat iniuriæ, nec declinet cædis dolorem, sed percutienti maxillam offerat. Vtrumque intelligi potest, siue ei qui percutere incipiat, siue ei qui iam percusserit, vt illud Euangelicum compleatur: Qui te percusserit in maxillam, prębe ei & alteram. Et prophetice hoc positum est, vt doceret Hierusalem, hoc est, plebis Iudaicæ Ecclesiam non aliter esse seruandam, nisi per Euangelij disciplinam: vt cum cœperit Euangelij prębcepta seruare, & operibus implere mandatum domini Iesu, tunc iugum captiuitatis de ſæanimæ ceruice deponat, cum se subdiderit iugo Christi. Et satiabitur, inquit, in opprobriis. Non dixit, Subibit opprobrium. Facile est enim vnam aut alteram contumeliā sustinere. Addidit, Satiabitur in opprobriis, quo facilius domini moueat misericordiam, opprobriorum complurium deformitate miserabilis. Quod vtique ex libro Regnorū potes intelligere. Quippe cū cōuitiaretur Semei filius
2.Reg.16. Gera sancto Dauid, virum sanguinarium appellans, & malediceret ei quando fugiebat filium suum Absalon: parricidalia ad tempus bella declinans tacebat rex, & summū patientiæ insigne præstabat. Etenim cum tentationis suæ tempus intelligeret, vt ei parricidale prelium moueretur, magis humilē se volebat videri, quo domini mitigaret offensam, quā exasperandum eius arbitrabatur in sua tentatione iudicium, si forte suas iniurias vltum iret. Vnde & populi duci Abisai vindicare cupienti ait: Quid mihi & tibi est fili Saruię? Ideo maledicit mihi, quoniam dominus dixit illi vt maledicat. Ecce filius meus, qui exiuit de ventre meo, quærit animam meam. Si autē modo extraneus maledicit mihi, dimittite illum vt maledicat, quoniam dominus dixit illi, vt videat humilitatem meam: & retribuet mihi dominus bona pro maledicto hoc: Quod & prophetico dixit spiritu, & probauit euentu. Cum enim repleta fuerit humilitas, peccatum soluitur. Denique & in Esaiæ libro habes quia dixit dominus: Sa
Esaiæ.40. cerdotes loquimini in cor Hierusalem, consolamini eā, quia repleta est humiliatio eius, solutum est peccatum eius: quia accepit de manu domini duplicia peccata sua. Aduertis igitur quia vbi desolatio, ibi humilitas. Desolationem enim sequitur humilitas iusto ordine, humilitatem patientia, patientiam probatio, probationem consolatio. Quod habes & in Apostolo scriptum: Quia tribulatio patientiam operatur, pa- Roma.5.
tientia autem probationem, probatio autem spem: spes autē non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui vtique nostrorum consolator est affectuum. Quod autem ait, Dabit in sepulturam os suum, ostendit quandam supra modum patientiæ taciturnitatem, vt tanquam sepeliat os proprium ne loquatur, & velut quodam aggere virtutum obstruat, ne vocem doloris emittat, tantum pondus asserens patientiæ quam spes foueat, vt vocem ipsam velut busto quodam ac tumulo sepeliat ac includat, quam nulla extorquere, nulla excitare possit iniuria. Huius quoq; literæ interpretationem, vt potuimus, explicauimus. veniamus ad psalmum.

Manus tuæ fecerunt me, & parauerunt * me, da mihi intellectum vt discam mandata tua. I.

* Alias, plas mauerunt.

Magno cōmendationis exordio vsus est, vt opus dei esse se diceret, quo facilius circa operis sui gratiā fauor inclinaretur authoris. Grandis etiam prærogatiua est in rebus humanis, vt aliquis operibus & beneficiis faueat suis: nec meritum spectet alienum, sed in suæ gratiæ munus intēdat, ne videatur abrogare quod ipse donauit. Itaque etsi de luto corporis nostri substantia sit, carne induamur, & corpus ossib⁹ intexatur & neruis, tamen quod simus preciosissimum opus dei, nemo dubitauerit. Nam & fabricam ipsam humani corporis si quis considerare velit, nihil poterit in terra preciosius iudicare. Est enim homo statu celsus, vultu decorus, cęsarie gratus: non in aluum cæterorum more curuatus animalium, sed ipso naturæ iure sublimis, qui in cœlum libero spectet obtutu, nulla captiuæ seruitute ceruicis oppressus in terram, sed tanq̄ propriæ conscius libertatis, & locuples sui testis authoris. Veruntamen in cæteris animantibus membrorum forma laudetur, in quibus præter gratiam corporis nihil est aliud quod requiratur. Homo in eo est pulchrior, quod non videtur: nō in corpore, quod videtur: in se habēs æternitatis gratiam, & præsentium venustatem. Quæ enim 2.Corin.4.
videntur, tēporalia sunt: nam quæ non vidētur, æterna sunt. In hoc in terrestri hospitio indutus habitatione cœlesti, cui simul competit & in terris videri, & deo coniūgi. Magnum sane munus, si se ipse cognoscat, & quædam forma iustitiæ, mundo magis quàm sibi nasci. Vnde Salomon ait: Grande Prou.20.
homo & precioſum vir misericors. virum autem fidelem opus est inuenire. Et vere magnus est qui diuini operis interpres est, & imitator dei. homo est enī qui potuit dicere. Imi- 1.Corin.11.
tatores mei estote, sicut & ego Christi. Terram excolit, mari tanquam possessione vtitur, cœli ornamenta grandis miratur assertor. Euanuerat rerū natura, nisi qui ea vteretur, diuina prouidentia esset adiectus. Denique postquàm fecit deus cœlum & terram & maria, posteaquàm omnia reptilia, volatilia, animantia, postea hominem fecit, quem animantibus viuētibus anteferret. De quo non immerito cœlesti sententia resultauit: Faciamus hominem ad imaginem & simili- Gene.1.
tudinem nostram. Cætera dixit, & facta sunt: mandauit, & Psalm.148.
creata sunt. Vt homo fiat, specialis quidam dei accedit hortatus, vt tanquam laborantis dei in huius munere creaturæ significetur operatio. Deus quidē expers laboris est, sed tamen scripturæ verba quid aliūd, nisi studiosam tui ob gratiā operationem eius ostendunt? Ergo si deus maiore quodam studio te creauit, cur ipse tui studium relinquis? Si deus in te laborauit, qui laborare non nouit, cur ipse fugitans sis laboris? Manus tuæ, inquit, fecerunt me, & parauerūt. Clamat ad deum propheta: Opus tuū domine ne deseras, non derelinquas. Te authorem conuenio, te teneo conditorem, prędia aliena non quæro. In adiumentum accingere, qui accinctus es vt creares. Dic ipse Dauid quid senseris, cur dixeris: Ma- Psalm.137.
nus tuæ fecerunt me? Sed dixisti inferius, Domine retribues propter me, domine misericordia tua in seculum, opera manuum tuarum non omittas. hoc est dicere, Bestias non fecerunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gene.1. runt manus tuæ,sed dixisti,Producant aquæ reptilia animarum viuentium:& produxit terra secundum genus quadrupedia,& reptilia, & bestias terræ. Me autem,inquit,fecisti, me tuis manibus figurasti:hoc est, non figurasti bestias manibus tuis,non reptilia,non volatilia:me autem fecerũt manus tuæ,& parauerunt me.Non mediocre opus est quod paratum est,cùm sapientia vnumquodque disponitur & paratur.Denique sapientia dicit:Cum pararet cœlos,cum illo eram.Quod de hominibus dicit idem propheta: Vox domini præparantis ceruos.Quæ vox domini dei est, nisi faciam' hominem?Qui sunt isti cerui nisi inimici serpentibus, qui super aspides ambulant,& venena non sentiunt?Non vile igitur,non corporale arbitror quod parauit deus. Nosce teipsum homo, tuæ animæ dicitur in Canticis canticorum: Nisi cognoueris te formosam in mulieribus.Cognosce te anima, quia non de terra,non de luto es, quia insufflauit in te deus, & fecit in animam viuentem. Opus est magnificum, dei generatione inspiratum.Attende tibi,vt lex dicit:hoc est,tibi, id est,animę tuę.Secularia te & mũdana ne teneãt,terrestria non morentur. Ad illum tota intentione festina,ex cuius inspiratione consistis.Grande,inquit,homo,& preciosum vir misericors.virum fidelem opus est inuenire.Disce homo vbi grandis & preciosus sis.Vilem te terra demõstrat,sed gloriosum virtus facit,fides rarum,imago preciosum.An quicquàm tam preciosum quàm imago est dei?Quæ primum tibi fidem debet infundere, vt in corde tuo refulgeat quædã authoris effigies:ne qui mentem tuam interrogat, non agnoscat authorem.An quicquam tam preciosum quàm humilitas,vt naturam corporis animæq; perspiciens,altero te perspiciens,altero subiicias,altero recognoscas? Prona in vitiũ carnis illecebra, misericordia suadet quia quod alteri contuleris,tibi soluis: quicquid à te procedit, in te recurrit: & quicquid fueris, tibi soluis:& quicquid fueris, tibi proficit. Viuacis animę vigor,sensus rationis & intellectus capax atque iudicij,vt digna domus tanto habitatore videatur, non amittet suæ prærogatiuam naturæ,vt hominis nomen amittat.Scriptura enim eum hominem dicit,qui est ad imaginem & similitudinem dei: peccantem autem non hominem, sed aut serpentem, aut equum hinnientem fœminis, aut vulpeculam,aut iumentum vocare consueuit. Nolite fieri sicut equus & mulus,quibus non est intellectus. In camo & fręno maxillas eorum constringe,qui non appropinquant tibi. &, Dicite huic vulpi,de Herode ait. Sed dicitur generatio viperarum à Ioanne plebs hominum. Magnum ergo opus dei es homo, magnum est quod dedit tibi deus. Vide ne quod deus tribuit,amittas.Magnum illud munus,quod es ad imaginem dei, & hoc in te punitur magis. Deus enim non punit similitudinem suam,sed eum punit qui ad similitudinem dei factus, hoc quod accepit, seruare non potuit.Punitur ergo illud quod ad similitudinem dei esse desistit,hoc est, peccatum tuum. Nam suam deus non damnat imaginem,nec illam in incendium mittit æternum,sed magis vindicat imaginem suam de eo qui imagini illi fecit iniuriam, vt per malitiam quod eras esse desineres,& ne fieres mulus ex homine. Vindicatur ergo imago,nõ condemnatur. Vindicatur quasi expulsa,non condemnatur quasi rea.Postquàm enim peccasti, aliud esse cœpisti: & illud quod eras, esse desisti. Quomodo igitur punitur in te quod in te non inuenitur? Nam si inueniatur in te imago dei & similitudo,non supplicio incipis dignus esse,sed præmio.Ita imago illa qua ad imaginem & similitudinem dei factus es, non condemnatur.sed coronatur. Condemnaris autẽ in eo quod ipse mutatus es vt fieres ex homine serpens,mulus,equus,vulpecula. His nos enim nominibus iam scriptura condemnauit, quia exuti cœlestis imaginis ornamento, etiam nomẽ hominis amittimus, qui gratiam hominis non tenemus.In aliquibus tamen codicibus inuenimus: Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me.Nec istud alienum,quia & Iob dixit: Manus tuæ plasmauerunt me & fecerunt. Vnde & hic edicitur vt meminerit deus quia puluis sumus,& vberioris gratię munus infundat, nec infirmum opus deserat. Gubernator fluctuante nauigio plus laboris impendit,quàm cũ secundo remigio labitur fluctu,& ventorum flatum suo suparo superãte procurrit. Ma

Pro.8. Psal.28. Cant.1. Pro.20. Psalm.31. Luc.13. Luc.3. Iob.10.

A B C D

nus tuæ,inquit,plasmauerunt me.Manus dicit pluraliter,nõ manu.At vero alibi ait: Ego manu mea solidaui cœlum, & manus mea fecit hæc. In hominis constitutione videtur nõ abundare,quod toto mundo vt fieret abundauit.Cœlum vna firmauit manus,vt scriptum est: & vtraque dei manus hominem figurauit,vt legimus.Cœlum non ad similitudinem, homo ad similitudinem. Angeli enim ad ministeriũ, homo ad imaginem.Esto vt & angeli ad imaginem,scriptura tamẽ de homine locuta est quod sit ad imaginem.Habemus enim aliquid quod fortasse angeli non habeant. Vbi enim abundauit peccatum,superabũdauit gratia.Nobis est natus Christus ex virgine. Legimus enim: Puer natus est nobis,filius datus est nobis. Nobis carnem suscepit, imò potius nos in illa carne suscepit,quando filium hominis in dei sede constituit. Non lego angelos in dei sede nisi stantes, nisi ministerium deferentes. Non lego angelos, sed homines consepultos Christo,& in Christo resuscitatos.Denique ait Apostolus:Quia conuiuificauit nos in Christo,cuius gratia estis saluificati,& simul suscitauit,simulque sedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu.Filius ergo hominis ad dexteram dei,nõ ang elus,nõ archãgelus,nec Cherubim & Seraphim. Illi laudãt,filius hominis sedet.Filius hominis angelorũ ore laudatur, quod angelos malos vicerit, de nequitiis spiritalibus quæ sunt in cœlestibus,triumphauerit. quod fecerit similes angelorum homines in quibus ante erant contagia mortuorum.Verbo,inquit, domini cœli firmati sunt,& spiritu oris eius omnis virtus eorũ.Homo quoque spiritu domini perfectionem vitæ consummationemq; virtutis accepit.Inspirauit in eum dominus spiritum vitæ,& factus est homo in animam viuentem.Vita ergo nostra cœpit ex inspiratione diuina,sed vita hæc secessione animę corporisque dissoluitur, inspiratio autem diuina non soluitur. Et ideo intellige aliud esse quod figuratum est,aliud quod factum est vel paratum. Meritoque dupliciter habes scriptum de homine. Primum enim scriptum est:Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & dominabuntur,inquit, vel principatum habebunt: & fecit deus hominem ad imaginem dei. Secundo autem loco ita scriptum est: Quia accepit deus puluerem de terra,& plasmauit hominem. *Vbi puluis, ibi plasmatio.*vbi autem non puluis,ibi non terra,non materia, sed incorporeum,sed admirabile: ibi non materia, sed immateriale.Quod enim secundum imaginem est,non est in corpore,nec in materia,sed in anima rationabili. Ibi operatur, ibi ostenditur homo ad similitudinem & imaginem dei,vbi iustitiæ,vbi sapientiæ, vbi omnis forma virtutis assumitur. Si intelligas imaginem,videbis ad imaginem.Homo enim non est imago dei, sed ad similitudinem factus. Alius est imago dei inuisibilis,primogenitus vniuersæ creaturæ, per quẽ facta sunt omnia.Ille non ad imaginem,sed imago:Ita non imago, sed ad imaginem. Habes ergo in tua substantia aliquid de imagine & similitudine dei,quod sit diuinæ simile imagini. Propterea imago ad eum qui est ad imaginem venit, & quęrit imago eum qui est ad similitudinem sui,vt iterum signet,vt iterum conformet,quia amisisti quod accepisti, Insufflauerat enim tibi deus,vt inspirationis suę dono haberes gratiam,quam tibi tua culpa sustulerat.Factus eras in animã viuentem.Audi quid dicat,non in carnem, sed in animã viuentem.Sed quia peccator signaculum tenere non potuit,& in crimine positus nõ habebat quæ dei sunt,sed quæ hominum,propterea venit dominus noster Iesus Christus,vt legisti in euangelio,& à mortuis resurgens cum clausos discipulos reperisset,clausis ingressus est manentibus,& dixit. Pax vobis.Sicut ergo misit me pater, & ego mitto vos. Cũque hoc dixisset insufflauit,& dixit eis: Accipite spiritũ sanctum. Vides ne ergo quæ manus fecerint hominem, aut quẽ hominem fecerint?Illum vtique quem secundum Christũ induimus expoliantes veterem hominem cum actibus suis, & induimus nouum qui renouatur ad agnitionem secundũ imaginem eius qui creauit eum, vbi non est seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. Christũ ergo induimus, sicut & alibi dictum est:Christum induistis. Accepimus spiritum sanctum,qui nõ solum nostra peccata dimittit, sed etiam nos facit sacerdotes suos aliis peccata dimittere: Ideo ait

Roma.5. Esaiæ.9. Ephe.2. Psalm.32. Gene.2. Ioan.20. Coloss.3. Gala.3. Psalm.31.

Universidad de Deusto

Psalm.138. ait propheta: Tu finxisti me, & posuisti super me manum tuam. Finxit per lutum, posuit per gratiam spiritalem: licet plerique hunc psalmum ex persona dictum saluatoris accipiant. Audi quia manus domini etiam spiritus dicitur. Clamat Iob: Spiritus diuinus, qui fecit me. Istæ sunt ergo manus quæ hominem parauerunt, Christus & spiritus. Ergo dominus Iesus & corporis author est nostri, qui primum fecit hominem ad imaginem, & postea de luto finxit, & voluit seruare quod fecerat, saluare quod plasmauerat, vt totum hominem saluum faceret, sicut ipse dixit in euãgelio: Mihi irascimini quia totum hominẽ saluum feci in sabbato. Quod specialiter ecclesia docet quia non solum anima, sed etiã caro nostra saluatur. Anima per cognitionem dei, caro per resurrectionem: quorũ alterum docuit diuini authoritate sermonis, alterum propriæ resurrectionis exemplo. Hic est ergo homo geminæ substantiæ. Alia est enim facti substantia, alia figurati. Ista de dei spiritu, illa de limo. Propterea ait Iob, Resuscitabit corium meum. quia quod de limo est, resuscitatur. Terra enim in terram redit: quod autem factum est vt principatum haberet super cætera animantia, id præstantius esse intelligis. Luti etiam bestiis nobiscum cõmune consortium est, & ideo animæ specialis prærogatiua donata est. Ideo tamẽ, quia cæteris animantibus imperat: sed vt possit imperare, debet deo esse subiectus. Docetur igitur seruire, vt ad regnum peruenire mereatur. Qui enim seruit Christo, placet deo. Qui seruit Christo, placet vtique veritati, & debet nescire mendacium. Qui seruit iustitiæ, debet repellere iniquitatem. Qui seruit immaculato, debet tenere castimoniæ disciplinam. Qui seruit luci, debet odisse tenebras peccatorum. Ergo quia corpus infirmum est, visitationẽ domini postulemus. Vnde propheta ait, Quid est homo quod

Psal.8. memor es eius? aut filius hominis, quoniam visitas eum? Et nunc in reliqua versiculi portione ait:

Da mihi intellectum vt discam mandata tua.

Spiritalem igitur se esse cognouit propheta per gratiam spiritus sancti: Etenim intellectũ dari à domino, & inter mu-

1.Corin.12. nera gratiarũ primo constitui loco, in apostolica lectione didicisti, quia vnicuiq; datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Et in prophera primo loco sapientiæ & intellectus spiritalis gratia postulatur. Petitur ergo dei donum. Denique vide ordinem. Da mihi intellectum vt discam mandata tua. Intellectus præmittitur, vt scientia sequatur. Nam nisi quis intellexerit, doctus esse non poterit. Doctrinã igitur intellectus facit, non memoria. Nihil enim prodest multa legisse, nisi intelligas ipse quæ legeris. Et in Apostolo post manifestationem spiritus, sermonem scientiæ legisti postea substitutum, vt scias intellectum memorię præferendum, & illum posse habere scientiam, cui ante intellectus affulserit. Simul intellectum considera. Si propheta intellectum dari sibi postulat, quis tam arrogãs, qui profiteatur in sua potestate esse intelligentiam? Intellectum petit vt ipse se nouerit, & naturæ suæ possit scire rationem. At illi qui de rerum natura disputant, cœli scrutantur plagas, qui seipsos scire nõ possunt: putant intelligentiam sine dei dono posse concedi. Vnde & nos humilitatem debemus assumere, ne extollamur si forte vnam aliquam de scripturis parabolam cognouerimus: aut quia interdum secundum literam planè legimus, si forte secundum literam aliquid intellexerimus, doctrinæ nobis assumamus scientiam. Propheta ille qui accepit spiritum sanctũ, postq; vnctus est in regnũ, vnctus est in prophetã, cẽtesimum octauumdecimũ psalmũ scribens, intellectũ sibi dari poscit vt mandata dei intelligat: & scit, nisi à domino acceperit gratiam, intelligere eius se mandata non posse. In euãgelio quoq; lego quia proponebat parabolas dominꝰ Iesus,

Matth.13. & apostoli non intelligebant. Deniq; explanationẽ propositæ parabolæ postulabant. Ipse dominus Iesus cum diceret, vt legisti in libro euangelij secundum Matthęum scriptum.

Matth.5. Beati pauperes spiritu: subiecit in posterioribus: Omnis qui

Matth.7. audit verba hæc, & fecerit ea, similis erit viro sapienti. Non ergo qui audit tantummodo, similis erit, sed qui facit quæ audierit. Ergo neque factum sine auditu, neque auditio sine facto potest esse sapienti similis, sed qui audit & facit. Audiamus igitur, intelligamꝰ, faciamꝰ: vt intellexisse nos quod audiuimus, comprobemus.

Qui timent te, videbũt me, & lætabuntur, quia in verba tua speraui. * II. * al. super. sperauí.

Fortasse aliquibus videatur hoc esse cõtrariũ quia iustus dicit: Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur. Multis enĩ iustus grauis est cũ videtur. Deniq; in euangelio pleriq; do- Luc.8. minum Iesum videre non poterant, sicut Geraseni rogabãt eum vt abiret de regionibus eorũ: & alij ei transitum denegabant, quando tamen per eos transire nolebat. Vnde puto quòd sicut illic Iudaicæ forma impietatis exprimitur, ita hic ecclesiæ gratia reueletur. Prophetat enim totum orbem replendum esse timore diuino, & ideo quasi timentes deũ sanctorum dicit cognitione lætari. Qui enim videt iustũ & gaudet, etiam ipse vult esse iustus. Pulchrum est enim vt eo in aliis delectetur, quod vult ipse in se seruare si possit. Est enim insitum bonis, vt castum pudicus, prudẽtem sapiens affectu pio diligat, misericors liberalem, & virtutes suas in aliis amet. Plerisq; enim iusti aspectus, admonitio correctionis est, perfectioribus vero lætitia est. Quàm pulchrum ergo si videaris & prosis. Bonũ ergo vir iustus. Propterea deniq; Pau- Gala.1. lus apostolus ascendit Hierosolymã, vt iustos videret: & cũ Act.15. Petro mansit diebus quindecim, vt ex eius aliquid cohabitatione proficeret. Propterea ipse Paulus & Barnabas: cum Hierosolymam ingrederentur, magnifice excipiebantur ab ecclesia, ab apostolis, & maioribus natu. Cum autem abire vellent, ne discederent rogabantur: & vt postea de Paulo legimus, cum lachrymis deducebatur. Nam si est tanta vis in naturalibꝰ, vt animal visum prosit ictericis, ita vt mortui quoque cornu eius animantis prodesse dicatur si fuerit demonstratum iis qui huiusmodi inciderint passionem: dubitare possumus quòd iusti sanet aspectus? Ergo vile animal irrationabile tantam virtutem habet, vt sanare possit hominem momento exiguo: quid videtur? homo iustus, si tamen cum fide ab eo conspiciatur qui vtilitatem ali eo percipere desiderat, nihil confert? Num vel ipsi oculorum radij virtutem quandam videntur infundere iis qui fideliter eum videre desiderant? Sed quemadmodum iustus lætificat cor innocentium cum videtur: ita & improbi iustorũ cognitione torquentur, quia vel tacitis sanctorũ moribus arguũtur. Torquet castitas incontinentem, auaritiã liberalitas, impietatẽ fides. De hoc quoq; parile vilis animantis sumamus exemplũ. Nam sicut prodesse diximus mutũ animal cũ videtur, ita obesse percipimus lupũ si aliquẽ vidẽdo præuenerit. Vocem enim feruntur amittere quos prior lupus viderit. Basiliscus quoque, hoc est, noxius serpens, si quodcunq; prior viderit animal, fertur occidere: & allegat statim necari qui potuerit à serpente huiusmodi præuideri. Ipse quoque serpens mori dicitur si fuerit hominis prœuentus aspectu. Ergo si tanta virtus vel in oculis serpentis vel in oculis est hominis: vt si alter alterum prior viderit, possit occidere: non est virtus in oculis iusti, qui repletus virtutis est gratia, cũ præ- Matth.9. sertim tantum operetur fides, vt & illa quę fimbriam domini tetigit, sanaretur, & ille cui intendit dominus Iesus, statim ex eius oculis gratiã sanitatis hauriret? Sed qui videt iustũ, debet scire quid videat. non illũ videt in corpore, non in vestimento, nõ in patrimonio, nõ in vultu, sed intus videt. Nõ inquam illum videt, nisi eius viderit mentẽ, nisi eius sermonem intenderit, nisi sensus illius potuerit cõprehendere, sapientiã de tractatu eius potuerit assumere. Tunc igitur lętabitur, cum ista perspexerit, cum ista cognouerit. Ita ergo & nos ficubi audiuimus iustũ, festinemus videre, sicut illa mu- Luc.7. lier quæ audiuit in domo Pharisæi discumbere dominũ Iesum, & ingressa est, & eius pedes perfudit vnguento. Illius imitatores simus: quia Ecclesiæ in illa muliere figuram esse quis dubitet? Sicubi ergo iustus sedeat, sicubi accũbat, festinemus videre eũ. Precios um est videre virũ iustũ, vt videas eum secundum imaginem dei. Quod foris est, nihil prodest: quod intus est, sanat. Sane & in eo qui foris est, illũ qui intus est frequenter aspicimus: vt si viderimus in paupere, illũ ad cuius similitudinẽ factus est, honoremus in paupere, de quo ait: Dedistis mihi manducare: quia quod vni eorum de- Matth.25. distis, mihi dedistis. Qui enim coronat imaginem impe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratoris, vtiq; illum honorat, cuius imaginē coronauit: & qui A
ſtatuam contempſerit imperatoris, imperatori vtique, cuius
ſtatuam conſputauerit, feciſſe videtur iniuriā. Gētiles lignū
adorant, quia dei imaginem putant: ſed inuiſibilis dei imago
non in eo eſt quod videtur: ſed in eo vtiq; quod nō videtur.
Vides ergo quia inter multas Chriſti imagines ambulamus?
Caueamus ne coronam imagini detrahere videamur, quam
vnicuiq; Chriſtus impoſuit. Caueamus ne aliquid detraha-
mus iis quibus debemus adiungere. Sed, quod peius eſt, non
ſolum nō honeſtamus pauperes, ſed etiā dehoneſtamus, de-
ſtruimus, perſequimur: & ignoramus quas dei imagini con-
geramus iniurias, cum factos ad imaginem dei putamus eſſe
Matth.25. lædendos. Qui enim irridet pauperē, exacerbat eum qui fe-
cit illū. Sed aderit ille qui dicat, Eſuriui, & non dediſtis mihi
manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi bibere, æger eram, &
non viſitaſtis me. Et quanto iſta leuiora ſunt, q̄ ſi dicat: Iniu-
rias mihi feciſtis, nudaſtis me, verberaſtis me? Quem ſi quis
interrogauerit, Quando tibi iniurias fecimus? quādo ſpolia-
uimus? quando etiā verberauimus? dicet: Quando vni horū B
minimorū feciſtis, mihi feciſtis. Propterea caueamus diligē-
tius ne cui vel minimo cōtumeliā irrogem⁹, ne ipſi domino
in illis minimis contumelioſi fuiſſe videamur. Qua ratione
autē dixerit, Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur: ipſe
expoſuit dicens: Quia in verba tua ſuperſperaui. hoc eſt di-
cere: Intus me viderunt, intus me tetigerunt, intus me aſpe-
xerunt, vbi ſpem aſſumpſi de tuis verbis, vbi tua verba per-
cepi. Beati ergo qui vident iuſtum, & lętātur, quia ſperant in
dei verba. Quàm multi autem ſunt qui oderunt iuſtos: quia
perſcrutātur dei verba qui iuſti ſunt, & cum aliquos doctos
audiunt, impie eos propter doctrinam vitare conſueuerunt.

III.

Agnoui * domine quoniam iuſta iudicia * tua, & in veritate tua humiliaſti me.

* al. cognoui.
* al. quia æquitas.

Qui poteſt intelligere quæ ſunt diuinæ prouidentiæ, vti-
tur eo ſermone quo vſus eſt propheta ſanctus Dauid: quia
omnia iudicio dei fiunt, vt ægrum corpus aliquis habeat aut
ſalubre, vt diues, vt pauper ſit, vt moriatur iuuenis, vel ſe- C
nex. Si quis intendat ſcripturis diuinis, intelligit hæc fieri iu
dicio dei. Nihil enim eſt præter dei ſcientiam. Exemplum
quærimus? Non eſt abſconditum. Si quidem Iob nunquam
amiſiſſet proprias facultates, niſi eſſet tradit' aduerſariæ po
teſtati. Dedit enim dominus diabolo poteſtatē in facultates
eius, vt tentaretur qualē amiſſo patrimonio haberet affectū.
Dedit in filios, dedit in corp' eius, vt probaretur. Num de-
functorum dolore liberorū, aut cruciatu corporis à conſtā-
tia mentis animęq; defeciſſet, niſi fortis exiſteret? Dominus
quidē nouerat fortem, ſed in illo docere atq; examinare nos
voluit vtrum imitatores eius eſſe poſſemus. Deniq; & Abra
ham tētauit quando filium ſenis vnicū ſibi petiit immolari.
Ioan.6. Sciebat vtiq; mentē Abrahæ. Sed ſciēs tentat dominus, ſicut
legiſti in euangelio quia cū inter rogaſſet dominus Ieſus diſ-
cipulos quot panes haberēt, & illi reſpōdiſſent quia quinq;
tantū haberēt panes, ipſe ait: Quid faciemus, inquit, inter tā-
tos homines? Hoc autē dicebat tentans eos. ſciebat enī quid
facturus eſſet. Qui ergo iuſtus eſt, examine iuſtitiæ ſuæ cre- D
dit, quia dei iuſta iudicia ſunt: vel ſecundū Græcū, quia dei
iudicia ſunt ipſa iuſtitia. Sed hoc vt agnoſceret, fecit præmiſ-
ſa precatio, quoniam intellectum ſibi dari popoſcit vt man-
data dei diſceret. Accepta eſt ergo intellect⁹ & cognitionis
gratia; agnouit iuſta eſſe dei iudicia. Agnoſcere autem perfe
ctі eſt. Denique aliud eſt credere, aliud agnoſcere. Fides ti-
mentis, agnitio eſt ſapientis. Qui enim timet, rationem non
quærit: ſapiens autem & agnitionem eorum inueſtigat quæ-
Pſalm.115. cunque percipere deſiderat. Credidi, inquit, propter quod
locutus ſum. Cognouit autem intelligens quod locutus eſt.
In quo ergo iuſta iudicia dei ſunt? Quia per labores & tribu
lationes & afflictiones ad cœleſte præmium peruenitur. Si-
cut enim certantibus athletis corona defertur iuſto iudicio
hominum, ita legitimè certantibus Chriſtianis diuino iudi-
Apoca.3. cio palma decernitur. Vincenti, inquit, dabo ſedere mecum
Pſalm.65. in ſede mea. Vita ergo noſtra examinatur igne ſicut ſplen-
dor argenti, vt virtus certaminibus approbetur. Tranſiui-
mus, inquit, per ignem & aquam, & induxiſti nos in refrige-

rium. Per hæc igitur vera iudicia tua eſſe cognoui. Humilia-
tus enim ſum vt hæc viderē: quia ij qui exaltati ſunt cor-
de, oculos ad veritatem aperire non poſſunt. Cum autē hu-
miliamur, peccata noſtra cognoſcim⁹ & ipſa humilitate de-
licta noſtra purgamus. Humiliatus ſum, inquit, & ſaluū me
fecit. In veritate ergo humiliatus eſt qui humiliatus eſt ad ſa
lutem: nec vane pertulit paſſionem, qui ſalutem veritatis ſe-
cutus eſt. Diſtat igitur inter cognoſcere & timere, vt eò re-
uertamur. Denique euangelij lectio docere nos debet. Ait
enim dominus ad eos qui credebant ei ex Iudæis: Si manſe- Ioan.8.
ritis in verbo meo, cognoſcetis veritatem, & veritas libera-
bit vos. Si manſeritis, inquit, cognoſcetis. Vides quia non à
principio potuit cognoſcere quicunq; timens deum verbū
eius audiuit? Non ſolum autē non idē eſt timor & cognitio,
verū etiā non idē eſt fides & cognitio. Siquidē etiā Apoſto-
lus docuit diuerſa eſſe munera gratiarū. Alij enī, inquit, per 1.Corin.12.
ſpiritū datur ſermo ſapiētiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundū eū-
dem ſpiritū, alij fides in eodē ſpiritu. Si ergo alij fides datur,
alij cognitio: vides, vbi fides, nō ſtatim cognitio. Vbi aūt co
gnitio: & fides eſt & prudētia, nec ab eo poſſumus diligentiā
ſeparare. Habuit ergo cognitionē ſanct⁹ Dauid, vtpote pro-
pheta perfectus, quando quidē ita perfecte cognouit vt hu-
miliaretur in ipſa veritate. Siue ergo in aduerſis poſitus, a-
gnouit probationis gratiā: ea quæ laborioſa & aduerſa ſunt,
ſuſtinenda: iuſtum autē eſſe dei iudicium: & ideo bene cer-
tantes nunquam deſeri vel relinqui, & coronam his poſt la-
borem poſſe deferri: ſiue in ſecūdis & proſperis poſitus, co-
gnouit etiam diuitias rerum, diuerſósque ſucceſſus tētatio-
nis, cauſſa ſolere ſuppetere vt is qui his vtitur, rerū proſpe-
ritate tentetur. In eo igitur propheta Dauid laudandus, quia
cū iſta agnoſceret, humiliabatur vt humilitate ſua vel pro-
ſperorum excluderet tentamenta, vel aduerſorū ſubiret cō
ſtantiam æquanimitate tolerantiæ. Nō ergo magnopere lau
dabilis eſſet propheta, ſi laudaret iudicia dei vſus affluentia
ſecundorum. Quid enim magnum facimus ſi quando in ſe-
cundis ſumus, laudamus deū, quando in diuitiis ſumus, quā-
do nullis vexamur iniuriis? Illud eſt magnificum, ſi ſubie-
ctus iniuriis, contumeliis, iudicium dei laudes: ſi vexatus æ-
gritudine, iudicia dei prędices: ſi te inopia non reuocet quo
minus laudes iuſtitiam dei. Ergo ſemper laudanda ſunt iudi
cia dei, ſicut ſcriptum eſt: Exultauerunt filiæ Iudæ propter Pſalm.47.
iudicia tua. Quæ ſunt filiæ Iudæ, niſi animę religioſæ, animę
eccleſiæ, quæ Ieſum Chriſtum dominum confitentur, quæ
videntes rationem iudiciorum tuorum ſemper exultant?
Qui enim non ex aliquo ſecundo prouentu, ſed ex cogni-
tione rationis induit lætitiam, non niſi in exultatione perpe
tua conſtitutus eſt.

IIII.

Fiat nunc * miſericordia tua vt exhortetur * me ſecū- ③
dum verbum * tuum ſeruo tuo.

* al. non habet, nanc.
* al. conſolentur.
* al. eloquiū Exodi.35.

Aliqui habent in hoc loco: Cōſoletur me. Sed etiā in apo
ſtolo legimus exhortationē pro cōſolatione dictā, & conſo-
lationē pro exhortatione. Magna eſt ergo miſericordia dei,
quæ non ſolū remiſſionē tribuit peccatorū, ſed etiā certan-
tibus adhibet exhortationis calcaria, ne ſuſcepti certaminis
paſſiones in belli formidine derelinquant. Non ergo miſe-
ricordiā quaſi is qui victus cedat, aut vt veniæ precator im-
plorat, ſed vt dei miſeratione ſuccinctus, maiora viribus tā-
to munere fultus expediat. Egregiam & ſingularem prophe
tæ ſpectato virtutem. Alius enim humiliatus ærumnis poſce
ret vt circa eū tentamenta deſinerēt, & ſedare dominus ad-
verſa dignaretur, ne tribulationum procella in eum ſæuiret:
iſte autem tanq̄ athleta fortis & patiēs, qui exerceri & cingi
animam ſuam tribulationibus noſſet, nō triſtitiā dimouere,
non impugnantia declinare deſiderat, non omne illud deſi-
nere quod fatigationem laboris afferret expoſcit, ſed magis
in tēpore laboris ſui aduerſus tentationū procellas dari ſibi
verbum conſolationis expoſcit, vt poſſit forti quæ ingerū-
tur mente tolerare, ne aliqua mœſtitiæ perturbatione laſſe-
tur. In eo igitur obſecrat miſericordiam dei, ne auxilio deſti
tutus expediendi, cœptā militiam derelinquat. Deniq; ad-
hortationis diuinæ eſſe miſericordiam, euidens teſtimoniū
docet. Moyſi enim dicit deus: Miſerebor cui miſertus ero,
& miſe-

Universidad de Deusto

Roma.9. & misericordiam præstabo cui misericordiam præstitero. A Igitur non est volentis neque currentis, sed miserantis dei est. Forte dicas: Ergo non debemus vel velle currere? Atqui negligentes deus deserere consueuit. Non ergo hoc dicit, sed quid dicat consideremus. Non volentis neque currentis hominis perseuerantia est. Non est enim in hominis potestate, sed miserantis dei est, vt possis cõplere quæ cœperis. Denique iterum Moysi dicit: Quia in hoc ipsum te suscitaui, vt ostendam in te virtutem meam. Colligitur igitur adhortationem diuinæ misericordiæ deputandam. Vnde sequitur,

Ibidem. Ergo cui vult miseretur, & quẽ vult obdurat. Hunc miseratus hortatur, illũ non reuocat execratus. Et vere misericordia est dei nostrarũ militia passionũ, per quam nobis peccata minuuntur. Deniq; Lazarus pauper quia in hac vita tole-

Luce.16. rauit mala complurima, in gremio Abrahæ requiẽ consolationis inuenit: ille autẽ dives qui consolationẽ habuit in seculo, post curricula vitæ huius fructũ quietis amisit. Quẽ si miserat⁹ esset deus, castigasset potius in hoc seculo, vt postea non flagellaretur. Deniq; Iob licet grauiter flagellatus, & B quidẽ flagellis plurimis inopiæ, amissionis filiorum, doloribus corporis, opprobriis amicorũ, consolatione tamen fruitur æterna. Ergo quanto maiores tribulationes fuerint, tãto vberior consolatio reseruatur. Et tamẽ ne cadas atq; succũbas: quãto maiores tentationes videris, tãto magis roga verbum dei vt adhortationẽ tibi afferat: sicut rogauit & Paul⁹,

2.Corin.1. qui ait: Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & deus omnis cõsolationis, qui nos exhortatur in omni angustia, vt possimus & ipsi cõsolari eos qui sunt in omni tribulatione, per exhortationẽ, qua & ipsi aduocamur à deo, quoniã sicut abundant passiones Christi in nobis: ita per Christum abundat etiam consolatio nostra. Tãta vis apostolicę petitionis rogat vt cõsolationẽ accipiat à domino in omni tribulatiõe, quo nõ solũ ipse induat tolerantiam, verum etiam alios cõsoletur, vt & ipsi possint propriæ mentis angustias sustinere. Si igitur ipse in omni tribulatione fueris idoneus approbatus, tunc demum dignus eris qui consolationem accipias in omni tribulatione. Et tamen C non omnis passio, diuina consolatio est, sed quæ passio pro Christo est, hæc consolationẽ Christi meretur. Pulchre autem addidit: Secundũ verbum tuum seruo tuo. Ipse enim do

Matth.10. minus pro suo nomine præliantibus auxilium pollicetur, dicens: Cum ergo tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enĩ vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed pater meus qui loquitur in vobis. Ergo ne impares simus certamini, diuinũ semper oremus auxiliũ, vt nobis tribuat adhortationẽ. Si enim habeamus eum qui nos exhortetur, non facilè cedim⁹. Plerique autem habent, Qui consoletur nos: nec abhorret à vero. Instigãtis enim aliquẽ blanda quædam est exhortatio quæ certantem studio laudis accendat, & velut quadã consolatione demulceat, ne laborum asperitate reuocetur.

V. Veniant mihi miserationes tuæ, & viuam quia lex tua meditatio mea est.

Cui lex dei meditatio est, huic prẽsto sũt misericordię vt D viuat in ęternũ. Quomodo enim beatus quis potest esse sine

Psalm.1. miseratione diuina? Beatus autem qui in domini lege die ac nocte meditatur. Sed qui meditatur in lege, eruditur in lege: & quem lex erudierit, dominus erudit, qui locutus est legem. Ideoque scriptum est: Beatus quem tu erudieris domi-

Psalm.93. ne, & de lege tua docueris eum. Discamus ergo & nos in lege meditari, non auocemur secularibus illecebris non occupemur impedimentis, sed semper ad legem simus attẽti. Scri-

Psalm.36. ptum est enim: Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium. Hoc in veteri testamento. Audi dicẽ-

Roma.10 tem & in nouo: Prope est verbũ in ore tuo, & in corde tuo. Et maxime hãc meditationem sacerdotibus necessariam o-

ad Tit.1. stendit ad Titũ scribens: Quia debet episcopus amplecti eũ qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicũt arguere. Quod vtique solicitæ atque intentæ meditationis est, nõ

1.Timo.4. perfunctoriæ lectionis. Et ad Timotheum scribens ait: Attende lectioni, exhortationi doctrinę. Lectio enim frequẽs, nec intermissione aliqua destituta, doctrinæ munus operatur. Quod autem posit vt viuat, frequenter ostendimus huius corporis vitam veræ vitæ gratiam non habere, sed illam veram vitam fore, cuius bona vnusquisque sanctorum credit se videre in terra viuentium. Quod credimus nos visuros, non præsens vtique, sed futurum est.

VI. Confundantur superbi, quoniam * iniuste iniquitatem gesserunt * in me: ego autem exercebor in præceptis * tuis.

* al.quia. *al.fecerũt. *al. mandatis.

Superius ait idem propheta: Si reddidi retribuentibus mihi mala. Nunquid hic maledicit iis qui in se iniqua gesserũt? Psalm.7. Non vtique. Videbat enim charitatem etiam inimicissimis deferendam cum venisset euangelij prædicator. Vnde arbitror quia quasi medicus velit eos ipsos sanare qui læserint, vt iniquitatis suæ contemplatione conuenti de propriis flagitiis erubescant: in quo non solum propheticam incipiunt probare patientiam verumetiam emendare suam insolentiã. Pudor enim plerumque corrector est nostri: & dum incipit nos pudere commissi, ne diutius pudeat, deferere quæ erubescenda sunt admonemur. Non ergo maledicit propheta, sed quasi bon⁹ medicus vult illos cognoscere quid fecerint, vt cum in suam conscientiam receperint quanta suorum sit colluuies delictorum, incipiant erubescere, erubescentes autem possint prioribus peccatis renũciare. Cõsideremus nũc aliquos fornicãtes, inequitantes viduis ac pupillis, aliena rapientes, & in his non solum non erubescere, sed etiam gloriari solere, tanquàm vel pulchritudinis vel potentię suę titulos deferentes: de quibus bene dixit Apostolus quod eorum gloria in confusione ipsorũ: eo detestabiliores ipsis cri- Philipp.3. minibus suis, quod cum tanta committant, non confunduntur, verum eorum si quis postea veniat in ecclesiam, credat in dominum Iesum, audiat euangelium, compũgatur corde, tunc demũ incipiet quàm atrocia & grauia deliquerit agnoscere, & in iis quæ agnouit erubescere. Quid sit autem exerceri in prẽceptis domini, quomodo existimẽ, nisi quia dixit: Ego autem exercebor in præceptis tuis. In lege didicisti, Exodi 23. hoc est, si bos aduersarij ceciderit vel iumentum, vt nõ deserendum existimes, sed potius eleuandum. Quod autẽ ait. Iniuste iniquitatem gesserunt: in quem hoc dicatur considera, nisi in eum qui forte iuste iniquitatem gerat, id est, si læsus per legem se cupiat vindicare iuxta præcepta Moysi, iuste videtur facere iniquitatem, sed non secundum euangelij præcepta. Et ideo ait: Non veni vocare iustos sed peccatores. quia Iudæi ad vindicandum se authoritate legis vtuntur. Habes hoc & in apostolo: Sobrij estote & iuste. Nõ solum sobrios nos, sed etiam iuste sobrios esse debere docuit euidenter. Potest aliquis & sobrius esse, & non iuste sobrius, vt sobrius sit à vino, & non sit sobrius æquitate atque iustitia. Est enim crapula iniquitatis. Potest & aliquis ebrietati & luxuriæ semper indulgens, dum aliena tamen diripere conatur, eo occupatus studio sobrius esse à vino, & non sobrius à rapina: nec iste iuste sobrius. Ideo Apostolus admonet vt sit in nobis iusta sobrietas. Denique addidit. Et nolite peccare. Qui enim peccat, & si sobrius sit, non potest tamen tanquam iuste sobrius prædicari. Nolite, inquit, seduci, hoc est, ne alieni erroris ebrietas vos faciat temulentos. Corrumpunt bonos mores colloquia mala, eò quòd ore & labiis infidelium tanquam ebrietas quædam moribus audientis infunditur. Meritóque addidit: Sobrij estote iu- 1.Cor.15. ste, & nolite peccare. Ignorantiam enim dei quidam habẽt, vt sobrius ille sit qui non habet ignorantiam dei, nec titubat ebrietate perfidiæ. Iuste autem sobrius, in quo operum gratia cum fidei sobrietate resplendet.

VII. Conuertantur ad me * qui timent * te, & qui sciunt * testimonia tua.

* al.mihi. *al timẽtes. * al. nouerunt.

Alius habet, maxime iuxta Grẽcum: Conuertantur mihi. Si ad me legimus: conuertantur qui timent deum, ne cõmissis propriis erubescant, vel certe luant supplicia delictorũ, Conuertantur autem ad dei seruulum prophetęque doctrinam, vt dediscant pudenda committere, & tanti emẽdatione doctoris exuant mores suos, delictorúmq; labe detersa, virtutum induant disciplinam. Si autem ita legimus, Conuertã-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur mihi: hoc est, quoniã exercebor in præceptis tuis, cõuertãtur mihi iam nõ peccanti, iam non erranti. Cõuertantur, inquit, qui timentes te propriis renunciauere peccatis, vt cõsortio iustorum propheta ad vberius prouehatur, & ipse de ea gratia quæ in ipso est, plurimum vel primum conferat audientibus. Conuertantur igitur iam non peccante me, iusti ad iustum. De testimoniis autem puto iam non opus esse repetere, cum ante iam dictum sit. A

VIII. Fiat cor meum immaculatũ in iustificationibus tuis, vt non confundar.

Quãto excelsior est propheta vel munere prophetiæ vel regni gratia, tãto magis sequitur humilitatem, & docet quid nos debeamus imitari, eò quòd propheta tantus immaculatum cor fieri sibi deposcit. Supra postulauit: Cor mundum crea in me deus. Non dixit fac, sed crea, vt de integro cor eius instauret & mundet. Maior quidam in hoc sermone ambitus est. Grande enim cor est à domino creatum, quod recipiat verbũ de cœlestibus virtutibus ac potestatibus. Grãde cor quod recipiat ipsum dominum dicentem: Inhabitabo in illis, & deambulabo in ipsis. Vt hæc igitur recipiat, creatorem sibi cordis sui non angelum fieri, sed ipsum dominum deprecatur qui cœlũ creauit & terram. Et bene ait, Immaculatum: quia cor hominis velut indecentium cogitationum colluuione maculatur. Si cogitatio ipsa polluit, quãto etiam facta ipsa contaminant? Noli extraordinariis cogitationibus aduersa naturæ contaminare penetralia, ne id inquinamento graui polluas quod putas habere te mundum. Manus lauas quasi possis crimina eluere, cum mentem tuam vel nudis cogitationibus inquinatam lauare non possis. Et Pilatus manus lauit, sed cor suum lauare non potuit. Mansit scelere pollutus, quamuis manꝰ suas aquæ infusione lauisset. Audi quia & cogitatio inquinat: Non quod intrat in os, coinquinat hominẽ, sed quod exit de ore. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Si ergo intus coinquinaris, prius mũda quod intus est. Si quod intus est mundaueris, & exteriora mundasti: vt si aqua turbida influat, frustra putas lacum esse mundandum. Si fons profluat cœnolentus, receptacula tersisse nihil proderit, cum in fonte sit vitium. Ipse tibi ante purgandus est, vt fluat omne quod purum est. Cor tuum cogitationum tuarũ est scaturigo. In illo fonte vel turbida aqua impuritatis euomitur, vel syceræ pictatis vnda prorumpit. Didicisti cor esse mundãdum, disce quemadmodum mũdes. Mundat hunc fontem iustificatio legitima, hoc est, confessio peccatorum. Deniq; Publicanus ille qui peccata propria fatebatur, iustificatus magis de templo quam Pharisæus exiuit, quia ieiunia sua & munera Pharisæus atque innocentiam præferebat. Munda ergo aquam tuam, illam aquam de qua dictum est: Aqua alta consilium in corde viri. Bonam tibi aquam natura dedit, nisi eam cœno tuo polluas, ipsa te diluit, si pura, si simplex, si etiam naturalis sit, si nihil habeat sordidum atque terrenum. Quid mali est si ea aqua quę mũdare debeat, polluat? Sed nonest aqua tua quæ te polluit. Ista aqua aliena est. denique dictum est tibi: Ab aliena aqua abstine te. Aliena aqua mentitur & fallit, & contrarium naturæ profluit. Ideo ait: Filij alieni mentiti sunt mihi. Nam si alieni non fuissent, vtique non fefellissent. Nemo enim glorietur castum se habere cor, quemadmodum Salomon dixit: sed qui gloriatur, in domino glorietur, qui sanctis suis cor mundum creare dignatus est, & immaculatum facere iustificationibus suis. Quæ sint iustificationes, audisti dicentem: Dic iniquitates tuas, vt iustificeris. Ergo qui iniquitates suas dicit, iustificatur: qui autem iustificatur, non confunditur, quia pudorem peccatorum matura confessione præuenit.

Psal. 50.
Matth. 27.
Matth. 15.
Luc. 18.
Prou 20.
Psal 17.
2. Cor. 1.
Esaiæ. 43.
B
C
D

Sermo vndecimus.

Caph. NDecima litera Caph incipit, quæ Latina interpretatione significat, curuati sunt. Sonus interpretationis ipse nos docet quid sit curuari. Qui enim inclinatur in terrã, curuari videtur. Vnde ait propheta sub hac litera: Paulominus consummauerũt me in terra. Curuatur autem qui agit pœnitentiam, eo quòd ceruicẽ suam curuat dum humiliatur ad dominũ, & interiorem magis ceruicem, id est, ceruicem mentis & cordis. Nam de hac ceruice dictum est: Nec sic flectas vt circulum collum tuũ. Qui enim cor suum non flectit, frustra ceruicem suam flexerit. Docet etiam Hieremias propheta humilitatẽ hac interpretatione signari. Ait enim sub hac litera in Threnis. Quia non repellet in æternum dominus, quia cum humiliauerit, miserebitur secundum multitudinẽ misericordiæ suæ, quia non humiliauit toto corde suo, neque repulit filios hominum. Bonum ergo curuari, vt humiliemur domino, & dominus misereatur. Denique & in superioribus sub hac litera idem Hieremias propheta ostendens gemitus & humilitatẽ plebis ait: Omnis populus eius ingemiscentes, quærentes panem, dederunt desideria sua in escam vt reficiant animã. Vide domine & aspice quia facta est sine honore. Ergo qui animæ suæ quærit refectionem, humilitate curuetur, quo possit citius ad domini peruenire misericordiam. Ideoque tanquam curuatus multo amplius anima ac mẽte quàm corpore, exorsus est Dauid dicens:

Thren. 3.
Thre. 1.

I Defecit in salutari tuo * anima mea, & in verbum tuum speraui. *

* al. salutare tuum.
* al. super sperauí.

Non vsitatus sermo nos capiat, vt tanquam corporeas fatigationes defectionem huiusmodi iudicemus. Neque enim hoc solum dixit, Defecit anima mea, sed defecit in salutare tuum. Itaque vt de vsu capiamus exemplum, si verbi gratia dicamus. Defecit ille in illam, videtur exprimi hoc verbo quod totus in mulieris desiderium cupiditate transierit. Et quicquid est quod vehemẽter expetimus, nisi eius maturiorem habeamus effectum, id nos videtur lõga quadam intentione lassare. Amor impatiens die noctúq; meretricias fores pulsans, si diutius potiendi desideria differantur, ipsa deficit expectatione dum sperat, in quo vtiq; non finis amoris, sed incrementũ est. Et quicquid est desiderabile, si non contingat desideranti, deficit in illud, & quasi ipsam deponit animam qui desiderat: si tamẽ spes propior assurgat, dat vires spes proxima. Si autem absentia sit dilecti, eo ipso quo absentem desiderat quæ concupiuit, animæ suæ patitur defectionem. Itaque quanto longius est illud quod desideratur, tanto magis deficit qui desiderat. Id ergo deficere est, in id vnumquemq; totis studiis migrare quod diligat, illud cogitat, illi adhæret, illud personat quod receperit diligendũ, in id quadam animæ defectione transfunditur, vt si mater filij expectet præsentiam, quemadmodũ expectabat Tobiæ vxor filium peregrinantem, deficiens à desiderio, & in angustiis cõstituta, & tanquàm resoluta viribus. Quid enim aliud nisi defectum quendam eius verba significant? Sed quo magis lassatur affectus, eò amplius amor crescit: & quo diutius abest qui desideratur, eò expectantis desideria maiore quadam vi amoris ignescunt. Caro deficit, sed cupiditas alitur & augetur. Hinc ergo colligere possumus quid sit: Defecit in salutare tuum anima mea. Etenim spiritui adhærens anima deficit ab eo quod est anima, & fit vnus spiritus: quoniam qui adhæret domino, vnus spiritus est. Itaque sanctus & timens deum, nescit aliud desiderare, nisi salutare dei, quod est Christus Iesus. Illum concupiscit, illum desiderat in illum totis intendit viribus illum gremio mentis soluet, illi se aperit & effundit, & hoc solum veretur ne illum possit amittere. Itaque quanto maiore desiderio exercitata fuerit anima cupiens adhærere saluatori suo, tanto magis deficit. Ergo ista defectio imminutionem quidem fragilitatis, sed assumptionem virtutis operatur. Denique ipse alibi dicens, Sitiuit in te anima mea, subiecit infra, Adhæsit anima mea post te, me autẽ suscepit dextera tua. Qui enim sitit cupit semper adhærere fonti, nec aliud sibi nisi aquam expetere & contingere videtur, vt ipso pascatur affectu. Suscipiens ergo me dei dextera, animæ meæ inhians, & de sua virtute mihi impartiens, facit eam esse quod non erat, vt dicat: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus. Disce autem etiam hoc exemplo defectionem istam nimiæ esse cupiditatis. Concupiscit enim & deficit anima mea in atria domini. Ante concupiscens, inquit, & quasi totam se effundens in concu-

Tobiæ. 5.
1. Corin. 6.
Psalm. 61.
Gala. 2.
Psal. 83.

Universidad de Deusto

concupiscentiã, longo fine suspensa defectione dissoluatur. Deniq; quomodo deficiat anima in salutare dei, Hieremias docet. Et factũ est, inquit, in corde meo vt ignis ardens, flãmans in ossibus meis, & dissolutus sum vndiq;, & ferre non possum. Hoc igitur inflãmatus desiderio, ait Dauid: Defecit in salutare tuũ anima mea, & in verbum tuũ speraui. Rectè speraui dixit in verbum. Ante enim spes præcedit, & ideo sequitur defectio. Sperauit autẽ in verbum quod prædicatũ est esse venturũ, quod potest intelligi de dei verbo, aut certe in verbũ sperauit, qui verbo cœlesti credidit, quo domini nostri Iesu Christi annunciatur aduentus, vel quo eius gloria declaratur. Ergo prophera considerãs quę legerat, & cernens quod cum adesset corpori velut quibusdã ligatus vinculis huius vitæ, aberat à salutari dei, concupiscebat, desiderabat, deficiebat, & toto dissoluebatur affectu, vt totus illius fieret quod desiderabat: sicut etiam in posterioribus ipse dicit: Effundo in conspectu eius orationem meam, tribulationem meam ante ipsum pronuncio, in deficiendo ex me spiritum meum. Defecit enim eius spiritus: imò ab eo deficit spiritus suus, qui seipsum negat vt adhæreat Christo. Vnde semitæ eius cognoscuntur à domino, quia non sunt carnis, sed Christi semitę. Etenim requirentium deum via Christus est. Et nos igitur concupiscamus illud ęternum salutare dei, non concupiscamus pecuniã quam auarissimi concupiscunt, non concupiscamus alienæ vxoris decorem, non ambitionis exagitemur desiderio, non seculari intendamus gloriæ, non fallacis circunscriptionis studiis occupemur, non proximum circunuenire iniquitate cupiamus, nõ postremo partes vulpium simus in terrenæ voluptatis interiora demersi, tanquàm exules æternorum, & de illa supernæ spei prę sumptione deiecti. Attollat igitur se anima nostra deficiens viribus suis, vt adhæreat salutari dei qui est Christus dominus Iesus, quod interpretatione dicitur domini salus. Ipse est enim salus vera, veritas, virtus, atque sapientia. Qui igitur deficit sibi vt virtuti adhæreat, amittit quod suum est, accipit quod æternum est.

Hiere. 20.

Psalm. 141.

B

C

II. Defecerunt oculi mei in verbum*tuum dicentes, quãdo consolaberis me?

*alias, eloquium.

Supra προαιτιᾶται, hic θεωρητικῶς. Ibi in salutare defecit anima, eò quòd concupiscit eum cuius passione seruata est, hic in verbum domini prophetę oculi defecerunt. Et videamus ne quemadmodũ illic adhęrens Christo anima defecit in vnum spiritum, & fit vnus spiritus, ita & deficiãt oculi vt fiat vna mens. Oculi enim mentis isti sunt oculi scilicet interioris hominis, non hi oculi qui ministerio funguntur obtutus. Est enim oculus & mẽs carnis. Sed ille cæcus est oculus qui non videt quæ diuina sunt, qui frustra mente carnis inflatus est. Est & alius sensus Christi, quo ecclesia videt Christum, sicut ipse dicit ad sponsam: Corde nos cepisti ab vno oculorum tuorum. Merito vno oculo Christus videtur, quia non videtur oculo carnali, aut quia duos oculos habens ecclesia, moralem & mysticum, fidei oculo plus videt Christũ. Mysticus enim oculus acutior est, moralis dulcior. Et fortasse isti oculi sunt, quibus Paulus videbat æterna, vbi cœpit corporalia non videre. Deniq; qui Christũ non videbat priusquam oculos amitteret, vidit eum posteaquàm visum amisit oculorum. Vidit eum qui dixit: Quid est domine? Videbat vtique Christum, quem etiam dominum fatebatur. Et infra: Domine, inquit, quid me vis facere? Nõ ergo videbat eum, cuius expectabat imperiũ? Quibus igitur oculis videre Paulus plus cœpit, nisi iis quos nobis ipse monstrauit dicẽs: Orabo spiritu, orabo & mente? Denique vt scias quia vidit orando: Factum est, inquit, reuertente me in Hierusalem, cũ orarem in templo, pauorem habui, vidi illum dicentẽ mihi: Festina, & exi citius de Hierusalem. nõ enim recipiũt testimonium tuum de me. Isti ergo oculi in verbũ dei deficiunt, & dicunt, quando consolaberis me? Istis oculis prophetæ dicebantur videntes, quia per reuelationem ea quæ erant abscondita, mente cernebant. Quid est oculos deficere? De corporalibus dicamus, vt intelligamus de spiritalibus. Nõne quando aliquem desideramus & speramus affore, eò dirigimus oculos, vnde speramus esse venturum? Itaque contenti diu quotidiana expectatione deficimus. Sic Anna circunspiciens in viam, solicitis aduentum filij explorabat excubiis. Sic Dauid propheta currente de prælio altero post alterum qui nũciaret, positis in turre exploratoribus interrogare de salute filij pater sedulus gestiebat. Sic tenerę vxor ętatis de specula littorali indefessa expectatione prę stolatur aduentum, vt quamcunque nauim viderit, illic putet coniugem nauigare, metuátque ne videndi gratia dilecti alius ante* aduertat, nec ipsa possit prima dicere: Video te marite. sicut Anna dicebat ad filium, Video te fili, ammodo libenter moriar. mortis videlicet dolorem exoptati conspectus suauitate non sentiens. Ergo vt illa quæ aduenienti viro se optat offerre, ablegatis omnibus domesticis occupationibus, semitas viantis aut pedũ vestigia legit: sic prophęta curis exutus secularibus, interiorum oculorum in verbum dei peruigil custos vsque ad defectionem sui intendebat obtutus, corpus suum redigens seruituti, & animam suam ad humilitatis patientiam araneæ modo tabescentis erudiens. Desiderabat enim sicut ceruus fontes aquarũ, & sitiebat in dominum deum suum, cupiens eius videre præsentiam, & apparere ante faciem dei: animióque desiderio & vehementi cupiditate deficiens, tunc se habiliorem iis quæ à domino poscerent impetrandis prophetica gratia præsumebat. Et nos igitur intendamus cor nostrum vt possimus intelligere series scripturarum, & verbum vitæ nobis venire à domino postulemus, atque intellectum dari. Siquis de longinquo verbum dei obtutu mentis aspexerit, nondum planum atque distinctum, is velut quibusdam oculis interioribus verbi nauigiũ appropinquare animæ suæ cernit. Quo autem expressius videre cœperit, eò magis quasi ad portũ veritatis festinet accedere, & fit proximus inuehendæ. Defecerunt ergo oculi prophetæ in verbum dei, dicentis: Quando cõsolaberis me? Si oculi isti significati sunt, quibus cernimus & videmus, dicere debuerunt: Quando consolaberis nos? hoc est, non singulariter, sed pluraliter. Sed quia oculus mentis & oculus carnis vnus oculus fiunt, & tunc homo consolatione fulcitur, cum caro & mens diuersa non cupiunt, sed vnum desiderant, vnum requirunt: ideo intenti ad eum qui ait, Ego & pater vnum sumus: isti quoque oculi vnum esse se confitentur, quia vno atque eodem desiderio officióque fungũtur. Deficiebat ergo in verbum propheta. Nos autem ocioso nos putamus, si verbo tantummodo studere videamur: & pluris æstimamus eos qui operantur, quàm eos qui studium cognoscendæ veritatis exercent. Dicunt enim pleriq;: Ecce homo, & opera eius. quasi qui verbo studeat, non operetur: cum magis opus istud quàm cætera sint. Si enim opus iustitia est, si opus temperantia, si opus fortitudo: vtique opus est etiam sapientia. Istæ enim quatuor principales virtutes habẽtur. Nam si operatur Christus secundũ quod iustitia est, vtique operatur secundum quod verbũ est. Et operabatur cũ esset in principio apud patrem. Deniq; per ipsum omnia facta sunt, vt scias operatorem omnium esse, & opus nostrum esse Christum Iesum. Etenim secundum quod verbum est, verbum inquirentibus, grande opus verbum est. Vnde cum Martha festinaret circa ministerium, Maria autem verbum domini audiret: ea que audiebat, ei quæ ministrabat meruit anteferri. Dicenti enim Marthæ: Domine non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi vt me adiuuet. respondens dixit dominus: Martha Martha, Maria bonam partem elegit, quæ non auferetur illi. Ita verbũ cognoscere maius opus esse ę̃ ministrare, diuinæ authoritate sententiæ definitur. Sed fortasse dicat aliquis dictum esse ab Apostolo: Quia nõ in sermone regnum est dei, sed in virtute. Scriptum non nego, sed in quo sermone, cognosce. Nempe quem efflatus effuderit, qui audientibus sermo prodesse non possit, qui sine ostensione fit spiritus atque virtutis, hunc sermonem Paulus non dignatur cognoscere. Vult enim magis virtutem sermonis agnoscere. Denique nolebat talem suum esse Apostolus sermonem, qui in infirmitate veniebat vt alios saluos faceret, & fortiores in timore & tremore: vt timentes nihil metuerent nisi dominum Iesum, trementes pacem eius tranquillitatémque seruarent. Audi ergo qualem Apostolus sermo-

Canti. 4.

Act. 9.

1. Corin. 14.

D

Tobiæ. 10.

2. Reg. 8.

* Anteuertat.

Ioan. 1.

Lucæ. 10.

1. Corin. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1. Corin. 2. nem habebat. Et sermo, inquit, meus & prædicatio mea nō A in persuasione sapientiæ verborum, sed in ostēsione spiritus & virtutis: quia fides non in forensi sermone sapientiæ, sed in ostensione spiritus, sed dei virtute firmatur. Ergo in sermone sanctorum virtus est, in sermone autem forēsi isto ac philosophico vanitas mundi. Virtutem autem esse in sermo-
Psalm. 67. ne sanctorum, etiam iste propheta te doceat, qui ait: Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa. hoc est, vt multa possint virtute euangelium prædicare. Probatū est ergo quod in Euangelij prædicatione sit virtus. Prædicatio autem Euangelij, sermo sanctorum est. Ita dubium non residet quin in sermone sancto sit virtus.

III. Quoniam factus sum tanquam vter in gelicidio:* iu-
* al. pruina. stificationes tuas non sum oblitus.

Vox ista, vox iusti est, qui mortificauerit suū corpus. Rectè enim vter dicitur iustus, qui expoliatus non nudus inueniatur. Vter nanque de exuuiis sit animantis mortui. Igitur & nos peccato moriamur, vt viuamus deo, atq; repleti spiri- B tus iucunditate, & suauitate lætitiæ, erimus exuuiæ spirituales, carentes infirmitate corporea, & integro mentis sinu infusam nobis diuinorum mysteriorum gratiam reseruantes.
Matth. 9. De his vtribus dicit, quia vinum nouum in vtres nouos mittunt, qui volunt vtrumq; seruare, & corpus, & gratiam. Non effluat igitur tuus hic vter, non rimosus sit, non terreno inueteraſcat situ, nec vinum nouum veteres vtres rūpat, quo scindantur vtres, fundatur gratia. Non iterum sole iniquitatis & nimia vi caloris arescant, sed seruentium viscerum cupiditates diuersæ niuali quodam frigore temperentur. Frigescat æstus libidinis, & quodam continentiæ gelu, ieiniorúmque restinctus matutina oratione perfletur: quando si-
Esaiæ. 55. cut ros ita super terram nostram dei verba descendūt, sicut imber super gramen, & sicut nix super fœnum. Nescit vtrē bonum ista nix lædere, nix quæ diuini splendore fulget eloquij. Nix hæc refrigerat, non adurit: fœcundat sata, non internecat. Nix hæc præceptio continentiæ est, quæ caloré C facit corporeum frigere, & omnem naturę interioris restinguit ardorem. Et forte ideo cū Iesus resurrectionis suæ demonstraret gloriam, vestimēta eius erant candida sicut nix: vt non solum ipse alienus ęstimaretur à contagione peccati, verumetiam ne quicunque resuscitatur, congelatis coniugij cupiditatibus resurgere frigidus videretur. In resurre-
Matth. 22. ctione enim neque nubunt, neque vxores ducunt, sed erunt sicut angeli dei in cœlo. Boni ergo vtres frigidi, hoc est, in gelicidio constricti pruinis, non libidinis calore resoluti. Vtrem autem corpus hoc dici, licet ex pluribus locis, tamē etiam inde intellige quod Adam & Eua vbi imaginē depo-
1. Gotin. 15. suere cœlestis, quam ante portabant, imaginem terreni hominis induētes, tunicas dicti sunt vestiti esse pelliceas. Corporales enim eos de spiritalibus fecerat culpa cōmissa. Nec illud absurdum ad intelligendū, quod ita se dicat factū Dauid sicut vtrem in gelicidio, eò quòd in asperitate licet positus glaciali, mortificauerit tamen corpus suum ne sentiret hyemis illius asperitatem, quam saluator dicit grauem futu- D ram esse fugientibus. Sicut enim glaciem nō sentit vter, quia pellis est mortui: ita mortuus peccato propheta frigus peccati sentire non poterat. vel certe quod non frangatur necessitatibus, nec resistat caro menti, sed molliori ductu animæ se inflectat imperiis, & in hoc mundi gelicidio non arescat: vel quia corpus afflictionis sumus, & mortem domini Iesu semper in nostro corpore circunferre debemus. Hic est vter qui castigat corpus suum, non vt ille incrassatus & ob-
Exodi. 32. esus populus, qui sedit manducare & bibere, surrexerunt ludere. Hic est vter qui inebriat nō vino, sed spiritu, in quo non botryo amaritudinis, nō draconum furor, non furor aspidum, sed poculum inebrians quàm pręclarum. In hoc er-
Psal. 12. go gloriatur Dauid, quia factus est sicut vter in gelicidio, operationem peccati non sentiens. Et bene peccatum gelicidio comparatur. Sicut enim gelicidium ad nullum vsum vtile est, ad nullam operationem: sic culpa nullī prodest vsui, nulli operationi: & ideo sicut gelicidium declinanda est, ne noceat & adurat. Bonum ergo mihi est fieri sicut vtrem in gelicidio, vt possim nō obliuisci iustificationes domini, & earum liquore perfusus refrigeret omnis feruor internæ cupiditatis. Non ergo vacuum sed plenum hunc vtrem esse oportet, plenum spiritus, plenum iustificationum: vt peccata mea ipse confitear, vt luxuriam carnis meæ comprimam. Moriendum est enim mundo, vt viuamus deo. Si autem viuamus carni, mors vtique est carnis prudentia: viuere non possumus deo, quia inimica est deo carnalis ista sapientia, & vita secularis.

IIII. Quot sunt dies serui tui? quando facies mihi* de per-
* al. non habet, mihi. sequentibus me iudicium?

Potest sic accipi: Quot sunt dies serui tui? quasi dicat: Quanti sunt dies humani? quantum tēpus, quantum spatiū? Cur inuidetur tam breui vitæ, ne tranquillo cursu istius seculi perfruamur? Cur in breui spatio tam multi persequentium nos laquei tenduntur? Adsit iam iudicium, in quo pœna est perfidorum, in quo persecutoribus digna impietatis suæ precia redduntur. Vel sic: Quousq; insultare poterunt, quousque inquietare, qui nos diuersis modis quærunt affligere? Non serus erit terminus. Etenim propheta quasi celeritatē transcurrendæ istius vitæ, non annorū, sed dierum æstimatione subducit dicens: Quot sunt dies serui tui? Et bene dies dixit, vt non solum moras annuas prophetica visione transcurreret: verumetiam splendidum sibi vitæ huius curriculū virtutum lumine declararet. Meritóq; securus ait: Quando facies mihi de persequentibus me iudicium? Mihi, inquit, iudicium de persequentibus facies, non de me persequētibus
Psalm. 1. iudicium dabis: quoniam non resurgūt impij in iudicio. Sed mihi, inquit, da iudicium, vt cū remuneraueris innocentiā, fidem prouehas, misericordiā corones, impij persecutores meritorū præmiis propheticorū iudicentur. Non absurdū etiam illud, vt quia breues dies & pauci sunt istius vitæ, nō diutius gratiam suam dominus circa prophetam suū differat, sed ipsi iudiciū de persequentibus faciat. Nam hic quoque iudicium est de persecutoribus. Siquidem qui non cre-
Ioan 3. Lucæ. 10. dunt in Christo, iam iudicati sunt. Iudicium autem hoc est, quod dedit seruulis suis dominus Iesus dicēs: Habebitis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutē inimici. Et verum iudiciū, in quo torquetur
Matth. 8. inimicus, sicut ipse confessus est dicens: Quid venisti ante tē pus torquere nos? Hoc ergo deposcit virtutū stabilitate fundatus propheta, vt subiiciatur sibi non homo, sed ille qui locū sibi in homine vindicauit. Vnde & Apostolus ipsum magis in hominis peccato putauit esse damnandum, ipsum subiiciendum, de quo ait: Conterat deus Sathanam sub pedibus
Roma. 16. vestris cito. Ex hoc ergo persecutore iudicium sibi fieri gestit, vt fidei propheticæ vestigiis aduersarius conteratur, & comminuat eum sub pedibus suis propheta sicut puluerem, & in hac corporis sui militia constitutus, quamuis dies vitæ breues sint, triumphū tamen de aduersario adipiscatur, quo reformati hominis in veterem gratiam, quem ante delictorum vinculis tenebat astrictum, & feruentis libidinis lassabat æstu, libertatem ingemiscat, potestatem sentiat. Subiect⁹ est igitur aduersarius secundum domini sententiam. Etenim dominus Iesus veniens in hūc mundum per virginis partū, subiecit animæ nostræ omnes contrarias potestates, vt fide tua, verbo tuo, conuersatione tua & operibus conterātur. Si ergo non conteris aduersarium, tua culpa est, qui permissa nō veteris potestate. In nobis est igitur vt aut subiiciatur aduersarius, aut resultet. Si enim actus noster displiceat, incipit aduersarius superbire. si autem bonis inhęreamus operibus, vt exerceamus studia castitatis, iustitiæ, continentiæ, calcamus serpentem & scorpionem. Calcamus enim illum pedibus castitatis, conterimus & scorpionem, ne possit excutere: calcamus continentiæ vestigiis, verecundiæ, iustitiæq; gressibus. Possumus ergo & in hac breui vita triumphum de aduersariis habere perpetuum.

V. Narrauerunt mihi iniusti exercitationes, * sed non si-
* al. iniqui fabulationes. * alias vt. cut* lex tua domine.

Bene optat iudicium sibi fieri de persequētibus, qui non solum opera iusti impedire, verumetiam fidē superflua narratione conati sunt. Etenim quasi fabulæ cuiusdam nęnias narra-

Universidad de Deusto

narratas sibi dicit ἀβελτερίας, hoc est superfluas loquacitates. Narratores enim superflui, sicut hirundines, disputationis summitatē loquacitatis continuatione corrumpūt, vt Aristotelis sententia est. Superflua igitur loquitur hæreticus, qui non loquitur veritatē, non loquitur secundū legē. Qui autē fundatus in lege est, nouit à veris falsa discernere: spiritalis eruditione doctrinæ, hæretica ab euangelicis dogmata separare. Ideo ne multi decipiātur, iubetur à domino tacere peccator. Peccatori enim dixit deus: Quare tu enarras iustitias meas? Conticescat igitur perfidia, quæ tramitē veritatis tenere nō nouit, quæ dei præcepta non seruat. Cur enim per os suum assumunt peccatores euangeliū veritatis, in quorū ore veritas nō est? Omnia aūt præcepta dei veritas, Christus autē veritas. Non ergo est Christus in disputationibus perfidorū, qui dicit perfido: Os tuū abundauit nequitia, & lingua tua concinnauit dolum. Lingua enim quæ vult astruere mendaciū, dolū vtiq; nectit assertis. Sed huiusmodi fur est, & cū sure concurrens. Multi enim fures sunt, qui verbū dei nō ad vtilitatē suā furātur & rapiunt: sed ad fraudē, & patrimoniū quoddā cœlestiū scripturarū in sua furta detorquēt, adulterina sibi compendia colligentes, dolo magis q̄ veritate quæsita. Sed hi sunt qui miscent aquam vino, tanq̄ caupones pessimi, adulterantes sermonem dei, & in syncerū proferētes quicquid perfido & tanquàm ebrio ore deprópserint: & ideo aliena loquuntur à lege. Vnde eos bene prophieta refutat atque reprehendit, sciens quid præscripto legis acceperit. Rectè ergo ait sequenti versiculo:

Psalm. 49.

Ibidem.

VI. Omnia præcepta* tua veritas: iniusti* persecuti sunt me: adiuua me.

*al. mādata
*iniqui.

Quasi bonus miles bella non refugit, nec conflictus quāuis grauium præliorū bellator pauescit assuetus: sed fidelis & prouidus aspirare sibi diuinitus orat auxilia, & piæ deuotionis fidelia sibi adiumenta deposcit. Ideoque non petit vt persecutiones quiescant, sed in persecutionibus se postulat iuuari. Sciebat enim quod omnes qui volunt pie viuere in Christo Iesu, persecutiones patiuntur. mauult ergo persecutiones pati, vt pie viuere in Christo possit. Et bene non vnā persecutionē, sed multas persecutiones dixit: nec expressit vocabula persequentium, quia multi persecutores, non solū quos videmus, sed etiam quos non videmus. Persequuntur nequitiæ spiritales, persequitur hæreticus, Iudæus, gentilis. Omnes ergo sub persecutoribus, qui volūt pie viuere: quia vbi multi persecutores, nullū à persecutorib' vacat tempus pie viuere gestiēti. Et fortasse cū persecutiones nō patimur, tanq̄ condemnati habemur, quia nequaq̄ pie viuere volum' in Christo. Nam vtiq; cū sit definita sententia quòd omnes qui volue; pie viuere in Christo Iesu, persecutiones patiūtur: videtur is qui persecutiones nō patitur, abdicatus, quod nō sit piæ intentionis in Christo. deuotionem etenim fidei prælia persequuntur. Si desint certamina, vereor ne deesse videatur, qui certare desiderer. Omnia, inquit, præcepta tua veritas. Quæ præcepta nisi illa: Si me persecuti sunt, & vos persequentur? Hæc præcepta Dauid anterior licet incarnationis sacramento, iam tamen audiebat in spiritu, & quasi Christi discipulus non subtrahebat se passionibus, sed certaminibus offerebat. sciebat hoc solum sibi ad gloriam fructuosum, hoc ad custodiam salutis tutum, vt frequentibus exercitiis iusti pietas confirmaretur. Cito enim fides inexercitata languescit, & crebris ociosa tentatur incommodis. Remissas excubias callidus insidiator irrumpit: assuetum autem bello virum externa fraus instruit, & gloriosæ prouehit palma victoriæ. Pax ergo fidei, corruptelæ materia est. Quàm pulchrè nobis persecutionis processere tempora. Intentus sicut medicus erat intimæ ad deum mentis affectus, illi adhærebat, nec vllas cogitationes obstrepentes sibi precantis animus sentiebat, totis visceribus fundebatur oratio, & quidam miscebatur sermo cum domino: quotidiana meditatio habebat iam contemptum periculi, & vsum calcādæ mortis receperat. Quod amisimus exercitium: tentant ocia quos bella non fregerant. Periculosa igitur & pacis ocia. In pace plures persecutiones esse cœperunt. Nullius erat tempore persecutionis adulator, qui callida mentem adulatione tētaret. Non vacabat animo corporis delectatione dissolui, & huiusmodi quæ secundis rebus excitari solent, admittere passiones. Ideo apostoli cum cæderentur, includerētur, exultabant quòd illis iniuriis æternæ gloriæ merituni lucrabātur, qui digni fuerant pro Christi nomine iniurias sustinere. Non illis erat cura de patrimonio, studium de potestatibus & honoribus: non de prælatione, quæ etiam iustos exagitare consueuit: sed ille se præferri putabat, qui esset pluribus verberibus flagellatus. Merito ergo Dauid occasiones expetit triumphandi, & certandi copiam pro deuotionis eruditione nō metuit, qui nouerit persecutiones iniquorū proficere ad incrementa virtutis. Non enim dixit: Quia persecutiones patior, adiuua me: sed iniuste, inquit, persecuti sunt me, adiuua me. potest enī quis & persecutiones pati, sed non iniuste: quia est etiam iusta persecutio, si oderimus obscœnos, si infesti simus iniustis, si iniquos velimus opprimere, ne pluribus noceant, si auarum fraudis suæ compendiis exuamus, si execremur insolentiam superborum. Qui autem pro fide, pro iustitia, pro castitate persecutionem patitur, bene is dicit: Iniuste persecuti sunt me, adiuua me.

1. Timo. 3.

Ioan. 15.

Paulo minus consummauerunt me in terra, ego autē non dereliqui mandata tua. VII.

Non superfluo diuinum quæsiuit auxiliū, qui sciebat sibi aduersus fortes esse certamen, pluráq; sibi prælia præparata dimicaturo nūc aduersus nequitias spiritales, quæ sunt in cœlestibus: nūc aduersus calorem sanguinis, & innumeras corporis huius illecebras, quarum nexu vario & diuturna colluctatione lassatus, pudēdo corruisset certamine, nisi fidei se radice tenuisset. Discamus cauere quē gerimus: hic nobis hostis domesticus, hic inimic' grauis est nostri ipsius corporis. inflāmatur vino, ardet libidine, decore mulieris occurrantis accenditur, spe alitur, desperatione vritur, illecebris exuritur, non euaporat affectu, timore turbatur, metu frāgitur, luxuria mollitur, lasciuia dissoluitur, labore afficitur, solicitudine fatigatur, passione conteritur. Miraris si inter tot aduersarias passionum vices se etiam iustus tenere vix possit; cum impares simus etiam singularum certamini passionum? Quem vel sola libido non iudicet? quem non subiuget auaritia? quem formido non quatiat? quem luxuria nō eneruet? quem lasciuia non emolliat? quem non supplantet ebrietas? Quasi cōscius igitur carnalis infirmitatis, & explorator persecutionis hostilis, dicit: Paulò minus consummauerunt me in terra. In hac vtique terra, in qua Adam primus corruit, & pudenda prolapsione deiectus, totius greissum futuræ posteritatis inflixit. In hac terra, in qua Cain munera fraterna dolens suis esse prælata, ruina est stratus inuidiæ. Denique vox fraterni sanguinis clamauit à terra. In hac terra Noe sanctus, quem totius orbis diluuia irtātis procellis & fluctibus peruigilem probauerunt: vbi tamen ocioso curas laxauit corpore, ibi somnum ebrietatis offendit; quando mediastino filio delirante, contumeliam paternæ pietatis incurrit, docens periculosa ocia secura esse virtuti. In hac terra Loth reuerendi parentis imitator, quem non luxuriantis Sodomitanæ plebis decolorauit impuritas, non flamma Sodomæ ardentis inuoluit, veniabilis quidem ignorantiæ, pudendæ tamen cōmixtionis nō euasit incestū. Vritur ille flāmis mulierum, quē sulphurea flāma non vsit. In hac terra etiā Dauid propemodū cōsummatū esse se dixit. Siquidem pene motos pedes suos, & gressus suos paulò min' sensit effusos, quia diuitias seculares, & successus corporalium prosperorum loco beatitudinis æstimauit peccatoribus abundare. Propter quod etiam flagellatus est, sed flagella iusto remedia salutis sunt. Castigat enim dominus quē recipit. Vnde etiā Dauid conuersus ad domini charitatem, atq; in eius eruditus præceptis, non ignorans eò quòd caducis caduca fortuito quodam deferantur euentu, & quia non diuitiarū abundātia, sed virtutū gratia vitæ probabilis merita pensantur, dilexit magis q̄ reliquit mādata dei, quibus solis potuit ingruentes nequitias spiritales, & insurgentes huius corporis appetitus in hac tā fragilis naturæ īfirmitate superare. Magna igitur virtus, quæ sub tantis persecutionibus constituta, & pene oppressa, tamen suum non est oblita præsidium, nec mandata

Gene. 3.

Gene. 4.

Gene. 9.

Gene. 19.

Psalm. 72.

Hebræ. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dei dereliquit. Ideo quia solum sibi deum profuisse cognouit, preces ad dominum dirigens, ait versu sequenti: A

VIII. Secundum misericordiã tuam viuifica me, & custodiam testimonia oris tui.

Quam viuificationẽ sui postulet, supra diximus: quia nõ id precat' est quod habebat, sed quod desiderabat: id est, vt viueret in æternum, intelligens vitæ beatitudinẽ in hoc fluctuanti & infido nobis corpore esse non posse, cuius imbecillitas propositum animæ derelinquat. Opus est ergo misericordia dei, vt continua & perpetua sit in hoc corpore viuificatio, quo quotidie iustus deo viuat, peccatóq; moriatur. Si enim culpa moriatur in nobis, erit vita deo viuens, & custodia præceptorum cœlestium perseuerans: quam vtiq; ille custodit, qui viuificatur à domino. Deniq; viuificari se antè poscit à domino, & postea custodiam mandatorum cœlestiũ pollicetur. Nõ enim cõmunis hæc vita cũstodit cœleste mã B datum, sed illa quæ munere sulcitur æterno per operationẽ gratiæ spiritalis. Possumus etiam sic intelligere, Quia iam propheta quæ erant legis agnouerat, optat aduẽtus dominici misericordiam, vt accipiat præcepta quibus lex adimpleatur: vt non solum adulterium sciret esse vitandum, sed etiam concupiscentiam adulterij declinandam. Os enim patris Ie-
Matth.5. sus dominus locutus est in Euangelio, eũ qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, in corde suo adulteriũ perpetrasse. Quantũ Euangelio profecerunt studia castitatis, quo non solũ turpioris facti, sed etiã studij degeneris ablegatur opprobrium? Qui sint autem de quibus dicit quòd paulò
Luc.13. minus consummauerunt eum in terra, nisi persecutores? De quorum vno ait dominus Iesus: Ite, dicite vulpi illi. hoc est de Herode. Et alibi cum se fraudulenter interrogari aduerteret, dixit: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos
Matth.8. vbi requiescant. eò quòd fraudulenter in terrestriũ passionum quibusdam latibulis demorentur. Inde etiam Sampson
Iudic.15. binas vulpes sibi nexuit, ad quarum caudas alligauit faces, & dimisit eas per messes Allophylorum, per hanc figurã signi- C
ficans quòd improbi ac fraudulenti homines, & maximè hæretici, liberam linguam habeant ad latrandũ, sed exitus impeditos: aut religiosa principia, finem verò fraudis suæ incẽdio deputatum. Ideoque & treccẽtas vulpes dimisit: eò quòd perfidi crucis quidem se prædicatione commendare desiderant, sed mysterium eius tenere non possunt, qui hac prædicatione composita & falsa atque simulata vrere magis fruct' conantur alienos: cum vtique vera crux domini non exurat aliena merita, sed fœcundet. Meritóque scriptum est in Can-
Cantic.2. ticis canticorum: Prendite nobis vulpes pusillas exterminãtes vineas, vt vineæ nostræ floreant. Quo ostenditur quòd vel dominus Iesus, vel ecclesia fraudulentorum dolos à vineis suis exterminãdos esse præcipiant, ne pauxillulis vineis noceant, quia adultis iam vitibus nocere non possunt. Hæreticus enim imperfectum tentare potest, non potest supplantare perfectum.

Sermo duodecimus.

ל Lamed. LAmed litera duodecima incipit: cuius interpretatio, cor: vel vt alia interpretatio habet, seruo. Vnde videtur admonere vel prudenter hæc intelligẽda, vel solicite seruãda præcepta. nam hoc primus statim versiculus admonet. Cor etenim sibi mundum creari in superioribus hic prophera, vt legimus, postulauit. Cor sibi prudens dari orauit à domino filius huius Salomon. Qui ergo habet cor mundum, qui habet cor prudens, ipse intelligit seriem subditorum versuum, atque virtutem. Vnde & alibi inuenimus, Cor solum, id est, vel singulare, vel quòd nulla illecebra huius seculi impediat, & carnis possit interturbare sapientia. Qui autem habet cor, seruat mandata dei:
Luc.2. quemadmodum legisti: Maria gestabat omnia domini saluatoris in corde suo, vel dicta, vel gesta. Circuncidamus ergo cor nostrũ: nihil corporeũ, nihil vile quæramus: vile autem omne terrenum. Nihil ergo terrenum, nihil seculare, ni-
Psalm.11. hil corporeum, nihil leue atque mutabile in eloquiis consti tuamus cœlestibus. Eloquia enim domini, eloquia casta vt in his mysteriorũ cœlestium immaculata & pudica syncerita s spiritali interpretatione resplendeat. Nõ adulterina quadam opinione misceamus terrena diuinis, & illud inuiolabile sacramentum propheticæ visionis, aut perennis oraculi, naturæ nostræ æstimatione violemus. Ideo enim addidit: Argentum igne examinatum, probatũ terræ, purgatum septuplum: vt tanquàm boni nummulatij spiritu examinemus prophetici sermonis argentum, secernentes domini pecuniam, atque ab omni labe terrena salutaris fontis infusione
Matth.6. purgantes, vt Christo digne sentire videamur, qui ait: Nolite thesaurizare vobis in terra, vbi ærugo & tinea exterminat: sed thesaurizate vobis in cœlo. Thesaur' tuus est fides, pietas, misericordia: thesaurus tuus Christus est. Noli eum æstimare de terris, hoc est de creaturis, quia dominus totius
Hiere.17. creaturæ est. Maledictus, inquit, homo qui spẽ habet in homine. Sed mihi salus per hominem venit. Vide tamen quid scriptura vetus dixerit: Et homo est, & quis cognoscet eũ? Ille ergo homo non humana mihi, sed diuina potestate omnia peccata donauit, deus in còrpore dominus Iesus mundũ recõcilians sibi, quem redimebat à culpa. Thesaurus noster precios us intellectus est. Si terrenus intellectus fuerit, si fragilis, hæretica eum tinea, & impietatis ærugo consumet. Leuemus ergo & erigamus sensus nostros, nec impossibile iudicemus vt hæc humani corporis infirmitas ad cognitionẽ mysteriorum cœlestium prouehatur, cum iam ad nos domi
Coloss.2. nus Iesus, in quo absconditi erant scientiæ sapientiæque thesauri, diuina sua miseratione descẽderit, vt clausa reseraret, aperiret latentia, reuelaret occulta. Veni ergo domine Iesu, aperi nobis & istius prophetici sermonis ianuam. multis enim clausa est, etsi prima specie aperta videatur.

I. In æternum, inquit, domine, permanet verbum tuum in cœlo.

Vides etiam in te permanere debere, quod etiam in cœlo permanet ac perseuerat? Serua ergo verbum dei, & serua in corde tuo, & ita serua, ne obliuiscaris. Seruà legem domini, & meditare, ne iustificationes domini de tuo corde labãtur. Docet te literæ interpretatio vt serues diligẽter. Docet propheta in subditis, dicẽs: Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forte periissem in humilitate mea. In æternum non obliuiscar iustificationum tuarũ. Legis ergo meditatio facit vt tempora tribulationis, tempora quibus humiliamur aliquibus aduersis, sustinere & tolerare possimus, vt neque humiliato nimis, neque deiecto frangamur affectu. Denique dominus non frangi nos humilitate vsque ad desperationem vult, sed vsq; ad correctionem. Vnde & Hieremias sub hac
Thren.3. litera in Threnis ait: Vt humiliaret sub pedibus omnes vinctos terræ, & declinaret iudicium viri contra faciem altissimi, & ad condemnandũ hominem, cum iudicatur, dominus non dixit. Et infra: De ore altissimi non exibunt mala. Humilitas ergo quæ à deo est, plena iustitiæ, plena est æquitatis, quia non exeunt mala de ore domini. Deniq; qui humiliabatur à domino, dicebat: Humiliatus sum, & saluum me fecit. Ergo sicut prudenter considerandum est quando humilitas à domino sit causa probationis, quãdo etiam ipsa ab homine inferendæ humilitatis impressio, quæ tamen ipsa solet patientia & magnanimitate tolerari: ita etiã sapienter considerandũ, quid sit in æternũ in cœlo verbũ domini permanere, vel sicut aliqui codices habent, in seculum: quia Græcus ἰς τὸν αἰῶνα posuit, quod diuerse interpretati sunt translatores. Alij in æternum, alij in seculũ. In seculũ ergo permanet domine verbum tuum in cœlo. Et quomodo ipse dixisti: Cœ-
Matth.24. lum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt? In seculũ permanet verbũ, nõ vltra seculũ & secula? Secula enim tẽporis sunt. Cœlum ergo & terra, id est, istius mundi opera præteribũt, & tempora permanebunt? Alius qui spiritalis est, & iudicat verba legis: In æternum, inquit, domine permanet verbũ tuũ in cœlo. Aeternitas enim verbi manẽtis, opinionẽ verbi prætereuntis excludit. Quomodo autem permanet verbũ in cœlo, si ipsũ cœlũ præterit? Et quomodo possũt stare culmina, si cadant fundamẽta? aut quomodo permanet habitator in habitatione sua, nisi & habitatio perseueret? Sed forte illud occurrat, quia scriptũ est: Erit cœlũ
Esaiæ.65. nouũ. Verũ nec sic absolubile, quia nec in hoc potest pmanere quod præterit: nec illud potest dici mansisse, cũ cœperit.

Universidad de Deusto
Propiedad

rit. Tinea intellectum suum scindet, si putes verbum sicut cœlum vel incipere, vel præterire. Vnde si virtutẽ prophetici sensus cognoscere volumus, primum in his quæ visibilia & sensibilia sunt, & hic eum locum consideremus, vt ex eo quæ sunt intelligibilia manifestemus. Si verbum dei in cœlo permanet, imitemur cœlum vbi permanet verbum: permanet ordo solennis cœlestium statutorum, & beneficiorum domini crebræ vices solennibus muneribus perseuerant. Superius nempe vel pluuiis, vel calore, vel flatu aeris huius infunditur terris, atque alitur larga fœcũditas. Cœlo annus labitur per dies ac menses, & tempora hyberni atque hyemis, veris quoque & puræ digestus æstatis. De cœlo vitæ tuæ imaginem cape: etiam quando non germinas fructum, sere tamen semen ad fructum. Sunt semina quæ de cœlo sunt, & seruntur in terris. Est etiam superna vindemia. vnde ait propheta: Serite vobis ad iustitiam, vindemiate ad fructum. Et quando non florent opera tua, foue tamen semina tua, ne lasciuiendo luxurient. Quod luxuriat in flore sermonis, tenuatur & hebetatur in fructu. Fructus ipsos vsque ad maturitatem decoque. Imitatores etiam ipsius cœlestis simus elementi. non semper sole feruet ardenti, frequenter nubibus tegitur, pluuiis vehementibus inhorrescit, iactis niuibus tegit terram. Non ergo sit in te diuturna lasciuia, succedant mœsta senilium curarum tempora, & tanquam cana maturitas agrum hũc tui corporis reprimat. Vtilior sæpe tristitia est, quæ comitem solet habere grauitatẽ. Nunquid vlla in ipso est sole præuaricatio? Nónne quotidianos cursus suos seruat? Nunquid continuos non nouit luna defectus, & commissi munus deserit ministerij? Hisdem nempe vicibus annus redit, eodem statu reparantur tempora, hisdem obsequiis reformantur. Sol diem illuminat, tempora statuta custodiens. Fulget splendoribus luna nocturnis, & lux eius in tenebris micat. Stellarum nitentium rutilat globus, solenni-/que statione & conuersione ac demutatione sunguntur. Lex vna diuersis, constitutorum semel vices cursuum custodire, nec fines transire præscriptos. Manet ipsa immutabilis demutatio, & conuersio vertere ordinem suum nescit. Vna omnium obedientia, discretis muneribus in discretam præscriptæ constitutionis tenere concordiã. In cœlo ergo permanet verbum, quia Satanas de cœlo cecidit. Non habebat in cœlo locum, propterea cecidit. Quò cecidit nisi in terras? Ideo hic adulteria, homicidia, ebrietates abundare cœperunt. Inde exclusus acrior ad nos venit, & tentationes solito asperiores tanquã iratus exercet. In cœlo igitur permanet verbum, quia inde deiectus est diabolus: in terris non permanet, quia huc totus aduenit. Et vide vtrum hic permanere verbum possit in nobis, vbi tantos laqueos diabolus asperserit: qui cum esset in cœlo, nec ibi verbum poterat permanere. Denique quia & ipse verbum non tenuit, cecidit è cœlo. In cœlo ergo verbum permanet, & quod secundum verbi dispositionem regitur & gubernatur. Sed quia ipsum cœlum præterit, ideo non dixit in secula permanere, sed in seculum: quanquam propterea prætereat, vt fiat nouum cœlum & noua terra, nouum testamentum, vt facie ad faciem gloriam domini videre possimus. Veruntamen quia & in cœlo fuit vitiis locus. nam vtique non cecidisset inde aduersarius nisi in criminibus deprehensus, (nam & stultus vt luna mutatur, & cœlum ipsum tenebris obducitur) videtur vtique non de elemento dictum, sed de virtutibus potestatibúsque cœlestibus. Sunt enim sanctæ virtutes in cœlo, in quibus nihil lubricum atque terrenum sit. Sunt etiam in terris cœli qui enarrant gloriam dei. Qui sunt isti cœli? Audi dicentem: Sicut portauimus imaginem illius terreni, portemus & imaginem huius cœlestis. Isti igitur sunt cœli, qui etiam in terris positi audent dicere: Nostra autem conuersatio in cœlis est. Isti sunt cœli in quibus fides, grauitas, continentia, doctrina, vita cœlestis est. Nam quẽadmodum terra dictus est, qui lapsus ex illa præuaricatione cœlestis gratiæ, & in hęc vitia terrena deiectus, præuaricatiõis suę se vinculis religauit: ita econtrario cœlum dicitur, qui vitam angelorũ custodia integritatis exercet, & corpus suum continenti sobrietate moderatur: mentem quoque suam miti tranquillitate componit: pecuniam pauperibus misericordi

Oseæ.10.

Eccli.27.

1.Cor.15.

Philip.3.

liberalitate dispẽsat. Est ergo & in terris cœlum, in quo possunt virtutes esse cœlestes. Cœlum mihi thronus, ego magis iusti affectum quàm elemẽtum intelligo. Illum puto cœlum ad cuius animam venit Christus, & pulsat ianuam, & si aperueris, ingreditur. Nec solus ingreditur, sed etiam cum patre, sicut ipse ait: Ego & pater veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Vides igitur quod verbũ deus & ociosum prouocat, & dormientem excitat? Qui enim venit, & ianuam pulsat, vult semper intrare. Sed in nobis est quòd non semper ingreditur, non semper manet. Pateat aduenienti ianua tua, aperi ianuam tuam, expande gremium mentis tuæ, vt videat diuitias simplicitatis, thesauros pacis, suauitatem gratiæ. Dilata cor tuum, occurre soli lucis æternæ, qui illuminat omnem hominem. Et illud quidem verum lumen omnibus lucet: sed si quis fenestras suas clauserit, æterno lumine se ipse fraudabit. Excluditur ergo & Christus, si tu mentis tuæ ianuam claudas: & si possit intrare, non vult tamen importunus irruere, non vult inuitos cogere. Ortus ex virgine, processit ex aluo, vniuersa totius orbis irradians, vt luceret omnibus. Capiant qui desiderant fulgoris perpetui claritatem, quam nox nulla interpolat. Soli enim huic quem quotidie cernimus, nox tenebrosa succedit: sol autem iustitiæ nunquam occidit, quia sapientiæ non succedit malitia. Beatus ergo ille, cuius pulsat ianuam Christus. Ianua nostra fides est, quæ totam domum, si fuerit robusta, communit. Per istam ianuam Christus ingreditur. Vnde & Ecclesia dicit in Cãticis: Vox fratris mei pulsat ad ianuam. Audi pulsantẽ, audi introire cupientem: Aperi mihi soror mea sponsa, columba mea, perfecta mea: quia caput meum repletum est rore, & crines mei guttis noctis. Considera quando maxime pulsat ianuam tuam deus verbũ, cum repletum est caput eius rore nocturno. In tribulatione etenim & tentationibus positos visitare dignatur, ne quis forte succumbat victus ærumnis. Repletur ergo caput eius rore vel guttis, quando corpus eius laborat. Tunc ergo vigilandum, ne cum sponsus venerit, recedat exclusus. Si enim dormias, & cor tuum non vigilet, discedit antequam pulset. Si cor tuum vigilet, pulsat, & aperiri sibi ianuam poscit. Habemus ergo animæ nostrę ianuam, habemus & portas, de quibus dictum est: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Est ergo & cœlum in iis in quibus portæ sunt æternales. Si has fidei tuæ portas velis attollere, intrabit ad te rex glorię, triumphum portãs proprię passiõis. Habet etiã iustitia portas. Nam etiã de his legimus scriptum dicente domino per Prophetã suum: Aperite mihi portas iustitiæ. Et infra ait propheta Dauid: Lauda Hierusalem dominũ, lauda deũ tuum Sion. Quoniã cõfortauit seras portarũ tuarũ. Est ergo anima quæ habet ianuã, est quæ habet portas. Ad hanc ianuã venit Christus & pulsat, pulsat & portas. Aperi ergo illi. vult ergo introire, vult spõlam inuenire vigilantẽ. Noli ergo bono amatori facere moras. cito recedit, & tu somno torporis tui videris exclusisse pulsantẽ. Excludis enim cum desidiosus es, cum piger, cum somnolentus. His repagulis Christus excluditur. & si castus, & si sobrius sis, caue ne negligens sis. Maiorem Christo facit iniuriam, qui aduenientem repellit. Nonnunquam etiam si moraris, mittit manum suam per fenestram, sicut ait sponsa: Frater meus misit manum suam de prospectu, & venter meus conturbatus est super eum. Exurrexi ergo aperire fratri meo. Manus meæ distillauerunt myrrham, digiti mei myrrha pleni. Primum ergo tanquam de prospectu mittit manum suam, quando deus esse operibus æstimatur. Vnde ait: Si mihi non creditis, vel operibus credite. Deinde augetur amor, & intimis visceribus conceptus inolescit. Inde intelligibili vtero, in quo est receptaculum verbi, seminibus eius infusis, plenitudinem eius corporaliter inhabitantem haurire anima nostra desiderat. Non enim turbatur vterus fœminarum, nisi quæ fuerint aluo graues. Surgit igitur anima, vt aperiat dei verbo: sed dum se expandit atque aperit, vt opera mundi istius verbi receptione mortificet: sicut ille qui ait: Mortificationem domini Iesu in corpore nostro circũferimus. ergo dum aperit, transit sponsus. Vult enim semper quæri, frequentius inueniri: & si clausam inuenerit ianuam,

Ioan.14.

Cantico.5.

Psalm.23.

Psalm.117.
Psalm.147.

Cantic.5.

Ioan.16.

2.Cor.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam, pulsat & si per moram fuerit excluſus, recedit. Sed cito redit, & iterum pulſat, vt vel poſtea ſponſam inueniat præparatã. Poteſt quidẽ & ſic accipi: Frater meus tranſiuit, ſicut legimus quòd penetrauit dilectæ intima medullarũ, & Lucæ.2. quemadmodum ad Mariam dictum eſt: Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelentur multorũ cordium cogitationes. Denique addidit ſponſa animam ſuam exiſſe in verbo eius. quod fit quando anima peregrinatur à corpore, & deo præſens eſt. Explanauim⁹ igitur vt potuim⁹ quid eſſet, In æternum domine permanet verbum tuum in cœlo. Poſſumus tamen & ſic intelligere, quia in cœlo magis permanet in æternum, vbi angeli & archangeli, Cherubim & Seraphim: quoniã homines quãuis ſancti ſint, tamẽ affectus eorum ſæpe mutatur. Nunc gaudemus, cõtinuo mœremus, iraſcimur, ingemiſcimus. In ipſa pœnitentia non vult nos ſatis contriſtari Apoſtolus, ne triſtitia abſorbeamur. Vbi ergo iracũdia, vbi triſtitia grauis, non permanet ibi verbum. Deniq; de ſolo domino Ieſu dictum eſt à Ioanne: quia vidit Marc.1. ſpiritum ſanctũ deſcendentem de cœlo ſicut columbam, & manẽtem ſuper eum. Nam & prophetæ non ſemper prophetabant, ſed cum infunderet his gratiã ſpiritus prophetandi. B Denique nec Dauid præſciuit quid annũciaret Nathã propheta miſſus à domino: & vtique inferior Nathan propheta cognouit quod Dauid præſtantior neſciebat. Et alius dixit 4.Reg.4. Propheta: Celauit me dominus. Vnde & plerique accipiunt in cœlo permanere dei verbum, in poteſtatibus cœleſtibus, in quibus nõ ſunt affectuum varietates. Aliqui autem de ipſa accipiunt trinitate, quæ ſola immutabilis ſit: & ideo in cœlo permanet verbum, id eſt in patre, quia verbum dixit: Ego in patre & pater in me.

Ioan.14.

11. In generationem & generationem veritas tua.

Multi ſunt qui dicuntur dij, ſed non ſunt. Ergo in gentibus mendacium eſt, in eccleſia veritas. Hanc tamen veritatem habuit primò ſynagoga, quæ habebat eloquia dei. Eſt enim veritas & in veteri teſtamẽto, quæ fuit antè in populo Pſalm.71. Iudæorum. Notus enim in Iudæa deus. deus aũt veritas eſt. Ergo in Iudea veritas. Fuit igitur veritas in patrib⁹, Moyſe, & Ieſu Naue, in Samuel, in Dauid, Helia, Heliſæo, & in illis ſeptem milibus virorum qui non curuauerunt genua ante C 3.Reg.19. Baal. Sed quia poſterior ſoboles Iudæorum à patrum moribus deuiauit, receſſit ab illis veritas, & ad eccleſiam venit. Roman.11. Receſſit enim ab illis quãdo dixerunt de domino Ieſu: Tolle tolle crucifige eum. Tradiderunt enim veritatem, & elegerunt iniquitatem. Omnes ergo aliæ generationes veritatis exortes, omnium hæreticorum generationes non tenent veritatem: ſola eccleſia veritatem pio affectu poſſidet: quia generatio Iudæorum, quæ ante eam poſſidebat, amiſit. Populus ergo Iudæorum prior fidei generatio, & ideo infantior & infirmior, quia lubrico adoleſcentiæ ſtare nõ potuit: populus autem Chriſtianus fidei ſecunda generatio, ideo robuſtior & venerabilis, quia maturior ſenectute. illa generatio legis, hęc gratię. Vnde & alibi ait: In generationem & ge Pſalm.88. nerationem annunciabo veritatem tuam.

Fundaſti terram, & permanet: diſpoſitione tua permanet dies.

Quomodo fundauerit deus terram, ſcriptura nos docuit, Prouer.3. dicente propheta, Deus ſapientia fundauit terram, parauit D autem cœlos in intellectu. Terra autem tanquam fundamentum eſt, in qua cõſiſtimus: licet ipſam vel in hemicyclo cœli eſſe, & is qui foris eſt ſermo cõcelebret, & ſcriptura ſignificare videatur, dicente Iob: Suſpendens terram in nihilo. Iob.26. Includitur ergo orbe cœleſti: & ideo ſol noctibus non videtur, quia gyrando in inferiore inuenitur, orbis parte cœleſtis. Sed non eſt cura ſanctis, axem cœli & elementorum ſpatia philoſophico more numeróſque deſcribere. Quid enim hoc prodeſt ſaluti? Quia ſancti ſpiritualibus ſemper intendunt, & vitæ æternę profutura vel cognoſcere geſtiunt, vel docere. Denique hunc locum pulchre nobis aperuit Ec Eccle.1. cleſiaſtes ſpiritalem eſſe non materialem, dicens: Quæ abundantia homini in omni labore ſuo quo laborat ſub ſole? Generatio vadit, & generatio venit, & terra ſtat in ſeculũ. hoc eſt, quæ abundantia ſpiritali homini laboranti ſub ſole inſtitiæ? Et ſubiecit: Generatio vadit, & generatio venit. Vadit generatio, quia diuites eguerunt & eſurierunt. Qui ante Pſalm.33. abundabãt gratia: poſtea tamẽ propter perfidiam ſuam egere cœperũt. Qui autem pauperes erãt populi nationum, iam per fidem Chriſti ſatiantur & abundant, ſicut ſcriptum eſt, Edent pauperes & ſaturabũtur. Audierunt enim dicentem: Pſalm.21. Abundantes in omni verbo. nõ in pecuniis vtiq;, nõ in auro & argẽto, ſed in omni verbo, inquit, & cognitione. Et alibi ait: In diuitiis ſimplicitatis. Hæ diuitiæ ſunt ſalubres: nam copiæ ſeculares ſalutem afferre non poſſunt. Qui autem habuerit abundantiam ſpiritalem, huius terra fructifera ſtat in ſeculum, bene fundata radice virtutum: vel anima bonos vtique germinans fructus, vel carõ nullis cupiditatibus mobilis ad prolapſionem. Hanc terram circuit ſol iuſtitię ſalutaris, de quo ſcriptum eſt: Et oritur ſol, & occidit, & in locũ Eccle.1. ſuum vadit. Ipſe Oriens illuc vadit ad Auſtrum, & gyrat ad Aquilonem: gyrando gyrat ſpiritus, & in gyros eius conuertitur ſpiritus. Oritur ſol iuſtis, occidit autem iniuſtis: oritur trãquillitati piæ mentis, occidit iracundiæ. Vnde ait: Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Hinc poteſt intelli Epheſ.4. gi quia iiſdem oritur & occidit, quorum & vitia ſepeliat, & gratiam illuminet. Mortuus eſt enim peccato, vt deo viueret: hoc eſt, peccato ſumus in illo mortui, vt deo in perpetuum viueremus. Vide ipſum myſterium prænunciatum: Et oritur, inquit, ſol, & occidit, & in locum ſuum trahit. Hoc eſt, quod ait dominus: Cum exaltatus fuero, omnia traham Ioan.12. ad meipſum. Traxit enim ad ſe omnium ſtudia, vt vel peccata noſtra crucifigeret, vel bonum ingenium ad iuſtitiam prouocaret. Aduerte quemadmodum trahat ad ſe: Pater, vo Ioan.17. lo vt vbi ego ſum, & iſti ſint mecum. Et ad latronem ait: Ho Lucæ.23. die mecũ eris in paradiſo. Aduerte quomodo omnia trahat. Exaltatus eſt in cruce, & totus credidit mundus. Ipſe Oriens, inquit, vadit ad Auſtrũ, & gyrat ad Aquilonẽ. Ille vtiq; Oriens, qui ait: Oriens nomen eſt mihi. qui ſemper oritur, piis nunquam occidit. Ipſe Oriens populo Hebræorum ad Auſtrum fuit, ad molliorem populum luxuria magis feruentis corporis lubricum, quàm immanitatis impietate præditum, aut certe ad nobiliorem plebem, quæ erat genus electum, vindicans ſibi patriarcharũ proſapiam. Sed quia perſeuerabat in vitiis, nec emendabat errorem: ideo ſol iuſtitiæ gyrauit ad gentes, quæ ante eloquiis cœleſtibus defraudatæ, immanes & ignobiles habebãtur. Aquilo enim grauis vẽtus, vt populi nationum. Sed qui erant graues ante in perfidia, nunc ſuper aquilas leuiores facti ſunt fide atque pietate, poſtquam venit qui diceret: Ab Aquilone adduc. Et in euã Ibidem.11. gelio: Venient ab Oriente & Occidẽte, ab Aquilone & Auſtro, & recumbent in regno dei. Et ecce ſunt nouiſſimi qui erant primi, & ſunt primi qui erãt nouiſſimi. Deniq; & ipſe Pſalmiſta ait: Mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas regis ma Pſalm.47. gni. hoc eſt, qui erant Aquilonis latus, populus factus eſt regis æterni, quia ſolus eſt magnus dominus. Sed forte dicas: Cantic.4. Quomodo in Canticis eſt dictum: Exurge Aquilo, & veni Auſter? Plerique enim accipiunt quaſi prouiciatur Aquilo, & inuitetur Auſter. Quod ſi ita accipiunt, exturbatur ab eccleſia perfidiæ glacialis aſperitas, ne fiat fuga noſtra hyeme vel ſabbato, & inuitatur Auſtralis verna temperies. Aut Epheſ.5. certe, Exurge Aquilo, hoc eſt: Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Populus nationum, qui diu ante dormiſti, euigila aliquãdo, & illuceſcet tibi Chriſtus. Poſtremo omnes inuitantur ad eccleſiam, & ſynagogæ populus, & gentilium. ſed prius ſynagogæ: quia priores ex Iudæis apoſtoli crediderunt, per ipſos poſtea nationum populi congregati ſunt. Vides ergo venientem ſolem noſtrum ad Auſtrum, poſtea gyrantem ad Aquilonem: Hieruſalem, Hieruſalem. Venit vtique ad eam, quam etiã vocare dignatus eſt. Sed hęc Hieruſalem terrena eſt, quæ occidit prophetas, hoc eſt Synago ga Iudæorum. Quotiens, inquit, volui congregare filios tu Matth.23. os, ſicut gallina pullos ſuos, & noluiſti. Ecce relinquetur domus veſtra deſerta. Gyrauit igitur ad gentes, gyrando autem gyrauit ſpiritus dei, & in gyro ſuo conuerſus eſt, vt fieret deus omnia, & in omnibus. Ideo ſanctus cœlum dicitur, 1.Corin.15. quia vicinior eũ claritas ſolis ſemper illuſtrat. Habet ſplendorem ſuum domeſticum, vt tenebras noctis non ſentiat.

Ideo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ideo ecclesia & cœlum dicitur & mundus, quòd habeat A sanctos angelis & archangelis comparandos, habeat etiam plerosque terrenos. Dicitur & orbis terrarum, qui est fundatus super maria & super flumina præparatus. Denique quasi orbis terrarum dicit Ecclesia: Nolite aspicere me Cant.1. quoniam fusca sum, quia non respexit me sol. eo quòd velut pruinis hyemalibus, gelúque constrictam gentilis erroris congregationem gentium sol iustitiæ diu indignam æstimauerit, quâ serena vult* sui luce lustraret. Nónne tibi Psal.57. videbatur hyberni rigor temporis, quando notus erat in Iudæa tantummodo deus? Nunc autem plenitudo lucis effulget æstiuæ, quando omnia & in omnibus Christus, Nónne terra domini, & plenitudo eius? Et vere orbis terrarum Psalm.23. in ecclesia, in qua non Iudæus tantummodo aut Græcus, nõ Coloss.3. Barbarus aut Scytha, nõ seruus aut liber, sed omnes in Christo vnum sumus. Sol omnibus fulget, dies omnibus lucet. Ideoque ait,

III. Dispositione* tua permanet* dies.

*ordinatiõe *perseuerat

Nam nisi ita accipias, quomodo permanet dies, cum post B breue momentum diei sequatur occasus, & fiat noctis successio? Sed sunt quibus semper dies est, illis vtique quibus Joan.12. Christus adest, qui dicit: Ambulate dum lucem habetis. Hic est dies quem vidit Abraham, dies remissionis peccatorum, Psal.117. de quo legis: Hic est dies quẽ fecit dominus, exultemus, & lætemur in eo. Sunt ergo sancti quibus sol nũquam occidit, quia dominus lux eorum est, sicut scriptum est: Et erit illis dominus lumen æternum. Expressit causam permanentis diei, atque subtexuit:

Dispositione, inquit, tua permanet dies, quoniam v-
omnia niuersa seruiunt tibi.

Videtur itaque significare futurum illud, quando nox non erit amplius, & non indigebitur lucernæ vel solis lumine, quoniã dominus illuminabit eos. Qui sunt illi? Supra ait, dicens: Et serui eius seruient ei. hoc est, domini facient voluntatem. Nunc enim non omnes seruimus. Cum autem tra- 1.Cor.15. diderit regnum deo & patri, tunc subiecta erunt omnia ei, qui sibi vniuersa subiecit, acquirens omnium fidem per vnigeniti passionem. Subiectio igitur mentium facit sedulam seruitutem. Ergo cum omnes crediderint in dominum Ie- C sum, tunc vniuersa deo seruient, vt sit deus omnia, & in omnibus. Nunc autẽ nõ omnes serui dei, quia pleriq; serui pec- Iona.2. cati. Qui enim peccatum facit, seruus est peccati. Dominus autem non vult cum aliis consortium habere dominatus. Permanet ergo dies immutabilis. Potuit ergo dicere, Permanebit: sed prophetis futura pro præsentibus præsto esse videntur in spiritu.

IIII. Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forsitan*
*forte perissem in humilitate mea.

Lucebat Propheta vt dies, cui meditatio lex erat. Etenim oleum luminis accipiebat ex lege. Denique ne in corpore mortis lux diei posset extingui, ambulabat in lege, & ideo ambulabat in lumine. Alioquin, inquit, perissem in humilitate mea. Humilitas non semper virtutis est, sed etiam afflictionis: hoc est, non semper volũtaria, sed etiam quæ ex necessitate suscipitur, quando aliqua afflictione tentamur. Alioquin nemo perit in humilitate, quæ magis seruare consueuit. Ergo quãdo in afflictionis tempore sumus, & quatimur D aduersis: meditatio nobis in lege sit, ne imparatos procella tentationis affligat. Athleta nisi exercitio palęstræ prius fuerit assuefactus, non audet subire certamen. Vngamus igitur oleo lectionis nostræ mentis lacertos. Sit nobis tota die ac nocte exercitij vsus in quadam cœlestium scripturarum palæstra, artúsque animorum nostrorũ salubris spiritalium ferculorum esca confirmet, vt cum aduersarius assistere cœperit, & puluere nos suæ tentationis asperserit, stemus intrepidi: nitamur non vt in incertum, nec vt aera cædentes. Me- 1.Cor.9. lius percutimus verberati, si percutienti maxillam alteram Matth.5. præbeamus, si vindictam non requiramus, sed ei qui dixit, Deut.32. Mihi vindictam, ego retribuam: causam vindictæ integram reseruemus. Cædimus aerias potestates, si nos ipsos castigare nouerimus. Castigabat carnem suam Paulus, vt aduersa- 1.Corin.9. rios verberaret: & seruituti redigebat corpus suum, vt dominaretur inimicis. Exerceamur igitur indefesso meditationis vsu, exerceamur ante certamen, vt simus certamini semper parati: & cum frequentior aduersarij ictus ingruerit, nunc inopia, nunc rapina, nunc orbitate, nunc corporis ægritudine, nunc mœrore animi, nunc terrore mortis, & acerbitate pœnarum: dicat vnusquisque nostrum qui potuerit sustinere ac perpeti: Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forsitan perissem in humilitate mea. Quanta simul coaceruata sunt vt in illa afflictione Iob sanctus periret? Sed quia patriarcharum moribus informatus, oraculorúmque cœlestium & naturalis legis erat institutione formatus, ideo in tentationibus tantis perire non potuit. Denique cum amisisset tã amplas subito facultates, charissimos filios: quasi is cui meditatio quotidiana esset in lege diuina, ait: Nudus exi Iob.1. ui de ventre matris meæ, nudus ibo eò. Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factũ est: sit nomen domini benedictum. Perfusus etiam corporis totius vlceribus, cum tẽtaretur vxoris alloquiis, qui meminisset Adam sic esse deiectum dum propriæ credit vxori, respondit: Si- Ibidem.2. cut vna ex insipientibus mulieribus locuta es. Quod si illam quam sapientem voluisset audire, ipse sapiens non fuisset. Tentatus etiam diuersis alloquiis amicorum, cum fidei stabilis immobilisque patiẽtiæ præmia meruisset à domino, nónne dicebat: Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forsitan perissem in humilitate mea? Quàm gratè hoc dicit hodie qui in martyrio plurima flagella sustinuit, equuleo & vngulis, plumbo, laminis ardẽtibus, gladióque comprobatus? Potuit enim perire nisi meditatus in lege, grauiora præsentibus futura supplicia credidisset. Quãta sanctus Ioseph pertulit, quàm acerba, quàm dura? Primum fratrum odia, degeneris seruitutis ærumnas, parentibus defraudatus, ablegatus exilio, negociatorum vernula, & Aegyptij ignobilis vile mancipiũ. Quæ potuit nobilis prosapiæ puero grauior esse tentatio, quàm vt tanto familiæ splẽdore deiectus, seruiret apud Aegyptios? Est cõsolabilis seruitus, seruire vel iustis. Aequitate domini leuatur iniuria seruitutis. Tãto igitur genere deiectus, satis gratum habebat si ministro regio suum obsequium probaretur. Nec hoc quidem satis fuit ad tentationis acerbitatem, rediit aduersarius ad suas artes, totásque vires suas omni fraude commouit, vt per mulierem C laqueos innoxiæ necteret cõscientiæ. Concitauit in eum Gene.39. libidinis stimulis vxorem domini sui, quæ adulterinos à seruulo concubitus flagitaret: vt si acquieisceret, crimẽ impleret: si recusaret, incideret offensam, nexum calumniæ nõ euaderet. Denique trusus in carcerem, & innocens inter noxios æstimatus, ab eo amplius cœpit vrgeri, cui fidem suam cum periculis præstitisset. Sed quia contumeliæ virum frangere nequiuerunt, mutata est tentatio, longe asperior specie prosperorum. Plurimos enim supplantauerũt secundæ res, quos supplicia acerba non fregerant. Producitur è carcere nutu regio, interpretatur somnium, eligitur vt honore præstantior esset omnibus Aegyptiis, regi secundus, esurientibus populis alimenta diuideret. Obiiciuntur ei fratres, qui eum ad seruitutis iniuriam nõ fraterno amore vendiderant, vt vel contumeliæ & appetitę salutis dolore tentatus excuteret germanitatis affectum. Sed vir iustus oblitus est contumeliam, cumulauit gratiam: eóque se magis fratrem voluit exhibere, quo fratres ipse nõ fuisset expertus. Denique hoc munere & fratres recepit, & patrẽ pia fraude quæsiuit. Quid igitur aliud melius diceret sanctus Ioseph, quàm istud ad dominum: Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forsitan perissem in humilitate mea? Fertur prophetæ cuidam (& plerique ferũt de Esaia in carcere posito) cum mole imminentis vrgeretur exitij, dixisse diabolum: Dic quia non à domino locutus es quæ dixisti, & omnium in te mentes affectúsque mutabo: vt qui indignantur iniuriam, absolutionem conferant. Sed ille gratius iudicauit pro veritate supplicium, quàm pro adulatione beneficium. Quod vtique non feciisset nisi meditatiõe legis fuisset exercitatus. Sit ergo nobis quotidiana lectio pro exercitio, vt quæ legimus, meditemur imitari. In hac desudemus virtutum palæstra, vt cum increpuerint tentamenta, non tanquam inexercitatos, non tanquam inexpertes spiritalium ciborum, & attenuatos ie-

iunio

Universidad de Deusto
Biblioteca

iunio lectionis tentationum tempus inueniat. Quod si athle A
titiis epulis paſtam animam noſtram potuerit inuenire, ſi ſit
euangelicus ſuccus in nobis, ſi apoſtolicis eſcis maturitas
noſtræ mentis thoros, animæque robuſta ſolidauerit: ſi fre-
quenti meditatione memoria tenax præceptorum cœleſtiũ
parata ad tempus exempla deprompſerit, nulla tentationum
poterit nos perturbare congreſsio.

V. In æternum nõ obliuiſcar iuſtificationum tuarum*,
*iuſtificatio nes tuas. quoniam in ipſis viuificaſti me domine.

Lex ſecundum Apoſtolum pædagogus eſt paruulorum,
donec ad perfectæ fidei maturiorẽ quandam veniamus ætatem. In lege autem mandata ſunt iuſtificationes, teſtimonia
iuſtitię præcepta. Viuificabimur ergo in lege. Vnde ait Apo
Ibidem. ſtolus: Lex autem non eſt ex fide: ſed qui facit illam, viuet
in ea. Sed quia idem ſupra ait, Quoniam in lege nemo iuſti-
ficatur: intelligis vtique quia iuſtificatio legis ſpecies eſt &
imago, non veritas. Secundum veritatem ergo & perfectio-
nem nemo iuſtificatur in lege, ſecundum ſpeciem iuſtifica-
tur. Ergo ſanctus Propheta, qui adhuc in legis iuſtificatione B
viuebat, videbat autem fulgorem euangelij: quaſi memor
veteris diſciplinæ legis, tanquã pædagogo vtili gratiam re-
ſeruabat. Conſidera aliquem excedentem ex ephebis in di-
uitiis & honoribus conſtitutum, pædagogo ſuo honorificẽ-
tiam reſeruatam habere, cuius officiis informatum ſe eſſe co
gnoſceret, vt maturiorem regere poſsit ætatem. Monet ſi-
quidã etiam ipſa lex, vt his quę nobis aliquando profuerũt,
nequaquã eſſe debeamus ingrati. Nam ſicut habemus in ve
teri teſtamẽto, paſcha celebratũ eſt in Aegypti finibus, cum
adhuc ſub rege Pharao poſiti patres noſtri deplorarent mi-
ſeræ ſeruitutis iniuriam: & poſtea liberati rurſus in terra re-
promiſſionis paſcha celebrarunt: ſuperius ad cõmonitionẽ,
poſterius ad recordationem. Si quis ergo interroget He-
bræum, qua ratione in Aegypto paſcha celebratum eſt, re-
ſpondebit: Quia regi Pharao adhuc ſeruitutis vinculo ob-
noxij tenebamur. Ille agnus patrum populum liberauit, ille
agnus vocauit ad libertatem, ille agnus maris profunda ſo-
lidauit, vt Aegyptum tranſire poſſemus. Quotiens ergo pa- C
ſcha celebramus, meminiſſe debemus veteris ſeruitutis, &
nouæ libertatis: quid fuerimus, & quid acceperimus. Non e-
nim poteſt plene quis intelligere quid acceperit, niſi memi-
nerit antè quid fuerit. Non ergo obliuiſcamur, quia domi-
nus Ieſus agnus dei mũdi hoſtia ſoluit nos grauium nexibus
delictorum, quibus Pharao ille teterrimus, non vnius Ae-
gypti, ſed ſeculi iſtius princeps vinculo ſeruitij grauis nos
tenebat aſtrictos. Non obliuiſcamur in æternum, vt cum
venerimus in illam vere terram repromiſsionis, vbi eſt re-
gio viuorum, meminerimus quanta hic nobis Pharao dirus
intulerit, quid perpeſsi in hoc ſeculo ſimus, quibus tandem
erepti malis: & agamus gratias eripiẽti nos domino Ieſu, qui
perturbatorem omnium fecit eſſe captiuum.

VI. Tuus ſum*, ſalua me domine, quoniã iuſtificationes
*al. ego, ut unum me tac tuas exquiſiui.

Facilis vox & communis videtur, ſed paucorum eſt. Satis
rarus eſt enim qui poteſt dicere deo: Tuus ſum. Ille enim D
dicit, qui adhæret deo totis ſenſibus, qui aliud cogitare non
Ioan.14. nouit. Ille hac voce vtitur, qui poteſt dicere domino: Oſtẽ-
de nobis patrem, & ſufficit nobis. Nunquid hac voce vtitur
auidus pecunię, honoris, poteſtatis? Multis nõ eſt ſatis deum
ſcire, & quidem pluribus. Tanti populi, tantę nationes, tan-
ti diuites paupertatem putant domino ſeruire, & qui ſupra
omnes eſt, illis exiguus & anguſtus eſt: illis non eſt ſatis dei
filius, in quo ſunt omnia. Denique ille diues in euãgelio, cui
Matth.19. dictum eſt: Si vis perfectus eſſe, vende omnia quæ habes, &
da pauperibus: deum ſibi non ſufficere iudicauit. Deniq; &
contriſtatus eſt, quaſi pluris eſſet quod relinquere iubere-
tur, quàm quod eligere. Ille ergo dicit, Tuus ſum, qui po-
Ibidem. teſt dicere: Ecce omnia reliquimus, & ſecuti ſumus te. Apo
ſtolorum itaque vox iſta eſt, nec omnium tamen apoſtolo-
rum. Nam & Iudas apoſtolus fuit, & in conuiuio Chriſti in-
ter apoſtolos recumbebat. Dicebat & ipſe, Tuus ſum: ſed
voce, nõ corde. Venit & introiuit in eum Sathanas, & cœpit
dicere: Non eſt tuus Ieſu, ſed meus eſt. Denique ea quæ

mea ſunt, cogitat: quæ mea ſunt, in pectore ſuo voluit: te-
cum epulatur, & mecum paſcitur: à te panem accipit, à me
pecuniam: tecum bibit, & mihi tuum ſanguinem vẽdit: tuus
eſt apoſtolus, & meus mercenarius. Non poteſt dicere ſecu-
laris, Tuus ſum. plures enim dominos habet. Venit libido,
& dicit, Meus es: quia ea quæ ſunt corporis, concupiſcis: in
illius adoleſcentulæ amore te mihi vendidiſti: in illius con-
cubitu meretricis precium pro te annumeraui. venit auari-
tia, & dicit: Argentum & aurum quod habes, ſeruitutis tuæ
precium eſt: poſſeſsio quam tenes, iuris tui emptio, venditio
libertatis tuæ eſt. Venit luxuria, & dicit: Meus es, vnius diei
conuiuium preciũ tuæ vitæ eſt: Ille ſumptus epularum, tui
capitis licitatio, tui eſt ſumma contractus: & quod peius eſt,
caro emptus es precio, vilior cibo es tuo: precioſior eſt vi-
nius diei menſa tua, quàm totius temporis vita. Inter calices
te redemi, inter epulas acquiſiui. Venit ambitio, & dicit ti-
bi: Plane meus es, Neſcis quod ideo imperare aliis te feci, vt
mihi ipſe ſeruires? Neſcis quod ideo poteſtatem in te cõtuli,
vt meæ te ſubiicerem poteſtati? An ignoras ipſi domino ſa-
lutari dictum eſſe ab huius mundi principe, cum ei oſtendiſ
ſet omnia regna mundi: Hæc omnia tibi dabo, ſi procidens Matth.4.
adoraueris me? Ante ergo ipſe ſubiicitur, qui alios vult ha-
bere ſubiectos. Veniunt omnia vitia, & ſingula dicũt: Meus
es. Quem tanti competunt, quàm vile mancipium eſt? Quo-
modo ergo tu qui huiuſmodi es, potes Chriſto dicere: Tuus
ſum? Reſpondebit tibi ille: Non quicunque dicit mihi, Do- Matt.7.
mine, domine, intrabit in regnum cœlorum: non quicunque
dicit mihi, Tuus ſum, meus eſt. Meus plane es, ſi vocem nõ
redarguat conſcientia, ſi ſermonem tuum animus aut opera
non refutent. Ego non nego meum eſſe eum qui ipſe ſe non
neget, aut certe ſi pro me ſeipſum ſibi abneget. Nolo habe-
re ſeruulum plurimis dominis ſeruientem. Nam quomodo
meus eſt, ſi mihi dicat verbo, Tuus ſum: & operib⁹ neget, &
factis ſe diabolo adiudicet, & obſtringat? Non eſt meus quẽ
libido ſuccendit, quia mea eſt caſtitas. Non eſt meus quem
cura ſpoliandi minores exagitat, quia mea largitio eſt. Non
eſt meus quem aura mobilitatis inquietat, quia mea tranquil
litas eſt. Non eſt meus vini crapula temulentus, illuuie am-
bitionis impurus, gloriæ ſecularis cupidus, ebrius in pericu
lum, qui nõ poteſt ſobriæ moderationis ſeruare veſtigium.
Pax ſum ego, litigare non noui. Vt quid mihi eum de quo
veniat diabolus, & dicat: Meus eſt? Nam mihi ſua colla cur-
uauit, mea in illo plura reperio: nomen ſibi tuum vindicat,
& meũ munus. Non eſt ergo Chriſti, niſi qui eſt alienus à cri
mine: non eſt Chriſti, niſi qui poteſt ſemper ſe Chriſti ſer-
uulum demonſtrare. Nam ſi quis mutabilis eſt, vt ego, qui
aut mœrore mutor, aut indignatione, non eſt Chriſti. Venit
ira, & dicit: Meus eſt. ante horam meus erat, ſpero quod ite-
rum meus fiat. Venit triſtitia, & dicit: Meus eſt. ante horam
in mea poſſeſsione fuit, in meo iure: erigere animum præ mœ
rore non poterat, nec oculos leuare: & ſi triſte aliquid acci-
derit, ad me illico reuertetur. Quis ergo eſt dei, niſi qui po-
teſt dicere: Nihil mihi conſcius ſum? Ideo dicebat Paulus 1.Cor.4.
apoſtolus domini noſtri Ieſu Chriſti, quia nulli alij obnoxius tenebatur. Ego autem nunc dei mei ſum, nunc triſtitię,
nunc iracundiæ, nunc verbi ocioſi: & ideo qui plures domi-
nos habet, non poteſt vni dicere: Domine Ieſu, tuus ſum.
Vnde arbitror etiam de huiuſmodi dominis dixiſſe Paulũ:
Nam etſi ſunt qui dicantur dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra: no
bis tamen vnus deus pater, ex quo omnia, & nos in illo: & 1.Cor.8.
vnus dominus Ieſus, per quẽ omnia, & nos per ipſum. Ver-
bi igitur totus erat apoſtolus Paulus, ideo dicebat: Quoniã 2.Cor.13.
experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus.
Ille ergo dicebat: Chriſti ſum, & reſpondebat ei domi-
nus, Meus es. Qui verè dicit, Tuus ſum: audit à domino,
Meus es. Denique de ipſo dominus ad Ananiam, cum mit-
teret eum ad ſanandum Paulum, ait: Vade, quoniam vas ele Actu.9.
ctionis eſt mihi. Et quia perſeuerauit Chriſti eſſe, quaſi im-
pleto certamine coronam meruit inuenire iuſtitiæ. Recte
ergo propheta Dauid dixit: Tuus ſum, qui ſemper in deo
manſit. Et qua ratione dixerit, Tuus ſum, addidit: Iuſtifica-
tiones tuas exquiſiui. hoc eſt, nihil aliarũ quæſiui, ſed id ſo
lum quod tuũ eſt deſideraui. Alij quęrunt monilia precioſa,

ego

Universidad de Deusto

ego ſolas iuſtificationes tuas quaſi quædam ſerta iuſtitiæ. Alij domum ad domum, villam ad villam iungunt, quaſi ſoli habitare poſſint in terra hac, & elemẽtum volunt occupare commune: alij poſſeſſionem aeris ipſius vindicare: mihi in tuis iuſtificationibus omne patrimonium eſt. Neſcio poſſidere niſi quod tui iuris eſt. In tuis eloquiis ſpiritalis mihi cura reſulſit argẽti. Mihi portio deus eſt. Tuus ſum ego, quia pars mihi hæreditatis non in auro, non in argento eſt, ſed in Chriſto Ieſu.

VII. Me expectauerunt peccatores vt perderent me, teſtimonia tua intellexi.

Poteſt vox iſta conuenire martyrio, in quo poſitus ſanctus iam de iudicio perſecutoris egreſſus dicat: Me expectauerunt peccatores vt perderẽt me. hoc eſt, adhibuerunt omnia genera pœnarum, omnes artes perſuaſionum, ſed de propoſito abducere nequiuerunt. Vicit fides vitæ huius illecebram corporiſque cruciatum, expectauerunt peccatores vt de me triumphum referrent: ſed gratias Chriſto, qui mihi dedit de perſecutoribus triumphare. Redite victi, qui ſperabatis vos eſſe victores: redite deiecti, qui veneratis ſu-
1.Corin.15. perbi. Vbi eſt victoria tua, vbi eſt mors aculeus tuus? Non tua iam, ſed noſtra cœpit eſſe victoria: quia in te vincimus, in qua antea vincebamur. Bene ergo dicit martyr: Me expectauerunt peccatores, vt perderent me. Poſt momentũ, imò in corpore adhuc poſitus videt deducentium choros, angelorum gaudia. Qui enim ſuper vnius peccatoris conuerſione lætantur, quanto magis in paſſione iuſtorum? Videt gloriam, & ait: Me expectauerunt iuſti, vt deducerent me. Videt dominum Ieſum, & ait: Me expectauit Chriſtus, vt coronaret me. Aliter qui vult intelligere: Multi, inquit, peccata perſuadere, atque ex pectore fidem extorquere conati ſunt mihi, alius adulterium, alius hominis necem, alius oppreſſionem viduæ vel pupilli, alius aliud, & putabãt me ſuis retibus eſſe capiendum. Expectauerunt me, vt perderent contagione peccati: ſed ego non illecebris peccatorum mentem à ſtudio diuinæ cognitionis auerti, nec intentionẽ meam domine à mandatorum tuorum ſerie declinaui, ſed intel
C lexi teſtimonia tua. Si enim non intellexiſſem, peccatores me vtique illi perdidiſſent. Quæ intellexi vtique ſenſu, etiã
Pſalm.40. operib⁹ ſecutus ſum. Neque enim nudus intellectus eſt, ſed quem etiam facta teſtantur. Denique beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperẽ. Ille vtique intelligit ſuper egenum & pauperem, qui largitur pauperi. Nam quid prodeſt miſereri inopis, niſi alimoniam eidem largiaris?

VIII. Omnis conſummationis vidi finem, amplificum* mandatum tuum valde*.

*latum. *nimis.

Non poſſumus in omnibus vim Græci ſermonis exprimere: maior in Græco plerũque vis & pompa ſermonis eſt. τέλος dicitur Græce, quod nos Latine & finem dicimus & conſummationem. τέλος autem & conſummationis ipſius finis eſt: ſicut finis legis eſt Chriſtus ad iuſtitiã omni credenRoma.10. Matth.28. ti. Habes ſcriptum: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Conſummatio ergo ſeculi, finis ſeculi eſt: finis autem omnium Chriſtus. Conſummationes autem multæ. Eſt cõſummatio, quando & reſurrectio ad ſalutem. Conſummatum quoque opus, dicitur
D perfectum opus. Conſummata malitia dicitur, id eſt plena, cui nihil deſit ad ſtudium & artem nocendi. Eſt cõſummatio hominis, & multæ conſumationes, donec ad perfectum veniat. Legimus ergo & conſummationem ſeculi, legimus & finem. De conſummatione ſeculi ſupra poſuimus exem-
1.Cor.15. plum, quam ſequitur reſurrectio. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Poſt reſurrectionem commutatio, vnuſquiſque autem in ſuo ordine, primitię Chriſtus, deinde ij qui ſunt Chriſti, qui in ad-
Ibidem. uentum eius crediderunt: deinde finis, cum tradiderit regnum deo & patri, cum euacuauerit omnem principatum & poteſtatem. Ergo cõſummationem ſeculi ſequitur finis iuxta Apoſtolum. Vnde colligitur quod ſequatur finis omnem conſummationem. Mundus in maligno poſitus eſt, vt
1.Ioan.5. dixit Ioannes: ergo & ſeculum in maligno eſt: mundus plenus peccati. Conſummauerat malitiam ſuam mundus, ſicut
A conſummauerat Saul, cuius videns conſummatam malitiam Ionathas filius in Dauid prophetam, eidem nũciauit vt de- 1.Reg.20.
clinaret & fugeret. Eſt ergo conſummatio malitiæ, conſummatio peccatorum. Venit agnus dei, qui tulit peccata mun- Ioan.1.
di, qui eſt Chriſtus Ieſus. Finis legis, principium & finis, & remiſſio peccatorum. Hunc finẽ cõſummationis vidit Propheta in ſpiritu, qui cõſummatum ſeculi aboleret errorem, vidit ſanguine eius diuerſa omnium peccata mundari. Bene ergo dixit: Omnis conſummationis vidi finem. hoc eſt, vidi conſummati adulterij remiſſorem, vidi conſummatæ luxuriæ atque laſciuiæ, conſummatæ crudelitatis atque ſæuitiæ, omnis poſtremo flagitij per crucem ſuam delicta donãtem. Eſt & etiam conſummata virtus, conſummata ſapientia, conſummata iuſtitia, ſed habet finem. Finis omnium virtutum Chriſtus, qui finis eſt legis ad iuſtitiam omni credenti. Vi- Roman.10.
des quia finis eſt fidei? Bene ergo ait: Omnis conſummationis vidi finẽ. Nunc quia conſummationis finem agnouimus, agnoſcamus quid ſit. Latum mandatum tuum valde. Legi- Matth.7.
B mus quod anguſta ſit porta per quam ingrediãtur qui æternæ vitæ fructum adipiſcantur. Rara enim virtus, difficilis eſt paſsiõnum tolerantia. Plures ſunt qui ſeculi huius ſpatioſa ſectentur, qui dicant: Anguſta & arta nobis eſt via quę ad dominũ ducit: conterimur in illa. relinquamus eã. Quomodo ergo dicit Propheta latum mandatum dei, & valde latum? Ideo quia anguſta via, latum mandatum neceſſarium eſt. Denique hic ipſe Propheta ait: In tribulatione dilataſti Pſalm.4.
mihi. Et iterum: In tribulatione inuocaui dominum, & ex- Pſalm.117.
audiuit me in latitudine. Hæc latitudo mandatorum cœleſtium cor Prophetæ dilatabat, dilatabat & apoſtoli. Deniq; & ipſe dicebat: Os noſtrũ patet ad vos ô Corinthij, cor no- 2.Cor.6.
ſtrum dilatatum eſt. Diſpenſando enim cœleſtia mandata cor ſuũ dilatauerat: & quod ante perſecutiõis perfidia coartabat, hoc Chriſti amplificauit gratia. Et qua ratione latum mandatum? Ne nos coartaremur anguſtiis mandatorũ. Vnde ait: Non coanguſtamini in nobis. Si hoc Paulus, quanto magis Chriſtus, qui clauſa reſerauit? Ergo dicit: Nolo coar
C tetur in me populus meus in anguſto virtutum tramite, debet latitudo præcepti mei viantibus eſſe ſolatio, ne quis deficere poſsit aut conteri. Ambulemus ergo in dei mandato, quia ſatis latum eſt. Eſt enim latum mandatum ſapiẽtia, quæ in exitu canitur, in amplis autem fiducialiter agit. πλατεῖα enim Græci ſermonis eſt, quę Latine dicitur latitudo. Dilatemus igitur cor noſtrum, vt recipiamus apoſtolicę vim ſententiæ, quæ ait: Capite nos. Recipiamus ergo eius ſermones Ibidem.7.
in cor noſtrum, induamus viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, patientiam. O homo quàm latus es ſi ad amplitudinem præceptorum cœleſtium ſinum mentis tuæ expandas? Quàm latum mandatum eſt charitatis? Diligite, inquit, inimicos veſtros. Omnes vtique affectu charita- Matth.5.
tis incluſit, qui non excluſit inimicos. Quis enim videtur exceptus, cum recipiatur inimicus? Vnde Apoſtolus ait: Rom.12.
Si fieri, inquit, poteſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. Non poteſt hoc Iudæis dici, non Gentibus, vt cum omnibus pacem habeant. Illi vix ſuos diligunt, Chriſtiano etiam inimicos non licet nõ amare. Chriſtianum cum dico, perfectum dico. In Chriſto enim plenitudo diuinitatis eſt, Coloſ.2.
D cuius nomen vſurpas. Qui vocabulum geris, interpretationem vocabuli perfectionemque cur refugis? Audi latum mandatum: Benedicite eos qui perſequuntur vos, & nõlite Roman.12.
maledicere. Iſte qui latum dicit eſſe mandatum, probauit ſupra, dicens: Illi detrahebant, ego autem orabam. Quid o- Pſalm.108.
rabas Dauid? dicito nobis ipſe. Sed dixiſti. Legi enim dicen Ibidem.
tem: Maledicent illi, & tu benedices.

Sermo tertiusdecimus.

Mem. MEm litera ſonat in Latinum ex intimis, vel vt alij, ignis ex vltimis. Et vtrũque non diſcordat à textu. Nam ſtatim primus verſus internorum viſcerum charitatem exprimit, quæ vtique ex vltimis procedit medullis, & quodam nexu caloris implicatur oſsibus. Denique in Threnis Hieremiæ textus literę huius hoc Thren.1.
continet: Ex alto ſuo miſit ignem oſsibus meis. Bonus ergo deus qui nobis immittit vnde diligentes eum, meritum ſub conſpectu

Universidad de Deusto
Biblioteca

Luc.xii. conſpectu eius inuenire poſſimus. Quem mittat ignem, ipſe nos doceat. Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi vt accendatur? Bonus ignis quem deſiderat omnium ſaluator accendi, cum præſertim ipſum deū legerimus ignem eſſe, qui noſtra peccata conſumat, intimiſque pectoribus noſtris diuinę cupiditatem agnitionis infundat, vt ardeat in nobis cor noſtrum cum legimus diuinarum ſeriem ſcripturarum, ſi forte aliquid quo aperiantur propheticę lectionis occulta, intellectu aſſumam* ſpiritali. Hoc igne Cleophas cor ſuum dicebat ardere, cum ipſi & ſocio eius Chriſt' ſcripturas aperiret. De hoc igne dixit dominus in libro Ezechiel:

Luc. 24.

Ezech. 21. Ecce proficiſcar in Hieruſalem, & exufflabo in vos ignem iræ meæ, vt tabeſcatis à plūbo & ferro & reliquis materialibus. Profunda in verbis viſitatis videmus myſteria. Totū hoc ſpiritale. Quibus precibus emerear vt veniat dei verbum, intret eccleſiam, fiat ignis conſumens, vt exurat fœnum & ſtipulam, & quicquid eſt ſeculare conſumat? Graue plumbū iniquitatis, quod in pleriſque eſt, liqueſiat igne diuino, & ferreus quidem peccati rigor ſuperno molleſcat incendio. Meliorentur vaſa aurea & argentea, vt omnis ſapientium ſenſus, omnis ſermo prudentium flagrantium paſſionū calore decoctus incipiat eſſe precioſior. Bonus ignis charitatis, quo corpus omne eccleſiæ in mutuam adoleſcit gratiam. Bonus ignis dilectionis, quo vnuſquiſque ſanctus ad reuerentiam ſui authoris accenditur. Sed qui deum diligit, non perfunctorie diligit, ſed diligit legem eius, præcepta cuſtodit, iuſtificat cor ſuum, non dictorum ſonora prædicatione, ſed ſtudioſa factorum imitatione. Doceat igitur nos deus quēadmodum à ſanctis ſuis diligitur deus. Sic inquiens Propheta dicit:

I. Quomodo dilexi mandatum tuum* domine, tota die meditatio mea eſt.

*legē tuam

Diligentis circa ſtudium cognoſcēdæ legis hæc vox eſt, quę inſtruit perfectionem hominis, quam totus hic pſalmus informat. Et quoniam maximum mandatum in lege eſſe cognouit vt diligamus dominum deum noſtrum ex toto corde noſtro, & ex tota anima noſtra: ſui imitatione nos quoq;, quos erudire ſtudet, vult eſſe perfectos, dicens: Quomodo dilexi mandatum tuum domine. Hoc ipſo charitas creſcit affectu, quod ipſum teſtem aduocat cuius munus dilectionis impenditur, nec ſpeciem ſed plenitudinē charitatis tali con

Matth.22.

C

Ioan.21. uictione teſtatur. Hac vſus eſt Petrus: Tu ſcis, inquit, domine, quia diligo te. Sed qui diligit deum, legem eius diligit, ſicut Maria diligēs filium, omnia verba eius in corde ſuo materno conferebat affectu. Diligēs te, feci voluntatem tuam,

Luc.2. ſcriptum eſt. Ideo commiſit Chriſtus Petro vt paſceret gregem ſuum, & domini faceret voluntatem, quia charitatem eius agnouit. Qui enim diligit, ex voluntate facit quæ ſibi ſunt imperata: qui timet, ex neceſſitate. Itaque dominus operationes ſeruulorum ſuorum ſpontaneas probat, potius quàm coactas. Ideo ex ſeruis liberos facit, vt magis voluntatum noſtrarum munera, quàm neceſſitatum obſequia conferamus. Non poteſt dicere Marcionita, Quomodo dilexi legem tuam: qui legem non ſuſcipit. Non poteſt dicere Iudæus, qui legem ſpiritalem ignorat, & literam legis nudam, non ſenſum legis intellectúmque meditatur. Solus ergo dicit Chriſtianus, qui multum iam legis cognitione profecerit, qui nō pœnam legis pauido corde formidet, ſed diuina myſteria veri Hebræi, veri ſabbati, veræ remiſſionis intrepido miretur affectu. Vere ergo diligit qui ſine triſtitia, ſine timore, voluntario potius ſtudio quàm coacto præcepta conſeruat.

D

II. Super inimicos meos intelligere me feciſti mandata tua, quia tu es*.

*al. prudentē me feciſti mādato tuo, quia in æternū mihi eſt.

Cito probauit diuturnæ meditationis effectum, quando intellexit ſuper inimicos ſuos domini mandatum. Sed quos habet inimicos Propheta, qui aut ſui populi viros legitima debet charitate complecti, aut alienigenas euangelica narratione vel prædicatione inuitare ad dei gratiā? Feræ conſortem naturæ ſuæ diligunt. Quomodo dilectionem cōformis ſui Propheta reſpuerat? Eſſe igitur iuſtam aliquam cauſam oportet qua ij quos ſignificat, iure videantur inimici.

A Ea quæ ſit, poſſumus inueſtigare ſi meminerimus quia alibi idem iſte dixit: Super inimicos tuos tabeſcebam, & iuſto odio oderam illos. Iſtos ergo euāgelica authoritate ſuos inimicos dicit eſſe, qui inimici ſunt dei. Nam ſi is qui non reliquit parentes propter dei nomen, non eſt deo dignus: quāto magis qui diligit eius inimicos, acceptus deo eſſe non poterit? Quos ergo inimicos habet? Si gentiles, quomodo ſuper eos intellexit, quos prophetico crediturus ſpiritu prę ui debat? Denīq; vt benedicant & ipſi dominum, in ſuperioribus adhortatus eſt. Et quæ magna laus ſuper eos intelligere qui metalla & ſaxa venerando ſimilē rigorem ſtuporis attraxerint? quos igitur habet inimicos, niſi hæreticos? Ipſi enim ſunt impugnatores fidei, veritatis inimici. Quos niſi Iudæos? Ipſi enim ſunt grauiores inimici, qui ex amicis facti ſunt inimici. Super eos intelligit, qui legem ſpiritalem eſſe intelligit. Quid ergo prodeſt lex, ſi finem legis ignores, ſi myſterium neſcias, ſi ſacramenta non noueris? Iudæis ex ouibus agnus occiditur pro celebritate paſchali, nobis pro redemptione mundi vnigenitus dei partus virginis immolatur. Quid proficiunt Iudæi quod ſanguine agni domos & poſtes tuos illinunt? Nihil vtique, quoniam ligna his aut ſaxa prodeſſe non poſſunt. Nobis proficit omne myſterium qui abhorrere credimus à gratia ſpiritali, vt habitationes noſtras ſanguine pecudis cruentemus, ora noſtra cruore tingamus, ſed corpora noſtra ſacramento crucis dominicę conſecremus, & confeſſione mortis domini noſtri Ieſu Chriſti ſanctificemus oris alloquia. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem cōfeſſio fit ad ſalutem. Quid prodeſt quod Hebræi aurē ſerui pertundit ſubula, & præputia ſui circuncidunt corporis? Non intelligunt penitus quid lex diuina diſcernat. Signa ſunt iſta, non veritas. Sed ille intelligit qui cor ſuum ſpiritali circūciſione caſtificat, vt colluuiem omnem corporeæ labis emunder. Ille intelligit qui ſubulam & aurē mentis vigore tranſcendit, & illam animam quam pertranſiuit gladius ad reuelāda cordis occulta, perpetuæ præmio libertatis attollit: vel examinandis ſermonibus ſolicite ſeruiens, quoſcunque virtutis ſuæ aure ſuſceperit, myſterio ſanctificat ſpiritali. Azyma ſibi Iudæus quotānis facere conſueuit, & neſcit ſe malitiæ eſſe fermentum. Sed qui intelligit quid ſit, vetus expurgat fermentum, ne totam maſſam corrumpat: veterem hominem cum actibus ſuis expurgat, vt fiat noua conſperſio veritatis. Iudæo iſta dicta ſunt, & Chriſtianus audiuit: quia dum aurem ſuam illa ſubula pertundit, audire non potuit, vulneratam aurem gerens. non legis, ſed ſtultitiæ ſuæ ſubula cruentauit aurem ſuam, illa audiendo quæ ſpiritaliter reuelantur. Perforauit aurem ſuam ferro. Maluit enim in ferrū quàm in verbum credere. Ideo ſeruit, ideo liber eſſe non meruit, ideo nec cōpleti temporis ei gratia ſuffragatur, quia plenitudinem temporis nō recepit quo filius dei miſſus eſt ad ſalutem, & venit ad redemptionē factus ſub lege, natus ex virgine, victor mortis, largitor reſurrectionis. Manet ergo vulnus illi cui Chriſtus non reſurrexit. O vulnus quod ſarciri non poſſit, niſi forte relinquat ſubulam, & ſumat ſibi gladium quo Chriſti nomen non refutet, vel quo corporalia à ſpiritualibus, vmbram à veritate diſtinguat: ſumat dei verbum, gladium bis acutum, & ex illo diuino ore doceatur mandatum domini præſcriptum legis agnoſcere, quod non temporalis habeat obſeruantiam celebritatis, ſed ſalutaria & ſempiterna remedia ſucco gratiæ ſpiritalis infundat. Tota ergo die in lege meditare, non perfunctoria tibi debet eſſe tranſcurſio. Si agrum emere velis, ſi mercari domum, prudentiorem adhibes, & quid iuris ſit, diligenter cōſideras: & ne in aliquo forte fallaris, tibi ipſe non credis. At nunc tuipſe emendus es tibi, de tuo precio tractatur. conſidera qui ſis, quod nomen habeas, quid acquiras tibi: non agrum, non pecuniam, non gemmarum monilia, ſed Chriſtum Ieſum, cui nulla poſſint precia, nulla ornamenta conferri. Adhibe tibi conſiliarios, Moyſen, Eſaiam, Hieremiam, Petrum, Paulum, Ioannem, ipſum magnū conſiliarium Ieſum dei filium, vt acquiras patrem. Cum his tractandum, cum his conferendum eſt tibi, tota meditandum eſt die. Sic meditabatur Dauid, & hæc erat illi ſola meditatio. Non ſecularibus animus traducebatur illecebris, non pe

Pſalm.138.

B

Roma.10.

cuniaria

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuniaria coaceruandi patrimonij cupiditate flagrabat, non A proferendi limitis, excludendique finitimi anxius curarum æstus studium meditationis intentum reflectebat affectum. Quicquid poterat temporis dies habere, hoc totum sibi in lege meditatio vindicabat. Sed etiam hoc parum est diligenti, qui velit ad beatitudinis gratiam peruenire.

Psalm.1. Beatus enim die ac nocte meditatur in lege. Angustior dies est meditatione doctrinę. Non tantus dies in tempore, quantus meditatus in lege. Vnde vide ne illud magis videatur significare, quod ei qui in lege meditatur, semper dies est, & lumen sine defectu, quod nullę tenebræ noctis interpolent. Alioquin quomodo negligentiorem in processu operis declararet, quem diligentioré in ipsis operis sui propheta principiis esse voluisset? In die ergo meditatur legis & euangelij prædicator. Et fortasse illi qui nouum non recipiunt testamentum, in nocte legerunt, & ideo nescierunt neque intellexerunt. Vnde etiam saluator, ne nos legeremus in tenebris,

Ioan.11. admonet dicens ambulandum in die, quia non offendit qui in die ambulat. videt enim gratiam lucis. Qui enim ambulat in tenebris, scopulum offensionis incurrit.

III. Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est. B

Doctrinam profitentur scribę Iudæorũ, quia legé & prophetas ipsi priores habere meruerunt. Sed illi profitétur docere, sed non docent. Ei autem populo qui est ex gentibus, competit dicere: Super omnes docentes me intellexi: quia illi non intellexerunt. Respondet Iudæus: Vnde habuisti intelligere? Scriptum est: Interroga patrem tuum, & annũciabit tibi: seniores, & dicent tibi: Ego sum pater tuus, me in-

Deute.32. terroga. Sed etsi interrogauero, nõ respõdebitis mihi, dixit Iesus: & ex illo noui respondere, & ex illo supra illos intelligo qui non intelligebãt, quia testimonia didici, quæ ille non

Matth.16. nouit. Didici: Qui sequitur me, tollat crucem suam. Didici: Diligite inimicos vestros. Et ideo optat anathema esse

Matth.5. Roma.9. Paulus pro fratribus genere, inimicis fide. Videretur inconueniens esse verecundiæ prophetali huiusmodi vsurpatio, eo quòd præsumpserit dicere quod super omnes docentes intellexerit, cum vel legem Moyses acceperit à domino, & C populo eius instituta tradiderit. Aaron sacrificiorum omnium decurso ritu sacerdotalem docuerit disciplinam, Iesus Naue significauerit quemadmodum circuncisio possit iterari. Samuel vnctionis propheticę pariter ac regię sacra-

mõstrauerit. menta ministrauerit. Videretur inquã incongrua præsumptio, nisi præmisisset superiora, quibus non immerito super docentes intellexisse se comprobaret. Debuit hanc assumere confidentiam, qui docebatur à domino: & mãdatum quo docebatur, domini erat: & ipse dominus, qui docebat. Me-

Psalm.93. rito super omnes intellexit, quem docebat ipsa sapiẽtia. Vnde & alibi ãit: Beatus quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Ostẽdit igitur, quod diuinũ est, homines docere non posse: & ideo qui docere præsumunt, nesciunt, sed agnoscit discipulus qui docetur. In quo? Propter donũ scientiæ quod de spiritu sancto fuerat consecutus. Moralis quoque suauis locus est, quod multi docentes sunt qui id quod non intelligunt, docere se dicunt, & plurimi sunt discipuli qui studio suo assequuntur & industria, quod non didicerunt à magistris. Denique ante nos quidam interesse di- D xit inter docentes atque doctores, fortasse hoc arbitratus, quia doctores sunt alienorum iudicio ad hoc munus electi, docentes autem qui propria vsurpatione hoc sibi munus assumpserint. Sed cedãt necesse est ei doctores quoque, quem testimoniorum meditatione cœlestium doctrina dei docentis imbuerit.

IIII. Super seniores* intellexi, quia præcepta* tua exquisiui.

*al.senes. *al.mãdata

Nec hoc quidem difficile, vt is quem dominus docuerit, super seniores intelligat. Siquidem dei gratia erogata ad doctrinam, maturitatem ætatis supergreditur senilis. Cum e-

Sapiẽ.4. nim ætas senectutis vita immaculata sit, vtique doctrina vitæ immaculatæ senilem præstat ætatem. Denique excusanti

Hiere.1. Hieremiæ quòd iuuenis esset, responsum est: Noli dicere, iuuenis sum. eo quòd non æstimaretur iuuenis definitione diuina, qui eanam haberet prudentiam, quæ sanctificationis cœlestis gratia reluceret. Veruntamen non mihi videtur seipsum laudare Propheta, & præferre seniorib*, cum legerit: Nõ te prætereat narratio seniorum, & ipsi enim didicerunt à patribus. Nam & alibi Sirach dixit sapientia: Vbi Eccli.8. Eccli.32. sunt senes, non multum loquaris. Sed nouit quibus se præferat senioribus, inueteratis scilicet in peccato, & veterno impietatis, atque senio perfidiæ delyrantibus. Isti sunt seniores plebis qui dominum Iesum Pilato præsidi tradiderunt. Marc.14. & Conuenerunt enim sacerdotes, & scribæ, & seniores, vt ait 15. Marcus. Et iterum: Fecerunt sacerdotes consilium cum senioribus vt eum traderent. Et aduersum apostolos, in Ac- Actor.4. tibus eorum, quod seniores Israel cõuenerint, Petrus sanctus & Lucas euangelista testantur. Nõ ergo senili derogauit ætati, sed voce populi iunioris indocilem dei vetustum illum dierum Iudæorum fore populum prophetauit, qui quod in iuuentute sua non acquisierit, & in senectute inuenire non potuit. Nanque à principio frequentibus dominum exasperauit offensis. Cuius igitur gratiam cum esset inuenis nõ poterat emereri, huius aduentum senex non meruit agnoscere, huius dcbum tenere non potuit. Speciosum autem in canæ Eccli.25. iudicium senectutis sensu est: & veterani consilij scientia, intellectus maturitate, non vitæ longæuitate profertur: Exquiramus ergo mandata dei, vt super seniores, intelligamus. Fugiamus viam lubricam peccatorum, vt possimus præcepta custodire cœlestia. Hoc enim declarant sequẽtia. Super seniorem Esau intellexit Iacob iunior frater: quia cum se- Genes.25.& nior Esau prærogatiuam sibi benedictionis priuilegio ætatis exposcit, reliquit epulas mitiores, dum quærit agrestes. 27. Profecto illo in venationem directo, iunior frater vestimenta cius accepit, & mihi tradidit populo nationum, materno vsus consilio. Illam ergo sapientiæ stolam quam habuit antea populus Iudæorum, induit me Rebecca. Stola eius bona, lex & prophetæ. Hac stola ille populus est nudatus, nos induti sumus. Induit nos mater illa Hierusalem, quæ in cœlo sursum est. Accedimus ergo ad patrem, offerimus illi epulas mitiores, patientiæ cibos, misericordiæ lenitatem, intellectus suauitatem. Accipio benedictionem, præripio fratri seniori gratiam spiritalem. Venit ille, irascitur: non inuenit quod accipiat. Mater occurrit, & pio nos hortatu informat. Residet penes me stola illa bonis intexta mandatis.

Ab omni, inquit, via mala prohibui pedes meos, vt custodiam verba tua. V.

Vere dignus qui super seniores intellexerit, quandoquidem diuino est honoratus spiritu vt seniores doceret nõ solum intellectus veritatem, verumetiam peccati fugam, culpæque cautelam. Itaque cum fragilitas humana prona sit vt labatur non ad vnum affectibus malum, & currentem cuncta in præceps suscipiant probra, atque toto è vestigio feratur in vitium: docet quemadmodum vitæ istius lubricam declinans semitam, itineris huius anfractus viantem implicare non possit. Prohibui, inquit, pedes meos à maligna via, hoc est, ab istius seculi vanitate, quia seculũ in maligno posi- 1.Ioan.5. tum est. Dubium quicquid est, & ancipitis effectus, hoc malignum est, vt lux dubia, maligna dicitur: ita malignum est quicquid admiscet malitiæ tenebras veritati. Reuoca ergo ab istius mundi lubrico pedes animi tui, & mentis incessum. Prohibe inquam, resiste cupiditatibus, obsiste motibus, qui videntur irruere sicut bestiæ atque iumenta, vt teneros fructus & noua ruris huius nostri culta depascãt. Prohibui, inquit, pedes meos. Nõ vtique corporis pedes prohibuit, qui mentis piæ plerunque obsequuntur arbitrio. Neque enim prohibendi sunt cum prodeũt ad dei templum, viduę opem ferre festinant, impium prævenire, supplãtare aliquem fraudulentum. Alius igitur est pes qui iure prohibetur. Qui ille sit, ipse propheta nos doceat. Non veniat, inquit, mihi pes Psalm.35. superbiæ. Est etiam pes iniquitatis, qui cito labitur, stare nõ potest, sicut perfidorum est, de quibus scriptum est: Ibi ce- ibidem. ciderunt operantes iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerũt stare. Prohibe ergo pedes tuos ne cadas. Sunt enim non solum criminum, sed etiam infirmitatis pedes. Et videndum ne cadas. Et videris tibi forsitã bene stare, sed dicit tibi Paulus:

1.Corin.10 lus: Et tu qui stas, vide ne cadas. Diligenter attende viam A
tuam, vt audias, Tu autem hic sta mecum. Stans enim cum
Psal.34. domino lapsum timere non poteris. Stans cum domino, poteris dicere: Eruit pedes meos à lapsu, sed ita eruit dominus pedes tuos ab omni lapsu, si cognouerit quòd tu prohibeas pedes tuos à lapsu. Ideo hoc meruit Dauid, vt deus à lapsu pedes eius erueret, quoniam pedes suos ipse prohibebat, ne prȩcipiti atque incauto peccatorum laberentur vestigio, vnde & potuit verba custodire diuina. Non enim custodire quis poterit, nisi potuerit prius stare. Cum autem custodierit, ipse incipit dei verbo ferre custodiam. Prohibitos pedes suos à via maligna bene dicit qui Christum viam esse nouit.

VI. A iudiciis tuis non declinaui, quia tu legem posuisti mihi.

Exposuit quid esset à via maligna prohibere pedem, à iudiciis vtique non declinare diuinis, & firmum atque immobile perseuerantis innocentiæ tenere vestigium, non deflectere gradum, nec de curriculo auertere disciplinæ, sed
B semitis non solum veteris in Syna, sed etiam nouæ legis insistere secundum euangelij claritatem. Est etiam euangelij
Psalm.9. lex, de qua dixit in superioribus hic Propheta: Cõstitue domine legislatorem super eos, sciant gentes quoniam homines sunt. Aduentum vtique domini intelligimus prophetari, vocationem gentium, quæ ante in lutum quoddam corporis huius videbantur infixæ, voluptati corruptionis suæ tanquam fæci & libidini inhærentes, quia dominum nescierunt. Et ideo iratus, Auertantur, inquit, peccatores in infernum. vt non viderent descendentem & ascendentem animam domini Iesu, & conuerterentur ad dominum, qui conuerti cum viuerent noluerunt. Sed de illis dicit gẽtibus quę
Ibidem. obliuiscuntur dominum. Scierunt ergo & obliti sunt: tamen prophetica benignitate orat vt exurgat dominus, non prævaleat homo, vt cogitationes terrenæ & motus omnes feruentes huius corporis conquiescant. Iudicẽtur gentes, quoniam tunc cognoscitur dominus cum timentium conuertit affectus grauis terrore iudicij, & discant gẽtes quoniam homines sunt, luti corruptione solubiles, & limo durescente formati, quod ante qui legem non acceperant, nesciebant.
C Vnde Propheta quasi & ipse perturbatus terrenæ fragilitatis contemplatione ait: vt quid domine recessisti longe? Bene timet qui hominem se esse cognoscit, sed quia plus timet nobis, qui sumus ex gentibus peccatores, precatur ne longe fiat à suis gẽtibus: vt qui longe eramus, incipiamus esse propiores, & sciamus quia homines sumus, ad imaginem scilicet & similitudinem dei facti, quibus per virginis vterum etiam Christus nostri cõformis est factus. Recte ergo & ad infirmitatem accipitur & ad gratiam. Sciant gentes quoniam homines sunt: altero per commune quoddam atque carnale consortium bestiarum, altero per imaginem. Per imaginem dei, & carnis dominicæ sacramentum, dignitas esse cœpit quæ ignobilitas videbatur. Merito ergo non declinauit à iudiciis dei populus nationum, qui potest dicere: Quoniam tu legem posuisti mihi. Non per Moysem, non per prophetas, sed ipse per te Iesu legem posuisti mihi, hoc est, euangelium. Ideo non declinaui, quia te aspexi, & itinera tua cognoui, & te secutus veram cognoui viam. Ideo itaque prædicationem audiens euangelij quam propheticus spiritus
D præcinebat, ait:

VII. Quàm dulcia faucibus meis verba* tua super mel & fauum* ori meo.

*al. eloquia *al. nõ habet, & fauũ.

Et bene dulcia, quibus prædicatur remissio peccatorum, vitæ perennitas, resurrectio etiam defunctorum, quæ perpetuæ mortis & acerbæ amaritudinem temperarunt. Per hæc
1.Cor.15. mortem cœpimus non timere, qui cœpimus dicere: Vbi est mors victoria tua? Et bene faucibus dulcia, eo quòd intimis infusa visceribus gratia spiritalis sit. Super mel & fauum, inquit, ori meo dulcia. Et ideo quia dulcia nobis verba tua esse cœperunt, dicit ad ecclesiam: Fauum distillant labia tua
Cantic.4. sponsa. Qui sit fauus, doce nos Salomon. Tu enim dixisti: Fauus mellis sermones boni. Et vere bonus fauus quem
Prou.16. manducat ecclesia, multorum prophetarum velut apum spiritali vbertate congesta mella redolentem. Hoc est mel de quo
Cantico.5. ait: Manducaui panem meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo. Mysticus sermo cœlestium scripturarum sicut panis est, qui confirmat cor hominis velut fortior cibus verbi. Suauius autem ethicus dulcis & mollior, eo quòd ethica prædicatione mentis interna mulcentur. Amara febribus, id est pœnitentia delictorum, miti corda sermone dulcescunt. Stillant mel labia prædicãtis, quando collisa duris casibus vel ruinis, lapsæ animæ membra refouentur. Est etiam vis feruentior verbi, sicut & vini. Est etiam in lactis specie sermo lucidior. Edite, inquit, proximi mei,
Ibidem. & bibite, & inebriamini. Bona ebrietas, quæ ad meliora atque iucunda facit quendam mentis excessum, vt immemor solicitudinum animus noster vino iucũditatis hilaretur. Bona mensæ spiritalis ebrietas. Denique poculum inebrians
Psal.22. Psalm.64. quàm præclarũ. Sed & alibi habes: Riuos eius inebria, multiplica generationes eius. eo quod ebrietas terræ cum infusa fuerit imbre cœlesti, suscitare semina, fructus multiplicare consueuerit. Itaque vbi verbum quòd sicut pluuia descendit de cœlo, venas terræ nostræ vel animæ ac mentis nostræ inebriauit prædicatione diuina, excitauit virtutum studia diuersarum, fructúsque fidei & castæ deuotiõis adoleuit: meritoq; ei dicitur: Visitasti terrã, & inebriasti eam. Susceptione etenim corporis visitauit vt sanaret infirmos, inebriauit
Ibidem. gratia spiritali, vt anxios iucunditate mulceret. Recte ergo sponsæ dicitur: Fauum distillant labia tua sponsa, mel & lac
Canti.4. sub lingua tua. Os enim iusti distillat sapientiam, de ore iusti suauitatis & misericordiæ mella procedunt. In ore iusti nullus dolus, nulla fallacia, nulla est amaritudo peccati. Audit ecclesia verba iusti, audit plebs dei præcepta sapientis, delectatur alloquij suauitate, moralis disputationis iucunditate mulcetur, dicens: Quàm dulcia faucibus meis verba tua, super mel & fauum ori meo. quia mel apum ad horam delectat, sed cito sapor eius euanescit, & plerunque viscera vitiosa lædunt: verborum autem moralium etsi pungunt mella, non lædunt. Cognosce tamen cui illa credantur. Scri
Prouer.23. ptum est enim: In aurem insipientis nihil dicas, nequando irrideat prudẽtes sermones tuos. Euomet enim & reiiciet sermonẽ tuum stultus, qui eius non potest sentire suauitatem.

VIII. A mandatis tuis intellexi, propter* hoc odio habui omnem viam iniquitatis.

*al. propter ea odiui.

Consequens huic versiculo est: Concupiscẽs sapientiam, serua mandata. Sed nemo potest seruare, nisi qui intelligit. Denique redduntur quotidie omnia verba legis à quibusdam senioribus Iudæorum, & nemo eorum potest custodire mandatum. Neque enim arborem dixerim custodire fœcũditatem naturæ, quæ luxuriat in foliis, vanescit in fructu. Nec terram illam dixerim custodire fructus suos, quæ cum filicem inuisam pascit, agricolis edere frumenta non soleat. Nec pastor custodire videtur pecus, qui eligere pabula profutura non nouerit, lupos cauere, canibus vallare ouilia sua, nesciat potũ cum opus sit ministrare. Nam producere tantũmodo sine vlla cura mutum pecus, tantundem est quantum scripturas legere tantum populum Iudęorum, & nescire vbi sint spiritalis pascua sacramenti, vbi litera occidat, vbi intelligibiles incurrãt lupi, vbi sit requies refectionis, vbi spes re
D surrectionis, qui sint canes qui pro gregis possint latrare custodia, populus & ipso grege magis mutus ignorat. Itaque si
Psalm.49. dicat, mandata custodio, respondetur ei: Tu verò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos post te. Si videbas furem, simul currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundauit nequitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas. Non est hoc custodire mandata, sed præuaricari, statutis facere contraria, non est intelligere, sed ignorare. Quomodo possunt verba dei dulcia esse in faucibus tuis, in quibus est amaritudo nequitiæ? Quomodo mel & lac sub lingua tua, cum dolum lingua tua componat, vt aliud pectore concipias, aliud forẽsi sermone prætendas, vt decipias incautum? cum tibi Petrus apostolus dicat vt deponas omnẽ ma-
1.Pet.2. litiam, & fucum simulationis abiicias, dicens: Sicut dudum geniti infantes rationabiles, & sine dolo, lac concupiscite.

Ostendens

Universidad de Deusto

Ostendens enim nobis quid sit mel & lac habere sub lingua, docet vt non maledicere maledicētibus, sed benedictionem referre nouerimus, nesciamus odisse nisi vitā iniquitatis, vt facere quod execramur reluctandi caueamus affectu. Ideo Paulus cauebat in carne sua malum, quia oderat. Ideo Ioan- 1.Ioan.2. nes monet in epistola sua ne diligamus seculum, quia omne quod in seculo est, concupiscentia est carnis, & concupiscentia oculorum, & iactantia vitæ. Est ergo in nobis vt & bene aliquid oderimus, & bene aliquid diligam⁹. Sicut bene enim amare possumus seruos dei, & bene diligere possumus inimicos nostros secundum mandatū domini, ita bene odisse possumus inimicos dei, odisse iniquitatem, odisse perfidiam, odisse turpitudines, odisse mūdi istius vanitates. Odio igitur esse debent quæ seculi sunt, ne securis affectibus & ociosis blanda conciliatricula voluptatis irrepat illecebra. Facile capit oculos petulantis forma meretricis, nisi eos odia premāt iusta, & impuritatem indignatus auertat affectus. Inflat plerunque homines, & tumido ore supinat fastigium nobilitatis, iactantia, & rerum affluentia secularium, nisi pudeat 2.Cor.8. in te aliena magis quàm propria laudari. Christus cum diues esset, pauper factus est: in paupere non in diuite te redemit. Confitentibus dei filium imperabat tacere, vt operibus magis quàm sermonibus deus agnosceretur: & tu nobilem te dicis, qui es factus è terra? Dauid rex dixit: Memento domine Psalm.102. quia puluis sumus: & tu in hoc caduco atque limoso genere gloriaris, & diuitem te putas, qui eras potes esse mendicus cum vita tua non in abundantia tua, sed in dei sit misericordia? Cui honor, gloria, laus, perpetuitas à seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

Sermo decimusquartus.

ℌ Nun. VN litera Hebræa est quartadecima, Cuius interpretatio est, vnicus, vel sicut in alia interpretatione habetur, pascua eorum. Ecce ipse Hebræorum literæ testantur dominum Iesum esse vnicum patris filium, verbum dei. Denique primo statim versu Dauid de vnico filio dei dicit:

C 1. Lucerna pedibus meis verbum tuum domine, & * lux
*al. lumen. semitis meis.

Vnde intelligimus ideo per literas Hebræorum psalmum hunc esse digestum, vt homo noster tāquam paruulus, & ab infantia per literarum elementa formatus, quibus ætas puerilis assueuit, vsque ad maturitatem virtutis excrescat. Literæ autem singulæ velut tituli sunt eorum versuum qui sub iisdem literis adscribuntur, seriem & cōtinentiam declarantes, sicut hic vnicum significat litera, & de vnigenito dei filio, atque eius æterni luminis claritate, Psalmi eius portio prophetatur. Nec sane ab ista abhorret etiam illa in alio reperta codice literæ huius interpretatio, quæ est, pascua eorum, hoc est, fidelium. Quæ sunt pascua nisi Christus? In cu Psalm.92. ius pascuis se locatum Propheta lætatus est dicens: In loco pascuæ ibi me collocauit. Ipse enim nos pascit, & reficit. Bona pascua, diuina sacramenta sunt. Carpis illic nouum florem, qui bonum odorē dedit resurrectionis. Carpis lilium, in quo sit splendor æternitatis. Carpis rosam, hoc est, dominici corporis sanguinem. Bona etiam pascua libri sunt scripturarum cœlestium, in quibus quotidiana lectione pascimur, in quibus recreamur ac reficimur, cum ea quæ scripta sunt degustamus, vel summo ore libata frequētius ruminamus. His pascuis grex domini saginatur. Bona etiam Christi pascua, qui pascit in liliis, hoc est, in splēdore sanctorum. Bona pascua etiam montes cōuallium, sicut luminaria istius mundi sedula humilitate fulgentes, qui virtutum diuersarum præstant cacumine, & supra mundum meritis suis eminent. Ioan.17. Isti sunt de quibus dicitur: De hoc mundo nō sunt, sicut & ego non sum de hoc mundo, quia supra mūdum sunt qui Christum sequuntur. Conuallis autem mundus est. Ideōque disposuit in conualle fletus, eò quod in hoc mūdo fletus sint lachrymæque. Et prouidens dominus disposuit in hoc mundo testamētum suum, vt magis hic fleamus peccata nostra, quàm flenda seruemus. Pascua nostra etiā isti versiculi sunt, de quibus hodie tractaturi sumus, in quibus Da-

A uid dicit: Pascebam oues patris mei. ostendens veram lucernam, docens humilitatē. In talibus pascuis verus Dauid, verus humilis, & manu fortis, qui non rapinā arbitratus est esse se æqualē deo, sed semetipsum exinaniuit, & homo natus Philip.2. per virginis partum, humiliauit se vsque ad mortē, oues patris sui diuina prædicatione pascebat, cum secundū scripturas suum probaret aduentū, cùm quinque panib⁹ & duobus Matth.14. piscibus quinque hominum milia satiaret. Hæc ergo nostra sunt pascua, hæc eorū qui possunt dicere: Quàm dulcia faucibus meis verba tua. Hęc eorum pascua sunt qui dicunt: Lucerna pedibus meis verbum tuum domine. Pascitur enim os nostrum verbo, cum loquimur mandata dei verbi. Pascitur & oculus noster interior lucernæ spiritalis lumine, quæ nobis in hac mundi nocte prælucet, ne sicut in tenebris ambulantes, incertis titubemus vestigiis, & viam veram inuenire nequeamus. Intelligibilis enim pedum gressus, intelligibilis Prouer.5. & lucerna, quia verbum dei lucerna est. Nónne hoc in prin Ioan.1. cipio erat verbū apud deum? Quomodo ergo lucerna est? Nónne hoc erat verum lumen quod illuminat omnē hominem venientem in hunc mundum? Quomodo ergo lucerna B dicitur? Esaias clamat: Populus qui sedebat in tenebris, lu- Esaiæ.9. cem vidit magnam. Quomodo hic dicitur lucerna? Sed videamus ne forte idem verbum dei aliis magna lux sit, aliis lucerna. Mihi lucerna, angelis lux est. Petro lux erat, quan- Actu.12. do astitit ei angelus in carcere, & lumē refulsit ei. Paulo lux erat, quando euntem ad persequendum populum Christianum circūfulsit eum lux de cœlo, & audiuit dicentem sibi: Saule, Saule, quid me persequeris? Et magna quidē lux. De- Actu.9. nique lucernæ Pauli lumē euanuit, vbi diuinæ splēdor lucis emicuit. Et vere lucerna est mihi Christus, quado is nostro ore recēsetur. Lucet in limo, fulget in vase fictili thesaurus 2.Corin.4. ille quem habemus in vasis fictilibus. Lumē lucernæ est: mittē oleum, ne deficiat tibi lumen lucernæ. Et oleum, non oleæ terrestris, sed illud oleum misericordiæ cœlestis gratiæ quo vngebantur prophetæ. Oleum tuum humilitas est, quo ceruicis nostræ dura mollescunt. Oleum tuum misericordia tua est, quo etiam collisa scopulis peccatorum fouentur corpora. Hoc oleum vulnerato illi à latronibus descendenti Luc.10. ex Hierusalēm, euangelicus ille Samaritanus infudit, qui vidēs eū, misericordia motus est, & alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum. Hoc oleum curat ægrotos. Misericordia enim à peccato liberat. Hoc oleum lucet in tenebris, si opera nostra luceant coram hominibus. Hoc oleum lucet in ecclesiæ solēnitatibus. Denique quibus oleum non defuit, nec lumen fidei defecit, sed cum lāpadibus in locum nuptiarū introire meruerūt. Quæ autem in vasis suis oleum Matth.25. non tulerunt, hoc est, non habuerunt fidem, non prudentiā, non misericordiā animæ in hoc constitutæ corpore, merito infidelitatis exclusæ sunt. Ideo & tu habeto semper lucernā ardentem vel lucentem facem. Si enim neq; lucerna, neque lampas tua luceat, stulta virgo diceris, nec introibis in thalamum spōsi tui superioris, sed remanebis in tenebris cæcitatis, quasi qui oderis lucem, ne opera tua flagitiosa prodantur. Omnis enim qui male agit, odit lucem. Habeto fidē, ha- Ioan.3. beto prudentiam, vt semper habeas in vasis tuis oleum misericordię, deuotionis gratiam, quia prudentes acceperunt o- D leum in vasis suis cum lampadibus suis. Vngite ô homines Matth.25. lampades vestras: cum ieiunatis, vngite caput vestrū. Infundamus mētibus nostris oleum, vt corpus nostrum lucidum sit. Luceat tibi semper lucerna verbū dei, luceat & lucerna corporis tui oculus tuus. Cōscientia tua lucens bene in hoc corpore lucernę lux est, ipsa est oculus tuus. Si purus oculus tuus, si conscientia tua munda sit, munda est caro tua. Si autem in te est tenebrosa cōscientia tūa, etiām corpus tuum conscientiæ tuæ nocte tenebrosum erit. Lucernæ ergo & nos sumus toto operti corpore, vix aliquid exiguum habentes vnde lucere possimus. Denique & Ioannes lucerna erat, sicut dixit dominus de eo: Ille erat lucerna ardens, & illumi- Ioan.5. nans. Bona lucerna, quæ lumen accipiebat à Christo, vt lucere posset in hoc seculo. Merito ardens, merito illuminās, qui erat nuncius Christi, illuminans prædicatione fidei pectora singulorum. Sed & istis lucernis dedit vt lux mundi essent, dicens ad apostolos: Vos estis lux mundi. Ergo si Matth.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gloria ſanctorũ nunc ſicut lucerna, nunc ſicut lux mũdi fulget in hoc ſeculo, quid dicim⁹ de verbo dei, quod & lucerna eſt pedibus meis? Et fortaſſe vbi non ſunt tenebræ, non eſt
Matth.15. lucerna verbũ dei, ſed ſupra lucernã, quia lux eſt. Tenebræ iis nõ ſunt qui vident lucẽ. Denique tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum. Et fortaſſe ſecundum legem lucerna eſt verbũ dei, ſecundum euãgelium lux magna eſt. Iudeis lucerna eſt, & lucerna ſub modio. Lucet lex, ſed non
Eſaiæ.9. videtur, quia operta eorũ doctrina eſt, & cõtagiõe vitiorũ, & cæcitate perfidiæ: populo autẽ nationum lux eſt. Deniq; populo qui ſedebat in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. Aperi igitur feneſtras tuas, vt ſplendor tibi magnæ lucis introeat. Paratũ fac candelabrum tuum, vt lux tua nõ operiatur integumẽto corporis tui, & mẽſura terrenæ huius fragilitatis, ſed ſupra menſurã corporeæ infirmitatis animę tuę virtute prefulgeas. Aut ſi ad menſurã teneris, vide ne ſupereſficiant ipſæ mẽſuræ, ne ſupereffluant: ſed bonis ſeminibus ſint cõtentæ. Non ſit ocioſus ſermo tuus, nõ ferietur & vacet verbum tuum, ne fiat lucerna ſub modio. Potẽs eſt deus B
qui ſupra candelabrum conſtituat lucernam tuam, vt luceat omnibus qui in domo ſunt, & qui ingrediuntur vt lumen videant. Candelabrũ principale noſtrum eſt. Pone ſermonem in principali tuo, & omnib⁹ lucet qui ingrediuntur in eccleſiam. Accipe & aliud cãdelabrum. Cõſidera os tuum, conſidera & ſermonem tuum. Nónne os tuum cãdelabrum eſt, & verbũ tuum lucerna eſt, cum de ore tuo profertur? Hæc lucerna ſemper tibi luceat, hoc eſt, verbũ tuum luceat, & nunquã extinguatur. Quæris vt doceam quomodo non poſſit
Iob.18. extingui? Scriptum eſt: Lumen iuſti ſemper inextinguibile eſt, lumen autẽ impiorum extinguetur. Hoc lumen erat lucernæ, quæ lucebat in tabernaculo teſtimonij, & hodie quæ lucet in eccleſia, vir ſapiẽs. Hic eſt oculus eccleſiæ, qui non dicit manibus, hoc eſt operantibus (cum ſit quidẽ anguſtiis opertus, ſed non anguſtus ad intelligendum) Non eſtis mihi
Philip.3. neceſſarij. Ergo ſuper cãdelabrum lucebat, qui dicebat: Noſtra autẽ conuerſatio in cœlis eſt. Nam & Dauid tota mente iam conuerſabatur in cœlo, & adhuc tamen dicebat: Lucerna pedibus meis verbũ tuum. Aut fortaſſe quaſi bonus ma- C
giſter mihi præire cupiebat, vt lumen ſequi diſcerem, & illius pedibus ambularem. Oſtendit ergo mihi lucernam. hãc ſequar in iſtius ignorantiæ operimẽto, in iſtius corporis tenebris cõſtitutus, vt Chriſtum ſequens, nullum lapidem offenſionis incurram. Errabat Petrus in tenebris ignorantiæ, negabat Chriſtum eſſe moriturum, quia adhuc non videbat moriturum & reſurrecturum eſſe pro nobis. Conuerſus ad
Matth.16. eum dominus ait, Vade retro poſt me. Oſtendit illi lucernam quam deberet ſequi, poſt me, dicens: Sequutus verbum dei confirmatus eſt: poſtea cœpit inhærere Chriſto, timens ne iterum aliquo laberetur errore. Nónne & ipſe qui dicebat, Lucerna pedibus meis verbum tuum: ad hanc lu-
Matth.14 cernam feſtinauit cum diceret in mari, Domine iube me venire ad te ſuper aquam? Sed quia non ſequebatur lucernam, motus eſt atque titubauit naturæ vehementioris mole turbatus. Sequamur ergo lucernam hanc ſicut lucernã, & ſicut in nocte ambulemus ad lumen. Multæ foueæ, multi ſcopuli in iſtius ſeculi caligine non videntur. Præfer tibi lucernam quam Propheta monſtrauit, vide quo debeas transferre veſtigium, contuere vbi pedem ponere mẽtis internæ, per ſingulos cura ſit greſſus, nulli credas tuum niſi præeunte lucernæ iſtius luce proceſſum: & vbi putas quod luceat, ibi gurges eſt. videtur lucere, ſed polluit: & vbi putas ſolidum eſſe vel ſiccum, ibi lubricum eſt. Sed & ſi lucerna tibi lõgius ſit, ſit ergo fides tibi itineris tui præuia, ſit tibi iter ſcriptura diuina. Bonus eſt cœleſtis ductus eloquii. Ex hac lucerna accende & tu lucernam, vt luceat interior oculus tuus, qui lucerna eſt tui corporis. Multas habes lucernas, accende om-
Luc. 12. nes, quia dictum eſt tibi: Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes. Quia multæ ſunt tenebræ, multæ ſunt lucernæ neceſſariæ, vt meritorũ noſtrorũ in tãtis tenebris lumen eluceat. Iſtas lucernas lex ſignificauit ſemper lucere debe-
Exod.27 re in tabernaculo teſtimonij, non illas quas Iudæi accẽdunt quotidie. Illæ ſub vmbra lucent, & extinguuntur quotidie: quia quod faciũt non vidẽt: quod legunt, neſciunt, accipien- A
tes ſecundum literam, quod præcipitur ſecundum ſpiritum. Tabernaculum enim teſtimonij corpus hoc noſtrum eſt, in quo Chriſtus aduenit, peramplius & perfectius tabernaculum, ſicut ſcriptum eſt, vt per ſanguinẽ ſuum intraret in ſan
Hebr.9. cta, & conſcientiam noſtram ab omni opere mortuorum & labe mundaret, quo in corporibus noſtris quę ſuorum teſtimonio & qualitate factorum, cogitationum noſtrarum abſcondita & occulta teſtantur, lucernarum modo luceat noſtrarum lux clara virtutum. Illæ ſunt lucernæ ardentes, quę die ac nocte in templo dei lucent. Si templum dei in corpore tuo ſeruas, ſi mẽbra tua membra ſunt Chriſti, lucent virtutes tuæ, quas nullus extinguit, niſi eas tuum crimen extinxerit. Hoc lumine caſtæ mentes, & piæ deuotionis ſolennitatis noſtræ feſta reſplendeant. Luceat ergo ſemper lucerna tua. Arguit Chriſtus etiã eos qui vtuntur lucerna, ſi nõ ſem
Lucæ.12. per vtantur, dicens: Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardẽtes. Nõ ad horam exultemus in lumine. Ad horam exultat qui audit verbum in eccleſia, & gaudet, egreſſus autem obliuiſcitur quod audiuit, & negligit. Iſte eſt qui ſine lucerna in domo ſua ambulat: ideoque in tenebris ambulat, quia
Roma.13. opera tenebrarum facit, in comeſſationibus & ebrietatibus, in cubilibus & impudicitiis, in contentionibus & æmulationibus, indutus veſtimenta diaboli, non Chriſtum. Hæc fiunt quando verbi lucerna non lucet. Nunquam ergo negligam⁹ verbum domini, ex quo nobis omnium origo virtutum eſt, vniuerſorúmque operum quidam proceſſus. Si mẽbra corporis noſtri ſine luce operari recte non queunt, nam pedes vacillant ſine lumine, & manus errãt: quanto magis ad verbi lumen dirigenda ſunt animæ noſtræ veſtigia, atque mentis inceſſus? Sunt & manus animæ quæ bene tan-
Ioan.20. gunt, vt tetigit Thomas dominicæ reſurrectionis indicia: ſi verbi præſentis nobis lumen luceat. Hæc lucerna accenſa ſit in omni verbo, in omni opere. Ad hãc lucernã greſſus noſter forenſis internúſque moueatur. Sed iam progrediamur ad cætera, & fiat pedibus meis lucerna verbum dei, & ſemitis meis lux. Pedibus lucerna ſatis ad ambulandum, ſemitis non eſt ſatis ad illuminandum: idem verbum tamen & pe- C
dibus lucerna eſt, & ſemitis lux eſt: quia idem vnigenitus dei filius & delinquentibus aduocatus, & remunerator eſt fortibus, peccatorum remiſſor, præmiorum largitor. Itaque cui lucerna fuerit verbum dei, huic quocunque pergit, lucent ſemitæ, ſicut lucebant ſancto Dauid: & ideo quaſi in lumine ambulans dicit:

Iurauí & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ. Humiliatus ſum vſquequaque. II.

Vox ambulantis in lumine eſt cum auctoritate dicere: Iuraui, & ſtatui. Qui enim ſtatuit, non mouetur, non metuit ne cadat, quia plus eſt ſtatuere quàm ſtare. Stat igitur Dauid mẽtis ſtatione fundatus, nec timet ne in his mundi tenebris poſſit errare. Si enim metueret, nõ iuraret, ſi trepidaret vtrũ diuina poſſet cuſtodire iudicia, non cum iuriſiurandi ſtatueret ſacramento. Nemo bene iurat, niſi qui poteſt ſcire quod iurat. Iurare igitur, indicium ſciẽtiæ, teſtimonium conſcientiæ eſt. Et bene iurat qui ad lucernam verbi pedes ſuos dirigit, qui lucem in ſemitis ſuis cernit. Lux tibi præeat, ſi iura- D
re diſponis, id eſt, cognitio veritatis præcedat, vt vinculum ſacramenti tibi non poſſit nocere. Vbi religio ſanctior, ibi fides veritatis eſt plenior. Denique ideo dominus qui venit docere paruulos, imbuere nouos, firmare perfectos, ait
Matth.5. in euangelio: Non iurandum omnino, quia infirmis loquebatur. Denique non ad ſolos apoſtolos loquebatur, ſed ad turbas. Voluit enim te non iurare, ne periures. Et addidit: Non iurare neque per cœlũ, neque per terram, neque per Hieroſolymã, neque per caput tuum. per hæc videlicet quæ ſubiecta nõ ſunt tuæ poteſtati. Iurauit domin⁹, nec pœnitebit eũ.
Pſalm.109. Iuret ergo ille quẽ ſacramenti ſui pœnitere non poterit. Et quid iurauit dominus? Quia Chriſtus in æternum ſacerdos eſt. Nunquid incertũ, nũquid impoſſibile quod iurauit dominus? Nunquid poterat eſſe mutabile? Noli ergo vſurpare exẽplum ſacramenti, qui implendi ſacramẽti non habes poteſtatẽ. Quid igitur iurauit Dauid? Cuſtodire iudicia iuſtitiæ domini. In nullo videlicet iam perfectũ: iam inſtructum

diuinæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

diuinæ iustitiæ mouebant iudicia. Quanti mouentur cũ vident iustum aliquem orbatũ liberis, dispendiisque frequentibus ad vltimæ egestatis deductum necessitatem, vt ipsa alimentorum subsidia habere nõ possit, fractum ægritudine grani, & perpetua debilitate vexatũ, vt obire nequeat cõmunis officia naturę. Sed qui firmus est, non mouetur, & is magis intelligit iustitiam dei prædicandã, quia corripit dominus quem diligit. Nunquid non frequẽtius corripitur filius quàm seruulus? Iniusta ergo pietas patris, magis quàm domini seueritas? Asperiorib' exercet pater filium, quã dom' vernaculum. Sed dura patris nõ æstimãtur impartita flagella, quia vult filium meliorem esse quàm seruulum. Eruditio ergo plena iustitiæ est. Orbatus est sanctus Iob liberis suis, in quos dominus potestatẽ diabolo dedit. Nunquid iniquus deus? Absit, imò iustus, quia probaturus iustũ suum per huiusmodi exercitia in quibus eius est probata sapiẽtia, magis dignum qui probaretur effecit. Quo enim clarius meritũ coronati, hoc vberior iustitia coronantis. Nudatus est facultatibus cum diues esset, & hæc deo subiit permittente dispendia. Non erant pecuniæ iam damna, sed vitæ, cum deesset alimonia ademptis omnibus. Quis accuset iustitiam dei: cum si Iob omnem amisisset pecuniam, non tantã inuenisset gratiam? Athletam suum nudum vngere voluit deus oleo pœnitentiæ, vt & subeundo faceret certamine fortiorem, & emerendo præmio digniorem. Perfusus totũ corpus vlcere graui sedebat in stercore, radens saniem sæuis vlcerum vibicibus defluentem: & hoc permissu domini diabolus intulerat iusto viro. Videretur vicisse sibi diabol', nisi acceptа quam popposcerat potestate esset etiam ipse superatus. Quid igitur fuit illa tẽtatio, quid inopia facultatum destitutio filiorum, tolerantia vulnerum, nisi exercitium fidei, insigne patientiæ, eruditio gloriosa virtutis, confessio plena victoriæ, vt qui ante contradicentem habebat diabolum, postea non haberet? Nemo ergo dura putet esse quæ iusta sunt. Non videbantur dura ei qui poterat dicere: Nudus natus sum, nudus exibo. Dominus dedit, dominus abstulit, sit nomen domini benedictum. Benedicit enim dominum iustus cum laborat, peccator cũ luxuriatur. Non ergo ex infirmitate nostra vis æstimãda iustitiæ est, qui durum putamus esse quicquid per imbecillitatem animi ferre nõ possumus. Tolle persecutiones, & martyres desunt. Sed & persecutores deus atque potestates seculi est passus assurgere, ne deessent qui vincerent Christo. Quis tunc non dixit infirmus: Domine cur dedisti plebem tuam in potestatem persequentium? Sed quis hodie neget beatiores illos esse qui passi sunt, quàm illos quos nulla vexarunt supplicia persecutorum? Iustus ergo optat probari, tentari non timet. Qui enim statuit custodire iudicia dei non timet tentationes. Vbi statuit nisi in corde? Illic enim radicati & fundati esse debemus, non fluitantes neque mobiles omni vento doctrinæ. Intus ergo statuamus in corde nostro, in pectore, in animo, vt nobis fiat illud propheticum: Cogitationes iustorum semitæ. In his semitis bene ambulat iustus, ideoque dicit: Proba me domine, & tenta me. Deniq; hoc loco authoritati respõdens suæ qui iurauerat & statuerat custodire iudicia iustitiæ dei, probari se voluisse dicit, qui humilitatem subeũdam credidit esse pro Christo. Ideoque ait:

Hebr.12.

Psalm.25.

III. Humiliatus sum nimis, *viuifica me secundum verbum tuum.

*al. vsquequaque domine.

Non solum humiliatum, sed etiam nimis humiliatũ se esse gaudet. Beatus qui gloriatur humilitate magis quàm potestate. Potestas decipit, humilitas non destituit. Bona humilitas, quæ etiam in Christo laudem virtutis inuenit. Hanc in illo plus veneror quàm creationẽ, quia creati ad laborem sumus, redempti ad quietem. Denique ipse aduocans populos ad misericordiam suam, de humilitate propria gloriatur dicens: Palã factus sum non quærentibus me, apparui iis qui me non interrogabant. Et alibi: Scapulas meas dedi in flagella, maxillas meas in palmas, faciem autem meam non auerti à confusione sputorum. Recte ergo Dauid humiliare se voluit, vt tribulationum Christi in seipso quod deesset impleret. Potest & ipse hoc ex sua persona per os Dauid locutus dixisse, Humiliatus sum nimis: qui dixit in euangelio: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiẽ animab' vestris. Discam' ergo ab eo qui docere nos voluit quod proficeret ad salutem, & nobis dicit: Discite à me. Nõ est mediocre quod dicit, Discite: & addidit: A me discite. Non facile potest quisquam humilitatem docere inflatus, quãuis sit humana præditus sapientia, mens tamen inflatur quã superbia carnis extollit. Et qui paupertate cõtentus est, non est contentus iniuria: & qui potest ferre verberum pœnas, exagitatur verborum cõtumeliis: & qui potest administrationem contẽnere, dolet sibi aliquẽ honorificẽtia esse prælatũ, Grande est in omnibus humilitatis tenere mẽsuram. Superbia hominem prima deiecit. Quapropter dum plus volumus, etiã quod minus est solemus amittere. Bona humilitas, quę nihil appetendo totum quod cõtemnit adipiscitur. Ipse enim dominus Iesus se humiliauit, vt nos eleuaret, & humiliauit vsque ad crucem: propter quod exaltauit illum, inquit, deus, vt in nomine eius omne genu flectatur. Quanta fecit dominus, audeo dicere, & nõ flexi ei genu? Sed flexi ei postquam se humiliauit. Sic enim, hoc est, per humilitatem, per crucem sibi ecclesiam congregauit. Dauid rex erat, incerta & occulta sapientiæ sibi patefacta testatur, sed ideo se magis humiliabat. At verò Ezechias cecidit ab altitudine cordis sui. Ille laudabilis rex, qui de obsidione, de ægritudine beneficiis domini mirabilibus est liberatus, cecidit per superbiam, & gratiã meriti superioris imminuit. Quid fuisset Ioseph, si humilis non fuisset? Sciuit sibi ipse obfuisse quod prælatus erat fratribus, etiam pius amor miseriam prælationis inuenerat. Prælatio armauit fratres, humilitas conciliauit extraneos. Prælatio cõcitauit germanos, humilitas regẽ subditum fecit, vt vere quasi ex persona Ioseph dictum putemus quod hic ipse supra dixit: Humiliatus sum, & saluum me fecit. quanquam si consideremus quæ iste tolerauit, ex persona sua eum dixisse reperiemus. Golia superato occurrerant iuuenculæ psallẽtes Saul in milibus, Dauid in decem milibus. Commotum est sel regis, & quærebat eum occidere: & humiliauit se Dauid ante Ionathan filium regis, & cõuertit eius affectum, vt quem successorem patrij regni poterat habere suspectum, eundem aduersum studia paterna seruaret, dicens patri: Quid peccas in sanguinem innocentis? Et id voce extorqueret inuito, quod non mereretur occidi Dauid. Recte ergo ait: Humiliatus sum, & saluum me fecit. Et iterum cum ad eum propheta venisset, & indignationem domini in causa Bethsabeæ mulieris denunciasset, humiliauit se, & ait: Peccaui domino. Et dixit Nathan ad eũ: Quoniam pœnituit te, abstulit dominus peccatum tuum nõ mor te morieris. Bona igitur humilitas. Denique humiliatus est, & saluus factus est. Et alio loco cum propter numeratũ populum dominus esset offensus, & misisset prophetam Gad, qui regi Dauid diceret: Elige tibi quid velis fieri, triẽnio famem super terram, aut tribus mensibus fugere te à facie inimicorum tuorum persequẽtium te, aut fieri triduo mortem in terra, respondit Dauid: Angustiæ sunt mihi hæc tria: Sed magis incidam in manum domini, quoniam magna est misericordia illius valde, quàm in manus hominum incidam. Et cum dedisset dominus mortem in Israel à mane vsq; ad horam prãdij, septuaginta milib' hominum mortuis, respexit Dauid ad dominum: & cum vidisset angelum ferientem populũ, ait: Ecce ego peccaui, & ego pastor male feci: & isti in hoc grege quid fecerũt? Fiat manus tua in me, & in domũ patris mei. Et propitius factus est dominus, cum sacrificium reconciliationis ei esset oblatum. Bona ergo humilitas, quæ regem plebémque seruauit. Itaque reconciliato domino, ait Dauid: Bonum mihi est quod humiliat' sum. Bona ergo humilitas præsertim si adiungatur ei deuotio voluntaria. Ideoq; se viuificari secundũ verbum petit, vt secũdum verbũ viuat, & omnia cum ratione faciat, non secundum carnis voluntatem. Vnde mysticum illud etiam moraliter accipi potest: In principio erat verbum, & verbũ erat apud deum, & deus erat verbum: hoc erat in principio apud deum. omnia p ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Et tu imitator

Esaiæ 50.

Matth.11.

Philip.2.

1.Reg.18.

1.Reg.19.

2.Reg.12.

2.Reg.24.

Ioan.1.

esto dei. Quomodo imitator? Nūquid cœlum potes facere, aut terram, aut mare? Nō vtique, sed vt omnia per verbū facias, nihil sine verbo: omnia cum ratione, nihil sine ratione: quia non es irrationabilis ô homo, sed rationabilis.

IIII. Voluntaria oris mei comproba* domine, & iudicia tua doce me.

*al. beneplacita fac.

Qui se humiliat, viuificatur secundū promissum domini: qui viuificatur spiritu dei, volūtarius est minister. Plurimū enim refert vtrū ex voluntate quid facias, an ex necessitate quod placeat deo. Denique voluntarius minister habet prēmium, coactus dispēsat obsequium, sicut Apostolo dicente cognouimus. Scripsit enim: Væ enim mihi est si non euāgelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedē habeo. Si autē inuitus, dispensatio mihi credita est. Vide voluntarium executorem cœlestis arbitrij. Liber erat ex omnibus, & omnium seruus est factus, voluntate vtique, nō necessitate, vt plurimos lucraretur. Iis quoq; qui legis vinculo tenerentur, quasi sub lege esset, se exhibuit, cum sub lege nō esset, vt eos seruaret qui sub lege viuebant. Infirmis infirmus factus est, vt infirmos assumptione infirmitatis propriæ sustineret. Omnibus omnia factus est, non legitima necessitate, sed voluntatis obsequio. Aperuit mihi huius altitudinem cōsilij in epistola ad Philemonem scripta, quia quod ipse esset, alium esse vellet, vt voluntate potius quàm necessitate detulisse domino videretur. Itaque pro Onesimo interueniēs sic ait: Tu autem illum vt mea viscera suscipe, quem ego volueram mecum detinere, vt pro te mihi ministraret in vinculis euangelij: sed sine consilio tuo nil facere volui, ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed volūtarium. Quàm sedulus suasor, qui cum esset vas electionis diuinæ, consortium consilij non dedignabatur alieni, ne alterum fructu voluntatis propriæ defraudaret. Recte ergo Dauid ait quasi propheta: Voluntaria oris mei cōproba domine. oris sui offerēs domino sacrificium voluntarium, eo quod vt apes illa prophetica bonos flores colligere ore cōsueuerit, fauos ore fingere, mella ore cōponere, & ex herbis suauibus ore flores legere, quæ cum sit, inquit, robore infirma, sapientiæ prædicatione substantiæ suæ producit ætatē. Quod sit istud voluntarium oris sacrificium, recognosce: Immola, inquit deo sacrificiū laudis. Expectat dominus voluntarios ministros. Deniq; in libro Esaiæ dicit dominus: Quem mittā? Vtique seruulo suo poterat imperare, quē dignum qui mitteretur inuenerat: sed maluit eum spōtaneæ oblationis non fraudare mercede, qui vt ipse se offerret, præstolatus est. Et quāuis eius sciret affectum, expectauit tamen vocem, vt cumularet gratiam. Vnde se offerēs Esaias ait: Ecce ego, mitte me, & hic postea missus est ad populum. Ideo de eo dictum est, Quia Esaias audit & dicit. Etenim quasi voluntarium organum vberiore spiritus sui gratia Christus implenit. Nec ociose hoc positū puto, quia volūtaria oris sui placere desiderat domino. Multi prophetæ, sed non in omnibus oris voluntaria placent. Excusabat Hieremias dicens: Quis es dominator domine? Ecce, nescio loqui, quia iuuenior sum ego. Et dixit ei dominus: Noli dicere, quia iuuenior sum ego: quia ad omnes ad quoscunque misero te, adibis: & secundum omnia quæcunque mandauero tibi, loqueris. Verecunde propheta ætatem corporis prætendebat, ne exequendis cœlestibus imperatis impar esse adolescētia deprehēderetur. Sed deus, vt qui morum magis quàm annorum iudicaret etatem cōsiderandam, & iuuenili corpore maturitatē robustæ sapientiæ in suo seruulo præuideret, ait: Noli dicere, iuuenior sum ego, hoc est, prohibuit eum iuuenilis ætatis contemplatione vires suas perpendere, cui fides caniciem sapientiæ ministraret. Et iterum in posterioribus cum dixisset idem propheta, Seduxisti me domine, & seductus sum. Et dixi: Non nominabo nomen eius, & non loquar in nomine eius vltra: addidit: Et factus est in corde meo vt ignis ardens, flammans in ossibus meis: & dissolurus sum vndique, & ferre non possum. Aduertimus igitur quod iis etiam qui excusandum, aut officium suum certa aliqua causa negandum putauerint, dominus tamen noster aut ratione persuadeat, aut cupiditate propheticæ reuelationis inspiret vt ad subeundum officium volunta te cōcurrant, non necessitate concedant, quo merces ad eos integræ deuotionis possit plenior peruenire. Prophetauit & Caiphas, quia expedit vnū hominem mori pro populo: sed hoc voluntarium oris ministerium non erat, quia loquebatur inuitus: denique quid diceret, nesciebat. Quæ ergo volūtaria oris sui domino Dauid placere desiderat? Elegi abiectus esse in domo domini, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Audiā quid loquatur in me dominus deus. Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio secusi. Paraui lucernam Christo meo. Corpus suum, quod erat ante limosum, & cœno hæreditariæ colluuionis obstructum, vt oleum spiritale recipere posset, Christo parauit, vt luceat. Christo lucet, cuius opera in Christi lucent lumine. Christo lucebat Petrus, cum diceret: In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. Christo lucebat ille qui dicebat: Sanet te dominus Iesus. Christo lucet martyrū lucerna, qui pro Christo subiere martyrium. Christo lucebat Dauid, qui poterat dicere: Cor meum & caro mea exultauerunt in deum viuum. Christo parauerat mentem, cum de eo à quo frequēter ad mortem fuerat appetitus, diceret: Non mihi contingat à domino, si fecero hoc verbum, domino meo christo domini iniicere manum meam. cum maiorem haberet causam salutis suę vt occideret persequentem, qui etiam alios qui suadebant inimico non esse parcendum, quē dominus iuxta promissum suum, in manus ipsius tradidisset, ab eius necādi cupiditate reuocabat. Christo lucebat propheta, cum de eo qui patris domū turpi maculauerat incestu, qui patris salutem parricidalibus præliis appetebat, pius tamen pater diceret ad præliū profecturis: Parcite filio meo Absalon. Tacebat improbitatis scelus, pietatis autem gradum, & nomen necessitudinis præferebat, vt pugnaturi non aduersarium regis, sed filium cogitantes, dolorem lætæ pietatis inhiberēt. Et post mortē eius operuit faciem suam, & voce magna clamabat dicens: Filius meus Absalon, filius meus. Hanc vocem parricida nō meruit, sed Christi prophetabat gratiam. Didicerat Propheta de Christo bonus esse pater, qui bono filio seruiebat. Denique ideo dicebat: Et iudicia tua doce me: quia iudicia dei sicut abyssus multa, & inscrutabilia, vt Apostolus dicit. Ideo nō poterat ea nisi Christo docente cognoscere, quia vnus magister omnium Christus est. Hæc autem Christi iudicia sunt, vt iis qui nobis insidiati fuerint, nouerimus non vicem iniuriæ rependendā, sed pro iniuria magis deferendā gratiam. Denique maledicētibus non remaledixit, percutientes nō repercussit, sed magis etiam crucifixus pro persequētibus se piæ intercessionis apud patrē auxilium deferebat, dicēs: Pater, dimitte illis, non enim sciūt quid faciunt. Hæc igitur quisquis spiritaliter intellexerit & fecerit legis iudicia, remuneratione donatur à Christo. Sed quis iudicia dei docere potest, nisi quia animā suam semper intenderit ad dominum? Qui potest dicere:

V. Anima mea in manibus tuis* semper, & legem tuam non sum oblitus.

*al. meis.

Aliqui habent: Anima mea in manibus meis semper, hoc est, in actibus meis: hoc est, in operibus meis. Quamuis in periculis positus dicit iustus ad dominū: Propter te quotidie morior, quotidie periclitor. Periclitor ab insidiatore, periclitor ab obtrectatore, periclitor ab iis quos arguo, quos reuinco, periclitor pro veritate atque iustitia: propterea in manib* meis anima mea, ego tamē nec periculis territus, tuæ legis oblitus sum. Sed quia plerique habēt. Anima mea in manibus tuis semper: hoc latius explananduū arbitror. Scit propheta, scit vbi animæ suæ præsidium locet, vnde opem speret, in manibus dei constituere vult animam suam, quia cor regis in manu dei est. Quicunque proprium corpus subegerit, nec eius passionibus turbari animā suam rector sui congrua viuacitate permiserit, is bene regia quadam potestate se cohibens, rex dicitur, quod regere se nouerit, arbiter sui iuris sit, non captiuus trahatur in culpam, nec præceps feratur in vitiū. Huius anima nō perit in æternum, nec quisquā rapit eam de manu patris omnipotētis aut filij. Manus enim dei quæ solidauit cœlum, quos tenuerit non amittit. Quæ sint igitur istæ manus, cōsideremus. In Canticis habes: Læua eius

Psalm. 49. Esaiæ. 6. Hiere. 1. Hiere. 20. ad Philem. 1. Cor. 9. Psal. 83. Psalm. 84. Psalm. 77. Psalm. 131. Actu. 3. Actu. 9. Psalm. 83. 1. Reg. 24. 2. Reg. 1. Ibidem. Psal. 35. Rom. 11. Matt. 23. Luce. 23. Ioan. 11. 1. Corin. 15. Prouer. 21. Ioan. 10.

Cant.8. ua eius sub caput meum, & dextera eius complectitur me. Hæc loquitur sponsa de Christo, anima de verbo dei. Christus autem idem est verbum dei atque sapientia. Beata ergo anima quam cõplectitur sapientia. Magna est sapientiæ manus, magna dextera, totam cõplectitur animam. Tota enim munita est, quæ desponsata dei verbo est. Plenitudo enim sapientiæ, timere deum. Quæ ergo deum timet anima, pleno se munit ipsa præsidio, mittit sapientia læuam suam sub collum eius, dexteram autem in complexum eius. Vtrumque quidem brachium eius ad vtilia extenditur. Habent tamen
Sapien.3. propria sua singulę manus. Sapientia in dextera & longitudo vitæ est, in sinistra autem diuitiæ & gloria. Bonis vtique manus vtraque dotata est dotibus. In eo tamen habent varietatem sui muneris, quod & præsentia & futura tempora comprehendunt, vt læua præsentium remuneratrix, dextera futurorum sit. Possumus hoc etiam de prophetia sancti patriarchæ Israel cognoscere. Nam cum dexteram suã posuisset super Effrem, sinistram autem super Manassen, &
Gene.48. conuertere eas Ioseph ætatum consideratione voluisset, vt dexterã patris super caput Manasse senioris filij collocaret, noluit, & dixit: Scio fili, Et hic erit in populũ, & hic exalta- B bitur, sed frater iunior maior illo erit. In quo maior? In eo vtiq; quia benedictione prelatus est, dicẽtibus posteris, hoc est Effrẽ, Faciat vos deus sicut fecit Effrẽ & Manassen. vel quia semẽ eius multitudo gentiũ sit, quę in hoc seculo labo rem elegit, credens in dominum Iesum, vt cõsolationem ha beat futurorũ. Manasses autẽ semen, est populus obliuionis, qui propriũ oblitus authorem, exaltatus ad tempus in hoc seculo, est daturus in reliquũ pœnas graues, quia deum suũ & dominũ denegauit. Hoc ideo diximus, vt probaremus ea esse potiora quæ futura sunt. Denique læua sapiẽtiæ sub capite spõsæ est, dextera autem superior, quę totã complectitur sponsam. Itaque illa quasi fulcrum est quietis præsentis, quo anima innixa requiescit. Habet vbi reclinet caput suũ, quia læua sapiẽtiæ sunt diuitię & gloria. Ad tẽp* hæc demulcent, & ex parte solatio sunt. Et ideo filius hominis nõ habe
Matth.8. bat vbi caput suum reclinaret, quia cum diues esset, pauper factus est: nec gloriam aliquã istius seculi requirebat, quia venerat non vt in portione, sed vt vniuerso humano generi C
Ioan.7. subueniret, dicens: Mihi indignamini, quia totum hominem sanũ feci in sabbato. Hoc est totũ, non vt facultatum collatione ditaret, non vt honorũ insignibus, nõ vt gloriæ secularis cumularet augmento. Hæc enim non habent beatitudinis & gratiæ plenitudinẽ, sed totum, hoc est, quod lõgitudinem vitæ cõplecteretur æternæ. Neque enim cõmunis vitę similis vita in dextera est sapiẽtiæ, sed longitudo vitę est, vt qui accipit vitã à sapientia, non exiguitatem vitæ, sed perpetuitatẽ, & æternitatis longitudinem adipiscatur. Bonus amictus æternitatis vitæ. Hoc pallium cœlestis spõsæ custodes murorum voluerunt auferre quo primus homo fuerat exutus, sed anima deo deuota quæsitum diu tenendo, & non dimittendo dilectũ, precioso charitatis diuinę se vestiuit inuolucro. Beati igitur qui tali pallio vestiuntur, & amictum huiusmodi legis obseruatione meruerunt, quia non sunt legis obliti, sed quæ erant legis operati sunt. Nam qui præter legem agit, legis oblitus est. Et ideo hæc anima candida ascendit è terris, quia fulget amicta veste sapientiæ, & dicunt de
Cantic.8. ea virtutes illę quæ portas cœli custodiũt: Quæ est hæc quę D ascendit candida, innitẽs super fratrem suum? Quomodo ea quę posuit caput suum super læuam sapiẽtiæ, vt aperiret manus pauperi ad subueniendum inopi: partitis autẽ derelictis sibi, non inuasis atque direptis diuitiis vteretur, quæ gloriæ cupida bonis eam operibus acquisiuit, non inani secularis iactãtia ambiuit dignitatis. Hoc est enim caput suũ, & quoddam sensuum principale supra manum constituere sapientiæ. Ea, inquam, anima meritis ascendit albẽtibus ex isto vitæ huius, vt habent plerique, deserto ad illum florentẽ semper locum iucunditatis æternæ. Istæ sunt virtutes quæ & in
Esaiæ.6. Esaiæ libro loqui dicuntur: Quis est iste qui aduenit ex Edom, rubor vestimentorum ex Bosor, sic speciosus in stola? Istæ, inquam, sunt quæ mirantur ex isto confragoso scopulosóque deserto aliquam ascendere animam posse sine magnorum labe vitiorum, & ideo gratulantur repertam quæ A uestimenta innocentiæ naturalis non polluerit atramento insipientiæ secularis, sed magis sapientiæ spiritalis & gratiæ cãdore mundaret. Dicit ergo ea anima iam fectura, iam læta:

Posuerunt peccatores laqueum mihi, * sed à tuorum mandatorum non declinaui semitis. VI.

*al. sede mãdatis tuis nõ erraui.

Digna vox relinquentis hoc seculum, eo quod retia persequentium, & insidiatorum laqueos euaserit. Vox digna martyribus, quibus multa supplicia proponebantur, multa etiam offerebantur præmia vt à martyrij studio vel terrore pœnarum, & sæuę mortis horrore, vel præmiorum reuocarentur illecebra. Grauis laqueus proscriptionis, qui sæpe frangit sanctos inopiæ deformitate, quos mortis formido non fregerit, laqueus alius incendij, laqueus carceris, diuturnique supplicij. Grandis laqueus, cum diuitiæ promittuntur, cum honores, cum amicitiæ tyrannorum. Qui ergo hæc euaserit, & ad martyrium peruenire potuerit, recte dicit: Posuerunt peccatores laqueum mihi, sed à tuorum mandatorum non declinaui semitis, cui despicienti præsentia, futura quærenti, regnum cœleste diuinitatis tuæ promissione reseratum est. Qui sunt isti peccatores, qui posuerunt laqueos? Aperuit tibi Apostolus authorem omnium peccatorum, & demõstrauit, dicens: Qui volunt diuites fieri, inci- 1.Timo.6.
dunt in tentationem & laqueum diaboli. Aduertis laqueum diaboli esse diuitias, quem tetendit etiam saluatori. Sed ille, qui nihil habuit quod posset princeps istius mundi veniens suum dicere, laqueorum eius vincula dissoluit. Ac ne mediocrem hunc laqueum putes, hic laqueus Iudam apostolum strangulauit. Qui miser cum esset illaqueatus vt prodere t dominum: vbi aduertit quãtum sceleris esset admissum, laqueo se ipse suspendit. Sed & ipse laqueus diaboli fuit vt non ageret pœnitẽtiam, sed laqueo se suffocaret. Deus enim etiam in ipsos pius est proditores, vt ad pœnitentiam prouocentur, atque à flagitioso proposito reflectantur, & resipiscant à diaboli laqueis à quo capti tenentur ad ipsius vo- 2.Timo.2.
luntatem. Iam non ærumna est incidisse, sed crimen, qui non solum se dedere capiendos, sed etiam ad voluntatem diaboli tenentur astricti, cum possint dicere: Dirumpamus vin- Psal.2.
cula ipsorum. Dedit enim tibi scriptura diuina vt non solum caueas diaboli laqueum, sed etiam per pœnitentiam eius vincula dirumpas. Quid tibi homo cum deliciis ac voluptatibus? Nõ capit laqueus, nisi ante esca te ceperit. Dum prędam petis, laqueo ipse te nectis. Esca laquei, auaritia est: esca diaboli, luxuries est, quibus nos vult inescare, non pascere. Et ideo clamabat Apostolus: Ne attaminaueritis, ne Coloss.
gustaueritis, quæ sunt omnia ad corruptelam ipso vsu. Noli ergo attaminare luxuriam, & illa te contaminare non poterit. Noli gustare auaritiæ corruptelam, & eris immunis à laqueo. Quid tibi postremo cum terris, qui cum Christo resurrexisti? Quæ sursum sunt, quærite, vbi Christus est: quæ Coloss.3.
sursum sunt, sapite, non quæ super terram. Mortui sumus terris, vitam nostram cum Christo abscondimus in deo nostro. non iam nos viuimus, sed Christus viuit in nobis. Quid iterum ad terrena remeas? Ecce elongaui fugiens, dicit sanctus. Vidi laqueos iniquitatis & contradictionis in ciuitate. Laquei sunt enim, vbi est vsura & dolus. Elongauit ille fu- Psalm.54.
giens terrena dedecora, ideo ad cœlestia peruenit præmia. Quid, inquam, te reflectis in terram, si in Enoch raptus ad cœlũ es, in Helia leuatus es curru, in Paulo raptus ad paradisum, conuersatus in cœlis, in Dauid exauditus vt pẽnas columbæ assumeres & volares, in Christo exaltatus volucris factus in spiritu? Quãdo sicut columba descendit, illas tibi alas dedit, vt tu disceres euolare de terris. Neque verò cunctandũ putes quomodo tibi volandũ sit, quibus alarum remigiis. Dixit quidẽ Dauid: Quis dabit mihi pẽnas sicut co Ibidem.
lumbæ, & volabo, & requiescã? Et quasi dubitasse visus est à quo pẽnas posset accipere, licet sic soleat diuina gratia declarari, quæ in terris non potest inueniri. idẽ tamen in posterioribus, quæ sint istæ pennæ, docuit euidenter, dicens: Si Psalm.67.
dormiatis inter cleros medij pẽnæ columbæ deargentatę, & posteriora eius in specie auri. Et si dormias, exurgũt tamen pennæ tuę. Sunt enim qui vigilãt dormiẽtes, vt vigilabat illa quæ dixit: Ego dormio, & cor meũ vigilat. Et si nox est, Cant.5.

vigilat ſpiritus, de quo ſcriptum eſt: De nocte vigilat ad te A
ſpiritus meus. Tunc tibi pendentur alæ ex eloquiis ſpiritalibus, precioſæque auri prudẽtiæ volatus aſſurgit. Vbi ergo laqueos poteris pertimeſcere, cui remigium præſto ſpiritale eſt? Si ſynceritas animi, ſi puritas mentis affulgeat, colum-
Matth.10. ba es. Ideo tibi dictum eſt: Eſtote ſimplices ſicut colũbæ. Si maiora deſunt remigia, vel minora ne ſpernas. Eſto vel paſſer vt laqueos ſagaci indagine præuideas, & pene captus illecebris peccatorum, tamẽ aliquãdo reuocatus poſſis dice-
Pſalm.123. re: Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venãtium laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. De quo quoniã alibi putauimus eſſe tractandum, nunc alio tranſeundum videtur. Satis eſt tibi vt auem te eſſe noueris, aſſumptum in naturam volandi, dicente domino per prophetã: Liberate vos ex laqueo venatorum, & à verbo cõturbationis. Non enim iniuſte tenduntur retia auibus. Auis es ô homo, qui ſicut auis in quãdam aquilæ renouatus es iuuentutem. Quid enim te in terram deiicis, qui iam cœlum petebas? Non iniuſte renouato tenduntur retia, quia iam Chriſti eſſe cœpiſti, venantium eſſe deſiſti. Ante te laqueo venator, ante quaſi prędam B
ſuam diabolus ſuo iure capiebat, nunc dominicæ crucis mercem cur alienus incurſat? Potes tamen etiam hos laqueos euitare, ne dicas: Venantes ceperunt me ſicut paſſerem. ſi laqueum cordis euadas, quem miſit diabolus in cor Iudæ, & ita eum in facinus proditionis armauit. Auertat à nobis deus hos laqueos, quos ſuper peccatores pluit. Et ideo dicit Propheta: Dabis illis domine laqueum cordis eorum, quem paraſti eis. Nobis autem dà domine auxilium vt poſt te ſequamur, tuis alligati vinculis. Nulla enim vehementiora, nulla ſunt gratiora quàm vincula charitatis. Qui tibi ligatus eſt, ſolutus eſt mundo.

VII. Hæreditate quæſiui* teſtimonia tua in æternũ, quoniam exultatio cordis mei ſunt.

*al. acquiſiui.

Etiam iſta vox martyrum eſt dicentium quòd hæreditatem acceperint cœleſtium teſtimoniorum. Dicit ergo Propheta: Hęres ſum mandatorum tuorum, ſucceſſionem tuam fidei pietatiſque iure quæſiui. Non poteſt dicere iſtud, niſi qui mandata cuſtodit, cœlo & terra teſtibus acquiſita. Di-
Eſaiæ.1. xit enim dominus: Audi cœlum, & auribus percipe terra. C
Teſtatur elementa dominus ad redarguendos eos qui nolũt præcepta diuina ſeruare, vt refugia omnia excuſationis obſepiat. Teſtatur & homines dicens, Eſtote mihi teſtes, & ego teſtis, dicit dominus. Mãdata ergo domini plena ſunt teſtimoniis, & ipſa ſunt teſtimonia, quorum ſatis idoneus teRoma.2. ſtis eſt qui non mentitur deus, apud quem & cõſcientia tua teſtis eſt cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus, ſatis fidelis etiam in infido pectore, quoniam arbitrũ omnium quæcunque cõmiſſa ſunt latere non poſſunt. Nam ſi in iudicio terreſtri etiam is qui ad mentiendum venerit ſubornatus, tamen ſi teſtimonio tuerit conuictus, alterius ſolet prodere veritatem: quanto magis in iudicio cœleſti apud dominũ Ieſum neceſſe habet quę vera ſunt confiteri, quem nouit ſcire quod factum eſt? Et bene ait: Hæreditate quæſiui teſtimonia tua: quoniam ſicut ante hæredes fuimus peccatoris, ita nunc hæredes ſumus Chriſti. Illa fuit criminum, hæc eſt virtutis hæreditas. Illa nos obligauit, hæc ſoluit. Illa obæratos fœnore delictorũ adiudicauit inimico, hæc re-D
demptos titulo dominicę paſſionis Chriſto acquiſiuit. Mala Euæ ſucceſſio totum hominem deuorauit, præclara Chriſti hæreditas totum hominem liberauit. Non ad vnũ quidem, non ad paucos, ſed ad omnes teſtamentum ſuum ſcripſit Ieſus. Omnes ſcripti hæredes ſumus, nõ pro portione, ſed pro vniuerſitate. Teſtamentum commune eſt, & ius omnium, hæreditas vniuerſorum, & ſoliditas ſingulorum. Nouum tamen teſtamentum ſinguli adeunt, & omnes poſſident. Nec minuitur hæredi quicquid à cohæredibus vindicatur, manet emolumẽtum integrum, & eò magis ſingulis creſcit, quo pluribus fuerit acquiſitum. Alia conditio eſt hæreditatis humanæ. Si diuiſa fuerint emolumenta, minuuntur, & hæredis eſt damnũ aſſcriptio cohæredis. Indiuiſum regnum Chriſti eſt, indiuiſa hæreditas. Quomodo fieri poterat vt diuiſa eſſet hæreditas, cũ hæreditatis fructus ſit indiuiſus, quod eſt regnum cœlorum? Aurum, argẽtum, prædium, ab homine pluribus derelictum diſtribuitur ac ſecatur, ſolida ad ſingulos Chriſti dona perueniunt, omnes habent, & nemo fraudatur. Audiamus igitur commoda hæreditaria. Remiſſio peccatorum, hæreditas Chriſti eſt. Certe ſolida per ſingulos, & in cõmune eſt lucratiua. Quibuſcunq; enim collata fuerit, ſolida eſt, nulli decedit, accedit omnib⁹. Corpori acquiritur, quicquid vnicuiq; relaxatur. Nam ſi angeli ſuper Lucæ.15.
vno peccatore pœnitentiam agente lætantur, quia lucrum ſuum putãt hominis redemptionem: quanto magis lucrũ eſt generis, quòd eſt lucrum naturæ? Hæreditas Chriſti eſt reſurrectio. Hanc quiſquã damnum ſuum dixerit, quę in vno cõmunis gratiæ nomen inuenit? Chriſtus enim reſurgẽs, o-
1.Cor.15. mnibus ſurrexit, quoniã per hominem reſurrectio mortuorum. Quomodo igitur poteſt ſingulorum eſſe diſpendium, quæ eſt totius corporis & humani generis reformatio? Recitetur igitur teſtamentũ, & inſtitutiones eius conſideremus. Teſtis autem nobis eſt ſpiritus ſanctus. Cum enim dixerit, Teſtis ſum teſtamentorũ meorum, quæ teſtificatus ſum in vobis: tunc teſtimoniũ perhibebit quod teſtatus ſit dicens:
Hiere.31. Hoc autem teſtamẽtum quod teſtabor ad illos, dicit dominus: Dãdo leges meas in cordibus eorum, & in ſenſibus eorum ſcribam eas, & peccati, & iniuſtitię eorum non ero memor. O vere teſtator æternus, qui noſtris cordibus leges affigit ſuas, & ſcribit in ſenſibus, vt nihil aliud cogitare niſi diuina præcepta poſſimus, nihil aliud ſentire niſi dei oracula debeamus. Dedit gratiam, reformauit naturã, ſibiq; cõmiſcens qui obliuiſci nihil ſolet, memoriam meorũ abſtulit peccatorũ, mihique dedit præceptorum ſuorum. Noli ergo tollere de corde tuo legem dei, & affigere legẽ peccati. Noli ſcribere in ſenſibus tuis diaboli illecebras, & dei delere mandata. Ecce ego, inquit, pinxi muros tuos, dicit dominus ad Hieruſalem. hoc eſt, ad animam ſtudioſam tranquillitatis & pacis, quã fecit ad imaginem ſuam. Noli, inquam, auferre imaginem cœleſtẽ, & imaginem mortis imponere. Recuſaſti hæreditatem ſeculi, ſerua Chriſti teſtimonia, quoniam in his exultatio atque lætitia eſt, quandoquidem omnis fletus delebitur, & mors non erit amplius, neque luctus, neque fletus, neque clamor. Paſſio Chriſti imago fuit regni cœleſtis.
Apoca.21. Nemo audiuit in plateis vocem eius, quia illo ſilẽtio paſſionis ſuę clamorẽ omnem in poſterum impiæ vocis abolebat.
Lucæ.23. Nolebat fleri, quia dicebat ad filias Hieruſalẽ: Filiæ Hieruſalem nolite me flere, ſed voſipſas flete. Ablaturus enim omnes lachrymas ſuę beneficio crucis, in paſſione propria futuræ inſtar beatitudinis exhibebat, vt nemo fleret, niſi qui Chriſti beneficia non teneret. Merito igitur vir euãgelicus dicit: Hęreditate quęſiui teſtimonia tua in æternũ, quoniam exultatio cordis mei ſunt. Quis non exultet quia cœlum & terram hæreditate quæſiuit? quæ duo elementa conteſtatus eſt etiam deus cum legem daret: quia quęſiuit deum, de quo dicit ſanct⁹: Portio mea dominus. Quæſiuit dominũ Ieſum, quæſiuit ſpiritũ ſanctũ, & poſt illa quæſiuit angelos, & cum illis viuit, non hodie tantum & cras, ſed in æternum, nec vllis pro nomine domini contriſtatur iniurijs. Deniq; gaudebant apoſtoli cum verberarentur, cum in carcerẽ traderentur. Exultans autem in teſtimoniis domini iure dicebat:

VIII. Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtitias* tuas in æternum, propter retributionem.

*al. iuſtificationes.

Qui retributionem bonorum operum ſperat à Chriſto, & ad eum feſtinat, inclinat cor ſuũ vt faciat Chriſti iuſtitias. Quæ eſt Chriſti iuſtitia? Sine nos, inquit, implere omnem iuMatth.3. ſtitiam, qua peccatum minuitur, culpa laxatur. Et bene ait, Inclinaui, vt non ſit tibi arduum atque difficile, cum mentem tuã quaſi ad humilia & plana conuerteris: aut certe quoniam ſapientia carnis legi dei non eſt ſubiecta, videtur inclinare cor ſuum, qui legi facit eſſe ſubiectum, extollente ſe corporis ſenſu, cõtuitúque religionis inflectit, atque ille dudum extollens ſe fruſtra, & inflatus mente carnis ſuę cum ſe Philip.2.
humiliat, inclinat. Humiliauit enim & ipſe ſe Chriſt⁹, vt nouum cõderet teſtamentũ. Cum lego euangelium, audio filiũ dei carnẽ ſumpſiſſe de Maria, videor mihi cum Chriſto ipſe deſcẽdere. Lego enim eũ qui cum in forma dei eſſet, ſemetipſum

Universidad de Deusto

ipsum exinaniuit. Exinaniuit autem vt formam serui acciperet,& specie inuentus vt homo humiliauit se vsq; ad mortem. Ego eum dicentē: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis,& ego reficiam vos.&, Discite à me quia mitis sum,& humilis corde. Non dixit: discite à me quia potēs sum, non dixit: discite quia glorioſus sum, sed, discite quia humilis sū,quod potestis imitari. Nolite extollere vos, nolite exaltare cornu vestrum. Docuit ergo me humiliari, & inclinare cor meum ad faciendas iustitias, nō ad iniquitatē, sed ad æquitatem inclinare propter retributionem. Retributio,regnum cœlorum, & paradisi est incolatus.

Matth.11.

Sermo decimusquintus.

D Samech

SAmech litera decimaquinta, quæ interpretationē habet,audi. Est & alia eius interpretatio, quæ dicitur firmamentū. Quid est audi? Nō ociosè dicitur,quod commune est omnibus,& suppetit vniuersis ipso iure naturæ. Et ideo nō est ociosum quod admoneris vt audias,cum etiam inuiti & aliud agentes,sonum tamen aut vocē audire solemus. Sed quia nō est solum audire hoc quod suppetit officio naturæ, sed etiā illud quod maius est, vt audias non vsu tantū corporis, quātum intellectu mentis: ideo diligentius considera istius literæ interpretationem, seriēque versuū qui sequūtur. Vt noueris autē mysticum esse audire, vt audias & intelligas mysteria de Iudeis scriptū est quia mysteria legis audierunt, sed nō intellexerunt. Vnde ait dominus: Audi populus meus,& loquar. Lex vtiq; spiritalis est, audi ergo spiritaliter. Denique qui se scire audire, ait: Audiam quid loquatur in me dominus deus. id est, vt cognoscam quid locutus in me fuerit deus. Ideoq; alibi ait: Quanta audiuimus, & cognouimus ea. vt comprehenderet nō solum audisse se, sed etiam intellexisse. Nemo enim cognoscit, nisi prius intellexerit. Audi ergo, ne si te videat negligētem, veniat Petrus, arripiat gladium, abscindat auriculam tuam, quod superflue habens aurem corporis sis, qui audire & examinare non noueris. Et fortasse virtutem animæ quæ examinat quæcumque audiuntur, habent amputatā, qui ea altitudine qua scriptū est, audire non possunt. Meritóque hanc literam firmamētum alij interpretati sunt, quod cum superiore interpretatione cōcurrit. Nisi enim vnusquisq; audierit quid sequi debeat, nemo firmatur. In officio igitur audiendi, omniū firmamentū est. Dicit igitur tibi in Threnis Hieremias propheta per literam, Audi. Et vt scias mysticū esse quod audire debeas, subiecit huiusmodi seriem huic literæ: Abstulit omnes fortes meos dominus de medio mei. Vocauit in me tēpus, vt cōtereret in me electos meos. Lacum calcauit dominus virgini filiæ Iudæ. Nō tunc abstulit omnes Iudææ fortes dominus, quando in Babyloniam regionem captiuus ductus est populus Iudæorum, sed quando Christus aduenit, & libertatem animæ suæ captiua non vidit, nescius grauibus incuruata peccatis mentis suæ erigere ceruicem,& quędam fidei colla ad lucē cognitionis attollere. Ideo lacus factus est Iudæis passio saluatoris, quæ gentibus portū salutis ostendit, quia crux domini non credentibus præcipitium est, sed vita credentibus. Hac ratione præmisit Audi, vt futura cognosceret. Alio quoq; loco literæ huic ista subiecit: Tenuerunt super te manus omnes trāseūntes per viam, sibilauerūt & mouerūt caput suum super filiā Hierusalē. Hæc est ciuitas, dicēt, corona gloriæ, & iucunditas vniuersæ terræ. Passionē domini saluatoris prophetari liquet & defleri ab Hieremia, non excidium Iudæorū: quod cum ex aliis, tum ex illo intelligi potest, quia in posterioribus habet: Spiritus ante faciem nostram Christus dominus cōprehēsus est in interitu nostro, sub cuius vmbra, dixim', viuemus inter gētes. Quid hoc manifestius, quādo & nomē expressum est,& comprehensio inter manus persequētium perfidorum est declarata,& vmbra viuificans,& gratia gentibus conferenda descripta est? Sed etiam ipsa verba significant quę in euangelio de passione domini legimus, quia hoc loco mors eius annunciata est per Prophetam. Sic enim Matthæus scripsit: Transeuntes autem blasphemabant eum, mouentes capita sua, & dicentes: Vah qui destruebat templum dei, & in triduo illud reædificabat. libera te, si filius dei es.

Psal 54

Psalm.77.

Thren.1.

Threno.2.

Thren.4.

Matt.27.

A Vulgus populi cum insultat alicui, sibilare consueuit simul quia vocem non habebant qui verbum negabant, sicut irrationabilia animalia sibilabant. Et ideo trāsibant viam qui in via stare debuerant. Non stabant ergo quasi constantes, sed transibant quasi mobiles. Iusti autem pedes stabant in atriis Hierusalem, in quibus perfidi stare non poterant, & ideo præteribant, sicut Marcus significauit. Præterit vmbra non veritas. Dies eius sicut vmbra præteriet, qui obliuiscitur quod delinquit. Sed & transire infideles legimus, sicut est illud: Et vindemiant eam omnes transeuntes viam. Quis enim nisi perfidus despoliat vineam Christi? Sed & alibi scriptum est: Et non dixerunt transeuntes viam, benedictio domini super vos. Stantibus enim dicitur: Ecce nunc benedicite domino. Tamen & in bono legimus transire, vt est illud Moysi: Transiens videbo hoc visum magnum. Et qui vidit impium exaltatum vt cedros Libani, Transiui, inquit, & ecce non erat. Et nemo dicit seruo, transi, recumbe. Quæ ergo distinctio sit consideremus: nisi forte illa, quia vbi in bono accipitur transire, absolute dictum est, non dixit, hoc aut illud transiens, sed tantummodo transiens. Vbi in malo: transeuntes, inquit, viam. Via enim bona est quæ à commeantibus frequentatur, non facile incursatur à latronibus, qui auersa viarum obsidere consuerunt. Ita regale iter munitum est. Moyses autem non transiuit viam, sed in via stetit, cui dictum est: Tu autem hic sta mecum. Sterit cum illo qui ait: Ego sum via, & veritas,& vita. Hanc qui viam transit, labitur. Moyses autem non lapsus est, sed pertransiuit à secularibus ad spiritalia, à temporalibus ad æterna. Et qui vidit impium, nec remansit, sed pertransiuit, euasit, quia non hæsit impio, ne fieret vnum corpus, sed se ab eodem separauit. Et cui dicitur: Transi, recumbe, euadit vtique laboriosam præsentem seruitutem, vt habeat gloriosam futurorum quietem. Et sponsæ dicitur: Ades huc à Libano sponsa, ades huc à Libano, transibis & pertransibis. A principio fidei transit & pertrāsit, quæ festinat ad sponsum. Pertransit seculum,& festinat ad Christum. Nunc discutiamus quid sit mouere caput. Quis est populi caput nisi Christus? Caput enim mulieris vir, caput autem viri Christus. Sed etiam lex intelligibilis caput mulieris. Denique mulier sub lege tanquam sub viro fuit. Mortificato autē ritu Iudaico qui erat secundū literā legis, innupsit ei mulier qui à mortuis resurrexit. Vnde quidā mystice interpretati, mortificato ritu Iudaico tanquā fratris defūcti ritu veteri euāgelico mulierem illam intelligibilē nubere ex lege voluerunt, quia lex euāgelium fraterna quadam prædicatione præcessit. Ergo synagogæ caput mortuū est, hoc est, caput eius lex mortua est, obseruatio videlicet legis, euacuata est legis litera, spiritalis eius intellectus astruitur. Huius cōmotionis meminit Dauid in quadragesimotertio psalmo dicēs: Posuisti nos in parabolā gētibus, cōmotionē capitis in populis. eo quod à lege in euāgelium sit facta cōmotio quasi transitus quidā. In vicesimo autē & primo psalmo, in quo & totius prophetatur series passionis, sic habetur: Omnes qui conspiciebant me, aspernabātur me,& locuti sunt labiis,& mouerūt caput. Sperauit in domino, eripiat eum, saluū faciat eum, quoniam vult eum. Mouerūt ergo legē quæ immobilis videbatur, & finis legis Christus intrauit. Qui mouerant capita, pharisæi fuerunt, id est, à veritate diuisi. Vnde & in veritatem nō crediderunt. Sed & sic potest accipi: Mouerunt caput suū Christum, qui in sua venerat. Sed mouerunt eum; quia sui eum non receperunt. Mouerunt autem dicentes: Tolle, tolle, crucifige eum. Et mouerunt capita sua, qui onera sua mouere nolebant, cum ligarent onera grauia, & aliis imponerent, ipsi autem digito, inquit, ea mouere nolunt. Quod est mysticum, quia corporalis ritus obseruationem nunquam mutare voluerunt, & introducere intellectum spiritalem. Digitū enim pro spiritu legimus: vt lex digito dei scripta est, & ideo lex spiritalis est. Noluerunt ergo onera sua mouere, quæ sunt grauia, & leue Christi iugum atque onus eius suaue suscipere. Verum quia passio saluatoris omnes redemit, non absurdum est intelligere ita hos mouisse capita sua, sicut prophetabat princeps ille synagogæ: Expedit vnū mori p̄ populo. Aliud dicere volebat, aliud significabat. Et isti

Psalm.45.

Psalm.21.

Psalm.33.

Exod.3.

Psal.37.

Luc.17.

Exod.33.

Ioan.14.

Cant.4.

1.Cor.11.

Ioan.1.

Ioan.19.

Matth.27.

Deut.9.

Ioan.11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliter mouebãt caput quaſi inſultãtes, & aliud annũciabant, A
quia ipſe erat qui venit vt pigrum illud atque terrenũ principale hominum cõmoueret, quo euacuata obſeruatione literę, myſteriũ quæreremus in verbis. Vnde ait: Poſuiſti nos
Pſalm.43. in parabolã gentibus, cõmotionem capitis in populis. Quod in bono vtique accipitur, quia præmiſit: Et in nationes diſ-
Roma.9. perſiſti nos. Diſperſi ſunt enĩ Iudæi, vt reliquiæ eorũ ſaluæ fierent ſecũdum electionẽ gratiæ. In parabolam autẽ poſiti ſunt, vt ea quæ per parabolã dicta ſunt, reuelata eſſe illorum exitu diſceremus, vel eorum exemplo admoneremur cauere perfidiam. Tunc enim cognouit magis Hieremias Iudæam eſſe deflendam, & ideo Hieruſalem captã eſſe tunc temporis prophetauit, quando redẽptorem proprium non recepit. Illi igitur inſultatur, de qua dicent: Hæc eſt, inquit, ciuitas vniuerſæ terrę. eò quod vbi erat ante fidei iucũditas, ibi nunc ſit amaritudo perfidiæ. Vel certe mouendo caput ſuũ, & de corporalibus ad ſpiritalia trãſeundo mereatur audire, cum crediderit in Chriſtũ quod corona ſit gloriæ. Quæ eſt autem corona gloriæ, niſi eccleſia, quæ caput ſuum Chriſtũ B
coronat? Quæ iucunditas vniuerſæ terræ, niſi domus popu-
Pſalm.18. li Chriſtiani, aula ſanctorum, de quibus ſcriptum eſt: In omnem terrã exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorũ? Ergo quia corona gloriæ eſt eccleſia, ideo dicitur in
Cantic.3. Cãticis: Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in corona qua coronauit eum mater eius in die ſponſalium eius, & in die iucunditatis cordis eius. Ad animas dicitur vt è gurguſtiis & clauſtris exeant corporalibus, extra corporis cogitationes exeãt, egrediantur à cupiditatibus & à curis & cæteris carnis iſtius & affectus lubrici paſſionib⁹ ſupra mundum aſcendant, de hoc mundo exeant, Chriſto occurrant, paratæ aſſint facib⁹ ardẽtibus relucẽtes. Quaſi angeli Chriſti hoc loquuntur, Non poteſtis videre claritatem eius, gloriam eius, niſi egrediamini humanæ fragilitatis curas, filiæ
Lucæ.24 Hieruſalem. Quaſi dicant: Quid viuentem inter mortuos quæritis? Non intra hunc mũdum quæritur Chriſtus, qui ſupra mũdum ſuos voluit eſſe diſcipulos. Quæ eſt corona qua coronatur Chriſtus niſi corona gloriæ? Ioſeph coronam ha- C
buit caſtitatis, Paulus iuſtitiæ, Petrus fidei. Singularum virtutum coronæ ſunt. Solus Chriſtus habet coronam gloriæ, qua eum eccleſia coronauit. In hac corona omnes coronæ ſunt, quia gloria non portio vnius coronæ, ſed præmium omnium coronarum eſt. Tertia traditione mouerunt caput ſuum, hoc eſt Chriſtum, qui eſt caput ſuę plebis. Caput eius aurum Cephas. Vnde & Aquila Petrum aurum dixit: Symmachus lapidem aureum, quod ſignificat ſtabilem eminentémque ſapientiam. Corpus Chriſti, eccleſia eſt. Huius caput aurum, id eſt, ſapientia precioſa ſanctorum eſt, hoc eſt, viri iuſti atque prudentes. Crines eius abietes nigrę ſicut co-
Cant.4.&6 rax. de quo alibi ait: Capillamentum tuum vt grex tonſarũ.
Eccles.8. Ideo capillamentum, quia virtus omnium ſenſuum in capite eſt. Oculi enim ſapientis in capite eius. Profunda igitur doctorum prudentia, quæ poteſt ea quæ obſcura ſunt reuelare, & alta aperire ſenſibus. Et huiuſmodi diſputatores crines eccleſiæ ſunt, ſicut pulli coruorum, quibus dominus eſcam dat: ſicut dedit ſancto Iacob à iuuẽtute eius, & eum pa D
uit. Hos altos ac profundos vbertate doctrinæ paſcit do-
Cant.4.&5 minus cœleſtibus ſacramentis. Oculi quoque eius ſicut columbæ. Oculi ſunt viri, videlicet ſpiritalibus ornati ſenſibus, qui ad videnda myſteria ſunt acuti, & parati ad penetrandã ſcripturæ ſecreta diuinæ, rationabili lacte fulgentes in quibus non ſit aliqua doli maculoſa confuſio, ſed ſimplicis affectus pura & immaculata ſynceritas. Ideo in aqua-
Canti.5. rum abundantia lotas has columbas in lacte memorauit. Iam cætera: Dentes & genas, & ſicut coccineum reſticulum labia ſponſæ, intelligimus animæ eſſe virtutes, doctorúmque diuerſitates: qui vel ſpiritalem menti alimoniam diſpenſatione ſedula ſubminiſtrent, vel prædicatione dominicæ crucis, ſicut verbi quadam linea alligent audientem, vel modeſtia verecundi, & iuuentutis flore gratiſſimi. Et ſi à tractatu pudore reuocẽtur, redoleat tamẽ in his odor Chriſti, & ſicut in Geneſi, quaſi de capite ſacerdotali deſcendit vnguentũ, eluceat pulchritudo doctrinæ. Et hoc caput mouit ſynagoga, & ideo abſtulit dominus mirabilem cõſiliarium, & prudentem architectum, & ſapientem auditorem. Caput, inquit, & caudam: quoniam qui caput non tenuerant, nouiſſima habere non poſſunt. Sed iam ea quæ annexa ſunt, conſideremus.

Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. I.

Quanto ergo dominus noſter perpendat affectum, ſanctus propheta Dauid hoc verſiculo declarauit, quia cum ſuos inimicos nequaquam ſit perſecutus, vt pote qui & regis Saul, à cuius inſidiis periculũ ſalutis cauere vix poterat, nec vitam putauerit appetendam, & mortem eſtimauerit vindicandam, & parricidæ filij ingemuerit interitum, & multorum perſequentium ſe flagitiis appetitus ignouerit, vt ipſe ait, quia vicem iniuriæ lædentibus non rependerit: preuaricatores tamen diuinæ legis exoſus horreſcat: in quo vtique & clementia morum eius, manſuetudóque pietatis, & vehe Matth.5.
mens deuotionis aperitur intẽtio, euangelici præcepti conueniens diſciplinæ, quã prophetico ſpiritu præuidebat. Etenim dominus Ieſus & noſtrorum inimicorum dilectionem nobis expetendam eſſe præcepit, & dei hoſtes etiam ſi nobis aut parentum, aut filiorum, aut cõiugij germanitatíſque neceſſitate copulentur, odio perſequendos. Sic enim ſcri- Luc.14.
ptum eſt: Si quis venerit ad me, & non oderit patrem & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc etiam & animã ſuam, non eſt me dignus. Quod ſi quis ocioſis acci
piat auribus, fortaſſe dicat: Tu domine Ieſu legẽ dediſti, di- Deute.6.
cens: Dilige dominum deum tuum, dilige proximum tuum. Leuit.19.
Et vt impleres hãc legem, veniſti. Dixiſti per legem: Hono Deute.5.
ra patrem & matrem, & in euangelio iubes vt parentes oderim? Quomodo ſibi cõueniunt iſta præcepta? Sic mitis & humilis corde veniſti? Nõ poſſum ſaluo pietatis iure odiſſe patrem, cui debeo quod creatus ſum, nec matrem lõgo decem mẽſium faſtidio pij fœtus onera portantẽ, cui in abſolutiõe plus periculi, in dilatiõe plus tædij eſt. Quid dulciſſimi merentur filij vt paterno excludantur amore, cum ſit impium mori nolle pro liberis? Quid vxor chariſſima quædam vitæ cohæres, & conſortium communis naturę? Quid fratres iiſdem concreti viſceribus, atque formati eodem naturæ hoſpitio in hunc vſum lucis emiſſi? Oderim ergo pignora charitatis? Ita euangelij lenitate rigorem prædurę legis Iudæis inflectis, vt quorum lex condemnat iniurias, eorum tu euangelio tuo condemnes gratiam? Video iſtiuſmodi aſſertioni me reſpondere non poſſe, ſed tu domine reſponde. Nec enim indiges vt excuſeris, qui non eguiſti vt vinceres. Reſpondebit igitur: Ego non condemno pietatem, qui odi iniquitatem. Ego parentes non præcipio non amandos, qui
inimicos ſuadeo diligendos. Sed non legiſti tempus aman- Eccles.3.
di, & tempus odio habendi, & tempus belli, & tempus pacis? De quo hoc dicit Eccleſiaſtes? Nónne de eo quod ratione temporis fiat, vt aliquos pie & amare & odiſſe poſſimus, vt quos dilexeris, odiſſe: & quos oderis, amare conueniat? Non ego parentum infudi odia pectoribus filiorum, nec coniugum ſuaſi faſtidia mentibus maritorum. Naturam interroga quid exegerim, quæ vtique authoris arbitrium genitali ſingularum neceſſitudinum teſtatur affectu. Amare parentibus filios, lex naturæ eſt: maritis coniuges, lex diuina eſt, quæ coniugij charitatem in naturã vertit, vt fiat vna caro, & vnus ſpiritus. Diligere fratribus fratres naturæ prærogatiua eſt, quæ eodem domicilio diu fotos aſſuefecit ad gratiam charitatis. Non ergo neceſſitudinum inteſtina bella mandaui, ſed illecebram ſuſpectam habui. An non iure ſuſpectam, cum ſerpens ille callidus & aſtutus ad conſtruendas nequitiæ ſuæ artes, quo incorruptę ac rudis naturæ dote fundatũ primogeniti Adam labefactaret affectum, fœmineis magis illecebris, quàm ſuis commiſit venenis? Itaque fœmina virum quem ſerpens tentare non auſus eſt, cibos oris & via moris inflexum molli quadam & conciliatricula vxoriæ ſedulitatis affectione traduxit. Et adhuc Eua liberos nõ habebat: quorũ gratia vti dulcis ad amorẽ, ita eſſet facilis ad lapſum. Quam plurimos à martyrij cõſummatione ſępe reuocauit? Denique ſępe cognouimus quoniã quem formidoloſa carnificũ pompa non terruit, nec diuiſi lateris ſulcus infregit, nec ardentes laminæ à triumphalis fortitu-

dinis

Universidad de Deusto

dinis rigore abducere potuerunt, eum inter sacra iam præ-
mia constitutum, vxor teneræ sobolis oblatione miserabilis
vnius lachrymæ miseratione decepit. Sãpson captus est per
vxorem, nunquid tu fortior? Salomon captus est in vxore,
nunquid tu sapiẽtior? Ille igitur cuius sapiẽtia totis celebra
tur seculis, factus est insipiens, quia nimium amauit vxorẽ.
Quid de fratribus dicam? Experta est in liberis & prophetæ
domus detestabiliora inimici oscula, quàm odia esse frater-
na. Itaque fratricidium pater quidẽ fleuit, sed magis est in-
dignatus incestum. Denique licet parricidam, percussorem
tamen reuocabat incesti. Tempus igitur amandi, tẽpus o-
dio habendi, hoc est, tempus martyrij, quando ea quæ diui-
na sunt, omni charitati necessitudinũ præferenda sunt. Tem
pus belli, quo etiam bellum pro Christi nomine perfidis pi
gnoribus inferamus. Tempus pacis, quia in pace locus eius.
Deniq; ipse in euangelio euidenter exposuit qua ratione no
stros debeamus odisse, dicens: Qui diligit patrẽ aut matrem
Matth.10. plus quàm me, non est me dignus. Non dixit indignos esse
qui parentes suos diligunt, sed eos indignos ait, qui plus pa-
rentes quàm Christum diligunt. Si enim ideo deferimus pa
rentibus, quia nostrę generationis authores sunt, quanto ma
gis Christum oportet amare, qui ipsorum est author paren-
tum? Isti dederũt quod non potestatis est, sed ministerij sui:
Christus donat salutem, qui parentum beneficia conseruat.
Pulchre autem dixit: Iniquos odio habui, legem autẽ tuam
dilexi: quia si legem amamus, odisse debemus aduersarios le
gis, qui operibus suis prẽcepta legis impugnãt. Græcus me-
lius eos, & proprie nuncupauit dicens, παρανόμους. παράνο-
μος exlex vocatur, quia extra legem est. Hos ergo odit qui
in lege Christi est, quia legis mandata non seruant. Non so-
Rom.2. lum enim qui legem nescit, sed etiam ille qui non agit secu
dum legem, exors legis est, quia nõ auditores legis tantum,
sed factores legis iustificabuntur. Redarguit me ipse Dauid
si aliter intelligam. Quomodo iniquos homines oderat, qui
parricidam filium commendabat præliatoribus, ne eum ali-
quis occideret? qui Saul regis mortem etiam vindicauit in
C eum qui à se nũciauit occisum? Ergo non iniquos homines,
sed iniquos sermones oderat. Denique iniquos hos dixit o-
dio habui, nõ addidit viros. Deniq; cum dicat Iesus in euan
Matth.5. gelio, Diligite inimicos vestros: dicat Apostolus, Benedi-
Rom.12. cite eos qui persequuntur vos: & nolite maledicere: quomo
do excusaretur iste vir euangelica viuens disciplina, si ini-
quos homines odisset: nisi intelligas quod iniquitatem odio
habuit, non eos qui & si operentur iniquitatem, possent ta-
men euãgelica prędicatione conuerti? Aut certe nisi ita acci
piamus quia sicut ille qui nõ honorat patrẽ, iniquus est: idẽ
Luc.14. tamen secundũ illud exosus patrem, quod scriptum est: Qui
non odit patrem, aut matrem, aut fratres, aut sorores, aut ani
mam suam, non potest meus esse discipulus: etiam laudabilis
habetur: sic & iste iniquos odio habuit. Eodem modo & eos
oderat quo patrem præuaricantem, aut animam suam præfe
rens videlicet vitæ eius suauitati gratiam Christi.

II. Adiutor & susceptor meus es tu, & in verbum tuum
al.superspe rani. sperо.
Esaiæ.53. Adiutor per legem, susceptor per euangelium. Quos le-
ge adiuuit, in carne susceptit, quia scriptum est: Hic peccata
nostra portat, & ideo in verbum eius spero. Græcus tamen D
ὑπέμεινα habet, quod est superspераui, quod de eo dicitur
qui semper addit ad sperandum, & cum speraverit aliquid,
iterum sperat, & spe proficit, extendens se semper ad supe-
riora, & ea quæ præteriit obliuiscens. Pulchre autem ait: In
verbum tuum speraui, hoc est, nõ in prophetas speraui, non
in legem, sed in verbum tuum speraui, hoc est, in aduentum
Luc.15. tuum, vt venias & suscipias peccatores, delicta condones, o-
uem lassam tuis in cruce humeris bonus pastor imponas. Si
quis sperat in Christum, separare se debet à consortio perfi-
dorum. Ideoque dicit:

III. Discedite à me maligni, & scrutabor mandata dei
mei.
Cuius versiculi testimonio significatur quia vbi malignи-
tas est, ibi custodia mandatorum cœlestium esse non possit.
Sapien.1. In maleuolam enim animam non intrat sapientia. Et alibi:

A Quærent me mali, & non inuenient. Simplicem mentem ac
defæcatum animum diligit Christus, nec potest inmaculatę
virtuti vllum cum maculosis cõtubernium esse. Flagitia o-
dit, refugit, aspernatur contagia, qui dicit: Discite à me quia Matth.11.
mitis sum. Malignos repellit, laborantes vocat. Dicit illis Ie
sus: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Istis Psal.6.
ait: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Non Matth.11.
vtique malignitate mẽtis, sed infirmitate carnis onerari. O-
nerati, inquam, alieni hæreditate peccati. Laborãtibus subue-
nio, fraudulentis prodesse nõ debeo, ne pluribus noceãt.
Hos pœna cõpescat, illos emendet gratia. Malitia enim fons
peccati est, culpa infirmitatis est lapsus. Illi debeo subueni-
re qui laborat, illum etiam odisse qui decipit. Malas igitur
operationes repellit. Nã nisi ita accipias, videtur dicere: Dis
cedite à me, quia mundus sum, quia purus sum. Hoc Phari-
sæus dicebat, & reprehensus à Christo est. Non ergo Pro-
pheta dicit, Mundus sum, sed cor mundum crea in me deus. Psalm.50.
Ideoque relegato consortio malignorũ, quasi qui ante per-
mixtus illis susci pi non possit à domino, dicit:

B Suscipe me secundum eloquium tuum & viuam, & IIII.
non confundas me ab expectatione mea.
Si viuit qui in sinu est patriarchæ Abrahæ, vt ille Lazarus Luc.16.
pauper, quanto magis viuit qui susciputur à Christo? Quo-
modo enim potest non in æternum viuere, quem sempiter-
na vita susscepit, quem totum sibi Christus assumpsit, qui to
tus verbi est, cuius vita abscondita est in Christo Iesu? Sed Coloss.3.
qui in sinu Abrahę sedet, susceptus à Christo est. Intoleran
dæ autem præsumptionis videretur dicere domino, Suscipe
me: nisi promissum eius adiungeret: hoc est, Vt hoc audere-
mus, ipse fecisti, tuo te chirographo conuenimus, quoniam
nostrum chirographum sustulisti. Nos fecimus chirogra-
phũ mortis, tu scripsisti chirographum vitæ. Ergo non con
fundas ab expectatione sua seruulum tuum, quia in te spero.
Spes enim non confundit. Et si tribulamur, patientiam sub- Roman.5.
ministra, vt ferre possim', vt qui à te expecto, nõ opprimar
infirmitatibus, non succumbã tentatiõibus, nõ affligar pro-
cellis, in quibus est probãda patientia, vt probatio consequa
tur spẽ quæ cõfirmat & roborat, quæ nõ cõfundit. Hoc est,
frangimur frequẽter laboribus, fatigamur: sed si spes desit,
cõfundimur, & tota mẽte turbamur. Sed esto, sint aliqui du
ri ad labores, firmi ad iniurias perferendas: si spẽ auferas, nõ
potest perpetua esse patiẽtia. Ipsa patientia nõ probatur si fi
des desit, cuius radix spes est. Quæ enim potest probatio es
se, nisi pro Christi nomine vel incommoda vel pericula v-
niuersa sustineas? Ideo spes est sola quæ nostrum non cõfun
dit affectum. Vbi est spes: apostolicũ illud, foris pugnæ, in- 2.Cor.7.
tus timores nocere non possunt. Alia interpretatio habet,
Non erubescere facias: Non erubescet qui sperat in Chri- Psalm.24.
stum. Ideoque qui bene sperat, dicit: In te confido, non eru
bescã. Et bene ait, confido. Robur enim spei nostrę, & quę-
dam sperandi authoritas, confidentia est. Spera igitur sem-
per, & nemo te ab expectatione confundit. Expectatio no-
stra, vita æterna est. Expectatio nostra est regnum dei, an-
gelorum consortium, benedictiones sunt spiritales. Spera
quotidie, finem ista res non habet, nescit inducias. Spera e-
tiam positus in aduersis. Si quis dicat tibi aliqua forte neces
situdinũ amissione percusso, Quid tibi prodest iustitia tua?
tu tamen spera, nõ deficiat fides tua. Si quis dicat tibi, Quid
tibi quotidiana profuere ieiunia? Quid castitas corporis, pu
dor mentis? ecce sicut iniustus & impius vulneratus es: non
deficiat fides tua. nam etiam si infirmus es, fidelis tamen so-
licitus est pro te Christ°. Dicit ad discipulos, Date illis vos Matth.14.
mãducare, ne deficiant in via. Habes apostolicum cibũ, man
duca illum, & non deficies. Illum ante mãduca, vt postea ve
nias ad cibum Christi, ad cibum corporis dominici, ad epu-
las sacramenti, ad illud poculum quo fidelium inebriatur af
fectus, vt lætitiam induat de remissione peccati, curas secu-
li huius, metum mortis, solicitudinẽsque deponat. Hac ergo
ebrietate corpus non titubat, sed resurgit, animus non con-
funditur, sed consecratur.

Adiuua me, inquit, & saluus ero, & meditabor iu- V.
stificationes tuas semper*. *al.in iustifi cationib° tuis

Qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qui sperat, præsumit iuuari. vbi autem adiumentum dei, A ibi certum salutis auxilium. Supra dixit: Adiutor meus & susceptor meus es tu: hic iterum iuuari petit, quasi dicat: Sine cessatione me adiuua. Non mihi satis est quod popposci, iterum peto vt saluus fiam. Hic non magna, non vera est salus: tunc saluus ero, cum fuero in paradiso, cum viuere cœpero inter electos tuos angelos, cum laqueos terræ huius euasero. Sed ne forte adiuti in necessitatibus, postea in prosperis positi negligamus, docet nos immemores beneficiorum cœlestium nequaquam esse debere, sed meditari iustificationes domini, vt & cum boni operis aliquid fecerimus, semper tamẽ ei nostra peccata fateamur. Hęc enim est iustificatio domini. Denique pharisæi non iustificauerunt deum, qui baptizari baptismo pœnitentiæ noluerunt. Ergo ille iustificatur, quem suorum pœnitet delictorum. Quem enim pœniter, confitetur, vt est illud: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis. Ideoque publi B canus magis iustificatus exiuit è templo, quia Pharisæus se iustificabat suas iustitias prædicãdo, publicanus autẽ iustificabat deum, iniquitates proprias confitendo. Ergo qui meditatur iustificationes, semper humiliatur. Non hodie humiliatur, & cras exaltatur, sed semper humilis corde, & mitis affectu est. Plus est autem semper, quàm die ac nocte, vel tota die: hoc enim supra tempus est. Ergo vel inter angelos annumeratus dicas oportet iustificationes dei semper, & illam quam adeptus es gloriam non tuis meritis arroges, sed diuinæ miserationi semper adscribas, ne tibi dicatur: Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Omnis enim creatura quæcunque bona habet: accepit à Christo, qui totius est author creaturæ.

Pſal.50.

Luc.18.

1.Cor.4.

VI. Spreuisti, inquit, omnes qui discedũt à iustificationibus tuis, quia iniqua* cogitatio eorum.

*al. discedẽtes à iudiciis tuis, quia iniusta.

Omnis superbus immũdus est in conspectu dei, quia non potest per superbiam suam mundare peccata, qui arroganti spiritu coaceruat errorem. Ideoque spernitur atque despicitur, quia despectui habet diuina mãdata. Bene autem cœ C lestis seruatur prærogatiua clementiæ, quia nullum repellit, sed quicunque noluerint peccata propria confiteri, ipsi discedunt à domino deo nostro. Denique ille discessit qui peregre profectus, omne quod acceperat à patre, fidei & gratiæ patrimonium dissipauit. Et quia cum discessisset pœnituit, postea est regressus ad pãtrem quem reliquerat tunc cum peccatum proprium nollet confiteri. Non ergo interuallo locorum deus relinquitur, sed prauitate morũ, & deformitate gestorum. Discedit à domino qui se elongat à domino, quemadmodum audita præsentia dei Adam latere cupiebat. Sed discedens à domino salutem habere non potepſalm.72. rit, quoniam scriptum est: Ecce qui elongant se abs te, peribunt. Vnusquisque igitur suis studiis sese aut iungit aut separat. Denique quod plerosque nec locorum interualla secernant, vel finitima vel vicina connectant, indicio est, quia sunt plerique in corpore siti qui peregrinantur à corpore, & assunt deo, vt ille qui dicente deo, Quem mittam? respon-Eſaiæ.6. dit: Ecce ego. Audet & Paulus adesse deo, quia nihil in se D præter carnis materiã videbat esse corporeum. Exiuit Cain Gene.4. à facie dei postquam commisso parricidio gerẽdam peccatorum suorum pœnitentiam non putauit. Recte autem ait: Ad nihilum deduxisti præuaricatores. Non peccatores dixit, sed præuaricatores. Nam quæ nobis spes foret, quando omnes sub peccato sumus? Etiam illud pulchre: Omnes ad nihilum deduxisti præuaricatores. Siue ille diues sit, nihil illi diuitiæ suæ prosunt: siue honoratus, nihil dignitas: siue potens, nihil potentia. Sed aliud est præuaricatorem esse discedentem à iustificationibus dei, aliud præuaricatorem esse terrę. Illud grauius, hoc leuius. Ideoque subiecta ne turbẽt, vide quid subiecit his.

Luc.15,

VII. Præuaricatores æstimaui* omnes peccatores terræ, propterea* dilexi testimonia tua semper.

*al. præuaricantes reputaui. *al. ideo. Eccli.19.

Recte præuaricator dicitur, qui discedit à domino. Denique Græce à discedendo apostata nominatur. Vnde & ille: Vinum & mulieres faciunt apostatare. Cauenda ergo incentiua & lenocinia delictorum, ne in scelus vergant. Præuaricator autem Latine & transgressor vocatur, eò quod à lege domini transeat ad errorem, & transgrediatur mandata cœlestia, cui dictum est vt adhæreat domino deo suo. Adhęrero igitur indiuiduo semper affectu, ne te ab eo vis vlla possit euellere. Si quid rarum, si quid intermissum aduersarius viderit, statim se immittit in pectus & cor tuum, vt te laqueo teneat suæ fraudis, & hostilis vinculo potestatis innexus à deuotione retraharis. Sed non solus ille præuaricator est, qui posthabita ecclesia ad cultus transgreditur idolorum, sed etiã quicunq; legis mãdata non seruat. Omnis enim peccator, præuaricator. Vnde illud: Omnis pręuaricatio iustam accipit remunerationem. Nomẽ commune, sed diuersa merita delictorum, & precia ergo diuersa culparum. Quid sibi vult quod ait, peccatores terræ? Sunt ergo & cœli peccatores, sicut ille qui ait: Peccaui in cœlum & coram te. Sunt qui Luc.15. dicant, quia is qui cœlestia non seruat oracula, præuaricator est cœli. Sed siue hoc, siue illud sit, è diuerso vnum significamus peccatorem, alterum præuaricatorem, quia minuit gratiam quam accepit è cœlo, quam spiritus sanctus infudit, siue quia auis cœli factus, non debes in terrã redire de cœlo. In cœlum ergo peccas, si cœli incola cœlũ relinquas. Diuersitas igitur est eorum. Alij peccatores cœli, alij peccatores terræ sunt. In matutinis, inquit, interficiebam om- Pſalm.100. nes peccatores terræ. Quomodo vnus omnes interficere poterat peccatores terræ? Sed si cõsideres iustum, cui nox pręcessit, dies appropinquauit: potes videre quomodo ex orien te tibi sole iustitiæ de luce vigilans interficias fomenta omnia delictorum. Vtinam mihi aspiret hæc gratia, vt gladio Epheſ.6. spiritali qui est verbum dei, ab ecclesia domini incentiua vniuersa possim abolere vitiorum, & terrena auferre delicta, quibus in foueam quãdam lubrici præcipitamur erroris, vt de ciuitate dei expellatur iniquitatis operator. Ciuitas dei, ecclesia est, ecclesia corpus est Christi. Peccat in cœlũ, qui cœlestis ciuitatis iura contaminat, & immaculati corporis violat sanctitatem suorum colluuione vitiorum. Et vide ne forte sint qui cœli & terræ peccatores sint. Nam vtique Adam cum in paradiso esset, cœlestis erat: post lapsum autem terrenus est factus, & de paradiso expulsus est & eiectus. Vnde & Apostolus ait: Primus homo de terra terrenus, se- 1.Corin.15. cundus homo de cœlo cœlestis. Abiiciatur ergo à nobis imago terreni, suscipiatur imago cœlestis, non fuco expressa, non ceris, non coloribus adumbrata, sed moribus, in qua Christus se agnoscat.

VIII. Confige clauis à* timore tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui.

*l. nõ habet clauis à.

Qui diligit domini testimonia, configit clauis carnes suas, sciens quia vetus homo suus cum Christo confixus cru- Roman.6. ci, luxuriam destruat carnis, ne cupiditates eius indomito feruore lasciuiant, ne radix auaritiæ serpentibus se fundat radicibus. Confige ergo clauis, & destrue fomenta peccati, moriatur in carne tua omnis illecebra delictorum, libertatem vagandi cupiditas voluptatum cruci affixa non habeat. Est quidam clauus spiritalis, qui patibulo crucis dominicæ affigat has carnes. Et fortasse sunt carnes quædam animę, sicut corpus est animæ. Carnes animæ sunt carnales cogitationes. Configat has carnes timor domini & iudiciorum eius, & seruituti redigat. Quod si carnes istæ reiiciunt clauos diuini timoris, haud dubie dicitur: Non permanebit spiritus Geneſ.6. meus in his hominibus, quoniam carnes sunt. Nisi igitur affigantur cruci hæ carnes, & configantur clauis à timore domini, non permanebit in his spiritus dei. Sicut sunt aculei timoris, quibus compungimur: ita sunt claui timoris, quibus configimur. Qui compungitur, excitatur: qui configitur, mortificatur, vt peccato deficiat, deo viuat. Vt sciamus autem clauos spiritales esse, etiam stimuli spiritales sunt, de quibus scriptum est: Durum tibi est aduersus stimulum calcitrare. Hoc stimulo Paulus stimulatus surrexit è terra, & se Actu.9. leuauit, vt cõuersaretur in cœlo. Confixus est clauis apostolus Thomas, vt diceret: Nisi videro in manibus eius fixuras Ioan.20. clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum. Claui erant bonæ cupiditates, claui erant, etsi non perfectæ fidei, tamen fidei incrementa quærentis. His configitur clauis

Universidad de Deusto
Biblioteca

uis qui Christo commoritur, vt cum Christo resurgat. His
1.Cor.4. configitur clauis qui mortificationem domini Iesu in corpo
re suo portat. His clauis configitur qui meretur audire di-
Cant.8. centem Iesum: Pone me vt signaculum in cor tuum, vt sigil
lum in brachiũ tuum, quia valida est vt mors charitas, durus
sicut infori zelus. Infige ergo pectori tuo & cordi tuo hoc
signaculũ crucifixi, infige & brachio tuo, vt opera tua pec-
cato mortua sint. Nihil in his criminis reuiuiscat, nihil erro
ris resurgat. Fortasse hanc imaginem claui non solum timo-
ris, sed etiam charitatis affigunt, quia valida est vt mors cha
ritas, durus sicut inferi zelus. Non te ergo offendat duritia
clauorum, quia est duritia charitatis: nec validus clauorum
rigor, quia valida est etiam charitas sicut mors. Charitas e-
nim culpã & omnia peccata mortificat. Charitas sicut mor-
tis ictus interimit. Denique morimur flagitiis atq; peccato,
dum domini mandata diligimus. Charitas est deus, charitas
Hebr.4. dei verbum est, quod est validum, & acutius omni gladio
acutissimo, vsque ad diuisionem quidem animæ ac spiritus,
B artúsque & intima penetrans medullarum. Est durus ergo
zelus charitatis, qui non cedat infernis, cum pro dei zelo v-
nusquisque nec suis parcat. His clauis charitatis configatur
Cantico.5. anima nostra & caro nostra, vt & ipsa dicat: Quia vulnerata
charitate ego sum. Habet ergo clauum suum charitas, habet
gladium suum, quo anima vulneratur. Felix qui hoc gladio
meruerit vulnerari. Hæc sunt vulnera quæ osculis præferun
Prou.27. tur: vtiliora vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici.
His nos vulneribus offeramus, quibus quicunque mortuus
fuerit, mortem gustare non poterit. Talis eorum erat mors,
Matth.16. qui dominum sequebantur, de quibus dictum est: Sunt ali-
qui de istis astantibus qui non gustabunt mortem, donec vi
deant filium hominis venientem in regno suo. Merito Pe-
trus non timebat hanc mortem. Non timebat enim qui dice
Matth.26. bat, quia etsi oportuerit eum pro Christo mori, non eum re
linqueret aut negaret. Tollamus ergo crucem domini, quæ
configat carnes nostras, peccatum destruat. Est timor qui
Matth.10. configit carnes. Nisi, inquit, quis tulerit crucem suam, & se-
C cutus me fuerit, non est me dignus. Ille enim dignus est, qui
habet Christi timorem, vt crucifigat carnale peccatũ. Hunc
timorem sequitur charitas, quę cõsepulta cum Christo, non
diuellatur à Christo, moriatur in Christo, attumuletur Chri
sto, resurgat cum Christo.

Sermo decimussextus.

Ain. IN litera decimasexta, cuius interpretatio est ocu
lus, siue fons. Oculo vtimur videndi munere: sed
videmus ea quæ complacent, & sæpe quæ displi-
cent: nec in eo oculi est vel culpa, vel probitas,
pro eorum qualitate quæ viderit. Oculi est enim officium
nunciare quę viderit. Est sanè offensa vel gratia, si aut dele-
ctetur suis, aut offendatur aduersis. Ideo frequenter o-
culus suppliciorum dicitur, oculus tentationis, oculi hœ-
di, oculus vitulæ, oculus generationis, aut fons generatio-
Ioan.3. nis. Legimus in euangelio quia baptizabat Ioannes, in En-
non. Ennon oculum suppliciorum interpretati sunt. Ita-
D que nemo venit ad baptismum, nisi qui desiderat sibi pro-
pria peccata dimitti, quorum supplicia corde prouido per-
horrescat. Itaque licet oculus suppliciorum dicatur, præ-
uidentis est tamen supplicia, non sustinẽtis: licet baptismum
pœnitẽtiæ habeat aliquam de suppliciorum susceptione to
lerantiam. Oculi est vt intuendi officio fungatur, tuum est
cauere quod videris. Denique & oculus tentationis dicitur,
quia per oculum sæpe tentamur. Oculus meretricis laqueus
Matth.5. amatoris. Sed oculus nihil delinquit. Ideoque saluatoris sen
tentia plena iustitiæ est, dicentis: Qui viderit mulierem ad
concupiscendum eam, iam adulterauit eam in corde suo.
Non dixit, Qui viderit mulierem, sed ad concupiscẽdum vi
derit. Oculum absoluit, mentem ligauit. Non dixit, adulte-
rauit eam in oculo, sed in corde. In oculo visus est, in corde
Psalm.15. peccatũ. Oculus hœdi ad sinistrã est: quod ea quæ dextera
sunt, peccator videre non possit. Sanctus autem dicit: Proui
debam dominum in conspectu meo semper, quoniam à dex
teris est mihi, ne cõmouear. Et Petro sancto apostolo, cum
tota nocte nihil cepisset, vt legimus in euangelio, à saluato-
re dictum est: Mittite in dexteram partem retia nauigij. Ita- Ioan.21.
que fretus imperatis cœlestibus, misit retia, & plurimum pi-
scium cõgregauit. In sinistra nox erat, in dextera diurni ser
monis claritudo fulgebat diurna. Est & oculus vitulæ: quod
æque ad peccatores refertur: quia sicut iugi lora vitulæ, ita
peccatores attrahunt iniquitates, non dirumpentes neque
abscindentes proprium, sed longo trahentes fune peccatũ.
Indomita enim vitula sero mansuescit, & trahit lora, non su
scipit, quia impatiens est tenendi: & quo diutius traxerit, eò
amplius impeditur. Oculus quoque generationis, aut fons
generationis dicitur, quia ex oculi conspectu, aut bona aut
aduersa generãtur. Vidisti mulieris pulchritudinem, lauda-
sti artificis opus, venustatem naturæ: generatio fidei deuo-
tionis est partus. Contentus fuisti formę decore, non census
ambitione sumpsisti in vxorem, genuit filios liberalioris
gratiæ: oculus tibi fuit generatio prosperorum. Cõtempla-
tus es sacram puellam, pressit oculos tuos augustæ reueren
tia castitatis: prædicasti dominum Iesum, qui senilem de-
disset in adolescẽtula ætate grauitatem, immaculatámque vi
tam inter infirmas tam lubricæ carnis illecebras humanis
infudisset affectibus: fons bonorum est. Vidisti possessiones
pupillorum, non ad inuadendum, sed ad tuendum: & pater-
nis ingemuisti visceribus si quid aduertisti de minoris com
modis esse neglectum, repulisti eum, qui fines eius volebat
inuadere, iudicasti pupillo: oculus tuus fons tibi fuit & ori-
go iustitiæ. Iudicasti viduæ. Sicut enim mala drachma non
est drachma, sic malum iudicium non vtique iudicium. Iudi
casti ergo sicut iustus & bonus iudex. Vidisti vsurpatorem
improbum, qui maritali auxilio destitutã suam prędam pu-
taret: iniquitatem non passus es, attulisti indefensæ opem:
quo adiuta præsidio, inoffensa opera castitatis exercuit, nec
auxilium quærere maritale compulsa est. Dicit tibi domi- Esaiæ.1.
nus: Venite disputemus, quia iudicasti viduam, oculus tuus
fons gratiæ tibi factus est. Vidisti nudum corpus inopis ia-
cere defuncti, non præteristi, vt ille qui exponitur in euan- Luc.10.
gelio sacerdos atque leuita: sed continuo miseratus sepul-
turæ te solatiis tradidisti: generauit tibi oculus materiam re-
demptionis. Contra, si aspiciens agrum pupilli vineis consi
tum, lætum segetibus, nemorib' vmbrosis, aut fluuiis decur
rentibus, aut fontibus scaturientibus, aut riparum herbosis
amœnum thoris, & auaritiæ facibus accensus transtulisti pa
trum limites, atque in possessionem indefensam improbus
irruisti: oculus tuus tibi moras perpetuæ acerba generauit.
Vicinæ viduę iura temerasti, coegisti eam, quæ aut dolorem
suum aut pudorem secretis clausa parietibus fouere debe-
ret, prosilire in publicum, inuerecundius quàm iniustius li-
tigare: oculus tuus partus iniquitatis est factus. Vidisti ino- Psalm.100.
pem superbo oculo, & insatiabili corde, despexisti precem
pauperis: & quem misereri debueras: cum fastidio præteri-
sti: oculus tuus fons tibi fuit & origo peccati. Ideoque oculi
tui non lupi oculi sint, & insidiantes ad prædam, sed sicut
sponsæ dicitur: Oculi tui stagna in Esebon, in portis filiæ Canti.7.
multorum: nares tuæ sicut turris Libani. Stagna in Esebon
quid est, nisi in cogitationibus rationabilibus abundantia,
quæ est in portis ecclesiæ, cui merito defertur multitudo
doctrinæ? Filia enim multorum, plurimarum doctrinarum
posteritas effectus est, cuius naris odor est sacrificiorum flo
ribus omnibus præstantius. Quid enim Christi odore sub-
limius, qui aboleuit thuris fragrantiã? Oculus ergo iste pro-
uideat quę futura sunt: & si aduersa imminere pręuiderit, fle
tu lacrymisque emollire ac mitigare non desinat. Ideo Hie
remias in captiuitate gentis Iudææ positus, futuram prę-
uidens perpetuæ captiuitatis ærumnam, quam perfidiæ pre-
cio Iudęorum populus habebat exoluere, dicebat in Thre- Thren.1.
nis sub hac eadem litera: In hoc ego fleo, oculi mei caligaue
runt à fletu, quia elongauit à me qui me consolabatur. Non
igitur abductum se esse de terris suis dolebat, sed à Christo
populum relinquendum, cõsolationémque futuræ vitæ cer
nebat amissam. Hæc est vere dolenda captiuitas, qui æter-
næ spei libertate priuata videbatur. Alio quoque loco sub
hac eadem litera repetiuit in Threnis, dicẽs: Dominus, quæ Thren.2.
cogitauit, consummauit verbum suũ, quod mandauit à die-
bus antiquis. Destruxit, & non pepercit, & lætificauit su-
per

per te inimicum, & exaltauit cornu tribulantis te. Nónne euidenter futurum iudicium Christi annunciatur, sicut in psalmo quoque præsenti declarari certum est? Oculus ergo præuideat quæ futura sunt, & ea aut profusione lachrymarum, aut erroris correctione detorqueat. Denique Hieremias flebat, quia malam causam impiæ plebis susceperat, quæ perfidiæ pertinacia proprium negabat authorem. Dauid autem prophetico spiritu iudicium præuidens Christi, in quo nemo innocens periclitabitur, nemo sceleratus eludit, bona fretus conscientia dicit:

I. Feci iudicium & iustitiam, ne tradas me nocẽtibus* me.

*al. calumniantibus.

Non quasi glorioſus insolens se ipse laudat, cum vtique peritus legis, alterius magis quàm proprio ore vnumquemque laudandum esse non ignoraret. Non inquam prædicatoris iactantia est hic vlla virtutum, sed vitæ innocentis assertio iure præsumpta, ne dignus æstimaretur qui propter grauia peccata à domino relinqueretur, & nocentium potestati traderetur. Defensio est igitur, non arrogantia, quando non excellentia aliqua honoris assumitur, & formidabilis ærumna propulsatur. Denique Petrus hoc genere defensionis vtitur, dicens: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. quid ergo erit nobis? In quo si dicti arrogantis decolor aliquis næuus fuisset, nõ tantum gratiæ de domini saluatoris sententia retulisset, vt non solum minime subdendus ipse iudicio, sed etiam iudicaturus de aliorum meritis ipso nunciaretur. Neque enim in iudicio, si quis innocentiæ suæ tuendæ gratia quid fecisset aperiret, ad iactãtiam potius quàm ad defensionem causę dictum æstimaretur. Aliud est dignum se præmio dicere, aliud indignum iniuria. Et tamen ille ipse philosophiæ summus, vt aiunt, magister, cum accusaretur, interrogatus qua tãdem pœna se dignum putaret, respondisse fertur, vt in prytaneo publico quotidie conuiuio susciperetur. Ille honorem vsurpauit, hic ærumnam deprecatus est: ille gloriam arrogauit, hic humilitatem seruauit. Nam quæ maior esse humilitas potest, quàm vt conscius sibi iudicij & iustitiæ reseruatæ, tradi potestati diaboli vereatur? Hominem se esse cognouit, impar sibi bellum aduersum spiritalia nequitiæ in cœlestibus, raptum Enoch esse, ne malitia mutaret cor eius, Noe inebriatum, Loth incestatum, sacerdotem primum ipsum Aaron cum Maria sorore tentatum, lepræ maculis aspersam Mariam primum, post absolutam: Moysem pene internecatum, nisi circũcisione filij, & eiusmodi sanguinis fusione Sephora mulier eius omne ab eo periculum depulisset. His igitur commonitus exemplis nequaquam se fortitudini suæ credit: sed cauta humilitas diuinum sibi precando asciscit auxilium, petens ne tradatur nocentibus. Scit enim authorem esse principem mundi omnium delictorum. Ipse indiuiduos proximorum irarum stimulis excitatis scindit affectus, ipse flammam accendit libidinis, ipse adolet auaritiæ cupiditates: vt quo plus rapuerimus, amplius requiramus: ipse suggerit & ministrat fomenta luxuriæ, ipse odia exasperat, & immodicæ studia ambitionis inflammat. Quod vitium blandum in exordio, sæuum in processu, nec fraternæ germanitatis potuit cõtemplatione reuocari. Cum enim dolet sibi gratiæ cœlestis ambitor fratrem esse prælatum, de sacrificio processit ad parricidium. Authorem igitur incontinentiæ diabolum esse Apostolus docet, Ne tentet vos, inquiens, Sathanas propter incontinentiam vestram. Incentorem quoque auaritiæ ipsum esse legimus, dicente Paulo: Qui volũt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueũ diaboli. Et alibi: Mortificate igitur membra vestra quę sunt super terram, fornicationem, immundiciam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est idololatria. In his enim diaboli voluntatem facimus, & exequimur potestatem, qui per carnis istius desideria incentiuum suę fraudis operatur. Quemcunque ergo in vitiorum suorum possessione repererit, tanquã obnoxium suo iuri vindicabit. Adulterium qui facit, luxuriam exercet, aliena diripit, portio diaboli est: pudicus autem & continens & misericors, Christi portio est. Christi ergo seruum sibi non potest vindicare, nisi forte lapsum in vitia deprehendit: nec tum quidem vindicat, sed tanquam suum sibi tradi postulat. Ideo ergo dicit Dauid: Feci iudicium & iustitiam: vt non arroget, sed excusẽt, ne quasi peccator deferatur à Christo. Exemplo sit nobis apostolica lectio, quam- 1. Corin. 5.
obrem vnusquisque tradatur. Illum enim qui vxorem patris habuit, quia sic operatus est, tradidit Sathanæ Apostolus. Non ergo esset traditus, nisi opera fecisset diaboli. Vnde non immerito recusat Propheta nocentibus tradi, qui allegat nõ diaboli opera se fecisse, sed Christi. Christus enim Esaiæ. 1.
dicit: Iudicate pupillo, & iustificate viduam. Hoc est ergo, Feci iudicium & iustitiam, in iudicio non contempsi pauperem, non oppressi viduam, personam diuitis non recepi, in omnibus operibus iustitiam seruaui. Iudicij finis iustitia est. In altero veritatis custodia, in altero fructus est æquitatis: vtraque tamen non priuata virtus, sed publica. Nam immaculatum corpus à virili permixtione seruare, & palmam castimoniæ limoso in corpore vsque ad angelorum conuersationem custodia integritatis euehere, vtilitas priuata, laus publica est. Frugi esse ac modestum, & sobriæ parcitatis tenere mensuram: probatur à pluribus, sed sibi soli proficit. Fortitudo in præliis eminet, in ocio friget: cuius opus in tempore necessarium, in voto aduersum. Malunt enim homines non pugnare, quàm vincere. Sola iustitia est quæ omnibus tẽporibus aliis potius nata quàm sibi, quotidiano vsu & fructu, publico suo damno alienas custodit vtilitates, quę nihil habeat vtilitatis, & plurimum laudis. Hanc igitur propheta prætendit ad sui meriti commendationem, dicens: Feci iudicium & iustitiam, ne tradas me nocentibus me. Vbi iustitia, ibi misericordia. Misericordia à peccato liberat. Quomodo ergo peccatoribus trador? Simile illud in Canticis: Cantic. 5.
Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Exui tunicam peccatoris, velaménque terreni: cur quasi peccator atque terrenus adiudicor? Laui pedes meos, ne qua delicti fors posset adhærere vestigio: cur das in me delinquentibus potestatem?

II. Suscipe seruũ tuum in bono,* non calumnientur me superbi.

*al. bonum.

Quasi iudicij & iustitiæ sibi conscius, authoritate prophetica progreditur, vt seruum domini se dicere non reformidet. Seruus enim domini nihil debet alienis. Preciosa hæc seruitus, quæ virtutum constat expensis. Cur autem timeat nocentibus tradi, aperit euidenter, quia calumniatores sunt: qui oderint veritatem, impugnent innocentiam, quia superbi sunt. Qualis enim aduersum seruulos dei potest superb* esse, qui aduersus deum se exaltat, & dicit: In cœlum Esaiæ. 14.
ascendam, super sydera cœli ponam sedem meam, sedebo in monte excelso, super montes altos qui sunt ab Aquilone: ascendam super nubes, & ero similis altissimo? Quid igitur mirum si grauare homines potest, qui peruicaci spiritu nec deo cedit? Quomodo mensuram veritatis, & fidem in homine seruabit, qui sacrilego impudentíque mendacio omnipotenti se domino adæquandũ esse promittit? Quomodo non calumniatur singulos, qui totam irritauit terram, concussit reges, posuit vniuersum orbem desertum, & ciuitates destruxit: eos qui in abductione erant, non soluit? Caueamus ergo ne muros animæ nostræ destruat, ne propugnacula nostræ mentis diruat, ne super sydera thronum suum ponat. Ponit super sydera, quando electum decipit, quãdo iustum circumuenit, cuius opera elucent sicut stellæ in cœlo. Nónne & Iudas proditor inter cæteros audiebat: Vos estis lux Matth. 5.
mundi? Nónne diabolus lumen eius extinxit? Quinetiam quos non potuerit circumuenire, calumniatur, inuidens regni cœlestis gloriã: vt quos illecebris suis à Christo non potuit separare, eos calumniis suis debiti honoris fructu fraudare conetur. Fugiamus ergo malos calumniatores, qui peccatum operantur in nobis: & ipsi nobis calumnias infestissima accusatione componunt, id quod ipsi fecerint arguentes. Ecce manus domini parata est, quæ te fugientem ab aduersariis tueatur ac protegat. Pharao te tenebat superbus, in patribus immitis. Fugisti ab eo, suscepit te manus domini, & de periculis liberauit. Non dimisisset Pharao, nisi ad dominum confugisses. Dicebat Pharao: Dominum ne- Exod. 5.
scio,

Universidad de Deusto

scio,& Israel non dimitto. Vides quàm superbus? Merito er A go susceptus in bono est, qui malum fugit. Nó patitur ergo deus in malo nos esse, suscipit in bono: nec patitur suos calumniis subiacere.

III. *Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium iustitiæ tuæ.*

Qui sunt isti oculi, considera, qui in Christum deficiunt, dum eius præstolantur aduentum. Animæ videlicet oculi, non corporis, tota fide intẽtione defixi. In eo enim quem diligimus, totis oculis occupamur, nec quicquam aliud videre delectat. Non potest hoc dicere nisi qui à mundanis solicitudinibus & secularibus voluptatibus intentionem omnem suæ mentis auertit. Nam quomodo hoc dicit qui theatralibus ludibriis occupatur? Sed ille hoc dicit qui supra di-
Psal.118. xit: Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Qui autem sunt oculi qui deficiunt in eloquium dei, nisi oculi interio- B ris hominis, obtutúsq; animæ, qui tenduntur vt videant dei verbum, & nimia intentione & expectatione deficiunt in salutare dei, defectum sui patientes vt assumant quod verbi est? Et quia eloquium dei plerosq; mouere põtest, ideo addidit: Eloquium iustitię, vt mouere non debeat. Mouere autem poterat, quia scriptum est: Maior seruiet minori. Nam
Gene.25. Ezech.20. nisi ad mysterium accipias, naturæ iniuria est. Et dedi vobis præcepta non bona. Ergo deus mala dat præcepta? Et e-
Esaiæ.45. go dominus creans mala. Sed & de præceptis sic soluitur, quia infirmis non debuit dare perfecta præcepta, quæ sustinere non possent. Quòd si non faceret, quando audiret Iudęus, Dimitte omnia tua, & sequere me? Quando audiret Iu-
Marc.10. dæus, Qui non tulerit crucẽ suam, & secutus me fuerit, non est me dignus? Sed hæc perfectiora præcepta euangelio reseruata sunt. Et mala non creauit deus, sed hæc quæ videntur nobis austera, verba, mors & huiusmodi alia, quę propter emendationem præscripta sunt noxiorum. Iustis enim
1.Tim.1. non est lex posita, sed iniustis. Nam si noxij nihil timerent, innocentes semper pertimescerent. Qui sunt igitur isti oculi qui deficiunt in salutare dei? Diximus oculum suppliciorum esse, qui præuidens futura supplicia peccatorum, geren C dam annunciat pœnitentiam. Demonstrauit hunc oculum
Lucæ.3. baptista Ioannes dicens: Generatio viperarum quis ostendit vobis fugere ab ira ventura? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ. Ad baptismum Ioannis veniebat, qui habebat oculum suppliciorum: ad Christi autem baptismum venit, qui videt gratiam. Hic enim oculus est quem dominicæ passionis vmbra tuetur & protegit. Aliud ergo Ennon, aliud Ain. In Ennon baptizatur conscius grauium delictorum: qui autem purum oculum habet, gratiam suscipit spiritalem. Et im perfectæ fortasse animæ oculus suppliciorum est: perfectæ autem oculus gratiarum est purior atque syncerior, qui significatur hac litera, ad quam iusti forma dirigitur: quia imperfecta peccati tãtummodo iudicium declinare desiderat, perfecta vero meritum regni cœlestis acquirere. Præsumimus tamẽ quod vtrumque oculum vna anima habeat, & oculum suppliciorum, & oculum gratiæ: læuum oculum suppliciorum, dexterum gratiæ: quia non à primo homines pos D sunt esse perfecti, sed per processum virtutis ascẽdunt. Ante igitur vnaquæque anima quasi ad baptismum Ioannis venit, vt præmittat pœnitẽtiam delictorum, & in processu paulatim, vbi peccata sua defleuerit, spiritali abluta baptismate, Christi accipit sacramentum. Vnde videtur & in Canti-
Canti.4. cis canticorum ecclesia prædicari, cui dicitur: Cor meum cepisti soror mea sponsa, cor meum cepisti vno ab oculis tuis, vt iste oculus gratiæ sit, qui Christi sibi pleniorem acquisiuerit charitatem. Plerique tamen hoc loco accipiunt duos oculos ecclesiæ: vnum qui mystica videt, alterum qui moralia: eò quod sancta ecclesia non solum moralium teneat disciplinam, sed etiam cœlestis doceat secreta mysterij. Vn
Cantico.2. de dictum est de ea: Oculi tui sicut columbæ, extra taciturnitatem tuam. quod & spiritaliter videat, & nouerit tempus
Eccles.3. tacendi esse, & tempus loquendi: vt in tempore sermonem suum proferat, ne importunitate loquendi peccatum possit incurrere. Habe ergo oculos columbæ ad similitudinem
Canti.5. Christi, quia & de ipso lectum est: Oculi tui sicut columbę, super abundãtiam aquarum lotæ in lacte sedentis super plenitudinem. Baptizat in lacte dominus, id est, in synceritate. Et isti sunt qui vere baptizantur in lacte, qui sine dolo credunt, & puram fidem deferunt, immaculatam induunt gratiam. Ideo candida sponsa ascendit ad Christum, quia in lacte baptizata est. Ideo mirantur eam virtutes, dicẽtes: Quæ Cant.6.&.8 est hæc quæ ascendit dealbata? Ante paululum dicebat: Ni- Canti.1. gra sum. Nunc dealbata cernitur, & ascendit ad cœlum: & innixa dei verbo, alta iam penetrat. Nec immerito illic aquarum abundãtia, vbi Christus, vnde mens humana repleri cupiat. Has sitit aquas ceruus, quas cum biberit, sitire non possit. Has aquas sitit Prophęta cum dicit: Sitiuit in te anima Psalm.62. mea. Sedet ergo Christus super abundantiam aquarum, & super plenitudinẽ: vnde & nos omnes de plenitudine eius accepimus. Vnde & oculus suppliciorum nõ alienus est ab ecclesia, quia etsi baptizabat Ioannes in Ennon, baptizabat iuxta Saalim, vbi erat aquarum abundantia, & duodecim fontes, & septuaginta palmarum arbores. Hos fontes habet ecclesia, hoc est, in veteri testamento duodecim patriarchas, in nouo duodecim apostolos. Ideoq; dictum est in ecclesia: Be Psalm.67. nedicamus dominum de fontibus Israel. His fontibus ante perfunditur quicunque mysteria sacrosancta consequitur. Isti enim fontes ex æterno fonte manantes, toto orbe fluxerunt. Vbi isti fontes, ibi ascẽsio animarum. Denique Saalim interpretati sunt, ipsum ascendentem. Ille enim vere ascendit, qui propria peccata deponit. Hoc igitur verbo purificatoriæ sanctificationis vsus exprimitur. Vnde etiam bene in Canticis Christus dicit ad Ecclesiã: Dentes tui sicut grex Canti.4. tonsarum, quæ ascenderunt à lauacro, quæ omnes geminos creant, & infœcunda non est in eis. Quod specie de capris dicitur, mystice autem de ecclesiæ grege. Nec vilia tibi videantur ista animalia. Denique audi quæ de his sanctus loquatur spiritus: Capillamentum tuum vt grex tonsarũ, quæ Ibidem. reuelatæ sunt à monte Galaad. Dentes tui vt grex tonsarũ, quæ ascenderunt de lauacro. Vides quod in altis grex iste pascitur. Audisti in montem. Itaque vbi aliis præcipitia, ibi capris nullum periculum: vbi aliis periculum, ibi gregis huius alimẽtum, ibi cibus dulcior, ibi fructus electior. Spectãtur à pastoribus suis dumosa de rupe pendentes: vbi luporũ incursus esse non possunt, vbi fœcũdæ arbores fructum integrum subministrant. Cernere licet vberi lacte distentas, super teneram sobolem materna pietate solicitas. Ideo elegit eas spiritus sanctus quibus cœtum venerabilis ecclesiæ compararet. Et vt mystice audias: Capillamentum, verbi est altitudo & eminentia quędam iustarum animarum, quoniam sensus sapientis in capite eius. In altitudine enim cogitationis humanæ certum est esse sapientiam: & quemadmodum tondentur capræ vt superflua deponant: ita etiam tonsarum animarum gregem, hoc est, multarum animarum virtutes habet sancta ecclesia, in quo grege nihil possis insensibile reperire, nihil superfluum: quoniam fides sapiẽtes fecit, spiritalis autem gratia ab omni superfluorũ labe mundauit. Merito igitur reuelatæ sunt animæ iustorum, & reuelatæ à monte Galaad, hoc est à transmigratione testimonij, eò quod à synagoga ad ecclesiam testimonium cœleste migrauit. In hoc itaque monte nascitur thymiama, resina, & cæteri odores, quos negociatores illi Ismaelitæ, vt habes in primo libro testamenti veteris deferebant. Hos odores habet ecclesia, quos mercatores ex gentibus congregati, fide & deuotione vexerunt. Itaque sicut capræ bonis refectæ cibis, & solis calore vernantes, lauãtur in flumine, & exultantes mundæ surgunt de flumine, ita animæ iustorum ascendunt ab spiritali lauacro. Istæ sunt vere quæ geminos creãt, in quibus non est infœcunditas aliqua virtutum, sterilitas vlla meritorum. Bene geminos creant, qui congeminant sensus suos. Vnde habes in Prouerbiis scriptum: Et tu scribe hæc tibi tripliciter, in consilio, in cognitione. Triplicé prę misit scriptionem, & duo subdidit, consilium, & cognitionem. Sed cognitio gemina est, vna incorporaliũ, altera corporalium. Diximus de fœcunditate, dicamus de dentibus. Nam & nauigantes plerique, & properãtes itinere terreno, vbi viderint speciosum aliquem locum, delectationis gratia demorantur, pascunt oculos, animúmque alleuant, nec

mora

mora vlla commeandi putatur, sed gratia. Ita & nobis pulcherrimos dentes iustarum animarum cõsiderare cordi est. Docuit enim scriptura pulcherrimos dentes esse iustorum, dicens secundum literam quidem de patriarcha Iuda, spiritaliter autem de Christo: Hilares oculi eius à vino, & dentes sicut lac. In quo non vtique carnis humanę officia, sed diuinæ gratiæ munera prædicauit. Docet igitur exemplum, dẽtes non esse prætereundos, vbi de oculis dixerim'. Qui sunt igitur iustarum dentes animarum, nisi qui informem ac durum accipientes cibum, vel frigidum plerumque, vel supra modum calentem: nunc cõminuunt, nunc fouent, nunc tẽperant, prout qualitas fuerit alimentorum? Dura comminuunt, ne asperitas literæ in veteri testamento & secularis intellectus rigor, nisi fuerit spiritali dente solutus, vitalia ipsa intercluſis ciborum salutarium meatibus, & gulam quandam animæ incuriosa edacitate suffocet. Par est igitur vt diuidas primum, si solida tibi videtur esca quæ sumitur, & distinguas eam: atque emollitam sine noxa aliqua animæ in omnia eius membra naturali diuisione transfundas, vt vitalem succum omne eius corp' epuletur. Nihil cadaueroſum, nihil mortuum ore tuo sumas, ne dicatur: Sepulchrum patẽs est guttur eorum: sed viuum haurias verbum, vt in tuæ mentis visceribus possit operari. Hi dentes super lac candidiores, quia dentes iustorũ sunt. Denique cum omnes in Moyse baptizati in nube & in mari patres nostri fuerint, non o-
cioſe tamen scriptum est, Quia omnes eandem escam spiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt: vt istis sanctorum dentibus maior quidam fulgor accederet, quos post transitum maris rubri myrrhei fontis amaritudine per ligni gratiam temperata, agnoscimus esse mundatos: deinde duodecim fontium potu, postremo petrę spiritalem vndam vomentis irriguo. Petra enim erat Christus. Vnde & manna manducauerunt, vt toties abluti manducarent panem, vt scriptum est, angelorum. Nunc quoque in euãgelij mysteriis recognoscis baptizatos licet toto corpore, postea tamen esca spiritali potúque mundari. Merito ergo Dauid & oculos interiores purificatos, & dentes tanquam illuminatos spiritalium dentium candore, sermone profert dicens: Feci iudicium & iustitiam. Ille est enim vere dentium fulgor, vbi bene sibi conscię mentis resonat canora confessio. Ille mundus oculus, quem peccatorum grauium trabes nulla depresserit: quem purgamẽtorum leuium festuca nulla turbauerit. Iste oculus iustitiæ defecit in verbum iustitiæ. Qui enim Christo adhæret, vnus est spiritus. Et Balaã petebat vt anima sua deficeret in anima iustorum, id est, vt proprij obliuisceretur erroris: quod suum erat, deponeret: quod iustitiæ & æquitatis, assumeret. Sed progrediamur ad cætera.

Gene. 49.

1. Cor. 10.

1. Cor. 6. Nume. 23.

IIII. Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustitias* tuas doce me.

*al. iustificationes.

Præstruxit viam, & cõmendationis suæ incrementa præsumpsit. Supra popolcit ne nocentibus traderetur, iterum petit vt susciperetur in bono, ne calumniarentur ei superbi: hoc est, non declino iudicium, sed calumniam perfidorum. Illi enim iudicare nescíunt, calumniari sciunt. Ad te confugio, qui nosti repræsentare iudicium. Et bene non vult calumniatoribus tradi. Multa enim Iob passus est iustus postquam traditus est nocenti. Sed difficile fuit illud & grande certamen: quod nisi Iob nimia patientia haud facile quisquam superare potuisset: & tamẽ ille non totus est traditus, sed meliore exceptus est portione, qui dicit: Nõ tradas me. quæ maiora sunt, comprehendit. Plus autem in anima, quàm in carne sumus. Iustis enim dicitur: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu. Tradi ergo animam suam recusat, qui corpore sicut aranea tabescebat. Hoc igitur loco maiore quodam familiaritatis vsu potiora præsumens ait: Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustitias tuas doce me. Misericordiam sibi deferri poscit, iustitias doceri. Alibi quoque, id est, in posterioribus habes hunc sensum:
Et ne intres in iudicium cum seruo tuo. Etenim nostrorum conscij peccatorum, misericordiam magis petere dei nostri, quàm iustitiam implorare debemus. Alius veniam largitur, aliis examen impertit. Quæ spes hominibus certandi apud eum, quem occulta non fallunt, quę latere peccata non possunt? Ideoque sciens eius potentiam, qui hominem non timeret, ait: Tibi soli peccaui. Non potest hoc iustus negare, quia nemo sine peccato: nõ potest rex, quia etsi leges in potestate habet, vt impune delinquat, deo tamen subditus est, qui nulli debet: imò plus ipse debet, cui plus cõmissum est. Hoc ergo dicit: Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam: quia etsi quid boni feci, plura debeo quàm seruus. Non vno facto seruus absoluitur, quia nemo seruum habẽs arantem, aut oues pascentem, dicit illi: Transi, recumbe: sed dicit illi: Para quod cœnem, & præcinge te, & ministra mihi. Nunquid gratiam habet seruo si fecit quod imperatũ est ei? Ergo & cum fecerimus quod nobis imperatum est, non statim nos exaltare debemus, sed magis humiliare: quia non statim si aliquid fecimus, impleuimus omnia seruitutis obsequia. Quis tanta naturæ munera, vitæ salutísque seruarę diuina beneficia digno possit æquare seruitio? Quis potest soluere quod accepit? Ideoque sciens omnia, misericordiam petit potius quàm audientiam: quoniam, inquit, non iustificabitur in conspectu tuo omnis homo viuens.

Psalm. 5.

Psalm. 142.

Psalm. 50.

Luc. 17.

Psalm. 142.

V. Seruus tuus sum ego, da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua.

Intellectus spiritale munus est: & ideo quod dei est, à domino postulatur. Nec quasi extraneus poscit, qui seruum se confitetur. Bene ait: Seruus tuus sum. Seruus enim voluntatem domini sui facit. Seruus quærit seruitutis stipendia, remunerationem non sperat. Seruus domini non potest idem esse seruus peccati: & ideo intellectum sibi dari poscit, vt possit cohibere peccatum. Habebat quidem intellectum, sed vt redundare sibi crederet, vberiorem inquirit. Est autem & intellectus naturæ, est & intellectus non bonus. Ideo & Salomon ait: Intellectus autẽ bonus dat gratiam. Nam si omnis intellectus bonus esset, non opus fuisset additamento. Iure ergo gratiam domini sui quærit. aliter enim scire nõ potest secreta domini, nisi intellectus spiritalis munus acceperit. Habes hoc in Hieremia: Notum mihi fac domine. Et scio quia nisi deus notum fecerit hominibus, mysteriũ suum scire non possumus.

VI. Tempus faciendi domine, dissipauerũt legem tuam iniqui.*

*al. non habet. iniqui

Bene ait tempus faciendi esse. Est enim tempus tacendi. Eccles. 3.
& tempus loquendi. Sed loquendi tempus aduenit, ac per hoc dominici aduentus tempus esse iam commemorat: vt quia legis facta est præuaricatio, veniat finis legis, & consummatio eius, & plenitudo dominus Iesus, qui deleat vel donet hominibus vniuersa delicta: & abolito chirogrpho debitorum, absoluat omnes & liberet peccatores. Tẽpus est faciendi, vt si ingraueſcente ægritudine alicuius incommodi, curras ad medicum, vt citius veniat, ne postea subuenire non possit. Medicus enim tunc amplius desideratur, cũ grauis incubuerit ægritudo languenti. Ergo cum videat in spiritu Propheta præuaricatores populi, luxuriã, delicias, dolos, fraudes, auaritiam, temulentiam, quasi pro nobis interueniat, currit ad Christum, quem solum tantis sciebat subuenire posse peccatis: vrget vt veniat, nec patitur fieri moras. Tempus, inquit, faciendi domine, hoc est, vt pro nobis crucem ascendas, mortem subeas. Totus in periculum vltimum mundus vrgetur, veni vt tollas peccata mundi. Veniat vita morientibus, veniat resurrectio iam sepultis. Factum tuum subueniat, quoniam nec tua præcepta prodesse potuerunt. In lege præceptum est, in euangelio mysterium. Cæcus omnis populus proprium non videbat authorem. Claudus erat mundus, & titubante vestigio fidei fluctuabat. Non erat qui malagma imponeret, neque oleum, neque alligaturam. Omne patrimonium suum medicis erogauerat mulier illa euangelica, speciem habens congregationis humanæ, quæ coibat ex gentibus, cui nec fluẽtem sanguinem, & inueteratę passionis letale profluuium poterant seculi huius medici restringere. Principis populi posteritas interierat, & omnis occiderat eius hæreditas. Videns hæc Prophe ta dicit ad Christum: Tempus faciendi domine. Non iuben
di, in-

Luc. 8.

Universidad de Deusto

di, inquit, sed faciendi: quia non legatus, neque nuncius, sed dominus saluatur* erat populum suum. Et ille quidem tempus sciebat, & nō differebat: & nos nesciebamus quo melius tempore subueniret: & iam venit & abiit, & iterum vult venire, & tempus nescire. Aut fortasse vult à nobis admoneri, vult rogari: imo si rogatus fuerit, & ante tempus venit, & venit ad siculneam, & ante horam venit, vt dicit ad matrem. Illa rogabat pro nobis, illa festinabat, dicens: Vinum non habēt fili. Respōdit ei Iesus: Quid mihi & tibi est mulier? Nōdum venit hora mea. Et mater quæ sciebat eius affectum, dicit ministris: Quodcunque dixerit vobis, facite. Iesus quoque qui horam suam venisse negauerat, fecit quod ante differebat. Omnia deus tempora fecit. Quicquid facit, non est extra tempus: sed totum opportunum est quod fecerit, & mihi tempore suo aduenit. Omne enim tempus opportunū salutis, nihil præproperum pro salute periclitantium, sed volebat expectare adhuc synagogæ correctionem: ideo ante tempus ad siculneam venit: hoc est, cito Iudeis venit, opportune gentibus. Cito venit perituris, commode crediturus.

Marc. 11. Ioan. 2.

VII. *al. ideo

Propter* hoc dilexi mandata tua super aurum & topazion.

Lex annunciatrix Christi est. Præcepta ergo legis spem futurorum bonorum deferunt. Mandatum est enim domini: Attende tibi, ne derelinquas leuitem per omne tempus quod vixeris super terram. Quis est iste leuites? Intelligis si consideres qui sit. ille qui venit ministrare, qui sacerdos est in æternum. Aliud mandatum audi: Custodi mensem nouorum, & facies pascha domino deo tuo. Et infra: In loco quem elegerit dominus deus tuus inuocari nomen suum, ibi occidas pascha vespere ad occasum solis in tempore, quo existi de Aegypto. Ergo mandata dei habent futuræ redemptionis indicia, resurrectionis insignia: ideo super aurum & topazion memorat sibi esse dilecta. Quid enim salute gratius, resurrectione preciosius? Vel quia quæ stulta sunt mundi, Christus elegit, vt quoniam per sapientiam mundus non cognouit deum, per stultitiam prædicationis salutem afferret credentibus. ideo ait: Super sapientiam operationis cœlestis, & mundanæ constitutionis, & super ornamenta solis & lunæ, stellarumque preciosa monilia, dilexi audientiam dominicæ passionis. Plus enim redimendo mihi contulit, quàm creando. Tunc enim sine sensu natus sum, nunc cum voluntate seruatus. Sed non hoc quicunque dicit, Dilexi mandata tua super aurum & topazion. Non dicit auarus, qui auro incubat, diuitiis inhiat, ornamenta desiderat: sed ille dicit, qui potest dicere: Aurum & argentum non habeo, quoniam non requiro, quoniam nihil mihi aurum prodest: præceptum autem & mandatum cœleste me redemit. Diximus continentiā sensus, nunc de topazio lapide exprimamus historiam. De quo inuenimus scriptum in historia Xenocratis, qui scripsit quasi lithosnomon, nasci eum vel inueniri circa Thebaidis ciuitatem, alabastrum, vel topazion, vt aliqui putant: vnde & nominatus est ab eo loco in quo gignitur. Sūt autem qui putauerunt insulam nuncupari topazion, ad quam appulsos Troglodytas, orta subita commotione maritima, quod nauium vsum non haberent, reuerti nequiuisse. Deinde plurimo immorantes tempore, in insula inuenisse lapidem, & delectatos colore eius repetisse domū, & Arabibus negociatoribus aduenientibus vendidisse, ab illis emisse Philonem, & ad matrem Ptolemæi secundi, cui nomen erat Berenice, ab ipso esse perlatum: illā autem quanuis regalibus ornamentis abundaret, supra modum tamē colore eius stupefactam, elaborasse vt diutius species tam preciosi lapidis non lateret: ideoque studio eius quæsitum lapidem, in vsus frequentiores veniisse. Diximus quomodo innotuerit topazion lapis, nunc expressius de eius qualitate dicamus. Duorum colorum est in hoc lapide, κρᾶσις hoc est, quædam temperata permixtio. μεταβολὴ & chrysopa, similis chrysopraso, secundum vtrumque velut quasdam extendens colorum figuras, & plenius quidem à peritis fertur extēdere. Est autem parychrus, & satis purus, & chrysochrus, & pinguis resplendenti similis, maxime cum solis splendore percutitur. Est etiam pulcherrimus & mirabilis super omnes chrysopasos magnitudine, vt dixi, vsu pinguior. Natura huiusmodi, vt si polire & æquigare eum velis, asperetur magis, vsu minuitur. Est autem quodam genitali opere naturæ euglyphus, hoc est, bene insignitus. mirabilis, summo studio dignus habetur. Difficile inuenitur, & repertus insignitur: raro tamen in vsu hominum est, quasi is quem diues regina mirata sit. Sed iam sicut Troglodytę illi quasi precio suæ mansionis lapide inuento repetierunt domum: ita & nos emolumento moræ huius recepto redeamus eò vnde diuertimus. Nec par est nos ornamētis regiis diutius sermonis nostri quædam admouere brachia, cum habeamus in manibus crucem Christi, quam admonet Propheta super aurum & topazion præferendam, quæ ab omni errore culpáque reuocat & corrigit. Quis enim iustorum non ambiat Christi in morte solatium, in resurrectione consortium? Quis non reflectat gradum, quando audit sibi superiora omnia peccata donari? Hoc enim plerique ad conuersionis studium reuocari solebant, quod delictorum suorum conscij nullam spem veniæ præsumerent: & ecclesiæ quāto sanctiora præcepta, tanto sine venia putarent esse præcepta. Ideoque ait octauo versiculo:

1. Cor. 1. Act. 3.

VIII. *al. dirigebar- *al. iniquā 1. Petr. 4.

Propterea ad omnia mandata tua corrigebar* omnē viam iniustam* odio habui.

Merito corrigebatur, quoniam diligebat. Charitas enim operit multitudinem peccatorū. Vide quāta operiat, quanta corrigat. charitas patiēs est, benigna est. Charitas non æmulatur, nō agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunquam excidit. In inferioribus tria perfecta posuit, spem, fidem, charitatem, maiorem autem dixit charitatem. Et recte. Charitas enim omnia sperat, omnia credit. Cum igitur spes & fides in charitate sit, non est dubium quod maior charitas sit. Et bene sibi respōdit Propheta. Supra enim dixit: Lex domini irreprehēsibilis, conuertens animā. Si lex animam cōuerterit, vtiq; qui diligit, legis dilector est. Deinde in hoc ipso centesimo decimo octauo psalmo primum posuit: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Si immaculatus est qui in lege dei ambulat, vtique conuertitur qui diligit dei legem. Ergo si lex immaculatum facit, recte charitas multitudinem operit peccatorū, quia plenitudo legis charitas est. Omnem, inquit, viam iniustā odio habui. Si is qui præcepta iustitiæ diligit, facit illa quæ diligit: vtique is qui odit iniquitatem, non facit quod exosum est. Nec immerito ad omnia præcepta domini corrigitur, qui omnem viam odit iniquitatis. nam nisi omnem viam iniquitatis oderis, nō potes in omnibus præceptis dei corrigi. Potest enim fieri vt aliquis se temperet à crudelitatis horrore: lubrico tamen deceptus amore meretricis, & semitas incontinentiæ iuuenilis ingressus, impressum semel non queat reuocare vestigium. Multos enim vitia blandiora decipiunt, econtra auertit à se plurimos tristis & nimium seuera crudelitas. Sed iuuentus ad amorem liberior, ad lapsum incautior, ad infirmitatem fragilior, ad correctionem durior est. Alius se restringit à luxu, sed auaritiæ cupiditate raptatur. Plerunque enim peccata huiusmodi sunt, vt si alterum declines, incurras alterum: & naturæ vsus adiuuat infirmitatem. Odis tu luxuriam quasi frugi, sed frugalitatis studio habendi cupiditas frequenter irrepit. Auaritiæ ipsi repina est subdita. Et quanto tolerabilius est propria profundere, quàm aliena diripere? Sunt qui metuentes aliquid proprio minuere de censu, etiam inopibus sumptum negent, & misericordiam detrimentum putent. Sunt qui degenerem vitantes ignobilitatem, flabro secularis ambitionis agitentur, & sicut quassatæ harundines huc atque illuc ferantur incerti. Sunt etiam qui dum maiorum suorum statum sequuntur, veluti digna conuersatione contenti, ne errores quidem patrios existiment declinandos, vt fide mutandam perfidiam non arbitrentur, cum in melius mutare propositum non leuitas, sed virtus, neque culpa, sed gratia sit. Alius Circensibus ludis, atque theatralibus solicitatus voluptatibus, aut

1. Cor. 13.

Roman. 13.

cæteris

Universidad de Deusto
Biblioteca

cæteris vanitatibus occupatus, Ecclesiam non frequentat, alium ruris quieta delectant, eáque causa ad ecclesiam rarus accessus est. Itaque diuerso vsu in eundem deuotionis errorem vterque concurrit. Sed qui omnem viam iniquitatis odit, ad vniuersa corrigitur & emendatur. Et bene posuit, viam iniquitatis. Ille enim facilius iniquitatem declinat, qui vias eius non fuerit ingressus.

Sermo decimusseptimus.

D Pe. PE literra decimaseptima, Latine significat erraui, siue os aperui. Merito hæc lachrymabilis series psalmi subiecta est huic literæ. Respice in me, & miserere mei, & non dominetur mei omnis iniquitas. Faciem tuam illumina super seruum tuum, vt ei qui erat in vmbra mortis, populo cœlestis misericordiæ lumen oriretur, aduenire Christus, remissio peccatorum, captiuorum redemptio, subsidium laborantium. Sed quia venire tardius desiderantibus videbatur: Exitus, inquit, aquarũ transierũt oculi mei. In Hieremiæ quoque Threnis lachrymabilior series sub hac litera est: Expandit Sion manus suas, non Thren. 1. est qui consoletur eam. Dignam remunerationem recipit, vt quę expandentem manus audire neglexit, & sub alas eius succedere: ipsa postea expanderet manus, & consolantem inuenire non posset. Nam & si ante aduentum domini Hieremias captiuitatem Iudæorum à Babyloniis illatam deflere videatur, tamen prophetico spiritu istam magis captiuitatem præuidens, qua eos intelligibilis Babylonius in perpetui erroris vnda subiecit: & domesticæ virtutis extorres* *exortes. de statu paternæ deuotionis eliminans, longæque afficiens peregrinationis exilio, miserabili dolore deplorat. Nulla enim patria verior quàm fides, quę eos qui longe erant, prope esse fecit: & aduenas atque peregrinos ciuitatis supernæ iure connexuit, sicut scriptum est: Ergo iam non estis aduenæ atque peregrini, sed estis ciues sanctorum, & domestici Ephes. 2. dei. Alibi quoque Hieremias dicit sub hac litera: Aperuerunt in te os omnes inimici tui, sibilauerunt & fremuerunt Thren. 2. dentibus, dixerunt: Deglutiuimus eam, tamen hæc est dies C quam sperabamus, inuenimus eam, vidimus. Et hic sicut Iudæorum populus os aperuit in Christum, quemadmodum in vicesimoprimo psalmo de eius passione legisti, quod aperuerunt os suum maledicentes: dignæ sortem remunerationis agnoscis, vt ipsi ab inimicis suis talia sustinerent, fremeret in eos dentibus intelligibilis ille peccator diabolus, sicut leo rugiens, & requirens quem deuoraret. Isti igitur non di- 1. Pet. 5. xerunt: Benedictus dominus qui non dedit nos in capturam Psal. 123. dentibus eorum. quia sperandũ de domino non putauerunt. Ergo excidium eorum diabolus quod pręsumebat inuenit. Deglutiuit eos, quoniã deerat pastor offensus, qui extraheret de ore leonis crura ouis aut cartilaginem. sequi noluerunt, audire noluerunt: ideo decedẽte pastore, vestigia eorũ atque aures suis faucibus leo occupauit: quia faciem sanctorum non receperunt, & nobilibus misericordiam nõ dederunt, vt tertio Hieremias sub hac litera dicit in Threnis. Qui erant nobiles, nisi qui non obscuram hanc vitam, sed in lumine sanctitatis egerunt? Et omnibus quidem misericordia inopibus iure debetur, sed maior quędam cũ ex diuitib* D atque nobilibus in vltimum statum atque egestatis necessitatem aliquos ærumna deiecit, miserationis pulsat affectus. Hieremias ergo flebiliter satis, vtpote qui perpetuæ aculeo mortis deploraret amissos: Dauid verò moderate, quasi qui obreptionẽ doleret erroris, remedium non desperaret correctionis, vt cõtristaretur, non absorberetur. Denique confirmatus sobrietate, sub pietate pœnitẽtię & spe veniæ prouocatus, sic cœpit:

I. *al. ideo

Mirabilia testimonia tua, propterea* scrutata est ea anima mea.

Moralis oratio, vt quoniam eum puderet erroris, deum tamen propriæ miserationis testimoniis cõueniret. Hoc est dicere: Ego in exordio sermonis loquens mea peccata, non audeo leuare oculos meos ad te deum viuum, sed tu domine me ad sperãdam veniam, tantarum indulgẽtiarum titulis prouocasti. Mirabilia testimonia tua. Cum in Abraham non

A lapsu incuriæ iuuenilis offensus es: dum vt Chaldęorum errores, patrúmque cognationem relinqueret, euocatum virtutis exercitiis erudisti: cum Hebręorum populum à paternæ studio nobilitatis auersum, & viles efcas Aegypti super diuina munera præferentem, non solum solidatis rubri maris fluctibus liberasti: verumetiam cum triumphis plurimis euexisti ad gloriam, & vberis terræ possessione donasti ad quietem: te fotus securitate deseruit: te bellorum acerbitate depressus inuocauit: & vt iniurias tuas obluiscereris, emeruit. Te ressus Naue ducẽ sibi cœlestis militię venisse cognouit. Te populus triũphator vt Madian sibi dominaretur, offenderat. Te vt Madiã vinceretur, orauit. Tibi in Saul rege non obtemperauit, vt de eo alienigenæ triumpharent. Tibi Dauid præeunte seruiuit, vt de alienis victoriam reportaret. Ego quoque pastor malignũ feci, & confessione peccati veniam reportaui. Pulcherrim* itaque versiculus ad martyrum cohortationem. Deniq; prophetica anima sic profecit in melius, dum mirabile credit dei testimonium: & quia cre B didit, diligenti indagine quæsiuit. Profectum quæris? agnosce ex his versiculis qui sequuntur.

II. *al. declaratio. *al. non habet, ne. Matth.

Manifestatio* sermonum tuorum illuminat me*, & intellectum dat paruulis.

In euãgelio, cũ mitteret discipulos suos Ioannes ad dominum Iesum, dicebat: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Respondit Iesus cæcos videre, claudos ambulare, audire surdos. Hoc enim aduentus sui testimonium fore, per Esaiam prophetam significauerat. Hæc ergo quę annunciauit per prophetas, in euangelio manifestauit: & quod ipse locutus est per prophetas, in euangelio ipse compleuit. Ipsius ergo sermo erat propheticus sermo, sicut habes Esaiæ 1. scriptum: Audi cœlum, & percipe auribus terra, quoniam dominus locutus est. Intellectus ergo datus est etiam his qui perfectam sapientiam non habẽt, dum muti loquuntur, mortui resuscitãtur. His enim signis intellectum est ab iis qui rudes erant, & adhuc quasi in cunabulis fidei constituti, vt erat populus nationum, ipsum venisse qui expectabatur. Illuminat igitur fidei claritate, resurrectionis suæ gloria, & diuinorum operum potestate, & intellectũ dat paruulis. Qui- Psalm. 33. b* vtique, nisi de quib* in euangelio gratias agit patri, in eo quod ipse operabatur filius, quod mysteria sua deus abscõdisset à sapientibus, & paruulis reuelasset: ostendens citius Matth. 11. plebem ex gẽtibus, vel status inferioris viros, quàm scribas & principes Iudæorum, & diuites huius seculi credituros. Ideo diuites egerunt & esurierũt: pauper autem clamauit, & exauditus est.

III. *al. aperui. *al. quia mihi data tua desiderabam. Ioan. 20.

Os meum aperui, & duxi* spiritum, quoniam præcepta tua concupiscebam*.

Habemus in euangelio quod dominus Iesus aperuit os suum, cum benedictiones daret. Sed ille os aperuit, vt daret aliis spiritum: Dauid aperuit, vt acciperet. Denique Iesus dicit: Accipite spiritum sanctum. Iesus dicit: Dilata os tuum, & adimplebo illud. Hoc est, homini dicit: Plenitudo enĩ Christus est. Qui implet omnia, implet os tuũ. Scribe ergo quæ dicit in latitudine cordis tui, hoc est, os tuum clamet ad dominum. Clamat os tuum & cum tacet, sicut & Moyses cum taceret voce, clamabat spiritu. Ab hominibus non audiebatur, apud deum personabat. Est enim interioris clamor affectus, qui auditur è cœlo. Anna quoque cũ oraret, tacita cla- 1. Reg. 1. mabat: labia non mouebat, & interiori voce piæ mentis excitabat Iesum. Denique cum effectu rediit, quę cum silentio precabatur, quia clamabat in ea spiritus dei, qui etiam tacentibus nobis clamat, Abba pater. Intellige ergo quid os sit, Galat. 4. vtrum cor, an interioris hominis habitus. Habet & os anima, quæ habet membra. Hoc os aperit non solum Christo, sed etiam Christi discipulo qui os suum Christo implẽdum prębuit, & ideo dicit: Os nostrum patet ad vos ô Corinthij, 2. Cor. 6. cor nostrum dilatatum est. Ideo imitatores nos sui esse debere admonet, sicut ipse Christi est. Qui sanctior est, Christo aperuit os suum: qui inferior, Apostolo. Prius Propheta legitur & Apostolus, & sic euangelium, in quo verba lucida, sed validiora prącepta. Lex dicit: Diliges proximum tuum. Leuit. 19. & euangelium dicit tibi: Diliges inimicum tuum. Dauid er- Matth. 5. go quasi

Universidad de Deusto

go quasi perfect⁹ propheta os suum Christo aperuit,& ideo A
in parabolis aperuit os suum. Aperuit ós,duxit spiritũ. Mẽrito ait: Quàm dulcia faucib⁹ meis eloquia tua, super mel & fauum ori meo. Sponsa Christi os suum sponso aperuit,percepit omni melle dulciora præcepta. Et ideo refiata est dicens: suaues eius dulcedinis, & totus desiderium. Delectata igitur tenuit eum, & non dimisit eum. Et introduxi, inquit, eum in domũ matris meæ, & in secretum eius quæ me concepit. Fortasse domus est, in qua præfulget moralium disciplina: secretum autem illud est, in quo sunt altiora mysteria. Merito ergo concupiscebat præcepta domini, in quibus diuinæ gratię mella redolebant. An non omni melle dulcior peccatorum remissio? Nónne omni flore gratior resurrectio mortuorum?

Canti.5.
Canti.3.

IIII. Respice⁹ in me,& miserere mei,secundum iudicium
*al. Aspice diligentium nomen tuum.

Pulchre addidit: Respice in me,& miserere mei,quia respicit & iratus,vt respexit super castra Aegyptiorum, & li- B
gatis axib⁹ curruum,omnes eos deiecit in fluctus. Respexit super Sodomam & Gomorram, quarum vtraque peccatorum suorum luitura supplicium diuinę precium soluit offensæ. Scriptum est etiam: Aspicies super terram, & facies eam tremere. E contra respexit super munera Abel, super Cain autem munera non respexit. Quo exasperatus Cain parricidali crimine cruorem fratris effudit. Quid sit autem respicere deum, cuidentissime illo testimonio declaratur, Quia respexit super filios pauperum, & non despexit preces eorum. Oculus enim domini non aspernatur iustorum munera. Denique oculos nostros cum in aliquem mouemur,auertimus, quasi indignum eum aspectu iudicemus, quem oderimus affectu.

Psalm.103.
Genes.4.
Psalm.101.

V. Gressus meos dirige secundum verbũ tuum⁹,& non
*al eloquiũ dominetur mihi omnis iniquitas⁹.
*al. iustitia

Gressus pro profectibus animæ accipiendos frequentibus scripturarũ testimoniis admonemur. Nam quis tam stolido ingenio est,qui putet Dauid de pedum suorum corpo- C
ralium gressu esse solicitum, & his diuinæ directionis auxilium postulare? Ille verò vt sanctus vitæ suæ cursum dirigi gestiebat, sicut & alibi scriptura testatur dicens: A domino diriguntur gressus viri. Denique ipsius vtamur testimonio, qui ait in superioribus: Paulo minus effusi sunt gressus mei, quia zelaui in peccatoribus pacem. Animi itaque sui ostendit claudicasse vestigium, dum pacem peccatorũ putat esse mirandam. Videntur quidem habere tranquillitatem, videntur quiete frui: sed non est quies, vbi animus inquietus est: non est trãquillitas mentis, vbi animus exagitatur obnoxiæ stimulis cõscientię. Quomodo securitas, vbi diuersarum pugna est passionum? vbi conflictus grauium cogitationũ? Vnde dominus definiens quid sit pacem habere, ait: Pacẽ meam do vobis, pacem meam relinquo vobis: non sicut mundus dat, ego do vobis. ostẽdens pacem quam mundus dat, veræ pacis gratiam non habere. Ideoque non in homine esse pacem volens docere, addidit: Pacem meam relinquo vobis. Et iterum: Pacem meam do vobis. Denique Propheta dice- D
bat: Pax pax,& vbi est pax? Manifestũ est igitur eum de tribulatione suæ dixisse sentẽtiæ,in qua animi, non corporis tribulauerat gressus. Et Moyses ait: transiens videbo hoc visum magnum. Etenim vt deum videret,progressione quadã virtutis ad altiora processit. Pastor erat ouium, & dux fact⁹ est ciuium. Et ad sponsam dicitur in Canticis: Specios⁹ facti sunt gressus tui in calciamentis filiorum Aminadab: Moduli femorum tuorum similes torquibus opere artificis. Non est dubium gressus hic quoq; ecclesiæ, vel animæ profectus significari. Quàm specios⁹ pedes sunt euãgelizantium pacẽ, euangelizantium bona. Vtique specios⁹ dicit euangelicæ prædicationis & disputationis progressus, vt alibi dicitur: Transgredere flumina, hoc est fluẽtia & lubrica istius mundi transcurre stabili mentis incessu. Quod de animæ gressibus dicit in posterioribus, hic ipse Dauid euidẽter ostendit, asserens quod torrentem iniquitatum sua anima transiret. Sed reuertamur ad sponsæ gressus. Quid sibi vult quod ait in calciamentis specios⁹ gressus ecclesiæ? Legimus itaque

Prouer.20.
Psalm.72.
Iean.14.
Hiere.8.
Exod.3.
Canti.7.
Esaiæ.52
Esaiæ 47.

dictum ad Moysem: Solue calciamentum pedum tuorum. Exod.3.
quo videtur admonitus ne corporalibus vinculis teneretur astrictus. Ergó speciosam significat in Canticis animæ pulchritudinem, quæ carne tanquam calciamento vtitur, & in ipso impedimentum non patitur, sed incessus decore præcellit. Calciat se ergo carnis aia ecclesiastica gratia, vt cursum vitæ huius & transitum cum decore prætereat. Quod fit si calciamentum suum non inquinet luto corporali, nec in vitiorum mergat voragine,si castiget carnẽ suam ne moretur ad cursum, & aruinæ pinguis pondere prægrauetur. Bonum calciamentum animæ, pudicitia est. Bonus gressus vestigium est castitatis. Sapientia autem amictus est animæ. Vnde scriptum est: Honora eam,& amplectetur te. Vtamur Prouer.4.
ergo corpore tanquam calciamento,ad inferioris operæ vtilitatis: ad ministerium,nõ ad præcipitium: ad obsequium non ad delectationem: ad obedientiã,non ad dissensionem:& in via sapientiæ vestigium collocemus, ne gressus nostros vis torrentis aliqua concludat. Ideo ad Moysem dictũ est: Solue calciamẽtum. Dictum est & ad Iesum Naue. De Christo autem dictum non est, sed magis scriptum est, dicente Ba- Matth.3.
ptista: Post me venit vir,cuius non sum dignus calciamenta portare. quia illi bene admonẽtur vt soluant calciamentum suum,qui sine peccato esse non poterant. Hic autem non solum calciamentũ non soluit,sed etiam calciamenta aliorum absoluit,quia nõ solum corpus suum à peccatis immune seruauit, sed etiam omnium dedit indulgentiam peccatorum. Ergo Ecclesia ad imitationem Christi specios⁹ est,& in calciamentis omni abluta delicto. Et fortasse quando sapientiam inter perfectos loquitur, specios⁹ est in superioribus membris: quando autem etiam inferioris status aut doctrinæ homines verbũ sequuntur, fidei seriem non obliuiscuntur, sacerdotis præcepta custodiunt, specios⁹ est in calciamentis. Plerumque clerus errauit, sacerdotes mutauerunt sententiam, diuites cum seculi istius terreno rege senserunt, populus fidem propriam reseruauit. Vnde etiam de domino Iesu bene possumus dicere, quia & in his quæ corporalia sunt, specios⁹ gressus verbum habeat; cum de moralibus disputatur. Et apostli ideo fortasse nudis mittuntur pedibus, ne obumbretur eorum disputatio, sed eluceat. Itaque ecclesia filia Aminadab, hoc est, voluntarij vel beneplaciti, quia voluntarius eam & beneplacitus congregauit, & in calciamentis specios⁹ est. Meritóque additum est Cantic.7.
in Canticis: Moduli femorum tuorum similes torquibus operi manuum artificis: vt posteritatis ecclesiæ ornamenta canerentur. Per femur enim insigne generationis agnoscimus, iuxta illud. Accingere gladium tuum circum fe- Psalm.44.
mur potentissime. quo significatur quod filius dei cum semetipsum exinanisset, verbi sit accinctus diuinitate, & generatione calciatus humana prodiret ex virgine, omnibus daturus salutem. Moduli autem dicuntur ornamenta preciosa quæ suspendi matronarum ceruicibus solent. Tantus ergo processus ecclesię significatur, vt ornamentis preciosissimis comparatus sit, & torquibus triumphantium. Hæc enim ornamenta sunt bellatorum. Vnde & Symmachus περιφέρεια dixit, hoc est, quæ sunt circa collum. Siue ergo generatio Christi ex virgine, siue ecclesiæ propagatio, specie quidem tanquam manu artificis torquibus adornatis, vere autem virtutis insigniis spiritalibus ceruices fidelium coronauit. Denique tota ista descriptio membrorum ecclesię plena Canti.7.
decoris & laudis est. Nam & vmbilicus eius tanquam crater tornatilis prædicatur mixto non deficiens,eò quod in omni doctrina tornatus plenitudine cognitionis, & potu non deficiat spirituali, & vẽter eius non solum aceruo tritici, id est, cibis fortioribus cœlestis mysterij saginetur, verũetiam tanquam liliis quibusdã moralium suauitate repleatur. Vnde & ipsa tanquam benemerita regina Christi sanguine coronatur, sicut scriptum est: Et ornatus capitis tui sicut purpura. Ibidem.
Sanguis Christi purpura est, qui inficit sanctorum animas. non solum colore resplendẽs, sed etiam potestate, quia reges facit,& meliores reges, quib⁹ regnum donet æternum. Meritóque ad tantum ecclesiæ decorem, cui Christi sanguis irrutilat, spiritus sanctus exclamat. Quàm pulchra & suauis sancta es charitas in deliciis tuis. Pulchra decore virtutis, suauis Ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iucunditate gratiæ, remissione vitiorum, quam nulla vexat amaritudo peccati, & ipsa iam charitas quæ diligendo deum & nomẽ acceperit, quia deus charitas est. Recte ergo Dauid petit gressus suos dirigi secundũ verbum dei, vt fiant & ipsi speciosi, & non dominetur ei iniquitas: quam iure precatus est. Sciebat enim & Abrahã gressus suos secundum præcepta domini dirigentem, & appetito speciosæ vxoris pudore tentatum, sed non confusum, & in vnici immolatione filij postlata patriæ mentis pietate luctatum, sed coronatum: Se quoque in furore Saul, incestu Ammon, Absalon parricidio, iniquitatis improbæ feralibus tentationibus appetitum, hoc solo euasisse, quod dirigens gressus suos secũdum pietatẽ domini à paterno non recessit affectu, intra se gemens crimen incesti à se relegans odia parricidæ: Filius meus Absalon, fi

2.Reg.18. lius meus, inquit, Absalon, quis dabit mihi mortem pro te? memor naturæ pietas*, offensę immemor de quo ante quæ-
*al. & pietatis. siuit, Puérne viuit? Et fortasse quærendũ sit qua ratione ante puerũ dixit, postea filiũ nominauit: cur non in vtroq; aut puerũ dixit, aut filium. Si viueret, puer erat, quia parricidio B petebat patrẽ. Nõ ergo pietatis nomẽ accipere debebat, sed infirmitatis. Ideoque vir iustus quod religionis fuit tacuit, quod infirmitatis aspersit. Vbi verò est mortuus, apud piũ patrem personæ crimen defecit, naturæ nomen remansit.

VI. Libera* me à calumnia hominum, & custodiã mandata tua.
*al. Redime

Non vnum genus est nostræ afflictionis: Est & tentatio, est & calumnia: sed tentatio leuior, calumnia grauior. Si quidem tentatio potest esse calumnia, calumnia in se & tentationem habet. Est humana tentatio, quam ferre possumus, calumnia autem grauis est. Et ideo dominus quæ sunt grauiora susceptt, & calumniis appetitus silentiũ detulit triumphale. Calumnia autem eo grauior est, quia non solum falsa componit, verumetiam quæ pie gesta sunt decolorat: vt Ioseph non solũ adulterij obiectione tentatus est, & inuitatus Gene.39. ad crimen herilis illecebræ, verumetiam tentatus calumniis compositio elogio quod ipse adulterium dominæ suæ infer- C re voluisset, cõprehensusque exuerit vestem, ne fraudis indicium, atque insigne criminis teneretur: cũ vtiq; amictum ideo fugiens dereliquerit, vt laqueos vim ferentis, & nexus illecebrosæ artis euaderet. Ipse Dauid senserat quod timebat. Quibus enim Saul regis calumniis laborauit? Perterritis omnibus, allophyli impetum lusit, singulari certamine summam belli, & totius prælij pondus excepit, virtute sua solus commune crimen refellens, & totius retorquens in hostem

1.Reg.18. plebis opprobrium: & tamen quia iuuenculæ dixerunt: Saul triumphauit in milibus, Dauid in decem milibus: gloria in

Danie.13. inuidiam versa, odio cœpit vrgeri. Et (vt de posterioribus loquamur) Susanna bene sibi conscia erat, & apud homines sibi adesse nõ poterat. Duo presbyteri senes falsum testimonium deferebãt. numerus sacerdotum atque senectus vocem auferebant puellæ, sola conscientia erat apud deum libera. Denique homi- um damnata iudicio, nutu absoluta diuino est. Ideo ait Propheta: Libera me à calumniis hominum, vt custodiam mandata tua. Qui enim opprimitur calumnia, non facile potest custodire mandata diuina. Tristitiæ necesse est plerumque aut timori cedat, & affligatur vel metu calumniæ, vel dolore.

VII. Vultum tuum* illumina super seruum tuum, & do-
al. faciem tuam. ce me iustitias tuas.
*al. iustificationes

Illuminat dominus sanctos suos, & lucet in corde iustorum. Itaque cum sapientem videris, cognosce quia descẽdit super eum dei gloria, illuminauit eius mentem scientiæ fulgore, cognitionisque diuinæ. Illuminauit autem etiam corporaliter faciem Moysi, & transfigurata est gloria vultus

Exod.34. eius, quem videntes Iudæi trepidauerunt: & ideo factum est

2.Cor.3. vt Moyses velamen poneret super faciem suam ne in eam filij Israel intenderent, & superturbarentur. Simul declarabatur mysterium, quod illud velamen quod in facie Moysi corporaliter ponebatur, in cordibus Iudæorum mystice poneretur, eò quod veram legis claritatẽ videre non possent. Vultus enim Moysi fulgor est legis: fulgor autem legis non in litera, sed in intellectu est spirituali. Itaque quandiu vixit A Moyses, & alloquebatur Iudæorum populum, velamen habebat in facie sua. Mortuo autẽ Moyse, Iesus Naue iam non per velamẽ, sed facie reuelata & presbyteros alloquebatur, & populum, & nemo trepidabat: cum vtique & ipsi dixerit deus quod cum ipso ita esset futurus vt fuit cum Moyse, & eum similiter illuminaret, gestorum vtique non vultus gloria: hoc significante spiritu sancto, quod vẽturus esset Iesus verus, ad quem si quis conuerteretur, & eum vellet audire, de corde suo velamen auferret, & reuelata facie verum saluatorem videret. Ergo deus omnipotẽs pater qui in Moysi facie excæcauit populũ Iudæorum, nõ duritia sed præscientia, nec malitia, sed æquitate atque iustitia: (ipsi enim sibi velamen posuerunt, qui legem intelligere noluerũt. Lex enim

Roman.7. spiritalis est, sicut dixit Hebræus. Is vtique secundum illud quod dat vnicuique nostrum, in quo non tribuentis, sed diligentis est culpa) iste inquam dominus illuminauit cor populi nationum in facie Christi Iesu per eius aduẽtum: quod euidẽter apostolico declaratur exemplo, sicut scriptum habemus: Quoniam deus qui dixit de tenebris lumen splen-

2.Cor.4. descere, illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis dei in facie Christi Iesu. Ideo ergo dicit Dauid ad dominum Iesum: Vultũ tuum illumina super seruum tuum. Faciem Christi videre cupiebat, vt mens eius illuminari posset. Et secũdum incarnationem potest accipi. Multi enim prophetæ & iusti videre voluerũt, vt ipse domin* de- Luc.10. clarauit. Quod autẽ negatum Moysi fuerat, nõ quærebat, vt corporaliter dei vultũ in corpore videret, si tamen & Moyses tam sapiens & eruditus hoc potuerit simpliciter magis quàm in mysterio postulare, humanum tamen est desideria supra nos extendere. Nec immerito faciem eius aduenientis ex virgine quęrebat videre, vt illuminaretur in corde, sicut illuminabantur etiam illi qui dicebant: Nonne cor nostrum Luc.24. ardebat in nobis cũ aperiret nobis scripturas? Quod si quis ad deum patrem dictum vult videri, potest accipi vultus patris, filius. Qui enim videt filium, videt & patrem. Illuminat Ioan.14. tamen vultus dei, secundum quod oculi eius super iustos habentur. Quod cum spiritaliter sit probandũ, tamen quia incidit illuminationis vultus Moysi historia, ne quis nõ putet corporaliter id fieri potuisse, cognoscat etenim vsu solis qđ multis etiam pallore confectis totius corporis figura mutatur, & ignis vapore calefactis species vultus rutilans offunditur. Oriente die rubent terrę croceo colore perfusę, imaginem de beneficio mutuatæ. Gemmarum quoque monilia coruscantia transfundunt finitimis quod ipsa radiauerint: & miraris si Moysi vultus diuinæ infectus sit claritate præsentiæ? Miraris si refulgente dei gratia iusti vaporetur ingeniũ? Non dubitauit Propheta, qui popposcit illuminari prius, vt iustitias domini posset addiscere.

VIII. Decursus* aquarum descenderunt* oculi mei, quia
*al. Exierunt *al. deduxerunt. *al. custodierunt. non custodiui* legem tuam.

Grauiter affectum pœnitentiã gerentis expressit dicens quod aquarum decursus oculi sui descẽderint, siue quia per D eos tanquam per meatus vndantium fluentorum ira exuberantium lachrymarum se quidam ductus effuderit, & fletus irrigui per cõtinuum quoddam & iuge profluuiũ, siue quod ipsi descenderint oculi. Habet enim hoc vis summi doloris, vt cum lachrymis oculi quodammodo ipsi videãtur descendere: eo quòd tanta vis lachrymarum sit, vt putentur oculi in fletus resolui, & in lachrymis effundi. Oculi ergo ipsi tanquam in decursus descendunt aquarũ. quo verbo impetus deplorantium vehemens expressius declaratur, secundum illud quod in Canticis scriptum est: Fons ortorum, puteus Canti.4. aquæ viuæ, & impetus descẽdens à Libano. Hos impetus ecclesia deduxit à Libano, hoc impetu diluuntur peccata, hoc impetu puri fontis spiritus sancti affluit à Libano sponsa, & à principio fidei transiuit seculum, & pertransiuit ad regnum. Aliis fons est, aliis puteus pro captu nostro gratia spiritalis, aliis ortus clausus, fons signatus: aliis ortorum fons, qui in ecclesiæ dote numeratur: aliis impetus descendens à Libano: & magnus impetus, qui nunquam deficit. Non enim deficiunt de petra vbera, neq; nix à Libano, neq; aqua quæ fertur valido vento virgini Hierusalem. Descendit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

dit impetus à Libano, quando collectis in vnum apostolis, A
Actor.2. & pluribus credentibus factus est subito de cœlo sonus tan quã vi magna spiritus ferretur,& repleti sunt omnes spiritu sancto diuersitates donante linguarum. Bonus impetus, qui lædere nesciat,norit implere. Si quis igitur hũc impetum superuenientis è cœlo gratiæ vult mereri,descendat etiam ipse oculis in decursus aquarum. Qui hunc primum impetum fuderit, illũ merebitur. Descendit oculis suis in hos ductus
Luc.2. aquarum, quæ lacrymis irrigauit in euangelio domini pedes:& ideo fidei suæ precio emit animæ suæ & corporis sanitatem,iam nõ sanguinis profluæ,sed gratiæ spiritalis. Descendit ergo Dauid propheta. ideo de peccato gratiam retulit. Descendit in aquarum ductus, hoc est,repleuit eos,& decurrentium aquarum lachrymis suis fluenta cumulauit, aut inanes & vacuos ductus solis repleuit fletibus.aut(quod elocutionis moralis quidam sensus ostendit)descendit in aquarum ductus, transiuit eos. Et possemus dicere: Transcendit eos,& supergressus est:sed minuitur vis eloqui,quo vis maior affluentiæ descendentis quàm ascendentis expri- B
mitur. Vide rogo quid de vsu verba habeãt,impetum suum sermo propheticus non amittat, licet vsus ipse scriptorum sensui seruire maiore decore consueuerit. Diuerse hoc & sæpe significauit, & propemodum incrementa semper assumpsit. Dixit enim primo: Lauabo per singulas noctes lectum
Psalm.6. Psalm.41. meum, in lachrymis stratum meum rigabo. Dixit iterum:
Psalm.101. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes. Dixit etiam: Et potum meum cum fletu miscebam. Hic addidit dicens: Decursus aquarum descenderunt oculi mei. Hoc secutus in Threnis Hieremias affectum doloris expressit, vim oculi
Thren.2. descendentis imitatus. Sic enim habes: Defecerunt in lachrymis oculi mei, oculi mei caligauerunt. Tanquam descenderunt oculi,qui deficiunt in lachrymis. Et alibi: Oculus meus absorptus est. Sed plus est aquas lachrymis vin-
Thren.3. cere, quàm oculos absorberi fletibus. Et alibi idem Hiere-
Threno.2. mias: Exclamauit cor eorum ad dominum: Muri filiæ Sion ducant torrentes, fluant lachrymas die ac nocte. Noli dare tibi requiem, non sileat pupilla oculi tui. Oculi igitur qui C
torrẽtes deducunt lachrymis suis, ipsi ductus aquarum descendunt, hoc est, cumulantur vt faciant eos suis augentes fletibus impetu exundare torrentium. Sunt tamen codices qui habent διεξόδους ὑδάτων κατεβίβασαν οἱ ὀφθαλμοί μου. hoc est,Ductus aquarum direxerunt oculi mei.Sed ego in Græco codice meo κατέβησαν legi, hoc est descenderunt. in quo potest fieri vt in vtramlibet partem duarum adiectione aut deminutione literarum scriptor errauerit. Et habuit quidem multa quæ fleret, vel incestum filiæ, vel interitum filiorum: sed hic non hoc fleuisse se dicit, sed quia non cu-
2.Reg.11. stodiuit legem domini. A sancto viro plus culpa quàm ærumna defletur. Fleuit itaque quando ei Nathan de Vriæ morte indignationem domini nunciauit: & peccatum suum de præuaricatione legis agnouit. Denique filio in ægritudine constituto, neque cibum sumpsit,neque regium thronum aut cubile conscendit: sed stratus in terra ieiuna ora lachrymis diluebat, non tam filij mortem quàm peccati pœnam in illo leuare desiderans. Fleuit quando numerato po- D
pulo repente corde percussus est. Denique, Peccaui, inquit,grauiter, peccaui stulte. Fleuit igitur primo, quia elatus regia potestate, quærendo numerum plebis, mensuram egressus est conditionis humanæ. Deinde quia sui erroris precio vindicabatur in plebem: sed à domino hæc proposita pœna fuerat, non à rege est postulata: domini tamen se committendo misericodiæ, electionis causam probauit: simul quia propter eum populus laborabat, ipséque se offerendo pro populo,elationis soluit iniuriam,pietatis probauit affectum.

Sermo decimusoctauus.

3 Zadic. SEquitur Zadic litera octauadecima, quæ Latina interpretatione dicitur cõsolatio. Post more torrentium lachrymas defluentes, & graues fletus doloris,oportebat cõsolationem sequi. Nam qui in doloribus sunt, consolatione indigent:& qui grauibus ærumnis pœnas commissorum luerunt criminum,sperant indulgentiam: & qui fletibus & lachrymis propria delicta lauerunt, requiem promerentur.Hæc omnia in scripturis diuinis qui quærit inuenit.Nam & primum illud, vt in dolore positos consolemur, docet illa quæ in libro Hieremiæ flebiliter clamat ad captiuos & exules Iudæorum: Ite proficiscimini filij.ego enim derelicta sum deserta. Exui me stola pacis,indui autem stolam precationis meæ, & clamabo ad excelsum in diebus meis. Animo æquo estote filij, clamate ad deum, & extrahet vos de manu principum inimicorũ: Ego enim speraui in illo æterno salutem vestram.Credentibus igitur in dominum,est in domini misericordia cõsolatio.Est etiam aliud consolationis genus iis qui graues soluerint pœnas,vt habes scriptum in Esaię libro:Consolamini consolamini populum meum,dicit dominus:Sacerdotes loquimini in cor Hierusalem,cõsolamini eam, quoniam repleta est humiliatio eius: solutum est peccatũ eius: quoniam accepit de manu domini duplicia peccata sua.Etiam si fides deerat,pœna satis fecerat.Releuantur solutione pœnarum, qui absoluuntur cõmendatione meritorum. Tertium est cum lachrymis crimen abluitur,vt est illud: Discedite à me omnes qui Psalm.6.
operamini iniquitatẽ, quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei. Quod etiam hoc loco & plerisque locis in libro psalmorum facile reperitur.Consolatio igitur prima ordine est,quoniã non obliuiscitur deus facere misericordiam,neque in æternum proiicit quos putauerit coercendos.Secunda,quod decursis supplicijs quæ propter peccata nostra tolerauimus, ad veniam pertinemus. Vnde nonnulli philosophi disputauerunt obesse improbis absolutionem, prodesse mortem: quod in illa sit incentiuum delinquendi, in morte autẽ finis. Hoc sumptũ esse de nostris cui dubiũ, cũ in prouerbijs Salomonis sit: Qui parcit baculo,odit filium suum, Prou.13.
castigat autẽ dominus quem diligit? Et infra: Flagellum e- Prouer.26.
quo,& stimulus asino imperat.virga autẽ nationi imprudenti. Pœna enim corrigit & emendat errantem. Si talis est qui emendari non queat,aufertur è medio, ne grauiora committat. Mortuus enim iã nescit errare. Ideoque & Ecclesiastes Eccles.4.
ait: Et laudaui ego mortuos magis quàm viuentes, & optimum iudicaui supra hos eum qui nõdum natus est, qui non vidit hoc opus mali.Mortuus præfertur viuẽti,quia peccare desiuit. Mortuo præfertur qui natus nõ est,quia peccare nesciuit.Nũc dicamus etiam de iis qui pœnas scelerum soluerunt suorum. Nónne isti tulerunt culpæ precium, & iam nõ integra his pœna debetur? Clamat per Esaiam dominus: Consolamini populum meum, quia recepit de manu domi- Esaiæ.40.
ni duplicia peccata sua. Discite vnde Plato hæc sumpserit. Eruditionis gratia in Aegyptum profectus, vt Moysi gesta,legis oracula, & prophetarum dicta cognosceret, audiuit consolationem populi,qui supra peccati modum videbatur fuisse punitus: & hunc locum quadam adopertum dote verborum, in dialogum transtulit quem scripsit de virtute. Quem locum tamen dominus in euangelio plenius comprehendit,& apertius declarauit,dicens per Abrahæ personam ad illum diuitem seculi huius: Fili recordare quia recepi- Lucæ.16.
sti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. nunc autem hic consolationem habet, tu verò cruciaris: & in his omnib⁹ inter nos & vos chaos magnum firmatum est, vt ij qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare. Sed iam audiamus quid iustus in consolando se loquatur.

Iustus es domine,& rectum iudicium tuum. I.

Vere iustus vir,qui lachrymis profluẽs,inuolutus ærumnis, graui supplicio delicta persoluens, non tædio vincitur, non metu frangitur,non labore lassatur,non ingratus aut tristis est. plerumque enim vulgus hominum sua delicta non repetens, iniuste se putat tolerare quæ patitur. At verò vir iustus, qui seipsum statim in exordio sermonis accusat, iustitiam domini prædicat, quod meritis suis digna patiatur. Dicendo autem iustum deum, de sua quidem iniustitia antè pronũciat,sed de iustitia domini sperat & veniam. Iustus enim nõ semper irascitur.sicut enim vltor culpæ,ita moderator est pœnę.sicut vindex peccatorum,ita remunerator est virtutũ,optimorúmq; meritorũ.Qui vult dare prẹmiũ,debet expectare certamẽ, quia nemo sine certamine corona-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bitur. Sinit ergo nos sæpe tẽtari, volẽs iusta præmia dare, lu ctanti vtique non dormienti. Non decet redimitos floribus corona, sed puluerulẽtos: nec molles deliciis, sed labore exercitatos ornat victoria. Iustus ergo in aduersis suis iustitiã dei laudat. Sed non hoc sentit amissis teneris parens liberis, non immaturo nuptæ viduatus cõsortio, non æger in dolore, nõ naufragus in periculo, nõ reus in iudicio, nõ captiuus in laqueo. Clamat tamen Hieremias, cum futuræ annunciãs populis captiuitatis ærumnã, in luti voragine turpi necãdus illuuie mergeretur: Iustus es domine. Clamabat iterũ cum victæ plebis miserãdis seruitiis angeretur: Iustus est dominus, quia os eius ad iracundiam irritaui. Et sub alia litera: Ita foris sine filiis fecit, & ab int' mors. hoc est, sicut in paradiso fecit, ita & in huius seculi ærumnã desęuit. Inuidia enim dia
Sapien.2. boli mors introiuit in orbẽ terrarum. Iustus es domine. Cla
Daniel.3. mabant Hebręi cum propter virtutẽ deuotionis, & fidei gra tiam, fornacis ardentis ambirẽtur incẽdiis: Iustus es domine in omnibus quæ fecisti: & ideo meruerunt vt illæsi ignibus,
Danie.14. domini iustitias prædicarẽt. Daniel quoque propheta secun B do in lacum missus leonum, & immanium ferarũ sæuitia atq; horrore circũdatus, recta omnia in cõspectu esse domini im
Ionæ 2. perterrito clamore iactabat. Ionas inclusus vtero bestiali, anhelandi spiritus vix habens cõmeatum, iustus iniustorum sorte dãnatus, clamabat de ventre ceti in mari cum voce lau dis & confessionis, Supplico tibi. Dauid cum fugeret à facie Absalõ, parricidalibus armis & terris pulsus, & regno egres
2.Reg.15. sus, cũ pro totius populi se offerret excidio, dicebat: Iustus es domine, & rectũ iudicium tuum: Grex innocẽs iste quid fecit? Ego pastor feci malum apud iustũ deum, pœna de cul pæ author sumatur. Ipse pater fidei Abraham, cum ad immolandum vnicus à sene filius poscceretur, paternæ pietatis affectum diuinæ confessione iustitiæ temperabat, dicẽs: Iustus es domine. Nõ enim poscis alienum, sed tuum reposcis: ipsum tibi restituo quẽ dedisti. Hunc imitatus Iob extinctis liberis, patrimonióque nudatus amisso, amictum sui corpo-
Iob.1. ris scindens, ait: Nudus natus sum, nudus, inquit, & moriar. C Dominus dedit, dominus abstulit: sit nomen domini benedi ctum. Omnes ergo iustum dominũ prædicemus: & qui moribunda sepulchro sua membra cõponit, & qui damno feritur, aut funere filiorũ, dicat: Iust' es domine. Quid enim no
1.Cor.4. strum amittimus? Clamat Apostolus: Quid habes quod non accepisti? Quod habemus ergó, accepimus. Quod igitur amittimus, reddimus, non amittimus. Iustus dominus in peri culis, iustus in damnis, iustus in vltionibus est, non solũ quia vnusquisque iustæ culpæ suæ pœnas luit, verumetiam quia dum vnus punitur, plurimi corriguntur. Ananias & Sapphi-
Actu.5. ra in Actibus apostolorum fraudati precij quod de agri ven ditione perceperant, crimen admiserunt, qui poterant nihil offerre, & crimẽ euadere. Verum ne quis impune circunseri bendos apostolos arbitraretur, aut misericordiæ suę munus fraude cõtaminaret perfidiæ, morti addictos æternæ perfidos, vniuersos ad fidei studium iusto terrore cõposuit. Pha rao cum populo suo fluctibus mersus, mundanæ conuersationis exemplum est, ne quis dei populum persequatur. denique potuit eum deus voluntati suæ facere obediẽtem, sed eius pœna omnes voluit emẽdari. Ideoque dicit ad eum do-
Exod.9. minus: Quia ad hoc ipsum te suscitaui, vt ostendã in te virtu tem meã, & annuncietur nomẽ meum in vniuersa terra. Nõ vtique dominus suæ laudis, sed nostræ correptionis incre-
Roma.9. menta quærebat. Omnes ergo sapiẽtes dicunt: Iustus es domine, & rectum iudicium tuum. Neque enim tradimur aduersariis sine iudicio ipsius, neq; sine ipsius iudicio in tribulationes venimus. Hæc iustorũ est cõsolatio, hoc est domini iudicium. Denique & supra habes: Memor fui iudiciorum tuorum, quæ à seculo sunt, & me consolatus sum. Aduertis ergo quia iudicia domini consolationes sunt.

11. Mãdasti iustitiam testimonia tua, & veritatem tuam nimis.

Vtrũ nimis mandasti, an nimiam veritatem? Sed & nimia veritas plena laudis, & nimium mandare prouidentiæ atque cautelæ est. Etenim infirmos nouerat, ideo sæpius admonebat, vt non obliuiscerentur.

A Exquisiuit me *zelus domus tuæ, quoniam inimici 111.
mei obliti sunt verborum tuorum. *al. tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei.

Est zelus ad vitam, & est zelus ad mortem. Ad vitam zelus est diuina præcepta seruare, & amore domini eius custodire mandata, vt fecit Phinees, de quo legimus in Numeris, dicẽte domino ad Moysẽ: Phinees filius Eleazar filij Aarõ sacerdotis sedauit furorem meum à filiis Israel, in eo quod æmulatus est zelum meum in illis, & non consummaui filios Israel in zelo meo sicut dixi. Ecce ego do ei testamentũ pacis, & erit illi & semini eius post eum testamentum sacerdotij æternum, propter quod æmulatus est deum suum & non exorauit pro filiis Israel. Cæsa iacebant vigintiquatuor milia populorum, tendebat pœna in omnes, nec vllus finis exitij. Arripuit Syromastẽ Phinees, duos occidit, interdicta sibi cosuetudine copulatos, redemit omnes, indignationem domini mitigauit, dedit victoriam quibus negabat salutem. Quàm salutaris est igitur dei zelus? Non vnius temporis illud vitium fuit: & nunc Madianitis miscetur Iudæo. Madianitis est quæ nullo est vxoris legitimæ copulata coniugio, nullo fidei iuncta consortio. Madianitis est hæreticorum perfidia, cum populum deitentat. Quàm multis populis meretrix ista feralis irrepsit, quæ publico funere totum populum communi morte tumulauit? Veni & nunc Phinees, arripe gladium verbi, interfice perfidiam, iugulato hæresim, ne propter eam populus vniuersus intereat. Vrget ira cœlestis, percute ipsam vuluam impietatis, generatoriúmque perfidiæ, ne partus formetur infelix, ne adulterina conceptio diffundat seminarium præuaricationis & sceleris, vt dominus tecum statuat testamentum pacis, & testamentum gratiæ, testamentum promissionum cœlestium. Zelum habere debet sacerdos, qui incorruptam seruare studet ecclesiæ castitatem. Et ideo princeps sacerdotum di-
Psalm.81. cit: Zelus domus tuæ deuorauit me. Et Phinees sacerdos erat, & nepos sacerdotis, & filius sacerdotis. Bonus zelus & vtilis in sacerdote, præcipue ne negligens, ne remissus sit. C Melius est vt vnius aut duorum damnatione plurimi liberentur, quàm duorum absolutione plures periclitẽtur. Exquisiuit, inquit, me Zelus domus tuæ. Vides quia zelus dei gratia est, qui exquirit, qui superuenit, qui se iusti infundit pectori. Zelus dei vita est. Denique dominus ait: Zelus domus tuæ deuorauit me. Sicut enim antè in Adam deuorauerat hominem mors præualens, ita Zelus deuorauit quem
3.Reg.19. viuificauit in Christo. Zelum habuit Helias, & ideo raptus ad cœlum est. Zelans, inquit, zelaui dominum. Zelum habuit Mathathias Buthanus, qui aduersus sacrilegia Antiochi excitauit dei plebem. Zelum qui habent, omnes sibi inimicos suos putant qui sunt hostes dei, quamuis patrem, fratres, sorores. Omnibus dicit: In hostes facti sunt mihi, sicut Dauid ait: Quid multa? Apostolus quoque domini hoc declaratus est nomine, vt Iudas zelotes diceretur,
Luce.6. sicut legimus in euangelio, Zelo fidei populus gentilium vitam sibi acquisiuit æternam, quam negligentia atque de- D fidia Iudæorum populus amisit. Ideoque scriptum est: Zelus apprehendit populum ineruditum. Quoniam populus qui erat eruditus in lege, nullum fidei habebat ardorem. Contulit se zelus ad gentes: cuius tanta est gratia, vt electionis prærogatiuam vicerit, & eruditionis industriam. Denique apprehendens populum ineruditum, fecit esse meliorem. Itaque ea gratia operata est in populo nationũ, vt hæreditatẽ domini mereretur quam operatus est dominus, vt ecclesiam sibi ex nationibus copularet. Zelus ergo charitas est. Denique valida est sicut mors charitas, durus sicut inferi zelus. Durus zelus, quẽ vitæ huius nulla vincit illecebra. Durus sicut inferi, per quem peccato morimur, vt viuamus deo. Angeli quoque sine zelo nihil sunt, & substantię suæ amittunt prærogatiuam, nisi eam zeli ardore sustentent. De-
Apoc.3. nique in Apocalypsi Ioannis dominus ad angelum Laodicię dicit: Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus. Vtinã frigidus esses, aut calidus: sed quia tepidus es, incipiã te euomere ex ore meo, quia dicis quòd diues sum & ditatus, & nullius egeo, & nescis quod tu es miser & miserabilis & mendicus & nudus & cæcus. Consulo tibi vt emas à me

aurum

Universidad de Deusto

aurũ igne probatũ. Hic eſt dei zelus, hic eſt fidei vapor, deuotionis feruor, qui nos velut ſuauẽ cibũ in Chriſto reſolit & format. Quanta domini gratia, vt nos in ſuo ore conſtituat, & quaſdam meritorum noſtrorum epuletur dapes, ac ſi meremur, deuoret, ſi noſtri cibi ſuauitatib* delectetur? Beatus quẽ ſapientia deuorauerit, quem virtus hauſerit, quẽ iuſtitia receperit. Culpa in eo habere nõ poteſt portionẽ, quẽ abſorbuerit remiſſio peccatorum. Vbi enim error inueniet, quem integritas immaculata ſuſceperit? Et quid miremur ſi angeli eum habent? Ipſe deus pater ait: Zelans zelabo Hieruſalem zelo magno. Quia deus magnus, ideo & zelus eius magnus eſt, & pro vniuſcuiuſque potentiæ qualitate, ita & zelus aut mediocris aut magnus eſt. Zelo vindicatur Hieruſalem. Zelo eccleſia congregatur. Zelo fides acquiritur. Zelo pudicitia poſſidetur. Dominus quoque Ieſus ait: Zelus domus tuæ comedit me. increpans Iudæos quod domum oratorionis fecerint ſpeluncã latronum, fecerint & domum negociationis. Sed nõ ſolum locum eccleſiæ zelare debemus, ſed hanc quoque interiorem in nobis domum dei, ne ſit domus negociationis, aut ſpelunca latronum. Si enim lucra, quęſtus pecuniæ & emolumenta aucupemur, domum negociationis fecimus. Si inuadamus alienas poſſeſſiones, fines viduæ vel minorum, fecimus ſpeluncã latronum. Veniet ergo verbum dei, & de hac domo proiiciat fures, direptores, caupones, vt mũdum ſit cor tuum, pectus tuum. Sed eſt zelus ad culpam, eſt zelus ad gratiam. Nam & ipſe Dauid ait: Zelaui in peccatoribus pacem. Et in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: Non zeles mulierem ſinus tui, ne oſtendat ſuper te malitiam doctrinæ nequam. & mulier zelotypa in muliere fideli iure reprehenditur. Aduertimus ergo quod mẽſura quædam & diſciplina ſit zeli, ſicut diſciplina virtutis. Et ideo beatus qui zeli nouerit diſciplinam, & oderit eos qui domini gratiam relinquentes ſalutem propriam deſerunt, errorem ſibi fraudis adſciſcunt. Ideoque ait: Quoniam obliti ſunt verborum tuorum inimici mei. Qui ſunt iſti inimici? Si populus Iudæorũ, quomodo inimici erant ſub eius imperio cõſtituti? Dauid enim Iudæos omnes regno proprio gubernabat. Si gentiles, quomodo obliti verborum dei, qui legem domini neſciebant? Nemo enim niſi id quod acceperit, obliuiſci poteſt. Illi ergo inimici mei, qui inimici tui, qui dominum in propria ſua venientem non erãt recepturi. Hos graues hoſtes, hos inimicos ſuos Propheta teſtatur, non qui ſibi eſſent, ſed qui Chriſto rebelles. Denique alibi ait: Et ſuper inimicos tuos tabeſcebam. Iuſto odio oderam illos. grauiora putans arma perfidię eſſe quàm pugnę. Nemo enim grauior hoſtis omnium, quàm qui omnium lædit authorem. Ideo ergo zelo magno acquiſitus eſt populus nationum, quoniam à ſuo deus populo negabatur. nec enim poterant aut fidei deuotionem, aut diſciplinam tenere virtutis, qui memoriam præceptorũ cœleſtium nõ tenebant. Sic Adã de paradiſo eiectus eſt, ſic populus Iudæorum de prærogatiua electionis excluſus eſt.

Ioan.2.

Pſalm.72. Eccli.9.

Pſalm.138.

IIII.

*al.vehemẽter.

Ignitum eloquium tuum nimis*, & ſeruus tuus dilexit illud.

Ignem quidẽ dominus miſit in terram, nõ vt ea Sodomitano rurſus, ſicut ſcriptum eſt, arderet incendio, nec vt eam donatę munere fœcũditatis, aut vſu vel flore viriditatis excluderet. Opus enim ſuum dominus probare magis atq; augere, quàm minuere aut damnare conſueuit. Neque vero dignum erat vt clemẽta innoxia noſtri luerent ſceleris vltionem. Quid natura deliquerat ſi adulta iam ſoboles errauit? Non erat partus in vitio, ſi deuio lapſa eſt errore progenies. Non eſt hic natura, ſed vſus in culpa. Quem ergo dominus ignẽ in nouo ſparſit teſtamento? Qui ſecretos mẽtium diuinæ ardore cognitionis inflãmaret affectus, qui vaporẽ fidei & deuotionis adoleret, qui cupiditatem virtutis accenderet. Hoc igne calefactus dicit Hieremias: Et erat ignis flãmigerans in oſſibus meis. Hoc ſermonum igne cœleſtium vaporati Cleophas & ille alius qui ſimul cũ domino ab Hieruſalem vſque ad caſtellum confecerãt iter, dicebãt: Nónne cor noſtrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis ſcripturas? Ignis ergo hic, ſermo Chriſti eſt. Et bonus ignis, qui calefacere nouit, neſcit exurere, niſi ſola peccata. Hoc igne ſuper bonum fundamẽtum poſito, apoſtolicum illud aurum probatur. Hoc igne illud morum vel operũ examinatur argentum. Hoc igne precioſi illi lapides illuminantur, fœnum autem & ſtipula conſumitur. Mundat ergo hic ignis animum, conſumit errorem. Vnde & dominus ait: Iam vos mũdi eſtis, propter ſermonẽ quem locutus ſum vobis. Hic eſt ignis qui ardet ante dominum. Niſi enim quis flagrãtiam deuotionis ſumpſerit, præſentiam domini habere non poterit. Accendẽ hunc primùm ignem in mentibus tuis, vt Chriſti tibi lumen effulgeat. Hoc igne vrebatur rubus, & nõ exurebatur. Vrit enim ſermo diuinus, vt corrigat conſcientiam peccatoris, non exurit vt perdat. Hic ignis habitare Chriſtum per fidem facit. Hic ignis extinguere materialium ſæua flammarum conſueuit incendia. Denique Hebræi hoc igne ſuccenſi, fornacis ardentis vaporem nec timere, nec ſentire potuerunt. Merito ergo bonus ſeruus diligit ignitũ domini alloquium, quo induitur charitas, quæ excludit timorem. Pulchre autem addidit nimis, quia omnis quidem doctor inflammat audientis affectum, ſed ſupra omnes eſt ſermo dei, diuiſiones artuum & intima penetrãs medullarum. Tripliciter ergo deſcribe tibi ignitum alloquium dei, vel quod mundat, vel quod accendit, vel quod illuminat audientes. Ideo ait dominus: Scrutatus ſum Hieruſalem ad lucernam. Sed neminem in ea vel qui mundaretur, vel qui accenderetur, aut illuminaretur, inuenit: ideo eã in tenebris dereliquit. Nec mireris ſi ſeruus diligit ignitũ domini alloquiũ, quod & ſpõſa dilexit: quæ ait: Sicut reſticula coccinea labia tua. In cocco enim ſpecies ignis, & crucis dominicę ſanguis irrutilat. Coccinea labia domini, quæ paſſionem propriam loquebãtur. Denique in Exodo coccum pro igne collãtum eſt. Non enim ex cocco mundus, ſed ex quatuor conſtat elemẽtis. Sed in cocco figura ignis expreſſa eſt, cuius vapor niſi cœlum atque aerem, maria, terrãſque penetraret, omnia tanquam effœtis viribus ſõluerentur. Per reſticulam igitur vinculum perſuaſionis agnoſcimus: per coccum vel cupiditatis ardorem qui ſcintillat in animis audientium, vel indiciũ paſſionis. Vnde & alibi ait ſponſa: Labia eius lilia ſtillantia myrrham plenam. Per myrrham enim paſſionis vnguentum, & reſurrectionis gratia declaratur, quæ rediuiuum vitę odorem ſuſcitatis mortuorum viſceribus infundit. Merito igitur alloquij eius accipiens ſuauitatem exclamans ſponſa teſtatur: Fauces eius dulcediſſis, & totus deſiderium.

Hebr.4.

Sophon.1

Cantic.1.

Cantic.5.

Ibidem.

V.

*al.adoleſcentulus.

al.cõtẽpt.

Iuuenis* ſum ego & deſpectus*, iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Multis ſanctorum qui à prima adoleſcentia exercitati ſunt duris laboribus, poteſt hic verſiculus conuenire. Nam & Ioſeph cum à fratribus iunior in Aegyptum venderetur, iunior erat & deſpectus, qui ad ſeruitutis iniuriam vendebatur, & poſtea cum productus è carcere, præpoſitus Aegypto, populis frumenta diuideret, fratribus vicem iniuriæ non referret, ſed refuſo precio alimenta donaret, ſenilem patris à fame atque ieiunio vindicaret ætatem, currúque ſummiſſo obuius, & famulantibus cæteris amplæ poteſtatis inſignibus adoraret, iure dicebat: Iuuenis ego ſum & deſpectus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus. Ipſe Dauid quoq; iunior fratribus, cum patris oues paſceret tanquam vili ablegatus obſequio, non oblatus eſt ſacerdoti, quaſi indignus qui vngeretur in regnum, ſed à ſacerdote quæſitus, & accerſitus à paſcuis, prærogatiuam regię vnctionis accepit. Poſtea quoque progreſſus ad bellum, cum Golias totum populum Iudæorum corporis ſui mole deſpiciens, ſingulari certamine prouocaret, timẽtibus cęteris popoſcit à rege vt congrediendi ſibi permitteret facultatem. Necdũ quidem tanto certamini habilis æſtimatus eſt, rege dicente: Non potes ire ad Allophylum, & pugnare cum eo, quoniam tu puer es, & ille vir bellator eſt à iuuentute ſua. Neque eſſet admiſſus, niſi feciſſet fidem quod in ſua adoleſcentia leonem ſuis manibus ſtrangulatũ extractis raptæ ouis eruribus peremiſſet. Ipſe etiã deſpectus ab Allophylo, quod aduerſus armatum prælìatorem cum virga & lapidibus proceſſiſſet, retulit non viribus ſe fretum eſſe, non armis, ſed in nomine domini confidentẽ ad prælìũ eſſe progreſſum, vt laceſſitę ple-

1.Reg.17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bis auferret opprobrium. Hic ergo iuuenis atque deſpectus A
ſtrauit allophylum, potitúſque victoria, in decẽ milibus iu
uenculárũ pſallẽtium teſtimonia triumphauit. Gerebat e-
nim typum eius qui quaſi deſpectus vẽturus eſſet in terras,
& ſine legato, ſine adiutore, ſine nuncio totũ populum mun
di huius, crucis ſuæ prælio liberaret: cui applauderẽt animæ
ſanctorũ per baptiſmatis ſacramẽta renouatæ, quod verum
illum Goliã reuelatum nobis ac proditum verbi ſui gladio
trucidaſſet. Iacet igitur ver⁹ Golias humilitate filij dei ſtra
tus, amiſit caput, quod in multas artes vertebat & fraudes.
Pſallunt ſecuræ iam animæ, quæ ante peccatorũ ſuorum tor
menta deflebant. Dicunt tympanis, hoc eſt, corporibus ſuis
peccato mortuis reſultãtes: Saul triũphauit in milib⁹, Dauid
1.Reg.18. in decẽ milibus. Rex ille durus indignatur & iraſcitur dia-
bolus, eo quòd canerẽt iuuenculę: quia duritię filius paucos
decepit, Chriſtus totũ mundũ redemit. Dicit ergo Chriſtus
natus ex virgine: Iuuenis ego ſum & deſpectus, iuſtificatio-
nes tuas nõ ſum oblitus. Dicit etiam populus nationum ille
in prima lectione deſpectus rudis adhuc fide & ſtudio pri- B
mæuæ deuotionis adoleſcẽs, vel certe renouatus aquilæ iu-
uentute per baptiſmatis ſacramenta. Iuuenis ego ſum & de-
ſpectus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus. Ille ego deſpe
ctus ante iã prę feror, iam anteponor electis. Ille antè deſpe
ctus populus peccatorũ, habeo cœleſtium ſacramentorũ ve
nerãda cõſortia. Iam mẽſę cœleſtis honore ſuſcipior, epulis
meis nõ pluuia vndatur, non terræ partus laborat, non arbo
rum fructus. Potui meo non flumina quærenda, non fontes.
Chriſtus mihi cib⁹, Chriſtus mihi potus. Caro dei cibus mi
hi, & dei ſanguis eſt potus. Non iam ad ſatietatẽ mei annuos
expecto prouẽtus, Chriſtus mihi quotidie miniſtratur. Non
verebor ne qua mihi cœli intẽperies, aut ſterilitas ruris im-
mineat, ſi pij cultus diligẽtia perſeuerat. Nõ iam coturnicũ
pluuias mihi opto deſcendere, quas ante mirabar. Non man
na quod ante cibis omnib⁹ præferebã, quia qui manna man-
ducauerunt patres, eſurierunt. Meus cibus eſt, quem ſi quis
manducauerit, nõ eſuriet. Meus cibus eſt, qui nõ corpus im
pinguat, ſed confirmat cor hominis. Fuerat mihi ante miran C
dus panis de cœlo. Scriptũ eſt enim: Panẽ de cœlo dedit eis
manducare, ſed non erat verus ille panis, ſed futuri vmbra.
Panem de cœlo illum verum mihi ſeruauit pater. Mihi ille
Ioan.6. panis dei deſcendit de cœlo, qui vitã dat huic mundo. Non
Iudæis deſcendit, non ſynagogę deſcendit, ſed eccleſiæ de-
ſcendit, ſed populo dei iuueniori deſcẽdit. Nam quomodo
Iudæis deſcendit panis qui vitam dedit, cum omnes qui il-
lum panem manducauerunt, hoc eſt, manna, quem putaue-
runt Iudæi verum panẽ, in deſerto mortui ſunt? Quomodo
ſynagogæ deſcẽdit, cum ſynagoga omnis interierit, & æter
no ieiunio fidei macerata defecerit? Denique ſi accepiſſent
panẽ verum, nõ dixiſſent: Domine, ſemper da nobis panem
hunc. Quid peris Iudæe, vt tribuat tibi panẽ quem dat om-
nib⁹, dat quotidie, dat ſemper? In teipſo eſt vt accipias hũc
panem. Accede ad hunc panem, & accipies eum. De hoc pa-
Pſalm.72. ne dictum eſt: Omnes qui elõgant ſe abs te, peribũt. Si elon
gaueris ab eo, peribis: ſi appropinquaueris ad eũ, viues. Hic
eſt panis vitæ. Qui ergo vitam manducat, mori non poteſt. D
Quomodo enim morietur, cui cib⁹ vita eſt? Quomodo defi
ciet, qui habuerit vitalẽ ſubſtantiam? Accedite ad eum, & ſa
tiamini, quia panis eſt. Accedite ad eum & potate, quia fons
eſt. Accedite ad eum & illuminamini, quia lux eſt. Accedite
2.Cor.3. ad eũ & liberamini, quia vbi ſpirit⁹ domini, ibi libertas. Ac-
cedite ad eum & abſoluimini, quia remiſſio peccatorũ eſt.
Ioan.6. Qui ſit iſte, quæritis? Audite ipſum dicentẽ: Ego ſum panis
vitæ. qui venit ad me non eſuriet: & qui credit in me, non ſi-
tiet vnquã. Audiſtis eum, & vidiſtis eum, & non credidiſtis
ei, ideo mortui eſtis: vel nunc credite, vt poſſitis viuere. Sed
miramini Moyſen, quia patres veſtros per mare ſiccis du-
xit veſtigiis. Moyſes non imperauit, ſed impetrauit. Nõ iuſ
ſit mari, ſed ſeruiuit iubẽti fluctibus. Moyſen laudatis, quia
regem Pharao cum exercitu ſuo merſit. Moyſes orabat, &
alius imperabat. Moyſes precabatur, Chriſtus operabatur.
Moyſes fugiebat, Chriſtus inſequebatur. Moyſes colũnam
ſequebatur, vt nocturnas tenebras declinaret, Chriſtus illu
minabat. Moyſen agnoſcis, quia aquæ amaritudinem tempe
rauit. Moyſen agnoſcis, quia aquã produxit de petra. Chri-
ſtum nõ agnoſcis, qui veri illius Aegyptij ſtrauit exercitũ,
& abyſſi merſit profundo. Qui nos liberat quotie de mundi
huius fluctibus, ne nos ſeculi procella demergat. Quid pro-
fuit patrib⁹ tranſire per mare rubrũ, quibus ad terrã repro-
miſſiõis nõ licuit peruenire? Quicũq; enĩ exierũt de Aegy
pto, perierunt in deſerto. Mortuus eſt Aarõ, mortua eſt Ma
ria, mortuus eſt & ipſe Moyſes: ſolum Ieſum Naue nominis
ſacri ſimilitudo ſeruauit. Plaudat Iudęus, quia ſitienti illi vn
dam ſaxa gẽmuerunt. Mihi de corpore dei fons fluxit æter
nus. meam amaritudinẽ bibit Chriſtus, vt mihi ſuæ donaret
gratiæ ſuauitatem. Dicit ergo populus Chriſtianus: Iuuenis
ego ſum & deſpectus, iuſtificationes tuas nõ ſum oblitus. Be
ne hoc dicit, qui iuſtificauit deum baptiſmatis ſacramentis.
Qui enim baptizatur, iuſtificat deum, quia peccata propria
confitetur, & à domino ſuorũ præſtolatur indulgẽtiam pec
catorum. Iuſtificauit Dauid, qui ait, Tibi ſoli peccaui, & ma Pſalm.50.
lum corã te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis. Nõ iuſtifi
cauerunt phariſæi, qui baptizari Ioãnis baptiſmo noluerũt,
vt in euãgelio legiſti. Non ſolum iuſtificare ſatis eſt, ſed etiã
non obliuiſci iuſtificationũ dei, id eſt, vt intemerata gratiæ
ſpiritalis dona cuſtodiat, & ſacræ remiſſionis munera illiba-
ta, atque indefeſſa conſeruet. Hæc generalia. Sed etiam ſpe-
cialis ſingulis Chriſtianis ſuppetit prærogatiua dicendi: Iu-
uenis ego ſum & deſpectus, ſi humilis corde, ſi mitis atque
mãſuetus. Dicat ergo: Iuuenis ego ſum & deſpect⁹. Præmit-
tat ætatis generalẽ iactantiam, quò plus cõmendet humilita
tis ſuæ gratiã. Nõ mirabilis humilitas in ſenectute, quæ effœ
ta viribus, fracta debilitatibus, triſtis dolorib⁹, anhela ſuſpi-
riis, cocta curarũ æſtibus, & ipſo viuẽdi mœſta faſtidio, ala-
critatẽ eſt oblita iactantiæ. Rara ſane in iuuenibus eſt humi
litas, ideoque mirãda. Dũ ætas viget, dum vires ſolidę ſunt,
dum ſanguis æſtuat, dũ ſolicitudo neſcitur, dum ignoratur
debilitas, dum lęritia frequentatur: tunc feruet iactãtia, tunc
ſe iuuentutis ſuperbus extollit affectus, tunc humilitas quaſi
vileſcit, abiecta conténitur: tunc ſubiectio, degeneris con-
ſcientiæ æſtimatur eſſe infirmitas. Grãdis igitur morum eſt
aſſuefacienda maturitas, quæ vincat naturã. Denique ſi con
ſideremus, in paradiſo defecit humilitas, & ideo venit è cœ
lo. In paradiſo orta eſt inobedientia, & ideo obediẽtia cũ ſal
uatore deſcendit. inflabat caro, vnde ſubiectio manſuetudi-
nis inueniri nõ poterat in terris. Intumuerat omnis præuari
catoris hæreditas. veniens dominus Ieſus primum ſe exina- Philip.2.
niuit, non rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ deo, formã ſer
ui ſibi accipiẽs, & ſpecie inuẽtus vt homo, humiliauit ſemet-
ipſum factus obediens vſque ad mortẽ. Non te moueat, quia
ſcriptum eſt, vt homo. Nõ enim ſimilitudinẽ ſuſcepit homi- 1.Tim.2
nis, ſed veritatẽ. Nam ipſe Apoſtolus ait alibi: Mediator dei
& hominũ homo Chriſtus Ieſus. Et vt de euangelio afferamus exẽplum: Vidimus, inquit Ioãnes, gloriã eius, gloriam
quaſi vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate. Nunquid Ioan.1.
quia dixit, quaſi vnigeniti, ſimilitudinem magis vnigeniti,
quàm veritatẽ voluit æſtimari? Nõ enim ſuperuacuo Chri-
ſtus aduenit. Iã poteſt dicere homo: Iuuenis ego ſum & de-
ſpectus, qui erat antè in populo priore ſenex ſuperbus. Di-
cit ergo, iuuenis ſum & deſpectus: quomodo eccleſia: Nigra
ſum & decora. Præmiſit nigrã, vt augeret decorã. Sic & hic
præmiſit iuuenẽ, vt augeret humilitatẽ. Nõ dixit, nigra ſum Cant.1.
decora: ne quod nigrũ eſt, decorum æſtimaretur. Nec dixit,
iuuenis ſum deſpectus: ne iuuentus deſpicabilis putaretur.
ſed ait, Iuuenis, & quod mireris, humilis, nõ ſuperbus, deie-
cto propior quàm tumenti. Sic & ibi: Nigra ſum ſuperiore
peccato, ſed decora cõfeſſione peccati, & correctionis ſtu-
dio, atque amore virtutis. Quãuis ergo, &, ſyllaba vt gram-
matici appellãt, cõiunctiua ſit, habet tamẽ diſtinctionẽ qua
cõfuſio diſiũgitur ac ſeparatur: vt ſi dicas Ambroſiũ Baſſum
intus eſſe, vnus putatur. Sin autẽ aſſeras Ambroſium & Baſ-
ſum intus eſſe, duo vtique intelligũtur. Dicat ergo: Iuuenis
ſum & deſpectus, quia Chriſtus in paupere atque deſpecto
mundũ redemit, quia Chriſtus humilitate diabolũ vicit. Di
cat, deſpectus ſum, quia cor humiliatũ deus nõ ſpernit, quia
deſpectus ille Lazarus in Abrahę nunc requieſcit ſinu, & di Luc.16.
ues ille iactãtior affligitur in inferno. Deſpectus erat Moy- Exod.3.
ſes,

Universidad de Deusto

ſes,nec ſibi idoneus videbatur,cũ ad liberandum Hebræo- A
rum populum mitteretur.Deſpectus erat Hieremias,quẽdi
Hiere.1. cebat: Dominator domine, ecce neſcio loqui, quia iuuenis
ſum ego.Sed facilius iſte deſpectus eligitur. Denique dici-
tur ei: Noli dicere quia iuuenis ſum ego: quia ad oẽs quoſ-
cunque mittam te, abibis: & omnia quæcunque mandauе-
ro tibi, loqueris. Ne timeas à facie eorum, quia ego tecum
Luc.18. ſum dicit dominus, vt liberem te. Deſpectus erat ille publi
canus,qui oculos ad cœlum non audebat leuare,& ideo faci
lius quàm ille phariſæus exaudiebatur. Omnis enim qui ſe
exaltat,humiliabitur:& qui ſe humiliat,exaltabitur.

VI. Iuſtitia tua,iuſtitia in æternum,& lex tua veritas.

Poſſunt quidẽ ſinguli facere opera iuſtitię,ſed nõ in æter
Luc.16. nũ manẽtia. Diues ille cui abundauerũt diuitię in hoc ſeculo
fortaſſe fecerat aliqua opera iuſtitiæ, quorũ remunerationẽ
in præſenti vita acceperit,quę ad vitã æternam nõ pertinue B
rint,quod nõ magna fuerint opera illa,nec remuneratiõe di
gna perpetua. Quid quod etiã ſi facimus opera aliqua iuſti-
tiæ,facimus tamẽ non cõtinua,ſed rara? Pleriq; non rapiunt
aliena,ſed neſciunt de proprio largiri. Alij inuadentes inde-
bitas facultates,quo ſpeciem iuſtitiæ ſibi quærãt,ſolent con
ferre pauperibus. Nõ eſt iſta in æternum iuſtitia. Multi iuſti
plerũque grauiter deliquerunt,nõ habẽtes æternæ fructum
iuſtitiæ. Soli deo ſuppetit in perpetuũ per omnia poſſidere
iuſtitiã,qui paſcit iuſtos & iniuſtos. Nõ enim beneficis ſolis
referenda iuſtitia eſt,ſed illa vera iuſtitia eſt,quę ipſis quo-q;
Matth.5 defertur inimicis. Meritóque ait iuſtitia dei: Diligite inimi-
cos veſtros. Ergo ſicut in æternũ eſt iuſtitia ſoli* dei,ita lex
dei veritas. Sed quomodo iſtud accipimus? vtrum quia lex
dei veritas eſt, hoc eſt vera:& quod ſtatuit deus, omne ve-
rum eſt,ſicut infra ait: Omnia prȩcepta tua veritas? An quia
veritas lex dei eſt, quia non mentitur deus? Apud eum i-
gitur veritas lex eſt, fallaci præuaricatio eſt. Sed & ſic po-
teſt accipi:Lex dei veritas eſt. Apud Iudęos ergo nõ eſt lex
dei,quia nõ recipiũt veritatẽ. Lex dei ſpiritalis eſt, ſicut A-
poſtolus dixit. Non habẽt ergo verã legẽ,qui eam non acce C
perint ſpiritaliter. Quod autẽ non verum,mendax eſt:quod
mentitur,occidit. Litera ergo quæ occidit,mẽtitur: ſpiritus
qui viuificat, ver* eſt. Accipiamus & ſic: Lex dei,nõ typus,
non vmbra,non exẽplar cœleſtium,ſed ipſa cœleſtia. Vnde
& ſcriptũ eſt, quia finis legis eſt Chriſtus. Nõ defectus vti-
Roman.10 que, ſed plenitudo legis in Chriſto eſt: quia venit legẽ non
ſoluere,ſed adimplere. Sicut enim teſtamentum vetus venit
non ſoluere ſed implere, ita nouum certificare. Sed ſicut o-
mnis veritas in nouo eſt teſtamento, ita & lex per Moyſem
data, figura legis eſt veræ. Ergo illa lex veritatis exemplar
eſt. In exemplari enim agni ſanguis effunditur, in veritate
Chriſtus immolatur. Meritóque Apoſtolus cum præmiſiſ-
ſet vitulorum immolationẽ ſecundum legem,adiecit: Neceſ
ſarium itaque eſt exẽplaria cœleſtium his mũdari. nam ipſa
cœleſtia meliorib* hoſtiis. nõ enim in manufacta ſancta in-
trauit Chriſtus exẽplaria verorum, ſed in ipſum cœlum, &
nunc apparet vultui dei pro nobis. Vt cognoſcamus autem
quia legem nouã dedit dominus Ieſus,habes dicentem ſpiri- D
*Ex veſtigi is Græcorũ elementorũ nihil potuit diuinari: ex ſefu probabi le eſt fuiſſe ſcriptũ κατὰ ἀντίφρασιν ἀλλ' οὐκ ἀληθῶς καὶ χαριστικῶς & legi legẽdũ arbitror. Siquidẽ Am broſ. retulit dixit, p red didit hinc op poſuit. Et cõ traria cõtra rijs reddi, ſi ue referri in ter ſe dicun tur.
tum: Hoc autẽ eſt teſtamentum quod teſtabor ad eos, dicit
dominus, dãdo leges meas in cordib* eorũ & in ſenſib* eo-
rum ſcribã eas,& peccati & iniuſtitiæ eorũ non ero memor.
Vbi ergo remiſſio,iam nõ oblatio pro peccatis. Quo euiden
ter oſtenditur omnem veritatem euangelio contineri,quia
lex dei in ſenſibus hominũ & in cordibus ſcribitur, nõ in ta
bulis lapideis. Qui ergo præcepta dei non habent in cordi-
bus ſuis, non habent legem, ſiue quia inueteratur in Iudæ-
is, renouatur in nobis, vmbra eſt nõ veritas, vt cum fiat obla
tio pro peccatis ſecũdum legem,nõ fiat remiſſio peccatorũ.
Impoſſibile eſt enim ſanguine taurorũ & hircorum peccata
mundari. Mendax ergo erat illa remiſſio, donec remiſſionis
veritas aduenirer. Quid inde manifeſtius quàm Ioannis eu-
angeliſtæ ſententia, qui ait: Quia lex per Moyſem data eſt,
gratia autem & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt? *
legis retulit veritatem. Nam cum ſit autem diliũctio,
intelligendum eſt diſiunctionem ideo interpoſitam, quia ſi
veritas fuiſſet in lege,non fuiſſet gratia facta per Chriſtum.

poſſumus & ſic intelligere: veritas Chriſtus eſt,ergo veritas
lex eſt. Et ſi mãdatum domini lex eſt,multò magis viuum &
operatorium verbum dei lex eſt.

VII. Tribulatio & neceſſitas* inuenerunt me, mandata tua meditatio mea eſt. *al.ãguſtia.

Quærunt tribulationes & neceſſitates iuſtum, & interdũ
inueniunt,interdum nõ inueniunt eũ. Inuenitur cui corona
debetur,non inuenitur qui idoneus certamini nõ probatur.
Tribulatio igitur velut quædam gratia eſt. Denique ſacrifi
cium deo ſpiritus cõtribulatus. An non eſt gratia, quæ ope-
ratur,patientiã? Qui ergo nouerat tribulatiõis profectum eſ
ſe:quæſitus à tribulatione,inuẽtus eſt,nec refugit. Dicit ſa-
pientia, Quærẽt me mali,& non inuenient. non quia domi-
nus nolebat inueniri ab hominibus,qui ſe omnibus etiã non
quærẽtibus offerebat,ſed quia his operibus quærebatur, vt
indigni eſſent qui quærerent inuenire. Cæterum Simeõ qui
eũ expectabat,inuenit. Inuenit Andreas:deniq; ait ad Simo-
nem: Inuenimus Meſſiam,quod interpretatur Chriſtus. Phi
lipp* quoque dixit ad Nathanael: Quem ſcripſit Moyſes in
lege,& prophetæ,Inuenimus Ieſum filium Ioſeph, qui eſt à Ioan.1.
Nazaret!? Et vt oſtẽderet quemadmodum Chriſtus inueni-
retur,ait: Veni & vide. Qui ergo Chriſtũ quęrit, veniat non
corporis greſſu, ſed mentis veſtigio. videat eum non exte-
riorib* oculis,ſed internis. Aeternus enim corporalibus nõ
videtur aſpectibus,quoniam quæ vidẽtur, temporalia ſunt:
quæ autem non videntur, æterna. Chriſtus igitur non tem-
poralis, ſed ex patre ante tẽpora quaſi deus verus dei filius,
& quaſi virtus ſempiterna ſupra tempora eſt,quẽ nullus tem
porum finis includat, quaſi vita ſupra tempora, quem nun- Roma.6.
quã dies mortis inueniat. Quod enim mortuus eſt peccato,
mortuus eſt ſemel. quod autẽ viuit, viuit deo. Audis quid di
xerit hodie Apoſtolus? Peccato, inquit, mortuus eſt ſemel.
Semel tibi peccatori mortuus eſt Chriſtus. Noli itẽrum pec
care poſt baptiſmum. Omnibus in cõmune ſemel mortuus
eſt,& ſingulis ſemel moritur, non frequẽter. Peccatum es ô
homo. ideo peccatum fecit Chriſtum ſuum omnipotens pa
ter. Hominem fecit,qui peccata noſtra portaret. Mihi ergo
peccato mortuus eſt dominus Ieſus, vt nos in illo eſſemus iu
ſtitia dei. Mihi eſt mortuus, vt mihi reſurgeret. Semel eſt
mortuus,ſemel reſurrexit. Et tu cum illo mortuus,cum illo
ſepultus, cum illo in baptiſmate reſuſcitatus, caue ne cum
mortuus fueris ſemel,moriaris iterum. Iam nõ peccato mo-
rieris,ſed veniæ:nec cũ reſurrexeris, moriaris ſecũdo. Chri Ibidem.
ſtus enim reſurgẽs ex mortuis,iam nõ moritur,mors in eum
iam non dominabitur. Ergo mors dominata eſt in eũ. Vtiq;
qui dixit non dominabitur, oſtendit eſſe dominatam. Noli
tantum amittere beneficium ô homo. Propter te Chriſtus
dominationi mortis ſe ſubdidit, vt te iugo dominationis
exueret. Ille ſuſcepit mortis ſeruitutem, vt tibi tribueret vi
tæ æternæ libertatem. Qui quærit ergo Chriſtum,quęrit &
tribulationem eius,nec refugit paſsionem. Denique Dauid
qui dignus erat vt à tribulatione quereretur,tribulationem
& ipſe quæſiuit. Nam niſi quæſiſſet, non inueniſſet. Quod
inuenerit autẽ,ipſe teſtatur dicens: Tribulationem & dolo- Pſalm.114.
rem inueni, & nomen domini inuocaui. Et alibi: In tribula- Pſalm.117.
tione inuocaui dominũ,& exaudiuit me in latitudine. Bona
ergo tribulatio,quæ dignos facit nos qui in latitudine exau
diamur à domino. Gratia eſt autem exaudiri à domino deo
noſtro. Qui quærit igitur tribulationem,nõ refugit: qui nõ
refugit,inuenitur. Non enim refugit, qui mandata dei ſenſu
operibúsque meditatur. Nam vtique illum athletam certa-
mina inueniunt, qui in vſu exercitij fuerit conſtitutus. qui
vero exercitium dereliquerit, ſine dubio non poterit repe-
riri,quia indignus eſt vt quæratur. Dauid ergo quaſi bonus
athleta dicit: Tribulatio & neceſsitas inuenerunt me, quia
paratum ſemper habuerunt, non refugientem neceſsitatum
& tribulationum prȩlia,ſed petentem.

VIII. Iuſta* teſtimonia tua in æternum,intellectum dã mi hi eorum,& viuifica* me. *al.æquitas *al.& viuã.

Quis tantus qui poſsit intelligere domini teſtimonia? Et
ideo intellectus à domino poſtulandus eſt, cuius tãta eſt vis
vt initium eius ſit plenitudo virtutis. Deniq; ſcriptum eſt:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pietas autẽ in deũ, initium intellectus. quæ virtutum omniũ fundamentum est, iuxta humanarũ rerũ & cœlestium disciplinam. Pietas amica deo, parentibus grata, dominum conciliat, necessitudines fouet, dei cultura est, merces parentum, filiorum stipendium. Pietas, inquã, iustorum tribunal, egenorum portus, miserorũ suffugium, indulgentia peccatorũ. Qui enim habet intellectum, ipse vere est pius. Intelligit enim humanæ lubricum fragilitatis, & cito ignoscit erranti. Intelligit cõmune nobis datum naturæ, vsũsque cõsortium, & ideo pauperibus tanquã debitum soluit, nõ inficiatur tanquã indebitum. Intelligit vices esse calamitatum, & ideo tanquam naufragiis mundi istius portu quodã suæ humanitatis occurrit. Hæc perfecta virtus in hominib', hęc plena in deo laus est. Merito intellectum sibi etiam Salomon, magisteriũ secutus paternũ, à domino postulauit dicens: Ego sum puer
3.Reg.3. humilis, & ignoro introitum meum, & exitum meum, & seruus tuus in medio populi tui quem elegisti, populum multũ sicut arena maris, qui dinumerari non potest præ multitudine, & dabis seruo tuo cor prudens audire & iudicare cum iustitia populum tuum, & intelligere inter bonum & malũ. Vnde complacuit domino, quia non sibi lõgęuitatem vitæ, & regalium diuitiarum copias, sed sapientiam ad intelligenda domini iudicia & iustitias depoposcit: & ideo tantum populum regno pacifico gubernauit, quia nõ vsurpauit vt Adam boni & mali scire distantiam, sed intelligendæ eius gratiam orauit à Christo. Quòd enim scire diuinum est, hoc à domino deo tuo vt possis cognoscere promerendum est. Si petisset & Adam sicut petiuit Salomõ, nequaquam illos inextricabiles erroris laqueos incidisset, quibus omnis eius hæreditas strangulatur. Ideoque mortuus est, & quod grauius est morte peccati, quia ante vsurpauit scire, quàm intellectum quo viuificaretur acciperet. Viuificat ergo intellectus vt spiritus, quia ipse intellectus gratia spiritalis est: ideoque intellectum munere suo spiritus sanctus operatur. Intellectus autem bonus est omnibus qui eum faciunt. quo docemur quia non solum sensu complecti, sed etiam factis id quod intelligimus exequi debeamus.

Sermo decimusnonus.

Kuph

KVph, cuius interpretatio est conclusio, & sicut alibi inuenimus, aspice. Dilatat litera, congruit sensus. Nam qui concluditur, circunspicere se debet, & causam periculi non dissimulare, maxime cum letale discrimen sit. Concluditur vnusquisque tumescentibus visceribus, internisve saucibus, cum intercluso spiritus cõmeatu, spirandi ac respirandi commercia coartantur. Cõcluditur fœmina cum fit periculum matricis, qua pectoris ipsius premitur principale, vnde graues oriuntur angustiæ, & nisi in locum suum illa recipiendorum seminum aula reuocetur, vitã consueuit excludere. Ita etiam qui animo angitur, & quibusdam aduersis imminentibus perurgetur, cõcludi dicitur non minoribus angustiis mentis quam corporis. Maiores enim animæ æstus febrésque sunt animorum q̃ corporum. Cõclusus igitur viscerum tumore, medicũ quærit vt possit propulsare periculum, & constricta laxare. Veniens medicus tentat omnia, explorat interna. Et tu ergo cõclusus animi feruore, aspice teipsum interiore oculo. Morbi vis vrget, feruet noxia conscientia, moles peccatorũ premit, intercipiunt sensum mentis angustiæ: cognosce teipsum, & orationis quære medicinam, posce vt veniat medicus ille qui descendit è cœlo, qui maxime ęgrotos requirit,
Matth.9. sicut ipse ait: Non opus est sanis medicus, sed iis qui male habent. Habes vulnera? ne differas. non est apud eum vlla conferendæ dilatio sanitatis. Habes vlcera? ne timeas. verbo nõ ferro curare consueuit. Aspice igitur illis oculis quibus Dauid auxiliũ quæsiuit & meruit. Leuaui, inquit, oculos meos
Psalm.120. ad montes: quæsiui vnde mihi veniret auxilium. Non inueni nisi à domino. Qui enim mundum condidit, tuetur accolas mũdi. Aspice ergo, & semper aspice, quia iusti oculi semper ad dominum. Hæc monet te etiam Hieremias in Threnis sub hac ipsa litera, dicens ad Hierusalem: Surge, expergiscere in nocte, in principio vigiliæ tuæ effunde sicut aquam cor tuum corã facie domini, extolle ad dominũ manus tuas
Threno.2. pro animabus paruulorũ tuorum qui deficiunt à me in plateis omnium itinerũ. Nónne & apertę cõclusionis ostendit angustias, & monet vt intẽtione cordis, in quo est oculi melioris obtutus, remedium tibi salutare prouideas? Deniq; etiam infra iterũ sub hac litera ait: Appropinquauit enim tẽpus nostrum, repleti sunt dies nostri, aduenit finis noster. Le- Thren.4.
ues facti sunt qui persecuti sunt nos, super aquilas cœli. In mõtibus accensi sunt, in deserto insidiati sunt nobis. Demõstrauit summam conclusionem, nec vllum remedium nisi in aduentũ domini nostri Iesu Christi, qui solus desperatis possit afferre medicinam. Et quasi ostendens eum, dicit: Spiritus ante faciem nostrã, Christus dominus cõprehensus est in interitu nostro. In vmbra eius viuemus inter gentes. Et infra: Bibes, inquit, & inebriaberis. Adhuc visitabit iniquitates tuas, reuelabit super peccata. Quàm breuiter aduentum & passionẽ eius expressit, remissionémque omnium peccatorum. Quàm aperte congregationẽ futurarũ gẽtium declarauit. Hinc illud apostolicũ, quia cęcitas ex parte Israel contigit, donec plenitudo gentiũ intraret, & sic omnis Israel sal- Rom.11.
uus fieret. Veni domine Iesu, sed iam nõ in vmbra, sed in sole iustitiæ. Si vmbra profuit, si passiõis tuæ vmbra protexit, si corporis vmbra saluauit, quantum conferre poterit claritas aperta virtutis? Per vmbrã lepra curata est. Per vmbram quoq; illi' fœminæ quæ fimbriã vestis dominicę attigit, san- Matth.9.
guis stetit. Per vmbrã te vidimus, quãdo non habebas speciem neque decorẽ. Vmbra tua caro fuit, quæ nostrarum æstus refrigerauit cupiditatum, quæ cõpescuit insolentiã vitiorum, quæ restinxit ignes libidinũ, quæ auaritiæ diuersarúmque passionum incẽdia tẽperauit. Et quid dicam de vmbra domini, quãdo & apostolorum vmbra sanabat? Veniẽte etenim Petro vnusquisque offerebat ægros suos, quos trãseuntis apostoli vmbra reddidit sanitati. Audi quia caro domini vmbra erat. Ecce dominus sedet super nubẽ leuem, & Esaiæ.19.
veniet in Aegyptum. Dauid dicit: Sub vmbra alarum tuarum protege me. Factus est igitur exinanitus vmbra nobis, Psalm.16.
quos sol iniquitatis exusserat. Vidim' ergo eum in vmbra eius, cum adhuc fides prima procederet. Sed nunc iam totum illuminat mundũ, & tamen adhuc eum per sui corporis, quæ est ecclesia, vmbrã videmus, nõdum facie ad faciem. Neque enim oculi corporis diuinitatis possunt recipere fulgorem. Hæc quoque vmbra totũ quotidie protegit orbẽ terrarum. Profuit igitur cõclusio: Concluſit enim deus omnia in incre- Roman.11.
dulitate, vt omnium misereatur. Sediã cõsideremus quid in conclusione dicendum sit, & vnde incipiendum.

Exclamaui* in toto corde meo, exaudi me domine: iustitias* tuas requiram. I.
*al. clamaui
*al. iustitiationes.

Cum impressiones patimur corporales exclamare cõsueuimus, vt alios ad præsidiũ nobis vocare possimus. Premebatur sanctus Propheta appropinquãtibus sibi persecutoribus. Saul primo infestus armato eũ insequebatur exercitu, postea parricida filius imminebat. nõ cõtentus fugiẽtis exilio, vitã patris quærebat eripere. Sed ab illis minus pati poterat quos in præsenti videbat, quàm ab aliis quos non videbat. Est enim colluctatio sanctis nõ solum aduersus carné & Ephes.6.
sanguinẽ, sed etiam aduersus principatus & potestates huius mundi, rectorésque tenebrarum, qui latronũ modo in istius seculi nocte humanis insidiantur affectibus. Horum igitur sanctus Dauid cum graues aduersum se videret fieri incursus, exclamauit in toto corde suo. Etenim aduersus diabolũ non vocis magnitudine, sed magnanimitate cordis vtẽdum est. Est tamen & vox cordis, quia est & vox sanguinis, quæ ad deum peruenit. Deniq; deus dicit: Vox sanguinis fratris Gene.4.
tui clamat ad me. Clamat ergo cor nostrum, non sono corporis, sed cogitationum sublimitate, cõcentúque virtutum. Grãdis fidei clamor. Deniq; in spiritu adoptiõis clamamus Rom.8.
abba pater, & ipse spiritus dei clamat in nobis. Magna vox iustitię, magna est castitatis, per quã & mortui loquũtur, nec solum loquuntur, sed etiã sicut Abel clamant. At verò iniusti anima nec viuens clamat, quia deo mortua est. Nihil in illa sublime, nihil magnificum est, quale eorum quorum sonus in omnem terrã exiuit, & verba in fines orbis terrarum. Gracili voce loquebatur Moyses, & plus omnibus audiebatur.

Universidad de Deusto

tur. Quotidie auditur in ecclesia: ab illis solis, hoc est, à Iudæis non auditur, qui aure audiunt, sed corde non audiunt.
Esaiæ 58. Prophetæ dicitur alteri: Exalta viribus vocem tuam. Anna
1. Reg. 1. tamen nō clamabat in corde suo sicut Moyses, sed loquebatur, fortasse quia filios postulabat, hoc est, bona quidem, sed priuata nō publica clamabat. Sed quia à domino postulabat quæ domino eum si quem susciperet offerebat, loquebatur deo. Clamabat autē Moyses, quia non pro se, sed pro omni populo precabatur. Vnde dictum est ei à domino: Quid cla-
Exod. 14. mas? Clamabat affectu pio, & sensu profundo, & personabat in cœlo, miraculis petēs digna cœlestibus, vt mundi elementa mutaret. Denique vt ipsius loci serié recenseamus: Instabat Pharao, & innumeris Aegyptiorum stipatus currib' vrgebat Hebræos, hinc circunfusus hostis, inde intersusum mare plebem dei clauserat. Nulla in armis fiducia, spes nulla in viribus. Strepebat tantūmodo querela miserabilis, quod cōmodius sibi foret dura in Aegypto seruitutis onera subire, quàm acerba in deserto morte cōsumi: querela nihil præsidij ferens, plurimū offensæ afferēs. Stabat ergo Moyses mœstus, solicit', anxius populi & periculis & querelis, expectās fidem cœlestium promissorum: & tacitus secū ipse volebat
Exod. 14. qua tandem dominus ope, iniurię immemor, memor gratię, subueniret. Dicit ad eum dominus: Quid clamas ad me? Sonum eius non audio, vocē eius agnosco, silentium eius lego, clamorē eius in operibus deprehendo. Clamabat populus, & non audiebatur: tacebat Moyses, & audiebatur. Nō populo dictū est, Quid clamas ad me? Non enim ad deum clamabat populus, qui iniusta & viris indigna clamabat. Sed Moysi dictum est, Quid clamas ad me? hoc est, tu solus ad me clamas, qui de me speras. tu solus ad me clamas, qui virtutē meā excitas. tu solus ad me clamas, qui per vniuersam terrā annunciari meum nomē expectas. Clamabat ergo Moyses in corde suo, & omnis sapiens in corde suo clamat. Denique sapientia cū altissima prædicatione cōuocat ad craterem, dicēs:
Prou. 9. Relinquite insipientiam, & quærite sapiētiam. Magnæ sublimitatis, magnæ vocis hæc prædicatio est: quę stultis sapiētiam pollicetur. Et Iesus dominus clamabat: Si quis sitit, ve-
Ioan 7. niat ad me, & bibat. Et voce vere magna clamabat, qui vocabat homines ad regnū cœlorum, ad illum venerabilē potum quo vitæ æternæ fluctus infunditur. Et tu cum oras, magna ora: id est, ea ora quæ æterna sunt, non caduca. Ora quæ diuina sunt atque cœlestia, vt sis sicut angeli in cœlo. Noli orare pro pecunia, quia ærugo est: noli pro auro, quia metallum est: noli pro possessione, quia terra est. Ista oratio ad deum non peruenit. Non audit deus nisi quod dignum suis ducit esse beneficiis, sed audit piam vocem plenam deuotionis & gratiæ. Non solum ergo clamandū in corde, sed etiam in toto corde clamandum est. Sicut enim corporaliter tunc bene clamatur, cùm toto ore clamatur, ita spiritaliter toto est clamandum corde, si volumus magna referre, & à domino quæ poscimus impetrare. Hanc dominus vocem exigebat à populo, quam populus nesciebat. Ideoque dixit do-
Matth. 15. minus: Populus hic labiis me honorat, cor autē eorum lōge est à me. Qui ergo appropinquauerit corde, ipse auditur à domino. Cor ergo prius clamet, vt sermo possit audiri. Sed non satis est clamare ad dominum, sed etiā iustitias eius exquirere. Exquirit autem iustitias, qui id quod in omnibus creaturis, & maxime in animātibus rationabilibus vel etiam
insitum irrationabilibus iustum est, prouidentiæ asscribit diuinæ. Vnde turturi studium pudicitiæ, quæ cōpare amisso, concubitu indulgere nō nouit, quod homines seruare nō possunt? Vnde plerisque animantibus tam sobria partus cura seruandi, vt vbi conceptionis munus agnouerint, coitum non putent esse repetendū, ne receptorum seminum fiat adulterina permixtio? Phœnix coitus corporeos ignorat, libidinis nescit illecebras, sed de suo surgit rogo sibi auis superstes, ipsa & sui hæres corporis, & cineris sui fœtus. Aquila ne degeneres partus nutriat, diligēti librat examine, & adhuc teneros fœtus pio vngue suspendit, solisque offert radiis, vt si forte oculos suos vi fulgoris inflexerint, tanquā degeneres laxato in præceps vngue dimittat. sin vero naturę vigore cōstanti aduersum radios solis obtutū potuerint vindicare, dignæ
Matth. 6. indolem sobolis onere grato reportet. Volatilia cœli omnia A non serunt neq; metunt, & deus pascit illa, quia iustitias domini custodiunt, nihil sibi proprium vindicando, sed ligno fructifero, quod domini indicio cōmunem ad escam datum est, famē releuare contenta. Ex his igitur nos cognoscimus quàm diuinæ subsidia prouidētiæ hominibus non deessent, si dei iustitiam seruare vellemus. Qui alit aues, nō alleret homines, quos ad imaginē & similitudinē sui fecit? Nónne pluris sumus illis? Naturę prærogatiua pluris sumus, sed inferiores diminutione gratiæ, & præuaricationis iniustitia.

II. Clamaui ad te, salua me*, & custodiam testimonia* tua.

*al. saluum me fac. *al. mādata.

Repetit quod ad deum clamauerit, & custodē se promittit cœlestium statutorū, quæ cœlo terráq; testibus dominus deus sanxit, vt præuaricatores elementorū testimoniis arguantur. Quomodo cœlum aspiciat præuaricationis suæ conscium? Quomodo fructus de terra expectet, quę nouit ingratos? Vide igitur quàm nō parua promittat Propheta. In clamādo fidelis & prōptus affectus exprimitur: in custodiēdo
B testimonia tua, cōtinētiæ virt' obsequij sedulitate declarat.

III. Anticipaui* in maturitate, & clamaui:* in verba tua speraui*.

*al. prœueni *al. quia in *al. su pspe-raui.

Græcus φθάσας dixit, quod est, ante horā, ante tempus. Qui ergo dominum deprecatur, nō velut præscripta prę-
1. Corin. 10. cipue tēpora præstoletur, nescius in obsecrationibus domini tempus esse aliquod, sed semper in ipsis sit. Siue manducamus, siue bibimus, Christum annunciemus, Christum rogemus, Christum cogitemus, Christū loquamur, in corde nostro semper, semper in ore sit Christus. Sed fortasse dicas:
Eccles. 3. Quomodo scriptum est: Tēpus omnibus, & tēpus omni rei sub cœlo est? Sed dominus Iesus supra cœlum est, nullo circunscriptus est tēpore. Claudat os suū Arriana perfidia. Tēpus, inquit, omni rei sub cœlo. quanto magis sub deo tēpus,
Ibidem. non supra deum? Generatio ex patre nō habet tempus. Neque enim opus ante authorē, sed author supra operis exordium. Fortasse obiiciāt quia dixit: Tempus nondū aduenit.
Ioan. 7. Ioan. 12. Et iterū dixit: Pater venit hora. Sed hæc hora est passionis.
Esaiæ. 7. & Matth. 1. C Est etiam tēpus virginalis cōceptionis. Ecce virgo in vtero accipiet. Quia virgo sub tēpore, & ideo præscripta ætate cōcepit. Qui rogat itaq;, semper roget: & si nō semper precatur, paratum semper habeat precātis affectum. Pernoctabat
Luc. 6. in oratione dominus Iesus, non indigēs precationis auxilio, sed statuens tibi imitationis exēplum. Ille pro te rogās pernoctabat, vt tu discerēs quomodo pro te rogares. Redde igitur ei quod pro te detulit. Audi supra dicentē Prophetam: Media nocte surgebam ad cōfitendum tibi. Et tu surge vel media nocte, si nō potes tota semper nocte vigilare, vt dum oras nocte, veri solis pectori tuo splēdor irradiet: quia omnis anima quæ Christum cogitat: in lumine semper est. Dies lucet tibi, Christus aspirat. Sed quia sequens versiculus de tempore precādi, euidēter expressit, in isto versiculo actuū magis operúmque arbitror quàm orationis tēpus intelligendum. Prœcurrit ætatis maturitatem quisquis in adolescentia positus senilē grauitatem induit, & iuueniles annos veterana quadā continentia regit, feruorémque virentis corporis
D incana morum maturitate cōponit. Nam quid potest habere laudis, si effœtum corpus voluptatibus, & iam senectutis gelu frigidū, ad sera deuotiōis officia depositō iam segnior vigore cōuertat? Non est corona, nisi vbi fuerit difficilioris lucta certaminis. Ad quam rari attingere possunt, nec omnes qui ingressi fuerint stadium, peruenire. Ille laudabilis, cui est in seipso ante certamen, qui carnem suam reluctātem sibi mentis coercet imperio, parca frugalitate castigat, & seruituti redigit, ne effrenata libertate luxuriet, atque indomita feruens cupiditate habenas animi regentis abrumpat. In hora est ergo senex, si munia sobriæ maturitatis exerceat: ante horam præcurrens iuuenis, si senili pondere incentiua cōprimat voluptatum, ac feruentes illecebras cupiditatis extinguat. Bonus est enim dominus sustinentibus, Hiere-
Thren. 3. mias dicit. Et bonum est viro qui graue portauit iugum à iuuentute, sedebit singulariter, & silebit, quia tulit iugum super se. Qui enim à iuuentute iugum portauerit, & habenis moderaminis teneriora volens colla subdiderit, sedebit singula-

singulariter remotus à strepitu interpellãtium passionum,& quietus silebit,cui necesse est iam non iurgari cum corpore, decertare cum vãriis cupiditatibus, quia tulit iugum verbi anima quæ quærit deum, quæ captiuas sibi fecit omnes delicias iuuentutis. Vnde fortasse & illud dominicum, Non clamabit neque contẽdet,neque audiet quisquam in plateis vocem eius:nõ solum ad defensionis silẽtium,absolutionisque contẽptum & tolerantiam passionis,sed etiam ad cõpressiones omnium accipere possumus corporalium voluptatũ. Vnde & alibi scriptum est:Quia peccatum non fecit. Recte igitur tacebat in mortis periculo cõstitutus, qui mortis aculeũ non timebat. In verba,inquit,tua speraui. Græcus ἐλπισα dixit, quod est ad sperandum semper crescere, & spem spei adiungere. Iustus semper sperat,& in aduersis positus,& frequentibus afflictus ærũnis desperare non nouit,sed quo grauiora toleranit, magis sperat, & sperandi sumit profectum, secundum illud oraculum: Consolamini,consolamini populum meum,dicit dominus. Sacerdotes, loquimini iustitiã in cor Hierusalẽ,consolamini eam,quia repleta est deiectio, & solutum est peccatum eius,quia recepit de manu domini duplicia peccata sua. Quàm cito dixit plenitudinem deiectionis solutionẽ esse peccati, & repetiuit causam consolationis eo maius esse recõciliationis insigne,quo numerosior fuerit pœna quàm culpa. Iob tot grauatus incõmodorum acerbitatibus,pio spem cumulabat affectu,discretam à piis causam asserens impiorum,quorum lumen extinguitur. Lux autem secũdum Salomonem semper iustis. Vnde colligitur quia iustus semper in verba dei sperat, & spem adiicit spei. Quod euidẽtius expressit Esaias dicẽs: Tribulationem super tribulationẽ expectat,spem super spem: Ad perlactatos & abductos ab vberib⁹ loquebatur, hoc est,ad eos qui prima infantiæ alimenta transissent, cibo iã habiles fortiori. Exẽplo fit, quod ablactatus Isaac patriarcha tantus euaserit, vt adhuc inter rudimenta primæuæ positus ætatis,nequaquam tamen gladium feriturí parentis horruerit. Plures filios habuit Abraham nullum ablactauit alium,sed in hoc solũ feciſſe legitur epulũ magnum. Et bene magnum epulũ scriptura dixit, quia typus erat eius quẽ semper epulãtur corda sanctorum.

1. Pet. 2.

Esaiæ. 40.

Præuenerunt oculi mei* mane, meditari verba mea.

IIII.

Supra ait: Præueni ὀρθρίζω, hoc est,ante horas, ante tempus:hic ait,Mane, aliud significans tempus orandi atq; psallendi domino, vt sit illud prius,secundum quod ait: Media nocte surgebã,hoc autẽ iuxta illud: Præueni orientẽ solem. Graue est enim si te ociosum in stratis radius solis orientis inuerecundo pudore conueniat, & lux clara feriat oculos somnolento adhuc torpore depressos. Arguit nos tanti temporis spatium,sine vllius deuotionis munere ac sacrificij spiritalis oblatione feriata trãsmissum. An nescis ô homo quod primitias tui cordis ac vocis quotidie deo debeas? Quotidiana tibi messis,quotidianus est fructus. Occurre ergo ad solis ortus, vt te oriẽs inueniat iam paratum, ne lumina tua madido adhuc sopore mergentia, primus diei fulgor exagitet. In cubiculo meo in noctibus quæsiui quem dilexit anima mea,dicit ecclesia. Ideo meruit eum inuenire,ideo eius gratiam promereri, quia etiam in cubiculo quæsiuit. Quæsiuit in noctibus,propterea copia eius adepta in posteriorib⁹ loquitur ad spõsum: Veni frater meus,exeamus in agrum, requiescamus in castellis,diluculo surgamus in vineas. Aduertis quemadmodum sponsa verbum inuiret dei, vt veniat in terras,& tollat peccata mundi? Ager hic erat antè desertus, sentibus nostrorum squalidus delictorum, horridus spinis. Castellum erat in quo relegatus Adam perpetuo suæ posteritatis hæredes stringebat exilio. Illo ergo ducit ecclesia Christum, vt Adam liberet. Deinde exulibus absolutis cœpit mundi istius ager idoneos habere cultores: & qui erat ante ieiunus, factus est vitis æternæ plantatione fœcundus. Nec tamen sic spiritalibus læta palmitibus euagatur, sed ad has vineas vocat Christum, vbi psallentes sint & orantes, vbi noctibus ac diebus fructus innoxius perseueret. Ibi,inquit,dabo vbera mea, ibi dederunt mandragoræ odorem. Plerique discernunt quendã inter mandragoras sexum, vt & mares putent esse & fœminas,sed fœminas grauis odoris.

*al. ad te diluculo,vt meditarer eloquia

Canti. 3.

Canti. 7.

Ibidem.

Significat ergo gentes quæ ante fœtebant cum essent infirmiores:euitata quadam imbecillitate perfidiæ, boni odoris fructus ferre cœpisse, postquam in aduentum domini crediderunt. Legimus etiam quod mandragoras acceperit sancta Rachel à sorore sua Lia, vt concederet ei illa nocte dormire cũ sancto Iacob. Mandragoras Ruben primogenitus attulerat matri suæ Liæ,quæ lippientibus oculis synagogæ figuram accepit,quia Christi gratiam videre non potuit, hebetato debilis mentis obtutu. Quo declaratur quod fructus quos antè synagoga à primogenito dei filio susceperat, ecclesiæ concessit. Sed quia illius noctis potita concubitu concepit & genuit Lia suæ posteritatis hæredem,impletur mysterium, quoniam credẽtibus apostolis reliquiæ Iudæorum per electionẽ gratiæ saluæ factę sunt. Vnde ait ecclesia: Noua & vetera frater meus seruaui tibi. Quis dabit te fratrem lactentem vbera matris meæ? Inueniens te foris,osculabor te, & quidem non spernent me. Assumam te & inducam in domum matris meæ, & in secretum eius quæ concepit me. ibi docebis me.& cætera. Habens igitur informationem nouarum & veterum scripturarum,nec despicabilem esse sentiens,non solum orationibus in secreto cordis verbũ tenet, verumetiam psallentis chori vocibus velut quibusdam eum osculis gratiæ osculatur. Itaque malorum granatorum, hoc est,diuersorum & innumerabilium fructuum,& præcipue fidei odoribus, gratiæ, sapientiæ, & gloriæ, vitæque æternæ subnixa diuitiis, quæ sunt circa sinistram & dexteram sponsi,per animas sanctas laudantium congregationum plausib⁹ excitat Christum,dicens:Adiuraui vos filiæ Hierusalem,vt nõ suscitetis & resuscitetis dilectionem vsquequo voluerit. Vnde eam mirantur filiæ Hierusalem sanctæ animæ patriarcharum & prophetarum veterúmque iustorum, vel cœlestes potentiæ,dicentes: Quæ est hæc quæ ascendit dealbata innitens super fratrem suum? Hoc est talibus solẽnitatibus fulget ecclesia: & quæ ante per diem fusca erat, iam splẽdet in noctibus & relucet. Ipse quoque dominus tanto munere psallentium delectatus ait: Pone me vt signaculum in cor tuum, vt sigillum in brachium tuum,quia valida est vt mors charitas,durus sicut inferi zelus tuus. Alę eius,alæ ignis flãmæ.aqua multa excludere non poterit charitatem,& flumina,non vndabunt eam. Quia vidit tãtam deuotionem ecclesiæ,idoneos putat esse iam populos qui in corde nostro & in brachio signaculum eius portare possimus. Ipse enim pater signauit deus,& qui testimonium eius accepit,signauit,quia deus verax est:& ideo operantes cibum permanentem in vitam æternam, signati sunt ad imaginem & similitudinẽ Christi,qui est imago inuisibilis dei. Sicut ergo deus verax est,& tu signa in tuo sensu & opere veritatem, vt os tuum non loquatur mendacium:manus tuæ non operentur opera hominum,quæ sunt fallacis istius mundi,sed illa quæ dei sunt, vt pauperibus largiantur,debiles subleuent, mortuos honorẽt tumulis sepulturæ. His operibus charitas quęritur, vt nemo possit à Christo vel periculo mortis auelli. Vnde ille ait: Quis nos separabit à Christo? Tribulatio,an angustia,an persecutio? Et infra: Confido enim, quia neque mors,neque vita, neque angeli. Ea specie etiã zelus durus est charitatis, & alæ eius alæ ignis. Habet alas sicut columba. sunt enim pennæ columbæ deargentatæ,quibus euolat qui diligit,dicens: Ecce elongaui fugiens,& mansi in solitudine. Sed alæ charitatis,alæ ignis,quibus dilectionis inflammat ardorem. Hoc vapore feruentes fecit dominus angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem, sed non exurentem. Legimus & alam templi supra quam diabolus tentans fecit ascendere saluatorem, quæ erat in templi culmine. Sunt ergo fastigia pietatis,sunt culmina charitatis,quæ vaporem gratiæ pectoribus humanis adolere cõsuerunt: vt multa aqua extinguere atque excludere nõ queat charitatem,& flumina eam secularium tẽpestatum nulla concludant. Cum ergo tanta ecclesiæ gratia,tãta nos præmia deuotionis inuitent,præueniamus orientem solem,occurramus ad eius ortus,antequã dicat: Ecce assum. Vult se præueniri sol iustitiæ, & vt præueniatur expectat. Audi quemadmodum expectet & cupiat præueniri:dicit angelo Pergami ecclesiæ: Age pœnitẽtiam: cęterum venio tibi. Dicit angelo Laodicię: Aemulare ergo: & pœ-

Ibidem.

Rom. 8.

Psalm. 54.

Psalm. 103.

Matth. 4.

Apoca. 2.

Apoca. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& pœnitentiam age: Ecce ſto ad ianuam, & pulſo: & ſi quis audierit vocẽ meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad illũ. Poterit intrare denique, quia nec reſurgentẽ eum cum corpore vlla clauſarum valuarum repagula retinere potuerunt, ſubito ſe apoſtolicis penetralib* improuiſus infudit. ſed ſtudia deuotionis tuæ deſiderat experiri. apoſtolos enim probatos habebat. Aut forte in perſecutione præuenit. Vbi tranquillitas eſt, præueniri cupit. Præueni certe hunc quem vides ſolem. Ephes.5. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, vt illuceſcat tibi Chriſtus. Si hunc ſolem præueneris antequam iſte ſurgat, aſpicies Chriſtum illuminantẽ. Ipſe prius in tui cordis illuceſcit arcano: ipſe tibi dicenti, De nocte vigilat ad te ſpiritus meus, matutinum lumen temporibus faciet ſplẽdere nocturnis, ſi mediteris verba dei. Dũ enim meditaris, lux eſt: & videns lucem non temporis ſed gratiæ, dices, quia lux præcepta tua. Cum autem te meditantem verba diuina dies inuenerit, & tam gratum opus orandi & pſallendi delectauerit tuam mentem, iterum dices ad dominum Ieſum: Exitus matutinos & veſpere delectabis. At verò Moyſe magiſtro vſus eſt populus Iudæorũ quotidie in ſermonibus ſuis à mane vſque ad veſperã iudicium dei operiendo. Exod.18. Quod videns cognatus eius eſſe intolerabile, cõſilium dedit negocij conſummandi partito cum aliis onere, qui ad hoc munus electi ſunt. Noctibus ac diebus ſine vlla ceſſatione recenſeto ſcripturas diuinas, quia & ſi quid aliud ſeniorẽ interrogaueris, neſcit niſi ſcripturæ diuinæ ſeriẽ reſultare. Vacat illic ſermo de ſeculo, ſola illic ſcriptura cõtexitur, ſingulorum ſibi per vices ora ſuccedunt, ne quando ſacer ille ſonus mãdatorum cœleſtium ferietur: & tu Chriſtiane dormis, cui magiſter eſt Chriſtus? & non vereris ne de te dicatur: Populus iſte nec labiis me honorat? Iudæus vel labiis, tu verò nec labiis. Si illius qui vel labiis honorat, cor lõge eſt à deo: quo modo poteſt cor tuũ prope eſſe, qui etiam labiis non honoras? Quandiu te ſomnus, quandiu te ſecularia tenent, quandiu ſolicitudo iſtius vitæ, quandiu terrena? Diuide ſaltem deo & ſeculo tẽpora tua: vel quando non potes agere in publico quę ſunt iſtius mundi, & tenebrę prohibent noctis, deo vacato, indulge orationib*: & ne obdormiſcas, pſallito: ſomnum tuum bona fraude fraudato: mane feſtina ad eccleſiam: defer primitias pij voti: & poſtea ſi vocat ſecularis neceſſitas, non excluderis dicere: Præuenerunt oculi mei mane meditari verba tua. & ſic ſecurus procedis ad tuos actus. Quàm iucundum inchoare ab hymnis & canticis, à beatitudinibus quas in euangelio legis? quàm proſperum vt te Chriſti ſermo benedicat, & dum recantas domini benedictiões, ſtudium alicuius virtutis aſſumas, vt etiam in te benedictionis diuinæ meritum recognoſcas.

V. Vocẽ meam exaudi* ſecũdum miſericordiam tuam domine, ſecundum iudicium tuum viuifica me.

*al. audi

Semper homo, etiam ſi ſanctus, ſi iuſtus ſit, debet orare, vt exaudiat eum dominus ſecundum miſericordiam ſuam, non ſecundum merita virtutis alicuius, quia rara virtus, multa peccata. Et ſecũdum iudicium ſuum viuificet, vt infirmis opem ferat. Et maxime hoc debemus orare cùm aliquibus vrgemur aduerſis. Vnde non ocioſe à ſancto Dauid præmiſſa eſt diuinæ miſericordiæ poſtulatio.

VI. Appropinquauerunt perſequentes me inique*, à lege autem tua elongauerunt*.

*al. iniqtate
*al. lõge facti ſunt.

Græcus ſic poſuit: Appropinquauerunt perſequentes me iniquitate, hoc eſt, cum iniquitate me perſequebãtur. Quanto magis mihi appropinquauerunt, tanto amplius ſe à lege tua ſeparauerunt: quoniam qui fratrem ſuum perſequitur, à lege ſecernitur. Lex enim dicit: Diliges dominũ deum tuũ, diliges proximum tuum. Deut.6. Leui.19. 1.Ioan.4. Non ergo oderim fratrem, ne dicatur mihi: Si fratrem tuum non diligis, quem vides: quomodo potes deum diligere, quem nõ vides? Neſcis fratrẽ tuum mercem eſſe ſanguinis Chriſti? Mercem ergo non diligis Chriſti, ſi fratrem non diligis. Ergo perſecutor mihi appropinquat, vt noceat, ſed is ſe à lege diſterminat. Quæ enim portio iuſtitię cum iniquitate? Qui autem à lege dei ſe ſeparat, ſeparat ſe ab æterna vita. Lex enim vita eſt. Denique oſtendens Propheta legem dei ait: Ecce iſte eſt vita, quoniam qui facit ea quæ legis ſunt, viuet in eis, quod legi conuenit vtiq; ſpiritali. Et fortaſſe qui mihi appropinquat vt noceat mihi, dum ſeparatur à lege, ſeparatur à Chriſto, quia Chriſtus eſt vita. Ego autem ſi adhæream Chriſto, nec mihi appropinquat: quia etiam ſi corporis mei habeat poteſtatem, animæ tamen meæ nocere non poterit. Denique perſecutores martyrum quàm longe ab eorum meritis ſeparati ſunt. Sed forte dicas: Quomodo ſancti adhærent deo? Et ideo ſequitur:

VII. Prope es* domine, & omnia præcepta tua* veritas.

*al. tu
*al. & omnes viæ tuæ.

Prope eſt dominus omnibus, qui vbique adeſt: nec refugere eum poſſumus ſi offendimus, nec fallere ſi delinquimus, nec amittimus ſi colamus. Spectat omnia deus, omnia videt, aſſiſtit ſingulis, dicens: Deus appropinquãs ego ſum. Et quomodo poteſt deeſſe alicui deus, cum de ſpiritu dei legeris: Spiritus domini repleuit orbem terrarum? Quia vbi domini ſpiritus, ibi dominus deus. Cœlum & terram ego cõpleo, dicit dominus. Vbi igitur deficit qui implet omnia? aut quomodo de plenitudine eius omnes accepimus, niſi omnibus appropinquet? Denique Dauid ſciens illum vbique eſſe, & implere cœlum & terram & maria, ait: Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si aſcẽdero in cœlum, tu ibi es: ſi deſcendero in infernum, ades. Si ſumpſero pennas meas ante lucem, & habitem in nouiſſimo maris, etenim ibi manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Quàm cito ſignificauit vbiq; deũ eſſe: & vbi eſt dei ſpiritus, ibi deũ eſſe: & vbi eſt deus, ibi ſpiritũ dei eſſe præſentem. Quo loco indiuidua copula trinitatis expreſſa eſt. Siquidẽ hæc per os Prophetæ locutus eſt dei filius in perſona hominis locutus, qui per incarnationem deſcendit in terras, per reſurrectionem aſcẽdit in cœlum, per corporis mortem penetrauit infernum, vt ſolueret alligatos. Aut ſi ad Prophetam referas, aduertis expreſſum quod vbiq; manus & dextera dei Chriſtus aſſiſtat, vbi pater deus, & ſanctus dei ſpiritus. An cum de ſole dubitare nequeamus quod procedens toto orbe radios diffundat ſuos, & omnibus lumẽ infundat, quem etiam illi qui videre non poſſunt, ſentiunt tamen aeris ipſius ſotu eſſe præſentem? Vbi enim deeſt calor illius? Quò radij eius non perueniunt, cum diſcuſſis noctis aut nubium tenebris illuminat terrã? In cœlo fulget, in mari rutilat, feruet in terris. De ſole ergo non dubitas quod vbique reſplendeat: de deo dubitas, quod non vbique fulgeat ſplendor gloriæ eius, & imago ſubſtantiæ? Quid non penetret verbum dei, ſplendor æternus, qui etiam occulta mentis illuminat, quæ non poteſt iſte ſol penetrare? Verbum enim dei gladius ſpiritalis eſt, vſque ad diuiſiones animæ atque artuum, medullarúmque perueniens. Hebr.4. De quo dicit iuſtus ad Mariam: Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelentur multorum cordium cogitationes. Luc.2. Penetrat ergo animam, & quaſi candor æternæ lucis illuſtrat. Sed quamuis diffuſe per omnes & in omnes & ſupra omnes poteſtate ſit, quia omnib* ortus ex virgine eſt, & bonis & malis, ſicut & ſolem ſuum oriri iubet ſuper bonos & malos: illum tamẽ ſouet qui appropinquat ſibi. Matth.5. Sicut enim à ſe fulgorem ſolis excludit qui feneſtras domus ſuæ clauſerit, locúmque tenebroſum in quo diuerſetur elegerit: ita qui ſe auerterit à ſole iuſtitię, non poteſt ſplendorem eius aſpicere. In tenebris ambulat, & in omnium luce ipſe ſibi cauſa eſt cæcitatis. Aperi igitur feneſtras tuas vt tota domus tua veri fulgore ſolis illuceat. Aperi oculos tuos, vt videas orientem tibi ſolem iuſtitię. Sed caue ne eos vlla ſtipulæ feſtuca perturbet. Si quid ſordis in oculo fuerit mentis tuæ non poteris eum intueri. Si quid ægritudinis, plus grauabit, cum confuſam oculorũ aciem lux ferit, maioremque dolorẽ excitat. Sit ergo ſimplex oculus tuus, ne incipiat totum corpus tuum eſſe tenebroſum, & vacillet in lumine ſicut ſunt cæcorũ veſtigia. Nunquid ſi quis oſtia domus ſuæ claudat, ſolis eſt culpa quod non illuminat domum eius? Ergo ſi quis peccatorũ ſuorum repagulis obſeruandam mentẽ propriam iudicauerit, & veri à ſe ſplendorem ſtultus auertat, ac ſibi inferat inſipientiæ cæcitatem, cauſari poterit quod ſol iuſtitiæ noluerit intrare? aut infirmitatem luminis cœleſtis arguere? Pulſat ianuam tuam dei verbum

Universidad de Deusto
Biblioteca

verbum: Si quis mihi aperuerit, inquit, intrabo. Si quis ergo A
non aperuerit, nunquid non ingredientis, & non magis non
aperientis est culpa? Nihil quidem deo est obseratum, nihil
clausum æterno lumini, sed portas malitiæ dedignatur ape-
rire, conclauia non vult penetrare nequitiæ. An verò cum
animæ nostræ vigor putrē corporis refugiat portionē, quod
eius gratiam corrupti artus sentire non possint, deus corru-
ptæ animæ membra quædam dignatur habitare? Animæ ta-
men vigor per corpus omne diffunditur, siue manus, siue
pes, siue digitus particeps sensus est: dei potest alicubi de-
esse sapientia, alicubi eius deesse maiestas? Sane fugientes
non retinet, non cogit inuitos, sed neque fastidit appropin-
quantes: & illius quidem virtus, illius verbum, deus omnib⁹
prope est. In ipso enim cōstant omnia, & ipse est caput cor-
poris ecclesiæ, in quo omnis inhabitat plenitudo diuinitatis.
Sed plerosque ab eo peccata secernunt, de quibus dictū est:
Psalm.72. Ecce qui elongant se à te, peribunt. Vnde sanctus ait: Mihi
autem adhærere deo bonū est. Et Apostolus ait nō esse lon-
Actu.17. gè deum ab vnoquoque nostrum: In ipso quoque, inquit, vi B
uimus & mouemur & sumus. Vitalem etenim omnibus gra-
tiam subministrans, omnibus præsto est munere bonitatis
suæ, sed propior est illis qui contrito sunt corde. Quod ve-
tus quoque per ænigmata historia docet. Moyses in montis
Sina supercilio erat, & solus erat: populus in valle in imo mō
tis, presbyteri in parte montis supra merita plebis, sed pluri
mo interuallo à Moysi meritis separati. Non omnes in ver-
tice, neque in imo omnes, sed populus. Moyses solus in ver
tice Sina montis, qui Latina interpretatione dicitur tētatio.
Et tu si supra tentationes ascenderis, & contrito corde detu
leris precem, deo proximus eris. Si mūdo corde fueris, & tu
Matth.5. deum videbis. Beati mundo corde, quia ipsi deum videbūt.
Qui ergo deo proximus est, dicit: Prope es domine, & om-
nia præcepta tua veritas. Iudæus hoc non potest dicere, qui
non recipit dominum Iesum. Separauit enim se, nec in veri-
tate, sed in vmbra credit. Quomodo dicit, Præcepta tua ve-
ritas, cum gratia & veritas per Iesum Christū facta sit, eum
eum non agnoscat, qui veritate & plenitudine circunciſio- C
nis suæ totum mundum redemit?

VIII. Initio cognoui de testimoniis tuis, quia in æternum
fundasti ea.

De testimoniis, inquit, tuis ab initio cognitionē & fidem
assumpsi, quod in æternū fundata sunt. Testimonium enim
fidele est, & prestat paruulis sapientiam. Si cognouisset Adā
& Eua quæ quasi paruulis data essent eis cautiora præcepta,
ne vsurparent sibi scientiam boni & mali, quam recto diſcri
mine definire nō possent, paradisi incolatum in perpetuum
vindicare potuissent. Si cōsiderāt homines quia sanguis ho
minis ad deum clamat, manus proprias à nece hominis absti
nebunt. Si custodiant præcepta quę dedit dominus corā cœ
lo & terra testibus, dicens: Audi cœlum, & auribus percipe
terra: scientes quia quicquid flagitij commiserint, aduersus
legē domini feciſſe, quod angelorū & potestatū, sanctorum
quoque hominum testimoniis arguantur: supra hæc testimo
nia fundamentū sibi cōstituent, quia æterna sunt atque per-
petua. Et nos ergo opus nostrum ædificemus supra funda- D
mentum testimoniorum cœlestium, vt non ardeat sicut li-
gnum aut stipula, sed sicut aurum probetur, vt æterno ma-
neat nixum fundamine.

Sermo vicesimus.

Res ר INcipit litera Res, quæ Latina interpretatione ca-
put dicitur vel primatus. Caput est, vt formam ge
neris humani consideremus, quod souet membra
omnia, & dirigit atq; implet sensibus. Sensus enim
sapientis in capite eius. Inde ductus venarum, meatúsq; spi-
ritus sanguinis vires in totius partes corporis deriuātur. Lu
strat omnia, ornat omnia. Sublato capite, corpus sine nomi-
ne est. Non agnoscitur, nec vlla supereſt vsura viuēdi. Pro-
pterea qui in aliquo dānatur crimine, eò quod ornamentum
est totius corporis, capite abdicatur: & qui turpi vel scele-
sto reatu beluinę obscœnitatis illuuiem vel bestialis imma-
nitatis horrorem commisisse detecti sunt, tanquā ij qui pro-
posito humanæ moderationis exciderint, formā quoque hu

manæ conditionis iubentur exuere. Rēciso enim capite, re-
liqui corporis truncus bestiarum corpori comparatur, & sa
pientiæ arce fraudatur, qui sapientię nō potuit tenere ratio-
nē. Sepelitur igitur sine decore suo corp⁹. In capite etenim
vigor vitę, in capite est gratia venustatis. Fertur coluber, cū
vrgetur periculo, caput semper abscondere, & in orbem se
colligens obiecta reliqua parte corporis hoc solum tueri,
quod illæsa feratur membra cætera saluo capitis vigore re-
parare. Hoc & tu moraliter caput serua, hoc seruato & my-
stice. Mysticum caput Christus est, quia omnia in ipso con-
stant, & ipse est caput corporis ecclesiæ. Hoc caput qui ami
serit, viuendi vsum habere non poterit. Hoc solo distamus
à bestiis, ad imaginem dei & similitudinem virtutum vigo-
re formati. Fides nos ab irrationabilium pecudum compa-
ratione secernit. Hoc caput humani seruate serpentes, etiam
si omnia membra cædantur, totum vratur corpus incendiis,
mergatur profundo, euiscereturà bestiis, hoc tamen capite
custodito, vita integra, salus tuta est. Nemo enī potest peri-
re, cui nō sublat⁹ est Christ⁹. Est & caput, summa studij atq;
operis nostri, summa negocij, summa spei summa virtutum.
Omnis autē summa est studij nostri, vt simus humiliores, ve
ritatem sequamur, quā non videt extollēs se frustra inflatus
mente carnis suæ, & nō tenēs caput. Quod sit hoc caput, cui Coloſ.
dēter expressit dicēs: Ex quo omne corp⁹ per cōpaginatio-
nes & colligationes subministratū & copulatū crescit in in-
crementū dei. Et in Esaiæ libro dicit domin⁹ per prophetā: Esaię.9.
Auferā à Iudæa caput & caudam, initium & finē. Hoc caput
Iudæa quod tenebat amisit, quæ Iesum dominum non rece-
pit. Vbi fides est, & initium & finem habemus. Vbi perfidia,
nec initium, nec finis est. Ecclesiæ principium est primoge-
nitus ex mortuis. Habet & finem, quia ipse est primus & no Apoca.22.
uissimus. Ipse est finis legis ad iustitiā omni credenti. Syna- Roma.10.
goga nec initium nec finem habet, quia nec in principio in-
uenit quod sequatur, nec in fine quod speret. Inflatus ergo
caput non tenet, hoc est, illam humilitatem Christi qua de-
scendit vsque ad crucē, descendit vsque ad inferos. Ideo Iu
dæus nō credidit, quia contēpsit dicentē: Discite à me, quia Matth.11.
mitis sum, & humilis corde. Hęc humilitas virtutum omniū
caput est, quæ totum velut quoddā nostrorū actuum souet
corpus. Quāuis infirmus aliquis sit, pauper, ignobilis, tamen
si non se extollat & præferat, ipsa se humilitate commēdat.
Sit aliquis prædiues & nobilis: idem si nobilitatē generis &
diuitias suas iactet, insolentia sibi vilis est. Sit aliquis facun-
dus & fortis, qui tumore facundię ac virtutis elatus plurimū
sibi arroget: nónne ei propter verecundiam & insipiens ple
rumque & inualidus antefertur? Denique pharisæus in eu-
angelio cum abstinens & parcus esset alieni, liberalis sui,
non refugus ieiunij, vt ipse dicebat, tamen propter iactan- Lucæ.18.
tiam etiam illa quæ habere poterat amisit. Nihil ei tot gene-
ra virtutum vno vitio decolorata prodesse potuerunt. Pu-
blicanus qui nihil enumerare poterat quod posset proba-
ri, propter humilitatem tamen iustificatus magis quàm il-
le Pharisæus descendit è templo, secundum quod scriptum
est in Propheta: Quia humiles spiritu saluabit. Hoc autem Pſalm.33.
esse caput quod hęc litera exprimat, euidēter etiā in Hiere-
miæ Threnis docemur. Nam prælata hac litera ait prophe-
ta: Spiritus ante faciem nostram Christus dominus: sub vm- Thren.4.
bra eius in gētibus viuemus. Hoc ergo caput vere est, quod
omniū caput est. Diximus de capite: dicamus & de primatu,
quod licet sermone distet ac litera, sensu tamen in eandem
concurrit intelligentiam. Primatus enim legimus in veteri
testamento, quos in primogenitis Esau fratri suo cessit,
& ideo vocatum est nomen eius Edom, hoc est, terrenus &
calidus. Isti sunt aūt fratres, de quibus rogatus est dominus
ab Isaac patre eorū vt daret ei suæ posteritatis hæredes de
Rebecca vxore sua, quæ per viginti annos nullum dederat
generationis suæ insigne. Exaudiuit eum, & cōcepit Rebec Gene.25.
ca, & rogauit dominum cum luctari inter se paruuli videren
tur in vtero eius, & responsum accepit: Duæ gentes in vte-
ro tuo sunt, & duo populi ab vtero tuo separabuntur, & po-
pulus populum superabit, & maior seruiet minori. Nónne
apertū est mysterium, duos significari populos, hoc est, po
pulum Iudæorum seniorem, & Christianum populum iu-
niorem

Universidad de Deusto
Biblioteca

niorem, qui propter coctură lentis primatus fratris accępit A
senioris? Quo indicio euidenter exprimitur quod populus
senior ille terrenus propter intẽperantiam gulæ primatum
quem habuit amisit. Populus autẽ ecclesiæ per sobrietatem
& continentiam primatus quos ordine non habebat ætatis
confessione fraterna & pio furto paternæ benedictionis eri
puit. Quid est igitur quod populus rapuit Christianus, nisi
Matth.11. dominum Iesum? A diebus enim Ioannis Baptistæ regnum
cœlorum cogitur, & cogentes diripiunt illud, sicut ipse do-
minus declarauit. Bona fraus, quæ vitam furatur æternam.
Sed quoniam satis dictũ de literæ huius interpretationibus
arbitramur, consideremus ea quæ huic literę Propheta sub-
iecit. Primus itaque versus est.

I.

al.eripe. Vide humilitatem meam, & erue me: quoniam* le-
*al.quia gem tuam non sum oblitus.

Fortasse dicat aliquis, gloriatur de se Propheta, & si glo-
riatur, gloriatur in infirmitatib' suis, in quibus & Apostolus
2.Corin.12. gloriatur dicens: Gloriabor in infirmitatibus meis. Alius in B
diuitiis, alius in titulis nobilitatis ac ꝓsapiæ suæ, alius in ad-
ministrationib' & honoribus gloriatur, iustus in humilitate
gloriatur. Bona enim gloria, Christo esse subiectũ. Vt scias
autem quia iactare non se cupiat, sed domini in se gratiam
Psalm.24. prouocare, alibi idem Propheta ait: Vide humilitatẽ meam,
& laborem meum. Ergo quasi is qui humiliauerit cor suum,
quasi is qui plurimũ laborauerit, ibi sibi dimitti peccata de-
siderat, hic erui se precatur. Constitue aliquem sacerdotem
pro ministri salute solicitum, quẽ probatum aduertat deo,
aliquem patrem pro filio in ægritudine constituto graui, a-
liquam fœminã vel pro filio, vel pro viro mœstam, oratio-
nibus incubantem, fundentem vberes lachrymas noctib' ac
diebus, humiliantem se ac sternentem solo, multiplicantem
iciunia, & quod his grauius est, mentis atque animi dolore
confectam, morbi ac periculi dilatione torpentem, dicere
ad dominum: Vide humilitatem meam & erue me. Conside
ra etiam quia spiritali quodam oleo cœlestiũ præceptorum
vngit nos atque exercet quotidie scriptura diuina, & domi-
nus noster plurimos ad subeunda certamina gestiẽs prouo- C
care, diuersa posuit præmia coronarum. Confidera inquam,
Christi athletam innumeris contẽtionibus fatigatũ, ac pro-
pe iam lassatis viribus resistentem, periculi mole turbatum,
cum videat sibi non solum aduersus carnem & sanguinem,
sed etiam aduersus spiritales nequitias, quæ sunt in cœlesti-
bus, esse luctamen, dicere: Vide humilitatem meam, & erue
me, quoniã legem tuam non sum oblitus. Non enim potuit
obliuisci qui secundum eius prȩcepta certauit. Contuere e-
tiam aliquẽ in martyrio constitutum, frequẽtibus afflictum
suppliciis, retrusum in tenebras, graui fractum põdere cate
narum, nervis crura distentum, euisceratum equuleo, exara
tum vngulis, adustum candentibus laminis, perseuerantis fi
dei virum, sed iam tædiantis animi quod diutius differatur
sacræ mortis corona, dicentem: Vide humilitatem meam, &
erue me, quoniã legẽ tuam non sum oblitus. Nõ solum enim
in studiis atq; propositis, sed etiã in tẽtationibus humilitatẽ
dici posse, testimoniis scripturarum docemur. Siquidem le-
ctum est: Homines acceptabiles in fornace humilitatis. ταπεινότητος
enim Græc' dixit, quod est humilitatis. Hoc ideo D
posui, quia plurimi habent Latini, in fornace afflictionis. La
tinus discernit, Græcus non separat. ταπεινότης & humilitas
virtutis dicitur, & humilitas afflictionis. Nihil impedit si La
tinus separat. Non enim Græcus ex Latinis trãstulit, sed La
tinus ex Greco. Deniq; & Hebrei quãdiu in Aegypto erãt,
in fornace erant ferrea, hoc est in fornace tentationis, in for
nace afflictionis, cum duris affligerentur imperiis. Vnde &
Hiere.11. scriptum est: Quia eduxit eos deus de fornace ferrea ex Ae-
gypto. Fornax erat ferrea, quia nullius adhuc in Agypto
opera virtutũ plena lucebãt, nullius aurum illic fuerat com-
probatũ, nullius plumbũ iniquitatis exustum. Dura fornax,
fornax mortis perpetuæ. Quã fornacem nullus poterat eua-
Daniel.3. dere, quæ omnes cõsumeret, in qua solus dolor inesset & lu
ctꝰ. At vero fornax in qua Ananias, Azarias, Misahel hymnũ
deo canebãt, fornax aurea illa, non ferrea, per quam toto or
be sapiẽtia fide deuotionis illuxit. Erat quidẽ etiam hęc for

nax in Babylonia, vbi aurũ nõ erat spiritale, nisi forte captiuum. Captiuã enim dominus duxit captiuitatẽ. Hoc erat au Ephes.4.
rum in dei sanctis, qui captiui erant apud Babylonios corpo
re, spiritu autem liberi apud deum, soluti vinculis captiuita
tis humanæ, iugo gratiæ spiritalis innexi. Et fortasse eadem
fornax ferrea fragilibus est aurea perseuerantibus. Omnes
oportet per ignẽ probari, quicunq; ad paradisum redire de-
siderant. Non enim ociose scriptum est quod eiectis Adam
& Eua de paradisi sede, posuit deus in exitu paradisi gladiũ
igneum versatilem. Omnes oportet trãsire per flammas, si-
ue ille Ioannes euangelista sit, quem ita dilexit dominus, vt
de eo diceret ad Petrũ: Sic eum volo manere, quid ad te? tu Ioan.21.
me sequere. De morte eius aliqui dubitauerunt, de transitu
per ignem, dubitare non possumus, quia in paradiso est, nec
separatur à Christo. Siue ille sit Petrus qui claues accepit re
gni cœlorũ, qui supra mare ambulauit, oportet dicat: Transi Psalm.65.
iuimus per ignẽ & aquã, & induxisti nos in refrigerium. Sed
Ioanni citoversabitur igneus gladius, quia non inuenitur in
eo iniquitas, quẽ dilexit æquitas. Si quid in eo vitij humani
fuit, charitas diuina decoxit. Alæ enim eius sicut alæ ignis.
Qui habuerit hic charitatis ignem, illic ignem gladii timere
non poterit. Ipsi Petro qui toties mortẽ suam pro Christo
obtulit, dicet: Transi, recũbe. Sed ille dicet: Igne nos exami Lucæ.17.
nauit, sicut examinatur argentum. Etenim in quo aqua mul-
ta excludere non potuit charitatẽ, quomodo eam ignis ex-
cludet? Sed ille examinabit vt argẽtum, ego examinabor
vt plumbum: donec plumbũ tabescat, ardebo. Si nihil argen
ti in me inuentum fuerit, heu me, in vltima inferni detrudar,
aut vt stipula totus exurar. Si quid inuẽtum in me fuerit au-
ri vel argenti, non per meos actus, sed per misericordiam &
gratiam Christi, per ministerium sacerdotij, dicam fortasse
ego: Etenim qui sperant in te, non cõfundentur. Illo igitur
igneo gladio iniquitas exuretur, quæ sedet super talentum
plumbeum. Ideo vnus ignẽ illum sentire non potuit, qui est
iustitia dei Christus, quia peccatũ nõ fecit. Nihil enim ignis
in eo quod exurere posset inuenit. Denique illi soli eleuatæ
sunt portę æternales, vt intraret rex gloriæ, non reus causę.
Et hic quidem mortem caro illius gustauit, neque enim ali-
ter posset resurgere. Quod legi, prȩsumo: quod non legi, ve
neratus scientibus derelinquo: vnũ cõfitens, quia quicquid
caro illius subiit, ideo subiit, vt viam cæteris vel triumphan
di per martyrij passionem, vel transeundi in paradisum suis
vestigiis reformaret. Nemo ergo sibi arroget, nemo de me-
ritis glorietur: nemo de potestate se iactet, sed omnes spere-
mus per dominum Iesum misericordiam inuenire, quoniam
omnes ante tribunal eius stabimus. De illo veniam, de illo
indulgentiam postulabo. Quæ enim spes alia peccatoribus?
Et qui se hic, aurum putat, habet plumbum: & qui putat
se granum tritici, habet paleam quæ possit exuri. Sed hic si-
bi multi aurum vdentur. Non illis inuideo: sed etiam aurum
examinabit, vretur vt possit probari. Sic enim scriptũ est:
Sicut aurum in conflatorio probabo eos. Ergo aduertant, Zacha.13.
quia examinabuntur omnes. Multi ergo qui se aurũ putant,
& ipsi humilitatẽ sequantur, vt vitia sua decoquant. Sed hic
inanis iactantia est. Ideo multis qui se massas putant auri, di
cit sapientior auri massa: Omnes nos fornax probabit. Ergo
quia examinandi sumus, sic nos agamus, vt iudicio probari
mereamur diuino. Teneamus hic positi humilitatẽ, vt cum
vnusquisque nostrum venerit ad iudicium dei, ad illos ignes
quos transituri sumus, dicat: Vide humilitatem meam, & e-
rue me. Nam si superbus fuerit, si arrogans, si contumax,
non poterit hoc dicere. Nemo autem dicet, Vide superbiam meam: sed, Vide humilitatẽ meam, vt eius gratia erui
ab illo igne mereatur. Est ergo humilitas laboris & fatiga-
tionis, est & humilitas virtutis atque propositi, quã & in se-
cundis & prosperis & in ocio positus tenet iustus. Nullo li-
cet fractus labore, nullius certaminis dubius euentu, humi-
lem ommb' affectum exhibet, nec sua extollere studet, sed
magis minuere operis sui precium, & meriti sui gratiam. Au
di iustum humiliantem se: Ego sum, inquit, minimus apos- 1. Corin.15.
lorum. Ille vas electionis diuinæ, ille gentium doctor mini-
mum esse se dicit, indignum eius officij nomine quod suis o-
peribus præferebat, nihilque sibi arrogat, sed totum gratiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

dei deputat. Hoc vtique decet iustum. Hac humilitate A
Gene.18. braham pater fidei nuncupatus est: qui cum diuino participaretur alloquio, terram se esse dicebat, & limum. Ipse quo
Psalm.21. que dominus ait: Ego autem sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis. cum de sui corporis passione loqueretur, qui non quæ sua sunt quæsiuit, sed quę aliorum. Cuius nos imitatores vult fieri Apostolus, atq;
Philip.2. hortatur, dicens: Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu: qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualē deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Nec nos igitur nobilitatem generis, nec diuitias requiramus, si volumus Christū sequi. Exinaniuit se, cum esset in dei forma: cum diues esset, pauper factus est. Noli & tu contemnere plebeium, quia nobilis est: noli despicere seruum, quia potēs es: noli pauperem fastidire, quia diues es. Nunquid nobilior, nunquid potentior Christo es? Ille pro te suscepit illa quæ tu despicis. Ille pro te humiliauit se vsque ad mortem, & mortē crucis, vt tuę lapsum aboleret superbiæ, vt quod per vnius Adæ inobedientiam perdideramus, per Christi humilitatem reciperemus: propter B
quod deus, inquit, illum exaltauit, & dedit illi nomē, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, quoniam dominus Iesus in gloria est dei patris. Considera ō homo quid legas. Non laborauit Apostolus potentiam Christi probare, sed obedientiam prædicare, sed demonstrare quanta sit humilitatis gratia, quantus eius profectus. Si simplicibus accipias auribus, & Christum exaltauit. Sed Christus non quæ sua, sed quæ tua erant, illa humilitate
Ioan.12. quærebat. Ego, inquit, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Accipe ergo argutis auribus: Moraliter tibi profuit, mystice tuam redemit salutē. Quomodo vis intellige: Salus est tua. Si putas quod Christo profuit humilitas sua, cui ergo non proderit? Si illum exaltauit, quem non augebit? Factus est minister omnium dominus, & author omnium vapulauit, pedes lauit, crucifix⁹ est, mortuus est. Sed in his omnibus detrimentum nullum video diuinitatis eius, profectum operationis agnosco. Qui nihil habebat quod ad C
potestatem suam adderet, habuit quod ad cultum suæ maiestatis adiungeret. Audeo dicere: operationis suæ munus amiserat, nisi id humilitas recepisset. Itaque nos quidē redemit, sed etiam sibi acquisiuit. Nihil ergo humilitas affert dispendij. Ille qui se exinaniuit, plenus est. Ille qui non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, formam serui accipiens: in gloria est dei patris. Suscepi quem nesciebam, agnoui quem non cognoscebam, cōfiteor quem negabam. Ipsi genu corporis flecto, ipsi genu mētis inflecto, ipsum adoro, quem ante fugiebam. Gratias tibi agimus Iesu Christe quod creasti nos: sed creatos, feris bestiis, mutis animantibus præfecisti.
Psalm.21. Maiora sunt visitationis tuæ munera. Visitatos maiestatis tuæ consortiis honorasti, dicens: Narrabo nomen tuum fratribus meis. Suscepto enim corpore frater es factus, nec dominus esse desisti. Maiorem redemptionis gratiam præstitisti, quia periclitantes morte propria redemisti, sicut scriptum est: Expedit vnum hominem mori pro populo. Susci
Ioan.11. Ioan.2. tasti mortuos, dicens: Soluite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud. In illo enim templo dominici corporis omnibus resurrectio accreuit. Resurgentes adæquasti angeD
Matth.22. lis, sicut dixisti: Quoniam quæ non nubunt, neque ij qui ducunt vxores, erunt sicut angeli dei in cœlo. Postremo ad
Lucæ 22. dexteram dei in illo filij hominis solio collocasti, sicut ipse dignatus es dicere: Ex hoc autem erit filius hominis sedens ad dexteram virtutis dei. Vnde Apostolus admirans diuinæ dona pietatis, simul ostendens vnam patris & filij liberalitatem ait: Deus autem qui diues est in misericordia propter
Ephes.2. multam charitatem qua dilexit nos. Audis in quo debeas homo diues esse, quas habere virtutes? Amorem dei te probato imitari, beneficia misericordiæ charitatísque cœlestis. Et addidit: Et cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia estis saluati, & simul suscitauit, simul fecit sedere in cœlestibus in Christo Iesu. In Christo vtique honoratur & caro. Ille igitur qui ad dexteram dei
Matt.11. sedet, propter nos humiliatus est. Ideóque dicit nobis: Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Non dixit: Di-

A scite à me, quia potens sum, sed humilis corde: vt tu illum imitēris, vt tu ei dicas: Domine audiui vocem tuam, impleui præceptum tuum. Dixisti vt à te disceremus humilitatem: didicimus non solum sermone, sed etiam actu tuo. feci quod imperasti, vide humilitatem meam. Athleta bonus membra sua monstrat, vt conuersationis suæ approbet disciplinam. Monstrat etiam tunc membra sua, quando post aliqua certamina grauiora iterum certare compellitur, vt iudex videa⁹ fessum corpus, nequaquam eum certare compellat. Et tū ostende cordis tui humilitatem, vt titulos virtutis ostendas. Ostēde & corporis tui certamina, vt dicas: Certamen bonum certaui, cursum consummaui. & videns spiritalis iudex certaminis agonem, coronam iustitiæ decernat, quoniam legem agonis implesti. 1.Timo.4.

Iudica iudicium meum, & libera* me, propter verbum tuum* vinifica me. II. *al.redime. *al eloquiū

Festinant innoxij ad iudicium, & propriæ innocentię arbitris desiderant citius comprobari. Habet hoc vsus etiam in seculo, quod est cōmune cum sanctis. Verum is qui apud deū iustus est, habet aliam causam iudicij non timendi, quia apud misericordē iudicem sibi causa est, apud redemptorem suum vult cito & sperat absolui. Absolutio enim matura sanctorum est. Vnde & dominus ait per Ezechielē ad angelos qui ministri sunt vltionum: A sanctis meis incipite. Nō vult Ezech.9.
dominus cōmune sanctis cum diaboli sociis cōsortium esse iudicij. Diabolus enim & ministri eius cum hominibus non flagellabuntur. Separata est pœna vbi distat & culpa. Ideo- 1.Pet.4.
que alio loco scripura ait: Tēpus incipere iudicium à domo dei. Quos miseratur enim, cito castigat, vt non diutius afficiātur futuri expectatione iudicij, nō prolixius misera reatus forte macerentur, vt vnusquisque reddat etiam duplicia peccata, quo rādem possit absolui. pœna enim reorum, quędam absolutio delictorum est. Videmus in hoc seculo infer tos nexib⁹ catenarum reos in specie pompæ miserabilis duci: & nonnunquam hoc patiuntur insontes, vt tolerabilius sit mori, quàm talia subire supplicia. Optant vtique audiri, bene sibi consci. Optant etiam hi qui grauibus flagitiis vrgentur, pœnam mortis celeritate transigere, vt aliquanta compendia pœnarum lucrentur. Spes est etiam de iudicis misericordia. Ipso exilio clausura carceris duriora sunt, nec reditus in perpetuum omnibus intercluditur relegatis. Si hoc operatur humanum examen, quanto magis Christi est omnibus expetendum? Differtur diaboli iudicium, vt sit semper in pœnis reus, semper improbitatis suæ innex⁹ catenæ, cōscientiæ suæ in perpetuum sustineat ipse iudicium. Ideo diues ille in euāgelio, licet peccator pœnalib⁹ vrgetur ærumnis, vt citius possit euadere. Diabolus autē nequaquā puniri ad iudicium demōstratur, nequaquā adhuc pœnis es⁹ se subiectus, nisi quas ipse tantorum cōscius scelerum soluit timore perpetuo, ne aliquando securus sit: imò, vt verius dicam, sanctus ad iudicium venit, impius non venit, quoniam Psal.1.
non resurgunt impij in iudicium. Hic petit vt absoluatur, vt coercitus dimittatur. Qui autē non iudicatur, non credidit, sed impietatis suæ iudicio ipse punitur. Apud imperatores istos nō puniuntur sceleris rei Barbari quod in sua gente cō miserint, quia non sibi subditi, sed grauiore nomine hostes habentur, qui sine interrogatioue priuati sceleris puniūtur. Ita & Christus suos castigat quos diligit, alienos tanquā ge- Hebr.12.
nerali damnatione impietatis astrictos pœna damnat æterna. Nouissima enim destruetur mors, & tamen verecūde do- 1.Corin.15.
cet Propheta exemplo sui, vt etiam qui diffidit operibus suis, propter verbum tamen dei clementiorem speret sententiā. Alius propter diuitias viuere cupit, alius propter filios, hic propter verbum dei viuificari petit: sicut Symeon do- Lucæ.2.
mini expectauit aduentum: vnde & dominum accipiens in templo ait: Nunc dimittis seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum. asserens viuendi sibi cupiditatem aliam non fuisse, nisi vt Christum videret. Denique vidit, & vinculis solui corporis postulauit. Possumus etiam intelligere: Iudica iudicium meum, quasi grauior nobis causa sit de iudicio nostro, quàm de errore dicenda. Erranti enim facilius datur venia quàm improbe in alium iudicanti. Ne-

Universidad de Deusto

ti. Necesse est enim eam formam in te redire iudicij, quam in alium ipse decernendam putaueris. A

III. Longe est* à peccatoribus salus, quoniam iustitias* tuas non exquisierunt.

*al.non habet. est. *al.quia iustificationes

Quorũ serum est iudicium, eorum salus longe est: sed ipsi sunt sui authores periculi, qui domino nõ appropinquarũt. Ideo facti sunt lõge, quia voluntate sua à salutis se gratia separauerũt. Nõ refugit eos salus, sed ipsi saluté, qui se elõgapauerũt. Venit ad Iudæos, sed illi salutẽ nõ receperũt. Quomodo nõ receperunt? Audi: Iesus salus est, Iesus filius hominis nuncupatus est. Venit filius hominis quærere & saluũ facere quod perierat: sed Iudæi dimitti sibi latronẽ postulauerunt, Iesum repudiauerunt. Quis autẽ est qui se longe facit à domino, nisi qui non exquirit iustitias eius? Qui verò iustitias exquirit, prope est, adhæret deo. Et ideo iustitias dei quærentibus dicit Apostolus: Vos quĩ eratis lõge, facti estis prope, in sanguine Christi. Sanguis Christi iustitia est. Denique ipse ait ad Ioãnem: Sine nos implere omnẽ iustitiam.

Luc. 19. Ephes. 2. Matth. 3.

B

IIII. Miserationes* tuæ multæ nimis* domine, secũdum iudicia tua* viuifica me.

*al.misericordiæ. *al.non habet, nimis. *al.iudiciũ tuum.

Et si longe est à peccatoribus salus, tamẽ nemo desperet, quia multę sunt misericordię domini. Qui suo peccato pereunt, misericordia domini liberãtur. Miserebor, inquit, cui misereor. Palã apparuit non quærentibus, vocauit refugientes, congregauit ignaros, pro omnibus se obtulit passioni. Non ergo multum misericors? Misericordia enim hominis in proximũ suum, misericordia domini in omnem carnem, vt omnis caro ad dominum ascenderet, illa domini miseratione donata. Sed quomodo cum dixerit multas esse domini miserationes, secundum iudicia eius viuificari petit, maximè cum alibi ipse dicat: Et non intres in iudicium cum seruo tuo? Sed aliud est illud iudicium beneficiorũ dei, (cui respondere non possumus. Quis enim potest debitum referre naturæ, debitum salutis & gratiæ?) aliud iudicium quo fragilitatis nostræ æstimatione censemur. In hoc ipso tamen iudicium cum misericordia copulatũ est, vt veritas iudicij misC ratione domini temperetur. Aut forte quia dixerat, Iudica iudicium meũ, ideo subtexuit miserationes domini nimium multas esse. Graue est enim de alio iudicare. Vnde etiam scriptum est: Nolite iudicare, & non iudicabimini. Cum enim vnusquisque sit suorũ conscius peccatorũ, quomodo potest de alterius iudicare peccato? Iudicet de alterius errore, qui non habet quod in seipso condemnet. Iudicet ille qui non agat eadem quæ in alio putauerit punienda: ne cum de alio iudicat, in se ferat ipse sentẽtiam. Iudicet ille qui ad pronunciandum nullo odio, nulla offensione, nulla leuitate ducatur. Audisti hodie quid iudex verus & iustus locutus sit: Non possum, inquit, ego à me facere quicquã. Nonnulli hæretici solebant hinc facere quæstiones, quasi infirmus esset filius qui à se nihil faceret, quasi secũdum diuinitatem quoque subditus, & paterno subiectus imperio: nec aduertunt quod hoc quoque magis potestatis diuinæ vnitas comprobetur, vbi putant inter patrem & filium esse distantiam potestatis. Nihil à se facit filius, quia per vnitatem operationis, D nec filius sine patre facit, nec sine filio pater. Denique pater dicit ad filium: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, communem asserens operationem esse, vbi commune consilium est. Quid sine sapientia facit, qui omnia in sapientia fecit? vt lectum est: Omnia in sapientia fecisti. Denique sapientia dixit: Cum faceret cœlos, cum illo eram, & ego eram cui applaudebat. Et Euãgelista ait: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. vt doceret non solum operatorẽ omnium filium, sed etiam paternæ operationis consortem esse. Ego tamen arbitror quod hic locus ad iudicij formã videatur esse referendus. Euangelium etenim non solum fidei doctrina, sed etiam morum est magisterium & speculum iustæ conuersationis. Inuenio in euangelio quod dominus Iesus multorũ affectus & officia suscepit, vt doceret quomodo nos in his conuersari oporteret officiis. Suscepit personam pastoris, & ait: Pastor bonus animam suã ponit pro ouibus suis. Ideoque pro rationabili grege seipsum passioni corporis non negauit, vt ouẽ lassam cruGene. 1. Psalm. 103. Prouer. 8. Ioan. 1. Luc. 6. Ioan. 10.

cis suæ humeris superponens pij oneris functiõe recrearet. Suscepit aduocati personam. Ipsum enim aduocatum habemus apud patrem. Pernoctabat in oratiõe pro nobis, vt nos suo informaret exemplo quemadmodum veniam nostris debeamus exorare peccatis. Non enim ideo pernoctaret, quasi qui aliter patrem nobis reconciliare nõ posset, sed vt qualis aduocatus esse debeat, demonstraret, qualis sacerdos vt non solum diebus, sed etiam noctibus pro grege Christi debeat peccator assistere. An impetrãdi egebat auxilio, qui facere ipse poterat quod rogabat, quemadmodum ipse dicebat: Ego ad patrem vado: & quodcunque ab eo petieritis in nomine meo, hoc faciam? Denique alibi ait, cum Lazarum resuscitaret: Sciebã quod semper me audis. Hic quasi infirmus pernoctabat, qui sciebat quod semper auditur, & clamauit: Lazare veni foras. Locuta est resurrectio, mors recessit. Suscepit etiam affectum rei, & stetit ante iudicem quasi reus, nec dedignatus est dominus omnium præsidis vilitatem. Interrogatus tacebat, ostendens non in clamore vocis, nec in forensis assertione patrocinij, sed in conscientiæ integritate esse innocentiæ defensionem: nec salutem corporis ambiendã, sed animi puritatem. Denique qui Susannã absoluit tacentem, se obtulit morti. In illa causam ostendit, vt nemo desperaret: in hac, vt redimendæ vniuersitatis sacrificium non negaret. Cęsus postremo non conuitiatus est, non repercussit: & dominus cœli atque terrarum studium deposuit vltionis, vocem humilitatis emisit dicens: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis? Quasi infirmus cædis deplorat iniuriam, & cum se posset vlcisci, queri maluit quã vindicare. Ergo & hic personam iudicis præpositique suscepit, dicens: Non possum à me facere quicquã. Bonus enim iudex nihil ex arbitrio suo facit, & domesticæ proposito volũtatis, sed iuxta leges & iura pronunciat, scitis iuris obtemperat, nõ indulget propriæ voluntati, nihil paratum & meditatum domo defert: sed sicut audit, ita iudicat: & sicut se habet negocij natura, decernit. Obsequitur legib*, non aduersatur: examinat causæ merita, non mutat. Discite iudices seculi, quem in iudicãdo tenere debeatis affectum, quam sobrietatẽ, quam synceritatẽ. Dominus omnium dicit: Non possum ego à me facere quicquam. Alibi lego: Negare semetipsum non potest. Non potest vtique, non per infirmitatẽ, sed per integritatem: nõ per impossibilitatẽ faciendi, sed per obseruantiã iudicãdi. Quid non potest qui omnia potest, nisi quod posse nolit? Nõ vult posse quod damnat, non vult posse aduersus fidem, nõ vult posse aduersus veritatem. Audi postremo ipsum dicentem cur non possit à se facere quicquam. Sicut audio, inquit, iudico. hoc est, non ex mea potestate decerno quod libitum, sed ex iudicãdi religione quod est: & ideo iudicium meum verum, quia non voluntati meæ indulgeo, sed æquitati. Audite quid iudex dicat cœlestis: Non possum à me facere quicquã, sed sicut audio iudico. Et Pilat* dicebat ad dominũ Iesum: Potestatẽ habeo crucifigendi te. Vsurpas ô homo potestatẽ quã non habes, cũ dominus neget se habere, qui habet super omnia potestatem. Audi quid iustitia dicat: Non possum à me facere quicquã. Audite quid iudex æquitatis asserat: Sicut audio, ita & iudico. Audite quid iudex iniquitatis loquatur: Potestatem habeo dimittẽdi te, & potestatẽ habeo crucifigendi te. Tua Pilate voce cõstringeris, tua damnaris sentẽtia. Pro potestate igitur nõ pro æquitate crucifigendũ dominum tradidisti: per potestatẽ absoluisti latronẽ, authorem verò vitæ interfecisti. Sed nec istam à te habuisti quam habere te asseris potestatẽ. Deniq; dicit tibi dominus Iesus: Non haberes potestatẽ aduersum me vllam, nisi data tibi esset desuper. Mala potestas licere quod noceat. Potestas ista tenebrarũ est, verum nõ videre, sed spernere. Audite quid verus iudex loquatur: Non quæro volũtatem meã, sed voluntatẽ eius qui misit me. Quasi homo loquitur, quasi iudex docet: quoniã qui iudicat, nõ voluntati suæ obtẽperare debet, sed tenere quod legum est. Cõstitue iudicẽ de hoc seculo: nunquid potest aduersum imperialis formam venire rescripti? Nunquid potest normam augustæ definitionis excedere? Quanto magis diuini formam debemus seruare iudicij? Christus dicit: Nõ quæro voluntatẽ meam. hoc est, ho-

1. Ioan. 2. Luc. 6. Ioan. 14. Ioan. 16. Ioan. 11. Ioan. 18. Ioan. 5. Ibidem. Ioan. 19. Ibidem. Ioan. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

minis, quę vel odio dirigitur, vel studio intẽditur, vel gra-
Psal.115. tia inflectitur, vel aliorũ mẽdacio deprauatur. Omnis enim
homo mendax. Sed voluntatẽ, inquit, eius qui me misit, hoc
est, diuinæ cognitionis formã veni docere, vt in iudicando
magis cordi sit veritatis custodia, q̃ obedientia voluntatis.
Non ergo hic quoq; infirmitas potentiæ, sed forma est ex-
pressa iustitiæ. Iustũ igitur est iudicium filij dei, quia est se-
cundũ voluntatẽ dei, nõ secundum hominis affectum. Deus
enim misericordiarũ plenus est, & misericordia eius cũ iudi
cio, & iudiciũ cum misericordia. Neq; enim sine iudicio mi
seretur, neq; sine misericordia iudicat. Denique scriptũ est:
Psalm.61. Misericordia eius in stateris. Filij autẽ hominum mendaces
in stateris vt decipiant Examinat ergo & trutinat deus me-
rita singulorum, & quẽadmodum per mensurã dat gratiam,
ne super mensuram sit, ita per mensurã dat misericordiã. Vn
de ait: Mensurã bonam, cõfertam, cõmotam, supereffluentẽ
Luc.6. dabunt in sinum vestrũ. Eadẽ verò mensura qua mensi fue-
ritis, reddetur vobis. Similiter in statera singulorum opera
pensantur, vt si bona malis præponderãt, remuneratio præ-
mij deferatur: si peccata virtutibus, tristior reum pœna con
stringat. quod expressum habes ad Timotheum, dicẽte apo
1.Timo.5. stolo Paulo: Quorundam hominum peccata manifesta sunt
prę cedẽtia ad iudicium, quosdam autẽ & subsequuntur. Si-
militer & facta bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent,
abscõdi nõ possunt. Omnia ergo à domino deo nostro men
sura quadam & pondere fiunt. Quis posuit, inquit, rupes in
Esaiæ.40. statera? Et supra: Quis mẽsus est manu aquam, & cœlum pal
mo? Qui nostra examinat, sua vtique examinata largitur, &
saluo omnia decernit examine. Ponderat misericordiã, pon
derat vltionem: in vtroque certum pondus, habilisque men
sura est. Vnde & Dauid ait: Et potum dabis illis in lachry-
Psalm.79. mis in mensura. ne sine moderatione mensuræ pœnæ cumu
lo grauarentur, & sustinere non possent. Et alibi idem ait
Psalm.74. Propheta: Calix in manu domini vini meri plen⁹ est mixto.
Et inclinauit ex hoc in hoc, veruntamẽ fex eius non est exi-
Hiere.51. nanita. Et Hieremias ait: Calix aureus Babylon in manu do-
mini, à quo inebriatæ sunt gentes. hoc est, pœna à nationib⁹
persoluta est, ne diutius insultarẽt, quod dei populum acer-
bissima populatione vexauerint. Sensus igitur versus Dauidici hic est: Parata & plena est pœna quæ debetur impiis,
quam dominus declinat in perfidos: sed tamen miseratione
sua non vsque ad fecem dignatur effundere, ne plenitudi-
nem supplicij ferre non possent. Inclinat ergo calicem, non
euacuat. Quod inclinat, censuræ est: quod non euacuat, mise
ricordiæ. Ergo iudicium quoque misericordia temperat do
minus deus noster. Quis enim nostrũ sine diuina potest mi-
seratione subsistere? Quid possumus dignum præmiis face-
re cœlestibus? Quis nostrum ita assurgit in hoc corpore, vt
animum suum eleuet quo iugiter adhęreat Christo? Quo tan
1.Corin.15. dem hominum merito defertur, vt hæc corruptibilis caro
induat incorruptionem, & mortale hoc induat immortalita
tem? Quibus laboribus, quibus iniuriis possumus nostra le-
uare peccata? Indignæ sunt passiones huius temporis ad su-
Roman.8. peruenturam gloriam. Non ergo secundum merita nostra,
sed secundum misericordiam dei cœlestium decretorum in
homines forma procedit.

V. Multi persequentes* me, & tribulantes* me, à testi-
*al. qui per sequuntur. monijs tuis non declinaui.

*al. tribulãt Non est magnum si tunc à dei testimonijs non declines,
cum te nullus affligit, nullus persequitur. Quis enim inoffen
se sibi prosperorũ euentuum secundo successu fieret ingra-
tus? Quis diuitijs affluens, iugi salute robustus, nõ ad dei gra
tiã referat quod sibi illa cõcessa sint? Deniq; cum sanctũ Iob
prædicaret domin⁹, ait aduersarius: Nũquid gratis colit Iob
Iob.1. deum? Nõne tu vallasti eum? Mitte manũ tuã in omnia quæ
habet, si non in faciẽ te benedicet. Tunc igitur plus proba-
tus est, quando amissis opibus & filijs, à domini cultu & gra
tia non recessit. Sed non vnus persecutor est, multos minis-
tros habet, sed nõ te terreat. Per multas enim tribulationes
Actu.14. oportet nos introire in regnum dei. Si multę persecutiones,
multæ probatiões. Vbi multæ coronæ, multa certamina. Ti
bi ergo proficit quod multi persecutores sunt, vt inter mul-

A tas persecutiones facilius inuenias quomodo coroneris. V-
tamur exẽplo Sebastiani martyris, cui⁹ hodie natalis est. Hic
Mediolanensis oriundus est. Fortasse aut iã discesserat per-
secutor, aut adhuc nõ venerat in hæc partium, aut mitior e-
rat. Aduertit hic aut nullum esse, aut tepere certamẽ. Romã
profectus est, vbi propter fidei studiũ persecutiones acerbę
seruebãt. ibi passus est, hoc est, ibi coronatus. Itaq; illic quo
hospes aduenit, domicilium immortalitatis perpetuæ collo
cauit. Si vnus persecutor fuisset, coronatus hic martyr vtiq;
non fuisset. Sed, quod peius est, nõ hi solũ persecutores sunt
qui videntur: sed etiã qui non videtur, & multo plures per-
secutores. Sicut enim vnus persecutor rex multis persecutio-
nis præcepta mittebat, & per singulas vel ciuitates vel pro-
uincias erãt diuersi persecutores: ita etiã diabol⁹ multos mi
nistros suos dirigit, qui non foris tantum, sed etiam intus fa-
ciant persecutiones in animis singulorum. De his dictũ est
persecutionibus: Omnes qui volunt pie viuere in Christo 2.Timo.3.
Iesu, persecutiones patiuntur. Omnes dixit, nullũ excepit.
B Quis enim exceptus potest esse, cũ ipse dominus persecu-
tionum tentamenta toleraverit? Persequitur auaritia, perse-
quitur ambitio, persequitur luxuria, persequitur superbia,
persequitur fornicatio. Vnde & apostolus ait: Fugite forni- 1.Corin.6.
cationem. Nam qua causa fugeres si nulla te persequeretur?
Est enim malus spiritus fornicationis, est malus spiritus aua
ritiæ, malus spiritus superbiæ. Isti sunt persecutores graues,
qui sine gladij terrore mentem hominis frequenter elidũt,
qui illecebris magis quam terroribus animos expugnant fi-
deliũ. Hi tibi hostes cauendi, hi grauiores tyranni, per quos
Adã captus est. Multi in persecutione publica coronati, oc-
culta hac persecutione ceciderũt. Foris, inquit, pugnæ, intus 2.Cor.7.
timores. Aduertis quàm graue certamẽ sit quod est intra ho
minem, vt secum ipse cõfligat, cum suis cupiditatibus præ-
lietur. Ipse Apostolus fluctuat, hæret, astringitur, captiuari
se asserit in lege peccati, & mortis corpore debellari, nec po
tuisse euadere, nisi esset domini Iesu liberat⁹ gratia. Verum
vt multæ persecutiones, ita multa martyria. Quotidie testis
es Christi. Tentatus es spiritu fornicatiõis, sed veritus Chri
sti futurum iudicium, temerandam mentis & corporis casti-
moniam non putasti. martyr es Christi. Tentatus es spiritu
auaritiæ, vt possessionẽ minoris inuaderes, indefensæ viduæ
iura temerares: & tamen contemplatione cœlestium præce-
ptorum opem magis ferendã quàm inferendam iniuriam iu
dicasti. testis es Christi. Denique tales vult testes Christus Esaiæ.1.
assistere, secundum quod scriptum est: Iudicate pupilio, &
iustificate viduã, & venite disputemus, dicit dominus. Ten
tatus es spiritu superbiæ: sed videns inopem atque egenum,
pia mente compassus es: humilitatem magis quàm arrogan-
tiam dilexisti. testis es Christi. Et, quod est amplius, non ser
monis tantummodo, sed etiam operis testimonij perhibui-
sti. testis es Christi. Quis enim locupletior testis est, quàm
qui confitetur dominũ Iesum in carne veniisse, cum euange-
lij præcepta custodit? Nam qui audit & nõ facit, negat Chri
stum: & si verbo fatetur, operib⁹ negat. Quam multis dicen
tibus, Domine, domine, nónne in tuo nomine prophetaui- Matth.7.
mus, & dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecim⁹? in illa
die respondebit: Discedite à me omnes operarij iniquitatis?
D Ille ergo testis est, qui astipulãtibus factis domini Iesu prę-
cepta testatur. Quanti ergo in occultis quotidie martyres
Christi sunt, & Iesum dominũ cõfitentur? Nouit hoc marty
rium Apostolus, & testimoniũ Christi fidele, qui dixit: Hęc 2.Corin.1
est enim gloriatio nostra, testimonium conscientiæ nostræ.
Quãti foris confessi sunt, & intus negauerũt? Namque vxo-
ris ducendæ gratia, quæ gentili viro à Christianis parentib⁹
negabatur, simulata ad tempus fide pleriq; produntur quod
foris cõfessi sunt, intus negasse. An fornicationis causa tan-
tummodo putamus dominum deum nostrum in populũ Iu-
dęorum tam seuere esse commotum, vt viginti tria milia de
populo necarentur, propterea quòd Madianitæ gentis fœ- Num.25.
minis concubitu miscerentur, ac non eo quod per illos con-
cubitus alienigenarum discedere à fide, negare dominũ co- 1.Ioan.4.
gerentur? Nolite, inquit, omni spiritui credere, sed à fructi-
bus eorum cognoscite quibus credere debeatis. Venit quis
in ecclesiam dum honorem affectat sub imperatorib⁹ Chri-
stianis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtianis, timulato metu orationē ſe fingit deferre, inclinatur, A & ſolo ſternitur, qui genu mentis non flexerit: videt illū homo, Chriſtianum putat: videt homo orantem ſuppliciter, & credit: ſed deus audit negātem. Diſcedit probatus ab homine, ſed condēnatus à iudice. Quanto tolerabilius fuerat homini negaſſe, & deo eſſe cōfeſſum? Licet hoc quoque ſit reprehenſibile. Perfecta enim confeſſio & animi quærit deuotionem, & vocis profeſſionē. Corde enim creditur ad iuſtitiam, oris autem cōfeſſio fit ad ſalutem. Ergo in perſecutionibus interioribus eſto fidelis & fortis, vt in iſtis fōrenſibus perſecutionibus approberis. Et in intimis perſecutionibus ſunt reges & præſides terribiles iudicij poteſtate. Habes exemplum in domini tētatione quā pertulit. Demōſtrata enim ſunt ei omnia regna, & dictum eſt ei: Tibi dabo hæc omnia, ſi procidēs adoraueris me. Lectum eſt & alibi: Non regnet peccatū in veſtro mortali corpore. Vides ante quos reges ſtatuaris ô homo, ante quos præſides peccatorū, ſi culpa reguat? Quot peccata, quot vitia, tot reges. Et ante hos adducimur, & ante hos ſtamus. Habēt etiam iſti reges tribunal in B mentibus plurimorū. Sed ſi quis Chriſtum fateatur, ſtatim regem illum facit eſſe captiuum, deiicit de ſolio ſuæ mentis. Quomodo enim poterit diaboli tribunal manere in eo cui Chriſti tribunal aſſurgit? Multi ergo perſequentes & tribulantes me. Et fortaſſe Chriſtus hoc dicit, & dicit in vocibus ſingulorum. Ipſum enim aduerſarius perſequitur in nobis. Si declines perſequentem: Chriſtum abiicis, qui ſe tentari patitur, vt vincat. Vbi illum viderit diabolus, ibi parat inſidias, ibi tentationū machinas admouet, ibi dolos nectit, vt illum, ſi poſsit, excludat. Vbi autem diabolus præliatur, ibi Chriſtus aſſiſtit. Vbi diabolus aſsidet, ibi Chriſtus includitur, ibi murorum ſpiritalium ſepta defendit. Ergo qui perſecutorem refugit, reiicit etiam defenſorem. ſed cum audis, Multi perſequentes & tribulantes me, noli timere: qui potes dicere: Si deus pro nobis, quis cōtra nos? Verū hoc dicit qui à teſtimoniis dñi nullo vitiorū declinat anfractu.

Rom. 10.

Roman. 8.

VI. Vidi non ſeruātes pactum*, & tabeſcebam, quoniam C verba* tua non cuſtodierunt.

*al. prænari cantes. *al. quia eloquia.

Beatus qui in charitate dei tabeſcit, qui videt non ſeruātes pactum. Alius propter vitioſos amores tabeſcit, qui diſtillat dum eſt dilatus amore dilectæ, & dum protelatur flagrantis cupiditatis affectus, animus deficit, vires corporis quadam deformitate palloris, feſſorúmque artuū tabe minuuntur. Alius qui pecuniam cōcupiſcit: donec potiatur eā, auaro miſer tabeſcit affectu: alius immodice capeſſendi honoris impatiens, ſi deſideria lōga ſuſpiret, nō mediocri mentis tabe cōficitur. Non talis eſt qui dicit: Quàm diſtabuit caro mea in terra deſerta & in inuia & ſine aqua. Hic enim caſtigabat carnem ſuam & tabeſcere faciebat, dum indefeſſo deſiderio diuinæ cognitioni intētus, & lucē diei ſolicita exſpectatione præueniens, antelucanū ſoluere domino canticis & hymnis geſtiebat obſequium. Tabeſcit ergo vir pacificus, quādo alios videt pacta reſcindere, cōſenſuum abolere concordiā, iurgia de pace reparare, in tumultus redire de gratia. Quod vtique non facit qui domini præcepta cuſto- D dit. Nō facit qui audit dicentem: Pacē meam do vobis, pacem relinquo vobis. Ergo qui pactum ſeruat, is Chriſti obedit imperiis. Qui autē non ſeruat, ille Chriſti præcepta contemnit, & quod peius eſt, comperta faſtidit & negligit.

Ioan. 14.

VII. Vide quia præcepta* tua dilexi domine, in miſericordia tua viuifica me.

*al. quoniā mandata

Hic quoq; inuitat dominū vt plenum charitatis ſuæ expectet affectū. Nemo dicit, vide, niſi qui iudicat ſe ſi videatur eſſe placiturū. Et pulchre dixit, vide, & ſecundum legē dixit, quia lex præcepit vt vnuſquiſq; ter in anno ſe offerat in cōſpectu domini. Quotidie ſe ſanctus offert, quotidie apparet, & nō vacuus apparet. Nō eſt enim vacuus, qui de plenitudine eius accepit. Nō erat vacuus Dauid qui ait: Repletum eſt gaudio os noſtrum, quia gaudium fructus eſt ſpiritſancti. Et ſicut de plenitudine verbi nos omnes accepimus, quemadmodum dixit Ioannes, ita etiam ſpiritus ſanctus de plenitudine ſua repleuit orbem terrarum. Non erat vacuus Zacharias, qui repletus eſt ſpiritu ſancto, & prophetauit ad-

Pſalm. 125. Ioan. 1. Sapien. 1. Lucæ 10.

uentum domini Ieſu. Non erat Paulus vacuus qui euangelizabat in abundātia, & repletus erat accipiens odorem bonæ ſuauitatis, & ab Epheſiis placētem deo hoſtiam. Non erant Corinthij vacui, in quibus abundabat dei gratia, iuxta eiuſdem Apoſtoli teſtimonium. Offerebat ſe ergo Dauid quotidie deo, & non vacuus offerebat, qui poterat dicere: Os meum aperui, & adduxi ſpiritum. Ideo ergo dicebat: Vide quia præcepta tua dilexi. Audi in quo te offerre debeas Chriſto. Non in his quæ videntur, ſed in occultis, ſed in abſcon- Matth. 6. dito: vt pater tuus qui videt in abſcondito, reddat tibi, & fidelem remuneret affectum. Præcepta, inquit, tua dilexi. Nō dixit ſeruaui, nō dixit cuſtodiui. Nā imprudētes non cuſtodierūt præcepta domini. Aliqui enim codices habent ἀσυνετοῦντας, hoc eſt inſipientes, non intelligentes. Ergo qui non intelligunt, non ſapiunt, hi qui non cuſtodiunt. Qui autem perfectus eſt intellectu, perfectus ſapientia, diligit, quod eſt amplius quàm cuſtodire. Cuſtodire enim neceſſitatis plerūque eſt & timoris, diligere charitatis. Cuſtodit qui euangelizat, ſed qui volens euangelizat, mercedem accipit. quanto magis qui diligit, mercede donatur? Poſſumus etiam non amare quòd volumus, nō poſſumus nolle quod amamus. Sed quanuis mercedem perfectæ charitatis expectet, & miſerationis diuinæ ſuffragium poſcit, vt in ea viuificetur à domino. Non ergo arrogans debitæ mercedis exactor, ſed verecundus miſericordiæ diuinæ eſt deprecator.

VIII. Principium verborum tuorum veritas, in æternum omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.

Cum principium verborum dei veritas ſit, veritas vtique fidei fundamentum eſt. Primum etenim oportet vt credamus vera eſſe dei ſummi quæ in diuinis ſcripturis legimus oracula: ſecundum eſt, virtutem eorum pleniore cognitione diſcamus. Sicut eſt *initium ſapientiæ timor domini*, ita Pſalm. 110. *plenitudo ſapientiæ dilectio*. Lex enim ſapientia, plenitudo autem legis *dilectio*: ita plenitudo verborum dei ſapientia, cognitióque iuſtitiæ. Nam ſicut à timore domini proceſſus quidam eſt ad gratiam charitatis, ita à veritate ad iudicium iuſtitiæ diuinæ, quidam videtur fieri proceſſus. Veniſti ad eccleſiam, audiſti vnū deum dici, vnde lex incipit, ſicut habes ſcriptum: Audi Iſrael, dominus deus tuus, deus vnus eſt: Deuter. 6. crede vnum deum eſſe, non plures deos. Cum autem cœperis legere dominum Ieſum Dei filium in carne veniſſe propter totius mundi redemptionem, diſtingue ſapiēter vnum deum patrem eſſe, ex quo omnia, & nos in illum: & vnum dominum Ieſum, per quem omnia, & nos per ipſum. Cognoſce quia ideo venit, vt virtutis ſemitis noſtros informet affectus, vt morum manſuetudinem conuerſationis eius diſceremus exemplo, vt aboleretur culpa per gratiam, & tunc à veritatis confeſſione ad cognitionem iuſtitiæ proceſſiſti. Fides principium Chriſtiani eſt, plenitudo autem Chriſtiani iuſtitia eſt. Fides in confeſſione populorum, iuſtitia in martyrum paſſione. Scientes igitur in æternum manſura iudicia omnia iuſtitiæ dei, caueamus ne opera noſtra diſpliceant, & in æternum incipiamus ſubire iudicium, nec ſi aliquid boni fecimus, reſupino ſoluamur affectu. Omnes oportet nos 2. Cor. 5. ante tribunal Chriſti aſſiſtere, vt recipiat vnuſquiſque quod geſſit, ſiue bonum ſit, ſiue malum. Vides quia & Paulus aſſiſtet, vt ipſe commemorat. Caue ne ligna, caue ne ſtipulam 1. Cor. 3. ad iudicium dei tecum deferas, quæ ignis exurat. Caue ne cum in vno aut duobus habeas quod probetur, in plūribus operibus deferas quod offendat. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur, poteſt tamen & ipſe per ignem ſaluari. Vnde colligitur quia idē homo & ſaluatur ex parte, & cōdemnatur ex parte. Cognoſcentes itaque multa eſſe iudicia, opera noſtra examinemus omnia. In viro iuſto graue eſt de- Ibidem. trimentum, graue operis alicuius incendium, in impio pœna miſerabilis: ſint magis omnia iudicia plena gratiæ, plena florentium coronarum, ne forte dum trutinantur facta noſtra, culpa prēponderet.

Sermo vicesimusprimus.

INcipit litera Schin, quæ Latine dicitur ſuper vulnus. Super vulnus quid eſt niſi medicamentū, quo vulneris acerbitas mitigatur? Supervulnus oleum

Schin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

infunditur, vt omnis vulneris asperitas molliatur. Super vul A
nus malagma, super vulnus alligatura, à quib⁹ omne vulnus
fouetur. Vbi ergo spes refundendæ est sanitatis, ibi adhiben
tur medicamenta vulneribus. Vbi autem omne caput in do
lore, & omne cor in mœstitia, nō est vulnus neque cicatrix,
non plaga cum feruore. hoc est, vbi non portio, sed vniuer-
sitas periclitatur, & quædam corruptio totius corporis tabe
cōsumitur, ibi nō est malagma imponere, neq; oleum, neque
alligaturā. Multo igitur cōmodius est vt sit vulnus quod fo
ueas atque constringas, quàm sine vulnere mors serpat in-
terior. Sed est nō solum corporis vulnus, sed etiam mentis,
quod oleo quodam mollioris alloquij, & pacifici sermonis
suauitate mitescit. Sunt fomēta verborum, sunt medicamen
ta cœlestium præceptorū, quibus omne nequitiæ virus abo
letur. Sunt legis vincula quæ non adurant, sed magis liberēt
alligatos, & malagma spiritale quo collisa animę quædā mē-
bra solidentur. Cōsideremus igitur quid sit vulnus, quid su
pra vulnus. Principes persecuti me gratis, vulnus est. Exul-
to ergo in verba tua, sicut qui inuenit spolia multa. Supra B
vulnus est, quia verbis dominicis vulnera dura curantur. In
Threnis quoque Hieremiæ habes sub hac litera scriptum:
Thren.3. Audisti opprobrium eorum domine, omnia consilia eorum
aduersum me, labia insurgentium aduersum me tota die, ses-
sionem eorum, & resurrectionem eorū. vulnus est. Sed sub-
Ibidem. iecit: Aspice in oculis eorum, redde illis retributionē eorum
domine secundum opera manuum ipsorū. Super vulnus est,
quia vindicta plerūque solet dolorem vulneris mitigare. Et
Threno. 4. infra idem Hieremias ait: Gaude & lætare filia Idumęę, quę
habitas in Geth. Et quidem ad te pertrāsibit calix, bibes, &
inebriaberis adhuc. super vulnus est. Calix enim domini, re-
missio peccatorū est, quo sanguis effunditur, qui totius mun
di peccata redemit. Hic calix inebriauit gentes ne proprij
meminissent doloris, sed veterem obliuiscerentur errorem.
Bona igitur ebrietas spiritalis, quæ turbare nescit corporis
incessum, leuare mentis nouit vestigium. Bona ebrietas po-
culi salutaris, quæ mœstitiā peccatricis abolet conscientiæ, iu
cunditatē vitæ infundit æternæ. Ideo scriptura dicit: Et po C
Psal.22. culum tuum inebrians quàm præclarū est. Medicamentum
igitur supervulnus est, quia dominus Iesus ipse est medicus,
Lucę.10. qui vulnera nostra curauit, infundens vinum & oleum, & al
ligans vulnera Adę illius, qui descendēs ab Hierusalem à la
tronib⁹ vulneratus est. Caueat igitur vnusquisq; ne descen
dat ab Hierusalē. Peccatis enim suis vnusquisq; descēdit, &
meritis ascēdit. Aut quia fragiles sumus, qui descēdit, currat
ad illum Samaritanū, custodē corporis sui, custodē legis &
Matth.3. gratiæ, vt vulneri suo possit inuenire medicinam, qui alliga-
turā verborum cœlestium super vulnus imponat, dicēs: Pœ
nitentiā agite, appropinquabit enim regnum cœlorū. Bona
alligatura, quæ fracta animæ tuæ ossa cōnectat, & soliditate
reparata in pristinas vires reformet, ac discissos artus sine vl
la cicatricis offensione restituat. De literæ interpretatiōe sa
tis pro captu nostro dictū putam⁹, adoriamur sancti Prophe
tæ versus cōsiderare, quos spiritu sancto reuelāte subiecit.

I. *al. formidauit. Principes persecuti sunt me gratis, & à verbis tuis tre D
pidauit* cor meum.

Si veterem repetamus historiā, & Saul & Absalon, & mul
ti alienigenæ principes sanctū Dauid persecuti sunt, sed ne-
Ephes.6. mo potuit de eo triumphare. Sunt & principes mūdi rectō-
rés que tenebrarum, qui te in tuo pectore conātur opprime-
re, & persecutionum sæua intus operantur: promittentes re-
gna terrarum, honores atque diuitias, si fragili mēte succum
bas, & obediēdum eorum imperiis arbitreris. Isti principes
interdum gratis persequuntur, interdum non gratis. Gratis
persequuntur apud quem nihil suum inueniūt, & eum sub-
iugare cōtendunt. Non gratis persequuntur eum qui se eo-
rum dederit potestati, & in possessionem seculi totus intra-
uerit. In suos enim iure sibi dominatum vindicāt, atque ab
his mercedē iniquitatis efflagitant. Bene hoc martyr dicit,
quod iniustè persecutionum tormenta sustineat, qui nihil ra
puerit: nullum violentus oppresserit, nullius sanguinem fu-
derit, nullius thorum putauerit esse violandum, qui nihil le
gibus debeat, & grauiora latronum sustinere cogatur suppli

cia, qui loquatur iuste & non audiatur, qui loquatur plena sa
lutis & impugnetur, vt possit dicere: Cum loquebar illis, im Psalm. 119
pugnabant me gratis. Gratis igitur persecutionem patitur,
qui impugnatur sine crimine: impugnatur vt noxius, cū sit
in tali confessione laudabilis: impugnatur quasi veneficus,
qui in nomine domini gloriatur, cum pietas virtutum om-
nium fundamentum sit. Verè frustrà impugnatur, qui apud
impios & infidos gratia impietatis accersitur, cum fidei sit
magister. Verū qui gratis impugnat, fortis debet esse & con
stans. Quōmodo ergo subtexuit: Et à verbis tuis trepidauit
cor meum? Trepidare infirmitatis est, timoris atque formi-
dinis. Sed est etiam infirmitas ad salutē, est etiam timor san-
ctorum. Timete dominum omnes sancti eius. &, Beatus vir Psal.33.
qui timet dominum. Qua ratione beatus? Quia in mandatis Psalm.11.
eius cupiet nimis. Pone ergo martyrem inter pericula con-
stitutum, cum inde immanitas bestiarū ad incutiendum ter-
rorem infremat, aliunde stridor candentium laminarum, &
flamma fornacis ardentis exæstuet, ex parte alia personent
tractus grauium catenarum, hinc carnifex cruentus assistat.
Pone, inquam circunspectātem omnia plena suppliciis, de-
inde cogitantem mandata diuina, illum ignem perpetuum, il
lud sine fine incendium perfidorum, illam pœnæ recrude-
scentis ærumnam, trepidare corde, ne dum præsentibus ce-
dat, perpetuis se dedat exitiis, perturbari animo, dum futuri
iudicij romphæam illam terribilem quadam cōspectus spe-
cie contuetur. Nónne ad hanc trepidationem fiduciæ viri
constantis, æqualis in eundem concurrit effectum confiden
tia cupientis æterna, & diuina trepidantis? Si tamen fortior
ille qui sperat, sit fortior qui præsumit. Vtinam ego talis es-
se merear, vt si forte persecutor ingruerit, non considerem
suppliciorum meorū acerbitates, non metiar tormenta, non
pœnas, nō cogitem vllius atrocitatem doloris: sed hæc om-
nia leuia ducam, trepidem ante Christū, ne Christus me ne-
get, ne Christus excludat, ne me repellat de concilio sacer-
dotum, si indignum collegio me iudicauerit: videat magis li
cet permotum corporalium terrore pœnarum, plus tamen
trepidantem futura iudicia. Et si dixerit mihi: Modicæ fi-
dei quare dubitasti? porriget tamen dexteram, & insurgen-
tis huius seculi fluctus mole turbatum, fida mentis statio-
ne firmabit.

II. *al. lætabe ego super eloquia tua. Exulto in verbis tuis,* sicut qui inuenit spolia multa.

Bona ergo trepidatio à verbis dei, si exultationem gene-
rat. Qui enim trepidat à verbis dei, postea exultat in verbis
dei. Ergo qui habet in aula sua, corde videlicet suo verba
dei: excludit sermones principū à corde suo, excludit timor
timorē. Si enim ingressus quis balneas Solis deponit æstus,
& calor excludit calorem: quanto magis diuini iudicij ter-
ror hunc terrorem excludit humanum? feruorem? gratiæ se-
cularis, gratiæ feruor æternæ? Exultat ergo qui habet verbū
dei. Habet enī spolia multa, quæ Iudæis abstulit, habet pro-
stati hostis exuuias. Sicut Dauid abstulit Goliæ gladium, &
ipsius gladio caput eius execuit: sic verus Dauid humilis at- 1.Reg.17.
que māsuetus dominus Iesus, intelligibilis Goliæ caput ar-
mis ipsius amputauit. Arma enim diaboli gentes erant, fide
autem gentium vulneratus, caput quod habebat amisit. De-
tracta sunt spolia prostrato, vasa eius direpta, quia alligatus
est fortis. Vas diaboli caro erat hominis peccatoris, sed post
ea quàm in Christum credidim⁹, caro nostra cœpit esse vas
electionis, vt habes de apostolo Paulo, qui ad gentes missus
est, dictum à domino Iesu ad Ananiam: Vade, quoniam vas Actu.9.
electionis mihi est. Merito ergo vocatū nomen est Christi,
Velociter spolia detrahe, diuide citò: quia priusquam sciat Esaiæ 8.
puer vocare patrem aut matrem, accipiet virtutē Damasci,
& spolia Samariæ contra regem Assyriorum. Ergo rex As-
syriorum, eorum scilicet quos vanos sua perfidia fecerat, a-
misit spolia quæ tenebat. Et vt iterū cognoscas quia spolia
Christus à diabolo, quæ in Adam ille inuaserat, vindicauit,
& Saba dona adduxit, viri excelsi ad dominum Iesum alli-
gati vinculis transierunt, atque illū cœperunt adorare, quia
captiuam duxit captiuitatem: ideo caput eius abstulit, vt ip-
se caput esset corporis interempti. Merito nunc gentes toto Ephes.4.
orbe caput regale circunferunt, quia membra sunt Christi.

Cognouisti

Universidad de Deusto

Cognouisti de nationibus, cognosce etiã de Iudæis, quibus dominus Iesus abstulit spolia: hoc est, regnum cœlorũ abstulit, & dedit genti facienti fructum eius. Abstulit virtutem panis, & virtutẽ aquæ, prophetã, & admirabilẽ consiliarium, & prudentẽ architectum, & sapientẽ auditorẽ. Illis abstulit, nobis dedit: Merito exulto, sicut qui inuenit spolia multa. Sine labore meo inueni spolia quæ non habebã. Inueni hepta tpẽteuchũ teucũ, inueni Regnorũ libros, inueni prophetarũ scripta, inueni Esdrã, inueni Psalmos, inueni Prouerbia, inueni Ecclesiasten, inueni Cantica cãticorum, inueni admirabilẽ consiliarium Christũ, inueni Paulum prudentẽ architectũ, inueni sapientẽ auditorem populum Christianum, qui nouit ea quæ legũtur audire. Ille enim audit, qui ea quæ audit intelligit. Lex spiritalis est. Non illã audit Iudæus, qui audit corporaliter: sed ille audit, qui audit in spiritu. Habent illi libros, sed sensum librorũ non habent. Habent prophetas, sed non habent quem illi prophetauerunt. Quomodo enim habent, Exod.12. quem non receperunt? Ideoque cum Moyse & Helia mihi apparuit, quia ab illis recessit. Multa habet spolia, qui habet dei verbum. Habet resurrectionẽ, habet iustitiam, virtutem atque sapientiam, habet omnia, quia omnia in ipso constant. Hebræi spoliauerunt Aegyptios, & vasa eorum abstulerũt. Iudæorum spolia habet populus Christianus, & totum habemus quod illi habere se nesciebant. Illi aurum & argentum materiale abstulerunt, nos aurum mentis accepimus, nos acquisiuimus cœlestis sermonis argentum.

III. Iniustitiam* odio habui & abominatus sum, legem autem tuam dilexi.

*al.iniquitatem.

Merito odit iniustitiam, qui habet arma iustitiæ. Hebræus cum haberet hæc arma, hoc est, legem & prophetas, murem vel hominem abominabatur mortuum, quia lex dicit: Omnis qui tetigerit mortuum, immundus erit. & humanitatis suprema negabat officia defunctis, sed legi nõ est mortuus nisi qui iniustus est. Hęc enim immũditia iustis quę iniquitas? Numer.19. Quid enim immundius, quàm mentẽ, qua nihil homini preciosius est datum, turpibus cõmaculare criminibus, & atrocibus efferare cõmentis? Quid illis prodest quod mortuum hominem uisere formidant? Vtinam uitia eorũ non polluerent appropinquantem, quorum mors contaminare neminẽ potest. Mors nemini nocet, vtinam uita non noceat. Contagium enim colluuionis, cõsortium iniquitatis est. Quomodo ergo cõtaminare potest, qui iniquus esse iam nõ potest, cum etiam si fuit, tamen esse desiuit? Fuge ergo iniquitatem, ne te comprehendat. Fuge iniustitiam, quæ uiuentes adhuc mortuos facit. Sed nemo fugit iniquitatẽ, nisi qui diligit æquitatem. & ideo ait: Legem autẽ tuam dilexi. In lege æquitas est, si spiritalẽ accipias legem: si consurgas cum Christo, & ibi altare sacrosanctum illud cœleste cõsideres, nõ altare terrenum, quod hostili populatione destructum est. Si illam Hierusalẽ spectes quæ in cœlo est, non istam quæ à populo Iudæorum frequẽtabatur in terris, quæ propter incolarum perfidiam à Romano exercitu triumphata, iniecto flagrauit incendio. Si intueris illum principem sacerdotum de quo scriptum est: Habentes itaque magnum sacerdotẽ egressum Hebr.4. de cœlis, Iesum filiũ dei, teneamus confessionẽ fidelem, qui quotidie aduocatus pro nobis est apud patrem, vt pro quibus in diebus carnis suæ misericordi est compassus affectu, pro his operetur remissionem quotidie peccatorum. Quæ enim spes alia generi humano nisi omnium uiuentiũ delicta donẽtur? Ille ergo princeps solus est sacerdotum, cui astant pij sacerdotes intra cœlestium sacrarium illud altissimũ merito proprij cruoris ingressi. Illa ergo lex diligenda est, in qua verus Hebræus liber ab omni seruitute uiciorũ, in qua magnum sabbatum & inoffensa requies defunctorũ, in qua mortui populi semen resuscitatur, non commixtione, sed fraterna redemptione. Secundum hanc ergo legem odio habet sanctus iniustitiam, non iniustum, qui potest sępe cõuerti, nec mortuorum reliquias, sed mortuam iniquitatem execratur & refugit.

IIII. Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitiæ tuæ.

Et numero quidem studium sanctæ deuotionis exprimitur. Sed puto magis quod purus & quietus ac vacuus ab omni onere delictorũ declaretur affectus: vt sine ullis iracundiæ imprecationibus, aut flagitiosę cupiditatis incendio deferatur oratio, & nihil quod alii noceat postulemus, nihil quod nos secularibus petitionibus decolorer. Laudemus in hymnis & canticis, vera semper & iusta ea quę de diuinis canimus laudibus confitẽtes. Nõ sit anceps & dubia sententia, non discolor mentis intentio, non materialibus negociis occupata à propositi spiritalis executione deflectat. Iustificetur semper iustitia dei tranquillo animo, non ocio feriato.

V. Pax multa diligentibus nomen tuum*, & non est illis scandalum.

*al.legẽ tuã

Supra diximus, quia charitas excludit timorem, nunc dicimus quia excludit omnem perturbationem. Etenim qui deum diligit, profunda est ei cõfirmatæ mẽtis tranquillitas. Aquæ, inquit, multæ excludere non potuerunt charitatem, Cant.8. & flumina non inundabunt eam. Multa aqua diuersarum est passionum, & flumina secularium cupiditatum corporalib' motibus incitata. Ideoque charitate fundatus dicit: Torrentẽ pertrꝛasiuit anima nostra. Nunquid aqua maris excludere Moysi potuit charitatem? Et vt secundum literã tibi psalmorum series suffragetur, nępe diligẽs deum tutum sibi credidit iter esse per maria. Qui autẽ non dilexerunt deum, hi demersi fluctibus dignũ sacrilegiis suis exitum pertulerũt. Helias atque Helisæus Iordanem transierant pede, & hæc fuit niniæ merces & gratia charitatis. Hi igitur vt transirẽt aquas fluuij Iordanis, passionũ fluenta nostrarũ mentis prius uestigio transierunt. De hac aqua dicit dominus: Si transeas per aquã, tecum sum, & flumina non inundabunt te. Adest iustis suis semper cum aliquibus teruntur aduersis, si tamen transeant mente constanti non dubitanti, non fidei turbentur incerto. Transi ergo & tu fidelis animi directione, si diuinam uis tibi adesse præsentiam, si non solum pax, sed etiam multa sit in animo tuo dilectio, nulla te prælia diuersę cupiditatis impugnent, non iracundia stimulet, non libido: etsi est pugna, tamen foris non intus sit. Præliare aduersus persequentes: licet & ipsis silentio sępe cedendum sit, quia tibi uincunt. Illorum potentia, tua uictoria est. Tunc denique triumphantur, cum se uicisse crediderint. Non ergo te impugnet auaritia, non cupiditas exagitet, non tristitia deiiciat, non inflammet libido, non resupinet superbia, non curuet ambitio, non formido consternat. Pax multa abundet, quæ exuperat omnem mentem, secundum Apostoli sententiam: quo nihil pulchrius dici potuit. Sũmus enim sapientiæ finis est, vt simus mente tranquilla. Non cõmentitiis poetarum fabulis lubricus turbetur affectus. Summus finis est iustitiæ, vt iniquitas mentem iusti mouere non possit. Virtutis totius hic finis est, vt corporea ipsius fortitudinis efficiat miles bella, & cõfecto bello pacem reformet. Paci ergo & ipsa plerũque militat fortitudo bellandi: Nemo ergo pacificum turbet affectum. Multa generantur ad perturbationem hominis, & vxor plerũque decepta serpentis insidiis animum viri exagitare conatur: & pater fidem filij frequenter irridet, & vir coniugis suæ mentẽ tentat opprobriis. Sed in his omnibus superat iustus & dicit: Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio? Quoties bene facta crimini dãtur, quoties virtus opprobrio ducitur, quoties ipsa ingrata est gratia. Vendidit iustus facultates suas, dispensauit pauperibus, nihil sibi reliquit: contẽnitur plerumque in ipsa ecclesia, quia diues esse desiuit: sicut scriptũ est: Si dederit vir omnes facultates suas in charitate, cõtẽptu Cant.8. cõtẽptus erit. Nõ ergo moueatur. Non enim mercedẽ huius seculi, nec gratiam, sed vitæ quæsiuit æternæ. Non indignetur, quia homines pecuniis magis quàm operibus bonis deferunt. Nam si ei propter bonum opus in hoc seculo deferatur, & huius studij fructum hic adipiscatur, dicetur de eo: Percepit mercedem suam. Habet quidẽ opus bonum, & hic gratiam, sed breuis portio emerendæ salutis est. Serua futuris mercedẽ tuam, & istius seculi opprobria incremẽta mercedis tuæ iudica. Cogita semper apostolicum illud, quod Roman.8. indignæ sint passiones huius temporis ad superuenturã gloriam. Nullis ergo iustus frangatur iniuriis, nullis moueatur

periculis,nullis tentetur procellis,siue mors ingruat,siue vita,siue angeli cœlorum. Neque deiiciatur aduersis, nec extollatur secūdis. Nusquā sit eius infirmus affectus. Et mors tentat,& vita tentat. Caueat scandalum. Qui pacē habet,quę omnem mentem superat: magnus est, nō est de pusillis istis. Ideo scādalū pati non debet, quia pusillorū est exagitari scā
Matth.18. dalo. Vnde & dominus ait: Quicunq; scandalizauerit vnum de pusillis istis minimis. Non solum pusillos, sed etiam minimos dixit, quos perturbant scādala: & ideo graui obnoxius pœnæ est, vt legisti, quicūque turbauerit infirmæ mētis insantiam. Sicut enim grauiori dignus supplicio est qui persuaserit crimen infantulo, & incautam præcipitarit ætatem: ita qui inualidum & insipientem & improuidum circunscripserit persuasione erroris, aut exagitatiōe cordis affectum. Vis scire quàm infirmus sit, qui scandalizatur? Non mā ducabo,
1.Cor.8. inquit, carnem, ne fratrem meum scandalizem. Quanta infirmitas, & quædam infantia animi, vt eum etiam esca fratris exagitet. Vnde non potest homini esse prȩcipitium, quando etiam hinc est periculum? Et quod peius est, infirmitas huiusmodi serpit in multos. Vides inopem iustum, tentaris. vides diuitem iniquum, tētaris. vides sine liberis sanctum, tentaris. vides liberis, honoribus, laudibus secularib* abundantem iniustū, tentaris. Quantæ soueæ, quanti laquei, & quod est grauius, qui multos strangulēt. In Sodomitana vrbe vix vnus Loth qui non tentaretur inuentus est, cuius tamē vxor non potuit tentationis laqueos euadere. Hebrȩorum populus maria transiuit, sed non potuit tentamenta transire. Tentati sunt omnes præter Iesum & Caleph, qui ideo de senioribus terram repromissionis introire meruerunt, quia fuerunt tentationis expertes. Nec Aaron introiuit, nec Maria, quia & ipsi tētati sunt. Nec Moyses introiuit, quia dux erat populi qui tentabatur. Typus legis qui excludere tentamenta non poterat, nō poterat in terram resurrectionis inducere, quia ista in euāgelio gratia debebatur. Lex pacē non potuit dare. ideo Moyses quoad vixit semper prœliatus est. Semper legis populus versatus in ancipiti bellorum est, Iesus autem Naue plebis animos profunda pace composuit:
C quoniam qui sub lege est, agitatur incertis: qui sub euange-
Ioan.14. lio, audit dicentem: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. ideoque diligentibus non est scandalum. Accipe aliter, Crux Christi Iudæis scandalū, Græcis stultitia est. Scan-
1.Cor.1. dalum est perfido, quia dicit Iudæus: Ergo hic deus est, qui homo visus est? Hic deus est qui ieiunauit? Hic deus est, qui vapulauit? Hic deus est qui crucifixus est? qui de cruce descēdere, & se liberare non potuit? Denique hoc dicebāt tem-
Matth.27. pore dominicæ passionis: Descendat de cruce, & credimus ei. Confidit in deo, liberet nunc si vult eum. Nō te ista tentent, non te ista perturbēt, non in animū tuum huiusmodi se inserāt cogitationes. Vbi pax est, & multa pax. ibi crux Christi non opprobrio, sed saluti est. Non fuit opprobrio Petro crux Christi, quæ tātum ei gloriæ dedit, vt inuersis Christū honoraret vestigiis, mętuens ne si ea specie crucifixus esset qua dominus, affectasse domini gloriam videretur. Crux ergo opprobrium perfido, fideli autem gratia, fideli redēptio, fideli resurrectio est, quia pro nobis passus est domin', quia illo nos redemit sanguine, illa ad paradisum resurrectione reuocauit. Qui hęc credit, quomodo potest turbari, cui spes regni cœlestis assurgit?

VI. *al.mādata. *al.dilexi

Expectabam salutare tuum domine, & prȩcepta* tua feci*.

Qui expectat, spērat charitatem. Ergo spes præcedit, sequitur salus. Spes igitur præcurrit effectum. ideo qui expectauit salutē à domino, præcepta domini fecit. Vnde & dominus appellat amicos in euangelio, non seruos, qui sua prȩcepta fecerunt. Qui diligit enim, facit: & qui fecerit, merito dilectionis remuneratione donatur.

VII. *al.vehemē ter.

Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea nimis.

Plus est diligere quàm custodire, vt supra diximus, quia custodire interdum necessitatis est vel timoris, diligere charitatis. Ideo cum hic dixisset, custodiui, adiecit, dilexi, vt custodia amantis fuerit, non timentis. Qui nimium diligit, ni-
A mium custodit.

Seruauī prȩcepta* tua & testimonia tua, quoniam omnes viæ meæ in conspectu tuo domine*. VIII. *al.mādata. *al.non habet, domine

Beatus qui potest dicere: Omnes viæ meæ ante te. qui nolit abscondere omnes cogitationes suas, omnes actus suos. Abscondebat Adam viam suam, abscondebat Eua post culpam, abscondebat Cain necem fratris. In affectu habemus abscondere non in effectu. Plena abscondentis perfidia, & si apud deum nulla sit latebra. Ideo ecclesia in Canticis sua ei secreta monstrabat, dicens: Assumam te, & ducam te in do-
Cantic.8. mum matris meæ, & in secretum eius quæ cōcepit me. Nam & si deus omnia videat cordis occulta, bonum tamen est vt vnusquisque animam suam ei aperiat & expandat, & tanquā lumini vel calori eius occurrat. Nec immerito gloriatur ecclesia, dicens: Ego eram in oculis eius tanquam inue-
Ibidem. niens pacem. quoniam vias suas prodere non timebat. Iu-
Psalm.33 sti ergo est ista vox. Oculi enim domini super iustos. Ita-
Ioan.14. que domino Iesu Christo, qui est via & veritas, bene hoc
B dicitur ab iis qui illam veram viam fide, moribus, actúque desiderant conuenire: Omnes viæ meæ coram te domine. Nulla enim potest via bona esse, nisi quam tu illuminandam tui visitatione luminis iudicaueris: cui est honor & gloria, laus, perpetuitas à seculis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

Sermo vicesimus secundus.

Tau.

INcipit Tau litera, quæ Latina interpretatione significat, errauit. Alia interpretatio habet, consumauit. Quid est errauit? Vicesima secunda litera est, quæ apud Hebræos est vltima. Psalmo autem isto, hoc est, centesimo octauodecimo profectū hominis diximus significari, qui doctrinę moralis magisteriis eruditus deponeret omnem inexercitatæ mentis infantiam, assumeret autem veterani consilij scientiam, & prudētiæ senilis ætatem. Vbi autē error est, culpa signatur. Hic ergo est profectus finis, vt culpa sit. Sed vide quid interpretetur. Errauit, inquit. non errat, sed errauit. Erasse præteriti est temporis, errare præsentis. Qui errauit, desiuit errare, & veterem condemnat errorem. De eo enim dicitur errauit, qui in eo errore iam non sit. Nam is qui adhuc in errore permanet, non erasse dicitur, sed errare. Errare enim permanētis in vitio est, erasse corrigentis est lapsus. Denique emendator morum
ad Tit.3. ait: Eramus enim aliquando insipientes, increduli, errantes in desideriis & voluptatibus. Nō dixisset vtique, eramus aliquando insipientes, nisi qui adeptus esset postea sapientiæ disciplinam. Neque dixisset, eramus errantes, nisi superiorem deposuisset errorem. Denique vt abolitum lapsum doceret, nec vllū offensionis resedisse vestigium, ait: Cum au-
Ibidem. tem benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti. Veteri ergo errore deposito & spiritu sancto atque omni morum emēdatione renouatus dicit: Eramus enim aliquando errantes. Vides ergo quia errori renunciasse non vitij, sed profectus est. Postremo ipse te doceat dominus Iesus, si humanis cōsiliis vel sententiis non putas esse credendum. Nanque in euangelio suo
Luc.15. ipse asseruit quod pastor reliquit nonaginta & nouem oues, & vnam requirit quæ errauit. Centesima ouis est, quam dicit erasse, perfectio & plenitudo numeri. ipsa te instruat & informet. Non immerito cæteris antefertur, quia plus est à vitio se reuocasse, quàm prope vicia ipsa nescisse. Imbutos enim vitiis animos exuere frænis cupiditatum atq; emendasse, nō solum perfectæ virtutis, sed etiam cœlestis est gratiæ. Emendare etenim futura, attentionis humanæ est: præterita donare, diuinæ est potestatis. Denique inuentam pastor ouem humeris imponit suis. Agnoscis vtique mysterium, quomodo ouis lassa reficiatur, quia non potest aliter humana conditio lapsa recreari, nisi sacramento dominicæ passionis, & sanguinis Iesu Christi, cuius principatus super humeros eius. In illa enim cruce infirmitates nostras portauit, vt ibi omnium peccata vacuaret. Merito gaudent ange-
Esaiæ.9. Esaiæ.53. li, quia is qui errauit, iam non errat, iam suum est oblitus errorem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

erroré. Non error igitur, sed consummatio est, vt alter docet interpretatio. Consummatio autem, perfectio disciplinę est. Vnde & Hieremias in suis Threnis sub hac litera ait: Defecit iniquitas tua filia Sion, nō adiiciet te expellere adhuc. Visitauit iniquitates tuas filia Edom, reuelauit super peccata tua. Aduertis quoniam iniquitas non potuit sine dei visitatione deficere, nec plena esse correctio nisi per gratiā domini saluatoris. Quomodo autem deficiat iniquitas, audi dicētem ecclesiā: Exui tunicā meam, quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Veteris igitur hominis vestimentū vitiis erroris intextum, in lauacri regeneratione depositum, nescit quomodo possit induere. Studio enim correctionis inoleuerat obliuio peccatorum. Tanta vis consummatæ emendationis est, vt in quādam pueritię redeat spiritalis ætatem, quæ vias erroris ignoret, crimen etiam si velit non possit admittere, quia desueuerit* peccandi vsum nosse. Et iam de huius literæ interpretatiōe satis dictum arbitror, nunc cognoscamus ex subditis, quæ sit viri consummati sententia. Itaque sic ait:

Threno. 4.

Cantico. 5.

*al. deseruerit.

I.

Appropinquet oratio* mea in conspectu tuo domine, secundū verbum tuum intellectū tribue mihi.*

*al. deprecatio.
*al. iuxta eloquiū tuū da mihi intellectum.

Volare facit orationē bona vita, & dat alas precibus spirituales, quibus sanctorū ad deum euehatur oratio. Sed & spiritus quo oramus, subleuat precem iusti, maxime si corde contrito cōpatiens eam commēdet affectus. Cōsummati autem viri ista est confidētia. Denique ipse Dauid in superioribus istius psalmi lucernā suis pedib' requirebat, ne in hoc itinere terreno ambulans posset errare. Nunc autem quasi iam in fine positus & processu, cōsummato viandi munere totus assurgit, & orationē suam dirigit in cœlestia, mittit eam in conspectū domini saluatoris, dans illi flabra iustitiæ, sapiētiæ flamina, remigia deuotionis & fidei, innocētię puritatisq; subsidia. Peccato enim graueścit oratio, & longè fit à deo. Tanto autem plus grauatur, quanto improbior est vita deprecātis. Innocētium ascēdit oratio, & gemitus cōpatientis affectus, si Aegyptium lutum oderint, & operari terrena declinent. Denique sic legisti, quod Hebræorum, qui dura Aegyptiorum imperia ferre non poterant, & vt grauia, ita & lutulenta opera indigna sui nobilitate generis recusabant, gemitus & vox ascenderit ad dominum deum nostrum. Ascendit enim oratio: quia etsi operabātur, tamen operabantur inuiti. Descendebat itaque ad illos dei misericordia, quia illorum ad deum ascendebat deuotio. Ascendebat itaque non corporaliter. neque enim propheta tantus precationem suam petebat corporaliter appropinquare. Nam qui ita putat, vtique is deum certo aliquo loco ac sede concludit, vt diffusiorem locū in quo deus sit arbitretur, cum vtique inuisibilis, in effabilis, incōprehensibilis impleat omnia, & diuinitatis in eo habitet plenitudo. Legi Moysem appropinquasse deo cum legem acciperet: sed solita Dauid verecundia non semetipsum, sed orationem suam deo appropinquare postulat, vt videatur ordo quidā esse distinctus, quod ij qui perfectiores sunt, ipsi appropinquent deo: sequentis autem ordinis iusti viri satis habeant si eorum appropinquet oratio. Ex vsu autem nostri sermonis consideremus quid sit appropinquare. Cōstitue magistrum atque discipulum, si discipulus studiosius magistri vel hausit ingenium, vel præcepto intendit, ita vt ad similitudinem operis eius atque doctrinæ proximè videatur accedere, nónne dicere solemus quod appropinquauit magistro? Ergo & tu si imitatorem te prębeas Christi, sicut & ille qui ait: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi: si dolum nescias, mendacium oderis, veritatem sequaris, iustitiam non refugias, diligas castimoniam, appropinquasti Christo, & per Christum deo. Ipse via est qua peruenitur ad patrem, qui apud patrem semper est. Didicimus quid sit appropinquare orationem, hoc est, eleuetur actibus nostris. Si eleuas actus tuos, eleuasti orationem tuam. Qui nouit leuare manus sus, dirigit orationem suam in conspectu dei, sicut infra legisti: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuū mearum sacrificium vespertinum. Hæc vtique oratio ad vitam, alia oratio in peccatū. Et oratio, inquit, eius fiat in peccatū. Et tu si secularia petas, si flagitiosa postules, oratio tua non ad deum dirigitur, sed in peccatum. Ideoque intellige quæ petas. Secundum, inquit verbum tuum mihi tribue intellectum. Aduerte quid postulet. Nō intellectum generaliter dixit: sed intellectum secundum verbum dei. Est enim intellectus ad mortem, sicut est prudentia ad interitum. Filij huius seculi prudentiores sunt quàm filij lucis in hac generatione. Sed prudentia ista quæ seculi est, ad vitam non suffragatur æternam. Circa honorē, circa lucella est, quæstibus coaceruandis intenta, non meritis comparandis. Postremo circa elementa mundi est, phalerata magis quàm vera sapientia, vt est philosophia omnis, quæ aliena quærit, cū sua nesciat: scrutatur cœli plagas, mundi spatia rimatur, quæ sibi prodesse non possunt: deum ignorat, quem solum deberet inquirere. Ideo verus sapiens dicit: Si quis videtur sapiens esse inter vos in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Sapientia enim huius mundi, stultitia est apud deum. Elaborādum est igitur vt in hoc seculo stulti simus, nihil nobis cum philosophia, ne fidem nostram per elementa mundi huius traducat à vero, ne quis assertionem nostram per philosophiam deprædetur. Sic enim Arrianos in perfidiam ruisse cognouimus, dum Christi generationem putant vsu huius seculi colligendam. Reliquerunt Apostolum, sequuntur Aristotelem. Reliquerunt sapientiam quæ apud deum est, elegerunt disputationis tendiculas, & aucupia verborum secūdum dialecticæ disciplinam: cum clamaret Apostolus: Ne quis vos deprædetur per philosophiam, & inanem seductionem, secundum traditiones hominum, secundum elementa huius mundi, & non secundum Christum. Vtinam possim imitari illam stultitiam qua sim sapiēs, illum virum habentem amplas possessiones, sed non negligentem fructum, intentum deo: illum virum qui honores etiam delatos sibi respuat, doctrinam philosophiæ non requirat: & si ante cognouit, tamen scire dissimulet, & non requirendo dediscat. Non quærat quæ sua sunt, sed aliis sua conferat, sibi acquirat æterna. Hic potest dicere, secundum verbum tuum intellectum tribue mihi, id est, non secundum philosophos, non secundum causidicos, non secundum mercatores huius seculi, non secundum architectos dogmorum, sed secundum verbum tuum, quod est veræ sapientiæ bonorúmque operum fundamentum, vt super illud constituat Propheta aurum corāis sui, argentum sermonis sui, lapides precioſos operationum suarum, vt opus suum labi & perire non possit.

Exod. 1.

Exod. 19.

1. Corint. 4.

Psalm. 140.

Psalm. 101.

Luc. 16.

1. Corin. 3.

Colos. 2.

II.

Intret postulatio mea coram te*, secundum verbum tuum libera me*.

*al. in cōspectu tuo dñe.
*al. eloquiū tuum eripe me.

Vide ordinem. Primū dixit, Appropinquet oratio mea: postea intellectum popposcit. Secundum verbum tuum: tertio ait: Intret postulatio mea coram te. Nónne quodam dominus inuitat vsu & suscipere dignatur affectus? Nónne cū aliquē de primariis viris desideras conuenire, primū ad eius domū appropinquas, postea queris informari atque instrui, vt cognoscas mentem patrisfamilias, deinde vt eius domum ingrediaris imploras, ne quis te abiiciat & excludat? Pulsa ergo & tu regiam illam cœlestem, pulsa non manu corporis, sed quadam rationis tuæ dextera. Non sola manus corporis pulsat, pulsat & vox. Scriptum est enim: Vox fratris mei pulsat ad ianuam. Pulsamus & digito. Denique & Thomas digito meruit ianuam resurrectiōis aperire. Et ibi dicit Iesus: Infer digitū tuum huc, & mitte manus tuas in latus meū, & noli esse incredulus, sed fidelis. Pulsa ergo digito, si non potes tota manu. Pulsa ianuam. Christus est ianua, qui ait: Per me si quis introierit, saluabitur. Cum hāc igitur ianuam pulsaueris, vide quomodo ingrediaris, ne forte iā ingressus extra conspectum regis sis. Multi ingrediūtur palatia, & nō statim regem istum terræ vident, sed frequenter obseruant vt aliquando videri mereantur. Nec præsumunt videndi copiam, sed iussi repræsentantur, & precem fundūt, vt cum benuolētia suscipiātur. Primus hic sui sermonis ingressus est, ne quid titubet, ne quid offendat. Quanto magis rogandus est de', vt ostiū misericordiæ suæ nostra ingrediatur oratio? Deniq; & Paulus rogat vt aperiatur sibi ostium verbi ad loquendū mysteriū Christi. Sed quia Græcus habet εἰσελθτω, ἀξίωμά

Cant. 5.

Ioan. 20.

Ioan. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

δέησιν μου, hoc est, Intret dignitas mea: licet potuerit scriptor errare, & fecerit δέησιν, hoc est, deprecatio: tamen hoc quoque explanemus vt possumus. Nempe cum hominẽ rogas, regem te dicis, vt contemplationem habeat honoris tui, tangat eum tuæ contemplatio dignitatis, vt aut misereatur si venia est postulãda, aut deferat pro ordine dignitatis. Et quid dicam, Rogas? sic vnusquisque ingreditur, vt dignitatibus deferatur. Recte ergo & deuotus deo dicit: Intret dignitas mea coram te. Habet & Christianus dignitatẽ suam, qui tanto imperatori militat. Sunt maximę & veræ fidei dignitates: sunt honorum diuersi & apud Christũ ordines. Posuit deus
Ephes. 4. in ecclesia primo apostolos, secundo prophetas, tertio doctores. Sed istę administrantiũ dignitates. Sunt etiã priuatorum, vt est pietas, iustitia, sobrietas, castimonia, disciplina. Sũt etiã oratiõis dignitates. Si pro vidua roges, si roges pro pupillo, si roges pro misericordi, si roges pro nimium deuoto ac fideli, si roges in tribulatiõe, roges cum dolore, si mœsto & ipse qui rogas cõpatiaris affectu, intrat oratio tua dei gratiam, intrat domum eius, si tecum ecclesia deprecetur, si populus vniuersus imploret, vt domini inclinet fauorem. Quid autẽ rogat? Vt eruatur, vt liberetur eo quod iam diu aduersus nequitias spiritales, aduersus tentamenta huius seculi prælietur, eò quod graue est satis longæuo cursu istius
Psalm. 119. diuturnam sustinere militiam. Denique & infra dicit: Heu me quod incolatus meus prolongatus est. Ingemiscit enim quòd indefessas iugi labore tendat excubias. Ideo petit à tot aduersantibus liberari, nec cum terrenis hominibus vult habere consortium.

III. Eructabũt labia mea hymnum, cùm docueris me iustificationes tuas.

2. Cor. 2. Eructuat hymnum, qui potest dicere: Bonus enim odor Christi sumus deo. Et bene eructuat, qui plurima & suauia præcepta domini gustauerit. Eructuat hymnũ, qui eructuauerit verbum. Denique & Dauid ante eructuauit verbum bonum, hic eructuat hymnum. Bonum enim panem gustauit, qui de cœlo descendit. Bonum panẽ, quem si quis manducauerit, non morietur in æternum. Habet verbum dei epulas suas, alias fortiores, vt est lex & euangelium: alias suauiores, vt sunt psalmi, & cantica canticorum. Eructabat hymnum ecclesia, vel anima pia, cui dicebat dei verbum: In-
Canti. 2. sinua mihi vocem tuam, quia vox tua suauis est. Eructuabat
Canti. 4. hymnũ, cui dicebat: Fauum distillant labia tua ó sponsa, mel & lac sub lingua tua. Sed non potest quis ante eructuare hymnum, nisi didicerit iustitias dei, & didicerit ab ipso domino deo suo. Ideo specialiter hoc Dauid petit, vt eum doceat
Matth. 23 deus. Audierat enim & cognouerat in spiritu quia vnus magister est, & ideo vbique ipsum doctorem fieri postulabat, vt ab ipso disceret iustificationes eius. Quomodo enim cantare potest in metu positus, & timore pœnarum? Quomodo enim cantare potest grauium sibi conscius delictorum, nisi prius fiat veniæ securus? Denique in posterioribus ha-
Psalm. 136. bes: Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? in qua impugnetur, in qua captiuetur in lege peccati, in qua desleat atque deploret suæ captiuitatis ærumnas? Et tu ergo ede scripturarum cœlestium cibos, & ede vt permaneant tibi in vitam æternam, & ede quotidie, vt non esurias, edè vt replearis, ede vt verborum cœlestium eructes saginam. Spiritales epulæ non obesse solent, sed prodesse satiatis, ideoque repleri volebat Propheta, qui dicebat: Repleatur os meum laude tua, vt cantem gloriam tuam. Qui cantat
Psalm. 70. dei gloriam, hymnum domino cor eius eructuat.

IIII. Loquetur* lingua mea verbum* tuum, quoniam omnia mandata tua iustitia est*.

*al. pronunciabit *al. eloquiũ *al. æquitas

Qui didicerit iustitias dei, loquitur verbũ dei: & qui verbum dei loquitur, ociosum verbũ non loquitur. Ociosum verbum est, loqui opera hominũ. Ideo sanctus dicit dari sibi à domino gratiam, vt non loquatur os suum opera hominum, quia ociosum verbũ est, nec solum ociosum, sed etiam periculosum, pro quo rationẽ reddituri sumus. Omne enim
Matth. 12. verbũ quodcũq; locuti fueritis, reddetis ꝓ eo rationẽ. Non enim mediocre periculũ est, cum habeas tãta eloquia dei, & dei opera quæ fecit in Genesi, fecit in Exodo, fecit in Leuiti co, Numeris, Deuteronomio, Iesu Naue, Iudicũ libro, Regnorum atq; Esdræ libris, fecit in euangelio, in Actibus apostolorum illis prætermissis loquaris quæ seculi sunt: audias
Eccli. 28. quæ seculi sunt. Sepi aures tuas spinis. vtinam & linguã obsepias, ne loquaris quæ seculi sunt, audias quæ seculi sunt. Sed quod peius est, circundata est lingua tua spinis, quæ cõpungunt & vulnerant loquentem quæ mundi sunt. Ideo aduersarius etiam orãtibus frequenter seculares offundit cogitationes. Si ergo non debemus audire aliena vel superflua, quãto magis non debemus obloqui, cum dicat vnicuiq; nostrum scriptura venerabilis: Argentum & aurum tuum alliga, & ori tuo fac iugum & pondus? Alliga sensum tuũ fide, taciturnitate alliga sermones tuos, impone iugum ori tuo, ne indomita ceruice verborum se iactet. Impone põdus, vt cauto omnia quę loquimur trutinemus examine. Quibus tamen spinis sepias aures tuas, vt scriptura tibi dicit, nisi cõtristo corde, & timore iudicij? Salubriter ista compungunt, stimulãt ista, nõ vulnerãt, licet & vulnera vtilia sint amici. Omnia, inquit, mandata dei iustitia est, quia sunt mandata iustitiæ, & ideo sine iustitia esse non possunt. Mandatũ dei est
Roman. 13. vt diligas deum tuũ. Vnde ait Apostolus Paulus: Qui enim diligit proximum suum, legem impleuit: Scriptum est enim
Exod. 20 Non adulterabis, non occides, non furaberis, non concupisces. & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur. Si in hoc verbo instauratur omne mandatum, quod verbum iustitia est: (quid enim tam iustũ, vt diligas deum tuũ, & diligas fratrem tuum?) vtique omnia dei mandata iustitia est. Sicut enim qui occidere potest fratrem suum, vtique non diligit: qui adulterat fratris vxorem, vtique non diligit fratrem: qui furatur, qui concupiscit alienũ, vtique non diligit eum quem fraudare desiderat: ita qui superbe despicit fratrem qui eum deformare conatur, qui pascitur eius in iuriis, à consortio charitatis alienus est.

V. Fiat manus tua saluum facere* me, quoniam mandata tua elegi.

*al. vt saluet

Auentũ domini videtur orare, quia manus dei Christus
Hebr. 1. Psalm. 117. est. Ipsum legimus dexteram dei, de qua supra ait: Dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltauit me. Cur ergo hic manum dixit, nisi forte non solum propter diuersitatem gratiæ quam scriptores non prætermittere solẽt, sed etiam propter quãdam proprietatem manuum dictum est, vt ibi dextera dicatur, vbi scribitur quod exaltauit cum virtute: hic manus, vbi intelligi oporteat, quod cũ humilitate seruauit? Potest & sic intelligi man' domini, sicut dicitur in vsu: Magna est manus illius regis. hoc est, magnus exercitus. &, illius inferior est man'. vt etiã hic intelligamus: Fiat adiumentũ tuum atq; subsidiũ, vt mittas angelos tuos, opẽ tuam, subsidia potẽtiæ tuæ ad liberandũ populum tuum. Hæc est
Hebr. 1. manus dei, de qua scriptum est: Nónne omnes ministri spiritus sunt, qui mittũtur in ministerium propter eos qui futuri sunt hæredes salutis? Qui ergo elegit mandata dei, vtitur cõfidentia, vt cũ authoritate deposcat sibi diuina subsidia.

VI. Concupiui salutare tuum domine, & lex tua meditatio mea est.

Alius lõgæuitate vitæ istius delectatur, & cõcupiscit vsque ad depositæ senectutis tẽpora corporis huius vitã producere. Alij franguntur ægritudinis infirmitate, de quibus
2. Cor. 12. nemo potest dicere: Cũ infirmor, tunc potẽs sum. Beatos se putãt, si inoffensa valetudinis cõmoditate potiantur, quib' non est infirmitas ad salutẽ. Horum quoque nemo potest dicere: Concupiui salutare tuum domine. suam enim magis salutem quàm salutare dei quærũt, medicis potius sunt quàm scripturis obedientes. Cõtraria autem studiosè sunt diuinæ cognitioni præcepta medicinæ. A ieiunio reuocant, lucubrare non sinunt, ab omni intẽtione meditationis abducũt. Itaque qui se medicis dederit, seipsum sibi abnegat. Qui autem quærit salutare dei, Christũ sequitur, qui dicitur salus dei: nõ quæ coporis, sed quæ æterna sunt quærens, cum hoc corpore conseruetur quod salus quæritur: qui autẽ salutem dei quærit, die vtique & nocte meditetur in lege. Iugis illi meditatio est diuinorũm decretorũ, neque aliqua cura corporis huius auertitur à studio disciplinæ.

Viuet

Universidad de Deusto
Biblioteca

VII. Viuet anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me.

Futuræ vtique vitę, nõ præsentis sibi remuneratione blãditur. Hęc enim vita quomodo dici potest, de qua scriptum est: Et in puluere mortis deduxisti me? Quàm multi viuentes in inferno sunt? Ipse Paulus cupiebat de corpore mortis huius liberari, qui vere cõcupiuit salutare dei, dicẽs: Dissolui enim cupio & cũ Christo esse, multo enim melius: permanere autẽ in carne magis necessarium, q̃ voluntarũ. Quomodo ergo viuit anima operta mortis inuolucro? Aut quæ est vita quæ in vmbra est? In regiõe vmbræ mortis sumus: abscondita est vita nostra non libera. Erit enim libera in regione viuorũ, in qua fiduciam cõplacendi iustus assumit, vt placeat domino in regione viuorum. Ibi ergo viuit anima nostra, vbi nihil mortale, nihil infirmum amicta sit, nihil debitum pœnæ. Ibi laudabit dominum, vbi depositio infirmitatis corpore, cõformis esse cœperit gloriæ corporis Christi. Nam dum in peccato sumus, plenelaudare quid possumus? Peccatori enim dixit deus: Quare tu enarras iustitias meas? In vmbra sum' hic positi, in vmbra viuimus, perfecte in vmbra laudare non possumus. Denique audisti in posterioribus dicentes: Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Adiuuant autem iudicia dei sanctos, cum bonis operibus remuneratio vitæ confertur æternæ. Beatus qui dicit: Et iudicia tua adiuuabunt me. Ego infirmus, ego peccator timeo iudicia dei propter conscientiam delictorum. mihi terrorem afferunt, me exagitant, sanctos adiuuant. Sed tamen iuuabunt etiam peccatorẽ, licet diuerso modo. Sanctus adiuuabitur, dum probatur: peccator adiuuabitur, dum humiliatur, dum castigatur vt peccata soluat duplicia, dum opus eius exuritur, vt ipse saluus fiat, sic tamẽ quasi per ignẽ. Fortassis etiam sic conuenit sensus: Si dignus fuero iudicio, dignus ero vt exuar consortio impiorum, quoniam nõ resurgunt impij in iudicium. Et adiuuabunt me iudicia, quoniam qui credit in domino, iudicatur. Proderit illi fides, & suffragabitur ad veniam, etiam si qua in operibus offensa sit.

Psalm.21.
Philip.1.
Psalm.49.
Psal.136.

VIII. Erraui sicut ouis quę perierat*, viuifica* seruũ tuum, quoniam mandatorum tuorum* non sum oblitus.

*al.periit
*al.quære
*al.quiamã data tua.

Græcus habet, Quære seruum tuum, hoc est, ζήτησον & potuit falli scriptor, vt sciberet ζῆσον, quod est viuifica. Sensus quidẽ vterque constat, sed opportunior est huic loco, quære seruum tuum: quoniam ouis quæ errauit, quęrenda est à pastore, ne pereat. ideo dicit, erraui. Dic & tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Quod lapsum fateris, in eo tibi cum omnibus cõmune cõsortium est. quia nemo sine peccato, negare hoc, sacrilegium est. Solus enim deus sine peccato est. Cõfiteri hoc deo impunitatis remedium est. Erraui, inquit. Sed qui errauit in via, potest redire in viam, reuocari potest in viam. Et pulchre addidit, sicut ouis quę perierat. Non enim perit qui agnoscit erroré. Quære, inquit, seruũ tuum, quoniam mandata tua non sum oblitus. Veni ergo domine Iesu, quære seruum tuum, quære lassam ouem tuam, veni pastor, quęre sicut oues Ioseph. Errauit ouis tua dum tu moraris in montib'. Dimitte nonagintanouem oues tuas, & veni vnam quærere quæ errauit. Veni sine canib', veni sine malis operariis, veni sine mercenario, qui per ianuã introire non nouerit. Veni sine adiutore, sine nũcio, iam dudum te expecto venturum. Scio enim venturum, quoniam mandata tua non sum oblitus. Veni non cum virga, sed cũ charitate, spiritúsque mansuetudine. Noli dubitare relinquere in mõtibus nonagintanouem oues tuas, quia in montibus constitutas, lupi rapaces incursare non possunt. In paradiso semel nocuit serpens, amisit ibi escam postquam Adam inde depulsus est. illic iam nocere non poterit. Ad me veni, quem luporum grauium vexat incursus. Ad me veni, quem eiectum de paradiso serpentini diu vlceris venena pertentãt, quia erraui à gregibus tuis illis superioribus. Nam & me ibidem collocaueras, sed ab ouibus tuis lupus nocturnus auertit. Quære me, quia ego te requiro. Quære me, inueni me, suscipe me, porta me. Potes inuenire quem tu requiris: dignare suscipere quem inueneris: impone humeris quem susceperis. Non est tibi pium onus fastidio, non tibi oneri est vectura iustitiæ.

Exod.43.
Luc.15.

A Veni ergo domine, quia etsi erraui, tamen mandata tua non sum oblitus. Spem medicinæ reseruo. Veni domine, quia & erraticam solus es reuocare qui possis, & quos reliqueris, nõ mœstificabis. Et ipsi enim peccatoris reditu gratulabuntur. Veni vt facias salutem in terris, in cœlo gaudium. Veni ergo & quære ouem tuam iam non per seruulos, non per mercenarios, sed per temetipsum: Suscipe me in carne quæ in Adam lapsa est. Suscipe me non ex Sara, sed ex Maria, vt incorrupta sit virgo, sed virgo per gratiam, ab omni integra labe peccati. Porta me in cruce quę salutaris errantibus est, in qua sola est requies fatigatis, in qua sola viuent quicunque moriuntur. Pulchre autem etiam viuifica, potest dici, cò quod mori non possit, quem humeris suis virtus portauerit. Dicit ergo & anima, dicit & ecclesia: Erraui sicut ouis quæ perierat. Sed dicit: Quæsiui quẽ dilexit anima mea, hoc est enim dicere: Viuifica seruum tuum, quoniam mãdata tua non sum oblitus. Ego te quæsiui, sed inuenire non possum te, nisi tu volueris inueniri. Et tu quidem vis inueniri, B sed vis diu quæri, vis diligentius indagari. Nouit hoc ecclesia tua, quia non vis vt te dormiens quærat, non vis vt te iacens inuestiget. Denique pulsas ad ianuam, vt excites dormientem: exploras si cor vigilat, & caro dormit. Vis iacentem leuare, dicens: Surge qui dormis, & exurge à mortuis. I Mittis manum per cauernam, vt surgat: & si tardius surrexerit, derelinquis. Vis vt quærat iterum, & quærat à multis, & non obliuiscatur quærere, non obliuiscatur sermones tuos: & si tenet eos, offeras te vidẽdum, non refugias teneri. Quæ cum te meruerit amplecti, ostẽdit fructus suos, docebit non oblitam se mandatorum tuorum, dicẽtque tibi: Veni frater meus, exeamus in agrum, & in floribus nostris omnis fœtus arborũ. Noua & vetera frater meus seruaui tibi. Hoc est dicere: Teneo mandata omnia noui & veteris testamenti. Sola hoc dicere ecclesia potest. Non dicit alia cõgregatio, non dicit synagoga, nec secundũ literam noua tenens, nec secundum spiritum vetera. Non dicit hæresis Manichæa: Vetera seruaui tibi quæ prophetas nõ suscipit. Merito dealbata cernitur, quæ vtriusque fulget gratia testamenti. Respondit ei sponsus: Pone me vt signaculum in cor tuum, vt sigillum in brachium tuum, quæ noua & vetera seruasti mihi. Signaculum meum es, ad imaginem meam es & similitudinem. Fulget in te imago iustitiæ, imago sapientiæ, imago virtutis. Et quia imago dei es, in corde tuo est, sit & in operibus tuis, sit effigies euangelij in tuis factis, vt in tuis moribus mea præcepta custodias. Effigies euangelij erit in te, si percutienti maxillam alteram præbeas, si diligas inimicum tuum, si crucem tuã tollas, & me sequaris. Ideo crucẽ ego pro te portaui, ne tu propter me portare dubitares. Audierunt hoc filiæ Hierusalem, quod iam dominus Iesus sibi ecclesiã copulabat: & quia considerãtes magnitudinem verbi, impares se tãtis nuptiis æstimabant, ne fote tantæ copulę pondus sustinere non possent, excusant dicentes: Soror nostra parua, & vbera non habet. Sic enim qui volunt differre nuptias, excusare consuerunt, vt prætendant immaturæ ætatis infirmitatem: & D astruant quod vbera non habeat, quæ nubilis significãt tempus ætatis. Hoc solet symbolum commune omnibus virginibus esse nupturis, vt cum vbera cœperint eminere, tunc coniunctioni habiles iudicentur. Turbatæ igitur quod studio dilectionis vrgeat nuptias sponsus, dicunt: Quid faciemus sorori nostræ in die qua loquetur in ea? Vel vt Symmachus, qua loquatur ei. hoc est, sponsalium celebritate solet fieri collocutio & confirmatio nuptiarum. Quid ergo facimus? dicunt turbatę, quia vrgetur cõiunctio spiritalis. à tantis nuptiis excusare non possunt. Nemo enim est qui copulam vel animæ & spiritus, vel Christi & ecclesiæ nõ beatam putet. Sed quia plenitudo verbi vel spiritus sancti vibrat & fulget, & nihil est quod illis possit æquari, ideo differre desiderãt, vt illa dilatione vel anima vel ecclesia possit esse perfectior. Dicũt ergo: Si murus est, ædificemus super eum receptacula: & si ianua est, sculpamus super eam tabulas cedrinas. Murus est anima sancti. Habet & ecclesia muros suos, quę iam perfectior dicit: Ego ciuitas munita. Hic est murus qui habet duodecim portas apostolicas, per quas populo nationũ patet ingressus in ecclesiam. Sed murus quamuis ambitum

Canti.
Canti.7.
Canti.8.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bitũ totius vrbis includat, tunc tamen est munitior, cum receptacula habuerit præparata in quibus propugnatores vrbis tutum spectandi ac tuendi possint habere subsidium. Sed quia rationalis hæc ciuitas est, & omnis spes eius in dei verbo est: non ferrea, sed argẽtea ei propugnacula requiruntur, eloquiis cœlestibus magis quàm corporis voluptatibus hostiles impetus repulsare cõsueta. Eo fulta præsidio, eo splendore fulgẽs habilior Christi copulę iudicatur. Et quia ianua Ioan.10. Christ⁹ est, qui ait: Per me si quis introierit, saluabitur: & ecclesia ianua nuncupatur, quia per ipsam patet populis aditus ad salutem. Sed ne hæreticorum corrumpatur tineis aut vermibus, dicunt filiæ Hierusalem, vel angeli, vel animæ iustorum: Aedificemus super eam tabulas cedrinas. hoc est, fidei sublimis bonum odorem. Est enim suauis huius materiæ odor, quã non vermis, nõ tinea corrũpat. Ideo huius materiæ vsus eligitur tectorum fastigiis eleuandis formandísq; literarum elementis, quibus ætas puerilis ad studium liberalis eruditionis imbuitur. Est ergo materia ista sublimis ad gratiam, leuis ad onus, suauis ad odorem, vtilis ad instrumẽtum scientiæ, habilis ad ministerium cognitionis æternæ. Sed quemadmodum spõsam suam diligens Christus vrgebat ad B copulæ spiritalis solennitatem, ita & ecclesia verbi decore iam capta festinabat ad nuptias. Ideoque morarũ & dilationis impatiens, quas filiæ Hierusalem innectere gestiebãt, dicit: Ego murus, & vbera mea turres, hoc est, nolite dubitare vtrum murus sim. Illæ enim dixerant: Si murus est. Ego, inquit, murus sum, & non parua vbera habeo, sed vt turres vbera mea sunt. Quomodo dicitis quia non habeo vberes sensus, quæ turres habeo sapientiæ, in quibus est abundãtia, sicut scriptum est: Et abundantia in turribus tuis? His vberibus, id est, sensibus habilem se tantis nuptiis ęstimabat: sed filię Hierusalem adhuc non poterant æstimare, quia sensuum eius abundantiam non videbant. Et addidit: Ego erã in oculis eius tanquam inueniens pacẽ. hoc est, deliberatis de meis Philip.4. sensibus, cum pacem dei inuenerim, quæ exuperat omnem mẽtem, & custodit & corda & sensus in Christo Iesu. Talis, inquit, eram in oculis sponsi, qualis quæ habet pacẽ. Scriptũ est enim: Qui recte quęrunt pacem, habebunt eam testimonium. Festinantibus igitur dilecto atque dilecta, celebrata coniunctio spiritalis est, mutuo expetita consensu. Ideoque C tanquam nuptiale canens carmen, exultauit spiritus in Cantic.8. Propheta dicens: Vinea facta est Salomoni in Belammon, dedit vineã suam iis qui seruant. Clamat ergo spiritus, plantata est congregatio populorum, sed vitis æternæ radice fundata, & spiritalia sub iugum verbi corde mansueto colla subiecit. Plantata autem in multitudine nationum. Hoc enim intelligendum Bellammon. Symmachus, Aquila, aliæque translationes Græco sermone docuerunt. Repudiata est vetus copula quæ fructum afferre non poterat, data est vinea nouis fidelibusque cultoribus, qui non solum facere fructum possent, sed etiam custodire. Vna igitur ouis errauit, sed reuocata totius spatia orbis impleuit. Vnam ouem error abduxerat, sed multitudinem populorum domini gratia congregauit. Errauit homo, sed ecclesia iam murus est, & murus validus. Errauit Adam, murus est Dauid, qui mandata dei oblitus non est. Custodita igitur & vallata hæc vinea munimine spiritali, mille fructus dat Christo, ducentos autem custodibus. Ideoque ait ecclesia: Vitis mea in conspectu meo, mille Cantī.8. Salomoni, & ducenti seruantibus fructum. Perfectio & plenitudo Christi est portio seruulorum. Habes hoc mysteriũ in Genesi, vbi quinque partes Bẽiamin fratri iuniori tribuit Gene.43. Ioseph, singulas reliquis fratribus. Domino igitur quinque sensuum portio & prærogatiua defertur, quã illi vtique tribuit ipse quem diligit, sicut dilexit & Paulum, cui dedit ad euocandas gentes sapientiæ principatum. His igitur fructibus delectata ecclesia dicit ad Christum: Qui iedes in hor- Ibidem. tis, amici intendentes sunt voci tuæ: vocẽ tuam insinua mihi. Delectabatur enim quod in ortis Christus sedebat, & in ortis positi amici intendebant voci eius. Sed quia amici illi de cœlestibus erant archangeli vel dominationes & throni, (homines enim expulsi de paradiso fuerant propter inobedientiam cœlestium mandatorum, atque ideo adhuc ecclesia vocem eius audire non poterat, quam cupiebat audire) ideo ait: Vocem tuam insinua mihi. Vnde & nos si volumus eum in nobis sedere, simus horti clausi atque muniti, seramus virtutum flores, gratiæ suauitatẽ, vt disputantem angelis dominũ Iesum audire possimus. Sed quia futurũ erat, vt cum ad plenitudinem ecclesia peruenisset, persecutionibus variis tentaretur, ideo cum verbi gratia delectaretur, subito cernit insidias persecutorum: & quæ plus sponso quàm sibi timeret, aut quia à persecutoribus Christus magis appetitur in nobis, ideo ait: Fuge frater meus, & similis esto tu capreolæ, aut hinnulo ceruorum super montes aromatum. Propter infirmos fugit, qui tentamenta grauiora ferre non possunt. Ideo scriptum est vt de ciuitatibus ad ciuitates fugiamus: & Matth.10. si nos in hac ciuitate fuerint persecuti, fugiamus in aliam. Propter infirmos igitur, vt diximus, fugiat persequẽtes, aut fugiat ab infimis, & trãseat ad montes aromatũ, qui pro martyrio odorem possit beatæ resurrectionis afferre. Montes aromatum sancti sunt. Ad eos confugit Christus, quia fun- Psalm.86. damenta eius in montibus sanctis. Ad eos igitur confugit, qui sunt eius stabilia fundamenta. In nobis fugit, in illis fidã statione cõsistit. Mons igitur aromatũ Paulus est, qui potest dicere: Bonus enim odor Christi sumus deo. Mõs aromatũ 1.Cor.2. Dauid, cuius orationis odor ascendebat ad dominum: & ideo dicebat: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspe- Psalm.140. ctu tuo. Symmachus autẽ & Aquila interpretati sunt quod Christus dicit ad ecclesiã: Quæ sedes in hortis, hoc est iam in hortis sedes, superno digna es paradiso. & ideo vocem tuam insinua mihi, cui amici intendunt. Ego quoque eam audire desidero. Cœpit in hortis esse ecclesia, postquam in hortis passus est Christus.

OPERVM DIVI AMBROSII MEDIO lanensis episcopi Tomi quarti finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D. AMBROSII

episcopi Mediolanēsis operum

tomus quintus, complectens Scholiorum seu Commentariorum in Euangelium Lucæ libros X. tum commentarios in omnes Pauli epistolas.

His orationes aliquot seu mauis μελέτας non minus doctas quàm pias, hymnos item aliquot eiusdem auctoris hincinde collectos substituimus.

PARISIIS,
Apud Carolam Guillard.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DES. ERASMVS ROT. LECTORI S.

In his noui testamenti voluminibus, quæ hoc quinto Tomo comprehenduntur, nihil admixtum alienum comperi, nisi quòd in singulas Pauli epistolas addidit argumenta, nescio quis, Ambrosij titulo: aut certe quæ posuerat Ambrosius, contaminauit, præsertim in epistolas ad Romanos, ad Corinthios & ad Galatas, & in ipsis commentariis alicubi videntur adiecta quædam, alicubi decurtata. Bene vale.

TITVLI RERVM QVÆ IN HIS COMMENTARIORVM in Lucam X. Libris explicantur.

LIBRO PRIMO.

Procemij Euangelij secundum Lucã explanatio.

Lucæ primo Capitulo.

De cõditiõe ac laude parẽtũ sãcti Ioãnis baptistę.
De ingressu Zachariæ in templum domini.
De angeli apparitione.
De turbati Zachariæ confirmatione.
De incredulitate Zachariæ, & eius punitione.
De conceptione Ioannis præcursoris domini.

LIBRO SECVNDO.

De missione angeli Gabrielis ad virginẽ Mariã.
De salutatione Mariæ, & eius turbatione.
De Mariæ turbatę consolatione.
De Mariæ interrogatione & angeli responsione.
De assensu Mariæ, & saluatoris conceptione.
De abitu Marię ĩ mõtana, & salutatiõe Elizabeth.
De Ioannis in vtero exultatione, & matris spiritu sancto repletione.
De Mariæ ab Elizabeth benedictione.
De mora Mariæ cum Elizabeth.
De ortu præcursoris domini.
De noſe p̃cursoris, & reparatiõe vocis Zachariæ.
De prophetatione Zachariæ.

Lucæ II. Cap.

De tempore ortus saluatoris.
De natiuitate saluatoris.
Interpositio narrationis de aduentu magorum.
De nati saluatoris manifestatione.
De angelorum laudatione.
De pastorum collocutione.
De conseruatione dictorum in corde Mariæ.
De circuncisione saluatoris, & eius oblatione.
De Symeone & Anna.
De exordio disputationis Iesu.
De responsione Iesu ad matrem.
De subiectione Iesu.

Lucæ III. Cap.

De exordio prædicationis Ioannis.
Confirmatio per testimonium Esaiæ.
Redargutio maliciæ Iudæorum.
De responsione Ioannis ad populum cogitantem eum esse Christum.
Testimonium Ioannis de Christi aduentu.
De virtute & iudiciaria Christi potestate.
De Iesu baptizato, & dei patris testimonio.

LIBRO TERTIO.

De genealogia domini saluatoris.

LIBRO QVARTO.

Præfatio.

Lucæ IIII. Cap.

De ductu Iesu in desertum.
De prima tentatione Christi à diabolo.
De secunda tentatione Christi.
De tertia tentatione Christi.
De recessu diaboli à Christo.
De egressu Iesu in Galilæam ad docendum.
Testimonium scripturæ de missione Iesu ad prędicandum & saluandum.
De responsione Iesu ad conciues suos.
Confirmatio respõsionis exẽplo Heliæ & viduæ.
Cõfirmatio eiusdem, exemplo Helisęi & Naamã.
De indignatione Iudæorum, & eiectione Iesu.
Confirmatio doctrinæ Christi per miracula.

Lucæ V. Cap.

De ascensu Iesu in nauem Simonis, vt doceret, & miraculo quosdam ad se traheret.
De responsione Simonis.

LIBRO QVINTO.

Confirmatio doctrinæ Christi per miraculum de leproso mundato.
Confirmatio eiusdem per miraculum de paralytico per tectum submisso.
De submittentium fide, Christum ad curationem mouente.
De scribarum & Pharisæorum reprehensione.
De mystica vocatione publicani.
De excusatione discipulorum.
De prima similitudine per Iesum data.
De secunda similitudine.

Lucæ VI. Cap.

De eo quod in sabbato secũdoprimo discipuli Iesu vellebant spicas.
De curatione hominis habentis manum aridam.
De oratione Iesu in mõte, & electione duodecim apostolorum.
De descensu Iesu ad docendum turbas.
De sermone Iesu de beatitudinibus proborum.
De væ improborũ, & de instructione ad altiores gradus virtutis, & inimicorum dilectione.
De prohibitione iudicationis.
De arbore mala, ex cuius similitudine improbi homines cognoscuntur.

Lucæ VII. Cap.

De seruo Centurionis curato.
De filio viduæ resuscitato.
De missione discipulorum Ioannis ad Iesum.
De scandalo in Christo cauendo.
De laudatione Ioannis à constantia mentis.
De laudatione Ioannis ab asperitate vestimẽtorũ.
De laudatione Ioannis ab excellẽtia cognitionis.
De intelligentia præmissorum.

LIBRO SEXTO.

De iustificatione dei à populo, & contẽptu à Pharisæis & legisperitis.
De similitudĩe qua pharisęi & legisperiti cõfutãt.
De muliere peccatrice ingrediẽte domum Simonis ad Iesum.
De responsione Iesu Simonem arguentis.

Lucæ VIII. Cap.

De responsione Iesu, Cum ei nunciatum esset matrem & fratres foris stare.
De ascensu Iesu in nauẽ, & sedatione tempestatis.
De eo quod secundum Matthæum duo homines dæmoniis afflati, Christo occurrisse narrentur, Lucas vero vnum inducat.
De filia principis Synagogæ resuscitata, & muliere fluxum sanguinis patiente, sanata.
Qualiter discipuli à Christo missi, se habere debeant ad eos, qui ipsos non receperint.
De refectione turbarum ex quinque panibus, & duobus piscibus.
De interrogatione Iesu, Quem se esse dicant discipuli, ac responsione Simonis Petri.
De eo qđ Iesꝰ p̃cepit discipulis, ne eũ manifestarẽt

LIBRO SEPTIMO.

De eo quod dominus Iesus quibusdam promisit visionem gloriæ suæ in vita præsenti.
De eo quod dominus Iesus assumpsit Petrum, Iacobum, ac Ioannem, & duxit eos in montem, ostenditque illis maiestatem suam.
De responsione Iesu respuentis eum, qui se sequi dixit quocunque ierit.

Luc. X. Cap.

De missione discipulorum ad prædicandum.
De instructione discipulorum ad cauendam concupiscentiã temporalium.
De prohibitione salutationis in via.
De condemnatione contemptorum Euangelij, humiliúmq; commendatione, & legis ignarorum confutatione.
De homine descendente ex Hierusalem in Hiericho, & incidente in latrones.
De exẽplo Marthę & Mariæ, per quas duæ vitę designãtur.

Lucæ X I. Cap.

De exemplo discipulos ad instantiam & frequentiã orationis inducente.
De argumentis quibus Iesus cogitationes pharisæorum falsas esse conuincit.
De increpatione generationis nequam signum quærentis.
De similitudine qua ad ostensionem fidei adhortamur.
De redargutione interioris immundiciæ; multorúmq; vitiorum Pharisæorum & legisperitorum.

Lucæ X I I. Cap.

De exemplo quo & timor mortis excluditur, & fides roboratur.
De irremissibilitate blasphemiæ in spiritum sanctum.
De responsione domini ad postulationem cuiusdam, qua auaritia abolenda docetur.
De prohibitione solicitudinis de victu & vestitu.
De vigilantia & negligentia seruorum.
De spiritali intellectu eius quod dominus dixit se venisse non vt daret pacem, sed separationem.
De liberatione ab aduersario in via.

Lucæ X I I I. Cap.

De parabola arboris fici quid significet.
De curatione mulieris quæ spiritum infirmitatis decem & octo annis habebat.
De comparatione regni cœlorum ad granum sinapis.
De comparatione regni dei ad fermentum quod mulier abscondit in tribus mensuris farinæ.

Lucæ X I I I I. Cap.

De curatione hydropici, & suasione humilitatis atque pietatis.
De parata cœna magna, & multorum vocatione, simúlque omnium excusatione.

Lucæ X V. Cap.

De oue centesima, & drachma decima perditis & inuentis.
De duobus filiis, adolescẽtiore, & seniore, quibus pater substantiam diuisit.

Lucæ X V I. Cap.

De eo quòd nemo seruus possit duobus dominis seruire, & de villico iniquitatis, faciendísque amicis de iniquo mãmona.

LIBRO OCTAVO.

Quomodo lex & prophetæ vsque ad Ioannem.
De lege coniugij & vxore non dimittenda.
De diuite induto purpura & byssо, & Lazaro mendico.

Lucæ X V I I. Cap.

De venia largiẽda iis qui in nos peccauerint, & se ab errore conuerterint.
De virtute fidei per comparationem ad granum sinapis, & de obsequio quod iure domino debetur.
De eo quòd in hora aduentus domini ad iudicium qui in tecto est, non descendat. &c.
De duobus in vno lecto, & duabus molentibus in vnũ, duobúsq; in agro, quorũ vn' assumetur, & alter relinquetur.

Lucæ X V I I I. Cap.

De permittendis pueris venire ad Christum, & simplicitate puerili sectanda.
De responsione Iesu ad interrogationem cuiusdam principis qua asserit neminem esse bonum nisi solum deum.
De eo quòd facilius est camelum trãsire per foramen acus, quàm diuitem in regnum dei.
De honorandis parentibus atque pascendis.

Lucæ X V I I I. & X I X. Cap.

De illuminatione cæci & vocatione Zacchæi.
De seruo qui vna mina à domino accepta decem acquisiuit.

LIBRO NONO.

De eo quòd dominus ascensurus Hierosolymam, venit ad montem Oliueti, & inde duos discipulos misit. &c.
De eiectione vendentium & ementium in templo, ac euersione mensarum & cathedrarum.

Lucæ X X. Cap.

De vinea plantata, & colonis locata.
De confutatione Pharisæorum per interrogationem Christi de imagine & inscriptione denarij.
De tentatione Christi à Sadducæis.

LIBRO DECIMO.

De eo quod scriptum est, & à Christo Pharisæis obiectum est: Dixit dominus domino meo, Sede à dextris meis.

Lucæ X X I. Cap.

De futura templi destructione.
De signis futuræ destructionis templi.
De signo appropinquantis desolationis.
De væ prægnantium & nutrientium in illis diebus.
De orando ne fiat fuga hyeme vel sabbato.
De signis aduentus domini.

Lucæ X X I I. Cap.

De homine portante amphoram aquæ, discipulis pascha paraturis occursuro.
De sponsione præmij discipulorum Christi, qui secum in tentationibus permanserunt.
De sacculo & pera tollendis, tunicáque vendẽda, & gladio emendo.
De tristitia, dolore, tædio & oratione Christi.
De Iudæ osculo, & Christi traditione, comprehensione, ac ligatione, Petríque percussione
De Petri proditione per ancillam, & eius negatione.
De cassa proditoris pœnitentia.

Lucæ X X I I I. Cap.

Cur dominus à Pilato interrogatus tacuerit.
Cur dominus coram Herode tacuerit, nec aliquid fecerit, & de reprehensione Pilati manus lauantis, & facta non diluentis.
Cur dominus ab Herode veste alba indutus, ad Pilatum fuerit remissus.
Quid designet quod dominus à militibus chlamide coccinea & purpurea tunica indutus fuerit. Quid etiã corona, flagella, illusoria adoratio, arundo in manus tradita, capitis percussio, significent.
De crucis Christi portatione, & vestimentorum regalium depositione.
Christus qualis crucem ascenderit, & de tituli scriptione ac positione super crucem.
De diuisione vestimentorum domini.
De duobus latronibus, vno rogante, ac veniam consequẽte, & altero conuitiante.
De oblatione aceti, & potatione Iesu.
De commendatione spiritus Iesu in manus patris, & traditione eiusdem: de tenebrarum quoque offusione, petrarũ scissione, ac cæteris signis tunc factis.
De commendatione Mariæ matris discipulo Ioanni, & de percussione lateris Iesu post mortem eius.
De sepultura corporis Iesu, & diligentia mulierum circa illam.

Lucæ X X I I I I. Cap.

De deuotarum mulierum atque apostolorum ad monumẽtum aduentu, angelorum quoque apparitione, ac dubitationibus circa hæc occurrentibus.
De hora dominicæ resurrectionis, & de Maria Magdalena, vtrum vna vel plures.
De manifestatione præterea domini Iesu post eius resurrectionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI IN EXplanationem Euangelij secundum Lucam præfatio.

SCripturi in librum euangelij vnum, quem sanctus Lucas pleniore quodammodo rerum dominicarum distinctione digessit, stylum ipsum prius exponendum putamus. est enim historicus. Nam licet scriptura diuina mundanæ euacuet sapientiæ disciplinã, quod maiore fucata verborum ambitu, quàm rerum ratione subnixa sit: tamen si quis in scripturis diuinis etiam illa quæ miranda illi putãt, quærit, inueniet. Tria sunt enim quæ philosophi mundi istius præcellentissima putauerunt, triplicem scilicet esse sapientiam, quod aut naturalis sit, aut moralis, aut rationalis. Hæc tria iam & in veteri testamento potuimus aduertere. Quid enim aliud significant tres illi putei, quorum vnus est visionis, alius abundantiæ, tertius iuramẽti, nisi triplicem istam in patriarchis fuisse virtutem? Rationalis est puteus visionis, eò quòd ratio visum mentis acuat, & animi purget obtutum. Ethicus puteus abundantiæ, eò quòd cedentibus allophylis, quorum specie vitia corporis figurantur, viuæ Isaac liquorem mentis inuenit. Pure enim profluunt boni mores, & bonitas ipsa popularis abundat aliis, sibi restrictior. Tertius puteus iuramenti, hoc est, sapientiæ naturalis, quæ ea quæ supra naturam, vel naturæ sunt, comprehendat. Quod enim affirmatur, & quasi deo teste iuratur, etiam diuina complectitur, cum dominus naturæ fidei testis adhibetur. Quid etiam tres libri Salomonis, vnus de prouerbiis, alius ecclesiastes, tertius de Canticis canticorum, nisi trinæ huius ostendunt nobis sapientiæ sanctum Salomonem fuisse solertem? Qui de rationalibus & ethicis in prouerbiis scripsit, de naturalibus in Ecclesiaste, quia vanitas vanitatum, & omnia vanitas, quæ in hoc mundo sunt constituta. Vanitati enim creatura subiecta est. Roma.8. De moralibus autem & rationabilibus in Canticis canticorum, eò quòd cum animæ nostræ amor verbi cœlestis infunditur, & rationi mens sancta quadam societate connectitur, admiranda mysteria reuelantur. Euangelistis quoque quam putas defuisse sapientiam, quorum alij cum variis generibus sint referti, singuli tamen diuerso genere præstant? Est enim vera sapientia naturalis in libro euangelij qui scribitur secundum Ioannem. Nemo enim, audeo dicere, tanta sublimitate sapientiæ maiestatem dei vidit, & nobis proprio sermone referauit. Transcendit nubes, transcendit virtutes cœlorum, transcendit angelos, & verbum in principio reperit, & verbum apud deum vidit. Quis autem moralius secundum hominem singula prosecutus, quàm sanctus Matthæus, qui edidit nobis præcepta viuendi? Quid rationabilius illo admirabili copulatu, quàm quod sanctus Marcus in principio statim locandum putauit: Ecce mitto angelum meum: &, Vox clamantis in deserto: vt & admirationem moueret, & doceret hominem humilitate atque abstinentia & fide placere debere, sicut ille sanctus Ioannes Baptista his ad immortalitatem gradibus ascendit, vestimento, cibo, nuncio? At vero sanctus Lucas velut quendam historicum ordinem tenuit, & plura nobis gestorum domini miracula reuelauit: ita tamen, vt omnes sapientiæ virtutes euangelij istius complecteretur historia. Quid enim præcellentius ad sapientiam naturalem, quàm quod spiritum sanctum creatorem etiam dominicæ incarnationis extitisse referauit? Docet ergo naturalia, si creat spiritus. Vnde & Dauid docens sapientiam naturalem: Emitte, inquit, spiritum tuum, & creabuntur. Docet moralia in eodem libro, cum me in illis beatitudinibus docet mores, quemadmodum amare inimicum debeam, quemadmodum non referire & non repercutere verberantem, quemadmodum benefacere, mutuum dare cum desperatione recuperationis, & cum remuneratione mercedis. Merces enim facilius sequitur non expectantem. Docet etiam rationabilia, cum lego: Quoniam qui fidelis est in minimo, etiam in magnis fidelis est. Quid adhuc de naturalibus dicam, quod docuit virtutes cœlorum moueri, dominum solum esse vnigenitum dei filium, in cuius passione tenebræ per diem factæ sunt, terra obscurata est, sol refugit? Ergo omnem quem mundana sibi prudentia falso vindicat principatum, sapientia vere possidet spiritalis, præsertim cum audacius vt aliquid vsurpemus, ipsa fides nostra, ipsum mysterium trinitatis sine hac triplici sapientia esse non possit, nisi credamus & illum naturaliter patrem qui nobis genuit redemptorem, & illum Ethicum, qui patri vsque ad mortem secundum hominem obediens, nos redemit: & illum rationabilem spiritum, qui rationem colendæ diuinitatis, & vitæ regendæ humanis pectoribus infudit. Nec quisquam putet nos potestatis aut virtutis fecisse distantiam, cum hac calumnia etiam Paulum possit incessere. Neque enim distantiam fecit ille cum dixit: Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus: & diuisiones ministeriorum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem autem deus, qui operatur omnia, & in omnibus. Operatur enim omnia, & in omnibus filius, sicut habes alibi: Quia omnia in omnibus Christus. Operatur & spiritus sanctus, quia omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Nulla ergo operationum distantia, nulla discretio est, vbi vel in patre, vel in filio, vel in spiritu sancto, nulli secũda plenitudo virtutis est. Hæc igitur cum legimus, diligenter consideremus, vt in ipsis locis nobis possint melius elucere. Qui enim quærit, inuenit: & qui pulsat, aperietur ei. Aperit sibi diligentia ianuam veritatis, & ideo præceptis cœlestibus pareamus. Neque enim ociose dictum est homini, quod nulli aliorum animantium: In sudore vultus tui manducabis panem tuum. His enim animalibus quæ natura irrationabilia sunt, iussu dei terra pabulum ministrare præcepta est. Soli autem homini, vt rationabile quod accepit exerceat, vitæ cursus in labore præscribitur. Qui enim non est contentus animalium pabulo cæterorum, cui non satis est lignum fructiferum, commune omnibus ad escam datum, sed delicias sibi variarum exquirit epularum, delicias sibi transmarinis accersit è terris, delicias verrit è fluctibus, recusare non debet, qui labore victum requirit breuem, si laborẽ pro vita subeat æterna. Itaque siquis in hæc sacratarum disputationum certamina veniens exuat se vitæ huius expositæ ad errorem solicitudine, & nudus malitiæ, athleta pietatis, oleo spiritali velut quædam animæ membra perfusus, suscipiat certamina veritatis, haud dubie perpetua promerebitur sacratarum præmia coronarum. bonorum enim laborum nobilis fructus est. Et quanto plura certamina, tanto præcellentior corona virtutum. Sed ad propositum reuertamur. Historico enim stylo diximus hunc euangelij librum esse digestum. Denique describendis magis rebus, quàm exprimẽdis præceptis, studium vberius comparatione aliorum videmus impensum. Et ipse euãgelista historico more à narratione sumpsit exordium. Fuit, inquit, in diebus Herodis regis Iudææ sacerdos quidam nomine Zacharias, eámque historiam plena digestione prosequitur. Vnde etiam ij qui quatuor animalium formas, quæ in Apocalypsi reuelantur, quatuor euangelij libros intelligendos arbitrati sunt, hunc librum voluntuli specie figurari. Vitulus enim sacerdotalis est victima. Et bene congruit vitulo hic euangelij liber, quia à sacerdotibus inchoauit, & consummauit in vitulo, qui omnium peccata suscipiens, pro totius mundi vita est immolatus. Sacerdotalis enim & ille vitulus. Idem quippe & vitulus est & sacerdos. Sacerdos, quia propitiator est noster. Aduocatum enim ipsum habemus apud patrem. Vitulus, quia suo sanguine nos diluit & redemit. Et bene accidit, vt quoniam euangelij librum secundum Matthæum diximus esse moralem, opinio huiuscemodi non prætermitteretur. Mores enim propriè dicuntur humani. Plerique tamen hinc putant ipsum dominum nostrum in quatuor euangelij libris, quatuor formis animalium figurari, quod idem homo, idem leo, idem vitulus, idem aquila. Homo, quia natus ex Maria est: leo, quia fortior est: vitulus, quia hostia est: aquila, quia resurrectio est. Atq; ita in libris singulis forma animalium figuratur, vt vniuscuiusque libri

Pſalm.103. Lucæ.6. Lucæ.16. 1.Corin.12. Coloſ.3. 1.Corin.12. Matth.7. Gene.3. 1.Ioan.2.

Universidad de Deusto

bri ſeries propoſitorum videatur animalium aut naturæ, aut virtuti, aut gratiæ, aut miraculo conuenire. Quę licet omnia in omnibus ſint, tamen plenitudo quædam in ſingulis virtutum eſt ſingularum. Ortum hominis alius deſcripſit vberius, mores quoque hominis præceptis vberioribus erudiuit. Alius à potentiæ cœpit expreſſione diuinæ, quod ex rege rex, fortis ex forti, verus ex vero, viuida mortem virtute contempſerit. Tertius ſacrificium ſacerdotale præmiſit, & ipſam vituli immolationem ſtylo quodam pleniore diffudit. Quartus copioſius ceteris diuinæ miracula reſurrectionis expreſſit. Vnus igitur omnia, & vnus in omnibus, ſicut lectum eſt, non diſſimilis in ſingulis, ſed verus in cūctis. Sed iam ipſum ſermonem adoriamur euangelij. A

Diui Ambroſij

MEDIOLANENSIS EPIſcopi commentariorum in euangelium ſecundum Lucam Liber primus.

Prœmij Euangelij ſecundum Lucam, Explanatio.

QVoniam quidem multi conati ſunt ordinare narrationem rerum.) Pleraque noſtrorum, quemadmodum veterum Iudæorum, paribus & generibus formātur & cauſis, atq; exemplorum ſimiliū pari vſu, exitúq; conueniunt, principióque rerum & fine concordant. Nam ſicut multi in illo populo diuino infuſi ſpiritu prophetarunt, alij autem prophetare ſe pollicebantur, & profeſſionem deſtituebant mēdacio: (erant enim pſeudoprophetæ potius quàm prophetæ, ſicut Ananias filius Azot) erat autem populi gratia diſcernere ſpiritus, vt cognoſceret quos referre deberet in numerū prophetarum, quos autem quaſi bonus nummularius improbare, in quibus materia magis corrupta ſorderet, q̄ veri ſplendor luminis reſultaret: ſic & nunc in nouo teſtamento multi euangelia ſcribere conati ſunt, quę boni nūmularij non probauerunt. Vnum autem tantummodo in quatuor libros digeſtum ex omnibus arbitrati ſunt eligendum. Et aliud quidem fertur euangelium, quod duodecim ſcripſiſſe dicantur. Auſus eſt etiam Baſilides euangelium ſcribere, quod dicitur ſecundum Baſilidem. Fertur etiam aliud euangelium, quod ſcribitur ſecundum Thomam. Noui aliud ſcriptum ſecundum Mathiā. Legimus aliqua, ne legantur: legimus, ne ignoremus: legimus, non vt teneamus, ſed vt repudiemus; & vt ſciamus qualia ſint in quibus magnifici iſti cor exaltant ſuū. Sed eccleſia cum quatuor Euangelij libros habeat, per vniuerſum mundum euangeliſtis redundat: hæreſes cum multa habeant, vnum non habent. Multi enim conati, ſed dei gratia deſtituti ſunt. Plerique etiam ex quatuor euangelij libris in vnum ea quæ venenatis putauerunt aſſertionibus conuenientia, referſerunt. Ita eccleſia, quæ vnum euangelium habet, vnum deum docet. Illi autem qui alium deum veteris teſtamenti, alium noui aſſerunt, ex multis euangeliis non vnum deum, ſed plures fecerunt. Quoniam multi, inquit, conati ſunt. Conati vtique illi ſunt, qui implere nequiuerunt. Ergo multos cœpiſſe nec impleſſe etiam ſanctus Lucas teſtimonio locupletiore teſtatur, dicens plurimos eſſe conatos. Qui enim conatus eſt ordinare, ſuo labore conatus eſt, nec impleuit. Siue conatu ſunt enī donationes & gratia dei: quæ vbi ſe infuderit, rigare conſueuit, vt non egeat, ſed redundet ſcriptoris ingenium. Non conatus eſt Matthæus, non conatus eſt Marcus, non conatus eſt Ioannes, non conatus eſt Lucas, ſed diuino ſpiritu vbertatem dictorum rerúmque omnium miniſtrante, ſine vllo molimine cœpta compleuerunt. Et ideo bene dicit: ¶ Quoniam multi conati ſunt ordinare narrationem rerum quæ in nobis completæ ſunt.) Vel quæ in nobis redundant. Quod enim redundat nulli deficit: & de completo nemo dubitat, cum fidem effectus aſtruat, exitus prodat. Itaque euangelium completum eſt, & redundat omnibus per vniuerſum orbem fidelibus, & mentes omniū rigat, animúmq; cōfirmat. Ergo fundatus in petra, & qui omnem fidei ſumpſerit plenitudinem, firmamentúmq; conſtantiæ, rectè dicit: Quæ in nobis completæ ſunt. quoniam non ſignis & prodigiis, ſed verbo vera & falſa diſcriminat qui ſalutaria domini geſta deſcribūt, vel qui animum mirabilibus eius intendunt. Quid enim tam rationabile, q̄ vt credas, cū legis ea geſta quę ſupra hominem ſunt, potioris eſſe naturę? At vero cum legis ea quæ ſunt mortalia, ſuſcepti credas eſſe corporis paſſiones? Ita verbo atque ratione, non ſignis fides noſtra fundatur. ¶ Sicut tradiderūt, inquit, nobis qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt verbi.) Non congruit iſta elocutio, vt magis miniſterium verbi viſum quàm auditum eſſe credamus. Sed quia non prolatiuum verbum, ſed ſubſtantiale ſignatur verbū illud quod caro factū eſt, & habitauit in nobis: non vulgare verbum, ſed illud cœleſte intelligamus, cui apoſtoli miniſtrarunt. Et tamē in Exodo lectum eſt: Quia populus videbat vocē domini. & vtiq; vox non videtur, ſed auditur. Vox enim quid eſt, niſi ſonus, qui nō oculis cernitur, ſed aure percipitur? Verum altiſſimo ingenio voluit declarare Moyſes quia vox videtur dei. interioris enim mentis videtur obtutu. In Euangelio autē non vox, ſed illud quod voce præſtātius eſt, verbū videtur. Vnde & Ioānes ſanctꝰ Euāgeliſta: Quod erat, inquit, ab initio, quod audiuimus, & quod vidimus, & oculis noſtris perſpeximus, & manus noſtræ ſcrutatæ ſunt de verbo vitæ, & vita apparuit, & vidimus, & teſtamur & annunciamus vobis de vita, quæ erat apud patrem, & apparuit nobis. Vides ergo quod verbum dei & viſum eſt apoſtolis, & auditum. Nō ſolum enim ſecundum corpus viderunt dominum, ſed etiā ſecundum verbum. Viderunt enim verbum, qui cum Moyſe & Helia viderunt gloriam verbi. Iſti enim viderunt Ieſum, qui in ſua viderunt gloria. alij non viderunt, qui corpus tātūmodo videre potuerunt. Non enim corporalibus, ſed ſpiritualibus oculis Ieſus videtur. Denique Iudæi non viderunt eum, quia non videbant in ſpiritu. Vidit eum Abrahā, quia ſcriptum eſt: Abraham diem meū vidit, & gauiſus eſt. Vidit ergo eum Abraham, qui dominum vtique in corpore non videbat: ſed qui vidit in ſpiritu, vidit in corpore: qui autem vidit in corpore, & non vidit in ſpiritu, nec in ipſo vidit corpore quod videbat. Vidit eum Eſaias: & quia vidit in ſpiritu, vidit & in corpore. Denique nō habebat, inquit, ſpeciem neque decorem. Non viderunt eum Iudæi, obcæcatum enim erat inſipiens cor eorum. Ipſe quoque non ſe poſſe à Iudæis videri, teſtificatur dicens: Duces cæci liquantes culicem, camelum autem glutientes. Non vidit eum Pilatus, non viderunt illi qui clamabant: Crucifige crucifige eum. Si enim vidiſſent, nunquàm dominum maieſtatis crucifixiſſent. Qui ergo deū vidit, vidit Emmanuel, hoc eſt, vidit nobiſcum deum. Qui autem nobiſcum deum non vidit, non potuit videre quem virgo peperit. Denique qui nō crediderunt dei filium, nec filium virginis crediderunt. Quid eſt ergo deum videre? Nolo me interroges, Euangelium interroga, ipſum dominum interroga, imō dicentem audi: Philippe, qui videt me, videt & patrem qui me miſit: Quomodo tu dicis, Oſtende nobis patrem? Non credis quia ego in patre, & pater in me eſt? Vtique non corpus videtur in corpore, nec ſpiritus videtur in ſpiritu, ſed ſolus ille pater videtur in filio, aut filius videtur in patre. Non enim diſſimiles in diſſimilibus videntur, ſed vbi vnitas operationis eſt, atq; virtutis, & filius in patre, & pater videtur in filio. Quæ ego, inquit, opera facio, & ille facit. In operibus Ieſus videtur, in operibus filij & pater cernitur. Vidit Ieſum qui Galilæum illud myſterium vidit, quod nemo poſſet, niſi mundi dominus elementa conuertere. Video Ieſum, quando lego quia cæco liniuit oculos luto, & reddidit viſum. Ipſum enim recognoſco, qui de luto finxit hominem, & ei viuendi ſpiritum, videndi lumen infudit. Video Ieſum, quando peccata condonat. Nemo enim poteſt pecca-

Exodi 20.

1. Ioan. 1.

Ioan. 8.

Eſaiæ. 53.

Roma. 1.

Matth. 24.

Ioan. 19.

1. Corin. 2.

Ioan. 14.

Ioan. 9.

Gene. 1.

Marci. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan.11. peccata dimittere, nisi solus deus. Videō Iesum, quando Lazarum suscitat, & non viderunt qui viderunt. Videō Iesum, videō etiam patrem, quando oculos ad cœlum erigo, ad maria conuerto, ad terram retorqueo. Inuisibilia enim eius, per

Roma.1. ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sicut tradiderunt nobis qui ab initio viderunt, & ministri fuerunt verbi. Gemina virtus est in homine perfecto, vt & intentio sit, & actio. Vtramque igitur virtutem sanctus Euāgelista apostolis defert. Non solum enim viderunt, inquit, sed etiam ministri verbi fuerunt. Intentio visionis, actionis est ministerium: finis autem intentionis est actio; principium actionis intentio. Atque vt proprio apostolorum vtamur exemplo,

Matth.4. intentio est quod Petrus & Andreas audita domini voce dicentis, Faciam vos fieri piscatores hominum: sine vlla comperendinatione reliquerunt scalmum, verbum secuti sunt. Sed non statim in intentione actio. Ibi quidem adhuc non a-

Ioan.13. ctio, sed intētio, vbi dicit Petrus: Domine, quare nō possum te sequi modo? Animam pro te ponam. Erat enim intētio passionis, sed nondum erat actio: licet in ieiuniis iam esset actio, B esset in vigiliis, esset in contemptu corporalium voluptatū. Hæc enim est actio Christiani. Neque enim in omnibus rebus simul & intentio & actio est: sed cū sit rei alteriūs actio, alteri' adhuc intentio est. Nā & ipse Petrus cū multa apostolica virtute ppeti peregisset, postea tamē quādo dixit ei do

Ioan 21. minus, Tu me sequere, tulit crucem suam, & secutus est verbum, atque actionē subiit passionis. Sed fuerat in Petro, Andrea, Ioanne, & cæteris apostolis, & intētionis & actionis æqualitas. Est autem nonnunquam plus in intentione q̄ in actione, aut plus in actione quàm in intentione: vt in Euāgelio cernimus inter sanctam Mariā & Martham fuisse distantiam. Alia enim verbum audiebat, alia festinabat circa mini-

Lucæ.10. sterium, quæ stetit & ait: Domine non est tibi curæ eò quòd dereliquit me soror mea solam ministrare? Dic ergo illi, vt me adiuuet. Et dixit illi dominus: Martha Martha, Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Ergo in altera intentionis studium, in altera actionis ministerium redundabat, vtrique tamen vtriusque virtutis studium suppe- C tebat. Siquidem & Martha, nisi audisset verbum, ministeriū non subisset. cuius actio, intentionis indicium est. Et Maria tantum gratiæ de vtriusque retulit perfectione virtutis, vt vngeret pedes Iesu, & tergeret capillis, & totā domum suæ fidei odore compleret. Est etiam nonnunquam maxima intentio, cassa actio: vt si medicinæ animum aliquis intendat, & cum omnia medendi præcepta cognouerit, non exequatur officia: atque ita fit, vt quia cassa actio, cassa etiam intētio sit. Est etiam in nonnullis vberior aliquando actio, exilior intentio, vt si aliquis baptismi salutaris sacramēta percipiat, & cognoscendis variarum virtutum præceptis animum nolit intendere, fit plerumque vt per intentionis incuriam fructum actionis amittat. Ideo ergo vtriusque virtutis plenitudo quærenda est, quam consequi potuerūt apostoli, de quibus dicit: Qui ab initio viderunt, & ministri fuerunt. vt per id quod viderunt, diuinæ cognitionis intelligatur intentio: per id quod ministri fuerūt, eorum actio declaretur. Visum est, inquit, mihi.) Potest etiam non soli visum esse, quod vi- D sum sibi esse declarat. Non enim voluntate tantum humana visū est, sed sicut placuit ei, qui in me, inquit, loquitur Christus: qui, vt id quod bonum est, nobis quoque bonum videri possit, operatur. quem enim miseratur, & vocat. Et ideo qui Christum sequitur, potest interrogatus cur esse voluerit Christianus, respondere: Visum est mihi. Quod cum dicit, non negat deo visum. A deo enim præparatur voluntas hominum. Vt enim deus honorificetur à sancto, dei gratia est. Denique plurimi voluerunt scribere Euangelium, sed quatuor tantummodo, qui diuinam meruerūt gratiam, sunt recepti. ¶ Visum est, inquit, & mihi assecuto à principio, omnia diligenter ex ordine tibi scribere.) Prolixiorē hunc euangelij librum quàm cæteros esse nemo dubitauerit. Et ideo non ea quæ falsa sunt, sed quæ vera, sibi vindicat. Deniq; etiam à sancto Apostolo Paulo testimonium meruit diligentiæ. Sic enim laudat Lucam: Cuius laus, inquit, est in euange

2.Corin.8. lio, per omnes ecclesias. Et vere laudabilis est, qui meruit à tanto gentium doctore laudari. Assecutum itaq; se non pau-

A ca dicit, sed omnia: & assecuto omnia, visum est scribere nō omnia, sed ex omnibus. Non enim scripsit omnia, sed assecutus est omnia: quia quæ fecit, inquit, Iesus, si scribantur omnia, nec ipsum capere mundū arbitror. Aduertis enim quod Ioan.21. consultè etiam ea quæ ab aliis sunt scripta, præteriit, vt diuersa in Euangelio gratia refulgeret: & propriis quibusdam singuli libri mysteriorum gestorúmq; miraculis emiserēt. Diuiserūt enim sibi vestimēta domini milites Christi. quod suo loco plenius explanabitur. Scriptum est autem euangelium ad Theophilum, hoc est, ad eum quem deus diligit. Si deum diligis, ad te scriptum est. si ad te scriptum est, suscipe munus Euangelistæ, pignus amici, in penetralibus animi diligenter asserua. Bonum depositum custodi, per spiritum sanctum, qui datus est nobis: frequenter inspice, sæpius discute. Fides pignori prima debetur, fidem sequitur diligentia, ne commissa tibi pignora aut tinea aut ærugo consumat. Quod enim tibi commissum est, consumi potest, Euangelium consumi non potest. Euangelium bonum pignus est, B sed vide ne vel in animo tuo illud aut tinea aut ærugo consumat. Cōsumit tinea, si quod bene legeris, male credas. Tinea hæreticus est, tinea Fotinus est, tinea tua Arrius est. Scindit vestimentum, qui separat à deo verbum. Scindit vestimētum Fotinus cum legit: In principio erat verbum, & verbū Ioan.1. erat apud deum, & deus erat. Integrum enim vestimentum est, si legas: Et deus erat verbum. Scindit vestimentum, qui separat à deo Christum. Scindit vestimentū, qui legit: Hæc Ioan.17. est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum deū, nisi cognoscant & Christum. Non enim solum patrem vere deum cognoscere vita æterna est, sed etiam Christum cognoscere verum deū, verum de vero, deum de deo, vita est sempiterna. Tinea est Christum cognoscere sine diuinitatis fide, aut corporis sacramento. Tinea est Arrius, tinea est Sabellius. Patitur has tineas spiritus fluctuantium. Patitur has tineas spiritus qui non credit quia pater & filius diuinitate vnum sunt. Scindit quod scriptum est, Ego & pater vnū sū- Ioan.10. mus, qui vnum per discretas substantias diuidit. Patitur hāc tineam spiritus qui Iesum Christum in carne veniſſe nō credit, & ipse tinea est. Ipse est enim Antichristus. Qui autem de deo sunt, fidem tenēt. Et ideo tineā pati non queunt, quæ diuidit vestimentum. Omne enim quod inter se diuiditur, sicut Sathanæ regnum, nō potest esse perpetuum. Est etiam ærugo animi, cum secularium sordibus cupiditatū religiosę acies intētionis obducitur, aut fidei puritas decoloratur nube perfidiæ. Aerugo mentis est rei cupiditas familiaris: ærugo mentis, incuria est. Aerugo mētis est appetentia dignitatum, si in his summa spes vitæ præsentis locetur. Et ideo ad diuina conuersi, acuamus ingenium, exerceamus affectum, vt gladium illum quem vendita veste emi dominus iubet, paratum semper & lucidum tanquam in vagina mentis recōditum habere possimus. Arma enim spiritalia, & fortia deo 2.Cor.10. ad destruēdas munitiones militibus Christi debent semper esse præsentia, ne cum venerit dux cœlestis militiæ, situ nostrorum offensus armorum, à legionum suarum nos societate discernat.

ENARRATIO EVANGELII SECVNDVM LVCAM.

De conditione ac laude parentum sancti Ioannis Baptistæ.

Cap.1. DIxit, inquit, in diebus Herodis regis Iudææ sacerdos quidam, nomine Zacharias, de vice Abia, & vxor eius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth. Erant autem iusti ambo ante deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine querela.)

EXPOSITIO LITERAE.

DOcet nos scripturadiuina, non solum mores in iis qui prędicabiles sunt, sed etiam parentes oportere laudari, vt veluti transmissa immaculatæ puritatis hæreditas, in iis quos volumus laudare, præcellat. Quæ enim alia intentio, hoc loco sancti Euangelistæ, nisi vt sanctus Ioannes baptista nobilitetur parentibus, miraculis, moribus

moribus, munere, passione? Sic etiã sancti Samuel mater Anna laudatur, sic Isaac à parentibus nobilitatem pietatis excepit, quam posteris dereliquit. Sacerdos itaq; Zacharias, nec solum sacerdos, sed etiam de vice Abia, id est, nobilis inter superiores semine. * Et vxor, inquit, eius de filiabus Aaron. Non solũ igitur à parentibus, sed etiã à maioribus sancti Ioãnis nobilitas propagatur, nõ seculari potestate sublimis, sed religionis successione venerabilis. Tales enĩ maiores habere debuit prænuncius Christi, vt non repente conceptã, sed à maioribus acceptam, & in ipso infusam iure naturæ prædicare fidẽ dominici videretur aduẽtus. Erant, inquit, ambo iusti ante deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine querela. Quid ad hoc referunt qui peccatis suis solatia præferentes, sine peccatis frequentibus hominem putant esse non posse, & vruntur versiculo quia scriptum est in Iob: Nemo mundus à sorde, nec si vnius diei vitæ sit in terra, numerosi menses eius ab ipso? Quibus respondẽdum est, prius, vt quid sit hominem sine peccato esse, definiant, vtrum nunquam omnino peccasse, an desisse peccare. Si enim hoc putant sine peccato esse, desisse peccare: & ipse consentio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei. Sin autem eum qui veterem errorem correxerit, & in eam se vitæ transformauerit qualitatẽ, vt temperet à peccato, negant abstinere delictis: non possumus in eorum conuenire sententiam, cum legamus: Quia sic dominus dilexit Ecclesiam, vt exhibeat sibi ipse gloriosam, & non habentẽ maculam aut rugam, aut aliquid eiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Nam cùm Ecclesia ex gẽtibus, hoc est ex peccatoribus congregata sit, quomodo ex maculatis immaculata potest esse, nisi primo per dei gratiã, quòd abluta à delicto sit, deinde quòd per qualitatem non peccãdi abstineat à delictis? Ita nec ab initio imãiaculata (humanæ enim hoc impossibile est naturæ) sed per dei gratiam, & qualitatem sui, quia iam non peccat, sit vt immaculata videatur. Nec otiose iustos ante deum dixit, incedentes in mandatis & iustificationibus domini. In quo patrem omnipotentem & filium comprehendit. Filium esse qui legem tulerit, mandata præscripserit, etiam sanctus Euangelista declarat. Et bene iustos ante deum. Non enim omnis qui iustus est ante homines, iustus est ante deum. Aliter vident homines, aliter deus: homines in facie, deus in corde. Et ideo fieri potest vt aliquis affectata bonitate populari, iustus videatur mihi, iustus autem ante deum non sit: si iustitia non ex mentis simplicitate formetur, sed adulatione simuletur. Abscondita enim in ea homo non poterit deprehendere. Perfecta igitur laus est, ante deum iustum esse. Vnde & Apostolus: Cuius laus, inquit, non ex hominibus, sed ex deo est. Beatus plane ille, qui in conspectu dei iustus est. Beatus ille, de quo dominus dignatus est dicere: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. Verus enim Israelita, qui deum videt, & videri se nouit à deo, & ipsi exhibet cordis occulta. Solus enim perfectior, qui ab eo probatur qui non potest falli. Iudicia enim domini vera, iudicia autem hominum sæpe falluntur: vt & iniustis iustitiæ gratiam frequenter adscribant, & iustum aut odio persequantur, aut mendacio decolorent. Nouit autem dominus immaculatorum vias, nec pro peccatore laudabilem, nec pro laudabili peccatorem, sed vnumquemque pro competentium iudicat ratione meritorũ. Idem est enim arbiter mentis & facti. Diuina nanque iudicia meritum iusti ex mentis habitu, non aliquo factorũ exitu metiuntur. Plerumque enim aut bona mens facti reprehẽsibilis exitu deformatur, aut improba cogitatio facti alicuius decore velatur. Sed etiam quod bene feceris, si male cogitaueris, diuino iudicio non potest comprobari. Scriptũ est enim: Iuste quod iustum est persequeris. Nam nisi esset vt iustum iniuste faceres, nunquam dictum esset: Iuste quod iustũ est persequeris. Et certe posse iustũ iniuste fieri, docuit nos ipse saluator, dicens: Cum feceris eleemosynam, noli tuba canere ante te. Et cum oratis, non eritis sicut hypocritæ. Bona est enim misericordia, bona est oratio: sed potest iniustè fieri, si iactantiæ caussa aliquis pauperi largiatur, vt videatur ab hominibus. Vnde sanctus Euangelista non solum iustos ante deum, & incedentes in mandatis omnibus & iustificationibus domini, sed etiam sine querela incedẽtes ait: Quod mire cum prophetico congruit dicto, quo sanctus Salomon in prouerbiis vsus est, dicens: Prouide bona semper coram deo, & coram hominibus. Nulla ergo querela est, vbi & mẽtis bonitas concordat & facti. Et plerumque iustitia durior hominum querelam excitat. Quàm vero congruat verborũ ipsa distinctio, & ordo conueniat, diligenter aduerte. Incedentes, inquit, in omnibus mandatis & iustificationibus domini. Prius enim mandatum, secunda est iustificatio. Itaque cum mandatis cœlestibus obedimus, in mãdatis incedimus domini. Cum iudicamus, & congrue iudicamus, facere domini iustificationes videmur. Plena igitur laudatio, quæ genus, mores, officium, factum iudicium comprehẽdit. Genus in maioribus, mores in æquitate, officium in sacerdotio, factum in mandato, in iustificatione iudicium.

4 familios.

Iob.15.

Roma.3.

Ephe.5.

Deute.16.

Matth.6.

Ioan.1.

Prou.20. Roma.12.

De ingressu Zachariæ in templum domini.

FActum est autem cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante deum, secundum consuetudinem sacerdotij, sorte exiit vt incẽsum poneret ingressus in templũ domini, & omnis populus foris orabat hora incensi.) Videtur hic sanctus Zacharias summus designari sacerdos, quia sicut lectũ est de priore tabernaculo, in quod semper intrabant sacerdotes ministeria consummantes, vno tantum anni tempore intrabant in templum: in secundo autem semel in anno singularis summus sacerdos, non sine sanguine, quem offerret pro se, & populi delictis. Hic est ille summus sacerdos, qui adhuc sorte quæritur, quia verus adhuc ignoratur. Qui enim sorte legitur, humano iudicio non comprehenditur. Ille igitur quærebatur, & alius figurabatur. Ille quærebatur verus in ærnũ sacerdos, cui dicitur: Tu es sacerdos in æternum, qui non hostiarum cruore, sed proprio sanguine patrem deum generi reconciliaret humano. Sed tunc sanguis fundebatur in specie, in specie sacerdos ordinabatur: nunc quia veritas venit, relinquamus speciem, veritatem sequamur. Et tũc quidem vices erant, nunc autem est perpetuitas. Erat ergo, & certe erat, cuius vices etiam gerebantur. Sorte ergo legebatur vt introiret templum sacerdos. Si igitur in typo nullus poterat testis adhiberi quid aliud significabatur, nisi eum sacerdotem esse venturum, cuius sacrificium non esset commune cum cæteris, qui non in manufactis templis sacrificarẽt pro nobis, sed in sui corporis templo nostra peccata vacuaret? Sorte ergo quærebatur sacerdos. Ideo fortasse & milites vestimenta domini sorticbantur, vt quoniam in templo suo pro nobis dominus deferre sacrificium præparabat, circa ipsum quoque sortis agitatio præceptum legis impleret. Propter quod ait: Non veni legem soluere, sed adimplere. Certe vt ipse esset, qui & expectatus veteri testamento, & mandato dei videretur electus. Denique & super apostolum Mathiam sors cecidit, ne apostoli electio à mandato discrepare legis veteris videretur.

Hebr.5.

Psalm.109.

Ioan.19.

Matth.5.

Acto.1.

De angeli apparitione.

APparuit autem illi angelus (stãs à dextris altaris incensi.) Non immerito angelus videtur in templo, quia veri sacerdotis iam nunciabatur aduentus, & cœleste sacrificium parabatur, in quo angeli ministrarent. Et bene apparuisse dicitur ei, qui eum repente conspexit. Et hoc specialiter aut de angelis, aut de deo scriptura diuina tenere consueuit, vt quod non potest præuideri, apparere dicatur. Sic enim habes: Apparuit autem deus Abrahæ ad ilicem Mambre. Nam qui ante non præsentitur, sed repentino videtur aspectu, apparere memoratur. Non enim similiter sensibilia videntur, & is cuius in voluntate situm est videri, & cuius naturæ est non videri, voluntatis videri. Nam si non vult, non videtur: si vult, videtur. Apparuit enim deus Abrahæ, quia voluit: alij, quia noluit, non apparuit. Visum est etiam Stephano, cum lapidaretur à populo, aperiri cœlum: visus est etiam Iesus stans ad dexteram dei, & non est visus à populo. Vidit Esaias dominum Sabaoth, sed alius videre non potuit: quia cui placuit, apparuit. Et quid de hominibus loquimur, cum etiã de ipsis cœlestibus virtutibus & potestatibus legerimus: quia deum nemo vidit vnquã? Et addidit quod vltra militiæ cœlestis est

Gene.18.

Acto.7.

Esaiæ.6.

Ioan.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

potestates, Nisi vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Aut acquiescatur igitur necesse est, si deum patrē nemo vidit vnquam, filium visum esse in veteri testamēto, & desinant hæretici ex virgine ei principium dare, qui antequam nasceretur ex virgine, videbatur. Aut certe refelli nō potest, vel patrem, vel filium, vel certe spiritum sanctum, si tamen est spiritus sancti visio, ea specie videri, quam voluntas elegerit, non natura formauerit: quoniam spiritum quoque visum accepimus in columba. Et ideo deum nemo vidit vnquam, quia eam quæ in deo habitat plenitudinem diuinitatis nemo conspexit, nemo mente aut oculis comprehendit. Vidit enim, ad vtrumque referendum est. Denique cum additur, Vnigenitus filius ipse enarrauit, mentium magis quàm oculorum visio declaratur. Species enim videtur, virtus vero narratur: illa oculis, hæc mente comprehēditur. Sed quid de trinitate dicam? Seraphim quando voluit, apparuit, & vōcem eius Esaias solus audiuit. Apparuit angelus, & nunc præsto est, sed non videtur. Neque enim in potestate nostra est videre, sed in potestate illius apparere. Tametsi potestas non est videndi, est gratia promerendi vt videre possimus. Et ideo qui habuit gratiam, meruit copiā: nos copiam non meremur, quia deum videndi gratiam non habemus. Et quid mirum si in præsenti seculo, nisi quando vult, dominus non videtur? In ipsa quoque resurrectione non facile est deum videre, nisi iis qui corde sunt mundo. Et ideo

Matth.5. beati mundo corde, ipsi enim deum videbunt. Quantos beatos iam numerauerat, & tamen videndi his deum non promiserat facultatem. Si ergo ij qui mundo sunt corde, deum videbunt: vtiq; alij non videbunt. Neque enim indigni deū videbunt, neque iis qui deum videre noluerit, potest deum videre. Nec in loco deus videtur, sed mūdo corde: nec corporalibus oculis deus quæritur, nec circūscribitur visu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec sentitur incessu. Et cū absens putatur, videtur: & cum præsens est, non videtur. Denique nec apostoli omnes Christum videbant, & ideo

Ioan.14. ait: Tanto tempore vobiscum sum, & adhuc me non cognouistis? Qui enim cognouit quæ sit latitudo, & longitudo, & altitudo, & profundum, & supereminentem scientiæ charitatem Christi: vidit & Christum, vidit & patrem. Nos enim

2. Corin.5. iam secundum carnem non nouimus Christum, sed secundum spiritum. Spiritus enim ante faciem nostram Christus dominus, qui nos in omnem plenitudinem dei misericordia sua implere dignetur, vt videri possit à nobis. Ideo ergo apparuit Zachariæ angelus à dextris altaris incensi, quia apparuit cum voluit, non apparuit quamdiu noluit. Apparuit autem à dextris altaris incensi, quia diuinæ insigne misericordiæ deferebat. Dominus enim à dextris est mihi, ne commo

Psalm.15. Psalm. 120. uear. Et alibi: Dominus protectio tua super manum dexteræ tuæ. Atque vtinam nobis quoque adolentibus altaria, sacrificium deferentibus assistat angelus, imò præbeat se videndum. Non enim dubites assistere angelū, quando Christus assistit, Christus immolatur. Etenim pascha nostrū immolatus est Christus. Nec verearis ne turbetur cor tuū an-

1. Corin.5. geli visione. Perturbamur enim, & à nostro alienamur affectu, quādo perstringimur alicuius superioris potestatis occursu. Idē enim angelus qui occurrerit nobis, cōfirmare nos poterit, sicut turbatum ante Zachariā firmauit animo dicēs:

De turbati Zachariæ confirmatione.

NE timeas Zacharia, quoniam ecce oratio tua exaudita est, & vxor tua Elizabeth pariet filium, & vocabis nomen eius Ioannem. Et erit gaudium tibi, & multi in natiuitate eius gaudebunt.) Plena semper & redundantia sunt diuina beneficia, non exiguo constricta numero, sed vberi bonorum coaceruata congestu: vt hic primo precationis fructus, deinde sterilis partus vxoris tum lætitia plurimorum & magnitudo virtutis, altissimi quoque propheta promittitur. Quinetiam ne qua esset dubitatio, futuri quoque vocabulum designatur. Tātis igitur supra votum fluentibus, non immerito diffidentiæ pœna silētium est. quod in posterioribus explanabimus. Solennis autem lætitia est in ortu & generatione sanctorum. Sanctus enim nō solum parentum gratia, sed etiam salus est plurimorum. Vnde admonemur hoc loco sanctorum generatione lætari. Admonentur etiam parentes gratias agere nō minus pro cōtu quàm pro meritis filiorum. Non enim mediocre munus est dei, dare liberos propagatores generis, successionis hæredes. Lege Iacob duodecim filiorū generatione gaudere. Abrahæ filius datur, Zacharias exauditur. Diuinum igitur munus fœcunditas est parientis. Agant itaque patres gratias, quia generauerunt: filij, quia generati sunt: matres, quia coniugij præmiis honorantur. Stipendia enim militiæ suæ, filij sunt. Vernet in dei laudem terra, quia colitur: mundus, quia cognoscitur: Ecclesia, quia deuotæ numero plebis augetur. Nec ocioſe in principio statim geneſis dei iussu cō iugium copulatur, nisi vt hæresis destruatur. Sic enim deus coniugiū probauit, vt iungeret: sic remuneratus est, vt quibus sterilitas filios denegasset, pietas diuina concederet.

¶ Et erit magnus coram domino.) Non corporis hic, sed animæ magnitudinem declarauit. Est coram domino magnitudo animæ, magnitudo virtutis. Est etiam paruitas animæ, & pueritia virtutis. Iuxta enim animæ & corporis numeramus ætates, non pro ratione temporis, sed pro qualitate virtutis: vt vir perfect⁹ ille dicatur, qui careat errore pueritiæ, & lubricum adolescentiæ animi maturitate non sentiat. Pusillus autem, qui nullum adhuc virtutis videatur habuisse processum. Vnde illud in Hieremia, cum miseretur dominus deflentis Effrem, & peccata propria deplorantis: * A iuuentute, inquit, mea dilectus mihi est filius Effrem, puer in deliciis. Si enim non fuisset puer in deliciis, nunquam peccauisset. Et bene vtrumque dixit, & in deliciis, & puerum. Est enim puer, qui non peccat. Ecce puer meus, quem elegi. Per delicias itaque peccauit, qui non ita erat informatus à domino, vt nescius esset erroris. Ergo & si puer in deliciis non fuisset, & si in virum perfectū virtutis processisset ætate, nūquam lapsus fuisset, vt illi necesse esset veniam suorum petere delictorum, cum magis meritorum præmia sperare deberet. Quod etiam dominus noster in Euangelio videtur exprimere, cum dicit: Nolite contemnere vnum de pusillis istis. Sed loco suo plura seruentur. Ergo pusillus contrarius est magno. Et si iuxta Apostolum, paruulus sub elementis est (cum enim essemus paruuli, sub elementis huius mundi eramus) ergo magnus supra eleméta mundi est. Erit itaque Ioannes magnus non virtute corporis, sed animi magnitudine. Denique non fines alicuius propagauit imperij, non triumphos aliquos bellici certaminis adoreis præoptauit, sed quod est amplius, in deserto prædicans, delicias hominum, corporisque lasciuiam magna animi virtute depressit. Paruulus ergo in seculo, magnus in spiritu. Deniq; quasi magnus, nec vitæ captus illecebris, sententiæ constantiam viuēdi desiderio mutauit. ¶ Et spiritu, inquit, sancto replebitur adhuc in vtero matris suæ.) Non dubium, verum hoc angeli esse promissum. siquidem sanctus Ioannes priusquam nasceretur, matris adhuc in vtero positus, spiritū accepti gratiam designauit. Nam cum & pater eius & mater nulla ante mirabilia fecissent, in vtero parentis exiliens domini euangelizauit aduentum. Sic enim habes quod cum aduenisset mater domini ad Elizabeth, ait illa: Ecce, vt facta est salutatio tua in auribus meis, exultauit infans in vtero meo. Nōdum enim erat illi spiritus vitæ, sed spiritus gratiæ. Denique & alibi viuendi substantiæ præcurrere sanctificandi gratiā potuimus aduertere, cum dicit dominus: Priusquam te formarem in vtero, noui te: & prius quam exires de vulua matris, sanctificaui te, & prophetam in gentibus posui te. Alius enim est spiritus vitæ huius, alius gratiæ. Ille nascendo sumit exordium, moriendo defectum, iste non temporibus, non ætatibus coërcertur, non obitu extinguitur, non aluo matris excluditur. Deniq; & sancta Maria plena sancto spiritu prophetauit: & Helisæus mortuus defunctum cadauer hominis tactu sui corporis suscitauit, & Samuel post mortem secundum scripturæ testimonium futura non tacuit. Et spiritu, inquit, sancto replebitur. Cui enim adest spiritus gratię, nihil deest. Et cui spiritus sanctus infunditur, magnarum plenitudo virtutum est. ¶ Deniq; multos, inquit, filiorum Israel conuertet ad dominum deum ipsorum.) Non egemus testimonio quod plurimorum sanctus Ioannes corda conuerterit, in quo nobis propheticæ scripturæ & euangelicæ

Hiere.31. *deprecatus

Esaiæ.42.

Matth.18.

Gala.4.

Hiere.1.

Universidad de Deusto

Esaiæ.40. gelicæ suffragantur. Vox enim clamantis in deserto, Parate viam domino, rectas facite semitas eius. & baptismata popu lis frequentata declarant conuersæ plebis non mediocres fa ctos esse processus, quia dum creditur Ioāni, creditur Chri sto. Non enim de se, sed de domino prædicabat prænuncius Christi. Et ideo, ¶ Præibit in conspectu domini, in spiritu & virtute Heliæ.) Bene ista iunguntur. Nunquam enim si ne virtute spiritus, nec sine spiritu virtus est. Et ideo fortas se in spiritu & virtute Heliæ, quia sanctus Helias & virtu tem magnam habuit & gratiam. Virtutem, vt ad fidem ani mos populorum à perfidia retorqueret. Virtutem abstinen tiæ atque patientiæ, & spiritum prophetandi. In deserto He lias, in deserto Ioannes. Ille coruis pascebatur: hic dum* di- *al. hic du-
mis, & calca
ta &c. ues esset, calcata omni voluptatis illecebra, parsimoniā prætulit, luxúmque contempsit. Ille Achab regis gratiam non quæsiuit, hic spreuit Herodis. Ille Iordanem diuisit, hic ad lauacrum salutare conuertit. Hic cum domino versatur in terris, ille cum domino apparet in gloria. Hic prioris, ille sequentis dominici præcursor aduentus. Ille post triennium pluuiis terram rigauit, & hic post triennium arescentem no stri corporis humum fidei imbre perfudit. Quæris quod tri B
Lucæ.13. ennium sit? Ecce, inquit, anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Mysticus enim numerus debebatur, vt salus populis redderetur. Vnus in patriarchis annus. Denique de hominibus tunc anni prouen tus fuit, qualis ferme non fuit postea super terram. Alius in Moyse & prophetis cæteris. Tertius in domini saluatoris aduentu. Ecce, inquit, annum domini acceptum, & diem re-
Luc.4. Matth.21. tributionis. Et ille paterfamiliàs qui plantauit vineam, non semel exactores fructuum, sed sæpius destinauit. nam primùm seruulos, secundò alios seruulos destinauit, tertiò autem filium suum misit. Venit ergo Ioannes in spiritu & virtute Heliæ. Alterum enim sine altero non potest esse, sicut etiam in sequētibus reperitur, cum dicitur: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Sed for tasse hoc supra nos & supra apostolos videatur exemplum. Nam & ille sub Helia diuiso amne fluuialium recursus vndarum in originem fluminis, sicut dicit scriptura, Iordanis conuersus est retrorsum: significauit salutaris lauacri futura mysteria, per quę in primordia naturæ suæ qui baptizati fue C
rint paruuli malitia, reformantur. Quid quod etiam apostolis suis ipse dominus virtutem spiritus esse tribuēdam promisit dicens: Accipietis virtutem aduenientē in vos spiritu
Actu.1. Acto.2. sancto? Deinde in sequentibus: Factus est, inquit, subito so nus de cœlo tāquam vi magna ferretur spiritus. Bene vi ma gna, quia spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et virtus est
Psalm.32. illa quàm à sancto spiritu apostoli cōsecuti sunt. Bene etiam præibit ante faciem domini sanctus Ioannes, qui prænūcius natus est, & prænuncius mortuus est. Et fortasse hoc mysterium in hac vita nostra hodiéque celebratur. Præcurrit enim animæ nostræ quędam virtus Ioannis, cum credere paramus in Christum, vt paret ad fidem animæ vias nostræ, & de vitæ istius tramite tortuoso, rectas semitas nostri faciat commeatus, ne anfractu labamur erroris, quo omnis vallis animæ nostræ virtutis fructibus possit impleri, & omnis secularium altitudo meritorum domino se humili magis timore prosternat, sciens nihil sublime posse esse quod fragile est. D

De incredulitate Zachariæ, & eius punitione.

ET dixit Zacharias ad angelum: Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex, & vxor mea processit in diebus suis. Et respōdit ei angelus dicēs: Ego sum Gabriel angelus, qui assisto ante dominum: & missus sum hæc annunciare tibi. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui vsque in diem quo hæc omnia fiant, propter quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo.) Condemnatur silentio incredulitas sacerdotis, & fides
Esaiæ.40. prophetarum probatur oraculo. Clama, inquit. Et dixit: Quid clamabo? Omnis caro fœnum. Vides iubentis imperium, obtemperantis obsequium: interrogātis affectum, obsequentis oraculum. Credidit enim: & quod clamaret expo scit: & quia credidit, prophetauit. At verò Zacharias quia A non credidit, nō potuit loqui. ¶ Sed erat annuens illis, & remansit mutus.) Non vnius mysterium, nec vnius silentium est. Tacet sacerdos, tacet propheta. Nisi fallor, in vno vox totius plebis obmutuit, quia in vno totus ad dominum per Moysem populus loquebatur. Cessatio sacrorum, & silentium prophetarum, taciturnitas prophetæ, & taciturnitas sacerdotis est. Auferam, inquit, validam virtutem, prophetam Esaiæ.3. & consiliarium. Et vere abstulit prophetas, à quibus abstulit verbū quod loqui in prophetis solebat. Et vere his abstulit virtutem, à quibus dei virtus recessit. Abstulit his consiliarium, quos magni consilij angelus declinauit. Abstulit vocem, quia vox verbi, non vocis est verbum. Nam si verbum illud nō operetur in nobis, nullus est sonus vocis. Vox Ioannes est: vox enim clamantis est in deserto. Christus est verbum, hoc verbum operatur. Et ideo vbi desiuit operari, muta repente carens spiritu veluti quędam animæ lingua cōticuit. Transiuit enim ad nos dei verbum, & in nobis non tacet. Denique iam non potest Iudæus dicere, quod potest dicere Christianus, quia experimentum quæritis eius qui in 2.Cor.13. me loquitur Christus. Et ipse erat annuens illis. Remāsit ergo mutus Zacharias, & erat annuens illis. Quid est mutus, nisi quidam sine verbo corporalis actus, indicare moliens nec exprimens voluntatem: quidam suprema morte, voce suppressa, mutus sermo morientium? Nónne tibi videtur huic similis esse populus Iudæorum, ita irrationabilis, vt actuum suorum non possit præstare rationem, qui in vltimo spei vitalis obitu cōstitutus vocem quā habebat, amiserat, & titubātis actu corporis signum verbi cupiebat explicare, non verbum? Mutus ergo populus, sine ratione, sine verbo. Cur enim tibi magis videatur mutus esse qui sonum quàm qui mysterium nescit? Et est profecto vox operum, fideiq; clamor, sicut lectum est: Sanguis fratris tui ad me clamat. Et ille clamat, qui in corde suo clamat per diē. Qui ergo cor- Genes.4.
dis clamorem perdidit, perdidit & linguæ. Nam qui distinctionem fidei nō tenet, quomodo potest tenere verborum? Et ante quidem Moyses dixerat quia loqui non poterat, sed postea quàm dixit, verbum accepit, & bonorum operum edidit claritatem. Ergo sicut Moyses typus populi fuit, & ty pus legis, ita etiam Zacharias tacuit. Singula itaque vt concurrant, considerandum est. Verbum in vtero, lex in silentio. Ioannes appellatur, & Zacharias loquitur. Verbum editur, lex absoluitur. Sed legis absolutio, verbi est explicatio. Et ideo qui dixerit verbum, loquitur, etiam si ante non fit locutus. Ab angelo iubetur tacere Zacharias, ab angelo vox premitur Iudæorum. Nō enim humanæ, sed diuinæ hoc po testatis imperium est, vt non loquatur deo, qui non credit Christo. Et ideo credamus, vt loquamur. Credat Iudęus, vt loqui possit. Loquamur spiritu mysteria, intelligamus rationem sacrificiorum veterum, ænigmata prophetarū. Mutus est qui non intelligit legem, mutus est qui non intelligit diuinarum seriem scripturarum. Vox enim nostra fides est: 1.Corin.14.
& ideo mallo in ecclesia quinque verba mente mea loqui, vt alios instruam, quàm decem milia verborum in lingua. Linguæ enim in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus: prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus.

De conceptione Ioannis præcursoris domini.

POst hos autem dies concepit Elizabeth vxor eius, & occultabat se mensibus quinque, dicens: Quid mihi sic fecit dominus in dieb' quibus respexit auferre opprobrium meū inter homines?) Magna sanctis cura est verecundiæ, vt plerūque in ipsis pudor voti sit, sicut hoc loco aduertimus sanctam Elizabeth, quæ vtique filios habere cupiebat, occultātem se mensibus quinque. Quæ causa occultatiōis est, nisi pudoris? Est enim vnicuique officio præscripta ætas: & quod tempore decet, tempore non decet: æuíque mutatio, facti vniuscuiusq; mutat sæpe naturam. Sunt etiam ipsi quędam tempora præscripta coniugio, quādo dare operam liberis sit decorum. Dum anni vigent, dum suscipiendorum liberorum spes est, dum generandi vsus est in exemplo, copulæ quoque vsus in studio est. At verò vbi matura æui senectus successerit, & ætas regendis liberis habilior quàm creandis, pudor est legitimi licet

Universidad de Deusto
Biblioteca

licet coitus iudicia gestare, & grauari alienæ ætatis onere & tumescere aluum non sui tẽporis fructu. Senes enim ab ipsa concluduntur ætate, & iusto intemperãtiæ pudore reuocantur facere opera nuptiarum. Adolescentes ipsi plerumque filiorum vota prætenduñt, & excusandum arbitrantur ætatis calorem generationis affectu. Quanto magis senibus agere turpe est, quod adolescentibus pudor est confiteri? Quinetiam ipsi iuuenes sobria timore diuino corda qui temperãt, susceptа plerumque sobole renunciant operibus iuuẽtutis. Et quid mirum de hominib⁹, si pecudes quoque muto quodam opere loquuntur generandi sibi studium, non desiderium esse coeundi? Siquidem vbi semel grauem aluum sibi senserint, & genitali aluo semen receptum, iam nec concubitu indulgent, nec lasciuiam amantis, sed curam parentis assumunt. At vero homines nec conceptis, nec deo parcunt, illos contaminant, hunc exasperant. Prius quàm te, inquit, Hiare.1. formarẽ in vtero, noui te, & in vulua matris sanctificaui te. Ad cohibendam petulantiam tuam, manus quasdam tui authoris in vtero hominem formantis aduertis. Ille operatur, & tu sacri vteri secretum incestas libidine. Vel pecudes imitare, vel deum verere. Et quid de pecudibus loquor? Terra ipsa à generandi opere sæpe requieuit: & si impatienti hominum studio iactis frequenter seminibus occupetur, impudentiam multat agricolæ, & fœcunditatem sterilitate commutat. Ita quidem in ipsis elementis ac pecudibus ab vsu non cessare generandi, naturę pudor est. Merito ergo etiam sancta Elizabeth erubescebat gratiam, etsi non cognosceret culpam. Nam etsi concepit de viro. (Neque enim aliter de hominis ortu fas est credere) tamen partus sui erubescebat ætatem. Et rursus caruisse se gaudebat opprobrio. Pudor est enim fœminis nuptiarum præmia nõ habere, quibus hęc sola est causa nubendi. Hoc igitur opprobrium consolatur sui pudore sublatum, eo pudore, vt dixi, quod pudebat eam propter ætatem. Vnde intelligi potest quia iam non conueniebant inter se concubitu coniugali. Neque enim ea quæ senilem non erubesceret coitum, erubesceret partum: & tamen erubescit onus parentis, quandiu nescit mysterium religionis. Illa quæ occultabat se quia conceperat filium, iactare se cœpit quia generabat prophetam. Et quæ erubescebat ante, benedicit: & quæ dubitabat ante, firmatur. Ecce enim, inquit, vt vox salurationis tuæ facta est in aurib⁹ meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Itaque magna voce clamauit vbi domini sensit aduentum, quia religiosum credidit partum. Nulla enim causa erat pudoris, vbi prophetæ ortus datæ nõ affectatæ fidẽ generationis adsciscceret.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARIORUM *in euangelium Lucæ, Lib. II.*

De missione angeli Gabrielis ad virginem Mariam.

EOdem autem tempore missus est angelus Gabriel à domino in ciuitatem Galilææ cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid: & nomẽ virginis Maria.) Latent quidem diuina mysteria, nec facile iuxta propheticum dictum quisquam hominum potest scire consilium dei. Sed tamen ex cæteris factis atque præceptis domini saluatoris possum⁹ intelligere & hoc propensioris fuisse consilij, quod ea potissimũ electa est vt dominum pareret, quæ erat desponsata viro. Cur autem non antequam desponsaretur, impleta est? Fortasse ne diceretur quod conceperit ex adulterio. Et benevtrũque posuit scriptura, vt & desponsata esset, & virgo. Virgo, vt expers virilis consortij videretur. Desponsata, ne temeratæ virginitatis adureretur infamia, cui grauis aluus corruptelæ videretur insigne præferre. Maluit autem dominus aliquos de sui ortu quàm de matris pudore dubitare. Sciebat enim teneram esse virginis verecundiam, & lubricam famam pudoris, nec putauit ortus sui fidem matris iniuriis astruendam.

A Seruatur itaque sanctæ Mariæ sicut pudore integra, ita inuiolabilis opinione virginitas. Oportet enim sanctos & ab iis testimonium habere qui foris sunt. Nec decuit siniſtra virginibus opinione viuentibus velamen excusationis relinqui, quod infamata mater quoq; domini videretur. Quid autem Iudęis, quid Herodi posset ascribi, si natum viderentur ex adulterio persecuti? Quemadmodum autem ipse diceret: Non veni legem soluere, sed adimplere: si videretur Matth.5.
cœpisse à legis iniuria, cum partus innuptæ lege damnetur? Quineti ĩ hocupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui posset & dolere iniuriam, & vindicare opprobrium, si non agnosceret sacramẽtum. Quid quod etiam fides Mariæ verbis maior adsciscitur, & mẽdacij causa remouetur? Videretur enim culpam obũbrare voluisse mendacio innupta prẽgnans. Causam autem mentiendi indesponsata habuit, desponsata non habuit: cum coniugij præmium & gratia nuptiarum partus sit fœminarum. Non mediocris quoque causa est, vt virginitas Mariæ falleret principem mundi: qui
B cum desponsatam viro cerneret, partum non potuit habere suspectum. Fallendi autem (vt dixi) principem mundi fuisse consilium, ipsius domini verba declarant, cum apostoli iubentur tacere de Christo, cum sanati prohibentur gloriari de remedio, cum dæmones præcipiuntur silere de dei filio. Fallendi (vt dixi) principem mundi fuisse consilium e-
1.Cor.2. tiam Apostolus declarauit dicens: Sed loquimur dei sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum istius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam dominum maiestatis crucifixissent. hoc est, nũquam me redimi domini morte secissent. Fefellit ergo pro nobis, fefellit vt vinceret: fefellit diabolum cum tentaretur, cum rogaretur, cum dei filius diceretur, vt nusquam diuinitatis proprietatem fateretur. Sed tamẽ magis fefellit principem seculi. Diabolus
Matth.4. enim etsi aliquando dubitauit, cum diceret: Si filius dei es, mitte te deorsum: tamẽ vel sero cognouit, & discessit ab eo.
Matt.8. Cognouerunt & dæmones qui dicebant: Nouimus te, quia es Iesus dei filius. quid venisti ante tempus torquere nos? Et ideo venisse cognouerunt, quia præcognitum habebant esse venturum. Principes autẽ seculi non cognouisse, quo maiore possumus quàm apostolicæ sentẽtiæ probare documento? Si enim cognouissent, nunquã dominum maiestatis crucifixissent. Dęmonum enim malitia facile etiam occulta deprehendit. At vero qui secularibus vanitatibus occupantur, scire diuina non possunt. Bene autem diuiserunt euangelistæ, vt sanctus Matthæus Ioseph ab angelo moneri induMatth.1. ceret Mariam accipere, Lucas euangelista testimonium ferret quod non conueniissent, hic ipsa Maria fatetur eum dicit angelo: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognoui? Sed & ipse sanctus Lucas virginem declarauit dicens: Et nomen virginis Maria. Et propheta edocuit, qui ait: Ecce Esaiç.7. virgo in vtero concipiet. Et Ioseph designauit, qui quoniã prægnantem videbat quam non cognouerat, dimittere gestiebat: & dominus ipse in cruce posit⁹ manifestauit cum dixit matri: Mulier, ecce filius tuus. Deinde discipulo dixit: Ioan.19.
Ecce mater tua. Γ. iam vterq; testatus est, Discipulus & ma
D ter: quia ex illa hora susceperit eam discipulus in suam. Vtiq; si conueniissent, nunquam virum proprium reliquisset, nec vir eam iustus passus esset à se discedere. Quomodo autem dominus diuortium præcepisset, cũ ipsius sit sententia, quia
Matth.5. nemo dimittere debet vxorem, excepta causa fornicationis? Pulchrè autem docuit sanctus Matthæus euangelista quid facere debeat iustus qui probrum coniugis deprehenderit, vt incruentũ ab homicidio, castum ab adulterio præstare se debeat. Qui enim iungitur meretrici, vnum corpus 1.Corin.6.
est. Ergo vbique in Ioseph iusti gratia & persona seruatur, vt testis ornetur. Os enim iusti mendacium nescit, & lingua eius loquitur iudicium. Iudicium eius loquitur veritatem. Nec te moueat quod frequenter scriptura coniugem dicit. Non enim virginitatis ereptio, sed coniugij testificatio, nuptiarum celebratio declaratur. Denique quam non accepit, nemo dimittit. Et ideo qui volebat dimittere fatebatur acMatth.1. ceptam. Simul etiam mouere non debet quod ait euangelista: Non cognouit eam, donec peperit filium. Illud enim ve
Psalm.109. lut idioma scripturę est: sicut habes alibi: Et donec senectatis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis, ego sum. Nũquid post illorum senectutem deus esse desiuit? Et in psalmo: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponã inimicos tuos scabellum pedũ tuorum. Nunquid postea nõ sedebit? Vel quia qui causam agit, satis putat quod causæ est dicere, redundantia non requirit. Satis enim est ei vt causam susceptam astruat, incidẽtem differat. Et ideo qui incarnationis incorruptũ susceperat probare mysterium, non putauit vberius prosequendum virginitatis Mariæ testimoniũ, ne defensor magis virginis, quàm assertor mysterij crederetur. Certe quando iustum docuit Ioseph, satis declarauit quod sancti spiritus templum, matrem domini, vterũ mysterij violare nõ potuit. Didicimus seriem veritatis, didicimus consilium: discamus mysterium. Vere desponsata, sed virgo, quia est ecclesiæ typus, quæ est immaculata, sed nupta. Concepit nos virgo de spiritu, parit nos virgo sine gemitu. Et ideo fortasse sancta Maria alij nupta, ab alio repleta, quia & singulæ ecclesiæ spiritu quidem replentur & gratia, iunguntur tamen ad temporalis speciem sacerdotis.

Psal. 109.

*al. tẽporis specie sacerdoti.

De salutatione Mariæ, & eius turbatione.

ET ingressus ad eam angelus dixit: Aue gratia plena, dominus tecum, benedicta tu inter mulieres. Ipsa autẽ vt vidit eum, mota est in introitu eius.) Disce virginem moribus, disce virginem verecundia, disce virginem oraculo, disce mysterio. Trepidare virginum est, & ad omnes viri ingressus pauere, omnes viri affatus vereri. Discant mulieres propositum pudoris imitari. Sola in penetralibus, quam nemo virorum videret, solus angelus reperiret, sola sine comite, sola sine teste, ne quo degenere deprauaretur affatu, ab angelo salutatur. Disce virgo verborum vitare lasciuiam. Maria etiam salutationem angeli verebatur. ¶ Erat enim, inquit, cogitans qualis esset hæc salutatio.) Et ideo cum verecundia, quia pauebat. Cum prudẽtia, quia benedictionis nouam formulam mirabatur, quæ nusquam lecta est, nusquam ante comperta. Soli Mariæ hæc salutatio seruabatur. Bene enim sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam quam nulla alia meruerat, consecuta est, vt gratię repleretur authore. Erubescebat ergo Maria, erubescebat etiam Elizabeth. Et ideo cognoscamus quid interfit inter mulieris & virginis verecundiam. Illa de causa erubescebat, hæc pro verecundia. In muliere modus pudoris adhibetur, in virgine pudoris augetur gratia.

De Mariæ turbatæ consolatione.

ET ait angelus ad eam: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud deum. Et ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomẽ eius Iesum. Hic enim erit magnus.) Dictũ est quidẽ etiam de Ioãne ab angelo, quia erit magnus. Sed ille quasi homo magnus, hic quasi deus magnus. Magnus enim dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Et vere est & ille magnus, quia inter natos mulierũ propheta maior Ioanne baptista nemo est. Habet tamen maiorem, quia qui minor est in regno dei, maior est illo. Magnus autem Ioannes, sed corã domino. Et magnus Ioãnes vinũ & sicerã nõ bibit, hic cũ publicanis & peccatoribꝰ mãducat & bibit. Ille abstinentia meritum colligat, cui potentia nulla naturæ. Christus autẽ cui naturaliter suppetebat delicta donare, cur eos declinaret quos abstinẽtibus poterat præstare meliores? Simul mystice non dedignatur eorum conuiuium, quibus daturus est sacramentum. Hic ergo mãducat, ille ieiunat. Vtriusque populi typus, in illo ieiunat, in hoc pascitur. Sed ieiunauit & Christus, ne præceptum declinares. Manducauit cum peccatoribus, vt gratiam cerneres, agnosceres potestatem. Magnus ergo & Ioannes, sed huius magnitudo habet principium, habet finem. Dominus autem Iesus idem est finis atque principium, idem primus & nouissimus. Nihil ante primũ, nihil vltra nouissimum. Neque te generationis humanæ cõsuetudo in vitium trahat, vt putes non primum esse, quia filius est. Sequere scripturas, vt errare non possis. Primus filius dicitur. Lectum est etiã quia & solus pater, qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilẽ, sicut legistis: Et immortali soli deo. Sed neq; prim' ante patrẽ, neq; solus sine filio. Si alterũ negas, alterũ destruis, vtrumque sequere, & vtrũque confirmas. Nõ dixit, ego prior, & ego posterior: sed, Ego primus, & ego nouissimus. Prim' est filius, & ideo coæternus. Habet enim patrẽ, cum quo sit æternus. audeo dicere, primus est filius, sed solus non est: & bene dico, & religiose dico. Quid erigitis ad impietatem hæretici aures? Laqueos quos tẽditis, incidistis. Primus est filius, & solus non est. Primus, quia cum patre semper. Solus non est, quia sine patre nunquam est. Non ego hoc dico, sed ipse dixit: Et nõ sum solus, quia pater mecum est. Solus pater, quia vnus deus: solus pater, quia sola diuinitas patris & filij & spiritus sancti. Et quod vnum est, solum est. Solus pater, solus vnigenitus, solus & spiritus sanctus. Neque enim qui filius, & pater: aut qui pater, & filius: aut qui spiritus sanctus, & filius. Alius pater, alius filius, alius spiritus sanctus. Legimus enim: Rogabo patrem, & alium paracletum mittet vobis. Solus pater, quia vnus deus, ex quo omnia. Solus filius, quia vnus dominus, per quem omnia. Solum diuinitas facit, generatio & patrem testificatur & filium: vt nusquam filius sine patre, aut pater esse videatur sine filio. Ergo nec solus, quia non solus immortalis, nec solus lucem habitat inaccessibilem, quia deum nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus filius qui est in sinu patris, qui sedet ad dexteram patris. Et huic quidam audent dicere inaccessibilem lucem esse quam habitat pater. Nũquid lux melior patre? Quæ autem lux inaccessibilis ei, cui non est inaccessibilis pater? Et ipse lux vera, & genitor lucis æternæ, de qua dictum est: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Vide ne illa sit lux inaccessibilis quam habitat pater, habitat & filius: quia pater in filio, & filius in patre. Bene ergo magnus. Iate enim funditur dei virtus, latè cœlestis substantiæ magnitudo porrigitur. Nihil præscriptũ, nihil circunscriptum, nihil emensum, nihil dimẽsum trinitas habet. Non loco clauditur, non opinione comprehenditur, non æstimatione concluditur, non ætate variatur. Dedit quidem dominus Iesus hominibus magnitudinem. In omnem enim terrã exiuit sonus corũ, & in fines orbis terræ verba corũ. Non in fines tamen mundi, non in fines cœli, non vltra cœlos. At verò in domino Iesu omnia condita sunt in cœlo & in terra, visibilia & inuisibilia, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Cœlum aspice, Iesus illic est. Terrã intuere, Iesus adest. Ascende verbo in cœlum, descende verbo in infernum: Iesus adest. Etenim si ascenderis in cœlum, Iesus illic est. si descenderis in infernum, adest. Hodie cum loquor, mecum est intra hoc punctum, intra hoc momentum. Et si in Armenia nũc loquatur Christianus, Iesus adest. Nemo enim dicit dominum Iesum nisi in spiritu sancto. Abyssos opinione si penetres, illic quoque Iesum videbis operari. Scriptum est enim: Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendit in cœlum? id est Christũ deducere. aut quis descendit in abyssum? hoc est Christum à mortuis reducere. Vbi ergo non est, qui cœlestia, inferna, terrena compleuit? Bene ergo magnus, cuius virtus mũdum repleuit, qui vbique est, & erit semper, quia regni eius non erit finis.

1. Tim. 6. 1. Tim. 1.

Ioan. 8.

Ioan 14.

Ioan. 1.

Ibidem.

Psalm. 18.

2. Corin. 12.

Rom. 10.

Psalm. 144.

Matth. 11.

Ibidem.

De Mariæ interrogatione, & angeli responsione.

DIxit autem Maria ad angelũ: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognoui? Videtur hic non credidisse Maria, nisi diligenter aduertas. Neque enim fas est vt electa ad generandum vnigenitum dei filium, fuisse videatur incredula. Quo autem modo fieri posset, licet salua prærogatiua sit matris, cui profecto fuit amplius deferendum. Sed vt prærogatiua maior, maior etiam fides ei debuit reseruari: Quo ergo fieri modo posset vt Zacharias qui non crediderat, silentio condemnaretur: Maria autem si non credidisset, spiritus sancti infusione exaltaretur? Sed neque nõ credere Maria, neque tam temere debuit vsurpare: non credere angelo, vsurpare diuina. Neque enim facile erat scire mysterium absconditum à seculis in deo, quod nec superiores potestates scire potuerunt. Et tamen non fidem renuit, non officium refutauit, sed accõmodauit affectum, spopondit obsequium. Etenim cum dixit, Quomo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quomodo fiet istud? non de effectu dubitauit, sed qualitatem ipsius quæsiuit effectus. Quanto temperantior ista responsio, quàm verba sunt sacerdotis? Hæc ait: Quomodo fiet istud? Ille respondit: Vnde hoc sciam? Hæc iam de negocio tractat, ille adhuc de nuncio dubitat. Negat ille se credere, qui negat scire, & quasi fidei adhuc alium quærit authorem: ista se facere profitetur, nec dubitat esse faciẽdum, quod quomodo fieri possit, inquirit. Sic enim habes: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognoui? Incredibilis & inaudita generatio ante audiri debuit, vt crederetur. Virginem parere, diuini est signum mysterij, non humani. Denique aceipe, inquit, signum tibi: Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filium. Legerat hoc Maria, ideo credidit futurum: sed quomodo fieret, ante non legerat. Non enim quẽadmodum fieret, vel prophetæ tãto fuerat reuelatum. Tantum enim mandati mysterium non hominis fuit, sed angeli ore promendum. Hodie primum auditur: ¶ Spiritus sanctus superueniet in te.) Et auditur, & creditur.

Esaiæ 7.

De assensu Mariæ, & saluatoris conceptione.

DEnique, Ecce, inquit, ancilla domini, contingat mihi secundum verbum tuum.) Vide humilitatem, vide deuotionem. Ancillam se dicit domini, quæ mater eligitur, nec repentino exaltata promisso est. Simul ancillam dicendo, nullã sibi prærogatiuam tantæ gratiæ vindicauit, quę faceret quod iuberetur. Mitem enim humilémque paritura, humilitatem debuit etiam ipsa præferre. Ecce ancilla domini, contingat mihi secundum verbum tuum. Habes obsequium, vides votum. Ecce enim ancilla domini, apparatus officij est. Contingat mihi secundum verbum tuum, conceptus est voti. Quàm cito ergo etiã de impari conceptione* credidit Maria. Quid enim tam impar quàm spiritus sanct⁹ & corpus? Quid tam inauditum quàm virgo prægnans contra legem, contra consuetudinem, contra pudorem, cuius carior cura est virgini? Zacharias autem non de impari cõditione, sed de senili ætate non credidit. nam conditio congruebat. Ex viro & fœmina solennis est partus, nec incredibile debet videri, vbi natura concordat. Cum enim ætas naturæ sit, non natura ætatis, fit plerumque vt ætas impediat naturam: non est tamen irrationabile vt minor cedat causa maiori, & potior prærogatiua naturæ vsum inferioris excludat ætatis. Huic accedit quod Abraham & Sara filium in senectute susceperant: & Ioseph filius senectutis est. Quod si quia risit Sara, reprehenditur, iustius condemnatur qui nec oraculo credidit, nec exemplo. Maria autem cum dicit, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognoui? non videtur dubitasse de facto, sed de facti qualitate quæsisse. Liquet enim quia faciendum esse crediderit, quæ quomodo fieret interrogauit. Vnde & meruit audire, Beata quæ credidisti. Et vere beata, quæ sacerdote præstãtior, cum sacerdos negasset, virgo correxit errorem. Nec mirum si dominus redempturus mundum, diuinam operationem suam inchoauit à matre, vt per quam salus omnibus parabatur, eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore. Et bene quæsiuit quomodo fieret. Legerat enim quia virgo conciperet, non legerat quemadmodum virgo generaret. Legerat (vt dixi) Ecce virgo in vtero accipiet. quomodo autem acciperet, in euangelio primum angelus est locutus.

*al. cõditione.

Esaiæ. 7.

De abitu Mariæ in montana, & salutatione Elizabeth.

EXurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione in ciuitatem Iudæ, & intrauit in domũ Zacharię, & salutauit Elizabeth.) Morale est omnibus vt qui fidem exigunt, fidem astruant. Et ideo angelus cum abscondita nunciaret, vt fides astrueretur, exemplo senioris fœminæ sterilísque conceptũ virgini Marię nunciauit, vt possibile deo omne quod ei placuerit assereret. Vbi audiuit hoc Maria, non quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de nuncio, nec quasi dubitans de exemplo, sed quasi læta pro voto, religiosa pro officio, festina pro gaudio, in montana perrexit. Quo enim iam deo plena, nisi ad superiora cum festinatione contenderet? Nescit tarda molimina sancti spiritus gratia. Discite & vos sanctæ mulieres sedulitatem quam prægnantibus debeatis exhibere cognatis. Mariam, quæ ante sola in intimis penetralibus versabatur, non à publico virginitatis pudor, non ab studio asperitas montium, non ab officio prolixitas itineris retardauit. In montana virgo cum festinatione, virgo officij memor, iniuriæ immemor, affectu vigẽte non sexu, relicta perrexit domo. Discite virgines non circuncursare per alienas ædes, non demorari in plateis, non aliquos in publico inisscere sermones. Maria in domo sera, festinat in publicõ. Mansit apud cognatam suam tribus mensibus. Etenim quæ propter officium venerat, inhærebat officio. Mansit etiam mensibus tribus, non quod domus eam delectaret aliena, sed quia frequentius videri in publico displicebat. Didicistis virgines pudorem Mariæ, discite humilitatem. Venit propinqua ad proximam, iunior ad seniorem, Nec solum venit, sed etiam prior salutauit. Decet enim vt quãto castior virgo, tanto humilior sit. Nouerat deferre senioribus. Sit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis. Est & causa pietatis, est etiam norma doctrinæ. Contuendum est enim quia superior venit ad inferiorem, vt inferior adiuuetur, Maria ad Elizabeth, Christus ad Ioãnem. Denique etiam postea vt sanctificaret baptismum Ioannis, dominus venit ad baptismum. Cito quoque aduentus Mariæ, & præsentiæ dominicæ beneficia declarantur.

De Ioannis in vtero exultatione, & matris spiritu sancto repletione.

SImul enim vt audiuit salutationem Mariæ Elizabeth, exultauit infans in vtero eius, & repleta est spiritu sancto.) Vide distinctionem, singulorúmque verborum proprietatem. Vocẽ prior Elizabeth audiuit, sed Ioannes prior gratiam sensit. Illa naturæ ordine audiuit, iste exultauit ratione mysterij. Illa Mariæ, iste domini sensit aduẽtum. Fœmina mulieris, & pignus pignoris. Istæ gratiam loquuntur, illi intus operantur, pietatísque mysterium maternis adoriuntur profectibus, duplicíque miraculo prophetãt matres spiritu paruulorũ. Exultauit infans, repleta mater est. Nõ prius mater repleta quàm filius, sed cum filius esset repletus spiritu sancto, repleuit & matrem. Exultauit Ioãnes, exultauit & Mariæ spiritus. Exultante Ioanne, repletur Elizabet. Mariam tamen non repleri spiritu, sed spiritum eius exultare cognouimus. Incomprehensibilis enim, incomprehensibiliter operabatur in matre. Et illa post conceptum repletur, ista ante conceptum.

De Mariæ ab Elizabeth benedictione.

BEnedicta tu inter mulieres, & benedict⁹ fruct⁹ vẽtris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me?) Nouit sermonem suum spiritus sanctus, nec vnquam obliuiscitur. Et prophetia non solum rerum completur miraculis, sed etiã proprietate verborũ. Quis est iste fructus ventris, nisi ille de quo dictũ est: Ecce hæreditas domini filij merces fructus vẽtris? Hoc est, hæreditas domini filij sunt, qui merces sunt fruct⁹ illius qui de Mariæ vẽtre processit. Ipse fruct⁹ vẽtris est, flos radicis, de quo bene prophetauit Esaias dicens: Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Radix enim est familia Iudæorum, virga Maria, flos Mariæ Christus, qui veluti bonæ arboris fructus pro nostrę virtutis processu nunc floret, nunc fructificat in nobis, nunc rediuiua corporis resurrectione reparatur. Et vnde hoc mihi vt veniat mater domini mei ad me? Non quasi ignorans dicit. Scit enim esse spiritus sancti gratiam & operationem, vt mater prophetę à matre domini ad profectum sui pignoris salutetur. Sed quasi non humani hoc meriti, sed diuinæ gratiæ munus esse cognoscat, ita dicit: Vnde hoc mihi? hoc est, quantum bonum mihi accidit, vt mater domini mei veniat ad me, non cognosco meum. Vnde hoc mihi? qua iustitia? quibus factis? pro quibus meritis? Non vsitata hæc officia fœminarum sunt, vt veniat mater domini mei ad me. Miraculum sentio, cognosco mysterium, mater domini verbo fœta, deo plena est.
¶ Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribꝰ meis, exultauit

Psalm. 126.

Esaiæ. 11.

Universidad de Deusto

exultauit in gaudio infans in vtero meo. Et beata quæ credidisti.) Vides nō dubitasse Mariam, sed credidisse, & ideo fructum fidei consecutam. Beata, inquit, quæ credidisti. Sed & vos beati qui auditis & creditis. Quæcunque enim crediderit anima, & concipit & generat dei verbum, & opera eius agnoscit. Sit in singulis Mariæ anima, vt magnificet dominum. sit in singulis spiritus Mariæ, vt exultet in deo. Si secundum carnem vna mater est Christi, secūdum fidem tamen omnium fructus est Christus. Omnis enim anima accipit dei verbum, si tamen immaculata & immunis à vitiis sit, & intemerato castimoniam pudore custodiat. Quæcunque igitur talis esse potuerit anima, magnificat dominum, sicut anima Mariæ magnificauit dominum, & exultauit spiritus eius in deo salutari. Magnificatur enim dominus, sicut & alibi legisti: Magnificate dominum mecū. Non quod domino aliquid humana voce possit adiungi, sed quia magnificatur in nobis. Imago enim dei Christus est: & ideo si quid iustum religiosúmque fecerit anima, illa imaginem dei, ad cuius est similitudinem creata, magnificat. Et ideo dum magnificat eam, magnitudinis eius quadam participatione sublimior fit, vt illam imaginem splendido bonorum colore sanctorum, & quadā æmulatione virtutis in se videatur exprimere. Magnificat autem anima Mariæ dominum, & exultat spiritus eius in deo, eò quod & anima & spiritu patri filióq; deuota, vnum deum ex quo omnia, & vnum dominum per quem omnia, pio veneretur affectu, sed Mariæ quo persona melior, eò prophetia plenior. Nec ocioſum videtur quod & ante Ioannem Elizabeth prophetauit, & Maria ante domini generationem. Serpunt enim iam tentamēta salutis humanæ. Nam sicut peccatū à mulieribus cœpit: ita etiam bonum à mulieribus inchoatur, vt fœminæ quoque mulierbria opera deponentes infirmitati renuncient: & anima quæ non habet sexum, vt Maria quæ nescit errorem, religioso imitetur studio castitatem.

Psal. 33.

De mora Mariæ cum Elizabeth.

MAnsit autem Maria cum illa mensibus tribus, & reuersa est in domum suam.) Bene inducitur sancta Maria, & exhibuisse officium, & mysticū numerum custodisse. Nō enim sola familiaritatis est causa quòd diu mansit, sed etiam tanti vatis profectus. Nam si primo ingressu tātus profectus extitit, vt ad salutationem Mariæ exultaret infās in vtero, repleretur spiritu sancto mater infantis, quantum putamus vsu tāti temporis sanctæ Mariæ addidisse præsentiam? Māsit autem Maria cum illa mensibus tribus. Vngebatur itaque, & quasi bonus athleta exercebatur in vtero matris propheta. Amplissimo enim virtus eius certamini parabatur. Denique tandiu mansit Maria, quandiu Elizabeth pariendi tempus impleret. Quod si diligenter aduertas, inuenies hoc nusquam positum, nisi in generatione iustorum. Denique impleti sunt dies vt pareret Maria, impletum est tempus vt pareret Elizabeth, impletum est vitæ tempus, cum sancti viri ex hoc vitæ curriculo demigrarent. Plenitudinem iusti vita habet, inanes autē dies sunt impiorum.

De ortu præcursoris domini.

ELizabeth impletum est tempus pariendi, & peperit filium, & audierunt vicini eius & cognati eius, quia magnificauit dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei.) Peperit ergo filium Elizabeth, & congratulabantur vicini. Habet sanctorum editio lætitiam plurimorum quia cómune est bonum. Iustitia enim cómunis est virtus. Et ideo in ortu iusti, futuræ vitæ insigne præmittitur, & gratia secuturæ virtutis exultatione vicinorum præfigurante signatur. Pulchre autem tempus quo fuit in vtero propheta, describitur, ne Mariæ præsentia taceatur: sed tēpus siletur infantiæ, eò quod præsentia domini matris in vtero roboratur, qui infantiæ impedimēta nesciuit. Et ideo in euāgelio nihil super eo legimus, nisi ortum eius, & oraculum, exultationem in vtero, vocem in deserto. Neque enim vllam infantiæ sensit ætatem, qui supra naturam, supra ætatem in vtero situs matris à mensura perfectæ cœpit ætatis plenitudinis Christi.

De nomine præcursoris, & reparatione vocis Zachariæ.

FActum est in die octauo venerūt circuncidere puerū, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et respondit mater eius & dixit: Non, sed vocabitur Ioannes. Et responderunt ad illā: Nemo est in cognatione tua qui vocetur hoc nomine. Annuebant ergo patri eius, quem vellet vocari eum. Et accepit pugillarem, & scripsit dicens: Ioannes est nomen eius. Et mirati sunt omnes. Continuo autem resoluta est lingua eius, & apertum est os eius, & loquebatur benedicens deum.) Mire sanctus euangelista præmittēdum putauit, quod plurimi infantem patris nomine Zachariam appellandum putauerunt, vt aduertas matri non nomen alicuius displicuisse degeneris, sed id sancto infusum spiritu quod ab angelo ante Zachariæ fuerat prænūciatum. Et quidem ille mutus intimare vocabulum filij nequiuit vxori, sed per prophetiam Elizabeth didicit quod non didicerat à marito. Ioannes est, inquit, nomen eius. Hoc est, non ei nos nomen imponimus, qui iam à deo nomen accepit. Habet vocabulum suum quod agnouimus, non quod elegimus. Habent hoc merita sanctorum, vt à deo nomen accipiant. Sic Iacob Israel dicitur, quia deum vidit. Sic dominus noster Iesus nominatus est antequam natus, cui non angelus, sed pater nomen imposuit. Reuelabitur enim, inquit, filius meus Iesus, cum iis qui cum eo iucundabuntur, qui relicti sunt in annis quadringētis. Et erit post annos hos, & morietur filius meus Christus, & conuertetur seculum. Vides angelos, quæ audierint, nō quæ vsurpauerint nunciare. Nec mireris si nomen mulier quod non audiuit asseruit, quando spiritus ei sanctus qui angelo mandauerat reuelauit. Neque poterat domini ignorare prænuncium, quæ prophetauerat Christum. Et bene additur quia nemo in cognatione eius vocabatur hoc nomine, vt intelligas nomen non generis esse, sed vatis. Zacharias quoque nutu interrogatur: sed quia incredulitas ei affatum eripuerat & auditum, quod voce non poterat, manu & literis est locutus. Scripsit enim dicens: Ioannes est nomen eius. Et hic nomen non imponitur, sed astruitur: meritóque continuo resoluta est lingua eius, quia quam vinxerat incredulitas, fides soluit. Credamus & nos igitur vt loquamur, vt lingua nostra quæ incredulitatis vinculis est ligata, rationis voce soluatur. Scribamus spiritu mysteria, si volumus loqui: scribam' prænuncium Christi non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Etenim qui Ioannem loquitur, Christum prophetat. Loquamur Ioannem, loquamur & Christum, vt nostrum quoque os possit aperiri, quod in sacerdote tanto irrationabilis modo pecudis fræna nutantis fidei coercebant.

4. Esdr. 7.

De prophetatione Zachariæ.

ET Zacharias pater eius implet' est spiritu sancto, & prophetabat dicens.) Vide quàm bonus deus, & facilis indulgere peccatis. Nō solum ablata restituit, sed etiam insperata concedit. Ille dudum mutus prophetat. Hæc enim gratia dei maxima, quod eum qui negauerat confitetur. Nemo ergo diffidat, nemo veterum conscius delictorū præmia diuina desperet. Nouit dominus mutare sententiam, si tu noueris emendare delictum. ¶ Et tu puer propheta altissimi vocaberis.) Pulchre cum de domino prophetaret, ad prophetam sua verba conuertit, vt hoc quoque beneficium esse domini designaret: ne cum publice enumeraret sua, quasi ingratus tacuisse quæ acceperat beneficia videretur quæ agnoscebat in filio. Sed fortasse aliqui quasi irrationabilem mentis excessum putent, quod octo dierum alloquitur infantem. Verum si teneamus, intelligimus profecto quod potuit vocem patris natus audire, qui Mariæ salutationem antequam nasceretur audiuit. Sciebat propheta alias esse aures prophetę, quę spiritu dei, non corporis ætate referantur. Habebat intelligēdi sensum qui exultandi habebat affectum. Simul illud aduerte, quàm paucis Elizabeth, quàm multis Zacharias prophetet, & vterq; sancto repletus spiritu loquebatur: sed disciplina seruatur, vt

mulier

Universidad de Deusto
Biblioteca

mulier discere magis quę diuina sunt studeat quàm docere. Nec facile vllam prophetasse vberius quàm matrẽ domini reperimus. Ipsa Maria soror Aaron quàm cito cãtici verba conclusit? Eadémque vbi prolixius est locuta cum fratre, nequaquam sui pœnam sermonis euasit.

De tempore ortus saluatoris.

Cap.II. FActum est autem in diebus illis, exiit edictum à Cæsare Augusto, vt censum profiteretur vniuersus orbis terræ.) De ortu saluatoris dicturi, nõ putamus alienum, vt quo natus sit tempore requiramus. Quid enim professio secularium ad generationem domini pertineret, nisi vt aduertamus hoc quoque diuinum esse mysterium, quia dum professio secularis obtenditur, spiritalis impletur non terrarum regi dicanda, sed cœli. Professio ista fidei, census animorum est. Abolito enim synagogæ censu vetusto, nouus census ecclesiæ parabatur, qui tormenta nõ exigeret, sed auferret, & spiritaliter in typo plebs sua iam Christo nomina conferebat. Non hic spatia terrarũ, sed mentium animorúmque censentur. Nec describuntur limites, sed proferũtur. Nec ætas vlla distinguitur, sed omnis adscribitur. Nullus enim ab hoc immunis est censu, quia omnis ætas munifica Christo est, quẽ vagientes pueri martyrio cõfitentur, quem intra vterum positi exultatione testantur. Nihil in hoc censu verearis terribile, nihil immite, nihil triste: sola vnumquẽque fides signat. Vis Christi audire censores? Iubentur censere, sed non virgis, nec terrore, sed gratia plebem quærere. Recondere gladium, non possidere aurum. Talibus censoribus acquisitus est orbis. Denique vt scias censum non Augusti esse sed Christi, totus orbis iubetur profiteri. Quando nascitur Christus, omnes profitẽtur: quando mundus concluditur, omnes periclitantur. Quis ergo poterat professionẽ totius orbis exigere, nisi qui totius habebat orbis imperium? Non enim Augusti, sed domini est
Psalm.23. terra & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi qui habitãt in ea. Gothis non imperabat Augustus, nõ imperabat Armeniis, imperabat Christus. Acceperunt vtique Christi censorem, qui Christi martyres ediderunt. Et ideo fortasse nos
al. quoniã vincunt, vt præsentia docẽt. Quomodo quem illi oblatione sanguinis fatebantur, huic Arriani quęstionẽ generis inferebant? ¶Hæc, inquit, professio prima facta est.) Atqui pleraq; iam partes terrarum sæpe fuisse descriptas loquũtur historiæ. Hęc est ergo professio prima, non terrarum, sed mentium, cui omnes profitemur, quia nullus excipitur, nõ præconiis euocatione, sed vatis qui multo antè prædixit: Om-
Psalm.46. nes gentes plaudite manibus, iubilate deo in voce exultationis: Quoniam deus summus terribilis, & rex magnus super omnem terram. Denique vt scias censum esse iustitiæ, veniunt ad eum Ioseph & Maria, hoc est, iustus & virgo. Ille qui verbum seruaret, ista quæ pareret. Vbi autem profitentur iustus & virgo, nisi vbi nascitur Christus? Omnis enim spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, de deo est. Vbi autẽm secundum altiorem rationem nascit Christus, nisi in corde tuo, & in pectore tuo? Prope est
Rom.10. enim verbum in ore tuo, & in corde tuo. Pulchre autem quod & præsidis nomen addidit, vt seriem temporis designaret. ¶Præside, inquit, Cirino facta est hæc prima professio.) vt quasi consulem quendam signi gratia huic libro euangelista adscripsisse videatur. Nam si cõsules adscribuntur tabulis emptionis, quanto magis redemptioni omnium debuit tẽpus adscribi? Habes ergo omnia quę in contractibus esse consuerunt. Vocabulum summam illic potestatem gerentis, diem, locũ, causam, testes quoque adhibere solent. Hos quoque natiuitati suæ & generationi secũdum carnem
Actu.1. Christus adhibuit, qui signarent euangelium, dicens: Vos eritis mihi testes in Hierusalem.

De natiuitate saluatoris.

FActum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies vt pareret, & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & posuit in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio.) Breuiter sanctus Lucas & quomodo, & quo tempore, & quo loco secundum A carnem Christus natus sit explicauit. At verò de cœlesti generatione si quæris, lege euãgelium sancti Ioannis, qui à cœlestibus exorsus ad terrena descendit. illic inuenies & quando erat, & quomodo erat, & quid erat, quid egerat, quid agebat, & vbi erat, & quo venerit, & quomodo venerit, quo tempore venerit, qua causa venerit. In principio, inquit, e- Ioan.1.
rat verbum. habes quãdo erat. Et verbum erat apud deum. habes quomodo erat. Habes etiã quid erat. Et deus, inquit, erat verbũ. Quid egerat, Omnia per ipsum facta sunt, Quid agebat, Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et vbi erat, In hoc mundo erat. Quò venerit, In sua propria venit. Quomodo venerit: Verbum caro factum est. Quando venerit, Ioãnes testimonium perhibet de ipso dicens: Hic est de quo dixi, qui post me venit, ante me factus est, quia prior me erat. Qua causa venerit, Ioannes ipse testatur: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Si igitur generationem vtranque cognouimus, & vtriusque vnã esse causam qua venit aduertimus, vt perB euntis mundi peccata suscipiens, peccati labem, & omnium mortem in se qui vinci non posset aboleret: consequens est vt nunc quoque sanctus Lucas euangelista nos doceat, & vias domini secundum carnem crescentis ostendat. Nec quemquam mouere debet quod altiori consilio Ioannis infantiam diximus prætermissam; Christi verò infantiam asseruimus esse descriptam. Non enim omnium est dicere: Fa
ctus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifaciam: omnib' 1.Corin.9.
omnia factus sum. Neque de quoquam ita alio dici potest, quia vulneratus est propter iniquitates nostras, & infirma- Esaiæ.53.
tus est propter peccata nostra. Ille igitur paruulus, ille infantulus fuit, vt tu vir possis esse perfectus. Ille inuolut' in pannis, vt tu mortis laqueis absolutus sis. Ille in præsepib', vt tu in altaribus. Ille in terris, vt tu in cœlis. Ille aliũ locum in eo diuersorio non habebat, vt tu plures haberes in cœlestibus mansiones. Qui cum diues, inquit, esset, propter vos pauper 2.Cor.8.
factus est, vt illius inopia vos ditaremini. Meum ergo paupertas illius patrimonium est, & infirmitas domini mea virtus est. Maluit sibi egere, vt omnibus abundaret. Me illius infantiæ vagientis abluunt fletus, mea lachrymæ illæ delicta lauerunt. Plus igitur domine Iesu iniuriis tuis debeo qđ redemptus sum, quàm operib' quod creatus sum. Nõ prodesset nasci nisi redimi ꝓfuisset. Sed nemo intra vsum corporis formam omnem diuinitatis includat. Alia natura carnis est, alia diuinitatis gloria. Propter te infirmitas, in se potentia. Propter te inopia, in se opulentia. Noli hoc æstimare quod cernis, sed quod redimeris agnosce. Quia in pãnis est vides, quia in cœlis est non vides. Infantis audis vagitus, nõ audis bouis dominum agnoscentis mugitus. Agnouit enim Esaiæ.1.
bos possessorẽ suum, & asina præsepe domini sui, imò præsepium dixerim, sicut scripsit qui transtulit. Nihil enim apud me distat in verbo quod non distat in sensu. Nam si orator illorum qui phaleras sermonum sequuntur, negat in hoc fortunas positas esse Græcię, hoc an illo verbo vsus sit, sed rem spectandam putat: si ipsi philosophi eorum qui totos dies in disputatione consumunt, minus Latinis & receptis vsi sermonibus sunt, vt propriis vterentur: quanto magis nos negligere verba debemus, spectare mysteria, quibus vincit sermonis vilitas, quod operum miracula diuinorum nullis venustata sermonibus, veritatis suæ lumine refulserunt. Denique asinam illam irrationabilem non succo deliciarum, sed succo naturalis alimoniæ præsepia sancta pauerunt. Hic est dominus, hoc præsepe, quo nobis diuinum mysterium reuelatum est, irrationabiles gẽtes pecudum intra præsepia more viuẽtes, alimoniæ sacræ vbertate pascendas. Agnouit ergo asina, species scilicet & forma gentilium, præsepe domini sui. Et ideo dicit: Dominus pascet me, & Psalm.22.
nihil mihi deerit. An mediocrib' signis deus probatur, quod angeli ministrant, quod Magi adorant, quod martyres confitentur? Ex vtero funditur, sed coruscat è cœlo. Terreno in diuersorio iacet, sed cœlesti lumine fulget. Nupta peperit, sed virgo concepit. Nupta concepit, sed virgo generauit. Docuit enim nos sanctus Matthæus non mediocre mysterium, quod sanctus Lucas, quia plene iam erat expositum, silendum putauit, satis se diuitem fore credens, si præ-

sepe

Universidad de Deusto

sepe sibi domini ex omnibus vindicasset,

Interpositio narrationis de aduentu Magorum.

Matth.2. ESTum igitur paruulum quem tu quasi vilem qui infidelis es arbitraris, Magi ex Oriente venientes tam longo spatio sequebantur, & procidentes adorant, & regem appellant, & resurrecturum fatentur, offerentes de thesauris suis aurum, thus, & myrrham. Quæ sunt ista veræ fidei munera? Aurum regi, thus deo, myrrha defuncto. Aliud enim regis insigne, aliud diuinæ sacramentum est potestatis, aliud honor est sepulturæ, quæ non corrumpat corpus mortui, sed reseruet. Nos quoque qui hæc audimus & legimus, de thesauris nostris talia
1.Cor.4. fratres munera proferamus. Habemus enim thesaurum in vasis fictilibus. Si igitur in ipso non ex te debes æstimare quod es, sed ex Christo, quanto magis in Christo non tua debes æstimare, sed Christi? Ergo Magi de thesauris suis offerunt munera. Vultis scire quàm bonum meritum habeant? Stella ab his videtur: & vbi Herodes est, non videtur: vbi Christus est, rursus videtur: & viam monstrat. Er- B
Num.24. go stella hæc via est, & via Christus, quia secundum incarnationis mysterium, Christus est stella. Orietur enim stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel. Denique vbi Christus, & stella est. Ipse enim est stella splendida & matutina. Sua igitur ipse luce se signat. Accipe aliud documentum: Alia venerunt via Magi, alia redeunt. Qui enim Christum viderant, Christum intellexerant. meliores vtique quàm venerant reuertuntur. Duæ quippe sunt viæ, vna quæ ducit ad interitum, alia quę ducit ad regnum. Illa peccatorum est, quæ ducit ad Herodem: hæc via Christus est, qua reditur ad patriam. Hic enim temporalis est incolatus, sicut
Psalm.119. scriptum est: Multum incola facta est anima mea. Caueamus igitur Herodem, mundanæ ad tempus præsulem potestatis, vt patriæ cœlestis æternum consequamur habitaculum. Non electis tantum præmia ista proposita sunt, sed etiam omnibus, quoniam omnia & in omnibus Christus. Vides enim quia non ociose vel de Chaldæis, qui peritiores in numeris habentur, Abraham deo credidit, vel Magi, qui C
licet magicis artibus conciliandæ sibi studiũ diuinitatis impendunt, ortum in terris domini crediderunt. Non inquam ociose, sed vt ex aduersariis gentibus sanctæ religionis testimonium sumeretur, & diuini timoris exemplum. Sed tamen qui sunt isti Magi, nisi qui (vt historia quædam docet)
Num.24. à Balaam genus ducunt, à quo prophetatum est: Orietur stella ex Iacob? Isti ergo sunt non minus fidei quàm successionis hæredes. Ille stellam vidit in spiritu, isti viderunt oculis, & crediderunt. Viderunt nouam stellam quæ non erat visa à creatura mundi. Viderunt nouam creaturam, & non solum in terra, sed etiam in cœlo gratiam noui hominis requirebant, secundum quod Moyses prophetice posuit quia orietur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel. Et cognouerũt hanc esse stellam, quæ hominem deúmque signabat, & adorauerunt paruulum. Vtique non adorassent, si paruulum tantummodo credidissent. Magus ergo intelligit suas cessare artes, tu non intelligis tua dona venisse? Ille fatetur alienum, tu non agnoscis promissum? Ille contra se credit, tu pro te nõ putas esse credendum? Natum ergo Magi nunciant regem. Perturbatus Herodes congregat scribas & principes sacerdotum, & interrogat vbi Christus oriatur. Magi tantummodo regem nũciant, Herodes Christum requirit. Ipsum igitur regem de quo interrogat, confitetur. Deinde cum vbi nasci haberet inquiritur, vtique prænunciatus ostenditur. Neque enim quæri poterat, qui non erat
Hoc totũ vt nõ credi. quẽ vide. in vetusto exẽplari Victoriano nõ habetur. nunciatus. O amentes Iudæi, venisse non creditis, quem videtis? Venisse non creditis, quem dicitis esse venturum? Nunciate, inquit, mihi vt veniam & adorem puerum. Infidiatur quidem Herodes, sed deum non negat quem memorat adorandum. Deinde infantes occidi iubet. Cui alij nisi deo talis victima debebatur? Expers licet sensus infantiæ, dominum tamen pro quo interimitur confitetur. Hæc de Matthæo pauca libauimus, vt clareret infantię tempora à diuinitatis operibus minime vacauisse. Quod si ætas carnis ignaua operis fuit, profecto deus erat qui diuinitatis operib'

A exercebat carnis ætatem. Qui etiam pastores faciebat in illa regione vigilare, custodientes vigilias noctis supra gregẽ suum. Videte ecclesiæ surgentis exordium. Christus nascitur, & pastores vigilare cœperunt, qui gentium greges pecudum modo ante viuentes, in caulam domini congregarent, ne quos spiritualium bestiarum per effusas noctiũ tenebras paterentur incursus. Et bene pastores vigilant, quos bonus pastor informat. Grex igitur populus, nox seculum, pastores sunt sacerdotes, aut fortasse etiam ille sit pastor cui dicitur: Esto vigilans, & confirmare. quia non solum episcopos Apoca.3. ad tuendum gregem dominus ordinauit, sed etiam angelos destinauit.

De nati saluatoris manifestatione.

ECce angelus domini stetit ante illos.) Videte quẽadmodum diuina cura fidem astruat. Angelus Mariam, angelus Ioseph, angelus pastores edocet. Non satis est semel missum, duobus enim & tribus Matth.18. testibus stat omne verbum.

De angelorum laudatione.

ET facta est cum angelo multitudo exercitus cœlestium laudantium deum, & dicẽtium: Gloria in altissimis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.) Bene angelorum nominantur exercitus, qui ducem cœlestis militiæ sequebantur. Cui igitur laudem angeli, nisi domino suo dicerent? iuxta quod scriptum est: Laudate dominum de cœlis, laudate eum in excelsis. Lau- Psal.148. date eum omnes angeli eius. Impleta igitur prophetia est: Laudatur de cœlis dominus, & videtur in terris. De quo sanctus Marcus ait: Quia cum bestiis erat, & angeli ministrabãt Marc.1. ei. Vt in altero misericordiæ insigne, in altero diuinæ indicium potestatis agnoscas. Tuum est quod bestias patitur, suum quod ab angelis prædicatur.

De pastorum collocutione.

ET aiunt: Videamus hoc verbum quod factum est, sicut dominus ostendit nobis. Et venerunt festinãtes.) Vides festinare pastores. Nemo enim cum desidia Christum requirit. Vides pastores angelo credidisse, & tu patri, filio, spiritui sancto, angelis, prophetis & apostolis credere non vis? Vide quàm signanter scriptura singulorum libret momenta verborum. Festinant, inquit, verbũ videre. Etenim cum caro domini videtur, verbum videtur, quod est filius. Non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplum, nõ vilis persona pastorum. Certe quo vilior ad prudẽtiam, eò precio sior ad fidem. Non gymnasia choris referta sapientium, sed plebem dominus simplicem requisiuit, quæ phalerare audita & fucare nescirent. Simplicitas enim quæritur, non ambitio desideratur. Nec contemnenda putes quasi verba vilia prophetarum. A pastoribus etiam Maria fidem colligit. A pastoribus populus ad dei reuerentiam congregatur. Mirati enim sunt de iis quæ dicebantur à pastoribus ad ipsos.

De conseruatione dictorum in corde Mariæ.

D MAria autem conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.) Discamus sanctæ virginis in omnibus castitatem, quæ non minus ore pudica quàm copore argumenta fidei conferebat in corde. Si Maria à pastoribus discit, cur tu declinas discere à sacerdotibus? Si Maria ante præcepta apostolica tacet, cur tu post apostolica præcepta magis cupis docere quàm discere? Disce personæ vitium esse non sexus. Sexus enim sanctus, Denique Maria præceptum non accepit, exemplum edidit.

De circumcisione saluatoris, & eius oblatione.

CIrcunciditur itaque puer.) Quis est iste puer nisi ille de quo dictum est: Puer natus est nobis, filius datus est nobis? Factus est enim sub lege, vt eos qui sub lege essent lucrifaceret. Sistitur autẽ in Hierusalem. Quid sit autem in Hierusalem sisti domino, dicerem, nisi in Esaiæ commentis ante dixissem. Circunci- Esaiæ.9. sus enim vitiis, dominico dignus iudicatur obtutu: quia ocu- Galat.4. li do-

Universidad de Deusto
Biblioteca

li domini super iustos. Vides omnem legis veteris seriem fuisse typum futuri. Nam & circuncisio purgationem significat delictorum. Sed quoniam prona quadam cupiditate peccandi humanæ carnis & mentis fragilitas inextricabilibus vitiis implicatur, eò per octauum circuncisionis diem culpæ totius futura purgatio resurrectionis præfigurabatur ætate. Hoc est enim illud: ¶ Quia omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum domino vocabitur.) Verbis enim legis promittebatur virginis partus. Et vere sanctus, quia immaculatus. Denique ipsum esse qui lege signetur, in eundem modum ab angelo repetita verba declarant: Quia quod nascetur, inquit, sanctum vocabitur filius dei. Non enim virilis coitus vuluæ virginalis secreta reserauit, sed immaculatum semen inuiolabili vtero spiritus sanctus infudit. Solus enim per omnia ex natis de fœmina sanctus dominus Iesus, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus nouitate non senserit, & cœlesti maiestate depulerit. Nam si literam sequamur, quomodo sanctus omnis masculus, cum multos sceleratissimos fuisse non lateat? Nunquid sanctus Achab? Nunquid sancti pseudoprophetæ, quos ad Heliæ preces vltor cœlestis iniuriæ ignis absumpsit? Sed ille sanctus quē in figura futuri mysterij pia legis diuinæ præscripta signabant, eò quod solus sanctæ ecclesiæ virginis ad generandos populos dei immaculatæ fœcunditatis aperiret genitale secretum. Hic ergo solus aperuit sibi vuluam. Nec
Hierem.1. mirum, qui enim dixerat ad prophetā: Priusquam te formarem in vtero, noui te, & in vulua matris sanctificaui te: qui ergo vuluam sanctificauit alienam, vt nasceretur propheta, hic est qui aperuit matris suę vuluā, vt immaculatus exiret.

De Symeone & Anna.

ET ecce homo erat in Hierusalem, cui nomen Symeon, & homo iste iustus & timoratus expectans consolationem Israel.) Non solum ab angelis & prophetis, & à pastoribus & parentibus, sed etiam à seniorib' & iustis generatio domini accepit testimonium. Omnis ætas & vterque sexus euentorúmque miracula fidem astruunt. Virgo generat, sterilis parit, mutus loquitur, Elizabeth prophetat, Magus adorat, vtero clausus exultat, vidua confitetur, iustus expectat. Et bene iustus, qui non suam, sed populi gratiam requirebat, cupiens ipse corporeæ
Luce.10. vinculis fragilitatis exolui, sed expectās videre promissum, sciebat enim quia beati oculi qui eum viderent. ¶ Nunc, inquit, dimitte seruum tuum domine.) Vide iustum velut cor-
Philip.1. poreæ carcere molis inclusum velle dissolui, vt incipiat esse cum Christo. Dissolui enim & cum Christo esse, multo melius est. Sed qui vult dimitti, veniat in templum, veniat in Hierusalem, expectet Christum dominum, accipiat in manibus verbum dei, complectatur velut quibusdam suæ fidei brachiis, operibus suis. Tunc dimittetur vt nō videat mortem, quia viderit vitam. Vides vberem in omnes gratiā domini generatione diffusam, & prophetiam incredulis negatam esse, non iustis. Ecce & Symeon prophetat, in ruinam & resurrectionem plurimorum venisse dominum Iesum Christum, vt iustorum iniquorúmque merita discernat, & pro nostrorum qualitate factorum, iudex verus & iustus aut supplicia decernat, aut præmia. ¶ Et tuam, inquit, ipsius animam pertrānsibit gladius.) Nec litera nec historia docet ex hac vita Mariam corporalis necis passione migrasse. Nō enim anima sed corpus materiali gladio transuerberatur.
Hebr.4. Et ideo prudentiam Mariæ haud ignaram mysterij cœlestis ōstendit. Viuum enim verbum dei & validum, & acutius omni gladio acutissimo, penetrans vsque ad diuisionem animæ & spiritus, artuum quoque & medullarum, cogitationes cordis & secreta scrutatur animorum, quia nuda mentium & aperta sunt omnia dei filio, quem conscientiæ secreta non fallunt. Prophetauit itaque Symeon prophetauerat copulata coniugio, prophetauerat virgo. Debuit etiam vidua prophetare, ne qua aut professio deesset, aut sexus. Et
†al. dispēdiis ideo Anna & stipendiis† viduitatis, & moribus talibus inducitur, vt digna planè fuisse credatur quæ redemptorem venisse omnium nunciaret. Cuius merita cum alibi descripserimus, cum viduas hortaremur, hoc loco quoniam ad alia properamus non putamus iteranda. Non ociosè tamen annoctogintaquatuor viduitatis eius expressit, quia & septem dodecades, & duæ quadragesimæ, sacrum videntur numerum designare.

De exordio disputationis Iesu.

ET cum facti essent illi anni duodecim.) A duodecimo anno, vt legimus, dominicæ sumitur disputationis exordium. Hic enim prædicandæ fidei euangelizantium numerus debebatur. Nec ociose immemor suorum secundum carnem parentum, qui secundum carnem vtique sapientia dei implebatur & gratia, post triduum reperitur in templo: vt esset indicio quia post triduum triumphalis illius passionis, in sede cœlesti & honore diuino fidei nostrę se resurrecturus offerret, qui mortuus credebatur.

De responsione Iesu ad matrem.

QVid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in propria patris mei oportet me esse?) Duæ sunt in Christo generationes. vna est paterna, materna altera. Paterna illa diuinior, materna verò quæ in nostrum laborem vsúmque descendit. Et ideo quæ supra naturam, supra ætatem, supra consuetudinem fiunt, non humanis assignanda virtutibus, sed diuinis referenda sunt potestatibus. Alibi cum ad ministerium* mater impellit, hic *mysterii. mater arguitur, quia adhuc quæ humana sunt exigat. Sed cum hic duodecim describatur annorum, illic discipulos habere doceatur: vides matrem didicisse à filio, ne* exi- *al. vt
geret à validiore ministerium*, quę stupebat in iuniore mi- †mysterii.
raculum.

De subiectione Iesu.

ET venit Nazareth, & erat subditus illis.) Quid enim magister virtutis, nisi officium pietatis impleret? & miramur si patri defert qui subditur matri? Non vtique infirmitatis, sed pietatis ista subiectio est. Attollat licet sæuis emissus latebris coluber perfidiæ caput, & serpentinis euomat venena pectoribus, cum dicit se filius missum: maiorem hæreticus appellet patrem, vt imperfectum filium dicat, qui potest habere maiorem, vt alienis auxiliis asserat eum qui mittitur indigere: nunquid & humano egebat auxilio, vt materno seruiret imperio? Deferebat homini, deferebat ancillæ. Ipsa enim dicit: Ecce ancilla domini. Deferebat simulato patri, & miraris si deo detulit? An homini deferre pietas est, deo deferre infirmitas est? Vel ex humanis diuina perpēde, & quid patri amoris debeatur, agnosce. Pater honorificat filium, non vis vt filius honorificet patrem? Pater voce cœlesti in filio se complacere profitetur, non vis vt filius humanæ amictu carnis indutus, cum humana voce humano loquatur affectu, patrem dicat esse maiorem? Nam si magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis: vtique magnitudo quæ finem non habet, nec augmentum habet. Sed cur non accipiam religiosis aurib' filium patri in susceptione corporis obedientem, cum religiose accipiam patrē filio deferētem? Disce potius tuæ vtilitatis præcepta, & exempla pietatis agnosce. Disce quid parentibus tuis debeas, cum legis à patre filium non voluntate, non opere, non tempore discrepare. Etsi personis duo, potestate vnum sunt. Et vtique nullum pater ille cœlestis laborem generationis expertus est. Tu matri debes pudoris iniuriam, virginitatis dispendium, partus periculum, matri longa fastidia, matri longa discrimina, cui miseræ in ipsis votorum fructibus maius periculum est: & cum ediderit quod optauit, partu absoluitur, non timore. Quid anxios patres loquar pro filiorū profectu, & multiplicatos alienis vsibus census, iactáque agricolæ semina posterorum ætatibus profutura? Nónne pro his obsequia saltē oportet rependi? Cur impio patris vita prolixior. & communitas patrimonij videtur angustior, cum Christus non refugiat cohæredes?

De exordio prædicationis Ioannis.

Factum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. III. FActum est verbum domini super Ioānem Zachariæ filium in deserto.) Congregaturus ecclesiam dei filius ante operatur in seruulo. Et ideo bene potuit sanctus Lucas factum esse dei verbum super Ioannem Zachariæ filium in deserto, vt ecclesia non ab homine cœperit, sed à verbo. Ipsa enim est desertum, quia
Esaiæ.54. plures filij desertæ magis quàm eius quę habet virum. Denique ipsi dicitur: Lætare sterilis, & exulta desertum, quia nullis adhuc conuenæ plebis operibus colebatur, neque vllum adhuc arbores illæ quæ fructum ferre non poterant, meritorum suorum verticem proferebant. Nondum venerat qui diceret, Ego autē sicut oliua fructifera in domo do-
psalm.51. mini. Nōdum vitis illa cœlestes fructus palmitibus suis verborum quodam suorum traduce ministrabat. Factum est ergo verbum, vt quę erat ante deserta, fructum nobis terrage neraret. Factum est verbum, vox secuta est. Verbum enim
psalm.115. prius intus operatur sequitur vocis officium. Vnde & Dauid dicit, Credidi, propter quod locutus sum. Prius credidit, vt loqui posset. Factum est autē verbum, vt sanctus Baptista Ioannes pœnitētiam prædicaret. Et ideo plerique sancto Ioanni typum legis imponunt, eò quod lex peccatum B
denunciare potuit, donare non potuit. Lex enim vnumquemque qui viam gentium sequebatur, reuocat ab errore, restringit à crimine, pœnitētiam suadet, vt gratiam cōsequatur. Lex autem & prophetæ vsque ad Ioannem, Ioannes au-
Matth.16. tem prænuncius Christi. Ita lex ecclesiæ prænuncia, & gratiæ pœnitentia est. Bene itaque sanctus Lucas compendio vsus est, vt Ioannem declararet prophetam, dicens factum esse supra eum verbum dei, alia nō adderet. Nullus enim eget indicio sui, qui verbo dei abundat. Vnum itaque dixit, & omnia declarauit. At verò sanctus Matthæus & Marcus & vestitu & cinctu & cibo prophetā declarare voluerunt, eò quod vestitum de pilis camelorum habuit, & zonam pel liceā super lumbos suos, locustas autē & mel syluestre edebat. Prænuncius enim Christi non patiebatur immūdarum perire exuuias bestiarum, ipso quoque vestitus indicio designans Christum esse venturum, qui beluinis induuiis, quæ cōtextæ sunt per nostrorum deformitatem meritorum, gentilitatis immundæ peccata suscipiens, in illo trophæo crucis
C amictu quodam se nostræ carnis exueret. Quid autem sibi vult, cinctus zonæ pelliceæ, nisi quod caro ista quæ mētem prius grauare consueuerat, ea post aduentum domini, non impedimento cœpit esse, sed cingulo? Eò quod & iuxta Da-
Psalm. 136. uid, in salicibus organa nostra suspendimus. Et iuxta Apo-
Philip.3. stolum, confidentiam non habemus in carne, & confidentiam habemus in corpore: non habemus in voluptatibus, habemus in passionibus, quo spiritu feruens vigeat affectus, & ad omne accingamur obsequium cœlestium præceptorum, deuotione mentis intenti, atque apparatu corporis expediti. Cibus quoque propheticus, index officij, nūciúsque mysteri jest. Quid enim tam ociosum ad hominis officiū, quàm locustas quærere, & quid tam plenum ad vatis mysterium? Nam quò magis ad fructum inutiles, ad vsum laboris inertes, ad tactum fugaces, vagæ saltu, ore stridulæ sunt locustę, eò conuenientius his populi figura gentilis aptatur, qui nullo vsu laboris, nullo operis sui fructu, sine grauitate, sine voce sonum querelæ ederet, verbum vitæ ignoraret. Hic igitur populus cibus est prophetarum. Nam quò numerosior D
populus congregatur, eò vberior prophetici oris vsus augetur. Ecclesiæ quoque gratia prefiguratur in melle syluestri, non intra aluearium legis plebis Iudaicæ fœtu reperta, sed in campis & foliis syluæ gentilium errore diffusa, iuxta
Psalm 131. quod scriptum est: Inuenimus eam in campis syluæ. Et hic quidem mel syluestre edebat, annuncians populos de petra
Psalm.80, 3.Reg.17. melle saturandos: sicut scriptum est: Et de petra melle saturauit eos. Sic etiam Heliam corui cibo aduētitio & lucratiuo potu inter deserta pauerunt, vt indicio foret populos nationum tetro squalentes colore meritorum, qui ante cibum fœtidis in cadaueribus requirebant, nunc de se aduentitiam prophetis alimoniam præbituros. Cibus enim prophetarum, diuinæ voluntatis effectus est, sicut ipse dominus de-
Ioan.4. clarauit dicens: Meus cibus est vt faciam voluntatem eius qui me misit.

A *Confirmatio per testimonium Esaiæ.*

VOx clamantis in deserto.) Bene vox dicitur Ioannes, verbi prænuncius. Nam interrogatus ipse Ioannes, Quid dicis de teipso? ait: Ego vox clamantis in deserto. Et ideo ait: Qui post me venit, ante me factus est: quia vox præcedit inferior, verbum sequitur, quod præcellit. Ideo & à Ioāne baptizari voluit, quia in hominibus verbum consecratur voce doctoris. Ideo fortasse & Zacharias vocem recepit, quia vocem locutus est.

Redargutio malitiæ Iudæorum.

GEneratio viperarum, quis ostendit vobis fugere à vēntura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitētiæ, & ne cœperitis dicere: Pater noster Abraham est. Dico autem vobis, quia potens est deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahę.) Argui quidem videtur malitia Iudæorum, eò quod varij noxię mentis veneno serpentinos lapsus, & terrena cubilia, non diuinæ aliquod mysterium cognitionis operētur: sed tamen cum dicitur: Quis ostendit vobis fugere à ventura ira? ostenditur his dei miseratione infusam prudentiam, vt gerant suorum pœnitētiam delictorum, futuri terrorem iudicij prouida deuotione metuentes. Ad generationem ergo non ad successionem referenda est comparatio viperarum. Aut fortasse iuxta quod scriptum est, Estote prudentes, sicut serpentes: ostenduntur habere prudentiam naturalem, qui profutura videant, Matth.10.
& sponte deposcant, sed adhuc noxia non relinquant. Et ideo admonentur claritatem sibi magis operis quàm nobilitatem generis vindicare, quod nulla in successione prærogatiua sit, nisi fidei astipuletur hæreditas, quam dei nutu ad populos gentilium transferēdam, sermone prophetico reue lauit dicens: Potens est deus de lapidibus his suscitare filios Abrahæ. Nam licet deus possit diuersas conuertere & commutare naturas, tamen quia mihi plus mysterium quàm miraculum prodest, in prænuncio Christi nihil magis quàm ædificationem ecclesiæ debeo surgētis agnoscere, quæ non rupeis saxis, sed viuis lapidibus extructa, in habitaculum dei & fastigium templi conuersione nostrorum surrexit animorum. Etenim parabat deus mentium nostrarum dura
C mollire, & de lapidibus offensionis excitare cultores religionis. Quid enim aliud quàm lapides habebantur, qui lapidibus seruiebant, similes vtique iis qui facerēt eos? Prophetatur igitur saxosis gentilium fides infundenda pectoribus, & futuros per fidem Abrahæ filios oracula pollicētur, quibus per duritiam mentis saxeus quidam insensibilis irrationabilisque naturæ vsus inoleuerat. Nam si lapidibus viuis firmatos viros fidei robore sententia apostolica comparauit, iuxta quod scriptum est: Et vos tanquam lapides viui 1.Petr.2.
ædificamini domos spiritales in sacerdotium sanctum, offerentes hostias spiritales: multo altius* hic videntur voce *aliis.
prophetica lapidibus homines comparari, qui ita humanæ sensum mentis amiserant, vt dum lapidibus putant diuinitatis alicuius inesse rationem, ipsi in naturam lapidum, nō vsu corporis, sed mentis habitu verterentur. Denique ex Abrahæ secundum carnem successione manantes, & principes Sodomorum appellantur, & parietes dealbati: ita sibi prærogatiuam generis morū magis similitudo vindicat, quàm ordo maiorum. Quinetiam vt scias quia lapidibus comparati sunt homines, arboribus quoque homines comparauit subiciēs propheta, ¶ Quia iam securis ad radices arborū posita est.) Exempli autem ideo facta mutatio est, vt illo comparationis processu quidem intelligatur hominis clementior iam profectus. Nam illi ante deformes ad vsum, nudi ad ornatū, steriles ad fructum, irrationabiles ad profectum, iam in arborum speciem figurantur, quæ rationabili quodam naturæ munere decorę ad vsum, ad aspectum venustæ, ad fructum opimæ, surgunt cacuminibus, funduntur brachiis, replētur fructibus, frondibus vestiuntur. Atque vtinam nos fœcundarum vsum arborum possimus imitari, meritísque crescentibus longæuæ humilitatis radice fundati, sublimes ab humo, decori ad speciem, adultos fructuosorum operum vertices erigamus, ne euāgelici securis agricolæ trūci radicem syluestris excidat. Væ enim mihi est si non euangelizauero. 1.Corin.9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed vox ista apostolica est, Væ mihi est si non peccata deflevero. Væ mihi est si non media nocte surrexero ad confitendum tibi. Vę mihi si dolum proximo meo fecero. Vę si locutus non fuero veritatem. Ad radicem securis est posita, faciat fructum qui potest gratiæ, qui debet pœnitētiæ. Adest dominus qui fructum requirat, fœcundos viuificet, steriles reprehendat. Anni tres sunt ex quo venit, & fructum in Lucæ.13. Iudæis inuenire nō potuit. vtinam inueniat in nobis. Iussurus est succidi infructuosos, ne terram occupēt. Sed qui adhuc non habet fructum, conetur vt afferat in futurum. Bonus ille cultor agri interueniet pro nobis infœcūdis, pro nobis infructuosis, vt detur spatium, patientia deferatur, ne forte & nos aliquē fructum ferre deo possimus. Singulis quoque generibus hominum conueniens tribuit sanctus Baptista Ioannes responsum, vnum omnibus, ita, Publicanis ne vltra præscriptum exigāt, militibus ne calumniam faciant, ne prædā requirant. Docens idcirco stipendia constituta militiæ, ne dum sumptus quæritur, prædo grassetur. Sed hæc & alia officiorum præcepta propria singulorum, misericordia communis est vsus. Ideo commune pręceptum omnib⁹ officiis, omnibus ætatibus necessaria, & ab omnibus deferenda. Non publicanus, non miles excipitur, non agricola vel vrbanus, diues & pauper, omnes in commune admonentur vt conferant non habenti. Misericordia enim plenitudo virtutum est. Et ideo omnibus est proposita perfectę forma virtutis, ne vestimentis alimētisque suis parcant. Misericordiæ tamen ipsius pro possibilitate conditionis humanæ mensura seruatur, vt non sibi vnusquisq; totum eripiat, sed quod habet, cum paupere partiatur.

De responsione Ioannis ad populum cogitantem eum esse Christum.

Æstimante autem populo & cogitante in cordib⁹ suis de Ioanne ne forte ipse esset Christus, respondit dicens: Ego quidē vos baptizo in aqua in pœnitentia.) Videbat ergo Ioannes cordis occulta: sed consideremus cuius hæc gratia. Quemadmodum autem prophetis palam fiant cordis occulta, Paulus ostendit dicēs: 1.Corin.14. Occulta quoque cordis eius manifesta fient, & procidens in faciem adorabit dominum, pronuncians quod vere deus est in vobis. Dei ergo munus est, qui reuelat: non virtus hominis, qui diuino magis adiuuatur beneficio, quàm naturali cernat officio. Quo autem proficit ista cogitatio Iudęorum, nisi vt secūdum scripturas veniisse Christus probetur? Erat enim, qui expectabatur: & ipse vtique qui expectabatur, nō is qui non expectabatur aduenit. Quid autē ineptius quàm quod is qui in alio æstimatur, in seipso esse non creditur? Quem per mulierem venturum putabant, per virginem veniisse non credunt. Quæ deo secundum carnem dignior generatio, quàm vt immaculatus dei filius, immaculatæ generationis seruaret etiam in suscipiēdo corpore puritatem? Et vtique diuini aduentus signū in virginis partu non in mulieris constitutum est. ¶ Ego, inquit, vos aqua baptizo.) Cito probauit nō esse se Christū, qui visibili operetur officio. Nā cum ex duabus naturis homo, id est, ex anima subsistat & corpore: visibile per visibile, inuisibile per inuisibile mysterium cōsecratur. Aqua enim corpus abluitur, spiritu animę delicta mundantur. Aliud agimus, aliud inuocamus. Licet etiam in ipso fonte sanctificatio diuinitatis aspiret. Nō enim aquæ omnis ablutio est, sed hæc inter se diuisa esse non possunt. Et ideo aliud fuit baptismum pœnitentiæ, aliud gratiæ est. Istud ex vtroq;, illud ex vno. Nā cum cōmunia delicta sint mētis & corporis, purificatio quoque debuit esse cōmunis. Et bene sanctus Ioānes se intellexisse significās quid in cordibus cogitarēt, & quasi non intellexerit, declinans maiestatis inuidiam, non verbo, sed opere declarauit non esse se Christum. Opus enim hominis est gerere pœnitentiam delictorum, dei munus est gratiam implere mysterij.

Testimonium Ioannis de Christi aduentu.

Venit autem fortior me.) Non comparationem fecit, vt ipso se tātum fortiorem dixerit Christum: (neque enim inter dei filium & hominem vlla poterat esse collatio) sed quia multi fortes. nā & diabol⁹ fortis. Nemo enim potest vasa fortis diripere, nisi prius Matth.12. alligauerit forte. Multi ergo fortes, fortior nemo nisi Christus. Denique eousque non fecit comparationem, vt addiderit: ¶ Cuius non sum dignus calceamenta portare.) Euangelicæ prædicationis ostendens in apostolos gratiam esse collatā, qui sunt calceati in euangelium. Videtur tamē ideo hoc dicere, quod plerūque Ioannes personā accepit populi Iudæorum. Vnde ad hoc referunt quod ait: Illum oportet crescere, me autem minorari. quod oporteret minorē fieri po- Ioan.3. pulum Iudęorū, crescere in Christo populum Christianum. Denique & Moyses accepit personā populi, sed ille calceamētum non dominicū portabat, sed pedum suorum. Et isti Exod.3. calceati sunt calceamento fortasse non suorum pedum. Ille autem soluere calceamentum pedum iubetur suorum, vt animi eius egressus & mentis corporei nexus vinculis absolutus iter spiritale gradiatur. Apostoli autem calceamentum deposuerunt corporale, quando missi sunt sine calceamēto, Luę.10. sine virga, sine pera, sine zona: sed non statim dei calceamenta portarūt. Fortasse post resurrectionē portare cœperunt. Ante enim ne cui gesta domini dicerēt, admonebantur. Denique postea his dicitur: Ite in orbem vniuersum, & prædicate euāgelium. vt euāgelicæ prædicationis vestigium pro- Marc.16. ferentes, toto dominicorum seriem circunferrent orbe gestorum. Est igitur calceamentū nuptiale euāgelica prędicatio. Sed de hoc opportunius aliquid in aliis explicabimus.

De virtute & iudiciaria Christi potestate.

Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni, habens vētilabrum in manu sua, & purgabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem igni comburet inextinguibili.) Habēs ventilabrum in manu. Vētilabri indicio discriminandorum dominus declaratur ius habere meritorum, eò quod dum frumenta in area ventilātur, plena à vacuis, ab inanibus fructuosa veluti quodā auræ spirantis examine separātur. Per hanc igitur cōparationem ostenditur, quod dominus iudicij die solidę merita fructúsq; virtutis ab inanis iactātię exiliúmque factorū infructuosa leuitate discernat, perfectioris meriti viros locatur⁹ in māsione cœlesti. Ipse enim perfectior fructus est, qui meruerit eius esse conformis, qui sicut granū tritici cecidit, vt plurimos fructus afferret in nobis, inuisus paleis, inanibus meritis non amictus*. Et ideo ante eū ignis *al. amictus ardebit, non natura sui noxius, vtpote qui mala improbitatis exurat, splendorem probitatis accumulet.

De Iesu baptizato & dei patris testimonio.

Factum est autem cum baptizatus esset omnis populus, & Iesu baptizato & orante, apertum est cœlum, & descendit spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum: & vox de cœlo facta est: Filius meus es tu, in te complacui.) Baptizatus erat ergo dominus, non mundari volens, sed mundare aquas, vt ablutæ per carnem Christi, quę peccatum non cognouit, baptismatis ius haberent. Et ideo qui ad Christi lauacrum venerit, peccata deponit. Pulchre autem in iis quæ à cæteris dicta sunt, sanctus Lucas euangelista compendium sumpsit, & intelligendum magis quod à Ioanne dominus baptizatus est, quàm expressum reliquit. Quæ autem dominici causa baptismatis, dominus ipse declarat dicens: Sine modo. Sic e- Matth.3. nim decet nos implere omnem iustitiam. Cum igitur tanta ad ædificationem ecclesiæ suæ diuino deus fauore concesserit, vt post patriarchas, prophetas, angelos, vnigenitus descenderet dei filius, & ad lauacrum veniret, nónne vere atque diuine de ecclesia cognouimus dictum: Nisi domi- Psalm.126. nus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam? Nec mirum si homo ædificare non potest, qui non potest custodire. Nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilauerunt qui custodiunt eam. Hæc de quodam psalmo. Audeo tamen etiam ego dicere, quod homo viam non possit adoriri, nisi dominum habeat præuiantem. Vnde scriptum est, Post dominum deum tuum ambulabis. &, A domino diriguntur viæ viri. Denique ille perfectior, Prouer.20. qui intelligeret se sine domino ambulare non posse, Vias, inquit, tuas edoce me. Et vt ad historiam veniamus, (Nō enim simplicem tātum rei gestæ seriem debemus haurire, sed etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam actus nostros ad æmulationem scriptorum referre.)
Ex Aegypto populus exiuit, nesciebat viam quę ad terram
Exod.13 ducet et sanctam. Misit deus columnam ignis, vt per columnam populus viam disceret. Misit etiam per diem columnam nubis, vt neque ad sinistram, neque ad dexteram declinaret. Sed non es talis homo, vt merearis & tu ignis columnam, nō habes Moysem, non accipis signū. Nunc enim post
Psalm.33. aduentū domini fides exigitur, signa conduntur. Time dominum, & præsume de domino. Immittit enim angelos dominus in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Vides quia vbique domini virtus studiis cooperatur humanis, vt nemo possit ædificare sine domino, nemo custodire sine domino,
1.Corin.10. nemo quicquam incipere sine domino. Et ideo, iuxta Apostolum, Siue manducatis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia in gloria dei facite, in nomine domini nostri Iesu Christi. In duabus enim epistolis, alibi in nomine domini nostri Iesu Christi, alibi in gloria dei facere te præcepit, vt scias eandem esse patris & filij gloriam, eandémque virtutem, nec in aliquo circa sui diuinitatem patrem & filium discrepare, qui circa præsidia nostra nō discrepant. Docuit igitur me Dauid quod nemo sine domino ædificet domum, custodiat ciuitatē. Docuit me etiam Moyses quod nemo nisi deus fecerit mundum. In principio enim fecit deus cœlum &
Gene.1. terram. Docuit etiam quod hominem deus opere suo fece-
Gene.2. rit. Nec ociose posuit: Finxit deus hominem de limo terræ, & insufflauit in faciem eius flatum vitæ, vt actum quendam dei circa ædificationem hominis, vsu quodam corporalis operationis aduertas. Docuit etiam quia & mulierem fecit deus. Immisit enim deus soporem in Adam, & dormiuit, & sumpsit vnam costam de latere eius, & repleuit locum eius carne: & ædificauit dominus deus costam quam sumpsit ab Adam, in mulierem. Non frustra, vt dixi, corporalibus quibusdam manibus circa Adam & Euam Moyses deum inducit operantem. Mundum deus fieri iussit, & factus est, & vno verbo opus mundi scriptura indicat absolutum. Ad hominem venitur, & manus ipsas quodammodo studuit tibi propheta dei laborantis ostendere. Plus nescio quid in his intelligere, quàm lego, opera dei elaborata me cogunt. Subuenit Apostolus æstuanti, & quod ego non intelligebam quid esset, Os de ossibus meis, & caro de carne mea: &, Hæc
Ephes.5. vocabitur mulier, quoniam de viro suo sumpta est: diuino mihi spiritu reuelauit dicens: Sacramentū hoc magnum est. Quod sacramentum? Quia duo erunt in carne vna: & quia relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suę: & quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Quis est iste vir propter quem mulier parentes relinquat? Relinquit parentes ecclesia, quę de gentilibus
Psalm.44. populis congregata est: cui prophetice dicitur: Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Propter quem virum, nisi forte propter illum de quo dicit Ioannes: Post me venit vir, qui ante me factus est? De cuius latere dormientis costam deus sumpsit. Ipse enim est qui dormiuit, & quieuit, & resurrexit, quoniam dominus suscepit eum. Quæ est hu-
Ioan.19. ius costa, nisi virtus? Quia tunc quando miles latus eius aperuit, continuo aqua & sanguis exiuit, qui effusus est pro secu-
1.Cor.15. li vita. Hæc seculi vita costa, Christi est, hęc costa secūdi est Adam. Primus enim Adam in animam viuētem, nouissimus Adam in spiritum viuificātem. Nouissimus Adam Christus est, costa Christi vita ecclesiæ est. Nos ergo membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossib* eius. Et fortasse hæc
Marc.5. est costa de qua dixit: Sētio de me virtutem exisse. Hæc est costa quę de Christo exiuit, nec corpus eius imminuit. Non enim corporalis, sed spiritalis est costa. Spiritus autem non diuiditur ipse, sed diuidit singulis prout vult. Hæc est Eua mater omnium viuētium. Si enim intelligas viuentem cum mortuis quæri, intelligis eos mortuos esse qui sine Christo sunt, qui participes vitæ non sunt. Hoc est enim Christi non esse participes, quia Christus est vita. Mater ergo viuentium
Ephes.5. ecclesia est, quam ædificauit deus in ipso summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis structura compaginata crescit in templum dei. Veniat ergo deus, ædificet mulierem illam quidem adiutricem Adę, hanc verò Christi. Non quia Christus adiumentum requirit, sed quia nos quærimus &

A desideramus ad Christi gratiam per ecclesiam peruenire. Et nunc ædificatur, & nunc formatur, & nunc mulier figuratur, & nunc creatur. Et ideo nouo verbo vsa est scriptura, quia superædificamur super fundamentum apostolorum Ephesa.
& prophetarum. Et nunc domus spiritalis surgit in sacerdotium sanctum. Veni domine deus, ædifica mulierem istam, ædifica ciuitatem, veniat & puer tuus. Tibi enim credo dicenti: Ipse ædificabit ciuitatem mihi. Ecce mulier omnium mater, ecce domus spiritalis, ecce ciuitas quæ viuet in ęternum, quia mori nescit. Ipsa enim est ciuitas Hierusalem, quę nunc videtur in terris, sed rapietur supra Heliam. Helias enim vnus fuit. Trāsferetur super Enoch, cuius mors nō inuenitur. Ille enim raptus est, ne malitia mutaret cor eius. Sapient.4.
Hæc autem diligitur à Christo quasi sponsa gloriosa, sancta, immaculata, sine ruga. Et quanto melius totum corpus assumitur, quàm vnus assumptus est? Hæc enim est spes ecclesiæ. Rapietur profecto, assumetur, transferetur ad cœlum. Ecce curru igneo raptus est Helias, rapietur ecclesia.
B Non mihi credis? crede vel Paulo, in quo Christus locutus est. Rapiemur, inquit, in nubibus obuiam Christo in aera, 1.Thes.4.
& ita semper cum domino erimus. Ad hanc igitur ędificandam mittuntur quidem plures, mittuntur patriarchæ, mittuntur prophetæ, mittitur Gabriel archangelus, innumeri angeli dirigūtur, & multitudo cœlestis exercitus deum laudat, quia ciuitatis huius ædificario propinquat. Mittuntur plures ad eam, sed Christus eam solus ædificat. Verum non est solus, quia pater præsens est. Et si solus ędificat, gratiā tamen tantæ ædificationis non solus vsurpat. Scriptum est de templo quod ædificauit Salomō, in quo typus ecclesię fuit, quia tria milia sexcenti erant qui in humeris portarent, & septuaginta milia lapidum cæsores, & octoginta milia tollentes onera. Veniant angeli illi, veniant lapidum cæsores, cædantur superflua lapidum nostrorum, aspera læuigentur. Veniant & qui in humeris portant. Scriptum est enim: Supra humeros tollentur. Venit ergo ad Ioannem, quoniam cætera comperistis. Venit ad Ioannis baptisma, sed Ioannis
C baptisma habebat pœnitentiam delictorum. Et ideo prohibet eum Ioannes dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu ve- Matth.3.
nis ad me? Cur venis ad me, qui peccatum non habes? Ille enim baptizādus est à me, qui peccatū habet. Qui autē peccatum non fecit, lauacrum pœnitentiæ cur requirat? Sine, inquit, modo. hoc est, dum ecclesia ædificetur. decet nos implere omnem iustitiam. Quæ est iustitia, nisi misericordia? Dispersit enim dedit pauperibus, iustitia eius manet in æter- Psalm.111.
num. Dedit mihi pauperi, dedit mihi inopi gratiā, quam ante non habui. Iustitia ergo eius manet in æternum. Quæ est iustitia, nisi vt quod alterum facere velis, prior ipse incipias, & tuo alios horteris exemplo? Quæ est iustitia, nisi vt qui carnem suscepit, non quasi deus sensum aut ministerium carnis excluderet, sed quasi homo carnem vinceret, vt vincere me doceret? Docuit enim qua ratione possim terrenis concretam vitiis obnoxię carnis illuuiem* sepelire criminibus, *ingluuiem
renouare virtutibus. O vere diuinam in ipsa humilitate do-
D mini prospicientiam. Quanto enim abiectior humilitas, tanto diuinior prouidētia. Iniuriarum suarum acerbitate deus proditur, & remediorū suorū vsu, qui nullis remediis indigeret, deus probatur. Quid enim tam diuinum ad populos prouocandos, quàm vt nemo refugiat lauacrū gratię, quando Christus lauacrū pœnitentię non refugit? Nemo se dicat exortem esse peccati, quando Christus venit ad remedium peccatorum. Si pro nobis Christus lauit, imò nos in corpore suo lauit, quanto magis nos nostra delicta lauare debemus? Quo igitur magis opere, quo magis mysterio deus (quanquam deus in omnibus) quàm hoc probatur, quando per totum mundum quà generis humani conditio diffunditur per separatarum diuortia tractúsque regionum, vno momento in vno corpore deus fraudem vetusti erroris aboleuit, gratiam regni cœlestis effudit? Vnus enim mersit, sed lauit omnes. Vnus descendit, vt ascēderemus omnes. Vnus omnium peccata suscepit, vt in illo omniū peccata morerentur. Purificate igitur vos, vt Apostolus dicit, quia purificauit se ille pro nobis, qui purificatione non egut. Hæc de nobis. Nunc considerēmus mysteriū trinitatis. Vnum deum dici-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus,ſed patrem cõfitemur & filiũ confitemur.Nam cũ ſcri
Deute.10. ptum ſit, Diliges dominum deum tuum, & ipſi ſoli ſeruies:
Ioan.16. negauit filius eſſe ſe ſolum,dicens: Sed non ſum ſolus, pater enim mecum eſt. Nec nunc ſolus eſt. Pater enim ſe adeſſe teſtatur. Adeſt & ſpiritus ſanctus. Nunquam enim poteſt à ſe trinitas ſeparari. Denique apertum eſt cœlum, deſcendit ſpiritus ſanctus corporali ſpecie ſicut columba. Quomodo ergo hæretici dicunt quia ſolus in cœlo eſt, qui nõ eſt ſolus in terris? Aduertamus myſterium quare ſicut colũba. Simplicitatem enim lauacri requirit gratia, vt ſimus ſimplices ſicut columbæ.Pacem lauacri requirit gratia,quam in typo veteri columba quondam ad illam arcam quæ ſola fuit diluuij immunis,aduexit. Docuit me cuius typus columba illa fuerit, qui nunc deſcẽdere dignatus eſt in ſpecie columbæ. Docuit,in illo ramo,in illa arca typum fuiſſe pacis eccleſię, quod inter ipſa mũdi diluuia ſpiritus ſanctus ad eccleſiam ſuam pacẽ afferat fructuoſam. Docuit etiã Dauid, qui prophetico ſpiritu cernens baptiſmatis ſacramentum ait: Quis
Pſalm.54. dabit mihi pennas ſicut columbæ? Venit ergo ſpiritus ſanctus,ſed attende myſterium.Venit ad Chriſtum. Omnia e-
creata. nim per ipſum facta ſunt, & in ipſo conſtant. Sed vide beneuolum dominum, qui ſolus ſe iniuriis ſubdidit, ſolus gra
Ioan.14. tiam non quæſiuit.Et vbi ędificauit eccleſiam?Rogabo,inquit,patrem,& alium paracletum dabit vobis,vt vobiſcum ſit in ęternum,ſpiritum veritatis, quem hic mundus non poteſt accipere,quia non videt eum,nec agnoſcit eum.Merito ergo ſe in corpore demonſtrauit,quoniã in diuinitatis ſubſtantia non videtur.Vidimus ſpiritum,ſed in ſpecie corporali:videamus & patrem,ſed quia videre non poſſumus,audiamus.Adeſt enim beneuolus deus, non derelinquet templum ſuum.Vult omnem exædificare animam, vult eam ad ſalutẽ informare,vult lapides viuos à terra ad cœlum transferre.Diligit templum ſuum,& nos diligamus eum. Si diligimus deum,præcepta eius ſeruemus.Si diligimus eum,no-
1.Ioan.2. uerimus eum.Qui enim dicit quia nouit eum,& præcepta eius non ſeruat,mendax eſt.Quomodo enim poteſt deum diligere,qui nõ diligit veritatem,cum deus veritas ſit?Audiamus ergo patrem.Inuiſibilis enim pater, ſed & filius inuiſi- C
Ioan.1. bilis ſecundum diuinitatem. Deum enim nemo vidit vnquam.Cum ergo filius dei in eo vtique quod deus eſt filius, nõ videtur,ſed demõſtrare ſe voluit in corpore:& quia pater corpus non gerebat, ideo probare voluit pater nobis in filio ſe eſſe præſentem, dicens: Filius meus es tu, in te complacui.Si vis diſcere filiũ cum patre ſemper eſſe preſentem,
Pſalm.138. lege filij vocem dicentis:Si aſcendero in cœlum, tu ibi es: ſi deſcendero ad infernum, ades. Si patris teſtimonium quæris,audiſti à Ioanne.Crede igitur ei,cui ſe baptizandum credidit Chriſtus, cui pater filium cœleſti voce commiſit, dicẽs:Hic eſt filius meus dilectus,in quo complacui. Vbi ſunt Arriani,quibus non placet filius,in quo complacuit pater? Hoc non ego dico, neque hominum quiſquam locutus eſt, neque per hominem deus, neque per angelos, neque per archãgelos,ſed ab ipſo patre vox de cœlo miſſa ſignauit. De-
Matth.17. inde alibi idem pater repetit,dicẽs:Hic eſt filius meus dile-
Ioan.10. ctus,in quo complacui: ipſum audite, dicẽtem vtique: Ego & pater vnum ſumus.Qui ergo filium non credit, non credit patri. Teſtis eſt ille de filio.Si dubitatur de filio,paterno non creditur teſtimonio. Deinde cum dicit,In quo complacui:non aliena in filio,ſed ſua laudat. Quid eſt enim dicere, In quo complacui,niſi quia omnia quæ habet filius,& pater
Ioan.16. habeẽ:ſicut & quæ patris ſunt,filij ſunt?Filius dixit: Omnia quæ habet pater, mea ſunt.Indifferentis enim diuinitatis potentia non ſecernit inter patrem & filium,ſed vnam patri filióque participat poteſtatem. Credamus patri, cuius voce elementa ſonuerunt. Credamus patri, cuius voci elementa obſequium præſtiterunt.Credidit mundus in elementis,credat in hominibus. Credidit in exanimis, credat in viuentibus. Credidit in mutis, credat in loquẽtibus.Credidit in iis quæ non habent ſenſum, credat in iis qui ſenſum vt deum cognoſcerent conſecuti ſunt.

A DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARIORUM in euangelium ſecundum Lucam, Liber III.

De genealogia domini ſaluatoris.

ET ipſe Ieſus erat incipiens fere annorum triginta qui putabatur filius eſſe Ioſeph.) De generationibus dicturi,quarum nonnullam videmus in euangelio ſecundum Matthæũ, vel in hoc cuius interpretationem habemus in manibus, eſſe diſtãtiam, quoniam nõ eſt credibile aduerſantia ſibi ſanctos viros potuiſſe dicere, de generationibus præſertim domini ſaluatoris: quanto ſtudio poſſumus, non dixiſſe eos diſcrepantia demonſtremus.Et primum omnium neminem B mouere debet quod ita ſcriptum eſt: Qui putabatur eſſe filius Ioſeph.Bene enim putabatur,quia natura non erat. Sed ideo putabatur,quia eũ Maria quę Ioſeph viro ſuo erat deſpõſata,generauerat.Sic enim habes:Nónne hic eſt filius Ioſeph fabri?Diximus ſupra qua ratione per virginẽ, diximus etiam qua ratione per deſponſatam,& quare cenſus tempore naſci voluerit dominus ſalutaris.Non alienum etiã videtur vt qua ratione fabrum patrẽ habuerit,declaremus. Hoc enim typo eum patrẽ ſibi eſſe demonſtrat,qui fabricator omnium cõdidit mundum,iuxta quod ſcriptum eſt: In prin- Gene.1.
cipio fecit deus cœlum & terram. Nam etſi humana nõ ſunt cõparanda diuinis, typus tamẽ integer eſt, quod pater Chriſti igne operatur & ſpiritu, & tanquã bonus animæ faber vitia noſtra circundolat, cito ſecurim admouẽs arboribus infœcundis, ſecare doctus exigua, culminibus ſeruare ſublimia,rigida mentium ſpiritus igne mollire, & in varios vſus omne humanum genus diuerſa miniſteriorum qualitate formare.Cur autẽ Ioſeph magis quàm Mariæ generatio deſcribatur, cum Maria de ſpiritu ſancto generauerit Chriſtũ, & Ioſeph à generatiõe domini videatur alienus, dubitare poſſemus, niſi conſuetudo nos inſtrueret ſcripturarum, quæ ſemper viri originem quærit.Sic enim habes:Phares fuit fi- Matth.1.
lius Iudæ principis tribus, hic generauit Eſrom, & Eſrom generauit Aram,& Aram generauit Aminadab, & Aminadab generauit Naaſon, & Naaſon generauit Salmon, & Salmon generauit Booz, & Booz generauit Obeth, & Obeth generauit Ieſſe, & Ieſſe generauit Dauid. Viri enim perſona quæritur, qui etiam in Senatu & reliquis curiis ciuitatum generis aſſerit dignitatem. Quàm deforme autem ſi relicta viri origine, origo fœminæ quæreretur; vt videretur patrem non habuiſſe ille totius mundi populis prædicandus? Sed etiam alibi diuerſo ordine generationem doceamus eſſe decurſam, ne hic quoque euangeliſtæ diſcrepare videantur,qui veterem ordinem ſunt ſecuti. Sic enim 1.Reg.1.
habes: Fuit homo ex Arath, & nomen eius Helcana, filius Hieremihel,filius Heli, filius Ozi. Vides & à patribus ad filios, & à filiis ad patres originis deſcriptionem veteri more D contextam. Vides vbique familiam per virorum generationes eſſe decurſam. Noli mirari ſi Matthæus ab Abraham vſque ad Ioſeph, Lucas à Ioſeph vſque ad Adam & ad deum generationum ordinem percurrit. Noli mirari quod Ioſeph origo deſcripta eſt. Etenim ſecundum carnem natus, vſum debuit ſequi carnis, & qui in ſeculum venit, ſeculi debuit more deſcribi,maxime cum in Ioſeph origine etiam origo ſit Mariæ. Nam cum vir iuſtus fuerit Ioſeph, vtique ex tribu ſua & ex patria ſua accepit vxorem, nec potuit iuſtus facere contra id quod lege præſcriptum eſt. Sic enim Num.36.
habes: Quia vnuſquiſque in hæreditate tribus ſuæ patriæ adhærebunt filij Iſrael, nec de tribu ad tribum tranſibunt: & omnis filia quæ habet hæreditatem tribuum filiorum Iſrael, vni ex populo & ex tribu patris ſui erit vxor. Itaque & cenſus tempore aſcẽdit Ioſeph de domo & de patria Dauid, vt profiteretur cum Maria vxore ſua. Quæ ex eadem domo,& ex eadem patria profeſſionem defert, vtique eiuſ-

dem

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem tribus & eiusdē patriæ se esse designat. Cognata quoq; Mariæ inducitur Elizabeth. primò quod omnes Iudæi cognati, quēadmodum & Apostolus docuit dicens: Optabam enim anathema esse ipse pro fratribus meis, cognatis secundum carnē, qui sunt Israelitæ. Cognatæ ergo, quia ambæ Israelitæ erant: simul & cognatæ, quia ambæ erant ex tribu Iuda. Didicisti ex tribu Iuda Mariā, disce & Elizabeth. Nam exurgēs Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione, in ciuitatē, inquit, Iudæ, & intrauit in domum Zachariæ. Cum enim iuxta tribus suas Moyses habitare vnumquemque præscripserit: vtique cum in ciuitate Iudæ māserit, erat & in tribu Iuda, maxime cum ex genere Elizabeth, fuerint sacerdotes, quorū deus portio est. Simul quàm pulchrum, vt cum illa prænuncium Christi, Christum illa genetrauerit, & altera de spiritu sancto cōceperit, altera sancto repleta spiritu prophetauerit, secūdum carnē quoque videantur fuisse cognatæ, quæ secūdum deum spiritalis cognationis consortio non carebant. Quod si omnis fœminæ caput vir, secundum sanctum Apostolum: & sunt duo in carne vna secundum legem diuinam: vtique ij qui vna caro erāt, & vnus spiritus, quomodo poterat fieri vt viderētur patriam & tribum habere diuisam? Accedit illud quod etiam angelus Gabriel de domino prænūciauerat quòd dabit illis deꝰ sedem Dauid patris sui. Certum est igitur etiam Mariam de Dauid generatione manasse. Simul etiā dicimus nihil referre quo ordine generatiōis series exprimatur, cum iter hinc atque inde sit peruium. Cur autem sanctus Matthæus ab Abraham generationem enumerare cœperit Christi, sanctus vero Lucas à Christo vsque ad deum perduxerit explanandum videtur. Sed prius cur sanctus Matthæus cum ab Abraham cœperit generationis ordinem, non ita posuerit, Liber generationis Abrahæ: sed, Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abrahā. Et cur hos duos potissimum nominauerit, nequaquā prætereundū puto. Nō enim ociosè fidelissimi authores generis eliguntur, vt intelligamus quod in ipsa generatiōe carnis spiritalis magis successio requiratur. Duo sunt enim isti viri in quos manauerūt promissa diuina. Prior Abraham, qui ante Moysi legem, & ante populum Iudæorum propria derelinquens, & cognoscens deum, meruit fidei testimonium, quia credidit deo, & reputatum est ei ad iustitiam. qui etiam à deo accepit oraculum dicēte sibi: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & vade in terram quam tibi monstrabo, & faciam te in gentem magnam, & benedicā te, & magnificabo nomē tuum, & eris benedictus, & benedicam benedicētes te, & maledicam maledicentes te, & benedicētur in te omnes tribus terræ. Vides igitur congregationes gētium, & sacrosanctum ecclesiæ cœtum oraculo diuino huic esse primo promissum. Et ideo his author generis debuit designari, qui instaurandæ ecclesiæ sponsionem primus emeruit. Dauid quoque merito & ipse author generis declaratur, quia cum iureiurādo responsum quod ex ipso secundum carnem Christus futurus esset, accepit. Sic enim scriptum est: Iurauit dominus Dauid veritatē, & non pœnitebit eum, de fructu vētris tui ponam super sedem meā. Et alibi: Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semē eius in æternum manebit, & sedes eius sicut sol in conspectu meo. Et in Paralipomenon: Et erit, cum completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, qui erit de vētre tuo, & parabo regnum eius: ipse mihi ædificabit domum, & erigā sedem eius in seculum. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filiū, & misericordiam meam nō dispergā ab eo, sicut dispersi ab iis qui ante te fuerūt. Per Esaiam quoq; idem dominus deus generationē domini reuelauit dicēs: Exiet virga de radice Iesse, & flos ex radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientię & intellectus. Et infra: Et erit radix Iesse, & qui exurget imperare gētibus: in ipso gentes sperabunt. Et alibi: Puer natus est nobis, filius datus est nobis, cuius principiū super humeros eius, & vocabitur nomen eius, magni cōsilij angelus. Adducam enim pacē super principes & salutē. & magna potestas eius, & pacis eius non erit finis, in sede Dauid, & in regno eius. In quo iuxta Aquilæ quoque interpretationē, non quasi de homine, sed de eo, qui vltra hominē esset, vidimus extitisse promissum. Idem enim interpretatus est: Puer natus est nobis, filius datus est nobis, & facta est mēsura in humero eius, & vocabitur nomē eius admirabilis consiliarius, consiliarius meus fortis, potēs, pater seculi, princeps pacis. Eius impleta est disciplina, & pacis eius nō est finis, supra sedem Dauid, & supra regnū eius. Omnia conuenire de Christo, euidētibus signatur oraculis, nec posse diuinæ fructum potētiæ ad Salomōis gratiam deriuari, qui Dauid filius fuit, cuiꝰ finis haud dubie cognoscitur. Finis enim fuit regni Salomonis, & pacis, vt Regnorum lectionibus demōstratur. Vnus est Christus, cuius regnum non habet finem. Deinde nullis Salomon gentibus imperauit, Christus verò ecclesiam de nationibus congregauit. Postremo viuente Dauid & natus est Salomon, & regnum est cōsecutus. Hic autem qui promittitur, post mortem Dauid surrecturus esse monstratur, sicut habes: Quia cum cōpleti fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo de semine tuo qui erit ex ventre tuo, & parabo regnum eius: ipse mihi ædificabit domum, & erigam sedem eius in seculum. Nunquid in seculum regnauit Salomō, qui annis tantummodo quadraginta regnauit? Ego ero, inquit ei in patrem, & ille mihi in filium. Quis est iste proprius dei filius, nisi cui dictum est: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et misericordiam meam non dispergam ab eo, & fidelem eum seruabo in domo mea, & regnum eius in seculum. At verò Salomonem erasse ideo fortasse tam grauiter, ne errarent homines, & ad ipsum crederetur manasse promissum, diuinarum serie cognouimus lectionum. Aedificauit enim templum Astartæ idolo propter amorem mulieris, & indignatus est dominus in Salomonem. Si igitur viuente Dauid regnare cœpit (sic enim habes, quod cū esset nūciatum Dauid regnare Salomonē, adorauit rex Dauid ī cubiculo suo, & dixit: Benedictꝰ dominus deus Israel, qui dedit mihi hodie de semine meo sedentem in throno meo, & oculi mei vident) si errauit, si offendit, vides quoniam promissi series Christū spopondit. Et ideo istos duos generis authores euangelista delegit. Vnum qui promissum accepit de congregatione populorum: alterū qui de generatione Christi oraculum consecutus est. Et ideo licet ordine sit successionis posterior, prior tamen quàm Abraham in domini generatione describitur: quia plus est promissum accepisse de Christo, quàm de ecclesia, quoniam ecclesia ipsa per Christum. Ergo vnus princeps generis secundum carnem, alter princeps generis secundum spiritum: alter secundū seminis gratiam, alter secūdum populorum fidem. Potior enim qui saluat, eo qui saluatur. Et ideo Dauid filius dicitur. Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid. Eius enim primo loco debuit filius dici, cui clare filius est promissus: licet Apostolus etiam Abrahæ Christum dicat esse promissum. Abrahæ enim dictæ sunt promissiones & semini eius. Nō dicit, Et seminibus tāquam in multis, sed sicut in vno: & semini tuo, quod est Christus: vt alteri proprietas generationis, principatus alteri deferatur. Illi delatum est vt Iesus eius filius diceretur: huic quasi principi familiæ gētiūmque prærogatiua seruatur, vt ab Abraham generationis dominicæ manaret exordium. Qui enim fidei author est, ipsum asserere scriptura quoque debuit diuinæ generationis authorem. Vnde & Lucas ad deum putauit originem eius esse referendam, quod verus Christi generator deus sit, vel secundum veram generationem pater, vel secundum lauacri regenerationem mystici author muneris. Et ideo non à primo generationem eius cœpit describere, sed posteaquā baptismum eius explicuit, authorem omnium deum per baptismū cupiens demonstrare. Christū quoque à deo ordine manasse successionis asseruit, vniuersa cōtexens vt & secundum naturā, & secundum gratiam, & secundum carnē dei filium demonstraret. Quod autem euidētius diuinæ generationis indicium, quàm quod de generatione dicturus, ipsum patrem prēmisit loquentē: Hic est filius meus dilectus, in quo complacui? Hic quoque aliqui solent ferere quæstiones, quòd Matthæus ab Abraham vsque ad Christum quadragintaduas generationes enumerauerit, Lucas verò quinquaginta: & quòd per alias personas Matthæus, per alias Lucas generationem manasse describit

Roma.9 Iphes.5. Matth.1. Gene.15. Gene.12. Psalm.131. Psalm.88. 1.Paral.17. Esaiæ.11. Esaiæ.9. Gala.3. 2.Reg.7. Psalm.2. 3.Reg.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pſerit. in quo iam illud poteſt probari quod diximus, quia A cum alios Matthæus maiores dominici generis, alios verò Lucas in ordine generationis texuerit: ab Abraham tamen & Dauid reliquos authores generis vterque ſignauit. Quod verò per Salomonem Matthæus generationem deriuãdam putauit, Lucas verò per Nathan, alteram regalem, alteram ſacerdotalem Chriſti familiam videtur oſtendere. Quod non ita accipere debemus, quod alterum altero verius, ſed alter alteri pari fide & veritate concordet. Fuit enim vere & ſecundum carnem regalis & ſacerdotalis familiæ. Rex ex regibus, ſacerdos ex ſacerdotibus: licet oraculum nõ de carnalibus, ſed de cœleſtibus exprimatur: quoniam & rex in dei virtute lætatur, cui iudicium à patre rege defertur, & ſacerdos eſt in æternum, ſecundum quod ſcriptum eſt: Tu es
Pſalm. 109. ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Bene igitur vterque tenuit fidem, vt Matthæus per reges ductam originem comprobaret, & Lucas per ſacerdotes à deo tranſmiſſam in Chriſtum ſeriem generis deducendo, ſanctiorem ipſam originem declararet. Simul in hoc quo- B que vituli figura ſignatur, quod vbique ſacerdotale myſterium putat eſſe ſeruandum. Nec mireris ſi ab Abraham plures ſecundum Lucam ſucceſſiones vſque ad Chriſtum ſunt, pauciores ſecundum Matthæum, cum per alias perſonas generationem fatearis eſſe decurſam. Poteſt enim fieri vt alij longæuam tranſegerint vitam, alterius verò generationis viri immatura ætate deceſſerint: cum videamus complures ſenes cum ſuis nepotibus viuere, alios verò viros ſtatim filiis obire ſuſceptis. Illud quoque aduertimus quòd ſanctus Matthæus, Iacob, qui fuit pater Ioſeph, filium Mathan eſſe memorauerit: Lucas verò Ioſeph, cui deſponſata erat Maria, filium Heli, Heli autem filium Melchi eſſe deſcripſerit. Quomodo vnius duo patres, id eſt Heli & Iacob? Quomodo etiã duo paterni aui, Mathan & Melchi? Sed ſi requiris, inuenies quod iuxta præſcriptum legis veteris duo fratres diuerſos filios vterinos ex vna vxore generauerint. Traditur enim Mathan, qui à Salomone genus duxit, Iacob generaſſe filium, & vxore ſuperſtite deceſſiſſe, quam C poſtea Melchi accepit vxorem, ex qua generatus eſt Heli. Rurſus Heli fratre ſine liberis decedente, copulatus eſt fratris vxori, & generauit filium Ioſeph, qui iuxta legem Iacob filius dicitur: quoniam ſemen fratris defuncti frater iuxta legis veteris ſeriem ſuſcitabat. Ita duorum filius dictus eſt, non ab vtroque generatus, ſed quia alterius ſecundum generationem, alterius ſecundum legem factus eſt filius. In quo præſcripto legis futuram perpetuitatem defunctorum ſeminis nobis eſſe promiſſam nõ intellexit populus Iudæorum, ſed ſecundum literam accipiens, gratiam corrupit oraculi. Alius enim erat frater, qui defunctorum fratrum ſemen reſuſcitaret, non frater ſecundum carnis germanitatem, ſed ſecundum gratiæ puritatem. Et ideo fortaſſe frater non redemit, redimet homo: quia non germanus frater
Pſalm 48. ille, ſed dominus & mediator dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus reſurrectionis gratiam propagauit. Licet ſit verſiculi iſtius & alia interpretatio, quam ſuo dicemus loco.
1. Timo. 2. Non abſurdum autem videtur, quod geminato myſtico D numero quaternaſdenas generationes diuidendas ſanctus Matthæus putauit, ab Abraham vſque ad Dauid, à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis, à tranſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum: in quo vices mutationum pariter deſignauit. Ab Abraham enim vſq; ad Dauid tempora ſine regibus fuit populus Iudæorum. Regnum enim iuſtum à Dauid cœpit, deinde per reges actum genus omne eſt Iudæorum, & intemerata vſque ad tranſmigrationem eorum regna manſerunt. Poſt tranſmigrationem verò in occaſum degenerãtis populi nobilitas circunciſa vergebat. De quinquaginta verò generationibus quas ab Abraham Lucas contexendas putauit, numeri myſtici ſeruata gratia ſatis claret. Nam & decimus & ſeptimus numerus myſticus eſt, & tertio vterque repetitus myſterium ſignat. Et Pentecoſte, cuius Lucas, & Teſſeracoſte, cuius Matthæus ſecutus eſt gratiam, ſatis ſupérque numerum myſticum prodiderunt. Plerique
De cõceptu Thamar, & geminis ei⁹. etiam mirantur cur Thamar mulieris famoſæ, vt illis videtur, Matthæus commemorationem in dominica generatione contexẽdam putauerit, cur etiam Ruth, cur eius quoque mulieris, quæ Vriæ vxor fuit, & occiſo marito in Dauid nuptias commigrauit: cum præſertim Saræ & Rebeccę & Rachel ſanctarum fœminarum nuſquam fecerit mẽtionem. Sic enim habes: Abraham genuit Iſaac, Iſaac genuit Iacob, Iacob genuit Iudam & fratres eius: Iudas autem genuit Phares & Zaram ex Thamar. Non ocioſe vtique huius mulieris euangeliſta nomen inſeruit, de qua diuiſe interim tractandum videtur. Primùm enim, ſi veris intendas animum, non hæc mulier tam famoſa, quàm iuſta. Non enim temporalis vſum libidinis requiſiuit, ſed ſucceſſionis gratiam concupiuit. Erat enim deforme liberos non habere: quod etiam legum ciuilium fuit authoritate multatum. Promiſerat eam filio ſuo Iudas, ſed diu pactarum fœdera diſtulerat nuptiarũ, per moram promiſſi defunctus eſt ſponſus. Nondum virginitatis, nondum viduitatis ante Chriſti aduentum vernabat gratia. Dolens ſe ſine filiis remanſiſſe, dolum ſtudio generationis cõmenta eſt, & Iudam conſilio præuertit, vt ſe eidem offerret ornatam, poſteaquam defunctam eius cognouit vxorem. Vides vbique mulieris vitam probari, quod non alienum præripuit thorum, nõ meretricio ſtudio quaſi meretrix adornata eſt. Non enim vagam captauit libidinem, ſed diu ſoceri fraudata promiſſis, ex ea familia quam delegerat, conuerſo dolo fructum voluit ſucceſſionis adipiſci. Quis itaque caſtior illa quæ tandiu expectauit promiſſum, an ille qui amorem ferre non potuit oblatum? Illa quę ſponſi familiam non refugit, an iſte qui meretricem putauit? Illa quæ oram ſui corporis volentibus non permiſit ad copulam, an iſte qui quod ſtudio cœpit erroris, ad ſucceſſionis gratiã caſtitate mulieris conſummauit? Illa quæ filios non habebat, & tempus conceptionis mora coniugij timebat excludi, illa quæ grauitatem maturioris elegit: an iſte qui ætatem adoleſcentioris adamauit? Denique ipſe confeſſus eſt, dicens: Iuſtificata eſt Thamar magis quàm ego, propter quod nõ dedi eam Selõ filio meo. Itaque illa experiri exactorem ipſum Gene. 38. ſuæ voluit caſtitatis. Denique nũquam poſtea virum experta eſt, amictũ viduitatis ſumpſit à coitu. Ille vnius horæ impatiens, qui annos à puella exegerat caſtitatis, luctum expulit, veſtem mutauit, comam totondit, rogum deſeruit, thorum amator aſcendit. Sed non ita iſtam defendimus, vt illum accuſemus, imò vtrumque excuſemus. Nõ autem nos, ſed myſterium quod copulæ illius fructus expreſſit. Generauit enim mulier Phares & Zaram filios, generauit geminos. Vnde nõ ocioſe Matthæus vtrumque ſignauit, cum Phares tãtummodo commemorationem cauſa depoſceret. Phares enim genuit Eſron, Eſron genuit Aram, deinde per ordinem ſinguli. Cur autem cum Iſaac duos generauerit, Iacob plures, ſingulorum tantummodo quos ſucceſſionis dominicæ cauſa poſcebat, fecit ſcripturę ſeries mentionem, horum autem vtrumque memorauit: niſi quia hic in vtroque myſterium eſt? Tractauimus moralem locum, quia non opera meretricis exercuit, ſed munera fœcunditatis elegit. Tractemus hiſtoricum, & myſticum ventilemus. Neque enim ſine myſterio poteſt eſſe quod annulum & monile accepit, & virgam. Non vilis perſona quæ meretur accipere ornamentum, ſignaculum, poteſtatem: factorum ſignaculum, pectoris ornamentũ, regiæ libertatis inſigne. Ergo vt ordiamur hiſtoriam, cum generaret Thamar, legiſti quia vnus de vtero eius præmiſit manũ: quã apprehẽdens obſtetrix, coccum in eam ligauit, dicens: Hic exiet prior. Vt autẽ reuocauit manũ puer in matris vterũ, ſtatim exiuit frater eius. Dixit autem obſtetrix: Quid inciſa eſt per te ſepes? Et vocauit nomen eius Phares. Et poſt ipſum exiuit frater eius, in cuius manu erat coccum, & vocauit nomen eius Zaram. Vides quanta ænigmata myſteriũ prodãt? Manus præmiſſa, coccũ ligatũ, reducta manus, vox obſtetricis gemina quod prior alter exiret, ſepem alter incideret. Cur autem alter manum præmiſit ex vtero, alter genitali præceſſit exortu, niſi quia per geminorum myſteriũ gemina deſcribitur vita populorum: vna ſecundum legem, altera ſecũdum fidem: vna ſecundum literã, altera ſecundum gratiã? Prior gratia quam lex, prior fides q̃ litera. Et ideo gratiæ typus manum ante præmiſit, quia gratiæ actus ante præceſſit, qui fuit in Iob, Melchiſedech,

Universidad de Deusto

chisedech, Abraham, Isaac, & Iacob, qui per fidem sine lege
Gene.15. viuebãt. Credidit enim Abrahã deo, & reputatum est ei ad
iustitiam. Melchisedech quoque sancti gratiã præcedens sa
crificij figura móstrauit. Prœuenientes enim legẽ patriarchę
sancti, præscriptorum vinculis absoluti, libera & consimili
nobis euãgelij gratia refulserunt. Iunior horũ frater, secun-
dus ordo pietatis. Primus ergo in patriarchis, secũdus in re-
gibus & sacerdotib⁹ est. Vtraque enim vita secundú deum,
quia illi quoq; qui secũdum legẽ Moysi religiosam & piam
militiam militabant, non sunt gratiæ & honoris exortes, sed
prior pietatis fructus in authoribus quàm hæredibãs. Prior
enim Zara, qui interpretatione significatur oriẽs. Lux enim
pietatis, veri splendor Orientis est, illius vtique qui dixit:
Oriens nomen est mihi. cuius in patriarchis primitus radius
lucis illuxit. Hi enim primæ vitæ suæ actum in hoc seculo
præmiserunt, in quorum manú nostri quoque actus tanquã
plenioris corporis, qui adhuc naturę quodã generantis vte-
ro tenebamur, figura præcessit. Sed media tanquã sepes ob-
iecta legis est obseruatio, & quodãmodo vita maiorum vi-
detur incisa, de qua in typo illa obstetrix, fortasse iustitia,
quæ nos emissos aluo naturæ matris excepit, dixisse prodi- B
tur: Hic exiet prior. Et reuera mirabilis ille erat ordo pieta
tis, non à Moyse, nec ab aliquo homine, nec per hominem,
sed munere quodam sapiẽtiæ sponte se infundentis impres-
sus. Prima igitur disciplina pietatis secũdum euangeliũ, quia
Ioan.8. per crucem & sanguinem credimus Christi: cuius Abraham
diem vidit, & gauisus est: cuius Noë gratiam in typo eccle-
siæ figuratã, spiritali cognitiõe præsensit: cuius Isaac vicem
in sacrificio non recusauit: quem Iacob cum vinceret, ado-
rauit: cuius Esaias ruborẽ vidit vestimentorum. nam secun-
dum euangelium vita etiam prophetarum est: in cuius san-
guine inter excidia mundi publicæ futurum salutis insigne
Rhaab illa typo meretrix, mysterio ecclesia, figurauit: quæ
multorum cõuenarum copulam non recusat: & quò coniun
ctior pluribus, eò castior, immaculata virgo sine ruga, pudo
re integra, amore repleta, casta meretrix, vidua sterilis, vir-
go fœcunda. Meretrix, quia à pluribus amatoribus frequen
1. Corint.6. tatur, cũ dilectionis illecebra, & sine colluuione delicti. Qui
enim adhæret meretrici, vnũ corpus est. Vidua sterilis, quæ C
viro parere non norit absente. Venit vir, & hunc populum
plebémque generauit. Virgo fœcunda, quæ hãc genuit mul
titudinẽ cum fructu amoris, sine vsu libidinis. Sed vt ad hi-
storiam reuertamur, quid sibi volunt obstetricis eloquia di-
centis: Hic exiet prior, nisi quia eius typum gerebat, qui or
Gene.38. tu corporis posterior, virtute & veritate primus existens,
principatum sibi omnium vindicauit? Inde & Ioannes: Post
Ioan.1. me venit vir, qui ante me fact⁹ est. Quid sibi vult quod coc
cum in manu eius ligauit, nisi quia typ⁹ eius erat qui crucis
indicio suæ, & sanguinis fusione actum illustrauit humanũ?
Itaque posteaquã manum reduxit, quasi incisione facta se-
pis, exiuit frater eius, quẽ quasi medium parietem sepis vel
maceriæ Apostolus nominauit, atque ipse de incisione no-
men accepit. Phares enim diuisio est. Vnde & Pharisęi nun-
cupati, eò quod à multorum se cõiunctionibus separarent.
Beatius autẽ & multò melius fuisset nõ incidisse sepem, sed
vnam eandem & indiuiduam permanere. Quod fieri potuit
si ei vitę quæ prior manũ misit, hoc est actum ostẽdit suum,
consequens fuisset eius vitę militia quæ secuta est. Multo e- D
nim melius, si circũcisus populus vitam maiorum voluisset
imitari. Sic enim fuisset vna sepes, vna maceria, vna ædifica-
tio priorum ac sequentium. Sed quia primum illum vitæ a-
ctum, posteriorum infirmitas non potuit implere, incisione
sine dubio facta sepis eius siue maceriæ quæ secundũ deum
ædificata erat, tanquam medius paries interiectus est, vt il-
la sepes, hoc est, perpetua atque continua bonorum morum
ædificatio rumperetur. Sepes enim est qua ager circũdatur
fructuosus, furis remouetur incursus, quæ culta concludit,
deserta secernit. Maceria quoque domum claudit. hęc si ma
neat, domus tuta est. Denique auferam, inquit, maceriam e-
Esaiæ.5. ius, & erit in direptionẽ. Optemus vt hæc integra sit mace-
ria domus nostræ, domus spiritalis quæ in nobis est. Non e-
nim ab homine exędificari potest, sed à deo viuo, qui ait: Et
maceriam circundedi. Perdiderunt igitur salutẽ, qui mace-

A riam perdiderunt. Maneat ergo maceria, maneat hæc sepes.
Vis scire quàm sit vtilis sepes? Sepi aures tuas spinis & tri- Eccl.28.
bulis, & noli audire linguam nequam. Sepes enim ista te de-
fendit à culpa. Ergo dominus Iesus, qui postea secũdum car
nem venit in lucẽ, veteris illius munitionẽ sepis instaurans,
in maiorum nos actuum, & antiquã simplicitatem fidei re-
formauit. Vnde de eo & propheta dixit: Vocaberis ędifica- Esaiæ.58.
tor sepis. Tulit enim illum obicem qui vnitatem mentis &
corporis, seriémque vitæ simplicis diuidebat, atque ipse fa
ctus est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum, & medium pari
tem sepis soluens. Quem parietẽ exponit Apostolus inimi- Ephes.2.
citias esse in carne. Has ergo inimicitias tulit dominus, & pa
cem refudit, legémque mandatorũ in decretis euacuauit, vt
duos cõderet in vno nouo homine: in quo non solum exte-
riorem & interiorẽ, sed etiam Iudæum significat & Græcũ,
vt esset omnia & in omnibus Christus. Dominus enim sab-
bati superstitionẽ tulit sabbati corporalis, & quasi medium
soluit legis parietem, qui nos ab ea pietate quæ secundum
deum est, decretorũ difficultate prohibebat, eò quod iuxtà
Moysi legẽ non erat facile atque possibile gentib⁹ militare
deo, cum inanis superstitio Iudæorũ purum affectum gen-
tium à su⁹eunda obseruatione reuocaret. Quid ergo? Lex
inutilis? Absit, sed vtilis incredulis, infirmis necessaria, quæ
lubricos & errãtes præcepti salutaris austeritate cohiberet,
& obseruationum attentione concluderet. Bona autem lex
est, quia spiritalis. Ei autẽ non bona, qui non putat spiritalẽ,
qui mente exiguus humilísque factus, eam quę super legem
est, maiestatem scilicet Christi videre non potuit. Quẽ vti-
que tanquam supra illum parietem respiciẽs ille mente sub-
limis Esaias gloriam dei vidit, quæ videtur in mõtibus, non
in collibus. Docuit itaque nos ecclesia in Canticis canti-
corum, quod iste paries domino nostro Iesu Christo ob-
stare non potuit, vel ei qui secutus est Christum, dicẽs: Vox Cant.2.
fratris mei: ecce hic venit saliens super montes, & transiliẽs
super colles: similis frater meus capreæ, vel hinnulo ceruo-
rum in montibus Bethel. Ecce hic retro post parietem no-
strum, prospiciens per fenestras, prospiciens per retia. Re-
spondit frater meus, & dixit mihi: Surge veni proxima mea,
speciosa mea, columba mea: quoniam ecce hyems transiuit,
pluuia abiit, discessit, flores visi sunt in terra, tempus secãdi
aduenit, vox turturis audita est. Flores apostoli, tẽpus mes-
sis, fructus est Christus, vox turturis vox ecclesiæ. Iure igi
tur dei filius posteaquam terrenos homines, nec gradientes
ad superna, & corporalib⁹ inspexit angustiis coartatos (Nõ
enim erat qui faceret bonum, non erat vsque ad vnum.) dę- Psalm.13.
scendere in terras ipse dignatus est, vt parietem illum legis,
hoc est, molem quandam & superstitionem intellectus cor-
poralis auferret, quæ quasi premeret & obumbraret corda
populorum. Melior igitur maceria quàm paries. Denique
non bonus paries dealbatus. Quod nõ ociosè dictũ est prin
cipi sacerdotum, eò quod medij parietis impedimenta ser- Act.23.
uabat, quem dominus Iesus abstulit quasi duram malitiam,
quo clariorem obseruantiam religionis infunderet, vt iam
non vnum Iudæorum genus quasi corporalis quodam per-
scripto legis inclusum, sed omnes gentes ad dei cultum per
euangelium vocarentur. Duo igitur gemini, duæ geminæ
vitæ, duæ geminæ sunt militię, ita vt prior melior sit sequen
te. Et ideo quod est melius, reformatum est. Quis autem ne-
get euangelium præstare legi? Bona tamen lex, si supra lite- 2.Cor.3.
ram mentem erigas. Litera enim occidit. Quid autem ha-
beret hæc historia gratiæ, nisi lucem tanti mysterij videre-
mus? Docuit enim nos Apostolus sanctus in simplicitate hi-
storiæ secretum quærere veritatis, & in quasdam non intel
ligibiles secundũ literam disputationes sensum referre, scri
bẽs: Dicite mihi sub lege volentes esse. legem non audistis?
Scriptum enim est quia Abraham duos filios habuit, vnum
ex ancilla, & vnum de libera: sed qui ex ancilla secundum
carnem natus est: qui autem de libera, secũdum promissio- Galat.4.
nem. Quæ sunt, inquit, per allegoriam dicta. Hæc enim sunt
duo testamẽta. Et infra: Quæ autẽ sursum est Hierusalẽ, libe
ra est. Ad illam igitur, quam medius paries incidere & diui-
dere non potuit, mentis sublimitate tendamus. Solutus est
enim secundum intellectum corporalem veteris ille paries

Universidad de Deusto
Biblioteca

testamẽti: expulsa est ancilla, tenetur libera. Ex libera sum⁹ liberi. Libera est enim ecclesia, expulsa synagoga est. Seruiebat enim populus Iudæorum, remotũ est seruitutis iugum, quod nostræ animæ quædã colla reprimebat, ne vltra parietem vitæ prioris possimus aspicere. Habemus iugũ bonum ac leue, quod habenis pacis, & gratiæ vinculis magis erigat quàm deprimat copulatos. Hic est domin⁹, cuius in Zara typus antè præcessit, eò quod ex tribu & ex semine illius Zarę dominus Iesus secundũ carnem non solum à fœmina, sed Galat. 4. etiam sub lege generatus est, vt eos qui sub lege erant, redimeret precio sui sanguinis. Cuius figura ideo in manu illius Zaræ præcessit, vt promitteret nobis quia vẽturus erat qui veteris vitæ reuocaret vsum, & libertatem quam tribuerat primo illi Adam, in Adam nouissimo reformaret, vt iam genus hominum sine lege esset seruitutis. Si igitur Thamar cognouimus propter mysterium inter dominicas generatiões esse descriptam, Ruth quoque sine dubio pari ratione minime prætermissam æstimare debemus, de qua sensisse videtur Apostolus sanctus cum alienigenarum vocationem gen- 1. Tim. 1. tium spiritu præuideret per euangelium esse celebrandam, dicens quòd lex non sit iustis posita, sed iniustis. Quomodo enim Ruth, cum esset alienigena, Iudæo nupsit? Ex qua ratione in Christi generatione eius putauit euangelista copulæ commemorationem esse faciendam, quę legis serie vetabatur? Non ergo quod non ex legitima saluator generatione manauit videtur esse deforme, nisi ad apostolicam sententiam reuertaris, quia lex nõ est iustis posita, sed iniustis. Hęc enim cũ sit alienigena & Moabitis, pręsertim cum lex Moysi prohiberet has nuptias, Moabitásque excluderet ab eccle- Deut. 23. sia, (Sic enim scriptum est: Moabitæ non intrabunt in ecclesiam domini vsque ad tertiam & quartam generationem, & vsque in seculum) quomodo intrauit in ecclesiam, nisi quia sancta & immaculata moribus supra legem facta est? Si enim lex impiis & peccatoribus posita est, vtique Ruth quæ desinitionem legis excessit, & intrauit in ecclesiam, & facta est Israelitis, & meruit inter maiores dominici generis cõputari propter cognationẽ mentis electa, non corporis: magnum C nobis exemplum est, quia in illa nostrum omnium, qui collecti ex gentibus sumus, ingrediendi in ecclesiam domini figura præcessit. Hãc igitur æmulemur, vt quia hæc moribus hanc prærogatiuam meruit asciscẽdæ societatis suæ, sicut historia docet: nos quoque propter morum electionẽ in ecclesiam domini meritis suffragãtibus adlegamur. Etenim cum Israelitas in dieb⁹ Iudicum superioribus fames temporibus vrgeret, à Bethleem ciuitate Iudæ, in qua natus est Christ⁹, abiit vir colere in agro Moab, cum vxore & duobus filiis, Ex libro Ruth. Elimelech viro nomen, mulieri Noëmi. Filij eius acceperũt sibi vxores Moabitidas, nomẽ vni Orpha, & nomẽ secundæ Ruth: & habitauerunt illic quasi decẽ annis, & mortui sunt. Sed derelicta mulier à duobus filiis, & viro proprio destituta, cognito quod deus visitaret Israel, regredi domũ parãs, cœpit suadere vt domum propriam repeterẽt vxores filiorum suorum. Vna concessit, Ruth verò cum socru mansit. Cui cum diceret socrus: Ecce iam consponsata tua ad popu- D lum suum regressa est, & ad deos suos, & tu reuertere pariter cum cõsponsata tua: respondit Ruth: Non cõtingat mihi dimittere te, & redire ad deos meos: quia quocumque tu ieris, ibo tecum: & vbi habitaueris, habitabo. Populus tuus, populus meus, & deus tuus deus meus. Et vbi mortua fueris, moriar: & vbi sepulta fueris, sepeliar. Atque ita duę perueneruntin Bethleem. Hos igitur mores, atque hãc sanctitatem erga socrum, pietatem erga defunctum, religionem erga deum, cum cognouisset Booz proauus Dauid, iuxta legẽ Moysi, vt semen defuncti proximi suscitaret, eam sibi elegit vxorem. Refert autem aduertere quod & in agro pleno messis reperta, manipulos (sicut scriptum est) colligẽs, & socrui fructus reseruans, non post iuuenem abiit, sed virum perfectum secuta est, vnde & meruit audire: quia mulier virtutis es tu, & quia bene fecisti misericordiam tuam nouissimam, plus quàm primam. Nouissima enim misericordia ecclesiæ congregatæ præstat priori. Quod breuius hic cõprehendi, quia plenius in libris digessimus quos de fide scripsi. Appropinquauit enim qui lõge erat, quia elõgauit qui proximus erat, & calciamentum proximi muliere acquisiuit accepta. Mos enim erat, vt qui proximus erat, si nollet accipere in coniugium propinquam suam, calciamentum suum solueret, & alij cederet. In quo non mediocre mysterium, eò quod is qui alienigenam in typo sumpsit, euangelizandi accepit facultatẽ. Denique in typo has fuisse nuptias testatur benedictio seniorum dicentiũ: Det deus mulierem quę intret domum tuam sicut Rachel, & sicut Lia, quę ædificauerunt vtræque domum Israel, & facere virtutem in Effrata, & sit nomen in Bethleẽ, & fiat domus tua sicut domus Phares, quem peperit Thamar Iudę. De semine tuo det tibi dominus ex hac puella. Et accepit Booz Ruth, & facta est ei in matrimonium, & peperit Obeth patrẽ Iesse, auum Dauid. Recte igitur sanctus Matthæus per euangelium gẽtes ad ecclesiam vocaturus, authorẽ ipsum dominum gentilitiæ congregationis alienigenarum generationem secũdum carnem assumpsisse memorauit: vt iam tunc esset indicium quod illa generatio ederet gentium vocatorem, quem sequeremur B omnes ex alienigenis congregati, relinquentes paternã domum, & dicẽtes ei qui nos ad dei cultum vocaret, verbi gratia Paulo, aut cuicunque episcoporum: Populus tuus, populus meus: & deus tuus, deus meus. Ergo Ruth sicut Lia & Rachel oblita populum & domum patris sui, soluens vinculum legis, ingressa est in ecclesiam. Soluit autem calciamentum, qui non accepit ecclesiam. Et Moysi dicitur: Solue cal- Exod. 3. ciamentum pedum tuorum, ne ipse sponsus ecclesiæ crederetur. Solus ille non soluit, qui ver⁹ est sponsus. Et ideo dicit Ioannes: Cuius non sum dignus soluere corrigiam calcia- Marc. 1. mẽti eius. Ergo & hic typus est eò quod ædificaret domum Israel. Quòd verò commemoratio eius dominicæ prosapię fuerit inferẽda, declarat mysterij altioris expressio, qua prophetatum est ex genere eius in Effrata Christum esse generandum, cum dicitur: Det tibi dominus facere virtutẽ in Effrata, & sit nomen in Bethleẽ. Quæ est enim virtus, nisi quæ per Christum gentium populos congregauit? Quod autẽ nomen, nisi illud quod Bethleem patria domini secundum carnem nascentis est facta? Vnde per prophetam dictum est: Et Mich. 5. tu Bethleẽ Iudæ non es minima inter principes Iuda. Ex te enim exiet princeps qui regat populum meum Israel. Videmus igitur mulierum commemorationi historiam, moribus mysterium conuenire. Neque tamen abnuo, cum Thamar & Ruth defendo, peccatores quoque inter maiores dominici generis cõputatos: quorum cõmemorationem sanctus Lucas declinare desiderãs, alium quendã successionum ordinem tenuit. Neque enim Achab, neque Iechoniã, neq; postremo Vriæ vxorẽ nominãdos putauit, vt immaculatam sacerdotalis generis seriem declararet. Sed vt illi talis consilij sui ratio subsistit, ita etiam sancti Matthæi consilium à ratione iustitiæ non abhorret. Nam cum euangelizaret dominum secundum carnem de Zara esse generatũ, qui omnium peccata susciperet: subiectum iniuriis, subditũ passioni: ne huius quidem putauit exortem asserendum esse pietatis, vt maculatæ quoque originis non recusaret iniuriam: simul ne D puderet ecclesiam de peccatoribus congregari, cum dominus de peccatorib⁹ nasceretur. Postremo vt beneficium redemptionis etiam à suis maioribus inchoaret, ne quis putaret originis maculam impedimento posse esse virtuti, nec se insolẽs de sui generis nobilitate iactaret, néve parentum crimina verecũdior erubesceret cui obũbrandæ originis facultas daretur, flore virtutis. An verò sanctus Dauid, licet multa eius in mysterium figurentur, non eò præcelsior, quòd hominem se esse cognouit, & cõmissum super abrepta Vrię vxore peccatum pœnitentiæ putauit lachrymis abluẽdum, ostendens nobis neminem virtuti propriæ debere confidere? Habemus enim aduersarium magnum, qui vinci à nobis sine dei fauore non possit. Et plerumque illustribus & beatis viris grauia peccata fuisse reperies, vt quasi homines tentationi patuisse cognoscas, ne virtutibus egregiis plus quàm homines crederẽtur. Si enim Dauid, qui pręsumptione virtutis elatus dixerat: Si reddidi retribuentibus mala mihi: Et Psalm. 7. alibi: Ego autẽ dixi in mea abundantia, nõ mouebor in æternum: statim insolentiæ huius pœnam se subisse memorauit, Psal. 29. dicens: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum contur- Ibidem. batus:

Universidad de Deusto
Biblioteca

batus: si ipse dominici generis author insolentiæ excepit offensam, quãto magis nos cæteri peccatores, quibus nulla suffragatur prærogatiua meritorum, insolẽtiæ scopulum timere debemus, in quo naufragium sit bonorum: præsertim cũ tantus vir nobis & magisterij author sit & exempli, qui quasi palinodiam quandam ad repropitiandum dominum in posteriora canendam putauit, dicens: Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. &, Dominus à dextris meis, ne commouear. Sciuit enim quando se sibi crediderit, esse lapsum. Denique nihil aliud esse in homine designauit, nisi quia deum nouit. Sic enim habes: Quid est homo quod innotuisti ei, aut filius hominis quia computas eum? Si ergo Dauid insolentiam damnat, humilitatem induit, rectè in historia vxoris Vriæ magisterium istud affectandę humilitatis adscisciturEt tamẽ si ex ea natus est ille pacificus Salomõ, videamus ne forte mysterium sit quod sublato eo de medio, qui ante coniugio suo plebem gentium vindicabat, alij Ecclesia viro nupserit vero Dauid. Dauid enim vocatus est Christus, in parentis nomen adscitus: iuxta quod scriptũ est: Inueni Dauid seruum meum, cui nupsit Ecclesia, quæ verbi semine & spiritu dei plena, Christi corpus effudit, populum scilicet Christianum. Est ergo mulier, quę viuẽte viro alligata est legi: & ideo mortuus est vir eius, vt non esset adultera si esset cum alio viro. Mysterium igitur in figura, peccatum in historia: culpa per hominem, sacramentum per verbum. De qua historia quoniã alibi plenius diximus, hic transcurrendum videtur. Meritóque sanctus Dauid de hac historia mysticum psalmum quinquagesimum scripsit propter Bethsabeæ nuptias, dicens: In plurimũ laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo munda me. Si iniquitatem suam dei amicus cognoscit, & meritis suis obstare delictũ, si denique deo se peccasse confitetur: cur tu de confessione criminis erubescas, cum criminis commentum, non confessio sit pudori? Ergo cum Dauid Bethsabeæ historiam non prætermiserit in suis psalmis, vt in ea vel mysteriũ, vel actũ perfectæ pœnitentiæ nos doceret, iure videmus etiam in generationibus dominicis non prætermissam, quia & ipse Dauid qui eam accepit in vxorem sibi, generationis dominicæ secundum carnem prœcessor asseritur. Cuius speciale (vt diximus) meritum, vt Ecclesię in hoc mysterio videret exortũ, & acciperet oraculum quod ex suo Christus genere nasceretur. Alterum enim ad Ecclesiã pertinet, quod dixit: Ecce audiuimus eam in Effrata, inuenimus eã in cãpis syluæ. Alterum specialiter ad dominici corporis susceptionem: quod oraculo manifestissimo reuelatur, cũ dicitur: Ex fructu ventris tui ponam super sedem meam. Noli tamen tanto negligens esse promisso. nõ enim sine definitione datum est. Sed si custodieris testamentum, & testimonia seruaueris domini, quæ in Euangelio se pollicetur esse dicturum: tibi quoque copia sedis patebit æternæ. Hæc de vxore Vriæ. De Achab autem satis claret, cui vxor Iezabel. Et de Iechonia, de quo satis idoneus author est Hieremias maximi reum esse delicti: cui etiam quod habuit, nomen eripuit. Et ideo qui Ioachim in Regnorum libris dicitur, Iechonias ab Hieremia est nominatus, dicente eo: Abiectus est Iechonias vt vas, nõ est vsus in eo, propter quod proiectus est ipse, & semen eius. Terra terra audi verbum domini, scribe virum istũ abdicatum, quia non exurget ex semine eius sedens in throno Dauid princeps adhuc in Iuda. Eo enim regnante Iudæam Babylonij vastauerunt, neque postea vnquam de semine eius regnum quisquã in Iudæa potuit obtinere. Postea enim populus de captiuitate dimissus, sub sacerdotibus & tetrarchis fuit. Vnde etiam vsque ad Christi generationem mansere retrarchæ, ne ipsi quidem, quantum historia docet, regalis dignitatem generis reseruãtes. Fertur enim ab his, qui siue argumentati, siue simpliciter docentes, siue vere astruẽtes tradiderunt nobis: quia Idumæi latrones Ascalonem vrbem Palæstinæ ingressi, de fano Apollinis quod vicinum muris erat, Antipatrum Herodis cuiusdã Hieroduli filium inter alios abduxere captiuum, quem pater redimere propter paupertatem nequiuit. Is igitur imbutus disciplinis & mysteriis Iudæorum, Hircano Iudææ regi amicitia copulatur, quem pro se ad Pompeium Hircanus legatum direxit: & quia legationis fructu potitus est, per eam gratiam partem regni affectauit. Occiso autem Antipatro propter felicitatis inuidiam, filius eius Herodes postea sub Antonio senatusconsulto Iudęis regnare præceptus est. Cuius Herodes filius, & alij tetrarchæ. Quod ideo ex Græcorum historiis putauimus transferendum, vt clareat Herodem nullo affinem generi Iudæorum, regnum adulterina fraude quæsisse. Deniq; cõscius ignobilitatis suæ, ne qua posteris suis vel de prescripto veteri quæstio moueretur, scripturas eorum incendit: existimans quòd si indicia de publico sustulisset, nullis aliis testimoniis clarere posset quin de patriarchatũ vel proselytorum veterum genere emanaret. Sed, vt pleraque curę humanæ sunt, cognitioni hoc & indagini veritatis præiudicare non potuit. Ne nobis tamẽ possit prejudicare, videamus, qui veri regalisque generis dicimus Christum, & per veros & nobiles reges actũ domini genus. Sed vbi adulterina regnũ affectauit propago, successionem nobilitatis suæ, non potentiæ, sed generationis ordo seruauit. Tamen ipsum regem secundum honorem seculi non accipimus Christum. Quomodo ergo ex fructu vẽtris tui ponam super sedem meã? Quomodo & angelus de eo dicit quòd dabit illi dominus deus sedem Dauid patris sui, & regnabit in domo Iacob in æternum? Quomodo ergo regnare promittitur, nec ostenditur? Aut quomodo ex semine Iechonię nullus regnatur⁹ dicitur per Prophetam? Si enim Christus regnauit, ex semine autẽ Iechoniæ Christus est, Propheta mentitus est, mentita sunt & oracula. Sed illic futuros ex semine Iechonię posteros nõ negatur, & ideo de semine eius est Christus: & quòd regnauit Christus, non contra prophetiam est. Non enim seculari honore regnauit, nec in Iechoniæ sedibus sedit, sed regnauit in sede Dauid. Verum cum ipse Iechonias Dauid sederit sedem, quemadmodum soluitur quod dictũ est quia Dauid sedem Iechoniæ posteri non sederunt, cum eadẽ sedes fuisse videatur amborum? Itaque & nos sedem Dauid fuisse negare non possumus: non eandem tamen regis Dauid sedẽ Christus quam Iechonias sedit: imò nec quisquam alius ex gene re Dauid sedem eius potuit sedere quàm Christus: quia nec in aliquo alio semen eius æternum est, sed in Christo, sicut deus ipse reserauit dicens: Semel iuraui in Christo meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & sedes eius sicut Sol in conspectu meo. Quem igitur dicit hic? Non Salomonem vtique non Rõboam, non Nathan, sed illum de quo solo potest dicere: Ponam in mari manum eius, & in fluminibus dexterã eius. Ipse inuocabit me, Pater meus es tu, & ponam in seculum seculi semẽ eius, & thronum eius sicut dies cœli. Non vtique hunc thronum Salomon sedit, nõ Roboam, nec Iechonias. Vis scire qui sederit? Is est de quo dicit ângelus ad Mariam: Ecce cõcipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit Magnus, & filius altissimi vocabitur: & dabit illi dominus deus sedẽ Dauid patris sui, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Si angelo non credis, ipsi saltem domino crede dicenti: Tu dicis, quia ego rex sum. Nunquid ergo & ipse mentitus est, quia regnare se dixit, qui nõ regnauit in terris? Quomodo scriptura soluitur, quæ regnare eum dicit & regnare non astruit? In abruptum disputationis venimus, hæremus in vado, & quodam veritatis naufragio fluctuamus. Excitemus igitur Christum, ipsum interrogemus, ipse respondeat. Interrogemus scripturas. Inuenimus quia regnum domini non est de hoc mundo. Ipse enim dixit: Regnum meum non est de hoc mundo. Qui dicit non esse de hoc mundo regnum suum, ostendit esse supra mundum. Ita & erat regnum eius, & non erat: non erat in seculo, supra seculum erat. Erat enim regnum aliud veri Dauid, quod sol⁹ Christus accepit: & erat semen aliud Dauid, quod in æternũ manet, de quo solus generatus est Christus, qui solus verus filius Dauid, cuius etiam solus nomen accepit, iuxta quod scriptum est: Inueni Dauid seruum meũ, in oleo sancto meo vnxi eum. Quod vtique non de propheta Dauid, sed de domino dici præmissa declarant. Scriptum est enim: Posui adiutorium super potẽtem, & exaltaui electũ de populo meo. Solus enim potens, solus electus est Christus. Sanctorum enim maius in fide, quàm in generatione semen est. Et ideo

Psalm.150. Psalm.15. Psalm.143. Psalm.88. Psalm.50. Psalm.131. Ibidem. Quod in Iechonia regnum defecerit Iudęorum. Hiere. 22. Quod Herodis regnũ non fuerit legitimum. Psalm.88. Ibidem. Ioan 18. Ibidem. Psal.88. Ibidem.

Aposto-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apostolus: Si enim qui ex fide sunt, hi filij sunt Abrahæ. Illud quoque non prætermittendum putamus, quod à Dauid temporibus vsque ad Iechoniam, hoc est vsque ad captiuitatem, cum decem & septem fuerint reges Iudææ, quatuordecim generationes sanctus Matthæus posuerit: & rursus à Iechonia vsque ad Ioseph cum viritim generationes duodecim computẽtur, postea quatuordecim generationes descriptas esse memorauerit. Sic enim habes: Omnes generationes ab Abraham vsque ad Dauid, generationes quatuordecim: & à Dauid vsque ad transmigrationẽ Babylonis generationes quatuordecim, & à transmigratione Babylonis vsque ad Christum generationes quatuordecim. Et primũ oportet cognoscere, quod ante iam dixim', posse plures esse successiones, pauciores generationes. Possunt enim diutius viuere aliqui, & serius generare, aut certe penitus exortes generationis existere. Itaque non quæ regum, eadem generationum tempora. Vnde & Matthæus eos quos ad generationem non putauit pertinere, præteriit. Nam si propositum esset ei successiones describere, rationabiliter moueremur cur cum in regnorum libris & Paralipomenon conueniat quod post Ioram Ochozias regnauerit, & Ioas & Amasias, Amasiæ autem successerit Ozias: sanctus Matthæus tres illos reges præterierit, Ochoziam, Ioaz, & Amasiam & post Ioram Oziam subiecerit. Sed non eum in regum successione, sed in generatione subiecit: denique generationum relatorem fuisse memorauit, potuit autem fieri vt & Ioram tardius generauerit, & Iosaphat serius perceperit regnum, atq; ita Ioram patri suo, cui in potestate non successit, in generatione successerit. Quod vero post Iechoniam duodecim generationes enumerasse videtur Euangelista, si diligẽter aduertas, hic quoque quatuordecim generationum poteris inuenire rationem. Duodecim enim vsque ad Ioseph numerãtur, non vsque ad Christum. Tertiusdecimus est Christus, sed nihil refert vtrum in duabus generationibus, an vna mẽdacium sit. Tamen ne hic quidem cæcum aliquem scopulũ aut naufragiũ inuenias veritatis, duos Ioachim, hoc est, duos Iechonias fuisse historia indicat: vnum ante transmigrationem, alterum in ipsa transmigratione generatum, id est, patrem & filium. Ergo pater inter generationes superiores est computatus, qui successit Iosiæ: filius inter posteriores, qui successit patri, id est, nepos Iosiæ. Duos autẽ fuisse Regnorum libri indicant. Sic enim scriptum est: Et imperauit Pharao super Israel, Ioachim filio Iosiæ regnante in Iudæa pro Iosia patre suo, & conuertit nomen Ioachim in regnando, & vndecim annos regnauit in Hierusalẽ. Quibus subiecit: Et reliqua verborum Ioachim, & omnia quæ fecit, nonne scripta sunt in libro verborum Regum, & in diebus eorũ quibus regnauerunt in Iudæa? Et dormiuit Ioachim cum patribus suis, & regnauit Ioachim filius eius pro eo. Filius decẽ & octo annorum erat Ioachim: & cum regnaret, tribus mensibus regnauit in Hierusalem, nomen matris eius Mesola: & omnia quę fecit sub oculis domini pater eius, & ipse fecit: & in diebus eius ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis in Hierusalem. Vides igitur quod alius fuit Iosiæ filius, alius nepos. filius ille, cui Hieremias nomen imposuit: nepos iste, qui patris vocatus est nomine. Et bene sanctus Matthæus à Propheta noluit discrepare: vt non Ioachim, sed Iechoniam nominaret. Simul, vt supra diximus, Maiorem fructum dominicæ pietatis astruxit, si generis nobilitatem non in omnibus dominus requisiuit: sed de captiuis & peccatoribus congrue nasci voluit, qui remissionem veniebat prædicare captiuis. Non igitur suppressit alterum Euangelista, sed vtrumque signauit, quod vterque Iechonias dictus sit. Ita addito iuniore Iechonia, generationes quatuordecim computantur. Ergo illa Matthæus. Pulchre autem Lucas, quoniam filios Iacob plures non poterat comprehendere, ne extra generationes euagari superflua serie videretur: licet in aliis, id est, longe multo posterioribus, patriarcharum tamẽ nequaquam nomina prætermittenda arbitratus sit, sed præ cæteris eligenda, Ioseph, Iudæ, Simeonis, & Leui. Quatuor enim genera in his, quorum isti posteri sunt, cognoscimus fuisse virtutum. In Iuda, id est, illo superiore, dominicæ per figuram passionis mysterium prophetatum, in Ioseph præcessisse castitatis exemplum, in Simeon vindictam læsi pudoris, in Leui officium sacerdotis. Per Nathan quoq; expressam aduertimus prophetiæ dignitatem, vt quia vnus omnia Christus Iesus, in singulis quoque maioribus genera virtutum diuersa præcederent. Noe quoque iusti inter dominicas generationes commemoratio non debuit prætermitti, vt quia ædificator Ecclesiæ nascebatur, eum sui generis authorem præmisisse videatur, qui eã in typo ante fundauerat. Nã de Mathusala quid dicam, cuius vltra diluuium numerantur anni: vt quoniam solus est Christus, cuius vita nullam sentit ætatem, in maioribus quoque suis nõ sensisse diluuia videretur? Enoch vero, nonne manifestum & pietatis dominicæ, & diuinitatis indicium est, eò quod nec mortem senserit dominus, & ad cœlum remeauerit, cuius generis author raptus ad cœlũ est? Vnde manifestum est & Christũ potuisse non mori, sed voluisse, vt nobis mors illa prodesset. Et ille quidem raptus est, ne malitia mutaret cor eius. Dominus autem, quẽ malitia seculi mutare non poterat: eò vnde venerat, naturæ suæ maiestate remeauit. Siletur planè parricida fratris. Neq; enim rationabile erat vt is quipercussérat fratrem, inter domini numeraretur authores, cum seruulos iste seruauerit, vt fraterni nominis honore donaret. Sed nec illud ociosum, quòd Seth præteritus non est, quem posteriore Adam generatione suscepit: vt cũ duæ sint populi generationes, signaretur in typo dominum nostrum Iesum Christum in posteriore potius quàm priore generatione numerandum. Iam de ipso Adam, qui iuxta Apostolum figuram accepit Christi, quid pulchrius potuit conuenire, quàm vt sacrosancta generatio à dei filio inciperet, & vsque ad dei filiũ deduceretur, creatúsque præcederet in figura, vt natus in veritate sequeretur, ad imaginem factus præiret, propter quem dei imago descenderet? Etsi mysterium primi discutiamus erroris, lignum scientiæ boni & mali fallente diabolo Eua suadente ille gustauit, vt iste nobis priusquàm sciret malum, eligeret bonum: diríque serpentis insidias Ecclesia suadente euacuaret, iuxta quod scriptum est: Quoniam priusquàm sciat puer bonum aut malum, non credet malitiæ, vt eligat quod bonum est. Et priusquàm sciat vocare patrem aut matrem, accipiet virtutẽ Damasci, & spolia Samariæ. Hic enì est puer, cuius in cunabula Magi spoliis Orientalibus referserunt, quia gens ante Christum incredula, de exuuiis idolorũ mutata iam fide manubias obtulit domino triumphales. Hæc tibi frater de generatione Christi nõ incognita putaui prolixius prosequenda, ne quis cum ista in Euãgeliis minus attento animo recẽseret, aliquatenus fluctuaret: quæ sancti euangelistæ ad maiora miracula, & diuiniora domini gesta properantes, perstringenda breuius quàm diffundenda vberius putauerunt. Eorum igitur more, qui saris putãt, ignaris viarum quasi notas quasdã itineris & semitas demonstrare: spiritalis viæ semitas colligentes, videro vtrum secundo veritatis euentu, certe religioso fidei ductu in mysteriorum secreta contendimus, verentes ne quis ista cum legerit, quod prouerbialiter dicitur, quasi puer machærã, tractare per infantiam fortiora arma nesciret, magísque vulnus ex imprudentia, quàm salutem ex lectione sentiret. Infirmos enim tela sua vulnerant, nec potest bene vti armis, qui ea ferre non nouerit. Et ideo circa fidem vir perfectus exigitur, in quo non per humum scientiæ reptet infantia, non debilis quædam, nec carens sensibus mysticæ cognitionis titubet ætas, quæ virtute iuuentutis amissa, coronam glorioſi certaminis non requirat, & senescentis aquilæ modo, quæ prius aut leporem rapere pedibus consueuerat, aut anserem, æuo fessa minorum auium fœtus implumes requirat, qui solidiorem cibum afferre non possint.

Quod ab Iechonia vsque ad Ioseph duodecim generationes scriptæ sint, & quatuordecim computentur.

4. Reg. 23.

4. Reg. 24.

Sapien. 4.

Esaiæ. 8.

DIVI

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARIORUM in Euangelium secundum Lucam Liber quartus.

Præfatio.

NOn absurdum, opinor, de generatione domini cõfecimus opus, certe infructuosum non fuit dominicis diutius inhærere maioribus. Nã si ij qui magnum mare littorali parant nauigatione transmittere, altioris cõpendiũ cursus itidem vt nos fiduciæ infirmitate vitãtes, agrũ & vrbes littore deductas capti locorũ decore frequẽter inuisunt: quãto magis nos in tãto non elementorũ, sed gestorũ cœlestiũ siti profundo, viciniores legere portus, & frequentes amare debemus excursus, ne quis longę nauigationis tædio fatigatus, fastidij vomitum tenere non possit. Certe si quis intutæ ratis vitia infida perspexerit, tanquam frequẽti librorum portu obiecto: licet vt aurium vela deponat, lectionis anchoram figat. Non videtur deseruisse nauigium sed cõfecisse cursum, qui descendit in portum. Et plerisque locis fortasse amœnitas locorum ipsa inuitet prætermeantem. Nam si Vlyssem illũ, vt fabulæ ferunt, (licet & propheta dixerit: Habitabunt in ea filiæ Sirenarũ. etsi non dixisset Propheta, nemo tamen iure reprehenderet, cum & gigantes, & vallem Titanum scriptura comprehenderit.) Si ergo Vlyssem illum post decem annorum exilia, quibus bellatum in Ilio est, decẽmq; erroris annos festinantem ad patriam. Lotophagi suauitate baccarũ tenere potuerunt, si horti Alcinoi retardarunt, si postremo Sirenes cantu vocis illectũ, ad illud famosum voluptatis naufragium pene deduxerant, nisi aduersus illecebrosæ sonitus cantilenæ inserta cera sociorum clausisset aures: quanto magis religiosos viros cœlestium factorum decet admiratione mulceri? Atque hic iam non baccarum suauitas haurienda, sed panis ille qui descendit de cœlo: non olera Alcinoi spectanda, sed sacramẽta sunt Christi. Nam qui infirmus est, olera mãducet, Nõ claudẽdę igitur aures, sed referandę sunt, vt Christi vox possit audiri: quã quisquis perceperit, naufragiũ non timebit. Nõ corporalibus vt Vlysses ad arborẽ vinculis alligandus, sed animus ad crucis lignum spiritalibus nexibus vinciendus, ne lasciuiarum moueatur illecebris, cursũmque naturæ detorqueat in periculum voluptatis. Figmẽtis enim poẽticis fabula coloratur, vt quædam puellæ scopuloso in littore maris habitasse prodãtur: quæ si quos deflectere nauigium propter aurium suauitatem dulci voce pepulissent, in vada cæca deductos & infida statione deceptos, naufragij miserabilis sorte consumerent. Compositum hoc specie, & ambitiosa comparatione fucatum est, vt mare, vox fœminę, littora vadosa fingantur. Quod autem mare abruptius quàm seculum, tam insidum, tam mobile, tam profundum, tam immundorum spirituum flatibus procellosum? Quid sibi vult puellarum figura, nisi cuiratæ voluptatis illecebra, quæ constantiam captæ mentis effœminat? Quæ autem illa vada, nisi nostræ scopuli sunt salutis? Nihil enim tam cæcum, quàm secularis suauitatis periculum: quæ dum mulcet animum, vitã obruit, & corporeis quibusdam scopulis sensum mentis illidit. Merito igitur dominus noster Iesus Christ⁹ ieiunio suo nos atq; deserto aduersus voluptatum informat illecebras, & tentari se à diabolo dominus omnium patitur, vt in illo omnes vincere disceremus. Aduertamus igitur quia tria non ociosè à domino principaliter ordinata Euangelista descripsit. Tria sunt enim quæ ad vsum proficiũt salutis humanæ, sacramẽtum, desertum, ieiunium. Nemo enim nisi qui legitime certauerit, coronatur. Nemo autem ad certamen virtutis admittitur, nisi prius ab omnibus ablut⁹ maculis delictorum, gratiæ cœlestis munere consecretur. Venit igitur dominus ad lauacrum, vt mysterij gratia nobis & visu probaretur & sensu. Et quoniam lex cœlo & terris testibus promulgatur, vt mysterium diuinitatis abscõditum à seculis in deo plus crederes esse quàm legem, non iam ad testimoniũ cœlum vocatur, sed vtitur testis officio, cum vox dei defertur è cœlo. Simul ne fidei mysterium dubio mẽtis offendas, inuisibiliatibi visibiliter declarantur operari. Venit dominus ad lauacrũ. Omnia enim pro te factus est: iis qui sub lege sunt, quasi sub lege esset, cum ipse sub lege non esset. Circũcisus est, vt eos qui sub lege sunt, lucrifaceret. His qui sine lege erant, conuiuij communitate sociatus est, vt lucraretur eos qui sine lege viuebant. Factus est infirmis infirmus per corporis passionem, vt infirmos lucrifaceret. Omnibus postremo omnia factus est, pauper pauperibus, diues diuitibus, flens flentibus, esuriens esurientibus, sitiens sitientibus, profluus abundantibus. In carcere cum paupere est, cũ Maria flet, cum apostolis epulatur, cum Samaritana sitit. In deserto esurit, vt cibus primi hominis, quem per prẽuaricationem gustauerat, ieiunio domini solueretur. Nostro periculo Adam ille scientiæ boni & mali famem soluit, nostro emolumento famem iste suscepit.

De ductu ipsius Iesu in desertum.

Cap. IIII.

TVnc dominus Iesus ductus est in desertum à spiritu, vt tẽtaretur à diabolo.) Cõuenit recordari quẽ admodum de paradiso in desertum Adam primus eiectus sit, vt aduertas quemadmodũ de deserto ad paradisum Adam secundus reuerterit. Videte enim quẽadmodum suis nodis præiudicia resoluantur, & suis diuina beneficia vestigiis reformẽtur. Ex terra virgine Adã, Christus ex virgine. Ille ad imaginem dei factus, hic imago dei. Ille omnibus irrationabilibus animalibus, hic omnibus animantibus antelatus. Per mulierem stultitia, per virginem sapientia. Mors per arborem, vita per crucem. Ille spiritalium nudus, arboris se texit exuuiis: hic secularium nudus, corporis non desiderauit exuuias. In deserto Adam, in deserto Christus. Sciebat enim vbi posset inuenire damnatum, quẽ ad paradisum resoluto errore reuocaret. Sed quoniam secularibus indutus exuuiis redire non poterat, neç paradisi incola potest esse, nisi nudus à culpa, exuit veterem hominem, nouum induit: vt quia solui non queunt diuina decreta, persona magis quàm sententia mutaretur. Sed qui in paradiso sine duce iter amisit acceptum, quemadmodum de deserto sine duce iter repetere posset amissum, vbi tentationes plurimæ, nisus ad virtutem difficilis, lapsus facilis ad errorem? Cum eadem sit virtutis natura, quæ nemorum, vt si adhuc exigua de terrenis ad superna se subrigunt, dum teneris ętas adolescit frondibus, sæui veneno dentis obnoxia facile aut succidi possit, aut vri. Si vero alta se radice fundauerit, & ramorum sublimitate sustulerit, frustra iam vel ferarum morsibus, vel lacertis agrestium vel diuersorum flatuũ procellis arbor robusta tentetur. Quem igitur apponeret ducem contra tot illecebras seculi, contra tot versutias diaboli, cũ sciret nobis primo contra carnem & sanguinem, deinde contra potestates, contra rectores mundi tenebrarum harũ, aduersus spiritalia nequitiæ quæ sunt in cœlestibus, esse luctamen? Angelum apponeret? & ipse lapsus est, legiones angelorum vix singulis profuerũt. Seraphim dirigeret? & ipsum descendit in terras in medium populi immunda* labia habentis, & vnius tantum prophetæ appositio labia carbone mundauit. Alius dux requirendus fuit, quem sequeremur omnes. Quis tantus esset dux qui prodesset omnibus, nisi ille qui supra omnes est? Quis me supra mundum constitueret, nisi qui maior est mundo? Quis tantus esset dux, qui posset masculum & fœminam, Iudæum & Græcum, Barbarum & Scytham, seruum & liberum vno regere ductu, nisi solus qui est omnia & in omnibus Christus? Multi enĩ laquei quacunque progredimur. Laquei in corpore, laquei in lege, laquei in pinnis templorum, in crepidinibus parietum tendũtur à diabolo. Laquei in philosophis, laquei in cupiditatib⁹. Oculus enim meretricis, laqueus est peccatoris. Laqueus in pecunia, laqueus in religione, laqueus in studio castitatis. Exiguis enim momentis mens inclinatur humana? & huc atque illuc pro versutia suadentis frequenter impellitur. Videt aliquem diabolus religiosum virum deo venerabiliter deferentem, & quod sacrosanctum est æstimantem, nullius capacem iniuriæ. in ipsa eum religione supplantat, vt faciat non credere quod dei filius vere hanc nostrã susceperit carnem, hoc nostrum corpus, hanc nostrorum membrorum fragilitatem

* Polluta.

Esaiæ.13.

Roma.14.

2.Timo.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gilitatem:cum vtiquè passio corporis fuerit,diuinitas exors A
iniuriæ manserit.Ita de religione sit culpa. Omnis enim qui
negat Iesum Christum in carne venisse,de deo non est. Vi-
det integrum & illibatæ castimoniæ virū, suadet vt nuptias
damnet, quo eiiciatur ab ecclesia, & studio castitatis à casto
corpore seperetur. Audiuit alius quia vnus deus,ex quo om
nia:adorat,atque veneratur. Insidiatur ei diabolus, claudit
aures,ne audiat quia vnus deus per quē omnia.ita nimia pie-
tate impium esse compellit,vt dum patrem à filio separat,pa
trem filiúmque confundat,& personam vnam putet esse,nō
potestatem.Itaque dum mensuram fidei nescit,perfidiæ in-
currit ærumnam.Quomodo igitur hos laqueos euitabimus,
Psalm.123. vt possimus & nos dicere: Anima nostra sicut passer erepta
est de laqueo venantium: laqueus contritus est, & nos libe-
rati sumus?Non dicit, Ego contriui laqueum. non ausus est
hoc dicere Dauid,sed: Adiutorium nostrum in nomine do-
mini, vt ostenderet vnde laqueus solueretur, vt prophetа-
ret quòd venturus esset in hanc vitā, qui contereret laqueū
fraude diaboli præparatum. Sed non potuit melius conteri B
laqueus,nisi prædam aliquam diabolo demonstrasset: vt dū
ille festinaret ad prædā,suis laqueis ligaretur: vt ego possim
dicere:Laqueos parauerunt pedibus meis,& ipsi inciderunt
in eos. Quæ potuit esse præda,nisi corpus? Oportuit igitur
hanc fraudē diabolo fieri, vt susciperet corpus dominus Ie-
sus,& corpus hoc corruptibile,corpus infirmum,vt crucifi-
geretur ex infirmitate.Si enim fuisset corpus spiritale nō di-
xisset:Spiritus prōptus est, caro autem infirma. Audi igitur
Matth.26. vtramque vocem,& carnis infirmæ,& spiritus prōpti.Pater
si possibile est, transeat à me calix iste. Hæc carnis est vox.
Sed non quod ego volo,sed quod tu vis.habes deuotionem
spiritus & vigorem.Quid repudias dignationē domini?Di-
gnationis est quod suscepit corp' meū,dignationis est quod
suscepit iniurias meas, suscepit infirmitates meas quas vtiq;
natura dei sentire non potuit,cum etiā natura hominis con
tēnere didicerit,vel sustinere ac perpeti. Et ideo sequamur
Deute.10. Christum,iuxta quod scriptum est: Post dominum deū tuū
ambulabis,& ipsi soli adhęrebis.Cui adhęrebo nisi Christo? C
1.Corin.6. sicut Paulus dixit:Qui adhæret domino, vnus spiritus est.Il
lius igitur de deserto,vt ad paradisum redire possimus, ve-
stigia prosequamur. Et videte quibus itinerib' reducamur.
Nunc in deserto Christus est,agit hominem,instruit, infor-
mat,exercet, vngit oleo spiritali. Vbi videt robustiorem,
per sata & fructuosa traducit:vt quando querebantur Iudęi
quòd discipuli eius sabbato de segete spicas vellerēt. iam e-
nim apostolos suos in agro culto, & fructuoso opere collo-
cauerat,postea in paradiso constituit tempore passionis. Sic
Ioan.18. enim habes:Hæc cum dixisset Iesus,cū discipulis suis trans-
* cedri. iuit trans torrentem Cedron, * vbi erat ortus, in quem in-
troiuit ipse cum discipulis suis. Agro enim fœcundo ortum
esse potiorem docet Propheta in Canticis canticorū,dicens:
Canti.4. Ortus clausus soror mea spōsa, ortus clausus,fons signatus,
emissiones tuæ paradisus.Illa est enim animæ pura & imma-
culata virginitas,quæ nullo terrore pœnarum, nullis à fide
secularis voluptatis illecebris,nullo vitæ amore traducitur.
Denique virtute domini hominem esse reuocatum, præ cæ D
teris hic Euangelista testatur,qui solus inducit dominum di
centem latroni:Amen dico tibi,hodie mecum eris in paradi
Luc.23. so. ¶ Plenus igitur Iesus spiritu sancto agitur in desertum.)
Consilio, vt diabolum prouocaret. Nam nisi ille certasset,
non illi hic iste vicisset.Mysterio,vt illum Adam de exilio li-
beraret.Exemplo,vt ostenderet nobis diabolum ad melio-
ra tendētibus inuidere,& tunc magis esse cauendum,ne my-
sterij gratiam deserat mentis infirmitas.Quadraginta autem
dies,mysticum numerum recognoscis. Tot enim diebus a-
quas abysi effusas esse meministi,& tot ieiunio dierum san-
ctificato Propheta refusam cœli serenioris esse clementiam.
Tot ieiunio dierum sanctus Moyses perceptionem legis e-
meruit. Tot annos in eremo constituti patres panem angelo
rum & cœlestis alimonię gratiam cōsecuti sunt:nec antequā
mystici numeri tempus explerēt,terram repromissionis in-
trare meruerunt. Tot ieiunio dierum domini nobis in Euan
gelium patefecit ingressus. Vnde si quis Euangelij gloriam,
fructūque resurrectionis optat adipisci,mystici ieiunij præ-

uaricator esse non debet.Quod & in lege Moyses,& in Euā
gelio suo Christus,vtriusque testamenti authoritate præsen
sit fidele virtutis esse certamen. Quid vero sibi vult quod
Euangelista dominum esuriisse significauit, cum de Moysi
atque Heliæ ieiunio nihil tale videam' expressum? Nūquid
hominum patientia deo fortior?Sed qui quadraginta diebus
esurire non potuit,ostendit se non cibum esurire corporis,
sed salutem:simul vt aduersarium lacesseret iam timentem,
qui quadraginta dierum fuerat ieiunio vulneratus, Et ideo
fames dominī pia fraus est, vt in quo diabol' maiora metuēs
iam cauebat, famis specie lactatus tentaret vt hominem, ne
impediretur triumphus.Simul illud disce mysterium,sancti
spiritus opus,hoc est,diuinum fuisse indicium,vt tentādum
se diabolo Christus offerret.

De prima tentatione Christi à diabolo.

Dixit autem illi diabolus:Si filius dei es, dic lapidi
huic vt panis fiat.) Tria præcipue docemur tela
diaboli, quibus ad conuulnerandam mentem ho-
minis consueuit armari.Gulæ vnum, aliud iactan-
tiæ,ambitionis tertium. Inde autem cœpit,vnde iam vicit.
Et ideo inde incipio in Christo vincere, vnde in Adam vi-
ctus sum,si tamen mihi Christus imago patris virtutis exem
plum sit. Discamus igitur cauere gulam, cauere luxuriam,
quia telum est diaboli.Laqueus tenditur cum mensa regalis
conuiuij præparatur,quæ constantiam sæpe mentis inclinat.
Non solum enim cum audimus verba diaboli, sed etiam cū
videmus eius copias,laqueum vitare debemus. Didicisti igi
rur diaboli telum:sume scutum fidei, loricam abstinentiæ.
Sed quid sibi vult talis sermonis exordius,Si filius dei es: nisi
quia cognouerat dei filium ésse venturum, sed venisse per
hanc infirmitatem corporis nō putabat? Aliud explorantis,
aliud tentantis est:& deo se profitetur credere,& homini co
natur illudere.Sed vide arma Christi, quib' tibi non sibi vi
cit.Nam qui maiestate sua lapides in panem posse conuerti,
naturæ alterius transfusione monstrauit,docet nihil tibi pro
diaboli arbitrio nec declarandæ virtutis contemplatione fa
ciendum.Simul in ipsa tēptatione artificem diaboli discever-
sutiam.Sic tentat vt exploret,sic explorat vt tentet. Ecōtra
dominus sic fallit vt vincat,sic adhuc vincit vt fallat.Nam si
conuertisset naturam,proderet creatorem. Medie ergo re-
spondit dicens: Scriptum est, Quia non in pane solo viuit
homo,sed in omni verbo dei.) Vides quo genere vtatur ar-
morū,quo hominem à spiritalis nequitiæ incursione defen
dat aduersus irritamenta gulæ septum atque munitum?Non
enim quasi deus vtitur potestate.Quid enim mihi proderat?
Sed quasi homo commune sibi arcessit auxilium, vt diuinæ
pabulo lectionis intentus,famem corporis negligat,alimen-
tum verbi cœlestis acquirat. Huic intentus Moyses panem
non desiderauit.Huic intentus Helias famē prolixioris non
sensit ieiunij.Non enim potest qui verbum sequitur,panem
desiderare terrenum, cum panis substantiam cœlestis acci-
piat.Humanis enim diuina præstare non dubium est,& cor-
poralibus spiritalia. Et ideo qui vitam veram desiderat, illū
panē expetat, qui per insensibilem substantiā humana cor-
da confirmat Simul cum dicit,Non in pane solo viuit homo
ostendit hominem esse tentatum,hoc est, susceptionem no-
stram, nō suam diuinitatē.Sequitur iactantiæ telū, quo pro-
cliue delinquitur:quia dum homines gloriam virtutis suæ ia
ctare desiderant,de loco meritorum suorum & statione de-
cidunt.

De secunda tentatione Christi.

Et duxit illum,inquit,in Hierusalem, & statuit eū
supra pinnam templi.)Ita enim est iactantia,vt dū
se putat vnusquisque ad altiora cōscendere,sublī-
mium vsurpatione factorū ad inferiora trudatur * *trahatur.
Et dixit illi:Si filius dei es,mitte te deorsum.) Vere dia-
bolica vox,quæ mentem hominis de gradu altiore meito-
rum præcipitare contendit. Quid enim tam proprium dia-
bolo,quam suadere vt vnusquisque se mittat deorsum?Di-
sce ergo & tu diabolum vincere.Agit te spiritus,sequere spi
ritum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritum. Non te reuocet carnis illecebra, spiritu plenus disce A contemnere voluptates. Ieiuna si vis vincere. Consequēs est vt per hominē diabolus te putet esse tētandū. Christus quasi fortior facie ad faciem tētatur, tu per hominem. Et illud diaboli verbum est cum dicit: Homo fortis esto, manduca & bibe, & similis mane. Noli te tibi credere. non erubescas egere præsidiis quibus non egebat Christus, & tamen ea non negli
Luc.21. gebat, vt te doceret dicens: Cauete ne grauetur cor vestrum
1.Cor.9. in vino & crapula. Nō erubuit Paulus, qui ait: Sic enitor nō vt aerem cædens. Aera quidem non cædebat Apōstolus, sed potestates aerias verberabat. Sed castigo, inquit, corp' meū, & in seruitutem redigo: ne forte cū aliis prædicauerim, ipse reprobus inueniar. Simul infirmitatem suam diabolus malitiámque designat, quia nemini potest nocere diabolus, nisi ipse se miserit. Nā qui relictis cœlestibus terrena eligit, voluntarium quoddam præcipitium vitæ labentis incurrit. Simul quoniam telum suum diabolus vidit obtusum, quo omnes homines propriæ subiecerat potestati, plus cœpit quàm hominem iudicare. Sed dominus rursus nec ea quidem quæ B de se fuerant prophetata, ad arbitriū diaboli putauit esse facienda, sed diuinitatis propriæ authoritate seruata, versutiæ eius occurrit: vt quia scripturarum exemplum prætenderat, scripturarum vinceretur exemplis. Potestas enim est
1.Corin.11. deo vincere, scriptura mihi vicit. Disce hic quoque quia Satanas trāsfigurat se velut angelum lucis, & de scripturis ipsis sæpe diuinis laqueum fidelibus parat. Sic hæreticos facit, sic euiscerat fidem, sic iura pietatis impugnat. Ergo non te capiat hæretic', quia potest de scripturis aliqua exempla proferre, nec sibi arroget quod doctus videtur. Vtitur & diabolus testimoniis scripturarum, non vt doceat, sed vt circūscribat & fallat. Cognouit aliquem attentum religioni, virtutibus clarum, signis & operibus præpotentem: iactantiæ tēdit laqueum, vt huiusmodi virum inflet tumore, quo pietati se non credat, sed credat iactantiæ: nec deo deputet, sed sibi arroget. Ideoque Apostoli non in suo, sed in Christi nomine dæmoniis imperabant, ne arrogare sibi aliquid viderentur.
Act.9. Sic Petrus paralyticum curat dicens: In nomine Iesu Nazareni surge & ambula. Disce etiam de Paulo fugere iactātiam
2.Corin.12. Scio, inquit, hominem siue in corpore siue extra corpus nescio, deus scit, quoniam raptus est in paradisum & audiuit verba ineffabilia quæ non licet homini loqui. Pro huiusmodi gloriabor, pro me autem non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis. Ergo & hic diabolus quoniam fortem sensit, iactantiam prætendit, quæ etiam fortes decipit. Sed dominus respondit ei: ¶ Non tentabis dominum deum tuum.) In quo & dominum & deum Christum, & patrem & filiū potestatis
Ioan.10. vnius esse cognoscis, iuxta quod scriptum est: Ego & pater vnum sumus. Et ideo si vnum obtēdit diabolus, occurre ei quia scriptū est, Sumus. Et distingue vnum, ne discernas potestatem: distingue vnum, ne patrem filiúmque secernas.

De tertia tentatione Christi.

ET duxit illum diabolus iterum in montem altissimum, & ostēdit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis.) Bene in momento temporis se- D culária & terrena demonstrantur. Non enim tam conspect' celeritas indicatur, quàm caducæ fragilitas potestatis exprimitur. In momento enim cuncta illa prætereunt, & sæpe honor seculi abiit antequam venerit. Quid enim seculi potest esse diuturnum, cum ipsa diuturna non sint secula? Docemur hic inanis ambitionis flabra despicere, quod omnis dignitas secularis diabolicæ subiaceat potestati, ad vsum fragilis, & inanis ad fructū. Sed quomodo hic dat diabolus potestatem, & alibi legis, Quia omnis potestas à deo
Roma.13. est? Nūquid potest quis duobus dominis seruire, aut à duobus accipere potestatem? Num ergo contrariū est? Minime. Sed vide quia omnia à deo. Neque enim sine deo mundus,
Ioan.1. quia & mūdus per ipsum factus est. Sed licet à deo factus sit,
1.Ioan.5. tamen opera eius mala, quia seculum in maligno positū est, & ordinatio mundi à deo, opera mundi à malo. Ita etiam à deo potestatum ordinatio, à malo ambitio potestatis. Denique non est, inquit, potestas nisi à deo. Quæ autē sunt à deo,
Roma.13. ordinatæ sunt: nō datæ, sed ordinatę: & qui resistit potestati, dei, inquit, ordinationi resistit. Hic quoque licet dicat dare se diabolus potestatē, omnia tamē illa ad tēpus permissa sibi esse non abnuit. Itaque qui permisit, ordinauit: nec potestas mala, sed is qui male vtitur potestate. Deniq; vis non timere potestatem? Fac bonum, & habebis laudem ex illa. Non ergo potestas mala, sed ambitio. Denique eousque à deo ordinatio potestatis, vt dei minister sit qui bene potestate vtitur. Dei, inquit, minister est tibi in bonum. Non ergo muneris aliqua culpa est, sed ministri: nec dei potest ordinatio displicere, sed administrantis actio. Nam vt de cœlestibus ad terrena deriuemus exemplum, dat honorem imperator, & habet laudem, Quòd si quis male honore vsus fuerit, non imperatoris est culpa, sed iudicis. Habent reum sua crimina, non quia potestas vnumquemque, sed malitia sua implicat. Quid ergo? Bonum est vti potestate, studere honori. Bonum si deferatur, non eripiatur. Distingue tamen hoc ipsum bonum. Alius enim bonus in seculo, alius perfectæ virtutis vsus. Bonum est enim cognoscendæ diuinitatis studium, nullis occupationibus impediri. Nam etsi multa bona, vna tamē est vita
Ioan 17. æterna. Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum. Et ideo vitę æternæ maximus fructus, & solus deus vitæ remunerator æternæ est. Solum deum & dominum nostrum adoremus, & ipsi soli seruiamus, vt solus ipse nos fructu remuneret amplissimo. Fugiamus omnia quæ diabolicę subiacent potestati, ne tanquam malus tyrānus in eos quos intra suum regnū inuenerit, acceptę sæuitia potestatis vtatur. Non ergo à diabolo potestas est, sed obnoxia tamen insidiis diaboli. Nec tamen ideo mala ordinatio potestatum, quia malo obnoxiæ potestates. Bonum est enim deum quærere, sed quidam ipsi' inquisitionis anfractus & error obrepit. Nam si inquisitor in sacrilegium sæua interpretatione vertatur, in deterius vertitur quærentis offensa, quàm si non quæsisset: nec tamen inquisitionis, sed quæsitoris est culpa: nec inquisitio obnoxia malo, sed quærentis affectus. Quòd si is qui deum quærit, propter fragilitatem carnis & mentis angustiam sæpe tentatur, quanto magis qui seculum quærit, obnoxius est? Atque hoc ipso pernicioſior ambitio, quod blanda quędam est cōsiliatricula dignitatum, & sæpe quos vitia nulla delectant, quos nulla potuit mouere luxuria, nulla auaritia, subruere facit ambitio criminosos. Habet enim forensem gratiam, domesticum periculū: & vt dominetur aliis, prius seruit. Curuatur obsequio, vt honore donetur: & dum vult esse sublimior, fit remissior, cum in ipsa potestate quod præcellit, alienum sit. Legibus enim imperat, sibi seruit. Dicet fortasse aliquis, quia solus qui malum fecerit, timet: tamen qui mare nauigat, plus timet. Econtra in immobili terrarum statione consistens, non solet timere naufragium. At si mobile conscendat elementum, frequentioribus obnoxius fit periculis. Fuge ergo seculi mare, & naufragium non timebis. Etsi frequenter arborum vertices spirantium verberent flabra ventorum, solidatis tamē radicibus nullas occasus est. At in mari furentibus ventis, etsi non omnium naufragium, omnium tamen periculum est. Ita etiam aduersis flatibus nequitiæ spiritalis, nullus in arena vel in salo tutus est, & naues Tarsis vehementi sæpe spiritu conteruntur. Hęc moraliter. Cæterùm quod ad mysticum ordinem spectat, cernis vetusti erroris vincula suis resoluta vestigiis: vt primo gulæ, secundo facilitatis, tertio ambitionis laqueus solueretur. Pellectus est enim Adam cibo, & in * locum interdictæ arboris sententiæ facilitate transgressus. Temerariæ quoque ambitionis crimē incurrit, dum similitudinem diuinitatis affectat. Et ideo prius dominus veteris nexus soluit iniuriæ, vt nos iugo captiuitatis excusso, vincere crimina scripturarum præsidio discceremus. Quòd si dominus Iesus propria non desiderauit, tu aliena cur quæris? Si creator omnium seculi gloriam subeundæ paupertatis virtute contempsit, cur tu fastidias quod natus es, appetas quod indebitum est? Cur ea quæ ad vsum tibi diuturna esse nō possunt, ad supplicium diuturna deposcas? Caue insidias, caue fraudes. Et hoc ipso quod ad subruendum hominem totum versuta diabolus mundū fraude concutiat, totius seculi pugnet illecebris, eius tibi blanditiæ plus cauendæ. Non Euam cibus flexerat, non mandatorum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

corũ deſtituerat obliuio, ſed promiſſi honoris ambitio illecebroſa decepit. Quæ ſi ſolum dominum adorare voluiſſet, indebita non quæſiſſet. Et ideo remedium datur quo telum ambitionis obtũdas, vt ſoli domino ſeruias. Caret enim ambitione religioſa deuotio.

De receſſu diaboli à Chriſto.

ET conſummata omni tentatione diabolus receſſit ab illo vſque ad tempus.) Prope omnium criminũ fontes, hæc tria genera demonſtrantur eſſe vitiorum. Neque enim conſummatam omnem tẽtationem ſcriptura dixiſſet, niſi in his tribus eſſet omnium materia delictorum, quorum ſemina in ipſa origine ſunt cauẽda. Finis ergo tentationum, finis eſt cupiditatũ: quia cauſſę tentationum, cauſſæ cupiditatum ſunt. Cauſſæ autem cupiditatum ſunt, carnis oblectatio, ſpecies gloriæ, auiditas potentię. Quàm religioſum videtur vt commorationem Chriſtianæ fœminæ non recuſes: ſed crebra inde tentatio. Si attentos deo viderit diabolus, ſuggerit vt decipiat. Sed tu quãuis de propoſito preſumas, caue tentationem, ſciens naturam. Hęc tria, ſi recorderis, etiã Paulus cauenda præſcripſit, deſignãs tres eſſe ſpecies peccatorum, à quibus liber expectat iuſtitię
1. Theſſa. 2. coronam. Neque enim, inquit, in verbo adulationis fuimus, neque in occaſione auaritiæ, deus teſtis eſt, neque gloriam quærentes ab hominibus. Et ideo diabolum vicit, coronam petiuit. Vides ergo ipſum diabolum non eſſe in ſtudio pertinacem, cedere veræ ſolere virtuti. Etſi inuidere non deſinat, tamen inſtare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Audito itaq; dei nomine, receſſit, inquit, vſque ad tẽpus. Poſtea enim non tentaturus, ſed aperte pugnaturus aduenit. Docet igitur te ſcriptura diuina, non tibi contra carnem & ſanguinem, ſed cõtra inſidias ſpiritales eſſe certamẽ. Vides magnificẽtiam Chriſtiani viri, qui certat cum rectoribus mundi: & licet conſtitutus in terris, aduerſus ſpiritalia nequitiæ quæ ſunt in cœleſtibus, animi virtute decernit. Nõ enim de terrenis contẽdimus, vt dimicemus in terra, ſed ſpiritalibus propoſitis præmiis de regno dei, & Chriſti hæreditate neceſſe eſt ſpiritalia prius impedimenta ſuperentur. Corona propoſita eſt, ſubeunda certamina ſunt. Nemo poteſt niſi vicerit coronari. Nemo poteſt vincere, niſi ante certauerit. Ipſius quoque coronæ maior eſt fructus, vbi labor
Matth. 7. maior eſt. Arta enim & anguſta eſt via quæ ducit ad vitam, lata vero & ſpatioſa quę ducit ad mortem. Et ideo tentationem nunquam timere debemus. Eſt enim cauſſa victoriæ, materia triumphorum. Diues ille qui tentationem non ſenſit in hoc ſeculo, in pœnis eſt apud inferos. Pauper ille Lazarus qui ita paupertate morbóque afflictus eſt & attritus,
Luc. 16. vt vibices eius à canibus lamberentur, vitæ iſtius labore miſerabilis, coronam gloriæ quæſiuit æternæ. Multæ enim tribulationes non quorumcunque, ſed iuſtorum. Deniq; quos diligit dominus ſępe caſtigat. Petrus tentatus eſt vt negaret, negauit vt fleret. Et quid de cæteris dicam? Nempe Iob erat probatus à deo: ſed licet probatus erat, victor tamen non erat. Probata erat deuotio virtutis, tamen præmium non habebat. Et ideo tentandus offertur, vt glorioſior redderetur. Illius quoque certaminis refert vr gradum ſpectes. Non vnum telum diabolus habet, frequẽtat ſpicula, vt aut præmio vincat, aut tædio. Primo cupiditate vulnerat, ſecundo pietate, tertio ſanitate. Mẽtis enim pariter & corporis pugnat vlceribus. Diuerſitas quoque ipſa tentationum, pro diuerſitate certantium eſt. Auaritiæ damno diues vrgetur, pater diſpendiõ filiorum, homo doloribus, corpus vlceribus. Quãta hęc tela? Vnde dominus noluit habere quod perderet, & ideo pauper huc venit, ne haberet diabolus quod auferret. Vis
Ioan. 14. ſcire q̃ verum ſit? Ipſum dominum dicentem audi: Venit huius mundi princeps, & in me inuenit nihil. Noluit etiã paucorum eſſe pater, vt eſſet omnium. Fruſtra autem corporis tentaretur vlceribus, qui contemneret omnes corporis paſſiones: ſimul vt oſtẽderet nobis quod immaculata ſibi corporis hoſte depulſo victoria deberetur. Sed ille quaſi homo ſuis tentatur, hic publicis. Illi patrimoniũ aufertur, huic regnũ orbis offertur. Nec totus ſine fraude diabolus, qui exaſperare dei filium vereretur, illum iniuriis tentat, hũc præ-
Iob. 1. miis. Ille quaſi ſeruulus dicit: Dominus dedit, dominus abſtulit, hic naturæ ſuæ diſpoſitionisq; cõſcius ſua ſibi ridet offerri. Et vt ad illud reuertamur, ingruit nuncius ſuper nuncium, congeminant vulnera, nec tamen fortis athleta mente turbatur. Adhibetur mulier primæ fraudis illecebrathic per virginem natus, erróri obnoxiam non habebat. Amici adhibentur, qui prauis conſiliis opprimãt reluctantem, ſed jã omnibus quæ acciderunt ei, nuſquam peccauit Iob labiis ſuis in conſpectu dei. Nam quod maledicit diei dicens, Pereat dies illa in qua natus ſum, & infra: Et maledicat ei is qui ma- Iob. 3.
ledixit diẽm illam, qui habet magnum cetum opprimere: ad prophetiam pertinet: eò quod diabolum tanquam procelloſi ſeculi iſtius cetum dominus noſter Ieſus Chriſtus oppreſſit. & generationis ſuæ carnalis diem perire deſiderat, vt dies eius in regeneratione numeretur. Pereat, inquit, dies ſecularis, vt dies ſpiritalis oriatur. Ergo in tentatione ſanctus Iob myſteria loquitur. Qui enim vincebat ſeculũ, Chriſtũ videbat. Nos igitur non timeamus tentationes, ſed magis in tentationibus gloriemur, dicentes: Quando infirmamur, tũc 2. Corin. 12.
potentes ſumus. tunc enim nectitur corona iuſtitiæ. Sed illa Paulo fortaſſis accommodatior: nos autem, quia plures coronæ ſunt, quãcũq; ſperare debemus. In ſeculo laurus corona eſt, corona eſt & ſcutũ. At vero tibi ꝓpoſita eſt corona deliciarũ. Corona enim deliciarũ obũbrabit te. Et alibi: Scuto voluntatis ſuæ circundabit te. Gloria quoque & honore quem dilexit dominus coronauit. Ergo qui vult coronã dare, tentatione ſuggerit. Et ſi quando tentaris, cognoſce quia paratur corona. Tolle martyrum certamina, tuliſti coronas. Tolle cruciatus, tuliſti beatitudines. Nónne tentatio Ioſeph virtutis eſt cõſecratio? Nónne iniuria carceris corona eſt caſtitatis? Quemadmodũ regni in Aegypto conſortium potuiſſet adipiſci, niſi venditus fuiſſet à fratribus? Quod dei factũ eſt arbitrio, vt iuſtus probaretur, ipſe mõſtrauit dicens: Quemadmodum fieret in hodierno vt paſceretur populus multus? Non debemus igitur tentationes ſeculi pro malis timere, quibus bona præmia comparantur: ſed magis rogare contẽplatione conditionis humanæ, vt eas tentationes ſubeamus, quas ferre poſſimus.

De egreſſu ipſius Ieſu in Galilæam ad docendum.

ET egreſſus Ieſus in virtute ſpiritus in Galilæã.) Completur hoc loco prophetia Eſaiæ dicẽtis: Regio Zabulon, & terra Neptalim, & cæteri Paraliã inhabitantes, & qui ſecus maritima trans Iordanẽ Galilææ gentium, populus qui ſedebat in vmbra mortis, lucem viderunt magnam. Quis eſt enim lux magna, niſi Chriſtus, qui illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mũ- Ioan. 1.
dum? Deinde librum accepit, vt oſtenderet ſeipſum eſſe qui locutus eſt in prophetis: & remoueret ſacrilegia perfidorũ, qui alium deum dicunt veteris teſtamenti, aliũ noui, vel qui initium Chriſti dicunt eſſe ex virgine. Quomodo enim cœpit ex virgine, qui ante virginem loquebatur? Eſaiæ. 9.

Teſtimonium ſcripturæ de miſſione Ieſu ad prædicandum & ſaluandum.

SPiritus domini ſuper me.) Vides trinitatem coæternam atque perfectam. Ipſum loquitur ſcriptura Ieſum deum hominémque in vtroq; perfectũ, loquitur & patrem, & ſpiritum ſanctum. Spiritus enim ſanctus cooperator oſtenditur, quando corporali ſpecie ſicut columba deſcendit in Chriſtum cum dei filius baptizaretur in fluuio, pater loqueretur è cœlo. Quod igitur maius quærimus teſtimonium, quàm quod ſe fuiſſe qui locutus eſt in prophetis, propria voce ſignauit? Vngitur oleo ſpiritali, & virtute cœleſti, vt paupertatem conditionis humanæ theſauro reſurrectionis rigaret æterno, captiuitatem mẽtis auerteret, cæcitatem illuminaret animorum, annum domini perpetuis diffuſum temporibus prædicaret, qui redire in orbem laboris neſciat, continuationem fructus hominib⁹ & quietis indulgeat. Atque ille ita ad omnia ſe curuauit obſequia, vt ne lectoris quidem aſpernaretur officium. Nos vero impij, qui diuinitatis fidem miraculis operum colligendã contemplatione corporis negabamus.

De reſponſione Ieſu ad conciues ſuos.

Amen

Universidad de Deusto
Biblioteca

AMen dico vobis, quod nemo Prophera acceptus A
est in patria sua.) Non mediocriter inuidia prōditur, quæ cuicę charitatis oblita, in acerba odia cau sas amoris inflectit. Simul hoc exemplo pariter & oraculo declaratur quod frustra opem misericordiæ cœlestis expectes, si alienæ fructibus virtutis inuideas. Aspernator enim dominus inuidorum est, & ab iis qui diuina beneficia in aliis persequuntur, miracula suæ potestatis auertit. Dominicæ quippe carnis actus, diuinitatis exēplū eſt, & inuisibilia nobis eius per ea quę sunt visibilia demonstrātur. Non ocioſe itaque saluator excusat quod nulla in patria sua mira cula virtutis operatus sit, ne fortassis aliquis viliorem patriæ nobis esse debere pūtaret affectum. Neque enim ciues poterat non amare, qui amaret omnes, sed ipsi se charitate patriæ
1. Corin. 13. qui inuident abdicarunt. Charitas enim non æmulatur, non inflatur, nec tamen exors beneficiorum patria diuinorū est. Quod enim maius miraculum, quàm quod in ea natus est Christus? Videte igitur quid mali inuidia afferat. Indigna propter inuidiam patria iudicatur, in qua ciuis operetur, quę B
digna fuit in qua dei filius nascereturs.

Confirmatio responsionis exemplo Heliæ & viduæ.

IN veritate dico vobis, multæ viduæ fuerūt in diebus Heliæ.) Non quia Heliæ dies fuerunt, sed in quibus Helias operatus est: aut quia dies faciebat illis, qui in eius operibus lucē videbant gratiæ spiritalis, & conuertebantur ad dominum. Et ideo aperiebatur cœlum videntibus æterna & diuina mysteria, claudebatur quando fames erat, quia nulla erat cognoscendæ diuinitatis vbertas. Sed de hoc plenius scripsimus cum de viduis scriberemus.

Confirmatio eiusdem exemplo Helisæi & Naaman.

ET multi leprosi erant in Iudæa tēporibus Helisæi prophetæ, & nemo eorum mundatus est nisi Naaman Syrus.) Euidenter hic sermo nos domini saluratis informat, & ad studium venerandæ diuinitatis hortatur, quod nemo sanatus ostenditur, & maculosi morbo corporis absolutus, nisi qui religioso officio studuit sanitati. Non enim dormientibus diuina beneficia, sed obseruantibus deseruntur. Et bene apto comparationis exemplo arrogantia ciuium retunditur inuidorum, dominicúmq; sa- C
ctum scripturis docetur veteribus conuenire, quod in libris
4 Reg. 6. quoque Regnorum legimus gentilem virum Naaman prophetico oraculo lepræ maculis absolutum, cum plurimos Iu
4. Reg. 7. dæorum lepra corporis pariter & mentis absumeret. Siquidem etiam quatuor illos qui cogēte fame in castra primi regis Syriæ tetenderunt, tradit historia fuisse leprosos. Cur igitur nō curabat fratres, non curabat ciues, nō sanabat prophetas consortes, cum sanaret alienos, sanaret eos qui obseruantiam legis & religionis consortium non habebant, nisi quia voluntatis est medicina, non gentis, & diuinum munus votis eligitur, non naturæ iure defertur? Disce Christiane rogare quod cupias impetrare: fastidiosos viros cœlestium profectus munerum non sequuntur. Sed quamuis simplex expositio moralem informet affectum, gratia tamē non est occulta mysterij. Etenim cum posteriora à superioribus deriuentur, tum etiam superiora posterioribus astruuntur. Diximus enim in libro alio, in vidua illa ad quam Helias directus est, typum Ecclesiæ præmissum. Populus Ecclesiam congrega- D
uit, vt sequatur populus ille ex alienigenis congregatus. Populus ille ante leprosus, populus ille ante maculosus, prius quàm mystico baptizaretur in flumine, idem post sacramēta baptismatis maculis corporis & mentis ablutus, iam non lepra, sed immaculata virgo cœpit esse sine ruga. Merito ergo magnus Naaman in conspectu domini sui, & admirabilis facie describitur, quoniam in eius typo salus futura gentibus declaratur, qui sacratæ consilio puellæ, quæ fractis viribus ciuium in hostilem captiua venerat potestatem, à prophera salutem sperare commonitus, non terreni regis imperio, sed diuinæ misericordiæ liberalitate sanatur. Cur mystico numero mergere iubetur? Cur Iordanis fluuius eligitur? Nónne boni, inquit, Abana & Farfar fluuij Damasci præ Iordane? Sed iratus hos prætulit, Iordanem meditatus elegit. Nescit enim ira mysterium, fides nouit. Disce baptismatis gratiam salutaris, qui leprosus merserat, fidelis emersit. Disce spiritalia sacramenta signari. Corporis remediū peritur, mētis acquiritur. Abluitur caro, affect' abluitur. Non enim magis corporis quàm mentis lepram video fuisse mundatam, quando post baptismum veteris erroris colluuione detersa, negat se diis alienis hostias quas spoponderat domino litaturum. Disce etiam congruæ præcepta virtutis: probauit fidem, qui præmia recusauit. Disce vtroq; dictorū factorúmque magisterio quid sequaris. Habes domini præceptū, vatis exemplum, gratis accipere, gratis dare, nec vendere ministerium, sed offerre. Non enim precio taxatur dei gratia, nec in sacramentis lucrum quæritur, sed obsequium sacerdotis. Non tamen satis est si lucrum ipse non quæras: familię quoque tuæ cohibendæ manus sunt: nec hoc solum exposcitur, vt te solum castum immaculatúmque custodias. Non enim dixit Apostolus, te solum, sed teipsum castū custodi. Quæritur ergo non solum tua ab huiusmodi nundinis, sed etiam domus tuæ castitas. Oportet enim irreprehensibilem esse sacerdotem, suæ domui bene præpositum, filios habentē subditos, cum omni castitate. Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ dei diligentiam habebit? Instrue ergo familiam tuam, hortare, custodi: & si te fefellerit seruulus (humanā enim non excipio facultatē) prophetico deprehensus repudietur exemplo. Cito turpē sequitur lepra mercedem, & pecunia corpus animúmque male quęsita commaculat. Accepisti, inquit, pecuniam, & possidebis ex ea agrū, & vineas, & oliueta, & greges, & lepra Naamā adhærebit tibi & semini tuo vsque in æternum. Vides quia facto authoris successio damnatur hæredis. Inexpiabilis est enim vēditi culpa mysterij, & gratiæ vindicta cœlestis transit ad posteros. Denique Moabitæ & cæteri non intrabunt Ecclesiā vsque ad tertiam & quartam generationem, tamdiu videlicet, vt simplicius interpretemur, donec culpam authorum multiplicis successio generationis aboleret. Sed cum illi qui in deum idololatriæ errore deliquerunt, in quartā generationem videātur esse mulctati: profecto durior videtur esse sententia qua Giezi semen vsq; in ęternū pro cupiditate habendi prophetica authoritate damnatur: præsertim cum dominus noster Iesus Christus per lauacri regenerationem omnibus remissionem dederit peccatorum: nisi vt vitiorū magis quam generis semen intelligas. Sicut enim qui filij promissionis sunt, æstimantur in semen bonum: ita etiam qui filij erroris sunt, æstimantur in semen malum. Nam & Iudæi ex patre diabolo, non vtique carnis successione, sed criminis. Ergo omnes cupidi, omnes auari, Giezi lepram cum diuitiis suis possident: & male quæsita mercede, non tam patrimonium facultatum quam thesaurum criminum congregarunt, æterno supplicio, & breui fructu. Nam cum diuitiæ sint caducæ, pœna perpetua est: quia neque auarus, neque ebriosus, neque idolis seruiens regnum dei possidebunt.

De indignatione Iudæorum, & eiectione Iesu.

ET repleti sunt ira omnes in Synagoga hęc audientes, & surrexerunt, & eiecerunt illum extra ciuitatem.) Sacrilegia Iudæorum quæ multo antè dominus prænunciauerat per Prophetas, & psalmi versiculo declarauerat quæ passurus esset in corpore constitutus, dicens: Retribuebant mihi mala pro bonis: in Euangelio docet esse completa. Nam cū ipse per populos beneficia diffunderet, illi iniurias irrogabant. Nec mirum si perdiderunt salutem, qui eiecerunt de suis finibus saluatorem. Moralis enim dominus: & qui docuerat exemplo sui apostolos suos omnibus omnia fieri, nec volentes repudiat, nec inuitos alligat, nec eiicientibus reluctatur, nec rogantibus deest. Sic Gerasenos alibi, cum virtutes eius sustinere nó possent, quasi infirmos & ingratos reliquit. Simul intellige non ex necessitate fuisse, sed voluntariam corporis passionē: nec captum à Iudæis, sed à se ipso oblatum. Etenim quando vult capitur, quando vult elabitur, quando vult suspēditur, quādo vult non tenetur. Et hic in supercilium montis præcipitandus ascenderat: & ecce per medium illorū, mutata subito vel obstupefacta furentium mente, descendit. Nondū enim hora venerat passionis, quinetiam malebat adhuc Iudæos sanare q̄ perdere, vt inefficaci furoris exitu desinerent velle,

quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod implere non possent. Vides igitur & hic diuinitatis esse quòd non captus est, & illic voluntatis esse quòd captus est. Nam quemadmodum à paucis teneri potuit, qui à populo non tenetur? Sed noluit sacrilegium esse multorum, vt in authores culpæ crucis inuidiam retorqueret, atque à paucis quidem affigeretur, sed pro toto orbe moreretur.

Confirmatio doctrinæ Christi per miracula.

ET in synagoga erat homo habens spiritum immundum.) Et infra: Surgens autem de Synagoga intrauit in domum Simonis & Andreæ. Socrus autẽ Simonis tenebatur magnis febribus.) Vide clemẽtiã domini saluatoris, nec indignatione commotus, nec scelere offensus, nec iniuria violatus Iudæam deserit: quinetiam immemor iniuriæ, memor clementiæ, nunc docendo, nunc liberando, nunc sanãdo, infidæ plebis corda demulcet. Et bene sanctus Lucas, virũ ab spiritu nequitiæ liberatũ antè premisit, & subdit fœminæ sanitatem. Vtrumque enim sexũ dominus curaturus aduenerat, & prior sanari debuit qui prior creatus est, nec prætermitti illa quæ mobilitate magis animi quàm prauitate peccauerat. Sabbato medicinæ dominicæ opera cœpta significat, vt inde noua creatura cœperit, vbi vetus creatura ante desiuit: nec sub lege esse dei filium, sed supra legem in ipso principio designaret: nec solui legem, sed impleri. Neque enim per legem, sed verbo factus est mundus, sicut legimus: Verbo domini cœli firmati sunt. Nõ soluitur ergo lex, sed impletur, vt fiat renouatio hominis iam labentis. Vnde & Apostolus ait. Expoliantes vos veterẽ hominem, induite nouum qui secundum deum creatus est. Et bene Sabbato cœpit, vt ipsum se ostenderet creatorem, qui opera operibus intexeret, & prosequeretur opus quod ipse iam cœperat: vt si domũ faber renouare disponat, non à fundamentis, sed à culminibus incipit soluere vetustatem.* Itaque ibi prius manum admouet, vbi ante desierat. Deinde à minorib⁹ incipit, vt ad maiora perueniat. Liberare à dæmone & homines, sed in verbo dei possunt: resurrectionẽ mortuis imperare, diuinæ solius est potestatis. Nec quenquã mouere debet quod Iesu Nazareni nomen in hoc libro diabolus dixisse primus inducitur. Nec enim ab eo Christus nomen accepit, quod de cœlo angelus ad virginem detulit. Est enim huius impudẽtiæ, vt inter homines aliquid primus vsurpet, & ad homines quasi nouum deferat, quo terrorẽ suæ potestatis incutiat. Denique & in Genesi primus deum homini nuncupauit. Sic enim habes: Et dixit serpens mulieri: Quid vtique dixit deus, Ne edatis ab omni ligno? Vterque igitur deceptus à diabolo est, sanatus est à Christo. Sequere cætera, & Euangelicæ lectionis disce mysteria, atq; in duorũ sanitate publicæ sacramentum salutis agnosce. Sicut enim in Adam omnes moriũtur, ita & in Christo omnes viuificabũtur. Quis est ille qui in Synagoga spiritũ dæmonij habebat immundum, nisi populus Iudæorum, qui quasi serpentinis spiris reuinctus, & innodatus diaboli laqueis, simulatã corporis munditiam interioris mentis sordibus inquinabat? Et bene in Synagoga homo erat qui spiritum immundum habebat, quia spiritum sanctum amiserat. Introierat enim diabolus, vnde Christus exierat. Simul ostenditur natura diaboli non improba, opera iniqua. Nam qui per superiorem naturã deum confitetur, opere negat: & in hoc apparet eius nequitia, & improbitas Iudæorum, quod ita populo vesanæ cæcitatem mentis offudit, vt populus neget, quem dæmones confitentur. O peior magistro discipulorum hæreditas, ille verbo dominum tentat, hi facto. Ille dicit: Mitte te, isti adoriũtur vt mittant. Si altiore consilio ista pensamus, animi debemus inielligere & corporis sanitatẽ, vt prius animus qui serpentinis laborabat insidiis, absolutus sit. Anima enim nunquam à corpore vinceretur, nisi prius à diabolo tentaretur. Nam cum anima corpus agat, viuificet & gubernet, quẽadmodum in eius illecebras captiua raperetur, nisi & ipsa superioris alicuius potestatis vinculis stringeretur? Denique nõ prius Eua esuriuit, quam serpentis versutia tentauit, & ideo aduersus ipsum authorem peccati prius debuit medicina salutis operari. Fortassis etiã in typo mulieris illius socrus Simonis & Andreæ variis criminum febribus caro nostra languebat, & diuersarum cupiditatum immodicis æstuabat illecebris. Nec minorem febrem amoris esse dixerim quã caloris. Itaque illa animum febris, hæc corpus inflãmat. Febris enim nostra auaritia est, febris nostra libido est, eò quod ignitæ sint cupiditates. Vnde & Apostolus ait: Si non se continent, nubant. melius est nubere quam vri. Febris nostra luxuria est, febris nostra ambitio est, febris nostra iracundia est. Quæ licet corporis vitia sint, ignem tamẽ ossibus implicant, mentem, animum, sensumq; pertentant. Hæc prior diaboli solicitatur arte. Et enim ager bonus, vestis, monile, suadela serpẽtis est. Honorum gratia, sublimitas potestatum, epularũ suauitas, forma meretricis laqueus est diaboli, & quasi quidã nequitiæ spiritalis illecebrosus affectus, qui per carnis illecebram quæ cito fœminea quadam leuitate mollitur, animum quoque de gradu deiicit. Neque enim formam mulieris animus prius quàm corporis oculus cõcupiscit. Denique quod non videris non amabis: sed vbi caro cõcupierit, compatientis quoq; animi constantia defatiscit, & mens consortio amoris inflectitur. Duo enim in carne vna sunt, atque ita mors irrepit sceleris effectu, tentante diabolo, carne suadente. Vehementior tamẽ est animi q̃ corporis febris, & ideo pro animi voluntate corporis salus plerũque contẽnitur, nec à periculis abstinetur. Vnde non alienũ videtur repetere quemadmodum Theotimus cùm graui oculorum incõmodo laboraret, & amaret vxorẽ, interdicta sibi à medico facultate coëundi, cupiditatis impatiens, atq; impetu libidinis raptus se moderari nequiuerit. Sciens enim prudẽsque quod esset oculos amissurus, prius q̃ conueniret vxori, in ipso æstu feruentis cupiditatis, & cõsuetudinis apparatu: Vale, inquit, amicũ lumen. Sic febre libido flagrantior est, grauiúsque præcipitat & inflammat. Sed vbi quis resipuerit à furore, tunc conscientiæ interioris visus aperitur, factíq; succedit pœnitentia, & pudenda sui vnusquisq; facinoris erubescit. Tunc deus timetur, & peccator cupit se celare, sed non potest: tunc caro arguitur, diabolus accusatur: hæc quasi lena vitiorum, ille quasi author erroris. Pateſcit deformitas. Nudum est enim deo omne secretum, nec illius ficus foliis, hoc est, tegimine corporali, & iactantia seculari flagitiorum secreta velantur. Et vnusquisque *diuinum peccati* conscia formidat mente iudicium, dicens: Qui super me montes cadant, in quibus me abscondam fissuris petrarum cum venerit confringere terram? Tũc tribulos & spinas animo caro, hoc est, curarum morsus solicitudinúmque generat, æstúsq; quos sibi per concupiscentiam carnis anim⁹ ipse circundedit. Et enim quasi clauis quibusdam suffigitur anima corporeis voluptatibus, & cum semel adhæserit cupiditatibus demersa terrenis, difficile in altum potest vnde descendit sine dei fauore reuolare. Actuum enim suorum vincta laqueis, & deliciarum secularium illecebris obnoxia iam tenetur. Hũc ergo Adam, hanc Euam dominus liberaturus aduenit, quorum alter ad imaginem dei factus, altera virtutẽ sui accipiẽs viri, quamdiu fuit subdita fortiori vnam gerebant in vno spiritu deo placitam voluntatem, & in paradiso positi dei vitæ cœlestis operabantur alimoniam. Postea vero quàm caro suadere diuersum, & legem cœpit primam non timere, paradisi exules facti in hunc inferiorem dimersúmque locũ peccati merito reciderunt. Nec quisquam putet incongruũ esse si Adam atque Eua in typo animæ & corporis æstimentur, cum in typo Ecclesiæ æstimentur & Christi. Nam cum duo esse in vna carne Apostolus diceret, adiecit: Sacramentum enim hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & in ecclesia. In quo ergo superni dei, in eo multò magis animi nostri potest esse mysterium. Sed hæret, suffixus est, captus est, & corporeis succensus est febribus, cõpassione carnis ægrescit. Quærẽdus est medicus. Sed quis iste tantus est, qui sauciæ mentis medeatur vlceribus? Quis tantus est homo qui possit aliis subuenire, cum sibi ipse non possit? Quis aliis possit vitam reddere, cum ipse *mortem* non possit euadere? Omnes enim in Adam moriuntur, quia per vnum hominem in hunc mundum peccatum introiuit, & per peccatũ mors: & ita in omnes homines pertrãsiit, in quo omnes peccauerunt. Illius igitur culpa mors omnium est. Deniq; missi sunt sancti, missi sunt & prophetæ, qui oracula diuina lo-

* vetustam.

Gene.3.
Gene.2.
1.Corin.15.
1.Corin.5.
Ephes.5.
Roma.5.

Universidad de Deusto

na loquerẽtur, nec quicquam promouere potuerunt. Quæramus ergo aliquem de angelis aut archãgelis medicum? Sed quemadmodum mihi possunt præsidium ferre ne peccem, cum ipse archangelus à peccato nõ potuerit abstinere? Quẽadmodum ad paradisum angelus reuocare me poterit, cum ipse Sathanas & angeli sui sedem quam acceperant, seruare non potuerint?

De ascensu Iesu in nauem Simonis vt doceret, & miraculo quosdam ad se traheret.

Cap. V. ASCendẽs autem in vnam nauim quę erat Simonis, rogauit eum vt à terra duceret pusillum.) Vbi do minus multis impartiuit varia genera sanitatũ, nec tempore nec loco cœpit ab studio sanandi turba cohiberi. Vesper incubuit, sequebantur: stagnum occurrit, vrgebant. Et ideo ascendit in Petri nauim. Hæc est illa nauis quæ adhuc secundum Matthæum fluctuat, secundum Lucã repletur piscibus: vt & principia Ecclesiæ fluctuantis, & posteriora exuberantis cognoscas. Pisces enim sunt qui hanc enauigant vitam. Ibi adhuc discipulis Christus dormit, hic præcipit. Dormit enim tepidis, perfectis vigilat. Sed quemadmodum dormiat Christus, audisti dicentem in Propheta: Cant. 5. Ergo dormio, & cor meum vigilat. Et sanctus Matthæus rectè non prætermittendum putauit æternæ indicium potestatis, vbi imperat ventis. Non est enim humana doctrina, sicut audisti Iudæos dicere, Verbo imperat spiritibus: sed cœlestis maiestatis insigne. Quod turbatum sedatur mare, & diuinæ vocis imperio obsequuntur elementa, atque insensibilia sensum accipiunt obsequendi, diuinæ mysterium gratiæ reuelatur. Quod fluctus miteſcunt seculi, verbo immundus spiritus conquiescit: non alterum altero resellitur, sed vtrũque celebratur. Habes miraculum in elementis, habes documentum in mysteriis. Ergo quia sanctus Matthæus illa prælibauerat, sanctus Lucas eam sibi nauim in qua Petrus piscaretur elegit. Non turbatur ista quæ Petrum habet, turbatur illa quæ Iudam habet. Etsi multa illic discipulorum merita nauigabãt, tamẽ eã adhuc perfidia proditoris agitabat. In vtraque Petrus: sed qui suis meritis firmus est, turbatur alienis. Caueamus igitur perfidum, caueamus proditorẽ, ne per vnum plurimi fluctuemus. Ergo non turbatur hæc nauis in qua prudentia nauigat, abest perfidia, fides aspirat. Quemadmodũ enim turbari poterat, cui præerat is, in quo Ecclesiæ firmamentum est? Illic ergo turbatio, vbi modica fides: hic securitas, vbi perfecta dilectio. Denique etsi aliis imperatur vt laxent retia sua, soli tamen Petro dicitur: ¶ Duc in altum.) Hoc est, in profundum disputationum. Quid enim tam altum quàm altitudinem diuitiarum videre, scire dei filium, & professionem diuinæ generationis assumere? Quam licet mens non queat humana plene rationis inuestigatione comprehẽdere, fidei tamen plenitudo complectitur. Nam etsi non licet mihi scire quemadmodum natus sit, non licet tamen nescire quòd natus sit. Seriem generationis ignoro, sed authoritatem generationis agnosco. Non interfuimus cum ex patre dei filius nasceretur, sed interfuimus cum à patre dei filius diceretur. Si deo non credimus, cui credemus? Omnia enim quæ credimus, vel visu credimus, vel auditu. Visu, sæpe fallitur, auditus in fide est. An asserentis persona discutitur? Si viri boni dicerent, nefas putaremus non credere. Deus asserit, probat filius, refugiens Sol fatetur, tremens terra testatur. In hoc altum disputationis Ecclesia à Petro ducitur, vt videat hinc resurgentem dei filium, inde spiritum sanctum profluentem. Quæ sunt autem apostolorum quæ laxari iubentur retia, nisi verborum complexiones, & quasi quidam orationis sinus, & disputationum recessus, qui eos quos ceperint, non amittant? Et bene apostolica instrumenta piscandi retia sunt, quæ nõ captos perimũt, sed reseruant: & de profundo ad lumen extrahunt, & fluctuantes de infernis ad superna perducunt. Est & aliud apostolicum piscandi genus, quo genere solum Petrum piscari Matth. 17. dominus iubet dicens: Mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit tolle. Magnum quidem est & spiritale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus do Roma. 13. centur debere esse subiecti, ne quis constitutionẽ regis terreni putet esse soluendam. Si enim censum dei filius soluit, quis tu tantus es qui non putes esse soluendum? Et ille censum soluit qui nihil possidebat: tu autem qui seculi sequeris lucrum, cur seculi obsequium non recognoscas? Cur te supra seculum quadam animi arrogantia feras, cum seculo sis misera cupiditate subiect? Pẽditur igitur didrachma, quod erat precium nostræ redemptionis & corporis, in lege promissum, in Euangelio persolutum, non ociosè in ore piscis Matth. 17. inuentũ. Ex ore enim tuo iustificaberis. Etenim preciũ immortalitatis est nobis nostra cõfessio, quia sicut scriptũ est, ore confessio fit ad salutem. Et fortasse primus hic piscis, pri Roma. 10. mus est martyr, in ore habens didrachma, hoc est precium census. Didrachma nostrũ Christus est. Habebat igitur primus ille martyr, Stephanus scilicet, in ore thesaurum, cum Christum in passione loqueretur. Sed reuertamur ad propositum locum, & discamus apostolicam humilitatem.

De responsione Simonis.

PRæceptor, inquit, per totam noctem laborãtes nihil cepimus, sed in verbo tuo laxabo retia.) Et ego domine scio quia nox mihi est quando non imperas. Nemo adhuc nomen suum dedit, adhuc noctẽ habeo. Misi iaculum vocis per epiphaniã, & adhuc nihil cepi. Misi per diẽ, expecto vt iubeas, in verbo tuo laxabo retia. O vacua præsũptio, ô humilitas fructuosa. Qui nihil ante ceperant, magnam in verbo domini concludunt piscium multitudinem. Non hoc humanæ facundiæ opus, sed supernæ vocationis est munus. Cedunt disputationes hominũ, fide sua plebs credit. Rumpuntur retia, nec labitur piscis. vocantur ad adiumentũ socij qui erant in alia naui. Quæ est illa alia nauis, nisi forte Iudæa, ex qua Ioãnes & Iacobus allegũ- Psalm. 113. tur? Facta est enim Iudæa sanctificatio eius. Hi igitur de Synagoga ad nauem Petri, hoc est, ad Ecclesiam conuenerunt, vt implerent ambas nauiculas. Omnes enim in nomine Iesu genu flectũt siue Iudæus, siue Græcus: omnia & in omnibus Christus. Sed mihi cumulus iste suspectus est, ne plenitudi- 1. Corin. 11. ne sui naues penè mergantur. Oportet enim & hæreses esse vt probentur boni. Possumus tamẽ & aliam Ecclesiam intelligere nauem alterius. Ab vna enim plures Ecclesiæ deriuantur. Ecce alia solicitudo Petri, cui sua iam præda suspecta est. Sed nouit perfectus quemadmodum seruare possit reconditos, qui scit quemadmodum possit capere dispersos. Quos in verbo capit, verbo credit: negat suam prædam, negat suũ munus. ¶ Exi, inquit, à me domine, quia homo peccator sum.) Admirabatur enim dona diuina, & quo pl⁹ meruerat, hoc præsumebat minus. Dic & tu: Exi à me domine, quia homo peccator sum. vt respondeat tibi dominus, Noli timere indulgenti domino peccatum fateri. Noli timere etiam quæ tua sunt domino deferre, quia quæ sua sunt, nobis ille concessit. Nescit inuidere, nescit eripere, nescit auferre. Vides quàm bonus dominus, qui tantum tribuit hominibus, vt viuificandi habeant potestatem.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARIORUM *in Euangelium secundum Lucam Liber quintus.*

Confirmatio doctrinæ Christi per miraculum de leproso mundato.

FT factum est cum esset in vna ciuitatum, ecce vir plenus lepra & ipse procidens in faciẽ rogauit eum dicens: Domine, si vis, potes me mundare. Et extendens manũ, tetigit illum, dicens: Volo, mundare.) Bene vbi leprosus mundatur, certus non exprimitur locus, vt ostendatur non vnum populũ specialis alicuius ciuitatis, sed omniũ populos fuisse

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanatos. Bene autem & secundum Lucã quarto signo ex quo A in Capharnaum dominus venit, iste sanatur. Nam si quartũ diem Sole illuminauit, & clariorem cæteris fecit diebus cũ illucescerent elementa mundi, & hoc clarius opus æstimare debemus. Et secundum Matthæum primus hic post benedictiones à domino sanatus inducitur: vt quia dixerat dominus, Non veni legem soluere, sed adimplere: ille qui excludebatur à lege, purgari se domini potestate præsumens, non ex lege, sed supra legem esse gratiam iudicaret quæ leprosi maculam posset abluere. Verum vt in domino potestatis authoritas, ita in illo fidei constantia declaratur. Ille in faciem procidit, quod humilitatis est & pudoris, vt vnusquisq; de suę vitæ maculis erubescat. Sed confessionem verecundia non repressit. Ostendit vulnus, remedium postulauit: & ipsa religionis & fidei plena cõfessio est. Si vis, inquit, potes me mũdare. In voluntate domini tribuit potestatem. De voluntate autem domini non quasi pietatis incredulus addubitauit, sed quasi colluuionis suæ conscius non præsumpsit. Cui morali quadã dominus sanctitate respondit: Volo, mundare. Et cõtinuo lepra eius discessit ab eo. Nihil enim medium est inter B opus dei atque preceptum, quia in præcepto est opus. Denique dixit, & facta sunt. Videtis igitur, quòd dubitari nõ potest, quia voluntas dei potestas est. Si ergo voluntas eius potestas est: qui vnius voluntatis trinitatem asserũt, vnius vtique asserũt potestatis. Itaq; statim lepra eius discessit, vt intelligas medentis affectũ, qui veritatem operi addidit. Denique secundum Marcum miseratus est eum dominus, quod est pulchre positum. Et pleraq; talia posuerunt Euãgelistæ, qui nos in vtroq; fundare voluerunt, describẽtes signa virtutis ad fidem, exprimentes opera virtutis ad imitationem. Vnde & tangit nõ dedignatus, & imperat non diffisus. Hoc enim est indicium potestatis, quia quasi habens potestatem sanandi, & iubendi authoritatem, operandi testimonium nõ refugit. Volo ergo dicit propter Fotinum, imperat propter Arrium, tangit propter Manichæum. Nec vnius tantum lepra curatur, sed omnium quibus dicitur: Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Si igitur lepræ medicina verbum est, contemptus vtiq; verbi lepra mẽtis est. Sed ne lepra transire possit in medicũ, vnusquisq; dominicæ humilitatis exemplo iactantiã vitet. Cur enim præ- C cipitur nemini dicere, nisi vt doceret non vulganda nostra beneficia, sed premenda, vt non solũ à mercede abstineamus pecuniæ, sed etiam gratiæ? Aut forasse etiam illa silentij causa est imperati, quod meliores putabat qui fide magis spontanea, q̃ speratis beneficiis credidissent. Offerre autẽ iuxta legem se præcipitur sacerdoti, non vt alium deferat, sed vt seipsum deo offerat spiritale sacrificium, vt actus præteriti colluuione detersa, per cognitionem fidei, & sapientiæ disciplinam, placitura deo hostia cõsecretur. Omnis enim victima sale salietur. Vnde & Paulus ait: Obsecro ergo vos fratres per misericordiam dei vt exhibeatis corpora vestra hostiam acceptabilem placẽtẽ deo. Simul illud mirabile, quod eo sanauit genere quo fuerat obsecrat*: Si vis, potes me mũdare. Volo, inquit, mundare. Habes voluntatem, habes etiã pietatis effectum. Et extendens manum tetigit eum. Lex tãgi leprosos prohibet: sed qui dominus legis est, nõ obsequitur legi, sed legem facit. Non ergo tetigit quia sine tactu mũdare non poterat, sed vt probaret quia subiectus nõ erat legi. Nec contagium timebat vt homines, sed quia contaminari non poterat qui alios liberabat: simul econtrario vt lepra tactu domini fugaretur, quæ solebat contaminare tangentem. Ostẽdere autem se sacerdoti iubetur, & offerre pro emundatione sua, vt dum offerret se sacerdoti, intelligeret sacerdos, non legis ordine, sed gratia dei supra legem esse curatum. Et dum mundatur per sacrificium secundum præceptum Moysi, ostenderet dominus quia legem non solueret, sed impleret, qui secundum legem gradiens, supra legem sanare eos quos remedia legis non sanauerant, videretur. Et bene addidit, sicut præcepit Moyses. Lex enĩ spiritalis est, ideoque videtur sacrificium spiritale mandasse. Deniq; addidit, Vt sit in testimoniũ hoc vobis. hoc est, si deo credatis, si impietatis lepra discedat, si occultorum cognitor sit sacerdos, si puri testis affectus: vnde potest ille magis sacerdos videri, quem occulta non latent, cũi dicitur: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

Matth. 5.

Ioan. 15.

Romã. 12.

Psalm. 109.

Confirmatio eiusdem per miraculum de paralytico per tectũ submisso.

ET ecce viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus, & quærentes eum inferre, & ponere ante illum. Et non inuenientes qua parte illum inferrent præ turba, ascenderũt super tectum, & per tegulas submiserunt illum in lecto in medium ante Iesum.) Non ociosa huius paralytici nec angusta medicina est, quãdo dominus & orasse præmittitur. Non vtique propter suffragium sed propter exemplum. Imitandi enim speciem dedit, non precandi ambitum requisiuit. Et conueniẽtibus ex omni Galilæa & Iudæa & Hierusalem legis doctoribus inter cæterorum remedia debilium, paralytici istius medicina describitur. Primũ omniũ, quod ante diximus, vnusquisq; æger petẽdæ precatores salutis debet adhibere, per quos nostræ vitæ compago resoluta, actuumque nostrorum clauda vestigia verbi cœlestis remedio reformentur. Sint igitur aliqui monitores mentis, qui animum hominis, quamuis exterioris corporis debilitate torpentem ad superiora erigant. Quorum rursus adminiculis & attollere, & humiliare se facilis ante Iesum locetur, dominico videri dignus aspectu. Humilitatem enim respicit dominus, quia respexit humilitatem ancillæ suæ.

Luc. 1.

De submittentium fide Christum ad curationem mouente.

QVorum fidẽ, inquit, vt vidit.) Magnus dominus, qui aliorũ merito ignoscit aliis: & dum alios probat, aliis relaxat errata. Cur apud te homo collega non valeat, cum apud deum seruus & interueniẽdi meritũ, & ius habeat impetrandi? Disce qui iudicas, ignoscere: disce qui æger es, impetrare. Si grauium peccatorum diffidis veniam, adhibe peccatores, adhibe Ecclesiam, quæ pro te precetur, cuius contẽplatione quod tibi dominus negare posset, ignoscit. Et quamuis historiæ fidem debeamus non omittere, vt vere paralytici istius corpus credamus esse sanatum: cognosce tamen interioris hominis sanitatem, cui peccata donãtur. Quæ cum Iudæi asserunt à solo deo posse concedi, deum vtique confitentur, suóque indicio perfidiam suam produnt, vt opus astruant, personam negent. Itaque ab ipsis & operis sui dei filius accipit testimoniũ, & vocis suffragiũ nõ requirit. Perfidia enim confiteri potest, credere non potest. Itaque testimonium nõ deest diuinitati, fides deest saluti. Nam & validius est ad fidem quod confitentur inuiti: & pernicioſius ad culpam quod negãt, qui suis assertionibus reuincuntur. Magna itaque infidæ plebis amentia, vt cum confessa fuerit solius dei esse donare peccata, nõ credat deo peccata donanti. Dominus autem saluos volẽs facere peccatores, & occultorum cognitione deũ se esse demonstrat, & admiratione factorum adiiciens.

De Scribarum & Phariſæorum reprehenſione.

QVid est facilius, dicere, Dimissa sunt tibi peccata tua: aut dicere, Surge & ambula?) Quo loco plenã speciem resurrectionis ostendit, qui mentis vulneribus corporíſq; sanatis, peccata donat animorum, debilitatem carnis excludit. hoc est enim totũ hominẽ esse curatũ. Quamuis igitur magnum sit hominibus peccata D dimittere, (Quis enĩ potest peccata dimittere nisi solus deus, qui per eos, quoq; dimittit, quibus dimittendi tribuit potestatẽ?) tamẽ multo diuinius est resurrectionẽ donare corporibus, quandoquidẽ ipse dominus resurrectio est. Hic lectus, qui tolli iubetur, quid est aliud nisi quia humanũ iubetur corpus attolli? Ipse est qui per singulas noctes lauat à David: lectus doloris, in quo anima nostra graui conſciẽtiæ ægra cruciatu iacebat. Sed si quis secundũ Christi præcepta se gesserit, iam non lectus doloris est, sed quietis. Miseratione etenĩ domini cœpit quies esse quod mors erat: qui nobis soporem mortis vertit in gratiam voluptatis. Nec solũ leuare lectum, sed etiã domum suã repetere, hoc est, ad paradisum redire censetur. Ea est enim vera domus, quę hominẽ prima suscepit: non iure amissa, sed fraude. Merito ergo restituitur domus, quoniã venerat qui nexum fraudis aboleret, ius reformaret. Nec mora vlla sanitatis interuenit, vnum dictorum

Psalm. 50.

rum remediorúmque momentum est. Spectant surgentem A
increduli, mirantur abeuntem, & diuini operis miracula malunt timere quàm credere. Nam si credidissent, non timuissent vtique, sed dilexissent. Perfecta enim dilectio timorem
1.Ioan.4. excludit foras. Et ideo isti, quia nõ diligebant, calumniabãtur. Calumniantibus autem dicit: ¶ Quid cogitatis mala in cordib' vestris? Quis hoc dicit? Sacerdos magn', qui leprã videbat in cordibus Iudæorum, ostendit eos peiores esse leproso. Ille sacerdoti est se iussus offerre purgatũs, hos sacerdos repudiat, ne alios quoque lepra eorum contaminet.

De mystica vocatione publicani.

SEquitur mystica vocatio publicani, quem sequi iubet, non corporis gressu, sed mentis affectu. Itaque ille prius auara de mercedibus, dura de laboribus periculísque nautarum emolumenta conuerrẽs, verbo vocat', propria dereliquit qui rapiebat aliena, ac vile illud sedile destituẽs, toto post dominum vestigio mẽtis incedit. Cõuiuij quoque magni exhibet apparatum. Qui B
enim domicilio Christum recipit interno, maximis delectationibus exuberantium pascitur voluptatum. Itaque dominus libenter ingreditur, & in eius qui crediderit, recũbit affectu. Sed rursus accenditur inuidia perfidorum, & futuræ pœnæ species præfiguratur. Epulantibus enim fidelibus, & in illo cœlorum recumbentibus regno, perfidia ieiuna torquebitur. Simul ostenditur quantum interfit inter æmulos legis & gratię, quod illi qui legem sequuntur, ieiunæ mentis famem patiãtur ęternam. Qui vero verbũ in interioribus animæ receperunt, alimẽti cœlestis & fontis vbertate recreati esurire & sitire nõ possunt. Et ideo quia animo ieiunabãt, murmurabant, dicentes: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit? Serpentina vox ista est. Deniq; hãc
Gene.3. primam vocem serpens emisit, dicens Euæ: Quid vtique dixit deus, Nolite manducare ex omni ligno? Ergo patris sui venena diffundunt, qui dicunt: Quid vtique cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit? Vnde dominus cum peccatoribus manducando, etiam cum gentilibus non pro- C
hibet nos inire conuiuium, dicens: Non egent qui sani sunt, medico, sed qui male habent. Nouum medicamentum nouus magister aduexit. Hoc de terra non pullulauit. Imprudens enim est omnis creatura huius confectionis. Venite omnes qui incurristis peccatorum varias passiones, vtimini peregrino medicamento, quo venenum serpentis excluditur: quod non solum passionum abstulit cicatricem, sed etiam caussam diri vulneris amputauit. Hoc medicamentum non famem indicit, sed cibum animæ submministrat. Venit e-
Luc.7. nim filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Dæmonium habet, & vorax est. Et ideo mens nostra non est ieiuna. Ieiunant hi, quibus abest Christus, bonorúmque meritorum copiis egent. At vero cui virtus sua voluntate sufficit, qui sua domo recipit Christum, conuiuiũ magnum exhibet: hoc est, bonorum operum spiritale conuiuium, quo diues populus eget, pauper epulatur.

De excusatione discipulorum.

ET ideo, inquit, ieiunare non possunt filij sponsi, D
quamdiu cum illis est sponsus. Veniẽt autem dies, cum auferetur ab illis sponsus, & tunc ieiunabunt in illis diebus.) Qui sunt illi dies quibus à nobis
Matth.28. Christus aufertur, maxime cum ipse dixerit: Vobiscum ero
Ioan.14. vsque ad consummationem mundi? Ipse dixit, Non relinquam vos orphanos. Certum est enim quod si nos relinquat, salui esse nequeamus. Nemo tibi Christum potest auferre, nisi te illi ipse auferas. Non te auferat iactantia tua, nõ
Matth.9. te auferat arrogantia, nec tibi de lege præsumas. Non enim vocare iustos venit, sed peccatores. Quomodo igitur dominus iustitias dilexit, neque Dauid vidit iustum derelictum? Aut quæ ista æquitas, si iustus relinquitur, peccator adsciscitur: nisi intelligas quod eos iustos dicit, qui ex lege præsumant, & Euangelij gratiam non requirant? Nemo autem iustificatur ex lege, sed redimitur ex gratia. Est igitur in lege iustitia, sed non per legem iustitia. Nam ipse Apostolus Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus, secundũ iustitiam, quæ in lege est, conuersatus sine querela, qui gloria-
Philipp.3. tur ex lege, Quæ mihi, inquit, lucra fuerunt, hæc duxi propter Christum detrimenta esse. hoc est, abiecit iustitiam & gloriã legis. Iustitia enim legis sine Christo vacua est, quia plenitudo legis Christus est. Et ideo & si est in lege iustitia, non est tamen per legem iustitia. Si enim per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Mortuus est enim Christus, vt impleret iustitiam. Denique Ioanni dicẽti, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? respondit: Sine modo. sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Ergo non gratis mortuus, sed pro nobis mortuus est Christus, vt iusti fulgerent sicut Sol in regno patris sui. Sed non Iudæi iusti, quibus dicitur: cum videritis iustos intrare regnum cœlorum. Isti sunt iusti, qui percutientem non repercutiunt, qui inimicum diligunt. Si sic non accipimus, inuenitur contrariũ: Non veni vocare iustos. Sed illos non vocat, qui se iustos dicunt. Ignorantes enim deum, & suam iustitiam quærentes statuere, Roma.10.
iustitiæ dei non sunt subiecti. Ergo vsurpatores iustitiæ nõ vocantur ad gratiam. nam si gratia ex pœnitentia, vtiq; qui fastidit pœnitentiam, abdicat gratiam. Isti erunt vulnerati, qui se sanctificant. Istis sponsus auferetur. Nobis autem non Caiphas, non Pilatus Christum abstulit, nec possumus ieiunare, quia Christum habemus, & Christi carnem epulamur & sanguinem. Quomodo enim videtur ieiunare, qui non esurit? Quomodo videtur ieiunare, qui non sitit? Quomodo autem sitire potest, qui bibit Christum? cũ ipse dixerit: Qui Ioan. 4.
biberit de aqua quam ego dabo, non sitiet in æternũ. Deniq; de animi dictum ieiunio, etiam sequentia declararunt.

De prima similitudine per Iesum data.

DIxit enim similitudinem ad illos, quia nemo commissuram de vestimento nouo immittit in vestimentum vetus.) Dixerat filios sponsi, hoc est filios verbi, qui per lauacri regenerationẽ in ius diuinæ regenerationis assumpti sunt, quamdiu cũ illis est spõsus, ieiunare non posse. Non vtique hoc ieiunium relegatur quo cõficitur caro, & corporalis luxuria castigatur. Hoc enim ieiunium nos commẽdat deo. Nam quemadmodum discipulos ieiunare prohiberet, cum ipse dominus ieiunaret: & cum postremo diceret nequissimos spiritus non nisi ieiuniis & orationibus superari posse? Denique etiam hoc loco ieiunium vestimentum appellauit vetus, quod exuendum Apostolus æstimauit, dicens: Expoliate vos veterem ho- Colos.3.
minem cum actibus eius, & induamus eum qui baptismatis sanctificatione renouatur. In eandem igitur formam series conuenit præceptorum, ne actus veteris & noui hominis misceamus, cũ ille corporalis exterior opera carnis operetur, & hic interior qui renascitur, non versicolorem speciem veterum nouorúmque debeat habere gestorum, sed concolor Christo illum studio mentis imitari, cui renatus est in lauacro. Absint igitur decolora mentis velamina, quæ displicent sponso. Displicet enim ei, qui vestem non habuerit nuptialẽ. Sponso autẽ quid potest placere, nisi pax animi, puritas cordis, charitas mentis? Bonus sponsus dominus Iesus, hic nouo partu naturam nostram initiauit, huic desponsata corruptelis carnis absoluitur. Non filios mortales requirit, non Euæ delectatur doloribus. non virum obnoxium culpæ requirit, non hæreditatem condemnati patris. Vidit enim carnis vlcera, quam antea concupiscebat: aduertit non esse pulchritudinem veram, quæ vitiorum habeat deformitatem. Et ideo quid tibi cum tali sponso fœmina? Require diligenter, & in omni corpore inuenies cicatricem. Cognosce alium magis sponsum, qui circundatur luce, cuius species non potest interire. Hunc tolle in animum tuum, consecra in templo tuo: tolle in corpore tuo, sicut scriptum est: Tollite dominum in corpore vestro. Huius thalamos ingredere nouos, huius spectato peregrinum decorem, hunc induc, hunc vide ad dexteram patris: & gaude quia talem habes sponsum. hic te vestiet benedictione, ne qua noceat scissura peccati. Seruemus igitur vestem, qua nos sacro dominus emergentes fonte vestiuit. Cito scinditur vestis, si facta non congruant: cito tineis carnis atteritur, & veteris hominis errore maculatur. Ergo hic noua veteribus copulare, in Apostolo autem etiam nouis vetera superuestire prohibemur: sed exuere vetus, nouum sumere, vt expoliati non nudi inueniamur. Expoliamur enim meliora

sumpturi, nudamur autẽ, cum indumentũ nobis aliena fraude detrahitur, non nostra voluntate deponitur.

De secunda similitudine.

ET nemo mittit vinum nouum in vtres veteres.) Fragilitas humanæ conditionis aperitur, cũ corpora nostra exuuiis defunctorum animalium comparantur. Atque vtinam bonorum vtrium vsum possimus implere, vt sacramentum quod accepimus, reseruemus. Leuat iniuriam industria, si renouatis vtribus noua vina credũtur. Et ideo vtres hos plenos seruare semper debemus, vacuos enim cito tinea & ærugo consumit, gratia seruat impletos. Pulchrè autẽ operi huic talia præcepta conueniunt. Sextum est enim opus, quo Matthæus Leui noua quadam figuratur forma. Sexto autem die factus est homo. Sexto igitur Christi opere reformatur iam nõ vetus, sed noua creatura, & quædam forma peregrina. Et ideo tanquam noua creatura conuiuium Christo exhibet, eò quod & in ipso Christus delectaretur, & ipse partem delectationis mereretur habere cum Christo. Ad hunc igitur informandum præcepta dat dominus. Sequebatur enim iam lætus, alacer, & exultans, dicens: Iam non publicanum gero, iam onus porto Leuin. Exui Leuin, postquam Christum indui. Odi genus meum, fugio vitam meam priorem: solum te sequor domine Iesu, qui sanas vulnera mea. Quis enim me separat à charitate dei, quæ in te est? Tribulatio, an angustia an fames? Ligatus sum fidei clauis quibusdam, & bonis compedibus charitatis innexus sum. Omne mandatum tuum sicut cauterium impressum tenebo. Et si vrit cauterium mandati, tamen putrefacta carnis exurit, ne ad viuũ serpat contagio. Etsi mordet medicamentum, tamen vitium vlceris tollit. Auser igitur domine Iesu potenti machæra tua meorum putredines peccatorum: dum me habes ligatum charitatis vinculis, seca quodcunque vitiosum est. Veni cito incidens occulta, & latentes variásque passiones: aperito vulnus, ne noxius serpat humor. Emunda omne quod fœtidũ est peregrino lauacro. Audite me terreni homines, qui in peccatis vestris cogitationes ebrias geritis. Et ego Leui talibus passionibus eram sauciatus. Inueni medicum qui in cœlo habitat, & in terris spargit medicamenta. Hic solus potest sanare vulnera mea, qui sua nescit: hic auferre cordis dolorem, pallorem animæ, qui nouit occulta.

Roma. 8.

De eo quod in Sabbato secundoprimo discipuli Iesu vellebant spicas.

Cap. VI. FACTum est autem in Sabbato secundoprimo, cùm transiret Iesus per sata, vellebãt discipuli eius spicas, & manducabãt, confricãtes eas manibus suis.) Non solum cõprehensione verborũ, sed etiã vsu ipso, speciéq; gestorũ incipit hominẽ dominus Iesus veteris obseruatione legis exuere, nouóque indumento vestire gratiæ. Itaq; eum iam in Sabbato per seminata traducit, hoc est, admouet fructuosis itineribus. Quid sibi sabbatũ velit, quid seges, quid spicæ, non mediocre mysterium est. Ager enim est omnis hic mundus: agri seges, in satione humani generis fœcunditas numerosa sanctorum: spicæ agri, fructus Ecclesiæ, quos operibus discutientes suis apostoli pascebantur, nostro se alentes profectu. Stabat igitur seges iam fœcũda virtutum pullulantibus spicis, quibus nostri fructus merito cõparantur. Aeque enim aut imbre marcescunt aut Sole torrẽtur, aut pluuiis humescunt, aut tempestatibus eliduntur, aut à messoribus intra horreorum felicia receptacula recondũtur. Receperat ergo terra iam dei verbum, & cœlesti semine satus diuites fœtus ager almus effuderat. Esuriebant discipuli salutem hominum, & tanquàm folliculis corporũ mentium fructus ad fidei lucem præclaris operum suorum miraculis eruebant. Sed hoc putabant Iudæi Sabbato non licere. Christus autem nouæ gratiæ munere designabat otium legis, opus gratiæ. Nec sine mysterio hoc ab euangelista secũdum Matthæum & Marcum Sabbatum secundum positum puto, quoniam sabbatum perpetuæ feriæ sunt resurrectionis æternæ. Vel in hoc igitur seculo feriatis ac vacantibus superstitionibus Iudæorum, vel in futuro ferias ipsi perpetua solẽnitate celebrantes, quę bona sunt terræ manducabimus, iuxta quod scriptum est: *Illi manducabunt, vos vero esuriet*is. Mire tamen secundum Lucam, secundoprimum, nõ primo secundum Sabbatũ dixit. Δευτεροπρωτον enim scriptum est. Præferre enim debuit quod præcellit. Secundum ideo, quia primum antè ex lege præcessit, in quo etiã pœna præscripta est si quis operaretur. Primũ autẽ ideo, quia Sabbatũ illud ex lege solutũ est, quod erat primũ: & hoc primũ factũ est, quod secundo est constitutum. Nam & cum operari Sabbato liceat, & operãtis nulla sit pœna: Sabbati vtiq; ex lege, cuius vis soluta est, nec nomen hærebat: sed tamen fuerat illud primum ordine, hoc primum munere: nec ideo minus hoc, quia secundum. nam & Adam primus, nec comparãdus secundo Adam. Primus enim Adam in animam viuentẽ, nouissimus Adam in spiritum viuificãtem. Et primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. Prælatus vtique secundus primo: ille enim caussa mortis, hic vitæ. Sic & secundoprimum Sabbatum dicitur secundum iuxta numerum, primum iuxta operationis gratiam. Melius est enim Sabbatum quo impunitas datur, q̃ quo pœna præscribitur. Prima lex, secundum Euangelium: inferior tamen formido quàm gratia. Aut forte & primũ hic in prædestinatione consilij, & secundum in sanctione decreti. Bene autem dominus in lege typum futuri hoc quoque demonstrat loco, & defensores legis arguit nescire quæ legis sunt: exemplum afferens quod Dauid cum esuriret, ipse cum sociis intrauit in domũ dei, & panes propositionis sumpsit & manducauit, & dedit iis qui cum ipso erant. Magnum & vere exemplum propheticum, quo primum non inania legis, sed solius vtilitatis nobis sequenda produntur. Deinde quia Dauid cum sociis fugiens à facie regis Saul, hic præfiguratus in lege Christus est, qui cum apostolis principem mundi lateret. Quomodo autem ille obseruator legis atque defensor panes & ipse mãducauit, & dedit iis qui secum erant, quos non licebat manducare nisi tantummodo sacerdotibus: nisi vt per illam demonstraret figuram, sacerdotalem cibum ad vsum transiturum esse populorum? Siue quod omnes vitam sacerdotalem debemus imitari, siue quia omnes filij Ecclesiæ sacerdotes sunt? Vngimur enim in sacerdotium sanctum, offerẽtes nosmetipsos deo hostias spirituales. *Legi igitur iam superfluit doctrina Christi, nec legem soluit, sed implet, quia nec sabbatũ soluit.* Si enim sabbatum propter homines factum est, vtilitas autem hominis postulabat esurientem hominem qui diu fuerat terræ fructib' abdicatus, veteris famis ieiunia vitare: non vtique lex soluitur, sed impletur. Quomodo igitur domino ad crimen obiicitur, quod in seruo pro crimine nõ tenetur? Quid autem euidentius hac figura, quæ per totã currit historiam? Intrauit Dauid in domum Abimelech sacerdotis, sed nec periculo mortis proposito hospitem recusat, declinat exulem sanctus animus sacerdotis. Tanta hospitalitatis est gratia, vt libenter in nos aliena pericula transferamus. Verum hoc in historia morale, in mysterio propheticũ est, quod nec præsumpto futuræ mortis exitio, verum illum Dauid hospitio suæ mentis religiosi excluderẽt sacerdotes. Nec solum in huiuscemodi domo vatis reperturus docetur Christus hospitium, sed etiam per figuram nequitiæ spiritalis manubias & arma sumpturus. Nam qui Christum recipit hospitio, intelligibilem illũ Goliam spoliat suis telis. Quid vero euidentius, quàm quod in Abimelech domo quinque panes petit Dauid, & vnum accipit, demonstrãte typo quod iam non quinque libris sed Christi corpore cibus fidelibus pararetur, vt Christus corpus assumeret, ne quis de fidelib' esuriret? Nec Doech figura vacat, qui erat custos mulorũ, eò quòd nemo alius nisi infructuosi gregis custos Iudæ typum proditoris impleret. Iam illud quod pro Dauid receptione omnem Abimelech domum præter Abiathar principem tunc temporis sacerdotem Saul persecutus est, ostendit prophetia nobis quod nemo possit nocere vero principi sacerdotum, qui solus est Christus.

1. Corin. 15.

1. Reg. 21.

Esaiæ. 65.

HInc ad alia progreditur dominus Iesus. Nam qui totum hominẽ saluum facere dispoſuerat, per singula membra curabat, vt vere diceret: Mihi irascimini, quia totum hominem sanum feci in sabbato.

Ioan. 7.

De cura-

Universidad de Deusto

De curatione hominis habentis manum aridam.

ET erat ibi homo, & manꝰ eius dextera erat arida.) Itaque hoc loco manum illã quam extendit Adã, & interdictæ arboris poma decerpsit, succis bonorum factorum salutaribus irrigauit: vt quæ crimine aruerat, bonis operibus sanaretur. In quo Iudæos redarguit Christus, qui malis interpretationibus legis præcepta violarent, æstimantes Sabbato etiam à bonis operibus feriandum, cum lex in præsentibus formam præfiguraverit futurorum: in quibus vtique malorum feriæ futuræ sunt, nó bonorum. Nam licet secularia opera conquiescant, non ocioſus tamen boni operis actus est in dei laude requiescere. Audisti igitur domini verba dicentis: Extende manum tuã. Cómunis ista generalisq; medicina est. Et tu qui putas manum habere te sanam, caue ne auaritia, caue ne sacrilegio contrahatur. Extende sæpius eam, extende ad illum pauperem, qui te obsecrat: extende vt proximum iuues, vt viduæ præsidium feras: eripias iniuriæ, quem vides iniustæ contumeliæ subiacere: extende ad deum pro peccatis tuis. Sic manus extenditur, sic sanatur. Sic Hieroboam manum cum idolis sacrificaret, contraxit: & rursus cum deum rogaret, extendit.

De oratione Iesu in monte & electione duodecim apostolorum.

FActum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione dei.) Non omnis qui orat, ascendit in montem: (est enim oratio quæ peccatum facit:) sed qui bene orat, à terrenis ad superiora progrediens, verticem curæ sublimis ascendit. At ille non ascendit in montem, qui de seculi diuitiis, aut de honore solicitus est, non ascendit in montem qui fundi ius optat alieni. Ascendit ille qui deum quærit, ascendit ille qui cursus sui dominica adiumenta deposcit. Omnes magni, omnes sublimes montem ascendunt. Non enim cuicũque Propheta dicit: Ascende in montem excelsum, qui euangelizas Sion: exalta in virtute vocem tuam, qui euangelizas Hierusalem. Non vestigiis corporalibus, sed factis sublimioribus in hunc montem si ascendas, sequeris Christum, vt ipse esse mons possis. Montes enim in circuitu eius. Quare in Euangelio inuenies solos cum domino montem ascendisse discipulos. Orat ergo dominus, nó vt pro se obsecret, sed vt pro me impetret. Nam etsi omnia posuerit pater in potestate filij, filius tamen vt formam hominis impleret, obsecrandum patrẽ putat esse pro nobis, quia aduocatꝰ est noster. Noli insidiatrices aperire aures, vt putes filium quasi infirmum rogare, vt impetret quod implere non possit. Potestatis author obedientiæ magister ad præcepta virtutis suo nos informat exemplo. Aduocatum, inquit, habemus apud patrem. Si aduocatus est, debet pro meis interuenire peccatis. Non ergo quasi infirmus, sed quasi pius obsecrat. Vis scire quia omnia quæ velit possit? Et aduocatus & iudex est. In altero pietatis officium, in altero insigne est potestatis. Et erat, inquit, pernoctans in oratione dei. Species tibi datur, forma præscribitur quam debeas æmulari. Quid enim te pro salute tua facere oportet, quãdo pro te Christus in oratione pernoctat? Quid te facere conuenit, cum vis aliquod officium pietatis adoriri, quando Christus missurus apostolos, orauit prius, & solus orauit? Nec vsquam alibi, si non fallor, orasse cum apostolis reperitur, vbique solus obsecrat. Dei enim consilium humana vota non capiunt, nec quisquam interiorum potest esse particeps Christo. Vis scire quia mihi nõ sibi orauerit? Vocauit, inquit, discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis.) Quos ad propagandum auxilium salutis humanæ per terrarum orbem satores fidei destinaret. Simul aduerte cœleste consilium: non sapientes aliquos, non diuites non nobiles, sed piscatores & publicanos, quos dirigeret, elegit, ne traduxisse prudentia, ne redemisse diuitiis, ne potentiæ nobilitatisque authoritate traxisse aliquos ad suam gratiam videretur, vt veritatis ratio, non disputationis gratia præualeret. Eligitur & Iudas, non per imprudentiam, sed per prouidentiam. Quanta est veritas, quam nec aduersarius minister infirmat? Quanta moralitas domini, qui periclitari magis apud nos iudicium suum, quam affectum maluit? susceperat enim hominis fragilitatẽ, & ideo nec has partes recusauit infirmitatis humanæ. Voluit deseri, voluit prodi, voluit ab apostolo suo tradi, vt tu, si à socio desertus, si à socio proditꝰ fueris, moderate feras tuũ errasse iudiciũ, perisse beneficiũ.

Esaiæ. 40.

Psalm. 124.

1. Ioan. 2.

De descensu Iesu ad docendum turbas.

ET descendit, inquit, cum illis, & stetit in loco campestri.) Aduerte omnia diligẽter, quomodo & cũ apostolis ascẽdat, & descẽdat ad turbas. Quomodo enim turba nisi in humili Christũ videret? Nõ sequitur ad excelsa, nõ ascendit ad sublimia. Deniq; vbi descẽdit, inuenit infirmos. In excelsis enĩ infirmi esse non possunt. Sic enim Matthæus docet, in inferioribus debiles sanatos esse. Prius enim vnusquisq; sanatus est, vt paulatim virtutibus procedentibus ascendere posset ad montem. Et ideo vnumquemque in inferioribus sanat, hoc est, à libidine reuocat, iniuriam cæcitatis auertit, ad vulnera nostra descendit: vt vsu quodam & copia suæ naturæ comparticipes nos faciat esse regni cœlestis. Et sanabat hos quidem, sed in inferioribus relinquebat. Videns autem turbas, vt legisti, ascendit in montem. Et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius. Euangelizaturus enim, & benedictionum de thesauro diuinitatis prompturus oracula, incipit esse sublimior. Hic autem etsi in humili stabat, tamen oculos eleuauit. Sic etiam cum Lazarum suscitaret, infremuit spiritu: sic etiã caput leuauit, cum mulieri adulteræ peccata donaret. Quid est enim leuare oculos, nisi interius lumẽ aperire? Denique sanctus Matthæus, Aperuit, inquit, os suum. Thesauros scilicet sapientiæ & scientiæ dei, reclusis adytis templi sui ora reserauit. Ergo & tu aperi os tuũ, sed prius vt aperiatur implora. Si enim Paulus in adapertione oris sui implorat auxilium, multo magis implorare te conuenit. Ostendit enim tibi clauem scientiæ, qua os aperire tuum debeas, dicens Propheta: Aperi os tuum verbo dei. Verbum dei clauis tui oris est, clauis scientiæ oris tui clauis est, qua laxatis silentij catenis, imperitiæ claustra reserantur.

Matth. 5.

Ioan. 11.

Ioan. 8.

De sermone Iesu de beatitudinibus proborum.

BEati pauperes, quia vestrum est regnum dei. Beati qui nunc esuriunt & sitiunt, quia saturabũtur. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Beati eritis cũ vos oderint homines.) Quatuor tantum beatitudines sanctꝰ Lucas dominicas posuit, octo vero sanctꝰ Matthæus: sed in istis octo illæ quatuor sunt, & in quatuor istis illæ octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus est cardinales, ille in illis octo mysticum numerum reserauit. Pro octaua enim multi scribuntur psalmi, & mandatum accipis, octo illis partem dare fortasse benedictionibus. Sicut enim spei nostræ octaua perfectio est, ita octaua summa virtutum est. Sed prius quæ sunt ampliora videamus. Beati, inquit, pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cœlorũ. Primã benedictionẽ hanc vterq; Euãgelista posuit. Ordine enim prima est, & parens quædã generatióq; virtutũ: quia qui contẽpserit secularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquam meritũ regni cœlestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatẽ. Secunda benedictio: Beati, inquit, mites. Tertia: Beati qui lugent. Quarta: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Quinta: Beati misericordes. Sexta: Beati mũdo corde. Septima: Beati pacifici. Et bene septima, quoniam eo die ab omnibus mundi operibus requieuit deus. Dies enim quietis & pacis est. Octaua: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Veni domine Iesu, doce nos ordinem beatitudinum tuarum. Neque enim sine ordine dixisti primo beatos pauperes spiritu, secundo beatos mites, & tertio beatos qui lugent. Etiam si cognosco aliquid, tamẽ ex parte cognosco. Si enim Paulus ex parte cognouit, quantum ego possum cognoscere, qui Paulo quantum vita, tantum etiam verbo inferior sum? Vita enim verbum exigit & acquirit. Sermo autẽ sine vita non est sermo dei. Quanto me sapientior Paulus? Ille gloriatur in periculis, ego in successibus. Ille gloriatur quia reuelationibus non extollitur: ego si quæ reuelationes mihi contingerent, gloriarer. Sed tamen potest deus de lapidibus homines suscitare, & verbum proferre de clausis, vocem elicere de mutis.

1. Corin. 13.

mutis. Quòd si asinæ oculos aperuit vt videret angelum, potens est & nobis quoque aperire oculos, vt possimus dei videre mysterium. Beati, inquit, pauperes, nó omnes beati pauperes. Paupertas enim media est, possunt & boni esse & mali pauperes. Nisi forte ille intelligendus pauper beatus: quem Prou.19. Propheta describit dicens: Quia melior pauper iustus, quàm diues mendax. Beatus pauper qui clamauit, & dominus exaudiuit eũ. Pauper à crimine, pauper à vitiis, pauper in quo múdi princeps nihil inuenit. Pauper illius æmulus pauperis, qui cum diues esset, propter nos pauper factus est. Vnde plene Matthæus aperuit, dicens: Beati pauperes spiritu. Pauper enim spiritu non inflatur, non extollitur mente carnis suæ. Prima ergo ista benedictio est, cum deposuero omne peccatum, & exuero omnem malitiam, & simplicitate contentus fuero, inops malorum, supereſt vt mores meos temperẽ. Quid enim mihi prodest carere secularibus, nisi fuero mitis atque mansuetus? Nam qui sequitur viam rectam, sequitur Matth.11. vtique illum qui ait: Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Depone igitur quę iproba sunt, egeto vitiis secundũ B bonam paupertatem, mitiga affectum tuum, vt non irascaris: Psalm.4. aut certe iratus ne peccaueris, iuxta quod scriptum est: Irascimini, & nolite peccare. Præclarum est enim motum temperare consilio, nec minoris virtutis ducitur cohibere iracundiam, indignationémque compescere, quàm omnino nó irasci: cum plerumque illud lentius, hoc fortius æstimetur. Cum hoc feceris, memento quia peccator es: & lugeto peccata tua, lugeto delicta. Et bene tertia benedictio est peccata deflentis, quia trinitas est quæ peccata condonat. Ablue igitur te lachrymis tuis, laua fletibus. Si tu ipse te fleueris, alius te non flebit. Nam si Saul deflesset peccata sua, Samuel eum non fleuisset. Habet vnusquisque quos fleat mortuos suos. Mortui sumus quando peccamus, quando implemur ossibus mortuorũ. Mortuus est sermo malus qui exit ex o- Psalm.c. re, exit enim de sepulchro malo. Sepulchrum autem patens 1. Cotin. 4. est guttur eorum. Ideo dicit Apostolus: Imitatores mei estote. Vult nos delictorum meminisse nostrorũ. Paulus non habebat quod lugeret, ex quo in Christum credidit, & tamen priora deflebat, dicens: Quia non sum dignus vocari 1.Cor.15. Apostolus quia persecutus sum Ecclesiã dei. Ille igitur peccator ante fidem, nos vero adhuc peccamus post fidem. Qui C Prouer.18. peccator est, defleat se, & arguat se, vt fiat iustus. Iust' enim Canti.2. accusator est sui. Ordinem igitur persequamur, quia scriptum est: Ordinate in me charitatem. Deposui peccatũ, tẽperaui mores, delicta defleui, esurire incipio & sitire iustitiam. Aeger enim cum in graui morbo est, non esurit, quia ægritudinis dolor excludit famem. Sed quæ est ista fames iustitiæ? Qui sunt isti panes quos esurit iustus? Ne forte panes Psalm.36. illi de quibus dictum est: Iuuenis fui, & senui: & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Qui esurit, vtique virium quærit augmentum. Quod autem maius virtutis incrementum, quam norma iustitiæ? Post hæc, Beati, inquit, misericordes, Iustitiam enim sequitur misericor- Psalm.111. dia. Vnde dictum est: Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Sed etiam qui misericordiã defert, mercedem amittit, nisi mundo corde misereatur. Nam si iactantiam quærat, nullus est fructus. Emunda igitur interiora mentis tuæ: & si diligenter pectoris tui secreta mundaueris, compatere iis qui impugnantur: & intellige quanti hominum, quanti fratrũ tuorum auxilium tuũ quærãt. Sed nisi tu prius interiora tua vacua feceris ab omni labe peccati, ne dissensiones contentionésq; ex affectu tuo prodeant, nõ potes aliis ferre medicinam. Ate igitur pacem incipe, vt cum fueris ipse pacificus, pacem aliis feras. Quomodo enim potes aliorũ corda mundare, nisi tuum ante mundaueris? Profuisti igitur aliis, tulisti auxilium plurib': festina, contẽde ad finem. Multi cum essent exitus vitæ, vnus domino competebat. Nam quod natum erat secundum carnem, oportebat secundum carnem mori. Elegit passionẽ, vt moreretur pro nobis: & tu dic de omnibus quæ retribuit tibi dominus, Ca- Psalm.115. licem salutaris accipiã, & nomen domini inuocabo. hoc est, Matth.20. passionem. Vnde etiam illis qui ad dexteram vel ad siniſtrã sedere cupiebant, ait: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Vsque ad finem te ducit, vsq; ad maryriũ pro- D

sequitur, & constituit beatitudinum palmã. Vide igitur ordinem. Oportet te pauperẽ fieri spiritu. Humilitas enim spiritus, diuitiæ virtutũ sunt. Nisi pauper fueris, mitis esse non poteris. Qui mitis est, potest lugere præsentia: qui inferiora luget, potest desiderare meliora: qui superiora quærit, inferiora deuitat, vt & ipse à superiorib' adiuuetur: qui miseretur, cor suum mundat. Quid enim est mundare animum, nisi Tobiæ.4. sordẽ mentis abluere? Eleemosyna enim à morte liberat: patientia vero perfectio est charitatis. Qui autem patitur persecutionem, in vltimo certamine constitutus probatur aduersis, vt cum legitime certauerit, coronetur. Hos quidẽ gradus volunt esse virtutum, per quos ab vltimis ad superiora possimus ascendere. Deniq; sicut incrementa virtutum, ita etiã sunt incrementa præmiorũ. Plus est enim dei esse filiũ, quã possidere terrã, & consolationẽ mereri. Sed quia & primum præmium regnũ cœlorũ est, & vltimũ præmiũ regnũ cœlorũ est: nunquid æquale præmiũ incipientibus atq; perfectis est? Ne forte mysticè docemur quia est primũ regnũ Philip.1. cœlorũ, illud apostolicũ: Dissolui & esse cũ Christo? Habes 1.Thessa.4. primum regnũ, quando sancti rapiuntur in nubibus obuiam Daniel.12. Christo in aëra. Multi enim dormientiũ surgent, isti in vitã æternã, illi in opprobriũ. Primũ ergo regnũ cœlorũ sanctis propositũ est in absolutione corporis: secundum regnũ cœlorum est post resurrectionẽ esse cum Christo. Cũ fueris in regno cœlorũ tunc processus est mansionũ: & si vnũ regnũ, diuersa tamẽ merita sunt in regno cœlorũ. Post resurrectio- Gene.3. nem terrã tuã incipies possidere absolutus à morte. Ille enĩ cui dicitur: Terra es, & in terrã ibis. nõ possidet terram suã. non enim potest esse possessor, qui non capit fructũ. Absolutus igitur per dominicã crucẽ, si tamen intra iugum domini fueris inuẽtus, consolationẽ in ipsa possessione reperies: consolationẽ sequitur delectatio, delectationẽ diuina miseratio. Quẽ autẽ miseratur dominus, & vocat: qui vocatur videt vocantẽ: qui deũ viderit, in ius diuinæ generationis assumitur: tunc demũ quasi dei filius cœlestis regni diuitiis delectatur. Ille igitur incipit, hic repletur. Nam & intra hoc seculũ multi in imperio Romano sunt: sed maiorẽ imperij gratiam, qui propiores imperatori sunt, cõsequuntur. Nũc dicamus quẽadmodũ in quatuor benedictionibus sanctus Lucas benedictiones octo sit complexus. Et quidem scimus virtutes esse quatuor cardinales, temperantiam, iustitiã, prudentiã, fortitudinẽ. Qui pauper est spiritu, auarus non est. Qui flet, non superbit: sed mitis est, & placatus. Qui luget, humiliatur. Qui iustus est, non negat quod sit omnibus ad vsum cõmuniter datũ. Qui miseretur, largitur de suo. Qui suũ donat, nõ quærit alienum, nec dolum proximo suo struit. Connexæ igitur sibi sunt concatenatæque virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur: & sanctis vna competit virtus, sed eius quæ fuerit vberior, vberius est præmium. Quanta hospitalitas in Abraham, quanta humilitas, quanta sanctitas, vt fratris filium ab hoste seruaret? & quanta abstinentia, vt nihil de præda quæreret? Sed quia fide præstitit, fidei præ cæteris meruit principatum. Ergo vnicuique plura præmia, quia plura incentiua virtutũ. Sed quod in aliquo merito copiosius, hoc etiam in præmio redundantius. Beati igitur pauperes spiritu. Habes temperantiam quæ à peccato abstinet, seculum calcat, illecebrosa non quærit. Beati qui esuriunt & sitiunt. Qui enim esurit, esurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo fit iustus: quia iustitia eius manet in æternum. Vnde & in Matthæo sitim & famem intelligimus spiritalem, qua cibus iustitię desideratur aut potus: quę virtus quasi materia quædam virtutum est, vt iustus æqualem se inferioribus præstet, dolum excludat, veritatem requirat. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Habes prudentiam, cuius est flere occidua, & ea quæ æterna sunt quærere, lugere secularia, quæ seipsa compugnent: deum pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, vt confundat sapientes: & qui 1.Corin.1. ea quæ non sunt destruat, vt quæ sunt possit adipisci. Beati eritis cum vos oderint homines. Habes fortitudinem, sed eam quæ non odium mereatur ex crimine, sed persecutionem patiatur ex fide. Sic enim ad passionis peruenitur coronam, si gratiam hominum negligas, diuinam sequaris. Denique vt scias consummationem esse fortitudinis, passionem:

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem:Secundum hęc, inquit, faciebant prophetis patres eorũ. quia prophetas Iudęi vsq; ad mortẽ corporis persecuti sunt. Est etiam fortitudinis, iram vincere, indignationémq; cohibere:ac per hoc fortitudo animum iuxta corpúsq; cõfirmat. Nec perturbari sinit timore aliquo vel dolore, quibus velut prauis interpretibus plerumque percellimur. Ergo temperantiæ cordis habet animíque munditiam, iustitia misericordiam, pacem prudentia, mansuetudinem fortitudo.

De væ improborum, & de institutione ad altiores gradus virtutis, & inimicorum dilectione.

VAe vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram.) Licet in pecuniariis copiis multa sint lenocinia delictorum, pleraque tamen sunt etiam incẽtiua virtutum. Quanquam virtus subsidia non requirat, & commendatior sit collatio* pauperis, quam diuitis liberalitas: tamen non eos qui habeãt diuitias, sed eos qui vti his nesciant, sententiæ cœlestis authoritate condemnat. Nam vt ille pauper laudabilior, qui prompto largitur affectu, nec repagulis impendẽtis egestatis inhibetur, inopémque se non putat, qui habet quod naturæ satis est: ita hic criminosior dives, qui vel deo referre gratiam de eo debuit quod accepit: nec censum ad communem vsum datum sine vsu abdere, defossísque terræ incubare thesauris. Non census igitur, sed affectus in crimine est. Et quanquam tota ętate custodiæ miserabilis solicitas auara mens tẽdat excubias, quo nulla pœna grauior est, successorum profutura compẽdiis anxio timore seruare: tamen quoniam auaritiæ studia, & desideria congerendi, inani quadam voluptate pascuntur: qui consolationem vitæ præsentis habuerunt, remunerationem perpetuæ perdiderunt. Possumus hic tamen diuitẽ intelligere populum Iudæorum, vel hæreticos, vel certe mũdi philosophos, qui vbertate verborum, & quodã ambitiosæ facundiæ patrimonio delectati, simplicitatem veræ fidei supergressi, thesauros inutiles condiderunt. Nónne tibi videtur hæreticus aliquis, cum audis eum de generatione domini iuxta vsum seculi disputantem, dives in verbis, pauper in viribus? qui putat se in hoc tempore locupletes habere diuitias: sed in futuro egestatem suæ fidei recognoscet, cibúmque perfidiæ, quem præsenti ætate ructauerit, æterno fidei commaceratus ieiunio, causam tanti sciet esse supplicij. Erítque tẽpus, vt risus suos lugeant, qui dicta nostra nũc rident. Quibus bene dicitur: ¶ Væ cum vobis benedixerint omnes homines.) Nonne tibi videtur his dicere, qui dudum in Ariminensi concilio perfidę præuaricationis authores, cũ imperatoris gratiam sequuntur, dei gratiam perdiderunt? Qui cum placere potentibus aucupantur, maledicto se perpetuo subdidere. Ergo sanctus Matthæus præmiis ad virtutem & fidẽ populos prouocauit, hic etiã à criminibus atque peccatis futurorũ suppliciorũ denunciatione deterruit, qui non ociosẽ plurimorum factorũ cœlestium enumeratione progressus, ad benedictionũ locum serius venit, vt populos diuinorũ miraculis roboratos, vltra legis tramitem virtutũ progredi vestigiis edoceret. Fuit canendum illic, vbi adhuc infirmæ plebis corda nutabant, hic tubæ clangore excitanda virtus fuit. Docet hoc libri huius, quæ in procæmiis, & quæ in processu sermonis aperitur oratio. Illic qui infirmi sunt, adhuc quodam legis lacte potantur, & ideo per legis tramitem ducuntur ad gratiam, audiũt quæ legis sunt, vt vltra legem, legem sequẽdo procedant: hic ecclesia fundatior non lacte imbuitur, sed cibo vescitur. Cibus enim validior est charitas. Denique inter tria maxima, spem, fidem, charitatem, maior est charitas. Ordinatur igitur charitas, cũ dicitur: ¶ Diligite inimicos vestros.) vt compleatur illud ecclesiæ, quod ante iam dictum est: Ordinate in me charitatẽ. Ordinatur enim charitas, cum charitatis præcepta formantur. Vide quam ab altioribus cœperit, & legem post benedictionis euangelicæ terga reiecerit. Lex vicissitudinem imperat vltionis, Euangelium inimicitiis charitatem, benignitatem odiis, vota maledictis, subsidia persequentibus, patiẽtiam esurientibus, & gratiam remunerationis impartitur. Quanto athleta perfectior, qui nõ sentit iniuriam? Et ne videatur dominus legem dissoluere, in beneficiis vicem seruat, quam negligit in iniuriis. Sed tamen dicendo, ¶ Prout vultis vt faciant vobis homines, facite & illis similiter.) Vicissitudo ipsa cumulatior est, quando votis actus æquatur. Nescit enim virtus mensuram gratiæ, nec contenta referre quod acceperit, vult cumulare quod sumpserit, ne inferior sit beneficio, licet æquetur officio. Non enim cumulo tantũ, sed ordine & tẽpore beneficia pensantur, cum in beneficio pari prior sit qui prior cepit. Beneficus enim est, qui gratiam ceperit, debitor qui retulerit. Aliud itaque beneficiũ est beneficij principatus. nam si qui pecuniam reddidit, non soluit gratiam, manétque gratiæ debitor, etsi iam non sit pecuniæ: cur gratiam referendo putemus posse vacuari, cuius relatio acceptæ magis est testimonium, quàm solutæ? Bono itaque exemplo imbuitur Christianus, vt non contentus iure naturæ, gratiam eius requirat. Si enim cõmune est omnibus etiã peccatoribus redamare: cui genus professionis excelsius, studium quoque debet esse virtutis vberius, vt diligat etiã non amantes. Nam etsi nulla merita diligendi, vsum amoris excludant, nõ tamen virtutes excluserint. Sicut enim in eo qui te diligit, pudet gratiam non referre, & gratiæ amore referẽdæ amor tibi eius inolescit, quem antea non amabas: * ita etiã in eo qui non amat, debes amare virtutem: vt dum virtutem amas, incipias eum amare quem non amabas, cum rara & caduca remuneratio sit amantis, sempiterna virtutis. Quid autem tam mirum, quam percutienti maxillam prębere alterã? Nónne omnis indignantis frangitur impetus, ira sedatur? Nónne fit per patientiam, vt sua amplius pœnitentia reuerberes verberantem? Ita erit vt & iniuriam repellas, & gratiã quæras. Ac sæpe maximæ caussæ amoris existunt, cum patientia insolentiæ, gratia refertur iniuriæ. Et quidem, vt audire me memini, vel hoc solo pressum philosophiæ supercilio putamus, quod in tres partes illa sibi videtur diuisisse iustitiam: Vnam in deum, quæ pietas vocatur: alteram in parẽtes, vel reliquum humanum genus: tertiã in mortuos, vt his exequiarum iusta soluantur. At vero dominus Iesus legis oraculum ac philosophiæ fastigium supergressus, in eos quoque qui lęserint, pietatis porrexit officium. Etenim si hostis qui tecum bello armisque certauerit, depositis armis misericordiam suæ salutis adipiscitur, ídque plerumque vel contẽplatione naturæ, vel ipsius belli iure defertur, vt subiectis vita tribuatur: quanto amplius meliore religionis contuitu deferendum est? Nam cum prælatorem appetitæ salutis caussa non moueat, nunquid mouere debet militem pacis? Itaque illud apostolicum, Quia charitas patiens est, benigna est, 1. Corin. 13. non æmulatur, non inflatur: in his præceptis consummatum videmus. Si patiens est, debet patientiam verberanti: si benigna est, non debet respõdere maledictis: si non quęrit quę sua sunt, non debet resistere diripienti: si non æmulatur, odisse non debet inimicum. Et tamen apostolicis diuinæ superfluunt præcepta pietatis. Plus est enim donare, quàm cedere. plus est amare inimicos, quàm non æmulari. Quæ omnia dominus & dixit, & fecit. Qui cum malediceretur, non 1. Pet 2. maledixit: qui cum percuteretur, non repercussit: cum spoliaretur, non restitit: cum crucifigeretur, ipsis persecutoribus veniam postulauit, dicens: Pater, dimitte illis peccatum, quia nesciunt quid faciunt. Criminatores suos excusabat à crimine. Illi crucem parabant, hic salutem & gratiam rependebat. Et tamen quoniam studia ipsa virtutum sine remuneratione torpescunt, & exemplum nobis attulit, & mercedem spopondit è cœlo filios dei futuros pollicens, qui fuerint imitatores eius. Qui enim festinat ad præmium, fastidire non debet exemplum: quia quanto præcellentius præmium, tanto impensius officium. Quanta autem misericordiæ merces, quę in ius diuinæ adoptionis adsciscitur? Sequere igitur misericordiam, vt merearis gratiam. Late patet benignitas dei, super ingratos pluit, malis fœcunda non negat terra prouentus. Idem mundi Sol sacrilegos religiosósq; pariter illuminat. Aut vt mystice ista pendamus, prophetícis populum Iudæorum dominus pluuiis irrigauit, & Solis æterni refulsit radiis, etiam non merentibus. Sed quoniam illi mundano rore maduerunt, Ecclesia dei ad cœleste lumen adciscitur: ita tamen, vt illis quoque misericordiæ, si credant, prærogatiua seruetur.

* alias, consolatio.

* habebas.

Cantic.2.

De prohibitione iudicationis.

NOlite iudicare,& non iudicabimini.) Addidit nō temere iudicandum, ne cum sis tui conscius, ipse delicti in alterum cogitaueris ferre sententiam.

De arbore mala,ex cuius similitudine improbi homines cognoscantur.

NOn est arbor bona,quæ facit fructus malos.)Magna etiā disciplina virtutis,vt de infructuosis fructuosa non quæras,nec de incultis prouentum fœcunditatis expectes. Vnicuique enim sua cultura dat fructus. ¶ Neque enim de spinis colligunt ficus.)In spinis istius mundi ficus illa non potest reperiri: quæ quia fœcūdis fructibus melior est, bene species ei resurrectionis aptatur: vel quia, vt legisti, ficus dederunt grossos suos, quod iam immaturus,& inutilis, & caducus in synagoga fructus antè præcessit:vel quia immatura vita nostra est in corpore,matura in resurrectione.Et ideo procul à nobis debemus seculares solicitudines abdicare, quæ mordēt animum, mentémque adurunt, vt maturos fructus culturæ diligentis possimus adipisci:quod in incultis istius mundi reperire nō possumus: quia non legunt de spinis ficus, neque de tribulis vindemiant vuam.Alterum ad mundum & resurrectionem, alterum ad animam & corpus refertur: vel quia nemo peccatis fructum acquirit animæ suæ, quæ sicut vua proxima terris corrumpitur, in superioribus maturatur: vel quia nemo potest damnationem carnis euadere,nisi quem Christus redemerit, qui sicut vua pependit in ligno. Procul igitur ab illa carne, quæ damnato homini tribulos generare præcepta est, leuemus oculos spiritales,tendamus manus,vt Christum vindemiare possimus. Omnium autem fundamentum docet esse virtutum obedientiam cœlestium præceptorum, per quam domus hæc nostra non profluuio voluptatum,nō nequitiæ spiritalis incursu,non imbre mundano, non hæreticorum possit nebulosis disputationibus commoueri. Pulchre autem vbi præcepta compleuit, formam docet suorū præceptorum exequi.

De seruo Centurionis curato.

Cap.VII. ET factum est, cum cōsummasset omnia verba sua in aures plebis,intrauit Capharnaum.Centurionis autem cuiusdam seruus. & reliqua.) Namque statim gentilis Centurionis seruus domino curandus offertur,in quo populus nationum, qui mundanæ seruitutis vinculis tenebatur,æger letalibus passionibus,beneficio domini sanandus exprimitur.Quod autem moriturū dixit euangelista,non fefellit.Moriturus enim erat, nisi fuisset sanatus à Christo.Impleuit igitur præceptum charitate cœlesti, qui sic dilexit inimicos,vt morti eriperet, atq; ad perpetuæ spem salutis adsciscceret.Quantum autem diuinę humilitatis insigne,vt cœli dominus nequaquam dedignaretur Centurionis seruulum visitare? Elucet fides in operibus, sed plus operatur humanitas in affectibus.Quod vtique non ideo faciebat,quia absens curare non poterat,sed vt formā tibi daret humilitatis imitādæ, qua iuxta humilioribus doceret ac superioribus deferendum.Denique alibi Regulo dicit: Vade,filius tuus viuit.vt scias & potentiam diuinitatis,& humilitatis gratiam.Ibi noluit pergere,ne in Reguli filio videretur magis diuitiis detulisse:hic ipse perrexit,ne videretur in Centurionis famulo conditionem despexisse seruilem.Omnis enim seruus & liber in Christo vnum sumus.Sed vide fidem prærogatiuam esse medicinæ.Aduerte etiam in ipso populo gētili perspicaciam esse mysterij.Dominus pergit,excusat Centurio, militaríque depositio tumore reuerentiam sumit,& ad fidem facilis,& ad honorificentiā promptus. Et bene Lucas etiam in occursum amicos dicit esse à Centurione transmissos,ne præsentia sua grauare domini verecundiā videretur, & officium officio, prouocasse. Hæc moraliter. Mystice autem,quem Iudæorum populus crucifixit,inuiolatum ab iniuria manere desiderat populus nationū:& quod ad fidem pertinet, sermoni credidit: hoc est, non hominis, sed dei potestate coniiciens dari à Christo hominibus sanitatem.Quod vero ad mysteriū spectat, vidit in pectore adhuc gentilium non esse penetrabilem Christum.Et ideo qui necdum cogitationis præteritæ maculas abluisset,grauarise magis domini putauit dignatione,quā iuuari. Sic illa vidua Sareptena indignam se prophetico iudicauit hospitio. Ideoque dominus in vno isto fidem gentium præfert. Et quidē si sic legas,In nullo tantam fidē inueni in Israel: simplex intellectus & facilis est. Sin vero iuxta Græcos, Nec in Israel tantam fidem inueni:fides huius etiam electioribus & deum videntibus antefertur. Videte autem œconomiam domini, probatur fides domini,& serui sanitas roboratur.Potest ergo meritum domini etiam famulis suffragari: non solum fidei merito,sed etiam studio disciplinæ. Spectate etiam alteram œconomiam dominicæ humilitatis. quæ non spondet, operatur.nam etsi nondum imperauerat sanitatē,tamen serui qui missi fuerant,sanum seruulum repererunt. 3.Reg.17.

De filio viduæ resuscitato.

IBat dominus Iesus in ciuitatē quæ vocatur Naym, & ibant cum illo discipuli eius, & turba copiosa. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis,& ecce efferebatur defunctus filius vnicus matris suæ. Et hæc erat vidua,& turba multa cum illa. Quā cū videret dominus,misericordia motus dixit illi:Noli flere. Et accessit,& tetigit loculum.) Et hic locus ad vtramque redundat gratiam,vt & cito flecti diuinam misericordiā matris viduę lamentatione credamus,eius præcipue,quæ vnici filij vel labore vel morte frangatur,cui tamē viduæ grauitatis meritū exequiarū turba cōciliet: & hanc viduā populorū turba septam,plus videri esse quàm fœminam, quæ resurrectionem vnici adolescētis filij suis lachrymis meruerit impetrare,cò quod sancta ecclesia populum iuniorē à pompa funeris, atq; à supremis sepulchri, suarum reuocet ad vitam contemplatione lachrymarum,quæ flere prohibetur eum,cui resurrectio debeatur. Quiquidem mortuus in loculo materialibus quatuor ad sepulchrum ferebatur elementis.Sed spem resurgendi habebat,quia ferebatur in ligno.Quod etsi nobis ante non proderat, tamen posteaquàm Iesus id tetigit, proficere cœpit ad vitam,vt esset indicio salutē populo per crucis patibulum refundendam.Audito igitur dei verbo,stetetérūt acerbi illi funeris portitores,qui corpus humanum letali fluxu naturæ materialis vrgebant.Quid enim aliud, nisi quasi in quodam feretro,hoc est,supremi funeris instrumēto iacemus exanimes, cum vel ignis immodicæ cupiditatis exæstuat, vel frigidus humor exundat, vel pigra quadam corporis habitudine vigor hebetatur animorum, vel concreta noster spiritus labe, purę lucis vacuus alit mentē? Hī sunt nostri funeris portitores.Sed quamuis suprema mortis spem vitæ omnis aboleuerint, & tumulo proxima corpora iaceant defunctorum, verbo tamen dei iam moritura resurgunt cadauera, vox redit,redditur filius matri, reuocatur à tumulo,eripitur à sepulchro.Quis iste est tumulus tuus,nisi mali mores? Tumulus tuus perfidia est, sepulchrum tuum guttur est.Sepulchrum enim patens est guttur eorum vnde verba mortua proferūtur.Ab hoc sepulchro te liberat Christus,ab hoc tumulo resurges,si audias verbū dei.Et si graue peccatū est,quod pœnitētiæ lachrymis ipse lauare non possis,fleat pro te mater ecclesia, quæ pro singulis tanq̄ pro vnicis filiis vidua mater interuenit. Compatitur enim quodā spiritali dolore naturæ, cum suos liberos letalibus vitiis ad mortem cernit geri.Viscera sumus de visceribus eius. Sunt enim & spiritalia viscera,quæ habet Paulus dicens:Ita frater ego te fruar in domino, refice viscera mea in Christo. Nos ergo viscera sumus ecclesiæ, quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius,& de ossibus eius.Doleat igitur pia mater, assistat & turba, non solum turba, sed etiam multa, compatiatur bonæ parenti.iam resurges in funere,iam liberaberis à sepulchro. Stabunt illi ministri tui funeris,incipies vitalia loqui, timebunt omnes. Vnius enim exemplo plurimi corriguntur. Laudabunt etiam deum,qui tanta nobis remedia vitandæ mortis indulserit. Ad Philemonem. Ephes.5.

De missione discipulorum Ioannis ad Iesum.

Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

ET conuocauit duos de discipulis suis Ioannes, & misit ad dominum dicens: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Non simplex intellectus in simplicibus est verbis. Alioquin presentibus superiora compugnant. Quomodo enim Ioannes quem in superioribus deo patre demonstrante cognouit, hic nescit? Quomodo & ibi quē ante nesciuit agnouit: & hic iam quem sciebat, ignorat? Nesciebam, inquit, eum: sed qui misit me baptizare, ipse mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem de cœlo. Et dicto credidit: & demonstratum agnouit: & baptizatum adorauit: & venientem prophetauit. Denique ego, inquit, vidi, & testimonium perhibui, quoniam hic est electus dei. Vnde ergo fieri posset vt sic propheta tantus erraret, vt de quo dixerat, Ecce qui tollit peccatum mundi: adhuc eum dei filium esse nō crederet? Aut enim insolentiæ est ei tribuere diuina quem nescias, aut de dei filio dubitasse perfidia est. Non cadit igitur in talem prophetam tanti erroris suspicio. Itaque si intellectus simplicis formæ compugnat, spiritalem quæramus figuram. Et quia supra iam diximus in Ioanne typum esse legis, quæ prænuncia fuit Christi: recte lex quæ pectoribus perfidorum tanquam æterna carceribus luce vacuatis corporaliter tenebatur inclusa, quam viscera fœcunda pœnarum & fores amentiæ cocercerent, plenum exitum testimonij dominicæ dispensationis sine euangelij nequit astipulatione perferre. Prophetauit quidem lex in Exodo baptismatis gratiam per nubem & mare, spiritalem in agno prænūciauit escam, fontem perennem designauit in petra, remissionem peccatorum in Leuitico reuelauit, regnum cœlorum annunciauit in psalmis, terram repromissionis in Iesu Naue manifestissime declarauit. Hæc omnia cum Ioānis quoque congruunt testimonio, sed tamen tyrānicis mundi istius potestatibus quo minus lucem dominicę resurrectionis effunderet, inclusa cohibetur. Mittit ergo suos discipulos ad Christum Ioannes, vt supplementum scientiæ consequantur, quia plenitudo legis Christus est, vt quoniam nutāt plerumque dicta sine factis, & fides plenior gestorum testificationibus quàm verborum sponsionibus exhibetur, quæ tunc in pectoribus Iudæorum velut obserata lege nutabat, ipso spectaculo dominicæ crucis, & pleno resurrectionis testimonio pāderetur. Et sortasse isti discipuli sunt duo populi, quorum vnus ex Iudæis credidit, alter ex gentibus, qui ideo credidit, quia audiuit. Voluerunt ergo isti videre propter illud: Vestri autem beati oculi qui vident, & aures vestræ quæ audiunt. Sed etiam nos vidimus in Ioanne, oculis nostris perspeximus in apostolis, & manibus nostris perscrutati sumus in Thomæ digitis. Quod enim erat ab initio, quod audiuimus, & quod vidimus, oculis nostris perspeximus, & manus nostræ scrutatæ sunt de verbo vitæ, & vita apparuit nobis. Quando apparuit? Quāndo vidimus. Non sic apparebat antequam videretur. Gratias ergo domino, qui crucifixus est pro fide nostra, crucifixus pro cupiditatibus nostris. Mens mea in illo crucifixa est. Itaque & nunc qui vetus testamentum recensent antequā cognoscant euangelium, & quasi quædam dominici corporis vestigia legunt, venturum putant, & requirunt vtrum ipse sit Christus dei filius, qui venturus est. Et cum legunt quando cum Abraham locutus est, vel quando se ducem militiæ cœlestis ostendit, dicunt vtique: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Cum autem venerint ad euangelium, & cognouerint illuminari cæcos, & ambulare claudos, audire surdos, mūdatos esse leprosos, mortuos resurrexisse, tunc dicunt: Vidimus eum, & oculis nostris perspeximus, & in vestigia clauorum eius digitos nostros inseruimus. Videmur enim nobis vidisse quem legimus, spectasse pendentem, & vulnera eius spiritu ecclesiæ scrutante tetasse. Si enim digito dei eiiciuntur dæmonia, fides quoque digito ecclesiæ reperitur. Aut fortasse in parte quadā operatrice corporis nostri omnes videmur inuestigasse dominicæ seriem passionis. Fides enim per paucos ad plures peruenit. Lex ergo Christum venturum annunciat, euangelij scriptura venisse confirmat. Nonnulli etiam de ipso Ioanne sic intelligūt, magnum quidem prophetam, ita vt Christum agnosceret, annunciaret remissionem peccatorum futuram, sed tamen non tanquam dubium, sed tanquam pium vatem, quem venturum crediderat, nō credidisse morituru. Non igitur fide, sed pietate dubitauit. Dubitauit & Petrus, dicēs: Propitius tibi esto domine, non fiat hoc. Ille fidei princeps, cui se Christus nondum dei filium dixerat, & tamen ille crediderat, de morte Christi nec Christo credidit. Pietatis affectus, non indeuotionis est lapsus. Denique alibi lauari sibi pedes recusat, vbi mysterium non agnoscit, dum dominico grauatur obsequio. Ergo moriturum Christum nec sancti crediderunt. Quod enim oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, hæc præparauit deus diligentibus eum. Religiosus itaque lapsus amoris fidem non impedit. Denique dominus sciens neminem sine euangelio plene posse credere, quia sicut fides à veteri incipit testamento, ita impletur in nouo: interrogatus de se, non verbo aliquo, sed factis se esse signauit. ¶ Ite, inquit, renunciate Ioanni quæ videtis & auditis: Cæci vidēt, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mundantur, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur.) Plenum sanè testimonium, quo dominum propheta cognosceret. De ipso enim, non de alio fuerat prophetatum, quia Dominus dat escam esuriētibus, dominus erigit elisos, dominus soluit compeditos, dominus illuminat cæcos, domin⁹ diligit iustos, domin⁹ custodiet aduenas, orphanū & viduā suscipiet, & viam peccatorū exterminabit. Quis ista, inquit, faciet, regnabit dñs inæternum. Ergo non humanæ ista, sed diuinæ virtutis insignia sunt, cæcis perpetuæ tenebras noctis aperire, desossorumque oculorum vulnera infusa luce sanare, auditum insinuare auribus surdorum, laxatis soluta membra reformare compagibus, in lucem quoque refuso vigore viuēdi reuocare defunctos. Hæc ante euāgelium vel rara vel nulla. Receperit licet Tobias oculos, vnus est in exēplo, & tamen angeli fuit illa medicina, nō hominis. Helias mortuum suscitauerit, ille tamen rogauit & fleuit, hic iussit. Helisæus leprosum mundari fecerit, non tamen illic valuit præcepti authoritas, sed figura mysterij. Non defecerit ad escam viduæ esurientis, prophetici se multiplicans farina præceptis, vnam tamen viduam farina illa, vel potius eadē quoque sacramenti species præfigurata seruauit. Sed tamē parua adhuc ista dominicæ testificationis exempla sunt: plenitudo fidei, crux domini, obitus, sepultura est. Et ideo cum illa superiora dixisset, addidit:

Matth.16.

1.Cor.2.

Tob.11.

1.Reg.17. 4.Reg.5. 3.Reg.17.

De scandalo in Christo cauendo.

BEatus, inquit, qui in me non fuerit scandalizatus.) Crux enim etiam electis scandalum posset afferre. Sed nullum hoc maius diuinæ personę est testimonium, nihil est quod magis esse vltra humana videatur, quàm toto vnum se obtulisse pro mundo, hoc vel solo plene dominus declaratur. Denique sic designatus est à Ioāne: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mūdi. Verum hoc nō duobus illis viris Ioānis discipulis, sed nobis respōdetur omnibus, vt ita credamus in Christum, si facta conueniunt. Veniet enim qui hoc sibi nomen vsurpet, quem licet nominis non queas appellatione secernere, factorum tamen consideratione discernas.

Ioan.1.

De laudatione Ioannis à constantia mentis.

QVid existis in desertum videre? Arundinem vento moueri?) Vbi præmonuit discipulos Ioannis in crucem dominicam esse credendum, redeuntibus illis conuersus ad turbas cœpit ad virtutem pauperes prouocare, ne exaltati corde, mente instabiles, consilio infirmi, speciosa vtilibus, æternis caduca præferrent: sed humili spiritu crucem potius tollerent, quàm phaleras mundi huius extollerent, & quasi beati pauperes, qui nihil habērēt seculi quod amitterēt, libēter corporis vitā cum immortali gloria commutarent. Non ociose igitur sancti Ioannis hic persona laudatur, qui vitæ amore posthabito, iustitiæ formam nec mortis terrore mutauit. Quid, inquit, existis in desertum videre? Deserto mundus hic comparari videtur, adhuc incultus, adhuc sterilis, adhuc infœcūdus, in quō negat nobis ita dominus prodeundū, vt mēte carnis inflatos vacuósque virtutis internæ viros, & fragili se gloriæ secularis

Psalm.145.

1.Ioan.1.

Luc.10.

1.Ioan.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

laris ſublimitate iactantes, pro exẽplari quodam & imagine nobis putemus imitandos, quos procellis mundi huius obnoxios vita mobilis inquietat, iure arundini comparandos, in quibus ſolidæ iuſtitiæ nullus eſt fructus, qui forẽſibus criniti phaleris, nodis obſiti, vacuo oris ſtrepitu ſonori, nulla ſui vtilitate, frequenti etiam offenſione, intus inania, foris ſpecioſa ſectantur. Arundines ſumus, nulla validioris naturæ radice fundati. Et ſi leuis aſpirauerit proſperioris aura ſucceſſus, vago motu proximos verberamus, inopes ad ſuffragandum, faciles ad nocendum. Arundines fluuios amant, & nos labentia mundi caducáque delectant. Tamen hanc arundinẽ ſi quis de terrę euellat plantariis, & ſuperfluis exuat, expolians veterem hominem cum actibus eius, & ſcribæ velociter ſcribentis manu temperet, incipit non arundo eſſe, ſed calamus, qui præcepta cœleſtium ſcripturarum penetralibus mẽtis imprimat, tabulis cordis inſcribat. De quo calamo habes dictum: Lingua mea calamus ſcribę velociter Pſalm. 4. ſcribentis. quod ad Chriſtum alij referre volunt. Vno igitur loco & verbum & calamus legitur & ſcriba. Verbum, quia de genitali patris proceſſit arcano. Eructauit cor meũ verbum bonum. Calamus, quia caro Chriſti paternę ſeriem voluntatis expreſſit, & linguæ mãdata diuinæ ſacri effuſione cruoris impleuit. Scriba, quia calamo ſuo diuidua * quadam diſtinctione, noui & veteris teſtamenti, vel diuinitatis & carnis paternæ nobis diſpoſitionis myſteria reuelauit. *indiuidua
Hunc calamum imitare tuæ carnis temperamento. Et calamum tuum, hoc eſt, carnem tuam tinge, non atramẽto, ſed ſpiritu dei viui, vt quod ſcribis, æternum ſit. Tali calamo Paulus illam epiſtolam ſcripſit de qua dicit: Epiſtola noſtra 2. Cor. 3. vos eſtis, inſcripta non atramento, ſed ſpiritu dei viui. Tinge carnem tuam in Chriſti ſanguine, ſicut ſcriptum eſt: Vt tingatur pes tuus in ſanguine. Et tu ergo veſtigium animi Pſalm. 67. tui, & mentis inceſſum, indubitata cõfeſſione dominicæ crucis tinge. Tingis carnem tuam in Chriſti ſanguine, ſi vitia diluas, peccata detergas, mortem Chriſti in tua carne circunferas, ſicut Apoſtolus docuit dicens: Mortificationem Ieſu Chriſti in corpore noſtro circumferentes. Noli ad terrena 2. Cor. 4. inflecti, ne arundinẽ tuam frangas. Et ideo de Chriſto, quia Matth. 2. non erat ad terrena curuandus, prophetatum eſt: Arũdinem quaſſatam non confringet. quoniam carnem quam peccata quaſſauerant, reſurrectionis virtute ſolidauit. Bona arundo caro Chriſti, quæ ſerpentis diabũli caput, & mundanæ cupiditatis illecebras patibulo crucis affixit.

De laudatione Ioannis ab aſperitate veſtimentorum.

SEd quid exiſtis in deſertum videre? Arundinem vẽto moueri? Quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtimentis indutum?) Non hic domini ſermo de veſtibus, quanquam pleroſque mollioris cura veſtis effœminet, qui quaſi lanæ onus ferre non poſſint, ſericas veſtes tectis per terram verrunt veſtigiis, vſũq; faciunt vt amictus honori ſit. Sed tamen alia videtur hic indumenta ſignare, & niſi fallor, humana corpora, quibus ani Gene 37. ma noſtra veſtitur. Denique & Ioſeph tunica ad ſpeciẽ do- Coloſ. 2. minici corporis cruẽtata eſt. Et apoſtolicum illud, Exuens ſe carne, principatus & poteſtates omnes traduxit: quid aliud oſtendit, niſi vice indumenti corpus fuiſſe, quo ſe ita expoliauit dominus in paſſione, vt diuinitas libera immuniſque maneret iniuriæ? Totus igitur hic locus exẽplo nos prophetico ad virtutem ſubeundæ paſſionis hortatur. Deinque addidit: ¶ Ecce qui in veſte precioſa ſunt, in domibus regum ſunt.) Sunt etiam mollia indumenta delicioſi actus Coloſ. 3. & mores, propter quod nos hortatur Apoſtol' vt expolientes veterem hominem cum actibus eius, induamus nouum, in quo non dulcis illecebra ſit, ludúſque laſciuiæ, ſed vſus laboris & fructus, eò quod tenera corporis cura, luxúque & laſciuiarum cupiditate mollitos, nequaquam cœleſtis aula ſuſcipiat, ad quã duris laborioſæ gradibus virtutis aſcenditur. Hi verò quibus fluida deliciis membra ſoluuntur, regni cœleſtis extorres, intra mundi huius habitacula conEpheſi. 6. ſeneſcunt, quos rectores huius mũdi atque tenebrarum vocat Apoſtolus. Hi ſunt enim reges, qui ſeculari quadam poteſtate dominantur, ſuorum æmulos operum receperunt.

A *De laudatione Ioannis ab excellentia cognitionis.*

SEd quid exiſtis videre? Prophetam? Vtique dico vobis plus quàm prophetam. Hic eſt de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto angelum meum ante fa Mala. 3. ciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.) Quomodo igitur in deſerto Ioannem videre cupiebant, qui erat clauſus in carcere? Quem nobis dominus proponit imitandum, qui viam domino non ſolum naſcendi ſecundum carnem ordine fideſque nũcio, ſed etiam præcurſu quodam glorioſæ paſſionis. Maior ſane propheta, in quo finis eſt prophetarum. Maior propheta, quia multi cupierunt videre quem iſte prophetauit, quem iſte conſpexit, quem iſte baptizauit. Sed tamen nunquid & illo maior, de quo Moyſes dixit, quia prophetam vobis ſuſcitabit dominus Deute. 18. deus veſter? De quo dixit: Erit autem, omnis anima quę nõ audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe. Si igitur Chriſt' propheta, quomodo maior hic omnib'? Nũquid Chriſtum prophetam negamus? Imò & dominum prophetarum aſſero, & hunc omnibus dico eſſe maiorem, ſed inter B mulieris non virginis natos. Maior enim fuit iis quibus æqualis eſſe poterat ſorte naſcendi. Alia iſta natura eſt, nec cũ humanis generationibus comparanda. Non poteſt homini cum deo vlla eſſe collatio. ſuis enim quiſq; præfertur. Denique couſque cum dei filio non poterat Ioannis eſſe vlla collatio, vt & infra angelos ęſtimetur.

De intelligentia premiſſorum.

NAm qui minor, inquit, eſt in regno cœlorum, maior eſt eo.) Etenim quoniam angelũ dixerat, hominibus iure prælatus eſt: & quia inter natos mulierum potiorem declarauerat, ideo addidit: Nam qui minor eſt in regno cœlorum, maior eſt eo. vt angelis ſciret eſſe cedendum. Merito autem Ioannes ſuis præfertur æqualibus, à cuius diebus regnum cœlorum cogitur. Quæ ſubobſcura videtur eſſe locutio, & ideo eã de alio libro euangelij putauimus deriuandam. Nam ſi literam ſequamur, vtique inferior à potiore cogitur. Regnum autem C cœli prẽſtat humanis. ſed cum ſint aliqua quæ cogendo deſari feruntur, non eſt abſurdum quia cogitur regnum, quan Matth. 11. do pluribus frequẽtatur, cogentéſque diripiunt illud. Si repetamus dominicum illud quod ſcriptum eſt, dicente filio dei, Regnũ dei intra vos eſt: aduertimus in nobis regnũ cœ Luc. 17. leſte ſolidari, cũ Chriſtus exploſo mũdani principis regno, fugatiſque deliciis ſecularibus, intra noſtrorum ſecreta regnat animorum. Vis igitur menti affertur humanæ, quæ diuerſis illecebris delinita laborem fugit, voluptatem expetit, cum vel metu ſupplicij coercita, vel præmio prouocata vincere ipſa ſentitur, & tanquam exantlatis laboribus palmam quæ ſibi plurimis aduerſantibus ſubtrahebatur, eripere contendit. Rapimus enim ex hoc mundo palmam ſalutis, & quaſi excubãtibus obſeſſos ſerpẽtibus fructus peruigili labore decerpimus, ita tamen, vt non ſurtiua ſublatio, ſed direptio triumphalis ſit. Eſt & aliud direptionis genus, D quando aliis oblata diripimus. Qui ſint igitur raptores iſti, non laboramus intelligere, cum de Bẽiamin lupi rapacis genere nos manare nouerimus. Præceſſerat Ioannes, vt iuſtificaret populum Iudæorum, ipſe dominus venerat ad oues Matth. 15. perditas domus Iſrael, apoſtolos deſtinauerat, vt fidem populi Iudæorum vel diſputatiõe, vel ſignis miraculiſque funderent: ſed cum illi munera ſibi oblata defugerent, publicani & peccatores in deum credere, in fide coire cœperunt. In his igitur apoſtolica prædicatione regnum cœlorum cogitur, & fidelis populi aſpiratione ſolidatur. Diripuit regnum illa quæ fluxu ſanguinis laborabat. Nam cum dominus ad filiam principis ſynagogæ tenderet furtiuo quodam tactu ſanitatis remedium prælibauit. Diripuit regnum illa Chananæa, quæ à finibus ſuis egreſſa clamabat dicens: Miſerere Ibidem. mei domine fili Dauid, filia mea male à dæmonio vexatur. Vere hæc regnum coëgit, pertinax in precibus, ſapiens in reſponſis, fidelis in verbis. Prætereuntem reuocat, tacẽtem rogat excuſantem adorat, negãtem inclinat. Nónne tibi videtur eripere, cũ elicit quod negatur? præripere quod aliis reſeruatur? Negauerat enim dominus panem filiorum dari canibus

Universidad de Deusto

canibus oportere. At illa consensit, & cõsentiendo diripuit dicens: Vtique domine. Nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Didicisti quemadmodum regnum cœleste rapiatur. Cogamus igitur & nos diripiamus illud. Nemo enim nisi festinans pascha manducat. Sed quæ est ista quæ rapit regnum? Non improbitas, non lasciuia, non voluptas, sed illa de qua dicitur: Magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Ecce rapuit, quæ quod voluit impetrauit, quod rogauit extorsit. Rapuit & illa vidua, quę frequenter orando, si non propter innocentiam, saltem pꝛopter importunitatem vt exaudiatur extorsit. Rapuit igitur ecclesia à synagoga regnum. Regnum meum Christus est, rapio illum Iudæis missum sub lege, natum sub lege, nutritũ iuxta legem, vt me qui eram sine lege, seruaret. Rapitur Christus, cum aliis promittitur, aliis prædestinatur. Rapitur Christ⁹, cum aliis nascitur, aliis suffragatur. Rapitur Christus, cum ab aliis occiditur, sepelitur à nobis. Rapitur insidiantibus, rapitur dormiẽtibus. Habes vbi ipsi confessi sunt nos rapuisse, se dormisse dicentes: Discite quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus. Surge igitur qui dormis, ne & tu cum dormis, Christum amittas. Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Vides mortuos esse qui dormiunt. Et ideo non inuidemus aliis, sed prouidemus nobis. Non enim mortui poterant seruare viuentem. Exurgãt vel sero qui dormierunt, etiam qui Christum perdiderunt. Non sic amittitur Christus, vt nõ reperiatur, si tamen requiratur, sed vigilantibus regreditur, & exurgentibus præsto est, imò omnib⁹ adest, qui vbique semper est, quia complet omnia. Nulli enim deficit, nos deficimus. Nulli inquam deficit, superabundat omnibus. Superabundauit enim peccatum, vt superabũdaret gratia. Gratia Christus est, vita Christus est, & Christus est resurrectio. Qui surgit igitur, inuenit esse præsentem. Rapitur ergo regnum cœlorum, cum Christus à domesticis denegatur, à gentilibus adoratur. Rapitur cum ab illis repudiatur, colitur à nobis. Rapitur cum per hæreditatem non agnoscitur, per adoptionẽ acquiritur.

Luce.18.

Matt.28. Ephes.5.

Roman.5.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARIORUM *in euangelium secundum Lucam, Liber VI.*

De iustificatione dei à populo, & contemptu à phariseis & legisperitis.

ET omnis populus audiens & publicani iustificauerunt deum, baptizati baptismo Ioannis: Pharisęi autem & legisperiti consilium dei spreuerunt in se, non baptizati ab eo.) Aperuit sanctus Lucas specialib⁹ additis, quod quasi generalibus sanctus Matthæus subobscurum reliquerat. Ille enim ait: Et iustificata est sapientia à filiis suis. Primum quæsit illa sapientia hic videmus expressum. Ait enim: Iustificauerunt deum. Deus ergo sapientia est, quia sapientia dei filius est. Sapientia per naturam, non per profectum. Alia est sapientia dei patris virtus, alia sapientia virtus animę. Illa nata est, hæc creata. Alia sapientia author operum, alia opus. Opus enim mentis sapere prudenter, sentire viuaciter. Hæc dona naturæ sunt. Operator autem non creatura est, sed creator. hoc est, non naturæ munus, sed munerator naturæ. Iustificatur igitur deus ipse per baptismum, dum se homines peccata propria confitendo iustificant, sicut scriptum est: Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Et iustificatur in eo, quia non per conrumaciam refutatur, sed per iustitiam dei munus agnoscitur. Iustus enim dominus, & iustitias dilexit. In eo ergo iustificatio dei est, si non ad indignos & obnoxios, sed ad innocẽtes per ablutionẽ factos videatur & iustos sua munera transtulisse. Iustificemus igitur dominum, vt iustificemur à domino. Quid sit iustificari deum impẽsius requiramus. Apostolus dicit: Sit autem deus verax, omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Ipse quoque Dauid dicit: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Ergo is qui peccat, & confitetur deo peccatum, iustificat deum cedens ei vincenti, & ab eo gratiam sperans. In baptismate igitur iustificatur deus, in quo est & confessio & venia peccatorum. Non contemnamus igitur, sicut Pharisæi consilium dei esse in baptismate Ioannis. Quis igitur dubitet dei esse cõsilium in Christi lauacro? Hoc est consilium quod magni consilij angelus reperit, quod nemo cognouit. Quis enim cognouit sensum domini? Hominis consilium nemo contemnit, dei cõsilium quis refutet? Ergo quasi filij matrem iustificemus, matrem sequamur. Scimus quia mater pro filiis se offert periculo. Matris sapientiæ cõsilio, matris obediamus imperio.

Matth.11.

Esaiæ.43.

Psalm.10.

Roman.5. Psalm.50.

Rom.11.

De similitudine qua phariſæi & legiſperiti confutantur.

ANtauimus vobis, & non saltastis: lamentauimus, & non plorastis.) Et si non incongrua hæc puerorum videantur esse personæ, qui leuem corporis motum imprudentia adhuc maturioris grauitatis exercent, tamen ad altiorem sensum referri posse præsumo, eò quod videantur Iudæi nec psalmis primo, nec Threnis postea propheticis credidisse, psalmis ad præmia prouocati, Threnis ab errore reuocati. Cantauit Dauid, vt in salicibus nostra suspenderemus organa. Cantauit & ipse, & ante arcam domini nõ pro lasciuia, sed pro religione saltauit. Ergo non histrionicis motibus sinuati corporis saltus, sed impigræ mentis & religiosa corporis agilitas designatur. Sed non in triumphis, non in excidiis Iudæorum secuta correctio est, qui diuinæ indulgentiæ muneribus prouocati, leuare mentem, corpus attollere, terrena deserere, cœlestia quærere debuerunt, & iniuriis captiuitatis attriti deflere peccatum quod culpa esset author iniuriæ. ¶ Iustificata est ergo sapientia ab omnibus filiis suis.) Bene ab omnibus, quia circa omnes iustitia reseruatur, vt susceptio fiat fidelium, reiectio perfidorum. Vnde plerique Græci sic habent: Iustificata est sapientia ab omnibus operibus suis. quod opus iustitiæ sit, circa vniuscuiusque merita seruare mensuram. Bene ergo dicit: Cantauimus vobis, & nõ saltastis. Cantauit enim Moyses quando in mari rubro ad transitum Iudæorum fluctus obriguit, vnda circunstetit, eadémq; equos Aegyptiorum ascensorésque refusa demersit. Cantauit Esaias dilectæ vineæ suæ canticum, significans asperam flagitiis fore plebem, quæ fœcũdis prius erat virtutibus fructuosa. Cantauerunt Hebræi cum vestigia eorum tactu flammæ rorantis humescerent, & intus extráque ardentibus omnibus, solos tamen ignis innoxius lamberet nec adureret. Abacuc quoque cantico publicam doctus mulcere mœstitiam prophetauit dulcem domini fore fidelibus passionem. Cantauerunt ergo prophetæ spiritalibus modulis publicæ salutis oracula resultantes. Fleuerunt prophetæ Threnis flebilibus dura Iudæorum corda mulcentes. Docuit nos scriptura cantare grauiter, psallere spiritaliter. Docuit etiam saltare sapienter, dicente domino ad Ezechiel: Plaude manu, & percute pede. Neq; enim histrionicos fluxu corporis motus deus morum cẽsor exigeret, aut indecoros strepitus viris plausúsque fœmineos imperaret, vt tantum prophetam deduceret ad ludibria scenicorum & mollia fœminarum. Non congruunt resurrectionis reuelata mysteria, & opprobria saltationis exacta. Est sane est quidam proprius bonorum actuum factorúmque plausus, cuius sonus in orbẽ exeat, & bene gestorũ resultet gloria. Est honesta saltatio, qua tripudiat animus, & bonis corpus operibus eleuatur, quando in salicib⁹ organa nostra suspẽdimus. Iubetur ergo propheta plaudere manu, & percutere pede: iubetur psallere, quia sponsi nuptias iam videbat, in quibus desponsatur ecclesia, Christus adamatur. Et bonæ nuptiæ, quando verbo anima, spiritui caro nubit. In his propheta Dauid nuptiis ludere nos voluit, ad has inuitauit, quia suos posteros copulabat, & ideo lætior quàm cæteri, quasi in ipso actu positus nuptiarum nos ad celebritatem festi muneris adhortatur, dicens: Exultate deo adiutori nostro, iubilate deo Iacob. Sumite psalmum, & date tympanum, psalterium iucundum cum

Exod.15.

Esaiæ.5.

Daniel.3.

Abacuc.3.

Ezech.21.

Psalm.136.

Psalm.80.

Psalm.70. dum cum cithara. Nónne actum quendã prophetæ saltantis aduertis? Denique alibi: Psallam tibi deus in cithara sanctus Israel. Gaudebunt labia mea cũ cãtauero tibi, & anima mea, quam redemisti. Audis citharizantiũ voces, audis saltantium strepitus, nuptias crede. Sume & tu citharam, vt pulsata spiritus plectro interiorum chorda venarum boni operis sonum reddat. Sume & psalterium, vt harmonia dictorum factorúmque tuorum concinat. Sume & tympanum, vt organum tui corporis spiritus moduletur interior, factísq; operantibus dulcis morum tuorũ suauitas exprimatur. Sic psallebat propheta cum diceret: Veni huc à Libano sponsa, veni huc à Libano. Hoc canticum cecinerunt pueri, nec auditi sunt. Qui pueri? De quib' dicit: Ecce ego, & pueri quos dedisti mihi. Sed hoc canticũ non in foro, non in plateis canebatur, sed in Hierusalem. Ipsa est enim dominicum forum, in quo præceptorum cœlestium iura conduntur.

Cant.4. Esa.8.

De muliere peccatrice ingrediente domum Simonis ad Iesum.

ET ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix.) Hoc loco plerique pati videntur scrupulum, & ferere quæstiones, vtrumnam videantur euangelistæ duo discordasse de fide, an verò aliquam in dictorum diuersitate, diuersitatem signare voluisse mysterij. Habes enim in euangelio secundum Matthæum quia Iesus cum venisset in Bethaniam in domum Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum vnguenti pretiosi, & recumbẽte illo fudit super caput eius. Deinde isthic pharisæus intra se dicit, quod si esset propheta, sciret peccatricem, & vnguentum eius vitare deberet. Illic vnguento effuso discipuli conqueruntur. Vtrumque igitur explicãdum est, sed ante quod scriptorũ ordine prius est, priorem quoque ordinem interpretationis accipiat. Venit ergo dominus Iesus in domum Simonis leprosi. Apparet œconomia, quod leprosum non refugit, non vitat immundum, vt maculas humani corporis possit abolere. Domus autem leprosi erat in Bethania, quæ per interpretationem domus obedientiæ dicitur. Omnis igitur locus Bethania, portio autem totius loci domus Simonis. Nónne tibi videtur Bethania mundus hic esse in quo seruitij obedientis debemus obsequium? domus autem Simonis leprosi terra esse, quę mundi portio est? Princeps autem seculi huius quidam leprosus est Simon. Ergo dominus Iesus Christus ex illis superioribus locis venit in hunc mundum, & descendit in terram. Non erat in hoc mundo, sed obediente pietate missus est in hunc mũdum. Ipse dicit: Sicut misit me pater in hunc mundum. Audiuit ergo mulier ista venisse Christum, intrauit in domum Simonis. Neque enim sanari potuisset hæc mulier, nisi Christus venisset in terram. Et fortasse ideo etiam ipsa ingreditur domum Simonis quod speciem cuiusdam habeat superioris, animæ scilicet vel ecclesiæ quæ descendit in terram, vt bono odore sibi populum cõgregaret. Hanc ergo mulierem inducit sanctus Matthæus supra caput Christi effundentẽ vnguentũ. Et ideo forte noluit dicere peccatricẽ. Nam peccatrix secundũ Lucam supra Christi pedes effudit vnguentum. Potest ergo non eadem esse, ne sibi contrarium euangelistæ dixisse videantur. Potest etiam quæstio meriti & temporis diuersitate dissolui, vt adhuc illa peccatrix sit, iã ista perfectior. Etsi enim non personam mutat ecclesia vel anima, tamen mutat prõfectum. Itaque si constituas animam fideliter appropinquantem deo, non peccatis turpibus & obscœnis, sed pie seruientem dei verbo, habentem immaculatæ fiduciam castitatis, aduertis quod ad ipsum Christi ascẽdat caput (caput autẽ Christi deus est) & odorem meritorũ spargit suorum. Christi enim bonus odor sumus deo. Deum quippe honorat bonum fragrans odorem vita iustorum. Si hęc intelligas, videbis hanc fœminam, videbis plane beatã vbicunq; prędicatum fuerit hoc euãgelium, nominari, nec eius vnquã exolescere memoriam, eò quod super caput Christi bonorum fragrantiam morum iustorúmque factorum effudit vnguentum. Qui accedit ad caput, nescit extolli, sicut ille frustra inflatus mẽte carnis suæ, & non tenens caput. Sed qui caput non tenet Christi, vel pedes teneat, quia corpus vnum copulatum & subministratũ crescit in augmẽtum dei. Altera est illa vel persona, altera vel profectu quæ propinqua nobis est. Nondum enim peccatis nostris renunciauimus, vbi sunt nostrę lachrymæ? vbi gemitus? vbi fletus? Venite adoremus & procidamus ante eum, & ploremus ante deum qui fecit nos. vt saltem ad pedes Iesu venire possimus. Nõdum enim possumus, quia peccator ad pedes, iustus ad caput. Habet tamen & quę peccauit vnguentum. Defer mihi & tu post peccata pœnitentiam. Quocunque vel in domũ indigni, vel in domum phãrisæi audieris iustum venisse, contende præripere hospitis gratiam, præripere regnum cœlorum. A diebus enim Ioannis Baptistæ regnum cœlorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. Vbicunque audieris Christi nomen, accurre. in cuiuscunque interiorem domum Iesum intrasse cognoueris, & tu ipse festina. Cum repereris sapiẽtiam, cum repereris iustitiam in alicuius penetralibus recumbentem, accurre ad pedes, hoc est, vel extremam partẽ quære sapientiæ. Noli fastidire pedes. fimbriam illa tetigit: & sanata est. Lachrymis confitere delicta, dicat de te quoque iustitia illa cœlestis, Lachrymis suis rigauit pedes meos, & capillis suis tersit. Et fortasse ideo non lauit pedes suos Christus, vt eos lachrymis nos lauemus. Et bonæ lachrymæ, quę non solum nostrum possunt lauare delictum, sed etiam verbi cœlestis rigare vestigium, vt gressus in nobis eius exuberent. Bonæ lachrymę, in quibus non solum redemptio peccatorum, sed etiam refectio est iustorum. Iusti enim vox est: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Et si ad caput Christi accedere non potes, tangat pedibus suis caput tuum Christus. Et fimbria eius curat, & pedes curant. Expande capillos, sterne ante eum omnes tui corporis dignitates. Nõ mediocres capilli sunt qui possunt tergere pedes Christi. Testatur hoc ille qui quandiu capillos habuit, vinci nequiuit. Denique & mulierem decaluatam orare non decet. Habeat plane capillos quibus Christi circunuoluat vestigia, quibus suæ *criniculis pulchritudinis & decoris* sapientiæ pedes tergat, vt extremo saltem diuinę rore virtutis humescant, figat iustitiæ pedibus oscula sua. Non mediocris hæc meriti est, de qua potest dicere sapientia: ¶ Ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos.) *Vt aliud nisi sapientiam loqui* nesciat, vt aliud nisi iustitiam *diligere* nesciat, vt *aliud nisi* castitatem libare nesciat, vt aliud nisi pudicitiam osculari nesciat. Osculum enim mutui amoris indicium est, osculum pignus est charitatis. Beatus qui potest & oleo vngere pedes Christi. Denique adhuc Simõ non vnxerat, sed beatior quę vnxit vnguento. Multorum enim florum in vnum collecta gratia spargit odorum varias suauitates. Et fortasse istud vnguentum non possit alius nisi ecclesia sola deferre, quæ diuersi spiraminis innumerabiles habet flores: quæ merito speciẽ accepit peccatricis, quia Christus quoq; formam peccatoris accepit. Et ideo nemo tantum potest diligere, quantum illa quæ in pluribus diligit. Nec Petrus ipse qui dixit: Domine, tu nosti quia diligo te. Nec Petrus ipse qui doluit quia interrogatus est: Amas me? Quod enim manifestum erat, nolebat quasi incognitum quæri. Ergo nec Petrus ipse quia ecclesiã dilexit in Petro. Nec Paulus ipse, quia Paulus quoque est eius portio. Et tu plurimum dilige, vt & tibi remittatur plurimum. Multũ peccauit Paulus, qui etiam persecutor fuit: sed multum dilexit, qui vsque ad martyrium perseuerauit. Remissa sunt ei peccata multa, quia & ipse multum dilexit, qui sanguini proprio pro dei nomine non pepercit. Vide œconomiam, in domo pharisæi peccatrix glorificatur, in domo legis & prophetæ non pharisæus, sed ecclesia iustificatur. Pharisæus enim non credidit, ista credebat. Denique ille dicebat: ¶ Si esset propheta, sciret vtique quæ & qualis esset mulier quæ tãgit eum.) Domus autem legis Iudęa, quæ non in lapidibus scribitur, sed in tabulis cordis. in hac iustificatur ecclesia iam lege maior. Lex enim peccatorum nescit remissionem, lex mysterium non habet quo occulta mundantur. Et ideo quod in lege minus est, cõsummatur in euangelio.

Psalm.94. Matth.11. Matth.9. Psalm.41. Idic.16. 1.Corint.11. Ioan.21.

De responsione Iesu Simonem arguentis.

DVo, inquit, debitores erant cuidam fœneratori. vnus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta.) Qui sunt isti debitores duo, nisi populi duo

li duo, vnus ex Iudæis, alter ex gentibus, fœneratori illi thesauri cœlestis obnoxij? Vnus, inquit, debebat denarios quingentos, alius quinquaginta. Nō mediocris est iste denarius, in quo regis imago formatur, qui trophæum habēt imperatoris expressum. Nō materialem fœneratori huic debemus pecuniam, sed meritorum examina, æra virtutum: quarum meritū grauitatis pondere, iustitiæ specie, sono confessionis expenditur. Væ mihi si non habuero quod accepi, quia difficile quisquam est qui fœneratori huic integrū debitum possit exoluere. Væ mihi si non petiero concedi mihi debitū. Non enim nos ita dominus orare docuisset vt peteremus, Dimitte nobis nostra debita: nisi sciret difficile aliquos fore idoneos debitores. Sed quis est populus iste qui amplius debet, nisi nos, quibus amplius creditū est? Illis credita sunt eloquia dei, nobis creditur partus virginis. Habes talentum virginis partum, habes fidei cēteſimum fructum. Creditus est Emmanuel nobiscū deus, credita domini crux, mors, resurrectio. Et si Christus pro omnibus mortuus est, pro nobis tamen specialiter passus est, quia pro ecclesia passus est. Itaque nō est dubium quod plus debeat qui plus accepit. Et secundum hominem plus fortasse offendit qui plus debuerit: sed per misericordiā domini causa mutatur, vt amplius diligat qui amplius debuit, si tamē gratiā cōsequatur. Gratiam enim & qui reddit, habet: & qui habet, in eo ipso quod habet, soluit. Nam & reddendo habetur, & habendo redditur. Et ideo quoniam nihil est quod digne deo referre possimus: (Quid enim referamus pro susceptæ carnis iniuria? quid pro verberibus? quid pro cruce, obitu, sepultura?) væ mihi si non dilexero. Audeo dicere: Non reddidit Petrus, & ideo plus dilexit. Non reddidit Paulus. reddidit quidem mortem pro morte, sed alia non reddidit, quia multa debebat. Audi ipsum dicentem quia non reddidit: Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Reddamus licet crucem pro cruce, funus pro funere, nunquid reddimus quod ex ipso, & per ipsum, & in ipso habemus omnia? Reddamus ergo amorem pro debito, charitatē pro munere, gratiam pro sanguinis precio. Plus enim diligit, cui donatur amplius. Sed reuertamur ad illam superiorem cuius consilium adhuc nec apostoli intelligūt, quod erat absconditum à seculis in deo. Quis enim cognouit sensum domini? Conquerebantur ergo discipuli quia mulier super caput effudit vnguentum, & querebantur dicentes: Quare hoc sic perit? Potuit enim venundari precio, & dari pauperibus. Quid vtique in eorum sermonibus displicuerit, non potest deprehendi, nisi mysterium intelligas. Luxurioſi enim hominis vel potius non hominis est olere vnguentum. Certe & ipsi qui olent*, vngere se, nō perfundere solent. Quid displicet quia dictum est: Potuit hoc venundari precio, & dari pauperibus? Certe & ipse supra dixerat: Quicquid vni minimorū horum feciſtis, mihi feciſtis: ipse mortem suam pro pauperib' offerebat. Non est igitur simplex figura, & ideo respondit illis dei verbum: Quid molesti estis huic mulieri? Semper pauperes habetis vobiscum, me autem non semper. Semper ergo tecum pauperē habes, & ideo benefac. Num igitur differre pauperem debes, quia semper tecum est, cum tibi propheta dicat: Ne dixeris pauperi, cras dabo? Sed ille de sola misericordia locutus est, hic autem misericordiæ fidē prætulit, quę tunc habet meritum, si fide præcedente conferatur. Mittens enim vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Non ergo vnguentum dominus, sed charitatem dilexit, fidem susceptit, humilitatem probauit. Et tu si desideras gratiam, charitatem auge, mitte in corpus Iesu fidem resurrectionis, odorem ecclesiæ communis charitatis vnguentum, & ita progrediens pauperibus dabis. Plus tibi pecunia illa proderit, si non tanquam affluentem tribuas, sed tanquam profuturam Christi nomine largiaris, si ita eam cōferas pauperi, vt deferas Christo. Non ergo iuxta literam tantummodo accipias superfusum capiti vnguentum, litera enim occidit: sed secundum spiritum quia spiritus vita est. Quod ergo istius mulieris vnguētum est? Quis hoc audire potest? Quis tales aures habet, vt dicente Iesu verbum quod accepit à patre, imò quia ipse verbum est, possit tantam altitudinem capere mysterij? Et discipuli ex parte intelligunt, etsi non totum intelligunt. Vnde & quidam putant dixisse discipulos vnguenti precio emi fidem gentium debuisse, quæ sanguinis dominici tantum precio debebatur. quod videtur verisimile. Denique Ioannes euangelista inducit sermone Iudæ Scarioth æstimatum trecentis denariis illud vnguentum, sicut habes: Potuit enim venundari trecentis denariis, & dari pauperibus. Trecentorum autem æra, crucis insigne declarant: sed dominus non perfunctoriā mysterij præscientiam quærit, sed consepeliri* in se fidem credentium mauult*. Id tamen de cæterorum apostolorum vocib' intelligimus. Iudas autem condemnatur auaritiæ, qui pecuniam dominicæ prætulit sepulturæ, qui etiam si de passione sensit, errauit. Tam vili auctione vult æstimari Christus, vt ab omnibus ematur, ne quis pauper deterreatur. Gratis, inquit, accepistis, gratis date. Pecuniam non quærit diuitiarum altitudo, sed gratiam. Ipse nos precioso sanguine emit, non vendidit. De quo plenius diceremus, nisi à nobis ipsis tractatum alibi recordaremur. Ergo secundum dicta domini, in quo sunt thesauri sapiētiæ & scientiæ absconditi, quos nemo potuit prēuidere, operari me oportet in sepulturam eius, vt caro eius requieuīsse, non corruptionē vidisse credatur, & mors corporis eius ita domum nostram odore sui compleat, vt credamus quia in manus patris commendauit spiritum suum, & à morte sequestrata diuinitas corporalium non subiit consortium passionum. Intellige quemadmodum corpus filij vnguentum oleat. Corpus illud est quod exutum est, nō quod amissum est. Corpus eius, traditiones sunt scripturarum. Corpus eius ecclesia est. Corporis eius odor sumus: & ideo decet vt mortem corporis eius ornemus. Etsi nostros illa non requirat ornatus, sed requirunt pauperes. Ornabo corpus eius, si fiam sermonū eius prædicator, & possim gentibus crucis aperire mysterium. Ornauit ille qui dixit: Quia prædicamus Christum crucifixū, Iudæis quidem scādalum, Gentibus autem stultitiam, ipsis verò vocatis Iudæis atque Græcis Christum dei virtutem & dei sapientiam. Ornatur crux, cum id quod per imperitiam stultum putatur, per euangelium sapientius æstimatur, vt possimus docere quemadmodum virtus aduersaria per crucem domini destruatur. Misi in domini corpus vnguentū, spirare incipit quod mortuum putabatur. Ideo vnusquisque adoriatur emere labore suo nisúque virtutum alabastrum vnguēti, non vile aliquod atque commune, sed precioſum vnguentum alabastri, & vnguentum pysticum. Si enim quis fidei congreget flores, & prædicet Iesum Christum crucifixum: in omnē ecclesiam, quæ Christi corpus est, mundo mortua, requiescens deo, fidei suæ transfudit vnguentū. Olere incipit tota domus domini passionem, olere incipit mortem, olere incipit resurrectionem, vt possit vnusquisque ex hoc sacræ plebis numero dicere: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Spirat odor, redolet vnguentum in corpore, si quis possit, atque vtinam ego possim, cōfidenter loqui: Mihi autem mundus crucifixus est. Non amāti diuitias, non amanti honores seculi, non amāti quæ sua sunt, sed quę Iesu Christi, non amāti quæ videntur, sed quæ non vidēntur, non cupido vitę, sed ei qui festinat dissolui, & cum Christo esse, crucifixus est mundus. Hoc est enim crucem tollere, & sequi Christum, vt & nos cōmoriamur & consepeliamur cum eo, vt vnguētum quod ista mulier in sepulturam eius misit, olere possimus. Non mediocre istud vnguentum est, quo Christi longe latéque diffunditur nomen. Vnde etiam prophetice dictum est: Vnguentum exinanitū est nomen tuum. Ideo exinanitum, vt maiore fides odore fragraret. Ex hac ergo muliere intelligimus illud apostolicum quid sit: Superabundauit peccatum, vt superabundaret gratia. Nam si in ista muliere non superabundasset peccatum, non superabundasset gratia. Agnouit enim peccatum, & detulit gratiā. Et ideo lex necessaria. Per legem enim peccatum agnoui. Si lex non fuisset, peccatum lateret. Agnoscendo peccatum, veniam peto. Per legem enim genera peccatorum, prę uaricationis quoque crimen agnosco. Curro ad pœnitentiam, gratiam consequor. Lex ergo author est boni, quę mittit ad gratiam.

Matth. 6.
Roma. 11.
*. al. qui oleo se vngere solent.
Matth. 25.
1. Corin. 3.
Ioan. 12.
*compleri.
*vult.
Gala. 6.
Philip. 1.
Canti. 1.
Roma. 5.

De re-

De responsione Iesu cum ei nunciatum esset matrem & fratres foris stare.

Caput VIII.

MAter & fratres mei hi sunt, qui verbum dei audiunt & faciunt.) Moralis magister, qui de se cæteris præbet exemplum, atque ipse præceptor, ipse etiam suorum executor est præceptorum. Præscripturus enim cæteris: Quoniam qui non reliquerit patrẽ aut matrem suam, non est filio dei dignus, sententię huic primus ipse se subiecit: non quo maternæ refutet pietatis obsequia, (ipsius enim præceptum est: Qui non honorauerit patrem & matrem, morte moriatur) sed quia paternis se mysteriis amplius quàm maternis affectibus debere cognoscat. Neque tamen iniuriose refutantur parentes, sed religiosiores copulæ mentium docentur esse quàm corporum. Ergo non debuerunt foris stare, qui Christum videre quærebant. Prope est enim verbum in ore tuo, & in corde tuo. Intus igitur verbum, intus & lumen. Vnde & ille ait: Accedite ad eum, & illuminamini. Si enim foris stãtes nec ipsi agnoscuntur parentes, & propter nostrum fortasse non agnoscuntur exemplum: quemadmodũ nos agnoscimur si foris stemus? Nec putet aliquis offendiculum esse pietatis, vbi mandatum legis impletur. Si enim relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna, recte sacramentum hoc in Christo seruatur & ecclesia. Et ideo parentes corpori proprio non oportuit anteferri. Ergo hic non (vt quidam hæretici tendiculas aucupantur) mater negatur, quę etiam de cruce agnoscitur, sed necessitudini corporali, præscriptorum cœlestium forma præfertur. Illud quoque intelligere non abhorret, quia per figuram parentum demonstrat Iudæis, ex quibus est Christus secundum carnem, ecclesiam quæ credidit, præferendam. Itaque qui se intelligeret propter diuinũ in terras venisse mysterium, ecclesiæque conuentum:

Exod.20

Rom.10

Psal.33

Ephes.5.

Ioan.19.

De ascensu Iesu in nauem, & sedatione tempestatis.

RElictis nauem ascendit parentibus.) Neque enim quisquam poterat hunc mundum enauigare sine Christo, quãdo eos quoque quibus dominus adest, tentationum secularium sæpe procella perturbat. Et œconomia seruatur in apostolis, vt aduertas sine tentatione neminem posse ex hoc vitæ curriculo demigrare, quia exercitium fidei tentatio est. Subiecti igitur sumus nequitiæ spiritualis procellis, sed quasi peruigiles nautę gubernatorem excitemus. Verum & ipsi periclitari solent. Quem igitur gubernatorem requiramus? Illum vtique qui non seruiat sed imperet ventis: de quo scriptum est: ¶ At ille surgens increpauit ventum & tempestatem aquæ, & facta est tranquillitas.) Quid est surgens? Quiescebat enim. Sed quiescebat corporis somno, cum intẽderet diuinitatis mysterio. Vbi enim sapientia, vbi verbum, nihil sine verbo fit, nihil sine prudẽtia. Supra habes, quia pernoctabat in oratiõe, quomodo hic in tẽpestate dormit? Sed exprimitur securitas potestatis, quod omnibus timẽtibus solus intrepidus quiescebat. Non est ergo consors naturæ, qui non est consors periculi. Etsi corpus dormit, operatur diuinitas, operatur fides. Denique dicit: ¶ Modicæ fidei, quare dubitastis?) Et bene arguuntur qui præsente Christo timebant, cum vtique qui ei adhæreat, perire non possit. Ergo confirmauit fidem, refudit tranquillitatem. Ventum cessare præcepit, non Aquilonem, non Africum, sed illum vtique ventum cui dictum est ab angelo Michaël in epistola Iudæ: Imperet tibi dominus. Vnde etiam sanctus Matthæus, imperauit, inquit, vento & mari. Atque vtinam in nobis flatus eius asperos cohibere dignetur, vt fluctuanti vitæ resusa tranquillitas naufragij metum demat. Et si iam non dormiat sui corporis somno, caueamus tamen ne nostri corporis somno nobis dormiat & quiescat. Et quoniam quæ loco superiori perstrinximus, delibasse satis est:

Iudæ 1.

Matth.8.

De eo quod secundum Matthæum duo homines dęmoniis afflati, Christo occurrisse narrentur, Lucas verò vnum inducat.

Matth.8.

NVnc quia in libro secundum Matthæum duos homines in regione Gerasenorum dęmoniis afflatos Christo occurrisse cognouimus, hic autem sanct' Lucas, ¶ Et cum egressus esset ad terram, occurrit illi quidam qui habebat dæmonium iam multis tẽporibus.) vnum inducit, eundémque nudũ: (Nudus enim est quicunque tegumentum naturæ suæ & virtutis amisit) qua ratione de numero euangelistæ dissonare videãtur, non ociose prętereundum, sed requirendum arbitror. Et quidem licet dissordet numerus, tamẽ concordat mysterium. Vir enim iste qui habebat dęmoniũ, populi figura gẽtilis est, operꝰtus vitiis, nudꝰ errori, patẽs crimini. Duo illi quoq; similiter figurã populi gẽtilis accipiũt, quoniã cũ tres filios Noe genauerit, Sem, Chã, & Iapheth, Sem tantũmodo familia in possessionẽ adscita est dei. Ex duobus illis diuersarũ nationũ populi pullularũt, quorum alter maledictus, quod nudatum patrem non texerat: benedictus alter, quod aduersus licet, ne confusionem nudati parentis hauriret, duce tamen patrem pietate texisset, & fraterni maledictum seminis eluisset. ¶ Qui multis, inquit, temporibus agebatur.) Vtpote qui à diluuio vsque ad aduentum domini vexabatur furore dementi, rumpens vincula naturæ. Nec immerito etiã sanctus Matthæus in monumentis illos habitasse significauit. Siquidem talium animæ in quibusdam habitare videntur tumulis sepulchrorum. Quid enim aliud sunt corpora perfidorum, nisi quędam defunctorum sepulchra, in quibus dei verba non habitent? Agebatur ergo in loca deserta, spiritalium scilicet infœcũda virtutum. Profugus à lege, discretus à prophetis, remotus à gratia. Non enim vno dęmonio, sed totius legionis laborabat incursu: quæ cum dominum vidisset, cognouissętque præscia dominici aduentus tempore in abyssos se esse trudendam, cœpit orare vt introeundi in porcos acciperet facultatem. Et primum clementiam domini debemus aduertere, quod nullum prius ipse condẽnat, sed vnusquisq; sibi author est pœnę. Non mittũtur in porcos dęmones, sed ipsi petũt, quia cœlestis luminis claritatem sustinere nõ poterant, vt qui oculos dolent, radium solis ferre non possunt, sed tenebrosa eligunt, & splendentia derelinquunt. Fugiant ergo dęmones splendorem lucis æternę, & ante tempus debita sibi tormenta formident, non prædiuinantes quæ futura sunt, sed quæ prophetata sunt recordãtes. Dixit enim Zacharias: Et erit in illa die, disperdet dominus nomina idolorum de terra, & non erit vlterius memoria eorum, & spiritum immũdum exuram de terra. Docemur ergo quod non semper manebunt, nec malitia eorum possit esse perpetua. Nunc igitur illam metuentes pœnam, aiunt, Venisti perdere nos. Sed quia adhuc esse desiderãt, iam ab hominibus recedentes, propter quos pœnam sciunt sibi esse subeundam, petunt mitti in porcos. Qui sunt isti porci, nisi forte illi de quibus dictum est: Nolite dare sanctum canibus, nec miseritis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis? Illi scilicet qui immundorum vsu animalium vocis & rationis expertes, lutulentis vitæ suæ actibus naturalium coinquinauerint ornamenta virtutum. Qui impetu feruntur in pręceps, quoniam nullius meriti contemplatione reuocantur, sed tanquã de superioribus ad inferiora per improbitatis procliue detrusi, suffocantur in aquis inter fluctuantia mũdi istius, strangulatorum in modum, intercluso pereuntes spiritus commeatu. Neque enim in iis qui fluido æstu voluptatum huc atque illuc feruntur incerti, vllius spiritus potest esse vitale commercium. Videmus igitur quia homo ipse sibi est author ærumnæ. Nam nisi quis porci more vixisset, nunquã accepisset in eum diabolus potestatem. Aut si accepisset, nõ vt perderet, sed probaret. Aut fortasse quia post domini aduentum bonos iam deprauare non poterat, non omnium hominum sed leuium iam quærit interitũ, vt latro non armatis insidiatur sed inermibus, & iniuriis lacessit infirmum, qui se intelligit vel à forti contemni, vel à potente damnari. Sed dicit aliquis: Cur hoc à deo permittitur diabolo? At ego dico, vt boni probentur, improbi puniantur. Hęc enim pœna peccati est. Denique lege, quia immittit dominus febrem, & tremorem, & malos spiritus, & cæcitatem, & omnia flagella iuxta merita peccatorum. Sed redeamus ad lectionem. ¶ Viderũt, inquit, hoc magistri gregum, & fugerunt.) Neque enim aliquam philosophiæ professores, vel principes synagogæ pereuntibus populis possunt ferre medicinam. Solus est Christus qui aufert peccata populorũ

Ibidem.

Zacha.13.

Matth.8.

Matth.7.

populorum, si tamen medendi patientiam non recusent. Cæterum curare non dignatur inuitos, & cito infirmos deserit, quibus oneri videt esse præsentiam suam, sicut Gerasenorum populis: ¶ Qui exeuntes de ciuitate.) In qua specie synagogæ videt existere. ¶ Rogabant vt discederet) quia timore magno tenebãtur. Infirma enim mens non capit dei verbum, nec potest pondus sustinere sapiẽtię, fatiscit & soluitur. Et ideo diutius molestus non fuit, sed ascendit, & regressus est. Ascendit vtique ab inferioribus ad superiora, à synagoga scilicet ad ecclesiam. ¶ Et reuersus per stagnum est.) vt hic ait: aut sicut Matthæus, per fretum. Inter nos enim & illos fretum magnum est. Itaque nemo de ecclesia ad synagogã sine periculo transit salutis: sed & ille qui de synagoga ad ecclesiam transire desiderat, crucem suam tollat, vt discrimen euadat. Cur autem non recipitur liberatus, sed domum redire censetur, nisi vt & iactantiæ causa vitetur, & infidelibus sit exemplo, quãquam domus illa naturale sit diuersorium? Et ideo quia remedium sanitatis fuerat consecutus, à tumulis & sepulchris in illam spiritalem domum redire præcipitur, vt fiat dei templum, in quo erat mentis sepulchrum.

De filia principis synagogę resuscitata, & muliere fluxum sanguinis patiente sanata.

ET ecce vir cui nomen Iairus, & ipse princeps synagogæ erat. Et cecidit ante pedes Iesu rogans eũ vt intraret domum suam, quia filia vnica erat illi, fere annorũ duodecim, & hæc moriebatur.) Reliquerat in Gerasenis synagogam Christus, vt diximus: & quẽ sui non receperant, excepimus alieni: excepimus quem expectabamus. Nec nobis igitur, à quib⁹ expectabatur, diu defuit: nec ad illos, si rogetur, redire fastidit. Vir enim iste princeps synagogę, cui filia erat vnica, pro synagogæ pereuntis remedio precabatur, quæ vrgebatur in mortem, quia deserebatur à Christo. Quẽ putamus synagogæ principem esse, nisi legem? Cuius cõtemplatione dominus synagogam non penitus dereliquit, medicinam salutis credentibus reseruauit. Ad hanc ergo principis filiam dum properat dei verbũ, vt saluos faceret filios Israel, sancta ecclesia ex gentibus congregata, quæ inferiorum lapsu criminum deperibat, paratam aliis fide præripuit sanitatem. Moraliter hunc locum satis putauimus exprimendum. Et ideo non illa quæ dicta sunt recensemus, sed mystica breui volumus sermone perstringere. An non ita factum est, vt dei verbum cum venisset ad Iudæos, adscisceretur à gẽtibus, & prius ab illis qui in legem non crediderant, in gratiam crederetur? Nam sicut illa quæ in medicos erogauerat omnem substantiam suam, ita etiam congregatio gentium amiserat omnia dona naturæ, & patrimonium vitale prodegerat, sancta, verecunda, religiosa, fide promptior, pudore cunctatior. Hoc est enim pudoris & fidei, agnoscere infirmitatem, non desperare veniam. Verecunda ergo fimbriam tetigit, fidelis accessit, religiosa credidit, sapiens sanatam se esse cognouit,. Sic sancta plebs gentium quæ deo credidit, peccatum erubuit vt desereret, fidem detulit vt crederet, deuotionem exhibuit vt rogaret, sapiẽtiam induit vt sanitatem suam & ipsa sentiret, fiduciam sumpsit vt fateretur, quod præripuisset alienum. Cur autem retro tangitur Christus? An quia scriptum est: Post dominũ deum tuum ambulabis? Quid etiam sibi vult quod & principis filia annorum duodecim moriebatur, & mulier ista fluxu sanguinis ab annis duodecim laborabat, nisi vt intelligatur quia quandiu synagoga viguit, laborauit ecclesia? Defectus illius huius virtus est: quia illorũ delicto salus gentibus: & consummatio illius, huius exordium est: non naturæ exordium, sed salutis: quia cæcitas ex parte Israel contigit, donec plenitudo gentium intraret. Non igitur tempore, sed specie sanitatis antiquior synagoga quàm ecclesia, quia quandiu illa credebat, ista non credidit, & per varias corporis atque animæ passiones immedicabili remedio ægra lãguebat. Audiuit ægrotare populum Iudæorum, sperare cœpit salutis suæ remedium, tempus venisse cognouit quo medicus adesset è cœlo, surrexit vt occurreret verbo, vidit quia comprimebatur à turbis. Non enim credunt qui comprimunt, credunt qui tangunt. Fide tangitur Chri- Rom. 11.

A stus, fide Christus videtur, non corpore tangitur, non oculis comprehenditur. Neque enim videt, qui videns non videt: neque audit, qui ea quæ audit non intelligit: neque tangit, qui non fideliter tangit. Denique vt fidem tangentis exprimeret, ait: ¶ Tetigit me aliquis. nam ego cognoui virtutem de me exisse.) Quod est euidentis indicij quia non intra possibilitatem conditionis humanæ, atque intra corporis claustrum inclusa sapientia diuinitatis coartata est. non capitur angustiis corporalibus, non tenetur, sed vltra fines nostræ mediocritatis virtus exundat ęterna. Non enim humana ope plebs gentium liberatur, sed dei munus est congregatio nationum, quæ etiam breui fide misericordiam inclinat æternam. Nam si consideremus quanta sit fides nostra, & intelligamus quantus sit filius dei, videmus quia comparatione eius fimbriam tantummodo tangimus, superiorem vero vestimenti eius partem nequimus attingere. Si igitur & nos curari volumus, fide tangamus fimbriam Christi.

B Non latet eum quicunque fimbriam tetigerit, qui tetigerit auersum. Neque enim deus indiget oculis vt videat, neque corporaliter sentit, sed in se habet cognitionem omnium. Beatus ergo qui vel extremã partem verbi contigerit: Nam totum quis potest comprehendere? Verum vt ad illam quæ adhuc ægra est, reuertamur, ne per nostram moram dum diu Christi moramur ingressum, mortua esse credatur: ¶ Venerunt, inquit, serui dicentes principi: Noli vexare illum, filia tua mortua est.) Et primùm illud cõsideremus, quod suscitaturus mortuam, ad faciendam fidem hæmorrhoussam ante curauit. Et vt scias, exempli gratia, stetisse sanguinis fluxum: dum ad illã petitur, ista curatur. Sic & resurrectio temporalis in domini passione celebratur, vt perpetua illa credatur. Sic & paritura sterilis indicatur, vt conceptura virgo credatur. Denique audiuit parituram Elizabeth Maria, nec de sua generatione dubitauit. Venerunt, inquit, serui dicentes principi: Noli vexare illũ. Adhuc & hi increduli ad resurrectionẽ, quam Iesus in lege prædixit, in euangelio compleuit. Itaque cum venisset in domum, paucos futuræ resurC rectionis arbitros adsciuit. Non enim à multis continuo est credita resurrectio. Deniq; dicente domino: ¶ Non est mortua puella, sed dormit: deridebant, inquit, eum.) Quicunque enim nõ credit, irridet. Fleant igitur mortuos suos qui putant mortuos: Vbi resurrectionis fides est, nõ mortis species, sed quietis est. Nec illuc abhorret Matthęi quod ait ti- Matth. 9.
bicines fuisse in domo principis, & turbam tumultuantem. Vel quia more veteri tibicines ad incendendos excitãdósque luctus ferebantur adhiberi, vel quia per legis & literæ cantilenam, exultationem synagoga non poterat capere spiritalem. ¶ Tenens ergo manum puellæ Iesus sanauit eam, & iussit dare ei manducare.) Quod est testimonium vitæ, vt nõ phantasma sed veritas crederetur. Beatus ille cui manum sapiẽtia tenet. Vtinam meos quoque teneat actus, teneat manum iustitia, teneat dei verbum, inducat in penetralia sua, spiritum auertat erroris, conuertat salutis, dari mihi iubeat manducare. Panis enim cœlestis dei verbum est. Inde & illa sapientia quæ diuini corporis & sanguinis sacrosancta altaD ria repleuit alimentis, Venite, inquit, edite panes meos, & bi Prouer. 9.
bite vinum quod miscui vobis. Quæ tamen tantæ diuersitatis est causa? Supra publicè viduæ filius suscitatur, hic remouẽtur plures arbitri. Sed puto quod in eo quoque pietas ibi domini declaretur, quia vidua mater vinci non patiebatur moras, & ideo ne amplius afficeretur, maturitas adhibetur. Est etiam forma sapientiæ in viduæ filio, cito ecclesiam credituram in archisynagogi filia credituros quidem Iudæos, sed ex pluribus pauciores.

Qualiter discipuli à Christo missi se habere debeãt ad eos qui ipsos non receperint.

ET quicunque non receperit vos, exeuntes de ciuitate illa etiam puluerem de pedibus vestris excutite in testimonium supra illos.) Qualis debeat esse qui euangelizat regnum dei, præceptis euangelicis designatur, vt sine virga, sine pera, sine calceamento, sine pecunia, hoc est subsidij secularis adminicula, nõ requirens, fidéque tutus putet sibi quo minus ea requirat, magis posse suppetere. Quæ possunt qui volunt ad eum deriuare

tractatum,

tractatū, vt ſpiritalem tantūmodo locus iſte formare videa A
tur affectum, qui velut indumētum quoddā videatur corpo
ris exuiſſe, non ſolum poteſtate reiecta, cōtemptiſque diui-
tiis, ſed etiam carnis ipſius illecebris abdicatis. Quibus pri-
mo omnium datur pacis atque conſtantiæ generale mandā-
tum, vt pacem ferant, conſtantiam ſeruent, hoſpitalis neceſ-
ſitudinis iura cuſtodiāt, alienū à prædicatore regni cœleſtis
aſtruens curſitare per domos, & inuiolabilis hoſpitij iura
mutare. Sed vt hoſpitij gratia deferenda cenſetur, ita etiā ſi
non recipiantur, excutiendum puluerem, & egrediēdum de
ciuitate mandatur. Quo mandato non mediocris boni remu
neratio docetur hoſpitij, vt non ſolū pacem tribuamus ho-
ſpitibus, verumetiam ſi qua eos terrenæ obumbrant delicta
leuitatis, receptis apoſtolicæ prędicationis veſtigiis auferan
tur. Nec ocioſe ſecundum Matthæum domus quam ingre-
diantur apoſtoli, eligenda decernitur, vt mutandi hoſpitij
neceſſitudiniſq; violandæ cauſa nō ſuppetat. Non tamē ea-
dem cautio receptori mandatur hoſpitij, ne dum hoſpes eli
gitur, hoſpitalitas ipſa minuatur. Sed hæc vt ſecundum lite- B
ram de hoſpitij religione venerabilis eſt forma prędcepti, ita
etiam de myſterio ſententia cœleſtis arridet. Etenim cum
domus eligitur, dignus hoſpes inquiritur. Videamus ne for
te eccleſia præferenda deſignetur, & Chriſtus. Quæ enim di
gnior domus apoſtolicæ prædicationis ingreſſu quàm ſan-
cta eccleſia? Aut quis præferendus magis omnib⁹ videtur eſ
ſe quàm Chriſtus, qui pedes ſuis lauare cōſueuit hoſpitib⁹,
& quoſcunque ſua receperit domo, pollutis non patiatur ha
bitare veſtigiis, ſed maculoſos licet vitæ prioris, in reliquū
tamen dignetur mutare proceſſus? Hic eſt igitur ſolus quem
nemo deſerere debet, nemo mutare. Cui bene dicitur: Do-
mine, ad quem ibimus? verba vitæ æternę habes, & nos cre-
dimus. Vides executorē cœleſtium præceptorum, qui quo-
niam non mutauit hoſpitium, cœleſtis conſortium conſe-
crationis emeruit. Fides igitur in primis eccleſiæ quærenda
mandatur: in qua ſi Chriſtus habitator ſit, haud dubie ſit le-
genda. Sin verò populus perfidus, aut præceptor hæreticus
deformet habitaculum, vitanda hæreticorum communio, C
fugienda ſynagoga cenſetur. Excutiendus pedum puluis,
ne fatiſcentibus perfidiæ ſterilis ſiccitatibus, tanquam humi
arido arenoſóque mentis tuæ veſtigium polluatur. Nam ſi-
cut corporeas infirmitates populi fidelis ſuſcipere in ſe de-
bet euangelij prædicator, & tanquam propriis inania ge-
ſta puluerī comparanda alleuare atque abolere veſtigiis, iu-
xta quod ſcriptum eſt: Quis infirmatur & ego nō infirmor? 2. Cor. 11.
ita ſi qua eſt eccleſia quæ fidem reſpuat, nec apoſtolicæ prę-
dicationis fundamenta poſſideat: ne quam labem perfidiæ
poſſit aſpergere, deſerēda eſt. Quod Apoſtolus quoque eui ad Tit. 3.
denter afferuit dicens: Hæreticum hominem poſt vnam &
ſecūdam correptionem deuita.

*De refectione turbarum ex quinque panibus, & duobus pi-
ſcibus.*

DIxit autem ad eos: Date illis vos manducare. At il D
li dixerunt: Non ſunt nobis pluſquam quinque pa
nes.) Quæ ratio eſt, quod cū in poſteriorib⁹ Ioan-
nis paſſio deſcribatur, hic iam mortuus verbis He
rodis oſtenditur? Ne forte illa, quia poſt legis defectum eu-
angelicus cibus incipit ieiuna paſcere corda populorū? De-
nique poſteaquam illa quæ eccleſiæ typum accepit, à fluxu
curata eſt ſanguinis, poſteaquam apoſtoli ad euangelizan-
dum regnum dei ſunt deſtinati, gratiæ cœleſtis impartitur
alimentum. Sed quibus impartitur, aduerte: Nō ocioſis, non
in ciuitate quaſi in ſynagoga vel ſeculari dignitate reſiden-
tibus, ſed inter deſerta quærentibus Chriſtū. Qui enim non
faſtidiunt, ipſi excipiuntur à Chriſto, & cum ipſis loquitur
dei verbum, non de ſecularibus, ſed de regno. Et ſi qui cor-
poralis gerūt vlcera paſſionis, his medicinam ſuam libenter
indulget: conſequens igitur erat, vt quos à vulnerum dolo-
re ſanauerat, eos alimoniis ſpiritalibus à ieiunio liberaret. I-
taque nemo cibum accipit Chriſti, niſi fuerit ante ſanatus.
Et illi qui vocantur ad cœnā, prius vocando ſanātur. Si clau
dus fuit, gradiendi facultatem vt veniret accepit. Si lumine
erat priuatus oculorum, domum vtique domini niſi refuſa
luce intrare non potuit. Vbique igitur myſterij ordo ſeruā-
tur, vt prius per remiſſionem peccatorum vulneribus me-
dicina tribuatur, poſtea alimonia menſæ cœleſtis exuberet,
quanquam nondum validioribus hæc turba reficiatur ali-
mentis, neque Chriſti corpore & ſanguine ieiuna ſolidioris
fidei corda paſcantur. Lacte, inquit, vos potaui, non eſca. 1. Cor. 3.
nondum enim poteratis, ſed nec adhuc quidem poteſtis. In
modum lactis quinque ſunt panes. eſca autem ſolidior cor-
pus eſt Chriſti, potus vehementior ſanguis eſt domini. Non
ſtatim à primo epulamur omnia, neq; potamus omnia. Hoc
primum, inquit, bibe. Eſt ergo primum, eſt etiam ſecūdum,
eſt tertium. Primum quinque panes ſunt, ſecūdum ſeptem,
tertium ipſum corpus eſt Chriſti. Nequaquam igitur talem
dominum deferamus, qui pro vniuſcuiuſque virib⁹ impar-
tire nobis alimenta dignatur, ne aut infirmum validior cib⁹
opprimat, aut validū exilia alimenta non ſatient. Qui enim
infirmus eſt, olera manducet. Et ille qui iam videtur laque- Roman. 14.
os infirmitatis euadere, de quinque iſtis manducet panibus,
& duobus piſcibus. Certe ſi petere cibum validiorem vere-
tur, ipſe relictis ſuis omnibus feſtinet ad dei verbum. Dum
audire incipit, incipit eſurire. Incipiunt apoſtoli eſurientes
videre. Et ſi illi adhuc non intelligunt quid eſuriant, intelli
git Chriſtus. Scit quod non ſecularem cibum eſuriant, ſed
cibum Chriſti. Dicat, Dimittere eos ieiunos nolo, ne defi-
ciant in via. Bonus dominus ſtudia exigit, vires miniſtrat.
Vtinam domine Ieſu velis mecum iſtos ieiunos non dimit-
tere, ſed impartitis à te epulis reficias eos, vt poſſint tuis ali-
moniis fortiores infirmitatem ieiunij non timere. Dicas v-
tinam etiam de nobis, Nolo eos ieiunos dimittere. Cauſam
mihi dicito, quare non vis eos ieiunos dimittere? Imò iam
dixiſti, quia ſi quem dimiſeris ieiunum, deficit in via, hoc
eſt, deficit vel in iſtius curſu vitæ, vel antequam ad ca-
put perueniat viæ, antequam perueniat ad patrem, & intel-
ligat quod ex patre Chriſtus eſt, & intelligat quod Chri-
ſtus è cœlo, & intelligat quòd Chriſtus qui deſcendit, ipſe
eſt qui aſcendit: ne forte cum acceperit quod natus ex vir-
gine eſt, incipiat non dei virtutem, ſed hominis æſtimare.
¶ Ergo ne deficiant in via, inquit, date illis vos manducare.
At illi dixerunt: Non ſunt nobis pluſquam quinque panes,
& duo piſces: niſi nos eamus & emamus in omnem hāc tur-
bam eſcas.) Nondum intellexerant apoſtoli cibum populi
credentis non eſſe venalem, nouerat Chriſtus, nouerat ipſe
nos potius eſſe redimendos, ſuas verò epulas gratuitas do-
nat. Nondum ergo habebant diſcipuli cibum qui redimere
nos poſſet. Habebant tamen iam cibum qui ſatiare nos poſ-
ſet, habebant cibum qui confirmare nos poſſet. Panis enim
cōfirmat cor hominis. Miſeretur ergo dominus, ne quis de- Pſalm. 103.
ficiat in via. Si quis ergo defecerit, nō per dominum Ieſum,
ſed per ſe deficit: nec habes quod adſcribas domino, qui vin
cit cùm iudicatur. Quid enim dicas ei, qui in te cōtulit o-
mnia firmamenta virtutum? Nónne te ipſe genuit? nonne te
ipſe pauit? Cibus eius virtus eſt, cibus eius fortitudo eſt.
Sed ſi tu negligentia tua virtutem quam acceperas perdidi-
ſti, non alimentorum cœleſtium, ſed tuæ mentis tibi præſi-
dia defuerunt. Denique dominus ſicuti ſuper iuſtos & iniu-
ſtos pluit, ita etiam iniuſtos paſcit & iuſtos. Nónne in eſcæ
virtute cum iam deficeret in via ſanctus Helias, quadragin 3. Reg. 17.
ta ambulabat diebus, & illam eſcam angelus dedit? Si autem
te pauerit Ieſus, & acceptā eſcam ſeruaueris, ambulabis non
quadraginta diebus & quadraginta noctibus, ſed audeo di-
cere ſcripturæ fretus exemplis, quadraginta annis egrediēs
ab Aegypti finibus, donec peruenias in terram multam, in
terram fluentem lac & mel, quam iurauit dominus daturum
ſe patribus noſtris. Huius terræ tibi virtus requirenda eſt,
quam poſſidet mitis. Non iſtam terram dico quæ arida eſt,
ſed illam quæ Chriſti confirmatur alimentis, quę ſub impe-
rio conſtituta regis æterni, ſanctorum incolatibus frequen-
tatur. Diuidit ergo eſcas dominus Ieſus. & ille quidem vult
dare omnibus, negat nemini: diſpenſator enim eſt omnium.
Sed cum ille panes frangat, & det diſcipulis, ſi tu manus nō
extēdas tuas vt accipias tibi eſcas, deficies in via, nec pote-
ris in eum culpam tuam referre, qui miſeretur & diuidit, ſed
his diuidit, qui cum eo etiam in deſerto permanent, qui pri-
mo &

Universidad de Deusto

mo & secundo die & tertio non recedunt. Sic enim hẽbes a-
Matth.15. libi: Misereor huius turbæ, quia triduum est iam quod per-
seuerant mecum. Quanta dignatio, quanta in eo hominibus
inspiratur humanitas. Non vult ieiunos dimittere, non vult,
ne deficiant in via. Noli ergo deficere à disciplina domini,
neque fatigeris cum ab eo increparis. Non fatigeris nunc, ne
postea fatigeris. Quid enim respondebis ei? Aut quomodo
te excusabis, si escam virtutis quam ministrat, miseris? Non
potes dicere quia escam non dedit, quia dat omnibus. Non
potes dicere quia noluit te bonum facere, ante quem posuit
bonum & malum, vt non ex necessitate bonum tuum esset,
sed voluntarium. Multum enim refert inter eum qui ex ne-
cessitate inuitus aliquid agit, & inter eum qui ex voluntate
quod bonum est eligit. Si enim inuitus hoc ago, dispensatio
mihi credita est. si volens, mercedem habeo. Consideremus
1. Corin. 9. ergo quia stabimus ante tribunal Christi & si opus nostrum
arserit, nõ habebim⁹ quod excusare possimus. Dicet etenim
Mich.6. quod iam per prophetam locutus est: Populeus quid fe-
ci tibi? aut in quo molestus fui tibi? Responde mihi. Dicet & B
ei qui in via defecerit: Qua ratione defecisti in via? Nónne
panes fregi? Nónne benedixi? Nónne iussi dari? Sed cur
tu accipere noluisti? Quanti etiam præsentium deficient in
via, & post hos sermones, qui licet nostri sint, tamẽ quia ne-
1. Corin. 12. mo dicit dominum Iesum nisi in spiritu sancto, panes æsti-
mandi sunt: Quanti, inquam, deficient, & in vias gentium
transuersariis itineribus fornicantes abibunt? Atque vtinam
vnus, & non plurimi. Sed non Iesus author defectus, etiam
si quis defecerit. omnibus enim distribuit qui sequũtur, siue
quinque milia, siue quatuor milia sint. Non ociosus nume-
rus non ociosus ordo, non ociosæ reliquiæ manducantium.
Cur enim plures, id est, quinque milia, quinque panib⁹, hoc
est numero minori satiantur: pauciores verò, qui sunt qua-
tuor milia septem panibus, hoc est, numero redundantiore
pascuntur? Si enim facti tantum sequamur miraculum, vi-
detur esse diuinus quod de minori modo pluribus abunda-
uit. Cur ergo quod minus est, ei quod est amplius, quasi
præstaret adiectum est? Prius enim quinque milia quinque C
panibus, postea etiam quatuor milia septem panibus satiata
legimus. Quæramus ergo mysterium, quod miraculo præ-
stet. Itaq; videntur illa quinque milia quasi quinq; corporis
sensus adhuc corporalibus proxima alimenta accepisse de
Christo, quatuor verò milia etsi adhuc in corpore sint. &
in hoc mundo, qui ex quatuor constat elementis, non ocio-
se tamen feruntur mystice accepisse escam quietis. Iam e-
nim æquantur mundo supra mundũ futuri. Nam etsi in hoc
mundo sunt, intra mundum tamen non sunt, quibus mysti-
cæ quietis impartitur alimentum. Sex enim diebus mundus
est factus, septimo requietum est die, & dominus sanctifica-
uit eum. Vltra mundum ergo quies, vltra mũdum etiam fru
Matth.5. ctus quietis. Denique, Beati pacifici, ipsi enim filij dei vo-
cabuntur. Nam cum deus supra mundum sit, nemo vtique
potest deum videre, nisi mundum prius spiritali transcen-
dat obtutu. Septima itaque benedictio pacatorum, septem
etiam illis quatuor milib⁹ fragmentorum sportæ superfunt. D
Nõ mediocris hic panis est, sabbatorum panis sanctificatus,
panis quietis. Et fortasse si primùm quinque panes sensibi-
liter manducaueris, audebo & dicam, post quinque panes
& septem, tertio iam in terra non manducabis panem, sed
supra terram manducabis octo panes, sicut qui sunt in cœ-
lestibus. Sicut enim septem panes, panes quietis: ita octo
panes, panes sunt resurrectionis. Ergo isti qui septem alun
tur panibus, triduo persteterunt, & fortasse integram resur
rectionis futuræ fidem & constantiam consecuti. Denique
sanctorum vox est, Tribus diebus ambulabimus, vt epule-
mur domino deo nostro. Sed illa suo loco. De quinque ve-
rò panibus sanctus Ioannes docuit me quod nesciebã, quod
non docuerat sanctus Matthæus, non docuerat sanctus Lu-
cas. Singulis enim diuersa impartita est gratia. Docuit, in-
quam, me, quinque istos panes hordeaceos fuisse. Et ideo
non inepte diximus escam istam esse habilem corporalibus.
Cur enim primo hordeaceos? Quia primo lacte, deinde esca
nutriendus est qui accedit ad fidem. Nondum enim pote-
1. Corin. 1. ramus, & fortasse plerique nec adhuc possumus. Nam cum

A sint inter nos contentiones & dissensiones, nónne carnales
sumus, & secundum hominem ambulamus? suis quæque a-
pta sunt alimenta virtutibus: & ideo prius hordeum, dein-
de triticum nobis ad alimoniam datur. Fortiori verò, sicut 3. Reg. 4.
Heliæ, de interioribus frumenti panis farinaceus ministra-
tur. Quem autem non queunt contaminare, sed pascere pec
catores. Nec solum panis & numeri, sed etiam accubitio-
nis est differentia. Illi enim supra fœnum discumbunt, isti
supra terram recumbunt. Supra fœnum quinque milia, su-
supra terram quatuor milia. Plus est terram premere, quàm
supra fœnum iacere. Illi enim adhuc quibus sensus sunt
corporales, mollioribus delectantur, & ideo supra fœnum
recumbunt. Omnis enim caro fœnum. Isti verò supra ter- Esaiæ. 40.
ram, quæ triticum & vinum gignit & oliuam, cibum gra-
tiæ consequuntur. Illi discumbunt, isti recumbunt. Ma-
ior enim est quædam requies recumbentis. Ibi duo pisces,
hic sine numero. Vnde pleriq; septiformis spiritus gratiam
in panibus definitam, in piscibus quoque duplicis testamen
ti figuram intelligendam putarunt. Non piget ergo estima-
re quod quatuor milia ex quatuor mundi collecta partibus
in quibus ecclesia figuratur, maioris gratiæ cibum sumant,
iuxta quod scriptum est: Quia venient ab Oriente & Oc- Matth. 8.
cidente & Septentrione & Austro, & recumbent cum Abra
ham & Isaac & Iacob in regno cœlorũ. Vnde hic gratiæ pa-
tri aguntur à Christo. Non enim frustra illic benedictio tan
tum, hic etiam gratiarum est actio. Pro ecclesia quippe sua
dominus patri gratias agere cõsueuit: quia quæ abscondit à Matth. 11.
sapientibus, ea paruulis reuelauit. Benedictio igitur super
nos, qui inferiores sumus. Gratiarum actio super eos qui de
infirmitatibus corporum suorum sacratis passionib⁹ triumpharunt. Iam illud in superioribus prælibauimus, quia cum
quinquageni discumbere iubentur, licet sacrato numero
definito, tamẽ videtur hic fundatioris ecclesiæ populus, qui
sine definitione numeri recumbit. Mysticum quoque est,
quod & manducans populus satiatur, & apostoli ministrant.
Nam & in satietate repulsæ in perpetuum famis indicium
designatur, quia non esuriet qui acceperit cibum Christi: &
in apostolorum ministerio futura diuisio dominici corpo-
ris, sanguinisque præmittitur. Iam illud diuinum, quẽadmo
dum quinque panes quinque milibus populi redundauerint. Non enim exiguo sed multiplicato cibo populum li-
quet esse satiatum. Videres incomprehensibili quodam ri-
gatu inter diuidentium manus quas non fregerant fructifi-
care particulas, & intacta frangentium digitis sponte sua
fragmenta subrepere. Qui hæc legit, quemadmodum iuges
aquarum miretur meatus, & liquidis fontibus stupeat con-
tinuos fluere successus, quando etiam panis exundat, & na-
turæ solidioris rigatus exuberat? Hæc igitur facta sunt, vt il
la quoque quæ non cernimus, cerneremus*. His euidenter *creueremus
illorum quoque se designauit authorẽ, & totius naturæ crea
torem materialis existere, quæ non (vt philosophi volunt)
reperta, sed facta, gignẽdis omnib⁹ rebus successus defluos
subministrat. Hoc quidem mirum, quicquid de fluminibus
haurias, signo dispẽdij non notari. quicquid de fontibus au-
feras, vsurario quodã reparari meatu. Sed & fluminib⁹ si ni-
hil decederet, nihil tamen videtur accedere, & fontibus vt
cumulata fluenta cernuntur, ita dum minuuntur fluẽta pro-
duntur. At verò hic panis quem frangit Iesus, mystice qui-
dem dei verbum est, & sermo de Christo: qui cũ diuiditur,
augetur. De paucis enim sermonibus, omnibus populis re-
dundantem alimoniã ministrauit. Dedit sermones nobis ve
lut panes, qui cum in nostro libantur ore, geminẽtur. Visibi
liter quoque panis iste, incredibili ratione dum frangitur,
dum diuiditur, dum editur sine vlla dispẽdij cõprehensione
cumulatur. Nec dubites vel quod in manibus ministrantiũ,
vel in ore edẽtium cibus crescat, quãdo vbique nostri ope-
ris testimonium ad firmamentũ credulitatis adsciscitur. Sic
in nuptiis ex fontibus vina ministris operãtibus colorantur, Ioan. 2.
& ipsi qui impleuerant hydrias aqua, vinum quod nõ detu-
lerant hauriebant. Comprehẽde, si potes, tanta rerum mira-
cula. Hic edẽtibus populis crescunt suis fragmenta dispen-
diis, & de quinque panibus maiores reliquiæ q̃ summa est
colligũtur. illic in alienã specie vertũtur elementa, nec suos

Universidad de Deusto
Biblioteca

patitur natura defectus, nec suos agnoscit ortus, vsus tamen
propríos recognoscit. Quinetiám melior est mutati vini na
tura quàm nati, quia in arbitrio creatoris est, & quos vsus ve
lit assignare naturis, & quas naturas impartire gignendis. Vi
de quantis operibus opus astruat, dum aquam minister in-
fundit, odor transfusus inebriat, color mutatus informat, fi-
dem quoque sapor haustus accumulat. Conferant gentiles,
si placet, cum Christi beneficiis, deorum suorum non facta
Midas sed ficta. Ferunt certe eorum fabulæ fuisse regem quendam
qui quicquid tangebat, aurum fiebat, sed etiam conuiuia ip-
sa feralia. Nam & ipsa mantilia digitis apprehensa riguerũt,
& cibus in ore crepitabat, ferens non alimenta sed vulnera,
& in gutture potus hærebat, nec penetrare facilis, nec redi-
re. Digna beneficia votis, digna tanto munera precatore, di
gna liberalitas cõferente. Talia sunt idolorum beneficia, vt
cum videntur prodesse, plus noceant. At verò Christi mu-
nera parua videntur, & maxima sunt. Denique non vni col
lata, sed populis. Nam & cibus edentium in ore crescebat, &
videbatur esse corporalis alimoniæ, sed sumebatur salutis
æternæ. Cur autem quinque milibus hominum plus redun-
dat, quatuor milibus minus? Quia quatuor milia ista triduo B
cum Christo fuerunt, & ideo ampliorem cœlestis pabuli a-
limoniam receperunt. Nec ociosæ quæ turbæ supersunt, à
discipulis colliguntur: quia ea quę diuina sunt, apud electos
facilius possis quàm apud populos reperire. Vtinã mihi con
tingat audire: Collige quæ supersunt. Si audiero & fecero,
habebo multa quæ turbæ, habebo multa quæ pueri & mu-
lieres edere nequiuerũt. Beatus ille qui potest colligere quę
etiam doctis supersunt. Videamus quomodo colligat. Di-
Exod.20. xit lex: Non mœchaberis. Fregit hunc panem Christus, di-
uisit hoc verbum, non aliunde adiiciens, sed de suo partiés:
Matth.5. Qui viderit, inquit, ad concupiscendum mulierem, iam mœ
Marc.18. chatus est eam. Habes fragmẽtum. de suo addidit: Si oculus
tuus dexter scandalizat te, erue eum. Habes aliud: Et si de-
Matth.5. xtera tua scandalizat te, abscinde eam. &, Qui dimissam à vi
Gene.21. ro ducit, mœchatur. Vides ex vno quàm multa fragmenta.
Galat.4. Moyses dicit quod Abraham duos filios habuit, vnum de
ancilla, & vnum de libera. Paulus dixit: Hæc sunt duo te-
stamenta. Diuisit hoc verbũ, & inuenit mysterium. Beatus
ergo qui colligit quæ diuidit Christus. Quia ratione autem
cophinos duodecim Christus impleuit, nisi vt illud populi
Psalm.80. Iudaici solueret, quia manus eius in cophino seruierunt?
Hoc est, Populus qui ante lutum in cophinis colligebat, hic
iam per crucem Christi vitæ cœlestis operatur alimoniam,
& eo fidei cibum congerit, vbi erat ante cœnum perfidiæ
gentilis. Nec paucorum hoc munus, sed omnium est. Nam
per duodecim cophinos tanquam tribuum singularum fi-
Psalm.103. dei firmamentum redundat. Panis enim confirmat cor ho-
minis.

De interrogatione Iesu quem se esse dicant discipuli, ac responsione Simonis Petri.

DIxit autẽ illis: Vos quem me dicitis esse? Respon-
dit Simon Petrus: Christum dei.) Nec turbæ qui-
dem ociosa opinio est, quia alij Heliã, quem ven-
turum putabant, alij Ioannem quem decollatum
sciebãt, aut vnum de prophetis prioribus surrexisse crede-
bant. Sed hoc quærere supra nos est, alterius scientiæ, alte-
rius prudentiæ est. Nam si Paulo apostolo satis est nihil sci- D
1.Corin.2. re nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum, quid amplius
mihi desiderandum est scire quàm Christum? In vno enim
hoc nomine & diuinitatis & incarnationis expressio, & fides
est passionis. Et ideo licet cæteri apostoli sciant, Petrus ta-
Matth.16. men respondet præ cæteris: Tu es Christus filius dei viui.
Complexus est itaque omnia, qui & naturam & nomen ex-
pressit in quo summa virtutum est. Etiámne nos de genera-
tione dei ferimus quæstiones, cum Paulus iudicauerit nihil
se scire nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum: Petrus ni-
hil amplius quàm dei filium putauerit confitendum? Nos &
quando & quomodo natus sit, & quantus sit, humanæ infir-
mitatis cõtemplatione rimamur? Sciuit Paulus quod in istis
magis offendiculum quæstionis quàm ædificationis profe-
ctus esset, & ideo iudicauit nihil se scire nisi Christũ Iesum.
Sciuit Petrus quod in filio dei omnia sint. Omnia enim de-
A dit pater filio. Si omnia dedit, æternitatem quam habet ma-
iestatémq; transfudit. Sed quo prolabor longius? Fidei meæ
finis Christus est, finis fidei meæ dei filius est. Non licet mi-
hi scire generationis seriem, non licet tamẽ nescire genera-
tionis fidem. Crede igitur sic quemadmodum Petrus credi-
dit, vt & tu beatus sis, vt & tu audire merearis: ¶ Quoniam
non caro & sanguis tibi reuelauit, sed pater meus qui in cœ-
lis est.) Caro enim & sanguis non queunt nisi quæ terrena
sunt reuelare. At verò qui spiritu loquitur mysteria, nõ car
nis & sanguinis magisterio, sed diuina inspiratione funda-
tur. Noli ergo acquiescere carni & sanguini, ne carnis & san Galat.1.
guinis præcepta haurias, atque ipse sanguis & caro fias. Qui
enim carni adhæret, caro est: & qui adhæret deo, vnus spiri- 1.Corin.6.
tus est. Non permanebit, inquit, spiritus meus in hominibus Genes.6.
istis in æternũ, propter quod caro sunt. Sed vtinam caro &
sanguis nõ sint qui audiunt, sed à carnis & sanguinis remoti
cupiditatibus possint dicere singuli: Nõ timebo quid faciat Psal.55.
mihi caro. Qui enim carnẽ vicerit, ecclesiæ fundamentũ est:
& si æquari Petro non potest, imitari potest. Magna sunt e-
nim dei munera, qui non solum nobis quę fuerant nostra re-
parauit, verumetiam quæ sunt sua propria concessit. Refert
tamen quid sibi velit quod non alium turba opinabatur, ni-
si aut Heliam, aut Hieremiam, aut Ioannem Baptistam. Et
Heliam forte, quia raptus ad cœlũ est. Sed non Helias Chri
stus. Ille rapitur, iste regreditur. Ille per turbinẽ*, rapitur, *al.in vñ.
iste rapinam non arbitratus est esse se æqualem deo. Ille pe-
titis ignibus vindicatur, hic persecutores suos maluit sana-
re, quàm perdere. Cur autem Hieremiam putabant? Fortas-
se quia sanctificatus in vulua est. Sed non hic Hieremias. Il-
le sanctificatur, iste sanctificat. Illius sanctificatio cœpit ex
corpore, hic sanctus ex sancto. Cur etiam Ioãnem putabãt,
nisi forte quia in matris vtero positus domini præsentiã sen
tiebat? Sed non hic Ioannes. Ille adorabat in vtero, hic ad-
orabatur. Ille baptizabat in aqua, Christus in spiritu. Ille
pœnitentiam suadebat, hic peccata donabat. Et ideo Petrus
non expectauit populi sententiã, sed suam prompsit dicens:
Tu es Christus filius dei viui. Qui est, semper est, nec cœ-
pit vt esset, & esse non deficit. Magna autem Christi gratia,
qui omnia prope vocabula sua discipulis suis donauit. Ego
C sum, inquit, lux mundi. & id tamen quo ipse gloriatur, discí Ioan.8.
pulis nomen indulsit dicens: Vos estis lux mundi. Ego sum Ioan.6.
panis viuus. &, Nos omnes vnus panis sumus. Ego sum vitis Ioan.15.
vera. & tibi dicit: Plantaui te vitem fructuosam omnem ve Hiere.2.
ram. Petra est Christus. Bibebant enim de spiritali sequen- 1.Cor.9.
ti petra, petra autem erat Christus. Etiam discipulo suo hu-
ius vocabuli gratiam non negauit, vt & ipse sit Petrus, quod
de petra habeat soliditatem cõstantiæ, fidei firmitatem. Eni
tere ergo & tu vt petra sis. Itaque non extra te, sed intra te
petram require. Petra tua actus est, petra tua mẽs est. Supra
hanc petram ædificetur domus tua, vt nullis possit nequitię
spiritalis euerberari procellis. Petra tua fides est, fundamen
tum ecclesiæ fides est. Si petra fueris, in ecclesia eris, quia ec
clesia supra petram est. Si in ecclesia fueris, portę inferi non
prævalebũt tibi. Portæ inferi, portæ mortis sunt. Portę autẽ
mortis, portæ ecclesię esse nõ possunt. Quæ autẽ sunt portæ
mortis, hoc est, portæ inferi, nisi singula quæque peccata? Si
fornicatus fueris, portas mortis ingressus es. Si fidem læse-
ris, portas penetrasti inferi. Si peccatum mortale cõmiseris,
portas mortis intrasti. Sed potẽs est de* qui exaltet te de por
tis mortis, vt annũcies omnes laudes eius in portis filiæ Sió. Psalm.9.
Sunt enim portæ ecclesiæ, sunt portæ castitatis. Sunt por-
tæ iustitiæ, quas iustus intrare consueuit, dicens: Aperite Psalm.117.
mihi portas iustitiæ, & ingressus in eas confitebor domino.
Sed vt portæ mortis, portæ inferi: ita & porta iustitiæ dei
porta est. Hæc enim porta domini, iusti intrabunt per eam.
Et ideo fuge pertinaciam delictorum, ne portæ tibi possint
inferi prævalere. Si enim dominatum fuerit peccatum in te,
mortis porta prævaluit. Fuge ergo contentiones & dissen-
siones, strepitus tumultúsque discordiæ, ne per portas mor
tis ingressus incurras.

De eo quod Iesus præcepit discipulis ne eum manifestarent.

Dominus

DOminus enim Iesus Christus prædicari se primo noluit, ne vllus strepitus nasceretur. ¶ Increpat enim discipulos suos ne cui hæc dicerent, quod oportet filium hominis multa pati, & reprobari à principibus sacerdotum & senioribus & scribis, & occidi, & die tertio resurgere.) Et fortasse ideo hoc addidit, quia sciebat dominus difficile passioni & resurrectioni etiã discipulos credituros. Et ideo passionis & resurrectionis suæ assertorem se esse maluit, vt ex facto fides, non ex auditu discordia nasceretur. Ergo Christus noluit gloriari, sed maluit ignobilis videri, vt passionem subiret. Et tu qui ignobilis natus es, gloriaris? Eadẽ tibi qua Christus ambulauit, gradiendum est via. Hæc eius agnitio, hæc eius imitatio, per ignobilitatem & bonam famam, vt glorieris in cruce domini, sicut ipse est gloriatus. Sic ambulauit Paulus, & ideo gloriatur dicens: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Sed videamus cur secundum Matthæum reperiamus admonitos discipulos ne cui dicerent quod ipse sit Christus, hic autem scriptum sit increpatos esse ne cui diceret quod esset multa passurus, & resurrectur*. Videtis quod in vno Christi nomine omnia sint. Ipse est enim Christ* qui natus ex virgine, ipse est qui admirabilia fecit in populo, ipse qui mortuus est ℘ peccatis nostris, & resurrexit à mortuis. Vnum horũ si retraxeris, retraxisti salutẽ tuã. Nam etiã hæretici habere sibi Christum videntur. Nemo enim Christi nomen negat: sed negat Christum, qui non omnia quæ Christi sunt confitetur. Multis igitur ex causis iubet tacere discipulos, vt fallat principem mundi, vt declinet iactantiã, doceat humilitatem, simul ne rudes & imperfecti adhuc discipuli maximæ prædicationis molibus opprimantur. Nunc qua causa etiam immundos spiritus iubeat tacere, consideremus. Sed & hoc nobis scriptura aperuit, quia peccatori dixit deus, Quare tu enarras iustitias meas? Et ne quis dum prædicantem audit, sequatur errantem. Improbus enim magister est diabol*, qui falsa veris sæpe permiscet, vt sub specie veritatis testimonium fraudis obtexat. Etiam illud consideremus, vtrum hic primum mandauerit discipulis, ne cui dicerent, quia ipse esset Christus, an verò & ante mandauerit quando apostolos duodecim destinauit, denũcians illis: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne introieritis: ite autem ad oues quæ perierunt domus Israel: Aegrotos curate, leprosos mundate, dæmones, inquit, eiicite, & discite quis in ea dignus sit, atque ibi manete. Itaq; nec hic mãdatum videtur vt Christum dei filium prædicarent. Ordo igitur disputationis est ordo tractatus: & ideo etiam nos cum aliqui ex gentibus vocantur ad ecclesiam, ita præceptorum seriem formare debemus, vt primo vnum deum authorem mundi omniúmque esse doceamus, in quo viuimus & sumus & mouemur, cuius & genus sumus: vt non solum propter munera lucis & vitæ, verũetiam propter cognationem quandam generis diligendus à nobis sit. Deinde opinionem illam quę est de idolis, destruamus, & quod non possit auri argentíque vel ligni materia vim in se habere diuinam. Cum vnum deum esse persuaseris, tunc indicio eius astrues per Christum nobis salutem datam: incipiens ab illis quæ gessit in corpore, & ea diuina describens, vt plus quàm homo fuisse videatur, victam vnius virtute mortem, mortuúmque ab inferis suscitatum, paulatim enim fides crescit, vt cum supra homines fuisse videatur, deus esse credatur. Nam nisi probaueris quod facere illa sine diuina virtute nó potuit, quemadmodum potes probare in eo vim fuisse diuinam? Sed fortasse nobis parum authoritatis & fidei deferatur: lege sermonem Apostoli apud Athenięses habitum: qui si à primo destruere voluisset cęremonias idolorũ, sermonẽ eius aures gentilium respuissent. Ab vno igitur deo operatore mundi incipit, dicens: Deus qui fecit mundum, & cuncta quæ sunt in eo. Negare non poterant vnum operatorem esse mundi, vnum deum, vnum omnium creatorem. Adiunxit, eò quod cœli & terrę dominus in manufactis non dignetur habitare. Deinde quòd intra auri argentíque cassam materiem nequaquam verisimile sit artificio hominis vim diuinitatis includi: erroris remedium docens esse studium pœnitendi. Tunc venit ad Christum, nec tamen deum maluit quàm hominem nuncupare, dicens: In viro quo definiuit omnibus fidem, suscitans eum ab inferis. Qui enim tractat, debet audientiũ considerare personas, ne prius irridea tur quàm audiatur. Quãdo enim Athenienses crederẽt quia verbum caro factum est, & de spiritu virgo concepit, qui irridebant quia resurrectionem audierant mortuorũ? Tamen & Dionysius Ariopagites credidit, & alij crediderũt in virum, vt in deum crederent. Quid interest quo quisque credat ordine? Non in principiis perfecta quæruntur, sed de principiis ad ea quæ perfecta sunt peruenitur. Ergo tali Athenienses informauit præcepto, talis nobis apud gẽtiles ordo seruandus est. At verò cum Iudæos alloquerẽtur apostoli, ipsum Christum esse dicebant qui propheticis nobis esset promissus oraculis: quẽ non prius authoritate sua dei filium nominabant, sed virum probatum, virum iustum, virum à mortuis suscitatum, illum virum de quo dictum est in prophetis: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Ita ergo & tu ad ea quæ difficile creduntur, authoritatem diuini sermonis adiscisce, & promissum eius aduentũ prophetarum voce designa, resurrectionem quoque multò antè compertam scripturarum testimoniis edoceto, nõ vsitatam cum cæteris atque communem, vt in ipsa susceitari corporis assertione, æternæ testimonium diuinitatis acquiras. Cum enim cæterorum corpora corruptionem probaueris subiisse post mortem: hunc vtique de quo dicitur, Non dabis sanctum tuum videre corruptionem, cõprobas humanæ fragilitatis expertem, probas humanæ conditionis merita supergressum, deo magis quàm hominibus conferendũ. Quod si ad sacraméta fidelium tendens catechumenus imbuendus sit, dicendum quia vnus est deus ex quo omnia, & vnus Iesus Christ* per quem omnia, non duos deos esse dicendos: perfectum quidem patrem, perfectum esse & filium, sed vnius patrem & filium esse substãtię, verbum æternum dei, non quod profertur, sed quod operatur, ex patre genitũ, non voce editum. Prohibentur ergo apostoli euangelizare eum dei filium, vt euangelizarent postea crucifixũ. Hæc est fidei gloria, si vere intelligas crucẽ Christi. Aliæ cruces nihil mihi prosunt, sola crux Christi mihi vtilis est, & vere vtilis, per quam mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Si mihi crucifixus est mũdus, scio quia mortuus est, non diligo eum: scio quia præteriit, non concupisco eum: scio quia corruptela consumet hunc mundum. quasi fœtidum vito, quasi luem caueo, quasi nociturum relinquo. Sed non statim per crucem possunt aliqui credere salutem mũdo refusam. Astrue ergo per historias Græcorum hoc fuisse possibile. Sic interdum etiã Apostolus suadet incredulis, necversus refugit poeticos, vt fabulas destruat poetarum. Si enim reuocetur in memoriã quòd legiones sæpe & magnos populos oblatis aliquorum mortibus historię Græcorum asserant liberatos: Si recordetur quòd imperatoris filia propter Græcorum exercitus transferẽdos ad sacrificium sit vocata: Si nostrum illud cõsideremus, quia sanguis taurorum & hircorum, & cinis vitulę aspersus inquinatos sanctificat ad carnem emundandam, sicut ad Hebræos scriptum est: Si pestilentia regionum aliquibus hominum contracta peccatis, vnius alicuius morte asseritur esse resoluta, quod aut ratiõe prævaluit, aut dispositione conualuit, quò facilius in crucem domini crederetur, procliue erit, vt qui sua negare non possunt, nostra confirment. Sed quoniam nullus hominum tãtus esse potuit qui totius mundi peccata tolleret, neque Enoch, neque Abraham, neq; Isaac, qui licet morti se obtulerit, seruatus tamen est, quia omniũ non poterat abolere peccata (quis enim tantus homo, in quo omniũ peccata morerentur?) idcirco non vnus è plebe, non vnus è numero, sed filius dei à deo patre electus est: qui cum supra omnes esset, pro omnibus se possit offerre: quẽ mori oportuit, vt cũ esset fortior morte, alios liberaret: factus inter mortuos sine adiutorio liber, sine adiumẽto scilicet hominis aut alicuius creaturæ liber à morte. Et bene liber, qui seruitutem cupiditatum repulit, mortis vincula nescivit.

Matth.10.

Actu.17.

Ibidem.

1. Cor. 4.

Gala. 6.

Psalm. 2.

Psalm. 15.

Galat. 5.

Hebr. 9.

Psalm. 87.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARIORUM IN EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM, LIBER VII.

De eo quod dominus Iesus quibusdam promisit visionem gloriæ suæ in vita præsenti.

DIco autẽ vobis, vere sunt aliqui hic stantes qui non gustabunt mortem donec videant regnum dei.) Semper dominus sicut ad prẽmia erigit futura virtutum, atque vtilem secularium rerum docet esse contẽptum, ita etiam infirmitatem mentis humanæ præsentium remuneratione sustentat. Arduum quippe est crucem tollere, & animam periculis, morti corpus offerre, negare quod sis, cum velis esse quod non sis, raróque quamuis excelsa virtus, futuris commutat prẽsentia. Difficile quippe videtur hominibus vt spem periculis emant, damnóque prẽsentium futuræ lucrum mercentur ætatis. Ergo bonus & moralis magister, ne quis desperatione frangatur aut tẽdio, quoniam vitæ dulcis illecebra constantem quoque mulcet affectum, continuos viuendi successus fidelibus pollicetur. Frigent enim solatia sub metu mortis, magnúsque amor vitæ ægre blanditias spei cum appetitæ salutis terrore compẽsat. Non habes igitur quod queraris, non habes quod excuses, arbiter omnium dedit & virtuti præmium, & infirmitati remedium, vt præsentibus sustineatur infirmitas, virtus futuris. Si fortis es, cõtemne mortem. si imbecillis, fuge. Sed nemo potest fugere mortem, nisi vitam sequatur. Vita tua Christus est, ipsa est vita quæ mori nescit. Itaque si volumus mortem nõ timere, stemus vbi Christus est, vt & de nobis dicatur: Vere sunt aliqui hic stantes, qui non gustabunt mortem. Non satis est stare, nisi vbi Christus est, stetur. Soli enim nõ queunt gustare mortem, qui possunt stare cum Christo. in quo licet ex verbis ipsius qualitate perpẽdere, nec tenuem quidem sensum mortis habituros qui Christi videantur meruisse consortia. Certe & si mors corporis libando gustetur, vita animæ possidendo teneatur. Sed quid est gustare mortem? Ne forte quemadmodum panis vita est, ita etiam
Psalm. 116. panis mors sit. Sunt enim qui manducant panem doloris, sunt etiam Aethiopum populi qui acceperunt in escam draconem. Absit à nobis venenum draconis vorare. Habemus enim panem verum, panem illum qui descendit de cœlo. Panem illum manducat, qui ea quæ scripta sunt seruat. Sunt ergo qui mortem non gustent donec videant regnum dei.
Sunt etiam qui mortẽ non videant, sicut scriptum est: Quis
Psalm. 88. est homo qui viuet, & non videbit mortem? Sed quis est homo qui non moriatur, cum resurrectio nisi mortui esse non
Ioan. 21. possit? Quãuis de Enoch & Helia nullam mortem corporis acceperimus, & de euangelista Ioanne dominus dixerit: Sic eum volo manere donec venio: tamen quoniam nõ de vno Ioanne hic putamus expressum, sed generale de multis hoc esse prẽceptũ: non hic mors corporis sed animæ denegatur. Sunt enim qui mortui viuãt, quoniã sunt qui viuentes mortui sunt, sicut illa quæ viuens mortua est, sicut scriptum est:
1. Tim. 5. Veniat mors super eos, & descendãt in infernum viuentes.
Psalm. 54. Si ergo viuus quis in infernũ descendit, (peccato enim mortis in infernum descendit) sunt profecto quibus nec in morte corporis interruptus sit ordo viuẽdi, sicut Abrahã, Isaac, & Iacob, quos viuere diuinæ sententiæ authoritate comperimus, quoniam cum sit deus Abraham, Isaac, & Iacob, non vtique mortuorum est deus, sed viuentium. Itaque non de vno, sed de pluribus dicit. Neque enim Petrus mortuus est, cui secundum dominicam sentẽtiam inferi porta prævalere non potuit. Nec Iacobus & Ioannes mortui, filij tonitrui, quib' in vsum gloriæ cœlestis assumptis non prẽualent terrena, sed subiacent. Esto ergo & tu Petrus, deuotus, fidelis, pacificus, vt portas ecclesiæ aperias, portas mortis euadas. Esto filius tonitrui. Dices: Quomodo possum esse filius tonitrui? Potes esse, si nõ in terra, sed in pectore Christi recum bas. Potes esse fili' tonitrui, si te terrena nõ moueãt, sed ipse por' ea quæ terrena sunt, mẽtis tuæ virtute cõcutias. Tremat te terra, nõ capiat, vereatur caro potestatem animi tui, & cõcussa subdatur. Eris filius tonitrui, si fueris filius ecclesiæ. Dicat & tibi de patibulo crucis Christus: Ecce mater Ioan. 19. tua. Dicat & ecclesiæ: Ecce filius tuus. Tunc enim incipis esse filius ecclesiæ, cum in cruce victorem videris Christum. Nam qui crucem scãdalum putat, Iudæus est, ecclesiæ filius non est. Qui crucem stultitiam putat, Græcus est ille. Est autem ecclesiæ filius qui crucem triũphum putat, qui crucem Christi triumphantis agnoscit. Ergo vt scias quia Petrus, Iacobus, & Ioannes mortem non gustauerunt, gloriam resurrectionis videre meruerunt. Solos enim tres istos.

De eo quod dominus Iesus assumpsit Petrum, Iacobũ, & Ioannem, & duxit eos in montem, ostenditque illis maiestatẽ suam.

POst hæc fere verba in diebus octo assumpsit, & duxit in montẽ.) Quid est quod iste dicit, in diebus octo post hæc verba? Ne forte quia is qui verba Christi audit & credit, resurrectionis tempore gloriam Christi videbit? Octaua enim die facta est resurrectio. vnde & plerique psalmi in octaua scribũtur. Aut forte vt ostenderet nobis quia dixerat quod is qui propter dei verbum perdiderit animam suam, saluam faciet eam, quoniã promissa sua in resurrectione restituat. Sed Matthæus & Marcus post dies sex assumptos hos esse memorarunt. De
Psal. 89. quo possemus dicere, post sex milia annorum. Mille enim anni in conspectu dei tãquam dies vna: sed plures quãm sex milia computantur anni. Et maluimus sex dies per symbolum intelligere, quod sex diebus mũdi opera sunt creata, vt per tempus opera, per opera mundum intelligamus. Et ideo mundi temporibus impletis, resurrectio futura monstratur: aut quia is qui supra mundum ascenderit, & huius seculi momenta transcenderit, velut in sublimi locatus, futurę resur-
Esaiæ. 40. rectionis fructum expectabit æternum. Transcendamus igitur opera mundi, vt possimus facie ad faciem deum videre. Ascende in montem qui euangelizas Sion. Si in montem ascendit, qui euangelizat Sion, quantò magis qui Christum euangelizat, & Christum in gloriam resurgentem? Fortasse enim in corpore eum multi viderunt. Multi enim secũdum
2. Cor. 5. carnem cognouimus Christum, nunc autem iam non nouimus. Multi cognouimus, quia multi vidimus. Vidimus eum,
Esaiæ. 53. & non habebat speciem neque decorem. Tres autem soli & tres electi ducuntur ad mõtem. Putarẽ in tribus mysticè genus hominum comprehensum, quia ex tribus filiis Noë genus omne defluxit humanum, nisi electos cernerem. Aut fortasse quia soli ex omnibus ad resurrectionis peruenire gratiam qui Christum confessi fuerint merebũtur, quia impij in iudicium non resurgunt, sed tanquam habito iudicio puniuntur. Tres igitur eliguntur qui ascenderent montem, quia & duo eliguntur, qui cũ domino viderentur. Vtrinque sacratus numerus. Et hoc fortasse propterea, quia nemo potest videre resurrectionis gloriam, nisi qui integrũ mysterium trinitatis incorrupta fidei synceritate seruauerit. Petrus ascendit, qui claues regni cœlorum accepit: Ioãnes, cui committitur mater: Iacobus, qui primus solium sacerdotale conscendit. Inde apparent Moyses & Helias, hoc est, lex & prophetæ cum verbo. Neq; enim lex potest esse sine verbo, neque propheta, nisi qui de dei filio prophetauerit. Et illi quidem filij tonitrui corporali gloria Moysem quoque & Heliam speculati sunt, sed etiam nos quotidie videmus Moysem cum dei filio. Videmus enim in euangelio cum legimus: Diliges dominum deum tuum. Videmus Heliam Deute. 6. cum dei verbo cùm legimus: Ecce virgo in vtero concipiet. Vnde bene Lucas addidit: ¶ Quia dicebant excessum Esaiæ. 7. eius quem completurus erat in Hierusalem.) Docent enim te de excessu eius mysteria. Et hodie Moyses docet, & hodie Helias loquitur, & hodie in maiore gloria Moysem videre possumus. Quis enim non potest, quando & populus Iudæorũ eũ videre potuit, imò vidit? Vidit enim in gloria faciem Moysi, sed velamen accepit, sed in montẽ non ascẽdit. Et ideo errauit, quia solũ Moysem vidit, dei verbum simul videre non potuit. Reuelemus igitur nos faciem nostram, vt reuelata facie gloriam dei speculantes, in eandem 2. Cor. 3.
imaginem

Universidad de Deusto
Biblioteca

imaginem reformemur. Ascendamus in montem, deprecemur dei verbum, vt in specie & pulchritudine sua appareat nobis, & cõfortetur, & prospere procedat & regnet. Et hæc enim mysteria sunt, & referũtur altius. Etenim pro tua possibilitate tibi verbum aut minuitur aut crescit: ac nisi altioris prudentię cacumen ascendas, non tibi apparet sapientia, non tibi apparet mysteriorum cognitio, non tibi apparet quanta sit gloria, quanta sit species in dei verbo: sed dei verbum quasi quodam apparet in corpore, non habens suam speciem neque decorẽ, & apparet quasi homo in plaga qui ferre possit infirmitates nostras: apparet tibi quasi quidam sermo natus ex homine, literarum opertus inuolucris, virtute spiritus non refulgens. Sed si dum hominem cõsideras, de virgine credas esse generatum, & paulatim aspiret fides quod de spiritu dei natus sit, incipis montem ascendere. Si in cruce positum triumphantem de morte videas, non peremptum, si videas quod terra tremuit, sol refugit, tenebræ offusæ sunt oculis perfidorum, monumenta aperta sunt, mortui resurrexerunt, vt esset indicio quia gentilis populus qui mortuus erat deo, tanquam reseratis corporis sui tumulis, infuso crucis lumine resurrexit: si hoc videas mysterium, in excelsum ascendisti montem, alteram verbi gloriam cernis. Vestimenta eius alia deorsum sunt, alia sursum. Et fortasse vestimenta verbi sermones sunt scripturarum, & quædam intellectus indumenta diuini, quia sicut ipse Petro, Ioanni, & Iacobo in altera specie apparuit, & vestitus eius albus refulsit, ita & oculis tuæ mentis iam diuinarum lectionum sensus albescit. Fiunt igitur verba diuina sicut nix, vestimenta verbi candida nimis, qualia fullo super terram facere non potest. Quæramus hunc fullonem, quæramus hanc niuem. Legimus ad villam fullonis ascendisse Esaiam. Quis est iste fullo, nisi forte ille qui delicta nostra lauare consueuit? Denique ipse dixit: Si fuerint delicta vestra sicut phœnicium, vt niuem dealbabo. Quis est iste fullo, nisi qui indumẽta nostri intellectus abluit, & induens nos indumenta virtutum, ablutis maculis corporalibus, soli solet offerre diuino? Audiui etiam, vt ad redarguendos eos de contrariis sumamus exemplum, duorum prudentium facundiam niui & apibus comparatam. Inueni quoque dixisse Dauid: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel & fauum ori meo. Et infra: Lucerna pedibus meis verbum tuum domine, & lux semitis meis. Verbum dei lux est, verbum dei nix est. Super mel quoque & fauum est dei verbum, quod ore diuino melle dulcior fluxit oratio, & perspicuæ niuis ritu mollioribus cadunt verba sententiis. Verè hic solus sermo niuibus comparandus, qui de cœlo missus in terras, ieiuna nostrorum arua pectorum fœcundauit. Quod non vsurpatoriè præsumptum, sed ex lectionis serie deriuatum deus ipse testatur dicens: Expectetur sicut pluuia eloquium meum, & descendant velut ros verba mea, sicut imber super gramen, & sicut nix super fœnum. Vtinam domine Iesu mens mea pluuiæ tuę humore virideſcat, vtinam terram meam niuis istius candore respergas, ne præpropero calore vernantis corporis arua luxurient, sed potius fotu niuali semina verbi cœlestis pressa fœcundent. Nix cum cadit, aues cœli vbi inhabitent non habent, & lætior solito tritici prouentus exuberat. Vidit hanc gratiam Petrus, viderunt & qui cum illo erant: & licet somno grauati fuissent, sicut scriptum est: ¶ Petrus verò, & qui cum illo erant, grauati erant somno: euigilantes autem viderũt maiestatem eius, & duos viros qui stabant cum illo. Et factum est, cum discederẽt ab illo, ait Petrus ad Iesum: Præceptor, bonum est nobis hic esse, & faciamus tria tabernacula, vnum tibi, & vnum Moysi, vnum Heliæ: nescions quid diceret.) Premit enim incomprehensibilis splendor diuinitatis, nostri corporis sensus. Nam si solis radiũ è regione oculorum cõtuentium corporea nequit acies sustinere, quomodo dei gloriam humanorum ferret corruptela membrorum? Eóque purior & subtilior exhausta cõcretione vitiorum, corporis habitus in resurrectiõe formatur. Et fortasse ideo grauati somno erant, vt resurrectionis viderent speciem. Post quietem itaque euigilantes viderunt maiestatem eius. Nemo enim nisi vigilans gloriam videt Christi. Delectatus est

Esaię. 1.

Psalm. 118.

Deut. 32.

A Petrus, & quem seculi huius illecebrosa non caperent, gratia resurrectionis illexit. Bonum est, inquit, nos hic esse. Hinc & ille, Dissolui enim, & cum Christo esse, multo melius. Nec laudasse contentus, non solum affectu, sed etiam factorum deuotione præstantior, ad exædificanda tabernacula tria impiger operarius communis obsequij ministerium pollicetur. Et quamuis nesciret quid diceret, tamen pollicebatur officium: in quo non inconsulta petulantia, sed prę matura deuotio fructus pietatis accumulat. Nam quod ignorabat, conditionis fuit: quod promittebat, deuotionis. Sed non capit humana conditio in hoc corruptibili, in hoc mortali corpore facere tabernaculum deo. Siue in animo, siue in corpore, siue alio aliquo loco fuge quærere quod non licet scire. Si Petrus nesciuit, quẽadmodum tu potes scire? Si nesciuit ille qui promisit, & qui corporis terminos magnitudine animi nesciebat, quemadmodum scire nos possumus, desidia quadam mentis intra proseptũ carnis inclusi? Denique placuit tãta deuotio deo: ¶ Et inter hæc verba facta est B nubes, & obumbrauit eos.) Diuini spiritus est obumbratio ista, quę non caligat affectibus hominum, sed reuelat occulta. Quæ etiam alio comperta est loco, dicẽte angelo: Et virtus altissimi obumbrabit tibi. Cuius profectus ostenditur audita dei voce dicentis: ¶ Hic est filius meus dilectus, ipsum audite.) Hoc est, non Helias filius, non Moyses filius, sed hic est filius, quem solum videris. Recesserant enim illi vbi cœpit dominus designari. Vides hanc non solum incipientium, sed etiam perfectorum, imò etiam cœlestium fidem esse perfectam, filium dei scire. Sed quoniam hæc iam supra diximus, cognosce nubem istam non fumigantium esse montium nebuloso humore concretam, & coacti aëris caligine piceam, quæ cœlum tenebrarum horrore subtexat: sed lucidam nubem, quæ nos non pluuialibus aquis & humentis alluuione imbris immadidet, sed de qua mentes hominum voce dei omnipotentis emissa, fidei ros rigauit. ¶ Et dum fit vox, inuentus est Iesus solus.) Itaque dum tres essent, vnus est factus. Tres in principio videntur, vnus in fine. Perfecta enim fide vnum sunt. Denique hoc etiam dominus patrem orat, vt omnes vnum simus. Nec solum Moyses & Helias in Christo vnum sunt, sed etiam nos vnũ corpus sumus Christi. Ergo & illi tanquam in vno corpore recipiuntur in Christi corpus, quia & nos vnũ erimus in Christo Iesu. Aut fortassis quia lex & prophetæ ex verbo: quæ autem ex verbo cœperunt, in verbo desinunt. Finis enim legis est Christus, ad iustitiam omni credenti. Rom. 10.

De responsione Iesu respuentis eum qui se sequi dixit quocunque ierit.

VVlpes foueas habent, & volucres cœli nidos vbi requiescant. Nam filius hominis nõ habet vbi caput suum reclinet.) Non videtur conuenire rationi, vt simplicem fidelémq; istum arbitremur, qui domini dignatione respuitur cũ indefessi famulatus obsequium spopondisset. Sed dominus non obsequiorum speciem, sed puritatem quærit affectus. Deniq; supra ait: Quicunque receperit puerum istum in nomine meo. Quo loco D dominus simplicitatem sine arrogantia docet charitatem sine inuidia, deuotionem sine iracundia esse debere. Nam & pueri mens prouectioris affectu recipienda suadetur, quia dum puer nihil sibi vindicat, formam virtutis exequitur: etsi rationem nescit, culpam ignorat. Tamen quia plerisq; non virtus sed infirmitas videtur sine ratione simplicitas: vt tu verã suscipias admoneris, id est, vt exequaris industria munus naturæ. Et ideo ait: ¶ Quicunque receperit puerũ istum in nomine meo, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit.) Qui enim imitatorem Christi recipit, Christum recipit: & qui imaginem dei receperit, recipit deum. Sed quia imaginẽ dei non poteramus videre, facta est ad nos per incarnationem verbi præsentia, vt recõciliaretur nobis quæ supra nos est diuinitas. Quod autem propenso studio charitatis Ioannes plurimum diligens, & ideo redamatus plurimum, excludendum putat à beneficio eum qui non vtatur obsequio, recte non reprehenditur, sed docetur. Non reprehenditur, quia amore faciebat: sed docetur vt nouerit infirmorũ esse firmorúmq; distantiam. Et ideo dominus etsi

Universidad de Deusto
Biblioteca

nus etsi fortiores remunerat, tamen non excludit infirmos. ¶Sinite eos,& nolite prohibere.Qui enim nõ est aduersum vos,pro vobis est.)Bene domine, nam & Ioseph & Nicodemus occulti discipuli propter metum,in tempore tamen suum tibi officium non negarunt. Sed tamẽ quia alibi dixistit Qui non est mecum, aduersum me est,& qui mecum nõ colligit,dispergit: aperi nobis ne videatur esse contrarium. Et puto quia si quis mentium consideret scrutatorem, dubitare non debeat vniuscuiusque factum mente discerni. Denique alibi dicit: Sequere me.alij: Vulpes foueas habent. Ille cogitur,iste remouetur:vt scias quia deuotus admittitur,indeuotus excluditur.Quod verò discipulos increpauit quia ignem supra eos descendere cupiebant, qui non receperant Christum, ostenditur nobis non semper in eos qui peccauerint vindicandum, quia nónunquam amplius prodest clementia tibi ad patientiam, lapso ad correctionem.Denique Samaritani citius crediderunt, à quibus hoc loco ignis arcetur. Simul disce quia recipi noluit ab iis quos sciebat non simplici mente conuersos.nam si voluisset,ex indeuotis deuotos fecisset. Cur autem non receperint eum, euangelista ipse memorauit,dicens: Quia facies eius erat euntis in Hierusalem. Discipuli autem recipi intra Samariam gestiebant, sed dominus quos dignatur,vocat:& quem vult religiosum facit.Nec discipuli peccant,qui legem sequuntur. Sciebant enim & Phinees reputatum ad iustitiam,quia sacrilegos interemerat: & ad preces Heliæ ignem descendisse de cœlo, vt prophetæ vindicaretur iniuria.Sed vindicetur qui timet, vindictam non quærit qui non timet. Simul ostenditur nobis in apostolis fuisse merita prophetarum,quando eandem sibi potestatem quam Propheta magnus emeruit,impetrandi iure præsumunt.Et bene præsumunt, quia ad sermonem suum ignis de cœlo descẽderet, quoniam filij sunt tonitrui. Dominus autem mire omnia, nec illum temere se offerentem recipit, nec in hos indeuotè dominum resistantes proprium commouetur, vt ostenderet quia non habet vltionis studium perfecta virtus: nec vlla sit iracundia vbi plenitudo est charitatis:nec excludenda infirmitas, sed iuuanda. Procul à religiosis indignatio, procul à magnanimis cupiditas vltionis, procul etiam à prudentibus inconsiderata coniunctio,& incauta simplicitas.Vnde & isti dicitur: Vulpes foueas habẽt. nec obsequium eius admittitur,cuius non probatur officium. Circunspectum etenim fidei esse debet hospitium, ne dum infidelibus nostræ domus interna reseramus,in alienæ perfidiæ casses improuida credulitate labamur. Sed ne illud improuide præteriisse videamur, cur hic eos qui possunt per manus impositionem immundis imperare spiritibus in nomine Iesu, neget esse prohibendos: secundum Matthæum autem dicat his, Non noui vos, discedite à me omnes operarij iniquitatis: aduertere debemus non esse distantiam sensus, sententiarúmque discordiam, sed illud censeri eo quod non solum officij in clerico,sed etiam virtutis opera requirantur: tantúmque esse Christi nomen, vt etiam parum sanctis opituletur ad præsidium, etsi non opituletur ad gratiam. Vnde se nemo iactare debet, nec purgati hominis sibi gratiam vindicare, in quo æterni nominis virtus, non aliqua possibilitas humanæ fragilitatis operata sit. Non enim merito tuo diabolus, sed odio sui vincitur. Quod potest homo, synceram exhibeat fidem, & obseruantiam mandatorum religiosa mente custodiat,ne dicatur ei: Vulpes foueas habent. Fallax quippe animal, & insidiis semper intentum, rapinam fraudis exercet. Nihil tutum, nihil ociosùm, nihil patitur esse securum, quod inter ipsa hospitia hominum prædam requirat. Hæreticis autem vulpes comparat. Denique cum gentes vocet, hæreticos excludit. Vulpes enim plenum fraudis est animal, foueam parens, & in fouea semper latere desiderans. Ita sunt hæretici, qui domum sibi parare non norunt, sed circunscriptionibus suis alios decipere conantur. Iacob enim domum habitat, hæreticus in fouea est, vt fraudulenta vulpes gallinæ illi euangelicæ dolum semper intendens,de qua scriptum est: Quotiens volui congregare filios tuos sicut gallina pullos suos, & noluisti?Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.Merito ergo foueas habẽt,quia domum

Luce 11.

Nume.25. 4.Reg.1.

Matth.7.

Matth.23.

quam habuerant,perdiderunt. Hoc animal neque mansuescit vnquam. Vnde & Apostolus ait: Hæreticum post vnam correptionem deuita.neque vlli vsui est, aut cibo vtile. Nõ enim de hoc dixit Christus: Meus cibus est,vt faciam voluntatem patris mei, qui in cœlis est.Quinetiam eas à fructibus suis relegat,dicens: Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas.hoc est quæ minorem vineam, non maiorem exterminent. Et ideo Sampson ad caudas earum faces ligauit,& dimisit in messes aliemgenarum,cò quod hæretici fructus incendere conantur alienos, latratibus magis sonori,quàm vocibus expoliti*. Qui enim verbum negat,nec vocem habet. Ad præsens ore liberi, sed in futurum finem iam vincti caudæ facibus significantes sui finis incendium. Volucres quoque cœli, quæ frequenter ad nequitiæ spirita lis similitudinem deriuantur, veluti nidos quosdam struunt in pectoribus improborũ:& ideo filius hominis, quia abundauit iniquitas, non habet vbi caput suum reclinet. Etenim dominante versutia, cum simplicitati locus nullus sit, nulla potest in affectibus singulorum diuinitatis esse possessio.Caput enim Christi deus est:qui vbi mẽtem probarit innoxiã, supra ipsam quodãmodo vim suæ maiestatis reclinat. Quod esse videtur indicio, quia profusiore quadam gratia bonorum pectoribus inseratur.Itaque vt aduertas deum non cultus aspernãtem esse,sed fraudis:qui repudiauerat fraudulentum,eligit innocentem, dicens:¶Sequere me.) Sed hoc dicit ei, cuius patrem iam sciebat mortuum. Illum vtique patrem de quo dictum est: Obliuiscere domum patris tui. Vide igitur quia dominus quos miseratur, etiam imprudentes aduocat. Et postulanti paternæ veniam sepulturæ respõdit: ¶Sine,mortui sepeliant mortuos suos,tu autem vade annuncia regnum dei.) Itaque cum religiosum humandi acceperimus officium,quemadmodum hic paterni quoque funeris sepultura prohibetur, nisi vt intelligas humana posthabẽda diuinis?Bonum studium,sed maius impedimẽtum.Nam qui partitur studium, deriuat affectum, qui diuidit curam, differt profectum. Ergo prius obeũda quæ maxima sunt. Nam & apostoli,ne occuparent studium disputãdi,ministros paueperibus ordinarunt. Et ipsis, cum à domino mitterẽtur,neminem in via salutare præscriptum est:non quo beneuolentiæ displiceret officium, sed quo persequendæ deuotionis intentio plus placeret. Quomodo autẽ mortui sepelire mortuos possunt,nisi geminam hic intelligas mortem:vnam naturæ, alteram culpæ? Est etiam mors tertia,in qua peccato morimur,deo viuimus sicut Christus, qui peccato mortuus est. Quod autem mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem viuit, viuit deo.Vna est igitur mors,qua copula corporis & animę separatur,non formidabilis,non timenda, cum discessio quædam nostri videatur esse, non pœna: non metuenda fortibus,desiderãda sapientibus, miseris expetenda: de qua dictum est: Quærent homines mortem, & non inuenient eam.Est & alia,quæ secularium affert interitum voluptatum,in qua non natura, sed delicta moriuntur. Hanc mortem subimus consepulti in baptismo & mortui cum Christo ab elementis huius mundi, cum actus patimur prioris obliuia.Hac morte mori voluit cum prophetaret Balaam,vt deoviueret,& ideo dixit:Moriatur anima mea morte iustorum,& fiat semen meum vt semen eorum. Est & tertia mors quando Christus,qui est vita nostra,nescitur.Scire autem Christum vita est sempiterna,quæ nunc iustis præsto est in vmbra,in futurum autem erit facie ad faciem.Spiritus enim ante faciem nostram Christus dominus, de quo dixit: In vmbra eius viuemus in gentibus. In vmbra alarum eius sperauit Dauid,in vmbra eius cõcupiuit & sedit ecclesia. Si tantum domine Iesu confert vmbra tua,quantum vtiq; veritas afferet?Quemadmodum viuemus, quando iam non erimus in vmbra,sed in ipsa vita?Nunc enim vita nostra abscondita est cum Christo in deo: cum autem Christus apparuerit vita nostra,tũc & nos,inquit,cum eo apparebimus in gloria. Dulcis illa vita est,quæ non habet mortẽ.Hæc enim vita corporis habet mortem sorte naturæ, quæ plerũque etiam desideratur.Habet etiam ipsa anima plerũque mortem labe peccati. Anima enim quæ peccat,ipsa morietur. Cum autem firmitate beatitudinis roborata cœperit obnoxia nõ esse

ad Tit.3.

Ioan.4.

Cantico.2.

Iudic.15.

*excitati.

Psalm.44.

Luce.10.

Roma.6.

Apoca.9.

Num.23.

Threno.4.

Coloss.3.

Ezech.18.

esse peccato, iam non erit mortalis, sed vitam carpet æternam. Ad hãc vitam fratres festinemus, mœsti in seculo, quia peregrinamur à domino. Qui enim non peregrinatur à corpore, peregrinatur à domino. Multo autem melius dissolui à corpore, & adhærere deo, vt & nos vnum simus apud omnipotentem deum, & vnigenitum dei filium videamus per resurrectionis gloriam in naturæ claritatem cœlestis assumpti, & inuiolabili concordia, animorúmque fœdere sempiterno vnitatẽ diuturnę pacis imitati, vt compleatur id quod de nobis dei filius patri orando promisit, Vt & ipsi vnum sint, sicut & nos vnum sumus. Non ergo paterni funeris sepultura prohibetur, sed necessitudini generis diuinæ religionis pietas antefertur. Illud consortibus relinquitur, hoc mandatur electis. Aut quia sepulchrum patens guttur est impiorum, memoria eorum aboleda præscribitur, quorum simul cum corpore meritum occidit: nec reuocatur ab officio patris filius, sed fidelis à perfidi cõmunione secernitur. Est enim propria quędam sepultura iustorum, qualis illa de qua
Matth.26. dictum est: Hæc enim mittens hoc vnguentum in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Et ideo qui bona fide in se sepelit Christũ, vt cum eo resurgat, diaboli perfidiam in se sepelire nõ debet. Est & illa prophetica, vt supra sepulturã*
*al. sepulchra maiorũ malorum quædã ponamus, quę lector agnoscis, infidelis intelligere non debet: non quo cib⁹ imperetur aut potus, sed sacræ oblationis venerãda communio reueletur. Non ergo interdictum est muneris, sed religionis mysterium, communionẽ nobis cum gentilibus mortuis nõ futuram. Nam cum sacramenta viuorũ sint, nõ vidẽtur mortui qui habẽt vitam.

De missione discipulorum ad prædicandum.

Caput X. ECce ego mitto vos sicut agnos inter lupos.) Ad septuaginta discipulos dicit hoc, quos designauit & misit binos ante faciem suam.) Qua ratione binos misit? Quia bina missa sunt animalia in arcam, hoc est, cum mare fœmina, immũda per numerum, sed munda ecclesiæ sacramẽto. Quod cõpletum est oraculo quod
Actu.10. sanctus Petrus accepit dicente sibi spiritu sancto: Quod deus mundauit, tu ne commune dixeris. Et aduertit dictum esse de gentilibus, qui corporeæ magis generationis successionem quàm spiritalis gratiæ sequebantur. Hos mundauit dominus, & passionis suæ fecit hæredes. Mittens ergo discipulos in messem suam, quę licet verbo dei insita, tamen culturæ laborem & solicitum munus operarij requirebat, ne aues cœli sparsa semina dissiparent, ait: Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. Contraria sunt ista sibi animalia, vt alia ab aliis deuorentur. Sed bonus pastor lupos gregi suo timere non nouit, ideoque isti discipuli non in prædam, sed ad gratiam diriguntur. Solicitudo enim pastoris boni efficit, vt lupi in agnos audere nihil possint. Mittit ergo agnos inter lupos, vt compleretur illud: Tunc lupi & agni simul
Esaiæ.66. pascentur. Et quoniam proximè de vulpe nobis non ingratus tractatus euasit, si iudicium vestrum fidele in figura minusculi animantis expertus sum, præsumo quod profunda mysteria quæ luporum specie velantur, studiorum vestrorum possim aperire suffragio. In specie vulpium hæreticos significari supra expressimus, qui promittunt nomine quod Christũ sequãtur, sed studio fraudis abiurãt. Hos non suscipit dñs, sed à suo nido arcet & prohibet. Lupi quid significare videantur, debemus aduertere. Bestiæ nempe sunt quę insidiantur ouilibus, circa pastorales versantur casas, habitacula domorum intrare non audent, somnum canum, absentiam aut desidiam pastoris explorant, ouium guttur inuadunt vt cito strangulent, feri, rapaces, iidémque natura corporis rigidiores, vt se facile non possint inflectere, impetu quodam suo feruntur, & ideo sæpe luduntur. Tum præterea si quem priores hominem viderint, vocẽ eius quadam naturæ vi feruntur eripere: si autem homo prius eos viderit, exagitari memorantur. Et ideo cauendum mihi est, ne si in hodierno tractatu spiritalium mysteriorum gratia nõ potuerit refulgere, lupi me prius vidisse credantur, & solenne vocis extorsisse suffragium. Nónne lupis istis hæretici comparandi sunt, qui insidiantur ouilibus Christi, fremunt circa caulas nocturno magis tempore quàm diurno? Semper enim perfidis nox est, qui lucem Christi sequę nebulis interpretationis obducere, & quantum in ipsis est fuscare conantur. Versantur ergo circa caulas, stabula tamen Christi intrare non audent. Et ideo non sanantur, quia in stabulum suum non vult eos Christus inducere, in quo curatus est ille qui de Hierusalem descendens incidit in latrones: quẽ vul- Lucæ.10.
neribus alligatis, infuso oleo & vino, imponens in iumẽtum suum Samaritanus ille duxit in stabulum, & sanãdum stabulario dereliquit. Non accipiunt ergo medcinã qui medicum non requirunt. Si enim requirerent, non derogarent. Explorant pastoris absentiam, & ideo pastores ecclesiarũ vel necare, vel in exilium agere contendunt: quia præsentibus pastoribus oues Christi incursare non possunt. Spoliare ergo gregem domini & diripere conantur, qui corporea quadam mentis intentione duri ac rigidi nequaquam solent à suo error deflectere. Et ideo Apostolus ait: Hæreticũ hominem ad Titum.3.
post vnam correptionẽ deuita, sciens quia subuersus est qui eiusmodi est. Hos scripturæ verus interpres Christi illudit, vt inanes suos in vanum effundant impetus, & nocere non possint. Qui si quem versuta disputationis suæ circunscriptione præuenerint, faciunt obmutescere. Mutus est enim qui verbum dei non eadem qua est gloria confitetur. Caue ergo ne tibi vocẽ tollat hęreticus, si prior eum non ipse deprehẽderis. serpit enim dum latet eius perfidia. Si autẽ commenta impietatis eius agnoueris, iacturam piæ vocis timere non poteris. Caue igitur versutæ disputationis venena, animam petunt, guttur inuadunt, vitalibus vulnus affigũt. Graues sunt morsus hæreticorũ, qui ipsis grauiores & rapaciores bestiis, nullum auaritiæ finem impietatísque nouerunt. Nec vos moueat quod formam prætendere videntur humanã, etsi foris homo cernitur, intus bestia fremit. Et ideo eos lupos esse non dubium est, iuxta domini Iesu diuinã sententiam, qui ait: Attendite vobis à falsis prophetis, qui veniunt Matth.7.
ad vos in vestitu ouiũ, intus autẽ sunt lupi rapaces, ex fructibus eorũ cognoscetis eos. Si quis ergo specie mouetur, fructum interroget. Audis aliquem sacerdotem dici? Rapinas eius non agnoscis. Vestitum ouis habet, facta prædonis. Foris ouis, intus lupus est: qui modum non habet rapinarum, qui tanquam in nocte Scythico mẽbra duratus gelu, cruentus ora, circũuolat quærens quem deuoret. Nónne vobis videtur lupus, qui humanæ necis insaturabili crudelitate fidelium morte populorum, rabiem suam desiderat explere? Vlulat iste, non tractat, qui negat vocis authorem, & sacrilego sermone bestiale murmur interstrepit, qui non confitetur dominum Iesum æternæ præsulem vitæ. Audiuimus eius vlulatus, cum in orbem gladius mitteretur. Dentes asperos, ora tumida præferebat, & putabat quod vocem omnib⁹ abstulisset, quam solus amiserat. Et ideo vt hos lupos effugere possimus, docet dominus quid sequamur, dicens:

De instructione discipulorum ad cauendam concupiscentiam temporalium.

NOlite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta.) Quid sit sacculum non esse portandum, alibi euidenter expressit. Scripsit enim Mat-
thæus quoniam dixit ad discipulos dominus: No Matth.10.
lite possidere aurum, neque argentum. Si prohibemur aurum possidere: quid eripere, quid auferre conamur? Si quod habes, donare præciperis quemadmodum congeris quod possidere prohiberis? Qui prędicas non furandum, furaris? Qui dicis non mœchandum, mœcharis? Qui execra- Rom.2.
ris idola, sacrilegium facis? Qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis deum inhonoras? Nomen enim dei per vos blasphematur. Non sic apostolus Petrus, qui primũ dominicæ executor sentẽtiæ fuit, vt ostẽderet non in vacuum dominicæ executor sentẽtiæ fuit, vt ostẽderet non in vacuum domini effusa mandata, cum poscceretur à paupere vt ei aliquid pecuniæ largiretur, ait: Argentum atque aurum non Actu.3.
habeo. Ille gloriatur quod non habeat argentum atque aurum, vobis pudori est minus adhuc habere quàm cupitis. Est ergo & pauperies glorioſa, quia est & beata paupertas, de qua scriptum est: Beati pauperes spiritu. Tamẽ non tam Matth.5.
hoc gloriatur Petrus, quòd argentum & aurum non habeat, quàm quod seruet domini mandatum, qui præcepit: Nolite aurum possidere. Hoc est dicere: Vides me Christi esse dis- Matth.10.
cipulum, & aurũ à me requiris? Aliud nobis multo precio-

Lucæ.12. sius auro donauit, vt in nomine eius operemur. Itaque non habeo quod nō dedit, sed quod dedit habeo. In nomine domini Iesu surge & ambula. Sicut ergo qui horrea vult congerendis ædificare frumētis, dominicæ sententiæ authoritate reprehenditur: ita qui sæculum vult auro parare condēdo, neuum reprehensionis incurrit. Non peram, nō calceamenta. Vtrūque de corio mortui animantis cōfici solet, nihil autem in nobis dominus Iesus mortale vult esse. Denique ad

Exod.3. Moysem dicit: Solue calceamentum pedum tuorum. Locus enim in quo stas, terra sancta est. Mortale igitur atq; terrenum calceamentum iubetur soluere, cum mitteretur ad populum liberandum. Huius enim minister muneris timere nihil debet, nec à suscepto officio mortis periculo retardari. Ipse enim cum defensionem fratrum, hoc est Iudæorum voluntarius recepisset, calumniæ terrore reuocatus est ab incepto, & fugit ex Aegypto. Et ideo cū dominus affectum eius ꝓbasset, cōditionem autem vidisset infirmā, animi eius mentisq; vestigium mortalibus vinculis cēsuit exuendū. Quod si quem mouet qua ratione in Aegypto calceati iubentur edere agnū, apostoli autem sine calceamentis ad prędicādum euangelium diriguntur, is considerare debet quia in Aegypto positus debet adhuc morsus cauere serpentis. Multa enim venena in Aegypto: & qui in typo pascha celebrat, patere potest vulneri, qui autē minister est veritatis, euitat ve-

Acto.28. nena, nō trepidat. Denique momordit Paulū vipera in Melita insula, & vidētes pēdentem de manu eius viperam incolæ loci illius putabant eum esse moriturum. Sed vbi inoffensum stare viderunt, deum esse dicebant, cui venenum nocere non poterat. Et vt scias hoc verum esse, ipse dominus ait: ¶Ecce dedi vobis potestatē calcandi super serpētes & scorpiones, & supra omnes virtutes inimici, & nihil vobis nocebunt.) Non virgas in manu iubentur tollere apostoli. Sic enim Matthæus scribēdum putauit. Quid est virga, nisi præferēdę potestatis insigne, & vlciscendi instrumentum doloris? Ergo humilis domini (in humilitate etenim iudiciū eius sublatum est) humilis inquam domini præceptum, discipuli eius humilitatis officiis exequūtur. Eos enim misit ad seminandam fidem, qui non cogerent, sed docerent: nec vim po C testatis exercerent, sed doctrinam humilitatis attollerent. Quo loco humilitati putauit etiam patientiam copulādam,

1.Pet.2. quia ipse quoq; iuxta testimonium Petri, cū malediceretur, non remaledixit: cū percuteretur, nō repercussit. Hoc est ergo dicere: Imitatores mei estote, vltiōis studia deponite, insolentiā verberantium non iniuriæ relatione, sed magnanimitate patientiæ supportate. Nemo in se debet quod in alio reprehendit imitari: grauiora contumacib⁹ mansuetudo vulnera refert. Hoc pugno repercusit dominus verberantem,

Matth.5. dicendo: Qui te percutit in maxillam, præbe illi & alteram. Fit enim vt iudicio suo ipse se damnet, & quodam stimulo sui compungatur affectus, qui relatam sibi sedulitatem pro iniuria quam fecit, aduerterit. Habet tamē quos & cum virga apostolos miserit, sicut Paulus testificatur dicens: Quid

1.Corin.4. vultis? In virga veniā ad vos? an in charitate & spiritu mansuetudnis? Hanc virgam etiam & Timotheo dedit Apostolus dicens: Argue, obsecra, increpa. Aut fortasse ante pas-

2.Timo.4. sionem domini, quę nutantium populorum corda firmauit, necessaria sola fuerit māsuetudo, post passionem correptio? Certe mulceat dominus, increpet Paulus: suadeat, qui potest pectora etiam dura mollire: arguat qui non potest vniuersa suadere. Virgam igitur Paulus ex doctrina legis assumpserat. Legerat enim: Qui parcit baculo, odit filium suum. Le-

Prou.13. Exod.12. gerat etiam quia agnum manducantes, baculum in manibus habere præcepto prophetico iubebantur. Et ideo dominus

Psalm.88. in veteri testamēto ait: Visitabo in virga iniquitates eorum. In nouo autem seipsum obtulit, vt ignosceret vniuersis, di-

Ioan.18. cēs: Si me quæritis, sinite hos abire. Et alibi habes quia cum apostoli ignem de cœlo petere vellent, vt consumeret Samaritanos, qui Iesum dominum intra ciuitatē suam recipere noluerunt, cōuersus increpauit illos, & ait: Nescitis cuius spiritus estis. Filius enim hominis nō venit animas hominū perdere, sed saluas facere. Perfectiores ergo sine virga dirigun tur, infirmiores cum baculo māducant. Sed & Paulus virgā quidē minatur, sed in spiritu māsuetudinis visitat delinquen A tes. Denique vt scias mitē esse doctorē, eorum ipsorū quos arguit, cōsulit voluntatem. Quid vultis? inquit, in virga ve- 1.Cor.4. niam ad vos? an in charitate & spiritu mansuetudinis? Semel virgam dixit, bis mitiora subiecit, adiiciens māsuetudinem charitati. Prius tamē minatus est virgam, sed exhibuit mansuetudinem. Nam in secunda epistola ad eosdē Corinthios scribens ait: Testem deum inuoco in animam meam, quod 2.Cor.1. parcens vobis non veni Corinthum. Audi qua ratione putauerit esse parcendum. Ne iterum, inquit, in tristitia veniré 2.Cor.2. ad vos. Abiecit virgam & affectum charitatis assumpsit.

De prohibitione salutationis in via.

NEminem salutaueritis in via.) Fortasse quibusdam hoc durum & superbum, nec mansueti & humilis domini præcepto conuenire videatur quod ille qui etiam accubitionis loco præcepit esse cedēdum, hoc loco mandet discipulis: Neminem salutaueritis in via. cum iste cōmunis sit vsus gratiæ. Sic inferiores superiorum sibi fauorē conciliare cōsueuerunt. Gentiles quoq; cum Christianis habent huiusmodi officiorum commercia, B quomodo dominus hunc vsum humanitatis auellit? Sed considera non hoc esse solum, Neminem salutaueritis, sed non frustra additū: In via. Denique & Heliseus cum mitteret ser- 4.Reg.4. uum suum vt baculum eius poneret supra corp⁹ pueruli defuncti, mandauit ei ne per viam aliquē salutaret. Festinato enim iubebat ad eū contendere, vt celebrandæ resurrectionis exequeretur officium, ne confabulatione alicuius obuij mandato reflecteretur à munere. Ergo & hic non saluationis officium ac sedulitas aufertur, sed obstaculum impedien dæ deuotionis aboletur, vt quando diuina mandantur, paulisper sequestrētur humana. Pulchra est salutatio, sed eò pulchrior, quo præceptorū maturior executio diuinorum, quę per moram sæpe trahit offensam. Ideo autē & honesta prohibentur, ne solennis gratia oorepat officij, & impediat ministerium, cuius mora culpa sit. Iam illa* moralia, ne de do- *alias, illud virtus.
mo ad domum quis vaga facilitate demigret, vt seruemus etiam hospitali in amore constantiam, ne coalitam amicitiæ necessitudinem facile resoluamus, vt pacis præferamus nuncium, vt ipse primus ingressus pacis benedictione celebretur, cibo potúque oblato oportere nos esse contentos: vexilla fidei non premēda, & regni cœlestis euangelium prædicandum, excutiendum de pedibus pulueres, si quis recipiendos ciuitatis hospitio non putauerit.

De condemnatione contemptorum euangelij, humilitúmque commendatione, & legis ignarorum confutatione.

DOcet etiam grauiori pœnæ obnoxios fore qui euangelium non sequendum, quàm qui legem iudicauerint esse soluendam, eò quod Tyrus & Sidon si tāta operationum cœlestium vidissent miracula, non despexissent remedium pœnitentiæ. Istam quoque vel affluentiam vel insolentiam secularem neque cœlesti munere comparandam, neque rursus sine remedio derelinqui, cum vnicuique sit subsidium pœnitēdi. Postremo aperit cœleste mysterium, quod placuerit deo vt paruulis magis quàm prudentibus istius mundi suam gratiam reuelaret. Quod apostolus Paulus stylo pleniore digessit dicēs:

D Nónne stultam fecit deus sapientiam huius mundi? Nam 1.Cotint.1. quoniam in dei sapientia non cognouit hic mundus per sapientiā deum, placuit deo per stultitiam prædicatiōis saluos facere credētes. Paruulum ergo accipiamus, qui se exaltare non nouerit, & phaleratis sermonibus artē suæ iactare prudentiæ: quod philosophi plerique faciūt. Paruulus erat qui dixit: Domine non exaltaui cor meū, neque elati sunt oculi Psalm.130. mei, neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus super me. Et vt scires paruulū hunc non ætate, non sensu fuisse, sed humilitate sui, & quadā declinatione iactantiæ, addidit: Sed exaltaui animam meam. Vides quàm excelsus fuerit hic paruulus, quanto virtutum sublimis vertice? Tales nos paruulos vult esse Apostolus cum dicit: Si quis videtur sa- 1.Cor.3. piens esse inter vos in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Sapientia enim huius mundi stultitia est apud deum. Pulcherrimus connectitur de fide locus, quando omnia sibi tradita dicit à patre suo. Cum omnia legis, omnipotētem agnoscis: non decolorem, non degenerem patris. Cum tradita legis,

gis, filium confiteris, cui per naturam omnia vnius substantiæ iure sunt propria, nō dono collata per gratiam. Addidit: ¶ Nemo scit quis est filius, nisi pater: & quis est pater, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.) Quem locum in iis quos de fide scripsi libellis, memini non esse præteritum. Vt scias autem quia sicut filius patrem quibus vult reuelat, etiam pater reuelat quibus vult filium, audi dicentem ipsum dominū Iesum cum laudaret Petrum quod eum filium dei esse confessus sit: Beatus es Simon bar Iona, quia non caro & sanguis reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Adhæret his lectio, qua exponūtur hi qui sibi legisperiti vident: qui verba legis tenent, vim legis ignorant, & ex ipso primo legis capitulo docet esse legis ignaros, probans quod in principio statim lex & patrem & filium prædicauerit: incarnationis quoque dominicæ annunciauerit sacramentū, dicens: ¶ Diliges dominum deum tuum, & diliges proximum tuū sicut teipsum.) Vnde dominus ait ad legisperitum: ¶ Hoc fac & viues.) At ille qui nesciret proximum suum, quia nō credebat in Christum, respōdit: Quis est meus proximus?) Ita qui Christum nescit, nescit & legē. Quomodo enim potest scire legem, cū veritatem ignoret, cum lex annunciet veritatem?

Matth.16.

A

B

De homine descendente ex Hierusalem in Hiericho, & incidente in latrones.

HOmo quidam ex Hierusalem descēdebat in Hiericho.) Vt eum locū qui propositus est nobis, planius possimus absoluere, veterem ciuitatis Hiericho repetamus historiam. Meminimus itaq; quòd Hiericho, sicut legimus in libro qui inscribitur Iesu Naue, magna ciuitas fuerit, muralibus septa parietib', quę nō ferro peruia, nō arieti posset esse penetrabilis: in ea Rhaab habitasse meretricē, quæ exploratores quos direxit Iesus, hospitio recepit, consilio instruxit, postulātibus ciuibus abisse respōdit. Abscondit in tecto, & vt sē suósque vrbis excidio posset eripere, coccum in fenestra ligauit. Vrbis autē ipsius inexpugnabiles muros septem tubarum sacerdotalium sono, & populi iubilantis vlulatu consono corruisse. Videte quēadmodum vnusquisque proprium seruet officium: exploratores excubias, mysterium meretrix, fidem victor, religionem sacerdos. Hi periculum pro laude non metuunt, illa susceptos nec in periculis prodit. Iste solicitus fidē magis seruare quàm vincere, meretricis prius mandat salutem, quàm excidium ciuitatis. Religionis autem insignia arma sunt sacerdotis. Iam illud quis non plenū putet esse miraculi, quod ex tota vrbe nemo seruatus est, nisi quem meretrix liberauit? Hæc simplicis historia veritatis est: quæ si altius cōsideretur, admirāda signat mysteria. Hiericho enim figura istī' mundi est: in quam de paradiso, hoc est de Hierusalem illa cœlesti eiectus Adam, præuaricationis prolapsione descendit: hoc est, de vitalibus ad inferna demigrans, cui non loci, sed morum mutatio naturæ suæ fecit exilium. Longe enim mutatus ab illo Adam, qui inoffensa beatitudine fruebatur: vbi in secularia peccata deflexit, incidit in latrones. In quos non incidisset, nisi his mādati cœlestis deuius se fecisset obnoxium. Qui sunt isti latrones, nisi angeli noctis atque tenebrarum, qui se nonnunquam transfigurant in angelos lucis, sed perseuerare non possunt? Hi ante despoliāt quę accepimus indumenta gratiæ spiritalis, & sic vulnera inferre consueuerūt. Nam si intemerata quæ sumpsimus indumenta seruemus, plagas latronum sentire nō possumus. Caue ergo ne ante nuderis, sicut Adam ante nudatus est, mandati cœlestis custodia destitutus, & exutus fidei vestimento, & sic letale vulnus accepit. In quo omne genus occidisset humanum, nisi Samaritanus ille descendens, vulnera eius acerba curasset. Non mediocris iste Samaritanus, qui eum quē sacerdos, quē Ieuita despexerat, non etiā ipse despexit. Nec vocabulo sectæ despicias, quem verbi interpretatione miraris. Samaritani etenim vocabulo custos significatur. Hoc habet interpretatio. Quis est custos, nisi ille de quo dictum est: Custodiens paruulos dominus? Itaque sicut Iudæus alius in litera, alius in spū: ita est Samaritanus alius foris, alius in occulto. Hic ergo Samaritanus descendens. (Quis est qui descendit de cœlo, nisi qui ascendit in cœlum, filius hominis qui est in cœlo?) videns semiuiuum, quem nemo poterat antè curare,

C

D

Psalm.114.

Ioan.3.

sicut illam quæ fluxu sanguinis profluēs, in medicos erogauerat omne patrimonium suum: venit secus eum: hoc est, factus compassionis nostrę susceptione finitimus, & misericordiæ collatione vicinus. ¶ Et alligauit vulnera eius, infundēs oleum & vinum.) Multa medicamina medicus habet iste, quibus sanare consueuit. Sermo eius medicamentū est. Alius eius sermo constringit vulnera, alius oleo fouet, alius vinū infundit. Constringit vulnera austeriore præcepto, fouet remissione peccati, sicut vino compungit denunciatione iudicij. ¶ Et imposuit, inquit, in iumentum suum.) Audi quomodo te imponat. Hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet, & pastor imposuit ouē lassā super humeros suos. Homo enim iumentis similis factus est: & ideo supra iumentum suum nos imposuit, ne nos essemus sicut equus & mulus, vt per nostri corporis assumptionem infirmitates nostrę carnis aboleret. Denique duxit nos in stabulum qui eramus iumēta. Est autem stabulum, in quod fessi longo itinere succedere solent. Duxit itaque in stabulum dominus, qui suscitat à terra inopem, & de stercore erigit pauperem. ¶ Et curam egit.) ne æger ea quæ acceperat, nequaquam præcepta seruaret. In quo agnouit asina præsepe domini sui. Sed non vacabat Samaritano huic diu in terris degere, redeundū eò erat vnde descenderat. Itaq; Altero die.) Quis est iste alter dies, nisi forte ille dominicæ resurrectionis, de quo dictum est: Hic est dies quem fecit dominus? ¶ Protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe.) Qui sunt isti duo denarij, nisi forte duo testamenta, quæ imaginē in se habent æterni regis expressam, quorum precio vulnera nostra curantur? Redempti enim sumus precioso sanguine, vt vltimæ mortis vlcera vitaremus. Hos ergo duos denarios, licet horum quoque librorum quatuor formas non absurdum sit intelligere, accipit stabularius. Quis? Ille forsitan qui ait: Aestimo vt stercora, vt Christū lucrifaciam, quo curam haberet hominis vulnerati. Stabularius itaq; ille est qui dixit: Misit me Christus euangelizare. Strabularij sunt illi quibus dicitur: Ite in orbem vniuersum: & prædicate Euangelium vniuersæ creaturę, & qui crediderit & baptizatus fuerit, hic saluus erit. Saluus vtique à morte, saluus à vulnere quod infixū est à latronibus. Beatus ille stabularius, qui alterius vulnera curare potest. Beatus ille cui dicit dominus: ¶ Quodcunque supererogaueris, reuertens reddam tibi.) Bonus dispēsator, qui etiam supererogat. Bonus dispensator Paulus, cuius sermones & Epistolæ veluti ei rationi quam acceperat, superfluunt. Moderatum domini mandatum prope immoderato labore mentis & corporis executus, vt multos ab ægritudine graui spiritalis alloquij dispensatione releuaret. Bonus ergo stabularius stabuli eius in quo agnouit asina præsepe domini sui, & in quo greges claudūtur agnorum, ne fremētibus ad caulas rapacibus lupis, facilis in ouilia sit incursus. Spondet ergo mercedem se redditurum. Quando reuerteris domine, nisi in die iudicij? Nam licet vbique sis semper, & stans in medio nostrum non cernaris à nobis, erit tamen tempus quo vniuersa caro te aspiciat reuertētem. Reddes ergo quod debes. Beati quibus es debitor: vtinam nos simus idonei debitores: vtinam quod accepimus, possimus exoluere, nec nos aut sacerdotij aut ministerij munus extollat. Quomodo reddes domine Iesu? Promisisti quidem in cœlo bonis copiosam esse mercedem. Reddes tamen & cum dices: Euge bone serue & fidelis, quoniam super pauca fidelis fuisti, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Ergo quoniam nemo magis proximus, quā qui vulnera nostra curauit, diligamus eū quasi dominū, diligamus & quasi proximum. Nihil enim tam proximum, quàm caput membris. Diligamus etiam eum qui imitator est Christi: diligamus & eum qui inopiæ alterius corporis vnitate compatitur. Non enim cognatio facit proximum, sed misericordia, quia misericordia secundum naturam. Nihil enim tam secundum naturam, quàm iuuare consortem naturæ. Dictum est igitur de misericordia sed non vna est forma virtutis.

Luc.x.15.

Psalm.112.

Esaiæ.1.

Psalm.117.

Philip.3.

Marci.16.

Matth.25.

De exemplo Marthæ & Mariæ, per quas duæ vitæ designantur.

Subiici-

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVbiicitur Marthæ exemplo & Mariæ, alterius operibus actuosa deuotio, alterius religiosa mentis intentio dei verbo: quæ si cum fide congruat, etiã ipsis operibus antefertur, iuxta quod scriptũ est: ¶Maria optimam partem sibi elegit, quæ nõ auferetur illi.) Studeamus igitur & nos habere quod nemo nobis possit auferre: non vt perfunctoria, sed diligens audientia deferatur. Solent enim etiam ipsius semina verbi cœlestis auferri, si secus viam sint seminata. Agat te sicut Mariam desideriũ sapientię. Hoc enim maius, hoc perfectius opus. nec ministerij cura à cognitione verbi cœlestis auertat, nec arguas eos & ociosos iudices quos videas studere sapiẽtiæ. Hanc enim sibi cohabitantem Salomon ille pacificus adsciuit. Nec Martha tamen in bono ministerio reprehẽditur: sed Maria, quod meliorem partem sibi elegerit, antefertur. Iesus enim multis abundat, & multa largitur. Et ideo sapientior iudicatur, quæ quod principale aduertit, elegit. Denique apostoli optimũ non putauerunt relinquere dei verbum, & ministrare mensis. sed vtrumque munus sapiẽtiæ est. Nam & Stephanus plenus sapientia, minister electus: & ideo qui ministrat, doctori deferat, & ministrantẽ doctor inuitet & prouocet. Vnũ enĩ corpus Ecclesiæ, & si diuersa mẽbra, alterũ altero egeat, Non potest dicere oculus manui, Operam tuam non desidero. aut iterum caput pedib⁹: aut auricula se negare esse de corpore. nam & si alia principalia, tamen alia necessaria. Sapientia in capite, actus in manibus. Oculi enim sapientis in capite eius. Quia ille vere sapit, cuius animus in Christo est, & cuius interior oculus erigitur ad superna. Et ideo sapientis oculi in capite ipsius, stulti autem in calcaneo.

Actо.6.

1.Corin.12.

Eccles.2.

De exemplo discipulos ad instantiam & frequentiam orationis inducente.

Cap.XI. OVis vestrum habens amicum, ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes?) Alius præcepti locus est, vt omnibus momẽtis non solum diebus, sed etiam noctibus oratio deferatur. Vides enim quod iste qui media nocte perrexit, tres panes ab amico suo postulans, & in ipsa petendi intentione persistens, non defraudetur oratis. * Qui sunt isti tres panes, nisi mysterij cœlestis alimentum? Quod si diligas dominum deum tuum, non solum tibi, sed etiam aliis poteris emereri. Quis autem amicior nobis, quàm qui pro nobis corpus suum tradidit? Petiit ab hoc media nocte panes Dauid, petiit & accepit. Petiit enim quando dicebat: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Ideo meruit hos panes, quos apposuit nobis edendos. Petiit cum dicit: Lauabo per singulas noctes lectum meũ. Neque enim timuit ne excitaret dormientem, quem scit semper vibrare vigilantẽ. Et ideo scriptorum memores, noctibus ac diebus orationi instãtes, peccatis nostris veniam postulemus. Nam si ille tam sanctus, & qui regni erat necessitatibus occupatus, septies in die laudẽ domino dicebat matutinis & vespertinis sacrificiis semper intentus: quid nos facere oportet, qui eo amplius rogare debemus, quo frequentius carnis ac mentis fragilitate delinquimus, vt de via lassis, & istius æui cursu, ac vitæ huius anfractu grauiter fatigatis, panis refectionis deesse non possit, qui hominis cor confirmet? Nec solum media nocte dominus, sed omnibus prope docet vigilandum esse momentis. Venit enim & vespertina, & secunda, & tertia vigilia, & pulsare consueuit. Beati itaque serui illi quos cũ venerit dominus, inuenerit vigilãtes. Si ergo desideras vt virtus dei præcingat se, & ministret tibi, vigilandum est semper. Multæ enim insidiæ sunt bonis, & grauis corporis somnus: cũ si dormire mens cœperit, vigorem suæ virtutis amittit. Excita igitur somnum tuum, vt pulses ostium Christi. Quod aperiri sibi etiam Paulus exposcit, non solum suis, sed etiam populi orationibus obsecrans se iuuari, vt aperiatur ostium sibi ad loquendum mysterium Christi. Et fortasse illud est ostium quod apertum vidit Ioannes. Vidit enim, & dixit: Post hæc vidi, & ecce ostium apertum in cœlo: & vox prima quam audiui tanquàm tubam loquentem mecum, & dicentem: Ascẽde huc, & ostendam tibi quæ oportet fieri. Apertum est igitur ostium Ioãni, apertum est ostium Paulo, vt nobis panes, quos ederemus, acciperet. Perseuerauit enim ostium pulsans opportune, importune, vt gentes mũdani tramitis labore vexatas, alimoniæ cœlestis vbertate recrearet. Ergo præceptiuus locus frequẽter orãdi, spes impetrãdi, oratio* persuadẽdi: prius in præcepto, post in exemplo. Qui enim promittit aliquid, spem debet afferre promissi, vt monitis obedientia deferatur, promissis fides, quæ humanæ contemplatione pietatis in maius æternæ spem pietatis acquirit, si tamẽ æqua poscantur, ne in peccatũ vertatur oratio. Nec erubuit aliquid sæpius postulare, ne vel diffidere de domini misericordia videretur, vel arrogãter dolere quod nõ prima prece aliquid impetrauerit. Propter hoc, inquit, ter dominũ rogaui. & ostendit quod frequenter deus ideo nõ concedat oratus, quod inutilia iudicet quæ nos profutura credamus.

* ratio.

1.Corin

De argumentis quibus Iesus cogitationes Phariseorum falsas esse conuincit.

OMne regnum in seipsum diuisum, desolabitur.) Caussa dicti huius ea est, quod in Beelzebub principe dæmoniorum eiicere dæmonia dicebatur, vt ostenderet regnum suum indiuiduum esse, atque perpetuum. Meritóque etiam Pilato respondit: Regnũ meũ non est de hoc mundo. Et ideo qui non in Christo spem gerunt, sed in principe dæmoniorum eiici dæmones opinãtur, eos regni negat esse perpetui. Quod spectat ad populum Iudæorum, qui huiuscemodi passionibus ad dęmonium eiiciẽdum, dęmonis arcessat auxilium. Nam quemadmodum potest, cum fides scindatur, regnũ manere indiuisum? Etenim cum in lege sit populus Iudæorum, Christus quoque secundum carnem ex lege generatus sit, quomodo regnũ potest Iudæorum esse perpetuum, quod ex lege est, cum populus ipse diuidat legem, quando à legis populo Iesus negatur, qui ex lege debetur? Ita ex parte se fides Iudaicæ plebis impugnat, & impugnãdo diuiditur, diuidẽdo dissoluitur. Et ideo regnum Ecclesiæ manebit in æternum, quia indiuidua fides corpus est vnum. Vnus enim dominus, vna fides, vnum baptismum, vnus deus & pater omniũ: qui super omnes, & per omnes, & in omnibus. Quanta hic sacrilegi furoris amentia, vt cum dei filius ad immundos spiritus conterendos, & ad manubias mundani principis auferendas susceperit carnem, & destruendæ nequitiæ spiritalis hominibus quoque dederit potestatem, diuidens spolia eius, quod insigne est triumphantis, aliqui sibi adiumentum & præsidia diabolicæ potestatis adscisc̃at, cum in digito dei, vel certe secundum Matthæum, in spiritu dei dæmones excludantur? Vnde intelligẽr indiuiduum quoddam velut corpus esse diuinitatis & regnum, cum Christus dei dextera sit, spiritus autem digiti specie velut vnius secundum diuinitatem corporis seriẽ videatur exprimere. Nónne videtur indiuiduum esse regnũ, cum velut corpus sit indiuisum? Habitat enim (vt legisti) corporaliter plenitudo diuinitatis in Christo. Quod vtique & de patre negare non poteris, & de spiritu negare non debes: nec tibi membrorum comparatione nostrorum portio quædam videatur facienda virtutis. Indiuiduæ enim rei nõ potest esse diuisio. & ideo ad formam vnitatis, non ad distinctionem potestaris referenda digiti nuncupatio est, cũ dextera dei dicat: Ego & pater vnum sumus. Sed licet indiuidua diuinitas, * distincta persona est, digitus tamen cum dicitur, spiritus operatoria virtus significatur, quòd diuinorum operum sicut pater & filius, ita & spiritus sanctus operator sit. Dauid enim dicit: Quoniam videbo cœlos opera digitorũ tuorum. Et in. xxxij. Psalmo: Et spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et Paulus ait: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Et hic cũ dicit, ¶Quòd si in spiritu dei ego eiicio dæmonia, profecto peruenit in vos regnum dei:) Simul ostendit imperialẽ quãdam esse sancti spiritus potestatem, in quo regnum est dei. Nos quoque in quibus habitat spiritus, regalem domum habemus. Vnde & in posterioribus dixit: Regnũ dei intra vos est. Et ideo diuinitatis, & dominationis, & imperatoriæ maiestatis consortem debemus æstimare spiritum sanctũ, quia dominus est spiritus. Vbi autẽ spiritus domini, ibi libertas. ¶Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, & non inueniens.) Hoc de Iudæorum plebe dictum ambigi nõ potest, quam dominus à regno

Ephes.4.

Coloss.2.

1.Ioan.5.

* diuinitatis.

Psalm.8.

1.Corin.12.

Lucæ.17.

2.Corin.3.

Lucæ.11.

Apoc.4.

Psalm.118.

Psalm.6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

à regno suo in superioribus segregauit. Vnde omnes quoq; A hæreticos & schismaticos à regno dei, & ab ecclesia intellige separatos. Et ideo non dei, sed immundi spiritus omnes schismatum hæreticorúmque liquidò claret esse conuẽtus. Itaque in vno homine totius Iudaici populi cõparatio est, à quo per legẽ spiritus immundus exierat. Sed quia in nationibus & gentibus per fidẽ Christi requiẽ reperire nõ potuit (immundis enim spiritibus Christus incendium est, qui in pectoribus gentilium, quæ antè arida erant, postea per baptismum rore spiritus sancti humescebant, iacula aduersarij ignita restinxerat) ideo regressus ad plebem est Iudæorum, quæ forensi & persunctoria specie compta, animo manet interiore pollutior. Neq; enim sacri fontis irriguo aut abluebat aut restinguebat ardorem: meritóq; ad eam spiritus redibat immundus, adducẽs secum septem spiritus nequiores se, quoniam in hebdomada legis & octauæ mysteriũ sacrilega mente commisit. Itaq; vt nobis multiplicatur septiformis spiritus gratia, ita illis immundorum spirituũ omnis cumulatur iniuria. Vniuersitas enim hoc numero aliquotiẽs cõ prehenditur, propter quod septimo die conclusus mundi o- B peribus requieuit deus. Ideo & sterilis septem peperit, & populosa in filiis infirmata est. Denique vt scias Synagogæ populum deformari, vbi Ecclesiæ beatitudo laudatur, subiecit:

De increpatione generationis nequam, signum quærentis.

GEneratio hæc generatio nequam est, signũ quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ. Nam sicut Ionas fuit signum Niniuitis, ita erit & filius hominis.) In hoc quoque Iudæorum plebe damnata, Ecclesiæ mysterium euidenter exprimitur, quæ in Niniuitis per pœnitentiam, & in regina Austri per studium percipiendæ sapientiæ de totius orbis finibus congregatur, vt pacifici Salomonis verba cognoscat. Regina plane, cuius regnum est indiuisum, de diuersis & distantibus populis in vnum corpus assurgens. Itaque sacramentum illud magnum Ephe.5. est de Christo & Ecclesia, sed tamen hoc maius est, quia illud in figura ante præcessit, nunc autem plenum in veritate mysterium est. Illic enim Salomonis typus, hic autem Christus in suo corpore est. Ex duobus igitur constat. Ecclesia, vt aut peccare nescias, aut peccare desinas. Pœnitentia enim delictum abolet, sapientia cauet. Hoc in mysterio. Cęterùm C Ionæ signum vt typus dominicæ passionis sit, ita etiam grauium, quæ Iudæi commiserint, testificatio peccatorum est. Simul aduertere licet & maiestatis oraculum, & pietatis indicium. Namque Niniuitarum exemplo & denunciatur supplicium, & remedium demonstratur. Vnde etiã Iudæi debẽt non desperare indulgentiam, si velint agere pœnitentiam.

De similitudine qua ad ostensionem fidei adhortamur.

NEmo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neq; sub modio, sed super candelabrum vt qui ingrediuntur, lumẽ videant.) Ergo quia in superioribus Ecclesiam Synagogæ prætulit, hortatur nos vt fidem potius nostram ad ecclesiam trãsferamus Lucerna enim fides est, iuxta quod scriptũ est: Lucerna pedibus meis Psalm.118. verbum tuum domine. Verbũ enim dei fides nostra est, ver- Ioan.1. bum dei lux est, lucerna est fides. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Lucerna autẽ lucere non potest, nisi aliunde lumen acceperit. Hęc est lucerna quæ accenditur, virtus scilicet nostræ mentis & D sensus, vt drachma illa possit quæ perierat reperiri. Nemo ergo fidem sub lege constituat. Lex enim intra mensuram est, vltra mensuram gratia. Lex obumbrat, gratia clarificat. Et ideo nemo fidem suam intra mẽsuram legis includat, sed ad Ecclesiam cõferat, in qua septiformis spiritus relucet gratia, quam princeps ille sacerdotum fulgore supernæ diuinitatis illuminat, ne eam legis vmbra restinguat. Denique lucerna illa quam matutinis vespertinisque temporibus ritu veteri Iudæorum princeps sacerdotũ solebat accendere, velut sub modio sita legis euanuit: & ciuitas illa Hierusalẽ, quæ interris est, quæ occidit prophetas quasi in conualle fletus posita delitescit: illa autem Hierusalem quæ in cœlo est, in qua militat fides nostra, in illo altissimo omnium locata monte, hoc est in Christo, Ecclesia non potest tenebris & ruinis huius mundi abscondi, sed fulgens candore Solis æterni, luce nos gratiæ spiritalis illuminat.

De redargutione interioris immunditiæ, multorúmque vitiorum Phariseorum & legisperitorum.

NVnc vos Pharisæi prius quod deforis est calicis & catini, mundatis.) Vides corpora nostra terrenorũ & fragilium expressione signari, quæ breui lapsu præcipitata frangantur: & facile ea quæ mens voluit interna, per sensus & gesta corporis prodit: sicut illa quæ calix interius continet, foris lucent. Vnde & in posteriorib' non dubium est vocabulo calicis passionem corporis declarari, cum dicit dominus: Calicem quem mihi pater dedit, nõ Ioan.18. vis vt bibam illum? Bibit enim corpus suum, qui corporalẽ fragilitatem spiritali absorbet affectu, & quasi in mentem animúmque trãsfundit, vt interioribus exteriorum imbecillitas hauriatur. Cernis igitur quod nos non exteriora huius calicis aut catini, sed interiora contaminãt. Et ideo quasi bonus præceptor docuit quemadmodum nostri mundare corporis contagium debeamus, dicens: ¶ Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.) Vides quanta remedia? Mũdat nos misericordia, mundat nos dei sermo, iuxta quod scriptum est: Iam vos mundi estis propter sermonem meũ, quẽ Ioan.15. locutus sum vobis. Nec hoc loco solum, sed etiam in aliis quanta gratia sit, expressum tenes. Eleemosyna enim à mor- Tobiæ.12. te liberat. &, Conclude eleemosynam in corde pauperis, & Eccles.29. hæc pro te exorabit in die malo. Totus itaq; pulcherrimus ab hinc dirigitur locus, vt quoniam nos ad studium simplicitatis inuitat, superflua Iudæorum & terrena condemnet, qui secundum corpus intelligendo quæ legis sunt, vitro & catino propter fragilitatem sui non immerito comparantur & ea de quibus nobis nullus est vsus, obseruant: ea autem in quibus nostræ spei fructus est, negligunt: & ideo peccatum grande committunt, dum meliora despiciunt: & tamen ipsis peccati abolitio promittitur, si misericordia conſequatur. Breuiter autem vitia eorum multa perstringit, qui viliũ fructuum decimis conferendis omne studium intendant suum, nec vllum futuri iudicij metum nec aliquam dei habeãt charitatem, cum opera sine fide vana sint. Prætereunt enim iudicium & charitatem dei. Iudicium ideo, quia non omnia quæ agunt, in iudicium referunt. Charitatem ideo, quia non ex affectu deum diligunt. Sed ne rursus fidei nos studiosos faciat operum negligentes, perfectionem fidelis viri breui sermone concludit, vt & fidẽ & operibus approbetur, dicẽs: ¶ Hæc oportuit facere, & illa non omittere.) Arrogantiam quoque iactantiámque redarguit Iudæorum, dum primatus accubitionis in conuiuiis appetunt. In ipsos quoque peritos legis damnationis sententia promulgatur: ¶ Væ vobis, qui estis vt monumenta.) Qui quasi sepulchra, quę non apparẽt, specie fallunt, visúque decipiunt: vt cum foris speciosa promittãt, intus plena fœtoris includant. Quod faciunt pleriq; doctores, qui ab aliis exigunt quæ ipsi non queant æmulari. Et ideo ipsi monumenta sunt, sicut & alibi dictum est: Sepul- Psalm.5. chrum patens est guttur eorum. Bonus etiam locus aduersus superstitionẽ vanissimam Iudæorum: ¶ Væ vobis, qui ædificatis monumẽta prophetarum,) quia ędificando sepulchra prophetarum, patrum suorum facta damnabant, Aemulãdo autem paterna scelera, in seipsos sententiam retorquebant. Etenim propheticorum ædificatione tumulorũ sceleris eos qui occiderant arguebant, & similium æmulatione factorũ se quoque declarabant paternæ iniquitatis hæredes. Non igitur ædificatio, sed æmulatio loco criminis æstimatur? Neq; enim possunt hæreditariæ iniquitatis absolui, qui dei filium crucifigendo, quod grauius est, paternis cumulum scelerib' addiderunt. Et ideo bene alibi addidit: Implete mensuram patrum vestrorum. quia nihil est vltra dei iniuriam, grauius peccare quod possint. Propterea mittit ad illos Sapientia apostolos & prophetas. Quis est sapientia, nisi Christus? Denique in Matthæo habes: Ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes. Arguuntur adhuc sub nomine Iudæorum, & futuro supplicio statuuntur obnoxij, quia cum doctrinam sibi diuinæ cognitionis vsurpẽt, & alios impediãt, nec ipsi quod profitentur agnoscant.

De exemplo quo & timor mortis excluditur, & fides roboratur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. XII. NOnne quinque passeres veneunt dipondio? Et vnus ex illis non est in obliuione coram deo. Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite timere, multis passeribus pluris estis.) Pulcherrimum locum tenendæ simplicitatis, & æmulandæ fidei saluator intexuit, ne Iudaicæ perfidiæ more alia promamus affectu, alia voce simulemus, cum vltimo tempore occulta cogitationum accusantium, aut etiam defendentium, secretũ nostræ mentis appertura videantur. Quæ enim maior est simplicitatis illecebra, quàm vt vnusquisque cognoscat latebrã fraudis esse nõ posse? Sed quoniã gemina est caussa perfidię, quia aut ex inolita malitia, aut ex accidenti metu nascitur: ne quis metu territus potestatis, deum quem corde cognoscit, negare cogatur, pulchrè addidit animæ tantum formidabile esse supplicium, pœnam corporis nõ esse metuendam. Mors enim naturæ finis, non pœnæ est. Et ideo mortem supplicij corporalis esse defectum, pœnã vero animæ esse perpetuã: eóque deum solum esse metuendum: cuius potestati non natura præscribat, sed eadem natura subiaceat. Mortem vero non esse terribilem, quam locupletiore fœnore sit immortalitas redẽptura. Inspirauerat dominus simplicitatis affectũ, virtutem mentis erexerat, fides sola nutabat, bene eam de vilioribus roborauit. Nam si deus obliuionem passerum nõ habet, hominum habere qui potest? Quod si tanta est dei etiam æterna maiestas, vt vnus ex passeribus, aut nostrorum numerus capillorum prẽter scientiam dei non sit, quàm indignum est æstimare quod fidelium corda dominus aut ignoret aut spernat, qui viliora cognoscat? Fortasse dicat aliquis, Roma.2. 1.Corin.9. Quomodo Apostolus dixit: Nũquid de bubus cura est deo? cum vtique bos passere preciosior sit? Sed aliud est cura, aliud scientia. Denique numerus capillorum nõ in actu computationis, sed in facilitate cognitionis accipitur. Non enim solicitam deus curæ numerantis intendit excubiam, sed cui cognita sunt omnia, quasi numerata sunt omnia. Bene tamen numerati dicuntur, quia illa quæ volumus seruare, numeramus. Possumus tamen hic discutere aliquid intelligentiæ spiritalis arcanum, præsertim cum hoc videatur absurdum, vt homines non potius hominibus quàm passeribus comparentur. Videntur enim quinque isti passeres, quinque esse corporis sensus, tactus, odoratus, gustus, visus, auditus: qui modo passerum, si terrenarum sordium rimentur illuuiem, atque ex incultis locis & fœtidis cibum quærant, delictorum suorum laqueis occupati, ad superiorũ operũ fructus quibus epulantur animi, reuolare nõ possunt. Est enim lenocinantis quidam laqueus voluptatis, qui nostrorum vestigiis animorum quædam vincula subnectat, vt si igneum vigorẽ, puritatémque naturæ, terrenæ materiæ sensus hebetauerit, luxuriæ precio secularis addictum, sub quadam vitiorũ auctione constituat. Sunt etiam quædam nostrorum nundinæ delictorum. Itaque variarum capti illecebris voluptatũ, aut venundamur sub peccato, aut redimimur à peccato. Christ' nos redimit, aduersarius vendit: ille auctionatur ad mortẽ, hic redimit ad salutem. Vnde bene Matthæus duos passeres posuit, corpus animámq; significans: quoniã caro quoque, si consentiens dei legi, & exuens se lege peccati, in naturam animæ sensuum puritate transierit, alis ad cœlum spiritalibus eleuatur. Itaque docemur quia volandi nobis gratiam natura dedit, voluptas abstulit, quę malorum escis grauat animã, atque in naturã corporeæ molis inclinat. Meritóque posuit quia nemo illorum cadit sine voluntate dei. Quod enim cadit, vergit in terram: & quod volat, fastigio immortalitatis euehitur. Ne cui autẽ dubium esset quod Matthæus dixit, Lucas euidenter absoluit: quia volũtas dei, cognitio dei. Nõ enim quisquam voluntate dei cadit, sed qui delictorum suorum mole ruerit, deum latere nõ poterit. Nam & Iob ex dei voluntate tentatur. Dedit tibi aduersarium, sed proposuit præmium. Nec excuses fragilitatem, qui habes imaginẽ, accepisti munitionem: vnde & hoc proficit ad salutem, vt sine permissione dei diabolum nocere nõ posse cognoscas, ne potentiam diaboli magis timeas, quàm diuinitatis offensam. Iã illud non dubium est, animæ passerem comparari, cum legeris: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Et alibi: Quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem sicut passer? Ipsum quoque hominem legimus cõparari passeri, quia scriptum est: Ego autem quasi passer vnicus in ædificio, scilicet ex duobus passeribus in vnum passerem: hoc est, spiritalis substantiæ subtilitatem concordans, vtriusque alæ compage formatus. Ergo passer bonus est, cui volandi natura suppeditat. Est etiam malus passer, qui volãdi vsum terrenæ vitio labis aboleuerit: quales sunt isti passeres, qui dipondio veneunt. Alibi asse veneunt, alibi dipondio. Quanta vilitas delictorũ? Mors enim vilis, sed preciosa virtus. Etenim aduersarius tanquam captiua mãcipia vilioris precio æstimationis addicit. At vero dominus tanquam speciosa seruitia, quæ ad imaginem & similitudinẽ sui fecit, idoneus sui operis æstimator, magno precio nos redemit, sicut sanctus Apostol' dixit: Empti enim estis precio magno. 1.Cor.9. Et bene magno, quod non æstimatur ære, sed sanguine: quia pro nobis mortuus est Christus, qui precioso nos sanguine liberauit: sicut etiam sanctus Petrus in Epistola commemorat sua, scribens ad nos: Quia non corruptibilibus argẽto & 1. Pet.1. auro, inquit, redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed precioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati Christi Iesu. Et bene precioso, quia immaculati corporis sanguis est, quia sanguis est vnici filij dei, qui non solum de maledicto legis, sed etiam de impietatis morte perpetua nos redemit. In summa igitur hic sensus est: Si dominus vilibus auibus & infidelibus hominibus vel in oriundo sole, vel in terrena fœcunditate prospexit, si misericordiæ suæ omnibus munus impartit, haud esse dubitãdum contemplationẽ apud illum fideliũ valituram esse meritorum. Præclare autem & fidem acuendo intexuit, & fidei ipsi virtutum fundamenta subiecit. Nam vt fortitudinis incentiuum est fides, ita fidei firmamentum est fortitudo.

Pſalm.123. Pſalm.10.

De irremiſſibilitate blaſphemiæ in ſpiritum ſanctum.

ET omnis qui dicit verbum in filium hominis, remittetur ei: in spiritum autem sanctum qui dixerit, non remittetur ei.) Vtique filiũ hominis Christum intelligimus, qui de spiritu sancto generatus & ex virgine est, quod parẽs eius in terris sola sit virgo. Nũquid ergo maior est spiritus sanctus Christo, vt in Christum peccantes veniam consequantur, in spiritum sanctum delinquentes remissionem non mereantur adipisci? Sed vbi vnitas potestatis est, nulla comparationis est quæstio, neq; controuersia magnitudinis, cum magnus sit dominus, & magnitudinis eius finis esse non possit. Si igitur, quod credimus, vnitas trinitatis est, indiscreta vtiq; magnitudo, sicut indiscreta operatio. Quod in sequentibus demonstratur. Nam cum alibi dictum sit: Pater vobis dat quid loquamini, hic subiecit: ¶Spiritus enim sanctus docebit vos in illa hora quæ oporteat dicere.) Ergo si operatio vna est, vna est & contumelia. Sed ad proposita reuertamur. Hic videtur quibusdã vt eundem & filium hominis & spiritum sanctum Christum intelligamus: salua distinctione personarum, & vnitate substantiæ, quia vnus & deus & homo Christus, idem spiritus, sicut scriptum est: Spiritus ante faciem nostrã Christus dominus. Idem sanctus, quia sicut deus pater & filius dominus, dominus pater & filius deus, ita etiam & pater sanctus, & filius sanctus & spiritus sanctus. Denique Cherubim & Seraphim indefessis vocibus clamant: Sanctus sanctus sanctus, vt trinitas repetita tertia appellatione signetur. Si ergo vtrumque Christus est, quæ est diuersitas, nisi vt sciamus quia diuinitatem Christi nobis negare non liceat? Denique in persecutione quid quæritur, nisi vt dominum Christum negemus? Itaque quicunque non confitetur in Christo deum, & ex deo atque in deo Christum, veniam non merebitur. Sed etiam quicunque nõ confitetur Christum in carne veniſſe, ex deo non est. Qui enim hominem negauit, deum negauit: quia deus in homine, & homo in deo Christus. Plerique tamen illlud tenent, vt eam blasphemiam dicant non esse veniabilem, si quis Christũ dicat in Beelzebub eiicere dæmonia, non potestate diuina.

Pſalm.1. Matth.10. Thre.4.

De reſponſione domini ad poſtulationem cuiuſdam, qua auaritia abolenda docetur.

Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

TAit quidam de turba: Magiſter, dic fratri meo vt A diuidat mecum hæreditatem. At ille dixit ei: Homo, quis me conſtituit iudicem aut diuiſorem ſupra vos? Totus hic locus ad ſubeundam pro confeſſione dominī paſſionē, aut contemptu mortis, aut ſpe præmij, aut māſuri denunciatione ſupplicij, cui nunquàm venia laxetur, inſtruit. Et quoniam auaritia plerumque ſolet tentare virtutem, etiam huius abolendæ & præceptum ſubiicitur, & exemplum, dicente domino: Quis me conſtituit iudicem aut diuiſorē ſupra vos? Bene terrena declinat, qui propter diuina deſcenderat: nec iudex eſſe dignatur litiū, & arbiter facultatum, viuorum habens mortuorúmque iudiciū, arbitriúmque meritorum. Nō ergo quid petas, ſed à quo poſtules, intuendum eſt, nec maioribus intēto animo putes minoribus obſtrependum. Vnde non immerito refutatur hic frater, qui diſpenſatorem cœleſtium geſtiebat corruptibilibus occupare, cum inter fratres patrimonium nō iudex medius, ſed pietas debeat ſequeſtra diuidere: quāquàm immortalitatis patrimonium non pecuniæ ſit hominibus expeten- B dum. Fruſtra enim cōgregat opes, qui ſe his neſcit vſurum. ¶Hominis cuiuſdam diuitis vberes fructus poſſeſſio attulit &c.) Sicut ille qui cum repleta horrea nouis meſſibus rūperentur, exuberantium ſibi fructuum receptacula præparabat, cui congregaret ignarus. Remanēt enim in ſeculo cūcta quæ ſeculi ſunt, & pereunt nobis quæcunque congregātur hæredibus. Neque enim noſtra ſunt, quæ non poſſumus auferre nobiſcum. Sola virtus comes eſt defunctorum, ſola nos ſequitur miſericordia, quæ cœleſtium dux præuia manſionum, pecuniæ vilis vſura tabernacula defunctis acquirit æterna, ſicut domini præcepta teſtantur, dicentis ad nos: Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula ſua. Bonum itaque ac ſalutare præceptū & idoneū, quod vel auaros poſſit animare, quo ſtudeāt corruptibilia perennibus, terrena mutare diuinis. Sed quoniam plerumque deuotio fidei infirmitate reuocatur, & ad conferendum patrimonium prompti, victus ſui cōſideratione retrahuntur, ideo addidit dominus dicens: C

De prohibitione ſolicitudinis de victu & veſtitu.

NOlite ſoliciti eſſe animæ quid manducetis, neque corpori quid veſtiamini. Anima plus eſt quàm eſca, & corpus q̄ veſtimentū.) Nihil enim moralius ad faciendam fidem, omnia credētibus à deo poſſe conferri, quàm quod aërius ille ſpiritus vitale collegium animæ corporiſque contubernio fœderatum ſine noſtro labore perpetuat, nec ſalutaris deficit vſus alimenti, niſi cum venerit dies ſuprema moriendi. Cum igitur anima indumēto corporis veſtiatur, & vigore animæ corpus animetur, abſurdum eſt vt victus nobis copiam defuturam putemus, qui viuendi iugem ſubſtantiam conſequamur. ¶Conſiderate, inquit, volatilia cœli.) Magnum ſane & aptum quod fide ſequamur exemplum. Nam ſi volatilibus cœli, quibus nullum exercitium cultionis, nullus de meſſium fœcunditate prouentus eſt, indeficientem tamen prouidentia diuina largitur alimoniam: verum eſt cauſſam inopiæ noſtræ auaritiā iudi- D
videri. care. * Etenī illis idcirco inelaborati pabuli vſus exuberat, quod fructus ſibi communes ad eſcam datos, ſpeciali quodā neſciunt vindicare dominatu: nos communia amiſimus, cū propria vindicamus. nam nec propriū quicquā eſt vbi perpetuum nihil eſt: nec certa copia, vbi incertus euentus. Cur enim diuitias tuas æſtimes, cum tibi deus etiam victum cum cæteris animantibus voluerit eſſ communē? Aues cœli ſpeciale ſibi nihil vindicant, & ideo pabulis indigere neſciunt, quia non norunt aliis inuidere. ¶Conſiderate lilia agri quomodo creſcūt. Et īfra: Si autē fœnū quod hodie in agro eſt, & cras in clibanum mittitur, deus ſic veſtit.) Bonus quidem ſermo atq; moralis quod ad fidem nos diuinę miſericordiæ conſerendæ, vel iuxta literam, quia ad ſtaturam corporis noſtri, vel ſpiritaliter, quia ſupra menſuram ſtaturæ noſtræ ſine dei fauore nihil valemus adiungere, cōparatione nos floris & fœni ſermo dominicus prouocauit. Quid enim tā morale ad perſuaſionem, quàm cū videas quod etiam quæ ſunt irrationabilia, ſic dei proſpicientia veſtiuntur, vt nullo vſu vel ad gratiam egeant, vel ad ornatum: multò magis credas rationabilem hominem, ſi omnem ſui vſum in deo collocet, nec ſtudio mutandi violet fidem, nunquàm egere poſſe, eò quod iure præſumpſerit de fauore diuino? Sed tamen vt etiā altius iſta pendamus, quia non ocioſum videtur quod flos vel homini confertur, vel certe plus penè quàm hominibus in Salomone præfertur, qui tantum meruit vt vel in ſpecie templum deo cōderet, vel in myſterio Chriſti eccleſiā figuraret: Non alienum videtur vt per claritatem coloris, angelorum cœleſtium gloriam putemus expreſſam: qui vere mūdi iſtius flores ſunt, quod eorum claritatibus mundus ornatur, & bonum odorem ſanctificationis aſpirant. Quorū prę- 2. Corin. 2.
ſidio fulti poſſumus dicere: Bonus odor Chriſti ſumus deo in iis qui ſalui fiunt, qui nulla ſolicitudine præpediti, nullo vſu laboris exerciti, diuinæ in ſe liberalitatis gratiam, & cœleſtis ſeruant dona naturæ. Vnde bene & hic veſtitus gloria ſua Salomon, & alibi coopertus oſtenditur, quod infirmitatem corporeæ naturæ veluti virtute quadā mentis adopertam operum gloria veſtiebat. Angeli vero quorum natura diuinior expers manet iniuriæ corporalis, recte licet maximo viro, conſideratione tamen noſtræ iniurię præferuntur: Ergo quoniam per reſurrectionem erunt homines ſicut angeli in cœlis, nos quoque exemplo angelorum gloriæ cœleſtis augmentum dominus, qui & illis eā tribuit, ſperare prę- 1. Corin. 15.
cepit, quo abſorbeatur hoc mortale à vita. Oportet enī corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Plerique etiam comparationem hāc ſecundum naturam floris & vſum putāt propoſiti germinis aptiorem, eò quod lilia nullius annui vſus cultum requirāt; nec ſicut erga prouentū fructuum cæterorum, ita etiam erga generationem illius floris, ſollicitis in orbē redeat labor actus agricolis. Quibuſlibet enim ſiccitatibus agri omne illud quod alitur in florem, quadā virtute genitali ex ſeſe atque in ſe ſucci ſemper manentis animatur. ita cum foliorum puberum caulē videas arruiſſe, floris tamen natura viueſcit. Abſconditur enim viriditas, non amittitur. Aſt vbi vernis fuerit prouocata blanditiis, indumentum germinis, comam floris lilij ſui reſumit ornatus. Quem locum nunc, quoniam alibi vberius tractatum eſſe reminiſcimur, perſtrinxiſſe ſatis eſt, ne in eadem ſit recurſus. Illud delectat aduerrere, quia non in aſperitatibus montium, incultíſq; ſyluarum lilia, ſed in ortorum amœnitate generantur. Sunt enim orti quidam diuerſarum pomiferi virtutum, iuxta quod ſcriptū eſt: Ortus concluſus ſoror mea ſponſa, ortus concluſus, fons ſignatus. Cant 4.
eò quod vbi integritas, vbi caſtitas, vbi religio, vbi fida ſecretorum ſilentia, vbi claritas angelorum eſt, illic confeſſorum violæ, lilia virginum, roſę martyrum ſunt. Nec incongruum quiſquam putet quod angelis lilia comparentur, cum lilium ſe Chriſtus ipſe memorauerit, dicens: Ego flos Cant. 2.
campi, & lilium conuallium. Et bene lilium Chriſtus, quia vbi martyrum ſanguis, ibi Chriſtus, qui eſt flos ſublimis, immaculatus, innoxius, in quo nō ſpinarum offendat aſperitas, ſed gratia circunfuſa clareſcat. Sunt enim ſpinæ roſarū, quia tormenta ſunt martyrum. Non habet ſpinas inoffenſa diuinitas, quæ tormenta non ſenſit. Ergo ſi lilia vel angeli ſupra hominum gloriam veſtiuntur: nec in nobis miſericordiā dei deſperare debemus, quibus per reſurrectionis gratiam dominus ſimilem angelis ſpeciem pollicetur. Quo loco etiam illam videtur perſtringere quæſtionem, quam etiam Apoſtolus non omiſit, quia gentes huius mundi quærunt quomodo reſurgant mortui, & quali corpore veniant. Nam cū dicat, Quærite regnum dei, & hæc omnia adiicientur vobis: nec ad præſens, nec in reliquum fidelibus oſtendit gratiam defuturam, ſi modo qui diuina deſiderant, terrena non quęrant. Indecorum quippe eſt homines curare de cibo, qui militant de regno. Nouit rex quemadmodum familiam ſuā paſcat, alat, veſtiat: & ideo dixit: Iacta in dominum cogitatum Pſalm. 54.
tuum, & ipſe te enutriet. ¶Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi vt accendatur? Baptiſma habeo baptizari, & quomodo angor vſque dum perficiatur,

De vigilantia & negligentia ſeruorum.

Beati

BEati serui illi, quos cum venerit dominus inuenerit vigilantes.) In superioribus vigilare nos voluit, per omnia expectantes momenta domini saluatoris aduentũ, ne dum aliquis remittit & negligit, de die in diem opera sua differens: iudicij futuri die, vel propria morte præuentus meritum suæ commendationis amittat. Et illa quidem in omnes præcepti forma generalis: ¶ Quod si dixerit seruus ille in corde suo, moram facit dominus meus venire &c.) Verũ series sequentis exempli dispensatoribus, hoc est, sacerdotibus videtur esse proposita, quo sciant sibi grauem in futurum pœnam esse subeundam, si secularibus intenti deliciis, familiam domini plebémq; cõmissam sibi gubernare neglexerint. ¶ Ille autem seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non præparauit.) Sed quia exiguus est profectus, & parua meritorum gratia, supplicij metu ab errore reuocari, maiórque prærogatiua charitatis & amoris: eò dominus ad promerendam sui gratiam studia nostra acuit, & acquirẽdæ cupiditatem diuinitatis inflammat dicens: ¶ Ignem veni mittere in terram.) Nõ vtiq; illum ignem consumptorem bonorum, sed bonæ voluntatis authorem: qui aurea dominicæ domus vasa melioſat, fœnũ vero consumit & stipulam, ac secularia omnia mundi voluptate concreta, perituraéque opus carnis exurit, ignis ille diuinus qui flammigerabat in ossibus prophetarum, sicut sanctus Hieremias dicit: Quia factus est sicut ignis ardens, flãmigerans in ossibus meis. Est enim ignis domini, de quo dictum est: Ignis ante eum ardebit. Est & idem dominus ignis, sicut & ipse dixit: Ego sum ignis ardens, & non consumens. Ignis enim domini, lumen æternum est. Quo igne illæ accẽduntur lucernę, de quibus supra dixit: ¶ Sint autẽ lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardẽtes.) Et ideo quia nox est dies huius vitæ, lucerna est necessaria. Hunc ignem in se etiam Amaus * & Cleophas à domino missum esse testantur dicẽtes: Nónne cor nostrum ardens erat in via cum aperiret nobis scripturas? Euidẽter itaque docuerunt qualis istius ignis sit operatio, qui secreta cordis illuminat. Et ideo fortasse dominus in igne venturus est, vt resurrectionis tempore vitia vniuersa consumat, suísque conspectu desideria cõpleat singulorum, meritorúmque & mysteriorum lumen accendat. Tanta itaque domini dignatio est, vt infundendæ nobis deuotionis, & consummandæ perfectionis in nobis, & maturãdæ pro nobis studium passionis sibi inesse testetur: qui cum in se nihil habuerit quod doleret, nostris tamen angebatur ærumnis, & sub tempore mortis mœstitiã prætendebat, quã non ex metu mortis suæ, sed ex mora nostræ redemptionis assumpserat, iuxta quod scriptum est: ¶ Et quomodo angor vsque dum perficiatur?) Vtique qui vsque ad perfectionem angitur, de perfectione securus est. Sed etiam alibi, Tristis, inquit, est anima mea vsque ad mortem. Non propter mortem, sed vsque ad mortem tristis est dominus, quia eum cõditio corporalis affectus, non formido mortis offendit. Nam qui corpus susceperit, omnia debuit subire quæ corporis sunt, vt esuriret, sitiret, angeretur, cõtristaretur. Diuinitas autem commutari per hos nescit affectus. Simul ostendit quod in certamine passionis mors corporis absolutio anxietudinis, non coaceruatio sit doloris.

Hiere.10. Psalm.49. * al Amaõ. Matth.16.

De spiritali intellectu eius quod dominus dixit se venisse, non vt daret pacem, sed separationem.

PVtatis quod pacem veni dare in terram? Non, dico vobis, sed separationẽ. Erũt enim ex hoc quinque in domo vna diuisi, tres in duos, & duo in tres diuidentur: Pater in filium, & filius in patrem suũ: mater in filiam, & filia in matrem suam: socrus in nurum suã, & nurus in socrum suam.) Cum in omnibus fere euangelij locis spiritalis intellectus operetur, tamen in præsenti maxime, ne quem duritia nudæ expositionis offendat, spiritali altitudine sensus series temperanda est, præsertim cum sacrosancta religio moralibus disciplinis & mitibus pietatis exẽplis etiam fidei exules ad reuerentiam tamen sui clementer inuitet, vt prę uia fidei disciplina, mansuetudine sui superstitionum dura dissoluat, & obnoxias erroribus mentes cogat etiam fidem credere, quas potuit pietate mulcere. Etenim cum fidei alta pectoribus non capiuntur infirmis, per ea quę præcepta sunt, ea quæ veneranda sunt æstimãtur, vt iusta de iusto, sancta de sancto, bonorum suorum bonum testentur authorem. Ergo dominum illum qui simul diuinitatis reuerentiam, & pietatis gratiam sua lege complexus est dicens: Diliges dominum deum tuum, & diliges proximum tuum: ita nunc mutatum esse opinabimur, vt abolere necessitudinum nomina, collidere pietatis affectus, charissimorũm pignorum dissidia mandasse credamus? Et quomodo ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnũ? Quomodo ipse dicit: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis: si parentes à filiis, filios à parẽtibus dissidio necessitudinis separaturus aduenit? Quomodo maledictus qui non honorat patrẽ, religiosus qui deserit? Sed si aduertam' quia prima causa religionis, secunda pietatis est: in eodem etiam hanc æstimabimus quæstionem. Oportet enim vt diuinis humana posthabeas. Nam si officiũ parentibus exhibendum est, quanto magis authori parentum, cui gratiam etiam pro parentibus tuis debes? Aut si illi omnino non recognoscunt parentem, quẽadmodum tu recognoscas? Non igitur dicit renunciandum esse pignoribus, sed deum omnibus præferendum. Denique habes in alio libro: Qui diligit patrem aut matrẽ plus q̃ me, nõ est me dignus. Nõ diligere parẽtes, sed deo præferre prohiberis. Etenĩ naturæ pignora, domini beneficia sunt. Nec quisquàm debet plus amare beneficium quod accepit, quàm deum, à quo beneficium seruatur acceptum. Ergo etiam secundum literam pie intelligentibus expositio religiosa non deest, subest tamẽ quo altius referendum putemus hũc sensum, quia addidit: ¶ Erunt ex hoc quinque in domo vna diuisi, tres in duos, & duo in tres diuidentur.) Qui sunt enim quinque, cum sex personarum facta videatur subiectio, patris & filij, matris & filiæ, socrus & nurus? quanquàm eadem mater quæ socrus accipi possit. Quæ enim mater est filij, socrus eius vxoris est: vt iuxta literam quoque numeri non absurda sit ratio, liquidóque clareat fidem vinculis nexam non esse naturę, quia licet officio pietatis obnoxij, fide tamẽ liberi sunt. Non incongruum quoque videtur si mystica interpretatione enodemus hũc sensum. Domus vna, homo vnus est. Vnusquisq; enim domus aut *dei est, aut diaboli.* Itaque domus spiritalis, homo *est spiritalis, sicut habemus in* epistola Petri: Et vos tanquàm lapides viui ædificemini domus spiritalis, in sacerdotium sanctũ. In hac ergo domo duo in tres, tres in duos diuiduntur. Duos legimus frequenter animam & corpus. Quod si duobus in terra conuenerit, efficiuntur vtraque vnum. Et alibi: Castigo corpus meũ, & seruituti redigo. Aliud est quod seruit, aliud cui subiicitur. Si duos agnouimus, etiã tres agnoscam'. quod procliue ex illis duobus est intelligere. Tres enĩ animæ in corpore affectiones sunt, vna rationabilis, alia cõcupiscibilis, tertia irritabilis, hoc est, λογιστικὸν, ὀρεκτικὸν, ὀργιστικὸν. Nõ ergo duo in duos, sed duo in tres, & tres in duos diuidentur. Etenim per aduẽtum Christi homo qui erat irrationabilis, rationabilis factus est. Antè eramus similes bestiarum, quæ rationem nesciunt. Eramus carnales, eramus terreni, iuxta domini sententiam: Terra es, & in terram ibis. Venit dei filius, misit spiritũ suũ in corda nostra, facti sumus filij spiritales. Possumus etiã dicere quia in hac domo sunt alij quinque, id est, odor, tactus, gustus, visus, auditus. Ergo si secundum ea quæ audimus aut legimus, separato sensu visus atque auditus, excludamus superfluas corporis voluptates, quæ gustu, tactúque & odore pariuntur, duos in tres diuidemus: eò quod mentis habitus vitiorum non capiatur illecebris, sed æmulatione virtutis à lenociniis se voluptatis abducat, ne fiat ómnium vna consensio, quæ præcipitet in errorem, sed diuidendo se separẽt desideria cordis, & officia virtutis. Aut si quinque sensus accipimus corporales, vitia iam corporis & peccata se separent. Et fortasse quinque sunt quos fratres suos ille in euangelio diues luxuriosus appellat, qui cruciari describitur apud inferos, quibus mandari rogat vt nouerint in hoc seculo delicias * abdicandas, vt possint requiem habere post seculum studio virtutis. Possunt etiam videri caro atque anima ab odore tactu, gustúque luxuriæ separata, in vna domo se aduersus incursantia vitia diuidẽtes: caro & anima subiicientes se dei legi, remouẽtes se à lege peccati: quorum licet dissensio per prę-

Matth.22. Ephes.2. Ioan.14. Matth.10. 1.Pet.2. 1.Corin.9. Gene.3. Luce.16. * diuitias.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per prævaricationem primi hominis in naturam verterit, vt nequaquam sibi paribus ad virtutem studiis conuenirēt, tamen per crucem domini Saluatoris, tam inimicitiis quàm etiam mandatorum lege euacuatis, in societatis concordiam congruerunt, posteaquàm Christus è cœlo pax nostra descendens fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ soluens inimicitias in carne sua, legem mandatorū in decretis euacuans, vt duos conderet in vno homine, faciens pacē. & recōciliaret vtrosque in vno corpore deo. Quis est vterque, nisi vnus interior, alter exterior? Alterū ad animæ spectat vigorem, alterum refertur ad corporis sensum: Quanq; inseparabilis * affectus conspiratione concordent, cum caro subiecta meliori salutaribus obedit imperiis: non quo in naturam animæ subtilitate maceriæ * transfusa demigret, sed quia deliciis abdicatis ab omni defecata labe vitiorum, cœlestis conuersationis tramitem obediētiæ affectione gradiatur, iam non vt antea legi mentis repugnans, sed per legem mentis & spiritum vitæ liberata à lege peccati, vt animæ caro fiat appendix, non iam lena vitiorum, sed æmula quædam & quasi pedissequa virtutis. Et rursus quādo anima corporis non conniuet illecebris, nec carnalium voluptatum delectatione vincitur, sed mens pura, mundique huius exuta famulatu, sensus corporis in suas illicit & attrahit voluptates, vt audiendi legendique vsu increméta virtutis epuletur, atque interioris succi spiritalibus nescitura famem satietur alimentis. Etenim ratio cibus mentis est, præclara quædam alimonia suauitatis, quæ membra nō onerat, neque in naturæ pudenda, sed ornamenta conuertat, cum libidinum volutabrum commutatur in dei templum, diuersorúmque vitiorū sacrarium incipit esse virtutum. Quod vtique tunc fit, cum caro in naturam regressa vigoris sui agnoscit altricem, atque ausu depositō contumaciæ, moderantis animę cōiugatur arbitrio, qualis fuit cum inhabitanda paradisi secreta suscepit, antequàm veneno pestiferi serpentis infecta sacrilegam famem sciret, diuinorúmque memoriam præceptorum animę sensibus inhærentem, edacitatis studio præteriret. Hinc peccatum manasse proditur tanquam corpore animáque genitoribus, dum corporis natura tentatur, anima male sana cōpatitur. Quæ si appetentiam corporis refrenasset, in ipso ortu esset extincta origo peccati, quā velut virili infusam cor- C poris motu male fœta anima etiam sui vigore corrupto alienis grauis oneribus parturiuit. Etenim ille valentior & fortior sexus quodam validō impetu velut virilis fertur affectus, hæc molliorem quàm vehementioré studet tenere rationem. Ex his itaq; diuersarum cupiditatum motus inoleuit. Sed vbi in se anima redit deformis partus pudore conuēta, degeneres abiurat hęredes, abdicans motus, exosa peccatum. Caro quoque grauiū laborum defœnerata sorte, & vsura iniuriq; miserabilis fatigata, vbi se cupiditatib' suis, quas sibi ipsa generauit, tanquam sentibus mundi doluit esse confixam, veterem hominem festinat exuere, vt se sibi auferat, ne improuidam parentem succession peritura destituat. Rursus cupiditatum irrationabilis motus, quasi cuiusdam formę decore fucato, voluptatis lenociniis illectans, eam sibi tanquam in vsum societatis asciuit. ita velut quædam corporis atque animæ nurus voluptas, motui prauæ cupiditatis innubit. Ergo quamdiu mansit in vna domo conspirātibus vitiis indiuidua inseparabilisque consensio, nulla videbatur esse D diuisio. Vbi vero Christus ignem quo delicta cordis exureret, vel gladium qui significat exertæ aciem potestatis, quo spiritus medullarúmque secreta penetrantur, misit in terras: tunc caro atque anima regenerationis innouata mysteriis, oblita quod erat, incipit esse quod non erat: ac se à veteris vitij, quamuis sibi ante dilecti societate secernit, & quasi prodigæ copulam posteritatis eliminat vt diuidantur parētes in filios, dum intemperans motus temperantia corporis abdicatur, & anima declinat consortium culpæ, nec extrariæ illi & foris sumptæ locus remanet voluptati. Filij quoque in parentes diuiduntur, dum renouati hominis censuram senilem vitia vetusta declinant, pietatisque normam voluptas adolescentior tanquam seriæ domus refugit disciplinā. Non incongruum quoque est, si putemus quod & isti ideo se diuidant, vt meliores fiant parentibus, maxime cum in posterio-

Eph. 2.

* in sese patitur.

* materiæ.

B

ribus dixerit: Si quis venit ad me, & non odit patrem aut matrem, & filios, & fratres, & sorores, etiam animam suam, non potest meus discipulus esse. Et ideo secundū simplicem intelligendi formam, gentilibus parentibus qui Christum sequitur filiꝰ antefertur. Religio enim præstat pietatis officiis. Illud quoque secundum altiorem interpretationem, quia de carne peccatum nascitur, & velut in vtero carnis operatur, de quo ait Apostolus: Si autem quod nolo hoc ago, iam non ego illud operor, sed quod habitat in me peccatum. Cum enim pro vita mundi huius effusus domini sanguis aboleuerit vitia, in gratiam ex offensione conuertitur. Superabundauit enim peccatum, vt superabundaret gratia: fitque vt ex peccato orta pœnitentia ad conuersionē me propositi, & ad cupiditatem gratiæ spiritalis impellat. Itaq; quod erat mihi ad mortem, hoc erit in salutem. Ergo peccatum irriguo fontis ablutum, ab ea vnde generatum est carne secernitur: & dum vnusquisque cupit redimere delictum, fit ex serie culpæ studium disciplinæ: concupiscentia quoque rerum malarum, & quidam motus feruidior cupiditatis, dei verbo in appetitum transfunditur diuinæ charitatis & amoris, atque in eadē natura fit varia disciplina, multóque meliorem quàm antea voluptatem sibi mysteriorum cœlestium ille corporis atq; animæ appetitus acquirit. Alitur enim animꝰ cognitione rerum, & comperta futurorum repromissione sublimior, animæ opera vetusta fastidit. Animalis enim homo non percipit quæ sunt spiritus dei. stultitia enim illi est. Spiritalis autē diiudicat omnia, ipse autem à nemine diiudicatur.

Luc. 14.

Roma. 7.

Roma. 5.

1. Corin. 2.

De liberatione ab aduersario in via.

DVm vadis cum aduersario tuo ad magistratum in via, da operam liberari ab illo, ne forte condemnet te apud iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. Dico tibi, non exies inde, donec etiam nouissimum quadrantem reddas.) Hoc etiā Matthæus posuit, sed ille specialiter, iste generaliter. Ille enim de reconcilianda pace dissidentium fratrum dicēdum putauit, hic de pœnitētia, & omnis emendatione delicti. Discutiamus igitur qui sit aduersarius, qui magistratus, qui iudex, quíve exactor, quídve putemus esse quadrātem, quem nisi quis exoluerit, mittatur in carcerem. Et iuxta Matthęū quidem aduersarius est, cum quo minimè tibi in hac vita cō uenisse videatur, qui apud iudicem futurum viuorum atque mortuorum, manentis simultatis te crimine persequatur. Iuxta Lucam autē est aduersarius noster ille præcipue, qui serit illecebras delictorum, vt habeat in supplicio participes quos habuit in errore cōsortes: atque ideo socios quærit ad culpam, vt obnoxios prodat ad pœnam. Quem nobis cauendum Petrus apostolus monet dicēs: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rapiens & rugiés quærit quem deuoret. Est aduersarius noster iuxta Matthæum, omnis virtutis vsus, & apostolicus & propheticus sermo, qui nos ad asperiora præcepta, & durioris vitæ documēta constringit. Cui nos consentire conuenit, vt cum operibus æmulemur, ne aliqua nostra contumacia ab eo desciuisse prodamur. Iuxta Lucam nostra contumacia ab eo desciuisse prodamur. Iuxta Lucam autē nemo nobis magis aduersarius quàm noster est lapsus, qui nos vitæ nostræ accusat indiciis: non quod accusationis vllius iudex futurus quærat officium, sed quod apud omniū cognitorem noster nos actus accusat, dum ab vsu virtutis apostolicísque præceptis inuenitur alienus. Itaque aduersariꝰ nobis omnis vitiorum est vsus. Aduersaria nobis libido, aduersaria auaritia, aduersaria omnis improbitas, aduersaria omnis iniqua cogitatio, omnis deniq; mala cōsciētia, quæ nos & hic afficit, & in futuro accusabit & prodet, sicut testatur Apostolus dicens: Testimonium reddente illis consciētia illorum, & inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam excusantibus. Quod si consciētia vnumquemque prodit, quanto magis gestorum nostrorum opus ante deum præsto est, quod expressum in nostro corpore vltimo tempore recensebitur, & secretum cogitationis scriptū in cordibus nostris legetur? Demus igitur operam vt dum in hoc sumus vitæ curriculo constituti, tanquā à malo aduersario, ita ab improbo liberemur actu, ne dum imus cum aduersario ad magistratum in via, nostrum condemnet errorem. Ideo & secundum Matthæum, Esto consentiens aduersario tuo dū es

Roma. 5.

1. Pet. 5.

cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum illo in via, ὑποδρ autem Græcus dixit, hoc est, beneuolus. Si enim dū sumus in hac vita, exoluamus nos à vinculis diaboli, nec ille propter nos damnabitur, & nos à vinculis eius erimus alieni. Vnde & pro Assyrio psalmus inscribitur septuagesimusnonus. Bene enim consulis aduersario, & pro illo Assyrio, hoc est vano, bene facis si eius laqueis exutus præstes hanc beneuolentiam, vt pœnam tui lapsus & mortis euadat. Quod si vinculis eius hæreas, tradet te tanquam reū magistratui, id est, accusator & proditor. Quis est magistratus, nisi penes quem omnis potestas est, & qui pleni & perfecti temporis sublimē sibi vindicat dignitatem? Ad quem bonorum operum fretus conscientia, non timens aduersarium,
Psalm. 41. sanctus propheta festinat dicens: Sitiuit anima mea ad deum viuum: quando veniam & apparebo ante faciem dei? Hic enim magistratus tradet reum iudici, ei scilicet cui viuorū & mortuorum tribuit potestatem. Tribuit per naturā, non per gratiam. Non enim quam non habebat accepit, sed quam ex substantia patris cum generaretur assumpsit. Hūc magistratum tibi & iudicem monstrat, qui monstrauit & accusatorē,
Roma. 2. & ostendit quando sit reuelandus. In die, inquit, qua iudicabit deus occulta hominum secundum euangelium meū per Iesum Christum dominum nostrum. Hic igitur est iudex Iesus Christus, per quem omnia occulta redarguuntur, & improbi operis pœna mandatur. Vis scire Christum esse iudicem, qui exactori tradit, & in carcerem mittit?
Matth. 22. Ipsum interroga, imò ipsum lege in euangelio dicentem: Tollite & mittite illum in tenebras exteriores.
Matth. 13. Exactores quoq; suos ipse mōstrauit alio loco vbi dicit: Sic erit in cōsummatione seculi: Exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorū, & mittent eos in caminū ignis: ibi erit fletus, & stridor dentium. Superest nunc vt intelligamus quid sibi velit figura
* vlis. quadrantis. Et videtur vsualis * rei expressum nomine, intellectus spiritalis arcanum. Nam sicut qui pecuniā soluunt, debitum reddunt, nec prius euacuatur fœnoris nomē, quàm totius sortis ad nummum vsque quocunque solutionis genere quantitas vniuersa soluatur: sic compensatione charitatis actuúmque reliquorum vel satisfactione quacunque peccati pœna dissoluitur. Non ociosum etiam quia non æra (sicut alibi) duo, non assem, non denarium, sed quadrantē hoc posuit loco. Quadrantaria enim permutatio velut quædam est compensatio, cum aliud redditur, & aliud significatur solutum. Ita & hic aut precio charitatis redimitur iniuria, aut iniuriæ æstimatione pœna laxatur. Quadrantem autē in balneis dari solere reminiscimur, cuius oblatione vt illic vnusquisque lauandi accipit facultatem, ita hic accipit eluendi: quia vniuscuiusque peccatum supra scriptæ genere conditionis eluitur, cum tamdiu exercetur noxius pœnis, vt com
Acto. 5. missi supplicia erroris expendat. De Galilæis autē illis quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum, figura quædam videtur eos tangens qui coactu diabolico non pure offerunt sacrificium, quorum oratio in peccatum, sicut de Iuda scriptum est proditore, qui proditionem sanguinis dominici inter sacrificia positus cogitabat.

De parabola arboris fici quid significet.

Caput XIII. ARborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua.) Quid sibi vult quod in euangelio suo dominus fici parabolam frequenter inducit? Habes enim alibi, quod iussu domini viriditas omnis huius ligni frondentis aruerit. Vnde intelligimus omnium creatorem, qui potest imperare naturis, vt vel arescant subito, vel virescant. Alibi ex teneritudine arboris huius & foliis commemorat coniici solere æstatis aduentum, vtroque significans, & Iudaicæ plebis inanem quam prætendebat gloriam velut florem in aduentu domini decidisse, quia ab operibus infructuosa durabat: & iudicij diem velut æstatis aduentum, quo adulti fructus terrarum omnium reconduntur, ex plenitudine ecclesiæ in quā Iudęi quoq; crediturí sunt, esse metiendum. Etiam hic ergo altioris sensus aliquod quæramus arcanū. Ficus in vinea est. Erat autē vinea domini Sabaoth, quam dedit in rapinam gentium. Itaque qui vineam suā diripi fecit, hic etiam ficum iussit excidi. Apta autem synagogæ arboris istius comparatio est, quia sicut ista arbor foliis redundans fluentibus spem possessoris sui cassa speratorum prouentuū expectatione destituit: ita etiam in synagoga dū doctores eius operibus infœcundi, verbis tamē velut foliis redundātibus gloriantur, inanis vmbra legis exuberat, spes autem falsi expectata prouentus, populi vota credentis illudit. Est etiam in natura arboris quo magis credas synagogæ speciem comparatione huius expressam. Etenim si diligenter inquiras, discretam ab vsu arborum cæterarum cōsuetudinem naturæ huius inuenies. Nanque aliæ florem ferūt antequam fructum, pomáque ventura prænuncio sui flore designant: hæc sola ab initio germinat poma pro floribus. In aliis flos discutitur, & poma nascuntur: in hac poma decidūt, vt poma succedant. Ergo priora illa cassa fructuum, vice floris emergunt. Ita præcoci quodam nascendi vsu, quę ordinē naturæ nesciunt, beneficium naturæ seruare nō possunt. Etenim qua se medio trudere de cortice gemma consueuit, ea minutissima quæque huius generis poma prorumpunt. De
Cantic. quibus legimus in Cāticis canticorum: *Ficus producit grossos suos.* Itaque cæteris albentibus primo vere virgultis, sola ficus proprio nescit flore canescere, cò fortasse quod nullus istius maturior sit vsus in pomis. Nanque succedentibus aliis hæc quasi degenerantia respuūtur, & arenti infirma radice, renouatis quibus sit succus vtilior exuruntur.* Manēt
*cruenta. tamen aliqua perrara, nec decidunt, quibus hic prouectus arriserit: vt de medio duarum virgarum clauiculo breui erūpente promergant, quo geminis tecta prędidiis tanquàm naturæ parentis gremio, succi fotu plenioris inolescant. Ea clementioris auræ prouocata temperie, & prolixioribus adultiora temporibus, vbi syluestrem animū succi prioris exuerint, specie cæteris & maturitatis gratia præferuntur. Specta nunc cultus & animos Iudæorū, qui quasi primi fructus male feracis synagogæ, grossi labenti similitudine corruerunt, vt mansura supra æuum nostri generis poma succederent. Etenim primus synagogæ populus quasi radice operū infirmus arentium, vbertatem sapientiæ naturalis haurire nō potuit. Et ideo velut inutilis decidit fructus, vt quasi ex iisdē clauiculis arboris fructuosæ, de pinguedine religionis antiquæ nouus ecclesiæ populus emergeret. *Ergo ille qui erat, esse desiuit, vt inciperet iste qui non erat. Primi* tamē ex Israel, quos naturæ validioris ramus extulerat, *sub* vmbra legis & crucis, in vtriusque sinu, succo gemino colorati, grossi matureścentis exemplo, pulcherrimorum gratia fructuū cęteris præstiterunt, quibus dicitur: Sedebitis super duodecim
Matth. 19. thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Nec illud alienum quod Adam atque Eua primi illi nostri vt generis ita erroris parentes, qui huius arboris texere se foliis, paradisi exules esse meruerunt, cum domini deambulantis præsentiam transgressionis suæ conscij declinarent, vt significarēt futurum quod vltimis temporibus populus Iudæorum sub domini saluatoris aduentu, qui eos vocaturus aduenit, exutum se virtutibus per diaboli tentamenta cognoscens, & intecta conscientiæ probra formidās, à religione deuius, præuaricatione cōfusus esset à domino recessurus, verborū fluentium velut foliorum velaminibus adopertus pudenda gestorum. Ergo illi qui folia de ficulnea non poma carpserūt, eliminati sunt à dei regno. Erāt enim in animam viuentem. Venit secundus Adam, & iam nō folia sed poma quærebat. Erat enim in spiritum viuificantem. In spiritu autem fructus virtutis acquiritur, dominus adoratur. Quærebat autem dominus, non quia fructum ficulneæ deesse nesciret, sed vt ostenderet in figura quia fructum synagoga iam habere deberet. Denique ex sequentibus docet non se ante tēpus venisse, qui per triennium venit. Sic enim habet: ¶ Ecce anni tres sunt ex quo veni quærens fructum in ficulnea hac, & nō inuenio. Succide ergo illam. vt quid etiam terrā occupat?) Venit ad Abraham, venit ad Moysem, venit ad Mariā, hoc est, venit in signaculo, venit in lege, venit in corpore. Aduētum eius ex beneficiis recognoscimus. Alibi purificatio, alibi sanctificatio, alibi iustificatio est. Circumcisio purificauit, sanctificauit lex, iustificauit gratia. Vnus in omnibus, & vnū omnia. Nemo enim mundari potest, nisi qui metuit dominū. Nemo legem meretur accipere, nisi purificatus à culpa. Nemo accedit ad gratiam, nisi nouerit legem. Ergo populus Iudæorum neque purificari potuit, quia circuncisionem nō animi

Universidad de Deusto
Biblioteca

nimi sed corporis habuit: neque sanctificari, quia virtutem A
legis ignorauit, qui carnalia magis q̄ spiritalia sequebatur.
(Lex autem spiritalis est) neq; iustificari, qui delictorū suo-
rum pœnitentiam non gerebat, & ideo gratiā nesciebat. Me-
rito ergo nullius in synagoga fructus inuentus est, & ideo iu-
betur excidi. Sed bonus cultor, & fortasse ille in quo eccle-
siæ fundamentum est, præsagiens alterum ad gentes, se autē
ad eos qui ex circuncisione sunt esse mittēdum, religiose ne
excidatur interuenit, fretus vocatione sua, etiam populū Iu-
dæorum per ecclesiam posse saluari: ideoque dicit. ¶ Dimit-
te illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittā
cophinum stercoris.) Quam cito duritiā Iudæorum superbiā
mq; causſas esse sterilitatis agnouit. Itaq; nouit excolere,
qui nouit vitia deprehendere. Pollicetur dura cordis eorum
apostolicis ligonibus esse fodienda, vt longo incultu situm
mentis obductum sermo bis acutus inuertat, & corde pro-
scisso excitet sensum aërio spiramine iam vigentem, ne radi-
cem sapientiæ terrarum aceruus obruat, & abscondat. Co-
phinum quoque stercoris dicit esse mittendum. Magna pro- B
fecto vis stercoris, quæ tanta est vt de infœcundis fœcunda,
de arentibus virentia, de sterilibus faciat fructuosa. In quo
Philip. 3. sedit Iob cum tentaretur, & vinci nequiuit. Et Paulus æsti-
mat stercora, vt Christum lucrifaciat. Deniq; cum ante Iob
plurima perdidisset, posteaquā sedit in stercore, non habuit
quod ei diabolus posset auferre. Bona ergo terra quæ fodi-
Psalm. 112. tur, bonum stercus quod mittitur. Denique dominus de ter-
ra suscitat inopem, & de stercore erigit pauperem. Itaq; per
intellectus exercitium spiritalis, & humilitatis affectum, etiā
Iudæos in euangelium Christi cultor ille bonus fore existi-
mat fructuosos. Meminerat enim quia per Aggæum domi-
nus locutus est: Quoniam quarto & vicesimo noni mensis à
die, quo fundatum est templum domini omnipotentis, vi-
neam, inquit, & ficus, & malogranata, & ligna oliuæ, quæ nō
afferunt fructum, ex hac die benedicam. quo reuelatur sub
ipsum anni vergentis occasum, hoc est, seculi iam senescen-
tis occiduo, sanctum dei templum (quod est ecclesia) esse
condendum, cuius gratia per sanctificationem lauacri, Iu- C
dæorum nationúmque populi fructum suorum possint ha-
bere meritorum. Ergo per naturam arboris, synagogæ spe-
cies indicatur secundis prouentibus fructuosa. Nos enim ex
patrum semine. Meritóque Iudæi grossis labentibus compa
rantur, quod incrassato corde & prædura ceruice ad peren-
nitatem sui peruenire non possunt. Qui si moriātur, & quasi
decidant huic mundo, vt in interiorem hominem per laua-
cri gratiam renascantur, erunt vtique fructuosi. Perfidia au-
tem hominum pertinacium synagogam inutilē fecit, & ideo
quasi sterilis iubetur excidi. Quod de Iudæis dictum, omni-
bus cauendum arbitror, & nobis maxime, ne fœcundum ec-
clesiæ locum vacui meritis occupemus, qui quasi malogra-
nata benedicti, fructus ferre debemus internos, fructus pu-
doris, fructus coniunctionis, fructus mutuæ charitatis & a-
moris, sub vno vtero ecclesię matris inclusi, ne aura noceat,
ne grando decutiat, ne æstus cupiditatis exurat, ne humoris
imber elidat. Nonnulli tamen ficum istam per allegoriā nō
synagogæ sed malitiæ & improbitatis figuram putant: hi ta- D
men in nullo distant, nisi quod pro specie genus eligunt. Id
autem cauere se dicunt, quia dominus dixit ad ficum: Nun-
quàm ex te fructus nascatur in sempiternum. cum vtiq; plu-
rimos ex Iudæis credidisse, & credituros esse nouerimus.
Sed qui credit, non synagogæ iam fructus est, sed ecclesiæ,
nec ex synagoga nascitur qui renascitur in ecclesia. Sicut e-
nim sunt qui ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: (si
enim ex nobis essent, nobiscum mansissent) sic de iis qui ex
Iudęis credunt, dicimus, quia si ex synagoga essent, in syna-
goga manerent: sed propterea exierunt de synagoga, vt ex
ea non fuisse credantur. Deinde pro malitia interueniret ali-
quis, & diceret excolendam vt fructum afferret, cū ideo ve
nerit dominus, vt semina improbitatis aboleret.

De curatione mulieris quæ spiritum infirmitatis decem & octo annis habebat.

ERat autem docens in synagoga eorum sabbatis, &
ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis an-
nis decem & octo, & erat inclinata.) Quàm cito
quod de synagoga diceret indicauit. Ad ipsam v-
tique arborem venisse se monstrat, qui in eadē prædicabat.
Denique in muliere infirma quasi ecclesiæ figura succedit,
quæ cum mensuram legis & resurrectionis impleuerit, in il-
la quiete perpetua in sublime erecta fastigium, inclinationē
nostræ infirmitatis sentire non poterit. Nec aliter curari po
tuisset hæc mulier, nisi quia legem impleuit & gratiam. Le-
gem in præceptis, in lauacro gratiam, per quam mortui secu
lo resurgimus Christo. Nam in decē verbis, legis perfectio
est: in octauo numero, resurrectionis est plenitudo. Opus
ergo sabbati signum futuri est, quod vnusquisque lege per-
functus & gratia, per misericordiam Christi corporeæ fra-
gilitatis molestiis exuetur. Et ideo in signo antè per Moy-
sem præmissa est sanctificatio, vt esset exercitiū futuræ san-
ctificationis, & obseruantiæ spiritalis à secularibus operibus
abstinendi. Denique & deus ab operibus mundi quieuit, nō
ab operibus, cuius sempiterna & iugis operatio est, sicut fi-
lius ait: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. vt Ioan. 5.
ad similitudinem dei secularia nostra opera nō religiosa ces-
sarent. Hoc autem non intelligēs archisynagogus prohibe-
bat quēquam curari sabbato, cum sabbatum futurarum ty-
pus sit feriarum. Et ideo nō operis boni sed mali feriæ sunt,
eóque præscriptum sit vt nullam ferentes farcinam delicto-
rum, nec bonorum ieiuni operum sabbata post mortem fu-
tura celebremus. Vnde dominus spiritaliter videtur respon
dere cū dicit. ¶ Hypocritæ, vnusquisque vestrum sabbato
non soluit bouem suum aut asinum, & ducit adaquare? Cur
enim non aliud animal indicauit, nisi vt ostēderet aduer-
santibus, licet synagogæ principibus, futurum tamen vt Iudai-
cus & gentilis populus sitim corporis æstúmque mūdi istius
dominici fontis vbertate deponat? Agnouit enim bos pos-
sessorem suum, & asinus præsepe domini sui. Itaque ille po-
pul⁹ qui antea fœni vilis, quod priusquàm euellatur aresci,
alimonia pascebatur, panem illum qui è cœlo descendit, ac-
cepit. Et ideo per vocationem duorum populorum ecclesiā
dicit saluam futuram, quæ tempore legis impleto, & domi-
nicæ resurrectionis ætate, tēpus suæ absolutionis acceperat.
Quàm clemens ergo dominus, quàm pius in vtroque, cū aut
miseretur, aut vindicat. In synagogæ typo arborem excidi
iubet, in typo ecclesiæ fœminam saluat. Quàm dulcis para-
bola, facilis autem solutio. Vinculum vinculo comparat, vt
insimulatio Iudæorum actu ipsorum redarguatur. Nam cū
ipsi animalibus sabbato soluant vincula, reprehendunt do-
minum qui homines à peccatorum vinculis liberauit.

De comparatione regni cœlorum ad granum sinapis.

CVi similē est regnum dei? & cui simile illud æsti-
mabo? Simile est grano sinapis, quod acceptum
homo misit in ortum suum, & creuit, & facta est
arbor, & volucres cœli requieuerunt in ramis e-
ius.) Docet nos præsens lectio naturam comparationū spe-
ctandam esse non speciem. Itaque videamus cur sublime re-
gnum cœlorū grano sinapis comparetur. Nam memini etiā
alio loco granum sinapis lectum, vbi fidei confertur, di-
cente domino: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, di- Matth. 21.
cetis huic monti, tollere, & iactare in mare. Nec exigua hęc,
sed magna est fides, quæ monti possit vt se transferat impe-
rare. Neq; enim mediocrem fidē dominus exigit ab apostо-
lis, quibus aduersus altitudinē extollentē se nequitiæ spiri-
talis scit esse certandū. Vis scire magnā fidem requiri? Lege
in apostolo: Et si habeā omnem fidem, ita vt mōtes transfe- 1. Corin. 13.
ram. Ergo si regnum cœlorū sicut granū est sinapis, & fides
sicut granum sinapis: fides vtiq; regnum cœlorū, & regnum
cœlorū est fides. Itaq; qui fidem habet, habet & regnū cœ-
lorum. Et regnum intra nos, & fides intra nos est. Legimus
enim, Regnum dei intra vos est. Et alibi: Habete fidem in
vobis ipsis. Denique Petrus qui omnem habuit fidem, regni
cœlorū claues vt & aliis referaret, accepit. Nunc ex natura
sinapis, quæ virtus comparationis sit æstimemus: Granū cer
te eius, res est vilis & simplex: si teri cœperit, vim suā fūdit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Etiam fides primo simplex videtur: sed si teratur aduersis, gratiam suæ virtutis effundit, vt alios quoq; qui vel audiũt, vel legunt, odore sui compleat. Granũ sinapis martyres nostri sunt, Felix, Nabor, & Victor, Gerualius, & Protasius, & Nazarius, habebant odorem fidei, sed latebant. Venit persecutio, arma posuerunt, colla flexerunt, cõtriti gladio per totius terminos mundi gratiam sui sparsere martyrij, vt iure
Psalm.18. dicatur: In omnem terram exiuit sonus eorum. Sed aliàs teritur fides, aliàs premitur, aliàs seminatur. Ipse dominus granum est sinapis. Erat integer ab iniuria, sed eum velut granũ sinapis qui non attigerat populus nesciebat. Teri maluit, vt
2 Corin.2. Luc.8. diceremus: Christi enim bonus odor sumus deo. Comprimi maluit. Vnde & Petrus dixit: Comprimunt te turbæ. Seminari maluit velut granum, quod acceptũ homo misit in ortũ suũ. In orto enim Christus & captus, & sepultus est. In orto creuit, vbi etiã resurrexit, & factus est arbor, sicut scriptũ
Cantic.2. est: Sicut arbor mali inter ligna syluæ, ita frater meus in medio filiorum. Ergo & tu semina in orto tuo Christũ. Ortus vtique locus pleaus est florum & fructuum diuersorum, in quo gratia tui operis efflloreat, & multiplex odor variæ virtutis exhalet. Ibi ergo sit Christus, vbi fructus est. * Semina
* al. fructus est semina. dominũ Iesum. granum est cũ comprehẽditur, arbor est cũ resurgit, arbor mundum obumbrans. Granum est cum sepelitur in terra, arbor est cum eleuatur ad cœlum. Preme etiã
Domin* is-fris granũ. &c. 1.Corin.2. cum Christo & semina fidem. Premitur fides, cum crucifixũ credimus Christum. Pressit fidem Paulus cum diceret: Et ego veniens ad vos fratres, veni non cum eminẽtia sermonis aut sapientiæ, prædicans vobis mysterium dei. Neque enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Et quia docuit premere fidem, docuit &
2.Cor.5. leuare, dicens: Nunc enim crucifixũ iam non nouimus Christum. Seminamus autem fidem, cum ex euangelicis & apostolicis & propheticis lectionibus credimus in domini passionem. Seminamus ergo fidem, cum eam velut mollito & subacto solo dominicæ carnis operimus, vt quasi vapore & cõpressu sacri corporis fides se ipsa disseminet. Qui enĩ crediderit factum hominem dei filium: credit mortuũ esse pro nobis, credit resurrexisse pro nobis, credit ascẽdisse pro nobis. Semino ergo fidem, cum sepulturam eius interfero. Vis
Ioan.12. scire granum Christum, & seminatum Christum? Nisi granũ C tritici cadens in terram moriatur, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Ergo nõ erramus, quia diximus quod ipse iam dixerat. Est autẽ & granum tritici, quia confirmat cor hominis: & granum sinapis, quia cor hominis accendit. Et licẽt ad omnia vtrumque conueniat, videtur tamen granum tritici cum de eius resurrectione tractatur. Panis enim dei est, qui de cœlo descendit, eò quod verbũ dei & resurrectionis exemplum mentem alat, spem acuat, firmet affectum. Granum autem sinapis, eò quod amarior & acrior sermo sit de domini passione. Amarior ad flendum, acrior ad commouendum. Itaque cum audimus & legimus ieiunasse dominum, sitisse dominũ, lachrymasse dominum, vapulasse dominum, dicentẽ dominũ sub
Matth.26. tempore passionis: Vigilate & orate, ne intretis in tẽtationẽ: velut succo amarioris sermonis increpati, dulciores * iusto
* dulcioris hausu. voluptatum suauitates corporalium temperamus. Ergo qui seminat granum sinapis, seminat regnum cœlorũ. Ne despicias hoc granum sinapis. minimum quidem est omnibus seminibus, sit autem cum creuerit, maius omnibus oleribus. Si granum sinapis Christus, quemadmodũ Christus est aut minimus, aut crescit? Verum non per naturam, sed per speciem nostram rursus excrescit. Vis scire minimum? Vidimus eũ,
Esaiæ 53. Psal.44. & non habebat speciem neq; decorem. Discе maximũ: Speciosus forma præ filiis hominum. Etenim ille qui non habebat speciem neque decorem, excellentior factus est angelis, vltra omnem gloriam prophetarũ, quos infirmus Israel velut olera manducauerat. Panem enim quo corda confirmantur, alterum refutauerat, alterum non acceperat. Semen autẽ
Gal.3. Christus, quia semen Abrahæ. Abrahæ autem dictæ sunt repromissiones, & semini eius. Non dicit, & seminibus tanq̃ in multis, sed sicut in vno, & semini tuo, quod est Christ*. Nec solum semen est Christus, sed etiam minimum omnibus seminibus, quia non venit in regno, non in diuitiis, nõ in istius A mundi sapientia. Subito autem velut arbor sublimẽ suæ vertícem potestatis effudit, vt dicamus: Sub vmbra eius concupiui & sedi. Et frequenter simul (vt arbitror) videbatur & arbor & granum. Granum est cum dicitur: Nonne hic est filius Ioseph fabri? Sed inter hæc verba creuit subito testantibus Iudæis, qui quasi latæ arboris ramos non poterant comprehendere, dicentes: Vnde huic ista sapientia? Granum igitur est figura, arbor est sapiẽtia. In cuius frõdẽtibus ramis ille nycticorax in domicilio, ille passer singularis in ædificio, ille raptus in paradisum, in aëra rapiendus, & nubis tuta iam sede requiescit. Requiescunt etiam potestates, & angeli cœlorum, & quicunque spiritalibus factis euolare meruerunt. Requieuit sanctus Ioannes cum recumberet super pectus Iesu, imò & ipse eius arboris succo velut ramus extenditur. Ramus est Petrus, ramus est Paulus, posteriora obliuiscens, & ea quæ sunt priora appetens. In quorum sinus, & quosdã
Cant.5. Matth.9. Philipp.3. disputationum recessus, qui eramus longe, nos scilicet ex nationibus congregati, quos diu per mare mundi procella & turbo nequitiæ spiritalis agitabat, assumptis virtutum remigiis aduolamus, vt nos vmbra sanctorum ab istius mundi ardore defendat, certæ stationis iam securitate vernantes, eò quod anima nostra grauibus ante sicut illa mulier inclinata peccatis, vt passer erepta de laqueo venantium, in ramos domini montésque migrauit. Itaque ante superfluis obseruationibus vani & inani leuitate volitantes, nunc iam per fidẽ Christi soluti manus, & liberi à vinculis sabbatorum bonis operibus intendimus, & in ipsis epulis libertatem habemus, intemperantiam excludimus, ne liberi à lege cupiditatibus seruiamus. Lex enim ligauit sibi, vt absolueret cupiditatib*. Gratia quæ minorem abstulit seruitutem, multo grauiora præcepit. Omnia nobis licent, sed non omnia expediũt. Grue est enim potestate vti, vt sub potestatẽ recidas. Desiste esse sub lege, vt virtute supra legem sis.

De comparatione regni dei ad fermentum quod mulier abscondit in tribus mensuris farinæ.

QVi simile æstimabo regnum dei? Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farina, donec fermentatum est totum.) Hæc de requirendis quæstionibus comparatio, quæ tantũ ambiguitatis offundit, vt diuersas habeat sententias plurimorum. Opportune itaque granum tritici supra diximus Christũ, quia suberat nobis spiritale fermentum: eóque plerique fermentum Christum putant, quod virtutem attollat acceptam. Et quia fermentum ex farina, vi non specie generi suo præstat: Christus quoque ex patribus æqualis corpore, sed diuinitate incomparabilis præminebat. Igitur sancta ecclesia, quæ typo mulieris istius euangelicæ figuratur, cuius farina nos sumus, dominum Iesum in interioribus nostræ mentis absc̃ondit, donec animi nostri secreta penetralia color sapientiæ cœlestis obducat. Et quia in Matthæo legimus tribus mẽsuris abscõditum esse fermentum, congruere visum est vt dei filiũ crederemus absconditum in lege, adopertum in prophetis, euangelicis prædicationibus adimpletum, vt perfectam fidem nobis acquirat ex omnibus, & scriptorũ collatione format*, in nobis qui sumus corpus ipsius, omnia & in omnibus impleatur. Ipse enim erat verbum dei, atq; mysteriũ quod ab-
D sconditum est à seculis & à generationibus: quo nihil potest ad expressionẽ perennitatis eius attestatius dici. Erat enim profecto. Nam ita erat, vt abscõditus sacrilegis, manifestatus in sanctis, prædestinat* ante secula, seruaretur ad gloriã. Hæc est autem gloria, vt possimus fratres inuestigare mysterium absconditum à seculis in deo. Quod in deo, vtiq; & ex deo. Neque enim deus alienæ capax potest esse naturæ. Nec sum dubius animi quod aliqui de hoc mundo dictum putent, donec fermentetur in lege, prophetis & euangelio, vt dominum omnis lingua fateatur. Itaque discutiamus omnia, diligentius requiramus. Nemo inuenit, nisi qui ante quæsierit. Aedificemus turrim, computemus sumptus scripturarum, conferamus impensas, ne quis etiam de nostrum aliquo dicat, Hic voluit ædificare, & non potuit consummare. Qui ædificat, bonum debet iacere fundamentum. Bonum fundamentum est fides, bonum fundamentum est apostolorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtolorum & prophetarũ. Duobus enim teſtamẽtis fides noſtra cõſurgit: nec iniuriam facit qui parem dixerit in vtroq; perfectæ fidei eſſe menſurã, cum dicat ipſe dominus: Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi. quia & in Moyſe dominꝰ eſt locutus. Bene ergo in vtroq; perfecta menſura, quia perfectus in vtroque: & fides vtriuſque vna, quia vnius eſt virtutis & ſenſus oraculum atque reſponſum. Me tamen ſequi iuuat quod ipſe dominus docuit, fermentum eccleſiæ ſpiritalem eſſe doctrinam. Nam cum ſcriptum ſit, Cauete à fermento Phariſæorum: & cum apoſtolus dixerit, Non in fermento nequitiæ & malitiæ: oſtenditur quia doctrina fermentum eſt. Sed aliud eſt fermentum zizaniæ, aliud tritici. Vnde & bonis authoribus acquieſcimus, vt dicamꝰ quia eccleſia renatũ hominẽ qui eſt in corpore & anima & ſpiritu, fermento ſanctificat ſpiritali. Sanctificatur enim corpus atque anima per gratiã ſpiritalẽ, & accipit ſanctificationis augmentum, cum per eccleſiæ velut quoddam fermentantis officium, ſcripturarúmq; doctrinam, quæ velut cœleſtiũ collatione ſermonũ & vbertate cõcreſcit, infuſus toto homini atque permixtus vſus inoleuerit, vt fiant vnum etiam ipſa fermentum. Quod vtique tunc fit, cũ ſibi tria hæc pari quadam cupiditatũ lance conſentiunt, & æqualis aſpirat cõcordia voluntatum. Hoc igitur eccleſiæ opus non tumultuariũ, nec fortuitum, ſed diuturna meditatione collatũ, vt hæc tria vnum ſint, integra à lege peccati. Cuius ſententiæ aſſertorẽ habemus Apoſtolum dicentem: Ipſe autem dominus ſanctificet vos per omnia, vt integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus, ſine querela in die domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Quod per ſeculariã quidẽ tentamenta non prouenit, niſi fermentum illud cui comparatur regnum cœlorum, mulier illa euangelica abſcondat in farinæ menſuris tribus, donec fermentetur totum. Tres enim mẽſuræ ſunt, vt dixi, carnis, animæ, & ſpiritus. Sed ſpiritus quo viuimꝰ omnes in hoc corpore ſiti, hoc verius quando carnis laſciuia non redundat, & anima corporalibus non incuruatur erroribus, ac mẽſura viuẽdi in toto homine inoffenſa ſeruatur. Sed quia menſurarũ æqualitas ſine adiumento eccleſiæ atque doctrinæ difficile perſeuerat, idcirco mulier illa quæ figuram eccleſiæ gerit, tamdiu virtutẽ illis doctrinæ ſpiritalis admiſcet, donec fermentetur totus ille interior homo cordis abſconditus, & in gratiam panis cœleſtis aſſurgat. Bene enim fermẽtũ doctrina dicitur Chriſti, quia panis eſt Chriſtus. & apoſtolus ait: Quia vnus panis, vnum corpus multi ſumus. Fit ergo vnum fermentum, quando caro non concupiſcit aduerſus ſpiritũ, nec ſpiritꝰ aduerſus carnem, ſed facta carnis mortificamus, & anima ex afflatu dei flatum vitæ ſumpſiſſe ſe conſcia, ſeculari neceſſitudinis contagia terrena declinat. Vnde & apoſtolus non in carne ſed in ſpiritu ambulare nos præcipit, vt ſanctificati per lauacrum regenerationis, veterem hominem cum ſuis deſideriis exuentes, induti nouum qui ſecundum Chriſtum creatus eſt, non iam in vetuſtate literæ, ſed in nouitate ſpiritus gradiamur, quo poſſit nobis etiã reſurrectionis tempore incorrupta corporis & animæ & ſpiritus manere cõmunio: & tunc omnia quę petimus, impetremus. Quod pleriſque videtur etiam dominus ſignificaſſe cum dicit: Si duobus ex vobis conuenerit ſuper terram, de omni re quãcumq; petieritis, fiet vobis à patre meo qui in cœlis eſt. Itaque alij duos, animam & corpus accipiunt, alij animã & ſpiritum: vt ſi in terra, hoc eſt, in corpore ſibi anima ſpiritúſq; conſentiant, nec ſe impugnent inuicem diuerſis cupiditatibus, omnia in effectum videantur orata poſſe deduci. Quod ita fit cum fuerint vtraq; vnum, ſi ſubtractis inimicitiis vel ſolutis duo condantur in vnum nouum hominem, id eſt, anima & ſpiritus, vt oremus ſpiritu, oremus & mente. Licet plerique duos populos accipiãt, ex Iſrael & gentibus, in vnum reſurrectionis tempore congregandos, vt fiat in æternum manſura perfectio, & id quod ex parte eſt deſtruatur. Plerique autem virum & vxorem conſentientes ſibi ſtudio charitatis accipiunt. Itaque ſi in hac vita tres menſurę in eodem fermento manſerint donec fermententur & fiant vnum, vt æqualitatum nulla diſtantia ſit, nec compoſiti ex trium diuerſitate videamur, erit in futurũ diligẽtibꝰ Chriſtũ incorrupta cõmunio, nec cõpoſiti manebimꝰ. Nã & qui cõpoſiti nunc ſumus, vnum erimus, & in vnam ſubſtantiam transformabimur. Neq; enĩ in reſurrectione aliud erit alio inferius, ſicut nunc fragilis in nobis eſt carnis infirmitas, & corporalis habitudo naturæ vel vulneribus patet, vel iniuriis ſubiacet, vel ſui oneris mole depreſſa ſupra terras nequit extollere altius, atque eleuare veſtigium: ſed in ſimplicis creaturę gratiam figurabimur, cum completum fuerit quod dictum eſt à Ioanne: Chariſſimi, nunc filij dei ſumus, & nondum reuelatum eſt quid erimus. Sed ſcimus quia cum reuelatus fuerit, ſimiles ei erimus. Itaque cum dei natura ſit ſimplex, (ſpiritus enim deus eſt) nos quoque in eandem imaginem figurabimur, vt qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. Igitur ſicut portauimus imaginem illius terreni, portemus & imaginem huius cœleſtis, quam animus noſter debet induere.

De curatione hydropici, & ſuaſione humilitatis atque pietatis.

Ca. XIIII.

FIt factum eſt cum intraret in domũ cuiuſdã principis, & ecce homo hydropicus erat ante illum.) Ideo primo ab hinc loco curatur hydropicus, in quo fluxus carnis exuberans animæ grauabat officia, ſpiritus extinguebat ardorem. ¶ Et reſpondens Ieſus dixit illis: Cum inuitatus fueris ad nuptias, non diſcumbas in primo loco.) Deinde docetur humilitas, dum in illo conuiuio nuptiali appetentia loci ſuperioris arcetur. Clemẽter tamen, vt perſuaſionis humanitas aſperitatẽ coërcitionis excluderet, ratio proficeret ad perſuaſionis effectum, & correctio emendaret affectum, huic quaſi proximo limine humanitas copulatur, quæ ita dominicæ ſententiæ definitione diſtinguitur, ſi in pauperes & debiles cõferatur. ¶ Dicebat autem & ei qui ſe inuitauerat: Cum facis prandium aut cœnã, &c.) Nam hoſpitalem remuneraturis eſſe, affectus auaritiæ eſt. Poſtremum quaſi emeritæ militiæ viro contemnendarũ ſtipendium præſcribitur facultatum.

De parata cœna magna, & multorum vocatione, ſimúlque omnium excuſatione.

HOmo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos.) quod neq; ille qui ſtudiis intentus inferioribus poſſeſſiones ſibi terrenas coëmit, regnum cœli poſſit adipiſci, cum dominus dicat: Vende omnia tua, & ſequere me. Nec ille qui emat boues: cum Heliſæus occiderit, & populo diuiſerit quos habebat. Et ille qui duxit vxorem, cogitet quæ mundi ſunt, non quæ dei. Non quo coniugium reprehendatur, ſed quia ad maiorem honorem vocetur integritas: quoniã mulier innupta & vidua cogitat quæ ſunt domini, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. Nam quæ nupta eſt, cogitat quæ ſunt mũdi, quomodo placeat viro. Sed vt in gratiã, vt ſupra cum viduis, ita nunc etiam cum coniugibus reuertamur: non refugimus opinionẽ quam ſequuntur pleriq;, vt tria genera hominum à conſortio magnę illius cœnæ æſtimemus excludi, gentilium, Iudæorum, hæreticorum. Et ideo apoſtolus auaritiã dicit eſſe fugiendã, ne impediti more gentili iniquitate, malitia, impudicitia, auaritia, ad regnũ Chriſti peruenire nequeamus. Omnis enim immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & dei. Iudæi autem corporali miniſterio iuga ſibi legis imponunt, & ideo ſecundum prophetam: Dirumpamus vincula eorũ, & proiiciamus à nobis iugum ipſorum. Chriſtum enim recepimus, qui ceruicibus noſtris pietatis ſuæ iugũ mite ſuſpendit. Quinq; autẽm iuga ſunt, verborũ decem, vel quinq; libri veteris legis, de quibꝰ in euangelio videtur Samaritanæ dicere: Quinq; enim viros habuiſti. At vero hęreſis velut Eua fœmineo rigore fidei tẽtat affectum, & lubrica facilitate prolabẽs lenocinia falſi decoris affectat, intemeratam negligens pulchritudinem veritatis. Ideo igitur excuſant, quia nemini intercluditur regnũ, niſi ei quem ſuæ profeſſio vocis excluſerit. Dominus autem omnes cleméter inuitat, ſed nos aut deſidia noſtra aut error auertit. Ergo & ille qui villam emit, alienus à regno eſt. Ementes enim atque vendentes, Noë, vt legiſti, tempore, diluuia ſorbuerunt. * Et ille qui iugum potius legis quàm gratiæ munus elegit, & ille qui propter ducẽdã excuſat vxorẽ. Scriptũ eſt enim: Si quis venit ad me, & nõ odit patrẽ ſuũ, & matrem, & vxorẽ, non poteſt meus diſcipulus eſſe. Etenim ſi pro-

Ioan. 5.
Matth. 16. 1. Corin. 5.
1. Theſſa. 5.
1. Corin. 10. Gala. 5.
Ephe. 4.
Matth. 18.
1. Corin. 14.
1. Ioan. 3.
Ioan. 4. 2. Corin. 3. 1. Corin. 15.
1. Corin. 7.
Ephe. 5.
Pſalm 2.
Ioan. 4.
*ſubruerũt.
Lucæ. 14.

Matth.12. si propter te dominus suæ renunciat matri, dicens: Quæ est mater mea, aut qui fratres mei? cur tu domino tuos cupias anteferre? Sed neq; ignorare naturã, neq; seruire naturę dominus iubet, sed ita indulgere naturæ, vt venereris authorẽ, nec ab eo parentum amore deficeas. Itaque post diuitũ resupina fastidia contulit se ad gentes, iubet bonos & malos introire, vt bonos augeat, malorum affectum in meliora commutet, vt compleretur illud quod hodie lectum est: Tũe lupi & agni simul pascentur. Inuitat pauperes, debiles, cæcos: quo ostenditur nobis vel q̃ nullũ debilitas corporis excludat à regno, rariúsque delinquat cui desit illecebra peccãdi: vel quod infirmitas peccatorũ per misericordiã domini remittatur, vt nõ ex operibus, sed ex fide redẽptus à crimine, si gloriatur, in domino glorietur. Mittit itaq; ad exitus viarum, prudentia enim in exitu canitur. Mittit ad plateas, quia misit ad peccatores, vt de latioribus viis ad angustam viam venirent, quæ ducit ad vitam. Mittit ad vias, & circa sepes, quod hi videlicet apti sint regno cœlorũ, qui nullis præsentium cupiditatibus occupati ad futura festinent, in quodam bonæ voluntatis tramite constituti, & qui modo sepes, quæ ab incultis culta secernat, & incursus arceat bestiarum, nouerint bona maláque distinguere, & aduersus tentamenta nequitiæ spiritalis fidei munimen obtendere. Deniq; dominus vt vineam suã ostenderet fuisse munitam, Et sepem, inquit, circundedi, & circunfodi eam. Et Apostolus medium parietem sepis dicit esse sublatum, qui continuationem munitionis irruperat. Fides igitur & oratio *quæritur, & quæritur in plateis, hoc est, in meatib⁹ interioris affectus, quia scriptũ est: In plateis tuis diffundantur aquæ tuæ. Nec hoc tamẽ plenum est, vt aliquis vocatus adueniat, nisi vestem habeat nuptialem, hoc est fidem habeat & charitatem. Et ideo qui pacem & charitatem non detulerit ad Christi altaria, tolletur pedibus & manibus, & mittetur *in tenebras exteriores.* Ibi erit fletus, & stridor dentiũ. *Quæ sunt tenebræ exteriores?* Nunquid illic quoque carcer aliquis latomiæque subeundæ sunt? Minime. Sed quicunque extra promissa sunt cœlestiũ mandatorum, in tenebris exterioribus sunt, quia mãdata dei lumen sunt. Et quicunque sine Christo est, in tenebris est, quia lumen in *tenebris est Christus. Ergo neque corporalium stridor aliquis dentium, neque ignis aliquis perpetuus flammarum corporalium, neque vermis est corporalis. Sed hæc ideo, quia sicut ex multa cruditate & febres nascuntur & vermes: ita si quis nõ decoquat peccata sua velut quadam interposita sobrietate abstinẽtiæ, sed miscendo peccata peccatis, tanquam cruditatem quandam contrahat veterum & recentium delictorũ, igne aduretur proprio, & suis vermib⁹ cõsumetur. Vnde & Esaias ait: Ambulate in lumine ignis vestri, & flamma quam accendistis. Ignis est quem generat mœstitia delictorum. Vermis est, eò quod irrationabilia animæ peccata mentem rei sensúmque compungunt, & quędam exedunt viscera conscientiæ: quæ tanquam vermes ex vnoquoque nascuntur, tanquam ex corpore peccatoris. Denique dominus id per Esaiam declarauit dicens: Et videbũt membra hominum præuaricantium in me, & vermis eorum non morietur, & ignis eorum nõ extinguetur. Stridor quoque dentium prodit indignantis affectum, eò quod sero vnumquemque pœniteat, sero ingemiscat, sero irascatur sibi, quòd tam peruicaci improbitate deliquerit.

Esaiæ.65.

De una centesima & drachmã decima perditis & inuentis.

Cap.XV. Vis ex vobis, inquit, homo qui habet centũ oues, & si errauerit vna ex illis, nónne dimittit nonaginta nouem in deserto, & ibit ad illam quæ errauit?) Didiceras in superioribus ablegare negligentiam, vitare arrogantiam, deuotionem sumere, secularibus occupationibus non teneri, caduca non præferre perpetuis. Sed quia fragilitas humana firmum nequit in tãto seculi lubrico tenere vestigium, etiam aduersus errorem remedia tibi bonus medicus demõstrauit, spem veniæ iudex misericors nõ negauit. Itaque non ociose sanctus Lucas ex ordine tres parabolas posuit, ouis quæ perierat & inuẽta est, drachmæ quæ perierat & inuenta est, filij qui erat mortuus & reuixit, vt triplici remedio prouocati vulnera nostra curemus. Spartum

Ecclẽs.42.

epim triplex non rũpitur. Qui sunt isti, pater, pastor, & mulier? Nõne deus pater, Christus pastor, mulier ecclesia? Christ⁹ te suo corpore vehit, qui tua in se peccata suscepit. Quærit te ecclesia, recipit pãter. Quasi pastor reuehit, quasi mater inquirit, quasi pater vestit. Prima misericordia, secunda suffragatio, tertia reconciliatio. Singula singulis quadrant: Redemptor subuenit, ecclesia suffragatur, author reconciliatur. Eadẽ diuini operis misericordia, sed diuersã pro meritis nostris gratia. Ouis à pastore lassa reuocatur, drachma quæ perierat inuenitur, ad patrem filius suis vestigiis redit, & plena condemnati erroris regreditur pœnitentia. Vnde bene scriptũ est: Homines & iumenta saluos facies domine. Quæ sunt ista iumenta? Dixit Prophera: Semen Israel in semen hominum, & Iudã in semẽ animalium. Itaque quasi Israel homo seruatur, quasi ouis Iuda colligitur. Malo ergo filius esse quàm ouis. Ouis enim à pastore reperitur, à patre filius honoratur. Gaudeamus igitur, quoniam ouis illa quæ perierat in Adã, leuatur in Christo. Humeri Christi crucis brachia sunt. Illic peccata mea deposui, in illa patibuli nobilis ceruice requieui. Ouis illã genere est vna, non specie. Vnum enim omnes corpus sumus, sed multa membra. Et ideo scriptum est: Vos autem corpus estis Christi, & membra ex membris eius. Venit itaque filius hominis saluum facere quod perierat. Omnes scilicet, quia sicut in Adã omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Diues igitur pastor, cuius omnes nos centesima portio sumus, habet angelorum, habet archangelorum, dominationum, potestatum, thronorum, aliorúmq; innumerabiles greges, quos in montibus dereliquit. Qui quoniam sunt rationabiles, non immerito hominum redemptione lætantur. Quanquam hoc quoque proficiat ad incentiua probitatis, si vnusquisque cõuersionem suam gratam fore credat cœtibus angelorũ, quorum aut affectare patrocinium, aut vereri debet offensam. Et tu igitur esto angelis lætitiæ, gaudeant de reditu tuo. Nõ ociosum etiam quod mulier illa drachma lætatur inuẽta. Nõ mediocris hæc drachma est, in qua principis est figura. Et ideo imago regis, census ecclesiæ est. Oues sumus, oremus vt super aquam refectionis nos collocare dignetur. Oues inquã sumus, petamus pascua. Drachmæ sumus, habeamus preciũ. Filij sumus, festinemus ad patrem. Nec vereamur quia acceptum spiritalis patrimoniũ dignitatis terrenis prodegimus voluptatibus. Quod pater in filium quem habebat thesaurũ contulit: fidei census nunquam exinanitur, licet totũ dederit, totum habet: qui quod donauerit, nõ amittit. Nec verearis ne te non recipiat. non enim delectatur deus perditione viuorum, iam occurrens venienti tibi cadit supra collũ. Dominus enim erigit elisos. Osculũ dabit, quod est pignus charitatis * & amoris. Stolam, anulum, calciamenta proferri iubebit. Tu adhuc iniuriam metuis, ille restituit dignitatem. Tu supplicium vereris, ille osculum defert. Tu conuitium times, adornat ille conuiuium. Sed iam ipsam parabolam discutiamus.

1.Corin.11.

Lucæ.15.

1.Corin.15.

Psalm.146. * pietatis.

De duobus filiis adolescentiore & seniore quibus pater substantiam diuisit.

Omo quidam habuit duos filios, & dixit illi adolescentior: Da mihi portionem substantiæ quę me contingit. Et eętera.) Vides quod diuinum patrimonium petentibus datur. Nec putes culpam patris quod adolescentiori dedit, nulla dei regno infirma ætas, nec fides grauatur annis. Ipse certe se iudicauit idoneũ qui popposcit. Atq; vtinã nõ recessisset à patre, impedimentũ nescisset ętatis. Sed postea q̃ peregre profect⁹ est, cœpit egere. Merito ergo prodegit patrimoniũ, qui recessit ab ecclesia. ¶ Postea q̃ domũ, inquit, patriã derelinquẽs, peregre profectus est in regionẽ longinquam.) Quid enim longinquius q̃ à se recedere, nec regionibus sed moribus separari: studiis discretum esse, nõ terris: & quasi interfuso luxuriæ secularis æstu, diuortia habere factorũ? Etenim qui se à Christo separat, exul est patrię, ciuis est mundi. Sed nos non sumus aduenæ atque peregrini, sed ciues sumus sanctorum & domestici dei. Qui enim eramus longe, facti sumus prope in sanguine Christi. Non inuideamus de lõginqua regione remeantibus, quia & nos fuimus in regione longinqua, sicut Esaias docet.

Ephes.

Sic

Universidad de Deusto

Esaiæ.9. Sic enim habes: Qui sedebant in regione vmbræ mortis, lux A orta est illis. Regio ergo lõginqua, vmbra est mortis: nos autem quibus spiritus ante faciẽ Christus est dominus, in vmbra viuimus Christi. Et ideo dicit ecclesia: In vmbra eius cõcupiui, & sedi. Ille igitur viuẽdo luxurioſe consumpsit omnia naturæ ornamenta. Vnde tu qui accepisti imaginem dei, qui habes similitudinem eius, noli eam irrationabili sœditate consumere. Opus dei es, noli ligno dicere, Pater meus es tu, ne accipias similitudinẽ ligni, quia scriptum est: Similes illis fiant qui faciunt ea. ¶ Facta est autẽ fames per regionẽ illam.) Fames non epularum, sed bonorum operum atq; virtutum, quæ sunt miserabiliora ieiunia. Etenim qui recedit à verbo dei, esurit: quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo dei. Qui recedit à fonte, sitit: qui recedit à thesauro, eget: qui recedit à sapiẽtia, hebetatur: qui recedit à virtute, dissoluitur. Merito ergo iste egere cœpit, qui thesauros sapientiæ & scientiæ dei, diuitiarúmque cœlestium altitudinem dereliquit. Egere ergo ideo cœpit, & famẽ pati, quia nihil prodigæ satis est voluptati. * Semper famem patitur sui, B qui alimentis perpetuis nescit impleri. ¶ Abiit itaque, & hæsit vni ciuium.) Qui enim hæret, in laqueo est. Et videtur ciuis iste princeps esse istius mundi. Deniq; ad villam eius mittitur quam emit, qui excusat à regno. ¶ Et pauit porcos.) Illos vtiq; in quos petit diabolus introire, quos præcipitat in mare istius mundi, in sordibus ac fœtore viuentes. ¶ Et cupiebat, inquit, siliquis implere ventrem suum.) Neque enim alia cura est luxuriosis, nisi vt ventrem suum impleant, quorum deus venter est. Qui autem aptior huiuscemodi hominibus cibus, q̃ is qui siliquæ modo intus inanis, foris mollis est, quo corpus nõ reficitur, sed impletur, vt sit magis oneri quàm vsui? Sunt qui porcos accipiant pro gregibus dæmoniorum, siliquas pro exili virtute inanium hominũ, sermonúmque iactantia, qui nihil prodesse possunt: inani quadam philosophiæ seductione, & quodam sonoro facũdiæ plausu, pompam magis q̃ vtilitatem aliquã demonstrantes. Sed hæc diuturna oblectamenta esse non possunt. ¶ Et ideo nemo illi dabat.) Erat enim in regione illius qui neminem habet, quia C eos qui sunt, non habet. Omnes quippe gẽtes in nihilũ æstimantur. Solus autẽ deus qui viuificat mortuos, & vocat quæ non sunt, tanquam quę sint. ¶ In se autẽ reuersus dixit: Quãtis panibus mercenarij patris mei abundãt?) Bene in se reuertitur, qui à se recessit. Etenim qui ad dominum regreditur, se sibi reddit: & qui recedit à Christo, se sibi abdicat. Mercenarij autem qui sunt, nisi qui ad mercedem seruiunt? qui sunt ex Israel, non id quod bonum est probitatis studio persequentes, nec virtutis gratia, sed vtilitatis studio prouocati. At vero filius, qui habet sancti spiritus pignus in corde secularis mercedis lucella non quærit, qui ius seruat hæredis. Sunt etiam mercenarij qui conducuntur ad vineam. Bonus mercenarius Petrus, Ioãnes, & Iacobus quibus dicitur: Venite, faciam vos piscatores hominum. Isti nõ siliquis, sed panibus abundabant. Denique & collegerunt fragmentorum cophinos duodecim. O domine Iesu, si nobis auferas siliquas, & panes tribuas. Tu enim dispensator in domo es patris. O si nos quoque mercenarios digneris conducere, licet D sero venientes. Nam & vndecima conducis hora, & æqualẽ dignaris mercedem soluere, æqualem mercedem vitæ, non glorię. Neq; enim omnibus reposita est corona iustitiæ, sed ei qui potest dicere: Certamen bonum certaui. Quod ideo non prætermittendum arbitratus sum, quia scio quosdã dicere quod ad mortem sibi lauacri gratiam vel pœnitentiam reseruẽt. Primum, qui scis an nocte proxima tua à te anima reposcatur? Deinde cur putas ocioso tibi omnia posse deferri? Pone vnam gratiam, vnam esse mercedẽ: diuersum tamen brauium victoriæ est. Ad quod se non frustra Paulus extendit, qui post mercedem gratiæ, brauium tamen vt comprehenderet sequebatur, quia sciebat etsi par esset merces gratiæ, palmam tamen esse paucorum. Et quoniam in vineã domini venimus, non vacui recedamus. Iuuat enim fructus legere, mercenarios eius videre. Quid enim sibi vult quod vna die diuersis horis conducuntur operarij: nisi quia mille anni in oculis domini sicut dies hesterna quæ præteriit, & hora in nocte? Quæ est nox, nisi quæ præcessit, vt dies appropinquaret? Et bene hora in nocte, quia mille anni sicut dies vna. Nouit vim diei huius ille qui dixit: Iesus Christus Hebr.13. hori & hodie ipse est, & in secula. Sciuit & ille diem esse multiplicem, qui scripsit: Hic dies generationis cœli & terræ cũ Gene.2. facta sunt, qua die fecit deus cœlum & terram, & omne viride agri. Cum enim suprà septẽ descripsisset dies, postea vno die omnia facta esse complexus est: totum mundi tempus ostendens in conspectu domini tanquam diem vnũ, eo quod ex incompositis atq; tenebrosis forma istius mũdi diuini operis claritate processerit. Ergo si dies totum tẽpus est mundi, habet vtiq; etiam in seculis horas suas: aut ipsa secula horæ sunt. Horæ autem diei duodecim sunt. Vnde bene in my Ioan.11. sterio dies Christus, cuius apostoli duodecim, qui cœlesti lumine distinctis in se gratiæ vicibus refulserunt. Venit ergo pater familias, & prima hora cõduxit operarios: fortassis eos Matth.20. qui à principio mundi vsq; ad diluuium iusti esse meruerũt, de quibus dicit: Et locutus sum ad vos ante lucem, & misi ad vos seruos meos prophetas ante lucem. Tertia post diluuium incipit, Noë cæterorúmque tempora comprehendens qui quasi boni operarij in vineam destinantur. Ideo quasi in prãdio inebriatus est Noë. Sexta & reliquis Abrahæ & Isaac & Iacob patriarcharum merita distinguũtur. Nona inclinãte iam seculo, & tanquã pallescente luce virtutis, lex & prophetę, decolores mores hominum notauerunnt. Vndecimã, & quod supereſt diei, sacer producit aduentus. Vnde & ipse in Euangelio dicit: Ambulate dum lucẽ habetis. Sed iam re- Ioan 12. deamus ad patrem: licet non verear ne istius pœnitentiã gerentis exemplo diu abfuisse videamur. Nunquam enim abfuimus, qui versabamur in vinea: in qua si & iste mansisset, non recessisset à patre. Cauendum tamen est ne nos ei reconciliationis faciamus moram, quam non fecit pater. Facile reconciliatur, quando impẽse rogatur. Et ideo discamus quali pater obsecratione sit ambiendus. Pater, inquit. Quàm misericors, quàm pius, qui nec offensus patrium dedignatur nomen audire. ¶ Pater, inquit, peccaui in cœlum & coram te.) Hæc est prima confessio apud authorem naturæ, præsulem misericordiæ, arbitrum culpæ. Sed etsi deus nouit omnia, vocem tamen tuæ confessionis expectat. Ore enim cõfessio fit Roma.10. ad salutem: quia alleuat pondus erroris quisquis ipse se onerat: & accusationis excludit inuidiam, qui accusatorem præuenit confitendo. Iustus enim in primordio sermonis accu- Prou.18. sator est sui. Frustra autem velis occultare quem nihil fallas, & sine periculo prodas quod scias esse iam cognitum. Confitere magis, vt interueniat pro te Christus, quem aduocatũ habemus apud patrẽ. Roget pro te Ecclesia & illachrymet 1.Ioan.2. populus. Nec vereare ne non impetres. Aduocatus spondet veniam, patronus promittit gratiam, reconciliationem tibi paternæ pietatis pollicetur assertor. Crede quia veritas est: acquiesce, quia virtus * est. Habet caussam vt pro te interueniat, ne pro te gratis mortuus sit. Habet & caussam ignoscendi pater, quia quod vult filius vult & pater. ¶ Peccaui in cœlum, & coram te.) Non vtique elemẽtum exprimitur, sed peccato animæ cœlestia significantur dona spiritus imminuta: vel quia ab illius gremio matris Hierusalem quæ in cœlo est, non debuit deuiare. ¶ Iam non sum dignus vocari filius tuus.) Deiectus enĩ se exaltare nõ debet, vt merito suę possit humilitatis attolli. ¶ Fac me sicut vnũ mercenariorũ tuorum.) Nouit esse distantiam inter filios, amicos, mercenarios, & seruos. Filius per lauacrum, amicus per virtutem, mercenarius per laborem, seruus per timorem. Sed etiam ex seruis & mercenariis fiunt amici, iuxta quod scriptũ est: Vos Ioan 15. amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis, iam non dicam vos seruos. Hæc apud se dixit. Sed non satis est dicere, nisi ad patrẽ venias. Vbi illum requiras? vbi inuenias? Exurge primo, qui sedens ante dormiebas. Et ideo dicit Apostolus: Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Iniquitas in talento plumbeo sedet. Moysi dicitur: Tu autem hic sta. Stantes elegit Christus. Exurge ergo, curre ad Ecclesiam: hic est pater, hic est filius, hic est spiritus sanctus. Occurrit tibi, qui audit te intra mentis secreta tractantem. Et cum adhuc longe sis, videt & accurrit. Videt in pectore tuo: accurrit ne quis impediat: complectitur quoque, in occursu præsentia * est, in complexu clementia. Et quasi quodam

Thre.4. Cantic.2. Psalm.113. Matth.4. Matth.4. Ioan.6. Matth.20. 1.Timo.4. Philipp.3. Matth.8. Roma.4. Matth.4. * voluntati. * præscientia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

patrij amoris affectu supra collum cadit, vt iacentem erigat, & oneratum peccatis atque in terrena deflexum reflectat ad cœlum, in quo suum quærat authorem. Cadit in collum tuũ Christus, vt ceruicem iugo exuat seruitutis, & collo tuo iugum suaue suspendat. Nõne tibi videtur cecidisse in collum Ioannis, quando erat Ioannes in sinu Iesu ceruice recumbẽs reflexa? Et ideo verbũ apud deum vidit, quia erectus est ad
Matth.11. superna. Cadit in collum, cum dicit: Venite ad me qui laboratis, & ego vos reficiam. tollite iugum meum super vos. Cadit ergo in collum hoc modo, si cõuertaris, & iubet proferri stolam, anulum, calciamenta. Stola amictus est sapientię, quo nuda corporis apostoli tegunt, eò quod se vnusquisque conuoluat. Et ideo stolas accipiunt, vt corporis infirmitatem sapientiæ spiritalis virtute conuestiant. De sapientia enim dictum est: Lauabit in vino stolam suam. Ergo stola spiritale indumentum & vestimentum est nuptiale. Anulus quid est aliud nisi syncerę fidei signaculum, & expressio veritatis? Calciamentum autem Euangelij prædicatio est, & ideo accepit sapientiam primam. Est enim & alia quæ mysteriũ nescit, quæ accepit dictorum suorum factorúmque signaculũ, & quoddam monumentum bonæ intentionis & cursus, necubi offendat ad lapidem pedem suum, & supplãtatus à diabolo, dominicæ prædicationis officiũ derelinquat. Hæc est
*preparatio prædicatio * Euangelij, ad cœlestem cursum dirigẽs prẽparatos, vt non in carne ambulemus, sed in spiritu. Occiditur & vitulus saginatus, vt carnem domini spiritali opimam virtute, per gratiam sacramenti mysteriorum consortio restitutus epuletur. Nemo enim nisi qui timuerit deum, (quod est initium sapientiæ) nisi signaculum spiritale vel custodierit vel receperit, nisi dominũ prædicauerit, sacramentis debet interesse cœlestibus. Qui autem anulum habet, & patrem habet, & filium, & spiritũ sanctũ: quia signauit nos deus, cuius imago Christus: & dedit spiritũ pignus in cordibus nostris, vt sciam' hoc anuli ist[illegible]s qui in manu datur, esse signaculũ, quo cordis interiora factorúmq; nostrorũ ministeria signãtur. Ergo signati sum', sicut & legimus: Credẽtes, inquit, sig-
Ephe.1. nati estis spiritu sancto. Bene autem carnem vituli, quia sacerdotalis est victima, quæ pro peccatis fiebat, epulãtẽ patrem inducit filius, vt ostenderet quoniã paternus cibus est salus nostra: & patris gaudium, nostrorum redemptio peccatorum est. Et hic quidẽ si ad patrem referas, quia hostia pro peccatis filius est, delectatur pater reditu peccatoris, supra delectatur filius inuẽta oue: vt scias quia vna est patris & filij delectatio, vna operatio in ecclesię fundamento. Lætatur autẽ pater. ¶ Quia filius perierat, & inuẽtus est: mortuus fuerat, & reuixit.) Ille perit qui fuit, non enim potest perire qui non fuit. Itaq; gentes non sunt, Christianus est, iuxta quod
1.Corin.1. supra dictum est: Quia elegit deus quæ nõ sunt, vt quæ sunt destrueret. Potest tamẽ & hic in vno accipi species generis humani. Fuit Adam, & in illo fuimus omnes. Periit Adam, & in illo omnes perierũt. Homo igitur in illo homine qui perierat reformatur, & ille ad similitudinem dei factus & imaginem, diuina patiẽtia & magnanimitate reparatur. Quid est ergo, Elegit deus quæ non sunt, vt quæ sunt destrueret? Id est, elegit populum gentium qui non erat, vt destrueret populum Iudæorum. Potest & de agente pœnitentiam dictum videri, quia non moritur nisi qui aliquãdo vixit. Et ideo gẽtes non moriuntur, sed mortuæ sunt. Etenim qui in Christũ non credit, semper est mortuus. Et gentes quidem cum crediderint, per gratiã viuificantur. Qui vero lapsus fuerit, per pœnitẽtiã reuiuiscit. Sequitur locus vt remittendis post pœnitentiam debeamus fauere peccatis: ne dum veniæ alterius inuidemus, ipsi eam non mereamur à domino. Quis enim tu es qui domino contradicas ne cui velit culpam relaxet, cum tu cui volueris ignoscas? Vult rogari, vult obsecrari. Si omnium iustitia, vbi dei gratia? Quis tu es qui inuideas deo? Et ideo notatur hic frater vsque adeo vt de villa venire dicatur. hoc est, terrenis operibus occupatus, ignorans quæ sunt spiritus dei, vt denique nunquam pro se vel hœdum queratur occisum. Non enim pro inuidia, sed pro venia mundi agnus est immolatus. Inuidus hœdum quærit, innocens agnũ pro se desiderat immolari. Ideo & senior dicitur, eò quod cito aliquis per inuidiã consenescat. Ideo & foris stat, eo quod A malæuolentia cum animi liuentis excludat. Ideo chorum & symphoniam audire non potest, hoc est, non illa theatralis incentiua lasciuiæ, nec aulicorum concentus sonorum: sed plebis concordia concinentis, quæ de peccatore seruato dulcem resultet lætitiæ suauitatem. Constitue mihi aliquem ex his qui sibi iusti videntur, qui trabem in oculo suo non vident, & alieni festucam vitij ferre nõ possunt. Quomodo indignatur quando alicui peccatum fatenti, & diu indulgentiã deploranti, venia relaxatur? Quomodo aures eius symphoniam populi spiritalẽ ferre non possunt? Hæc est enim symphonia, quando concinit in ecclesia diuersarum ætatum atque virtutum velut variarum chordarum indiscreta cõcordia. Psalmus respondetur: Amen dicitur. Hęc est enim sym-
1.Corin.14 phonia quam sciuit & Paulus: & ideo ait: Psallã spiritu, psallam & mente. Hæc de parabola præsenti putauimus esse tractanda. Nec inuidemus si quis duos fratres istos velit referre ad populos duos, vt sit adolescentior populus ex gẽtibus tanquam Israel, cui frater maior beneficium paternæ benedictionis inuidit. Quod faciebant Iudæi cum quererentur
B quia Christus cum gentibus epularetur: & ideo hœdum mali odoris sacrificium requisierunt. Iudæus hœdum requirit, Christianus agnum: & ideo illis Barrabbas soluitur, nobis agnus immolatur. Vnde apud illos fœtor est criminũ, apud nos remissio peccatorũ: dulcis in spe, suauis in fructu. Qui hœdum quærunt, expectant Antichristum. Christus enim boni odoris est victima. Quæri etiã in hœdo videtur, quia Iudæi ritum veteris sacrificij perdiderunt: vel quia nullius sanguis his profuit, sicut Christi sanguis Ecclesiæ. Non enim redimere eos sanguis potuit Prophetarum. Impudens autẽ & similis illius publicani iustificantis se arroganti prece, qui putabat quod nunquam præterierit mãdatũ dei, quia legem seruabat in littera. Impius, qui accusabat fratrẽ quod cum meretricibus paternam substantiam prodegisset, cum debuerit aduertere quia sibi dictum est: Meretrices & publicani præcedent vos in regno cœlorum. Stat autem foris, nec excluditur, sed non ingreditur, ignorans voluntatem dei de vocatione gentium: seruus iam factus ex filio. Seruus enim nescit quid dominus agat. Vbi cognouit inuidet, & torquetur ecclesiæ bonis, & foris stat. Foris enim Israel audit chorum
C & symphoniam, & irascitur: quia hic concinit plebis gratia, & consonat populi iubilatio. Sed bonus pater etiã hunc saluare cupiebat, dicens: ¶ Tu mecum semper fuisti.) Vel quasi Iudæus in lege, vel quasi iustus in communione: & es, si desinas inuidere. Et omnia mea tua sunt.) Vel Iudæus sacramẽta possidens veteris testamenti, vel baptizatus etiam noui.

Deeo quod nemo seruus possit duobus dominis seruire, & de villico iniquitatis, faciendisque amicis de iniquo mãmona.

Caput. XVI.

NEmo seruus potest duobus dominis seruire.) Nõ quia duo, sed vnus est dominus. Nam etsi sunt qui mammonæ seruiunt, tamen non ille nouit aliqua iura dominatus, sed ipsi sibi iugum seruituris imponunt. Neque enim iusta potestas, sed iniusta est seruitus. Et ideo ait: ¶ Facite vobis amicos de iniquo mammona.) Vt largiendo pauperibus angelorum nobis cæterorúmque sanctorum gratiam comparemus. Nec reprehenditur villicus, in quo discimus non ipsi esse domini sed potius alienarum villici facultatum. Et ideo licet peccauerit, tamen quia
D sibi in posterum ex indulgentia domini quæsiuit auxilia, prædicatur. Pulchre autem iniquum mammona dixit, quia variis diuitiarum illecebris nostros auaritia tentabat affectus, vt vellemus seruire diuitiis. Vnde ait: Si in alieno fideles non fuistis quod vestrum est, quis dabit vobis? Alienæ à nobis diuitiæ sunt quia præter naturam sum: neque nobiscum nascuntur, neque nobiscum transeunt. Christus autem noster est, quia vita est. Denique in sua propria venit, Ioan.1.
& sui eum non receperunt. Ergo nemo dabit quod vestrum est, quia vestrum non credidistis, vestrum non recepistis. Argui igitur videntur Iudæi & fraudis & auaritiæ. Et ideo qui in facultatibus fideles non fuerunt, quas cum alienas scirent, (communem enim ad vsum fructus terrarum à domino deo datus est omnibus) debuerunt vtique participare pauperibus: nec Christum accipere meruerunt, quem

Zacchæus

Zacchæus vt acquireret, dimidiam partem bonorum suorũ obtulit. Ergo non seruiamus alienis, qui nullum dominũ debemus scire nisi Christum. Vnus enim deus pater, ex quo omnia, & nos in ipso: & vnus dominus Iesus, per quem omnia. Quid ergo? Pater dominus, aut filius deus * non est? Sed & pater dominus, quia verbo domini cœli firmati sunt: & filius deus, qui est super omnes deus benedictus in secula. Quomodo ergo nemo potest duobus dominis seruire? Vn' enim dominus, quia vnus deus. Denique dominum deũ tuũ adorabis, & illi soli seruies. Vnde claret vnum patris & filij esse dominatum. Vnus autem est si nó diuidatur, sed totus in patre, totus in filio sit. Itaque quia vnius deitatis atque dominatus asserimus trinitatem, vnum deum & vnum dominum confitemur. Qui autem aliam patris, aliam filij, aliá spiritus sancti memorant potestatem: plures deos, & plures dominos in Ecclesiam gentilis vitio erroris inducunt.

* dominus. Psalm. 32.

Matth. 4.

A

B

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARIORUM *in Euangelium secundum Lucam Liber octauus.*

Quomodo lex & prophetæ vsque ad Ioannem.

LEx & prophetæ vsque ad Ioannem, & ex eo regnum dei euangelizatur, & omnes in illud vim faciunt.) Non quia lex defecit, sed quia incipit Euangelij prædicatio. Videntur enim minora cópleri cum potiora succedunt. Et ideo vim faciamus regno cœlorum. Omnis enim qui vim facit, vehemẽti studio properat, non torpenti lentescit affectu. Est ergo fidei religiosa violentia, segnitia criminosa. Lex multa secundum naturã, vt naturalibus indulgentior desideriis ad iustitiæ studium nos reuocaret: Christus naturã incidit, quia naturales quoq; amputat voluptates: & ideo vim faciamus naturæ, vt non ad terrena demergat, sed ad superna se subrigat.

C

De lege coniugij, & vxore non dimittenda.

OMnis qui dimittit vxorem suam, & ducit alteram mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.) Prius dicendum arbitror de lege coniugij, vt postea de prohibendo diuortio disputemus. Quidam enim putant omne coniugium à deo esse, maxime quia scriptum est: Quæ deus coniunxit, homo non separet. Ergo si omne coniugium à deo eo est, omne coniugium nó licet solui. Et quomodo Apostolus dixit: Quòd si infidelis discedit, discedat? In quo mirabiliter & noluit apud Christianos causſam residere diuortij, & ostendit nó à deo omne coniugium. Neque enim Christianæ gentilibus dei iudicio copulantur, cum lex prohibeat. Sed occurrit illud quod ait Salomon: Domum & substantiam patres partiuntur filiis, à deo autem præparabitur viro vxor. Quod qui in Græco legit, non putat esse contrarium. Bene enim dixit Græcus ἁρμόττει. Harmonia enim, conueniens & apta rerum omnium dicitur commissa connexio. Harmonia est cum fistulę organi per ordinem copulatæ legitimæ tenent gratiam cantilenę, chordarúmque aptus seruat ordo concordiam. Itaque non habent harmoniam suã nuptiæ, quãdo Christiano viro gentilis mulier nó legitimè copulatur. Ergo vbi nuptię, harmonia: vbi harmonia, deus iungit. Vbi harmonia non est, pugna atq; dissensio est: quę nõ est à deo quia deus charitas est. Noli ergo vxorẽ dimittere, ne deum tuæ copulæ diffitearis authorem. Etenim si alienos, multo magis vxorios debes tolerare & emendare mores. Audi quid dixerit dominus: Qui dimittit mulierem, facit eam mœchari. Etenim cui non licet viuente viro mutare cõiugiũ, potest obrepere libido peccãdi. Itaque qui author erroris, etiam reus culpæ est. Quo cũ paruulis fœta dimititur? Quo titubanti vestigio grandæua detruditur? Durum, si excludas parentem, pignora teneas: vt ad contumeliam charitatis addas etiam pietatis iniuriam. Durius, si propter matrem etiam filios simul pellas, cum magis redimere à patre liberi debeant culpam parentis. Quàm periculosum si fragilem adolescentulæ ætatem errori offeras, quàm impium si eius destituas senectutem, cuius defloraueris iuuentutem? Ergo inhonoratum stipendiis & veteranum imperator dimittat inglorium, atque imperij sui possessione detrudat, & rusticũ laboris effœtum agro suo propulset agricola? An quod in subditos nefas est, in comparem fas est? Dimittis ergo vxorem quasi iure sine crimine, & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet, sed diuina prohibet. Qui hominibus obsequeris, deum verere. Audi legem domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: Quę deus coniunxit, homo non separet. Sed non solum hic cœleste præceptum, sed quoddam etiam opus dei soluitur. Paterísne oro liberos tuos viuẽte te esse sub vitrico? aut ícolumi matre degere sub nouerca? Pone si repudiata non nubat: & hęc viuo viro tibi debuit displicere, cui adultero fidẽ seruat? Pone si nubat: necessitas illius tuum crimen est: & coniugium quod putas, adulterium est. Quid enim refert, vtrum aperta criminis confessione, an mariti specie adulterũ admittas? * nisi quod grauius est legẽ criminis feciſſe, quàm furtum. Sed fortasse dicit aliquis: Quomodo Moyses mandauit dare librum repudij, & dimittere vxorem? Qui hoc dicit, Iudæus est: qui hoc dicit, Christianus non est. Et ideo qui hoc obiicit quod obiectum est domino, respondeat ei dominus: Ad duritiam, inquit, cordis vestri permisit vobis Moyses dare librum repudij, & dimittere vxores. ab initio autem non fuit sic. Moyses permisit, inquit, non deus iussit. Ab initio autẽ dei lex est. Quæ est lex dei? Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt ambo in carne vna. Ergo qui dimittit vxorem, carnem suã scindit, diuidit corpus. Ostendit autem hic locus, quæ propter fragilitatem humanam scripta sunt, non à deo scripta. Vnde & Apostolus, Denuncio, inquit, nõ ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere. Et infra: Cæteris, inquit, ego dico, non dominus: Si quis frater infidelem habet vxorem, Et reliqua. Itaque vbi est impar coniugium, lex dei non est. Et addidit: Quòd si infidelis discedit, discedat. Simul hic idem Apostolus negauit * legis esse diuinæ vt coniugium qualecunque soluatur: nec ipse præcepit, nec dedit deferendi authoritatem, sed culpam abstulit destituto. Hæc moraliter. Tamen quia supra proposuit regnum dei euangelizari, & cum dixisset de lege vnum apicem non posse cadere, subiecit: Omnis qui dimittit vxorem suam, & ducit alteram, mœchatur: rectè admonet Apostolus dicens: Sacramentũ hoc magnũ est, sed de Christo & ecclesia. Inueni igitur coniugium quod nemo dubitet à deo iunctum, cum ipse dicat: Nemo venit ad me, nisi pater meus qui misit me, attraxerit eum. Ille enim solus potuit has nuptias copulare. Et ideo mysticè Salomon dixit: A deo præparabitur viro vxor. Vir Christus, vxor Ecclesia est. Charitate vxor, integritate virgo. Ergo quem deus traxit ad filium, nõ separet persecutio, non auertat luxuria, non philosophia deprædetur, non Manichæus contaminet, non Arrianus auertat, non Sabellianus inficiat. Deus iunxit, Iudæus non separet. Adulteri sunt omnes qui adulterare cupiunt fidei & sapientiæ veritatem. Quis liber, inquit, iste est repudij matris vestræ, quo dimisi eam? Audisti repudium, crede coniugium. Audisti quid Iudęorum plebi ipse vir dicat: Ecce in iniquitatibus vestris vẽditi estis, & peccatis vestris dimisi matrem vestram. Mane ergo tu in domo patris, mane cum sponso, enitere vt placeas viro. Mens quæ credidisti deo, esto fortis mulier, qualis illa vel anima ecclesiastica, vel ecclesia, de qua dicit Salomon: Mulierem fortem quis inueniet? Preciosior autem est lapidibus preciosis, quæ talis est. confidit in ea vir suus. Videamus quid hæc viro faciat suo, quod opus eius, quod sit obsequium, cur confidat in ea Christus. Bona vxor virum suum vestit. Vestiat Iesum fides nostra corpore suo. vestiat carnem eius diuinitatis suæ gloria, sicut & illa bina vestimenta fecit viro suo, vt & in præsenti & in futuro seculo honorificet eum. Non mediocris hæc fœmina, cuius

D

Matth. 19.

1. Corin. 7.

Prou. 19.

1. Ioan. 4.

Lucæ. 16.

Matth. 19.

Gene. 2.

1. Cor. 7.

* adulterã dimittas.

* in exemplari Victoriano legitur, non negauit.

Ephes. 5.

Ioan. 6.

Prouer. 19.

Esaiæ. 50.

Ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tale textrinum est: quam non mollia lanæ fila carpentem, sed A
preciosæ virtutis pensa tractantem vir eius inueniat, quæ manus extollat in noctib⁹, & ad libram dirigat opus, morúmq; suorum pondus examinet, gestorum quoque nouerit seruare mensuram, glorioſi subtegmen laboris intexens: solicita quando vir redeat, anxia atque suspirans, & iam cũ viro suo esse desiderans, dicens: Moras facit vir meus venire, festinabo ipsa ad eum, occurram ei facie ad faciem, cum venire cœperit in gloria sua. Veni domine Iesu, vt inuenias sponsam tuam, non contaminatam, non adulteratam: quæ non violauerit domum tuam, non mandata neglexerit. Dicat tibi: Inueni quem dilexit anima mea, introducat te in domum vini, Cantic. 3.
(Vinũ enim lætificat cor hominis) inebrietur spiritu, agnoscat mysterium, loquatur oraculum. Psalm. 103.

De diuite induto purpura & byssꝰ, & Lazaro mendico.

HOmo autem quidam diues induebatur purpura. Et cætera.) Narratio magis quam parabola videtur, quando etiam nomen exprimitur. Non ocioſe B
autẽ hic diuitem dominus perfunctũ deliciis secularibus in perpetuæ famis apud inferos constitutũ ſignificauit ærumna. Cui non immerito quinq; fratres, id est, quinque sensus corporis, naturali quadam germanitate videntur fuisse sociati, qui immodicis atque innumeris cupiditatibus æstuabant. Lazarũ vero in Abrahæ gremio quasi in quodã sinu quietis & sanctitatis recessu locauit: ne illecti præsentiũ voluptate maneamus in vitiis, vel tædio victi, laborũ dura fugiamus. Siue itaq; Lazarus pauper in seculo, sed deo diues, siue apostolicꝰ aliquis pauper in verbo, locuples in fide, (neque enim omnis sancta paupertas, aut diuitiæ criminosæ: sed vt luxuria infamat diuitias, ita paupertatem commẽdat sanctitas) siue ergo apostolicus qui verã teneat fidem, verborum infulas, fucum argumentorum, ambitiosa sententiarum velamina non requirat: fœneratã mercedẽ accipit impugnãs hæreticos, Manichæum, Marcionẽ, Sabellium, Arrium, Fotinúmq;. Isti enim non aliud q̃ fratres sunt Iudæorum, quibus perfidiæ germanitate nectuntur. Reprimens quoq; carnis cupiditates, quæ illis, vt dixi quinq; sensibus vaporãtur: fœneratam, inquam, mercedem accipit, cui compẽsatio exuberantium copiarum, & perpetuitatis vsura est. Nec alienũ putamus, vt de fide quoq; opinemur hunc esse tractatũ, quã Lazarus abiectã de mensa diuitis colligit: cuius vtiq; vlcera secundum literam diues fastidiosus horreret, nec inter pretiosas epulas vnguentarósque conuiuas fœtorem vlcerum lambentibus canibus sustineret, cui odor aëris, & ipsa esset natura fastidio: quanquam insolẽtia & tumor diuitum indiciis competentibus exprimatur, quod ita conditionis immemores humanæ sint, vt tanquam supra naturam sui, de miseriis pauperum incentiua suarum capiant voluptatum, rideãt inopem, insultent egenti: & quorum misereri deceat, his auferant. Vtrumq; ergo qui volet, tanquam Lazarus colligat. Cui similẽ illum puto, qui cæsus sæpius à Iudæis, ad patientiã credentium, & vocationem gentium, vlcera sui corporis lãbenda quibusdam velut canibus offerebat, quia scriptũ est: Conuertentur ad vesperã, & famẽ patientur vt canes. Quod Psalm. 58.
agnouit Chananitis illa mysterium, cui dicitur: Nemo tollit panem filiorum, & mittit canibus. Agnouit hunc panem nõ panem esse qui videtur, sed illum qui intelligitur: & ideo respondit: Vtique domine. nam & catelli edũt de micis quæ cadunt ãe mensa dominorum suorum. Micæ istæ de illo pane sunt. Et quia panis verbum est, & fides verbi est, micæ velut quædam dogmata fidei sunt. Vnde respondit dominus, vt ostenderet fideliter dictũ, O mulier, magna est fides tua. O felicia vlcera, quæ perpetuum excludunt dolorem. O vberes micæ, quæ repellitis ieiunium sempiternum, quæ colligentem pauperem æternis expletis alimentis. Abiiciebat vos de mensa sua archisynagogus, cum propheticarum scripturarũ & legis interna mysteria refutaret. Micæ enim sermones * sunt scripturarum, de quibus dicitur: Et proiecisti Matth. 15.
sermones meos post te. Abiiciebat vos scriba, sed Paulus diligentissime colligebat, iniuriis suis eligẽs plebem. Lambebant vlcera eius, qui morsu serpentis intrepidum excusso serpente viderunt, & crediderunt. Lambẽbat ille carceris custos, qui vulnera Pauli lauit, & credidit. Beati canes, in * mysteria Psalm. 49.
quos vlcerũ talium distillat humor, vt adimpleat cor, & impinguet fauces eorum: qui custodire domum, seruare gregẽ, cauere assuescant lupos. Pone nunc ante conspectum secularibus Arrianos studiis intentos, qui societatem potentiæ regalis affectant, vt armis militaribus impugnẽt ecclesiæ veritatem. Nonne tibi videntur in quadam purpura & byssо extructis iacentes thoris, qui pro veris fucata defendant, ditibus abundare sermonibus, cum iactant dominico terram tremuisse sub corpore, cœlum tenebris obductũ, excita verbo maria vel sedata, veruntamen dei filium denegantes? Cõstitue & illum pauperem qui sciens non in sermone, sed in virtute regnũ dei esse, paucis quid sentiret expressit dicens: Tu es filius dei viui. Nonne illę tibi videntur egere diuitiæ, Matth. 16.
hæc redundare paupertas? Diues hæresis Euangelia multa composuit, pauper fides hoc solum Euangeliũ tenuit quod accepit. Diues philosophia plures sibi deos fecit, pauper ecclesia vnum deum nouit. Inter hunc igitur diuitem & pauperem chaos magnum est, quia post mortem nequeunt merita mutari, eóque in inferno diues inducitur cupiẽs aliquid de paupere spiritus * refrigerantis haurire. Aqua enim refe- * al. pauperis spiritu, Esaiæ. 22.
ctio est animæ in doloribus constitutæ, de qua dicit Esaias: Et saliet aqua cum delectatione de fontibus saluatoris. Cur autem cruciatur ante iudicium? Quia luxurioso carere deliciis, pœna est. Nam & dominꝰ dicit: Ibi erit fletus, & stridor dentium, cum videritis Abraham & Isaac & Iacob & omnes prophetas in regno cœlorum. Serus autem diues iste magister esse incipit, cum iam nec discendi tẽpus habeat, nec docendi. Quo loco euidentissimè declarat dominus, vetus testamentum esse fidei firmamentum * retundens perfidiam * firmitatis.
Iudæorum, & excludens nequitias hæreticorum, à quibus mens supplantatur infirmior. Ipsi enim pusilli sunt, qui adhuc nesciunt incrementa virtutis. Licet autẽ aduertere quod in villici illius superiore, & istius diuitis præsenti comparatione incentiuũ misericordiæ sit. Et ibi fortasse sanctis quos amicos dicit, & quibus tabernacula tribuit, hic vero docet C
pauperibus conferendum.

De venia largienda iis qui in nos peccauerint, & se ab errore conuerterint.

SI peccauerit in te frater tuus, increpa illũ.) Quàm Caput XVII.
bene post diuitẽ qui cruciatur in pœnis, subiecit præceptũ veniæ largiendæ: his vtiq; qui se ab errore conuertunt, ne quẽ desperatio non reuocet à culpa. Quàm vero moderatꝰ est, vt neq; difficilis venia, nec remissa sit indulgẽtia: ne quẽ vel austera percellat inuectio, vel conniuentia inuitet ad culpã. Sic & alibi: Si peccauerit in Matth. 18.
te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum. Plus enim proficit amica correptio, q̃ accusatio turbulenta. Illa pudorem incutit, hæc indignationem mouet. Seruetur potius quod prodi metuat qui monetur. Bonum quippe est vt amicum magis te qui corripitur credat, q̃ inimicũ. Facilius enĩ consiliis acquiescitur, q̃ iniuriæ succumbitur. Vnde & Apostolus, Corripite, inquit, fratrẽ, vt erubescat, non vt inimicũ 2. Thessa. 3.
eũ existimetis. Infirmus enim custos diuturnitatis est timor. Pudor autem bonus magister officij. Qui enim metuit, reprimitur, non emendatur: quem pudet facere, in naturam vertit. Pulchre autem posuit: Si peccauerit in te. non enim æqua conditio, in deum, hominémque peccare, Deniq; Apostolus ad Tim. 5.
qui diuini est verus interpres oraculi, Hæreticum, inquit, post vnam correptionem deuita. quia non est æquè perfidia vt culpa venialis. Et quoniam plerumq; per imperitiã error obrepit, corripiendũ præcipit: vt aut pertinacia vitetur, aut prolapsio corrigatur. Verum quid est, Si septies conuersus fuerit ad te, dimitte illi? Num veniæ numerus præfinitur? An vero quia cum septimo die requieuit deus ab omnibus operibus suis, post hebdomadam istius mundi quies nobis diuturna promittitur, vt quẽadmodũ mala istius mũdi feriata * * opera.
cessabunt, ita etiã vindictę seueritas conquiescat? Sabbatum autẽ non solum dierũ, sed etiã mensium est. Et ideo septimi mensis decima die sabbata sabbatorũ, nec solum mensiũ, sed annorum quoq;: nec annorum tantummodo, sed etiam generationum. Postremo ipsius mundi, cuius typus est sabbatum magnum: sicut in lege est hebdomada septima, postquàm celebratur annus Iubilæus. Quod mysterium nobis dominus

voluit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth.18. voluit reuelare cum dixit: Non solum septies, sed etiam se-
Sapient.4. ptuagesies septies. Quia septima generatiõe, vt habes secun
dum Lucam, Enoch raptus est, ne malitia mutaret cor eius:
& in eo aculeus doloris quieuit. Septuagesima autem & se-
ptima generatione dominus natus ex Maria, humani gene-
ris in se peccata suscipiens remissionem tribuit omnium de-
lictorum. Ergo quamuis secundum literam discas frequen-
ter ignoscere, nec indignationẽ tenere, (nihil enim est quo
possit offendi, cui ignoscendi est consuetudo) tamen agno-
sce mysterium. Neque enim ociosè sabbato dixit dominus
Lucæ.13. mulieri: Dimissa es ab infirmitate tua: ostendens plebi suæ,
quæ sicut mulier illa vocata sequeretur, aduentu suo se re-
Gene.4. misisse peccata. Septuagies itaque & septies Lamech con-
demnatur, quia grauius delinquit qui scelus dum punit, ad-
mittit. Omnem autem enormitatem sceleris baptismi sacra-
menta dimittunt. Discе ergo donare iniurias tuas, quia per-
secutoribus suis Christus ignouit. Nec illud ociosum quod
sabbato passus est, magnum significans fore sabbatum quo
mors destrueretur à Christo. Quòd si Iudæi sabbatum ita
celebrant, vt & mensem & annum totum quasi sabbatum ha
beant, quanto magis nos resurrectionem domini celebrare
debemus? Et ideo maiores tradiderunt nobis pentecostes
omnes quinquaginta dies vt pascha celebrandos, quia octa
uæ hebdomadis initium pentecosten facit. Vnde & Aposto
lus quasi Christi discipulus, qui sciret diuersitatem tempo-
1.Corin.16. rum, scribens ad Corinthios: Apud vos, inquit, forsitan ma-
nebo & hyemabo. Et infra: Manebo autẽ Ephesi vsque ad
pentecosten. Ostiũ enim mihi apertum est magnũ. Itaq; a-
pud Corinthios hyemem agit, quorum erroribus angeba-
tur, quod eorum circa dei cultum frigeret affectus. Cum E-
phesiis pentecosten celebrat, atque his tradit mysteria, rela
xat animum, quia fidei cernebat ardore feruentes. Ergo per
hos quinquaginta dies ieiunium nescit ecclesia, sicut domi-
nica qua dominus resurrexit, & sunt omnes dies tanquam
dominica. Erit & alia dominica qua dominicum corpus re-
surgat. Nouit hanc Paulus qui ait: Vos autem estis corpus
1.Cor.12. Christi, & membra ex membris. Hoc enim corpus domini,
& ossa de ossibus eius capiti cohærebunt, caput autem eccle
1.Cor.15. siæ Christus. Tũc ergo cessabit ieiuniũ, quoniã in perpetua
iucũditate fatigatio, cura, lassitudo cessabit. Tunc mors de-
struetur. Nouissima enim mors destruetur. Nam etsi cessa-
uit in Enoch, & non est inuenta in eo, destructa tamen non
est. Ille enim raptus est, vt euaderet: Christus vt destrueret
immolat' est. Et ideo benedixit: Vbi est mors victoria tua?
Vbi est mors aculeus tuus? Ergo in hac resurrectione iterũ
Apoca.20. Christus tanquam suo resurget in corpore. Beatus itaque
qui habuerit partem in prima resurrectione. Sicut enim pri
mitiæ dormientiũ Christus, sic tunc primitiæ resurgentium
ecclesiæ sancti eius. Hoc mysterium Petrus scire non po-
tuit. Fortasse scierit de Enoch: quis tamẽ potuit mysterium
absconditum in deo humana mente comprehendere? Ve-
niat ergo dominus in animam meam, in mentem meam, at-
que eam subiiciat sibi, vt cum subiecta mens fuerit mea, di-
Psalm.22. cam: Non timebo mala, quoniam tu mecum es.

De virtute fidei per comparationem ad granum sinapis, & de obsequio quod iure domino debetur.

SI habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: eradicare, & iactare in mare: & obaudiet vobis.) De grano sinapis supra dictum est, nunc de arbore moro est disputandum. Arbo rem lego, non tamen arborem credo. Nam quæ ratio, qui profectus hic noster, vt arbor quæ laborantibus agricolis ferat fructus, eradicetur, & mittatur in mare? Licet hoc pro virtute fidei possibile iudicemus, vt sensibilib' imperiis na-tura insensibilis obsequatur: quid sibi vult tamen etiam ip-sa arboris species? Legi quidẽ: Pastor eram caprarum velli-
Amos.7. cãs mora. & puto prophetam significasse nobis, ex pecca-torum grege peccator ipse conuersus sit: licet conueniat vt futurus propheta gentium fructum quæsisse videatur in sen tibus, cibum ex sentibus eruisse, decolores & fœtidos gre-ges gentium populos nationum in suorum scriptorum pa-
locaturus scuis nutriturus, vt spiritali refectione pinguescerent, ipse autẽ de peccatore conuerso lac spirituale mulgeret. Sed cùm in alio euangelij libro de monte sit dictum, cuius species nu da gignentium, vitium olearúmque ieiunia, infœcunda mes sibus, apta latibulis bestiarum, ferarumque cursibus inquie-ta, extollentem se altitudinem nequitiæ spiritalis videatur exprimere, sicut & scriptum est: Ecce ego ad te mons corru Hiere.51. pte, qui corrumpis omnem terram: congruit vt hoc quoque loco opinemur, id dictum, quoniam fides spiritum excludit immundum, maximè cum arboris natura huic concurrat opinioni. Nam fructus eius primò albet in flore, deinde iam formatus irrutilat, maturitate nigrescit. Diabolus quoq; ex albenti angelicæ flore naturæ & potestate rutilante præua-ricatione deiectus, tetro inhorruit odore peccati. En tibi il lud arbori moro dicentem, Eradicare, & iactare in mare. Lucæ.8. Cum legionem eiicit ex homine in porcos transire permit-tit: qui exagitati diabolico spiritu se in maria demerserunt. Hic igitur locus hortatorius ad fidem, docens moraliter e-tiam ea quæ solida sunt, fide posse dissolui. Ex fide autem charitas, ex charitate spes, & rursus in se sancto quodam cir cuitu refundũtur. Sequitur, vt nemo in operibus glorietur; quia iure domino debemus obsequium. Nam si tu non dicis seruo aranti, aut oues pascenti, Transi, recumbe (vbi intelli gitur quia nullus recumbit, nisi ante transierit. Denique & Moyses ante transiuit, vt magnum visum videret.) Sicut er go tu non solum non dicis seruo tuo, Recumbe, sed exigis ab eo aliud ministerium, & gratias ei non agis: ita nec in te patitur dominus vnius vsum esse operis aut laboris, quia dum viuimus, debemus semper operari. Ergo agnosce te es se seruum plurimis obsequiis defœneratum. Non te præfe-ras quia filius dei diceris, agnoscenda gratia, sed non igno-randa natura. Neque te iactes si bene seruisti, quod facere debuisti. Obsequitur sol, obtemperat luna, seruiunt angeli. Vas gentium electus à domino, Non sum, inquit, dignus vo cari apostolus, quia persecutus sum ecclesiam dei. Deinde 1.Corin.15. alibi nullius se ostendens conscium culpæ, subiecit: Sed non 1.Cor.4. in hoc iustificatus sum. Et nos ergo nõ à nobis laudem exi-gamus, nec præripiamus iudiciũ dei, & præueniamus senten tiam iudicis, sed suo tempori, suo iudici reseruemus. Post hanc reprehẽduntur ingrati, atque ita demum ad tractatum futuri iudicij venitur.

De eo quod in hora aduentus domini ad iudicium, qui in tecto est, non descendat, &c.

IN illa hora qui fuerit in tecto, & vasa eius in do-mo, ne descendat tollere illa. Et qui in agro, simi-liter non redeat retrò. Memores estote vxoris Loth.) Interrogatus à discipulis dominus quando veniret regnum dei, ait: ¶ Regnum dei intra vos est.) Vti- Lucæ.17. que per veritatem gratiæ, non per seruitutem culpæ. Itaque qui vult esse liber, sit seruus in domino. Ea enim parte qua participamur seruitute, participamur & regno. Ait ergo: Regnum dei intra vos est. Quando autem veniret, noluit di cere, sed dixit iudicij diem esse venturum, vt terrorem* o- *horrorem. mnibus iudicij imminentis incuteret, nec securitatem dila-tionis afferret. Et ne videretur contristare discipulos si his aliquid negaret, ait in alio libro: De die autem & hora nemo Matth.24. scit, neque angeli cœlorum, neque filius. Bene medie posuit filium. Est enim idem filius hominis, filius dei: vt magis di-ctum secúdum filium hominis æstimemus, quia temporum finem non per naturam hominis, sed per naturam dei nouit. Nec alienum tamen à fide est, si filium accipias dei. Quid e-nim est quod bonus pater filium celauerit, cui omnia dedit? Aut quomodo non dedit cognitionem temporis, cui dedit ipsius iudicij potestatem? Quomodo autem filius nescire po test quod pater nouit, cum in patre filius sit: & spiritus scru tetur etiam alta dei, cum ipse filius altitudo sit diuitiarum sa Rom.11. pientiæ & scientiæ dei? Sed cur nolit dicere, ostendit alio lo co: Non est vestrum scire tempora & annos, quæ pater po- Acto.1. suit in sua potestate. Videtis quò tendat qui trinitatem ne-gat vnius potestatis, vt sit aliquid quod nesciat filius. Cur enim celaret filium proprium pater? Aut enim inuidiæ cau-sa nolumus aliis intimare quod scimus, aut ne forte proda-mur. Sed nec inuidi in patrem, nec proditoris in filium su-

spicio

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſpicio cadit. Ergo vnius ſunt cognitiõis, quia vnius ſunt po A
teſtatis. Denique qui ſigna nouit futuri iudicij, vtique nouit
& finem. Quid enim eſt quod neſciat ille ſicut fulgor coruſcans, eò quod lux dei filius interna myſterij cœleſtis illumi
net? In illa, inquit, hora. Ergo & horã nouit: ſed nouit ſibi,
mihi neſcit. Bene autem cauſam diluuij & incendij & iudi-
cij de noſtris aſſerit prodiſſe peccatis, quia deus malum non
creauit, ſed noſtra ſibi merita repererunt. Edebant enim &
bibebant, vxores ducebant, & nubebant. Non quia cõiugia
damnentur, neque alimenta damnentur: cum in iſtis ſucceſ-
ſiones, in illis naturæ ſubſidia ſint: alioquin de hoc mundo
eſt exeundum: Sed in omnibus modus quæritur. quicquid
enim abundãtius, à malo eſt. Sit aliquis cõſenſus ad tempus,
vt vacemus orationi, ſit aliqua inter ſolicitudines mundi &
intemperantiæ crapulam ſobrietas religionis, & induciæ ca-
ſtitatis. Ergo quia propter improbos neceſſe eſt probi in
hoc ſeculo contritionem cordis animíque patiantur, quo v-
beriorem mercedem accipiãt in futurum, remediis inſtruun
tur: vt qui in Iudæa ſunt, fugiant in montes. Quæ eſt iſta Iu- B
dæa? Noui enim & aliam Iudæam ſecundum ſpiritum, non
ſecundum literam. Notus in Iudæa deus. Quales autem iſti
Pſal.75. mõtes qui poſſunt motum futuri cohibere iudicij, cum ſcri
ptum ſit: Tremor ante te omnes occupabit, cœlum & ter-
Lucæ.21. ra tranſibunt? Quomodo terrarum portio manebit immu-
nis, aut tueri me poterit, quæ nec ipſa ſe ſeruat? Vbi igitur
me ab ira eius abſcondam, qui conturbat profundum maris?
Pſalm.131. Si aſcendero in cœlum, ibi eſt: ſi deſcendero in infernum,
adeſt. Non ergo falli poteſt qui vbique eſt, ſed placari. Ad-
eſt itaque iudicij dies. ſi vis non comprehendi, quotidie ti-
me, quotidie fuge. Quæris quomodo fugias? Aſcẽde in mõ-
Eſaiæ 40. tem qui euãgelizas Sion. vt excelſorum vertice poſſis emi-
3.Reg.20. nere meritorum. Deus enim montium, & non deus vallium
eſt. Aſcende eò vbi Chriſtus ſedet ad dexteram dei, cuius
fundamenta in montibus ſanctis, & montes in circuitu eius.
Mons tuus Paulus, mons tuus Petrus eſt. Supra illorum fi-
dem mẽtis tuæ locato veſtigium. In lege dei atque hæredi-
tate fidei conſtitutos iudicij dies non ad pœnam inuenit, ſed C
ad gloriam. Si quis etiam in tecto eſt poſitus, hoc eſt, ſupe-
riora iam domus ſuæ eminẽtiúmque virtutũ culmen aſcen-
dit, ad terrena mundi huius opera non recidat. Noui enim
tectum in quo Raab illa typo meretrix, myſterio eccleſia,
ſacramentorum conſortio populis copulata gentilibus, ex-
Ioſue.2. ploratores quos Ieſus direxit, abſcondit: qui ſi ad inferio-
ra deſcendiſſent domus, ab exploratoribus qui ad corripien
dos eos miſſi fuerãt, occiſi eſſent. Tectum ergo ſublime eſt
mentis officium, animéque faſtigium, quo nuda corporis o-
peritur infirmitas. Vnde mihi videtur etiam paralyticus il-
le idcirco eſſe ſanatus, qui à quatuor iuuenibus dimiſſus è
tecto eſt: quia quatuor adminiculo virtutum, prudentię, for
titudinis, temperantiæ, atque iuſtitiæ ad pedes Chriſti alta
quadam ſe ratione ſubiecit. Nihil enim excelſius humilita-
te, quæ tanquam ſuperior neſcit extolli, quia nemo id affe-
ctat quod intra ſe iudicat. Sed quoniã in iudicio verſamur,
non digrediamur à tecto, ne dum vaſa quæ in domo ſunt cu D
pimus auferre, capiamur. Non enim in omni domo ſunt va-
ſa aurea & argentea, ſed in pleriſque ſunt lignea: nec omnes
domus plenæ. ſunt enim & vacuæ quas nouit, propheta qui
dixit: Quid factum eſt tibi nunc, quia aſcendiſti in domos
vacuas, impleta eſt ciuitas clamantium? Et ſubiecit: Omnes
principes tui fugerunt, quicũque in te vulnerati ſunt, & ad
perfidiam de fide lapſi ſunt. Vulneratus eſt Sabellius, vulne
ratus eſt Valẽtinus, vulneratus eſt Arrius. in domo enim va
cua ſunt reperti. Vis domum videre plenam? Sequere Pe-
trum, cum eſuriret, ad domus ſuperiora gradiẽtem. ibi agno
uit myſterium eccleſiæ congregãdæ, vt gentilem populum
non iudicaret immundum, quem fides poſſet ab omni mun-
dare contagione. Vaſa autem de luto ſunt. Ergo vas corpus
eſt. Et ideo caue ne deſiderio corporis præclara mentis ſtu
dia derelinquas. Si Petrus non accepit myſterium in inferio
ribus poſitus, tu quẽadmodum accipies? Ille accepit, quia a-
ſcendit vt euangelizaret dominum, paſſionem corporis nõ
timeret. ¶ Ergo qui in tecto eſt, non deſcẽdat: & qui in agro
eſt, non reuertatur retro.) Vnde intelligam qui ſit ager, ni-
ſi ipſe me doceat Ieſus dicens: Nemo mittens manum in Lucæ.9.
aratrum, & reſpiciẽs retro, aptus eſt regno cœlorum? Ocio-
ſus in villa ſedet, laborioſus in agro ſeminat: debilis ad fo-
cum, fortis ad aratrum. Bonus odor agri. odor enim Iacob, Gene.27.
odor agri pleni. Ager plenus eſt florũ, plenus eſt fructuum
diuerſorum. Ara igitur agrum tuum, ſi vis dirigi ad dei re-
gnum. Floreat tibi bonorum ſeges fœcunda meritorum. Sit Pſalm.127.
vitis abundans in lateribus domus tuæ, & nouella oliuarum
in circuitu menſæ tuæ. Dicat anima tua Chriſto fertilita-
tis ſuæ conſcia, & ſeminata dei verbo, ſpiritalibus quoque
inarata culturis: Veni frater meus, exeamus in agrum. Ille Cantic.7.
reſpondeat: Introiui in ortum meum ſoror mea ſponſa, vin- Canti.5.
demiaui myrrham meam. Quæ enim melior quàm fidei
vindemia, qua reſurrectionis fructus reconditur, qua perpe
tuæ lætitiæ fons rigatur? Itaque cum reſpicere prohibearis,
multò magis redire prohiberis, & tollere tunicam. Compe-
riſti enim quod ei qui tunicam te petierit, remittere debeas
& pallium. Ergo directus ad dei regnum, opes & patrimo-
nium nõ requiras. Nouit & aliam ſcriptura tunicam, de qua
nos hortatur Apoſtolus dicens: Vt expoliantes veterem ho Coloſ.3.
minem cum actibus eius, induti nouum, ſuperioris tunicam
non requiramus erroris. Vnde & illa ait: Nocte exui me tu-
nicam meam, quo modo induam eam? Quod non ſolum re- Canti.5.
nunciare peccatis, ſed etiam memoriam omnem debeas a-
ctus ſuperioris abolere. Denique Paulus anteriora obliui-
ſcens, culpam exuit, pœnitentiam non omiſit. ¶ Et ideo do
minus, Memores, inquit, eſtote vxoris Loth.) quæ ideo
quia reſpexit retro, perdidit naturę ſuæ munus. Retro enim
Satanas, retro Sodoma. Quapropter fuge intemperantiam,
declinato luxuriam. Et vt cognoſcas quia non omnes poſſu
mus fugere in montem, recordare quia ille qui ſe à veteri-
bus ſtudiis non reflexit (Sodomam enim ante delegerat) id-
eo euaſit, quia peruenit ad montem. Illa quæ infirmior fuit,
quoniam ad poſteriora reſpexit, nec mariti adiuta ſuffragio
ad montem peruenire potuit, ſed remanſit.

*De duobus in vno lecto, & duabus molentibus in vnum, duo-
búſque in agro, quorum vnus aſſumetur, & alter relin-
quetur.*

IN illa nocte erunt duo in lecto vno, vnus aſſu-
metur, & alter relinquetur.) Bene noctem dixit,
quia Antichriſtus hora tenebrarum eſt: eò quod
pectoribus hominum tenebras offundat, cum di-
cat ſe eſſe Chriſtum, exurgentibus pſeudoprophetis qui aſ
ſerant nunc in deſertis Ieſum degere, vt vagæ errore opi-
nionis illudant: nunc in penetralibus, vt qui audierint,
præcelſæ nomine poteſtatis arceantur. Chriſtus autem ſi-
cut fulgur coruſcans per vniuerſum mundum luminis ſui
globos ſpargit. Et ideo nec in deſertis vagatur, nec aliquib⁹
locis clauditur, quia cœlum & terram ego impleo, dicit do- Hier.23.
minus. Sed luce fulgoris ſui fulget, vt in illa nocte reſurre-
ctiõis gloriam videre poſſimus. Quid igitur ſibi vult quod
ait: Duo in lecto vno, & duæ molentes, & duo in agro: vnus
aſſumetur, & alter relinquetur? Nũquid iniquus deus, vt pa-
res ſtudiis & ſocietate viuendi, atque indiſcreta actuũ qua-
litate, meritorum remuneratione diſcernat? Non ita eſt, ſed
pro actibus hominis, remunerationis eſt æqualitas*. Non er *qualitas
go merita hominum copulæ vſus exæquat. Nam & pater in
filium, & filius in patrem ſtudio religionis inſurgunt: quia
non omnes quod adoriuntur efficiunt: ſed qui perſeuerauе- Matth.10.
rit in finem, hic ſaluus erit. Tum deinde non forenſe obſe-
quium, ſed interiorem dominus rimatur affectum. Neque
enim ſi iuſte offeras, & non iuſte diuidas, acceptum eſt ſa-
crificium deo. Ergo ex vno ſtrato (Eſt enim ſtratum infir-
mitatis humanæ, quia ſcriptum eſt: Vniuerſum ſtratum eius Pſalm.40.
verſaſti in infirmitate eius) vnus relinquetur, alter aſſume-
tur. Qui aſſumitur, rapitur obuiam Chriſto in aëra: qui au-
tem relinquitur, improbatur. ¶ Duæ molentes in piſtrino.)
Senſus quidem eſt quod hi ſignificari videantur, qui ex oc-
cultis alimenta quærant, & in apertum ex interioribus pro-
ferant. Sed tamen quid molant iſtæ mulieres, requirendum
eſt. Niſi forte quod legimus in Eſaia: Si offeratis ſimilaginẽ,
vanum eſt. vt ſimilago eſt ſit quæ à molentibus offeratur.

Diſcu-

Universidad de Deusto

Discutiamus ergo quæ molant, quídve molant, quód pistrinum sit. Et fortasse mũdus iste pistrinũ est: in quo aptius reor quòd humani corporis forma referatur, in quo anima nostra velut quodam carcere ineluditur corporali, panem, si consulat boni, operatura* cœlestem. In hoc ergo pistrino vel synagoga, vel anima obnoxia delictis triticum molendo madefactum, & graui humore corruptum, nõ potest interiora ab exterioribus separare: & ideo relinquitur, quia eius similago displicuit. At verò sancta ecclesia, vel anima nullis maculata contagiis delictorum, quæ tale molit triticum quod solis æterni calore sit torridum, quod deus quẽadmodum voluit sic vestiuit, & angeli ab omni purgamentorum labe mundarunt, bonam similaginem de penetralib⁹ hominum deo offerens, sacrificij sui liba commendat. Nec solum molentes duæ, sed etiam operantes duo erunt in agro vno, è quibus assumetur vnus. Bonus seminator, qui non supra vias seminauerit, sed supra aratum & cultum solum, vt fructum humilitate pressum, non iactatione dispersum, terra multiplicet. Relinquitur autem seminator zizaniorum, ex quibus refutabilis similago conficitur. Qui sint autem isti agricolæ differentes, possumus reperire si aduertamus qua ratione duos νοῦς, hoc est duas mentes esse in nobis Apostolus dixerit. Fortasse enim ideo, quia altera exterioris est hominis, qui corrumpitur: altera interioris, qui per sacramẽta renouatur. Et eò ille fortasse deterior qui extollitur frustra inflatus mente carnis suæ, & non tenens caput, qui à domini nostri Iesu Christi salutarium præceptorum obseruatiõe declinat. Ipse enim caput omnium, qui author est omnium. Alter est ille præstabilior, qui humilitatem diligit, sapientiam quærit, misericordiam non omittit: bonus scilicet seminator. Dispersit enim dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Hic igitur spiritalis est, ille carnalis. Nam sicut verbis apostolicis comprehendimus illum extollentem se tumido animo seductorem mente carnis inflari, ita etiam sanctum virum renouari spiritu mentis ostendimus, dicẽte eodem: Renouamini autem spiritu mentis vestræ. Duas ergo mentes esse demonstrat, vnam quæ mens carnis efficitur victa peccato, alteram quæ spiritui copulata carnis abiurat illecebras. Nec solum duæ mentes, sed etiam duæ leges in nobis sunt: quarum vtranque nobis Apostolus explicuit dicẽs: Condelector enim legi dei secundũ interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quę est in membris meis. Est ergo lex interioris hominis, est etiam exterioris. Illa quę peccatum prohibet, ista quæ suadet. Illa quæ damnat errorem, ista quæ suggerit. Illa quæ mẽtem instruit, ista quæ tentat. Sunt etiam duæ aliæ vehemẽtiores in nobis leges, vna dei, altera peccati, secundum eundem magistrum qui ait: Igitur ego ipse mente seruio legi dei, carne autem legi peccati. Et ostenditur quòd si mentem tantummodo dicas, contrariam carni ostendas. Cum enim dicit Paulus se legi dei mente seruire, vtique mentem per seipsam, nisi à carne vincatur, bonam esse demonstrat, & natura ita creatã, vt resistat errori. Itaque cum vincitur, mens carnis est: non ex natura habens sed ex carne quod labitur: & quasi in nomen proprietatémque victricis victa succedit. Natura autem aduersa carnis est. Denique mente deo seruimus, carne peccato. Melior autem mens erit, si cooperaria sancto spiritui religiosum nõ intermittat officium. Istæ sunt igitur operantes in agro nostro quarum altera bonum fructum diligentia dat, altera amittit incuria: quam sanguinem legislator appellat, dicens: Anima omnis carnis, sanguis eius. Quo plerique referunt etiam illud quod scriptum est: Non manducabis carnem in sanguine. ne vulneribus animæ cruentatas corporis voluptates, refectionis potius loco quàm reatum sanguinis æstimemus, quos oportet dei verbo refici. Est ergo cibus refectionis, est cibus sanguinis. Sicut enim caro domini vere est cibus, ita sanguis vere noster est potus. Bonam ergo de nostris operibus escam domino suggeramus, ne rursus cum venerit, & sicut in illa ficu pomum non inuenerit, nostrorum meritorum infœcunditate ieiunus propositum pietatis auertat, dicẽs ad illam animam quam nudam pomorum repererit, & sanguine cruentatam,

*al. panẽ sibi vt consulat operatũ &c.

Psalm. 111.

Ephes. 4.

Roman. 7

Ibidem.

Leuit. 17.

Gene. 9.

A Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Est ergo anima carnis omnis, sanguis eius. Est etiam præstabilior anima, de qua dixit deus: Omnes animæ meæ sunt. sicut anima patris ita etiam anima filij mea est. Nec illud præteream, vt duos populos interpretemur, id est, quod in hoc mũdo, qui agro frequentissimè comparatur, duo populi sint, vnus credentium, alter qui non credit, relaturi meritorum vicẽ suorum: & ideo alter qui fidelis est, assumatur: alter qui infidelis, relinquatur. Duæ autẽ illæ molẽtes, duæ animæ, vel certè ecclesia atque synagoga. Non enim vna tãtum figura, sed multiplex in diuinis scripturis esse consueuit, vt vnus sermo plures species comprehendat. Itaque mens carnis, & anima carnis, & synagoga, idem triticum colligunt, & eam similaginem molunt, quæ offertur inuanum. Mens autem quę cõiuncta est animæ, & anima quę receptrix est salutaris verbi vel ecclesia dei, excolunt & molunt verę legis similaginẽ spiritalem, vnde etiam panes propositionis fiunt, quos soli sacerdotes edunt, quibus puriorem panem manducare præscriptum est, illum vtique qui descẽdit de cœlo. Omnes autem sumus, si merita nostra patiantur, iustitiæ sacerdotes, qui vnctione lætitiæ in regnum & sacerdotium consecramur. Ergo ita exerceamus & colamus agrum nostrum in istius culturæ munere constituti, vt in illa superiore Hierusalem vbi legis custodia vera celebratur, habeamus similaginem de manipulis nostris, quos beati qui portauerint cõgregare, vt venientes venient in exultatione tollentes manipulos suos. Isti igitur fruct⁹ sunt spiritales, & felices veri prouentus laboris qui nullo inutili imbre madefiant. Fructus autem carnis corruptelæ obnoxius: & ideo qui carnalia seminauerit, carnalia metet. De agro verò quid dicam, cum manifestum sit in opere cultoris vel laudẽ esse vel culpam? ¶ Et respondentes dixerunt: Vbi domine?) Hoc discipuli locuti sunt: dominus autem vbi præmonuit & quo fugiendum, & vbi commorandum, & quid esset cauendum, complexus est summam definitione generali, dicens: ¶ Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur aquilæ.) Itaque prius quæ sint aquilæ coniiciamus, vt quod sit corpus definiamus. Iustorum enim animæ aquilis comparantur, quod alta petant, humilia derelinquant, longæuam ducere ferantur ætatem. Vnde & Dauid animæ suæ dicit: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Si igitur intelleximus aquilas, de corpore iam dubitare non possumus, maxime si meminerimus quod à Pilato Ioseph corpus acceperit: Nónne tibi videntur aquilæ circa corpus Maria Cleophæ, & Maria Magdalene, & Maria mater domini, apostolorúmque conuentus circa domini sepulturam? Nónne tibi videntur aquilæ circa corpus, quando veniet in illa die cum intelligibilibus nubibus filius hominis, & videbit eum omnis oculus, & qui eum compunxerũt? Est etiam corpus de quo dictum est: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Circa hoc corpus veræ aquilæ sunt, quæ alis circumuolant spiritalibus. Sunt & circa corpus aquilæ quæ credunt Iesum in carne veniſſe, quia omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne veniſſe, de deo est. Vbi ergo fides, ibi sacramentum, ibi diuersorium sanctitatis est. Est etiam corpus ecclesia, in qua per baptismi gratiam renouamur spiritu, & occidua senectutis in rediuiuas reparantur ætates.

Ezech. 18.

Psalm. 102.

Ioan. 19.

Apoca. 1.

Ioan. 6.

B

C

D

De permittendis pueris venire ad Christum, & simplicitate puerili sectanda.

Caput XVIII.

SInite pueros venire ad me, & nolite eos prohibere, talium est enim regnum dei. Amen dico vobis, quicunque non receperit regnum dei sicut puer, non intrabit in illud.) At quia ætas hæc infirma est viribus, inualida ingenio, immatura consilio: non ergo ætas præfertur ętati, alioquin obesset adolescere. Quid votis opus est vt æui maturitas consequatur, si mihi meritũ regni demptura cœlestis est? Ergo deus vitæ processum ad vitia dedit, non ad incrementa virtutis? Et cur ipse apostolos non puerilis, sed prouectoris ætatis elegit? Cur autem pueros aptos regno dicit esse cœlorũ? Fortasse quia malitiã nesciant, fraudare non nouerint, referire non audeant, scrutari ignorent opes, honorem ambitionémque non appetant.

2. Corin. 9.

Sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed non ignorare iſta virtus eſt, ſed contemnere: nec continentiæ ſaus, vbi infirmitatis integritas. Non igitur pueritia, ſed æmula puerilis ſimplicitatis bonitas deſignatur. Non enim virtus eſt non poſſe peccare, ſed nolle: atque ita tenere perſeuerantiam volũtati, vt voluntas infantiam, vſus imitetur naturam. Denique ipſe hoc ſaluator expreſſit, dicens: Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut puer iſte, non intrabitis in regnum cœlorum. Quis eſt ergo puer imitandus apoſtolis Chriſti? num vnus ex paruulis? Hæc igitur virtus apoſtolorũ. Quis ergo puer? Ne forte ille de quo Eſaias dicit: Puer natꝰ eſt nobis, filius datus eſt nobis? Ipſe enim tibi puer dixit: Tolle crucẽ tuam, & ſequere me. Et vt agnoſcas puerum: Cum malediceretur, non remaledixit: cum percuteretur, non repercuſſit. Hæc eſt enim perfecta virtus. Itaque & in pueritia eſt quædam venerabilis morum ſenectus, & in ſenectute innocens pueritia. Senectus enim venerabilis eſt, non diuturna, nec numero annorum computata. Cani ſunt autem ſenſus hominis, & ætas ſenecturis vita immaculata. Vnde & ſcriptum eſt: Laudate pueri dominum, laudate nomen domini. quia nemo niſi perfectus laudat dominum. Nemo enim dicit dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Quod videtur de eccleſiæ populo prophetatum, qui iunior ſeniorem populum Iudęorum virtutis ſtudiis anteiuit. Et ideo illud: Ecce ego & pueri mei quos dediſti mihi. Iſti ſunt pueri qui dominum pullo aſinæ ſuperuectum propheticis vocibus proſequentes, redemptionem gentium veniſſe dicebãt. Iſti ſunt pueri vel infantes qui Chriſti illa vbera ſuper vinum hauſtu pleniore ſuxerunt. Ex ore enim infantium & lactentium perfeciſti laudem. Durum itaque aliquibus & immite videri poteſt quod diſcipuli ad dominum infantulos adire prohibebant, niſi vel myſterium intelligas, vel affectum. Neque enim inuidæ in pueros mentis aſperitate faciebant, ſed ſedulæ ſeruitutis obſequia domino deferebant, ne cõprimeretur à turbis. Denique alibi ſcriptum eſt: Magiſter comprimunt te turbæ. Reſpuenda quippe eſt vtilitas noſtra, vbi diuinitatis iniuria eſt. Ergo fugiamꝰ ſuperbiam, ſequamur puerilem ſimplicitatem, quia veritas aduerſaria ſuperbiæ, ſimplicitas autem concurrens veritati, in ipſa humilitate ſublimis. Non enim in abiecto corde habitat deus, ſed ſicut tradiderunt nobis prophetæ, thronus virtutis exaltatus eſt, in eo ſcilicet cuius eleuatur ſapientia ad altitudinem veritatis. Nec ſicut Cain fraterna ſpecie dolum percuſſoris abſcõdat, ſed ſoris intráq; ſit frater. Hęc in affectu. In myſterio autẽ, quia prius ſaluari populum Iudæorũ, ex quo & ſecundum carnem nati fuerant, geſtiebant. Sed pro Chananæa muliere ſupplicarunt. Sciebant ergo myſterium, quod vtriſque populis vocatio deberetur, ſed fortaſſe adhuc ordinem neſciebant. Nunc diſtantiam intende verborum. Vbi ad ſe infantes accedere iubet, vt eos vel prædicatione vel manuũ impoſitione benediceret, pueros appellat, vbi præcipit nõ ſcandalizãdos, puſillos appellat. Non enim ſcandalizantur qui tãguntur à Chriſto, non labũtur qui Chriſto propinquant. Sed labũtur illi quos puſillos non ætatis exiguitas, ſed virtutis puſillitas fecit. Simul etiam docet infirmos non eſſe tentandos, ne in nos eorum delicta vertantur, quorum preces ad dominum, etſi ipſi virtutum meritis infirmi ſint, angelorum tamen patrociniis euehuntur. Nemo ergo irrideat pauperem, quia exacerbat illum qui fecit eum. Nemo tentet inualidum, ne angelos lædat. Nemo præcipitet infirmum, ne ſoluat beneficium redemptoris. Et ideo dixit: Væ huic mundo ab ſcandalis. quia crucem domini plerique ſcandalum iudicarunt, cum dominicæ humilitas paſſionis noſtræ ſit ſacramentum ſalutis. vt adoriamur virtutis officium, ſumamus humilitatis exemplum. Væ igitur ei qui in crucem domini non crediderit, qua ſcandalizantur infirmi. Expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. In diuinis quidem ſcripturis non verborum ſeriem, ſed rerum põdus examinare debemus. Plus enim proficit ad reprimenda peccata, inauditi generis atq; deformis beluina quædam pompa ſupplicij. Tamen ne cui hinc quoque ſcandalum generetur infirmo, non ocioſe ſimul poſitum putamus, molam aſinariam, collum hominis, profundum maris. Etenim

Eſaiæ 9.
Matth. 16.
1. Petr. 2.
Sapien. 4.
Pſalm. 112.
1. Corin. 12.
Eſaiæ. 8.
Pſalm. 8.
Luc. 8.
Matth. 15
Matth. 18.
Ibidem.

A cum aſini typum populus gentilis acceperit, nónne tibi videtur tanquam molam aſinariam voluere quandiu in imperitiæ ſuæ errore verſatur naturæ quidem vinculis alligatus, vt verbum emolat, deum quærat: ſed opertæ mentis cæcitate ſuffuſus, vt vultum animi erigere ad deum, & oculos cordis aperire non nouerit? Et ideo ſine vlla curſus alacritate veſtigiis in ſe ſæpe redeuntibus inuitus vſui laborat alieno. Tamen qui molam voluit, conſummandi aliquando finem operis habet, & exuẽdæ ſpem gerit cæcitatis. Cui verò mola ad collum ſuſpenditur, portat lapidem, qui portare domini iugum recuſauit. Aſinus ergo ad molam, cęcus ad lapidem, gentilis ad ſaxum, qui adorat eum quem non videt nec agnoſcit. Deus enim non in manufactis habitat, nec in ſaxo agnoſcitur, ſed in ſpiritu. Vterque igitur populus & gentilis & Iudæus pompa quadam ſermonis huius exponitur, ſed vehementior in Iudęos pœna decernitur. Gentilium enim memoria ſeculi iſtius fluctibus obruetur: & cœno mundi huius abolebitur, qui inter ea quæ non ſunt, eſſe voluerunt, & alienati à ſcientia dei, tanquam in profundum maris merſi ſunt. At verò Iudæi per patriarchas aſſumpti, circunciſione ſignati, per legem eruditi, non tanquam ignoti peribunt, ſed tanquam ſacrilegi punientur. Etenim Athenienſibus ignotus deus, in Iudæa notus, ſed non receptus. Et ideo qui ignorat, ignorabitur: qui præuaricatur, damnabitur. Nec ille exutus à culpa, qui ſuum neſciuit authorem: & ille exutus à venia, qui dominum non recepit. Tolerabilius tamen eſt fidem non detuliſſe Chriſto, quàm manus intuliſſe.

Act. 17.
1. Corin. 14.

De reſponſione Ieſu ad interrogationem cuiuſdã principis, qua aſſerit neminem eſſe bonum niſi ſolum deum.

Interrogauit autem eum quidam princeps dicens: Magiſter bone, quid faciendo vitam ęternam poſſidebo? Dicit autem ei Ieſus: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, niſi ſolus deus.) Verſuta interrogatio, & ideo arguta reſponſio. Tentator enim princeps iſte magiſtrum bonum dixit, qui deum bonum dicere debuiſſet. Nam licet & in diuinitate bonitas ſit, & in bonitate diuinitas (nemo enim bonus niſi ſolus deus, omnis autem homo mendax: quicquid autem mendax, vtique non bonum) tamen addendo, magiſter bone, in portione bonum dixit, non in vniuerſitate. Nam deus vniuerſitate bonus, homo ex parte. Propterea dominus, Quid me dicis bonum, quem negas deum? Quid bonum dicis, cum bonus nemo niſi vnus deus? Non ergo bonum ſe negat, ſed deum ſignat. Bonus enim quid eſt niſi plenus bonitatis? At verò cũ ſcriptum ſit: Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum: vtique de hominibus non de deo dixit. Deus enim vnus eſt, nõ vnus è numero: Ita & dei filius quaſi vnicus exceptus eſt, non quaſi vnus ex multis: & vnigenitus eſt, non vnus ex genitis. Et ideo nemo bonus non præiudicat Chriſto, quia nemo iudicat Chriſtum. Nemo enim tanquam communiter de nobis dicitur, ſed nihil Chriſto commune nobiſcum. Quòd ſiquem mouet, quia nemo bonus niſi vnus deus: moueat & illud, quia nemo bonus niſi deꝰ. Quòd ſi à deo filius non excipitur, vtique nec à bono Chriſtus excipitur. Sed cum in deo filius perſona alter, poteſtate vnus ſit: Vnus enim deus, ex quo omnia: & vnus dominus, per quem omnia: deus autem & dominus non duo dij, ſed vnus deus ſit, quia dominus deus tuus deus vnus eſt: vtique cum ſecundum maieſtatem deus vnus in vtraque perſona ſit, & bonus vnus in vtroque eſt. Nam quomodo nõ bonus, ex bono natus? Arbor enim bona bonos fructus facit. Quomodo non bonus, cum bonitatis ſubſtantia aſſumpta ex patre non degenerarit in filio, quæ non degenerauit in ſpiritu? Et ideo, Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectã. Quod ſi bonus ſpiritus qui accepit ex filio, bonus vtiq; & ille qui tradidit. Et cũ bonus pater, vtique & ille bonus qui omnia habet quæ pater habet. Aut ſi negatis filium habere bonitatẽ, negatis & patrem. Ratio euidens exemplis non eget, tamẽ vel authoritatem ſequimini ſcripturarum. Scriptum eſt enim: Dominus iudex bonus domui Iſrael. De filio an de patre dicitur? Sed pater non iudicat quẽquam, quia omne iudicium dedit filio. Ergo dominus bonus filius. Accipe aliud. Tri-

Pſalm. 118.
Pſalm. 13.
1. Corin. 8.
Deut. 6.
Matth. 7.
Pſalm. 142.
Ioan. 5.

nitatem

Universidad de Deusto

nitatem vtique confitentur qui ad baptiſmum veniunt, quia baptizantur in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Ergo & patri & filio & ſpiritui ſancto confitentur. Cum ergo dicitur, Cõfitemini domino quoniam bonus. bonus vtique pater, bonus & filius, bonus & ſpiritus ſanctus, ſed deus vnus eſt. Et quia bonus dominus expectantibus eum. An non bonus, qui bona tribuit animæ quærenti eum? An non bonus, qui ſatiat in bonis animam tuam? An non bonus, qui ait: Ego ſum paſtor bonus? Sed putatis ideo deum bonum, quia iudicium non habet, in quo eſt neceſſitas vindicãdi. Quanquam iam præmiſſum ſit iudicem bonum eſſe domui Iſrael, tamen alibi habes: Quàm bonus deus Iſrael rectis corde. De quo igitur putatis dictum? de patre, an de filio? Si de patre, ergo non omnibus bonus. Cur igitur filio derogatis? Si de filio, ergo bonum deum & filium confitemini. Ipſe eſt enim benedict⁹ deus Iſrael, quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Ipſe eſt rex & deus Iſrael, cui dicitur: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Iſrael. Sic igitur huic dicit: Quoniam tu bonum me non potes ſentire qui tentas, quid me dicis bonum? Bonus quidem ego, ſed rectis corde, cui bonũ eſſe ex natura ſuppetat, non ex verſutia. Bonus ergo filius. Candor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula dei maieſtatis, & imago bonitatis illius. Quomodo ergo non bonus, qui eſt imago bonitatis? Sicut enim imago dei deus, ſed vnus deus: ita & diuinæ imago bonitatis bona, ſed vna bonitas. Mihi certe vtile eſt bonum deum credere, quem meorum habiturus ſum iudicem delictorum. illi viderint qui credere bonum nolunt. Itaque quia legiſperitus eſt iſte qui tẽtat, ſicut in libro alio demonſtratur, bene dixit: Nemo bonus, niſi vnus deus. vt admoneret quia ſcriptum eſt: Non tentabis dominum deum tuum. ſed magis confiteretur domino, quoniam bonus. Denique eum ſæpe perſtringit. Nam glorianti in lege quod à iuuentute ſua omnia cuſtodiſſet, vt inanem iactãtiam eius exponeret, oſtẽdit ei adhuc deeſſe quod legis eſt. Et ideo ad miſericordiæ præceptum triſtis inducitur, vt in eum naturalis quædam detur forma ſententiæ.

pſal.105.
Ioan.10.
Pſalm.72.
Lucæ.1.
Ioan.1.
Sapient.7.
Deute.6.

De eo quod facilius ſit camelum tranſire per foramen acus, quàm diuitem in regnum dei.

FAcilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitẽ intrare in regnum dei.) Magna vis, magnum pondus in verbis. Quibus enim verbis aliis vehementius exprimeret, non debere iactare ſe diuitem in diuitiis ſuis, quàm talibus quibus definitur contra naturam eſſe diues miſericors? Aufer mihi lenocinia fucumque verborum, quę ſolent eneruare ſententias. iactari* iſte nõ debuit, ſed frangi, qui miſericordiam reſpuebat. Tamen ſi quos verborum magis ornamenta, quàm ſenſus virilis naturalis quidam habitus & forma delectãt, quod boni faciunt petitores in vxore ducenda, vt mores diſcutiant, non decorem, nec aſpectus offenſione reuocentur, cum virtute animi pronocantur: hi quoque in verbis myſterium quærant, quod eſt mens quędam & anima verborum, nec in myſterio verba diſcutiant. Camelus ergo in typo populus gentilis accipitur, quem leo ille quærens quem deuoret, onuſtum theſauro propheticis agit affatibus in deſertum. In tribulatione enim & anguſtia leo & catulus leonis, aſpides & progenies aſpidum volantium ferebant, in aſinis & camelis diuitias ſuas. Et bene camelus pro gentili figuratus eſt populo, quia ſuperſtitionis deformitate degenerans prius quàm crederet populus nationum, beluinæ ſpeciem fœditatis, abſurda veſtigia, ora turpia præferebat. Facilius igitur iſte peccator per viam intrauit anguſtam, quæ eſt via Chriſti, qui proprij corporis paſſione mortis penetrans viam, velut acu redintegrauit ſciſſa quædam noſtræ veſtimenta naturæ, quàm populus Iudęorum diues in lege, egenus in fide, præruptus in furore, probroſus in crimine. Poteſt etiam moraliter de omni intelligi peccatore, & de arrogante diuite. Nónne tibi videtur publicanus ille oneratus ſuorum conſcientia delictorũ, cum oculos ad deum non auderet attollere, velut quidam camelus in foramen acus confeſſionis ſuæ remediis facilius introire, quàm Phariſæus ille in regnum dei, arrogans in prece, iactans innocentiæ, præſumptor gloriæ, exprobrator miſericordiæ, prædicator ſui, criminator alieni, qui magis cõueniret dominum quàm rogaret? Si quis igitur horret camelum, horreſcat eum qui factis fœdior ſit camelo.

1.Petr.5.
Lucæ.18.

De honorandis parentibus atque paſcendis.

ONora patrem tuum, & matrẽ.) Pulchre mihi hodie legitur legis exordium, quãdo mei natalis eſt ſacerdotij. Quotãnis enim quaſi deintegro videtur incipere ſacerdotiũ, quãdo tẽporum renouatur ætate. Bonũ etiam quod legitur: Honora patrẽ & matrẽ. Vos enim mihi eſtis parentes, qui ſacerdotium detuliſtis. Vos, inquam, filij vel parentes filij ſinguli, vniuerſi parentes. Libenter enim meos dixerim vos vel liberos, vel parentes, qui verbum dei auditis & facitis. Filios, quia ſcriptũ eſt: Venite filij audite me. Parẽtes, quia ipſe domin⁹ dixit: Quæ mihi mater aut fratres? Mater & fratres mei hi ſunt, qui audiunt verbũ dei & faciunt. Bene ergo lex quæ præmiſerat, Diliges dominum deum tuum, & diliges proximum tuum, ſubiecit: Honora patrẽ tuum, & matrẽ tuam. Primus enim gradus iſte pietatis eſt. Nãque hos authores tibi eſſe voluit deus. Honora obſequiis, vt abſtineas à contumeliis, quia ne vultu quidem lædenda pietas eſt parentum. Sed parum eſt non lædere, quia lex proſpexit ne patiantur iniuriam. Qui enim maledixerit patri vel matri, morte morietur. tu honora, vt bonus ſis. Aliud eſt legis beneficium: aliud pietatis officium. Honora tuos, quia ſuos dei filius honorauit. Legiſti enim, Et erat ſubditus illis. Si deus ſeruulis, quemadmodum tu parẽtibus? Honorabat igitur Ioſeph & mariam Chriſtus, nõ naturæ debito, ſed pietatis officio. Honorabat & patrem deum, quemadmodum nemo potuit honorare, vt eſſet obediens vſque ad mortẽ. Honora ergo & tu parentes. Eſt autẽ honor nõ ſolũ honorificentiæ, ſed etiã largitatis. Viduas honora, quæ veræ viduæ ſunt. Honor enim eſt deferre ꝓ meritis. Paſce patrẽ tuum, paſce matrẽ tuam. Etſi paueris matrẽ, adhuc non reddidiſti dolores, nõ reddidiſti cruciatus quos pro te paſſa eſt, non reddidiſti obſequia quibus te illa geſtauit, non reddidiſti alimenta quæ tribuit tenero pietatis affectu, immulgens labris tuis vbera. non reddidiſti famẽ quam pro te illa tolerauit: ne quid quod tibi noxiũ eſſet, ederet: ne quid qđ lacti noceret, hauriret. Tibi illa ieiunauit, tibi manducauit: tibi illa quẽ voluit cibum non accepit: tibi quẽ noluit cibum ſumpſit: tibi vigilauit: tibi fleuit, & tu illam egere pateris? O fili quantum tibi ſumes iudicium, ſi nõ paſcas parentem. Illi debes quod habes, cui debes quod es. Quantum iudicium, ſi paſcat eccleſia quos tu nolis paſcere. Si quis fidelis, inquit, aut ſi qua fidelis habet viduas, ſubminiſtret illis vt non grauetur eccleſia, vt his quæ veræ viduæ ſunt, ſufficiat. Hoc de extraneis. Quid de parentibus? Nõ ocioſe diximus proxime, quia nos matris querela perſtrixit, ſed maluimus eum qui talis eſt publice monere, quàm domeſtice coercere. Et ſi noſtra voce non prodjtur, vel ſuo tamen erubeſcat affectu. Ne commiſeris fili vt parẽtes tuos aliorum fames paſcat: ne commiſeris fili vt ieiunia pauperum parentibus tuis cibum quærãt. Si non propter gratiam & ſalutem, propter verecundiam, paſce. Vel tu filia, non pudet ſi te ingrediente in eccleſiam, alienis manus ſuas anus mater extendat, & prætermiſſa filia de extraneis ſtipem poſcat, cum tu tranſeas ſublimi collo, & nutibus oculorum, tralẽs veſtem, habẽs inaures & dextralia & annulos, & reliqua quæ Eſaias dicit? Quod ſi in te ſermonem ſuum vertat repoſcens naturæ debitum, nutrimentorum precium: manus tuæ quod generatrici debeant officium, quid reſpõdebis? Dabiſne aliis? Quid ſi tibi obiiciant, Vade, prius matrem tuam paſce? Nam etſi pauperes ſunt, impiam tamen nõ quęrunt collationem. Nónne audiſti ſupra, quia diues ille in byſſo & purpura recubans, cuius de mẽſa micas Lazarus colligebat, pœnis eruciatur æternis, quia pauperi non impartiuit alimenta? Si non donaſſe extraneis, graue eſt: quãto grauius excludere parentes? Sed dicis quod eras parentibus collaturus, eccleſiæ malle conferre. Non quærit donum deus de fame parẽtum. Vnde reprehendentibus Iudæis quia diſcipuli domini manus non lauarent, reſpondit Ieſus: Quicunque dixerit, Munus quod-

Pſalm.33.
Matt.12.
Leuit.19.
Lucæ 2.
Philip.2.
1.Tim.5.
Lucæ.16.
Matth.15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quodcunque est ex me, tibi proderit, non honorificabit patrem aut matrem. Quod propter obscuritatem sensus nō imprudenter deflexímus. nam Iudæi dum hominum traditionem sequuntur, dei negligunt. Discipuli traditionē dei præferentes, hominum negligebant, vt manus nō lauarent cum panem manducarent: quoniam qui lotus est totus, nō habet necesse vt manus lauet. Lauerat eos Iesus, lauacrū aliud non quærebant. Vno enim Christus baptismate omnia soluit baptismata. Itaque quē lauerit ecclesia, non habet necesse iterum lauare. Ergo mysterio intendebant discipuli, non sui mundiciam corporis, sed animæ requirentes. Hoc reprehendebant Iudæi, sed argute redarguuntur à domino, quod inania obseruent, prosutura despiciant. Et ideo illis dicit: Vos quare dicitis patri aut matri, quos lex præcepit honorari, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit. id est, cum petat aliquid assumptum egens pater aut mater à filio, quia legem timens, excusationem non dandi requirit, dicere solet: munus est quod ex me tibi proderit, vt dicatam deo pecuniam parer religiosus accipere formidet. Sed hæc traditio hominum, excusationes obtexētium auaritiæ suæ. Cæterum dei traditio est vt prius pascas parentes. Nam si iuxta diuinū oraculum contumelia parentis morte luitur, quanto magis fames quæ morte grauior est? Quo loco insolētem dominus infrænat iactantiam. Multi enim, vt prædicētur ab hominibus, ecclesiæ cōferunt quę suis auferunt: cum misericordia à domestico progredi debeat pietatis officio. Da ergo prius parenti, da etiam pauperi, da illi presbytero quod tibi abundat terrenū, vt ab illo accipias spiritale quod tibi deest. Etenim qui honorat, honorabitur. Vide ergo quia ille cum accipit tradit: & accipit non quasi inops, sed quasi remuneraturus maiore mensura. Da pauperi in requiē eius, vt & tu communicans de tuo inopi requiem consequaris. Sed vt pascendos scriptura dicit parentes, ita propter deum relinquendos parentes, si impediant deuotæ mentis affectum.

De illuminatione cæci, & vocatione Zacchæi.

Caput XVIII. & XIX. Matth.20.

IActum est autē cum appropinquasset Hiericho, quidam cæcus sedebat secus viā.) In libro secundum Matthæum, duo cæci inducuntur, hic vnus. Ibi egrediente Hiericho, hic appropinquāte. Sed nulla distantia. Nā cum in hoc vno typus populi gentilis sit, qui sacramēto dominico recepit amissi luminis claritatem, nihil interest vtrum in vno medicinam, an in duobus accipiat, quoniam ex Cham & Iaphet Noë filiis originem ducens in duobus cæcis duos generis sui prætendebat authores. Quod videtur etiam Lucas nō omisisse, cū Zacchæum subiicit, qui statura pusillus, hoc est, nulla nobilitatis ingenitæ dignitate sublimis, exiguus meritis, sicut populus nationum, audito domini saluatoris aduētu, quem sui non recepe rāt, videre cupiebat. Sed nemo facile Iesum videt, nemo potest Iesum videre constitutus in terra. Et quia non prophetas, non alibi regnum habebat, tanquam formæ gratiam naturalis ascendit in sycōmorum, vanitatē scilicet Iudæorum vestigio suo proterens, errata quoque corrigens superioris ætatis: & ideo Iesum interioris domus recepit hospitio. Et bene ascendit in arborem, vt arbor bona bonos fructus faceret ac naturali excisus oleastro, & cōtra naturam insertus in bonam oliuam, fructum posset legis afferre. Radix enim sancta, etsi rami inutiles, quorum infructuosam gloriā plebs gentium fide resurrectionis quasi quadā corporis eleuatione trāscendit. ¶ Et ecce vir nomine Zacchæus.) Zacchæus in sycomoro, cæcus in via. Quorum alterum dominus miseraturus expectat, alterum mansionis suæ claritate nobilitat. Alterum sanaturus interrogat, apud alterum se nō inuitatus inuitat. Sciebat enim vberem hospitij sui esse mercedem. Sed tamen etsi nondum vocem inuitantis audierat, iam viderat affectum. Verum ne cæcum illum tanquam fastidiosi pauperum cito reliquisse videamur, & transisse ad diuitem: expectemus eum, quia expectauit & dominus: interrogemus eum, quia interrogauit & Christus. Nos interrogemus, quia nescimus: ille, quia nouerat. Nos interrogemus, vt sciamus vnde iste curatus sit: ille interrogauit, vt in vno plures disceremus vnde dominum videre mereamur. Interrogauit enim vt crederemus, nisi confitentem non posse sanari. ¶ Et confestim, inquit, vidit, & sequebatur eum magnificās dominum, & perambulabat Hiericho.) Aliter enim non videret, nisi sequeretur Christum, nisi dominum prædicaret, & nisi seculum præteriret. Cum diuitibus quoq; in gratiam reuertamur. nolumus enim offendere diuites, qui volumus, si fieri potest, sanare omnes, ne in cameli comparatione perstricti, in Zacchæo citius quàm oportuit derelicti, iustę habeant commotionis offensam. Discant non in facultatibus crimen hærere, sed in iis qui vti nesciant facultatibus. Nam diuitiæ vt impedimenta improbis, ita bonis sunt adiumenta virtutis. Diues certe Zacchæus electus à Christo, sed dimidium bonorum suorum pauperibus largiendo, reddendo etiam in quadruplum quæ fraude sustulerat (Alterum enim non sat est: nec habet gratiam liberalitas, si iniuria perseuerat: quia non spolia, sed dona quæruntur) vberiorem mercedem quam conferebat, accepit. Et bene princeps inducitur publicanorum. Quis enim de se desperet, quādo & iste peruenit, cui sensus ex fraude? ¶ Et ipse, inquit, diues.) Vt scias non omnes diuites auaros. Quid sibi vult quod nullius alterius staturam scriptura, nisi huius expressit, ¶ Quia statura pusillus erat? Vide ne forte malitia pusillus, aut adhuc pusillus fide. Nondū enim promiserat cum ascenderet, nōdum viderat Christum, merito adhuc pusillus. Denique Ioannes magnus, quia & Christum vidit, & spiritum sicut columbam super Christum manentem, sicut ipse ait: Vidi spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum. Quæ autem turba, nisi imperitę cōfusio multitudinis, quæ vertice nequit videre sapientiæ? Ergo Zacchæus quandiu in turba est, non videt Christum. supra turbam ascēdit, & vidit, hoc est, plebem iam transgressus, in scientiam meruit quam desiderabat aspicere. Pulchre autem addidit: ¶ Quia illa parte erat trāsiturus dominus.) Vel vbi sycomorus, vel vbi crediturus: vt & mysterium seruaret, & gratiam seminaret. Sic enim venerat, vt per Iudæos transiret ad gentes. ¶ Vidit itaque Zacchæū sursum.) Iam enim sublimitate fidei inter fructus nouorum operum velut fœcundæ altitudine arboris eminebat. Et quoniam de typo ad moralia deflexímus, inter tot credentium voluntates dominica die relaxare animum, festiuitatem admiscere delectat. Zacchæus in sycomoro, nouum videlicet noui temporis pomum, vt in hoc quoque compleretur illud: Arbor fici produxit grossos suos. Ad hoc enim Christus aduenit, vt ex lignis non poma, sed homines nascerentur. Legimus alibi, Cum esses sub arbore fici, vidi te. Ergo Nathanael sub arbore, hoc est, supra radicem, quia iustus. Radix enim sancta. Sub arbore tamen Nathanael, quia sub lege: Zacchæus supra arborē, quia supra legē. Ille domini occultus defensor, hic publicus prędicator. Ille adhuc Christum ex lege quærebat, ille iam supra legem relinquebat sua, & dominum sequebatur.

Rom.11.

Cant.2.

Ioan.1.

De seruo qui vna mna à domino accepta, decem acquisiuit.

ECce mna tua decem mnas acquisiuit) Bonus ordo, vt vocaturus gētes, & Iudæos iussurus interfici, qui noluerūt regnare supra se Christum, hāc præmitteret comparationem, ne diceretur, Nihil dederat populo Iudęorum vnde poterat melior fieri: vt quid ab eo qui nihil recepit, exigitur? Non mediocris ista est mna, quam supra mulier Euangelica quia non inuenit, lucernam accendit, lumine quærit admoto, gratulatur inuentam. Denique ex vna decē mnas alius fecit, alius quinque. Fortasse iste moralia habet, quia quinque sunt corporis sensus: ille decem duplicia, id est mystica legis, & moralia probitatis. Vnde & Matthæus quinque talenta & duo talenta posuit. In quinque talentis vt sint moralia, in duobus vtrunque mysticū atque morale. Ita quod numero inferius, re vberius. Et hic possumus decē mnas, decem verba intelligere, id est legis doctrinam, quinque mnas, magisteria disciplinæ. Sed legisperitum im omnibus volo esse perfectū. Non enim in sermone, sed in virtute est regnum dei. Bene autem quia de Iudæis dicit, Duo soli multiplicatam pecuniam deferunt: non vtique æris, sed disputationis vsuris. Alia est enim pecuniæ fœnebris, alia doctrinæ cœlestis vsura.

Luce.19.

1.Cor.4.

Denique

Universidad de Deusto
Biblioteca

Denique dominus dicit: ¶Quare nō dediſti pecuniā meam ad menſam?) Non noſtræ, ſed ſuæ pecuniæ quærit vſuram. Vnus intra terram abſcondiſſe ſe dicit, quod rationem (quę ad imaginem & ſimilitudinem dei data eſt nobis) ſtudio voluptatis obruit, & tanquam in fouea carnis abſcondit. De aliis ſiletur, qui quaſi prodigi debitores quæ acceperāt, perdiderunt. In duobus illis pauci ſunt, qui per duas vices ad cultores vineæ deſtinati ſunt, in reliquis omnes Iudęi. Quā comparationem Matthæus etiam nobis voluit aptare, quod ſimiliter vt diues qui pecuniam ſuam non impartit pauperibus, ita etiam qui doctrinæ ſuę gratiam non diuidit imperitis, docere cum poſſit, haud mediocris reus eſt culpæ. De quo, quoniam in libris de fide ſcriptis diximus, tranſcurrere melius fuit. Ciuitates autem decem eſſe quæ poſſunt, niſi forte animæ, quibus iure præponitur qui pecuniam domini & illa eloquia caſta probata ſicut argentum, mentibus hominum fœnerauerit? Nam ſicut Hieruſalem dicitur ædificata ſicut ciuitas, ita ſunt animæ pacificæ. Et ſicut angeli præſunt, ita & hi qui vitam meruerint angelorum.

Pſalm.121.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARIORUM in euangelium ſecundum Lucam, Liber IX.

De eo quod dominus aſcenſurus Hieroſolymam venit ad montē Oliueti, & inde duos diſcipulos miſit, &c.

ET factū eſt cū appropinquaſſet ad Bethfage & Bethaniam, venit ad montem qui vocatur Oliueti, miſitque duos diſcipulos dicens: Ite in caſtellum quod contra vos eſt. In quo introeuntes, inuenietis pullum aſinæ alligatum, in quo nemo ſedit. ſoluite illum, & adducite.) Pulchre relictis Iudæis, habitaturus in affectibus gentium templum dominus aſcendit. Hoc enim templum eſt verum, in quo non in litera, ſed in ſpiritu dominus adoratur. Hoc dei templum eſt, quod fidei ſeries, non lapidum ſtructura fundauit. Deſeruntur ergo qui oderant, eliguntur qui amaturi erant. Et ideo ad montem venit Oliueti, vt nouellas oleas in ſublimi virtute plantaret. Quorum mater eſt illa quæ ſurſum eſt Hieruſalē. In hoc mōte eſt ille cœleſtis agricola, vt plātati omnes in domo dei, poſſint viritim dicere: Ego autē ſicut oliua fructifera in domo domini. Et fortaſſe ipſe mons Chriſtus eſt. Quis enim alius tales fructus ferret olearum, non curueſcentium vbertate baccarum, ſed ſpiritus plenitudine gentium fœcundarum? Ipſe eſt per quem aſcendimus, & ad quem aſcendimus. Ipſe eſt ianua, ipſe eſt via, qui aperiritur, & qui aperit, qui pulſatur ab ingredientibus, & à bene meritis adoratur. Ergo in caſtello erat, & ligatus erat pullus cū aſina. non poterat ſolui, niſi iuſſu domini. Soluit eum manus apoſtolica. talis actus, talis vita, talis gratia. Eſto talis & tu, vt poſſis ligato ſoluere. Nunc conſideremus qui fuerit illi qui errore detecto de paradiſo eiecti, in caſtellū ſint relegati. Et vides quemadmodum quos mors expulerat, vita reuocauerit. Et ideo ſecundum Matthæum & aſinam & pullum legimus, vt quia in duobus hominibus vterque fuerat ſexus expulſus, in duobus animalibus ſexus vterque reuocetur. Ergo illic in aſina matrem quaſi Euam figurauit erroris: hic autem in pullo generalitatem populi gētilis expreſsit: & ideo pullus ſedetur aſinæ. Bene in quo nemo ſedit, quia nullus antequam Chriſtus nationum populos vocauit ad eccleſiam. Denique ſecundum Marcum ſic habes: Quem nemo adhuc ſedit hominum. Alligatus autem perfidiæ vinculis tenebatur iniquo addictus domino errore famulatus, ſed dominatum ſibi vindicare non poterat, quem reum fecerat non natura, ſed culpa. Et ideo cum dominus dicitur, vnus agnoſcitur. Nā & multi dij, & multi domini, ſed generaliter vnus deus, & vnus dominus. Itaque ſi non exprimitur, dominus definitur, non iam per adiunctionem perſonæ, ſed per vniuerſitatem naturæ. Marcus autem induxit ligatum ante ianuā, quia extra Chriſtum quicunque eſt, foris eſt à via. qui autem in Chriſto eſt, foris non eſt. In tranſitu addidit, vbi nullius certa poſſeſsio, non præſepe, nō alimenta, non ſtabulum. Miſera ſeruitus, cui vagum ius eſt. Plures enim dominos habet, qui vnum non habet. Alieni alligant vt poſſideant, iſte ſoluit vt teneat. Vehemētiora enim iura nouit eſſe, quam vincula. Nec illud ocioſum quod duo diſcipuli diriguntur, Petrus ad Cornelium, Paulus ad reliquos. Et ideo non perſonas deſignauit, ſed numerum definiuit. Tamen ſi quis eſt qui perſonas exigat, poteſt æſtimare de Philippo quem ſpiritus miſit in Gazam, quando Candacis reginæ baptizauit Eunuchum, & ab Aſoto in Cæſaream per omnes ciuitates verbum domini ſeminauit. Nec illud prætereundum quod mox remittendos afferit qui dirigendi erant, qui dominum Ieſum in finibus gentium prędicarent. Illi ergo directi cum ſoluerent pullum, nunquid ſuis verbis vſi ſunt? Minime. Sed dixerūt ſicut dixerat illis Ieſus, vt agnoſcas quod nō ſuo ſermone ſed dei verbo: nec propriō, ſed Chriſti nomine fidem populis infudêre gentilibus: atque aduerſariæ poteſtates quæ ſibi nationum obſequia vindicabant, mandato ceſſere diuino. Vnde & apoſtoli propria Chriſto veſtimenta ſubſternunt, quo facti gloriā Euangelica prædicatione præferrent. In ſcripturis enim diuinis plerumque veſtimenta virtutes ſunt, quæ gentium duritiam in aliquantulum propria quoque virtute mollirent, vt inoffenſa vecturę felicis obſequia ſedulis affectibus exhiberēt. Non enim mūdi dominū forenſi ſpecie geſtari dorſo aſinæ delectauit, ſed vt latente myſterio penetralia noſtræ mentis inſterneret, & in ſecretis animorum interiore confeſſu myſticus vector inſideret, quaſi quodam corpore diuinitatis infuſus regens mentis veſtigia, laſciuiam carnis infrænans, vt ductu pietatis aſſuetum populi gentilis edomaret affectum. Felices illos, qui talem internis renibus recepere vectorem. Felices plane illos, quorum ora ne multiloquio ſoluerentur, verbi cœleſtis habena reſtrinxit. Quæ eſt iſta habena fratres? Quis me doceat quemadmodum ora hominum aut reſtringat aut ſoluat? Monſtrauit mihi habenam ille qui dixit: Vt detur mihi ſermo in apertione oris mei. Sermo ergo habena eſt, ſermo ſtimulus eſt, & ideo durum eſt tibi aduerſus ſtimulum calces mittere. Docuit igitur hic nos aperire cor, ſtimulum perpeti, iugum ducere. Doceat & alius linguæ retinacula pati. Rarior enim tacendi virtus eſt, quam loquendi. Doceat plane ille, qui velut mutus aduerſus dolum non aperuit os ſuum, paratus in flagella, & verbera non recuſans, vt eſſet pia ſeſsio deo. Diſce à domeſtico dei geſtare Chriſtum, quoniam prius te ille geſtabat, cum paſtor errantem reduceret ouem. Diſce ſedula mentis tuæ dorſa ſubſternere, diſce eſſe ſub Chriſto, vt poſsis eſſe ſupra mundum. Non quicunque facile vehit Chriſtum, ſed ille qui poteſt dicere: Incuruatus & humiliatus ſum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei. Quod ſi deſideras non moueri, ſuper illa veſtimenta ſanctorum elutum fige veſtigium. Caue enim ne lutulentis pedibus incedas, caue ne tranſuerſariis greſsibus perſtrata tibi propheticarum viarum itinera derelinquas. Namque vt tutior venturis gentibus eſſet inceſſus, propriis indumentis vſque ad dei tēplum, qui præibant Ieſum, ſemitam munierunt. Vt tu ſine offenſione gradiaris, diſcipuli domini amictu ſe proprii corporis exuentes, inter aduerſa turbarum viam tibi ſuo ſtrauere martyrio. Si quis tamen ita vult accipere, non renitimur, quod pullus iſte iam ſupra Iudæorum veſtimenta graderetur. Quid autem ſibi velint ramorum fragmina, quæ vtique incedentium greſſus implicare conſuerunt: dubitarem profecto, niſi me in ſuperioribus bonus mundi totius docuiſſet agricola, quia iam ſecuris ad radices arborum poſita eſt, quæ ſub aduentu domini ſaluatoris infœcunda ſuccidat, & infructuoſarum inanem gloriam gentium ſolo ſternat fidelium pedibus proterendam, vt renouatæ mentis ſpiritu nationes, velut nouellarum arborum ſtirpes de veteſtis poſsint germinare caudicibus. Ne ergo deſpicias hunc aſellum. nam ſicut in veſtitu ouiū ſunt lupi rapaces, ita contra inceſt homo cordis abſcōdit° ſub ſpecie beſtiali: quia ſub exuuiis corporis, quod

Galat.4.
Pſal.51.
Matth.21.
Marc.11.
1.Cor.8.
Epheſ.6.
Actо.9.
Lucæ.15.
Pſalm.37.
Actо.8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod nobis est commune cum beluis, mens deo plena vegetatur. Quod ad figuram hominum pertinere sanctus Ioannes euidentius declarauit, addēdo, quia acceperunt sibi medullas palmarum. Iustus enim vt palma floret. Et ideo aduē
Psalm. 91. tante Christo erigebātur iam supra humeros hominū vexilla iustitiæ & insignia triūphorū. Quid miratur turba, quod operatur mysterium? Etsi nesciat quid miretur, miratur tamen quia in illo pullo sapientia sedet, virtus inhabitat, hæret iustitia. Ne despicias asinam quoque istam, quæ quon-
Num. 22. dam angelum dei vidit, quem homo videre non potuit. Et vidit, & detulit, & locuta est, vt agnoscerēs posterioribus temporibus sub aduentu magni angeli dei, gentiles illos ante asinos locuturos. Pulchre autem secundum Lucam turbas laudātes deum ad descēsum montis occurrisse legimus, vt operatorem mysterij spiritalis significarent sibi venisse de cœlo. Turba igitur agnoscit deum, regem appellat, prophetiam repetit: ¶ Osanna filio Dauid. hoc est redēptorem domus Dauid, expectatum quoque secundum carnem Dauid filium venisse declarat: & hoc turba illa post exiguum crucifixura momentum. Vere memorabile diuinæ operationis insigne, vt aduersum se testimonium extorqueatur inuitis, cum deum negant affectibus quem vocibus confitentur. Vnde & dominicū illud: ¶ Si hi tacuerint, lapides clama-
Lucæ. 19. bunt.) Neque enim mirum si laudes domini contra naturā suam saxa respondeant, quem scopulis duriores prædicant peremptores. Aut fortasse quia obmutescentibus Iudæis post domini passionem viui erant secundum Petrum lapi-
1. Pet. 2. des clamaturi. Ergo compugnantibus licet affectibus suis, turba tamē deum ad templum suum cum laude deducit. Sed deus templum suum non mercatoris vult esse diuersorium, sed domiciliū sanctitatis: nec vendibili religiōis officio, sed obsequio gratuito vsum ministerij sacerdotalis informat. Considera igitur quid tibi ad exemplum viuendi dominica gesta præscribant.

De eiectione vendentium & ementium in templo, ac euersione mensarum & cathedrarum.

ET eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & mensas nummulariorum euertit, & cathedras vendentium columbas.) Generaliter itaque supra docuit seculares à dei templo abesse debere contractus, specialiter autem nummularios pepulit. Qui sunt nummularij, nisi qui de pecunia domini lucrum quærunt, nec bona malāque discernunt? Pecunia enim domini scriptura diuina est. nam & denarios seruis distribuit profecturus, & talenta diuisit, & pro sanitate hominis vulnerati duo æra stabulario dereliquit. Duobus enim testamētis vulnera nostra curantur. Sed tu quasi bonus nummularius eloquia domini, eloquia casta, argentum igne examinatum reconde, purgatum spiritu septiformi, nec adulterā imaginem
Psalm. 11. regis (quia & Sathanas transfigurat se in angelum lucis) impia commutatione suscipias: nec imminutam principis tui fi-
2. Corin. 11. gurā Arrianæ fraude perfidiæ, thesauro tuo misceas: nec pecuniæ sono aures tentes fidelium, vt religiosarum audientiā scripturarū tinnitus gris excludat, vel religiosis affectibus habendi cupiditas inseratur. Non ergo omnes excludā tur nūmularij. sunt enim & boni. Denique pecuniam meam inquit, dedisses nummulariis, & ego veniens, cum vsuris recepissem eam. Quòd si nummus est scripturarum, & vsura est scripturarum. Cathedras autem vendentium columbas cur euerterit, secundum literam non intelligo. Neque enim nundinatores auium vindicare sibi poterant honorati alicuius in nundinis solij dignitatem. nam quæ prærogatiua dignitatis est in columbis? Admonet tamen dominici forma baptismatis, quando descendit spiritus sanctus in colūbę typo, eiectorum de templo huiusmodi mercatorum, in eccle-
Matth. 10. sia dei consortium eos habere non posse, qui sancti spiritus gratiam nundinentur. Gratis, inquit, accepistis, gratis date. Denique Simoni, qui sanctificandi munus precio in se putauit posse conferri, respondit Petrus: Pecunia, inquit, tua tecum sit in interitum, quoniam gratiam dei putas te pecunia
Actu. 8. consequi posse: non est tibi pars neque sors in hac fide. Vēditores quoque ouium & boum eos puto, qui de labore alieno vel simplicitate, fœdi auctionatores quasdam nundinas

A aucupantur: aut quia oues eiiciuntur & boues, & columbæ iubentur auferri, populus videtur Iudæus excludi. Effrem enim sicut columba, quod eorum dominus & successiones oderit & labores. Aes effūditur, vt gratia colligatur: mensa nummulariorum euertitur, vt domini subrogetur: ara deiicitur, vt erigantur altaria. Atque hoc non aliqua succinctus manu diuinitusque faciebat, sed flagello de restibus cædebat turbas, & nullus resistere audebat. Et nūc virga vritur, nūc flagello (virgā enim recta est virga regni tui) Virga, vt cor- Psalm. 44.
rigat: flagello, vt suadeat. Directa illic, hic moralis, quasi inflexa præceptio, qua peccatoris conscientia velut lento verbere flagellatur. Alij sunt enim terrores prophetici, aliæ apostolicæ suasiones: in vtroque tamen vnius verbi est dis-
ciplina. Et ideo flagellum de restibus fecit, quia funes eccidērūt, inquit, mihi in præclaris. etenim hæreditas mea præ- Psalm. 15.
clara est mihi. Funes enim dicuntur, quibus agrimensores metiendorum limites partiuntur agrorum. Et ideo tāquam bonus agrimensor Synagogæ terminos distinguebat, & Ec-
B clesiæ sacrilegos de templo iubebat exire. Nouus enim venerat feracium metator animarum, qui agrorum genera, nō spatia metiretur. Pulchre tamē nō extentis funibus modus aliquis possessiōis includitur, nec quasi definita dēsitate rei limites fidei terminātur, sed flagello in immensum libero fines Ecclesiæ porrigūtur: eliminātur Iudæi, non in præscripto aliquo exilio, sed in termino, vt nusquam Synagogæ locus in orbe remaneret.

De vinea plantata, & colonis locata.

VIneam plantauit homo.) Plerique varias significationes de vineæ appellatione deriuant. Sed e- Cap. XX
uidenter Esaias vineam domini Sabaoth, domum Esaiæ 5.
Israel esse memorauit. Hanc vineam quis alius nisi deus condidit? Hic est ergo qui locauit, & peregre profectus est: non quia ex loco ad locum profectus est dominus, qui vbique semper præsens est: sed quia est præsentior diligentibus, negligentibus abest. Multis autem temporibus abfuit, ne præpropera videretur exactio. Nam quo indulgentior liberalitas, eo inexcusabilior peruicacia. Vn-
de bene secundum Matthæum habes: quia & sepe circunde- Matth. 21.
dit, hoc est, diuinæ custodiæ munitiōe vallauit ne facile spiritualium pateret incursibus bestiarum. ¶ Et fodit in ea torcular.) Quomodo intelligimus quid sit torcular, nisi forte quia psalmi de torcularibus inscribūtur: eò quod in his mysteria dominicæ passionis, modo multi sancto feruēte spiritu prophetarū, redundantius æstuauerint? Denique ebrij putabantur, quibus spiritus sanctus inundabat. Ergo & hic fodit torcular, in quod vuæ rationabilis fructꝰ interior spiritali infusiōe defluerет. Aedificauit turrē, verticē scilicet legis attollēs, atque ita hanc vineam munitam, instructam, ornatam locauit Iudæis. Et tempore fructuum seruulos suos misit. Bene tempus fructuum posuit, non prouentum. nullus enim fructus extitit Iudæorum, nullus vineæ huius prouentus, de qua Dominus ait: Expectaui vt faceret vuas, fecit au- Esaiæ 5.
tem spinas. Itaque non lætitiæ vino, non spiritali musto, sed
D cruento prophetarum sanguine torcularia redundarūt. Denique Hieremias in lacū missus est. Hæc enim erant torcularia Iudæorum, non vino repleta, sed cruore. Et licet generaliter prophetæ videantur exprimi, dat tamen lectio vt illum qui lapidatus est, Naboth esse credamus: cuius & si nul- 3. Reg. 21.
lum acceperimus propheticum verbum, accepimus tamen propheticum factum, quia multos pro hac vinea futuros martyres proprio sanguine prophetauit. Quis autem est ille qui in capite vulneratus est? Nimirum Esaias, cuius facilius compagem corporis serra diuisit, quam fidem inclinauit, cōstantiámve detriuit, aut vigorem mentis exeuit. Eò igitur factum est, vt cum plures alios destinasset, quos Iudæi inhonoros & inanes sibi, de quibus nihil potuerunt profiteri, dimiserunt: nouissimè etiam filium suum vnigenitū mitteret, quem perfidi quasi hæredem remouere cupientes, occiderunt crucifigendo, eiecerunt negando. Breuiter itaque quam magna, quam multa: primum quia naturalis est bonitas, quæ plerunque credit indignis: deinde, quia postremum malorum remedium Christus aduenit: tum quoniam qui hæredem negat, de authore desperat. Hæres autē Chri-
stus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

stus,idémq; testator. Hæres, quia morti proprię superuiuit, & testamẽtorum quæ ipse cõdidit, tanquã hæreditaria in nostris profectibus emolumenta consequitur. Pulchre ergo interrogat, vt sua se ipsi dãnent sententia. Venturum autẽ dominum dicit vineæ, quod in filio assit etiam paterna maiestas, vel quod vltimis temporibus præsentior humanis aspiret affectibus. Ipsi itaque in se sententiã dicunt, vt mali pereãt, & ad alios colonos vinea trãsferatur. Qui igitur sunt coloni, quæ vinea, cõsideremus. Vinea typus nostręest, quòd populus de vitis æternæ radice fundatus, supereminet terris: ac solum vile* prætexens, nunc gẽmante flore pũbescit, nunc circunfusa viriditate vestitur, nunc mite iugum suscipit, cum maturioribus brachiis quasi sarmentis fœcundæ vitis adoleuerit. Agricola quippe omnipotens pater, vitis est Christus: at verò nos palmites: qui nisi fructum feramus in Christo, cultoris æterni falce succidimur. Recte igitur vinea Christi populus nominatur, vel quod crucis in fronte prætexat indicium, vel quod fructus eius postrema anni legatur ætate, vel quod omnibus vt ordinibus vinearum, ita pauperibus atque diuitibus, humilibus atque potẽtibus, seruis ac dominis in ecclesia dei æqua dimensio, nulla discretio sit: vt vitis maritatur arboribꝰ, ita corpus animę, anima quoque corpori coniugatur. Vt vinea dum iugatur, erigitur: & recisa non minuitur, sed augetur: ita sancta plebs dum ligatur, exuitur: dum humiliatur, attollitur: dũ reciditur, coronatur. Quinetiã vt tener surculꝰ veteri abscissus ex arbore, in alterius fœtu radicis inseritur: ita populus hic sanctus surculi veteris cicatricibus enodatis, in nouo illo crucis ligno tanquã gremio pię parentis fotus inolescit. Spiritúsque sanctus sicut in altas dimissus terrarum scrobes, ita in hoc carcereũ corpus infusus, aquæ salutaris irriguo diluit quicquid est fœtidum, mẽbrorúmque nostrorũ habitus in cœlestem erigit disciplinam. Hanc vineam diligẽs agricola fodere, rigare, tondere consueuit: eruderatísque terrenæ molis aggeribus, operta corporis nostri nunc sole torrere, nunc imbre perfundere, stirpare agrum solitus, ne à sentibus gẽma lædatur, ne luxuriet vmbra foliorũ, verborúmque infructuosa iactantia virtutibus obumbrãdo, maturitatẽ indolis naturalis impediat. Sed absit vt huic vineæ quicquã timeamus aduersi, quàm peruigil custodia domini saluatoris aduersus omnes nequitiæ seculares illecebras muro vitę vallauit æternæ, extẽdens palmites eius vsque ad mare. Domini enim est terra. Vbique deus pater colitur, vbique Christus dominus adoratur. Hæc est nostra vindemia. Læti igitur atq; securi pars gremium suum, mitium funiculis oneret vuarũ, alij cœlestia munera ore libemus, plerique bonarũ gressibus voluntatum diuini fructum muneris exprimẽtes, vestigia cothurnis nuda direptis, musto fluẽte tingam*. Locus enim in quo stamus, terra sancta est: & ideo calciamenta soluẽda sunt, vt spiritale vestigium sacrosanctę sedis tribunal ascendẽs, corporei nexus vinculis exuatur. Decet enim totius orbis hic esse vindemiam, vbi totius orbis est vinea. En tempus acceptabile, quo non hyemalibus perfidię caligantis pruinis annus riget, nec altis niuibus informis crusta blasphemiæ gelu durante concrescit, sed procellis sacrilegij liberata, nouos fructus terra iam parturit, veteres præterit. Dissensionum quippe omnium procella deferbuit, cuncti secularis cupiditatis ardores, æstúsque omnes, quibus Italię populus per Iudaicæ olim, Arrianæ proximæ fœuitatis incendia coquebatur, sereno iam spiramine temperãtur. Sedata tempestas est, concordia nauigat, fides spirat: certatim nautæ repetunt fidei quos reliquére portus, & dulcia patriis oscula litoribus affigunt, liberatos se periculis, absolutos erroribus gratulantes. Salue vinea tanto digna custode. Te non vnius Nabuthæ sanguis, sed innumerabilium prophetarum, & (quod est amplius) preciosus cruor domini consecrauit. Ille licet non regalibus minis territus, constantiam metu presserit: non præmiis vberrimis prouocatus religiosum vendiderit affectum, sed studio regis obsistens, ne in ortulis suis maluarum olus succisa vite sereretur, quando aliud facere nequibat, parata vitibus incendia proprio cruore restinxerit, temporalem tamen vineam defendebat. Te verò in perpetuum mul

*al. viride.

Psalm.23.

Exod.3.

torum nobis martyrum* plantauit interitus. Te crux apostolorum æmula dominicæ passionis vsque in orbis totius terminos propagauit.

*al. martyriũ plãtauit in terris.

De confutatione phariſæorum per interrogationem Chriſti de imagine & inſcriptione denarij.

CVius habet imaginem & inscriptiõnem?) Docet hoc loco dominus circunspectos nos in respondendo aduersus hæreticos vel Iudæos esse debere. Alibi dixit: Estote astuti sicut serpẽtes. Quem locum plerique accipiunt, vt quia serpente suspẽso Christi crux annunciata est, quo serpentinum nequitiæ spiritalis virus aboleret, videatur astutus ita esse debere sicut Christus, simplex sicut spiritus. Imitare & tu serpẽtem illum, qui caput semper custodiat, letale vulnus excludat. Interrogatus enim à Iudæis vtrum de cœlo accepisset potestatem, respondit: ¶ Baptismum Ioannis vnde est? de cœlo, an ex hominibus?) Vt dum illud de cœlo esse negare non auderẽt, ipsi se amentiæ confutarent, qui eius authorem negarẽt esse de cœlo. Postulatꝰ didrachma, quærit de imagine. Alia enim imago dei, alia imago mũdi. Vnde & ille nos admonet: Sicut portauimus imaginem terreni illius, portemus & imaginem huius cœlestis. Imaginẽ Cæsaris non habet Christus, quia imago est dei. Imaginem Cæsaris non habet Petrus, quia dixit: Reliquimus omnia, & secuti sumus te. Imago Cæsaris non reperitur in Iacobo vel Ioanne, quia filij tonitrui sunt. Sed reperitur in mari vbi dracones illi contritis capitibus super aquam, & ipse draco maior comminutus caput, datus est in escam populis Aethiopum. Si ergo nõ habuit imaginem Cęsaris, cur dedit censum? Non de suo dedit, sed reddidit mundo quod erat mundi. Et tu si vis non esse obnoxius Cæsari, noli habere quę mundi sunt. Sed si habes diuitias, obnoxius es Cæsari. Si vis nihil regi debere terreno, relinque omnia & sequere Christũ. Et bene prius quę Cęsaris sunt, reddẽda decernit. Neque enim potest esse quis domini, nisi prius renunciauerit mundo. Sed omnes renunciamus verbo, non omnes reunciamus affectu. nam cum sacramenta suscipimus, renunciamus. Quàm grauia vincula, promittere deo, & non soluere. Melius est, inquit, non vouere, quàm vouere & non reddere. Maior est contractus fidei, quàm pecuniæ. Redde promissum dum in hoc corpore es, prius quàm veniat exactor, & mittat te in carcerem. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.

Matth.10.

1.Corin.15.

Matth.19.

Psalm.110.

Eccles.5.

Matth.5.

De tentatione Chriſti à Sadducæis.

SI frater alicuius mortuus fuerit.) Sadducæi, hoc est, detestabilior portio Iudæorum, hoc loco dominum tentant, quorum aperte stultitia reprehenditur. Mystice autem sententia retorquetur, quale de se dederunt castitatis exemplum, dum secundum literam nubere cogitur & inuita, vt defuncti semen excitet frater. Ergo litera occidit quasi lena vitiorũ, spiritus autem magister est castitatis. Itaque videamus ne hæc mulier synagoga sit, quæ septem viros habuit: sicut Samaritanæ dicitur: Quinque enim viros habuisti. quia Samaritana quinque tãtum libros Moysi, synagoga septẽ sequitur principaliter: & de nullo propter perfidiã suam hæreditariæ posteritatis semen accipit. Et ideo partẽ cum viris suis in resurrectione habere non poterit, quia spiritale præceptum secundũ sensum carnis inuertit. Non enim frater carnalis aliquis denunciatus est qui semen fratris suscitaret defuncti: sed frater ille qui de mortuo populo Iudæorum sapientiam sibi diuini cultus ascisceret in vxorem, atque ex ea semen in apostolis suscitaret: qui quasi defunctorum reliquię Iudæorum; informes adhuc in synagogæ vtero derelicti, secundum electionem gratiæ reseruari noui seminis admixtione meruerunt. Synagoga autem frequẽter stolam accipit, quod est insigne coniugij, quasi author fidelium. Repudiata quoque frequenter inducitur, quia mater est perfidorũ: cui lex occidit corporalis, vt spiritalis resurgeret. Ergo sancta plebs dei si septem libros legis quadã cõiugij charitate dilexerit, & quasi maritalibus obsecundarit imperiis, habebit in resurrectione cœleste consortium: non corporeæ colluuionis pudore confusa, sed diuinæ gratiæ dotata muneribus.

1.Corin.9.

Ioan.4.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARIORUM in euangelium secundum Lucam, Liber X.

De eo quod scriptum est, & à Phariſæis obiectum: Dixit dominus domino meo, &c.

DIxit dominus domino meo.) Cõſummaturus præcepta dominus, etiam præuiam paſſioni fidẽ ac miſericordiam teſtamenti ſui fine concludit. Fidem in eo, vt Chriſtũ & dominũ & deũ noſtrũ, & ad dexterã dei ſedere credamus: non quòd corporaliter ſedeat, qui vbiq; eſt. Denique ipſe in patre eſt, quia in ſubſtantia dei: quia vna virtus, vna maieſtas. Ipſe ergo in patre, & in ipſo pater: quia verbũ in deo, deus in verbo. Ipſe in patre, quia verbum: ipſe ad dexteram patris, quia patri cõſors, nulli ſecundus. Ipſe miſſus à patre, quia deſcendit de cœlo paternum impleturus arbitrium. B Tolle hinc perfidiæ quæſtiones, & plena eſt religio. Nec præfertur filius quia ad dexteram ſedet: nec iniuriam patitur, quia mittitur. Gradus non quæritur dignitatis, vbi plenitudo eſt diuinitatis. Illud quoque cõſiderandum, quia reprehẽdit eos qui Chriſtum filium Dauid dicunt. Et quomodo cęcus ille Dauid filiũ cõfitendo meruit ſanitatẽ? Quomodo pueri dicentes, Oſanna filio Dauid, præcelſæ prædicationis deo gloriam deferebant? Sed non reprehenduntur hoc loco quia Dauid filium confitentur, ſed quia non credunt filium dei. Non enim alterum, ſed alterutrum in fide vera eſt. Nã etſi in principio iudicauimus nihil nos ſcire niſi
1.Cor.4. Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixum: nunc tamẽ, vtpote iudicio proximi, crucifixum iam non nouimus Chriſtum, ſed venientem in nubibus operimur. Incredulus vulnera aſpicit, fidelis obuiam Chriſto in aëra raptus occurrit. Ergo & deum Chriſtum & hominem eſſe credamus, vnum in vtroque, non alterum, cui à patre ſubiiciuntur inimici: non per infirmitatem poteſtatis ſuæ, ſed per vnitatem naturæ, quia in altero alter operatur. Nam & filius ſubiicit inimicos patri, qui patrem clarificat ſuper terram: & dedit pater filio no
Philip.2. men, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne
Ioan.17. genu flectatur. Sed & filius patri dicit: Nomen tuum manifeſtaui hominibus quos dediſti mihi. Dando autem nomen quod eſt ſuper omne nomen, non plus dedit quàm habuit: ſed totum quod habuit, dedit. Dedit autem hoc nomen, vt omnis lingua confiteatur deo: quoniam dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Vide ergo ſingula: Pater ſubiicit filio, filius ſubiicit patri. Pater ſuſcitat filium, filius ipſe ſe ſuſcitat.
Ioan.2. Vnde ait: Soluite hoc templum, & in triduo illud reſuſcitabo. Et pater dominus, & filius dominus. Dixit dominus domino meo: ſed non duo domini, ſed vnus dominus: quia & pater deus, & filius deus. Sed vnus deus: quia pater in filio,
Pſalm.44. & filius in patre. Vnus deus, quia vna deitas. Sedes tua deus in ſeculum ſeculi: virga recta eſt virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te deus deus tuus. Sed vnus deus, in quo & noui & veteris teſtamenti doctrina concordat. Nam & in veteri teſtamento ſcriptum D
Deute.6. & 10 Epheſ.4. eſt: Diliges dominum deum tuum. &, Dominũ deum tuum adorabis, & ipſi ſoli ſeruies. In nouo: Vnus deus, & pater omnium. Sic & pater dominus, & filius dominus: ſed vnus do
Matth.6 minus. Denique ſcriptum eſt: Nolite duobus dominis ſeruire. hoc in nouo. In veteri autem ſcriptum eſt: Audi Iſrael,
Deut.6. Dominus deus tuus, deus vnus eſt. Vnde admirabiliter Apoſtolus, ne duos deos diceret, aut duos dominos nominaret,
1.Corin.8. aut derogaret vel filio, vel patri, Vnus, inquit, de⁹ pater, ex quo omnia: & vnus dominus Ieſus, per quẽ omnia. Nam qui
Pſalm.99. deus, & dominus: & qui dominus, deus. Denique ſcriptum eſt: Scitote quia dominus ipſe eſt deus noſter. Omnia ergo quæ pater habet, & filius habet. Deus pater ſecundum generationis rationem: deus filius ſecundum imaginis vnitatem. Dominus filius, quia omnia ſibi, cum poteſtate poſſet, ratione ſubiecit. dominus pater, quia radix eſt filij: Sic nobis pater in filio perſonarum definitione diſtinguitur, poteſtatis vnitate connectitur. Itaque alter in altero, & vnum in alterutro. Nam & patris gloria eſt, ſi non degenerauit in filio: & filij gratia, ſi pater videtur in Chriſto. Ergo non degener, in quo vnitatis ſumma maieſtas: nõ alienus, in quo proprietas generationis expreſſio veritatis eſt.

De futura templi deſtructione.

NOn relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur.) Sequebatur de vidua locus: quam quoniam in libro quẽ de viduis præſcripſimus, prædicauimus, nunc ſequeſtramus. Verum autem dictum eſt iuxta poſita de templo quod Salomon condidit: ídque primum ab hoſte iudicij eſſe tempore ſubuertendum. Nihil eſt enim opere & manu factum, quod non aut vetuſtas conficiat, aut vis ſubruat, aut ignis exurat. Tamen eſt & aliud templum conſtructum ex precioſis lapidibus, & ornatum donis, cuius euerſionem dominus ſignificare videatur: ſynagogam ſcilicet Iudæorum, cuius ſtructura vetus eccleſia ſurgente diſſoluitur. Eſt etiam templum in vnoquoque, quod deficiente fide labitur: & maxime ſi quis falſo Chriſti nomen obtendat, quo interiorem expugnet affectum. Poteſt etiam ea eſſe expoſitio, quæ mihi plus profit. Quid enim mihi prodeſt diem ſcire iudicij? Quid mihi prodeſt tantorum conſcio peccatorum, ſi dominus veniat, niſi veniat in meum animum, redeat in meam mentem, niſi viuat in me Chriſtus, in me Chriſtus loquatur? Ergo mihi Chriſtus debet venire, mihi debet aduentus eius fieri. Fit autem domini ſecundus aduẽtus in defectione mundi, quando poſ
Gala.6. ſumus dicere: Mihi autem mũdus crucifixus eſt, & ego mundo. Sed hunc virum talis mundi defectus ſi in ſuperioribus domus inueniat, vt conuerſatio huius in cœlis ſit, tunc deſtruetur templum corporale atque viſibile: lex corporalis, paſcha corporale, & paſcha viſibile, azyma corporalia, & azyma viſibilia: audeo dicere, Chriſtus tẽporalis, vt fuit Paulo antequã crederet: quia in eo cui mũdus deficit, Chriſtus æternus eſt. Huic ſpiritale tẽplum, lex ſpiritalis, paſcha etiam ſpiritale: quoniam ſemel Chriſtus occiditur. Hic epulatur azyma, non ex fruge terrena, ſed ex fruge iuſtitiæ. Fit ergo huic præſentia ſapiẽtiæ, præſentia virtutis atq; iuſtitię C præſentia redẽptionis, Chriſt⁹ enim ſemel quidẽ ꝓ peccatis populi mortuus eſt, ſed quotidie peccata populi redẽptur⁹.

De ſignis futuræ deſtructionis templi.

CVm autem audieritis prælia, & opiniones pręliorum, nolite terreri.) Interrogatus dominus quando tẽpli futura deſtructio, & quod ſignum eſſet aduentus eius, de ſignis docet, de tempore nõ putat intimãdum. Sed Matthæus interrogationẽ tertiam addidit, vt & tẽpli tẽpora deſtruendi, & ſignum aduẽtus, & conſummatio ſeculi à diſcipulis quæreretur. Lucas ſatis putauit de cõſummatione ſeculi cognitum, ſi de aduẽtu domini diſceretur. Verborum autẽ cœleſtium nulli magis q̃ nos teſtes ſumus, quos mundi finis inuenit. Quãta enim prelia, & quas opiniões accipimus prælioru̇m? Hũni in Alanos, Alani in Gothos, Gothi in Taifalos & Sarmatas inſurrexerũt. Nos quoque in Illyrico exules patria Gothorum exilia fecerunt: & nondũ eſt finis. Quæ omniũ fames, lues pariter boũ atq; hominũ, cæteriq; pecoris, vt etiã nos qui bellũ nõ pertulimus, debellatis tamen pares fecerit peſtilentia. Ergo quia in occaſu ſeculi ſumus, præcedunt quædam ægritudines mundi. Aegritudo mundi eſt fames, ægritudo mundi eſt peſtilẽtia, ægritudo mundi eſt perſecutio. Sunt autem & alia bella quę vir ſuſtinet Chriſtianus: diuerſarum quoque prælia cupiditatum, ſtudiorũmque conflictus: multóque grauiores domeſtici hoſtes, quam extranei. Nunc auaritia ſtimulat, nunc accendit libido, nunc metus terret, nunc iracundia exagitat, nunc ambitio mouet, nũc terrere tentãt ſpiritalia nequitię, quæ ſunt in cœleſtibus. Itaque quaſi quibuſdã vrgetur prę-
liis, & quibuſdam terræmotibus quatitur mobilis animi nu
Pſal.16. tantis affectus. Sed fortior dicit: Si conſiſtant aduerſum me caſtra, nõ timebit cor meum: Si exurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo. Stat in acie ferens hoſti obuium pectus. etiam ſi quis Golias exurgat immitis atque præcelſus, timentibus tamen cæteris exurgit humilis quaſi Dauid,
1.Reg.17. regis

Universidad de Deusto

regis abiiciẽs arma terreni, sumens fidei tela leuiora, & tripli ci sparto iaculũ puræ confessionis intorquens, persecutoris vulnerat impudentiã, contemptor minarum, negligens potestatum, etiã idoneus in quo Christus loquatur. Alibi Christus, alibi pater, alibi spiritus loquitur patris. Non discordãt illi, sed cõgruunt. Quod vnus loquitur, tres loquũtur, quia
1.Reg.18. vox vna est trinitatis. Huic victori, qui suo Goliam gladio peremerit, dũ mortẽ ꝓ Christo excipit, fugatis Allophylis occurrũt iuuẽculæ, illæ scilicet sicut aquilæ, dicẽtes: Percussit Saul in milibus, Dauid in decẽ milibus. Quod indicio est victores seculi principibus anteferri. Denique mortuis regibꝰ in perpetuũ martyres regnum cœlestis gratiæ honore succedũt: & illi fiunt supplices, hi patroni. Est & alius Golię gladius, aliud diaboli telũ, sermo scilicet hæreticorum, quẽ vir psallere sciens arripit, vt aduersarium vincat: audiẽs hic bella, non patiens, nec alicuius vento doctrinæ mobilis inquietus: nescicns famem verbi, & scripturæ cœlestis vberta te satiatus, qui vanis hæreticum vocibus personantem lacessere nõ reformider. Tunc qui est infirmus, expectet, ne prę-
B iudicium cæteris faciat congressu impari. Veniat Dauid, cui Christus os aperiat ad eloquenda mysteria: veniat ille Nazaræus, cuius capillus non cadat, vel nihil habens superfluum quod cadere possit, vel nihil de superioribus virtutibus amissurus, integer sobrietate, fortis in pace, qui sensus omnes vsque in finem & verba custodiat. Prædicatur euangelium, vt seculum destruatur. Sicut enim præcessit in orbem terræ euangelij prædicatio, cui iam & Gothi & Armenij credide runt, & ideo mundi finem videmus: ita & à viro spiritali euangelium prædicatur, quando omnes sapientiæ progressus, & omnes formas virtutis exequitur, psallenti mente & spiri
1.Corin.15. tu nouissimam destruens mortem. Tunc enim finis, cum tradiderit in eo Christus regnũ deo & patri: fuerítque iste subiectus ei, qui sibi subiecit omnia, vt sit deus omnia in omnibus. Et prædicabitur euangelium per omnes ciuitates Iu-
Psalm.75. dææ. Notus est enim in Iudęa deus. Tũc enim ciuitates ædificantur Iudææ, quando virtutum fundamenta ponuntur.

De signo appropinquantis desolationis.

C Vm videritis circundari ab exercitu Hierusalẽ.) Vere Hierusalem ab exercitu obsessa est, & expugnata à principe Romano. Vnde & Iudæi putauerunt tunc factã abominationem desolationis, eò quod caput porci in templum iecerint illudentes Romani Iudaicæ ritum obseruantiæ. Quod ego nec furens dixerim. Abominatio enim desolationis execrabilis aduentus Antichristi est, eò quod sacrilegiis infaustis mẽtium interiora cõtaminet, sedens iuxta historiam in tẽplo, vt sibi diuinę vindicet solium potestatis. Iuxta interpretationem autem spiritalem pulchre inducitur stare, eò quod in affectibus singulorũ vestigiũ perfidiæ suæ cõfirmare desideret, ex scripturis disputans esse se Christum. Tũc appropinquabit desolatio, quoniã à vera religiõe plerique lapsi errore desciscent.
1.Thes.2. Tunc erit domini dies. quod etiam Apostolus euidẽter exposuit, dicens obseruandum esse nobis quasi instet dies domini, ne quis nos seducat vllo modo: quia nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditiõis, qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur
D deus, aut quod colitur, ita vt in templo dei sedeat ostendens se tanquam sit deus. & reliqua. Ergo sedebit in templo, & in templo interiore Iudæorum, qui Christum negabũt: in templo non inuiolabili, sed corruptelæ obnoxio, quod aut perfidiæ inuoluat ruina, aut iracũdiæ vis subruat, aut cupiditatum ignis exurat. Et bene tunc veniet dies domini, & breuiabuntur dies propter electos: quoniã sicut primus aduentus domini propter rediměda peccata, ita & secundus propter reprimenda delicta, ne plures perfidiæ errore labãtur.
3.Reg.17. Tunc pseudoprophetę, tunc fames. Repete mihi Helię tempora, & inuenies tunc prophetas confusionis, tunc Iezabel, tunc famem, tunc ariditatem terræ. Qua ratione? Quia abundauerat iniquitas, refrixerat charitas. Denique iustus in deserto, iniquus in regno est. Est & alius Antichristus author huius, diabolus scilicet, qui meam Hierusalem, meam animam certe animam dei, animam pacificam obsidere ni-
Ephes.6. titur suæ legionis exercitu. Non est enim colluctatio nobis
A aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates, aduersus mundi huius rectores tenebrarum harum. Tunc est discessio, cum anima à seipsa desciscit. Et rursus cum dominum cogitat, tremit atque turbatur. Tũc eum iste Antichristus tenet: donec de medio fiat, iustitia exulat, iniquitas regnat. Tunc fides rara, vt ipse quasi addubitans dominus dixit: Tunc veniens filius hominis, nunquid inue- Lucæ.18.
niet fidem super terrã? Vel in nostra vtique terra, vel in orbe terrarum. Sic & alibi: Dominus respexit super filios ho- Psalm.13.
minum, si est intelligens, aut requirens deum. non quia dubitet deus, sed quia ita rara erat in hominibꝰ fides, vt secundum opinionem hominum videretur esse dubitandum. Ergo quando in medio templi est diabolus, desolatio abominationis est secundum Danielem prophetam. Cum autem vnicuique laboranti Christi præsentia spiritalis illuxerit, tollitur iniquus è medio, & incipit regnare iustitia, quæ omnium fidelium mẽtibus euacuat principatum. Est etiam tertius Antichristus, aut Arrius, aut Sabellius: imò omnes sunt Antichristi, qui praua nos interpretatione seducunt. Et
B ideo qui legit, intelligat. Qui intelligit, nõ seducitur vt credat falsa pro veris, more vtique Iudęorum, qui verum Christum negauerunt: vnde consequens erit vt credant verum esse qui falsus est. sic & Arriani quod negant Christo, Antichristo non negabunt.

De væ prægnantium & nutrientium in illis diebus.

Væ illis quæ in vtero habent, & vbera dãtibus in illis diebus.) Ergo cõceptio criminosa est? Atqui liberi præmia nuptiarum sunt. Et quomodo Sarã dominus benedixit, & peperit? Quomodo Anna orauit, & genuit? Quomodo Rachel filios benedicta susceperit? Nunquid errauerunt prophetæ? Quoniam dominus errare non potuit, sed in prophetis quoque dominus est locutus, & ideo nec illi errare potuerunt. Qui igitur *quadrare poterit discordiam literarũ? Sed quia ibi bellum est, con- *al. Quidergo? Errare poterit discordia &c.
uertamur ad spiritum pacis. Pax enim dixit: Mulier cũ parturit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cum autem pepererit, iam non meminit pressuræ, & subiecit: Et vos modo Ioan.16.
quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum. vt ostenderet per sectorũ esse lætari, nutare infirmorũ, quasi adhuc incerta metuentium. Sed & hic in superioribus dixit: Edebant, & bibebant: nubebãt, & vxores ducebant, ligantes scilicet se in hanc vitam, & solicitudinibus secularibus vincientes. Hæ sunt itaque prægnantes quibus væ dicitur, quæ eruinam suæ carnis extendãt, & quibus intimorum gressus pigrescant animorũ, essœtæ virtutum, fœtęque viriorum. Sed nec illæ prægnãtes condemnationis exortes sunt, quæ in bonorũ actuum molimine cõstitutæ, necdum aliquos susceptí operis dedere processus. Sunt enim & quæ de dei timore concipiunt, quæ dicũt: De timore tuo concepimus & parturiuimus. Sed non omnes pa Esaiæ.26.
riunt, non omnes perfecti, non omnes possunt dicere: Peperimus spiritum salutis in terra. Non omnes Mariæ, quæ de spiritu sancto Christum concipiant, verbum pariant. Sunt enim quæ abortiuum excludãt verbum antequam pariant. Sunt quæ in vtero Christum habeãt, sed nondum formauerunt: quibꝰ dicitur: Filioli mei, quos iterum parturio, donec Galat.4.
formetur Christus in vobis. Ergo qui adhuc in vtero sunt, parturiuntur quasi imperfectiores: iam illi perfectiores, quibus dicitur: Ego vos per euangeliũ genui. Multi patres per euan 1.Cor.4.
gelium, & multæ matres quæ Christum pariunt. Quis mihi igitur Christi monstret parentes? Ipse monstrauit dicens: Quæ mihi est mater, aut qui fratres? Qui fecerit voluntatem Matth.12.
patris mei qui in cœlis est, ipse mihi & frater, & soror, & mater est. Fac voluntatẽ patris, vt Christi mater fis. Multę conceperunt Christum, & nõ genuerunt. Ergo quæ parit iustitiam, Christum parit: quæ parit sapientiam, Christum parit: quæ parturit verbum, Christum parturit. Est etiã quæ parturiuit iniustitiam, & peperit iniquitatem. Hîis væ prægnan Psalm.7.
tibus, quæ corpore graues, ad euadendũ periculũ pigriores sunt. Hîis væ, quibus futuri partus, quo corpus omne cõcutitur, dolor integer. His futuri signa iudicij initia sunt dolo- Exod.21.
rum. Docuit etiam Moyses esse prægnantẽ, quam si duo cõculcauerint litigantes, abortiuum cito inducant. Et ideo bo

na fœmina litem fugiat, pacem sequatur, vt partũ possit absoluere, nec nouem mensium tempus expectet. Verbi partus non in tẽporis sed diligẽtiæ plenitudine est. Cõsummatus autem in breui iustus impleuit tempora multa. At cõtra cito anima imperfecta calcatur, & verbum quod concepit, amittit. Sed væ illi qui scãdalizauerit vnum de pusillis istis, væ illi qui prægnantem calcauerit. nam si informe adhuc pignus excluserit, pecuniæ iactura est. si vero formatum, reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu. Sed cur oculum aut manũ, cum abortiuus & manum habeat, & oculum habeat, qui iam formatus excussus est? Vnde apparet pro eo modo quo nocuit, vnũquenque damnãdum. Si enim catechumenum quis vel hæreticus vel schismaticus tanquam de vtero vel animę vel ecclesiæ parturientis excusserit, leuius punitur: si fidelem, grauius. Et ideo cauendum ne cum talibus litigando, ecclesiam calces. Stultas enim pugnas, & sine disciplina quæstiões deuita, sciens quia generant lites, quibus ecclesia quasi parturiens totius corporis conculcatione vexatur. Ergo cito reple vẽtrem tuum, vt citius possis partum edere. Audi quomodo repleas, & quibus repleas. Ex fructibus, inquit, oris sui vir impleuit ventrem suum, fructibus autem labiorum suorum satiabitur. De nutrientibus quoque docuit me illud Salomonis sublime iudicium, & illa duarum contentio fœminarum, quod etiam si iam partus dolore sint absolutę, adhuc tamen confirmandorum pignorum metu nutent: quia per temulentiam nutrienti somnus obrepat, paruulum mater opprimat: neget suum, quærat alienum. Sed & illa quæ filium non peremit, periclitatur suo, quia iudicio hæret incerto. Ergo & nos, ne quasi imperfectorum parentes operũ aut iudicij dies aut mortis inueniat, paruulos nostros ablactare properemus. Ablactatus Isaac non fuit somno matris obnoxius, & ideo epulum magnum exhibuit Abraham quando ablactauit filium. Ablactatus Dauid retributionem animæ suæ sperat. Non enim vt Corinthius in primordio fidei, escæ adhuc inualidus fortiori lacte poratur, sed iam pane solido firmatus, in plenitudinem perfectæ ætatis adoleuerat. Ergo non satis est cura generandi, nisi suppetat efficacia nutriendi. Itaque & tibi tanquam Mariæ verbum dei crescat, sapientia & ætate proficiat. Quod ita fit, si omnia dicta iustitiæ in corde custodias, nec senectutis tempus expectes: sed in prima ætate desponsatam virò iusto sapientiam sine corruptela corporis tui cito concipias, cito parias, cito nutrias. Vide mihi Paulum hesterno persequentem, hodie credentem: die crastina prædicantem.

Sapiẽ. 4.
Matth. 18.
Exod. 21.
2. Tim. 2.
Prou. 12.
3. Reg. 3.
Gene. 21.

De orando ne fiat fuga hyeme vel sabbato.

ORate ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbato.) Cũ iudicij die venturus sit dominus ante quem ignis ardebit, ignis autem vis aut semper eadem, aut citius adurat æstate: quomodo orandum dicit ne fuga nostra hyeme fiat? nisi forte quia is qui in montes fugit, frigus & glaciem, procellas & grandinem delictorum timere non debet, sed optare æstiuæ lucis serenitatem, ne lubrico corporis vestigia infirma labantur? Vnde & illa iam secura processu, iam firmis radicibus nixa lætatur, dicens: Hyems abiit, tempus secandi aduenit. Hyeme enim arbores ventus suo honore despoliat, & asperitas frigoris teneras frondes in speciem mortis interficit. Vere autem resurgunt semina, & tanquam noua ætas naturæ viridantis adolescit. Vere pascha est, quando seruatus sum: æstate est pentecoste, quando resurrectionis gloriam celebramus ad instar futuri. Orandum etiam ne sabbato te, hoc est, ab operibus ociantem veniens dominus deprehendat. Et ideo iuxta legem operare diem* in die, & esto spiritu feruenti, & labore peruigili. Nec ociosum illud, quia scriptum est: Sabbato humiliabis animam tuam. Et quia septuaginta annis populus in captiuitate durauit, tunc violata religio, obtrita libertas, pudicitia vulnerata. Ergo tunc tibi emigrandum ex hac vita, quando virtutes vigent, vitia captiua sunt: non quando captiua est anima, & vigor eius & virtus vacat*, corporis peccata dominantur.

Cant. 2.
*de die in diem.
*vacua.

De signis aduentus domini.

ERunt signa in Sole, & Luna, & stellis.) Et prophetiæ vera series, & integra causa mysterij quod & captiui Iudæi secundo in Babyloniam Assyriámque ducentur, captiui in toto erunt orbe, quia negauerunt Christum: & Hierusalem, quæ videtur, ab hostili exercitu calcabitur, cadentibus Iudæis in ore gladij. Et Iudæa omnis à nationibus credituris subiicietur in ore gladij spiritalis, qui est sermo bis acutus, & fiẽt signa diuersa in Sole, & Luna, & stellis. Quæ signa secundum Matthæum euidentius exprimuntur. Tunc, inquit, Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadẽt. Plurimis enim à religione deficiẽtibus clara fides obscurabitur nube perfidię: quia mihi Sol ille cœlestis mea fide vel minuitur, vel augetur. Quemadmodum si plurimi radios mundani Solis aspiciant, pro captu videntis aut pallidior Sol videtur, aut clarior: ita pro deuotione credentis vnicuique spiritale lumen infunditur. Et quemadmodum mẽstruis cursibus Luna, vel terræ oppositu, cũ fuerit è regione Solis, vanescit: sic & sancta ecclesia, cũ lumini cœlesti vitia carnis obsistunt, fulgorẽ diuini luminis de Christi radiis non potest mutuari. Nãque in persecutionibus lucẽ dei solus plerunque amor vitæ huius excludit. Cadent stellæ, illi vtique resurrectionis gloria iam micantes, illi viri sicut luminaria in seculo verbum vitæ cõtinentes, illi viri de quibus Abrahę dictum est, quia sicut cœlũ fulget & stellæ, sic & semen eius. Excident ergo hominibus patriarchæ, excident prophetæ, si persecutionis acerbitas conualescat. Quæ oportet fieri, donec ecclesiæ in omnib' virtutib' in singulis plenitudo cumuletur. Sic enim probantur boni, sic produntur infirmi. Ergo varij animorũ æstus ita graues erũt, vt delictorũ multitudine male cõscios, futuri iudicij metu, sacri in nobis ros fontis aresçat. Aret enim perfidia, fides rorat. ¶ Nã virtutes cœlorũ cõmouebuntur. Et tunc videbũt filium hominis venientẽ in nubibus.) Fortasse quẽadmodum domini epectatur aduentus, vt eius præsentia in toto fiat vel hominis orbe vel mundi, quæ sit vtique in singulis cum omnibus affectibus receperint Christum: sic etiã virtutes cœlorum aduẽtu domini saluatoris ac reditu (est enim virtutum dominus) augmentum gratię consequantur necesse est, & plenitudine diuinitatis propius se infundẽre moueantur. Sunt etiã virtutes cœlorũ quæ enarrant gloriã dei, & quę pleniore Christi infusione moucãtur, virtutes spiritales, quæ vidẽt Christum. Docuit nos Dauid quemadmodum hæ moueantur virtutes, dicẽs: Accedite ad eum, & illuminamini. Docuit etiã Paulus quẽadmodũ Christum videas. Cum enim cõuersus fueris ad dominum, auferetur velamen, & vides Christum. Vides illum in nubibus. Nõ equidẽ puto quod in caligine tenebrosa & horrore pluuiali Christus aduenia t. Nubes enim quæ videntur, cœlum vtiq; caliganti horrore subtexunt. Et quomodo in sole posuit tabernaculum suum, si pluuialis erit eius aduẽtus? Sed sunt nubes, quæ quia sic oportet, cœlestis obtexunt mysterij claritatẽ. Sunt nubes quæ rore gratiæ spiritalis humescant. Aspice nubem in veteri testamento: In columna, inquit, nubis loquebatur ad eos. Per Moysem vtiq; loquebatur, per Iesum Naue, qui Solẽ statuit, vt plenioris luminis acciperet claritatem. Ergo Moyses & Iesus nubes sunt. Aspice quia viri sancti nubes sunt, quia sicut nubes volant, & quasi columbæ cum pullis. Super me nubes sunt Esaias, Ezechiel, qui mihi per Cherubin & Seraphin sanctitatem diuinæ trinitatis ostendunt. Nubes sunt omnes. In his nubibus venit Christus. Venit in nube in Canticis canticorum, serena nube, & sponsi refulgens lætitia. Venit & in nube leui, incarnatus ex virgine. Vidit enim propheta sicut nubem venire ab Oriente. Et bene leuem nubem dixit, quam terrena vitia non grauarent. Vide nubem in quam spiritus sanctus superuenit, & virtus altissimi obumbrauit. Cum ergo apparuerit Christus in nubibus, cõcident se tribus terrę. Est enim quidam ordo criminum, & series peccatorum, quæ Christi dirimatur aduẽtu. ¶ Videte ficulneam, & omnes arbores cum producunt iam ex se fructum, scitis quia prope est æstas.) Diuerso quidem modo, in vnum tamen concurrere videtur euangelistarum sententia. Matthæus enim de sola dixit ficulnea, cum ramus eius tener fuerit: hic de arboribus omnibus.

Pſalm. 33.
2. Corin. 3.
Pſalm. 18.
Pſalm. 98.
Ibidem.
Eſaiæ 19.
Eſaiæ 60.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nibus. Verum siue cum fructus in omnibus viresc it arboribus,& ficulnea fœcunda iam floret, vt omnis lingua confiteatur iam deo, cõfitente etiam populo Iudæorum, sperare domini debemus aduẽtum, quo tanquã temporibus æstiuis resurrectionis fructus metẽtur: siue cum leuem fragilémque iactantiam homo iniquitatis tanquã folia synagogæ ramos induerit, coniicere debemus appropinquare iudicium. Nam remunerare fidẽ dominus, & delinquendi finẽ afferre festinat. Duplicẽ igitur habet figurã hæc ficulnea vel cum dura mitescunt, vel cum peccata luxuriant. Nam per fidẽ credentium quæ arebant antè, florebũt: & per gratiam delictorum peccatores gloriabuntur. Ibi fructus est fidei, hic perfidię laciuia. Fructum mihi ficulneæ agricolæ euangelici cultura promittit. Desperare non debemus, si foliis ficulneæ peccatores se tanquam fraudis veste texerunt, vt conscientiam velarent. Ergo folia suspecta sine fructu. Tales vestes paradisi exules habent. Duplicem igitur habet figuram.

De homine portante amphoram aquæ, discipulis Paschа paraturis occursuro.

Caput XXII.

ECce introeuntibus vobis in ciuitatẽ, occurret vobis homo amphoram aquæ portans.) Bonum est cõsiderare vbi dominus pascha faciat. Secundum Matthæum habes, Ite in ciuitatem ad quendã. Primum maiestatem diuinitatis aduerte. Cum discipulis loquitur & iam nouit quid alibi sit futurum. Deinde dignationem eius intuere, quia non persona diuitis aut potentis eligitur, sed pauper ambitur, & angustum hospitium pauperis amplis nobilium ædibus antefertur. Ite, inquit, ad quẽdam. Sciebas domine nomen eius, cuius sciebas ministerium, cuius sciebas occursum. Sed ideo sine nomine designatur, vt ignobilis æstimetur. Nihil hic compositum, vbi non exprimitur persona, sed causa. Secundum Marcum autem, lagenã aquæ portans. Hic ergo apostolis mandatur sequendus. Et quomodo paterfamilias? Vt agnoscas sanctitatis definitionẽ esse, non census. Quomodo in superioribus habens stratum magnum? Vt meritũ eius aduertas, in quo dominus cum discipulis sublimium virtutũ eius delectatione requiesceret. Vtinam ergo mihi contingat amphoram aquæ portare, contingat lagenam aquæ portare, quam portat paterfamilias, habens in superioribus stratum magnum. Quid est enim amphora, nisi mensura perfectior? Non mediocres qui men
Lucæ. 6. suram habent. Denique dominus, Mẽsuram, inquit, bonam cumulatam, superefluentem dabunt vobis. Nam de aqua quid loquar? Super aquam ante ipsos mũdi natales sanctus,
Gene. 1. vt legis, spiritus ferebatur. O aquã, quæ humano aspersum sanguine, vt præsentium lauacrorum figura præcederet, orbem terrarum lauisti. O aqua, quæ sacramentum Christi esse meruisti, quæ lauas omnia, nec lauaris. Tu incipis prima, tu comples perfecta mysteria. A te principium, in te finis: vel potiũ tu facis vt finem nesciamus. Per te fœtor tabidæ carnis aboletur, & pereuntia situ viscera asperso sale in multam seruantur ætatem. Per te arentibus æstu corporibus, dulcis ad gratiam, salutaris ad vitam, suauis ad voluptatem potus infunditur. Tu nomen prophetis & apostolis, tu nomen saluatori dedisti. Illi nubes cœli, illi sal mundi, ille fons vitæ est. Quæ montibus pressa, non clauderis: quę scopulis illisa, non frangeris: quæ terris infusa, non deficis, sed intimis seaturiens venis, aut spiritum incluſa vitalem inhalas, aut succum diffusa fertilem præstas, aut rigatum superfusa ad commodum subministras, ne siccatis exanimata vitalibus solennes neget terra prouentus. Omniũ elementorum substantia, cœlum, aër, mare, & terra, te reddunt. Te prophetico percussa tactu, vt sitientium rigares corda populorum, vomuit petra: te, cum de latere saluatoris erumperes, percussores viderũt, & crediderunt: & ideo regenerationis nostræ de tribus vna es testibus. Tres enim testes sunt, aqua,
1. Ioan. 5. sanguis, & spiritus: Aqua ad lauacrum, sanguis ad precium, spiritus ad resurrectionem.

De sponsione præmij discipulorum Christi, qui secum in tentationibus permanserunt.

EGo quidem dispono vobis, sicut disposuit mihi pater regnum.) Regnum dei non est de hoc mũdo. Non ergo æqualitatis homini ad deum, sed similitudinis æmulatio est. Solus enim Christus est plena imago dei, propter expressam in se paternæ claritudinis vnitatem. Iustus autem homo ad imaginem dei est, si propter imitandam diuinæ conuersationis similitudinem mũdum hunc dei cognitione contẽnat, voluptatésque terrenas verbi perceptione despiciat, quo alimur in vitã: vnde & corpus Christi edimus, vt vitæ æternæ possimus esse participes. Non enim victus & potus nobis præmij loco spõdetur & honoris, sed cõmunicatio gratiæ cœlestis & vitæ. Neque duodecim throni tanquam aliqua corporalis sunt receptacula sessiõis, sed quia secũdum diuinam similitudinem iudicat Christus cognitione cordium, non interrogatione factorum, virtutẽ remunerãs, impietatémque condẽnans. ita & Apostoli in iudicium spiritale formãtur remuneratiõe fidei, & execratione perfidiæ, virtute errorem redarguentes, sacrilegos odio persequentes. Conuertamur igitur, & caueamus ne in perditionẽ aliqua inter nos de prælatione possit esse contentio. Si enim cõtendebant apostoli, nõ excusationi obtenditur, sed cautioni proponitur. Si Petrus aliquando conuertitur, qui ad primam dei secutus est vocem, quis potest dicere cito se esse conuersum? Caue ergo iactantiam, caue seculum. Ille enim confirmare iubetur fratres suos, qui dixit: Omnia reliquimus, & secuti sumus te. Deinde contuendũ est quia non omnis honorificentiæ studium humilitatis definitur. potest enim deferre alicui propter seculi gratiã, potentiæ metũ, vtilitatísque contuitũ. Tua ædificatio quæritur, non alterius honor: & ideo vna datur omnibus forma sententię, vt nõ de prælatione iactantia sit, sed de humilitate cõtentio, eò quod se dominus proponit imitãdum. Egebamus omniũ, ipse nullo: & tamen prębuit se humilitatis authorem, cùm discipulis ministraret. Quod vtique faciebat non studio vtilitatis, sed exercitatione virtutis. Petrus autẽ etsi spiritu prõptus, corporis tamen adhuc infirmus affectu, denunciatur dominum negaturus. Neque enim poterat diuinæ constantiã intentionis æquare. Passio domini æmulos habet, pares non habet. Ira non reprehendo quod negauit, laudo quod fleuit. Aliud commune cõditionis est, aliud speciale virtutis. Et ideo instruitur ad cauendum, non cogitur ad negandum.

Matth. 19.

De sacculo & pera tollẽdis, tunicaq; vendenda, & gladio emẽdo.

QVi nõ habet, inquit, sacculũ, tollat similiter & peram. Et qui non habet, vẽdat tunicam suam, & emat sibi gladium. O domine, cur emere me iubes gladium qui ferire me prohibes? Cur haberi præcipis, quem vetas promi? nisi forte vt sit parata defensio, nõ vltio necessaria: & videar potuisse vindicari, sed noluisse? Lex tamen referire non vetat, & ideo fortasse Petro duos gladios offerenti, Sat est, dicis, quasi licuerit vsque ad euangelium, vt sit in lege æquitatis eruditio, in euangelio bonitatis perfectio. Multis hoc iniquum videtur, sed non iniquus dominus, qui cum se posset vlcisci, maluit immolari. Est enim gladius spiritalis vt vẽdas patrimonium, emas verbum, quo nuda mentis penetralia vestiuntur. Est etiam gladius passionis, vt exuas corpus & immolatæ carnis exuuiis ematur tibi sacri corona martyrij. quod ex benedictionibus dominicis colligere potes, qui summam omnium coronarum, si quis persecutionem patiatur pro iustitia, prædicauit. Denique vt scias quia de passione locutus est, ne turbaret discipulorum animos, de se exemplum protulit, dicens: ¶ Quoniam hoc quod scriptum est, oportet impleri de me, Quod & cũ iniuitis deputatus est.) Mouet tamen adhuc qđ duos gladios discipuli protulerunt, ne forte vnum noui, alterum veteris testamẽti, quibus aduersus diaboli armãmur insidias. Denique dicit dominus: Sat est.) quasi nihil desit ei quem vtriusque testamenti doctrina munierit.

Esaiæ. 52.

De tristitia, dolore, tædio, & oratione Christi.

PAter, si possibile est, transfer à me calicem hunc.) Hærent plerique hoc loco, qui tristitiam saluatoris ad argumẽtum inolitæ potius à principio, quã susceptę ad tempus infirmitatis inclinant & naturalis sensum cupiunt retorquere sententiæ. Ego autẽ non solum excusandum non puto, sed etiam nusquam magis pietatem eius maiestatémque demiror. Minus enim contulerat mihi, nisi meũ susceptisset affectum. Ergo pro me doluit, qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

pro se nihil habuit quod doleret: & sequestrata delectatione A
diuinitatis æternæ, tedio meæ infirmitatis afficitur. Suscepit
enim tristitiam meã, vt mihi suam lætitiam largiretur: & ve
stigiis nostris defecẽdit vsque ad mortis ærumnã, vt nos suis
vestigiis reuocaret ad vitã. Confidenter ergo tristitiam no-
mino, quia crucem prædico. Neque enim speciem incarna-
tionis susceptit, sed veritatẽ. Debuit ergo & dolorem susci-
pere, vt vinceret tristitiam, non excluderet. Neq; enim ha-
bent fortitudinis laudẽ, qui stuporẽ magis vulnerũ tulerint
quàm dolorẽ. Homo enim in plaga, & sciẽs, inquit, ferre in-
firmitates, nos voluit erudire, vt quia in Ioseph didiceram'
carcerem non timere, mortem vincere discemus in Chri-
sto: &, quod est amplius, quẽadmodum futuræ mortis mœ-
stitiam vinceremus. Quomodo enim te imitaremur domine
Iesu, nisi sequeremur vt hominem, nisi mortuum crederemus, nisi vulnera vidissemus? Quemadmodum discipuli cre
derent fuisse moriturum, nisi morituri tristitiam comperis-
sent? Sic adhuc dormiũt, & nesciunt dolere, pro quib' Chri
stus dolebat. Ita enim legimus: Qui peccata nostra portat &
pro nobis dolet. Doles enim domine, non tua, sed mea vul- B
Esaiæ.53. nera, non tuam mortem, sed nostram infirmitatem, & nos ẽ-
stimauimus te esse in doloribus, cum tu non pro te, sed pro
me doleres. Infirmatus enim es, sed propter peccata nostra,
non quia illa tibi infirmitas erat ex patre assumpta, sed pro
me susceptа: quia mihi proderat, vt eruditio pacis nostræ es
set in te, & liuore tuo vulnera nostra sanares. Sed quid mirũ
si pro omnib' doluit, qui pro vno fleuit? Et quid mirum si
moriturus pro omnibus tædiat, qui Lazarum resuscitaturus
illachrymat? Sed & ibi piæ sororis lachrymis commouetur,
quia mentem humanam tangebant. Et hic alto operatur af-
fectu, vt quia in carne sua peccata nostra pimebat, mœrorẽ
quoq; animę nostrę suę animę mœrore aboleret. Et fortasse
ideo tristis est, quia post Adæ lapsum tali trãsitu nobis erat
Sapient.1. ex hoc seculo recedẽdum, vt mori esset necesse. Deus enim
mortem non fecit, nec lętatur in perditione viuorum, & id-
eo fastidit quod ipse non fecit. Denique ait: ¶ Trãsfer à me
calicem istum.) Quasi homo mortẽ recusans, quasi deus sen
tentiam suam seruãs. Oportet enim mori nos seculo, vt re- C
surgamus deo: vt iuxta diuinam sententiam lex maledictio-
nis resoluta, in terræ limum naturæ fine soluatur. Quod au-
tem ait, ¶ Non mea voluntas, sed tua fiat.) Suam ad hominẽ
retulit, patris ad diuinitatem. Voluntas enim hominis tempo-
ralis, voluntas diuinitatis æterna. Non alia voluntas patris,
alia filij. Vna enim voluntas, vbi vna diuinitas. Discе tamen
deo esse subiectus, vt nõ quod ipse vis eligas, sed quod deo
scias esse placiturum. Deinde verborum ipsorum proprie-
tatem consideremus. ¶ Tristis est, inquit, anima mea.) Et a-
Ioan.12. libi: Nunc anima mea turbata est valde. Non ergo suscipi-
ens, sed susceptа turbatur. Anima enim obnoxia passioni-
bus, diuinitas libera. Denique: Spiritus prõptus, caro autem
infirma. Tristis autem est non ipse, sed anima. Non est tri-
stis sapientia, non diuina substantia, sed anima. Suscepit e-
nim animam meam, suscepit corpus meum. Non me fefellit
vt aliud esset, & aliud videretur. Tristis videbatur, & tristis
erat non pro sua passione, sed pro nostra dispersione. Deni-
que ait: Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis.
Matth.25. Tristis erat, quia nos paruulos relinquebat. Cęterum quàm D
constanter se morti obtulerit, consequentia declarãt: quan-
doquidem quærentibus occurrit, turbatos confirmauit, tre
pidos prouocauit. Proditorem oculi dignatione susceperit.
Nec illud distat à vero, si tristis erat pro persecutoribus suis
quos sciebat immanis sacrilegij pœnas daturos. Et ideo di-
Marc.14. xit: Transfer hunc calicẽ à me. Non quia deus dei filius mor
tem timebat, sed quia nec malos pro se perire volebat. De-
Lucæ.23. nique ait: Pater, ne statuas illis hoc peccatum. ne exitialis es
set populo passio sua, quæ esset omnibus salutaris.

*De Iudæ osculo, & Christi traditione, comprehensione, ac liga-
tione, Petríque percussione.*

IVda, osculo filium hominis tradis?) Magna diuinę
significatio potestatis, magna disciplina virtutis.
Et cõsilium proditionis aperitur, & adhuc patien
tia non negatur. Ostendisti domine quem prode-
ret, dum occulta manifestas. Ostendisti etiã quẽ traderet, dũ
ducis, filium hominis: quia caro nõ diuinitas cõprehẽditur.
Illud tamen plus confutat ingratũ, quod eum tradiderit, qui
cum esset dei filius, propter nos tamẽ filius hominis esse vo-
luisset. Quasi dicat, propter te suscepi ingrate quod tradis.
In hypocrisi ergo per interrogationẽ pronũciandum puto,
quasi amãtis affectu corripiat proditorẽ: Iuda, osculo filium
hominis tradis? hoc est, amoris pignore vuln' infligis? & cha
ritatis officio sanguinem fundis? & pacis instrumento mor-
tem irrogas? Seruus dominum, discipulus ꝓdis magistrum,
electus authorem? Hoc est illud: Vtilia vulnera amici, quàm
volũtaria ỽscula inimici. Proditori hoc. Pacifico vero quid
Prouer.27. dicitur? Osculetur me ab osculo oris sui. ¶ Et osculatus est
Cant.1. eũ.) Nõ quo simulare nos doceat, sed vt ne proditionẽ refu
gere videretur, & plus afficeret proditorem, cui amoris offi
cia non negaret, quia scriptum est: Cum odientibus pacem
Psalm.119. erã pacificus. Et signo dato, inquit, ab iis qui cũ fustibus ve
nerant cõprehenditur.) Sed dominũ omnium mysteria non
arma tenuerunt. Denique locutus est, & ceciderunt retror-
sum. Quo mihi legiones angelorum? Quo cœlestem exerci
tum? vox domini sola plus terret. Hanc ille ad demonstran-
dum diuinæ maiestatis indicium, qui in pectore Christi re-
cumbebat, elegit. Volenti ergo inicit manus turba, nectun
tur vincula. O amentes, ô perfidi, non sic cõprehenditur sa
pientia, nõ sic tenetur iustitia. Nec discipulorum studia de-
fuerũt. Denique Petrus eruditus in lege, promptus affectu,
qui sciret Phineæ reputatum ad iustitiam quod sacrilegos
Numer. peremisset, percussit principis seruum. Sed dominus vulne-
ra cruenta detorsit, mysteria diuina subiecit, vt seruus prin
cipis mundi, hoc est, non naturæ conditione, sed culpæ secu
larium famulus potestatum, auris suę vulnus exciperet, quia
non audisset verba sapientiæ. Omnis denique qui facit pec- Ioan.8.
catũ, seruus est peccati. Peccatis, inquit, vestris vẽditi estis. Esaiæ.52.
Venditio propter peccata nostra, propter bonitatẽ autẽ dei
redemptio peccatorum. Aut si Petrus volens percussit au-
rem, docuit quod aurem habere in specie nõ deberent, quã
in mysterio non haberent. Sed bonus dominus & ipsi resun
dit auditum, secundum prophetica dicta demõstrans & ip-
sos, si conuertantur, posse sanari, qui in passione domini vul
nerati sunt, eò quod omne peccatum fidei mysteriis abluatur. Tollit ergo Petrus aurem. Quare Petrus? Quia ipse est
qui accepit claues regni cœlorum. Ille enim condemnat qui
& absoluit, quoniam ligãdi idem & soluendi adeptus est po
testatẽ. Tollit autẽ male aurem audientis, tollit autẽ gladio
spiritali, aurem interiorem male intelligentis. Caueamus ne
cui tollatur auricula. Legitur passio domini. si ad diuinita-
tem eius referimus infirmitatẽ corporeæ passionis, excidi-
tur auricula, & exciditur à Petro, qui non passus est Christũ
prophetam æstimari, sed dei filium docuit fideli confessio-
ne signari. Ergo cum legimus teneri Iesum, caueamus ne ab
aliquo audiamus, & putemus eum secũdum diuinitatem te-
neri, teneri inuitum, teneri quasi infirmum. Tenetur quidẽ,
& vt dixit Ioannes, ligatur secundum corporis veritatem.
Sed væ illis qui ligant verbum. Verbum enim ligãt, qui tan
tummodo Christum hominem putant. Ligãt qui præscium
non putant, qui omnipotentem non confitentur. Mala vin
cula Iudæorum, quibus non Christum ligant, sed seipsos al-
ligant. Ligatur autem in domo nõ pij alicuius & iusti, sed in
domo Caiphæ, hoc est, in impia domo, vbi etiam moriturus
pro omnibus prophetatur. Quàm amentes igitur qui benefi
cia diuina confitẽtur, & beneficiorum authorem persequun
tur. Ideo aurem perdunt, quia perdiderunt auditus profe-
ctum. Auditum multi non habent, qui habere se credunt. In
ecclesia omnes habent, extra ecclesiam non habent. Aut for
tasse ideo aurẽ tulit, ne amplius delinquerent audientes, qui
audita seruare non possent. Sic & aliquando confudit deus
linguas extruentium turrem, ne se audirent, & opus suæ im
pietatis augerent. Comprehẽde, si potes, quomodo ad dex-
teræ saluatoris attactum fugiat dolor, & vulnera non medi-
camento aspersa, sed tactu obducta sanentur. Operatorem
suum limus agnoscit, & operatricem suam domini manum
sequitur caro. Quomodo vult enim opus suum creator in-
staurat. Sic & alibi cæco illi visus, luto supra oculos illito,
quasi in naturã redierit, reformatur. Iubere potuit, sed ope-
rari

Universidad de Deusto
Biblioteca

rari maluit, vt cognoscam' ipsum esse qui è limo terræ corporis mẽbra nostri variis apta formauit officiis, & infuso vigore mentis animauit. Venerunt ergo & comprehenderunt eum, grauius perituri studij sui fructu. nec intellexerunt infelices mysterium, nec venerati sunt tam clementem pietatis affectum, quod etiam hostes suos nõ passus est vulnerari. Illi iusto mortem inferebant, persecutorum vulnera iste sanabat.

De Petri proditione per ancillam, & eius negatione.

PEtrus verò sequebatur à longe.) Et bene à longe sequebatur iam proximus negaturo. Neque enim negare potuisset, si Christo proximus adhæsisset. Sed fortasse & in hoc nobis maxima sit admiratione reuerendus, quod dominum non reliquit etiam cum timeret. Metus naturæ est, cura pietatis. Alienũ quod timet, suum quod non fugit. Quod sequitur, deuotionis: quod negat, obreptionis. Commune quod labitur, fidei quod pœnitet. Iam in domo principis sacerdotũ ignis ardebat. Accessit Petrus, vt calefaceret se. Quia clauso domino calor mentis etiam in ipso refrixerat. Quid sibi vult quod prima eũ prodit ancilla, cum viri vtique magis eum potuerint recognoscere: nisi vt & iste sexus peccasse in necem domini videretur, vt & iste sexus redimeretur per domini passionẽ? Et ideo mulier resurrectionis accepit prima mysterium, & mandata custodit, vt & veterem præuaricationis aboleret errorem. Petrus ergo proditus negat. Ponamus enim negasse Petrum, quia dixit dominus, Ter me negabis. Et malo negasse Petrum, quàm dominũ fefellisse. Quid negauit? Quod promisit incautè. Deuotionẽ considerauit, non respexit conditionem. Multatus quia dixit se animam ponere: quod nõ humanæ infirmitatis, sed diuinæ est potestatis. Cum tam grauẽ imprudentis sermonis multã luerit, quanta est pœna perfidiæ? Vbi tamen negat Petrus? Non in monte, non in tẽplo, non in sua domo, sed in prætorio Iudæorũ, in domo principis sacerdotum. Ibi negat, vbi veritas non est. Ibi negat, vbi Christus captus, vbi Christus ligatus est. Quomodo enim non errarer, quẽ intromisit ostiaria, & interrogauit ostiaria, & ostiaria Iudęorũ? Male Eua induxit Adam, male Petrum introduxit fœmina. Sed ille in paradiso labitur, vbi non veniabilis culpa: hic in prætorio Iudæorum, vbi difficilis innocentia. Illi interdictus lapsus, huic prædictus error. Ille cõmissus huic præiudicauit, hic illũ resoluit. Consideremus etiã quo in statu neget. ¶ Frigus, inquit, erat.) Si tẽpus consideremus, frigus esse non poterat. Sed frigus erat vbi Iesus non agnoscebatur, vbi non erat qui lucem videret, vbi negabatur ignis consumens. Frigus ergo erat mentis, non corporis. Deniq; ad carbones stabat Petrus, quia algebat affectu. Mala flãma Iudaica: vrit, nõ calefacit. Malus focus, qui quondã etiam sanctorum mentibus fuliginem erroris asperg it, iuxtà quẽ etiam Petri interiores oculi caligarunt. Illi oculi nõ carnis & sanguinis, sed oculi mentis, quibus Christũ videbat. Dicet aliquis: Tu Iudæorum etiam elementa condemnas? Non condẽno elementa, quia nõ sunt Iudæorũ elementa, sed Christi. Sed alia est quam condẽno flamma perfidiæ. Hanc flãmam condẽno Iudæorum, diuina secutus oracula. Dicit enim dominus: Argẽtum vestrũ reprobum est. Hiere. 6. Si argentũ reprobum est Iudæorũ, & focus reprobus Iudæorũ est. Denique foco & auro Iudæorũ caput vituli figuratũ est, hoc est, sacrilegij principat'. Sed videamus negãdi tenorẽ, quẽ inter euãgelistas video esse diuersum. Ita nouũ fuit Petrũ potuisse peccare, vt peccatũ eius nec ab euangelistis potuerit comprehendi. Itaque Petrum prodẽti ancillæ quod ex illis esset qui cum Iesu Galilæo erant, prima voce Matth. 26. Matthęus posuit respondisse: Nescio quid dicas. Hoc etiam Marcus, qui secutus est Petrũ, & ex ipso potuit verius cognoscere. Prima vox negantis est Petri: qua tamen non negare dominũ, sed à proditione se separasse mulieris videtur. Quid tamen negauerit, cõsidera. Ex illis vtique se esse, qui Marc. 14. cum Iesu Galilæo erãt. Vel, vt Marcus posuit, cum Iesu Nazareno. Nunquid negauit cum dei fuisse se filio? Hoc est dicere: Nescio Galilæum: Nescio Nazarenũ, quẽ dei filium noui. Habeãt homines locorum vocabula, dei filium patria nõ potest nuncupare, cuius maiestatẽ locus nullus includit. Et

A vt scias hoc verum esse, etiam exemplo probatur. Nam alibi cum interrogaret dominus discipulos, Quẽ dicũt esse homines filium hominis? alij Heliam, alij Hieremiã dixerunt, aut vnum de prophetis: Petrus autem ait: Tu es Christus filius dei viui. Nunquid & ibi negauit, quia Christum nõ hominis filiũ, sed dei maluit confiteri? Certe quid hic putamus ambiguũ, quod etiam Christ' probauit? Et aliud accipe. Interrogatus Petrus, Et tu ex illis es qui cum Iesu Galilæo erant? verbũ æternitatis refugit. non enim erãt, qui esse cœperunt. hoc est dicere, ille solus erat, qui in principio erat. Denique ait: Non sum ego. Illius est enim esse, qui semper est. Vnde & Moyses ait: Qui est misit me. Rursus cum vrgeretur quod ex illis esset, secundum Marcum negauit, vt scias euangelistã veritati q̃ gratiæ plus dedisse. Sed tamẽ negauit ex illis se esse, non Christum negauit. Negauerat hominum cõsortia, non dei gratiam. Negauerat ex illis se esse qui cum Galilæo erant, non negauit cum dei filio. Denique secundum Matthęum proditus quod cum Iesu Nazareno fuisset, ait: Nescio hominẽ. Hoc idem & in tertia voce vterque de quibus proposuimus euangelistæ cum iuramento eum respondisse posuerunt, quia nesciret hominem. Et bene negauit hominem, quem sciebat deum. Denique vbi iusiurandum est, cauta responsio est. Nam & si negauit Petrus, non tamen peierauit, quia nec dominus peieraturũ esse memorauerat. Quod si in Petro dubiũ est, quàm periculosum est iusiurandũ? Ioannes autẽ sic posuit, quoniã interrogatus ab ancilla Petrus vtrũ ex discipulis esset illius hominis, prima voce responderit: Non sum. Nõ enim erat hominis Apostolus, qui erat Christi. Denique & Paulus hominis apostolũ se esse negauit, dicens: Paulus apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum, & deum patrẽ. Galat. 1. Sed ne videretur ambiguum aliquod incarnationis afferre, subiecit: Qui suscitauit eum à mortuis. vt & hominẽ credas, cum deũ ante credideris. Quod alibi quoq; eodem tenore custodit, vbi dicit: Vnus enim deus, & vnus mediator dei & hominũ homo Christus Iesus. Prius vtiq; mediatorẽ dei q̃ hominum nũcupauit. Non enim sat est vtrumque credere, 1. Tim. 2. nisi fidei ordo seruetur. Concordat igitur vbique respõsio. Nam qui dixit, Nescio hominẽ: æquũ erat vt interrogatus vtrũ esset ex discipulis hominis, diceret: Nõ sum. Itaq; non Christi discipulum se negauit, sed hominis negauit esse discipulum. Itaque & Petrus & Paulus hominem negauerunt, quẽ dei filium fatebãtur. Quod sensit Petrus, & Paulus expressit. hinc & ille profecit. Error Petri, doctrina iustorum est: & titubatio Petri omnium petra est. Denique super vndas titubat, sed dexteram porrigit Christo. In monte cadit, sed leuatur à Christo. Titubauit quidẽ Petrus in mari, sed ambulauit firmior. Titubatio Petri super aquam, nostra est firmitudo. Ibi cadit, quo nullus ascẽdit: ibi nutat, vbi nemo ambulat. Et tamen inter vndas licet titubat, non labitur: nutat, non cadit: fluitat, non præcipitatur. Et si cecidit, in monte tamen cecidit. Sed felicius ille cecidit quàm alij steterũt, Felicius cecidit quẽ Christus leuauit. Iterum autem interrogatum num ex discipulis eius esset, Ioannes scripsit negasse. Et bene negauit, quia ex eius dicebatur esse discipulis, quẽ hominẽ in superiorib' sunt locuti. Nam & tertio quod cum illo visus esset negauit. hoc & de superiorib' deriuatur. Cũ illo quẽ hominẽ nuncupatis, nõ sui, sed à dei filio nõ recessi. Lucas quoque scripsit Petrũ interrogatũ vtrum ex illis esset, respõdisse prima voce: ¶ Non noui illum.) Et bẽne dixit. Temerariũ quippe erat vt diceret quia nouerat q̃ũ, quẽ mens humana non potest cõprehendere. Nemo enim nouit filiũ, nisi pater. Rursus secunda voce secundum Lucã idem Petrus ait: ¶ Nõ sum ego.) Maluit videlicet se negare quàm Christum. Aut quia videbatur negare Christi societatẽ, vti- Matth. 11. que se negauit. Certe cum de homine negat, in filium peccauit hominis, vt remitteretur ei: non in spiritum sanctum. Tertio quoque interrogatus ait: ¶ Nescio quid dicas.) Hoc est, sacrilegia vestra nescio. Sed nos excusamus, dominus ipse non excusauit. Non enim satis est inuoluta responsio confitentis Iesum, sed aperta confessio. Quid prodest verba inuoluere, si videri vis denegasse? Et ideo Petrus non de industria sic respondisse inducitur, quia postea recordatus

Universidad de Deusto
Biblioteca

est, & tamen fleuit. Maluit enim ipse suum accusare peccatum, vt iustificaretur fatendo, quàm grauaretur negando.
Prou.18. Iust' enim in principio accusator est sui. & ideo fleuit. Quare fleuit? Quia culpa obrepsit ei. Ego soleo flere si culpa mihi desit, hoc est, si non me vindicem, si non obtineam quod improbe cupio. Petrus doluit & fleuit quia errauit vt homo. Non inuenio quid dixerit, inuenio quod fleuerit. Lachrymas eius lego, satisfactionem non lego. Sed quod defendi non potest, ablui potest. Lauant lachrymæ delictum quod voce pudor est confiteri. Et veniæ fletus consulunt, & verecundæ lachrymæ sine horrore culpæ loquuntur. Lachrymæ crimen sine offensione verecundiæ confitentur. Lachrymæ veniam non postulant, sed merentur. Inueni cur tacuit Petrus, ne tam citò veniæ petitio plus offenderet. Ante flendum est, sic precandum. Bonæ lachrymæ, quæ lauant culpam. Denique quos Iesus respicit, plorat delictum. Negauit primo Petrus, & nō fleuit: quia non respexerat dominus. Negauit secūdo, non fleuit: quia adhuc non respexerat dominus. Negauit & tertio, respexit Iesus, & ille amarissimè fleuit. Respice domine Iesu, vt sciamus nostrum deflere peccatū, lauare delictū. Vnde etiā lapsus sanctorū vtilis. Nihil mihi nocuit quod negauit Petrus, profuit quod emēdauit. Didici cauere alloquia perfidorum. Petrus inter Iudæos negauit. Salomon contubernio gentili deceptus errauit. Fleuit ergo amarissime Petrus, fleuit vt lachrymis suū posset lauare delictum. Et tu si veniam vis mereri, dilue culpam lachrymis tuam. eodem momēto, eodem tempore respicit te Christus. Si in aliquo fortasse laberis: quia secretorum tuorum assistit testis: respicit vt recorderis, & fatearis
Ioan 21. errorem. Imitare Petrum dicentem alibi tertio: Domine, tu scis quia diligo te. Etenim quia tertio negauerat, tertio confitetur. Sed negauit in nocte, confitetur in die. Hæc autem ideo scripta sunt, vt sciamus neminem iactare se debere. Nā
Matth.26. si Petrus lapsus est quia dixit: Et si alij scandalizati fuerint, ego non scandalizabor: quis alius iure de se præsumat? De-
Psalm.29. nique & Dauid quia dixerat, Ego dixi in mea abundantia, non mouebor in æternum: eam sibi iactantiam obfuisse profitetur dicens: Auertisti autem faciem tuam à me, & factus C sum cōturbatus. Vnde te euocem Petre, vt doceas me quid flens cogitaueris? Vnde, inquam, te euocem? De cœlo, vbi iam choro insertus es angelorum: an etiam de tumulo? quia nō putas iniuriam & ibi esse vnde dominus resurrexit. Doce nos quid tibi profuerint lachrymæ tuæ. Sed docuisti illico: Nam qui lapsus es antequam fleres, postquàm fleuisti erectus es, vt alios regeres, qui teipsum ante nō rexeras. Habebat ergo lachrymas Petrus, pio quas fundebat affectu: non habebit proditor fletus quibus culpam abluerat, sed tormēta conscientiæ quibus sacrilegium fateretur: vt dum suo reus iudicio damnatur, & spontaneo supplicio facinus expiatur: pietas domini, qui se ipse nollet vlcisci, & diuinitas probaretur, qui conscientiam mentis inuisibili potestate interrogaret.

De cassa proditoris pœnitentia.

Matt.27. PEccaui, inquit, quod tradiderim sanguinem iustum.) Etsi cassa est pœnitentia proditoris, quia peccauit in spiritum sanctum, est tamen vllus in D scelere pudor culpā agnoscere. Et quāuis ille nō absoluitur, Iudæorum tamen impudentia confutatur, quos cum professio redarguat vēditoris, scelerati tamen sibi vindicant iūra contractus, & exortes reatus esse se credunt, dum dicunt: Quid ad nos? tu videris. Amentes plane, qui putant solui se magis authoris scelere quā teneri. In pecuniariis causis refuso precio ius soluitur. Hi precium recipiunt, & sacrilegium persequuntur, ac pertinacibus studiis funestā sibi vindicant sanguinis auctionem, cum refunderet venditor sacrilegij mercedem. Euidenter itaque dum preciū sanguinis à Iudæorum gazophylaciis separatur, & ager figuli ea qua venditur Christus, comparatur pecunia, dum is locus humandis peregrinorum reliquiis dicatur, & prophetiæ impletur oraculum, & surgentis ecclesiæ mysterium reuelatur. Ager enim secundum diuina præcepta mundus hic omnis est: Figulus autem ille, qui nos formauit è limo: de quo
Genes.2. habes in veteri testamento: Quia finxit deus hominem de A limo terræ, formandi per naturam, reformandi per gratiam habens pro suo arbitrio potestatem. Nam etsi propriis vitiis corruamus, per illius tamen misericordiam resumpto mentis spiritu secundum Hieremiæ oracula reformamur. Precium quoque sanguinis est precium dominicæ passionis. Ergo precio sanguinis emitur mundus à Christo. Venit enim vt saluetur mundus per ipsum. in quo iuxta vt opus authoris & ius est. Venit ergo vt consepultos per baptismū & commortuos Christo, ad perpetuitatis gratiam reseruaret. Sed non passim omnibus ad sepeliēdum est locus. Nam etsi omnes mundus includat, non omnes reseruat. Et si communis habitatio, tamen legitima sepultura est eorum scilicet, qui nunc sunt per fidem domestici dei, sed fuerunt in le-
Ephes. ge peregrini. Qui sunt isti nisi de quibus dicitur: Memores estote quod aliquando vos gētes qui eratis in carne, alienati à cōuersatione Israel, & peregrini promissionis testamentorum? Sed hi nunc iam non sunt aduenæ atque peregrini, quoniam ciues sanctorum esse fidei iure meruerunt.

Cur dominus à Pilato interrogatus tacuerit.

B SEquitur admirabilis locus, quo subeundę æquanimiter iniuriæ moralis infunditur patientia pectoribus humanis. Accusatur dominus, & tacet. Et bene tacet, qui defensione non indiget. Ambiant defendi, qui timent vinci. Non ergo accusationem tacendo confirmat, sed despicit non refellendo. Quid enim timeret, qui nō ambiret salutem? Salus omnium suam prodit, vt acquireret omnium. Sed quid de deo loquor? Susanna ta- Daniel.13.
cuit, & vicit. Melior enim causa, quæ nō defenditur, & probatur. Et hic Pilatus absoluit, sed absoluit iudicio, crucifixit mysterio. Verum hoc speciale Christi, illud humanum, vt apud iniquos iudices magis videatur noluisse, quàm non potuisse defendi. Cur autem dominus tacuerit, ipse præmisit dicens: Si vobis dixero, non credetis mihi: si vos interrogauero, non respondebitis mihi. Illud tamen præstantissimum, quod maluit regem se probare quàm dicere, vt condemnandi causam habere non possent, qui quod obiiciunt, hoc fatentur.

Cur dominus coram Herode tacuerit, nec aliquid fecerit: & de reprehensione Pilati manus lauantis, & facta non diluentis.

ET Herode autem cupiente aliqua mirabilia eius videre, tacuit, & nihil fecit, quia nec illius crudelitas merebatur videre diuina, & dominus iactantiam declinabat. Et fortasse typice in Herode omnes impij significantur, qui si legi nō crediderint & prophetis, mirabilia Christi opera in euangelio quoque videre non possunt. Ad Herodem mittitur, ad Pilatum remittitur. Etsi vterque reum non pronunciant, alienæ tamen crudelitatis studiis obsequuntur. Lauit quidem manus Pilatus, sed facta nō diluit. Iudex enim nec inuidiæ cedere debuit, nec timori, vt sanguinem innocentis addiceret. Monebat Matth.27.
vxor. Lucebat in nocte gratia, diuinitas eminebat, nec sic à sacrilega sententia temperauit. Similiter in hoc typum omnium iudicum arbitror esse præmissum, qui damnaturi essent eos quos innoxios estimarent. Tolerabiliores tamen gentiles esse quàm Iudæos coniuncta Pilati persona demonstrat, & magis eos posse diuinis ad fidem operibus admoneri. Quales autem illi qui dominum maiestatis crucifixerūt? Nec immerito homicidæ absolutionem petunt, qui flagitabant innocentis exitium. Tales leges iniquitas habet, vt oderit innocentiam, scelus diligat. In quo tamen nominis interpretatio speciem dat figuræ. Barrabbas enim, patris filius
Ioan.8. Latine dicitur. Illi ergo quibus dicitur, Vos ex patre diabolo estis: vero dei filio patris sui filium Antichristum prælaturi esse produntur.

Cur dominus ab Herode veste alba indutus ad Pilatum fuerit remissus.

ET indutum illum veste alba, remisit.) Non ociosum quòd veste alba induitur ab Herode, immaculatæ tribuens indicia passionis, quod agnus dei sine macula cum gloria, mundi peccata susciperet. In typo etiam Herodis atque Pilati qui amici ex inimicis per Iesum Christum facti sunt, plebis Israel & populi gentilis figura seruatur, quod per domini passionē vtriusque

Universidad de Deusto

que sit futura concordia, ita tamen vt prius populus nationum capiat dei verbum,& ad populum Iudæorum fidei suæ deuotionem transmittat, vt illi quoque gloria maiestatis suæ corpus vestiant Christi, quem ante despexerant.

Quid designet quod dominus à militibus chlamyde coccinea & purpurea tunica indutus fuerit. Quid etiã corona, flagella, illusoria adoratio, arundo in manus tradita, capitis percussio significent.

CHlamydem autem coccineam induitur à militibus,& purpuream tunicã: in altera designans martyrum palmas, in altera regiæ potestatis insignia, quod caro eius fusum toto orbe terrarum sanguinem esset susceptura pro nobis, & passio regnum paritura de nobis. Corona quoque de spinis capiti eius annexa, quid aliud quàm diuini operis munus ostendit, quod de peccatoribus mundi tanquam seculi pœnis triumphalis deo gloria quæreretur? Nec flagella vacant, quia flagellatus est ipse, ne nos flagellaremur. Homo enim in plaga constitutus, & sciẽs ferre infirmitates pro nobis dolet, à nobis qui deum ante fugiebamus, flagella detorquens, tam patiens dominus, vt fugitiuorum vinculis proprias manus, fugitiuorum flagellis suum corpus offerret. Detestabili itaque mentis affectu: honoratum tamen Iudæi exitum produnt. Nam & compungentes coronant,& illudentes adorant. Etsi corde non credunt, quem perimunt confitentur. Illis licet defuit boni operis affectus, deo tamẽ suus non defuit honor, qui salutatur vt rex, coronatur vt victor, quasi deus & dominus adoratur. Arundo quoque vel secundum Matthæum comprehenditur manu eius, vt humana fragilitas iam non sicut arundo moueatur à vento, sed operibus Christi corroborata fundetur, & affixo cruci chirographo quod erat contrarium nobis, sententiæ vetustas cessaret. Vel secundum Marcum caput eius percutitur, vt solidata diuinitatis attactu nostra conditio nutare non possit. Sed iam trophæum suum victor attollat.

Matth. 27.

Coloss. 2.

De crucis Christi portatione, & vestimentorum regalium depositione.

CRux super humeros imponitur, vt trophæũ quod siue Simon siue ipse portauerit, & Christus in homine, & homo portauit in Christo. Nec discordãt euangelistarum sententiæ, quando concordat mysterium. Et bonus ordo nostri profectus est, vt prius crucis suæ trophæum ipse erigeret, deinde martyribus traderet erigendum. Non Iudæus est qui crucem portat, sed alienigena atque peregrinus: nec præcedit, sed sequitur, iuxta quod scriptum est: Tolle crucem tuam, & sequere me. Non enim suam, sed nostrã crucem Christus ascendit: nec mors illa diuinitatis, sed quasi hominis fuit. Vnde & ipse ait: Deus deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? Pulchre autem ascensurus crucem regalia vestimenta deposuit, vt scias quasi hominem passum esse, nõ quasi deum regem: & si vtrunque Christus, quasi hominem tamen, non quasi deum cruci esse suffixum. Sed milites non Iudæi sciunt quo tempore qualia Christo vestimenta conueniant. Iudicio quasi victor assistit, ad passionem tamen quasi reus humilis venit. Nunc quoniã trophæum iam vidimus, currum suum triumphator ascendat, non arborum truncis aut quadriiugis plaustris manubias de mortali hoste quæsitas, sed patibulo triumphali captiua de seculo spolia suspendat. Non hic reuinctis post tergum brachiis gentes, nec excisarum vrbium imagines, oppidorumque captorum simulacra cernimus, aut submissa capriuorum regum colla miramur, qualis humanorum solet esse species triumphorum, nec victoriæ terminos regionis fine distinctos, sed ouantes populos nationum, quæsitos non ad supplicium, sed ad præmium: reges liberis affectibus adorantes, voluntariis vrbes studiis deditas, & in melius reformatas imagines oppidorum, quas nõ fucus expresserit, sed deuotio coloraverit, fidei arma, victoriarúmque iura toto orbe currentia, captiuum principem mundi, & spiritalia nequitiæ quæ sunt in cœlestibus, obedientia imperio vocis humanæ, subditas dominationes, variarúmque virtutum species nõ fericis sed moribus emicantes. Fulget castitas, fides splẽdet, & induta mortis exuuiis deuotio fortitudinis: iam resurgit vnius dei triũphus: fecit omnes prope iam homines triumphatores crux domini.

Matth. 16.

Psalm. 21.

Christus qualis crucem ascenderit, & de tituli scriptione ac positione super crucem.

REsert igitur considerare qualis ascendat. Nudum video. Talis ergo ascendat qui seculum vincere parat, vt seculi adiumenta non quærat. Victus est Adam qui vestimenta quæsiuit, vicit ille qui regimenta deposuit: & talis ascendit, quales nos authore deo natura formauit. Talis in paradiso homo primus habitauerat, talis ad paradisum homo secundus intrauit. Et vt non sibi soli, sed omnibus vinceret, manus extẽdit, quo omnia traheret ad se, vt nodo mortis exuta, iugo fidei suspensa, cœlestibus ea quæ prius erant terrena sociarer. Scribitur & titulus. Solet præcedere pompa victores. At vero currum domini triumphalem præibat bona pompa resurgentium defunctorum. Solet etiam titulus subiugatarum gentium numerum designare. Sit in illis triumphis ordine quodam digesta miserabili deuictarum præeuntium cõtumeliosa captiuitas nationum, hic redemptarum gentium vernat gratia. Digni tãto triumpho iugales, vt cœlum, terra, maria, inferna, à corruptela mutentur ad gratiam. Scribitur autem titulus & super crucem ponitur, non infra crucem, quia principiũ super humeros eius. Principium autem quid est, nisi sempiterna virtus eius atque diuinitas? Vnde & ipse interrogatus, Tu quis es? respondit, Principiũ, qui & loquor vobis. Legamus hũc titulum: ¶ Iesus, inquit, Nazarenus, rex Iudæorum.) Merito supra crucem titulus, quia nõ humani corporis, sed diuinæ potestatis est regnũ quod habet Christus. Merito supra crucem titulus, quia licet in cruce erat dominus Iesus, supra crucem tamẽ regis maiestate radiabat. Vermis in cruce, scarabæus in cruce. Et bonus vermis, qui hæsit in ligno. Bonus & scarabæus, qui clamauit è ligno. Quid clamauit? ¶ Domine, ne statuas illis hoc peccatum.) Clamauit latroni: Hodie mecũ eris in paradiso. Clamauit quasi scarabæus: Deus deus meus respice me, quare me dereliquisti? Et bonus scarabęus, qui lutum corporis nostri ante informe ac pigrum, virtutum versabat vestigiis. Bonus scarabæus, qui de stercore erigit pauperem. Erexit Paulum qui ęstimatus est stercora. Erexit & Iob, qui sedebat in stercore. Non mediocris ergo titulus. Ipse autem crucis locus, vel in medio, vt conspicuus omnibus, vel supra Adæ, vt Hebræi disputant, sepulturam. Congruebat quippe vt ibi vitæ nostrę primitiæ locarentur, vbi fuerant mortis exordia.

Esaiæ. 9. Ioan. 1.

De diuisione vestimentorum domini.

DIuiduntur vestimenta. alij aliud sorte defertur. Dei enim spiritus non humana opinione comprehenditur, sed quasi quodam euentu inopinanti illabitur. Et fortasse milites isti, quatuor euangelistarum habeant typum, qui scripserunt titulum, quem omnes legamus. Lego titulum regis Iudæorum, cum lego: Regnum meũ non est de hoc mundo. Lego causſam Christi supra caput eius scriptam, cum lego: Et deus erat verbum. Caput enim Christi deus. Isti ergo seruabant Iesum, & hodie seruant, ne cui forte labatur, ne cui de passione descendat, quod petebat populus Iudæorum. Mihi plane Christus in passione moriatur, vt post passionem resurgat. Noluit descendere, ne descenderet sibi, sed moreretur mihi. Nobis ergo iam Christus seruatur, propter nos diuiduntur vestimenta eius. Non possunt singuli habere omnia, & ideo super tunica sors agitatur, quia non pro hominis voluntate diuisio fit spiritus sancti. Diuisiones enim gratiarum sunt, sed operatus est spiritus diuidens singulis prout vult. Intuefe nunc Christi vestimenta diuisa. Vbi illa quæram? Quære in Matthæo. inuenies penes ipsum solum chlamydem coccineam, penes Ioannem vestem purpuream, penes Marcum purpuram tantum, penes Lucam vestem albam. Hac enim sola pro sua fuit portione contentus. Quantos itaque Christus sua veste vestiuit? Puto autem quod non quatuor tantum, sed omnes vestiuit milites, & omnibus abundauit. Sed reuertamur ad euangelistas. Iste itaque quatuor partes non partes vestium, sed qualitates mihi videntur esse virtutum. Alius enim de regno sublimius scripsit, alius de hominis institutione diffusius. Lucas nitorem sibi sacerdotalis vestis elegit.

1. Corin. 12.

Marcus

Marcus verborum textum non desiderauit. Denique Ioan A
nes quasi quasdam intexit sententias, quibus vestiat fidem nostram. Nónne tibi videtur intextum illud: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbũ, hoc erat in principio apud deũ, omnia per ipsum facta sunt? At vero Marcus tanquam purpuræ fulgore contentus, sine vlla intextione verborum, Initium, inquit, euangelij Iesu Christi filij dei. Ergo cætera vestimenta diuisa sunt Christi, vel gesta vel gratia: tunica non potuit diuidi, fides scilicet: quoniam non pro portione singulorum, sed pro iure communis est omnium. Quod enim non diuiditur, singulis manet integrũ. Et bene deluper texta legitur. Sic enim texitur fides Christi, vt de diuinis ad humana descendat, eò quod ante secula ex deo natus, posteriore tempore susceptionem carnis assumpserit. Significatur igitur nobis eo, quod non debeat fides scindi, sed solida permanere.

De duobus latronibus, vno rogante ac veniam consequente, & altero conuitiante.

AMen amen dico tibi, hodie mecum eris in paradi- B
so.) Pulcherrimum affectandæ cõuersionis exemplum, quod tam cito latroni venia relaxatur: & vberior est gratia quàm precatio. Semper enim plus dominus tribuit quàm rogatur. Ille enim rogabat vt memor sui esset dominus cum veniisset in regnum suum: dominus autem ait: Amen amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Vita est enim esse cum Christo: quia vbi Christus, ibi regnum. Cito igitur ignoscit dominus, quia cito ille conuertitur. Vnde & illud solui videtur, quia alij duos conuitiãtes inducunt latrones, iste vnum conuitiantem, vnum rogantem. Fortasse & iste prius conuitiatus est, sed repente conuersus est. Nec mirum si conuerso culpam ignoscebat, qui insultantibus veniam relaxabat. Potuit etiam de vno pluraliter dicere, sicut illud est: Astiterunt reges terræ, & princi- Psalm.2.
pes conuenerũt in vnũ. Solus enim rex Herodes & princeps Pilatus, in apostolorum actib' conspirasse aduersus Christũ Petri voce produntur. Sic & ad Hebræos habes: In caprinis Hebr.11.
pellibus ambulabant, secti sunt, & leonum molas obstruxerunt, cum solus Helias meloten habuisse, Esaias sectus esse, Daniel à leonibus intactus mansisse doceatur. Quam execrabilis in facto iniquitas Iudæorum, vt quasi latronem crucifigerent omnium redemptorem. Bonus tamen in mysterio latro, qui insidiatus est diabolo, vt vasa eius auferret. Mystice tamen latrones duos populos peccatores significant per baptismum crucifigendos esse cum Christo. Quorũ dissensio, diuersitatem pariter credentium signat. Denique vnus à sinistris, alter à dextris erat. Increpatio quoque futurum crucis scandalum etiam circa credentes reuelat.

De oblatione aceti, & potatione Iesu.

ET acetum offerebant Iudæi.) Bene ad consum C
manda omnia & corruptio synceritatis hauritur, vt omnia cruci quæ vitiata fuerant figerentur. Acetum itaque bibitur, vinum cum felle non bibitur: non quia fel, sed quia admixto vino amaritudines recusantur. Nam vtique amaritudines vitæ nostræ pro corporis conditione suscepit. Denique ipse ait: Dederunt in escam Psalm.68.
meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Sed synceritati non debuit amaritudo misceri, vt ostenderetur sine amaritudine futura immortalitas resurgentium. Quæ quoniam immortalitas in vase coacuerat humano, reparatur in Christo. Ergo acetum bibitur, hoc est, vitium corruptæ per Adam immortalitatis aboletur in calamo, vt de corpore absol
absorberetur. ueretur* humano. Nos quoque vitia nostra per incuriam mentis corporisque concreta transfundamus in Christum, transfundamus per baptismum, vt crucifigamur in Christo. Transfundamus per pœnitentiam, vt ab illo nobis vini sanguinisque cœlestis incorrupta synceritas refundatur. Denique vbi acetum bibit, consummata sunt, inquit, omnia: eo quod assumptę mortalitatis impletum esset omne mysteriũ, & exhaustis omnibus vitiis immortalitatis sola lætitia remansisset. Et ideo ait:

De commendatione spiritus Iesu in manus patris, & traditione eiusdem, de tenebrarum quoque effusione, petrarum scissione, ac cæteris signis tunc factis.

PAter, in manus tuas commendo spiritum meum.) Et bene cõmendatur spiritus, qui seruatur. Quod enim commendatur, vtique non amittitur. Bonũ ergo pignus est spiritus, bonum depositum. Vnde & ille ait: O Timothee, bonum depositum custodi. Cõmendatur ergo patri spiritus. Et ideo ait: Quoniam non derelin- 2.Timo.1.
ques in inferno animam meam. Vide autem magnum mysterium. Nunc commendat in manibus patris spiritum suum, Psalm.15.
nunc in patris gremio sedet, quia totũ alius non capit Christum. Denique ego, inquit, in patre, & pater in me. Com- Ioan.14.
mendatur ergo patri spiritus: sed cum sit in superioribus, illuminat & inferna, vt vniuersa redimantur. Etenim Christus omnia, & in Christo omnia, licet in singulis Christus operetur. Caro moritur vt resurgat, spiritus patri commendatur, vt cœlestia quoque ab iniquitatis vinculo soluerentur, & pax fieret in cœlo, quam terrena sequerentur. ¶ Et hoc dicto tradidit spiritũ.) Et bene tradidit, qui nõ inuitus amisit. Deniq; Matthæus ait: Emisit spiritũ. Quod enĩ emittitur, voluntariũ est: quod amittitur, necessariũ. Propterea addidit: Voce magna. In qua dei professio gloriosa, vsq; ad mortẽ se pro nostris descendisse peccatis annũciat. (Ergo nec ego erubescam fateri quod Christus non erubuit voce magna profiteri) vel euidens manifestatio contestantis dei secessionẽ diuinitatis & corporis. Sic enim habes: Clamauit Iesus voce magna dicẽs: Deus deus meus respice me, quare Matthæ.27.
me dereliquisti? Clamauit homo diuinitatis separatione moriturus. Nam cum diuinitas mortis libera sit, vtique mors esse non poterat, nisi vita discederet: quia vita diuinitas est. Iam quæ sequuntur, ostendunt quia propter impietatẽ hominũ finis seculi sit futurus. Itaque significatur per domini passionem occasura præsentia, vt oriantur futura. Tenebræ igitur offusæ sunt oculis perfidorum, vt fidei lumẽ refulgeret. Sol occidit sacrilegis vel refugit, vt funesti spectaculum sceleris obumbraret. Petræ scissæ sunt, vt per prærupta saxorum ostenderetur futurum quoniã verbi vis pectorum dura penetraret, quo facilius ex cauis petrarum illi venatores quos Hieremias prædixit, domino venarentur. Monumentorum autem reseratio quid aliud, nisi claustris mortis effractis resurrectionem significat mortuorũ? quorum in aspectu fides, in præsul typus, quod in sanctã prodeundo ciuitatem præsentiũ specie, declarabat in illa Hierusalem quę in cœlo est, futurum perenne diuersorium resurgentium. Etiam velum scinditur, quo vel duorum populorum diuisio, vel mysteriorum synagogæ profanatio declaratur. Scinditur ergo velum vetus, vt ecclesia noua fidei suæ vela suspendat. Synagogæ velamen aufertur, vt religionis interna mysteria reuelato mentis cernamus obtutu. Denique iam etiam Centurio dei filium quem crucifixerat, confitetur. O duriora saxis pectora Iudæorum. Finduntur petræ, sed horum corda durantur. Iudex arguit, credit minister, proditor scelus suum voluntaria morte condemnat, elementa fugiunt, terra concutitur, monumenta reserantur: Iudæorum tamen immobilis duritia manet orbe concusso.

De commẽdatione Mariæ matris discipulo Ioanni, & de percussione lateris Iesu post mortem eius.

STabant autem mulieres hæc videntes.) Stabat & Ioan.19.
mater cum studio pietatis, quæ sua pericula posthaberet. Sed & dominus suspensus in cruce, qui sua pericula contemneret, pio matrem commendabat affectu. Quod non ociosè Ioannes pluribus prosecutus est. Alij enim mundum descripsere concussum, cœlum tenebris obductum, refugisse solem. Addiderunt Matthęus & Marcus, qui humana atque mortalia vberius prosecuti sunt: Deus deus meus respice me, quare me dereliquisti? vt ad crucem Christi susceptionem peruenisse crederemus cõditionis humanę. Lucas autem competenter asseruit latroni veniam sacerdotali interceßione donatam, & Iudæis persequentibus eodem munere indulgentiam postulatam. Ioannes ergo qui plenius diuina penetrauit mysteria, non immerito laborauit, vt quæ deum generauerat, mansisse eam virginem declararet. Solus ergo me docet, quod alij non docuerunt, quemadmodum in cruce positus appellauerit matrem,

Universidad de Deusto

trem, pluris putans quod victor suppliciorum atque pœnarum, victor diaboli, pietatis officia diuidebat, quã quod regnum cœleste donabat. Nam si religiosum est quod latroni venia donatur à domino, multo religiosius quod mater honoratur à filio. Nec præposterum iudicetur, quod prius latronis absolutionẽ quam matris appellationẽ scripsi. Qui enim venerat saluos facere peccatores, non absurdũ si prius in meis scriptis susceptum munus in redimenda salute pec-
Matth.12. catoris impleuit. Denique ipse ait: Quę est mater mea, & qui sunt fratres mei? Quia non venerat vocare iustos, sed peccatores. Sed ibi pro loco, hic & in cruce nõ immemor matris,
Ioan.19. appellat eam dicens: Ecce filius tuus. Et Ioanni: Ecce mater tua. Testabatur de cruce Christus, & testamentũ eius signabat Ioannes. Dignus tanto testatore testis. bonum testamentum non pecuniæ, sed vitæ: quod non atramento scribitur,
Psalm.44. sed spiritu dei viui. Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. Sed nec Maria minor, quæ vt matrem Christi decebat, fugientibus apostolis ante crucẽ stabat, & piis spectabat oculis filij vulnera, quia expectabat non pignoris mortem, sed mũdi salutem. Aut fortasse quia cognouerat per fi- B
lij mortem mundi redemptionem, aula regalis putabat se & sua morte publico muneri aliquid addituram. Sed Iesus non egebat adiutore ad omnium redemptionem quia dixit: Factus sum, sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Su-
Psalm.87. scepit quidem matris affectum, sed nõ quæsiuit hominis auxilium. Habemus igitur pietatis magistrum. Doceat lectio quid maternus debeat affectus imitari, quid sequi reuerentia filiorum, vt illæ se offerãt in filiorum periculis, illis amplius solicitudo materna, quã suæ mortis mœstitia sit dolori. Quo loco vberrimum testimonium Mariæ virginitatis perhibetur. Neque enim abrogaretur vxor marito, cum scriptũ sit:
Matth.19. Quod deus coniunxit, homo non separet. Sed quæ pro mysterio coniugium prætexuit, completis mysteriis iam coniugio non egebat. Aut si moralia sequimur, in mœrore castitas imperatur. Mysticum tamen est quod commendatur Iohanni inter cæteros iuniori: quod non ociosis auribus debemus accipere. Periculosa est enim mulieribus copula adolescentis, & species iuuẽtutis, ne qua fortasse curiosa exempli, incuriosa mysterij, quæ luxuriari in Christo cupiens, Mariã
specie prætendat, non imitetur affectu, sicut vulgus nunc C
male audit mulierum, relicto seniore marito vt iuniorem sequatur. Discat ergo ecclesiæ hoc esse mysterium, quæ populo seniori specie ante copulata, non vsu, posteaquam peperit verbum, & in corporibus ac mentibus hominum per fidem crucis & sepulturam dominici corporis seminauit, ex præcepto dei societatem populi iunioris elegit. Quæro etiã cur ante mortem nõ inueniamus esse percussum, post mortem inueniamus: nisi forte vt volũtarius magis quàm necessarius exitus eius fuisse doceatur, & ordinem mysticũ nouerimus, quia non ante altaris sacramenta quam baptismũ, sed baptismũ ante, sic poculum. Deinde vt aduertamus quia licet corporis eius fuerit natura mortalis, licet qualitas similis, dissimilis tamen gratia. Nam vtique post mortem sanguis in nostris corporibus congelascit. Ex illo autẽ incorrupto licet corpore, sed defuncto, omnium vita manabat. Aqua enim & sanguis exiuit, illa quæ diluat, iste qui redimat. Bibamus ergo precium nostrum, vt bibendo redimamur.

De sepultura corporis Iesu, & diligentia mulierum circa illam.

D

QVid sibi etiã vult quod nõ apostoli sed Ioseph & Nicodemus Christũ sepeliunt, vnus iustus & constans, alter in quo dolus non erat? Talis enim Christi est sepultura, quæ fraudem iniquitatémque nõ habeat. Obstruitur igitur tergiuersandi locus, & domestico Iudæi testimonio reuincũtur. Nam si apostoli sepelissent, dicerent vtique non sepultum, quem raptum esse dixerunt. Iustus autem Christi corpus operit sindone, innocẽs vngit vnguento. Namque hæc non ociosè distincta reperimus, quia iustitia vestit ecclesiam innocentia gratiã subministrat. Vesti ergo & tu domini corpus gloria sua, vt & ipse sis iustus. Etsi mortuum credis, operi tamen diuinitatis propriæ pleni
tudine. Vnge illud myrrha & aloe, vt bon⁹ odor Christi sis. Bonum linteum misit Ioseph ille vir iustus, & fortasse illud
Act.10. quod Petrus vidit è cœlo ad se esse demissum, in quo erãt ge-

A nera quadrupedum & ferarum & volucrum, ad similitudinẽ gentilium figurata. Mystico igitur vnguẽto illo pystico cõsepelitur ecclesia, quæ diuersitatem populorum fidei suę cõmunione sociauit. De hoc Ioseph in Ioanne solo inuenio, Ioan 19.
quòd occultus venerit ad Pilatum, propter metum Iudæorum. Quomodo iustus latebram periculi timore quæsiuit? Ego autem puto quòd ideo occulte petierit, vt corpus impetraret, non vt periculum caueret. Et tamen quid mirum si occultabatur iustus, quando occultabãtur & apostoli iustorum magistri? Veni & tu vel sero, vel nocte, vel quacunque hora: quandocunque veneris, inuenies Iesum ad suscipiendum paratum, nec minorem serius venientibus mercedem
pia largitate soluentem. Nam & qui sexta hora venit, nõ est Matth.20.
mercede fraudatus: & qui vndecima, plenitudinẽ mercedis
accepit. Sed etiã Nicodemus nocte venit. Nox erat quia ad- Ioan.19.
huc non erat resurrectio. Denique resurrexit Christus, & iu
stus ait: Nox præcessit, dies autem appropinquabit. Hunc Io Roma.13.
seph iustum Lucas dixit, Matthæus diuitem. Et merito diues hoc loco dicitur, vbi corpus suscepit Christi. Suscipiendo enim diuitem, nesciuit fidei paupertatem. Diues est ergo
qui iustus est. Iustus igitur sindone inuoluit. Israëlita vero & diuersos miscet virtutum odores, & aloes mittit quasi libras centum, hoc est, perfectæ fidei quantitatem. Et ligauerunt corpus Iesu iuxta consuetudinem spiritalium Iudæorum. non vtique nodis perfidiæ, sed fidei ligaturis. Et posuerunt eum in horto. cui frequenter ecclesia comparatur, quæ diuersorum habet poma meritorum, florésque virtutũ. Nec ociosè alius monumentum nouum dixit, alius monumẽtum Ioseph. Non habebat igitur Christus tumulũ suum. Etenim tumulus his paratur qui sub lege sunt mortis. victor mortis tumulum suum nõd habet. Quæ enim communio tumulo & deo? Deniq; Ecclesiastes ait de eo: Qui meditatur in bonis, & sepultura non est illi. Specialis igitur præter communem omnium mortem mors Christi est, & ideo non cum aliis sepelitur, sed solus tumulo includitur. Omnia enim in similitudinem hominum habuit incarnatio domini, sed similitudo erat cum differẽtia. Natus est ex virgine similitudine generationis, dissimilitudine conceptionis. Curabat ægros, sed imperabat. Aqua Ioannes baptizabat, hic spiritu. Et mors ergo Christi communis secundum naturã corporis, specialis secundum virtutem. Quis autẽ est Ioseph cuius in tumu- Lucæ.9.
lo ponitur? Vtique ille iustus. Bene ergo Christus in monumento ponitur iusti, vt habeat filius hominis vbi caput suũ reclinet, & iustitiæ habitatione requiescat. Bene autẽ nouo, secundum literam quidem, ne alius suscitatus à perfidis dicerétur. Mystice vero quid possumus intelligere, nisi forte
quia legimus: Sepulchrum patẽs est guttur eorum? Ergo se- Psalm.5.
pulchrum patens est guttur hominis, in quo perfidia letalis & mortua verba conduntur, quod per vetustatem & incursionem aliquam bestiarũ fatiscit & soluitur. Est ergo econtrario monumentum in secretis hominum, quod sibi in petrario duritiæ gẽtilis, penetrabili verbo iustus excidit, fidoribus duritiæ gẽtilis, penetrabili verbo iustus excidit, fidei atque doctrinæ operibus expolitum, vt prætenderet in nationibus virtus Christi. Cui pulcherrime lapis admotus est, ne pateret. Quicunque enim in se bene humauerit Christũ, diligẽter custodiat, ne eum perdat, néve perfidiæ sit ingressus. Vides enim quia Petrus & Ioannes priores intrare meruerunt. Denique Ioannes ipse non antequam crederet introiuit. Et bene in petra excisum dicitur, hoc est, in fidei firmamento, de qua veri Israëlitę dulcedinem melliș & oleũ spiritale suxerunt. Sepelierunt enim Christum iustus & qui deum vidit. Non enim sepelierunt Christum, nisi qui deum credunt. Non omnes possunt sepelire Christum. Denique quamuis religiosæ mulieres, longe stant: sed quia religiosæ, locum diligenter obseruant, vt vnguenta afferant, & superfundant. Solicite tamen & à monumento posteriores recedunt, & ad monumentũ priores reuertuntur. Etsi deest constantia, non deest diligentia. Sextus nutat, deuotio calet.

De deuotarum mulierum atque discipulorum ad monumentum aduentu, angelorum quoque apparitione, ac dubitationibus circa hæc occurrentibus.

Denique

Universidad de Deusto
Biblioteca

Caput XXIIII.

DEnique resurrectionis tempore præsto sunt & cũ viri fugarentur, solæ tamen ab angelo ne timeant admonentur. Petrum euocant studio priores, sed posteriores fiducia. Denique ille sine metu aduenit, & constanter qui posterior venerat, primus ingreditur, quasi qui claues regni vt aliis aperiret acceperat. Terræ motus autẽ fidelibus resurrectio est, imperitis metus. His, quia pigrum corpus à mortis sopore se commouet: illis, quia tremore corporis & terrena mobilitate turbati, à resurrectionis fide & credulitate desciscunt. Mane autem sabbati venerunt valde tempore ad monumẽtum.) Magna oritur hoc loco plerisque dubitatio. Nam etsi non videntur euangelistæ dixisse contraria, tamen diuersa dixerunt. Siquidẽ hic, Mane valde tempore: Marcus, Valde mane: Matthæus, Vespere sabbati: Ioannes, Prima sabbati cum adhuc tenebræ essent: mulieres ad monumentum veniisse dixerunt. Deinde hic duos viros, Marcus vnum iuuenem in albis sedentem, Matthæus vnum angelum, Ioannes duos angelos in albis sedentes visos esse memorarunt. Postremo, quod vix enodabile videatur, Ioãnes scripsit dictum Mariæ Magdalenę: Noli me tangere. nondum enim ascendi ad patrem meum. Matthæus occurrisse dominum scripsit Mariæ Magdalenę, & alteri Marię, & illas accessisse & tenuisse pedes eius, & adorasse, euidentissima descriptione digessit. Quomodo ergo soluẽdum, nisi quatuor euangelistas de diuersis quatuor putes dixisse temporibus, vt & personas alias mulierum, & alias coniicias visiones? Denique aliæ cum vnguento prima sabbati veniunt, alię sine vnguento vespere sabbati. Istarum nomen exprimitur, illæ de Galilæa secutæ dominũ designantur. Quo loco ne quẽ spinosæ interpretationis in fine offendat asperitas, vbi suauia forte præsũpta sunt: æstimate iã nos complendi sermonis vela submittere, quoniam ad portum venimus, & nauis quæ cursu concito maria transmeauerit, vbi littori cœperit appropinquare, latẽtia cautium cursu perstringit infracto. Ergo ne tanquam inerti gubernatori in arenis littoris sermo mihi hæreat, tanquam vada cæca legam, tentandum iter quàm præcipitandum arbitror, quo minus rimosa nobis fatiscat oratio.

Marci. 16. Matth. 28. Ioan. 20

De hora dominicæ resurrectionis, & de Maria Magdalena, vtrum vna vel plures: De manifestatione præterea domini Iesu post eius resurrectionem.

PRimum igitur illud spectãdum est, quid est quòd scriptum est, vespere autẽ sabbati quæ lucescit in prima sabbati, resurrexisse dominum. Sic enim habes, quia vespere sabbati venit Maria Magdalene & altera Maria videre sepulchrum. Et ecce terræ motus factus est magnus. Non enim die sabbati, (nam siluerunt die sabbato secundum mandatum) sed post sabbati diem, nocte vtique resurrexit. Denique quæ mane venerunt, licet valde tempore, tamen iam dominum resurrexisse cognouerũt. Sic igitur temperandum est, vt neq; mane dominica quæ est prima post sabbatum, neq; sabbato resurrectio facta credatur. Nam quomodo triduum completur? Non ergo vesperascẽte die, sed noctis vespere resurrexit. Denique Græcus sero dixit, hoc est, ὀψέ. Sero autem & horam significat in occasum diei, & cuiusque rei significat tarditatem, quomodo si dicas, Sero mihi suggestum est. *id est*, tarde. Sero venit, id est, qui post præstitutum tempus aduenit, licet mane sequenti die venerit, sero est tamen vbi agendi tempus emensum est. Est & sero tempus noctis profundum, vt si dicas: sero ad lucubrandum surrexi, id est, non vespertino tempore, sed profunda nocte surrexi. Vnde & mulieres ad monumentum accedendi habent facultatem, iam vtique custodibus quiescentibus: & ipsi custodes terrentur amplius, quod vsu venit somno excitis. Postremo etiam principes sacerdotũ congregati cum senioribus, nocte id factum esse confirmant, dicẽtes custodibus. Dicite quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormiẽtibus: Ex tẽpore enim quod à custodibus compererunt, argumentum fraudis arripiunt. Nam & Ioannes mane, cum adhuc tenebræ essent, Mariam Magdalenam ad se & ad Petrum veniisse significat, & tamen ignaram factæ resurrectionis inducit. Nam vtique si aduesperascente die facta esset, statim potuit innotescere. Mane est, & adhuc Petrus nescit, nescit Ioannes. Nunquid pãtiebatur dominꝰ diutius torqueri discipulos suę mortis incertos, ad quos statim angelus domini gestæ rei nũcias mulieres destinauit? Et vt scias nocte factum, mulieres alię nesciunt, alię sciunt. sciunt quæ obseruarunt noctibus & diebus, nesciunt quæ recesserunt. Nescit vna Magdalene Maria secundũ Ioannem, scit altera Maria Magdalene secundum Matthæum. Nam eadem & ante scire, & postea nescire non potuit. Ergo si plures Mariæ, plures fortasse etiam Magdalenę: cum illud personæ nomen sit, hoc locorum. Denique alteram esse cognosce. Illa admittitur pedes domini tenere, tangere dominum ista prohibetur. Illa angelũ videre meruit, hæc primo quum venit, neminem vidit. Illa discipulis dominum resurrexisse nunciauit, ista raptum esse significat: illa gaudet, hæc plorat. Illi in gloria sua iã Christus occurrit, hæc adhuc mortuum quærit. illa dominum vidit & credidit, hæc non potuit agnoscere cum videret. Illa fideli adorabat spiritu, hæc dubio mœstificabatur affectu. Merito nimirum prohibetur tãgere dominum. Non enim corporali tactu Christum sed fide tangimus. Nondum enim, inquit, ascendi ad patrem meũ. hoc est, nondum tibi ascendi, quæ viuentem cum mortuis quæris. & ideo ad fortiores mittitur, quorum credere discat exemplo, vt illi resurrectionẽ prædicent. Sicut enim in principio mulier auctor culpæ viro fuit, vir executor erroris: ita nunc quæ mortem prior gustauerat, resurrectionem prior vidit, culpæ ordine, remedio prior. Et ne perpetui reatus apud viros opprobrium sustineret: quę culpam viro transfuderat, transfudit & gratiam: veterisque lapsus compensat ærumnam resurrectionis indicio. Per os mulieris mors antè processerat, per os mulieris vita reparatur. Sed quia constantia ad prædicandum inferior sexus, ad exequendũ infirmior: viris euangelizandi mandatur officium. Nam sicut mulierũ per Iesum non solum culpa soluitur, sed etiã multiplicatur gratia, vt pluribus suadeat quæ vnum ante deceperat: ita & vir, qui temere ante crediderat, fœneratum munus recuperare debuit: vt qui sibi ipse fuerat ad credendum lubricus, fieret aliis ad prędicandũ idoneus. Sed aduertamus ipsa verba mandati. Noli me tangere. nondum enim ascendi ad patrem meum. Vade autem ad fratres meos, & dic eis: Ascẽdo ad patrem meum, & patrem vestrum: deum meum, & deum vestrum. Quomodo non ascenderas domine Iesu? Quemadmodum aberas, qui in manus patris commendaueras spiritum? Aut quando abesse potes, qui semper in patre es, cum patre semper? Denique ipse dixisti. Si descendero in infernũ, ades. Si sumpsero pẽnas meas ante lucẽ, & habitẽ in extremo maris: etenim illuc manus tua deducet me. Aut quomodo ascendens * abesse potes, qui vbique semper es? Descendisti quidem filius hominis, nec patri cum descenderas, abfuisti: sed descendisti nobis, vt te oculis ac mẽtibus videremus, vt in te crederemus. Ergo & ascende nobis, vt te sequamur mentibus, quem oculis videre non possumus. Ascẽdisti apostolis, quibus dixisti: Qui me videt, videt & patrẽ. Denique Ioannes vbi te quæreret, sciuit. Apud patrẽ quęsiuit, & reperit. Et ideo ait: Et verbum erat apud deum. Ascẽdisti & Paulo, qui non contentus solus te sequi, nos quoque docuit quemadmodum te sequamur, & vbi te reperire possimus, dicens: Si ergo consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est ad dexteram dei sedens. Et ne oculorum magis hoc quàm animorum putaremus officium, addidit: Quæ sursum sunt sapite, nõ quæ super terrã. Ergo non supra terram, nec in terra, nec secundum carnẽ te quærere debemus, si volumus inuenire. Nunc enim secundum carnem iam non nouimus Christum. Denique Stephanus non supra terram quæsiuit, qui stantem te ad dexteram dei vidit. Maria autem quæ quærebat in terra, tangere non potuit. Stephanus tetigit, quia quæsiuit in cœlo. Stephanus inter Iudæos vidit absentem, Maria inter angelos non vidit præsentem. Sed quare non potuerit illa tangere, Euangelista ipse nos docuit, dicens: Quia cum te videret, nesciebat quia tu es. Sic enim habes: Conuersa est retrorsum, & vidit Iesum stantem, & nesciebat quia Iesus est. Merito tangere non potuit, quæ videre non poterat. nam qui videt, tangit. Itaque quid interfit inter illam & hanc Mariam, scriptura distin-

Ioan. 20. Psalm. 138. * al. aff. qui vbique &c. Ioan. 14. Ioan. 1. Coloss. 3. 2. Corin. 5. Actor. 7. Ioan. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

distinguit.Illa occurrit vt Iesum videat,hæc retrorsum cō- A
uertitur:illa salutatur, hæc redarguitur. Denique sic habes:
Dicit ei Iesus: mulier. Quæ non credit,mulier est, & adhuc
corporei sexus appellatione signatur.Nam quæ credit, oc-
Ephes.4. currit in virum perfectum,in mensuram ętatis plenitudinis
Christi,carens iam nomine seculi, corporis sexu, lubrico iu
uentutis, multiloquio senectutis. Dicit ergo Iesus : Mulier
quid ploras? Quasi dicat: Non lachrymas nudas deus,sed fi-
dem exigit. Bonæ lachrymæ, si Christum agnoscas . Quem
quæris?inquit. Molimina enim sera dominus cendēnat.Sed
bene addidit, Quem quæris ? non quo iste dubitet,quem re-
quirat,sed quia illa quem quærebat,ignoret.Nō enim Chri-
stum quærit,quem putat raptum . Adest Christus quemad-
modum quæritur. Nescitur ergo qui quæritur, quando non
agnoscitur cum videtur. Denique Christum videbat,& or-
tulanum putabat.Sic enim habes: Illa existimans quia ortu-
lanus esset,dixit ei: Domine,si tu sustulisti eum,dicito mihi
vbi posuisti eum.& ego eum tollā. Etsi fide incerta,tamē ser B
mone non lubrica: & si ortulanum putauit, tamen dei filium
designauit:& si adhuc non credat, tamen affectat vt credat.
Ipse enim corpus tulit,qui suscitauit. Ergo veniabilis error
mulieris,quæ licet dubitare non debuit Christi corpus per
gloriam resurrectionis assumptū,doceri tamē gestit à Chri-
sto,& fidem suam iam deuota promittit, vt & ipsa illud iam
tollat è terris,& ad dexteram dei quęrat. Denique post hæc
verba nō mulier,sed iam Maria vocatur. Aliud est enim cō-
mune vulgi nomen,aliud speciale personæ Christum sequē-
tis. Et ad discipulos,licet nondum arbitra,plenæ tamen fidei
Coloss.2. nuncia destinatur. Prohibetur autem tangere,quia nondum
inhabitare in Christo corporaliter plenitudinem diuinitatis
sicut Paulus acceperat:nondū euacuauerat lubricum seculi,
carnis ambiguum:nondum viram vixerat Christi. Denique
ista nec adorat dominum,nec pedes tenet,sicut illa Maria:in
qua vtique nō tam obsequium corporale, quàm plenæ fidei
designatur affectus,quod Christum & hominem & deū cre
dat . Deus est enim qui adoratur, homo autem qui tenetur. C
Non igitur tangi dominus fastidit à fœmina, cuius & Maria
pedes vnxit vnguēto : nec tactum dedignatur,sed profectū
docet:quia non omnes Christum possunt tangere resurgen-
tem,quem tetigerunt in hac vita & corpore commorantem.
Qui vult Christum tangere,sua mēbra mortificet, & resur
recturo similis induat viscera misericordiæ, nō ambigat re-
nūciare terrenis. Quid est igitur, Noli me tangere? Noli ma-
num adhibere maioribus,sed vade ad fratres meos, hoc est,
Matth.12. ad perfectiores. Quicunque enim fecerit voluntatem patris
mei qui in cœlis est,ipse meus & frater,& soror,& mater est.
Quia resurrectio nō facile nisi à perfectioribus capi potest,
fundatioribus huius fidei prærogatiua seruatur. Mulieribus
autem docere in ecclesia non permitto, domi viros suos in-
1. Corin.14. terrogent. Ad eos ergo mitto,qui domestici sunt . & accepit
2.Timo 2. præscripta mandata. Nec fugit hoc loco sensisse quosdā id-
*spiritum. eo Christum noluisse tangi, quia nondum receperat typū *
quem commendauerat patri, quasi adhuc eum tangere non
deberet. Ascendo ad patrem meum,& patrem vestrum, deū D
meum,& deum vestrum. Bene distinxit,quia mulieri loque-
Ioan.20. batur. Non enim communis nobis natura cum Christo, nisi
conditionis humanę. Illi pater generatione propria,nobis a-
doptione voluntaria: Illi per naturam,nobis per gratiam:illi
deus vnitate mysterij,nobis potestate cœlesti. Dicit aliquis:
Quomodo ergo Thomas cum adhuc non crederet, tetigit
tamē Christum ? Sed ille non de resurrectiōe domini,sed de
resurrectionis videtur qualitate dubitasse : & tactu suo de-
buit me docere, sicut docuit & Paulus . Oportet enim hoc
1.Corin.15. corruptibile induere incorruptionē,& hoc mortale induere
immortalitatem, vt incredulus credat,& cunctator dubitare
non possit. Facilius enim credimus quod videmus . Habuit
autem admirandi caussam Thomas, cum videret clausis om
nibus per inuia septa corporibus inoffensa compage corpus
insertum. Et ideo mirum quomodo se natura corporea per
impenetrabile corpus infuderit,inuisibili aditu, visibili con
spectu:tangi facilis, difficilis æstimari. Denique, ¶ Contur-
bati discipuli æstimabant se spiritum videre.) Et ideo domi
nus, vt speciem nobis resurrectionis ostenderet, ¶ Palpate,
inquit,& videte,quia spiritus carnem & ossa nō habet, sicut
me videtis habere.)Nō ergo per incorpoream naturam,sed
per resurrectionis corporeæ qualitatem imperuia vsu clau-
sa penetrauit. Nam quod tāgitur, corpus est:quod palpatur,
corpus est:in corpore autē resurgem*. Seminatur enim cor-
pus animale,surgit corpus spiritale . Sed illud subtilius, hoc
crassius, vtpote adhuc terrenæ labis qualitate concretū. Nā
quomodo non corpus,in quo manebant insignia vulnerum,
vestigia cicatricum,quæ dominus palpanda obtulit? In quo
non solum fidem firmat, sed etiam deuotionem acuit, quod
vulnera susceptа pro nobis cœlo inferre maluit, abolere no
luit,vt deo patri nostræ precia libertatis ostenderet. Talem
sibi pater ad dexteram locat,trophæū nostræ salutis ample-
ctens, tales illic martyres nobis cicatricis suæ corona mon-
strauit. Et quoniam sermo huc noster vsque euasit,conside-
remus qua gratia secundum Ioannem crediderint apostoli,
qui gauisi sunt:secundum Lucam quasi increduli redarguā-
tur:ibi spiritum sanctum acceperint,hic sedere in ciuitate iu
beantur,quoadusque induantur virtute ex alto . Et videtur
mihi quasi Apostolus maiora & altiora tetigisse,hic sequen-
tia,& humanis proxima:hic historico vsus circuitu,ille com
pendio:quia & de illo dubitari non potest, qui testimonium
perhibet de iis quibus ipse interfuit, & verum est testimo-
nium eius. Et ab hoc quoque, qui Euangelista esse meruit,
vel negligentiæ, vel mendacij suspicionem æquum est pro-
pulsari. Et ideo verum putamus vtrumque,non sententiarū
varietate,nec personarum diuersitate distinctum . Nam etsi
primo Lucas eos non credidisse dicat, postea tamen credi-
disse demonstrat:& si prima consideremus,contraria sunt:si
sequentia,certum est conuenire. Ipsa igitur scripturæ verba
consideremus. Sic ait Ioannes : Et gauisi sunt discipuli viso Ioan.20.
domino. Dicit ergo his iterum: Pax vobiscū. sicut misit me
pater,& ego mitto vos. Et cum hoc dixisset, insufflauit his,
& dixit: Accipite spiritum sanctum. quorū remiseritis pec-
cata,remittuntur his:& quorum retinueritis,retēta sunt. Lu-
cas autem dicit: ¶ Et quomodo cognouerūt eum in fractio-
ne panis. Cum hęc autem loquuntur,ipse stetit in medio eo-
rum,& dicit eis: Pax vobis.ego sum,nolite timere. Contur-
bati vero & conterriti æstimabant se spiritum videre.) Et
potest videri hic plures fuisse: sed quia & hic sero resurre-
ctionis die, nam aduesperascēte iam die qui fuerant ingres-
si manere cum domino, vbi ille se repente subtraxit, eadem
hora ad discipulos hi duo remeasse produntur, quando pal-
pandum se obtulit: & secundum Ioannem sero die illa vna
sabbatorum inducitur apparuisse discipulis,& vulnera obtu
lisse palpanda.ne quid ambiguitatis afferret,putauimus dili-
gentius requirendum. Videtur enim separatim se istis vnde-
cim demōstrasse, sicut se Ammaoni & Cleophæ seorsum iā
vespere demonstrauerat:& quemadmodum isti duo,ita etiā
videntur illi vndecim ad confirmandos reliquos conuenire
potuisse. Denique conturbati sunt, vt habes secundum Lu-
cam. Et ideo ¶ Aperuit eis sensum, vt intelligerent ea quæ
scripta sunt.)Hunc autem loquacius, * illū succinctius scri- *latius.
psisse non dubiū est. Quomodo enim soli Cephæ visum di-
cerent,si ab omnibus erat visus? Sed sicut ex mulieribus Ma
riæ,& alii Mariæ Magdalenæ,ita ex viris Petro visus est pri
mo mane. Et Paulus sic ait : Tradidi enim vobis in primis,
quia Christus mortuus est secundum scripturas,& quia se- 1.Corin.15.
pultus est,& quia resurrexit tertia die secundum scripturas,
& visus est Cephæ. Et ideo Marcus specialiter induxit iuue
nem mandante vt Petro & discipulis dicerēt mulieres, quia
surrexit dominus. Petrus ergo vidit solus dominum. Deuo- Matth.16.
tio enim parata semper & prompta credebat, & ideo stude-
bat frequentiora fidei signa colligere. Alibi cum Ioanne,ali-
bi solus,vbique tamen impiger currit, vbique aut solus,aut
primus:non contentus vidisse quæ viderat, repetit intuēda:
& quęrendi domini amore succensus,non satiatur videndo.
Vidit eum solus,vidit cum vndecim,vidit cum septuaginta,
vidit & quando Thomas credidit,vidit cum piscaretur:sed
non vidisse contentus,impatiens desiderij,negligēs captio-
nis,immemor periculi,non tamē immemor reuerentiæ, vbi
dominum vidit in littore, veste se texit, serū æstimans si cū
cæteris nauigio perueniret. Sic cum in mari dominus ambu-
laret,

laret, super vndas maris naturæ suæ oblitus occurrit. Sic cũ A
à Iudęis dominus teneretur, aduersum turbas gladium solus
exeruit. Sic & nunc cum dominus stetisset in littore, periculoso compẽdio religiosum maturauit obsequium. Non est
igitur dubium credidisse Petrum, & credidisse quia dilexit,
dilexisse quia credidit. Vnde & contristatur quia tertio interrogatur: Amas me? Is enim interrogatur, de quo dubitatur: sed dominus nõ dubitabat qui interrogabat, nõ vt disceret, sed vt doceret: quem eleuandus in cœlum, amoris sui no
Ioan.21. bis velut vicarium relinquebat. Sic enim habes: Simon Ioãnis diligis me? Vtiq; tu scis domine quia amo te. Dicit ei Iesus: Pasce agnos meos. Bene conscius sui non ad tempus assumptũ, sed iã dudũ deo cognitũ Petrus testificatur affectũ.
Quis est enĩ alius qui de se hoc facile profiteri possit? Et ideo quia solus profitetur ex omnibus, omnibus antefertur.
Maior enim omnibus charitas. Illud quoque diligentius intuendum, cur cum dominus dixerit, Diligis me: ille respondit, Tu scis domine quia amo te. In quo videtur mihi dilectio habere animi charitatem, amor quendam ęstum, conceB
ptum corporis ac mentis ardorem: & Petrum opinor nõ solum animi, sed etiam corporis sui circa dei cultũ signare flagrantiam. Denique tertio dominus nõ iam, Diligis me? sed, Amas me? interrogauit: & iam non agnos, vt primo, quodã lacte vescendos, nec ouiculas, vt secũdo, sed oues pascere iubetur perfectiores, vt perfectior gubernaret. Et ideo quasi perfecto in omnibus, quem caro iam reuocare non posset à gloria passionis, corona decernitur. Cũ esses, inquit, iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te præcinget, & ducet quò tu
* al. longæuæ, al. lõgiquitate. non vis. Bona senectus, non vitæ longæuitate * imbecilla ad vsum, sed maturitate virtutis ad martyrium præparata, quæ lasciuiam corporalium reprimat voluptatum, nec indulgeat cupiditatibus, dulcia quęque declinet, speciosa non appetat.
Gala.5. Caro enim concupiscit aduersum spiritum, & trãsuersarios tramites gradiendi qua velit, diuersarum sibi inuenit voluptatum. Bona vero mentis senectus, quæ non id quod suaue corpori, sed quod menti vtile putat, eligit: nec voluptario C
corporis rapitur appetitu, sed repugnãdi moderamine quasi inuita reuocatur. Ergo & Petrus etsi paratus erat animo subire martyrium, tamen vbi periculum aduenit, constantiam mẽtis inflexit. Capit enim nos suauitate sui cœlestis vsus muneris. Nam quis martyrij non eligeret, si libẽter mori posset? Ergo & Petrus videtur nolle, sed parat vincere. Et quid mirum si Petrus nolit, cum dominus dicat: Pater, si fieri potest, transfer à me calicem hunc: veruntamen nõ mea voluntas, sed tua fiat? Denique post tentationẽ præsumptionis suæ Petrus iam non audet voluntatis perseuerantiam pol liceri, sed quasi ad solatium sui consortium quærit alterius.
Tot igitur adducti virtutis exemplis, Petrum credimus nõ potuisse dubitare. Ioannem quoque credidisse manifestum est, dum saluatorem videret: qui iam tunc credidit, posteaquam vacuum corporis vidit sepulchrum. Cur ergo Lucas inducit fuisse turbatos? Primo omnium, quia paucorum opinione sententiam maioris partis includit. Deinde quia & si
Petrus de resurrectione crediderat, turbari tamẽ potuit, cũ D
videret quod se dominus cum corpore in ea quæ vestibulis obseratis & obstructis erãt sepra parietibus, improuisus insunderet. Lucas ergo historicè singula prosecutus est, & ille finem spectauit, hic seriem. Nam vtique dicendo, Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent ea quæ scripta sunt: etiam ipse discipulos credidisse profitetur. Spiritum autem sanctũ vel illis vndecim quasi perfectioribus insufflauit, & reliquis
1.Cor.12. postea tribuendum esse promittit: vel iisdem ibi insufflauit, hic spondet. Nec videtur esse contrarium, cũ diuisiones gratiarum sint. Alij enim datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodẽ spiritu, alteri gratia curationum, alij genera linguarum. Ergo aliam insufflauit ibi operationem, hic aliam pollicetur. Ibi enim remittendorum gratia tributa est peccatorũ, quod esse videtur angustius: & ideo insufflatur à Christo, vt credas spiritum Christi, & credas de deo spiritum. Deus enim solus peccata dimittit. Lucas autem linguarum gratiam de-
Ioan.20. scripsit effusam. Denique ibi habes: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa erunt. At vero in Actibus apostolorum sic habes: Et repleti sunt omnes spiri- Act.2.
tu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, quomodo spiritus dabat loqui his. Diuersitas autem visionum, frequẽtiam famulantium significat angelorum, iuxta quod dominus ipse promiserat, dicens: Et videbitis angelos descendentes & Ioan.1.
ascendentes ad filium hominis. Atque vtinam cum Euangelij fine noster quoque sermo claudatur. Cur secũdum Matthæum & Marcum mandat discipulis: Præcedam vos in Galilæam, ibi me videbitis. secundum Lucam vero & Ioannẽ
etiam intra conclaue obtulit se videndum? Et quidem quod 1.Corin.15.
se videndum frequenter obtulerit, & plusquam quingentis fratribus, & Petro, & Iacobo, etiam Apostolico probauim' testimonio. Et Lucas in Actibus apostolorum docuit quod Act.1.
discipulis manifestauerit se viuere post passionem suam, in multis argumentis apparen, his, & disputans de regno dei. Ergo quia sępius & diuersis apparuit, cum in Galilęa quãdo sit visus, nequaquam præscriptum ac definitum tempus scriptura signauerit, in Hierusalem quando se obtulerit, & diẽ & horã expresserit, timidiores intra conclaue visitantur, fortiores ad montem conuenerunt. Denique intra conclaue o- Matth.28.
stiis clausis inducit Ioannes discipulos congregatos propter metum Iudæorũ, quos non vndecim Lucas, sed plures scripsit fuisse. Istos autem Matthæus vndecim solos in Galilæa conuenisse non siluit. Deniq; sic habes: Vndecim autem discipuli abierunt in Galilæã, in montem vbi constituerat illis Iesus, & videntes eum, adorauerunt, quidam autem dubitauerunt. Quibus docendi & baptizandi tribuit potestatẽ. Vndecim quoque discumbentibus discipulis & Marcus in fine apparuisse scribit, quando similiter prædicandi his per totũ orbem mandat officium. Vnde hoc conuenientius arbitror, quod dominus quidem mandauerit discipulis vt in Galilæa se viderent, sed illis metu intra conclaue residentibus, primum se obtulisse, postea vero confirmatis animis vndecim illos Galilæam petisse. Vel certe hoc quoque diligentibus scriptoribus placuisse reperio: nihil obstat si dicamus pauciores intra conclaue, in monte complures fuisse.

EXPLANATIONIS SANCTI AMBROsii in Euangelium secundũ Lucam Liber decimus explicit.

Diui Ambrosij MEDIOLANENSIS EPIscopi Commentarij in epistolam Pauli ad Romanos.

Præfatio.

PRincipia rerum requirenda sunt, vt notitia earum possit haberi. Tũc enim facilius poterit causse ratio declarari, si eius origo discatur. Si ergo Epistolæ datæ modum ostenderimus, potest verum videri quod dicimus. Constat temporibus apostolorum Iudæos, propterea quod sub regno Romano agerent, Romę habitasse, ex quibus hi qui crediderant, tradiderant Romanis, vt Christum profitentes, legem seruarent. Romani autẽ audita fama virtutum Christi, faciles ad credendum fuerunt,* vtpote prudentes. Nec immerito prudentes, qui male inducti, statim se correxerunt, & manserunt in eo. Igitur ex Iudæis credentes, & improbe sentientes de Christo, legem seruandam dicebant, quasi non esset in Christo salus plena. Ideo negat illos spiritualem gratiam consequutos. Hi sunt qui & Galatas subuerterunt, vt à traditione Apostoli recedentes, Iudaizarent. Quibus ideo irascitur Apostolus, quia docti bene, facile fuerunt traducti. Romanis autem irasci non debuit,

*Hæc non cohærent. Opinor fuit se scriptum, Faciles ad credendum fuerunt, sed male inducti, statim se correxerunt & manserũt in eo, vtpote prudẽtes. Igitur &c.

Universidad de Deusto

debuit,sed laudare fidem illorum: quia nulla virtutum vidē A
tes insignia,susceperunt fidem Christi, quāuis corrupto sen
su.non enim audierant mysterium crucis Christi.Propterea
quibusdam de Iudæa in vrbem Romam adueniētibus, sicut
Priscilla & Aquila, de edenda carne & non edenda quæstio-
nes fiebant. Igitur quatuor modis scribit Romanis.Hi enim
caput sunt omnium gentium, vt in his discant cæteri,arguēs
ab initio genus hominū, partim physica ratione,partim per
legem . Primus modus est, quo se.ostendit quid sit, & cuius
sit,& quid fuerit prius:quo & hæreses percutit. Secūdus mo
dus est, quo arguit quod naturæ ratione non se subiecerint
vni deo:& quæ inhonesta & turpia egerint,despecti ob hoc
à deo, vt gratulentur credētes. Tertius modus est,quòd da-
tam legē spreuerunt: vnde anteponit Græcis Iudæos. Quar-
tus modus est, quo docet Iudæos exorbitasse à lege & pro-
phetis,in caussa Christi similes factos gentibus, vt vtrique
indigeant misericordia dei,non per legem sperādo salutem,
sed per fidem Iesu Christi. Vnde omni industria id agit, vt à
lege eos tollat,quia lex & prophetæ vsq; ad Ioannem, & in
sola fide illos Christi constituat,& quasi contra legem Euan B
gelium vindicat:non destruens legem, sed præferens Chri-
stianismum. Ostendit enim sic promissum Christum, vt illo
adueniente lex cessaret:nō tota, quia abbreuiatio legis facta
est, quæ compendio daret salutem . Multa enim veteribus
tradita sunt propter duritiam cordis illorū, vt oneri essent,
quæ misericordia dei abbreuiauit, per Christum data præ-
teritorū remissione. Ingratus est enim misericordiæ dei,qui
vult esse sub lege. Nam dixerat Moyses: Sic timentes facies
filios Israel. vt quacunque se verterent, legem haberent, vt
sine solicitudine omnino non essent. Vt igitur in Christo si-
ne lege spem vitę salutisque ponendam tradat,& ipsum esse
dominum omnium doceat,sic incipit:

CENSVRA.

*Scito lector, argumenta quæ præferuntur epistolis,non esse Am-
brosii,sed inepti cuiuspiam consarcinatoris. In hoc autem ar-
gumento prodigiosa erat exemplariorum varietas, vt facile
liqueret hic scribas suo arbitratu lusisse, velut in suo campo.
Si quis legat argumenta quæ feruntur in Bibliis Hieronymi
titulo,mox deprehendet aliquot huius rhapsodi cētones. Qui
vtinam non similiter lusisset in ipsis commentariis.*

CAPVT PRIMVM.

PAulus seruus Iesu Christi.)Apud veteres nostros
ratione nomina componebātur, vt Isaac propter
risum,& Iacob propter calcaneum:ita & iste pro-
pter inquietudinem Saulus est nuncupatus . Post-
quàm autem credidit,ex Saulo Paulum se dicit, hoc est,im-
mutatum. Et quia Saulus secundum supradictū sensum, in-
quietudo seu tentatio interpretatur,hic cum ad fidem Chri-
sti accessit, Paulum se dicit: id est quasi ex tentatore factum
quietum,humilémq;,vel paruulum,& quia pax est fides no-
stra.Cum prius enim tentationes ex inquietudine Iudaismi
dei seruis inferret, post ipse tentationes passus est propter
spem,quam antè amore Iudaismi negarat. Seruum autem Ie
su Christi se profitens,à lege se exutum ostendit.Et ideo v-
trumque posuit,id est,Iesu Christi : quia in vtroque est do-
minus,sicut & Petrus apostolus testatur,dicens: Hic est om
nium dominus . Quia ergo & dominus, est & deus. Et sicut
Dauid dicit: Quia dominus ipse est.quod hæreses negant.
Marcioni enim videtur odio legis Christum & corpus eius
negare,Iesum profiteri:Iudæis autem & Fotino propter ze-
lum legis Iesum negare quod deus sit . Nam quotiēscúque
aut Iesum dicit aut Christum, aliquando deum, aliquando
hominem significat:sicut hoc loco inter cætera:Et vnus,in-
1.Corin.8. quit,dominus Iesus,per quem omnia.quod vtique ad dei fi-
lium pertinet iuxta quod deus est.Et alio loco:Iesus autem,
Luce.2. inquit,proficiebat ætate & sapientia.quod vtiq; homini cō-
petit.¶ Vocatus Apostolus.)Propter quod deum cognouit
& fatetur,factus idoneus seruus, promotum se ostendit, di-
cens: Vocatus Apostolus,hoc est,à domino missus ad res e-
ius agendas. Per quod ostendit hunc meritum habere apud Matth.12.
deum,qui seruit non legi,sed Christo.Dominus est enim fi-
lius hominis etiā sabbati. ¶Segregatus in euangelium dei.)
Euangelium dei est bonum nuncium,quo peccatores ad in-
dulgentiam conuocantur.Apostolus autē quoniā in Iudaīs-
mo locū doctoris habebat, vtpote Pharisæus,ideo à Iudaīs-
mi prædicatione segregatum se dicit in Euangelium dei, vt
à lege dissimulans, Christum prædicaret: qui quod lex non
potuit,credentes in se iustificaret:sed non contra legem,sed
pro lege est.Ipsa enim hoc dicit futurum,dicente Esaia pro-
pheta. Veniet ex Sion qui eripiat & auertat captiuitatem ab
Iacob,& hoc illis à me testamentum,cum abstulero peccata
eorum. ¶Quod antè promiserat.) Vt probet ratam & inte-
gram fidei spem esse in Christo,iam prius Euangelium eius
dicit à deo promissum : vt ex eo idoneum illum sponsorem
vitæ doceret, priusquàm veniret, testimonium ei datum o-
stēdit,paria testāte Petro apostolo.Nec enim aliud datū est, Acto.4.
inquit,nomen sub cœlo, in quo oporteat saluos fieri. ¶Per
prophetas suos.) Vt manifestius salutarē esse aduentū Chri-
sti significaret, etiam personas per quas promissionē signa-
uerit, demonstrauit, vt quam vera & magnifica sit promis-
sio,ex his videretur. Nemo enim rem vilem magnis præcur
soribus nunciat.¶In scripturis sanctis.) Hoc ad cumulū ve-
ræ protestationis adiecit,vt maiorem fiduciam credentibus
faceret,& legem commendaret.Sanctę enim sunt scripturę,
quæ vitia damnant, & sacramentum illic vnius dei & incar-
nationis continetur filij dei pro salute humana, testibus si-
gnorum prodigiis. ¶De filio suo.) Dignū fuit vt quia deus
filium suum proprium mundo promittebat,per claros viros
illum promitteret, vt ex iis quam potentissimus esset qui
prædicabatur,posset sciri, vt scripturis sanctis aduentū eius
futurum insereret,& vt falsum nō posset videri quod à san-
ctis prædicatum est scripturis. ¶Qui factus est ei ex semine
Dauid secundum carnem.) Eum qui erat dei filius secundū
spiritum sanctum,id est,secundum deum: quia deus spiritus
est. & sine dubio sanctus est : factum dicit iuxta carnem dei
filium ex semine Dauid,iuxta illud : Et verbum caro factū Ioan.1.
est, vt iam vnus sit dei & hominis filius Christus Iesus. Qui
enim ex æterno dei filius erat, ignorabatur autē à creatura:
C dum vult manifestari pro humana salute, visibilis debuit &
corporeus fieri, quia & cognosci se voluit per virtutem, &
hominem peccatis abluere in carne morte deuicta . Et ideo
ex semine Dauid fit, vt sicut de deo deus ante secula natus
est,ita & secundum carnem ex rege ortum regium caperet,
factus opere spiritus sancti de virgine, hoc est natus, vt re-
uerentia ei reseruata,ex hoc vltra hominem cognosceretur,
qui ab humanæ legis natiuitate distaret,sicut prædictum fue
rat ab Esaia propheta:Ecce virgo in vtero concipiet.&c.vt Esaiæ.7.
cum nouum factum videretur,ac laude dignum, prouidētia
quædam dei circa visitationem humani generis futura dino-
sceretur.¶ Qui prædestinatus est filius dei in virtute secun-
dum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum
Iesu Christi domini nostri.)Filium dei dicens,patrem signi
ficauit deum. Addito autem spiritu sanctificationis,ostendit
mysteriū trinitatis.Hic ergo qui incarnatus quid esset late-
bat,tūc prædestinatus est secundū spiritū sanctificationis,in
virtute manifestari fili⁹ dei,cū resurgit à mortuis,sicut scri-
D ptū est in psalmo.84. Veritas de terra orta est. Omnis enim
ambiguitas & diffidentia resurrectione eius calcata est,& cō
pressa. Siquidem adhuc in cruce positum , Centurio videns
magnalia,dei filium confitetur. Nam & discipuli in morte e-
ius dubitauerunt,dicente Cleopha in Emaus : Nos putaba- Luce.24.
mus quia ipse erat qui incipiebat liberare Israel . Ipse enim
dominus ait:Cum exaltaueritis filium hominis,tunc cogno-
sceetis quia ipse ego sum. Et iterum : Cum exaltatus fuero à Ioan.8.
terra,omnia trahamad me.id est, tūc cognoscar omniū esse Ioan.12.
dominus. Ideo autem non dixit ex resurrectione Iesu Chri-
sti,sed ex mortuorum, quia resurrectio Christi generalē tri
buit resurrectionē. Hæc enim maior videtur virtus in Chri
sto & victoria, vt ea potestate operaretur mortuus, qua ope
ratus fuerat & viuus . Quo facto apparuit illusisse mortem,
vt redimeret nos . vnde dominum nostrum hunc vocat.
¶Per quem accepimus gratiam & apostolatum ad obedien-
dum

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius.) Post resur A rectionem manifestatus filius dei in virtute, gratiam dedit, iustificãs peccatores, & apostolos nominauit: quorum se hic socium dicit, vt apostolatus cum gratia esset doni dei, non sicut Iudæorum sunt apostoli. A deo ergo patre per Christũ dominum hanc acceperũt potestatem, vt vice domini signis doctrinam dominicam acceptabilem facerent, & virtutem quam in saluatore zelarentur perfidi Iudæi, hanc in seruis eius à turbis admirari videntes, vehementius torquerentur. Testis enim doctrinæ virtus est, vt quia quod prædicatur, incredibile mundo est, gestis fieret credibile. Missos igitur apostolos vocat vt prędicarent fidem omnibus gentibus, vt obedirent, & saluarentur: vt donum dei non iam solis Iudæis, verumetiam omnibus gentibus concessum videretur: & hanc esse dei voluntatem, vt in Christo, & per Christum omnibus misereatur, vicariis eius prædicãtibus, hoc est, pro nomine eius: sicut alibi dicit: Pro quo legatione fungimur. ¶ In quibus estis & vos vocati Iesu Christi.) Hoc est legatione nobis fungẽtibus in omnibus gentibus pro nomine Ie- B su Christi, inter quos estis & vos vocati: quia donum dei omnibus missum est, vt cum audiũt se inter cæteros vocatos, scirent se sub lege agere nõ debere, quia sine lege Moysi susceperunt cæteræ gẽtes legem Christi. ¶ Omnibus qui sunt Romę dilectis dei vocatis sanctis.) Quamuis Romanis scribat, illis tamẽ scribere se significat, qui in charitate dei sunt. Qui sunt hi, nisi qui de dei filio rectè sentiũt? Isti sancti sunt, & vocati dicuntur. Sub lege enim agentes, malè intelligunt Christum, & iniuriam deo patri faciunt, cum an in Christo perfecta spes salutis sit, dubitant: ideo sancti non sunt, neque vocati dicuntur. ¶ Gratia vobis & pax à deo patre nostro, & domino Iesu Christo.) Gratiam & pacẽ cum iis dicit esse qui recte credũt. Gratia est, quia à peccatis absoluti sũt: pax vero, quia ex impiis reconciliati sunt creatori: sicut dicit dominus: In quamcũque domũ introieritis, & receperint vos, dicite, Pax huic domui. Et vt sine Christo nullã esse pacẽ & spem doceret, adiecit, gratiam & pacem non solum à deo patre esse, sed & à Christo Iesu. Deum patrem nostrum dicit C propter originem, quia ab ipso sunt omnia: Christum autem dicit, quia eius sanguine redempti, facti sumus filij dei.

PRimum quidem gratias ago deo meo per Iesum Christũ pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo.) Finita præfatione ante omnia gaudium suum esse testatur, vtpote gẽtium Apostolus, quod cum Romani regnent in mundo, subiecerint se fidei Christianæ, quę prudentibus seculi humilis & stulta videtur. Cum ergo multa essent ex quibus gauderet in Romanis: erant enim doctrinæ memorabiles, & boni operis cupidi, studioſiq́ue magis agendi bene, quàm sermonis, quod non longe est à religione diuina: in hoc tamen primum se gaudere dicit, quia fides illorum in omni loco currebat: quamuis non secundum regulam ab authoribus traditæ veritatis, tamẽ quia quod ab vno deo erat, interposito nomine Christi cœperant venerari, gratulatur sciens illos posse proficere. Per quod etiam charitatem suam circa illos o- D stendit, quãdo congaudet bono cœpto illorum, & hortatur ad profectum. Gratias ergo agere se dicit deo suo dũtaxat, quia adhuc illorum nõ erat plene, quia ex ipso est omnis paternitas: sed quia omnis dispositio salutis nostræ à deo quidem, sed per Christum est, non per legem, neque per aliquẽ prophetam, gratias quidem se agere dicit deo, sed per Christum: quia fama fidei illorum, erat profectus multorũ, vt hoc ipsum ad dei prouidentiam referat per Christum. Aut enim gaudebant roborati, qui crediderant: cæteri, quia videbant principes suos factos Christianos: aut certè qui non crediderant, poterant credere horum exemplo. Facile enim facit inferior, quod fieri viderit à priore. ¶ Testis enim mihi est deus, cui seruio in spiritu meo, in Euangelio filij eius, quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis.) Vt suadeat charitatem, deum testem dat, cui seruit. Ad quem & precem pro his facit, non in lege seruiendo, sed in Euangelio filij eius: hoc est, non in eo quod Moyses seruus tradidit, sed in eo quod filius dilectissimus docuit: vt quantum distat seruus à domino, tantum distet Euangelium à lege: non quod mala sit lex, sed quia melius est Euangelium. Deo itaque seruit in Euangelio filij eius, vt ostẽdat dei esse voluntatem vt credatur in Christũ. Et seruio. Quomodo? In spiritu meo inquit, nõ in circunciſione manufacta, neque in neomeniis, & sabbato, & discretione escarũ, sed in spiritu, id est, in mente. Quia enim deus spiritus est, spiritu vel animo potius debet illi seruiri. Cui enim animo seruitur, ex fide illi seruitur. Hæc & dominus fatus est ad Samaritidẽ putantem quòd in monte adorari se deus velit, dicẽs: Venit hora & nunc est, quod veri adoratores adorabũt patrem in spiritu & veritate. Etenĩ pater tales quærit, qui adorent eũ. Spiritus est deus. Adorantes ergo, in spiritu & veritate oportet adorare. Et non locus orationem commendat, sed deuotus animus. hoc est in veritate adorare in spiritu deũ spiritum & Christum vnum ex quo omnia, & vnũ per quem omnia. Hos quærit adoratores pater. Memorem ergo se illorũ in orationibus suis flagitat, vt seminet in illis charitatem. Facit enim illis desiderium sui. Quis enim nõ amet eum quem audit memorem sui esse? Si enim ab iis qui missi non erant, libenter acceperant doctrinam sub nomine Christi adulteratis verbis, quantò magis ab eo quem scirent esse Apostolũ, & cuius verba comitaretur virtus, desiderarent audire? ¶ Obsecrans si quo modo tandem aliquando prosperũ iter habeã in voluntate dei veniendi ad vos.) Orationis suæ pro illis sensum ostendit. Deum enim se dicit petere, vt veniret ad vrbem, ad profectum illorum cum dei voluntate, cuius prædicat donum. Tunc enim profectus adest, si quod agendum est, cum dei voluntate agatur. Orat ergo vt quacunque ex causſa iam detur occasio qua veniret ad vrbẽ, quia occupatus erat aliis prædicando, Sic prosperum iter imputans, si deo volente veniret, quia prouida est dei voluntas. Prosperum ergo iter est, nõ incassum laborem itineris subire. Hoc rogat vt deus impleat vocãdo illos ad suam gratiam. Auiditate animi loquitur. Desiderat enim illos, sciẽs & illis & sibi prodesse: sicut alibi dicit. Quod est gaudium nostrum & corona? Nónne vos in aduẽtu domini? Fructus enim Apostoli est vberior, si lucretur multos. Præterea quia maius gaudiũ est si potentes mundi conuertantur ad deũ: quia quanto inimici graues sunt, tantò magis reconciliati necessarij. Voluntati itaq; eius sic occasio data est, vt coactus appellaret Cæsarem, & dirigeretur ex alia causſa ad vrbem Romã, deo volente, vt impleret propositũ voluntatis suæ. Deniq; in naufragio posito astitit dominus, dicens: Noli timere Paule. Sicut enim testificatus es de me Hierosolymis, ita & Romæ. Desidero enim videre vos, vt gratiam spiritalem vobis administrem ad confirmandos vos.) Cõfirmatio hæc tres personas requirit, annuentis, dei ministrantis Apostoli, accipiẽtis populi. Nunc ergo desiderij sui voluntatẽ ostendit, quonam esset voto circa illos. Cum enim dicit: Vt gratiam spiritalem vobis ministrem, carnalem illos sensum assecutos significat: quia sub nomine Christi non illa quæ Christus docuerat, fuerant assecuti, sed ea quæ fuerant à Iudæis tradita. Se autem cupere citius venire, vt ab hac illos traditione abstraheret, & spiritale illis traderet donum, vt acquirat illos deo: participes illos faciens gratiæ spiritalis, vt in professione & fide sua essent perfecti. Hinc datur intelligi superius non fidem illorum laudasse, sed facilitatem & votum circa Christum. Christianos enim se profitentes, sub lege agebãt simpliciter, sicut illis fuerat traditum. Nam misericordia dei ad hoc data est, vt lex cessaret: quod sæpe iã dixi: quia deus consulens infirmitati humanæ, sola fide, addita legi naturali, hominum genus saluari decreuit. Quid est, quod cum scriptis illos corrigat, & à carnali sensu abstrahat, præsentiam suam necessariam dicit, vt gratiam illis spiritalem ministraret: cum quæ scribit spiritalia sint: nisi quia aliter dicta ad aliud solent rapi, sicut ab hæreticis fit? Ideo desiderat vt præsens doctrinam Euangelicã sensu quo scribit, his tradat, ne sub authoritate literarum eius non auferretur error, sed firmaretur: quippe cum præsens quę verbis suadere non poterat, suaderet virtute, vt magis illis proficiat aditis. ¶ Id est simul consolari in vobis per eam quæ inuicem est fidem vestram atque meam.) Consolari se dicit cum illis, si apprehen

dant

Universidad de Deusto

dant ſpiritalia: quia quamuis congaudeat fidei illorum, dolet tamen quia non rectam accipiebant fidem. Hoc affectu fuit Apoſtolus, vt aliena vitia quaſi ſua doleret. Ac per hoc conſolemur, inquit, per vnam atque eandem fidem, vt tunc conſolatio vna ſit ſi vnius fidei efficerentur in Chriſto, vt adminiſtratio gratiæ ſpiritalis euangelizãte Apoſtolo hunc præſtaret effectum.

NOn autem arbitror ignorare vos fratres, quia ſæpe propoſui venire ad vos, & prohibitus ſum vſque adhuc.) Propoſitum & votum ſuũ oſtendit, quod quidem ſcire illos non ambigit per eos fratres qui ab Hieruſalem vel cõfinibus ciuitatibus cauſſa ſuæ religionis ad vrbem veniebant, ſicut Aquila & Priſcilla, votum eius inſinuantes Romanis. Cum enim ſæpe vellet venire, & prohiberetur, ſic factum eſt vt ſcriberet epiſtolam, ne diu in mala exercitatione detenti, non facile corrigerentur. Et fratres eos vocat, non ſolum quia renati erant, ſed quia erãt inter eos, licet pauci, qui recte ſentirent. Vnde dicit. Vocatis ſanctis. Quid tamen eſt, Vocatis ſanctis? Si enim iam ſancti ſunt, quomodo vocantur vt ſanctificentur? Sed hoc ad dei pertinet præſcientiam, quia quos ſcit deus futuros ſanctos, iam apud illum ſancti ſunt, & vocati permanent. Prohibitum tamẽ ſe dicit vſque ad tempus datæ epiſtolæ, à deo vtique, qui ſciens adhuc imparatos illos, ad alias vrbes direxit Apoſtolum, quæ iam ad recipiendam veritatem eſſent capaces, quamuis ſub nomine agerent ſaluatoris: ſed vitiis prohibebantur carnalibus, ne digni iam eſſent addiſcere ſpiritalia. Denique volentes aliquando in Bithyniam ire, prohibiti ſunt à ſancto ſpiritu Paulus & Sylas. Cur, niſi ſciret adhuc effectum deeſſe? Apud Corinthios autem commonetur Apoſtolus, dicente domino: Loquere, ne tacueris, quia populus mihi multus eſt in hac ciuitate. Non ergo ocioſe prohibitum ſe dicit, ſed & cauſſas morarũ diſcreuit. Et hos vt ſe præpararent adhortatus eſt, vt audientes ſibi gratiam ſpiritalem miniſtrandam fore, dignos ſe efficerent, à vitiis carnalibus abſtinentes, ad excipiendam eam. ¶ Vt aliquem fructum habeam & in vobis, ſicut & in cæteris gentibus.) Pro vtilitate communi cupidum ſe veniendi ad hos declarat, vt & hi ſalutem ſpiritalis gratiæ conſequantur, ratam habentes fidei ſuæ profeſſionem, vt hic fructum habeat apud deum miniſterij ſui, per quod laceſſit illos ad fidem rectam exemplo cæterarum gentium. Promptior enim ſit quis ad rem ſibi traditam, ſi illi multos videat aſſentire. ¶ Græcis & Barbaris, ſapiẽtibus & inſipientibus debitor ſum.) Debitorem ſe dicit horum quos memorat, quia ad hoc miſſus eſt, vt omnibus prædicaret: per quod etiã omnes ſignificat debitores. Confiteri enim creatorem deum, ex quo omnia, & per quem omnia, debitus & honor eſt, & ſalus confitentis. Græcos enim gentiles poſuit, ſed eos qui Romani dicantur ſiue natione, ſiue adoptione. Barbaros vero eos qui Romani non ſunt, quorum genus aduerſum eſt, & non ſunt gentiles. Sapientes autem illos dixit, qui mundanis rationibus eruditi, ſapientes vocantur in ſeculo, dum aut ſiderum ſpeculatores ſunt, aut menſuris, aut numeris, aut arti Grammaticæ ſtudent, aut Rhetoricæ, aut muſicæ. His omnibus oſtendit nihil hæc prodeſſe, nec vere ſapientes eſſe, niſi credant in Chriſtum Stultos vero hos dixit qui ſimplicitatem ſequentes, harum rerum imperiti ſunt. His omnibus miſſum ſe prædicare teſtatur. De Iudæis autem tacuit, quia magiſter gentium eſt. Ac per hoc debitorem ſe profitetur, quia ad hoc accepit doctrinam, vt tradat: & cum tradit, acquirat. ¶ Itaque quod in me eſt, promptus ſum & vobis qui Romæ eſtis, euangelizare.) Quãuis miſſum ſe prædicare omnibus dicat gentibus, promptum tamẽ ſe Romanis aſſerit tradere Euangelium gratiæ dei, apud quos regni Romani caput & ſedes eſt. Ad membrorum enim vtilitatem pertinet vel requiem, ſi caput inquietum nõ fuerit. Ideo Romanorum pacem optat, vt non multum ſe iactet Sathanas, & vberiores fructus habeat operis ſui. ¶ Non enim erubeſco euangelium. Virtus enim dei eſt in ſalutem omni credenti.) Hoc dicto illos tangit à quibus acceperant non rectam fidem. Apoſtolorum tamen doctrinam virtus commẽdabat, vt quia incredibile videbatur quod prædicabatur, ſigna & prodigia ab apoſtolis facta, teſtimonio eſſent non diffidendum de iis quæ ab illis dicebantur, in quibus tanta virtus ineſſet. Nulli enim dubium verba virtuti cedere, ac per hoc, quoniam illorum nulla viſa erant portenta, prædicatio illorum ſine virtute dei erat. Ideoque non ſe dicit erubeſcere Euangelium dei, illos autem erubeſcere, quia quod illis tradiderat, in reprehenſionem veniebat, nec quoquam teſtimonio firmabatur, & diſcordabat à doctrina apoſtolica. Virtus igitur dei eſt, quæ inuitat ad fidem, & dat ſalutem omni credenti, dum peccata donat, & iuſtificat, vt à ſecunda morte detineri non poſſit ſignatus myſterio crucis. Prædicatio enim crucis Chriſti inditium eſt mortis cuiuſq; dicente apoſtolo Ioanne: Ad hoc enim venit filius dei, vt ſolueret opera diaboli, vt omnis credens non teneatur à morte, quia ſignum habet quod victa mors eſt. ¶ Iudæo primũ, & Græco. Id eſt, huic qui eſt ex genere Abrahæ, & huic qui ex gentibus. In Græco enim gentilem ſignificat, in Iudæo vero eum qui ex genere ſit Abrahæ. Nam Iudæi ex tempore Iudæ Maccabæi dici cœperunt, qui in cauſſa cladis reſtitit ſacrilegiis gentiũ, & fiducia dei collegit populum, & defendit genus ſuũ. Fuit autẽ ex filiis Aaron. Quamuis ergo præponat Iudæum cauſſa patrum, tamen ſimiliter etiam ipſum indigere dicit dono Euangelij Chriſti. Si ergo & Iudæus non iuſtificatur niſi per fidẽ Chriſti Ieſu, quid opus eſt eſſe ſub lege? ¶ Iuſtitia enim dei reuelat in eo ex fide in fidẽ.) Hoc dicit, quia in illo qui credit, ſiue Iudæus ſit, ſiue Græcus, iuſtitia dei reuelatur. Iuſtitia dei dicit, quia gratis iuſtificat impium per fidem ſine operibus legis, ſicut alibi dicit: Vt in illo inueniar non habens eam iuſtitiam quæ ex lege eſt, ſed illã quæ ex fide eſt. Quæ ex deo eſt iuſtitia in fide, ipſam iuſtitiam dicit reuelari in euangelio, dum donat homini fidem, per quam iuſtificetur. Oſtenditur enim in eo veritas & iuſtitia dei, dum credit & profitetur. Iuſtitia eſt dei quia quod promiſit, dedit. Ideo credens hoc eſſe ſe cõſecutũ quod promiſerat deus per prophetas ſuos, iuſtũ deum probat, & teſtis iuſtitię eius. Ex fide in fidem. Quid aliud eſt ex fide in fidem, niſi quia fides dei eſt in eo quod de ſe repromiſit: & fides hominis, qui credit promittenti, vt ex fide dei promittentis in fide hominis credentis dei iuſtitia reueletur? In credente enim iuſtus deus apparet: in eo autem qui non crẽdit, iniuſtus videtur. Negat enim veracem deum, qui nõ credit deum dediſſe quod promiſit. Hoc cõtra Iudæos loquitur, qui negãt hunc eſſe Chriſtum, quod promiſit deus. ¶ Sicut ſcriptum eſt: Iuſtus autem ex fide viuit.) Propterea ad exemplum prophetæ Abacuch ſe conuertit, vt declaret olim oſtenſum iuſtum ex fide non ex lege viuere, hoc eſt, non iuſtificari hominem apud deum per legem, ſed per fidem. Vita enim ex fide non hęc præſens eſt, ſed futura: quia iuſtus ex fide viuit, ſed apud deum.

Actu. 16. Actu. 18. Philipp. 3. Abacuc. 2.

REuelatur enim ira dei de cœlo in omnem impietatem & iniuſtitiam hominũ eorum qui veritatẽ dei in iniuſtitia detinẽt.) Sicut enĩ in illo qui credit iuſtitia dei reuelatur, ſicut ſupra memoraui: ita & in eo qui non credit, impietas & iniuſtitia reuelatur. Ex ipſa enim cœli fabrica iratus illi deus videtur. Idcirco enim tam pulchra aſtra cõdidit, vt ex iis quantus & q̃ admirabilis creator eorum eſt, poſſit agnoſci, & ſolus adorari. Vnde ſcriptũ eſt in Pſalmo. 18. Cœli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Per naturalem ergo legem reum facit genus humanum. Potuerunt enim id per legem naturæ apprehendere, fabrica mundi teſtificante autho rem deum ſolum diligendum, quod Moyſes literis tradidit: ſed impij facti ſunt non colendo creatorẽ: & iniuſtitia in eis apparet, dum videntes diſſimulant à veritate, non facientes vnum deum. ¶ Quia quod notum eſt dei, manifeſtum eſt in illis.) Notitia dei manifeſta eſt ex mundi fabrica. Vt enim deus, qui natura inuiſibilis eſt, etiam viſibilibus poſſit ſciri, opus factum eſt ab eo quod opificem viſibilitate ſua manifeſtaret, vt per certum incertum poſſit ſciri: vt per hoc quod cæteris impoſſibile eſt, ille eſſe deus omnium crederetur, qui hoc opus fecit. ¶ Deus enim illis manifeſtauit. hoc eſt opus fecit, per quod poſſit agnoſci fides. Inuiſibilia enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.) Idem sensus est, quem repetit, vt absolutius doceat: quia cum per se potentia & maiestas dei creaturæ oculis aspici non possit, opere mundi intellecta conspiciũtur. Hoc igitur genere reos facit eos qui sine lege vixerunt & naturę, & Moysi. Consuetudine enim peccandi obruerunt legẽ naturæ, obliti sunt memoriam eius. Legem autem quæ ad reformationem data fuerat, percipere noluerũt, vt duplici modo obnoxij fierent damnationi. ¶ Sempiterna quoque eius virtus & diuinitas, ita vt sint inexcusabiles.) Vt omnino excusari impietas non possit, adiecit etiam virtutes dei, & diuinitatem sempiternam cognitam esse ab hominibus, & stupore quodam hebetasse ad honorandum deum: quem & esse & operari ad vtilitatem suam non ignorarent. Ea enim quæ humanis vsibus euoluto anno gignuntur, ipsum decreuisse nulli in dubium venit. Aeterna ergo virtus eius Christus est, quia instituit quæ non erant, & in eo manent. Cuius si dudum persona agnita non est, opera tamẽ manifesta sunt. Diuinitas vero, qua in opere sibi decreto perseuerant elemẽta rerum, vt sint inexcusabiles. Multis enim modis qui reus conuincitur, excusari non potest. ¶ Quoniam cum cognouissent deum, non sicut deum magnificauerunt, aut gratias egerunt.) Vsque adeo non ignorauerunt, vt fatercẽtur vnum esse principium, à quo omnia initium sortita sunt, cœlestia & terrestria, & inferna: & hunc vnum esse qui omnibus decreuerit proprietates & officia naturaliter: & hæc scientes non egerunt gratias. De anterioribus loquitur, vt præsentes & futuros corrigat. ¶ Sed euanuerunt in cogitationibus suis.) Euanuerunt. Videntes enim mundum miro ornatu aptatum ab eo quem eius opificem cognouerant, dissimulauerunt. ¶ Et obscuratum est insipiens cor eorum.) Nebula erroris texit cor illorum, quia cum creatorem ex iis quæ fecit pulchra, plus amplius honorificare debuerint, obtusi sunt relicto illo, hoc solum sibi dicentes sufficere ad salutem. ¶ Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.) Sapientes enim se arbitrantur, quia rationes physicas inuestigare putant, scrutantes cursus syderum, & qualitates elemẽtorum, dominum autem horum spernentes. ideo stulti facti sunt: cùm si hæc laudanda sint, quantò magis creator illorum? Solent tamen pudore passi neglecti dei, misera vti excusatione, dicẽtes per istos posse ire ad deum, sicut per comites peruenitur ad regem. Agè, nunquid tam demens est aliquis, aut salutis suæ immemor, vt honorificentiam regis vindicet comiti, cum de hac re si qui etiam tractare fuerint inuenti, iure vt rei damnentur maiestatis? Et isti se non putant reos, qui honorem nominis dei deferũt creaturæ, & relicto domino cõseruos adorant, quasi sit aliquid plus quod seruetur deo. Nam & ideo ad regem per tribunos aut comites itur, quia homo vtique est rex, & nescit quibus debeat rempublicam credere. Ad deum autem (quem vtique nihil latet, omnium enim merita nouit) promerendum suffragatore non opus est, sed mente deuota. Vbicunque enim talis locutus fuerit ei, respondebit illi: ¶ Et mutauerunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis.) Sic obcęcatum est cor illorum, vt maiestatẽ inuisibilis dei, quem ex his factis agnouerant, non hominibus, sed quod peius est, & inexcusabile crimen, in similitudinem hominum mutarent, vt forma corruptibilis hominis deus ab his vocetur, hoc est, simulacrum hominis: vt quos viuos numine donare non audent, mortuorum imagines in gloriam dei recipiant. Quanta ægritudo, quanta stultitia hos se sapientes appellare ad suam damnationem, apud quos plus mortui possunt quàm viui, & mortui potiores sunt viuis? A viuo enim deo recedentes, mortuis fauent in quorum numero sunt, sicut scriptum est: Mortalis fingit mortuum manibus iniquis. Hoc de huiusmodi sapientia Salomonis dictum est. ¶ Et volucrum & quadrupedum & serpentium.) His subiectis, cumulauit ad pœnã hebetudinis, vt vltra stultitiam & vanitatem sint huiusmodi. Sic enim dei maiestatem & gloriam minuerunt, vt horũ quæ minima & parua* sunt, similitudini, dei honorificentiam darent. Primi enim Babylonij deum vocauerunt figmentum Beli cuiusdam, quondam hominis mortui, qui principatum in eos dicitur egisse. Coluerunt & serpentem draconem, quem occidit Daniel homo dei, cuius similitudinem habent. Aegyptij autem colebant quadrupedem quam dicebant Apin, in similitudinem vaccæ: quod malum imitatus est Hieroboam, vaccas instituens in Samaria, quibus sacrificarent Iudæi: & volueres, quia Coracina sacra habent pagani. Harum tamen omnium rerum quas memoraui, simulacra coluerũt Aegyptij, & alia quę nunc dicere nó est necesse. Hæc ab his facta sunt, qui se sapientes æstimauerunt in mundo. Quia enim inuisibilem deum non honorauerunt ista faciẽdo, nec iis quæ visibilia sunt, sapere potuerunt. Difficile enim in maioribus prudens, in minoribus non sapit. ¶ Propter quod tradidit illos deus in desideria cordis illorum, in immunditiam, vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis.) Quoniam, inquit, ad iniuriam creatoris dei figmenta & similitudines rerum deificauerunt, traditi sunt illudendi, & traditi non vt illa agerent quæ nolebant, sed vt illa perficerent quæ desiderabant. Et hic bonitas dei est, cum dignum fuisset subiici illos, vt facerent quæ nolebant, & cruciarentur: quia licet bonum, si contra voluntatem fiat, amarum & malum est. Isti autem auertentes se à deo, traditi sunt diabolo. Tradere autem est permittere, non incitare aut immittere: vt ea quæ in desideriis conceperant, adiuti à diabolo explerent in opere. Nec enim possunt huiusmodi bonum cogitatũ habere. Traditi ergo sunt in immunditiam, vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Cum præterita recolat, etiã præsentis temporis significat: quia traduntur nunc vsque vt cõtumeliis afficiant corpora sua. Originis enim illius nunc vsque sunt homines, qui dicũtur corpora sua dehonestare inuicem. Cum cogitatio animæ sit in crimine, corpora dicuntur dehonestare. Quare nisi quia macula corporis indicium est peccati animæ? Cum enim corpus contaminatur, nemo ambigit animæ esse peccatum. ¶ Qui commutauerunt veritatem dei in mendacium, & coluerunt & seruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedict⁹ in secula, Amẽ.) Commutantes veritatem dei in mendacium: id est, nomen dei, qui verus est deus, dederunt iis qui non sunt dij. *Lapidibus enim, vel lignis, vel cæteris metallis auferentes* quod sunt, dant illis quod non sunt. & hoc est *immutare* verum in falsum. Non enim vocantur iam lapis aut *lignum*, sed deus. hoc est seruire potius creaturæ quàm creatori. Non negant enim deum, sed seruiunt creaturæ: quo non excusantur, sed accusantur magis, quia cognoscentes non honorant deum, qui est benedictus in secula, Amen: hoc est, verum. Deus vero benedictus ait in secula, quia permanet deus, diis autem gentium ad tempus impietas dat honorem: ideo nõ est verũ. In deo autem manet veritas. Hanc benedictionem alio loco filio dei assignat, inter cætera dicens: Et ex quibus Christus secundum carnem, qui est deus benedictus super omnia in secula. Amẽ. aut vtraque ad Christum pertinent, aut eadem dixit de filio, quæ & de patre.

Sapien. 15.

* prauã.

PROpterea tradidit illos deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalẽ vsum in eum vsum qui est contra naturam.) Hæc irato deo propter idololatriã humano generi prouenisse testatur, vt mulier mulierẽ turpi desiderio ad vsum appeteret. Quod quidam aliter interpretantur, non perspicientes vim dicti. Quid est enim immutare naturalem vsum in eum vsum qui est contra naturam, nisi sublato cõcesso vsu, aliter vti, vt vna atq; eadem pars corporis vniuscuiusque inter se inuicẽ sexus aliter se ad vsum præbeat, q̃ concessum est? Nam si illa est pars corporis quam putant, quomodo *immutauerunt* vsum naturæ, cum habeat huiusmodi vsum datum à natura? Superius iam dixerat traditos in immunditiã, non tamen qualitatem operis immunditiæ *ipsius* ostẽderat: pro quo nunc declarat. ¶ Similiter autem & masculi relicto naturali vsu fœminæ, exarserunt in desideriis suis in inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes.) Nunc manifestauit quomodo superius de mulieribus quod dixit intelligi debeat. Quãdo enim subiecit, Similiter & masculi, dicens, exarserunt in desiderium sui: ostendit apertum peccatum mulierum. Et quid mirũ, cum hodiéque tales mulieres

Daniel. 14.

2. Para. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

res reperiantur, vt sicut illud à viris, ita & hoc à mulieribus A
sit inuentum? Denique si mulieres inter se accusant, & viri similiter: manifestum est vt qui iam veritatē dei immutauerunt in mendacium, immutarent & naturalem vsum in eum vsum per quem dehonestarentur rei facti mortis secundæ. Quoniam enim aliam legem dare non potest Sathanas, nihil enim habet, concessa & licita in alium ordinem versat, vt dū aliter fiunt quàm concessa sunt, sint peccatum. ¶ Et mercedem quam oportuit erroris sui in semetipsos recipientes.) Hanc dicit compensationem esse contempti dei, id est, turpitudinem & contaminationem. Hæc est enim prima causa peccati. Quid enim peius, quid deterius hoc peccato? Quātum enim idololatria per impium & grauissimum delictum est, tantum & compensatio eius horrenda, & persordida passio est. ¶ Et sicut non probauerunt deum habere in notitia, tradidit illos deus in reprobum sensum, vt faciant ea quę nō conueniunt.) Propter errorem simulacrorum traditi sunt ad turpia facienda inuicem, sicut iam dictum est. Et quia impunitatem horum æstimauerunt, incuriosum deum iudi- B
cantes, ac per hoc negligendum, hinc additum est, vt magis ac magis hebetati, ad omnia mala admittenda fierent promptiores, vt facta quæ hominibus non ambigerent displicere, deum non crederent vindicare. Nunc enumerat omnia mala quæ illis superaddita sunt, vt vel sic conuersi ad naturalem intellectum, intelligerent irato deo hæc sibi prouenisse. ¶ Repletos, ait, omni iniquitate.) Hic summatim locutus est, & subiecit membra iniquitatis. ¶ Malitia, fornicatione.) Hæc fornicatio habet in se & adulterium. Si enim dixisset adulterium, videbatur excusasse fornicationem, sicut leges Romanæ: Ideo quod minus est posuit, vt quod maius est, inultum non possit credi, & cætera quæ manifesta videntur. ¶ Auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidiis, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes.) Quanta autem insolentia arrepti sunt, vt nec parentes suos quos authores in natiuitate habent, agnoscerent: quique se natos gauderent, illos C
per quos esse cœperant, contemnebant. hoc est esse sine intellectu, sine charitate scilicet dei. Nam erat inter illos charitas carnis. Hi dei iustitiam cognoscentes per legem naturæ, sciuerunt enim hæc deo displicere, sed hoc in animo ponere noluerunt. ¶ Insipientes, incompositos, sine affectione, sine misericordia. Quoniam qui hæc agunt, digni sunt morte: & non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus.) Assensus enim participatio est. ¶ Qui cum iustitiam dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte.) Vsque adeo iustitiam dei cognouerunt, vt non negent hæc omnia quæ faciunt, pœna digna & morte. Hæc omnia mala corpus est peccatorum, cui mancipati facti sunt potestatis eiusdem vt faciant punienda. Hæc enim malorum causa à Sodomitis cœpta est offensione dei, sicut supra dictum est, & in omnem propè partem mundi ramos suos extendit, iram dei idololatriæ causa nūcians, quæ prima pars est erroris & impietatis, quam primū condemnat, vt cum hæc emendata fuerint, facile corrigan- D
tur & morum vitia. Sublato enim malitiæ semine, nequitiæ fructus arescent. Non enim dat arbor fructus, cuius excisæ sunt radices. Nam ideo & Moyses Sodomæ & Gomorræ gesta memorauit, exitúmque non tacuit, vt timorem poneret huius rei vitandæ. Non ergo hoc vitium & contaminatio dehonestatæ vitæ ab hoc admittitur, qui in animo cogitat deum. Sunt quidam qui se reos non putant si non operentur quæ mala sunt, assentiunt autem facientibus. Assentire est autem, si cum possit reprehendere, taceat, aut audiēs has fabulas adulet ur. Sciens enim impurus & malignus non ignorari quæ agit, & minime se vitari, sed & honori esse, gloriatur fore se talem: nec confundi potest in his, quando videt faueri sibi, & obsecundari ab iis qui non sunt tales, & ita est, vt qui fomitem præbeant delictis illorum: ideoque dignum est vt pari crimine rei habeantur. Sunt iterum alij qui non solum faciunt mala, sed etiam qui consentiunt facientibus, vt non solum faciant, sed & talibus consentiant. Duplex ergo, horum est nequitia. Non enim tam mali sunt qui
faciunt, & facientibus contradicunt. Scientes enim nefaria, non illa vindicant. Illi enim tam nequissimi sunt qui faciūt, & consentiunt facientibus, vt nec deum timeant, increscere cupientes mala. ideo hæc minime vindicant, vt suadeant nō illa esse vitanda.

CAPVT SECVNDVM.

QVapropter inexcusabilis es ô homo omnis qui iudicas. in quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas. Eadem enim agis quæ iudicas.) Quoniā facientem maligna, & consentientem facientibus, morte dignos ostendit: ne forte hic qui facit, & non consentit facientibus, excusare se posse putaret, docet huiusmodi inexcusabilem fore. Non enim iustum est vt huic impunè concedatur, quia per hypocrisin ostendit se non talem, cum peior esse deprehendatur. Fallit enim vt dum puniendus sit, honore dignus appareat. ¶ Scimus autem quoniam iudiciū dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt.) Hoc est, non ignoramus deum iudicaturum de his in veritate, quando nosipsi de his iudicamus. Si enim nobis displicent, quāto magis deo, qui magis iustus est, & opus suum zelatur? In veritate ergo cum dicit iudicaturum deum de his, terrorem incutit, vt quem hi incuriosum dicunt, iste malos secundum veritatem dicat iudicaturum, hoc est, verissimè reddere secundum mensuram vniuscuiusque, non parcere. ¶ Existimas autem hoc ô homo qui iudicas de iis qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium dei?) Hoc est, nunquid quia tibi examen datum est potestatis iudicandi de malis & stupris, cum eadem agas, & non est qui te ad præsens iudicet, effugies iudicium dei? Non vtique, quia si iudicium dei in mūdo euasisti, quia omnis hæc potestas & iudicium à deo est, in futurum non euades. Per se enim iudicaturus est deus, apud quem cessat adulatio & personarum acceptio. Aut certe si iustum alicui videtur vt huiusmodi immunis à pœna sit, dicat. Quod si iustum est vt non euadat, credat deum iudicaturum, vt & quod iustum esse iudicat, verū sit & impleatur, & deum conditorem mundi prouidenter & curiosè operis sui merita requirere fateatur. Si enim fecit & negligit, malus opifex dicitur, quia per id quod negligit, non bona se fecisse quæ fecit ostendit. Sed quia bona fecisse negari non potest: (indignum est enim & improbabile, bonū male fecisse) curam eorum necesse est vt dicatur agere, quia cō tumelia eius erit & accusatio, si bonorum à se factorum negligens inducatur: quippe cum eius nutu ac prouidentia vita ipsa sustentetur ministerio elementorum, sicut ipse dominus dicit: Qui solem suum oriri facit super bonos & malos, Matth. 5.
& pluit super iustos & iniustos. Qui ergo præstat curam, nō agit conseruare quod fecit, vt amantes se remuneret, spernentésque condemnet? ¶ An diuitias bonitatis eius & patiētiæ & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam bonitas dei ad pœnitentiam te adducit? Hæc dicit vt non iam se putet euasisse, si illum bonitas dei patitur diu peccantem, nec patientiam eius putet contemnendam quasi non curantem res humanas. Intelligat autem ideo à se dissimulari, quia nō in hac vita iudicium dei promissum est futurum, vt in ventura vita pœniteat illum iudicem deum non credidisse. In pœna enim positus sine fructu pœnitentiam pœnitebit, quia non credidit iudicium dei quod videt verum. Necesse est enim vt acrius emendetur, imò pœnis perennibus torqueatur, quem patientiæ longanimitas non emendauit. Seuerissimè loquitur, sciens malignam mentem non posse nisi timore à vitiis facile reuocari. ¶ Secundum duritiam autem tuam & impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; secundum opera sua.) Impunitatem sperans peccatorum, non solum durat inconuersibilis & intractibilis manēs, sed adhuc acerbius peccat, securus quod non sit vltio futura, cor habens impœnitens, ignorās quia iram sibi congregat in die iræ. Necesse est enim seueriori pœna vt plectatur, imò flammis perennibus torqueatur, qui longa dei patientia non solum se emendare noluit, sed adhuc addens ad contemptum exaggerauit peccata. Dies iræ est peccatoribus quo punientur, ideo ipsis

eſt ira, qui ſentiunt pœnam in die reuelatiouis iuſti iudicij dei. Reuelabitur enim, id eſt, agnoſcetur, quod modo futurum negatur. ideoque cum oſtenditur quod non eſſe creditur, reuelatur. His enim oſtenditur qui negant, quia credentibus manifeſtum eſt, vt confiteantur etiam inuiti iuſtum iudicium dei, cum vnicuiq; reddet ſecundum opera ſua. Nunquid non hæc fatebuntur iuſte fieri, cum viderint mala inuicem facta vlciſci? ¶ Iis qui ſecundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærentibus vitam æternam.) Quoniam iudicium dei iuſtum prædicat, quale autem bonis futurum eſt, declarauit: Hos dicit qui patientiam dei ſcientes, partim ad correptionem, partim ad maiorẽ vltionem non ſe corrigentium protelari, priorum operũ pœnitentes, bene verſantur freti fiducia fidei, ne diu hic poſiti damnum incurrãt promiſſæ vitæ. Dabit ergo eis gloriam & honorem. Et ne non hoc valde magnum ad comparationem præſentis vitæ videretur, quia & hic glorioſi videntur & honorati, adiecit, & incorruptionem: vt ex eo alia gloria & alter honor intelligeretur, quando incorruptio ſimul comitabitur. In præſenti enim honor vel gloria frequenter amittitur, quia corruptibilis eſt qui dat, & quod dat, & qui accipit. In die enĩ iudicij dei incorruptis iam dabitur honor & gloria, vt ſint tota vita æterna. Ipſa enim glorificabitur ſubſtantia quadam immutatione meritorum. Hi ergo quærunt vitam æternam, qui non ſolum bonæ profeſſionis ſunt, ſed & vitæ. ¶ His vero qui ex contẽtione, & qui diffidunt veritati, obediunt autem iniquitati, ira & indignatio, tribulatio & anguſtia.) Hoc eſt, iterata anguſtia, diffidẽtes de futuro dei iudicio per Chriſtum, ac per hoc & patientiam eius contemnentes, contendunt euacuare illud, cum ſit verum & ſtabile. Credunt enim iniquitati. Iniquitas eſt enĩ negare quod deus futurum prædixit. Tria ergo alia poſuit incredulitati condigna, dicens: Ira & indignatio & anguſtia. Ira eſt nõ ei qui iudicat, ſed illi qui iudicatur, dum ſit reus. Iraſci enim dicitur deus, vt vindicaturus credatur. Nam dei natura ab his paſſionibus immunis eſt. Et vt non ſolum iraſci, ſed & vindicare credatur adiecit, & indignatio. Indignatio eſt quã addendo ſuper iram, iniuriam ſuam deum vindicaturũ ſignificat. Anguſtiæ vero ſunt quibus ſententia conſtrictus tribulabitur in pœna. ¶ Super omnem animam hominis operantis malum.) In hoc opere non ſolum facta ſignificat, ſed & perfidiæ profeſſionem. De incredulo enim dicit: & ideo ſuper animã dixit, vt ſpiritalẽ pœnam intelligas, non corporalem, quia anima inuiſibilibus pœnis artabitur. ¶ Iudæi primũ, & Græci.) Semper Iudæum anteponit prærogatiua patrum, vt aut coronetur primus, aut damnetur, quia credens propter Abraham honorificentior eſt: diffidens autem peius tractãdus eſt: quia donum promiſſum patribus refutauit. ¶ Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum Iudæo primum, & Græco.) Quomodo incredulis tria pœnalia poſuit, ſic & fidelibus tria magnifica, vt honorem habeant geminũ, quaſi filij dei. Gloria autẽ ſit pro immutatione. Pax vero eò quod bene viuẽtes quieti erunt in futuro, nulla perturbatione cõmoti: quippe quia omnis homo à contrariis ſe abſtinẽs, apud iudicem habet pacem. ¶ Non enim perſonarum acceptio eſt apud deum.) Quoniam oſtendit Iudæum ſiue Græcum non deſpici à deo, ſi tamen credat in Chriſtum, ſed accepto ferri ambobus iuſtitiam fidei, ſic iterũ non credentes pariter reos eſſe, quia magis oberit circunciſio ſine fide, & proderit præputium per fidem, ac per hoc docet perſonarum acceptorẽ deum non eſſe. Nec enim prærogatiuam generis ſequitur, vt ſuſcipiat cauſſa patrum diffidentem, aut abiiciat à ſe propter indignitatem parẽtum credentem, ſed vnumquẽq; proprio merito aut remunerat aut condẽnat. ¶ Quicunque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribũt.) Quomodo poteſt ſine lege peccare, cum omnes ſimul ſubditi ſimus legi naturali? Sed de Moyſi lege dicit cui Iudæi obnoxij ſunt dũ non credunt, necnon & gentiles, ſed iam dudum, quia adiungere ſe illis noluerunt. Non credentes ergo gẽtiles, duplici genere fiunt rei, quia neque legi datæ per Moyſem aſſenſerũt, neq; Chriſti gratiam receperunt: ideo dignum eſt vt pereãt. Igitur ſicut qui ſine lege peccat, peribit: ita & qui ſine lege legẽ ſeruauerit, iuſtificabitur. Iuſtitiam naturaliter ſeruans, cuſtos legis eſt. Si enim iuſto non eſt lex poſita, ſed iniuſtis: qui non peccat, amicus legis eſt. huic ſola fides deeſt, per quam fiat perfectus, quia nihil illi proderit apud deum abſtinere à cõtrariis, niſi fide in deum acceperit vt ſit iuſtus per vtraq;, quia illa temporis iuſtitia eſt, hæc æternitatis. ¶ Et quicunq; in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur.) Quoniam Iudæi legem habent, in qua ſalus illis promiſſa eſt: non credentes, vel non recipientes promiſſum, per legem iudicabũtur, ſub qua vixerunt. Ipſa enim accuſante pœnas exoluẽt. Nam prope grauior Iudæorum cauſſa eſt apud eos ipſos quàm gẽtilium. Sicut enim credentes præferuntur, ita & cum diffidunt peiores inueniuntur. Plus enim diſplicet qui quod habuit amiſit, quàm qui quod non ſperauit, conſequi non potuit. Iſte enim non intrauit in regiam, ille foras miſſus eſt. ¶ Non enim auditores legis iuſti ſunt apud deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.) Hoc dicit, quia non hi iuſti ſunt qui audiunt legem, ſed qui credunt in Chriſtum quem lex promiſit: & hoc eſt facere legem. Omnis autem non facit legem qui non credit legi, dum non recipit, cui lex teſtimoniũ perhibet. Qui autem in lege non videtur eſſe, quia incircunciſus eſt carne, credit autem in Chriſtum, hic feciſſe legem dicitur. Et ille qui ſe dicit in lege eſſe, id eſt, Iudæus, auditor legis ſit, non factor, quia non credit in Chriſtum ſcriptũ in lege, ſicut dixit Philippus ad Nathanael: Quem ſcripſit Moyſes in lege & prophetæ, inuenimus Ieſum. ¶ Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt.) Gentes Chriſtianos dicit alio loco: Vobis enim dico gentibus. qui incircunciſi neque neomenias neque ſabbatum neque eſcarum legem ſeruant, & duce natura credũt in deum & Chriſtum, id eſt, in patrem & filium. Hoc eſt enim legem ſeruare, deum legis agnoſcere. Prima enim ſapientiæ pars hæc eſt, timere deum patrem, ex quo ſunt omnia: & dominum Ieſum filium eius, per quẽ ſunt omnia. Ipſa ergo natura proprio iudicio creatorem ſuum agnoſcit, non per legem, ſed per rationem naturæ. opus enim opificem cernit in ſe. ¶ Hi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis.) Idem ſenſus eſt, quia dum natura duce credunt, opus legis oſtendunt, nõ per literam, ſed per conſcientiam. Opus autem legis eſt fides, quam cum dictis exhibet deo, naturali iudicio oſtendit ſemetipſum legem ſibi eſſe: quia quod mandat lex, vltrò facit vt credat in Chriſtum. ¶ Teſtimoniũ reddente ipſis conſcientia ipſorum.) Teſte interiore conſcientia ſua credunt, quia conſcij ſibi ſunt conuenire ſibi quod credũt. Congruũ eſt enim creaturæ credere & venerari ſuum conditorem. Nec abſurdum eſt vt dominum ſeruus agnoſcat. ¶ Et inter ſe cogitationibus inuicem accuſantibus, aut etiam defendentibus in die qua iudicabit deus occulta hominum, ſecundum euangelium meum per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum.) Quoniam Iudæos diffidentes per legem dixit iudicandos fore. Lex enim illos accuſabit, quæ Chriſtum illis promiſit, quem venientem recipere noluerunt. Gentes autem quæ legem vtique non habent, per conſcientiam iudicabuntur, ſi credere noluerint. Primum quidem accuſatores erunt gentiles credentes non credentium gentilium, ſicut Iudæis non credentibus dicit dominus de diſcipulis ſuis: Ipſi iudices veſtri erunt: quia perfidia Iudæorum iudicabitur fide apoſtolorum, qui cum ex ipſis eſſent, illis diffidẽtibus crediderũt. Deinde cogitationibus ſuis accuſabuntur gentiles, ſi compuncti creatoris fidem & virtutem noluerint credere, aut ſi ſtupore quodam non conſiderant vt credant verbis & geſtis dominicis, defendentes ſe conſcientia in die iudicij, quia non cogitauit ſe debere credere, & iudicetur non quaſi maleuolus, ſed quaſi ignorans: non tamen ſine pœna futuros, quia non licet ignorare. Gentes enim duplici genere ſignificat, tam credentes, quàm infidos. Superius enim de gentilibus credentibus dicit. Poſt autem ſubiecit etiam de his gentilibus qui non credunt: vt ſicut per conſcientiam ſuam laudantur credentes, ita & per conſcientiam ſuam accuſentur diffidentes. Quãuis enim ſibi videatur minime reus qui nõ credidit, quia apud ſe tractare iſtud nõ potuit: ratione tamen conuincitur, quia nõ ſibi ſuaſit verum hoc eſſe quod & virtutũ teſtimoniis viderat confirmari

Ioan. 1.

Matth. 11.

Universidad de Deusto

firmari,& multos sequi. Puto etiam sic posse intelligi, si tota quæstio de gentibus non credentibus dixisse credatur quia quod ait: Quid mihi de iis qui foris sunt, iudicare? Et qui nō crediderit, inquit, iam iudicatus est: Et quia non resurgunt impij in iudicio. Sine lege enim peccantes, sine lege & peribunt. ac per hoc ante tribunal Christi stare non poterit, & reddere causas, quia resurgentes ducentur ad gehennam. Illi enim quos dicit inuicē cogitationibus suis accusari aut defendi in die iudicij dei, Christiani sunt ij qui discordant à catholica, diuersa sentientes de Christo, aut defensu legis in traditione ecclesiæ, siue Cataphrygæ, siue Nouatiani, siue Donatiani, aut cæteri hæretici. Horum cogitationes inuicem se accusabunt in die iudicij. Si intellexit quis veram esse catholicam, & ne videretur emendatus, sequi noluit, erubescēs ab eo quod diu tenuit recedere, in die iudicij cogitatione sua accusabitur. Duæ etenim cogitationes in homine inuicē se accusabunt, bona & mala. Bona accusabit malam, quia contradixit veritati. Mala iterum accusabit bonam, quia nō secuta est vt sensit: & per hoc constituitur reus qui cogitauit sentiens bonam & veram esse ecclesiam catholicam, & permansit in hæresi vel schismate. Eius autem cogitationes se inuicem defendent, qui semper hoc cogitauit, putans vtile quod secutus est. Dicturus est enim, Semper in cogitationibus meis hoc putaui vtile quod secutus sum, hæc fuit fides mea. Hic leuiorem habebit causam, quamuis emendandum sit, quia à conscientia sua non accusabitur in die iudicij. Hoc modo iudicabuntur occulta hominum in die iudicij dei per Iesum Christum dominum nostrum. ¶Si autem tu Iudæus cognominaris.) Cognomen Iudæi est, quia ex prærogatiua parentum est vt dicantur Israelitæ. Et tamen si totum velimus quod ad causam pertinet comprehendere, cognomē Iudæis tripartito genere significandum debemus aduertere. Primum quia filij sunt Abrahæ, qui ob fidei suæ meritum pater positus est cunctarum gentium. Deinde propter Iacob, qui augmentandæ fidei gratia Israel appellatus est. Cœpta enim patris dignitas nobilitatur in filiis. Tertio non magis propter Iudam, sed propter Christum, qui ex Iuda ortus est secundum carnem. Iudæi cognominantur, quia in Iuda hoc significatum est quod futurum erat in Christo. Dictum est enim: Iudas erit dux vester. &, Iuda te collaudant fratres tui. Quæ laus data Iudæ non probatur, sed Christo, quem omnes quotidie laudant ij quos fratres suos dignatus est appellare. Ipse enim dixit mulieribus: Ite & dicite fratribus meis, quia præcedo vos in Galilæam. Quis eum non laudet eum cuius beneficio viuit? Apostolus ergo sub hac significatione quæ posterior numero, sed perfectior merito est, totum voluit comprehendi, quod Iudæi non intelligentes, nomen sibi carnalis Iudæ defendunt. ¶Et requiescis in lege, & gloriaris in deo, & nosti voluntatem eius, & probas vtiliora instructus per legem.) Non magnum valde videri vult si Iudæus credat: quippe cum sit instructus per legem. Periculosum autem valde si non credat. ducem enim habet legem. Sed vt præponatur credens, merito facit patrum, quia quamuis aliquis per se floreat, erubescit tamen in suis. ¶Confidénsque teipsum ducem esse cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium habentem formam scientiæ & veritatis in lege.) Vera sunt hæc, quia legis documentum hoc est, erudire imperitos, & deo subiicere prophanos, vel per idololatriæ culturam impios. Promissio nanque facta per legem est ad melioris spei fiduciam prouocare. Recte ergo gloriatur in his legis doctor, quia formam tradit veritatis. Si autem nō recipit eum quem lex promisit, frustra gloriatur de lege, cui iniuriam facit dum Christum spernit promissum in lege, & nec iam eruditor erit insipientium, nec magister infantium, nec lumen eorum qui in tenebris sunt, sed dux omnium horum ad perditionem. ¶Qui ergo alium doces, teipsum non doces.) Hoc est, tu qui gentiles arguis quod sine lege & deo sint, teipsum non arguis. diffidens enim de Christo in lege promisso, in eisdem quæ arguis, inueniris. ¶Qui prædicas non furandum, furaris.) Facis enim, quod prædicas non furandum esse non debere. Dum enim fidem Christi per malam interpretationem subripis, negas Christum nostrum in lege promissum. ¶Qui dicis nō mœchandum, mœcharis.) Adulteras autem legem, quando veritatem Christi tollis, & mendacium ponis. Vnde alio loco dicit: Adulteratores verbi dei. ¶Qui execraris idola, sacrilegium facis.) sacrilegus es quando Christum quem lex & propheticus sermo deum significant, negas. Dicit enim Esaias: Quia in te est deus, & nō est deus præter te. Tu enim es deus, & nesciebamus, deus Israel saluator. Nunquid Iudæi de deo patre dicebant, Tu es enim deus, & nesciebamus: cum tota lex dei patris authoritatem prædicet, ex quo sunt omnia? Sed quia filius dei semper quidem apparuit, latebat autem quis esset, cum post resurrectionem cognoscitur, dicitúrque ei in confessione: Tu enim es deus, & ne sciebamus. Qui enim putabatur in lege tantum angelus, & dux exercitus domini: at cum intelligitur filius esse dei, dicitur ei cum gratiarum actione: Tu enim es deus, & nesciebamus. Per hoc ergo significat quia ipse esset qui apparuerat quidem patriarchis in deū, & pòst incarnatus est, sed non fuerat intellectus ab hominibus. ¶Qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis deum inhonoras.) Præuaricator legis es, quando sensum legis qui de incarnatione & diuinitate Christi est, præteris: Et deum inhonoras, dum testimonium eius quod dedit de filio suo, nō recipis. Ipse enim dixit: Hic est filius meus dilectus. Nomē enim dei per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum est. Hoc dixit Esaias propheta, quia dei nomen blasphematur inter gentes, quando Iudæos pro noxiis suis traditos sibi non aduertebant, sed idolis suis dabant glorias, quasi Iudæorum deum vicissent in Iudęis. Ita tempore apostolorum dei nomen blasphemabatur in Christo, quia Iudæi Christū deum negando, blasphemabant & patrem, sicut dicit dominus: Qui me recipit, nō me recipit, sed eum qui me misit. Et ideo inter gentes blasphemabatur, quia credentibus gentilibus Iudæi suadere nitebantur Christum deū non credendū, vt blasphemium gentium à Iudæis vel Fotini authoribus sit profectum. ¶Circumcisio quidē prodest si legē obserues.) Potest dici econtra, si prodest circumcisio, cur prætermittitur? Sed tunc prodest si legem obserues. Tenenda ergo circumcisio est: & vt possit prodesse, seruanda est lex. Quid ergo prohibuit, quod prodesse, si lex seruetur, ostēdit? Videtur ergo male prohibitum, quod nō per se displicet, sed per alterius negligentiam frustrari dicitur. ¶Si autem præuaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est.) Hoc est quod dicit, quia si lex seruata non fuerit, Iudæus gentilis efficitur. Sed circumcisionem pro genere posuit Abrahæ, quia ex Abrahā circumcisio. Nec enim poterat ædificare quæ destruxerat. Hoc enim ait, vt doceat tunc prodesse ex genere Abrahæ esse, si lex seruetur: id est, si in Christum credatur, qui promissus est Abrahę, quia & suum meritum habent iustificati per fidē, & honore patrū sublimantur. Omnis enim salus in lege, de Christo est. Hic ergo seruat legē qui credit in Christo. Si autē non credit, transgressor legis est, quia nō recipit Christum quem lex ad iustificationē venturum cecinit, quam ipsa dare non potuit, & nihil illi proderit dici filiū Abrahæ, quia hic secundum meritum filius est Abrahæ, qui fidem sequitur, per quam dignus deo extitit Abraham. Vnde ait: Circumcisio tua præputium facta est. id est, gentili similis factus es non credens in eum qui in signo circumcisionis filius promissus est Abrahæ. ¶Si igitur præputium iustitias legis custodiat, nónne præputium illius in circūcisione reputabitur? Iustitia legis fides est Christiana, sicut alio loco dicit: Finis legis Christus ad iustitiā omni credenti. Ideo manifestum est quia si gentilis credat in Christū, fit filius Abrahę, qui pater est fidei. ¶Et iudicabit quod ex natura est præputium legē perficiens, te qui per literam & circumcisionem præuaricator es legis.) Credēs gentilis duce natura in Christum, condemnat Iudæum cui lex promiserat Christum, & aduenienti ei credere noluit. Quanta ergo gentilis dignus est gloria, qui per solam naturam intellexit authorem, sicut dicit Petrus apostolus: Authorem vero vitæ interfecistis. Tanto magis Iudæus puniendus est, qui neq; per naturam, neque per legem Christum agnouit authorem. ¶Non enim qui in manifesto Iudæus est, neque palam in carne circumcisio, sed qui in occulto Iudæus est, & circun-

1. Corin. 5. Ioan. 3. Psalm. 1.

Esaiæ. 45.

Matth. 3.

Luc. 9.

Act. 3.

Iudic. 20. Gene. 49.

Matth. 28.

cisio cordis in spiritu, non litera, cuius laus non ex hominib' A sed ex deo est.) Non est obscurum quia circuncisionem carnis negat laudem habere apud deum. Nec enim Abrahã ideo iustificatus est, quia circunciſus est, sed quia credidit, iustificatus est: postea autem circunciſus est. Cordis autem circunciſionem laudabilem apud deum esse. Circuncidere enim cor, amputato errore agnoscere est creatorem. Et quia
Deutero. circuncisio cordis futura erat, primus Moyses dixit: Circũcidetis duritiam cordis vestri. Et Hieremias similiter: Circuncidite præputium cordis vestri. hoc dixit Iudæis idola sequentibus. Velamen est enim circa cor quod conuersus ad deum circuncidit, quia fides aufert nebulam erroris, & tribuit perfectam dei cognitionẽ in mysterio trinitatis, quod incognitum erat à seculis. Huius ergo circuncisionis laus ex deo est, occulta hominibus. Cordis enim meritum est quod aspicit deus, non carnis. Nam Iudæorum laus ex hominibus
Philipp.3. est. Gloriantur enim in carnis circuncisione quod ex patribus sit. Vnde inter cætera ait: Et gloria in pudendis eorum qui terrena sapiunt. hoc est, qui circuncisionem carnis gloriam putant. Terrena enim sapit, qui in carne gloriatur. Qui B vero in spiritu gloriatur, huius laus ex deo est. spiritu enim non carne creditur.

CAPVT TERTIVM.

QVid enim amplius est Iudæo, aut quæ vtilitas circuncisionis? Multum per omnem modum. Primũ quidem quia credita sunt illis eloquia dei.) Quid cum multa sint quæ ad honorificentiam & meritũ pertineant seminis Abrahę, hoc solum aperte memorat: quia maximè laudis eorum est, vt legem per quam addidicerunt rectum à peruerso distinguere, digni iudicarentur accipere, vt post hoc primũ, cætera qualia sint, possint intelligi. Quoniam autem Iudæis carnalibus, id est, incredulis nihil proficere testimoniũ generis ostendit, ne omnes, id est, & credẽtes male tractasse videretur, docet multum vtile esse Iudęis credẽtibus quia filij sunt Abrahę. His enim eloquia dei sunt credita, dum legem quæ peccatis hominũ obsoleuerat, quasi impune peccaretur apud deum merito patrum reformatam accipiunt, & populus dei vocantur. Aegyptus quoque propter iniurias illorum diuersis plagis percutitur. cœlesti pane C cibantur, omnibus gentibus terrori sunt testãte hoc Rhaab meretrice. Quibus etiam Christus saluator ad sanctificationem promissus est. Ideo ait multum vtile Iudęis per omnem modum quia filij sunt Abrahæ. Anteponuntur enim gentibus, sed qui credunt. ¶ Quid enim si quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorum fidem dei euacuauit? Absit.) Non, inquit, quia aliqui Iudæorum credere noluerunt quæ deus promisit filiis Abrahæ, idcirco præiudicabitur cæteris Iudæis ne digni dicantur accipere quod deus promisit fidelibus: quippe cum sic facta sit promissio, vt credentibus proficeret. Igitur non indignatus deus propter illorum perfidiam, id est, Iudæorum, non dabit reliquis credentibus vitam æternam, quam promisit futuram per fidem Christi: quia qui nõ crediderunt, ipsi se indignos fecerunt sine præiudicio cæterorum. His dictis commendat credentes Iudæos, quia nihil obest eis quia multi ex illis credere noluerunt. ¶ Est enim deus verax, omnis autem homo mendax, sicut scriptũ est, Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas dũ iudicaris.) Vt firmaret quod supra dixit, quod deus in promissione sua fidelis est, & omnis homo mendax, exemplum propheticum subdidit ex psalmo quinquagesimo, quo & deum verbis suis iustificari, & hominem mendacem incredulitatis caussa signauit. Vtrumq; enim legitur in libro psalmorum, quia deus iustus & verax est, & omnis homo mendax. Mendacem hominem dicit, dum non credit quod promisit deus. Negans enim daturum deũ quod promisit, mendax est: & dum ipse mendax est, multis ex causis deum mendacem pronunciat, quando promissis eius non credit. Igitur omnem hominem mendacem dicit qui diffidens est de promissis dei. Maxime tamẽ hoc ad Iudęos pertinet, quorum caussa tractat hoc loco Apostolus, qui videntes Christum negauerunt hunc esse quem promisit deus, ac per hoc mendaces pronunciantur. Deus autẽ verax est, quia misit Christum sicut promisit: & sic vincit cũm iudicatur, quia dabit quod daturus negatur. Dum enim non ei creditur, mendax iudicatur. Ille autem cum dat quod iudicatur non daturus, vincit, ostendens se veracem, illum autem mẽdacẽ qui nõ credit verbis eius. Videbit enim dei filiũ in maiestate, quem negat: videbit & carnis resurrectionẽ, & sciet victam esse perfidiam pollicitatione & veritate dei. Nam & Christus cũ iudicatus est, vicit. Inique enim occisus est, reũ fecit diabolum, quem non iam peccando superauerat, vt secundo victus, amitteret quos tenebat in inferis, hoc est, quia omnis homo mendax, deus autem solus verax.

SI autẽ iniustitia nostra dei iustitiam commendat, quid dicemus? Nunquid iniquus deus, qui infert iram? secundum hominem dico. Absit.) Hoc iuxta sensum prophetæ Dauid dicit apostolus. Dauid autem quãdo peccauerat in caussa Vriæ Ethei, sciẽs quia promissio peccatoribus dari non potest, exorat vt iustificatio verborum dei vincat iudicium quo iudicãtur ij qui peccãt, & pœnitẽtem reformet sanctificans, vt det ei quod iustis se daturum promisit. Ac per hoc subiecit: Si autem iniustitia nostra iustitiam dei commendat, & reliqua. id est, si quia nos peccatores sumus, deus iustificatur, iniquus erit si vindicet. Nã si iniustitia nostra ei proficeret, sine dubio iniquus erat si peccantes damnaret, quia iniustitia nostra deum facit iustũ si peccãtibus nobis det quod promisit sanctis: quia quãuis peccatores simus, reformati tamen per pœnitentiam, vt non iam peccatores sed abluti promissionem mereamur accipere. Non ergo hic sensus est in verbis prophetæ Dauid cum dicit: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, vt iu- Psalm.50.
stificeris in sermonibus tuis, & vincas dum iudicaris: qui malorum hominum praua interpretatione asseritur, vt peccata hominum & mali actus dei iustificatione proficiant, & per mala nostra bonus appareat, & iniustitia nostra illum iustũ ostendat. Quoniam itaque iniquus non est deus cum irrogat iram, iam nõ peccatis nostris iustificatur, quia si peccatis nostris iustificaretur, iniquus erit si vindicaret. Sed quia non est iniquus cum vindicat, manifestum est quia iniustitia nostra dei iustitiam non commendat. Si autem commendaret, nõ vindicaret, quia iustus est. Ac per hoc subiecit, secundũ hominem, inquit, dico: Absit. hoc est, absit ne deus iniquus dicatur, quia hoc homini competit, quem constat & errare & falli & fallere. Nam deus immutabilis perseuerat, nec potest nõ amare quæ fecit. ¶ Alioquin quomodo iudicabit deus hunc mundum?) Verum est, quia non erat iustum vt iudicaret deus mundum si peccata eius ipsi proficerent vt nutu eius peccantes dum veniam consequũtur, deus bonus videretur, & si non peccarent, non videretur iustus. si enim non peccent, non habendo cui remittat, non erit bonus. ¶ Si enim veritas dei in meo mendacio abundauit in gloriam ipsius, quid adhuc & ego tanquam peccator iudicor?) Manifestum est quia si ad gloriam dei proficit mendacium hominum, vt ille solus verus appareat, peccatores non sunt dicẽdi qui peccant: quia non voluntate, sed impulsu eius videbuntur peccare: quod absit. ¶ Et non sicut blasphemamur, & sicut aiunt nos quidam dicere: Faciamus mala, vt veniant bona.) Nunc aperit quorum caussa hæc sollicite & cum re-
D uerentia disputat. A peruersis enim hoc opponebatur, quasi hic esset sensus prędicantium remissionem peccatorum, vt facerent mala, & venirent bona, hoc est, peccarent, vt remittendo illis deus videretur bonus, secundum quæ supra dicta sunt: quod blasphemiam appellat, & abiicit à sensu diuinæ doctrinæ. Nec enim peccare debere fides tradit, quippe cum iudicaturum deum prædicet, sed delinquẽtibus consulit vt recuperata salute sub lege dei viuentes iam non peccent. Ideoque subiecit: ¶ Quorum damnatio iusta est.) Id est, horum hominum qui æmulatione inuidiæ istud de nobis interpretantur quod supra dictum est, damnatio iusta est. Hæc enim iactabant Iudæi, vt doctrinam apostolicam criminarentur, dicentes quod cum remissionem peccatorum prædicant, peccandi fomitem præbeant, vt quasi securi homines de remissione, promptè peccarent: cum constet post acceptam fidem periculosum esse peccare, & hoc

prædici

Universidad de Deusto
Biblioteca

prædicti credentibus.

Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam. Cauſati enim ſumus Iudæos & Græcos omnes ſub peccato eſſe.) Hoc eſt, quid adhuc immoramur latit' loquentes? Oſtendimus enim redditis cauſſis, tã Iudæos quam Græcos, id eſt, gentiles omnes reos eſſe, ideoque fruſtra legem ſeruari. Primum enim Græcos oſtendit reos iuxta legem naturæ, & quod neque legem Moyſi reciperẽt: quamobrem peſſima eorũ & pergrauiſſima cauſſa. Deinde etiam Iudæos oſtendit reos, qui ſub lege dei viuere vidẽtur, ac ſibi ex merito patrum defenderẽt dignitatem, ex eo præcipuè, quòd promiſſionẽ patrum ſpreuerint, dei gratiam in irritum deducentes. Ad quam rem firmandam exemplum propheticum ſubdidit ex Pſalmo tertiodecimo, dicens: ¶Sicut ſcriptum eſt, quia nõ eſt iuſtus quiſquam.) Ab iniuſtitia cœpit mala opera eorum enumerare, & partim peiora ſubiicere, vt manifeſtaret in his nullam ſpem videri, niſi implorẽt miſericordiam Chriſti qui peccata dimittit. Deinde adiecit: ¶Non eſt intelligens.) Verum eſt, quia ſi daret operã B intelligere, iniuſtus non eſſet. ¶Non eſt requirens deum.) Nec iſtud occultum eſt, quia ſi intelligeret quid prodeſſet, deũ quæreret, & non ſicut Aſa rex Iuda, qui poſt multa dei beneficia ſic deprauatus eſt, vt infirmitatem pedum paſſus propheta præſente non quæreret deum. ¶Omnes declinauerunt ſimul, inutiles facti ſunt.) Nemini dubium quia omnes non quærentes deum, inclinantur vt auxilium requirãt à vanitate: vanitas autem eſt idolum: ideo inutiles fiũt. ¶Nõ eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.) Quia neglecto deo inutiles facti ſunt, bonum vtiq; facere non poſſunt. Iam enim deprauati proficiunt in peius. ¶Sepulchrum patens eſt guttur eorum.) Iam malis mancipati, bonos, ſi poſſet fieri, deuorare volebant, vt ſicut ſepulchrum patet ad recipienda cadauera, ita & aduerſus bonos guttur eorum. ¶Linguis ſuis doloſe agebant.) Qui tam malis operibus aſſueuerant, quæ loquebantur, in fallacia erant. ¶Venenum aſpidum ſub labiis eorum.) Hoc dicit quia verba huiuſmodi hominum muſcipula ſunt. Ad hoc enim loquũtur, vt de- C cipiant: vt ſicut per labia ſerpentis venenum infunditur, ita & per labia horum dolus & circunuentiones. ¶Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt.) Manifeſtum eſt quia contra bonos mali ſemper maledicta & amara proponunt, in conuitium illorum prorumpentes & detractionem. ¶Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem.) Hoc de nece prophetarum dixit, quos occiderunt impigre, ad bonum ſegnes, ad parricidium veloces. ¶Contritio & infelicitas in viis eorum.) Quoniam citati erant ad malefaciendũ, iter ipſorum vel greſſum tribulatum & infelicẽ pronunciat. ¶Et viam pacis non cognouerunt.) Via pacis lenis eſt & inturbata. Omnis enim bona vita tranquilla eſt, & actus modeſti ipſi ſunt pacifici, & per iſtos itur ad deum. Illi ergo nolentes hæc ſcire, elegerunt viam tribulationum, per quam itur in gehennam. ¶Non eſt timor dei ante oculos eorum.) Quoniam huiuſmodi ſine ſenſu ſunt, dei timorem non habent. Initium enim ſapientiæ timor domini, dicit Salomon. Et non dixit timorem dei hos non habere, ſed non eſt, in- D quit, timor dei ante oculos eorum. Videntes enim tam maligna opera ſua, & non horrentes, timorem dei dicuntur ante oculos non habere. Iſtos omnes & propheta Hieremias ſignificat, dicens inter cætera: Tunc omnes inſurrexerunt in prophetam domini, volentes occidere eum. Et ſequitur: Omnis autem populus nõ permiſit. Illos ergo omnes dicit, ſed malos: & hos omnes, ſed bonos. Neque enim quia dicit, omnes declinauerunt, totam penitus plebem ſignificat, ſed hanc partem plebis, ſicut & memoratus propheta dicit, in qua omnes mali ſe condiderant. Semper enim duo populi ſunt in vna plebe. Hic eſt ergo populus quem increpat dominus ſub nomine Hieruſalem, dicens: Hieruſalem Hieruſalem quæ occidis prophetas. Et alio loco: Generatio, ait, mala & adultera: & natio viperarum. De huiuſmodi queritur etiam propheta Eſaias dicens: Væ genti peccatrici, ſemen peſſimum. Per malam enim voluntatem, dum fructus malos faciunt, ſemen peſſimum ſunt. Et quia ſi voluerint, poſſunt conuerti, vox probat apoſtoli in alia epiſtola dicen-

1. Reg. 15. 2. Para. 16.

Eccli. 1.

Matth. 23. Matth. 20.

Eſaiæ. 1.

tis: Eramus & nos aliquando natura filij iræ, ſicut & cæteri. Epheſ. 2.
¶Scimus quoniam quæcunque lex loquitur, iis qui in lege ſunt loquitur.) Manifeſtum eſt quia hos increpat lex qui & primum non crediderunt duci ſuo Moyſi, neque prophetis parentibus ſuis, quos & perſequentes occiderunt, neque apoſtolis cognatis ſuis ſecundum carnem, quorum ſanguinẽ effuderunt, ſemper impij, & in deum rebelles, vt per legem damnentur. Sicut enim omnium malorum vna eſt cauſſa in malo, ita & cunctorum bonorum. In iſtis ergo omnium ſimilium arguitur malum. Hæc ad Iudæorum confuſionem pertinent, qui ſibi & parẽtibus ſuis teſtimonium ex lege ferebant. ¶Vt omne os obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mũdus deo.) Hoc dicit, quia Iudæis in peccatis conſtrictis, omnis mundus ſubditus fit deo. Nulli enim dubium eſt, quia pagani obruti ſunt delictis & impietatib', ac per hoc totus mũdus deo proſtratus eſt vt poſſit ad indulgentiam peruenire, quia omnis mundus Iudæi erant & gentiles, à quibus ſegregati ſunt fideles. Quando ergo Iudæos qui legem acceperũt à deo, & quibus facta promiſſio eſt, peccatis probat obnoxios, dubium non eſt omnes Græcos reos eſſe mortis. quãobrem omne os obſtruatur, ait, & ſubditus fiat omnis mundus deo, dum omnes rei approbati indigent miſericordia dei, tam Iudæi, quam etiam Græci. ¶Quoniã quidẽ non iuſtificabitur ex operib' legis omnis caro corã deo.) Nõ ideo minime iuſtificatos homines aſſerit apud deum, quia legem iuſtitiæ nõ ſeruauerunt in præceptis, ſed quia ſacramentum myſterij dei quod in Chriſto eſt, credere noluerũt. Per hoc enim decreuit deus iuſtificare hominem, nõ per legem, quia lex ad tempus iuſtificat, non apud deum. Ideo legem ſeruãtes in tempore, iuſti dicuntur apud deum, quia fides per quã iuſtificantur homines apud deum, nõ eſt in eis. Maior enim fides eſt quàm lex: quia lex ad nos pertinet, fides ad deum. Ideirco lex temporalem habet iuſtitiam, fides æternã. Nam omnem carnem dicens, omnem hominem ſignificauit, ſicut & propheta Eſaias ait: Et videbit omnis caro ſalutare dei. id Eſaiæ. 40. eſt, videbit omnis homo Chriſtum domini, in quo ſalus omnium continetur. Et idcirco in carne ſignificantur, quia peccatis obnoxij ſunt. Sicut enĩ iuſtitia ſpiritales facit, ita & delicta carnales, vt ex actu nomen accipiat homo. ¶Per legem enim cognitio peccati.) Per fidem autem abolitio. ideo ſequenda fides eſt. Quæ eſt hæc lex per quam dicit cognitum eſſe peccatum, & cognitum quomodo? Videmus enim veteres non ignoraſſe peccatum, quia & Ioſeph in carcerem miſſus eſt, licet per calumniã, & pincerna & piſtor Pharaonis cauſſa peccati. Quomodo ergo latebant peccata? Triplex quidem lex eſt, ita vt prima pars de ſacramento diuinitatis ſit dei, ſecunda autem quæ congruit legi naturali, quę interdicit peccatum. Tertia vero legis factorum, id eſt, ſabbata, neomeniæ, circunciſio &c. Hæc eſt ergo lex naturalis quæ per Moyſem partim reformata, partim authoritas eius firmata in vitiis cohibendis, cognitum fecit peccatum, non quod lateret, ſicut dixi, ſed oſtendit peccata quæ fiunt, non impune futura apud deum, ne forte quis ad tempus euadens, legem illuſiſſe putaretur. hoc eſt ergo quod lex oſtendit. ¶Nunc vero ſine lege iuſtitia dei manifeſtata eſt, teſtimonium habens à lege & prophetis.) Apertum eſt quia iuſtitia dei ſine lege apparuit, ſed ſine lege ſabbati & circunciſionis & neomeniæ & vindictæ, non tamen ſine ſacramento diuinitatis dei, quippe cum iuſtitia dei de ſacramento dei ſit. Nam quando quos lex reos tenebat, iuſtitia dei ignouit illis, ſine lege vtique hoc fecit: quia iniquos lex vindicatura erat, hæc donauit illis peccatum. Et ne hoc forte contra legem factũ putaretur, adiecit iuſtitiã dei teſtimoniũ habere ex lege & prophetis, hoc eſt, quia ipſa lex ex alia parte olim iſtud futurũ dixerat, quia venturus erat qui homines ſaluaret: quod legi conceſſum non erat vt peccata donaret. Ideo autem iuſtitia dei dicta eſt, quæ videtur eſſe miſericordia, quia de promiſſione originem habet: & cum promiſſum dei redditur, iuſtitia dei dicitur. Iuſtitia enim dei eſt, quia redditum eſt quod promiſſum eſt. & cum ſuſcipit confugientes ad ſe, iuſtitia dicitur, quia non ſuſcipere confugientem, iniquitas eſt. ¶Iuſtitia autem dei per fidem Ieſu Chriſti.) Quid eſt aliud per fidem Ieſu

Christi, nisi quia *ipsa* dei iustitia manifestatio Christi est? Per fidem enim prædicationis Iesu Christi agnoscitur donum dudū promissum à deo vel sumitur. ¶ In omnes & super omnes qui credunt.) Hoc est, super omnes Iudæos & Græcos, credentes videri dei iustitiam. ¶ Non enim est distinctio, omnes peccauerunt, & egent gloria dei.) Quia dixerat super omnes Iudæos & Græcos dei esse iustitiam, vt hoc probaret, adiecit, Omnes enim ait, peccauerūt. Hoc generaliter accipiendum. vnde ait: Non est distinctio. Omnes enim hic comprehēdit, etiam & sanctos, vt ostenderet nihil profuisse legē sine fide. Sic enim lex data est, vt fides esset in lege quæ futuram speraret salutem. Quamobrem mors Christi omnibus proficit, quia & hic in seculo quid credendum & obseruandum est docuit, & de inferno eripuit omnes.

¶ Iustificati gratis per gratiam ipsius.) Iustificati sunt gratis, quia nihil operantes neque vicem reddentes sola fide iustificati sunt dono dei. ¶ Per redemptionem quæ est in Christo Iesu.) Gratiam dei in Christo esse testatur, quia voluntate dei à Christo redempti sumus, vt manumissi iustificaremur,

Gala.3. sicut ad Galatas dicit: Christus nos redemit, offerens se pro nobis. Permisit enim sæuienti diabolo, sed impræscio. Putās autem se Christum posse retinere, veluti accepit eū: sed quia virtutem eius ferre non potuit, omnes quos tenebat, simul cum illo amisit. ¶ Quem proposuit deus propitiatorē fidei.) Hoc dicit, quia in Christo proposuit deus, id est, disposuit propitium se futurum humano generi, si credat. ¶ In sanguine ipsius.) Ideo in sanguine ipsius, quia morte eius liberati sumus, vt & manifestaret illum, & mortem passione eius dānaret. ¶ Ad ostensionē iustitiæ suæ.) Hoc est, vt promissum suum palam faceret, quo nos à peccatis liberaret: sicut antè promiserat: quod cum impleuit, iustum se ostendit. ¶ Propter propositum præcedentium delictorū, in patientia dei.) Sciens deus propositum benignitatis suæ, quo censuit peccatorib⁹ subuenire, tam *iis qui sunt apud superos, quàm qui in inferno tenebantur, vtrosque diutissime expectauit* euacuans sententiam qua iustum videtur omnes damnari, vt ostenderet nobis quod olim decreuerat liberare genus humanum per Christum, sicut promisit per Hieremiam prophe-

Hiere.31. tam dicens: Propitius ero iniquitatibus eorum, & delictorum illorum non memorabor. Et ne forte hoc donum solis

Esaiæ.56. Iudæis promississe videretur, per Esaiam dicit: Domus mea domus orationis vocabitur in omnibus gentibus. Quamuis enim Iudaismo facta promissio sit, sed præscius deus, eò quod donum eius reprobaturi essent impij Iudæi, gentes se ad percipiendam gratiam suam promisit admittere, quorum æmulatione in iram missi cruciarentur impij Iudæi. ¶ In hoc tempore.) Id est, tempore nostro, quo dedit deus quod olim promiserat dandum tempore quo dedit. ¶ Vt sit iustus iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi.) Rectè ait, quia vt sit iustus, dedit quod promisit. hoc autē promisit, iustificare

Abacuc 2. se credentes in Christo. Dicit autem in Abacuc: Iustus autē ex fide viuit. vt dum dei fidem habet & Christi, sit iustus.

¶ Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei.) Reddita ratione, ad eos loquitur qui agunt sub lege, quod sine caussa glorientur blandientes sibi de lege, & propter quod genus sint Abrahę, videntes non iustificari hominē apud deum nisi per fidem. ¶ Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis.) Gentilem dicit, hominem pro certo haberi quod iustificetur credens, nulla faciens opera legis, id est, sine circuncisione, aut neomēnīs, aut veneratione sabbati. ¶ An Iudæorum tantum deus? nónne & gentium? imò & gentiū.) Sine dubio omniū deus vnus est. Nec enim soli Iudæi possunt sibi vindicare quod deus illorum non etiam gentium sit, cum relegant ab vno Adam omnium esse originem, & nullum aduenam volentem ad legem accedere prohiberi. Deniq; aliquāti exierunt cum illis in eremum de Aegyptiis, quos susscipere iubētur, tantum vt circuncriderentur, & pariter cum illis ederēt azyma vel pascha, necnon & Cornelium donum dei accepisse gentilem non Iudaizantem, & quod iustificatus sit, diuino testimonio comprobatum. ¶ Quoniam quidem vnus deus, qui iustificauit circuncisionem ex fide, & præputium per fidem.) In circuncisione Iudæos significat, eò quod ex fide promissionis iustificati sunt credentes hunc esse Christum, quem in lege promiserat deus. In præputio vero gentes significat per fidem Christi iustificatos apud deum. Tā enim gentiles quàm Iudęos non aliter quàm credentes iustificauit. Quia enim omnium vnus est deus, vna ratione omnes iustificauit. Quid ergo prodest carnis circuncisio, aut quid obest præputium, quando dignitatem & meritum non facit nisi fides? ¶ Legem ergo euacuamus per fidem? Absit. Sed legem statuimus.) Non vtique lex exinanitur per fidē, sed adimplęatur. Firmatur enim status eius, quando quod futurum dixit, fides istud aduenisse testatur. Hoc propter Iudæos, qui putant fidem Christi legi esse inimicam, ignorantes sensum legis. Non ergo euacuat legem, cum illam cessare debere iam docet, quia tempore suo rectè illam datam asserit, sed iam agere non debere. In ipsa enim lege dictum est, tempore exolutæ promissionis legē cessare debere. Angelus enim Gabriel Danieli prophetæ desiderium huius rei sciendæ habenti, ostendit, inter cætera dicens aduenientе Christo, chrisma, id est, vnctionem regalem cessare, quę po testas intelligitur. Et iudicium, ait, nō erit amplius, quod est lex, & tolletur sacrificium meum. Ideo, inquit, meum, vt sciretur oblationem veterem cessaturam. Quem sensum ad- Lucæ.16. aperiens saluator, Lex, ait, & prophetæ vsque ad Ioannem. Et quia lege Moysi cessante meliora præcepta daturus erat deus, Hieremias propheta cecinit dicens: Ecce dies veniēt, dicit dominus, & consummabo domui Israel & domui Iuda testamentum nouum, non secundū quod dedi patribus eorum. His vtique qui venientem Christum ex promissione Hiere.31. receperunt. Ideo saluator, Nō veni, ait, soluere legē aut prophetas, sed adimplere. Et quia domus dei non tantum in sola Hierosolyma, sed & in cæteris locis futura erat, ait Zacha- Zacha.12. rias propheta: Ponā Hierusalem in omnibus gentibus, quæ est ecclesia.

CAPVT QVARTVM.

QVid ergo dicemus inuenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? Postquàm ostendit non posse per opera legis quenquam iustificari apud deum, adiecit nec Abraham potuisse aliquid mereri secundum carnem. Carnem dicens, circuncisionem posuit, quia nihil quæsiuit Abraham per circuncisionem. Ante enim iustificatus est, quàm circuncideretur. ¶ Si enim Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriā, sed non apud deum.) Hoc proponentis est. Nam Abraham ex fide iustificatus est, quod nulli dubium est: ideo habet gloriam apud deum. Sed quia qui legem seruant siue Moysi, siue naturæ iustificātur ad præsens, ne rei sint in præsenti iudicio: ideo ait, Ex operibus legis si Abraham iustificatus est, non habet apud deum gloriam: quia qui fecerit, inquit, legem, viuet in ea. id est, non morietur vt reus, nec tamē meritum ex hoc habebit apud deum, sed fidei caussa. ¶ Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham deo, & reputatum est ei ad iustitiam.) Manifestauit non ideo Abraham gloriam apud deū habere, quia circuncisus est, aut quia abstinuit se à peccato, sed quia deo credidit. hinc & iustificatus est, laudis suæ prę-mium in futuro consecuturus. ¶ Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.) Absolutū est ei qui legi factorū, id est, Moysi subiectę est, aut naturali, nō imputari meritū ad mercedē vt gloriā haberet apud deū. Debitor est enim facere legem, quia necessitas imposita est per legē, vt velit nolit faciat legem, ne dānetur: sicut alio loco dicit: Qui autē contemnūt, ipsi sibi dānationem acquirunt: quia ad præsens rei sunt. Credere autē, aut non credere, voluntatis est. Neq; enim quis cogi potest ad id quod manifestum non est, sed inuitatur: quia non extorquetur, sed suadetur. Quamobrē assentiens præmiis afficiēdus est, sicut & Abrahā quod nō vidit credidit. ¶ Ei vero qui non operatur.) Id est, ei qui obnoxius est peccatis, quia non operatur quod mandat lex. Credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam.) Hoc dicit quia sine operibus legis credenti impio, id est gentili

in

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Christum, reputatur fides eius ad iustitiam sicut Abrahę. Quomodo ergo Iudæi per opera legis iustificari se putant iustificatione Abrahæ, cum videant Abraham non ex ōperibus legis, sed sola fide iustificatum? Nō ergo opus est lex, quando impius per solam fidem iustificatur apud deum.

¶Secundum propositum gratiæ dei.) Sic decretum dicit à deo, vt cessante lege solam fidem gratiæ dei posceret ad salutem. ¶Sicut & Dauid dicit.) Hoc ipsum munit exēplo prophetæ. ¶Beatitudinē hominis, cui deus accepto fert iustitiā sine operibus.) Beatos dicit, de quib' hoc sanxit deus, vt sine labore & aliqua obseruatione, sola fide iustificētur apud deum. Temporis ergo beatitudinē prædicat quo natus est

Matth.13. Christus, sicut ipse dominus ait: Multi iusti & prophetæ cupierunt videre quæ videtis, & audire quæ auditis, & non audierūt. ¶Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputauit dminus peccatum.) Manifestè beati sunt, quibus sine labore vel opere aliquo remittūtur iniquitates, & peccata teguntur, nulla ab his requisita pœnitentiæ opera, nisi tantum vt credant. Beatus etiam hic vir est, cui non imputabit dominus peccatum. Remittere & tegere & non imputare, vna ratio, & vnus est sensus. Omnia enim vno modo obtinētur & donantur. Videtur autem quibusdam tripartita ratio esse in his dictis, quia diuersis propheta vsus est verbis, & quia à plurali numero ad singularem descēdit. Cum enim verba dei in vbertatē gratiæ, quia peccati diuersa sunt nomina, per delictorū vocabula enumerare vult, latius locutus est, vnius tamen significationis sunt verba, quia & cum tegit remittit, & cum remittit non imputat. Ad laudem enim gratiæ dei prolixius loquitur, vt amplificet gratiā. Tres enim gradus facit propter delictorum varietatē. Quorū primus gradus est iniquitas, vel impietas, dum nō agnoscitur creator. Secundus, grauiū peccatorum operib'. Tertius verò leuium. Hos tamen omnes in baptismate obliterari. Tribus his gradibus totius peccati corpus significauit. Quemadmodum autē ad pœni-

Psalm.31. tētium personam potest pertinere, cum dicit: Beati, quorum tecta sunt peccata: cum constet pœnitentes labore & gemitu remissionem peccatorum acquirere? Aut quomodo martyrio congruit quod dicit: Beatus vir, cui non imputabit dominus peccatum: cum sciamus gloriam martyrij passionibus & pressuris acquiri? Propheta autem tempus fœlix præuidens in saluatoris aduentu, beatos nuncupat, quibus sine labore vel aliquo opere per lauacrum remittuntur & teguntur, & non imputantur peccata. Apostolus tamen propter plenitudinem temporum, & quia plus gratiæ in apostolis est, quàm fuit in prophetis, maiora protestatur quæ ex dono baptismatis cōsequuntur, quia non solum remissionem peccatorum accipere nos, sed & iustificari, & filios dei fieri profitetur, vt beatitudo hæc perfectam habeat & securitatem & gloriam. ¶Beatitudo ergo hæc in circuncisione tantum manet, an & in præputio?) Id est, nunquid beatitudo ista Abrahæ tantum filiis concessa est, an & iis qui incircunciſi sunt? Si enim illo tempore non prohibitæ sunt gentes accedere ad legem & promissionem Abrahæ, qui fieri poterat vt tempore Christi prohiberentur venientes ad gratiam, quando deus plene incitauit? ¶Dicimus enim.) Hoc est sensu legis loquimur, ¶Quia reputata est Abrahæ fides ad iustitiam.) Ab origine incipit, vt omnē tergiuersationē cauillationis excludat, quia qui à capite excluditur, non habet vnde incipiat facere quęstionē. ¶Quomodo ergo reputata est? cū in circuncisione esset an in pręputio?) Nō in circuncisione, sed in præputio, & signum accepit circūcisionis, signaculum iustitiæ fidei quæ est in pręputio, vt sit pater omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iustitiam.) Abraham cum esset in præputio, credidit deo. Quid credidit? Semen se habiturum, id est filium, in quo omnes gentes iustificarentur per fidem in præputio, sicut & Abraham iustificatus est. Nam circuncisionē signum accepit iustitiæ fidei. Credens enim se filium habiturum, huius rei signum accepit quam credidit, vt quid credens iustificatus sit, cerneretur. Non ergo circūcisio aliquid habet dignitatis, sed signum est tantum. Quod signum ideo accipiebant filij Abrahæ, vt scirētur eius filij esse, qui A credens deo hoc signum acceperat, vt æmuli essent paternæ fidei, vt crederent in Iesum qui promissus est Abrahæ, cuius in figura natus est Isaac. Nec enim in Isaac omnes gentes benedicuntur, sed in Christo: quia non est aliud nomen datum sub cœlo, in quo oporteat saluos fieri, dicit Petrus Actо.4. apostolus. Vt sit pater circuncisionis eorum qui non solum ex circuncisione sunt, sed & eorum qui sequuntur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.) Hoc dicit, quia credens Abraham, primus factus est pater circuncisionis, sed cordis, nō tātum eorum qui sunt ex eius origine, sed eorum qui similiter credunt ex gentibus. Secundū carnem enim Iudæorum pater est, secundum fidem vero omnium credentium. ¶Non enim per legem promissio Abrahæ aut semini eius, vt hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei.) Manifestum est quia neque adhuc lex data erat, neque iam erat circuncisio, quādo promissio facta est Abrahæ credenti, & semini eius quod est Christus, qui hominum peccata abluerat. Vnde dicit Ioannes Baptista: Ecce agnus dei, Ioan.1. ecce qui tollit peccatum mundi. Non ergo merito seruatæ B legis hæres factus est mundi, sed fidei. Hæres autem mundi, hæres est terræ, quā in filiis consecutus est. Christus autem Psalm.2. hæres est gentium, vt Dauid canit: Et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Ipsi enim moriemur & viuemus cum eo. ¶Si enim qui ex lege, hi sunt hæredes.) Id est, si ij qui ex lege vel sub lege sunt, hæredes ex lege sunt: ¶Euacuata est fides, abolita est promissio.) Manifestum est quoniam si ex lege hæreditas, promissio quę ex fide facta est ad Abraham, in interitum venit. Sed non est per legem facta promissio, sed per iustitiam fidei hæreditas. Ostendit enim Apostolus quid mali sit hereditatem sperare ex lege. ¶Lex enim iram operatur.) Vt penitus ostendat nō posse iustificari hominem per legem apud deum, neque promissionem per legē fieri potuisse, Lex, ait, iram operatur. Ad hoc enim data est, vt reos faceret delinquentes. Fides autem donum est misericordiæ dei, vt per legem rei facti, veniam cōsequātur. idcirco fides gaudium operatur. Non contra legem loquitur, sed anteponit illi fidem, quia qui per legem salui esse non poterant, gratia dei saluantur per fidem. Non ergo lex ira est, sed iram operatur peccanti, id est pœnam, dum non ignoscit, sed vindicat. Pœna enim per iram generatur: ira autem nascitur ex peccato: ac per hoc relinqui vult legem: vt ad fidem confugiatur, quæ delicta ignoscit vt saluet. ¶Vbi enim non est lex, nec præuaricatio.) Hoc dicit, quia sublatis reis de potestate legis data venia, præuaricatio nulla est. Iustificati enim sunt, qui per præuaricationem legis fuerant peccatores. Cessat enim factorum lex, id est, obseruatio sabbatorum, neomeniarum circuncisionis, escarum discretio, animalis mortui aut sanguinis mustelæ obseruatio. ¶Ideo ex fide secundum gratiam, vt firma sit promissio omni semini.) Firma esse non potest promissio omni semini, hoc est, omni homini ex omni gente, nisi fuerit ex fide, quia origo promissionis ex fide est non ex lege, quia qui sub lege sunt, rei sunt. Promissio autem reis dari non potest, ac per hoc purificādi sunt prius, sed per fidem, vt digni fiant dici filij dei, & sit firma promissio. Si enim filios dei se dicant, cum sint rei, hoc est, D sub lege non est firmū, quia filij dei liberi sunt à peccato. Si ergo qui sub lege sunt, eruēdi de sub lege sunt, vt promissionem mereantur accipere, quāto magis qui sub lege nō sunt? Non ergo expedit vt se mittat sub lege, vt possit compendio medelam vulneris inuenire. ¶Non ei qui ex lege est tantum, sed & ei qui ex fide est Abrahæ.) Hoc est quod supra dixit, Omni semini, tam Iudæorum, qui vtique ex lege veniebant: quàm gentilium, qui fidē sequuntur Abrahæ, quam gentilis credidit vt esset iustus. Sine lege enim credidit Abraham, ideoque magis gentilibus iungitur Abraham vt firma sit eis promissio, credentibus ei cui credidit Abraham. Gene.17. ¶Qui est pater omnium nostrum, sicut scriptum est, Quia patrem multarum gentium posui te.) Cōfirmauit exemplo legis, Abraham omnium patrem esse, sed eorum qui credūt: & sic firmam esse promissionem, si fidei causa recedatur à lege, quia promissio regni cœlorū iustis deputata est, non peccatoribus. Et qui sub lege sunt, sub peccato sunt, quia omnes

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes peccauerunt: nec posse aliquem & sub lege esse, & gra-
Galat.5. tiam consequi, sicut & ad Galatas ait: Euacuati estis à Chri-
sto, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. ¶ Ante eum
cui credidisti deo.) Vt vnũ deum omnium doceat, alloqui-
tur gentiles, Abraham ipsi deo credidisse, & iustificatum es
se ante eum, in quem & gentes credunt, vt iustificentur, vt
non sit distantia Iudæi & Græci in fide, quia sublata circun
cisione & præputio, vnũ fiunt in Christo, quia & Abraham
in præputio credidit, & iustificatus est. ¶ Qui viuificat mor
tuos, & vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.) Hoc
dicto ad fidẽ Abrahæ gentes inuitat: quia cum esset in præ-
putio credens deo, cuius nunc fides prædicatur in Christo,
iustificatus est cum sua coniuge. Cum essent enim obsoleta
ætate seniores, reuiruerunt, ita vt non diffideret habiturum
se ex Sara filium, quam sterilem sciebat, & in qua iam fluxus
muliebris naturę deficeret, vt per hæc non curent neque de
præputio, neque de circunci sione, & prompti sint circa fi-
dem: securi, quia cui credunt, viuificat mortuos, nec alium
esse qui hanc habeat potestatem, & cum voluerit esse quod
non sunt, statim eius voluntate subsistunt. Ideo Abraham
cum pater adhuc non esset, vocatus est pater multarum gen
tium, & credidit, securus de dei potẽtia. Vt autẽ pater Chri-
sti idem esse deus crederetur cui credidit Abraham, tale si-
gnum datum est in Zacharia & Elizabeth, cum promissio
redditur in mundo, imminente Christo, quale datum fuit in
Abraham & Sara quando signata promissio est, vt simili ge-
nere emortua corpora senectute generarent sanctum Ioan-
nem, sicut natus fuerat & Isaac. ¶ Qui contra spem in spem
credidit.) Manifestum est quia dum spem non haberet ge-
nerandi Abraham, credidit deo, fidem habens contra spem
generare se, sed sciens omnia posse deum. ¶ Vt fieret pater
Gene.15. multarum gentium, secundum quod dictum est, Sic erit se-
men tuum.) Hoc in Genesi. Ostendens enim illi stellas cœ-
li, dixit: Sic erit semen tuum. quod credens, iustificatus est.
Credidit enim quod mũdo impossibile videtur, dum in re-
rum naturam nõ cadit vt possint senes generare, & tanta co
pia multiplicari semen eorum, vt numerari non possit. Id-
eoque preciosa est fides, quia contra id quod scit aut videt,
credit futurum, hac spe consolans se, quia deus est, qui pro-
mittit, de quo sentiri plus par est, quàm humana imbecilli-
tas capit. ¶ Et non infirmatus est fide, nec considerauit cor-
pus suum emortuum, cum iam ferè centum esset annorum,
& emortuam vuluam Sarę. In repromissione autem dei non
hæsitauit diffidentia, sed confirmatus est in fide, dando glo-
riam deo, certum habens quia qui promisit, potens est & fa-
cere: ideoque æstimatum est illi ad iustitiam.) Hac laude di
gnum prædicat Abraham, quia cum se sciret non posse, in-
firmitatẽ suam fide firmauit, vt crederet se posse per deum,
quod sciret fieri per mundi decreta non posse. Magni ergo
meriti est apud deum, qui contra scientiam suam deo cre-
didit, non dubitans posse illum, vtpote deum, quod scit se-
cundum mundi rationem fieri non posse. Pro certo enim ha
bet deum vltra rationem mũdi esse. Nemo enim intra id es-
se dicendus est quod creauit. Ideo huiusmodi remunerandus est à deo, quia authori suo plus tribuit, quàm ipse sapit.
Quod quidem nullius precij esset, si omnes æqua sentirent,
sed multorum diffidentia commendatur fides credentium
apud deum. Hortatur ergo gentes ad hanc fidei firmitatem,
vt dei promissionem & gratiam sine aliqua ambiguitate sus-
cipiant, securi exemplo Abrahæ: quia inde credẽti laus cre-
scit, si quod incredibile est, & mũdo stultum videtur, creda-
tur: quia quanto impossibile putatur quod creditur, tanto
magis honorabilior erit credens. & vere tamen stultum es-
set hoc credere, si sine deo fieri diceretur. Et ideo tanto lau
dabilior est Abrahæ fides cæterorũ fide, quia nullis signo-
rum prodigiis attracta est. Quoniam autem mundus certa le
ge & potestate gubernatur, & regitur modo definito à deo:
homines autem amore carnis circa rationem studiosi, deum
huius opificem neglexerunt, deus, vt errorem auferret, &
deum se omnium demonstraret, hoc se posse & fecisse prę-
dicari voluit, quod mundo impossibile est, vt qui hoc cre-
derent, damnatis iis qui ratione mũdi inflati deum neglexe
runt, discreti saluarentur dei dominio mancipati. ¶ Non au-

A tem scriptum est tantum propter ipsum solum, quia reputa-
tum est illi ad iustitiam, sed & propter nos, quibus reputabi
tur credentibus in eum, qui suscitauit Iesum Christum do-
minum nostrum à mortuis, qui traditus est propter pecca-
ta nostra, & resurrexit propter iustificationẽ nostram.) In
Abrahã formam datam dicit Iudæis & gentibus, vt exem-
plo eius credamus in deum & in Christum, & in spiritum
sanctum, & reputetur nobis ad iustitiam. Quamuis differat
quod nõ creditur, vnum tamen donum habet fides. Hoc er
go consequimur, quod credimus. Credẽtes enim Christum
dei esse filium, à deo adoptamur in filios. Nihil enim vltra
potuit donare credentibus, quàm vt filij dei dicantur, per si
dis abdicatis. Nos enim filij dei vocamur, illi autem nec ser
ui digni sunt nuncupari. Pro infinita enim magnificẽtia sua
deus hoc donauit diligẽtibus se, quod suæ dignum est maie
stati, nõ quod homines mereantur: quia in dono plus magis
dantis quàm accipiẽtis cõsideratur sublimitas, & ex eo plus
accipitur laudis, cũ paruulis magna dona largitur per Chri-
stum, qui nostri causa occidi se passus est, vt nos data venia,
B à secũda morte erueret, id est, à pœna inferni, & surrexit, vt
pro lætitia triumphi mortis euictæ gratiam nobis iustifica-
tionis donaret, vt digni essemus dici filij dei. Ante passio-
nem enim qui baptizati sunt, solam remissionem acceperũt
peccatorum, quorum zelo Satanas occidit saluatorem. Post
resurrectionem vero, tam ij qui prius, quàm isti qui postea
baptizati sunt, omnes iustificati sunt per datam formam fi-
dei trinitatis, acceptóque spiritu sancto, qui signum est cre
dentium, quod sint filij dei. Et vt ad cumulum nobis iustifi-
cationis proficeret, resurgens præceptis suis authoritatem
tribuens, æmulos nos eorum hac fiducia faceret, per quam
iustificemur, meritis nos augeremus, per quam gloriam ade
pti clari appareamus in regno dei, quia iustificati à morte
teneri non possumus. Passione enim saluatoris victa mors,
quæ prius causa peccati dominabatur, iustificatos ab eo re-
tinere non audet.

CAPVT QVINTVM.

C Iustificati igitur ex fide, pacẽ habeamus ad deum,
per dominum nostrum Iesum Christum.) Pacem
cum deo habere fides facit, nõ lex. Hæc enim nos
deo reconciliat sublatis peccatis, quæ nos deo fe-
cerant inimicos. Et quia dominus Iesus huius gratiæ mini-
ster est, per ipsum pacificati sumus deo. Maior enim fides,
quàm lex est. Lex enim nostra causa est, fides dei. Et lex ad
præsentem disciplinam pertinet, fides verò ad salutem per-
tinet perpetuam. Sed qui de Christo non ita sentit vt debet,
ad fidei præmia non poterit peruenire, quia fidei non tenet
veritatem. ¶ Per quem & accessum habemus in gratiã istam
in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorũ dei.) Mani
festum est per Christum nos aditum habere ad gratiam dei.
Ipse enim est arbiter dei & hominum, qui nos doctrina sua
erigens, sperare fecit donum gratię dei stantes fide eius. Id-
eo stantes, quia prius iacuimus: credentes autem erecti su-
mus, gloriantes in spe claritatis quam promisit deus nobis.
D ¶ Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus no
stris.) Quoniam per tribulationes oportet nos intrare in re-
gnum dei, ideoque & in his gloriandum docet. Spei autem Act.14.
addita tribulatio, augmentum facit præmij. Index enim fixę
spei tribulatio est, quæ testimonium perhibet ad coronam.
Vnde dominus ait: Beati eritis cum vos persequentur, & di Matth.5.
cent omne malum aduersum vos propter iustitiam dei. Gau
dete & exultate, ecce enim copiosa merces vestra in cœlo.
Contemnere enim præsentia, & quæ oblectamenta sunt, &
in pressura non cedere spe futurorum, magni meriti est a-
pud deum. Ideoque in tribulationibus gloriãdum est, quia
tanto plus accepturum se credit, quãto in tribulatione se vi-
derit fortiorem. ¶ Sciẽtes quod tribulatio patientiam ope-
ratur.) Hoc est tribulationem patientiam operari, si tribula-
tio ipsa motum non patiatur infirmitatis aut dubitationis.
¶ Patientia autem probationem.) Manifestum est, quia pa-
tientia si talis fuerit qualem diximus, firma videbitur pro-
batio. Probatio autem spem.) Spes in eo qui probatus vide-
tur, non immerito dicitur. Dignus enim scietur, acceptu-
rus re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rus remunerationem in regno dei.¶ Spes autem non confun A
dit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiri
tum sanctum qui datus est nobis.) Spes non confundit, dum
stulti & hebetes à perfidis iudicamur, credẽtes quæ munda-
na carent ratione. Pignus enim charitatis dei habemus in
nobis per spiritum sanctum datum nobis. Fidele enim esse
promissum dei probat spiritus sanctus datus apostolis, & no
bis, qui diuersis linguis imperiti loquerentur, cum interpre
tationibus præstitit ad confirmandam spem, & vt charita-
tem dei commendaret in nobis, vt quia charos falli impossi
bile est, securos nos faceret de promissione, quia & deus est
qui promisit: & iis quos charos habere vult, promisit. Quia
enim fidei nostræ rationem humana verba asserere non va-
lent, virtutum testimonio, quæ cum tacent clamant, ratio-
nabilis approbatur, ad confusionem prudentium mundi: qui
audacia verborum terrenis cõtra cœlestia dimicant & car-
nalibus aduersus spiritalia, & prudentes se dicere non eru-
bescunt. Nam sicut peregrini hominis improbabilis origo
in terra aliena est, ita & fidei nostræ veritas peregrinatur in B
terris: & quia natura eius verbis explicari non potest, virtu
tis, quæ maior res est, testimonio commendatur.

VT quid enim Christus cum adhuc peccatores es-
semus secũdum tempus, pro impiis mortuus est?
vix enim pro iusto quis moritur. Nam pro bono
forsitan quis audeat mori?) Si pro incredulis ac
dei inimicis Christus ad tempus morti se dedit: (Ad tempus
enim mortuus est, quia tertia die resurrexit) quanto magis
cũ in illũ credimus, auxiliis suis muniet nos? Ad hoc enim
pro nobis mortuus est, vt & vitam & gloriam nobis acquire-
ret. Itaque si pro inimicis mortuus est, quantum præstet
amicis, debet intelligi. Apud homines ergo, id est secũdum
tẽpus mori visus est. Ille enim apud inferos pro salute anima-
rũ irreuerentes & nequã spiritus iudicabat. Tẽpora in mun
do sunt, vbi oritur & occidit sol, & luna crementũ & detri-
mentũ facit, & dies & nox in statu suo non perseuerant. Res
enim quæ tẽpori & ætati subiecta est, mutabilis semper est.
Huic ergo tẽpori Christus mortuus est, dum excessit è cor- C
pore. Vbi autem tempus non est & ætas, ibi non solum vi-
uus, sed & victor repertus est. Hinc voluit affectum salua-
toris erga nos cõmendare cum dicit: Vix pro iusto quis mo
ritur: Christus autem pro impiis mortuus est. Si enim pro iu
sto vix aliquis moritur, pro impiis quomodo potest fieri vt
quis moriatur? Et si pro bono vno forte audeat quis mori,
aut forte non audeat, quia vtrunque difficile esse significat:
quemadmodum videri potest vt audeat aliquis pro multo-
rum impietatibus mori? Si enim quis pro iusto aut bono au
deat forte mori, miseratione quadam illectus, aut affectu bo
norum operum eius: pro impiis verò non solum quod sua-
deat mori deest, sed & quod in lachrymas prouocet. Chri-
stus autem mortuus est pro impietatibus populi adhuc non
sui, vt omnia quæ mundus diffidit, faceret credibilia. Duos
ergo gradus fecit iusti, & boni. Quamuis enim & iustus bo-
nus dicendus sit, tamen genera ipsa posuit, iustum exercitio
significans, bonum verò natura, qui simplicitate innocens
dicatur. Vnde quamuis melioris meriti sit, quantũ ad locum D
istum pertinet, iustus quàm bonus: tamen pro bono, inquit,
forte aliquis audeat mori, vt quia miserabilior causa inno-
centiæ est, ad hoc cogi forte aliquẽ posse significet. Deniq;
optant parentes pro infantibus bonis mori, non dicam vxo
res pro bonis maritis. Nam si velimus de bono & iusto pro-
ponere, aliquando meliorem iustum deprehendimus, ali-
quando præponendum bonum. Si enim iuxta dei legem iu-
stus est, melior bono est, sed illo qui necdum secum labora-
uit vt amplificaret se bonis. Exercitio enim bonum naturæ
suæ iustus meliorabit. Si autem iuxta mundum fuerit iustus,
prẽponitur illi bonus, propter innocentiam: quia huiusmo-
di non est sine impietate iustitia. Itaque omnis natura, bona
est: iustitia autem legis dei, fructus est competens naturæ.
Ideoque iustitia bonitas est, vnde iusti semper appellantur
& boni. Non tamen semper boni iusti, quia non propter o-
pera vocãtur boni, sed propter innocẽtiã. Iustitia enim per-
fecta est bonitas dum explet opere naturæ suæ bona.¶ Cõ-
mendat autẽ suã charitatẽ deus in nobis.) Sic cõmendat suã
charitatẽ, dũ adhuc inimicis suis benevolus est, & mittit qui
saluet eos, cum vtique non mereantur.¶ Quoniã si cum ad-
huc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est,
multo magis iustificati nunc in sanguine ipsius, salui erimus
ab ira per ipsum. Hoc dicit, quia si pro peccatoribus filium
suum deus occidi permisit, quid faciet pro iustificatis, nisi
seruet eos ab ira, id est, tutos illos præstet ab illusione diabo
li, vt securi sint in die iudicij, cũ cœperit perfidos vltio de-
uastare? Quoniam enim bonitas dei nullum perire vult, mor
tem dignissimam dedit, vt intelligentibus dei gratiam circa
se, adderet dignitatem & gloriam, ingratis cumularet pœ-
nam. Ingrati ij sunt qui deo vocãte dissentiunt, dei gratiam
abnuentes, vt in proposito erroris & malignitatis permane-
ant.¶ Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus deo
per mortem filij eius, multo magis reconciliati salui erimus
in vita ipsius.) Manifestum est, quia si vt reconciliaret nos
sibi deus, filium suum morti tradidit, quanto magis reconci
liatos saluos faciet in vita ipsius? Si enim mors saluatoris pro-
fuit nobis, quanto magis vita ipsius cum resurgit à mortuis?
Quia sicut mors eius à diabolo nos eruit, ita & vita eius de
die iudicij dei nos liberabit.¶ Non solum autem hoc, sed &
gloriamur in deo, per dominum nostrum Iesum Christum,
per quem nunc reconciliationem accepimus.) Non tantum
pro accepta salute & securitate deo gratias agendas docet,
sed & gloriandum per Christum Iesum in deo, qui dignatus
est ex impiis & inimicis dici nos suos amicos, vt omnia be-
neficia per Christũ consecutos nos gaudeamus: vt quia per
ipsum cognouimus deum, gloriantes in eo reddamus ei ho-
norificentiam parem deo patri, ipso sibi idoneo teste prędi-
cante, Vt honorificent, inquit, filium sicut honorificant pa-
trem. Post dei ergo patris prouidentiam, & donum quod
dedit per Christum, vt personam filij nobis gratam faceret,
quia per vnum Christum redẽpti sumus ab vno deo patre,
adiecit:¶ Propterea sicut per vnum hominem peccatum in
hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & sic in om-
nes homines pertransiit, in quo omnes peccaueruut.) Quo-
niam superius dei gratiam per Christum datam ostendit se-
cundum ordinem veritatis, nunc ipsum ordinem vnius dei
patris, per vnum Christum filium eius declarat, vt quia A-
dam vnus, id est Eua (& ipsa enim Adã est) peccauit in om-
nibus, ita vnus Christus filius dei peccatum vicit in omnib'.
Et quia propositum gratiæ dei erga genus humanum osten
dit, vt ipsa primordia peccati ostenderet, ab Adam incepit,
qui primum peccauit, vt prouidentiam vnius dei per vnum
reformasse doceret quod per vnum fuerat lapsum & tractũ
in mortem. Hic ergo vnus est per quem saluati hãc illi reue
rentiam, quam deo patri debemus, ipso volente. Dicit enim
idem alio loco: Qui in his seruit Christo, placet deo: cũ scri-
ptum est: Dominũ deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Deuter. 6.
Si ergo soli deo seruiendum dicit, & Christo seruire præci- Ma. 4.
pit, in vnitate dei est Christ', nec dispar aut alter deus, quan
do cum soli deo seruiendum lex commonet, Christo seruie-
ns deo placere dicatur. Igitur sicut per vnum hominem
peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors,
ita & per vnum Christum damnatio & mors peccati, præ-
stans vitam æternam. Quod inferius declarat. In quo, id est,
Adam omnes peccauerunt. Ideo dixit, in quo, cum de mu-
liere loquebatur, quia non ad speciem retulit, sed ad genus.
Manifestũ itaque est in Adam omnes peccasse quasi in mas
sa. Ipse enim per peccatum corruptus, quos genuit omnes
nati sunt sub peccato. Ex eo igitur cuncti peccatores, quia
ex ipso sumus omnes. Hic enim beneficiũ dei perdidit dum
præuaricauit, indignus factus edere de arbore vitæ, vt mo-
reretur. Mors autem dissolutio corporis est, cum anima à
corpore separatur. Est & alia mors, quæ secunda dicitur in
gehenna, quam non peccato Adę patimur, sed eius occasio-
ne propriis peccatis acquiritur, à qua boni immunes sunt,
tantum quod in inferno erant, sed superiori, quasi in libera,
quia ad cœlos ascendere nõ poterant. Sententia enim tene-
bantur data in Adam: quod chirographum in decretis mor-
te Christi deletum est. Sẽtentia autem decreti fuit, vt vnius
hominis corpus solueretur super terram, anima vero vincu
lis inferni detenta exitia pateretur.¶ Vsque ad legem enim
peccatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccatum erat in hoc mundo. Peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset.) In Adam omnes dicit peccasse, sicut supra memorauí, & vsque ad legem datam non imputatum esse peccatum. Putabant enim se homines apud deum impunè peccare, sed non apud homines. Nec enim lex naturalis penitus obtorpuerat, quia non ignorabant quia quod pati nolebant, aliis facere non debebant. Nam vsque adeo non ignotum fuit peccatũ inter homines, vt Iacob cum idola sua apud illum quæreret socer eius Laban, in quo inuentũ fuisset furtum, morte dignum iudicaret: & Ioseph quamuis per calumniam, tamẽ quasi reus clausus in carcere est, & pistor & pincerna Pharaonis ob delictum similiter passi sunt, & Moyses occiso Aegyptio atterritus lege est. Quomodo ergo nõ imputabatur peccatum cum lex non esset, aut quomodo vindicabatur, nisi lex sciretur? Lex naturalis semper est, nec ignorabatur aliquãdo, sed putabatur ad tempus tantum authoritatem habere, non & apud deum reos facere. Ignorabatur enim quia iudicaturus est deus genus humanũ, ac per hoc non imputabatur peccatum, quasi peccatum non esset apud deum: incuriosum deum asserẽtes. Vbi autem lex data est per Moysem, manifestatum est curare deum res humanas, & non impune iis futurum qui malefacientes, quacunque ex causa in præsenti euadunt. Nam vtique qui inter se, magistra natura, peccata non inulta cẽsebant, quanto magis deum hæc quem mũdi sciebant opificem, requisiturum non debuerant ignorare? Quippe cum Sodoma & Gomorra per ignem adiudicata sit deperire, quod obliuio quidem texerat, Moyses autem vt affirmaret deum iudicẽ fore, scribendo manifestauit. Sed cum prætermisso deo figmenta cœperunt in honorem dei recipere deprauati mente, partem legis naturalis, quæ prima est, calcauerunt: Quia lex naturalis tres habet partes, Cuius prima hæc est, vt agnitus honoretur creator, nec eius claritas & maiestas alicui de creaturis deputetur. Secunda autem pars est moralis, hoc est, vt bene viuatur, modestia gubernante. Cõgruit enim homini habenti notitiam creatoris, vitam suam lege frænare, ne frustretur agnitio. Tertia verò pars est docilis, vt notitia creatoris dei, & exemplum morum cæteris tradatur, vt discant quemadmodum apud creatorem meritum collocatur. Hæc est vera & Christiana prudentia.

Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysem.) Quoniam non imputabatur peccatum antequam lex daretur per Moysem, sicut dixi, ipsa vsurpationis impunitate regnabat mors, sciens sibi illos deuotos. Regnabat ergo mors securitate dominationis suæ tam in hos qui ad tempus euadebãt, quàm in istos qui etiam hic pœnas dabant pro malis suis operibus. Omnes enim suos esse videbat: quia qui facit peccatum, seruus est peccati. Ioan.8. Impune enim cedere putantes, magis delinquebant: circa hæc tamẽ peccata promptiores quæ mundus quasi licita nutriebat. Quo facto gaudebat Satanas, securus quod causa Adæ relictum à deo hominem in possessionẽ habebat. ¶ Regnabat ergo mors in eos qui non peccauerunt, in similitudine præuaricatiõis Adæ, qui est forma futuri.) Quod in subiectis monstrabimus. Itaque non in omnes mortem regnasse manifestum est, quia non peccauerunt omnes in similitudinem præuaricationis Adæ, id est, non omnes contempto deo peccauerunt. Qui autem sunt qui contempto deo peccauerunt, nisi qui neglecto creatore seruierũt creaturæ, deos sibi constituentes quos colerent ad iniuriam dei? Nam & Thara pater Abrahæ, & Nachor & Laban proprios deos sibi vindicabant. Et peccatum Adę non longe est ab idololatria. Præuaricauit enim putans se hominem futurum deum. Aestimauit enim hoc magis profuturũ, quod diabolus suasit, quàm quod deus iussit in loco dei diabolum statuens. Vnde & subiectus est diabolo. Similiter & hi transgresso deo, dum creaturæ seruiunt, peccant simili modo, non eodem, quia simili modo solet habere aliquid dissimile. Nec enim potest dici quia & hi qui præceptum acceperunt non edẽdi de arbore, sicut Adam, fuerunt qui peccauerunt, non pręterito deo, sed in lege naturali. Qui enim intellexit & veneratus est deum, nulli honorificentiam nominis ac maiestatis eius impertiens, si peccauit (quia impossibile est non pec-

A care) sub deo peccauit, non in deum, quem iudicẽ sensit: ideoque in huiusmodi mors non regnauit. In hos autem, sicut dixi, regnauit, qui sub specie idolorum seruierunt diabolo. Propterea quod lex in authoritate non erat promulgata, iudicem deum præsentire nequiuerunt. Maxima pars mundi deum fore iudicem ignorabat: perpauci autem in quos non regnauit mors. In quos autem regnauit post istam mortem quę prima dicitur, à secunda excepti sunt ad pœnam & perditionem futuram. In quos autẽ non regnauit, quia non peccauerunt in similitudine præuaricationis Adæ, sub spe reseruati sunt, aduentu saluatoris in libera, sicut legitur de Abraham, quia quamuis apud inferos fuerit, discretus tamen longo interuallo est, ita vt chaos esset ingens inter iustos & peccatores: quanto magis piis & iustis esset refrigerium, & peccatoribus æstus, impiis verò ardor, vt ante iudicium quod vnusquisq; dignus esset non lateret? Ac per hoc regnabat in eos mors, quia videbat opera subtilitatis suæ profeciſſe eis ad pœnam quasi inimicis. Non enim latuit illum ad hoc factum hominem in mundo, vt imperium vnius dei prædicaret, quod præuaricatus est Satanas. Ac si in Græco non ita cautum dicat. Sic enim dicitur scriptum, Etiam in eos mortem regnasse qui non peccauerunt in similitudine præuaricationis Adæ. Totum enim hic complexus videtur, vt quia mors, id est, dissolutio per inuidiam facta est diaboli, & in eos qui non peccauerunt, regnasse mortem. Moriuntur enim: quod voti est Satanæ. Quod si verum esset, non oportuit dici: Regnauit mors ab Adam vsque ad Moysem, si ab initio vsque ad finem regnat in omnes. Aut forte gradus fecit, vt ab Adã vsque ad Moysem regnauerit, & à Moyse vsquè ad Christum, à Christo verò vsque ad finem, vt ad quã vtilitatem hæc locutio proficeret, cum nec sic locutus probetur. Dixit enim, Ab Adam regnauit mors vsque ad Moysem, propter quod lex nõ erat manifestata, vt data lege sub authoritate eius viuerent, scientes quid cauerent, ne regnaret in eos mors. Igitur qui ante legẽ hoc seruauit, natura duce quod postea lex mandauit, nũquid potest dici quia mors C regnauit in eum? Nam vide quid de eo scriptum sit: Peccatum, inquit, non imputabatur cum lex non esset, & adiecit: sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysem, eo vtique tempore quo lex non erat: & cõuenit vt quia antequam lex daretur, mors regnauit, in eos regnasse dicatur qui peccauerunt in similitudine præuaricationis Adę, sicut supra memorauimus. Sicut enim post legem datam qui fornicationi aut idolis seruierunt, contemnentes legislatorem, regnauit in eos mors: ita & ante legem qui se sub lege præcesserunt, honorificantes authorem eius, non vtique regnauit in eos mors. Propterea enim regnasse dicitur, quia cognitio vnius dei euanuerat in terris. Denique sic cœpit data lex: Ego sum, inquit, dominus deus tuus, qui eduxi te de Aegypto, Exodus. de domo seruitutis. non erunt tibi dij alij præter me, & non facies tibi idolum, neque vllam similitudinem. Data igitur lex est, ne mors regnaret, vt abolitis peccatis prioribus, vni deo obsecundaret genus humanum. Vnde alio loco di-
D cit idem Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore vt obediatis ei. Quo dicto ostendit etiam nunc Roman.6. regnare mortem, si lex contemnatur. Quod enim regnum mortis est, nisi cum fit voluntas eius dum imperat ad perniciem obedientis? Cuius imperij voluntas caput est idololatriæ. & tamen sic præscribitur nobis de Græcis codicibus, quasi nõ ipsi ab inuicem discrepent, quod fecit studium contentionis. Quia enim propria quis authoritate vti non potest, ad victoriã verba legis adulterat, vt sensum suum quasi verba legis asserat, vt non ratio, sed authoritas præscribere videatur. Cõstat autem quosdã Latinos porrò olim de veterib' Græcis trãslatos codicib', quos incorruptos simplicitas temporum seruauit & probat: postquam autem à concordia animis dissidentibus, & hæreticis perturbantibus torquere quæstiones cœperunt, multa immutata sunt ad sensum humanum, vt hoc contineretur in literis, quod homini videretur. Vnde & ipsi Græci diuersos codices habent. Hoc autem verum arbitror, quando & ratio & historia & authoritas obseruatur. Nam hodie quæ in Latinis reprehenduntur codicibus, sic inueniuntur à veteribus posita, Tertulliano, Victorino,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Victorino,& Cypriano. Primum enim in Iudæa cœpit de-
PAL.75. ſtrui regnum mortis, quia notus in Iudęa deus. Nunc au-
tem in omnibus gentibus quotidie deſtruitur, dum magna
ex parte ex filiis diaboli fiant filij dei. Itaque non in omnes
regnauit mors, ſed in eos qui peccauerunt in ſimilitudine
prævaricationis Adæ, ſicut ſupra memoraui. Adam autem
ideoque forma futuri eſt, quia iam tunc in myſterio decre-
uit deus per vnum Chriſtum emendare, quod per vnum A-
dam prævaricatum erat, ſicut dicitur in Apocalypſi Ioan-
nis apoſtoli. Agnus, inquit, qui occiſus eſt à conſtitutione
mundi. Denique ſubiecit:

Ed nō ſicut delictū, ita & donū.) Propter quod
enim & formam eſſe dixit vnius Chriſti vnum
Adam, ne & cauſa Adæ talem ſignificaſſe putare-
tur, qualis & Chriſti eſt, ait: Sed non ſicut deli-
ctum, ita & donum. quia in eo tantum forma Adam Chriſti
eſt, quia quod vnus peccauit, vnus emendauit. ¶Si enim in
vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia dei, &
donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abun
dauit.) Hoc eſt, ſi vnius delicto multi mortui ſunt imitan-
tes prevaricationem eius, magis gratia dei & donum in plu- B
res abundauit confugientes ad ſe. Plures enim gratiam con-
ſequūtur quàm mortui ſunt delicto Adæ. Vnde manifeſtum
eſt non de hac morte quæ omnibus communis eſt ſignificaſ
ſe, quia omnes omnino moriuntur, & non tamen omnes gra
tiam conſequuntur. Neque mortē in omnes regnaſſe, ſed in
eos qui delicto Adæ mortui ſunt ſignificatur, quos in ſimi-
litudinem prævaricationis Adæ dicit peccaſſe. Ii ſunt quos
dicit in vnius delicto multos mortuos, gratiam autem dei in
plures abundare, quia & iis qui delicto Adæ mortui dicun-
tur, ſimiliter peccantes, & in iis qui non peccauerunt in hac
Adæ prævaricationis ſimilitudine, dei gratia abundauit. Pa
terno autem peccato ex dei ſententia erant apud inferos,
gratia dei abūdauit in deſcenſu ſaluatoris, omnibus dans in-
dulgentiam, cum triumpho ſublatis eis in cœlum. ¶Et non
ſicut per vnum peccatum, ita & donum. Nam iudicium qui-
dem ex vno in condemnationem: donum autem ex multis
delictis in iuſtificationem.) Manifeſte diuerſum eſt, quia v-
no Adæ peccato condemnati ſunt, qui in ſimilitudine præua
ricationis eius peccauerunt. Gratia vero dei per Chriſtum C
non ex vno delicto, ſed ex multis iuſtificauit homines, dan-
do illis remiſſionem peccatorum. Hoc ad magnificentiam
pietatis dei & Chriſti loquitur, vt cum delicto Adæ multi
tenentur à morte ſecūda in inferno inferiori, donum tamen
gratiæ dei, cum iuſtum eſſet plecti illos, non ſolum ignoſcit
illis, ſed & iuſtificat. ¶Si enim vnius delicto mors regnauit
per vnum, multo magis abundantiam gratiæ & donationis,
& iuſtitiæ, accipientes in vita, regnabunt per vnum Ieſum
Chriſtum.) Contuendum eſt vnum eſſe ſenſum, & in nullo
differre. Mortem enim dicit regnaſſe, non regnare: quia qui
intellexerunt per legē iudicium dei, ſublati ſunt de eius im-
perio. Regnauit autem, quia ſine manifeſtatione legis timor
dei in terris non erat. Superior ergo ſenſus eſt, vt quia mors
regnauit ab Adam vſque ad Moyſem in eos qui peccauerūt
in ſimilitudine prevaricationis Adę, multo magis gratia re-
gnet abundantia doni dei in vitam per vnum Ieſum Chri-
ſtum. Si enim mors regnauit, quare nō magis gratia regnet,
quæ multo plures iuſtificat, quàm hi ſunt in quos regnauit D
mors? quanto magis gratia regnare credenda eſt, quæ cōfert
vitam per Chriſtum? ¶Igitur ſicut per vnius delictum in
omnes homines in condemnationem, ſic & per vnius iuſti-
tiam in omnes homines in iuſtificationem vitæ.) Hoc eſt,
ſicut per vnius delictum omnes condemnationem merue-
runt ſimiliter peccantes, ita & in iuſtitia vnius omnes iuſtifi
cabuntur credentes. Si qui autem condemnationem hāc ge
neralem eſſe putant, ſimili modo & iuſtificationem generā-
lem accipient. Sed non eſt verum, quia non omnes credunt.
¶Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores
conſtituti ſunt plurimi, ita & per vnius obedientiā iuſti con
ſtituētur multi.) Quos ſupra omnes dixit, hic plures & mul
tos ſignificat. Plures enim delictum Adæ ſecuti ſunt præua
ricando, non omnes: & multi iuſti conſtituētur, non omnes.
Non ergo in eos regnauit mors, qui non peccauerunt in ſi-
militudine prævaricationis Adæ. ¶Lex autem ſubintrauit A
vt abundaret delictū.) Poteſt dici econtra, Non ergo opor-
tuit dari legem, ne peccata increſcerent. Si enim ante legem
minus peccatum eſt, non opus fuit lege. Plane neceſſaria fuit
lex, vt oſtenderet imputari apud deum peccata, quæ impu-
ne fieri credebantur, vt de cætero ſcirent quod euitare de-
berent. Vnde Eſaias propheta: Lex, inquit, adiutorio data
eſt. Vt quia ipſi naturæ quodammodo inſerta ſunt iuſtitiæ
ſemina, addita lex eſt, cuius authoritate & magiſterio, inge-
nium naturæ proficeret ad fructum iuſtitię faciēdum. Sicut
enim natiuitas interit niſi nutrimēta habeat quibus ſota ad-
oleſcat, ita & naturale iuſtitiæ ingenium niſi habeat quod
reſpiciat & veneretur, non facile proficit, ſed ægrotat, & in
peruenientibus cedit peccatis. Conſuetudine enim delin-
quendi premitur, ne creſcat in fructu, & per hoc extinguī-
tur. Prouidenter ergo data eſt lex, ſicut teſtatur propheta:
ſed populus veterem conſuetudinem ſequens multiplicauit
peccata. Ipſo enim vſu plus cœpit peccare, quàm antea pec
cauerat, & ſic factum eſt vt data lege non minuerentur, ſed
abundarēt peccata. Apoſtolus enim oſtendit quid prouene
rit data lege, nō quid lex fecerit. Quomodo autē legis vitio
creſcebant peccata, quæ comminatur ne peccetur: ſed ſubin
traſſe dicitur, vt abundaret peccatum? Verum eſt, quia qua-
ſi profutura intrauit, & cum humilitate: poſtea autem cœpit
dominari eis quibus præceperat ne peccarent, & peccabant.
Oſtendere enim cœpit lex abundantiam peccatorum: cūm-
que interdixerat, plus fiebant, quàm facta erant. Igitur hoc
modo vt abundaret delictum, data eſt lex. Commendans e-
nim Apoſtolus fidem, per quam vtique peccata delentur, le
gē dixit feciſſe vt abundarent peccata, ſicut ſupra dixi, quia
non data eſt vt abolerentur peccata, ſed vt abundarēt, dum
& ante legem peccatores oſtendit, & poſt legem reos omnes tenuit. ¶Vbi autem abundauit peccatum, ſuperabunda
uit gratia.) Manifeſtum eſt quia cum abundaret peccatum,
ſuperabundauit gratia, dum donum dei venit ex promiſſio-
ne, & omnium peccata contexit, vt diaboli inuidia nihil ſe
profeciſſe doleat. Quia enim cum data eſſet lex ad vtilita-
tem humanam, id egit diabolus, vt ſuadendo illicita inuer-
teret, vt quod profuturum datum erat, in cōtrarium profi-
ceret, dum mandata contempta ſunt, vt non vtilitas ex lege
commendatio gratię dei, ſed iudicium ad vindictam proce
deret: tunc iuſtus atque miſericors deus, vt gloriam diabo i
quam de triumphato homine quæſierat exinaniret, filium
ſuum venturum decreuit, qui omnia peccata donaret, vt ma
ior fieret lætitia ex dono gratiæ, quàm fuerat luctus ex pec
cato. Gaudium enim doni dei etiam his proficit, de quibus
triumphare non potuit Satanas. Idcirco ſuperabundauit gra
tia ſuper peccatum quod ſuaſit Satanas. ¶Vt quemadmodū
regnauit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iuſti-
tiam in vitam æternam, per Ieſum Chriſtum dominum no-
ſtrum.) Peccatum regnauit videndo opus ſuum peccanti-
bus in mortem proficere, in qua gloriabatur: ſimili modo
vt & gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternam, per Ie-
ſum Chriſtum dominum noſtrum, vt ſicut per Adam cœ-
ptum peccatum regnauit, ſic & per Chriſtū gratia. Sic autem
regnat gratia per iuſtitiam, ſi accepta remiſſione peccato-
rum iuſtitiam ſequimur, vt videns gratia fructum ſe habere
in bonis quos redemit, regnet in vita æterna, ſciens nos
futuros æternos. Superabundat ergo gratia, quia peccatum
ad tempus regnauit: gratia autem in æternum. Dei enim re-
gnum eſt gratia regnante, ſicut diaboli regnum erat pecca-
to regnante. Totum tamen ad Chriſtū refert, vt omnis gra
tia dei à Chriſto diſcatur. Ad ſuperiorem igitur ſenſum re-
ſpondet dicens:

CAPVT SEXTVM.

Vid ergo dicemus? Permanebimus in peccato, vt
gratia abundet? Abſit.) Hoc eſt, nunquid ſemper
peccandum eſt vt donum dei abundet, tegens no
ſtra peccata, vt ſemper remiſſionem peccatorum
ſperantes, quia deus pius eſt, Chriſti gratiam proferamus?
Non vtique. Ideo enim noſtri miſertus eſt deus per Chri-
ſtum, vt de cætero non peccantes & meritum nobis & dei

gratiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

gratiam in nos regnare faciamus. Aufert enim regnum gratiæ dei, & tradit peccato, qui rursus redit ad veterem hominem, id est, ad ritum præteritæ vitæ. Duabus enim ex causis misericordiam accepimus, vt & diaboli regnum excluderetur, & dei imperium ignorantibus prædicaretur, per hoc ipsum dignitate nobis quæsita. ¶ Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo?) Hoc dicit quoniam viuentes peccato, mortui eramus apud deum. Qui peccat enim, viuit peccato: sicut qui non peccat, viuit deo. Superueniente enim gratia dei per Christum, & nos per fidem lauacro spiritali regenerante, cœpimus viuere deo, mortui autem esse peccato, qui est diabolus. hoc est tamen mori peccato, liberari à peccato, fieri autem serui dei. Itaque mortui iam peccato non redeamus ad mala pristina, ne iterum viuamus peccato, & morientes deo amissa dignitate pœnã quam euasimus incurramus.

ANN ignoratis quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte eius baptizati sumus?) Hoc dicit, vt sciamus baptizatos nos iam non debere peccare, quia cum baptizamur, cõmorimur Christo. hoc est in morte eius baptizari. Illic enim omnia peccata nostra moriuntur, vt innouati deposita morte resurgere videamur ad vitã renati, vt quomodo Christ⁹ mortuus peccato resurrexit, ita & nos per baptismum spem resurrectionis habeamus. Baptismum itaque mors peccati est, vt alia sequatur natiuitas, quæ corporis manente compagine, hominem mente innouat sepulta omnium malorum actuum vetustate. ¶ Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quemadmodum Christus resurrexit à mortuis per virtutem patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.) Hæc dicens, etiam istud significat quod primum est, quia Christus corpus suum à mortuis excitauit. Ipse enim virtus est dei patris, sicut dicit: Soluite templum hoc, & ego tribus dieb⁹ excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis sui, & quia resurrexit in nouam vitam, quę iam mori nesciat. Noua autem dicitur, quia à Christo data est, quæ est disciplina Christiana. Nos autem baptizati consepulti sumus Christo, vt de cætero hanc vitam sequamur, in qua Christus resurrexit. Baptismum itaque resurrectionis pignus est & imago, vt iam in præceptis Christi manents, ad præterita denuo non reuoluamur. Qui enim moritur, iã non peccat. mors enim finis peccati est. Nam ideo per aquam celebratur, vt sicut aqua sordes corporis abluit, ita & nos per baptismum ab omni peccato spiritaliter purgatos & innouatos credamus, vt quod incorporale est, inuisibiliter ablua tur. ¶ Si enim complãtati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.) Tunc nos fœliciter dicit posse resurgere, si similitudini mortis eius fuerimus complanta ti, id est, si in baptismo omnia vitia deponentes, in nouam vitam translati, de cætero nõ peccemus, per quod simul & resurrectionis illius similes erimus. Similitudo enim mortis, similem præstabit resurrectionem. Quod in epistola sua Ioannes apostolus memorat dicens: Scimus cum apparuerit, similes ei erimus. hoc est, immortalem & glorioſum resurgere. Nec enim hæc erit similitudo vt nihil distet, quia similis erit in corporis gloria, non in diuinitatis natura. ¶ Scientes hoc, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato.) Multa inuectit & iterat, vt baptizatos doceat iam non debere peccare, maxime ne ad idololatriam reuertantur. Grauissimum enim crimen & caput totius erroris est, ne perdant gratiam acceptam à deo per Christum. Hominẽ ergo veterem, actus præteritos dicit, quia sicut nouus homo per fidem & puram vitam dicitur, ita & vetus homo per diffidentiam & malos actus. Hos actus crucifixos dicit, id est mortuos, vt corpus destruatur peccati, quod est cuncta crimina. Omnia enim peccata simul corpus appellat, quod destrui dicit per bonam vitam, & fidem catholicã. ¶ Si autem mortui sumus cum Christo, credimus etiam quod simul viuemus cum illo.) Manifestum est hos qui carnem crucifixerunt, id est, mundum cum vitiis & concupiscentiis eius, mori mundo, & commori Christo, æternę quoque vitæ ac salutari coimagi-

Ioan. 2.

1. Ioan. 3.

nari, vt gloriæ Christi similes effici mereantur. Caro vero, id est, corpus sic crucifigitur, si desideria eius calcẽtur, quæ manente in ea peccato creantur ex præuaricatiõe primi hominis cœpta. In carne enim diabolus crucifigitur. Ipse enim est qui fallit per carnem. Caro ergo aliquando mundus, id est elementa, aliquando vero corpus hominis intelligitur, vel ipsa anima sequẽs corporea vitia. ¶ Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel. quod autem viuit, viuit deo.) Securitatem æternitatis in resurrectione Saluatoris ostendit. ad quam venire cõtingit, si melioris vitæ fuerit æmulatio. Qui enim bene agendo viuit deo, hic vere viuit, quia æternam habet vitam. ¶ Ita & vos existimate vos mortuos esse peccato: viuentes autem deo in Christo Iesu domino nostro.) Sic loquitur vt doceat non aliter mori posse peccato, & deo viuere, quàm vt in Christo sit omnis spes: quem dominum nostrum appellat, vt nihil legis ad salutem proficiat capessendam in futuro seculo, quando non aliter deo viuitur, quàm per Christum.

NON ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius.) Mortale corpus est ex causa præuaricationis Adæ, ex fide autem Christi fore creditur immortale. Vt autem ad promissionem hanc veniatur, nõ obediendum dicit peccato, ne regnet in vestro mortali corpore. Si autem non regnat, non videbitur corpus hoc esse mortale: quia in spe æternitatis est. Nõ propter dissolutionem dixit mortale corpus, sed propter pœnam gehennæ, vt ille mortalis dicatur, qui in gehennã mittẽdus est, quia qui peccato obediũt, mortem inferni non euadunt, à qua saluator in se credentes liberauit. Mortale ergo dicẽs corpus, totũ hominẽ significauit, quia qui obediunt peccato, mortales dicũtur. Anima enim, inquit, quæ peccat, ipsa morietur, id est, totus homo. nemo enim sine corpore iudicabitur. ¶ Sed neque exhibeatis mẽbra vestra arma iniquitatis peccato.) Ostendit diabolum nostris nos iaculis expugnare. Occasio enim datur illi per nostra peccata, vt deserente nos deo, accepta potestate illudat & mortificet nos. Ideo mẽbra nostra ab omni opere iniquitatis continere debemus, vt inimicus noster inermis inuentus subiiciatur. Et non dixit, Exhibete corpora vestra, sed membra vestra. membris enim ministris erratur, non toto corpore. ¶ Sed exhibete vos deo tanquam ex mortuis viuentes.) Mortẽ, ignorãtiam, & infidelitatem cum mala vita significat, quia vita est cognoscere deũ per Christum. Quia enim nemo sine parẽte ortum sumit vitæ, omnia autẽ à deo orta sunt ad vitam per Christum: idcirco qui non cognoscit parentem omnium esse deum per Christum, vitam habere non dicitur, hoc est, sic habetur ac si non sit. Ipse enim semetipsum esse negat, dum sine parẽte deo esse se putat. Itaque ignorantia & turpis vita, mors est. Vitia enim ista mortem acquirunt, & non mortem hanc quæ communis est omnibus, sed mortem gehennæ, sicut supra memoraui, vt cognitio parentis dei & sancta conuersatio vita sit, non hæc quæ occasui subiacet, sed illa futuri seculi, quæ vocatur æterna. Quam ob rem exhibete vos deo, inquit, quem cognoscentes profeciſtis in salutem, vt inhonestę vitæ renunciantes sitis ex mortuis viuentes. ¶ Et membra vestra arma iustitiæ deo.) Tanta nos modestia conuersationem nostram vult gubernare, vt actus nostri iustitiæ dei proficientes, non mundanæ iustitiæ, quia mũdi iustitia sine fide est Christi, sine qua non vita, sed mors est, arma præbeamus illi ad defendendos nos: cui cum arma per opera bona præbemus, dignos nos facimus adiuuari ab ea, quia iustitia dei *indignos* despicit. Vbi enim iustitia dei fuerit, ibi habitat *spiritus* sanctus ad adiuuãdam imbecillitatem nostram. *Sicut enim* peccato arma præbemus cum male agimus, *ita* & iustitiæ cum rectę versamur, membra custodientes ab *omni* turpitudine. ¶ Peccatum autem vestri iam non *dominabitur*. non enim sub lege estis, sed sub gratia). Si secũdum præcepta quæ dat ambulemus, peccatum nobis dicit *non* posse dominari. Iis enim dominatur qui peccant. non enim ita ambulantes vt præcipit, sub lege sumus: si verò non peccemus, non sumus

Ezechiel.

sub

Universidad de Deusto
Biblioteca

sub lege, sed sub gratia. Si autem peccemus, vertimur sub le-
Ioan. 8. ge, & incipiet noltri dominari peccatum: quia qui facit pec-
catũ, seruus est peccati, & necesse est quod sit sub lege quan-
die tenilla non accipit. Peccatum enim authoritate legis
reũ facit peccatorem: ac per hoc cui data remissio est, & cu-
stodit se ne de cætero peccet, neque peccatum ei dominabi
tur, neque sub lege est. Cessat enim circa eum authoritas le
gis, qui liberat' est à peccato. Quos enim reos tenet lex, tra-
diti sunt illi à peccato. Qui ergo peccatis exutus est, non po
test esse sub lege. ¶ Quid ergo? peccabim', quia nõ sum' sub
lege, sed sub gratia? Absit.) Quoniã lex à deo est, ac per hoc
ne forte opponeretur, ipse sibi proposuit: si ex deo est lex,
inquit, cur nõ debemus esse sub lege? Hoc cognoscit, ac do-
cet cũ dei voluntate, qui legis author est, à Christo nos li-
beratos de sub lege. Quamus enim recte data sit lex, data
est enim vt reos ostẽderet apud deum qui peccauerunt an-
te legem, & timori esset, vt de cætero non peccaretur: sed
quia imbecillitate infirmitatis suæ genus humanum à pec-
catis se inhibere non potuit, factum obnoxium mortis infer
næ, motus deus pietate clementiæ suæ, qua semper huma-
no generi subuenit, prouidit per Christum qua ratione de-
speratis iam daretur medela, vt remissione peccatorum ac-
cepta, eruti à lege quæ illos habebat obnoxios, releuati &
reparati, deo adiuuante per fidem, vitiis à quibus prius sub-
acti fuerant, repugnarent: ideoque non peccauimus quasi le
gem spernentes dei, sed ipsius dei prouidentiã secuti sumus
per Christum. ¶ Nescitis quia cui exhibetis vos seruos ad
obediendum, serui estis eius cui obedistis, siue peccati in
mortem, siue obeditionis ad iustitiam?) Nunc ne aliud profi
tentes, aliud faciamus, & cum dei serui dicimur, gestis serui
diaboli inueniamur, præmonet & denunciat eius nos seruos
esse, cuius & voluntatem explemus operibus, & non parum
obesse deum confiteri dominum, & actibus diabolo famu-
lari. Nam hoc olim deus denotat & accusat, dicẽs: Plebs hęc
Esaiæ 19. labiis me honorat, cor autẽ eorum longe est à me. Et domi-
Lucæ. 16. nus ait in euangelio: Nemo potest duobus dominis seruire.
Galat. 6. Et in lege dictum est: Deus non deridetur. ¶ Gratias autem
deo, quod cum fuissetis serui peccati, obedistis ex corde, in C
eam formam doctrinæ in qua traditi estis, credentes autem
in Christo serui facti sumus iustitiæ.) Eius enim dicimur ser
ui cui obedimus. Et quia iustum est obedire Christo, ipse e-
nim iustitia est, & quæ præcepit, iusta sunt: ideireo dicit ser
uos nos factos iustitię ex corde, non ex lege, vt professio no
stra animi iudicio promatur. Per naturam enim inducti su-
mus ad fidem, non per legem, in qua forma doctrinæ dei im
perio facti sumus qui finxit naturam. In natura enim habe-
mus vt cognoscamus à quo, & per quem, & in quo sumus
creati. Forma ergo doctrinæ est, in quam tradidit nos crea-
tor naturaliter, hoc est quod supra dixit, Ipsi sibi sunt lex,
dum vident naturæ suæ esse quod credunt, vt quod Iudæis
lex & prophetę predicarunt de Christo, hoc gẽtiles ex cor-
de confiteantur. Hinc gratias refert domino, quia cum esse-
mus serui peccati, obediuimus ex corde credentes in Chri
stum, vt seruiremus deo, nõ per legẽ Moysi, sed per legem
naturæ. ¶ Humanum dico propter infirmitatem carnis ve-
stræ.) Dum infirmitatem carnis memorat, minus se signifi-
cat exigere ab homine quàm dignũ est circa dei culturam.
Denique subinfert: ¶ Sicut enim exhibuistis membra ve-
stra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatẽ, ita nunc
exhibete membra vestra seruire iustitię in sanctificationẽ.)
Vt occasionẽ nobis auferret timoris accedendi ad fidẽ, quę
quasi importabilis nobis & aspera videretur, ea mẽsura nos
deo seruire præcepit, qua prius famulabamur diabolo: cum
vtique propensius deberemus seruire deo quàm diabolo:
quippe cum hic salus, illic damnatio operetur, medicus ta-
men spiritalis nõ plus à nobis exigit, ne dum præcepta qua-
si grauia fugeremus, perpendentes infirmitatem nostrã ma
neremus in morte. Vnde dominus, Tollite, inquit, iugum
Matth. 11 meum super vos, quia suaue est, & onus meum leue. ¶ Cum
enim serui essetis peccati, liberi eratis iustitiæ. Quem enim
fructum habuistis tunc in illis in quibus nunc erubescitis?
nam finis illorum mors est.) Manifestum est quia qui liber
est à deo, est seruus peccati. Dũ peccat enim, recedit à deo,
A & fit sub peccato. Quales ergo sunt fructus peccati in qui-
bus addiscentes bonam vitam confundimur, eo quod du-
dum turpiter vixerimus: & non solum hoc, quia & senten-
tia paganorum turpis & fœda est, maxime quæ in Phrygia
inuenta est, in qua nisi spurcitiis intersit, sacramentum mu-
tum est, & torpescit religio. Ecce maculis plena libertas, &
squaloribus obligata, cuius opus turpem mercedem habet:
cuius finis mors. Finem dixit exitum vitę & actuum cui aut
mors aut vita succedit. Sed hoc loco mors duplex: à morte
enim ad mortem transitur. ¶ Nunc verò liberati à peccato,
serui facti deo, habetis fructum vestrum in sanctificationẽ,
finem verò vitam æternam.) Hoc est, si acceptа remissio-
ne peccatorum, bonorum actuum æmuli fuerimus, acquiri-
mus sanctitatem, finem verò habebimus, id est exitum, vi-
tam perpetuam. A morte enim hac quam finem dixit, trans-
imus ad vitam quę sine fine est. ¶ Nam merces peccati mors
est.) Quæstum peccati mortem dicit, quia peccatum mors.
Ac per hoc qui de cætero abstinent se à peccatis, stipẽdium
accipiunt vitam æternam: quia qui non peccant, alieni sunt
B à morte secunda. ¶ Gratia autem dei vita æterna, in Christo
Iesu domino nostro.) Sicut enim sequentes peccatum, ac-
quirunt mortem, ita & sequentes gratiam dei, id est fidem
Christi, quæ donat peccata, habebũt vitam æternam, vt gau
deant se ad tempus dissolui, sciẽtes se hanc vitam consecutu
ros, quæ & omni tædio careat, & successionem non habeat.
Quam sanctus Simeon exoptans petiit se hinc dissolui, vt i-
ret in pace, id est, vitam quæ nullam patitur inquietudinem.
Et hoc donum à deo per Christum nobis datum dominum
nostrum testatur, vt deo patri gratias per nullum alterum
nisi per suum filium agamus.

CAPVT SEPTIMVM.

IN ignoratis fratres, scientibus enim legem lo-
quor.) Vt animos eorum firmet in doctrina diui-
na, exemplo humanæ legis vtitur, vt per terrena
suadeat cœlestia, sicut à mundi creatura deus a-
gnoscitur. Quia enim vnius est totum, licet diuersę sint res,
ex aliqua tamen parte, sibi inuicem similes sunt. Sciunt ergo
C legem Romani, quia non sunt Barbari, sed comprehende-
runt naturalem iustitiam, partim ex se, partim ex Gręcis, si-
cut & Græci ex Hebræis. Quamuis enim ante Moysem nõ
latuerit lex, sed ordo non erat, neque authoritas, non leges
Romanis ex Athenis perlatæ sunt. Non ignorantibus ergo
legem dicit: ¶ Quia lex dominatur homini quanto tempo-
re viuit.) Non est occultum omnem vitam hominis esse sub
lege naturæ quæ data est mũdo. hæc lex generalis est. Nunc
verò aliam proponit specialem, quãuis & ipsa generalis est:
sed dum non recipitur ab omnibus, fit specialis. per quam
vult probare assertionem suam. Gradatim enim vult trade-
re veritatem. dicit ergo: ¶ Nam quę sub viro est mulier, vi-
uente viro alligata est lege viri. Quod si mortuus fuerit vir
eius, soluta est à lege viri. Igitur viuẽte viro vocabitur ad-
ultera si fuerit iuncta alteri viro.) Hæc lex de euãgelio est,
non ex Moyse, neque ex iustitia terrena. Aliquid ergo du-
ce natura, aliquid ex lege Moysi addiscentes, perfecti sunt
D per euangelium Christi. Sequenti ergo exemplo apertius
suadet Christianismum exutum esse à lege factorum, nõ ab
omni lege, nec vltra iam expedire esse sub lege, ne gratiam
dei euacuet reuersus sub legem, quia dei gratia liberauit à
lege hominem, vt spiritu, id est, mente seruiat deo. Sicut e-
nim mulier mortuo viro liberata est à lege viri, non à lege
naturæ: ita & ij qui gratia dei liberati à lege sunt, à qua tene-
bantur rei, vt mortua illa sit, vt Christianismo iuncti non
sint adulteri. Si enim lex apud illos viuit, adulteri sunt, & ni-
hil illis proderit dici Christianos, quia obnoxij erũt vltio-
ni. Nec enim legis erit adulter, sed euangelij, qui mortua le
ge iunctus euangelio, post redit ad legem. Mortua enim lex
dicitur, quando quem tenebat reum, cognitum est ei autho
ritate legis cessante. ¶ Quod si mortuus fuerit vir eius, libe
rata est à lege viri, vt non sit adultera, iuncta si fuerit alteri
viro.) Sublati à lege accepta remissione peccatorum, & iun
cti euangelio, non sunt adulteri legis, quia mortua apud il-
los est. Si autem seruãtes legem accedere se putant ad euan-
gelium

Universidad de Deusto
Biblioteca

gelium, rei erunt & adulteri, quia viua lege iunxerunt se fidei, erunt in vtroque adulteri. ¶ Itaque fratres mei & vos mortificati estis legi per corpus Christi.) Quoniam saluator noster corpus suum diabolo crucifigere permisit, sciens pro nobis esse contra illũ, idcirco per corpus Christi saluos nos dicit factos. Mori enim legi, deo viuere est, quia lex dominabitur peccatoribus. Cui ergo dimittuntur peccata, moritur legi. hoc est liberari à lege. Itaque per corpus Christi hoc consequimur beneficium. Tradens enim corpus suum saluator, mortem vicit, & peccatum damnauit. In ipso enim peccauit diabolus, cum illum innocentẽ occidit, & qui peccatum omnino nesciret. Cum enim hominẽ sibi peccati causa defenderet, inuẽtus est in eo reus, in quo accusabat. Hinc factum est, vt omnes credentes in Christum eruantur à lege sublato peccato, quia victum peccatum, quod est diabolus, per corpus Christi, non habet authoritatem in eos qui ad illum pertinent à quo victus est. Dum enim nõ peccat & occiditur, quasi reus vicit peccatũ de peccato, hoc est, diabolum proprio peccato, quod in eo admisit, damnauit, & chirographum quod peccato Adę decretum erat, deleuit, quando ab inferis resurrexit, data huiusmodi forma credentibus sibi, vt à morte secunda teneri non possent: ac per hoc mortui sumus legi per corpus Christi. Qui enim legi mortuus non fuerit, reus est: & qui reus est, secundam mortem euadere non potest. ¶ Vt sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, vt fructificemus deo.) Hoc dicit, quia ideo mortui sumus legi, vt de cætero Christi simus serui solius. & hoc erit fructificare deo. Acquiritur enim deo, qui in gratia eius manet dignus resurrectione promissa. ¶ Cũ enim essemus in carne.) Cum in carne sit, negat se esse in carne. Est enim in corpore, quia hic dicitur esse in carne, qui aliquid sequitur quod lege prohibetur. Igitur in carne esse multifarie intelligitur. Nam omnis incredulus in carne est, id est, carnalis, & Christianus sub lege viuẽs in carne est, & qui de hominibus aliquid sperat, in carne est: & qui male intelligit Christum, in carne est: & si quis Christianus luxuriosam habet vitam, in carne est. Hoc loco tamen in carne esse sic intelligamus, quia ante fidem in carne eram'. Sub peccato enim viuebamus, hoc est, C carnales sensus sequentes vitiis & peccatis subiacebamus. Sensus autem carnalis est, non credere spiritalia, id est, sine commixtione virginem peperisse, & ex aqua & spiritu sancto hominem denuo nasci, & solutam animam à copula carnis rursus in carne surgere. De his diffidens, in carne est. ¶ Hinc vitia, ait, peccatorum, quæ per legem ostenduntur, operabantur in membris nostris, vt fructificarent morti.) Manifestum est quia qui non credit, sub peccato agit, & captiuus trahitur ad vitia admittenda, vt fructum faciat morti secundæ. Lucrum enim tunc facit mors cum peccatur. In membris tamen dicit vitia operari, non in corpore, ne occasio esset male tractantibus corpus, quia in maliloquio lingua arguitur, & in furto manus corripitur, & indissimulantes aures increpantur, & ita in cæteris, quidquid de corde exeant, membrorum tamen ministerio exercentur operibus. Disputatio hæc tãgit Iudęos, & eos qui Christiani dicuntur, & sub lege volunt viuere, vt ediscerent carnales se esse recedant à lege. Vitia tamẽ peccatorũ quę dominari in carne à gentib' dicit per legẽ ostẽdi, nõ per legẽ fieri demonstrat. index enim peccati lex est, nõ genitrix, reos faciens peccatores. ¶ Nunc autẽ soluti sumus à lege mortis in qua detinebamur.) Soluti sumus à lege, dum remissionem peccatorum accepimus. Nõ enim habet in nos potestatem. infidis enim & peccatoribus dominatur. Lex autem mortis ideo dicta est, quia punit reos. mortificat enim peccatores. non ergo mala est, sed iusta. Quamuis enim malum sit patientibus quod infertur à lege, sed illa non est mala, quia iuste infert iram. Itaque nõ mala est peccatoribus, sed iusta, bonis vero spiritalis est. Quis enim dubitet spiritale esse prohibere peccare? Sed quia hoc non potuit vt saluaret hominem remittendo peccata, lex fidei data est, quę credentes liberaret à dominio legis, vt possint reparare se ad vitam, quos lex tenebat reos mortis. Ipsis enim lex mortis est, quibus iram operatur causa peccati. ¶ Ita vt seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ.) His legem tangere putatur, quam quidem ad comA parationem legis fidei inferiorem facit, nõ tamen inimicam iudicat. Nam ideo dicit nos erutos à lege mortis, vt seruiamus legi fidei, quæ nobis præsidium contulit salutare, quod vetus lex non potuit, ne gratiæ beneficium inanire videamur, legi veteri seruientes. Lex vetus non criminis vtique nomen est, sed temporis vel ætatis. Senuit enim, quia cessauit. Lex autem spiritus ipsa est lex fidei, quia fides in anima est, nec operibus addiscitur, sed corde creditur: & mens ipsa intelligit naturæ suæ esse quod credit, nec oculis cernitur, aut manibus palpatur: & quæ sperantur dona, non visibilia sunt nec terrena, sed spiritalia. Vetus ergo lex in tabulis lapideis formata est: lex autem spiritus in tabulis cordis spiritaliter scribitur, vt sit æterna. Litera autem legis veteris ætate consumitur. Est & alia interpretatio legis spiritus, vt quia prior lex ab opere malo inhibuit: hæc autem cum nec in corde peccare debere dicit, lex spiritus vocatur, vt totum hominem faciat spiritalem. ¶ Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit.) Quoniam legem mortis hanc dixit, & erutos nos ab ea gratulatur, & in illa deo seruiri negat: ne iniquam hanc asserere putaretur, hoc purgat cum dicit: Absit. ¶ Sed peccatum non cognoui nisi per legem.) Non ergo peccatum est lex, sed index peccati. Ostendit enim & quæ latebant peccata, & quæ impune futura non essent apud deum. Quo comperto homo factus est reus, & ideo non videtur gratias agere legi. Quis enim libenter habeat eum qui sibi pœnam imminere annunciat? Legi autem fidei gratias agit, quia qui per legem Moysi reus factus est, per legem fidei reconciliatus est deo, quamuis & illa iusta & bona sit. Ostendere etenim imminens periculum, bonum est. Sed huic magis gratias agit, per quem ereptus de periculo viuit. ¶ Nam concupiscentiam nescieba, nisi lex diceret.) In Exodo: ¶ Non concupisces.) Non discreuit concupiscentiam hanc à peccato, sed miscuit, hoc significans, quia cum nec suspicio quidem esset istud non licere apud deum, cognoui, inquit, esse peccatum. Sub sua persona quasi generalem agit causam. Lex itaque concupiscentiam prohibet, quæ propterea quod oblectamento est, non putabatur esse peccatum. Simplex enim videbatur causa, concupiscere aliquid proximi. hoc lex prodidit esse peccatum. Secularibus nanque hominibus nihil tam inultum videtur & placidum, quàm voluptas. ¶ Occasione ergo accepta peccatum per mãdatum operatum est in me omnem concupiscentiã.) Omnem dicens concupiscentiam, cuncta peccata significat. Supra enim concupiscentiam iuxta legem memorat, cui nũc cætera addens vitia, omnem dixit concupiscentiam operatam in homine impulsu diaboli, quem in peccato significat, vt in contrarium fieret homini lex, quæ data erat vt prodesset. Videns enim diabolus auxilium per legem homini prouisum, quem in conditione se tam propter peccatum Adæ, quàm propter ipsius habere gratulabatur, intellexit factum aduersum se. Quem vidit enim factũ sub lege, pro certo habuit de suo sublatũ dominio. Agnouerat enim homo quomodo pœnam inferni euaderet. Hinc exarsit iracũdia aduersus hominem, vt illi legem inuerteret, vt prohibita admittendo, deum rursus offenderet, & denuo in potestatem diaboli caderet. Cœpit nõ imperare, sed subtiliter fallere, quoniam in lege data amisit dominium diabolus, sciẽs hominem ad dei iudiciũ de cætero pertinere. ¶ Sine lege enim peccatũ mortuum erat.) Hoc duplici genere intelligendum est, vt & diabolum in peccato sciat significatum, & hoc ipsum peccatum quod vocatur peccatum. Mortuus enim dicitur fuisse diabolus, quia cessabat ab illusione hominis ante legem, sed erat quasi quietus. Securus enim erat de possessione eius. Peccatum mortuum esse dixit, quia putabatur quod non imputaretur apud deum. ideo apud hominẽ mortuum erat, quasi impune peccaretur. Nam non latebat peccatum, sicut supra dixit, sed ignorabatur hoc, quia deus iudicaturus est. Quod cum data lege manifestum est reuixisse peccatũ. Quare reuixit, nisi quia ante vixerat, & postea desidia hominũ mortuũ æstimatũ est, cum viueret? Putabatur enim nõ imputari peccatum cum imputaretur. Viuens ergo pro mortuo habebatur. ¶ Ego autem viuebam aliquando sine lege.) Quid est sine lege vixisse, cum lex semper fuerit, sicut supra memoraui, Exod.20

Universidad de Deusto
Biblioteka

rauí, niſi quia ſine timore dei homo viuebat, ſecurus quod nó eſſet deus iudicaturus actus humanos? ¶Sed cũ veniſſet mandatũ peccatũ reuixit.) Ideo dixit reuixiſſe peccatũ, vt ſignificaret quia antè vixerat: poſtea autẽ deſidia hominum mortuum æſtimatũ eſt cum viueret, ſicut aſſolet falſa fama fieri peregrinis. Hoc ergo ſignificat, quod in initiis nõ latuerit peccatũ putari apud deũ, hoc eſt vixiſſe: ſed cum cõſuetudo peccãdi hoc obliteraſſet, mortuum æſtimatũ eſt: vt crimen cũ perſona deficere putaretur. Cum autẽ data eſſet lex vel reformata, reuixit apud eos, apud quos mortuũ æſtimatum erat, cœperũt enim ſcire imputari peccatũ. ¶Ego autẽ mortuus ſum.) Mortuus eſt homo, quia videt ſe reum eſſe apud deum, qui ante ſe putabat nõ futurũ obnoxium ex his quę peccabat. ¶Et inuẽtum eſt mihi mandatũ, quod erat ad vitã datum hoc eſſe ad mortẽ.) Verum eſt, quia lex ad vitã data eſt: ſed cum hominem non ſolum de præterito, ſed & de futuro peccantem reum fecit, facta eſt lex data ad vitam, eſſe ad mortẽ: ſed, vt dixi, peccãti, quia obedientibus proficit ad vitã. ¶Nam peccatũ accepta occaſione per mãdatum seduxit me, & per illud occidit.) Peccatum hoc loco diabolum intellige, qui author peccati eſt. Hic occaſionem per legem inuenit, quomodo crudelitatẽ ſuã de nece hominis faciaret, vt quia lex dominata eſt peccatorib', homo inſtinctu eius prohibita ſemper admittens offenſo deo vltionẽ legis incurreret, vt ab ea quæ illi profutura data erat, dãnaretur. Quia enim inuito illo data eſt lex, exarſit inuidia aduerſus hominẽ, vt eo amplius vitioſis voluptatibus macularet, ne manus eius euaderet. ¶Itaque lex quidẽ ſancta, & mãdatum ſanctum, & iuſtum, & bonum.) Vt nihil aduerſæ ſuſpicionis remaneret in lege, ſic illam cõmendat, vt non ſolum iuſtam hanc, ſed & ſanctã & bonã proñũciet. Nã mandatum legem
Matth.19. intelligi, euãgelicus ſermo teſtatur. Ait enim: Si vis ad vitam venire, ſerua mandata. ¶Quod ergo bonum eſt mihi, mors eſt? Abſit.) Vere abſit. Vnde enim fieri poteſt, vt quod bonum eſſe probatur, mors intelligatur? ¶Sed peccatum vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum eſt mortem.) Diabolum per bonum occaſionẽ dicit accepiſſe vt malum operaretur homini, dum illum ſeducit ad mortẽ: quia vt ea quæ ante legẽ malè geſta ſunt, per illecebrã cupidinis probarentur eſſe peccata, & de cætero vitarẽtur, data eſt lex manifeſtata in literis. Tunc incenſus eſt Satanas, per bonũ vtique. Vidit enim prouideri homini, & illicita illi ſuaſit vt pro vita ex lege ei mors proueniret. Quod quidẽ negligẽtiæ humanæ adſcribendũ eſt, quę ſic vigorẽ naturę ſuæ infirmauit cupiditate peccandi, vt ſuggeſtiones aduerſarij reprimere non poſſet. Inimicus tamẽ quem in peccato ſignificat, vt appareat eſſe inimicus, per legem accepit occaſionem operari homini mortem. Dum enim ad illicita illum ſuadet, apparet eſſe inimicus. Quanquam & ante legem mortẽ homini procurauerit, excepta prima cauſa Adæ: poſt legẽ tamen maiores ei pœnas apud inferos, vbi mors ſecunda eſt, adinuenit. Minus enim criminis eſt ante legem manifeſtatam peccaſſe, quàm poſt legem. ¶Vt fiat ſupra modum ipſum peccatum peccans per mandatum.) Quid eſt ſupra modum, quaſi datus ſit modus delinquentibus, cum peccare non liceat? Sed
Gene.15. dei verba ſunt dicentis: Non ſunt completa peccata Amorræorum. Per quod oſtendit menſuram quandã eſſe delictorum, quam cum impleuerint peccatores, vita digni minime iudicẽtur, ſicut & Pharao quia iſtum modũ impleuerat, dei virtutes & ſigna in illum oſtenſa ſunt, per quæ cæteri territi ad emolumenta vitæ ſe exercerent, vt in mortuo vita diſcatur. Sed alius eſt modus quem tractat Apoſtolus. Vt oſtendat enim plus peccatum eſſe ſub lege, quàm fuerat ante legem: ſupra hunc modum peccatorum amplioré modum ſignificat creuiſſe poſt legẽ, inuidia & aſtutia Satanæ, vt prouidentia dei contraria fieret homini, cum timore legis mine peccare debuerint. Ideo deus vt inuidiam diaboli vinceret, & prouidentiam homini ratam faceret, mutauit ordinem mittens ſaluatorem Chriſtum, qui & diabolum vinceret, & ſtatuta dei erga hominem firmaret.

Scimus enim quod lex ſpiritalis eſt.) Quoniã ſcientibus legem loquitur, ideo ait: Scimus quia lex ſpiritalis eſt. ¶Ego autẽ carnalis ſum venũdatus ſub peccato.) Legem Moyſi ſpiritalem vocat, quę eſt data in tabulis: quæ quia peccare prohibet, ſpiritalis eſt, quippe cum viſibilia & carnalia coli prohibeat. Hęc ad cõmendationem legis pertinent, ne culpa digna putaretur, quia ſeueritatem exercuit in peccatores. Hominẽ autem carnalem appellat, dum peccat. Venditus ſub peccato. hoc eſt venditũ eſſe ſub peccato, ex Adam qui prior peccauit, originem trahere, & proprio delicto ſubiectum fieri peccato, ſicut dicit Eſaias propheta: Venditi, inquit, eſtis peccatis veſtris. Adam enim Eſaiæ.50. vẽdidit ſe prior, ac per hoc omne ſemen eius ſubiectum eſt peccato. Quam ob rem infirmum eſſe hominem ad præcepta legis ſeruanda, niſi diuinis auxiliis muniatur, hinc eſt. vnde ait: Lex ſpiritalis eſt: ego autem carnalis ſum venundatus ſub peccato. hoc eſt, lex firma eſt & iuſta, & caret culpa: homo autem fragilis eſt, & paterno ſubiugatus delicto, vt pote ſtate ſua vti non poſſit circa obedientiam legis. ideo eſt ad dei miſericordiam confugiendum, vt ſeueritatem legis effugiat, & exoneratus delictis, de cætero deo fauente inimico reſiſtat. Quid eſt enim ſubiectum eſſe peccato, niſi corpus habere vitio animæ corruptum, cui ſe inſerat peccatum, & impellat hominem quaſi captiuum delictis vt faciat voluntatem eius? Hinc dominus inter cætera ait: Venit enim diabolus, & tollit quod ſeminatum eſt in cor illorum, ne ſalui Lucæ.8.
fiant. Vnde idem Apoſtolus in alia epiſtola ait: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus Epheſi.6.
principes & poteſtates, cõtra ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus. quos ſatellites conſtat eſſe Satanæ. Nã ante præuaricationem hominis, prius quàm ſe manciparet morti, non erat his poteſtas ad interiora hominis accedere, & cogitationes aduerſas inſerere. Vnde aſtutia eius factum eſt vt confabulatione per ſerpentem hominem circũueniret. Poſtquam autem circũuenit eum & ſubiugauit poteſtatẽ in eum accepit vt interiorem hominẽ pulſaret, copulãs ſe menti eius, ita vt nó poſſit agnoſcere quid ſuum ſit in cogitatione, quid illi', niſi reſpiciat legem. ¶Quod enim operor, non intelligo.) Nõ intelligit quod operatur, quia videt aliud ſe per legem ſcire, & aliud agere. ¶Non enim quod volo, hoc ago: ſed qđ odi, illud facio.) Subiectus peccato, facit vtique quod non vult. ¶Si autem quod odi, illud facio, conſentio legi.) Probat legem recte prohibere, quando inuitum ſe hoc facere quod lex vetat profitetur, & naturæ ſuæ dicit eſſe quod mãdat lex: quia quod extra facit, odioſum ſibi dicit. ¶Nunc autem iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum.) Quoniam audit legem prohibere quod agit, & conſentit non debere fieri, ac per hoc aliud eſſe cuius impulſu hæc agi declarat, id eſt peccatum. Peccatum autẽ ideo ſemper nominat, cum ſciatur diabolus eſſe cũ angelis ſuis: quia niſi peccaſſet primus homo, hæc nõ prouenirent, ac per hoc peccatum eſt quod ea omnia facit. ¶Scio enim quoniam in me non inhabitat, hoc eſt, in carne mea, bonum.) Non ſicut quibuſdã videtur, carnẽ malã dicit, ſed quod habitat in carne, non eſſe bonũ, ſed eſſe peccatũ. Quomodo inhabitat in carne peccatum, cum non ſit ſubſtãtia, ſed præuaricatio boni? Quoniam primi hominis corpus corruptum eſt per peccatum, vt poſſit diſſolui: ipſa peccati corruptio per cõditionem offenſionis manet in corpore, robur tenẽs diuinę ſentẽtiæ datæ in Adã: quod eſt ſignum legis diaboli, cuius inſtinctu peccauit Adã. Per id ergo quod facti cauſa manet, inhabitare dicitur peccatum in carne, ad quam diabolus accedit quaſi ad ſuam legẽ, & manet quaſi in peccato peccatũ, quia caro iam peccati eſt, vt decipiat hominẽ ſuggeſtionibus malis, ne homo faciat quod præcipit lex. ¶Nam velle adiacet mihi.) Tam bona aſſerit quæ iubet lex, vt naturaliter ſibi placere dicat, & velit facere. ¶Perficere autem bonum non inuenio.) Et placet ergo quod à lege iubetur, & volũtas eſt faciendi: ſed vt impleatur, poteſtas & virtus deeſt: quia ſic preſſus eſt poteſtate peccati, vt non poſſit ire quò vult, neque valeat contradicere, quia poteſtatis eius alter eſt dominus. Homo enim iam conſuetudine peccandi grauatur, & facilius ſuccumbit peccato quàm legi, quam ſcit bona docere. ac ſi velit bona facere, premit illum conſuetudo adiutore inimico. ¶Non enim quod volo, facio bonum: ſed quod nolo malum, hoc ago.) Sępe repetit, vt dilucidet. Hoc ergo eſt

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod supra dictum est, quia vt captiuus per supradictas cau A
sas illud cogitur facere quod vult peccatū. ¶Si autem quod
nolo, hoc facio: iã non ego operor illud, sed quod habitat in
me peccatū.) Hoc est quod iam supra memorauit, quia pres
sus & subiugatus peccato, nō suã, sed illius perficit voluntatē. Nunquid quia inuitū hominē dicit peccare, immunis debet videri à crimine: quia hoc agit quod nō vult, pressus vi potestatis? Nō vtiq;. Ipsius enim vitio & desidia hæc cœpta sunt. Quia enim mancipauit se per assensum peccato, iure illius dominatur. primū enim suader, vt victo iã dominetur. Apostolus autē vt gratiã dei referat, hæc exponit de quãtis malis hominē liberauerit, vt quæ exitia ex Adã trahit, quæ verò beneficia per Christū cõsecutus est, cui nec lex subuenire potuit, demõstraret. ¶Inuenio igitur legē volēti mihi facere bonū, quia inest mihi malum.) Legem Moysi asserit voluntati suę dare cõsensum cõtra peccatum quod in carne habitat, quod aliud cogit facere, q̃ quod vult homo & lex. ¶Cõdelector enim legi dei secũdũ interiorē hominē.) Animum his oblectari dicit quæ à lege traduntur. hic est inte- B
rior homo, quia nō in animo habitat peccatū, sed in carne, quia est ex origine carnis peccati, & per traducem fit omnis caro peccati. Si enim anima de traduce esset & ipsa, & in ipsa habitaret, quia anima Adæ magis peccauit quàm corpus, sed peccatum animæ corrũpit corpus. In carne ergo habitat peccatum quasi ad tanuas animæ, vt non illã pemittat ire quò vult. In anima autē si habitaret, nunquã se cognosceret homo: nũc autem cognoscit se, & delectatur legi dei. ¶Video autem aliã legem in mẽbris meis, repugnantē legi mentis meæ, & captiuum me ducentē in lege peccati quod est in membris meis.) Duas leges memorat, ex quib' vnã in membris suis videre se flagitat, id est, in exteriore homine, qui est caro vel corpus. *Hęc est lex aduersa, hæc repugnans animo, trahẽs illum captiuum in conditionẽ peccati, ne vltra egrediens inueniat assertorẽ. Alia est lex mentis, quæ est lex* Moysi, vel naturalis, quæ est in animo. *Hæc pressa est violentia peccati, negligentia quidẽ sua, quia dum diligit vitia, subiecit se peccato, vt ipsa consuetudine teneretur captiua.* C
Dominatur enim homini cõsuetudo. Quatuor quidẽ leges nominat. Primã legem spiritalẽ, quæ est etiã naturalis, quæ reformata est per Moysem, & polita in authoritate. ipla est dei lex. Deinde legẽ mentis consentientẽ legi dei. Tertiam legẽ peccati, quã ex pręuaricatione primi hominis in membris dicit habitare. Quartam verò quæ in membris videtur dum suggerit mala, & recedit. Sed hæ leges iteratæ quatuor videntur, cum sint duæ, id est, boni & mali. Lex enim mentis ipsa est lex spiritalis, siue Moysi, quæ vocatur lex dei. Peccati verò lex eadem est quæ & illa quam in membris dicit videri, quæ contradicit legi mẽtis nostræ. ¶*Infelix* ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum.) Infelicem hominem dicit, quia nascitur sub peccato. Nunquid non vere infœlix est homo, qui in hanc hæreditatem prævaricationis successit, hospitem secum habens peccatum, per quod ad illum aditum habet Satanas? Gradus enim fabricauit Adam, per quos ad filios eius expoliator ascendit, nisi clementissi- D
mus dominus motus misericordia gratiam suam per Christum dedisset, vt releuatum genus humanũ, remissione peccatorum accepta, de cætero posset resipiscere represso & dãnato peccato. Potest enim exoneratus malis & purgatus resistere aduersario, potestate accepta contra illum, dum adiuuatur à deo. Hic quasi legem fidei tertiam inducit potiorem, quam & gratiam vocat, quæ ex lege tamen spiritali originẽ habet, quia per hanc liberatus est homo: vt quia Moyses dedit legem, dedítque & dominus, duæ dicantur, vna tamen intelligatur quãtum ad sensum & prouidentiam pertinet. Illa enim initiatrix est salutis, hæc verò cõsummatrix. Sed non hanc partẽ legis dico, quæ in neomeniis est & in circuncisione & in esceis, sed quæ ad sacramentum dei pertinet & disciplinã. Gratia dei liberatus est homo de corpore mortis huius. Hanc dicit mortem, quam supra ostẽdit in necem hominis per peccatũ inuentã apud inferos, quæ appellatur secunda. Corpus autẽ mortis est, cũcta peccata. Multa enim vnum corpus sunt, singula quasi mẽbra vno authore inuenta, ex quib' homo ereptus gratia dei per baptismum, supradictam mortem euasit. Nec enim in carneo corpore positus de eo ipso ereptum se diceret, sed hoc corpus dixit quod superius per baptismum & obseruãtiam legis destrui significat. Nam & cũ dicit, de corpore mortis, ostendit aliud corpus esse nõ mortis. ¶Igitur ego ipse mẽte seruio legi dei.) Legi dei cum dicit, & Moysi significat legem & Christi. ¶Carne autem legi peccati.) Ego ipse, id est, qui liberatus sum de corpore mortis. In corpore est, quomodo liberatus est de corpore mortis, nisi quia liberatus est à cunctis malis? Remissio enim peccatorum omnia tollit peccata. Liberatus ergo de corpore mortis, gratia dei per Christum mente vel animo seruio legi dei: carne autem legi peccati, id est diaboli, qui per subiectam sibi carnem suggestiones malas ingerit animæ. Quia ergo duplex est homo, carne conuersus & animo, legi dei mente seruire se dixit, quia animus deuotus est deo, & recuperata sui potestate repugnare potest peccato quod per carnem operatur. Quia enim caro corrupta est, & morti subiecta, quæ sic facta erat vt societate & cõiunctione animæ non moreretur, recepit desideria quorũ quasi honorem quendam transfert ad animum, vt etiam ipse generetur. Sed quid respuit illam mortem? Gratia dei. Mẽte seruio legi dei: carne autẽ legi peccati, sicut dictum est. Iam enim liber animus, & in consuetudinem bonam reuocatus, spiritu sancto adiuuante malas suggestiones potest spernere. Reddita est enim illi authoritas qua audeat resistere inimico. Qui enim iam non est obnoxius, minime poterit indagari in vitiis. Caro autem quia iudicium nõ habet, neque ea pax est discernendi (est enim bruta natura) non potest inimico aditum claudere, ne veniens introeat, atque animo contraria suadeat, ac per hoc carne, ait, seruit legi peccati. Cum enim vnus homo carne constet & anima, ex illa parte qua sapit, deo seruit: ex altera autem qua stolidus est, legi peccati. *Si autem homo in eo quod factus est perdurasset, non esset potestas inimico ad carnem eius accedere, & animæ contraria susurrare.* Vt autẽ totus homo minime reparatus fuisset Christi gratia ad statum pristinum, *sententia obstitit data in Adam. Iniquum enim erat soluere sententiam iure depromptam. Idcirco manente sententia, prouidẽtia dei remedium* inuentum est, vt redhiberetur homini salus, quam proprio vitio amiserat, vt hic sanatus crederet quia aduersarius eius deuictus potentia Christi, non auderet transpuncta sententia primæ mortis hominem sibi defendere, adunato genere Adæ, ne ad primæ originis redderetur facturam iam totus permanens immortalis.

CAPVT OCTAVVM.

NIhil enim nunc dãnationis est iis qui sunt in Christo Iesu, qui nõ secundum carnẽ ambulant.) Verum est, quia nulla erit dãnatio horum qui sunt in Christo Iesu, legi dei solicite seruientes. ¶Lex enim spiritus vitæ, in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis.) Securitatem flagitat homini per gratiam dei vt de suggestionibus diaboli nõ sit solicitus, dũmodo spernat illas. Nihil enim oberunt homini apud mortẽ secũdam, quia lex fidei, id est, spiritus liberauit hominẽ à morte secunda dãnato peccato. Nec obesse iam homini, quia carni inest peccatũ: si modo repugnet ille memor auxilij dei, sed & coronandus est qui peccati manentis premit cõsilia. Magna enim solertia est domestici hostis insidias euitare. Lex ergo spiritus vitę, ipsa est lex fidei. Nã & Moysi lex spiritalis est, quia prohibet peccare non tamen vitæ, quia reis mortis peccata remittere non potest, vt viuificet mortuos. Hæc verò quia & peccare non vult, & à morte reuocat, *lex spiritus* vitæ appellatur, non per literam constans, sed *per spiritum*, quia corde creditur, & spiritus est, quod creditur. Hæc itaque lex in Christo Iesu, hoc est, per fidem Christi liberat credentem à lege peccati & mortis. Lex peccati est quam in membris dicit habitare, quæ suadere nititur aduersa. Lex verò mortis, Moysi lex est, quia mortificat peccatores. Nam & in alia epistola inter cætera dicit de authoritate legis: Si ministratio mortis formata in lapidibus fuit in gloria. 2. Corin. 3.
Non ergo mirum si lex spiritalis dicatur, & lex mortis, cum

& euan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& euangelium eodem modo sit. Dicit enim alio loco inter cætera, Aliis odor vitæ ad vitã, aliis odor mortis ad mortem. Quos enim opinio virtutũ, aut rerum gestarũ visus aut auditus attrahebat ad fidẽ, his odor vitæ erat euangelium. Illis autẽ quorum sensum inflãmabat facta virtus ad contradicẽdum, mortis erat odor prædicatio fidei. Vna ergo cum sit fides, diuersitatẽ præstat hominibus, sicut & sol cum sit vnus, cerã soluit, lutum stringit. Qua ergo quis mente odoratus fuerit fidẽ, sic proficiet illi. Sed dicitur forte: Si eadẽ præstat fides quæ & lex, cur non etiã ipsa ex parte lex mortis dicatur: mortificat enim nõ credẽtes? Sed non ita est. Fides enim data est quæ iustificat cõfugientes ad se, vt remittat eis quos lex tenet reos, vt agẽtes sub fide, liberi sint à peccato. Nã sub lege agentes obnoxij sunt. Qui ergo nõ obediunt fidei, non occidẽtur à fide, sed à lege, quia non accedẽtes ad fidem, rei tenẽtur à lege: ideoque omnes qui malo animo odorãtur verba fidei, remanẽt in morte. Videamus nũc quid intersit cum dicitur lex spiritalis, & lex spiritus. Hoc interest, quia idcirco dicitur lex spiritalis, quia præcepta dat per quę nõ peccetur: quia qui non peccat, spiritalis vocatur, æmulus superiorũ cœlestium. Lex autẽ spiritus propterea vocatur: quia deus cuius fides est, spiritus est. Illic ergo verba sunt, hic res. Illic quæ dei sunt, hic deus ipse. ¶ Quia quod impossibile erat legis, in quo infirmabatur per carnẽ, deus filium suum mittens in similitudinẽ carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne.) Hæc dicit vt baptizatos securos reddat quia liberati à peccato sunt: Quoniam quod impossibile erat, inquit, legis. Cui impossibile? Nobis scilicet impossibile erat mandatũ legis implere, quia subiecti eramus peccato. Ob hoc deus filium suum misit in similitudinẽ carnis peccati. Hæc est similitudo carnis, quia cum eadem caro sit quę & nostra: non tamen ita facta in vtero est & nata, sicut & caro nostra. Est enim sanctificata in vtero, & nata sine peccato, & neq; ipse in illa peccauit. Ideo enim virginalis vter electus est ad partum dominicum, vt in sanctitate differret caro domini à carne nostra. In causa enim similis est, non in qualitate peccati substantiæ. Propterea ergo similem dixit, quia de eadem substantia carnis, non eandem habuit natiuitatẽ, quia peccato subiectũ non fuit corpus domini. Expiata est autẽ à spiritu sancto caro domini, vt in tali corpore nasceretur quale fuit Adæ ante peccatum, sola tamẽ sententia data in Adam. Misso ergo deus Christo, de peccato damnauit peccatum, hoc est, peccatum peccato proprio dãnauit. Christus enim cum à peccato crucifigitur, quod est Satanas, peccauit peccatum in carne corporis saluatoris. Quo facto damnauit deus peccatum in carne, ibi vtique vbi peccauit: sicut & in alia epistola ait: Detriumphans illos in ipso, id est in Christo. Nam solet dici de quocunque dãnato: in qua causa dãnatus est? respondetur: vt puta, in homicidio. Ita & peccatũ in carne dãnatum, hoc est, in peccato quod admisit in carne. Hoc itaque peccato reus factus Satanas, amisit dominium retẽtarum animarum, vt iam signatos signo crucis in qua victus est, in secunda morte tenere non audeat. Quã obrem ad securitatẽ nostrã hæc tractat Apostolus. ¶ Vt iustificatio legis adimpleretur in nobis, qui nõ secundũ carnẽ ambulamus, sed secundum spiritum.) Ideo dãnatum dicit peccatum, vt impleretur in nobis iustificatio legis datæ à Moyse. Sublati enim de cõditione legis, facti sumus amici eiusdẽ. Iustificati enim amici legis sunt. Quomodo autẽ impletur in nobis iustificatio, nisi cũ datur remissio omnium peccatorũ, vt sublatis peccatis iustificatus appareat mẽte seruiens legi dei? Hoc est nõ secundum carnẽ ambulare, sed secũdum spiritum, vt deuotio animi, qui est spiritus, non cõsentiat desiderio peccati, quia per carnem seminat cõcupiscentias animæ quod inest peccatum. Si dãnatum est peccatũ, quomodo inest? Dãnatum est, & à saluatore, & triplici genere damnatum. Primo enim in loco dãnauit peccatum, dum nõ peccauit dissentiens à peccato. Deinde in cruce peccatum, quia peccauit, dãnatum dicitur. Vnde sublata est illa authoritas quasi peccati qua detinebat homines in inferno propter delictum Adæ, vt de cætero in quibus signum crucis est, detinere non audeat. Tertio damnauit peccatum, dum irrita fecit delicta remissione peccatorum concessa. Cum enim peccator causa admissi peccati damnandus esset: ignoscens autem ei, damnauit in eo peccatum. Itaque si & nos saluatoris exemplo non peccemus, damnamus peccatum. ¶ Qui enim secundum carnem sunt, quę carnis sunt sapiunt.) Hoc dicit, quia qui suggestioni quæ efficitur per carnem, obtemperat: quæ carnis sunt, sapit. Hoc enim illi suaue videtur quod sequitur, contra fas appetens vsum & sententiam erroris carnis. in carne enim mundanus error signatur quacunque ex parte. ¶ Qui verò secundum spiritum, ea quæ sunt spiritus sentiunt.) Manifestum est quia qui se à carnis desideriis continet, iuxta legem mentis viuit. Hoc enim illi vtile videtur sapere, quod conueniat legi.

NAm prudentia carnis, mors est.) Prudentia carnis peccatum est, quod generat mortẽ. Prudentia enim ideo dicitur, cũ res stulta sit, quia secularib' hominibus errores ex visibilib' concepti siue in sensu siue in actu cõtra legẽ dei, prudentia vidẽtur: maxime quia omnis industria & astutia illorũ in eo est, vt peccent. Sapere enim sibi vidẽtur si illud diligentius curent, cum nihil stultius sit quàm peccare. Est & alia prudentia carnis, quæ mundanis rationibus inflata, negat aliquid fieri quod mundi careat ratione. Vnde deridet virginis partũ, carnis resurrectionẽ. ¶ Prudentia autem spiritus, vita & pax.) Vere hæc est sapientia, quæ vitã acquirit & pacem. Sequens enim spiritalia contẽptis illecebris vitæ præsentis, æternã habebit vitam cum pace, id est, sine inquietudine. Vbi enim perturbatio est, & pœna est. ¶ Quoniam sapientia carnis inimica est deo. Legi enim dei non est subiecta. nec enim potest.) Non carnem dixit inimicã, sed sapientiam carnis: id est, non substãtiam, sed actus, aut cogitationẽ, siue asseuerationẽ quæ nascitur de errore. Sapientia ergo carnis est primo in loco, astrorum ab hominibus inuẽta disputatio, deinde visibilium oblectatio. Hæc inimica deo sunt, quia elementorum dominum, & opificem mundi his coæquant quę fecit, astruentes nihil posse fieri præterquã mundi continet ratio. Quamobrem negant deum fecisse vt virgo pareret, aut mortuorum corpora resurgerẽt: quia stultum est, inquiunt, vt deus fecerit vltra quàm sapit homo. O prudentes mundi, qui putant deum non debere aliter facere quàm ab eo facit cõdita creatura, vt ipse similis creaturis putetur. Sic cæcati sunt, ne videant qualem contumeliã deo faciũt. Opus enim quod in laudem suam prædicandã facere dignatus est, isti vituperantes, incredulum & stultum asserunt. ac per hoc legi dei hoc studium subiectũ esse non potest, in eo quod exercitatur vt dei gestis repugnet. ¶ Qui enim in carne sunt, deo placere non possunt.) Sapientes mũdi in carne sunt, quia respiciẽtes mundum, spiritali sapiẽtiæ resistũt, quia totus mundus caro est. Omne enim visibile carni deputatur. cognata enim sunt carnis, imò elementa carnis. Ideoq; qui mũdanis rebus obtemperat, in carne est. ¶ Vos autem non estis in carne, sed in spiritu.) In carne positi dicuntur non esse in carne, si assentientes Ioanni apostolo mundana non diligant. Sententia enim homini suam quasi fingit naturam, vt hoc appelletur quod sentit. ¶ Si tamen spiritus dei habitat in vobis.) Hoc ideo ambigue dicit, quia in lege inducti, nõ adhuc perfectæ erãt fidei, sed spem in eis videbat perfectiõis. Vnde aliquando quasi perfectis loquitur, aliquando quasi perfecturis. hoc est, aliquando laudat, aliquando commonet: vt si secundum supra memorata versentur iuxta legem naturæ, ii? spiritu esse dicantur: quia spiritus dei in eo habitare non potest, qui carnalia sequitur. ¶ Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius.) Spiritum dei nunc spiritum dicit Christi, quia omnia patris, filij sunt. Hoc ergo dicit, quia qui supradictis errorib' subiectus est, ad Christum nõ pertinet. spiritum enim eius non habet, quem vt filius dei esset, acceperat. Duabus enim ex causis deserit hominem spiritus sanctus, cum aut sensum carnis habet, aut gesta. Itaque per hæc ad bonam conuersationem compellit. Quamuis enim bonitate dei erigantur homines, non erunt tamen filij dei vocati nisi sic vixerint, ne satis indigni cõcesso nomine videantur. ¶ Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spirit' verò vita propter iustificationẽ.) Peccati causa corpus mortuum asserit eorũ quos deserit spiritus sanctus,

nec ad istum, id est, spiritū quis eorū passione potest peruenire. Spirit' enim dei nescit peccare. Ad iustificationē enim datur, vt adiutorio suo iustificet. Ergo quia peccare nescit, vita est. Mori enim non potest, quia per peccatum mors: ac per hoc sibi peccator oberit, non spiritui quē accepit. Nec enim spiritus erit in causa, qui voluit iustificare. Signum enim iustificationis hoc est in homine, vt per id quod inhabitat in eo, iustificatus appareat esse filius dei. Non enim in ficto homine, neque in corpore subdito peccatis potest habitare spiritus sanctus, sicut dicit Salomon. Si quis autē denuo carnaliter viuat, desert' ab spiritu sancto, in iniustitia sua morietur. Corpus autem dicēs totum hominem significat mortuum peccati causa: sicut & à propheta sub vocabulo animę totus homo significatur, quasi à parte totum. Ait enim: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Nunquid sine corpore? Hic corpus pro toto homine posuit, ille autem animam. Et alius propheta carnē dicendo, totum hominem significauit. Ait enim: Videbit omnis caro salutare dei. Et quoniam baptizato datur spiritus sanctus, etiam ipsius esse spiritus dicitur. Idcirco cætera hominis ad comparationem eius corpus appellauit. Præterea quod anima dum peccat, caro dicatur. hoc enim vocatur quod sequitur: sicut sæpe iā dixi. Simili modo & dominus cum in passione sua diuinitatē suam minime formidare vellet intelligi, sed hominis esse mœstitiam, ait: Spiritus quidem prōptus est, caro verò infirma. vt in spiritu deum, in carne verò hominē significaret. ¶ Quod si spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Iesum à mortuis: viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantē spiritum eius in vobis.) Ipsum sensum eadem tractat ratione. Corpora enim dixit, per quę homines significat. Et quia supra dixit propter peccatum corpus mori morte secunda, hic iterum propter bonam vitā mortalia corpora viuificari promisit, id est totum hominem. ¶ Igitur fratres debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus.) Rectum & manifestum est non nos admonētioni Adæ, quia carnaliter egit, obsecundare debere, qui prior peccās mortem nobis hæreditatis titulo dereliquit: sed legi Christi seruire nos debere, qui nos spirituali ratione à morte supradicta redemit. Huic enim debitores sumus, qui nos carnalibus vitiis sorditatos per lauacrum spiritus ablutos iustificauit, & filios dei fecit. Prius enim in carne positi exemplo Adæ viuebamus subiecti peccatis, nunc verò liberati reddere debemus obsequium redemptori. Quod quidem obsequium non illi vtique proficit, qui nullius eget, sed nobis vitam acquirit æternam. Sic enim diligit nos, vt sibi imputet quod nobis promisit. ¶ Si enim secundū carnē vixeritis, moriemini.) Nihil enim verius: quia si secūdum Adā vixerimus, moriemur. Adam enim præuaricans vēdidit se peccato, carni deputatur. Omne enim peccatum, caro est. Propter quod enim deforis vitia & delicta nascuntur ex sensibus, de auditu, visu, odoratu, vel gustu, carni deputantur. Omnis enim cogitatio foras respiciens incurrit delictum. Nam & primi hominis deforis peccatum natum est. Secundum carnem ergo viuere, mors est. Omnis enim actus carnis, extra legem est. ¶ Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.) Corpus vult lege animæ gubernari. Vnde ostendit, si duce sancto spiritu actus & consilia carnis, quę huius mundi instigantibus potestatibus concinnantur, fuerint repressa, ne agendi accipiant potestatem, vitam præstari. Mortificari enim dicuntur si cessent. non sunt enim si cessant, quia peccatum non est si non fiat.

Sapien.1.

Ezech.18.

Esaiæ.40.

Quicunq; enim spiritu dei agūtur, hi filij sunt dei.) Hos dicit spiritu dei agi, in quorum actibus cōsilia principum & potestatum huius mundi nō videntur. In quorū enim videntur, nō sunt filij dei, sed diaboli: quia qui de deo natus est, nō peccat, dicit Ioannes apostolus. Hoc est enim quod probat dei filios & diaboli. Vnde domin' ad Iudæos quod male agerēt, & parricidiū cogitarēt, ait: Vos de patre diabolo estis. ¶ Nō enim accepistis spiritū seruitutis iterū in timore.) Hoc dicit, quia acceptò spiritu sancto à timore malorū actuum exuti sumus, vt de cætero nihil tale agamus vnde iterum timeamus. Ante enim sub timore eramus, quia lege data omnes rei sunt cōsti-

1.Ioan.3

Ioan.8.

A tuti. Spiritum ergo timoris legē dixit, quia homines peccati causa in timore cōstituit. Lex aūt fidei, quæ in spiritu adoptionis significatur, lex securitatis est: quia à timore nos eruit dum donat peccata, ac per hoc securos nos fecit: ac dicitur spiritus non timoris secundum hunc mundū. ¶ Sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater.) In quo clamam' abba, id est pater. Gratia dei à timore liberati, accepimus spiritū adoptionis filiorū, vt considerātes quid eramus, & quid dono dei sumus adepti, magna cū diligentia vitā nostrā ordinemus, ne nomen dei patris in nobis iniuriā patiatur, & ea omnia quæ euasimus, veluti ingrati incurram', vt audeamus dicere deo, abba, id est pater. Ideoque cōmonet ne accepta fiducia in temeritatē vertatur. Si enim huic voci qua dicim', abba pater, dissimilem vitam exhibeamus, iniuriam deo facimus vocantes eum patrē. Idcirco enim bonitate sua hoc nobis indulsit quod super naturam nostram est, vt quod substātia indigni sumus, operibus mereamur. ¶ Ipse spiritus reddet testimonium spiritui nostro, quod sumus filij dei.) Bene agentibus nobis, & per
B hoc ipso manēte in nobis spū sancto, huic voci & animo nostro quo clamamus in oratiōe, abba id est pater, spiritus dei testimonium dat, dum manet in nobis, quoniā nō temere dicimus, abba pater. Dignā enim vitā huic voci exhibeamus, & hoc est testimonium filiorū, si in eos per spiritū videatur signum paternum. ¶ Si autē filij & hæredes: hæredes quidē dei, cohæredes autem Christi. Cum deus pater nullo modo mortuus possit dici, Christus autem eius filius mortuus dicatur causa incarnationis, quid est vt hic qui mortuus est, sempер viuentis hæres esse dicatur, cum hæredes vtique nō nisi mortuorum sint? Sed hæc causa humanitatis est. Nam apud deum quæ apud nos hęreditas dicitur, donum est patris in filios obedientes transfusum, vt viuus viuentis hęres sit merito proprio, non necessitate defuncti. Vnde & dominus in euangelio non magis humana quàm diuina ratione viuū viuentibus substantiam suam partitum esse, licet in parabola, significauit. Nec enim parabola absurda ratione componitur. Vt ergo promptos nos ad obediendum deo patri faceret, hac spe exhortatur dicens dei nos futuros hæredes, cohæredes autem Christi: vt quia spes magna præmij est, tanto magis in dei rebus propensiores essemus, postponentes curam mundanorum. Quid sit autem cohęredem esse filij dei, ab apostolo Ioanne docemur. Inter cætera enim ait: Sci- 1.Ioan.3.
mus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus. ¶ Si tamen compatiamur, vt & simul glorificemur.) Quomodo cohæredes Christi fieri possimus declarat, dicens: Si tamen compatiamur, vt & simul glorificemur. Videamus ergo quid sit compati. Compati est persecutiones tolerare propter spem futurorum, carnémque crucifigere cum vitiis & concupiscentiis, hoc est, voluptates & pompas seculi spernere. Cum enim hæc omnia mortua fuerint apud hominem, crucifigit mundum, futuri seculi vitam erędēs, in qua se sperat cohæredem Christi futurū. ¶ Existimo ergo quod non sint condignæ passiones huius temporis ad futurā gloriam quæ reuelabitur in nobis.) Exhortatio hæc ad superiora pertinet, per quam ostendit parua esse quæ hic possunt à perfi-
D dis irrogari ad comparationem decreti muneris in futuro seculo. Propterea ad omnia extitia paratos esse debere, quia magna pro his repromissa sunt præmia, vt in tribulatione consoletur se animus, & spes crescat. Nam & quosdam imò multos scimus pro præsentibus lucris ad modicum vtique profuturis quàm asperos & duros subire labores, & ad quæ aliquando, quia ipsa vita fragilis est & incerta, peruenire nō possunt. Nautæ pro quibus cōmodis tantis se procellis & tē pestatibus credunt, cum sciant in his magis mortem ante oculos esse, quàm vitam? Et milites spe præsentis præmij, cum incerta victoria sit, in gladios insurgere non dubitant. Quanto ergo magis pro Christo patiendum est, cuius etiam protelata sunt nobis beneficia, qui pro paruis magnifica, & pro temporalibus perpetua præmia, cum gloria pollicetur. Pro Christo dicimur pati, cum nobis, nō illi proficiat quod patimur. Sed quia ille occasionem quærit remunerandi nos, hoc præcipit. Vt bonus enim vel profusus largitor causas quærit quomodo donet aut indignis aut verecūdis. Deniq;

vt ipsa

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt ipſa exitia tolerari poſſint, ipſe ſuggerit vires. ¶ Nã expectatio creaturæ, reuelationem filiorum dei expectat.) Quoniam præſentis temporis paſſiones indignas dixit ad futuram gloriam, ſubiecit quod creatura hoc expectat, vt compleatur numerus filiorũ dei, deſtinatus ad vitã: vt tunc demum etiam ipſa creatura poſſit liberari à ſeruitute corruptionis, & ceſſaret in vitio. ¶ Vanitati enĩ creatura ſubiecta eſt non voluntaria.) In domini & creatoris poteſtate poſita creatura, nõ vtiq; ſpõte ſubiecta eſt vanitati. Nõ enim proderit ſibi quod ſubiecta eſt, ſed nobis. Quid eſt ergo in quo vanitati ſubiecta eſt, niſi quia quæ generat, caduca ſunt? Operatur enim vt fructꝰ faciat corruptibiles. Corruptio ergo ipſa vanitas eſt. Omnia enim quæ naſcuntur in mundo, infirma, caduca, & corruptibilia, ac per hoc vana ſunt. Vana ſunt enim, quia ſtatum ſuum tenere nõ poſſunt. Nam cuncta deformata per fluxũ ſemper in ſe redeunt cõfuſa in naturã. Di
Eccles. 1. cit de his & Salomõ, quia omnia hęc vanitas. Nec diſcordat
Pſalm. 38. ab his Dauid, dicẽs: Veruntamẽ vanitas omnis homo viuẽs. Mãducare enim, & bibere, & res mundi curare, nõne vanitas eſt? & prodeſt tamẽ ipſa vanitas. Proficit enim hominibꝰ natis in mundo, vt per hęc in corporibus exercitati, diſcant myſterium creatoris. ad cõparationem enim ęternorũ vana ſunt. Nam ſuo bona ſunt, quippe cum ſint neceſſaria. ¶ Sed propter eum qui ſubiecit illã in ſpe.) Quæ ſpes? Statim ſubiecit dicẽs: Quoniam & ipſa creatura liberãbitur à ſeruitute corruptelæ in libertatẽ gloriæ filiorum dei.) Quoniam contradicere nõ poteſt creatura conditori ſuo, eius cauſa ſubiecta eſt, non ſine ſpe. Habet enim in labore poſita hoc ſolatium, quoniam habebit requiẽ, cum crediderint omnes quos ſcit deus creditu ros: quorum etiã cauſa ſubiecit: ¶ Scimus enim quoniã omnis creatura ingemiſcit & parturit vſque adhuc.) Parturire dolere eſt. Ipſe ſenſus eſt, quia omnis creatura per quotidianum laborẽ ingemiſcit & dolet vſque modo. Vſque modo tãdiu ſignificat, quãdiu legitur. Ipſa enim elementa cum ſolicitudine operas ſuas exhibent, quia ſol & luna non ſine labore ſtatuta ſibi implent ſpatia, & ſpiritus animalium magno gemitu arctatur ad exhibenda ſeruitia. Nam videmus illa gementia cogi inuita ad laborẽ. Hæc ergo omnia expectãt requiem, vt à ſeruili opere liberẽtur. Si autem hæc eſſet ſeruitus quæ ad deum proficeret promerendum, gauderet, non doleret creatura: ſed quia noſtri cauſa ſubiecta eſt ſeruituti corruptiõis, dolet. Videt enim quotidie opera ſua interire: quotidie enim oritur & occidit opꝰ eius. Recte ergo dolet, cuius operatio non ad æternitatem pertinet, ſed ad corruptionẽ. Quantum ergo datur intelligi, ſatis de noſtra ſalute ſolicita ſunt, ſcientia ad liberationẽ ſuam proficere, ſi modo nos citius agnoſcamus authorẽ. Hæc itaque ſcientes, omni cura diligentiáque dignos nos præbeamus, aliis quoque vt exemplo ſimus, nõ noſtra ſolum miſeratione cõmoti, ſed & eius cauſa quæ diebus ac noctibus iniurias patiẽs ingemiſcit. Solemus enim in alienis cauſis propenſius vigilare. ¶ Non ſolum autem illa, ſed & nos qui receptaculum ſpiritus habemus, noſipſi intra noſmetipſos ingemiſcimus expectãtes redẽptionem corporis noſtri.) Poſt creaturã mundanam adiecit etiam nos hoc expectare, & ingemiſcere ad deum, vt hinc liberemur cuncti deſtinati ad vitã, quia Chriſtianis mundus hic pelagus eſt. Sicut enim mare aduerſis excitatur procellis, inſilit, & tẽpeſtatem nauigantibus facit: ita & ſeculum perfidorum conſpiratione commotum, perturbat fidelium mentes: & tanta peruerſitate agit inimicus, vt quid prius euitandum ſit, ignoretur. Si enim poteſtas deſinit eſſe aduerſum nos, priuatorum mentes exagitat. ſi & hi cõpeſcantur, per domeſticos conflat incendiũ. Et ſi hoc poſitum fuerit, arte ſua inter ipſos germanos facit diſcordiã: vt quatuor angulis pulſata domus, ex aliqua parte faciat ruinam. propter quod vno conſilio fugiendum eſt
Luce. 2. hinc Chriſtianis. Exemplum enim debent ſequi ſancti Simeonis, qui ſciens bellum hic geri contra perfidiam, in pace dimitti ſe poſtulauit. Hoc eſt quod ſinguli orantes pro omnibus oramus, vt veniat regnum dei. Tunc enim erit liberatio corporis noſtri, id eſt, omnium Chriſtianorum. In cor-
Matth. 6. Roman. 12. pore enim omnes ſignificauit, quia ſumus alter alterius mẽbra. Apoſtolus quidem quaſi vir diuinus bene ſentit de no-

bis, dicẽs: quia ingemiſcimus vt hinc liberemur, ſicut & ingemiſcebat Simeon. Sed video oblectatione mundi nos teneri. Igitur per hæc quę ſupra dicta ſunt, oſtẽdit quam vim creatura patiatur noſtri cauſa, quando nos quibus obſequium eius proficit, quíque dei ſpiritum adiutorem habemus, ingemiſcimus vt hinc liberemur, vt promiſſa conſequamur præmia. Quãto magis ergo creatura ingemiſcit, quæ neque adiutorem habet ſpiritũ ſanctum, nec in ſua cauſa laborat, addicto hoc, vt ea quæ labore ſuo generat vt alimentis ſeruorum dei proficiant, contra fas videt idolis immolari. Vnde plus dolet, & optat citius liberari, ſciens hoc ad iniuriam proficere creatoris.

SPe enim ſaluati ſumus.) Hoc dicit, quia ſperando quod promiſit deus in Chriſto, nobis meritum ſecimus vt liberemur. Ergo in ſpe liberati ſumus, quia non aliud futurũ putamus quàm credimus. ¶ Spes enim quæ videtur non eſt ſpes.) Manifeſtum eſt non eſſe ſpẽ quæ videtur, ſed quod non videtur: ac per hoc ſperantes præmiis afficiendi ſunt: quia quæ nõ vident, ſperant. ¶ Nã quod videt quis, quid ſperat? Sed ſi quod nõ videmꝰ, ſperamus, per patientiam expectamus.) Dubium non eſt ea ſperari quæ nõ videtur. expectãtur enim futura. Hæc expectatio patientia eſt, quæ multũ meretur à domino: vt de die in diem expectãs cupiat venire regnum dei, & non dubitet quia tardat. ¶ Similiter autẽ & ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtræ oratiõis.) Quoniã ſuperius ingemiſcere nos, & precari liberationẽ memorauit, & in dolore poſiti aut quæ longe futura dicta ſunt, mox fieri volumus, aut cito tolli, per quæ ad meritum peruenimus: & videmur imbecilla oratiõe precari, dum illi denegatur effectus. Infirma eſt enim, quia contra rationẽ poſtulat: ac per hoc infirmitatẽ hanc à ſancto ſpiritu dato nobis adiuuari oſtendit. Adiuuat autẽ, quia quæ aut ante peruntur quàm peti debeant, aut ſunt cõtraria, non ſinit fieri. ¶ Nã quid oremus ſicut oportet, neſcimus.) Infirmitatẽ orationis noſtræ ignorantiam ſignificare declarauit. Fallimur enim putãtes prodeſſe quæ poſcimus, cũ non proſint. Denique eidẽ Apoſtolo tertio deprecãti vt tentationes ab eo ceſſarent, quia crebræ erãt, dictũ à domino eſt: Sufficit tibi gratia mea. nã virtus in infirmitate perficitur, id eſt, ſic meritum quis collocat, dum in tribulationibus patiẽs inuenitur. Didicit ergo cõtrã ſe eſſe quod petebat. Eſt & aliquando ſuperba & ſtulta petitio, ſicut fuit duorum apoſtolorum Iacobi & Ioannis quibus incõgrua & immẽſa petentibus dictũ eſt: Neſcitis quid petatis. ¶ Sed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.) Non humanis eloquis poſtulare pro nobis dicit ſpiritũ domini, ſed more naturæ ſuæ. Cũ enim quod de deo eſt, deo loquitur: eo more loquatur neceſſe eſt, quo ille loquitur de quo eſt. Nemo enim cum ciue ſuo alia lingua loquitur. Superfundit enim ſe precibus noſtris ſpiritus datus nobis, vt imperitiam & improuidentiam noſtram motu ſuo operiat, & illa nobis à deo petat quæ proſint nobis. ¶ Qui autem ſcrutatur corda, ſcit quid deſideret ſpiritus, quia ſecundum deum poſtulat pro ſanctis.) Manifeſtum eſt quia deo cui nihil tacitum eſt & occultum, nota eſt precatio omnium ſpirituum: quanto magis ſpiritus ſancti qui eiuſdẽ vtique ſubſtãtiæ eſt, eloquitur non impulſu aëris, neque vt angeli, aut ſicut cętera ex creaturis, ſed ſicut cõpetit eius diuinitati. Deo ergo loquitur, cum nobis tacere videtur, quia & videt cum nõ videatur, & hæc petit quæ ſcit deo placere & nobis prodeſſe. Tũc ſanè pro nobis interponit ſe idẽ ſpiritus, cum ſcit nos per ignorantiam non per iactantiã contraria poſtulare. ¶ Scimus autem quoniam diligentibus deum omnia procedũt in bonum, iis qui ſecundum propoſitũ vocati ſunt ſancti.) Hoc dicit, quia diligentes deum etſi imperitè precati fuerint, non illis oberit, quia propoſitũ cordis illorum ſciens deus & ignauiã, non illis imputat quæ aduerſa poſtulant, ſed ea annuit quæ danda ſunt deum amantibus. Vnde & dominus ait: Scit autem, inquit, pater veſter quid vobis opus ſit, antequam petatis ab eo. Hi autẽ ſecundum propoſitum vocantur, quos credentes præſciuit deus futuros ſibi idoneos vt antequã crederẽt ſcirẽtur. ¶ Nã quos præſciuit, & prædeſtinauit.) Iſtos quos præſciuit futuros ſibi deuotos, ipſos elegit ad promiſſa præ-

1. Corinth. 12.
Matth. 20.
Matth. 6.

mia capessenda: vt hi qui credere videtur, & non permanēt in fide cœpta, à deo electi negentur: quia quos deus elegit, apud se permanēt. Est enim qui ad tēpus eligitur, sicut Saul & Iudas, nō de præscietia, sed de præsenti iustitia. ¶ Cōformes fieri imaginis filij sui.) Hoc dicit, quia ideo prædestinantur in futurū seculum, vt similes fiant filio dei, quod iā supra memorauit. ¶ Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.) Recte primogenitus, qui ante omnem creaturam nō factus, sed natus est, ad cuius exemplum deus homines in filios sibi adoptare dignatus est. Est & primogenitus in regeneratiōe Christi. Est & primogenitus ex mortuis, cuius natura ignoratur. Est & primogenitus post victoriā ascendēs in cœlos. Primogenitus igitur in omnibus frater noster dicitur, quia homo dignatus est nasci. Dominus verò est, quia deus noster est, sicut dicit propheta Hieremias: Hic est deus noster.

Quos autē prædestinauit, illos & vocauit.) Vocare est cogitantē de fide adiuuare, aut cōpungere eū quē sciat audire. ¶ Et quos vocauit, ipsos & iustificauit: quos autē iustificauit, hos & magnificauit.) Hoc dicit quod supra, quia quos præsciuit deus aptos sibi, hi credētes permanent, quia aliter fieri non potest: nisi quos præsciuit deus, ipsos & iustificauit: ac per hoc & magnificauit illos, vt similes fiāt filio dei. De cæteris quos nō præsciit deus, non est illi cura in hanc gratiā, quia non præsciit. ac si credant, aut eligantur ad tempus, quia videntur honi, ne iustitia contēpta videatur, non permanent vt magnificētur, sicut & Iudas Scarioth, aut illi septuagintaduo, qui electi post scandalum passi recesserunt à saluatore. ¶ Quid ergo dicemus ad hæc? Si deus pro nobis, quis contra nos?) Manifestū est quia deo nobis testimonium perhibente: quis est qui audeat accusare nos, quando ipse qui iudex est, ante præsciit nos, & idoneos iudicauit? ¶ Qui proprio filio suo nō pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.) Sic securos nos debere esse fidei causa hortatur, vt deum quo præscio* antequam ex impiis fideles essemus, filium suū pro nobis morti tradidisse ostendat. ¶ Quomodo non etiā cum illo omnia nobis donauit?) Deum olim decreuisse dicit remunerandos credentes in Christū. Si enim quod maius & præcipuum est præstitit nobis, vt filium suum verum & charissimum traderet propter nos adhuc impios, quare non quod minus est, facturus credatur pro nobis credentibus sibi, quia iam parata sunt credentibus præmia? Minus est enim nobis omnia cum illo donare, q̄ illum nostri causa morti tradere. ¶ Quis accusabit aduersus electos dei?) Neminem audere nec posse iudicium & præscientiam dei in nobis retractare, apertum est. Quis est enim qui possit hæc quæ deus probat, improbare, cum nemo æqualis sit deo? ¶ Deus qui iustificat.) Hoc in Esaia propheta est, quod hic quasi suum ponit, quia nemo est alius qui quod probat de*, arguat. Aut ne forte ipse nos deus accuset, sed non potest quos iustificat accusare. ¶ Et quis erit qui cōdemnet? Christus, qui mortuus est, imò qui & resurrexit, & est in dextera dei, qui etiam interpellat pro nobis?) Deum, quia nos iustificat, accusare nos negat: simul & Christum damnare nos non posse, quia eo affectu diligit nos, vt moreretur pro nobis: & resurgens, semper causas nostras agit apud patrem. Cuius postulatio contemni non potest, quia in dextera dei est. hoc est, in honore quod de* est, vt de deo patre securi, & Christo filio eius qui iudicaturus est, in fide eorum lætemur. Hinc illud est quod dicit Petro apostolō: Ecce expostulauit Satanas vt vos vētilet sicut triticum: ego autem rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Hoc ergo modo interpellat pro nobis saluator. Sciens enim impudentiam & altitudinem aduersarij nostri, cum se commouet aduersum nos, si non ei assentiamus: saluator noster interpellat pro nobis, ne aliquid violenter præsumat circa nos, vt arceatur insolentia eius. Hac causa tamē dicitur filius interpellare, cum ipse agat totum, & æqualis sit deo patri. Et quia vnus dicitur deus, ne pater & filius singularis vel vnio putaretur, ad personarum distinctionem sic loquitur scriptura, vt & filium non disparem tradat: & patrem, quia pater est, & quia ab ipso sunt omnia, præferat. ¶ Quis nos separabit à charitate Christi?) Hoc est, quis nos auertere poterit à dilectione Christi, qui nobis tam magna & innumera præstitit beneficia? ¶ Tribulatio?) Sed non facit, quia dilectionē firmi Christiani nulla vincunt tormenta. Amātis enim plus incitatur charitas, si eum cuius sensit beneficia prohibeatur amare. Dum enim putant se immerita eius seminare, memorat beneficia. ¶ An angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculū, an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te morte afficimur tota die, æstimati sumus velut oues occisionis: sed in his omnib* superamus propter eum qui dilexit nos.) Hoc scriptū est in psalmo quadragesimotertio. Manifestū est ergo hæc omnia quæ enumerat, exitia, tribulationes, pressuras, & mortem non posse conferri vel cōparari charitati Christi, quā seminauit in nobis. Multò enim maiora eius beneficia habemus, q̄ hæc sunt omnia quæ videtur aduersa. Si enim morimur pro illo, quod grauius videtur in his: & ille mortuus est pro nobis. Sed ille vt prodesset nobis, nostra autē mors nō illi proficit, sed nobis. Tēporalem enim vitā perdimus, vt nobis repēdatur ęterna. Et quid mirum si serui moriātur pro bono domino, quādo dominus mortuus est pro seruis, & malis? Vincunt ergo beneficia, & exhortātur animū ad perseuerādū propter eum qui dilexit nos. ¶ Cōfido enim quia neque mors.) Confidentia hæc de spōsione Christi est, qua promisit in tribulatione adiuuare sibi dicatā fidem. ¶ Neq; vita, neq; angelus, neq; virtus, neq; altitudo, neq; profundum, neq; præsentia, neq; futura, neq; alia creatura poterit nos separare à charitate dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro.) Hæc sunt omnia quæ ad abductionē nostram à diabolo inferuntur, quæ idcirco memorat, vt muniat nos: vt si aduenerint, cōfidētes de spe & auxilio Christi, armati fide aduersus hæc repugnemus. Quid enim si mors illata fuerit? nōne lucrum est maximū, occasionem inuenire qua citius eatur in regnū promissum? Neq; si præsens vita promissa nobis fuerit dignitate munita, debet nos auertere à spe & beneficiis Christi, quē scimus, quia non solū in futuro, sed & in præsenti proderit nobis. Nec quidē si se angelus nobis ostēdat ad seducēdos nos, subornatus fallaciis patris sui diaboli præualere debebit aduersum nos, cū sciamus Christo vt magni consilij angelo nihil præponendum. Neq; si virtus ab aliquo facta fuerit, sicut dicitur facta à Simone Mago, qui dicitur in aëre sursum, vt populū Christi scādalizaret volasse, fidem nostrā debebit minuere, scientium saluatorē nube famulante susceptum ascendisse super omnes cœlos. Neque si in altitudinem se nobis ostendat, de qua dicit idem Apostolus: An ignoratis altitudinem Satanę? à deuotione nos domini Iesu debebit auferre, quem scimus descendisse de cœlo, vt terrena spiritalibus sociaret. Neque si per phātasiam, qua seducere meditatur, profundum nobis ostendat errorem mirandum, qua territi forte succūbamus illi: nec sic dignum est vt Christo fidem frangamus, quē scimus nostri causa in profundum terræ descendisse, & morte pressa genus humanum liberasse. Neque si futura nobis spōdeat, quæ promisit Euæ, assensum dabimus illi, discreti à Christo quem virtute & natura deum crēdimus & scimus. Nec si arte & sublimitate astutię suę aliam creaturam fingat ad horam, sicut finxerunt Iamnes & Mambres palam Pharaone, cōueniens est vt per hæc à deo creatore vero nos reuocet, quē non ignoramus per Christum filium suum creaturam condidisse in æternum existentem. Quibusdam videtur aliam creaturā dixisse de idolis, sed non est verum, quia hanc debuit significare, quam sub admiratione seductionis videretur fingere Satanas. Nam quis seducatur fidelium ad hæc, à quibus recessit manifestato errore? Sed hæc meditatur ac iungit, per quæ etiam electos possit seducere. Nulla ergo sunt quę nos possint à charitate dei separare, quę est in Christo Iesu. Deus enim charitatem suam in Christo nobis ostendit, dum tradidit illum pro nobis.

Luc. 22

CAPVT NONVM.

Veritatem dico in Christo Iesu, non mentior, testimonium mihi reddēte conscientia mea in spiritu sancto, quia tristitia est mihi magna, & continuus dolor cordi meo. Optabā enī ipse ego anathema esse à Christo pro fratribus meis cognatis secundum carnē, qui sunt Israelitæ.) Quoniam superius cōtra Iudæos loqui videtur,

Universidad de Deusto

videtur,qui ex lege iuſtificari ſe putant:nūc vt totum ſuum & affectum circa eos oſtendat, teſte conſcientia ſua in Chriſto Ieſu & in ſpiritu ſancto dicit ſe loqui,vt non velut inimici illorū fides haberi non poſſit.Ideo Chriſtum & ſpiritum ſanctum, quos nihil latet ,teſtes dat: & quorū teſtimonium reprobari non poteſt,qui ſic perhibēt teſtimonium Apoſtolo,dum cōmendant eum virtute ſignorum,quę faciebāt per illum.Quia enim tam magnum præſidium Chriſti,& precipuam charitatem erga genus humanum oſtendit & dignatio eius glorioſa, & immortalia præmia repromiſſa: ac per hoc dolet genus ſuum quod eſt ſecundum carnē,quia incredulitate ſua hoc perenni & ſalutari beneficio ſe priuarunt.Ergo optabā,ait,non opto: quia ſcit fieri nō poſſe vt tam honeſtū membrum nullo præcedente vitio abſcinderetur à corpore Chriſtiano , affectum tamen & dilectionē circa genus ſuum oſtēdit.¶ Quorum adoptio eſt filiorū.)Iuſte ſe dolere probat,quando prædicat laudem generis eorum:quia olim filij adoptati affectū & gratiā dei patris irritū habuerūt.Adiecit adhuc, vt & alios dolere pro his faciat,dicēs: ¶ Et gloria,& legiſlatio,& teſtamenta,& obſequium,& promiſſa,quorum patres,& ex quibus Chriſtus ſecundū carnem,qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula.Amen.) Tāta præconia nobilitatis & dignitatis generis Iudęorum & promiſſionum enumerat, vt omnibus pro his dolorem incutiat:quia nō recipiēdo ſaluatorem, prærogatiua patrum & promiſſionis meritum perdiderunt,peiores gentilibus facti,quos prius quia ſine deo erant,abominabantur.Propenſius enim malum eſt dignitatem perdidiſſe,quàm non habuiſſe.Interea de ſaluatore dicit:Qui eſt ſuper omnia deus benedict⁹ in ſecula.Amen. Quando enim nulla paterni nominis fit mentio , & de Chriſto ſermo eſt,non poteſt differri ne deus dicatur. Frequenter enim ſcriptura propter vnius dei profeſſionem, ſi de deo patre loquitur,& deo adiungit filium, deum patrem vocat,& filium dominum. Si quis autem non putat de Chriſto dictum,qui eſt deus,det perſonā de qua dictum eſt. De patre enim deo hoc loco mentio facta non eſt.Sed quid mirum ſi in hoc loco Chriſtum deum ſuper omnia aperta voce loqueretur , de quo alia in epiſtola hunc ſenſum tali ſermone firmauit , dicens : Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur,cœleſtium,terreſtrium, & infernorum? Hæc ſunt omnia,ſuper quæ deus Chriſtus eſt.Neq; enim, exceptis his, ſunt aliqua, vt non ſuper omnia deus Chriſtus ſit:nec poteſt genu flecti ab omni creatura, niſi deo. Denique Ioānes apoſtolus inſcius cum angelū vt deum vellet adorare , audit ab eo: Ne feceris: quoniam conſeruus tuus ſum. deum, inquit, adora. Nec dominus vtique adorari ſe pateretur , niſi quia deus eſt. Si quo minus, vſurpaſſe dicendus eſt , & peccaſſe: quod abſit : cum ipſe diabolum increpans, dominum deum adorandum,& ipſi ſoli ſeruiendū oſtendat. Nihil ergo prę-iudicatur deo patri,cum adoratur Chriſtus vt deus: quia & cum ſoli deo ſeruiendum dicatur,ſeruitur & Chriſto. Dicit enim alio loco: Qui in his ſeruit Chriſto, placet deo. Quid ergo ſupereſt,niſi vt pater deus, & filius deus, & nihilominus vnus deus credatur vterque?Siue enim patrem quis adoret,ſiue filium, vnum deum dicitur adorare: & ſeruire patri aut filio,vni deo ſeruitium exhibetur . Nulla igitur diſcretio eſt,quia qui adorat filium,adorat & patrem:& qui ſeruit patri,ſeruit filio. Et vt ſine adulatione deitatis huius confeſſionem eſſe doceret, in concluſione poſuit Amen , hoc eſt, verum eſt:vt Chriſtum deum ſuper omnia in veritate oſtēderet benedictum in ſecula.

Philip.2.

Apoca.19.

Rom.14

Genes.21.

ON autē excidit verbum dei.)Non excidit verbum dei dicēris:In Iſaac vocabitur tibi ſemen.id eſt,hoc euenit,inquit,quod dixit deus futurū,vt non hi dicerētur ſemē eſſe Abrahæ , qui filij eius eſſent ſecūdum carnē: ſed iſti qui fidem acciperent,per quā natus eſt Iſaac,reformatā tempore Chriſti: non iam ſpeciale,ſed generale: vt quod Abrahā credidit de Iſaac, iſti crederēt de deo & Chriſto,qui natus eſt dei filius ad ſaluté humani generis redimendā. ¶ Neq; omnes qui ſunt ex Iſrael, hi ſunt Iſraelitæ:neque quia ſemen ſunt Abrahę,omnes filij dei:ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemē.)Hoc eſt quod vult intelligi,non iam ideo dignos eſſe omnes,quia filij ſunt Abrahæ,ſed illos eſſe dignos,qui filij ꝓmiſſionis ſunt:id eſt,quos pręſciit deus promiſſionē ſuam ſuſcepturos,ſiue ex Iudęis, ſiue ex gētibus.Hi enim digni ſunt dici Iſraelitæ, id eſt, videntes deū,qui credūt. Nā de Iſaac vtiq; omnes hi filij ſunt Abrahæ , quia omnis propago generis Iudæorū ex Abrahā per Iſaac eſt.Sed quia ſicut dixi, hi ſunt veræ filij Abrahæ, qui promiſſionē ſequuntur,quę in Iſaac facta eſt,ac per hoc reliqui filij non ſunt dicendi Abrahæ.Abrahā enim credens Iſaac accepit propter fidem,quia credidit deo.In quo myſterium futurę fidei deſignatū eſt,vt illi eſſent fratres Iſaac, qui eandē fidē haberēt, in qua Iſaac nat⁹ eſt: quia Iſaac in typo ſaluatoris nat⁹ eſt ex promiſſiōe:vt qui crediderit Chriſtum Ieſum promiſſum eſſe Abrahæ , hic ſit filius Abrahæ, frater verò Iſaac. Dictum eſt ergo Abrahæ,Quia in ſemine tuo benedicentur omnes gentes.quod vtiq;in Iſaac factum non eſt, ſed in eo qui in Iſaac promiſſus eſt Abrahæ, qui eſt Chriſtus,in quo omnes gētes benedicuntur credentes.Cæteri ergo Iudæi filij ſunt carnis, dū promiſſiōe priuātur:nec deputari poſſunt merito Abrahæ,qui fidem nō ſequuntur per quā dignus extitit Abrahā. ¶ Id eſt,non qui filij carnis, hi ſunt filij dei:ſed qui filij promiſſionis,æſtimātur in ſemine.)Aſſertum eſt quia non poſſunt dici filij dei.Hi enim ex cōcupiſcentia carnis nati ſunt , iſti verò ex fide ſpiritaliter, ſecundum quod promiſſum eſt Abrahæ, vt hi æſtimarentur ſemen eſſe, qui crederēt. ¶ Promiſſionis enim verbum hoc eſt, Ad hoc tempus veniam,& habebit Sara filium.) Hoc in Geneſi habetur, vt quod præfiguratum in Chriſto eſt, vt futurus Chriſtus promitteretur filius Abrahæ, in quo promiſſionis verbum impleretur,vt in Chriſto benedicerentur omnes gentes terræ.Quando enim promiſſio facta eſt Abrahæ,& audiuit:Quia in ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ: Chriſtus vtiq; illi promiſſus eſt ex traduce Iſaac, in quo hoc impletū videmus.¶ Nō ſolum autem hæc,id eſt Sara, ſed & Rebecca ex vno cōcubitu habens Iſaac patrem noſtrum.) Non tantum ergo Saram in typo dicit generaſſe Iſaac , ſed & Rebeccam vxorem Iſaac. Sed alia cauſa eſt in Iſaac,alia in Iacob & Eſau: quia Iſaac in figura ſaluatoris natus eſt, Iacob verò & Eſau duorum populorum habēt typum:id eſt,credentium, & non credentium: vt cum ex vno ſint, diuerſi ſint tamen. In ſingulis enim & genus ſignificatur, vt hi vnius generis dicantur,qui in cauſa fidei vnū ſunt, vel perfidiæ. Vnus enim ſignificatur in multis, non per traducem carnis, ſed per cōmunem cauſam:quia & ex Eſau Iacob filij dicendi ſunt,& Iacob Eſau imputādi ſunt filij.Nec enim quia Iacob laudatur,omnes ex eo nati filij eius merito dicendi ſunt:aut quia Eſau diſplicet, omnes ex eius origine reprobi ſunt: cum videamus & de Iacob traduce natos factos perfidos,& de Eſau fideles & deo charos. Nam quia & de Iacob multi ſunt perfidi, dubium non eſt . Omnes enim Iudæi non credentes aut credentes ex eo habent originem, Et quia de Eſau ſunt boni & fideles, probat Iob, qui eſt ex filiis Eſau quintus ab Abraham,hoc eſt,nepos Eſau.¶ Nam cum nati nondum fuiſſent , aut aliquid egiſſent bonum vel malum : vt ſecundum electionem propoſitum dei maneret, non ex operibus,ſed ex vocante dictum eſt: Quia maior ſeruiet minori,ſicut ſcriptum eſt: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.)Hoc in Malachia habetur. Præſcientiā dei flagitat in his cauſis, quia non aliud poteſt euenire , quàm nouit deus futurū . Sciendo enim quod vnuſquiſque illorum futurus eſſet,dixit:Hic erit dignus,qui erit minor:& qui,maior, erit indignus. Vnum elegit præſcientia,& alterū ſpreuit. Et in illo quem elegit , propoſitum dei manet : quia aliūd non poteſt euenire quàm ſcit & propoſuit in illo, vt ſalute dign⁹ ſit. Et in illo quem ſpreuit , ſimili modo manet propoſitum quod propoſuit de illo, quia indignus erit. Hoc quaſi præſcius,non perſonarum acceptor. Nam neminem damnat,antequam peccet:& nullū coronat antequā vincat . Hoc pertinet ad cauſam Iudęorum,qui ſibi prærogatiua defendunt, quod filij ſint Abrahæ . Apoſtolus autem conſolatur ſe , vt quia dixerat dolorem habere ſe cordis continuum cauſa incredulitatis eorum, quorum adoptio erat filiorum, & legis conſtitutio,& ex quibus Chriſtus ſaluator, ſicut & ipſe ait: quia ſalus ex Iudæis eſt:tractata lege inuenit quia nō omnes

Genes.18.

Malach.1.

qui ex Israel sunt, crediturí sunt: neque quia dicuntur filij Abrahæ, omnes Abrahæ filios dicendos, sicut supra memorauí. Minuit ergò dolorem suum, inueniês olim prædictum quòd non omnes essent crediturí: vt hi soli doleant, qui per inuidiam in incredulitate laborant. Possunt tamen credere quòd ex subiectis aperit. Incredulis tamé prædictis nõ valde dolẽdũ est: quia nõ sunt prædestinati ad vitam. Præscietia enim dei olim hos nõ saluãdos decreuit. Quis enim plãgat eum qui olim mortuus habetur? Sed subintrantibus gentibus, quæ sine deo prius erant, & salutem quã illi perdiderũt, accipiẽtibus, excitatur dolor: sed iterum quia ipsi sibi perditionis causa sunt, sopitur. Præscius itaque deus malę illos voluntatis futuros, nõ illos habuit in numero bonorũ, quãuis dicat saluator illis septuagintaduob' discipulis quos elegerat secũda classe, qui ab illo postea receserũt: Nomina vestra scripta sunt in cœlo. Sed hoc propter iustitiam, quia hoc est iustum, vt vnicuiq; pro merito respondeatur. Quia enim boni erant, electi sunt ad ministerium, & erant scripta nomina illorum in cœlo propter iustitiã, sicut dixi: secundũ præscieatiã vero in numero erãt malorum. De iustitia enim deus iudicat, non de præscietia. Vnde & Moysi dicit. Si quis peccauerit ante me, delebo eum de libro meo vitæ. vel secũdum iustitiam iudicis tunc videatur deleri, cũ peccat, iuxta præscientiam verò nunquam in libro vitæ fuisse. Hinc & apostolus Ioannes de huiusmodi ait: Ex nobis exierunt, sed nõ fuerũt ex nobis. si enim fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Non est personarum acceptio in præscientia dei. Præscientia enim est, qua definitum habet quali vniuscuiusq; futura voluntas erit, in qua mansurus est, per quam aut damnetur, aut coronetur. Denicq; quos scit in bono mansuros, frequenter ante sunt mali: & quos malos scit permansuros, aliquotiens prius sunt boni. Vnde cessat querela, quia deus acceptor personarum nõ est. Nam & Saul, & Iudas Scarioth antè fuerunt boni, dicente scriptura de Saul: Erat vir bonus, & non erat illo melior in filiis Israel. Et de Scarioth dicit Petr' apostolus: Qui sortitus est sortem ministerij huius in signis & prodigijs faciẽdis. Quomodo igitur ministerium salutare sortiretur, nisi esset bonus? In sorte enim dei iudicium fuit dignũ illum fuisse tempore illo quo electus est: sicut illi septuagintaduo, quos supra memorauí. Hinc est vnde & Iudas post mali totius admissum scelus pœnitentia motus laqueo vitam finiuit. Nõ potest enim in aliquo omne bonum penitus obliterari, quippe cũ natura non possit immutari, sed voluntas: nõ in omnibus tamen causis, quia remanet in natura, quod testimonio sit creatori.

Quid ergo dicemus? Nũquid iniquitas apud deum? Absit.) Quia enim vnum diligit, & alterum odit: nũquid, ait, iniquus est? Nõ planè, sed iustus. Scit enim quid faciat, & nec retractandum est eius iudiciũ. Hoc in Malachia propheta habetur: Iacob dilexi, Esau vero odio habui. Hoc iam de iudicio dicit, Nam prius de præscietia ait: Maior seruiat minori. Sicut & de præscietia Pharaonẽ damnauit, sciens non correpturum: Apostolũ vero Paulum persequentẽ elegit, præscius vtique quod futurus esset bonus. Hunc ergo præuenit ante tẽpus, quia necessarius erat: & Pharaonem ante futurũ iudiciũ damnauit, vt crederetur iudicaturus. ¶ Moysi enim dicit: Miserebor cui misertus ero: & misericordiam præstabo cui misericordiam præstitero.) Ergo miserebor, inquit, eius cui misertus ero. Hoc est, eius miserebor, cuius prescius eram quod misericordiam daturus essem, sciens conuersurũ illum, & permansurum apud me. Et misericordiam præstabo ei cui misericordiam præstitero: id est, ei misericordiã dabo, quẽ præscíui post errorẽ recto corde reuersurum ad me: hoc est dare illi cui dandum non est, neque nõ dare illi cui dandũ est: vt eum vocet quẽ sciat obaudire, illum autẽ non vocet quẽ sciat minime obaudire. Vocare est autem cõpungere ad recipiendã fidem. ¶ Igitur nõ volentis neque currẽtis, sed miserẽtis est dei.) Rectè dicit, quia nõ in voluntate petẽtis, sed in dantis arbitrio debet esse quod poscitur. An enim dandum sit, dantis debet iudicio pensari. Nam Saul peccãs cum petisset veniam, non accepit: at contra Dauid peccans, & ignoici sibi veniam postulãs, consecutus est. Ex hoc vtique dantis dei & non dantis iudicium sequendũ est, quia non iniuste iudicat, qui omnes saluos vult, manente iustitia. Inspector enim cordis scit petentẽ, an hac mente poscat, vt merea tur accipere. Et quãuis periculosum sit iudicium dei discernere, tamẽ propter diffidentes, vt mens eorum medelã consequi possit, ne putẽt iudicium dei iniustum, dicẽtes: Vnum vocat, & alterũ negligit: sic arbitrãtes excusari posse dãnandos, reb' istud potius probemus quàm verbis. Vbi enim rerum gestarũ exẽpla sunt, nemo audet queri, nec aliquã excusationem obtẽdere. Duo fuerunt, Dauid & Saul. Requiramus historigs qualis vnusquisque eorũ reperiatur post iudicium dei, vt si Saul bene se egisse, postquã misericordiã non accepit, probetur: iniustum, quod absit, dei iudicium arbitremur: aut si Dauid accepta misericordia deum contempsisse inueniatur: an in eo manserit, in quo misericordiã consecutus est, & vtatur dispẽdio. Vterque necessitatẽ passus est regni. Et quãta fuit necessitas Dauid, vt filius eius vellet eum regno priuare. In qua necessitate flens, nudo pede iter faciebat, vt fugeret rex & dux populi dei, intantũ humiliatus, vt & in facie sibi seruo suo maledicẽti non responderet, vt per parientiã deum sibi propitium faceret, per quẽ regnum sibi credidit reseruari. Saul autem nec in tali necessitate inuentus, quia maius malum est intestinũ bellũ quàm externum, insuper ægre ferens, quia semel & iterum non sit auditus, cũ esset indignus: nec in prece perstitit, vt meritum sibi faceret quod esset dignus: sed impatiens, & de dei iudicio indignatus, ab idolis quæ prius velut nullius momenti damnauerat, auxilium requisiuit. Ecce iustum esse iudicium præscientię dei, etiam nolentibus manifestum est. ¶ Dicit enim scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipso te seruaui, vt ostendam in te virtutẽ meam, & vt nuncietur nomen meum in vniuersa terra.) Alij codices sic habent: Ad hoc te suscitaui, vt ostẽdam in te virtutẽ meam. Siue seruaui, siue suscitaui, vnus est sensus. Hoc enim dicit, quia cum Pharao (quod nomen regum erat apud Aegyptios, sicut & apud Romanos reges Augusti appellantur) hic ergo Pharao cum tantis malis esset reus, vt viuere non deberet, nunquã futurus bonus: ne se aut merito viuere, aut deum quem sæpe fallendum censebat, adhuc dictum dandam impotentem putaret, audit à deo: Ad hoc te seruaui, vt ostendam in te virtutem meam, & vt nuncietur nomen meum in vniuersa terra. vt in hoc cæterę gentes addiscerent non esse alium deum præter hunc qui Iudæorum erat, & factus est Christianorum: quamuis & illi Christiani fuerint, & nos nũc sumus Iudæi propter Iudã, ex quo Christus est secundum carnem: quia Iudæi veteres sperando futurum Christum redemptorẽ, Christiani erãt. Nam Rhaab meretrix dicit exploratoribus missis à Iesu Naue, qui prius Auxes dicebatur: Auditæ sunt hic virtutes & plagæ quæ factæ sunt in Aegypto à deo vestro, & conterriti sunt nimis. timent enim à facie vestra. Ad hoc enim seruatus est Pharao, vt multa signa & plagę ostenderẽtur in illum, quasi iam mortuum. Suscitatus autem dictus est, quia cum apud deum mortuus esset, modicum tempus accepit vt viuere videretur: vt esset in cuius pœnam & varia tormentorum genera vsque ad mortem, omnes qui sine deo erant, metu territi, hunc solum deũ esse cum admiratione maxima faterentur, à quo hæ vindictæ sunt. Hoc etiam genere antiqui medici in hominibus morte dignis, vel mortis sententiam consecutis, requirebant quo modo prodessent viuis, quæ in homine latebant: vt apertis his cognoscerent causas ęgritudinis, vt pœna morientis proficiat ad salutem viuentis.

Igitur cui vult miseretur: & quem vult indurat. Dicis itaque mihi.) Ex persona contradicentis loquitur, non quasi putet deum neglecta iustitia alicui gratiosum: vt vnum è duobus paribus accipiat, alterum respuat. hoc est, vnum compungat vt credat, alterum induret ne credat. Cui quidem ex authoritate respondit, seruata tamen iustitia ex supra memorata prescientia dei, dicens: ¶ Quid adhuc queritur? Voluntati enim eius quis resistit?) Primũ dicit quia resisti ei non potest. Est enim potẽtissimus vltra omnes. Deinde quia deus omnium est, & parens, & ideo nulli male vult. Quæ fecit enim, incolumia vult manere. Nec enim competit ei vt iniustus sit, cuius be-

Lucæ.10.
Exod.23
1.Ioan.2.
1.Reg.9.
Act.1.
Malach.1.
Gene.25.
Exod.33
Exod.9
Iosue.2

Universidad de Deusto
Biblioteca

ius benevolentia tanta apparet, vt non solum faceret esse quæ non erant: verum ea ipsa vita æterna donaret & gloria, vt opus eius aliquid maiestatis eius simile haberet. Qui ergo tam proiudus & bonus est, ambigi non debet quia iustus est. ¶ O homo tu quis es qui respondeas deo?) Magna est, inquit, indignitas & præsumptio, hominem respondere deo in aduersis, iniquum iusto, malum bono, imperitum perfecto, infirmum fortissimo, corruptibilem incorrupto, mortalem immortali, seruum neq; domino, creaturam cõditori. ¶ Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quid me fecisti sic?) Hoc de Esaia propheta est, quod hic quasi propriũ ponit, quo ostendit contra authorem opus eius queri non posse. In potestate enim authoris est qualem velit condere creaturam. ¶ An non habet potestatem figulus luti ex eadẽ massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero ad contumeliam?) Manifestum est vasa aliqua fieri ad honorẽ, quæ ad vsus honestos sint necessaria: alia vero ad contumeliam, quæ strumento sint culinarum: vnius tamen esse substantiæ, sed differre volũtate opificis in honore. Ita & deus, cum omnes ex vna atque eadem massa simus in substantia, & cuncti peccatores, alij miseretur, & alterum despicit non sine iustitia. In figulo enim sola voluntas est, in deo autẽ voluntas cum iustitia. scit enim cuius debeat misereri, sicut supra memoraui.

Esaiæ.45.

A

B

Vod si volens deus ostendere iram, & manifestare potentiam suam, in multa sustinuit patientia, in vasis iræ præparatis in interitum.) Ipse sensus est, quia voluntate & longanimitate dei, quæ est patientia, præparantur infideles ad pœnam. Diu enim expectati conuerti noluerunt. Adeo ergo expectati sunt, vt inexcusabiles perirent. Sciuit enim deus hos non credituros. ¶ Et vt ostẽderet diuitias gloriæ suæ in vasis misericordiæ, quæ præparauit ad gloriam.) Patientia & longanimitas dei ipsa est quæ sicut malos præparat ad interitum, ita & bonos præparat ad coronam. Boni enim sunt, in quibus spes fidei est. Omnes enim sustinet, sciens exitum singulorum: ac per hoc patientia est quæ illos qui ex malis corriguntur, aut in bono perseuerantes sunt, præparat ad gloriam dei. Diuitiæ autem gloriæ sunt, dignitas multiplex præparata credentibus. Eos autem qui ex bonis fiunt mali, & in cœpto malo perdurant, præparat ad perditionem. Hoc est autem manifestare potentiam suam in multa patiẽtia, quia computatur non vindicaturus, quia diu dissimulat: cum cœperit vindicare, apparebit eius potentia: quia cum possit statim vindicare, diu sustinuit, vt perfidi queri nõ possint damnati. Præparare est autem vnumquemque præscire quid futurũ est. ¶ Quos & vocauit nos, non solum ex Iudæis, sed etiam ex gentibus.) Hos ergo quos vocauit, præparauit ad gloriam, siue eos qui prope erant, siue illos qui longe, sciens permãsuros in fide. ¶ Sicut in Osee dicit: Vocabo non plebẽ meã, plebẽ meã: & nõ dilectã, dilectã. Erit enim in loco vbi vocabuntur nõ plebs mea ibi vocabũtur filij dei viui.) Apertũ est istud de gentibus esse prædictũ, quæ prius non erant plebs dei: postea autem ad opprobrium Iudæorum, misericordiã accipientes, vocatæ sunt plebs dei: & qui dilecti antè non erant, abdicatis Iudæis adoptati in filios, & dilecti sunt: vt in loco vbi non vocabantur plebs dei, ibi vocarentur filij dei viui. Prius enim nusquam vocabantur filij dei, nisi in Iudæa, hoc est, Hierosolymis, vbi domus dei erat, sicut dicit in psalmo sexagesimoquinto: Notus in Iudæa deus. Postea autem in propheta Zacharia, Ponam, inquit, Hierusalem in omnibus gentibus, quia vbique futuri erant filij dei, & domus dei in omnibus locis, quæ est ecclesia. Hinc dominus ait Iudæis, Quia tolletur à vobis regnũ dei, & dabitur genti facienti fructum eius.

Osee.2.
1.Pet.2.
Osee.1.

Zacha.12.

Matth.21.

C

Saias autẽ clamat p Israel.) Hoc dicit, quia Esaias clamat pro iis qui credunt in Christum. Hi enim verè sunt Israelitæ, sicut dicit dominus ad Nathanael: Ecce vere Israëlita, in quo dolus non est.

Esaiæ.10.

Ioan.1.

¶ Si fuerit numerus filiorum Israël tanquã arena maris, reliquiæ saluæ fient.) Recedentibus Iudæis à merito & promissione patrum, dum illa non recipiunt: hi reliquiæ sunt, qui credendo in fide promissionis patribus factæ, sunt fideles effecti. A lege enim recedunt, qui in eum quem lex solũ ad salutem sufficere promisit, non credunt. Igitur apostatæ habeantur necesse est, qui dum Christum non recipiunt, rei sunt violatæ legis. De maxima itaq; multitudine solos credentes dicit saluari, quos præscit deus. ¶ Verbum enim cõsummans & breuians in æquitate, quia verbum breuiatum faciet dominus super terrã.) Saluari hos promittit, quos reliquos dicit per verbum, quod iustè definiens, breuiauit dominus super terram. Conuenit enim vt in solo nomine domini conditoris consequatur salutem creatura, hoc est per fidem: quia sublatis omnibus neomeniis, & sabbato, & circunci sione, & lege escarum, & oblationibus pecorum, sola fides posita est ad salutem, quæ abbreuiata ex lege est: quia quod in fide est, in lege habetur quasi principale legis, dicente saluatore: De me enim scripsit Moyses. Abbreuiata ergo lege reliqui Iudæorum saluantur. Cæteri vero saluari non possunt, quia per definitionem dei spernuntur, per quã genus humanum saluandum decreuit. ¶ Et sicut prædixit Esaias: Nisi dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma fuissemus, & sicut Gomorra similes fuissem'.) Hoc semen, quod de omnibus solum relictum & reseruatũ est ad reformationem generis humani, Christus est, & doctrina eius, sicut & ipse dicit: Semen est verbũ dei. Hoc ergo nobis olim promissum, sublatis quæ oneri erãt legis, reliquit ad redemptionẽ, vt data remissione peccatorum non periremus à lege, sicut periit Sodoma. Saluatorem ergo relictum nobis dicit ad suffragium vitæ, quam lex præuidere nõ potuit, quem ab initio deus nasci decreuit: qui propterea quod solus sine peccato inueniretur, deuicto humani generis hoste, omnium peccata deleret. Hoc & in Apocalypsi Ioannis habetur: Quia nemo, ait, dignus inuentus est, siue in cœlo, siue in terra, qui aperiret librum & signacula eius, nisi saluator qui vicit mortẽ. Hoc ergo est semen quod olim promissum reseruauit deus, vt tunc fructificaret, quãdo omnium tam Iudæorum quàm gentiliũ peccata repleta erant. Fructus autem eius est indulgentia peccatorum. Nisi enim Christus fuisset reseruatus, quem idcirco semẽ dicit, quia per ipsum reparatum est genus humanum, interisset progenies Abrahæ, eò quòd peccatis obruti erant, & lex eis prodesse non potuit. Idcirco hunc sequendũ docet, qui præsidium contulit vitæ.

Ioan.5.

Esaiæ.1.

Apoc.5.

D

Vid ergo dicemus? Quod gentes quæ non sectabantur iustitiam, comprehenderunt iustitiam: iustitiam autem quæ ex fide est.) Quoniam iustitia est in lege, quæ credita mundo est, quæ prohibet peccare: idcirco gentes non hanc iustitiam dicit comprehẽdisse, quæ natura magistra dinoscitur, sed eam iustitiã quæ ex fide est Christi. Deo enim hæc vera iustitia est & permanens, si ipse agnoscatur. Quid enim est tam iustũ, quàm cognoscere deum patrem, ex quo sunt omnia: & Christum filium eius, per quem sunt omnia? Prima ergo hæc iustitia est agnoscere creatorem, deinde custodire quæ præcepit. Gentes ergo quæ prius non requirebant iustitiam, id est, legem, quæ creatori testimonium perhibebat, venientes inuenerũt iustitiam superabundantem plus quam scribarum & pharisæorum. Qui enim tunc quod minus est non sectabantur, comprehenderunt postea quod maius est: Iudæi autẽ in lege positi, qui proficere magis debuerant, deteriorauerunt. ¶ Nam Israël sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit.) Perfectio legis fides est, quam gentes apprehendentes, totam legem implere videntur. Iudæi autem dũ per inuidiam saluatori non credunt, iustitiam quæ in lege mandata est vindicãtes, id est sabbatum, circuncisionem, & cætera: in legem non peruenerunt, hoc est, legem non perfecerunt: & qui non perficiunt legem, rei sunt iuxta legem. Hic enim implet legem, qui à lege Moysi peruenit ad fidẽ Christi. ¶ Quare? Quia nõ ex fide, sed quasi ex operibus.) Spernentes enim fidem, quæ, sicut dixi, perfectio legis est, ex operibus legis iustificari se dicebant, id est, per sabbatũ, neomenias, circuncisionem, &c. immemores scripturæ dicentis quia iustus ex fide viuit. Iustitia autẽ legis idcirco dicitur, quia iusto iudicio dei hæc Iudæis data sunt propter duritiã cordis illorum: vt si mustelam fortè quis mortuam calcas-

set,

set,aut tetigisset aliqua morticina,aut si sorex in vas ruisset, A immundum diceretur:quod magna cum solicitudine obser uantes,ex quacunq; caussa incurrebant vt immundi essent. Si autem sanguis mustelæ pauimentum maculasset, non leui cura expiandum erat, & vt à cibis melioribus abstineretur. Sabbatum vero & circuncisio propriam habuerunt iustitiã tẽpore suo,quia in figura data sunt. Hoc dominus per Ezechiel prophetam ostẽdit,inter cętera dicens:Propterea dedi illis præcepta non bona,quia erãt irreuerentes & infideles. In aduentu autem Christi, qui salutare donum erat daturus,per Hieremiam prædicat dicens:Dabo illis testamentum nouum,non quale dedi patribus illorum. Hoc testamẽtum legem vocat,in quam non peruenerũt,sicut supra memoraui. Nam cum gentibus quæ crediderant, hanc sarcinã obseruationis Iudæi credentes vellent imponere, tunc apostolus Petrus ait: Quid imponitis iugum supra ceruicẽ fratrum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuerunt? A tempore enim Christi indulgẽtia data est promissa in lege. Ait enim Esaias propheta: Veniet ex Sió qui eripiat B & auertat impietatem ab Iacob, & hoc illis à me testamentum,cum abstulero peccata eorum.hoc est nouum testamẽtum promissum à deo in Christo. ¶ Offenderunt enim in lapidem offensionis,sicut scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali: & qui crediderit in illum,non confundetur.) Hoc in Esaia habetur. Multorũ relatione compertum est,in petra vel lapide Christum esse significatum. Daniel enim propheta lapidem hũc dicit, qui abscissus à monte sine manibus percussit & comminuit omnia regna,& repleuit omnem terrã.quod euidẽter de Christo dictũ est. Et in lege petra de qua fluxerunt aquæ, Christus est appellatus. Petra autem,inquit,erat Christus. Et Petrus apostolus inter cætera ad Iudæos ait: Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificantibus. Offensio ergo posita in Sion,Christus est. Sion vero altitudo est,siue ciuitas ipsa Hierusalem,quæ propter notitiam dei non immerito excelsa dicta est,in qua saluator à deo patre suo positus prędicator,offensio factus est Iudæis, dum se filium dei prædicat, C natus de spiritu sancto ex muliere. Per corpus autem eius scandalum passi sunt, & dicebant: Nónne mater & fratres eius apud nos sunt? Quomodo ergo hic dicit,Quia de cœlo descendi? Nolebãt enim verba gestis comparare, vt perinde agnoscerent non absurdum esse quod dicebat de cœlo se descendisse,quasi corpus operaretur, & non deus latens, operibus tamen se prodens in corpore. Petra ergo hæc scãdalum est Iudæis & offensio, quæ petra sine dubio corpus intelligitur saluatoris. Hæc excisa sine manibus propterea, quia sine viro de spiritu sancto facta de virgine est.

Ezech.20. Hiere.31. Acto.15. Esa.8. & 28 1.Pet 2. Daniel.2. Acto.4. Ioan.6.

CAPVT DECIMVM.

FRatres voluntas quidem cordis mei, & obsecratio fit ad deum pro illis in salutem. Testimonium enim perhibeo illis, quod æmulationẽ dei habẽt, sed non secundum agnitionem.) Quoniam à lege vult eos auferre credentes,quia velamen est Iudæis,ne hoc D odio Iudaismi facere videretur: ostendit affectum suũ circa illos,& legi dat multum,sed docet tempus iam seruandæ legis nó esse:ac per hoc prouidere se illis velle testatur, si modo audiant illum,ac probent suum non esse inimicum,quãdo & testimonium perhibet illis nobilitatis & traditionis paternæ. ¶ Ignorantes enim dei iustitiam, & suam quærẽtes constituere,iustitię dei non sunt subiecti.) Per ignorantiam dicit non illos credidisse in Christum:æmulationem quidẽ dei habentes, sed voluntatem & consilium eius nescientes. contra deum agebant, quem se defendere testabantur. De iis dicit,qui non maleuolentia & inuidia, sed errore Christum non receperũt. Quibus & Petrus apostolus dicit:Scio fratres quia per ignorantiã gessistis hoc malũ, sicut & principes vestri. Ignorantes enim hunc esse Christum,quẽ promiserat deus,alterum expectandum dicebãt. Huic iustitias suas quas ex lege habebant anteponentes, qui est dei iustitia in fide. Iustitia enĩ ipse est, quia quod promiserat deus, in ipso impleuit. ¶ Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti.) Hoc dicit quia perfectionẽ legis habet, qui credit in Christum. Cũ enim nullus iustificaretur ex lege, quia nemo implebat legẽ nisi qui speraret in promisso Christo,fides posita est quæ crederet perfectionem legis, vt omnibus prætermissis fides satisfaceret pro tota lege & prophetis.

Actor.3.

MOyses enim scripsit iustitiã quæ ex lege est:quia qui fecerit homo ea,viuet in eis.) Hoc dicit, quia iustitia legis Moysi reos illos non faciebat ad rẽpus;si seruaretur:id est, viuebant faciendo legem. debitores enim erãt. Hoc dictum est in Numeris, & in Leuitico. ¶ Quę autem ex fide est iustitia,sic dicit,Ne dixeris in corde tuo,Quis ascendit in cœlum?) Hoc in Deuteronomio dictũ est, quod hic interpretatur in Christo,dicẽs? Hoc est Christũ deducere. Aut quis descendit in abyssum? id est Christum ex mortuis reducere.) Hoc proprium apostoli est. Itaque iustitiam hanc dicit esse fidei,si nó dubitetur de spe dei quæ in Christo est,ne diffidens dicat:Quis potuit ascendere in cœlum?quia ideo passus est, vt expoliatis inferis virtute patris,deuicta morte resurgens,cum animabus ereptis in cœlum ascenderet. Omnis enim quicunque viso saluatore apud inferos spẽrauit de illo salutem,liberatus est,Petro apostolo hoc testante. Dicit enim,quia & mortuis prædicatus est. Qui de his ergo in corde suo non dubitat, iustificatus est ex fide. Ex lege autem iustificari timor facit. Timet enim legem, quia videt illam pœnam inferre peccantibus. Ideo non magna iustitia legis est, nec meritũ collocat apud deum,sed ad præsens: fides autem quia incredulis iustitia est,mercedem habet apud deum,de quo quod non videtur speratur. ¶ Sed quid dicit scriptura? Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo.) Hoc scriptum est in Deuteronomio,quia non est longè ab animo nostro vel ore,quod nobis dicitur vt credamus. Quamuis enim oculis non videatur,à natura tamen animorum & loquendi ratione nõ discordat,quod credimus. In ipsa enim natura inserta sunt velut semina, quæ auditu & voluntate exculta fructificant testimoniũ creatoris. ¶ Hoc est verbũ fidei, quod prædicamus.) Nullũ opus dicit legis,sed solam fidem dandam in caussa Christi. ¶ Quia si confitearis in ore tuo Christum dominum Iesum,& credideris in corde tuo quod deus illum excitauit à mortuis,saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.) Quæcunque superius locutus est,hic illam manifestauit,hanc esse regulam fidei,credere dominum esse Iesum, & non erubescere profiteri quia deus illum ex mortuis reducens, deduxit illum in cœlum cum corpore: vnde venerat incarnandus:ne incurrat sententiam euangelicam dicentem: Multi,inquit, ex principibus crediderunt in Iesum, sed palam non profitebantur,propter Iudęos. Maluerunt enim gloriã hominum magis,quàm gloriam dei. ¶ Dicit enim scriptura per Esaiam: Omnis qui credit in illũ, non confundetur.) Cum examen cœperit fieri omnium rerum in die iudicij,& omnia falsa commenta vel dogmata in confusionem deduci,tunc in Christum credentes tripudiabunt videntes omnibus manifestari,quia quod crediderunt,verum est:& prudens, quod putabatur stultum. Aspicient enim inter cæteros se solos glorioſos & prudentes,qui ęstimati fuerant cõtemptibiles & stulti. Illic est enim vera probatio,vbi remuneratio & condemnatio. ¶ Non est enim distinctio Iudęi & Græci.) Generaliter omnes aut confundi propter diffidentiam dicit,aut sublimari caussa credulitatis:quia sine Christo apud deum nulla salus est,imò pœna est,aut mors. Nec enim Iudæos commendare poterit prærogatiua patrũ, aut legislatio, qui meritum & promissionem patrum nõ receperunt. Gentes autem nullum habẽt testimonium quo vel secundum carnem commendentur nisi credant in Christũ. ¶ Nam idem dominus omnium, diues in omnibus qui inuocant illum.) Manifestũ est ad omnes hoc pertinere,siue Iudæos,siue Græcos:quia sine vocatione domini Christi nemo viuit apud deum. Cum ergo omnium dominus sit,consentiente Petro apostolo,& dicente:Hic est,inquit, omniũ dominus:diues tamen non est nisi in iis qui inuocant illum, quia ipsi accipient remunerationem. Perfidis vero non est

Leuit.18. Deute.30. Ibidem. Ioan.12. Esaiæ.28. Deute.30.

diues,

Universidad de Deusto

diues,quia participes non sunt bonorum eius. Neque enim A accipient quod daturum illum non crediderunt: & tamen non dixi deum dmitem credentibus,sed inuocantibus illū: vt postq̄ credidit,non desinat animus id postulare, quod à deo semper doctus est postulandum:quia in Euangelio Lu
Luce.18. cæ dicit propter aduersarium, quia subtilis & versutus est, semper orandum esse. Credentibus autem sola datur remissio peccatorum.Sequitur autem vt precibus deditus, liberetur à malo,& possit cōsequi quod ꝓmisit deus toto corde vigilantibus.¶Omnis enim quicunque inuocauerit nomen domini,saluus erit.) In Michæa dictum est:Ipse deus qui visus est Moysi,dicit:Nomē mihi dominus. Hic est filius dei,qui ideo & angelus & deus esse dictus est,vt nō ipse esse à quo sunt omnia,putaretur,sed hic esse per quē sunt omnia,vt ad id pertineat, quia deus dictus est, quod vnum sunt pater & filius.Angelus autem ad hoc,quia nūcius promissæ salutis est missus à patre:& missus ideo dicitur, vt nō ipse pater esse credatur,sed ab eo genitus.ideoque quicunque inuocauerit nomen domini, saluus erit. Hoc sensu &
Deute.18. Moyses locutus est:Quicunq;,ait,non audierit prophetam B illum, exterminabitur de plebe. Si ipse est omnium dominus,ipse inuocatur à seruis. Et quia verus est,adiecit:

VOmodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt?) Certe Christo non credunt Iudæi ipsi quem dixit dominum. Hoc sequitur quod supra dixi,quia prius credendum est, vt sit fiducia postulandi. ¶Aut quomodo credent ei quem nō audierunt?) Apertum est non posse credi illi cui obedientia denegatur. ¶Quomodo autem audient sine prædicante?)Nec hoc obscurum est,quia qui prædicanti resistit, authorem eius non recipit.¶Aut quomodo prædicabunt,nisi mittantur?)Neque istud recipit quęstionem,quia non erunt veri apostoli, nisi à Christo mittātur,nec poterunt prædicare sine authore.nulla enim his signa virtutum perhibēt testimonium.
Naum.1. Esaiæ.52. ¶Sicut scriptum est: Quam speciosi pedes euangelizātium pacem,euangelizantium bona.) Hoc propheta dicit Naū. Pedes dicendo, aduentum significat apostolorum circumeuntium mundum,& regnum dei aduentare prędicantium. Aduentus enim ipsorum illuminabat homines,viam osten- C dens qua itur in pace ad deum,quam primum Ioannes Baptista venerat præparare.Hæc pax est, ad quā festināt credentes in Christum. Denique sanctus Simeon, quia in mūdo discordia erat,lætus in ortu saluatoris:Nunc, ait, domine dimittis seruum tuum in pace. quia regnum dei pax est.
Luce.2. Omni enim amputata discordia, omnes vni deo genu flectunt.Denique Hierusalem superior ciuitas pacis interpretatur,quæ est mater nostra. ¶Sed nō omnes obediunt Euangelio.) Verum est,quia quamuis illustretur mundus splē dore disciplinæ dominicæ: sunt tamen qui repugnent, qui lumen tenebras vocant.Horum enim sic errore acies obtusa est mentis, vt nec veri luminis recipiant splendorem.
Ioan 1. Ioan.12. Esaiæ.53. Quos accusat Euangelium,dicēs: Lux in tenebris lucet,& tenebræ eam non comprehenderunt. ¶Esaias enim dicit: Domine,quis credidit auditui nostro?) Hoc est,quis credidit quæ audiuimus abs te,& loquimur?Firmauit Iudæos esse prophetico exemplo contradictores Euangelicę veritatis.Lex enim Iudæos increpat,quia sicut fuit apud veteres, D ita & nunc est.Hunc enim numerum non tangit,qui fidem non recipit.¶Ergo fides ex auditu,auditus autem per verbum Christi.)Manifestum est quia nisi dicatur aliquid, nec audiri potest,nec credi.¶Sed dico:Nunquid nō audierūt?) Hoc est,audierūt,& credere noluerunt. Quamuis enim fides ex auditu sit,sunt tamen qui audientes non credūt.Audiunt enim,& non intelligunt, quia maleuolentia obcæcatum est cor illorum.¶In omnem terram exiit sonus eorū,
Psalm.18. & vsque ad fines orbis terræ verba illorum.) Vsqueadeo prædicationem dei à Iudæis auditam esse testatur, vt etiam impletum orbem diuina annunciatione pronunciet.Ipsa enim fabrica mundi prædicat creatorem. Quod enim Psalmographus de creatura dixit,hoc Apostolus de Euangelistis. Quia vbique audita est,& peruenit in omnem locum stis. Quia vbique audita est,& peruenit in omnem locum prædicatio nominis Christi. Vbi enim præsentia hominis prædicātis defuit, sonus tamen & fama peruenit,sicut peruenerat opinio factarum virtutū in Aegypto ad omnes gētes,teste Rhaab meretrice.Si enim in omnem locum peruenit,non potuerunt non audire Iudæi apostolicam prædicationem, vt nemo ex his excusatus sit à crimine diffidentiæ. ¶Sed dico:Nunquid Israel non cognouit?) Hoc est,cognouit:ne quia per supradicta testimonia genus Israel incredulitatis caussa arguit,cum dolore de omnibus Israelitis queri videretur,non negat Israel cognouisse & assecutum esse quod illi promissum fuerat in lege:sed eum qui spiritu magis Israel est quàm carne quem & deus præscierat creditu-
Deute.32. rum.Omnes enim audierunt, & non omnes crediderunt. ¶Ideo primus Moyses dicit:) In cantico Deuteronomij: ¶Ego ad æmulationem vos adducā in non gentem,in gentem insipientem, in iram vos mittam.) Indignantis verba sunt, propter quod semper diffidentes inuenti sunt Iudæi, & omnibus malis vnam assignat generationem & caussam. dum præsentes increpat ibidē,tāgit magis futuros, ad quos hoc pertinet.Omniū enim horū vna damnatio est,si permaneant in diffidentia. Aemulatio ergo illis data est inuidentiæ,dum vident gentem,quæ prius,quia sine deo fuit,sensu bruta erat, deum suum appellare, qui fuerat Iudæorum, & donum illis promissum assecutam,per quam zelū passi iracundia distenderentur, vt malitię & incredulitatis suæ mercedes exoluerent.Nulla enim res sic consumit hominē nisi zelus: quem ideo deus vltorem posuit incredulitatis, quia graue peccatum est. Nam semper in ira missi exercentur, quando audiūt legem & prophetas ad nos pertinere, qui in
Esaiæ.65. Christum credim⁹. ¶Esaias audet, & dicit.Palā factus sum non quærentibus me,& inuentus sum inter eos qui me non interrogabant.)Quoniam supra verbis Moysi vsus est de exclusione Iudæorum,ad hoc quoque Esaiæ prophetę exemplum subdidit, vt de eius persecutione apertius doceret deum expulsis Iudæis, vltrò gentibus gratiam obtulisse ad opprobrium & necem Iudæorum. Hæc enim Esaias propheta ex persona Christi testatur. ¶Ad Israël autem quid dicit? Tota die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem.) Hic Israel carnalis est,hoc est Abrahæ filij,sed non secundum fidem. Nam Israel verus & spiritalis est,qui credēdo videt deum. Tota die,semper significat.Semper enim correcti sunt.propterea increpantur non crediturі, vt sciant quia ipsi sibi caussa sunt perditionis.Potest hoc & de saluatore accipi, qui in cruce extensis manibus,interficiētium eum peccatum arguit. Caussa enim illa clamat sceleratum facinus Iudęorum:superius quòd visus sit dicere Esaias de iis qui dei fuerant inimici, ostendit hos amicos futuros:& eos qui Israelitæ dicebantur,propter quod inobedientes erant, vt inimicos abuciendos.

CAPVT VNDECIMVM.

DIco igitur,Nūquid repulit deus hęreditatem suā? Absit.)Quia populum Israel incredulum ostēdit, nunc ne omnem Israel dixisse diffidentem putaretur, ostendit non repulisse deum hæreditatem suam,quam præsciit:id est filios Abrahæ, quos fideles sibi futuros scit.Nec enim promitteret eis regnum, si sciret nullum ex his crediturum. Hæreditas ergo domini iuxta legē filij sunt Abrahæ,sed credentes.¶Nam & ego Israēlita sum ex semine Abrahæ,de tribu Beniamin.) Exemplo suo docet partem Israel saluatam,quam præsciit deus saluandam, aut adhuc posse saluari:& partem Israel propter iugem diffidentiam perditioni deputatam. ¶Non repulit deus plebē suam,quam præsciit.) Hoc est quod dicit saluator: Pater, Ioan 17.
quos dedisti mihi,custodiui:& nemo ex his periit,nisi filius perditionis. Ita & hi quos præsciit deus credituros, nemo ex his à promissione repulsus est: quia sic factum est,sicut præsciit deus futurū.¶An nescitis in Helia quid dicit scriptura,quomodo postulat deum cōtra Israel: Domine pro- 3 Reg.19.
phetas tuos occiderunt, altaria tua effoderunt, & ego relictus sum solus,& quærūt animam meam?Sed quid dicit illi responsum diuinum? Reliqui mihi septem milia virorum, qui non curuauerūt genua ante Baal.)Aperta sunt hæc. Ostendit enim non solum Heliam remānisse qui deuotus deo

non

non adorauerit idola: sed & multos qui in fide dei permanserunt, sicut & ex Iudæis non pauci crediderunt. Huic rei historia congruit, quia multi per speluncas occultati sunt propter Achab regem Samarię, & Iezabel vxorem eius, qui pseudoprophetis credentes, dei prophetas persequebātur, & populū ad idololatriam hortabātur. ¶ Sic igitur & in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt.) Hoc est, ita, inquit, & nūc hi remanserūt in legis promissione, recedētibus multis quos præscit deus. Qui enim susceperunt Christū quasi in lege promissum, ij in lege steterunt. qui enim non illum receperunt, à lege recesserunt. Ideo credētes reliqui dicuntur, hoc est, remanentes in lege. ¶ Si autem gratia, iam non ex operibus.) Manifestū est quia gratia donū dei est, nō debita merces operibus, sed gratuita ratione, misericordia interueniente, concessa. ¶ Alioquin gratia iam non est gratia.) Verum est, quia si merces est, nō est gratia. Sed quia merces nō est, sine dubio gratia est: quia veniam dare peccantibus non est aliud quam gratia, & iis qui non requirunt, sed offertur illis vt credant. Duplex ergo gratia est, quia hoc competit deo, qui abūdat misericordia, vt & requirat quos gratis curet.

A

B

QVid ergo? Quod quærebat Israel, hoc non est cōsecutus: electio autem consecuta est.) Israēlitæ ij carnales sunt, qui ex operibus legis iustificari se putātes, non adepti sunt vt iusti essent per fidem apud deum. Præterea cū omnes rei sint per legem, quia maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea. Qui autem per fidem iustificari se crediderunt, consecuti sunt electionem, vt iustificati filij dei fierent, memores scripturæ dicentis, Quia iustus ex fide viuit, id est, nō ex lege. ¶ Cæteri vero excæcati sunt, sicut scriptum est.) Hoc subiectum in Esaia legitur: ¶ Dedit illis deus spiritum compunctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiāt, vsque in hodiernum diem. Et Dauid dicit: Fiat mensa eorum in laqueum, & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis. Obscurētur oculi eorum vt non videant, & dorsum illorum semper incurua.) Ideo mensam maledicit malorum, quia illic decipi solent innocentes. Dolo enim vocantur ad conuiuium, vt perimantur: quia sic & Amō filius Dauid deceptus est à fratre suo Abessalon, & malignus Olofernes per epulum sanctam Iudith putauit se posse decipere, & in mensa scelerati Herodis sæuierunt maligni in caput Ioannis prophetę. Vnde sensus est duorum prophetarum de huiusmodi hominibus, qui ab initio infidi & repugnantes inuenti sunt hostes bonorum. Sed aliqui illorum emendati sunt & correcti, licet tarde: quidam vero in pertinacia manētes, seueritatem sententiæ non euaserunt, in perpetuum curuati, hoc est excæcati ne de cætero possint veritatis viā aspicere, quam maleuolentia aspernati fuerāt, declinantes ab ea, & ad salutis gratiam peruenire. Qui enim cum intellexisset, credere noluit: id debet consequi quod vult, ne de cætero possit fidem recipere, & saluari. Exempla igitur prophetarum supradicta duplicem continent sensum. duobus enim modis decreta sunt, & scripta. Duo etenim genera hominum hic continentur. vnum est quod maleuolentiæ suæ caussa excæcatur in sempiternum, ne saluetur. Sunt etenim pessimæ voluntatis, vsque adeo vt intelligentes dicant se nescire quod audiunt. Denique dicebāt de saluatore: Quid est quod dicit? Nescimus quid loquitur. Quid eum auditis? Dęmonium habet, & insanit. Alia autem pars quæ verè Israel est, contradicebat illis: Hæc verba non sunt dæmoniū habentis. Nunquid dęmonium potest cęcorum oculos aperire? Dum inuident ergo saluatori, nolebant videri intelligere quæ audiebant: vt dum à legisperitis & Pharisæis nō intelligi videtur, res absurdas, & quæ extra legem essent, loqui putaretur: quæ res etiam alios à fide posset auertere. Vnde audiunt à saluatore: Vos habetis clauem sciētiæ, & neque vos intratis, neque alios finitis introire. Quis enim non leuium, sed paulo grauiorum, legisperitorū & Pharisæorum consilium & sententiam non sequeretur, & qui viderētur legis defensores? Denique iis qui vere Israelitæ sunt, dixerunt: Nunquid aliquis ex principibus credidit in illum? vt inde iuste viderentur non credidisse, si multos cōspirationis suæ socios fecissent: quia quod à paucis defenditur, solet non probatum videri. Ideo excæcati sunt, ne decætero possint credere, & saluari. In voluntate ergo sua adiuti sunt, vt quoniā sciētes verum, dicebant esse falsum: decætero non intelligerent quod est verum, vt verum haberent, sed falsum, quod volebant. Alterum genus est, quod cum iustitias legis sectatur, iustitiā Christi non recipit: ex quo iam non per inuidiam malæ voluntatis hoc agit, sed errore. æmulando enim traditionem patrum cæcantur ad tempus: quia cum deberent ex magnalibus Christi addiscere hunc nō posse fallere, cuius tam magnifica virtus in rebus gestis appareret, & prædicationem eius testamento nouo promisso per prophetas comparare, & exinde profiteri hunc esse qui promissus est: negligentes contra deum, & hominibus assentientes inuenti sunt. Propterea ergo cæcantur, vt admiscentibus ad promissionem eorum, ipsa æmulatione, dum inuident gentibus, reuertantur ad fidem Christi.

C

D

Deut. 27.

Abacuc. 2.

Esaiæ. 6.
Matth. 13.
Ioan. 12.
Act. 28.
Psalm. 68.

2. Reg. 13.

Marci. 6.

Ioan. 10.

Lucæ. 11.

Ioan. 7.

DIco ergo: Nunquid sic offenderunt, vt caderent? Absit.) Hoc dicit quod supra memoraui, quia nō sic diffiderunt, vt nunquam iam crederent: id est, non ita propter improbitatem suam cæcati sunt, vt curari non possent: sicut & diabolum legimus cecidisse, dicēte Esaia propheta: Quomodo cecidit de cœlo lucifer? casum apostasiam significauit. Non ergo hos sic offendisse dicit vt caderent, sed offensionis suæ caussa ad tempus obtusos. ¶ Sed illorum delicto salus gentibus, vt illos æmulētur.) Hoc est quod dixit, quia propter peccatum illorum gentibus salus data est. Quia enim donum dei recusauerunt Iudæi, trāslatum est hoc ad gentes, vt ęmulatione zeli accēsi Iudæi conuerterentur ad Christum, zelantes promissionē patrum. ¶ Quòd si delictum illorum diuitiæ sunt mundi, & diminutio eorum diuitiæ gentium: quantò magis plenitudo illorum?) Manifestum est quia si delictum illorum profuit mundo, dum hōrum dispēdio plures habet bonos, quia multo plures sunt gentes quàm Iudęi: & diminutio eorum, quod est damnū promissionis, diuitiæ gentiū, per id quod lucrati sunt vitam æternam, quanto magis plenitudo eorū? Apertum est quia magis diues erit mundus hominibus bonis, si & ij qui excæcati sunt, conuertantur. Ex magnæ enim parte saluabitur mundus. Mundo homines significantur, sicut dictum est de saluatore: Ecce totus mundus abiit post illum.

Esaiæ. 14.

Ioan. 12.

VObis enim dico gentibus, quamdiu quidem ego sum gentium apostolus, ministerium meum glorificabo, si quo modo æmuler carnem meā, vt saluos faciam aliquos ex illis.) Ostēdit gētibus quo affectu diligat Iudæos. Nam ministerium suum, quo apostolus gentium est, honorificat, si propter affectum generis sui data opera etiam Iudæos acquirat ad fidem. Honorificentior enim fiet, si & illos, ad quos non missus est, lucretur ad vitā. Patribus enim in laude maxima erit, si fratres inuenerit qui perierant. ¶ Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi, quæ est assumptio, nisi vita ex mortuis?) Hoc dicit, quia si non credētibus Iudæis gentes recōciliatæ sunt deo, ad incrementum mundi circa fidem Christi, quę erit in hac parte, & quanta plenitudo salutis si assumantur & Iudæi ad fidem Christi, nisi vt ex mortuis viuificetur mundus in hominibus? Quia ergo profectus est, dandam dicit operam vt credant, quoniam cæcitatis obtusio tępore compensati delicti aufertur, vt voluntatis suæ recipiant liberum arbitriū. ¶ Quòd si delibatio sancta est, & massa.) Manifestū est quia quod vnius substantiæ est, vnum est: ac per hoc non potest delibatio sancta esse, & massa immunda. Delibatio enim de massa est. Ideoque ostendit nō posse indignos dici ad fidē, hos quorum iam patres adepti sunt fidem: quia si pars Iudæorum credidit, cur nō & alia pars posse credere dicatur? ¶ Et si radix sancta, & rami.) Immutatis verbis eadem repetit, vt sensum commendet duobus exemplis. ¶ Quòd si aliqui ex ramis fracti sunt.) Id est, si aliqui non crediderūt ex eis, excisi à promissione. ¶ Tu autē cum esses oleaster, insertus es in illos, & socius factus es radicis oleæ.) Hoc significat, quia non credentibus multis Iudæis, gentes insitæ sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt per fidem in spem promissionis, vt dolori esset Iudeis. Sed non iuxta legem agriculturæ, quia bonum surculū inserunt in non bonam arborem. Hi enim cum essent in radice mala, inserti sunt in bonam arborem. Ideo oleastrum dicit insertum, vt fructum surculus radicis afferat socius eius effectus. ¶ Noli gloriari aduersus ramos.) Hoc est, noli gaudere in incredulitate illorū. Displicet enim deo si quis exultet in malis alterius, dicit Salomon. Nec enim caussa gentium abiecti sunt, vt gaudeant: sed quia nō crediderūt, occasionem dederunt vt prędicaretur gentibus. ¶ Quòd si tu gloriaris: non tu radicem portas, sed radix te.) Id est, si te extuleris super illos, in quorum insertus radicē es, insultes generi quod te vt ex malo bonus esses susceperit: nec stabis si illud per quod stas destruis. ¶ Dicis itaq; fracti sunt rami, vt ego inserer er.) Ex persona gentilis credentis loquitur, qui exultandum putat in casu Iudæorum diffidentium, dicens: Illorum reprobatio locum fecit gentilibus. Sed non sunt reprobati à deo vt gentes intrarent, sed seipsos reprobos fecerunt spernentes donum dei, vnde occasionem dederunt gentilibus ad salutem. Quam extollentiam reprimi vult, vt magis saluti congaudeatur, non ægritudini insultetur. Facile enī decipitur qui gaudet alienis malis. ¶ Bene.) Id, est, recte dicis, quia fractis ramis insertus es. ¶ Sed incredulitate fracti sunt.) hoc est, non propter te, sed suo vitio, quia illis diffidentibus, ad æmulationem illorum tu vocatus es ad salutem. Ideo gratias debes agere dono dei per Christum, non illis insultare, sed petere, si malum illorū tibi contulit salutem, vt & ipsi redeant ad originem. tunc placebis deo, qui tui misertus est. Ideo enim te aduocauit, vt per tuā æmulationem reduceret & illos ad gratiam. ¶ Tu autē fide stas.) Quia Iudæi per diffidentiam lapsi sunt, hos fide dicit stare: quia cum prius perfidię caussa iacerent, credendo stare cœperunt. ¶ Noli altum sapere, sed time.) Id est, noli superbus esse, sed caue ne & tu offendas. ¶ Si enim deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat.) Verum est, quia si illos qui prærogatiua patrum dignitosi erāt, quibus etiam facta repromissio est, deo in filios adoptati, incredulitatis causa excæcauit: quid his, si dubitauerint, aut si se extulerint, faciet, qui nulla commendatione sublimati sunt, qui cum nullius dignitatis essēt, honorati sunt? ¶ Vide ergo bonitatem & seueritatem dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem si permanseris in bonitate: alioquin & tu excideris.) Bonū deum gētibus esse testatur, quia cum idola sequerētur: digni vtique mortis: patientia sua expectauit illos, & nec sic requirentes se, vltro vocauit illos, & peccata eis remisit: Iudæis autē seuer' est. excæcauit enī eos, quia donū dei spreuerunt. Hos tamē nunc significat Iudæos qui propter maleuolentiam suam in perpetuum cæcati sunt. vnde eos & cecidisse dixit. illos autem quos supra memorauit offendisse, nō tamen cecidisse, quia ad tempus cæcatos illos ostendit: ac per hoc seuerum deum in eos fuisse, vt in perpetuum cæcati essent apostatæ. ¶ Sed & illi si non permanserint in incredulitate, inserētur. Potens est enim deus iterum inserere illos.) Ostendit iustitiam dei nō in seueritate permanere circa illos quos excæcauit ad tempus: quia non sic illos excidit, vt non illos possit iterum inserere si conuertantur, qui per prophetam dixit: Reuertentes ad me replantabo. vt hoc scientes Christiani non insultent Iudæis, certi reseruari illis quasi lapsis misericordiam dei. ¶ Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam oliuam: quanto magis hi secundum naturam inserentur suæ oliuæ?) Oliuam, fidem per quam Abraham iustificatus est, accipimus: oleaster vero, quia agrestis & infructuosa natura est, perfidiā significat: ac per hoc si ij qui semper inimici dei fuerūt, conuersi in fidem Abrahæ inserti sunt, ex cuius origine nō sunt: quāto magis Iudæi si post diffidentiā credāt, paternæ reddendi sunt naturæ, inserti iterum in suam promissionē.

NOlo enim ignorare vos fratres mysterium hoc, vt non sitis ipsi vobis sapiētes: quia obtusio quædam ex parte Israël facta est, donec plenitudo gētiū intraret, & sic omnis Israël saluus fieret.) Non est obscurum quia ad tempus cæcitatis obtusio data est Iudæis, iis qui dum æmuli legis sunt, non viderunt donū venisse promissum à deo quod prædicabatur à Christo. Zelo enim excæcati sunt, putātes legem factorum nunquam debere cessare. Vnde sabbatum zelabantur. qua offensione ex parte obtusi sunt, vt pro incredulitate sua cruciarentur videntes gentes profiteri cum gaudio, confectos repromissionem Abrahæ: copia tamen admissa gentium, abstergeretur caligo ab oculis eorum, vt possint credere: vt spiritum compunctionis prohibens à cordibus eorū qui eis præstat cæcitatem, reddat eis arbitrium liberum volūtatis: quia nō de maleuolentia erat incredulitas, sed de errore emendarētur, vt postea saluarentur. ¶ Sicut scriptum est.) Vt probaret donum illis reseruatum à deo, exemplum Esaię prophetæ in subiectis ponit, vt hac gratia qua liberati sunt Iudæi credentes, & hos liberari posse doceret, quia non erat exinanita, sed semper abundat. Dicit ergo: Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impietatem ab Iacob, & hoc illis à me testamentum, cum abstulero peccata eorum.) Exempli huius ratio semper manet quādiu sunt qui credant. Hic enim dominus Iesus qui de cœlis venturus promissus est ad liberationem humani generis, ipse quotidie remittit peccata conuersis ad se, nec statim non credentes condemnat, sed expectat, sciens posse proficere ad agnitionem dei. ¶ Secundum Euangelium quidem inimici propter vos.) Caussa incredulitatis inimici sunt euangelij, vt error & delictum illorū gētibus aperiret viam ante tempus intrandi ad fidem, sicut supra memoraui. Prius enim vbique omnibus Iudæis prædicandum erat, tunc demum & gentibus oportebat credi verbum dei. Sed quia nō crediderunt, ablatum ab eis regnum, datum est gentibus. Itaque non insultandū esse his præmonet, quorum delictum profuit gentibus. Illi enim insultandum est cuius peccatum obfuit aliquibus. Non enim perfidiæ illorum gratulandum est, sed dolendum si tardant conuerti: vt quomodo peccato illorum gauisæ sunt gētes, quia saluatæ sunt: sic conuersione eorum lætētur. ipsorum enim occasione dei gratiam citius perceperunt. ¶ Secundum electionem autem dilecti propter patres.) Quamuis grauiter peccauerint Iudæi reprobando donū dei, & digni sint morte, tamen quia filij sunt bonorum, quorum prærogatiua & merito plurima à deo beneficia perceperunt, regressi ad fidem susciptētur cum lætitia, quia dilectio in his dei excitatur memoria patrum. ¶ Sine pœnitentia enim sunt dona & vocatio dei.) Verū est, quia gratia dei in baptismate non quærit gemitum, aut planctum, aut opus aliquod, nisi solā ex corde professionem. Ne enim quia grauiter deliquerant non recipiendo promissum dei, & quia quæ grauiter peccātur, non nisi fletu & gemitu ad veniā pertinēt: ne ideo illos non posse iam accipere misericordiam putarent, quia dolere illos non videbāt: ostendit hoc inter primordia fidei nō requiri. Donū enim dei gratis donat peccata in baptismo. ¶ Sicut enim & vos aliquandō non credidistis deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum diffidētiam: ita & isti nunc non crediderunt in vestra miseratione, vt & ipsi misericordiam consequantur.) Incredulitatē gentium memorat, vt ipso rubore non se iactarent insultantes Iudæis qui non crediderant, sed oblectarēt illos agnoscere promissum dei. Quia enim vos, inquit, gentes, cum his eloquia dei credita sint, repugnantes fuistis: nunc autem misericordiam accepistis, non vestro merito, sed ad horum opprobrium: quare non magis isti conuersi accipiant misericordiam, qui prius in lege dei conuersati sunt, & quibus facta promissio est?) ¶ Conclusit enim deus omnia in incredulitate, vt omnium misereatur.) Gentes porro ab antiquis temporibus in impietate & ignorantia versabantur, vtpote sine deo: propter quod manifestata lex in literis est, qua possent infrænari præcipites. Et quoniam versutia aduersarij cumulari peccata cœperunt, vt per interdictum magis reus homo constitueretur: deus clemētia bonitatis suæ semper homini procurans, vt & quod sine lege peccatum erat, & in lege, posset deleri: hoc decreuit, vt solam fidem poneret, per quam omnium peccata abolerentur: vt quia nulla spes per legem omnibus hominibus erat, dei misericordia saluarentur. Hoc est omnia conclusisse in incredulitate, vt

tunc

tunc decretum donum à deo veniret, quando omnes diffidentia laborarent, vt gratia muneris esset gratissima. Itaque nemo se iactet. miserum est enim superbum esse eum cui ignotum est.

Sapien. 9. Esaiæ. 40. 1. Corin. 2.

Altitudo diuitiarũ sapientiæ & scientiæ dei, quã inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ ipsius.) Excelsum & immensum deum in diuitiis sapientiæ & sciẽtiæ suæ cum omni laude & gratiarum actione testatur. est enim consilium & iudicium eius incomprehensibile. Nam sciens ab initio conuersationes & opera hominũ, quia neque sola seueritate iustitiæ saluari possit hominũ genus, neque sola misericordia ad profectum meritorum peruenire, vnoquoque tempore decreuit quid esset prædicandum: ante tamen permittens vnumquemque suo iudicio, quia natura ipsa duce cognoscitur iustitia. Et quia authoritas naturalis iustitiæ obtorpuerat consuetudine delinquẽdi, data est lex, vt humanum genus terrore manifestatæ legis frænaretur. Sed quia non te cohibẽtes, rei tenebãtur à lege, prædicata misericordia est, quæ ad B se confugientes saluaret: refutantes autem cæcaret ad tempus, ad promissionem eorum gentes inuitans, quæ prius iustitiam dei per Moysem datam sequi noluerunt, vt horum saluti dum inuidẽt, ipso zelo ad radicis saluatoris originem se reformarent promissæ in lege. Hæc est altitudo diuitiarũ sapientiæ & scientiæ dei, qui tam Iudæos quàm gentes multifaria prouidentia acquisiuit ad vitam. ¶ Quis enim cognouit sensũ domini, aut quis illi cõsiliarius fuit, aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?) Hoc in Esaia scriptũ habetur.

Esa. 40.

Manifestum est solum deum esse qui nouerit omnia consilia, & hunc vnum esse qui nullius egeat, quia ab ipso sunt omnia: ac per hoc consilium eius à nullo nec comprehenditur, nec metitur, quia inferiora superioris sensum scire non possunt. Denique Iudæis credentibus impossibile videbatur consilium esse & voluntatem dei ad redemptionem gentium: simili modo & gentibus arduum & incredulum videbatur, Iudæos qui non crediderant, posse conuerti, aut credentes suscipi vt saluarentur. Inter cætera hoc est consiliũ C dei quod latuit, nec potuit comprehendi. ¶ Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria.) Quia ratione sensus & consilium dei inuestigari non potest, declarauit. Ex ipso enim, inquit, & per ipsum & in ipso sunt omnia. ipsi gloria. Hoc dicto aperuit sensum qui occultus erat mundo. Quia enim omnium creator est deus (fecit enim ea quæ non erant, vt essent) ideo ex ipso sunt omnia. Et quoniam ab ipso sunt, per filium eius, qui eiusdẽ vtique substãtiæ est, esse cœperunt, cuius opus, patris est opus. Quia ergo ipse operatur per filium, per ipsum sunt omnia. Et quoniam quæ sunt ex deo, per deum sunt, post renata in spiritu sancto sunt, in ipso sunt omnia: quia & spiritus sanctus de deo est patre: vnde & scit quę in deo sunt. Ergo & in spiritu sancto pater est, quia quod de patre est deo, non potest aliud esse q̃ est deus pater. Ac per hoc ipsi gloria, quia ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. Itaque quę ex ipso & per ipsum & in ipso vt essent, esse cœperunt: sensum & consilium eius scire nõ possunt. Ipse autem scit omnia, quia in ipso sunt cuncta. Patefecit mysterium dei quod superius dixit non ab eis ignorari debere.

D

CAPVT DVODECIMVM.

Philipp. 4. Ephes. 5 1. Thessa. 4.

Obsecro itaque vos fratres per misericordiam dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuam, sanctam, deo placentem, rationabile obsequium vestrum: & nolite conformari huic seculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas dei, quod bonum & placitum & perfectum est.) Per misericordiam dei illos hortatur, per quam saluatur humanũ genus. Post tractatum enim legis & fidei, populi natura Iudaici & gẽtilis ad bonam vitam agendam hortatur. per hãc enim spes fidei obtinetur. Cõmonitio est ergo hæc, vt memores sint quia misericordiam acceperunt: & vigilent circa obsequium eius à quo illis data est, per quem ex impiis gratis iustificati sunt: scientes hanc esse hostiam viuam, sanctam, & deo acceptabilem, si corpora nostra incontaminata seruemus, dissimiles à secularibus, qui voluptatibus student. Hæc est voluntas dei, sanctificatio vestra. Nam cor- 1. Thessa. 4. pora subiecta peccatis, non viua habentur, sed mortua. sub desperatione enim promissæ vitæ sunt. Ad hoc enim peccatis dono dei abluimur, vt decætero mundam vitam agẽtes, dei amorem in nos prouocemus, non irritum facientes opus gratiæ eius. Nam apud veteres ideo oblata occidebatur hostia, vt homines peccati caussa morti subiectos significaret. Nunc autem quia per donum dei purificati sunt homines, & à morte secunda liberati, viuam hostiam debent offerre, vt signum sit vitæ æternæ. Non enim, sicut tunc, corpora pro corporibus immolantur: nunc vero non corpora, sed vitia corporis perimenda sunt. Vt autem obsequij nostri effectum habere possimus, seruata iustitia pudorem custodiamus. Nihil enim proficit pudor, nec rationabilis potest videri neglecta iustitia. Hoc erit conformẽ fieri spiritalium, reuouatum in spiritu ac fide, hoc scire quod placet deo, nec aliud bonum & perfectum esse.

Dico enim per gratiam quę data est mihi, omnibus qui inter vos sunt, non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, & vnicuiq; sicut diuisit deus mensuram fidei.) Apertè ostẽdit hoc debere nos sapere, quod iustitiæ terminos nõ egrediatur, vt non nobis solis vtile sit, sed & nulli obsit. Hæc est enim prudentia, prodesse magis aliquibus quàm obesse, & contentum esse debere sorte qua mensus est deus merito & fidei vniuscuiusque, nec sibi defendere quod non sibi concessum videt. hoc est, non plus sapere, quia vni totum concedi non potest. Nec enim si quis bonæ vitæ est, ex eo sibi etiam doctrinæ prudentiam debet defendere: aut quia peritiam habet legis, Leuitarum sibi obsequia vindicare debebit. Hortatur ergo & docet per gratiam sibi datã. Hæc gratia peritia intelligitur dominicæ disciplinæ, per quã humilitati iustitiæ studendum tradit.

1. Corin. 12. Ephe. 4.

Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eadem habẽt officia: ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius mẽbra.) Exemplo corporis docet non posse nos singulos omnia, quia sumus inuicem membra, vt alter alterius non egeat: ac per hoc curam nostri inuicem nos agere debere, nec alterum alij obsistere, quia inuicem officiũs nostris opus habemus. Hoc erit diligere Christum, si inuicem se membra exhortentur, vt impleant modum quo corpus in Christo perfectum sit. ¶ Habẽtes autem donationes dei diuersas secundum gratiã quæ data est nobis.) Nunc autem ipsa officia deputata membris merito fidei enumerat, vt cum viderit membrũ quod sibi deputatum officium est, non perstrepat alteri cui viderit aliud traditum, sed cõgerat, vt corpus ecclesiæ sit perfectũ. ¶ Siue prophetiam secundum operationem fidei.) A prophetia incipit, quæ prima probatio est rationabilem esse fidem nostram. Denique credentes accepto spiritu prophetabant. Hæc ergo datur pro modo accipiẽtis, hoc est, quãtum caussa exigit propter quam datur. ¶ Siue ministeriũ in ministrando.) Ad obsequium fraternitatis præbendum intantum minister firmatur, quantum credidit debere se obsequi, ne vltra fidem laborans in obsequio, fatigetur incassum, quia hoc sequitur vnumquẽq; quod conatur ex corde. ¶ Siue qui docet in doctrina.) Similiter dicit adiuuari doctorem in doctrina, vt inquantum fides eius est ad docendum, intantum inspiretur ad tradendam disciplinã cœlestem. ¶ Siue qui exhortatur in exhortando.) Et hunc eodem modo in eo ipso in quo tendit, auxilio spiritus præparari, vt habeat gratiam dum prouocat. Lacessit enim fratres ad bonum, aut incredulos ad fidem. ¶ Qui largitur in simplicitate.) Huic dicit qui bono animo tribuit, auxilia semper suppeditare procurante spiritu, vt non desit tribuenti simpliciter, dicente Salomone: Qui tribuit pauperibus, non indigebit. Hic ergo tribuit simpliciter, qui nõ in simulatione hoc agit vt laus ei ab hominibus detur, sed vt à deo per hoc ipsum meritum consequatur. ¶ Qui præest in solicitudine.) Eum qui curam vt præsit fratribus suscepit, iuxta fi-

Prou. 28.

dem

Universidad de Deusto

dem suam accipere vigilantiam & authoritatē, vt proficiat in quo solicitus sit, habens in illis fructum quibus præest. ¶Qui miseretur in hilaritate.) Hunc quoque secundū sensum iuuat qui læto animo misericordiā facit, non quasi nolentē extorquetur, fundari & roborari à deo vt in hac re nullam infirmitatem patiatur, sciens dictum à Salomone: Dum habēs occasionem, benefac. Sed hoc multipharie intelligēdum est. Multiplex est enim misericordia sub vno vocabulo. Nā si supra dixit, Qui largitur in simplicitate: quid erat opus iterare, nisi quia sub vno misericordiæ nomine multa bona opera significauit? Peccantibus etenim ignoscere, misericordia est, & in necessitate aliqua posito vel oppresso opē ferre, misericordia est, & nudū vestire, & esurienti panē frangere, & paruulum expositum colligere, & cadauer operire, & alia operari, misericordia est. Ideo si hæc impigrè & sine tædio fuerit operatus, habebit huius operis & in præsenti & in futuro mercedem. Omnis ergo misericordia, & simpliciter & cum gaudio fieri debet, vt simplicitas excludat hypocrisim, gaudium vero fretum futuræ spei testetur examē. ¶Dilectio sine simulatione.) Huic merito qui hoc meditatur, vt ideo diligat si rem, quia scit hoc placere authori deo, ne adulatione præsentis vitæ hoc agat, subuenit spiritus: vt quia hoc deuota mente quærit, obsequiis possit implere. Audiuit enim dictum à domino: Præceptum nouū do vobis, vt diligatis inuicem. ¶Odientes malum, adhærētes bono, fraternitatis amore inuicem benigni, honore mutuo præuenientes.) Non magnum dicit euitare malum, nisi adhæreatur bono. Illud enim de timore fit, hoc de amore: nec benignum esse fraternitatis honorem, si non mutuis se obsequiis præuenerint. ¶Solicitudine non pigri.) Hoc est quod dicit propheta Hieremias, quia maledictus qui facit opera domini negligenter. Piger enim in conuersatione diuina, sine spe est: ideo subiecit: ¶Spiritu feruētes.) Hoc est, vt in exercitio diuini operis aut legis non sit tepidus, sicut dicitur in Apocalypsi Ioānis: Quoniam tepidus es, inquit, euomā te ex ore meo. Quotidiana enim meditatio tollit soporem, & facit vigilantē. Opera enim domini sunt quę mandat fieri pro vtilitate ecclesiæ, id est, fratrum. ¶Tēpori seruiētes.) In Græco dicitur sic habere: Deo seruientes. quod nec loco competit. Quid enim opus erat summam hanc ponere totius deuotionis, quando singula membra quæ ad obsequia & seruitia dei pertinent, memoret? In omnibus enim iis quæ enumerat, plenum deo seruitium exhibetur. Nam seruire tempori quid sit, alibi soluit cum dicit: Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt: vt sciatis quemadmodum vnicuique respondeatis. Quoniam autem dixerat, Spiritu feruentes: ne hoc sic acciperent, vt passim & importunè verba religionis ingererent tēpore inimico, per quod forte scandalum excitarent, statim subiecit: Tempori seruientes. vt modestè & cum honestate aptis & locis & personis, & apto tempore religionis fidem loquerentur. Sūt enim quidam etiam hoc tēpore quo pax est, qui sic perhorrent verba dei, vt audientes cum magna ira blasphement viam Christianam. Nam & ipse seruiuit tempori quando quod noluit, fecit. Inuitus enim circuncidit Timotheum, & raso capite purificatus secundum legem ascēdit templū, vt Iudæorum sopiret infamiam. ¶Spe gaudētes.) Postquàm dixit, Tempori seruientes: adiecit, Spe gaudentes. vt si forte propter iniquitatem temporis non liceat de fide publice loqui, sed esse in metu, spe gaudeat, quia hæc tristitia parit lætitiam. ¶In tribulatione patientes.) Hoc est, spe gaudere, in tribulatione patientem esse. De gaudio enim spei tolerat tribulationem, sciens multo maiora esse quæ pro his promissa sunt. ¶Orationi instantes.) Necessaria est valde oratio, quia vt tribulatio possit tolerari, precibus insistendum est. ¶Memoriis sanctorum communicantes.) Manifestum est quia qui preces suas exaudiri vult, æmulus debet esse vitæ sanctorum. Cum imitatur enim, communicat, vt hoc sit memorem esse & communicatorem, imitari actus illorum: & si sumptibus indigent, communicandum eis, sicut dicit alio loco: De collectis autem quæ fiunt in sanctos. Et ad Galatas: Vt pauperum memores essemus. ¶Hospitalitatem sectantes.) Imitator & amator sanctorum hospitalitatem sectatur, exemplis sancti Abrahæ, & Loth viri iusti. ¶Benedicite, & nolite maledicere.) Vt Christianos per omnia nouos faciat, etiam ab hac illos cōsuetudine auferre vult, quæ omnibus communis est, ne irato animo incitati prius facile maledicere velint, sed vt magis victa iracundia benedicāt, & laudi sit disciplina dominica. ¶Gaudere cū gaudētibus, flere cum flentibus.) Hōc est quod alio loco dicit: Si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: & si lætatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Cum enim quis fideli solatio est in necessitate, erigit animū eius, & apud deum sibi collocat meritum, quia membrum diligit corporis Christi: & si cum infideli condoleat, prouocat magis illum ad profectū disciplinæ dominicæ. ¶Idipsum inuicem sentientes.) Hoc est, quod dictum est, compati debere in tribulatione: sicut & in alia dicit epistola: Cōsiderans teipsum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate. ¶Non alta sapiētes.) Alta sapere, superbia est. Nam & diabol' cū alta sapuit, apostatauit. Ne elatio sit in animo, & præsumens forte de incolumitate actus sui, non condoleat fratri suo, sed exprobret quasi peccatori. hæc superbia est, quæ cum se præponit, offendit. Quod & dominus denotat dicēs: Eiice trabem prius de oculo tuo, & tunc videbis eicere festucam de oculo fratris tui. Ipsa enim elatio peccatū est: ac si non sit peccator, (quod impossibile est) sit peccator dum superbit. Denique dicit Salomon: Superbis deus resistit. ¶Sed humilibus consentientes.) Hoc est, vt depositā superbia alienam caussam suam faciant, & suam quasi alienam, vt habeāt gratiam apud deum: quia qui se exaltauerit, humiliabitur. ¶Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.) Hoc in Esaia propheta scriptū est, quod hic quasi proprium ponit, vt iustitia communis habeatur, nō vt sibi quis iustus sit, cæteris autem iniustus. ¶Nemini malum pro malo reddentes.) Hoc est quod dominus dicit: Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum & Pharisęorum, non intrabitis in regnum dei. Mandatum enim in lege erat: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Hæc, quantum videtur, iustitia est: sed vt abundet iustitia Christianorum, docentur non reddere malum pro malo, vt perfecti sint, & pro hoc merces illis reddatur in iudicio dei. Supergredi enim videtur ipsam iustitiam, cum quod licet, vt melior sit, nō facit cœlestis iustitiæ imitator. Mundi ergo iustitia à deo illi concessa innocentem facit, cœlestis autem perfectum vt meritum habeat apud deum. ¶Prouidētes bona non tantum coram deo, sed etiam coram omnibus hominib'.) Prouidere est bona futura ante oculos habere, vt ea gerantur quę possint postquam facta fuerint in reprehensionem non venire, sed magis laudi esse, siue apud deū, siue apud homines. Ne quis existimet quia deo licita non displicent, idcircóque nō curandum si fratri scandalū sint, hoc præmonet, quia illud fieri debet quod & deo non displiceat, & fratri scandalum nō sit. Etsi liceat enim, & fratrē scandalizet, deo non placet, quia deus saluti studendum monet. Sic ergo prouidentur bona coram deo & hominibus, si ea quæ licent, sic agantur, ne scandalum faciant. ¶Si fieri potest, quantum ex vobis est, cum omnibus hominibus pacē habētes.) Omnibus pacificos vult esse, qui diuinam seruāt iustitiam. Viderit si quis hanc pacem spreuerit, vt tali viro inimicus, cum aut reprehendi forte ab illo non vult, aut inuidet bonis eius: quod ad illum tamen pertinet, non discordat à bene agentibus. Hic est enim impacificus, qui prętermissa voluntate legis, suum ius sequitur: quamq; dicat Dauid: Cum iis qui oderūt pacem, eram pacificus. Sed hoc necessitatis erat propter potentiam personarum, vt vel obsequiis humilitatis vincatur, quē sic extollit superbia, vt māda legis spernat. potest fieri vt de timore dei pacificū se quis præbeat illi qui odit pacem. Quando enim vicem malis reddere non vult, pacificus est. hoc est de bono vincere malum, vt vel obsequiis vincatur, quem mandata legis non vincūt. Ergo si fieri potest, inquit, quod ex vobis est, vt bene agentes pacem habere videamini. Iam si non fuerit amator pacis, tu tamen vis esse pacificus, quantum ad te pertinet. Si autem irreuerens & blasphemus quis sit, & pacē habere cum illo non possis, non vtique tibi adscribēdum erit, quia

Amos.5. Ephe.4. 1.Pet.2. 1.Pet.5. Ioan.13.
Hiere.48.
Apoc.3.
Ephe.5.
Hebr.13.
1.Corin.16. Gala.2. 1.Pet.4.
1.Corin.12.
Gala.6.
Matth.7.
Matth.5.
Prou.3.
Psalm.119.

quia Ioannes apostolus eos qui negant in carne Christum A
venisse, nec salutari permisit. Nos ergo parati simus, si fieri
potest, vt cum omnibus pacem habeamus: aliis vero repu-
gnantibus fiat impossibile, non ex nobis, si de nobis tantum
querela non deponatur. Qui enim nullum lædit, apparet es-
se pacificus. ¶ Non vosmetipsos defendẽtes charissimi, sed
date locum iræ.) Vt & pacis fœdera seruari possint, ab ira
dissimulandum monet, maximè quoniã per iram solet pec-
cari, quando quis furore commotus plus exigit quàm postu
lat causa delicti, aut sibi ipsi incommodum præstat, si gra-
uiora peccata incompetenti vindicta vult exequi. Debilẽ
enim efficit, quem potuit emendatum habere & sanũ. Vnde
Eccli.7. & Salomon, Noli, ait, iustus esse multum. Est enim, inquit,
qui perit in sua iustitia. Volens enim singulis peccatis re-
spondere circa vindictam, mortem potest inuenire tam sibi
quàm ei quem plagis affligit. Solent enim in pœnam delin-
quere. Non solum autem de subiectis vindictam prohibet
competentem, sed & de parib⁹ & magnis, hoc est, de fratre B
forte in nos peccãte non quæramus vindicare, sed remitta-
mus dei iudicio reseruãtes, ne dum ab ira detinemur, inue-
niat locum inimicus in quo suggerat & suadeat quod con-
tra nos est. ¶ Scriptum est enim.) Vt fortius suadeat, exem-
Deute.32. plo legis hoc confirmat dicens: Scriptum est, in Prouerbiis:
Hebr.10. ¶ Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit dominus.) Vt si
minime à nobis fiat quod docet, deum à nobis contemptũ
ostendat. Duplici ergo genere proficitur si deo remittatur
vindicta, quia & cum iracundiã vincit, perfectus sit, & dei
Prou.25. iudicio vindicabitur. ¶ Si esurierit inimicus tuus, ciba illũ:
si sitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis con-
geres super caput eius.) Non nudam vindictam deo reser-
uari debere ostendit, sed & beneficia dari inimicis, vt vere
ostendamus non meritis nostris habere nos inimicos, quos
vt ab inimicitiis desinant, obsequiis vincere nitimur. Qui si
in inimicitiis perdurauerint impietate mẽtis suę, nostra ob-
sequia proficient illis ad pœnam: aut certè obsequiorũ no-
strorum sedulitate compuncti, veluti carbones mortui re-
uiuiscent. Vt ergo nos intantum perfectos faciat, vt non so- C
lum nosipsos, sed & alios acquiramus ad vitam, inimicis nõ
solum vicem reddere prohibet dominus per Salomonem,
verumetiam humanitate ad amicitiam prouocare hortatur.
¶ Noli vinci à malo, sed vince in bono malũ.) Hæc inter-
pretatio Apostoli est cohortantis ne vicem reddamus inimi-
cis, sicut dictum est. Multum enim proderit nobis, si ma
litiæ cedamus. Vincit enim malum, qui ad tempus vinci vi-
detur ab illo. Et saluator enim sic vicit malum, dum non
restitit. Contra se enim agit malitia, & dum vincitur, vince-
re se putat. Id enim agit inimicus, vt & nos de proposito no
stro abstrahat, occationem quærens quomodo peccemus.
Ideo si prouocati ab illo, vicem illi nõ reddamus, vincimus
illum in bono. Ideo enim non resistimus, vt bonum serue-
mus neglecta iustitia, quia cogit iustitia ad retribuendum.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

OMnibus potestatibus sublimioribꝰ subditi esto- D
te. Nõ est enim potestas nisi à deo.) Quoniam cœ
lestis iustitiæ legem sequendam mandauit, ne ab
hac præsenti dissimulare videretur, hanc cõmen-
dat: quippe cum nisi hæc fuerit obseruata, illa custodiri nõ
possit: hæc enim quasi pædagogꝰ est, quæ paruulos imbuit,
vt possint potioris iustitię viam sequi. Nemini enim potest
imputari misericordia, nisi habuerit iustitiam. Vt ergo ius
& timorem legis naturalis confirmet, deum authorem eius
testatur, & ministrantes eam dei ordinationem habere. Id-
eo adiecit: ¶ Quæ autem sunt, à deo ordinata sunt.) Vt ne-
mo putet quasi humana commenta contemnenda. Videt e-
nim ius diuinum humanis authoritatibus deputatum. Hic
ergo subiectus est potestati, qui se terrore dei ab iis absti-
net quæ prohibet. ¶ Itaque qui resistit potestati, dei ordi-
nationi resistit.) Hæc contra illos qui per potentiam fortẽ,
aut quia aliquid deprehendi se posse nõ credunt, & per hoc
illudere se legem putant. Ostendit his dei esse legem, & nõ
euasuros iudicium dei, qui ad tempus aliquo pacto euadũt.

¶ Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationẽ acquirunt.) Ma
nifestum est quia vnusquisque operibus suis aut iustifica-
bitur, aut condemnabitur. Qui enim audientes legem pec-
cant, inexcusabiles sunt. ¶ Nam qui principantur, non sunt
timori bonis operibus, sed malis.) Principes hos reges dicit
qui propter corrigendam vitã, & prohibenda aduersa cre-
antur, dei habentes imaginem, vt sub vno sint cæteri. Vis
autem non timere potestatẽ? Bonum facito, & habebis lau-
dem ex illa.) Laus ex potestate tunc surgit, cum quis inno-
cens inuenitur. ¶ Dei enim minister est tibi in bono.) Ma-
nifestum est ideo rectores datos, ne malum fiat. ¶ Si enim
malefeceris, time. non enim sine causa gladiũ portat.) Hoc
est, ideo comminatur, vt si fuerit contemptus, vindicet.
¶ Dei enim minister est, vindex in iram in eum qui male a-
git.) Quoniam futurum iudicium deus statuit, & nullũ pe-
rire vult, hoc in seculo rectores ordinauit, vt terrore inter-
posito omnibus velut pædagogi sint, ne in pœnam incidant
futuri iudicij. ¶ Ideoque subditi estote, non solum propter
iram, sed etiam propter conscientiam.) Recte dicit subie-
ctos esse debere non solum propter iram, id est, vltionem
præsentem, (parit enim ira vindictam) sed & propter futu-
rum iudiciũ: quia si hic euaserint, illic eos pœna expectat,
vbi accusante conscientia ipsa puniẽtur. ¶ Nam idcirco tri-
buta pẽditis. Ministri enim dei sunt in hoc ipso seruiẽtes.)
Ideo dicit tributa præstari, vel quæ dicũtur fiscalia, vt sub-
iectionem præstent per quam sciant non se esse liberos, sed
sub potestate degere, quę ex deo est. Principi enim suo, qui
vicem dei agit, sicut dicit Daniel propheta: Dei est enim,
inquit, regnum, & cui vult dabit illud. Vnde & dominus, Matth.22.
Reddite, ait, quæ sunt Cæsaris Cæsari. Huic ergo subiiciẽ-
di sunt sicut deo, cuius subiectionis probatio hæc est, cũ illi
pendunt tributa.

REddite ergo omnibus debita.) Reddi vult ab o-
mnibus debita, quia & potẽtes sunt debitores mi
noribus, vt respondeant meritis illorũ. ¶ Cui tri-
butum, tributum: cui vectigal vectigal.) Primum
ea quæ sun potestati regiæ debita exolui iubet, quia maior
in his causa aut necessitas est. ¶ Cui timorem, timorem.)
Timorem potestati exhibendum, quia timor prohibet pec
catum: deinde aut parenti, aut domino terreno, vt gratias a-
gat in filio aut seruo Christiano. ¶ Cui honorem honorẽ.)
Potest hic honor etiam circa eos esse qui sublimes vidẽtur
in mundo, vt videntes humilitatem seruorum Christi, lau-
dent magis q̃ vituperent euangelicã disciplinam. ¶ Nemini
quicq̃ debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Pacem vult nos ha
bere, si fieri potest, cum omnibus, dilectionem vero cũ fra-
tribus, & hanc tamen honore seruato. Idcirco autem debi-
tores dicit, quia homini qui dignus honore est, siue præsen-
te siue futuro, dignum esset debitũ inclinari. Illi enim quis
inclinatur à quo honorem accepit: ideo debitor dicitur. Si
enim nõ hoc feceris, principi tuo, superbus es. aut enim me-
rito quis aut ætate honorandus est. ¶ Qui enim diligit pro-
ximum, legem impleuit.) Legẽ datam à Moyse implet qui
diligit proximum. nam nouę legis mandatum est etiam ini- Deute.5.
micos diligere. ¶ Nam non adulterabis, non occides, nõ fu
raberis, non concupisces.) Hoc Moyses scriptum accepit
à deo, ad reformationem legis naturalis. ¶ Et si quod est a-
liud mandatum, in hoc verbo consummatur, Diliges proxi
mum tuum sicut teipsum.) Hoc scriptũ est in Leuitico, ma- Leuit.19.
nentibus supradictis mãdatis. Itaq; in dilectione impleri le-
gem significat, sicut dixit: ac si sint alia mandata q̃æ nunc
tacuit, tamen pro omnibus mandatis dilectio satis facit. Nã
si se humanum genus ab initio dilexisset, iniquitas in terris
non esset. Exordium enim iniustitiæ discordia est: ideoque
iniquitatis dilectio, iniquitas est: quia quod malo malũ est,
bono bonum est. ¶ Dilectio proximi malum nõ operatur.
Plenitudo enim legis est dilectio.) Malũ nõ operatur, quia
bona est dilectio, nec peccare potest illa quæ legis est per-
fectio. per legis verba ad sensum euangelicum peruenit. Id-
eo enim quod summum est legis, memorat, vt huic euange
lium socier, ostendens vnius esse sensum authoris. Sed quia
tempore Christi addi aliquid oportuit: non solum proxi-
mos, sed inimicos diligere præcepit. Vnde subditur: Pleni-
tudo

Universidad de Deusto
Biblioteca

tudo legis est dilectio. vt iustitia sit diligere proximum, abundans vero & perfecta iustitia etiam inimicos diligere. Inimicum autem diligere quid aliud est, quàm optare desinere illum ab odio, & nihil asperum petere aduersus illum? Hoc est amare illum, ea illi optare per quæ deum habeat propitium. hæc est cœlestis iustitia, hæc deo patri similes facit, quæ non colentibus se annua dona largitur. Nam & dominus in cruce positus postulat pro inimicis, vt plenitudinem iustitiæ quam docuerat, demonstraret.

ET hoc scientes tempus, quoniam hora est iam nos de somno surgere.) Tẽpus esse dicit quo ad meritum proficere debeamus. Hoc est de somno surgere, operari bonum, quasi in die, hoc est, palam. Illicita enim in nocte, id est, in abscõdito fiunt. Iam enim in manifestatione positi, quod est in notitia dei, agnoscentes quid sequi debeamus, dare operã debemus vt purè viuẽtes ad promissum præmium veniamus excusso somno, id est, ignorantia siue negligentia. ¶ Propior enim est nunc nostra salus, q̃ cum credidimus.) Manifestũ est quia post lauacrũ bene viuentes, & charitati studentes, non longe sunt à merito resurrectionis promissæ. Bona enim vita Christiani, signum est salutis futuræ. ¶ Nox præcessit, dies autem appropinquauit.) Noctem veterem hominẽ significauit, qui per baptismum innouatus est. Hunc præcessisse dicit quasi noctem, diem autẽ appropinquasse, cuius lumine veritas nobis apparuit, vt sciremus quid agere deberemus. Prius enĩ ignorãtes Christũ in tenebris eramus, at vbi didicim', lux nobis orta est. transiuimus enim ex falso ad verum. ¶ Abiiciamus ergo opera tenebrarũ, & induamur arma lucis.) Tenebrarum sunt opera vita carnalis, quæ illecebris agitur secularibus. hæc digna est tenebris: sicut dicit dominus: Tollite illum, & ligatis manibus & pedibus mittite in tenebras exteriores. Induere arma lucis, gesta sunt bona: quia sicut mali actus tenebris deputantur, quia occultè fiunt: ita & qui bene agunt, palam agunt, quia non verentur, sed gaudent. Boni ergo actus arma lucis sunt impugnãtes tenebras, quę sunt vitia carnis. ¶ Sic vt in die honestè ambulemus.) Verũ est, vt quia publicè non peccatur, sic agamus quomodo agitur publice. nihil enim tam publicũ quam veritas. ¶ Non in cõmessationibus aut ebrietatibus.) Comessationes sunt luxuriosa conuiuia, quæ aut collatione omnium celebrãtur, aut vicibus solent à contubernalibus exhiberi, vt neminem illic pudeat aliquid inhonestè dicere aut facere, quia vnusquisque præsumit quod suum conuiuium sit. Solẽt enim in aliena mensa pudore coërceri: sed hic ad hoc conuenitur, vt fœda illic gerantur copia vini, & incitetur libidinis diuersa voluptas. Ideirco euitanda præcipit huiuscemodi conuiuia. ¶ Non in cubilibus & impudicitiis.) Post luxuriosum conuiuium & ebrietatem hoc subiecit quòd sequitur, id est concubitus impudicus. Hoc genus huius lasciuitatis est fructus. ¶ Non in contentione & æmulatione.) Recte ab his coërceri monet, quia omnis contentio & zelus inimicitias parit, quas tenebras vocat, quia ad lucis præmiũ peruenire non possunt. Sed induite dominum Iesum Christum.

ET carnis curam ne feceritis in desideriis.) Curam carnis prohibet, id est, voluptatẽ: vt omne quod prohibetur per legem, non desideretur, aut certe desideratum vincatur. Ipsa sunt enim opera carnis: vt his exuti induant dominum Iesum Christum, id est, innouati per Christum, ab his malis se retineant. Hic enim induit Christum, qui se ab omni errore & turpitudine separauerit, ne in conuiuio nuptiarum sine veste eius inuentus turpiter abiectus tenebris mãcipetur: si quo minus, nõ sunt induti Iesum Christum dominum nostrum, super cuius nouam vestem veteres pannos induunt. Exuti enim veterem hominem, in nouitate vitæ manendum est.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

INfirmum autem in fide assumite, non in disceptatione cogitationum.) Quoniam ex Iudæis erant qui Romanos ad nomen Christi assumpserãt admixta lege, sicut in primordio epistolæ memorati: ideo quibusdã videbatur prohibitam carnem edere nõ debere. Aliquibus autem qui sine lege Christum sequebãtur, videbatur contra legem licere edere. Et per hoc ipsum disceptationes erant inter eos: quas Apostolus cõcordiæ & saluti studens, diuina disputatione aufert, ostendens neque edenti prodesse apud deum, neque non edenti obesse. Infirmum esse dicit qui propterea quod Iudęi prohibiti sunt, timet edere. Hunc ergo remitti iudicio suo, ne scandalum passus, à charitate, quæ quasi mater est animarum, recedat cum mẽtis perturbatione, cum Christiani pacifici debeant esse & quieti. ¶ Alius enim credidit edere omnia.) Hic fiducia lectionis non dubitat omnia edenda quę data sunt humanis vsibus. Legit enim in Genesi omnia bona valde esse quæ creauit deus, ideo nihil reiiciendum, quia nec Enoch qui primus deo placuit, neque Noë qui in diluuio solus iustus inuentus est, neque Abraham ille amicus dei, aut Isaac aut Iacob iusti & dei amici, inter quos & Loth fuit, aut cæteri iusti ab his abstinuisse leguntur. ¶ Is vero qui infirmus est, olera manducet.) Igitur quia hoc putat vt ille olera edat, ideo suadendum non est vt carnem edat, ne cum scrupulo edat, & videatur peccare, quia propositum suum non custodit. ¶ Itaque qui edit, non edentem non spernat: & qui non edit edentem non iudicet.) quia voluntatis est edere aut non edere, ac per hoc quæstio hinc fieri non debet. Ad hoc enim facta sunt omnia, vt volũtati subiaceant: quia dominio humano subiecta sunt. ¶ Deus autem illum assumpsit.) Assumptus à deo est, qui ad gratiam vocatus est. ¶ Tu quis es qui iudicas alienum seruum? suo domino aut stat, aut cadit.) Manifestum est seruum nõ debere conserui voluntatem iudicare, cui lex in hac parte tradita non est. Nam qua conscientia edat aut non edat deus iudex est, cuius seruus est. ¶ Stabit autem. potens est enim deus statuere illum.) Stabit, inquit, domino suo, propterea quia neque si edat, reus erit: neque si non edat, culpabilis: si tamen deuotione hoc agat, non euitans hanc velut contrariam. ¶ Nam alius quidem iudicat diem inter diem.) Hoc est, alicui placet interpositis diebus edere. Nam sunt quidam qui quarta feria carnem non edendam statuerunt, sunt qui sabbatis, sunt iterum qui à pascha vsque ad pentecostem edant. ¶ Alius autem iudicat omnem diem.) Hic omnem diem iudicat, qui nunquam̃ edit. ¶ Vnusquisq; in suo sensu abundet.) Hoc est, vnusquisque suo consilio remittatur. ¶ Qui sapit diem, domino sapit.) Verum est, quia qui semper abstinet se, deo placere se putat. ¶ Et qui edit, domino edit.) Domino edit, quia gratias agit creatori. Et qui non edit, domino nõ edit, & gratias agit deo.) Gratias agit, dum fatetur dei esse creaturam & bona creata, sed se dissimulat ab ea non condemnare.

NEmo enim nostrum sibi viuit, & nemo sibi moritur.) Sibi viueret aliquis, si non ageret sub lege. At qui frẽno legis moderatur, non sibi vtique viuit, sed deo qui legẽ dedit, vt secundum voluntatẽ eius viuat. Et qui moritur, simili modo deo moritur, quo iudice aut coronabitur aut condemnabitur. ¶ Siue enim viuim⁹, domino viuim⁹: siue morimur, domino morimur.) Idẽ est sensus. ¶ Siue ergo viuimus, siue morimur, domini sumus.) Verũ est omnes nos domini quasi seruos in conditione & redẽptoris dominio, & vnumquẽq; pro meritꝰ suo tractari. ¶ In hoc enĩ Christ⁹ & vixit, & mortuus est, & resurrexit: vt & mortuo:ũ & viuorũ dominet.) Per Christũ dominum facta est creatura, quæ per peccatũ alienata est ab authore, facta captiua: quã deus pater, ne opus eius periret, misso filio suo de cœlis ad terras, docuit quid faciendo manus piratarũ effugeret. Propter quod & occidisse passus est ab inimicis: qui descendens ad inferos innocẽs erat occisus, vt reum faceret peccatum, vt quos tenebat apud inferos, amitteret. Quoniam ergo viuis ostendit viã salutis, ac se obtulit pro eis, mortuos vero liberauit de inferno, tam viuorum quàm mortuorum dominatur: ex perditis enim iterũ reformauit sibi illos in seruos. ¶ Tu autẽ quid iudicas fratrem tuũ in nõ edendo? aut tu quare spernis fratrẽ tuũ in edẽdo? omnes enĩ stabim⁹ ante tribunal Christi.) Docet enĩ

Universidad de Deusto
Biblioteca

non oportere iudicare, hac re, quia non continetur in lege A
propterea cum deum iudicem expectemus. ¶Scriptum est
Esaiæ 45. enim, Viuo ego, dicit dominꝰ, quia mihi flectetur omne ge
nu, & confitebitur omnis lingua deo.) Hoc in Esaia scriptũ
est, quia omnis lingua confitebitur deo in fide Christi. Nam
quia occisus resurrexit futurus iudex, recte ait: Viuo ego,
dicit dominus: & non solum viuo, sed & iudicaturus sum, &
inimici fatebuntur in me, & genu flectent cognoscentes me
deum de deo. ¶Itaque vnusquisque nostrum pro se ratione
reddet deo.) ¶Quoniam, inquit, nos pro nobis inuicẽ red-
dituri sumus rationem, non nos in hac parte quæ supra scri
pta est, alterutrum condemnemus. ¶Non ergo amplius in-
uicem iudicemus.) Id est, sciẽtes hoc, cessemus à discordia.
¶Sed in hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri,
vel scandalum.) In eo iudicandũ monet quod prosit, quod
potest & authoritate legis defendi. Nulli autem fratrũ car-
nem edenti aut non edenti fiat scandalum.

SCio & confido in domino, quia nihil commune B
per ipsum.) Manifestũ est quia Saluatoris bene-
ficio omnia munda sunt, qui de sub iugo legis e-
ruens homines & iustificãs, reddidit statũ pristi-
nũ libertatis, vt digni sint vti tota creatura, sicut & veteres
sancti. Qui autem adhuc sub lege sunt, non licet illis vti aut
edere quæ prohibet lex, quia indulgentiam datam spernũt.
Non enim secundum naturam suam, sed cum cõtra edictum
eduntur, immunda sunt. Denique in lege ait: Erunt immun
da vobis. ¶Ei plane qui existimat aliquid esse commune,
illi commune est.) Siue qui ex Iudæo Christianus est, siue gẽ
tilis fidelis putat esse aliquid tale vitandum, ipse est quem
scriptura infirmũ dicit. Dubitando enim est infirmus. apud
istum immundum est quod putat non edendum: & quia nõ
hoc superstitione facit, sed timore, suo iudicio remittendũ.

NAm si propter escam frater tuus cõtristatur, iam
1. Corin. 8. non secundum charitatẽ ambulas.) In alia epistola
dicit: Esca ventri, & venter escis hunc & hanc de
us destruet. Quia nõ de esca aut placet quis deo
aut displicet, ideo charitatem sectandã monet, qua nos deus
Ephe. 2. liberare dignatus est. Sic enim ait: Deus autem propter cha
ritatem nimiã misertus est nostri. Qui ergo huius beneficii
memor est, hanc excolit nec illi aliquid anteponit, sed præ- C
termittit maxima, quæ scit ꝓmissionẽ nõ parare apud deũ.
Noli cibo tuo perdere illũ, pro quo Christus mortuus est.)
Quagtũ valeat salus fratris ex morte Christi cognoscitur.
Itaque qui scit quantum constet, confirmare illum debet,
nõ scandalizare, vt ex re friuola faciat illi scrupulum, & in-
cipiat hæsitare an manducanda caro sit nec ne, qui forte sim
pliciter edebat, securus de cõscientia sua. At vero cum ad-
eunt controuersiæ, incipiet perturbatione in dei creaturam
peccare, & erit in iniuriam creatoris, quæ proficiet ad per-
ditionem dubitantis. Non ergo blasphemetur bonum no-
strum.) Hoc est, doctrina dominica, cum sit bona & salutа-
ris, nõ debet per rem friuolam blasphemari. Blasphematur
autem cum dubitatur de dei creatura. Potest & sic intelligi
bonum nostrum blasphemari, quia qui bona opera habet, si
in alia reprehendatur re minima, bonum illud suum obsu-
scat, & incipiet bonum eius blasphamari per malum eius, si-
Ezech. 33. cut scriptũ est in Ezechiel, Iustitia iusti non proficiet si er-
rauerit. Tale est, si quis decorus nouum forte habeat in frõ
te, aut nasum collisum, vnde deformetur species eius. Ideo- D
que illa monet sectanda, quæ bonis reliquis non tollant fa-
uorem. ¶Non est enim regnum dei esca & potus.) Manife-
stum est quia nemo per escam placet deo aut displicet. ¶Sed
iustitia & pax, & gaudium in spiritu sancto.) Hos in regnũ
Ioan. 14. dei dicit intrare qui iustitiam sequuntur, sed Christianã ha-
bentes pacem quam dominus dedit dicẽs: Pacẽ autem meã
do vobis, pacem relinquo vobis. ex quo oritur gaudium in
spiritu sancto. Dissceptatio autem non habet gaudium, sed i-
ram: ideo non illic respicit spiritus sanctus, quia gaudet in
solis pacificis. Sicut enim ex nobis contristatur, sic & gau-
det de nobis. ¶Qui enim in hoc seruit Christo, placet deo,
& probatus est hominibus.) Quoniam Christus nos rede-
mit, ideo ait: Qui in hoc seruit Christo, quasi redemptori
placet deo. Quare? Quia ipse misit Christum, vt redimeret

genus hominum, sicut ipse dominus ait: Qui non honorifi- Ioan. 5.
cat filium, non honorificat patrem qui misit illum. Qui er-
go placet deo, probatus est hominib'. Quomodo? Accepit
enim donum per quod appareat dignus deo. ¶Itaque quæ
pacis sunt sectemur, & quæ ædificationis sunt, inuicem cu-
stodiamus.) Quoniam disceptatio discordiã parit, ideo vt
pacifici esse possimus, ab intentione edendi aut non eden-
di dissimulare nos docet. Aedificationis autem viam sequi
hortatur, vt cum pace ea conferamus, per quæ inuicem nos
ædificemus, ab iis quæ infructuosa sunt & magis contraria
declinantes. Collatio enim potest prodesse. Est enim exci-
tans mentem, si tamen vincendi studium contemnatur, hoc
est enim quod parit litem. ¶Noli propter escam soluere o-
pus dei.) Homo opus dei est, & iterũ opus dei est dum re-
formatur per regenerationem. Et esca opus dei est: sed non
homo propter escam, sed esca propter hominem. Multum
enim distat. Ideo noli, inquit, hoc opus dei quod clarũ est,
dissoluere propter id quod humillimum est. Hoc est salutẽ
fratris studere, non curam escæ agere vt fratrem cõtristes.
Beneficium enim dei irritum facit qui fratrem liberatum à
peccato, per disceptationem rursus prouocat ad peccandũ,
soluens in ipso opera Christi quæ gessit vt hominem à pec-
cato liberaret. ¶Omnia quidem munda sunt.) Verũ & ma-
nifestum est omnia munda esse: quippe cum in Genesi lega-
tur omnia quæ deus fecit, esse bona valde. ¶Sed malum est Gene. 1.
homini qui per offensionem edit.) Cum ergo per naturam
omnia bona & munda sint, dubitantibus tamen fiunt im-
munda, & erit illi offendiculum qui cum dubitat, edit ta-
men immunda conscientia, quia quod sibi inutile putat, fa-
cit: ideo nulli contradicendum est quid in hac re sequatur.
¶Bonum est non edere carnem, & non bibere vinum.) Cũ
de sola carne ageret, adiecit & potum: vt confoueat eos qui
ab his abstinent, per id quod licitum est & carnem edere,
& vinum bibere. Ne contristarentur ab illis qui his vtun-
tur, dedit eis respirandi solatiũ, vt & in voluntate sua quie-
scerent, & disceptatio per quam discordia fit, cessaret. Cum
enim non lateat bonum esse & carnẽ edere, & vinum bibe-
re, & econtra carnem non edere, & non bibere vinum, bo-
num esse addiscunt, nemo litigat. Creatura enim data est ad
vsum volentibus, non tamen necessitas est imposita aut vo
lenti aut nolenti. ¶Neque enim in quo frater tuus offendit,
aut scandalizatur, aut infirmatur.) Eadem dicit, non debe-
re fratri qui infirmum animum sibi constituit ad edendum,
fieri quæstionem, ne perturbatus offendat, nesciens quid
teneat. ¶Tu fidem habes penes temetipsum. habe coram
deo.) Hoc est, tu qui edis securus, quia creatura dei bona
est, non opus est vt de altero iudices, quia plus est vt pacem
habeas cum fratre. Hoc enim vtile est apud deum. In esca
enim vtilitas carnis est, in pace vero, & carnis & animæ: ac
per hoc ab huiusmodi diceptatione cessandum est, vt vnus-
que in proposito cordis sui maneat. ¶Beatus qui non iudi-
cat semetipsum in eo quod probat.) Vnumquemque pro-
prio iudicio censet condemnandum, qui quod dicit nõ de-
bere se facere, facit: & hunc beatum qui non aliud facit, q̃
sibi vtile probat. ¶Qui autem discernit quid ederit, dam-
natus est.) Verũ est, quia qui iudicat nõ edendũ, & edit, dã-
natus est. Ipse enim se damnat, quando id quod sibi inutile
asserit facit. ¶Quia non ex fide.) Non vtique ex fide edit,
qui edendum negat, & edit. ¶Omne autem quod non est
ex fide peccatum est.) Recte peccatum appellat, quod ali-
ter fit quàm probatum est. Quoniam Romani in lege in-
ducti erant sicut in primordio epistolæ memorani: aduc-
nientibus autem qui rectius crederent quæstiones moue-
rentur de edenda carne & non edenda, & horum pars qui
edendam & non probãdam diceret, melior videretur, quia
omnia munda valde sunt: infirmos dicit qui edendam ne-
garent siue ex Iudæis, siue ex gentibus, & remitti illos in
proposito cordis sui. Nec enim obest non edere, aut pro-
dest erga deum edere: ne quauis ratione astricti, per quod
tamen cum scrupulo ederent, delinquerent.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

Debemus

Universidad de Deusto
Biblioteca

DEbemus autem nos firmiores infirmitates inualidorum portare.) Recte ait debemus quia oportet doctores infirmos firmare, & imperitos erudire cum manſuetudine: ne prouocati contendere velint: & ne dū humiles videntur, in peius proficiant. ¶ Et nō nobiſmet ipſis placere.) Hoc eſt, non quod nobis proſit & placeat vendicare, ſed & quod fratri, quia inuicem curā noſtri agere debemus. ¶ Vnuſquiſque proximo ſuo placeat in bono ad ædificationem.) Nunc perſonā ſuā diſcreuit. Hos enim commonet vt charitati ſtudentes proximis placeant
1.Cor.10. ad id quod eſt vtile. Hæc eſt ædificatio, ſicut alibi ait: Ego inquit, omnibus per omnia placeo. ¶ Nā & Chriſtus non ſibi placuit, ſed ſicut ſcriptum eſt: Detractiones exprobrantium te ceciderunt ſuper me.) In pſalmo ſexageſimo octauo. Saluatorem non ſibimetipſi dicit placuiſſe, ſed deo pa-
Ioan.6. tri, quia dicit: Non enim deſcendi de cœlo vt faciam volūtatem meam, ſed voluntatē eius qui miſit me patris. Et quia cum hæc diceret, contradicentibus Iudæis quaſi peccator occiditur, pſalmographus ex perſona ei' verba facit ad de- B um patrem, dicens: Detractiones exprobrantium te ceciderunt ſuper me. Hoc eſt, ego cum voluntatem tuam facerē dixerunt me peccare in te, qui non me recipiendo, quē miſiſti, exprobrauerunt te: quia Iudæi cum peccarent in deum non recipientes quem miſit Chriſtum, inſuper & occiderūt eum quaſi peccantē in deū. ſic peccata peccantiū in deū ceciderunt ſuper Chriſtū. Innocens enim à peccatoribus occiditur quaſi blaſphemus, ſicut ſcriptum eſt in euangelio.

QVæcunque enim ſcripta ſunt, ad noſtram confirmationem ſcripta ſunt, vt per patientiam & exhortationem ſcripturarum, ſpem habeamus.) Manifeſtum eſt enim quia quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram diſciplinam ſcripta ſunt, vt ex ipſa exhortatiōe proficiamus ad ſpem, non diffidentes de promiſsis ſi adhuc tardent. ¶ Deus autē patientiæ & cōſolationis det vobis vnum inuicem ſapere ſecundū Ieſum Chriſtum, vt vnanimes vno ore honorificetis deum & patrem domini noſtri Ieſu Chriſti.) Quaſi ad ſalutem miſsus Apoſtolus bono vo C to plebem proſequitur, optans vt deus det eis vnum ſenſū ſapientiæ ſecundum Ieſum Chriſtum, vt iuxta doctrinam
Ioan.15. Chriſti ſapiant. Tunc enim poterunt dilectionem ſeruare exemplo domini, dicentis: Maiorem hac dilectione nemo habet, quam vt animam ſuam ponat pro amicis & fratribus ſuis. & ita vno ore, vna cōfeſsione laudare deum patrem in Chriſto, ſi inuicem ſe iuxta ſenſum Chriſti fuerint exhortati: vt ſine ceſsatione laudent deum: omnia quæ fecit per Chriſtum: & poſt errorem lapſa per eundem iterum erigere & reformare dignatus eſt, duplex dans beneficium, miſericordiam & cognitionem. ¶ Propter quod aſsumite alterutrum, ſicut & Chriſtus aſsumpſit vos in honorē dei.) Sic aſsumpti ſumus à Chriſto, dum infirmitates noſtras accepit, & ægritudines noſtras portauit, vt hoc exemplo nos inuicem noſtras infirmitates per patientiam confirmemus, vt nomen honoris dei aſsumptum in nos non euacuetur. Fi lij enim dicimur dei per gratiam Chriſti. ¶ Dico enim Chri ſtum miniſtrum fuiſse circunciſionis propter veritatem dei D in hoc vt confirmaret promiſsiones patrum.) Originem cō mendat Iudæorū. In circunciſione enim filios ſignificat Abrahæ, quibus miſsus Chriſtus miniſtrauit patribus gratiam repromiſsam. Vnde Saluator: Ego enim ſum, inquit,
Lucæ.22. in medio veſtrum, nō vt miniſtrer, ſed vt miniſtrem. vt veritas in promiſsione facta patribus probaretur. Circunciſio enim carnis data eſt Abrahæ in figuram circunciſionis cordis, quam poſtea propheta futuram ſignificauit, dicens:
Deute.10. Circuncidite duritiam cordis veſtri. Huius verbis circūciſionis promiſsæ miniſter Chriſtus eſt, hoc eſt, prædicator. Dehinc apoſtolis, vt circunciſis carne miniſtraret cordis circumciſionem, ſic ait: Sicut me miſiſti in hunc mundum,
Ioan.17. ita & ego miſi eos in hunc mundum. Circūciſio autem cordis eſt, ſublata erroris nebula agnoſcere creatorē, deū patrē, & filiū eius Chriſtū, per quem creauit omnia, vt veritas dei impleretur. Promiſerat enim daturū ſe miſericordiam & promiſerat patribus Iudæorum. Nam dixerat Abrahæ:
Gene.26. In ſemine tuo benedicētur omnes gētes. Et ad Dauid dixit A De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem meam. &, Orietur ſtella ex Iacob. ¶ Gentes autem ſuper miſericordiā honorare deum.) Quia enī his nulla promiſſio erat: quaſi indigni, per ſolam miſericordiā aſsumpti ſunt ad ſalutem, vt per confeſsionem honorent deum, quia increduli inhonorent. Pſalm.131. Num.24.
¶ Sicut ſcriptum eſt: Propter hoc cōfitebor tibi in gentibus & nomini tuo canam.) Exemplo prophetico probat. Scriptum eſt enim in pſalmo decimoſeptimo gentes admitten- Pſalm.17.
das ad gratiam dei ad percipiendā ſalutem. Vox enim Chri 2.Reg.22.
ſti eſt, qua futurum dixit quod in gentibus prædicatio eius fructum habitura eſſet confeſsionis ſacramēti dei. ideo gratias ex hoc agit filius obedientiæ gentium. Vnde in euange Matth.11.
lio ait: Confitebor tibi pater, domine cœli & terræ, qui abſcondiſti ea à ſapientibus & prudētibus, & reuelaſti ea paruulis, quoniam bonū placitum ante te. Cōfeſsio ergo iſta vnius dei eſt in trinitate, ex qua ſurgit lętitia, vt poſt veri confeſsionē lætus decantet miſericordiam & donum dei. ¶ Et iterū dicit: Lætamini gentes cū plebe eius.) Hoc in cantico Deuteronomij. ¶ Et iterū dicit: Laudate omnes gentes dominum, & magnificate eū omnes populi.) Hoc in pſalmo
Deute.32. cēteſimo decimo ſexto. Olim decreuiſſe deum oſtendit in terueniente miſericordia ſua cō cordes facere Iudæos & gē Pſalm.116.
tes, vt gratiam adepti gentiles ſocij fierēt Iudæorum; qui & ipſi olim dono dei plebs eius erat nominata. Sed iā nobiles Iudæi, hi vero ignobiles, per miſericordiā nobilitati ſunt, vt ſimul omnes lęti ſint agnitione veritatis, & laudantibus gētibus deū magnificent omnes populi, duodecim tribus vnū deum qui auxit numerū plebi ſuæ adiunctis gētibus. Denique cum diſceptarent Iudæi contra apoſtolum Petrū cauſa Cornelij, reddita ſibi ratione quieuerunt magnificantes dominum, dicentes: Forſitan deus & gentibus pœnitentiam tribuit ad cōſequendam vitā. ¶ Eſaias dicit: Erit radix Ieſ- Act.11.
ſe, & qui exurget regere gentes: in eum gentes ſperabunt.) Eſaiæ.11.
Vt maiorem fiduciam gentibus faciat, & ſpem non dubiam multis teſtimoniis firmat decretum dei hoc fuiſse, vt omnes gentes benedicerentur in Chriſto, ne inſolētia infidentium* Iudæorum cōtriſtaret & dubios redderet credentiū * al.fnuidē-
animos gentium, quaſi fruſtra ſibi ſpem promittant, quod tium.
à deo Abrahæ accepto feratur fides Iudæorū, vt ipſa lætitia & ſecuritate creſcerēt. Quare tamen Chriſtus ex radice Ieſſe, & non ex radice Booz viri iuſti, aut ex radice Obed? Sed quia Dauid filius dicatur propter regnum, vt ſicut ex deo natus in regem eſt, ita & ex Dauid rege ortum haberet iuxta carnem, ideo radix Ieſſe arbor Dauid, quæ fructū fecit per ramum qui eſt Maria virgo, quæ genuit Chriſtum.
¶ Deus autē ſpei repleat vos omni gaudio & pace in credēdo, vt abūdetis in ſpe & virtute ſpiritus ſancti. Certus ſum autem fratres & ego ipſe de vobis, quia & ipſi pleni eſtis dilectione, repleti omni ſcientia, ita vt poſſitis alterutrū monere.) Hæc exhortationis ſunt. Per laudem enim prouocat eos ad meliorē & intellectū & vitā. Qui enim videt ſe laudari, data opera elaborat vt vera ſint quę dicuntur. Ideo nō dixit vt inuicē ſe doceant, ſed admoueant. Hoc enim ſolet moneri quod cū ſciatur, aliquādo ſubterfugit animo. Cætera non ſunt obſcura, vt indigeant explanatione. ¶ Audacius autem ſcripſi vobis fratres ex parte tanq̄ in memoriā vos reducēs propter gratiā quæ data eſt mihi à deo, vt ſim miniſter Chriſti Ieſu in gentibus, ſanctificās euangeliū dei, vt fiat oblatio gentiū accepta & ſanctificata in ſpiritu ſancto.) Non enim temere ſe ſcripſiſſe ſignificat, authoritatem ſibi datā per dei gratiā dicens, vt omnibus gentibus audeat ſcribere, admonens & confirmans propoſitū eorū in Chriſto, vt ſolicitudinē ſuā oſtendat in miniſterio euāgelij quaſi magiſter gentium, & ſacrificium eorum poſſit acceptum fieri ſanctificationis cauſſa in ſpiritu ſancto. Quicquid enī fide integra & mente ſobria offertur, à ſpiritu ſancto purificatur. ¶ Habeo igitur gloriā in Chriſto ad deū, non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me nō efficit Chriſtus in obedientiam gentium verbo & factis, poteſtatem ſignorum & prodigiorum in virtute ſpiritus ſancti.) Gloriam habere ſe dicit apud deum per Chriſtū Ieſum. Credens enim & ſeruiens Chriſto Ieſu in conſcientia pura, meritum ſibi fecit apud deum patrem, intantum vt nihil deeſſe dicat

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod non per illum operatus sit Christus ad exhortationē gentium, dando signa & prodigia per manus eius, vt prędicationem eius virtus commēdaret. Hinc est vnde gloriam se ostendit habere in Christo ad deum. Seruiens enim Christo gloriam habet ad deum, intantum vt indigere non habeat aliquid diuinæ virtutis, quod sibi præstitum non sit à deo: sed omnia se, quia idoneus inuentus est dispensator, cōsecutum, quę ad conuersionem gentium per signorum virtutē proficerēt, profitetur: quod eo proficit, vt se nō minus potuisse probet quàm cæteri apostoli qui fuerant cum domino, nec aliquid minus inter gentes virtutum operatū esse deum, vt per hoc ipsum crescant, videntes hanc se gratiam assecutos, quam assecuti erant Iudæi, qui sibi prærogatiuam vindicant patrum. ¶Ita vt ab Hierusalem in circuitu vsque Illyricum repleuerim euangelium dei, & filij eius Iesu Christi. Sic autem hoc prædicaui euangeliū non vbi nominatus est Christus, ne supra alienum fundamentum ædificarem.) Non sine caussa illic se prædicare niti dicit, vbi nō nominatus est Christus, sciens pseudoapostolos aliter quam oportebat Christum tradere. Ad hoc enim circumibant, vt sub nomine Christi aliis dogmatibus populum manciparēt: quod postea corrigere maximi erat laboris. Idcirco prœuenire voluit, vt inuiolatæ prædicationis verba traderet audientibus, & integra linea superficies ordinata, incolumis fundamenti robur haberet. Et quia magister datus est gentibus, oportebat eum solicitè hoc curare, vt illic doceret vbi Christus non fuerat nunciatus, & vt authoritatem suā firmaret, & laborum suorum plenum fructum haberet ex iis quos plantauerat. Hinc est vnde omnia loca ecclesię occupauit. Hæreses enim postea subtilitate malignantes, sub nomine Christi legis & fidei sensum corrumpere nitebantur.
Esai.53. Quod testimonio legis monuit, dicēs. ¶Sicut scriptum est: Quia quibus non est annunciatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent,) *In Esaia habetur. Vt ergo hic intellectus verus atq; inuiolabilis esset de vero dei filio, se festinasse semper dicit imbuere gentes euangelica veritate.* ¶Propter quod impediebar plurimum venire ad vos, nūc vero vlterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem habens veniendi ad vos ex multis iam præcedentibus annis, cum in Hispaniā proficisci cœpero, videbo vos, & à vobis præmitti illuc, si vobis primum ex parte fruitus
Roman.1. fuero.) Quod in capite epistolæ memorat, dicens: Quia sæpe, inquit, proposui venire ad vos, & prohibitus sum vsq; adhuc nunc absoluit, ostendens qua caussa impeditus sit, vt volens venire aliud ageret quod imminebat, vt excluderet pseudoapostolorum praua commenta: & denique postquā omnibus in circuitu prædicauit, iam vacare sibi dicit venire Romam, quod olim optauerat. Romanos igitur, quia in lege inducti fuerant, interim per epistolam corrigit. Illos autem qui non audierunt adhuc prædicationem, vtilius esse præsentia sui doceri, vt fundati recta fide difficile aliud aliquid reciperent. Venturum tamē se promisit tempore quo ad Hispaniam erat iturus, quia illic Christus non erat prædicatus, vt occuparet mentes illorum. Et quia pseudoapostolis difficile fuit iter ad illos, ideo tardius si iret, non erat molestum. ¶Nunc vero proficiscar in Hierusalē ministrare sanctis. Probauerunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum qui sunt in Hierosolyma.) Prius tamen iturum se dicit ministrare sanctis Hierusalem: per quam rem Romanos scire vult quia huiusmodi operibus studendum est. Qui enim per misericordiā viuunt, & iustificati sunt apud deum, huic inseruire debent. ¶Debitores enim sunt eorum: quoniam si spiritualium eorum participes factæ sunt gentes, debent & in carnalibus ministrare eis.) Quippe cum debitores eos dicat Iudæorum credentium, vt sicut in spiritalibus participes eorum facti sunt, ita & hi communicēt corporalibus necessitatibus illorum, vt gaudentes ex Iudæis credentes collaudent prouidentiam dei in salutem ipsorum per ministerium eorum, Hi enim totos se diuinis dedentes obsequiis, & nihil mundanum curantes, exemplum bonæ cōuersationis præbebāt credentibus. Intantum denique nos humanos & misericordes vult esse apostolus, vt & debitores nos dicat circa eleemosynam largiendam, & bonis operibus exercendum cum alacritate cordis: quia qui misericordiam à deo sperat, debet esse misericors, vt probet se recte hanc sperare: quia si homo miseretur, quanto magis deus? Retributio enim hæc est vel merces, vt qui accipiunt misericordiā, misericordiā facient. Vnde dominus, Beati inquit, misericordes, ipsorum Matth.5.
enim miserebitur deus. ¶Hoc igitur cum consummauero, & assignauero eis fructū hunc, proficiscar per vos in Hispaniam. Scio enim quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Christi veniam.) Certus de dispositione & gratia dei, prōmisit se in abundantia benedictionis venturum quā prædicat Christi. Benedictio autem hæc signorū virtus est per quā cōfirmati sunt. ¶Obsecro ergo vos fratres per dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem spiritus sancti, vt solicitudinē impartiamini mihi in orationibus pro me ad dominū, vt liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa.) De hinc orat vt adiuuetur in orationibus vt euaderet manus Iudæorum infidelium: non quia ipse minus meretur, sed ordinem sequitur, vt ab ecclesia fiat oratio pro rectore suo. Multi enim minimi dum congregantur, vnanimes fiunt magni, & multorum preces impossibile est vt nō impetrent. Si ergo & ipsi cupidi sint videndi apostolum, impensius orent vt inde liberatū possint suscipere illū in gaudio charitatis. ¶Et munerū meorum oblatio accepta fiat in Hierosolyma sanctis vt veniā ad vos cū gaudio per voluntatem Iesu Christi, & refrigerer vobiscum.) Etiam hoc orandum dicit vt ministratio munerū eius accepta fiat sanctis in Hierusalem, & omnia cum voluntate dei facere se ostendat, vt quia deuotus est animus eius ad ferenda munera, etiam illorum animo dei iudicio respondere sibi vult, vt intellecta charitate illius erga se cum illo vnanimes deo gratias agant. Magnus enim profectus est ei cuius ministerio læti effecti, deum laudibus prosequuntur. ¶Deus autem
Ioan.14. pacis sit cum omnibus vobis, amen.) Deus pacis, Christus est, qui ait: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, quem optat esse cum his, sciens dixisse Iesum: Ecce, ego Matth.28.
vobiscum sum omnibus diebus vsque ad cōsummationem seculi. Tales ergo illos cupit esse, vt sit cum illis dominus Christus Iesus, qui amputata omni discordia erroris humani dedit, ac ostendit quid sit verum vt in ipsa veritate maneant pacifici.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

Commendo autem vobis Phœbē sororem nostrā quæ est ministra ecclesiæ apud Cenchris, vt eam suscipiatis in domino digne sanctis, & assistatis illi in quibuscunque desiderauerit vestri. etenim ipsa quoque astitit multis, & mihi.) Phœben venientem cōmendat sororem communem, id est, de lege, quam vt meritò commendet, ait hanc ministram esse ecclesiæ Cenchris: & quia multis adiutorio fuit, dignam ipsam dicit adiuuandā peregrinationis caussa. Vt autem sine intermissione excipiendam illam & assistendum illi in necessitate, si peruenisset, suaderet, etiam sibi illam affuisse testatur: vt quanto sublimior persona eius cæteris sit, tanto magis reddere huic debitum obsequium per charitatem ostenderet. ¶Salutate Aquilam & Priscillā adiutores meos in Christo Iesu, qui pro anima mea suas ceruices suppossuerunt: quibus non solum ego gratias ago, sed & cunctæ ecclesiæ gentium, & domestica eorum ecclesia.) Hi ex Iudæis fuerunt, qui credentes facti sunt socij laboris apostoli, quia recte crediderant, vt etiam ipsi exhortarentur cæteros ad fidem rectam. Denique Apollo quamuis fuerit exercitatus in scripturis, ab his tamen viam domini diligentius instructus est, ideo socios laboris sui dicit eos, sed in Christo Iesu. Cooperarij enim eius fuerunt in euangelio dei. Aquila vir Priscillæ est, quos non ociose Romam veniisse manifestum est. Propensiores enim erant in dei deuotione. Nam ad confirmationem Romanorum, ij omnes quos salutat, his fuisse intelliguntur. Vnde dicit non solum se, sed & omnes gentium ecclesias gratias his referre, tangens & Romanos, vt his obediant, quos ad profectum gentium audiunt laborare ad exhortandam fidē in Christo. Quos intantum laudat, vt pericula pati pro eo non

Universidad de Deusto
Biblioteca

eo non abnuerent. Inimicitias enim & Iudæorum & falsorum fratrum subire non aspernati sunt, dummodo apostolũ obsequiis & charitate iuuarent. Falsi fratres ij erant, qui credentes in Christum, legem tamen seruandam dicebant, non sufficere ad plenum salutis effectũ Christũ putantes: quod Apostolus destruebat: quare & persecutiones ab his patiebatur. Horum etiam domesticos & vernaculos salutat, quos ecclesiam appellat, quia sanctorum virorum erant discipuli circa fidem. ¶Salutate Epænetum dilectũ mihi, qui est primitiuus Asię in Christo.) Huius Epæneti etiam præsentem dignitatem non tacet, vt ostendat & dignitosos credere, & inuitet primos Romanorum ad fidẽ, aut certe hũmiles crescerent. ¶Salutate Mariam, quæ multũ laborauit in vobis.) Commonet hos nomine Mariæ quam intelligimus ad exhortationem illorum impensius laborasse, vt gratias illi agant. ¶Salutate Andronicum & Iuliam cognatos & concaptiuos meos qui sunt insignes in apostolis, qui ante me fuerunt in Christo Iesu.) Hos cognatos & iuxta carnem & secundum spiritum, quomodo & angelus dixit ad Mariã: Ecce Elizabeth cognata tua &c. quos etiã apostolis prioribus obsecutos cum testimonio sui declarat, & secum per captiuitatem passos fidei caussa, id eoque istos plenius honorandos. ¶Salutate Ampliandũ dilectum mihi in Christo.) Hũc quasi amicum salutat, sed in domino amicum, non tamẽ qui interfuerit labori eius aut captiuitati. ¶Salutate Vrbanũ adiutorem meum in Christo.) Non solum istum suum adiutorem dicit, sed & cæterorum fuisse socium in exhortatione credulitatis. ¶Stachin quoq; dilectum meũ.) Hunc Stachin quamuis dilectum vocet, tamen subiicit illum Vrbano participi operis euangelici. ¶Salutate Apellẽ probũ in Christo.) Hunc Apellem non quasi amicum suum aut participẽ operis salutat, sed propter quod tẽtationibus probatus est, & in Christo fidelis inuẽtus. ¶Salutate eos qui sunt ex Aristoboli domo.) Aristobolus iste congregator fuisse intelligitur fratrum in Christo: cuius factũ sic probat, vt eos quos cõgregabat, dignos salutatione sua designet. ¶Salutate Herodionem cognatum nostrum.) Hunc quem cognatũ tantum vocat, ostendit deuotum in charitate renascibilitatis, non tamen vigilantiam illius designauit. ¶Salutate eos qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in domino) Narcissus hic illo tempore presbyter dicitur fuisse, sicut legitur in aliis codicibus. Et quia præsens non erat, videris qua caussa eos in domino salutet vt sanctos qui ex eius erãt domo. Hic autem Narcissus presbyter officio peregrini fungebatur exhortationibus firmans credentes, & quoniam non sciebat Apostolus merita illorum qui cum illo fuerant, sic dixit: Salutate eos qui sunt ex Narcissi domo in domino, hoc est, quos scitis dignos esse ex his salutatione mea, qui in domino posuerunt spem suam, illos salutate nomine meo. ¶Salutate Triphænam & Triphosam, quæ laborant in domino.) Has vno honore dignas declarat in Christo. ¶Salutate Persidem charissimam, quæ multum laborauit in domino.) Ista antepositа videtur supradictis, quia multũ laborauit in domino. Labor hic in exhortatione est, & in ministerio sanctorum, & in pressura, & in egestate propter Christũ, quia domus suas relinquebant fugati, & opprobrio erant infidis. ¶Salutate Ruffum electum in domino, & matrem eius & meam.) Ideo istum Ruffum præposuit matri propter electionem administrationis gratiæ dei, in quo mulier locum non habet. Electus enim erat, id est, promotus à domino ad res eius agendas. Matrem tamen tam sanctam habuit, vt Apostolus suam quoque matrẽ hãc vocaret. ¶Salutate Asincletum, Phlegontam, Hermam, Patrobam, Hermen, & qui cum eis sunt fratres.) Hos simul salutat, quia sciebat eos esse concordes in Christo, hoc est, iunctos in amicitiam Christianam. Salutat simul & fratres qui erant cum eis, quorum nomina prętermisit. ¶Salutate Philologum, & Iuliã, & Nereum, & sororem eius Olympiadem, & omnes qui cum eis sunt sanctos.) Hi omnes vnanimes intelligũtur fuisse, quos hac caussa simul salutat quorum meritum ex iis qui simul cum eis erant dinoscitur. Sanctos enim nuncupat eos, vt merito illos salutare videatur. ¶Salutate inuicem in osculo sancto.) Omnes quibus scribit & quos nominat, iubet salutare se inuicem in osculo sancto, id est, in pace Christi, non in desiderio carnis, sed in spiritu sancto, vt religiosa sint oscula non carnalia. ¶Salutant vos omnes ecclesiæ Christi.) Per hoc intelligitur dici ecclesiam, quæ nõ sit Christi. Vnde & Dauid conspirationem iniquorũ ecclesiam malignãtium vocat. Omnium ergo locorum illorum ecclesias dicit eos salutare, vt crescant in fide. Hoc ergo ad superiorẽ sensum retulit, vt ostẽdat Christum esse in quo salus est, & hũc esse cuius populus fidelis est, & cuius nutu viuit cuncta creatura. Author enim vitę hic est, sicut dicit Petrus apostolus, non lex in qua quidam illorum putabant sperari debere.

¶Oro aut em vos fratres vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula præter disciplinam quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis. Hi enĩ tales Christo domino nostro non seruiunt, sed suo ventri, & per illecebras ac blandimenta sermonũ deprauant corda innocentium. ¶Vestra enim obedientia in omni loco diuulgata est) Hoc in loco de personis rupit pseudoapostolorum, quos in tota epistola cauendos monuit, sicut & nunc, sed sine manifestatione traditionem illorum compressit. Hi enim cogebant credentes Iudaizare, vt dei beneficium circa se inanirent, sicut supra memorani. Compositis enim genealogiæ verbis tractatus sibi coaptabant ad commendationem traditionis suæ, per quos simplicium corda deciperent. Vestra enim obedientia, inquit, in omnem locum diuulgata est. hoc est quod in primordio epistolæ dicit, quia fides vestra prædicatur in vniuerso mundo. hoc significat, quod securus sit de obedientia eorum. Erat enim incredulum quod se subiicerent post cognitam veritatem rei stultæ quasi prudentes. ¶Gaudeo igitur de vobis.) Et hic sensus de superiore parte epistolæ est. Gaudet enim quia Romani qui regnũ habere videntur, subiecerũt se fidei Christianæ. ¶Volo vos proficere vt eruditi sitis in bonũ, rudes vero in malũ.) Eruditus in bono hic est, qui bona operatur. Rudes autem in malum ij sunt, qui ignorant opera mala, id est, vsum malitiæ nesciunt. ¶Deus autem pacis conteret Sathanam sub pedibus vestris velociter.) Id est breui. Hoc de aduentu suo dicit, quia aduentus eius opprimeret diabolum ob hoc quod isti spiritalem gratiam accepturi erant: cui rei inuidet Sathanas, quia vult homines permanere in errore, vt discrepẽt cum sint vnius professionis. ¶Gratia domini nostri Iesu Christi vobiscũ.) Gratiam quam promisit illis in aduentu suo, iam optat esse cũ illis. Si enim merentur accipere iam cũ illis in spe. ¶Salutat vos Timotheus consors laborum meorum, & Lucius & Iason & Sosipater, cognati mei.) Timotheus consors laborum eius est quasi coepiscopus, & cum magna solicitudine ecclesiam gubernabat positus in inuidiam Iudæorum, vsqueadeo vt inter initia circunderetur propter scandalum Iudęorum, vt quia matre Iudęa erat, doctor esse non posset incircunciſus. Illos vero cognatos dicit, partim generis, partim fidei caussa. ¶Saluto vos ego Tertius qui hanc epistolã scripsi in domino.) Tertius nomine, nõ numero, hic est scriba epistolę, cui concessit suo nomine salutare plebẽ Romanam, ad quam scribit, vt cęteros salutent quos nominat. Adhuc enim rectores ecclesiis paucis erant in locis. ¶Salutat vos Caius hospes meus, & vniuersæ ecclesię.) Hic Caius, vt arbitror ad quem scribit Ioannes apostolus, exultans in charitate eius quam exhibebat fraternitati, præbẽs sumptus illis necessarios. Et cum superius dicat, Salutant vos omnes ecclesiæ Christi: nunc iterat dicens: Salutant vos vniuersæ ecclesię. quod puto non ociosẽ iteratum. Nihil enim sanctus vir & tam tractabilis superfluum ponebat. Sed quia salutãt vos, inquit, omnes ecclesiæ Christi, id est, omnes sancti, sicut alio loco dicit: Qui autem sunt Christi, carnem suã crucifixerunt. nunc subiecit etiam hos salutare qui sequentes sunt, vt benedictum populum significet ecclesiæ, quia in omni ecclesia duo sunt populi. Potest & duarum prouinciarum nominasse ecclesias, vt primum vnius, deinde alterius loci dixisset omnes ecclesias, aut certe Iudæorum & gentilium. ¶Salutat vos Erastus, dispensator ciuitatis, & Quartus frater.) Dispensator ciuitatis est quasi curator, qui dictante iustitia gubernabat ciuitatẽ, maxime in preciis moderandis. Hos omnes ideo nominatim enumerat in salutatione

Lucæ. 1.

tione Romanorum, vt scirent quales & quanti congaudẽt A bono cœpto illorum. ¶Ei autem qui potest vos stabilire secundum euangelium meum, & prædicationem Iesu Christi, secundum reuelationem mysterij quod temporibus æternis in silentio fuit, manifestatum est autem nũc per scripturas propheticas secũdum imperium æterni dei, ad obedientiam fidei in omnes gentes cognitum, soli sapienti deo per Iesum Christum, cui gloria in secula seculorũ: Amen.) Deo patri ex quo sunt omnia, dat gloriam, vt cœptum Romanorũ, quia potens est, dignetur implere, confirmando in fide animas eorum ad profectum euãgelij, & reuelationem mysterij absconditi à seculis, manifestati autem per Christum, vel in Christo. Sacramentum enim quod latuit semper in deo, temporibus Christi declaratum est, quia non singularis est deus, quia est apud illum ex æternis & sermo & paracletus, in qua veritate omnem creaturam decreuit saluam fieri per agnitionem. Cuius quidem sacramenti veritas per prophetas fuerat designata figuris quibusdam, soli deo cognitum sapienti: cuius gratiæ participes voluit esse gentes, quod latuit genus hominum. Solus ergo est sapiens, B quia ab ipso est omnis sapientia, sicut dicit Salomon: Omnis sapientia à domino deo est, & cum ipso fuit semper. Sapientia ista, Christus est: quia de ipso est: & cũ illo erat semper, per quem ipsi gloria in secula seculorum. Amen. Ideo nihil sine Christo plenum, quia per ipsum sunt omnia: qui cum agnoscitur, datur deo patri laus per ipsum, quia intelligitur per Christum, quasi per sapientiam suã in qua saluos facit credentes. Gloria ergo patri per filium, hoc est, ambobus gloria in spiritu sancto, quia vterque in vna gloria est. ¶Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. amen.) In conclusione Christum ponit, per quem facti, & iterum reformati sumus gratia eius, vt mentibus nostris hæreat: quia si beneficiorum eius memores simus, semper nos

Eccli. 1. Matth. 28. tuebitur, sicut dixit: Ecce, inquit, ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPI-

scopi Commentarij in epistolam beati Pauli ad Corinthios primam.

Præfatio.

C

Præcepto domini admonitus apostolus resedit apud Corinthios annum vnum & mẽses sex, docens inter eos verbum dei. Hinc est vnde magna cum fiducia & charitatis affectu agit cum eis, aliquando commonens, aliquando arguens, aliquãdo blandiens vt filiis. Nam multæ causſæ sunt propter quas scribit ad eos. Quarum prima hæc est, quod more hæreticorũ dissentientes ab inuicem, hominibus deuoti, Pauliani, & Petriani, & Apolloniaci dici volebãt, nõ Christiani: quod valde exprobrat apostolus. Erant tamen inter eos qui ab his dissentirent, Christo soli dicati. Secunda hæc est, quia eloquentia delectari cœperant & terrena philosophia, vt sub nomine Christi iis imbuerentur quæ contraria sunt fidei. Tertia, eò quòd inflati essent quòd nõ iret ad illos Apostolus. Quarta, pröpter fornicatorem fratrem quem inter se esse patiebantur. Quinta, vt commoneret de præterita epistola, quã ante hanc quæ prima dicitur scripserat. Sexta, quia inuicem sibi iniurias & fraudes faciebant, & infideliũ potius examina requirebant. Septima causſa est, in qua designat licere sibi sumptus accipere, sed contemnere, ne forma esset rapacibus pseudoapostolis. Octaua vero est, vt respondeat epistolæ illorum. Perturbari enim cœperãt ab hęreticis de matrimoniis. Nona est, in qua declarat sic debere vnumquẽque manere vt credidit. Decima autem de virginibus, eò quòd nihil sit sibi præceptum. Et reliquæ sunt causſæ quæ D in corpore videbuntur.

CAPVT PRIMVM.

PAulus vocatus apostolus Christi Iesu per voluntatem dei.) Ad Romanos aliter cœpit, quia altera causſa est: Hic vero apostolum se esse Christi Iesu dei voluntate scribit, quia omnia quæ egit, filij dei egit voluntate, qui dixit ad Paulum: Vade, ego lõgè ad gentes mittã te. Hinc vocatus est apostolus, hoc est dei voluntate missus ad gentes. Per quod etiam tangit illos quos neque Christus miserat, neque verum erat quod docebant. Deum enim & Christum ideo frequenter nominat, vt Christum deum non ipsum patrem ostendat, sed esse Christũ filium, esse & deum patrem, non vnionem cum ostenditur filium dici. Multæ enim sectæ emerserant, quæ euangelium Christi pro sensus sui arbitrio asserebãt, ex quibus rami ari di extant nunc vsque, quarum assertores ecclesias euertebant. Hinc apostolus omnia quæ hæresibus contraria sunt ponit, ac se verum prædicatorem per id quod à Christo dei voluntate missus est, asseuerat. ¶Et Sosthenes frater.) Etiam istum sua commendat societate. ¶Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu.) Propterea ecclesiæ scribit, quia adhuc tunc singulis ecclesiis rectores non erant constituti. Et cum in multis arguat, eos, ait: Sanctificatis in Christo Iesu. Sed ideo quia regenerati in Christo, sanctificati sunt: post autem cœperant male conuersari, vt ostenderet omnem ecclesiam sanctificatam fuisse in Christo, sed quosdam illorum praua doctrina pseudoapostolorum euersos à traditione veritatis. ¶ Vocatis sanctis.) Hoc est, vocati estis vt sancti sitis: quòd est, vt nõ recedatis à regula sanctificationis. ¶Cum omnibus qui inuocant nomen domini nostri Iesu Christi, in omni loco ipsorũ & nostro.) Id est, cum Iudæis veris iungit & gentes, quia salus ex Iu- Ioan 4. dæis est, vt in omni loco vbi gentes quæ inuocant nomen domini nostri Iesu Christi, & vbi Iudæi supra memorati sunt, similiter sint omnes vnum. Pseudoapostoli enim qui nomen Christi per prudentiam mundi prædicabant, id est admixta philosophia, veterem legem & prophetas reprobant. Negabant enim Christum verè crucifixum, sed tantum visum crucifigi, sicut Marciõ & Manichæus. Vnde Apostolus: Nos autem, inquit, prædicamus Christum crucifi- 1. Corin. 1. xum. Neque carnis resurrectionem fatebantur, quod propheta Esaias clamat, dicens: Qui in monumentis sunt, resurgent. ¶Gratia vobis & pax à deo patre nostro, & domino Iesu Christo.) Ne quia dixerat: Qui inuocant nomen domini nostri Iesu Christi: patris aut nomen aut donum tacuisse videretur, & suspitionem forte aut occasionem daret vnionis, docet quidem Christum rite inuocandum, sed omnem gratiam esse patris, vt & duos qui vnum sunt, per diuinitatem ostenderet & patris authoritatem præferret. ¶Gratias ago deo meo semper pro vobis. Quanquàm omnibus in ecclesia scribat, sed ita significat cum aliquando corripit, aliquãdo laudat, vt vnusquisque cũ epistola legitur, intelligat quid pro se, quid aduersum se dicatur. In vna enim plebe duobus populis scribit, vt cum arguit, qui male conuersantur, sciant sibi hæc scripta. Similiter & cum laudat, sciat qui in regula manet, ad se hoc dici. Ideoque, inquit, Gratias ago deo meo semper pro vobis. Super gratia dei quę data est vobis in Christo Iesu.) Datam dicit gratiam à deo in Christo Iesu, quæ gratia sic data est in Christo Iesu, quia hoc constitutum est à deo, vt qui credit in Christum, saluus sit sine opere, sola fide gratis accipiens remissionem peccatorum. ¶Quia in omnibus ditati estis in ipso, in omni verbo, & in omni scientia.) Hoc significat, quia in accepta gratia & in verbo veritatis doctrinæ scientiam spiritalem assecuti permanserunt: ideoque gratias agit in his deo. ¶Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis.) Testimoniũ Christi confirmatum est in his, quia roborati in fide nihil de hominibus sperabãt, sed omnis spes illorũ in Christo erat, nullis voluptatis illecebris capti. ¶Ita vt nobis in nullo desit aliqua gratia expectãtibus reuelationẽ domini nostri Iesu Christi.) Manifestũ est hũc expectare diẽ iudicij, qui circũspectus sollicitus est. Futurũ iudiciũ dei dicit, in quo dominus noster Iesus Christ⁹ reuelabit tã fidis q infidis vt cognoscant

Universidad de Deusto
Biblioteca

scant incredulí, ac sciant verum esse quod credere noluerunt, & pereant: fidi vero gaudeant plus boni inuenientes quam putauerant. ¶ Qui & confirmabit vos vsque ad finem sine crimine in aduentu domini nostri Iesu Christi.) Alacri animo confisus de spe illorum, securus est quia inuiolati vsque ad futurum iudicium erunt. Qui enim inter tot discrimina sensuum & perturbationes diuersitatum immutari nompotuerunt, proculdubio in eodem mansuros se ostendunt. Cũ hos laudat, illos qui errore Pseudoapostolorũ deprauati fuerant, inuitat. Dum enim horum fidem prædicat, illos ad pœnitẽtiam vocat. ¶ Fidelis deus per quem vocati estis in societatẽ filij eius Iesu Christi, domini nostri.) Quis ambigat de promissis & fide dei, quia non erit aliter quam dixit, filios nos adoptatos sibi, credentes in Christum. Hoc enim nobis donat quod credimus, vt quia credimus Christum filium esse dei, hoc nos esse incipiamus mansuri in eadem dignitate, sicut manet Christus quem credimus filium dei. Societas enim fraternitatis est, vt quomodo fidem dei incolumem in hac causa nobis futuram ostendit, ita nos nõ diffidentes & perfidi inueniamur, sed perseuerantes in adoptione.

OBsecro autem vos fratres per nomen domini nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis omnes.) Omnes nunc orat vt vnum sentiant, hocvtique in quo renati dei filij appellati sunt. Ad omnem enim ecclesiam modo loquitur, vt ij qui dissentire cœperant, reuerterentur ad cœptam fidem, quam videbant in his laudari qui in illa perseuerabant. ¶ Et non sint in vobis schismata. sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia.) Perfectos vult eos esse in eodẽ sensu quem illis tradiderat, vt non discreparent. Ad illorum enim exemplum quos supra laudat, hos prouocat vt hoc sentiant ac defendant.

PErlatum est enim mihi de vobis fratres ab iis qui sunt Chloes.) Quanuis euersi fuerant, tamen fratres illos appellat, sicut & in Esaia propheta dicit deus ad illos qui secũ erant, vt eis qui pseudoprophetis credebãt, dicerent: Fratres nostri estis vos. vt per id non dissentirent ab his, quasi fratres. Quod autem dicit, Ab iis qui sunt Chloes, aliquibus videtur homines esse manentes & fructificantes in fide Christi: aliquibus videtur locus esse, vt puta si dicatur, Ab iis qui sunt Antiochiæ. Aliquibus autem videtur fœminam fuisse deo deuotam, cum qua multi fuissent colentes deum, quibus fides non negaretur, vt quod deferrent de Corinthiis, verum esset. ¶ Quod contentiones inter vos sint.) Contentiones inter eos esse dixerũt, vt ostenderent diuersitatem mẽtis illorum de disciplina dominica. Et quæ esset, subiecit dicens: ¶ Hoc autẽ dico, quod vnusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Christi.) Errorem ostendit, sed authorum nomina nõ prodidit. Nec enim in loco stabant, sed circumibãt ad euersionem simplicium. Nam hos quos nominat, sine dubio boni erãt doctores, sed sub eorum specie falsos apostolos tangit. Si enim in his gloriandum negat, quantò magis in malis doctoribus? quorum doctrinam prauã in subiectis significat. Inter eos tamen hos perseuerantes designat qui dicebaet se Christi esse non hominis: quos superius laudat. ¶ Diuisus est Christus?) Diuisum dicit Christum, quia gloriam eius homines sibi partiti sunt. Sicut hæretici qui se aut Fotinianos aut Arrianos, aut Cataphrygios, aut Nouatianos aut Donatianos, aut Manichæos vocari non abhorrent, ita & Corinthij diuersorum hæreticorum nominibus subiici cœperant, vt viderẽtur loco Christi homines venerari, qui dũ diuersa de Christo accipiunt, diuidunt Christum. Vnus enim hominem tantum accipit Christũ, alter deum purum sine homine vel corpore fatetur, alius dicit per prophetas prædictum Christum, alter negat prophetas de Christo locutos. Cũ ergo Christus vnus sit deus & homo, isti sibi alius aliud eius vindicãtes diuidunt Christum, & quia sub nomine suo ecclesias faciunt multas. ¶ Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis?) Ideo à se cœpit, ne forte putaretur aliorũ ideo refutare personas, vt suam commendaret. Si enim Christus pro nobis, inquit, mortuus est, quomodo gratiam eius & beneficium hominibus imputamus ad eius iniuriam? ¶ Aut in nomine Pauli baptizati estis?) Si credentes autem, inquit, in Christum baptizamur, vt in nomine eius iustificemur, quid est vt fidei huius homines nobis authores faciamus immemores cœptæ credulitatis?

GRatias ago deo quod neminem vestrum baptizaui nisi Crispũ & Caium, ne quis dicat quod in nomine meo baptizati estis. Baptizaui autem & Stephanæ domum, cæterorum nescio si quem alium baptizauerim.) Gratias agit deo, quia nõ multos ex illis baptizauit, ne quia error sub hac re cœperat, ex nomine eius error esset in plurimis: per hoc arguẽs & baptizantes & baptizatos, qui ad iniuriam saluatoris baptismatis eius gratiã hominibus deputabant, illis dissimulantibus gloriæ causa. Sic enim erant sicut nunc Nouatiani & Donatiani, qui baptismum sibi vindicant, à nostris baptizatos reprobantes: & baptizati ab his gloriantur in personis eorum. Denique Christi nomine abdicato, Nouatianos & Donatianos vocari se gloriantur. Crispus ergo & Caius Corinthij sunt, quos ad testimoniũ nominat, quia sic baptizati sunt ab apostolo vt nullam illi gloriam ex hac causa dandam assererent. Stephanæ autem domus primitiæ sunt Achaiæ, sicut in postrema parte epistolæ significat: quibus testimoniũ dat, quia in ministeriis sanctis se cõstituerunt. ¶ Non enim misit me Christus baptizare sed euangelizare.) Quoniã maius est euãgelizare quàm baptizare, ideo non se missum baptizare dicit, sed euangelizare, quia in episcopo omnium ordinationũ dignitas est: caput est enim cæterorum mẽbrorum. Per quod etiam illos humiliat, quibus illi multum dabant, propterea quod ab illis fuerant baptizati, vt ex eo scirent non magnũ esse baptizare, quia nõ omnis qui baptizat, idoneus est & euangelizare. Verba enim solennia sunt quæ dicuntur in baptismate. Denique apostolus Petrus credentem Cornelium cum suis iussit baptizari, nec dignatus est ministris astantibus hoc opus facere. Si enim defuissent, ipse hoc egerat necessitate compulsus. Quantò ergo melior his sit quos illi venerabantur ostendit, & non tamen hoc nomini suo decerni permisit, sciens periculosum esse gloriam dei nominis homini vindicare. est enim quasi idololatria. ¶ Non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux Christi.) Quia prædicatio Christiana non indiget pompa & cultu sermonis, ideoque piscatores homines imperiti electi sunt qui euangelizarent, vt doctrinæ veritas ipsa se cõmendaret teste virtute, ne hominum versutia & calliditate humanæ sapientiæ acceptabilis videretur, nõ veritate, sicut disciplinæ ab hominibus inuentæ, in quibus non ratio, non virtus, sed verborum quæritur compositio: ac per hoc gloriam suam quærit qui fidẽ Christi verbis exornare vult. Obscurat enim illam splendore verborum, vt non illa sed ipse laudetur. Sicut & pseudoapostoli, ne stulti viderentur prudẽtibus mundi, in sapiẽtia hominũ Christũ prædicabãt duplici genere, vt & eloquentiæ studerent, & ea quæ mundus in nobis stulta iudicat, euitarẽt, vt neque incarnatum dei filium, & de virgine natũ docerent, neque carnis futuram resurrectionem, quia mundi istud sapientiæ ratio stultũ iudicat: ac per hoc apostolus nõ se in sapiẽtia hominũ dicit Christũ prædicare, ne euacuetur crux Christi, quia qui in sapiẽtia hominis Christum annunciant, negant veritatẽ prædicationis: sicut supra memorauí.

VErbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est.) Manifestũ est quia quibus crux Christi stultitia est, in perditione sunt. infernæ enim morti nõ sunt erepti. ¶ His autem qui salui fiunt, virtus dei est.) Non est obscurũ quia iis qui credũt, dei virtus est. Credunt enim non infirmitatẽ esse crucem Christi, sed virtutem, intelligentes mortẽ victam esse in cruce: cuius signũ qui habent, salui sunt, quia ab illa teneri non possunt.

SCriptum est enim in Esaia: Perdam sapientiam sapiẽtiũ, & intellectũ prudẽtiũ reprobabo.) Perdit sapientiã sapientium, dum quæ illi negãt posse fieri, facit. Et reprobat intellectũ prudentiũ, cũ deũ quẽ incurioſum dicũt, aggressũ probat ea quæ stulta putãt, Esaiæ. 29. Abdiæ. 1.

vt dei filius incarnatus de virgine crucifigeretur pro huma na salute: quod factum vere testatur virtute, non verbis.
¶ Vbi sapiẽs, vbi scriba? vbi conquisitor huius seculi?) His dictis tam in Iudæos quàm gẽtiles inuehitur, quia & Iudæorum Scribæ & legisdoctores deum filium habere stultum putant credi. Simili modo & gentes istud risui deputãt. Sed Iudæi, quia hoc non tam apertè in lege significatum est, diffidunt: Gentiles vero, quia mundi ratio non istud recipit, (nihil enim dicit posse fieri sine commixtione) stultum iudicant. Conquisitor tamen seculi hic est, qui à constellationibus agi mundum, & duodecim signis ortus & occasus fieri decernit calculis, nihil omnino sine horum motu putans posse fieri. ¶ Nónne stultam fecit deus sapientiã huius mũdi?) Stulta est facta sapientia huius mundi. putans enim se sapere, inuenta est imprudens. Quod enim impossibile iudicabat, possibile declaratum est, deum incuriosum æstimans. Est aliquid hac asseueratione stultius, vt feciſſe dicatur mũdum, & curam eius non agere? Vt quid fecit, si non ad illũ pertinet quod fecit? Sed quia vident quosdam feliciter mũdo frui, quosdam deprimi, & bene agentes despici, maleuolos gloriari, ideirco incuriosum deum esse crediderũt. Qui incuriosum deum esse dicit, non negat maleuolum aũt iniustum. Aut enim iudicaturus est mundum, aut iniustus est dissimulans de bonis, & patiens fieri mala. Si igitur animaduertant sepositio odio diuinæ legis, possunt videre causſam istã à nobis terminari, qui dei iudicium expectamus, in quo depressi exaltabuntur, & violenti humiliabuntur: quia non
Roman.1. est personarum acceptio apud deum. ¶ Nam quia in sapientia dei non cognouit mundus per sapientiam deum, placuit deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes.) Non cognouit mundus, id est, homines deum in sapientia eius, quia vnicam maiestatem illius figmẽtis dederũt vel elementis, dissimulantes de eo, per sapientiam carnis putantes hæc debere coli quæ videtur. Propterea placuit deo prædicationem ordinare quę illis stultitia videretur, vt credentes quæ illi diffidunt, salui fierent, illis damnatis. Vicissitudo ergo hæc est, per quam dei consilio falsum à vero damnatur. ¶ Quoniam Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt.) Iudæi signa petunt, quia non diffidunt potuisse fieri,
Num.17. Ione.2. sed an factum sit quærunt, scientes virgam Aaron aridam germinasse, & fructum tulisse: Ionam à ceto glutitum, in vẽtre eius tribus diebus & tribus noctibus fuisse, & viuum eiectum esse. Illud tamen præcipuè quærunt, vt aliquid tale videant, quod vidit Moyses, deum in igne: vnde dicunt:
Ioan.9. Ioan.11. Nos scimus quia Moysi locutus est deus cũ maius mortuum Lazarum iam fœtidum quarto die viuum de monumento exisse vidissent. Græci vero sapientiam quærunt, quia nolunt audire præterquam quæ mundi ratione possibilia sunt. ¶ Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.) Scandalum est Iudæis dum audiunt Christum filium dei se profitentem, & sabbatum euacuantem. Gentibus autem stultitia, quia ea audiunt prædicari, quæ dũ rationi humanæ non congruunt, insensata videntur vt partus virginis, & resurrectio mortuorum. ¶ Ipsis vero vocatis Iudæis atque Græcis, Christum dei virtutem, & dei sapientiam.) Suadente virtute, quæ potior verbis est, credentes in Christum intelligunt, Iudæi primum qui signũ quærebant, Christum dei esse virtutem, & Græci similiter vident Christum dei esse sapientiam: illam autem mundanam quam prius putabant prudentiam, maximam esse stultitiam. Virtus ergo dei est, quia per ipsum omnia fecit pater deus. Sapientia autem ideirco, quia per ipsum cognitus est deus. Nec enim
Lucæ.10. posset cognosci deus, nisi per eum qui esset de eo, quia nemo nouit patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.

OVia quod stultum est dei, sapientius est hominibus.) Stultum dei, inquit, non quia verè stultum est, sed quia ab hominibus dum rationi mundanæ non conuenit, stultum putatur, cum sit ratio spiritalis: ac per hoc sapientius dignoscitur esse hominib⁹, quia spiritalia plus sapiunt quam carnalia. Non enim spiritalia per carnalia sunt, sed carnalia constant per spiritalia, ideoque subiecta sunt carnalia spiritalibus. ¶ Et quod infirmum est dei, fortius est hominibus.) Sine dubio cœlestia vincunt terrena. Quamobrem infirmum dei non est infirmum, quia infirmitas Christi magna victoria est. Vicit enim cum victus videtur, sicut ait. Et vincas cum iudicaris. Victor enim existit qui iniustè occiditur, reum constituens à quo occiditur. ¶ Intuemini enim fratres vocationem vestram, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles.) Manifestũ est quia rari sunt qui mundi rationibus inflati magis quam eruditi sunt, hoc est, qui stellarum motus inspiciunt & discernunt. Ipsos autem dicit & fortes secundum carnem, quos & prudentes. Et ideo fortes, quia passionem crucis Christi infirmam asserunt. Iniquitas enim fortis & vincere sibi videtur ad tempus. Ipsi etiam nobiles per quos superstitionis suæ originem antiquitatis assignant, nos nouellos dicentes. Nõ ergo hanc asseuerationem elegit deus quæ in paucis est. ¶ Sed stulta mundi elegit deus, vt confundat sapientes.) Stulta mundi sunt, virginem peperisse, & dei filium crucifixum. Credi enim stultum hoc putat. ideo deus vt hunc cõfundat, hos elegit qui hoc credunt, quod hic stultum iudicat. Confunduntur enim sapientes, dum quæ pauci negant, multos videt fateri. Non est enim ambiguum multorũ sententias, paucorum anteponi sententiis. ¶ Et infirma mundi elegit deus, vt cõfundat fortia.) Idem sensus est, quia quod pauci infirmum putant ij qui se prudentes existimant in seculo, diffidentes de spe: à multis virtus asseritur, quia multi credunt quàm non credunt, ad illorum ruborem. Videt etenim infirma Christi nominata, dæmoniis imperare, & prodigia facere. Infirma autem sunt mundo iniurię & passio saluatoris nescienti hæc ad virtutem proficere, quia ideo ista pati se permisit, vt vinceret mortẽ. Iniustè enim pati, & posse resistere & nolle, gloria est patientis, & damnatio occidẽtis. ¶ Et ignobilia huius mundi & contemptibilia elegit deus quæ non sunt, vt ea quæ sunt, destrueret.) Ignobilia ergo & contemptibilia elegit, non quia vere ignobilia & contemptibilia sunt, sed sic iudicantur à mundo, quia spernunt rationes mundanas credendo in Christum, vt ea quæ sunt vere ignobilia & contemptibilia destrueret, quia ipsi magis iudicandi & condemnandi sunt qui iudicant. Asseuerationem enim illorum error inuenit, nec fuit ab initio, nostra autem disciplina ab initio est. Destruitur ergo, dum sine testimonio nudis verbis asseritur, nostra vero non verbis solis, sed & teste virtute probatur. ¶ Vt non glorietur omnis caro in conspectu dei.) Id est, vt sapientia carnis erubescat in errore sui iudice deo. Sensus enim carnis est diffidere dei potentia virginem peperisse, quia hoc mundi ratio qui cognatus est carnis, non recipit. ¶ Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu.) Ex ipso, id est, ex deo, qui omnipotens est esse nos in fide Christi. Dei enim propositum est vt veritatem eius & misericordiam per Christum disceremus. Veritas est mysterium trinitatis. Misericordia vero, quia cum essemus captiui, redẽmit nos. Qui factus est sapiẽtia nobis à deo & iustitia & sanctificatio & redemptio.) Ad confirmationem credentium Christum dei voluntate dicit egisse quæ gessit, vt nos sciamus vere sapientiam didicisse & sanctificatos esse & iustificatos & redẽptos à deo per Christum. Nemo enim redimit nisi quod suum fuerat. Siue ergo quod redempti sumus, siue quod sanctificati, id est, ab opere carnis & idolorũ immunditia purgati, siue quod iustificati.) Iustum est enim creatorem colere cæteris spretis, siue quod sapientes per id quod mundanos didicimus imperitos, totum hoc dei beneficium est per Christum. Redemptio tamen nostra hæc est. Obtulit enim se Christus diabolo cupienti vt peccati ipse contradictionem auferret, & sic captiuos eius eruerer. ¶ Vt quẽadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in domino glorietur. ¶ Hoc scriptum est in Hieremia propheta. *Dignum*
Hiere.9. 2.Corin.10. *est quod dicit propheta, vt in domino gloriemur, quia non poterit confundi qui gloriatur in domino. Opera enim eius & magnificentia in rebus gestis apparent. Ideoque confundantur, inquit, in idolis suis, qui non pluunt, nec fecerunt cœlum & terram.* Simili modo & qui in hominibus gloriam-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gloriantur, quos sciunt vtiq; nullius esse virtutis. Quare & ait scriptura: Vana spes est in homine.

CAPVT SECVNDVM.

Ego cum venissem ad vos fratres, veni nõ cum eminentia sermonis aut sapientiæ, prædicans vobis mysterium dei. Neque enim iudicaui me scire aliquid inter vos nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum.) Quoniam superius gradatim formam disciplinæ nostræ ostendit, nunc se non aliter illis tradidisse probat, quamque ostendit, quia & in humilitate sermonis, & stultitia prędicationis, sicut mundo videtur, locutus est illis de Christo mysterium. Quod ideo mysterium vocat, quia quod incarnatum est, occultum erat à seculis apud deum deus verbum. Hæreticos autem esse in quibus gloriabantur, quia & per eloquentiam prauam doctrinam commendabant, & prudentiam mundi sectantes, crucem Christi euacuabant, erubescentes stulti appellari à mundo, vt neque natum Christum ex virgine prędicarent, neque vere crucifixum docerent, quia stultum videtur dei filium natum hominem fateri & crucifixum. Hos & apostolus Ioannes designat dicens: Qui negat Christum in carne venisse, antichristus est: & qui negat filium, nec patrem habet. quia ipsum patrem sibi filium appellatum dicebant. Ex quibus Marcion traxit errorem, qui arguit quæ clausa videntur, quia non illa manifestat, sed intelligi vult ex eo quod prudentia mundi inuenitur, quæ est religioni inimica. Quæ autẽ sunt quæ corripit, ex eius iudicio vult disci, vt quæque nostra deridet velut stulta, ea se omnia in Corinthiis reprehendere ostendat. Corpus enim ipsum memorat, vt ex eo mẽbrorum eius ratio dinoscatur. Corinthiis tamen manifesta erãt, quia causas in quib⁹ arguebantur, non ignorabãt. ¶ Et ego in infirmitate & timore & tremore multo fui apud vos.) Christũ enim in stultitia humanæ sapientiæ prędicans, odium sibi & persecutiones prouocabat, quasi rem vanam annuncians, & inimicam Iudæis atque gentibus. ¶ Et sermo meus & prædicatio mea non in persuasione sapientiæ.) Ostendit non se vt hominum fauorem acquireret, humanæ sapientię placuisse, neque verborum arti studuisse, sed fidem authori exhibuisse, qui doctrinam suam non ornatu traditionis humanæ acceptabilem voluit esse verborum strepitu, sed ipsis rebus, quia res ante verba sunt. ¶ Sed in ostensione spiritus & virtutis dei.) Vt quia verbis, quæ infirma iuxta virtutem sunt, res fatuæ comptę prudentes videntur, deus prædicationem suam non testimonio verborum voluit commẽdari, sed virtutis, vt verbi stultitia iudicata factis se sapientium demonstraret spirituali ratione fundata. ¶ Vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute dei.

Sapiẽtiam autem loquimur inter perfectos.) Hoc est inter eos qui crucem Christi virtutis testimonio sapiẽtiam fatentur. Hi enim sapientes & perfecti sunt, qui fidẽ non magis verbis habẽt quàm rebus. ¶ Sapientiam autem non huius seculi.) Recte ait, sapientiam non huius seculi, sed futuri, in quo veritas dei negantibus apparebit. Hoc enim seculum rationem hanc non capit infirmitate cogitationis terrenæ. ¶ Neque principum eius qui destruuntur.) Manifestum est non esse sapientiam hanc principum huius mundi, qui destruuntur ab illa, Christianitas enim errores quos hi inseruerũt excidit, id est, idololatriam, auaritiam, & cætera vitia, sicut dicit Ioannes apostolus: Propter hoc venit filius dei, vt solueret opera diaboli. ¶ Sed loquimur dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est.) Occultum sensum manifestare se missum testatur, quem neque principes neque potestates scirent, neque mundus audierit, ac per hoc stultum putari, quia incognitum est: Esse autem rationale & salutare teste virtute, cui omnis intentio cedit ratiocinationis humanæ. Abscondita est ergo dei sapientia, dum non in verbis, sed in virtute est, non humana ratione possibilis, sed spiritus efficacia credibilis. ¶ Quam prædestinauit deus ante secula in gloriam nostrã.) Vsqueadeo vera sapientia & cum deo semper fuisse declaratur, vt ante secula prædestinata in gloriam nostram dicatur qui credimus. Prescius enim de⁹ errores futuros in mundo quem erat facturus, hoc decreuit ad confusionẽ illorum qui sibi stultitiam sapientiam facturi erant, ad nostram autem gloriam qui crediturí eramus & credimus. ¶ Quam nemo principũ huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquã dominum maiestatis crucifixissent.) Principes huius seculi non solum homines accipiendos Iudæorũ ac Romanorum, sed & hos principes ac potestates quos supra dixit, ad quos vere pertinet dictum hoc, aduersus quos nobis colluctatio est, spiritalia nequitiæ in cœlestibus, quia consilio ac voluntate illorum crucifixus est Christus. Denique post tentationes diabolus recessit, ait, vsque ad tempus. Et ipse dominus: Princeps, inquit, huius mundi venit, & in me inuenit nihil. Principes ergo huius seculi per ignorantiam dominum maiestatis crucifixerunt. Nam Iudęorum principes quomodo principes huius seculi possunt intelligi, qui erant subiecti regno Romano? Et neque Romanorum principes crucifixerunt Christum, quippe cum dixerit Pilatus: Nullam causam mortis inuenio in eo. Vnde & manus lauit dicens Iudæis: Innocens ego sum à sanguine iusti huius, vos videritis. Hi ergo principes crucifixerunt dominum, quos detriumphauit libere in semetipso, quãuis dicat Marcus euangelista de dæmonibus, Sciebãt enim Christum ipsum esse Iesum. Scierunt quidem ipsum esse, sed qui in lege promissus erat: mysterium tamen eius quo filius dei est, nesciebant. Hoc etiam & Petrus apostolus ad populum Iudaicum dixit: Scio fratres quia per ignorantiam egistis hoc malum, sicut & principes vestri, non tamen huius seculi. Si ergo per ignorantiam serui occiderunt dominum, peccatum eis adscribi non debet. Sed non licet ignorare. Et quamuis dominum esse nescirent, tamen quia rem impiam faciebant, non erant nescij. Dominus tamen maiestatis crucifixus dicitur, cum mori nesciat. Sed quia verbum caro factum est, id est dei filius incarnatus homo factus est, ipsi adscripta est mors: quia Iudęi non vtique carnem persecuti sunt, sed eum qui operabatur per carnem: ac per hoc quãuis dominus maiestatis mortem ignoret, quantum tamen ad Iudæorum votum pertinet, & ad principem huius seculi, dominum occiderunt in carne. ¶ Sed sicut scriptum est: Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se.) Hoc scriptum est in Esaia propheta aliis verbis. Per hoc exemplum inopinatam rem factam, & quæ non solum in humanum sensum nõ caderet, sed & cœlestes potentias lateret, dei scilicet filium incarnatum, vt quod supra dixerat, firmaret: quia si principes huius seculi deum hominem factum non intellexerunt, quãtomagis homines? Sed si verba offendiculum vel scandalum faciebant, virtutibus tamen & signis fides non debuerat denegari. Infirmitati enim & ignorantiæ humanæ virtus debuerat præponi, & credi quod humanæ rationi impossibile videbatur: ideoque diligentibus deum, id est, credẽtibus prępparauit donum hoc.

Nobis verò reuelauit deus per spiritum suum.) Quia principes seculi hoc ignorabãt, deus hoc per spiritum suum reuelauit crẽdentibus: quia res dei non potest sine spiritu dei addisci. Nam nõ solum hominibus sacramẽtum istud missum se dicit declarare, sed & principibus & potestatibus in cœlestibus, qui dominum crucifixerũt, vt hoc prædicante in terris, discant qui sunt in carnalibus cœlis, qui degunt sub elementis firmamenti. Hic ergo singularis apostolus est, qui hãc gratiã consecutus est: quia trinitatis mysteriũ à nullo sic potuit explanari. vnde & vas electionis diuino iudicio vocitatus est. ¶ Spirit⁹ enim omnia scrutatur, etiam profunda dei.) Quia enim de deo est hic spiritus, omnia nouit dei. Profunda autem ideo ait, quia omnem virtutem & præscientiam eius nouit: quod omnino creaturæ impossibile est. ¶ Quis enim scit hominum ea quę sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est?) Manifestum est cogitationes nostras à nullo sciri, nisi ab animo nostro, quem spiritum dixit. Denique in euangelio inter cætera sic ait: Et spiritus eius reuersus est ad illam. ¶ Sic & quæ in deo sunt, nemo nouit nisi spirit⁹ dei.) Hic spiritus dei docuit nos quod scit naturaliter non doctus, & docuit nos de mysterio Christi, quia nõ solũ spirit⁹ dei est, sed & Christi.

Nos

1. Ioan. 6.
1. Ioan. 3.
Esaiæ. 64.
Actu. 9.
Lucæ. 8.

NOs autem non ſpiritum huius mundi accepimus, A
ſed ſpiritũ qui ex deo eſt.)Hinc ſcimus quia ſpiritum qui de deo eſt,accepimus,quia mundi ſpiritus non poteſt ſcire quæ ab hoc nobis inſinuata ſunt.Spiritus tamen mundi hic eſt, per quem arripiũtur phanatici, qui ſine deo ſunt. Eſt enim inter mundanos ſpiritus potior vnde ſolet coniecturis quę mundi ſunt diuinare,quẽ pythonem appellant. Hic eſt qui per verisimilia fallitur & fallit, hic eſt qui per Sibyllam locutus eſt, ſenſum noſtrorũ ſecutus,locũ volẽs inter cœleſtes habere. ¶ Vt ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis.) Quia enim dei ſpirit' datus eſt nobis,ſcimus quę à deo donata ſunt nobis. Nõ enim poſſemus ſcire ſi mundi ſpiritũ haberemus,quia non poteſt ſcire mundi ſpiritus.Senſum enim dei nemo nouit, niſi qui de deo eſt ſpiritus dei. Inferiora enim non poſſunt ſuperiorum ſcire conſilium,neque creatura conditoris ſui dinoſcere voluntatem. ¶ Quæ & loquimur.) Vt hinc manifeſtum ſit ſcire nos quæ à deo nobis donata ſunt.quia hæc & loquimur,vt & alij diſcant per doctrinam ſpiritalem. Prædicatoribus enim, B
id eſt,apoſtolis,inſinuata diuinitus ſunt quę traderent populis,& addiſcerẽt principes huius ſeculi quid admiſiſſent mali. ¶ Non in doctrina verborũ humanæ ſapientiæ,ſed in doctrina ſpiritus.) Verba enim humanæ ſapientiæ hunc ſenſum non vident,neque literatura ſtudiis apprehenditur, ſed per fidẽ ſpiritali ratione concipitur, dicẽte Eſaia propheta:
Eſaiæ.7. Niſi crediderit is,neque intelligetis.Naturali enim magis lege, quam curſu ſyderum, & calculis ſignorum quæ in firmamento denotantur,addiſcitur.Denique credentes nõ humanis verbis, ſed naturæ ſuæ vident congruere quod credunt. Opus enim agnoſcit opificem: ideoque euangelium animis noſtris loquitur ſpiritalia,excitans illos ad cognitionem ſui creatoris. ¶ Spiritalibus ſpiritalia comparantes.) Hoc eſt iis qui mundanam prudentiam refutant, ſpiritalem efficaciam tradere,quæ myſterio fidei continetur ad illuminandos ſenſus beneuolorum hominũ.Credentes enim quæ mundi ſapientia ſtulta iudicat,ſpiritales ſunt. ¶ Animalis autem homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei, ſtultitia eſt C
enim illi.)Pecoribus enim ſimilis ſenſum ſuum in terrã deprimit:ideoque non aſſequitur niſi quę videt,nec putat aliquid poſſe fieri quàm quomodo ſcit. Ideo quicquid aliter audit q̃ nouit,ſtultitiam iudicat.nihil enim ęſtimat poſſe fieri ſine commixtione. Vnde rideat audiens deum filium genuiſſe, quem ſcit ſimplicem & incorporeum, & virginem peperiſſe,& reſoluta corpora rurſum reuocari ad vitã: cum hæc magis ad laudem dei proficiant, vt credatur feciſſe cuius operis ratio inueſtigari non poſſit. Deus eſt enim qui fecit. imbecillitas enim humana ſtultum putat quod ſcientia ſua non concludit,cum hoc magis ſtultum deberet habere, & illud prudens, quod quia dei factum dicitur, non poteſt comprehendi. ¶ Et non poteſt ſcire,quoniam ſpiritaliter iudicatur.)Humanam traditionem ſequentes, dum vnius dei fidem abnegant, ſpiritaliter factum eſt, quod ratione carnis inflati putant fieri non poſſe, & ſic reprobi annotati, ſpiritaliter condemnati ſunt. ¶ Spiritalis autem diiudicat omnia, ipſe autem à nemine iudicatur.) Quoniam vera ratio D
ſpiritaliũ eſt,id eſt credentium,(hoc enim quis nuncupatur quod credit)omnia iudicant. Ipſorum enim exemplo infidelitas diiudicabitur: ipſi autem à nemine iudicabuntur. Quis enim condemnet vera dicentem? Cum enim conſtet omnes inimicos fidei falſa tenere pro veris, accuſatio illorum in irritum iam deducta eſt, veri iudicio condemnata:
Ioan.3. quia qui non crediderit,inquit dominus,iam iudicatus eſt. E
¶ Quis enim cognouit ſenſum domini?quis inſtruxit eum?) Senſus dei eſt,quo hæc ſpiritaliter iuſſit fieri per quẽ mundi ſapientia ſtulta probaretur, negans poſſe fieri quod factũ eſt. Quem ſenſum nullus eſt qui cognouerit, & diſpliceat illi vt emẽdet conſiliũ dei:quia qui cognouit,laudat potentiã dei:quem qui omnia negat poſſe,nec mundum credit feciſſe. Quid enim magnum eſt vt de ſe credatur generaſſe, qui non ambigitur cuncta ex nihilo feciſſe? Quippe cum dicat ſaluator: Apud deum autem omnia poſſibilia ſunt. ¶ Nos
Matth.19. autem ſenſum domini habemus.)Hoc dicit quia credentes participes ſumus eiuſdem,id eſt diuinæ ſcientiæ.

CAPVT TERTIVM.

ET ego fratres non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus.) Nunc his loquitur, qui propterea quòd ſeculi adhuc voluptatib' ſeruiebant, carnales erant. Quamuis iam baptizati eſſent, & ſpiritum ſanctum accepiſſent: tamen quia poſt baptiſmum ſtatim ad veterem hominem fuerunt reuerſi, cui abrenunciauerant, dicuntur carnales. Spiritus enim ſanctus tunc permanet in eo cui ſe infuderit,ſi permaneat in propoſito regenerationis:ſi quo minus,abſcedit,ita tamen,vt ſi ſe reformauerit homo, redeat ad illũ.Semper enim paratus ad bonum eſt,diligens pœnitentiam. ¶ Quaſi paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi,non eſcam.) Quãuis renati eſſent in Chriſto,tamen non fuit dignum tradi his ſpiritalia. Accepta enim fide,quę eſt velut ſemen ſpiritale,nullum fructum deo dignum fecerunt, vt perfectionis verba mererẽtur addiſcere,ſed quaſi paruuli imperfectionis ſenſibus ſtudebãt. Apoſtolus autem vir diuinus,& medicus ſpiritalis, vnicuique ſecundum vires eius tradebat, ne per imperfectionem & imperitiam quis de rebus ſpiritalibus ſcandalum pateretur. ¶ Nondum enim poteratis.) Oſtendit apertè non illos debuiſſe audire quæ confirmatis dicenda ſunt. ¶ Sed neque nunc poteſtis. adhuc enim carnales eſtis.) Hic valde arguit temeritatem illorum qui querebãtur dudum ſe non audiſſe ſpiritalia, cum adhuc digni non eſſent audire. Pſeudoapoſtoli enim promiſcuè omnibus vno atque eodẽ genere tradebant,nullius perſonam diſcernentes, vt acceptabiles fierent per hypocriſim commendati: cum cõſter dominum & authorem noſtrum Chriſtum aliter populis,aliter diſcipulis interfatum,& inter ipſos apoſtolos fuiſſe diſtãtiam. Tribus
etenim diſcipulis gloriam ſuam in monte oſtendit,dicens il Matt.17.
lis vt tacerent viſum quandiu à mortuis reſurgeret. ¶ Cum enim in vobis æmulatio & contentiones ſint, nónne carnales eſtis,& ſecundũ hominem ambulatis?) Indignitatis cauſas oſtẽdit,quia de hõmine qui ſperat auxilium,carnalis eſt. Qui aũt ſpreta humanitate,de deo ſperat,ſpiritalis eſt, quia
deus ſpiritus eſt. ¶ Cum enim quis dicat, Ego ſum Pauli,a- Ioan.4.
lius autem, ego Apollo: nónne homines eſtis?) Sicut enim gloriantes in deo, & de ipſo omnem gratiam ſperantes, dij dicuntur à deo adoptati: ita & in homine gloriantes, & homines & carnales dicuntur ſententia dei concluſi,qui ait: E- Pſalm.81.
go dixi,dij eſtis,vos autem ſicut homines moriemini. A ſua ergo perſona incipit,ne forte putaretur per inuidiam magis perſonas illorum deſtruere, oſtendens magnum eſſe errorem, & ad dei contumeliã pertinere, quando deo prædicato gloria datur hominibus. Quid ergo minus eſt à gentilitate, dum adhuc aliquid de hominibus ſperatur? ¶ Quid igitur eſt Apollo?quid verò Paulus?Miniſtri eius cui credidiſtis.) Vt quia miniſtri ſunt,ſpes in his nõ ſit, ſed in domino cuius miniſtri ſunt.Illi enim gratiarum actio deferenda eſt, cuius donũ eſt:hi verò ſerui,quos etiam inuitos oportet diſpenſare. Nunquid non Moyſes coactus eſt ire ad Pharaonem,& Ionas inuitus miſſus eſt prædicare Niniuitis,& Ana Actor.9.
nias contradicens miſſus eſt Saulo manum imponere? ¶ Et vnicuique ſicut dominus dedit.) Id eſt, ſicut voluit & ſciuit,diuiſit ſingulis officij miniſterij. ¶ Ego plantaui, Apollo rigauit,ſed deus incrementum dedit.) Plantare eſt euangelizare,& ad fidem attrahere: rigare verò,baptizare ſolennibus verbis.Peccata autem dimittere,& ſpiritum dare,dei ſolius. Si ergo effectum ſalutis deus dat, nulla gloria in hac re hominis eſt.Scimus enim & ſpiritum ſanctum ſine manus impoſitione datum à deo, & non baptizatum conſecutũ remiſſionem peccatorum. Nunquid non hic inuiſibiliter baptizatus eſt,quando donũ baptiſmatis cõſecutus eſt? ¶ Itaq; neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat deus.) Et plantata enim ſolent emori,& rigata ad effectum fœcunditatis minime peruenire, niſi det deus vegetam vitam. Quantum ergo ad honorificẽtiam dei pertinet, nihil eſt homo: quantum autẽ ad miniſterium pertinet, neceſſarius eſt vt honorificetur quaſi ſeruus,non vt aliquid de illo ſperetur ad iniuriam dei. ¶ Qui autem plãtat, & qui rigat, vnum ſunt.) Vnum ſunt,quia ambo mercenarij
ſunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt, quanuis diuersa sint illorum officia. ¶Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.) Quanuis enim vnum sint, sed quia maior est qui euangelizat, quàm qui baptizat, ideo discreuit mercedes illorũ: & nõ solum ad hoc, sed ad doctrinæ synceritatem pertinet, vt mercede sit dignus qui inuiolatam tradit doctrinam.

DEi enim sumus operis participes, dei cultura, dei ædificatio estis.) Hoc ad apostolorum personam pertinet, quos constat dei esse adiutores, dum vicarij sunt Christi. ¶Secundum gratiam dei, quæ data est mhi, vt sapiens architectus fundamẽtum posui.) Gratiam sibi datam dicit, vt dignus esset prædicare euangelium, vt & hoc dei esse ostenderet, non hominis secundum hanc itaque gratiã, vt sapientem architectum fundamentũ se dicit posuisse. Sapiens architectus est qui iuxta disciplinã authoris collocat fundamentum: id est, qui secundum traditionem saluatoris euãgelizat. ¶Alius autem superædificat.) Superædificia sunt, quæ post prædicationem apostolorum à superuenientibus traduntur aut malis aut bonis doctoribus. ¶Vnusquisque autem videat quemadmodum superædificet.) Id est, vt superædificia congruant fundamento, ne si obliqua fuerint & friuola, ruinam faciant, manente incolumi fundamento: quia si malè docuerit, Christi nomẽ permanet, quod est fundamẽtum: doctrina autem mala peribit, sicut dicit dominus: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis eradicabitur. Matth.15. ¶Fundamẽtum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.) Ideo nemo potest ponere aliud fundamentum, quia quanuis hęretici sint aliqui, non tamen docent nisi sub Christi nomine. Aliter enim commenta erroris commendare non possunt, nisi interposito saluatoris nomine prædicent, vt res contrarias & absurdas nominis dignitas faciat acceptabiles. ¶Si quis autem superędificat supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides preciosos.) Lapides precioſi sunt, quos non corrumpit ignis. Tria genera posuit pręclara in mundo, in quibus bonam doctrinã significauit. ¶Ligna, fœnum, stipulã.) Tria alia genera posuit, sed friuola, vt in his corrupta & vana doctrina designata dinoscatur. ¶Qui facit hoc opus, manifestus erit. dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabitur.) Hoc est, mala doctrina in igne omnibus apparebit. nunc enim quosdam fallit. ¶Et vniuscuiusq; opus quale sit ignis probabit.) Quia enim per ignem examinatio fiet, si in aliquo non inuenerit quod exurat, manifestat illum bonum fuisse doctorem. Mala enim & adultera doctrina idcirco in ligno, fœno, & stipula significata est, vt ostenderetur ignis esse esca. Si cuius opus manserit quod superædificauerit, mercedem accipiet. Cum enim nihil in illo sordis inuentum fuerit prauę doctrinæ, vt in bono auro: ita erit vt tres fratres in camino ignis, mercedẽ vitam æternam cum gloria accepturus: quia sicut aurum, & argentum, & lapides quos ignis non corrumpit, ita & bonus magister incorruptibilis permanebit. ¶Si cuius opus arserit, damnum patietur.) Opus quod ardere dicitur, mala doctrina est, quæ interibit. Cuncta enim mala peribunt, sicut iter impiorum: quia non sunt substantiæ, sed asseuerationes peruersæ. Damnum autem pati, est pœnas perpeti. Quis enim in pœna positus iacturam non facit? ¶Ipse tamen saluus erit, sic tamen quasi per ignem.) Saluum illum futurũ dixit, quia non interibit substantia qua constat: sicut & doctrina mala peribit, quia accidẽs causa est. Ideo autem dixit, Sic tamen quasi per ignem, vt salus hæc non sine pœna sit: quia nõ dixit, Saluus erit per ignem, vt merito suo ab igni non combustus, saluus fiat examinatus per ignem: sed cum dicit, Sic tamen quasi per ignem, ostendit saluum illum quidem futurum, sed pœnas ignis passurum, vt per ignem purgatus fiat saluus, & non sicut perfidi æterno igne in perpetuum torqueatur, vt ex aliqua parte operęprecium sit credidisse in Christum. Semper enim erubescat necesse est, qui se videt falsum defendisse pro vero. Et simili modo semper fiduciam habebit dei, qui abiecto falso secutus est verum, & spreta impietate succubuit pietati. Extra catholicam enim quicquid est, contrarium est.

A NEscitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis?) Templum dei nos esse dicit, vt deum in nobis habitare sciamus. In templo enim suo habitet necesse est. Et quia spiritum dei dicit habitare in nobis, deum significat intelligendum spiritum sanctum. ¶Si quis autem templum dei violauerit, disperdet illum deus. Templum enim dei sanctum est, quod estis vos.) Hæc idcirco præmisit, vt illos compungat, qui turpiter viuentes, corpora sua violando corruperunt, maxime ille qui vxorem patris habebat, vt antè esset reus, quàm causa illius in medium prorumperet. Denique simili; imò eodẽ modo, cum causam illius iudicat, loquitur, dicens: An nescitis quia corpora vestra templum est spiritus sancti, quẽ habetis à deo? 1.Corin.vi. Superius tẽplum dei dixit, hoc autem loco templum spiritus sancti. Quis hinc dubitet quia spiritum sanctum deum significauit? 2.Corin.vi.

B NEmo se seducat.) Id est, nemo proprio vel humano consilio putet se sibi prodesse. Ad superiorem sensum redit. ¶Si quis videtur sapiens esse inter vos in hoc seculo, stultus fiat vt sit sapiẽs. Hoc dicit, quia si quis intelligit salutem promissam, & mysterium incarnationis domini nostri Iesu Christi, stultus fiat: id est sapientiã huius mundi fugiat, vt stultus ab ea iudicetur, & tũc erit prudens: quia stultus seculo prudẽs est deo, dum credit deũ fecisse quę ratio mũdi non capit, sicut supra memorauimus. Pseudoapostoli autem prudentes volentes videri mundo, neque deum filium habere, neque incarnationem veram esse, neque carnem posse resurgere prædicabant. ¶Sapientia enim huius mundi stultitia est apud deũ.) Sic stultitia est sapientia huius mundi apud deum, dum facit deus quod mundus fieri posse negat, sapientiam illius stultitiam probat: & cum multos deos dicãt, fides autem vnum probet tẽste virtute, in prudentia sua confundentur. ¶Scriptum est enim: Reprehendens sapientes in astutia eorum. Et iterum: Dominus nouit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt.) Iob.5. Psalm.93. Istud in psalmo habetur nonagesimotertio. Denique idem sensus est. Sciens enim vanas cogitationes illorum, vt stultos esse probaret, sapientiam illorum reprehendit, ostendẽs verum esse quod falsum dicebant, & falsum quod verum putabant.

C ITaque nemo glorietur in homine.) Quoniam enim humanæ cogitationes & consilia improuida & infirma sunt, non est gloriãdum in homine, sed in deo, cuius consilium retractari nõ potest. quicquid enĩ homines sine deo sapiũt, stultũ est. ¶Omnia enim vestra sũt, siue Paul⁹, siue, Apollo, siue Cephas, siue mũdus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura, omnia vestra; vos autem Christi, Christus autem dei.) Alio loco dicit de eodem sensu: Nos autem seruos vestros propter Iesum. Seruos pro ministris posuit, vt non singulos sibi defendere ent, cum omnibus vterentur, sicut & dominus dicit: Ego sum in medio vestrum, nõ vt ministrer, sed vt ministrem. Nã mundus vtique noster est, sed vt de illo secundum dei voluntatem sentiamus, & decretos cursus eius in dei voluntate ponamus. Et vita præsens concessa nobis est, sed vt modeste illam & cum dei gloria transigamus. Siue mors, vt pro Christo mori libenter habeamus spe promissionis futuræ. Siue præsentia, vt sic presentibus vtamur ne offendamus. Siue futura, vt futura credentes, ipsis nos magis quia meliora sunt, commendemus. Vos autem Christi, vt quomodo hæc iudicio nostro concessa sunt & subiecta, ita nos Christo subiiciamur, quippe cum per ipsum esse cœperimus & in prima origine, & in regeneratione. Christus autẽ dei. Christus dei est patris sui proprius filius faciens voluntatem eius, vt & nos ipsius faciamus. Si ergo Christi sumus famuli, quid est vt ad eius iniuriam de hominibus aliquid speremus? 1.Corin.iii. Lucæ.xii.

D

CAPVT QVARTVM.

ITa nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei.) Hoc significat, quia minus de illo sentiebãt aliqui Corinthiorum, sed vt hoc homo de illo sentiret quod & deus qui illum elegerat, ideo ministros Christi ait, & dispensatores mysterio-

mysteriorum dei. Quando enim non verborum strepitu, A neque humana sapiẽtia nitebatur, intelligi debuit sacramen eum Christi dispensare, in quo non verba sed virtus fulgebat, non per quod homo, sed deus glorioſus videretur. Collega enim piscatorum, non aliter quàm illi Christum prędicabat. Cum ergo ministrum se Christi & sacramẽtorum dei ꝓbat, pseudoapostolos notat, & abnegat Christi esse quod tradunt, per id quod discordarent à traditione apostolica. ¶Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur.) Hoc quod dicit, non solum adpseudoapostolorum personam pertinet, sed ad reliquorum qui accepta dispensatione, aut verecundia, aut timore, aut certe commẽdationis suæ causa constanter arguere trepidabant aut malos sensus, aut mores. Hic enim tam constans erat, vt nec vitæ suæ parceret, dũmodo fideliter omnia celebraret. ¶Mihi enim pro minimo est vt à vobis diiudicer, aut ab humano die.) Quos in tantis vitiis reprehendit, miserum dicit ab his se iudicari: quippe cum nec à iustis iudicandum se sciret. Aut ab humana autem die, hoc est, quia nec à legibus mundo B creditis iudicandus erat. Supergressus enim humanam iu-
Matth.5. stitiam, cœlesti iustitiæ studebat, sicut dicit dominus: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum & ꝓphariseorum, non intrabitis in regnum dei. Humanũ ergo diem cum dicit, significat & diuinum, in quo iudicaturus est Christus: quia sicut iurisconsulti seu pontifices, quos vocant sacerdotes, certos dies quibus iudicatur decreuerunt, ita & dies domini definitus est, quo iudicaturus est mũdum. ¶Sed neque meipsum iudico. nihil enim mihi cõscius sum. Apertum est, quia cõscientiam purã habens solicitus de se non erat. ¶Sed nõ in hoc iustificatus sum.) Nunc humiliat se, & loquitur vt homo qui possit culpam incurrere nescius. ¶Qui autẽ iudicat me, dominus est.) Recte ait, quanuis humiliauerit se, tamen domino Christo plurimum dedit, quia potest quod hominem latet, dum occulta iudicat, manifestare, non vt reum faciat, sed prudentem. Quanuis enim homo est, quem* non potest, nisi aliquid lateat. Interdum enim aliquid vtile putamus quod inutile est. Nec enim omnia membra aut latera C cõuersationis humanæ descripta habemus: ab iis autem quæ grauia sunt, apertè prohibiti sumus. Nam quædã causæ nos fallere solent ex causis aliquibus ortæ, vt quod non est vtile, putemus vtile. Quod leue quidem est, quia propositum liberum est. ¶Itaque nolite ante tempus iudicare, donec veniat dominus.) Monet illos ne iudicent, cum iudicandi sint,
Matth.7 & habeant duplex peccatum, sicut ait dominus: Nolite iudicare, vt non iudicemini, sed expectate diem iudicij dei. ac si fideles & boni sint. Iniuria enim iudicis est, si ante cognitionem eius à seruo procedat iudicium aut sententia. ¶Qui illuminabit occulta tenebrarũ, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à deo.) Hoc dicit, quia in die iudicij nihil occultũ erit eorum quæ gesta aut cogitata sunt, & simplicitas & hypocrisis illic apparebit, vt & qui despectus habebatur, forte dignus appareat: & qui aliquid esse putabatur, inueniatur reprobus. Omnia enim nuda erũt in die iudicij, & tunc laus erit bene agenti vel cogitanti. Hic enim qui laudatur, improbabile est an dignus sit, sicut & in D
2. Corin.10. alio loco dicit: Non enim qui seipsum commendat, probatus est, sed quem deus cõmendat. quem vtique nihil latet.

HAec autem fratres transfiguraui in me, & Apollo propter vos, vt in nobis discatis ne supra quàm scriptum est vnus pro vno infletur aduersus alterum.) Transfigurauit hæc in se & Apollo, dum pseudoapostolorum glorias & traditiões peruersas sub sua persona & Apollo euacuat, summatim illos designãs nõ singulatim, ne forte maior discordia in populo nasceretur. Nemo enim audiens nomen suum taxari, aut eius cui fauet, contentus est tacere. Tacito autem nomine si quis audiens de se intelligat dictum, dissimulat. Sub hac ergo propositione euacuauit personas illorum, cum dicit: Ego plantaui, Apollo rigauit, &c. vt in his discerent nihil dandum hominibus. ¶Quis enim te discernit?) Id est, sunt aliqui qui amplius accipientes in baptismate aut in doctrina, cæteros dicant minus consecutos. Hoc his loquitur, qui baptizatos ab aliis, plus aliquid esse putabant: quorum eloquentia seducebantur, vt fuco quodam peruersa recta putarent. Tanta enim discordia erat in populo, vt multa essent studia diuersarum partium: & sic omnia dicta sua aptauit Apostolus sine manifestatione nominum omnibus partibus, vt cum legeretur epistola, vnaquæque pars ad se dicta susciperet, audiens quod causæ suæ intẽdi cognosceret. ¶Quid autem habes quod non accepisti?) Nihil illum boni vltra dicit confessũ ab aliis quàm ab eo acceperat: ideo frustra queri. Quod ensim habebant, ab Apostolo acceperãt. Ad vnum autem videtur loqui, quia ad partem plebis loquitur. ¶Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?) Hoc quasi insultatores Apostoli agebant per imperitiam, vt eadem audientes quæ ab Apostolo iam didicerant, illũ euacuantes, de eorum magisterio glorientur. Eloquentia enim commendati, prædicationis gloriam in se conuertebant. Apostolus verò contemptibilem se volebat videri, dummodo dei gloriam faceret acceptabilem. ¶Iam saturati estis, iam diuites facti estis, sine nobis regnatis.) Ironia est, sicut dicunt. Irascentis enim verba sunt, non confirmantis. In quibus enim tanta vitia arguit, regnare illos dicit. sic enim putabant, gloriantes de iis quæ à pseudoapostolis tradebantur. ¶Et vtinam regnetis, vt & nos vobiscum regnemus.) Vt pius pater etiam ingratis filiis bene optat. Quid enim poterat fieri vt sine apostolis regnarent? Quicquid enim non ab apostolis traditum est, sceleribus plenum est. Sic tamen ordo fuerat dicere: Vt nobiscum regnetis. sed quia præmiserat, Et vtinam regnetis, aliter dicere non potuit, nisi, Vt & nos vobiscũ regnemus. Regnare autem est de spe & promissis Christi securum esse, & gaudere in iis quæ aduersa propter nomen Christi accidunt. Lucrum enim afferunt, non detrimentum. Vnde alio
2. Corin.12. loco dicit: Cum infirmor, tunc potens sum.

DVto enim, deus nos apostolos nouissimos ostendit, quasi morti destinatos.) Hoc ideo personæ suæ deputat, quia semper in necessitate fuit, persecutiones & pressuras vltra cęteros passus, sicut passuri sunt Enoch & Helias, qui vltimo tempore futuri sunt apostoli. Mitti enim habent ante Christum ad præparandũ populum dei, & muniendas omnes ecclesias ad resistendum antichristo, quos & persecutiones pati & occidi lectio Apocalypsis testatur. Horum ergo tempus suo tempori comparauit Apostolus dicẽs, quasi morti destinatos. Ad hoc enim venturi sunt, vt occidantur. ¶Quia spectaculũ facti sumus huic mundo, & angelis, & hominibus.) Quia erunt spectaculum & Enoch & Helias vsqueadeo, vt corpora eorum in platea proiiciantur in conspectu totius populi infidelis: ita & apostoli spectaculum facti sunt, quia publice ridebantur, positi ad iniurias & mortem quam passi sunt. Mundum aũt angelos & homines dixit, quia & angeli mali sunt, dicẽte Dauid
Psal.77. in psalmo 77. Vexabat illos per angelos malos. Et homines mali & increduli, his apostolorum iniuriæ oblectamento sunt. Mundus autem idcirco infidelitas dicitur, quia visibilia sequitur. ¶Nos stulti propter Christum.) Verũ est quia amantes Christum, stulti sunt mundo. ¶Vos autem prudentes in Christo.) Qui prudẽs in Christo iudicatur à perfidis, non rectè asserit Christum. Denique Marcion, qui negat filium dei, & incarnari deum potuisse, prudens est mundo: & Fotinus, qui non fatetur Christum per id quod natus est, deum, sapiens videtur mundanis. ¶Nos infirmi, vos autem fortes.) Infirmi ideo, quia sine adulatiõe & cum stultitia, sicut videtur mundanis, prædicantes Christum iniuriis subiiciebantur. ¶Vos autem fortes.) Ideo fortes, quia sic profitebantur Christum, ne offenderent homines, vt essent securi. ¶Vos nobiles.) Qui enim Christum non fatetur, quia Abrahæ promissus est, & ab initio prædicatus, hic nobilis contra Christum est, quia antiquitatem promissi Christi aliis deputat. ¶Nos vero ignobiles.) Ignobilis mundo est, qui Christum, quod mundus denegat, ab initio profitetur. Hæc igitur omnia supradicta, quę negare videtur, confirmat: & quę quasi confirmare videtur, negat. Irascẽtis enim verba sunt, qui negando confitetur, & confitendo negat. ¶Vsque in hanc horam & esurimus & sitimus, & nudi sumus, & laboramus, nostris manibus operantes.) Liberè enim & iuxta fidẽ veram sine aliqua adulatione Christum prædicantes, & gesta pra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sta prauæ vitæ arguentes, gratiam apud homines non habebant,& colaphizabantur,id est,iniuriis agebantur, & instabiles erant,quia fugabantur,ne in loco diu manentes, plures docerent. Ideo & manibus operabantur,quia non solum gratiã apud hoīes nō habebāt,verū etiã ab his accipere indignū erat qui errori studebāt:sicut dicit i psalmo 140. Oleū autem peccatoris nō impinguet caput meum. quia & libertatem arguendi amittit,& peccat qui ab eo accipit,qui ideo dat ne corripiatur. ¶ Maledicimur, & benedicimus.) Male tractātes enim,se hortabantur ad bonum. ¶ Persecutionem patimur,& sustinemus.) Quia persequentibus se non resistebant. ¶ Blasphemamur,& obsecramus.) Blasphemātes enim rogabant vt permitterent sibi reddi rationem. ¶ Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus omniū peripsema vsque adhuc.) Non resistendo vlli,neque vicem in malis reddēdo,sed semper se subiiciēdo, vt per patientiã prouocaret ad bonum, contēptibilis & despectus fiebat. Vsq; modo,id est, vsque nūc etiam apud Corinthios, pro quibus hæc quæ supra memorat mala passus est. Et quoniã humilitatē suam nihil in his proficere videbat, queritur dolore commotus tantam subiectionem & iniurias nullum fructum habere potuisse, sed &, quod deterius est, in peius profecisse. ¶ Non vt confundam vos,hæc scribo) Hoc est, nō vt ruborem vobis faciã,hæc scribo,sed vt corrigatis. ¶ Sed quasi filios charissimos moneo.) Adhuc se supplicem facit, ne correpti, & ad iram pronocati, admonitionem eius spernerēt: id agit vt medicus salutaris,qui putramina abscindens, dolorem illatum spe & blanditiis mitigat, vt æger se curari permittat.

SI enim decem mília pædagogorum habueritis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Iesu per euangelium ego vos genui.) His dictis ostendit nullum posse eo affectu diligere illos, quo ipse eos diligebat. Quis enim alienos filios suis præponat in amore? Ac per hoc monita eius, qui & pro his tãta mala passus est,non debere eos spernere. ¶ Obsecro ergo vos imitatores mei estote.) O beneuolentiã sancti Apostoli,qui obsecrat filios vt imitentur patrem, hoc est, sponte rogat ægros vt recipiant medicinam. In his tamen sui illos imitatores vult esse, vt sicut hic multa exitia pro salute eorum ab incredulis passus est,& non cessit, dummodo per dies & noctes euangelizaret illis donum grātiæ dei: ita & illi manentes in fide eius & doctrina,non reciperent falsorum apostolorum praua commenta, sed persisterent contemnentes opprobria aut detractiones, vt patri suo spiritali inuiolatum seruarent affectum. ¶ Ideo misi ad vos Timotheum,qui est filius meus charissimus,& fidelis in domino.) Hortatur eos in hoc eodem Timotheo, quem ideo charissimum & fidelem filiū obtestatur in domino, vt in hoc discerent quid peccarent. Cum enim huic testimonium perhibet, illos arguit. ¶ Qui vos commonefaciat vias meas quæ sunt in Christo Iesu,sicut vbique in omni ecclesia doceo.) Per istum quem fidelem filium in domino cōfirmat, reuerti illos vult ad regulam à se traditæ veritatis, vt commoniti verbis & exemplis operum eius resipiscerent, cognoscētes non perperam se fuisse ab Apostolo doctos, quando eadem tenere omnes ecclesias discerent. ¶ Tãquam non venturus essem ad vos, sic inflati sunt quidam.) Indignabantur quidam Corinthiorum quia non ibat ad illos,nō desiderio,sed superbia, quod quasi indignos illos haberet: cum magis Apostolo hoc studium fuerit, vt de indignis faceret dignos. Habebat ergo votum eundi,sed maiora erāt quæ agebat. ¶ Veniam autem cito ad vos, si dominus permiserit.) Post commonitionem promittit se ire ad illos,sed si dominus permitteret, vt quia plus scit deus quàm homo,si sciret operæprecium esse,permitteret: etsi non iret, dominum noluisse ostenderet, causa vtique indignitatis illorum. ¶ Et cognoscam nō sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem) Confundit illos, quia cum oblique conuersarentur,indignabantur,quasi digni essent ab Apostolo visitari. ¶ Nec enim in sermone est regnū dei,sed in virtute.) Sicut regnum dei nō splendore verborum commendatur,sed virtute signorum,ita & hi non verbis nudis,sed virtute operum spiritualiū dignos se ostenderēt ab Apostolo visitari. ¶ Quid vultis? In virga veniam ad vos? an in charitate spiritus & mãsuetudinis?) Terroris verba infert, vt pudorem passi qui inflati erant, humiliarentur: vt si verè apostoli præsentiam desiderarent, præparēt se ad excipiēdum eū,id est,abluerēt se ab omni macula criminis, vt veniens ad illos,lętitiã haberet quasi cū filiis charissimis.

CAPVT QVINTVM.

OMnino auditur inter vos fornicatio,& talis fornicatio, qualis nec inter gentes.) Vt quàm graue sit istud peccatum ostēderet,nec ab iis hoc dixit admitti, qui deū nesciunt: vt proinde qua pœna hic multādus esset ostēderet,qui sub ęterna& diuina iustitia cōstitutus,tanti sceleris crimen admiserat. ¶ Ita vt quis vxorē patris habeat.) Præmissi criminis prodidit genus, vt non solum illum aperte reum mortis faceret,sed & adhærentes illi non immunes à crimine demonstraret. In quo enim difficile peccatur, plus facit reum. ¶ Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis.) Superbiam illorum in tantum humiliat, vt non querulos iam,sed magis supplices faciat. Erāt enim & ipsi participes, dum paterentur reum tam ingentis facinoris secum incorreptum conuenire: vt omnes vno consilio abiicerent eum,si negaret emēdare se. Si autem quis potestatem non habet quē scit reum abiicere, aut probare non valet, immunis est: & iudiciis non est sine accusātore damnare: quia & dominus Iudam cum fur esset sciebat, sed quia non est accusatus,minime abiecit. ¶ Vt tolleretur de medio vestrum,qui hoc opus fecit.) Cognito opere isto pellēdum illum fuisse de cœtu fraternitatis. Omnes enim crimen eius sciebant,& non arguebant. publice enim nouercam suam loco vxoris habebat. In qua re neq; testibus opus erat,neque tergiuersatione aliqua poterat tegi crimen.

IGo quidem sicut absens corpore, præsens autem spiritu.) Id est, absens facie, præsens autem authoritate spiritus, qui nusquam abest. ¶ Iam iudicaui vt præsens, eum qui sic operatus est, in nomine domini nostri Iesu Christi congregatis vobis & meo spiritu cum virtute domini Iesu, tradere hunc Satanę in interitum carnis.) Quoniam omnis carnalis voluptas à diabolo est,ac per hoc cum huic voluptati remittitur, traditur Satanæ. Caro enim hoc habet in natura, vt intereat. Anima ergo cum se iungit desiderio eius infirmans spiritalem suum vigorem, simul interitum patitur. Itaque si hic correptus stupri admissi erubesceret iectum se, non interiret, pœnitentia subsequente. Nam omnium consensu & præsentia, sed & virtute domini Iesu, id est sententia, cuius legatione fungebatur Apostolus, abiiciendum illum de ecclesia. Cum eiicitur, traditur Satanæ in interitum carnis. Et anima enim & corpus intereunt, quando quæ contra legem, sunt, fiunt. Sed in hac aliter causa interitus carnis homini deputatur. Quanquam enim omnia peccata carnalem hominem præstent, hoc tamē specialiter desiderium carnis est quod sordibus maculatam animam cum corpore tradit gehēnæ: quia victa anima libidine carnis, fit caro: sicut & corpus recte gubernatum, spiritale appellatur. Animus tamen est qui aut victus illecebris totum hominem carneum facit: aut in vigore naturæ suæ manens, carni præstat vt spiritalis dicatur. ¶ Vt spiritus saluus sit in die domini Iesu Christi.) Tradi contaminatum supradictum Satanæ, vt spiritus sanctus saluus sit in hominib' ecclesiæ in die iudicij. Nisi enim iectus esset, non fieret saluus spiritus ecclesię in die iudicij. Deserebat enim omnes contaminationis causa, vt in die domini nudi ab spiritu sancto inuenti, audirent à iudice domino: Recedite à me, non noui vos. Sicut dicit ad Romanos: Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et in alia epistola: Nolite contristare spiritum sanctum dei. Si enim contristatur, deserit: & non erit saluus: non vtique sibi, qui impassibilis est: sed nobis quibus datus est, vt per illum dei filij esse probemur. Res enim quæ amittitur, salua non est, non vtique sibi, quæ vbicunque sit, necesse est sit; sed ei à quo amittitur. Matth. 7. Roma. 8. Ephes. 4.

NOn bona gloriatio vestra.) Hoc est mala. Læti enim erant, cum magis contristari debuerant in fratre tã acerbe peccante, sicut tristis fuit Samuel in Saule

Universidad de Deusto
Biblioteca

Saule peccante. A quo crimine mali doctores aut dissimulabant, aut negligentius arguebant, sicut & Heli sacerdos filios suos peccantes in deum, ne amarus eis esset, non eos arguebat. ¶Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit?) Ita & peccatum vnius quod cognitum non arguitur, multos contaminat: imò omnes qui norunt, & non deuitant, aut cum possint arguere, dissimulant. Non enim sibi videtur peccare, quando à nullo corripitur aut vitatur. bi videtur peccare, quando à nullo corripitur aut vitatur. ¶Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio.) Hoc duplici genere accipiendum est, quia est & fermentum humana doctrina dicente saluatore: Cauete à fermento pha
Matth.16. risæorum, id est à doctrina. Et ad malam ergo doctrinam ca uendam, & ad hanc causam dictum est, quia & eiecto fornicatore, vetus fermẽtum eiicitur. Ideo autem vetus, quia antiqui erroris peccatum est. Noua autem conspersio, Christi doctrina est. ¶Sicut estis azymi.) Azyma ex causa non fermẽtatæ farinæ dictum est, cum filij Israel eiecti sunt de Aegypto: vt fermentum vetustas haberetur, azyma autem nouitas. Abiectis enim veteribus erroribus Aegyptiorum in nouam legem inducti sunt. ita & Corinthij post Paganorum errores in euangelium Christi inducti sunt. Hortatur ergo vt secundum professionem suam quam ab Apostolo sub nomine Christi acceperant, & viuerent iam vitæ nouæ cultores, hoc est azymos esse. ¶Etenim pascha nostrum immolatus est Christus.) Secundum legem docet nouitatem paschę ratione consistere, & ideo Christũ esse occisum, vt ex eo noua prædicatio nouam faceret conuersationẽ: vt quia paschæ rationem colimus, veterem vitam non sequamur. Pascha itaque immolatio est, non transitus, sicut quibusdam videtur. Prius enim pascha, & sic transitus: quia ante exemplum est saluatoris, & sic signum salutis. Nec enim ante signum quam crux. nam occiso vespere agno in Aegypto filij Israel pascha egerunt, ex cuius sanguine postes signauerunt, vt noctu angelus transiens, ea loca non cõtingeret quæ sanguine agni fuerant oblita. ¶Itaque festa celebremus nõ in fermento veteri.) Hoc est, lætitiam habentes renouationis, facta vetera fugiamus, immunditiam omnem abiiciẽtes à nobis, quæ est corruptio: quia sicut fermentum totam massam corrumpit, ita & mala vita totum hominẽ. Ergo vt non solum à turpitudine vitæ nos abseruemus, sed & ab iniquitatis studio, adiecit: ¶Non in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & veritatis.) Hoc est, vt synceritas mũdam vitam faciat, veritas autem omnem fraudem excludat.

Scripsi vobis in epistola, Ne commisceamini fornicariis.) Scripsisse se significat prius, vbi commonet illos ne coniungerent se male vitæ hominibus. Et quia non intellexisse fortè ea quæ scripserat, videbãtur: nunc in hac epistola quid scripserit, interpretatur dicens: Non vtiq; fornicariis huius mũdi, sed à fratribus talibus scripsi recedendum. ¶Aut auaris, aut rapacibus, aut idolis seruientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiisse.) Igitur intellectum eorum arguit, qui putabant forte quia ab incredulis, fornicariis, aut auaris, aut rapacib', aut idolis seruiẽtibus prohibuisset, nõ à fratrib': & ideo illũ qui vxorem patris habebat, inter se esse nõ ęgrè ferebant. Si igitur his cõmisceamini, inquit, melius erat mori vos. Compendium est enim male agentibus si citius moriantur, quam si diutius in peccatis versentur. ¶Nunc autem scripsi vobis non commisceri. Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut rapax, aut ebriosus, cum huiusmodi nec cibum quidem sumere.) Cum
1.Corin.10. infideli non prohibuit cibum sumere, quippe cum dicat: Si quis vos vocat ex infidelibus ad cœnam, & vultis ire: omne quod appositum fuerit, manducate. Ideo ait: ¶Quid enim mihi de iis qui foris sunt, iudicare? Verum est quia perfidos episcopus non potest iudicare: cum fratre autem in quo vitia hæc reperiuntur non solum sacramenta non edenda, sed nec communem escam docet, vt erubescat cum vitatur, & se corrigat. ¶Nónne de iis qui intus sunt, vos iudicatis?) Iudicat quis dum discernit cui fratri adhæreat, quem arguat, quem deuitet. ¶Nã eos qui foris sunt, deus diiudicabit.) Su-
1.Cor.4. perius, Nolite, ait, ante tempus iudicare hic non prohibet. Sed superius incognita per suspicionem maximè de recto-

A re prohibuit iudicare, quia dei solius est occulta iudicare. Hoc autem loco vt frater fratrem examinet etiam iubet, sicut alio loco dicit: Vosipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. Qui autem foris sunt, in die iudicij damnabuntur, quia dixit dominus: Qui non crediderit, iam iudicatus est, In quo enim spes non est, pro mortuo habendus est. ¶Auferte malum à vobisipsis.) Ad hoc commonet vt discernantur à malis & operibus & hominibus. 2. Corin.13. Ioan.3.

CAPVT SEXTVM.

AVdet aliquis vestrum aduersus alterum habens negocium, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos?) Iniquos duplici genere significat, quia & non credunt, & leges à deo mundo creditas, frequenter cum adulatione interpretantur, authoritatem horum idolis deputantes: ideóque iniqui sunt. Et quia in ecclesia magis lex est, vbi dominus legis timetur, melius dicit apud dei ministros agere causam, facilius enim de dei timore sentẽtiam legis veram promũt. ¶Aut ignoratis quoniam
B sancti de mundo hoc iudicabunt?) Nihil ociosè dicit Apostolus. Ideo enim hunc mundum dixit, vt ostendat & alterum: quia & Ioannes apostolus, Nolite, ait, diligere hunc mundum. Et dominus in euangelio: Sic, inquit, dilexit deus hunc mundum. &c. Hic ergo mundus in errore est non ille superior ad cuius similitudinẽ hic factꝰ est. Vnde homo hic positus est ad imaginẽ dei factus, vt sicut in superiore mundo ab vno deo sunt omnia, ita & in hoc ab vno homine omnes haberent originem. Hinc est vnde Moyses in Deuteronomio, Cum diuideret, inquit, altissimus gẽtes, quemadmodum dispersit filios Adæ: statuit fines gentium secũdum numerum angelorum dei. Quid tam apertum hunc mundum superioris esse imaginem certa ex causa? Est enim & Hierusalem inferior, & illa superior, quam matrem nostram vocat idem Apostolus. Est & inferior paradisus, in quo homo positus, mandatum & vt operaretur ibi, & vt custodiret, accepit. Est & ille cœlestis, in quo raptus Apostolus audiuit verba arcana. Iudicabũt ergo sancti hunc mundũ, quia exẽplo
C fidei illorum perfidia mũdi damnabitur. ¶Et in vobis iudicabitur hic mundus.) Tunc iudicatur hic mundus in nobis, si opus perfidorum hominum nõ inueniatur in nobis. ¶Indigni ergo sunt huiusmodi qui etiam de minimis iudicent.) Hoc est, non sunt vtique indigni ij qui ipsum mundum iudicaturi sunt, ea iudicare quæ mundi sunt. ¶Nescitis quoniam angelos iudicabimus?) Addit plus dicẽdo: Angelos iudicabimus, id est, potentias spiritales, quas alio loco tradit in cœlestibus degere, eodem genere iudicandos angelos à nobis, quo & mundus iudicabitur. ¶Secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos ad iudicandum constituite.) Secularia iudicia sunt ad corpus pertinentia vel corporea. Et quia nõ sic fieri debet, adiecit: ¶Ad verecũdiam vestram dico.) Ne supra, quia negocium nominauit, sed quale, non significauit, sunt enim & diuina negocia, dicente eodem: Adiutor negocij mei: & secularia forte iudicia quia prohibuerat apud perfidos agenda, quanuis in ecclesia, sicut audierant, à qualibuscunque tamen putarent audienda aut terminanda: ad ruborẽ eorum ait: Con-
D temptibiles qui sunt in ecclesia, illos ad iudicandum constituite. Sunt enim in ecclesia & lignea vasa. Tam ergo intractabiles & inconsideratos eos significauit, vt imperitos forte ex fratribus iudices eligerent. hoc de experto Apostolus. Sciebat enim quàm tepidi & improuidi in reliquis causis fuerant deprehensi. ¶Sic non est inter vos quisquã sapiens, qui possit iudicare inter fratrem suum?) Quia ergo sunt, inquit, sapiẽtes fratres, aliqui horum eligãtur ad iudicandum, quorum iudicium miretur mũdus. Magnus enim pudor est si inter eos qui dicuntur deum cognouisse non inueniatur qui examinare possit negocium iuxta ius euangelicum. Ideo autem fratrem iudicem eligẽdum dicit, quia adhuc rector in ecclesia illorum nõ erat ordinatus. ¶Sed frater cum fratre iudicio cõtendit, & hoc apud infideles.) Manifestum est quia infideles, aut arbitros, vt assolet fieri postulatos significat, aut iudicem publicum, cui dici solet: Hodie dies sacrorum est, ius dici non potest. Galat.4. Gene.2. 2.Cor.11.

Iam

Universidad de Deusto

IAm quidem omnino delictum in vobis est, quod iudicia habetis inter vos.) Peccatum esse significat, quia frater cũ fratre litigat, cũ danda opera sit vt concordes sint quasi germani, maximè cum fides nostra paci studeat. Quanquam enim Christianus litigare non debeat, tamen si graue fuerit, & quod contemni non possit, causam ad ecclesiam deferat, ne & damnum ad præsens & offensionem forte incurrat. ¶ Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? Sed vos iniuriã facitis, & fraudatis, & hoc fratribus.) Nunc hos corripit, quorum iniustitia iurgium generatur: qui non solum per fraudem admissam rei sunt, sed & partem habent delicti illorum, qui coacti iniuria aut fraude eorum, infideles rogãt ad iudicandum: & cum fraudem aut iniurias illatas persequi non deberent, non solum vindicant, sed & ipsi fraudem & iniurias faciunt, vt punienda exempla fratribus tribuãt. Et quid aliis facere credatur, qui non parcit suis.

AN nescitis quia iniqui regnum dei non possidebunt?) Hoc dicens, ostendit illos nõ nescios peccare, ac per hoc grauius vindicãdum. Si enim immisericordes rei sunt apud deum, quanto magis iniqui? ¶ Nolite errare, neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neq; rapaces regnum dei possidebunt.) Non hæc ideo memorauit, quasi nescirent, apud quos annum & sex menses sedit docẽs euangelium dei: sed commonuit, vt resuscitaret in illis reuerentiam legis, & meritum ad regna cœlorum. ¶ Et hęc quidem fuistis.) Ne omnibus hoc adscribere videretur, aut certe omnes ab his criminibus immunes faceret si taceret, (prohibuisse enim videbatur, non reuelasse crimina illorum) idcirco sic ait: Et hęc quidem fuistis. Et ne ad iram illos prouocaret, adiecit: ¶ Sed abluti estis.) Vt agnoscentes crimina rei facti, statim respirarent audientes, Sed abluti estis. Solent enim aliqui pudorem pati, & corrigere cum de se audiunt bona. ¶ Sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & spiritu dei nostri.) Hæc omnia beneficia puritatis in baptismate consecuti noscuntur: quod est fundamentum euãgelicę veritatis. Illic enim omnibus peccatis depositis, abluitur credens, & iustificatur domini nomine, & per spiritum dei nostri deo filius adoptatur. Per hæc admonet illos quanta & qualis sit gratia, quam per veram traditionem assecuti sunt: postea verò contra hanc regulam fidei impulsu malorum doctorum sentientes, his beneficiis se exuerunt. Vnde id agit, vt reuocet illos ad primam sententiam, vt recuperent quod fuerant consecuti.

OMnia mihi licent, sed non expediũt.) Quibusdam videtur propter libertatem cõcessi arbitrij dixisse Apostolum. Omnia mihi licẽt. &c. vt liceat fornicari, sed nõ tamen expediat. Sed quomodo licet quod prohibetur? Aut certe si omnia licent, nihil potest dici illicitũ. Sed licet, non tamen expedit. Hæc susurrant potius quam asserunt aut immemores, aut negligentes. Dicit enim
Marc.6. Ioannes baptista ad Herodem: Non licet tibi habere vxorẽ fratris tui. Sed forte Ioannes expers fuerit humani eloquij inspiratus in vtero: quia si hoc est, dicere debuit, licet tibi, sed non expedit. Sed & dominus similiter mulieri Chananæ ait: Non licet accipere panem filiorum, & mittere canibus. Et iterum dicit dominus Iudæis: Non legistis quid fecit Dauid cum esuriret, quomodo intrauit in domũ domini, & panes propositionis accepit, quos non licebat ei edere? &c. Omne ergo quod prohibetur, non licet, sed aliquãdo interueniente causa aliqua non expedit. ¶ Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.) Omnia sibi licere dicit, ea scilicet quæ & coapostolis eius licuerunt, quæ & lex continet naturalis, non Moysi: quia multa prohibuit Moyses propter duritiam cordis populi increduli & ceruicosi. Tamen si ad causam respicias, aliud fuit in sensu apostoli vt hæc loqueretur. Hæc enim præmisit postea acturus hanc causam, sicut fecit & de illo qui incestum admiserat. Proponit enim designans quid acturus est postea. Denique statim ad superiorem sensum breuiter interim re commendata redit. Hoc enim ideo dixit, quia licebat illi ab his sumptus accipere. Sed quoniam sciebat pseudoapostolos occasionem quærere accipiendi, noluit ab his accipere, ne causa ventris vigor euangelicæ veritatis torpesceret. Si enim ab iis acciperet quos in tantis vitiis arguebat, authoritatem magisterij concessam sibi à domino inclinabat. Non enim potest constãter argui à quo accipitur, maximè cum ideo prõptus ad dandum sit, vt sibi humiliet prępositum. Vnde & dicit: Sed ego sub nullius redigar potestate. ¶ Esca ventri, & venter escis, deus autem & hunc & has destruet) Destructio ventris est, cum edendi cessat officium: escæ verò destructio tunc erit, quando steterit natiuitas. Pseudoapostoli autem, qui nõ vtique religionis causa, sed quæstus circumbãt, peccantibus amari esse nolebant. ¶ Corpus autem non fornicationi, sed domino.) Nunc redit ad superiorem sensum. ¶ Et dominus corpori) Quid dominus corpori? Subaudiatur, immortalitatem resuscitato pręstabit. Corpus enim deo dicatum, dono spiritali remunerabitur merito ducis, id est animi. ¶ Deus vero & dominum suscitauit, & nos suscitabit per virtutem suam.) Idem sensus est, quem exemplo voluit dominicę resurrectionis firmare. virtus tamen dei Christus est, qui nos suscitauit, & ipsum dominum. Hoc dixit quia ipse dominus corpus suum suscitauit: sicut & ipse dominus
Ioan. 2. ait: Soluite templum hoc, & ego tribus diebus suscitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis sui.

NEscitis quoniam corpora vestra mẽbra sunt Christi?) Corpora nostra mẽbra Christi sunt, sed in nouum hominem qui secundum deum creatus est, quia ipse est caput ecclesię. ¶ Tollens ergo mẽbra Christi, faciã membra meretricis? Absit.) Ait quia meretrici adhærẽtia mẽbra desinunt esse mẽbra Christi. ¶ An nescitis quia qui adhæret meretrici, vnũ corpus fit? Hoc dicit quia qui cõtaminationi se admiscet, vnũ fit cũ eo cui se admiscet. Fornicatio enim ambos vnum facit, vt quomodo in natura, sic & in macula vnum sint. Erũt, inquit, duo in carne vna.) Manifestum est, vt quia mulier de viro est, ambo in carne vna sint. Qui autem adhæret domino, vnus spiritus est.) Quoniam in bene agentibus spiritus dei est communis cum deo & hominibus.

FVgite fornicationem.) Recte fugiendam monet fornicationem, per quam filij dei fiunt filij diaboli. ¶ Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est.) Quia cætera peccata etsi per corpus generantur, non tamen animam ita carnali concupiscentia faciunt obstrictam & obnoxiam, quemadmodum commisceri facit animam cum ipso corpore vsus libidinis agens in opere carnalis fornicationis: quia intantum agglutinatur anima corpori, vt in ipso momento nihil aliud cogitare homini liceat aut intendere, quia ipsam mentem captiuam subdit ipsa submersio & absorbitio libidinis & concupiscentiæ carnalis. Vnde subditur: ¶ Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.) Ostendit grauissimum esse peccatum, quia ex hoc omne deperit corpus, in cęteris autem peccatis portio perit, non totum. Totum enim corpus vir est & mulier, quia portio viri est mulier. Quicunque enim aliud peccatum admiserit, extra se peccat: fornicarius vero in carnem suam peccat. Age, si laqueo vitam finiat, aut ferro se trucidet: non in corpus suum videtur peccare, sed in animam, cui vim facit. Fornicari autem corporale delictum est, quod & corpus cõtingit, & animam. Non enim sine desiderio carnis, quia habet & caro proprium motum, anima concupiscit vt peccet in carnem, quanuis sine anima nihil possit. Per id ergo quod in carnẽ quæ ex se est, peccat, (ad originem enim retulit.) in corpus suum dicitur peccare, vt desinat à fornicatione quasi sibi parcens. Nouatiano tamen hic qui fornicatur, nõ in corp⁹ suum videtur peccare, sed in Christi. Aliter enim hoc pronunciat, vt etiam illum qui fornicatur, in spiritum sanctum dicat peccare, propter causam qua scissus est ab ecclesia. Hoc nulla ratione adstrui potest. corpus enim Christi non est vnus aut duo Christiani, sed omnes, singuli autem membra sunt. Quomodo ergo qui fornicatur, in corpus Christi peccat, cum non omnes contaminet? Quod si ita esset, vt Nouatiano videtur, cætera omnia peccata extra

deum

Universidad de Deusto
Biblioteca

deum essent,& sola fornicatio peccatum esset in deum: etiã qui vadit ad idola non peccat in deum, neque qui negat in persecutione, quia omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est Christi, sicut illi videtur. Si autem & hoc aliter voluerit pronunciare, vt neget aliquod extra corpus Christi esse peccatum, cogetur dicere quia omnis quicunque quodcunque peccatum fecerit, in deum peccat & in spiritum sanctum, vt & fur, & periurus, & mendax in spiritum sanctum peccare dicatur. Et quomodo est illud
Matth.12. quod ait dominus: Quia omnia peccata & blasphemię remittentur hominibus: qui autem peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei neque hic, neque in futurum? Apparet vtique exceptis cæteris peccatis aliud esse peccatum, quod peccatum dicitur in spiritum sanctum. Quibusdã iterum videtur quia qui fornicatur: ideo in corpus suum dicitur peccare, quia Ecclesię membrum est: & se contaminans, in Ecclesiam peccat, cuius membrum est. Qui ergo Ecclesiæ membrum est, dicendum est illi cum fornicatur. quia nõ sibi sed in Ecclesiam peccat. Porro autem dicit Apostolus quia qui fornicatur, per id quod in portionem suam delinquit, in corpus suum peccat. ¶ An nescitis quia corpora vestra templum est spiritus sancti, quem habetis à deo?) Superius templum dei dixit, hic templum spiritus sancti, quia in substantia hoc est spiritus sanctus, quod deus. Hoc ideirco dixit, vt corpora nostra incontaminata seruaremus, vt possit illic spiritus sanctus habitare. ¶ Et nõ estis vestri. Empti enim estis precio magno.) Manifestum est quia qui emptus est, non est sui arbitrij, sed eius à quo emptus est, vt non suã sed illius faciat voluntatem. Et quia caro precio empti sumus, propensius domino nostro seruire debemus ne offensus, à qua nos redemit, morti nos reddat. Quàm enim carissimo precio nos emit, vt sanguinem suum daret pro nobis. ¶ Clarificate & portate deum in corpore vestro.) Hoc est clarificare & portare deum in corpore, vt secundum legem eius ambulemus. Per legem enim suam ipse videtur in nobis. Portare tamen deum hoc est, imaginem dei in rebus bene gestis ostendere.

CAPVT SEPTIMVM.

DE his autem quæ scripsistis mihi, bonum est homini mulierẽ non contingere.) Prauis sensibus pseudoapostolorum exagitãti, qui nuptias per hypocrisin, vt puriores cæteris viderentur, spernendas docebant, hæc per epistolam ab Apostolo requirebãt. Quia enim non oblectabantur hac sententia, prætermissis cæteris hoc solum requirunt. Quibus tamen respondit bonum esse quidem mulierem non contingere, quanquam non illi istud simpliciter asserant. ¶ Tamen propter fornicationem.) Hoc est, ne quid contra legem admittatur, quando quod lex nõ prohibet, vitatur. ¶ Vnusquisque vxorem suam habeat, & vnaquæque suum virum habeat.) Solent enim qui compendium quærũt, errare. Qui enim fieri posset vt hi ab vxoribus suis se abstinerent, quos in tantis vitiis reperit? Ideo ergo non permittit, ne ab licitis se abstinentes, inconcessa præsumerent, sicut faciunt Manichæi. ¶ Vxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro.) Inuicem sibi subiici illos in causa, vt quia vnum corpus sunt, vna eorum sit & voluntas in lege naturæ. ¶ Mulier autem sui corporis potestatem non habeat, sed vir: similiter & vir sui corporis potestatẽ nõ habeat, sed mulier.) Hoc dicit quod neque viro neque mulieri liceat corpus suum alij tradere. Inuicem enim sibi debitores fuat in hac causa, ne peccandi daretur occasio. ¶ Nolite fraudare inuicem.) Hoc dicit vt conueniat illis in re vxoria, ne dissensio generet fornicationem. ¶ Nisi ex consensu ad tempus.) Id est vt ex condicto abstineant se propter gratiarum actiones. ¶ Vt vacetis orationi.) Quanquam enim sine intermissione orãdum sit, (meditatio enim hæc omni die facienda est) tamen vt orationi insistatur, huic rei vacãdum præcipit interpositis temporibus ad dominum promerendum. Vt enim misereatur, mundius exorandus est. Quanuis munda sint coniugia, tamen etiam à licitis abstinendum est, vt facilius ad effectum deducatur oratio. Nam & in lege sanctificari volentes, inter cætera etiam ab vuis passis iussu domini temperabant, vt fierent sanctiores. Cum enim quis etiam concessa non contingit, ostendit se velle quod precatur accipere. Aliter. Quoniam coniugiis consilium dat vt ad ipsum dominum reuertantur, abstinentes ab vxoribus suis, vt possint dignius accipere corpus domini. ¶ Et iterum reuertimini ad id ipsum.) Quoniam cõsilium coniugiis dat post dies orationis ad vsum naturalem reuerti debere. ¶ Ne vos tentet satanas propter intemperãtiam vestram.) Interpositis diebus abstinendum monet, ne occasio detur diabolo, sicut dicit Petrus apostolus, Ecce diabolus vt leo rugiẽs 1.Petr.5.
circuit quærens quem deuoret. Si enim causa filiorum creandorum ducitur vxor, nõ multum tempus concessum videtur ad ipsum vsum, quia & dies festi, & dies purgationis, & ipsa ratio conceptus & partus iuxta legem cessari temporibus his debere demonstrant.

HOc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.) Manifestum est ideo hoc illum dare consilium, vt fornicationem excludat, non vt ad meliorem vitam tendentibus iter claudat. ¶ Volebã autem omnes homines esse sicut meipsum.) Quantum ergo ad beneuolum & solicitum magistrum pertinet, omnes tales, si fieri posse, volebat esse sicut seipsum. Qualis autẽ ipse erat, mox in subiectis ostẽdit. ¶ Sed vnusquisque próprium donum habet à deo, alius quidem sic, alius verò sic.) Hoc est vnusquisque iuxta votum suum donum dei habet, vt si velit, ipsius nutu dei possibilitatem consequatur. Ideo non debet quis constringi, ne à licito prohibitus, illicita admittat, sed ipse sibi eligat quid sequatur.

DIco autem non nuptis & viduis, bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego.) Nõ diceret, Bonum est in nuptis vt sint sicut & ego, nisi esset integer corpore. Nec diceret, Omnes homines volebam esse sicut meipsum. Si enim habuerit vxorem, & hoc dixit, virgines esse noluit. sed absit. Sic enim à pueritia spiritui seruiuit, vt huius rei stupidium non haberet: quippe cum iuuenculus anticipatus sit à gratia dei. Postquã dixit vnumquemque proprium donum habere à deo, ostendit in qua re melius est esse propensiorem, quia in eo adiuuatur quis quod videtur auiditate mẽtis apetere. ¶ Quod si se non cõtinent, nubant.) Imitari illos vult contendere vt se contineant. Quod si impulsu carnis perseuerare se viderint non posse, quia nec sunt promptiores in eo ipso, vt adiuuentur à deo: (Illum enim deus iuuat, quem videt tota virtute contendere) nubant itaque si vri timent. Forte enim poterunt hoc postea adipisci. Digesto enim impedimento reparat se voluntas robustiore virtute. ¶ Melius est enim nubere quàm vri.) Non ideo dixit, Melius est nubere quàm vri, quasi bonum sit vri, ideo nubere melius: sed consuetudinem secutus est. Solemus enim dicere: Melius est lucrum facere quàm damnum. Vri verò est desideriis agi vel vinci. Cum enim voluntas calori carnis consentit, vritur. Nam desideria pati, & non vinci, illustris viri est & perfecti.

H Is autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio nõ ego, sed dominus.) Postquam innuptis & viduis locut' est, hos alloquitur qui matrimonio iũcti sunt, Matt.5.19 Marc.10. Luc.16.
ore dominico: ¶ Vxorem à viro non discedere. quod si discesserit, manere innuptam.) Hoc Apostoli consilium est, vt si discesserit propter malam conuersationem viri, iam innupta maneat. ¶ Aut viro suo reconciliari.) Quod si continere se, inquit, non potest, quia pugnare non vult contra carnem, viro reconcilietur. Non enim permittitur mulieri vt nubat, si virum suum causa fornicationis dimiserit, aut apostasiæ, aut si illicite impellente lasciuia vsum quærat vxoris: quia inferior non omnino hac lege vtitur qua potior. si tamen apostatet vir, aut vsum quærat vxoris inuertere, nec alij potest nubere mulier, nec reuerti ad illum. ¶ Et virũ vxorem non dimittere.) Subauditur autẽ excepta fornicationis causa. Et ideo non subiecit dicens, sicut de muliere, quod si discesserit, manere sic: quia viro licet ducere vxorem si dimiserit vxorem peccantem: quia non ita lege constringitur sicut mulier. Caput enim mulieris vir est. ¶ Nam cæteris ego dico, non dominus.) Hoc enim dixit, vt ostendat quid proprio ore dominus iussit, & quid huius authoritati concessit,

Universidad de Deusto

cessit, quia per istum dominus loquitur. Ait enim: An ex- A
1. Corin.13. perimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus.

I quis frater vxorē habet infidelē, & hęc cōsentit habitare cum illo, nō dimittat illam. Et si qua mulier habet virum infidelē, & hic cōsentit habitare cum illa, non relinquat virū.) Hoc dixit quia inter illa primordia cum ambo vtique essent gētiles, fiebat vt vnus ex his crederet: & quia horrebant perfidi cultură dei, similiter & credētes contaminationē præteriti erroris, ideo præcipit vt si contenti essent habitare cum immutatis, contenti essent fideles cum illis. ¶Sanctificatus est enim vir infidelis in vxore fideli, & sanctificata est mulier infidelis à viro fideli.) Habere illos beneficium bonæ voluntatis ostendit, quia horrorē nominis Christi non habent: & ad tuitionē hospitij pertinet, in quo signū fit crucis, quo mors victa est. sanctificatio enim est. ¶Alioquia filij vestri immūdi essēt.) Immundi essent filij eorum, si dimitterent volentes habitare secum, & aliis se copularent. Essent enim adulteri, ac per hoc & filij eorum spurij, ideo immundi. ¶Nunc autem sancti sunt.) Sancti sunt, quia de coniugiis licitis nati sunt, & quia sub creatoris veneratione nati sunt propēsiore ex parte: quia sicut quicquid per dicationem idolorum fit, immundum est: ita & quicquid sub dei creatoris professione fit, sanctum est. ¶Quod si infidelis discedit, discedat.) Propositū religionis custodit præcipiēdo ne Christiani relinquāt coniugia: sed si infidelis odio dei discedit, fidelis non erit reus dissoluti matrimonij. Maior enim causa dei est, quàm matrimonij. ¶Non est enim frater aut soror seruituti subiectus in huiusmodi.) Hoc est, nō debetur reuerentia coniugij ei qui horret authorē coniugij. Nō enim ratum est matrimonium quod sine dei deuotiōe est, ac per hoc nō est peccatū ei qui dimittitur propter deū, si alij se iunxerit. Contumelia enim creatoris soluit ius matrimonij circa eum qui relinquitur, ne accusetur alij copulatus. Infidelis autem discedens, & in deum & in matrimoniū peccare dinoscitur, quia noluit sub dei deuotione habere coniugiū. Itaque nō est ei fides seruāda cōiugij, qui ideo recessit, ne audiret authorē esse Christianorum deum coniugij. Nam si Esdra dimitti fecit vxores C
3. Esdr. 9. aut viros infideles, vt propitius fieret deus, nec irat', si alias ex genere suo acciperent: (non enim ita præceptum his est, vt remissis istis alias minime ducerent) quanto magis si infidelis discesserit, liberū habebit arbitriū, si voluerit nubere legis suæ viro? Illud enim non debet imputari matrimoniū, quod extra legem dei est: sed cum post cognoscit, & dolet se deliquisse, se emendat, vt veniā mereatur. Si autem ambo crediderint, per cognitionē dei cōfirmāt coniugiū. ¶In pace autem vocauit nos deus.) Verum est, quia non oportet litigare cū eo qui discedit, quia odio dei discedit, ac per hoc nec dignus habendus est. ¶Quid enim scis mulier si virum saluum facias? aut vnde scis vir si vxorem saluam facias?) Hoc dicit quia forte possunt credere qui non horrent nomen Christi. ¶Nisi vnicuique sicut diuisit dominus.) Diuisit vnicuique dominus quando saluetur, hoc est, scit quando possit credere, & sustinet illum. sic & hic docet expectandos eos, nec scandalum de his pati debere quia custodienda est spes illorum. Si enim ipsi discesserint, dissimulandum ab his. ¶Vnumquemque sicut vocauit deus, ita ambulet.) Hoc est, vt si matrimonio iunctus est qui credit non deserat, neque vir, neque mulier, sed sic maneat, siue Iudæus, siue Græc'. Sicut in omnib' ecclesiis doceo.) Vt suadeat, non se aliter his tradere dicit quàm cæteris: vt cum cæteros huius fidei hoc doceri audiunt, promptius assequantur. Facile enim quis inclinatur si viderit socium consensisse. ¶Circuncisus aliquis vocatus est? non adducat præputium.) Hoc est quod dixit, vt ita ambulet sicut vocat' est vt Iudæus factus Christianus, nō putet se fore indignū quia præputiū non habet, dans gloriā pręputio. ¶In pręputio quis vocatus est? nō circuncidatur.) Vt gētilis vocatus non ęstimet se debere circūcidi, per id quod filios Abrahæ audit præponi. Nec enim quia circuncisi sunt, præponūtur, sed merito Abrahæ, cuius filij sunt in vtroque si credāt: si quo minus, peiores erūt gentilibus. Deterius est enim fuisse & non esse, q̄ nunquā fuisse. Circūcisio nihil est & pręputiū nihil est.) Manifestū est quia nec obest nec prodest. ¶Sed obseruatio mandatorū dei.) Id est, fides propitium facit deū, si bonis operib' approbetur. Ephes.4.

Vnusquisq; in ea vocatiōe in qua vocat' est, in ipsa pmaneat.) Hoc firmat quod supra dixit. ¶Seru' vocatus es? non sit tibi curæ: sed & si potest liber fieri, magis vtere.) Hortatur vt bene seruiens de dei timore carnali domino, dignum se faciat libertate, ne audiens forte, Seruus vocatus es? non sit tibi curæ: negligētior esset circa bonos actus carnalis domini & doctrina Christi blasphemaretur, & nec ille deum promereretur: quia in his terrenis bene seruiens, meritum sibi collocat apud deum, quia dixit dominus: Qui in minimo fidelis est, & in magno. Lucæ.16.
¶Qui enim in domino vocatus est seruus, libertus est domini.) Ereptus enim à peccatis, quæ vere seruos probant, libertus fit. Hic enim omnino seruus est, qui imprudēter agit, sicut & veteribus placuit, qui omnes sapiētes liberos appellarunt, imprudentes autem omnes seruos. Vnde & Salomō: Eccli.10.
Seruo, inquit, sapienti liberi seruiunt. Hic ergo qui credit, etsi seruus sit ad tēpus, quia rem facit prudētem vt credat in B
Christum, libertus fit domini. Si ergo peccata seruos faciūt, sicut Cham filius Noë peccati & imprudētię causa factus est seruus: cum accipit remissionē peccatorū, libertus efficitur. ¶Similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi.) Profectus est, ex libero seruum fieri Christi. Liber enim erat à deo, quod maximū crimen est, & ideo amissa amara & contraria libertate conditionem sortitus est quæ prodest, sicut Matth.11.
dicit dominus: Tollite iugum meum super vos, quia suaue est: & onus meum, quia leue est. Superbiam itaque abscidit, & vnitatem fecit, vt neq; seruus pudore conditionis despectum se putet, neq; liber elatione mentis inflatus, seruo se supponat. ¶Precio empti estis, nolite fieri serui hominum.) Verū est, quia caro precio empti sumus, vt à nullo redimi potuissemus, nisi à Christo, qui omniū dies est. Qui ergo precio emitur, magis seruire debet, vt aliquatenus vicem reddat emptori. A deo ergo empti, id est à Christo, serui hominum esse non debent. Serui autem hominum hi sunt, qui humanis se subiiciunt superstitionibus. Apostolus tamen illud 1. Petr. 1.
memorat, quod in capite epistolæ reprehendit, eò quod dicerent: Ego sum Pauli. alius autem, ego Apollo. dedit tamen articulum, Christum fatendum deum, quando seruos Chri- 1. Corin. 1.
sti non homini seruos appellandos ostendit. ¶Vnusquisque frater in quo vocatus est, in eo maneat, apud deū.) Hoc est quod supra dixit, quod vt plenè commendet, reiterat.

E virginib' autē præceptū nō habeo.) Hoc ad scripta illorū respōdit, sicut suprà dixit, De quib' aūt scripsistis mihi &c. ¶Cōsiliū autē do, tanquā misericordiā cōsecutus à domino, vt sim fidelis.) Præceptū de virginibus negat se accepisse, quia non poterat author cōiugij rē aduersam nuptiis imperare, ne factū suū pristinū accusaret. Cōsiliū aūt, ait, do, nō quod displiceat, neq; quod adulatione fucatū sit, quia ad hoc gratiā cōsecutus est, vt idoneus sit in dandis cōsiliis salutaribus. Existimo ergo hoc bonū esse propter præsentē necessitatem, quia optimū est homini sic esse.) Bonum dicit esse virginē permanere. Et vt hoc absolutius ostenderet, propter præsentem necessitatem, ait: quia optimū est vt inter bonū & optimū nihil tam
D præclarū atq; vtile esse cognoscceretur, q̄ est virginitas: quia non solū apud deū virginitatē cōmendatiorem docet, sed & apud vitā præsentē, dum necessitates tēporis nescit quas patitur cōiugatio & mœrores partus, simúlq; orbitates filiorū ignorat. Vt ergo ad hāc affectandā hortaretur, prę̄sentis necessitatis exitia lucrari docet has quę illā dilexerint, vt cum nō solum hanc apud deū locum meliorē habere discunt verumetiā in præsenti, omni industria hanc appeterēt. Vnum enim est quod laborat, vt affectū carnis vincat, in cæteris omnib' libera. Quia enim caro in origine sua est & natura, vsus ei' suauis videtur, & dulcis effectus videtur: ideo hæc superare nō breuis gloriæ est. ¶Vinct' es vxori? ne quæsieris solutionē.) Hæc remediorū cōsilia sunt. Dicit enim nō debere quenquā absolui ab vxore, nisi causa fornicatiōis. Frequenter enim suas dimittētes, sub tegmine cōtinentiæ alias decipiūt, refrigescēte proposito. Sed si meli' vult viuere cū vxore sua positus, exhortetur illam, vt sine scandalo purius

viuant. ¶Solutus es ab vxore? ne quæsieris vxorem.) Vt sci ens hoc magis deo acceptum, & à necessitate liberum, non quęrat vxorem, ita tamen, vt à cęteris temperet. Si quo minus, quid prodest desiderium carnis premere? hoc est, rem licitam spernere, & illicitis subiacere? ¶Si autem acceperis vxorem, non peccasti.) Non vtique peccat: quia quod concessum est, facit. Si verò contempserit, meritum sibi collocat & coronam. Magnæ enim patientiæ est hoc non contingere quod prohibitum non est. ¶Etsi nupserit virgo, non peccauit.) Non peccat, quia apud deum ex hac causa libera est. ¶Tribulationes tamen carnis habebunt huiusmodi.) Hoc est, & si à peccato liberi sint, in hac tamẽ vita tribulationes habebũt. gemitus ventris, nutrimẽta filiorum, victus, tegumenta, dotes, ægritudo, apparatus domus, vxoris necessitas, mariti dominatio. ¶Ego autem vobis parco.) Parcit, quando ad hæc magis prouocat, quæ tribulationes carnis & solicitudines memoratas excludunt. Potest sic videri parcere, cum permittit, & non contradicit volentibus: quod onerosum ostẽdit. ¶Hoc itaque dico fratres, tempus breuiatum est, reliquũ est.) Breuiatum tempus & reliquũ dicens, finẽ mundo imminere significauit, quãuis sciret adhuc tẽpora B superesse. Sed aliter scribere non debuit propter hos qui lecturi hæc tunc sunt, cum perbreue supererit tempus: ne semper dum longe esse putaretur dies iudicij, aut non timeretur, aut falsum esse æstimaretur. Illud autem quod dicitur, cum adhuc longe sit, imminere, multum proficit. Terrorem enim incutit ad meliorem vitam agendam hominibus. Denique hic in præsenti quàm soliciti sunt ij qui apud iudices habent quæ agant, cum actorum dies dicitur imminere.

2. Corin. 6. Hoc sonat hic quod alio in loco dicit: Seductores, sed veraces. ¶Vt & qui habent vxores, ita sint ac si non habentes.) Quia enim mundi finis in proximo est, non debere ad generãdum esse solicitos, neque ad vsum ipsum deditos, vt propensiores & vigilantes in diuinis operibus exercitati, circa curam legis imminente prælio repugnent. Pressuræ enim erunt quales nunquam fuerunt, & multi casuri sunt in laqueum diaboli. Denique nullus nostrum vult tempore suo hęc prouenire, timens prædictas à saluatore pressuras. Ideo sicut nobis optamus, cõsulamus & aliis, vt à generatione nos filiorum multorum abstineamus, plus orationi & dei seruituti subiecti, prouidentes diem iudicij, ne & nos simus imparati per impedimenta necessitatis præsentis, & illi incurrant quod nos timemus. Etiam à licitis ergo vult temperare fideles, vt non solum innocentes, sed & glorioſi videantur. Concessa enim præterire virtutis est maximæ, & prohibita non desiderare non longe est. ¶Et qui flent, tanquam non flentes.) Scientes enim in proximo finem mundi, mox consolationem eorum futuram qui pro dei iustitia forte premuntur, hac spe inter eos consolantur se. ¶Et qui gaudent, tanquam non gaudentes.) In præsenti enim qui gaudent, sciant mox luctum venturum, eis videlicet qui mundo gaudent, ambigentes de dei iudicio. ¶Et qui emunt tanquam non possidentes.) Credentes enim qui emunt, paruum tempus superesse mundo, sic agant, vt nõ omnem curam in rem cito perituram impendant, magis autem curam animæ suæ gerant, quam sciunt æternam. ¶Et qui vtuntur hoc seculo, tanquam nõ vtantur.) Id est, vt non præsumant de vsu hoc, quia cito peribit corruente mundo. ¶Præterit enim figura D huius mundi.) Quia finiri mundum dixit, ostendit figuram eius præterire, & hunc esse finem, id est non substantiam eius præterire, sed formam. Itaque si forma mundi peribit, dubium vtique non est, omnia quę in mundo sunt interire. Ideo præterit, quia cotidie senescit mundus. ¶Volo vos sine solicitudine.) Deminuta enim solicitudine seculi, in dei rebus propẽsius vigilatur. ¶Qui sine vxore est, cogitat quę domini sunt, quomodo placeat deo.) Quomodo sine solicitudine simus, ostendit dicens: Qui sine vxore est, cogitat quæ domini sunt. Amputata enim solicitudine rei vxoriæ, quæ sola in mundo cæteris grauior est, ad deum promerendum animus eruditur: si tamen hac spe animus his molestiis se exuat, vt deo magis seruiat. ¶Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt huius mundi, quomodo placeat vxori: & diuisus est.) Cura enim vxoris & filiorũ, cogitatio mundi est. Nam inter cætera solent aliquando res puniendas admittere ne illas offendant, sicut refert Zorobabel vnus de tribus cubiculariis Artaxerxis in libro Esdræ. Magna enim amaritudo est in domo vxor tristis. Diuisus ideo dicitur, quia non potest & diuinis insistere rebus, & vxoris facere voluntatem. ¶Diuisa est mulier & virgo.) Diuisa non vtique natura, sed actu, quia legimus in Numeris mulieres virgines appellatas. Alia ergo solicitudo mulieris, alia virginis est: tamen cum dicitur mulier, incertum est quid significet, nisi significatio subsequatur. cum autem dicit virgo, manifesta locutio est. Hic Apostolus virginem post mulierem posuit, vt mulierem non virginem significaret. Per hoc enim voluit ostendere virginẽ liberam à tædiis & laboribꝰ quos patitur mulier viro copulata. ¶Quæ autem nõ est nupta, solicita est de iis quę domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu.) Id est, animo. Dum enim spe cœlestiũ, mariti & filiorum solicitudinem non suscipit, de domino cogitat, quomodo propositum deo deuotum custodiat, si tamen in corpore mundo animus terrena abiiciens cœlestibus studeat. Animus est enim qui aut sanctificat, aut polluit corpus. Quid enim prodest corpus mundum habere, & animam pollutam, cũ merito animæ aut honoratur corpus aut damnatur? ¶Nam quæ nupta est, cogitat quæ sunt huius mundi, quomodo placeat viro.) Lege enim maritali constricta, solicita est quomodo impleat ius maritalis officij, subdita mũdanis necessitatibus. ¶Hoc autem ad vestram ipsorum vtilitatem dico, vt non laqueum vobis iniiciam: sed ad id quod honestum est.) Quoniam quibusdam asperum & graue videtur, quod vtilius aut melius est propter consuetudinẽ temporalis vsus: ideo post rationem redditam hortatur affectu charitatis simpliciter hoc vtilius, hoc honestius esse quod dicit. Honestum est, quia sanctum & mundum: vtile verò, quia dignitosum est apud deum, & leue in seculo. Quid ergo dicemus si virgines de deo cogitant, & iunctæ viris de mundo, quæ spes relinquitur nubentibus apud deum? Si enim ita est, dubium est de salute eorum. Nam videmus virgines de seculo cogitare, & matrimonio iunctos dominicis studere operibus. His virginibus nõ imputabitur sanctimonium à deo, & his matrimoniis erit merces apud deum: quia C cum obligati essent terrenis & carnis nexibus, operam dederunt vt in futurum aliquid immortalis præmij mererentur. Illis autem nõ solum non imputabitur virginitas, sed & pœnæ subiicientur, qui sub tegmine melioris spei vitam & conuersationem suam mũdiali cura & solicitudine occupantes, pigros se ad dei opera agenda fecerunt: sicut dicit Hieremias propheta: Maledictus qui opera dei facit negligenter. Hi sunt de quibus in alia epistola dicit: Habẽtes quidem Hier. 48. 1. Timo. 3. speciem pietatis virtutem autem eius abnegantes. Apostolus autem his loquitur, qui mira deuotione obsequi desiderant cœlestibus præceptis, ostendens & docẽs quo compendio citius itur ad deum: quia qui propter deum promerendum virgo manere vult, sciens quale præmium possit accipere, quia licito temperat: vt melior fiat, simul omnia impedimenta carnis spernit, non nescius hæc esse quæ gressum currentis velut oneribus compedum detinent.

SI quis autem turpem se viderit supra virginẽ suã si sit vltra pubertatem, & sic oportet fieri: quod vult faciat, non peccat si nubat.) Propter quod superius virginitatẽ tenendã & continentiã reddita ratione hortatus est, ita vt penè ad cõparationem earũ cõiugia inutilia & abiiciẽda videãtur: nunc ne nuptias negare putaretur, non peccare virginẽ si nubat ostẽdit, sed rem maximi laboris aggredi: quia apud deum præmium non habeat, sicut non habet pœnã. Christianos enim vult per omnia esse meliores. Si ergo aliqua in desiderio nuptiarũ est iam matura ad vsum, melius esse vt secundum cõcessam legem pubblicè nubat, quàm occultè turpiter agat istud, & erubescatur in illa. ¶Qui autẽ statuit in corde suo firmus, nõ habens necessitatem, potestatem habet de sua voluntate, & hoc decreuit in suo corde seruare virginẽ suam, benefacit.) Hoc dicit vt qui virginem habet cui animus ad nuptias non est, seruet illam: nec illi ingerat fomitẽ nuptiarum, quam videt nubẽdi voluntatẽ nõ habere. Beneficia enim si præstãda sunt,

quanto

Universidad de Deusto
Biblioteca

quanto magis minime auferenda? ¶ Itaque & qui nuptũ dat A virginem suam, bene facit.) Bene facit, quia licet quod facit. ¶ Et qui non dat nuptum, melius facit.) Melius facit, quia & apud deum meritum illi collocat, & seculi solicitudine illã liberat. ¶ Vxor vincta est lege quandiu viuit vir eius.) Hęc ideireo prosequitur, vt doceat quia mulier etiam si à viro fuerit ejecta, nubendi licentiam non habet. ¶ Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est.) Etiam hæc ad supradictas pertinent causas, vt ostendat quàm beata sit virgo, cum nulli nisi soli deo subiecta sit. Vincere enim videtur naturalem subiectionem, quando quod per naturam humiliatum est, erigit. ¶ Cui vult nubat, tantum in domino.) Id est, quem sibi aptum putauerit, illi nubat, quia inuitæ nuptiæ solẽt malos prouentus habere. Tantum autem *in domino*, hoc est, vt sine suspitione turpitudinis nubat, & religionis suæ viro nubat. hoc est in domino nubere. ¶ Beatior autem erit si sic permanserit secũdum meum consilium.) Cum dicit nubat, lege loquitur naturali, quanquam à deo primæ nuptiæ sint, secundæ vero permissæ sunt. Denique primę nuptiæ sub be B nedictione dei celebrantur sublimiter: Secundę autem & in præsenti carent gloria. Concessæ sunt autem propter incontinentiam, & quia solẽt viduatum iuniores incurrere: ac per hoc concedit secundas. Sed quia melius est vt se contineat, vt dignior sit in futuro, consilium dat spiritali ratione præcipuum, vt se contineat. ¶ Puto autem & ego spiritum dei habeo.) Vt ratum & prouidum consilium suum ostendat, humilitate verbi hoc commendat alto sensu.

CAPVT OCTAVVM.

DE his autem quæ idolis immolantur, scimus quia omnes scientiam habemus.) Nunc de scientia locutus est, & quæ sit scientia, non interim dicit, sed in subiectis ostendit dicẽs: Quia nihil est idolum. ¶ Scientia inflat.) Manifestum est habentem scientiam in eo ipso gloriari, si non foris, quia prudens est vel apud se. Genus enim scientiæ hoc est, vt glorietur in sese. ideo inflat. ¶ Charitas vero ædificat.) Itaque tunc scientia magna est, C & sibi vtilis, si charitate humilietur, vt amplius crescat. Tẽperatur enim à dilectione, vt non satis mera sit, & inebriet scientem vt se extollat. Sicut enim vinum non temperatum admixtione aquæ mentem alienat: ita & scientia superbum facit, nisi fuerit temperata. Omnia enim sola insuauia sunt & nociua, quia nec panis solus bene editur, nec reliqui cibi sine admixtione grati sunt, & nociui. ideo charitas ædificat. Ipsa charitas vno licet vocabulo appelletur, multis tamen consistit. Sine patientia enim non potest, neque sine humilitate, neque sine cordis simplicitate. Hi ergo inflati erãt per scientiam quia nihil est idolum, qui contra salutem fratrum imperitorum carnes sacrificatorum edebant, scientes licere carnes edere: & quia nihil est idolum, ideo non contaminari edentem. Hi scandalo erant fratribus, charitatem præ oculis nõ habentes: quia plus erat carnem contẽnere quàm fratribus scandalum facere. Scientia enim illorum destruebat animos imperitorum fratrum, putantium esse illic apud idolum aliquam gratiam, quando peritiores fratres interesse illic, & non horrere videbant. Ideo ait: Charitas ædificat, D vt saluti fratrum studentes, scientiæ illic legibus non vterẽtur, ne illis scandalum facerent. ¶ Quod si quis existimat se scire, nondum cognouit quemadmodum oporteat scire.) Eosipsos qui in scientia gloriantur, ostendit non ita cognouisse sicut cognoscendum est. Dum enim charitatem, quæ mater omnium bonorum est, non sectãtur, non sciunt sicut oportet. Vt ergo scientia fructum habere possit, charitati se debet subiicere. ¶ Si vero quis diligit deum, hic cognitus est ab eo.) Hic diligit deum, qui charitatis causa scientiam mitigat, vt prosit fratri, pro quo Christus mortuus est. ¶ De cibis igitur qui simulacris immolantur. Immolatorum nunc causam ipsam pertractat vt ostendat per rationem scientiam non solum non proficere charitate contempta, sed & obesse. ¶ Scimus enim quia nihil est simulachrum, & quia nemo deus nisi vnus.) Verum est. Apud Christianos enim vnus est deus. ¶ Licet sint qui dicantur dij & domini, siue in cœlo, siue in terra.) A paganis enim & Sol & Lunà & cætera sydera dij cœlestes dicuntur. Et in terra Apollinem, Aesculapium, Herculem, Mineruam deos dicunt & dominos. ¶ Nobis tamen vnus deus pater, ex quo omnia, & nos in illo.) Omnia enim ex illo quæque sunt, vbicunque sunt. Nos autem cum dicit in illo, discreuit nos à cæteris qui cum ex illo sint, non tamen sunt in illo, dum adhuc non credunt. ¶ Et vnus dominus Iesus, per quem omnia, & nos per ipsum.) Omnia enim ex patre quidem, sed per filium creata sunt. Sed cum dicit, & nos per ipsum: per quem creati fueramus, reformatos nos per ipsum significat in dei cognitione: quia facti per ipsum cum cæteris, post stuporem mentis & ignorantię nos per ipsum agnouimus mysterium vnius dei. Vnum ergo deum patrem dixit, & vnum dominum Iesum filium eius: vt quia deus non potest non esse dominus, similiter & dominus intelligatur esse & deus, vnum esse deum & dominum dẽmonstraret, modum vnius principij conseruando. ¶ Sed non in omnibus est scientia.) Id est, non omnes norunt credentes mysterium dei vnius, ideo quidam putant ex iis qui credunt aliquid numinis in simulacris. ¶ Aliqui autem adhuc scientia simulacri quasi simulacro immolatum manducant.) De plebe enim aliqui cum veneratione adhuc simulacri manducabant de sacrificatis, quasi aliqua esset illic diuinitas. ¶ Et conscięntia illorum cum adhuc sit infirma, coinquinatur.) Maculatur conscientia, si infirma est circa deum vnum. ¶ Esca autem nos non commendat deo.) Verum est, quia non ideo deo placebimus, si omnia ederimus, aut offendimus si aliqua contempserimus. ¶ Neque enim si ederimus abundabimus: neque si non ederimus, deerit nobis.) Contempta enim sacrificiorum esca, non vtique deerit quod edatur. Si autem sumpta fuerit, non abundabit, ita vt nihil requiratur, ac per hoc abiicienda, quia neque sine illa non viuitur, & scandalum fratribus est. Videte tamen ne forte licẽtia vestra offensio fiat infirmis.) Hoc est, ne quia licere vobis edere carnem de sacrificio dicitis, per id quod nihil esse idolum scitis, offensionem generetis fratribus qui nesciunt adhuc quia nihil est idolum. ¶ Si enim quis viderit eũ qui habet scientiam, in idolio recumbentem, nónne conscientia eius cum sit infirma ædificabitur ad manducandum de simulacris?) Hoc ideo dixit, quia vidẽs quis fratrem peritum in idolio nouitatum recũbentem edere carnes sacrificiorum, putat illic esse aliquid gratiæ, & incipit & ipse ędere carnes sacrificiorum, non illa conscientia qua ille peritiæ causa sciens nihil esse idolum, sed esse putat illic numen, quando fratrem peritum videt illic edere nec horrere. ¶ Et peribit qui infirmus est, in tua scientia, frater pro quo Christus est mortuus.) Peribit infirmus, si edat contra vnius dei fidem de sacrificatis. Quod quidem quasi irascentis verba sunt, & ostendentis quid mali possit parere scientia si non fuerit temperata à charitate. In tua scientia, id est, tua peritia, illum occidis, quando à te fieri videt quod ille aliter intelligit. Et tu eris occasio mortis fratris, quem Christus vt redimeret, crucifigi se permisit. Ac per hoc aliquando ab scientia dissimulandum docet charitatis causa: quia sine dubio plus est salus fratris, quàm cibus, quia licet quidem sed non expedit. Hoc erit cognouisse sicut oportet scire. ¶ Sic aũt peccãtes in fratres & percutientes conscientiã illorum infirmã, in Christo peccatis.) Quando enim charitatis non æmuli sunt qua Christus nos liberauit, peccãt in Christo, nõ in Christũ: quia in Christum peccare, negare est Christum: in Christo autem, in hæc quæ sunt Christi. Sicut & hic qui sub lege est, in lege dicitur peccare: ita & ij qui sub Christo sũnt, in Christo peccare dicuntur. ¶ Propter quod si scãdalizat fratrẽ, nõ edam carnem in æternum, ne fratrẽ scandalizarẽ.) In tantũ charitati studendum docet, vt licita pro illicitis habeantur, ne obsint fratri. Quantũ enim mali est per illicita non delinquere, & per ea quæ cõcessa sunt offendere, vt lex seruetur in illicitis, & in licitis non custodiatur, dum incõsiderate edũtur? Lex enim sic permisit quæ concessit, vt modus tamen sit quẽ custodiant. Vxorem certè licet habere: sed si fornicata fuerit abiicienda est: ita & carnem licet edere, sed si idolis oblata fuerit, respuenda est.

CAPVT NONVM.

NOn ſum apoſtolus, nõ ſum liber, nónne Ieſum dominum noſtrũ vidi?) Cùm negare videtur, cõfirmat. Iratus enim loquitur. Apoſtolũ enim ſe probat, quia miſſus eſt ad gentes, dicente domino ad eum: Ego ad gentes mittam te. Liberum autem ſe oſtendit, quia nullius aliquid cõcupiuit, neque in adulatione docuit. Ieſum autem dominum noſtrum vidit, dum oraret in templo Hieroſolymis. ¶ Nónne opus meum vos eſtis in domino?) Ideo opus eius ſunt, quia ipſe illos plantauit in domino annum & ſex menſes euangelizans eis verbum dei. ¶ Si aliis nõ ſum apoſtolus, verũtamẽ vobis ſum.) Quia à Iudæis credentibus, & nihilominus legẽ ſeruãtibus, apoſtolus eſſe negabatur. Iam enim circuncidi non debere docebat, neq; ſabbatum cuſtodiri. Cæteris autem apoſtolis propter ſcãdalum ab hac re diſſimulantibus, hic aliter videbatur docere. ideo apoſtolus ab his negabatur. His enim erat apoſtolus qui viderant in eo virtutis inſignia. ¶ Nam ſignaculum apoſtolatus mei vos eſtis in domino.) Hoc enim prædicante, conuerſi ſunt ab idolis ad fidem dei vnius. ¶ Mea defenſio ad eos qui me interrogãt, hæc eſt.) Nunc incipit agere cauſam quã ſuperius præmiſit, dicens: Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate. eſca ventri, & venter eſcis. Sic ergo incipit cauſam hanc, vt dicat, Mea defenſio apud eos qui me interrogant, hæc eſt. Et quæ ſit ſubiecit, dicens: ¶ Nunquid non habemus poteſtatem manducandi & bibendi?) Hoc eſt quod dixerat, omnia mihi licent. ¶ Nunquid non habemus poteſtatem mulieres circunducẽdi, ſicut & cæteri apoſtoli, & fratres domini, & Cephas?) Ideo addidit & Cephas, quia cum primus eſſet inter apoſtolos, non refutabat ſumptus oblatos. Cephas ipſe eſt Simon Petrus. Mulieres enim deſiderio doctrinæ dominicæ & cupidæ virtutum ſequebantur apoſtolos, & miniſtrabant eis & ſumptus & ſeruitia, ſicut & ſaluatorem ſunt ſecutę miniſtrantes ei de facultatibus ſuis. ¶ Aut ſolus ego & Barnabas non habemus poteſtatem hoc operandi?) Hoc eſt, habemus poteſtatem operandi, ſed nolumus. Pro accipiendi tamen operãdi ait, vt honeſtius loqueretur. Et vt hoc firmet, exempla ſubiecit, dicens: ¶ Quis militat ſtipendiis ſuis vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius nõ edit? Quis paſcit gregem ouium, & de lacte earum non percipit? nunquid ſecundum hominem hæc loquor?) Id eſt, nunquid humanam ſententiam ſequor? ¶ An & lex eadem dicit?) Concordare docuit ſupradicta teſtimonia documentis diuinis, vt oſtendat non ſine cauſa vtique nolle ſe ab illis ſumptus accipere, quãdo tot exemplis oſtendit & dandum & accipiẽdum eſſe. ¶ In lege enim
Deute.25. ſcriptum eſt, Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de
Ionæ.4. bubus cura eſt deo?) Interim paucis hæc abſoluamus. In Iona enim propheta ſcriptum eſt: Non parcã ciuitati in qua habitãt plus quàm centũ viginti milia hominũ, & pecora multa. Et Pſalmographus. Homines & iumẽta, inquit, ſaluabis.
Pſalm.35. Quomodo ergo deus non curat de bubus & pecoribus? Sed non curat de bubus & pecoribus propter hæc ipſa, ſed propter nos, quorũ cauſa ſunt facta: ideo de nobis curat, non de illis. ¶ Aut potius, inquit, propter nos dicit? propter nos enim ſcriptum eſt.) Per figuram enim omnia dicta ad nos tranſeunt. Quoniam qui in ſpe arat & triturat, debet ſpei ſuæ fructũ percipere.) Verũ eſt, quia hac ſpe laboratur, vt fructus capiatur. ¶ Si nos vobis ſpiritalia ſeminauimus, magnũ eſt ſi nos veſtra carnalia metamus?) Non dicit magnũ neq; par eſſe, ſi euangelizãtes regnũ dei & cœleſti cibo eccleſiam ſaginantes, alimenta corporis ſumerẽt, vt tradẽtes æterna, cõſequerentur tẽporalia. ¶ Si alij poteſtate veſtra vtũtur, nónne magis nos?) Si enim ij qui per euangelium patres veſtri non ſunt, nec eundem affectum habent erga vos, facultatem habent accipiendi, quantò magis nos? Et ſubauditur veſtri apoſtoli, quia Barnabas apoſtolus erat. ¶ Sed non ſumus vſi hac poteſtate, ſed omnia toleramus, ne quod impedimẽtum demus euãgelio Chriſti.) Diu occultatum prodidit ſenſum. Oſtendit enim ſumptus ideo ſe nolle cum liceret accipere, ne vigor euãgelicæ authoritatis torpeſceret. Pſeudoapoſtoli enim peccantibus blandiebantur volentes accipere, ita vt non ſibi viderentur peccare illis ſubiecti. Sed quoniam hæc res contra euãgelicam erat diſciplinam, hic non vult acci-
A pere, vt libere arguat, ne in illorum numero inueniatur. Vt enim regulæ Chriſtianæ ius maneret, licita illicita fecit, quia illi per licentiam offendebant. ¶ Neſcitis quoniam qui in ſacrariis operantur, de ſacrario viuũt: & qui altario deſeruiunt, altari participantur?) In ſacrariis legem gentilium ſignificat, in altari verò Iudæorũ. Sic enim decreuit dominus per Moyſem, vt de iis quæ oblata erant partem ſumerent ſacerdotes. ¶ Ita & dominus Ieſus ordinauit eos qui euangẽliũ annunciant, de euãgelio viuere.) Non ergo deus per Moyſem gẽtilium fórmã ſecutus eſt: ſed ipſa naturalis ratio hoc habet, vt quis inde viuat vbi laborat. Hanc ergo rationem ipſe naturæ & conuerſationi humanæ decreuit. Hæc tamen ad cumulum adhuc addens, grauat cauſam, vt nõ leue faciat neque odioſum quod tantis teſtimoniis cõmendat: & tamen non ſibi proficere vult, ne libertatem arguendi humiliet.
¶ Ego aũt nullo horum vſus ſum.) Poſtquam multis modis oſtẽdit licere accipere, ſibi tamen nõ opus eſſe. Obeſt enim accipere à peccãtibus, ſicut ſupra memoraui. ¶ Non aũt ſcripſi hæc, vt ita fiat in me. Bonum eſt mihi magis mori quàm
B vt gloriam meam quis euacuet.) Gloriam ſuam dicit in eo, ſi euangelij ſenieritas maneat, & mori magis eligit, quàm euangelij iura violare, ſciens hoc magis ſibi proficere ad futuram ſalutem. Debitum enim obſequium abnuit ab his ſibi impendi, ne per hoc accipiant fiduciam delinquẽdi. ¶ Nam ſi euangelizem, non eſt mihi gratia. neceſſitas enim mihi incumbit.) Sicut dicit dominus: Cum feceritis quæ dico vo Lucæ.17.
bis, dicite, Serui inutiles ſumus. quod debuimus facere, fecimus. ¶ Væ enim erit, inquit, mihi, ſi nõ prædicauero euangelium.) Miſſus enim ſeruus à domino facit etiam inuitus quod ſibi præceptum eſt: ſi quo minus, aſtringitur plagis neceſſe eſt. Deniq; Moyſes inuitus miſſus eſt ad Pharaonẽ, & Ionas coactus eſt prædicare Niniuitis. ¶ Nam ſi volens hoc ago, mercedem habeo.) Manifeſtum eſt quia nemo accipit remunerationem eius rei quam inuitus agit. Si enim voluntarius, dignus mercede eſt, quia conſentit domino: & quod voluntate fit, melius fit. ¶ Si autem inuitus, diſpenſatio
C mihi credita eſt.) Nec hoc obſcurum eſt, quia qui indeuotus aliquid facit, non voluntate facit, ſed neceſſitate. Quia enim voluntatis ſuæ non eſt, facit inuitus quod ſibi præceptum eſt. ¶ Quæ ergo erit mea merces, vt euangeliũ annuncians, ſine ſumptu efficiam euangelium, vt non aburar poteſtate mea in euãgelio?) Repreſſa verborum iactãtia gloriatur, & vult intelligi quanta dignus mercede ſit, quia poteſtate ſi non vtitur in euãgelio, dum reſpuit oblatos ſumptus, ne vim prędicationis humiliet. Hoc eſt licere, ſed non expedire propter ſalutem fratrum, vt corrigantur. Forma ergo vult eſſe cæteris, vt vbi vident non expedire, etiam licitis non vtãtur: ſi quo minus, de licito fient rei, quod ſic ſumũt, vt ad detrimentum proficiat.
NAm cum liber ſim ex omnib', omniũ me ſeruum feci, vt plures lucrifaciã.) Liber ex omnibus eſt, cũ nulli in adulatione tradidit euãgelium, nec cuiuſquã præter ſalutem aliquid concupiuit, neque
D ad delicias habẽdas ab aliquo ſumptus largiores mercedem hypocriſis accepit. Seruum autẽ ſic ſe omnium factũ dicit, dum ſemper humilitatẽ ſimilem omnium mẽte imbecillium exhibuit, vt eos per patientiã firmaret ad ſalutẽ futuram, cõfouens animos illorum qui aut peccabãt, aut res diuinas tardius ſequebantur, vt non aſpere ferrent reprehendi ſe. ¶ Et factus ſum Iudæis tanquã Iudæus, vt Iudæos lucrifaceré.) Nõ videtur quaſi ſimulaſſe, vt omnibus fieret omnia, quod ſolent adulatores facere: ſed non ita eſt. Vir enim diuinus & medicus ſpiritalis ſciens omnium cauſas & vulnera, magna induſtria confouet illos, & compatitur. Cum omnibus enim hominibus quædam habemus communia. Factus eſt ergo Iudæis quaſi Iudæus, quia propter ſcandalum illorum circuncidit Timotheum, & purificatus aſcendit templum, ne occaſionem per eum acciperent blaſphemandi. Rem ergo fecit, quæ iam ceſſare deberet, ſed fecit ſecundum legem. Nam & conſenſit illis legem eſſe à deo & prophetas, & exin de illis oſtendit Chriſtum hunc eſſe qui promiſſus eſt, vt aſſenſus eius haberet effectũ. ¶ Iis qui ſub lege ſunt, quaſi ſub lege eſſem cũ ipſe nõ ſum ſub lege: vt eos qui ſub lege ſunt
lucrifaceré-

lucrifacerem.)Ij qui ſub lege ſunt,Samaritani noſcũtur. Legem enim ſolã accipiunt,id eſt,quinque libros Moyſi.Sunt autẽ ex origine Perſarum & Aſſyriorum:quos rex Aſſyriorum ſublatis filiis Iſrael, in captiuitatẽ poſuit ad incolẽda loca Samariæ.ideo & ignem colunt more Perſarum.His ergo Apoſtolus, dum non negabat legem eſſe à deo, fiebat quaſi ſub lege:ſed ex ea illis miti verbo Chriſtũ intelligẽdum tradebat, ſicut & Samaritana illa quæ dixit ad dominum: Scio Ioan.4. quia Meſſias venit.docta per legem.¶Iis qui ſine lege ſunt, quaſi ſine lege eſſem,cum ſine lege non eſſem dei,ſed in lege eſſem Chriſti.)Hoc dicit,quia cum in lege Chriſti eſt,in lege dei eſt:quia quod Chriſti eſt,dei eſt: & quod dei, Chri Ioan.17. ſti eſt:ſicut dicit: Omnia mea tua ſunt, & tua mea. ¶Vt eos qui ſine lege ſunt,lucrifacerem.)Dum enim aſſentit illis,id eſt,gentilibus, iuxta phyſicam rationem mundum factum à deo,& quæ in eo ſunt,& animam eſſe immortalem,& ab ipſo nos originem habere.(Ita enim in Actis apoſtolorum Acto.17. ait: Et ſicut quidam ex vobis dixerunt? Ipſius enim & genus ſumus) ſic fiebatquaſi ſine lege, per quod ſubintroducebat illis Chriſtum ipſum eſſe quem deus ad iudicandum B mũdum prælegit,& ipſum eſſe per quem omnia fecit. ¶Factus ſum infirmis infirmus,vt infirmos lucrifacerem.) Infirmus factus eſt, dum propter fratres infirmos à licitis abſtinet,ne illis ſcandalum generet. ¶Omnibus factus ſum omnia,vt omnes ſaluos facerem.)Hoc fuit viri prudentis & ſpiritalis,vt omnibus omnia factus,propoſitum tamen religionis non excederet:quia vbi ceſſit, ad hoc ceſſit vt proficeret:nec aliud fecit quàm lex mãdauit. ¶Omnia autem facio propter euangelium,vt particeps eius efficiar.) Hoc eſt,omnia ſupradicta facio, vt voluntatis euangelicæ particeps fiam,quam habet circa ſalutem humanam.

NEſcitis quoniã qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt,vnus autem accipit palmam?)Nunc aliud vult exponere.Itaque hoc exẽplo oſtendit quãta ſit vtilitas legis noſtræ, in qua non vni, ſed omnibus promiſſa eſt palma.¶Sic currite, vt comprehẽdatis.) Solicite vult curri ad promiſſionem, quia magna eſt. ¶Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſ- C tinet.)Ab omnibus quæ vitanda eadem tradit diſciplina,cũ ſciant vnum coronandũ:quanto magis nobis obſeruandum eſt,quia omnibus promiſſa eſt ſalus. ¶Et illi quidẽ vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.) Et in hoc multum diſpar deorum eſt, ac per hoc diligentiores nos eſſe debere,quibus non terrenis & marceſcentibus floribus,ſed æternis conſerta gemmis in modum regalis diadematis ſpiritalis corona ſeruatur.

EGo igitur ſic curro, non quaſi in incertum.) Magna ſpe currere ſe profitetur,certum habens quid ſit promiſſum. ¶Sic pugno, non quaſi aerem cædens.)Hoc eſt,non verbis magis,ſed rebus cõtendo.¶Sed caſtigo corpus meũ,& ſeruituti ſubiicio.) Caſtigare corpus eſt ieiunijs illud agere, & illa ei dare quæ ad vitã proficiãt,non ad luxum.Seruituti verò ſubiicitur,dum non ſuã perficit, ſed ſpiritus voluntatẽ. Ne forte aliis prædicãs, ipſe reprobꝰ inueniar.)Ideo ſe refrenare corpus ſuum oſtendit, vt remuneratione,quã aliis prædicat,etiã ipſe dignus ha D beatur,ne aliis curatis ipſe remaneret in vulnere.Ratã ergo ſpem prædicationis ſuæ affirmat,quando geſtis id ſe proſequi quod docet oſtẽdit: quia qui aliter agit quàm prædicat, ſuſpectos facit audiẽtes,vt de promiſſis dubitẽt.Suo itaque exẽplo nõ magis verbis q̃ operibus exercendum hortatur.

CAPVT DECIMVM.

NOlo enim vos ignorare fratres, quia patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierũt,& omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube,& in mari.) Iudæorum exemplo qui negligentia ſua offenderunt,ſolicitos nos vult eſſe.Ideoque ſub nube dicit illos fuiſſe,quia omnia quæ geſta ſunt,in figura noſtri facta ſunt,vt veritatis noſtræ illi habuerint imaginem. Contecti enim nube,& ab aduerſariis ſuis tuti præſtiti,dum à morte liberati ſunt,baptizati dicuntur.Illis enim,id eſt Aegyptiis in mari mortuis, dum hi duce Moyſe feliciter tranſeunt, ereA pti ſunt à morte: quod præſtat baptiſmum. Non enim illis præterita mala imputata ſunt, ſed per mare & per nubẽ purificati,præparati ſunt ad accipiendam legem & formã futuri ſacramenti noſtri.¶Et omnes eãdem eſcam ſpiritalẽ ede- Exod.17. runt, & omnes eundem potum ſpiritalem biberunt. Bibebant enim de ſequenti ſpiritali petra.Petra autem erat Chriſtus.) Manna & aqua quæ fluxit de petra, hæc dicit ſpiritalia, quia non mundi lege parata ſunt, ſed dei virtute ſine elementorum commixtione ad tempus creata,habentia in ſe figuram futuri myſterij, quod nunc nos ſumimus in cõmemoratione Chriſti domini. Ideo & panis angelorum dictus eſt,quia virtute qua angeli ſubſiſtunt,creatus eſt,hoc ſignificans, quia de cœlis venturus erat qui ſpiritaliter paſceret. Vnde & manna primum dominico die venit de cœlo ad ſaturitatem populi.Sequens autem petra dicta eſt, quæ intelligitur eſſe Chriſtus.Vbi enim deficiebat humanũ eis ſuffragium,aderat Chriſtus.ideo ſequebatur, vt vbi defeciſſet, illi ſubueniret.nec enim petra aquam dedit, ſed Chriſtus.

¶Sed non in pluribus eorum bene ſenſit deus.)Ideo hoc dixit,quia acceptum beneficiũ non intellexerunt.¶Proſtrati enim ſunt in deſerto.) Dignum eſt vt qui magna cõſecutus, in paruis diffidens eſt,non ſolũ hæc non adipiſcatur,verum etiam amittat & illa.Quoniam ergo ſuperius hortatus eſt ad meliora,ſe etiam id elaborare, vt ad promiſſionẽ dignus occurrat:nũc vt iſtud exempli terrore cõſtringat, ac ſuadeat, Iudæos tunc ſimili modo dicit donum dei & gratiã ſortitos ſicut & nos:& quia indiligentes, & dubitãtes de dei promiſſione fuerunt, proſtratos eſſe in deſerto, vt ideo ſemetipſum affligere ſe oſtenderet,ne in illorum numero inueniretur:proinde elaborandum vt ſui imitatores exiſterent.

HAec autem in figura noſtri facta ſunt, vt nõ ſimus deſiderantes mala', ſicut & illi deſideraũerunt.) Hic ſenſus & ratio,quã ſupra memorauí. ¶Neq; ſimulacris ſeruientes,ſicut quidam illorũ.)Nunc hos tangit qui in idolio recũbentes, putabãt nõ eſſe pecca- Exod.32. tum.¶Sicut ſcriptũ eſt:ſedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.)Ante idolũ vtique,vt non ſe crederẽt immunes à crimine, qui in idolio epulabãtur.Nã Moyſe in monte poſito apud deum ſimulacro vituli facto poſt Ibidem. oblationem dedicationis cauſa,ſedit populus manducare & bibere,& ſurrexerunt ludere. Hæc luxuria eſt, qua ſemper oblectati,in dei rebus infideles inuenti ſunt.Ideoq; inſtruit ne in hanc diffidentiam per aſſenſum luxuriæ in idolio incidamus. ¶Neque fornicemur, ſicut quidã illorum fornicati Num.25. ſunt,& ceciderũt vna die vigintitria milia hominum.)Hoc illis retributum eſt, quando cum Madianitis mulieribus ſe commacularunt.Ira enim dei extitit contra illos, quæ æmulatione Phinees ſacerdotis habentis zelum dei,ſopita eſt,ne plures morerentur.¶Neque tentemus Chriſtum,ſicut qui- Iud.2. dam eorum tentauerunt,& à ſerpentibus perierunt.) Detrahentes de deo Chriſtum tentaſſe dicuntur, quia Chriſtus erat qui ad Moyſem loquebatur. Denique ne nos in eadem cauſa inueniamur,cõmonet, ne diabolo tradamur, cuius ſerpentes habent figurã. ¶Neque murmuraueritis,ſicut Num.21. quidã ex ipſis murmurauerũt.) Murmurare eſt falſo adinuicem de præpoſitis & rectoribus queri, quantũ ad mentem loci pertinet,quia ſolet murmur fieri,& iuſta ex cauſa. ¶Et perierunt ab exterminatore.)Hoc eſt, in locum Iudæ conceſſerunt anticipantes illum, quia tradens Chriſtum exterminatus eſt de numero apoſtolorum à iudice deo. Per hæc exẽpla ad correctioré nos vitam prouocat, vt monitis eius aut præmium,ſi obedientes fuerimus,aut propenſiorem pœnam mereamur inobedientes. Non eſt enim ambiguum illos peccantes plus ſubiiciẽdos tormentis, quibus peccantiũ pœnæ ad hoc relatæ ſunt,ne peccarent.

HAec autem omnia in figura cõtingebant illis, ſcripta ſunt autem ad correctionẽ noſtram,in quos fines ſeculorum deuenerũt.) Fines ſeculorum nos ſumus,quia tunc hæc ideo facta noſcũtur circa retributionem illorum, vt nobis eſſent exẽplo, qui poſtremo ſeculo futuri eramus in fide Chriſti. Pro vtilitate enim noſtra geſta ſunt, vt ſi terrore horũ in dei timore manſerimus, gloriam illis promiſſam accipiamus, ſi quo minus, geminabitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

bitur nobis pœna illorum: quia maior notitia legis plus facit reum. ¶ Propterea qui se putat stare, videat ne cadat.) Hoc ad eos loquitur qui præsumentes de scientia qua licitum est omnia edere, infirmis fratribus scandalo erant, & putantes aliquid se proficere doctrina pseudoapostolorum, deteriorauerant, & iudicabant Apostolum, cum ipsi essent rei. Superbiam ergo amputat, ne per hanc tententur, sicut Iudæi tentati sunt, & perierunt. ¶ Tentatio vos non apprehendat, nisi humana.) Ac per hoc detrahentes Apostolo, dominum tentare videtur, quia & tunc cum Moysi detraherent, & dubitarent de eo, deum tentasse dicuntur. Omne enim quod probatum non habetur, tentatur. Ideo vt hæc tentio conuellatur, admonet cum terrore. Vt autem humana tẽtatio illos apprehendat, hortatur. Humana enim tentatio est propter spẽ dei diffidere de homine, quia vana spes in homine, vt in necessitate aut pressura nõ desperet de deo, humanum auxilium requirendo, sicut & Iudæi qui dubitantes de deo, idolorum adminicula exorabant, hoc est, humanum auxilium: quia dij paganorum terra sunt, & culturam idolorum humanus error inuenit. Propter Christum ergo pati humana tentatio est, per quam proficitur apud deum.

Fidelis autem deus, qui non patietur vos tentari super quàm potestis, sed faciet cum tẽtatione etiam prouentum, vt possitis tolerare.) Ideo fidelem dicit deũ, qui non patietur vos tẽtari super id quod potestis, quia daturum se promisit deus diligentibus se regna cœlestia, & det necesse est, quia fidelis est. Propterea ergo tribulatis pro se aderit, nec patietur tantũ irrogari quod tolerari non possit, sed faciet vt aut cito cesset tentatio, aut si prolixa fuerit, det tolerandi virtutem, alioquin non dabit quod promisit, quia vĩcetur qui patitur. Homo est enim infirmitati subiectus, & non erit qui accipiat. Sed quia fidelis est deus qui promisit, subuenit vt impleat quod promisit. Denique breuiatos dies dicit dominus, vt saluentur electi, vt possint consequi regum dei. Quomodo tamen à deo adiuuatur, si tantum permittatur tentari, quantum potest? Adiuuatur planè, dum nõ plus permittitur ei imponi, quàm scitur ferre posse, vt quarto die pati nõ permittatur, qui scitur vltrà nõ posse quàm triduo tolerare. ¶ Quapropter charissimi fugite ab idolorum cultura.) Hortatur etiam nunc vt abstineant se ab omni societate idololatriç, vt non solum spes, sed & animus inde tollatur, ne per hoc nascatur in deũ tentatio. Nemo enim assiduus in idolio nihil speret de eo. Hinẽ enim sperare, dubitare de deo est, sicut & Saul relicto deo, qui ei fuerat delicti causa iratus, ad idololatriam se contulit, aliquid sperans de ea. Cui quidem & in præsenti obsuit, & in futurum gehẽnam vltricem prouidit. ¶ Quasi prudentes vos iudicate quæ dico.) Exempla subiicit, vt facilius suadeat: quia cui verba satis non faciunt, solent exempla suadere.

Matth. 24.

Calix benedictionis quẽ benedicimus, nónne communicatio sanguinis domini est? Panẽ quem frangimus, nõne communicatio corporis domini est? Quia vnus panis vnũ corpus multi sumus, omnes enim de vno pane & de vno calice participamus.) Quoniam vnum sumus, alter alterius membra: vnum nos sentire debere dicit, vt fides vna vnum habeat sensum & opus.

Videte Israel secundum carnem.) Hoc est, discite homines videntes deum, quemadmodum se habẽt carnalia, id est idololatria. ¶ Nónne qui edũt hostias, participes sunt altaris? Sicut enim nos de vno pane & de vno calice percipientes, participes sumus & consortes corporis domini, ita & qui edunt hostias, participes sunt altaris erroris. ¶ Quid ergo dico? quia simulacro immolatum aliquid est, nõ quia simulacrum est aliquid: sed quæ sacrificant, dęmoniis immolant.) Simulacrum vere nihil est, quia imago videtur rei mortuæ, sed sub tegmine simulachrorum diabolus colitur. ¶ Nolo vos participes fieri dæmoniorum.) Ostendit illis non hoc esse tãtum quod videtur in idolio, sed esse occultum iniquitatis mysterium, quod vt vnius dei fidem corrũperet Satanas adinuenit. Vnde & Ioannes apostolus in epistola sua dicit: Ad hoc venit filius dei, vt solueret opera diaboli. ¶ Non potestis calicem

1. Ioan. 3.

A domini bibere, & calicem dæmoniorum. Non potestis mensæ domini communicare & mensæ dæmoniorum.) Sicut & dominus ait: Non potestis deo seruire & mãmonæ. quia qui calicem dæmoniorum bibit, calici domini insultat: & cum mensæ dæmoniorum communicat, mensæ domini, id est altario, obstrepit, & domini corpus crucifigit. Idcirco enim Christus crucifixus est, vt dissolueret opera diaboli. „Qui ergo facit opera diaboli, Christo repugnat. ¶ Aut æmulamur dominum? nunquid fortiores illo sumus?) Vix fit vt humilis zeletur potentẽ. scit enim non sibi cõpetere in quo illi potest inuideri: sed aut inæquali inuidetur, aut prope æqualibus. Ideo Apostolus non posse dixit homines æmulari dominũ Iesum. Præterea qui illũ sciunt dominũ, si quo minus, non videtur eis dignus esse vocari dominus, quẽ zelãtur ne dominus sit. Zelo enim Satanas idololatriã inuenit, vt homines negando deum dominum, idolis seruiãt quasi diis & dominis. ¶ Omnia licẽt, sed nõ omnia expediũt.) Omnia dicit licere secundum legẽ naturæ. Omnia enim munda sunt. De escis enim agebatur, & carne idolis immolata. Nã quæ prohibita & interdicta sunt, quomodo dici possunt licere, cum hic etiã ipsa quæ concessa sunt significet aliquando non expedire? sicut dicit Petrus apostol': Si hæc est causa viri cum vxore, non expedit nubere. ¶ Omnia licent, sed non omnia ędificant.) Idem sensus est, quia licet omnia edere: sed quod idolis immolatur, non ædificat: quia scandalum facit fratri, sicut supra dictum est: ideoque à licitis aliquando temperandum est, vt prosit. Hinc est vnde sumptus ab is, cum ei liceret, noluit accipere, sciens non expedire.

Matth. 5.

B

Matth. 19.

Omne quod in macello venit, edite, nihil interrogantes propter conscientiam. domini est enim terra, & plenitudo eius.) Vt omnia munda ostẽderet, exẽplo psalmi vicesimitertij hoc roborauit, quia non potest immudum esse quod domini est. Et quoniam superius de escis ait, Omnia licẽt: statim subsecutus est, Omne quod in macello venit, edite, nihil interrogãtes propter conscientiam. Hoc autem ideo subiecit, vt libera sit cõscientia. Licet enim aliquid pollutum sit per accidentiam, id est oblationem idoli, cum hoc tamen nescit qui emit, nullum patitur scrupulum, & apud deum immunis est.

C

Si quis vocat vos ex infidelibus ad cœnam, & itis, omne quod appositũ vobis fuerit, edite, nihil disquirentes.) Hoc est simpliciter manducate quod apponitur, non interrogantes vnde sit. ¶ Si verò aliquis dixerit, hoc immolatitiũ est, nolite manducare propter conscientiã. Cõscientiam autẽ dico, non tuam, sed alterius.) Hoc perfectis loquitur, qui possunt contẽnentes idololatriam, quia nihil est, manducare de sacrificio, certi quia quod sub dei creatoris nomine editur, non potest polluere: sed quia alius qui idolis seruit, gloriabitur te edente de sacrificatis quasi venereris idola, ideo nõ debet edi. Apud conscientiam enim ille lætabitur suam, quia videt te libenter appetere quod idolis immolatum est. ¶ Vt quid enim libertas mea iudicatur ab alia conscientia?) Hoc dicit quia cũ ab idoli deuotione conscientia sit libera, quid opus est vt putetur quia venerationis causa edat idolis immolata? Iudicatur enim non distare ab eo qui colit idola, quando non horret quod oblatum est simulacro. ¶ Si ego gratiæ particeps sum, quid blasphemor pro quo ego gratias ago?) Id est, si ego gratiæ dei communico, quia in ipsius nomine edo, quid opus est arbitrari hoc aliquem quia ego idolo deuotus sum, dum non horreo quæ oblata sunt idolo hoc est, blasphemor. Et me ergo blasphemat, & ille in idolo suo gaudet: & dum me putat participem, habet occasionem permanendi in errore, & fratrib' malum datur exemplum. Nam si præceptum est in lege, vt luci & arę & tituli & ipsa idola confringantur, vide si non peccatum est non solum hæc non facere, sed & interesse epulis huiusmodi. propterea de sacrificatis non expedit edere.

D

Siue ergo editis, siue bibitis, siue aliquid facitis, omnia in gloria dei.) Per hæc subiecta declarauit in idolio edere, inimicũ esse deo quauis licet conscientia. Ad opprobrium enim dei vnius hæc diabolo dedicantur. Nã in gloria dei edere & bibere & aliquid

facere

Universidad de Deusto
Biblioteca

facere, hoc est, vt sub inuocatione creatoris cum modestia conuiuium celebretur. In gloria enim dei aliquid fit, cum in actibus & conuersatione Christiani deus laudatur, vel cum filiorum procreatio à deo speratur. ¶Sine offensione estote Iudæis, & Græcis, & ecclesiæ dei.) Sic temperãdam conuersationem nostram docet, vt nullus in ea scandalum patiatur. Offensio ergo Iudæis fit, cum idola quæ illi abominantur, Christianum, qui se dicit legem & prophetas accipere, vident non horrere. Græcis verò, id est gentilibus, hæc est offensio, si in eo in quo sunt, non solum non arguantur, sed & promptiores fiant, dum non vitãtur vota idolorum illorum. Ecclesię autem dei fit offendiculum quando quosdam ex numero suo videt iis quæ inimica sunt deo, adhærere. ¶Sicut ego omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi vtile est, sed multis, vt salui fiant.) Omnibus per omnia placere, est sine scãdalo cuiusquam agere ad profectum vtilitatis illorum, vt & illis & huic sit vtile.

CAPVT VNDECIMVM.

IMitatores mei estote, sicut & ego Christi.) Humanum est quod dicit, vt imitatores eius simus, qui à deo nobis magister indultus est. Si enim hic dei imitator est, quare nos nõ hominis? quia sicut deus pater misit Christum magistrũ & authorem vitę, ita & Christus misit apostolos nobis magistros, vt eorum imitatores essemus, quia eius esse non possumus. Ita enim ait dominus
Ioan.17. ad patrem: Sicut me misisti in hunc mundum, ita & ego misi eos in hunc mundum. Et quia digni imitatores eius erant futuri, subiecit: Et pro eis sanctifico meipsum. ¶Laudo autem vos fratres quòd omnia mea memoria retinetis, & quomodo vbique trado, traditiones meas tenetis.) Postquam mores & conuersationem illorum arguit, nunc traditiones vult corrigere. Ideo non hoc confirmat, sed succenset eis, quia cum esset apostolus eorum, immemores erant traditionum eius, neque quod adhuc non didicerãt, ex aliarum ecclesiarum traditione sequebantur, ac per hoc quasi nouiter tradit illis, dicens:

VOlo vos scire quia omnis viri caput Christ' est.) *Ad authoritatem retulit, quia omnis homo à deo* quidem, sed per Christum. ¶Caput autem mulieris, vir.) Quia quamuis & mulier per Christum, de viro tamẽ facta est, ac per hoc subiicitur viro. ¶Caput autẽ Christi deus.) Dignũ est vt filij caput pater dicatur, quasi genitor eius. Aliter tamen caput viri Christus est, & aliter vir mulieris, & aliter deus caput Christi est. Deus autẽ ideo caput Christi est, quia de eo vel ab ipso genitus est. Mulieris verò ideirco caput vir est, quia ex eius costa dei virtute formata est. Christus autẽ ideo caput viri est, quia per ipsum, cum nõ esset, formatus est. Vna ergo dictio diuersam habet intelligentiam, quia & personæ discrepant & substantiæ.

OMnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suũ.) Orare dicit deprecari. Prophetare autẽ aduentũ fore domini voce symboli post orationẽ effari. ¶Omnis autẽ mulier orãs aut prophetans non velato capite, confundit caput suum. Vnum est enim atq; idipsum, vt decaluata. Si autẽ non velatur mulier, tondeatur. Si autẽ turpe est mulieri tõderi aut decaluari, velet caput. Vir enim nõ debet velare caput, cum sit imago & gloria dei.) Quanuis vna substantia sit & vir & mulier, tamẽ quia vir caput est mulieris, anteponẽdus traditur, vt per causam & traditionem maior sit, non per substantiam. Inferior ergo mulier viro est. portio enim eius est, quia origo mulieris vir est. Ex eo enim est: ac per hoc obnoxia videtur mulier viro, vt imperio eius subiecta sit. Honorificẽtiam & dignitatem viri obstare dicit ne velet caput. Imago enim dei non cõgruum est vt veletur. abscõdi enim non debet. ¶Dei enim gloria videtur in viro, mulier autem gloria viri est.) Multum distat inter gloriam dei, & gloriam viri. Vir enim ad imaginem dei factus est, non mulier. Hæc est autem imago dei in viro, quia vnus deus vnum fecit hominem, vt sicut ab vno deo sunt omnia, ita essent & ab vno homine omnes homines, vt vnius dei inuisibilis, vnus homo visibilis imaginẽ haberet in terris, vt vnus deus in vno homine videretur authoritatẽ vnius principij conseruare ad cõfusionem diaboli, qui sibi neglecto vno deo dominium & diuinitatem voluit vsurpare. Quod prophetа Ezechiel significat, & Apostolus idem. Ait enim: Ita vt in tẽplo dei sedeat ostendens se quasi sit deus. ¶Non est enim vir ex muliere, sed mulier ex viro. Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. propterea debet mulier potestatẽ habere supra caput propter angelos.) Potestatem velamen significauit. Angelos episcopos dicit, sicut docetur in Apocalypsi Ioannis. Et quia vtique homines sunt, quod non corriperent plebẽ, arguuntur: & quod rectum est in illis, laudatur. Mulier ergo ideirco debet velare caput, quia non est imago dei, sed vt ostendatur subiecta. Et quia præuaricatio per illam inchoata est, hoc signi debet habere, vt in ecclesia propter reuerentiam episcopalem non habeat caput liberum, sed velamine tectum. Nec habeat potestatem loquẽdi, quia episcopus personam habet Christi. Quasi ergo ante iudicem, sic ante episcopũ, quia vicarius domini est, propter reatus originem subiecta debet videri. ¶Veruntamẽ neque mulier sine viro, nec vir sine muliere in domino.) Ideo in domino, quia deus ex vno fecit ambos & vnum. vna enim caro & vnum corpus sunt in domino. hoc est, secũdum dominum qui creauit. Denique qui non credunt mulierem de viro sumptam, hi sine domino, vel non secundum deum credunt hominum originem. ¶Nam sicut mulier de viro, ita & vir per mulierem.) Hoc firmauit quod dixit, quia ambo vnum sunt in natura, quia origo mulieris vir est, sicut legitur in Genesi factum à domino creatore. ¶Omnia autem ex deo.) Postquã gradatim exposuit singula vt omnia deo subiiceret, vnum seruans principium ait: Omnia autem ex deo. vt neque mulier subiectionis suæ causa contristaretur, neq; vir quasi exaltatus superbiret. ¶Vos ipsi iudicate, decet mulierem non velatam orare deum?) Hinc est vnde superius illis per ironiam succensет, dicens: Laudo, quia omnia mea memoria retinetis, & quomodo vbique trado, traditiones meas tenetis. Cũ enim hæc esset traditionis ratio, vt velatæ essent mulieres in ecclesia, illi contrà reuelatas eas in ecclesia patiebantur. Ideoque iam non authoritate traditionis quam neglexerant, sed per ipsam naturam suadere illis nititur veritatem, dicens: ¶Nec ipsa natura docet vos, quia vir quidam si comam habuerit, ignominia est illi.) Hoc secundum legem locutus est: prohibet enim virum esse comatũ. ¶Mulier autem si comam habuerit, gloria est illi, quoniam coma pro velamine data est ei.) Naturaliter hoc honestum & propemodum decretum vult esse, vt velata mulier satisfaciat & gratias agat deo. Coma ergo indiciũ velaminis est, vt naturæ & volũtas addatur. Deniq; nulla mulier reuelata adit potestatẽ. ¶Si quis autẽ videtur cõtentiosus esse, nos talem consuetudinẽ non habemus, neq; ecclesia dei.) Post rationẽ redditã, vt cõtentiosos vincat, authoritatẽ interponit, quia neq; Iudaismus hoc habuit: vnde dicit: Neq; nos, neq; ecclesia dei. vt neq; Moyses, neque saluator sic tradiderit. ¶Hoc autem præcipio non laudans quod nõ in melius, sed in deterius cõuenitis.) Quomodo particulatim cõuersationem illorum per correctionem emendat, ita & traditiones illorum, non laudans vtique, sed vituperans eos.

PRimum enim.) Primum dicendo, genus peccati ostẽdit vnde orti sunt errores quos reprehendit. vbi enim dissensio est, nihil rectũ est. ¶Cõuenientibus vobis in ecclesiã, audio dissensiones esse, & partim credo. Oportet enim & hæreses esse, vt & qui probati sunt, manifesti fiant inter vos.) Sciendo nonnullos mente corruptos versutia diaboli, dicit, oportet hæreses esse. non vtiq; voluit, nec optauit, sed quia sint, futurũ dixit: sicut & dominus, Oportet, inquit, venire scãdala. &, oportet filium hominis pati. præscius, quia Iudas proditor erat futurus. Vt Matth.18. probati autẽ, cum dicit, manifesti fiant inter vos: illos significat qui in traditione accepta durãtes, exẽplum probationis erant euãgelicæ disciplinæ ad cõdemnationẽ cæterorum. Ij sunt quos in capite epistolę significat, eo quòd diceret: Nos verò Christi: cũ alij diceret: Ego Pauli, ego Apollo. ¶Conuenientibus igitur vobis in vnũ, iam non est dominicã cœnam mãducare. Vnusquisq; enim vestrũ propriã cœnã prę-

Lucæ.9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sumit in manducãdo,& alius quidem esurit,alius ebrius est. A Nunquid domos non habetis ad edendum& bibendum? aut ecclesiam dei contemnitis, & confunditis non habentes?) Hos notat qui sic in ecclesiam conueniebant, vt munera sua offerentes aduenientibus presbyteris, quia adhuc rectores ecclesiis non omnibus locis fuerant constituti, totũ sibi qui obtulerat, vẽdicaret schismatis causa. Dissensiones enim inter eos pseudoapostoli seminauerant, ita vt oblationes suas zelarentur, cum vna atque eadẽ prece, omnium oblationes benedicerentur, vt ij qui (vt assolet fieri) non obtulerant, aut vnde offerrent non habebant, pudore correpti confunderentur non sumentes partem: & tam cito illud agebant, vt superuenientes non inuenirent quod ederẽt. Ideoque si sic, inquit, conuenitis, vt vnusquisque suum sumat, domi hæc agenda, non in ecclesia, vbi vnitatis & mysterij causa conuenitur, non dissensionis & ventris. Munus enim oblatum totius populi sit, quia in vno pane omnes significantur. Per id enim quod vnum sumus, de vno pane omnes nos sumere oportet. ¶Quid dicam vobis? Laudo vos in hoc? non laudo.) Apertum est: deprehenso & correpto errore, vt de cætero corrigant, & sciãt hoc verum, quod dudum in primor- B diis ipsi didicerant: formam illis quæ à saluatore in re huiusmodi data est, iterat dicens:

EGo enim accepi à domino, quod & tradidi vobis, quoniam dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agẽs fregit & dixit: Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur. hoc facite in mei commemorationem. Simili modo & calicem postquam cœnatum est, dicens: Hoc poculum nouum testamentum est, in meo sanguine. hoc facite quotienscunque bibetis in mei commemorationem.) Ostẽdit illis mysterium eucharistiæ inter cœnandum celebratum, non cœnam esse. Medicina enim spiritalis est, quæ cum reuerentia degustata purificat sibi deuotum. Memoria enim redemptionis nostrę est, vt redemptoris memores, maiora ab eo consequi mereamur. ¶Mortem domini annunciantes donec veniat.) Quia enim morte domini liberati sumus, huius rei memores, in edendo & potando carnem & sanguinem, quę pro nobis oblata sunt, significamus, nouũ testamentum in his cõsequuti, quod est noua lex, quæ obedientẽ sibi tradit cœlestibus regnis. Nã & Moyses accepto sanguine vituli in patera aspersit filios Israel, dicẽs: Hoc est testamentum quod disposuit deus ad vos. Hoc figura fuit testamẽti quod domin' nouum appellauit per prophetas, vt illud vetus sit quod Moyses tradidit. Testamẽtum ergo sanguine constituũ est, quia beneficij diuini sanguis testis est. in cuius typum nos calicẽ mysti cum sanguinis ad tuitionẽ corporis & animæ nostræ percipimus, quia sanguis domini sanguinẽ nostrũ redemit, id est totum hominem saluum fecit. Caro enim saluatoris pro salute corporis, sanguis verò pro anima nostra effusus est, sicut prius præfiguratum fuerat à Moyse. Sic enim ait: Caro, inquit, pro corpore vestro offertur, sanguis verò pro anima. Ideoque non mãducandum sanguinẽ. Si igitur apud veteres imago fuit veritatis, quæ nunc apparuit & manifestata est in saluatoris aduentu, quomodo hæreticis contrarium videtur vetus nouo, cum ipsa sibi inuicem testimonio sint?

ITaque quicunque ederit panem hunc, aut biberit D calicem domini indignè domino, reus erit corporis & sanguinis domini.) Indignũ dicit esse domino qui aliter mysterium celebrat quàm ab eo traditum est. Nõ enim potest deuotus esse, qui aliter pręsumit, quàm datũ est ab authore. Ideóque præmonet vt secũdum ordinẽ traditum deuota mẽs sit accedẽtis ad eucharistiã domini, quoniã futurũ est iudicium, vt quẽadmodum accedit vnusquisque, reddat causas in die domini Iesu Christi, quia sine disciplina traditiõis & conuersationis qui accedunt, rei sunt corporis & sanguinis domini. Quid est aũt reos esse, nisi pœnas dare mortis domini? Occisus est enim pro iis qui beneficium eius in irritum ducũt. ¶Probet autem se homo, & sic de pane edat, & de poculo bibat. ¶Qui enim mãducat & bibit indigne, iudiciũ sibi ipsi manducat & bibit, non discernens corp' domini.) Deuoto animo & cum timore accedendum ad communionem docet, vt sciat mens reuerentiam se debere ei ad cuius corpus sumendũ accedit. Hoc enim apud se debet iudicare, quia dominus est, cui' in mysterio sanguinem potat, qui testis est beneficij dei. Quem nos si cum disciplina accipiamus, non erimus indigni corpore & sanguine domini: gratias enim videbimur reddere redemptori. ¶Ideo multi in vobis inualidi & ægroti, & dormiunt multi.) Vt verum probaret, quia examen futurũ est accipientium corpus domini, iam hic imaginem iudicij ostẽdit in eos qui inconsideratè corpus domini acceperant, dum febribus & infirmitatibus corripiebantur, & multi moriebantur, vt in his cæteri discerent, & paucorum exemplo territi emendarentur, non inultum scientes corpus domini negligenter accipere, & eum quem hic pœna distulerit, grauius tractari fore, quia contempsit exemplum. ¶Quod si nosmetipsos discerneremus, non vtique iudicaremur. Dum iudicamur autem, à domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.) Hoc dicit, quia si nosmetipsi errores nostros corrigeremus, non à domino iudicaremur. Et quia corripimur, tamen pro nobis est vt timore ipso emendemur. In paucis enim omnium est emendatio, ne cum hoc mũdo, id est, cum infidelib' damnemur. Nihil enim differt ab infideli, qui inconsiderate ad mensam domini accedit.

ITaque fratres cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. si quis esurit, domi mãducet.) Adinuicem expectandum dicit, vt multorum oblatio simul celebretur, vt & omnibus ministretur, & si quis impatiens est, domi terreno pane pascatur. ¶Vt non in iudicium conueniatis.) Hoc est, ne mysterium reprehensibiliter & cum offensione agatis. ¶Cætera autem cum venero disponam.) Caput prius salutis ordine agẽdum ostendit, & quomodo in ecclesiam ab vtroque sexu conueniatur, pręmisit. in quibus rebus si error fuerit, non leue peccatum est. Cætera autem quæ ad ædificationẽ ecclesiæ pertinent, præsentia sua ordinare se promisit.

CAPVT DVODECIMVM.

DE spiritalibus autem nolo vos ignorare fratres. scitis quia cum gentes eratis, simulacrorum forma C euntes prout ducebamini.) Spiritalia illis tradituros, exemplum prioris conuersationis memorat, vt sicut simulacrorum fuerunt forma, colentes idola, & ducebantur duce voluntate dæmoniorum, ita & colentes deum sint forma legis dominicæ, ambulantes sicut placet domino. Forma enim vniuscuiusque legis in professione & cõuersatione cultoris debet videri. Ille enim forma & imago legis dei est, in cuius fide & conuersatione euangelij veritas lucet. ¶Propter quod notum vobis facio quia nemo in spiritu dei dicit anathema Iesu, & nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto.) Quoniam rationem spiritalium ignorãtes, per singula charismata hominibus potius quàm deo dabant gloriam, non assecuti per spiritum sanctum hoc donum ministrari: & quia qui dominũ Iesum vocat, non sine spiritu sancto hoc dicit. habet enim gratiam in eo ipso fidei suæ, propter gloriam nominis Christi. nõ enim sine dono dei est, dominum dicere Iesum. ac per hoc ostendit illis in omnibus dei esse laudem & gratiam: quia sicut idolorum imago in ministris eius est, ordinem suum habens per singulos gradus, totum tamen hominis est: ita & in lege dominica gradus charismatum sunt officiis ecclesiæ, non vtique meritis humanis indulti, sed vt membra ad ædificationem ecclesiæ pertinentia, quæ per se & in se habent gloriã, sicut est etiam in humanis officiis. Scholæ enim sunt quę positis in se dant dignitatem, vt loci honor hominem faciat glorioſum, non propria laus. Ait ergo: Nemo in spiritu dei dicit anathema Iesu. Vox enim quæ dicit anathema Iesu, humano est errore prolata. quicquid enim falsum est, ab homine est. Et nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Dictum enim ipsum quo significatur dominus Iesus, non adulatione hominum, sicut & idola dij vocantur, sed spiritus sancti veritate profusum est. Quicquid enim verum à quocunque dicitur, à sancto dicitur spiritu. Ne ergo hominum fauorem existimarent in regula Christiana, &

propter

Universidad de Deusto
Biblioteca

pter hoc ſe argui minime paterẽtur, ſicut eſt & in ſimulacris: (homo enĩ adinuenit vt deus dicatur qui nó eſt, ac per hoc ſubiecti ſũt antiſtites illis) oſtẽdit enĩ eis nullũ beneficium eſſe humanum in eo cum dicitur, Dominus Ieſus, ſed magis donum dei, qui dignatus eſt myſterium ſuum hominibus declarare. Etenim ipſa profeſſio remiſſionem acquirit peccatorum, ſicut exaggerat dicatio idolorũ. Docet ergo eos quia non prẽſtant religioni beneficium dicentes dominum Ieſum, ſed accipiunt: ne more idolorum hominum putarẽt gratiam eſſe in lege domini, dum vocatur deus qui non eſt. Denique non intelligentes dei donum eſſe in fide, ſinguli ſinguios ſibi homines delegerant quos ſequerẽtur, dicentes: Ego ſum Pauli, ego verò Apollo. Superbiam ergo illorum humiliat, vt patiãtur ſe ſicut dixi argui. ¶ Diuiſiones autem gratiarum ſunt.) Non hoc humanis meritis vult adſcribi, ſed gratiæ dei, ad honorificentiam nominis eius. Sicut enim qui dicit dominũ Ieſum, in ſpiritu ſancto dicit qualiſuis ſit, ita & *in loco* ordinis officij eccleſiaſtici poſit', gratiam habet, qualiſuis ſit: non vtique propriam, ſed ordinis per efficaciam ſpiritus ſancti. Vnde & inter initia dicit: Neque qui plantat, eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incremẽtum dat deus. ¶ Idem autem ſpiritus, & diuiſiones miniſteriorum ſunt.) Per eundem ſpiritum diuerſa dona dicit prẽſtari. ¶ Idem verò dominus, & diuiſiones operationũ ſunt.) Iungit nunc Chriſtum ſpiritui ſancto. ¶ Idem autem deus, qui operatur omnia in omnibus. In tantum non hoc hominibus dandum quaſi proprium, ſed ſoli deo aſſerit, vt etiam donum ſpiritus ſancti, & gratiam domini Ieſu, vnius dei dicat operationem, ne gratia & donum diuiſum ſit per perſonas patris & filij & ſpiritus ſancti, ſed indiſcretæ vnitatis & naturæ trium vnum opus intelligatur, vt ad vnum omnem gloriam redigat & diuinitatem. Diuiſiones autem gratiarum ſunt officiis eccleſiæ, non humanis meritis deputatæ. Si enim ſpiritus ſanctus idem *dominus* eſt, & dominus idem deus eſt, tres vnus deus eſt. Cum enim ſpiritus ſancti gloria & poteſtas, & natura dei eſt, & dominus Ieſus idẽ eſt in natura quod deus eſt, vnus vtique ſpiritus ſanctus, & dominus Ieſus, & pater deus eſt. Et ſinguli enim deus vnus, & tres deus vnus. Deniq; operante vno, tres operari dicũtur, vt trinitatis myſteriũ in vnius dei natura & poteſtate claudatur, cum ſit immenſum. ¶ Vnicuique datur autem manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatẽ.) Hoc eſt, donum accipit, vt diuinis retinaculis vitam ſuam gubernans, & ſibi & aliis vtilis ſit, dum exemplum bonæ conuerſationis oſtendit. ¶ Cuidã enim datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ.) Id eſt, datur illi prudentia non ex literis, ſed coruſco ſpiritus ſancti, vt cor habeat illuminatum & prudens & diſcernat quæ vitanda ſunt, quæ ſequenda. ¶ Alij vero ſermo ſcientiæ ſecundum eundẽ ſpiritum.) Hoc eſt, vt habeat ſcientiam rerum diuinarum. ¶ Alij gratia curationum in vno ſpiritu.) Id eſt, vt medelam tribuat infirmis, vel ægris. ¶ Alij fides in eodem ſpiritu.) Hoc dicit vt fidei profitẽdæ ac vindicandæ preſſa verecundia accipiat facultatem. ¶ Alij operatio virtutũ.) Poteſtatem dari ſignificat in eiiciendis dæmoniis, aut ſignis faciendis. ¶ Alij prophetia.) Id eſt vt ſpiritu repletus dicat futura. ¶ Alij diſcretio ſpirituum.) Vt intelligat & iudicet quod dicitur, an ſpiritus ſancti ſit, an mundani. ¶ Alij interpretatio ſermonum.) ¶ Alij genera linguarũ.) Interpretari eſt, vt dicta illorũ qui linguis loquuntur vel literis, per donum dei fideliter interpretetur. ¶ Omnia autem hæc operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidẽs vnicuiq; prout vult.) Quod ſuperius trium perſonarum dicit, nunc per vnum ſpiritum ſanctum agi profitetur, vt quia vnius naturæ ſunt & virtutis, quod vnus operatur, operantur tres, vnus tamẽ eſt deus, cuius gratia diuiditur ſingulis prout vult, non ad meritum magis hominis, ſed ad ædificationem eccleſiæ ſuæ: vt omnia quæ mundus imitari vult, ſed non implet, quia carnalis eſt: hæc in eccleſia, quæ domus dei eſt, ſingulorum officiis & dono & magiſterio ſpiritus ſancti indulta, ad probationem veritatis in iis qui contemptibiles mundo ſunt, videantur. ¶ Sicut enim corpus vnum eſt, & mẽbra habet multa, omnia autem membra ex vno corpore cum ſint multa, vnũ ſunt corpus: ita & Chriſtus. Etenim in vno ſpiritu nos A omnes in vnũ corpus baptizati ſumus, ſiue Iudęi, ſiue Græci, ſiue ſerui, ſiue liberi, & omnes vnum ſpiritũ potauim'.) Per hæc docet nullius perſonam quaſi deſpecti contemnẽdam, neque alicuius quaſi perfecta ſit præferendã, nec gloriam quæ ſoli deo debetur, hominibus tribuendam; quãdo in omnibus vnus atque idem deus ſit glorioſus: quippe cũ omnes & vnum baptiſma habeamus, & vnum atque eundẽ ſpiritum ſanctum. Hoc propter ſupradictam cauſſam, quia in aliquibus gloriabantur, aliquos verò velut contemptibiles ſpernebant. ¶ Nam & corpus non eſt vnum membrum ſed multa.) Hoc dicens oſtendit vnitatem varietatis officiorum, & diuerſitatem hanc non diſcrepare in vnitate poteſtatis, quando corporis vnitas non in ſingularitate conſiſtit, ſed in multis membris, vt inuicem ſibi præſtent quod debent. ¶ Si dixerit pes, quia non ſum manus, non ſum de corpore: num propterea non eſt de corpore?) Hoc eſt non poſſe eum qui infirmus videtur inter fratres, negari eſſe de corpore quia non eſt potẽs. ¶ Si dixerit auricula: quia non B ſum oculus, non ſum de corpore: num propterea non eſt de corpore?) Non debere dicit illum qui paulò inferior eſt, nõ neceſſarium putari corpori, propterea quod de primis non ſit. ¶ Si totum corpus oculus, vbi eſt auditus? ſi totum auditus, vbi eſt odoratus?) Id eſt, ſi omnes vnius eſſent officij & operis, quomodo impleretur reliqua neceſſitas corporis, cum conſtet multis officiis opus eſſe ad gubernacula corporis? ¶ Nunc autem deus poſuit membra vnumquodque in corpore ſicut voluit.) Voluntatem dei, quia prouida & rationalis eſt, membra dicit corpori aptaſſe, vt nihil deſit multis membris perfectum. ¶ Si autem fuiſſent omnia vnũ mẽbrum, vbi corpus?) Manifeſtũ eſt quia ſi omnes vnius fuiſſent dignitatis, non dicerentur membra, neque corpus: ideoque variis membrorũ officiis congubernatur. Omnia enim vnum membrum eſſe non poterant. ideo autem multa ſunt, quia ab inuicem differunt dignitate. ¶ Quia ſi eſſent omnia vnum membrum, vbi corpus? nunc autem multa qui- C dem membra, vnum autem corpus.) Hoc dicit quia multa membra cum ſui inuicem egeant, non diſcrepant in vnitate naturæ, quamuis diuerſa ſint, quia diuerſitas hæc in vnũ cõcurrit, vt corporis vtilitas expleatur: ſicut & ea quibus mũdus ipſe conſtat, cum ſint diuerſa non ſolum officiis, ſed & naturis, ad vnius tamen mundi proficiunt perfectionem, & ex omnibus his naſcitur temperies quædã in fructibus qui humanæ proficiunt vtilitati. ¶ Non poteſt autem dicere oculus manui, Opera tua non indigeo.) Hoc eſt, non poteſt dicere potior inferiori, Nõ mihi opus es: quia oculis quidẽ videtur, ſed manus ſunt quæ operantur. ¶ Aut iterum caput dicere pedibus, Non eſtis mihi neceſſarij.) Id eſt, maior gradu & dignitate non poteſt ſine illo eſſe qui humilis eſt, quia eſt quod humilis poteſt, quod non poteſt ſublimis: quia ſerum poteſt quod non poteſt aurum: ac per hoc honorẽ capiti faciunt pedes. ¶ Sed multò magis quæ videntur mẽbra corporis infirmiora eſſe, neceſſariora ſunt.) Manifeſtum eſt quia quamuis aliquis dignitate ſublimis ſit, ſi ſubiectus tamen defuerit qui obſequiis ſuis illum faciat glorioſum, ipſa D dignitas contemptibilis erit. Officium eſt enim per quod dignitas conſtat. Tale eſt ſi imperatori deſit exercitus. Quãuis ergo magnus ſit imperator, neceſſarium tamẽ habet exercitum. Membrum eſt enim corporis eius ante ſe habens tribunos, comites, magiſtros. His omnibus inferiores ſunt milites, & magis neceſſarij ſunt, ſicut membra corporis quę cum inferiora videtur, plus vtilia ſunt. Sine oculis enim manibus operatur, & ambulans victum quæritat. ¶ At quæ putamus ignobiliora eſſe membra corporis, his maiorem honorem circundamus.) Similis eſt ſenſus, quia qui putantur ſine dignitate eſſe, inuenimus in eis quod laudemus, ſicut & in membris, & plus nobis placeat, quàm quod in cæteris inuenimus. Quo enim honore dignæ ſunt man', quãdo quod volumus, tenemus: vel pedes, cum quo volumus, imus? propterea & nos addimus eis honorificentiam, vtputa pedib', quos quia humiles ſunt, & ſine dignitate, calceamentis ornamus. ¶ Et quæ inferiora ſunt nobis, reuerentiam abundãtiorem habent.) Manifeſtum eſt quia pudenda noſtra, quæ turpia videntur, dum aſpectus publicos vitant; honeſtate ſe con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

contegunt,ne per irreuerentiam horreant. Simili modo & A quidam fratrum cum sint egestate & habitu inhonesti, non tamen sunt sine gratia, propter quod membra sunt corporis nostri. Nam solent succincti pede nudo vesticula tetrica incedere. Quanq; ergo videantur contemptibiles, magis honori sunt, quia solēt vitam habere mundiorem. Quod enim hominibus videtur despectum, solet à deo pulchrum iudicari. ¶ Quæ autē honesta sunt nostra, nullius egent.) Apertum est quia caput non eget, neque facies, neque manus, vt his addatur per quod decorentur: ita & fratribus in quibus studium peritiæ, & conuersationis viget honestas, nihil est quod à nobis addatur, debitus enim illis redditur honor. Despectis verò vel humilib' exhortatio necessaria est, per quam addatur illis aliquis honor vt fiant vtiles: si quo minus, ipso contemptu negligentiores circa se erunt, in quibus magis proficiendum est. ¶ Sed deus temperauit corpus, ei cui deest, ampliorem honorem tribuendo: vt non sit schisma in corpore, sed ipsa pro inuicem solicita sint membra.) Sic dicit à deo moderatum humanū corpus, vt omnia mē- B bra eius necessaria sint, ac per hoc pro se inuicem solicita, quia aliud sine altero esse non potest, & quod inferius putatur, magis necessarium est: sicut & de fratribus expositū est vel disputatū, quia nullus debet velut inutilis despici. ¶ Et si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia mēbra.) Hoc de membris corporis carnis ambiguum non est: quia si oculus aut pes vel manus capiātur ægritudine aliqua infirmitatis, totū condolet corpus. ita & nos docet cōdolere fratrib', si aliquid huiusmodi aut necessitatis emerserit. ¶ Siue glorificatur vnum membrū, congaudent omnia mēbra.) Manifestum est quia lætum est caput siue cætera mēbra, si pedes fuerint accurati vel sani. Sic debemus & nos alacres fieri si fratrem aliquem viderimus cultorem dei, & auctum honestate morum, hoc est sanum esse cōsilio. ¶ *Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.) Ostēdit apertè nostram se causſam per membrorum carnalium* rationē tractasse, quia non omnes possumus eadem, sed singuli pro qualitate fidei & gratiā habemus concessam. ¶ Et C quosdam quidē posuit deus in ecclesia primùm apostolos.) Caput itaque in ecclesia apostolos posuit, qui legati Christi sunt, sicut dicit idem apostolus: Pro quo legatione fungimur. Ipsi sunt episcopi, firmante istud Petro apostolo, & dicente inter cætera de Iuda: Et episcopatum eius accipiet alter. ¶ Secundo prophetas.) Prophetas duplici genere intelligamus, & futura dicentes, & scripturas reuelantes: quāuis sint & apostoli prophetę, quia prim' gradus omnia subiecta habet. Denique pessimus Caiphas propter quod princeps sacerdotum erat, prophetauit, ordinis vtiq; causſa, non proprij meriti. Tamen specialiter erant prophetæ & scripturarum interpretes, & futura dicentes: sicut erat Agabus, qui exitia & vincula huic apostolo prophetauit futura Hierosolymis, & famem cecinit quę facta est sub Claudio. Ideo quanq; sit melior apostolus, aliquando tamen eget prophetis. Et quia ab vno deo patre sunt omnia, singulos episcopos singulis ecclesiis præesse decreuit. ¶ Tertio doctores.) Illos dicit doctores qui in ecclesia literis & lectionibus re- D tinendis imbuebant more synagogæ, quia traditio illorum ad nos transitum fecit. Quarto loco ait: ¶ Deinde virtutes, exinde gratiam curationum.) Potest enim aliquis non esse episcopus, & habere in se donum virtutis sanitatum. Quinto loco donum intellectus tribuit. ¶ Opitulationes, gubernationes.) Vt in rebus diuinis vigilet intellectu: ita tamen, vt in aliquibus quæ implere non conceditur, ab alio sumat quod dehabet, quia totum vni concedi non potest. Sunt & gubernatores qui spiritalibus retinaculis hominibus documēto sunt. ¶ Genera linguarum.) Vt donum sit dei, multas linguas scire. ¶ Interpretationes sermonum.) Vt hoc alicui gratia dei impertiat, vt linguarū interpretandarum habeat peritiam. ¶ Nunquid omnes apostoli?) Verū est quia in ecclesia vnus episcopus est. ¶ Nūquid omnes prophetæ?) Nō est ambiguum non omnibus concedi prophetiam. ¶ Nunquid omnes doctores?) Ille doctor est: cui conceditur. ¶ Nunquid omnes virtutes?) Hic potest habere virtutem, cui dat deus dæmonia eiicere. ¶ Nunquid omnes gratiam habent curationum?) Quōmodo potest fieri vt omnes habeant dona curationum? Nunquid omnes linguis loquuntur?) Non vtiq; nisi qui accipit donum in hac re. ¶ Nūquid omnes interpretantur?) Ille potest linguas interpretari, cui dat deus. In supradictum sensum hæc inferenda. Explanauit enim reddita ratione omnes habere diuersas gratias, nec totum alicui concedi exemplo membrorū. Exemplo enim corporis carnis, spiritale corpus insinuat, ac per hoc in omnibus deum benedicendum, & in ipsius nomine gloriādum cuius gratia est. Hanc rationem etiam in rebus physicis inuenimus. Aurum enim cum melius argento sit, plus tamen in vsu argentum est: & cum æs necessarium sit, plus tamen ferro opus est. Nihil enim penè sine ferro fit, cum sit inferius. Et post hæc: ¶ Aemulamini autem charismata meliora.) Hoc mox in subiectis absoluit. ¶ Et adhuc magis excellentiorem viam vobis demonstro.) Gradatim illos ad vtiliora prouehit, ostēdens illis gratiam supradicti omnis doni, quæ in hominibus videntur, siue loquendi, aut curandi, aut prophetandi, non ad meritum hominis pertinere, sed ad honorificentiam dei. Ideoque nunc viam se *dicit illis* ostendere planiorem, qua itur ad cœlum, quæ meritum collocat apud deum. Nam quia supradicta non semper ad meritum pertinent, dicit saluator: Multi mihi dicent in illa die, id est iudicij, domine domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Et quia nō hoc ad meritum pertinet, sed officia sunt ecclesiæ: ad confusionem gentilium, & dei honorificentiam protestandam, dicit eis dominus: Recedite à me, non noui vos, operarij iniquitatis. Securi enim quia dei in illis operatio cernebatur, negligentes erga se fuerunt. Nam & illis septuaginta duobus discipulis gaudētibus quod dæmonia illis subdita fuerant, dicit saluator: Nolite in hoc gaudere q̄ dæmonia vobis subiecta sunt, sed in hoc gaudete quod nomina *vestra scripta sūt in cœlo*. Quare, nisi quia nomini dei *subiecta sunt, non hominis merito?* Et quare nunc non ita fit vt habeant homines gratiam dei? Inter initia fieri oportuit, vt fundamenta fidei acciperent firmitatem. Nunc autē non opus est, quia populus *populum adducit ad fidem, cum* videntur eorum bona *opera, & prædicatio simplex.*

Matth.7.

Luc.10.

1.Cor.5.

Act.1.

Actuum.21. & 11.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SI linguis hominum loquar, & angelorum: charitatem autem non habeam: vnum sum velut æramentum resonans, aut cymbalum tinniens.) Magna vtique videtur gratia diuersis loqui linguis: plus autem aliquid est etiam si possit angelorum linguā scire, id est, si spiritaliter cognitum possit habere angelicū motum. Sed hoc ad meritum non adscribi, sed ad dei gloriam subiectis ostendit, dicens sic esse vt æramentū resonans, aut cymbalum tinniens, quia sicut æramētum impulsu ālterius resonat aut cymbalū tinnit, ita & hic qui linguis loquitur, spiritus sancti effectum habet & motum vt loqui possit, sicut & alio loco dicit saluator: Nō enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Nam & asina locuta est humana lingua ad Balaam filium Beor, vt addisceret dei maiestatem: & pueri infantes in laudem dei proruperunt ad confusionem Iudęorum. Saluator autē non solum istos, sed & lapides ad condemnationem perfidorū, & gloriam dei clamare posse ostēdit. Et inter ipsa primordia ad commendationem fidei, qui baptizabātur, linguis loquebantur. ¶ Et si habeam prophetiā, & sciero omnia mysteria, & omnem scientiam: charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.) Verè nihil prodest. Ad dei enim gloriam prophetatur, sicut dicit Dauid propheta: Non nobis domine, non nobis: sed nomini tuo da gloriam. Nam & Balaam prophetauit, cum propheta non esset, sed ariolus: & Caiphas prophetauit, non merito, sed dignitate ordinis sacerdotalis: & Saul prophetauit, cum iam inobedientiæ causſa spiritu malo fuisset repletus, sed propter dei causſam non posset comprehendere Dauid quem & occidere volebat. ¶ Et si sciero omnia mysteria.) Iudæ enī nihil profuit fuisse cum apostolis, & didicisse mysteria, cum charitatis hostis tradidit saluatorē. Et propheta Ezechiel diabolū mysteria

cœ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cœlestia scire ostẽdit, quãdo increpata voce in paradiso illũ dei fuisse, & preciosos lapides habuisse testatur. Quos lapides idem Apostolus doctrinæ diuinæ mysteria significauit, vt nihil illi profuit, quia charitatis immemor in superbiam prorupit. ¶ Et si habeam omnem scientiam.) Nihil mihi prodest scientia, si charitas non sit. Denique Scribis & Pha-
Lucæ.11. risæis nihil profuit, dicente saluatore: Vos habetis clauim scientiæ, & neque vos intratis, neque alios finitis introire. Per inuidiam enim charitatem corrumpentes, scientiã eius ad nihilum deduxerunt. Nam & Tertullianus & Nouatianus non paruæ scientię fuerunt, sed quia per zelum charitatis fœdera perdiderunt, in schisma versi ad perditionem sui hæreses creauerunt. ¶ Et si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam.) Virtutes facere, aut dæmonia per fidẽ eiicere dei virtus & gloria est: nec hoc ad meritũ proficit, nisi quis bonæ cõuersationis fuerit æmulus, sicut supra memorani. ¶ Et si erogauero omnem substantiam meã.) Apertum est quia si omnis substantia impendatur, nihil proficit charitate neglecta, quia caput religionis, charitas est: & qui B caput non habet, vitam non habet. ¶ Et si tradidero corpus meum vt ardeam, nihil mihi prodest.) Sine charitate nihil prodest, quia fundamentum religionis charitas est. Quicquid ergo sine charitate fit, caducũ est. ¶ Charitas magnanima est, iucunda est. Charitas non æmulatur, non inflatur, non perperam agit, non ambitiosa est, non quærit quæ sua sunt. Non irritatur, non cogitat malum, non gaudet in iniquitate, congaudet autẽ veritati. Omnia tolerat, omnia credit, omnia sustinet, omnia sperat. Charitas nunquam excidet.) Tanta præconia charitatis edocuit, vt non immerito hãc cæteris anteponere videretur, & incassum laborare eos qui aliis mandatis operam dant, huic non obtemperantes.
1.Ioan.4. Hinc ait Ioannes apostolus: Charitas deus est: & qui charitatem non habet, sciat se deum non habere. Vnde & in alia
Ephe.2. epistola idem Paulus Apostolus ait: Deus autem qui diues est in misericordia, propter multam charitatem suã misertus est nostri. Qui ergo charitatem non habet, ingratus est misericordiæ dei, quia non diligit per quod saluatus est. Vt C proinde discerent quia grauiter delinquebãt quiescam fraternæ charitati præponebãt. Nam hæc est quæ & in præsenti prodest, & in æternum cum deo permanet. ¶ Siue autem prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientiæ euacuabuntur. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus: cum autem venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est.) Omnia charismatũ dona euacuari dixit, quia non tantum possunt comprehendere, quãtum ipsa veritas habet. Neq; nos aut capere aut narrare possumus plenitudinem veritatis. qui enim fieri potest vt lingua humana omne cõplectatur quod dei est? Ideo destruetur imperfectio nostra, nõ id quod verum est euacuabitur: sed dum additur imperfectio, quod deest destruetur. Destructio enim imperfectionis est, quando id quod imperfectum est, impletur verum. ¶ Cũ essem paruulus, quasi paruulus loquebar, quasi paruulus sapiebã, quasi paruulus cogitabam, Cum factus sum vir, ea quę paruuli erant, destruxi.) Hoc dicit quia exeuntes sancti de hoc mũdo, plus ne- D cesse est inueniant, quàm nunc putant, sicut Ioannes apostolus de saluatore dixit: Tunc videbimus illum sicuti est. In
1.Ioan.3. hac ergo vita paruuli sumus, ad comparationem futuræ vitæ: quia sicut vita hæc imperfecta est, ita & scientia. ¶ Videmus nũc per speculũ in ænigmate, tunc verò facie ad faciem.) Apertum est nunc imagines videri per fidem, tunc res ipsas. ¶ Modo scio ex parte, tunc verò cognoscam sicut & cognitus sum.) Id est, videam quæ promissa sunt, sicut videor. hoc est præsentem esse ad deum vbi Christus est. ¶ Manent autem fides, spes, charitas: tria hæc: maior autem horum est charitas.) Dignè maior est charitas, quia vt fides prædicaretur, & spes esset futuræ vitæ, charitas præstitit sicut supra memorani. Vnde & Ioannes apostolus, Ex hoc cognoscimus, inquit, charitatem eius, quia ipse pro nobis a-
Ibidem. nimam suam posuit. Iuste igitur maior charitas, per quã reformatum est genus humanum.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SEctamini charitatem, æmulamini spiritalia, magis autem vt prophetetis.) Post charitatem, prophetandi studium magis habendum hortatur: quia quãuis magni sint spiritales gradus quos enumerat: hic tamen melior qui ad vtilitatem ecclesiæ proficit, vt discant omnes diuinæ legis rationem. In quo enim quis animum dederit, in eo ipso accipit donum, dicente Salomone: Scire legem, sensus est optimus. scientia enim charitate subnixa non inflatur, sed est mansueta, proficiens omnibus ad vtilitatem. ¶ Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed deo. nemo enim audit. spiritu autem loquitur mysteria.) Hoc est quod dicit, quia qui loquitur incognita lingua, deo loquitur, quia ipse omnia nouit. homines enim nesciunt, ideoque nullus est ex hac re profectus. spiritu autem loquitur, non sensu, quia ignorat quod dicit. ¶ Qui enĩ prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem & exhortationem, & consolationẽ.) Aedificatur enim quando quæstionum solutionem addiscit. Exhortatio autem illi fit, vt desideriũ patiatur prophetandi. Consolatur verò, quia cõtemptum disciplinæ in spe videt. Scientia enim legis firmat animos, & prouocat ad spei melioris profectum. ¶ Qui loquitur lingua, se ipsum ædificat. qui verò prophetat, ecclesiam ædificat.) Per id enĩ quod forte solus sit quod loquitur, se solum ædificat: nam qui prophetat, omnem plebẽ ædificat, dũ intelligitur ab omnibus quid loquatur. Prophetas interpretes dicit scripturarum. Sicut enim prophera futura prædicit, quæ nesciuntur: ita & hic dum scripturarum sensum, qui multis occultus est, manifestat: dicitur prophetare. ¶ Volo autem vos omnes loqui linguis, magis autẽ vt prophetetis.) Nõ poterat prohibere loqui linguis, quia superius donum istud dicit esse spiritus sancti: sed ideo prophetandi magis studium habendum, quia vtilius est. ¶ Maior est enim qui prophetat, quàm qui loquitur lingua, nisi interpretetur.) Quia si interpretari poterit, nõ erit minor, quia ecclesiam ædificat. hoc enim maius est, quod omnibus prodest. Hic enim per donum dei linguis loquitur, qui etiã interpretatur, sicut & illi duodecim in actibus apostolorũ. ¶ Nunc autẽ fratres, si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero si nõ loquar vobis aut in reuelatione, aut in notitia, aut in propheria, aut in doctrina?) Hæc omnia vnũ significant. Docere enim nemo poterit, nisi intelligatur. ¶ Tamen quæ sine animã sunt vocem dantia, siue tibia, siue cithara, si distinctionem sonitus nõ dederint, quomodo cognoscetur quod per tibiam canitur, aut quod citharizatur? Etenim si incertam vocem dederit tuba, quis se parabit ad prælium?) Quoniam exempla facilius suadent quàm verba, exemplis commendat per quæ facile assequantur nõ debere illos in ecclesia loqui linguis, qui interpretari nõ possũt. Vt quid enim loquatur, quem nemo intelligit? ¶ Ita & vos per linguam nisi significantem sermonẽ dederitis, quomodo scietur quid loquimini? Eritis enim in aëra loquentes.) Hoc est, nihil proficiẽtes. ¶ Vtputa genera linguarum sunt in hoc mundo, & nihil sine voce.) Multa quidem genera sunt linguarum, inquit, sed habent proprias vocum significatiõnes, vt intelligantur. ¶ Si ergo nesciero virtutẽ vocis, ero ei cui loquor barbarus, & is qui loquitur, mihi barbarus.) Non vtique id studendum monet, vt inuicem per incognitam linguam barbari sibi videantur, sed quia concordiæ res est, his nitendum est, vt per vnanimitatẽ intellectus, communi lætitia glorientur. ¶ Sic & vos quoniam æmulatores estis spirituum ad ædificationem ecclesiæ, quærite vt prophetetis.) Quia prodest scripturas explanare. nàm incitatur & gaudet animus quando aliquid de scripturis percipit: & quantum propensior in hac parte sit, tantum deserit vitia. propterea ad hanc partem studiũ monet applicandũ. ¶ Ideo qui loquitur lingua, oret vt interpretetur.) Eũ qui linguis loqui desiderat, orare debere vt accipiat donum interpretandi, vt proficiat cæteris studium eius. ¶ Si orauero lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.) Manifestum est ignorare animum nostrum si lingua loquatur quam nescit; sicut assolent Latini homines Græcè cantare oblectati sono verborum, nescientes tamen quid dicãt. Spiritus autem qui datur in baptismo, scit quid oret animus

dum

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum loquitur, aut perorat lingua sibi ignota: mens autē qui A
est animus, sine fructu est. Quem enim potest habere fructum, qui ignorat quæ loquatur? ¶Quid est ergo? Orabo spiritu, orabo & mente. psalmum dicam spiritu, psalmū dicam & mente.) Hoc dicit, quia cum quis hac lingua loquitur quam nouit, tam spiritu quàm mente orat, quia non solum spiritus eius quē dixit datum in baptismo, scit quid oratur, sed & animus simili modo & de psalmo non ignorat. ¶Cæterùm si benedixeris spiritu.) Hoc est, si laudem dei lingua loquaris ignota audientibus. ¶Quis supplet locum idiotæ? quomodo dicit amē super tuam benedictionē, quia nescit quid dicas?) Imperitus enim audiens quod non intelligit, nescit finem orationis, & nō respondet amē, id est, verum, vt cōfirmetur benedictio. Per hos enim impletur cōfirmatio precis, qui respondēt amen, vt omnia dicta veri testimonio in audientium mentibus confirmentur. ¶Nam tu quidem gratias agis.) De eo dicit qui cognita sibi loquitur, quia scit quid dicat. ¶Sed alius non ædificatur.) Si vtiq; ad ædificandam ecclesiam conuenitis, ea debēt dici quæ intelligant audiētes. Nam quid prodest vt quis lingua loquatur B
quam solus scit, vt qui audit, nihil proficiat? Ideo tacere debet in ecclesia, vt ij loquantur qui prosint audientibus. ¶Gratias ago deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor.) Quoniam superius linguis loqui, donum esse dixit spiritus sancti, ideo ad deum refert quod omniū lingua loqueretur. Et ne forte quasi æmulus per inuidiā hoc dicere videretur, ostēdit se omnium quidem horum loqui linguis, & quia non valde prodest. ¶Sed in ecclesia, inquit, volo quinque verba loqui per legem, vt & alios ædificem, quàm decem milia verborum in lingua.) Vtilius dicit paucis verbis in apertione sermonis loqui quod omnes intelligant, q̄ prolixam orationem habere in obscuro. Hi ex Hebræis erant, qui aliquando Syra lingua plerumque Hebræa in tractatibus aut oblationibus vtebantur ad commendationem.
Ephe.6. Gloriabantur enim se dici Hebræos propter meritū Abrahæ. Quod idem Apostolus pro nihilo habuit, dicens: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. ¶Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, vt sensibus perfecti sitis.) Perfectos illos vult esse, vt sciant quid ad institutionem ecclesiæ sit necessarium, vt C
recedentes à malitia & erroribus, iis studerent quæ proficerent ad vtilitatem fratrū. Hic est enim sensu perfectus, qui
Esaiæ.28. id agit vt prosit alicui maximè fratri. ¶In lege enī scriptū est, quia in aliis linguis & in labiis aliis loquar populo huic, & nondum me exaudiēt, dicit dominus.) Hoc dominus de his dixit quos præscíit nec saluatori credituros. In aliis enī linguis & in aliis labiis loqui, nouum testamentum est prædicare, sicut dicit Hieremias propheta: Ecce, venient dies,
Hiere.31. dicit dominus, & consummabo domui Israel & domui Iuda testamentum nouum, non secundū quod disposui patribus illorum. hoc est, immutata ratione aliter loqui quàm se legis veteris verba habeant, dum audiunt sabbatū solui, neomenias euacuari, circuncisionem cessare, sacrificia immutari, escas dudum prohibitas licere edere, Christum de deo deum prædicare. hoc est aliis linguis & aliis labiis loqui: & nec sic perfidi deū obaudire voluerunt. Potest & sic intelligi, vt quia multi Iudæorum maleuoli erant, & propterea dignum nō erat his in reuelatione loqui euangelium, sed in parabolis loqueretur ad eos, & intelligentes ideo sibi non reuelari, quia mali erant, nec sic se corrigerent vt mereri se facerent per explanationem audire verba dei. Vnde dicunt
Matth.13. discipuli ad dominum: Domine, quare in parabolis loqueris illis? Et dominus: Quia vobis datū est, inquit, nosse mysterium regni dei: illis autem non: vt videntes non videant, & audientes non intelligant. ne indigni salutem perciperēt. quod animaduertentes pro meritis suis factum, nec sic cōuersi deo satisfacere voluerunt. ¶Itaque linguæ in signum sunt.) Hoc est, velamine incognitæ linguæ obscurati sunt sermones dei, ne videantur à perfidis, vt cum audiuntur incognitæ linguæ, signum sit quia propter perfidiam factum est ne audiens intelligat. ¶Non vtique infidelibus qui credunt, sed non credentibus.) Hoc est quod dixi, quia ad occultandos sensus incredulis proficiunt linguæ. ¶Prophetia autem nō

incredulis, sed iis qui credunt.) Hoc est, non cōpetit fidelibus audire linguas quas nō intelligant, sed infidelibus, qui nō sunt digni intelligere, sicut dicit Esaias propheta: Vade, Esaiæ. 6.
& dic populo huic: Aure audietis, & non intelligetis, &c.
¶Si conuenerit vniuersa ecclesia in vnum, & loquantur omnes linguis, introeant autem & idiotæ, nónne dicent, quia insanitis?) Manifestum est quia si omnes diuersis linguis loquātur, tumultus fit quidā inconditus populi quasi phrenesin patientis. ¶Si autem omnes prophetent, intret autem aliquis infidelis vel idiota, increpatur ab omnibus, redarguitur ab omnibus, occulta cordis eius manifesta fiunt, & tunc cadens in faciem, adorabit deum, pronuncians quod vere deus sit in vobis.) Cū enim intelligit & intelligitur, audiēs laudari deum & adorari Christum, peruidet veram esse & venerandam religionē, in qua nihil fucatum, nihil in tenebris videt geri, sicut apud paganos quibus velātur oculi, ne quæ sacra vocant perspicientes, variis se vanitatibus cernāt illudi. Omnis enim impostura tenebras petit, & falsa pro veris ostendit. Ideo apud nos nihil abdite, nihil sub velamine, sed simpliciter vnus laudatur deus, ex quo sunt omnia, & vnus dominus Iesus, per quem omnia. Si enim nullus sit qui intelligat, aut à quo ipse discutiatur, potest dicere seductionem esse quandam & vanitatem, quæ ideo linguis canitur, quia pudoris est si reueletur. ¶Quid est ergo fratres, cū conuenitis, vnusquisque vestrum psalmum habet.) Id est, laudem dei per canticum eloquitur. ¶Doctrinam habet.) Hoc est, sensuum per spiritalem prudentiam habet expositionem. ¶Reuelationem habet.) Id est, subest ei prophetia occultorum, quæ ad omnium mentē perueniat fauente spiritu sancto. ¶Linguam habet.) Vt eos qui lingua loqui poterant, non contristaret, permisit eos loqui linguis: ita tamē, vt interpretatio sequeretur. Ideo ait: ¶Interpretationē habet.) Vt si interpres adesset, daretur locus loquēdi linguis. ¶Omnia ad ædificationem fiant.) Conclusio hæc est, vt nihil incassum in ecclesia geratur, hócque elaborandum magis vt imperiti proficiant, ne quid sit corporis per imperitiam tenebrosum. Idcirco omnes paratos vult cōuenire diuersis donis spiritalibus, vt ipsa auiditate animi vigilantes inuicem se exhortati, meliora dona æmularētur, ad illuminationē fratrū. ¶Siue enim lingua quis loquitur per duos, vt multū tres, & particulatim vt vnus interpretetur.) Hoc est, duo aut tres, non plus linguis loquantur, sed singuli, non simul omnes, ne insanire viderentur. Ideo ergo vt multum tres, ne occuparent diē linguis loquentes, & interpretes illorum, & non haberent prophetæ tēpus scripturas disserēdi, qui sunt totius ecclesiæ illuminatores. ¶Quod si nō fuerit interpres, taceat in ecclesia, sibi autem loquatur & deo.) Hoc est, intra se tacitè oret aut loquatur deo, qui audit muta omnia. In ecclesia enī ille debet loqui, qui omnibus prosit.
Prophetę autē duo vel tres loquantur, & alij examinent vel interrogent.) Ipsum modum tenuit dicendo: Duo aut tres loquantur, singuli autem, sicut suprà. Cæteros aut interrogare permisit de iis quæ forte in ambiguum veniunt, aut quę assequi aliquis nō potest, quia diuersa sunt ingenia, vt disputatione planiore dilucidentur. ¶Quod si alij reuelatum fuerit sedenti, prior taceat.) Id est, permittat potior inferiori, vt si potest dicat: D
nec ægre ferat, quia potest & illi dari donum vt dicat, cum videtur inferior, quod potiori cōcessum nō est. Sicut enim totum vni concedi non potest licet potiori, ita & nō potest alicui quamuis inferiori nihil impertiri, vt nemo sit vacuus à gratia dei. ¶Potestis enim per singulos prophetare, vt omnes discant, & omnes exhortentur.) Hæc traditio synagogæ est, quam nos vult sectari, quia Christianis quidē scribit, sed ex gentibus factis, non ex Iudæis, vt sedētes disputent seniores dignitate in cathedris, sequentes in subsellijs, nouissimi in pauimento super mattas. Quibus si reuelatum fuerit, dandum locum dicendi præcipit, nec despiciendos, quia membra corporis sunt. ¶Et spiritus prophetarū, prophetis subiectus est.) Quia enim vnus atque idem spiritus est, qui tam prophetis futura dicentibus, quàm iis qui reuelant scripturas, infundit se pro ratione & qualitate caussarum, idcirco dixit: Subiectus est prophetis, vt ingenia accē-

deret

Universidad de Deusto
Biblioteca

deret hac spe quod spiritus conatus adiuuet. Desiderio enī optimo ad dei res enarrādas subuenit, vt impleat boni propositi voluntatē. Nam & de saluatore idem dictum est: Bi-
1.Corin.9. bebant autem de spiritali sequente petra: petra autem erat Christus. Hoc est & subiectum esse, quod & sequi. Sequebatur enim vt humanis suffragiis deficiētibus adesset ad auxilium tribuendum. Ita & spiritus subiectus dicitur, vt conatus bonos adiuuet, cū suggerit. Subiectus enim videtur, qui cœpta alterius perficit. ¶ Non est enim dissensionis res,
Ioan.14. sed pacis.) Quia ergo pacis res est, dicente saluatore: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis: nemo alterum non sinat dicere, neque debet dicenti studio contradicēdi resistere, ne discordia fiat in corpore. Qui enim in pace vocantur, patientiæ debent studere, ne pacis iura soluantur. ¶ Sicut in omnibus ecclesiis sanctorū doceo.) Hoc dicto hortatur illos vt quæ præcepit faciant, quando similiter se ecclesiis sanctorum prędicare testatur. ¶ Aut à vobis verbum dei profectum est, aut in vos solos deuenit?) Arguēdis verba sunt. Sic enim inflati erāt, quasi ipsis promissa fuisset hæc salus, & exemplo eorum cæteræ gentes vocarentur ad fidē, aut non essent aliqui qui possent accipere gratiam dei apostolis prædicantibus. Sic enim se iactabant, quasi beneficiū darent magis quàm acciperent accedentes ad fidem. Vnde dicit: Aut in vos solos deuenit verbū dei? Omnis enim qui vult aliquid emere quod scit ab aliis non requiri, cum quodam fastidio accedit ad emptionem, quasi beneficium præstiturus vendēti. Ideo hoc Apostolus arguit in Corinthiis, quia tales se præbebant elatione vanitatis, quasi si ipsi non obedirent verbis fidei, nemo esset qui crederet: sicut dicit
Actо.13. Iudæis: Vobis primis oportebat loqui verba vitę huius: sed quia repulistis ea, indignos vos facientes æternæ vitæ, ecce conuertimus nos ad gentes. ¶ Si quis existimatur propheta esse aut spiritalis, cognoscat quæ scribo vobis, quia domini sunt.) Hoc dicēs, tangit supra memoratos falsos apostolos, à quibus fuerant deprauati, qui prō desideriis hominum nō diuina sed terrena docebāt. Ideo hic nihil suū tradere se dicit, sed domini, vt quibus suadet, deo acquisiti non hominibus videantur: qua fiducia & constanter prædicat, liberam habens conscientiam, quia non hominibus placere vult, sed deo. Vnde peccatoribus non blanditur vt crescant: sed admonet, vt desinant. ¶ Si quis autem ignorat ignorabitur.) Rectè, quia qui nescit domini esse quæ loquitur Apostol⁹, & ipse à domino ignorabitur in die iudicij, dicēte domino:
Matth.25. Amen dico vobis, quod nescio vos. ¶ Propter quod fratres æmulationem habete prophetandi.) Quamuis arguat hos, & in multis reprehendat & corripiat, eò quòd recesserant: à traditione eius: tamen fratres hos vocat, quia dicit Esaias ad plebem domini: Dicite iis qui nō recte ambulant in viis meis, fratres nostri estis vos. Vt ergo cōsolaretur istos post correctiones, fratres illos vocat: & ad æmulationē prophetiæ hortatur, vt assidua disputatione & explanatione legis diuinæ fierent structiores, vt possent dicere peruersas esse pseudoapostolorum prædicationes. ¶ Et loqui linguis nolite prohibere.) Et hoc propter charitatem, vt qui possunt loqui linguis, & qui interpres fuerit præsens, non vetentur, ne fiat dissensio. ¶ Omnia autem honeste, & secundum ordinem fiant.) Hoc est secundum ordinem supradictū. Honeste autem illud fit quod cum pace & disciplina fit.

1.Timo 2. Mvlieres vestræ in ecclesia taceant.) Nunc tradit quod prætermiserat. Superius enim velari mulieres in ecclesia præcepit, modo vt quietæ sint & verecundæ ostendit: vt operæpreciū sit, quia velantur. Si enim imago dei vir est, nō fœmina, & viro subiecta est lege naturę: quantò magis in ecclesia debēt esse subiecta? ¶ Non enim permittitur illis loqui, sed esse in silentio, sicut & lex dicit.) Quid dicit lex? Ad virum
Genes3. tuum conuersio tua, & ipse tui dominabitur. Lex hæc specialis est. Hinc Sara dominum vocabat Abraham virū suū. Ac per hoc in silentio iubētur esse, ne supradictæ legis sententia infirmetur, cuius memor Sara viro suo erat subiecta, sicut dictum est. Quanuis vna caro sit, sed duabus ex causis iubetur esse subiecta: quia & ex viro est, & per ipsam intrauit peccatum. ¶ Si quid autē discere volunt, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieribus in ecclesia loqui.) Turpe est, quia contra disciplinam est, vt in domo dei qui eas subiectas viris suis esse præcepit, de lege loqui præsumant, cum sciant illic viros habere primatum, & sibi magis cōpetere vt in domo dei precibus vacent, linguam retinentes, aures aperiant, vt audiant quomodo misericordia dei mortem vicit per Christum, quæ per eas regnauit. Nam si audeant in ecclesia loqui, dedecus est, quia ideirco velātur, vt humiliātæ appareant. Illæ autem se inuerecunde ostendunt, quod & viris opprobrium est. In mulierum enim insolentia, etiam mariti notantur.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

NOtum autem vobis facio fratres, quia Euangeliū quod prædicaui vobis, quod & accepistis, in quo & statis, per quod & salui efficimini, quod sermone annūciaui vobis, debetis tenere, nisi forte sine caussa credidistis.) Ostendit illis quia si in hac caussa quæ subiecta est, à traditione eius seducti sunt, perdiderūt quod crediderunt. Omnis enim spes credentium in hoc sensu est, quia mortui resurgent. Quod autem dicit, in quo & statis, his dicit qui firmi erant in fide traditionis huius. Promiscuis enim loquitur, vt & ij qui in fide fixi sunt, gaudeāt: & qui nutant, corripi se doleant & corrigantur. ¶ Tradidi enī vobis in primis, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas.) Scripturas testamenti veteris memorat, quæ futuram passionem domini cecinerunt,
Esaiæ.53. Dicit enim Esaias propheta: Vt ouis ad immolandū ductus est. Et inter cætera, quoniā tolletur à terra vita eius, ab iniquitatibus populi mei ductus est ad mortem. Hæc in Christo reperta noscuntur. Sed quia præteriti temporis significatio videtur, nō est aduersum: quia apud deum qui omniū præscius est, nihil futurum est: ideo sic dicit quod futurum est nobis, quasi factum sit. Nam in Apocalypsi Ioannis apostoli dicitur. Agnus, inquit, qui occisus est à constitutione mundi. Quia enim aliter non fiet quàm scit deus, factum dicitur, nobis enim fit, non deo, quia apud deū nihil est quod
Psalm 95. futurū dicatur. Et in psalmo ait: Dominus regnauit à ligno. Et Moyses de cruce eius ita significauit dicēs: Tunc videbitis vitam vestram pendētem ante oculos vestros, & non credetis. Idcirco ergo in eadem caussa & futuri temporis aliquando significantiam ponit, ne à peruersis non de Christo dictum defenderetur, si rorum quasi prēteritum significaret. ¶ Et quia sepultus est.) Nulli dubium est sepultū ēsse,
Esaiæ.53. sicut dicit Esaias propheta. Et dabo malos pro sepultura eius. ¶ Et quia resurrexit tertia die secundum scripturas.)
Ionæ.2. Omnia in fide clausa sunt, ideo sub persona populi resurrectio domini tertia die futura descripta est. Dicit enim Osee
Osee.6. propheta: Post biduum & in tertio die resurgemus, & viuemus in cōspectu eius. In Christo enim omnes resurrexisse, sicut in Adam mortuos esse, nemo fidelium denegat. Simili modo & in psalmo sub persona hominis etiam de Christo
Psalm.8. significat, dicens: Omnia subiecisti sub pedibus eius, gloria & honore coronasti eum. ¶ Et quia visus est Cephæ.) Id est
Lucæ.24. Petro. Hoc etiam Cleophas cū socio suo testatur, vt in Euangelio κατὰ λεῦκαν, quod apparuit soli Petro. ¶ Postea illis vndecim.) Et hoc in Euangelio continetur. ¶ Deinde appa-
Actо. 9. ruit plus quàm quingētis fratribus simul.) Hoc sua fide dicit. ¶ Ex quibus plures manent vsque adhuc, quidam autē dormierunt.) De his quibus post resurrectionem apparuit dominus, tūc multos dicit fuisse in corpore. ¶ Deinde apparuit Iacobo.) Singulariter Iacobo apparuit, sicut & Petro. Quod ideo puto factum, vt multifaria apparentia fidem resurrectionis firmaret. ¶ Postea apostolis omnibus.) Iterum omnibus apostolis visus est in monte vbi constituerat illis Iesus sicut refert Matthæus euangelista. Antè in Hierusalē post dies octo resurrectionis suę, id est, dominica die ianuis clausis intrauit ad discipulos, vt Thomæ animus firmare-
Ioan.20. tur, sicut dicit Ioannes apostolus. In monte enim intelligitur mandata illis dedisse. ¶ Nouissime autē omniū quasi abortiuo visus est & mihi.) Apparuit illi primū in cœlo, post oranti in templo. Abortiuum se dixit: quia extra tēpus natus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus in Christo apostolatũ accepit, iam Christo in cœlos re- A
Ephe.3. cepto cum carne. ¶Ego enim sum minimus omnium apostolorum.) Humiliat se, & temporis caussam sibi asscribit. Tempore enim minor est, non dignitate. Sed quia & persecutor fuit, inclinat se dicens. ¶Qui non sum dignus vocari apostolus, quia persecutus sum ecclesiam dei. Gratia autem dei sum quod sum.) Deo dat gloriam qui eum elegit, & dignitatem suam nõ sibi defendit, sed indignum se dicit. Vnde verè plus meretur, sciens dixisse dominum: Qui se exal-
Lucæ.18 tat, humiliabitur. ¶Et gratia eius pauper in me non fuit.) Hoc dicit, quia non propter quod persecutus est, minorem gratiam in apostolatu accepit. ¶Sed plus illis omnibus laboraui.) Addit ad caussam, quia non solum minoratus non est, sed & amplius propter constantiã qua vigebat in Christo, afflictus est: quod non ægreferens dignior factus est. ¶Nõ ego autem, sed gratia dei mecum.) Ne se extulisse iactanter putaretur, statim se humiliat, cum hoc ipsum nõ magis sibi, sed dei gratiæ asscribit: vt semper omnem gloriam reportet ad deum. vnde iure exaltandus est. ¶Siue igitur e- B
go, siue illi, sic prędicamus, & ita credidistis.) Hoc est quod supra significauit, quia non inferiorem gratiam in prædicatione accepit, quàm cęteri apostoli, sed vnam atq; eandẽ. Vnde magis arguit perfidiam Corinthiorum, quia cũ manifestata esset credulitas hæc apud omnes ecclesias, hi ab hac fide & spe desciuerant quam subiecit, dicẽs. ¶Si autem Christus prædicatur quod ex mortuis resurrexit, quomodo dicunt quidam inter vos, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si ergo resurrectio mortuorum nõ est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, vacua est & fides vestra.) Hæc à falsis apostolis erant tradita, qui Christum neq; natũ, neq; in carne passum, neque resurrexisse asseuerabant: quos &
1.Ioan.2. Ioannes apostolus denotat quod Christum in carne venisse negabãt. Vnde dicit: *Qui negat Christum in carne venisse, hic est Antichristus: & qui negat filium, nec patrem habet.* Isti ambulabant, & quorundam fidẽ, ne imprudentes à mũdi sapientibus iudicarentur, subuertebant: quia prudentes C
sęculi stultum iudicant cum audiunt resurrectionem mortuorum. Quod si, inquit, verum est quia Christus non resurrexit, falsi sumus prędicatores, & fides vestra inanis erit. Hoc enim crediderunt apostolo prædicante, quia mortui resurgent: & hac spe attracti sunt ad fidem: quod vtique ad detrimentum illorum proficere asserit, si crediderũt quod futurum non est: & pudoris est vt aliquis profiteatur hoc se credidisse quod falsum est. Et verecundiam ergo illis incutit, & labores illorum dicit infructuosos, si quod à falsis apostolis audierunt, verum est, quia mortui non resurgent. quod nemo vtique de se patitur audire. vt vidẽtes hoc cõtra se esse, reuerterentur ad primam fidem. ¶Inuenimur autem & falsi testes dei, quia testimonium diximus aduersum deum, quod suscitauerit Christum, quem non suscitauit.) Qui asserit quod Christum deus à mortuis suscitauit, falsus est testis si non est factum: virtutem tamen dei prędicat, non vtique vt inimicus, qui tam admirabile factum virtuti eius asscribit. Quod si verum est quia excitauit Christum à D
mortuis, quid huic dicendum est qui & testis contra deum falsus est, & opus eius stultitiã asserit? ¶Si enim mortui nõ resurgent, neque Christus resurrexit. Quod si Christus nõ resurrexit, adhuc estis in peccatis vestris: & qui dormierũt in Christo, perierunt.) Terret illos, vt quia nemo sibi male vult, doleat illis hoc cœpisse credere quod contra ipsos est. Quis enim peccata sibi remissa nolit audire? Et qui dormierunt in Christo, perierũt. Addit ad terrorem, quia charorum suorum excessum nolint æstimare perditionẽ. Qui enim non timuerunt, sub hac spe de seculo exierũt, siue occidi non timuerunt, quia resurgere exemplo Christi crediderunt: quod si non est verũ, perierũt. Hoc illis dicit quod amore suorum defunctorum nolunt audire, vt illis amputet quod prius per errorem volebant audire. ¶Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.) Manifestũ est quia & in hac præsenti vita & in futura speramus in Christo. Nec enim hic deserit seruos suos, sed dat illis gratiam, & in futuro erunt in gloria æterna. Si autem futuræ vitæ spes non esset, omnibus hominibus, quod dixit, miserabiliores essemus. Vt quid enim ieiunia, vigiliæ, exitus, munda vita, iustitia, misericordia, mors, si pro his nulla merces erit in futuro? Increduli autem vel hac vita fruuntur. ¶Si enim Christus resurrexit à mortuis initium dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.) Hoc dicẽs tangit pseudoprophetas qui Christum natum negabãt, ac per hoc non resurrexisse carnem: quia qui natus nõ est, nec moritur. Sic autem probat Christum à mortuis resurrexisse quia homo fuit, vt dubium non sit hominem à deo à mortuis excitatum: vt quia peccato hominis mors inuenta est, Christi iustitia resurrectionem meruerit mortuorum. ¶Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.) Hoc dicit quia sicut Adam peccans mortem inuenit, & omnes ex eius origine tenuit vt dissoluantur, ita & Christus non peccans, & per hoc vincens mortem: (quia qui nõ peccat, vincit mortem, quia mors ex peccato,) omnibus qui sunt ex eius corpore, acquisiuit vitam, id est, resurrectionẽ. Quamuis ergo generalẽ tribuerit resurrectionẽ, vt sicut in Adã omnes siue iusti siue iniusti moriuntur, ita & in Christo omnes tam credentes quàm diffidentes resurgant: licet ad pœnam, increduli tamẽ viuificari videntur, quia corpora sua recipient, iam non morituri, sed passuri pœnam in eis sine fine: quod credere noluerunt. ¶Vnusquisque autem in suo ordine.) Nunc ordines resurrectionis vult exponere. ne ideo putarent fabulosum esse, quia factum non est adhuc in cæteris, ordines illis exponit, & tempora quando factum sit, & quando futurum vt resurgant mortui. ¶Initium Christus.) Sicut in Actibus apostolorum testatur scriptũ esse in Moyse, si passibilis Christus, si prior surgens ex mortuis. &c. Prior ergo resurrexit, vt forma fieret credentibus sibi. ¶Deinde ij qui sunt Christi *in aduentu eius.*) Hoc duplici modo intelligendũ est, quia *& in aduentu eius* secundo sancti resurgẽt, iuxta fidẽ Apocalypsis Ioannis, sicut & in primo aduentu cum resurrexit, multa corpora sanctorum resurrexerũt ad protestationem euictæ mortis ac spoliatæ. Sub vna ergo significatione duplicem aduentum domini comprehẽdit. ¶*Deinde finis, cũ tradiderit regnum deo & patri, cum destituerit omnẽ principatum, & omnem potestatem, & omnem virtutem, & om*
nem dominationem. Oportet enim illũ regnare donec po- Psalm. 109. Hebr. 1. & 10. Psalm. 8.
nat omnes inimicos sub pedibus eius. Omnia enim subiecit sub pedib⁹ eius. Nouissimè inimica destruetur mors.) Hoc dicit quia tradito regno finis erit mundi, impleta resurrectione. Quod quidam territi asperitate sermonis, dũ quasi pie volunt sentire, à propritate sensus declinant. Horrẽt enim sonum verbi, audiẽtes, Cum tradiderit regnum deo & patri: putantes traditionem hanc regni, si iuxta sonum verbi intelligatur, vacuam remanere: vt si tradit, iam ipse non habeat, quasi pater tradens omnia filio euacuauerit se. Nam ipse dominus ait: Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Et postea: Hæc est autem vita æterna, inquit, vt cognoscant te Matth.11. Ioan.17.
solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum. Ecce regnante filio regnat & pater. Quomodo autem tradens regnum filius euacuare se crederetur, cum dicat angelus ad Mariam: Et dabit illi dominus deus sedẽ Dauid patris sui, Luc.1.
& regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius nõ erit finis? Et Daniel de eodẽ regno dicit inter cætera: Deus Daniel.2.
cœli excitabit aliud regnum quod nunquam corrumpetur, & hoc regnum æternum erit. Nemo ergo dubitet filiũ semper regnaturum cum patre. Traditio autem hæc est regni, vt cum omnia filio fuerint subiecta, & adorauerint illum vt deum, destructa morte: tunc filius ostendit illis non se esse ex quo omnia, sed per quem sunt omnia: & hoc erit tradere regnum deo & patri, ostẽdere ipsum esse ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur: & tũc erit finis. Destructio tamen mortis est resurrectio mortuorum. ¶Cum autem dicat, Omnia subiecta sunt ei: præter eum qui subie- Hebr.2.
cit ei omnia. Cum autem subiecta illi fuerint omnia, tunc & ipse subiectus erit ei, qui illi subiecit omnia: vt sit dominus omnia in omnibus.) Idem sensus est, quem nunc aperit, vt manifestet quid sit tradere regnum filium deo & patri: hoc

tamen

Universidad de Deusto

tamen addit ad ſenſum quia tradens pater filio regnum non A
ſe ſubiecerit ei, ſicut filius patri ſe ſubiecit. Incongruum eſt
enim vt pater ſubiiciatur filio. Omnia ergo ſubiecit pater
filio, vt ſimiliter honorificetur filius, ſicut & honorificatur
pater. ¶ Cum ergo omnia confeſſa fuerint Chriſtum deum
ſubſtrata pedibus eius, tunc & ipſe Chriſtus dominus ſubii-
cietur deo patri, vt ſit deus omnia in omnibus.) Hoc dicit
quia cum omnium principum & poteſtatum & dominatio-
num fuerit preſſa ſuperbia, & adorauerint Chriſtum quaſi
deum: tunc Chriſtus propter vnicam authoritatem patris,
deum quidē ſe oſtēdet, ſed de deo, vt vnius principij ſubli-
mis & ineffabilis authoritas maneat. Hoc eſt ſubiicere ſe fi-
lium patri, hoc eſt deum eſſe omnia in omnibus: quia cū di-
ſcit omnis creatura caput ſuum eſſe Chriſtum, Chriſti autē
caput deum patrem: omnia in omnibus eſt deus pater. hoc
eſt, vt omnis creatura vnum ſentiat, vna voce omnis lingua
cœleſtium & terreſtrium & infernorum confiteatur vnum
eſſe deum ex quo ſunt omnia. Si autem dixiſſet, vt ſit deus
in omnibus, intelligeretur in omnibus quidem eſſe, ſed per B
affectum aut communem ſenſum, non tamen ea ipſa ex ipſo
eſſe. Sed cum dixit omnia in omnibus: hoc ſignificauit, quia
ex ipſo ſunt, & in ipſis eſt. Ex ipſo, quia ab ipſo creata ſunt.
In ipſis autem, quia in omnium confeſſione vnus erit deus.
Non tamen ſic ſubiicitur filius patri, ſicut filio creatura.
¶ Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis? Si o-
mnino mortui nō reſurgent, quid & baptizantur pro illis?)
In tantum ratam & ſtabilem vult oſtēdere reſurrectionem
mortuorum, vt exemplum de eorum qui tam ſecuri erant
de futura reſurrectione, vt etiam pro mortuis baptizaren-
tur, ſi quem forte mors præueniſſet, timētes ne aut male, aut
non reſurgeret, aut qui baptizatus non fuerat, viuus nomine
mortui ringebatur. Vnde ſubiecit, Quid & baptizātur pro
illis? Exemplo hoc non factum illorū probat, ſed fixam fi-
dem in reſurrectione oſtendit. ¶ Quid & nos periclitamur
omni hora? quotidie morior pro gloria veſtra, quā habeo in
domino.) Dicēdo, quid & nos periclitamur? diſcreuit per-
ſonas, oſtendens nō catholicos eſſe, qui pro mortuis bapti- C
zabantur. Denique ſuprà dixit: Quid & baptizantur pro il-
Iudic.11. lis? nunquid & baptizamur pro illis? Nam & Iepte, quamuis
in re quæ accepta fieri non poſſet, fidelis inuentus eſt, offe-
rens filiam ſuam ſecundum votum ſuum quod ſtultè vo-
uerat. Non ergo factum probatur, ſed perſeuerantia fidei in
exemplum profertur. Prædicantiū pericula & labores me-
morat, dicens. Quid & nos periclitamur? & ſubauditur, niſi
quia ſperamus futuram reſurrectionem. ſicut ſupra memo-
rat. Securi enim quia poſt iſtam morte vera vita ſequetur,
pericula non timent illata ab infidelibus propter zelum il-
lorum quos quia crediderunt perdidiſſe ſe, dolent. Solici-
tudinem ergo ſuam oſtendit quam habebat erga ſalutem il-
lorum p̄opter gloriam promiſſam à domino, ſicut & in le-
Eſaiæ.58. ge dictum eſt: Exalta ſicut tuba vocem tuā. ſi te audierint,
lucraberis animas illorū. Ad hoc feſtinabat apoſtolus ſem-
per ſolicitus, vt gloria illi creſceret apud deum acquiſitæ ſa
lutis multorum. ¶ Si ſecundum hominem ad beſtias pugna-
ui Epheſi, quid mihi prodeſt ſi mortui non reſurgēt?) Hoc D
eſt, ſi ſecundum humanum ſenſum (qui videns hoc in rerū
naturam nō cadere, vt caro iam ſoluta reformetur ad vitā,
minime credit futuram reſurrectionem mortuorū) beſtiis
offerri, mori non timui, nihil profeci. Sed non hoc eſt, quia
certus de promiſſa vita, non ſolum non timuit, ſed & liben-
Act.21. ter beſtiis offerri ſe paſſus eſt, ſicut inter cætera ait in Acti-
bus apoſtolorum: Ego enim non ſolum ligari, ſed & mori
paratus ſum in Hieroſolyma pro nomine domini Ieſu Chri
ſti. ¶ Manducemus & bibamus. cras enim moriemur.) Hoc
Eſaiæ.22. ab Eſaia propheta dictum eſt. Propter hos qui quaſi nihil
futurum eſſet poſt mortem, ventri tantum ſtudebant quo-
modo pecora, ſicut & ij qui Corinthios deprauabāt. ¶ No-
lite ſeduci, Corrumpunt mores bonos colloquia mala.) Si-
gnificat confabulatione malorum hominū euerti poſſe bo-
num propoſitū. Aſſiduitas enim praui colloqui vitiat men-
tem, ac per hoc ab his cauendum. Quicunque enim acceptā
fidem cuſtodire vult, maxime inter ipſa initia obſtrepētes
debet vitare, vt impleat quod vtile iudicauit. ¶ Vigilate, iu-
ſti eſtote, & nolite peccare.) Vigilandum monet, ne circū-
uentione praui ſenſus capti & à fide abducti deprauarētur,
mortuorum reſurrectionem nō credendo. Iuſtos eſſe præ-
cepit, vt non ſolum terrenam iuſtitiam excolāt, ſed & cœ-
leſtem, quia terrena iuſtitia meritum non facit, ſicut & non
facit reum. Quid enim magnum eſt aliena nō tollere, quip-
pe cum hoc timoris ſit? Magnum eſt autem de proprio non
habenti largiri. hæc eſt vera iuſtitia. & vt non peccent, ſubi-
iecit. Vnde intelligi voluit non ſe iuſtitiam temporalem ſer
uandam mandaſſe, ſed diuinam: quia qui cœleſtem iuſtitiā
ſeruat, ſine dubio in hac præſenti perfectus eſt. ¶ Ignorātiā
enim dei quidam habent. Ad reuerentiam vobis loquor.)
Propoſitum dei ignorantes ij qui inter eos conuertebātur,
mortuos reſurrecturos ſtultum eſſe dicebant credere. Ideo
pudorem illis incutit quaſi imprudentibus. credebant enim
eis qui ignorantiam dei habentes, contra dei ſtatuta doce-
bant. ¶ Sed dicit aliquis, quemadmodum reſurgent mortui?
quo autem corpore veniēt?) Hos dixit ignorantiam dei ha-
bere, quorum deprauatæ ſententiæ verba protulit, dicens:
Quemadmodū reſurgēt mortui, quo autē corpore veniēt?
Cui cōgruè reſpōdit dicēs: ¶ Stulte, tu quod ſeminas, nō vi
uificat niſi moriatur.) Cū animali homine nō vtiq; legis au
thoritate agit, vt exēplis ſuadeat, quæ ſi reciperet, nō erra-
ret: ſed phyſica ratiōe, de qua ſibi blāditur, vt nō credat re-
ſurgere reſoluta & emortua corpora. Oſtendit enī mortua
rurſū reparari ad vitā, & multiplicata, vt cōfundatur error
humanus. ¶ Et quod ſeminas, non corpus quod futurū eſt
ſeminas, ſed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius cæ-
terorum. Deus autem illi dat corpus prout voluit, & vni-
cuique ſeminum proprium corpus.) Si ergo nudum granū
ſeminatur, vt dei nutu quodāmodo elementorum miniſte-
rio veſtitum reſurgat, multa ſecum habens incrementa vti-
litatis humanæ: cur non credibile ſit dei virtute mortuum
poſſe reſurgere, meliorata tantum ſubſtantia, non numero
multiplicatum? Quid ergo requiritur ab infideli quo cor-
pore reſurgant mortui, cum exempla prædicant ad fidem
hanc melioratæ reſurrectionis, non amiſſæ ſubſtantiæ: quia
proprium corpus recipiet in quo creatus eſt Adam, iuxta
exempla ſupradicta ¶ Non omnis caro eadē caro. Alia qui-
dem hominis, alia autem pecoris: alia caro volatiliū, alia ca-
ro piſcium.) Cum ex eadem maſſa omnis caro ſit, vnde &
quomodo in his tanta diuerſitas eſt, vt vna impenſa faceret
genera diuerſa? Dicant nunc ſophiſtæ mundi & ſcrutatores
ſyderum, ſi valent comprehendere quæ extra ſe ſunt: cum
quid intra ſe ſit, neſciant. Denique omnes mundani philo-
ſophi quia mentem ſuam legi dei humiliare vt fidem eius
ſuſciperent noluerunt, diuerſa ſemper & contraria aſſeren-
tes, inaniſſimis diſputationibus inuicem ſe confuderūt: quia
in nullo horum teſtificatæ veritatis ſignū agnitū eſt, quod
antepoſitum verbis commendaret doctrinam: ſicut & deus
diſcreuit diſciplinæ veſtræ, quæ non verbis probatur, ſed
virtute, cui non poſſunt verba reſiſtere. Quemadmodum
ergo ex vna impēſa diuerſa animantiū caro eſt, ita & vnius
carnis homines, diuerſi erunt dignitate in reſurrectione: vt
talis vnuſquiſque appareat qualis fuerit meriti, quippe cum
etiam hic diuerſitatem corporū videam'. ¶ Et corpora cœ-
leſtia & terreſtria: ſed alia quidem cœleſtium gloria, alia au
tem terreſtrium.) Cœleſtia corpora ſunt reſurgentium: ter-
reſtria autem antequā moriantur aut ſurgant: vt quia Chri-
ſtus cœleſtis eſt, ex eo corpora cœleſtia dicantur: ex Adam
verò, quia terreſtris eſt, terreſtria corpora. ¶ Alia claritas
Solis, alia claritas Lunę, & alia claritas ſtellarum. Stella enim
ab ſtella differt in claritate.) Vnius naturæ cōparatione vti-
tur ad indiſcretæ ſubſtantiæ reddendam rationem, quia ſi-
cut Sol & Luna & ſtellæ cum ſint vnius quidem naturæ, di-
uerſæ tamē claritatis ſunt: ita & homines cū ſint vnius qui-
dem generis, merito tamen diſſimiles erūt in gloria: vt cla-
ritati Solis, illorum dignitas exæquetur, qui centeſimū nu-
merum habent, qui vt perfecti eſſent, primi gradus æmuli
fuerunt, de quibus dictum eſt: Tunc iuſti fulgebunt ſicut
Sol in regno patris ſui. Lunari autem claritati hi comparan-
di ſunt, qui ſexageſimum numerum bonis operibus merca-
ti ſunt, vt ſecundi gradus meritum haberent. Stellis autem
clario-

Universidad de Deusto
Biblioteca

clarioribus eorum merita comparanda sunt, qui secundum A tricesimum numerum tertij gradus dignitatem iustis laboribus quæsierunt. Sequentibus verò stellis quæ inter claras & obscuriores mediæ sunt, peccatores homines coaptandi sunt, qui de tribus nullius gradus adipisci honorem voluerunt. Tetricis autem stellis & omnium nouissimis, perfidorum resurrectio similis est: quia errorem secuti, stellis in errorem ducentibus comparandi sunt, sicut dicit in epistola sua Iudas apostolus. Infidelitas enim non potest claram resurrectionem habere: quia sicut carbo cinere suo coopertus obcæcatur, ita & hi perfidia sua erroris tenebris circundati, luce carebunt. ¶Ita erit & resurrectio mortuorum.) Exẽpla dat, vt non sit dubium resurrectionem mortuorum futurã, vt accepta ratione nemo ambigat. ¶Seminatur in corruptela, surget in incorruptela.) Seminare est sepelire vt corrumpatur: resurgere autem in incorruptela, iã exsuscitatum non posse corrumpi, sed habere claritatem immortalitatis ¶Seminatur in ignominia, resurget in gloria.) In ignominia seminatur, quia dum in tetrico ponitur, fit fœtidum, & scatet vermibus. surgere est autem in gloriam, quia B exsuscitatum & lumen erit, & nullam squaloris iniuriam patietur. ¶Seminatur in infirmitate, surget in virtute.) In infirmitate seminatur, quia immobile est, & irregibile: surget autem in virtute, quia iam totum viuum erit ac vegetum. ¶Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale.) Animale corpus est dum cibis sustentatur vt viuat: spiritale autem cum horum nihil indigebit conuersum in vitã. Omnia supradicta hoc sensu clauduntur. Non enim corpus animale semper hic habere potest spiritum sanctum. Tunc verò, id est in resurrectione, semper manebit in sanctis. Surget corpus spiritale quod possit ire obuiam Christo. ¶Sicut scriptum est: Factus est primus homo Adam in animam viuentem, nouissimus Adam in spiritum viuificãtem.) Notandum est quòd duos Adam eiusdem naturæ vtrosq; demonstrat, quod contra Machinæos & Apollinaristas facit, qui negant à dei verbo perfectum hominem esse susceptũ. ¶Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale, deinde quod spiritale. Primus homo de terra terrenus, secũdus homo de cœlo cœlestis. Qualis terrenus, tales & terreni.) Cœlestis dicitur, quia non humanæ fragilitatis ritu, sed di- C uinæ maiestatis nutu & conceptus est & enixus. Nam vsque adeo naturam nostri habuit, vt secundus Adam dicatur, & homo. ¶Et qualis cœlestis, tales & cœlestes.) Si ideo (vthæretici volunt) nostri generis assumptus homo non fuit, qui cœlestis dicitur: ergo nec isti naturæ nostrę sunt, qui cœlestes appellantur. Si verò de his nemo dubitat, nec de illo est ambigendum. ¶Igitur sicut portauimus imaginem illius terreni, portemus & imaginem huius cœlestis.) Peccator imaginem Adæ portat, iustus verò imaginem Christi. Ergo sicut portauimus veterem hominem ante baptismum, ita & post baptismum portemus nouum. ¶Hoc autem dico fratres, quoniam caro & sanguis regnum dei non possidebunt, neque corruptio incorruptelam possidebit.) Frequenter scriptura carnem pro operibus nominat carnis: vt ibi: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu. Aliter caro sicut est, regnum dei non possidebit nisi immortalitate vestita. ¶Ecce mysterium dico.) Obscuritatem significat nominando mysterium. ¶Omnes quidem resurgemus, D nõ omnes immutabimur.) Omnes enim homines resurgẽt, sed soli qui regnaturi sunt, in gloriam mutabuntur. Siue ita: Omnes resurgemus, qui in aduentu Christi mortui inueniemur: non omnes immutabuntur qui in corpore sint reperti, quia sancti soli beatitudinis gloriam consequentur. ¶In momento, in ictu oculi.) Per ictum oculi, nimiam breuitatem vult significare momenti, vt quanta sit dei potentia, ex resurrectionis celeritate cognoscas. ¶In nouissima tuba & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.) Nouissimus aduẽtus intelligitur Christi. Mortui autem vel peccatores intelligendi sunt, qui etiam viuentes mortui esse dicuntur, vt ad pœnam: aut immortales, vt absque aliqua membrorum deminutione resurgant. Vel certe simpliciter omnes mortuos resurgere dicit, & solos sanctos cum iis qui viui iusti inuẽti fuerint, in gloriã immutari. ¶Oportet enim corruptibile hoc.) Necesse est fieri quod promissum est. ¶Induere incorruptelam: & mortale hoc induere immortalitatem.) Et quod induit, & est similiter indumentum. ¶Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, Osee.13. Hebr.2. tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria.) Vt euacuatis causis mortis per diuinam victoriam, ac si absorpta nõ periret. ¶Vbi est mors stimulus tuus? vbi est mors victoria tua?) Propheta ex persona iustorum loquitur insultando morti. Stimulus autem mortis est peccatum.) Sagitta mortis peccatum, per quod animæ iugulantur. ¶Virtus verò peccati lex.) Dum fortius & maius fit per scientiã peccatum. ¶Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam 1.Ioan.5. per dominum nostrum Iesum Christum.) Victoriam illius peccati in quo lex per carnalem nostram voluntatem fuerat infirmata, quam Christus crucis exemplo destruxit. ¶Itaque fratres mei.) Reddita resurrectionis ratione, de qua hæsitabant, hortatur eos in dei opere permanere, iã certos de retributione futura. ¶Stabiles estote & immobiles, abundãtes in opere domini semper, sciẽtes quòd labor vester non est inanis in domino.) Nemo vos de gradu spei futuræ vltrà permoueat.

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

NAm de collectis quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui ecclesię Galatiæ, ita & vos facite.) De sumptibus dicit, qui per singulas ecclesias collecti Hierosolymam sanctis pauperibus mittebantur. ¶Per vnam Sabbati.) Vna Sabbati dominica dies est, sicut in Euangelio dicit dominum vna Sabbati surrexisse. ¶Vnusquisque vestrum apud se recondens quod ei bene placuerit, vt non cum venero, tunc collectæ fiant.) Vt paulatim reseruantes, non vna hora grauari se putent, vt hilares datores diligãtur à deo. ¶Cum autem fuero præsens, quoscunq; probaueritis per epistolam, hos mittã perferre gratiam vestram in Hierusalem. Quod si dignum fuerit vt ego eam, mecum ibunt.) Per se clarum est, quia vtrunque in eorum arbitrio derelinquit, vt & quod dederint, portetur: & per quos direxerint, ipsi eant. ¶Veniam autem ad vos cum Macedoniam pertranſiero. Nam Macedoniam pertrãsibo, nisi vos me deduxeritis quocunque iero. Nolo enim vos nunc in transitu videre. Spero enim me aliquãtum temporis mansurum apud vos, si dominus permiserit.) Quia ita sollicitant Macedones, vt non sit necesse mihi apud eos diutius remanere. Apud vos necesse est vt maneã vel hyeme. Multa enim sunt quę corrigantur à nobis: sicut medicus ibi moram habet, vbi plures ægrotant. ¶Manebo autem Ephesi vsque pentecosten. Ostium autem mihi apertum est magnũ & euidens, sed aduersarij multi.) Ideo ibi permanebo, quia cum mihi euidens datus sit aditus prædicandi, sunt plurimi qui resistant. ¶Si autem venerit Timotheus, videte vt sine timore sit inter vos: quia opus domini operatur, sicut & ego: ne quis illum spernat.) Sine tribulationis formidine, vel etiam vestri contemptus. ¶Deducite autem illum in pace, vt veniat ad me. Expecto enim illum cum fratribus.) Nihil admittentes quod ad animi eius proficiat læsionem.

DE Apollo autẽ frate notũ vobis facio, quia multum illũ rogabi venire ad vos cũ fratrib': & vtiq; non fuit volũtas vt nunc veniret: veniet autem cum opportunũ fuerit. Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini: omnia vestra cum charitate fiant.) Vigilate, mentis oculis ad diaboli astutias præcauendas. State, quia stantibus difficile somnus obrepit. Viriliter agite. Muliebris enim omnis inconstantia & varietas iudicatur. Confortamini, vt sit in vestra virtute profectus. Omnia non inanis gloriæ causa, sed charitatis gratia facere festinate. ¶Obsecro autem vos fratres, nostis domum Stephanæ & Fortunati & Achaici, quoniam sunt primitiæ Achaiæ, & in ministerium sanctorum se ordinauerũt, vt & vos subiecti sitis talibus, & omni cooperanti & laboranti in vobis. Gaudeo autẽ in præsentia Stephanæ & Fortunati & Achaici, quoniam id quod vobis deerat, ipsi adimpleuerũt.) Quia præsentes sunt apud vos, & in illis magnum potestis habere profectum: siue quia mihi venerunt pro vobis ministrare officium

officium charitatis. ¶Refecerunt autem & meum spiritum, A & vestrum spiritum charitate.) Pro vobis vestrũ, pro mea lætitia meum refecerunt. ¶Cognoscite ergo huiusmodi.) Vnde alibi ait: Cognoscite eos qui ita ambulant, vt habetis formam nostram. Hic cognoscite, honorate, cognoscentes eorum studium vel laborem. ¶Salutant vos ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in domino Aquila multum & Priscilla cum ea quæ in domo eorum est ecclesia: apud quos etiã hospitor.) Domesticam congregationem fraternitatis ecclesiam nominauit. ¶Salutant vos fratres omnes. Salutate inuicem in osculo sancto. Salutatio mea manu Pauli. Si quis non amat dominum Iesum Christum, sit anathema,) Sicut illis qui eũ amant, redemptio venturus est Christus: ita qui eum non amant, anathema sit, id est, vt illos abominetur & perdat. ¶Maranatha.) Magis Syrum est quàm Hebræum, tamẽ ex sermone vtrarúmque linguarum aliquid Hebræum sonat, & interpretatur, dominus noster venit. ¶Gratia domini nostri vobiscum.) Propriæ manus cõsueta subscriptio. ¶Charitas mea cum omnibus vobis.) Vt quomodo vos ego diligo, ita & in Christo inuicẽ diligatis. ¶In Christo Iesu.) Nõ B secundum seculi charitatem. ¶Amen.) Confirmatio est benedictionis hic sermo, sicut superius ipse demõstrat, Quomodo, inquiens dicit amen super tuam benedictionem?

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPIscopi *Commentarij in epistolam beati Pauli ad Corinthios secundam.*

Præfatio.

SEcundã epistolã Apostolus scribit Corinthiis, cuius hæc principalis est causa, quoniã in prima pro quorundã peccatis doctores eorũ præcipuè corripuerat, & multũ fuerãt contristati. Nunc eos cõsolatur, suum eis proponens exemplũ, & docens nõ debere C ægre ferre quod pro aliorum sunt salute correpti, cum ipse pro aliena salute periculis quotidie & morti subiaceat.

CAPVT PRIMVM.

PAulus apostol' Iesu Christi.) Quæritur cur in omnibus epistolis contra vsum epistolarum primo suum nomẽ ponat, quàm eorum ad quos literæ destinantur. Sed hæc authoritas apostolici ordinis, quia minoribus scribit: sicut etiam & iudices seculi solẽt ad eos quos regunt, scripta dirigere. ¶Per voluntatẽ dei.) Dei non hominum voluntate: simul vt ostẽdat non sine patris voluntate se missum à Christo. ¶Et Timotheus frater ecclesiæ dei quæ est Corinthi.) Nõ dixit, Paulus & Timotheus, quia non ambo apostoli. Ad Philippenses vero, vbi non erat tanta authoritas, serui ambo ponũtur. ¶Cum sanD ctis omnibus.) Hic sancti possunt accipi sacerdotes, qui in prima ponuntur, dominum inuocantes: & ad Philippenses, cum episcopis & diaconis. Ideo autem postea nominantur, ne parum intelligentes eos præmissos esse putarẽt, cum iam sint in ecclesia cõprehensi. ¶Qui sunt in vniuersa Achaia.) Cuius est Metropolis Corinthus. ¶Gratia vobis & pax à deo. Benedictus deus & pater. Pater misericordiarũ.) quia ex ipso est omnis misericordia. ¶Et deus totius consolationis.) Id est perfectæ consolationis, quia nõ est minus tribulatione solatiũ. ¶Qui consolatur nos in pressura nostra.) Non in aliquibus, sed in omnibus. ¶Vt possimus & ipsi cõsolari eos qui sunt in omni angustia, per exhortationẽ qua exhortamur & ipsi à deo.) Propterea liberamur, vt & nos & alios cõsolari, & de tristitia liberare possimus. Aut ita formam nobis dat alios consolandi, vt per exhortationem qua ipsi à deo consolamur, agnoscamus quod deus timentiũ se neminem derelinquat, & multo magis in futuro remuneret, quos etiam in præsenti non deserit. ¶Quoniam sicut abundãt passiones Christi in nobis.) Id est, pro nomine Christi. ¶Ita & per Christum abundat etiam consolatio nostra.) Vt & Petrus est de carcere liberatus, & ipse Paulus visione domini & voce confirmatus in templo. ¶Siue autem angustiãmur pro vestra exhortatione & salute.) Quia vos adpatimur pro vestra exhortatione & salute. Siue exhortamur, siue vt vobis exemplũ tolerantiæ præbeamus. Nam manifestũ est quia pro quo patimur, ipse nobis adest consolans nos per liberationem, eripiens nos de pressura interuentu maiestatis suæ. ¶Siue autem pressuram patimur pro vestra exhortatione & salute, siue exhortationem consequimur pro vestra exhortatione quæ operatur per patientiam earundem passionũ quas & nos ipsi patimur. Et spes nostra certa est pro vobis, quia scimus quòd si socij estis passionũ, sic & cõsolationis eritis.) Generaliter loquitur, vt quia causa credentium persecutiones patiebantur à perfidis, subiecti iniuriis & cædibus: sic iterum auxilio dei liberabantur, ad consolationẽ credentiũ, ne scandalũ passi à fide exciderent: quia iniuriæ apostolorũ tentationes erant credentium, sicut scriptũ est in propheta Zacharia: Percu- Zacha.13. tiam pastorẽ, & dispergentur oues gregis. Quamuis futura credant fideles, tamen inter ipsa primordia pressuræ nouellis faciunt scandalum. Putant enim inanem esse promissionem, si vi oppressum viderint prædicantem. Sed si iam firmus est credens, compatitur cum suo magistro, fidẽs de spe futura, vt simul consoletur cum quo & compatitur.

NOn enim volumus vos ignorare fratres de pressura nostra quæ facta est in Asia: quia supra modum grauati sumus supra vires, ita vt desperarem' nos etiã viuere.) Ideo passiones pressurarũ indicat pope vsque ad mortẽ illatas, vt ostẽdat quę mala salutis illorũ causa patiebatur, vt nõ grauiꝰ ferrẽt si corriperẽtur errores illorũ ab iis qui hæc tam aspera tolerabant pro illis. Quis enim medicorum nõ arguat susceptum suum negligentius se tractantẽ, ne cura medicinę eius sine effectu remaneat? ¶Sed ipsi in nobis responsum mortis habuimus, vt non simus fidentes in nobis, sed in deo, qui suscitat mortuos.) Tantam insolentiã iniquitatis significat insurrexisse cõtra fidei prædicatores, vt mortẽ ante oculos haberẽt. Denique erepti de ipsa pressura, resuscitatos se dicunt. Sic enim afflicti fuerant vt desperarẽt de præsenti vita. Sed quia deus præsidia sua non negat in necessitate positis, maxime suis eripuit illos desperãtes de semetipsis, fidẽtes autẽ de deo. Nimia enim pressura deficere se profitebantur, nisi adesset deus. ¶Qui de tantis mortibꝰ liberauit nos: in quo speramus, quia & liberauit accedente pro nobis etiam vestra oratione, vt in multorum facie donum quod in nos collatum est, per multos in gratiarum actiõe celebretur pro nobis.) Hoc dicit quia gratia dei multorũ causa cõsolata est apostolos, id est, omniũ credentium, quorũ causa & pressuræ eis ingerebantur: ac per hoc quia omnium causa est, cuncti deo gratias referant cum cessat tẽtatio: aut cum oritur, simul obsecrẽt. ¶Gloria enim nostra hæc est, testimonium cõscientię nostrę.) Hoc dicit quia de cõscientia sua præsumebãt, quia pura erat ab omni simulationẽ: quamobrem de dei auxiliis nõ diffidebant. ¶Quia in simplicitate & synceritate, non in sapientia carnali, sed in gratia dei conuersati sumus in hoc mundo: abundantius autem apud vos.) Hæc est gloria conscientię quam dixit, simplicitas & synceritas. Et quia hæc de dei doctrina sunt, adiecit, Non in sapientia carnali, sed in gratia dei: vt ostenderet non humanæ sapientiæ, sed euangelicæ prædicationi liberam se conscientiam exhibuisse. Præterita refricat. Hoc enim significat quod in prima epistola arguit fucatam prædicationem iuxta humanum sensum aptatam, cuius predicatores duplici genere in sapientia carnali accusat, & quia iuxta mundi sensum prædicabant, ne facile offenderẽt homines: & quæstus causa hoc agebant, propriis lucris carnalibus studentes. Vnde Apostolus nunquam à Corinthiis sumptus voluit accipere, ne his occasionem daret, eò quod similis eis esset in hac re. Hinc est quod dicit, abundantius, apud vos simpliciter conuersati: quia cum ab aliis accepe-

rit,ab his noluit, ne arguendi eos authoritatem amitteret.

NOn enim alia ſcripſimus vobis, quàm quæ legiſtis vel cognoſcitis.) Ea ſe dicit ſcribere quæ nõ ſolum literis cernerent, ſed & operibus eius manifeſta haberent, vt probaret ea quæ loquitur, geſtis ſe implere, quibus vniuſcuiuſq; mẽs & propoſitum diſcitur. ¶Spero autẽ quod vſq; ad finem cognoſcetis, ſicut & cognouiſtis nos ex parte, quia gloria veſtra ſumus, ſicut & vos noſtra in die domini Ieſu Chriſti.) Proficere illos ſperat, ex eo quod iam cœperãt meliores effici cognito affectu circa ſe apoſtoli, & gloriabãtur in eo velut filij in patre chariſſimo. Vnde & Apoſtolus gloriam ſuam videri teſtatur in filios obaudientes, & tunc debere videri quãdo prodeſt, id eſt, in die iudicij dei. Hoc dicens, perſeuerandum monet. ¶Et hac fiducia volueram prius venire ad vos, vt ſecundã gratiã haberetis, & per vos tranſirẽ in Macedoniam, & iterum à Macedonia venirem ad vos, & à vobis deduci in Iudæam.) Hac fiducia emendata eſt vita illorum. Iam enim & deſiderare illos ſe ſignificat, quos ante indignum erat videre. Plenam ergo gratiam habuiſſent de aduentu eius, quia imago eſt epiſtola: præſentia autem veritas. Non eſt itaq; ociolum quia voluerat ire: & non iit. Intelligi enim vult eſſe aliquos inter eos quorum cauſſa voluntatem ſuam non impleuit, vt adhibita opera purificarentur. ¶Hoc ergo cogitans nunquid leuitate vſus ſum? aut quæ cogito, ſecundum carnem cogito, vt ſit apud me eſt eſt, non non?) Quoniã dixit, Volueram venire ad vos: & non iit: idcirco nunquid leuitate vſus ſum? inquit. quia videtur qui dicit aliquid & nõ facit, leuitate vti. Ideo ne forte iſtud de apoſtolo arbitraretur, hoc purgat: quia non iſtud leuiter, ſed cũ conſilio fecit, vt non impleret quod diſpoſuerat. Aut nunquid quæ cogito, inquit, ſecundum carnem cogito? Qui enim ſecundũ carnem cogitat, tunc non implet quæ diſponit, quãdo aut perſonis amplioribus defert, aut certe lucris aut apparatib⁹ vincitur. quod apoſtolus ſemper ſpreuit. *Spiritalis autem tunc diſpoſitum non implet, quando prouidentius aliquid pro ſalute animæ meditatur: ſicut & apoſtolus ideo non impleuit quod voluerat, vt per hoc ipſum meliores efficerẽtur, ſcientes ideo diſtuliſſe eum, quia quidam adhuc inter eos non ſe purificauerãt à peccatis.* Vt ſit, inquit, apud me eſt eſt, nõ non. Hoc ſignificat, quia nõ aliud egit quàm ſcit agendum, quia vtilitas anteponenda eſt voluntati. Hic ſenſus ſpiritalis eſt. Carnalis autẽ ſenſus ſic mutatur, vt anteponat voluntatẽ vtilitati. ¶Fidelis autẽ deus, quia ſermo noſter nõ eſt, eſt & nõ.) Hoc eſt quod dicit & ad Galatas, Si quæ deſtruxi, hęc eadẽ ędifico, pręuaricatorem me conſtituo. Ideo ergo fidelem in ſe dicit dei prædicationem. Nam hoc faciunt adulatores. Frequenter enim, ne homines offendãt, quæ vera ſunt prætermittunt. ¶Dei enim filius Ieſus Chriſtus qui in vobis eſt, qui per nos prædicatus eſt, per me & Syluanũ & Timotheum, nõ fuit eſt & non, ſed eſt in illo fuit.) Quãtum ad idoneos prædicatores pertinet, hoc debet eſſe vt ſit apud illos eſt eſt, non non, vt non aliud faciant quàm ſciunt vtile. Quia enim frequenter aliud volumus quàm eſt vtile, ne voluntas vincat vtilitatem, ideo apoſtolus voluntati ſuæ vtilitatem præpoſuit, ne iret ad illos. In Chriſto enim Ieſu non fuit eſt & non, ſed eſt in illo fuit: quia nunquã aliud voluit quàm eſt vtile. Semper enim voluntas eius cum vtilitate eſt. nec immutatus eſt vt faceret inuit⁹ ſicut homo quod eſt vtile, aut vt ambigeret de aliquibus, & mutaret volũtatem. ¶Quotquot enim promiſſiones dei ſunt, in illo eſt, & in illo amen deo ad gloriam per nos.) Manifeſtum eſt quia ſemper in deo veritas eſt, hoc eſt amẽ, manifeſtata per Chriſtum, poſt per apoſtolos prædicata ad gloriam dei, ſignorũ virtutibus teſtimonium perhibentibus vera eſſe quæ promiſit deus per Chriſtum dominum noſtrum. Gloria enim dei eſt cum ab illo omnia & per illum & in illo eſſe dicuntur.* ¶Qui autem cõfirmat nos vobiſcum Chriſtus dominus, & qui vnxit nos deus, qui & ſignauit nos, & dedit pignus ſpiritum in cordibus noſtris.) Chriſtum dicit confirmare gentes in fide promiſſa Iudæis, quia ipſe eſt qui fecit vtraque vnum, id eſt, circunciſionem & præputium, in vno nouo homine faciens pacem. Dominus ergo confirmat, & deus qui vnxit nos, id eſt, qui dedit regiam honorificentiã, ſicut dicit Petrus apoſtolus: Quia ſumus, inquit, genus regale, per vnctionem ſpiritalem, cuius typus fuit in regibus Iudæorum. Qui & ſignauit nos dando ſpiritum ſuum nobis pignus, vt non ambigamus de promiſſis eius. Si enim adhuc mortalibus ſpiritum ſuum credidit, dubium non eſt quia iã immortalibus addat gloriam. Vnum tamẽ opus dicit patris & filij, quia & Chriſtum dicit cõfirmare & deum. Quem enim confirmat filius, confirmat & pater: & cum dat ſpiritũ pater, dat & filius: quia vtriuſque eſt ſpiritus ſanctus, ſicut dicit ad Romanos: Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic nõ eſt eius. Quoniam ergo de perfectione hominis locutus eſt, trinitatis hoc loco fecit mentionẽ. omnis enim ſumma perfectionis in trinitate conſiſtit.

1. Pet. 2.

Romano. 8.

IGo verò teſtẽ deum inuoco ſuper animam meã, quod parcens vobis non veni Corinthum.) Nunc manifeſtat qua cauſſa cùm voluiſſet ire ad illos, diſtulit, vt tunc iret quando iam propè omnes emendatos inueniret. His enim nunc loquitur, qui videbantur ſe velle corrigere, ſed operam nõ dabant vt hoc implerent. Quia ergo corripere illos neceſſe erat, iter ſuũ ad illos conuertit, ne contriſtaret multos. & hoc fuit illis parcere. Quod vt mentibus eorum commendet, deum teſtẽ dat, ne putarent ſe indignos eſſe, & contemni ab illo: quo cõperto, vt præſentiã eius mererentur, emẽdarent ſe. ¶Nõ quod dominemur fidei veſtræ, ſed adiutores ſimus gaudij veſtri. Fide enim ſtatis.) Quoniã fides non neceſſitatis, ſed volũtatis res eſt: ideo dicit, Non quod dominemur fidei veſtræ. Dominatus enim neceſſitatis cauſſa eſt. Sed adiutores ſumus, inquit, gaudij veſtri. hoc eſt, quia ſicut in malo opere triſtitia eſt, ita & in emẽdatione gaudiũ. Huius gaudij adiutores ſumus, inquit, quia volentibus eis emendare ſe, offerũt cõmonitiones, vt quod velle cœperant, poſſent implere.

CAPVT SECVNDVM.

DEcreui autẽm hoc apud me, ne iterum in triſtitia venirem ad vos.) Apertum eſt quia ideo noluit ire, ne forte corripiens paucos, multos contriſtaret, *ipſe etiam contriſtatus. Compatiuntur enim omnia membra vnius mœrore.* ¶*Si enim ego cõtriſto vos, & quis eſt qui me lætificet, niſi qui contriſtatur ex me?*) Hoc dicit quia non vult eos contriſtare, ſed quia peccatis ſtuduerant, neceſſe erat illos contriſtari inuito apoſtolo: ita tamen, vt de cætero obaudientes facti lætificarent eos qui contriſtabantur cum eis: vt qui corripiendo contriſtauerat eos, lætaretur ex his dum corriguntur. ¶Ideo & ſcripſi hoc ipſum, ne cum veniſſem, triſtitiam haberem à quibus oportuerat me gaudere, certum habens quia meum gaudium omnium veſtrum eſt.) Idcirco dicit hæc ſe ſcripſiſſe vt poſtea veniens non eſſet vnde contriſtaretur ſublatis vitijs, ſed gauderet cum eis quaſi cum chariſſimis filiis: vt quia ab infidelibus tribulationibus afficiebatur, ab his vtique gauderet qui crediderant. Gaudium enim apoſtoli, purificatio eſt populi. Ideo enim gaudet, quia vituperatio non eſt in eis quos ſimul oportet gaudere. ¶Nã ex multa preſſura & anguſtia cordis ſcripſi vobis per multas lachrymas, non vt contriſtemini, ſed vt cognoſcatis charitatem quam habeo abundantius in vobis.) Manifeſtum eſt quia quãdo hoc affectu quis aliquẽ corripit, vt plus illo doleat peccatis eius: non vtiq; vt illum contriſtet corripit, ſed vt oſtẽdat illi quo amore diligat eum. Qui enim non hoc affectu corripit, fratrem contriſtat. Inſultat enim qui non condolet fratri. ¶Si quis autem contriſtauit, non me contriſtauit, ſed ex parte, vt non onerem vos omnes.) Omnes hos quos dicit, ſancti ſunt. Duę enĩ partes in populo ſunt, ſicut in prima epiſtola memoraui. Hi ergo ex parte ſanctorũ, quos contriſtatos in errore fratris ſignificat, ſicut & ſemetipſum. Hoc dicẽs onerauit peccantẽ, vel eũ qui peccauerat. Plus enĩ fit reus in cuius delicto multi tribulantur: ac per hoc. ¶Sufficit ei qui talis eſt, inquit, hæc quæ fit à pluribus obiurgatio.) Magnũ dolorẽ vtiq; patitur qui delictũ ſuũ videt *plurib⁹* horrere. ¶Ita vt econtrà magis donetis & cõſolemini, ne quo modo abũdãtiore triſtitia abſorbeat q. eiuſmodi eſt.) Afflicto homini

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto

mini peccati proprij cauſſa ſubuenire præcipit, quia pœnitentia ſi de vero animo eſt, hoc eſt, ſi correptus ſtatim in animo doleat, protinus habet fructum. Denique in Regnorum libro habetur quia Achab, cum arguiſſet eum propheta, cõmotus animo ſtatim meruit veniam. Et Dauid in cauſſa Vriæ Ethei correptus, quia cognouit ſe peccaſſe, delictũ eius deletum eſt. Itaque & apoſtolus illum qui inceſtũ cõmiſerat habens vxorem patris ſui, obiurgatum & abiectum dolentem reuocari iubet, ne diu videns ſe contriſtatũ ſperni, deſperans de ſe, daret animum ad mundũ fruendũ, quaſi qui locum apud deum iam non haberet. Hoc eſt maiori triſtitia abſorberi, deſperantem de ſe conuerti ad admittenda peccata, quibus grauatus abſorbeatur à ſecũda morte. Hæc enim vera pœnitentia eſt, iã ceſſare à peccato. Sic enim probat dolere ſe ſibi, ſi decætero deſinat. ¶ Propter quod obſecro vos vt confirmetis in illum charitatem. Ad hoc enim & ſcripſi, vt ſcirem an in omnibus obedientes eſtis.) Quantum datur intelligi, obediẽtes hos factos in cæteris probat. Emendauerant enim quæ ad ordinem eccleſiaſticum pertinent. Vnde etiam in hoc vult illos eſſe obedientes, vt cõfirment fratrẽ in charitate, ſuſcipientes eum in cõmunione. ¶ Si cui autẽ aliquid donaſtis, & ego.) Manifeſtum eſt quia quod iubet fieri, ipſe facit: nec poteſt hoc abnuere, quod etiam obſecrans vt fiat ſcribit, cum haberet poteſtatẽ iubendi. Sed quia in prima epiſtola graue eius detulit crimen, vt horrerent illum omnes, nunc cum recipi illum vult, orat ne adhuc exulcerato animo aduerſus illum, durũ illis eſſet habere cum illo communionem eccleſiæ. Neque enim tãta in eis erat quanta in apoſtolo prouidentia, vt ſtatim intelligerent faciendum eſſe quod dicebat apoſtolus in cauſſa huius dumtaxat: ideo obſecrat vt dimittant illi, ſignificans deum illi ignouiſſe, quia nihil ſine dei ſpiritu agebat apoſtolus. ¶ Etenim ego quod donaui, ſi quid donaui propter vos in perſona Chriſti.) Hoc dicto grauat illos, quia ſi magiſter petentibus diſcipulis donauit cui voluerunt peccatũ, quãtò magis obaudire debent diſcipuli magiſtro? Et vt ratum ei cui donauit, oſtenderet apud deum, ait in perſona Chriſti ſe donaſſe quod donauit. hoc eſt, accepto tuliſſe Chriſtum cuius legatione fungebatur, vt factum apoſtoli factum ſit Chriſti, ſicut dixit: Quæcunque ſolueris ſuper terram, erũt ſoluta & in cœlo. Si ergo huic pro quo petierunt, per apoſtolum Chriſtus ignouit: quãto magis huic iam ignotum erat, cui vt donent, ipſe etiam hortatur? ¶ Ne poſſideamur à Sathana. Nec enĩ ignoramus aſtutias eius.) Hoc dicit quod ſupra memoraui, quia conſolatio debet ſubſequi fratrẽ delictum flentem, ne diu contriſtatus & contemptus à charitate eccleſiæ, incipiat deſperare de ſe, & videns qui ſemper in inſidiis eſt ſubtilis diabolus mẽtem eius vilem effectam, accedat, & ſuggerat ei vt vel preſentibus fruatur, qui de ſpe futuri præmij deiectus eſt, & pereat frater poſſeſſus à diabolo, cui ad hoc pœnitentia data erat, vt conuerſus reformaret ſe, ſicut dicit in Ezechiele propheta. Nolo mortem morientis, quantum vt reuertatur & viuat. Et iterum: Conuertantur, inquit, & replantabo eos.

1.Reg.21. 2.Reg.12. Matth.18. Ezech.18.

A B C D

CVm autem veniſſem Troadem propter Euangelium Chriſti, & oſtium mihi apertum eſſet in domino, non habui requiem in ſpiritu meo, eò quod non inuenerim Titum fratrem meum: ſed vale illis dixi, & profectus ſum in Macedoniam.) Troadẽ ſe perrexiſſe ſignificat ad prædicandum eis Euangelium Chriſti: & cum cœpiſſet prædicare, fuiſſe qui caperent verbũ fidei. Sed quia ſolatium Titi defuit, intolerabilis erat labor perſtrepentium cauſſa. Quamuis enim quidam eorum aperuerant corda ſua ad recipiendum ſermonem dei: tamen imprudentia infidelium non minima exiſtebat, inſurgens in apoſtolum zelo credentiũ: & hæc duo in vno impleri non poterãt, aut fideles inſtruere, aut incredulis repugnare. Ideoq; vale illis facto qui ſuſceperant eũ, profectus eſt in Macedoniam. ¶ Deo autẽ gratias, qui ſemper triumphat nos in Chriſto Ieſu.) Hoc eſt deum apoſtolos triũphare in Chriſto, victores illos facere in fide Chriſti, vt calcata perfidia trophęum habeat fides, dũ ex perfidis fiunt fideles, & maleuoli non proficiunt in perſequendo credẽtes. ¶ Et odorẽ notiãe ſuæ manifeſtat per nos in omni loco, quia Chriſti bonus odor ſumus deo: in iis qui ſalui fiunt, & iis qui pereunt.) Odor notitiæ dei, in Chriſto, & per Chriſtum eſt. Odorẽ autẽ idcirco dixit, quia ſicut quædam res quæ cũ nõ videantur, per odorẽ tamen cognoſcuntur, & intelligis in loco aliquo eſſe quod non vides: ita & deus quia inuiſibilis eſt, per Chriſtum ſe voluit intelligi, vt prædicatio Chriſti (quæ vtique inuiſibiliter, ſicut ad nares odor, ita ad aures peruenit) deũ patrem inſinuaret creaturæ, & filium eius vnigenitũ. Cuius rei legatione fungẽtes apoſtoli, (ſicut dicit dominus ad deum, filius ad patrẽ: Sicut me miſiſti in hũc mundũ, ita & ego eos mitto in hunc mundũ) odorẽ notitiæ dei & Chriſti per ſigna & prodigia manifeſtarent. Vera enim eſſe de deo & Chriſto prædicatio, virtutis teſtimonio probatur. Quæ ideo in odore ſignificata eſt, quia cum deus non videatur: per hęc quę inuiſibiliter operatur in apoſtolis, eſſe intelligitur, vt veritas doctrinę manifeſtaretur. Qui ergo recte aſſerit Chriſtum, bonus odor eſt deo, laude dignus in eo qui credit, nec vituperabilis in illo qui non credit. Qui verò non recte aſſerit Chriſtũ, malus odor eſt deo, tam in iis qui fidi ſunt, q̃ in illis qui diffidunt: pro vtriſq; enim reus erit. Qui enim diffidit, idcirco videtur non credere, quia peruerſum eſt quod audit: & qui credit, malè credit. Apoſtol' ergo ratione legis locutus eſt, vt ſicut in lege qui hoſtias bono voto offerebat, bonus odor erat deo, & acceptabilis: ita & nũc prædicationis virtus doctrinæ odorẽ præſtat fragrãtẽ deo. Quam ob cauſſam auxiliis ſuis tutos præſtabat deus apoſtolos, vt verba cognitionis eius infunderẽt patẽtibus aurib', ſiue Iudæis, ſiue gentilibus: addito his ſacramento natiuitatis domini Ieſu ſecundum voluntatẽ dei & patris eius in vnitate fidei ſalutaris, ad ſalutẽ credentium, & perditionem diffidentium. ¶ Aliis quidẽ ſumus odor mortis in mortem.) Hoc dicit quia incredulis prædicatio crucis Chriſti odor mortis eſt. Audientes enim verbum dei, ſic accipiunt quaſi peſtẽ ex qua oritur mors, & neceſſe eſt vt iuxta fidẽ illorũ fiat eis. ¶ Aliis autẽ odor vitę ad vitã.) Verum eſt quia fidis ſermo auditus dei, nuncius eſt ſalutis æternæ, & ſecundum fidem illorum cõtinget eis. Siue ergo in iis qui pereunt, ſiue in iis qui ſalui fiunt, Chriſti bonus odor deo erant apoſtoli, quia ſynceriter & ſine adulatione prædicabãt. Qui enim non credebant, ipſi ſibi laqueum circundabant, his liberis, ſicut dicit dominus ad Ezechielem prophetam: Tu prędica. ſi te audierint, lucraberis animas eorum. ſi quo minus, ipſi ſibi viderint: tu tamen liberaris à perditione eorũ. ¶ Et ad hæc quis idoneus? non enim ſumus ſicut plurimi adulterantes verbum dei, ſed ex ſynceritate ſicut ex deo coram deo in Chriſto loquimur. Pſeudoapoſtolos tangit diuerſos, qui corrupta doctrina verba dei per malam interpretationem adulterabant, & tollentes diuinum ſenſum, ponebant humanum. Ex quibus quidam zelum habentes traditionis Iudaicæ, nec de Chriſto bene docebãt: ideo minus idoneos hos dicit. Apoſtolos autem ſynceriter prædicaſſe, ſicut ex deo datũ eſt, ante deum, id eſt, quomodo deus dedit: ipſo teſte in Chriſto loquebantur, non ſuam quęrentes, ſed dei gloriam. Hoc eſt in Chriſto loqui, eius honorem & potentiam prædicare.

Ioan.17. Ezech.3.

CAPVT TERTIVM.

INcipimus iterũ noſmetipſos cõmendare.) Quoniã pſeudoapoſtolos notat, praua eorũ cõmenta deſignans: ſe autẽ verũ prędicatorem teſtatur: videtur iterũ cõmendare ſe, ſicut in prima epiſtola. Et ne hoc verſutia aliqua terreſtris lucri gratia facere videretur, adiecit. ¶ Aut nunquid indigemus, ſicut quidã, commendatitiis epiſtolis ad vos, aut ex vobis?) Hoc dicens, & ſuum ſenſum purgat & adhuc pſeudoapoſtolos notat, quos proprij honoris & quęſtus cauſſa circuire eccleſias probat, ad auferendam, non tribuendam ſalutem. Ex his erant quibus dicit dominus: Comeditis domos viduarum & pupillorum, oratione lõga orãtes, propterea accipietis maius iudiciũ. Hi enim & res eorum & animas inuadebant. Apoſtolus autem nec res eorum tangebat, & veritate doctrinę animas eorum ſaluabat. Non ergo carnaliter, ſed ſpiritaliter ſe commendabat ad profectum ſalutis illorum, vt de illo

Matth.23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc crederent quod erat: quia qui de bono male sentit, peccat: ac per hoc commẽdatio hæc istis magis proficit. ¶ Epistola nostra vos estis scripta in cordibus nostris.) Epistola, salutis indicium est. Recte ergo ait, quia salus Corinthiorũ in corde erat apostoli, & eorum qui cum illo erant. semper enim de salute eorum cogitabant. Cum ergo in corde sunt apostoli, & eorum qui cum ipso erant, epistola sunt scripta in cordibus eorũ: quia qui semper alicuius memor est, scriptus est in animo eius. ¶ Quæ cognoscitur & legitur ab omnibus hominibus, manifestati quia estis epistola Christi ministrata à nobis.) Apertum est quia cum dicuntur Christiani, epistola Christi sunt, indicãtes salutem quam dedit deus in Christo omnibus hominibus, scribentibus apostolis. dũ enim docent, scribunt. ¶ Scripta non atramento, sed spiritu dei viui.) Quoniam quæ promissa sunt, æterna sunt: idcirco dei spiritu scripta dicuntur, qui semper est: temporalia autem atramento, quod obsolescit, & perdit memoriam.

¶ Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.) Nunc legem veterem pulsat, quæ primum data in lapideis tabulis abolita est, fractis tabulis sub monte à Moyse. Noua autem lex in animo scribitur, hoc est in corde, non per calamũ, sed per spiritũ. Quia fides enim ęterna res est, aũ spiritu scribitur, vt maneat. Vetera autẽ prẹcepta deficiente mũdo cessabunt. Quomodo ergo differt lex à lege, ita differunt dispensatores illius legis à dispensatoribus legis fidei.

Exod. 32.

Fiduciam autem talem habemus per Christum ad deum.) Quanta dignitas sit in apostolis, manifestat cum dicit: Fiduciam autem talem habemus ad deum per Christum. vt ostendat veteres non hãc habuisse fiduciam ad deum, quia minor fuit administratio. ¶ Non quòd sufficientes sumus æstimare aliquid à nobis tanquàm à nobis sit, sed sufficientia nostra ex deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti, non litera, sed spiritu. Litera enim occidit: spiritus autem viuificat.) Quãuis præferat apostolicam dignitatem, in dei tamen laudem prorumpit: non istud meritis humanis asscribens, sed eius gratiæ qui dignatus est pro vita humana salutarem prædicationem ordinare, quæ quos lex vetus reos tenebat, saluaret, data remissione peccatorum per Iesum Christum dominum nostrum. Literæ enim ad hoc datæ sunt Moysi, vt contemnentes legem occideret secundum ius naturæ. Spiritus autẽ, id est, lex fidei, quæ non scribitur, sed animo cõtinetur, viuificat reos mortis: conuertentes tamen se, vt iustificari, decẹtero non peccent. Rectè ergo data fuerat lex, vt timor esset peccandi. Sed quia fragile est genus humanũ, misericordia dei data est in prædicatione apostolis: vt donatis peccatis euaderent mortem, credentes in Christum. Hæc est prædicatio noui testamenti, quod promiserat deus per prophetas. ¶ Quod si administratio mortis literis formata in lapidibus fuit in gloria, ita vt non possent intueri filij Israel in faciem Moysi propter gloriã vultus eius, quę euacuatur: quomodo non magis administratio spiritus erit in gloria?) Manifestum est maiorem esse gratiam legis fidei, quam legis Moysi. Quamuis enim ad hoc data sit lex Moysi vt prodesset, contempta tamen facta est lex mortis. Ergo quia peccatoribus prouidere nõ potuit, venit lex fidei, quæ hos saluaret, non solũ ignoscens, sed & iustificans eos. Multum ergo interest inter legem & legẽ. Tunc enim maculati peccato vultum Moysi descendentis de monte cũ lege acẹpta in tabulis, intueri non poterant, quia glorioſa facta fuerat facies eius, ne à peccatoribus posset aspici, quia digni erant morte. Quæ nunc gloria euacuatur per legẽ spiritus, cum accepta remissione peccatorum facti iusti, digni sunt aspicere & possunt gloriam dei, sicut viderunt in mõte Petrus & Ioannes & Iacobus gloriam Christi. ¶ Si enim in administratione damnationis gloria, multo magis abundabit administratio iustitiæ in gloria.) Hoc dicit quia amplius est donum iustitiæ dei per fidem Christi, quàm legis veteris: quia magis gloria in salute est, quàm in morte. quãuis iustè damnet, tamen ad laudem proficit magis si indulgeat, vt possit reus corrigere se. ¶ Nec enim glorioſum factum est id quod glorificatum est in hac parte propter excellentem gloriam.) Manifestum est non esse factum glorioſum quod visum est in vultu Moysi glorioſum. Quãdo enim nulli profuit gloria vultus eius, non habuit fructũ gloriæ, sed magis obfuit: licet non suo vitio, sed peccantiũ: tamen in hac parte gloria non est. Illa autem est magis gloria quæ abundat in gratia, vt purificati homines dono dei, abstersa caligine possint videre gloriã Christi. ¶ Si enim quod euacuatur, fuit in gloria: multò magis quod pmanet, in gloria est.) Non negat gloriã fuisse in lege, vel in vultu Moysi, sed non permansit in Moyse, quia figura erat in Moyse, non veritas. ideo adueniente saluatore cessauit figura, quia apparuit veritas manens semper: vt quantum interest inter imaginem & veritatem, tantum interfit inter gloriã vultus Moysi, & gloriam Christi. ideo supradixit, propter excellentem gloriam. Illa enim tanta erat gloria, quanta debuit credi seruo. Hæc vero tanta quanta est genitoris eius, quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. Sicut enim vespere stellæ glorioſæ sunt, oriente autem Sole euacuatur earum claritas: ita & Moysi gloria euacuatur apparẽte gloria Christi. ¶ Habentes autem talem spem, multa fiducia vtamur.) Spem habere nos dicit videndi gloriam, non talem qualis fuit in vultu Moysi: sed eam quam viderunt tres apostoli in monte, reuelante se domino. Hinc igitur conijcere debemus quantum nobis contulit diuina clementia, quantumq; nos superioris gratiæ dono ditare dignata est, quam dederat Iudæis. Iudæi enim, cum minor esset gloria vultus Moysi, eã speculari non poterant: nos verò non Moysi gloriam, quæ inferior est, sed excellentem saluatoris gloriã visuros nos credimus. Iudæi ergo serui gloriam non meruerunt videre: nos autem domini communis gloriã sumus visuri. Ideoque & nos vicem reddere inquantum possumus debemus beneuolentiæ dei, vt propensiores simus in eius amore, qui nobis fiduciam dedit, abluens nos à peccatis, vidẽdi gloriam dei. Nunc itaq; opus est vt crescat in nobis fiducia bonis actibus parata. Tantum enim videbimus, quãtum credimus. ¶ Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ne intuerentur filij Israel vsq; ad finẽ eius quod euacuatur.) Quoniã digni facti sumus per gratiã dei videre gloriam Christi, idcirco, & nõ sicut Moyses, ait, ponebat velamen super faciẽ suam, ne intuerentur filij Israel. Ideo ponebat velamen, quoniã splendorem vultus eius ferre non poterant causſa peccati, quo sublato potestas datur vidẽdi gloriã dei vsq; ad finẽ eius: quia tamdiu non reuelatur, quãdiu relicta lege conuertantur ad gratiã fidei, & sic euacuatur. Accedente enim dignitate per fidem, euacuatur indignitas. ¶ Sed obtusi sunt sensus eorũ vsque in hodiernũ diem.) Tamdiu obtusos dicit, quãdiu nõ credunt. Quę obtusio incredulitatis causſa obuenit. ideo conuersis ad fidem acuitur acies mentis, vt videant diuini luminis splendorẽ. ¶ Idipsum velamen in lectione veteris testamẽti manet dũ non reuelatur, quia in Christo euacuatur.) Obtusio, ait, hęc in lectione Exodi manet, quamdiu credant. Nõ enim reuelatur, nisi credant. In Christo enim euacuatur, hoc est, per fidem Christi aufertur velamen. Amoto enim delicto incipiunt videre, quod obstante peccato videre non poterant. ¶ Sed vsq; in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen est supra cor eorum.) Manifestum est quia cum legitur hęc pars legis, sententia illorum recitatur qui sunt sub lege. ¶ Cum autẽ cõuersus fuerit ad dominũ, auferetur velamẽ.) Cõuerti ad dominum hoc est, credere in Christũ, vt agnoscens dominũ veniã mereatur accipere. Hoc est auferri velamẽ, sententiã euacuari qua tenebatur reus sub lege. ¶ Dominus autẽ spiritus est. Vbi autẽ spiritus domini, ibi libertas.) Quoniã deus spiritus est, per Christum legẽ dedit spiritus, non literis vtiq; scriptam, sed per fidẽ animis intimatam: non quæ visibilia doceat, sed inuisibilia credi suadeat: quæ animus spiritaliter colligat, neque oculus cernat. Hæc lex dat libertatẽ, solam fidem poscens: vt quia quæ nõ videt credit, de conditione erui mereatur. ¶ Nos autẽ omnes reuelata facie gloriã domini speculantes, ad eandẽ imaginẽ reformamur à gloria in gloriã, sicut à domini spiritu.) Nos dicit omnes qui libertatẽ sumus consecuti dono gratię dei, gloriam domini per fidẽ speculãtes, ad eandẽ imaginẽ trãsformari quam speramus: id est, vt similes inueniamur trãsacta

Exodi 34.

Matth. 17.

acta hac vita imaginis gloriæ Christi, sicut dicit Ioannes a- A
1.Ioan.3. postolus: Scimus, inquit: quia cum apparuerit, similes ei erimus. A gloria in gloriã, sicut à domini spiritu, id est, sublati beneficio dei gloriæ Moysi, quam reatus caussa cernere nequibamus, transformamur ad gloriam quam credimus dari nobis à domini spiritu. Tantum enim dabitur gloriæ, quãtum dignum est dare deum per spiritũ suum: ideo enim dixit Sicut à domini spiritu: vt ostenderet talem gloriam dari quæ sublimitati cõgruat dantis. Moysi enim gloria nec tãta fuit, nec perennis. Pro modo enim legis & gloriam accepit: ita & pro modo legis fidei in qua spirit' dei est, dabitur gloria credẽtibus. Tantũ enim concessit deus fidelibus, vt spiritum suum det eis pignus illius gloriæ quam promisit.

CAPVT QVARTVM.

QVare habentes hanc administrationem prout mi- sericordiam consecuti sumus, non deficiamus.) Tantam spem dicit administrationis huius, vt nõ deficiat in pressuris confortatus fide promissionum. Vnde superius dicit. Multa fiducia vtamur. Fidentes B enim in his quæ promissa sunt, quicquid aduersum acciderit, tolerant. Quod non humanis meritis deputat, sed misericordiæ dei, quæ hominem primo abluit, deinde iustificat, adoptans filium deo, vt donet ei gloriam similem gloriæ filij proprij dei. ¶Sed renunciemus occultis dedecoris.) Vt illi gloriæ dignus sit homo, omnia turpia & polluta quę fieri & cogitari possunt, amouenda docet, vt non solum de opere, sed & de cogitatione pellantur. Inuitãtis verba sunt. Sub sua enim & suorum persona ad meliorem vitam hortatur, propter supradicta vitia quæ in his sæpe reprehendit. Possunt & hæc occulta dedecoris esse, quæ prauo sensu ad prædicandum meditantur vt fallant. Vnde subiecit: ¶Non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum dei.) Ad dedecus enim & deformationem eius proficit, qui subdola mente confingit doctrinam ad decipiendum corda simpliciũ. turpis enim inuenietur in die iudicij dei. Astutia enim malæ mentis, vt id quod sibi libitum est explear, verba dei adulterat, vt sensum inuertat. Adulterare est autem, verum sensum per falsum velle excludere. ¶Sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem consciен- C
tiam hominum coram deo.) Hoc dicit quia in prædicatione euangelica nulli se fecit suspectum, addens amplius cum dicit, coram deo: vt hoc ipsum non solum hominibus manifestum probet, sed etiam deo, cui nihil occultum est. Testimoniũ ergo dei implorat, vt vel sibi credatur, quia ita prædicat sicut datũ est ab authore: & deus hoc modo testis est, dum dat signa & prodigia fieri per manus eius.

SEd etsi opertum est Euangelium nostrum in iis qui pereunt.) Verum est quia increduli non vident, perfidia obcæcante splendorẽ virtutis dei. Velamẽ enim est supra cor eorum, & obtusio infidelitatis, in Iudæis maxime. ¶In quibus deus seculi huius obcæcauit sensus infidelium, vt non peruideant lumen Euangelij gloriæ Christi, qui est imago dei.) Deum dicit secularium hominum, quia maleuoli sunt erga fidem Christi, sensus obcæcare, ne videant veritatem Euangelij maiestatis Christi. Hoc ergo illis præstat quod volunt. Quia enim mali voti sunt homines, & intelligentes verum dicunt esse D
falsum, in eoipso adiuuantur, ne possint credere quod nolunt. Christum autem, cum sit imago dei, corporeum tantum asserunt: & relinquentes gesta eius, solius carnis faciũt mentionem: de quibus dixit Esaias: Obcæcauit oculos eo-
Esaiæ.6. rum ne videant, & auribus ne audiant vsque in hodiernum diem. ¶Nec enim nosmetipsos prædicamus, sed Christum Iesum dominum nostrum.) Hoc est, non nostram gloriam annunciamus, ne quis nos dicat propter nosipsos euangelizare, vt nobis proficiat forte ad tempus, sed Iesum dominum nostrum annunciamus, subiicientes nos virtuti maiestatique eius. Quando ergo nullum grauamus, nullum concutimus, & Christum dominum nostrum fatemur: quid est vt elati iudicemur, aut pro nostra propria vtilitate prædicare vt glorioſi appareamus? ¶Nos autem seruos vestros propter Iesum.) Intantum se seruum Christi esse probat, vt iubente ipso ministrum se horum in prædicatione testetur, vt pro vtilitate horum subiecti sint in ministerio Euangelij. Seruos ergo dicens, ministros significat: sed vt humiliter loqueretur, sic dixit: vt vere ostenderet non ad suam gloriam se prædicare Euangelium, sed ad claritatem domini Christi, cui obedit, cui seruit, sicut & ipse dominus ait: Ego sum in medio vestrum non vt ministrer, sed vt mini- Lucæ.22
strem, non merito horum quibus ministrat, sed propter imperium domini. ¶Quia deus qui dixit de tenebris lumẽ fulgere, illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem cognitionis gloriæ suæ in facie Christi Iesu.) Hoc dicit quia misericordia dei factum est vt nos, inquit, qui fuimus incredibiles in ignorantia, hoc est in tenebris, per nos daret deus lumen cæteris gentibus. ¶Quantum se adhuc humiliat, vt dei solius & Christi gloriam præferat. Illuminatur enim, vt cognitionem habeant gloriæ dei per Christum. Ideo gloriæ dei, ait, cognitionem, id est, non dei solius, sed & Christi, qui est gloria eius: vt significaret non solum deum cognosci, sed & opera eius & misericordiam & prouidentiam qua condidit & saluauit genus humanum, visus in Christo per gloriam virtutis suæ. Habentes autem thesaurum hunc in vasis fictilibus, vt excellentia sit virtutis dei, & non ex nobis.) Thesaurum sacramentum significauit dei in Christo, quod credentibus manifestatur: incredulis verò quodam tectũ est velamine: quia sicut thesaurus in occulto ponitur, ita & sacramentum dei intra hominem, id est, in corde humano absconditur. Hunc ergo thesaurum in animo & corpore dicit esse à deo datum, vt eminentia virtutis eius appareat per homines prædicatores dumtaxat, vt reconcilietur omnis lingua creatori suo non ad honorificentiã hominum, sed dei qui se manifestat per homines: qui cum humiles & imperiti essent, acceperunt potestatem à deo & loquendi magnalia, & agendi. Fictilia ergo vasa dicens, infirmitatem naturæ humanæ significat, quæ nihil potest nisi à deo acceperit virtutem, & ad laudem suam deus per hæc se prædicet quæ infirma sunt, vt gloria illi detur, non homini qui ex luto fictus est. ¶In omnibus pressuram passi, sed non coangustati.) Nunc ostẽdit propter quod idonei erãt prædicatores, quia semper illis in necessitate affuit deus. Ideo pressuram, ait, passi, sed non coangustati. hoc est, non permisit deus tantum nos opprimi vt cederemus. ¶Inopiam passi, sed non destituti.) Id est, in inopia positis affuit pastor deus. ¶Persecutionem passi, sed non derelicti.) Verum est quia consulebat eis deus, ne satis sibi facerent de his inimici. ¶Deiecti, sed non perimus.) Id est verberibus prostrati, sed obstante deo non mortificati. Siue enim clausi siue vinculati, adiutorio dei manus hostium euadebant. Denique Paulus & Sylas cum essent clausi iam cæsi, & pedes eo- Actuum.16.
rum iam essent in neruo conclusi: alacres hymnum canebant deo, fortiores iis facti qui non erant cæsi. ¶Semper mortem Iesu in corpore nostro circunferẽtes, vt & vita Iesu in corpore nostro manifestetur.) Dubium non est quia in martyribus Christus occiditur: & in iis qui pro fide patiuntur aut exitus, aut vincula, aut verbera, Christi passiones sunt, vt & vita eius in corpore eorum palam fiat. Passiones enim sunt quę ostendunt meritum ad futuram vitam quam promisit Christus. Vnde alio loco dicit: Cum infir- 2.Corin.12.
mor, tunc potens sum. Et iterum: Per tribulationes opor- Acto.14.
tet nos intrare in regnum dei.

SI ergo nos qui viuimus, in mortẽ tradimur propter Iesum, vt & vita Iesu palam fiat in hac mortali carne nostra.) Apertum est quod dicit, quia ideo in mortem tradi, inquit, propter Iesum non recusamus cũ possimus viuere, vt vita qua resurrexit à mortuis Christus, huic mortali carni nostræ præstetur. hoc est non timere mori propter resurrectionem promissam. ¶Itaque mors in nobis operatur, vita autem in vobis.) Hoc dicit, quia pro salute eorum morti subiiciebantur. Gẽtibus enim prædicantes inimicitias sibi excitabant tam à Iudæis, quàm à gentibus vsq; ad mortem. ¶Habentes verò eundẽ spiritum fidei.) Hoc est cõmunẽ spiritum per quẽ firmatur fides, habemus vobiscũ. Ideo enim pro ipsis tanta patiebãtur mala, vt inuicem sibi copularentur in fide. ¶Secundum

Psalm.115. quod scriptum est:Credidi, propter quod locutus sum. & A nos credimus, propter quod & loquimur.) Exemplū ideo dedit de psalmo centesimodecimoquinto, vt ostēderet ideo se promptum esse ad omnia toleranda, quia credidit futuram resurrectionem.Securus ergo de futura vita,presentem vitam non habet charam : quippe cum hoc credatur vt tūc illa beata vita speretur,si hæc contemnitur. Securus ergo quia quod credidit verum est, audet hoc prædicare, vt ceteros spei suæ participes faciat.¶Scientes quod qui suscitauit dominum Iesum,& nos cum Iesu suscitabit, & constituet vobiscum.)Hac spe dicit laborari propter fidem, quia exemplum præcedit resurrectionis domini Iesu,quid futu-

1.Cor.15. ri erunt qui credunt:quia sicut in Adam omnes moriuntur,

1.Pet.2. ita & in Christo omnes viuificabuntur. Adam enim forma mortis est,caussa peccati.Christꝰ verò forma vitæ propter iustitiam,quia peccatum non fecit,nec dolus inuentus est in ore eius.Et quoniam participes hos communis fidei dixit: Resuscitatos,inquit,constituet vobiscum, vt vnius fidei in vna sint domo pacis.Cùm enim intelligūt quia pro ipsis pa B tiuntur exitia,& isti soliciti sunt de passionibus horum velut compatientes, simul & participes erūt in vita promissa: vt simul contristati,simul gaudeant.propter illos sic loquitur qui resurrectionem negabant, quos & in prima epistola exprobrat. ¶Omnia enim propter vos, vt gratia abundans per multarum gratiarum actionem abūdet in gloriam dei.) A munere suo deus nullum voluit esse alienum. Et quia nō omnes capiunt verbum fidei,apostolus dei voluntatem sciens,persecutiones & pericula pati non timuit,dummodo omnibus fideliter prædicaret,vt plures possent credere:vt abundans donum dei non per paucorum gratiarum actionē minueretur ad contumeliam dei, sed multis proficiens affluueret per multarum gratiarum actionem ad gloriam dei. Quāto ergo hic dignus honore est qui animam suā semper morti subiecit,ne donum dei longe aliter proficeret q̄ datū est?Nunquid non magna contumelia eius est qui cœnam faciens opulentam,ac multos inuitās,paucos habet in summa? ¶Quapropter non deficimus.) Manifestum est hæc ad su- C periorem sensum pertinere. Vt enim deuotionem suam adhuc propensiorem in dei rebus ostendat, hæc subiecit quibus nullo genere deficere se probat quo minꝰ id quod deo placitum est impleat,securus tamen de resurrectione promissa.¶Licet si exterior homo noster corrumpitur,sed interior renouatur de die in diē.)Pressuris, plagis, fame, siti, frigore,nuditate caro corrūpitur,sed anima spe futuri præmij renouatur,quia assiduis tribulationibus purgatur.Proficit enim in pressura,non interit,ita vt accedentibus tentationibus quotidie acquirat ad meritū, quia & corpori corruptio hæc proficit ad immortalitatem merito animæ. ¶Id enim quod in præsenti est momentaneum, & leue est pressuræ nostræ, supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ operatur in nobis.) Præsentis temporis tribulationes quæ caussa fidei ingeruntur, momentaneas & leues dicit, quia sunt temporales:suprà modum tamen in sublimitate æternum pondus gloriæ operari patientibus. Paruis enim laboribus magna redditur merces, & pro leui tribula- D tione supra modum sublimitas gloriæ pēsabitur perpetuæ. ¶Non contemplantes quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt : quæ vero non cernuntur, æterna sunt.) Desiderium cœlestium & spiritalium habentes hæc præsentia & terrena spernere profitetur,quia ad comparationem spiritalium hęc nulla sunt.Sic enim sunt hæc ad superna, quomodo figura ad veritatem. Figura deperit, veritas manet:ac per hoc exire de isto seculo non metuunt iusti, sed gaudent.

CAPVT QVINTVM.

SCImus autem quia si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quia ædificationē ex deo habemus domum non manufactam æternam in cœlis.) Hac fiducia dicit non timendū dissolui de corpore violentia infidelium, aut sorte vitæ, quia præparata est huiusmodi hominibus habitatio in cœlis æterna: vt de temporali & terrena expulsi, in perpetuam domum recipiantur.Vnde & hoc optandum est, si fieri potest. Sed quia optandum non est ne in tua gloria alius pereat:si tamē acciderit,libenter ferendum est. Terrestrem enim domum carnem hanc dixit, quia mortalis est : vt si de hac dissoluti fuerimus, ædificatam inueniamus in cœlis domū æternam. Hæc domus corpus immortale significat,in quo resurgentes semper erimus cuius forma iam in cœlis est in domini corpore declarata. ¶Etenim in hoc ingemiscimus habitaculō nostro quod de cœlo est,superindui cupientes : siquidem induti, non nudi inueniamur.) Propterea dicit precibus ingemisci, vt gloria promissa de cœlis possit resurgentes induere. Hoc ergo desiderantes insistunt precibus, ne surgentes recepto vtique corpore nudi,id est, alieni à promissa gloria inueniantur.Hoc enim opus est, vt induta anima corpore, dei iudicio superinduatur & gloria, quæ est immutatio in claritatem. Mors enim de terra est, resurrectio vero de cœlis,si tamen immutetur in gloriam.Alij codices sic habent: Si quidem expoliati, nō nudi inueniamur, id est,si exeuntes de corpore Christū vestiti fuerimus: quia quicunque in Christo baptizātur, Christum induunt. Itaq; si in forma baptismi & traditione māserimus,expoliati corpore non nudi inueniamur : quia in interiore homine habitat Christus,quē cum induti, siue spiritu sancto dato nobis videbimur,erimus digni superindui promissa cœlesti gloria.In illum enim decidet promissa claritas, quē viderit signum adoptionis habere.¶Nam cum sumus in isto corpore,id est,mortali, ingemiscimus grauati, eò quod nolumus exui, sed superindui, vt absorbeat mortale hoc à vita.)Idē sensus est.Ideo enim dicit grauatos nos passionibus corporis,& ipsius mundi tempestatibus,postulationes ad deū dirigere,ne immutemur victi, & indigni efficiamur. Sed etsi contigerit exitus, perseuerantes in fide induti inueniamur sancto spiritu, qui in substantia Christus est. Tunc enim superindui promissa gloria poterimus,si exuti corpore, nō despoliati à sancto spiritu fuerimus. Sic mortale absorbetur à vita,id est, vt resurgentes superinduamur immortalitatem cum gloria,ne vltra mori possit, aut passionibus implicari.hoc est absorberi à vita.Non enim dicendus est absorberi à vita,qui ad hoc surgit, vt pœnis agatur.¶Qui autē perficit nos in hoc ipsum, deus, qui & dedit nobis pignus spiritum.)Hoc quod ingemiscentes poscimus,id est,nō vt exui,sed superindui mereamur,iuxta supradictum sensum, in die iudicij deum perficere dicit, quia promisit, & fidelis est,dans huius rei implendæ pignus spiritum. Ipse est enim signaculum adoptionis nostræ.

IDentes igitur semper,& scientes quia inhabitantes in corpore peregrinamur à domino.per fidem enim ambulamus,non per speciem.) Manifestum est quia per fidē cū domino sumus, non per præsentiā:ac per hoc peregrinamur nō fide,sed specie. Et quare,cū idē dicat in Actibus apostolorū:In ipso enim viuimus Act.17. & mouemur,& sumus : hoc loco peregrinari nos à domino dicit?Si vbiq; est, quomodo hic positi peregrinamur à domino?Sine dubio vbiq;,imò omnia in deo sunt.Sed quia sedes dei in cœlis est,& illic semper videtur : ideo hic positi, vbi nō videtur,peregrinari à domino dicimur. quando enī non eum videmus,licet præsens sit, absentes ab eo sumus. ¶Audemus ergo & consentimus magis peregrinari à corpore,& præsentes esse ad deū.) Recte ait,audemus.Habētes enim fiduciam promissionis dei,& scientes multum expedire illic esse quàm in seculo:consentiunt, & optant exredere de corpore,vt requiescant vsq; in diem resurrectionis sub altare dei.¶Ideo conamur siue præsentes,siue peregrinantes placere illi.)Id agendum dicit,& bonis operibus insistendū,vt siue in hac adhuc vita positi, siue ante tribunal Christi,præsentes placeamus ei. Vnde si disciplina seruetur,& hic & illic placebimus:quia qui hic placet,illic nō displicebit.¶Omnes enī nos manifestari oportet ante tribunal Christi,vt recipiat vnusquisque propria corporis prout gessit,siue bona,siue mala.)Igitur si iudicāte Christo vnusquisq; nostrum facta corporis recipiet,nō vtiq; sine corpore adiudicabitur bono aut malo. Et non dixit facta carnis, quia carnis vitia puniēda semper:sed facta corporis,quia ali

quando

Universidad de Deusto
Biblioteca

quando ſpiritaliter, aliquando carnaliter operatur.

CIentes igitur timorē domini hominibus ſuademus: deo autem manifeſti ſumus.) Quoniam ergo iudicium dei futurum eſt per Chriſtum ad ſingulorū diſcriminanda opera: idcirco Apoſtolus ſuadere ſe dicit ad bonum ſenſum & vitā, vt auditores eius ſecuri ſint de pœna futura, & ipſe glorietur in his habens fructum laborum ſuorum, quia quorundam prauiloquio dies
2.Corin.15. iudicij dei in dubium deducitur. Corrumpunt enim mōres bonos colloquia mala. Hominibus ſuademus, air, vt credāt & prouideant ne incurrant & tunc pœniteant quando pœnitentia fructum non habet. Deo autē manifeſti ſumus. hoc enī prędicabat quod deus iuſſerat, & hoc ſcire dicitur deus quod bonum eſt. Denique male agētibus dicit, Neſcio vos.
Matth.25. ¶Spero autē & in conſcientiis veſtris manifeſtos nos eſſe.) Manifeſta erat puritas eorum Corinthiis, quia neque aliquando in adulatione fuerant deprehenſi, neque prędicatio illorum diſplicuerat ſanctis, nec ab aliquo illorū quicq̄, vt aſſolet, occultè elicere tentauerant, vt foris ſimplices apud B turbas, intus verò impoſtores eſſent: ideo conſcientias illorum pulſat, vt ipſi ſibimet teſtes eſſent de veritate eorum.

NOn iterum nos cōmēdamus vobis.) Quoniam ſuperius veram prædicationem ſuam obteſtans, laudare ſe viſus eſt: idcirco nūc eadem ſignificat, non ad laudem ſuam hoc dicere ſe, ſed ad eorum gloriam, vt gaudeant integrā prædicationem ſe addidiciſſe his annunciantibus. ¶Sed occaſionem damus vobis gloriādi pro nobis, vt habeatis ad eos qui in facie gloriātur, & nō in corde.) Hoc dicit, vt quoniam multi per elationem gloriabantur in ſe de apoſtolis, profitentes ſe ab his doctos qui ſemper cum domino fuerunt: ideoque & hic dicit, dare ſe & his rationem per quam & ipſi glorientur aduerſus eos, quia apoſtolus erat à quo & iſti didicerant. Vnde alio loco dicit:
1.Corin.12. Nihil minus feci ab his qui valde ſunt apoſtoli. Quod quidam coactus dicit, ne ſilentiū eius iſtis obeſſet. Qui ergo in corde gloriatur, ſuperbiam reprimit: ſciens quia humilibus
1.Pet.5. deus dat gratiam, ſuperbis autem reſiſtit. Superborū enim C mens fructum non facit deo dignum. ¶Siue enim mēte excedimus, deo: ſiue ſānū ſapimus, vobis.) Hoc dicit quia ſi elatè vel ſuperbe putatur locutus, quia laudare ſe viſus eſt verum dicens: deo hoc remittendum. Si autem nō ſuperbè intelligitur, ſed ad gloriam audientium eſſe locutus, Corinthiis proficere dicit: vt tunc ſanum ſit dictum audientibus, ſi ita intelligatur vt dictum eſt. Si autem iactanter putetur dictum velut inſanum, deo dimittendū. Omnis enim ſuperbia velut inſania habetur. ¶Charitas enim Chriſti vrget nos, hoc iudicātes, quod ſi vn' pro omnibus mortuus eſt.) Quoniam Chriſtus diligens humanum genus, vt eos redimeret, morti ſe dedit: ideo apoſtoli vt vicem ei reddant, homines ex aliqua parte exhortantur ad eius obſequium: & vt eos attrahent, neceſſe eſt vt verum ſe prædicare teſtētur, aliis praua docentibus: nec ſuum meritū taceant, vt malorū doctorum pœnā deſignent. Non ergo elatione mentis hæc agebāt, ſed vt donum Chriſti: intelligeretur ab omnibus, &
fideliter deuoti ei gratiarū actiones referrēt. Propter Chri D
ſti ergo charitatem, quæ & quanta dona eius circa diligētes eum ſint, non taceant, non iactātiæ cauſſa, ſed vt inuitēt audientes ad eius deuotionē, ne mors Chriſti infructuoſa videretur, non vt laus apoſtolorum noſceretur. Per meritum enim & gloriam apoſtolorum agnoſcitur Chriſti gratia, & beneficiū dei. ¶Ergo omnes mortui ſunt, & pro omnibus mortuus eſt: vt & qui viuunt, non iam ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit.) Quia omnes neceſſe eſt mori cauſſa Adæ, pro omnibus mortuus eſt Chriſt', vt eos à ſecunda morte liberaret. Ideoque qui viuunt in corpore, ſcientes Chriſtum mortuū eſſe pro ſe, ſint ei ſubditi, profitentes hunc dominū: quia enim prodeſt eis mors eius, teſtimonium perhibet reſurrectio eius. Igitur hic ſibi non viuit, qui paratus eſt domini ſui facere voluntatem.

ITaque nos ex hoc tempore neminē nouimus ſecundum carnem: etſi cognouimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc iam nō nouimus.) Verū eſt quia Chriſto reſurgēte à mortuis iam ceſſat in A eo carnalis natiuitas, ceſſat infirmitas corporis, ceſſat & paſſio mortis. Vſque ad crucem enim ſuſpicio fuit infirmitatis in Chriſto. Poſt autem apparuit eſſe quod nō credebatur,
Ioan.8. ſicut & ipſe ait: Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſceris quoniam ego ſum. Hoc ergo idcirco apoſtolus memorat, vt oſtendat qua deuotione obſequendū eſt Chriſto. Pro ſalute enim hominum nō ſolum hominem ſe naſci non dedignatus eſt, ſed & iniuriis agi, & mori voluit: vt intelligentes quàm preciosa ſit mors eius, propenſius illi ſeruiant, non quaſi homini vicem reddentes, ſed deo: quia vnicuique pro perſona eius & meritis refundenda obſequia ſunt. ¶Quare ſi qua eſt in Chriſto noua creatura, vetera trā ſierunt: ecce omnia facta ſunt noua.) Manifeſtum eſt quia per Chriſtum renouata ſunt omnia, ſi animaduertant dignitatem eius. Nouus enim fit his quibus prius homo tantū videbatur cum intelligitur eſſe deus, vt recedente infirmitate agnoſcatur diuinitas, & ceſſante errore veteri, qui introducta multorū deorū opinione, ab vnius veri dei fide trāſduxerat genus humanum, reuertantur omnia ad ſimplicitatis profeſſionem, vnum deum adorantia in trinitate. ¶Omnia autē ex deo.) Quāuis Chriſtus nos redemerit, omnia tamē ex deo: quia ab ipſo eſt omnis paternitas: ideoq; neceſſe eſt præferri perſonam patris. ¶Qui reconciliauit nos ſibi per Chriſtū, & dedit nobis miniſteriū reconciliationis, quoniā quidem deus erat in Chriſto mundū reconcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum, & ponens in nobis verbū reconciliationis pro Chriſto, pro quo legatione fungimur, tāquam deo exhortante per nos, orantes pro Chriſto reconciliari deo, eum qui nō nouerat peccatum, pro nobis peccatū fecit, vt nos eſſemus iuſtitia dei in ipſo.) Deus omnipotens genitor Chriſti, cum omnia quę per Chriſtū fecerat, errore caduca fuiſſent effecta, creatoris ſui oblita, Chriſtū dominū noſtrum de ſacris ſedibus ad terrena venire dignatus eſt: & factum carne in ſpecie hominis, vt forma eſſet hominibus quemadmodū ſibi deū creatorē ſuū pacificū facerent. Deus ergo erat in Chriſto. Quomodo? Quaſi in vicario aut legato, ſicut fuit in prophetis: aut aliter nō ſicut fuit in prophetis, ſic intelligi poteſt fuiſſe & in filio. Filius enim naturaliter natus eſt patris dei. Vnde dicit: Quia pater in me eſt, &
Ioan.14. ego in patre. Pater enī per id intelligitur eſſe in filio quòd vna eorum ſit ſubſtantia. Ibi enim eſt vnitas, vbi nulla eſt differentia: ac per hoc inuicē ſunt, quia & imago & ſimilitudo eorū vna eſt: vt videns filiū vidiſſe dicatur patrē, ſicut
Ibidem. & ipſe dominus ait: Qui me videt, videt & patrē meū. Rectè ergo dicitur: deus erat in Chriſto, hoc eſt, pater in filio, mundū reconcilians ſibi, nō reputās illis delicta eorū, quomā creatura peccauit in deū, nec pœnituit vt reuerteretur ad eū. Deus opus ſuū nolēs perire miſit filium ſuū, per quē prædicata eis remiſſione peccatorum, recōciliaret eos ſibi per ipſum, per quem nos creauerat. Siue ergo per filiū, ſiue per ſeruos deus exhortatur populum: quia ad ipſum omnis ſumma referenda eſt, cuius voluntate & prouidentia Chriſtus incarnatus eſt ad ſalutē hominū redimendā. Qui cū reuerti vellet ad patrem, diſpēſationē acceptam à patre dedit diſcipulis. Orantes pro Chriſto reconciliari deo, hoc eſt quod dixi, quia pro Chriſto vicarios dedit apoſtolos, vt ꝑ ipſo prædicarent reconciliari deo. Eū qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit. Deum dicit patrem peccatum, pro nobis peccatum fecit. Deum dicit patrem peccatum feciſſe filium ſuum Chriſtum, eum vtiq; qui peccatū neſciebat, id eſt, qui nō peccauerat, quia factus caro nō immutatus, ſed incarnatus factus eſt peccatū: ſicut quidā præfectus, non amittit quod erat, ſed aſſumit vtiq; quod non erat. Homo ergo factus eſt Chriſtus cauſſa peccati, quē non tangebat ſors, neq; dignitas naſci hominē. Propter quod autem omnis caro ſub peccato eſt, ideo factus caro, factus eſt peccatum. Et quoniam oblatus eſt pro peccatis, non immerito peccatum factus dicitur, quia & hoſtia in lege quæ pro peccatis offerebatur, peccatum nuncupabatur, vt nos eſſemus iuſtitia dei in ipſo. Qui peccatū neſciebat, dicēte Eſaia: Eſaiæ.53.
Qui peccatū non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius, 1.Pet.2.
quaſi peccator occiſus eſt, vt peccatores iuſtificarentur apud deum in Chriſto. Zelum enim paſſus eſt Sathanas aduerſus ſaluatorem, videns eum docere homines quomodo

sibi propitium facerent deum, abrenunciantes diabolo, & propter hoc occidit eum, nesciens futurũ aduersus se. Christus enim post crucem descendens ad inferos deuicta morte, quia peccatum nesciebat, teneri à morte nõ poterat: quia mors per peccatum inaniuit infernum, vt mors iusti peccatoribus proficeret, vt de cætero mors eos qui signum crucis habent, tenere non possit.

CAPVT SEXTVM.

ADiuuãtes autem & obsecramus ne inuacuũ gratiam dei recipiatis.) Duplici genere apostolus humanæ salutis curam subiacere cõtendit, vt & dei prouidẽtiæ deuotus existeret, & hominibus charitatis officiũ exhiberet. ¶Tempore enim, inquit, accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te.) Hoc scriptum est in Esaia propheta. Prædestinatam docet gratiam dei in tempore Christi. sic enim decreuit deus affluere misericordiam suam, vt nomen Christi poscentibus auxilium largiretur. ¶Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis: nemini dãtes vllam offensionem, ne vituperetur ministerium nostrum.) Tempus adesse dicit, quo possint ad indulgentiam proficere peccatores. Tempus adesse dicit, quõ morbis mortalibus medicamina possint infundi: & ideo se solicitum esse circa ægrorum salutem, ne fortè negligentia aliqua medicinæ gratia effectu careret, & bonæ voluntatis suæ. Fide ergo & vigilantia sua omnem offensionem negligentibus amputat, ne horum forte segnitia offensionis occasionem pareret discipulis: ac per hoc liberos se significãt, quia quod salutare est, simpliciter omni instantia prædicant. Vnde subiecit: ¶Ne vituperetur ministerium nostrum.) Vituperaretur enim ministerium ipsorum, si ea quæ verbis docebant, operibus suis vt fierent exempla non darent. ¶Sed in omnibus cõmendãtes nosmetipsos vt dei ministri.) Dei ministri sine adulatione docent, vt ei cuius ministri sunt placeant, non sicut pseudoapostoli, scientes non se à deo missos præsenti vtilitati studebant. ¶In multa patientia.) Patientia est quæ saluat homines. Nisi enim patientia abusus esset, quomodo saluasset Corinthios quos post prædicationem suam tantis vitiis morum & erroribus diuersarum sectarum inuenerat inuolutos, quos patientia sua paulatim ad veram doctrinam reuocat? ¶In pressuris.) Pressuras pertulit, sciens quid à deo pro his sit promissum. ¶In necessitatibus.) Necessitas erat etiam in pressura positũ docere, quia à domino erat missus. ¶In angustiis.) Spe futuri angustat', perfidorum oppositionibus nõ cessit. ¶In plagis.) A Iudeis & gentibus cæsus frequenter, non tacuit gratiam Christi. ¶In carceribus sæpe.) In carcerem missus contempta salute sua, etiam illic donum dei prædicauit. ¶In perturbationibus.) Intantum deo deuotus erat, vt nec perturbatio fiduciam quam in deo habebat minueret. ¶In laboribus.) Laborare non destitit manibus suis, ne cui grauis esset, certus hoc sibi proficere apud deum. ¶In vigiliis.) Tam solicitus erat circa officium sibi delegatũ, vt nec nocte cessaret. ¶In ieiuniis.) Aliquando voluntaria, aliquando necessitatis ieiunia pertulit causa penuriæ, & deo gratias egit spiritaliter se pascenti: quia ideo contentus erat, ne ventris causa inclinaretur. ¶In castitate.) Castitatem siue corporis siue Euangelij vindicans, non paucos fecit inimicos. ¶In scientia legis & Euangelij.) Scientiam non in sapientia humana, neque in simulatione asserens, deo se fidelem dispensatorem Christi exhibuit. ¶In magnanimitate.) Grandis animi erat in baiulandis infirmitatibus fratrum, & in contemptu mũdi huius.

Esaiæ. 49.

Gala. 6. Vnde alio loco dicit: Mihi mũdus crucifixus est, & ego mũdo. ¶In benignitate.) Benignus erat, quia sicut arguebat, ita & blãdiebatur, vt post correptionẽ leni exhortatione cõsolaretur. ¶In spiritu sancto.) Spiritus sanctus effugit fictũ. Quoniam ergo synceriter docebat in spiritu sancto, dei donum tradebat. ¶In charitate non simulata.) Simulata charitas in his est, qui in necessitate deserunt fratres. Vnde hic semper necessitates fratrũ suas faciens, simplex erat in charitate. Compatiebatur enim omnibus sicut alio loco dicit:

Sapien. 1.

2. Corin. 11. Quis scandalizatur, & ego non vror? Hæc enim vera charitas est, si sua vtilitate contempta eius curam agat quem diligere se profitetur, quod semper fecit apostolus. ¶In verbo veritatis.) Verbum veritatis erat in eius doctrina, quia non aliud tradebat, quàm à domino acceperat. ¶In virtute dei.) Virtus in eo dei erat, quæ per signa atque prodigia hunc idoneum ministrum probabat. ¶Per arma iustitiæ, à dextris & à sinistris.) Liberum se significat fuisse & fidelibus & incredulis. Arma enim iustitiæ perimunt iniquitatẽ. ¶Per gloriam, & ignobilitatem.) Iis qui Euangelium dei gloriam æstimabant, manifeste integrum se & fidelem prædicatorem dixit. Simili modo & eis qui verba diuinæ doctrinæ ignobilitatem & deformationem putabant, fidelem se dei ministrum exhibuit, dum non terretur, neque pudorẽ patitur ea illis loqui quæ horrent audire ¶Per infamiam, & bonam famam.) Etiam his integrum se dei dispensatorem præbuit, qui fidei bonam opinionem faciebant: & qui malam, dum non metuit hanc inuidiam, sed constans est. ¶Vt seductores, & veraces.) Incredulis seductores eos vocabant, fideles econtra veraces & simplices eos pronũciabant. Nec hoc odio cedit, vt superducat fucum veritati. ¶Vt ignoti, & qui cognoscimur.) malis ignoti erãt, bonis noti. agnoscebant enim in his veritatem. ¶Vt morientes, & ecce viuimus.) Odio illos habentes, quotidie putabant nõ euadere minas iniquitatis. Isti autem quia deo propitio docebant, auxilio Christi tuti præstabantur à morte præsenti & futura. ¶Quasi tentati, & morti non traditi.) Tentati videbantur, quando sic tractabantur vt cedere putarentur: & quia non vincebantur, morti non addicebantur. Hic enim addicitur morti, qui in fide non permanet, & morti nõ huic, sed futuræ. Potest & de præsenti morte intelligi. Tentari enim eos patiebatur deus vt pressuris crescerent merita: non tamen permittebat eos occidi. ¶Vt tristes, semper autem gaudentes.) Verum est quia tristitia hęc gaudium operatur: & qui eos iniuriis contristabant, gaudium eorum exaggerabant. ¶Vt egentes, multos autem ditantes.) Quãtum ad præsentem vitam pertinet, pauperes videbantur, sed spiritales diuitias credentibus largiebãtur, egeni in terris, in cœlis diuites. ¶Vt nihil habentes, omnia autem possidentes.) Hoc fuit in apostolis gloriosum, vt sine solicitudine & nomine possidendi, non solum ea quæ in possessionibus erant, sed & ipsorum dominos possiderent. Omnia enim necesse erat ante eorum poni pedes causa virtutum, sicut legimus in Actibus apostolorum.

Actuum. 4.

OS nostrum patet ad vos, ô Corinthij.) Hoc libertatis causa loquitur, & puræ conscientiæ. Mali enim sibi conscia mens loqui trepidat, sensum perdit, in verbis errat. ¶Cor nostrum dilatatũ est.) Eius cor dilatatur, qui fiducia bonæ cõuersatiõis gaudet in sese, aut certe futuri spe præmij in tribulatione non angustatur: quia sicut in hac vita nisi præcesserit labor, reditus non sequitur: ita & in rebus diuinis si non exitia anteierint, præmium non sequetur. ¶Non angustiamini in nobis: angustiamini autem in visceribus vestris, eandem habentes mercedis retributionem.) Hoc dicit quia non oberat magistris si discipuli male verterentur contemnẽtes vigorem doctrinæ, quia vnusquisque pro operibus suis mercedẽ accipiet: quia quod ad magistros pertinet, non tacuerunt, dicente domino ad Ezechielem prophetam: Exalta vocem tuam, & loquere ad plebem. si te audierint, lucraberis eos: si quo minus, tu animam tuam saluabis. ¶Sicut filiis dico, dilatamini & vos, & nolite iugum ducere cũ infidelibus.) Ad bonam conuersationẽ & spem eos hortatur, vt fidentes & purgantes conscientias suas possint in semetipsis gaudere, habentes fiduciam purę mentis, sicut & eorum magistri, separantes se ab infideliũ societate in malis operibus. Et bene ergo agendo & futura sperãdo, dilatari vult illos animo. Qui enim operatur, laborat, & futura non credit, sicut infidelis, angusti animi est desperatione futuri. ¶Quæ enim participatio iustitiæ & iniquitati? aut quæ societas lumini cum tenebris? quæve consensio Christi cum Belial? aut quæ participatio fideli cum infideli? vel quæ conuentio templo dei cum idolis?) Manifestũ est hæc quæ enumerat, esse contra-

1. Cor. 3. Ezech. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

contrariam:ac per hoc fugiẽdum ab his docet, quia dicit dominus:
Matth.6. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Lex enim iuſtitiam prædicat, vt fugiatur iniquitas. Lumen oſtẽdit quod eſt veritas, vt ab ignorantia quæ tenebræ ſunt, recedatur. Chriſtũ in dei myſterio annunciat, vt à diabolo qui ſe deum mentitur, recedatur. Credẽtibus vitam pollicetur æternam, vt perfidia exuti ab omni infidelium errore ſint alieni. Idola prohibuit coli, quia templo dei ſunt inimica. ¶Vos enim templum eſtis dei viui.) Nihil tam inimicum hominis quàm idola, quia ab vnius dei fide cogunt recedere. ¶Sicut
Leui.26. dixit deus, quoniam inhabitabo in illis, & inter eos ambulabo, & ero illorum deus & ipſi erunt mihi populus. Propter
Eſaiæ.52. quod exite de medio illorum, & ſeparamini, dicit dominus, & immundum nolite tãgere, & ego ſuſcipiam vos, & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit dominus omnipotẽs.) Interim primæ cauſæ ſenſum explicemus, vt cuius perſonæ verba ſint, declaremus dicentis: Quoniam inhabitabo in illis, & inter eos ambulabo, & ero illorum deus, & ipſi erunt mihi populus. Hæc verba Chriſti ſunt. Hoc eſt enim quod & inter cætera Hieremias teſtatus eſt, dicẽs:
Baruc.3. Poſt hæc in terris viſus eſt, & inter homines cõuerſatus eſt. Hic enim habitauit in nobis, dicente Ioanne apoſtolo: Et
Ioan.1. verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et quia deus noſter eſt: dicit iterum Hieremias: Hic eſt deus noſter. Et quia populus eius ſumus, dubium non eſt. eccleſia enim Chriſti eſt: ideoque ſeparari nos vult ab omni contaminatione, vt ſuſcipiat nos in filios, ſicut dicit: Filioli, adhuc modicum tempus vobiſcum ſum. Et quia omnipotens eſt, puto ambigi non debere. Si enim, ſicut ipſe dicit, Quæcunque
Ioan.13. Ioan.5. facit pater, eadem & filius facit ſimiliter: hoc eſt filium omnia poſſe quæ poteſt & pater. Si quid non poteſt pater, non
Matth.19. poteſt & filius. Si idoneus eſt filius, qui dicit de patre: Apud deum autem omnia poſſibilia ſunt. Hoc teſtimonio & nos ad puram vitam exhortatus eſt ad dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, iam olim dominum noſtrum, & ſuſcepturum nos in affectu charitatis ſuæ prædeſtinatum oſtendit.

CAPVT SEPTIMVM.

HAec ergo habentes promiſſa chariſſimi, mundemus noſmetipſos ab omni inquinamento carnis, perficiẽtes ſanctitatẽ ſpiritus in timore dei.) Manifeſta ſunt quę dicit. Inquinamentum tamen carnis multifariè intelligendum eſt. Ideo etenim non dixit ab inquinamento carnis, ſed ab omni inquinamento, vt tota vitia carnalia fugiamus. Omne enim quod lex prohibet carnale eſt. Vt perficiamus ſanctitatẽ ſpiritus in timore dei. Sanctitatem ſic perficimus ſpiritus, ſi in timore dei recta ſequamur, vt ſub nomine Chriſti à peccatis nos abſtinentes ſancti ſimus. Qui enim ſine profeſſione Chriſti à vitiis ſe cohibere videntur, ſancti ſunt iuxta mundum, non ſecundũ dei ſpiritum: quia ſecundum deum hi mundi ſunt, qui fideles ſunt: cæteri verò qualeſvis ſint, immundi ſunt. Quicquid enim ſine Chriſto eſt, immundum eſt, ſicut dicit ad Titum,
ad Titum.1. quia infidelibus nihil eſt mundũ. inquinata eſt enim eorum mens & conſcientia. ¶Capaces eſtote noſtri. nemini nocuimus, neminem grauauimus, neminem circunuenimus.) Conſiderare vult illos quæ dicit, vt receptis his in animum, conferant ſecum vera eſſe quę loquitur, & ſpernentes hos quos tangit, omnem animum transferant ad eos quos videt vero affectu ſe diligere. Pſeudo enim apoſtoli erant qui & nocebant illis, corrumpentes ſenſus illorũ, & grauabant ſæculos eorũ circunuentione ſerpentinæ aſtutiæ. ¶Non ad condemnationem dico.) Hoc eſt, non vos abiicio, ſed vt corrigatis moneo. Qui enim aliquem condemnat, non illi dimittit. ¶Prædixi enim, quia in cordibus noſtris eſtis ad commoriendum & ad conuiuendum.) Ex prædictis vult illos cognoſcere quo animo loquatur ad eos. Quos enim participes vult habere & ad præſentes paſſiones pro Chriſto, & ad futuram vitam: non vtique illos abiicit, ſed vt participatione dignos ſe faciant, exhortatur.

MVlta mihi fiducia ad vos, multa mihi gloriatio pro vobis. Repletus ſum cõſolatione, ſuperabũdo gaudio ſuper omni preſſurã noſtra.) Fiducia hæc de primæ epiſtolæ correptione eſt, quam quia non aſperè ſuſceperunt, fiduciam dederunt admonendi ſe. Viſi ſunt enim velle corrigere ſe. vnde gloriatur pro his. Animũ etiã ſuum conſolatũ ex hac parte pronunciat, intãtum vt in omni preſſura ſuperabundare ſe gaudio obteſtetur. Videns enim eſſe ſpem in his pro quibus anguſtias patitur, gaudet cum tribulatur, certus mercedẽ ſe à deo accepturum acquiſitæ ſalutis eorũ. ¶Etenim cum veniſſemus in Macedoniã, nullam requiem habuit caro noſtra.) Preſſuras & cędes memorat, quas patiebãtur cauſa credentium, vt magis prouocaret eos ad charitatẽ. Nullam, inquit, requiem habuit caro noſtra: vt compaterentur eis, certi quia pro ſalute fidelium animas ſuas traderent vſque ad mortem. Antequam digereretur enim tribulatio & corporalis iniuria, altera veniebat, vt requies patienti non eſſet. Nam quoniã ſenſu bruta eſt omnis caro, ideirco nullam requiem hanc habuiſſe vel habere in paſſione ſignificat. Animã autem, quanquam ipſa patiebatur in corpore, ex hac tamẽ parte requiem habere, qua ſperat pro tribulationibus his quæ pro fide irrogãtur à perfidis, daturum deum mercedem. Denique in ipſa preſſura deo hymnos canebãt. ¶Sed in omnibus ſumus afflicti.) Iuxta hiſtoriam, domino vocante intrauerunt Macedoniam: & cum non pauci credidiſſent, inueniſſẽtque ſolatium Lydiæ mulieris quæ cum omnibus ſuis credidit: tunc factum eſt vt ſpiritum pythonem, id eſt, diuinum fugaret de ancilla quorundam, qui videtes perdidiſſe ſe non minimum quæſtum quẽ puella referebat diuinando, concitauerunt ſeditionem Paulo & Sylæ, & traxerunt eos ad forũ ad magiſtratus: qui multas eis plagas imponentes miſerunt eos in ima carceris, ita vt pedes eorum in neruo concluderẽt. Hæc eſt preſſura quam paſſi ſunt in Macedonia, & hinc eſt vnde dicit: Nullam requiẽ habuit caro noſtra. ¶Foris pugnæ, intus timores.) Pugnæ erant corpori, dum cædebãtur: animo timores. Illic enim timor eſt, vbi intellectus eſt. Sed timor hic propter eos erat qui crediderant, ne paſſione eius ſcandalizarẽtur. Nam ſibi quid iam timeret qui patiebatur? Præterea cum dicat in
Actu.16. Actis apoſtolorum, non ſolum ligari, ſed & mori paratum
Acto.21. ſe pro nomine domini Ieſu Chriſti. Videtur enim totũ hominem afflictum in carne ſignificaſſe, vt ex parte ſpiritꝰ qui homini datꝰ maneat, quia impaſſibilis eſt, affligi potuiſſe minime intelligatur: ſed vt homo totꝰ ex parte corporis & animæ afflictus in carne dicatur: ex parte verò ſpiritus impaſſibilis. Poteſt & ſic intelligi, vt foris pugnæ: id eſt, in publico à perfidis fierent contra fidos, dum furore pleni reſiſtebant veritati: cuius rei nuncius intus timores generabat, vbi erat Apoſtolus. Quis enim homo non timeat anguſtias? Sed quia in dei rebus propenſior erat, timorem hunc ſpe ſuperabat. ¶Sed qui conſolatur homines, conſolatus eſt nos deus in aduentu Titi.) Quoniam deus ſuorum non eſt immemor, ſed ſemper dat eis in tribulatione ſolatium, accelerauit aduentum Titi, vt refrigerio eſſet poſitis in feruore. Magna enim conſolatio eſt patientis, ſi ſecum habeat cõdolentem. ¶Et non ſolum, ait, in aduentu eius, ſed & in conſolatione qua conſolatus eſt in vobis.) Plus addit ad conſolationem quia audiſſe ſe à Tito ſignificat cõuerſationis eorum promptam voluntatem, intantum vt Titus qui dolorem habebat in obauditionis eorum, conſolationem acciperet de pœnitentia illorum. Quantum affectum haberet circa eos, oſtendit Apoſtolus, vt nec ima carceris, nec plagarum dolorem computaret ſciſſi corporis, neque neruum quo pedes eius concluſi erant: ſed audita correctione eorum lætaretur, immemor factus paſſionum, deo gratias ageret pro eorum ſalute, ſic hoc æſtimans quaſi remunerationem tribulationum. ¶Annuncians nobis veſtrum deſiderium.) Nunciauit Titus deſiderium habere illos emendandi ſe. Addiſcẽtes enim quæ promiſſa ſunt bene viuentibus, incitati ſunt ad deſiderium horum. ¶Veſtrum fletum.) Correpti flebant, dolentes quia peccauerunt, nec excuſare niſi ſunt, vnde gloriatur in his. ¶Veſtrã æmulationẽ pro me.) Addiſcẽtes enim charitatem erga ſe, apoſtoli cœperunt illũ defendere contra aduerſarios. ¶Ita vt magis gauderem, quia etſi contriſtaui vos in epiſtola, non me pœnitet.) Manifeſtum eſt non debere pœniteri ex hac re quam ſecutus effectus eſt, quoniam ſeuerius in prima epiſtola corripuit errores eorum. Non, inquit, me

pœnitet

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœnitet asperi⁹ scripsisse, quia hoc causa popoſcit. ¶Etsi pœniteret, ait, video quia illa epistola etsi cõtristauit vos ad horam, nunc gaudeo.) Hoc dicit, quia si me pœniteret, inquit, propter charitatem, quia vos contristaui: consolatio succederet gaudij, quia profuit quod vos contristaui. Non quia contristati estis, sed quia contristati estis in pœnitentiam. ¶Contristati enim estis secundum deum.) Idcirco gauisum se dicit, quia cum pudore contristati sunt, non cum ira. Qui enim reprehensus pudorem patitur, corrigere se promittit: qui verò irascitur, peiorem se futurum ostendit. ¶Vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis.) Vt omnia, inquit, nostra effectum habeant in vobis: etiam quod contristauimus vos, pro vobis est. ¶Quæ enim secundum deum est tristitia, pœnitentiam ad salutem stabilem operatur.) Manifestũ est quod qui tristis est quia peccauit, secũdum deum tristis est. dolet enim quia fecit quod odit de⁹. Hoc ad stabilitatẽ salutis pertinet. ¶Tristitia autẽ huius mundi mortẽ operatur.) Hoc dicit quia sicut secundum deum tristitia vitam operatur (pœnitet enim, & sperat dei misericordiam) ita secũdum mundum tristitia mortem operatur. Detectus enim peccator tristis est quasi puniendus, non habens à quo speret misericordiam: etsi forte ad præsens defuerit qui vindicet, dei tamen iudicium euadere non poterit. ¶Ecce enim hoc ipsum secundum deum contristari, quantam in vobis efficit solicitudinem.) Verum est, quia qui pœnitet, solicitus est ne denuò peccet. ¶Sed excusationem.) Recte, quia pœnitentia non habet excusationem, sed confessionem. ¶Sed timorem.) Ostendit timorem in peccato, qui delicti causa veniam postulat. ¶Sed desiderium.) Desiderat reformari se, qui se scit factum per peccatum deformem. ¶Sed æmulationem.) Zelum incipit pati bonorum operum perficiendorum, qui intelligit pro se esse quod corripitur. ¶Sed vindictam.) Necesse est vt quis vindicet eum cuius erga se sentit affectum: & in seipsum vindicat, qui se causa delicti affligit. ¶In omnib⁹ castos vos exhibuistis esse negocio.) Quando omnia quæ ad profectum melioris spei pertinent, meditari videntur zelum habentes Apostoli & præceptoris sui in omnibus officiis humanæ conuersationis, duce fide probos se videri contendunt. ¶Igitur etsi scripsi, non propter eum qui inique versatus est.) Inique versatum dicit illum qui incestum admiserat: necnon etiam hos tangit quos iniurias & fraudes fratribus in prima epistola fecisse significat. ¶Sed neque propter eum qui inique tractatus est.) Hi inique tractati sunt, qui à fratribus contraria passi sunt. Hic sensus est quem in capite epistolæ memorat, vbi dicit: Si cui aliquid donastis, & ego. Ostendit enim non magis horum causa qui peccauerunt, scripsisse remitti illis debere, sed magis propter ecclesiam, quia in vno male agente multi sunt qui confundantur, & in vno contumeliam aut fraudem patiente multi sunt qui indignentur: quia si patitur aliquid vnũ membrum, compatiuntur omnia membra. ¶Sed vt manifestaretur solicitudo nostra, quã pro vobis habemus coram deo.) Emendando iniustos, & pollutos sanctificando, & ecclesiæ reconciliãdo, totius populi solicitudinem se habere demõstrat secundum quæ supra memoraui. ¶Ideo & consolationem accepimus.) Accepisse se, ac per hoc & dare dicit consolationem. Accepit autem cum dicit corrigere velle quos arguebat, vt per pœnitentiam se reformarent. Dat autem dum eos reuocat ad ecclesiam, ne diu contristati desperarẽt de se, & ad publicam & funestã vitam declinarent. ¶In consolatione autem nostra, magis magísque gauisi sumus super gaudio Titi, quia requieuit spiritus eius in omnib⁹ vobis.) Correptos per primam epistolam audiens velle corrigere, consolationem accepit. A Tito autem addiscens quia dolorem paterentur erroris sui, auctus est in cõsolatione gaudio repletus, quia voluntas eorum in opere cœperat approbari, Tito hoc idoneo teste cum lætitia animi referẽte. ¶Quoniam in quibuscunque pro vobis gloriatus sum, nõ sum confusus.) Antequam pergeret Titus ad Corinthios, audiuit ab eis, id est, ab Apostolo, & qui erant cum eo, bonam voluntatem esse Corinthiorum in emendandis vitiis: ac per hoc regresso, & eadem referente, non vtique confusus est Apostolus: sed alacer factus est, quia non aliter inuenerat Titus,

2. Cor. 2.

1. Corin. 2.

quàm audierat ab eis. ¶Sed quemadmodum omnia vobis in veritate locuti sumus, ita & gloriatio nostra apud Titum veritas facta est.) Exultãs in spiritu hæc scribit Apostolus, sic gaudẽs in his, vt efficaciam eorum tam veram probet, quàm est, & prædicatio eius ad eos in correptione duntaxat. Veritas enim arguentis in eo ipso, tunc videtur esse manifesta, si ij qui arguuntur, incipiant emendare se. Dum enim correpti immutantur, testimonium perhibent arguenti. ¶Et viscera illius abundãtius in vobis sunt.) Animum & affectum Titi dicit esse in eis, quia vidit profectum illorum. ¶Sancti enim animus in omni bono est. ¶Reminiscẽtis omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore & tremore excepistis illum.) Sciẽtes Corinthij ab Apostolo esse missum Titũ, ac se in tantis vitiis, ab Apostolo fuerant correpti, territi sunt in aduentu eius. Et quia vitam suam cœperant emendare, soliciti erant obedire præceptis eius: vt regressus animum Apostoli mitigaret eis: quamobrem Titum laudasse significat. In Tito enim Apostolum reueriti sunt. ¶Gaudeo quod in omnibus cõfido in vobis.) Non solum in bona voluntate eorum lætatus est, sed & in operibus bonis quibus quæ peccauerãt, emendabant. Ideo in omnibus, inquit, confido in vobis.

CAPVT OCTAVVM.

NOtam autem facimus vobis fratres gratiam dei quæ data est in ecclesiis Macedonię quod in multa probatione pressuræ abundat gaudium ipsorum.) Quoniam deuoto animo perceperunt verbum fidei, idcirco eis gratiam datam à deo dixit, vt in tribulatione Pauli & Sylę quam supra memoraui, scandalum non paterentur, sed in exultatione mentis acciperent confidentes de spe promissa, vt probatos se horum passionibus demonstrarent. ¶Et quod profunda paupertas illorum abundauit in diuitiis simplicitatis eorum.) Votum eorum prædicat, quia cum tenues essent substãtia facultatum, animus ipsorum diues inuentus est in ministerio sanctorum: pura enim conscientia operati sunt, non vt hominibus, sed vt deo placerent. ¶Quia pro viribus testimonio illis sum, & vltra vires voluntarij fuerunt.) Quantum dignum fuit, & deo placitum, qui vires illorum scit, in facultatibus dederant ad ministerium. Et quia ex toto corde deo se dederant, amplius volebant offerre quàm eorum vires admittebant. ¶Cũ multis precibus orantes nostram gratiam, & communionem ministerij quod est in sanctos.) Tam simpliciter & deuoto animo obtulisse illos ministerium quod vltra vires eorum erat prædicat, vt cum lachrymis deprecãtes offerrent, vt vel sic cogerent accipi à se quod accipiendum non videbatur, quia plus erat quàm poterat eorum substãtia, ne forte eis postea egestas boni operis pœnitentiam suaderet. Sed quia tales se ostenderunt vt puro animo iam præsentia postponentes, futuris se promissionibus confidentia fidei confirmarent, accipi ab eis visum est, ne boni cordis gratia fructum amitteret. ¶Et non sicut sperauimus, sed semetipsos primùm dederũt deo, deinde nobis per voluntatem dei.) Idcirco, inquit, ab his accipi debuit: quia prius emendãtes errores pristinos & vitæ vitia ac morum vltra quàm sperabatur, deo se deuouerunt. Visum est enim simpliciter illos hoc agere, vt nec timeret cui offerebatur accipere: quia non vtique hoc animo offerebant, vt redimentes præpositos suos, vitia eorum paterentur, nec arguerent, quia munera excæcant oculos, & vim authoritatis inclinant. Dantes ergo se deo, dum emendant vitia, deinde dum fratribus offerunt sumptus, contristari non debuerunt, qui ante prope quàm inciperent perfecti esse voluerunt. Horum igitur exemplo inuitat Corinthios, vt ea quæ cœperant, hac exhortatione aucti, mẽte sedula consummarent. ¶Ita vt rogaremus Titum, vt quẽadmodum cœpit, ita consummet in vos etiam gratiam istam.) Quoniam Titi affectum sciebat syncerum circa istos, necnon hos obedientes ei: idcirco per ipsum etiam ad hoc opus exhortari illos facilius posse significat, vt quomodo in cæteris rebus exhortationis suæ habuit fructum in eis, haberet etiam in hac gratiam, vt ad ministerium sanctorũ promptos eos faceret: vt quia iam vitia emendabant, huius largi-

tatis

tatis fructum haberent. Qui enim ad hoc dant ne arguãtur, nullum fructum huius rei habebunt.

VOs autẽ quemadmodũ in omnibus abundatis fide & sermone, & sciẽtia, & omni solicitudine, & insu per illa quæ ex nobis & vobis est charitate, vt & in hac gratia abundetis.) Magis exhortatur illos, vt glorietur de his apud cæteras ecclesias. Hæc est enim ꝓbatio emẽdationis eorum, si prompti sint ad ministeriũ sanctorum. ¶ Non secũdum imperium dico, sed propter alie nã solicitudinem, & vestræ charitatis bonum comprobans.) Manifestum est quia non imperat, sed exhortãtur, vt penuriam patiẽtibus mittant sumptus, & releuent sollicitudinem illorum, bonũ animum suum deo & hominibus ostendẽtes: pro qua re sine dubio mercedem accipient. ¶ Nostis enim gratiã domini nostri Iesu Christi, quia propter vos pauper factus est cũ diues esset, vt illius inopia vos diuites essetis.) Pauperem Cristũ dicit factum, quia deus nasci dignatus est homo, virtutem potestatis suæ humilians, vt hominibus diuinitatis diuitias acquireret: vt sicut dicit Petrus apostolus, 2. Pet. 1. diuinæ essent consortes naturę. Homo ergo factus est, vt ho Psalm. 81. minem in deum assumeret, sicut scriptum est: Ego dixi, dij estis. Hoc modo exhortatur, vt largiendo quasi pauperes fiant, vt prosit paupertas eorũ, sicut Christi paupertas profuit nobis. Christus quidem nostri non sui causa pauper factus est: nos autem, vt nobis proficiat. ¶ Et consilium in hoc do.) Hoc enim vobis vtile est, qui non tantum facere, sed & velle cœpistis ab anno priore. Nunc ergo & facere consummate, vt quemadmodum prompta est volũtas in vo bis velle, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis.) Hoc dicit vt voluntas illorum in opere appareat, si vera est secundum vires: vt tantum det quantum potest & vult animus, vt munda fiat cõscientia, non in simulatione vt hominibus placeat, & mercedem apud deum non habeat. ¶ Si enim voluntas prompta est, secundum facultatem acceptabilis est, non secundũ quod non habet.) Quoniam Corinthij ad hoc opus ministerij prouocantur, hoc eis indicitur, vt nõ plus tribuant quàm possunt: ne plus forte offerentes coacti non voluntarij, grauati viderentur sine mercede futuri: quia qui coactus aliquid facit, mercedem non habet. Ecclesiæ enim Macedoniæ vltro obtulerunt cum precibus, vt probarent tota voluntate se hoc facere, vt plus offerrent quàm poterant, ideoque acceptabile fuit. Quanto enim amplius obtulerũt, tanto plus accepturi sunt. Nam si tantum quis det, quantum vult aut potest, acceptum est. Iudicio enim videtur hoc facere, ac per hoc tantum det, quantum potest & vult animus, vt rei huius possit habere mercedem. ¶ Non enim vt aliis refrigerium sit: vobis autem angustia.) Verum est quia sic dandum est, vt non egestatem præstet donantibus. ¶ Sed ex æquitate in hoc tempore.) Dicit hoc, vt quantum habet ad tempus, diuidat cum sanctis. Non enim plus exigitur, quàm sibi debet retinere, quia diliges, inquit, proximũ Matth. 22. tuũ sicut teipsum. Vnde Zacchæus: Ecce dimidium, inquit, Luc. 19. bonorum meorum do pauperibus. ¶ Vt vestra abundantia ad illorum inopiam, & illorum abundantia fiat ad vestram inopiam.) Hoc est quod dicit, vt quia iuxta tempus sancti inopiam patiuntur deferentes omnia mundi, & se in diuinis solis operibus constituentes, vt doctrinæ & orationi insistent ad profectum multorum: ij qui credunt, quique artibus aut negociis insistunt, aut certe facultates paternas habent, ministrent sanctorum inopiis: & iterum sancti illic vbi diuites sunt, & isti inopes, communicent eis, quasi vicem rependentes ministerio illorum, sicut dicit dominus: Quandiu fe- Matth. 25. cistis vni ex minimis istis, mihi fecistis. ¶ Vt fiat æqualitas, sicut scriptum est.) Hęc est æqualitas, vt quia isti in hoc tempore ministrant sanctis, reddantur illis vices in futuro. debitores enim sibi faciunt sanctos. ¶ Qui multum habuit, nõ abundauit: & qui modicum, non minorauit.) Hoc in Exodo Exod. 16. legitur. Plus enim sancti habent in spe futuri seculi, magis quàm ij qui in hoc tẽpore videntur diuites: & tamen æquabũtur illic vtrique, vt sicut beneficio horum sanctorum inopia sustentatur: ita & beneficio sanctorum diuites fiant hi in futuro seculo, in quo videntur pauperes. Non enim totos se dederunt deo, vt hic pauperes, illic essent diuites: sed ex A hac parte qua hic diuites sunt, illic pauperes, sanctorum suffragio qui hic positi iam illic mente sunt, ditabuntur. Non enim qualecũque meritum est de iustis laboribus ministrare sanctis. ¶ Gratias autem deo, qui dedit hanc ipsam solicitudinem pro vobis in corde Titi, quoniam consolationem quidẽ accepit.) Deus qui iustus est, sciens Corinthios velle proficere, Titi affectum incitat circa eos, vt adimpleret exhortatione sua voluntatem illorum in opere bono, qui videns profectum illorum cõsolatus est, lætatus in eis. ¶ Cum sit autem solicitior, voluntarius profectus est ad vos.) Hoc est, vidẽs proficere illos circa bonos actus, solicitior factus est circa affectum illorum: ita vt voluntarius proficisceretur ad eos, qui prius etiam rogatus excusaret ab eis propter vitia illorum. ¶ Misimus autem cum illo fratrem nostrum, cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias. Non solum autem, sed etiã ordinatus est ab ecclesiis comes peregrinationis nostræ in hac gratia quæ ministratur à nobis per domini gloriam, & solicitudinem nostram.) Istum commendat, quia ignorabatur ab his, vt scirent in quanta iam essent B boni opinione, ad quos tales viri mittebãtur, vt congauderent, cum eis, augentes eos in fide operationis dei: ad cuius gloriam, solicite hoc agebãt vicarij Christi, vt cõditor deus cœli & terræ agnosceretur in his. ¶ Deuitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quæ ministratur à nobis.) Quoniã de ministerio agebatur, ideo hoc subiecit, ne negligens circa curã pauperum vel sanctorum iudicaretur, si hoc segnius ageret. De hac enim re cõstituerãt inter se apostoli, vt memores essent pauperum: quod ad Galatas significat. Cum ergo inuituperabilis esset in omnibus Apostolus, ne in hac causa indiligens iudicaretur, ideirco hoc se prædicere significat, vt hoc opere impleto in omnibus solicitudo eius & prouidentia appareret. ¶ Prouidemus enim bona non solum coram deo, verumetiam coram hominibus.) Prouidet bona coram deo, dum quod iubet deus circa ministerium sanctorum vel pauperum, fieri docet. Coram hominibus verò prouidet bona, quia tales mittit ad hoc opus exhortandum, qui probitate sua non faciant eis scandalum, sed prouocent eos ne bona doctrina Apostoli per improuidos ministros eius in vituperationem caderet. ¶ Misimus autem cum illis & fratrem nostrum, quẽ probauimus in multis sæpe solicitum esse, nunc verò multo solicitiorem multa fiducia vestri, siue per Titũ qui est soci' meus & adiutor in vobis, siue per fratres nostros apostolos ecclesiarũ gloriæ Christi.) Titum ideo socium suũ vocat, quia & ipse episcopus erat. Cui ministrum dedit notum in omnibus ecclesiis ipsius prouinciæ. Quibus addit & tertium fratrem, probatum in multis operibus bonis atque solicitum. Per Titi autem relationem referentis bonam voluntatem Corinthiorum & cæterorum missorum quos apostolos ecclesiarum gloriæ Christi appellat, solicitiorem se factum ostendit videndi illos, & exhortandi ad ministerium sanctorum. Fiduciam enim accepit, audiens meliores esse factos Corinthios. Vnde satagebat ad eos, certus quia obaudirẽt bona opera facere. ¶ Ostentationem ergo charitatis vestræ, & nostræ pro vobis exultationis demonstrate in ipsis in facie ecclesiarum.) Commonet eos, vt in his quos mittit, dilectionem suam ostendant, vt bona quę de ipsis audierant, vera probarẽt. Sic enim ostẽdebãt profecisse se monitis Apostoli, si missos ab eo cum honore exciperent, vt cæteræ ecclesiæ agnoscerent vera esse bona quæ de eis dici cœperant. Prouocat ergo animos eorũ, quia de quo bene sentitur, solet se meliorem prębere.

D

CAPVT NONVM.

NAm de ministerio quod fit in sanctos, superuacuũ est mihi scribere vobis. Scio enim promptam voluntatem vestram, de qua pro vobis glorior apud Macedones.) Et hæc oblectantis verba sunt. Superfluũ enim esse dicit scribere se de ministerio quod fit in sanctos, vt de his bene sentire videatur. Superfluum est enim si commoneas eum quem scias facturum. Sed vt diligentiam suam ostendat, necessariũ est vt scribat, & vt hos promptiores faciat, & quid de eis cæteris prædicet, manifestet. Nam superflua solent maiorem parere solicitudinem. Nam & do-

Ioan.21. & dominus non dubitans de amore erga se Petri apostoli, A tertio dicit ei: Simon Ioannis amas me? Quæ trina repetitio quasi superflua videtur,sed prodest ad perfectionem monitionis,vt sciant magna se cum diligẽtia debere curare quod frequenter mandatur. ¶ QuoniamAchaia parata est ab anno priore.) Post Macedonas Achaia, id est, ecclesiæ prouinciæ Achaiæ,non omnes,quia & Corinthij Achaici sunt,prępararuerant se æmulatione ducti Macedonum vt ministrarent sanctis. Quo dicto plus exhortatur Corinthios cum dicit illos paratos ab anno priore,sed expectare iam hoc vt diuideretur ministerium illorũ pro vniuscuiusque necessitate. ¶ Et vestra ęmulatio prouocauit plures.) Post Macedonas Achaiam paratam dicit, deinde vt & Corinthij fiant parati secundum promissum suum:cæterę verò ecclesię æmulatione Corinthiorum, dum audiũt illos prius multis erroribus fuisse implicatos,post autem corrigentes se bonæ voluntatis effectos, incitati sunt ad bonum opus : quia si ij qui post acceptam fidem male versati sunt, hanc occeperant habere voluntatem:quanto magis isti in quibus hæc vitia non B sunt reperta? ¶ Misimus autem fratres, ne gloria nostra qua vos præferimus,inanis fiat in hac parte, vt quemadmodum dixi,prępараti sitis.)Hos fratres memorat quos supra,id est Titum, & quos ei adiunxit adiutores, qui impensius exhortarentur eos ad promissionem implendam in ministerio sanctorum: vt non solum literis,sed & facie ad faciem oblectarent eos crebris admonitionibus,ne exultatio Apostoli qua in splendore animi eorum gloriabatur,euacuaretur.Sæpius ergo hoc memorãs, solicitudinem suam circa eos ostendit, nolens illos confundi. ¶ Ne cum venerint Macedones mecum,& inuenerint vos imparatos, erubescamus, vt non dicam, omnes vos in hac parte.) Manifestum est quia si non hoc inuentum fuerit quod testificatus est de his, & ipse erubescat in ipsis, & ipsi amplius confundantur, qui nec propterea quòd testis eis extitit Apostolus, id agere nisi sunt, quo verum illud facerent, vel propter tanti viri personam. ¶ Necessarium ergo existimaui rogare fratres vt præcederent ad vos,& prępararent promissam benedictionem hanc C vestram paratam esse:sed sic quasi benedictionem, nõ quasi circunuentionem.) Vt solicitudinem suam adhuc manifestet, rogasse se dixit fratres per quos admoniti adimplerent quod promiserant & non implebant.Cum supra Titum dicat voluntarium profectum,hoc est nõ illi fuisse extortum, sed mox vt audiuit,libenter amplexus est, vt videatur voluntarius ad illos profectus propter spem illorum:nunc non ideo se rogasse hos significat quasi nolentes ire sed suum affectum probat circa illos, quando volentes ire insuper rogat, vt sine aliqua mora fiat quod & illi volunt,& hic precatur.Hoc ergo agit cũ his,vt in promissione sua fideles sint, & se ideo commonere propter existimationem illorum, nõ circunuenire, sed vt tantum offerant quantũ non pœnitеat. ¶ Hoc autẽ dico: Quia qui parce seminat, parce & metet.) Parcum,auarum significat,cui extorquetur vt inferat. Pœnitet enim quia promisit. Hoc de tarditate illorum collegit qui olim promiserant,& diu deliberabant.Huic parco perparua messis est:quia cum dubitatione seminat. nescit enim D prodesse quod facit . ¶ Qui autem in benedictione seminat, in benedictione & metet.)Hic in benedictione seminat,qui bona voluntate sub spe futuræ retributionis hoc facit. ¶ Vnusquisque secundum propositum cordis, non ex tristitia aut necessitate.Hilarem enim datorem diligit deus.)Docet illos tunc prodesse hoc in futurum,si læto animo fiat.Ex iis enim qui inferunt,hunc elegit deus cui retribuatur,qui deuoto corde operatur, quasi thesaurizans sibi apud deum, quia qui inuitus facit propter præsentem pudorem,ne aliis inferentibus turpis inueniatur,mercedem non habet. ¶ Potens est autem deus omnem gratiam abundare facere in vobis.)Dei potentiam adesse illis exoptat, vt sicut in emẽdandis vitiis & doctrinæ veritate compungit corda illorum,ita & in hoc faueat cœptis illorum, vt abundent in omni opere bono per gratiam dei. ¶ Vt in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omni opere bono.) Hoc dicit & optat, vt in omni re semper sufficientes sibi sint dei nutu,nec indigeant iis quæ ad salutem necessaria sunt.Si ergo sufficientiam solam sibi eligant,poterunt in dei opere abundare. Illud enim sibi retinendo quod sufficit, cætera in vsus sanctorum vel pauperum impẽdant necesse est, & hoc erit abundare in omni opere bono.Licet enim exigui hominis parum sit quod tribuit,abundat tamen, quia recto iudicio fit:& non solũ quæritur quantũ,sed & de quanto,& quo animo detur.Denique illa vidua in euangelio de paruo laudata est:& qui multa mittebant laudati non sunt. Illius enim paruum multum est, quia plus misit quàm poterat. Diuites autem minus miserunt, cum plus possent: ac per hoc modicum illius,quia vltra vires suas misit,plus inuentũ est,quàm diuitum multum,quia de eo quòd abundabat eis,miserunt. Qui ergo tantum dat quantum potest,recte facit:viduam tamen illam ante se habet,quia hæc omne quod habuit,misit. Lucæ.21. ¶ Sicut scriptum est : Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum.)Hoc in psalmo scriptum est centesimo vndecimo. Per exemplum addit ad curã pauperum, vt in omni opere bono abundent. Si enim huius qui pauperibus largitur, iustitia manet in æternum, quanto magis eius qui ministrat sanctis?Pauperes enim possunt dici qui publicani egeni sunt. Sãcti enim discernuntur ab his, quia hi serui dei sunt,insistentes orationibus & ieiuniis, puram vitam agentes sicut & Anna prophetissa, quæ non discedebat de templo, ieiuniis & orationibus seruiens die ac nocte, omnem mundi curam postponens. Misericordia ergo hæc, iustitia appellata est,quia sciẽs qui largitur, omnia deum communiter omnibus dare,quia sol eius omnib⁹ oritur,& pluit, & terram omnib⁹ dedit:idcirco diuidet cum iis qui copiam terræ non habent,ne beneficiis dei priuati videantur. Iustus ergo est qui sibi soli non detinet quod scit omnibus datum, & iustus non solum in tempore, sed & in æternum, quia in seculo futuro hanc habebit secum in perpetuum. ¶ Qui autem subministrat semen seminanti, & panem ad edendum ministrabit,& multiplicabit semen vestrum,& amplificabit fructum iustitiæ vestræ, vt in omnibus locupletemini in omni simplicitate.)Omnia dei sunt, & semina & nascẽtia dei nutu crescunt & multiplicantur ad vsus hominũ. Deus ergo qui hæc dat, ipse & iubet de his communicari eis qui indigent ac per hoc non poterit qui tribuit iuxta dei voluntatem,dei nutu non augeri incrementis huiusmodi ad amplificandum fructum iustitiæ. Dãti enim addit, vt eo amplius habeat vnde largiri. Hæc est iustitia, vt quia de⁹ dat, retribuat ex eo & homo ei cui deest. Hos enim vult ministros esse eorum, qui potiora eligẽtes copias præsentis temporis spernunt, totos se dei rebus obligantes. Vnicuique enim secundum bonam voluntatem deus præstat auxilium. Sancti enim qui nihil volunt hic possidere, nisi victum habere & vestitum: hos qui hic habere volunt, tutores illorum deus esse disposuit, vt qui bene & simpliciter eis ministrauerit, amplificetur dei nutu, vt habeat vnde largiri semper, & ad præsens locupletatus, & in futurum . Semel enim seminans, bis metet,ita vt si futuris cõsulit spebus, nolit eos subiectos habere,sed magis se eis inclinet, quia à deo hui⁹ rei accipiet mercedem. Si enim ad præsens humiliari eos sibi voluerit, spem futurę amittit.Hic enim accipit mercedem operis sui, non simpliciter hoc agens, sicut dicit dominus : Amen dico vobis,perceperunt mercedem suam. Si quis operatur per Matthæ. nos gratiarum actionem deo, quoniam ministerium officij eius non solum supplet ea quæ desunt sanctis,sed & abundabit per multarum gratiarum actionem in deo,per probationem ministerij huius magnificãtes deum in subiectione confessionis vestrę in euangelio Christi in simplicitate communicationis in illos, & ipsorum orationes pro vobis desiderantium vos videre propter superabundantem gratiam dei in vobis. ¶ Gratias deo super inenarrabili dono ei⁹.) Hoc dicit quia quicunque operatur per dispẽsatores doni dei hoc opus, vnde gratiæ agantur deo, ab iis qui necessarios sumptus accipiunt sub nomine Christi non mẽdicitati subiecti, sed deo, de cuius bonis ali se norunt:non tantum ab eis gratiæ illis referuntur, sed à reliquis fratribus, qui pro his gratias agant deo,commendantes factum ipsorum domino, vt paucis tribuentes, multorum obsecrationibus deo commendentur. Probantes enim mentem eorum in hoc opere magnificant

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnificant in eis dominum, cuius spe firmati obediunt euangelio Christi in subiectione mentis, ne velint eos sibi humiliari vt præbeant quæ necessaria sunt sanctis. Et hoc ferit in simplicitate hoc agere communicationis illorum, commendantes se orationibus illorum, & desideriis eorum. Quis enim non cupiat oculis videre, necessitatib' suis propter dei nomen subiectos? Denique dei dona vocantur. Deo enim dat qui in his ministrat, quia qui iubet fieri, ipsi imputetur quod datur. Gratias deo in his agentes, & super ineffabili dono eius. Donum enim dei est quod incitat homines ad bonum opus. Spes enim promissa lacessit ad ministerium supradictum.

CAPVT DECIMVM.

IPse autē ego Paulus obsecro vos per mansuetudinem & modestiā Christi qui ad faciem quidem humilis sum in vobis, absens autem confido in vobis.) Hoc est quod nūc dicit, quia talis est absens, qualis & præsens. Nec enim humilis erat ad faciē adulatione aut subiectione alicuius rei, qui constantiam suam sic zelabatur, vt aliquando etiam à licitis temperarēt ne inclinaretur. Vnde dicit in alia epistola: Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. esca ventri, & venter escis, & hunc & hæc deus destruet. Ideo ergo absens obsecratur, & modestiam Christi interponit, ne præsens durior inueniatur causa vitiorum eorum, quàm est in epistola, vt componentes se qui adhuc non emendauerant, mollirent sibi rigorem Apostoli, vt moderatos eos inueniens, pressa seueritate lætaretur in eis. Confidentiam itaque fiduciam seueritatis significauit, quam forte in epistola tantum habere putabatur, non tamen præsens facie, quia in prima epistola seuerus & nimis rigidus videbatur, ideo commonet, ne eadē seueritate præsens vtatur, sicut non sperabant.

1. Corin. 9.

ROgo autem vt non præsens audeam per fiduciam qua existimor audere in aliquos qui arbitrantur nos secūdum carnem ambulare.) Idem sensus est, quem vt dilucidet, repetit. Orat enim vt tales illos inueniat, ne cogatur irasci, sed vt requiescat cum eis. Hic ergo aperuit quod supra significauit, & adhuc in subiectis plenius manifestat, hanc esse confidentiam quam hic fiduciam dixit, datæ sibi potestatis à Christo cuius vicarius est, vt vindicet in eos qui sub nomine Christi agentes non obaudiunt vt corrigant in quibus reprehenduntur. Hos dicit qui non recipiendo spiritalia quæ ab Apostolo dicebantur, sic eum existimabant quasi carnalia loqueretur, quæ recipienda non essent. Ideo dicit, Qui nos arbitrantur secundum carnem ambulare: quia qui spernit spiritalia, putat illa carnalia. ¶ Nam in carne ambulantes, nō secundum carnem militamus.) Hoc est, in corpore positi spiritaliter viuimus. Spiritaliter autem viuit qui facit quod placet deo. Hic ergo secundum carnem militat qui desideriis carnis obtemperat. Omnis enim error caro dicitur. Christo autem ipse militat qui obaudit eum in fide & disciplina. ¶ Arma enim militiæ nostrę non carnalia, sed fortia deo.) Ideo fortia, quia incorrupta. Omnia enim carnalia corrupta sunt. Arma ergo ideo, quia repugnant vitiis, signū habentia imperatoris sui Christi, qui hostis est vitiorum. Sicut enim imperator per milites suos vindicat suum regnū, ita & saluator per nos seruos suos defendit vnius dei professionem & disciplinam. ¶ Ad destructionem munitionum cogitationes destruētes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus cogitationem dei.) Arma spiritalia fides est incorruptæ prædicationis. Per hæc deus vincit principes & potestates, quos cōstat vt sibi vsurpent imperium, extolli contra fidem Christi, cogitationib' se hominum inferentes, vt auocent eos à dei dominio, quas cogitationes destruit veritas fidei. Munitiones ergo principes dicit, & potestates & spiritalia nequitiæ, qui se extollūt, & armant infidelium animos ad contradicendum Christo, contra quos pugnat dei lex, discipans consilia eorū. ¶ In captiuitatem redigentes omnem intellectum ad obedientiam. Christi perducentes.) Captiuat intellectū dum contradicentem ratione vincit, & ad fidem Christi cui prius repugnauerat, humilem & mansuetum inducit. ¶ Et parati in omnibus vindicare inobedientiam, cum impleta fuerit obauditio nostra.) Manifestum est quia vindicat inobedientiam cum illam cōdemnat per obedientiam, tunc illam destruens quando eos qui resistunt, perducit ad fidem, vt perfidia ab iis à quibus defendebatur, damnetur. ¶ Quæ secundum faciem sunt, videte.) Nunc vult eos quæ palam sunt considerare, id est, ea quæ dicturus est, quia sunt aperta, diiudicare. Dicit ergo, Si quis confidit se esse seruū Christi, hoc cogiter iterum apud se, quia sicut ipse Christi est, ita & nos. Iis loquitur quorum tangit superbiam, qui de se præsumentes inflatione animi, minus quàm dignum erat de Apostolo sentiebant, quasi non egerant præceptis eius. Quos commonet vt si de se confiderent quia erāt serui Christi, non vtique deberent de Apostolo dubitare, sed & de eo, quanuis impar sit, vel similiter sentire, cum vtique magis præferre sibi deberēt magistrum gentium. Sed hic illos humilitatem in se docet, æquans se illis, cum esset vas electionis, & magister gentium in fide & veritate. Hoc ergo vult illos considerare, quod vtique clara luce videtur, quia de Apostolo nemo credētium non plus æstimet quàm de se, quanto magis nemo minus quàm de se debeat æstimare. Hoc ergo cōtestatur & docet, ne elatione mētis bonæ vitæ meritum perderent. Qui enim scit se aliquid esse, humiliet se, vt amplior fiat. Nam & si aliquid amplius gloriatus fuero de potestate nostra quā dedit nobis dominus in ædificationem non in destructionem vestri, non erubescam.) Nunc significat quia superius se humiliauit, ipsis se comparando, cum si se erigat, non erubescat, quia à domino accepit potestatem prædicādi, vt saluet, non vt perdat obaudientes. Si ergo hic qui à domino missus est, inclinat se, & comparat se inferioribus, quanto magis ij qui nullius erant testimonij, comparare se non deberent, non dicam præferre maioribus? ¶ Vt non existimemur quasi terrentes vos per epistolas.) Ipse potest videri terrere per epistolas qui neque authoritatis alicuius est, neque præsens fiduciam habet arguendi: absens autem ideo audet, quia præsens timet. ¶ Quia epistolæ quidem graues & fortes, præsentia autem corporis infirma, & sermo cōtemptibilis. Hoc æstimet qui huiusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales sumus & præsentes in opere.) Ideo non se alium esse absentem quàm præsentem probat, quia non erat præsumptor. A domino enim potestatem acceperat. Cui enim non est data potestas, absens potest audere, præsens autem pudorem patitur. Ideo Apostolus non erubescit dum corripit, quia fiducia potestatis hoc agit. Hæc propter hos loquitur, qui non missi prædicabant adulantes, quia seipsos commendare volebant. ¶ Non enim audemus coniungere aut cōparare nosmetipsos quibusdam qui seipsos commendant.) Hi seipsos commendant, qui non accepta potestate dominari volunt, nomini suo vindicantes authoritatē. Qui enim mittitur: non sibi, sed ei à quo mittitur, vindicat potestatem: per quod etiam ostendit se à domino dispensatorem electum. Sic ergo non coniungit se aut comparat iis qui non missi prædicant, dum nihil vltra concessum præsumit. ¶ Sed ipsi in nobis nosmetipsos mensurantes, & comparantes nosmetipsos nobis, non in immensum gloriabimur, sed secundum mensurā regulę quam partitus est nobis deus mensurā pertingēdivsq; ad vos.) Tāta se vti dicit potestate, quanta concessa est ab authore, nec mensuram egredi. Idcirco non superba erit gloria, inquit, nostra, quando non egredimur terminum datæ potestatis. Gloriam pro authoritate posuit, qua vtebatur in correptionibus peccatorum vt saluos eos faceret. Nec tamen gloriari se dicit in extollētia potestatis, sed ad ædificationem illorum. Ostendit enim potestatem de qua si gloriari vellet, non illum puderet, quia data est illi à domino. sed hic sic illa vtitur, vt non glorietur nisi in profectu credentium, corripiens constanter vitiosos, vt glorietur in salute illorum, vt potestas data saluti proficiat, non elationi. Duplici ergo genere non se in immensum gloriari testatur, & secūdum datam potestatem, sicut dixit, & quia non vltra quàm prædicatio eius personabat, vindicabat sibi authoritatē. De his enim cōfidebat, quos ipse fundauerat in fide Christi. Partitum enim dicit vnicuique ad quos in prædicatiōe dirigeretur, vt singuli proprias aliquas

ciuitates

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciuitates haberent, de quorum fide gloriarentur. Dei enim nutu Macedonibus prædicare aduocatus est hic Apostolus: & vt Corinthiis euangelizaret, à domino monitus est. Iis ergo audenter loquitur quos ipse fundauit, & ad quos dei nutu peruenit: cæteris non tali fiducia, quia in aliena regula erant, hoc est in parte alterius euangelistę. ¶Non enim quasi non pertingentes vsque ad vos superextēdimus nos.) Hoc est, non quasi non missi peruenimus vsque ad vos in prædicatione, sed destinati, deo mittente nos ad vos. Superextendi autem est, vltrà extendi quàm conceditur. Sed non vltrà, quia mensuram dedit deus quàm seruarēt euangelistæ eius, quam hic se custodisse testatur. Ideo enim hoc ostendit, vt sciant quoniam à deo ad hos directus est, ac per hoc obaudire illos debere monita eius, ne contemnentes, deo à quo missus est, resistere viderentur. ¶Nam vsque ad vos peruenimus in euangelio Christi, non in immensum gloriantes in alienis laboribus.) Hic manifestius apparet quod dicit, quia ipse illos fundauerat, ideo tāta fiducia ad hos loquitur. Nec enim labore alterius acquisiti fuerant ad fidem, sicut in alia epistola ait: In Christo enim per euangelium ego vos genui. 1.Cor.4. Nō ergo extra mensurā gloriatur, qui in labore suo gloriatur. ¶Spē verò habentes crescentis fidei vestrę, in vobis magnificari.) Quia fructū laboris sperat quęsitæ fidei eorū, idcirco nō negligēter hoc agere se profitetur, ne tædiis & molestiis cederet: quia magnificari se credit apud deum, si augeātur in fide auditores eius, sicut dicit domin⁹: Pater, sicut Ioan.17. misisti me in hūc mundū, & ego misi eos in hunc mundū, & pro eis sanctifico meipsum. Hoc dicit quia testimoniū magistri est in discipulis obaudientibus. Vnde ait: ¶In vobis magnificari secūdum regulā nostrā in abundantia, in regionibus quæ vltra vos sunt euāgelizare.) Lætior de fide eorum vltra eos prædicaturum se necessario profitetur ad augendam gloriam prædicationis, vbi adhuc non fuerat prædicatum. ¶Non in aliena regula præparatis gloriari.) Manifestū est quia vir prudens non in his confidit, neque gloriam sperat, quæ in aliorum laboribus constant. Ideo & Apostolus non audet in hos qui aliis prædicantibus crediderunt, ne in alienis laboribus gloriari videretur, sed hoc nititur, vt eis C
1.Corin.1. prædicet quibus non erat annunciatum, vt gloriam labori
Hiere.9. suo quærat. ¶Qui autem gloriatur, in domino glorietur.) Hoc dicto significauit ipsam confidentiam & gloriam domino dandam, cuius gratia est vt qui in potestate euangelica confidit, deo auctore confidat, vt quęstus omnis negocij diuini domino in lucrum veniat. Sed qui non accipit potestatem à deo, non potest in domino gloriari, quia gloriam suam quærit. ¶Non enim qui seipsum commendat probatus est, sed quem dominus commendat.) Verum est, quia illum dominus commendat & probatus est, quem dignum habet ac mittit vt prædicet donum eius. Quem autem non mittit, non illum cōmendat. Ipse autem se commendat qui non missus prædicat, ac per hoc idoneus nō est, sed præsumptor & reprobus.

CAPVT VNDECIMVM.

VTinam sustineretis pusillum imprudentiam meā, sed & patimini me.) Incipientem se vera de seipso narrare, insipientem se dicit, quia ad laudem eius
Prou.27. videtur pertinere. Propter quod dictum est: Non te laudēt labia tua, sed proximi tui. Sed hic dolore compungitur propter hos qui cum de eo bene præ cæteris sentire deberent, indigne sentiebant. ¶Zelans enim vos dei zelo, parauī enim vos vni viro virginem castam assignare Christo.) Quæ locuturus est amore eorum dicturum se ostendit, vt non magis ad laudem eius proficiat, sed ad profectum horum, vt discant quemadmodum parenti suo in euangelio faueant, quia vituperatio patris, detractio filiorum est: & laus filiorum, gloria patris est. Virgines ergo vult eos esse in fide. Vnde & corruptores fidei zelatur ab his vt in die iudicij incontaminatos eos assignet iudici Christo. Hinc est vnde
Apoc.14. in Apocalypsi Ioannis legitur: Hi sunt, inquit, qui cum mulieribus non sunt coinquinati. virgines enim permanserunt,
3.Reg.18. Hi sequūtur agnum quocunque ierit. In mulieribus errorē significauit, quia error per mulierem cœpit, sicut & Iezabel A mulierē dicit propter vxorē Achab, quæ zelo Baal dei prophetas occidit, cū intelligatur idololatria, qua corrūpuntur mores & fidei veritas. Nam si mulieres, mulieres intelligas, vt ideo putes virgines dictos, quia corpora sua intaminata seruauerūt, excludes ab hac gloria sanctos, quia omnes apostoli, exceptis Ioanne & Paulo, vxores habuerunt. Et vide an conueniat accusare Petrum apostolum, qui primus inter apostolos est, quāto magis inter cęteros. ¶Timeo autem ne sicut serpēs Euam seduxit astutia sua, sic sensus vestri corrumpantur à castitate quę est in Christo Iesu. Ostendit qua causa cogitur vera de se protestari. Ad hoc enim gloriā sibi datam profitetur, non vt se laudet, sed vt illos deformet qui sub nomine Christi contra Christum prædicabant, à quib⁹ Corinthij seducebantur, & veritas hæc his magis quàm ei proficeret. Hoc enim ait ne audiantur seductores quos diabolo comparauit propter astutiam malitię eorum, quia corrumpere fidelium corda à veritate Christi conantur. Hoc ergo timens semper solicitus de eis est ne violentur.

B NAm si is qui venit, alium Christum prædicat quē non prędicamus: aut alium spiritum accipitis, quē non accepistis, aut aliud euangelium quod non recepistis, recte pateremini.) Quare, Recte ait pateremini si alius vobis Christus prædicatus fuisset, aut si alius spiritus, vel aliud euangelium traditum vobis fuisset, Galat.1. cum dicat Galatis, Si quis vobis annunciauerit præterquam quod accepistis, anathema sit? Si Galatis peruersum erat aliud accipere, quàm ab apostolis fuerat traditum: quomodo Corinthiis rectum erat si alius Christus prædicatus illis fuisset? Sed sciens Apostolus nunquam alium Christum quàm hunc qui crucifixus est prædicari, idcirco ait, Recte pateremini si vobis alius potior Christus ab iis qui veniunt prædicatus fuisset. Galatis autem anathema dixit, si aliud audirent quod non vtique maius esset, sed contrarium. Porro autem inquit, si ipse Christus prædicatur ab iis qui à nobis annunciatur, & hoc euangeliū, quid causæ est vt nos inferiores habeamur, cum nihil amplius ab illis addiscatur? Superius de pseudoapostolis loquitur fidei corruptoribus, hoc loco autem de veris prædicatoribus, quia plebs Corinthiorum variis erroribus fluctuabat, vt aliqui fauerent pseudoapostolis, quidam eis à quibus compositis verbis eadem audiebant quæ ab Apostolo audierant. Alij autem apostolis fauebant, quia cū domino fuerant, apostolū suum Paulū deformātes, quia in carne non viderit dominum nostrum. ¶Existimo enim me in nullo inferiorē fuisse ab iis qui valde sunt apostoli.) Non vult gratiam dei inferiorem in se videri, quia similiter docuit, & eadem fecit quæ faciebant apostoli qui propensiores videbantur, quia priores cœperant docere, & fuerant cum domino, vnde maioris authoritatis esse putabantur: cum huius Apostoli electio cum testimonio sit, & amplius cæteris laborauerit, & dominum in templo orans viderit, & locutus sit ei. ¶Sed & si imperitus sermone sum, sed non scientia.) Hoc non ad apostolos pertinet, quia non erant eloquentes, vtpote sine literis, pleni tamen spiritu sancto, sed hos tangit quos præferebant Corinthij causa accurati sermonis, cum in religione vis sermonis necessaria sit, non sonus dulcis. Quomodo tamen se humiliat, vt imperitū Act.26. D se esse dicat in sermone? & vbi est illud quod Festus ait, Paule, inquit, Paule, multæ literæ te faciunt extorrem? Hoc ergo dicens, non se loqui nescire voluit intelligi, sed propter eos qui non per fidem, sed per eloquentiam commēdari volebant. Et in eo tamen dixit se imperitum quod non habet crimen. In eo autem quod non caret crimine, & acquirit salutem, non se imperitum pronunciauit, quia qui imperitus est in sermone, reus nō est apud deum. qui autem scientiam dei non habet, reus est ignorantiæ: quia non licet ignorare, maxime quod pertinet ad salutem. Quamobrem Apostolus spreta eloquentia id agebat, vt fides teste virtute acceptabilis esset, vt non fidem eloquentia commendaret, sed virtus cui cedit eloquentia. ¶In omnib⁹ aūt manifestus sum vobis.) Manifestum se dicit esse Corinthiis in omnibus, quia non ignorabant etiam loquendi habere illum peritiam, & hoc scientes aliis fauebant in eo quòd istum inferiorem nesciebant, ideoque commotus loquitur, quia hoc peius erat,

cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum scirent illum in nullo deesse, humiliarent illum cæteris: cum vidissent per eum non solum impleri prædicationẽ, sed & signa & prodigia fieri apostolica. ¶ Aut nunquid peccatum feci meipsum humilians, vt vos exaltemini, quoniam gratis euangelium dei prędicaui vobis?) Quoniam inflati erant eo quod sumptus ab eis accipere noluit, & propter hoc alios ei præponebãt, idcirco nunquid peccaui, ait, quia me humiliaui vt me indignum ad accipiendum iudicarem, quia inde mihi irascimini, cum hoc non peccati sit, sed gloriæ. Itaque sic se humiliauit, cũ id quod sibi debebatur, non exegit. Debitum enim erat vt sumptus ab iis acciperet, quibus prædicabat euangelium dei, sicut dominus instituit, dicens: Lucæ.10. Dignus est enim operarius mercede sua. sed vt ad vtilitatẽ eorum proficeret, refutauit. Duabus enim ex causis oblatos sumpt⁹ refutauit, ne & pseudoapostolis similis inueniretur, qui non ad gloriam dei, sed ad suam vtilitatẽ prędicabãt, vt non occasionem acciperent deprædandi. Alio enim non accipiente non potest alter multum expetere, & ne vigor euangelicę potestatis torpesceret. Qui enim à peccantibus accipit, arguendi authoritatem amittit. Sic ergo exaltantur, cũ ideo ab eis non accipitur, vt correpti emendentur, à morte eleuati ad vitam. ¶ Alias ecclesias expoliaui, accepto stipendio, ad ministerium vestrum. Et cum apud vos essem & egerem, nulli grauis fui.) Onerat eos. Ostendit enim non solum noluisse se accipere ab eis, sed & ab aliis accepisse, & eis ministrasse. Et vt multũ hoc ostẽdat fuisse, non parum, ait: Alias expoliaui ecclesias ad ministerium vestrum. non parua ergo significat se in nos impendisse. Cum enim dicit, expoliaui, multa accepta & data significat non extorta. Vnde subiecit, Accepto stipendio. Stipendium est enim quod militans accipit ad sumptus vice mercedis. Ruborem ergo incussit eis, quia non vtique dolo refutauit quãdo ipse eis ministrauit, & vt per hoc ministerium quod promiserant facilius implerent, scientes se esse debitores, vt non valde glorioſum iam sit ministerium eorum, sed debitũ, ne vel inde se iactarent. ¶ Et cum apud vos essem, & egerem, nulli grauis fui.) Intãtum eis proficere voluit, vt egestatem suam consolaretur propter eorum salutem. Passus enim egestatem contentus fuit, ne illi aliquod scandalum paterẽtur. Qui enim dat, putat se exaltari, & iam se non patitur argui. ¶ Nam indigentiam meam suppleuerunt fratres qui venerunt à Macedonia.) A Macedonibus sẽper accepit, quia prius vitia sua correxerunt. Et sicut à Corinthiis accipiendum non erat, ne illis in scandalum proficeret: sic iterum à Macedonibus accipiendum erat, ne bene feminantes fructum amitterent. ¶ In omnibus sine onere vestro me ipsum seruaui, & seruabo.) In eo permansurum se dicit, ac si se corrigant, propter pseudoapostolos, qui occasionem quærebant deprædandi eos. ¶ Est veritas Christi in me quod gloria hæc non infringetur in mẽ in regionib⁹ Achaiæ.) Hortatur omnem Achaiam vt ministrent sanctis, sibi autem non permittere, ne cœptam gloriam non impleret. Gloria est enim à licitis abstinere, maxime ad aliorum salutem. In Achaiæ ergo regionib⁹ noluit vti, in cæteris vsus est, & amplius promittit sub testimonio Christi, dicens in eo se mansurum, ne aliquando ab Achaiæ regionibus acciperet. ¶ Quare? Quia non diligo vos? Deus scit.) Reddita ratione etiam dei scientiam testem dat dilectionis suæ quam habebat erga eos: quia non ideo nolebat accipere, quia nõ illos diligebat, sed ideo magis quia amabat eos, vt hoc ipsum prodesset illis: sicut dixi. ¶ Quod autẽ facio, & facturus sum, vt amputem occasionem eorum qui volunt occasionem, vt in eo quòd gloriantur, inueniantur sicut & nos.) Gloria pseudoapostolorum in pecuniis erat accipiẽdis. Ideo Apostolus hoc refutauit, ne illis similis videretur, quia nisi hoc ab Apostolo fuisset vitatum, maior occasio illis data fuisset accipiẽdi, aut magis extorquendi, quando in hac re formam ab Apostolo datam ostenderent.

Huiusmodi enĩ pseudoapostoli sunt operarij subdoli, transfigurãtes se in apostolos Christi.) Subdoli sunt, quia auaritiæ causa non religiosa mente, neque missi prędicabãt Christũ, nomen sibi apostolicũ vsurpantes. ¶ Nec vtiq; mirum. ipse enim Satanas trãsfiguratur velut angelus luminis.) Manifestũ est quia sreA quẽter multos fallit Satanas, ostendẽs se illis quasi angelum Marc.6. dei, vt decipiat eos. Vnde Iesus Naue solicit⁹, quæsiuit quis esset qui ei apparuit. Et apostoli in naui perterriti putabant phãtasma esse. Vnde Petr⁹ apostolus dicẽti domino, Nolite timere, ego sum: nõ facile credẽs ait, Si tu es, iube me venire ad te super aquas. vt si firmiter posuisset pedẽ super aquas, sciret verum esse quia non erat phantasma quod apparebat. ¶ Non ergo magnum si & ministri eius trãsfigurantur, sicut ministri iustitiæ.) Ministri iustitiæ apostoli sunt, quorum se hi socios mentiebantur, vt deciperent audientes. ¶ Quorũ finis erit secundum opera eorum.) Sine dubio, quia iudicabuntur huiusmodi secundum animi sui nequitiam, quia nõ propter deum, sed propter suum ventrem simulant se esse ministros dei. Finem tamen illorum secundum opera illorũ dixit, vt sicut opera & cura ventris interit, ita & hi interire intelligantur. ¶ Iterum dico, ne quis existimet me insipientem: alioquin velut insipientem accipite me, vt & ego modicum aliquid glorier.) Supra iam dixit, Vtinam sustineretis pusillum imprudentiam meam, hoc nunc repetit. Semper enim proponit, quod postea multis interpositis prosequatur. Quod ergo supra proposuit, modo incipit enarrare. Nam vera dicturus, velut insipientem se dicit, quia vidẽtur ad laudem eius pertinere. Vt & ego modicum, inquit, glorier. Modicum hoc dicit, quia in verbis, nõ in sensu est. Non ergo vere ad gloriam suam hæc loquitur, sed vult illis ostendere quia quos putant glorioſos, nihil plus ab hoc habent: ac per hoc si putantur hi glorioſi, & ego, inquit. Ideo insipientis hoc esse dicit, vt ad laudẽ suã aliquid prosequatur, se autem coactum hæc loqui. Dolet enim ei vt illos putarent sublimes hoc contempto, qui nihil plus ab eo haberent. ¶ Quod loquor, non loquor secundum deum.) Secundum deum non loquitur, quia ad carnis tumorem hæc pertinẽt, nec de inflatione apud deum surgit gloria, quia apud deum humilitas glorioſa est. ¶ Sed quasi in insipiẽtia in hac substantia gloriationis.) Non plenam dixit insipientiã, sed B ex parte: veritas enim est. Sed quia elatio vitioſa res est, ideo quamuis verum sit quod dicitur, quasi in insipientia tamen est vnumquemque laudare se. Plena autem insipientia est, si se falsis quis lauder. Ille enim superbus de vero est, hic stultus de falso. substantia tamen gloriationis in hac causſa carnalis est, quia sicut flos fœni, ita decidit gloria ista. ¶ Quia multi gloriantur secundum carnem, & ego gloriabor.) Hoc dicit quoniam aliqui ex Iudæis credentes prę sumebant sibi quod essent filij Abrahæ. Hoc est secundũ carnem gloriari, nobilitatẽ sibi carnis vindicare. Inde enim sibi defendunt generis prærogatiuam, quia filij eius dicuntur Ezech.18. qui deo crediderit, cùm anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Si ergo hæc gloria est, inquit, & ego gloriabor quia & ego filius sum Abrahæ. sed nihil prodest filium esse Abrahæ apud deum, quia fides est quæ saluat, non propago generis Abrahæ. ideoque hæc gloria carnis est gloria vt puta si dicatur, filius nobilis hominis. ¶ Libẽter enim sustinetis insipientes, cum sitis ipsi sapientes.) Insipientes appellat, qui C de carnis circunciſione gloriabantur. Et quia à Corinthiis portabantur vt glorioſi viderentur, ideo Apostolus etiam se sustineri ab his vult, vt & ipse hoc se esse ostẽderet quod erant hi, & non tamen gloriari ex hac parte secundum deũ: vnde gloriam hanc insipientiam vocat. Gloriari enim se dicit secundum carnem, sed hoc stultum esse profitetur, vt & gloriam hanc inaniret, & se coactum in laudem carnis erupisse doceret. Igitur ironia est hæc. Nam quomodo prudẽtes sunt qui sæpe reprehenduntur? Nam plus sapit insipientia Apostoli, quàm horum prudentia. Hic enim sapiens sustinet imprudentes, qui patientia sua suffert eos vt possint proficere, ne prouocans eos aut abiiciens, pẽiores illos faciat: aut certe si in illis proficere non potuerit, suam modestiam custodit. Horum in Corinthiis nihil est. Quomodo ergo libenter sufferũt imprudentes, cum ipsi sint sapientes, nisi quia sic non vult intelligi sicut sonant verba? ¶ Hoc in sensu, & pronunciatione est, quia eadem quidem verba non eundem habent sensum aliter pronunciata, vt aliquando confirmet, aliquando neget quod dicit. Hi enim vt prudentes, insipientes sufferebant falsos apostolos. ¶ Sustinetis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtinetis enim ſi quis vos in ſeruitutem redigit.)Hoc verum eſt, quia redigebantur in ſeruitutem, non per prudentiam, ſed per ſtultitiam, vt ſamularentur pſeudoapoſtolis. ¶Si quis deuorat.)Nec hoc falſum eſt,quia contenti erant deuorari res ſuas à falſis doctoribus. ¶Si quis accepit.) Accipere eſt aliquem dolo capere, ideoque ſignificat hos capi à doloſis magiſtris,& ferre quod non expedit. ¶Si quis extollitur.)Extollentia ſuperbia eſt.Hos ergo tangit qui ſuperbi erant male taxantes Apoſtolum, & his non diſplicebat. ¶Si quis in faciem vos cędit.)In faciem cæditur,in cuius os iniuria irrogatur.Nũc hos ſignificat, qui eo quòd eſſent ex genere Abrahæ, obtrectabãt eis quod eſſent incircunciſi,ſe præferentes,hos humiliantes. ¶Secundum ignobilitatem dico.)Ignobilitatem dicit hoc quod ſupra ait: Et ego gloriabor ſecundum carnem. Non enim dicit ad laudem pertinere, quia infirmus non erat, in quo ſe iactabãt quos occultè tangit. Vnde & adiecit: ¶Quaſi nos infirmi fuerimus in hac parte.) Manifeſtum eſt quia non erat in hac gloria infirmus in qua ſe præferebant credentes Iudęi quos hi patiebantur, quaſi apoſtolus eorum in hac re eſſet diſſimilis,quia & ipſe, erat de ſemine Abrahæ, ac per hoc infirmus non erat in hac gloria carnis. Infirmi autem hi iudicabantur, qui appliciti fuerant generi Abrahæ.Iſti ergo quaſi infirmi in eo quo illi ſe præferebant,eo quod eſſent Iſraelitæ,in hoc ipſo volunt ſe ſufferri. Vt oſtẽderet in hac gloria carnis non ſe eſſe diſſimiles & infirmos, cum de ſua cauſa loquitur, ſubinducit & Barnabę perſonam ſocij ſui. Vnde & in prima dicit epiſtola:

1.Cor.9. Aut ego ſolus & Barnabas non habemus poteſtatem hoc operandi? Non ergo minores erant in hac gloria in qua ſe Iudæi iactabant,ſed non inde plaudebant. Denique dicit: ¶In quo quis audet? In inſipientia dico, audeo & ego.) Hoc eſt non fuiſſe infirmum in gloria qua ſe iactabant Iſraelitæ,nec quidem in hac re prudentem iudicari.præferre enim ſe non ſolent prudentes. In inſipientia ergo dicit audere ſe in eo quod audent ij qui ſe iactant eo quòd ſint filij Abrahæ. Vt gloriam eorum inaniat, imprudentem ſe pronunciat, ne illi prudẽtes,viderẽtur in hac parte aut nobiles. ¶Hebræi ſunt & ego,Iſraelitæ ſunt,& ego. Semen Abrahæ ſunt, & ego.) In his parem ſe eorum de quibus ſupra ſignificauit, oſtẽdit, vt detractiones eorum quibus indignus his iudicabatur, falſas oſtenderet. ¶Miniſtri Chriſti ſunt, velut inſipiens dico magis ego.) Vera de ſe dicens inſipientem ſe pronunciat, vt intelligatur coactus ad laudem ſuam prorupiſſe. Nam qui ſponte ea refert quæ ad laudem eius proficiant, imprudentem ſe non dicit. Oſtendit ergo quæ ſint quæ faciant illum miniſtrum Chriſti magis eſſe,quàm ſunt reliqui prædicatores. Occaſione enim inuenta,omnium tangit perſonas etiam apoſtolorum, dolẽs quia dei gratia minor in hoc iudicabatur,cum eadem operaretur quæ cæteri apoſtoli, & ſidei,cauſa maiora exitia toleraret. Vnde & in alia epiſtola dicit: Plus

1.Corin.15. illis omnibus laboraui. ¶In laboribus plurimis.)Ideo in laboribus plurimis ait:quia & illi laborauerunt,ſed non tantũ. Hic enim à mane vſque in quintam horam victum manibus quærebat, & exinde vſque ad decimam horam diſputabat publice, tãto labore, vt cõtradicentibus ſuaderet. ¶In carceribus abundantius.) Apertum eſt frequentius iſtum miſſum fuiſſe in carcerem quàm illos. ¶In plagis ſupramodũ.) Ideo ſupramodum,quia vltra quàm oportuit. Nam & illi cę ſi ſunt, ſed non tantum. ¶In mortibus ſæpius.) Verum eſt, quia hic frequentius pericula ſuſtinuit quàm cæteri. ¶A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi.) Hoc dicit, quia quinquies flagellatus eſt à Iudęis,ſecundũ legẽ Moyſi accipiẽs plagas trigintanouẽ,ſicut ſcriptum eſt in Deuteronomio. Quod per quinque ergo vices factũ eſt,hic ſummatim refert. ¶Ter virgis cæſus ſum.) Hoc à gentibus paſſus eſt. ¶Semel lapidatus ſum.)A Iudęis lapidatus eſt,in ciuitate Lycaonia. ¶Ter naufragiũ feci.) Qui omni tempore legitur nauigaſſe,aduerſis procellis facile fuit ter naufragium facere. ¶Nocte & die in profundo maris fui.) Hoc factum eſt quando miſſus ad Romam cum appellaſſet Cæſarem. Tunc deſperatiõe vitę in alto,hoc eſt in profundo maris fuit,mortem ante oculos habens. Sic enim ſcriptum eſt in ipſo loco: Ita vt deſperaremus nos etiam viuere. ¶In itineribus cre-

A brius.) Nunc alia memorat pericula, vt terra marique pro Chriſto vexatum ſe ſecundum carnem oſtendat. Periculis, ait,fluminum. Si itinerum pericula recitat,quid eſt vt dicat periculis fluminum? Sed hyeme iter faciens, quia vtique imbres aſſidui ſunt,egredientib' fluminibus incurrebat periculum. ¶Periculis latronum.)Cum in ciuitate diabolus eũ occidere non poſſet, latrones illi excitabat in via cum nihil ferret quæ latrones cuperẽt. ¶Periculis ex genere.)Iudæorum dicit perſecutiones,qui fratres eius erant ſecũdum carnem. Dolebant enim,quia ſpreta lege ad euangelium Chriſti ſe conuerterat. ¶Periculis ex gentibus.)A gentibus perſecutiones paſſus eſt,propter myſterium incarnationis domini noſtri Ieſu Chriſti, & vnius dei prædicationem. ¶Periculis in ciuitate.) Vſqueadeo ſub periculo fuit in ciuitate, vt per feneſtram effugeret manus inſidiãtis ſibi. ¶Periculis in deſerto.)Periculum hoc à Iudæis fuerat procuratũ,quando eum factis inſidiis in via volebant occidere. ¶Periculis in mari.)Iam ſuperius dixit, ter naufragiũ feci, nocte & die in profundo maris fui:quod aliud fuit periculũ in mari? Sed

B hoc eſt periculum quando in mari,hoc eſt in naui milites cogitauerant omnes cuſtodias occidere ne quis enatans effugeret. Quod periculum Centurio prohibuit inferri ne Paulus occideretur,vt eum viuum Romam perduceret. ¶Periculis in falſis fratribus.) Falſi fratres ij ſunt de quibus dicit ad Galatas: Propter ſubintroductos autem falſos fratres, Galat.
qui ſubintrauerunt explorare libertatem noſtram,quam habemus in Chriſto Ieſu. Hi enim partim Chriſtiani erãt,partim Iudæi,in neutro perfecti, qui zelo legis Apoſtolo inuidiã excitabant eo quòd prędicato Chriſto,legẽ iam ceſſare dicebat. Denique his perurgentibus Timotheum compulſus eſt circuncidere. Fictus ergo Chriſtianus eſt, qui æmulatione legis perſequitur Chriſtianum, hic eſt falſus frater. Si enim tantum Iudæi erant hi, & propter Iudaiſmum fratres eos falſos appellat, quid opus erat iterare? Iam enim ſuperius dixit,periculis ex genere. Sed ſecũdum carnem non ſunt falſi fratres, in Chriſto autem falſi ſunt, quia non tota mente Chriſtiani ſunt. Fuerunt & alij falſi fratres,ſicut Demas & Hermogenes. ¶In labore & moleſtia.) Verum eſt,

C quia poteſt eſſe labor ſine moleſtia. Sed hic ideo addidit & moleſtiam,vt laborem ipſum exitioſum oſtenderet. ¶In vigiliis multis.) Multæ fuerunt eius vigiliæ, ſed aliæ voluntariæ, alteræ ex neceſſitate. In preſſura enim poſitus, neceſſe erat vt vigilaret, dei quærens auxilium: & non ſolum diebus, ſed & noctibus doceret, ſicut dicit in Actibus apoſtolorũ. ¶In fame,& ſiti.)Fugatus frequenter à Iudęis perſequẽtibus, neceſſe erat vt famem pateretur & ſitim per inopiam. ¶In ieiuniis multis.).Sæpius ieiunauit,vt dei adminiculo protegi mereretur. Ieiunat enim,qui dum habet quod edat,abſtinet. ¶In frigore & nuditate.) In frigore fuit,& nuditate,quando naufragium paſſus eſt. Denique ignem fece- Actor.
runt,ait,& refecerunt nos propter pluuiam imminentem & frigus, Barbari in inſula Melite. ¶Præter illa quæ extrinſecus ſunt, inſtantia mea, quotidiana ſolicitudo omnium ecclęſiarum.)Solicitudo hæc, quam dicit quotidianam, detra

D ctionis vſu deſcendit, vt omnibus diebus commiſſum ſibi populum inſtruat. Illa autem quæ ſupra memorat,ſuperindicta ſunt neceſſitate cogente. Dies enim ad operam datus eſt,nox ad requiem. Sed quia inſtabat neceſſitas, vt omnibus occurreret, etiam nocte docebat. Se enim affligere non dubitabat, ne dei gratia eſſet in ocio. ¶Quis enim infirmatur,& ego non infirmor?) Compati ſe dicit omnibus, & condolere eo affectu, quo prouideat vulneri medicinam. Hoc autem ideo proſequitur, vt oſtendat qua cura commiſſam ſibi eccleſiã tueatur& regat,ac per hoc in nullo ſe minorem debere iudicari cæteris apoſtolis,quippe cum,ſecũdum quod declarauit,plus illis omnibus laborauit. Maior enim inuidia laborabat apud Iudęos prę cęteris apoſtolis:quia cũ perſequeretur eccleſiam,ſubito immutatus factus eſt defenſor eiuſdem,teſtificans atque confirmans quod Chriſtum, quem prius vt hominem mortuum æſtimabat, de cœlo ſecum locutum audierit. Cuius teſtimonium neceſſario multi ſequerentur,ſcientes eum de perſecutore non vtique ſine ratione factum defenſorem. Hac cauſa excruciabantur Iudæi &

Universidad de Deusto
Biblioteca

dæi & quærebant eum semper interficere. ¶Quis scandalizatur,& ego non vror?) Scandalizari est carnis pati desiderium, quantum ad locum hunc pertinet. Et qui etiam inuiti solent scandalizari, illecti forma aut pulchritudine corporis, aut propriæ carnis calore. Apostolus autem necessitatem humanæ naturæ considerans, vri se dicit: vt consulat talibus compatiens infirmitati eorum: nec hos condemnans, sed commonés in humilitate sermonis, vt spe promissi præmij repugnent stimulis carnis, ne quis eorum qui eum audiunt, desideriis carnis victi, desperantes de se, putantes iam non accepto ferre deum si corrigant, & in eisdem manentes, depereant. ¶Si gloriari oportet: in iis quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor.) Hoc dicit quia si gloriandum est Christiano, in humilitate gloriandum est, de qua crescitur apud deum. Vnde alio loco dicit: Cum infirmor, tunc potens sum. hoc est, cum humilior pro fratrum salute, tunc exaltor. Hinc gloriandum est, non de carnis progenie, quia est quis ex semine Abrahæ. 2.Corin.12

CAPVT DVODECIMVM.

DEus & pater domini nostri Iesu Christi scit, qui est benedictus in secula, quod nō métior.) Deum testem dat, vt quæ dicit, facile credantur, propter hos duntaxat qui eum non vt verum apostolum honorificabant. ¶Damasci princeps gentis Arethæ regis custodiebat ciuitatem Damascenorum, vt me comprehenderet: & per fenestram in sporta demissus sum per murum, & effugi manus eius. Gloriari oportet, sed non expedit mihi.) Princeps Damasci videns Iudæos insidias tendentes Apostolo, implere voluit per potentiam malam cogitationem eorum, vt ipse, si posset, eum comprehenderet, vt & Iudæis placeret, & vt diligēs in officio sibi credito videretur, si eum quem perturbatorem audiret, causa quietis interficeret. Hoc inter ipsa primordia, tunc quando apparuit illi in via dominus eunti Damascum. Incensi sunt Iudæi videntes eum qui vinctos credentes in Christo venerat perducere in Hierusalem, prædicare sectam quam venerat condemnare: & sic factum est vt à discipulis per fenestram per murum in sporta demissus effugeret. Quod quidem indigne factum dicunt, quia non dei auxilio liberatus est. Sed quod ab hominibus fieri potuit, quid opus erat vt dei suffragio liberaretur? cum dei suffragium tunc sit necessarium si humanum auxilium deficiat. Quo facto non sibi dicit expedire gloriari, quia præsentis vitæ gaudium fragile est. Si enim nō euasisset, martyrium fecerat. Sed quia fugiendum in persecutione mandatum est, data opera effugit. Nec enim debet aliquis expectare vt in semetipsum peccetur. Ergo gloriandum dicit quia euasit, sed non expedit, inquit, propter superbiam: quia de humilitate crescitur, & auxilium dei mitibus proficit non elatis. Præterea qui gloriatur mortem se euasisse quæ pro fide infertur, inane videri significat pati pro Christo: ideo non expedit gloriari. ¶Veniam autem ad visiones & reuelationes domini.) Nunc ostensurus est quo sublatus est, vt proinde quanta & qualia sint quæ illi ostensa & dicta sunt, possint intelligi: ne, sicut quibusdam videbatur, minor cæteris apostolis crederetur. ¶Scio, inquit, hominem in Christo ante annos quatuordecim, siue in corpore nescio, siue extra corpus nescio, deus scit, raptum huiusmodi vsque ad tertium cœlum.) Vtrumque confirmauit, quia vtrūque posse fieri non negauit, vt & sine corpore rapi potuisset, & in corpore. Et forte quibusdam videatur nō magnum esse si homo Christi raptus est vsque ad tertium cœlum, cum in tertio circulo dicatur luna esse. Sed non ita est, quia vltra omnia mundi spydera raptus intelligitur: & ideo magnificum & mirabile est quod narrat. Significat enim supra firmamentum, in tertium numero cœlum de spiritalibus cœlis raptum semetipsum. ¶Et scio talem hominē, siue in corpore, siue extra corp' nescio, deus scit, quia raptus est in paradisum, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Pro huiusmodi gloriabor.) Bis se raptum dicit: id est, hinc vsque ad tertium cœlum, deinde in paradisum cœlestē, in quo latroni dixit dominus quòd futurus esset cum eo: in paradiso, inquit, patris: illic vbi & ciuitas dicitur esse Hierusalem mater nostra. Quid ergo mirum si post resurrectionem corpus iam expiatum atque tenuatum factum immortale futurum credatur in cœlis, quando non dubitat Apostolus adhuc mortale corpus potuisse leuari ad cœlos, & tolli in paradisum dei patris cœlestem? Pro huiusmodi homine, id est, qui iam dignus est deo vt ex hoc experiretur, gloriari se dicit: & non vult aperte dicere, quia de se loquitur, ne laudare se videatur. Et Ioannes apostolus, cum de se sciatur loqui, Hic est, ait, discipulus quē diligebat Iesus, qui & recubuit in cœna supra pectus eius. ne glorioſe de se effari videretur. ¶Pro me autem non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis.) Sic de se non gloriatur, dum non aperte de se profitetur. In infirmitatibus sane, inquit, meis gloriabor, Exponere enim pressuras passionum, & infirmitates angustiarum, non videtur gloriosum, sed flebile. idcirco se in his gloriari dicit: sciens tamen quia ad profectū perducunt remunerationum cœlestium. Quid enim tam gloriosum in futurum Christiano, quàm exitia pro Christo illata sibi narrare? ¶Nam & si voluero gloriari, non erō stultus. nam veritatem dico.) Hoc dicit quia si meritum suum profiteatur quod habet apud deum, non erit imprudens. vera enim loquitur. Ergo si quis pro meritis suis quæ sibi ostensa sunt loquitur, non est vtique stultus. Si autem taceat, est etiam prudens. Sed qua causa hic non palam gloriatur, nunc subiicit dicens: ¶Parco autem, ne quis me existimet super id quod videt me, aut audit aliquid ex me.) Ostendit igitur qua causa non aperte glorietur. Ne quis me existimet, inquit, vltra gloriam meam tendere quam limes meritorum admittit. Hos significat quos obtrectatores habebat causa legis, sicut supra memoraui. Nam vtique meritorum gloriam bonum est non tacere, vt inuitentur credentes. ¶Et ne sublimitate reuelationum extollar, datus est mihi stimulus carnis, angelus Satanæ, vt me colaphizet, ne extollar.) Deum bonis meritis prouidere testatur, dum permittit tentationibus hos deprimi, non solum ne laborum suorum fructibus abdicentur, verum etiam vt augeantur his ad cumulum possessionis æternæ. Hoc ergo remedium datum est Apostolo, vt iniuriis pressus, animo non possit extolli pro magnitudine reuelationum: quia ociosum pectus necesse habebat in iis quæ viderat extolli. ¶Propter hoc ter dominum rogaui vt discederet à me, & ait mihi, Sufficit tibi gratia mea. nam virtus in infirmitate perficitur.) Stimulos diaboli, quos perfidè mentibus inferens, ad nocendum dei seruis instigat: vt cessarent ab eo, ter dominum deprecatum se fuisse, & non impetrasse testatur, non quia despectum se dicit, sed quia inscius contra se petebat vt cessarent ab eo tentationes, per quas perfectior se fiebat. Ideo ad Romanos dicit: Nam quid oremus sicut oportet, nescimus. Vnde hoc sibi dicit responsum, vt sufficeret sibi gratia dei, qua aut vires tolerandi addebantur, aut tempus pressuræ abbreuiabatur, vt deuotio dum infirmitate pressuræ accedētis non frangitur, probata videatur. ¶Libētissime itaque magis gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi.) Apertum est, quia tunc gloriandum docet, quādo iniuriis humiliatur. A Christo autem virtus tolerādi præbetur, vt quia prius asperæ, ac per hoc fastidiendæ iniurię videbantur, postea libenter suscipiendæ, vt Christi auxilio lenirentur. Libenter ergo cædi se dicit, dummodo à Christo curetur, sciendo plus addere medicinā Christi ad salutem, quàm infirmitas detrahit sanitati. ¶Propterea placeo mihi in infirmitatibus meis. Cū enim infirmor, tunc potens sum.) Verum est, quia tunc vincit Christianus cum perdere putatur: & tunc perdit perfidia, cum se vicisse gratulatur. Plaudit ergo cum illi insultatur, & surgit cum premitur. ¶Factus sum insipiens, vos me coegistis.) Cōpulsum se dicit vt quid esset ostenderet. Et non vtique stultus est, quia de se vera locutus est: sed inclinat se vt manifestet, quia nō voluntate merita sua ostendit. Ego enim debui à vobis cōmendari.) Manifestum est quia hi debuerāt testimoniū ei perhibere aduersus obtrectatores eius, apud quos ecclesiā cōstituit, & signorum prodigia apostolatus ostendit, vt hoc tacente illi eum defenderent quē patrē habebant in euangelio Christi. ¶Nihil enim minus feci, quàm illi valde apostoli.) Valde, hoc

Lucæ.23.

est,nimis,sicut quibusdam videbatur. Nam hoc erant,quod & apostolus Paulus. Hoc ergo dicit,quia minor non est neque in prædicatione, neque in signis faciẽdis,apostolis præcessoribus suis,non in dignitate,sed tempore. Nam si de tẽpore præscribendum putatur,antè cœpit Ioannes prædicare quàm Christus,& nõ Christus Ioannẽ, sed Ioannes Christum baptizauit. Nõ ergo sic iudicat deus. Deniq; prior secutus est Andreas saluatorem quàm Petrus: & tamẽ primatum nõ accepit Andreas,sed Petrus. Quare ergo Apostolus quibusdam non videbatur, cum eadem posset per dei gratiam quæ & Apostoli?ideo dolet,& ostẽdit compulsus quid à dignatione domini mereatur. Hinc est vnde non solum minorem se non esse coactus est profiteri,sed & plus omnibus laborasse. His ergo displicebat,& non videbatur esse apostolus,qui æmulatione paternæ legis prædicationem eius respuebãt quasi inimici traditionis Moysi,quia eam iam cessare dicebat: apostolis magis fauentes,& istum his humilian tes, quia non illi tam constanter contra legem aliquid asserebant. ¶Etsi nihil sum,tamẽ signa apostoli facta sunt in vo bis,in omni patientia,signis,& prodigiis, & virtutibus.) Sic se humiliat, vt erigat, patientiam tamen primam memorat, quia diu illos portauit quasi impatientes ægros, vt adhibita medicina signorum atque virtutum curaret vulnera erroris illorũ. ¶Quid est enim quod minus habuistis cæteris ecclesiis, nisi quod ego ipse non grauaui vos? Donate mihi hãc iniuriam.) Adhuc per humilitatem se commendat. Ostendit enim non minus illos aliquid habuisse cæteris ecclesiis, sed & amplius. Euangelium enim dei gratis his prædicauit,
1.Timo 5. quod nullis concessum est ecclesiis,dicẽte domino: Dignus est enim operarius mercede sua. Si ergo pro bono opere iniuria,inquit,dignus sum,ignoscite mihi. Omnis enim stultus boni accusator est. Vt hos ergo imperitos ostendat, veniam ab his postulat eius facti de quo laude dignus est.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

ECce tertio hoc paratus sum venire ad vos, & non vos grauabo.) Ne forte hoc inter initia fecisse putaretur ad commendationem suam, post autem meredem euangelicæ prædicationis velle accipere, ostendit in ea se voluntate durare, ne factum suum postea emendare videretur, & esset quod ab obtrectatoribus reprehenderetur. ¶Non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos.) Ostẽdit ideo se nolle accipere ab eis, vt illos ipsos lucraretur, vt intelligentes quia pecuniæ præponit eos,tandem cognoscerẽt affectum illius erga se. ¶Nec enim debẽt filij parentibus thesaurizare,sed parentes filiis.) Patrẽ se eo-
2.Cor.4. rum significat,sicut in prima epistola dicit: Per euangelium ego vos genui. Carnales tamen parentes sunt, qui filiis thesaurizant. Nam spiritales à filiis dignũ est vt accipiant sumptus ad sustentãdam vitam præsentem. Non enim magnum est vt spiritalia tradentes consequantur carnalia. Hic autem in tantum probat se nolle accipere, vt transferat causam carnalis patris ad spiritalem, vt non solum non ab eis accipiat, sed & si potest fieri, ipse illis tribuat, sicut iam supradixit: Alias ecclesias expoliaui, accepto stipendio ad ministerium vestrum. Hoc dicto tangit eos, vt intelligant quantus sit,& quid ij mereantur qui tanti Apostoli prouidẽtiam neglexerunt. ¶Ego verò libentissimè impendã,& superimpendam, & ipse impendar pro animab' vestris.) Nunc aperte affectũ & charitatem quam circa eos habebat,ostendit,quãdo non solum sua pro eis impendere & propensius pẽdere paratum se dicit, sed & seipsum pro salute animarum eorum etiã mo
1.Ioan.3. ri, sicut & apostolus Ioannes dicit: Quia exemplo saluatoris pro fratrib', inquit, etiam animas nostras debemus ponere. ¶Plurimum vos diligens minus diligor.) Prouocat eos ad amorem,quia ipsi plus illum deberẽt diligere, maxime per quem didicerunt viam salutis,per quẽ & acquisiti sunt deo, ex perfidis facti fideles, & ex cõtaminatis purificati. ¶Esto autem, Ego vos nõ grauaui, sed vt astutus dolo vos cœpi.) Omnia quæ possent ex aduerso proponi,nõ tacet: vt se purget per omnia,quia nihil per circunuentionẽ egit apud eos, sed in simplicitate,sibi semel prospiciens,his duplici genere,vt & apud deum prouideret eis,& hic censum illorũ non quæreret: sibi autẽ hoc sufficere quod à deo promissum est in futurum. Forte enim suspicarentur ideo illum contempsisse, quia parua erant quæ offerebantur, vt maiora consequeretur, vt circunspiciens merita sua non pecuniam refutaret,sed numerum indignum sibi æstimans contemneret. ¶Num per aliquẽ eorum quos misi ad vos circunueni vos?) Hoc est quod dicit, quia quos misit, non illis hoc intimarũ, vt si vellent pacatum habere apostolum dignã quantitatem personæ illius offerrent,quia ideo noluisset accipere,quia minus quàm dignum fuit offerebatur. Quod compositum Apostoli astutia intelligerent, vt quod egit, non per contemptum,sed per auaritiam egisse probaretur. ¶Rogaui Titum, & misi cum illo fratrem. Nunquid auarus in vos fuit Titus? nónne eodem spiritu ambulauimus? non iisdem vestigiis?) Apertum est quia quando ab iis quos misit, nil tale dictum aut factũ est, vna eorum sententia probatur in bono,exclusa suspicione auaritiæ. ¶Iterũ putatis quod excusemus nos apud vos.) Hoc est quod dicit, olim de nobis dubitatis, arbitrantes quia non simpliciter agamus vobiscum. A pseudoapostolis enim exagitabantur, qui volẽtes deprẽdari eos,tergiuersatione hoc agere Apostolũ asserebant,quasi vt plus possit accipere. ¶Coram deo loquimur: omnia autem charissimi pro vestra ædificatione.) Sic cupit illos verum & bene sentire de se, vt & ratione & testificatione satis illis faciat,quia non vt sibi prosit,talem se præbet,sed vt ad ædificationem eorum proficiat, & vel sic amorem illorum circa se prouocet,dum non grauat censum illorum,& authoritatem potestatis in arguendis vitiis non inclinat. Sine dubio enim prodest ei qui corripitur, vt emendet, si præpositus ideo oblata refutet, vt libere arguat. ¶Timeo enim ne cum venero, non quales volo inueniam vos.) Quoniam non omnes adhuc quos in prima epistola corripit, emendauerant in quibus fuerant vitiis reprehensi,ideo cum authoritate vult videri iturus ad illos, vt territi corrigantur, vt tales illos inueniat quales vult. ¶Et ego inueniar à vobis non qualem vultis.) Hoc dicit vt tales se præbeant, vt conueniat eis cum Apostolo, vt inuicem congaudeant sibi. Ille enim inuenit aliquẽ qualem non vult, qui se talem facit vt discordet ab illo.) Ne forte sint inter vos contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes, tumores, seditiones.) Nunc errores memorat quos in superiore epistola reprehendit, quando personis deferentes, & alterum alteri præponentes diffidebãt adinuicem. ¶Ne iterum cum venero, humiliet me deus apud vos,& lugeã multos ex iis qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitẽtiam super immunditia,& fornicatione, & impudicitia quam gesserunt.) Hoc præmonet vt nõ illos tales inueniat quales dudum inuenerat, cum vitiis diuersis operum immundorum, vel magis nominũ: quia omne opus sine crimine est, sed inordinationis nomen facit crimen. Tunc enim est illicitum cum aliter fit quàm concessum est. Illis ergo pœnitentibus se humiliari dicit, quia incipit vt pius pater, peccata filiorum deflere. Quis enim pater non gaudeat bene agentibus filiis? Sic iterum necesse est vt lugeat si praue versentur. Ideo admonet vt si qui præteritarum fornicationum aut alterius immunditiæ vel impudicitiæ non egerunt pœnitentiam, sicut quidam quos significat egisse, nunc agerent: vt veniens, sine tristitia esset cum eis. Cum enim dicit, Et lugeam multos ex iis qui ante peccauerunt,& non egerunt pœnitentiam, probat quosdam ex his egisse pœnitentiam, quosdam non egisse. Quod Nouatiano aduersum est, quia dicit fornicatores non posse peragere pœnitentiam,& recipi in communionẽ. Hic probat peregisse,ac per hoc receptos esse in pace ecclesiæ. Tres ergo formas peccatorum probat, cum fornicationem,& impudicitiam,& immunditiam nominat.

TErtium hoc venio ad vos.) Superius præparatũ se dixit, nunc iam venturum. In ore duũm vel trium testium stabit omne verbum, Hoc secundum le- Deuter.17
gem dixit, vt aliquis duobus aut trib' testibus aut purgetur aut condemnetur: ita & hi tertio aduentu Apostoli, vt purgati inueniantur cõmonet. ¶Prædixi enim,& prædico, vt præsens secundo aduẽtu,& absens nunc, iis qui antè peccauerunt,& cęteris omnibus, quia si venero iterũ non parcam.)

Universidad de Deusto
Biblioteca

parcam.) Pridem se dixisse significat præsentem, vt corrige A
rent se, ne cum pudore corriperentur: & nunc iterum absen
tem se eadem dicere contestatur, vt post secundam correp-
tionē, si se nō emēdauerint, parci eis non debeat. ¶ Quo-
modum probationem quæritis eius qui in me loquitur Chri-
stus? Probationē quærunt Christi loquentis in Apostolo,
dum præceptis non obediunt, volētes probare si audet vin
dicare, vt per id intelligatur esse fidæ authoritatis vt de cæ-
tero timeatur. Qui enim magistrum contemnit, emendari se
quærit. ¶ Qui in vobis non infirmatur, sed pōtens est in vo-
bis.) Potēs est in his Christus, quia viderunt in nomine eius
mortuos excitatos, dæmones fugatos, paralyticos cōualuis
se, surdos audisse, mutis redditum affatum, claudos cucurris
se, cæcos vidisse. Hæc omnia virtutis sunt, non infirmitatis.
Denique hac causa attracti ad fidem sunt. ¶ Nam etsi cruci-
fixus est ex infirmitate nostra, sed viuit ex virtute dei.) Ve-
rum est quia propter peccata nostra crucifixus est Christus,
vt mortem destrueus, credentes sibi liberaret ab ea. Infir-
mari ergo se passus est propter nos, vt mortem vinceret no B
bis. Descendens enim ad inferos, qui omnino peccatum ne-
sciebat, & quasi peccator occisus, chirographum Adæ de-
leuit, vt de cætero defuncti sub eius nomine, à morte nō te-
nerentur, sed haberent fiduciā eundi ad cœlos. Propter in-
firmitatem ergo nostram occisus, reuixit virtute patris, vt
discipulis probaret quæ docuerat esse vera exēplo in se o-
stenso. ¶ Etenim nos infirmamur in illo.) Hoc ad apostolo-
rum personam pertinet, qui eum, id est Christū prædicātes,
infirmabātur dum iniuriis agebantur, claudebantur, cæde-
bantur. ¶ Sed viuemus cū ipso ex virtute dei erga vos.) Ma
nifestum est quia si à perfidis infirmabantur, apud credētes
non erat hæc infirmitas, sed profectus: quia hinc potētiores
fiunt fideles, dum infirmantur. Illata ergo mors à perfidis,
vita est erga credentes. virtute enim dei resurgunt, vt viuāt
cum Christo. ¶ Vosmetipsos tentate si estis in fide, ipsi vos
probate.) Inuicem vt se fratres discutiant, præcipit, Solici-
tiores siunt enim si secum inuicem conferant. Tentationem
ergo hanc probationem voluit intelligi, quia omnis proba- C
tio tentatio est, non tamen omnis tentatio probatio. Si enim
deus tentare dicitur, probatio est. Si autem diabolus tentare
dicatur, tentatio est, quia euertere nititur. Et homo aliquan
do tentat vt probet, aliquando vt capiat. ¶ Aut non cogno-
scitis vos quod Christ' Iesus in vobis est, nisi reprobi estis?
Hoc dicit quia si probare vos inuicē nescitis, non cognosci
tis quia Iesus Christus est in vobis. & hoc est reprobū esse,
nescire religionis vel professionis suę fidem. Qui enim fidei
suæ sensum in corde habet, hic scit Christum Iesum in se es
se. ¶ Spero autem cognituros vos quia non sumus reprobi.)
Prouocat eos ad sciētiam fidei, & rectæ vitæ. Cum enim cœ
perint scire apostoli sui certam authoritatem & meritum a-
pud deum poterūt & circa se esse soliciti. ¶ Oro autē deum
ne quicquam mali faciatis, non vt nos probati appareamus,
sed vt vos quod bonum est faciatis, nos autem quasi repro-
bi simus.) Eo affectu quo semper orat pro eis, vt à malis tē-
perent. Non vt nos, inquit, probati appareamus, id est, non
vt in authoritate videamur vobis peccantibus, sed vt vos D
quod bonum est faciatis: nos verò vt quasi reprobi simus.
Quid est hoc? Orat Apostolus vt reprobus sit? Non sane, sed
hoc orat, vt his bene agentibus, dum non auderent corripe-
re, quasi humilientur, & humiliati velut reprobi appareant.
Probati enim à deo videntur, dum iudicant peccatores au-
thoritate concessa. Si ergo quos iudicent non sunt, cessante
in his authoritate quasi reprobi videntur. ¶ Non enim pos-
sumus aliquid aduersus veritatem, sed pro veritate.) Hoc
dicit quia potestas non est data contra veritatem, vt argu-
ant bene viuentem, sed pro veritate, vt vindicēt in eum qui
inimicus est legis. Ideoque cessabit potestas, si quod bonū
est fecerint. Vnde & ad Romanos ait, capite duodecimo,
Rom.12. Vis non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem
ex illa. Cum ergo non timet bonum operando, euacuata est
apud eum potestas. Hoc est quasi reprobum esse, quia hoc
in eo cessat, vnde probatur potestas. ¶ Gaudemus autem
cum nos infirmamur, vos autem fortes estis.) Hoc est infir-
mari, non exercere potestatem. Hos autem optat fortes es-
se, vt bene agentes vitia vincant, & prohibeant à se vindictā
aut correptionem. ¶ Hoc & oramus in vestram consumma-
tionem.) Petit orans vt in eo perficiantur nec peccent con-
summati in virtute bonæ vitæ, & incorrupta fide. Idcirco
hæc absens scribo, vt non præsens durius agam.) Apertum
est, quia ideo absens commonet vt correctiores illos inue-
niat, & non illic positus increpet cum pudore, vt erubescat
qui peccat, in cœtu fraterno. ¶ Secundum potestatem quam
dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructio-
nē.) Hæc potestas est quā superius optat esse ociosam his bē
ne agentibus: si quo minus exercere se in hac, vt ędificentur
correpti, non mortificati peccatores. Non enim destruun-
tur qui arguuntur vt corrigantur, sed ædificantur ad vitam.
¶ De cætero fratres gaudete, perfecti estote, consolationem
percipite, idē sapite, in pace agite, & deus pacis & dilectio-
nis erit vobiscum.) Gaudium hoc de emendatione erit, vn-
de & poterit prouenire perfectio. Sed ante erit consolatio,
vt spe futurorum deserant prędentem oblectationem. Idem
ait sapite. hoc propter veterem discordiam, vt iam vnum
sentiant. In pace agite. si concordes fuerint, habebunt pa-
cem. Et deus pacis & dilectionis erit, inquit, vobiscū. Deus
pacis est Christus, qui dixit: Pacem meam do vobis, pacem
relinquo vobis. Ipse est & deus dilectionis, quia iterum ait: Ioan.13.
Nouum mādatum do vobis, vt diligatis inuicem. Et in hoc,
inquit, cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dile-
ctionem qua dilexi vos, habueritis inuicem. Alia tamen pax
dei, alia mundi est: quia & maligni & spurij habent pacem,
sed ad damnationem. Christi enim pax libera est à peccatis.
Perfidiam ergo fugit, dolum spernit, factis malis repugnat.
Hæc deo placita est & amica, diabolo autem inimica. Hanc
qui habuerit, habebit & dilectionem, simul & deum eorum
ad tuitionem perpetuam. ¶ Salutate vos inuicem in osculo
sancto.) Hæc salutatio ecclesiastica est, quia oscula hæc
non carnalia, sed spiritalia sunt, quæ complexu corporum
animos copulant non desiderio carnis, sed spiritus. ¶ Salu-
tant vos sancti omnes.) Prouocat eos ad sanctitatem, vt &
ipsi audeant reddere vicem sanctis in salutatione. Ideo e-
nim à sanctis salutantur, vt illos imitentur. ¶ Gratia domi-
ni nostri Iesu Christi, & dilectio dei, & communicatio spi-
ritus sancti cum omnibus vobis.) Trinitatis hic complexio
est, & vnitas potestatis, quæ totius salutis perfectio est. Di-
lectio enim dei misit nobis saluatorem Iesum, cuius gratia
saluati sumus. vt possideamus hanc gratiam salutis, commu-
nicatio facit sancti spiritus. Hic enim dilectos à deo & salu-
atos gratia Christi tuetur, vt trium perfectio consumma-
tio sit hominis in salutem.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI commentarii in epistolam beati Pauli ad Galatas

PRAEFATIO.

OMnis credens in Christum, & obseruans legē fa-
ctorum, male intelligit Christum. Sicut & Sym-
machiani, qui ex Pharisęis originem trahunt, qui
seruata omni lege Christianos se dicūt more Fo-
tini Christum nō deum & hominem, sed hominem tantum-
modo definientes. Si enim deum intelligerent Christū, nihil
de lege factorum sperarent, id est de neomeniis, sabbato, cir
cūcisione, & discretione escarum: quia qui deum & domi-
num legis colit, supra legem est: nec potest iudicari à lege,
qui cum legislatore concordat. Denique non illorum cau-
sa lex data est, qui deum colebant, sed eorum qui male & cre
debant & agebant ad contemptum creatoris. Vnde dicit
ad Timotheum: Nec enim iusto lex posita est, sed iniustis
& male versantibus. Et Moyses sic inquit, Timentes facie-
tis filios Israel. Vnde & Galatæ, vel ij qui eos subuertebāt,
adhuc erroris nebula contectum cor habentes, non cernunt

sensum Esaiæ prophetæ inter cætera dicentis: Verbum enim consummans & breuians in æquitate: quia verbum breuiatum faciet dominus super terram. Si ergo hæc dicta intelligerent, à lege recederent, scientes à prædicatione Ioannis Baptistæ legem iam cessare, vt sola fides sufficiat ad salutem abbreuiata ex lege. In lege enim & de deo patre, & de Christo filio eius, & de spiritu sancto continetur prædestinatum in tempore, quod manifestatum est in prædicatione. Nam si signaculi causa circuncidebantur filij Israel, vt exinde apparerent filij esse Abrahæ iuxta carnẽ, rite cessare debet circuncisio, quia signum habent credentes mortis euictæ, quo dinoscuntur filij esse Abrahæ, sed secundum fidem. Abrahæ enim promissus est qui veniens vinceret mortem. Denique hunc expectabat Abraham: quem in spiritu sentiens natum, gauisus est, sciens se in breui introduci in cœlos. Vnde dicit dominus ad Iudæos: Abraham cupiuit videre diem meum, & vidit, & gauisus est. Tempore enim quo simul adhuc erant filij Israel in eremo, antequam vicini essent gentium, non sunt circuncisi. At vbi commisceri habebant gentibus, tunc à Iesu Naue circuncisi sunt de petra, quæ significat Christum: quia petra, inquit, erat Christus, vt designaretur per Christum futuram circũcisionẽm cordis: sicut dixerat Moyses, & Hieremias propheta: circuncidite vos deo, & circuncidite præputium cordis vestri, vt amputata caligine, remissione accepta peccatorum, digni fierent videre gloriam dei, quã sub lege positi videre nequiuerant causa peccati. Vt ergo & Christum deum signaret: & non se ab homine ea didicisse quæ docebat, assereret, ita incipit:

Esaiæ.10.

Ioan.8.

Deut.10. Hiere.4.

CAPVT PRIMVM.

PAulus apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum, & deum patrem, qui suscitauit eum à mortuis.) Apostolum se non ab hominibus electum, & missum ad prædicandum testatur, sicut erant quidam, qui electi ab apostolis mittebantur ad ecclesias roborãdas: neque sicut alij, qui à Iudæis mittebantur ad disturbandas ecclesias, quos pseudoapostolos vocat: sed à filio dei missum se: quẽ in hac causa idcirco hominem negare videtur, quia præcepta quasi deus dedit, non quasi homo: & quem elegit, diuino iudicio elegit. Per quod idoneum & firmum se prædicatorem significat: quia multo vtique melior est quem deus elegit, quàm quem homo. Neque enim per hominem, sicut arbitrabantur de Christo qui hos cogebant circuncidi, sed per Iesum Christum, id est, per eum qui deus & homo est. Quod statim aperit, cum dicit: Et deum patrem, qui suscitauit eum à mortuis. Hoc dicto duas hæreses damnauit, & Manichæi, & Fotini: quia Manichæus Christum hominem negat, & non negat crucifixum: & Fotinus Christum deum esse non concedit, & tamen ipsum, se hoc est corpus suum excitasse à mortuis negare non audet: vt Manichæus cum crucifixum non negat, stultè eum hominem non fateri videatur: & Fotinus impietate quadam deum negare, quem seipsum à mortuis excitasse fatetur. Legit enim dixisse dominum: Soluite templum hoc, & ego trib' diebus excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Igitur ipse excitatus se à mortuis, corpus suum significat se à mortuis excitasse: & nihilominus tamẽ à patre suo dicitur excitatus, propterea quod omnis virtus filij de patre est, vt gesta filij facta sint patris, ex quo sunt omnia. ¶ Et qui mecũ sunt fratres, ecclesiæ Galatiæ.) Postquam authoritatem suam commendauit, adhuc auget ad causam, vt cæteros qui secum erant, omnes commotos aduersus eos ostenderet. Quanuis sufficeret authoritas eius, nec posset refutari, tamen vt grauet factum illorum quo à prima fide destiterant, multos secum accensos ad errorem illorum arguendum designat. Facile enim poterit quis intelligere errare se, & se à multis videat reprehendi. ¶ Gratia vobis & pax à deo patre nostro & domino Iesu Christo.) Vtriusque beneficio tam patris q̃

Ioan.2.

filij genus hominum subleuatũ ostendit. Nec minorẽ filium significat, cum eum dominum nostrum vocat: neq; patrem maiorem, quia eum deum nostrum appellat, quia nõ erit verus deus pater, nisi & dominus sit: neque verus dominus filius, nisi & deus sit. Si ergo vna gratia patris & filij erga nos est, quid est, inquit, vt de filio minus sentiẽtes, legem illi æquetis, vt partim Christo, partim legi seruiatis? cum legeritis dominum dicentem: Quia dominus est filius hominis, etiam sabbati. vt per hoc videant quanta contumelia ab eis domino irrogetur, quando comparant dominum famulæ. ¶ Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris.) Aperte ostendit nihil prodesse legem, quãdo Christum dicit obtulisse se vt pro nobis pateretur, vt nos iustificaret quos lex reos tenebat: vt eruti à lege per fidem Christi, iam non peccatores essemus, sed iustificati secunda natiuitate, filij dei appellati. Cum enim in conditione *diaboli* genus humanum teneretur, saluator obtulit se volenti diabolo, vt illudens eum potestate virtutis suæ, (accipere enim voluit quem detinere non potuit) auferret ei quę malo iure tenebat obnoxia. Expoliatis itaque inferis, trophæum animarum pertulit ad patrem, ex quo sunt omnia. Quod lex vtique facere non potuit. quanquam enim profutura data sit, nobis tamen peccantibus cõuersa est vt fieret inimica, & cœpit occidere, non viuificare. Christus autem donãs delicta, non solum viuificauit nos, sed & sibi sociauit, vt filij dei vocemur facti per fidem. Quantus ergo error est post gratiam reuerti sub lege, hoc est accepta libertate velle seruire, vt ereptus gladio, immemor beneficij denuo se vẽdat laniste? Accusator est enim emptoris, qui relicto eo rursum ad priorẽ dominum redit. ¶ Vt liberaret nos de præsenti seculo maligno.) Hoc dicit quia ideo morti concessit se dominus, vt nos ab errore seculi liberaret, id est, vt ab intelligentia huius seculi, quod curriculis senescente ætate deuergit in finem, alieni facti, futuri seculi quod occasum nescit, participes simus in sensu vnius dei. Præsentis enim seculi hæc est malignitas, quia non reddit congruam reuerentiam creatori suo deo, & restauratori Christo, dum multos sibi deos cõfingit error humanus, aut dum Christo à credentibus debita honorificentia non reseruatur. ¶ Secundum volũtatem dei & patris, cui gloria in secula seculorum. Amen.) Vt firmum sit & plenum authoritate quod dicit, quia Christus nos liberauit, addit quia istud fecerit cum patris voluntate. ¶ Miror quod sic tam cito trãsferimini ab eo qui vocauit vos in gratiam Christi, in aliud euangelium.) Euangelium bonum nuncium est, ac per hoc & lex vetus euãgelium est, accepta lege factorum. Sed hoc potius, in quo quod promissum est, solutum est, per quod peccatores ad indulgentiã cõuocantur. Mirari ergo se dicit ideo, quia de optimo & maximo beneficio decidentes, manci pauerunt se legi factorum, vt perderent quod fuerant consecuti, vt de accepta libertate ruerent in seruitũtem, cito eversi: cum mos sit vt paulatim aliquis de malo trãseat ad bonum. Hi autẽ de bono facile traducti sunt ad opera carnis, quæ sunt grauia. Raro enim contingit vt quis de lætitia ad exitium confugiat: ac per hoc admiratur hebetudinem illorum, qui in securitate positi, labori se subiiciebant inani. Tale est, si nauta insanus stans in portu, de tempestate securus laxet nauim in altum, vt perturbetur diuersis procellis. Ita & hi per stultitiam subegerunt se, vt dolores paterentur pudoris defecti, & iugum seruitutis legis susciperent, nulla huius rei spe prædicata. In aliud ergo euangelium vocati fuerant, quàm quod hi prædicabant qui eos subuerterant. Non tamen aliud ab eo quod apostoli nunciabant, quod hi pseudoapostoli aliud esse asserebant ad inuidiã Apostoli qui eos instruxerat. Et vt Galatas per hanc fallaciam circunuenirẽt, necesse erat vt euangeliũ apostoli aliud esse dicerent, quàm quod ratio saluatoris docebat: hoc autem esse verum, quod ab eis cum legis veteris concordia prædicabatur. Hi sunt qui quæstiones fecerunt Paulo & Barnabæ de hac re, sicut cõtinetur in Actibus apostolorũ. Isti enim docebãt ex gentibus credentes, quia nisi circuncideretur more Moysi, & Iudaizarent, salui esse non possent. ¶ Nisi aliqui sunt qui conturbant vos, & volunt conuertere Euangelium Christi.) Apertum est, quia hoc agebant, vt conuerterent euangelium

Lucæ.1.

Deut.

gelium

gelium Christi, immutãtes traditiones, vt sub nomine Christi essent Iudæi. id est, conuertere euangelium Christi in legem. ¶Sed & si nos aut angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus, anathema sit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, Si quis vobis euangelizauerit præterquam quod accepistis, anathema sit.) Nemo miretur Apostolum, qui feritatem morum mansuetabat, sic esse commotum. Pro Galatarum enim salute indignatur aduersus inimicos disciplinę Christianæ. Indignatio enim hęc ostendit non leue peccatum esse post acceptam fidem conuerti ad legem. Nam tam firmum atque verũm euangelium quod eis prædicauerat asserit, vt etiam seipsos, id est apostolos, si immutati forte aliter prædicarent, non audiri doceret, quorum vtique fama quod essent apostoli Christi, peragrauerat omnem locum. Aut si forte diabolus angelum dei se fingens, vt facile possit audiri, de cœlis appareret contra hæc prædicans, sciretur esse contrarium, & abhominatio haberetur. Si ergo apostolos Christi, quorum tam præclara opinio in signis & prodigiis erat faciendis, & angelum de cœlo, quem possit spiritalis ratio commendare, aliter docentes quàm ab apostolo Paulo edocti erant, anathematizari præcepit: quanto magis quos nullum testimonium ad se ducendum potest commendare? Ideo autem iterat contestationem, vt confirmet eos in prima traditione. Iterata enim lex solicitiores reddit negligentes. ¶Modo enim hominibus satisfacio, aut deo?) Hoc est, nunquid hominibus satisfacio, suadendo vobis reuerti ad gratiam Christi, aut deo? Non hominibus vtique, sed deo: vt per satisfactionem reuertantur ad deum quem spreuerant. Denique statim subiecit: ¶Aut quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, seruus Christi non essem.) Significat igitur hos à quibus fuerant euersi, non deo sed hominibus placere in Galatarum subuersione, sicut & semetipsum iamdudũ, quando ecclesiam vt patrum traditionem vindicaret, persequebatur. Vt enim à Iudæis laudari possent, secundum voluntatem illorum legem seruandam dicebant: ne si verum euangelium Christi prædicarent, inimicos eos facerent. Hic autem apostolus Paulus qui omni deuotione deo placeri docebat, non timebat homines offendere, dummodo dei gloriam commendaret. Omnia enim præsentia postponens, futuris se commendabat spebus, vt Christi idoneus seruus. Idonei autem serui esse non possunt, qui sub nomine domini propriis lucris student. Sed forte contrà aliquis dicat. Ergo qui legem prædicabant quam deus dicitur dedisse, hominibus seruiebãt. Quomodo ergo idonea lex esse dicitur cuius prædicatio secũdum hominum voluntates narratur temperata? Ante aduentum domini lex iuxta dei voluntatem prædicabatur. Tempus enim ei debebatur vt seruaretur. At vbi autem venit dominus promissus in lege, cessare oportuit legem, iuxta prædictam sententiam prophetarum. Vnde dicit dominus: Lex & prophetæ vsque ad Ioannem. Nec enim dignum erat vt præsente domino legis authoritas seruaretur. Ideoque si quis de cætero legem seruandam putat, iam non domini voluntati obtemperat, sed repugnat. Similibus enim suis satisfacit.

Lucæ.16.

¶Notum enim vobis facio fratres, euangelium quod prædicatum est à me, quia non secundum hominem est. Neque enim ego ab homine accepi illud aut didici, sed per reuelationem Iesu Christi.) Nunc principia epistolæ aperit. Ipsum enim sensum vult manifestare, quia non ea quæ docebat, ab homine didicerat, vt forte dubitaretur de iis quæ docebat. Neque secundum humanum iudicium aptata erat eius prædicatio, vt indigna diuina authoritate videretur: sed à dei filio dicit se didicisse per reuelationem, cum iam post resurrectionem esset in cœlis, sicut supra memorauit, & ea quæ didicit, conuenire voluntati maiestatique eius à quo se didicisse testatur. Spiritalia enim sunt quæ seruata meritum collocant apud deum. Illa enim carnalia sunt, quæ tempore suo seruata, nec meritum nec immeritum præstiterunt apud deum. Non seruata obfuerunt, quia & qui non fecerat legem, sub maledicto erat: & qui fecerat non iustificabatur apud deũ, quia iustus ex fide viuit. Illa enim vt oneri essent, seruanda mandata sunt, non dignitati. ¶Audistis enim con-

Abacuc.2.

A uersationem meam aliquando in Iudaismo, quia supra modum persequebar ecclesiam dei, & expugnabã eam, & proficiebã in Iudaismo super multos coętaneos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum.) Propositum suum quo prius iuxta carnẽ vigebat repugnans ecclesiæ, breuiter memorat: sed vt famulus Christi esset, hoc se reliquisse. Magis enim se deuotum, quàm illos in vindicanda lege fuisse designat, nõ tamen propter hominum fauorem, sed hoc putans vtile apud deum. Per ignorantiam enim, cum humanitati placeret, deo se seruire putabat, liberam habens conscientiam. Nesciebat enim iam rempus asserendæ legis non esse, doctrinam secutus patrum, videns aut in errore aut in maleuolentia constitutorum, omni industria & feruore mẽtis id agebat, vt cæteris coæqualibus sibi æmulatione legis præstantior videretur, sic insaniens contra disciplinam Christi, vt nulli hominum parceret fidei fœdera affecuto. Sed cùm dei reuelatione laborẽ hunc
B inanem esse didicisset, & magis contrarium destitisse ab eo, & se fidei gratiæ subdidisse, vt profectus ei esset apud deũ. Si ergo hic qui Israelita est, & qui dignitate doctoris fultus erat apud Iudæos, eruditus à Gamaliele viro prudentissimo, locum habens cum optimis vita hominibus, reliquit legem, quanto magis ij qui extra legem erant, legi se subiicere non debuerant? Et si hic gaudet exisse se de sub iugo seruitutis, quid est vt hi libertatem suam obligauerint vinculis legis? ¶Cum autẽ placuit ei qui me segregauit de vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, reuelare filium suum in me, vt euangelizarem eum gentibus, cõtinuo non acquieui carni & sanguini.) Cum in lege haberet fiduciam, inscius iam tempus legis seruandæ non esse, & omni auiditate contenderet, putans dei se voluntate hoc agere vt resisteret euangelio Christi, videns deus æmulationem eius bonam, sed scientiam ei deesse, placuit ei vocare illum ad gratiam suam, sciens iam idoneum hunc esse ad prædicandum euangelium
C filij eius gentibus: quia si in re minima tam velox & fidus erat audacia conscientiæ, non adulatione cuiusquam: quanto magis in prędicando dono dei futurus esset constantior spe promissi præmij? Præscientia ergo dei segregatus est de vtero matris suæ, id est, antequam nasceretur: vel statim natum sit deus futurum hominem bonum, sicut dicit ad Hieremiam prophetam: Prius quàm te formarem in vtero, noui te, &c. Ita & apostolum Paulum, sciens quid esset futurus, Hierem.1.
præuenit eum, vt anteqũ conuerteretur vocaret eum, quia erat necessarius. Denique statim suscepit dispensationẽ doni dei omni postposita cura carnali. Nec enim consilium cuiusquam petiit, aut ad aliquam retulit quid esset facturus, sed protinus prædicauit Christum quia hic est filius dei. Nã sicut futuri mali frequenter ante sunt boni, ita & solent futuri boni esse mali. ¶Neque veni Hierosolymam ad præcessores meos apostolos, sed abij in Arabiam, & iterum
D regressus sum Damascum.) Non fuisse dicit necessitatem electum se à deo pergendi ad præcessores suos apostolos, vt aliquid forte disceret ab eis, quia deus ei reuelauit per filium suum quomodo doceret. Hoc ideo loquitur, vt ostendat non aliud tenẽdum esse quàm quod docet, nec hominibus credi, sed deo, à quo se didicisse testatur, ac per hos eos qui illos in legem induxerant, esse doctores falsos, quia non à deo traditum erat quod docebant. A Damasco ergo in Arabiam profectus est ad prædicandum, vbi nullus erat apostolorũ, vt ipse illic fundaret ecclesias, ne surrepẽtibus pseudoapostolis Iudaismus seminaretur. Et inde iterum regressus est Damascum, vt visitaret quibus rudis prædicauerat euangelium gratiæ dei. ¶Deinde post annos tres ascendi Hierosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim.) Dignum fuit vt cuperet videre Petrum, quia primus erat inter apostolos, cui delegauerat saluator curam ecclesiarum: non vtique vt aliquid ab eo disceret, qui iam ab authore didicerat, à quo & ipse Petrus fuerat instructus, sed propter affectum apostolatus, & vt sciret Petrus hanc illi datam licentiam quam & ipse acceperat. Veniens ergo ad eum, hospitio receptus est, & apud eum mansit diebus quindecim, quasi vnanimus coapostolus. Hæc ideo manifestat, vt ostendat concordiam se cum apostolis habuisse

buisse,nec in aliquo dissensisse,sicut susurrabant de eo pseu doapostoli, vt eum apud ecclesias gentium deformarent, & sua mala simplicioribus insererent, dicentes ea conuenire cum doctrina apostolorum maiorum. ¶Alium autem apostolorum vidi neminem nisi Iacobum fratrem domini.) Iacobum vidit Hierosolymæ,quia illic erat constitutus ab apostolis episcopus, qui & ipse prius fuerat incredulus, sicut
Ioan.7. dicit euãgelista: Quia nec fratres ei⁹,inquit,adhuc credebãt in eum. Hic Iacobus filius fuit Ioseph, qui ideo frater domini appellatus est, quia & Ioseph pater eius, etiam domini pater nuncupatus est. Sic enim dicit Maria ad Iesum in
Lucæ.2. Lucæ euangelio: Quid fecisti nobis fili? Etenim & ego & pater tuus mœsti & tristes quærebamus te. Et in euangelio
Ioan.1. Ioannis dicit Philippus ad Nathanael: Quem scripsit Moyses in lege & prophetæ, inuenimus Iesum à Nazareth, filium Ioseph. Hoc ergo modo dictus est dominus frater Iacobi & cæterorum,quo & filius nũcupabatur Ioseph. Quidam enim ducti insania hos veros domini fratres de Maria natos impia assertione contendunt,cum Ioseph non verum eius patrem dicant appellatum. Si enim hi veri erant fratres eius, & Ioseph erit verus pater: quia qui dixit patrem eius Ioseph,idem dixit & fratres eius Iacobũ & cæteros. ¶Quæ autem scribo vobis, ecce coram deo quia non mentior.) Quod ad commendationem eius pertinet locuturus,testem deum dat,quia ita se habent quę dicturus est: ne forte videretur compositum, cum personę eius non cõueniat aliquid fingere. sed cum se commendat, hos vult proficere. Commendatio enim hæc istis proficit, vt sciant ea quæ ab hoc dicuntur, esse verissima. ¶Deinde veni in regionem Syriæ & Ciliciæ. eram autem ignotus facie ecclesiis Iudææ. solummodo audiebant quia qui persequebatur nos aliquando, nunc prædicat fidem, quam aliquãdo expugnabat. & in me magnificabant deum.) Hoc dicit quia cum Iudaismum defenderat contra fidem, sicut & hi à quibus fuerant Galatæ euersi: à deo electus est & doctus dissimulare à Iudaismo,& nouam legem prædicare, ita vt gauderent in eo ex Iudæis credentes quos pridem persequebatur,deo agentes gratias, qui de persecutore fecit defensorem: vt proinde scirent Galatæ circunuentos se, vt sub nomine Christi Iudæos se profiterentur,circuncidentes carnem præputij sui,cum Christi lex aliud imperet quàm Iudaismus. Illic enim circuncisio carnis est,hic cordis. Illic sub elementis seruitur neomeniis
Roman.10. & sabbato, hic soli deo in spiritu. quia corde creditur. Illic conditio est causa peccati,hic libertas ex remissione peccatorum. Multa itaque distantia est.

CAPVT SECVNDVM.

DEinde post annos quatuordecim iterum ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundm reuelationem, & exposui illis euangelium quod prædico gentibus,secreto autem iis qui sibi aliquid videbantur,ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem.) Quoniam multo tempore fama eius crebrescebat apud omnes Iudæos, facie autem non videbatur: perãbulabat enim fundare & roborare ecclesias solita constantia inter gentes: A Iudęis autem causa legis mala illi fiebat opinio, quasi discordaret à prædicatione cæterorum apostolorum: & hinc fiebat multis scrupulus, ita vt gentes possent perturbari, ne in aliud inducerentur ab eo quàm tradebant apostoli qui cum domino fuerant: Nam ipsa occasione subuersi sunt Galatæ à Iudæis dicentibus quia aliud tradebat Paulus quàm Petrus. Hinc factum est vt admonitus reuelatione domini ascenderet Hierosolymã cum testibus prædicationis suæ, id est Barnaba, & Tito, vno ex Iudæo,& altero ex gentili: vt si quod de eo haberent scandalum, horum testimonio tolleretur: adaperiens illis sensum prædicationis suæ. Cum apostolis verò secreto contulit, vt scirent non illum discordare à regula euangelica,hoc est,ne putarent illum in vacuum currere aut cucurrisse, sicut æstimabant aliquanti ex Iudæis credentibus. Nec enim aliquid ab eis discere poterat, qui à deo fuerat instructus: sed propter concordiam& pacem dei nutu factum est, vt tolleretur scrupulus aut suspicio fratribus aut coapostolis eius, & vt gentibus proficeret, cognoscentibus quia concordabat euangelium eius cum apostolis. Præterea cum legem dicissent, non molestari eos qui ex gentibus credebant, sed vt ab his tantum obseruarẽt,id est,à sanguine & fornicatione & idololatria. Nunc dicant Sophistæ Græcorum,qui sibi peritiam vindicant,naturaliter subtilitate ingenij se vigere, quæ tradita sunt gentibus obseruanda? quæ ignorabant, an quæ sciebant? Sed quomodo fieri potest vt aliquis ea discat quæ nouit? Ergo hæc illicita esse ostensa sunt gentibus quæ putabant licere, ac per hoc non vtique ab homicidio prohibiti sunt cum iubentur à sanguine obseruare, sed hoc acceperunt quod Noë à deo didicerat, vt obseruarent à sanguine edendo cum carne. Nam quomodo fieri poterat vt Romanis legibus imbuti, quorum tanta authoritas in seruandis mandatis est, nescirent homicidium non esse faciendum: quippe cum adulteros & homicidas & falsos testes & fures & maleficos & cæterorum malorum admissores puniant leges Romanæ? Denique tria hæc mandata ab apostolis & senioribus data reperiuntur quæ ignorant leges Romanæ, id est, vt obseruent se ab idololatria, & sanguine, sicut Noe, & fornicatione. Quæ Sophistæ Græcorum non intelligentes, scientes tamen à sanguine abstinendum, adulterarunt scripturam, quartum mandatum addentes, & à suffocato obseruandum. quod puto, nunc dei nutu intellecturi sunt, quia iam supra dictum erat quod addiderunt. ¶Sed neque Titus qui mecum erat.) Hoc est, illo ipso tempore quo fui Hierosolymis,inquit, Titus qui mecũ erat. ¶Compulsus non est circũcidi.) Cum vtiq; inter apostolos,& eos qui ex Iudæis crediderant,essemus,nemo eum de his,id est, Titum compulit circuncidi. Et subintelligitur, quid est vt vos circuncidamini, cum Titus ab apostolis qui videbantur aliquid esse,non est compulsus circuncidi,sed susceptus est incircunciſus? ¶Propter autem subintroductos fratres falsos, qui subintrauerunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, vt nos in seruitutem subiicerẽt, ad horã cessimus subiectioni, vt veritas euãgelij permaneat apud vos.) Titum,quia Græcus erat, sicut Galatæ, negat circunciſum. Quo dicto hos arguit,qui paterentur se circuncidi, cum essent Græci. Sed ne forte opponeretur ei quia ipse circunciderat Timotheũ,nunc causas exponit cur fecerit quod faciendum negabat,dicens: Propter subintroductos autem falsos fratres,qui subintrauerunt explorare libertatem nostram quam habemus in Christo Iesu, vt nos in seruitutem subiicerent, ad horam cessimus subiectioni, vt veritas euangelij apud vos permaneat. Græci econtra dicunt, Nec ad horam cessimus. & hoc aiunt conuenire causę: quia qui fieri prohibebat, non oportebat, inquiunt, dicere se feciſſe,ne probaret esse faciendum. Sed Apostolus vir diuinus sciens posse hoc opponi,ipse illud proponit, vt preueniat calumniosos: & reddit causas quibus compulsus est facere quod nolebat. Propter subintroductos autem, inquit, falsos fratres. Subintroductos dicit,quia cum dolo introierunt ostendentes se fratres, cum essent inimici. Qui subintrauerunt, hoc est,cum humilitate intrauerunt fingẽtes amicitiam. Explorare libertatẽ nostram quam habemus in Christo Iesu, vt nos in seruitutẽ subiicerẽt. Explorare est sic intrare, vt aliud fingat,& aliud quærat. Quo possent accusare libertatem nostrã quam habemus in Christo Iesu. Libertas in Christo Iesu hęc est,nõ subiici legi. Vt nos in seruitutem subiicerent,hoc est, ad hoc intrauerũt cum dolo & fallacia, vt nostrã libertatem seruituti subiicerẽt,cogentes nos subiici legi circunciſionis. Ad horam cessimus subiectioni, hoc est,ad horam nos subiecimus seruituti, humiliãtes nos legi, vt circunciſo Timotheo cessaret dolus & scandalũ Iudęorum. Parati enim erant,sicut datur intelligi, commouere illi tumultum & seditionem. Fuit enim causa quomodo haberent aditũ calumniæ faciendæ. Timotheus enim erat matre quidem Iudæa,patre autem Græco. vnde factum est vt secundum legẽ circunciſus infans non esset. Volens autẽ Apostolus eum assumere vt ordinaret illũ episcopũ, sicut fecit: quia testimonium ei,inquit, bonum perhibebãt omnes loci illius: insidias passus est Iudæorum. Explorabant enim si filium

Universidad de Deusto
Biblioteca

filium Iudææ incircunciſum ſuſciperet, parantes ſeditionem: quia ſi de Græcis contradicebat non eſſe circuncidendos, ſicut & epiſtola ab apoſtolis de hac re fuerat data, vel ſi A
lios Iſrael circuncidi non vetaret: quia nihil de his in epiſtola eadem ſignificauerant apoſtoli: ex cuius authoritate plus ſæuiebant credentes Iudæi, quia non prohibebat Iudæos ſi lios ſuos circuncidere ipſa epiſtola. Tunc, inquit, accipiens eum, circuncidit propter Iudæos qui erant in locis illis. De gentibus autem ſcandalum non habebant, vnde Titus non eſt compulſus circuncidi. Ad horam ergo ceſſit, vt veritas euangelij permaneat apud gentes, cum non ſubiiciunt ſe circunciſioni. Apud Iudæos autem non erat veritas euangelij, quia credentes circuncidebant filios ſuos. In Chriſto enim Ieſu neque præputium, neque circunciſio aliquid valet, ſed fides per dilectionem operans. Nam non ſolum hiſtoria, ſed & literæ hoc indicant, quia ceſſit. Nam ſuprà dicit Titum, cum eſſet Græcus, non eſſe compulſum circuncidi, & ſubiicit dicens: Propter ſubintroductos autem falſos fratres. Quid iam ſonat, niſi quia ceſſit ad horam propter ſubintroductos autē falſos fratres? Si quo minus, quomodo verba aut ſenſus ſe ſequerentur? Titum certe negat B
compulſum circuncidi: propter ſubintroductos autem falſos fratres quid ſonat, niſi quia ceſſit? Si autem propter ſubintroductos falſos fratres non ceſſit, non voluntate non ceſſit. Nam ceſſurum ſe ſignificauit ſi hoc eſt, ſed propter ſubintroductos falſos fratres non ceſſit. Si ergo cedendum non fuit, quare falſi fratres dicuntur, quorum beneficio nó fecit quod faciendum non erat? Itaque ſi hoc eſt, beneficium præſtiterunt Apoſtolo, quia horum cauſa non ceſſit quod cedere habebat. Cur igitur exploratores dicti ſunt, ſi hoc illum facere nolebant quod facturus erat, ſed propter iſtos non fecit? Si autem non erat facturus, ſine dubio propter iſtos fecit: aliud enim non eſt. Literæ enim hoc indicant quia ceſſit, & hiſtoria factum exclamat. Quomodo enim ad horam negaret ſe ceſſiſſe, cum probaretur propter Iudæos Timotheum circuncidiſſe, quod eſt ad horam ceſſiſſe, & ſecundum legem purificatum in templum aſcendiſſe? Ille enim poſſet dicere nec ad horam ſe ceſſiſſe, qui nunquam inueniretur ceſſiſſe. Aut enim ceſſurus propter fratres falſos non ceſſit. aut non ceſſurus propter fratres falſos C
ceſſit. Vnum ergo de duobus accipite. Falſi fratres tamen dicuntur, qui credentes iudaizabant. ¶ Ab his autem qui exiſtimantur aliquid eſſe, quales aliquando fuerant, nihil mea intereſt. Deus perſonam hominis non accipit.) Hoc ſignificat, quia apoſtoli prius ſimplices homines erant & imperiti, nullius dignitatis in lege: ſed hoc non obeſſe. Quis enim accuſet eum quem deus excuſat? Quia non quæritur quis quid fuerit, ſed quid ſit. Præterita enim nec cōdemnant, nec vindicant. Sed tamen vult intelligi, quia & peritus fuit in lege, & clarus in vita: ac per hoc & in diſpenſatione euangelij præcipuus miniſter. ¶ Mihi enim, qui exiſtimantur aliquid eſſe, nihil contulerunt.) Nihil dicit ſe ab apoſtolis conſecutum, ſed à deo: quia qui imperitis ſenſum tribuit diſciplinæ chriſtianæ, ipſe & mihi, inquit, cum eſſem legiſperitus, dignatus eſt impartiri ſenſum rationis huiuſmodi. Quomodo ergo fieri poterat vt hic ab his diſceret, quem peritum inueniens, peritiorem fecit gratia Chriſti? ¶ Sed econtra cum vidiſſent quia creditum eſt mihi euangelium præ- D
putij, ſicut Petro circunciſionis. Qui enim operatus eſt Petro in apoſtolatu circūciſionis, operatus eſt & in me ad gentes.) Petrum ſolum nominat, & ſibi comparat, quia primatum ipſe accepit ad fundandā eccleſiam: ſe quoque pari modo electum, vt primatum habeat in fundandis gētium eccleſiis: ita tamē, vt & Petrus gētibus prædicaret, ſi cauſa fuiſſet & Paulus Iudæis. Nam vterque inuenitur vtrūque feciſſe: ſed tamen plena authoritas Petro in Iudaiſmi prædicatione data dinoſcitur, & Pauli perfecta authoritas in prędicatione
1. Timo 2. gentium inuenitur. Vnde & magiſtrum ſe gentium vocat in fide & veritate. Vnuſquiſque enim pro viribus ſuis & diſpenſationem ſortitus eſt. Difficilius enim fuit eos qui longe à deo erant, ad fidem ſuam attrahere, & ſuadere quàm proximos. ¶ Et ſcientes gratiā dei, quæ data eſt mihi, Petrus & Iacobus & Ioannes qui videbantur columnæ eſſe, dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis, vt nos ad gentes, ipſi verò in circunciſionem, tātum vt inopiis memores eſſemus pauperū: quod & ſolicite curaui hoc ipſum facere.) Ab apoſtolis qui clariores inter cæteros erant, quos & firmitatis cauſa columnas appellat, quique cum domino ſemper in ſecretis fuerant, gloriam eius digni in monte reſpicere, ab his itaque probatum dicit donū quod accepit à deo, vt dignus eſſet habere primatum in prædicatione gentium, ſicut & habebat Petrus in prędicatione circunciſionis. Et ſicut dat Petro ſocios viros egregios inter apoſtolos, ita & ſibi iungit Barnabam, qui diuino iudicio ei adiunctus eſt: gratiam tamen primatus ſibi ſoli vindicat conceſſam à deo, ſicut & ſōli Petro conceſſa eſt inter apoſtolos, ita vt apoſtoli circunciſionis dextras porrigerent apoſtolis gentium, ad concordiam ſocietatis demonſtrandam, vt vtrique ſcientes perfectionis ſpiritum in diſpenſatione euangelij ſe à domino conſecutos, in nullo ſe inuicem egere oſtenderent. Hoc ſolum tamen inter ſe conueniſſe, vt quod non ex præcepto vel dono domini fuerant inſtructi, quia facile erat hoc ex lege cognoſcere, hos quibus prædicabant, pauperum memores eſſe iuberent, vt miſericordiam per quam à deo redempti ſunt, colerent. Idcirco igitur hæc quæ inter ſe & apoſtolos facta ſunt, manifeſtat, vt ſciant Galatæ quia quod ab eo acceperant, hoc verum eſt & probatum. ¶ Cum autem veniſſet Petrus Antiochiam, in faciem illi reſtiti, quia reprehenſus erat.) Poſt concordiam ſocietatis, & honorificētiam primatus, quam ſibi inuicē per gratiam dei detulerunt, nunc interueniente cauſa negligentiæ vel erroris, diſſidere inter ſe videntur apoſtoli, non in propria cauſa, ſed in ſolicitudine eccleſiæ. In faciem, inquit, illi reſtiti. Quid eſt hoc, niſi in præſenti ei contradixi? Et qua cauſa, ſubiunxit dicens: Quia reprehenſus erat. Reprehenſus vtique ab euangelica veritate, cui hoc factum aduerſabatur. Nam quis eorum auderet Petro primo apoſtolo, cui claues regni cœlorum dominus dedit, reſiſtere, niſi alius talis, qui fiducia electionis ſuæ ſciens ſe non imparem, conſtanter improbaret quod ille ſine conſilio fecerat? ¶ Prius enim quàm veniſſent quidam à Iacobo, cum gentibus edebat. Cum autem veniſſent, ſubtrahebat & ſegregabat ſe, timens eos qui erant ex circun C
ciſione. Et ſimulauerunt cum illo & cæteri Iudæi, ita vt & Barnabas cōſentiret ſimulationi eorum.) Hi omnes Iudæi, qui conſenſerunt ſimulationi Petri & Barnabæ, bonæ fidei fuerunt, ſed propter ſcandalum illorum qui veniebant ab Iacobo, erant enim æmulatores legis, qui & legem & Chriſtum æquo iure venerarentur, quod contra fidei diſciplinam eſt, præſentibus eis non commiſcebantur gentibus. Timebant enim impetum audaciæ eorum, qui æmulabantur legē. Quod ſi ſolū fuiſſet, non erat reprehenſibile: ſed in quo erratum eſt, in ſubiectis oſtendit. Nam & ipſe vtique ceſſit animoſitati & audaciæ Iudæorum, timens ne per hoc quod facile eſt, ſurreperet ſcandalum quod difficile ſedaretur: quia & ſecundum legem purificauit ſe coactus, & Timotheum circuncidit inuitus. ¶ Sed cum vidiſſem quia non recta via incedunt ad veritatem euangelij, dixi Petro coram omnibus.) Ideo in ſolum Petrum inuehitur, vt in eo qui primus eſt, diſcerent cæteri. ¶ Si tu cum ſis Iudæus, gentiliter viuis, quomodo gentes cogis Iudaizare?) Nunc aperit cauſam reprehenſionis. Non enim aliquid fuiſſet erroris, ſi præſentibus Iudæis diſſimulaſſet à gentilibus, timens ſcandalum. Sed hic tota cauſa reprehenſionis eſt, quia aduenientibus Iudæis ab Iacobo, non ſolum ſegregabat ſe ab eis cum quibus gentiliter vixerat, ſed & cōpellebat eos Iudaizare, cauſa timoris illorum: vt quid horum verum eſſet, ignorarent gentiles. Sciebant enim ipſum ſecum non quaſi Iudæum vixiſſe. Poſt autem audientes ab eo quia Iudæorum inſtar ſequendum erat, hæſitabant vtique quid eſſet verum. Si enim hoc verum erat vt iudaizarent: ipſum prævaricatorem tenebāt, quia gentiliter vixerat. Si autem illud melius erat, & verum, vt ſimpliciter viuerent: euerſio erat gētilium per eius ignauiam, quibus adempto bono res laboriosa & inefficax tradebatur. Apoſtolus autem Paulus quando ad horam ceſſit, non hoc & ſuaſit, ſed rem ſe ſuperfluam & inanem facere clamitabat, propter furorem Iudæorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cui quidem rei non succubuisset, nisi causa interfuisset, qua audacia Iudæorum plurimum se iactaret. Erat autem Timotheus filius mulieris Iudææ, patre autem Græco. Vnde factum est vt infans secundum legem minime circumcideretur. Insidiabantur ergo explorantes si eum qui Iudæus natura erat, incircumcisum assumeret: quod illicitum putabant generi Iudæorum: occasionem quærentes qua eum euersorem tenerent legis. hac causa ad horam cessit furori eorum. ¶Nos natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores. Scientes autem quia non iustificatur homo ex operibus legis nisi per fidem Iesu Christi: & nos in Christum Iesum credimus, vt iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis.) Manifesta ratione circunuentos eos ostendit vt seruarent legem, in qua nemo iustificatur apud deum: quippe cum hi ipsi qui natura Iudæi sunt, volentes iustificari relicta lege, confugiant ad fidem Christi. ¶Quoniam ex operibus legis nō iustificabitur omnis caro.) Nullum hominem iustificatum dicit ex operibus legis. Quicunque enim iusti sunt, ex fide iustificati sunt: sicut Abraham, & Isaac, & Iacob, & cæteri sancti. ¶Si autem quærentes iustificari in Christo, inuenimur & ipsi peccatores: ergo Christus peccati minister est? Absit.) Quomodo Christus peccati minister potest esse, qui donat peccata? Ideo absit, inquit. Sed si iustificari volentes per fidem Christi, legi seruimus, sub peccato nos esse profitemur: quia fides extrahit hominem à lege, vt iustus sit. Ergo si damus nos legi, peccatores inuenimur: quia qui sub lege sunt, sub maledicto sunt. ¶Si enim quæ destruxi, hæc iterum reædifico, præuaricatorem me constituo.) Absolutum est, qui enim accedens ad Christum reliquit legem, de seruo fit liber. Quod si iterum redeat ad legem, ipse sui accusator existit, quia factū suum condemnat. ¶Ego enim per legem legi mortuus sum, vt deo viuam.) Hoc dicit quia per legē fidei mortuus est legi Moysi. Moritur enim legi, qui liberatur ab ea: & viuit deo, cuius fit seruus emptus à Christo. ¶Christo enim confixus sum cruci.) Hic configitur cruci Christi, qui æmulus vestigiorum eius nulla mundi concupiscentia capitur, vt deo viuēs, mundo mortuus videatur. Qui enim non agit quæ mundi sunt vel erroris, mortuus est mundo. ¶Viuo autem iam nō ego, sed viuit qui in me est Christus.) Non est ambiguum, in eo qui per fidem liberatur à morte, Christum viuere. Morte enim digno dum donat peccata, ipse viuit in loco eius: ipsius enim præsidio ereptus est morti. Quod verò nunc viuo in carne, in fide viuo filij dei, qui dilexit me, & tradidit se pro me. ¶Non sum ingratus gratiæ dei.) Quoniam futura vita promissa est Christianis, ideo qui nunc in hac vita auxilio dei munit' viuit, in fide vitæ promissæ viuit. Hic enim imaginem eius contemplatur, quasi pignus habens vitæ futuræ, quæ per dei nutum Christi amore nobis quæsita est. Hic ergo non est ingratus Christo, qui in fide eius perdurat, sciens nullius se habere beneficium, nisi huius: & ad contumeliam eius proficere, si alterum ei comparat, cuius auxilium habere non potuit. ¶Si enim per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est.) Nihil tam apertum, quia si per legem potuisset homo iustificari, Christum nō oportuerat mori. Sed quia lex dare remissionem peccatorum non poterat, neque secundum mortem detriumphans expoliare captiuis quos tenebat causa peccati, idcirco Christus mortuus est, vt ea præstaret quæ lex non poterat: ac per hoc non gratis mortuus est. Mors enim eius iustificatio peccatorum est.

A B C D

a CAPVT TERTIVM.

O Insensati Galatæ, quis vos fascinauit?) Irascentis cum miraculo verba sunt, quia sic fuerant deprauati, vt nec se agnoscerent circunuentos. Procæmio vsus est. Omnis enim qui fascinatur de bono transit in malum: sicut & hi de libertate & securitate ad seruitium & solicitudinem transierunt. ¶Ante quorum oculos Christus Iesus proscriptus est, & in vobis crucifixus est.) Manifestum est quia stultorum oculis Christus proscriptus videtur, id est expoliatus vel condemnatus. Prudentium verò oculis & sensibus non solum non condemnatus, sed ipse mortem cruce sua damnasse videtur. Passio enim domini vita nostra est, & destructio mortis. Sed quia hi indignè cœperant sentire translati ad legem, idcirco mentibus eorum Christum condemnatum videri conqueritur. Ideoque subiecit: In vobis crucifixus est, hoc est, sensu vestro crucifixus est, quasi homo. In quo enim spes plena non est, homo est. Ideo hi non putabant plenam salutē esse in Christo, quia legem illi æquabant. In his verò qui congruè intelligunt Christum, viuit in eis Christus. In Fotino crucifixus est. Hic enim verè mortuus est, in quo Christus dicitur crucifixus, quia istud loco accusationis obiicitur. ¶Hoc solum volo discere à vobis, ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei? Sic sine intellectu estis?) Adhuc eum stomacho loquitur. Dolet enim valde super errore eorū, quia fabricam suam, qua eos per euangelium ædificauerat, videbat esse destructam. Non sic de Corinthiis motus est, quia quanuis carnales eos appellet, non tamen vsque adeo fuerāt mente capti, vt circuncidi se paterentur. Ideo & hi stulti & sine intellectu esse dicuntur, quia nec dolori carnis suæ consulere valuerūt. Vsque ad hoc enim solet quis induci, quod delectat, aut dolorem non præstat. Interrogantis ergo verba sunt, & quod interrogat, ex parte confirmantis, cum dicit: Hoc solum volo discere à vobis, ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei? Hoc ab eis quærit, in quo & gloriabantur, & negare non poterant, quia spiritum sanctum per fidem acceperant, non per legem, vt resipiscentes agnoscerent quia donum dei, in quo gloriabantur, non ex opere legis acceperant, sed credentes in Christum, vt vel sic grati Christo legem quam sibi in nullo prodesse dicerant, relinquerent. Hoc proponit, quod illo in tempore negari non poterat, spiritum dei inesse credentibus. Ad rudimenta enim fidei commendanda, donum dei hoc manifestabatur hominibus, sicut inter ipsa initia factum est in apostolis, & cæteris discipulis, necnon & in illis duodecim, quos quia in adulterino baptismate sub nomine baptismi Ioannis fuerant non tincti, sed sordidati, Paulus apostolus in trinitatis nomine baptizari præcepit, quibus impositis manibus decidit in eos spiritus sanctus, & diuersarum linguarum ministrabat eloquia cum interpretatione earum, vt nullus auderet negare spiritum sanctum inesse eis. Quamobrem sine intellectu Galatas esse appellat, qui huius rei ignari, & conscij degradantes se, carnis curæ se subiecerunt. ¶Incipientes spiritu, nunc carne consummamini?) Hoc dicit, quia cum ab inferioribus ad summa fidei ascensus sit, hi cōtra de summis in ima delapsi sunt. Per fidem enim spiritales effecti, conuersi ad legem, perdiderant gratiam spiritus, quam fuerant consecuti. Consummatio enim perditionem significat, id est, finem. ¶Tāta passi estis sine causa, si tamen sine causa?) Multa eos passos pro fide significat ab infidelibus. Tunc enim qui credebāt, cæteris opprobrio erant, siue domesticis, siue extraneis. Nam digito signabantur quasi rei maiestatis. Vnde similiter Galatæ multa passi sunt insanatores experti: cuius rei meritum perdiderant mittentes se sub lege. Sed quia adiecit, Si tamen sine causa, ostendit sperare se posse reformari illos. ¶Qui ergo præbet vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis, ex operibus legis, an ex auditu fidei?) Idem sensus est, cui adduntur virtutis insignia, quæ testimonium præbent fidei, quod sit spe fida & rationabilis. Legem autem nulla virtus comitatur, quæ attrahat ad eius spem: quia quæ videntur, non sperantur, sed sunt temporalia, sicut lex factorum, quam supra ostendimus. ¶Sicut scriptum est: Credidit Abraham deo, & æstimatum est ei ad iustitiam.) Ostendit exemplo Abrahæ, qui pater fidei est, iustitiam non ex operibus legis imputari, sed per fidē. credens enim iustificatus est, ac per hoc stultè & improuidè legi eos se subiecisse, quæ non ad iustificationē data est. ¶Cognoscetis ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahæ.) Verum est quia credentes filij sunt Abrahæ, quia si Abraham ex fide iustificatus est primus, quotquot post hunc credunt, filij eius sunt, siue ex Iudæis, siue ex gentibus. ¶Præuidens autem scriptura quia ex fide iustificat gentes deus, prænunciauit Abrahæ, quia benedicentur in te omnes gentes.) Hoc dicit quia forma est Abraham omnium credentium, vt hi benedicti in eo sint qui credunt

Genes.

credunt. ſequentes enim fidem eius, participes fiunt benedictionis eiuſdē. ¶Ergo qui ex fide ſunt, benedicentur cum fideli Abraham. Quotquot enim ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. Manifeſtum eſt quia fideles cum fideli benedicentur, quomodo infideles cum infidelibus punientur. Nam qui ſub lege agunt, ſub maledicto ſunt, quia tranſgreſſores legis ſunt peccatores. ¶Scriptum quippe eſt: Maledictus omnis qui non permāſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea.) Hoc ſcriptum eſt in Deuteronomio, quia ſi quid legis præterīſſet aliquis, maledictus haberetur. Et tanta mandata ſunt, vt impoſſibile ſit ſeruari ea. Vnde & Petrus apoſtolus in Actib' apoſtolorum ait: Quid imponitis iugum fratribus, quod neque patres noſtri neque nos potuimus portare? Negligenti enim & ſuperbo populo hæc data erāt, vt per omnē conuerſationem legē haberent. ¶Quod autem in lege nemo iuſtificatur apud deum, manifeſtum eſt, quia iuſtus ex fide viuit.) Ac per hoc recedendum à lege docet, ne iuſtitia per fidem quæſita depereat. ¶Lex autem non ex fide eſt, ſed qui fecerit ea, viuet in eis.) Non eſt ex fide lex, quia nihil mandat credendum. Omnia enim eius manifeſta ſunt, vt ſeruans legem viuat. Si quo minus, neceſſe eſt plectatur: quia quod ſciuit vitandum, admiſit. Poteſt opponi è diuerſo, & dici, Si in lege nemo iuſtificatur, quid eſt vt maledicatur qui aliquid præterit legis? Verum eſt, quia nemo per legem iuſtificatur, ſed apud deū. Iuſtificatur autem apud mundum, vt ſecurus ſit in vita preſenti. Si autem apud deum iuſtificari vult, vt illi ad meritū proficiat in die iudicij, dei ſequatur fidem. Alioquin hic ſecurus, reus erit in futurum. Prodeſt ergo lex, ſed quæ in tabulis ſcripta eſt. Nam cætera, ſicut dixi, vt oneri eſſent data ſunt. ¶Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.) Quoniam nemo poterat implere legē, rei erant omnes maledicto legis, vt vindicaret in eos. Chriſtus autem homo natus, oblatus à patre pro nobis, redemit nos à diabolo. Morti enim volentes offerens illum pro iis qui maledicto legis erant obnoxij, maledictum illum fecit hoc modo, ſicut in lege hoſtia pro peccatis oblata, peccatū nuncupabatur: propterea pro maledictis oblatus, factus eſt maledictum. Nam & à Iudæis factus eſt maledictum, dum quaſi peccator occiditur. Ideo non dixit: Factus pro nobis maledictus, ſed maledictum. Is enim qui propter peccatum proprium morti offerebatur, maledictus fiebat. in ſua enim cauſſa moriebatur. Et ſi propius aſpicias, videbis Chriſtum maledictum eorum factum, à quibus occiſus eſt. Crux enim ſaluatoris, peccatum & maledictum eſt Iudæorum. ¶Quia ſcriptum eſt, Maledictus omnis qui pendet in ligno.) Hoc Moyſes dixit in Deuteronomio de reis mortis, vt ſufficeret ſuſpenſis in ligno illic eſſe vſque ad veſperam, & deponi ad ſepulturam. Quia maledictus omnis, inquit, qui pendet in ligno, vt reo mortis ſufficeret hoc, quia ſuſpenſus moriebatur in ligno, ne diutius ſi eſſet ſuſpēſus, maius haberet opprobrium mors eius quàm deberet: & fieret macula generi eius, ſi ampliùs mors eius publicaretur. Ac per hoc ſaluator innocens ſuſpenſus in ligno, non eſt maledictus, ſed maledictum illorum à quibus ſuſpenſus eſt. Quantum tamē ad Iudæos pertinet, quaſi peccatorem illum occidendum Pilato offerentes, maledictum illum fecerunt, vt quaſi reus occideretur, cum eſſet innocens: quia dignus morte maledictus eſt iuxta legem. Videntes enim multos aggregari doctrinæ eius, zelati ſunt dicētes: Ecce totus mūdus abiit poſt illum. ac per hoc pro nobis occiſus dicitur: & duplici genere pro nobis. Cum enim putant illum occidi debere, ne dorem, nihil profecerunt, quia & doctrina eius creuit, & mortem euacuauit in paſſione ſua. Deſcendens enim ad inferos, genus hominum liberauit, qua cauſſa & occidi ſe permiſit, ſciens pro nobis eſſe contra diabolum. ¶Vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Chriſto Ieſu, vt benedictionem ſpiritus accipiamus per fidem.) Hoc dicit quia exprobratis & maledictis Iudæis, eū ſibi de iuſtitia legis blādirētur, occiſo ſaluatore quaſi ſabbati violati reo, promiſſionis benedictio Abrahæ tranſitum fecit ad gentes per fidem Chriſti Ieſu. Vnde dicit dominus Iudæis: Tolletur à vobis regnū, & dabitur genti facienti fructus eius. ¶Fratres ſecundum hominem dico.) Hoc dicit quia exemplo humanæ cauſſæ commendare vult rationem diuinæ promiſſionis. ¶Tamen hominis teſtamentum confirmatum authoritate, nemo irritum facit, aut ſuperordinat.) Verum eſt, quia teſtamentum defuncti iure factū non poteſt ſcindi. ¶Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius. Nō dicit & ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno, & ſemini tuo, quod eſt Chriſtus.) Hoc eſt quod ſcriptum eſt in Geneſi ad Abraham: Et in ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Quod vtique impletum eſt in Chriſto, in cuius nomine omnes gētes benedicuntur per fidē. Ideo non in multis, ſed in vno firmata eſt promiſſio, qui eſt Chriſtus. Hac diſputatione ſua apoſtolus quaſi reos falſati teſtamenti deſignat, qui credentes in Chriſtum & de lege aliquid ſperant, vt nō ſolum ſalus promiſſa in Chriſto, ſed & in lege ſit. Ideo probat promiſſionē benedictionis in ſolo Chriſto factam. ¶Hoc autē dico, teſtamentum confirmatū à deo in Chriſto, quæ poſt quadringentos & triginta annos facta eſt lex, non infirmat ad euacuandam promiſſionem.) In tantum in ſolo Chriſto firmatam benedictionis promiſſionem docet, vt legem poſt quadringentos & triginta annos datam oſtendat. Conſtituta enim promiſſione poſtea data eſt lex, quæ non vtique infirmaret promiſſionē, ſed quòd futura & quando ventura eſſet, ſignificaret. ¶Si enim ex lege hæreditas, iam nō ex promiſſione. Abrahæ autem promiſſionē donauit deus.) Duas cauſſas contrarias ſibi defendunt Iudæi. Nullo enim pacto, nulla ratione ſuaderi poteſt Iudæis, Abrahæ promiſſionem euacuatam per legem, & recte. Sed aliud aduerſum improuida præſumptione defendunt, putantes iuſtificationem ſine operibus legis prouenire non poſſe, cum ſciant Abrahā, qui forma eius rei eſt, ſine operibus legis per ſolam fidē iuſtificatum. Sed æmulatione quadam cæcati, non intelligunt neque conſiderāt quia ſi per legem iuſtificatio, excluditur promiſſio. Et ſi excluſa fuerit promiſſio, fine dubio fruſtrabitur fides Abrahæ. Quod ne audire quidem ſe patiuntur Iudei, ſciētes quia promiſſio ex fide eſt Abrahæ. Quæ promiſſio ex fide iuſtificat, nō per legem, ſicut & Abraham iuſtificatus ex fide eſt. Hi ergo hæredes ſunt promiſſionis Abrahæ, qui illi ſuccedunt, ſuſcipientes fidem, in qua benedictus & iuſtificatus eſt Abraham. Teſtimoniū ergo promiſſionis Abrahæ teſtamentum appellatur, vt poſt mortem eius hæredes eſſent in promiſſione filij eius facti per fidem. Quæ cauſa cucurrit vſque ad Chriſtum Abrahę repromiſſum, vt poſt mortem Chriſti credētes, hæredes eſſent fidei Abrahæ per teſtamentum ſanguinis Chriſti. Donum ergo quod promiſſum eſt Abrahæ, filiiſque eius, in Chriſto ſolutum eſt: quamuis & ipſe Abraham conſecutus ſit donū hoc illic vbi inuentus eſt. ¶Quid ergo lex factorum poſita eſt, donec veniret ſemen cui promiſſum eſt?) Lex factorum, id eſt Moyſi, poſita eſt in medio inter cœptam promiſſionem & ſemen cui facta promiſſio eſt, hoc eſt inter Abrahā & ſaluatorem. Ideo longe data poſt factam promiſſionem, vt ipſa diſtinctione aliud lex, & aliud promiſſio videretur, vt populum dei à gentibus ſegregatum eruditet ſub dei timore, vt dignus fieret ad excipiendam promiſſionē, quæ eſt Chriſtus. Lex tamen factorum ideo dicitur, quia docet quæ deo iubente corporaliter fiant de ſacrificiis, de primogenitis, de decimis, & de cæteris talibus. ¶Diſpoſita per angelos in manu mediatoris.) Angelos dicit dei nuncios, id eſt, Moyſem, filium * Naue, & cæteros prophetas vſque ad Ioannem Baptiſtam, de quo deus dicit: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. Per hos ergo lex ordinata, diſpoſita eſt à deo, in manu, id eſt, poteſtate ſaluatoris. Ipſe eſt enim mediator vel reconciliator dei & hominum, vt ſaluet quos vult ex iis qui legem per ſupra memoratos angelos acceperūt. Ipſe enim ait: Sicut enim pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat. ¶Mediator autem vnius non eſt.) Sine dubio mediator, hoc eſt arbiter, nō eſt vnius, ſed duorum. Cum enim duo populi inuicē aduerſum ſe dimicarent, ſemper diſſidentes & inimici diuerſitate doctrinæ, Saluator horum arbiter venit, ampurans vtriſque populis per quod diſcordabant, vt poſſent eſſe pacifici. Abſtulit ergo gētibus numerum deorum, & famulatum elementorum, quod ſcā-

dalum

Deute.27. Actuum.15. Abacuc.2. Deute.21. Ioan.12. Matth.21. Genes.26. * Teſtim. Mala.3. Ioan.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dalum erat Hebræis. Abstulit & Iudæis opera legis, id est, A Neomenias, circuncisionem & curam sabbati, & discretiones escarum, & cætera quæ abominabantur gentiles: & sic facti sunt pacifici, qui prius fuerant inimici. Si ergo hæc ita se habent, quid est vt Galatæ hebetudine mentis arbitrum istum corrumpant, conuersi ad Iudaismum? Iudicium enim saluatoris in irritum ducunt, quando post factã pacem quasi pœnitentes de ea, subiiciunt se illis quæ prius paci fuerãt inimica. Iuxta sensum ergo Galatarum Christus arbiter nõ est, quia inducti in legem, de duobus populis vnum fecerũt: & vnius vtique populi arbiter nemo est. Hũc eundem sen-
Ephes. 2. sum ad Ephesios prosequitur, dicens: Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ soluens inimicitiam in carne sua, legem mandatorum in decretis euacuans, vt duos conderet in se vno nouo homine faciens pacem. Si in vno nouo homine fecit pacem, ambobus vtique abstulit per quod dissidebant, & hoc eis statuit data sua lege per quod essent pacifici. Hoc Galatæ irruperunt conuersi ad Iudaismum. ¶ Deus autem vnus est.) Hoc B dicit, ne Christum prædicando deum, quem arbitrum dicit vni deo, prædicasse putaretur contra legem & prophetas.
Arbitrum ergo hunc per assumptionem carnis intelligi do-
1. Timo. 2. cet, sicut dicit ad Timotheum: Arbiter dei & hominũ homo Iesus Christus. Iuxta autem quod deus est, à patre hunc nõ separari, sed vnum esse cum patre. Siue enim pater, siue filius, deus vnus est. Deus enim naturæ nomen est & potestatis, quam in patre & filio indiuiduam manere ipsa nominum ratio docet. ¶ Lex igitur aduersum promissa? Absit.) Absit vtique, quia non est lex inimica promissionis, quippe
Deute. 18. cum confirmet eam. Nam primus Moyses dixit: Prophetã vobis excitabit deus de fratribus vestris. Hoc dictum de Christo Petrus apostolus probat in Actis apostolorum septimo capite. ¶ Si enim data esset lex quæ posset viuificare, vere ex lege esset iustitia.) Iustitiam hanc dicit, quæ apud deum imputatur iustitia, id est fidei, quia & lex habuit iustitiam, sed ad præsens, non quia iustificaret apud deum. Remittere enim peccata non potuit, vt de peccatoribus face- C ret iustos, sed ad hoc data est, vt terrori esset, prouocans homines ad bonam vitam, irreuerentes puniens: Ideoque non est data lex, quę posset viuificare, sed condemnare. ¶ Sd cõclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.) Hũc sensum & ad Romanos xj. posuit dicens: Cõclusit deus omnia sub peccato, vt omnium misereatur. Hoc dicit quòd suprà memoraui, quia lex aũ hoc data est, vt peccatores reos se scirẽt apud deum. Manifestatis enim peccatis suis concluſi sunt, vt se excusare non possent, sed quærerent misericordiam, vt veniens qui promissus erat Abrahæ, fidẽ solam ab eis posceret, quã habuit Abraham, vt & malorum suorum veniam & iustificationem mererentur. Hoc enim manifestauerat deus per
Esaiæ. 59. Esaiam prophetam, dicens: Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impietatem ab Iacob: & hoc erit illis à me testamentum, cum abstulero peccata eorum. ¶ Prius enim quàm veniret fides, sub lege custodiebamur, concluſi in eandem fidem, quæ incipiebat reuelari. hoc est quod dicit, quia ante- D quam veniret saluator, sub legis custodia agebamus ne peccaremus, vt venienti promissione digni essemus. Ha- enim spe lex tutos præstabat nos, vt venienti Christo offerret nos, id est Iudæos. ¶ Itaq; lex pædagogus noster fuit in Christo Iesu, vt ex fide iustificaremur.) Idem sensus est, quia sub cura legis eramus, donec veniret Christus, qui nos credentes iustificaret. ¶ Veniente autem fide, iam non sub pædagogo sumus. Omnes enim filij dei estis per fidem quę est in Christo Iesu.) Sub pædagogo qui agit, potestatis suæ non est. Paruulus enim & lubricus ad peccandum sub pædagogi cura habetur. Veniente autem Christo, qui quasi de minoribus facit maiores, liberati de potestate pædagogi, per ablutionem peccatorum facti sumus filij dei, cum essemus serui peccati. ¶ Quotquot enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.) Hoc dicit quia credentes dum immutãtur, Christum induunt, quando hoc appellantur quod credunt. ¶ Non est Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus neque fœmina. Omnes enim vos vnũ estis in Christo Iesu.) Nullam distantiam dicit credẽtium, vt nulli præiudicetur quid fuerit antequam crederet. Omnibus enim his vnum decretum est donum. Apud deum enim nulla discretio personarum est, nisi morum & vitæ, vt homines vnius fidei meritis distinguantur, non personis. ¶ Si ergo vos omnes vnum estis in Christo Iesu, ergo Abrahæ semen estis secundum promissionem hæredes.) Semen Abrahæ sunt omnes credentes, quia Abraham pater est omnium credentiũ. Et si filij sunt, necessario & promissionis eius hæredes, vt consequantur per fidem quod promissum est Abrahæ, vt participes sint iustificationis eius in regno cœlorum.

CAPVT QVARTVM.

DIco autem quod quamdiu hæres paruulus est, nihil differt à seruo, cum sit dominus omnium, sed sub curatoribus & actoribus est vsque ad præfinitum tempus à patre.) Verum est, quia ius patres ordinauerunt, & vsque ad quam ętatẽ subiectus debeat esse adultus, statuerũt: ita vt quamdiu paruulus est, libertate sua vti non possit, neque dominari quasi hæres, sed similis propè seruis in conditione est curatorum vel actorũ. Hoc exẽplo probat eos qui sub lege fuerũt, paruulos fuisse circa meritum, nec libertatem habuisse, quia in conditione legis erant subiecti causa peccati. ¶ Ita & nos cum essemus paruuli, sub elementis huius mũdi eramus subiecti.) In elemẽtis neomenias significat & sabbatum. Neomeniæ enim sunt dies Lunares, quos obseruant Iudæi: Sabbatum verò dies requietionis. Antequam veniret ergo promissio, id est donum gratiæ dei, & purificans iustificaret credẽtes, quasi imperfecti & paruuli per legem dei, subiecti eramus conseruis quasi pædagogis. Libertas enim nostra obnoxia erat causa peccati. Nihil tamen de elementis sperabant Iudæi, sicut & Pagani, sed creatorem deum venerabantur in creatura.
¶ At vbi venit plenitudo temporis, misit deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erãt redimeret, vt filiorum adoptionem reciperemus.) Plenitudo temporis est completum tempus, quod præfinitum fuerat à deo patre quando mitteret filium suum, vt ex virgine factus quasi homo nasceretur, subiiciẽs se legi vsque ad tẽpus baptismi, vt formã daret quomodo peccatores abluti, & à iugo legis erepti dignatione dei filij ei adoptarentur, sicut promiserat, redempti sanguine filij eius. Saluatorem autem necesse erat fieri sub lege, quasi filiũ Abrahæ iuxta carnem, vt circũcisus appareret iis esse, qui promissus Abrahę, venerat gentes iustificare per fidem, signum habẽs eius cui promissus fuerat. Ideo vltra neminem oportuit circuncidi, quia tamdiu cucurrit signum, quoadusque veniret qui promissus fuerat restaurare fidem, in qua iustificatus est Abraham in præputio, vt credentibus non opus sit circuncisio. Abraham autem ideo circuncisus est, quia filium se credidit habiturum in quo omnes gentes benedicerentur. Ideo tamdiu cucurrit signum, donec veniret qui erat promissus. Si autem hoc crederetur quod credidit Abrahã, non stetisset circuncisio, ne forte opponeretur, quia si Abrahã credidit, & circuncisus est, quare non circunciduntur credentes? Quoniam autem estis filij dei, misit deus spiritum filij sui in corda nostra, clamantem, Abba pater,) Ab his cœpit, quib' & scribit, dicens: Quoniam autem estis filij dei, & subiungit Iudæos, cum ait: Misit deus spiritũ filij sui in corda nostra. Quando autem dixit gentes filios dei credentes in Christũ, quæ prius fuerant inimici, dubium non erat Iudæos credẽtes dici filios dei, quos constat iam pridem hoc nomine nũcupatos. Nomen enim olim acceperant velut in imagine, vt postea cõfirmaretur per Christum, quia sine spiritu non erat plenum, Hoc est quod dicit & ad Romanos. Ipse spiri- Roma. 8.
tus reddet testimoniũ spiritui nostro quod sumus filij dei. Vt enim probaremur adoptati esse à deo in filios, spiritum suum dedit nobis, qui signũ patris ostendat in filios, vt quia hoc non auderemus dicere in infirmitate & indignitate nostra, suggerat, vt audeam' dicere, Abba, quod est pater. Denique Iudæis hoc iamdudũm non est concessum dicere.
¶ Itaque iam non est seruus, sed filius.) Non est seruus, quia sublatus

Universidad de Deusto
Biblioteca

sublatus de potestate legis, socius factus est benedictionis A proprij filij dei. ¶Si autem filius, & hæres per deum.) Dubium non est, quia ideo quis adoptat sibi filium, vt hæredē illum relinquat. Sed hæreditas ex morte alicuius prouenit. Quid est ergo vt mortales heredes eius dicātur, qui semper viuit? Sed scriptura more nostro loquitur, vt intelligere possimus. Vt enim ostendat daturum patrē filiis de bonis suis, hæc quæ daturus est, hæreditatem appellat. ¶Sed tunc quidē ignorantes deū, iis qui non sunt dij, seruiebatis.) Quoniam prius per ignorantiam peccabant seruientes idolis, facile illis ignotū significat: sicut dicit in Genesi Abimelech ad deum: Domine, inquit, nunquid gentem ignorantē perdes? Genc.20. ¶Nunc autem cognoscentes deum, imò vero cogniti à deo, quomodo iterum cōuertimini ad infirma & egena elementa, quibus denuo seruire vultis?) Graue illorum admissum notat, quia post agnitionem dei, ea quæ paganorū sunt, sequi cœperant. Et plus addit, quia nō illi cognouerūt deū, sed magis cogniti à deo sunt. Cum enim hi non quærerent deum, aduocauit eos ad suam gratiā: & hi ingrati, ad ea cō- B uerti cœperant quæ tunc colebant quando ignorabant deum, vt venerarētur infirma & egena elemēta, & nō tota mēte Christum, in quo omnis inhabitat diuinitas. Infirma & egena dicit elementa, quia imperfecta sunt. Ad regendum enim mundum inuicem egent sui: in Christo enim perfecta salus est. ¶Dies obseruatis, & mēses, & tempora, & annos.) Quæ elementa dixerit, nunc declarat. Diem Sol facit, menses cursus Lunæ. Tempora vero sunt ver, æstas, autumnus hyems. quatuor hæc completo numero proprio faciunt annum. Dies ergo obseruant qui dicūt, vtputa, Crastino proficiscendum non est. Post crastinum enim nō debet aliquid inchoari. & sic solent magis decipi. Hi autem colunt mēses, qui cursus Lunæ perscrutantur, dicētes, vtputa Septima Luna strumenta confici nont debent. nona iterum Luna seruū emptum vtputa domum duci non oportet. & per hæc facilius solent aduersa prouenire. Tempora vero sic obseruāt, cum dicunt. Hodie veris initium est, festiuitas est, post cras Vulcanalia sunt. Et talia iterum aiunt. Posterum est, domū C egredi non licet. Annos sic colunt, cum dicunt: kalendis Ianuariis nouus est annus. quasi non quotidie anni impleātur. Sed vt Iani illius recolant memoriam bifrontis, hac superstitione vruntur, quæ longe debet esse à seruis dei. Si enim deus ex toto corde diligatur, ipso propitio nulla debet esse formido neque suspicio harum rerum. Prospere enim potest cedere quicquid simpliciter sub dei deuotione fit. ¶Timeo vos ne frustra laborauerim in vobis.) Duplici genere subuersi fuerant Galatę, vt post dei gratiam non solū ad legem conuerterentur, sed ad errores pristinos. Inducti enim vel euersi in legem, facile declinarant ad obseruantiam dierum & mēsium. Sabbati enim obseruatio & Neomeniarum attraxerunt illos ad hæc. Ideoque timeo vos, inquit, ne sine causa laborauerim in vobis. Sic enim videbat eos in peius proficere, vt possent etiam à Christo penitus recedere. ¶Estote sicut & ego, quia & ego sicut vos.) Hoc dicit vt dent operam corrigendi se, quia non est impossibile vt sint sicut ipse, quia & ipse hoc erat: id est, homo, quod & illi: & D cum fuisset in errore persequens Ecclesiam, correptus cōuertit se. ¶Fratres, obsecro vos, nihil mihi nocuistis.) Nunc mitius agit cum eis, & bona eorū incipit memorare, vt post magnas correptiones bona opera sua audientes recrearentur, & data opera reformarent se, ne obiurgationibus diutius pressi, asperiores fierent exacerbati. nihil tamē sibi nocuisse illos dicit. Ipsis enim oberat delictum illorum. Apostolus enim impleuerat officium dispēsationis sibi creditæ, vt omni cum diligentia prædicaret eis: sicut dicit dominus ad prophetam Ezechiel: Tu, inquit, prędica. si te audierint, Ezech.3. lucraberis eos. si quo minus, tu saluabis animā tuam. ¶Scitis quia per infirmitatem carnis euāgelizaui vobis iam pridem, & tentationem vestram in carne mea nō spreuistis neque respuistis.) In memoriam reuocat illis tempus quando primum prædicauit illis Euangelium dei. Ipso enim tēpore iniuriis agebatur Apostolus, & cędibus infirmabatur. Infirmus enim videtur qui humiliatur, & non resistit propter Euangelium dei. & in hoc laudat constantiam eorum, quia non sunt abstracti à fide. Iniuria enim apostoli tētationes erant Galatarum, in qua firmi inuenti sunt, non dubitātes de fide. Possent enim scandalū passi dicere: Quæ est virtus aut spes in hac fide, quando minister eius sic humiliatur? Sed quia iam animum futuris spebus infecerant, præsentes exitus pro Christi nomine non pertimescebant, certi fidē nostram non in terris, sed in cœlis habere dignitatē, & pro his tribulationibus magna rependi præmia. Rubórem illis incutit, quia post hæc laudabilia circunuenti fuerant, vt vituperabiles viderētur. ¶Sed sicut angelum dei excepistis me, sicut Christum Iesum.) Hoc magis laudat in eis, quia presuris non deformatus est apud eos, sed commendatus, sciētibus pro iis qui credunt, pati illum exitia. Sicut ergo angelum dei exceperunt Apostolum, credentes donum dei esse quod prædicat: sic ei deferentes, quasi ipsi authori domino Iesu Christo. ¶Quæ ergo erat beatitudo vestra?) Beatos hos fuisse dicit apud cæteras ecclesias, per id quod apostoli iniuriis non frangebantur, sed crescebāt in fide. ¶Testis enim sum vobis, quia si fieri potuisset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi.) Votum eorum circa religionē tam plenum ostendit fuisse, vt non solum bene ab eis susceptus sit, sed & fortes in fide inuēti sint: &, quod ad laudem magis proficit, omnia penè sua illi obtulerint profligāda. Hinc plus dolet, quia tanta charitas subuersa fuerat praua doctrina. ¶Ergo inimicus vobis factus sum verum dicēs vobis?) Hoc dicit, quia non potest fieri vt inimicus, inquit, ego vobis sim, quorum tāta sensi obsequia. Sed quia nemo se argui vult errantē, idcirco inimicus vobis videor, iuste vos reprehēdēs. ¶Aemulātur vos nō bene, sed excludere vos vō lunt, vt eos æmulemini.) Inuidia Iudæorū subuersos eos significat. Vidētes enī sic illos proficere in Euāgelio, & tantā habere charitatem in Apostolo, id egerunt, quatenus illos deciperent. Erant enim legis causa apostoli inimici, vt manente nomine saluatoris, facerent eos Iudæos, gaudentes in euersione eorum. Non enim patiebātur vt gratiam sibi promissam audirent incircuncisis gentibus datam. Ideo imitatores suos illos voluerunt fieri, vt more eorum circuncinderentur. ¶Aemulamini autem meliora dona. Bonum æmulamini semper, & non solum cū præsens sum apud vos.) Meliora dona spiritalia sunt, quæ imitati habebunt effectum apud deum. Hæc spiritalia & bona sunt, quæ vult vt semper imitentur: non ad tempus, sicut pridem, aut se præsente tantum, post autem ad aliud conuertantur, sed vult illos de cętero perseuerare in bono. ¶Filioli mei quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis.) Primum per fidem illos genuerat in baptismo, sed quia velut per abortum nati, deformati, & infirmi inuenti sunt, nunc cum dolore consilij reformat eos in Christum. Concipientes enim fidem, & sensum fidei minime aduertētes, formatum Christum in animis suis negantur habere. Si enim intellexissent gratiam dei in Christo, post fidem in Iudaismum traducti nō essent. ¶Vellem autem præsens esse nunc apud vos, & mutare vocem meam, quia confundor in vobis.) Præsens vult arguere illos, vt mutet vocem suam de laude in vituperationem eorum, vt duplici genere confundantur, & de errore suo, & rubore apostoli quē patiebatur apud eos quibus illos prætulerat. ¶Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem nō legistis? Scriptum est enim quia Abraham duos filios habuit, vnum ex ancilla, & vnum de libera.) Hoc in Genesi habe- Gene.16. tur, quia cum Sara generare nō posset, erat enim sterilis, Agar ancillam suam obtulit viro suo Abrahæ in concubinā, vt quod generaret, adoptaret sibi. Sic factū est vt Agar nasceretur Ismahel. Post autem nutu dei promissus est Abrahę filius de Sara vxore sua, quæ erat sterilis. hæc peperit Abrahæ Isaac. Tunc cœpit Abraham duos habere filios, vnū de ancilla, & vnum de libera. ¶Sed quidem qui de ancilla, Gene.21. secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem. quæ sunt per Allegoriam dicta.) Ismahel, qui ex ancilla Agar natus est, secundum carnem natus est, quia iuxta consuetudinem natus est. Isaac verò non secundū consuetudinem, sed secundum prouidentiam dei virtute natus est, quippe cùm Sara & anus esset, & sterilis. In typum enim Christi natus est Isaac. Ideo hæc per allegoriā asserit dicta;

vt aliud

vt aliud ex alio significent personæ Ismahel & Isaac. Ismahel enim Iudæorum significat natiuitatem, vel eorum qui serui peccati sunt: Isaac vero Christianorum, qui in libertate nascuntur. Liber enim fit qui accipit remissionem peccatorum. ¶Hæc enim sunt duo testamenta.) Moyses accipiens sanguinem vituli in cratera aspersit populum dicens: Exodi 24. Hebr. 9. Hic est sanguis testamẽti quod disposuit deus ad vos. Hoc est quod dixit. ¶Vnum quidem à monte Sina in seruitutem generans, quod est Agar.) Lex enim in monte Sina data est, quam Moyses recitans populo, librum hunc testamenti appellauit, & tunc aspersit populum sanguine, sicut dixit. Hæc lex reos tenuit peccatores, & cœperunt serui esse peccati, facti filij Agar quasi ancillæ. ¶Sina autem mons est in Arabia, qui coniungitur huic quæ nunc est Hierusalem, seruiẽs cum filiis suis.) Caussam Agar significare dicit Hierusalem terrenam, id est, synagogam, quæ in seruitutẽ generat, quia quos generat, sub peccato sunt. ¶Illa autem quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra.) Hæc quã matrem nostram dicit, regula est mysterij dominici, per quam renascimur in libertatem, sicut & ipsa libera est. Ideo & cœlestis dicitur, quia cœlum sedes eius est: & quos generat, ibi Ioan. 17. erunt cum ea: sicut dicit dominus: Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego fuero, & hi sint mecũ. Hæc est & vita, quia immortalitate donantur qui credentes renascuntur per eã. Sic etenim de domino dictum est, quia quod factum est in Ioan. 1. illo, vita erat. Sicut enim pater habet vitam, ita dedit & filio Ioan. 5. vitam, & vita erat lux hominum. Hæc vita & lux, mater fidelium est. In Esaia hoc habetur, quod subiectum est. Esaiæ. 54. ¶Scriptum est enim: Lætare sterilis, quę non paris erumpe, Lucæ. 23. & exclama quæ non parturis, quia multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum.) Hanc terrenam Hierusalem virum habere dicit, quia secundum carnem generat: illã autem cœlestem Hierusalem, quam dicit matrẽ nostram, sterilem appellat, quia non parit secundum carnem, nec dolores patitur: hoc est, non parturit. Generat autem sine passione spiritaliter exclamans in lætitia, quia deserta aliquando, (à quo nisi ab Adam, quia deserta vita secutus est mortẽ?) nunc plures filios habet quàm hæc quæ habet virum, id est, quæ carnaliter generat. Multo enim plures sunt Christiani Apoca. 7. Iudæis, sicut dicitur in Apocalypsi: Et vidi turbam magnã C Roma. 9. quam dinumerare nemo poterat ex omni tribu & gente. ¶Vos autem fratres secundũ Isaac promissionis filij estis.) Hoc est non carnis filios esse, sed dei, quia Isaac in typũ natus est filij dei: & vult eos subintelligere, quia facti filij dei conuersi sunt vt essent filij carnis: si verò resipiscãt, sunt filij dei. ¶Sed quomodo tunc, qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum qui secundũ spiritũ: ita & nũc.) Non solum Ismahel secundum carnẽ natus est, sed & Esau, quia & ipse in populi Iudaici typũ natus est. De quo in Malachia propheta scriptum est: Iacob dilexi, Esau vero odio Mala. 1. habui. Hic persequebatur Iacob, qui in populi Christiani figura vocatus est Israel, hoc est, homo videns deum. Similiter & Iudæos per inuidiam persequi significauit Christianos, vnde data opera Galatas euertorant carnali astutia. Gene. 21. ¶Sed quid dicit scriptura? Eiice ancillã, & filium eius. Non enim hæredabit filius ancillæ cũ filio meo Isaac.) Hæc verba Saræ sunt, quæ typum habet Hierusalẽ cœlestis, de promissione generans Isaac, vt eiecto filio ancillæ, id est, Iudæo D populo incredulitatis caussa abiecto, (serui enim peccati sunt, quibus data remissio peccatorum non est) hæres sit filius liberæ illius Hierusalem supernæ, qui est populus nouus regni cœlorum. ¶Itaque non sumus ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate nos Christus liberauit.) Fuimus igitur ancillæ filij, dum peccatis eramus obnoxij: sed accepta remissione peccatorum à Christo liberati sumus.

CAPVT QVINTVM.

STate ergo, & nolite iterum seruitutis iugo contineri.) Standũ monet in accepta gratia, ne redeuntes ad vetera, amittant donũ libertatis, quod fuerant cõsecuti. ¶Ecce ego Paulus dico vobis, quia Acto. 15. si circũcidamini, Christus vobis nihil proderit.) Nũc apertè veritatis & authoritatis suæ vim non tacet, dicens: Ecce ego Paulus dico vobis, id est, ego magister gentium, cuius opus estis in Christo, palam vobis dico, quia nihil proderit vobis Christus, si circuncidamini. Ipse enim dominus ait: Lex Lucæ. 16. & prophetæ vsque ad Ioannem, ex quo regnum cœlorum prædicatur. Antequam ergo noua inciperet prædicatio, oportuit circunciditunc autem lege fidei succedente, ea sequenda sunt quæ rudis veritas iubet, quia vetus & nouum admisceri non debent, authoritate domini prædicantis. Ait enim: Nemo enim additamentum rudis panni assuit vestimento veteri: tollit enim fortitudinem eius à vestimento, Matth. 9. & maior fit scissura. ac per hoc non solum nihil proderit fideli addita circuncisio, sed oberit. Maius enim malum est ex libero seruum fieri, quàm nasci. ¶Testificor autem omni homini circuncidenti se, quia debitor est vniuersæ legis faciendæ.) Possunt aliqui legem aliquatenus seruare, & non circuncidi. Nam multi Romanorum in Iudæa seruabant legem incircuncisi. Vnde dicit Paulus Apostolus ad Acto. 26. Agrippam regem Iudææ: Scio rex Agrippa, credis prophetis: scio quia credis. Et Centurio, cuius seruus erat morituB rus, qui mittens ad Iesum, rogabat vt veniret, & sanaret seruum eius: cui testimonium perhibentes Iudæi, dicebant ad Iesum: Dignus est vt præstes ei, diligit enim gentem nostrã, Lucæ. 7. & Synagogam ipse ædificauit nobis. Nemo tamẽ circuncisus non totam legem seruat. Debitor est enim, quia circuncisis data est lex. Hoc ideo dixit, quia tam hebetes se ostendebant, vt digni essent omnia onera legis portare. ¶Euacuati estis à Christo.) Quibus nihil prodest Christus, euacuati sunt à Christo. Erant enim gratia eius pleni, qua recedẽte euacuati sunt. His enim loquitur, qui post acceptum donum gratiæ dei circuncidi se maluerũt. ¶Qui in lege iustificamini, à gratia excidistis.) Iustitia legis est, si seruentur quæ data sunt. Ideoque qui in his iustificari se vult post fidem, amittit gratiam: quia ad hoc venit donum dei, vt cessantibus oneribus legis, iustificaret credentes apud deum. ¶Nos enim spiritu ex fide spẽ iustitiæ expectamus. In Christo enim Iesu neque circuncisio aliquid valet, neq; præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur.) Apertum est quod dicit, quia spes iustificationis in fide est per spiritum, nõ per opera legis. In fide enim spiritaliter seruitur deo deuotione mentis, & puritate cordis. Vnde dicit dominus ad Ioan 4. Samaritanam: Deus spiritus est, & adorantes eum, in spiritu & veritate adorare oportet. Ac per hoc neque præputium valet quicquam, neque circuncisio, sed sola fides opus est in charitate ad iustificationem. Fides enim charitate fraterna debet muniri, vt perfectio sit credentis. Denique saluator quod primum mandatum esset, interroganti scribæ respondit. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, Matth. 22. & ex tota anima tua, & proximum tuum tanquam teipsum. In his, inquit, duobus mãdatis tota lex pendet & prophetæ. Imperfecta sunt itaque cætera, quando in his duobus mandatis perfectio continetur. ¶Currebatis bene, quis vos impediuit veritati non obedire?) Exercitium illorum in opere fidei bonum fuisse testatur, sed nequitia malorum hominum detentos, ne cursum suum efficacia perseuerante consummarẽt: vnde vt resipiscant hortatur, de cætero nulli eorum credentes, qui vt opera legis seruanda suaderent, euãgelicæ veritati non eos obedire sinebant. ¶Suasio vestra nõ est à deo, qui vocat vos.) Verum est, quia humano consilio hoc agebant Iudæi, vt mitterent eos sub legis iugum: non dei iudicio, qui vocabat eos per apostolum suum ad gratiã. ¶Modicum fermentum totam massam corrumpit.) Hoc di- 1. Corin. 5. cit quia licet quippiam legis admiscentes fidei, violant fidem, ne habeat fructum, aut sit acceptabilis. Hoc ideo adiecit, ne forte incolumem se putarent habere gratiam fidei, si pauca legis obseruarent. ¶Ego cõfido in vobis in domino, quia nihil aliud sentietis.) Hac spe se dicit fidere de iis, quia non spontè, sed circunuenti erroris viam intrauerant. Ideo ostenso vero itinere, facile eos posse reuerti confidit. ¶Qui autem conturbat vos, portabit iudicium, quicunq; fuerit.) Quomodo qui errantem conuerti facit, remunerandus est, Iacob. 5. dicente Iacobo apostolo in epistola sua: Qui conuerti fecerit peccatorem, saluabit animam eius, & operiet multitudinem peccatorum suorum: ita & qui recta incedentem via, iter

Universidad de Deusto
Biblioteca

iter in deuium cogit flectere, damnationē cōsequitur, quicunq; fuerit. Hoc propter hos subiicit, ne qui sibi meritum defenderent eò quod filij essent Abrahæ iuxta carnem. Deniq; exaltantes se dicunt ad Iesum: Nos filij Abrahæ sumus.
Ioan.8. ¶Ego autem fratres si circuncisionē prædico, quid adhuc persecutionem patior?) Apertum est quod dicit. Ideo enim quasi inimicus à Iudeis habebatur, & non desinebant à persecutione eius, quia circuncisionem iam non stare docebat. Denique Iudæis compellentibus, & sæpenumero falsas accusationes contra eum deferētibus, obliquum iudicem videns, coactus appellauit Cæsarem. ¶Ergo euacuatum est scandalum crucis?) Scandalum erat Iudæis prædicatio crucis, quia sabbatum & circuncisionem euacuabat. Si autem admitteret circuncisionem, non esset scandalum, & pacifi-
Ioan.9. ci essent nobis Iudæi. Nam dicebant de saluatore: Non est homo à deo, qui sabbatum non custodit. ¶Vtinā & abscindantur ij qui vos subuertūt.) Tale est hoc, quale & illud ad Corinthios in prima, cap. xvj. Qui non, inquit, amat dominum Iesum, sit anathema. Ex ipso grege morbido sunt & ij, quos sociat sententiæ eorum, vt abscindātur à misericordia dei, qui Galatas dei gratia exuerunt: & non solum spiritaliter, sed & carnaliter hos maledicit, vt quia circuncidi Galatas cogebant, ipsi abscinderentur, vt multiplicaretur his dolor corporis. ¶Vos autē in libertatem vocati estis fratres.) In libertatē vocati sunt, quia cum peccatis essent obnoxij, dei gratiam accipientes, remissa delictorum liberati sunt. ¶Tantum ne libertatem in occasionem carnis detis.) Hoc dicit ne acceptam libertatem occasio carnis adimat. Ad hoc enim circuncidi eos volebant, vt in conditionem legis intrarent. Ideo monet ne dent occasionem consentiendi eis. ¶Sed per dilectionem spiritus seruite vobis inuicem.) Non per affectum carnis charitarem habendam, sed per spiritum exhortatur, vt inuicē sibi subiecti sint. ¶Vniuersa enim lex in vobis vno verbo impleatur: Diliges proximum tuum si-
Leui.19. cut teipsum.) Hoc scriptum est in Leuitico, quod supra dictum est, quia perfectio salutis per dilectionem operatur: quia qui non diligit fratrem, nō diligit deum, dicit Ioannes
1.Ioan.4. apostolus. ¶Quòd si mordetis inuicē, & criminatis, videte ne ab inuicem consumamini.) Manifestum est, quia dissensio fratrum inimica dilectionis est. Ideo monet vt pacifici sint proficientes in bono. Contentiones enim generant iurgium, cuius fructus est vitæ consumptio. ¶Dico autem, spiritu ambulate, & concupiscentiam carnis non perficietis.) Postquam à lege factorū eos prohibuit, in qua sunt præcepta carnalia, nūc vt à vitiis carnis se abstineant præcipit. Hic enim spiritu ambulat, qui fugit peccata. ¶Nam caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus verò aduersus carnē: hæc enim sibi inuicē aduersantur, vt nō ea quæ vultis faciatis.) Duas leges proponit, sicut facit & in epistola ad Romanos, quæ inuicem aduersæ sunt, vnam dei, alteram peccati. Quæ ideo in carne significatur, quia visibilibus oblectatur cupido peccatorum, vt his sibi aduersantibus, medius homo nō ea quæ vult agat. Diuina enim lex premit & fugat legē peccati, consulens homini vt vigorem naturæ suæ custodiat, ne capiatur illecebris. Illa econtrà in insidiis agens lacessit hominem blanditiis, vt spernat præceptum legis diuinæ. Cùm ergo consenserit homo legi dei, cōstradicit lex peccati, suadens homini ne faciat quod imperat lex diuina. Ediuersò autem lex dei reuocat hominē, ne faciat quod suggerit lex peccati. Quod quidem homo non videt esse absurdum. scit enim naturæ suæ congruere si faciat quod imperat lex dei. Denique gaudet quando hæc agit. Cùm autem ea operatur quæ suggerit lex peccati, videt se turpem, & horret post factum. Ideoque legis spiritus præcepta seruanda sunt, & carnalia fugienda. Ipsa enim conscientia se accusat si ei consentiat, sciens horrori esse quæ suggerit lex peccati. ¶Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege.) Non est obscurū quia qui ducem habet spiritum sanctum, nō errat. Lex enim er-
1.Tim.1. rantibus dominatur: sicut alio loco dicit: Iusto non est lex posita. ¶Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt adulterium, fornicatio, impuritas, obscœnitas, idololatria, veneficia, inimicitiæ, contentiones, simulationes, iræ, simultates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietas, comessationes, & quæ sunt his similia, quæ prædico vobis, sicut & prædixi, quod ij qui talia agunt, regni dei hæreditatem nō consequentur.) Hæc omnia & his similia legis peccati mēbra sunt, quæ Apostolus opera carnis appellat: quia errores isti ex mundo sunt, ex quo & caro. Omnia nanque peccata deforis oriuntur ex parte carnis, non ex parte spiritus: ideo non absurde opera carnis dicuntur. ¶Fructus vero spiritus est charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, spes, lenitas, continentia, castitas, bonitas: aduersus huiusmodi nō est lex. Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerūt cum vitiis & concupiscentiis.) Non dixit opera spiritus charitas est, sed fructus spiritus. Lex enim spiritus hæc quæ supra memorauit fructificat, vt ex his hæreditas regni cœlorū quæratur. Qui enim Christo deuoti sunt, hos dicit Christos, id est, vnctos. Hi carnem, id est, mundū crucifigunt, quando hæc ex quibus errores oriuntur, condemnant. Hunc sensum & Ioannes Apostolus secutus ait, Nolite diligere hūc mundum, 1.Ioan.2. neque ea quæ in hoc mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in illo: quia omne quod in hoc mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscētia oculorū. Qui ergo mundum, & quod in mundo est, non concupiscit, hic carnē crucifigit. Neq; enim corpori humano hæc vitia adscribenda sunt, id est, idololatria, veneficia, hæreses, inuidiæ, inimicitiæ, iræ, & talia. Sed ideo carnalia dicuntur, quia ex parte mundi sunt, sicut supra memoraui. Interea nō amplius q̄ decem res posuit quas fructus spiritus significat, vt in his omnia complexus videatur secundum tabulas testamenti dei, in quibus non amplius q̄ decem verba mandatorum tradita sunt. ¶Si spiritu viuimus, spiritu ambulemus. Non simus inanem gloriam sectantes, inuicem prouocātes, inuicem inuidentes.) Hoc dicit quia si bene & honestè viuimus, bonos debemus habere & mores. Hoc est enim spiritu viuere, intaminatam vitam habere: & sic spiritu ambulamus, si paci studeamus. hæc enim parit charitatem. Inanis autem gloria est velle vincere vbi præmium nō est, vt quis studium habeat contētionis & æmulationis, sciens quia hæc generāt discordias & lites. Seruum autē, inquit, domini non oportet litigare. Bonæ enim vitæ fructū aridos facit, perdēs spē promissam castæ conuersationis. Bona enim & casta vita moribus ornanda est, & benuolentia locupletanda.

CAPVT SEXTVM.

FRatres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, humiliate huiusmodi in spiritu mansuetudinis: considerās temetipsum, ne & tu tenteris. Inuicem onera vestra portate.) Nunc hos alloquitur qui firmiores erant, ne inflatione bonæ vitæ, eum qui forte à peccato circunuentus fuisset, spernendum putarent & abiiciendum. ideoque consulendū his. Cum mansuetudine enim prouocandi sunt ad reformādos se: quia si acrius quasi ex authoritate fuerint correpti, non se patientur argui, sed & defendere incipient se, ne turpes videantur: & incipient peiores fieri. Tolle enim hominem à contentione & audacia, & habebis eum subiectū. Hu-
D militas enim etiam superbos solet inclinare. Et vt cum tota animi lenitate fieret, adiecit, Ne & tu tēteris: vt vel hac causa non sperneret peccatorem, sciens & se posse peccare. ¶Et sic implebitis legem Christi.) Lex enim Christi omnes saluos vult fieri, ac per hoc qui fratri peccanti consulit vt redeat ad propositum, implet voluntatē Christi. ¶Si enim quis videtur sibi esse aliquid, cum nihil sit, seipsum seducit. Opus enim suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero.) Verum est, nec latet quenquam, quia si actus nostros & mentē consideremus, nulli nos anteponimus, & nec facile quenquam iudicamus. Qui enim extollitur quasi aliquid sit, errat: nescit enim quia de humilitate crescitur. Verba enim saluatoris & gesta ante oculos non habet, qui cum sit omnium dominus, humiliauit se, vt nobis formam daret quid sequi deberemus, si crescere velimus: & si nos erigeremus, inclinaremur, quod facit imperitia cordis inflati, vt apud homines commendatior videatur. Spernens enim & despiciens peccatores, iustum se videri contendit, sicut & pharisæus ille

quem

quem dominus denotat. Nunquid non vere hic imperitus A
est qui præsentis gloriæ cupidus est? Nunquid non vere de
futuris desperans, qui mercedem iustitiæ in præsenti vult
consequi? Quare? quia non est iustus in opere, sed per falla-
ciam fingit iustitiam. Qui enim vult iustus esse, alterum sibi
præponit vt vere iustus sit. Vnusquisq; enim plus mala sua
nouit quàm alterius. ¶ Vnusquisque enim sarcinam suã por
tabit.) Ad postremũ hoc voluit innotescere superbis, quia
nõ coinquinatur quis alieno peccato, dũmodo dissentiat, vt
nemo vereatur se iungere peccatori, aut accedentem ad se
suscipere, vt eum lucretur. ¶ Communicet autem is qui ca-
techizatur, hoc est, qui verbum audiens est: ei qui catechi-
zat, in omnibus bonis.) Hoc dicit, vt doctoribus audientes
communicẽt in omnibus bonis. Si autem aliter agant quàm
docent, in his illis non communicandũ, sed dissentiendum,
vt magis lex tibi dux sit q̃ homo. Sibi enim seruierit, non tibi:
quia quæ docuerit, obseruas. ¶ Nolite errare, deus non de-
ridetur.) Nomini dubium est deo imposturam fieri nõ pos-
se, sed hoc ab eo vnumquemque consequi quod meretur. B
¶ Quod enim quis seminauerit, hoc & metet. Qui enim se-
minauerit in carne sua, ex carne metet & corruptionẽ.) Hic
carnalia vitia quæ in carne admitti solent, significat, vt qui
carnem suam corruperit, sciat se corruptelæ futurum ob-
noxium. Corrumpit autem corpus qui incõcessa præsumit.
¶ Qui vero seminauerit in spiritu, de spiritu metet vitam ę-
ternam.) Homo Christianus spiritu cõstat & carne. Homo
enim ad comparationem sancti spiritus caro est. Cum ergo
spiritui dat assensum cohibens se ab iis quæ contraria sunt,
spiritaliter seminat, vt possit metere vitam æternam. Te-
stimonium enim spiritus accipit, & immortalitatẽ loco mer
cedis. Sicut enim qui corrumpit dehonestans corpus suum,
non ad æternitatem sed ad corruptionem pertinebit: ita &
qui intaminatum se custodit, vitam æternam consequetur.
Hæc est enim æterna vita, viuere sine pœna, habere & glo-
riam. Nam si hic ad præsens qui in solicitudine est, negat se
viuere: quanto magis vbi alienus à deo ignem tortorem pa-
tietur? ¶ Bonum autem facientes non deficiamus, tempore C
enim suo metemus infatigabiles.) Hoc dicit quia qui fortis
est ad seminandum, fortis erit ad metendum. id est, sic reci-
piet, quomodo facit. Ideo promptos nos ad benefaciendum
esse hortatur, nec fastidium pati debere, securos quia pro
paruis magna recipiemus, & pro terrenis æterna tẽpore quo
promisit deus. ¶ Ergo dum tempus habemus, operemur bo
num ad omnes.) Gentiles tempus habent operandi malum.
Homines enim sine deo, quomodo possunt operari bonũ?
Christiani autem facti, tempus habent operandi bonum ad
omnes homines, vt post acceptam fidem bonum opus pro-
ficiat mercedi promissæ. Tempus enim idcirco conceditur
vitæ, vt iam iuste versemur exemplum dantes gentilibus.
¶ Maxime autem ad domesticos fidei.) Verum est, quia fa-
ciliores & propensiores in bono circa fratres esse debemus,
quia inuicem sumus membra. Huic ergo rei inseruiendum
quæ prodest, non circũcisioni rei nunc inani. ¶ Scitote qua-
libus literis scripsi vobis mea manu.) Authoritatem dat e-
pistolæ suæ Cum enim dicit, Ego scripsi mea manu, obedi- D
ri vult literis his. Vbi enim holographa manus est, falsum
dici non potest, ne forte circunuẽti excusarent de epistola,
quasi aut falsa esset, aut non esset apostoli, nolẽtes se repre-
hendi. ¶ Quicunque volunt placere in carne, hi cogunt vos
circuncidi, ne crucis Christi persecutionem patiantur.) In
carne placere, hominibus placere significat. Vt enim Iudæis
propitius aut non infensis viderent, quos pseudoapostolos
dicit, sic Christum prædicabant, vt & legem seruandã do-
cerent. Quod apostolus nunquã metuit, sed constãter quod

verum est non tacuit, & sibi & his prouidens quos docebat.
Denique ego, inquit, non solum ligari, sed & mori paratus Actuum.21.
sum in Hierosolyma pro nomine domini nostri Iesu Chri-
sti. ¶ Neque enim hi ipsi qui circuncisi sunt, legem custo-
diunt, sed volunt vos circuncidi, vt in vestra carne glorien-
tur.) Tale est hoc quale & illud dictum ad apostolum Pe-
trum: Si tu cum sis Iudæus, gentiliter viuis: quomodo cõ- Gala 2.
pellis gentes Iudaizare? Ita & hi cum ipsi legem non custo-
dirent, conuersantes iniuste: circunciſionem zelabantur, vt
proinde vindices & amatores legis viderẽtur: cum constet
hunc legem defendere & custodire qui iustitias eius exe-
quitur, & mandatum quod ad vitam pertinens datum est,
non prætermittit. Talis ergo Galatarum excusatio erat.
Hæc dicit, vt vel sic intelligant quia illudebantur velut
stulti & hebetes de quorum doloribus gloriarentur. ¶ Mi-
hi verò absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Chri
sti, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.)
Quomodo pseudoapostoli tribulationes pro nomine Chri
sti quasi nihil profuturas per hypocrisin redimebãt erube-
scentes in his, ita & apostolus gloriabatur de his, sciens, ma-
gnam pro istis fore mercedem, quemadmodũ & coapostо-
li eius, sicut scriptum est in Actis apostolorum: Tunc, in- Actuum.5.
quit, cæsi exierunt Apostoli de concilio, gaudentes quia di
gni habiti sunt pro nomine Christi contumeliam pati. Cu-
ius ergo omnis spes in Christo est, hic gloriatur in cruce e-
ius, huic & mundus crucifixus est, certus amorem crucis
Christi vitam esse, mundi verò amorem parere mortem.
Inuicem ergo sibi mortui sunt, & mundus apostolo, & apo-
stolus mundo, dum nihil concupiscit apostolus mundi, &
dum nihil habet mundus suum quod agnoscat in apostolo,
sicut & dominus ait: Ecce, inquit, princeps huius mundi Ioan.14.
venit, & in me inuenit nihil. ¶ Neq; enim circuncisio quic-
quam est, neque præputium, sed noua creatura. Et quot-
quot hanc regulam sequuntur, pax super illos & misericor-
dia, & super Israel dei.) Noua creatura est regeneratio no-
stra. hæc est quæ dat profectum permanentibus. Super istos
enim est pax dei. Qui enim cum deo pacificus est, nullius
inimicitiam metuit. Tutus enim est in protectione & mi-
sericordia dei, quæ promissa est & manet super Israel dei,
non super Israel hominis. Iudæi enim non credentes, Israe-
litæ sunt secundum carnem. Duas ergo partes significauit
super quas manet pax & misericordia dei, Iudæorum cre-
dentium, & gentilium fidelium. ¶ De cætero nemo mihi
molestus sit.) Molestias sibi noluit de cætero fieri, vt ite-
rum forte cogeretur scribere, sed iã correctiores illos vult
fieri, vt amputatis erroribus post tanta tædia pausam habe-
ret. Si autem duriores se præstarent, & inflexibiles in con-
uertendo, cessarent ab eo, vt illis operas suas & efficaciam
impenderet, de quibus mercedem aut lucrum speraret.
¶ Ego enim stigmata domini nostri Iesu Christi in corpo-
re meo porto.) Hoc dicit iratus, quia passiones quas cre-
dentium caussa patiebatur, inefficaces in illis videbat, quo-
niam constantia & fide doctrinæ suæ pro Christo plagas &
vincula pati non timuit, Sed passus est amore credentium
cicatrices plagarum habere se in corpore, quo non minus
fideliter eis prædicaret, sicut & pseudoapostoli, qui Gala-
tas deceperant. Neminem itaque vult sibi molestũ esse, qui
huic rei deuotus non est. Ista enim stigmata, id est, cicatri-
ces plagarum testimonia sunt credentium eorum qui patiũ-
tur, quod digni sunt futura promissione. ¶ Gratia domini
nostri Iesu Christi cũ spiritu vestro fratres.) Non legis gra-
tiam dicit, sed domini nostri Iesu Christi esse cum spiritu
illorum quos spiritales fratres appellat. Neq; enim penitus
omnes fuerant euersi.

DIVI

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diui Ambrosij MEDIOLANENSIS EPIscopi Commentarij in epistolam beati Pauli ad Ephesios

Præfatio.

EPhesios non apostolus fundauit in fide sed cõfirmauit, multa mala pro his passus à perfidis, sicut dicit. Si enim secundum hominem ad bestias pugnaui Ephesi, quid mihi prodest si mortui nõ re-
1.Cor.15. surgent? Et quoniam pugnam suam non sine effectu profectionis illorum peruidet, gaudens in eis, ad meliora scriptis hortatur de vrbis Romæ custodia, quia veniens ab Hierosolymis in custodia sub fideiussore intelligitur, deguisse manens extra castra in conductu suo.

CAPVT PRIMVM.

PAulus apostol' Christi Iesu per voluntatem dei, sanctis omnibus qui sunt Ephesi, & fidelibus in Christo Iesu.) Solito more scribit. Apostolũ enim se esse Christi Iesu dei voluntate testatur. Sãctis & fidelibus in Christo Iesu qui sunt Ephesi. Non solum fidelibus scribit, sed & sanctis, vt tunc vere fideles sint, si fuerint sancti in Christo Iesu. Bona enim vita tunc prodest ac creditur sancta, si sub nomine Christi habeatur: alioqui contaminatio erit, quia ad iniuriã prælicit creatoris. ¶Gratia vobis & pax à deo patre nostro, & domino Iesu Christo.) Gratiam dei cum sanctis dicit esse & fidelibus, quẽ patrem nostrum appellat, quia ab ipso sunt omnia & condita & restaurata: Christum autem dominum nostrum, quia redemit nos offerens se pro nobis. ¶Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali.) Id est, non mundana, sed cœlesti benedictione, neque corruptibili sed æterna, quia gloria Christianorum non in terra sed in cœlo est, & est in Christo. Omne enim donum gratiæ dei in Christo est, vt si quis spreto Christo benedici se à deo putet, errare se sciat. Aliter tamẽ benedicitur deus, & aliter homines. Vnum quidem benedictionis nomen est, sed pro merito personæ debet intelligi. Nam & facere dicitur deus, & homines faciũt. Sed deus nutu solo impassibiliter facit, homines enim manu, conatu, labore, sudore efficiũt. Deus ergo benedicitur, cum laudibus dignis extollitur. Homines autem sic benedicit deus, vt donum gratiæ suę eis impertiat, non secundum merita eorum, sed secundum misericordiam suam. Et ideo dixit: Qui nos benedixit in benedictione spirituali, vt ostenderet perfectã benedictionem dari cœlestium credentibus Christo, vt pleIoan.12. ni sint gloria cœlesti supra potestates subuecti cœlorũ, quia vbi ego, inquit, ero, illic & minister meus erit. ¶Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati coram ipso in charitate.) Præscius deus omniũ scit qui credituri essent in Christum, sicut dicit ad Roma-Roma.8. nos: Quos præscíit & vocauit nos, non solum ex Iudæis, sed etiam ex gentibus. Quos ergo deus vocare dicitur, perseuerant in fide. hi sunt quos elegit ante mundum in Christo, vt sint incontaminati coram deo in charitate, hoc est, vt amor dei sanctam illis faciat conuersationẽ. Nemo enim melius alicui obtemperat quàm qui ex charitate obsequitur. ¶Prædestinans nos in adoptionẽ filiorum per Iesum Christum in ipsum.) Hoc dicit decreuisse deum, vt credentes in Christum adoptarentur deo in filios, vt caput ipsorum sit Christus verus dei filius. ¶Secundum placitum voluntatis in laudem claritatis suæ.) Tale placitũ dicit deum habuisse, vt ad laudẽ claritatis eius proficeret gratia data hominibus, vt salus nostra gloria dei sit. ¶Qua gratificauit nos in dilecto filio suo.) Deus nobis gratiã suam dedit propter quod credidimus in filium eius Christum. Diligens enim vnigenitum suum amatoribus eius diuina munera largitur. ¶In quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius remissionem peccatorum.) Duplicem gratiã flagitat, quia & redemit nos sanguine suo, & peccata nobis non imputauit. Id est, redemit, & manumisit. ¶Secundum diuitias gratiæ suæ, quæ abundauit in nobis in omni sapientia & prudẽtia.) Addit ad gratiam, quia post supra memorata beneficia donum accedit sapientiæ & prudentiæ spiritalium rerum. ¶Vt notum nobis faciat mysterium voluntatis suæ iuxta placitum suum quod proposuit in eo, & dispensationem adimpletionis temporũ, restaurãs omnia in Christo quæ in cœlis sunt; & quæ in terra.) Hoc placuit deo, cuius consiliũ retractari non potest, vt offenderet in Christo mysterium voluntatis suæ tempore quo reuelari illud voluit in agnitionem creaturæ. Voluntas autem eius hæc fuit, vt tunc propitius fieret omnibus qui in errore erãt, siue in cœlis, siue in terris, quãdo Christum manifestauit hoc donum esse credentium, ne illis imputarentur peccata, suscipientibus fidem Christi. Omnis ergo creatura in cœlis & in terris dum discit agnitionem Christi, restauratur ad id quod est cõdita. Cum enim ad vnius dei fidem imbuitur, cognito mysterio saluatoris ab errore quem cœperat restauratur, pro certo habens creatorem suum vnum esse & deum & dominũ. Hinc est vnde & Ioannes in Apocalypsi dicit: Vidi Michael & angelos e- Apoc 12. ius in cœlo pugnare cum dracone, & cũ exercitu eius. Hæc repugnantia partim de errore est, partim de vsurpatæ tyrãnidis præsumptione. ¶In quo sortiti sumus prædestinati secundum propositum dei qui vniuersa creauit secundum consilium voluntatis suæ, vt simus in laudem gloriæ eius, nos qui antè sperauimus in Christo.) Hoc est quod dicit, quia dispensatio prædicationis his decreta est à deo, qui ex Iudæis crediderunt in Christum. Vnde nullus ex gentibus ad apostolatum electus est. Dignum enim erat ex his eligi prædicatores, qui ante sperauerũt salutẽ quæ illis promissa erat in Christo. ¶In quo & vos cum audissetis verbum veritatis. Euangelij salutis vestræ, credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hęreditatis nostrę, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.) Laus gloriæ dei est cum multi acquiruntur ad fidem, sicut gloria medici est si multos curet. Ideoq; ad gloriã dei pertinet quia gentes vocauit, vt salutis suæ medelam consequerentur per fidem promissam Iudæis, signum habentes redẽptionis atque hæreditatis futuræ, spiritum sanctum datum post baptismum. Redempti enim hæredes designati sunt, si in regeneratione perdurent: vt fides prima veniam, sancta vero conuersatio perdurans cum fide coronam mereatur. ¶Propterea audita fide vestra in domino Iesu, & dilectione in omnes sanctos, nõ cessso gratias agendo pro vobis cõmemorationem vestri facere in orationibus meis.) Quoniã iuxta decretum dei quo statuit gentes participes fieri promissionis Iudæorum, audito Ephesij verbo dei susceperunt fidem Christi, diligentes omnes sanctos sicut mandauit dominus, hac causſa deo gratias agit pro conuersione & charitate eorum, qui dignatus est gentes concorporare Iudæis. ¶Vt deus domini nostri Iesu Christi, pater claritatis det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis in agnitione illuminatos habere oculos cordis vestri, ad hoc vt sciatis quæ est spes vocationis eius, quæ diuitiæ hæreditatis gloriæ eius in sanctos.) Manifestum est quia ideo se orare dicit prò eis, vt fidei suæ spem cognoscant in remuneratione cœlesti, quia cum plene scierint qui fructus est credentium, propẽsiores sient circa excolendam religionem. Iam enim in huiusmodi profectus fore videtur, qui si antequam sciant promissionis gloriam, tam deuoti sunt, propensiores fient necessario cũ cognouerint. Claritatis tamẽ patrem vocat deum, & Christi deum, cum verus pater Christi sit deus, & deus creaturę. Sed & ipse dominus eadem dicit: Vado ad patrem meum, & Ioan.20. patrem vestrum, deum meum, & deum vestrum. Totius ergo claritatis pater est, quia ab ipso est omnis claritas & potestas & dignitas. Est & pater Christi, sed aliter, quia hic verus

rus filius est,& deus omnium,sed nō ita Christi deus est.Sic A enim deus Christi est,quia deus de deo Christus est: cæterorum autem deus est causſa terroris, ſicut ipſe dicit in Malachia propheta:Si deus ego ſum, vbi eſt timor meus? ¶ Et Mala.1. quæ eſt excelſa magnitudo eius in vos qui creditis ſecūdū operationem potentiæ fortitudinis eius quam operatus eſt in Chriſto ſuſcitans illum à mortuis,& collocauit ad dexteram ſibi in cœleſtibus ſuper omnem principatum & poteſtatem & virtutem & dominationem & omne nomē quod nominatur non ſolum in hoc ſeculo,ſed & in futuro.) Exēplum ſalutis credentium & glorię,in reſurrectione ſaluatoris conſiſtere profitetur,vt ex ea cognoſcāt fideles quid eis promiſſum eſt. Simili enim modo extollentur ſupra cœlos Ioan.17. futuri cum Chriſto, ſicut ipſe dicit: Pater, volo vt vbi ego fuero,& hi mecum ſint,& videāt gloriam meam.Hoc propter incarnationem filij dei,vt etiam homo factus ſuper omnes cœlos eſſe dicatur,& ſuper cunctam creaturam ſedēs ad dexteram dei,habens nomē dei per naturam, non per adoptionem,vt cognoſcant illum eſſe filiū dei qui illum crucifixerunt. Honor enim quē illi dedit pater per generationem,tunc manifeſtatus eſt, cū natus homo paſſus eſt, & victa morte reſurrexit,aſcendens vnde deſcenderat,ſuper omnes cœlos.Vnde dictū eſt: Quia veritas de terra orta eſt. Pſalm.84. Ioan.5. Quia enim omne iudicium pater filio dedit, idcirco ad dexteram dei ſedere dicitur,quaſi iudex.Denique ipſe dicit ad Ioan.16. diſcipulos:Vſque modo nihil petiſtis in nomine meo.petite,& ego faciam.Vnde ait Iudæis: Amodo videbitis filium Matth.26. hominis ſedentem ad dexteram virtutis,& venientem cum nubibus cœli. Ex eo enim quo innotuit, adiri cœpit & poſtulari quaſi iudex.¶ Et omnia ſubiecit ſub pedibus eius, & ipſum dedit ſuper omnem eccleſiam quæ eſt corpus & plenitudo eius qui omnia in omnibus adimpletur.)Patrem dicit filio omnē creaturā ſubieciſſe, vt quia omnia per ipſum fecit,ipſe omniū caput ſit & dominus. Tunc illi omnia ſubiecit,quando illum ante omnia genuit, vt per ipſum fierent quę non erant.Omnem eccleſiam dicens,ſummatim totum cōprehēdit quod in cœlo eſt & terra, vt in nouum hominē membra eius efficiantur, dum confitētur hunc eſſe per quē facti à deo ſunt.Subiiciuntur enim illi quaſi capiti membra, C ex quo trahunt originem, vt omnia in omnibus adimpleā- tur.Cum enim regreſſa fuerint ad confeſſionē vnius dei flectentes genu Chriſto, adimpletur in omnibus vt ſit omnia, quia ab ipſo ſunt,ac per hoc ipſe in eis eſt, quia virtute eius ſubſiſtunt. Recedentes enim à deo euacuare illum videtur. Vnde alio loco dicit: Vt creſcant omnia in incrementū dei.

CAPVT SECVNDVM.

ET vos cum eſſetis mortui delictis & peccatis veſtris, in quibus aliquando ambulaſtis ſecundum ſeculum huius mundi.) Mortuos dicit, qui errores ſeculi ſequuntur. Quicquid enim ab vnius dei profeſſione recedit, mortuum habetur, quia non manet in radice ex qua trahit originem. ¶Secundum principem poteſtatis aëris huius ſpiritum qui nunc operatur in filiis diffidentiæ.) Principem poteſtatis, id eſt, diabolum, ſignificat ſeculi intelligentiam corrupiſſe, vt ab vno deo recederet, multorum deorum opinionem ſuſcipiēs,vt ſocios illos ſuæ D conſpirationis efficeret,dum in eadem impietate inueniuntur negantes vnum deum.Principem ergo hunc erroris ideo aëris dicit ſpiritum, vt oſtēdat quia hanc partem ſibi vſurpauit ad exercendam dominationē. Alius eſt enim aër, & alius princeps: ſed quia in mundo vel in aëre dominatur, ſpiritus aëris appellatur. ¶In quibus & nos aliquando conuerſati ſumus in deſideriis carnis noſtræ,facientes voluptates carnis & conſiliorū eius,& eramus natura filij iræ, ſicut & cęteri.)Perfidiam ſignificat dum deſideria carnis memorat. Voluptas enim carnis eſt viſibilibus oblectari, vt elementa quæ deus gubernacula mūdi inſtituit, deos appellet, cum hoc nomen vni deo debeatur ex quo ſunt omnia, vt ſicut nullum participem habet ex his in virtute, ita nullum habeat conſortem in nomine. Chriſto autem idcirco hoc nomen non negatur,quia ſicut communis eis natura eſt, ita erit & nomen. Hoc tamen inter patrem & filium intereſt, quia pater à nullo hoc accepit,filius autem per generationē omnia patris accepit, vt in virtute & ſubſtantia & nomine nihil diſtet filius à patre. Vnde dicit: Omnia quæ habet pater,mea ſunt,& mea patris. Non ergo indignum neque cō- Ioan.16. trarium eſt ſi & Chriſtus deus dicatur, ſed de deo patre, vt vnius dei authoritas conſeruetur. Nam ſi quis aliud putat ſignificare cum voluntatem carnis flagitat, ſciat apoſtolum mundam vitam habuiſſe, quia ſecundum iuſtitiam legis cōuerſatus eſt ſine querela. Sed quia perſecutus eſt fidē Chriſti,idcirco conuerſati,inquit, ſumus in deſideriis carnis noſtræ. Omne enim peccatum caro dicitur,maxime perfidia, quæ eſt totius ſceleris mater. Nulli opera bona & caſtitas proderit ſi ſit perfidus. Perfidia enim hæc omnia maculat. Hinc eſt quod ſubdidit: Et eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri.Naturæ enim cū mala volūtas ſupponitur,fit natura irę,id eſt,quæ vltioni ſubiiciēda ſit,immutata nō ſubſtātia, ſed mala voluntate.Hoc enī deputatur naturæ quod ſequitur. Vnde ait in Eſaia: Semen peſsimum. Et quare ſit ſemē Eſaiæ.1. peſsimum, ſubiecit: Reliquiſtis enim dominum, ait, & ad iracundiam prouocaſtis ſanctum Iſraël. vt natura quæ deſerit deum,peſsimum ſemen dicatur. Degenerare eſt enim ab authore recedere: & cum malum exemplū cæteris præbet,malum eſt ſemen.fructus enim peſsimos facit. Si verò redeat ad authorem,bona erit natura, ſecundum Apoſtolū, Act.9. qui immutatus dum agnoſcit creatorem ſuum, vas electionis appellatur. ¶Deus autem qui diues eſt in miſericordia, propter multam charitatem miſertus eſt noſtri.) Hæ veræ diuitiæ ſunt miſericordiarum, vt non quærētibus vltrò miſericordia præſtaretur, ſicut dicit Eſaias: Palam factus ſum non quęrentibus me.Hoc enim eſt abundare miſericordia, vt & non poſtulantibus tribuatur. Hæc tamen charitas dei eſt erga nos, vt quia fecit nos,nolit perire nos.Diligit enim opus ſuū.Ideo enim fecit, vt amaret quod fecit. nemo enim laborem ſuum odio habet. ¶Et cum mortui eſſemus,conuiuificauit nos in Chriſto.) Adeo alienati mortui eramus, gratia autem ſua reuocauit nos, hoc eſt viuificauit nos in Chriſto. Quia enim per ipſum nos fecit, iterum per ipſum nos reformauit in ipſo,id eſt, vt eius membra ſimus:ipſe eſt autem caput noſtrum. Ipſum enim habemus deo præſtante authorem vitæ noſtræ, ſicut dicit Petrus apoſtolus: Au- Act.3. thorem vero vitæ interfeciſtis.¶Cuius gratia eſtis ſaluati.) Huic dono addit & gentes, ſignificans ſaluatos nos gratia Chriſti. ¶Et ſimul ſuſcitauit & ſimul ſedere collocauit in cœleſtibus in Chriſto Ieſu.) Hoc dicit quod ſupra memoraui, illic futuros ſanctos etiam ex gentibus, vbi & Chriſtus eſt caput eorum. ¶Vt oſtenderet in ſeculis ſuperuenientibus ſuperabundantes diuitias gratiæ ſuæ in bonitate ſuper nos in Chriſto.) Significat quia in futuro ſeculo im- Eſaiæ.64. mortale donum dei apparebit in remunerationem fideliū, 1.Corin.2. quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit deus diligentibus ſe. Hæ ſunt ſuperabundantes diuitiæ, vt tantū detur credentibus,quantum inueſtigare non poteſt mens. ¶Gratia enim ſalui facti eſtis per fidem.) Gratia fidei data eſt vt credentes ſaluentur. ¶Et hoc non ex vobis: dei enim donum eſt. Non ex operibus, vt ne quis glorietur. Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto in opera bona quæ præparauit deus vt in illis ambulemus.) Verum eſt, quia omnis gratiarum actio ſalutis noſtræ ad deum referenda eſt, qui miſericordiam ſuam nobis præſtat, vt reuocaret errantes ad vitam, non quærentes verum iter. Ideoque non eſt gloriandum nobis in nobis ipſis,ſed in deo, qui nos regenerauit natiuitate cœleſti per fidem Chriſti,ad hoc vt bonis operibus exercitati,quæ deus nobis iā renatis decreuit promiſſa mereamur accipere. ¶Memoria retinentes vos qui aliquando eratis gentes in carne, qui dicimini præputium, ab ea quæ dicitur circunciſio in carne manu facta, quoniam eratis illo in tempore ſine Chriſto, alienati à conuerſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum,& promiſſionis eorum ſpem nō habentes, & ſine deo in hoc mundo.)Commonet gentes vt reminiſcentes quid fuerunt, (Erant enim carnales, & ſine ſpe, nullam promiſſionis communionem habentes Iudæorum

Universidad de Deusto

rum in Christo, Iudæis enim promissus erat Christus, non A gentibus) vt propensius gratias agant deo per Christum, qui misericordia sua fecit illos participes spiritalium, cum essent carnales. Ideo tamen circuncisio, ait, in carne manu facta, vt significaret aliam non manu factã spiritalẽ. ¶Nunc autem in Christo vos qui aliquando longe eratis, facti estis propè in sanguine Christi.) Adhuc donum & gratiam dei commendat, cui nos semper velut obnoxios gratias vult referre: Idcirco enim sanguine Christi proximos nos deo factos memorat, vtquãtum affectum circa nos habeat deus, ostenderet, qui pro nobis filium suum mori permisit, vt & nos in fide eius durantes omnibus exitiis pro illo nobis illatis non cedamus, sciẽtes plus illum de nobis mereri, quàm quæcunque ab inimicis possunt inferri. Ille enim cum sit dominus, & nullius egeat, obtulit se pro nobis, vt non illi sed nobis magis proficeret. Nos enim etiam si nobis non proficeret, forte cogeremur mori pro ipso domino serui: quãto magis cum nõ solum illius, sed & nostra mors nobis præstet effectum? ¶Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtráque B vnum, & medium parietem maceriæ soluens inimicitias in carne sua.) Pacem fecit inter circuncisionem & præputium passio saluatoris. Inimicitia enim, quæ velut paries media erat, & diuidebat circuncisionem à præputio, & præputium à circuncisione, hanc soluit saluator, dans legem vt neque Iudæus præsumens de circuncisione reprobaret gentilem, neque gentilis fidus de præputio, id est, de paganitate abominaretur Iudæum, sed vt ambo innouati, vnius dei fidem sequerentur in Christo. Omnia enim quæ docuit saluator, tunc firmauit cum resurrexit. Parietem tamen qui medius erat diuidens inter legem factorum & gentilitatem, maceriam siue spem significauit, id est, non parietem stabilem neque robustum, quia neque gentilitas firma res erat, quasi ab homine inuẽta, neque circuncisio & neomeniæ, escarum & sacrificiorum vel sabbatorum stabilis & fixa obseruatio. Sic enim data sunt vt cessarent aduẽniente Christo. Quanuis enim deus hæc dederit, sed ad tempus: fidei autem firma & sine successore est prædicatio. ¶Legem mandatorum in decretis euacuans vt duos conderet in se in vno nouo homine faciens pacem.) Hoc est quod supra summatim memorauí: quia legem quæ data erat Iudæis in circuncisione, C & in neomeniis, & in escis, & in sacrificiis, & in sabbato, euacuauit, hoc est, cessare iam iussit, quia oneri erant: & sic fecit pacem. Vnde Petrus Apostolus dicit in actis apostolo- Actuum.15. rum: Quid imponitis iugum supra ceruicem fratrum, quod neque patres nostri, neque nos potuimus portare? ¶Vt exhiberet & reconciliaret ambos in vno corpore deo per crucem.) Sublata inimicitia, morte sua Christus prius populos inter se reconciliauit, deinde deo patri pacificos fecit, vt homines naturæ vnius: quia diuersi facti fuerant per errorem mem'ra efficerentur vnius corporis noui, cuius caput Christus est. ¶Interficiens inimicitiam in semetipso, & veniens euangelizauit pacem vobis qui longe, & pacem iis qui iuxta: quia per ipsum habemus accessum vtrique in vno spiritu ad patrem.) Idem sensus est. Interfecit enim inimicitiam in se, dum pro omnibus tam Iudæis quàm gentilibus mortuus est. Omnibus enim profecit mors saluatoris. Resurgens enim à mortuis damnata morte, quæ tenebat omnes, ostendit quam spem haberent credentes in eum. Hinc D mandauit prædicationem qua omnes conuocarentur ad deũ patrem in vnitate spiritus sciſſa discordia, vt siue Iudei (qui prope ideo dicuntur, quia ipsorum patribus facta promissio est) siue gentiles (qui ideo longe dicuntur, quia dei legem non receperunt datam per Moysem) sublato præterito ritu susciperent fidem Christi, per quam efficerentur vnum. ¶Ergo iam non estis hospites & incolæ, sed estis ciues sanctorum, & domestici dei.) Admonet illos vt memores sint beneficiorum dei, quia cum longe essent à cognitione & timore dei, misericordia eius adiuncti sunt vt fierent participes eorum qui prope deum erant, ciues facti filiorum dei. Sicut enim quæcunque gens Romanorum pacem sequi desideranit, oblatis donis susceptа est vt essent ciues Romani, quemadmodum è Tharso Cilicienses, vnde apostolus ciuem Romanum se dicit: ita & quicunque fidei se Christianæ sociauerit, fit ciuis sanctorum, & domesticus dei. ¶Superædificati supra fundamentum apostolorum & prophetarum.) Hoc est, supra nouum & vetus testamẽtum collocati. Quod enim apostoli prædicauerunt, prophetæ futurum dixerunt, quanuis dicat ad Corinthios: Deus, in- 1. Corin.12. quit, primum posuit in ecclesia apostolos: secundo, prophetas. sed hi alij prophetæ sunt. Illo enim loco de ordinatione ecclesiæ disputat, hic vero de fundamento ecclesiæ. Prophetæ enim disposuerunt. nam apostoli fundamenta iecerunt. Vnde dicit dominus ad Petrum: Super istam petrã ædificabo ecclesiam meam. hoc est, in hac catholicæ fidei cõfessione statuo fideles ad vitã. Nam & Dauid disposuit domum dei, & signauit locum vbi fieret, Salomon verò fundauit eam. ¶Ipso angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis structura compacta crescit in templum sanctum in domino, in quo & vos coædificamini in habitaculũ dei in spiritu.) Hic sensus est vnde dominus ait: Super istam petram ædificabo Ecclesiam meam. Duos enim põpulos in se susce- Ibidem. pit saluator, & fecit vnum in domino, sicut & lapis angularis duos parietes continet in vnitate domus firmatos. Fideles enim superficies sunt templi dei in spiritu conuersantes, vt possint hæredes fieri cœlestis habitationis.

Matth.16.

CAPVT TERTIVM.

PRo vius rei gratia ego Paulus vinctus Christi pro vobis fratribus.) Quoniã dispositionem clementiæ quæ fuerit ante mundum erga salutem gentium ostendit, nunc se legatione huius doni fungi dei prouisione Christo mittente declarat. Dominus enim post resurrectionem suã apostolos suos vice sua misit prædicare, hunc dirigens ad conuersionem gentium. Sic enim dixit ad eum: Vade, ego longe ad gentes mittam te. Dominico ergo vsus verbo est cum dicit: Vobis qui longe, & pacem iis qui iuxta. ¶Si tamen audistis dispensationem gratiæ quæ data est nobis in vos.) Vult eos scire quia dei iudicio à Christo missus est prædicare gentibus mysterium gratiæ dei. ¶Secundum reuelationem notum mihi factum est mysterium, sicut ante scripsi in modico, prout potestis intelligere prudentiam meam in mysterio Christi.) Ostensam sibi significat reuelationem mysterij dei, de quo prius breuiter se memorat scripsisse, hoc est temperate, prout potuerant capere prudentiam apostoli in sacramento Christi. Quod aliis seculis non fuit notum filiis hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis eius & prophetis, spiritu esse gentes cohæredes & concorporatos & participes promissionis eius in Christo.) Hoc asserit ostensum à deo tempore Christi quod latebat, quia gentes participes futuræ essent gratiæ promissæ in lege. Quod ostensum dicit prædicatoribus sanctis & prophetis, id est, apostolis & legis explanatoribus, non prophetis veteribus. Quamuis enim admitterentur prius ad legem gentiles, sed circuncidi iubebantur: & prophetæ sciebant gentes participes futuras doni dei. nam & hoc significauerunt multis in locis. sed hoc latuit, quia sine circuncisione & sabbatis & neomeniis & cæteris talibus gratiæ dei futuræ essent participes, vt absque lege perciperent fidem Christi, & saluarentur. Hoc est quod dicit spiritu esse gentes cohæredes & concorporatos & participes promissionis eius in Christo. Qui enim spiritu deum colit, opere legis opus non habet. ¶Per Euangelium eius factus sum minister secundum donum gratiæ dei quæ data est mihi secundum operationem virtutis eius.) Per prædicationem ministerij sui cognitum asserit donum quod disposuit deus gentibus iuxta virtutis suæ operationem. Operatio enim virtutis eius est quia Christum suscitauit à mortuis, deuicta morte in qua omnes saluauit. Dispensatio tamen euangelij eius hæc est, qua agnita est voluntas dei quia gentes sine opere legis saluare decreuit. ¶Mihi minimo omnium sanctorum data est hæc gratia.) Humiliat se cum se minimum dicit, sciens humilitatem profectum habere. Nam tantam gratiam si-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bi datam dicit, vt donum hoc quod ante ignotum fuit præteritis seculis, sibi asserat concessum, vt hoc manifestaret gentibus. Vnde enim minimus sanctorum omnium videri potest, qui antequam baptizaretur, vas electionis appellatus est? ¶ Vt in nationibus euangelizem inæstimabiles diuitias.) Electum se probat ad prædicandum donum dei in diuitias incomprehensibilibus Christi, quas gẽtibus iam desperatis largiri dignatus est, vt sine opere saluarentur per fidem. Et manifestum est, quia nemo egregiũ & munus maximum per indignam mittit personam. Ostendens ergo quantum à deo mereatur humiliat tamen se, vt meritum eius crescat. ¶ Et illuminem quæ est dispensatio mysterij absconditi à seculis in deo qui vniuersa creauit.) Missum se dicit duplici modo docere gentes mysterium quod fuit in deo ex quo sunt omnia, vt per eum discant ac intelligant Christum semper in deo, & apud deum, & qũia sine circunci-
sione & cæteris legis mandatis dispossuit saluare gentes. Indigni enim inuenti sunt Iudæi tantũ ac talem habere doctorem. Sic enim Iudæi credebant in Christum, vt legem tamen seruarent: quod odibile est apud deum. Denique dicunt apostoli ad coapostolum suum Paulum: Vides frater quot milia sunt in Iudæa credentium? & omnes isti æmulatores sunt legis. Vnde factum est vt vas electionis ad gentes docendas missus esset, vt vel ipsi fideſuæ spem plenam haberent, nihil de lege, sed in solo Christo sperantes. Manifestato enim sacramento Christi tale donum datum est, quod perfectæ salutis haberet effectum. Sicut enim in magna vota maxima dantur apophoreta, ita & magnifico manifestato mysterio gaudij & lætitiæ causſa tam egregio munere donati sunt homines, quod illis satis sit ad copiam salutarem. ¶ Vt nota fiat principibus & potestatibus in cœlestibus per ecclesiam multiformis sapientia dei.) Tantum de hoc bene sensit deus, vt non solum gentibus hunc magistrum daret, verum etiã vt per eum veritas Christi innotescat spiritibus in cœlestibus, qui sunt principes & potestates. Potestates ideo, quia potẽtiores sunt inter cęteros spiritus. Principes autẽ, eò quod principentur potestatibus, vt agnoscẽtes per Ecclesiã quæ multifarie ad vitã attracta est, in Christo vnius dei manere mysterium, desinant ab errore. Id enim agitur, vt prædicatio ecclesiastica etiam his proficiat, & deserant assensum tyrannidis diaboli, qua se aduersus dei vnius fidem impia præsumptione armauit. Qui sensus in Psalmo. xxiij. præscriptus est, vbi deus vniuersitatis dominus demonstratur, dicente dei spiritu per Dauid: Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo. Et in subiectis, Tollite portas principis vestri, & eleuamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. Dicitur ergo his principibus qui in errore sunt in cœlestibus, siue ministris eius in terris, vt auferant portas principis sui, id est, diaboli de mentibus suis, per quas multorum deorum asserendorum error intrauit. Sunt enim temporales, quia omnis fallacia tempore claditur. Iter enim impiorum peribit. Vt autem æternas portas
Psalm.1. eleuent, hortante iustitia admonentur, quia veritas in sempiterna secula perseuerat. Vnde ait in psalmo. cxvij. Hæc porta domini, iusti intrabunt per eam. Manifestum est enim quia iusti per fidem intrant in cœlos in regnum dei.
Quod nunquam corrumpi Daniel propheta testatur, di-
Daniel.2. cens inter cætera: Exurget regnum aliud incorruptibile. Impij autem per incredulitatem intrant in infernum tartareum. Hic ergo rex gloriæ Christus est, qui deuicta morte resurgẽs apparet dominus esse & rex gloriæ. Virtute enim potestatis suæ qua subegit inferos, manifestatur quia ipse est filius dei, qui vnius dei regnum in cœlis & in terris esse ad condemnationem tyrannidis diaboli prædicauit. ¶ Secundum propositum seculorum in Christo Iesu domino nostro, in quo habemus libertatem in confidentia per fidem ipsius.) Manifestatum dicit Christũ seculo, quo proposuit deus ostendere mysterium suum pro salute humana, vt cognitio mysterij dei mortalibus conferret salutem, vt quasi dedicatio regni Christi hanc gratiam credẽtibus pro apophoretis largiretur. Licet enim insectum sit, nouum tamen videtur ignoranti creaturæ. ¶ Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis, quæ sunt in gloria vestra.) Manifestata spe quæ est in mysterio Christi, commonet ne scandalum patiantur propter tribulationes quæ sanctis à perfidis irrogantur. Ad gloriam enim pertinet illorum, si in tribulatione magistri non fuerint scandalizati discipuli, hac spe firmati, quia fidelium pressurę futuri secũli gloria erigentur. Hæc enim fidelium probatio est, si fidei suæ spem aduertant. ¶ Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur, vt det vobis secundum diuitias maiestatis suæ virtutem confirmari in spiritu suo.) Hoc flexis genibus precari se dicit, vt quia dignatus est aduocare gentes ad cognoscendum mysterium voluntatis eius, hoc etiam donet, quia diues est, vt nutu eius firmentur in spiritu, hoc est, vt non illos perturbent carnalia exitia illata à perfidis, sed sint stabiles expectantes in futuro huius rei mercedem. ¶ In interiore homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris.) In eo petit eos magis firmari, vt non ambigant, sed magis credant Christum habitare in se, quem non vident his oculis, vt spiritus datus hoc eis per dei donum infundat, vt certi sint de Christo quod viuit, & filius dei est, & habitat per fidem in cordibus nostris, vt cum fidem eius habemus in cordibus nostris, ipsum habere videamur. Quod eo proficit, vt securi simus de auxiliis eius, quia non deserit nos, sed semper adest propter fidem suam quam videt in nobis: quippe cum ideo spiritus eius, qui & dei patris est, detur nobis, vt vice eius tutos præstet nos si ei assentiamus, vt occulta reuelet, per quẽ vtique ipsum in nobis habitare ambigere non debemus. Est enim hic alius Paracletus: inter quos personarum distantia est, non naturæ: quia & de eius accipit, & à deo procedit. In quibus enim naturæ vnitas est, inuicem sui sunt. Vnde dicit dominus: Omnia patris mea sunt, & mea om- Ioan.17.
nia patris. ¶ Vt in charitate radicati & fundati possitis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo, & longitudo, & altitudo, & profundum.) Hoc præstare dicit habitantem spiritum vel Christum in nobis, vt fundati simus in charitate dei deuincti beneficiis eius, & possimus cum sanctis, qui sunt Apostoli & Prophetæ, immensum & inæstimabilem cognoscere deum, omnia excedentem maiestate virtutis suæ. Cum enim dicit latitudo, & longitudo, & altitudo, & profundum: hoc vtique significat, vt sicut in sphæra tanta longitudo est quanta latitudo, & tanta altitudo quantum & profundum, ita & in deo omnia æqualia sunt immensitate infinitatis. Sphæra enim definito modo concluditur. Deus autem non solum implet omnia, sed & excedit. Nec enim clauditur, sed omnia intra se habet, vt solus ineffabilis & infinitus habeatur, & gratiæ huic insufficienter agantur, qui cum tantus sit, dignatus est per Christum hominem visitare peccatis & morti subiectum. ¶ Cognoscere quoque supereminentem scientiã charitatis Christi.) Post dei patris infinitam & incomprehensibilem cognitionem & inenarrabilem clementiam, Christi quoque agnoscere nos vult charitatem, quia supereminentis est scientiæ, & subintelligitur humanæ, vt super scientiam hominum habeatur dilectio Christi. Quis enim potest colligere mysterij huius charitatis rationẽ, vt & deus hominis causſa homo nasceretur, deinde moreretur pro hominibus, pro seruis dominus, pro creatura creator, pro impiis pius? Propter quid ita dilexit nos? Aut vt quid nostrum haberet qui nullius indiget? nunquid non charitas hæc super scientiam hominum est? Aut quis hominum hanc poterit charitatem alicui exhibere, quamquàm impar sit, ac per hoc supereminet humana commenta? Hoc ergo vult nos scire, quia sensus noster assequi non potest nec perspicere profunditatem beneficiorum Christi erga nos: vt proinde semper ei supplices & deuoti, & qui debitis nulla ratione satisfacere possumus, vel in fide eius vsque ad mortem perseueremus. Ille enim pro magnificentia maiestatis suæ ea gessit pro nobis, quæ sibi indigna sunt, vt &

nos

Universidad de Deusto
Biblioteca

nos inquantum possimus ei famulemur. ¶Vt impleamini in omnem plenitudinem dei.) Quia fides neque in solo patre integra est, neque in solo filio perfecta, ideo adiecit: Vt impleamini, ait, in omnem plenitudinem dei. vt confessione & gratiarum actione sicut patri, ita & filio honorificentia reseruetur, & omnia quæ à deo patre sunt, per filium facta & restaurata credantur, vt sit plena perfectio diuinitatis in professione credentium. Nihil enim deerit Christiano, quãdo deum patrem per omnia immensum esse cognoscit, charitatem quoque Christi ineffabilem & supereminentem scientiæ humanæ profitetur. ¶Ei autem qui potest super omnia facere abundantius quàm petimus aut intelligimus secundum virtutẽ quæ operatur in nobis, ipsi gloria in Christo Iesu, & in ecclesia, & in omnia secula seculorum. Amẽ.) Ad patris personam hæc refert, vt quia melius scit quæ vtilia & quæ non petenda sunt, & quando danda, & qualia & quanta opus sint, ipse gubernet prouidentia & virtute sua sibi credentes. Cui ideo gloria in Christo Iesu, quia per ipsum omnia præstat nobis: & quia honor patris in filio est, & in ecclesia, id est, in populo quẽ sibi adoptare dignatus est. In claritate enim filiorum, gloria patris est, dicẽte domino:
Matth.5. Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & magnificent patrem vestrum qui in cœlis est. In secula seculorum amen. id est, in æternum veritas.

CAPVT QVARTVM.

OBsecro itaque vos ego vinctus in domino, vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis.) Hortatur eos, vt recte incedentes in præceptis domini, ad promissam gloriam possint peruenire. Sicut enim peritus medicus obsecrat infirmos, vt bene se agentes possint salutarem recipere valetudinem, ita & magister gentium hortatur vt fidei suæ digna opera facientes possint percipere quæ promissa sunt sanctis, sciens gloriæ suæ esse huius rei profectum. ¶Cum omni humilitate animi & modestia, cum magnanimitate sufferentes inuicem in charitate, solicitè seruãtes vnitatis spiritum in vinculo pacis.) Nũc dissensionem prohibet, charitati autem studendum monet, ne spiritum vnitatis & pacis amittãt, ac per hoc vt inuicem se sufferant cum patientia. Modestia enim profectum parit, quia cum se inuicem tolerant cum lenitate animi monẽtes, corriguntur ad effectum, & pax in eis manebit, per quã filij dei non immerito vocabuntur, quia dixit dominus:
Matth.5. Beati pacifici quoniam filij dei vocabuntur. Perturbatio enim & inquietudo contentionem facit, quæ solet etiam ea quæ mala nouit, velle defendere, ne cedere videatur. Hinc oritur discordia, quæ corrumpit pacis fœdera. Vnum corpus, & vnus spiritus, ita vt vocati estis in vna spe vocationis vestræ.) Propter pacem & concordiam hæc subiecit, vt quia vnum corpus est ecclesia, vnum sapiat populus, quia vnum est quod creditur. ¶Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus deus & pater omnium, qui super omnes est, & per omnes, & in omnibus nobis.) Adhuc vnitatem commendat, vt quia vnitas est ad quam vocamur, in nullo dissentiamus. Si enim vnus est dominus, id est Christus, sicut
Matth.23. & ipse ait in euangelio: Quia magister vester vnus est Christus: Vna fides, vnum baptisma, vnus deus & pater omniũ, qui super omnia est, & per omnes, & in omnibus credentibus: vnus debet esse & animus populi, quia hæc quæ enumerat, vnitatis sunt. Concordant enim in omnibus. Patrem tamen deum, quia nulli debet quod est, super omnia esse dixit, & per omnes. Ideo per omnes, quia ex eo omnes: & necesse est vt super hæc omnia sit, quæ ex eo sunt: Et in omnibus nobis, id est, fidelibus. In nobis est enim per confessionem, quia eum fatemur, & quia spiritum suum dedit nobis, per quem sine dubio in nobis est. In Paganis non est, quia pater Christi negatur esse ab illis. ¶Vnicuique autem
Roman.12. nostrum data est gratia secundum mensurã donationis domini nostri Iesu Christi.) Nunc, ne quia diuersa in hominibus dona sunt, putarentur officere vnitati, hoc purgat non esse contrarium, quia indonis officiorum diuersitas est, non naturæ. Vnicuique autem tantum dicit dari gratiæ, quantum donare dignatus fuerit dominus: non tamen sine æquitatis mẽsura: quia vnicuique pro viribus tribuit, vt tantum hauriat quantum sitit. ¶Propter quod dicit: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatẽ, dedit dona hominibus. Hoc scriptum est in Psalmo sexagesimoseptimo. Dona tamen hæc post triũphos cœpit largiri. Vincens est enim mortem exaltatus in cruce, sicut ipse dixerat. Ait enim: Cũ exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me. Expoliauit inferos, cum captiuos quos ex prꝫuaricatione Adę, aut propriis captos peccatis in conditione tenebant, abstulit consentiẽtes sibi, & ascendens inde in cœlos induxit. Ex quibus aliquanti resurgentes in corporibus, multis apparuerunt ad testimonium euictæ mortis, vt qui forte Christi resurrectionem crediturꝰ nõ essent, ex horum resurrectione quos mortuos scirent, rei fierent. Hos enim viderunt quos cognoscerent dudum vixisse. Quamuis captiui inuiti & alieni ducantur, saluator tamen & suos duxit, & voluntarios. Apparentia enim sua dum lacessit desiderantes liberari, cepisse illos dicitur. ¶Quod autem ascendit, quid est nisi quia etiam descendit in inferiora terræ?) Verum est, quia ideo descendit, vt ascenderet, non sicut homines, qui ad hoc descenderunt, vt illic remanerent. Ex sententia enim tenebãtur apud inferos: quæ sententia saluatorem tenere non poterat, quia vicit peccatum. Triumphato ergo diabolo descendit in cor terræ, vt ostensio eius prædicatio esset mortuorum, vt & quotquot cupidi eius essent, liberarentur. Nec poterat non ascendere, qui ad hoc descenderat, vt vi potestatis suæ calcata morte, cum captiuis quorum causa pati se permisit, resurgeret. ¶Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes cœlos, vt impleret omnia.) Hoc est
Ioan.3. quod dicit dominus: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo. Quod quidem & in psalmo continetur. Ait enim: A summo cœlo egressio eius, & regressus eius vsque ad summum eius. Hic
Psalm.18. ergo descendens è cœlis in terrã, homo natus est, pòst mortuus descendit ad inferos, ex quibus tertio die resurgens, ante omnes mortales ascendit super cunctos cœlos, vt illusam mortem ostenderet creaturæ. ¶Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas quosdam verò Pastores & magistros ad consummationem sanctorum in opus ministerij.) Apostoli, episcopi sunt. Prophetæ verò explanatores sunt scripturarum, quamuis inter ipsa primordia fuerint Prophetæ, sicut Agabus, & quatuor virgines prophetantes, sicut continetur in Actis Apostolorum, sed propter rudimenta fidei cõmendanda: nunc autem interpretes Prophetæ dicuntur. Euangelistæ, diaconi sunt, sicut fuit Philippus. nam quamuis non sint sacerdotes, euangelizare tamen possunt sine cathedra, quemadmodum & Stephanus & Philippus memoratus. Pastores sunt & possunt esse lectores, qui lectionibus saginent populum audientem: quia non in pane tantum viuit homo, sed in omni verbo quod procedit ex ore dei. Magistri verò exorcistæ sunt, quia in ecclesia ipsi cõpescunt & verberant inquietos: siue ij qui lectionibus imbuendi, infantes solebant imbuere, sicut mõs Iudæorum est, quorum traditio ad nos transitum fecit, quæ per negligentiam obsoleuit. Inter istos post episcopum plus esse intelligitur, qui propter reseratum occultum scripturarum sensum prophetare dicitur, præsertim quia futurę spei verba depromit. qui ordo nunc potest esse presbyterij. Nam in episcopo omnes ordines sunt, quia primus sacerdos est, hoc est, princeps est sacerdotum, & propheta, & euangelista, & cætera adimplenda officia ecclesiæ in ministerio fidelium. Tamen postquàm omnibus locis ecclesiæ sunt constitutæ: & officia ordinata: aliter composita res est, quàm cœperat. Primùm enim omnes docebant, & omnes baptizabant, quibuscunque diebus vel temporibus fuisset occasio. Nec enim Philippus tempus quæsiuit aut diem quo eunuchum baptizaret, neque ieiunium interposuit. Neque Paulus & Syleas tempus distulerunt quo Optionem carceris baptizarent cum omnibus eius. Neque Petrus diaconos habuit, aut diem quæsiuit quando Cornelium cum omni domo eius baptizauit, nec ipse, sed iussit fratri-
Act.7. Act.21. Matth.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus qui cum illo ierant ad Cornelium ab Ioppe. Adhuc enim præter septem diaconos nullus fuerat ordinatus. Vt ergo creſceret plebs, & multiplicaretur, omnibus inter initia conceſſum eſt & euangelizare, & baptizare, & ſcripturas in eccleſia explanare. At vbi autem omnia loca circumplexa eſt eccleſia, conuenticula conſtituta ſunt, & rectores & cætera officia in eccleſiis ſunt ordinata, vt nullus de clero auderet qui ordinatus non eſſet, præſumere officium quod ſciret non ſibi creditum vel conceſſum. & cœpit alio ordine & prouidētia gubernari eccleſia: quia ſi omnes eadem poſſent, irrationabile eſſet, & vulgaris res & viliſsima videretur. Hinc ergo eſt vnde nunc neque diaconi in populo prædicant, neque clerici vel laici baptizant, neque quocunque die credentes tinguntur, niſi ægri. Ideo non per omnia conueniunt ſcripta Apoſtoli ordinationi quæ nunc in eccleſia eſt, quia hæc inter ipſa primordia ſunt ſcripta. Nam & Timotheum presbyterum à ſe creatum epiſcopum vocat, quia primi presbyteri epiſcopi appellabantur: vt recedente eo ſequens ei ſuccederet. Denique apud Aegyptum presbyteri conſignant ſi præſens non ſit epiſcopus. Sed quia cœperunt ſequentes presbyteri indigni inueniri ad primatus tenendos, immutata eſt ratio, proſpiciente concilio, vt non ordo, ſed meritum crearet epiſcopum, multorum ſacerdotum iudicio conſtitutum, ne indignus temere vſurparet, & eſſet multis ſcandalum. In lege naſcebantur ſacerdotes ex genere Aaron Leuitæ. Nunc enim omnes ex genere ſunt ſacerdotali, dicente Petro apoſtolo:
1.Pet.2. Quia eſtis (inquit) genus regale & ſacerdotale. Ideóque ex populo poteſt fieri ſacerdos. ¶ In ædificationem corporis Chriſti.) Eccleſiæ ordinationem ad compaginationem humani generis, in profeſsionis vnitate dicit compoſitam, vt diuerſi dignitate, in Chriſto omnes ſint vnum caput habentes Chriſtum, hoc eſt, authorem vitæ. ¶ *Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionem filij dei.*) Tandiu dicit manere *ordinationem, quamdiu* cuncti deſtinati ad vitam vnius ſint fidei in cognitionem Chriſti. ¶ In virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.) Ita elaborandum hortatur vt perfectio fidei apprehendatur. Cuius hæc ratio eſt, vt Chriſtum perfectum & plenum deum teneat fides, ne menſura humana metiatur, ſed in plenitudine diuinitatis quaſi perfectus deus habeatur. Nec enim perfectum dicens virum, temporali ætate & menſura ſignificat, ſed per hoc dictum perfectos nos vult fieri in plenitudine intellectus diuinitatis filij dei. ¶ Vt vltra nō ſimus paruuli neque fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum in aſtutia ad remedium erroris.) Fundatos & ſtabiles
Matth.16. eſſe nos vult in *diſciplina* fidei catholicæ, quam Petrus apoſtolus reuelante deo profeſſus eſt, nec ventilari nos oberrantes per diuerſarum hæreſum peſtilentioſas aſſeuerationes nequitia humana inuctas, vt per has fallentis inimici ſub veri nomine error poſſit afferri. Hoc enim remedium eſt fallitatis, vt ſub prætextu veritatis inducat errorem. Et non ſolum ſub veri nomine, ſed & ne ſicut ante acceptā fidē ſenſu humiles vagabamur per diuerſos errores, fideles facti diſcurreremus fragiles & dubij: de ſpe promiſſa commonet, quia iam Chriſtiani facti fundati eſſe debent, quia ambiguitas in fide noſtra non eſt, commendatur enim virtute prodigiorū. ¶ Veritatem autem facientes in charitate, augeamus in ipſum omnia, qui eſt caput Chriſtus.) Hanc dicit eſſe veritatem, vt amorem Chriſti reſpicientes quo dilexit nos, & tradidit ſe pro nobis, omnia ſubiiciamus ei, ſcientes quia omnium eſt author vitæ, vt quaſi capiti membra ſubdantur. Vt ſi alij errore vel maleuolentia non fatentur omnia caput habere Chriſtum, quia ab ipſo facta ſunt voluntate patris: nos tamen qui catholicæ fidei adhæremus, hoc omni deuotione & cura agere debemus, vt huic fidei non damnum, ſed lucrum afferamus, perſeuerantes in hac aſſeueratione, vt comprimantur prauæ mentis colloquia aduerſus veritatem armata. ¶ Ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iunctūram ſubminiſtrationis, in menſuram vniuſcuiuſque partis incrementum corporis facit, ad ædificationem ſui in charitate.) Qua ratione Chriſtum caput eſſe omnium dixerit, docet. Ex ipſo enim, inquit, omne corpus, id eſt, omnis chorus archangelorum & potentiarum, principum & poteſtatum ſubſiſtit: Quamuis enim ſingula hæc numeros proprios habeant, & ſint legiones, vt ipſe dominus dixit: quia ab vno tamē per vnum ſunt, ſimul omnia vnum corpus appellat. Sicut enim membra cum ſint vnius corporis, diuerſa tamen ſunt actu & dignitate: ita & creatura condita eſt à deo per Chriſtum, vt à Cherubim & Seraphim potētiis quæ ſub ſede dei ſunt, & angelis quos ipſe dominus ſanctos appellat, quaſi quædam concatenatio ſit, vſque ad firmamentum ordinata deſcendens, vt totum & iunctum ſit, & meritis tamen diſcernatur. Meritis dico, non ſolum officiorum, ſed & naturarum. Nec enim quia iuncta dicit omnia, vnius erunt naturæ. Sed quod in corpore membra faciunt diſcreta officiis, non natura: ita & in his omnibus non membra, ſed naturæ ipſæ faciunt diſtinctiones. Hoc eſt ergo quod laboratur, vt ad vnum ſenſum redigatur creatura, & in ſenſu vnum ſit corpus, dum omnium vna profeſſio eſt, vt concordet in charitate creatoris ad ſuum profectum. Reædificat enim ſe in templum domini, deſtructa enim fuerat dementia & furore diaboli. ¶ Hoc ergo dico & teſtor in domino, vt non Roma.4. ambuleris ſicut & gentes ambulant in vanitate mentis ſuæ, obſcurati intellectu, alienati à fide dei per ignorantiam quę eſt in ipſis.) Manifeſtato creatore, & ratione oſtenſa quam ſequi debeat creatura, in fide dei dumtaxat, conteſtatur illos in deum, vt non aliter incedant vel ſentiant quàm docentur, ne ſimiles gentilibus inueniantur, qui nec fidem recipiunt, nec conuerſationem quam mandat lex, obſcurum habentes ſenſum, ne contemplentur diuini nominis veritatem. Vana enim ſectantes quæ ſunt idololatria, infrænantur à diabolo, ne vnius dei iter incedant, vt ſocios illos ſuæ perditionis efficiat. ¶ Propter ignorantiam, quæ eſt in illis, & duritiam cordis illorum, qui deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitiis, in operationem immunditiæ omnis & auaritiæ.) Gentiles futuræ reſurrectionis deſperatione Coloſ.3. cæcitatem cordis habere ſignificat. Quaſi enim vltra non futuri vitam ſuam contaminant turpiſſima operatione, nolentes ſe ſubiicere legi fidei, quia prohibet voluptatē propter ſpem vitæ futuræ. Quam hi *idcirco ridendam cēſent*, vt iure dehoneſtare ſe, & aliena appetere auida cupiditate videantur, quaſi poſt hanc tranſpunctionem nulla ſit vita. ¶ Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum, ſi tamen illum audiſtis, & in illo edocti eſtis, ſicut eſt veritas in Ieſu.) Manifeſtum eſt Chriſtianos non deſperationem poſt mortem hanc didiciſſe, ſed ſpem ad vtrumque. Fidelibus enim vita, perfidis verò promittitur mors, quæ eſt pœna æterna, vt ſiue mors, ſiue vita in Chriſto diſcatur: quia qui eum ſequitur, per eum reſurget ad vitam. qui verò diſcendit ſe ab eo, per eum mancipabitur gehennæ. ipſo enim iudicante damnabitur. Et quoniam ſunt quidam in eccleſia qui ſub nomine Chriſti non ſequuntur Chriſti veritatem, ideoque ſicut eſt, inquit, veritas in Ieſu: vt ſi ita docti ſunt vt eſt veritas in Ieſu, tunc Chriſtum didiciſſe, & illum audiſſe, & in illo docti eſſe videantur. Chriſtus enim de ſe docet quid ſit, & quantus credendus ſit, & quæ ſpes in eo ſit, & quales debeant eſſe credentes. Qui enim didicit Chriſtum, ſcit illum à mortuis reſurrexiſſe, vt forma eſſet fidelibus. Ideoque magna ſpes eſt pro iſta morte amantibus deum.
¶ Vt exponatis ſecundum priorem conuerſationem vete- Coloſ.3.
rem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris.) Qui Chriſtum audiuit, hoc didicit, vt recederet à cōuerſatione priſtina, quam veterem hominem nūcupat propter præteritum ignorātiæ tempus. Homo itaque vnus atque idem eſt: qui ſi priſtina vitia ſequitur, vetus dicitur. ſi autē in nouitate vitæ ambulat alienus à ſeculari errore, qui eſt ſiue in affectu, ſiue in ſenſu rudis dicitur, non vtique ſubſtantia carnis aut animæ, ſed intellectu, & conuerſatione vitæ. Corruptus tamen vetus homo dicitur propter adulterum ſenſum, & turpem vitam. ¶ Renouamini autem Roma.12. Coloſ.3.
ſenſu mentis veſtræ, & induimini nouum hominem, qui ſecundum deum creatus eſt in veritate & iuſtitia.) Iuſtum & verum eſt rectam viam ſequi. Hic autem rectam viam ſequitur,

Universidad de Deusto

quitur, qui deuotus creatori suo in voluntate eius ambulat, quam gentilitas nescit. Innouatus enim spiritu mentis, nouum hominem dicitur indutus, qui est Christus. Christum enim induitur, qui per fidem renatus in Christo, æmulus est vitæ quam tradidit Christus, vt iuxta deum creatus videatur. In eo enim quis creatur, in quo sapit: & ideo veritas & iustitia dei à gentibus ignoratur. Cum enim credentes deum agnoscunt creatorem, seruantes mandata eius, & iustitia & veritate creantur. ¶ Propter quod depositio mendacio loquimini veritatem vnusquisq; cum proximo suo, quoniam sumus inuicem membra.) Quia in veritate & iustitia creati sumus renati in baptismate: idcirco vt in eo manemus, mendacium deponere iubemur, assumpta veritate: nec dolo aliquid cum fratre agere: vt quia vnius corporis membra sumus, caussis nostris in veritate inuicē faueamus. ¶ Irascimini, & nolite peccare.) Quoniam irasci quis non potest prohiberi: quippe cum ira motus sit naturalis conceptus ex caussis, qui solet ad profectum pertinere delinquentis: idcirco irascendum dicit, sed commonet ne per iram peccetur. Solemus enim modum egredi dū irascimur, & inuenimur ipsi peccare, qui peccantes arguimus, dū plus irascimur, & amplius oneramus peccantem, quàm meretur. Hoc ergo docet, vt ipsa ira cum moderatione sit, neque nimium quis iustum se præbeat delinquenti: quia solent quidem sic peccare, vt tantis plagis affici videantur quantas nō possunt ferre: & qui poterat forte corrigi, tollitur de vita, non sine peccato irascentis. Hinc est vnde Salomon, Noli, inquit, iustus esse multum, quia est qui perit in suo iusto. Sed imitatores dei esse debemus, qui temperatam habet iustitiam. Cum enim iustum esset plecti iniquos, patientia sua suffert eos, vt aliqui ex eis corrigantur. Nos ipsos seruos suos peccantes patitur, nec cito aliquem percutit. ¶ Sol non occidat super iracundiam vestram, neque locum detis diabolo.) Iram transire vult, nec retineri in pectore, vt die orta cum die decidat: quia si in animo manserit, dat occasionem diabolo gloriandi. Necesse est enim iratus animus male cogitet: quod cupit diabolus. Inuenit enim mentem paratam ad malum, cui se inserens effectu suo decipit hominē factum ad vitā, quia hominis cogitare est diaboli implere. ¶ Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti.) Vt noui hominis conuersatio maneat, hortatur ne rursum ad præterita vitia & peccata redeatur: & nihil proderit nouum dici, quando vetus homo malis operibus approbatur. Non solum ergo Christianus aliena non tollere iubetur, sed & de labore suo penuriam patientibus subministrare, vt bonis operibus deditus repēdat quæ prius abstulerat, & de cætero thesaurizet sibi in futurum. Qui enim cessat à furto, veniam potest habere, non gloriam. Quid enim magnum aut cuius meriti est ab alienis temperare? Ad meritum enim proficit cum quis de proprio tribuit egenis. ¶ Omnis sermo malus de ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus.) In dei seruo omnia debent bona videri, nec ex aliqua parte puritas eius debet maculari. Quid enim prodest mundam vitam habere, & os sordidū, cum dicat dominus quod vnusquisque verbis suis aut iustificabitur, aut condemnabitur: Nec credibile potest videri bene viuere cum qui male loquatur. Male enim loqui ad multa trahitur vitia. Potest enim male loqui qui turpiter fatur, & qui bonis detrahit, & qui cum dolo fabulatur, & qui mentitur, hæc errorem præstant. Bonæ enim & sobriæ fabulæ dant gratum exemplum audientibus, vt honorificēt deum in verbis eius ædificati in fide Christi. ¶ Et nolite contristare spiritum sanctum dei in quo signati estis in die redemptionis.) Cum bene agimus, gaudet in nobis spiritus sanctus datus nobis, videns monita sua proficere vtilitatibus nostris, sicut dictum est à domino: Ita gaudium erit in cœlo in vno peccatore pœnitentiam agente. Gaudet ergo spiritus sanctus in salute nostra, non sibi, qui non indiget lætitia, ita econtrario si obedientes ei non fuerimus, contristatur, quia non habet profectum in nobis. Vult enim nos pertinere ad vitam. Non tamen sic contristatur, vt patiatur, quippe cum impassibilis sit. Sed cum eum contristatum dicit, nostri caussa hoc significat, quia deserit nos eo quod læserimus eum contemnēdo monita eius. Contristatio itaque eius, indignitas nostra est, quæ filios nos dei prohibet appellari. Ipse est enim spiritus sanctus qui significat filios dei, manens in nobis. ¶ Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia auferatur à vobis, cum omni malitia.) Omnia hæc quæ perniciem possunt præstare animis, amouenda memorat. Per iram enim fit indignatio, per indignationem clamor, quasi vox insanientis, quæ aliena est à dei seruo. Per clamorem surrepit blasphemia, quæ non potest non mala esse, hæc amaram præstat vitam trahens ad mortem. Ideoque ab his omnibus cauendum. Timor enim dei temperare debet, & modum imponere accidentibus caussis. Sed quia possunt aliqui pressa in animo ira & clamore retinere malitiam ad retributionē nacta occasione, idcirco subiecit hęc auferri cum omni malitia: quia non solum blasphemare malitia est, verumetiam fingere pacem in faciem, & in animo meditari discordiam. ¶ Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes vobis, sicut & deus in Christo donauit vobis.) Exemplo dei patris benignos & misericordes inuicem fieri exhortatur: sicut & dominus, Estote, inquit, misericordes, vt similes sitis patris vestri, qui in cœlis est. Si enim deus per filium suum seruorum misertus est, quantò magis serui ipsi inuicem sui debeant misereri, & donare si alter in alterum peccet? Hæc præcepta eius sunt qui miseratus est: qui si in his contemptus fuerit, sine dubio reuocabit sententiam per quam misericordiam dederat: & ita euenit, sicut ait dominus in euangelio de eo qui accipiens à domino misericordiā, in conseruum suum impius deprehensus est.

Hebr. 12. 1. Pet. 2. & 4. Zacha. 8.

Psalm. 4.

Eccles. 7.

Matth. 12.

Luce. 16.

Luce. 6.

CAPVT QVINTVM.

Estote imitatores dei, sicut filij charissimi.) Hoc est quod suprà dixit, quia dei patris imitatores esse iubemur hac exhortatione, vt si obaudierimus, filij dei & charissimi habeamur. Hic enim charissimus patris est filius, qui bonorum eius imitator est. ¶ Et ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis hostiam & oblationem deo in odorem suauitatis.) Sicut dei patris imitatores nos esse vult in benignitate & misericordia, ita & Christi filij eius in dilectione: vt sicut ille dilexit nos, tradens se pro nobis, ita & nos inuicem pro nobis, etiam animas ponere debeamus. Quod etiam Ioannes apostolus dixit, exemplo domini pro fratribus animas ponendas. Si ergo Christi mors in odorē suauitatis est deo, mortem eius libenter accepit. Quod si verum est, non peccauerunt qui illum secundum dei voluntatem crucifixerunt. Sed non ita est, quia Christus deo dicit se obtulisse dum occidi se passus est, in dei patris sui voluntate perduranstquia qui iustè occiditur diabolo se offerens, voluntatē eius facit, vt occidi mereatur. Ita & Christus dum dei voluntati adhæret, diabolo displicuit: & ideo illum occidit, quia deo se obtulit iustitiam exequendo. In oblatione enim iustitia signatur & veritas. Hanc enim respicit deus, & hoc est eius sacrificium acceptum. Itaque immeritus qui occiditur, placet deo, non quia occiditur, sed quia vsque ad mortem iustitiam conseruauit. Suscepit enim hanc mortem deus Christus ad vitam: vnde & odor suauitatis appellatur deo. Ad Romanos tamen dicit: Quia deus illum tradidit pro nobis omnibus. Nunc quærendum est quomodo deus tradidit illum, aut quomodo se ipse obtulit deo. Nam hoc quantum ad verba pertinet, videtur contrarium. Deus illum tradidisse dicitur, dum illum occidi permisit, sicut dicit dominus ad Pilatum: Non haberes aduersum me potestatem, nisi data tibi esset desuper. Data est enim, sed non nolenti potestas, hoc est, permissum est illi facere quod voluit, & hoc est tradere. Dum enim dissimulat, tradit. Si enim noluisset permittere, non fuisset occisus. Permisit ergo occidi eum, sed ab iis qui eum volebant non coacti sed sponte occidere. Non ergo immunes à pœna sunt, quia hoc eis permissum est

Ioan. 13. & 15 Colos. 3.

Roma. 8.

Ioan. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod volebant. Dānatio enim in eo competit quia voluerunt. Quod ideo tamen permisit deus, quia scit istud aduersum diabolum futurum pro multis. Dignum enim fuit vt quod inimicus impręscius futurorum contra se quasi pro se facere putabat, permitteretur ei, vt impræscientiam suam sibi imputans, facti sui pœnitentia torqueretur. Quod autem Christus ipse se obtulit, aut deus illum tradidit, vnum est, quia amborum vna voluntas est. ¶Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur inter vos, sicut decet sanctos.) Manifesta sunt quæ dicit: Quàm tamen grauis res sit auaritia, à qua dissimulamus, quando fornicationi & immunditiæ comparatur: & sic à nobis videtur quasi quædam culpa nullius momenti, cum sit graue peccatum. Sancti ergo esse non possunt in quibus aliquid horum quæ prohibet, fuerit repertum. ¶Aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio.) Quoniam quidam solent aliquid turpe agere, aut stultiloquiis iocũ mouere, quasi nõ sit peccatũ: hoc prohibet, quia dei serui semper sobrij & modesti debẽt videri. Per stultiloquia enĩ peccatur. Vnde Salomon: Stultus, inquit, per risum agit mala. Et dominus in euangelio dicit: Quia omne verbum ocioſum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicij. Nec inulta possunt discerni quæ ideirco dicuntur, vt ad alicuius pertineant contumeliam, ideo ad rem salutarem nõ pertinent hæc. Quare hæc agenda & loquenda monet, quæ ad vtilitatem proficiant nostram, & dei laudem, in cuius lege meditãdum est die ac nocte, sicut scriptum est in psalmo primo. Ex conuersatione enim & moribus dei serui etiam tacentes intelligendi sunt, vt quantum distat verum à falso, tantum distent dei serui à seruis diaboli. ¶Hoc enim scitote, quod omnis fornicator, aut immundus aut auarus, quod est idololatria, non habet hæreditatẽ in regno dei & Christi. Qua causa amouenda sint hæc ostendit, quia qui talis fuerit, partem in regno cœlorum non habebit, quod est patris & filij. Vt auaritiam tamen rem periculosam esse doceret, idololatriam hanc nuncupat, qua nullum peccatum maius est. Videamus ergo cur auaritia idololatria dicatur. Idololatria dei honorificentiam vsurpat, & vindicat creaturæ, cum in nomine diuinitatis, quod soli cõditori cõpetit, participem illi asserit eius facturam. Auaritia autem ideirco huic exæquata est, quia similiter ea quæ dei sunt sibi vsurpat & recõdit auarus, vt quæ vsibus omnium concessit cõmuniter, auaritia denegat, quando ideirco hæc congregat apud se, ne alij vtantur. Quæ res facit vt carè venundẽt, ne pauperes viuant. Si enim minime reconderentur, abundãtia omnium rerum faceret vilitatem. Denique apud veteres quia auaritia non erat, nec caritas. Recte ergo idololatriæ comparata est, quia multos lædit, creatori similiter inimica. Vult enim deus ac iubet de iis quæ creauit, subueniri pauperibus: auaritia contradicit. Vide an sine diabolo possit esse. ¶Nemo vos seducat inanibus verbis. Propterea enim venit ira dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo effici participes eorum.) Inanes sermones vani sunt, vanitas autem idolorum cultura est, quæ vtique non ex æquo initium habet, sed de errore. Docet ergo ne horum verbis assensus præbeatur. Perstrepunt enim semper, & seductione quadã fallaciæ contra fidem consuetudinem antiquitatis obtendunt, rationem præsentium non spem futurorum asserendã iudicantes. Ideo venit super hos vindicta de cœlis, vt sciant verum esse quod credere noluerunt. A qua vanitate dei seruos longe docet debere discretos esse, ne participes fiãt pœnæ illorum. ¶Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino.) Tenebræ, ignorantiæ sunt, quia nemo videt in tenebris. Ignorantia verò gẽtilitas est, siue perfidia, à qua dei gratia ad fidem tracti sunt, facti lux, id est veritas, quia in luce manifestantur quæ sunt. Denique Pagani in tenebris mystica sua celebrantes in spelæo velatis oculis illuduntur. Ex his Christiani facti cognita veritate filij lucis dicuntur, quia deus lux est, cuius fidem in veritate suscipiunt. ¶Vt filij lucis ambulate. Nam fructus lucis in omni bonitate, & iustitia, & veritate est.) Hoc dicit, vt sic conuersentur, vt non immerito filij lucis dicantur. Opera enim lucis palàm sine timore fiunt, tenebrarum autem opera in occulto, quia illicita sunt. omne enim peccatum palàm fieri timet. ¶Probate quid sit quod placet deo.) Ex magnificentia sanctitatis & bonitatis perpendi potest quibus deus operibus delectetur. Ipse enim dixit: Sancti estote, sicut & ego sanctus sum, dominus deus vester. Et dominus, Estote, ait, misericordes, sicut & pater vester. Hæc placent deo. In sanctitate enim purificatio, in misericordia verò plena & perfecta iustitia est. ¶Et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum.) Monet ne malorum actibus per consensum polluamur, qui sunt infructuosi erga bonũ, & quæstuosi ad malum. ¶Magis autem & obiurgate quæ in occulto ab eis fiunt, turpe est etiam iam dicere.) Non solum alienos vult eos esse à malis actibus, sed & arguere mala facta eorum qui in occulto turpiter operantur. Tunc enim probantur peccata, si arguantur, vt admirentur filios lucis, à quibus cum iustè arguuntur, contradicere non poterunt, sed magis eos reuerebuntur. ¶Omnia autem cum obiurgantur, manifestantur.) Verum est, quia tunc videntur peccata, cum obiurgantur: quia qui peccat, quamdiu non corripitur, minime sibi videtur peccare. ¶Omne enim quod manifestatur, lux est.) In manifesto ambiguitas non est, neque excusari potest quod palàm delictũ est. Sicut enim apparente sole diem esse negari iam non potest, ita & manifestato peccato obiurgatio falsa videri. ¶Et exurge de mortuis, & continges Christum.) Dormitionem hanc, stuporem mentis significat quæ alienatur à vero. Alienatio verò hæc species mortis est. Ex qua resurgere commonetur, vt resipiscens agnoscat veritatem, quæ est Christus. Perfidi ergo & vitiosi demersi in cœnum sub desperatione vitæ, vt resurgant siue emergant admonentur, & habeant partem cum Christo, vt de tenebris transeant ad lucem, & à morte ad vitam. ¶Videte ergo quomodo cautè ambuletis, non vt insipientes, sed vt sapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.) Quoniam superius perfidiam & vitia vitæ à dei seruis arguenda mandauit, nunc vt prudenter ea ipsa arguantur propter scandalum, subiecit, vt inter perfidos cũ prudentia conuersandum sit, maxime tempore quo perfidi regnant præsumentes rege prophano: vt si viderit Christianus inquietum & iracundum contradictorem, dissimulet ab eo, ne eum quidem incitet ad blasphemiam & tempestatem mouendam: illic autem verba faciat, vbi datur facultas. Quemadmodum enim inter potentes perfidos interrogatus quid sit, tacere non debet, nec negare quod est: ita & si metus est inter eos disputare, dissimulãdũ est: quippe cum detrimentum sit seminare supra spinas. Hoc est enim prudentis, scire quemadmodum vnicuique respondeat. Est enim qui quamuis perfidus sit, non tamen penitus intractabilis est, vt nec audire se patiatur verba fidei. Est iterum in quo sic feruet zelus perfidiæ, vt non tantum non cum illo, sed nec præsente illo tractetur de fide, perstrepẽte enim illo & blasphemante multis fit scandalum. Vnde Paulus & Barnabas cum aduersum se blasphemantes audirent, excutientes vestimenta sua recesserunt ab eis. ¶Ideo nolite effici imprudentes, sed intelligentes quæ est voluntas domini.) Dominus Iesus paci studendum monet. Et vas electionis, Si potest, inquit, fieri, quod ex vobis est, cum omnibus pacem habentes. Et ad Timotheum, Seruum, ait, domini nõ oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes. Hæc est voluntas domini, vt quæ agenda sunt à seruis eius, cum modestia agantur. Perturbatio enim & strepitus, siue contentio cum animositate, inimicitiam generat. Hæc ergo propter superiora subdidit, in quibus vult dei seruos corripere delicta hominum peccatorum, vt quia per hoc solet oriri dissensio & rixa, cum temperantia & mansuetudine arguant peccatores, ne ad iracundiam prouocati insiliant ad litem. Ideoque prudenter istud curandum monet, vt sit profectus. ¶Et nolite inebriari vino in quo est luxuria.) Sobrii possunt habere fiduciam arguendi. Bona enim conuersatio terrorem incutit delinquenti: nec poterit qui arguitur, asperè ferre, quia reprehenditur, quando scit optimam conuersationem monentis se. Nam vbi ebrietas & luxuria est, luxuria prouo-

Prou.10. Matth.11.
2. Thessa.2. Matth.24.
Ioan.1.
Leuit.19. Lucæ.9.
Coloss.4.
Roman.12. 1.Tim.2.
Roma.13. 1 Thessa.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

catturpitudinem. Quamobrem sobrios eos esse conuenit, A vt bonæ conuersationis iura seruentur. ¶Sed impleamini spiritu loquentes vobis in psalmis,& hymnis,& canticis, cantantes & psallentes in cordibus vestris deo.) Rationabilem vitam diligit spiritus sanctus: quia si bene vixerimus, implebimur eo, vt memorat, ad confitendum & extollendũ dei donum, diuerso vocis canore, vt laus in deum omni lingua canatur. In quo enim est spiritus, semper spiritalia meditatur, vt nõ in labiis tantũ sit, sed de corde prorumpat,

Esaiæ.29. propter vetus dictum domini per prophetam. Ait enim: Plebs hæc labiis me honorat, cor autem eorũ longe est à me. ¶Gratias agentes semper pro omnibus in nomine domini Iesu Christi patri & deo, subiecti inuicem in timore Christi.) Deo gratias in omnib' donis eius agere iubemur, qui etiam adoptare dignatus nos est per Christum filium proprium, per quem cognouimus eum,& didicimus in spi-

Ioan.4. ritu deum, quia deus spiritus est, adorandum, alter alteri se subiiciens propter timorem Christi, qui humilitatem exe-

Coloſ.3. 1. Corin. 11. quendam mandauit. ¶Mulieres viris suis subditæ sint, sicut B
Coloſ.3. domino: quoniam vir caput est mulieris, sicut & Christus
1.Pet 3. caput est ecclesiæ, ipse saluator corporis. Sed ecclesia sub-
Coloſ.3. iecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus.) Mulieres subditæ esse viris naturali lege iubentur, quia mulieris author vir est. Vnde sicut domino, inquit, ita viris subditæ esse debent. Hinc Sara dominum vocabat Abraham. Sicut enim caput ecclesiæ Christus est, ita & vir mulieris. A Christo enim ecclesia sumpsit initium, vnde subiecta est illi: ita & à viro mulier, vt sit subdita. In eo tamen distat, quia mulier consubstantia viro est, ecclesia autem in nomine potest non in natura participari Christo. ¶Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiã, & semetipsum tradidit pro illa, vt eã sanctificaret, mundans lauacro aquę in verbo, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiã nõ habentem maculã aut rugam, aut aliquid huiusmodi vt sit sancta & immaculata, ita & viri debent diligere vxores suas.) Mulieres humiles esse iubentur,& reuerentiã habere virorum. Viri verò ita diligere mulieres suas admonen- C
tur, vt etiam animas suas pro illis ponant, caussa dilectionis zelum habentes circa affectum earum & disciplinam, vt religiosæ & sanctæ sint. ¶Suum corpus diligit, qui vxorem suam diligit.) Naturali ratione mulier portio corporis viri est, ac per hoc vir in muliere seipsum diligit, quoniam

Gene.2. si fornicetur, in se ipsum peccat, quia duo in carne vna sunt. Non ergo personæ substantiam diuidunt, vt per personas numerus fiat naturæ, sed sunt in vnitate naturæ. ¶Nemo enim vnquam carnem suam odit, sed nutrit & fouet eam, sicut Christus ecclesiam.) Exemplo saluatoris viros vxores suas diligere hortatur. sicut Christus corpus suum nutrit & fouet, ita & vir mulierem, quia caro eius est. ¶Quoniam membra sumus corporis eius, & de carne ipsius, & de ossibus.) Hoc spiritaliter intelligendum est. In eo enim dixit nos esse membra eius, quia caput est ipse totius ecclesiæ, vt quia per ipsum esse cœpimus, caput nostrum dicatur, quasi ex quo omne corpus subsistat, vt membra eius omnis spiritalis creatura sit, si tamen in nomine eius genu flectat. D

Gene.2. Matth.19. Marci.10. 1.Corin.6. ¶Propter hoc relinquet homo patrem & matrem,& adhęrebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.) Ad vnitatem commendandam vnitatis dedit exemplum, vt sicut vir & mulier vnum sunt per naturam, ita & Christus & ecclesia vnum intelligãtur esse per fidem. ¶Mysterium hoc magnum est, ego autem dico, in Christo & in ecclesia.) Mysterij sacramentum grãde in vnitate viri ac fœminæ esse significat. Nec hoc prodit, sed aliam caussam quæ non discordet à memorato mysterio flagitat, quam scit ad profectum humani generis pertinere, hoc est, ecclesię & saluatoris, vt sicut relictis parentibus homo vxori suæ adhæret, ita & relicto omni errore ecclesia adhęreat, & subiiciatur capiti suo, quod est Christus. ¶Veruntamen & vos singuli vnusquisque suam vxorem vt se diligat, mulier autem vt timeat virum.) Quoniam vna natura in viro & fœmina est, idcirco vir quasi seipsum ita mulierem diligere commonetur: mulier autem quia persona inferior est conditionis caussa, non naturæ, viro subiecta timere eum iubetur.

CAPVT SEXTVM.

Filii obaudite parentibus vestris, hoc enim iustum Coloſ.3. est: Honora patrem tuum, & matrem.) Lex datur filiis, vt quia parentibus authoribus constant, Exodi 20. Deute.5. obediant eis. Iustum est enim vt reuerentiam exhibeant eis, per quos sunt. ¶Quod est mandatum primum promissionis, Vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram.) Promissio hæc in Exodo continetur, vt honorificẽt parẽtes, & bene essent, & prouectioris fierent ætatis. Quomodo tamen hoc primum mandatum dixit? cũ constet primum mandatum ita contineri: Non sint tibi alij dij præter me. Deinde: Non facies tibi similitudinem vllam quæ sunt in cœlo sursum, & in terra deorsum. Tertium: Non sumes nomen domini dei tui in vanum. Quartum: Obseruabis, inquit, sabbata mea. Quintum autem: Honora patrem & matrem, &c. Sed quia prima quatuor mandata ad deũ pertinent, hæc in prima tabula contineri subintelliguntur. Cætera ad hominem, vt honoret parentes, non occidat, nõ fornicetur, non furetur, non falsum testimonium dicat, neque quicquam proximi sui concupiscat. Hæc sex mandata in secunda tabula videntur scripta, quorum primum est, Honora patrem & matrem. Hac caussa ergo dixit, Quod est mandatum primum in promissione, vt discerneret inter mandata quæ ad deum, & inter ea quæ ad hominem pertinent. ¶Et patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros, sed educate illos in disciplina & correptione domini.) Vt lex possit seruari qua cautum est vt filij honorificent parentes: parentibus quoque alia lex ab Apostolo datur, vt sic imbuant filios, ne mandata legis contemnant, quia si in timore domini fuerint enutriti, poterunt obseruare quæ præcepta sunt. Nam si ad iram prouocant filios, nec ipsi modum legis custodiunt. Cogere enim eos videntur vt præuaricatores inueniantur. In ira enim nemo agnoscit quid sit vtile: idcirco temperantiam parentum exemplo debent addiscere, vt quæ vtilia sunt sectentur. Meminisse enim debent patres quia & ipsi fuerunt filij,& noluerunt vtique exacerbari à patribus. Filij quoque cognoscere debent quod futuri sunt patres, & nolunt inhonorari ab eis. Idcirco vtrique exhibeant inuicem quod exquirunt adinuicem. ¶Serui obedite dominis carnalibus cum timore & Coloſ.3. tremore, in simplicitate cordis vestri sicut Christo.) Quo- ad Titũ 2. niam omnium sublimior & sola potens est religio nostra, & 1.Pet.2. quæ credentibus cœlorum regna pollicetur: ne hac igitur caussa superbia nasceretur hominibus, omnes debita conditionum & officiorum præsentium iubentur exoluere, vt & magis incitent perfidorum animos ad culturam dei, quã vident & iustam & humilem. Videntes autem deum meliorasse seruos, & in reddendis obsequiis fideliter profeciſſe. Serui quoque dum cernunt mansuetudinem dominorum, omni auiditate concupiscunt fidem, cuius tam placidis retinaculis gubernãtur humana officia. Nã & qui in conditione est, si habuerit famulum, non vult contemni ab eo: ideoque nec ipse debet contemnere dominum suum: & sicut vult agere secum dominum suum, ita & ipse agere debet cum seruo suo: & sic poterit placere deo. ¶Non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, facientes voluntatem dei ex animo, cum benignitate seruiẽtes domino, & non hominibus, scientes quod vnusquisque quodcunq; fecerit bonum, hoc consequetur à domino, siue seruus, siue liber.) Propter timorem dei iusta & fidelia vult hominibus exhiberi seruitia. Deo enim seruit, cuius iura in obsequis domini carnalis custodit, quem sibi pro iustis actibus in die iudicij vicẽ reddere & cæteris omnibus audit testari. Quæ res potest proficere etiam ad salutem dominorum. Videntes enim, quod difficile est, seruos dei per gratiam factos fideles ministros, poterunt dei gloriam collaudare. ¶Et vos domini eadem facite ad illos, dimittentes minas, scientes quod & vester & illorum dominus est in cœlis, & personarum non est acceptio apud deum.) Non ignorantes vtique carnales domini, deum omnium dominum esse cõmunem, talia exigant seruitia, qualia à se exigi nõ ferant ægrè. In qua enim quis mensura mensurauerit, remetietur illi. dominus enim iustus iudex caussas discernit, non per-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sonas. ¶De cætero confortamini in domino, & in potentia virtutis eius.) Post omnia merita, & hortamenta, & disciplinę ordinem traditum religiose,& dispositionem mysterij manifestam,robustos illos vult esse in fide,fiducia potestatis dei,vt scientes firmam esse spem promissionis, prompti sint circa obsequia dei, erigentes gubernacula cõtra fluctus excitos impudentia inimici. Tempestatẽ enim dei seruis commouet, sed ipse naufragium facit. ¶Induimini vos armis dei, vt possitis stare aduersum nationes.)Arma dei fides est stabilis, per quam solam semper victus est sathanas. ¶Quoniam non est vobis colluctatio aduersus carnem & sanguinẽ, sed aduersus principatus & potestates huius mũdi,tenebrarum harum rectores,aduersus spiritalia nequitię in cœlestibus.) Certus apostolus quia exitia quæ à perfidis dei famulis irrogantur,authore diabolo ministrantur, cuius altitudo grandis & hominibus impossibilis est, monet aduersus hæc arma dei sumenda,cuius solius virtute superantur & destruũntur omnia machinamenta eius.Ipse est enim cuius satellites sint, quos tenebrarum harũ dicit rectores, spiritus nequissimi qui degunt in cœlestibus in firmamento mundi.Hi sunt erroris duces,tenebrarum rectores,hoc est, ignorantiæ & perfidiæ præpositi.Rectores enim tenebrarum in peruersum intelligendi sunt gubernare, quasi incredulitatis magistri. ¶Ideo accipite vniuersitatem armorum, vt possitis resistere malo,& in omnibus perfecti stare, succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam fidei,& calciati pedes in præparatione euangelij pacis.Super his omnibus assumentes scutum fidei,in quo poteritis omnia tela maligni ignita extinguere,& galeam salutis,& gladiũ spiritus, quod est verbum dei.)Quoniam contra atrocissimos hostes & omni tergiuersatione callidos bellum gerimus,idcirco omni cautela & solicitudine vigilare debem',vt quacunque tentauerint, munitos nos & præparatos inueniant. Necesse est enim vt & deus adiuuet quos viderit in precibus vigilare,& de armis eius expectare victoriã . In huiusmodi autem bello sobria mente opus est, & pura conscientia,quia non contra carnalia nequitiæ, sed aduersus spiritalia dimicatur.Contra terrigenos enim hostes corpus sagina roboratur,& poculis mens incitatur, vt repugnandi sumat audaciam.Aduersus spiritalia enim nequitiæ spiritaliter repugnandum est,& sobrietatis & abstinentiæ arma sumenda sunt, vt infusi sancto spiritu immundos & erraticos spiritus deuincamus.Sic itaque succingemus lumbos nostros in veritate, si parati sumus errori resistere. Omnis enim qui operari vult succingit se, vt ablato impedimento diligentius operetur. ¶Per omnem orationem & precem orantes in omni tempore in spiritu & in ipsum vigilantes, in omni perseuerantia & obsecratione pro omnibus sanctis, & pro me, vt detur mihi sermo in adapertionem oris mei, exerte notum facere mysterium pro quo legationem fungor in catena,vt in ipso exerta libertate vtar prout oportet me loqui.) Si rectè cõuersemur,spiritus sanct' manet in nobis:& quod postulamus,possumus impetrare.Hoc est ergo in spiritu sẽper orare,munda conscientia & fide integra precem ad deum dirigere. In carne enim orat qui polluta mente precatur iterum peccaturus, non de euentu aut subreptione, sed de proposito . Sed potest non peccari ad mortem, si perseueranter oretur, vt animus sedula mente intẽtus sit semper in dei legem, ea meditans die noctúque quæ amat deus.tũc & pro sanctis possunt orare . Non est enim indignũ vt pro inuicem solicita sint membra, nec temerarium poterit videri si pro magistro discipuli idonei interpellent, adiuuantes eum , vt postpositis impedimentis libertate vtatur ad prædicandum, sicut traditum est ab auctore, ne pressus vi tribulationum, ipsa formidine acumen doctrinæ obtũdat, amissa seueritate . Duplici igitur genere pro se orandum hortatur, vt & sensus eius impleatur spiritu ad eloquẽdum plene mysterium, & facultas illi detur audaciæ in asserendo, quam vtique precem libenter audit deus . Videt enim legationem suam in apostolo despici,vnde vtique indignatus in caussa sua non negabit effectum . Si enim consuetudo & lex est,legatis hominum non inferre exitia:qua præsumptione & audacia legatis dei non solum exitia, sed & mors irrogatur? Quare & dicit: Pro quo legationem fungor in catena. Non enim permittebatur libere loqui, sed in subiectione & necessitate verba dei referẽs, vinculis, plagis subiiciebatur, & mortibus : Et lapidatus est enim,& ad bestias pugnauit Ephesi. ¶Vt autem sciatis & vos ea quæ circa me sunt : quid agam, plene notum faciet vobis Tychicus dilectus frater, & fidelis minister in domino,quem misi ad võs in hoc ipsum vt cognoscat quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra.) Per Tychicum Ephesij discunt quid agat apostolus, & idem cognoscit quid agerent Ephesij. De apostolo, quiã diuina erant quæ agebat, dubium non erat: sed hoc sciendum erat de eo quid ageret inter perfidos, & insidias eorum . De Ephesiis verò hoc cognoscendum, si proficerent, necne . Vt ergo obedirent, & libenter audirẽt verba Tychici, hunc commendat, & fratrem istum dilectissimum vocans, & ministrum dei idoneum.¶Pax fratribus & charitas cum fide à deo patre, & domino Iesu Christo.) Pacem quæ est ianua dilectionis, optat esse cum fratribus, & charitatem cum fide, vt ingressi per pacem possint manere in charitate, quæ est ex fide . Hæc est enim dei patris, & filij eius,domini nostri Iesu Christi. ¶Gratia cum omnibus qui diligunt dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione.)Præscius apostol' multos futuros desperatæ fidei sensum habentes de domino nostro Iesu Christo, cum iis æternam gratiam dicit mansuram,qui diligunt Christum,recte de illo & cũ dei patris voluntate sentientes.Qui enim degenerem hunc dicunt,data illis gratia auferetur.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPIscopi Commentarij in epistolam beati Pauli ad Philippenses.

Præfatio.

PHilippensibus verbum fidei Apostolus tradidit. Somnio enim monitus est,sicut cõtinetur in Actis apostolorum, vt accederet ad eos, & aperiret aures eorum ad recipiendum sermonem dei. Multis ergo diebus commoratus apud eos, instruxit eos doctrina domini : & quia post discessum eius non sunt translati ad aliud, sicut & Galatæ,sed permanserunt in fide, non recipientes pseudoapostolos, per epistolam laudat eos, gaudens in proposito cordis eorum.In laude enim horum, aliorum vituperatio continetur.Corinthij enim multo tempore audientes Apostolum,recedente eo à diuersis pseudoapostolis fuerant euersi, vnde isti iure laudantur.

CAPVT PRIMVM.

PAul' & Timotheus serui Iesu Christi.)Apostolũ se tacet,quia iis scribit qui de illo recte sentirent, ideo dignitatem suam supprimit . Erat enim his manifesta . Conditionem verò fatetur,quia qui Christũ confitetur dominũ,hic liber est, & habet salutem. ¶Omnibus sanctis in Christo Iesu.)Sanctis scribit more suo,sed qui in Christo Iesu sancti sunt,id est,qui deũ & hominem Christũ fatẽtur . Fotinus enim Christũ negat,& deum Manichæus hominem,ideoque immundi sunt. Non ergo iis scribit qui mendaciis propriis supprimũt veritatem. ¶Qui sunt Philippis.) Quibus scribat significat. ¶Cum episcopis & diaconibus.) Hoc est cum Paulo & Timotheo, qui vtique episcopi erant, simul & significauit & diaconos qui ministrabant eis.Ad plebem enim scribit. Nam si episcopis scriberet & diaconibus, ad personas eorũ scriberet, & loci ipsius episcopo scribendum erat, nõ duobus vel tribus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus,ſicut & ad Titum & Timotheū. ¶Gratia vobis & pax
à deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto.) Manifeſtum
eſt deum patrem eſſe: Chriſtum verò Ieſum dominum no-
ſtrum. Nunquid non videtur plus deum eſſe quàm patrem?
ſed inter homines in mundo, apud deum verò patrem, & a-
pud Chriſtum dominum cōcordia eſt. Hic enim, hoc eſt in
mundo ideo plus eſt dominus quàm pater, quia aut & ipſius
patris dominus eſt, aut pater filium non ſuæ conditioni ge-
nerat, ſed alienæ. Deus autem ſic genuit vt ēn poteſtate eius
ſint quos genuit, vt nati ingenui, ſerui tamen eius ſint, cum
Ioan.17. hos tradit proprio filio, reddit illos etiam ſeruos filio ſuo,
vt ſit dominus eorum, ſicut dicit: Pater, quos dediſti mihi,
tui erant, & mihi eos dediſti. vt in patre & filio ſerui ſint dei
vnius. ¶Ego quidem gratias ago domino ſuper omni me-
moria veſtra, ſemper in omni oratione mea pro omnibus vo
bis, cum gaudio orationem faciens ſuper communicatione
veſtra in euangelio.) Primùm quidem domino gratias agit,
cuius nutu proſpera omnia cedunt fidelibus, in omni ora- B
1.Petr.1. tione ſua memor eorum cum exultatione, quod participes
facti ſint euangelij, ſicut dicit Petrus apoſtolus, inter cæte-
ra dicens: Vt ſitis, inquit, conſortes diuinæ naturæ. ¶A pri-
ma die vſque nunc.) Præuidit enim Apoſtolus deuotionem
illorum & fidem ratam ex ipſis principiis, & gauiſus eſt in
eis ſemper ſciens multis exēplo futuros. ¶Confidens in hoc
ipſum quod qui inchoauit opus bonum, perficiet vſque ad
diem Chriſti Ieſu, ſicut eſt iuſtum mihi hoc ſentire pro om-
nibus vobis, eo quod habeam vos in corde tam in vinculis
meis quàm in defenſione & confirmatione euangelij, quo-
niam omnes mihi participes gaudij eſtis.) Securus de boni-
tate & iuſtitia dei, & de horum fide non ambigens, confidit
quòd dei auxiliis adiuti, perſeueraturi ſint in fide vſque ad
diem domini, in quo remunerandi ſint perſiſtentes in fide.
Nec aliud debuit de iis ſentire quos ſemper inflexibiles in
deuotione dei expertus eſt, tam directum & infatigabilem
curſum eorum videns, vt cogitaret dignos hos ſibi partici-
pes gaudij eſſe. Vnius enim fidei homines cōgaudere opor- C
tet de ſpe futuræ immortalitatis & gloriæ. ¶Teſtis enim mi
hi eſt deus quemadmodum deſiderem omnes vos in viſce-
ribus Chriſti Ieſu.) Deum teſtatur, vt affectum commendet
iuſti. Qui enim multum de aliquo ſentit, vt credibile hoc fa
ciat, teſtificatur. per quod & prouocat deſiderium illorum
erga ſe, vt deſiderati deſiderēt. Deſiderat ergo omnes hos,
non humana cupiditate, ſed in amore Chriſti, non carnis af-
fectu, ſed ſpiritus, vt participes hos habeat & in ſenſu my-
ſterij diuinitatis, & incarnationis domini Ieſu Chriſti.
¶Et hoc oro, vt charitas veſtra magis magiſque abundet in
agnitione & omni ſenſu, in hoc vt probetis quæ ſunt vtilia,
vt ſitis ſynceri & inoffenſi in diem Chriſti, repleti fructu iu
ſtitiæ per Chriſtū Ieſum in gloriam & laudē dei.) Deo adiu
tore ordinē diſciplinę Chriſtianæ vult eos imbuere, vt quia
firmati in fide ſunt, non ſint neſcij ſacramenti credulitatis
ſuæ, & ſcientes diſcernere vtilia à contrariis, iuſtitiæ operi-
bus ornent doctrinam domini, fructum facientes immorta-
litatis ad abundantiam omnium bonorū, vt glorioſus in his D
apparear magiſter gentium. ¶Scire autem vos volo fratres
quod quę ad me attinent, magis in profectum euangelij ve-
nerunt, ita vt vincula mea manifeſta in Chriſto facta ſint in
omni prętorio, & cæteris omnibus, & plures ex fratribus in
domino confidentes, vinculis meis cœperunt magis audere
ſine timore verbum dei loqui. Alij quidem & propter inui-
diam & contentionem, quidam verò propter bonam volun
tatem Chriſtū prędicant. Alij quidem ex charitate, ſcientes
quod in defenſionem euangelij poſitus ſum. Aliqui verò ex
contentione Chriſtum annunciant, non ſimpliciter, exiſti-
mantes quòd preſſuram ſuſcitent vinculis meis.) Hęc expla
natione non indigent, tamen propter ſolicitudinem noſtrā,
ne qua in dubium veniant, per ordinem apertius proſequa-
mur. Quoniam ſuperius participes hos gaudij ſui pronūcia-
uit, ideo quid profecerit prædicatio eius inſinuat quaſi cha
ris, ita vt omnibus innotuerint paſſiones eius pro Chriſto.
Per hanc humilitatem glorioſum ſe indicat, vt habeant oc-
caſionem gaudēdi amatores eius, quia cuius vincula in Chri
ſto manifeſtantur, dignitas eius crebreſcit. In omni præto-

A rio & in cæteris omnibus, id eſt in omni Iudaiſmo & per v-
niuerſas eccleſias gentium. Præeſt enim Iudaiſmus, quia ipſi
facta promiſſio eſt, ſicut dicit dominus: Quia ſalus ex Iu-
dæis eſt. Ideoque plures ex fratribus exemplum ſuū ſecu- Ioan 4.
tos, auſos dicit fuiſſe loqui verbum dei cum fiducia. Con-
ſtantia enim eius multos animauit, vt non timerent euange-
lizare comperto exemplo Apoſtoli, quod deus eſt, vt tuea-
tur diligentes ſe, ſed & alios falſos fratres, nō fiducia neque
dilectione dei, ſed contentione zeli incitatos, dei verbum
dicit prædicare quaſi inuidos. Plures ergo ex fratribus ſyn
cera quidem, ſed diuerſa voluntate Chriſtum annunciabāt.
Alij enim bona voluntate hoc agebant ad gloriam dei ſo-
lius. Alij verò charitate incitati Apoſtoli, certi de tuitione
dei. Sic iterum econtra alia duo genera ponit, quæ non ſyn-
cerò animo prædicabant. Quidam enim inuidentes Apoſto
lo, contentione hoc agebant, alij verò aſtutia ſimulationis
Chriſtum annunciabant, vt poſſint ſeditiones excitare Apo
ſtolo, quaſi authori huius ſectæ, qui multos aggregauerat
ſuæ conſpirationi. Maior enim inuidia creſcebat Apoſtolo
quando ex latere eius multi videbantur docere. ¶Quid e-
nim? dum tamen omni modo, ſiue occaſione, ſiue veritate
Chriſtus annūcietur, & in hoc gaudeo, ſed & gaudebo: ſcio
enim quod hoc mihi procedit ad ſalutem per veſtrā precē,
& ſubminiſtrationem ſpiritus Ieſu Chriſti, ſecundum con
templationem & ſpem meam: quia in nullo cōfundar, ſed in
omni ex certa fiducia ſicut ſemper & nunc magnificabitur
Chriſtus in corpore meo, ſiue per vitam, ſiue per mortem.
Mihi enim viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum.) Primum
gaudium eius eſt in fratribus, qui bona voluntate Chriſtum
annunciant. Deinde etiam in eo ſe dicit gaudere, quod falla
cia hominum aduerſus eum compoſitum erat, vt ad inuidi-
am eius & preſſuram Chriſtus prædicaretur. Hoc enim di-
cit ſibi ad vitam proficere, quod illi parauerant ad mor-
tem. Hanc enim vitam ſuam dicit eſſe, ſi Chriſtus omnibus
prædicetur, & ſe etiam mori paratum, vt hoc poſſit imple-
ri, ſciens magnā ſibi pro hoc voto & efficacia dari poſſe mer
cedem. Imperita enim malitia aduerſum ſe ſemper machi-
natur dum neſcit. Ad calcandā ergo horum maleuolentiam,
qui tecti fallacia, inſidias vitæ eius tendebant, dei præſidiis
ſe muniri teſtatur, iis quos vtique ſocios gaudij ſui dicit, ad-
iuuantibus oratione propter cōmunem alacritatem, & ſanc-
ti ſpiritus ſubminiſtrationem, qui contra voluntatem illo-
rum, & vias aperiret prædicanti, dans gratiam & fiduciam
verbis eius, vt ortas ſeditiones compeſceret. In nullo ergo
ſe dicit cōfundi in doctrina Chriſti, quia & ſpes magna pro-
miſſionis eſt: & quia nihil in ea turpe & inhoneſtum aut fal-
lax eſt, ſicut apud paganos, ſed aperta ſimplicitas. Hinc eſt
vnde cum omni conſtantia non cedit aduerſis, vt magnifi-
cetur Chriſtus in corpore eius, ſiue occidatur, ſiue cæſus e-
uadat. Ex eo enim quæ & quanta ſpes in Chriſto eſt conſi-
deratur, quando non ſolum cædi & affligi pro eo, ſed & mo
ri paratus eſt. Vitam enim ſuam ſiue in præſenti, ſiue in futu
ro Chriſtum eſſe dicit, ſicut & euangeliſta Ioannes teſtatur
dicens: Quod factum eſt in ipſo vita erat, & vita erat lux ho Ioan.1.
minum. Pro hac vita mortale corpus tradidit, vt id recipiat
in ęternum: ac per hoc lucrum computat mori pro Chriſto.
¶Si ergo viuere in carne, hic mihi fruct' operis eſt: & quid
eligam, ignoro. Coartor autem ex his duobus, deſiderium
habens diſſolui, & cum Chriſto eſſe, multo enim melius eſt.
Remanere autem in carne, valde neceſſarium propter vos:
& hoc certum habens, ſcio quia manebo & permanebo o-
mnibus vobis in veſtrum profectum, & gaudium fidei, vt
gloria veſtra abundet in Chriſtum per meum aduentum i-
terum ad vos.) Manifeſtum eſt quod dicit, quia ſi in carne,
poſitus non ocioſum eſt quod viuit, habet enim fructum o-
peris ſui: Quid eligam, inquit, ignoro. Duabus enim ex cau
ſis vrgetur. Habet enim deſiderium excedere, & cum Chri
ſto eſſe. multò melius æſtimans vt iam preſens ſit apud deū,
vt exoptatis & promiſſis fruatur. In carne verò vt ſit adhuc
neceſſarium dicit propter inſtructionem credentiū. Et cum
diſſolui & cum Chriſto eſſe multo magis melius dicat: cer-
tum tamē hoc ſcire ſe proteſtatur, quia manebit in carne ad
profectum fidelium, vt gloria eorum abundet in domino,

proficiens

Universidad de Deusto
Biblioteca

proficiens ad laudem Apostoli, cum iterum viderint eum. A incrementum enim faciunt scientiæ, & plenius fundantur in fide. Quantum affectum habet circa credentes, vt hoc quod multo melius esse dicit, sibi non eligat sed hoc velit quod expediat multis: certus etiam domino hoc placere, quod pro multorũ salute proficiat. Quis non tertij cœli cupidus sperneret omnem curam præsentem? Quis non paradisi superioris desiderio omnia hæc postponeret? Quis non verborum arcanorum memor humana eloquia euitaret? Quis non post tanta exitia eligeret requiẽ? Sed quia charitatem omnibus antepositit, hoc secutus est, quod proficeret fratribus. ¶ Tantum digne in euangelio Christi conuersamini.) Dignam conuersationem vult eos exhibere disciplinæ dominicæ, ne pœniteat eum voluisse remanere in carne. ¶ Vt siue cum venero & videro vos, siue absens, audiam de vobis quod stetis in vno spiritu vnanimes pariter cum fide euangelij, certãtes, & nõ pauescentes in quoquam ab aduersariis, quæ eis illis ostentatio interitus, vobis autem salutis.) Vnanimes vult eos esse in fide & deuotione contra aduersarios, vt eadem audiat de illis absens quæ vidit & præ- B sens: vt in nullo pauẽtes minas aut terrores aduersariorum, custodiant fidem: scientes quia eis qui pro Christo tribulantur, ad salutem proficit: illis verò qui tribulant, ad perditionem. ¶ Et hoc quia à deo donatũ est vobis pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini: idem certamen habentes quale & vidistis in me, & nunc auditis de me.) Quanquam dei gratiam extollat in omnibus, ad laudem tamen illorum proficit quod dicit, quia deus illis concessit pati pro Christo. Non enim cõcedit vel donat nisi amatoribus Christi. Ideo dixit, pro Christo donatum est vobis, vt à patre deo donatum sit diligentibus Christum, vt ad augmentum meritorum suorum patiantur pro Christo: & sequentes exempla doctoris sui, omni confidentia certẽt ad triumphandos infideles.

CAPVT SECVNDVM.

SI qua ergo exhortatio in Christo, si quod solatiũ charitatis, si qua societas spiritus, si qua sunt vi- C scera & miserationes, implete gaudium meum vt idem sapiatis eandem charitatem habentes, vnanimes, vnum sentientes, nihil secundum irritationes, neque secundum inanem gloriam, sed in humilitate mentis: alius alium existimantes superiorem sibi: non quæ sua sunt vnusquisque contemplantes, sed quæ aliorum sunt:) Hoc dicit, quia si est vera exhortatio spei in Christo apud vos, qua nos inuicem consolamur: si solatium charitatis communis, si participatio spiritus sancti per quam iungimur in vno corpore nouo, si aliqua sunt viscera, id est, si in animo vestro sum, sicut & vos in meo: si miserationes, hoc est, si affectus pietatis in amore est, implete gaudium meum. Hæc quæ enumerat, tunc vera probanda significat, si ista quæ subtermandat, fuerint seruata, vt vnanimes sint, & spiritu humiles, non se inuicem prouocãtes, sed in charitate gaudentes, vt gaudium plenum sit in eis Apostoli. Sic ergo eos constringit, vt si hæc non custodierint, nec in cæteris probati videantur: vt quia in aliis nolunt se improbatos videri, ista quoque seruent, vt perfecti sint. Sine dubio enim erant inter eos dissentientes & inquieti, & qui inani gloriæ studerent, contendere & vincere volentes cum animi atrocitate, vbi præmium non est, sed parit lites, & rumpit charitatem. Quæ enim potest esse plebs in qua vasa aurea & argentea tantum sint, non & lignea & fictilia? Sed possunt exercitio boni immutata fieri aurea & argentea, quia non naturæ vitium est, sed voluntatis. ¶ Hoc enim sentite in vobis quod & in Christo Iesu: qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se parẽ deo.) Christ' semper in forma dei erat, quia imago est inuisibilis dei. Sed Apostolus de dei filio cum incarnatus homo factus est, tractat dicens: Hoc sentite in vobis quod & in Christo Iesu, id est de deo & homine: qui cũ in forma dei esset, inter homines vtique conuersatus gestis & operibus apparebat esse deus. Forma enim dei nihil differt à deo. Ideo enim forma & imago dei appellatus est, vt intelligeretur non ipse pater esse deus, sed hoc esse quod D deus est. Hic ergo non rapinam arbitratus est esse se parem deo. Sciens enim in forma dei se esse, non furatus est vt dice ret, Ego & pater vnum sumus. Et in Ioannis euãgelio: Propterea, inquit, persequebantur Iudæi Iesum, quia nõ solum soluebat sabbatum, sed & patrẽ sibi proprium dicebat deũ, æqualem se faciens deo. Iure ergo exæquauit se deo. Ille enim arbitratur rapinam, qui se parem facit ei à quo inferior est. ¶ Sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus: & habitu inuẽtus vt homo, humiliauit semetipsum factus obediens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis.) Christus igitur sciens in forma dei se esse, æqualem se ostẽdit deo: sed vt humilitatis legem doceret, Iudæis se comprehendentibus, non solum non repugnauit, sed semetipsum exinaniuit. hoc est, potestatem suam ab opere traxit, vt humiliatus ociosa virtute infirmari videretur. Formam serui accipiens, dum tenetur & ligatur, & verberibus agitur vsque ad crucem, factus obediens patri cui se æqualem sciebat. Non sibi defendit æqualitatem, sed subiecit se. Hanc patientiam & humilitatem imitari nos docet, vt non solum coæqualibus non nos anteponamus, verum etiam inclinemus nec authoris nostri secuti exemplum. Formam tamen dei non accepisse dicitur, sed esse in forma dei. Serui autem formam accepisse, dum quasi peccator humiliatur. Serui autem ex peccato fiunt, sicut Cham filius Noë, qui primus merito nomen serui accepit. Non enim mihi, sicut quibusdam, videtur sic formam serui accepisse, dum homo natus est. Vide enim quid dicat: Hoc sentite in vobis quod & in Christo Iesu, id est, deo & homine. Ante incarnationẽ enim aut Christus potest dici, aut Iesus, quia simul ambo nomina & hominis filium & dei filium significant. Nam ante natiuitatem quid dicit inter cætera? Petra autem erat Christus. &, Non tentemus Christum, sicut quidam tentauerunt. Vbi ergo aut deum aut hominem vult significare scriptura, vnum è duobus ponit, aut Iesum, aut Christum. Dei enim filius homo natus, sic in forma dei erat, quia cum homo videretur, opera dei faciebat, vt in gestis rebus appareret deus esse, qui tantum homo esse putabatur. Opera enim formam significabant, vt quia opera eius non vtique hominis opera sunt: hic qui in opere vel forma dei erat, deus intelligeretur. Forma enim dei quid est, nisi exemplum quo deus apparet dum mortuos excitat, surdis reddit auditum, leprosos mundat, & alia? Quomodo autem homini similis factus dicitur, si homo tantũ erat? & qua ratione habitu repertus vt homo est, si non esset & deus? nisi quia cum antequam se inclinari permitteret, semper in dei virtute visus sit, postea infirmatus in habitu hominis repertus est? Nam in monte vtique quasi deus apparuit, & in mari pedibus ambulans non solum homo, sed & deus visus & intellectus est. Denique qui erant in naui, quid dicunt? Vere filius dei est hic. Ista ergo virtute cessante velut homo visus est. Ideo enim dicit quasi, vt illud significet, quia & deus est. Infirmitatis enim causa deum dicit similem factum hominibus. quod in subiectis aperit dicẽs: Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Hinc est vnde habitu repertus vt homo est. Retinens enim virtutem suã ne appareret in eo, vt homo visus est & occisus, qui mori nescit. ¶ Propter quod & deus illum superexaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur quia dominus Iesus in gloria est dei patris.) Quid & quantum humilitas mereatur, ostendit, vt magis hanc appeteremus calcata iactantia. Vnde dicit Salomon: Superbis deus resistit, humilibus autẽ dat gratiam. De qua re & dominus, Qui se, inquit, exaltauerit, humiliabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur. Hæc est ergo humilitas, si sibi quis nec quod deberi nouit, defendat. Denique Pharisæus ille vera de se dicẽs, exaltasse se dictus est, ac per hoc humiliatus est. Christus autem plus fecit, qui cum deus sit, caro factus hominibus se inclinauit. Nunc videamus quomodo donatum est Christo nomen quod est super omne nomẽ, quasi eguerit filius dei, aut imperfectus fuerit. Qui enim eget, imperfectus est. Si enim in forma dei erat par & æqualis deo, quomodo donatum est illi? Etenim

Ioan.10. Ioan.5.

1.Cotin.10.

Matth.14.

donatũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

donatum dicit, qui se humiliauit, & quasi homo apparuit, A exinaniens se, factus obediens vsque ad mortē. Si ergo perfectus natus est, quomodo eguit? Perfectum dei filium natum de deo patre qui negat, Arrianus est. Nā ante passionem æqualem se deo patri ostendit, sicut & supra memoraui. Vnde constat hūc natum esse perfectum. In natiuitate enim sua omnia consecutus videtur. In plenitudine enim diuinitatis est natus ad omnia agenda quæ gessit, vt prius donum accepisset quàm gereret ad quæ agenda natus est. Videtur ergo donum patris, hoc est esse filium, & nomen eius super omne nomen sit, hoc est esse deum. Nomen enim dei, sed per naturam, non per solam appellationem super omne nomen est. Hinc est vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum: sicut ad Romanos significat, inter cætera dicēs: Et ex quibus Christus secundū carnem, qui est super omnia deus benedictus in secula. Quæ Rom.9. sint autem hæc omnia in epistola ista aperit dicens: Cœlestia & terrestria & inferna. Alia enim nulla sunt. Quibusdā tamen videtur homini donatum esse nomen quod est super B omne nomen, quod nullo genere, nulla ratione conuenit. Si enim Christus dei filius ídem ipse & homo est, & non poterat deus homo factus, sed manens deus his egere quæ habebat: aut si secundum quod homo erat, his egebat quæ dei sunt, ipse sibi dei filius deus dedisset quæ deerant ei iuxta quod homo erat. Quod quidem ad sapientiam dicitur. Et quare pater dicitur dedisse, cum ipse qui homo factus erat, nihil debaberet aut non poterat filij diuinitas corpori suo & animæ præstare quæ deerant? Sed forte quia à deo patre sunt omnia, ideo ipse dicitur dedisse. Si ergo à patre omnia, quare non dicatur cuncta filio suo per generationem dedisse? & quanuis æqualem sibi genuerit filium: ordo tamen exigit vt in nomine patris agantur omnia. Hoc pater concessit filio, vt post crucem omnia in nomine filij saluentur. Denique dicit dominus de discipulis ad patrem: Pater, Ioan.17. quos dedisti mihi, custodiui. Tui enī erāt, & mihi eos dedisti. Et ad discipulos ait: Vsq; modo nihil petistis in nomine Ioan.16. meo. petite, & accipietis. Hoc ergo natus accepit, vt post C crucē manifestaretur quid à patre dum generaretur accepe rit. Non enim tunc accepit à patre, cum à creatura cœpit sciri. Cognoscitur enim quid propter hæc quæ gessit, antequā gereret acceperit. Denique ante crucem dixit: Omnia mihi Matth.11. tradita sunt à patre meo. Quomodo ergo hoc ad corpus potest referri, vt dei nomen corpori sit donatum, cum constet Christum hominē esse deum? quia nec dignum est vt deus immutetur in carnem, neque caro hoc possit effici quod est deus. Sed forte vt adoptione deus esset, & hic color est. Incipiet enim ex parte deus verus esse Christus, & ex parte adoptiuus, aut duo dij: sed aliud scriptura significat. Illi enim donatum significat, qui se exinaniuit, qui formam serui accepit, qui in similitudine hominis factus est homo, qui patri obediuit. Si homo deo patri obediuit, quid magnū est quod dixit Apostolus? Sed hoc magnum dicit, quia cum æqualis esset, obediuit. Et quid laudis est si in similitudinē hominis factus est homo, vt homini similis homo factus dicatur? Sed D nec potest fieri. Nemo enim in similitudinem fit alicuius, nisi alius sit antequam fiat in similitudinem cuius vult. Per causam enim similis factus est, non per substantiam. Et quis est qui se exinauiuit homo? Ergo habebat & quomodo accepit. sed quid poterat se exinanire homo res infirma? Et in forma dei nunquid homo erat? Sed forte homo in forma dei filius erat. Agè, filius dei in cuius forma erat, etsi iam homo in forma dei, hoc est, filius dei erat, iam ante passionem perfectus erat. Non ergo post passionē aliquid accepit. Sed videamus quid de eo scriptum sit: Propter quod superexaltauit eum deus, inquit, & donauit ei nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & confiteatur omnis lingua quia dominus Iesus in gloria est dei patris. Consideremus nūc dicta, & sic aduertamus vim elocutionis. Certe nomen quod super omne nomen est, dei nomen est. Sed si per naturam non cōstat hoc nomē, non est super omne nomen. Appellatiuum enim nomē in solo vocabulo est, non in nobilitate naturæ. Et adoptiuo deo nō flectit genu creatura, sed verò, nō cōcreaturæ? Et quomodo fieri potest vt homo sit in gloria dei patris? Etiam si adoptiuus deus sit homo, in gloria dei patris non potest esse. Nam ei hoc competit qui natus est de deo. In gloria enim dei patris esse, nihil differre à deo est, vt vna gloria sit patris & filij per communem substantiam & virtutem. Est enim hæc vnitas naturæ. Quid rogo contrarium est si filius donum à patre accepisse dicatur, cum omnia filij à patre sint, à quo & cuncta esse creduntur? Substantiam autem dei idcirco naturam dicimus, quia natus de illa Christus est. ¶ Itaque dilectissimi mihi, sicut semper obedistis non in præsentia mei tantūmodo, sed multò magis nunc in absentia cum timore & tremore vestrā ipsorum salutem operamini. ¶ Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona volūtate.) Deū bonos conatus adiuuare testatur. Omnem enim gratiam semper reportat ad deum, vt nostrum sit velle, perficere verò dei. Nam quis vincere potest principes ac potestates, rectores tenebrarū harum, spiritalia nequitiæ in cœlestib', nisi solus deus, quos causa inuidiæ inimicos habemus? Indignantur enim nos dici filios dei. Non ergo nouum est quod hortatur, sed vt more solito subditi sint euangelio, curam propriæ conuersationis habentes: bona enim cōuersatio salutem operatur. ¶ Omnia facite sine murmurationibus & hæsitationibus, vt sitis irreprehensibiles & simplices, sicut filij dei immaculati, in medio natiōis prauæ & peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitę continentes in gloriam mihi in diem Christi, quia non in vacuum cucurri, nec in irritum laboraui. Sed & si libor super sacrificium & ministeriū fidei vestrę, gaudeo, & gratulor omnib' vobis. Idipsum autem & vos gaudete, & congratulamini mihi.) Vt fidei & operum suorum fructus possit habere, commonet vt omnia quæ ad disciplinam pertinēt Christianam, sine hæsitationibus faciant & murmurationibus: quia si negligēter & indeuore aliquid agitur, ad effectum non peruenit, quia in reprehensionem cadit: sed vt omni simplicitate operentur quasi filij dei immaculati, vt memores professionis suę respondeant vt inter diffidentes tam clari appareant vita, conuersatione, moribus, quēadmodum sol & luna inter stellas splēdore sublimes sunt. Sicut enim stellæ apparente sole obscurantur, ita & iniusti & infidi præsentibus fidelibus aut iustis turpes & deformati videntur, vt gloria sit Apostoli in aduentu filij dei, cuius plantatio tales edidit fructus. Labor enim & efficacia eius tunc probabitur non esse inanis. Ideoque & si immolor, ait, super sacrificium & ministerium fidei vestræ, gaudeo. Si enim oppressus fuerit à perfidis cur eos congregauerit suæ conspirationi, gratulandum sibi significat. scit enim effectum habere mortem suam. Magna enim mœstitia est si patiatur quis pro eis in quibus nihil proficit. Quamobrem gaudere se in illis, & eos congratulari sibi debere testatur, vt inuicem participes sint gaudij communis & plebs & magister idoneus. ¶ Spero autem in domino Iesu Christo Timotheum in breui mittere me ad vos, vt & ego bono animo sim certior de vobis factus. Neminē enim habeo tam vnanimem qui syncerā circa vos solicitudinem gerat. Nam omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Christi Iesu. Probationem autem eius nostis. quod vt filius cum patre mecum seruiuit in euangelio. Hunc ergo spero me missurum confestim, vt videro quæ sunt circa me. Confido autem in domino quod & ipse cito veniam.) Absoluta sunt hæc, nec interpretatione egēt. Post epistolam enim istam Timotheum se missurum significat, per quem ad fidem agnoscat quæ circa hos agātur. Erat enim Apostolo vnanimus, quare & circa eos solicitior signatur, non sicut quidā, qui dum semetipsos commendare volebant, negligentes erant de disciplina & conuersatione fratrum: Non enim deuoto animo prædicabant, sed propter propria lucra. Et quia Timotheus vir erat egregius, dicit quia probatum hunc habebant, quia erat cum eo vt filius charissimus deseruiens euangelio Christi. Ideo hunc filium dicit, quia ab ipso fuerat ordinatus. hunc se præmittere, se quoque in breui iturum ad eos. ¶ Necessarium verò arbitratus sum Epaphroditum fratrem & commilitonem meum, vestrum autem apostolum & ministrum operis mei mittere ad vos, quoniam quidem desiderabat

omnes

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes vos,& impatienter ſolicitus erat, eo quod audieritis A illum infirmatum fuiſſe. Etenim infirmatus eſt prope mortem,ſed deus miſertus eſt illius:non ſolum autem eius,ſed & mei,ne triſtitiam ſuper triſtitiam haberem.)Omnia hęc manifeſta ſunt. Epaphroditum enim ſignificat miſſurũ ſe cum iſta epiſtola ad eos.Inuicem enim deſiderio ſui mœſti erant infirmitatis eius cauſa & populus & Epaphroditus, vt viſo eo recrearentur de recuperata ſalute eius, & ille careret ſolicitudine quem videndi eos gerebat.Erat enim eorum apoſtolus ab Apoſtolo factus,dum illum ad exhortationem eorum mittebat ad eos:& quia vir erat bonus,deſiderabatur à plebe.Quid ergo eſt vt præſente Apoſtolo qui mortuos ſuſcitabat,hic Epaphroditus infirmaretur vſque ad mortem? Nunquid non orauit pro illo Apoſtolus, & non impetrauit vt citius ſanaretur? Sed ſigna infideliũ cauſa fiũt.Nam huic non ad detrimentum contigit ægritudo, ſed ad augmẽtum. Probationes enim diuerſæ ſunt credentium. Alius enim per ægritudinem, alius amiſſione charorum, alius per damnum pecunię,alius per tribulationes probatur ſi in neceſſitate ſtabilis inueniatur, auxilium à diuerſa parte non quærens, vt augmentum faciat meritorum.Non ergo contempta eſt po- B ſtulatio Apoſtoli,ſed melius prouiſum ei pro quo petebat. Quid autem illud eſt, vt cum de exceſſu fratrum in alia epiſtola non contriſtari debere admoneat: in hac autem contriſtandum ſe ſi exiſſet Epaphroditus de corpore, ſignificat? Triſtitiam ſe,ſi exiſſet, habiturum dixerat ſuper triſtitiam quam habebat de infirmitate eius. Erat enim neceſſarius ec-
1.Theſ.4. cleſiis. Nam ad Theſſalonicenſes, Videte autem, ait, ne contriſtemini de dormientibus, ſicut & cæteri qui non habent ſpem.Se autem ſic triſtem futurum dixerat de exceſſu Epaphroditi,quia ſolatium eius & auxilium requirebat:non tamen vt quaſi perditum lugeret.¶Solicitus itaque miſi eum, vt cum illum videritis,iterum gaudeatis, & ego meliore animo ſim.)Affectionem habuiſſe Epaphroditum & plebem Philippenſium ſignificat,quem videntes iterum in lætitiam excitarent ſe,& Apoſtoli animus lætaretur,quia meliori animo ſit qui ad charos ſuos mittit reuiſendos.¶Excipite ergo illum in domino cum omni gaudio, & huiuſmodi in honore habete, quia propter opus Chriſti vſque ad mortem acceſſit,in interitum tradẽs animã ſuam, vt ſuppleret id quod ex vobis deerat circa meum officium.) Quanquam indiuidua eſſet charitas Epaphroditi & plebis:tamen etiam ab Apoſtolo commendatur, vt chariorem illum faciat, maxime propter hos qui forte tam chari non eſſent circa eius affectum. In omni enim plebe diuerſitas eſt. Hinc eſt vnde & prælium eius memorat, quòd non dubitauit propter opus euangelij emori. hoc eſt, non eſt deterritus minis & preſſuris infidelium, ſed perſtitit in exhortatione fidelium, vt impleret quod deerat plebi in traditione iuxta diſpẽſationem Apoſtoli. Qui ergo à morte non retrahit animam ſuam, in interitum hanc tradit iuxta vitam prẽſentem,ſicut & dominus dixit: Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere,
Matth.16. perdet eam.Perditio hæc interitus eſt,quia ſecundum mundum qui animam ſuam tradit,pro Chriſto,amittit eam:in futurum tamen conſeruabit eam.

CAPVT TERTIVM.

RElíquum fratres mei gaudete in domino.eadẽ ſcribere vobis mihi quidem non eſt pigrum, vobis autem neceſſarium.) Oſtẽdit ſolicitudinem ſuam quam gerit circa prõfectum illorum,quia impiger eſt ad ſcribendum eis quæ neceſſaria ſunt vtilitatibus illorum. ¶Videte canes, videte malos operarios, videte conciſionem.) Hos deſignat qui inuidentes gentibus prauitate colloquiorum ſuorum euerterant Galatas, ſuadentes eis vt circuncideretur. Quos omni genere vitandos & ſpernendos docet,quaſi canes qui primum oblatrant, dehinc morſu ſæuo male operantur in carnem. ¶Nos enim ſumus circunciſio, qui ſpiritu deo ſeruimus, & gloriamur in Chriſto Ieſu,& non in carne fiduciam habemus, quanquam ego habeam fiduciam & in carne.) Manifeſtum eſt quia credentes ipſi circuncidunt cor ſuum, vt amputata erroris nebula aſpiciant & agnoſcant dominum creaturæ. hoc eſt ſpiritu deo ſeruire,& gloriari in domino Ieſu Chriſto,qui legem ſpiritus dedit, vt carnis gloria exinaniretur.Apoſtolus tamen etiam hanc fiduciam habebat.vt ſi vellet,gloriaretur de carnis circuncuciſione:ſed ſciens vacuam eſſe hanc gloriam repudiauit eam. ¶Si qui videtur confidere in carne, ego magis circuncuciſionẽ octaui diei ex genere Iſrael, tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, ſecundum legem Phariſæus, ſecundum æmulationem perſequens eccleſiam, ſecundum iuſtitiam quæ in lege eſt conuerſatus ſine querela. Quæ mihi lucra fuerunt, hæc arbitratus ſum propter Chriſtum damna.) Quãtum ad legis culturã pertinet,& ad iuſtitiã eius ſeruandã,& ad ſtudiũ hereſis Phariſæorũ,& iuxta zelũ traditionis paternæ in perſequẽdo eccleſiam,hic parem non habuit. In cęteris enim erant conſortes eius,qui ſimiliter eſſent natura Iudęi.Sed quę lucra videbantur iuxta humanũ ſenſum,cõparatione Chriſti inuenta ſunt damna. Quare dãna,niſi quia iam tẽpus non erat,vt lex ſeruaretur? Inania enim erant hæc omnia, & impedimenta ne accederetur ad gratiam: & quia hæc ſunt carnalia,noſtra verò ſpiritalia. Ideo autem de tribu ſe dicit Beniamin, vt genus ſuum extolleret ſuper hos qui de patriarchis concubinarum Iacob filiis ducunt originẽ,aut propter illos qui erãt proſelyti. Vnde dicit: Ego magis circuncuciſionem octaui diei ex genere Iſrael,vt oſtenderet primum ſe eſſe inter Iudæos, ſed hoc ſe contẽnere propter ſpem promiſſam à Chriſto. Hebræi tamen propter Abraham dicti ſunt. Immutata eſt enim litera propter ſonũ, vt non vocarẽtur Abræi,ſed Hebræi, vt apud veteres cum diceretur medidie,& eſſet abſurdum,immutata eſt litera vt diceretur meridie. Si enim origo ex Abraham eſt, ex ipſo trahi debet & nomen,non ex Heber, qui ſexta generatione eſt ſuper Abraham. Si enim in Abraham reformari cœpit genus hominum, & ipſe eſt pater fidei, ex ipſo & nomen & lingua Hebræa. Prima enim lingua quæ erat ſine nomine, cum huic redditur,ex eõ nomẽ accepit.Nam nulla cauſa eſt vt ex Heber trahat nomen.Abraham tamen Chaldęus fuit, non tamen Hebræi Chaldæam linguam habent. ¶Verum quidem & omnia arbitror damnum eſſe propter eminentem ſcientiam Chriſti Ieſu domini mei, propter quem omnia damna duxi,& arbitror ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam,& inueniar in illo,non habens meam iuſtitiam quæ ex lege eſt,ſed illam quæ per fidem Chriſti,quæ ex deo eſt,iuſtitiam ſuper fidem ad congnoſcẽdum eum,vt virtutem reſurrectionis eius, & communicationem paſſionum eius cõformans me morti ipſius,ſiquo modo occurram ad reſurrectionem quæ eſt ex mortuis.) Cum ſuperius de genere Abrahæ & de lege & de iuſtitiis eius & meritis obſeruantium loqueretur, hæc omnia detrimentum deputans ad comparationem promiſſionum ſaluatoris, nunc addit non ſolum hæc,ſed & omnia damnum eſſe propter eminẽtiam, inquit, ſcientiæ Chriſti Ieſu domini mei. Poſt legem & iuſtitias eius quæ erunt hæc omnia,niſi vt ipſi vitæ corporis animæq; anteponatur agnitio Chriſti:Si enim, ſicut dicit ad Coloſſenſes, In Chriſto ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Coloſ.2. abſconditi,cuncta quæcũque ſunt, nullius momenti ducenda ſunt, vt ad excellentiam ſapientiæ & ſcientiæ huius peruenire contingat. Sufficit ergo, imò exuberat iuſtitia quæ ex fide eſt, non ex lege ad ſalutem quæ eſt ex cognitione Chriſti,gratia dei indulta eſt.Cognitio enim myſterij incarnationis, & paſſionis, & reſurrectionis eius perfectio vitæ eſt,& theſaurus ſapientiæ. Vbi enim ſapientia, & vita: quia vita non eſt vbi ſtultitia eſt.Denique Salomon: Stultus,ait, Prou.10. in riſu agit mala.Qui enim intelligit ſui cauſa Chriſtum hominem factum & paſſum, & victa morte reſurrexiſſe, contemptis & ſpretis omnibus hũc ſequitur,cuius præſidio videt ſe à morte liberatum, quærens cauſas ad promerendum eum, vt vel in aliquo illi vicem poſſit reddere, vt adhuc maiora conſequi mereatur promiſſa in reſurrectione. ¶Non quod iam acceperim,aut iam iuſtificatus ſim,aut iam perfectus ſim:ſequor autem ſi comprehendam,in quo & comprehenſus ſum à Chriſto.) Quoniam in tota epiſtola gaudere ſe teſtatur in eis,& laudat obedientiam eorum & fidem,ne forte quaſi homines inflatione,eò quod iam digni eſſent extollerentur,nunc per ſuam perſonam adhuc deeſſe ad iuſtificationem

Universidad de Deusto

tionem implendam aperta voce declarat, vt contendant addere in operibus bonis. Si enim hic qui tãta præditus dignitate est, adhuc deesse sibi ad perfectionem confitetur: quanto magis hi intelligerent elaborandum sibi esse vt iustificationum merita adipiscerentur. Ideo subiecit: Sequor autem, inquit, vt comprehendã, in quo & comprehẽsus sum à Christo. Dum enim errore æstu mentis fluctuaret de via domini diffidens, misericordia dei quasi fugientem gratiam Christi comprehendit eum in via, eũntem ad conturbandam & affligendã ecclesiam, ad hoc vt donum dei addisceret, & gratiam quam refutabat, & sciret pro hac etiam mori lucrum esse: ideoque non se posse obesse credentibus, sed sibi se non crederet, qui rem salutarem per ignorãtiam insequebatur. Ad hoc ergo comprehensus est, id est, à præscientia dei requisitus inuentus est, & didicit mysterium Christi, vt in omni vita augmentum faciens meritorum, comprehẽdat destinatum præmium, promeritus eum quem didicit sui causa occisum. ¶Fratres, ego me non arbitror comprehendisse adhuc: vnum autem, quæ quidem retro sunt obliuiscens ad ea autem quæ ante me sunt extendens me, secundum destinatum sequor ad palmam supernæ dei vocationis.) Hoc est quod supra dixit, quia ideo laborare se significat, vt quotidie in melius proficiat, semper extendens se ad potiora: vt illa quæ retro acta sunt obliuiscens, meliora sectetur: nõ quia mala sunt, sed quia parua sunt ad meritum collocandum: in melius autem proficiendum, vt ad destinatum cœleste præmium occurratur. Causa enim tam admirabilis & inuisibilis præmij non leuiter vtique certandum esse pronunciat. ¶Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sentiamus.) Superius perfectum esse se negat, sed iuxta promissum vt adhuc addatur ad meritum: ad comparationem autem cæterorum qui res diuinas negligentius curant, perfecti dicendi sunt, qui adhibita solertia perfectionis iter ambulant. Hoc ergo sentiendum est, vt in melius proficiatur. ¶Et si quid aliter sentietis, id quoque deus reuelauit.) Hoc dicit, vt si quid amplius ad culturam melioratæ cõuersationis excogitauerint, dei existiment donum esse, ne per hoc inflarẽtur. ¶Veruntamen ad quod peruenimus, vt idem sapiamus, & in eo ambulemus.) Ne qua hinc oriretur præsumptio, & putaretur quod à deo non erat reuelatum, ideo subiecit dicens: Ad quod peruenimus vt idem sapiamus, hoc est non extra regulam disciplinæ sapere in conuersatione fidei, sed hoc sapere quod commune sit, & modestum in euãgelij veritate. ¶Imitatores mei estote fratres, & considerate eos qui sic ambulant, sicut habetis formam nostram.) Vult illos solicitos esse, ne prauorum hominum subtilitate capiantur, & notare vnumquẽque qualiter cõuersetur & doceat. vt his iungantur in quibus sensum magistri sui agnouerint. ¶Multi enim ambulant quos sæpe dicebã vobis: nunc verò & flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis est interitus, quorum deus venter est, & gloria in confusione illorum qui terrena sapiunt.) Hi quos significat, è numero eorum sunt qui Galatas euerterant. Cum dolo enim ambulantes ecclesias subuertebant, sub nomine Christi Iudaismum colendum prædicantes, quasi vbi Christus promissus sit. Quos cum dolore & lachrymis memorat, quia salutis credentium obsistebant, de cibis edendis & non edendis quæstiones mouentes, quasi salus in esca sit, aut venter deus, quem iuxta legẽ mundis escis delectari putabant, gloriantes in pudendis circuncisis. hoc est terrena sapere. Qui autem spiritalia sapit, in fide, in spe, in charitate gloriatur. Ad locum autem hunc non pertinet vt quæstus causa aut gulæ dixerit, Quorum venter deus est. ¶Nostra autem cõuersatio in cœlis est, vnde & saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui trãsfigurabit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ secundum operationem suam, qua possit etiam subiicere sibi omnia.) Spiritalia curãtes, in cœlis agere dicuntur, cum ipsi adhuc sint in terris: quoniam mali principes & potestates cum sint adhuc ipsi in firmamento, conuersatione tamẽ in terris sunt. Christianorum ergo actus in cœlis sunt, vbi & spes salutis eorum est, qui est Christus, quem omnis fidus expectat ad transfigurationem corporis carnis vt quod ex humo est, indutum spiritali veste conforme efficiat aduentu maiestatis suæ corpori gloriæ suę, iuxta operationem suam, id est secundum virtutem suam, qua possit subiicere sibi omnia. hoc est, quia per resurrectionem mortuorum & immutationem in gloria apparebit virtus domini manifestata, comprimens omnes principes & potestates; vt manifestetur deus & dominus esse omnium.

CAPVT QVARTVM.

ITaque fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudium meum & corona, sic state in domino dilectissimi.) Commonet vt in eadem fide perseuerent. Gaudium enim eius cõstantia illorũ ad præsens est, & in futurum corona. Discipulis enim in agone victoribus, dignus erit corona magister. ¶Euhodiam rogo & Syntychẽ obsecro idem sapere in domino, & te rogo germane compar adiuua illas, quæ laborauerunt mecum in euangelio cum Clemẽte & cæteris qui sunt mihi participes operum, quorum nomina sunt in libro vitæ.) Euhodiam & Syntychen ad prudentiam amplexandã hortatur, adiuuantibus quos memorat: vt sicut in operibus euangelij profecerant, proficerẽt & in scientia & sapientia dei. quos omnes merito fidei in libro vitę haberi pronunciat. ¶Gaudete in domino semper, iterũ dico gaudete.) Lætus Apostolus in operib' & fide eorum ad cumulandam alacritatẽ suam exoptat illos in hoc studio proficientes in domino semper gaudere. hoc est enim quod iterat, vt se vera affectione gaudere in illis ostendat. ¶Modestia vestra nota sit omnibus hominib'. dominus prope est. nihil soliciti sitis, sed per omnia oratione & prece, cum gratiarum actione postulationes vestræ innotescãt apud deum: & pax dei quæ exuperat omnem mentem, custodiat corda vestra in Christo Iesu.) Nũc exemplo eorum alios vult lucrari. Cum enim modestia eorũ manifestata fuerit, id est, rationabilis cõuersatio, lucebunt opera eorum: & non deerunt qui imitentur bonum illorum, vt non solum propriorũ gestorum, sed & aliorũ augmentum consequantur, vt (sicut dictum est) labores fructuum suorum edant. Quando enim fructus operum suorum alios acquirit ad opus bonum, labores eorum qui acquisiti sunt, proficient eis quorum exemplo bona opera imitari cœperunt. Dominus, ait, prope est, nihil soliciti sitis. hoc est præparatos esse debere, & vigilare in orationẽ & prece, deo gratias agentes, seposita mundi solicitudine illud sperare, & ante oculos habere, quod dominus repromisit: vnde & gratias ei agẽdas docet. Domino enim imminente solicitudo seculi cessat. Vt quid enim solicitus sit de re cito peritura? Ac per hoc postulationes vestræ notæ, inquit, fiant apud deum. Quæ notitia assiduitate fit, & vigilantia orationis. Tunc demum munitionibus pacis suæ, quæ omnem exuperat mentem, ait, custodiat cordã vestra in Christo Iesu. Hoc ideo dixit, quia cum deo qui habet pacem, non timet omnem mẽtem aduersam. Tutus enim est pace dei omnis diligens deum in Christo Iesu. Quis enim non metuat eum quem scit dei esse amicum? ¶Reliquum fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque magnifica, quæcunque iusta, quæcunque amabilia, quæcunque laudabilia, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me: hæc agite, & deus pacis erit vobiscum.) In conclusione, quę reliqua erant ad imitationẽ perfectionis exponit, vt ea quæ non solum in vituperationem non cadunt, verum etiam laude digna sunt, & cogitantes & agentes, secuti formam Apostoli, deum pacis habeant secum. Deus noster vere deus pacis est, qui non rogatus quasi potens, non timidus quasi infirmus ad pacem hortatur, intantum vt & peccata in se commissa concedat, cum possit vtique terrore manifestatæ potentiæ, & ineffabilis magnitudinis suæ etiam inuitos non ad pacem cogere, sed ad subiectionẽ. Sed huiusmodi pax mundi est, non dei, cuius ipsa natura pax est. ¶Gauisus sum autem in domino magnifice, quod tãdem aliquando refloruistis, ad hoc vt pro me sentiatis in quo & sentiebatis. occupati enim eratis.) Nunc alacritatem suam propensiorem factam ostendit, quia in quo negligentiores facti fuerant, adhibita solertia opus pristinum iterarunt, memores facti Apostoli sui, vt fructus suos ad eum mitterent cõdendos in horreo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth.6. reo cœlesti, vbi neque tinea neq; rubigo exterminat. ¶Non quasi propter penuriam dico. Ego enim cognoui in quibus sim sufficiens esse. Scio & abundare, & humiliari. in omni & in omnibus imbutus sum, & saturari, & esurire, & abundare, & penuriam pati . omnia possum in eo qui me confortat.) Non se sui causa in hoc eorũ opere gaudere, sed in profectu eorum ipsorum se ante omnia cõrentum deo adiuuante testatur, vt neque de penuria contristaretur, neque de abundantia exultaret, sciens quia & abundantia frequenter extollit, & tolerata penuria dituitias cœlestes acquirit: horũ tamen opera in se benigna declarat. multorum enim necessitatibus profuit. ¶Scitis autem & vos Philippenses quia in principio euangelij, cum profectus sum à Macedonia, nulla mihi ecclesia communicauerit in ratione dandi & accipiendi, nisi vos soli, quia in Thessalonica semel & iterum vsibus meis misistis: non quia munus queram, sed requiro fructum crescentem in rationem vestram.) Hęc idcirco commemorat, vt audientes in memoria & laude esse opera sua, non dubitent illa accepto ferri apud deum, sed magis studium fidei adhibeant. ¶Percepi autem omnia, & abundo: repletus sum acceptis ab Epaphrodito quæ à vobis missa sunt, odorẽ bonæ suauitatis, hostiam acceptabilem, placentem deo.) Non ociose cõmonet debere fieri, & hortatur quod factum profitetur, nisi quia aut negligẽtius aut minꝰ copiose, sicut solitũ erat ab eis fieri, factum videbatur, vt reminiscẽtes priorum operum, scirent se minus feciſſe quàm cœperãt. Licet enim non improbet factum, sed significat deuotiores illos ante in opere hoc fuisse: se tamẽ gratum esse, & accepto ferre deum quasi sacrificium placendum. Denique dominus ait: Facite eleemosynam, & ecce vobis omnia munda sunt. Quàm gratum ergo opus est, vt omnem maculam hominis & sordes emũdet. ¶Deus verò meus impleat omne desiderium vestrũ secundum diuitias suas in gloria in Christo Iesu.) Ideo discreuit dicens, Deus meus, vt secundũ ea quæ præstabat meritis eius, auxilia adessent, & desideriis eorum in copia magnitudinis bonitatis suæ in gloria Christi Iesu. Gloria est enim Christi Iesu, cum dei nutu Christianorũ implentur desideria secundum euangelicam disciplinam. ¶Deo autem & patri nostro gloria in secula seculorum. Amen.) Hic non discreuit, sed generaliter ait: Deo & patri nostro. Deus propter timorem, pater autem honoris causa, & quia ab ipso est omnis origo. Ipse enim dixit in Malachia propheta: Si deus ego sum, vbi est timor meus? & si pater ego sum, vbi est honor meus? ¶Salutate omnem sanctum in Christo Iesu.) Hunc salutate in Christo Iesu, qui se sanctificat, vt Christo dignus habeatur, qui dixit: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, dominus deus vester. ¶Salutant vos qui mecũ sunt fratres.) Salutatio fratrum solatium inuicem prestat. quasi imagines enim exhibet diuulsorũ. ¶Salutant vos omnes sancti, maxime qui de Cęsaris domo sunt.) Hos significat propensiorẽ affectum habere circa eos, qui de domo Cæsaris sunt. istos & potiores supra memoratis ostendit fratribus, quia hos sanctos appellat. Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro.) Quoniam de saluatoris persona quæstiones oriuntur, hic vt soliditatem in eo diuinitatis approbet, tuitionem gloriæ eius spiritui nostro exoptat.

Lucæ.11.

Malach.1.

Leui.19.

Diui Ambrosij MEDIOLANENSIS EPISCOPI commentarii in epistolam beati Pauli ad Colossenses.

PRAEFATIO.

COlossenses pseudoapostoli euertere nitebantur, vt post prædicationem Epaphræ siue Archippi philosophicis disputationibus irretirent simplicitatem mentis eorum, ne spernerent rationes elemẽtorum, quibus quasi gubernatur vita humana. Idcirco hos Apostolus hortatur per epistolam, & admonet ne alicui prẽter Christum aliquam esse spem putarent, & deciperentur.

CAPVT PRIMVM.

PAulus apostolus Christi Iesu per voluntatem dei, & Timotheus frater, iis qui sunt Colossis sanctis & fidelibus fratribus in Christo Iesu, gratia vobis & pax à deo patre nostro.) Caput epistolæ solito more scribit ad eos, in quo & sanctis & fidelibus & fratribus literas se ordinare prosequitur, quibus exoptat dei gratiam manere per Christum. ¶Gratias agim' deo patri domini nostri Iesu Christi semper pro vobis orantes, audita fide vestra in Christo Iesu, & dilectione quam habetis in omnes sanctos propter spem quę reposita est vobis in cœlis, quam ante audistis in verbo veritatis euangelij quod peruenit ad vos, sicut & in vniuersum mundum.) Quoniam dignum habuit deus credere istic filium suum, gratias ei refert in orationibus suis. Deinde propter charitatẽ quam habebãt in sanctos, fidi quia pro hac spes firma est apud deum, qua remuneraturus creditur credentes & diligentes se inuicem authore Christo, cuius nomen peruenit ad omnes gentes, vt multiplicentur in fide eius. ¶Et est fructificans & crescens, sicut & in vobis, ex qua die audistis & cognouistis gratiam dei in veritate, prout didicistis ab Epaphra dilecto cõseruo nostro, qui est fidelis pro vobis minister Christi, qui etiam notam fecit nobis vestram dilectionem in spiritu.) Exemplum cæterarum gentium hos crescere, & fructum vitalem facere, alacri sermone prosequitur, vt ex eo quòd dei gratiam perceperunt, proficerent, & numero & opere adiungentes fidei suæ qui fierent fratres eorum in Christo. Exẽplo enim bonorũ operũ illorũ attracti sunt multi, teste illis Epaphra, qui eis ministrauit gratiam Christi vice Apostoli, quã statim imbiberunt vt potum spiritalem in domini charitate, quæ non in carne est, sed in spiritu. ¶Idcirco & nos ex qua die audiuimus, non cessamus pro vobis orantes & postulãtes, vt impleamini agnitione voluntatis eius in omni sapientia & intellectu spiritali, in hoc vt ambuletis digne deo ad omne placitum in omni opere bono.) Audiens Apostolus deuotam ac proptam voluntatem illorum circa fidem Christi, orat pro eis, vt propensius agnita voluntate dei, rationabili opere explerent deuotionem quam audita fide Christi didicerant, ne tam fida mentis ædificatio, & robur fidei, dum inconsulte aliquid imperitè conficeret, laboris sui fructum amitteret. Hoc enim libẽter accepto fertur, quod deuoto fit animo, & prudenter. ¶Fructificantes & crescentes in agnitione dei, in omni virtute robur capientes secundum potentiam glorię eius, in omnem patientiam & longanimitatem cum gaudio, gratias agentes patri, qui vocauit vos in partem sortis sanctorum in lumine, qui liberauit nos à potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis suæ.) Incrementum operum eorum cum scientia vult fieri, vt non ignorent fidei suæ spem. Tunc enim firmi & stabiles sunt, si aduertant quæ pro fide promissa sunt, & quanta sit potentia gloriæ maiestatis dei in patientia, vt longa expectatione sustineat humanum genus, quod irreuerentia sua non solum negligit creatorem, verum persequitur amantes eum, vt & ipsi similiter patientes sint, vt supportent probra & maledicta infideliũ, vel si illata fuerit pressura, expectantes iudicium dei, nec dubitantes de eo: magis autem gaudentes in promissa vita cum gratiarum actionibus deo, qui dignatus est aduocare & inducere gentes in promissionem Iudæorum, quæ est lumen æternum, id est veritas perpetua. Liberati enim de conditione tenebrarum, hoc est eruti de inferno, in quo tenebamur à diabolo tam ex proprio quàm ex delicto Adę, qui est pater omnium peccantium: translati sumus per fidem in regnũ cœleste filij dei, vt ostenderet nobis deus quo amore diligit nos, quãdo attollens nos de imo tartari, induxit in cœlos cum vero filio suo. Iam enim omnes credentes, qui fixa mente deuoti sunt, exeuntes de seculo du-

lo duce dextræ partis angelo inducuntur in cœlum, quod ante deuictam mortem conceſſum non erat. ¶ In quo habemus redemptionem remiſſione peccatorum.) In huius filij ſui regnum tranſtulit nos deus, per quem nos redemit, & manumilit. Remiſſio enim peccatorum liberos facit, vt liberati debitis, teneri obnoxij non poſſint. Nam ſine fide Chriſti nullus egreſſus de inferno eſt, quia obligatus peccatis exire iamas tartari nō poteſt. ¶ Qui eſt imago dei inuiſibilis.) Inuiſibilis dei imago viſibilis eſſe nō poteſt, alioquin nec imago. Quod enim inuiſibile eſt, pingi non poteſt. nec enim viſibilis poteſt inuiſibilem videre. Aut enim cōrpus eſt quod videtur, aut figura, aut aliqua informata ſubſtātia quam ſert acies oculorum, totum tamē corpus eſt. Deus autem qui ab his omnibus alienus eſt, quomodo poteſt imaginem habere viſibilē? Sed ideo ſic dicitur, vt talis filius intelligatur, qualis eſt pater: vt quia de ipſo eſt, & nihil diſtat ab eo in diuinitate naturæ, imago eius dicatur & forma, ne alius deus à perfidis crederetur, quanuis nomine ipſo hoc contineatur. Ideo enim verus dei filius dicitur, vt de ipſo eſſe credatur. Sed propter malā intelligentiam etiam hoc additum eſt, vt imago eius dicatur, vt cum apparet, licet in figura humana, aut certe in igne, vt ad Moyſem: non ipſe pater intelligatur eſſe, ſed filius: & per id quōd imago eius dicitur, nihil ab eo diſtare credatur. Vnde dicit ad Philippū: Philippe, qui me
Ioan.14. videt, videt & patrem: quomodo tu dicis, Oſtende nobis patrem? Non credis quia ego in patre, & pater in me eſt? Hæc eſt vnitas & ſubſtantialitas patris & filij, vt inuicem ſint: vt qui videt filium, videat & patrem. Nunc videamus quomodo viſus ſit filius, vt proinde intelligamus qua ratione Philippus videndo filium, videat & patrem. Intellectu certe operum diuinorum viderunt filium non carnalibus oculis. Quæ operatus eſt filius, dixit eſſe patris, vt vnitatem virtutis oſtenderet. Eodem genēre viſus eſt & à Iacob, vnde nomen accepit Iſrael, id eſt homo vidēs deum. Propter hoc ergo imago dictus eſt inuiſibilis dei, vt ipſe eſſe intelligeretur qui per intellectum viſus eſt deus. Patrem autem nunquam
Ioan.1. vllo modo apparuiſſe, ſicut dictum eſt in euangelio: Deū nemo vidit vnquam. ¶ Primogenitus vniuerſæ creaturæ.) Ante omnē creaturam genitum filium nō creatum teſtatur, vt ſeceerneret natiuitatem eius à creaturæ factura. Et vt hoc penitus clareſcat, ſubiecit: ¶ Quia in ipſo condita ſunt omnia in cœlis, & in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominatiōes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum & ipſo condita ſunt.) Non ſolum in eo magnificum & glorioſum ſignificat Chriſtum, quia antequam herent omnia, natus eſt, ſed & in ipſo dicit omnia condita. hoc eſt, vt omnium potentia in eo eſſe credatur, & deo perfecta, dum omnia fiunt per ipſum. hoc eſt caput eſſe totius creaturæ, quia ab ipſo vt ſint, eſſe cœperūt. Ideo autem quę ab ipſo facta ſunt, per ipſum facta dicuntur: quia ad hoc natus eſt, vt faceret creaturā. hoc eſt feciſſe in eo, & per eum. Nec enim ſibi natiuitas ſua proficit, ſed nobis, quia non eguit naſci qui in his erat: quomodo ſit vnicus dei patris & filij, quomodo ipſe nouit quę ingenita ſunt dei patris. Erat enim in deo qui proceſſit de deo, ita vt vnus eſſet deus. ac ſic fit, vt neque deminutio ſit patris, neque profectus filij dum naſcitur. Et vt apertius tradat quæ & quanta ſit potentia filij, oſtendit quæ per ipſum fiat, id eſt, throni, dominationes, & principatus, ac poteſtates: vt proinde omnino minus nihil in eo eſſe credatur, quàm eſt in patre. ¶ Et ipſe eſt ante omnes.) Ante omnes ſic eſt, quia hic ſolus de deo patre natus eſt, de ingenita vtique ſubſtantia dei. Hæc autem virtute eius, quam per generationem habet à patre, ſubſtiterūt, non vt communio eis ſubſtantiæ ſit cum eo, ſed ex nihilo nutu dei patris filio agente cœperunt. ¶ Et cuncta in ipſo conſtant.) In ipſo conſtant, quia ſine eo nihil ſunt. Niſi enim huic fuerint ſubdita, errore deuia quaſi perditioni fient obnoxia. ¶ Et ipſe eſt caput corporis eccleſiæ.) Eccleſiæ caput eſt Chriſtus, ſi tamē omnes vnum ſentiant cœleſtes & terreni, vt ſint eccleſia, hoc eſt vnius fidei. Si quominus truncati capite, hoc eſt omnium corporum, totius corporis, id eſt, à creatore ſuo ſeiuncti, amentia quadam & vanitate bacchantur. ¶ Qui eſt principiū primogenitus ex mortuis, vt fiat in omnibus ipſe primatum tenens.) Quoniam omnia per ipſum ſunt, per ipſum denuo negligentia quadam facta caduca reformāda fuerunt, ne ad iniuriam eius pertineret ſi opus eius per alterum inſtauratum fuiſſet: vt quomodo ante omnes natus eſt, ſic iterum ante omnes primus eſſet ex reſurrectione mortuorum reddita priſtina vita. Ante omnia enim natus eſt deo, vt cuncta crearet quæ non erant. iterum autem accepta carne de virgine natus eſt, vt peccatum quod ex virgine Eua intrauerat in mundū, aboleretur. Natus ergo & mortuus reſurrexit, vt quæ primùm fecerat, poſtea iterum recrearet: quia per errorem fuerāt velut mortua, vt ſemper in omni vita ſit primus & princeps. Quia in ipſo complacuit omnē plenitudinē inhabitare.) Plenitudo in ipſo eſt & manet, quia omnia poteſt ſemper, vt nihil exceptum ſit quod non per eum poſſit præſtari, vt & faceret, & reformaret, & lapſa erigeret, & mortua viuificaret. Vnde ait: Sicut ha- Ioan.5.
ber pater vitam in ſemetipſo, ita dedit & filio vitam habere in ſemetipſo. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat. Nec enim pater iudicat quēquam, ſed omne iudicium dedit filio. Quid tam iuſtum, niſi vt horum quæ fecit per illum, ipſi daret iudicium? vt omnis plenitudo diuinitatis habitet in ipſo, per id quod diximus, omnē illum poteſtatem in ſe habere, hoc eſt, deum eſſe perfectū. qui enim hæc omnia non habet, non eſt deus. ¶ Et per eum reconciliare omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis eius ſiue quę in cœlis ſunt, ſiue quę in terra.) Hoc eſt quod ſuprà memoraui, quia vt ea omnia quæ fecit per illū, reſtauraret, cum errore quodā diſcrepare cœpiſſent abinuicem, necnon & ab authore, (eſt enim adhuc error in carnalibus cœlis) humiliauit eum incarnando illum, vt homo factus oſtenderet ac doceret quomodo poſſint ea quæ in firmamento ſunt, & ſuper terram reconciliari creatori. Quod vt ad perfectum perduceret, occidi ſe paſſus eſt propter homines, vt quos apud ſuperos docuerat, exeuntes hinc à morte ſecunda teneri non poſſint, vt doctrina eius fructum haberet primæ inſtitutionis, & omnia facta per ipſum viuerent in ipſo quaſi in authore, ſicut Petrus fatetur in Actis apoſtolorum. ¶ Et vos quondam alienatos & inimicos conſiliorum eius in operibus iniquis: nunc autem reconciliatos in corpore carnis eius per mortē, exhibere vos ſanctos & immaculatos & irreprehenſos in conſpectu ſuo.) Quale donū dei ſit erga gentes, memorat: vt oſtendat eos debitores, & quidem multum in gratiarum actionibus deo: qui cum inimici eſſent conſiliorum eius quibus decreuit viſitare genus humanum per famulum ſuum Moyſem, cuius doctrinam & poteſtatem non receperunt, deuoti idolis ſuis, imò operib' iniquis: adorauerunt enim opera ſua quæ fecerunt, miſericordia autem & prouidentia dei requiſiuit eos, vt gratuito dei gratiam conſequerentur, redeuntes ad eum in conſcientia munda: vt in die iudicij dum nihil erroris veteris inueniretur in his, accorporarentur creatori ſuo, qui vt prodeſſet humano generi incarnatus homo factus eſt, vt in carne ſua vinceret mortem. ¶ Si quidem perſeueratis in fide fundati, ſtabiles & immobiles à ſpe euangelij quod audiſtis, quod prædicatū eſt in vniuerſa creatura quæ eſt ſub cœlo. Cuius factus ſum ego Paulus miniſter, qui nunc gaudeo in paſſionibus pro vobis: & ſuppleo reliquias preſſurarum Chriſti in carne mea pro corpore eius, quod eſt eccleſia.) In tribulationib' quas patiebatur, exultare ſe fatetur, quia profectum ſuum videt in fide credentium. Non eſt enim inanis tribulatio, quando eum pro quo patitur, acquirit ad vitam. Quas paſſiones Chriſto dicit inferri, cuius vtique doctrinam perſequuntur, vt perfidos grauet impietatis ſuæ crudelitate, & fidelibus dei prædicet charitatem, cuius filius nunc vſque iniurias patitur pro nobis. Nūc igitur intelligi vult qua cauſa ſcribit ad eos, cum dicit: Si tamen perſeueratis in fide fundati: vt ſcirēt tunc prodeſſe ſibi paſſionem Chriſti, ſi in acepta fide manerent. Id circo enim omnipotentia magnitudinis quāta ſit Chriſti, & quàm infinita, ab initio declarauit, vt doceret in ipſo ſolo ſpem ponendam, quia ipſius ſunt omnia: & quia nihil ſine ipſo poteſt viuere neq; in cœlis, neque in terris. Ante omnes enim eſt, & cuncta ipſi conſtant, quia in omnibus ipſe primatum tenet: vt ſi quis alicui elementorum

mentorum aut angelorum vel poteſtatum deuotum ſe debere eſſe putet, errare ſe ſciat. Hic enim vnus eſt filius dei, caput omnis principatus & principij, cuius euangelium prędicatum eſt in toto mundo, incipiens à Moyſe, qui dixit Iudæis: Quia prophetam vobis ſuſcitabit dominus deus veſter ex fratribus veſtris, tanquam meipſum audietis. Erit enim, quicunque non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe. Vnde dominus ait Iudæis: Quia Moyſes de me ſcripſit. Itaque hic vnus audiendus eſt, & colendus, nec ad hunc æſtimandus eſt quiſquam: quia qui caput tenet, reliquam partem ſubiectam habet. Nam qui ſe ſubiectis humiliat, totus errat: quia non tenens caput truncus eſt, ex quo totum corpus continetur ad vitam. ¶Cuius factus ſum ego miniſter ſecundum diſpenſationem dei, quæ data eſt mihi in vos, ad implẽdum verbum dei in myſterio quod abſconditum fuit à ſeculis ſeculorum, & à generationibus.) Miniſtrum factum ſe eſſe euangelij inter gentẽs à deo per Chriſtum cum fiducia loquitur, vt myſterium cœptum à domino per idoneum & efficacem ſeruum poſſit impleri quod ignotum fuit à ſeculis. ¶Nunc verò declaratum eſt ſanctis eius, quibus voluit deus demonſtrare quæ ſint diuitiæ milieſtatis myſterij dei in nationibus, quod eſt Chriſtus in vobis ſpes gloriæ, quem nos annunciamus.) Myſterium quod latuit à ſeculis, modo reuelatum eſſe aſſerit, id eſt, tempore apoſtolorum oſtenſum: quia & gentes admittendæ eſſent ſine circunciſione carnis ad fidem Chriſti, qui promiſſus erat Iudæis. Prius enim ante prædicationem fidei circuncidi mandatum eſt gentiles, ſi voluiſſent ad legem accedere. Nunc autem miſericordia dei ita vt ſunt ſuſcipi iuſſi ſunt ad fidem. Quod indignum putabatur Iudæis, vt Chriſtus in quo ſpes erat Iudæorum, etiam gentes participes faceret gloriæ ſuæ. ¶Monentes omnem hominem, & docentes in omni ſapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Chriſto, in quo laboro certans ſecundum operationẽ ipſius quæ operatur in me in virtute.) Hanc dicit veram eſſe ſapientiam quæ eſt in diſciplina dominica, cũ agnoſcitur Chriſtus. quod ſeipſum Apoſtolus magna cum cura agere teſtatur: vt erudiens omnem hominem in hac ſapientia, conſummatũ eum exhibeat deo in intellectũ Chriſti, vt myſterium natiuitatis ex deo, & natiuitatis ex Maria & totius operis eius cœleſtiũ & terreſtrium aſſequatur. Cuius rei certamen cõtra perfidos habere ſe loquitur, adiuuantibus ſignis virtutum, vt per hæc vita infidelitatis comprimatur. Qui enim verbis ſubtilitate quadam diabolicæ verſutiæ gulus eſt cõtradicere, pudore correptus neceſſe eſt vt cedat virtuti.

Deut.18.

Ioan.5.

A

B

C

D

CAPVT SECVNDVM.

VOlo enim vos ſcire quantam pro vobis & pro his ſolicitudinem habeã qui Laodiciæ ſunt, & quotquot non viderunt faciem meam in carne, vt conſolationem accipiãt corda eorum cum fuerint inſtructi in charitate, in omnes diuitias plenitudinis intellectus, ad agnitionem myſterij dei in Chriſto, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi.) Non ſe minus ſolicitum pro his quos in carne minime vidit, quàm de illis erat, quibus præſens prædicabat teſtatur, vt ſcirent non minore affectu diligi ſe ab eo, quia eos non viderat, quàm cæteros apud quos erat diligebat, vt foueret animos eorum in charitate, & prompti fierent per epiſtolam, agnitionem acciperent ſacramenti dei in Chriſto, aduertẽtes has eſſe ſapientiæ & ſcientiæ diuitias, ſi agnoſcatur Chriſtus in deitatis ſuæ plenitudine adorandus. Omne igitur myſterium ſacramenti dei in Chriſto eſt. Hic eſt enim vnus in quo omnis creatura niſi ſperauerit, peribit, vt omnium potentia in eo ſit: vt qui cognoſcit iſtum, cunctorum quæcunque ſunt, cognitionem videatur habere. Nec colendus alius præter hunc requiratur, quia omnium potẽtiarum virtus in eo eſt. Ex ipſo enim habent omnes. Vnus enim cum ſit, omnia poteſt. Quare & caput omnium dicitur, vt per ipſum omnes ſubſiſtere videantur. Digne ergo omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ in eo dicuntur abſconditi. Omnis enim ſcientiæ ratio totius creaturæ ſupernæ & terrenæ in eo vt ſit oportet, qui omnium eorum caput eſt: ſiue angelorum, ſiue ſolis, ſiue lunæ, ſiue ſtellarum, aut cæterarum rerum, omnis ſcientiæ peritia in authore illorum eſt: vt qui hunc agnoſcit, nihil vltra requirat, nec ſapientiam nec virtutem, quia agnouit eum in quo perfecta virtus, perfectáque ſapientia eſt. Quicquid enim alibi ſe putauerit inuenire, plene in hoc & abunde inueniet. Nam quid ſapientius Salomone? quid prudentius Daniele? quibus idcirco deus præ cæteris ſapiẽtiam dedit, vt notum faceret infidelibus totius ſe ſapientiæ eſſe authorem. Denique Nabuchodonoſor dicit Danieli admirans ſuper ſapientiam eius: Vere deus veſter ipſe eſt deus vi uus, & aperiens myſteria. Quod quidem omnem incredulum latet, in Chriſto omnem eſſe ſapientiam & ſcientiam: quia non legunt in euãgeliis Aſtrologiam, non in Apoſtolo Gæometrica, nõ in propheta Arithmeticam, nec Muſicam: quę idcirco deſpecta ſunt à noſtris, quia ad ſalutem nõ pertinẽt, ſed magis mittunt *in errorem*, & auocãt à deo, vt dum his ſtudent ratiocinationum *diſputationibus*, curam animæ ſuę non habeant. Quæ enim tam *vera ſapiẽtia* eſt niſi cognouiſſe quod *ꝓſit*, & deſpexiſſe quod *obſit*? Obeſt enim, quia impedit animam nec curam ſui agat. Non *immerito* ergo qui Chriſtum agnouit, inuenit theſaurum ſapientiæ & ſcientię. agnouit enim quod ei ſit vtile. ¶Hoc dico, vt nemo vos circunueniat in ſubtilitate ſermonis. Nam & ſi corpore abſens ſum, ſed ſpiritu vobiſcum ſum gaudens & videns ordinationem veſtram, & ſupplens id quod deeſt vtilitati fidei veſtræ.) Commonet ne in malorum colloquiis & aſtutia iniquitatis ſenſus eorum traduceretur, quia ſapientes mũdi arte quadam & minutiis diſputationum irrẽtire geſtiunt ſimplicium animas, vt ratione mundanarum rerum abſtrahant eos ab ſpe quæ eſt in Chriſto. Vnde Apoſtolus ſpiritu ſe illic adeſſe dicit, vt reuerentiam eius ante oculos habentes abſtinerẽt ſe ab huiuſmodi hominibus. Si enim ſpiritus Heliſæi prophetæ vidit fraudem Giezi euntis ad Naaman Syrum, vt acciperet ſub nomine eius quæ illi mandata non fuerant, & *deſcendentem* prompto animo Naaman ei plus dediſſe, quàm fuerat poſtulatus: quãto magis apoſtolus ea quę dixit, poterat in ſpiritu videre? Maior enim gratia fuit in apoſtolis quàm in prophetis. Et vt promptiores illos faceret circa traditionem euangelij, *gaudere ſe dicit in* diſpoſitione conuerſationis *illorum*, *vt ſcientes vnde deo placeatur*, in eo fierent firmiores, *per quod digni effecti* ad vtilitatis profectum, fidei ſuæ addiſcerẽt ſenſum. ¶Quemadmodum enim accepiſtis Chriſtum Ieſum dominum noſtrum, in ipſo ambulate, radicati & ædificati in ipſo & confirmati fide, ſicut & docti eſtis ambulãtes in illa cum gratiarum actione.) Hoc monet & hortatur, ne deuotię eorum minueretur, & recederent à fide quam fuerant aſſecuti, & prauis fabulis euerſi aliter Chriſtum acciperent quàm didicerant. Multi enim corruptores fidei circumibant ad ſeducendos ſimplices doloſe, & cum ſimulatione annunciantes Chriſtũ: quos cuitari monet magna cautela, vt ſtabiles & firmi ſupra fundamentum trinitatis ſpe futurorum gratis vberes agerent ſuper miſericordia dei. Videte ne quis vos deprædetur per philoſophiam & inanem fallaciam ſecundum traditionẽ hominum, ſecundum elementa huius mundi, & non ſecũdum Chriſtum, quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.) Philoſophiam dicit terrenam, per quam ſolent ſeduci qui cupiunt prudentes iudicari in mundo. Hæc argumentis & ſubtilitate minutiarum quorundam componitur, quaſi phyſicas inueſtigauerit rationes, quædã habens admixta quæ hortamenta ſunt bonæ vitæ vel documẽta: aliquando de menſuris, necnon de numeris, aliquando de elementorum qualitatibus & quantitatibus ordinata. In cuius diſputationibus qui inciderit, vix & raro euadet. Detinetur enim verſimilibus cauſis, & commentitiis rebus, *nihil* tam verum æſtimans, quàm conſpicitur & intelligitur *in* elementis. Et quia quæ ad præſens ſunt, & cernuntur *oculis*, ſuauia & oblectabilia videntur, aliquantos ſeducunt qui ſpiritalem rationem deſpiciendam & ridendam putant deſperatione futuri, omnem vim aſtris aſſignantes carnali rationi obnoxij, ne grauia credenda ſint ſuſtolli *in* cœlum poſſe, neue leuia venire ad terras, aut aliquid corporeum ſiue rerum ad-

Universidad de Deusto

rum admixtiõe generari, repugnãtes potẽtię ac prouidẽtiæ dei. Sciũt enim legi in diuinis veteribus Hebræorũ volumi-
nib' multa gesta per Moysem, quæ humana ratio non capit: simili modo & in nouis libris facta à domino, aut per apostolos, quę tractatus carnalis prohibet credi. Hanc ergo traditionem vel philosophiam fallacem & inanẽ appellat, quia nõ à potẽtia dei ordinata est, sed ab imbecillitate ratiocinationis humanæ, quæ potentiam dei intra sciẽtiam suam coartat, ne aliter credatur facere quàm carnalis se cõtinet ratio, qua singulis elementis diuinitatis diuersitatem deputant ad culturam, vt obligent animos imperitorum, ne se ad deum verum extẽdant. Quamobrem cauendam monet traditionem istam, quia mundi cultrix est, non dei, qui vnus est: nec ad Christum, sed à Christo abstrahit, in quo perfectio diuinitatis est. Omnia enim quę habet pater dedit filio, cum illum in plenitudinis genuit diuinitate corporaliter: vt quia ipse caput est, creatura autem eius corpus est: quicquid putatur posse cœlestis creatura, hoc totum plene in Christo esse credãtur, vt nullus arbitretur quenquam colendum. Quicquid enim in aliquo magnum putauerit, plus in illo inueniet: quia omnes ex ipso habent, sicut ex capite membra: ipse autem plen' est semper. ¶ Et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis.) Plus significat credẽtibus dari, quàm potest in elementis comprehendi: quia qui in Christo est, repletus est diuinitatis abũdantia, quã elementa non habent. Denique in credentibus spiritus sanctus inhabitat: quod elementis concedi non potuit: quia indignum erat & incongruum, vt inuisibilis habitaret in substantia visibili, & incorporeus in iis quæ sensibilia sunt. Audiant ergo & veniant cultores eorum, & credant in Christo, vt fiant maiores eorum quos nunc colunt. ¶ In quo etiam circuncisi estis circuncisione non manufacta, in expoliationem corporis carnis in circuncisione Christi, vnà cum illo sepulti in baptis-
mo, in quo & simul surrexistis per fidem operatiõis dei, qui suscitauit illum ex mortuis.) Hi circunciduntur in Christo, qui amputata totius traditionis humanę cultura, Christo iun-
guntur, corde non carne circunciſi, id est, in spiritu non in carne seruientes, vt à terrenis ad cœlestia, ab humanis ad diuina, & ab errore cõuertantur ad veritatem, capiti & autho-
ri suo copulati per charitatem. Cum quo & sepulti sunt in baptismate: resurrexerunt autem per fidem dei: in quo credunt quod exemplo Christi resuscitabit illos ex mortuis. Illic enim homo vetus deponitur, & nouus assumitur. Peccatis moritur, vt viuat iustitiæ. Elementis abrenũciat, vt Christo societur, resurrectionis futuræ tenẽs pignus exemplum saluatoris, qui resurrexit ex mortuis. Hæc igitur cõmonet, vt perseuerent in abrenunciatione pompæ & præstigiarum Satanæ. Qui idcirco elementorum suadet culturam, vt à deo auocet, participes apostasiæ suæ volens efficere homines. Quia enim sub nomine suo culturam suadere non potest. (horretur enim ipso nomine) sub alterius nomine suam conatur implere voluntatem. ¶ Et vos cum mortui essetis in delictis & præputio carnis vestræ, conuiuificauit simul cum illo, donans nobis omnia delicta, deleto chirographo quod aduersum nos erat decreti quod contrarium erat nobis, & illud tulit de medio, & affixit cruci: exuens principatus & potestates, ostentauit in authoritate, triumphans illos in idipsum.) Mortuos dicit gentiles fuisse. Primum quidem quia legem quę ad testimonium data est creatoris, & ad vitia condemnanda, recipere noluerunt. Deinde quia impietatis peccatorum suorum causa indigni erant vita: ideoque discreuit hos à Iudæis, quasi qui fuerint inimici dei vnius. Iudæi verò in vnius dei confessione degentes aduenięte Christo addiscunt mysterium dei, quod expectabant ad iustificationẽ suam, vt in eo quod subreptum illis fuerat, quia impossibile est esse sine peccato, acciperẽt remissionem. Vnde post causam gentilium inducit & Iudæos, dicens: Donans nobis omnia delicta. vt post specialem subiiceret & generalem, quia cunctis donauit omnia delicta. Sed quia, sicut dicit dominus, Cui plus donatum fuerit, amplius debet diligere: idcirco commonet gentes, vt considerantes causas malorum suorum, & qualem gratiam acceperint à deo in Christo, tota deuotione soliciti sint circa obsequium eius, à quo à diuersa mortis pœna sunt liberati. Quomodo ergo donauit nobis omnia delicta? Deleto, inquit, chirographo quod erat aduersarium nobis. Et quid est, & quantum est delere, subiecit dicens: Et illud tulit de medio. Sic ergo deleuit, cum tulit de medio. Sic autem tulit de medio, cum affixit, ait, cruci. Affigere autem cruci, hoc dixit esse spoliare principatus & potestates publicè, & detriumphare illos in Christo. Hæc sicut videtur, obscura sunt: ac per hoc adhibita cura dilucidanda sunt. Hoc est præsidium dei, quod per significantiam diuersarum causarum exponit Apostolus. Multa enim acta memorat vt genus hominum ad indulgentiam perueniret, vt non solum propria remitteret nobis delicta, sed & illud tolleret peccatum, quod ex Adæ erat præuaricatione, quod appellauit chirographum in decretis: quod nos à mortuis resurgere non sinẽbat: quia si non & hoc tulisset de medio, exeuntes hinc qui acceperant remissa, illic tenerentur apud inferos. Porrò autem ideo omnia delicta concessa sunt, vt resurgerent à mortuis. Quia enim ex peccato mors, sublato peccato fit resurrectio mortuorum. Quod quidem fieri minime potuisset, nisi peccatum affixisset cruci. Dum enim nõ peccãdo saluator vincit peccatum, quod hominem tenebat obnoxium: insuper & occiditur ab eo innocẽs: sic crucifigitur peccatum. Deuictum enim peccatum, mortificatum dicitur. Crux enim non saluatoris mors est, sed peccati. Innocens enim sic qui occiditur, reos illos facit à quibus occiditur. Peccatũ autẽ principes & potestates intelligamus, quorum studio peccauit primus Adam. Ad authores enim referendum est nomẽ hoc, quorum mortem in expoliatione significauit. Mors enim ipsorum hęc est, quia victi à saluatore dũ expoliantur animabus quas tenebant in captiuitate, mortificantur. Rei enim facti sunt, quia cum hac authoritate animas tenerent, quia peccauerant: ipsi inuẽti sunt amplius peccatores, dum illum qui illos non peccando vicerat, occiderunt. Et sic iuste expoliati sunt, sicut dixit, publice, id est in cruce: quod est palam detriumphari à deo in Christo. Ille enim detriumphatur, qui palã vincitur, & spolia eius publicantur. Ostẽditur enim omnibus prostratus, qui cæteris insultabat. Decretũ autẽ quod dicit, non est hoc quod pagani fatum appellãt: quia illud non omnibus cõtrarium asserunt: quia quosdam dicunt ex hoc felices, alios infelices. Hoc enim decretum omnibus dicit fuisse cõtrarium. Sententia enim erat cunctis aduersa hominibus. ¶ Nemo enim iudicet vos in cibo vel in potu, aut in parte diei festi, aut in neomeniis, aut in sabbato, quod est vmbra futurorum, corpus autem Christi.) Quoniam omnis spes vitæ in Christo est ac fiducia, nulli superstitioni aut legi subiacere nos debere præcepit. quãobrem perstrepẽtes, aut aliquid quod ad fidẽ Christi non pertinet susurrantes, contemnendos: istum autem solum sequẽdum, per quem deuicta mors est, & reddita resurrectio mortuorum. Quidam enim Iudęorum solent iudicare fideles, quòd ea quæ interdicta per Moysem sunt, edant de cibis, cum omnia deus munda fecerit. Indigni autem iudicati Iudæi de his edere, prohibiti sunt à melioribus. Solent iterum reprehẽdere nos, quia dies festos eorum spernimus, aut quia initia mensium nõ obseruamus, quæ neomenias vocant: maxime autem quod dies sabbatorum nõ custodimus, vt ocio & epulis cum luxuria transigantur: quod magis ad offensam pertinet, quàm ad gratiam. Hæc autem omnia sunt corpus Christi, quia elementorum per effectus sunt vocabula. Hinc est vnde in euãgelio dicit: Dominus est enim in- Matth. 12.
quit, filius hominis etiã sabbati. Per ipsum enim omnia. quæ quidem sic data sunt per Moysem, vt vmbra essent vel figura futurorum, vt apparente veritate figura cessaret. Sicut enim absente imperatore imago eius habet authoritatẽ, præsente nõ habet: ita & hæc ante aduentũ domini tempore suo obseruanda fuerũt, præsente autẽ carent authoritate. Nunquid aliquis vicem domini agẽs, ipso præsente dominatur? Si prefectorum vicarij præsentibus eis priuati sunt, quanto magis serui præsente domino etiam ipsi in obsequio debent videri? Nemo vos deuincat volẽs in humilitate animi, & superstitione angelorum ea quæ videt, extollens se frustra, inflatus mente carnis suę, & non tenẽs caput illud ex quo omne corpus per cõpagines & coniunctiones subministratũ &

Luc. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõpaginatum crescit in augmẽtum dei.) Quod superius sub nomine philosophiæ cauendum monuit, nunc apertius docet obseruandum ab iis qui terrenæ sapientiæ studẽtes, hæc colenda asserunt, quæ obtutibus adiacent vel apparent, vt horum detentæ culturis animæ sub firmamẽto obligatæ teneantur, ne se supra firmamentum tendant ad superiores cœlos ad deum omnium adorandum. Quod opera efficitur inimici, vt semper animas super terras humiliatas detineat, vbi se scit semper de cœlis deiectum futurum iusto iudicio dei religionem simulans, cum sit maximum sacrilegium. Inflantur enim motum peruidẽtes stellarum, quas angelos vocat, non authoritate diuina, sed superstitione humana, quæ ad nihilum proficit nisi ad damnũm: nolẽtes tenere fidem Christi, qui omnium creator & dominus est. Ex ipso enim omnes originem habẽt, quare & corpus eius dicuntur, si tamen agnoscant eum. Ad ipsum enim cõuersi reædificantur, compaginati fidei eius: subministrante euangelio adunantur cuncti quasi membra corporis in charitate Christi, vt augmentum faciant deo. Cum enim redeunt ad illum, qui per errorem deseruerant illum, minuentes copias diuitiarum eius, dum denegant eius se esse, crementum faciunt deo, quia ex perditis acquiruntur deo. Rursum de Iudæis dicit quia & ipsi sub elementis seruiunt, non elementis. Hoc loco de paganis. ¶Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid tanquam viuentes in hoc mundo decernitis?) Omnis qui baptizatur in Christo, moritur mundo. Cunctis enim superstitionum erroribus abrenunciat, vt solam colat fidem Christi. Amotis enim quæ naturali iustitiæ accidunt, relinquitur disciplina data à deo, per quam viuitur deo per spem quæ est in Christo. Moritur, autẽ his quibus subiectus fuerat per errorem, dum negat illos quos præsumpserat esse. Et ita fit, vt per inimicitiam abrenunciationis inuicem sibi mortui dicantur homo & elemẽtorum cultura. Mundum enim dicens, errorem carnis significat. Omne enim quod videtur, carni deputatur. Hinc est vnde & Ioannes apostolus, Nolite, inquit, diligere hunc mundum, neque ea quæ in hoc mundo sunt: id est, neque elemẽta quibus compactus mũdus est, neque errores quos humana adinuenit traditio, diligamus, sed solum Christum qui mortuus est pro nobis, vt corpori suo nos sociaret ex perditis. Qui ergo consepulti sunt Christo, mortui sunt elementis, vt nihil curent ex his. Superna enim didicerunt tenenda, quæ possunt vitam donare perpetuam. Hæc enim nec præsentem dant, & impediunt ne apprehendatur futura. Qui autem post baptismum ambigit de aliquibus, putans quædam de veteribus veneranda, viuere se ostendit elementis, quæ decernit colenda, aut dubitat contemnenda: hic remanebit intra circulos mũdi, alienus à deo: quia veteri indutus homine, carnalia transire non poterit. ¶Ne tetigeritis, ne gustaueritis, ne contrectaueritis, quæ sunt omnia in interitum & corruptionem per abusionem secundũ præcepta & doctrinas hominum.) Prohibet omni genere ab spe mundanorum, quia inanis est, ne colant, ne assentiant, ne cogitẽt: quia quæ promittunt, corruptionis sunt. Vsus enim culturæ ipsorum interitum generat quia præcepta & doctrinæ non dei, sed hominum sunt in quibus vana spes est: quippe cum aduersus creatorem inuenerit hæc error humanus, vt prohibens ab vnius dei fide, multorum deorum superstitionem inducat. ¶Quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ simulatione religionis, & humilitate animi, ad vexationem corporis, non in honore aliquo ad satietatem & diligentiam carnis.) Hinc se sapientię rationẽ habere putant, quia traditioni humanæ nomen religionis applicant, vt religio appelletur, cũ sit sacrilegiũ: quia quod cõtra authorẽ est, sacrilega mẽte inuentũ est. Nomẽ ergo fingit, vt falsa quæ sunt, possit vera asserere, & humanas mentes in terra humiliat, ne se erigãt ad superna: aut terrena colentes, excidãt à supernis cœlestib⁹, & obsint corpori, cuius caput Christ⁹ est secundũ primæuæ rationis facturã. Hinc enim grauati nõ poterunt sursum iungi capiti suo, vt instaurentur in illo, & honorati effecti quasi prima parte corporis truncati, totos se dãtes mundo ad sensum carnis explẽdum. Sagina enim carnalis sensus, traditio humana est, quæ hoc dicit sufficere, quod carnis tradidit A prouidentia. Rationem enim videtur habere sapiẽtiæ iuxta carnem, quia ex elementis est omnis corporalis natiuitas: ac per hoc non esse incongruum inquiũt his inclinari quorum gubernaculis humanũ regitur genus: vt his se subiiciat quæ videt mũdi clarissima, nec requiri debere spiritalia: quia his solis, inquiunt, ducibus vti concessum est. & per hanc rationem negligunt authorem.

CAPVT TERTIVM.

SI enim consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est ad dexteram dei sedens.) Hos cum Christo resurrexisse asserit in baptismo, qui supercœlestia cogitant, vbi sedes est Christi, vbi deus pater filio suo tradidit dexteram, vt regnet & iudicet. Iudicis enim in sinistra sedere non est. Resurrectio tamen duas habet formas, vt primo animo de terris resurgat ad cœlos, deinde recepto corpore resurgat raptus obuiam Christo. ¶Quæ sunt sursum sapite, non ea quę super terram.) Supernorum cœlorum, qui æterni sunt, habitacula nos petere exhortatur: ab his autem omnibus quæ in firmamento & sub firmamento sunt, dissimulandũ. Quisquis enim his se superstitionibus occupauerit, impedimentum patietur. Non enim poterit hæc transcendere, quibus se inclinauit vt dominis. ¶Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo.) Apud mundi sensum mortuus Christus videtur, & discipuli eius, dum constet viuere illum cum his omnib⁹. Idcirco carnalibus ac mundanis abscondita est vita Christi & suorum in deo extra mũdum in regno eius cœlesti, in quo viuunt. ¶Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum illo in gloria.) Vita nostra Christus est, quia legimus in Actis apostolorum hunc esse vitæ authorem, qui à perfidis non creditur futurus iudex. Cum autẽ aduenerit in virtute cœlesti, & visus fuerit esse quod minime credebatur, tunc apparebunt cum illo etiam qui credidẽrũt in illum, & manifestabitur omni perfidiæ, quia viuit cum suis in gloria. Hæc consolatio fiduciam spei parit, vt securi de futura vita omnia postponentes, Christũ sequamur. ¶Mortificate ergo membra vestra quæ sunt super terram, fornicationẽ, immunditiam, libidinem, cõcupiscentiam malã, & auaritiã, quæ est idolorũ seruitus.) Quoniã omnia simul peccata corpus esse in epistola ad Romanos significat, idcirco singula delicta describens, membra ea appellat, vt post acceptã ac seruatã euangelicam de saluatoris plenitudine rationẽ, bonæ vitæ operã darent, abstinentes se ab omni turpitudine & desiderio malo, quo possint peritiæ diuinæ fructum non amittere. Multum enim obest scire veri rationẽ, & minimè illã factis prosequentib⁹ affirmare. Hinc est vnde & dominus inter cętera ait: Qui autem, inquit, scit voluntatem domini sui, & non parauerit ei, vapulabit multis. Auaritiam tamẽ idololatriæ cõparauit, vt nihil illa scelestius demonstraret. Sub vno nomine deo pessima & impia genera designauit, & quæ omni ratiõe monet fugienda. Primũm enim & pergraue crimen est idololatria. Quid enim tam pernicioſum, támque funestũ, quàm ad iniuriam creatoris dei, lignis & lapidibus vel aliis metallis honorificẽtiæ eius nomen tribuere: cum ipsi non patiantur vt seruus nomine domini nuncupetur, quẽ non natura vtique, sed quædã cõditio subiicit seruituti? Aliud econtra crimen est auaritiæ, non dispar malitia, sed diuersum in nomine. Vnde ad Timotheũ ait: Radix enim omnium malorum est auaritia. Omnium enim capax est delictorum, vt auiditatis suæ quod impossibile est, impleat desiderium, semper bibens, & semper sitiens. Non immerito ergo sub vno nomine vtrunque malum ostendit. Penè enim vno explentur opere, quia sicut idololatria vni deo auferre nititur gloriam, ne quod eius peculiare est, solus habeat nomẽ diuinitatis sibi soli condignum: ita & auaritia in dei se res extẽdit, vt si potest fieri, vnus & solus creaturam eius sibi vsurpet, quam deus omnibus fecit. Vnde dicit deus per prophetã: Meum est aurum, & meum est argentum. Vtraque igitur deo est inimica. ambæ enim deo abnegant quæ eius sunt. ¶Propter quæ venit ira dei.) Malorũ memoratorum causa venturum dicit iudiciũ dei, vt vindicetur in hos qui contẽpto deo & lege eius, interdicta

1. Ioan. 2.

Luc. 12.

Aggæi. 2.

1. Tim. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

interdicta sequi maluerũt. ¶In quib' & vos aliquãdo ambu A
lastis, cum viueretis in illis.) Quantũ illis beneficium præsti
terit gratia dei per Iesum Christum, non tacet, vt gratulétur
euasisse se iram quæ ventura est repente super infideles to-
tius terræ, & tales semetipsos prębeãt, vt parere possint præ-
ceptis eius à quo à morte secunda sunt liberati. ¶Nunc ve-
rò deponite & vos hæc omnia, iram & indignationem, ani-
mi malitiam, blasphemiam, turpiloquium de ore vestro non
procedat. Nolite mentiri inuicem. Exuite vos veterem ho-
minem cum actib' eius, & induite nouum, qui renouatur in
agnitionem secundum imaginem eius qui cõdidit illum, v-
bi non est Græcus & Iudæus, circuncisio & præputium, Bar
bar' & Scytha, seruus & liber, sed omnia & in omnib' Chri
stus.) Nunc ab his prohibet quæ minora peccata videntur,
ne forte quia superius quæ grauiora sunt, mortificãda man-
dauit: hæc admittenda, aut quasi non periculosa non fugien
da putarẽtur: simul etiam vt exuti veterem hominem, id est
tam verbo quàm actu, & incontaminatos se vident, noui fa
cti in Christo per agnitionem veritatis, quæ olim latuit: mo B
do autem manifestata est per nouam legem credentibus, vt
similes fiant imaginis eius qui creauit illos. Imago hęc in cõ
uersatione bonæ vitæ intelligenda est, sicut dicit ad Corin-
thios in epistola prima. xv. cap. Quemadmodũ portauimus
imaginem eius qui de terra est, ita & portemus imaginem il
lius qui de cœlo est. Ipse est ergo creator hominis, cuius i-
maginem portare nos iubet in sanctitate & bonis operibus,
quæ de filij dei agnitione descẽdunt. Nemo enim potest bo
nam & mundam habere vitam, nisi habeat cui hanc exhibea-
at: à quo si non præmium, certe vel laudem expectet. Sed a-
pud deum & laus & pręmium sperãtur, quia non patitur dei
iustitia eum qui carnis vitia vicerit, non coronari. In hac i-
taque agnitione nullus vt indignus excipitur, quasi nõ me-
reatur accedere ad fidem Christi. Omnes enim accedentes
vnum fiunt, deleti quid fuerint, & scripti quid esse cœpe-
rint, vt quia vnius fidei sunt, in eo ipso vnius sint & meriti:
vt quos fides iungit, non possint discerni, propter quod di-
uersi natura & gente siue conditione sunt. Omnia enim & in C
his omnibus Christus est. Quia enim cuncta membra eius
sunt omnia, Christus est: vt dum vna cõfessio eorum est, de
spe eius in omnibus Christus: & sic omnia corpus eius sunt,
vt professio eorum & natura cõcordet. Alia est tamen ima-
go hæc quam de agnitiõe saluatoris dicit creari, & alia ima-
go ad quam factus est primus homo. Ista enim imago est &
in fœmina, cum agnoscit eum qui se creauit & obtemperans
voluntati eius abstinet à vita turpi, & actu peruerso. Illa au
tem imago in solo viro est, sicut idẽ dicit in epistola ad Co-
rinthios prima, cap. vndecimo: Vir quidem nõ debet velare
caput suum, cum sit imago & gloria dei. Si autem & mulier
non velaret caput, esset & ipsa imago dei. Sed incongruum
erat vt facto viro subiecta diceretur esse imago dei. Nam &
in Geneseos primo capite ita ait: Et fecit deus hominem, ad i-
maginem dei fecit eum: vt sicut deus vnus est, vnus ab eo fie
ret homo: vt quomodo ex deo vno omnia, ita ex vno homi
ne omne genus esset super faciem totius terræ. Vnus igitur
vnũ fecit, qui vnitatis eius haberet imaginem. Et ipse in vi D
ro & muliere est similitudo mysterij patris & filij'. Barbarũ
tamen ab Scytha segregauit, sicut seruum à libero: non vti-
que in Christo, in quo omnes vnum sunt: sed in morum feri
tate, & gentis immanitate. Peiores enim hos Barbaris intel-
ligi voluit antequam credant, cum Græcorum libri iustitiã
eorum prædicent quam duce natura sequebãtur. Intantum
magnum apud eos peccatum furti habebatur: quòd Græci
magna cum industria, inquit, & doctrina iustitię semitas in-
uestigarunt, hos naturaliter apprehendisse collaudant.
Sed quomodo degenerant omnia, postea magis vituperabi-
les esse cœperunt, quàm fuerant ante laudabiles. Postquam
enim mulieres eorum lege viri vti cœperunt, quas Amazo-
nas primitus asserunt appellatas, totam Asiam contra natu-
ram subiicientes, sic contigit vt & viri canum more rabidi
efficerentur, immanes, sylvestres, inculti plus quàm Barba-
ri, intantum immutati vt carne humana vescenda imbuerẽ
tur. Quid mirum, cum & ipsi Romani longe alij fuerint: quã
nunc sunt? Nam & mulieribus eorum castitatis causa vini
vsus incognitus fuit, sicut nunc aqua. Intantum enim vi-
gebat disciplinæ authoritas, vt subiectum vas non faceret
quod volebat. ¶Induimini ergo vt electi dei sancti & dile-
cti viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, sensus
mansuetudinem, longanimitatem, præbentes vobis inuicem
patientiam, & donãtes alius alij, si quis aduersus aliquem ha-
bet querelam. sicut & Christus donauit vobis, ita & vos fa-
cite.) Vt lucrum possint habere, ad hæc eos facienda horta-
tur, quæ meritum collocant apud deum. A peccatis autem
abstinere timor facit. veretur enim ne mala faciens pœnis
subdatur. Hæc autem quæ nunc facienda monet, ad profe-
ctum pertinent meritorum. ex voluntate enim fiunt, nõ ex
necessitate. Qui ergo ab illicitis se abstinet, habet laudem:
qui verò à licitis temperat, & laudem habet & præmium.
¶Super hæc autẽ omnia charitatem, quod est vinculum v-
nitatis, & pax dei in cordibus vestris exultet: in qua & vo-
cati estis in vno corpore: & grati estote.) Quia enim omniũ
maior est charitas, huic magis studendum hortatur. Tunc e-
nim omnia quæ supra mandauerat seruanda, ad effectũ præ-
miorum poterunt deduci, si duce charitate iter ambulent le
gis. Tota enim mente operatur, qui de amore aliquid ope-
ratur aut facit. Hypocrisis & simulatio nõ est in charitate.
Quare & Ioannes apostolus, Timor, inquit, non est in cha- 1. Ioan. 4.
ritate. Qui enim timet, perfectus non est. Perfecta enim di-
lectio foras mittit timorem. Vnde & dominus amari se ma-
luit, quàm timeri. Hæc est enim quæ complectitur vnitatẽ,
hæc quæ omnes vnum corpus facit, hæc est quæ veram ha-
bet pacem, quam corde puro custodit. Potest enim pax di-
ci, & non habet charitatem? charitas enim semper secum ha
bet pacem. ¶Verbum Christi habitet in vobis abunde, in
omni sapientia docentes, & monentes vosmetipsos psalmis,
hymnis, canticis spiritalibus in gratia cantantes in cordibus
vestris deo.) Hæc meditanda monet semper, quæ sonent
Christum. Hæc in corde habẽda, quæ deo patri semper gra
tias referant, vt vox canora illi seruiat, illum laudet psal-
mus, hymnus extollat. Et huic soli notum sit, qui occulta
peruidet mentis, à quo speratur & præmium. In cordibus
illi cantari mandauit, ne fauore hominum fieret, & fructum
amitteret. ¶Omne quodcũque facitis in verbo aut in ope-
re, omnia in nomine domini Iesu, grarias agentes deo, & pa-
tri per ipsum.) Quoniam supra in corde deum laudari, & il-
li gratias referri præcepit, nunc tam in verbo quàm in opere
totius conuersationis nostræ nomen domini Iesu laudari &
exaltari hortatur: vt cũ verba nostra carent reprehensione,
& opera nostra bona sunt, magnificetur dominus Iesus, cu-
ius magisterio inuituperabiles sunt discipuli. Tunc enim ve
ras gratias agimus deo per ipsum, si morum præceptorũ e-
ius custodiamus. ¶Mulieres subditæ estote viris, sicut opor
tet in domino.) Ita præcepit mulieres subditas esse debere
viris, sicut mandauit deus inter cætera dicẽs ad mulierẽ: Et Gene. 3.
ad virũ tuum conuersio tua, & ipse tui dominabitur. vt ipso
ritu & disciplina timeat virũ suum quasi dominum, ex quo
cœpit esse. ¶Viri diligite vxores vestras, & nolite amari es-
se ad illas.) Rigorem virilis legis emollit, ne potestate qua
prævalet, nimius quis sit in dominatu vxoris: sed debet re-
spicere ad affectum, quia mulier caro eius est: ne plus illam
humilians exacerbet, & cõtraria cogitet. ¶Filij, obedite pa-
rentibus per omnia. hoc enim placet deo.) Non potest aliud
placere deo, nisi quod iustũ & pium est. Tunc possunt filij
deum habere propitiũ, si debitã honorificẽtiam rependant
parẽtibus, circa obsequium illorum faciles, in contẽptu dif-
ficiles, scientes filij nunquam aduersus parẽtes prouidere*. *proteruire
¶Patres nolite ad irã prouocare filios vestros, ne pusillo ani
mo fiant.) Modestos præcipit patres debere esse filiis, ne co
artati ab eis delinquant in illos, & deũ offendãt: quod nolũt:
Ira enim incõsiderata res est, intãtum vt aliquando nec sibi
parcat qui irascitur. Debẽt enim recordari patres quia fue-
runt & ipsi filij: considerare autem filij quia futuri sunt pa-
tres: vt æquo librato consilio vtriusque partis, & filij subie-
cti sint, & patres modesti. ¶Serui, obtudite per omnia domi
nis carnalibus, non ad oculũ seruientes quasi hominibus pla
cẽtes, sed in simplicitate cordis timẽtes dominũ.) Quoniam
deo aliter seruiri nõ potest, quàm puro corde. occulta enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

peruidet animorũ.sic & hominib' prȩcepit seruire debere. Qui enim ad oculũ seruit,in occulto aliud facit.qui enim ex animo,talis est foris qualis & intus.Si ergo in obsequio fuerit fidelis,promerebitur dominũ,quia ipse dixit: Qui in mi
Luce.16. nimo fidelis est,& in magno fidelis est. Si enim ei qui ad prȩsens vindicat, fidelis non fuerit : quî fieri poterit vt illi fidem exhibeat, quȩ post mortem audit iudicaturum? Idcirco in domini carnalis causa iustum vult esse seruum & obsequentem, vt possit & in dei rebus & fidelis esse & obsequẽs. Si enim in præsenti idone' fuerit, vbi scit nulla esse nisi corruptibilia præmia, quanto magis propensior erit in dei deuotione, quem scit fidelibus immortalia daturum præmia?
¶ Quicquid facitis,ex animo operamini vt domino,non hominibus,certi quòd à domino recipietis retributionem hȩreditatis domini Christi, cui seruitis. Qui enim inique gerit, fert id quod gessit inique, & non est personarum acceptio apud deum.) Vt promptos illos in obsequio & fide faciat, mercedem illos bonorum operum accepturos promittit à deo in regno Christi. Quod vt probatum sit & acceptum, sic illos vult obsequi sicut domino à quo mercedẽ expectant. Aut si inique egerit, non solũ hominem offendit,sed & deum,quẽ in admissa fraude carnalis domini contemsit.Si autẽ bene egerit,non erit apud deũ seruus hominis quasi despectior,sed remunerabitur quasi liber inter homines,seruus autem Christi, quod dignitatis est nomen.

CAPVT QVARTVM.

Ephes.6. DOmini,quod iustum est & ȩquum,seruis prȩbete, scientes quod & vos dominũ habetis in cœlis.)Ne domini tẽporales superbia extollantur,præsumentes de dominatu, mitigat & cohibet animos illorum, vt adhibita cõsideratione humani generis,animaduertant authorem deum non seruos & liberos, sed omnes ingenuos condidisse.Sed hoc mundi iniquitate factũ est, vt dum alter alterius fines inuadit,tunc captiuos ducit ingenuos: vnde & manu capti dicti sunt à veteribus:inde mãcipia.Hic casus & conditio etiam nunc apparet.alij redimũtur, alij remanent serui.Apud deum autẽ hic seruus habetur,qui peccaue
Gene.9. rit.Denique peccati causa Cham seruus audiuit:Maledictus puer Chanaam:seruus seruorum erit fratribus suis. Cui sententiæ veteres assensere, ita vt definirent omnes prudentes esse liberos,stultos omnes esse seruos: quia prudẽs abstinet à peccatis.vt hic ingenuus sit,qui recta sequitur:seruus aũt, qui per stultitiæ imprudentiam subiicit se peccato.Vnde & Cham propter stultitiam,quia risit nuditatẽ patris stultè,seruus est appellatus.Ostẽdit ergo dominis, quia nõ veri sunt domini, sed quasi per imaginẽ. corporũ enim non animorũ sunt domini.Solus enim dominus,& author rerum inuisibilis deus tã corporibus quàm animis dominatur:vt hæc considerantes,iusta ab eis exigant seruitia,talia vtiq;,qualiã & à se exigi volũt à domino cõmuni.Nam cum ipsi nõvt dignũ est deo seruiant,quem non negant omnium potestatẽ habere,cuiusque quotidiana dona per ministeria creaturæ humanis vsibus exhiberi:à paribus suis,non dicam fratribus,tam grauia exigunt seruitia,vt ferri non possint, non ponẽtes in animo quia & ipsi velint nolint serui sunt, & viderint cuius
Ephesi.6. meriti.¶ Orationi instate vigilantes in illa, orantes simul &
1.Thes.5. pro nobis,vt deus aperiat nobis ostium verbi ad loquẽdum mysterium Christi:propter quod etiam vinctus sum, vt manifestẽ illud prout oportet me loqui.) Iam prudentibus mysterium domini Christi in euitandis vitiis peccatorum orationi instandum ostendit, vt meritis crescant deficientibus tentationibus aduersarij.Quos intãtum dignos habet,vt iudicet eos etiam se posse precibus adiuuare ad asserẽdum audacter euãgelium, ad quod manifestandum legationem ac-
Ephes.5. ceperat. ¶ In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt, tempus redimentes.Sermo vester semper in sale gratia sit cõditus, vt sciatis quomodo oporteat vos singulis respondere.) Quoniam necesse est ambulare nos inter infideles,& colloquia miscere causa cõuersationis mundanę:hoc est quod cõmonet,vt cum sapientia sit ipsa conuersatio propter scandalum gẽtilium ne occasionem accipiant per nos blasphemandi,& incitentur ad persequẽdum. Quid enim opus est loqui cum eo quem scias intractabilem,& obstinatę mentis,paratum ad contumeliam faciendam? Ideo hęc monet, vt opportuno & loco & tempore,magistra modestia, religionis verba promanturiaut si persona talis in medio est,quæ perstrepat, reticendum . Aliter enim cum potentibus mundi aliter cum mediocribus,& aliter cum humilibus agendum est.Aliter iterum cum mansuetis,aliter cum iracundis, quibus ce di oportet.hoc est redimere tempus.Cũ enim insidianti dominicis verbis, & furenti temporis audacia cedis, iniurias infesti temporis lucrifacis . Nam si caput, id est rex assentit, corpori est libertas loquendi verba dei cum mansuetudine, vt prouocentur ad bonum.perstrepentibus tamẽ & animosis ad conuitia semper cedendum. Vincis enim dum cedis.
¶ Quæ circa me sunt, omnia nota faciet vobis Tychicus dilectus frater,& fidelis minister,& cõseruus in domino, quẽ misi ad vos ad hoc ipsum, vt cognoscat quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra cum Onesimo charissimo & fideli fratre, qui est ex vobis.omnia quæ hic sunt, nota faciet vobis.) Ad hoc se dicit fratres misisse, vt inuicem sibi nota fierent quæ agerentur ab inuicem.Quãuis superius dicat spiritu se præsentem apud eos,& videre quæ agerent,internuncijs tamen opus est.Solicitior enim fit quis quando videt ad se venire ad considerandum conuersationem suam.Plus enim veretur, si speculetur se videri quę agat.Nam cum deus omnia videat,& sciamus omnia illi nota esse:quia non tamen videmus nos videri ab eo, contraria facimus. ¶ Salutat vos Aristarchus comes captiuitatis meæ, & Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandatum, vt si venerit ad vos,excipiatis illum.& Iesus qui dicitur Iustus. qui sunt ex circũcisione.Hi soli sunt adiutores mei in regno dei,qui mihi solatio fuerunt.) Hic Aristarchus bonæ conuersationis ac meriti videtur, qui deuotione dominica particeps & socius laborum Apostoli designatur.Marcum autẽ vt commendet quid sit non tacet: vt cum laudabilis viri Barnabæ affinis addiscitur hoc orabilis habeatur.Addit & Iesum, quem Iustum nominẽ vocari appellat.Quibus solis testimonium perhibet quia hi ex circuncisione adiutorio fuerunt ei, assentientes & participes sententiæ eius, vt iam circuncidi vlterius non debere prædicarent, ideo participes illos dicit suos in regno dei.Circuncidendum autem esse,& sabbata & neomenias seruandas prędicare,non spiritale est,sed terrenum. ¶ Salutat vos Epaphras, qui est ex vobis, seruus Christi.)Chariorem illis facit epistolã,quando ei qui ex ipsis est,testimonium reddit. ¶ Semper solicitus pro vobis in orationibus,vt sitis perfecti, & abunde expleti in omni voluntate dei.) Tam salutaria se illis exoptare testatur, vt illum qui ciuis illorũ est, & affectu vnanimitatis charissimus, participem suæ deuotionis in profectum eorum ostendat.
¶ Testimonium enim adhibeo illi, quia habet multum laborem pro vobis,& pro iis qui Laodiceæ sunt,& Hierapoli.) Vt solicitos eos salutis suæ faciat,aliorũ vigilantia quanta sit pro his,ostendit.Solicitior enim quis sit pudore,quando in causa sua alterum viderit laborare. ¶ Salutat vos Lucas medicus charissimus, & Demas.) Verè charissimus Apostolo fuit Lucas, quia omnia postponens, apostolos secutus est semper, qui & euangelium & Actus apostolorum scripsisse perhibetur. ¶ Salutate eos qui sunt Laodiceæ fratres, & Nympham, & domesticam eius ecclesiam.) Quoniam simili modo & pro iis qui Laodiceę sunt solicitus erat, in eorum epistola hos salutandos monet, Nympham chariorem existimans, cuius & domum salutat. Tam enim deuota videtur fuisse, vt omnis domus eius signo titulata esset crucis. ¶ Et cum lecta fuerit apud vos hæc epistola, facitevt & Laodicensium ecclesiæ legatur,& Laodicẽsium vos legatis.) Quia generales sunt institutiones Apostoli, & ad omnium profectum scriptæ epistolæ: idcirco etiam Laodicensibus epistolã hanc legi præcepit,vt per hanc quid agendum sibi esset,addiscerent:& Colossenses vt eorum legerẽt iuxta sensum supradictũ. ¶ Et dicite Archippo: Vide ministerium quod suscepisti in domino, vt illud impleas.) Præpositum illorũ per eosipsos cõmonet, vt sit solicitus de salute ipsorum. Et quia plebis solius causa scribitur epistola,ideo non ad rectorem ipsorum destinata est,sed ad ecclesiam.

Post

Universidad de Deusto
Biblioteca

Post enim Epaphrā qui illos imbuit, hic accepit regendam eorum eccleſiā. ¶Ipſa enim ſalutatio mea manu Pauli. Memores eſtote vinculorū meorum. Gratia vobiſcū. Vt cōfirmet epiſtolā, manu ſua ſcriptam dicit, memorās vt in mente habeant exitus eius quos patiebatur pro ſalute gentium: & tales ſe præberent, vt non ferret ægrè pati pro his iniurias.

Diui Ambroſij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI *commentarii in epiſtolam beati Pauli ad Theſſalonicenſes primam.*

PRAEFATIO.

VT horum, id eſt Teſſalonicēſium exemplo alios exhortetur ad fidei incrementa, iſtos laudat eò quod in acepta gratia permanentes, ad profectū præmij aucti ſunt meliora ſectando, vt & ad perfectum tenderent, & eorum virtutibus quæſita dignitas cæteros prouocaret. Tantæ enim fidei imbiberunt ſpiritum, vt ſpe futurorum etiam ciuium ſuorum Macedonum perſecutiones illatas pro nomine Chriſti deuoto animo paterentur. Vt horum ergo meritum, & ſuam ex eorum profectu lætitiam literis ſignet, ita ſcribit ad eos:

CAPVT PRIMVM.

PAulus & Syluanus & Timotheus eccleſiæ Theſſalonicēſium in deo patre & ī domino Ieſu Chriſto gratia vobis & pax.) Trium quidem epiſcoporū nomina literę cōtinēt, ſed ſenſus & verba ſolius Apoſtoli ſunt. Quia enim communi gaudio exultant in profectu illorū, ex cōſenſu ad plebē epiſtola ſcribitur in exultatione, dei patris & domini Ieſu Chriſti pacē & gratiā his exoptans. ¶Gratias agimus deo ſemper pro omnibus vobis memoriā veſtri facientes in orationibus noſtris, ſine intermiſſione memores operis fidei veſtrę, & laborū charitatis, & expectationis domini noſtri Ieſu Chriſti corā deo & patre noſtro.) Quoniā omnia bona à deo ſunt, idcirco ēi primùm gratias referunt in profectu illorum, qui dignatus eſt non ſolū donum ſuum dare hominibus ſub peccato cōſtitutis, ſed in filios hos adoptare, ſimul adiuuans eos ad omnia exitia tolerāda, vt digniores fiant. Quāobrem meminiſſe horum dicunt ſe in orationibus ſuis, eò quod crebreſcerent in opere fidei cæteris eccleſiis, vt nutu dei perficerēt opus exoptum, prōpti in ſtudio charitatis & patientię, & ſpei aduentus domini ante deum, qui dignatus eſt filiū ſuum incarnare pro ſalute humana. Placitum enim dei eſt, ſi proficiatur in Chriſto. ¶Scientes fratres dilecti à deo electionem veſtram, quia euāgelium noſtrum non fuit ad vos in verbo ſolū, ſed & in virtute, & in ſpiritu ſancto, & in plenitudine multa, ſicut ſcitis quales fuerimus in vobis veſtri cauſa.) Humiles ſe fuiſſe inter eos ſignificant, vt illis formam darent manſuetudinis, non quòd defuerint quæ ad fidem illos horrarentur magnalia: quia doctrinæ euangelicæ robur virtus præſtabat ſignorum & prodigiorum, in ſpiritu ſancto: id eſt, nō in phantaſia, ſed in veritate plenitudinis, vt nulli neceſſitati deeſſet auxilium, ſed ſuperabundans gratia videretur & in doctrina, & in conuerſatione, & in ægris curandis, vt perfectum opus ſpirituſſancti appareret in Theſſalonicēſibus eccleſiis, vt in nullo ſe minores videntes Iudæorum eccleſiis, gauderēt in dono dei, qui participes illos facere dignatus eſt promiſſionis Abrahæ. ¶Et vos imitatores noſtri facti eſtis, & ipſius domini, ſuſcipiētes verbum in preſſura multa cum gaudio ſpiritus ſancti, ita vt fueritis vos exemplum omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaia.) Cupidi credulitatis probra & iniurias à ciuibus ſuis paſſi tolerarunt A fiducia futurorum. Vnde æmuli dicuntur apoſtolorum, & ipſius domini: quia & dominus eadem paſſus eſt à Iudæis, & apoſtoli ſequentes fidem dei perſecutiones paſſi ſunt, gaudentes, quia digni habiti ſunt pro nomine domini contumelias pati, ſcientes pro his magna fore præmia repromiſſa. Idoneus enim ſeruus probatur, quando pro amore domini ſui inimicos eius offendit. Cuius rei memores gauiſi ſunt ſpe promiſſionis in preſſura. Itaque magna exhortatio eſt ad profectum, cum ſimiles illos factos dicit & Chriſti, & apoſtoli, ad formam præbendam cæteris credēntibus illis in locis quibus fama illorum ambulabat. ¶A vobis enim diffamatus eſt ſermo domini non ſolum in Macedonia & in Achaia, ſed in omnem locū fides veſtra quæ eſt ad deum proceſſit.) Tale eſt hoc, quale & illud ad Romanos, cum dicit: Quia fides veſtra prædicatur in vniuerſo mundo. Sed in his amplius, quia non ſolum fides, ſed opus fidei illorum peruenit in omnem locum. ¶Ita vt non neceſſe habeamus nos aliquid eloqui. Ipſi enim de nobis annunciant qualem introitum habuerimus ad vos, & quomodo cōuerſi eſtis ad deum ab idolis ad ſeruiendum deo viuo & vero, & ad expectandum filium eius de cœlis, quem ſuſcitauit à mortuis Ieſum, qui eripuit nos ab ira veniēte.) Sic peragraſſe dicunt famam introitus ſui, & conuerſationis eorum cum prædicatione euangelij, vt non eſſet neceſſe ea dicere. Superfluum eſt ea fari, quæ nota ſunt. Ad omnes enim in circuitu peruenerat, ita vt & annunciarent cæteris qua deuotione ſuſceperant apoſtolos. Et quia ad omnia quæ audierant ab eis, fuerant promptiores, relinquentes deos mortuos: expectarent autem Chriſtum de cœlis, quem humanæ ſalutis cauſa mortuum audierant, & reſurrexiſſe deuicta morte, & cum carne aſſumptum in cœlos miniſtra nube, ad confuſionem prudentium mundi, qui conſideratione habita mūdanorum, carnis naturam, quæ grauis eſt, putant non poſſe fieri vt ſuſtolatur in cœlos. Hoc effectu fit ſpiritus ſancti, vt erubeſcant terrigenæ prudentes. Actor. 5. Roman. 1.

CAPVT SECVNDVM.

IPſi enim ſcitis fratres introitum noſtrum ad vos, quia non inanis fuit, ſed ante paſſi, & contumeliis afflicti, ſicut ſcitis, in Philippis, exerta libertate auſi ſumus in deo noſtro loquēdo ad vos euangelium dei in magno certamine.) Hanc preſſuram quam nunc memorat, paſſus eſt in Philippis cū Sylea propter ſpiritū pythonē quem à puella ieccerat: quod iam ſuo loco dictū eſt. Cui preſſuræ nō ceſſit, ſed fortior inuentus eſt, dum audet predicare. nec loqui timet, ſpe vtique promiſſi prēmij: vt & hi ſecuri eſſent in perſecutionibus, gaudētes propter futurā mercedē. Signum ergo deuoti & fidelis prædicatoris hoc dixit eſſe, ſi in preſſura loqui verbū dei nō timeat: inanē illum ſignificās qui terrore præſenti formidinē patitur prædicandi. Qui enim ſecurus eſt de promiſſa ſpe, non cedit vt coronetur. Nam exhortatio noſtra non ex fallacia, neque ex immūditia, neque in dolo, ſed ſicut probati ſumus à deo vt crederetur nobis euangelium: ita loquimur, non vt hominibus placētes, ſed deo, & qui probat corda noſtra.) Hoc propter pſeudoapoſtolos dicit, qui dolo & fallacia prędicabant non miſſi, vt circumuenirent gentes ad ſeruiendum legi factorum. Iſte autē electum ſe & miſſum prædicare multis probat rebus: quia & in preſſuris fortior inuētus eſt, & in cōuerſatione irreprehenſibilis vt nihil eſſet in hoc quod minus deo videretur dignum proſequentibus ſignis. Quidam enim quæſtus cauſa Chriſtum prædicabant, fauori nominum ſeruientes: quia & in arguendo remiſſiores erant, quippe cum nec authoritas eſſet: & in tribulatione infirmi, quia non ex corde, ſed in fallacia erat ſermo eorum. Omnis enim qui aliquid ſine ſpe agit, orta tribulatione ſuccumbit. ¶Neque enim vnquam in verbo adulationis conuerſati ſumus, ſicut ſcitis, neque in occaſione auaritiæ, deus teſtis eſt.) Nūc aperit quod ſupra ſignificauit, cum dicit: Non in occaſione auaritiæ. deum dans teſtem, quia iſtud ex corde faciebat, non in hypocriſi quaſi cōtemnens pauca, vt forte plura offerrentur. Vnde & ipſos conuenit, ſcientes ac probantes quia nulli fuerat adulatus. Pſeudo enim apoſtoli formam

auaritiæ dari sibi optabant, vt ipsa occasione, dum veros apostolos omnia illata vident accipere, possint ipsi sine inuidia simpliciores homines deprædari. ¶Nec quærētes ex hominibus gloriā, neque à vobis, neque ab aliis, cum possemus honori esse, vt Christi apostoli.) Intātum grauat pseudoapostolorū causam, vt se abnuere dicat, cū liceret illi obsequia requirere, ad cōprimendos eos quibus nec facultas erat, nec pudor, & tamē honoré sibi poscebant. se enim potius quàm dei doctrinam commendari volebant. Apostolus autem qui gloriam non ad præsens, sed in futuro requirebat, se humilem faciebat, vt dei prædicatio exaltaretur. ¶Sed fuim⁹ paruuli in medio vestrum, tanquā si nutrix foueat filios suos, ita desiderantes vos cupimus impartiri vobis nō solum euangelium dei, sed etiam animas nostras, quia chariſſimi nobis facti estis.) Tantum affectum habere se circa illos ostendit, quem, quia verus est, non verbis magis quàm rebus probatum vult videri. potest enim in verbis latere fallacia. vt his exhortationibus prouocati omnē sensum suum in dilectione haberent apostoli. ¶Meministis enim fratres laborem nostrum & fatigationem, nocte ac die operantes ad hoc, ne quē vestrum grauaremus.) Hoc est quod dicit in Actis apostolorum: Omnia, inquit, quæ mihi, & iis qui sunt mecum, fuerunt necessaria, laborauerunt manus istæ. Vnde & in alia epistola dicit: Qui non laborat, nec manducet. Et hoc contra pseudoapostolos, qui vt ocioſi manducarent, prædicatores se fingebant esse. Vt ergo exemplum daret quemadmodum gubernanda sit vita Christiana, & simulatores proderet, labori insistebat humano, offuscās pseudoapostolos: propterea quia qui labori insistunt, à malis cogitationibus declināt occupantes animum suum, & à periculis prohibētes. ¶Prædicauimus vobis euangeliū dei, vos testes estis & deus quàm sanctè & iustè, & sine querela vobis qui creditis, facti sumus sicut scitis, quomodo vnumquēque vestrum vt pater filios obsecrantes vos, & consolantes ad hoc, vt ambuletis dignè deo, qui vocat vos in suum regnum & gloriam.) Manifesta sunt hæc. Commonet enim illos quomodo crediderint se prædicantem, & qualem eum fuerint experti, & quæ præcepta dederit eis, vt digni fierent deo, qui illos vocauit de teris ad cœlos, vt exsuscitet lætitiam illorum. ¶Ideoque & nos gratias agimus deo sine intermissione, quod cum accepisſetis à nobis verbum auditus dei, suscepistis non vt verbum hominum, sed sicut est verè verbum dei, quod & operatur in vobis qui credidistis.) Deo gratias referunt, qui aperuit sensus illorum ad recipiendum euangelium suum. Gloria enim prædicantium est, quando audientes facile credunt. Tanta enim deuotione receperunt verbum, vt probarent se intellexisse dei esse doctrinam. ¶Vos enim fratres imitatores facti estis ecclesiarū dei, quæ sunt in Iudæa, quæ sunt in Christo Iesu: quia eadem passi estis & vos à contribulibus vestris, sicut & ipsi à Iudæis, qui & dominum interemerūt Iesum, & prophetas, & nos persecuti sunt, & deo nō placuerūt, & omnibus hominib⁹ aduersantur, prohibentes nos gentibus loqui vt saluentur, ad hoc vt suppleant peccata sua semper: sed præuenit ira dei super eos vsque in finem.) De impietate atque crudelitate queritur diffidētium Iudæorum, qui non solum suæ salutis inimici sunt, verum etiam aliorum, prohibentes ne credant, & salui fiant, ab initio parricidę. vel domino enim cōmuni parcere debuerant, qui conseruis & prepositis suis non pepercerunt. vt replean tur peccata eorum intantum, ne aliquando misericordiam consequi mereantur. Ideo Thessalonicenses à ciuibus suis eadē passos dicit, imitatos patiētiam sanctorū, & domini nostri Iesu Christi: cuius sceleris authores inducit Iudæos, vt & quāta gloria digni sint qui pro nomine domini patiuntur, & quę vltio infestis & insidis preparata sit dinoscatur. ¶Nos autē fratres desolati à vobis ad tēpus horæ, facie non corde, abundātius festinauimus faciem vestrā videre in multo desiderio. Quapropter voluimus venire ad vos, ego quidē Paulus & semel & iterum, sed impediuit nos Satanas.) Non animo, sed corpore diuulsos se dicūt ab eis. Charitas enim non diuiditur nec separatur, sed propter maiorē instructionem, etiam faciem eorum cupere se dicunt videre. In rebus enim diuinis deficiunt articuli comprehendere quæ possunt dici.

Acto. 20.

1. Corin. 4. 1. Thes. 3.

A Nec enī sufficit dies stylo his quæ vna hora possunt depromi, vt non dicam quædā esse mystica religionis nostræ, quę propter carnales sensus, ne scandalum patiantur, facile publicari non debeant: quia non omnibus dicēda sunt omnia, sed pro vniuscuiusque captu moderanda sunt dicta: aliter rudibus, aliter fundatis. Idcirco præsentia corporis requiritur quia sic perficitur veritas charitatis. Quanuis enim charitas non diuidatur, desideriū tamen facit absentia corporis. Denique osculis & amplexibus animorum expletur voluntas. Cui rei impedimento asserit fuisse Satanam, qui etiam apostolis obuias manus tendebat, ne veritatis ratio hominibus pāderetur. Accendebat enim perfidorū mentes, vt eos verberibus ac vinculis detinerent ne loquerentur verbum dei. Dixerūt enim maiores Iudæorum apostolis: Nónne præcipientes denunciauimus vobis ne loqueremini in nomine Iesu vlli hominum? Sed quia quod nō est à deo, stare non potest, dissoluuntur impedimenta Satanæ. ¶Quæ est enim nostra spes, aut gaudiū, aut corona glorię? nónne vos corā domino nostro Iesu in aduētu ei⁹? Vos enim estis gloria nostra B & gaudium.) Manifestum est quia perfectio discipulorum, gaudium & corona magistri est. Hi enim sunt qui labores fructuum suorum edituri sunt. fructus enim magistri, discipulus est obediens: cuius dum bona conuersatio proficit magistro, fructus sui edit laborem. Labor enim discipuli in opere bono, coronam dat magistro iudice Christo.

Act. 5.

CAPVT TERTIVM.

¶Ideirco iam non tolerantes, optimum duximus vt Athenis soli relinqueremur, & misimus Timotheum fratrem nostrum, & participem operis dei in euangelio Christi ad hoc vt & vos confirmet, & deprecetur pro fide vestra, ne quis moueatur in his pressuris. Ipsi enim scitis quia ad hoc positi sumus. Nam & cum apud vos eramus, prædicabamus vobis passuros nos pressuram, sicut factū est, & scitis.) Desiderij supra memorati causas expressit. Idcirco enim presentes esse apud eos volebāt, vt animos eorum firmarent, ne quis ex his scandalum pateretur de pressuris Apostolorum, vt qui tanta signa facerent, aliquando infirmarentur, ita humilitati, vt verberibus & vinculis subiicerentur. Ad quā rem excusandam Timotheum missum testatur, idoneum doctorem, qui ostenderet hinc merita crescere Christianis, si pro nomine domini passi gratias agant, à quo huius rei mercedem expectant, simúlque preces deo funderent vt stabiles essent. Quam persecutionem idcirco se passuros prædicauerant, vt per id quod præscientiam huius rei habere se protestarentur, posse se effugere & declinare has iniurias approbarent: sed quia spes magna in his est, ideo illatas sufferre quidem libenter. ¶Ideo & ego non tolerans amplius, misi ad hoc, vt cognoscerē fidem vestrā, ne quo modo attentauerit ille tētator, & inanis fiat labor noster.) Istud propter quosdā dicit qui possint seduci astutia Satanæ, quia in omni plebe est pars firma, & infirma: quorū causa solicit⁹ erat ne amitteret fructū credulitatis eorū. Et quia diutius passus non est nescire se quid certius ageretur circa illos, misit Timotheum episcopum à se creatum, à quo posset certum scire. ¶Modo autem cum venisset Timotheus ad nos à vobis, & annunciasset nobis fidem & charitatem vestrā, & quoniam memoriam nostri habetis bonā, semper desiderātes nos videre, sicut & nos vos: ideo cōsolationem sumus adepti fratres in vobis super omni necessitate & pressura nostra per vestram fidem, quia nūc viuimus, si vos steteritis in Christo.) Declarauit cur alacri sermone scribat ad eos. Ideo enim nuncio veniente, & firmitatem deuotionis illorum in fide & dilectione Apostoli declarante, lætus factus de communi concordia, scribit ad eos securum habens fructum fidei & bonæ conuersationis eorum. ¶Quam enim gratiarum actionem possumus referre deo de vobis super omni gaudio quo gaudemus propter vos corā deo nostro, noctu diéq; abundantissime orātes, vt videamus faciem vestrā, & suppleamus quæ desunt fidei vestræ?) Nihil dicit tā dignū, quod sufficere possit ad cōpensationē acquisitę salutis gentiū. Et quoniā prouexerāt se perseuerantia fidei, & actu vitæ melioris, magis ac magis cupit

C

D

eos

Universidad de Deusto
Biblioteca

eos videre: vt ea quæ ad perfectionem illorum pertinent, e- A
diſcant, ſacramenta ſcilicet rerum ſpiritualium, quæ facile publicari non debent, vt ſcirent quis & quàm immenſus eſt quem iudicem ſperabant. Aliud eſt enim fidem accipere, & aliud expoſitionē fidei. Altera enim diſputatio eſt de natura patris & filij, & alia de perſonis. Pater ingenitus eſt, filius verò genitus. Quantum ad perſonas pertinet, diuerſum videtur, cum ſit indiuidua vnitas naturæ. Vnitas enim non in perſona eſt, ſed in ſubſtantia. Spiritus autem ſanctus non degener putetur, quia tertius ponitur. Qui ergo de ſecunda perſona nō ambigit, admittit & tertiam. ¶Ipſe autem deus, & pater noſter, & dominus noſter Ieſus Chriſtus dirigat viam noſtram ad vos.) Integro ordine iter ſuum diſponi poſtulat: primum à deo patre, quia ab ipſo ſunt omnia: deinde à domino Ieſu Chriſto, per quem ſunt omnia: vt virtus atque prouidentia patris & filij aduentum eius commendet, vt acceptabilis fiat audientibus ſe, & impedimenta diaboli ſoluerentur ad dirigendum iter eius. ¶Vos autem dominus multiplicet, & abundare faciat charitate in inuicem in vos, & in omnes, ſicut & nos in vos, ad confirmanda corda ve- B
ſtra irreprehenſa in ſanctimonia coram deo & patre noſtro in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus ſanctis ſuis.) Vt gaudium ſuum quo de eis gaudet, cumulet, in omnibus bonis multiplicari illos exoptat: vt veniens ad eos, plus inueniat in eis quod laude dignum ſit quàm à Timotheo audierat, vt irreprehenſibiles inueniantur cum ſanctis in charitate dei patris, & aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti, cum cœperit ante tribunal eius examinatio ſingulos approbare. Deum vocat propter terrorem maieſtatis eius: Patrem verò propter benignitatē, qua dignatur credentes ſibi adoptare in filios: quod in aduentu domini manifeſtabitur,

CAPVT QVARTVM.

QVod ſupereſt itaque fratres, rogamus vos & obſecramus in domino Ieſu, vt quemadmodum accepiſtis à nobis qualiter oporteat vos ambulare, & placere deo, ſicut & ambulatis, vt abundetis magis.) Hoc eſt quod ſupra dixit, quia ad cumulandum gau- C
dium ſuum creſcere illos vult in bonis operibus ſecundum mandata apoſtolica. ¶Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per dominum noſtrum Ieſum Chriſtū. Nam hæc eſt voluntas dei, ſanctificatio veſtra, abſtinere vos à fornicatione, ſcire vnum quēque veſtrū ſuum vas poſsidere in ſanctimonia & in honore, non in paſſione deſiderij, ſicut & gē tes quæ ignorāt deum: vt ne quis ſupergrediatur, neque circunueniat in negocio fratrem ſuum, quoniā vindex eſt dominus de his omnibus, ſicut & prędicauimus vobis, & teſtificati ſumus.) Quanuis laudet eos in tota epiſtola, tamen cō monet ne aliqua ſurreptione ad illicita deducātur, vt incurrant vindictam quam vltricem malorum didicerant: ſcientes hoc deo placere, ſi corpora ſua intaminata cuſtodiāt, ſed & cum fratribus ſimpliciter agant, ne ſimiles gentibus inuenti, adoptionis nomine abdicentur. ¶Non enim vocauit nos deus in immunditia, ſed in ſanctimonia. Quapropter qui ſpernit hæc, non hominem ſpernit, ſed deum, qui dedit ſpiritum ſanctum in vos.) Vt fortius adſtringat ad ea quæ docet, dei interponit perſonam, dicens: Non hominem ſpernit D
qui præterit præcepta, ſed deum. Quem ideo dicit ſpiritum ſanctum nobis dediſſe, vt ſanctè viuamus: quia in corpore ſubdito peccatis non habitat ſpiritus ſanctus. ¶De affectione autem fraternitatis nō habemus neceſsitatē ſcribendi vobis. ipſi enim vos à deo docti eſtis ad hoc vt vos inuicē diligatis. Nā & facitis illud in omnes fratres per vniuerſam Macedoniam.) Etiam hoc cum facere illos laudat, cōmonet tacedoniam.) Etiam hoc cum facere illos laudat, cōmonet tamen vt propenſius hoc agant. Quos enim ab ipſo deo domen vt propenſius hoc agant. Quos enim ab ipſo deo domen vt propenſius hoc agant. Quos enim ab ipſo deo dom

sicut coruscatio apparet ab oriente in occidentẽ, habens secum militiam exercitus dei patris ad perditionem Antichristi, & satellitum eius. Cum enim securi fuerint perfidi de regno diaboli, interfectis sanctis, id est Enoch & Helia, & læti de victoria inuicem sibi mittentes munera, sicut dicit Apocalypsis: tunc illis subito veniet repentinus interitus. In aduentu enim suo Christus hos omnes disperdet, vt videntes sancti qui euaserint, glorientur. ¶ Vos autem fratres non estis in tenebris, vt vos dies ille tanquam fur comprehendat. Omnes enim vos filij luminis estis, & filij dei, non estis noctis, neque tenebrarum.) In tenebris ignorãtiam significat, & mendacium: in die autem scientiam & veritatem. Idcirco Christianos non in tenebris esse dicit, gentiles autem vel incredulos Iudæos filios tenebrarum, quia cultores sunt mendacij. Quamobrẽ fideles securos esse debere significat, quia non ignorãt futurum aduentum domini, sed expectant soliciti vt veniat. qui autem ignorant diffidentes de eo, repente illos comprehendet improuidos, & interficiet. ¶ Igitur non dormiamus sicut & cæteri, sed vigilemus, & sobrij simus. hi enim qui dormiunt, nocte dormiunt: & qui inebriantur, nocte sunt ebrij. Nos autem qui diei sumus, sobrij sumus: induti thoracẽ fidei & charitatis, & galeam spem salutis, quia nõ posuit nos deus in iram, sed in acquisitionem salutis per dominum nostrum Iesum Christum, qui mortuus est pro nobis, vt siue dormiamus, siue vigilemus, simul cum eo viuamus. Propter quod exhortamini inuicem, & ædificate alterutrum, sicut & facitis.) Apertum est quod dicit. Commonet enim ne securi de nomine saluatoris negligenter agamus: ideoque tribus propugnaculis nos muniri debere, id est fidei, & spei, & charitatis. Dum enim fides manet, spem excitat: spes autem necessaria solicita est de promissione, nec dormit: charitas autem deuotum offeret deo. Nihil enim aduersum admittit charitas. Idcirco enim mortuus pro nobis domin⁹ Iesus, & resurrexit: vt siue vigilemus, hoc est viuam⁹, siue dormiamus, id est moriamur, vnà cum illo æterna vita fruamur. Hoc est quod suprà dixit, quia fideles in aduentu domini tam mortui quàm viui obuiam tollentur domino, & sic semper viuent cum eo. In hoc meditandum docet, vt inuicem se in eo ædificent sensu. ¶ Rogamus autem vos fratres, vt cognoscatis eos qui laborant in vobis, & præsunt vobis in domino, & monent vos, vt illi summum honorem habeatis in charitate propter opera ipsorum. Pacem habete inter vos.) Hoc est quod dicit & in alia epistola, presbyteros duplici honore honorandos qui laborant in verbo & doctrina. Potest enim pigere eum, qui per inopiam patitur, exercitium facere quod prosit audiẽtibus. Quid enim prodest honorem sine fructu habere? aut quid magnum est offerre ei carnalia qui tribuit spiritalia? Sicut enim diuitiæ negligentiam pariunt salutis, ita egestas dum saturari quærit, à iustitia declinat. Hinc Salomõ nec nimis diuitem se petit fieri, nec egestosum. Hoc ipsum tamen in charitate fieri debere, vt honorificentia sacerdotis non de timore magis sit, sed de amore, vt etiã illi proficiat qui facit. Res enim quæ sponte non fit, ad effectum non peruenit. quãuis ad præsens proficiat sumenti, nihil tamen proderit in futuro danti. Et quia dissensio multa generat mala, pacificos eos esse hortatur. ¶ Rogamus autẽ vos fratres corripite inquietos, cõsolamini pusillanimes, opitulamini infirmos, patientes estote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat, sed semper quod bonum est, sectamini in inuicẽ, & in omnes. Sẽper gaudete in domino, sine intermissione orate, in omnib⁹ gratias agite. Hæc est enim voluntas dei in Christo Iesu in vobis.) Quoniam necesse est quosdam in plebe esse immodestos, quosdam autẽ pusillanimes, hoc est timidos, quosdam verò fide infirmos, ideo hos qui modesti sunt & magnanimes, & fide fundati, hortatur cum prece, vt his consulant, vt possint proficere sufferentes eos, ne si retributio fiat malorum, peiores se fiant. Idcirco nihil aliud quàm bonũ sectandum hortatur, non soluta in causa fratrũ, sed & in omnium. Possunt enim bonis operibus attrahi infideles ad credulitatem, ex qua semper gaudeatur in domino, hoc est in bonum. orãdum autem sine intermissione. Sedulæ enim preces pro-

A uocant animum iudicis ad dandam misericordiam. In omnibus verò actibus bonis deo gratias agendas qui hanc tribuit doctrinam in Christo Iesu domino nostro. ¶ Spiritum nolite extinguere, prophetias nolite spernere. Omnia autẽ probate, quod bonum est tenete: ab omni specie mala abstinete vos.) Hoc dicit, vt non facile alicui per spiritũ loquenti interdicatur. Extinguitur enim, si incipiẽtis loqui feruor contradictione sopitur, ne forte non intelligentes dici ab eo spiritalia, iniuriam faciant spiritui sancto, & peccẽt per ignorantiam: neque aliquem qui quasi scripturas reuelet, non audiri patienter debere, sed omnia dicta examinari, & sic iudicari, ne forte gratiam datam fratri dum respuũt, authori repugnent. Omnia ergo quæ dicuntur, probanda monet: & quicquid sobriè & bene dictum fuerit, retinendum. Quæcunque enim apostolorũ & ipsius domini dictis congruunt, ea benedicta habenda sunt & retinenda: ab his autẽ quæ inimica fidei videntur, abstinendum. Solẽt enim spiritus mũdi fallaciter quasi per imitationẽ dicere bona, & inter hęc subinducere praua, vt per hæc quæ bona sunt, accepto ferantur & mala, vt quia vnius spiritus dicta putantur, non discernantur abinuicem: sed per id quod licitum est, commendetur illicitum, authoritate nominis, non ratione virtutis. Solent enim sub apostolorum nomine & ipsius domini nefanda docere & aduersa: ideoque omnia probanda monet, quia non possunt eloquia domini esse diuersa. Hinc est vnde & Ioannis apostoli epistola, Nolite, inquit, omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sunt: quia si multa bona dicat, in aliquo autem quod fidei aduersum est prõmat, sciatur nõ esse spiritus sanctus. Nihil enim erroris in spiritu sancto poterit reperiri. Sed aut per exercitium eloquij quædam spiritalia, quædam verò carnalia, quia omnis error carni deputatur, aut certe commento quodam astutiæ bona fingit, vt his inferat mala, sicut supra memoraui: quemadmodum in Mõtano & Priscilla & Maximilla prophetis Cataphrygarũ spiritus mundi imitatione quædam boni simulat, vt per multa verisimilia necnon & vera mentiretur se esse spiritum sanctum. ¶ Ipse autẽ deus pacis sanctificet vos per omnia perfectos, vt integer spiritus vester & anima & corpus sine querela in aduentu domini nostri Iesu Christi seruetur.) Deus pacis Christus est. Ait enim: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Quippe cũ omnia quæ habet pater, filij sint, hunc sanctificare nos optat Apostolus, vt nos illustret pietate clementiæ suæ & omne votum nostrũ dirigat in perfectione, vt integer sit spiritus datus nobis. Tunc enim integer est, si bonæ vitæ studeamus, animam habentes mundam, & corpus sine querela, vt totus homo sit perfect⁹. Potest enim corpus mũdum esse, & anima inquinari per malum cogitatum: ideoque spiritum in homine mundum dicit esse debere. Si autem mala vita vel cogitatio intercedat, non erit integer spiritus, quia deserit hominem peccatis obnoxium. Dum enim dissentit anima & corpus, quanuis sine sensu sit, alieni ab eo efficiuntur, & velut perdens eos non erit integer spiritus. Ad hoc enim datur homini, vt maneat & sit quasi caput eius. Integer ergo non erit, quia perdit membra dum recedit ab eo homo ea agens quæ odit spiritus sanctus. ¶ Fidelis est deus qui vocat vos, qui & faciet. Fratres, orate pro nobis.) Fidelem deum dicit in promissis suis, vt securi de præmio recte versentur. Et quia qui recte viuunt iuxta euangelium, facile poterunt impetrare quæ postulant. idcirco orare eos pro se hortatur. Facile enim multi impetrant quod desiderant. ¶ Salutate fratres omnes in osculo sancto.) Sancta oscula sunt in salutatione Christiana, cætera carnalia sunt, quia quicquid sine Christo fit, carnale est, ac per hoc & mortale. Qui enim authorem vitæ contemnit, in morte est. ¶ Adiuro vos per dominum, vt legatur epistola hæc omnibus fratribus.) Astringit eos vt soliciti sint ad legendam epistolam cunctis fratribus, vt cognoscant & laudes & admonitiones suas, per quas fiãt perfecti. ¶ Gratia domini nostri Iesu Christi vobiscum.) Sic illos in bonis operib⁹ vult proficere, vt gratia domini nostri Iesu Christi permaneat in eis in æternum.

1. Ioan. 4.

C

Ioan. 14.

1. Corin. 1.

DIVI

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diui Ambrosij MEDIOLANENSIS EPIscopi Commentarij in epistolam beati Pauli ad Thessalonicenses. II.

Præfatio.

QVoniam in prima epistola ad Thessalonicenses data, inter cætera etiam de aduentu domini quædam scripsit, & de resurrectione sanctorum: nūc aliam scribit ad eos in qua significat, licet obscure, neque enim posset aperte scribere, de abolitione regni Romani, & de Antichristi apparentia & damnatione, & de quorundam fratrum inquietudine.

CAPVT PRIMVM.

PAulus & Syluanus & Timotheus ecclesiæ Thessalonicēsium in deo patre nostro & Christo Iesu: gratia vobis & pax à deo patre & domino Iesu Christo.) Solennibus verbis scribit ad eos. Solito enim more sermonum caput continetur epistolæ, & idē ipsi trēs sunt quorum nomine scribitur, sicut & prima epistola. ¶ Gratias agere debemus deo semper de vobis fratres, sicut dignum est quoniam superexcrescit fides vestra, & multiplicatur charitas vniuscuiusque omnium vestrum in vos inuicem.) Deo se debitores de horum profectu in gratiarum actione profitentur, & vt non qualecunq; esse debitum ostēderet sicut dignum est, ait: vt pro tam infinito dono satis magnas gratias referendas deo testarētur. Post acceptam enim primam epistolā meliores esse quàm fuerant perstiterunt, ita vt in eo copiosi & abundantes viderētur, quod post domini & dei deuotionē habemus mandatum, vt diligamus nos inuicem. ¶ Ita vt nosipsi in vobis gloriemur in ecclesiis dei pro patientia vestra & fide in omnibus persecutionibus vestris & pressuris quas sustinetis in exemplū iusti iudicij dei, in hoc vt digni habeamini regno dei, pro quo & patimini.) Gloriam esse suam in horū conuersatione & persecutione toleranda testatur, intantum vt apud cæteras ecclesias exempla eorū proferātur, vt imitatione eorum crescant in deuotione passionum pro Christo, vt mereantur consequi quę promissa sunt sanctis in die iusti judicij dei, cuius amore mundum spernere non dubitarunt. Ipse enim pressuræ exempla sunt futurorum meritorum in his qui patiuntur, ad gloriam: in illis autē qui persequuntur, ad perditionē. ¶ Siquidem iustum est apud deū retribuere eis qui vos deprimunt pressuram: & vobis qui pressuram sustinetis, requiem nobiscum in reuelatione domini Iesu de cœlo cum angelis virtutis eius in igne flammę dantis vindictam in eos qui non nouerunt deum, & in eos qui non obaudiunt euangelium domini nostri Christi, qui pœnas soluent in interitum æternum à facie domini, & gloria virtutis eius.) Quoniam exemplum iusti iudicij dei apparere dicit siue in bonos siue in malos, idcirco subsecutus ait: Siquidem iustum apud deum, vt reddat vnicuique secundum opera sua. Quid tam iustum, vt qui in seculo bonos deprimunt, & extorres faciunt persecutionibus, in futuro eadem patiantur quæ faciunt: illi autem vt sint in requie cum cæteris sanctis, qui de magna tribulatione venientes, regnum accipient æternum in aduētu domini de cœlo, cum cœperit venire cum cœlesti exercitu suo, & ministro igne ad dandam vindictam in paganos qui ignorant deum patrem esse Iesu Christi, & Iudæos qui dicunt se deum scire, non credunt euāgelio Christi, quod dedit illi pater deus vt traderet seruis suis? Quos omnes præsētia domini, & gloria maiestatis eius ignis exuret, vt debitas reddāt pœnas interitus in æternum, semper sentientes, nō tamen penitus deficientes, vt ipsa pœna illos quodammodo generet semper, quo consumantur. ¶ Cum venerit clarificari in sanctis suis, & mirificari in omnibus qui credidērūt, quia fidem habuit testimonium nostrum super vos in die illa aduentus domini.) Duplicem continet sensum. Aduenit enim punire malos, & glorificare bonos. Ipse enim clarus & mirabilis videbitur in eos qui credunt exemplo & fide apostolorum, cum fuerint coronati, testimoniū reddente illis euangelio in die domini. Seuerus autem apparebit incredulis, cùm æternis pœnis coartari cœperint. Corona enim discipulorum magistri est gloria, & veritas eius incredulorū est pœna, quia quod prædicabatur non crediderunt. ¶ In quo & oramus sē per pro vobis, vt vos dignos habeat vocatione sua deus noster & impleat omni placito bonitatis & opere fidei in virtute, ita vt clarificetur nomē domini Iesu Christi in vobis, & vos in ipso secundum gratiā dei & domini Iesu Christi.) Gaudio addit & preces, vt quia deuoti sunt, dignetur deus adiuuare eos, vt perficiant opus cœptum ad claritatem domini nostri Iesu Christi, vt perseuerantia discipulorum testimonium sit magistri ad gloriam. Authoritas enim magistri in discipulorum est fiducia, cum se in accepta gratia faciunt digniores.

CAPVT SECVNDVM.

ROgamus autem vos fratres per aduentum domini nostri Iesu Christi, & nostrę congregationis in idipsum, ne facile moueamini à sensu vestro, neq; conturbemini, neque per spiritū, neque per verbum, neque per epistolā tanquàm à nobis missam, quasi instet dies domini. Ne quis vos seducat vllo modo: quoniam nisi venerit defectio primum, & reuelatus fuerit homo ille peccati filius perditionis qui aduersatur & extollitur super omne quod dicitur deus, aut quod colitur, ita vt in templo dei sedeat ostendens seipsum quasi sit deus.) Obsecrat eos ne leuiter & facile de aduentu quasi imminentis domini opinionem reciperent: & talia dat mādata vt etiam si per spiritum aliquis velut propheta fuerit locutus, credi ei nō debeat, neq; sic per tractatum, aut per epistolam nomine forte apostolorum scriptam, assensum tribuendum. Solent enim tergiuersatores, vt fallant, sub nomine clari alicuius viri epistolam fingere, vt authoritas nominis possit commēdare quod per ipsum recipi non possit. Hoc ideo, ne ipsa perturbatione dum incauti inuenirentur, possint seduci ad adorādum diabolum qui idcirco hæc iactabit, vt sub saluatoris nomine apparens ac fallens sanctos, velit se adorari, vt decipiat credētes in Christum. Sed vt locum aut occasionem decipiat credētes in Christum. Sed vt locum aut occasionem sallendi quā se putat habere, nō habeat impudentissimus sathanas, tēpus & signa aduētus domini designauit: quia non prius veniet dominus, q̄ regni Romani defectio fiat, & appareat Antichristꝰ qui interficiet sanctos, reddita Romanis libertate, sub suo tamen nomine. Sciens enim venturum dominum ad se comprimendum, nomen eius sibi vsurpabit: & vt regnum eius verum esse videatur, attrahet secum qui simul cum eo pereant, ita vt in domo domini in sede sedeat Christi, & ipsum deum se asserat, non filiū dei? Vnde in euangelio ad Iudæos dominus ait: Ego veni in nomine patris mei, & non me recepistis. si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Quamobrem ex circuncisione aut circuncisum illum venire sperandum est, vt sit Iudæis credendi fiducia illi. Itaque cum Thessalonicensibus scribit Apostolus, docet omnes in re huiusc̄emodi cautos esse debere. ¶ Non meministis quod me adhuc apud vos agente hæc dicebantur vobis? Et nunc quid detineat scitis, ad hoc vt reueletur ille in suo tempore.) Hoc superesse dicit, vt reueletur ille qui ante dominum venturus est, vt iam speretur & dominus venturus, quod supra quasi sub velamine factus est, dicens: Nisi prius venerit defectio. quam regni Romani abolitionem superius intelligendam memorauit: vt cum defecerit, & venerit Antichristus, tunc aduentus domini imminere credatur. ¶ Nam mysterium iam operatur iniquitatis tantum, vt qui nunc tenet, teneat, quousque de medio fiat.) Mysterium iniquitatis & à Nerone inceptum est, qui zelo idolorum & apostolos interfecit instigante patre suo diabolo

Ephe. 5.

Ioan. 5.

diabolo,vsq;ad Diocletianum, & nouissime Iulianum, qui arte quadam & subtilitate cœptam persecutionem implere non potuit quia desuper concessum nõ fuerat. His enim ministris vtitur sathanas, vt interim sub turba deorum ad seducendos homines vnius veri dei manifestatione illudat, quamdiu steterit regnum Romanũ. hoc est quod dixit: Do
Esaiæ. 11. nec de medio fiat. ¶ Et tunc reuelabitur ille iniquus, qué dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illuminatione præsentiæ suæ. Cuius est aduentus secundum operationem sathanæ in omni potestate & signis & prodigiis mẽdacij.) Post defectum regni Romani appariturũ Antichristum dicit, sicut memoratum est. Nouissimo enim tempore sciens diabolus imminere sibi interitum, deficiente autẽ regno Romano, & ille de cœlis mittetur deorsum proiectus in terram, sicut dictum est in Apocalypsi Ioannis apostoli, subornabit sibi in quo & per quem signa quædam virtutis permissu iusti dei faciens, se commendet vt adoretur quasi sit deus. Imitabitur enim, vt sicut filius dei diuinitatem suã homo natus vel factus signis ac virtutibus demonstrauit, ita & sathanas in homine apparebit, vt virtutibus mendacij ostendat se deum, sicut supra dictum est. Reuelatio vero mysterij iniquitatis hæc est. Cũ enim apparuerit Antichristus, cognoscetur ipse esse quasi eorũ deus, quos prius nutu eius vt deos coluit vulgus, quorum sit ipse primus, aut summus quod signorum virtutibus faciet credibile. Ideo portenta mendacij dixit, quia hoc se vult credi per signa quod non est, vt decipiat quos circunuenturus est. Quod sanctis ideo prædictum est, vt sciãt quid caueant. ¶ In omni fallacia iniquitatis iis qui pereunt, pro eo quòd dilectionem veritatis non susceperunt ad hoc vt salui fierent.) Iis dicit fallaciam iniquitatis prodigiorum eius proficere, qui perituri sunt. Quia enim veritatis charitatẽ spreuerunt, per quam saluari potuerant apostolis prędicantibus: traditi sunt diabolo. nolentes enim saluari, deseruntur à deo. ¶ Et idcirco mittit illis deus operationem erroris in hoc vt credant mendacio, quatenus iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.) Operatio erroris est falsis fidem committere, vt qui claritatem luminis diem esse consentire noluerunt, putent tenebras diem dici debere, vt possint propensiori delicto rei facti sine contradictione damnari veritatis inimici, fautores autẽ iniquitatis. ¶ Nos verò debemus gratias agere deo semper de vobis fratres dilecti à domino, quia assumpsit vos deus à principio ad salutem in sanctificatione spiritus, & fide veritatis, in quam & vocauit vos per euangelium nostrum in acquisitionem gloriæ domini nostri Iesu Christi.) Hoc loco pręscięntia dei personat, qui scit omnium mentes ante natiuitatem eorum. Nec enim latet illum qui crediturí sunt. idcirco à principio scit hos fideles fore qui credentes augmentum fidei faciunt, non detrimentum. Sanctificati enim per fidem veritatis euangelij filij dei acquiruntur ad augmentum gloriæ corporis Christi, sicut in alia epistola ait: Vt crescant, inquit, omnia in incrementum dei. Quicunquè enim deserto diabolo confugiunt ad fidem Christi, augmentum faciunt deo in corpore Christi, qui prius fecerant detrimentum. ¶ Itaque fratres, state, & tenete traditiones nostras quas didicistis siue per verbum, siue per epistolam nostrã.) Vt præscientia dei maneat in salutem illorum, idcirco in traditione euangelij stãdum ac perseuerandum monet, vt soliciti sint ne desidia & ocio torpentes in operibus dei, non impleant quod cœperunt. Sic enim præscit credere & posse manere, si crebra admonitione pulsentur. ¶ Ipse autem dominus noster Iesus Christus, & deus pater qui dilexit nos & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratiam, consoletur corda vestra, & stabiliat in omni opere & verbo bono.) Quoniam pater & filius vna virtus, vnáque diuinitas & substantia est: ideo non dubitauit primum dominum nostrũ Iesum Christum nominare, deinde deum patrẽ nostrum, dignatione eius, non veritate naturæ: qui intantum dilexit nos, vt filium suum daret pro nobis, deum pro hominibus, pro seruis dominum, pro adoptiuis filium verum: vt mors eius, vita nostra sit: & resurrectio eius, iustificatio nostra. Secundus autẽ aduentus eius, requies vitæ nostræ & gloria in æternum, vt ista spes consolatio sit præsentium pressurarum, per quam fundati crescerent in bonis operibus & doctrina.

CAPVT TERTIVM.

QVod reliquum est fratres orate pro nobis, vt verbum domini currat & clarificetur, sicut & apud vos, & liberemur ab iniquis & nequã hominibus. Non enim omnium est fides.) Decætero orandũ hortatur vt dignetur deus doctrinam suam infatigabili cursu dirigere & transfundere per os Apostoli sui in aures audientium, & vt compescceret & sedaret malorum hominum seditiones qui diffidunt veritati: & loquendi fiducia crescceret Apostolo ad eius fructum, & conuersionem multorum. ¶ Fidelis autẽ deus, qui stabiliet vos, & custodiet à malo.) Quoniam deus fidelibus & bonæ vitæ hominibus auxiliũ suum non defuturum in necessitate promisit ad confirmationem illorum, ij autem tam in fide quàm in opere æmuli erant bonorum: idcirco fidelem deum dicit in promissis eius, quia prouidẽtia eius esset circa eos. ¶ Confidimus autẽ in domino de vobis, quoniam ea quæ præcepimus, & facitis & facietis.) Propter quod merentes illos, vt dei defensione tutos præstari cõfideret, idcirco ea quæ illis præcipiebat in nomine domini fieri ab illis & futura esse non dubitabat. ¶ Dominus autem dirigat corda vestra in dilectione dei, & expectatione Christi.) Hoc illis exoptat à deo, quod non ambigit posse præstari, vt in dei charitate cor eorum proficeret ad expectandum aduẽtum domini, vt contempto seculo desideretur aduentus eius qui seculum vicit. ¶ Denũciamus vobis fratres in nomine domini nostri Iesu Christi secernere vos ab omni fratre intemperanter ambulante, & non secundum traditionẽ quam acceperunt à nobis.) Quoniam in omni plebe non omnes obedientes sunt verbo doctrinæ, non legis, sed suum placitum & consilium sequentes: propter hoc declinandum ab his præcepit, vt cognoscãt semetipsos errare. ¶ Ipsi enim scitis quemadmodum debeatis imitari nos, quia non intemperanter vximus apud vos, neque gratis panem edimus à quoquam sed in labore & fatigatione nocte diéq; operantes, ad hoc ne graues essemus cuiquàm vestrum, non quia non habuerimus potestatẽ, sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandos nos.) Non illos dicit ignaros operis & laboris sui quẽ sedulo exitu operabatur, ne pane indigeret alieno, vt exemplum daret eis ad imitandum illum. Neque enim reprehensibile esset si panem ab his reciperet ad corporis curam, qui animis illorum escam spiritalem præbebat, quæ etiam corpori immortalitatem cum gloria procuraret. Tunc etenim exerta potest esse libertas si semetipsum quis ventris causſa aut pecuniæ nulli subiiciat, suo pane contentus, maximè quod ad laudem magis proficit, si cum liceat, & sit sumẽdi potestas, contineat. Hic talis prodesse potest audiẽtibus se. Reuerẽtiam enim habebũt rigoris huius: & ea quæ ab hoc mandãtur, prętermitti non poterunt. ¶ Nam cũ essemus apud vos, hoc prędicipiebamus vobis, quod si quis nõ vult operari, nec manducet.) Non solum verbis docebat, sed hortabatur & factis. Idonei enim magistri est si ea quæ verbis docet, operibus expleat. Tunc enim addiscentes vera esse sciunt quæ audiũt, si negligi illa nõ viderint à doctore. Quamuis enim manifeste vera esse non ignorentur quæ docentur: tamen si negligi cœperint à magistro, difficile proficiẽt audiẽtibus. Magis enim opera suadent quàm verba. Quamobrem magis præmiis remunerandi sunt, qui negligentibus magistris, de solis verbis proficiũt tam in opere quàm in sensu. Forma enim erat iis qui mediocris vel tenuis erãt substantiæ in plebe, vt discerent quatenus libertatem suam non amitterent. Vnde & Salomon, Raro, inquit, inferes pedem ad amicum tuum, ne saturatus tui oderit te. Qui enim frequenter ad alienam mensam conuenit, ocio deditus aduletur necesse est pascenti se: cum religio nostra ad libertatem homines aduocet. Ideoque si quis, inquit, manducare spernit, cesset à labore vt quia nullus sine cibo potest viuere, det operã laborandi, vt arbitrio suo viuens deum possit habere propitium. ¶ Audiuimus enim quosdam ambulare inter vos intẽperanter, nihil operantes sed curiose agentes.) Qui ocioſi esse

Act. 20. 1. Corin. 4. 1. Thessa. 2.

Prou. 25.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse desiderant, id agunt quatenus occasio nascatur qua intro- A
itum suum desiderabilem faciant domibus diuitum, ambulantes gesta & opiniones verborum subtiliter colligunt, scientes quid de quo velint audire, vt libenter & requisiti pascantur. Quod factũ valde abhorret disciplina dominica. Horum enim venter, deus est, qui fœda cura necessaria prouident. ¶His igitur huiusce modi denunciamus & exhortamur in domino Iesu Christo, vt cum quiete operantes suum panem manducent.) Vt eis facilius suadeat interposito nomine domini Iesu Christi exhortatur eos, vt obaudiãt quid eis sit vtile. ¶Vos autem fratres, nolite deficere in benefaciendo. Quòd si quis non obaudit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & nolite cum eo conuersari, vt reuerentia confundatur. Non velut inimicũ existimetis, sed monete consiliis vt fratrem.) Propter quod superius vnumquemque suum panem manducare debere præcepit: ne forte quidam illorum occasionem parcitatis & inhumanitatis
Gala.6. captarent, ideo statim subiecit: Vos autẽ, inquit, fratres, no- B
lite defatigari benefacientes. Neque enim in reprehensionẽ venit qui humanus in largiendo est, sed hic qui cum possit laborem ferre, in ocio vult vitam agere. Quem si epistolæ authoritas non corrigit, notandum hunc, nec conuersandũ cum eo præcipit, vt confusus qui ab omnibus cuitatur, subiiceret se præceptis apostoli. Quod tamen sine iracundia & contumelia vult fieri, vt patiẽter declinetur ab eo: ita tamẽ, vt si res attulerit loqui cum eo, monendum illum vt patiatur se corripi, nec vltra præcepta apostoli contemnenda: familiaritatem quoque tamdiu cum eo non habere, quamdiu obaudiẽs fiat. Nam si ad iracundiam contumeliis lacessatur, peior se fiet. Incitatur enim ad contentionẽ, & incipiet erratum suum velle defendere, post autem erubescere emendare se: ne quod prius excusabat, postea fateri videatur.
¶Ipse autem deus pacis det vobis pacem semper in omni loco. Dominus cum omnibus vobis semper.) Quod suum est, bono voto illos prosequitur quasi charissimos filios, optans semper cum illis pacem manere, quæ est dux ad vitã
æternam. Cum his enim dominus se esse promisit qui fue- C
rint pacifici. ¶Ipsa salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola, ita scribo.) Propter interpolas & adulteratores scripturarum, semper se manu sua in omni epistola sua salutationem subscribere testatur, vt sub nomine eius epistola accepto ferri non possit quæ non fuerit manu eius subscripta. ¶Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.) Hæc salutatio manu Apostoli conscripta est, qua gratiam domini nostri Iesu Christi optat esse cum eis. Amen.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPI-

scopi Commentarij in epistolam beati Pauli ad Timotheum I.

Præfatio.

TImotheus filius fuit mulieris Iudææ fidelis, patre Græco, cuius causa paruulus circuncidi non potuit. Qui studio matris suæ sacras literas didicit, quibus operam dans bonam sibi vitam instituit. Hunc Apostolus cum voluisset assumere, sciens idoneum fore dispensatorem euangelicæ veritatis, causa Iudæorum compulsus est circuncidere eum instantibus eis, vt qui matre Iudæa natus esset, incircunciſus assumi non deberet ad magisterium propter testimonium generis. Hunc ergo iam creatum episcopum instruit per epistolam quomodo deberet ecclesiam ordinare.

CAPVT PRIMVM.

PAulus Apostolus Christi Iesu secundum imperium dei & saluatoris nostri Christi Iesu, spei nostræ. Actu.16.
Timotheo germano filio in fide, gratia, misericordia, pax à deo patre & Christo Iesu domino nostro.) Patris & filij imperio apostolum se factũ ostendit, vt in deo patre salutem, & Christo filio eius spem prædicaret, vt quia nemo negat salutẽ esse in deo, nec quisquàm dubitaret spem esse in Christo Iesu, quem à mortuis excitatum exemplum huius spei dedisse cognoscerer. Hoc modo scribit Timotheo, vt securus esset de sua ordinatione, quia imperio patris & filij electus esset ad docendum. Quem verum filiũ appellat, sed in fide, sicut dicit ad
Corinthios: In Christo enim Iesu, inquit, per euangelium e- 1.Corin.4.
go vos genui. Hæc vera & firma generatio est quæ nescit occasum, nescit morbos & pestilentiam, & quæ ignorat famem & sitim. Dicit autem in regno dei nullius egere, quia futura est dono dei immortalitas gloriosa in regno dei & Christi, quorum gratiam & misericordiã & pacem exoptat cum isto manere. ¶Sicut rogaui te subremanere Ephesi cũ irem in Macedoniam, vt denuncies quibusdam ne aliter doceant, neque intendant fabulis & genealogiis infinitis, quæ quæstiones præstant magis quàm ædificationẽ dei, quæ est in fide.) Filius à patre rogari non debuit, sed propter charitatis affectum, & vt illi formam humilitatis ostenderet, obsecrat episcopus coëpiscopum suum ne pateretur Iudæos aliter populum quàm ab apostolo tradebatur docere, ne oblectarentur fabulis quas narrare consueti sunt Iudæi de generatione suarum originum de Abraham & Isaac & cæteris patriarchis, & de circuncisione & iis quæ postea tradita sunt à Moyse: ne circunuenirentur ad hæc colenda quæ carnaliter data fuerant. Quid enim opus est, generationum, quas constat esse infinitas per traducem, facere mentionẽ, & quid & quatenus factum est sub vnoquoque eorũ, & nõ potius compendio per fidem salutem quærere? Inde enim quæstiones oriuntur, cum quid & quando, & quomodo, & quare factum est, tractatur: quę res impedit salutem. ¶Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non simulata: à quibus quidam errãtes cõuersi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant.) Quoniam omnium maior est charitas, hãc finem esse dixit, id est perfectionis consummationem omnium præceptorũ, si tamen ex corde puro sit & bona conscientia. Vera enim charitas non potest malam vitam agere, nec simulatam fidem habere, in quibus omnis lex impletur & propheræ. Quidam autem Iudæorum mysterium legis ignorantes & prophetarum, quia vsque ad Christum seruanda sunt tradita, errauerunt, putantes prædicato Christo & legem factorum in Neomeniis & circũcisione & escis discernendis seruari debere. Idcirco in vaniloquiũ dicit eos conuersos, quia volebant docere quæ ignorabant. Scimus autem quia bona Roman.7.
est lex si quis ea legitime vtatur, certum habens hoc, quod D
iusto lex non est posita, iniustis verò & inobsequentibus, impiis & peccatoribus, scelestis & prophanis, patricidis & matricidis & fornicatoribus, homicidis, masculorũ concubitoribus, plagiariis, mendacibus, periuris, & si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur quæ est secundum euangelium glo riæ beati dei, quod creditum est mihi.) Bonam esse legem quæ per Moysem data est, non negat, ita tamen, vt sensus eius sciatur & quomodo data est accipiatur. Hic enim scit legem, & qua causa data sit, qui prædicato Christo deserit illam ex parte qua lex factorum appellatur: circa dilectionẽ autem dei vtatur ea, asserens & affirmãs quæ à saluatore dicta sunt in lege & prophetis. Hic enim legitimè vtitur lege, qui potest discernere ea quæ ad tempus data sunt ab iis quæ perpetua sunt: & quę ad Christi pertinent sacramentũ, seruari iam in futurum non oportere, quasi vẽturus credatur qui iam venit. Si enim omnia locis suis accipiantur, bona sunt: si quo minus, mala erunt asserenti peruerse. Peccare est enim vnaquæque minime locis suis exponere. Præterea
quia

quia iustis lege non opus est, id est iis qui accepta remissio- A
ne peccatorum iustificati sunt, ne iam viuant sub lege, à qua
liberati sunt dono dei per fidem Christi, vt decætero seruata lege naturæ, quæ creatoris cognitionem recepit, & non peccari hortatur: iudicij diem expectent, in quo iusti remunerandi sunt, custodientes legem naturalem: quam si humanum genus ducem habuisset, lex in literis per Moysem data non esset. Sed quia contemptui ducta est quasi nullius esset authoritatis, scriptura firmata est, vt sciretur quod seruanda esset & propter tempus præsens, & quia requisiturus est in futurum qui illã firmauit, à quibus neglecta, & à quibus seruata est. Itaque nõ solum propter malos actus & vitia corporis legem datam dicit, sed & propter perfidiã qua spernebant creatorem, vt bene viuere addiscerent, & gratias agerent conditori. ¶ Et gratias ago ei qui me confortauit Christo Iesu domino nostro, quod fidelẽ me existimauit, ponens in ministerium qui prius eram blasphemus, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam cõsecutus sum, quia ignorãtes feci nondũ credẽs. Superabundauit autẽ gratia domini nostri cũ fide & dilectione quæ est in Chri B
sto Iesu.) Propter quod omnis incredulus infirmitatem ani
mi patitur, cõstrictus carnali ratione ne credat spiritali: id-
circo se Christo gratias dicit agere, quia apparentia maie-
statis suę imbecillitatem mentis suæ roborauit: quia impos-
sibile putabat esse quod de domini potestate & gemina na-
tiuitate & resurrectione & spe prædicabatur. Confirmatus
autem talis visus est qui dignus esset ac possit esse dispensa-
tor sacramenti dominici, vt ea vera per legem firmaret quę
prius amore legis incredibilia iudicabat, & in persecutio-
nibus gauderet quas prius quasi iuste credẽtibus inferebat:
dolẽs quia fecerat: lætus quia patiebatur. Tantam enim spẽ
didicerat in eo quem antè negabat, vt plus gauderet in pa-
tiendo, quàm prius exultauerat in persequendo. Non enim
malitia hoc agebat, sed errore, cui facile potest cum resipi-
scit ignosci. Qui autem scit vera esse quæ negat, hic non er-
rore hoc agit, sed maleuolẽtia. huius incurabile vulnus est.
Inuidia enim compellitur falsum appellare quod scit verũ.
¶ Humanus sermo, & omni acceptione dignus, quia Christ⁹
Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere: quo-
Matth 9. Marci. 2. rum primus sum ego. Sed ideo misericordiam consecutus C
sum, vt in me ostẽderet Christus Iesus omnem magnanimi-
tatem & patientiam ad exemplum eorum qui crediturí sunt
illi in vitam æternam.) Quid tam gratum, támque iucundũ
quàm peccatoribus indulgentiã prædicare? Quis enim sine
peccato est, vt hoc munus non cum omni gratiarum actio-
ne suscipiat, deum authorem huius præferens, & collaudans
in Christo? Qui vt hominẽ peccatis ablueret, de cœlestibus
ad terrena descendẽs carnem peccati accepit: terrenis se ad-
miscuit, vt eum cœlestem efficeret. Mori se passus est, vt il-
lum morte erutum paradiso reddere immortalẽ. Quis hæc
beneficia non in infinitum extollat, quæ deus præstitit ho-
mini, dominus seruo, conditor creaturæ: vt plus esset adhuc
in beneficiis humanis, quàm cum fecit quæ non erant post-
eaq; fecit? Etenim derelictus ab his & contemptus, & con-
tumeliis appetitus, addit ad beneficia non requisitus, vt gra
tior esset, & plus præferẽdus dum reparat, quàm cum fecit:
vt ostenderet vnum se esse qui hæc omnia possit. Igitur sic
Christus præsidium tulit homini, vt puritatem suam non D
violaret, nec amitteret potestatem. Hominem enim se nasci
voluit; pro certo habens carnis contactu minime se violari.
Conuersationi humanæ se miscuit, sciens peccatis se corrũ-
pi non posse. Occidi se passus est, non nescius mortem sibi
dominari non posse, sed eam sua opprimere potestate. Hæc
ergo gessit, vt omnia se posse doceret. Humilitas enim ista
non ad diminutionem eius proficit, sed ad gloriam: & non
solum eius, verum etiam in ipsum credentium. Dignitas est
enim seruum esse potentis. Cum ante apostolum multi vti-
que credidissent Iudæorum ex iis qui dominum occiderũt,
Apostolus tamen vt se humiliet adhuc dolens de sua incre-
dulitate, primum se omnium peccantium vocat. Quoniam
enim præ cæteris sacramento se imbuit saluatoris, propius
ad cognoscendam magnificẽtiam eius accedens, accusat se
magis, qui tantum boni tarde agnouit, nec vltrò, sed misе-
ricordia eius quem prius vt hominem mortuũ æstimabat.
Hęc accusatio eius est, laus vero saluatoris, qui ad exemplũ
cæterorum credentium persequentem se vocauit ad gratiã,
vt per patientiam suam & magnanimitatem in eo ostende-
ret cæteris, qui inimico tam benevolus extitit, qualis esset
futurus ad se decurrentibus. ¶ Regi autem seculorum im-
mortali, inuisibili, soli deo honor & gloria in secula seculõ-
rum, amen.) Hæc ad dei patris personam pertinent, quẽ im-
mortalem ideo solum & inuisibilẽ appellat, quia omnis im-
mortalitas ab ipso est, vt ipsi soli magis competat in verita-
te, quia quisquis immortalis est, non à se hanc habet, sed ab
illo. Simili modo & in euangelio legitur domino dicente:
Quia nemo est, inquit, bonus nisi vnus deus. Et iterum ipse Marci.10. Matth.11.
dicit: Bonus homo de bono thesauro profert bona. Nemo
tamen nisi vnus deus bonus est, quia ipse fons bonitatis est,
ex quo cæteri potãtur vt boni sint. Ipse est & inuisibilis so-
lus deus, quia nulli vnquam visus est. Omnia enim agit per
filium, quẽ idcirco visum dicimus, vt licet aliter quàm est
apparuisset, tamen illum significemus. Honorificentiam er-
go & gloriam, deo patri in veritate pronunciat, cuius pieta-
te & prouidentia Christus liberauit peccatores ex morte.
¶ Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, secundũ
præcedentes super te prophetias, vt milites in illis bonã mi
litiam, habens fidem & bonam conscientiam, quam quidã
repellentes, circa fidẽ naufragauerunt, ex quibus sunt Hy-
menæus & Alexander, quos tradidi sathanæ, vt discant non
blasphemare.) Postquàm dei patris & Christi filij eius quę
& quanta beneficia sint circa peccatores homines memo-
rauit, qui cum essent puniendi, non solum ignouit eis, sed &
iustificauit, & in filios sibi adoptauit, quo ordine populum
disciplina ecclesiastica imbueret in subiectis ostẽdit, com-
monens vt inemor electionis suæ sanctus Timotheus id ad
quod prædestinatus est, impleat. Prædestinatus est enim quã-
do ad hoc ab Apostolo assumptus est, vt ordinaretur digu⁹
iudicatus futurus episcopus, vt impleret militiam euangeli-
cam in fide, & pura conscientia. Qui enim fideliter docet,
non potest malam habere conscientiam. Tunc enim fidem
exhibet prædicationi, si se abstineat à contrariis omnibus,
quia exemplo bonorum operum multos lacessit ad credu-
litatem, fidentes de spe prędicationis. Nam qui fidem sper-
nit: proculdubio malæ est conscientiæ. Aut enim hypocri-
ta prædicatur, aut apertus blasphemus, sicut erant Hyme-
næus & Alexander, qui deserentes fidem naufragi facti
sunt, id est nudi veritate, aut priuati vita. Quid est enim ve-
ritas nisi vita? Quos tradidisse se dicit sathanæ, vt emenda-
rentur caussa blasphemię. Traditio autem hæc est, quia cõ-
motus Apostolus blasphemiis eorum sententiam protulit
in eos, Diabolus autem qui ad hoc paratus est, vt auersos à
deo accipiat in potestatem: audita sententia corripit eos, vt
intelligerẽt hac caussa se pœnis astringi, qui blasphemaue-
rant. Hinc est vnde in euangelio dictũ est inter cætera: Iam Ioan. 5.
noli peccare, ne quid tibi deterius cõtingat. ostẽdens caus-
sa peccati aliquãdo infirmitates inferri corporibus. Et quia
ministro diabolo fiunt, declarauit dominus dicẽs inter mul
ta: Hæc autem cum sit filia Abrahæ, quam alligauerat sa- Luce. 13.
thanas decem & octo annis, non oportuit solui à vinculo
die sabbati?

CAPVT SECVNDVM.

EXhortare ergo primum omniũ fieri deprecatio-
nes, orationes, postulationes, gratiarum actiones
pro omnibus hominibus, pro regibus, & pro om
nibus qui in sublimiori loco positi sunt, vt placi-
tam & quietam vitam degamus in omni pietate & castitate.
Hoc enim bonum & acceptum est coram saluatore nostro
deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem
veritatis venire.) Hæc regula ecclesiastica est tradita à ma
gistro gentium, qua vtuntur sacerdotes nostri vt pro om-
nibus supplicent: deprecantes pro regibus huius seculi vt
subiectas habeant gentes, vt in pace positi, in tranquillitate
mentis & quiete deo domino seruire possimus. Orantes e-
tiam pro iis quibus sublimis potestas est credita, vt in iusti-
tia & veritate gubernent rempublicam, suppeditante rerũ
abun-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psalm.103. abundãtia, vt amota perturbatione seditionis, succedat lætitia. Panis enim confirmat cor, & vinum lętificat mentem. Postulantes verò pro iis qui in necessitate varia sunt, vt eruti & liberati, deum collaudent incolumitatis authorem. Referentes quoque gratiarum actiones pro iis quæ nobis quotidie dei prouidentia præstantur ad vitam, vt in his omnibus pater collaudetur deus, ex quo sunt omnia: & filius eius, per quẽ sunt omnia. vt sopitis omnibus quæ huic imperio infesta & inimica sunt, in affectu pietatis & castitatis deo seruire possimus. Perturbatio enim & captiuitas nec pietatem seruat, nec castitatem. Vnde enim pius qui nudus est? & vnde castitas, vbi potestatis suæ non est? Vt hæc ergo seruari possint, qui es necessaria est, vt placita deo reddãtur obsequia, qui omnes homines saluos vult fieri, & cognoscere veritatem. Hæc est, inquit, vita æterna, vt cognoscant te solum & verum deum, & quem misisti Iesum Christum. Si deus, vtique qui omnipotens dicitur, omnes homines saluos vult fieri: cur non impletur eius voluntas? Sed in omni locutione sensus est, cõditio latet. Vnde dicit Petrus apostolus: Omnis scriptura indiget interpretatione. Vult enim deus omnes saluos fieri, sed si accedant ad eum. Non enim sic vult, vt nolentes saluentur: sed vult illos saluari, si & ipsi velint. Nam vtique qui legem omnibus dedit, nullum excepit à salute. Nunquid nõ medicus idcirco proponit in publico, vt omnes se ostẽdat velle saluare: si tamen ab ægris requiratur? Nõ est enim vera salus si nolenti tribuatur, nec gaudere potest in percepta salute qui inuitus, si tamen fieri potest, accepit medicinam: vt non dicam quia medicinę effectum habere non potest, nisi ad illam æger animum commodauerit, quia hæc medicina non est corporalis, sed spiritalis, quæ neque dubiis proficit, neque inuidis. Fides est enim quæ dat salutem: quam nisi mens tota susceperit voluntate, non solum nihil proderit, sed & obesit. Fidei etenim gratia hanc habet potestatem, vt deuotis sibi diuinam infundat medelam, indeuotis verò conferat morbum per quem totus homo intereat. ¶ Vnus enim deus, vnus & mediator dei & hominum, homo Christus Iesus.) Dei & Christi vnam significat esse voluntatem in saluãdis hominibus: Vnde deum patrem, quia ab ipso est omnis authoritas, vnũ esse fatetur, & vnum mediatorem dei & hominum Christũ Iesum. Missus enim à patre factus arbiter reconciliauit deũ & homines, reformãdo eos ad agnitionem eius. Quia enim vnus est pater & filius, non persona, sed indifferenti natura: vt arbiter esset dei & hominum, filius dei assumpta carne homo nat⁹ est, vt mediator dei & hominũ homo esset Christus Iesus id est non sine diuinitate, quia in deo homo erat, & deus in homine: & ex vtroq; esset mediator, & vtrũque reconciliaret, in se primum hoc fecit. Non enim poterat vnitatem dei custodiens, mediator dei & hominum vocari quasi alius esset deus qui dissidentem hominem à deo in gratiam reuocaret: sed homo qui legem datam non præteriret, factus est arbiter inter eum qui peccauit, & inter illum qui peccare ignorat, vt hic ignosceret, & homo decætero in dei fide maneret. ¶ Qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. Cuius testimonium temporibus suis datum est, in quo positus sum ego prædicator & apostolus, veritatem dico, non mentior, magister gentiũ in fide & veritate.) Quoniam homo reconciliatus iam deo, obnoxius erat morti infernæ, ne ad deum cui recõciliatus erat, posset ascendere: saluator vt arbitrium suum ad effectum perduceret, mori se passus est contra ius, vt descendẽs ad inferos mortem de impietate quam in eo gesserat, damnaret, auferens ei quos tenebat, vt decætero quisquis signum eius haberet, ab ea teneri non posset. Cuius rei testimonium tempore quo resurrexit, ostendit. Destructio enĩ mortis, resurrectio mortuorum est. Quam spem missus est hic Apostolus gentibus prædicare, vt ab eo discerent quæ spes esset in Christo. Hic enim datus est magister, vt fidem doceret & veritatem. ¶ Volo itaque orare viros in omni loco, leuantes sanctas man⁹ sine ira & disceptatione.) Pacificum animũ in oratione esse debere, vt ad effectũ deducatur oratio. Sãctæ enim manus sunt, quando cor mundum est. Sic tamen in omni loco orandum præcipit, vt competens locus intelligatur, non vtique importuno aut sordido loco: quippe cum prohibeat dominus vulgo orare: sed hoc monet, ne in sola ecclesia putarent orandum. Similiter & mulieres in habitu ornato cum verecundia & pudicitia, ornãtes semetipsas nõ tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste preciosa: sed (quod decet mulieres) professentes pietatem per opera bona.) Humili habitu mulieres orare debere, non in iactãtia. Qui enim vult audiri, inclinare se debet, amota à se põpa, vt misericordiam dei prouocet. Habitus enim superbus nec impetrat, nec recta de se facit credi. Quis enim prudẽtium iactanter ornatam mulierem non horreat? Quanto magis author deus, qui corpus à se liberum factum, obligatum metallis videt? Nam humilis habitus bonæ professioni congruit, vt possit non aliud æstimari, quam cernitur. Quæ autem in domo dei cum pompa se mauult videri, non vtique propter deum, sed propter homines cõsequitur quod vult, vt glorioſa videatur, nihil consecutura à deo nisi maculam. Quanto enim hominibus splendida videtur, tantò magis despicitur à deo. ¶ Mulier in silentio discat, in omni subiectione. Docere autem mulieri non permittitur, neque dominari viro, sed esse in silentio.) Non solum habitum humilem habere debere mulierem, verumetiam authoritatẽ ei denegandam & subiiciendã præcipit viro, vt tam habitu quã obsequiis sub potestate sit viri, ex quo trahit originẽ. Adã enim primus creatus est, deinde Eua: & Adã nõ est seductus: mulier autẽ seducta facta est in pręuaricationem. Salua autem erit per filiorũ generationem, si tamen in fide mãserint & in dilectione & sanctimonia cum pudicitia.) Præfert virum mulieri propter quod primus creatus est: vt inferior sit mulier, quia post virum & ex viro creata est. Adiicit & aliud, quia diabolus non virũ seduxit, sed mulierem. Vir autem per mulierem deceptus est: ac per hoc nulla illi cõcedẽda audacia est, sed esse debet in humilitate: quia per illam mors intrauit in mundum. Salua autem erit, inquit, per filiorum generationem, si tamen in fide manserint & charitate & pura vita. Hos enim filios dicit qui regenerantur per fidem Christi: quia si in generatione sua perseuerauerint, cum his liberabitur resurgens ex mortuis: non quo ab illis liberabitur, sed per illorum generationẽ, cum credunt qui destinati sunt in vitam æternã, peruenitur ad resurrectionẽ ex mortuis, & fiet salua credentibus illis, & vitam castam agentibus. Tamdiu enim resurrectio suspensa est, quamdiu omnes credant prædestinati ad salutem.

1.Pet.3. 1.Cotin.14. Gene.1. Gene.3.

CAPVT TERTIVM.

HVmanus sermo est. Si quis episcopatũ desiderat, bonum opus desiderat.) Quoniam episcopum bonæ vitæ esse oportet: idcirco qui episcopatũ cupit, bonum opus desiderat. Hoc enim cupiens, bõnam vitã appetere videtur, si tamen non ab iis declinet quæ in subiectis habentur, ne ambitione & desiderio pecuniæ hoc egisse videatur. Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse.) Qualis episcopus debeat esse describit, vt nemo episcopatum appetat, nisi fuerit fidus, qui ab omnibus contrariis abstinere se potest, vt non indignus sit sua professione. Vnius vxoris virum.) Quamuis secundam numero vxorem non sit habere prohibitũ: vt tamen quis dignus ad episcopatum sit, etiam licita debet spernere propter sublimitatẽ ipsius ordinis: quia cæteris melior debet esse qui cupidus est sedis illius. ¶ Sobrium, pudicum, ornatum, hospitalem, docibilem, non obnoxium vino, non verberatorem, sed modestum, non litigiosum, non asperum, domum suam bene regentem, filios habentem subditos cum omni charitate.) Talem hominem qui hęc custodiat quę enumerat bona, creari dicit debere episcopũ. Hæc enim signa sunt dignitatis episcopalis. Si autẽ quis potiora sectatus, & corpus & animam suam deo dicauerit ne se copulet matrimonio, tanto magis dignus fiet. Ideo enim inferiorem posuit, vt de potiore nemo dubitaret. ¶ Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo ecclesiæ diligentiam habebit?) Manifestũ est, quia tunc potest idoneus rector futurus probari, si prius domum suam recte gubernauerit. Qui enim in mini-

2.Tim.1. ad Tit.1.

Lucæ.1. minimis fidelis est, & in magnis fidelis est. ¶Non Neophytum, ne in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli,) Verum est, quia rudis in fide solet extolli superbia, maximè si accipiat ordinem. Nouitate enim & potestate inflatur arbitrans se præ cæteris digniorem. Videns enim primo anno natiuitatis collatum in se honorem, putat non magis ad suum, sed ad aliorum profectum se vocatum, quasi beneficium religioni det magis quàm accipiat ab ea: per quam rem elatus incurrit laqueum diaboli. Inuenta enim occasione superbiæ illius satanas præcipitat eum. Ideoque in Salomone legitur: Superbis deus resistit. Vnde
Gala.6. & in alia epistola idem Apostolus ait: Qui se putat esse aliLucæ.14. quid, seipsum seducit. Et dominus, Qui se, inquit, exaltauerit, humiliabitur. ¶Oportet autem eum & testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt.) Sensum dominicum secutus ait: Oportet futurum episcopum testimonium bonũ habere ab extraneis: quia qui in minimis fidelis est, & in magnis, sicut dixit dominus. Si in alieno mammona fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis? vt hic qui in mũdanis rebus & conuersatione humana fidelis minime inuenitur, dubium non sit quia & in diuinis rebus idoneus non erit. Si autem hominibus fidẽ exhibuerit, multo magis deo. ¶Ne in opprobrium incidat, & laqueum diaboli.) Si timorem dei ante oculos non habuerit episcopus, tempori magis se commendans: hũc quasi infidelem & pseudoprophetam deserit deus, & difformis videbitur omnibus & maculosus, quia aliter facit quàm prædicat, verbis suis ipse se accusans, quia deputatus est gregi sathanę. Tunc enim vera se probat prædicare, si ea conetur & gerere. Magna ergo cura eligendus est qui domum dei regendã accipiat. Si enim terrestriũ rerum dispensatores idonei quærendi sunt, quanto magis cœlestium? Diaconos pari modo pudicos, nõ bilingues, nõ vino multo deditos, non turpibus lucris vacantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura: & hi autem probentur primum, & sic ministrent sine crimine.) Qui tãta cura diaconos eligẽdos præcipit, quos constat ministros esse sacerdotũ: quales vult esse episcopos, nisi sicut ipse ait, irreprehensibiles? Negocia tamen publica, turpia, vilia lucra nõ habentes. Scit enim ideo negociari, vt capiant lucra, nec aliud profitetur quàm gerit. Turpia autem lucra hæc dicit esse, si sub pia professione quæstibus studeatur. Turpis enim deprehenditur cum se purum ostentat. Post episcopum tamen diaconatus ordinationẽ subiecit. Quare? nisi quia episcopi & presbyteri vna ordinatio est. vterque enim sacerdos est. Sed episcopus primus est, vt omnis episcopus presbyter sit, non tamẽ omnis presbyter episcopus. Hic enim episcopus est qui inter presbyteros primus est. Denique Timotheum presbyterum ordinatum significat: sed quia ante se alterum non habebat, episcopus erat. Vnde & quemadmodum episcopum ordinet, ostẽdit. Neque enim fas erat aut licebat vt inferior ordinaret maiorẽ. Nemo enim tribuit quod nõ accepit. ¶Mulieres similiter pudicas, non studẽtes discordię, sed sobrias, fideles in omnibus.) Quia sanctũ præcepit creari episcopum, adæque & diaconum: non vtique disparem
Leui.19. vult esse plebem: quippe cum dicat dominus: Sancti estote, quia & ego sanctus sum. Ideoque etiam mulieres quæ inferiores videntur, sine crimine vult esse, vt munda sit ecclesia dei. Sed Cataphrygæ erroris occasionem captãtes, propter quod post diaconos mulieres alloquitur, etiam ipsas diaconas ordinari debere vana præsumptione defendunt, cum sciant apostolos septem diaconos elegisse. Nunquid nulla mulier tunc idonea inuenta est, cum inter vndecim apostolos sanctas mulieres fuisse legamus? Sed vt hęretici animum
1.Timo.2. suum verbis nõ sensu legis astruere videãtur, apostoli verbis contra sensum nituntur apostoli, vt cum ille mulierem in ecclesia in silentio esse debere præcipiat, illi econtra etiã authoritatem in ecclesia vindicent ministerij. ¶Diacones sint vnius vxoris viri, filios bene regentes, & domos proprias. Qui enim bene ministrauerint, gradum bonũ sibi acquirunt, & multam fiduciã in fide quæ est in Christo Iesu.) Ea quæ minus dixerat de ordinatione diaconatus, nũc subiecit. Ostendit etiam istos vnius vxoris vĩros esse debere, vt hi ad ministerium dei eligantur qui non sunt egressi constitutum dei. Homini enim vnam vxorem decreuit deus, cum qua benedicatur. Nemo enim cum secunda benedicitur. Qui si filios bene gubernauerint, & domos suas, id est, vernaculos aut domesticos, poterũt digni fieri sacerdotio, & fiduciam habere apud deum, vt sciant se posse impetrare quod postulant, iam decætero se ab vsu fœminæ cohibentes. Veteribus enim idcirco concessum est leuitis aut sacerdotibus vxores ad vsum habere: quia multum tempus ocio vacabant à ministerio aut sacerdotio. Multitudo enim erat sacerdotum, & magna copia leuitarum, & vnusquisq; certo tempore seruiebat diuinis ceremoniis secundum institutũ Dauid. Hic enim viginti & quatuor classes cõstituit sacerdotum, vt vicibus deseruirẽt. Vnde Abia octauam classem habuit, cuius vice Zacharias fungebatur sacerdotio, sicut cõtinetur in Paralipomenon, ita vt tempore quo non illos 2.Para.13. contingebat deseruire altari, domorum suarum agerent curam. At vbi autem tempus imminebat ministerij, purificati aliquantis diebus accedebant ad templum offerre deo. Nũc autem septem diaconos esse oportet, aliquantos presbyteros, vt bini sint per ecclesias. & vnus in ciuitate episcopus, ac per hoc omnes à conuẽtu fœminæ abstinere debere, quia necesse est eos quotidie præsto esse in ecclesia, nec habere dilationem vt post conuentum legitime purificentur sicut veteres. Omni enim hebdomada offerendum est, etiam si non quotidie peregrinis, incolis tamẽ vel bis in hebdomada: & non desunt qui prope quotidie baptizentur ægri. Nã veteribus ideo concessum est, quia multo tempore in templo non videbantur, sed erant priuati. Si enim plebis hominibus orationis causſa ad tempus abstinere se præcipit, vt vacent orationi, quãto magis leuitis aut sacerdotibus, quos die noctúque pro plebe sibi commissa oportet orare? Mũdiores ergo esse debent cæteris, quia actores dei sunt.
¶Hæc tibi scribo, sperans cito me venire ad te. Si autẽ tardauero, vt scias quemadmodũ oporteat te in domo dei cõuersari, quæ est ecclesia dei viui, columna & firmamentum veritatis.) Quantum ad scientiam eius pertinebat hoc erat in eo quòd citius illũ visurus esset. Sed quia solet aliud placere deo cuius prouidentia ipsi soli cognita est: idcirco ne forte, inquit, tardem, scribo tibi vt scias quomodo ecclesiã ordines, quæ est domus dei, vt cum totus mũdus dei sit, ecclesia tamen domus eius dicatur, cuius hodie rector est Damasus. Mundus enim in præuaricatione est diuerso turbatus errore. Ideo illic necesse est dicatur esse domus dei & veritas, vbi secundum voluntatem suam timetur. Hoc profitẽtibus de eo seruis, quod ipse dignatus est edocere, ne forte verba eius negarentur esse, virturibus hæc signauit, quæ à nullo alio fieri possunt, vt his infidelitas accusata inexcusabilis pereat. Firmamentum enim veritatis huius signa sunt & prodigia. ¶Et quidem omnium confessione magnũ est huius pietatis mysterium.) Nullum fideliũ admiratĩ negat sacramentum veritatis in ecclesia prædicatæ, quam pietatem appellat. Magnanimitatem enim & clementiam suam cognoscentibus se diuina tribuit dona, excepta remissione peccatorum quãm hic in præsenti largitur. ¶Quod declaratum est in carne, iustificatum est in spiritu, visum est angelis, prædicatũ est gentibus, creditũ est in hoc mũdo, assumptũ est in gloria.) Sacramentũ mysterij dei, quod est Christus in carne, dicit manifestatũ quod latebat in spiritu. Natus enim homo filius dei, qui in secreto erat apud deum, opere & prędicatione declarauit se creaturæ. & hoc est iustificatum esse in spiritu, operibus & virtute claruisse eũ qui erat in carne quis esset: deinde apparuisse angelis, non iam in forma humilitatis, sed in potestate. Tãdiu enim aspectu humilis visus est per carnem, quamdiu deuicta morte resurgeret à mortuis, & videretur maiestas eius qui natus vt homo, non erat totus homo: vt agnoscentes angeli mysterium quod prius latuit, declaratum in carne, genu illi flectentes quasi deo gratias agant, quia didicerunt veritatem quæ gẽtibus prædicata est, vt ab errore liberarentur: in quo mundus proficit, vt non damnetur. Ideo enim creditum est mũdo dei sacramẽtum, vt perfidia eius veniam erroris mereri non possit: sicut dicit dominus de Iudæis: *Si non* veniſſem, Ioan.15. & locutus eis fuissem, peccatum non haberent. nunc autem excu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

excusationem non habebunt de peccato suo, quia quod velut infirmum & deforme contempserunt, assumptum est in gloria. Post crucē manifestata persona & virtute sua saluator palā famulantibus nubibus ascendit gloriosus in cœlos.

CAPVT QVARTVM.

1.Timo.3. 2.Pet.3. SPiritus autem manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus recedent quidam à fide, attendentes spiritus fallaces, doctrinas dæmoniorum in simulatione falsiloquorum, cauteriatam habentium conscientiam suam, prohibentium nubere, abstinere à cibis quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognouerunt veritatē, quia omnis creatura dei bona, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum dei, & orationē.) Quæ sibi spiritus sanctus futura reuelauerit ad institutionem ecclesiarum & cautelam, non tacet, vt prænonitæ ecclesiæ solicitæ sint ne ab huiusmodi possint circuueniri hominibus. Quid enim tam clarum tamque apertum ad euitandos aut magis condemnandos doctrinæ huius pestiferæ viros potuit manifesta voce præfari, nisi vt asseuerationem eorum, fallacem ac simulatam doctrinam dæmoniorum nūcuparet? vt cum huius asseuerationis sermones audiuntur, à diabolo composita esse doctrina hæc sciretur, quam prædixerat spiritus sanctus, quæ de incarnatione saluatoris asserit falsa, quæ nunc in Marcionistis, quibus penè defecerint, vel Patritianis, aut maximè in Manichæis denotatur. Hi enim & Christum natum negāt, & nuptias prohibent, & abstinendum à cibis tradunt. Quorum cauteriatā dicit conscientiam, hoc est simulatione corruptam, quia sicut cauterium corium corrumpit, & notam infligit, ita & falsa conscientiam quæ dolo maleuolētiæ aliud scit, & aliud profitetur, denotat ad perditionē. Iam enim hos imitari negat, vt saluentur: quia sicut cauterium immutari non potest, ita nec eorum animus emēdari. Nihil enim peius simulatione. Tales enim ij sunt, quales & Iudæi illi qui intelligentes Christum dei virtute operari, in Beelzebub hæc ab eo fieri dicebant. Vt enim fabricatorem hominis male tractent, cū natos se non doleant, nuptias tamen prohibentes, Christo carnem subtrahunt, & vt ad eius iniuriam proficiant ab iis quæ vsibus nostris instituit, abstinendum docent, vt per id quod despiciuntur, mala esse, & à malo authore inuenta videantur. Hinc est vnde Apostolus omnia à deo bona facta ostendit: si tamen cum gratiarum actione sumantur. Immūda enim erunt ei qui non laudat in his creatorem. Nec enim possunt bene illi proficere qui sic illa sumit vt male tractet authorem eorum. ¶ Hæc igitur proponens fratribus bonus eris minister Christi Iesu, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ quam assecutus es.) Quid tam verum, quid tam clarum & prouidum, nisi vt disciplina Christiana incorrupta tradatur, vt fructus eius in area dominica fertilis ac firmus collaudetur? Hoc est, vt in die iudicij non reprobus & igni comburendus censeatur. Hoc boni doctoris est atque idonei ministri domini Iesu Christi: quippe cum enutritū hūc dicat verbis fidei & bonæ doctrinæ quam ab infantia hunc assecutum asserit. Qui enim integris omnibus Hebræorum libris imbutus erat, accepta fide perfectum fecit doctorem. ¶ Prophanas autem & aniles fabulas abnue, exercēs temetipsum ad pietatem. Corporalis enim exercitatio ad modicū vtilis est, pietas autem ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ præsentis & futuræ. Prophana verba aduersa intelliguntur. Aniles autem fabulæ delyramenta sunt quædā. Hæc quorundam perstrepentium vocibus solent in contētionem deduci, vt quasi tractatus habeatur rei inanis, cuius affectus nullus est nisi vanitatis. Ab iis ergo quæ contraria sunt, declinandum monet, simili modo & ab illis quæ anilia sunt vanitate quadam compōsita. Sunt enim aliqui qui calore animi mittunt se in disputationes huiusmodi. Pietati autem operam dandam commonet, quia grandem habet profectum. Qui enim misericordiæ studēt senioribus vicem reddentes parentibus, & in præsenti vita auxilia dei nō deerunt illis, & in futuro immortalitatem habebunt eum gloria. Exercitium autem corporale ad modicum vtile dicit. Ieiunare enim & abstinere à cibis manente authoritate creatoris non multum prodest, nisi addatur huic pietas, cuius opera multorum precibus adiuuatur ad dominum promerēdum. Denique illos qui fratribus largi sunt, & variis titulis obsequentes, in vitam æternam proficere euangelicus sermo testatur: dissentientes autem ab hoc opere, in æternum ignem. Corporis autem exercitium nihil aliud quàm carnis frena sunt. Si quis ergo, quia misericordia magna res est, lubricum tamen carnis patiatur, huiusmodi quid fiet? sine dubio vapulabit, quia illud oportuit fieri, & hoc minime prætermitti. Si autem solum corporis habuit exercitium, perēnes pœnas patietur, sicut in euangelio dominus repromisit. Omnis enim summa disciplinæ nostræ, in misericordia & pietate est. Aliud tamen exercitium corporis habent carnales, & aliud spiritales. Carnales enim sagina & dapibus nutriunt corpora sua, vt celeri motu proficiant ad perditionē. Spiritales autem ieiuniis & abstinentia temperant corpora sua, vt pigra facta circa desideria, possint digna esse futura resurrectione. Hic enim propter spem futurā castigat corpus, ille uero propter futuri desperationem fouet, curam eius agens ad tempus, vt moueatur citius ad peccandum.

¶ Fidelis sermo & omni acceptione dignus. Ad hoc enim laboramus, & persecutiones patimur, quia speramus in deū viuum, qui est saluator omnium hominum, maximè fidelium.) Dignum est plane & accepto ferendum pro spe quæ est in deo, pati persecutiones, quia in præsenti vita spes caduca est, in promissione autem dei firma atque stabilis. Ipse est enim salus omniū, quia ex ipso & per ipsum viuunt quātum ad præsentem vitam pertinet, omnes: quantum verò ad promissam salutem, fideles. Cognoscentibus enim se, post hanc vitam quæ morte finitur, aliam se daturum promisit, quæ immortalitate vigebit. Ideo ergo ait, maximè fideliū: ¶ Præcipe hæc & doce. nemo enim iuuentutem tuam contemnat, sed forma esto fideliū, in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide & castitate.) Timotheus quantum ad ætatem pertinet, iuuenis erat: quarum ad mores & conuersationem senior & grauis. Quem ideo sic monet, vt profectus eius per omnia exemplum esset bonorum operum, vt in adolescente mirabilis videretur & grauis disciplina, vt actus eius excusarent ætatem & non quasi iuuenis, sed quasi senior haberetur, & erubescerent maiores natu nisi se exhibuissent iuxta formam huius, conuersatione & moribus graues: iuuenes autem cœtuum suum haberent magistrū. Mirabilis adolescens sanctissimus Timotheus, cuius exempio indisciplinata coërcenda iuuentus est, & seniorum irreuerentia punienda. ¶ Dum venio, attende lectionem, exhortationem, ac doctrinam. Noli negligere gratiam quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij.) Intentum hunc vult esse & deditum exercitio lectionis, vt omni cura diligētiáque hoc enitatur, vt exhortetur & doceat. Exhortatio est, cùm miti verbo aliquos prouocamus ad bonum opus. Docere verò, quando ea quæ latent, intimamus mentibus audientium. Si enim rector populi ab his dissimulat, negligit gratiam datā sibi. Ad hoc enim creatur dux populo, vt huius salutis solicitudiné gerat, admonendo, docendo, vt fructum habeat ordinatio: quem ad hoc vtique deus constituit, vt proficiat saluti plebis suæ: Qui ergo in hac authoritate positus indiligens fuerit, dei contemptor habebitur, minimus in regno cœlorum vocatus. Neque enim poterit facere, qui nec docere dignatur. Gratiam tamen dari, ordinatoris significat per prophetiam, & manuum impositionem. Prophetia est qua eligitur quasi doctor futurus idoneus: manus verò impositiones verba sunt mystica quibus confirmatur ad opus electus, accipiens authoritatem teste conscientia sua, vt audeat vice domini sacrificium deo offerre. ¶ Hæc meditare, in his esto, vt profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi, & doctrinæ: insta illis. Hoc enim faciēdo, & ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.) Vt forma sis omnibus non solum in bonis operibus, verumetiam in doctrinæ exercitio, admonet. Apparere enim debere significat exercitij profectum, in doctrina dumtaxat, & in gestis. Bona enim arbor bonos facit

Matth 5.

Matth.7.

facit fructus. Similiter & bona doctrina mala opera habere A
non potest. vt cum visa fuerint bona opera, diuini magisterij fructus esse intelligantur, & auditores possint proficere. Tum vera enim & metuenda esse intelligunt quæ dicũtur, quando ab eo ipso qui docet, magna veneratione obseruari videntur. Quod rectori plebis duobus proficit modis. Et suorum enim bonorum operum & audientium mercedem accipiet: quomodo si negligens fuerit, tam pro se quàm pro eis redditurus est rationem.

CAPVT QVINTVM.

SEniorem ne increpaueris, sed exhortare vt patrẽ, iuniores vt fratres, anus vt matres, adolescentulas vt sorores, in omni castitate.) Propter honorificentiã ætatis maiorẽ natu cum mansuetudine ad bonum opus prouocandum, vt facilius suscipiat admonitionem. Potest enim vereri cõmonitus ne postea corripiatur, quod turpe est seniori. Nam apud omnes vtique gentes honorabilis est senectus. Vnde & synagoga, & postea eccle sia seniores habuit, quorum sine consilio nihil agebatur in B
ecclesia. Quod qua negligentia obsoleuerit nescio, nisi forte doctorum desidia, aut magis superbia, dum soli volunt aliquid videri. Iuniores quasi fratres censet admonendos cũ dilectionis affectu, vt videtes amoris caussa se commoneri, facilius se corrigant, quippe cum videant non discrepare opera eius à prædicatiõe. Anus vero quasi matres, vt dũ miti sermone doceri se vident, non asperè accipiant, quia honorifice proficiunt. Asperum est enim senibus cum corripiũtur à iunioribus. Quod temperamento quodam leniri vult, vt profectus sit & dicenti & audiẽti. Adolescẽtulas vt sorores admonet edocẽdas, vt prõpte possint bonæ cõuersationis suscipere disciplinam. Quando enim non cum imperio insinuari sibi videt quæ ad bonam pertinent vitam, & consentit, humilem se præbens admonenti. Blanditiis enim solent obtineri quæ authoritate non possunt. Nam animalia quando membra sua zelantur, blanditiis tamẽ cedunt. ¶Viduas honora quæ verè viduę sunt.) Has viduas dicit honorandas quæ data opera viduæ sunt: quæ cum possent nubere: vt meliores essent, & dignæ deo, secũdas nuptias respuerunt, scientes semel benedici coniugium: æmulę sanctissimę C
Annæ, quæ ieiuniis & obsecrationibus deo seruiebat noctu diéque, vnius viri experta concubitum. ¶Siqua autem vidua filios vel nepotes habet, discat primum domum suã pie tractare, & mutuam vicem gratiarum reddere parentibus. hoc enim acceptum est coram deo.) Viduam prius in hac vita & conuersatione dicit probandam, vt tunc demum digna sit vidua ecclesiæ nuncupari, quæ non quæstus caussa magis quã defensionis ecclesiasticæ succumbat disciplinæ. Præire enim debent merita, vt accedẽti debitus honor tribui videatur. Quę enim affectos suos pie tractauit, & domũ bene gubernauit, dei legem seruabit, digna effecta remuneratione ecclesiæ. ¶Nam quæ verè vidua est & desolata sperat in deo, & instat orationibus noctu diéque.) Viduam filios aut nepotes habentem non facile admittendam ad stipendia ecclesiæ: quia si pie & solicite domum suam gubernauit, necesse est reddi illi vicem à suis, sicut & illa reddidit propinquis. Si autem, vt assolet, impietas fuerit operata vt anus despiciatur à suis, quos pie tractauit: dignum esse hanc D
suscipi ab ecclesia, quia in domini lege fideliter conuersata est. Vidua igitur desolata, aut à suis contẽpta, sperat in deo. Videns enim ex nulla parte se habere suffragium, toto animo deuota est deo, de quo solo auxilium vitæ salutísque expectat. Nam quæ in deliciis est, viuens mortua est.) Viduam, propter quod vidua dicitur, talem esse debere significat, vt ad dominum promerendum orationibus vacet, deo seruiens noctu diéque, vt ostendat se idcirco nuptias secũdas contempsisse, vt instaret disciplinæ dominicæ. Si enim sub nomine viduæ deliciis vacet aut luxuriæ, viuẽs mortua habenda est, quia impostura genus est aliud agere, & aliud profiteri: non obsequia & deuotionem dei, sed honorẽ viduæ volentes habere: cum nõminis ipsius professio hoc indicet, quia spreto viro deum elegit: cui seruiat tota mente propter vitam promissam. ¶Et hæc præcipe, vt irreprehẽsibiles sint.) Tantam diligentiam actuum ac morum viduã vult habere, vt reprehendi nõ possit. Amota enim à spe mũdanæ conuersationis, & corporis curandi officio, propter hoc se ad deum contulit, vt probabilem agat vitam. Sublatis enim occasionibus quæ aditus solẽt aperire peccatis, potest bona conuersatio incolumis permanere. ¶Si quis autẽ suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.) Hanc viduam quæ negligens fuit circa suos affectos, vt educaret eos in disciplinam & correptionem domini inhonorandam: quia sicut perfidi, legi dei non obediuit: vt peior habeatur necesse est qui sub lege & timore dei agens contemptor est, quàm qui nõ subiectus est legi. Hic enim nescit, ille autem sciẽs contemnit. ¶Vidua eligatur annorum non minus sexaginta, quæ fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios enutriuit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si pressuram patientibus ministrauit, si omne opus bonũ subsecuta est.) Si prærogatiua præteritorum operum vidua commendatur, eligendam hanc docet. Domini enim iudicio adscribitur nomen eius ecclesiasticis monimentis, quã dignam vet' vita declarat. Imbuta enim diuinis obsequiis, & in his vitam atterens suscipienda est in sinus ecclesiæ cui olim se vouit legitimis seruitiis. ¶Iuniores autẽ viduas deuita. Cum enim in deliciis egerint, in Christo nubere volunt.) Prohibet adolescentulas viduas in hac suscipi professione. Lubricę enim ætati fides facile haberi non debet, quippe cum quarundum exempla præcedãt quæ post professionẽ vitæ deliciarum oblectatione nomen nõ opera viduitatis habent, & conuersæ nuptiis solicitantur. Qui enim putat se in Christo vitam deliciis agere, minime innocens perseuerat. Luxuria enim trahit illum ad sua membra, vt subiiciatur peccato: deliciæ enim ianuæ sunt peccati. Non enim quo tendat ignoratur qui fluidam amat vitam. ¶Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerũt.) Quid maneat tales ostendit, ne facile audeant quod implere difficile est: aut si animus est huic deuotioni deditus, apud se interim teneat, quia dicit temerarium esse profiteri, quod adhuc iuuenili ætati credi non debet. Damnationi enim fit obnoxius qui ab hoc declinat quod rectè fecerat. Quantum enim laudabile est si impleat quod vltra vires eius creditur: tantò magis puniendus erit si hoc audeat sibi imponere præsumptione temeritatis, quod ferre non possit: nec ad veniam debet pertinere, qui à primordio infidelis inuẽtus est. ¶Simul autẽ & ociosæ discunt circũire domos: Nõ solum autẽ ociosæ, sed & verbosæ & curiosæ, loquentes quæ nõ oportet.) Quędã virgines vel viduæ commendãte professione (glorioſum est enim huius rei vocabulũ) acceptabiles sunt domibus diuitũ, quæ id agunt, vt pareant voluntatibus eorũ, ambulantes & quærentes quę perferant ad illos quibus delectentur, vt ociosæ muneribus afficiantur. Et malo more plus quærunt fabulas quàm quæ operantur manibus, vt elatæ procedant & compositæ contra professionẽ suam agentes. Quæ res solet istis etiam in hac vita esse contraria. reuelatur enim id quod semper occultũ putant. Quid est enim, vt ea loquãtur quæ nõ oportet? Nuptiarum enim sunt proximæ, multorum secretorũ participes, adulatrices, seruorum querulæ. ¶Volo itaque iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullã occasionem dare aduersario maledicti gratia. Iam enim quædam deerrauerunt post sathanã.) Quoniã quę supra dixit de hujusmodi contraria & illicita, perducent eas ad mortẽ: idcirco consilium dat & præcipit ea fieri quæ licita sunt. Melius est enim domus curã suæ gerere, q̃ in aliena domo adulari. Et multũ expedit nubere, q̃ sub bona & pia professione notabiliter incedere. Plus autẽ est cũ pudore manibus victum quærere, q̃ inuerecundè cũ ocio aliena vtensilia expectare. Sic enim inuenit occasionẽ sathanas quomodo subuertat animas inconsultas, cũ pia profitẽtes iniuste versantur. Nihil enim tã periculosum est, quã si professioni gesta repugnẽt. Apertũ enim malũ nõ zelatur sathanas, quia gaudet in illo: iustũ vero quẽ videt fallere, id agit, vt manifestet illũ suum filiũ esse, nõ dei: quod factũ nõ displicet deo. ¶Si quis fidelis, vel si qua fidelis habet viduas, sufficiẽter subministret illis, vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis, vt non grauetur ecclesia, vt veris viduis sufficiat.) Quid A mirum si apostolica potestas futura potuit prouidere? Nam apparet quod dixit, quia fidelium viduæ nunc multum grauant ecclesiã, & eorum qui locupletes videntur mundi quia per senectutis causſam desistentes eas ab opere lanificij, retrahunt eis & vestimentum & victum, non totum, tamen ex parte, vt illæ ipsã inopia ad ecclesiam conuertantur vt viuant. Quos oportebat non solum suis indigentibus largiri, verum etiam alias inopes pascere & contegere. Quod multum obest. Cum enim his datur, cæteris aut minus, aut non datur quibus magis dandũ est, quę dignę sunt ecclesię sumptibus ministrari. Sic autem grauatur, cum cogitur vestire multos, quæ deberet vestire paucos: & plebs quæ libẽter & frequenter possit ministrare paucis, cogitur plures dimittere, vt aut murmuret, aut tardius occurrat. Nam cum præcipiat vnius viri vxorem eligi viduam, nunc inueniuntur inter eas non tantum duum aut trium maritorum vxores, sed & quæ turpius vixerint: quod aliquando per negligentiam, fit, aliquando potentatu insinuantis. ¶ Qui bene præsunt B presbyteri, duplici honore habeãtur digni, maxime qui laborant in verbo & doctrina.) Boni dispensatores ac fideles nõ solum honore sublimi debẽt digni iudicari, sed & terreno, vt non contristentur indigẽtia sumptuũ, sed magis gaudeant fide sua & doctrina. Instantior enim fit si non humilietur inopia: & crescit in illo authoritas cum videt se etiam in præsenti laboris sui fructum percipere, non vt abunder, sed vt non desit. ¶ Dicit enim scriptura: Non infrænabis bouem triturantem, dignus est operarius mercede sua.) Tanta merces debet esse euangelizantis regnum dei, qua neque contristetur, neque extollatur. ¶ Aduersum presbyterum accusationem ne receperis.) Quoniam huius ordinis sublimis honor est, huiusmodi enim vicarij Christi sunt, ideirco non facile de hac persona accusatio debet admitti. Incredibile enim debet videri istum qui dei antistes est, criminose versatum, sicut credibile est scæuicti esse turpissimum. ¶ Delinquentes autem coram omnibus argue, vt cęteri metum habeant.) Quoniã enim non facile credi debet de presbytero crimen, si probetur tamen, aut sit manifestum quia irreuerenter versatus est, publice præcipit arguendum vt C cæteri terreantur: quod non solum ordinatis proficit, sed & plebi. Quando enim vident dignitosum virum erroris causſa corripi, necesse est vt caueãt sibi. ¶ Testor coram deo & Christo Iesu & electis angelis, vt hæc custodias sine pręiudicio nihil faciens in partẽ aliam declinans. Manus cito nemini imposueris, neque communicaueris peccãtis alienis. temetipsum castum custodi.) Contestationẽ deponit apud deum patrem & Christum filium eius, & electos angelos, quos dominus in euangelio sanctos appellat. Hi ergo electi sunt, quia sunt alij reprobi qui sunt non dei angeli, sed diaboli, assentientes apostasiæ eius. Sub testatione ergo ea quæ ad ordinationem ecclesiæ mandat custodiri, præcipit nihil fieri sine pręiudicio, ne facile aliquis accipiat ecclesiasticam dignitatem nisi prius de vita eius & moribus fuerit disputatum, vt dignus approbatus minister aut sacerdos constituatur, vt non postea si reprehensibilis videatur, pœniteat fortè principem populi non ad liquidum pręiudicasse quid mereretur, quem improbabiliter ordinauit: nec illum cuius peccata ad suspicionem veniũt, ordinandum, ne commaculetur ordinator vitiis & delictis eius. Si ergo omnino latentia sunt delicta, immunis erit rector, quia conscientia eius libera est. Suspicio enim trepidum facit. Peccat enim si nõ probat & sic ordinat. Melior enim cæteris debet probari qui ordinandus est. Nõ enim sufficit si sine crimine sit, quia merita eius debent præire bonorum operum, vt dignus habeatur ad ordinationem. Hæc episcopus custodiẽs, castum se exhibebit religioni: cuius rei in futuro præmium consequatur. ¶ Iam noli bibere aquam, sed vino modico vtere propter stomachũ, & crebras tuas infirmitates.) Nunc speciale consilium dat, vt seipsum salubri regat doctrina. Prudenter enim deus sibi seruiri vult, non vt nimietate sua debiles fiant, & postea medicorum suffragia requirant. Temperandum est enim, vt si fieri potest, cœptũ obsequiũ gradatim prouehatur, quàm per inconsiderantiam minuatur. Intemperantia enim ipsam animam inquietam facit, vt cum de infirmitate solicita est, non tantum dedita sit diuinis seruitiis. Damnum ergo affert improuidentia. Anima enim in tranquillitate posita, totum cor extollit ad deum, integro consilio obsecrans quæ petenda sunt. ¶ Quorundam hominum peccata manifesta sunt præcedentia in iudicium, quosdam vero & subsequuntur. Pari modo & opera bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt.) Nullam excusationem vult intelligi fore eorum qui his adhærent quorum peccata propalam sunt, vt cum euitãdi sint, magis honori sint. Hoc enim significat, vt homo dei ab his secernatur, maxime dispẽsator Christi, qui etiam corripiẽdi eos habet authoritatem: qui si se emendare promittunt, retinendi sunt. Alios verò subsequi mala opera illorum ostendit, quia cum viuentes æstimantur boni, mortui deteguntur: vt qui prius ostendebant se idoneos, postmodũ declarentur impostores. Superiore ratione sicut mala, ita & sancta bona manifesta sunt. Bona enĩ vita & actus rectos absconditi non possunt, adhibita pietate faciunt perfectos. Sed sicut quędã mala occulta ad pręsens sunt, ita & bona. Nemo enim omnia in hominibus potest scire, sed ex iis quæ videt & audit, probat & iudicat. Perpendit enim an ea quæ dicũtur conueniãt ei de quo dicuntur, siue bona, siue mala. Quę autem occulta fuerint hominibus, in die iudicij palam fiẽt. Propter hoc ergo dicta sunt, vt sciant huiusmodi grauiorẽ se causſam habere præ cęteris. Peior est enim qui se, cum sit malus, bonum ostendat, quàm ille qui apertè est malus.

CAPVT SEXTVM.

QVotquot sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen domini & doctrina blasphemetur.) Seruorum obsequiis dominos deo gratias vult referre. Cum enim per dei disciplinam fidelia illis exhibuerint seruitia, forte etiam ipsi huic se subiiciant disciplinę. ¶ Qui verò fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis seruiant, quia fideles sunt & dilecti qui beneficiũ percipiunt.) Si prophanis dominis seruiendum tota solicitudine imperat, quanto magis fidelibus. Tunc enim probat se timori dei subiectum, si fideli & temporali domino toto animo fuerit obsecutus. Nec contemnendũ putet, quia frater dicitur causſa cõmunis fidei, quia magis corripiendus erit qui fidelem dominũ contemnendũ putauerit. Hæc doce & exhortare.) Doctrinã dominicã manifestari vult, vt obtrectatores studeant quia non est quod reprehẽdatur in ea, considerãtes pariter quæ in sacris eorũ sint occulta turpia, & erubescant per quod inexcusabiles erunt. ¶ Si quis aliter docet, non acquiescit sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi, & huic quæ secundũ pietatẽ est doctrinæ, superbit autẽ, & nihil sciens, sed languẽs circa quæstiones & pugnas verborũ, ex quibus fit inuidia, contẽtiones, blasphemiæ, suspiciones, malæ cõfrictiones hominũ qui corrupti sunt mẽte, & veritate caruerunt, existimantes quæstũ esse pietatẽ, & dei culturã: discede ab huiusmodi.) Discrepantes à disciplina catholica spernendos præcipit, maximè qui conuicti & correpti acquiescere nolunt perturbatione mentis prauæ, qui contẽtionibus delectãtur & pascuntur. Elatus enim vinD ci se non patitur, quippe cũ ad fauorem quærendũ in conflictum prorũpat, quod à mansuetis & bonis viris vitandũ est. Contentio enim nunquã est sine lite: & parũ esset si lis sola oriretur, sed blasphemiæ & inimicitiæ: quod à dei seruis alienum est. Ab his autẽ qui corrupti mente, veritatę priuati sunt, vtile iudicatur. Dei enim culturam & pietatẽ quæstum existimant, non de futuro aliquid sperãtes, sed quomodo in præsenti se transigant prouidentes, sicut & mundanæ sectæ quas constat propter præsentia lucra inuentas, non nescij quosdã hoc libenter audire, quod in hac vita florendũ sit, * ideoque desistendum ab huiusmodi. ¶ Est autem quæstus magnus pietas cum sufficiẽtia.) Magnas diuitias & acquisitionem in eo dicit, si quis fidelis suo contẽtus sit. Pius enim & in semetipso & cæteris est, qui misericordiam dei acquisiturus ad futurã vitã, ad pręsens sufficere sibi putat quod habet, non dubitans ex eoipso largiri. Omnis enim auarus impius

* flendum.

Iob. 1. Eccli. 5.

impius est,& sibi & cæteris nocens. Nihil enim intulimus in hunc mundum, verum quia nec auferre possumus quicquã. Habentes autem alimentũ, his contẽti simus.) Frustra mortales homines copię studere,& locupletes fieri velle aperta voce declarat, cùm sciant nihil se proprium habere in mundo. Cui rei proficit humana cupiditas, nisi quia ipsa sibi inimica existit? Nihil enim intulit mũdo, nihil auferre poterit. Quid sibi incutit solicitudinem,& quærit congregare? Talis hinc exiet, qualis venit. Quod etiã scribit Iob, & in sua
Iob.1. passione fatetur dicens: Nudus exiui de vtero matris meæ, nudus reuertar in terram, sit nomen domini benedictum. Quod si auari non retinerent in perniciem suã, pauci conderent quod pluribus possit proficere cum eorum ipsorum emolumento. ¶ Nam qui volũt diuites fieri, incidunt in tẽtationẽ & laqueum,& desideria multa,& inutilia & nociua, quæ demergunt homines in exitium & interitum. Radix enim omnium malorum est auaritia: quam quidam appetentes errauerũt à fide,& inseruerunt se doloribus multis.) Nihil tam asperum támque pernicioſum est quàm si ecclesiasticus, maximè qui in sublimi loco est, diuitiis huius seculi studeat: quia non solum sibi ipsi, sed & cęteris obest. Cõtrariam enim formam dat hominibus, necesse est enim multos imitatores eius existere ad perditionem. Quanto enim honorificentior ordine st, tanto magis suadet imitandũ se, maximè in hac re quæ in ista vita procliuis est. Auaritia enim omnia mala potest admittere. ideo radix omnium malorum est, quia vt desideria sua expleat, quod impossibile est, & maleficia & homicidia & obscœnitatem,& quicquid sceleris est perpetrat, nec ad prędens secura, quia semper cupida, & in futuro damnata. ¶ Tu autẽ homo dei hæc fuge.) Abscindere se hominem dei ab hac hortatur & præcipit, vt hic securus sit,& in futuro præmiis remuneretur diuinis. Non enim immerito coronandus est qui hanc spernit, quæ multis suadet. Sequere autem iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, tranquillitatem animi. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternã ad quam vocatus es, & confessus es bonam confessionem corã multis testibus.) Quoniam auaritia res iniqua est, hominem dei vt ab hac dissentiat, iustitiam sequi iubet atque pietatẽ, & alia quæ memorat. Non enim poterit hãc euitare, nisi his adhæserit quæ auaritiæ aduersa sunt. Quomodo autem fieri potest vt auarus fidelis sit qui operib' negat quód verbis fateri videtur? Vnde autem amator fraternitatis, cuius manus sunt aridæ? Quomodo vero patiens, qui semper ad aliena se tendit? Aut quatenus quietem animi possit habere, qui die noctúque auiditate cupiditatis incẽditur? Sed quia ab homine dei Timotheo iniquitas hæc aliena erat, bonum certamẽ fidei aggredi iubetur. Fidei enim victoria est, cum omnia vitia & crimina subiugantur, vt ad æternæ vitæ præmia veniatur: cuius confessio inter ipsa rudimenta fidei teste interrogãte & respondente monimẽtis ecclesiasticis continetur. ¶ Præcipio tibi in cõspectu dei, qui viuificat omnia & Christi Iesu qui testatus est sub Pontio Pilato bonam confessionẽ, vt serues mandatum immaculatum, irreprehensibile vsque in aduentum domini nostri Iesu Christi, quem suis temporib' ostendet beatus ille & solus potens rex regnantium, & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem,& lumen habitans inaccessibile, quem vidit nemo hominũ, nec videre potest: cui honor & potestas æterna, amen.) Magna vigilantia atque prouidentia præcepta dat rectori ecclesiæ. In huius enim persona totius populi salus consistit. Non solicitus de cura Timothei, tam circũspectus est, sed propter successores eius, vt exemplo Timothei ecclesiæ ordinationem custodirent: ipsi quoque futuris formam tradẽtes à semetipsis inciperent. Denique vt serues, inquit, mandatum immaculatum vsque ad aduentum domini nostri Iesu Christi. Quod sic adstringit, vt corã deo & Christo hoc se mandare testetur. Et vt terrorem incutiat, passionẽ Christi memorat. Cuius passionis reus necesse est fiat qui hoc spernit propter quod passus est Christus. Nec diem iudicij tacuit, quod prædestinato tempore futurum est dei nutu, quem solum beatum & potẽtem & regem regum & dominum pronunciat. Solus est enim ipse qui propriam & à nullo habet
Apoca 17. & 19. Ioan 1. Ioan.1.

acceptam beatitudinem atque potentiam, dominatum & regnum, necnon immortalitatem. Hæc omnia habet pater, similiter & filius à patre. Lumen autem inaccessibile solius patris est, quia nulli vnquam apparuit. Deniq; subiecit: Quẽ vidit nemo hominum, nec videre potest, non quia aliud lumen filij sit: quippe cum in psalmo scriptũ sit: Et in lumine Psalm.35. tuo videbimus lumen, hoc est lumen patris esse in filio. sed quia nemo videt patrem, ac per hoc inaccessibile habitat lumen. Nõ est enim ordo alicui videndi patrem, nisi Christo, qui de deo est, hic vidit deum. Filius autẽ, quia omnia ipse agit,& apparere dicit & videri. Illud ergo peculiare patris est quod suprà dictũ est, cui honor & potestas æterna, amẽ. hoc est, verum. ¶ Diuitibus huius seculi præcipe non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarũ, sed in deo viuo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum in voluptate operum bonorum, diuites esse factis bonis, faciles ad impertiendum, communicatores, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitã.) Vera vita illa est quam speramus futurã quæ non occasu, nõ temporibus terminatur. Aeterna est enim, merito vera appellatur. Hæc enim præsens imago vitæ est, non veritas. Et quia imago non omnino inanitas est, in hac vita illa acquiritur: & vt ad illam festinaretur, ex imagine quam præcellat veritas, addiscitur, quæ neque superbia, neque spe diuitiarũ attingitur, sed humilitate & spe dei qui hanc promisit. In ipso enim sperandum est, quia ipse præstat quæ vsibus sunt necessaria, non in ipsis copiis sed in authore earum. Quæ enim spes videtur in re caduca atque incerta? quippe cum aliquanti ex his discedant, qui autem in his manere videtur, nullum lucrum ex his capiunt in futurum, sed damnum, nisi cum indigentibus partiantur. Neque enim æternæ sunt, vt futuræ vitæ præponãtur. Sic superbos faciunt, quasi immortalitatem polliceantur. Resurrectionis exemplum habemus in Christo,& à multis non sic diligitur Christus sicut diuitiæ, quarum nullum exemplũ videtur quod aliquem à morte liberarunt. Christus nos rẽdemit, non diuitiæ. Ipse enim futuræ vitę instar ostendit, vt his omnibus spretis ipsum sequamur, vt ad immortales & cœlestes diuitias veniamus. Quare hoc niti debemus, vt bonis factis diuites simus, & his terrenis copiis spiritales diuitias acquiramus. Seminemus in terra, vt metamus in cœlis, vbi thesaurus collocatur æternus. ¶ O Timothee commẽdatũ custodi, deuitans prophanas vocum nouitates,& oppositiones fallaces nominis scięntiæ, quam quidam promittentes circa fidẽ exciderunt. Gratia tecum.) Eadem admonet, vt ea quæ supra dicta sunt seruentur, contraria autem religioni euitanda, quæ nomen tantum scientiæ vsurpant, fallaces in professione, vt decipiant simplices. Fidem enim simulant, à qua exciderunt, vt perfidiam inferant. Et manu propria subscripsit dicens: Gratia tecum. Amen.

Diui Ambrosij
MEDIOLANENSIS EPIscopi Commentarij in epistolam beati Pauli ad Timotheum. II.
Præfatio.

AAliam epistolam scribit ad Timotheum, vt iam eruditũ ecclesiastica disciplina,& quę spes sit promissionis, suo exemplo ad martyrium prouocet, & quia futurum est vt quidam à sana doctrina, eo quod dura illis videatur, ad fabulas conuertantur, id est, ad humana commenta.

CAPVT PRIMVM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PAulus apostolus Christi Iesu per voluntatem dei secundum promissionem vitæ, quæ est in Christo Iesu, Timotheo dilecto filio.) Huius rei gratia apostolum se Christi Iesu dei voluntate appellatum significat, vt quæ & quanta promissio in futuro in fide Christi sit edoceret, vt prędicatione eius cremētum faciat in saluandis disciplina dominica. Idonei enim serui sunt qui instantia sua & fide negocia dominorum suorū exaggerant. Quod ideo huic quasi charissimo filio scribit, vt huius rei imitator existat, eadē cæteris tradēs, vt per traducem successionē indeficiens sit idoneus doctor, per quē asserta veritas multos acquirat ad vitā promissam. ¶Gratia, misericordia, pax à deo patre & Christo Iesu domino nostro.) Grariam huic patris in miseratione exoptat, vt assit ei & Christi Iesu domini nostri, quia deus gratiā suā per Christum largitur, vt vna gratia sit vtriusq;. ¶Gratiā habeo deo meo cui seruio à proauis in conscientia pura, quod indeficientem habeā tui memoriā in precibus meis, nocte diéque multū desiderans te videre, memor lachrymarū tuarum vt gaudio replear, recordationem accipiens eius quæ est in te synceræ fidei, quæ habitauit primùm in auia tua Loide, & matre tua Eunice, certū autē habeo quod & in te.) Quoniā dignū est meminisse bonorū, idcirco deo gratias agit, quia memor erat Timothei viri mirabilis, vt etiā hoc ipsum dei donū sit. Non enim sine merito est qui cogitat de bonis viris. Et quia idē deus Christianorū est qui erat Iudæorū, ei se deo gratias referre testatur, cui à proauis famulatus est. Quādo enim hoc sperabāt progenitores eius quod hic cœperat prædicare, vna eorū fides est. Et quia in parentū successit seruitia, & quia in his erat adhuc cū illi deo seruirēt, rectè ait. Cui à proauis seruio. Quomodo? In conscientia pura, inquit. Sic enim aliquando persecutus est ecclesiā, vt dei amore hoc ageret non maleuolētia. Nam simili modo, & in epistola ad Hebræos scriptū est, quia Leui qui decimas accepit, decimas dedit Melchisedech, quia in Abrahæ, inquit, lumbis erat Leui quādo decimas obtulit Melchisedech. Ita & hic à proauis deo se dicit seruisse, quia & Leui in proauo decimas dicitur obtulisse. Est enim pater Leui Iacob, auus Isaac, proauus Abraham. Multum ergo se memorē Timothei profitetur, & auidè illum desiderare propter lachrymarum eius recordationē, quas amore fuderat apostoli, sicut intelligitur, recedentis à se. Non immerito ergo amantē se desiderat, vt gaudio impleatur ex cōmuni lætitia caussa fidei synceræ, quā & in auia eius, & in matre fuisse significat, certissime & in eo. Omnis itaq; hic affectus propter fidem est quæ erat in eis inuiolata. ¶Qua de caussa admoneo te vt recrees donum dei quod est in te per impositionem manuū mearum. Non enim dedit nobis deus spiritum timoris, sed virtutis & dilectionis & sobrietatis.) Propterea se parentū eius synceritatem fidei significat memorasse, vt fortiorem hunc faceret. Quis enim laudem illorum audiens quorum in eo ipso particeps est, non crescat, addens animum huiusmodi viribus. Sic ergo recreat in se donum gratię dei acceptum per ordinationem presbyterij, dum animum suū confouet mentis alacritate, gaudens in semetipso sicut in nouitate ordinationis gaudetur. Denique subiecit: Nec enim, inquit, dedit nobis deus spiritum timoris, sed virtutis. Innouatus enim homo exit de timore, accipiens spiritum lætitiæ propter iustificationem, quia omnis iniustus in timore est, non fortis, sed infirmus: non in dilectione, sed in odio, nec in mentis sobrietate, sed errore saucius. Si autem his caruerit, per fidem & fortis & dilectus & sobrius erit. ¶Noli itaque erubescere in testimonium domini nostri, neque in me vinctum eius.) Constantiam habendam docet, nec trepidari debere in professione. Non est enim vnde erubescatur in ea: quia si homo visus est Christus, gestis tamen apparuit deus: & si crucifixus est, resurrexit tamen à mortuis, & multis videntibus suscipiente eum nube in cœlum ascēdit. Non est ergo infirmitatis caussa, sed potestatis: quia vbi putatur imbecillitas, ibi apparet potentia. Itaque stultè infirmatus dicitur, qui vicisse probatur. Hoc modo nec in apostolo est quod ad ruborem pertineat: quia si pressuris & cædibus humiliatus dicitur, ex illa parte confundit obtrectatores suos qua in signis ac prodigiis nutu mirabilis peruidetur: vt intelligatur non infirmitate humiliari, sed volūtate ad quendam meritorum profectum. Idcirco enim deus seruos suos ab iniquis humiliari permittit, ne illis iniustè præmia dare videatur. ¶Sed collabora in euangelio secundum virtutem dei, qui nos saluos fecit.) Quoniam virtute dei victa est mors, vt nos salui esse possimus: iuxta hoc ergo conuenit vicē nos ex aliqua parte reddere redēptori. Quia enim ad omnia ei beneficia respondere non possumus, vel legationem eius fideliter & instanter agamus. ¶Et vocauit vocatione sancta.) Vocatio sancta est, cū electi sunt ad gubernandū populum sanctū dei. Ad sanctā autē senior vocatur qui dux eligitur sanctitatis. ¶Non secundum merita nostra.) Verum est, quia si ad liquidū quæras, nullus hominum dignus potest videri vicarius esse Christi. Omnes enī quos elegit, prius fuerant peccatores. Quantū ergo ad comparationem cæterorū pertinet, hi digni inuenti sunt: quantū verò ad rem ipsam, omnes indigni sunt. ¶Sed secūdū propositum suum, & gratiā quæ data est nobis in Christo Iesu ante tēpora secularia.) Quoniā dignatione sua deus olim decreuit peccatores saluos facere. Prescius enī fuit deus quid futurum esset in homine anteq; faceret eū, & peccaret, quomodo redintegraretur prædestinauit, quo tempore, & per quos & qua ratione saluari possint: vt neq; merito suo qui saluantur, neq; horū per quos vocantur, sed dei gratia istud donū prestari videatur per fidem Christi. ¶Nunc vero declarata per illuminationē aduētus saluatoris domini nostri Iesu Christi.) Donū dei quod ante tēpora secularia latebat in mysterio, incarnatione & aduentu Christi declaratū testatur, quando cœperunt homines remissa peccatorū accipere. ¶Qui destruxit quidē mortē, illuminauit autē vitā æternitate per euangeliū, in quo positus sum ego prædicator & apostolus, & magister gentium.) Qua ratione saluū fecit populum suū Christus, ostendit dicens, quia mortē destruxit, quæ erat hominis inimica, ne ab inferis posset resurgere: tum demū vitā illuminauit æternitate, vt resurgēs à mortuis iam mori non possit. Obscura enim vita est quæ tēpore definitur, dū foporatur, dū ignorat, dum male versatur. Et quomodo illuminetur vita ostendit, quia per euangeliū credētibus datur æternitas, magistro gentiū prædicāte. ¶Quā ob caussam & hæc patior.) Prædicans dei donū, diabolum patitur inimicū, vt pressuras ei exuscitet, quia populum de faucibus eius eruit. ¶Sed non confundor.) In hoc securus, quia pro tribulationib' magna promissa merces est, nō cōfunditur, sed gloriatur in pressuris. ¶Scio enim cui credidi, & certus sum quia potens est depositū meū custodire in illa die.) Hoc est quod dicit, qua spe & fiducia magnificētię saluatoris secur' est, quia quod cōmēdat illi, in tuto est. Quid autē illi cōmendat, nisi salutē suā, vt hic pro illo patiēs, salutem inueniat penes illū cū cœperit iudicare, vt puniēs infideles, istū dignū ęterna vita pronuncier? ¶Formā habēs sanorum verborū quæ à me audisti in fide & dilectione quæ est in Christo Iesu, bonū cōmendatū custodire per spiritū sanctū qui habitat in nobis.) Præcepta sua cū gestis formā appellat salutaris doctrinę: quā istū sequi mandat, vt custodiat ea spū sancto fauēte. ¶Scis hoc quod auersati sunt omnes à me qui in Asia sunt, ex quibus est Phygelus & Hermogenes.) Hi quos memorat, fallacia pleni erant. Simulabant enim amicitias Apostolo, vt adhærentes ei addiscerēt vnde illi calumniam facerent, aut per alios immitterent. Qui posteaquam viderunt manifestatos se, recesserunt ab eo. ¶Det misericordiam dominus Onesiphori domui, quia sæpe me refrigerauit, & super catenam meam nō erubuit.) Duplici genere refrigerium hoc intelligendum est, quia & in necessitate custodiæ solatio suo refrigerauit eum, & siqua illi opus erant, siue indigentibus, ministrauit. Spe enim eorum quæ promissa sunt, non puduit illum accedere & requirere hominum positū in custodia. *Illi* enim quos supra memorat, quia erubescebant de cruce Christi, in necessitate deseruerunt Apostolum. ¶Sed cum esset Romæ, solicite

Roma. 8.

Hebr. 7.

2. Tim. 2.

licite me quæsiuit,& inuenit.det illi dominus misericordiã inuenire apud dominum in illa die.) Romam veniens Apostolus,cum appellasset Cæsarem,à militibus custodiebatur. Tunc enim eum Onesiphorus charitatis causſa & magisterij,magna diligentia requisitum inuenit.Cuius visitatio tam acceptabilis fuit Apostolo vt eum sic domino commendet, vt inueniat misericordiam apud dominum in die iudicij: vt sicut Apostolum requirens inuenit, ita & misericordiam quærens inueniat apud iudicem.Hoc enim orat, vt præstet ei dominus pater cœli & terræ inuenire gratiam apud dominum humani generis, filium scilicet. Tale est hoc,quale xix.cap. & illud in Genesi, Et pluit, inquit, dominus sulphur & ignem super Sodomã & Gomorrã à deo de cœlo. ¶ Quanta autem Ephesi ministrauerit, melius tu nosti.) Quoniam solent quidam personis magis quàm causſis seruire, volentes gratificari maioribus, ideo Apostolus Onesiphori bonum generale ostendit,ne videretur forte personæ se commendasse dum Apostolo ministrauit, cum constaret illum magnanimum omnibus fuisse.

CAPVT SECVNDVM.

IAm ergo fili mi,cõfortare in gratia quæ est in Christo Iesu:& quæ audisti à me per multos testes,hęc commenda fidelibus hominibus qui idonei erunt & alios docere. Constantem hunc & robustũ esse præcipit in docendo gratiã dei,quæ data est in Christo Iesu,& non solum in gratia, sed etiam in mysteriis quæ sunt de Christo,arcana fidelib⁹ ac dignis tradi vult,qui alios possint docere,non passim vulgaribus ac negligẽtibus. Magna enim cura eligendus est doctor. ¶Labora vt bonus miles Christi Iesu.Nemo enim militans deo, obligat se negociis Matth.6. secularibus, vt placeat ei cui se probauit.) Manifestum est quod dicit,quia nemo potest duobus dominis seruire. Negocia enim secularia auaritiæ seruiãt necesse est: & nisi mẽtiri fuerint,transigi se non possunt. Est ergo,sed leue peccatum. Ecclesiasticus autem idcirco deo se probat vt huic deuotus,officium impleat quod spopõdit,in dei rebus solicitus,à seculari negocio alienus.Non enim conuenit vnũ duplicem professionem habere. ¶Et nisi certet quis, non coronatur,nisi legitime certauerit.) Dei militem tam exercitatum vult esse in dei operibus,vel officio deputato, vt possit ad gloriæ meritum peruenenire: tota mente vigilantem diuinis obsequiis, præsentia spernentem, cœlestia diligentem.Ad hoc enim se probauit,vt hic laborans remuneretur in cœlis.¶Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere.Intellige quæ dico, dabit enim tibi dominus in omnibus intellectũ.) Tantæ abstinentiæ sanctus fuit Timotheus,vt etiam à licitis se temperaret.Hoc enim vult intelligi,quia à participatione gazophylacij se abstinebat, 1.Corin.9. cũ hoc dominus decreuerit vt qui Euangeliũ annũciãt,de euangelio viuant.Ideo Apostolus prius hũc sumere præcipit qui primus est,& sic cæteris distribuere. ¶Memor esto Christum Iesum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secundum Euangelium meum,in quo laboro vsque ad vincula quasi latro, sed verbũ dei non est alligatum.) Quoniam multi futuri erant filij diaboli, qui filium dei incarnatum negarẽt: idcirco hoc memorat, quoniam fallaciter sub nomine apostolorum hoc asseuerare nituntur.Subiecit, secundum Euangeliũ meum,vt excluderet malæ mentis falsa colloquia. Nec enim plus hæreticis credendum est de apostolis, quàm his ipsis de prædicatione sua testantibus quam prædicationẽ cum labore se agere quæritur.Pressuris enim tribulabatur & carceribus,eo quòd tam Iudæos quàm gentiles offenderet,sicut illis videbatur incredibilia prædicando. Iratos enim habebat Iudæos propter legem, quam cessare docebat. Gentiles autem inimicos faciebat, quia vnum deum prædicabat in Christo. Vnde quasi latronẽ hunc tractabant, alligantes, claudentes si posset tacere,nescientes quia verbum dei alligare nõ poterant. Deniq; sæpe clausus non dispendium fecit, sed lucrum . Neque enim defuit cui prædicaret in carcere: vt quos libere inuitare ad fidem non posset,in vinculis positus pascꝛet dei verbo. ¶Ideo omnia suffero propter electos, vt & ipsi salutẽ consequantur, quæ est in Christo Iesu,cũ gloria cœlesti.) Vt prædicatione sua saluaret homines prędestinatos ad vitam, exitiis erat subiectus,sciens profectum se habiturum quæsitæ salutis illorũ. ¶Si enim commortui sumus, & conuiuemus. si sustinemus, & cõregnabimus.) Sic posse ad immortalitatem & gloriam Christi peruenire significat,si in forma baptismatis,manserimus,vbi omnia delicta moriuntur vt innouati omnia vitia vetera & crimina fugiamus, vt authoris secuti vestigia, peccatis mortui videamur.Si verò additum fuerit ad causſam, vt & tribulationes ac pressuras non ægrè pro nomine domini patiamur, sustinẽtes hæc simul cũ illo regnabimus. Dignum est enim vt qui pro illo opprobria patitur & exitia,in regno eius gloriosus appareat. ¶Si negam⁹,& ille negabit nos.) Verum est quia si minime confessi illum fuerimus coram hominibus,tunc dicet & ipse nobis in illa necessitate futuri iudicij: Nescio vos.Hæc est punitionis significatio. ¶Si nõ credimus,ille fidelis permanet:negare semet- Matth.25. ipsum non potest.)Nemo potest domino auferre quod habet.Quis enim illo fortior est, per quem omnia extiterunt? Nec addi potest perfecto, quia non illi aliquid præstat qui credit in illum: quomodo nihil aufert ei qui nõ credit in illum . Quicquid ergo agitur ad profectum nostrũ pertinet, ne in ignorãtia maneamus.Nec enim à nobis firmatur, cùm ipse ex se & apud se firmus sit. ¶Hæc admone cõtestãs corã domino, noli verbis pugnare.Ad nihil enim vtile est nisi ad subuersionẽ audientium.) Contentiones vitãdas monet, præcepta autem danda sub dei timore & terrore, quia contentio potest adhuc minus stabilitis generare scrupulũ. Soleant enim in contentione talia opponi elimato maleuolẽtiæ ferro, vt moueant animos incipientium fratrum. ¶Solicite cura temetipsum, vt probabilem exhibeas deo operarium, non impudoratũ,recte tractantẽ verbum veritatis.) Quoniam sunt aliqui qui dicant contentionem audientibus prodesse, Apostolus autem sciens magis obesse,hoc mandat,vt vnusquisque hoc curet, vt spreta altercatione semetipsum probabilem faciat,impudoratos appellans eos, qui contentionibus nitũtur . Necesse est enim vt contẽtio extorqueat aliquid imò multa quæ dicantur contra conscientiã, vt intus in animo perdat,foris victor abscedat. Nemo enim patitur se vinci licet sciat vera quæ audit. Rectè autẽ tractat, & bona conscientia,qui volẽtibus loquitur & pacificis.Collatio ergo inter dei seruos esse debet,non altercatio. ¶Prophanas autem vocum nouitates deuita, plurimum enim proficiẽt ad inanitatem.sermo enim eorum sicut cãcer serpit.) Hoc idem adhuc prosequitur, vt contẽtiones vitẽtur. Nec enim congruit vnius fidei viros habere contentionẽ, sed in tractatu patiantur se inuicem, & consentiant bonis dictis.Si quid autem improbabile videtur,cum pace dissimuletur.Aduersarij enim & dissidentes solent se inuicem prouocare, ex quibus vnus catholicus est, & alter prophanus. Hic ergo catholicus,cui Apostolus mãdat vt spernat & declinet à fabulis inanibus, quietus debet esse, vt semper de conscientia verba emittat,nec patiatur se corã impia verba depromi . Dant enim quibusdã occasionẽ vt in peius proficiant.Non enim desunt qui audientes prophana,concipiãt cogitatũ malũ:ideoq; obest contẽtio. ¶Ex quibus est Hymenæus & Philetus , qui deerrauerunt à veritate, dicentes resurrectionẽ iam factã esse,& fidẽ quorũdã subuerterũt.) Nunc ipsorum quorum causſa vitandas contentiones monet,prodidit nomina, quos & prophanos & impios designauit,errantes à veritate.Hoc enim negabant quod palam est Christianorum, vt credãt se in futurũ à mortuis resurgere. Hi autem,sicut ex alia scriptura docemur, in filiis fieri resurrectionẽ dicebant,quibus non deerat qui assensum præstaret peruersum contra fidẽ quam in primordio fuerat cõsecutus. ¶Firmum tamen fundamentum dei stat, habẽs hoc signaculum.Cognouit enim dominus quæ sunt eius, & discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomẽ domini.)Fũdamentum dei fides est, quæ continet quæ promisit deus, quæ fides non poterit infringi perfidorum & hæreticorum commentis.Quamuis enim hi negent futura quę credimus, deus tamen dabit quæ credimus daturum illum, teste promissione eius.Signaculũ itaq; promissionis dei, fides nostra est, quæ firmat dei verba.In die iudicij cognoscet deus qui habent

Universidad de Deusto
Biblioteca

habent signum eius, dissentientes à perfidorum & hæreticorum iniquitate, quę dei promissionem infirmare se putat. Num.16. Nihil enim tam iniquum quàm dei fidei contraire. Sic & Dathan & Abiron & Chore dictum est à Moyse, cum contra dei præceptum offerre sacrificia præsumerent. Cognouit itaque dominus quæ sunt eius. Quo dicto ostendit quæ pernicies maneret eos qui dei verba inuerterent. ¶In magna autem domo non solum sunt vasa aurea & argẽtea, sed & lignea & fictilia, & quædam in honorem, quædam autem in contumeliam.) Hoc dicto significauit in ecclesia diuersos esse homines. Quosdam bonos & summos viros, quos in auro intelligi vult. Quosdam bonos tantum, quos in argento designat. Alios verò non bonos, quos vasa lignea & fictilia appellat, quod nulli ambiguum puto. Nam in Corinthiorum hoc ecclesiæ probat frequens sermo obiurgantis apostoli. Nunc autem in ecclesia nostra palam est, & in templo Hierosolymis, in quo typus erat ecclesiæ, manifestis lectionibus approbatur. Erant enim ibi Sadducæi, ex quorũ radice erant Hymenæus & Phyletus. De quorũ praua sententia cum apostolus esset locutus, statim hoc subiecit, vt non esset mirabile in ecclesia videri homines dissentientes. Nam & in Corinth. ecclesia de qua dixi, quidam erant qui dissentientes resurrectionem negabãt. Insenus tamen Nouatianus, vt errori suo blandiatur, aliter hoc intelligendum tradit, vt domus magna totus mundus significari credatur, quia habet hominum diuersitatem: cum constet apostolum exemplo vsum domus diuitis & opulentis, quæ quamuis copiosa sit, habet tamen vasa lignea & fictilia. Hoc modo & ecclesia quanquam sancta dicatur, habet tamen & vitiosos, & praua sentientes, sicut superius memoraui. Quos contumelia dignos ostendit, non tamen perituros, sed purgandos per ignem, quia domui ex aliqua parte necessaria sunt. Nouatianus autem elatus superbia, vt ecclesiæ suæ veritatẽ & sanctitatem generalem defenderet, hoc modo intelligẽdum decreuit, quasi ecclesia penes ipsum sit, & cunctos habeat purificatos propter illas caussas quibus nos innocentes accusat. Sed quid opus erat hoc loco de mundo aliquid dicere aut vt quid affirmaret mundum domum magnam significans? Nam dicit dominus apostolis: Non estis de mundo, ego autem elegi vos. Quomodo igitur intra mundum concludendi sunt, qui negantur de mundo esse? Et idem apostolus: Quo, inquit, mihi de iis qui foris sunt, iudicare? Ioan.15. 1.Corin.5. Nam in vna domo omnes sub vno sunt nomine. Vno enim domini sui nomine censentur omnes. Mundus autem diuersæ professionis continet homines, ita vt dispares profiteantur se habere deos & dominos. Non ergo domum magnam mundum dixit, sed ecclesiam, in qua omnes sub vnius domini sunt nomine. ¶ Si quis ergo purgauerit semetipsum ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, vtile domino ad omne opus bonum præparatum.) Nunc alia hæresis fraude sua conuincitur, quæ asserit animas quasdam natura esse malas, quæ ad bonum cogi non possint: cum hic dicat posse malos immutari in bonum, & sordidos purificari. Poterant enim Hymenæus & Phyletus mundare sensum suum si voluissent, vt fierent vas sanctificatum præparatum in honorem. ¶ Iuuenilia autem desideria fuge.) Iuuenilia desideria aduersa sunt. Sunt enim voluptates mundanæ, quæ omnibus illecebris mancipatæ sunt ac per hoc à dei seruo fugiendæ sunt. ¶ Sectare verò iustitiam, fidem, charitatem, pacem cum iis qui inuocant dominum de puro corde.) Hæc sectãda iubet, quæ iuuenili ætati deuia videntur & aspera. Qui enim iustitiam elegit, ei nihil facit contrarium: & qui fidem diligit, seruat mandata. Qui autem charitatem sequitur, omnibus humilis est. Pacis verò custos nullum lacessit ad iurgium. ¶ Stultas autem & ineruditas quæstiones 1.Timo.4. ad Titũ.3. deuita, sciens quia generant lites. Insensatæ quæstiones partim infidelium, partim hæreticorum sunt, aliorum ex parte infidelium, quæ modestos homines cogunt ad litem. Immutantur enim nimia contradictione impietatis eorum, & irati dicunt aliquid contra præpositum suum. Nam solent quidam, hæreticorum patientiam fingere, quamuis à catholico non possint audire aliquid asperum, vt commendent praua sua colloquia, ideo dissimulandum ab his est.

¶ Seruum autem domini non oportet litigare sed mitẽ esse ad omnes, docibilem, patientem, modestum, corrigentem eos qui diuersa sentiunt, nequando det illis deus pœnitentiam ad agnitionem veritatis, & resipiscãt à diaboli laqueis capti ab eo ad ipsius voluntatem.) Hæc nulla indigent interpretatione. sunt enim manifesta. quantum tamen profit modestia, declarauit. Si enim hoc in quibusdam hæreticis placitum est, quia humiles videntur: quantomagis laudabile & fructuosum erit in catholico si fuerit mitis, in quo & sensus vtilis, & grauitas imitanda perspicitur?

CAPVT TERTIVM.

HOc autem scito, quia in nouissimis diebus instabunt tẽpora periculosa, & erunt homines sui tantum amatores, auari, insolẽtes, superbi, blasphemi, parentibus non obsequẽtes, ingrati, impij, sine fide, sine dilectione, criminatores, incontinentes, immites, bonorum inimici, proditores, proterui, tumidi, amatores voluptatum magis quam dei, habentes formam pietatis, virtutẽ eius abnegantes: & hos deuita.) Prophetia est hæc sancti apostoli, in qua præuidit quanta mala futura essent hereticorum & Iudæorum. In his enim omnia ista quæ inimica fidei sunt denotantur. Ipse enim Apostolus dixit: Quo enim mihi de iis quæ foris sunt, iudicare? Qui enim male de deo sentiunt, & non timent quod ad iniuriã eius pertinet profiteri, quomodo in conuersatione humana possunt esse beneuoli? Ideo enim dixit: Habentes formã pietatis, virtutem autem eius abnegantes, quia profitentur quidem semetipsos Christianos, cum sint & nequissimi operis, & sensu peruersi. Non enim in professione magis quàm in gestis laus dei & virtus est. ¶ Ex his sunt enim qui irrepunt in domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes.) Quamuis omnibus hæreticis hoc conueniat, vt subintrantes domos mulieres subdolis & versutis verbis capiant, vt per eas viros decipiant more patris sui diaboli, qui per Euam Adam circunuenit: Manichæis tamen præ cæteris congruit. Nulli enim tam importuni, tam fallaces, tam captiosi sunt quàm ipsi, quos constat aliud colere & aliud profiteri, aliud intus gerere, & foris aliud vindicare. Nam sanctimoniam defendunt, & lege sua fauente turpiter viuunt. Misericordiam laudant, cum inter se iniusti deprehendantur. Mundum spernendum asserunt, & semper accurati procedunt. In iciuniis insistere se iactanter prædicant, cum omnes saginati videantur, tantum quod arte quadam pallidi cernuntur, vt fallant. Hæc ergo Apostolus maxime de his prophetauit, quos constat apostolorum tempore non fuisse, sicut nec Arrianos, quippe cum Diocletianus imperator constitutione sua designet dicens, Sordidam hanc & impuram hæresim quæ nuper, inquit, egressa est de Persida. Hi inueniunt mulieres præ vanitate nouum aliquid desiderantes audire, & per ea quæ placida sunt, suadent illis fœda & illicita. Cupidæ enim sunt discendi, cum iudicium non habeant probandi, hoc est semper discere, & veritatis scientiam non habere. ¶ Quemadmodum autem Iannes & Mambres restiterunt Moysi, Exodi 7. ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, sed non proficient amplius. Ignorantia enim eorum euidens erit omnibus, sicut & illorum fuit.) Exemplum hoc de apocryphis est. Iannes enim & Mambres fratres erant magi vel venefici Aegyptiorum, qui arte magiæ suæ virtuti dei quæ per Moysem agebatur, æmulatione commentitia resistere se putabant. Sed cum Moysi virtus in operibus crescceret, humiles facti confessi sunt cũ dolore vulnerum, deum in Moyse operatum. Vnde similiter & hos nõ amplius proficere in impietate assertionis suæ dicit, quia imperitia eorum palã fiet & seductio: & licet inuiti, confitebuntur tamen suam imperitiam in vltimo. ¶ Tu autem assecutus es doctrinam meam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem patientiam, persecutionem, passiones.) Eorũ vult esse æmulũ quæ enumerat. Hæc enim in vltimo non ad pœnitentiã, sed ad lætitiam proficient. ¶ Qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconio, Lystris,

Universidad de Deusto
Biblioteca

stris, quales persecutiones sustinui: & ex omnibus liberauit me dominus. Sed & omnes qui volunt pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Nequam autem homines & deceptores proficient in peius, ipsi errantes, atque alios erroribus inuoluētes.) Ideoque & quanta passus sit memorat, vt auxilia dei ostendat quibus defendit & tutos præstet seruos suos ab impudentia sathanæ, vt securos illos faciat, & erigat, ne timeāt quæ irrogari possunt à perfidis, sed in persecutione alacres sint, certi quia omnes qui in Christo recte conuersantur, odio habētur etiam à corporis sui membris. Mali autem in deterius proficiunt, dum vident multos sibi dare assensum, ita vt cæteros in errorem mittāt. Dum enim sciuntur esse mali & deceptores, & nihilominus florere & prosperari in mundo, attrahunt quosdam, vt imitatores eorum efficiantur, non solum in propriis erroribus puniendi, verumetiam in horum quos exemplo suo depērdunt. ¶ Tu vero perseuera in iis quæ didicisti, & quæ tibi credita sunt, 2.Pet.1. sciēs à quibus didiceris, & quia ab infantia sacras literas nosti, quæ possunt te erudire ad salutem.) Multum prodesse B significat veteris testamenti habere notitiam. Ipsas enim sacras literas dicit, quæ Christi personam insinuant, & incarnationem eius ad salutem hominum redimendam declarāt. Hortatur enim vt in his proficiat. Antiquitas enim hæc robur est nouitatis: sciens quia à quo didicit, firma est authoritas. Signa enim & prodigia vidit facta per eum, quibus omnis sermo succumbit. ¶ Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad doctrinam, ad correptionē, ad redintegrationem, ad eruditionem quæ est in ipsa iustitia, vt paratus sit homo dei ad omne opus bonum consummatus.) Manifestum est, quia omnis scriptura cuius deus author ostenditur, vtilis est. Ad hoc enim data est vt proficiat imperitis, & instauret deformes, attrahens iniquos ad iustitiam, vt homo dei in omni opere bono perfectus sit. In nouo enim homine gradatim proficiens constituit illum hominem dei.

CAPVT QVARTVM.

TEstor coram deo & Christo Iesu, qui iudicatur C est viuos & mortuos, & aduentum ipsius, & regnum eius, prædica hoc verbum, insta opportune, importune, argue, hortare, increpa, in omni magnanimitate & doctrina.) Tam solicite mandat inuiolate prædicandum dei donum, vt cum testatione dei patris & Christi filij eius hoc moneat curandum, instandúmque in eo, vt assidua prædicatione & crebra obiurgatione cum opportunitate prouocet ad meliorem profectum: & vt facilius arguenti assentiant, sine amaritudine hoc agendum hortatur. ¶ Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria magistros sibi aggerent, prurientes auribus: & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas verò conuertentur.) Et hæc simili modo prophetia est sancti apostoli, qui præscius futurorum instandū in doctrina solicitè præcipit, vt formati in fide, & bonis operib' eruditi in disciplina sana, robusti maneāt, vt postremo tempore cum quidam à veritate ad errorem conuerti cœperint, immobiles perseuerent. Tales enim futuros di- D cit qui pro desideriis suis doceri se velint, vt à magistris constantibus & veracibus ad hos conuertantur qui hæc illos doceant quæ libenter audiant, quia veritas illis aspera videbitur, vt relicta sana doctrina fabulis vacent. Nolunt enim argui maligna opera sua, quare tales volunt magistros qui seruiant moribus eorum. Pruriunt enim aures eorum vt audiant fabulas vanitatum compositas sub nomine doctrinæ: quibus delectentur. Quod nullis tam proprium est quàm Manichæis, qui nescio quæ habent diuersa commenta inflatis nominibus, nuncupata, cum sint res friuolæ, & quædam delyramenta. ¶ Tu vero sobrius esto, in omnibus patiens, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum exple. Ego enim iam delibor, & tempus solutionis meæ instat.) Admonet & hortatur vt vigilet, in disciplina ecclesiastica viriliter agat, scripturas explanet, vt prudentes & eruditi inanes fabulas vitent. Apostolus enim sciens passionem suam imminere, exemplum piæ conuersationis & sanæ doctrinæ in sancto Timotheo vult relinquere, vt per traducē nunquam deessent doctores idonei: passionem tamen suam A delibationem appellat. Deo enim immolatur, qui pro eius iustitia patitur. ¶ Certamen bonum certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: quod reliquum est, reposita est mihi iustitiæ corona, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.) Omnia quæ sibi & cæteris vtilia essent & prospera, seruasse se memorat. Non solum enim in verbis, sed & in operibus formam se præbuit audientibus: vt & authori suo veritate prædicationis fidelis dispensator existeret, & contra mundi principes & potestates omni solicitudine & peritia colluctatus, exemplum quomodo vincerentur relinqueret vt inuiolata doctrina, & agonis legitimum certamen dignos illos faceret coronari, quia deus iustus iudex dabit amplissima præmia diligentibus se, & expectantibus filium eius de cœlis. ¶ Solicitus esto venire ad me q̄ Colos.4. primum. Demas enim me dereliquit, diligens hoc seculum, & abiit Thessalonicam, Crescens in Galatiā, Titus in Dalmatiam. Lucas est mecum solus. Marcum assume, & adduc B tecum. est enim mihi vtilis in ministerio. Tychicum autem misi Ephesum.) Cum constet omnem institutionem viri ecclesiastici in epistola contineri, prōpter multā tamen charitatem præsentiam eius desiderat. Marco autem idcirco testimonium dat, quia memor est præteritorum eius laborum. ¶ Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tēcum, & libros, maximè autem membranas.) Apostolus natura Iudæus fuit, nec quicquam habuit alienum. Vnde ergo illi penula? Sed quia erat à Tharso, quos constat in societatem Romanorum receptos vt decætero appellarentur ciues Romani, idcirco necesse est eos & curiam habere, in quam more Romanorum penulati conueniant. Quicunque enim illo tempore cum muneribus obuiam exissent Romanis, immunitate perpetua donati, ciues Romani & fratres eorum nuncupabantur, teste eodem Apostolo. Potest ergo fieri vt si non suam, quia totum se legi dederat, patris sui haberet penulam. ¶ Alexander ærarius multa mala mihi ostendit. reddat illi dominus secundum opera sua: quem & tu deuita. Valde enim resistit verbis nostris.) Alexander iste & Demas supradictus collegæ fuerunt. Hi prius cum Apostolo erant simulantes illi amicitiam: & quia fallaces tēpore probabantur ambo ab eo recesserunt. Hic autem ærarius, qui audacior erat in malis, sic ab eo recessit, vt & contradictor verborum eius existeret. Qui ergo Apostolo aulus erat contradicere, non immerito euitandum hunc admonet, dei iudicio istum dimittens. ¶ In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt. nō illis imputetur.) Prēssuram & tribulationes sibi illatas, defensionem suam nuncupat. Passio enim Christianis vita est, & persecutio defensio. Pressura enim illata pro iustitia, defendit illum in die iudicij, reos conditueus perfidos. Inter ipsa ergo initia illatæ pressuræ derelictum se conqueritur: & quia scit hanc esse consuetudinē, non illis vult imputari, quia & dominum à Iudæis apprehensum discipuli reliquerunt: quippe cum scriptum sit in propheta: Percutiam pastorem, & dispergētur oues gregis. ¶ Dominus autem astitit mihi, & confortauit me, vt per me Zacha.13. prædicatio impleretur, & audirent omnes gentes.) Propter quod domini Christi auxiliis munitum se dicit, & auctum virtute, vt prædicationem impleret in omnibus gentibus: idcirco ignosci petit eis à quibus derelictus est in necessitate: vt bene acceptus à deo, vindictam nō quærat. Hac enim causa amplius adiutū se credit à deo, quia derelictus est ab hominibus. ¶ Et liberatus sum de ore leonis. Liberauit me dominus ab omni opere malo, & saluum faciet in regno suo cœlesti. cui gloria in ęternū, Amē.) Similiter dicit & Petrus 1.Pet.5. coapostolus eius quia aduersarius noster diabolus circuit fremens, sicut leo quærens quē deuoret. Sed quia in Apostolo occasionē non inueniebat qua illū deciperet, per filios suos pressurā illi incitabat & pœnas: vt si nō quasi peccator, vel quasi iustus de hac tamen tolleretur vita, ne multos hortaretur ad fidem. Quod cum prope impleret, dei prouidentia liberatus Apostolus insultat illi, infirmum illum testificans, quia de ore eius ereptus est: quia quod cupiuit implere,

Universidad de Deusto
Biblioteca

plere,non potuit. Igitur dei auxiliis morti se ereptum gratulatur,& de prouidẽtia dei tam securus est,vt & de futuris tentationibus liberari se credat:& non solũ liberari ad præsens, verumetiam saluum se futurum in die iudicij,& regnaturum cum domino Christo in æterna secula. ¶Saluta Priscillam & Aquilam & Onesiphori domum. Erastus remansit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti. Solicitus esto ante hyemem venire.) Aquila & Priscilla hi sunt apud quos hospitatus operabatur manibus.Onesiphorus autem hic est,cuius testis est in prima epistola.Quid est tamen vt præsente apostolo qui mortuos excitabat, Trophimus infirmaretur ? Sed signa propter illcredulos facta sunt:& quia ex diuersis causis meritũ collocatur apud deũ, vt siue qui in tribulatione, siue in ægritudine deo gratias agit;nec ab aduersa parte suffragiũ quærit, vt proficiat meritis apud deum.Propter imbres autem & frigora commonuit vt autumno ad se veniret. ¶ Salutat te Eubolus & Pudens & Linus & Claudia,& omnes fratres . More consueto impleta est epistola salutatione fratrũ. Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo. Vale. Hæc subscriptio apostoli est: quod signum esse dicit in omni epistola . Et quia filius dei idẽ filius hominis est, & Iesus dicitur & Christus:vt & homo significetur & deus,duobus nominibus nuncupatur. Vtroque tamen nomine dignitas designatur : qua ratione sunt posita nomina.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPI-

scopi Commentarij in epistolam beati Pauli ad Titum.

Præfatio.

TItum Apostolus consecrauit Episcopum & ideo cõmonet eum vt sit solicitus in ecclesiastica ordinatione, id est, ad quosdam qui simulatione quadam dignos se ostentant vt sublimem ordinem teneant : simúlque & hæreticos ex circuncisione corripiendos.

CAPVT PRIMVM.

PAulus seruus dei, apostolus autem Christi Iesu, secundum fidem electorum dei,& agnitionem veritatis eius quæ secundum pietatem est in spem vitæ æternæ, quam promisit deus verax ante tempora seculária: manifestauit autem tẽporibus suis verbum suũ in prædicatione, quod creditum est mihi secundum præceptum saluatoris nostri dei. Tito germano filio secũdum communem fidem,gratia & pax à deo patre & Christo Iesu saluatore nostro.) Decretũ donum à deo quod ante secula promiserat, tempore saluatoris in prædicatione apostolorum manifestatũ declarat. Sic enim promiserat, quod etiam sibi creditum dicit, vt gentibus insinuaret prædestinatam misericordiã dei,vt & Titus verus eius filius,id est, secundum euangelium,(hoc est enim verum quod æternũ est) hanc dei voluntatem & solicite suscipiens prædicaret gratiam dei & pacem,vt accepto dono pacifici fiant cũ deo patre,quia omnia ex ipso sunt,& Christo Iesu saluatore nostro,quia ipse liberauit nos à morte.¶Huius rei gratia reliqui te Cretæ,vt ea quæ desunt corrigas,& cõstituas per ciuitates presbyteros,sicut & ego tibi disposui. Si quis est sine crimine, vnius mulieris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ,aut in obsequentes. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut dei dispensatorem, nõ proteruum,non iracundum,non vino deditum, non percussorem,nõ turpia lucra appetentem,sed hospitalem, benignũ, prudentem,iustum,sanctum,continentem, tenacẽ eius sermonis qui secundum doctrinam fidelis est,vt potens sit exhortari in doctrina sana,& contradicentes reuincere . Sunt enim multi & non obedientes,vaniloqui & seductores,maximè ij qui sunt ex circũcisione,quos oportet redargui,qui vniuersas domos subuertunt, docẽtes quæ nõ oportet turpis lucri gratia.)Manifesta sunt quæ lecta sunt.Episcopum enim & sanctum in operibus,& verbis prudentem ordinari vult vt & fratres exhortari possit,& contradicẽtes conuincere,maximè eos qui erant ex Iudeis,qui sub nomine Christi Iudaizare docebãt,quos alibi falsos fratres appellat. Renati enim in Christo non puri erant Christiani:partim enim legem,partim Christum venerari volebant.Hos dicit quia domos subuertebãt praua ista doctrina.Duplici etenim genere turpibus lucris studebãt, quia ideo hæc magis agebãt, vt placerent Iudæis,à quibus sumptus sperabant vt pecuniã lucrifacerent,& præputium. Hi erant quæstus eorum, sicut dominus dicit Iudeis:Ambulatis mare & aridam, vt faciatis vnum proselytum.Hæc duo turpia lucra appellat, quia qui sub nomine dei docet, non deuotionis causa, sed quæstus turpis lucri captator est . Similiter & qui per circũcisionem aliquem vult acquirere.Vnde alibi ait: Et gloria in pudendis eorum. ¶Dixit quidam ex ipsis proprius eorũ propheta:Cretenses semper mendaces,male bestiæ, ventres pigri. Testimonium hoc verum est. Quidam ex Cretẽsibus melioratus per disciplinam dominicam,quid sentiendum esset de Cretensibus indoctis expressit,quod & mali essent,& ocioſi vellẽt comedere . Malitia enim pasci volebant,qui cũ nihil prosunt,gestiunt & nocere . Duplex ergo malum est. Tales erant & Cretenses, vnde istum prophetam appellat, sed in causa Cretensium. Tam vera enim hunc de his asserit locutum,vt prophetam.Falli enim prophetam impossibile est. ¶Quam ob causam argue illos dure, vt sani sint in fide,non intendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominũ auersantiũ se à veritate.) Insistendũ præcipit in correptione illorũ,vt cõuerti possint,& illa sectari quæ iusta sunt, & legi dei condigna,auertẽtes se à Iudaicis fabulis: quia in lege nemo iustificatur apud eũ,quanto magis in mandatis hominum.Quicquid enim aduersum veritatẽ opponitur, humana inuentio est.Nescientes enim vim scripturarum, & interiora verborum legis,colorem sequuntur, non saporem. ideo fabulas dicuntur narrare,non veritatem . Putant enim nunquam recedendum ab iis quæ Moyses tradidit, vt puta de escis,aut coniugiis,aut neomeniis,aut sanguine mustelæ, vel domo immunda diebus septem, cum sciant primores suos Abrahã Isaac & Iacob sine his iustificatos, & dei amicos appellatos: & Ezechiele propheta contestãte,quia propter quod legem dei & iustificationes eius profanauerint, præcepta acceperint & mandata non bona, in quibus iustificari non possent.Vnde & dominus ait Iudæis : Quia hæc ad duritiam cordis vestri scripsit Moyses.Hinc est vnde & Petrus apostolus,Quid imponitis,inquit,iugum supra ceruices fratrum, quod neque patres nostri neque nos potuimus portare ? Nam si vtilia fuissent,tunc data essent quando sex in tabulis data est . Sed quia post tantã signa prodigiorum & legem editam irreuerentes & diffidentes & cerui cosi inuenti sunt; talia ac tanta acceperunt mãdata,in quibus respirare non possent. Hinc factum est vt & boni laborarent cum malis, accepturi mercedem.Hæc ergo pro vindicta data sunt, ita vt tempore quo promissum aduenit donum dei,misericordia dei relaxaret omnia quæ prius interdixerat. Quod non intelligentes Iudæi, sub iugo permanent: & quorundam libertatem his volunt vinculis obligare. Ideoque hos obiurgandos admonet, vt ab his auertantur. ¶Omnia munda mundis: his verò qui contaminati sunt & sine fide, nihil mundum, sed inquinata est eorum & mens & conscientia.) Istos mundos esse significat, qui & qua causa interdicta sunt norunt,& qua causa cõcessa sunt postea. Nam si in Geneſis primo cap. legitur, quia omnia quæ fecit deus, bona sunt : dubium non est quia & munda sunt . Qui verò non intelligunt,immundi sunt . Accusatores ergo scripturæ sunt. Si enim bona facta legũtur, cur interdi-

Matth.23.

Philip.3.

Epimenides

Ezech.20.

Marci.10.

Act.15.

Roman.14.

1.Timo.3.

terdicuntur quasi execrabilia? Si execrabilia non sunt, quia bona sunt: propter duritiam cordis interdicta noscuntur, quia indigni habiti sunt tota vti dei creatura. Nã qui à melioribus prohibiti videntur, horum mens & conscientia inquinata est, quia creaturam dei accusant, vt excusent semetipsos. Deum fatentur se nosse, factis autem negant, quoniam sunt execrabiles & inobedientes, ad omne opus bonum reprobi.) Quamuis ad omnes hæreticos pertineat dictum hoc, tamẽ de Iudæis intelligitur locutus, qui se Abrahæ deum solos dicunt scire, operibus vero abnegant, sicut dicit dominus: Si filij Abrahæ essetis, opera Abrahæ faceretis. Quomodo ergo possunt deum Abrahæ scire, qui mysterium & fidem eius ignorant, non Euangelij opera sectãtes, sed legis factorum, in neomeniis & circuncisione, & cęteris, perturbatores impij & irreuerentes? Hæc sunt opera quæ deum nesciunt.

Ioan. 8.

CAPVT SECVNDVM.

TV autem loquere quæ decet sanam doctrinam.) Hæc sc. deũ quæ appellatur sana doctrina. Dei enĩ doctrina salutaris est. ¶ Seniores sobrios esse, graues, prudentes, sanos fide, dilectione, patientia.) Qui sint sanæ doctrinæ ostendit, vt minus sobrios, minus graues, infideles, sine charitate, impatientes, insanæ doctrinæ discipulos significaret. His enim operibus nescitur deus, neque iustitia eius. ¶ Anus pari modo in statu religione digno, non criminatrices, non vino multo seruientes, bona docentes, vt instituant adolescentulas viros suos diligere, amare filios, prudentes, pudicas esse, castas, domus curã habentes subditas propriis viris, ne verbũ dei blasphemetur.) Tales præcipit esse seniores, vt exẽplo sint bonæ cõuersationis iunioribus, vt si infideles viros habeant, cõgaudeant eis magis q̃ blasphement nomen dei: dum vidẽt quia propter dei timorem propensius obsequuntur suis viris. ¶ Iuniores similiter hortare continentes esse, per omnia teipsum præbens exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate, verbum sanũ, irreprehensibile, vt is qui ex diuerso est, reuereatur, nihil habẽs dicere de nobis dignum reprehensione.) Quoniam iuuẽtus solet modũ egredi, imò promptior esse ad lapsum, ideirco salubribus retinaculis contineri iubetur, vt infrænata diuinis legibus gubernetur. Quod vt effici non sit arduum aut difficile, magistrum formam esse præcipit, vt ea quæ docet, quomodo fiant ostẽdat: vt ij qui prophani sunt & inimici fidei, erubescant, videntes quia quæ verbis docet, vera esse probat factis. ¶ Seruos dominis suis subditos esse in omnibus optimos, non respõsatores, non fraudantes, sed omnem fidem bonam ostendentes, vt doctrinam saluatoris nostri dei ornent in omnibus.) Bonis operibus & fide doctrinã dicit ornari dominicam. Tunc enim placita est & decora, si hic quicam professitetur, non illam exosam faciat abnegãs factis, sed amabilem & veram. Nõ potest enim indecorum esse quod verum est. Cum ergo dicta sequentibus factis implentur, ostenduntur vera, ac per hoc decora. Tunc possunt domini seruos suos non tantum à fide non prohibere, verũ etiam gaudere, quia fidem eorum etiã sibi vident proficere. Nemo enim fidem dei custodiens, infidelis potest esse hominibus. ¶ Illuxit enim gratia dei saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos vt abnegata impietate & secularibus desideriis, temperanter & iustè & pie viuamus in hoc seculo.) Bonum dei illuxisse hominibus dicit per Christũ, id est, veritatem vnius dei manifestatam in Christo, vt pia professionẽ creatorẽ prædicemus in trinitatis vnitate: quod prius latuit humanum genus, nunc autem misericordia dei illuxit, vt erroris tenebras euitantes, id est, ignorantiam & impietatem mundanorum fugientes, pij inueniamur in parentem omnium deum, profitentes eum in veritate, quam tradit Euangelium filij eius: & vt huius rei mercedem habere possimus, bona opera faciamus. Quomodo enĩ illi qui solum patrem prædicat, spes nulla est si non profiteatur in eadem veritate & filium: ita & huius spes frustrata est, qui solam professionem fidei habet sine bonis operibus. ¶ Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ beati dei, & saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & emundaret sibi populum abundantem, æmulatorem bonorum operum.) Hanc esse dicit beatam spem credentium, quia expectant aduentũ gloriæ magni dei, quod reuelari habet iudice Christo, in quo dei patris videbitur potestas & gloria, vt fidei suæ præmiũ consequantur. Ad hoc enim redemit nos Christus, vt puram vitam sectantes, repleti operibus bonis regni dei hæredes esse possimus.

Ephe. 5. Colos. 3. 1. Pet. 2.

CAPVT TERTIVM.

HAec loquere & exhortare, & argue cum omni imperio. nemo te contemnat. Admone illos principatibus & potestatibus subditos esse, obedire, ad omne opus bonum paratos esse.) Quæ spes credẽtium sit admonet, vt manifestet, cum arguũtur, vt sciant cui bono præparantur, vt non aspere accipiant: certi quia pro salute sua corripiũtur, & vt ad malum tardi sint, ad bonum verò parati, nõ nescij quid singulis *p*solui oporteat. ¶ Neminem blasphemare, nõ litigiosos esse, sed modestos, ostẽdentes omnem mansuetudinẽ ad omnes homines.) Christianos omnibus hominibus humiles vult videri. sic enim possunt perfidi ad futuram spem vocari. ¶ Eramus enim & nos quondam inconsulti, inobsequentes, errantes, seruientes desideriis & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odio nos inuicem habentes.) Hæc bona quæ incredulitas non habet, Christianis data memorat, vt in omni iustitia elucentes, manifesti fiant quòd dei cultores sint. Cum enim quondam inconsulti, nunc videntur per omnia sani esse consilij, laudatur in his deus. ¶ Cum verò bonitas & humanitas illuxit salutaris dei nostri, non ex operibus iustitiæ quæ nos fecimus, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quẽ effudit in nos abunde per Christum Iesum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia illius, hæredes efficiamur secundum spem vitæ æternæ.) Hoc bonum quod in Christianis florere videtur, de radice pietatis diuinæ oritur. Deus enim misericordia sua saluos nos fecit per Christum, cuius gratia renati, spiritum sanctum accepimus abunde, vt bonis operibus inniti possimus, ipso nos in omnibus adiuuante, vt per hæc hæreditatem regni cœlorũ assequi possimus. Quamobrem omni deuotione huic obsequi debemus, & præceptis eius parere: quia quicquid in nobis pulchrum est, spiritalibus lineamentis ipse depingit. ¶ Fidelis sermo, & de his volo te confirmare, vt soliciti sint ad effectum bonorum operum ij qui crediderunt deo. hæc sunt bona & vtilia hominibus.) Nihil tam apertum, quia misericordia atque humanitas bona est ad præsens, & vtilis in futurum. Et hic enim habet laudem, & in iudicij die coronam. Omnis enim deo credẽs misericordiæ debet studere, per quam viuit. Vt in hæc ergo esset solicitus rector populi admonetur. ¶ Stultas autem quæstiones, & originum enumerationes, & contentionẽ & pugnas legis deuita. sunt enim inutiles & vanæ.) Stultas has quæstiones appellat, quę salutis effectum non habent, neque aliquam tribuunt scientiæ peritiam ad vtilitatem. His verbis multorum hæreticorum denotat dogmata. Quamuis omnia quæ vera non sunt, stulta dicenda sint: alius tamen est qui res fabulosas inducit, & alius qui calliditate tergiuersationis rem veneno plenam proponit, vt est Arrius & Fotinus. Fabulosa autem non lex, sed hæresis est, quantum ad tempus pertinet illud Iudæorum, dum quidem eorum sibi vindicarent prærogatiuam originum patriarcharum, quæ de matrimonijs ortæ sunt, cum ex hoc nullum meritum sit apud deũ. Quidam vero vrceorum & cæterorum vasorum baptisma, & sanguinem mustelæ magna cura expiandum: & quia ideo Moysi sepultura abscondita est, ne à Magis excitaretur. quod si verum esset, & cęterorum sanctorum abscondenda fuerat sepultura. Et quia Salomon adiutorio dæmoniorum templum ædificauit, in quo opere ingens multitudo laborauit. quid tam fabulosum? ¶ Hæreticum hominem post primam correptionem deuita, sciens quod peruersus est huiusmodi, & delinquit à semetipso damnatus.) Hæretici hi sunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

hi sunt qui per verba legis legem impugnant. Proprium enim sensum verbis astruunt legis, vt prauitatem mentis suæ legis authoritate commendent. Sciens enim impietas authoritatem multum valere, fallaciam sub nomine eius componit: vt quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non potest, bono nominis commendetur. Idcirco huiusmodi homines vt inexcusabiles sint, semel corripi oportere. Frequentius enim correpti, exercitatiores fient in malo. Cogere autē illos videtur qui sæpe corripit, vt solicitiores fiāt ad perditionem multorum: ideo dimittendos, vt negligentiores effecti, soli forte depereant. ¶Cum misero ad te Arteman aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim. ibi enim statui hyemare. Post epistolam datam etiam ipsum videre vult affectus causa, & vt plenius illum firmaret in ecclesiastica disciplina. ¶Zenam legisperitum & Apollo solicite præmitte, vt nihil illis desit. Discāt autem & nostri bonis operib⁹ præesse ad vsus necessarios, vt non sint infructuosi. Vterque nobilis est sapientia & operibus, & idcirco iubet sumptus illis necessarios dari ab iis qui crediderant, vt refrigerarent: quia dignū erat vt qui spiritalia tradebant, non illis deessent carnalia. Quanuis enim Zenam legisperitum vocitet, Apollo tamen perfectus erat in scripturis: sed quia Zena huius professionis fuerat in synagoga, sic illum appellat. ¶Salutant te omnes qui mecum sunt.) Propter compendium simul omnes consalutare illū significat. ¶Saluta eos qui nos amant in fide.) Illos salutatione sua dignos videri vult, qui fideliter illum diligunt affectu Christi domini nostri. ¶Gratia dei cum omnibus vobis.) Nunc generaliter omnes salutat fratres & domesticos Titi.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI *commentarii in epistolam beati Pauli ad Philemonem.*

PRAEFATIO.

PHilemō nulla erat ecclesiasticæ ordinatiōis præditus dignitate, sed vir laudabilis, vnus ex plebe. Cui causa Onesimi serui eius familiares literas facit, vt non solum ignoscat ei, sed & deo gratias agat, quia talem illum recipit, vt non seruum æstimet, sed dilectissimum fratrem.

PAulus vinctus Christi Iesu, & Timotheus frater Philemoni dilecto fratri & laborum nobis participi, & Appiæ sorori charissimæ & Archippo commilitoni nostro, & domesticæ eius ecclesiæ: Gratia vobis & pax à deo patre nostro, & domino Iesu Christo.) Vt dignitatem epistolæ à se missæ faceret, ab iniuria sua cœpit. Sicut enim peccati causa vinciri opprobrium est, ita econtra pro Christo custodiæ vincula sustinere, maxima gloria est. Eo enim tempore quo hanc epistolam misit, in custodia erat. Quamuis clericus non fuerit Philemon, tamen intererat ecclesiasticis necessitatibus causa deuotionis. vnde participem hunc dicit laborum. Sunt enim multi, qui cū sint digni, excusant tamē, infimos semetipsos iudicā tes tāti ministerij: vnde verè digni apparent. ¶Gratias ago deo semper, mentionē tui faciens in orationibus meis, audiens fidem tuam & charitatem quam habes in dominum Iesum, & in omnes sanctos, vt communicatio tua accepta fiat in agnitione omnis boni, quæ in nobis est in Christo.) Gaudere se dicit, & deo gratias referre in precibus suis, quia firm⁹ erat in fide, & bonis operib⁹ insistebat. Qui enim diligit Christū, probare hoc debet in seruos eius, sciens dominum sibi imputaturum quicquid constiterit erogatum in seruis. Apostolus tamen hoc se dicit addere precibus, vt operatio eius cum cognitione fiat bonitatis, hoc est, vt tali hoc mente operetur, vt in futurum huius rei expectet mercedem. ¶Gaudium enim magnum habui & consolationē super charitate tua, quia viscera sanctorum requieuerunt per te frater.) Manifestum est quia idcirco se significat lætū esse, quia sanctorum necessitatibus vtensilia ministrabat, vnde plus gaudet, certus ex hoc quia obsequeretur & mandatis eius quem constat esse potiorem. ¶Quapropter multā fiduciam habens in Christo imperādi tibi quod ad rem pertinet, propter charitatē magis deprecor, cum talis sis sicut Paulus senex, nunc autem & vinctus Christi Iesu.) Quantum ratio exigebat, dignum erat imperare discipulum magistrum, & fiducia apostolicæ authoritatis: sed quia vir bonus erat Philemon, per affectū illum prouocat obaudire, quasi coæuum ætatis, & vinctum Christi Iesu, id est, obligatū negociis dominicis, vel propter nomē eius subiectum vinculis, sicut erant & ipsi apostoli. Tales enim fuerunt Iudas & Syleas, qui cum ex plebe essent primores inter fratres, obligauerāt semetipsos dominicis actibus, vt vnà cum apostolis coagonizarent propter fidem dei. vnde Syleas particeps laborum inuenitur Apostoli. ¶Obsecro te de meo filio, quem genui in vinculis Onesimo quondam tibi inutilem, nunc vero tibi mihique vtilem, quem remisi ad te. Tu autem illum itidem sicut mea viscera suscipe, quem ego voluerā apud memetipsum retinere, vt pro te mihi ministraret in vinculis euangelij: sed contra tuum consilium nihil volui facere, vt non velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.) Non magnum est humilem inclinare se, laudabile verò sublimem virum humiliare se. Ideo Apostolus rogat eum cui imperandi habet potestatem, vt in omnibus forma sit ad profectum meritorū. Onesimum ergo profugum decurrentem ad diuinū auxilium, cum esset in custodia vrbis Romæ, baptizauit Apostolus videns in illo vtilitatis spem. Quem sic commendat, vt suum animum in illo significet idoneū ex inutili factū ram secularib⁹ quàm diuinis obsequiis. ¶Forsitan enim idcirco recessit ad horam, vt æternum illum reciperes, non iam velut seruum, sed pro seruo dilectissimum fratrem, maximè mihi: quanto autem magis tibi & in carne & in domino?) Onesimus offenso domino proprio confugit longa peregrinatione ad Apostolum, vt ostēderet se nō ad hoc recessisse, vt delicti esset obnoxius, sed vt obliteratis peccatis vtilis reuerteretur, intantum vt non solum domino suo æqualis fieret meritis, sed ipsi magistro frater. Et ne Philemon aliquod, vt assolet, quasi dominus aduersum seruum fastidium inflationis pateretur? humiliat illum, cum dicit illum fratrem & in carne & in domino: vt sublata humanæ conditionis causa, quia omnes ex vno sumus Adam, fratres nos cognoscamus, maxime cum fides accedit media, quæ omnem superbiam amputat. ¶Si ergo habes me socium, assume illum sicut me.) Tantum se affectum habere circa Onesimum ostendit, vt tunc Philemonem, quem superius laudat, participem suum dicat, si istum sic susceperit sicut Apostolum. Hoc est enim quod dixit Salomon: Seruo sapienti liberi seruient. Quod dictum terrori est Philemoni, vt saltem vel hac causa assumeret eum, si charitate flecti non posset. ¶Sin autem aliquid læsit te, aut debitor est, hoc mihi imputa.) Nunc excusationem iracundiæ conuellit, ne forte sic læsum se esse ab eo quereretur, vt illi ignoscendum minime videretur. Quod si esset, sibi imputandum dicit, per quem regni cœlorum hæredes futuri sunt qui ante peccauerunt. ¶Ego Paulus scripsi mea manu, ego reddam, vt nō dicam tibi quod etiam teipsum mihi debes.) Siqua offensa est Onesimi, cautionem suam testatur esse idoneam, vt pro illo satisfaciat. Et vt verum loquatur, suberigit se & dicit, quia minus ab illo exigit quàm debere probatur. In seruo enim cogitur satisfacere qui seipsum debito onerat. ¶Ita frater sic ego te fruar in domino, refoue viscera mea in Christo. Fiduciam habens obauditionis tuæ scripsi tibi, sciens quia super quàm dico facies.) Modo blanditur, vt obauditio eius voluntaria sit, vt possit fructum habere. Sic enim prouocat eum, vt amplius faciat quàm postulatur ab eo. Solet enim fieri, vt qui videt bene de se sentiri. Eccli. 10.

meliorem

meliorem se prębeat. ¶Simul autem prępara mihi hospitiũ. spero enim quod per orationes vestras donabor vobis.) Vt solicitiorem illum faciat, & magis obediat, venturum se esse illis significat. Solent enim absentes contẽni. Et vt quid Apostolus hic adhuc esse non dedignatur, qui semper tædia passus est & exitia, cædes, persecutiones, ac vincula, & cuius requies nó erat nisi in solo Christo? Sed ꝓpter profectũ credentiũ, vt & inimicos crucis Christi confunderet, ad dei gloriam augmentandam carnem suam passionibus offerebat, vt animæ suæ & corpori coronas immortalitatis acquireret. ¶Salutat te Epaphras cõcaptiuus meus in Christo Iesu, Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas, adiutores mei.) Hos omnes participes gloriæ suæ testatur. ¶Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro. Amen.) Hæc subscriptio Apostoli est confirmantis epistolam missam.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARII IN EPISTOLAM BEATI PAULI AD HEBRÆOS.

PRÆFATIO.

Paulus quo cõsilio suæ gẽti scripserit.

QVa ratione, quó ve consilio scripserit beatus Paulus genti suæ populo Hebræorum, ex ipsius verbis deprehenditur. Timuit eis ne superati tentationibus, ad infidelitatem relaberẽtur. Nulla enim gens obstinatioribus animis repugnabat euangelio Christi, quàm Iudæorum, qui beato Paulo erant infensissimi, quòd se gentium apostolum profiteretur, quas Iudæi vt prophanas & impias abominabantur: quódque legem Mosaicam, quam illi sacrosanctam habebant, & euangelij vice per vniuersum orbem spargi cupiebant, antiquare videretur, adeò vt essent inter hos quoque qui Christi doctrinam receperant, qui putarent legis obseruationem cum euangelio miscendam. Hierosolymis igitur qui crediderant, variis calamitatibus afficiebantur ab iis qui resistebant euanglio. nam penes hos erat publica authoritas: coniiciebantur in vincula, cædebantur, diripiebantur illorum bona. Hos itaque consolatur Paulus partim exemplo veterum sanctorum, quorum plerique similibus, aut grauioribus calamitatibus exerciti sunt, quò virtus illorum esset exploratior, spectatiórque, ac præcipuè exẽplo Christi: partim spe præmij cœlestis. Deinde declarat, coruscante iam euangelio Christi, cessasse vmbras legis Mosaicę, multa repetens ex veteri testamento, & ad Christum accommodãs. Docet non ex obseruatione legis, ad tempus datæ & imperfectæ, sperandam esse salutem, sed ex fide, qua veteres, etiam illi probatæ sanctimoniæ viri, quorũ memoria Iudæis erat sacrosancta, deo potissimum placuissent. Tandem tradit præcepta quædam ad patientiam & mores Christianos facientia. Quare autem Apostolus morem suum peculiarẽ scribendi & phrasin non seruarit, vel nominis sui, vel apostolatus dignitatem subticuerit, conspicuum est: vt ad eos qui ex circuncisione crediderant, quasi gentium apostolus & non Hebræorum, sciens quoque horum fastum, suam humilitatem exhibens, officium suum noluit ostentare. Sunt qui aiunt Paulũ hanc epistolam sacra lingua scripsisse & misisse.

Ex fide sed euangelica, nostra pẽdere salutem.

Nomen cur nõ posuerit.

CAPVT PRIMVM.

Paulus cur Hebræis scripserit.

MVltifarie & multis modis olim deloquens patribus in prophetis.) Tota intentio beati Pauli apostoli fuit in hac epistola, Hebræos, id est, gentem suam, ad Christi conuocare fidem, eminentiámque gratiæ, quę per filium data est à legalibus discernere vmbris, quæ angelicis ministrationibus exhibitæ fue

A runt. Idcirco primò posuit prophetas diuersis modis patribus locutos esse, dicens: Multifariè multisque modis olim deus locutus est patribus in prophetis, significans quod alibi dictum est, Ego enim visiones multiplicaui, & in manib' prophetarũ adsimilatus sum. Proinde non secundũ hoc solũ eminentia noui testamenti declaratur, quia patribus quidem prophetę missi sunt, nobis autẽ filius. Sed etiã quod prophetarum vel patriarcharũ nemo nisi in similitudine vidit deũ, filiuꝫ verò vnigenitum incarnatum esse, atque in ea carne visum constat, quę idem home à verbo dei susceptus vnigenitus est filius dei. Ideo mox addidit: ¶Nouissime diebus istis locutus est nobis in filio.) Dicendo enim, In filio, tantum valet quasi diceret, per filium suum, quia In præpositio, pro Per accipitur, sicut multis in locis suarum epistolarum inuenitur his præpositionibus indifferẽter uti. Tacuit adhuc de Christi nomine, quia plurimos illorum sciebat negasse Christum filium dei esse. Non enim dixit, Christus locutus est: quanuis ipsum locutum constet esse. Ita necdum Iudæos aperto nomine tetigit. Nam fermè omnes quibus propheræ locuti sunt, malignos esse nefariósque constabat. Et necdum de istis, rationem mouere voluit: sed interim generali sermone de muneribus disputat, quæ illis diuina largitate donabantur. ¶Quem constituit hæredem vniuersorum.) Quid est quem constituit hæredem vniuersorũ? Hic incarnatum dicit filium, de quo superius locutus est: sicut etiam de eo in secundo legitur psalmo, Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Non iam portio domini tantum Iacob, & sors eius Israel, sed omnes prorsus nationes. Hoc est, hunc filium dominum cõstituit vniuersorum. Hæredis autem vtitur nomine: vt duo quædã per hoc adstruat & ostendat: quod proprius sit filius, & quod dominationis illi nulla contingat amissio. Hæredem autem omnium dicit, id est, mundi totius: deinde ad altiora sermonem conuertit, dicens: ¶Per quem fecit & secula.) Vt ostenderet eundem nouissimis diebus venisse in mũdum, per quem fecit & mundum: magnitudinem eius ostendens, qui fuit noui testamenti lator & auctor. Post hæc quibusdam gradibus dignanter vtens, peruenit ad id quod omnibus istis quæ supra dixit, multò maius est, & insonuit, dicens: ¶Qui est splendor gloriæ & figura substantiæ eius.) Vbique quidem religioso nobis opus est intellectu: maxime autem vbi de deo vel loquimur, vel audimus. Quoniam neque ad loquendum dignè de deo lingua sufficit, neque ad percipiendum prævalet intellectus. Oportet enim vbi vel sermo deficit, vel cogitatio explicari de deo non poterit, tunc magis glorificare nos deum, quod talem deum habemus: qui & intellectum transcendit, & cogitationis intuitum. Merito splẽdorem eum dixit glorię, vt pote qui ipsum sciebat dicentem: Ego sum lux mundi. Ostendens enim lumen de lumine, sicut deum de deo esse, animásque nostras illuminantem: & patrem nobis insinuantem. Per splendorem quippe vnitatem declarauit essentiæ cum deo patre, & mirabili modo sic vnam substantiam ostendit: vt duas personas aperiret in gloria & splendore. Vnde etiam subiũgit: ¶Qui est figura substãtiæ eius.) Figura quippe altera est ab eo, cuius refert formam. Altera autem non in omnibus, sed secũdum personam. Nam & hic figura, æqualitatis omnino præbet indicium ad illud cuius figura ostenditur: & suspicionem vel paruæ dissimilitudinis proculdubio non recipit. Hic enim figuram dixit, quod alio loco formam nominat, vbi ait: Qui cum in forma dei esset. Forma videlicet vel figura vnã declarat essentiæ æqualitatem. Sequitur: ¶Portans omnia verbo virtutis suæ.) Portans, id est, gubernãs omnia eo verbo virtutis suę, per quod fecit omnia. Non enim minus est gubernare mũdum, quàm creare. Nam in creando quidem, ex nihilo rerum substantię productæ sunt: in gubernando verò ea quę facta sunt, ne ad nihilum redeant, continentur. Ergo dum hæc omnia regun tur, & adinuicem sibi repugnantia, coaptantur, magnum & valde mirabile plurimæque virtutis dei iudicium declaratur. Post hanc diuinæ maiestatis in filio claritatem, ad humilia incarnationis descendit, dicens. ¶Purgationem peccatorum faciens.) Duo quædam significans, id est, curam nostri generis, in eo quod ait: portans omnia verbo virtutis suæ.

Quod

Oseę. 11. c.

Arr. eminentiam nouiꝰ testamenti.

ꝓ pro ἐν

Psalm. 2.

Christ' filij eóꝝ hæres.

Λόγια.

ἀπαύγασμα Ioan. 8.

χαρακτὴρ.

Figura hic vt forma æqualitatis indicat. Philip.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod verò adiunxit purgationem peccatorum faciens, id est, peccata nostra mundat. In his duobus maxime Apostolum gloriari videmus, quòd hæc per filium nobis allata esse demonstrat. Et cum nos commonuisset crucis & passionis eiusdem filij, per quæ nobis purgatio peccatorum ministrata est, confestim de resurrectione atque ascensione eius instituit nos ad cœlestia erigere, & intueri inenarrabilem eius gloriam. ait enim, ¶Sedet ad dexteram maiestatis eius, Dextera qđ in excelsis.) Per dexteram, non deum corporaliter deformauit, sed magnitudinem demonstrauit honoris. Dũm dixit, In excelsis, ostendit eum omnibus altiorem & supereminentem esse, qui etiam vsque ad ipsum peruenit solium paternæ claritatis. Sicut enim pater in excelsis est, sic & filius. Confessus enim nihil demonstrat aliud nisi honoris æqualitatem. Si enim minorationem vellet ostendere, nunquam diceret, à dextris: sed potius, à sinistris eum sedere. Adhuc excellentiam eiusdem filij ostendere adgressus est, dum dicit: ¶Tantò melior angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit.) Angeli sunt ministri & famuli: ille Angeli ministri, filius hæres. quidem filius & hæres. Tantò, inquit, melior angelis effectus. Hoc est, honorabilior atque præclarior, quãtò melius hæreditauit nomen. Sequitur, ¶Cui enim dixit aliquando Psalm. 2. angelorũ, Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum: 2. Reg. 7. Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium.) Hoc enim absque vlla dubitatione de incarnatione filij dicitur. Ideo verbum futuri temporis posuit, Ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filiũ. Quòd vero dixit, filius meus es tu, ego hodie genui te: apertè manifestat quod idem de quo ait, Ero ei in patrẽ, ex ipsa essentia patris sit genitus. Ideo præsenti tempore posuit hodie: quia deo nihil præteritum aut futurum est, sed semper præsentia cuncta. Potest enim & secundum carnem hoc accipi dictum: quia caro communicat altioribus, sicut & diuinitas humilibus communicare dignata est. Hoc itaque loco perspicue duas naturas in Christo ostendit. Hæc verò ad salutis nostræ exempla referamus. Si enim ipse cum deus esset & dominus, desque filius, nõ respuit formam serui susc ipere: multò amplius nos oportet cũcta perficere, quę iussa sunt nobis, & humilia quęque tolerare. Recordemur dominum dicentem: Cum feceritis omnia dicite, quoniam inutiles serui sumus. Luc. 17. ¶Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrarum dicit: Et adorẽt eum Psalm. 96. omnes angeli dei.) Paulus autem introitum Christi vocat assumptionem carnis: de qua ipse dominus in euangelio ait, Introitus & exitus quid. Exiui à patre, & veni in mundum. Hoc loco Christus incarnationem suam exitum vocat: quam Paulus hic introitum nominat. Quærendum est quare vnam rem diuersis nominibus Christus & Paulus nominare voluerint. Significationes quidem dictorum manifestę sunt, & secundum quid, alterutrum dicatur, apparet. Christus quidem meritò exitum vocat: foris enim eramus à deo, sicut qui sunt extra re- Confirmat homœosi. gales aulas in vinculis colligati, & qui habent apud regem pro culpis offensam, huiusmodi quippe à regali aula foris excluſi sunt. Qui enim voluerit istis veniam impetrare, nõ primũ ipsos in aulã regis inducit, sed ipse foras egreditur, ibique cum eis communicat sermocinandi negocium, vsque dum eos correctos reddat, & dignos efficiat, quo regis vultui repræsentari mereantur. Sic etiam Christus efficit. Egressus quippe ad nos, hoc est, carnem sumens, & conlocutus nobiscum præcepta nobis intonuit. Et sic nos à peccatis emundans, & ad deum conuertens, in aulam regalem velut aduocatus optimus introducens. Propterea ergo exitum vocat suæ incarnationis aduentum. Paulus autẽ introitum nominat ex metaphora hæreditantium, & ius dominandi in aliqua possessione sumentium. Dicendo enim, Iterum introducit primogenitum in orbem terrarum, hoc significat, cum ei committit orbem terrarum. Tunc enim totum orbem possedit, cum ab vniuersis est agnitus. ¶Et adorent eum omnes angeli dei.) Ad altiora quædam eleuãs mentem nostram, vt sciamus illum qui carne indutus est, & passus est pro nobis, ab angelis adoratũ. Vt discerneret autẽ maiestatem filij ab angelorum ministratione, mox sequutus adiunxit: ¶Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flam- Psalm. 103. mam ignis.) Non enim solos angelos hoc sermone significat, sed omnes virtutes ministeriis supernis fungẽtes. Scien dum est enim quod angelus, nomen est officij, non naturæ. Qui etiam semper sunt spiritus: sed non semper angeli vocari possunt. Quæris huius naturæ nomẽ? spiritus est. Quæris officij? Angelus. Ex eo quod est, est spiritus: ex eo quod agit, angelus, quia angelus Græcè, nuncius Latinè dicitur. Sicut homo nomen naturæ, miles verò nomen officij, sic enim qui erant iam spiritus conditi à creatore deo, facit eos Cõfirmat simili. angelos mittendo eos nũciare quod iusserit. ¶Et ministros suos, flammam ignis.) Legimus apparuisse ignem in Rubo. Leuit. 10. Legimus etiam missum ignem desuper apostolos, & implesse quod præceptum erat illis. Potest dici, quãdo leuia nunciare mittuntur, angelos esse: quando ad vindictam mittuntur, ministros esse, id est, ignem ardentem. Sunt etiam hæc Quo differat angelus & minister. officia in ecclesia præsenti. Nam prędicatores sancti, quando spiritualia prædicant, & gaudia regni dei annunciant: angeli dicuntur. Quando verò terrorem gehennæ ignis prædicant, ministri sunt: vt terreant peccatores comminatione ignis illius qui nunquam extinguetur. ¶Ad filium autem, Thronus tuus deus in seculum seculi: virga æquitatis, vir- Psalm. 44. ga regni tui.) Hic de eo dicit, qui secundum carnem est, de quo etiam ipse dominus in euangelio ait: Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio: vt omnes honorificent filium. Et paulò post, Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Hic enim thronus dei, ad iudicium pertinet futurum. In quo forma hominis videbitur, iudex viuorum & mortuorum, & quo iudicio omnia veraciter Christus moderatur, examinat, atque iudicat. In seculum seculi ait, quia nouissimũ iudicium inter bonos & malos externa discretione stabit, eo ipso testante in euangelio, qui iudicaturus est. Tunc, inquit, ibunt hi in ignem æternum, iusti autem in vitam æternam. Matth. 24. ¶Virga æquitatis, virga regni tui.) Virgam verò regulam diuinæ significat æquitatis, quæ Virga æquitatis. veraciter recta dicitur, quia nulla pranitate curuatur. Virga ista iustos regit, impios percutit. Hæc virga nempe fortitudo inuicta est, & æquitatis rectissima atque inflexibilis disciplina. Hæc enim virga regij honoris insigne sceptrum dicebatur antiquitus, designans in ea virtutem, regẽ, dominum saluatorem. ¶Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem.) Ipsa est virga recta amare æquitatem, odisse nequi- Virgę huius officium. tiam. Nemo enim perfecte diligit iustitiam, nisi qui & actus pessimos abominatur: quia veritatis amor, odium est falsitatis. Sed huic amori bonitatis, & odio iniquitatis, quæ præmia sint reddita, subter exponit, dicens. ¶Propterea vnxit te deus, deus tuus.) Vnctus Christus, & regem significat, & sacerdotem, quia dignitates istæ sumebantur per sacratissimas vnctiones. Nam & ipsum nomen Christi, à sancto chrismate vocatur. Sed in illa natura vnctus dicitur, quia dispensatione & natus & mortuus, & resurrexisse veraciter Christus dicitur. Cæterum diuinitas eius nullo munere, nullo honore indiguit adiuuari. Repetitio autem ista qua dicit deus, deus, præconium magnæ dilectionis ostendit. ¶Oleo exultationis præ participibus tuis.) Duplici modo vnctionẽ illam sanctam prouenisse significat. Oleum lętitiæ est peccati maculam non habere. Vnde se conscientia semper exhilarat: quando nulla recordationis asperitate mordetur. ¶Præ participibus tuis.) In filiis hominũ dicit: quos & ipse in euangelio fratres appellat. Ideo autẽ dictum est: Præ participibus tuis, quoniam hanc benedictionem supra omne humanum genus, siue reges, siue sacerdotes in veteri testamẽto, etiam apostolos & martyres in nouo agnoscitur accepisse: vt vnctus singulariter ceteros vngere debuisset. In illo enim fons benedictiõis, prout ipsi visum fuerit, per vniuersos electos competenter emanat. Sed hæc omnia carni conueniunt, cui perfectissimum & glorioſissimum verbum vnitum est pro salute sanctorum. Hoc vnguentum in alio dicitur psalmo descendisse in barbam, barbam Aaron: vsque in oram vestimenti eius. Et paulopost: Quoniam illic mandauit dominus benedictionem: & vitam vsque in seculum. Post humanitatis eius igitur excellentiam iterum ad æternitatem diuinæ in eodem filio dei naturæ conuertit se Apostolus, testimonia alterius psalmi inducens. ait enim, ¶Et tu domine in principio terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cœli.)

Oleũ lętitię

Psalm. 44. Ioan. 10.

Psalm. 132.

cœli.) Cum dicit, in principio terram tu fundasti domine, A
In Arianos. ostẽdit quod à sanis mẽtibus nõ potest abnegari: quia creator à creaturis suis sine aliquo cognoscitur extitisse initio.
Psal.148. ¶Et opera manuum tuarum sunt cœli.) Hic manum virtu-
Man' nomine quid. tem iussionis dei debemus accipere. Alio enim loco dicitur, Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. ¶Ipsi peribunt, tu autem permanes.) Pereunt enim ab eo quod sunt, dum immutantur in melius creaturæ. Tu autem permanes. vt sicut æternitatem domini ostendit antequã crearet omnia, sic post cœlos mutatos ipsum diceret in maiestatis suæ gloria permanere. ¶Et omnes vt vestimentũ veterascẽt.) Ipsum enim veterascit, quod vestis more, morte consumitur: sicut caro humana, quæ tamen in melius resurrectione immutabitur. addidit, ¶Et velut amictum mutabis eos: & mutabuntur.) His verbis forsitan cœlorum mutationem propheta intelligi voluit, qui similiter vt cętera elementa commutantur, sicut in alio legitur propheta: Et erit
Esaiæ.66. cœlum nouũ, & terra noua. Vt facta domini ostenderet iam sub æternitate mensura, dicit: Mutabis eos, & mutabuntur: B
quia nunquam erunt ad hoc corruptibile reddituri. ¶Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.) Immutationem eiusdem naturæ designat, ipse verò idem est quod est, veluti
Exod.3. Moysi famulo suo dixit, Ego sum qui sum. Sic istis tribus versibus commutatio creaturarum, & æternitas domini mirabili breuitate descriptæ sunt: post maiestatem diuinæ æternitatis in filio, iterum beatus Apostolus ad humanitatis eiusdem glorificationem sermonem direxit, dicens: ¶Ad
Psalm.109. quem enim angelorum dixit aliquando: Sede à dextris meis?) Victori filio, & per sanctam incarnationem totius mundi triumphatori, post resurrectionis gloriam honorabilis confessus paternæ maiestatis offertur: vt per hunc situm, susceptę humanitatis gloria declaretur: quę nemini angelorum deferri debuit. ¶Quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.) Per pedes enim domini stabilitas eterna significatur: vbi ille tanquam vestigiis positus omnipo-
Nouè hoc. tentiæ suę virtute consistit. His pedibus constat esse subden dos qui quotidie vitiorum contrarietate derelicta reuertun C
tur ad dominum, & tanquam scabellũ pedibus, ita eius prædicationibus inclinantur. Sine dubio de illis inimicis dicitur, qui conuersi ad dexteram collocãtur. Non enim hic aduerbium quousque, alicuius finem temporis designat, sed ęternitatis potentiam demõstrat. Nónne omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?) Quid miraris si filio ministerium exhibent angeli, quum etiam nostræ salutis ministros eos constet effectos? Mentes eorum ad quos loquitur, subleuare volens, dicit angelorum functiones humanæ salutis causa à domino directas esse. Filius verò sicut dominus saluat: isti vero sicut serui saluti prædestinatorum deseruiunt. Cuius rei pleni sunt veteris testamẽti vel noui vbique libri. Nam
Lucæ.2. & pastoribus angeli euangelizauerunt & angelum legimus
Matth.28. ad virginem Mariam missum: & in resurrectione domini an-
Ioan.20. geli mulieribus apparuerunt, & alia multa in diuinis leguntur scripturis. Intelligite igitur nunc, quantus honor nobis existit, ad quos sicut ad amicos, ita ministros angelos suos D
destinat deus. His ita introductis de angelorum ministerio, per quos etiam & ipsa lex ministrata est, mox subiungit de excellentia gratiæ, quę per dei filium nobis allata est, dicens:

CAPVT SECVNDVM.

PRopterea abundantius oportet obseruare nos ea quæ audiuimus, ne forte pereffluamus.) Quare abundantius dixit? hoc est, magis quàm quod in lege solebamus audire. Hortatur itaque eos diligentius iis intendere quæ per dei filium audierũt, quàm eis quæ per angelos dicta sunt: more suo suam illis coniungens personam: in eo quod dixit, audiuimus, atque pereffluamus, nolens ab auditis per inania effluere audientium sensus: quod etiam sequentibus verbis plenius explicauit, dicendo: Si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis præuaricatio & inobedientia accepit iustam mercedis retributionem.) Quid est, factus est firmus? videlicet verus, tanquam diceret, fidelis in opportuno tempore, volens intelligi eam quæ per angelos data est lex, suo tempore firmiter custodiendam. Nam legem per angelos datam esse, plurimis ostenditur in locis: attamen non custodientem, iustam mercedis retributionem accepisse testatur. Quare dixit mercedis retributionem? Merces enim in bonis ponitur: sed iste Apostoli est mos, vt non magnam verborum habeat rationem, sed indifferenter quæ vel in bono dicuntur, vel quę in malo, pro alterutro ponere: sicut alibi dixit, In captiuitatem redigentes omnem sensum, ad obediẽdum Christo. & hic mercedis retributionem pro supplicio posuit. ¶Et quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem?) Per hæc verba significat, quia non erat tanta salus in veteri testamẽto, quanta est in gratia dei quam dei filius nobis attulit. Non enim nobis nunc sicut illis terrę diuitias, sed Leui.26.
cœli gratiam promisit deus. Non vindictam de terrenis hostibus, sed de spiritalibus concessit. Non vitã fœliciter tẽporalem, sed perpetuam æternaliter beatã donauit. Hæc quippe omnia breuiter intimauit, dicẽs: Si tantam neglexerimus salutem. Deinde supereminentiam eorũ quæ per dei filium dicta sunt, adiunxit: ¶Quæ cum initium accepisset enarrari per dominum. ¶Nõ enim hæc quæ dicimus, ab hominibus, vel etiam ab angelis nobis allata sunt: sed ipse filius vnigenitus nobis impartiuit. ¶Ab eis qui audierunt, in nos confirmata est.) Quid est confirmata est? credita est, atque perfecta, quia solus quæ per eundem filium nobis data est, perpetua manet in æternum. ¶Hoc idem etiam contestante deo signis & portentis, & variis virtutibus, & spiritus sancti distributionibus.) Affluentiam significãs gratiarum, quæ non erat apud antiquos, quæ fuit data postquam glorificatus est
Ioan.7. Iesus. Testatur hoc euangelista, vbi ait: Nondum erat spiritus datus: quia Iesus nondum erat glorificatus. Quod verò addidit: ¶Secundum voluntatem suam.) Diuinæ voluntati atque eius consilio cuncta cõtribuit: ne quis in suis meritis cõfideret, quasi diceret: Ipse nouit quid cuique prosit, vel cui quid sit accõmodum: quapropter ipse gratiã vnicuique secundum suæ volũtatis præscientiam contulit. Sequitur, ¶Non enim angelis subiecit deus orbẽ terræ futurũ de quo loquimur.) Non enim salutem nostram, quæ in nouissimo tempore facta est in orbe terræ, angelis subiecit, quæ à prophetis futura esse olim prædicta est, sed filio suo, ad quẽ
Psalm.2. vox paterna (sicut superius demonstratũ est) sonuit: Filius meus es tu: ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatem tuam. & hoc propheticis confirmat exemplis, dicens: ¶Testatus est in quodam loco quis dicẽs.) Cur non hic nomen prophetæ posuit, sed abscõdit? Facit hoc etiam in aliis testimõiis sicut supra dictum est. Existimo non abscondentis affectu, sed ostendẽtis intuitu, eos multam habere sciẽtiam scripturarum, vt nec opus haberet nomen posuisse dicẽtis: veluti diceret manifestat se & in promptu constituta inducere testimonia. ¶Quid est homo quòd memor
Psalm.8. es eius, aut filius hominis quoniam visitas eum?) Quid est homo? cum despectu pronunciandum est, id est fragilis & caducus Adæ sequax, qui in veteri sit peccato generali prauitate deuinctus. Huius memor est dominus, quando ei peccata dimittit, & misericordiæ suæ dona largitur. ¶Aut filius hominis, quoniam visitas eum?) Huic iam voci assurgendum est, quòd dominum significat saluatorem: quia non vt cæteri mortales, ex duobus hominibus natus est, sed ex spiritu sancto, & beatæ Mariæ semper virginis vtero tãquam sponsus glorioſus de thalamo suo processit. Et considera quòd superius dixit, memor es: subiecit autem, visitas. Memor fuit, cum patriarchis de cœlo misertus est. Visitauit, Ioan.1.
cum verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Nam visitare dicitur, quãdo medicus ad infirmos ingreditur, quod Domini visitatio à simil
in aduẽtu domini reuera constat impletum. ¶Minuisti eum paulò minus ab angelis: gloria & honore coronasti eum.) Hinc iam domini saluatoris humilitas narratur & gloria. Minoratus est enim non necessitate ministratoria, sed pietatis
Philip.2. suæ spontanea voluntate: sicut Apostolus ait: Semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Sequitur, ¶Paulo minus ab angelis.) Qui crucem pro omnium salute suscepit, ex ea siquidem parte creator angelorum minor factus est angelis.

βραχύτι. lis. Bene autem dixit, Paulo minus, quia etsi mortale corpus A
assumpsit, tamen peccatum non habuit. Gloria & honore co
ronatus est, cum post resurrectionem nimis mirabilem, mun
di credulitatem deus in eo quòd homo factus est, exaltatus
accepit. Gloria coronatus est in resurrectione & ascensio-
ne, & honore in confessione paternæ maiestatis. ¶ Et consti
tuisti eum super opera manuum tuarũ, omnia subiecisti sub
pedibus eius.) Superius de gloria eius & honore narratum
est: nunc ponitur & potestas, vt cognoscatur Christi domi-
ni maiestatis perfectissima plenitudo. Dicendo enim super
opera manuum tuarum, omnis creatura illi subiecta mon-
stratur: quia sicut à domini opere nihil est exceptum, ita nec
à potestate Christi aliquid probatur esse diuisum. ¶ In eo e-
nim quòd ei omnia subiecit, nihil dimisit nõ subiectum ei.)
Dicendo enim omnia, nec terrena videtur excepisse, nec cœ
lestia. Quem prius propter humilitatem carnis paulò minus
ab angelis dixerat esse minoratũ, post ascensionem dicit pe
dibus eius omnia fuisse subiecta, vt ista distinctio & dubieta
tem titubantibus auferat, & gloriam suæ incarnationis ostẽ
dat. Sub pedibus ait, vt omnis creatura merito ipsum colat,
atque adorare videatur. ¶ Nunc autẽ necdũ videmus omnia B
subiecta ei.) Hoc itaque ait de non credentibus in eum: quia
necdum omnia euangelica obtinuit prædicatio. Superius di
xit nihil dimitti sibi non subiectum: & hic adstruit necdum
omnia sibi subiecta videri: quia illic vniuersalẽ sibi volunta
riã siue necessariã subiectionẽ designat, hic tantũ volũtariã
eorũ, qui fideliter credũt in eum. ¶ Eum autem qui modico
quàm angeli minorat' est, videmus Iesum propter passionẽ
mortis eius gloria & honore coronatum: vt gratia dei pro
omnibus gustaret mortem.) Hic ostendit quia gloria & hono
nor crux est Christi, pro qua modicum minorat' est ab an-
gelis, sicut ipse dominus eum semper vocat, dicens: Vt glo-
παρένθεσις ex collatiõe à maiore ad minus. rificetur filius hominis. Si ille ea quæ pro seruis passus est,
gloriam vocat: multò amplius tu homo quę pro domino pa
teris, tibi ad gloriam pertinere semiternam dubitare non
debes. Addidit, Vt gratia dei pro omnibus gustaret mortẽ.
Ipsum verò gratiam nominat, qui pro omnium salute gusta-
uit mortem. Nõ enim debebatur nobis, vt filius dei pro no-
bis gustaret mortem, sed gratia hoc fecit. Ipse quidem pro
omnibus mortuus est. Quid autem si non omnes credunt? Il C
le tamen quod suum erat impleuit. Propriè dixit, gustauit
mortem: quia breui tempore in illa fuit, vt ea deuicta conse
stim resurgeret. ¶ Decebat enim eum, propter quem omnia,
& per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat,
διὰ παθημάτων τὸν τελειῶσαι. authorem salutis eorum per passionem consummare.) Id est
perficere omnium salutem. Per quem omnia, id est per eius
mortem, siue quę in cœlis, siue quæ in terris, restaurata sunt:
per quem etiam & omnia creata sunt. Vides quantum est in
medio nominum. Et ipse filius, & nos filij: ille proprius, non
adoptiui. Sed ille saluat, & nos saluamur. Vides quomodo
nos & coniungit & discernit. Multos filios, inquit, inducens
in gloriam. Illic coniunxit, auctorem salutis eorum, hic dis-
creuit. ¶ Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur, ex vno
omnes.) Ecce iterum quomodo coniungit, honorans & con
solans, & Christi fratres eos nominans, secundum quòd ex
vno eos esse dicit. Deinde muniens sermonem suum, & ostẽ
dens quoniam de eo qui secundum carnem est, dixit: Qui
enim sanctificat, inquit, hoc est Christus: qui sanctificantur, D
hoc est, nos. Intueris quantum intereſt. Ille sanctificat, san-
ctificamur enim nos. Addidit, Ex vno omnes. Vn' est enim
deus, à quo omnia: sed ille aliter, aliter & nos. Ille quasi pro-
prius filius, nos verò quasi adoptiui: attamen vnũ habemus
patrẽ deũ. Ille quasi proprius filius sanctificat: nos sicut ado
ptiui sanctificamur. ¶ Propter quam causam non confundi-
Psalm.21. tur fratres eos vocare, dicens: Nunciabo nomẽ tuum fratri-
bus meis.) In eo enim quod dixit, Nõ erubescit fratres eos
vocare: demonstratur non eius naturæ esse fraternitas no-
stra, sed misericordiæ eius, & humilitatis multæ, qui nos fra
tres elegit sibi: & hoc propheticò affirmat testimonio, ne
quasi nouum putaretur, & non multo ante prædictum. Ait
enim: Annunciabo nomẽ tuum fratribus meis. Post sacram
passionem & resurrectionem dicit gloriam diuinitatis toto
orbe vulgãdam. Nunciabo enim dicit, id est narrari faciam:
sicut in euangelio mulierib' dixit: Ite dicite fratribus meis. Ioan.20.
Fratres autem dicuntur, & qui diligunt, & qui diliguntur.
Addidit verò, ¶ In medio ecclesiæ laudabo te.) In medio
sanctorum laus domini resonat per eum qui ait: Confiteor ti Lucæ.10.
bi pater cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus &
prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Laus enim domini ve-
ra, non solum ore, sed etiam corde amantibus & perficien-
tibus præcepta domini narratur. ¶ Et iterum: Ego ero fidẽs Psalm.97.
in eum.) De suscepto homine hoc dictum est, cuius confi-
dentiam totã in deo patre esse nõ dubium est, sicut in euan-
gelio ipse ait pro quibus supplicabat dicens: Volõ pater, vt Ioan.17.
vbi ego sum, & isti sint mecum. Quos etiam vt cõfidentiam
haberent, exhortabatur dicendo: Confidite, ego vici mun- Ioan.16.
dum. ¶ Et rursum: Ecce ego, & pueri quos dedit mihi de'.) Esaiæ.8.
Hoc testimonium de Esaia protulit Apostolus, ad Christũ
& ad apostolos referens, quos propter innocentiam pueros Apostoli pueri. Matth.14.
nominauit, de quibus ipse dominus ait, Sinite paruulos ve-
nire ad me: talium est enim regnum cœlorum. ¶ Quia ergo
pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse similiter
participauit iisdem.) Hic adstruit fraternitatẽ veram, & hu
manitatem in Christo non fictam. Sicut enim pueri carne &
sanguinẽ constant, & ille participauit carni & sanguini: vt ha
beret vnde gustaret mortem pro puerorũ salute. Cuius dis-
pensationis effectum & causam subiungens, ¶ Vt per mortẽ,
inquit, destrueret eum qui habebat mortis imperiũ, hoc est
diabolũ.) Hic admirabile quiddã demõstrat, quia per quod
potestatem habuit diabolus, per hoc victus est. Arma quæ
fuerant illi fortia aduersus mundum, hoc est, mors, per eam
illum Christus percussit. Hic magnitudinẽ virtutis eius qui
vicit, insinuat ostendẽdo quãtum bonum operaretur mors.
¶ Vt liberaret, inquit, eos, qui timore mortis per totam vi-
tam obnoxij erant seruituti.) Quare tremitis, quare timetis
eam, quæ iam condemnata est? Iam terribilis non est, sed o-
ptabilis, quasi laborum finis, & requiei initium. Cur, ait, ti-
more mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti? Ser-
ui siquidem fuerant omnes mortis: quia mortem timebant.
Necdum erãt soluti à timore mortis, cuius legibus tenebã
tur. Nunc itaque sancti derident eam, qui agone transacto,
& morte deuicta ad regnũ transituri sunt. Vnde & ipse Pau
lus ait: Cupio dissolui, & esse cum Christo. ¶ Nusquã enim Philip.1.
angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit: vnde
debuit per omnia fratribus similari.) Honorat hic patriar-
cham, eósque qui eiusdem sunt generis, ad quos hæc epistо
la scripta est. Cõmemorat ergo de beneficiis dei, & de pro-
pinquitate carnali ad Christum, & de promissione quæ data
est ad Abraham, Tibi & semini tuo dabo terram hanc. Quia Gene.12.
ex vno omnes, id est, Abraham, Christus secũdum carnem,
& illi ad quos hæc loquebatur. Quod verò superius ait,
Quoniam ergo pueri communicauerunt carni & sanguini,
& ipse similiter participauit iisdem: exequitur amplius hũc
sensum, vnde participarit carnem & sanguinẽ. Ideo ait: Non
enim quenquam angelorum apprehendit, id est non cuiusli
bet angeli naturam suscepit, sed semen Abrahæ apprehẽdit,
Nõ enim angelis illa dignitas donata est, vt vna persona dei
filius eorum naturę coniungeretur, sed honorem hunc & di
gnitatem humanę naturæ deus dei filius contribuit, vt deus
& homo vna esset persona. Quare dixit apprehendit? quia Simili dorer cor dixerit ἐπιλαμβάνεται, apprehendit.
nos quasi recedentes ab eo, & longe fugientes insecutus ap-
prehẽdit, & in vnam personam nostræ fragilitatis naturam
sibi contemperauit. Mira coniunctio, dum æternus & im-
mortalis mortali & temporali adunatus est. Quomodo ve-
rò hoc esset, confestim subiungit, dicens: Vnde debuit per
omnia fratrib' similari. Quid est per omnia? id est, natus est,
educatus est, creuit, passus est etiam, & mortuus, vt per om-
nia similis esset fratribus, qui huiusmodi conditioni subiecti
sunt absque peccato. Superius enim dixit splendorem eum
gloriæ, & paternæ substantiæ figuram, per quem secula fe-
cit. Iste tantus & tam mirabilis & tam glorioſus, tantam no-
stræ salutis curam habuit, vt frater noster in omnibus fieret
Propter hoc, angelos quodammodo æliquit, aliásque cœ-
lorum virtutes, vt nos apprehenderet quem perditam, pas-
sione sua inuentãm, & humeris impositam reportaret ad cœ Lucæ.15.
lestia regna. Hic verò tantus & talis sacerdos noster voluit
apud

apud patrem ſeipſum offerre pro nobis. Proinde ſecutus eſt & infert: ¶ Vt miſericors fieret & fidelis pontifex ad deum, vt repropitiaret delicta populi.) Non itaque alia fuit cauſa illi per omnia fratribus aſſimilari, niſi vt fidelis pontifex eſſet in nobis, noſtríſque propitiaret peccatis. Non eſt altera totius huius mirandę diſpẽſationis cauſa, quàm hæc ſola. Vidit quippe humanum genus humi iacens, peccatorum vinculis ligatum, mortis obnoxium, tyrannidi, & miſertus eſt eius, ſicut fidelis pontifex: fidelis dicit, hoc eſt, verus & potens. Miniſterium ſcilicet ſacerdotis eſt, fidelem eſſe, vt poſſit eos quorum eſt ſacerdos, liberare à peccatis. Proinde deeius potẽtia ſubſecutus adiunxit. ¶ In eo enim in quo paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt & eis qui tentantur, auxiliari.) In eo, id eſt homine in quo paſſus eſt, potens eſt vinctos liberare, tentatóſque adiuuare, ne vincãtur: quia tentationes noſtras non ſolum ſicut deus, ſed etiam ſicut homo in ſeipſo per experimentum cognouit. Licet enim deus in ſua natura ſit impaſſibilis, tamen in noſtra quam aſſumpſit, idem dei filius paſſibilis fiet, noſtræ naturæ conſimilis. In ea verò carne quã ſuſcepit, multa ſæua paſſus eſt. Nouit ergo quid rei ſit iſta tribulatio patientium. Ipſe tentatus eſt, ſed non ſuperatus.

1. Corin. 4. Sacerdotis peculiaris fũctio.

A

B

CAPVT TERTIVM.

VNde fratres ſancti vocationis cœleſtis participes conſiderate apoſtolum & pontificẽ confeſſionis noſtræ Ieſum, qui fidelis eſt ei qui fecit illum, ſicut & Moyſes in omni domo illius.) Adhuc etiã de incarnationis Chriſti loquitur myſterio. Nam in euangelio ipſe teſtatur ſe miſſum non eſſe niſi ad oues perditas domus Iſrael. Apoſtolus igitur Græcè Latinè miſſus dicitur. Cognoſcite quis ſacerdos eſt Ieſus, & qualis, & non habetis opus conſolatione alia, neque ſolatio. Pontificem enim eum dixit cõfeſſionis noſtræ, id eſt fidei noſtræ, cui iſte populus nouus commiſſus eſt, ſicut & Moyſi prior populus in requiem datus eſt: *ſed huic maiora vel longe meliora commiſſa ſunt.* Vult enim beatus Paulus erigere animos Iſraelitarum ad excellentiam promiſſionũ dei, vt intente parent accipere, quod deus benignè illis promiſit afferre: nominans eos fratres chariſſimos ad cœleſtia vocatos participes cum Chriſto hæreditatis dei, qui fidelis eſt ei, id eſt deo patri, qui fecit eum. De humanitate dicit eius qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem: non de diuinitate quæ facta non eſt, ſed genita à patre vnius ſubſtantiæ cum eo, ſicut Moyſes ait, fidelis eſt in domo ſua. Præpoſiturus eum Moyſi ſecũdum comparationem in lege ſacerdotij, hunc ſermonem induxit, afferens eum fidelem eſſe in domo ſua. Fidelem, id eſt deuotum, defendentem ea quæ ſunt eius, non permittentem corrumpi: quæ domus nos ſumus, ſicut in conſequentibus dicit: Sicut Moyſes fidelis fuit in domo ſua, id eſt populo priori. Confeſtímque conſecutus oſtendit quomodo domus illius eſſe debeamus. Ait enim: Quæ domus ſumus nos, ſi fiduciam & gloriam ſpei vſq; ad finem firmã retineamus: Quia qui perſeueraueris vſque in finem, hic ſaluus erit. Domum enim dicit pro his qui conuocantur in eccleſia. Intulit: Dei domus ſumus nos, id eſt, factura dei, creati in Chriſto Ieſu. Huc vſque comparationem fecit de incarnatione Chriſti cũ Moyſe, dehinc ſe ad altiora eius narranda conuertit, dicens: ¶ Amplioris enim gloriæ iſte præ Moyſe dignus habitus eſt, quãtò ampliorem honorem habet domus, qui fabricauit illam.) Nõ dixit quantò maiorem honorem habet ab operibus artifex, ſed quàm domus, qui conſtruxit eam. Vides quoniam de templo non dixit, ſed de omni populo primo, quem Moyſes de Aegypto eduxit, & deinde de eo quem Chriſtus de diabolica liberauit ſeruitute, ſibíque in domum acquiſiuit. ¶ Omnis nanque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creauit, deus eſt.) Hic factorem à factura diſcernit, vtriuſq; domus auctorẽ deum eſſe intelligi volẽs, ſed aliter illius cui Moyſes præfuit, aliter alius cui Chriſtus dux eſſe & dominus agnoſcitur. Ideo ſubſecut' ait: ¶ Et Moyſes quidẽ fidelis erat in tota domo eius tanquã famulus, in teſtimonium eorũ quæ dicenda erant: Chriſtus verò tanquã filius in domo ſua, quę domus ſumus nos, quòd ſi duciam & gloriam ſpeiv ſque in finem firmam retineamus.) Iſte autem, id eſt Ieſus, in paternas res, ſicut filius ingreditur: ille autem, id eſt Moyſes, ſicut famulus dei. Hic iterum eos hortatur ſtare fortiter, & nõ ſubrui. Domus quippe dei erimus, ſi fiduciam ſpei & gloriam vſque in finem firmam retineamus. Bene dixit fiduciam ſpei noſtræ, quoniam omnia bona ſanctis in hac vita in ſpe ſunt, donec ad ſpeciem perfectæ beatitudinis perueniant. Spe enim ſalui facti ſum'. Bona enim quæ nobis promiſſa ſunt, in hac pœnali vita habere non poſſumus, niſi in ſpe, & patienter illa expectantes, vſque ad finem firmam ſpem retineamus. ¶ Quapropter ſicut dicit ſpiritus ſanctus, Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra, ſicut in exacerbatione ſecundũ diem tentationis in deſerto, vbi tentauerunt me patres veſtri, probauerunt & viderunt opera mea quadraginta annis. Propter quod infenſus fui generationi huic, & dixi, ſemper hi errant corde: ipſi autem nõ cognouerunt vias meas, quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam.) Locutus eſt beatus Apoſtolus de ſpe in ſuperioribus: quia oportet nos ſperare quę futura ſunt. Spes autem quæ videtur, nõ eſt ſpes. Hiſtória verò quam propheta hic rememorat, notiſſima eſt. Quum enim egreſſi eſſent de terra Aegypti, & multam viam perambulaſſent, & multa indicia virtutis dei accepiſſent, in Aegypto, in mari rubro, in eremo, conſilium fecerunt, vt mitterent ſpeculatores, qui deberent inſpicere naturam terræ, quæ promiſſa eſt eis. Illi verò pergentes ac reuerſi, terram quidem valde vberem, & optimorum fructuum procreatricem eſſe dicebant, ſed virorũ inexpugnabilium eſſe illam prouinciam, & fortium. Iſraelitæ verò ingrati & inſenſati, quos oportebat recordari tãtorum dei beneficiorum, & quomodo eos clauſos in medio tãti exercitus Aegyptiorum eripuit de periculis, & fluuiorum fontes ſine defectu donauit, & manna tribuit, & alia miracula quæ operatus eſt eis: ne ſic quidem deo crediderunt, nec horum aliquid rememorati ſunt, ſed timore perterriti dixerũt: Reuertamur in Aegyptum. Deus igitur iratus eis, qui ſic citò obliti fuerant beneficiorum mirabiliumque eius, iurauit vt non intraret generatio illa in requiem promiſſam olim patribus: & ſic omnes perierunt in eremo, præter duos tãtummodo. Tres itaque requies Apoſtolus memorat in hac epiſtola: Vnã ſabbati, qua dominus requieuit ab operibus ſuis. Secundam in Palæſtina, in quam ingreſſi Iſraelitę requieturi erãt ex miſeria multa & laboribus. Tertiam, quæ vera eſt requies, hoc eſt regnũ cœlorũ: ad quã quos peruenire contigerit, reuera requieſcunt à laboribus & difficultatibus ſuis: de qua hic Propheta loquitur ad veros Iſraelitas, dicendo: Hodie ſi vocẽ eius audieritis, ne obduretis corda veſtra, ne ſimilia patiamini, qualia progenitores veſtri paſſi ſunt, & priuati ſunt requie promiſſa. Aliquando enim audierunt patres veſtri vocẽ illius per Moyſem, & obdurati ſunt. Ergò tunc per præconem locutus eſt, quando obduraſtis corda veſtra. Per ſe nunc loquitur, moleſtãs corda veſtra. Qui præcones ante ſe mittebat, ipſe venire dignatus eſt. Ore ſuo hic loquitur, qui loquebatur per ora prophetarum. Ad eius ergo vocem qui præconem miſit, & nunc per ſe clamat: nolite claudere corda veſtra. Recordamini quomodo obdurati ſunt patres veſtri, & quomodo non introierunt in requiem promiſſam, ſed amaricati murmurantes cõtra deum perierunt, Patres veſtri erant, qui perierunt, nolite imitari eos. Patres veſtri erant, ſed ſi imitati eos non fueritis, patres veſtri non erunt, quanuis de his nati ſitis, ſcientes quia deus potens eſt de lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ. ¶ Quadraginta annis offenſus fui generationi huic.) Multis modis eos caſtigat: ipſi tamen ſemper corde errauerunt. Quadraginta diebus dominus in deſerto ieiunauit, vt triumpharet de eo per quem illi quadraginta annis murmurauerunt contra dominum in eremo. Póſtque conſummatam in paſſione & reſurrectione totam victoriæ gloriam, quadraginta diebus fuit cum diſcipulis antequam cœſum aſcenderet. Primis quadraginta diebus tentationem huius peregrinationis oſtẽdit: poſterioribus quadraginta diebus conſolationem quam ſancti habituri ſunt in patria. Corpus enim eius, id eſt eccleſia, neceſſe eſt tentationes patiatur in hoc ſeculo: ſed non deeſt ille

Num. 12.

Matth. 15 ἀπόστολος

Christ' fidelis patri de humanitate intelligẽdũ.

Matth. 19.

Christiani, vera Christi domus.

Rom. 8.

Psal. 94.

Num. 14.

Ibidem.

Requies tripl.

Matth. Patres, & non patres eos pacto.

De eo qui diabolo

Matth.28. ille consolator qui dixit: Ecce ego vobiscum sum vsquê ad consummationem seculi. Quibus iuraui propter infidelitatem suam, non introituros in requiem meam. Loqui dominum, magnum est: quanto magis iurare? Iurationem confirmationem fieri voluit. Per quẽ iurat deus, nisi per seipsum? Nõ enim habet maiorem per quem iuret. Per seipsum cõfirmat præcepta sua, per seipsum confirmat manus suas. Sicut verum est, quod promittit: sic certum est, quod minatur. Iurauit, vt non intrarent in requiem ipsius: & tamen oportet intrare aliquos in requiem ipsius. Illis ergo reprobatis nos intrabim⁹: quia si aliqui ex ramis propter dissimilitudinem & infidelitatem fracti sunt, nos propter fidem & humilitatem inserimur. Sequitur enim exhortatio apostolica ad populum de requie introeunda. Dicit enim: ¶Videte fratres ne forte sit in aliquo vestrûm cor malum incredulitatis discedendi à deo viuo.) Quippe per duritiam cordis, infidelitas nascitur. Sicut enim obdurata corpora & dura non obsequuntur manibus medicorũ: sic & animæ obduratę nõ obsequũtur verbo dei. Si enim patres vestri, inquit, quia nõ sperauerunt sicut oportebat sperare, hæc passi sunt quæ leguntur in historia, cuius ante meminimus, & perierunt in deserto propter duritiã cordis: multo amplius nobis talia timenda sunt, sicut illis accidêre. Ad illos enim iste sermo factus est, qui in præsentia fuerunt, vel futuri sunt. Ideo dicit, hodie. Hodie nãque semper est, donec constat mundus. Infert enim amplius dicere de hodie, & subiungit dicẽs: ¶Sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.) Hoc est, ædificate inuicem, corrigite vosmetipsos, ne contingant vobis similia: ne obduretur quisquam ex vobis decipiente peccato infidelitatis. Attẽdis quia infidelitas peccatum fecit. Sicut enim infidelitas malignam vitã procreat: sic etiam anima quãdo in profundum malorum venerit, contemnit. Contemptus autem neque credere patitur, vt se à timore mortis perpetuæ liberet. Deinde infert Apostolus: ¶Participes enim Christi effecti sumus.) Quid est, participes effecti sumus? participamur ex eo, inquit, id est, vnum effecti sumus cum illo. Siquidem ipse caput est, & nos membra, cohæredes & concorporales illi secundum spiritualem hominem, qui creatus est cum ipso. ¶Si tamen initium substantiæ eius vsque ad finem firmum retineamus.) Quid est initium substantiæ? Fidem significat, per quam subsistimus, & deo nati sumus in filios: & esse tales, vt ita dicam, facti sumus. Quod diligentissimè obseruãdum est, ne cuiuslibet doctrinæ macula corrumpamur. Deinde subinfert Apostolus de hodie adhuc dicere. ¶Dum dicitur, inquit, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa exacerbatione. vsque ad id: Ex his quæ audierunt.) Hic verò Apostolus propheticum testimonium intrat explanare, quod superius posuit. dixit enim: Hodie si vocem eius audieritis, ne obduretis corda vestra sicut in amaritudine. Quòd obduratorum mentionem facit quorundam infidelium, nónne eorum quorum cadauera prostrata sunt in deserto? Quod enim dicit, quale est? Audierunt & illi, inquit, sicut & nos audiuim⁹. Sed quid profuit illis sermo auditus? Non ergo putetis quia ex auditu tantũ prędicationis introitus sit ad requiem dei, quia & illi audierunt per Moysen, sed nihil vtilitatis ex auditu habuerunt: quoniam nec crediderunt, nec sermo auditus fide contemperatus est. Discreuit eos qui crediderunt prædicationis verbo, ab illis qui non crediderunt. Ait enim: Sed non vniuersi. Caleph enim & Iosue qui non consenserunt infidelibus, effugerunt pœnam quæ illis illata est: nec solum illis donatum est mortem euadere, qua cæteri perierunt, sed etiam donatum est illis terram repromissionis intrare, eámq; laudabiliter prosua portione possidere. Timeamus nos verò illorum perditionem, & iustum dei iudicium metuamus: qui reddet vnicuique secundum opera sua, requiem sempiternam fidem habentibus, eam tamen quæ per dilectionem operatur: non credentibus, pœnam perpetuam, ne forte relicta pollicitatione quam dedimus deo in bãptismo, iterũ reuertamur ad opera infidelitatis quæ abdicauimus coram multis testibus. Vnusquisq; pro se ipso laboret, ne forte minus dignus inueniatur introeundi in regnum dei. Etenim nõbis nunciatum est quomodo intrare debeamus in requiem dei, sicut & illis. Nobis tamen per filium: illis verò per famulum. Consequímq; verba exhortationis subiungit Apostolus, dicens:

Collatio.

Aminori ad maius argumentum.

Hodie

γνῶμη ex collatione.

Hodie.

Audi Luthe rane fidẽ verè euãgelicã secundũ opera.

CAPVT QVARTVM.

INgrediemur enim in requiem qui credidimus, quemadmodum dixit: Quibus iuraui in ira mea, si introibũt in requiem meam.) Nos verò hortamur intrare in requiem: ne forte nobis dicatur sicut illis: Si introibunt, id est, non introibunt in requiem meam. Festinat autem ostendere aliam esse requiem ad quam vocati sumus, id est regnum cœlorum. Nec nos dicit illam quæ in Palæstina est, intraturos, sed illos non intraturos, propter obdurationem cordis sui, nec in Palæstinã, nec in requiem cœlestẽ. Addidit itaque de prima requie loqui, dicens: ¶Et quidem operibus ab institutione mundi facti sunt. Dixit enim quodã loco de die septima sic, Et requieuit de⁹ die septima ab omnibus operibus suis.) Confestimque secũdam subiunxit, quę promissa est populo dei. ¶Et in isto, inquit, rursum, si introibunt in requiem meam.) Si verò coniunctio, pro affirmatione, pro negatione, pro dubitatione accipi potest. Superius verò pro negatione posita est, vbi ait propter incredulitatem illorum iurasse deum nõ introire eos in requiem promissam. Addit, si introibũt: id est, nõ introibunt. Hic verò potest intelligi pro affirmatione positum esse, quasi diceret: Si introibunt, bene habebunt. Ideo addidit: ¶Quoniam supererat quosdam introire in illam.) In illam videlicet quæ in Palæstina fuit, pauci introierunt, id est duo tantum, Caleph & Iosue, ex omnibus illis qui de Aegypto perrexerũt. Proinde ait, ¶Et ij quibus prioribus annunciatum est, non introierunt propter incredulitatem.) Eos significãs qui de Aegypto profecti sunt, quorum cadauera prostrata sunt in deserto. Deinde infert de tertia quæ Christum credentibus promissa est, quãuis obscurè, dispurare. ¶Iterũ, inquit, terminat diem quendam hodie in Dauid, dicendo sicut post tantum temporis supra dictum est: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Nam si eis Iesus requiem præstitisset, nunquam de alia loqueretur.) Hic ostendit tertiam quandam esse requiem, de qua Dauid dixit, Hodie: non illam significãs ad quam Iesus populum introduxit: sed aliam quandam multo excellentiorem illa ad quam non typicus, sed verus Iesus introduxit eos qui sunt eius. Audiamus si hoc certũ sit. Post tantos annos, inquit, iterum dicit Dauid: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Si enim Iesus veram præstitisset requiem populo, cuius ductor fuit, neque de alia requie Dauid loqueretur postea. Certũ est ergo, quia futurũ est quosdam accipere requiem quæ per illam significata est quæ est in Palæstina, ad quam vero Iesus ducturus est populum suum. ¶Itaq; relinquitur sabbatismus populo dei. Qui enim ingressus est in requiem eius, etiam requieuit ab operibus suis, sicut & à suis deus.) Requies verò dei, operum perfectio intelligenda est, dum sexto die finita primordiali creatione, in septimo cessauit à nouarum creatione naturarũm. Per illam verò requiem dei, quæ æterna est, nos ad æternam studiosè prouocat requium, quam sabbatismum nominauit, quia videlicet Iudæis locutus est. Non dixit hoc loco requiem, sed sabbatismum, proprium nomen ad quod gaudebant & concurrebãt, sabbatismum regnum dei vocans, sicut cum sabbato, ab omnibus malis abstinere præcepit, seruare quæ ad obsequium dei pertinent, quæ sacerdotes efficiebant, & quę animam iuuabãt, & nihil aliud. Nec tale vult sabbatum in regno dei, vt iterum quis exinde reuertatur ad opera laboriosa, sicut in sabbato carnali fecerũt. Istud verò sabbatum dei quicunq; intrat, requieuit perpetuò ab operibus suis sicut à suis deus. Volens itaque eos de resurrectione instruere, & de requie sempiterna, hodie sæpissimè interposuit, vt nunquam desperarent se intraturos: quasi diceret, si quisquam peccauerit vsque hodie, spem habeat reuertendi. Nullus igitur desperet vsquequo viuit. ¶Festinemus ergo ingredi in illam requiem, vt ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.) Magna quidẽ res est fides, & salutaris, & sine hac

Pſalm.94.

Si, non:

Sic̃ sicris vt accipitur.

Mirè & hoc sic.

Tertia nim rũ requia

Sabbatiſm⁹.

Gene.2.

D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Infra.11. Audi Lutherane,

ne hac non est saluari possibile alicui, sicut dictum est. Sine fide impossibile est deo placere. Sed sola fides non sufficit, operari per dilectionem fidem necessarium est, & cõuersari dignè deo. Proinde etiam Paulus commonet eos qui dignè ministerium suscipere meruerunt, dicẽs: Festinemus ingredi in illam requiem. Festinemus, inquit, quoniam non sufficit fides, sed debet addi & vita fidei cõdigna, & multum studiũ debet adhiberi, ne fides sit ociosa. Si enim illi terram intrare non meruerunt qui murmurati sunt contra deum: quomodo nos cœlum merebimur intrare, indifferenter viuentes sicut gentes? Opus est quippe omni volenti cœlum possidere, fidem operibus bonis ornare. Nec hoc solum dãnũ habet male viuẽs, quod non intrat in regnum dei, verũetiam quod maioris est terroris, pœnę perpetuæ mancipari. Ideo addit: Vt ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. Eorum interitus qui perierunt in deserto, terruit audientes, ne in illorum inciderent iudicium: quasi diceret, sufficienter ex parentibus nostris docemur ne in similia incidamus, ne eadẽ pãtiamur quæ illi passi sunt, hoc est, in idipsum exemplum infidelitatis. Deinde vt maiorem peccantibus incuteret formidinem, subiunxit. ¶ Viuus est enim, inquit, dei sermo, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti.) Hic ostendit eundem nos habere iudicem, qui illos propter incredulitatẽ eorum dãnauit. dixit enim: Viuus est

Ioan.8.

sermo dei. Sermo dei, filius est dei, qui de seipso ait: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Sicut illi si seruarent sermonem dei, viuerent, terrámque promissionis intrarẽt: sic & nos si seruauerimus sermonem eius, viuemus, requiemque cœlestem intrabimus. Viuus est enim dei sermo & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Gladius enim potest membra diuidere à corpore, & penetrare secreta, & naturam carnis: sed eò multo penetrabilior est sermo dei. ¶ Pertingens vsque ad diuisionem animę ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis.) Anima viuimus, spiritu intelligimus, vita nobis carnalis cum bestiis cõmunis est, rationalis & spiritualis cum angelis. Tam efficax est iudicium dei, vt discernat inter carnalia peccata & spiritualia, quis quid quo agat animo, vel quo desiderio seruiat in corde: tam penetrabilis est eius intuitus, vt omnia nostra quæ agimus vel cogitamus, certius agnoscat, quàm nosmetipsi. Illum semper habemus testem actuum nostrorum vel cogitationum, quem iudicem habituri sumus. Timeamus eius potentiã, cuius præsentiam nullatenus effugere valebimus. Dixit enim, vt discretor sit sermo dei, id est prouidentia dei, cogitationũ etiã & intentionũ cordis, quo loco ostendit quia omnia nostra interiora vel exteriora diiudicabuntur ab eo qui omnia nostra nouit, & totus per totum penetrat hominem. Nec mirum si totus vbique totã suam agnoscat creaturam, siue spiritualem siue carnalem, quia nihil quod factum est, sine eo factũ est. Ideo addidit, ¶ Et non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius.) Hic maxime eos terruit, fortè adhuc nequiter seruiles, non cum integra satisfactione perficiẽtes fidei opera: quia ipse quæ in corde sunt examinat & considerat, reddẽs vnicuique secundum merita sua. Et quid dicemus de hominib⁹? Acti angelos dicas, ac si archangelos, ac si cherubim, ac si seraphim, ac si aliam quamlibet creaturam, omnia reuelata sunt oculis eius, omnia aperta & manifesta. Quid est quod tunc possit latere? omnia nuda & aperta sunt oculis eius. ¶ Ad quẽ nobis sermo.) Quid est ad quẽ nobis sermo? hoc est, ipsi reddituri sumus rationem actuum nostrorum. ¶ Habentes ergo põtificem magnum, qui penetrauit cœlos, Iesum filium dei.) Paululum enim ante de diuinitate eius differens ait: Omnia nuda & aperta sunt oculis eius, nunc autem quia de carne loquitur, de pontificatu disputat illius, qui semetipsum offerebat nostrę causa salutis: & quomodo prior omnium intrasset in requiem, dicens: Habemus enim pontificem magnum, qui penetrauit cœlos. Ergo Moyses ductor populi, cui promissa est requies transitoria, non introiuit in requiem quam sępius populo promisit. Iste verò sacerdos noster melioris promissionis spõsor, viam faciens credentibus in se, primus intrauit in requiem populo

Collatio Iudæorum & Christianorũ typica.

Anima, spiritus, vita carnalis & spiritualis.

Sermo dei.

Ioan.1. Sequit Græcorum interpretationem vt ferè assolet.

Eccli.13. Psalm.31.

Collatio Moysi & Christi.

A sibi credito promissam, ostendens eum magnum sacerdotẽ, quia sempiternum haberet sacerdotium, semper viuens ad interpellandum pro nobis. Et hunc filium dei ostendit, dum dixit, Iesum filium dei: quod nusquam de Moyse dicere voluit, sed eum famulũ proferebat, in superioribus testificans eum sub nomine Iesu, quod nomen angelus à deo directus virgini annunciauit filium dei esse verum, & ideo magnum sacerdotem. ¶ Teneamus spei nostræ confessionem, non enim habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris.) Qualem confessionem dicit? Quoniam filius dei est, quoniã Christus deus est, sepultus est, passus est, resurrexit tertia die deus, ascendit in cœlum, sedet ad dexteram dei patris, inde venturus iudicare viuos & mortuos: per quem omnia bona habemus, redemptionẽ, resurrectionem, hæreditatem cum eo sempiternam, hæc confiteamur. Quia verò hæc vera sunt, manifestum est ex eo, quòd pontifex in interiora velaminis, intrat in sancta sanguine aspersus proprio, non alieno, sicut pontifices priores qui sanguine vaccæ rubræ aspergebantur. Non enim habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris. Nõ ignorat quæ nostra sunt. Venit enim per viam humanæ cõditionis, per omnia sine peccato, nihil secum afferens vnde morti debitor esset, sicut ipse in euangelio testatur, dicens: Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Nulli pontifices ignorant eos qui in tribulatione constituti sunt, neque quæ sit tribulatio, in quolibet scientes. Impossibile quippe est scire afflictiones afflictorum nisi qui per experimentum afflictionem non habuit, & sensibiliter omnia sustinuit. Pontifex enim noster competenter omnia sustinuit quæ fuerunt humanæ miseriæ illata post peccata primi hominis, & tunc in interiora velamina ad thronum paternę maiestatis ascendit. ¶ Tentatum autem per omnia pro similitudine carnis absque peccato.) Tẽtatus est siquidem diuersis modis, sed non superatus. In omnibus probatus, vbique victor glorioſus. Tentatus est siquidẽ pro similitudine carnis

C absque peccato. Similitudinẽ itaque carnis peccati habuit, quę tamen caro illius absque omni peccato fuit. Hæc est tentatio qua tẽtatus est: persecutionem plurimorum passus est, sputa suscepit, accusatus est, detractionem sustinuit, calumnias passus est, repulsus est à propria gente, in finem crucifixus est. Iuxta similitudinẽ, inquit, carnis sine peccato, quia natura quam verã suscepit, similis est carnis nostræ: peccata verò nequaquam habuit, quæ caro nostra de parentib⁹ contraxit: quia tale fuit originale peccatũ in carne primi hominis, vnde & pœna & remedium fieri potuisset. Pœna & peccatum in omni humano genere, prętereà in Christo, in quo solo salus & remedium fuit. non enim præiudicata est caro peccatrix, vnde fieri remedium non potuisset. Præsciebat potentia dei qualiter ex illa massa, iustitiæ æquitas, & misericordiæ pietas potuisset prouenire. ¶ Adeamus ergo cũ fiducia ad thronum gratiæ, vt misericordiã consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.) Adeamus ergo cũ fiducia, hoc est, adeamus per fidem ad thronum gratiæ eius,

D habeamus fiduciam quãuis peccatores sumus, eius gratiam recuperare posse, si tamen fructus dignos fecerimus pœnitentiæ, & fidem firmam vsque in finẽ retineamus. Nunc verus sedet pontifex noster Iesus Christus filius dei in throno gratiæ, paratus indulgere peccatis nostris. In auxilio opportuno. Nunc vere opportunum tempus auxilij, & misericordiæ illius, sicut iste doctor egregius alio loco dixit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Et prophetã multo ante hoc auxilium opportuni temporis significãs, Tempore, inquit, opportuno audiui te, & in die salutis adiui te. Nanque & quòd nunc post baptismum peccantes inuenire possunt misericordiam si pœnitẽtiam egerint, gratia est illius qui sedet in throno gratiæ: quòd verò opportunus factus est pro nobis, magnum est humilitatis indicium, quam ex nostra suscepit natura, nor sua substantia, quam habet triumphaliter cum patre, cui nos fidem cum fiducia bonitatis suæ offeramus hoc opportuno tẽpore, cum sedet in throno gratiæ, & omnia tribuit quæ nobis ad salutem prouenire certissimum est. Modo tempus est donorum, nemo de seipso desperet. Timeamus thronum æquitatis eius cum venerit di-

Lucæ.1. a

1.Cotin.5.

Numer.19.

Ioan.1.

Cõpẽdium passionum Christi. Marc.14. & 15.

In Christo spes nostra collocanda.

1.Corin.6.

Esaiæ.49.

Si quidẽ pœnitentiæ opera digna.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rit diiudicare omnia secundum iustitiam: & tunc erit desperationis tempus, non volentibus conuerti ad sedem gratiæ cum thalamus erit clausus, tantúmque cum sponso remanebunt qui lucentes bonis operibus ferent lampades. Vult ostẽdere iam beatus Paulus, quoniam multo melius est testamentum hoc, quàm vetus: quia nihil in hoc est imaginarium, vtputa non templum corporale, non victimæ carnales, non obseruationes legales, sed altiora & perfectiora omnia: quia totum quicquid est in spiritalibus, est huius testamẽti κτῆσις. Sed quia spiritalia non sic introducũt infirmos, sicut corporalia, de corporalibus incipit disputare dicens.

CAPVT QVINTVM.

Omnis nanque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur.) Definit enim primum quid sit pontifex, & demonstrat quæ pertineant ad pontificem, & quod sit eius ministerium, & quæ sunt signa pontificatus: id est, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis, & vt condolere possit iis qui ignorãt & errant, quoniã & ipse circundatus est infirmitate. Oportebat enim de excellentibus terrenis fidem facere, vt ad excellentiora spiritalia peruenire possent, & vt consueto sacerdotum more, qui in lege fuit, ad altius, id est Christi sacerdotiũ eos perduceret, qui adhuc infirmi fuerunt: & propterea mundum carnalis pontificis introducit. Pontificis itaque officium est, inter deum stare & populum, & deum deprecari pro populi delictis. hoc enim Christus fecit, seipsum offerens pro peccatis nostris, semper viuus ad interpellandum pro nobis, semel assumptus ab hominibus, sed semper pro hominibus interpellans. Ponit hic Apostolus quædam communia Christo cum sacerdotibus, quædam verò altiora. Quod itaque ait: ¶ Omnis nanque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad deum.) Hoc cõmune est, quòd pro hominibus constituitur, ad hoc, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis: & hoc, sed non totum. Reliqua verò non sunt cõmunia: ¶ Qui potest condolere iis qui ignoranter peccãt. Hic iam excellentia est, de qua superius in priori sententia latius disputauit. Quod verò adiunxit, ¶ Et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis.) Hoc ad sacerdotes legales magis pertinet, q̃ ad Christum, nisi forte quis dicat vnũ esse corpus Christi ecclesiam, vt dum offert pro ecclesia, pro suis etiam membris offerat: sed hoc violenta interpretatio videri potest. Deinde disputare aggreditur quomodo quis ad sacerdotiũ accedere debeat. ¶ Nec quisquam, ait, sumit sibi honorem, sed qui vocatur à deo tanquam Aaron.) Hic etiam percutit sacerdotes honoris cupidos, & sacerdotij auidos, non pro salute populi, sed propter ambitionem seculi. Igitur Aaron vocatus est à deo, signo florẽtis virgæ, & demõstratus est sacerdos à deo esse electus, etiam & incendio eorum qui eius pontificatui inuidere voluerunt. ¶ Sic & Christus non semetipsum clarificauit, vt pontifex fieret: sed qui loquutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te.) Hoc est quod in euangelio ipse ait: Non enim à meipso veni: sed ille me misit. Et iterum: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Est enim pater qui glorificat me. Notandum est, quòd glorificare & honorare & clarificare, tria quidem sunt verba, sed vna res est, quod Græcè dicitur δοξάζειν: sed interpretum varietate aliter atque aliter positum est in Latino. Quod in euangelio dictum est, glorifico, hic Apostolus clarificationem nominat. Clarificatus est ergo filius à patre, quando super baptizatum vox patris audita est: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Quæ clarificatio siue glorificatio multò antè per prophetam spiritu sancto inspirante prædicta est: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Dominum significat patrem. Attendamus autem quod posuit, Dixit ad me, Filius meus es tu: quod etiam ei dicturus erat post baptismũ: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Hic itaque vt Christum vnam personam sentires, & vnigenitum dei filium, adiecit, Ego hodie genui te. Hoc iam nihil habet cõmune cum cæteris qui filij dicũtur, qui sacerdotes appellantur, de quibus dictum est: Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes: sed totum est vnigenito filio proprium. ¶ Quemadmodum & in alio loco dicit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.) Melchisedech secundũ legalia mandata non fuit sacerdos, sed secundum cuiusdam singularis sacerdotij dignitatem, panem offerens deo & vinum, nõ brutorum animalium sanguinẽ: in cuius ordine sacerdotij Christus factus est sacerdos, non tẽporalis, sed æternus: ad quẽ dictum est: Tu es sacerdos in æternũ secũdum ordinem Melchisedech. Omnes enim sub lege erant sacerdotes, iste solus secundum ordinem Melchisedech, ex eo quòd natus est de vtero virginali ante Luciferum, non secundum id quod natus est ex patre deus apud patrem, coæternus gignẽti & consubstantialis: sed sacerdos propter carnem quam assumpsit, aut propter victimam quam pro nobis offerebat à nobis susceptam, id est carnem & sanguinem: de qua victima ipse in euangelio ait: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sed in ista carne & sanguine nihil cruentum, nihil corruptibile mens humana concipit: sine, sicut dixit Apostolus, qui corpus domini indignè manducat, iudicium sibi manducet, sed viuificatricem substantiam atque salutarem in pane & vino: per quæ si digne sumantur, nobis est peccatorũ remissio, & regni dei possessio collata. Huius ordinem sacrificij per mysticam similitudinem Melchisedech iustissimus rex instituit, quando domino panis & vini fructus obtulit. Constat enim pecudum victimas periisse, quæ fuerunt ordinis Aaron, non Melchisedech: sed hoc manere potius institutum, quod toto orbe in sacramẽtorum erogatione celebratur. Sacerdos autem dicitur præcipue Christus, qui semel se pro nobis obtulit immolandũ, sicut semel de Melchisedech in sancta legitur scriptura, & eius sacerdotio. In æternũ verò cum dicitur, ipse significatur dominus Christus, qui permanet in gloria sempiterna. ¶ Qui in diebus carnis suæ preces supplicationésque ad eum qui posset saluum illum à morte facere, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia.) Quid verò in sacerdotio pontifex noster egisset, certius hic exprimit Apostolus, dicens: Qui in diebus carnis suę. Dies quippe carnis domini nostri, dies sunt in quibus carnem assumpsit, in quibus tentatus est, passus est: in quibus preces supplicationésque ad eũ qui posset saluũ illum facere à morte, offerebat. Totum verò quicquid egit Christus in carne, preces sunt & supplicationes pro peccatis humani generis. Sancta verò sanguinis eius effusio, clamor validus est, in quo exauditus est à deo patre pro reuerentia eiusdẽ passionis suæ. Sine peccato. Nostræ enim salutis causa perpessus est, qui nullum habens peccatum, peccatũ pro nobis factus est, id est oblatio pro peccatis nostris. Hoc enim totum in magna reuerentia & perfectissima charitate peregit, qui prior dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis hostiam deo acceptabilẽ: quique ideo exauditus est à deo, quia hostiam acceptabilẽ obtulit deo, id est semetipsum. Simile est itaque quod dicitur hic, Qui preces supplicationésq; ad eum qui posset saluum facere illum à morte, cũ clamore valido & lachrymis offerẽs: id quod in euangelio legitur eum dixisse: Pater, si fieri potest, transfer calicem istum à me. veruntamẽ non mea voluntas, sed tua fiat. Qui enim non venit facere voluntatẽ suam, sed eius qui misit illum: voluntatem paternæ dispensationis præposuit voluntati carnis suę, vt veram ostẽderet in seipso humanitatis nostræ naturã. Beatus Paulus hic dicit preces eum & supplicationes fundere, non timore mortis, sed nostræ causa salutis. Vnde & in alio loco etiã dicit sanguinem Christi melius clamasse pro nobis, quàm sanguinem Abel, qui ad accusandum fraternum scelus de terra clamauit. Christi verò sanguis ad interpellandum pro nobis de terra clamat ad patrẽ. ¶ Et quidẽ cum esset filius dei, didicit ex eis quæ passus est, obedientiam, & consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ, appellatus à deo pontifex iuxta ordinẽ Melchisedech.) De similitudine pontificatus Melchisedech superius satis dictũ arbitror. Nunc videamus quid vult intelligi Apostolus in eo qđ ait: Qui cũ esset filius dei, didicit ex his quę passus est, obedientiã. Hãc obedientiam

Pontificis munia q̃ sacrit.

1. Paral. 13. In ãbitiosos sacerdotes.

Psalm. 2.

Ioan. 8.

Lucæ. 3.

Psalm. 2.

Psalm. 81.

Psalm. 109. Melchisedechis sacerdotium quale.

Ioan. 6.

Christus pro nobis peccatum factus.

Matth. 26. Marc. 14. Lucæ. 22.

Infrà. 12.

Gene. 14.

dientiam quam hic didiciſſe filium dei dicit, hoc eſt, voluntarie ſuſcepiſſe, alio quoque loco oſtendit, vbi ait: Factus eſt obediens patri vſque ad mortem, mortem autē crucis: propter quod & deus exaltauit illum. In eo verò quod ait, Consummatus factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ. Conſummatus, id eſt, perfectus. Oſtendit quantum lucrum ſit eius paſſio, quæ omnibus credentibus ſufficit ad ſalutem ſempiternam. Igitur ſi obediētia filij cauſa eſt ſalutis humanę, quāta nobis neceſſitas eſt obedire deo, vt digni inueniamur eius ſalutis, quam nobis per filium proprium donauit? ¶ De quo grādis nobis ſermo eſt, & non interpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendum.) Cauſam reddit cur ſermo quem de filio incarnato inſtituit, difficilis ad interpretādum eſſet, nempe quia illi imbecilles erant & fragiles ſenſu ad intelligendum profunda dei myſteria. Qui enim pro tempore magiſtri debuerant eſſe, facti ſunt quibus lac opus eſt, non ſolidus cibus. Illa itaque difficultas interpretandi, in illorum fuit tarditate, non in apoſtolica ſapientia, cui reuelata ſunt myſteria à ſeculis abſcondita, ſicut in epiſtola ad Epheſios pleniſſimè demonſtrat. Deinde ſubiūxit: ¶ Etenim cum deberetis magiſtri eſſe propter tēpus, rurſum indigetis vt vos doceamini quæ ſunt elementa exordij ſermonum dei, & facti eſtis quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo.) Ad eos itaque loquitur, qui exercitatum ſenſum per legem & prophetas de aduentu Chriſti, & gratia quæ per eum allata eſt credentibus, habere debuerunt: qui etiam magiſterio aliis per myſteria dei quæ data ſunt illis, poterant eſſe, ſi credidiſſent. Nunc autem tales facti ſunt vt infantes, quibus prima elementa literarum traduntur ad legendum. Dum illorum fuit fortes eſſe in fide, & alacres in ſcientia, ad ſolidum cibum ſapientiæ percipiendum, qui eſt perfectorum, nunc facti ſunt quibus eſt lacte opus. Lac enim humilem ſermonem vocat, quo eos indiguiſſe teſtatur, qui ad altiora dei myſteriorum ſecreta aſcendere non poterant. Exempli gratia, qui non poteſt intelligere quod euangeliſta ait, Verbum caro factum eſt: quomodo poteſt ad altitudinem eius ſermonis peruenire vbi ait, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum? ¶ Omnis enim qui lactis eſt particeps, expers factus eſt ſermonis iuſtitiæ: paruulus enim eſt. Perfectorum autem eſt ſolidus cibus, eorum qui exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni & mali.) Palatum etenim ſapores diſcernit ciborum, anima verò variarum probat ſermones doctrinarum, de quibus in ſequentibus huius epiſtolæ dicit: Doctrinis peregrinis nolite abduci. Sicut enim paruulus inter cibum & cibum diſcernere neſcit, & ſæpe in noxiis ſumendis periclitatur, ſi non prohibeatur à ſua matre: ita indoctus quiſque ſi diſcretionem doctrinarum neſcit, facile decipitur, & in via erroris periclitatur. Quōd in lacte & ſolido cibo, hoc in indocto & ſapiente differt. Sicut lac paruulis congruit, & ſolidus cibus ætate perfectis: ita indoctis humilis ſermo, & ſapientibus arcanum dei myſterium noſſe conuenit, qui exercitatos habere videntur ſenſus. Quomodo igitur poterunt ſenſus noſtri exercitati eſſe? vtique ex vſu, & frequenti lectione ſanctarum ſcripturarum. Vnde beatū virum Pſalmiſta dicit eſſe, qui in lege domini meditabitur die ac nocte.

Philip. 2.

Lactis nomine qd ſignet

Ioan. 1.

Palati & animæ functio quæ ſit. Infra. 13. Collatio elegans.

Pſalm. 1.

CAPVT SEXTVM.

QVapropter intermittentes inchoationis Chriſti ſermonē, ad perfectionē feramur,) Quapropter, id eſt, quia exercitatos ſenſus in lege domini decet nos habere, intermittamus inchoationis Chriſti ſermonem. Quis eſt ſermo inchoationis Chriſti, niſi fidei initium? Sicut enim cum qui in doctrinam literarum adducitur, elementa oportet primum audire: ſic & Chriſtianus primum omnium de fide catholica erudiri debet, quod eſt fundamētum ſalutis noſtræ. Si autem opus habet de fide doceri, necdum fundamentum habet. Firmum enim oportet & fixum eſſe hoc fundamentum in corde Chriſtiani, vt inde dignus ſiat ad perfectionem aliarum transferri virtutum. Si autem quiſquam verbum veritatis audiuit, & baptizatus eſt, & poſt annos aliquot de fide iterum audire opus habet, quia credere oportet eum de reſurrectione & futuro ſeculo, necdum fundamentum habens, rurſum initium Chriſtianitatis quærit. Quia enim fides fundamentum eſt, cætera verò ſuperædificatiōes ſunt: quod beatus Paulus ſequentibus verbis oſtendit, dicendo: ¶ Non rurſum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad deum.) Perfectum enim illum vocamus, qui cum fide vitam habet rectam. Etſi cui horum vnum quodlibet deerit, perfectus non erit. Si verò ambo deſunt, meritò paruulus dici poteſt, & quaſi infans literis. ſic etiam iſte iterum in fide erudiendus eſt. Latenter autem legem inſirmare vult, & ad gratiam Chriſti ſuos reuocare auditores. Qui autem ad virtutem iturus eſt: primum malitiam debet culpare & abiicere, & opera mortis per pœnitentiam purgare, & ſic accedere ad dominum. ¶ Baptiſmatum doctrinam, impoſitionis quoque manuum, & reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni.) Non enim ſufficit per pœnitentiam mundos facere peccatores, niſi confeſtim baptizentur, ſicut in Actibus apoſtolorum beatum Petrum reſpodiſſe legimus: Pœnitentiam agite fratres, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu: quia impoſſibile eſt operari hominem per ſe hoc, quod per dei gratiam in baptiſmate accipere poteſt. Quid eſt nanque baptiſmatum doctrina? Non tanquam multorum baptiſmatum debet intelligi, ſed vnius: quia ſicut vna fides eſt, ita & vnum baptiſma eſt: ſed pro varietate cauſarum accipientium baptiſmum, dixit. Impoſitionis manuum, per quam ſpiritus ſanctus accipi poſſe creditur: quod poſt baptiſmum ad confirmationē vnitatis in eccleſia Chriſti à pōtificibus fieri ſolet. His igitur perfectè in eccleſia perceptis, fides reſurrectionis & iudicij futuri habenda eſt. Viuere quippe ſicut angeli, & nullius egere eorum quæ in iſta vita ſunt, huius vitæ promiſſio nobis facta eſt per ſpiritū ſanctum. Fructus autem huius promiſſionis, eiuſdē præſentia vitæ eſt: quæ duo, id eſt fides & iudicium, ſemel baptizato reſtant, non iterum baptizari. ¶ Et hoc faciemus, ſi quidem permiſerit deus.) In hac quippe fide baptiſmatis, & reſurrectiōis, & iudicij futuri, vos deo permittēte pleniter inſtruximus. Ne verò vllatenus quis ſecundum vel tertium æſtimaret poſt peccata poſſe fieri baptiſma, mox ſubiungit, dicēs: ¶ Impoſſibile eſt enim eos qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerūt etiam donum cœleſte, & participes ſunt facti ſpiritus ſancti, guſtauerunt nihilominus bonum dei verbum, virtutēſque ſeculi venturi, & lapſi ſunt, renouari rurſus ad pœnitentiam, rurſus crucifigentes ſibimetipſis filium dei, & oſtentui habentes.) Impoſſibile eſt, inquit, non difficile. Impoſſibile, inquit. In deſperationem eos miſit, ſecundo baptizari non poſſe: quia impoſſibile eſt, quod fieri non poteſt: difficile verò, quod quāuis, cum labore, fieri tamē poteſt. Si ſemel, inquit illuminati eſtis per gratiam ſancti ſpiritus, & guſtaſtis donū cœleſte, hoc eſt, remiſſionem peccatorum accepiſtis, & participes facti eſtis ſpiritus ſancti, in diſtributionem donorum dei, quæ in epiſtola ad Corinthios beatus Paulus enumerat, & bonum guſtaſtis verbum dei. Hic doctrinam dicit euāgelicam. Et virtutes venturi ſeculi cognouiſtis. Quæ reuelatio futuri ſeculi, niſi reſurrectio & vita beata, quæ ſanctis promittitur? Hæc omnia ſi in doctrina fidei in gratia dei per baptiſmum illuminati accepiſtis & cognouiſtis ſcitote certiſſime, ſi in peccata iterum incidetis, impoſſibile eſſe vos renouari iterum ad pœnitentiam. Ad pœnitentiam dixit, hoc eſt, per pœnitentiam. Quid ergo? excluſa eſt pœnitentia poſt baptiſmum? Abſit. Sed renouatio per ſacri baptiſmatis lauacrum, ſecunda vice fieri nō poteſt. Renouari dixit, hoc eſt, nouum fieri. Nouum quippe facere hominē, ſacri baptiſmatis eſt: de quo propheta ait: Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. Cuius virt', id eſt baptiſmatis ſacri, in cruce & ſepultura Chriſti cōſtat. Proinde ſubiūxit: Rurſum crucifigentes ſibimetipſis filium dei, & oſtentui habentes. Hoc eſt vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt cum Chriſto: ſicut alio loco ait: Conformes enim facti ſumus mortis eius. Et iterum: Conſepulti enim eſtis ei per baptiſmum in mortem. Sicut enim impoſſibile eſt ſecundò crucifigi Chriſtū, hoc enim eſt oſtentui eum habere: qui ſecūndò ſe baptizari poſſe putat, ſecundò Chriſtum crucifigere quærit, qui crucifixus eſt & mortuus,

Perfectio Chriſtiana qua in re conſtitat.

Actor. 2.

γνῶσιν.

1. Petr. 2.

1. Corinth. 12.

Pſalm. 102. Roma. 6.

Coloſ. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

mortuus, & victor mortis resurrexit, atque cum triumpho gloriæ cœlos ascendit. Sicut enim semel Christus mortuus est carne in cruce: sic nos semel morimur in baptismate, non carne, sed peccato. Atque sicut ille iterum mori non poterit, ita nec nos baptizari possumus: nisi fortassis lachrymis pœnitentiæ, non lauacri regeneratione. Quid ergo est, inquis, non est pœnitentia? Est vtique pœnitentia, sed baptismum aliud non est. Pœnitentia verò est, & multam habet fortitudinem, etiam in eum qui peccatis valde demersus est. Si voluerit, potest eum liberare ex onere peccatorum: & periclitantem in tuto constituere, etsi ad ipsum profundum iniquitatis peruenerit. & hoc ex multis manifestum est testimoniis. Ideo addidit: Nunquid enim qui cadit, non resurget? aut qui auertitur, non reuertetur? Quale ergo est istud? medicamentum pœnitentiæ, aut qualiter conficitur? Primùm exculpando propria peccata. Iniquitatem, inquit, meam domino non celaui, & pronunciabo aduersum me iniquitatem meam, & tu abstulisti impietatem cordis mei. Secundo multa humilitate plangere peccata sua, fructusque dignos exinde facere pœnitentiæ: quatenus nullatenus in eadem iterum corruat peccata. Deinde multis eleemosynis redimere se incipiat, qui seculi habet potestatem. Sicut enim scriptum est: Diuitiæ viri, redemptio animæ illius. Postremò opus est nulli irasci, neque malum pro malo reddere, omnibus dimittere peccantibus in se, dicente ipsa veritate: Dimittite, & dimittetur vobis. ¶ Terra enim sæpe venientem super se imbrem bibens, & germinans herbam opportunam illis à quibus colitur, accipit benedictionem à deo. Proferens autem spinas & tribulos, reproba est, & maledicto proxima, cuius consummatio in cõbustionem.) Cum timore audiamus sermones dei: Non sunt hę minæ Pauli, non sunt hominis verba: Spiritus sancti sunt, Christi sunt loquẽtis in Paulo. Comparationẽ hic fecit de proficiẽte anima in doctrina dei, & negligente salutem suam. Fructiferæ terræ, cœlestibúsque imbribus irrigatæ adæquauit proficientem animam in sanctorum germinum floribus, dicens. Terra enim sæpe veniẽtem super se imbrem bibens. Hic declarat quòd hi ad quos eius sermo fuit, susceperunt & combiberunt verbum cœlestis doctrinæ, & sæpius per legem, per prophetas perceperunt, & nec sic prompti facti sunt germina fidei proferre. Adhuc addidit de bona terra, in quam cecidit *semen verbi dei*. Germinans ait herbam opportunam. Nihil sic opportunum sicut fides in filium dei, & vita optima. Hęc verò talis terra accepit benedictionẽ à deo, vt ferat tricesimum, sexagesimum, etiam & centesimum fructum. Et hoc notandum est, quòd omnis abundantia in frugibus terræ, in fructibus arborum, non aliter nisi per dei benedictionem cultoribus ad voluntatem respondere poterit. Neque enim agricolarum est terram excitare ad fructus, sed imperium dei, sicut alibi beatus Paulus ait: Ego plantaui, Apollo rigauit: sed deus incrementum dedit. Hoc ergo de anima florente in virtutibus & dei benedictione, dignè protulit exemplum: móxque subiungit aliud paradigma de ea quæ suam negligit salutem, dicens: Proferens autem spinas & tribulos, reproba est, & maledicto proxima, cuius cõsummatio in cõbustionem. Quis nanque est ab istis spinis mundus? At si essemus mundi, neque sic præsumptuosos nos oporteret esse, sed timere & tremere ne fortè pullulent in nobis spinę peccatorum. Quomodo anima vel caro spinis plena superbire poterit? Nunquid non maiori solicitudine extirpare eas opus haberet? Quæ sunt ergo spinæ? Audiamus Christum de spinis dicentem: Quia cura seculi huius & deceptio diuitiarum prẽfocant verbum, & infructuosum efficitur. Proferens dixit spinas, non generans, maledictioni proxima est. O quantam habet consolationem hic sermo. Maledictioni, inquit, proxima, non maledicta. Qui autem necdum in maledictionem incidit, sed proximitatem, longe fieri poterit. Et non hoc solo consolatus est, sed etiam in eo quod sequitur. Non dixit reproba, & maledictioni proxima, quæ combureretur: sed quid? cuius consummatio in combustionem. Hæc combustio non erit, nisi quis vsque in finem permaneat in peccatis suis: Quia in quacũque die conuersus fuerit peccator, vita viuet, & non morietur. Si verò abscindamus spinas, per pœnitentiam poterimus mille bonis perfrui, & fieri probabiles, & benedictionis dei participes. Postquam autem increpauit eos sufficienter, & terruit & percussit, curat eos iterum, ne desperatos faciat, neque in omnibus adulatur, neque in omnibus percutit. Nec hæc dicimus veluti putantes vos spinis plenos, sed timentes ne tales efficiamini. Melius est enim vos verbis terrere, ne rebus ipsis doleatis. ¶ Cõfidimus autem dilectissimi de vobis meliora & viciniora saluti, tametsi ita loquimur.) Quia beatus Paulus non habuit vnde eos ad quos scripsit, de prẽsenti laudaret, incipit eos de spe futurorum consolari, dicens: Confidimus fratres de vobis meliora, & viciniora saluti, quamuis ita dicamus, quasi diceret, Optima quędam de vobis confidimus, & quæ saluti vestrę proficiant: nõ vtique quod superius dixi de reproba terra, & cõbustioni proxima: nõ de vobis hoc diximus, quia meliora de vobis credimus. Adduxit quoque eis in memoriam præterita, vt ex præteritis eos adliceret ad bona quæque. ideo subiunxit: ¶ Nõ enim iniustus deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis quã ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis.) Ecce quomodo recreauit animas eorum & cõfortauit, antiqua eis in mentem reuocans. Tunc fecit eis vt non æstimarent obliuiscì deum, & præterita eius beneficia in eos. Necesse est enim eum peccare, cui spes deerat futura. Deinde hortatur eos omnibus modis sperare futura. Eum enim qui desperat de præsentibus beneficiis dei, quòd à deo non habeat: de futuris quis poterit eum confortare? Simile quid Galatis improperat, dicens: Currebatis bene, quis vos fascinauit? atque iterum: Tanta passi estis sine causa? vt posset mitigare eandem sententiam, mox subiunxit: Si tamen sine causa. Sic etiam hoc loco temperauit sententiam suam, dicens: Non enim iniustus deus, vt obliuiscatur operis vestri, dum tantam charitatem ostendistis in sanctis eius. Volumus enim vos imitari opera eorum, qui per fidem & patientiam hæreditaturi sunt promissiones. Quale verò desiderium haberet de salute eorum, sequenti ostendit allegatione, dicens: ¶ Cupimus enim vnumquenque vestrum eandem ostentare solicitudinem ad expletionem spei vsque in finem, vt non segnes efficiamini.) Desideramus verò, inquit, non tantum circa verba, sed etiam in virtutibus conuersari, non quasi priora vestra culpantes, sed vt de futuris soliciti sitis, admonentes: hoc est, quales fuistis primum, tales vos cupimus & modo esse, & in futurum. Et non dixit, Volo, quod est auctoritatis doctrinæ: sed quod erat paternæ dilectiõis. Hoc est, cupimus vnumquenque vestrum eandem quam olim habuistis solicitudinem, ad expletionẽm spei habere in æternam resurrectionem. ¶ Verum imitatores eorum qui fide & patientia hereditabunt promissiones.) Hortatur enim auditores suos, vt fide non ficta, & patientia perfecta expectent promissiones dei, & hæreditates quas sanctis suis promisit. Et hoc firmius exemplis corroborare nititur, cum dicit: ¶ Abrahæ nanque promittens deus, quoniam neminem habuit per quem iuraret, maiorem, iurauit per semetipsum dicens: Benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te: & sic longanimiter ferẽs, adeptus est promissionem.) Mira est sapiẽtia beati Pauli. Per vices enim laudibus extollit eos ad quos scribit, per vices terroribus accidentis historiæ terret, ne infideles essent, & minus crediili promissionis dei. Per vices verò eorum exemplis hortatur ad patientiam & fidem: & vt indubitanter credant, nõ solum deo dicente, verũetiam iuramte per semetipsum. Et dum ei multa suppeterent exempla sanctorum, qui per patientiam hæreditarent promissiones dei: præcipuè fidelis Abrahæ vsus est exemplo propter dignitatem personæ illius, & propter quod maximè in eo istud contigerit, qui longanimiter ferens adeptus est in filiis suis promissiones non modò præteriti temporis, quæ in populo dei impletæ sunt, sed magis etiam in futurum pronuncians in filios fidei Abrahæ, cuius filij sunt, quos bonitas dei de lapidibus gẽtium suscitauit, & fecit eos in side esse filios Abrahæ. Promissioni enim dei cooperata est longanimitas in audientes & expectantes hæreditatẽ promissam: quam quidẽ pusillanimes & increduli verbo dei nõ fuerunt adepti: sed plurima eorũ in deserto periit

Nouè scribit hoc baptismum.

Psalm. 40.

Psalm. 13.

Prou. 13.

Luce. 6.

Matth. 13.

1. Cotin. 1.

παράδειγμα

Matth. 13.

Ezech. 18.

Gala. 3.

Gene. 22.

ὑπόδειγμα.

multitudo. Quàm impium est deo iuranti non credere? Iurauit enim deus per semetipsum, quia neminem habuit maiorem per quem iuraret. Potest hic persona in hoc iuramento, dei patris intelligi, qui de filio suo eidē patriarchæ promisit, dicens: Et in semine tuo benedicentur omnes gentes. Non dicit in seminibus, vt beatus Paulus in alia demonstrat epistola, sed in semine tuo, quod est Christus. Iurat enim & idem Christus in euangelio dicens: Amen, amen dico vobis. Et ipse per semetipsum: quia nec ipse habuit maiorē per quem iuraret: Benedicens benedicam te, hoc est in stellis cœli, per quas sancti designantur de eius semine futuri, intelligi potest dictum. Multiplicās multiplicabo te, & hoc in arena maris, per quam peccatores populi illius designari possunt. vtraque enim dominum dixisse legitur, vbi ait: Et erit semen tuum sicut stellæ cœli, & sicut arena quæ est in littore maris. ¶ Homines enim per maiorem se iurant: & omnis controuersiæ eorum finis ad confirmationem est iuramentum.) Si igitur hominibus in futurum credendum est, de quibus dicitur per Prophetam, Omnis homo mendax: quanto magis dei iuramento credi debet, qui est veritas, qui nec falli nec mentiri potest? Homines enim per maiorem se iurant, & omnis controuersiæ eorum finis ad confirmationem est iuramētum: prout si diceret: Ex hoc soluitur totius controuersiæ disceptatio, non vnius cuiuslibet, sed totius. Oportebat quidem sine iuramento credere deo, sed iurare deum dicit. ¶ In quo abundantius volens deus ostēdere pollicitationem hæredibus immobilitatémque consilij sui, interposuit iusiurādum.) Propterea enim huius repromissionis mentionem facit quæ ad nos communis facta est, quoniam apud homines hoc videtur fidele esse, cum iuramentum interest controuersiis eorum. Nō tamen æquale est hominem per se iurare, & deum. Homo enim sui potestatem non habet, deus autem potestatem habet omnium quę sunt. Sed quia incredulum est humanum genus, condescendit ad nos, sic certe iurat propter nos: quāmuis indignum sit non credi ei, sicut superius dictum est: & didicit ex his quæ passus est, quoniam homines hoc putant maxime esse cum fide, vt per experimentum quis transeat ad fidem. ¶ Vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri deum: fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchorā habemus animæ tutam ac firmam.) Duas res dixit, dei patris promissiones de filio suo, & aduentum filij in hunc mundum pro salute nostra. Proposita verò spes, veritas est rerum gestarū quæ patriarchis promissæ sunt & redditæ, vt ex trāsactis futura credamus. Quam spem habemus sicut anchoram, inquit, animæ tutam ac firmam. Sicut enim anchora iacta è naui non permittit eam circunferri, licet venti commoueant eam, sed iacta firmam facit nauem; sic & fides spe roborata, introducit nos in rerum speciem, quam modo in fide & spe tenemus. Ideo addidit dicens: ¶ Et incedentem vsque ad interiora velaminis.) Tempestas enim & multus imber commouet ratem, anchora autem non permittit eam dimergi. Sic etiam nostra spes quam habemus fixam in interiora velaminis, nulla infidelitate mergi poterit, si cum Propheta veraciter dicamus, Iacta in deum curam tuam, & ipse te enutriet. Si hāc non habemus, omnino dimersi erramus, nō tantum in spiritualibus, sed etiam in carnalibus: Quia qui arat, inquit Apostolus, in spe arat: & omnis labor noster in spe mercedis quemlibet nostrum consolatur. Spes verò penetrat interiora velaminis, dum cœlestia absque vlla dubitatione credit, & sperat & amat, operibúsque ostendit, vtpote qui credit quod sperat. Vt firmiorem itaque spem nobis adderet, subiunxit, ¶ Vbi præcursor pro nobis introiit Iesus secundum ordinem Melchisedech, pontifex factus in æternum.) Præcursor autem, quorundam est præcursor, sicut Ioannes Christi. Non enim dixit simpliciter introiit, sed vbi præcursor pro nobis introiit, veluti absque dubio nos oporteat prosequi præcursorem nostrum. Præcursorem siquidem & consequentem in eadem etiam via esse conuenit. Hoc autem de eo qui secundum carnem est, dicitur, qui semetipsum obtulit sacrificium deo in odorem suauitatis. Pontifex est factus secūdum ordinē Melchisedech. Oportet itaque & illis quorum pontifex est, meliores esse: vt quantum est inter Aaron & Christum, tātum est quodammodo inter Iudæos & Christianos. Superiora etiam & sacrificia. Talia videlicet offeramus sacrificia, quæ in illud sanctuarium cœleste offerri possunt: non iam pecudem & bouem, non sanguinem & adipē. Omnia hæc soluta sunt, & pro eis introductum est rationabile obsequium. Quid autem est rationabile obsequium? quod per animam, quod per spiritum offertur deo. Spiritus, inquit, deus est: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Quid est deum in spiritu adorare, nisi in charitate & fide perfecta, & spe indubia, & sanctis animę virtutibus? quas Apostolus alio loco abundanter enumerat.

Iurauit pater. Gene.22. Iurauit & ipse filius. Galat.3. Psalm 115. Duæ patris promissiões Enarrat collatione Paulinam. Psalm.54. 2.Cor.9. Ioan.4. Ioan.3.

CAPVT SEPTIMVM.

Hic enim Melchisedech, rex Salem, sacerdos altissimi, qui obuiauit Abrahæ regresso à cęde hostium, & benedixit ei, cui decimas omnium diuisit Abraham.) Tradunt Hebræi hunc esse Sem primum filium Noë, & eo tēpore quo ortus est Abraham, habuisse antiquitatis annos ducentos nonaginta. Nec esse nouum, si Melchisedech victori Abraham obuiam processerit, & in refectionē tam ipsius quàm pugnatorum eius panem vinúmque protulerit, & benedixerit ei quòd abnepoti suo iure pęternitatis dederit, & decimas prædæ atq; victoriæ acceperit ab eo, sicut sacerdos excelsi dei: qui fuit etiam rex Salem. Salem etiam, vt Iosephus & nostrorum plurimi arbitrantur, esse Hierusalem, nomen ex Græco Hebræóque compositum, quod absurdum esse linguæ peregrinæ mixtura demōstrat, sed oppidum iuxta Scythopolim, quod vsque hodie appellatur Salem: & ostenditur ibi palatium Melchisedech, ex magnitudine rimarum veteris operis ostendens magnificentiam. Ad quam ciuitatem etiam legitur Iacob descendisse, quæ fuit in terra Chanaan, regionis Sichem. Considerandum quoque est quòd Abrahæ à cæde hostium reuertenti, quos persequutus est vsque Dan, non in via erat Hierusalem, sed oppidum Metropolis Sichem, de quo in euangelio legimus: Erat autem Ioannes baptizans in Ennon, iuxta Salem, quia aquæ multæ erant ibi. Primum quidem, quia interpretatur rex iustitiæ, deinde & rex Salem, sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens: *assimilatus autem filio* dei, manet sacerdos in perpetuum.) Sæpius beatus Paulus eundem Melchisedech in typo dei Saluatoris introducit. Quamuis enim omnes penè sancti & patriarchæ ac prophetæ prioris temporis in aliqua re figuram expresserint Saluatoris, hic tamen Melchisedech specialius, qui quoniam non fuit de genere Iudæorum, in typum præcessit sacerdotij filij dei: de quo dicitur in centesimonono psalmo: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ordinem autē eius multi interpretantur, quòd solus & rex fuerit, & sacerdos, & ante circuncisionem functus sacerdotio: vt non gentes à Iudæis, sed Iudæi à gentibus sacerdotiū acceperint: neque unctus oleo sacerdotali, vt Moysi præcepta constituunt, sed oleo exultationis, & fidei puritate. Neque carnis & sanguinis victimas immolauerit, & brutorum sanguinem animalium dextera susceperit, sed pane & vino simplici, puróque sacrificio Christi dedicauerit sacerdotiū. Nec tamen credendum est quòd iste Melchisedech sine patre aut sine matre esset, cum Christus quoque secundum vtranque naturam & patrem habeat & matrem: sed quòd subitò introducatur in Genesi occurrisse Abrahæ à cæde hostium reuertēti, & nec antea, nec postea huius nomen vel genealogia inueniatur scriptum. Affirmat autem huius exemplo Apostolus, quòd sacerdotium Aaron, id est populi Iudæorum, & principium habuerit & finem: Melchisedech autem, id est, Christi sacerdotium & in præteritum & in futurum æternum sit. Hic verò Melchisedech interpretatur rex iustitiæ. Quis est verus rex iustitiæ, nisi dominus noster Iesus Christus? Deinde rex Salē, hoc est, rex pacis: quod pertinet ad Christū. Iste nanque nos iustos efficit, pacificans omnia quæ in cœlis sunt, & quæ in terris, qui *solus* est rex iustitiæ & pacis, dominus noster Iesus Christus, qui secundū diuinitatem

Ioseph. Ioan.3. Noe filius primus. Gene.14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Coloſ.1. uinitatem ſine initio, ſine fine, rex eſt ſempiternus, ex æterno patre æternus, quãuis ex tẽporali matre temporalis eſſet. Sicut enim iſtius Melchiſedech nõ legimus initium vel finem in ſcriptura ſancta, propter quod nõ eſt ſcriptum: ſic non nouimus filij dei initium vel finem, quia nõ habet. Et in hoc eſt ſimilitudo, quòd nec illius nec iſtius initium vel finis legatur. Illius quidem, quia non eſt ſcriptum: iſtius autem, quia omnino non eſt. ¶Intuemini quantus hic ſit, cui decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha.) Conuertit itaque ſermonem ad eos qui gloriãtur ſe filios eſſe Abrahæ, & de origine eius nobilitatem eorum deſcẽdiſſe, quem diuinis exaltare laudibus contendunt, & in euangelio eũ do
Ioan.8. mino præpoſuiſſe leguntur, dicentes: Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham? quaſi dicerent: Quem vos excellentiorem omnibus æſtimatis, hic decimas offerebat Melchiſedech, & hoc de præcipuis victoriæ, qui aſſimilatus eſt filio dei, pontifex factus in æternum. ¶Quoniam de filiis Leui ſacerdotium accipientes, mandatum habent decimas ſumere à populo ſecundum legẽ, id eſt, à fratribus ſuis, quanquam & ipſi exierint de lumbis Abrahæ.) Tanta quippe B eſt ſacerdotij excellẽtia, vt etiam qui ſimiles eſſent, à progenitoribus, eundem haberent progenitorem, tamen multò amplius meliores eſſent fratribus ſuis, ij qui ſacerdotio digni efficerentur, veluti Aaron inter viuos ac mortuos vt dei iram placaret quæ exarſerat, ſtare legitur? quod propterea ex populo facere poterat, licet omnes? num haberent progenitorem, quòd ſacerdos eſſet. Proinde ipſi Abraham nullo modo alienigenæ decimas dediſſet, niſi plurimus & excellens eius eſſet honor, cui decimas excubiarum dari, deo placere comperiſſet, oſtendens etiam incircunciſum ſacerdotem, ſacerdote circunciſo multo eſſe ſublimiorem. Quomodo ergo hoc? Oſtendit quia ipſe Leui, ex quo ſacerdotale genus ortum eſt, decimatus eſt in lumbis progenitoris ſui. ¶Cuius autem generatio non adnumeratur in eis, decimas ſumpſit Abraham: & hunc qui habebat repromiſſiones, benedixit. Sine vlla autem contradictione, quod minus eſt, à maiore benedicitur.) Ille autem C qui ſine genealogia eſt, in Abraham decimatus eſt, non ſolum Leui, verumetiam & ipſe Aaron, qui decimas ſolebat accipere à populo, & per eum omne ſacerdotium Leuiticum. Nec hoc loco contendentis eſt ſtare, ſed adhuc maiori honore exaltauit eum qui alterius generis fuit, dicens: ¶Et eum qui habebat repromiſſiones, benedixit.) Oſtendit & honorabiliorem eſſe illum ex communi omnium iudicio. Et ſine vlla contradictione (inquit) hoc eſt, omnibus luce clarius videtur, quòd minor à maiore benedicitur. Proinde melior eſt typus Chriſti etiã ab eo qui promiſſiones habebat. Quis eſt qui viuit? Ille etiam qui ſecundum ordinem factus Melchiſedech eſt ſacerdos in ætẽnum. Secundum ordinem Melchiſedech. typum gerentis pontificis noſtri, qui ſemetipſum obtulit hoſtiam deo placentem, non ex neceſſitate qualibet, ſed ex voluntate propriæ poteſtatis, deſignat: qui nihil morti debuit, idcirco pontificali ſacrificio ſui corporis, omnium abluit peccata. ¶Si ergo conſummatio per ſacerdotium Leuiticum erat (populus enim ſub ipſo legem accepit) quid adhuc neceſſarium fuit ſecundum ordinem Melchiſedech alium ſurgere ſacerdotem, & non ſecundum Aaron dici? Tranſlato enim ſacerdotio, neceſſe eſt vt & legis tranſlatio fiat.) Hinc iam incipit veteris nouique teſtamenti differentias oſtendere, dicens: Si enim conſummatio, id eſt perfectio, per ſacerdotium Leuiticum fuit, quid neceſſe fuit aliam ſurgere ſacerdotem? Nam Aaron primum poſt datam legem ſacerdotem de tribu Leui eſſe nulli dubium eſt. Ideo ſacerdotium quo functus eſt, Leuiticum nominauit ſacerdotium. Quo ſacerdotio Leuitico multo melior Melchiſedech in ordine ſacerdotali factus eſt, qui typum gerebat ſacerdotis noſtri, id eſt domini ſaluatoris mundi. Nequaquam enim dixiſſet, Secundum ordinem Melchiſedech, ſi illud ſacerdotium Aaron melius eſſet, ſub quo populus Iudæorum legẽ ſuſceperat. Si igitur ſacerdotij tranſlatio eſt, neceſſe eſt & legis eſſe tranſlationem. Neque enim ſacerdos poteſt ſine teſtamẽto eſſe, & ſine lege, & ſine præceptis. In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu eſt de qua A nullus altario præſto fuit. Manifeſtum eſt enim quòd ex Iuda ortus eſt dominus noſter: in qua tribu nihil de ſacerdotibus Moyſes loquutus eſt.) In quo enim ait, id eſt, de quo hæc dicta ſunt, dominum ſcilicet ſignificans ſaluatorem. Dum id tranſlatum eſt ſacerdotium, ſimul & teſtamentum? tranſlatum eſt. Non autem ordine tantummodo, neque preceptis, ſed etiam tribu. Oportebat quippe vt etiam mutaretur. Et quomodo tranſlatum eſt ſacerdotium? ex tribu ad tribum, de ſacerdotali ad regalem, vt eadem ipſa ſit & regalis & ſacerdotalis. Et intuere myſterium. Primum fuit regale ſacerdotium Melchiſedech, ſecundum conſequentiam huius ſermonis. Secundum etiam fuit ſacerdotale in Aaron. Tertium in Chriſto fuit iterum regale, qui rex erat ſemper, ſacerdos autem factus eſt quando carnem ſuſcepit, quando ſacrificium obtulit. Vides mutationem rerum. Quæ enim per tranſlationem facta ſunt, hæc veluti ex rerũ conſequentia quaſi noua redire videntur. ¶Et amplius adhuc manifeſtum eſt, ſi ſecundum ordinem Melchiſedech exurgeret alius ſacerdos, qui non ſecundum legem mandati carnalis factus eſt, ſed ſecundum virtutem vitæ inſolubilis. Conteſtatur enim, quoniam tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.) Aliam hoc loco differẽtiam inſtruit inter ſacerdotium Aaron, & ſacerdotium Chriſti: quia illud carnale, hoc verò ſpirituale. Illud temporale, hoc verò eternum eſt. Dicit enim de ſacerdotio Aaron, ſecundum legem carnalis mandati? Lex quippe illa ex multa parte carnalis erat, in circunciſione carnis, in mundatione carnis, in hoſtiis & oblationibus carnalibus, in diſcretione ciborum, dierum, tẽporum, etiam & in retributione, quibus benefacientibus, & legem cuſtodientibus pax & ſecuritas & proſperitas, & frugum abundantia, & regni potentia promiſſa eſt, quæ omnia morte finienda erant. Sed non ita ſacerdotium Chriſti, quod ſecundum virtutem vitæ inſolubile eſt. Quis iſte eſt ſacerdos talis? non Aaron, nec Melchiſedech, ſed ille cuius Melchiſedech typum gerebat: de quo deus ipſe pater iureiurando teſtatur, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, hoc eſt, intemporalis, neque finem habens, ſed ſecundum potentiam inſolubilis vitæ. Vitam verò in ſeipſo habens inſolubilem, quanuis ad tempus mortuus eſſet in carne, tamen in æternum diuinitate & humanitate mediator inter deum & homines, ſemper viuens eſt ad interpellandum pro nobis. ¶Reprobatio quidem fit precedentis mandati propter infirmitatem eius, & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex.) Quid enim profuit lex? Profuit ſiquidem, ſed nihil ad hoc profuit, vt perfectos facere potuiſſet ſeruientes in ea. Idcirco eius reprobatio fuit, vt gratiæ daretur locus, dum veniret in quo perfectio fieret. Vtilis quippe fuit lex, ſed illis qui fidem habuerunt in Chriſto: non illis qui totam ſuam ſpem in ea firmauerunt. ¶Introductio verò melioris ſpei, per quam proximamus ad deum. Et quantum eſt, non ſine iureiurando: alij quidem ſine iureiurando ſacerdotes facti ſunt.) Introductio, inquit, melioris ſpei. Habuit quippe & lex ſpem, ſed non talem. Sperabant enim bene placentes, & legem dei cuſtodientes, poſſidere terram, nihil ærumnoſum pati, proſperè viuere, ſicut dictum eſt: Qui fecerit eam, viuet in ea. Hic Ezech.18. D autẽm ſperamus, quia deo placentes, & euangelica præcepta cuſtodiẽtes, non terram poſſidebimus, ſed cœlum. Magis autẽ, quod cœlo multò melius eſt, ſperamus proximi deo cõſiſtere, ad ipſum paternũ ſoliũ peruenire, & miniſtrare ei cum angelis. Hoc verò ſacerdotium per quod hanc gloriam poſſeſſuri ſumus, non erit ſine iureiurando, vt firmam dei promiſſionem credamus: quia hæc omnia nobis in filio proprio promiſit, quem pro nobis omnibus tradidit, vt per eum hęc omnia poſſideamus, de quo dictum eſt: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinẽ Melchiſedech. ¶In tantum melioris teſtamenti ſponſor factus eſt Ieſus: & alij quidem plures facti ſunt ſacerdotes, idcirco quòd morte prohiberẽtur permanere: hic aũt eo quòd maneat in æternũ, ſempiternum habet ſacerdotium.) Duas ponit differẽtias, quia non habet Chriſti ſempiternum ſacerdotium. finem ſacerdos noſter, ſicut legalis. Hoc autẽ facit ex perſona Chriſti, qui ingreſſus eſt, inquit, ſecundum virtutẽ vitæ inſolubilis: & hoc iureiurando teſtatur, ſicut ſupradictum

Nota & Melchiſedechis & Abrahæ dignitatem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est. Sicut ille permanet, sic etiam & lex quã attulit, permanA sura est, in qua est vera peccatorũ remissio, & perpetuę perceptio gratiæ. Si enim illa prior propter imbecillitatem sui, quę nihil ad perfectum ducere potuit, exclusa est: ista autem quam Christus põtifex magnus attulit, valet & fortis est, & manet. *Ostendit autem hoc ex põtifice. Quomodo? quia vnus est. Nõ enim vnus esset, nisi esset immortalis. Sicut enim multi sacerdotes in lege fuerunt, quia mortales fuerunt: sic vnus, quia immortalis: qui in tantũ melioris testamenti sponsor factus est, secundum quod iuratum est de eo semper esse mansurum. ¶ Vnde & saluare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad deum, semper viuens ad interpellandum pro nobis.) Intueris quia de eo qui secundum carnem est, ista dicit. Quando enim sicut pontifex est, tunc etiam interpellat: quia ex ea natura qua pontifex est, interpellat pro eis. Quis est qui interpellat, nisi humanæ naturæ diuinitati illius coniunctio, quam paterno solio *aduexit? Semper viuus, ad saluandum idoneus. Alij verò pontifices qui semper non erant, semper non interpellabant. Hic verò non so B lum in hac vita saluat per interpellationẽ humanitatis suæ, sed etiam in futurum glorificat, dum tradet regnum deo patri, & perducet sanctos ad visionem paternæ maiestatis. ¶ Talis enim decebat vt nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus.) Talis etiam illis decuit esse pontifex, de quibus ipse ait: Iam non dicam vos seruos, sed amicos: quia omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. Videlicet serui legales pontifices habuerunt mortales peccatores pro semetipsis offerentes. Filij verò & amici dei pontificem habent immortalem, segregatum à peccatoribus, id est prioribus sacerdotibus: qui est innocens & sanctus. Innocens, quia sine malignitate: quod dicit propheta, Nec dolus inuẽtus est in ore eius. Sãctus, quia in omni bonitate præcipuus. Impollutus, quia nil habuit peccati. Excelsior cœlis factus, quia adorant eum omnes angeli dei. ¶ Qui non habet quotidie necessitatem, quẽadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populo. hoc enim fe C cit semel se offerendo.) Hic enim magnitudinem sacrificij ostendit, quanuis illud viuum esset, & sic oblatum sufficit in sempiternum. Et tantum præualuit, quantum cætera omnia non præualuerunt. Et quod offerebat, non pro se offerebat, sed pro populo. Nec enim hoc pro populo quotidie offerẽdum erat, sed tantæ sanctitatis & honoris apud deum fuit hoc sacrificium, vt semel oblatum, in æternum profuisset populo dei. ¶ Lex enĩ homines cõstituit sacerdotes infirmitatẽ habẽtes.) Propterea pro se, sicut & pro populo semper offerebant. Iste aũt tam potens est, vt semel oblatus suæ carnis sacrificio, nil opus esset cuiquam credẽtium offerre plus pro eo. ¶ Sermo autem iurisiurandi, qui post legem est, filium in æternum perfectum.) Hic etiam filij nomen ad dilectionem seruorum qui fuerunt in lege, positum est, quia serui infirmi fuerunt, siue quia peccatores mortales erant. Sed hunc filium perfectum esse demonstrat, quia semper viuit, & semper sine peccato est. Vtrumque Apostolus ait, & mirificè consolatur audentes, & minaciter terret negligen- D tes. Consolatur in eo, quia ad sacerdotem magnum potenti sacrificio proximati sunt. Terret in eo, ne peccent, quia illud sacrificium nunquam pro peccatis iterum oblatum erit. non est aliud sacrificium. vnum verò nos purgauit. post hoc iudicium erit. Quotquot redempti sumus, isto sacrificio redempti sumus, ideo permaneamus in generositate nostra & honore.

*adiunxit.

Sacerdotij Christi & legalis discrimen.

Ioan. 15.

Esaiæ. 33.

Paulus consolatur & terret.

CAPVT OCTAVVM.

Capitulum autem super ea quæ dicuntur. Talem habemus pontificem, qui considet in dextera sedis magnitudinis in cœlis, sanctorum minister & tabernaculi veri, quod fixit deus, & non homo.) Quod itaque ait, Capitulum in iis quæ dicta sunt, significat sermonem summum & magnum, quasi præcedentis disputationis recapitulationem, ad rem ipsam deducens auditorem. Talem, inquit, habemus pontificem, qui sedet ad dexteram sedis maiestatis. Humilia excelsis, humana diuinis commiscens, eundem deum ostendens, quem & pontificem. Nec alium esse qui sedet ad dexteram dei, nisi eum qui est minister sanctorum & tabernaculi veri, quod fixit deus, & non homo. Hoc tabernaculum animæ sanctorum sunt, quibus æterna gaudia ministrat, & velamen cœli pontifex magnus, qui sedet ad dexteram maiestatis in excelsis patris. Dum audis eundem sedere à dextris dei, & ministrare sanctis: sedere dignitatis diuinæ est: misericordiæ verò multæ, ministrare, & amoris magni, quem nobis impendit. Mirabile sacramentum est eundem sedere in diuinitatis gloria, quem persecutores in cruce pẽdentem viderunt. in qua cruce passio illius ministratio est salutis nostræ. Hoc enim gestum credimus, hoc nobis ad salutem proficere nouimus. Sed quid carnalis mens humana æstimet in eò quod dicitur sedere eum à dextris dei? Condescendit enim sancta scriptura nostræ infirmitati, nostræque consuetudini, quatenus imbecilla instrueretur humanitas, quando vsque ad illam secretam gloriam diuinitatis hominum non poterat cogitatio peruenire. Igitur victori filio, & per sanctam incarnationem totius mundi triumphatori, post resurrectionis gloriam honorabilis confessui offertur: vt per hunc situm susceptæ humanitatis gloria declaretur. Nam hoc verbo sedere, illud designatur, vt caput nostrum (Christus) ad patris cognosceretur dexteram collocatum, id est diuinæ maiestatis sublimatum: in qua parte ponendi sunt, qui à perfidis eiusdem saluatoris munere segregantur. ¶ Omnis enim pontifex ad offerenda munera & hostias constituitur, vnde necesse est & hunc habere aliquid quod offerat.) Pontifices veteris instrumenti statuti sunt legaliã offerre munera, hostias pro suis, sicut superius dixit, vel etiam pro populi peccatis. Vnde necesse est saluatorem nostrum in diebus carnis suę aliquid habere ad offerendum pro nobis. Dum enim in sempiterna diuinitatis suæ natura nõ habuit quid offerret, sumpsit ex nobis quod pro nobis offerre potuisset, id est carnem humanã. Quid tam aptum immolationi, quàm caro mortalis pro mortalibus? Et quid tam mundum pro mundandis vitiis mortalium, quàm sine vlla cõtagione carnalis concupiscentiæ caro nata ex vtero virginali? Et quid tã gratè offerri & suscipi possit, quàm caro sacrificij nostri corpus effectũ sacerdotis nostri? Et quoniã quatuor cõsiderãtur in omni sacrificio, cui offeratur, à quo offeratur, qd offeratur, pro quibus offeratur. Ergo nec alicui sacrificium debetur, nisi soli vero deo. Proinde põtifex noster pro nobis semetipsum offerebat, idem sacerdos & sacrificium. ¶ Si ergo esset super terram, nec esset sacerdos, cum essent qui offerrent secundum legem munera, qui exemplari & vmbrę deseruiunt cœlestium.) Si igitur esset terrenus pontifex sicut Aaron, non esset vtique sacerdos secundum ordinem Melchisedech in æternum. Aaron quippe mortuus est, & non est sacerdos. Christus verò quia viuit in æternũ, sacerdos est sempiternus, non talis quales illi fuerunt, qui exemplari & vmbrę deseruiunt cœlestiũ. Omnes verò sacerdotes in lege cõstituti, exemplare & vmbratile sacerdotium gerebãt cœlestium, id est spiritalium, significãtes verum & sempiternum Christi sacerdotium. Nónne altare est cœleste fides nostra, in quo offerimus quotidie orationes nostras? Nihil habens carnalis sacrificij, quod in cineres resoluatur, nec in fumos extenuetur, nec in vaporationes diffundatur. Hæc verò sacrificia clara & festiuiora efficiũtur. Quomodo cœlestia nõ celebrãt sacrificia, quibus dicitur, Accipite spiritum sanctũ: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorũ retinueritis, retenta sunt? Horũ enim sacrificiorum omnia leuitici sacerdotij sacrificia signa fuerunt: quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christũ facta est. ¶ Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum: Vide, inquit, omnia facito secundũ exemplar quod tibi ostensum est in monte.) Quoniam auditus noster minus aptus esse videtur ad disciplinam percipiendam, quàm visus (non enim ita animo commendamus quæcunque audimus, quomodo illa quæ ipso visu percipimus) ideo dicit: Vide vt omnia facias sicut tibi in monte demonstratum est. Sed hic quæri potest, de quibus dixisset omnia, siue de tabernaculi constructione, siue de hostiis & sacrificiis, quæ in eo oblaturi

Tabernaculũ, sanctorũ animę.

Christus.

Quatuor in sacrificio cõsideranda.

Ioan. 20.

Ioan. 1.

Exod. 25. Actor. 7.

κεφάλαιον quid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

turi essent. sed de vtroque melius intelligitur. ¶ Nunc autẽ A melius sortitus est ministeriũ, quanto & melioris testamẽti mediator est, quod melioribus repromissionib⁹ sanctificatũ est.) Vides, inquit, quãto ista melior illa celebratione. Siquidem illa exemplar & forma, ista vero veritas: sicut dicitur Ioan.1. in euãgelio: Lex per Moysem data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. De qua gratia sublequenter hic βεβαίωσις et collatio a minori ad maius. significat apostolus, dicens: Quod in melioribus repromissionibus sanctificatũ est. Quanto meliora sunt cœlestia terrenis, æterna temporalibus, tanto melioris est mediator sacerdos Christus Deus testamenti, transiens de loco, & à sacerdote, & sacrificio. Tunc demum & testamenti differentiam ponit, hic autem ad cœlum nos eleuans, & ostendens quia pro tabernaculo cœlum habemus in repromissionibus dei. ¶ Nam si illud prius culpa vacasset, non vtique secundi locus inquireretur. vituperans enim eos, dicit.) Hoc est, si inculpabiles essent obseruatores sui, nunq; secũdi locus relinqueretur: sed quia illud non fuit perfectum, inuentus est locus aptus secundi testamenti, sicut per prophetã dicit do- B Hiere.31. minus. ¶ Ecce dies venient, dicit dominus, & consummabo super domum Israël & super domum Iuda testamentũ nouum, non secundum testamentum quod feci patribus eorũ in die qua apprehendi manum illorum vt educerem eos de terra Aegypti: quoniam ipsi non permanserunt in testamẽto meo: & ego neglexi eos, dicit dominus.) Hic autem discretè posuit de quibus dictum est quòd non permanserũt, dum dixit: In die qua apprehẽdi manum illorum, vt educerem eos de terra Aegypti. De lege hoc dixit data in monte Sinai, quam quinquagesima die datam constat: in qua non Exodi.10. permanserunt patres eorum, sed fecerunt vitulum in Oreb, & adorauerunt illum. Nõ enim de illo quod patribus eorũ Exod.2. Deute.4. Matth.3. proposuit, id est Abraham, Isaac, & Iacob: & omnes filij fidei, filij Abrahæ dici possunt, sicut ipse dominus in euan- Filij fidei, filij Abrahæ. gelio dicit: Dico autem vobis, quòd potens est deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Et hoc est testamẽtum quod consummabit deus, id est, perficiet super omnouum quod consummabit deus, id est, perficiet super omnes gentes, vt quicunque crediderint in Christũ, filij Abra- C hæ secundum spiritalem generationẽ vere sint. ¶ Quia hoc Hiere.31.e. est testamentum quod disponam domui Israël post dies illos, dicit dominus: dãdo leges meas in mentem eorum, & in cordibus eorum superscribam eas: & ero illis in deum, & ipsi erunt mihi in populum: & non docebit vnusquisq; proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicẽs, Cognosce deum: quoniam omnes scient me à minore vsque ad maiorem: quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccata eorum non memorabor amplius.) Et hic magna distãtia est inter legem & legem, inter scripturam & scripturam, inter literã & gratiam. Nam litera legis scripta est in tabulis lapi- Exodi 32. deis, quas Moyses ipse fregit, dum vidit populum ante vitulum ludentem. Gratia verò data est in corda credentium per spiritum sanctum, per quem charitas diffusa est in cordibus credẽtium. Quod vero in litera latebat, & legebatur à populo per magistrorum traditiones, hoc spiritus sanctus aduenies docebat per apostolos. Et hoc est quod ait pro- Hiere. 31.f. pheta: Et non docebit vnusquisque proximum suum, & v- D nusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce dominum. Omnes enim scient me à minore vsque ad maiorem eorum, Lucæ.24. sicut in euangelio de domino legitur: Tũc aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. ¶ Dicendo autem nouum, veterauit prius: quod autẽ antiquatur & senescit, prope interitum est.) Sumens autem à propheta fiduciã Paulus, amplius in illud testamentum inuehitur, commodè ostendens quoniam nostra nunc florent, illa vetusta sunt, & prope in- Ex collatiõe γνώμη. teritum. Sed renouabitur sicut aquilæ iuuentus nostra, si ad fontem vitæ recurramus, si alas & oculos ad solem iustitiæ extendamus.

CAPVT NONVM.

HAbuit quidem prius iustificationes culturæ, & sanctum seculare. Tabernaculum enim primum fa- Exodi 26. ctum est, in quo erant candelabra & mẽsa, & propositio panum quę dicitur sancta.) Legimus enim Iosephus. 3 antiquitatũ. in Iosepho, tabernaculum ad instar esse huius mundi factũ: exteriora verò huius seculi figuram habebãt. Idcirco quotidie ministrant sanctis sacerdotes accendentes lumen doctrinæ, & pascentes populum dei pane, qui super mensam à ἀδιαγεσταῖς hæc omnia. sabbato vsque ad sabbatum præsto debet esse, id est, à sabbato spei nostræ, in qua quasi in Christo, & ab huius mundi turbinibus securi agimus, vsque in illud sabbatũ quo re teneamus, quod nunc in spe habemus. Candelabra vero dona spiritus sancti sunt, quæ in ecclesiis lũcẽt intelligẽtibus, per eum super quem requieuit spiritus sapiẽtiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & spiritus timoris domini. ¶ Interius verò tabernaculum, quod dicitur sancta sanctorum.) Ipsum cœlũ significat, velamentum autem cœlũ est: intra quod sacerdos noster Christus non sine sanguine intrauit. ¶ Thuribulum aureum habens.) In quo offeruntur orationes sanctorum. ¶ In quo Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium.) Hoc est multitudo scientiæ. Aptè propitiatorium super arcam positum esse dicitur, quia ipsi mediatori dei & hominum specialiter à deo patre donatum est vt esset propitiatio pro peccatis nostris. Vnde etiã Paulus dicit: Christ⁹ Iesus qui mor- Roma.18. tuus est, imò qui & resurrexit, qui est ad dexteram dei, qui etiam interpellat pro nobis. ¶ Et arcam testamẽti.) Hæc est Arca testamenti, caro Christi. caro saluatoris nostri, in qua vrna aurea habens manna diuinitatis, & tabulæ duorum testamentorum, & virga Aarõ quæ floruit in sacerdotio Christi, de quibus non est modo per singula dicere. ¶ His vero ita compositis, in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes.) Quod verò suprà dixit sanctũ seculare esse, hoc modò lucidiùs ostendit, id est, in quo tabernaculo sacrificia fecerant secularia nihil ad perfectum deducentes seruientes in eis. ¶ In secundo autẽ semel in anno solus pontifex, non sine sanguine quem offerret pro sua Pontifex Christus. & populi ignorantia.) Iste verò põtifex ex parte significat illum qui semel ingressus est cœlum intra velum in sancta sanctorum vt adsistat vultui dei pro nobis. Quod verò ait, Vt offerret pro sua & populi ignorantia, hoc est quod ipse Matth.27. ait in cruce: Deus deus meus, quare me dereliquisti? longe à salute mea verba delictorum meorum. Quæ sunt verba delictorum suorũ, nisi corporis sui? ¶ Hoc significante spiritu sancto, nondum propalatã esse sanctorum viã adhuc priore tabernaculo habente statum, quæ parabola est temporis instantis, iuxta quam manera & hostiæ offeruntur.) Propter- Sancta sanctorũ cœlũ. ea, inquit, ista ita cõstructa sunt, vt discamus quia sancta sanctorum, hoc est cœlum, quod inaccessibile mortalibus soleret esse, iam adiri posset. Nec putemus illud ingredi non posse, vbi pontifex noster prior intrauit non sine sanguine, sicut prædixit propheta: Quis est iste qui venit de Edõ tinctis vestibus de Bosra? Sed patienter expectamus tẽpus re- Esaiæ.63. surrectionis nostrę, in quo cũ apparuerit, apparebit & quid erimus. Scimus enim quia similes ei erimus, hoc est immortales. Sicut illi mors vltrà non dominatur, nec caro nostra dominata erit. ¶ Quæ non possunt iuxta conscientiam perfectum facere seruientem, solũmodo in cibis, & in potibus, & variis baptismatibus & iustitiis carnis, vsque ad tempus correctionis impositis.) Hæ verò iustitiæ carnales in cibis & potibus & variis baptismatibus, vsque ad tempus correctionis impositæ sunt. Attende quid hoc est. Nihil enim ad perfectum dedyxẽ lex, sed secundum mandatũ carnale sordes & ignorantias potuit emendare: de adulterio verò & capitalibus criminibus nihil potuit purgare, sed digna repen- Ioan.8. debat absque misericordia. Ideo adulteram mulierem Pharisæi proposuerunt ante Iesum, vt possent eum accusare, si contra legem absoluere iuberet: aut laudabilem consuetudinem amitteret, si legis iussionẽ custodire præciperet. Sed vtrumque cauebat sapientia dei, quasi dixisset: Iusta est quidem lex, si iustos haberet ministros. Qui festucam de oculo alterius tollere vult, iustum est vt prius trabem de proprio Marci.7. tollat oculo. De baptismatibus Iudæorum plenius in euangelio secundum Marcum legitur, vbi Pharisæi vituperabãt dominum & discipulos non lotis manibus manducãtes. Frustra autem Pharisæi, frustra omnes Iudæi lauant manus, & à foro dum veniunt, baptizantur, quamdiu contemnunt fontem saluatoris ablui. Sed Pharisęi spiritualia prophetarũ ver-

ba carnaliter accipientes, quæ illi de cordis & operis caſti-
Eſaiæ.1.52. gatione præcipiebant, dicentes, Lauamini, mundi eſtote, &
mundamini qui *fertis* vaſa domini: iſti de corpore ſolũmo-
do lauando *intelligi* putabant, cum certum ſit Moyſem &
prophetas, qui vaſa populi dei vel aqua dilui, vel igne pur-
gari, vel *oleo* ſanctificari quacunque ex cauſſa iuſſerunt, nõ
in hac materialium rerum emũdatione, ſed mentium potius
& *operis* caſtigatione, ſanctimoniam atq; animarum nobis
mandare ſalutem. ¶Chriſtus autem aſſiſtens pontifex futu-
rorum bonorum, peramplius & perfectius tabernaculũ nõ
manu factum, id eſt, non huius creationis.) Tabernaculum
non manu factum, cœlum ſignificat, vnde nos futura bona
ſperamus nobis dari, id eſt æterna, quæ non tranſeunt. Ne-
que huius creationis, hoc eſt non huius tabernaculi ſpecies,
quam in eremo fixit homo: ſed lõge aliter ab ipſo deo crea-
tum eſt ſpiritualiter, nõ carnaliter. In quo tabernaculo mo-
do ſunt animæ iuſtorum, & angelorum ſpiritus, expectantes
donec compleatur numerus conſeruorum ſuorum. ¶Neq;
per ſanguinem hircorum & vitulorum, ſed per propriũ ſan
guinem introiuit ſemel in ſancta, ęterna redemptione inuẽ-
ta.) Omnia quippe permutata ſũt: ibi ſanguis hircorũ diluit
peccata carnis, hic ſanguis Chriſti abluit peccata ſpiritus:
quia æterna redemptione inuenta, oſtendit in prioribus ſa-
crificiis & legalibus cerimoniis non eſſe æternam retribu-
tionem. ¶Si enim ſanguis hircorũ & taurorum, & cinis vi-
Leui.16. tulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem car-
1.Pet.1. nis, quanto magis ſanguis Chriſti, qui per ſpiritum ſanctum
1.Ioan.1. ſemetipſum obtulit immaculatum deo?) Si enim carnẽ, in-
Apoc.1. quit, potuit mundare ſanguis taurorum, multò amplius ani
A minori ad maius. mæ ſordem diluit ſanguis Chriſti. Ne enim audiens ſanctifi-
cationem, perfectam eſſe ablutionem exiſtimet quis, mox
ſubiungit cauſſam differentiæ, dicens: Qui per ſpiritum ſan-
ctum ſemetipſum obtulit immaculatum deo, hoc eſt, ſacri-
ficium deo immaculatum. Erat quippe mundum à peccatis
hoc ſacrificium, hoc eſt, per ſpiritum ęternum, nõ per ignẽ,
1.Pet.3. non per aliena quædam. ¶Emundauit conſcientiam noſtrã
Roma.5. ab operibus mortuis ad ſeruiendum deo viuenti.) Bene di
Num.19. xit ab operibus mortuis. Si quis enim tangebat mortuum,
polluebatur. Et hic ſi quis tetigerit opus mortuum, conta-
Eccli.13. minatur per conſcientiã. Opera mortua ſunt peccata. Qui
enim tetigerit picem, inquinabitur ab ea. ſic qui pœnitentia
ablutus eſt ab operibus mortuis, ſi eadem iterum agit, peius
2.Pet.2. contaminabitur: ſicut ait apoſtolus Petrus, Canis reuerſus
ad vomitum. ita qui iterat ſtultitiam ſuam. Ad ſeruiendum,
inquit, deo viuenti. Hic manifeſtat quia opera mortua habẽ
tes, nõ poſſũt ſeruire vero & viuo deo: quia illa mortua ſunt
& falſa. Et meritò nullus opera mortua habens ingreditur
huc. Si enim eum qui corpus mortuum tangebat, non opor-
tebat intrare in templum: quãto magis is qui opera mortua
habet, non poteſt introire in cœlum? Mortua quippe ſunt
omnia opera quæ vitam non habent. ¶Et ideo noui teſta-
menti mediator eſt, vt morte intercedente, in redemptionẽ
earum præuaricationum quæ erant ſub priori teſtamento,
repromiſſionem accipiant qui vocati ſunt, æternæ hæredi-
tatis. Vbi enim teſtamentum eſt, mors neceſſe eſt intercedat
teſtatoris. Teſtamẽtum enim in mortuis confirmatum eſt:
alioqui nondum valet dum viuit qui teſtatus eſt.) Forſaſſis
enim poſſent multi qui infirmius ædificabantur, ex eo ma-
ximè quòd mortuus eſt Chriſtus, non credere promiſſio-
nes eius. Paulus igitur ex abundantia hęc ponit exempla ex
communi aſſumens conſuetudine. Dicit enim quaſi dubi-
tante corde reſponderet. Propterea igitur oportebat con-
ſiderare, quia nõ viuentibus teſtatoribus, ſed mortuis, tunc
firma ſunt teſtamenta, & fortitudinem accipiunt. Teſtamẽ-
tum enim circa nouiſſimum diẽ fit defunctionis: defunctio
Ioan.8. ſimul debet habere teſtamentum. Aduerte eũ dicentẽ: Ego
ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimonium
perhibet de me, qui miſit me pater. Et in lege veſtra ſcri-
ptum eſt, quia duorum hominum teſtimonium verum eſt.
Si duorum teſtimonium non eſt ſpernendum, quãto magis
Ibidem.15. patris & filij etiam & ſpiritus ſancti, de quo dicitur: Ille te-
ſtimonium perhibet de me? Et de apoſtolis: Et vos quidem
Gala.4. teſtimonium perhibebitis de me, quia ab initio mecũ eſtis.

In offenſione quippe eramus: mori nos oportebat. Miſit fi-
lium ſuum factum ex muliere, qui mori potuiſſet pro debi-
toribus mortis: qui mortuus eſt pro nobis, & deuicta morte
effecit nos dignos teſtamenti, & hæreditatis promiſſæ. Hoc
modo firmum factum eſt teſtamentum. Tantum fuit pecca
tum noſtrum, vt ſaluari non potuiſſemus aliquando, niſi vnigenitus filius dei pro nobis moreretur. Quod vero ait, Infirmum eſſe teſtamentum viuente teſtatore: hoc ſignificat, quòd quamdiu viuit teſtator, poteſt immutare ſententiam, & alios atque alios hæredes adducere in hæreditatem ſuam. ¶Vnde nec primum quidem ſine ſanguine dedicatũ eſt.) Vnde dixit, nec primum teſtamentũ ſine ſanguine dedicatum eſt, id eſt firmum factum eſt, roboratũ eſt. Quod autem dixit. Vnde, tale eſt quaſi diceret: Propterea oportebat teſtamenti ſolennitatem compleri etiam per mortem Chriſti. ¶Lecto enim omni mandato legis à Moyſe vniuerſo populo, accipiens ſanguinem vitulorum & hircorum cum aqua, & lana coccinea, & hyſſopo, ipſum quoque librũ & omnem populum aſperſit, dicens: *Hic* eſt ſanguis teſtamenti quod mandauit ad vos deus. Etiam tabernaculum, & vaſa miniſterij ſanguine ſimiliter aſperſit: & omnia penè in ſanguine mundantur ſecundum legem, & ſine ſanguinis effuſione non fit remiſſio.) Quid eſt quod liber & populus & tabernaculũ ſanguine aſperſus eſt? niſi quòd precioſus ſanguis Chriſti ſaluatoris noſtri ab initio, illo ſchemate prænunciatus eſt. Quare hyſſopo? Hyſſopus enim herba humilis eſt, & in petris naſcens. humilitas Chriſti ſignificatur per hanc herbam, & fortitudo qua interiora noſtra purgantur. Nam hoc genere herbæ pulmonum vitia purgari ſolent. Quare aqua? Oſtẽdit mundationem futurorum per aquam baptiſmi. Quare lana coccinea? Vt retineret ſanguinem. Oſtendit hoc loco, idem eſſe & aquam & ſanguinem. Baptiſmum etiam noſtrum paſſio eius eſt. Ideo idem Paulus dicit alio loco: Cõſepulti enim eſtis cum illo in baptiſmo. Quod vero ait, Sine ſanguinis effuſione non fit remiſſio: quare hoc dixit? quia *in illis* non fuit plena remiſſio, ſed ſemiplena, in minima parte. Nunc autem hic eſt, inquit, ſanguis noui teſtamenti, qui pro nobis effuſus eſt in remiſſionem peccatorũ. Quis eſt liber qui aſperſus eſt ſãguine myſtico, & quæ ſunt vaſa vnctionis, & quod tabernaculum, niſi populus? Ipſi enim ſunt liber, vaſa, & tabernaculum. Ideo dicit dominus: Inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos. *Sed illius* fuit tota veteris teſtamenti corporalis mũdatio, nunc autem ſpiritualis eſt mundatio ſanguinis Chriſti, Ideo dicit: Hic eſt ſanguis noui teſtameti, in remiſſionem peccatorum. In illis quidem in ſuperficie aſpergebatur, & iterum diluebatur aſperſus. Neque enim cruentatus ſemper deambulabat populus. In anima verò non ita eſt, ſed ipſius eſſentiæ commiſcetur ſanguis, fontem illam faciens mundum, & inenarrabilem pulchritudinem producens. Propter hoc agni occiſio fuit: & ſanguis eius ſuperliminaribus liberandorum illitus eſt. Propter hoc etiam omnia ſacrificia veteris teſtamẽti leguntur, vt hoc vnum ſacrificium deſignarent, per quod vera eſt remiſſio peccatorum, & mundatio animæ in æternum. ¶Neceſſe eſt ergo exemplaria quidem cœleſtium his mundari, ipſa autem cœleſtia melioribus hoſtiis quàm iſtis. non enim in manufacta ſancta Ieſus introiuit exemplaria verorum, ſed in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui dei pro nobis.) Quomodo exemplaria ſunt eorum quæ in cœlis ſunt? Cœleſtia quidem nominauit hanc conuerſationem noſtram, cuius conuerſationis & exemplar fuit & ſignificatio quæcunque gerebantur in veteri teſtamento. Vnde & Paulus, Conuerſatio noſtra in cœlis eſt. In cœlis ergo ſunt iſta quę noſtra ſunt, & hæc noſtra cœleſtia, quamuis in terra celebrentur. Quæ eſt iſta conuerſatio noſtra? hæc eſt vera philoſophia quam Chriſtus docuit, quam apoſtoli ſecuti ſunt, quæ ducit ad cœleſtia. vnde & apoſtolus, Primus homo de terra terrenus: ſecundus de cœlo cœleſtis. Qualis *terrenus*, tales & terreni: & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. *Melioribus*, inquit, ſacrificiis, quàm hæc ſunt. Quod melius eſt, bono aliquo melius eſt. Bona ergo fuerunt exẽpla, quæ in cœlis ſunt: ſed ipſa cœleſtia longè excellunt exempla ſanctorum, quibus ſignificãtur. Si ergo cœleſtes ſumus nos, & tãtum

Hyſſopi vis operatoria.
Coloſſ.2.
Marci.14.
1.Corin.11.
Leuiti.16.
2.Cor.6.
Matth.26.
Philipp.3.
1.Corin.15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum sacrificium adepti sumus: timeamus permanere in terra. Esse autem in terra & non esse quodammodo videmur, dum voluntate in cœlo sumus, licet corpore in terris. Si ergo nos animo appropinquamus deo, in cœlo sumus. Quid enim mihi curæ est cœlum, cùm video dominum cœli cum ego efficior cœlum? Veniemus, inquit, ego & pater, & mansionem apud eum faciemus. Cœlum quidem quod perserenum est & mundum, non hyeme non nocte mutatur. Proinde & nos neque in tribulationibus seculi, neque in aduersitatibus diaboli hoc pati timeamus, sed maneamus immaculati & mundi. Habet quidem cœlum solem: habemus & nos Christum solem iustitiæ semper lucentem in cordibus nostris. ¶ Neque vt sæpe offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno. Superius dixit exemplaria verorum, exemplaria omnia nominans hæc etiam vera quæ intrat pontifex. Hoc verò vnum templum fuit in toto mundo venerabilius, ad quod homines vndique confluebant, sicut in actibus apostolorum legitur, die sancto pentecostes, quando spiritus sanctus datus est apostolis *in* omnibus linguis loquentibus, constitisse ex diuersis partibus mundi, & cœleste audisse miraculum, & vidisse. Sed huic templo totum oppositum cœlum Paulus, & *non* hanc solam differentiam ostendit, sed etiam pontificem magnum, vt assistat vultui dei. Proinde non cœlum tantum, sed etiam ex ingressu rem venerabiliorem facit. Nō enim simpliciter, sicut hic per signa quædam, sed ipsi deo assistit semper viuus ad interpellandum pro nobis. Intuere quātæ differentiæ, sæpe, & semel: in sanguine alieno, & in sanguine proprio. Maltum itaque interest. Ipse ergo & sacrificium & sacerdos & hostia est. ¶ Aliòquin oportebat eum frequēter pati ab origine mundi. Nunc autē semel in consummatione seculorum ad destructionem peccati per hostiam suā apparuit. Et quemadmodum statutum est omnibus semel mori, post hoc autem iudicium sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Secundo sine peccato apparebit omnibus expectantibus se ad salutem.) Christus non continuò passus est, sed postq; multi erant peccatores morte merito digni, apparuit: quod etiā alibi dicit: Vbi abundauit delictum, superabūdauit & gratia. Si semel oblatus non sufficeret omnium in se credentium peccata exhaurire, oportuisset eum sæpius pati ab origine mūdi. Quod ne fieret, semel in consummatione mundi passus est ad multorum exhaurienda peccata. Quare multorum, & non omniū? quia nō omnes credunt. Pro omnibus mortuus est, hoc est, quantum in ipso. Eius momenti est vnius, cuius mométi est omnium perditio. Non enim omnium peccata abstulit, propter quòd credere noluerunt. Statutū est quippe omnibus semel mori, & post mortem iudicabitur vnusquisque secūdum merita sua. Sic & Christus semel mortuus est pro peccatis alienis. Et ideo quia voluntarie, & non necessarie mortuus est, secundo quippe aduentu apparebit sine peccato. Omnis quippe hostia pro peccato, dicitur peccatum. Non enim erit tunc hostia pro peccato, quia peccatum non erit, sed iustitia, siue in remuneratione iustorum, siue in retributione peccatorum.

Ioan.14.

Roma.5. 1.Pet.3.

Hostia pro peccato, peccatum.

CAPVT DECIMVM.

VMbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum.) Hoc est, non ipsam veritatem. Vsquequo enim veluti in pictura aspiceret quis lineamenta vmbrarum, significās quid pingere velit, vmbra quædam est, sed non imago. Si enim flores ipsos quis colorum intinxerit, & imposuerit super lineamenta, tunc imago efficitur. tale quiddam erat etiā lex, vmbra veritatis. ¶ Per singulos annos eisdem ipsis hostiis quas offerunt indesinenter, nunquā potest accedentes perfectos facere. alioqui cessassent offerri, ideo quòd nullā haberent vltrà quàm conscientiā peccati, cultores semel mūdati. Sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. Impossibile enim est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata.) Vna est, inquit, ista hostia: illæ autem multæ sunt. Propterea enim nec fortes erant, quia multæ. Quid autem opus erat multis, dic mihi, vna sufficiente? Proinde quòd multæ & semper offerebantur, ostendit nunquā eos purgari. Sicut enim medicamentum quādo fuerit forte, & salutis efficax, & valens cunctam valetudinem repellere, semel impositum totum operatur. Si ergo semel impositum totum operatum fuerit, ostendit eius virtutem, vt non vlterius apponatur. Si verò semper apponitur, manifestum indiciū est minus illud præualuisse. Medicamenti quippe virtus illius est, vt semel apponatur, & non frequenter. Sic etiā hic, qua ratione eisdē sacrificiis semper curabantur. Si enim omnibus essent liberati peccatis, nequaquam per singulos dies offerret quis sacrificia. Proinde cōmemoratio peccati fuit, non absolutio, quia quotidie iisdem purgabantur hostiis etiam & ipsi sacerdotes, & populus pariter. In Christo econtrario semel oblata est hostia potens ad salutem sempiternam. Quid ergo nos? nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed recordationem facientes mortis eius, & vna est hæc hostia, non multæ. Quomodo vna est, & non multæ? quia semel oblata est in sancta sanctorum. Hoc autem sacrificium exemplar illius est, id ipsum semper offerimus, nec nūc quidem alium agnum cras, alium hodie, sed semper idipsum. Proinde vnum est hoc sacrificium. Alioquin hac ratione quoniā multis in locis offertur, multi Christi sunt? nequaquam: sed vnus vbiq; est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offert, vnam corpus est, & non multa corpora: ita etiam & vnum sacrificium. Pontifex enim noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit. Ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus, in commemorationem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in mei commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut pontifex, sed ipsum semper offerimus, magis autem recordationem sacrificij operamur. ¶ Ideo ingrediens mundum dicit: Hostiam & oblationes noluisti: corpus autem aptasti mihi. Holocaustomata & pro peccato non tibi placuerunt: tunc dixi, ecce venio. In capite libri scriptum est de me, vt faciam voluntatem tuam deus. Superius dicens quia hostiam & oblationes & holocaustomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi quæ secundū legem offeruntur: tunc dixi, ecce venio, vt faciam deus voluntatem tuā.) Ablata sunt signa promittentia, quia exhibita est veritas promissa. Ideo ait, Holocaustomata & sacrificia noluisti, corpus autem aptasti mihi. Hoc est, peccatum humani generis legalia sacrificia non potuerunt expiare. Corpus autem aptasti mihi, hoc ex persona dicitur eius, qui corpus suscepit nostræ mortalitatis, vt pro nobis haberet quid offerret. Tunc dixi, ecce venio. Dum tempus fuit vt ablata essent signa, & veritas promissa veniret, tūc dixi ecce venio. Ablata hęc, illa oblata. Hęc impleta vbi sunt, sacrificia Iudæorū transierunt, & non sunt in ecclesia Christi: quia venit ille qui figurabatur illis sacrificiis: de quo in capite siue in capitulo libri scriptum est. Cuius libri etiam Psalterij, vbi dicitur, Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit, sed in lege domini voluntas eius. Qui Psalmus capitulum libri totius dicitur à quibusdā. Ideo apostolus hic dicit, In capite libri scriptum est de me, vt faciam, deus voluntatem tuam. Hoc est quod in Euāgelio dicitur: Non veni, inquit, facere voluntatem meam, sed volūtatem eius qui me misit. ¶ Aufert primū, vt sequēs statuat.) Id est primum testamentum quod Moysi datum est in mōte Sinai, vt sequēs statuat, hoc est, euangeliū quod per Christum oblatum est, firmum statuat. ¶ In qua volūtate sanctificati sumus per oblationem corporis Christi Iesu semel.) Hæc oblatio semel oblata est, sed semper potens est abluere omnes credentes, & omnes optantes in ea mundari. Ideo plenius subiunxit & plenè exponens idē beatus Paulus virtutem huius hostiæ: ¶ Et omnis quidem sacerdos pręstò est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata. Hic autem vnā pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet ad dexteram dei, decætero expectans donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius. Priores enim ostendit inutiles esse hostias ad integram mundationem: sed formam magis eas esse, & multò

Vmbra & imago per collationē.

Leuit.16.

Enarratio ex collatiōe.

Nota.

Confirmat collatione.

Nota.

1.Corin.11.

Psalm.59.

Lex typus Christi venturi.

Psalm.1.

Ioan.6.

Psalm.109.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& multò minus habere. Sed quia occurrebat ei adhuc, id A
est, si formę erant, quomodo veritate veniente non cessauerunt neque discesserunt, sed adhuc celebrantur? Adhuc ergo de his ait ostendens quia non celebrantur, neque velut formæ. Nō enim eas acceptabiles habet deus, & hoc soli habēt qui semper spiritui sancto restiterūt. Quapropter prophetico testimonio redarguit eos dicens, Holocaustomata
Psalm.39. & pro peccato noluisti. De nullo alio nisi de Christo hoc dicitur. Et quid mirū, si nunc non est voluntas dei in sanguine hircorum & taurorum, dum per prophetam Esaiam di-
Esaiæ.1. citur, Quis quæsiuit hæc de manibus vestris? Dum hæc noluisti, tunc dixi, ecce venio. In qua voluntate salui facti sumus, Quomodo salui facti sumus? Id est per oblationē corporis Iesu semel. Et omnis quidē sacerdos præsto est quo-
Ministrare & sedere. tidie ministrans. Ministrare autem famulorū est, sedere vero dominorum. Vnde & dicit, Sedet ad dexteram dei. Quapropter vnam offerens hostiam quæ saluare potest in perpetuum, sedet ad dexteram patris, decætero expectans donec ponantur inimici eius sub scabellum pedum eius. Qui
B sunt inimici eius? Iudæi scilicet. & omnes infideles, qui in die iudicij damnandi sunt ab eo. Et hic nimietatem potētiæ significat. Non dixit subiiciantur, sed vt ponātur sub pedibus eius. Non igitur efficiamur ex numero inimicorū. Nō enim soli inimici, qui infideles sunt, sed etiam qui vita im-
Roma.8. munda pleni sunt. Prudentia autem carnis inimica est deo. legi enim dei non est subiecta, nec enim potest. ¶ Vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Cōtestatur autem nos & spiritus sanctus. Postquā enim dixit,
Hiere.31. Supra.8. Hoc est autem testamentū quod testabor ad illos. Post dies illos, dicit dominus, dabo leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum superscribam eas, & peccatorum & iniquitatum eorum non recordabor amplius. Vbi autem horū remissio, iam non est oblatio pro peccato.) Vna quippe oblatio corporis Christi perfectos facit sanctificatos, quę remissionem integram facit peccatorum. Hoc autem & ex testimonio probat prophetico, dicens: Cōtestatur autem nobis & spiritus sanctus. Hoc est autem testamentum quod testabor ad illos, post dies illos, dicit dominꝰ, dabo leges meas in cordibus eorum. Non ita vt scripta fuit lex in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus perpetualiter scri-
C
Lex in cordib' scribēda. Charitas Matth.7. Lucæ.6 bebat illam. Quæ est ista lex, quæ in cordibus singulorum scripta est? vtiq; charitas, vt ea quæ nolimus nobis fieri, alteri non faciamus. Hæc est quæ cooperit multitudinem peccatorum, sicut in euangelio dicitur: Omnia quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, hæc eadem & vos facite illis. Quapropter non est necesse quotidie sacrificiis quotidianis purgare, sicut in veteri lege. ¶ Habētes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quā initiauit nobis viam nouam, & viuentem per velamen, id est, carnem suam, & sacerdotem magnum super domum dei.) Hic ostendit distantiam pontificis & sacerdotis, & hostiarum, & tabernaculi, & testamenti, & repromissionis, & multam dif-
Differimē veteris legis & nouæ. ferentiam. Siquidem illa fuerunt temporalia, hæc autem æterna. Illa quidem ad horam parentia, hæc permanentia. Illa infirma, hæc perfecta. Illa formę, hæc veritas. Hoc enim testamentum nouum habens remissionem peccatorum, illud autem nihil huiusmodi. Illud autem manufactum, hoc autē non manufactum. Illud quidem sanguinem hircorū habēs,
D hoc autem domini. Illud quidem stantem sacerdotē habet, hoc autem sedentem. Quoniam igitur cum illa minora sint: hæc autem maiora: Habentes igitur, inquit, fratres fiduciā. Vnde? sicut enim confusionem faciunt peccata, sic fiduciam remissio peccatorum, & quòd cohæredes effecti sumus: & quòd tanta dilectione fruimur. In introitu, inquit, sanctorum. Hic cœlum dixit, & accessum ad spiritalia. Quam de-
Dedicatio. dicauit. Hoc est quā cōstruxit, & initiauit. Dedicatio quippe dicitur initium vtendi. Quam præparauit, inquit, & per quam ipse perrexit viam nouam & viuam. Per velamē, inquit, carnis suæ. Hęc quippe caro primò penetrauit viam illam, & dedicauit illam, hac ratione, quoniam ipse in ea perrexit. Velamē autem meritò vocamus. Cum enim eleuatus est in cœlum, tunc apparuerunt cœlestia. ¶ Accedamus, inquit, cum vero corde in plenitudine fidei, asperſi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda.) In quo accedamus, scilicet fide & spirituali cultura, in veraci corde, sine simulatione, in satisfactione fidei, quia nihil est visibile horum, neque sacerdos, neque sacrificium, neq; altare. Propterea, inquit, in plenitudine fidei sic oportet credere, quomodo certi sumus. De visibili etenim adhuc amplius certi sumus. Hic enim aliquando carnis sensus errāt in iis quæ videntur: illic autem nequaquam, quia spiritu spiritualia percipimus, & non licet hæsitare de eis. Ideo ait, asperſi corda à cōscientia mala. Ostendit quia non fides sola, sed etiā vita cum virtute q̄ritur: quia fides sine operibus otiosa est. Fides nimirum euangelica.
Illi autem corpora mundabant, nos conscientiam. Et abluti, inquit, aqua munda. Lauacrum baptismatis in hoc loco dicit. Baptisma enim corporis mundatio non est, sed animæ: si fides adest baptizato, siue parentum, siue sui ipsius si ad rationabilem ętatem peruenerit. ¶ Teneamus spei nostræ cōfessionem indeclinabilem. Fidelis est enim qui repromisit.) Nihil scruteris, nihil rationis expectes: fide opus habēt hæc omnia: quia sine fide impossibile est placere deo. Sicut deus fidelis est in promissis suis, ita fideles vult nos in promissis nostris quæ vouimus, diabolo contradicere, & Christo obedire. ¶ Et consideremus inuicem in prouocatione charitatis & bonorum operum, non deserentes collectionem nostram, sicut est consuetudinis quibusdam.) Quid est, Intelligamus inuicē? Si virtute creditur, hunc imitemur, in eum intēdamus, vt diligamus & diligamur. Ex dilectione quippe bona opera fiunt. Magnum quippe bonum est cōgregatio. Ipsa nanque charitatem operatur feruentiorem, & ex ea cuncta opera bona generātur. Nihil nanque bonū est, quod non per charitatem fit. Istam igitur confirmemus inuicem, quia plenitudo legis charitas est. Non enim laboribus opus habemus, aut sudoribus, si dilexerimus inuicem, spōtanea nobis via prosternitur, ducens ad virtutem, & ad cœlestia. ¶ Sicut est consuetudinis quibusdam.) In hoc loco non solum admonuit, sed etiam culpauit & terruit vnitatem charitatis scindentes. ¶ Sed consolātes tantò magis, quanto videritis appropinquantē diem.) Quem diem designat? nisi diem iudicij, in quo singulorum merita examinantur: vel etiam extremum diē vitæ nostræ. Dicit enim alio loco: Do-
Matth.24. Roman.15. minus prope est, nihil solliciti sitis, id est, de terrenis. Et itē: Nunc propior est salus nostra, quàm cū credidimus. Tempus enim abbreuiatum est. ¶ Voluntariè enim peccāntibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam nō relinquitur pro peccatis hostia.) Sponte nanque peccātibus nobis postquam accepimus veritatis agnitionem vltrà non relinquitur hostia pro peccatis, sicut in veteri lege donatum fuit hostias offerre sæpius pro peccato. Neque enim Christus ipse iterum immolādus est pro peccatis nōstris, hoc enim semel factum est, & secundo non est opus, sed magis opus est post acceptam grātiam permanere in fide & veritate bonorum operum. Mundatus es, liber es à criminibus, factus es filius dei. Si ad primum vomitum reuersus fueris, aliud te expectat iudicium, nisi per pœnitentiam renouatus fueris. Ideo subsequenter ait: ¶ Terribilis autē quædam expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios.) In hoc non pœnitentiam excluſit, neque propitiationē quæ fit per pœnitentiam, neque repellit & deiicit per desperationem delinquentem: not. enim ita est inimicus nostræ salutis. Sed quid? secundum excluſit lauacrum baptismi. Non enim dixit. Non est vltrà pœnitentia: neque dixit, Vltrà non est remissio, sed hostia, inquit, vltrà non est, hoc est, crux secunda vltrà non est. Vna nanque perfecit in perpetuum eos qui sanctificantur: non sicut Iudaicæ: cautos nos volens efficere, ne vltrà vel crucem Christi, vel hostias Iudaicas expectemus pro peccatis. Et quicunque pœnitentiæ medicamentum neglexerit, ignis æmulatio deuoret eum. Quapropter vnusquisque ad pœnitentiæ (dum tempus habet) medicamentum confugiat, ne igni tradatur æterno. ¶ Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur.) Terrorem enim incutit Christianis de pœnis eorum qui sub lege peccauerunt. Sine miseratione, inquit, vt nulla sit venia, nulla sit misericordia: quoniam Moysi esset illa lex. Si duo, vel tres, sicut ille dispo-

suit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuit, testificantur super eum, confestim iudices populi iudi- A
cant eum ad mortem, si legi contrarius fuit, aut inobediens.
Et si hoc ita est in veteri lege, vbi lex Moysi irrita fit:
¶Quanto magis putatis, inquit Apostolus, deteriora mere-
ri supplicia, qui filium dei conculcauerit, & sanguinem testa
menti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui
gratiæ contumeliam fecerit?) Quantò maior est Christus
quàm Moyses, gratia quàm lex: tãto maiora mereberis sup
plicia. Et quomodo conculcat quis filium dei? quãdo enim
eo indignè participatur per sacramenta, nonne grande pec-
Et collatiõe cõfirmatio. catum committit? nonne illũ conculcat? nõne ipsum contẽ-
nit? Sicut enim ea quę conculcamus, nullius momẽti pendi-
mus: sic & qui liberè peccant absque timore & absque pœ-
nitentia, Christum nullius momenti existimant, nec eum iu
dicem futurum formidant. Factus est per gratiam corpus
Christi, & seipsum facit, corpus diaboli: & sanguinem Chri-
sti polluit, in eo quòd mundatus est, & ad vomitum reuer-
titur pristinum: & seipsum per pœnitentiam iterum mũdare
γνώμη. neglexerit, spiritum gratiæ iniurians. Qui vero beneficium B
dantis grata mente non suscipit, iniuriam facit benefaciẽti.
Ille facit te filium, & tu verò vis fieri seruus peccati. Venit
enim ad habitandum apud te, tu vero non præparas ei do-
mum dignam habitationis suæ: alium, id est diabolum, tibi
Deute. 32. habitatorem concilians. ¶ Scimus enim qui dixit, Mihi vin
Roma. 12. dictam, & ego retribuam. Et iterum, Iudicabit dominus po
pulum suum.) De inimicis hoc dixit, & de negligẽtibus per
pœnitentiam se purgare, sed securi male faciũt. Iudicare e-
nim intelligitur plebem suam, separando de ipsa plebe sua
bonos à malis, fideles ab infidelibus. ¶ Horrendum est in-
cidere in manus dei viuentis.) Incidit in manus dei in die iu
dicij, id est in potestatem eius iudicij qui reddet vnicuique
secundum merita sua. Qui non vult modo preuenire in cõ-
fessione & pœnitentia faciem eius dum tempus habet, si nõ
pœnituerit de peccatis suis, incidit in horrendum iudicium
omnipotẽtis dei. ¶ Rememoramini autem pristinos dies in
quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionũ.)
Postquam Paulus concussit animos eorum, dicendo, Hor- C
rendum est incidere in manus dei viuentis: fidem faciens
quòd omnimodis oportet perire iniuriantem gratiam dei,
& spiritui sancto contumeliam facientem: & hoc ex lege
Moysi docet. Proinde ne multo timore desperantem à tri-
stitia & desperatione absorberi faceret, consolatur eos per
laudes, & orationes & æmulationem domesticam eis profe-
rens. Illuminati, id est, confortati per gratiam diuinam. Ma
gnum certamẽ sustinuistis passionum. Non dixit simplici-
ter certamen, sed addidit, magnũ. Nec dixit tentationes, sed
pugnam: quod quidem multæ laudis est, & nostrarum præ-
dicatio laudũ, pro Christi nomine pati. ¶ Et in altero qui-
dem opprobriis & tribulationibus spectaculum facti: in al-
tero autem socij taliter conuersantium effecti. Nam & vin-
ctis compassi estis.) Modo minutatim per partes prosequi-
tur laudes eorum, dicens eos non solùm viriliter sustinere
passiones pro Christo, verumetiam & vinctis cõpassos nos
esse annunciat, & tribulationibus opprobriisque spectaculũ
factos. Grauis quippe res est opprobrium, & idonea ad for- D
titudinem animæ subuertendam, & excæcandam mentẽ po
tens. Quoniam enim valde appetens est gloriæ genus huma
num, propterea etiam & opprobriis facile captatur. Et non
simpliciter dixit opprobriis, sed etiam augmentum fecit,
dicens: Spectaculũ facti. Cum enim quis secretè exprobra-
tur, contristatur quidem: sed multo amplius cum coram
hominibus. ¶ Et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio
suscepistis.) Mirabiliter laudat eos in fide: quia si fidem nõ
haberent meliora recepere pro hac substantia abrepta, non
cum gaudio suscepissent rapinam eius. Proinde subiungit
fiduciam fidei. ¶ Cognoscentes, inquit, vos habere melioré
& manentem substantiã.) Quasi diceret, Vestras futuras vi-
distis diuitias, sustinuistis cum gaudio: quod necdum appa-
ret, quasi præsens appareret, cernebatis. Hoc enim totum a-
postolicum est opus, & dignum illis fortibus animabus vt
flagellis gauderent. Ibant, sicut in actibus apostolorum le-
Act. 5. gitur, à concilio gaudentes, quia digni habebantur pro no-
mine Iesu contumelium pati. Cognoscentes, inquit, vos ha-
bere meliorem & manentem substantiam, prout diceret fir
mam, & substantialem, quæ perire non possit, sicut ista ter-
rena perit. Deinde laudans eos, dixit: ¶ Nolite itaque amit-
tere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunera-
tionem apud deum.) Apparet autẽ quia in magna confidẽ-
tia erant ad deũ, quam ne amitterent, instantissime eos hor- γνώμη.
tatur. Facilius enim integra conseruantur, quàm amissa re-
cuperantur. Nihil enim vobis necessarium est, nisi vt stetis
firmiter, & permaneatis in fortitudine vestra, quæ magnam
habet remunerationem apud deum. ¶ Patientia enim vobis
necessaria est, vt voluntatem dei facientes, reportetis pro-
missionẽ.) O quanta magnitudo exhortationis istius & cõ-
solationis. Vnum quippe opus habetis, id est, vt perseueretis
in agone, donec recipiatis coronam condignã labori ve-
stro: quia non qui cœperit, coronabitur, sed qui perseuera-
uerit in certamine vsque in finem, hic saluus erit. In patiẽ-
tia vestra siquidem possidebitis, dicit dominus, animas ve- Matth. 10.
stras. Reportetis dixit, id est, accipiatis promissiones dei.
¶ Adhuc enim modicum aliquantulúmo: qui venturus est,
veniet & non tardabit.) Non minima cõsolatio est laboris,
citò sperare venturum iudicem, & remuneratorem, & con-
solatorem remuneraturum certaminis constãtiam. ¶ Iustus Abac. 2.
autem meus ex fide viuit. Quod si subtraxerit se, non pla- Roma. 10.
cebit animæ meæ. Nos autem non sumus subtractionis filij Gala. 5.
in perditionem, sed fidei in acquisitionẽ animæ.) Hoc pro-
pheticum intulit apostolus testimonium, ad exhortationẽ
fidei. Sicut displicebit qui dubitat, ita qui crediderit, viuet γνῶμη.
in fide sua recta. Quapropter credamus venire velociter
iudicem Christum, & præparemus nos obuiam in bonis a-
ctibus, ne simus subtractionis filij à luce sempiterna, sed ac-
quisitionis in gloriam cum sanctis, in die magno audientes
vocem desiderabilẽ: Venite benedicti patris mei, percipite Matth. 25.
regnum quod paratum est vobis ab origine mundi.

¶ Ad finem vsque decimi istius capitis, continenti serie D. Ambrosij scholia siue commentarioli cucurrerunt in Archetypo desyderabantur in capita. 11. 12. & 13.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPI-

scopi orationes, aut si mauis, μελέται, meditationes aliquot piissimæ, nunc primum ex archiuis deprom ptæ Cartusiæ Parisiensis.

Orditur ab exomologesi laudis diuinæ.

SVmma trinitas, vna virtus, indiscreta maiestas deus noster omnipotẽs, Confiteor ego vltimus seruorum tuorum, & exiguum membrum ecclesiæ tuæ, confiteor, gratias ago, & honorifico te debito sacrificio laudis, pro scire & posse quod mihi tãtillo donare dignatus es. Et quia exteriora mihi munera desunt, quæ possint offerri: ea quæ in me sunt, vota laudationis ex dono misericordiæ tuæ, ecce libens atq; ouans offero tibi de fide non ficta, & conscientia pura. Credo ergo te corde, rex cœli, & terræ domine, & ore confiteor te patrem, & filium, & spiritum sanctum in personis trinum, & in substãtia vnum, verum deum omnipotentem, vnius simplicis, incorporeæ, inuisibilis, incircunscriptæ naturæ, nihil in te maius aut inferius habentem, sed per omnem modum sine deformitate perfectum, sine quantitate magnum, sine qualitate bonum, sine tempore sempiternum, sine morte vitam, sine infirmitate fortem, sine mendacio veritatem, sine loco vbique totum, sine situ vbique præsentem, sine extẽsione omnia implentem, sine contractione vbique occurrentem, sine motu omnia

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnia transcendentem, sine statu intra omnia manentē, sine indigentia omnia creantem, sine labore omnia regentem, sine tui initio omnibus initia dantem, sine tui immutatione omnia mutabilia facientem. In magnitudine infinitum, in virtute omnipotentem, in bonitate summū, in sapientia inæstimabilem, in consiliis terribilem, in iudiciis iustum, & in cogitationibus secretissimum, in verbis veracem, in operibus sanctum, in misericordiis copiosum, erga delinquentes patientissimum, erga pœnitentes pium, semper eundem ipsum, æternum ac sempiternum, immortalem, atque immutabilem. Quem nec spatia dilatant, nec breuitas locorū angustat, nec receptacula coartāt, nec voluntas variat, nec necessitudo corrumpit, nec mœsta perturbāt, nec læta demulcent. Cui nec oblatio quicquam tollit, nec memoria reddit, nec præterita transeunt, nec futura succedūt. Cui nec origo initium, nec tempora incrementum, nec casus finem dabit: sed ante secula, & in seculis, & per secula in æternum viuis. Et est tibi perēnis laus, & æterna gloria, summa potestas, ac singularis honor, perpetuum regnum, & sine fine imperium per infinita & indefessa & immortalia secula. Amen. A B

Secunda oratio eiusdem ad patrem, & gratiarum actio de humana per redēptoris aduentum, piè procurata restauratione.

Ab hymno diuinæ maiestatis, ad dispensationē carnis assēptæ.

VEusque omnipotens deus Trinitas, cordis mei inspector & scrutator, confessus sum omnipotētiam maiestatis tuæ, & maiestatem omnipotentiæ tuæ: nunc autem qualiter humano generi in fine seculorum subuenire dignatus es, sicut corde creditur ad iustitiam, ita ore coram te confitebor ad salutem. Tu quidem pater deus solus nunquam legeris missus: de filio autem tuo

Roma.10.b ita Apostolus scribit: Cum venit plenitudo temporis, misit deus filium suū. Cùm dicit, misit: satis ostendit quòd in hūc mundum missus aduenit, cùm de Maria semper virgine natus, verus & perfectus homo in carne apparuit. Sed quid est

Ioan.1. quod de illo præcipuus Euangelistarum ait, In mūdo erat, & mūdus per ipsum factus est? Illuc verò missus est per humanitatem, vbi semper fuit per diuinitatem. Quam videlicet missionem opus esse totius Trinitatis, corde credo, & ore confiteor. Quomodo nos amasti pater sancte, quantum

Roma.8.f. nos dilexisti pie conditor, qui etiam proprio filio tuo non pepercisti, sed pro nobis omnibus tradidisti eū? Subdit' ille

Philipp.2.b. Colo.2.c. tibi vsque ad mortem, mortem autem crucis, tollēs scilicet chirographum peccatorum nostrorum, & affigens illud cru

Psalm 89.a Ioan.10.e. ci, crucifixit peccatum, & occidit mortem, vnus ille inter mortuos liber, potestatem habens ponēdi animam suam, & iterum sumēdi eam, pro nobis tibi victor & victima factus: & ideo victor, quia victima: pro nobis tibi sacerdos, & sacrificium: & ideo sacerdos, quia sacrificium. Meritò mihi spes valida in illo est: quia sanabis omnes lāguores meos per

Roma.8.g. eum, qui sedet ad dexteram tuam, & interpellat pro nobis. Languores quippe mei, Domine, magni sunt & multi. Habet enim multa in me princeps huius mundi, scio & fateor. Sed rogo te, libera me per sedentem ad dexteram tuam, redemptorem nostrum, in quo nihil suū potuit inuenire. Per

Ioan.14.d. Esaiæ.53.c. ipsum me iustifica, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Per ipsum caput nostrum, in quo nulla est macula, libera membrum eius, licet exiguum & infirmum. Libera me, quæso, à peccatis, culpis, vitiis, & negligentiis meis. Reple me tuis sanctis virtutibus, & fac me bonis pollere moribus. Fac me in sanctis operibus propter nomē tuū perseuerare vsque in finem secundum voluntatem tuam.

Ioan.1.b. Desperare vtique potuissem propter nimia peccata, & infinitas negligentias meas, nisi verbum tuum, deus, fieret homo, & habitaret in nōbis. Sed desperare iam nō audeo: quia

Roma.5.b. cum inimici essemus, reconciliati sumus per mortem filij tui: quanto magis nunc salui facti ab ira per ipsum? Omnis nanque mihi spes, & totius fiduciæ fortitudo est in precioso sanguine eius, qui effusus est propter nos, & nostram salutē. In ipso respiro, & in ipso confisus ad te peruenire desydero, non habens meam iustitiam, sed eā quæ est ex filio tuo domino nostro Iesu Christo. Vnde clemētissime & benignissime amator hominum, deus, qui per Iesum Christum filiū C D tuum dominum nostrum cum non essemus, potenter fecisti nos: & cum perditi fuissemus culpa nostra, mirabiliter recuperasti nos, gratias ago pietati tuæ, & multas tibi refero gratias ex totis præcordiis meis, qui propter tuam inenarrabilem dilectionem, qua nos miseros & indignos mirabili bonitate amare dignatus es, misisti eundem vnigenitum tuum de sinu tuo ad publicum nostrum commodum saluare nos peccatores, tunc filios perditionis. Gratias tibi ago pro sancta incarnatione & natiuitate eius, & pro gloriosa genitrice eius, de qua ipse carnem assumere dignatus est propter nos & nostram salutem: vt sicut verus deus est ex te deo, ita verus homo ex homine esset. Gratias tibi ago pro passione & cruce eius, pro morte & resurrectione eius, & pro ascensione eius in cœlum, & sede eius maiestatis ad dexteram tuam. Ipse enim die quadragesimo post resurrectionem suam videntibus discipulis ascendens super omnes cœlos, sedénsq; ad dexteram tuam, spiritum sanctum secundum promissionem tuam in filios adoptionis effudit. Gratias tibi ago pro illa sanctissima effusione pretiosi sanguinis eius, quo sumus redempti: simul pro sacrosancto & viuifico mysterio corporis & sanguinis eius, quo quotidie in ecclesia tua pascimur & potamur, abluimur & sanctificamur, & vnius summęque diuinitatis participes efficimur. Gratias tibi ago pro hac tua mira & inenarrabili charitate, qua nos indignos sic amasti, & saluasti per vnicum dilectum filiū tuum. Sic enim dilexisti mundum, vt vnigenitum tuum dares: vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Hęc Ioan.3.b.
est autem vita æterna, vt cognoscamus te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum per fidē rectam, & di- Ioan.17.a.
gna fidei opera. O immensa pietas: ô immensa & ineffabilis charitas: vt liberares seruum, tradidisti filium. Deus fa Roma.8.f.
ctus est homo, vt perditus homo de potestate dæmonum erueretur. Quoniam benignus amator hominum filius tuus deus noster, cuius piis visceribus non satis visum est vt se inclinaret factus homo de vera virgine, nisi etiam subiret crucis supplicium, effusō sanguine propter nos, & nostram salutem. Venit pius deus, venit pro pietate & bonitate sua, venit quærere & saluum facere quod perierat. Quæ fuit o- Luce.19.b/
uem perditam, quæsiuit & inuenit, & humeris suis reporta- Luce.15.a.b
uit ad caulas gregis pius dominus, & verè multum mitis pastor. O charitas: ô pietas: Quis audiuit talia? Quis super tanta misericordiæ viscera non obstupescat? Quis non miretur? quis non colletetur? Propter nimiam charitatem tuā qua dilexisti nos, misisti filium tuum in similitudinem car- Roma.8.a.
nis peccati, vt de peccato damnaret peccatum, vt nos efficeremur iustitia tua in ipso. Ipse enim verus est agn⁹, agnus immaculatus, qui īmolatus abstulit peccata mūdi: qui mor- 1.Cor.5.d.
tem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit. Sed quid tibi retribuere possumus deus noster, pro tantis beneficiis misericordiæ tuæ? Quas laudes, quáue gratiarum actiones? Etiam si illa beatorum angelorum scientia & potentia foret nobis, nil tamen dignum tantæ pietati & bonitati tuæ recompensare valeremus. Si certe omnia mēbra corporis nostri verterentur in linguas, ad rependendas tibi debitas laudes, nequaquam sufficeret exiguitas nostra. Supereminet enim omni scientiæ ineffabilis charitas quam ostēdisti nobis indignis pro sola bonitate & pietate tua. Filius nanque tuus rex noster, non angelos, sed semen Abra- Hebr.2.d.
hæ apprehendit, assimilatus nobis per omnia absque peccato. Humanam nanque non angelicam suscipiēs naturam, & eam stola resurrectionis & immortalitatis glorificans vexit super omnes cœlos, & super choros angelorum, super cherubim & Seraphim collocans ad dexteram tuam. Hanc autem laudant angeli, & adorant dominationes, & omnes virtutes cœlorum tremunt super se deum hominē. Hæc nempe est mihi spes tota, omnisq; fiducia. Est enim in ipso Christo domino vniuscuiusque nostrum & portio, & sanguis, & caro. Vbi ergo portio mea regnat, regnare me credo. Vbi sanguis meus dominatur, dominari me credo. Vbi caro mea glorificatur, glorioſum me esse cognosco. Quantumuis peccator sim, de hac communione gratię non diffido: & si peccata mea prohibent, substantia requirit: & si delicta propria me excludunt, naturæ communio non repellit. Non enim

tam

tam immitis est dominus, vt obliuiscatur hominis, & non A meminerit ipsius, quē ipse gestat: vt quem mei causa suscepit, non me eius caussa requirat. Mitis certè & valde benignus est dominus deus noster, & diligit carnem suam, mēbra sua, viscera sua. In ipso deo & domino nostro Iesu Christo dulcissimo atque clementissimo, in quo iam resurreximus, iam ad cœlum conscendimus, iam in cœlestibus considemus, caro nostra nos diligit. Habemus autem prærogatiuam sanguinis nostri: in ipso sumus, membra eius, caro eius. Ipse denique est caput nostrum, ex quo totum corpus
Ephe.1.d.& 4.d.&5.e. est compactū, sicut scriptum est: Os ex ossibus meis, & caro de carne mea: Et erunt duo in carne vna. Et nemo vn-
1.Cor.6.d. quam carnem suam odio habuit, sed fouet & diligit eam.
Ephe.5.f. Mysterium hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in ecclesia, ait Apostolus. ¶ Gratias igitur ago labiis & corde, & omni qua valeo virtute, infinitæ misericordiæ tuæ domine deus noster pro omnibus miserationibus tuis, quibus mirabiliter nobis *perditis* subuenire dignatus es per eundem filium tuum *saluatorem* & recuperatorem nostrū,
Roma.4.d. qui mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit pro- B
Roma.8.g. pter iustificationem nostram: & nunc viuent sine fine, sedet ad dexteram tuam, & interpellat pro nobis, & simul tecum miseretur, quia deus est ex te patre coæternus tibi & consubstantialis per omnia, vnde potest nos in æternum saluare. Sed secundum hoc quòd homo est, ex qua parte minor te est, data est ei à te omnis potestas in cœlo & in ter-
Matth.28.d Philipp.2.b. ra, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & inferorum: & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria tua est ô deus pater omnipotens. Ipse quidem iudex constitutus est viuorum & mortuorum. Tu verò non iudicas quenquam, sed omne iu-
Acto.10.g. Ioan.5.d. dicium dedisti filio, in cuius pectore reconditi sunt omnes
Coloss.2.a. thesauri scientiæ & sapientiæ. Ipse est autem testis & iudex: iudex & testis, quem nulla conscientia peccatrix effugere
Hiere.29.f. potest. Omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Ipse sanè qui iniustè iudicatus est, iudicabit orbem terræ in æ-
Hebr.4.d. quitate, & populos in iustitia. Benedico ergo nomen tuum sanctum, & glorifico ex toto corde meo, & gratias ago omnipotens & misericors domine, pro illa mirabili & inenarrabili coniunctione diuinitatis & humanitatis in vni- C tate personæ: vt non alter deus, alter homo esset: sed vnus idem deus, & homo: homo, & deus. Sed licet mirabili di-
Ioan.1. gnatione verbum caro factum sit: neutra tamen ex duabus naturis in aliam mutata est substantiam. Trinitatis mysterio quarta non est addita persona. Vnita quidem est, non confusa verbi dei hominisque substantia: vt in deum, quod susceptum est ex nobis, perueniret, & illud quod nunquam non fuerat, idem quod fuerat, permaneret. O mirabile mysterium, ô inenarrabile commercium, ô mira sempérque miranda diuinæ propitiationis benignitas. Serui digni non fuimus: & ecce filij dei facti sumus: hæredes quidem dei, cohæredes autem Christi. Et quid nos ad hæc? Sed rogo te, clementissime pater deus, per hanc inæstimabilem pietatem & charitatem tuam, vt dignos nos facias multis & magnis promissionibus eiusdem filij tui domini nostri. Mā-
Psalm.67.f. da virtuti tuæ, & confirma hoc quod operatus es in nobis. Perfice quod cœpisti, vt ad plenam pietatis tuæ gratiam mereamur peruenire. Fac nos per spiritum sanctum intel- D
1.Timo.3.d ligere & mereri, ac debito honore venerari magnum hoc pietatis tuæ mysterium, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria. O quantum tibi sumus debitores, domine deus noster, tanto redempti precio, tanto saluati dono, & tam glorioso adiuti beneficio? Quantum à nobis miseris es timendus, amandus, honorandus, & glorificandus, qui nos sic amasti, sic saluasti, sic sanctificasti, sic sublimasti? Tibi nempe debemus omne quod possumus, omne quod sapimus, omne quod viuimus. Sed quis habet quicquam, non tuum? Tu domine deus noster à quo bona cuncta procedunt, propter te & propter nomen tuum da nobis de bonis tuis, vt de tuis donis ac datis seruiamus tibi, & in veritate placeamus atque debitas quotidie laudes & gratiarum actiones rependamus tibi pro tantis beneficiis misericordiæ tuæ. Non enim aliunde possumus seruire tibi neque placere, nisi de
Iaco.1.c. tuo munere. Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Domine deus noster, Deus pie, Deus bone, Deus omnipotens, Deus ineffabilis & incirconscriptæ naturæ, institutor omnium rerum, & domini nostri Iesu Christi pater, qui eundem dilectum filium tuum misisti de sinu tuo ad publicum nostrum suscipere vitam nostram, vt nobis donaret suam, essétque perfectus deus ex patre, & perfectus homo ex homine matre. Deus totus, homo totus, vnus idémque Christus æternus & temporalis, immortalis & moriturus: Creator & creatus, fortis & infirmus, nutritor & nutritus: pastor & ouis: temporaliter mortuus: tecum viuens in æternum, suis dilectoribus vitæ municipatum dedit: & nobis dixit: Quodcunque petieritis patrem
Ioan.14.b. in nomine meo, dabit vobis per ipsum sacerdotem & verum pontificem & bonum pastorem, qui se tibi obtulit sacrificium, ponēs animam suam pro grege suo. Te rogo per ipsum, qui sedet ad dexteram tuam, & interpellat pro nobis, redemptorem & aduocatum nostrum: pietati tuæ & bonitati tuæ supplico clementissime & benignissime amator hominum deus, vt des mihi cum eodem filio tuo domino nostro & cum sancto spiritu, te in omnibus benedicere & glorificare, tibíque gratias agere cum multa cordis contritione, & lacrymarum fonte, & mentis iubilatione: quia quorum est vna substantia, vnum est & datum. Sed quo-
Sapien.9.d. niam corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: excita, quæso, torporem meum tuis stimulis, & fac me strenue per-
Psalm.38.a. seuerare in præceptis tuis & laudibus die ac nocte. Tribue vt concaleat cor meum intra me, & in meditatione mea
Ioan.6.e. exardescat ignis. Et quia ipse vnicus tuus dixit, Nemo ve-
Ibidem. g. nit ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum: & nemo venit ad patrem, nisi per me: obsecro & suppliciter rogo, trahe me semper ad ipsum, & ipse me tandem perducat ad te, illuc vbi ille est in dextera tua sedens, vbi est sempiterna vita, & sempiternè beata, vbi amor perfectus, & nullus timor: vbi est dies æternus, & vnus omnium spiritus: vbi est summa & certa securitas, secura tranquillitas, tranquilla iucunditas, iucunda fœlicitas, fœlix æternitas, æterna beatitudo, beata tui sine fine visio, & laudatio: vbi tu cum illo, & ille tecum, cum communione sancti spiritus æternaliter & sempiternaliter viuit & regnat deus, Amen.

κλῖμαξ sive gradatio ab abstractis ad concreta.

Alia eiusdem oratio.

SPes mea, Christe deus, hominum tu dulcis amator,
Lux, via, vita, salus, pax, & decus omne tuorum.
Omnia pro quorum voluisti: ferre salute,
Carnem, vincla, crucem, vulnus, mortémque, sepulchrum;
Post tres inde dies (deuicta morte) resurgens,
Discipulis visus, nutantia corda reformans,
Luce quaterdena cœlorum regna petisti
Viuus in æternum, nunc & per secula regnans.

Tu es deus meus, viuus & verus. pater meus, sanctus, dominus meus, pius, rex meus, magn*, pastor meus, bonus. magister meus, vnus. adiutor meus, opportunus. dilectus meus, pulcherrimus. panis meus, viuus. sacerdos meus, in æternum. dux meus, ad patriam. lux mea, vera. dulcedo mea, sancta. via mea, recta. sapientia mea, præclara. simplicitas mea, pura. concordia mea, pacifica. custodia mea, tuta. portio mea, bona. salus mea, sempiterna. misericordia mea, magna. patientia mea, robustissima. victima mea, immaculata. redemptio mea, sancta. spes mea, futura. charitas mea, perfecta. resurrectio mea, sana. vita mea, æterna. exultatio & visio mea, beatissima sine fine mensura. Te deprecor, supplico, & rogo, vt perficias in me cœptum opus misericordiæ tuæ: Ego enim vltimus seruorum tuorum, non immemor beneficiorum tuorum & miserationis tuæ, quæ mihi peccatori collata est, gratias tibi ago, qui me indignum pro tua sola clementia per aquam sacri baptismatis, & renouationem sancti spiritus ab originalibus peccatis expedisti, & inter adoptionis fi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

hos aggregasti, qui mihi rectam fidem donasti, eámque in corde meo semper augere & confirmare dignatus es per illuminationem gratiæ tuæ, & per documenta matris ecclesiæ. Obsecro domine & suppliciter rogo, adauge in me fidem veram & sanctam, fidem catholicam & orthodoxam, fidem prudentissimam & inuictissimam, bonis omnibus cũctisque virtutibus adornatam, quæ per dulcedinem operetur in me quod tibi placet, quæ nequeat vinci inter verba adulationis, in tempore persequutionis, vel in die necessitatis. Cunctarum fons & origo, largitor & conseruator virtutum deus, auge, quæso, in me fidem rectam, spem inconcussam charitatem perfectam, humilitatem profundam, patientiam inuictissimam, corporis & animæ castitatem perpetuam. Da mihi domine prudentiam, iustitiam, fortitudinem, & temperantiam, discretionem in omnibus & sensum peruigilem, vt possim inter bona & mala, inter dexteram & sinistram prudenter discernere. Fac me ergo diuitem sanctarum virtutum tuarum, ex quibus tibi seruiam, per quas tibi in veritate placeam. Amator enim factus sum pulchritudinis earum per gratiam tuam. Da mihi eas propter honorem & gloriam nominis tui, coniunge eas fidei meæ, vt sint ei indiuiduæ comites per omne tempus vitæ meæ. Vnde rogo fac me per gratiam tuam semper & in fide stabilẽ, & in opere efficacem, vt fidem tuam quam lingua mea loquitur, etiam bonis moribus vita fateatur. ¶Gratias tibi ago domine, qui me vas vacuum, inutilem & idiotam replesti scientia & intelligentia, & dedisti mihi tantam tui nominis cognitionem. Obsecro domine & suppliciter rogo, da mihi semper humilem scientiam, quæ ædificet: & da mitissimam & sapientem eloquentiam, quæ nesciat inflari, & de tuis donis super fratres extolli. Pone, quæso, in ore meo verbum consolationis & ædificationis ac exhortationis per spiritum sanctum tuum: vt bonos ad meliora valeã exhortari, & eos qui peruerse gradiũtur, ad tuæ rectitudinis lineã reuocare verbo & exemplo. Sint verba quæ dederis seruo tuo, tanquam acutissima iacula, & ardentes sagittæ, quæ penetrent & incendant mentes audientium ad timorẽ & amorem tuum. ¶Gratias tibi ago domine, qui me etiam à vano huius seculi consortio separasti, & ad sanctum seruitium tuum perduxisti, nullis meis meritis, sed sola dignatione misericordiæ tuę. Benedico te domine deus noster, qui das mihi indigno, seruorum tuorũ societate & charitate perfrui: das mihi quietem & salutem corporis & animæ, simúlque ad te opportunam vacationem. Libera me à vanissimis huius seculi implicationibus ad profectum animæ meæ, propter honorem & gloriam nominis tui. Et quia scriptum est, Nemo militans deo, implicat se negociis secularibus, vt ei placeat, cui se probauit, libera, rogo, penitus à cunctis negociis terrenis, & ab omnibus secularium caussarum tumultibus animas seruientium tibi, vt tibi solo domino vacent noctes ac die. Da fructuosum & spirituale otium abrenunciantibus mundo, vt ipso cordis palato gustent & sapiant quàm suauis es domine, & dulcis: sicut diuina scriptura admonet, dicens: Vacate & videte, quoniam ego sum deus. & alibi, Sapientia discitur in tempore otij: & qui minoratur actu, ipse percipiet eam. Sed & sanctissima verba pio ore tuo probata plenius nos informant, & à mundanis curis nos prohibent dicentia: Non potestis deo seruire, & mammonæ. Et rursum: Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retrorsùm, aptus est regno dei. Et alibi euidenti nos exẽplo terrere dignatus est, dicẽs: Memẽtote vxoris Loth. ¶Gratias tibi ago, domine misericordissime qui me miserum multũ negligentem peccatorem à cunabulis meis & pueritia per vniuersa penè vitia currentem, benignè & patienter adhuc ad pœnitentiam expectas, nolens me perdere cum vitiis & peccatis, culpis & negligentiis meis. Si enim mihi domine secundum peccata mea facere voluisses, olim me viuũ terra absorbere debuisset. Sed rogo pie, ne tua in me tanta expectatio sit vacua, sit (quod absit) infructuosa. Tu, qui mortem non vis peccatoris, da mihi de præteritis meis malis indulgentiam, de præsentibus concede mihi emendationem, de futuris verò largire sagiter custodiam atque cautelam. Da locum & spatium ad dignos pœnitentiæ fructus. Aperi

Petitio Ambrosio nihil indigna.

1. Tim. 2. a

Psalm. 33. b.
Psalm. 45. b
Eccli. 38. c.
Matth. 6. c.
Lucæ. 9. g
Lucæ. 17 g.
Ezech. 18. g. & 33 c.

A B C D

oculos cordis mei per sanctum spiritum tuum, vt videam & plangam omnia peccata mea, donec tempus est acceptabile, & supersunt dies salutis. Miserere mei, & ne perdas me cum peccatis meis, neque reserues mala mea punienda in illis infernalibus suppliciis, in illa futura vita, in illo tremendo examine. Propter magnam clementiam tuam, solue peccatorum meorum vincula priusquam ex hac vita egrediar. Da mihi cor contritum & humiliatum, da gratiam lacrymarum, da lumen in corde, da vires in corpore, vt quæ agenda sunt, videam, & ad ea implenda quæ videro, fortiter conualescam cũctis diebus vitæ meæ. Miserere mei deus, miserere mei. Non permittas perire animam meam peccatricem, pro qua etiam nasci de virgine, & mori in cruce dignatus es. Non iubeas, quæso, separari eam ab hoc mortali corpore priusquam me facias plenè & perfectè pœnitere, plangere omnia peccata mea quæcunque egi post baptismum ab ipsis cunabulis meis, siue scienter & nescienter, siue superbè & negligenter: ita vt in die exitus mei, emendatis delictis omnibus, & bene correctis moribus, securus & gaudens videam dulcissimam & pulcherrimam faciem ruam cum letitia & exultatione, propter nimiam misericordiam tuam & bonitatem. ¶Gratias tibi ago iterum atque iterum omnipotens & misericors Christe, qui immeritam exiguitatem meam propter te & propter nomen tuum sanctum de multis meis angustiis, tribulationibus, calamitatibus, miseriis & infirmitatibus, de multis foueis, laqueis, & peccatis: de multis insidiis visibilium & inuisibilium inimicorum: de multis malis & grauissimis periculis hactenus liberare dignatus es, dirigens mirabiliter & misericorditer vitam meam inter aduersa & prospera, ita vt nec aduersa me deiicerent, nec prospera me extollerent. Posuisti enim frenum in maxillis meis, & non me dereliquisti penitus in manu arbitrij mei, habens curam de me paterna pietate, & non permittens amplius tentari supra id quod possum sustinere. Vbi fuit locus peccandi, non fuit voluntas: & quãdo *fuit voluntas, non fuit locus*. Sit itaque tibi laus, sit benedictio, sit gratiarum actio, domine deus meus pro vniuersis donis ac datis tuis: pro omnibus beneficiis quæ animæ meæ & corpori meo largiris, & semper largitus es ab ipsis cunabulis pro pietate & bonitate tua, nec vllis meis meritis. Sed rogo te, domine, rogo, ne sinas me ingratum esse tantis beneficiis, & *indignum tantis donis*, & *multis* miserationibus tuis. Non mihi, non diabolo, non mundo, non alicui rerum, non cuilibet homini liceat dona tua in me peruertere: quia totum fragile est, quicquid tibi nititur obuiare. Pone, quæso, magis magísque frænum tuum in maxillis meis, & trahe me post te tanquam mansuetum animal in nullo tuis iussionibus recalcitrantem, sed plano moderatóque incessu te dominum meum portantem, & voluntati tuæ in omnibus obtemperantem. Excita domine torporem meũ ruis stimulis, & fac me toto corde, tota virtute quærere faciem tuam cunctis diebus vitæ meæ. Attrahe me ad te, virtus salutis nostræ deus, fr no potentis dexteræ tuæ, & non sinas me propria voluntate, vel libero arbitrio vagari. Imaginẽ tuam in me non sinas obscurari, quæ si te defendente protegatur, semper egregia, nobilis, atque perspicua est. ¶Miserere mei miserrimi & indigni serui tui: quia non sum sicut innumeri & multiplices serui tui, qui tibi ab ipsis cunabulis deuotissimè seruierunt: non sum sicut illi, qui post publica flagitia pœnitendo, tibi meruerũt esse deuoti: non sum sicut nonnullæ Christianæ fœminæ viris suis iunctæ, quæ tibi seruiunt in actibus misericordiæ, cum summa deuotione. Non sum sicut multi illorum, qui in oculis hominum tanquam iniqui & peruersi esse videntur, sed multo aliter habentur in conspectu tuo. Tu enim solus nosti corda filiorum hominum. Si quid tamen domine boni facio vel feci tua gratia largiente, quo fine hoc faciam, quáve districtione à te pensetur, *ignoro*. Vnde deus terribilis super filios hominum, tuam sanctam & immensam supplex & multum tremens deprecor clementiam, vt tu, qui neminem vis perire, sed omnes saluos facere, non me derelinquas in manu consilij mei, neque in iudicio arbitrij mei, neque in potestate aut tentatione

2. Corin. 6. a
Psalm. 50.
Allusio ad c Exech. 29. a.
1. Cori. 10. c.
Cant. 1. a.
1. Para. 6. c.
Psalm. 65. a.
2. Pet 3. b.
1. Timo. 2.
Eccli. 15. c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatione dæmonis, neque in errante iudicio, aut noxio consi- A
lio hominum: sed pro pietate & bonitate tua, iuxta tuã be-
nignissimam, quæ in sui dispositione falli non potest, pro-
uidentiam, dispone hîc & vbique, nunc & semper dies vitæ
meæ in beneplacito tuo, & dirige per spiritum sanctum tu-
um, cor, linguam, actus meos secundum voluntatem tuam
in tua misericordia: vt te rectore, te duce, illa semper studeã
cogitare, loqui, & agere, quæ & tibi placeant per gratiam
tuam in veritate, & me tandem ad vitam perducant æternã,
te miserante & donante, qui es largitor omnium bonorum,
qui es benedictus cum patre & spiritu sancto in secula se-
culorum, Amen.

Alia eiusdem oratio.

IEsu domine, Iesu pie, qui mori dignatus es pro-
pter peccata nostra, & resurrexisti propter iustifi-
cationem nostram, resuscita me de sepulchro vi-
Apoca 3.d. tiorum & peccatorum omnium, & da mihi quoti-
die partẽ in resurrectione tua prima, vt in resurrectione se- B
cũda merear percipere portionẽ. Dulcissime, benignissime,
amãtissime, charissime, preciosissime, desideratissime, ama-
bilissime, pulcherrime, ascendisti in cœlũ cum triũpho glo
Colos. 3.a riæ, & sedes ad dexteram patris, rex potentissime. Trahe
Canti. 1.a. me sursum post te: in odore vnguentorum tuorum curram,
& non deficiam te trahente, te ducente. Trahe vos sitientis
animæ in superna fluenta internæ satietatis, imò trahe ad te
Psalm. 41.a. fontem viuum, vt inde pro captu meo bibam, inde semper
viuam, deus meus, vita mea. Tu enim dixisti ore tuo sancto
Ioan. 7.f. & benedicto: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Fons vitæ,
da sitienti animæ semper bibere ex te, vt secundum sanctã
& veridicam promissionem tuam, de ventre meo fluant a-
Psal. 35.b. quæ viuæ. Fons vitæ, reple mentem meam torrente volu-
ptatis tuæ, & inebria cor meum sobria ebrietate amoris tui,
vt obliuiscar quæ vana sunt & terrena, & te solum iugiter
Psal. 76.a. habeam in memoria mea, sicut scriptũ est: Memor fui dei,
& delectatus sum: da spiritum sanctum tuum, quem signifi-
cabant aquæ illæ, quas te sitientibus daturũ promiseras. da, C
quæso, toto desyderio & omni studio tendere, quò te ascẽ-
disse post resurrectionẽ die quadragesimo credimus: vt in
præsenti quidem miseria, solo tenear corpore, tecum autem
sim cogitatione semper & auiditate: vt ibi sit cor meũ, vbi
tu es, thesaurus meus desyderabilis, multumq; amabilis. In
hoc magno seculi huius diluuio, vbi circũstantibus procel-
lis non inuenitur fida statio, & locus eminentior, vbi pes co-
Gene. 8. lumbæ aliquatenus valeat requiescere. Nusquam tuta pax,
Sapien. 9 d. nusquam secura requies: vbique hostes: foris pugnæ, intus
2. Corĩ. 7. b. timores: & quia altera pars sumus cœli, altera terræ, corpus
quod corrumpitur, aggrauat animã. Idcirco animus meus,
socius & amicus meus, fatigatus veniens de via, languet, &
dissicissus atque laceratus ab ipsis quas trãsierat vanitatibus,
esurit & sitit valde, & non habeo quod ponam ante illum.
Lucę. 11.a. Pauper sum & mẽdicus: tu diues omnium bonorum, & da-
pum supernæ satietatis opulẽtissime largitor, da lassos ibũ,
collige dispersum, redintegra dissipatum. En stat ad ostiũ,
Apoca. 3. d. & pulsat. Obsecro per viscera misericordiæ, quibus visita- D
sti nos oriens ex alto, aperi pulsanti misero manus pietatis
tuæ, iube propitiabili dignatione vẽ ingrediatur ad te, & re-
quiescat in te, & reficiatur de te cœlesti viuóque pane, quo
satiatus, resumptis viribus, ad superna contendat, & de hac
valle lachrymarum penna sancti desyderij raptus, ad cœle-
Esaiæ. 40.g stia gaudia volitet. Assumat domine, assumat rogo, spiritus
meus pennas vt Aquilæ, volet & non deficiat, volet & per-
Psalm. 25. b. ueniat vsque ad decorem domus tuæ, & locum habitatio-
Psalm. 21. a. nis gloriæ tuæ: vt ibi super mensam refectionis ciuium su-
pernorum, pascatur de occultis tuis in loco pascuæ, iuxta
Matth. 8. c. fluenta plenissima. Requiescat, Deus, in te cor meum, mare
magnum, & tumens fluctibus. Tu, qui imperasti ventis &
mari, & facta est tranquillitas magna, veni & gradere super
fluctus cordis mei, vt tranquilla & serena fiant omnia mea:
quatenus vnum bonum meum amplectar te, & dulce lumẽ
oculorum meorũ contemnler te sine tumultuantiũ cogita-
Psalm. 16. c. tionũ cæca caligine. Confugiat, domine, mens mea sub vm-
bra alarũ tuarum ab æstibus cogitationum huius seculi, vt
in tui refrigerij temperamẽto absconsa, lætabunda cantet &
dicat: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Dormiat Psalm. 4.b.
obsecro deus meus, dormiat memoria mea ab omnibus quæ
sub cœlo sunt, vigilans in te, sicut scriptũ est: Ego dormio, Canti. 5.a.
& cor meum vigilat. Sit tuta, sit semper secura sub pennis
protectionis tuæ anima mea, deus me', maneat in te, foueatur
semper à te. Contẽpletur in mentis excessu, & cantet lau-
des tuas in iubilatione, & hæc dulcia dona tua sint inter hos
turbines cõsolatio mea interim donec veniam ad te veram
pacem meam, vbi nõ est arcus, scutũ, gladius, & bellum, sed
est summa & certa securitas, secura trãquillitas, tranquilla κλίμαξ.
iucunditas, iucũda felicitas, felix æternitas, æterna beatitu- ab abstra-
do, beata tui visio, & laudatio in secula seculorum. Amen. ctis ad con-
creta.

Alia oratio sancti Ambrosij.

CHriste domine, virtus & sapientia patris, qui po-
nis nubem ascensum tuũ, qui ambulas super pen-
nas ventorum, qui facis angelos tuos spiritus,
& ministros tuos ignem vrentem, obsecro & hu-
militer rogo, da præpetes pennas fidei, da celeres alas vir-
tutum, quibus euectus æterna & cœlestia valeam contem-
plari. Adhæreat, quæso, anima mea post te, & suscipiat me
dextera tua. Sustollat me super altitudinẽ terræ, & cibet me
illa cœlesti hæreditate, cui suspirat peregrinatio mea die ac
nocte. Et quia moribunda mẽbra vigorem animæ hebetãt:

Dissice terrenæ nebulas & pondera mentis,
Siste vagam mentem per deuia multa ruentem,
Et da cœlestem mentem conscendere sedem:

vt superno lumine irradiata, terrã despiciat, cœlũ aspiciat,
peccata oderit, iustitiã diligat. Quid enim pulchrius, quid ve
dulcius, q̃ inter tenebras huius vitę, multãsq; amaritudines,
diuinæ dulcedini suspirare, illíscque teneri mente, vbi vera
gãudia haberi certissimũ est? Dulcissime, amantissime, cha-
rissime, preciosissime, desyderatissime, amabilissime, pul-
cherrime, quando te videbo? quando apparebo ante faciem Psal. 41.a.
tuam? quando satiabor de pulchritudine tua? quãdo educes
me de carcere hoc tenebroso, vt cõfitear nomini tuo, ita vt Psal. 29 c.
deinceps non compungar? quando transibo in illam admi- Psalm. 41.a.
rabilem & pulcherrimam domum tuam, vbi personat vox
lætitiæ & exultationis in tabernaculis iustorũ? Beati, qui ha- Psalm. 83.a.
bitant in domo tua, Domine: in secula seculorum laudabũt
te. Beati, & verè beati, quos elegisti & assumpsisti in illam Psalm. 64.a
hæreditatem cœlestem. Ecce, Domine, sancti tui florebunt Esaiæ. 35.a.
ante te sicut lilium: replentur enim ab vbertate domus tuæ, Psalm. 35. b.
& torrente voluptatis tuę potas eos: quoniam tu es fons vi-
tæ, & in lumine tuo vident lumen, adeò vt ipsi lumen illu-
minarum per te deum lumen illuminans, sicut Sol resulgeãt
in cõspectu tuo. Quàm mira, quàm pulchra, quàm accepta- Sapien. 3. b.
bilia sunt domus tuæ habitacula, domine virtutum? Concu- Psalm. 83.a.
piscit intrare in ea hæc peccatrix anima mea. Domine, dile- Psalm. 25.b.
xi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.
Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in do- 26.b.
mo domini omnibus diebus vitæ meæ. Quemadmodũ de- 41.a.
syderat ceruus ad fontes aquarum, ita desyderat anima mea
ad te, deus. Quando veniam? Quando appgrebo? Quando
videbo deum meum, quem sitit anima mea? Quando vide- 26.d.
bo eum in terra viuentium? In ista autem terra mortuorum,
mortalib' oculis videri nõ potest. Quid faciã miser, grauatus
compede mortalitatis meæ? Quid faciam? Dum sumus
in corpore, peregrinamur à domino. Non habemus hîc ma- 2. Corin. 5.b
nentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Noster autẽ cõ-
municipatus in cœlis est. Heu mihi, quia incolat' meus pro- Hebr. 13.c.
longatus est: habitaui cum habitantibus Cedar, multum Psalm 119.a
incola fuit anima mea. Quis dabit mihi pennas sicut colum-
bæ, & volabo, & requiescam? Nihil mihi tam dulce, quàm 54.b.
cum domino meo esse. Mihi autem adhærere deo, bonum 72.d.
est. Da mihi, domine, dohec his fragilibus assisto membris,
tibi adhærere, sicut scriptum est: Qui adhæret domino, 1. Corin. 6.d
vnus spiritus est. Præbe mihi, rogo, contemplationis pen-
nas, quibus indutus, ad te volitem sursum. Et quia omne si-
nistrum deorsum iacet, tene mentem meam, ne ad ima te-
nebrosæ vallis corruat: ne interueniente vmbra terræ, à te

vero ſole iuſtitiæ ſeparetur, & obducta nebulæ tenebris, A prohibeatur alta reſpicere. Idcirco ſurſum tendo ad pacis gaudij & lucis delectabilem ſtatum atque ſerenũ. Tene cor meum manu tua: quia ſine te ad altiora nõ rapitur. Illuc feſtino, vbi pax ſumma regnat, & iugis tranquillitas rutilat. Tene & rege ſpiritum meum, & aſſume illum ſecundũ voluntatem tuam: vt te duce, aſcendat in illam regionẽ vbertatis, vbi paſcis Iſraël æterno pabulo veritatis, vt ibi vel rapida cogitatione attingat te ſummam ſapientiam ſupra omnia manentem, cũcta ſcientem, & omnia gubernantem. Sed volitanti animæ ad te, multa ſunt quę obſtrepunt. Iuſſu tuo, Domine, conticeſcant mihi omnia, ipſa ſileat anima, pertrãſeat omnia quę creata ſunt, tranſcẽdat & ſe, prẽueniat ad te, atq; in te ſolo creatore omnino oculos fidei figat. Tibi inhiet, tibi intẽdat, te meditetur, te contẽpletur, te ſibi ante oculos ponat, te ſub corde reuoluat ſummum, bonum & verum gaudium ſine fine manſurum. Multæ denique ſunt cõtẽplationes, quibus anima deuota tibi, mirabiliter paſcitur: ſed in nulla earũ ita requieſcit & delectatur anima mea, ſi- B
Pſalm 30.c. cut quando te ſoluũ cogitat & contẽplatur. Quàm magna multitudo dulcedinis tuę, Domine, quàm mirabiliter inſpiras cordibus amatorum tuorum? Quàm mira ſuauitas amoris tui, quo fruuntur illi, qui nihil prẽter te diligunt, & nihil ſupra cogitare concupiſcũt. Felices illi, quibus tu ſolus ſpes
E cap. 3. d. Threno. es, omne opus, & oratio. Beatus qui ſedet ſolitarius, & tacet, ſtans ſuper cuſtodiam ſuam iugiter die ac nocte, vt adhuc in hoc fragili corpuſculo poſitus, prælibare valeat aliquate-
Eſaiæ. 21. b. nus iuſtitiam tuã. Rogo per illa ſalutifera vulnera, quæ paſſus es in cruce pro ſalute noſtra, ex quibus manauit ille preciоſus ſanguis, quo ſumus redempti, vulnera hanc peccatricem animam meã, pro qua etiam mori dignatus es, vulnera eam igneo & potẽtiſſimo telo tuæ miræ charitatis. viuus e-
Hebr. 4. c. nim es ſermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Tu gladius acutiſſimus, & ſagitta electa, qui durũ
Eſaiæ. 49. a. ſcutum humani cordis penetrare tua potẽtia vales: confige cor meũ iaculo tui amoris: vt dicat tibi anima mea, Charitate tua vulnerata ſum, ita vt ex ipſo vulnere amoris tui vber C
Pſalm. 41. a. rimè fluãt lachrymæ meæ die ac nocte. Percute domine percute, obſecro, hanc duriſſimã mentem meam prævalida cuſpide amoris tui, & altius ad intima penetra potenti virtute: & ſic da capiti meo aquã immenſam, & oculis meis infunde verum lachrymarũ fontem iugiter manantem ex nimio affectu & deſyderio viſionis pulchritudinis tuæ: vt lugeã die ac nocte, nullã in præſenti recipiens conſolationẽ, donec te in cœleſti thalamo merear videre dilectũ & pulcherrimũ ſponſum meũ, Deum & dominum meũ: vt tibi videns glorioſam & admirabilem & pulcherrimam faciem tuam omni dulcedine plenam, cum his quos elegiſti, maieſtatem tuam ſupplex adorem, & illo tandem cœleſti & ineffabili repletus iubilo æternæ exultationis, exclamem cum diligẽtibus te, dicens: Ecce, quod concupiui, iam teneo: quod ſperaui,
E adẽ prorſus in vita beatę Agnæ iam video: quod deſyderaui, iam habeo: illi iam in cœlis iũctus ſum, quẽ in terris poſit' tota virtute dilexi, tota charitate amplexus ſum, cui toto amore inhęſi. ipſum laudo, ipſũ benedico, atq; adoro, ipſi gratias ago, Qui viuit & regnat. D

Item alia eiuſdem oratio.

IEſu noſtra redẽptio, amor, & deſyderium, Deus de deo, adeſto mihi ſeruo tuo, te inuoco, ad te clamo clamore magno in toto corde meo. Te inuoco in anima mea, in animã meã: intra in eã, & capta eã
γνώμη. ſine maculæ & ruga. Mũdiſſimo nanq; domino mũda debetur habitatio. Sãctifica ergo vas tuũ quod feciſti, malitia euacua, imple gratia, & plenũ conſerua: ita vt digniſſimũ efficiar habitationis tuæ templum. Dulciſſime, benigniſſime, amantiſſime, chariſſime, prẽcioſiſſime, deſyderantiſſime, amabiliſſime, pulcherrime: tu melle dulcior, lacte & niue cãdidior, nectare ſuauior, gemmis & auro prẽcioſior, cunctiſque terrarum diuitiis & honoribus tu mihi charior. Quid dico, Deus meus, vnica ſpes mea, prægrandis miſericordia mea? Quid dico dulcedo mea nõ fallax, dulcedo mea ſecura & felix, quid dico, dum talia dico? Dico quod valeo, ſed nõ dico quod debeo: vtinam poſſem talia, qualia illi hymnidici angelorum chori. O q̃ libẽter in tuis laudibus me totum effunderem? O q̃ deuotè illa cantica cœleſtis melodiæ ad laudem & gloriam nominis tui, in medio eccleſiæ infatigabiliter perorarem? Sed quia talia nõ poſſum, nunquid tacebo? Væ tacentibus de te, qui ora mutorum reſoluis, & linguas infantum facis diſertas: væ tacẽtibus de te, quoniam ipſi loquaces muti ſunt, cum tuas non dicunt laudes. Quis dignè te laudare poteſt, virtus & ſapientia patris? Et quia nulla inuenio verba, quibus ſufficienter te valeam explicare cunctipotens & omniſcium verbum: dicam interim quod valeo, donec iubeas me venire, vbi poſſim dicere quod decet te, & me oportet. Et ideo ſuppliciter rõgo, ne reſpicias tantum ad id quod modo dico, quantum ad id quod dicere cupio. Cupio enim deſyderio magno de te loqui quod oportet & decet: quia te decet laus, te decet hymnus, tibique debetur omnis honor. Scis igitur occultorũ cognitor Deus, quia non ſolum terra & omnibus quæ in ea ſunt, ſed ipſo cœlo, & omnibus quæ in eo ſunt, tu mihi charior, tu acceptior, tu amabilior es. Diligo enim te ſupra cœlũ & terram, & cætera omnia quę in eis ſunt. Imò prę amore tui nominis iſta quæ tranſitoria ſunt, procul dubiò amãda nõ ſunt. Amo te deus meus, amo, & magis magiſq; amare cupio: da mihi vt amẽ te ſemper quantum volo, quantum debeo: vt tu ſis ſolus tota intentio mea, & omnis meditatio mea. Te mediter ſine ceſſatione, te ſentiam per ſoporẽ in nocte, te alloquatur ſpiritus meus, tecũ confabuletur mens mea. Lumine ſanctæ viſionis tuæ illuſtretur cor meũ, vt te rectore, te duce am- Pſalm. 83. b.
bulẽ de virtute in virtutẽ, tandémq; videã te deũ deorũ in
1. Cor. 13. d. Sion, nunc quidem per ſpeculum in ænigmate, tũc facie ad
Matth. 5. a. faciem: vt cognoſcam ſicut & cognitus ſum. Beati mundo
Pſalm. 83. a. corde, quoniam ipſi deum videbunt. Beati qui habitant in domo tua, Domine: in ſecula ſeculorum laudabũt te. Rogo itaq; te domine per omnes miſerationes tuas, quib' de morte æterna libeſati ſumus, mollifica cor meum durũ & lapideum, ſaxeum & ferreum, tua ſacratiſsima vnctione & potenti, & fac me per ignẽ compunctionis corã te omni hora hoſtiam viuam fieri. Fac me in tuo conſpectu cor contritũ & humiliatũ ſemper habere. Fac me deſyderio tui huic mũdo funditus extingui, & tranſeuntiũ rerũ obliuiſci, præ magnitudine timoris & amoris dei, vſq; adeo vt de temporalibus nec lugeã, nec gaudeã, nec metuã aliquid tẽporale nec diligam, nec blandis corrumpar, nec aduerſis concutiar. Et quia tui plena dilectio, valida eſt vt mors: abſorbeat, quęſo, mentem meã ab omnibus quæ ſub cœlo ſunt, ignita & melliflua vis amoris tui, vt tibi inhæream, ſoláq; tuæ ſuauitatis memoria paſcar. Deſcendat, domine, precor, deſcendat in cor meũ odor tuus ſuauiſſim', ingrediatur amor tuus mellifluus, vt veniat mihi tui ſaporis mira & inenarrabilis fragrantia quę ſempiternas in me ſuſcitet concupiſcẽtias, & ex corde meo producat venas aquæ ſalientis in vitam æternã. Immenſus es domine, & ſine mẽſura debes amari & laudari ab his quos tuo prẽcioſo ſanguine redemiſti, amator hominũ benigniſſime, clemẽtiſſime domine, & æquiſſime iudex, cui omne iudiciũ dedit pater, ſapiẽtiſſimæ æqualitatis tuę iudicio diſcernis hoc tectũ & iuſtũ eſſe, vt filij huius ſeculi, D noctis ſcilicet & tenebrarũ, præſtantiori deſyderio, virtute atq; ſtudio diligant & quærant perituras diuitias, & fugitiuos honores, q̃ nos ſeruũ tui diligamus te, Deus noſter, per quẽ facti & redẽpti ſumus? Si enĩ homo hominẽ tãta diligit dilectione, vt alter alterũ vix patiatur abeſſe, ſi ſpõſa ſpõſo tanto mẽtis cõglutinatur ardore, vt præ magnitudine amoris, nulla frui valeat requie, chari ſui abſentiã non ſine magno mœrore ſuſtinens: qua dilectione, quo ſtudio, quo feruore, anima quã deſpõſaſti tibi in iuſtitia & fide, miſericordia & miſerationibus, debet diligere te deum verum, & pulcherrimũ ſpõſum ſuũ, qui nos ſic amaſti & ſaluaſti, qui pro nobis tanta & talia feciſti? Quamquàm hæc infirma habeãt ſuas delectationes, ſuóſque amores, non tamen tali modo delectant, ſicut tu deus noſter. In te enim delectatur iuſtus, quia amor tuus ſuauis eſt & quietus. Nam pectora quæ replet, dulcedine & ſuauitate replet, & tranquillitate. Ecõtrà amor ſeculi & carnis, anxius eſt & perturbatus. Animas certe quas ingreditur, quietas eſſe non patitur. ſemper enim ſuſpicionibus vaniſq; timorib' ſolicitat eas. Tu itaq; es delectatio

Q. diſcernatur deſ amor ab amore ſeculi.

ctatio iustorum & merito: quia est apud te valida & imperturbabilis vita. Qui intrat in te, intrat in gaudium domini sui, & nō timebit amplius, sed habebit se optimè in optimo
Psal. 131. e loco, dicens: Hæc requies mea in seculum seculi: hic habitabo, quoniam elegi eā. Dulcis Christe, bone Iesu, replę, quęso, semper cor meum tui inextinguibili dilectione, tui continua recordatione: adeo, vt sicut flamma vrens, totus ardeā in tui amoris dulcedine, quem & aquæ multæ in me nō possint extinguere. Fac me, dulcissime domine, amore & desyderio tui, deponere pondus omnium carnalium desyderiorum, & terrenarum concupiscentiarum grauissimam sarcinam, quę impugnant & impediūt miseras animas: vt post te expeditus in odore vnguentorum tuorū currens, v[sq]que ad tuæ pulchritudinis visionem efficaciter sauandus, quanto-
Amores duo cyęs (te quoque duce) merear peruenire. Duo enim amores: alter bonus alter malus: alter dulcis, alter amarus, non se simul in vno capiunt pectore. Et ideo, si quis præter te dili git aliquid aliud, nō est charitas tua in eo, deus amor dulcedinis & dulcedo amoris. Amor non crucians, sed delectās. Amor sincerè, & castè permanens in seculum seculi. Amor qui semper ardes, & nunquàm extingueris. Dulcis Christe, bone Iesu, Charitas mea, Deus meus, accende me totum igne tuo, amore tuo, suauitate tua, dilectione tua, iucūditate & exultatione tua, voluptate & concupiscētia tua, quæ sancta & bona est, casta & munda, tranquilla & secura: videlicet, vt totus dulcedine amoris tui plenus, totus flamma charitatis tuæ accensus, diligam te deum meum ex toto corde meo, totisque medullis præcordiorum meorum, habens te in corde & in ore meo, & præ oculis meis semper & vbique, ita vt nullus in me adulterinis amoribus pateat locus. Audi deus meus, audi lumen oculorum meorum quæ peto: & da, vt quæ petā, audias. Pie & exorabilis domine, ne efficiaris mihi inexorabilis propter peccata mea: sed propter bonitatem tuam suscipe preces serui tui, & da mihi effectum petitionis & desiderij mei, interueniente, orante, & impetrante gloriosa genetrice tua domina mea, cum omnibus sanctis, Amen.

Item alia oratio beati Ambrosii.

 Pes mea Christe deus, hominū tu dulcis amator,
Lux, via, vita, salus, pax, & decus omne tuorum.
Omnia pro quorum voluisti ferre salute,
Carnem, vincla, crucē, vulnus, mortēque, sepulchrum.
Post tres inde dies (deuicta morte) resurgens,
Discipulis visus nutantia corda reformans,
Luce quaterdena cœlorum regna petisti
Viuus in æternum nunc & per secula regnans.

Te deprecor, supplico, & rogo, vt per te ambulem, ad te perueniam, in te requiescam, qui es via, veritas, & vita, sine qua nemo venit ad patrem. Te enim desidero dulcissimum & pulcherrimum dominum. O splendor paternæ gloriæ, qui sedes super Cherubim, & intueris abyssos, lumen veridicum, lumen illuminans, lumen indeficiens, in quem desiderant angeli prospicere, ecce cor meum coram te est. Discute tenebras eius, vt amoris tui claritate plenius perfundatur. Da mihi te, deus meus, redde te mihi. En amo te: & si parum est, amem validiùs. Non possum metiri, vt sciam quantum desit mihi amoris tui ad id quod satis est, vt currat tota vita mea in amplexus tuos: nec auertatur, donec abscondatur in abscondito vultus tui. Hoc enim scio, quia malè mihi est præter te, non solum extra me, sed etiam in meipso. Sed & omnis copia, quæ deus meus non est, egestas mihi est. Bonum nanque quod neque in melius, neque in deterius commutari potest, tu solus es, cui non est aliud viuere, & aliud beatè viuere: quia tua beatitudo tu es. Creatura verò tua, cui est aliud viuere, & aliud beatè viuere: omne quod viuit, & quod beatè viuit, non debet nisi gratiæ tuæ: & ideo nos egemus te, non tu nobis: quia si omnino non essemus, nihil omnino tibi deesset ad bonū, quod tu es. Tibi itaque domino deo nostro semper adhærere necesse habemus, vt per continuum auxilium gratiæ tuæ, sanctè, piè, & rectè viuere valeamus. Pondere nanque fragilitatis nostræ deorsum trahimur, dono autem tuo accendimur, & sursum ferimur: & inardescimus & imus: ascendimus per ascensiones in corde, & cātamus canticum graduū. Igne tuo, igne bono inardescimus. ¶ Quo iam sursum imus? Ad pacem Hierusalem, quoniam lætatus sum in his quę dicta sunt mihi: in domū domini ibimus. Illic collocauit nos volūtas bona, vt nihil velimus aliud, quàm permanere illic in æternum. Sed quia dum sumus in corpore, peregrinamur
2. Cor. 5. à te domine, non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus: noster autem municipatus in cœlis est. Ideo duce gratia tua ingredior in cubile cordis mei, & canto tibi amatoria, rex meus & deus meus, gemens inenarrabiles gemitus, in loco peregrinationis meæ, vbi cantabiles mihi factæ sunt iustificationes tuæ, & recordans Hierusalē, extendo me in eam sursum corde, Hierusalem patriam meam, Hierusalem matrem meam, téque super eam regnatorem, illustratorem, patrem, tutorem, patronum, rectorem, castas & fortes delicias, & solidum gaudium, & omnia bona ineffabilia simul omnia: quia vnum summum & verum bonum: & non auertar, donec in eius pacem matris charissimæ, vbi sunt primitiæ spiritus mei, colligas totum quod sum à dispersione & deformitate hac: & conformes atque confirmes in æternum deus meus, misericordia mea. ¶ Hæc domus tua, deus, non terrena est, neque vlla mole cœlesti corporea, sed particeps æternitatis tuæ: quia sine labe manet in æternum. Statuit ea in æternum, & in seculum seculi: Psal. 184. b. præceptum posuit, & non præteribit. Non tamen tibi, deus, coæterna, quia non sine initio facta est enim. Prior enim omnium creaturarum est sapientia patri deo planè coæterna & coæqualis, per quam creata sunt omnia, & per quam in principio factum est cœlum & terra. Sed profecto sapientia spiritualis, natura scilicet, quæ contemplatione luminis, lumen est, dicitur & ipsa quāuis creata, sapientia. Sed quātum distat inter lumen illuminans, & lumen quod illuminatur, tantum differt inter te summam sapientiā, quæ creas, & istam quæ creata est: sicut inter iustitiam iustificantem, quæ deus noster es: & iustitiam, quæ iustificatione facta est. Nam & nos sumus dicti iustitia dei patris in te filio eius, domino nostro, teste Apostolo. Ergo quia prior omniū creata est quædam sapientia, mens rationalis & intellectualis casta ciuitatis tuæ, matris nostræ, quæ sursum est, & libera est, & eterna in cœlis. Quibus cœlis, nisi qui te laudāt, cœli cœlorum? Quia hoc est cœlū cœli domino. Et si non inuenimus tempus ante illam, quæ creaturam temporis antecedit, quia prior omnium creata est, ante illam tamen tu es deus æternus creator omnium, à quo facta suscepit exordium, quamuis non temporis (quia nondum erat tempus) ipsius tamen conditionis suæ. Vnde ita est abs te deo nostro, vt aliud sit planè quàm tu: licet nec ante illam, nec in illa inueniamus tempus: est enim idonea faciem tuam semper videre, nec vspiam flectitur ab ea. Quò fit vt nulla mutatione varietur. Ineſt tamen ei ipsa mutabilitas: quia tenebrescere & frigescere posset, nisi amore grandi cohærens tibi, semper tanquā meridies luceret & ferueret ex te. Denique tam casto amore cohæret tibi deo vero, & verè æterno, vt quāuis non sit tibi coæterna, in nullas tamen temporis varietates & vicissitudines à te resoluatur & defluat: sed in tui solius verissima contemplatione requiescat: quoniam tu deus diligenti te quantum præcipis, ostendis: & sufficit ei. Vnde non inclinata à te, nec à se, semper in eodem statu manet, te indesinenter videndo, te indeficienter amando verum lumen, & castum amorē. ¶ O beata ista sublimis creatura & creaturarum maxima, beata inhærendo semper beatitudini suæ. Fœlix hæc & nimium fœlix, te sempiterno inhabitatore, & illustratore suo. Nec inuenio quid libentius appellando, existimem cœlum cœli domino quàm domum tuam contemplantem dilectionem tuam, sine vllo defectu egrediendi in aliud, mentem puram, concordissimè vnam stabilimento pacis beatorum spirituum ciuium ciuitatis tuæ in cœlestibus super ista cœlestia. Vnde intelligat anima, cuius peregrinatio longinqua facta est, si iam sitit tibi, si iam factæ sunt ei lacrymæ eius panes die ac nocte: si iam petit à te vnam, & hanc requirit, vt inhabitet Psalm 41. a.

Sapientia increata patri coæterna

Sapientia creata natura.

Iustitia duplex.

in domo tua per omnes dies vitæ tuæ. Et quæ eius vita, nisi A
Psalm.26.b. tu? Et qui dies tui, nisi æternitas tua? Sicut anni tui, qui non
Psalm.101.d deficiunt. Hinc ergo intelligat anima quæ potest, quàm lõgè super omnia tempora æternus sis, quãdo domus tua quę peregrinata non est, quamuis tibi non sit coæterna, indesinenter tamen & indesicienter cohærendo tibi, nullam patitur temporum varietatem, téque perseuerãtissima castitate hauriens, mutabilitatem suam nusquam & nunquam exerit, & te sibi semper præsentem, ad quem toto affectu se tenet, non habens futurum quod expectet, nec præteritum traiiciens, quod meminerit, per nullas vices variatur, & in nulla tempora extenditur. O domus dei luminosa & speciosa,
Psalm.25.b. dilexi decorem tuum, & locum habitationis gloriæ domini mei fabricatoris & possessoris tui. Tibi suspiret peregrinatio mea die ac nocte: tibi inhiet cor meum, tibi intẽdat mẽs mea, ad societatem tuæ beatitudinis peruenire desyderet anima mea. Dico ei qui fecit te, vt possideat hæc in te: quia ipse fecit & me. Imò tu dic, tu roga eum, vt dignũ me faciat participatione gloriæ tuæ. Sanctam enim societatem tuã & B
mirabilem pulchritudinem tuam nõ per meritum requiro: sed per sanguinem domini mei, quo redemptus sum, adipisci non desspero. Tantùm adiuuet me misericordia tua, subueniant paruitati meæ sanctissimæ & purissimæ orationes tuæ, quę inefficaces esse apud deum nullatenus possunt. Erraui, fateor, sicut ouis perdita, & incolatus meus prolõgatus
118.y. 119.a. est, atque procul proiectus sum à facie dei mei, in hanc exilij cæcitatem, vbi expulsus à paradisi gaudiis, deploro quotidie mecum super miserias captiuitatis meæ lugubre carmen, ingenteisque lamentationes, dum recordor tui, mater
136.a. 121.a. Hierusalem, dum stant pedes mei in atris tuis, sancta & de-
Lucæ.15.a. cora Sion. Necdum interiora tua conspicere in propatulo valeo, sed in humeris pastoris mei, & structoris tui, spero me reportari tibi, vt tripudiem tecum in illo inenarrabili gaudio, quo lætantur illi, qui tecum sunt coram ipso deo &
Ephe.2.c. salutari nostro, qui dissoluens inimicitias in carne sua, pacificauit omnia quæ in cœlis sunt & in terra, in sanguine suo.
Colos.1.c. Ephes.2.c. Ipse est pax nostra, qui facit vtraque vnum, qui duos ex di- C
uerso venientes parietes coniungens in se, tuæ beatitudinis permanentem fœlicitatem pari modo & eadem mensura se nobis daturum promisit, dicens: Erunt æquales angelis dei
Marci.12.c. Matth.22.c. in cœlis.

Item alia oratio.

O Domus dei æterna post Christi dilectionem, tu esto lætitia mea & consolatio. Dulcis memoria tui beati nominis, sit releuatio mœroris, tædiorúmque meorum. Tædet enim me valde vitæ huius, & istius æruminosæ peregrinationis. Vita hæc, vita misera,
Vitæ huius deciduæ epitheta. vita caduca, vita incerta, vita laboriosa, vita immundi, vita domina malorum, regina superborum, plena miseriis & erroribus: quæ non est dicenda vita, sed mors, in qua monẽtes singulis morimur per varios mutabilitatis casus, diuersis generibus mortium. Nunquid ergo quod viuimus in hoc mundo, dicere vitam possumus, quam humores corrumpunt, dolores extenuant, ardores exsiccant, aëris inclemen- D
tia morbis reddit obnoxiam, escæ inflant, ieiunia macerant, ioci dissoluunt, tristitiæ consumunt, solicitudo coartat, securitas hebetat, diuitiæ iactant, paupertas deiicit, iuuentus extollit, senectus incuruat, infirmitas frãgit, mœror deprimit, & his omnibus malis mors furibunda succedit? Simúlque cunctis gaudiis istius miserę vitæ ita finem imponit, vt cùm esse desierũt, nec fuisse putentur. Mors ista vitalis, & vita mortalis: licet his & aliis respersa sit amaritudinibus, prohdolor, quàm multos suis capit illecebris, & quot suis falsis promissionibus decipit? Et cum ita per se sit falsa & amara, vt etiam suos amatores fatere non valeat, tamen infinitam stultorum multitudinem aureo calice, quem in manu tenet, potat & inebriat. Fœlices illi, & ipsi rari, qui familiaritatem eius respuunt, perfunctoria gaudia spernũt, societatem abiiciunt: ne cum pereunte deceptrice quandoque perire cogantur. O tu vita, quam præparauit deus his qui diligunt
Vitæ illius beatæ epitheta. illum, vita vitalis, vita beata, vita secura, vita tranquilla, vita pulchra, vita munda, vitæ sancta, vita casta, vita ignara mortis, vita nescia tristitiæ, vita sine labe, sine corruptione, sine dolore, sine anxietate, sine perturbatione, sine varietate & mutatione, vita totius elegantiæ & dignitatis plenissima, vbi non est aduersarius impugnans, vbi nulla peccati illecebra, vbi est amor perfectus, & nullus timor, vbi est dies æternus, & vnus omnium spiritus, vbi deus facie ad faciem cernitur, & hoc vitæ cibo mens sine defectu satiatur. Libet mihi tuæ intendere claritati, delectant me bona tua auido corde, quantũ plus valeo, mecũ cõsiderare: tuo enim amore langueo, tuo vehementer desiderio flagro, tuáque dulci memoria admodum delector. Libet itaque libet in te oculos cordis attollere, statum mentis erigere, affectum animæ conformare. Libet sanè de te loqui, de te audire, de te scribere, de te conferre, & de tua beatitudine & gloria quotidie legere, & lecta sæpius sub corde reuoluere, vt vel sic possim ab huius mortalis & perituræ vitæ ardoribus, periculis, & sudoribus, sub tuæ vitalis auræ refrigerium transire, & transiẽs, in sinu tuo fessum caput dormiturus vel paululum declinare. Huius rei gratia, sanctarum scripturarum amœna prata ingredior, verissimas sententiarum herbas exarando carpo, legendo condo, frequentãdo rumino, atque congregando tandem in alta memoriæ sede repono: vt tali modo tua dulcedine degustata, minus miserimæ istius vitæ amaritudines sentiã. O tu vita fœlicissima, ô regnum verè beatum, carens morte, vacans fine, cui nulla tempora succedunt per æuum, vbi continuus sine nocte dies nescit habere tempus, vbi victor miles illis hymnidicis angelorum choris sociatus, cantat deo sine cessatione canticum de canticis Sion, Nobile perpetua caput amplectente cgrona. ¶ Vtinam concessa mihi peccatorum venia, mox hæc sarcina carnis deposita, vtinam, vtinam in tua gaudia, veram requiem habiturus, intrare, & in tuæ ciuitatis præclara atque speciosa mœnia, coronam vitæ de manu domini suscepturus ingrederer, vt illis sanctissimis choris interessem, vt cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assisterem, vt præsentem Christi vultum cernerem, vt illud summum, ineffabile, & incircunscriptum lumen aspicerem: sicque nullo metu mortis affici, sed de incorruptione perpetuæ gloriæ lætari potuissem sine fine. Fœlix sancta anima, quæ terreno resoluta est corpore. Habet enim semper præsentẽ, cernitque indesinenter pulcherrimum dominum suum, cui seruiuit, quem dilexit, ad quem tandẽ læta & glorioſa peruenit. Hanc ergo beatitudinis gloriam nulla dies minuet, nullus improbus prædo poterit auferre. Viderunt eam fi- Cant.6.c.
liæ Sion, & beatissimam prædicauerunt: reginæ & concubinæ laudauerunt eam, dicentes: Quæ est ista, quæ de deserto ascendit deliciis affluens, innixa super dilectum suũ? Quæ est ista, quæ progreditur sicut aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt castrorum acies ordinata? Quàm velox exit, festina currit, cum dilectum suum sibi dicentem attonitis auribus audit: Surge amica mea, speciosa mea, & veni. Iam enim hyems transiit, imber abiit & recessit, flores apparuerunt, tempus putationis aduenit. Vox turturis audita est in terra nostra. Ficus protulit grossos suos. Florentes vineæ dederunt odorem suum. Surge propera amica mea, formosa mea, columba mea, immaculata mea, sponsa mea, veni, & ponam in te thronum meum: quia concupiui speciem tuam. Veni vt læteris in conspectu meo cũ angelis meis, quorum societas tibi à me repromissa est. Veni, & post multa pericula & labores intra in gaudium domini tui, quod nemo tollet à te. Fœlices sancti dei omnes, qui iam pertrãsistis huius mortalitatis pelagus, & peruenire meruistis ad portum perpetuæ quietis, securitatis, & pacis: securi & tranquilli, sempérque festiui atq; gaudentes estis. Obsecro per matrem charitatem, securi estis de vobis, soliciti estote de nobis. Securi estis de vestra imarcessibili gloria, soliciti estote de nostra miseria. Per ipsũ vos rogo, qui vos elegit, qui vos tales fecit, de cuius pulchritudine iam satiamini, de cuius immortalitate immortales facti estis, de cuius beatissima visione semper gaudetis, estote iugiter memores nostri. Subuenite nobis miseris, qui adhuc in salo huius vitæ circunflantibus agitamur procellis. Vos portæ pulcherrimæ, quæ in magnam surrexistis altitu-
Apostrophe ad cœlites cũ imploratione.
dinem

dinem, adiuuate nos vile pauimentum lõge inferius iacens. Date manum, & erigite iacentes, super pedes: vt cõualescentes de infirmitate, fortes efficiamur in bello. Intercedite atque orate constanter & indesinenter pro nobis miseris, multúmque negligentibus peccatoribus, vt vestro sancto consortio coniungamur in cœlis, vbi est deus omnia in omnibus. Amen.

D. Ambrosii oratio, quæ compendio verborũ singulos quosque dominicæ dispensationis articulos adstringit & complectitur.

DOmine Iesu Christe fili dei viui, creator & resuscitatõr humani generis, gratias tibi referimus exiles licet & indignas, vtinam deuotas & tibi gratas, quia pro nobis miserrimis de cœlo descendisti & ex beatissima virgine Maria carnem assumpsisti, de ipsa nasci voluisti, pannis fuisti inuolutus, in præsepio reclinatus, vberibus lactatus, die octauo carne circunciſus, magis manifestatus, ab eisdem adoratus, in templum sisti iussus & deo patri præsentatus, in Aegyptum relegatus illinc ad patriam reuersus, parentibus subditus, à Ioanne baptizatus, ieiunio quaterdeno extenuatus, ter à dæmone tentatus, itineribus fatigatus, vigiliis, fame, siti maceratus, prædicando delassatus, compatiendo lachrymatus, & à Iudæis reprobatus, sæpius ab eisdem iniuriis & contumeliis appetitus. Instante demum passione tua voluisti contristari & mœstus esse, vt verus homo pauere & tædere, positis genibus orando ter in faciem procidere, factus in agonia guttas emittere sanguinis præ sudore. A Iuda denique fuisti traditus, & ab ipso fraudulenter osculatus, ab impiis Iudæis cum impetu comprehensus, vinculis quasi ferro ligatus, solus profecto derelictus discipulis metu fugientibus. Ad pontificẽ Annã abductus, ibidem alapa percussus, missus ab ipso ad Caipham vinctus, & ibidem multipliciter derisus, in consilio Iudæorum statutus, per falsos testes accusatus, morte turpissima condemnatus, spuris facie cõtaminatus, opprobriis lacessitus, contumeliis affectus, colaphis cæsus, palmis iterum percussus, multis modis blasphematus, vinctus Pilato traditus, falso accusatus & ad mortem instanter postulatus, ad Herodẽ à Pilato missus, ibi nihilominus criminatus, ab Herode & eius exercitu spretus, indutus alba veste ad Pilatum remissus, nudus ad columnam iussu Pilati ligatus, ad exundantem & copiosam sanguinis effusionem flagellis diriſſimè cæsus, ab eodem morti adiudicatus, ad crucifigendũ militibus traditus. Ab his iterum exutus & purpurea veste indutus, corona spinea coronatus, arundine pro sceptro insignitus, genu flexo salutatus, irrisoriè rex Iudæorum nominatus, tertiò alapis cæsus, iterum facie consputus, arundine capite percussus, veste purpurea exutus, ligno crucis oneratus, ad passionis locum adductus, ibi myrrhato vino cũ felle potatus, vestibus propriis tertiò exutus, in cruce demum extensus, clauis manus & pedes confixus, & sic inter latrones crucifixus & cum sceleratis deputatus, à prætereuntibus quoq; & adstantibus pendens à cruce ignominiosè blasphematus, clamans, Deus meus, deus meus: vt quid dereliquisti me? Tandem sitiens aceto potatus & inclinato capite mortuus, à milite lancea perforatus, vnde exiuit sanguis & aqua. Sub crepusculum de cruce depositus, in monumento à Ioseph sepultus. Resurgens tertia die tuis apparuisti, quadragesimo die cœlos ascendisti. Sedes ad dexteram patris, promissum παράκλητον discipulis misisti. Demum ad iudicium venturus singulis pro cuiusq; meritis bonũ malúmve es redditurus. Tu domine Iesu Christe per hãs sanctissimas pœnas tuas, per mortem tuam pretiosissimam, per sanguinem tuum, precij inæstimabilis pro nobis effusum, & per alia omnia de te hic prædicta, pérque tuam ineffabilem misericordiam, per preces & merita beatissime semper virginis Mariæ & omnium sanctorum tuorum, sordidum & squalentem vitiis me peccatorem. N. omnes parentes meos, fratres, sorores, amicos & inimicos, pauperes, tẽtatos, debiles & desolatos, vinctos & infirmos, omnes insuper pro quibus orare teneor, omnẽ denique populum Christianum à tribulationibus & angustiis eripe, à diaboli laqueis, à peccatorum vinculis. Ab omni malo animæ & corporis nos libera, & ab his nos tuere semper, salua ac protege. Cogitationes nostras omnésque actiones sic dispone semper, vt in conspectu tuo sint acceptabiles. Gratia tua ac sancta pace atque omni virtute nos reple: & in his vsque ad mortem nos perseuerare concede, finem vitæ nostræ bonum ac laudabilem nobis indulge, nósque prænominatos viuos post mortem, ac de eis iam mortuos & omnes fideles defunctos ab omnibus pœnis redime, & ad cœlestis regni gloriam sempiternam nos omnes fac peruenire, qui cum deo patre & spiritu sancto viuis ac regnas deus, per omnia secula seculorum. Amen.

B. Ambrosii Exomologesis, confessionem generalem dicunt.

SVscipe confessionẽ meam vnica spes salutis meæ domine deus meus. Gula nanque, ebrietate, fornicatione & libidine, tristitia, ira, acedia, somnolentia ac negligentia, cupiditate, inuidia, malitia, odio, murmuratione & detractione, periurio, falsitate & mendacio, superbia, vana gloria, auaritia, & cæteris eiusmodi vitiis prò dolor perditus sum, cogitatione, loquutione, actione omnibúsque sensibus extinctus. Sed tu domine qui iustificas impium & mortuos resuscitas, resuscita & iustifica me per Iesum Christum filium tuum dominum nostrũ, qui pro nobis ac totius mundi salute factus est opprobrium hominum & abiectio plebis. Qui tecum & cum spiritu sancto viuit & regnat deus, per omnia secula seculorum. Amen.

FINIS.

D. Ambrosij HYMNI SPARsim hincinde collecti.

Hymnus ad nocturnũ officium cõcinẽdus.

1. AEterne rerum cõditor,
Noctẽ diẽq; qui regis,
Et tẽporũ das tempera,
Vt alleues fastidium.
2. Præco diei iam sonat,
Noctis profundę peruigil:
Nocturna lux viantibus
A nocte noctem segregans.
3. Hoc excitatus Lucifer
Soluit polum caligine.
Hoc omnis errorum chorus
Viam nocendi deserit.
4. Hoc nauta vires colligit,
Pontúque mitescunt freta.
Hoc ipsa petra ecclesiæ
Canente, culpam diluit.
5. Surgamus ergo strenuè,
Gallus iacentes excitat,
Et somnolentos increpat,
Gallus negantes arguit.
6. Gallo canente spes redit,
Aegris salus refunditur,
Mucro latronis conditur,
Lapsis fides reuertitur.
7. Iesu labentes respice,
Et nos videndo corrige:
Si respicis, lapsus cadunt,
Fletúque culpa soluitur.
8. Tu lux refulge sensibus,
Mentísque somnum discute:
Te nostra vox primum sonet,
Et vota soluamus tibi, Amen.
9. Deo patri sit gloria,
Eiúsque soli filio,
Cum spiritu paracleto,
Et nunc & in perpetuum.

Hymnus sub finem laudum dicendus.

1. SPlendor paternæ gloriæ
De luce lucem proferens,
Lux lucis, & fons luminis,
Dies diem illuminans.
2. Verúsque sol illabere
Micans nitore perpeti:
Iubárque sancti spiritus
Infunde nostris sensibus.
3. Voris vocemus & patrem,
Patrem perennis gloriæ:
Pater potentis gratiæ
Culpam releget lubricam.
4. Confirmet actus strenuos,
Dentem retundat inuidi,
Casus secundet asperos,
Donet gerendi gratiam.
5. Mentem gubernet & regat
Casto, fideli corpore:
Fides calore feruens,
Fraudis venena nesciat.
6. Christúsque nobis sit cibus,
Potúsque noster sit fides:
Leti bibamus sobriam
Ebrietatem spiritus.
7. Lætus dies hic trãseat:
Pudor sit vt diluculum,
Fides velut meridies:
Crepusculum mens nesciat.
8. Aurora cursus prouehit,
Aurora totus prodeat:
In patre totus filius,
Et totus in verbo pater.
9. Deo patri sit gloria.

Ad primam diei horam.

1. IAm lucis orto sydere
Deum precemur supplices,
Vt in diurnis actibus
Nos seruet à nocentibus.
2. Linguam refrenans temperet,
Ne litis horror insonet:
Visum fouendo contegat,
Ne vanitates hauriat.
3. Sint pura cordis intima,
Absistat & vecordia:
Carnis terat superbiam
Potus cibúque parcitas.
4. Vt cum dies abscesserit,
Noctémque sors reduxerit:
Mundi per abstinentiam,
Ipsi canamus gloriam.
5. Deo patri sit gloria,
Eiúsque soli filio,
Cum spiritu paracleto,
Et nunc & in perpetuum. Amen.

Ad tertiam diei horam.

1. NVnc sancte nobis spiritus
Vnum patri cum filio,
Dignare prõptus ingeri
Nostro refusus pectori.
2. Os, lingua, mens, sensus, vigor
Confessionem personent:
Flammescat igne charitas,
Accendat ardor proximos.
3. Presta pater piissime,
Patríque compar vnice.
Cum spiritu paracleto.
Et nunc & in perpetuum. Amen.

Ad sextam diei horam.

1. REctor potẽs verax deus,
Qui temperas rerum vices,
Splendore mane instruis,
Et ignibus meridem.
2. Extingue flammas litium,
Aufer calorem noxium,
Confer salutem corporum,
Verámque pacem cordium.
3. Præsta pater, &c.

Ad nonam diei horam.

1. RErum deus tenax vigor,
Immotus in te permanẽs,
Lucis diurnæ tempora
Successibus determinans.
2. Largire clarum vesperè,
Quo vita nusquam decidat:
Sed præmium mortis sacræ
Perennis instet gloria.
3. Præstã pater, &c.

Hymnus ad vesperas dicendus.

1. DEus creator omnium,
Polique rector vestiens
Diem decoro lumine,
Noctem soporis gratia.
2. Artus solutos vt quies
Reddat laboris vsui,
Mentésque fessas alleuet,
Luctúsque soluat anxios.
3. Grates peracto iam die,
Et noctis exortu preces,
Voti reos vt adiuues,
Hymnum canentes soluimus.
4. Te cordis ima concinant,
Te vox canora concrepet,
Te diligat castus amor,
Te mens adoret sobria.
5. Vt cum profunda clauserit
Diem caligo noctium:
Fides tenebras nesciat,
Et nox fide reluceat.
6. Dormire mentem ne sinas,
Dormire culpa nouerit:
Castos fides refrigeret,
Somni vaporem temperet.
7. Exuta sensu lubrico
Te cordis alta somnient:
Ne hostis inuidi dolo
Pauor quietos suscitet.
8. Christum rogemus, & patrem
Christi, patríque spiritum:
Vnum potens per omnia
Foue precantes Trinitas. Amen.

Hymnus B. Ambrosij per aduentum domini dicẽdus ad vesperas.

1. COnditor alme syderum,
Aeterna lux credentium,
Christe redemptor omniũ,
Exaudi preces supplicum.
2. Qui condolens interitu
Mortis perire seculum,
Saluasti mundum languidum,
Donans reis remedium.
3. Vergente mundi vespere,
Vti sponsus de thalamo,
Egressus honestissima
Virginis matris clausula.
4. Cuius forti potentiæ
Genu curuantur omnia,
Cœlestia, terrestria
Fatentur nutu subdita.
5. Occasum sol custodiens,
Luna pallorem retinens,
Candor in astris relucens
Certos obseruat limites.
6. Te deprecamur hagie
Venture iudex seculi,
Conseruanos in tempore
Hostis à telo perfidi.
7. Laus, honor, virtus, gloria.
Deo patri cum filio,
Sancto simul paracleto
In sempiterna secula. Amen.

Hymnus die dominici natalis concinendus.

1. VEni redemptor gentium,
Ostende partum virginis:
Miretur omne seculum,
Talis decet partus deum,
2. Non ex virili semine,

Sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed mystico spiramine
Verbum dei factum est caro.
Fructusque ventris floruit.
3. Aluus tumescit virginis,
Claustra pudoris permanent:
Vexilla virtutum micant:
Versatur in templo deus.
4. Procedens è thalamo suo,
Pudoris aula regia
Geminæ gigas substantiæ,
Alacris vt currat viam.
5. Egressus eius à patre,
Regressus eius ad patrem:
Excursus vsque ad inferos,
Recursus ad sedem dei.
6. Aequalis æterno patri
Carnis trophæo accingere:
Infirma nostri corporis
Virtute firma perpeti.
7. Præsepe iam fulget tuum,
Luménque nox spirat nouum,
Quod nulla nox interpollet,
Fidéque iugi luceat.
8. Gloria tibi domine,
Qui natus es de virgine,
Cum patre & sancto spiritu,
In sempiterna secula. Amen.

Hymnus quadragesimali ieiunio consecratus.

1. AVdi benigne conditor
Nostras preces cũ fletib',
In hoc sacro ieiunio
Fusas quadragenario.
2. Scrutator alme cordium
Infirma tu scis virium:
Ad te reuersis exhibe
Remissionis gratiam.
3. Multum quidem peccauimus,
Sed parce confitentibus:
Ad laudem tui nominis
Confer medelam languidis.
4. Sic corpus extra conteri
Dona per abstinentiam:
Ieiunet vt mens sobria
A labe prorsus criminum.
5. Præsta beata trinitas,
Concede simplex vnitas,
Vt fructuosa sint tuis
Ieiuniorum munera. Amen.

Hymnus dominica in passione concinendus, cui de authore à multis cõtrouertitur. Sũt qui tribuant Theodulpho Aurelianẽsi episcopo. Alij Sedulio ascribunt, rursus alij Fortunato vel Prospero. In tanta rei caligine sequutus iudicium Dionysii nostri, viri in eiusmodi ecclesiasticis literis longè eruditissimi, refero in nostrum hunc Ambrosium, paulo post iam cantaturus si quis rectiora docuerit.

1. VExilla regis prodeunt,
Fulget crucis mysterium,
Quo carne carnis cõditor
Suspensus est patibulo.
2. Confixa clauis viscera,
Tendens manus, vestigia.
Redemptionis gratia
Hic immolata est hostia.
3. Quo vulneratus insuper
Mucrone diræ lanceæ,
Vt nos lauaret crimine,
Manauit vnda sanguine.
4. Impleta sunt quæ concinit
Dauid fideli carmine,
Dicens, In nationibus
Regnauit à ligno deus.
5. Arbor decora & fulgida,
Ornata regis purpura,
Electa digno stipite
Tam sancta membra tangere.
6. Beata, cuius brachiis
Secli pependit precium,
Statera facta est corporis,
Prædámque tulit tartaris.

Quidã à sexto mox versu subnectũt & interserunt duos hosce quaternarios nihil indignos cæteris.

7. Aroma sundis cortice,
Vincis saporem nectaris,
Iucunda fructu fertili,
Plaudis triumpho nobili.
8. Salue ara, salue victima,
De passionis hostia,
Qua vita mortem pertulit,
Et morte vitam reddidit.
9. O crux aue spes vnica,
Hoc passionis tempore
Auge piis iustitiam,
Reisque dona veniam.
10. Te summa deus trinitas
Collaudat omnis spiritus:
Quos per crucis mysterium
Saluas, rege per secula. Amen.

Hymnus tempore paschali dicendus.

1. CHorus nouæ Hierusalem
Noua meli dulcedine
Promat, colens cum sobriis
Paschale festum gaudiis.
2. Quo Christus inuictus leo
Dracone surgens obruto,
Dum voce viua personat,
A morte functos excitat.
3. Quam deuorarat improbus
Prædam refudit tartarus,
Captiuitate libera
Iesum sequuntur agmina.
4. Triumphat ille splendide,
Et dignus amplitudine,
Soli polique patriam
Vnam facit rempublicam.
5. Ipsum canendo supplices
Regem precemur milites,
Vt in suo clarissimo
Nos ordinet palatio.
6. Per secla metæ nescia
Patrisupremo gloria,
Honórque sit cum filio
Spiritui paracleto. Amen.

Hymnus alter prædictæ celebritati consentaneus.

1. HIc est dies verus dei
Sancto serenus lumine,
Quo diluit sanguis sacer
Probrosa mundi crimina.
2. Fidem refundens perditis,
Cæcósque visu illuminans.
Quem non graui soluit metu,
Latronis absolutio?
3. Qui præmium mutans cruce,
Iesum breui quærit fide,
Iustósque præuio gradu
Præuenit in regnum dei.
4. Opus stupent & angeli
Pœnam videntes corporis,
Christóque adhærentem reum
Vitam beatam carpere.
5. Mysterium mirabile,
Vt abluat mundi luem,
Peccata tollat omnium
Carnis vitia mundans caro.
6. Quid hoc potest sublimius,
Vt culpa quærat gratiam?
Metúmque soluat charitas,
Reddátque mors vitam nouam?
7. Hamum sibi mors deuoret,
Sustque se nodis liget?
Moriatur vita omnium,
Resurgat vita omnium?
8. Quum mors per omnes trãseat,
Omnes resurgant mortui?
Consumpta mors ictu suo,
Perisse se solem gemat?
9. Gloria tibi domine,
Qui surrexisti à mortuis,
Cum patre & sancto spiritu,
In sempiterna secula. Amen.

Hymnus in celebritate dominicæ ascensionis decantandus.

1. OPtatus votis omnium
Sacratus illuxit dies,
Quo Christ', mundi spes deus
Conscendit cœlos arduos.
2. Ascendens in altum dominus
Propriam sedem remeans,
Gauisa sunt cœli regna,
Reditu vnigeniti.
3. Magni triumphum præsij,
Mundi perempto principe,
Patris præsentans vultibus
Victricis carnis gloriam.
4. Est eleuatus nubibus,
Et spem fecit credentibus,
Aperiens paradisum
Quem protoplastus clauserat.
5. O grande cunctis gaudium,
Quòd partus nostræ virginis
Post sputa, flagra, post crucem,
Paternę sedi iungitur.
6. Agamus ergo gratias
Nostræ salutis iudici,
Nostrum quòd corpus vexerit
Sublimem ad cœli regiam.
7. Sit nobis cum cœlestibus
Commune manens gaudium:
Illis, quòd se præsentauit:
Nobis, quòd se non abstulit.
8. Nunc prouocatis actibus
Christum expectare nos decet,
Viráque tali viuere,
Quæ possit cœlos scandere.
9. Gloria tibi domine,
Qui scandis supra sydera
Cum patre & sancto spiritu
In sempiterna secula.
Amen.

Hymnus

1955 Dec Sinds 2 exemplares

Hymnus ad horam completorij recitandus.

1. CHriste qui lux es & dies,
Noctis tenebras detegis:
Luciſque lumen crederis,
Lumen beatum prædicans.
2. Precamur ſancte domine,
Defende nos in hac nocte:
Sit nobis in te requies,
Quietam noctem tribue.
3. Ne grauis ſomnus irruat,
Nec hoſtis nos ſurripiat:
Nec caro illi conſentiens,
Nos tibi reos ſtatuat.
4. Oculi ſomnum capiant,
Cor ad te ſemper vigilet:
Dextera tua protegat
Famulos qui te diligunt.
5. Defenſor noſter Aſpice,
Inſidiantes reprime:
Guberna tuos famulos,
Quos ſanguine mercatus es.
6. Memento noſtri domine
In graui iſto corpore:
Qui es defenſor animæ,
Adeſto nobis domine. Amen.

CANTICVM SANCTORVM AMBROSII ET AVGVSTINI.

TE deum laudamus, te dominum confitemur.
Te æternum patrem omnis terra veneratur.
Tibi omnes angeli, tibi cœli & vniuerſę poteſtates,
Tibi Cherubim & Seraphim inceſſabili voce proclamant,
Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus deus Sabaoth.
Pleni ſunt cœli & terra maieſtatis gloriæ tuæ.
Te glorioſus apoſtolorum chorus,
Te proph etarum laudabilis numerus,
Te martyrum candidatus laudat exercitus.
Te per orbem terrarum ſancta confitetur eccleſia,
Patrem immenſæ maieſtatis.
Venerandum tuum verum & vnicum filium,
Sanctum quoque paracletum ſpiritum.
Tu rex gloriæ Chriſte.
Tu patris ſempiternus es filius.
Tu ad liberandum ſuſcepturus hominem, non horruiſti virginis vterum.
Tu deuicto mortis aculeo aperuiſti credentibus regna cœlorum.
Tu ad dexteram dei ſedes in gloria patris.
Iudex crederis eſſe venturus.
Te ergo quæſumus famulis tuis ſubueni, quos precioſo ſanguine tuo redemiſti.
Æterna fac cum ſanctis tuis in gloria numerari.
Saluũ fac populũ tuum domine, & benedic hæreditati tuæ.
Et rege eos, & extolle illos vſque in æternum.
Per ſingulos dies benedicimus te.
Et laudamus nomen tuum in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.
Dignare domine die iſto ſine peccato nos coſtodire.
Miſerere noſtri domine, miſerere noſtri.
Fiat miſericordia tua domine ſuper nos, quemadmodũ ſperauimus in te.
In te domine ſperaui, non confundar in æternum.

ὨΔΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ.

Σὲ τὸν θεὸν ὑμνοῦμεν, σὲ τὸν κύριον ὁμολογοῦμεν.
Σὲ τὸν αἰώνιον πατέρα πᾶσα ἡ γῆ σέβεται.
Σοὶ πάντες ἄγγελοι, σοὶ οἱ οὐρανοὶ καὶ πᾶσαι αἱ δυνάμεις.
Σοὶ τὰ χερουβὶμ καὶ σεραφὶμ ἀκαταπαύστῳ φωνῇ ἐκβοῶσιν,
Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος ὁ θεὸς σαβαώθ.
πλήρεις οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ τῆς σῆς δόξης μεγαλειότητος.
Σὲ ὁ ἔνδοξος τῶν ἀποστόλων χορὸς,
Σὲ ὁ τῶν προφητῶν αἰνετὸς ἀριθμὸς,
Σὲ ὁ τῶν μαρτύρων λευκοείμων στρατὸς αἰνεῖ.
Σὲ κατὰ πᾶσαν οἰκουμένην ἡ ἁγία ὁμολογεῖ ἐκκλησία.
πατέρα τῆς ἀμέτρου μεγαλειότητος.
τόν τε σεβάσμιον σόν ἀληθῆ καὶ μονογενῆ υἱόν,
Καὶ τὸ ἅγιον καὶ παράκλητον πνεῦμα.
Σὺ βασιλεὺς δόξης χριστέ.
Σὺ τοῦ πατρὸς ἀΐδιος ὑπάρχεις υἱός.
Σὺ προὸς τὸ λυτρῶσασθαι τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἐβραχύνθης, οὐκ ἔφριξας πᾶν τῆς παρθένου γαστέρα.
Σὺ νικήσας τὸ θανάτου κέντρον, ἤνοιξας τοῖς πιστοῖς πᾶσι βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
Σὺ ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ καθέζῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρός.
Κριτὴς πιστεύεσθαι ὤφειλες.
Σοῦ τοίνυν δεόμεθα τοῖς σοῖς οἰκέταις βοήθει, οὓς τῷ τιμίῳ σου ἐξηγόρασας αἵματι.
Καὶ σύναξον ἐν τῇ αἰωνίᾳ δόξῃ τοῖς ἁγίοις σε συναριθμεῖσθαι.
Σῶσον τὸν λαόν σου κύριε, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου.
Καὶ ποίμανον αὐτοὺς καὶ ὕπαρον αὐτοὺς ἕως τοῦ αἰῶνος.
Καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐλογοῦμέν σε.
Καὶ αἰνοῦμεν τὸ ὄνομά σου εἰς αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
Καταξίωσον κύριε ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἀναμαρτήτους φυλαχθῆναι ἡμᾶς.
Ἐλέησον ἡμᾶς κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς.
γένοιτο κύριε τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς, καθάπερ ἠλπίσαμεν ἐπὶ σοί.
Ἐπὶ σοὶ κύριε ἤλπισα, μὴ καταισχυνθείην εἰς τὸν αἰῶνα.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblio

LVDOVICVS MIRAEVS ROSETANVS PIO LECTORI AMBROSIA-
næq; sapientiæ candidato S.

AVri argentíve fodinam quisquis tandem sibi pleno iure arrogat, iubet his, quorum operam ad metalli effossionem conduxit, primùm vt curent terram ac rudera quæque passim obuia remoliri, vt detersa superficie, remorísque omnibus subductis, nullo iam negocio altius penetrent, & ad imos vsque terræ recessus descẽdant metalli totius venas penitiùs scrutaturi. Dein sedulo prouidet, vt ramenta quęcunque inciderint, vnum in locum congerantur, quò faciliùs Chrysoplytes metallum ab alterius secernat specie, ceu aurum assolet Chrysulcæ aquæ vi. fit interim nec rarò, vt post tot exantlatos labores aut nihil aut certe quàm minimum compendij ex tanto impendio erui possit, venis prius exhaustis. Quidquid demum est quod ad manus venisse contigerit heriles, id loco habet nec mediocris lucri. Ad eum modum, initio statim institutæ editionis istius operum Doctoris ecclesiæ eminẽtissimi Ambrosij (cuius doctrina singularis fecit, vt verè φερώνυμος dici promereatur, nempe immortalitate dignissimus) Carola Guillarda pro reipub. literariæ cõmodis tolerantissima laborum, vni mihi præter cæteros id muneris delegauit, vt quanto maximo possem studio in id adniterer, quo Ambrosius ipse ad manus hominum exiret vt solito castigatior, ita & locupletior, venarer modis omnibus, sicunde nostra qualicũque opera quæ supersunt eius cõmentationes, è tenebris emergere possent, & in apertam lucem erui. Legeram quidem, sed & audieram commentarios in vocalissimum illum propheten Esaiam in hunc vsque diem alicubi delitescere. Spes diducto ad eam prædam oris rictu hiãtem me elusit. Pro his enim multa quum mouissem, aliud nihil promoui, quàm frustraneum & inane votũ. Quod in Esaiam scripserit, ipse sibi abunde testis est hisce verbis: Quid sit in Hierusalem sisti domino, dicerem, nisi in Esaiæ commentis ante dixissem. Locis proinde aliquammultis eorundem commeminit Aur. Augustinus ad Bonifacium scribens. Et si extra controuersiam sit illum scripsisse, meo tamen arbitratu non edidit. Hac spe frustratus conuerti me ad metalla venæ minutioris. En primi damus sermonem in natali die martyrum Nazarij & Celsi vt apparet habitum. Cæteris adlegimus sub finem tertij tomi, columna 795. Quæ præterea accesserunt, sunt hæc è Cartusia Parisiensi ingeniorum non vsquequaque infœlicium altrice deprompta. In primis elogia pro S. Doctore è Græcis aliquot biographis decerpta, selecta & latio donata per Godefridũ Tilmannum Cartusiæ huius monachum subtexuimus vitæ per Paulinum Doctoris prius ταχύγραφον exceptorem ac presbyterum, dein Nolanæ ciuitatis episcopum. Libellum idem Cartusianus suppeditauit ἀκέφαλον licet, De fide resurrectionis. En habes tomo tertio, columna 486. Commentariolos in prima decem cap. epistolæ ad Hebræos prius aliquanto seorsim impressos Antuerpiæ sed corruptissimè is priua recognitione restituit, & marginariis annotatiunculis ceu stellulis illustrauit, etiamsi de auctore non nihil addubitaret. Orationes siue μελετήματα ex archiuis ordinis dicti primus & deprompsit & annotauit. Archetypon in peruetustis ac penè exesis membranis tam multæ antiquitatis est, vt iurare possis scriptum ætate Ambrosij. His accessit cõpendiaria oratio singulos quosque articulos dominicæ dispensationis continens, vnà cum exomologesi, quibus attexuit hymnos è multis aliquot. Primis nemo controuerterit, quin sint Ambrosij. De cæteris in quibus harmonica ratio iambici carminis minus legitimè cõstare perspicitur, suspendit iudicium: nisi quia dicit fieri potuisse, vt temporis progressu maiores nostri minus ad hanc attenti multa siuerint prolabi in deterius, ceu alia pleraque irrepserunt in dei ecclesiam per rudem prorsus sacræ scripturæ impressionem temporibus Gothorum ac Vandalorum. Quod attinet ad Vexilla regis prodeunt, admonuit in loco, palinodiam cãtaturus, si quis rectiora docuerit. Calci harum commentationum apprimendum censuit canticum illud ἐπινίκιον, quod (velint, nolint Pyrrhones isti Academici) alternis cecinêre Ambrosius & Augustinus. Tantum est lector pie, vt Cartusiæ Parisiensi de studiis tuis quàmoptime meritæ cures non haberi ingratus, quę & hęc & alia pleraque monetæ veteris nihil inuita hactenus exhibuit. Partẽ quoq; dextimi fauoris istius nobis debes, qui perdij & pernoctes aduigilauimus quò ad manus tuas exiret Ambrosius quàm hactenus vt emaculatior, ita & locupletior. Aliud si nõ, at certè quod ἀμισθὶ damus, accipe æqui & boni. Bene vale.

Ἀμβρόσιος, immortalis.

In cap. 2. Lucæ.

Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.
Lucæ 9. cap.

Τὸ μὲν ἀγαπᾶν τοὺς μισοῦντας, ἀρετῆς ἐν θεῷ μὲν δὲ τοὺς ἀγαπῶντας, ἀνθρώπου τῆς κοινῆς μὲν δὲ μισεῖν ἐν τοὺς ἀγαπῶντας, οὐδὲ θηρίων τῆς μιαρίας.
Photius patriarcha Constantinopolitanus.

Θεοῦ διδόντος, οὐδὲν ἰσχύει φθόνος.
Καὶ μὴ διδόντος, οὐδὲν ἰσχύει πόνος. al. κόπος.
Gregorius Nazanzenus in distichis.

Distichon ad lectorem.
Christe tuum supplex Cartusia numen adorat:
Procidit ad sacrę signa verenda crucis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

